

Jātaka-atṭhakathā

The complete Pāli text of the Burmese edition of the Jātaka-
aṭṭhakathā (Ja), including the Introduction (Nidāna).

Originally edited in the Burmese Chaṭṭha Saṅgāyana Tipiṭaka
edition, as transcribed by the Vipassana Research Institute
and published on the CST 4.0

A Revised Presentation, Version 3

by

Ānandajoti Bhikkhu

July, 2022

Table of Contents

Nidānakathā

Ekakanipāto (1-150)

Dutiyo Bhāgo (151-300)

Tatiyo Bhāgo (301-438)

Catuttho Bhāgo (439-510)

Pañcamo Bhāgo (511-537)

Chaṭṭho Bhāgo (538-542)

Sattamo Bhāgo (543-547)

Preface

This is basically a reproduction of the Burmese Chaṭṭha Saṅgāyana edition of the Jātaka-aṭṭhakathā, as printed in the transcript and made available in the software Cst4. Here though I have considerably reprocessed the documents in several ways, which I will now describe.

In the original edition, we fairly often get a heading and comment such as:

Ja 170: Kakaṇṭakajātakavaṇṇanā

Nāyaṃ pure uṇṇamatī ti idaṃ kakaṇṭakajātakaṃ mahāumaṅgajātake (Ja 542) āvi bhavissati. (**He didn't prosper before** means this Chameleon Birth Story will be made clear in the Birth Story about the Great Tunnel).

which is then immediately followed by the closing heading:

Kakaṇṭakajātakavaṇṇanā dasamā

Here I have identified the section referred to in the Umaṅgajātika, and included it in its proper place so the student doesn't have to go and search through the commentary.¹ These inserts are distinguished by marking them in a different color from the surrounding text, so it can be clearly seen where they begin and end. Very occasionally abbreviations like this in the commentary point to sections where the verses they are commenting on are not found. In this case I have brought them in from the *Mūla* and placed them in square brackets and again distinguished them by color (note, however, that I have not included all internal cross-references, which are more than 100, as in most cases this is not been necessary).

All internal references to other books have been standardized to international norms of reference. So, for instance, what was referenced as “saṃ. ni. 5.139; a. ni. 4.34” in the original, is here presented as “SN 5.139; AN 4.34” (which means Saṃyuttanikāya Bk 5, Sutta 139; Aṅguttaranikāya Nipāta 4, Sutta 34). For a full list of abbreviations see below.

¹ [I have not however included the word explanations in these quotations, as it would become too cumbersome. They can be found only in the original place from which they are drawn.]

These references are fairly easy to identify, even in their original format, but the internal ones to the Jātakas and their commentary were not, and I have replaced these with updated references also, so that, for instance “jā. 2.17.39” is now “Ja 521.39” (= Tesakuṇajātakam, vs. 39). We also find references such as “jā. 1.12.13 ādayo”. What this means is: “Jā 465, from the beginning”. Here I just reference it as Jā 465 (*from the beginning* being taken for granted).

Other reformatting that I have made include replacing double quotation marks with curly quotation marker (“ & ”), and replacing the niggahita *m̐* with Unicode/ISO compliant *m̐*. Where I have been able to identify it – and there is quite a bit of inconsistency still as I was unable to proof read the whole text – then the quotation marker has been separated from the word/phrase it quotes, so that, e.g. “ubbiggahadayāti” becomes “ubbiggahadayā ti”, as it is not in fact in sandhi, as the original indicates. Quotations that end in the nasal, such as “kattabba”nti” are reformatted to read “kattabban”-ti”, as the original division separates the nasal end of the word from the word itself, making it look like the word ends in a vowel and the quotation marker is somehow “nti”, both of which are wrong.

Headings have been formatted better in this edition, so that what is written in plain text as “[141] 1. Godhājātakavaṇṇanā” in the original, is here presented as a proper, identifiable heading, with the internal, and unnecessary *vagga* number omitted, like this:

Ja 141. Godhājātakavaṇṇanā

The equivalent PTS page number is here inserted, although it should be noted that the text of PTS often disagrees with the Burmese text. I think this is useful for students who want to compare Fausböll's edition with the one presented here.

Ānandajoti Bhikkhu,
October, 2020

Note to Version 2

For the past year I have been preparing a new version of the English translation of the Jātaka stories, and while doing that I found it necessary to update the content and presentation in the text here also, so this is now a much improved Version 2, with all the missing sections inserted, and with some corrections to the earlier edition.

I have now updated the formatting also to match the English translation. In this version the openings (*paccupannavatthu*) and closings (*samodhāna*) of the text, which are in **dark-red**, to distinguish them the story of the past (*atītavatthu*), which is presented in black. All additions, brought in from other places, are now placed in *italic*, whether they belong to the opening (**dark red italic**), or the story of the past (*black italic*).

The word-commentary on the verses, which was not translated into English, is placed here in smaller type and is indented and written in **green type** to help identify it. A verse and its commentary look, with the words commented on in bold type:

**1. Apaṇṇakaṃ ṭhānameke, dutiyaṃ āhu takkikā,
Etadaññāya medhāvī, taṃ gaṇhe yadapaṇṇakan-ti.**

Tattha **apaṇṇakan**-ti ekaṃsikaṃ aviraddhaṃ niyyānikaṃ. **Ṭhānan**-ti kāraṇaṃ. Kāraṇaṃhi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ tiṭṭhati nāma, tasmā: “Ṭhānan”-ti vuccati, “ṭhānaṃca ṭhānato aṭṭhānaṃca aṭṭhānato” ti ādīsu (Vibh. 809) cassa payogo veditabbo. etc.

One of the changes introduced in this edition is in the numbering of the verses of the Jātakas. Previously they started at the beginning of one of the seven books, and continued sequentially to the end of the book. Here they are numbered from the beginning of each of the Jātakas. All cross references have been similarly updated to reflect this change.

I have also included the equivalent PTS page number in the form {vol.page}, so that cross-referencing is facilitated.

Ānandajoti Bhikkhu,
August, 2021

Abbreviations

All numbers refer to the Burmese edition of the texts, and may differ from PTS and other editions, as there is no standard agreed upon across traditions.

- DN = Dīghanikāya, sutta and paragraph
- DA = Dīghanikāya-aṭṭhakathā, volume and paragraph
- MN = Majjhimanikāya, sutta and paragraph
- SN = Saṃyuttanikāya, saṃyutta and paragraph
- SA = Saṃyuttanikāya-aṭṭhakathā, no recognisable format
- AN = Aṅguttaranikāya, nipāta and paragraph
- Khp = Khuddakapāṭha, sutta and verse
- Dhp = Dhammapada, verse
- Ud = Udāna, chapter and sutta
- Iti = Itivuttaka, sutta
- Snv = Suttanipāta, chapter and verse
- Vv = Vimānavatthu, verse
- Pv = Petavatthu, verse
- Thag = Theragāthā, verse
- Tha-ap = Thera-apadāna, verse
- Ps = Paṭisambhidāmagga, vagga and paragraph
- MNidd = Mahāniddeśa, paragraph
- CNidd = Cūḷaniddeśa, paragraph
- Bv = Buddhavaṃsa, chapter and verse
- Cp = Cariyāpiṭaka, chapter and verse
- Ja = Jātaka-aṭṭhakathā, number and verse
- Mil = Milindapañha, section and pañha
- Pār = Pārājikapāḷi, paragraph
- Pāc = Pācittiya-pāḷi, paragraph
- Mv = Vinaya Mahāvagga, paragraph
- Cv = Vinaya Cūḷavagga, paragraph
- Dhs.A Dhammasaṅgīṇī-aṭṭhakathā, section name
- Vibh = Vibhaṅga paragraph
- Vsm = Visuddhimagga, volume and paragraph

Paṭhamo Bhāgo (1-150)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

Ganthārambhakathā

Jātikotiṣaḥassehi, ^{1.1} pamāṇarahitaṃ hitaṃ,
Lokassa lokanāthena, kataṃ yena mahesinā.

Tassa pāde namassitvā, katvā dhammassa cañjaliṃ,
Saṅghaṇca patimānetvā, sabbasammānabhājanāṃ.

Namassanādino assa, puññassa ratanattaye,
Pavattassānubhāvena, chetvā sabbe upaddave.

Taṃ taṃ kāraṇamāgamma, desitāni jutimatā,
Apaṇṇakādīni purā, jātakāni mahesinā.

Yāni yesu ciraṃ satthā, lokanittaraṇatthiko,
Anante bodhisambhāre, paripācesī nāyako.

Tāni sabbāni ekajjhaṃ, āropentehi saṅgahaṃ,
Jātakaṃ nāma saṅgītaṃ, dhammasaṅgāhakehi yaṃ.

Buddhavaṃsassa etassa, icchantena ciraṭṭhitim,
Yācito abhigantvāna, therena atthadassinā.

Asaṃsaṭṭhavihāre, sadā suddhavihārinā,
Tatheva buddhamittena, santacittena viññunā.

Mahimsāsakavaṃsamhi, sambhūtena nayaññunā,
Buddhadevena ca tathā, bhikkhunā suddhabuddhinā.

Mahāpurisacariyānaṃ, ānubhāvaṃ acintiyāṃ,
Tassa vijjotayantassa, jātakassatthavaṇṇanaṃ.

**Mahāvihāravāsīnaṃ, vācanāmagganissitaṃ,
Bhāsissaṃ bhāsato taṃ me, sādhu gaṇhantu sādhavo ti.**

Nidānakathā

Sā {1.2} panāyaṃ jātakassa atthavaṇṇanā dūrenidānaṃ, avidūrenidānaṃ, santikenidānanti imāni tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti, tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā yasmā suṭṭhu viññātā nāma hoti, tasmā taṃ tāni nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma.

Tattha ādito tāva tesaṃ nidānānaṃ paricchedo veditabbo.

Dīpaṅkarapādamūlasmiṃhi katābhinihārassa mahāsattassa yāva vessantarattabhāvā cavitvā tusitapure nibbatti, tāva pavatto kathāmaggo **dūrenidānaṃ** nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimaṇḍe sabbaññutappatti, tāva pavatto kathāmaggo **avidūrenidānaṃ** nāma.

Santikenidānaṃ pana tesu tesu ṭhānesu viharato tasmim tasmim yeva ṭhāne labbhatī ti.

1. Dūrenidānakathā

Tatridaṃ **dūrenidānaṃ** nāma: ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake **amaravatī** nāma nagaraṃ ahosi. Tattha **sumedho** nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhitto anupakuṭṭho jātivādena abhirūpo dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam-eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitaro kālamakaṃsu. Athassa rāsivaḍḍhako amacco āyapotthakaṃ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādibharite gabbhe vivaritvā: “Ettakaṃ te, kumāra, mātu santakaṃ, ettakaṃ pitu santakaṃ, ettakaṃ ayyakapayyakānaṃ”-ti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanam ācikkhitvā: “Etaṃ paṭipajjāhi” ti āha. Sumedhapaṇḍito cintesi: “imaṃ dhanam saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇam-pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamanakāraṇam kātuṃ vaṭṭatī” ti. So rañño ārocetvā nagare bherim carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjaṃ pabbaji. Imassa panatthassa āvibhāvatthaṃ imasmim ṭhāne sumedhakathā kathetabbā. Sā panesā kiñcā pi buddhavaṃse nirantaram āgatā yeva, gāthāsambandhena pana āgatattā na suṭṭhu pākaṭā. Tasmā taṃ antarantarā gāthāya sambandhadīpakehi vacanehi saddhim kathessāma.

Sumedhakathā

Kappasatasahassādhikānañhi catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake dasahi saddehi avivittaṃ: “Amaravatī” ti ca: “Amaran”-ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahosi, yaṃ sandhāya buddhavaṃse vuttaṃ:

**Kappe {1.3} ca satasahassee, caturo ca asaṅkhiye,
Amarāṃ nāma nagaraṃ, dassaneyyaṃ manoramaṃ,
Dasahi saddehi avivittaṃ, annapānasamāyutan-ti.**

Tattha **dasahi saddehi avivittaṃ**-ti hatthisaddena, assasaddena, rathasaddena, bherisaddena, mudiṅgasaddena, vīṇāsaddena, sammāsaddena, tālasaddena, saṅkhasaddena: “Asnātha, pivatha, khādathā” ti dasamena saddenāti imehi dasahi saddehi avivittaṃ ahosi. Tesāṃ pana saddānaṃ ekadesam-eva gahetvā:

**Hatthisaddaṃ assasaddaṃ, bherisaṅkharathāni ca,
Khādatha pivatha ceva, annapānena ghositaṃ-ti.**

Buddhavaṃse imaṃ gāthaṃ vatvā:

**Nagaraṃ sabbaṅgasampannaṃ, sabbakammamupāgataṃ,
Sattaratanasampannaṃ, nānājanasamākulam,
Samiddhaṃ devanagaraṃva, āvāsaṃ puñṇakammaṇaṃ.**

**Nagare amaravatiyā, sumedho nāma brāhmaṇo,
Anekakoṭṭisannicayo, pahūtadhanadhañṇavā.**

**Ajjhāyako mantadharo, tiṇṇaṃ vedāna pāragū,
Lakkhaṇe itihāse ca, sadhamme pāramiṃ gato ti.**

Vuttaṃ:

Athekadivasaṃ so sumedhapañḍito uparipāsādaratale rahogato hutvā pallaṅkaṃ ābhujitvā nisinno cintesi: “Punabbhave, paṇḍita, paṭisandhiggahaṇaṃ nāma dukkhaṃ, tathā nibbattanibbattaṭṭhāne sarīrabhedanaṃ, ahañca jātidhammo jarādhammo byādhidhammo maraṇadhammo, evaṃbhūtena mayā ajātiṃ ajaraṃ abyādhiṃ adukkhaṃ sukhaṃ sītalaṃ amatamahānibbānaṃ pariyesitum vaṭṭati, avassaṃ bhavato muccitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabbaṃ”-ti. Tena vuttaṃ:

**Rahogato nisīditvā, evaṃ cintesahaṃ tadā,
Dukkho punabbhavo nāma, sarīrassa ca bhedanaṃ.**

**Jātidhammo jarāddhammo, byādhidhammo sahaṃ tadā,
Ajaraṃ amataṃ khemaṃ, pariyessāmi nibbutiṃ.**

**Yaṃnūnimaṃ pūtikāyaṃ, nānākuṇapapūritaṃ,
Chaḍḍayitvāna gaccheyyaṃ, anapekkho anattiko.**

**Atthi ^{1.4} hehiti so maggo, na so sakkā na hetuye,
Pariyessāmi taṃ maggaṃ, bhavato parimuttiyā ti.**

Tato uttari pi evaṃ cintesi: yathā hi loke dukkhassa paṭipakkhabhūtaṃ sukhaṃ nāma atthi, evaṃ bhava sati tappapaṭipakkhena vibhavenā pi bhavitabbaṃ. Yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṃ sītaṃ-pi atthi, evaṃ rāgādīnaṃ aggīnaṃ vūpasamena nibbānenā pi bhavitabbaṃ. Yathā ca pāpassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajjadhammo pi atthi yeva, evam-eva pāpikāya jātiyā sati sabba-jātikkehpanato ajāti-saṅkhātena nibbānenā pi bhavitabbamevā ti. Tena vuttaṃ:

**Yathā pi dukkhe vijjante, sukhaṃ nāma pi vijjati,
Evaṃ bhava vijjamāne, vibhavo pi icchitabbako.**

**Yathā pi uṇhe vijjante, aparaṃ vijjati sītalaṃ,
Evaṃ tividdhaggi vijjante, nibbānaṃ icchitabbakaṃ.**

**Yathā pi pāpe vijjante, kalyāṇama pi vijjati,
Evaṃ-eva jāti vijjante, ajātipicchitabbakan-ti.**

Aparam-pi cintesi: yathā nāma gūtharāsimhi nimuggena purisena dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahātaḷākāṃ disvā: “Katarena nu kho maggena ettha gantabban”-ti taṃ taḷākāṃ gavesituṃ yuttaṃ. Yaṃ tassa agavesanaṃ, na so taḷākassa doso. Evam-eva kilesamaladhovane amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanaṃ na amatanibbānamahātaḷākassa doso. Yathā ca corehi samparivārito puriso palāyanamagge vijjamāne pi sace na palāyati, na so maggassa doso, purisasseva doso. Evam-eva kilesehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbānagāmimhi sive magge maggassa agavesanaṃ nāma na maggassa doso, puggalasseva doso. Yathā ca byādhipīḷito puriso vijjamāne byādhitikicchake vejje sace taṃ vejjaṃ gavesitvā byādhiṃ na tikicchāpeti, na so vejjaṃ doso, purisasseva doso. Evam-eva yo kilesabyādhipīḷito puriso kilesavūpasamamaggakovidāṃ vijjamānam-eva ācariyaṃ na gavesati, tasseva doso, na kilesavināsakassa ācariyassāti. Tena vuttaṃ:

**Yathā gūthagato puriso, taḷākam disvāna pūritam,
Na gavesati tam taḷākam, na doso taḷākassa so.**

**Evaṃ kilesamaladhove, vijjante amatantaḷe,
Na gavesati tam taḷākam, na doso amatantaḷe.**

**Yathā {1.5} arīhi pariruddho, vijjante gamanampathe,
Na palāyati so puriso, na doso añjasassa so.**

**Evaṃ kilesapariruddho, vijjamāne sive pathe,
Na gavesati tam maggam, na doso sivamañjase.**

**Yathā pi byādhito puriso, vijjamāne tikicchake,
Na tikicchāpeti tam byādhim, na doso so tikicchake.**

**Evaṃ kilesabyādhīhi, dukkhito paripīḷito,
Na gavesati tam ācariyam, na doso so vināyake ti.**

Aparam-pi cintesi: yathā maṇḍanajātiko puriso kaṇṭhe āsattam kuṇapam chaḍḍetvā sukhī gacchati, evaṃ mayā pi imam pūtikāyam chaḍḍetvā anapekkhena nibbānanagaram pavisitabbam. Yathā ca naranāriyo ukkārabhūmiyam uccārapassāvam katvā na tam ucchaṅgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti, jigucchamānā pana anapekkhāva chaḍḍetvā gacchanti, evaṃ mayā pi imam pūtikāyam anapekkhena chaḍḍetvā amataṃ nibbānanagaram pavisitum vaṭṭati. Yathā ca nāvikā nāma jajjaram nāvaṃ anapekkhā chaḍḍetvā gacchanti, evaṃ aham-pi imam navahi vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyam chaḍḍetvā anapekkho nibbānapuram pavississāmi. Yathā ca puriso nānāratanaṇi ādāya corehi saddhim maggam gacchanto attano ratananāsabhayena te chaḍḍetvā khemaṃ maggam gaṇhāti, evaṃ ayam-pi karajakāyo ratanavilopacorasadisō. Sacāham ettha taṇham karissāmi, ariyamaggakusaladhammaratanaṃ me nassissati. Tasmā mayā imam corasadisam kāyam chaḍḍetvā nibbānanagaram pavisitum vaṭṭatīti. Tena vuttam:

**Yathā pi kuṇapam puriso, kaṇṭhe baddham jigucchiya,
Mocayitvāna gaccheyya, sukhī serī sayamvasī.**

**Tathevimaṃ pūtikāyam, nānākuṇapasaṇcayam,
Chaḍḍayitvāna gaccheyyam, anapekkho anattthiko.**

**Yathā uccāraṭṭhānamhi, karisaṃ naranāriyo,
Chaḍḍayitvāna gacchanti, anapekkhā anattikā.**

**Evamevāhaṃ imaṃ kāyaṃ, nānakuṇapapūritaṃ,
Chaḍḍayitvāna gacchissāṃ, vaccaṃ katvā yathā kuṭim.**

**Yathā pi jajjaraṃ nāvaṃ, paluggaṃ udagāhinim,
Sāmi chaḍḍetvā gacchanti, anapekkhā anattikā.**

**Evamevāhaṃ {1.6} imaṃ kāyaṃ, navacchiddaṃ dhuvassavaṃ,
Chaḍḍayitvāna gacchissāṃ, jīṇṇanāvaṃva sāmikā.**

**Yathā pi puriso corehi, gacchanto bhaṇḍamādiya,
Bhaṇḍacchedabhayaṃ disvā, chaḍḍayitvāna gacchati.**

**Evam-eva ayaṃ kāyo, mahācorasamo viya,
Pahāyimaṃ gamissāmi, kusalacchedanābhayā ti.**

Evam sumedhapaṇḍito nānāvidhāhi upamāhi imaṃ nekkhammūpasamhitaṃ atthaṃ cintetvā sakanivesane aparimitaṃ bhogakkhandhaṃ heṭṭhā vuttanayena kapaṇaddhikādīnaṃ vissajjetvā mahādānaṃ datvā vatthukāme ca kilesakāme ca pahāya amaranagarato nikkhamitvā ekako va himavante dhammikaṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā tattha paṇṇasālaṃ caṅkamaṃ māpetvā pañcahi nīvaraṇadosehi vivajjitaṃ: “Evam samāhite citte” ti ādinā nayena vuttehi aṭṭhahi kāraṇaguṇehi samupetaṃ abhiññāsaṅkhātāṃ balaṃ āharitum tasmim assamapade navadosasamannāgataṃ sāṭakaṃ pajahitvā dvādasaguṇasamannāgataṃ vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjaṃ pabbaji. Evam pabbajito aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ taṃ paṇṇasālaṃ pahāya dasaguṇasamannāgataṃ rukkhamūlaṃ upagantvā sabbaṃ dhañṇavikatiṃ pahāya pavattaphalabhojano hutvā nisajjaṭṭhānacaṅkamanavaseneva padhānaṃ padahanto sattāhabbhantare yeva aṭṭhannaṃ samāpattīnaṃ pañcannaṃ abhiññānaṃ lābhī ahoṣi. Evam taṃ yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi. Tena vuttaṃ:

**Evāhaṃ cintayitvāna, nekakoṭisataṃ dhaṇaṃ,
Nāthānāthānaṃ datvāna, himavantamupāgamim.**

**Himavantassāvidūre, dhammiko nāma pabbato,
Assamo sukato mayhaṃ, paṇṇasālā sumāpitā.**

**Caṅkamaṃ tattha māpesiṃ, pañcadosavivajjitaṃ,
Aṭṭhaguṇasamupetaṃ, abhiññābalamāharim.**

**Sāṭakaṃ pajahim tattha, navadosamupāgataṃ,
Vākacīraṃ nivāsesiṃ, dvādasaguṇamupāgataṃ.**

**Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ, pajahim paṇṇasālakaṃ,
Upāgamiṃ rukkhamaṇaṃ, guṇe dasahupāgataṃ.**

**Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ, pajahim niravasesato,
Anekaguṇasampannaṃ, pavattaphalamādiyim.**

**Tatthappadhānaṃ {1.7} padahim, nisajjaṭṭhānacaṅkame,
Abbhantaramhi sattāhe, abhiññābalapāpuṇin-ti.**

Tattha: “Assamo sukato mayhaṃ, paṇṇasālā sumāpitā” ti imāya pāliyā sumedhapaṇḍitena assamapaṇṇasālācaṅkamā sahatthā māpitā viya vuttā. Ayaṃ panettha attho: mahāsattaṃ: “Himavantaṃ ajjhogāhetvā ajja dhammikaṃ pabbataṃ pavississāmī” ti nikkhantaṃ disvā sakko devānamindo vissakammadevaputtaṃ āmantesi: “tāta, ayaṃ sumedhapaṇḍito pabbajissāmīti nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṃ māpehi” ti. So tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā ramaṇīyaṃ assamaṃ, suguttaṃ paṇṇasālaṃ, manoramaṃ caṅkamaṇca māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṃ taṃ assamapadaṃ sandhāya sārīputta, tasmim dhammikapabbate:

**Assamo sukato mayhaṃ, paṇṇasālā sumāpitā,
Caṅkamaṃ tattha māpesiṃ, pañcadosavivajjitan-ti.**

Āha. Tattha **sukato mayhan**-ti sukato mayā. **Paṇṇasālā sumāpitā** ti paṇṇacchadanasālā pi me sumāpitā ahosi.

Pañcadosavivajjitan-ti pañcime caṅkamadosā nāma: thaddhavisamatā, antorukkhatā, gahanacchannatā, atisambādhatā, ativisālatāti. Thaddhavisamabhūmibhāgasmiṇhi caṅkame caṅkamantassa pādā rujjanti, phoṭā uṭṭhahanti, cittaṃ ekaggaṃ na labhati, kammaṭṭhānaṃ vipajjati. Mudusamatale pana phāsuvihāraṃ āgamma kammaṭṭhānaṃ sampajjati. Tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko dosoti veditabbo. Caṅkamassa anto vā majjhe vā koṭiyaṃ vā rukkhe sati pamādamāgamma caṅkamantassa nalātaṃ vā sīsaṃ vā paṭihaññatīti antorukkhatā dutiyo doso. Tiṇalatādigahanacchanne caṅkame caṅkamanto andhakāraṇelāyaṃ uragādike pāṇe akkamitvā vā māreti, tehi vā daṭṭho dukkhaṃ āpajjati gahanacchannatā tatiyo doso. Atisambādhe caṅkame vitthārato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṅkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhā pi aṅguliyo pi

bhijjantīti atisambādhatā catuttho doso. Ativisāle caṅkame caṅkamantassa cittaṃ vidhāvati, ekaggataṃ na labhatīti ativisālatā pañcamo doso. Puthulato pana diyaḍḍharatanaṃ dvīsu passesu ratanamattaanucaṅkamaṃ dīghato saṭṭhihatthaṃ mudutalaṃ samavippakiṇṇavālukaṃ caṅkamaṃ vaṭṭati cetiyagirimhi dīpappasādakamahindattherassa caṅkamaṃ viya, tādisaṃ taṃ ahosi. Tenāha: “Caṅkamaṃ tattha māpesiṃ, pañcadosavivajjitaṃ”-ti.

Aṭṭhaguṇasamupetan-ti aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṃ. Aṭṭhimāni samaṇasukhāni nāma: dhanadhañṇapariggahābhāvo, anavajjapiṇḍapātapariyesanabhāvo, nibbutapiṇḍapātabhuñjanabhāvo, raṭṭhaṃ pīletvā dhanasāraṃ vā sīsakahāpaṇādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhapīḷanakilesābhāvo, upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo, coravilope nibbhayabhāvo, rājarājamahāmattehi asaṃsaṭṭhabhāvo, catūsu disāsu appaṭihatabhāvoti. Idaṃ vuttaṃ {1.8} hoti: yathā tasmīṃ assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha samaṇasukhāni vinditum, evaṃ aṭṭhaguṇasamupetaṃ taṃ assamaṃ māpesinti.

Abhiññābalaṃ māharin-ti pacchā tasmīṃ assame vasanto kasiṇaparikkamaṃ katvā abhiññānaṃ samāpattīnaṃ uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā thāmapattaṃ vipassanābalaṃ āharim. Yathā tasmīṃ vasanto taṃ balaṃ āharitum sakkomi, evaṃ taṃ assamaṃ tassa abhiññatthāya vipassanābalaṃ anucchavikaṃ katvā māpesinti attho.

Sāṭakaṃ pajahim tattha, navadosamupāgatanti etthāyaṃ anupubbikathā: tadā kira kuṭileṇacaṅkamādīpaṭimaṇḍitaṃ pupphūpagaphalūpagarukkhasañchannaṃ ramaṇīyaṃ madhurasalilāsayaṃ apagatavāḷamigabhiṃsanakasakuṇaṃ pavivekakkhamaṃ assamaṃ māpetvā alaṅkatacaṅkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṃ saṃvidhāya nisīdanatthāya caṅkamavemajjhe samatalaṃ muggavaṇṇasilaṃ māpetvā antopaṇṇasālāyaṃ jaṭāmaṇḍalavākacīratidaṇḍakuṇḍikādike tāpasaparikkhāre, maṇḍape pānīyaghaṭapānīyasaṅkhapānīyasarāvāni, aggisālāyaṃ aṅgārakapalladāruādīnīti evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakārāya saṃvattati, taṃ taṃ sabbaṃ māpetvā paṇṇasālāya bhittiyaṃ: “Ye keci pabbajitukāmā ime parikkhāre gahetvā pabbajantū” ti akkharāni chinditvā devaḷokam-eva gate vissakammadevaputte sumedhapaṇḍito himavantapabbatapāde girikandarānusārena attano nivāsānurūpaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olovento nadīnivattane vissakammanimmitaṃ sakkadattiyaṃ ramaṇīyaṃ assamaṃ disvā caṅkamanakoṭiṃ gantvā padavalaṇṇaṃ apassanto: “Dhuvaṃ pabbajitā dhuragāme bhikkhaṃ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālāṃ pavisitvā nisinnā bhavissanti” ti cintetvā thokaṃ āgametvā: “Ativiya cirāyanti, jānissāmī” ti

paṇṇāsālākuṭṭidvāraṃ vivaritvā anto pavisitvā ito cito ca oloken-to
mahābhittiyaṃ akkharāṇi vācetvā: “Mayhaṃ kappiyaparikkhārā ete, ime
gahetvā pabbajissāmi” ti attano nivatthapārutaṃ sātākayugaṃ pajahi. Tenāha:
“Sātakaṃ pajahim tatthā” ti. Evaṃ pavitṭho ahaṃ, sārīputta, tassaṃ
paṇṇāsālāyaṃ sātakaṃ pajahim.

Navadosamupāgatan-ti sātakaṃ pajahanto nava dose disvā pajahinti dīpeti.
Tāpasapabbajjaṃ pabbajitānaṃhi sātakasmim nava dosā upatṭhahanti. Tesu
tassa mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko,
paribhogena lahuṃ kilissanabhāvo eko. Kiliṭṭho hi dhovitaḥ ca rajitaḥ ca
hoti. Paribhogena jīraṇabhāvo eko. Jiṇṇassa hi tunnaṃ vā aggaḷadānaṃ vā
kātabbaṃ hoti. Puna pariyesanāya durabhisambhavabhāvo eko,
tāpasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādharmaṇabhāvo eko.
Yathā hi naṃ paccatthikā na gaṇhanti, evaṃ gopetaḥ hoti. Paribhuñjantassa
vibhūsanatṭhānaḥ eko, gahetvā vicarantassa
khandhabhāramahicchabhāvo ekoti.

Vākacīraṃ nivāsesin-ti tadāhaṃ, sārīputta, ime nava dose disvā sātakaṃ
pahāya vākacīraṃ nivāsesim, muñjatiṇaṃ {1.9} hīraṃ hīraṃ katvā ganthetvā
katavākacīraṃ nivāsanapārūpanatṭhāya ādiyinti attho.

Dvādasaguṇamupāgatan-ti dvādasahi ānisaṃsehi samannāgataṃ.
Vākacīrasmiṃhi dvādasā ānisaṃsā: appagghaṃ sundaraṃ kappiyanti ayaṃ
tāva eko ānisaṃso, sahatthā kātuṃ sakkāti ayaṃ dutiyo, paribhogena saṇikaṃ
kilissati, dhoviyamāne pi papañco natthīti ayaṃ tatiyo, paribhogena jiṇṇe pi
sibbitabbabhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukkena karaṇabhāvo
pañcamaṃ, tāpasapabbajjāya sārūppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṃ
nirūppabhogabhāvo sattamaṃ, paribhuñjantassa vibhūsanatṭhānaḥ aṭṭhamaṃ,
dhāraṇe sallahukabhāvo navamaṃ, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasamaṃ,
vākupattiyā dhammikaanavajjabhāvo ekādasamaṃ, vākacīre natṭhe pi
anapekkhabhāvo dvādasamoti.

Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ, pajahim paṇṇāsālakaṇ-ti. Kathaṃ pajahi? So kira
varasātākayugaṃ omuñcitvā cīvaravaṃse laggitaṃ anojapupphadāmasadisāṃ
rattaṃ vākacīraṃ gahetvā nivāsetvā, tassūpari aparaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ
vākacīraṃ paridahitvā, punnāgapupphasantharasadisāṃ sakhuraṃ
ajīnacammaṃ ekaṃsaṃ katvā jaṭamaṇḍalaṃ paṭimuñcitvā cūḷāya saddhim
niccalabhāvakaṇatṭhaṃ sārāsūciṃ pavesetvā muttajālasadisāya sikkāya
pavāḷavaṇṇaṃ kuṇḍikaṃ odahitvā tīsu ṭhānesu vaṇkakājaṃ ādāya ekissā
kājakotiyaṃ kuṇḍikaṃ, ekissā aṅkusapacchitidaṇḍakādīni olaḍgetvā
khāribhāraṃ aṃse katvā, dakkhiṇeṇa hatthena kattaraḍaṇḍaṃ gahetvā

paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthe mahācaṅkame aparāparam caṅkamanto attano vesam oloketvā: “mayham manoratho matthakam patto, sobhati vata me pabbajjā, buddhapacceka buddhādīhi sabbehi dhīrapurisehi vaṇṇitā thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me ghibbandhanam, nikkhantosmi nekkhammam, laddhā me uttamapabbajjā, karissāmi samaṇadhammam, labhissāmi maggaphalasukhan”-ti ussāhajāto khārikājāṃ otāretvā caṅkamavemajjhe muggavaṇṇasilāpatte suvaṇṇapaṭimā viya nisinno divasabhāgam vītināmetvā sāyanhasamayaṃ paṇṇasālam pavisitvā, bidalamañcakapasse kaṭṭhattharikāya nipanno sarīram utum gāhāpetvā, balavapaccūse pabujjhitvā attano āgamanam āvajjesi: “Aham gharāvāse ādīnavam disvā amitabhogam anantayasam pahāya araṇṇam pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya pamādacāram caritum na vaṭṭati.

Pavivekañhi pahāya vicarantaṃ micchāvitakkamakkhikā khādanti, idāni mayā vivekamanubrūhetum vaṭṭati. Ahañhi gharāvāsam palibodhato disvā nikkhanto, ayaṃca manāpā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇaparibhaṇḍakatā bhūmi, rajatavaṇṇā setabhittiyo, kapotapādavaṇṇam paṇṇacchadanam, vicittattharaṇavaṇṇo bidalamañcako, nivāsaphāsukam vasanaṭṭhānam, na etto atirekatarā viya me gehasampadā paññāyati” ti paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi.

Paṇṇasālāparibhogasmiñhi aṭṭha ādīnavā: mahāsamārambhena dabbasambhāre samodhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnavo, tiṇapaṇṇamattikāsu patitāsu tāsam {1.10} punappunam ṭhapetabbatāya nibandhajagganabhāvo dutiyo, senāsanaṃ nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti uṭṭhāpaniyabhāvo tatiyo, sītuṇhapaṭiḡhātena kāyassa sukhumālakaraṇabhāvo catuttho, geham paviṭṭhena yaṃkiñci pāpam sakkā kātunti garahāpaṭicchādanabhāvo pañcamo, “mayhan”-ti pariggahakaraṇabhāvo chaṭṭho, gehassa atthibhāvo nāma sadutiyakavāsoti sattamo, ūkāmaṅgulagharagoḷikādīnam sādharmaṇatāya bahuśādhāraṇabhāvo aṭṭhamo. Iti ime aṭṭha ādīnave disvā mahāsatto paṇṇasālam pajati. Tenāha: “Aṭṭhadosasamākiṇṇam, pajahim paṇṇasālakan”-ti.

Upāgamiṃ rukkhamūlam, guṇe dasahupāgatan-ti channam paṭikkhipitvā dasahi guṇehi upetaṃ rukkhamūlam upagatosmīti vadati. Tatthime dasa guṇā: appasamārambhatā eko guṇo, upagamanamattakam-eva hi tattha hoti; apaṭijagganatā dutiyo, tañhi sammataṭṭham-pi asammataṭṭham-pi paribhogaphāsukam hoti yeva. Anuṭṭhāpariyabhāvo tatiyo, garaham nappaṭicchādeti; tattha hi pāpam karonto lajjatīti garahāya

appaṭicchannabhāvo catuttho; abbhokāsavāso viya kāyaṃ na santhambhetīti
kāyassa asanthambhanabhāvo pañcamo; pariggahakaraṇābhāvo chaṭṭho;
gehālayapaṭikkhepo sattamo; bahuśādhāraṇagehe viya: “Paṭijaggissāmi naṃ,
nikkhamathā” ti nīharaṇakābhāvo aṭṭhamo; vasantassa sappītikabhāvo
navamo; rukkhāmūlasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkhabhāvo
dasamoti ime dasa guṇe disvā rukkhāmūlaṃ upāgatosmīti vadati.

Imāni ettakāni kāraṇāni sallakkhetvā mahāsatto punadivase bhikkhāya
gāmaṃ pāvisi. Athassa sampattagāme manussā mahantena ussāhena
bhikkhaṃ adāmsu. So bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā assamaṃ āgamma nisīditvā
cintesi: “Nāhaṃ āhāraṃ na labhāmīti pabbajito, siniddhāhāro nāmesa
mānamadapurisamade vaḍḍheti, āhāramūlakassa ca dukkhassa anto natthi.
Yaṃnūnāhaṃ vāpitaropitadhaññanibbattaṃ āhāraṃ pajahitvā
pavattaphalabhojano bhaveyyan”-ti. So tato ṭṭhāya tathā katvā ghaṭento
vāyamanto sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca
nibbattesi. Tena vuttaṃ:

**Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ, pajahiṃ niravasesato,
Anekaḡaṇasampannaṃ, pavattaphalamādiyiṃ.**

**Tatthappadhānaṃ padahiṃ, nisaṇṇaṭṭhānacaṇkame,
Abbhantaramhi sattāhe, abhiññābalapāpuṇin-ti.**

Evam abhiññābalaṃ patvā sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente
dīpaṅkaro nāma satthā loka udapādi. Tassa
paṭisandhiyātisambodhidhammacakkappavattanesu sakalā pi dasasahassī
lokadhātu saṃkam-pi {1.11} sampakam-pi sampavedhi, mahāviraṇaṃ viravi,
dvattimsa pubbanimittāni pāturahesuṃ. Sumedhatāpaso samāpattisukhena
vītināmento neva taṃ saddamassosi, na tāni nimittāni addasa. Tena vuttaṃ:

**Evam me siddhipattassa, vasībhūtassa sāsane,
Dīpaṅkaro nāma jino, uppajji lokanāyako.**

**Uppajjante ca jāyante, bujjhante dhammadesane,
Caturo nimitte nāddasaṃ, jhānaratisamappito ti.**

Tasmiṃ kāle dīpaṅkaradasabalo catūhi khīṇāsavasatasahashehi parivuto
anupubbena cārikaṃ caramāno rammaṃ nāma nagaraṃ patvā
sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino: “Dīpaṅkaro kira
samaṇissaro paramātisambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko anupubbena
cārikaṃ caramāno rammanagaraṃ patvā sudassanamahāvihāre paṭivasatī” ti

sutvā sappinavanītādīni ceva bhesajjāni vatthacchādanāni ca gāhāpetvā
gandhamālādihattā yena buddho, yena dhammo, yena saṅgho, tanninnā
tappoṇā tappabbhārā hutvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā gandhamālādīhi
pūjetvā ekamantaṃ nisinnā dhammadesanaṃ sutvā svātanāya nimantetvā
uṭṭhāyāsanā pakkamimsu.

Te punadivase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṅkaritvā dasabalassa
āgamanamaggaṃ alaṅkarontā udakabhinnatṭhānesu paṃsum pakkhipitvā
samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapaṭṭavaṇṇaṃ vālukaṃ ākiranti, lājāni ceva
pupphāni ca vikiranti, nānāviraḡehi vatthehi dhajapaṭṭake ussāpenti, kadaliyo
ceva puṇṇaghaṭapantiyo ca patiṭṭhāpenti. Tasmim kāle sumedhatāpaso attano
assamapadā uggantvā tesam manussānaṃ uparibhāgena ākāsaṇa gacchanto te
haṭṭhatuṭṭhe manusse disvā: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti ākāsaṇo oruṃya
ekamantaṃ ṭhito manusse pucchi: “ambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ
alaṅkarothā” ti? Tena vuttaṃ:

**Paccantadesavisaye, nimantetvā tathāgataṃ,
Tassa āgamaṇaṃ maggaṃ, sodhenti tuṭṭhamānasā.**

**Ahaṃ tena samayena, nikkhamitvā sakassamā,
Dhunanto vācacīrāni, gacchāmi ambare tadā.**

**Vedajātaṃ janaṃ disvā, tuṭṭhahaṭṭhaṃ pamoditaṃ,
Orohitvāna gaganā, manusse pucchi tāvade.**

**Tuṭṭhahaṭṭho {1.12} pamudito, vedajāto mahājano,
Kassa sodhīyati maggo, añjasaṃ vaṭumāyana’nti.**

Manussā āhaṃsu: “Bhante sumedha, na tvaṃ jānāsi, dīpaṅkaradasabalo
sammāsambodhiṃ patvā pavattitavaradhammacakko cārikaṃ caramāno
amhākaṃ nagaraṃ patvā sudassanamahāvihāre paṭivasati. Mayaṃ taṃ
bhagavantaṃ nimantayimhā, tassetam buddhassa bhagavato āgamanamaggaṃ
alaṅkaromā” ti. Sumedhatāpaso cintesi: “buddhoti kho ghosamattakam-pi loke
dullabhaṃ, pageva buddhuppādo, mayā pi imehi manussehi saddhiṃ dasabalassa
maggaṃ alaṅkaritum vaṭṭatī” ti. So te manusse āha: “sace bho tumhe etaṃ
maggaṃ buddhassa alaṅkarotha, mayham-pi ekaṃ okāsaṃ detha, aham-pi
tumhehi saddhiṃ maggaṃ alaṅkarissāmī” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā:
“Sumedhatāpaso iddhiṃ” ti jānantā udakabhinnokāsaṃ sallakkhetvā: “Tvaṃ
imaṃ ṭhānaṃ alaṅkarohī” ti adaṃsu. Sumedho buddhārammaṇaṃ pītiṃ

gaḥetvā cintesi: “Ahaṃ imaṃ okāsaṃ iddhiyā alaṅkaritum sakkomi, evaṃ alaṅkato pana mama manaṃ na paritosessati, ajja mayā kāyaveyyāvaccam kātum vaṭṭati” ti paṃsum āharitvā tasmim padese pakkhi pi.

Tassa tasmim padese analaṅkate yeva dīpaṅkaro dasabalo mahānubhāvānaṃ chaḷabhiññānaṃ khīṇāsavānaṃ catūhi satasahassemi parivuto devatāsu dibbagandhamālādīhi pūjayantīsu dibbasāṅgītesu pavattantesu manussesu mānusakagandhehi ceva mālādīhi ca pūjayantesu anantāya buddhalīlāya manosilātale vijambhamāno sīho viya taṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ maggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhīni ummīletvā alaṅkatamaggena āgacchantassa dasabalassa dvattimsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitaṃ asītiyā anubyañjanehi anurañjitaṃ byāmapabbhāya samparivāritaṃ maṇivaṇṇagaganatale nānappakārā vijjulatā viya āveḷāveḷabhūtā ceva yugalayugalabhūtā ca chabbaṇṇaghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ rūpagappattaṃ attabhāvaṃ oloketvā: “Ajja mayā dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātum vaṭṭati, mā bhagavā kalalaṃ akkami, maṇiphalakasetum pana akkamanto viya saddhiṃ catūhi khīṇāsavasatasahassemi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchatu, taṃ me bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā” ti kese mocetvā ajinacammajaṭṭamaṇḍalavākacīrāni {1.13} kāḷavaṇṇe kalale pattharivā maṇiphalakasetu viya kalalapiṭṭhe nipajji. Tena vuttaṃ:

**Te me puṭṭhā viyākaṃsu, ‘buddho loke anuttaro,
Dīpaṅkaro nāma jino, uppajji lokanāyako,
Tassa sodhīyati maggo, añjasam vaṭumāyanaṃ’.**

**Buddhoti mama sutvāna, pīti uppajji tāvade,
Buddho buddhoti kathayanto, somanassaṃ pavedayim.**

**Tattha ṭhatvā vicintesiṃ, tuṭṭho samviggamānaso,
Idha bījāni ro pissaṃ, khaṇo eva mā upaccagā’.**

**Yadi buddhassa sodhetha, ekokāsaṃ dadātha me,
Aham-pi sodhayissāmi, añjasam vaṭumāyanaṃ.**

**Adamsu te mamokāsaṃ, sodhetum añjasam tadā,
Buddho buddhoti cinto, maggaṃ sodhemahaṃ tadā.**

**Aniṭṭhite mamokāse, dīpaṅkaro mahāmuni,
Catūhi satasahassemi, chaḷabhiññehi tādihi,
Khīṇāsavehi vimalehi, paṭipajji añjasam jino.**

**Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū,
Āmoditā naramarū, sādhukāraṃ pavattayum.**

**Devā manusse passanti, manussā pi ca devatā,
Ubho pi te pañjalikā, anuyanti tathāgataṃ.**

**Devā dibbehi turiyehi, manussā mānusehi ca,
Ubho pi te vajjayantā, anuyanti tathāgataṃ.**

**Dibbaṃ mandāraṃ pupphaṃ, padumaṃ pārīchattakaṃ,
Disodisaṃ okiranti, ākāsaṇabhagatā marū.**

**Campakaṃ salalaṃ nīpaṃ, nāgapunnāgaketaṃ,
Disodisaṃ ukkhipanti, bhūmitaḷagatā narā.**

**Kese muñcitvāhaṃ tattha, vākaḷāraṇca cammakāṃ,
Kalale pattharītvāna, avakujjo nipajjahāṃ.**

**Akkamītvāna maṃ buddho, saha sissehi gacchatu,
Mā naṃ kalale akkamītho, hītāya me bhavissatī ti.**

So kalalapiṭṭhe nipannako va puna akkhīni ummīletvā dīpaṅkaradasabalassa buddhasīrīm sampassamāno evaṃ cintesi: “sacāhaṃ iccheyyaṃ, sabbakīlese jhāpetvā saṅghanavako hutvā rammanagaraṃ paviseyyaṃ. Aññātakavesena {1.14} pana me kīlese jhāpetvā nibbānappattiyā kiccaṃ natthi. Yaṃnūnāhaṃ dīpaṅkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvaṃ āropetvā mahājanaṃ saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpan”-ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Tena vuttaṃ:

**Pathaviyaṃ nipannassa, evaṃ me āsī cetaso,
Icchamāno ahaṃ ajja, kīlese jhāpaye mama.**

**Kiṃ me aññātakavesena, dhammaṃ sacchikatenidha,
Sabbāññutaṃ pāpuṇītvā, buddho hessaṃ sadevake.**

**Kiṃ me ekena tiṇṇena, purisena thāmadassinā,
Sabbāññutaṃ pāpuṇītvā, santāressaṃ sadevake.**

**Iminā me adhikārena, katena purisuttame,
Sabbāññutaṃ pāpuṇītvā, tāremi janataṃ bahum.**

**Samāsārasotaṃ chinditvā, viddhamsetvā tayo bhave,
Dhammanāvaṃ samārūya, santāressaṃ sadevake ti. (Bv. 2.54-58).**

Yasmā pana buddhattaṃ patthentassa:

**Manussattaṃ liṅgasampatti, hetu satthāradassanaṃ,
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā,
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhatī ti. (Bv. 2.59).**

Manussattabhāvasmiṃ yeva hi ṭhatvā buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati, na nāgassa vā supaṇṇassa vā devatāya vā patthanā samijjhati. Manussattabhāve pi purisaliṅge ṭhitasseva patthanā samijjhati, na itthiyā vā paṇḍakanapuṃsakaubhatobyañjanakānaṃ vā patthanā samijjhati. Purisassā pi tasmīṃ attabhāve arahattappattiyā hetusampannasseva patthanā samijjhati, no itarassa. Hetusampannassā pi jīvamānakabuddhasseva santike patthentassa patthanā samijjhati, parinibbute buddhe cetiyasantike vā bodhimūle vā patthentassa na samijjhati. Buddhānaṃ santike patthentassā pi pabbajjāliṅge ṭhitasseva samijjhati, no gihiliṅge ṭhitasā. Pabbajitassā pi pañcābhīṇassa aṭṭhasamāpattilābhino yeva samijjhati, na imāya guṇasampattiyā virahitassa. Guṇasampannenā pi yena attano jīvitāṃ buddhānaṃ pariccattaṃ hoti, tassa iminā adhikārena adhikārasampannasseva samijjhati, na itarassa. Adhikārasampannassā pi yassa buddhakāradhammānaṃ atthāya mahanto chando ca ussāho ca vāyāmo ca pariyetṭhi ca, tasseva samijjhati, na itarassa.

Tatridaṃ chandamahantatāya opammaṃ: sace hi evamassa: “Yo sakalacakkavāḷagabbhaṃ ekodakībhūtaṃ attano bāhubalena uttaritvā pāraṃ gantuṃ samattho, {1.15} so buddhattaṃ pāpuṇāti. Yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ veḷugumbasañchannaṃ byūhitvā madditvā padasā gacchanto pāraṃ gantuṃ samattho, so buddhattaṃ pāpuṇāti. Yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ sattiyo ākoṭetvā nirantaraṃ sattīphalasamākiṇṇaṃ padasā akkamamāno pāraṃ gantuṃ samattho, so buddhattaṃ pāpuṇāti. Yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ vītaccitaṅgārabharitaṃ pādehi maddamāno pāraṃ gantuṃ samattho, so buddhattaṃ pāpuṇāti” ti. Yo etesu ekam-pi attano dukkaraṃ na maññati, “ahaṃ etam-pi taritvā vā gantvā vā pāraṃ gahessāmi” ti evaṃ mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyetṭhiyā ca samannāgato hoti, tassa patthanā samijjhati, na itarassa. Sumedhatāpaso pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji.

Dīpaṅkaro pi bhagavā āgantvā sumedhatāpasassa sīsabhāge ṭhatvā maṇisīhapaṇjaram uggahārento viya pañcavaṇṇappasādasampannāni akkhīni ummīletvā kalalapiṭṭhe nipannam sumedhatāpasam disvā: “Ayaṃ tāpaso buddhattāya abhinīhāram katvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā, udāhu no” ti anāgataṃsaññaṃ pesetvā upadhārento: “Ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni atikkamitvā gotamo nāma buddho bhavissatī” ti ñatvā ṭhitako va parisamajjhe byākāsi: “passatha no tumhe imaṃ uggatapam tāpasam kalalapiṭṭhe nipannan”-ti? “Evaṃ, bhante” ti. “Ayaṃ buddhattāya abhinīhāram katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānam catunnam asaṅkhyeyyānam matthake gotamo nāma buddho bhavissati. Tasmim panassa attabhāve kapilavatthu nāma nagaram nivāso bhavissati, māyā nāma devī mātā, suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako upatisso nāma thero, dutiyasāvako kolito nāma, buddhupaṭṭhāko ānando nāma, aggasāvikā khemā nāma therī, dutiyasāvikā uppalavaṇṇā nāma therī bhavissati, paripakkaññaṃ mahābhinikkhamanam katvā mahāpadhānam padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā nerañjarāya tīre paribhuñjitvā bodhimaṇḍam āruya assattharukkhamūle abhisambujjhissatī” ti. Tena vuttaṃ:

**Dīpaṅkaro lokavidū, āhutīnam paṭiggaho,
Ussīsake maṃ ṭhatvāna, idaṃ vacanamabravi.**

**Passatha imaṃ tāpasam, jaṭilaṃ uggatāpanam,
Aparimeyye ito kappe, buddho loke bhavissati.**

**Ahu {1.16} kapilavhayā rammā, nikkhamitvā tathāgato,
Padhānam padahitvāna, katvā dukkarakārikam.**

**Ajapālarukkhamūle, nisīditvā tathāgato,
Tattha pāyāsam paggayha, nerañjaramupehiti.**

**Nerañjarāya tīramhi, pāyāsam ada so jino,
Paṭiyattavaramaggena, bodhimūlamūpehiti.**

**Tato padakkhiṇam katvā, bodhimaṇḍam anuttaro,
Assattharukkhamūlamhi, bujjhissati mahāyaso.**

**Imassa janikā mātā, māyā nāma bhavissati,
Pitā suddhodano nāma, ayaṃ hessati gotamo.**

**Anāsavā vītarāgā, santacittā samāhitā,
Kolito upatisso ca, aggā hessanti sāvakā,
Ānando nāmuṇḍaṭṭhako, upaṭṭhissati taṃ jinaṃ.**

**Khemā uppalavaṇṇā ca, aggā hessanti sāvikā,
Anāsavā vītarāgā, santacittā samāhitā,
Bodhi tassa bhagavato, assatthoti pavuccatī ti.**

Sumedhatāpaso: “Mayhaṃ kira patthanā samijjhissatī” ti somanassappatto ahosi. Mahājano dīpaṅkaradasabalassa vacanaṃ sutvā: “Sumedhatāpaso kira buddhabhījaṃ buddhaṅkuro” ti haṭṭhatuṭṭho ahosi. Evañcassa ahosi: “Yathā nāma puriso nadiṃ taranto ujukena titthena uttaritum asakkonto heṭṭhātittthena uttarati, evam-eva mayam-pi dīpaṅkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā tvaṃ buddho bhavissasi, tadā tava sammukhā maggaphalaṃ sacchikātum samatthā bhavēyyamā” ti patthanam ṭhappayimsu. Dīpaṅkaradasabalo pi bodhisattam pasamsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi, te pi catusasahassasaṅkhā khīṇāsavā bodhisattam gandhehi ca mālehi ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamimsu. Devamanussā pana tatheva pūjetvā vanditvā pakkantā.

Bodhisatto sabbesam paṭikkantakāle sayanā vuṭṭhāya: “Pāramiyo vicinissāmī” ti puppharāsimaṭṭhake pallaṅkaṃ ābhujitvā nisīdi. Evaṃ nisinne bodhisatte sakaladasahassacakkavāḷadevatā sannipatitvā sādhuṅkāraṃ datvā: “Ayya sumedhatāpasa, porāṇakabodhisattānaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā ‘pāramiyo vicinissāmā’ ti nisinnakāle yāni pubbanimittāni nāma paññāyanti, tāni sabbāni pi ajja pātubhūtāni, nissamsayena tvaṃ buddho bhavissasi, {1.17} mayampetaṃ jānāma ‘yassetāni nimittāni paññāyanti, ekantena so buddho hoti’, tvaṃ attano vīriyaṃ dāḷhaṃ katvā paggaṇhā” ti bodhisattam nānappakārāhi thutīhi abhitthunimsu. Tena vuttam:

**Idaṃ sutvāna vacanaṃ, asamassa mahesino,
Āmoditā naramarū, buddhabhījaṃ kira ayaṃ.**

**Ukkuṭṭhisaddā vattanti, apphoṭenti hasanti ca,
Katañjalī namassanti, dasahassā sadevakā.**

**Yadimassa lokanāthassa, virajjhissāma sāsanaṃ,
Anāgatamhi addhāne, hessāma sammukhā imaṃ.**

**Yathā manussā nadiṃ tarantā, paṭibhittham virajjhiya,
Heṭṭhātitthe gahetvāna, uttaranti mahānadim.**

**Evam-eva mayam sabbe, yadi muñcāmimam jinam,
Anāgatamhi addhāne, hessāma sammukhā imam.**

**Dīpaṅkaro lokavidū, āhutiṇam paṭiggaho,
Mama kammam pakittetvā, dakkhiṇam pādamuddhari.**

**Ye tatthāsum jinaputtā, sabbe padakkhiṇamakamsu mam,
Narā nāgā ca gandhabbā, abhivādetvāna pakkamum.**

**Dassanam me atikkante, sasaṅge lokanāyake,
Haṭṭhatuṭṭhena cittena, āsanā vuṭṭhahim tadā.**

**Sukhena sukhito homi, pāmojjena pamodito,
Pītiyā ca abhissanno, pallaṅkam ābhujim tadā.**

**Pallaṅkena nisīditvā, evam cintesaham tadā,
Vasībhūto aham jhāne, abhiññāsu pāramim gato.**

**Sahassiyamhi lokamhi, isayo natthi me samā,
Asamo iddhidhammesu, alabhim īdisam sukham.**

**Pallaṅkābhujane mayham, dasasahassādhivāsino,
Mahānādam pavattesum, dhuvam buddho bhavissasi.**

**Yā pubbe bodhisattānam, pallaṅkavaramābhuje,
Nimittāni padissanti, tāni ajja padissare.**

**Sītam byapagatam hoti, uṇhaṇca upasammati,
Tāni ajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.**

**Dasasahassī lokadhātū, nissaddā honti nirākulā,
Tāni ajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.**

**Mahāvātā {1.18} na vāyanti, na sandanti savantiyo,
Tāni ajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.**

**Thalajā dakajā pupphā, sabbe pupphanti tāvade,
Tepajja pupphitā sabbe, dhuvam buddho bhavissasi.**

Latā vā yadi vā rukkhā, phalabhārā honti tāvade,
Tepajja phalitā sabbe, dhuvam buddho bhavissasi.

Ākāsaṭṭhā ca bhūmaṭṭhā, ratanā jotanti tāvade,
Tepajja ratanā jotanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Mānusakā ca dibbā ca, turiyā vajjanti tāvade,
Tepajjubho abhiravanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Vicittapupphā gaganā, abhivassanti tāvade,
Te pi ajja pavassanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
Tepajjubho abhiravanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Niraye pi dasasahasse, aggī nibbanti tāvade,
Tepajja nibbutā aggī, dhuvam buddho bhavissasi.

Vimalo hoti sūriyo, sabbā dissanti tārakā,
Te pi ajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Anovaṭṭhena udakam, mahiyā ubbhijji tāvade,
Tampajjubbhijjate mahiyā, dhuvam buddho bhavissasi.

Tārāgaṇā virocanti, nakkhattā gaganamaṇḍale,
Visākhā candimāyuttā, dhuvam buddho bhavissasi.

Bilāsayā darīsayā, nikkhamanti sakāsayā,
Tepajja āsayā chuddhā, dhuvam buddho bhavissasi.

Na hoti arati sattānam, santuṭṭhā honti tāvade,
Tepajja sabbe santuṭṭhā, dhuvam buddho bhavissasi.

Rogā tadūpasammanti, jighacchā ca vinassati,
Tānipajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.

Rāgo tadā tanu hoti, doso moho vinassati,
Tepajja vigatā sabbe, dhuvam buddho bhavissasi.

Bhayam tadā na bhavati, ajjapetam padissati,
Tena liṅgena jānāma, dhuvam buddho bhavissasi.

**Rajo nuddhaṃsati uddhaṃ, aḷḷapetaṃ padissati,
Tena līṅgena jānāma, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Aniṭṭhagandho pakkamati, diṭṭhagandho pavāyati,
Sopajja vāyati gandho, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Sabbe {1.19} devā padissanti, ṭṭhapayitvā arūpino,
Tepajja sabbe dissanti, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Yāvataṃ nirayā nāma, sabbe dissanti tāvade,
Tepajja sabbe dissanti, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Kuṭṭā kavāṭā selā ca, na hontāvaraṇā tadā,
Ākāsaḥhūtā tepajja, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Cutī ca upapatti ca, khaṇe tasmim̐ na vijjati,
Tānipajja padissanti, dhuvāṃ buddho bhavissasi.**

**Daḷhaṃ paggaṇha vīriyaṃ, mā nivatta abhikkama,
Mayampetaṃ vijānāma, dhuvāṃ buddho bhavissasī ti.**

Bodhisatto dīpaṅkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāḷadevatānaṅca vacanaṃ sutvā bhiyyoso mattāya saṅjātussāho hutvā cintesi: “Buddhā nāma amoghavacanā, natthi buddhānaṃ kathāya aññathattaṃ. Yathā hi ākāse khittaleḍḍussa patanaṃ dhuvāṃ, jātassa maraṇaṃ dhuvāṃ, aruṇe uggate sūriyassuṭṭhānaṃ, āsayā nikkhantasīhassa sīhanādanadanaṃ, garugabbhāya itthiyā bhāramoropanaṃ avassaṃbhāvī, evam-eva buddhānaṃ vacanaṃ nāma dhuvāṃ amoghaṃ, addhā ahaṃ buddho bhavissāmī” ti. Tena vuttaṃ:

**Buddhassa vacanaṃ sutvā, dasasahassīna cūbhayaṃ,
Tuṭṭhahaṭṭho pamodito, evaṃ cintesahaṃ tadā.**

**Advejjhavacanā buddhā, amoghavacanā jinā,
Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvāṃ buddho bhavāmahaṃ.**

**Yathā khittaṃ nabhe leḍḍu, dhuvāṃ patati bhūmiyaṃ,
Tattheva buddhasuṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ.**

**Yathā pi sabbasattānaṃ, maraṇaṃ dhuvasassataṃ,
Tattheva buddhasuṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ.**

**Yathā rattikkhaye patte, sūriyuggamanam dhuvaṃ,
Tatheva buddhaseṭṭhānam, vacanam dhuvasassatam.**

**Yathā nikkhantasayanassa, sīhassa nadanam dhuvaṃ,
Tatheva buddhaseṭṭhānam, vacanam dhuvasassatam.**

**Yathā āpannasattānam, bhāramoropanam dhuvaṃ,
Tatheva buddhaseṭṭhānam, vacanam dhuvasassatan-ti.**

So: “Dhuvāhaṃ buddho bhavissāmī” ti evaṃ katasanniṭṭhāno buddhakārake dhamme upadhāretuṃ: “Kahaṃ nu kho buddhakāradhammā, kiṃ {1.20} uddham, udāhu adho, disāsu, vidisāsū” ti anukkamena sakalam dhammadhātum vicinanto porāṇakabodhisattehi āsevanisevitaṃ paṭhamam dānapāramim disvā evaṃ attānam ovadi: “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamam dānapāramim pūreyyāsi. Yathā hi nikkujjito udakakumbho nissesaṃ katvā udakam vamatī yeva, na paccāharatī, evam-eva dhanam vā yasam vā puttam vā dāram vā aṅgapaccaṅgam vā anoloketvā sampattayācakānam sabbam icchiticchitam nissesaṃ katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā buddho bhavissasī” ti paṭhamam dānapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttam:

**Handa buddhakare dhamme, vicināmi ito cito,
udādhā adho dasa disā, yāvatā dhammadhātuyā.**

**Vicinanto tadādakkhiṃ, paṭhamam dānapāramim,
Pubbakehi mahesīhi, anuciṇṇam mahāpatham.**

**Imam tvaṃ paṭhamam tāva, daḷham katvā samādiya,
Dānapāramitam gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.**

**Yathā pi kumbho sampuṇṇo, yassa kassaci adhokato,
Vamatevudakam nissesaṃ, na tattha parirakkhati.**

**Tatheva yācake disvā, hīnamukkaṭṭhamajjhime,
Dadāhi dānam nissesaṃ, kumbho viya adhokato ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato dutiyam sīlapāramim disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya sīlapāramim-pi pūreyyāsi. Yathā hi camarīmigo nāma jīvitam-pi anoloketvā attano vālam-eva rakkhati, evam tvam-pi ito paṭṭhāya jīvitam-pi anoloketvā sīlam-eva rakkhanto buddho bhavissasī” ti dutiyam sīlapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttam:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhiṃ, dutiyaṃ sīlapāramiṃ,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitāṃ.**

**Imaṃ tvaṃ dutiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Sīlapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.**

**Yathā pi camarī vālaṃ, kismiñci paṭilaggitaṃ,
Upeti maraṇaṃ tattha, na vikopeti vāladhiṃ.**

**Tatheva {1.21} catūsu, bhūmīsu, sīlāni paripūraya,
Parirakkha sabbadā sīlaṃ, camarī viya vāladhin-ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etadahosi: “Sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya nekkhammapāramim-pi pūreyyāsi. Yathā hi ciraṃ bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha sinehaṃ karoti, atha kho ukkaṇṭhito yeva avasitukāmo hoti, evam-eva tvaṃ-pi sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhavehi ukkaṇṭhito muccitukāmo hutvā nekkhammābhimukho va hohi, evaṃ buddho bhavissasī” ti tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhiṃ, tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitāṃ.**

**Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Nekkhammapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.**

**Yathā andughare puriso, ciravuttho dukhaṭṭito,
Na tattha rāgaṃ janeti, muttim-eva gavesati.**

**Tatheva tvaṃ sabbabhave, passa andughare viya,
Nekkhammābhimukho hohi, bhavato parimuttiyā ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya paññāpāramim-pi pūreyyāsi. Hīnamajjhimukkattṭhesu kañci

avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasaṅkamtivā pañham puccheyyāsi. Yathā hi piṇḍacārīko bhikkhu hīnādikesu kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippam yāpanam labhati, evam tvam-pi sabbapaṇḍite upasaṅkamtivā pañham pucchanto buddho bhavissasī” ti catuttham paññāpāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttam:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhim, catuttham paññāpāramim,
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitam.**

**Imam tvam catuttham tāva, daḷham katvā samādiya,
Paññāpāramitam gaccha, yadi bodhim pattumicchasi.**

**Yathā pi {1.22} bhikkhu bhikkhanto, hīnamukkaṭṭhamajjhime,
Kulāni na vivaḷjento, evam labhati yāpanam.**

**Tatheva tvam sabbakālam, paripucchanto budham janam,
Paññāpāramitam gantvā, sambodhim pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato pañcamam vīriyapāramim disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya vīriyapāramim-pi pūreyyāsi. Yathā hi sīho migarājā sabbairiyāpathesu daḷhavīriyo hoti, evam tvam-pi sabbabhavesu sabbairiyāpathesu daḷhavīriyo anolīnavīriyo samāno buddho bhavissasī” ti pañcamam vīriyapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttam:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhim, pañcamam vīriyapāramim,
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitam.**

**Imam tvam pañcamam tāva, daḷham katvā samādiya,
Vīriyapāramitam gaccha, yadi bodhim pattumicchasi.**

**Yathā pi sīho migarājā, nisajjaṭṭhānacaṅkame,
Alīnavīriyo hoti, paggaḥitamano sadā.**

**Tatheva tvam sabbabhave, paggaṇha vīriyam daḷham,
Vīriyapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato chaṭṭham khantipāramim disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya khantipāramim-pi pūreyyāsi. Sammānane pi avamānane pi khamo va bhaveyyāsi. Yathā hi pathaviyam nāma sucim-pi pakkipanti asucim pi, na tena pathavī sineham, na paṭigham karoti, khamati sahati adhivāseti yeva, evam tvam-pi sammānanāvamānanakkhamo va samāno buddho bhavissasī” ti chaṭṭham khantipāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkiṃ, chaṭṭhamam khantipāramim,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitam.**

**Imam tvam chaṭṭhamam tāva, daḷham katvā samādiya,
Tattha advejjhamānaso, sambodhiṃ pāpuṇissasī.**

**Yathā pi {1.23} pathavī nāma, sucim-pi asucim-pi ca,
Sabbam sahati nikkhepam, na karoti paṭigham tayā.**

**Tatheva tvam-pi sabbesam, sammānāvamānanakkhamo,
Khantipāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato sattamam saccapāramim disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya saccapāramim-pi pūreyyāsi. Asaniyā matthake patamānāya pi dhanādīnam atthāya chandādivasena sampajānamusāvādam nāma mākāsi. Yathā hi osadhitārakā nāma sabbautūso attano gamanavīthim jahitvā aññāya vīthiyā na gacchati, sakavīthiyāva gacchati, evam-eva tvam-pi saccam pahāya musāvādam nāma akaronto yeva buddho bhavissasī” ti sattamam saccapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkiṃ, sattamam saccapāramim,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitam.**

**Imaṃ tvaṃ sattamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Tattha advejjhavacano, sambodhiṃ pāpuṇissasi.**

**Yathā pi osadhī nāma, tulābhūtā sadevake,
Samaye utuvasse vā, na vokkamati vīthito.**

**Tatheva tvam-pi saccesu, mā vokkamasi vīthito,
Saccapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato aṭṭhamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim-pi pūreyyāsi. Yaṃ adhiṭṭhāsi, tasmiṃ adhiṭṭhāne niccalo bhavēyyāsi. Yathā hi pabbato nāma sabbadisāsu vātehi paḥaṭo pi na kampati na calati, attano ṭhāne yeva tiṭṭhati, evam-eva tvam-pi attano adhiṭṭhāne niccalo honto va buddho bhavissasī” ti aṭṭhamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto {1.24} tadādakkiṃ, aṭṭhamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitā.**

**Imaṃ tvaṃ aṭṭhamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Tattha tvaṃ acalo hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasi.**

**Yathā pi pabbato selo, acalo suppatiṭṭhito,
Na kampati bhusavātehi, sakaṭṭhāneva tiṭṭhati.**

**Tatheva tvam-pi adhiṭṭhāne, sabbadā acalo bhava,
Adhiṭṭhānapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato navamaṃ mettāpāramiṃ disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya navamaṃ mettāpāramim-pi pūreyyāsi. Ahitesu pi hitesu pi ekacitto bhavēyyāsi. Yathā hi udakaṃ nāma pāpajanassā pi kalyāṇajanassā pi sītibhāvaṃ ekasadisam katvā pharati, evam-eva tvam-pi sabbasattesu mettacittena ekacitto va honto buddho bhavissasī” ti navamaṃ mettāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhiṃ, navamaṃ mettāpāramiṃ,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitāṃ.**

**Imaṃ tvam navamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Mettāya asamo hohi, yadi bodhiṃ pattumicchasi.**

**Yathā pi udakaṃ nāma, kalyāṇe pāpake jane,
Samaṃ pharati sītena, pavāheti rajomalaṃ.**

**Tatheva tvam-pi ahitahite, samaṃ mettāya bhāvaya,
Mettāpāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Athassa: “Na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabban”-ti uttari pi upadhārayato dasamaṃ upekkhāpāramiṃ disvā etadahosi: “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ-pi pūreyyāsi. Sukhe pi dukkhe pi majjhato va bhaveyyāsi. Yathā hi pathavī nāma sucim-pi asucim-pi pakkhippamānā majjhattāva hoti, evam-eva tvam-pi sukhadukkhesu majjhato va honto buddho bhavissasī” ti dasamaṃ upekkhāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ:

**Na {1.25} hete ettakā yeva, buddhadhammā bhavissare,
Aññe pi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.**

**Vicinanto tadādakkhiṃ, dasamaṃ upekkhāpāramiṃ,
Pubbakehi mahesīhi, āsevitānisevitāṃ.**

**Imaṃ tvam dasamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Tulābhūto daḷho hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasi.**

**Yathā pi pathavī nāma, nikkhittaṃ asucim sucim,
Upekkhati ubhopete, kopānunayavajjitā.**

**Tatheva tvam-pi sukhadukkhe, tulābhūto sadā bhava,
Upekkhāpāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Tato cintesi: “imasmiṃ loke bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā buddhakāradhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe natthi, imā pi dasa pāramiyo uddham ākāse pi natthi, heṭṭhā pathaviyam pi, puratthimādāsu disāsu pi natthi, mayham-eva pana hadayamaṃsabbhantare patiṭṭhitā” ti. Evam tāsāṃ hadaye patiṭṭhitabhāvaṃ disvā sabbā pi tā daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāya

punappunam sammasanto anulomapaṭilomaṃ sammasati, pariyante gahetvā ādim paṇeti, ādimhi gahetvā pariyante ṭhapeti, majjhe gahetvā ubhato osāpeti, ubhato koṭṭisu hetvā majjhe osāpeti. Bāhirakabhaṇḍapariccāgo dānapāramī nāma, aṅgapariccāgo dānaupapāramī nāma, jīvitapariccāgo dānaparamatthapāramī nāmāti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo yantatelaṃ vinivaṭṭento viya mahāmeruṃ matthaṃ katvā cakkavāḷamahāsamuddaṃ āluḷento viya ca sammasi. Tassevaṃ dasa pāramiyo sammasantassa dhammatejēna catunahutādhikadvijojanasatasahasabahalā ayaṃ mahāpathavī hatthinā akkantaṇaḷakalāpo viya, pīḷiyamānaṃ ucchuyantaṃ viya ca mahāviraṃ viravamānā saṅkam-pi sampakam-pi sampavedhi, kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhami. Tena vuttaṃ:

**Ettakā yeva te loke, ye dhammā bodhipācanā,
Tatuddhaṃ natthi aññatra, daḷhaṃ tattha patiṭṭhaha.**

**Ime dhamme sammasato, sabhāvasarasalakkhaṇe,
Dhammatejēna vasudhā, dasasahasā pakampatha.**

**Calatī ravatī pathavī, ucchuyantaṃva pīḷitaṃ,
Telayante yathā cakkaṃ, evaṃ kampati medanī ti.**

Mahāpathaviyā {1.26} kampamānāya rammanagaravāsino saṇṭhātuṃ asakkontā yugantavātabbhāhatā mahāsālā viya mucchitamucchitāva papatimsu, ghaṭṭādīni kulālabhājanāni pavaṭṭantāni aññamaññaṃ paharantāni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Mahājano bhīttasito satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ nu kho bhagavā nāgāvaṭṭo ayaṃ bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvaṭṭoti na hi mayaṃ etaṃ jānāma, apica kho sabbo pi ayaṃ mahājano upadduto, kiṃ nu kho imassa lokassa pāpakam bhavissati, udāhu kalyāṇaṃ, kathetha no etaṃ kāraṇaṃ”-ti āha. Atha satthā tesam kathaṃ sutvā: “Tumhe mā bhāyatha mā cintayittha, natthi vo itonidānaṃ bhayaṃ. Yo so mayā ajja sumedhapaṇḍito ‘anāgate gotamo nāma buddho bhavissati’ ti byākato, so dasa pāramiyo sammasati, tassa dasa pāramiyo sammasantassa viloḷentassa dhammatejēna sakaladasasahasalokadhātu ekappahārena kampati, ceva, ravati cā” ti āha. Tena vuttaṃ:

**Yāvatā parisā āsi, buddhassa parivesane,
Pavedhamānā sā tattha, mucchitā sesi bhūmiyaṃ.**

**Ghaṭṭānekasahassāni, kumbhīnañca satā bahū,
Sañcuṇṇamathitā tattha, aññamaññaṃ paghaṭṭitā.**

**Ubbiggā tasitā bhītā, bhantā byadhitamānasā,
Mahājanā samāgamma, dīpaṅkaramupāgamum.**

**Kim bhavissati lokassa, kalyāṇamatha pāpakam,
Sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhuma’.**

**Tesaṃ tadā saññāpesi, dīpaṅkaro mahāmuni,
Vissatthā hotha mā bhātha, imasmim pathavikampane.**

**Yamahaṃ ajja byākāsim, buddho loka bhavissati,
Eso sammāsati dhammaṃ, pubbakam jinasevitam.**

**Tassa sammāsato dhammaṃ, buddhabhūmiṃ asesato,
Tenāyaṃ kampitā pathavī, dasasahassī sadevake ti.**

Mahājano tathāgatassa vacanaṃ sutvā haṭṭhatuṭṭho mālāgandhavilepanaṃ
ādāya rammanagarā nikkhamitvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā mālādīhi pūjetvā
vanditvā padakkhiṇaṃ katvā rammanagaram-eva pāvīsi. Bodhisatto pi dasa
pāramiyo sammāsītva vīriyaṃ daḥhaṃ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanā vuṭṭhāsi.
Tena vuttaṃ:

**Buddhassa [1.27] vacanaṃ sutvā, mano nibbāyi tāvade,
Sabbe maṃ upasaṅkamma, punā pi abhivandisum.**

**Samādiyitvā buddhagūṇaṃ, daḥhaṃ katvāna mānaṃ,
Dīpaṅkaraṃ namassitvā, āsanā vuṭṭhahiṃ tadā ti.**

Atha bodhisattaṃ āsanā vuṭṭhahantaṃ sakaladasasahassacakkavāḷadevatā
sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā vanditvā: “Ayya sumedhatāpasa,
tayā ajja dīpaṅkaradasabalassa pādamūle mahatī patthanā patthitā, sā te
anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā ahosi, sarīre
appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ pāramiyo pūretvā sammāsambodhim
paṭivijjha. Yathā pupphūpagaphalūpagā rukkhā samaye pupphanti ceva phalanti
ca, tatheva tvam-pi samayaṃ anatikkamitvā khippaṃ sambodhimuttamaṃ
phusassu” ti ādīni thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu, evaṃ payirudāhitvā attano
attano devatṭhānam-eva agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhitthuto: “Ahaṃ
dasa pāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ

matthake buddho bhavissāmī” ti vīriyaṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāya nabhaṃ
abbhuggantvā himavantam-eva agamāsi. Tena vuttaṃ:

**Dibbaṃ mānusakāṃ pupphaṃ, devā mānusakā ubho,
Samokiranti pupphehi, vuṭṭhahantassa āsanā.**

**Vedayanti ca te sotthiṃ, devā mānusakā ubho,
Mahantaṃ patthitaṃ tuyhaṃ, taṃ labhassu yathicchitaṃ.**

**Sabbītiyo vivajjantu, soko rogo vinassatu,
Mā te bhavantvantarāyā, phusa khippaṃ bodhimuttamaṃ.**

**Yathā pi samaye patte, pupphanti pupphino dumā,
Tattheva tvaṃ mahāvīra, buddhaññāṇena pupphassu.**

**Yathā ye keci sambuddhā, pūrayuṃ dasa pāramī,
Tattheva tvaṃ mahāvīra, pūraya dasa pāramī.**

**Yathā ye keci sambuddhā, bodhimaṇḍamhi bujjhare,
Tattheva tvaṃ mahāvīra, bujjhassu jinabodhiyaṃ.**

**Yathā ye keci sambuddhā, dhammacakkaṃ pavattayūṃ,
Tattheva tvaṃ mahāvīra, dhammacakkaṃ pavattaya.**

**Puṇṇamāye yathā cando, parisuddho virocati,
Tattheva tvaṃ puṇṇamano, viroca dasasahassiyaṃ.**

**Rāhumutto {1.28} yathā sūriyo, tāpena atirocati,
Tattheva lokā muccitvā, viroca siriyaṃ tuvaṃ.**

**Yathā yā kāci nadiyo, osaranti mahodadhiṃ,
Evaṃ sadevakā lokā, osarantu tavantike.**

**Tehi thutappasattho so, dasa dhamme samādiya,
Te dhamme paripūrento, pavanaṃ pāvisī tadā ti.**

Sumedhakathā niṭṭhitā

Rammanagaravāsino pi kho nagaraṃ pavisitvā buddhappamukhassa
bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adaṃsu. Satthā tesaṃ dhammaṃ desetvā
mahājānaṃ saraṇādāsu patiṭṭhāpetvā rammanagaramhā nikkhamitvā tato
uddham-pi yāvatāyukaṃ tiṭṭhanto sabbaṃ buddhakiccaṃ katvā anukkamena

anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ sabbaṃ
buddhavaṃse vuttanayeneva veditabbaṃ. Vuttañhi tattha:

**Tadā te bhojayitvāna, sasaṅghaṃ lokanāyakaṃ,
Upagacchuṃ saraṇaṃ tassa, dīpaṅkarassa satthuno.**

**Saraṇāgamane kañci, niveseti tathāgato,
Kañci pañcasu sīlesu, sīle dasavidhe paraṃ.**

**Kassaci deti sāmāññaṃ, caturo phalamuttame,
Kassaci asame dhamme, deti so paṭisambhidā.**

**Kassaci varasamāpattiyo, aṭṭha deti narāsabho,
Tisso kassaci vijjāyo, chaḷabhiññā paveccati.**

**Tena yogena janakāyaṃ, ovadati mahāmuni,
Tena vitthārikaṃ āsi, lokanāthassa sāsanaṃ.**

**Mahāhanusabhakkhandho, dīpaṅkarasanāmakko,
Bahū jane tārayati, parimoceti duggatiṃ.**

**Bodhaneyyaṃ janaṃ disvā, satahasse pi yojane,
Khaṇena upagantvāna, bodheti taṃ mahāmuni.**

**Paṭhamābhisamaye buddho, koṭisatamabodhayi,
Dutiyābhisamaye nātho, navutikoṭimabodhayi.**

**Yadā ca devabhavanamhi, buddho dhammadesayi,
Navutikoṭisahasānaṃ, tatiyābhisamayo ahu.**

**Sannipātā {1.29} tayo āsum, dīpaṅkarassa satthuno,
Koṭisatasahasānaṃ, paṭhamo āsi samāgamo.**

**Puna nāradakūṭamhi, pavivekagate jine,
Khīṇāsavā vītamalā, samimsu satakoṭiyo.**

**Yamhi kāle mahāvīro, sudassanasiluccaye,
Navutikoṭisahashehi, pavāresi mahāmuni.**

**Ahaṃ tena samayena, jaṭilo uggatāpano,
Antalikkhamhi caraṇo, pañcābhiññāsu pāragū.**

Dasavīśasahassānaṃ, dhammābhisamayo ahu,
Ekadvinnāṃ abhisamayā, gaṇanāto asaṅkhiyā.

Vitthārikaṃ bāhujaññaṃ, iddhaṃ phītaṃ ahu tadā,
Dīpaṅkarassa bhagavato, sāsanaṃ suvisodhitaṃ.

Cattāri satasahassāni, chaḷabhiññā mahiddhikā,
Dīpaṅkaraṃ lokaviduṃ, parivārenti sabbadā.

Ye keci tena samayena, jahanti mānusaṃ bhavaṃ,
Apattamānasā sekkhā, garahitā bhavanti te.

Supupphitaṃ pāvacaṇaṃ, arahantehi tādihi,
Khīṇāsavehi vimalehi, upasobhati sadevake.

Nagaraṃ rammavatī nāma, sudevo nāma khattiyo,
Sumedhā nāma janikā, dīpaṅkarassa satthuno.

Sumaṅgalo ca tisso ca, ahesuṃ aggasāvakā,
Sāgato nāmupaṭṭhāko, dīpaṅkarassa satthuno.

Nandā ceva sunandā ca, ahesuṃ aggasāvikā,
Bodhi tassa bhagavato, pipphalīti pavuccati.

Asītihatthamubbedho, dīpaṅkaro mahāmuni,
Sobhati dīparukkhova, sālārājāva phullito.

Satasahassavassāni, āyu tassa mahesino,
Tāvataṃ tiṭṭhamāno so, tāresi janataṃ bahuṃ.

Jotayitvāna saddhammaṃ, santāretvā mahājanaṃ,
Jalivā aggikhandhova, nibbuto so sasāvako.

Sā ca iddhi so ca yaso, tāni ca pādesu cakkaratanāni,
Sabbāṃ tamantarāhitaṃ, nanu rittā sabbasaṅkhārā ti.

Dīpaṅkarassa {1.30} pana bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā **koṇḍañño** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ, dutiye koṭisahassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā bodhisatto vijitāvī nāma cakkavattī hutvā koṭisatasahassasaṅkhassa buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā bodhisattaṃ: “Buddho bhavissasi” ti byākaritvā dhammaṃ desesi. So satthu dhammakathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbaji. So tīṇi piṭakāni

uggahetvā aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca uppādetvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti. Koṇḍañña buddhassa pana rammavatī nāma nagaram, sunando nāma khattiyo pitā, sujātā nāma devī mātā, bhaddo ca subhaddo ca dve aggasāvaka, anuruddho nāmupaṭṭhāko, tissā ca upatissā ca dve aggasāvikā, sālakalyāṇī bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedham sarīram, vassasatasahassam āyupamāṇam ahosi.

**Dīpaṅkarassa aparena, koṇḍañño nāma nāyako,
Anantatejo amitayaso, appameyyo durāsado ti.**

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṅkhyeyyam atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe caturo buddhā nibbattiṃsu **maṅgalo, sumano, revato, sobhito** ti. **Maṅgalassa** bhagavato tayo sannipātā ahesum. Tesu paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye koṭisahasam, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kirassa ānandakumāro nāma navutikoṭisaṅkhāya parisāya saddhim dhammassavanatthāya satthu santikaṃ agamāsi. Satthā tassa anupubbiṃ katham katesi, so saddhim parisāya saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānam pubbacaritaṃ olokento iddhimayapattacīvarassa upanissayam disvā dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā: “Etha, bhikkhavo” ti āha. Sabbe taṅkhaṇāññeva iddhimayapattacīvaradharā satṭhivassamahātherā viya ākappasampannā hutvā satthāram vanditvā parivārayiṃsu. Ayamassa tatiyo sāvakasannipāto ahosi.

Yathā pana aññesam buddhānam samantā asītihatthappamāṇā yeva sarīrappabhā ahosi, na evaṃ tassa tassa pana bhagavato sarīrappabhā niccakālam dasasahasilokadhātum pharitvā aṭṭhāsi.

Rukkhapathavipabbatasamuddādayo antamaso ukkhalikādīni upādāya suvaṇṇapaṭṭapariyonaddhā viya ahesum. Āyupamāṇam panassa navutivassasahassāni ahosi. Ettakam kalam candimasūriyādayo attano pabhāya virocitum nāsakkhiṃsu, rattindivaparicchedo na paññāyittha. Divā sūriyālokena viya sattā niccam [1.31] buddhālokeneva vicariṃsu, sāyam pupphitakusumānam, pāto ravanakasakuṇḍīnaṅca vasena loko rattindivaparicchedam sallakkhesi.

Kim pana aññesam buddhānam ayamānubhāvo natthīti? No natthi. Te pi hi ākaṅkhamānā dasasahassim vā lokadhātum tato vā bhiyyo ābhāya phareyyum. Maṅgalassa pana bhagavato pubbatthanāvasena aññesam byāmapabhā viya sarīrappabhā niccakālam-eva dasasahasilokadhātum pharitvā aṭṭhāsi. So kira bodhisattacariyakāle vessantarasadise attabhāve ṭhito saputtadāro

vaṅkapabbatasadise pabbate vasi. Atheko kharadāṭhiko nāma yakkho mahāpurisassa dānājjhāsayaṭaṃ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṅkamitvā mahāsattaṃ dve dārake yāci. Mahāsatto: “Dadāmi brāhmaṇassa puttake” ti haṭṭhapahaṭṭho udakapariyaṇṭaṃ pathaviṃ kampaṇto dve pi dārake adāsi. Yakkho caṅkamanakoṭiyaṃ ālambanaphalakaṃ nissāya ṭhatvā passantasseva mahāsattassa mūlakalāpe viya dve dārake khādi. Mahāpurisassa yakkhaṃ oloketvā mukhe vivaṭamatte aggijālaṃ viya lohithadhāraṃ uggiramānaṃ tassa mukhaṃ disvā pi kesaggaṃattam-pi domanassaṃ na uppajji. “Sudinnaṃ vata me dānaṃ”-ti cintayato panassa sarīre mahantaṃ pītisomanassa udapādi. So: “Imassa me nissandena anāgate imināva nīhārena rasmiyo nikkhamantū” ti patthanaṃ akāsi. Tassa taṃ patthanaṃ nissāya buddhabhūtaṃ sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakaṃ ṭhānaṃ phariṃsu.

Aparampissa pubbacariṇaṃ atthi. So kira bodhisattakāle ekassa buddhassa cetiyaṃ disvā: “Imassa buddhassa mayā jīvitaṃ pariccajituṃ vaṭṭatī” ti daṇḍadīpikāveṭhananiyāmena sakalasarīraṃ veṭhāpetvā ratanamattamakūlaṃ sataṣaṇṇasaggaṇikaṃ suvaṇṇapātīṃ sappissa pūrāpetvā tattha saṇṇasavattīyo jālāpetvā taṃ sīsenaḍḍāya sakalasarīraṃ jālāpetvā cetiyaṃ padaḍḍhiṇaṃ karonto sakalarattiṃ vītiṇāmesi. Evaṃ yāva aruṇuggamaṇā vāyamaṇṇasāpissa lomakūpaṃattam-pi usumaṃ na gaṇhi. Padumaḍḍabbhaṃ pavīṭṭhakālo viya ahosi. Dhammo hi nāmesa attānaṃ rakkhantaṃ rakkhati. Tenāha bhagavā:

**Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ, dhammo suciṇṇo sukhamaṇvahaṭi,
Esānisaṃso dhamme suciṇṇe, na duggatiṃ gacchati dhammacārī ti. (Thag. 303,
Ja 447, 1.510).**

Imassā pi {1.32} kammaṇṇa nissandena tassa bhagavato sarīrobhāso dasaṣaṇṇasīlokaḍḍhātumaṃ pharitvā aṭṭhāsi.

Tadā amhākaṃ bodhisatto suruci nāma brāhmaṇo hutvā: “Satthāraṃ nimantessāmī” ti upasaṅkamitvā madhuradhammakathaṃ sutvā: “Sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha, bhante” ti āha. Brāhmaṇa, kittakehi te bhikkhūhi atthoti? “Kittakā pana vo, bhante, parivārabhikkhū” ti āha. Tadā pana satthu paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā: “Koṭisatasahassaṇṇaṃ”-ti āha. Bhante, sabbehi pi saddhiṃ mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathāti. Satthā adhivāsesi. Brāhmaṇo svātānāya nimantetvā gehaṃ gacchanta cintesi: “ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātumaṃ sakkomi, nisīdanaṭṭhānaṃ pana kathaṃ bhavissatī” ti.

Tassa sā cintā caturāsītiyojanasahassamatthake ʈhitassa devarañño paṇḍukambalasilāsanassa uṇhabhāvaṃ janesi. Sakko: “Ko nu kho maṃ imamahā ʈhānā cāvetukāmo” ti dibbacakkhunā olokento mahāpurisaṃ disvā: “Suruci nāma brāhmaṇo buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā nisīdanaṭṭhānatthāya cintesi, mayā pi tattha gantvā puññakoṭṭhāsaṃ gahetuṃ vaṭṭati” ti vaḍḍhakivaṇṇaṃ nimminivā vāsipharasuhatto mahāpurisassa purato pāturahosi. So: “Atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban”-ti āha. Mahāpuriso taṃ disvā: “Kiṃ kammaṃ karissasī” ti āha. “Mama ajānanasippaṃ nāma natthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kāreti, tassa taṃ kātuṃ jānāmī” ti. “Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthī” ti. “Kiṃ ayyā” ti? “Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesāṃ nisīdanamaṇḍapaṃ karissasī” ti. “Ahaṃ nāma kareyyaṃ, sace mama bhatim dātuṃ sakkhissathā” ti. “Sakkhissāmi tātā” ti. “Sādhu karissāmī” ti gantvā ekaṃ padesaṃ olokesi, dvādasaterasayojanappamaṇo padeso kaṣiṇamaṇḍalaṃ viya samatalo ahosi. So: “Ettake ʈhāne sattaratanamayo maṇḍapo uṭṭhahatū” ti cintetvā olokesi. Tāvadeva pathaviṃ bhinditvā maṇḍapo uṭṭhahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesuṃ, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇitthambhesu pavāḷamayā, pavāḷatthambhesu maṇimayā, sattaratanamayesu sattaratanamayāva ghaṭakā ahesuṃ. Tato: “Maṇḍapassa antarantarena kiṅkiṇikajālāṃ olambatū” ti olokesi, saha olokaneneva kiṅkiṇikajālāṃ olambi, yassa mandavāteritassa pañcaṅgikasseva tūriyassa madhurasaddo niggacchati, dibbasāṅgīvattanakālo viya hoti. “Antarantarā gandhadāmamālādāmāni olabantū” ti cintesi, dāmāni olambiṃsu. “Koṭisatasahassasaṅkhānaṃ bhikkhūnaṃ {1.33} āsanāni ca ādhārakāni ca pathaviṃ bhinditvā uṭṭhahantū” ti cintesi, tāvadeva uṭṭhahiṃsu. “Koṇe koṇe ekekā udakacāṭiyo uṭṭhahantū” ti cintesi, udakacāṭiyo uṭṭhahiṃsu.

Ettakaṃ māpetvā brāhmaṇassa santikaṃ gantvā: “Ehi ayya, tava maṇḍapaṃ oloketvā mayhaṃ bhatim dehī” ti āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṃ olokesi, oloketassevassa sakalasarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā nirantaraṃ phuṭaṃ ahosi. Athassa maṇḍapaṃ olokayato etadahosi: “nāyaṃ maṇḍapo manussabhūtena kato, mayhaṃ pana ajjhāsayaṃ mayhaṃ guṇaṃ āgama addhā sakkabhavanaṃ uṇhaṃ ahosi, tato sakkena devaraññā ayaṃ maṇḍapo kārīto bhavissatī” ti. “Na kho pana me yuttaṃ evarūpe maṇḍape ekadivasaṃ yeva dānaṃ dātuṃ, sattāhaṃ dassāmī” ti cintesi. Bāhirakadānāhi kittakam-pi samānaṃ bodhisattānaṃ tuṭṭhiṃ kātuṃ na sakkoti, alaṅkatasīsāṃ pana chinditvā

añjitaakkhīni uppāṭetvā hadayamaṁsaṁ vā ubbaṭṭetvā dinnakāle bodhisattānaṁ cāgaṁ nissāya tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam-pi hi bodhisattassa siviṇṇatake (Ja. 499) devasikaṁ pañca kahāpaṇasatasahassāni vissajjetvā catūsu dvāresu nagaramajjhe ca dānaṁ dentassa taṁ dānaṁ cāgatutuṭṭhiṁ uppādetuṁ nāsakkihi. Yadā paṇassa brāhmaṇavaṇṇena āgantvā sakko devarājā akkhīni yāci, tadā tāni uppāṭetvā dadamānasseva hāso uppajji, kesaggamattam-pi cittassa aññathattaṁ nāhosi. Evaṁ dānaṁ nissāya bodhisattānaṁ titti nāma natthi. Tasmā so pi mahāpuriso: “Sattāhaṁ mayā koṭisatasahassasaṅkhānaṁ bhikkhūnaṁ dānaṁ dātuṁ vaṭṭatī” ti cintetvā tasmīṁ maṇḍape buddhappamukhaṁ bhikkhusaṅghaṁ nisīdāpetvā sattāhaṁ gavapānaṁ nāma dānaṁ adāsi. Gavapānanti mahante mahante kolambe khīrassa pūretvā uddhanesu āropetvā ghanapākakapke khīre thoḷe taṇḍule pakkhipitvā pakkamadhusakkarācuṇṇasappīhi abhisāṅkhattaṁ bhojanaṁ vuccati. Manussā yeva pana parivisituṁ nāsakkiṁsu, devā pi ekantarikā hutvā parivisiṁsu. Dvādasaterasayojanappamaṇaṁ ṭhānaṁ-pi bhikkhū gaṇhituṁ nappahosi yeva. Te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdiṁsu. Pariyosānadivase sabbabhikkhūnaṁ pattāni dhovāpetvā bhesajjattathāya sappinavanītamadhuphāṇitādīni pūretvā ticīvarehi saddhiṁ adāsi, saṅghanavakabhikkhūnaṁ laddhacīvarasāṭakā satasahassagghanakā ahesuṁ.

Satthā anumodanaṁ karonto: “Ayaṁ puriso evarūpaṁ mahādānaṁ adāsi, ko nu kho bhavissatī” ti upadhārento: “Anāgate kappasatasahassādhikānaṁ dvinnāsaṅkhyeyyānaṁ matthake gotamo nāma buddho bhavissatī” ti disvā mahāpurisaṁ āmantetvā: “Tvaṁ ettakaṁ {1.34} nāma kālāṁ atikkamītvā gotamo nāma buddho bhavissatī” ti byākāsi. Mahāpuriso byākaraṇaṁ sutvā: “Ahaṁ kira buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmi” ti cintetvā tathārūpaṁ sampattiṁ khelaṇiṇḍaṁ viya pahāya satthu santike pabbajitvā buddhavacanaṁ uggaṇhitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne brahmaloke nibbatti.

Maṅgalassa pana bhagavato nagaraṁ uttaraṁ nāma ahosi, pitā pi uttaro nāma khattiyo, mātā pi uttarā nāma devī, sudevo ca dhammaseno ca dve aggasāvaka, pālito nāmapaṭṭhāko, sīvalī ca asokā ca dve aggasāvikā, nāgarukkho bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ ahosi. Navutivassasahassāni ṭhatvā parinibbute pana tasmīṁ bhagavati ekappahāreneva dasa cakkavāḷasahassāni ekandhakārāni ahesuṁ. Sabbacakkavāḷesu manussānaṁ mahantaṁ ārodanaparidevanaṁ ahosi.

**Koṇḍaññaṣa aparena, maṅgalo nāma nāyako,
Tamaṁ loke nihantvāna, dhammokkamabhiddhārayī ti.**

Evamaṁ dasasahassilokadhātum andhakāraṁ katvā parinibbutassa tassa bhagavato aparabhāge **sumano** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesum, dutiye kañcanapabbatamhi navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā mahāsatto atulo nāma nāgarājā ahosi mahiddhiko mahānubhāvo. So: “Buddho uppanno” ti sutvā nātisaṅghaparivuto nāgabhanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa bhagavato dibbatūriyehi upahāraṁ kāretvā mahādānaṁ pavattetvā paccekaṁ dussayugāni datvā saraṇesu patiṭṭhāsi. So pi nam satthā: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato nagaraṁ khemaṁ nāma ahosi, sudatto nāma rājā pitā, sirimā nāma mātā, saraṇo ca bhāvitatto ca dve aggasāvakā, udeno nāmupaṭṭhāko, soṇa ca upasoṇa ca dve aggasāvikā, nāgarukkho bodhi, navutihatthubbedham sarīraṁ, navuti yeva vassasahassāni āyupamāṇaṁ ahosi.

**Maṅgalassa aparena, sumano nāma nāyako,
Sabbadhammehi asamo, sabbasattānamuttamo ti.**

Tassa {1.35} aparabhāge **revato** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte gaṇanā natthi, dutiye koṭisatasahassabhikkhū ahesum, tathā tatiye. Tadā bodhisatto atidevo nāma brāhmaṇo hutvā satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya sirasmim añjaliṁ ṭhapetvā tassa satthuno kilesappahāne vaṇṇaṁ vatvā uttarāsaṅgena pūjaṁ akāsi. So pi nam: “Buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa pana bhagavato nagaraṁ dhaññavatī nāma ahosi, pitā vipulo nāma khattiyo, mātā pi vipulā nāma devī, varuṇo ca brahmadevo ca dve aggasāvakā, sambhavo nāmupaṭṭhāko, bhaddā ca subhaddā ca dve aggasāvikā, nāgarukkho va bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedham ahosi, āyu satṭhi vassasahassānīti.

**Sumanassa aparena, revato nāma nāyako,
Anūpamo asadiso, atulo uttamo jīno ti.**

Tassa aparabhāge **sobhito** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte koṭisatabhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto ajito nāma brāhmaṇo hutvā satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṁ adāsi. So pi nam: “Buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa pana bhagavato

sudhammaṃ nāma nagaraṃ ahosi, pitā pi sudhammo nāma rājā, mātā pi sudhammā nāma devī, asamo ca sunetto ca dve aggasāvakā, anomo nāmupaṭṭhāko, nakulā ca sujātā ca dve aggasāvikā, nāgarukkho va bodhi, aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṃ sarīraṃ ahosi, navuti vassasahassāni āyuppaṃ māṇanti.

**Revatassa aparena, sobhito nāma nāyako,
Samāhito santacitto, asamo appaṭipuggalo ti.**

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe tayo buddhā nibbattiṃsu **anomadassī padumo nārado** ti. **Anomadassissa** bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte bhikkhū aṭṭhasatasahassāni ahesuṃ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā bodhisatto eko yakkhaseṇāpati aho mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭisatasahassānaṃ {1.36} yakkhānaṃ adhipati. So: “Buddho uppanno” ti sutvā āgantvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā pi naṃ: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Anomadassissa pana bhagavato candavatī nāma nagaraṃ ahosi, yasavā nāma rājā pitā, yasodharā nāma mātā, nisabho ca anomo ca dve aggasāvakā, varuṇo nāmupaṭṭhāko, sundarī ca sumanā ca dve aggasāvikā, ajjunarukkho bodhi, aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṃ sarīraṃ ahosi, vassasatasahassaṃ āyūti.

**Sobhitassa aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Anomadassī amitayaso, tejassī duratikkamo ti.**

Tassa aparabhāge **padumo** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo bhāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṃ, dutiye tīṇi satasahassāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasaṇḍavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ dve satasahassāni. Tadā tathāgate tasmīṃ vanasaṇḍe vasante bodhisatto sīho hutvā satthāraṃ nirodhasamāpattiṃ samāpannaṃ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattuṃ sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhārammaṇapītiṃ avijahitvā pītisukheneva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṃ katvā payirupāsamaṇo aṭṭhāsī. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṃ oloketvā: “Bhikkhusaṅhe pi cittaṃ pasādetvā saṅghaṃ vandissatīti bhikkhusaṅgho āgacchatū” ti cintesi. Bhikkhū tāvadeva āgamiṃsu. Sīho saṅhe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manāṃ oloketvā: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Padumassa pana bhagavato campakaṃ nāma nagaraṃ ahosi, asamo nāma rājā pitā, asamā nāma devī mātā, sālo ca upasālo ca dve aggasāvakā, varuṇo nāmupaṭṭhāko, rāmā ca surāmā ca dve

aggasāvikā, soṇarukkho nāma bodhi, aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedham sarīraṃ ahosi, āyu vassasatasahassanti.

Anomadassissa aparena, sambuddho dvipaduttamo,

Padumo nāma nāmena, asamo appaṭipuggalo ti.

Tassa aparabhāge **nārado** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṃ, dutiye {1.37} navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā bodhisatto isipabbajjāṃ pabbajitvā pañcasu abhiññāsu aṭṭhasu ca samāpattīsu ciṇṇavasī hutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā lohitacandanena pūjāṃ akāsi. So pi naṃ: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato dhaññavatī nāma nagaraṃ ahosi, sudevo nāma khattiyo pitā, anomā nāma mātā, saddasālo ca jitamitto ca dve aggasāvakā, vāseṭṭho nāmupaṭṭhāko, uttarā ca phaggunī ca dve aggasāvikā, mahāsoṇarukkho nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedham ahosi, navutivassasahassāni āyūti.

Padumassa aparena, sambuddho dvipaduttamo,

Nārado nāma nāmena, asamo appaṭipuggalo ti.

Nārada buddhassa aparabhāge ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va **padumuttarabuddho** nāma udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhame koṭisatasahassabhikkhū ahesuṃ, dutiye vebhārapabbate navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā bodhisatto jaṭilo nāma mahārāṭṭhiyo hutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sacīvaraṃ dānaṃ adāsi. So pi naṃ: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Padumuttarassa pana bhagavato kāle titthiyā nāma nāhesuṃ. Sabbe devamanussā buddham-eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ hamsavatī nāma ahosi, pitā ānando nāma khattiyo, mātā sujātā nāma devī, devalo ca sujāto ca dve aggasāvakā, sumano nāmupaṭṭhāko, amitā ca asamā ca dve aggasāvikā, salalarukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedham ahosi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṃ āyūti.

Nāradaṣṣa aparena, sambuddho dvipaduttamo,

Padumuttaro nāma jino, akkhobho sāgarūpamo ti.

Tassa aparabhāge sattati kappasahassāni atikkamitvā **sumedho sujāto** cāti ekasmiṃ kappe dve buddhā nibbattiṃsu. **Sumedhassā pi** tayo sāvakasannipātā ahesuṃ, paṭhamasannipāte sudassananagare koṭisatakhīṇāsavā ahesuṃ, dutiye

pana navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto uttaro nāma māṇavo hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva asītikoṭidhanaṃ {1.38} vissajjetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā dhammaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya nikkhamitvā pabbaji. So pi naṃ: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Sumedhassa bhagavato sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahosi, sudatto nāma rājā pitā, mātā pi sudattā nāma, saraṇo ca sabbakāmo ca dve aggasāvakā, sāgaro nāmupaṭṭhāko, rāmā ca surāmā ca dve aggasāvikā, mahānīparukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahosi, āyu navuti vassasahassānīti.

**Padumuttarassa aparena, sumedho nāma nāyako,
Durāsado uggatejo, sabbalokuttamo muni ti.**

Tassa aparabhāge **sujaṭo** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte satṭhi bhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye paññāsāṃ, tatiye cattālīsāṃ. Tadā bodhisatto cakkavattirājā hutvā: “Buddho uppanno” ti sutvā upasaṅkamitvā dhammaṃ sutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa saddhiṃ sattahi ratanehi catumahādīparajjaṃ datvā satthu santike pabbaji. Sakalaraṭṭhavāsino raṭṭhuppādaṃ gahetvā āramikakiccaṃ sādhetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa niccaṃ mahādānaṃ adaṃsu. So pi naṃ satthā: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato nagaraṃ sumaṅgalaṃ nāma ahosi, uggato nāma rājā pitā, pabhāvatī nāma mātā, sudassano ca sudevo ca dve aggasāvakā, nārado nāmupaṭṭhāko, nāgā ca nāgasamālā ca dve aggasāvikā, mahāveḷurukkho bodhi. So kira mandacchiddo ghanakkhandho upari niggatāhi mahāsākhāhi morapiṇchakalāpo viya virocittha. Tassa bhagavato sarīraṃ paññāsahatthubbedhaṃ ahosi, āyu navuti vassasahassānīti.

**Tattheva maṇḍakappamhi, sujaṭo nāma nāyako,
Sīhahanusabhakkhandho, appameyyo durāsado ti.**

Tassa aparabhāge ito aṭṭhārasakappasatamatthake ekasmiṃ kappe **piyadassī, atthadassī, dhammadassī** ti tayo buddhā nibbattiṃsu. **Piyadassissā** pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhame koṭisatasahassā bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto kassapo nāma māṇavo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gato hutvā satthu dhammadesanaṃ sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena saṅghārāmaṃ {1.39} kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāsi. Atha naṃ satthā: “Aṭṭhārasakappasataccayena buddho bhavissasī”

ti byākāsi. Tassa bhagavato anomam nāma nagaram ahosi, pitā sudinno nāma rājā, mātā candā nāma devī, pālito ca sabbadassī ca dve aggasāvakā, sobhito nāmupaṭṭhāko, sujātā ca dhammadinnā ca dve aggasāvikā, kakudharukkho bodhi, sarīram asītihatthubbedham ahosi, navuti vassasahassāni āyūti.

**Sujātassa aparena, sayambhū lokanāyako,
Durāsado asamasamo, piyadassī mahāyaso ti.**

Tassa aparabhāge **atthadassī** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhame aṭṭhanavuti bhikkhusatasahassāni ahesum, dutiye aṭṭhāsītisatasahassāni, tathā tatiye. Tadā bodhisatto susīmo nāma mahiddhiko tāpaso hutvā devalokato mandāravapupphacchattam āharitvā satthāram pūjesi, so pi nam: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato sobhitam nāma nagaram ahosi, sāgaro nāma rājā pitā, sudassanā nāma mātā, santo ca upasanto ca dve aggasāvakā, abhayo nāmupaṭṭhāko, dhammā ca sudhammā ca dve aggasāvikā, campakarukkho bodhi, sarīram asītihatthubbedham ahosi, sarīrappabhā samantato sabbakālam yojanamattam pharitvā aṭṭhāsi, āyu vassasatasahassanti.

**Tattheva maṇḍakappamhi, atthadassī narāsabho,
Mahātamaṃ nihantvāna, patto sambodhimuttaman-ti.**

Tassa aparabhāge **dhammadassī** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhame koṭisatam bhikkhū ahesum, dutiye sattatikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto sakko devarājā hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbatūriyehi ca pūjam akāsi, so pi nam: “Anāgate buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato saraṇam nāma nagaram ahosi, pitā saraṇo nāma rājā, mātā sunandā nāma, padumo ca phussadevo ca dve aggasāvakā, sunetto nāmupaṭṭhāko, khemā ca sabbanāmā ca dve aggasāvikā, rattaṅkurarukkho bodhi, “bimbijālo” ti pi vuccati, sarīram panassa asītihatthubbedham ahosi, vassasatasahassam āyūti.

**Tattheva maṇḍakappamhi, dhammadassī mahāyaso,
Tamandhakāram vidhamitvā, atirocati sadevake ti.**

Tassa [1.40] aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va **siddhattho** nāma buddho udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno maṅgalo nāma tāpaso hutvā mahājambuphalam āharitvā tathāgatassa adāsi. Satthā tam

phalaṃ paribhuñjitvā: “Catunavutikappamatthake buddho bhavissasī” ti bodhisattaṃ byākāsi. Tassa bhagavato nagaraṃ vebhāraṃ nāma ahoṣi, pitā jayaseno nāma rājā, mātā suphassā nāma, sambalo ca sumitto ca dve aggasāvakā, revato nāmupaṭṭhāko, sīvalī ca surāmā ca dve aggasāvikā, kaṇikārarukkho bodhi, sarīraṃ saṭṭhihatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyūti.

**Dhammadassissa aparena, siddhattho nāma nāyako,
Nihanitvā tamaṃ sabbam, sūriyo abbhuggato yathā ti.**

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake **tisso phusso** ti ekasmiṃ kappe dve buddhā nibbattiṃsu. **Tissassa** bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte bhikkhūnaṃ koṭisattaṃ ahoṣi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto mahābhogo mahāyaso sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṃ pabbajitvā mahiddhikabhāvaṃ patvā: “Buddho uppanno” ti sutvā dibbamandāravapadumapāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantaṃ tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānaṃ akāsi. So pi naṃ satthā: “Ito dvānavutikappe buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā janasandho nāma khattiyo, mātā padumā nāma, brahmadevo ca udayo ca dve aggasāvakā, samaṅgo nāmupaṭṭhāko, phussā ca sudattā ca dve aggasāvikā, asanarukkho bodhi, sarīraṃ saṭṭhihatthubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahassaṃ āyūti.

**Siddhatthassa aparena, asamo appaṭipuggalo,
Anantasīlo amitayaso, tisso lokagganāyako ti.**

Tassa aparabhāge **phusso** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte saṭṭhi bhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye paṇṇāsa, tatiye dvattiṃsa. Tadā bodhisatto vijitāvī nāma khattiyo hutvā mahārajjam pahāya satthu santike pabbajitvā tīṇi piṭakāni {1.41} uggahetvā mahājanassa dhammakathaṃ kathesi, sīlapāramiṇca pūresi. So pi naṃ: “Buddho bhavissasī” ti tatheva byākāsi. Tassa bhagavato kāsī nāma nagaraṃ ahoṣi, jayaseno nāma rājā pitā, sirimā nāma mātā, surakkhito ca dhammaseno ca dve aggasāvakā, sabhiyo nāmupaṭṭhāko, cālā ca upacālā ca dve aggasāvikā, āmalakarukkho bodhi, sarīraṃ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṃ ahoṣi, navuti vassasahassāni āyūti.

**Tattheva maṇḍakappamhi, ahu satthā anuttaro,
Anūpamo asamasamo, phusso lokagganāyako ti.**

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe **vipassī** nāma bhagavā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesuṃ. Paṭhamasannipāte aṭṭhasaṭṭhi

bhikkhusatasahassam ahosi, dutiye ekasatasahassam, tatiye asītisahassāni. Tadā bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitam sovaṇṇamayaṃ mahāpīṭhaṃ bhagavato adāsi. So pi nam: “Ito ekanavutikappe buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato bandhumatī nāma nagaram ahosi, bandhumā nāma rājā pitā, bandhumatī nāma mātā, khaṇḍo ca tisso ca dve aggasāvakā, asoko nāmupaṭṭhāko, candā ca candamittā ca dve aggasāvikā, pāṭalirukkho bodhi, sarīram asītihatthubbedham ahosi, sarīrappabhā sadā satta yojanāni pharitvā aṭṭhāsi, asīti vassasahassāni āyūti.

**Phussassa ca aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Vipassī nāma nāmena, loke uppajji cakkhumā ti.**

Tassa aparabhāge ito ekatimsakappe **sikhī** ca **vessabhū** cāti dve buddhā ahesum. **Sikhissā** pi bhagavato tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassam ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattatīisahassāni. Tadā bodhisatto arindamo nāma rājā hutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sacīvaram mahādānam pavattetvā sattaratanapaṭimaṇḍitam hatthiratanam datvā hatthippamāṇam katvā kappiyabhaṇḍam adāsi. So pi nam: “Ito katimsakappe buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa bhagavato aruṇavatī nāma nagaram ahosi, aruṇo nāma khattiyo pitā, pabhāvatī nāma mātā, abhibhū ca sambhavo ca dve aggasāvakā, khemaṅkaro nāmupaṭṭhāko, sakhilā ca padumā ca dve aggasāvikā, puṇḍarīkarukkho bodhi, sarīram {1.42} sattatīhatthubbedham ahosi, sarīrappabhā yojanattayam pharitvā aṭṭhāsi, sattatī vassasahassāni āyūti.

**Vipassissa aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Sikhivhaya nāma jino, asamo appaṭipuggalo ti.**

Tassa aparabhāge **vessabhū** nāma satthā udapādi. Tassā pi tayo sāvakasannipātā ahesum. Paṭhamasannipāte asīti bhikkhusahassāni ahesum, dutiye sattatī, tatiye satṭhi. Tadā bodhisatto sudassano nāma rājā hutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sacīvaram mahādānam datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno buddharatane cittikārapītibahulo ahosi. So pi nam bhagavā: “Ito ekatimsakappe buddho bhavissasī” ti byākāsi. Tassa pana bhagavato anomam nāma nagaram ahosi, suppatīto nāma rājā pitā, yasavatī nāma mātā, soṇo ca uttaro ca dve aggasāvakā, upasanto nāmupaṭṭhāko, dāmā ca samālā ca dve aggasāvikā, sālarukkho bodhi, sarīram satṭhihatthubbedham ahosi, satṭhi vassasahassāni āyūti.

**Tattheva maṇḍakappamhi, asamo appaṭipuggalo,
Vessabhū nāma nāmena, loke uppajji so jino ti.**

Tassa aparabhāge imasmiṃ kappe cattāro buddhā nibbattā **kakusandho, koṇāgamano, kassapo, amhākaṃ bhagavā** ti. **Kakusandhassa** bhagavato eko va sāvakasannipāto, tattha cattālīsa bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā bodhisatto khemo nāma rājā hutvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sapattacīvarāṃ mahādānañceva añjanādibhesajjāni ca datvā satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi naṃ satthā byākāsi. Kakusandhassa pana bhagavato khemaṃ nāma nagaraṃ ahosi, aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, visākhā nāma brāhmaṇī mātā, vidhuro ca sañjīvo ca dve aggasāvakā, buddhijo nāmupaṭṭhāko, sāmā ca campakā ca dve aggasāvikā, mahāsirīsarukkho bodhi, sarīraṃ cattālīsahatthubbedhaṃ ahosi, cattālīsa vassasahassāni āyūti.

**Vessabhussa aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Kakusandho nāma nāmena, appameyyo durāsado ti.**

Tassa {1.43} aparabhāge **koṇāgamano** nāma satthā udapādi. Tassā pi eko sāvakasannipāto, tattha tiṃsa bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā bodhisatto pabbato nāma rājā hutvā amaccagaṇaparivuto satthu santikaṃ gantvā dhammadesanaṃ sutvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā paṭṭuṇṇacīnapaṭṭakoseyyakambaladukūlāni ceva suvaṇṇapādukaṃca datvā satthu santike pabbaji. So pi naṃ byākāsi. Tassa bhagavato sobhavatī nāma nagaraṃ ahosi, yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā, uttarā nāma brāhmaṇī mātā, bhiyyaso ca uttaro ca dve aggasāvakā, sotthijo nāmupaṭṭhāko, samuddā ca uttarā ca dve aggasāvikā, udumbararukkho bodhi, sarīraṃ tiṃsahatthubbedhaṃ ahosi, tiṃsa vassasahassāni āyūti.

**Kakusandhassa aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Koṇāgamano nāma jino, lokajeṭṭho narāsabho ti.**

Tassa aparabhāge **kassapo** nāma satthā udapādi. Tassā pi eko sāvakasannipāto, tattha vīsati bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā bodhisatto jotipālo nāma māṇavo hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bhūmiyaṃca antalikkhe ca pākaṭo ghaṭṭikārassa kumbhakārassa mitto ahosi. So tena saddhiṃ satthāraṃ upasaṅkamitvā dhammakathaṃ sutvā pabbajitvā āraddhavīriyo tīṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyaṃ buddhassa sāsaṇaṃ sobhesi. So pi naṃ byākāsi. Tassa bhagavato jātanagaraṃ bārāṇasī nāma ahosi, brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, dhanavatī nāma brāhmaṇī mātā, tisso ca bhāradvājo ca dve aggasāvakā,

sabbamitto nāmapaṭṭhāko, anuḷā ca uruveḷā ca dve aggasāvikā, nigrodharukkho bodhi, sarīraṃ vīsatihatthubbedhaṃ ahosi, vīsati vassasahassāni āyūti.

**Koṇāgamanassa aparena, sambuddho dvipaduttamo,
Kassapo nāma gottena, dhammarājā pabhaṅkaro ti.**

Yasmiṃ pana kappe dīpaṅkaro dasabalo udapādi, tasmiṃ aññe pi tayo buddhā ahesuṃ. Tesāṃ santikā bodhisattassa byākaraṇaṃ natthi, tasmā {1.44} te idha na dassitā. Aṭṭhakathāyaṃ pana tamhā kappā paṭṭhāya sabbe pi buddhe dassetuṃ idaṃ vuttaṃ:

**Taṇhaṅkaro medhaṅkaro, atho pi saraṇaṅkaro,
Dīpaṅkaro ca sambuddho, koṇḍañño dvipaduttamo.**

**Maṅgalo ca sumano ca, revato sobhito muni,
Anomadassī padumo, nārado padumuttaro.**

**Sumedho ca sujāto ca, piyadassī mahāyaso,
Atthadassī dhammadassī, siddhattho lokanāyako.**

**Tisso phusso ca sambuddho, vipassī sikhi vessabhū,
Kakusandho koṇāgmano, kassapo cāti nāyako.**

**Ete ahesuṃ sambuddhā, vītarāgā samāhitā,
Sataraṃsīva uppannā, mahātamavinodanā,
Jalivā aggikhandhāva, nibbutā te sasāvakā ti.**

Tattha amhākaṃ bodhisatto dīpaṅkarādīnaṃ catuvīsatiyā buddhānaṃ santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkheyyāni āgato. Kassapassa pana bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṃ sammāsambuddhaṃ añño buddho nāma natthi. Iti dīpaṅkarādīnaṃ catuvīsatiyā buddhānaṃ santike laddhabyākaraṇo pana bodhisatto yenena:

**Manussattaṃ liṅgasampatti, hetu satthāradassanaṃ,
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā,
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhatī ti. (Bv. 2.59).**

Ime aṭṭha dhamme samodhānetvā dīpaṅkarapādamūle katābhinīhārena: “Handa buddhakare dhamme, vicināmi ito cito” ti ussāhaṃ katvā: “Vicinanto tadādakkhiṃ, paṭhamāṃ dānapāraṃ”-ti dānapāramitādayo buddhakāradhammā diṭṭhā, te pūrento yeva yāva vessantarattabhāvā āgami. Āgacchanto ca ye te katābhinīhārānaṃ bodhisattānaṃ ānisaṃsā samvaṇṇitā:

**Evam sabbaṅgasampannā, bodhiyā niyatā narā,
Saṃsaram dīghamaddhānam, kappakoṭisatehi pi.**

**Avīcimhi nuppajjanti, tathā lokantaresu ca,
Nijjhāmataphā khuppiṇā, na honti kālakaṇṇakā.**

**Na honti khuddakā paṇā, uppajjantā pi duggatim,
Jāyamānā {1.45} manusse, jaccandhā na bhavanti te.**

**Sotavekallatā natthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
Itthibhāvam na gacchanti, ubhatobyañjanapaṇḍakā.**

**Na bhavanti pariyāpannā, bodhiyā niyatā narā,
Muttā ānantarikehi, sabbattha suddhagocarā.**

**Micchādiṭṭhim na sevanti, kammakiriyadassanā,
Vasamānā pi saggesu, asaṇṇam nūpapajjare.**

**Suddhāvāsesu devesu, hetu nāma na vijjati,
Nekkhammaninnā sappurisā, visamyuttā bhavābhava,
Caranti lokatthacariyāyo, pūrenti sabbapāramī ti.**

Te ānisaṃse adhigantvāva āgato. Pāramiyo pūrentassa cassa akittibrāhmaṇakāle saṅkhabrāhmaṇakāle dhanañcayarājakāle mahāsudassanakāle mahāgovindakāle nimimahārājakāle candakumārakāle visayhasettikāle sivirājakāle vessantarakāleti dānapāramitāya pūritattabhāvānam parimāṇam nāma natthi. Ekantena panassa sasapaṇḍitajātake (Ja. 316).

Bhikkhāya upagataṃ disvā, sakattānam pariccajīm,

Dānena me samo natthi, esā me dānapāramī ti. (Cp. 1. tassuddānam).

Evam attapariccāgam karontassa **dānapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Tathā sīlavarājakāle campeyyanāgarājakāle bhūridattanāgarājakāle chaddantanāgarājakāle jayaddisarājaputtakāle alīnasattukumārakāleti sīlapāramitāya pūritattabhāvānam parimāṇam nāma natthi. Ekantena panassa saṅkhapālajātake (Ja. 524).

Sūlehi vijjhiyanto pi, koṭṭiyanto pi sattihi,

Bhojaputte na kuppāmi, esā me sīlapāramī ti. (Cp. 2.91).

Evam attapariccāgam karontassa **sīlapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Tathā somanassakumārakāle, hatthipālakumārakāle, ayogharapaṇḍitakāleti

mahārajjam pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma natthi. Ekantena panassa cūḷasutasomajātake (Ja. 525).

Mahārajjam {1.46} **hatthagataṃ, khelaṇiṇḍaṃva chaḍḍayim,**
Cajato na hoti laggam, esā me nekkhammapāramī ti.

Evam nissāṅgatāya rajjam chaḍḍetvā nikkhamantassa **nekkhammapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Tathā vidhurapaṇḍitakāle, mahāgovindapaṇḍitakāle, kuddālapaṇḍitakāle, arakapaṇḍitakāle, bodhipariḍḍakakāle, mahosadhapaṇḍitakāleti, paññāpāramitāya pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma natthi. Ekantena panassa sattubhastajātake (Ja. 402) senakapaṇḍitakāle:

Paññāya vicinantoḥam, brāhmaṇaṃ mocayim dukhā,
Paññāya me samo natthi, esā me paññāpāramī ti.

Antobhastagataṃ sappam dassetassa **paññāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Tathā vīriyapāramitādīnam-pi pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma natthi. Ekantena panassa mahājanakajātake (Ja. 539).

Atīradassī jalamaṇḍhe, hatā sabbeva mānusa,
Cittassa aññathā natthi, esā me vīriyapāramī ti.

Evam mahāsamuddam tarantassa pavattā **vīriyapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Khantivādījātake (Ja. 313).

Acetanaṃva koṭṭente, tiṇhena pharasunā mamaṃ,
Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramī ti.

Evam acetanabhāvena viya mahādukkham adhivāsentassa **khantipāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasomajātake (Ja. 537).

Saccavācam anurakkhanto, cajitvā mama jīvitam,
Mocesim ekasataṃ khattiye, esā me saccapāramī ti.

Evam jīvitam cajitvā saccamanurakkhantassa **saccapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake (Ja. 538).

Mātā pitā na me dessā, na pi me dessam mahāyasaṃ,
Sabbaññutaṃ piyaṃ mayham, tasmā vatamadhiṭṭhahin-ti. (Cp. 3.6 thokaṃ visadisam).

Evam {1.47} jīvitam-pi cajitvā vataṃ adhiṭṭhahantassa **adhiṭṭhānapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājajātake (Ja. 303).

**Na maṃ koci uttasati, napihaṃ bhāyāmi kassaci,
Mettābalenupatthaddho, ramāmi pavane tadā ti. (Cp. 3.113).**

Evam jīvitam-pi anoloketvā mettāyantassa **mettāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Lomahaṃsajātake (Ja. 94).

**Susāne seyyaṃ kappemi, chavaṭṭhikaṃ upadhāyahaṃ,
Gāmaṇḍalā upāgantvā, rūpaṃ dassentinappakan-ti. (Cp. 3.119).**

Evam gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi ceva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhaṃ uppādentesu pi upekkhaṃ anativattantassa **upekkhāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Ayamettha saṅkhepo, vitthārato panesa attho cariyāpiṭakato gahetabbo. Evam pāramiyo pūretvā vessantarattabhāve ṭhito:

**Acetanāyaṃ pathavī, aviññāya sukhaṃ dukhaṃ,
Sā pi dānabalā mayhaṃ, sattakkhattuṃ pakampathā ti. (Cp. 1.124).**

Evam mahāpathavikampanādīni mahāpuññāni katvā āyupariyosāne tato cuto tusitabhavane nibbatti. Iti dīpaṅkarapādamūlato paṭṭhāya yāva ayaṃ tusitapure nibbatti, ettakaṃ ṭhānaṃ **dūrenidānaṃ** nāmāti veditabbaṃ.

Dūrenidānakathā niṭṭhitā

2. Avidūrenidānakathā

Tusitapure vasante yeva pana bodhisatte buddhakolāhalaṃ nāma udapādi. Lokasmiñhi **tīpi kolāhalāni** uppajjanti: kappakolāhalaṃ, buddhakolāhalaṃ, cakkavattikolāhalanti. Tattha: “Vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissatī” ti lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā muttasirā vikiṇṇakesā rudamukhā assūni hatthehi puñchamānā rattavatthanivattā ativiya virūpavesadhārino hutvā manussapathe vicarantā evaṃ ārocenti: “Mārisā ito vassasatasahassassa accayena kappuṭṭhānaṃ bhavissati, ayaṃ loko vinassissati, mahāsamuddo pi sussissati, {1.48} ayañca mahāpathavī sīneru ca pabbatarājā udḍayhissanti vinassissanti, yāva brahmalokā lokavināso bhavissati, mettaṃ mārisā bhāvētha, karuṇaṃ, muditaṃ, upekkhaṃ mārisā bhāvētha, mātaraṃ upaṭṭhahatha, pitaraṃ upaṭṭhahatha, kule jeṭṭhāpacāyino hothā” ti. Idaṃ **kappakolāhalaṃ** nāma. Vassasahasassa accayena pana sabbaññubuddho loke uppajjissatīti lokapāladevatā: “Iti mārisā vassasahasassa accayena buddho loke uppajjissatī” ti ugghosentā āhiṇḍanti. Idaṃ **buddhakolāhalaṃ** nāma. Vassasatassa accayena cakkavattī rājā uppajjissatīti devatā: “Iti mārisā

vassasatassa accayena cakkavattī rājā loke uppajjissatī” ti ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idaṃ **cakkavattikolāhalam** nāma. Imāni tīṇi kolāhalāni mahantāni honti.

Tesu buddhakolāhalasaddam sutvā sakaladasasahassacakkavāḷadevatā ekato sannipatitvā: “Asuko nāma satto buddho bhavissatī” ti ñatvā taṃ upasaṅkamitvā āyācanti. Āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbā pi devatā ekekacakkavāḷe

catumahārājasakkasuyāmasantusitasunimmitavasavattimahābrahmehi saddhim ekacakkavāḷe sannipatitvā tusitabhavane bodhisattassa santikaṃ gantvā:

“Mārisā tumhehi dasa pāramiyo pūrentehi na sakkasampattiṃ, na mārasampattiṃ, na brahmasampattiṃ, na cakkavattisampattiṃ patthentehi pūritā, lokanittaraṇatthāya pana sabbaññutaṃ patthentehi pūritā, so vo idāni kālo mārisā buddhattāya samayo, mārisā buddhattāya samayo” ti yācimsu.

Atha mahāsatto devatānaṃ paṭiññaṃ adatvāva kālādīpadesakulajanetti-āyuparicchedavasena **pañcamahāvilocanam** nāma vilokesi. Tattha: “Kālo nu kho, akālo nu kho” ti paṭhamam kalam vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddham vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti. Kasmā? Tadā hi sattānaṃ jātijarāmaraṇāni na paññāyanti. Buddhānañca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma natthi. Tesam: “Aniccaṃ, dukkhaṃ, anattā” ti kathentānaṃ: “Kiṃ nāmetaṃ kathentī” ti neva sotabbaṃ na saddhātappaṃ maññanti, tato abhisamayo na hoti, tasmim asati aniyyānikaṃ sāsanam hoti. Tasmā so akālo. Vassasatato ūnaāyukālo pi kālo na hoti. Kasmā? Tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānañca dinno ovādo ovādatṭhāne na tiṭṭhati, udae daṇḍarāji viya khippam vigacchati. {1.49} Tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā, vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma. Tadā ca vassasatakālo. Atha mahāsatto: “Nibbattitabbakālo” ti kalam passi.

Tato dīpaṃ vilokento saporivāre cattāro dīpe oloketvā: “Tisu dīpesu buddhā na nibbattanti, jambudīpe yeva nibbattanti” ti dīpaṃ passi.

Tato: “Jambudīpo nāma mahā dasayojanasahassaparimāṇo, katarasmim nu kho padese buddhā nibbattanti” ti okāsaṃ vilokento majjhimadesaṃ passi.

Majjhimadeso nāma: “puratthimāya disāya gajaṅgalaṃ nāma nigamo, tassa aparena mahāsālo, tato param paccantimā janapadā, orato majjhe.

Pubbadakkhiṇāya disāya sallavatī nāma nadī, tato param paccantimā janapadā, orato majjhe. Dakkhiṇāya disāya setakaṇṇikaṃ nāma nigamo, tato param

paccantimā janapadā, orato majjhe. Pacchimāya disāya thūṇaṃ nāma brāhmaṇagāmo, tato paraṃ paccantimā janapadā, orato majjhe. Uttarāya disāya usīraddhajo nāma pabbato, tato paraṃ paccantimā janapadā, orato majjhe” ti evaṃ vinaye (Mv. 259) vutto padeso. So āyāmato tīṇi yojanasatāni, vitthārato aḍḍhateyyāni, parikkhepato nava yojanasatānīti etasmiṃ padese buddhā, paccekabuddhā, aggasāvakā, asīti mahāsāvakā, cakkavattirājā aññe ca mahesakkhā khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. Idañcetta kapilavatthu nāma nagaraṃ, tattha mayā nibbattitabbanti niṭṭhaṃ agamāsi.

Tato kulaṃ vilokento: “Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakulevā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti. Idāni ca khattiyakulaṃ lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi. Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatī” ti kulaṃ passi.

Tato mātaraṃ vilokento: “Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapāramī jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasīlā yeva hoti. Ayañca mahāmāyā nāma devī edisī, ayaṃ me mātā bhavissati, kittakaṃ panassā āyūti dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasānī” ti passi.

Iti imaṃ pañcamahāvilokanaṃ viloketvā: “Kālo me mārisā buddhabhāvāyā” ti devatānaṃ saṅgahaṃ karonto paṭiññaṃ datvā: “Gacchatha, tumhe” ti tā devatā uyyojetvā tusitadevatāhi parivuto tusitapure nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi nandanavanaṃ atthi yeva. Tattha naṃ devatā: “Ito cuto sugatim gaccha, ito cuto sugatim gacchā” ti pubbe katakusalakammokāsaṃ sārāyamānā [1.50] vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalaṃ sārāyamānāhi parivuto tattha vicaronto cavitvā mahāmāyāya deviyā kucchismiṃ paṭisandhim gaṇhi.

Tassa āvibhāvatthaṃ ayamanupubbikathā: tadā kira kapilavatthunagare āsālhinakkhattaṃ saṅghuṭṭhaṃ ahosi, mahājano nakkhattaṃ kīḷati. Mahāmāyā pi devī pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya vigatasurāpānaṃ mālāgandhavibhūtisampannaṃ nakkhattakīḷaṃ anubhavamānā sattame divase pāto va uṭṭhāya gandhodakena nhāyitvā cattāri satasahassāni vissajjetvā mahādānaṃ datvā sabbālaṅkāravibhūsitā varabhojanaṃ bhuñjitvā uposathaṅgāni adhiṭṭhāya alaṅkatapaṭiyattaṃ sirigabbhaṃ pavisitvā sirisayane nipannā niddaṃ okkamamānā imaṃ supinaṃ addasa: ‘cattāro kira naṃ mahārājāno sayaneneva saddhim ukkhipitvā himavantaṃ netvā saṭṭhiyojanike manosilātale sattayojanikassa mahāsālarukkhassa heṭṭhā ṭhapetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Atha nesaṃ deviyo āgantvā devim anotattadahaṃ netvā

manussamalaharaṇatthaṃ nhāpetvā dibbavatthaṃ nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni piḷandhāpetvā tato avidūre eko rajatapabbato atthi, tassa anto kanakavimānaṃ atthi, tattha pācīnasāsakaṃ dibbasayanaṃ paññāpetvā nipajjāpesuṃ. Atha bodhisatto setavaravāraṇo hutvā tato avidūre eko suvaṇṇapabbato atthi, tattha vicarivā tato oruyha rajatapabbataṃ abhiruhitvā uttaradisato āgamma rajatadāmavaṇṇāya soḍḍāya setapadumaṃ gahetvā koṇcanādaṃ naditvā kanakavimānaṃ pavisitvā mātusayanaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā dakkhiṇapassaṃ phāletvā kucchiṃ paviṭṭhasadiso ahosi⁷ ti. Evaṃ uttarāsālhanakkhattena paṭisandhiṃ gaṇhi.

Punadivase pabuddhā devī taṃ supinaṃ rañño ārocesi. Rājā catusaṭṭhimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā gomayaharitūpalittāya lājādīhi katamaṅgalasakkārāya bhūmiyā mahārahāni āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānaṃ brāhmaṇānaṃ sappimadhusakkharābhisaṅkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo pūretvā suvaṇṇarajatapātīhi yeva paṭikujjitvā adāsi, aññehi ca ahatavatthakapilagāvidānādīhi te santappesi. Atha nesaṃ sabbakāmehi santappitānaṃ supinaṃ ārocāpetvā: “Kiṃ bhavissatī” ti pucchi. Brāhmaṇā āhaṃsu: “Mā cintayī, mahārāja, deviyā te kucchiṃhi gabbho paṭiṭṭhito, so ca {1.51} kho purisagabbho, na itthigabbho, putto te bhavissati. So sace agāraṃ ajjhāvasissati, rājā bhavissati cakkavattī; sace agārā nikkhamma pabbajissati, buddho bhavissati loke vivaṭṭacchaddo” ti.

Bodhisattassa pana mātukucchiṃhi paṭisandhiggahaṇakkhaṇe ekappahāreneva sakaladasasahassī lokadhātu saṅkam-pi sampakam-pi sampavedhi. Bāttimsapubbanimittāni pāturaheṣuṃ: dasasu cakkavālasahassesu appamāṇo obhāso phari. Tassa taṃ sirim daṭṭhukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṃsu, badhirā saddaṃ suṇiṃsu, mūgā samālapiṃsu, khujjā ujugattā aheṣuṃ, paṅgulā padasā gamanaṃ paṭilabhiṃsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi mucciṃsu, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pettivisaye khuppipāsā vūpasami, tiracchānānaṃ bhayaṃ nāhosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā aheṣuṃ, madhurenākārena assā hasiṃsu, vāraṇā gajjiṃsu, sabbatūriyāni sakasakaninnādaṃ muñciṃsu, aghaṭṭitāni yeva manussānaṃ hatthūpagādīni ābharaṇāni viraviṃsu, sabbadisā vippasannā aheṣuṃ, sattānaṃ sukhaṃ uppādayamāno mudusītalavāto vāyi, akālamegho vassi, pathavito pi udakaṃ ubbhijjitvā vissandi, pakkhino ākāsagamaṇaṃ vijahiṃsu, nadiyo asandamānā aṭṭhaṃsu, mahāsamudde madhuraṃ udakaṃ ahosi, sabbatthakam-eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni

sabbapupphāni pupphimsu, rukkhānaṃ khandhesu khandhapadumāni, sākhasu sākhapadumāni, latāsu latāpadumāni pupphimsu, thale silātalāni bhinditvā uparūpari satta satta hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamimsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattimsu, samantato pupphavassā vassimsu, ākāse dibbatūriyāni vajjimsu, sakaladasasahassilokadhātu vaṭṭetvā vissaṭṭhamālāguḷo viya, uppīletvā baddhamālākālāpo viya, alaṅkatapaṭiyattaṃ mālāsanaṃ viya ca ekamālāmālīnī vipphurantavāḷabījanī pupphadhūmagandhaparivāsītā paramasobhaggappattā ahosi.

Evam gahitapaṭisandhikassa bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya bodhisattassa ceva bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇatthaṃ khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkhaṃ gaṇhimsu. Bodhisattamātu pana purisesu rāgacittaṃ nuppajji, lābhaggayasaggappattā ca ahosi sukhinī akilantakāyā. Bodhisattañca antokucchigataṃ {1.52} vippasanne maṇiratane āvutapaṇḍusuttaṃ viya passati. Yasmā ca bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā hoti, na sakkā aññena sattena āvasitum vā paribhuñjitum vā, tasmā bodhisattamātā sattāhajāte bodhisatte kālaṃ katvā tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā itthiyo dasa māse apatvā pi atikkamitvā pi nisinnā pi nipannā pi vijāyanti, na evaṃ bodhisattamātā. Sā pana bodhisattaṃ dasa māse kucchinā pariharitvā ṭhitāva vijāyati. Ayaṃ **bodhisattamātudhammatā**.

Mahāmāyā pi devī pattena telaṃ viya dasa māse kucchinā bodhisattaṃ pariharitvā paripuṇṇagabbhā ñātigharaṃ gantukāmā suddhodanamahārājassa ārocesi: “icchāmaṃ, deva, kulasantakaṃ devadahanagaraṃ gantun”-ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā kapilavatthuto yāva devadahanagarā maggaṃ samaṃ kāretvā kadalipuṇṇaghaṭṭadhajapaṭākādīhi alaṅkārapetvā devī suvaṇṇasavikāya nisīdāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi.

Dvinnāṃ pana nagarānaṃ antare ubhayanagaravāsīnaṃ-pi lumbinīvanaṃ nāma maṅgalasālavanaṃ atthi, tasmim samaye mūlato paṭṭhāya yāva aggasākhā sabbāṃ ekapāliphullaṃ ahosi, sākhaṇṭarehi ceva pupphantarehi ca pañcavaṇṇā bhamaragaṇā nānappakārā ca sakuṇasaṅghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalaṃ lumbinīvanaṃ cittalatāvanasadisaṃ, mahānubhāvassa rañño susajjitaṃ āpānamaṇḍalaṃ viya ahosi. Deviyā taṃ disvā sālavanakīḷaṃ kīḷitukāmatācittaṃ udapādi. Amaccā devīm gahetvā sālavanaṃ pavisimsu. Sā maṅgalasālamūlaṃ gantvā sālāsākhā gaṇhitukāmā ahosi, sālāsākhā suseditavettaggaṃ viya onamitvā deviyā hatthapathaṃ upagañchi. Sā hatthaṃ pasāretvā sākhaṃ aggahehi. Tāvadeva cassā kammajavātā calimsu. Athassā

sāṇim parikkhipitvā mahājano paṭikkami. Sālasākhaṃ gahetvā tiṭṭhamānāya evassā gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. Taṅkhaṇaṃ yeva cattāro visuddhacittā mahābrahmāno suvaṇṇajālaṃ ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena bodhisattaṃ sampaṭicchitvā mātu purato ṭhapetvā: “Attamanā, devī, hohi, mahesakkho te putto uppanno” ti āhaṃsu.

Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikūlena asucinā makkhitā nikkhamanti, na evaṃ bodhisatto. So pana {1.53} dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya, nisseṇito otaranto puriso viya, ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā ṭhitako va mātukucchisambhavena kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhattamaṇiratanāṃ viya jotayanto mātukucchito nikkhami. Evaṃ sante pi bodhisattassa ca bodhisattamātuyā ca sakkāratthaṃ ākāśato dve udakadhārā nikkhamitvā bodhisattassa ca mātuyā ca sarīre utum gāhāpesum.

Atha naṃ suvaṇṇajālena paṭiggahetvā ṭhitānaṃ brahmānaṃ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhiṃsu, tesaṃ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena. Manussānaṃ hatthato muccitvā pathaviyaṃ paṭiṭṭhāya puratthimadisāṃ olokesi, anekāni cakkavāḷasahassāni ekaṅgaṇāni ahesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā: “Mahāpurisa, idha tumhehi sadiso añño natthi, kutettha uttaritaro” ti āhaṃsu. Evaṃ catasso disā, catasso anudisā, heṭṭhā, uparīti dasa disā anuviloketvā attanā sadisaṃ kañci adisvā: “Ayaṃ uttarādisā” ti sattapadavītiḥārena agamāsi, mahābrahmunā setacchattaṃ dhāriyamāno, suyāmena vāḷabījanim, aññāhi ca devatāhi sesarājakakudhabhaṇḍahatthāhi anugammamāno. Tato sattamapade ṭhito: “Aggohamasmiṃ lokassā” ti ādikaṃ āsabhiṃ vācaṃ nicchārento sīhanādaṃ nadi.

Bodhisatto hi tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācaṃ nicchāresi mahosadhatabhāve, vessantaratabhāve, imasmiṃ attabhāveti. Mahosadhatabhāve kirassa mātukucchito nikkhantamattasseva sakko devarājā āgantvā candanasāraṃ hatthe ṭhapetvā gato, so taṃ muṭṭhiyaṃ katvāva nikkhanto. Atha naṃ mātā: “Tāta, kiṃ gahetvā āgatosī” ti pucchi. “Osadhaṃ, amma” ti. Iti osadhaṃ gahetvā āgatattā: “Osadhadārako” tvevassa nāmaṃ akaṃsu. Taṃ osadhaṃ gahetvā cāṭiyaṃ pakkhipiṃsu, āgatāgatānaṃ andhabadhirādīnaṃ tadeva sabbarogavūpasamāya bhesajjaṃ ahoṣi. Tato: “Mahantaṃ idaṃ osadhaṃ, mahantaṃ idaṃ osadhan”-ti uppannavacanaṃ

upādāya: “Mahosadho” tvevassa nāmaṃ jātaṃ. Vessantarattabhāve pana mātukucchito nikkhanto dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā: “Atthi nu kho, amma, kiñci gehasmiṃ, dānaṃ dassāmi” ti vadanto nikkhami. Athassa mātā: “Sadhane kule nibbattosi, tātā” ti puttassa hatthaṃ attano {1.54} hatthatale katvā sahasatthavikaṃ ṭhapesi. Imasmiṃ pana attabhāve imaṃ sīhanādaṃ nadīti evaṃ bodhisatto tīsu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācaṃ nicchāresi. Yathā ca paṭisandhiggahaṇakkhaṇe, jātakkaṇepissa dvattiṃsa pubbanimittāni pāturaheṣuṃ. Yasmiṃ pana samaye amhākaṃ bodhisatto lumbinīvane jāto, tasmīṃ yeva samaye rāhulamātā devī, ānandatthero, channo amacco, kāludāyī amacco, kaṇḍako assarājā, mahābodhirukkho, catasso nidhikumbhiyo ca jātā. Tattha ekā gāvutappamāṇā, ekā aḍḍhajojanappamāṇā, ekā tigāvutappamāṇā, ekā yojanappamāṇā ahoṣīti. Ime **satta saha jātā** nāma.

Ubhayanagaravāsino bodhisattaṃ gahetvā kapilavatthunagaram-eva agamaṃsu. Taṃ divasaṃ yeva ca: “Kapilavatthunagare suddhodanamahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisīditvā buddho bhavissati” ti tāvatimsabhavane haṭṭhatuṭṭhā devasaṅghā celukkhepādīni pavattentā kīlīṃsu. Tasmīṃ samaye suddhodanamahārājassa kulūpako aṭṭhasamāpattilābhī kālādevīlo nāma tāpaso bhattakiccaṃ katvā divāvihāratthāya tāvatimsabhavanaṃ gantvā tattha divāvihāraṃ nisinno tā devatā kīlamānā disvā: “Kīmkāraṇā tumhe evaṃ tuṭṭhamānasā kīlatha, mayhampetāṃ kāraṇaṃ kathethā” ti pucchi. Devatā āhaṃsu: “Mārīsa, suddhodanaraṇṇo putto jāto, so bodhitale nisīditvā buddho hutvā dhammacakkaṃ pavattessati, tassa anantaṃ buddhalīlaṃ daṭṭhuṃ dhammaṇca sotuṃ lacchāmāti iminā kāraṇena tuṭṭhāmhā” ti. Tāpaso tāsāṃ vacanaṃ sutvā khippaṃ devalokato oruya rājanivesanaṃ pavisitvā paññattāsane nisinno: “Putto kira te, mahārāja, jāto, passissāmi nan”-ti āha. Rājā alaṅkatapaṭiyattaṃ kumāraṃ āharāpetvā tāpasāṃ vandāpetuṃ abhihari, bodhisattassa pādā parivattitvā tāpasassa jaṭāsu paṭiṭṭhahīṃsu. Bodhisattassa hi tenattabhāvena vanditabbayuttako nāma añño natthi. Sace hi ajānantā bodhisattassa sīsaṃ tāpasassa pādamūle ṭhapeyyuṃ, sattadhā tassa muddhā phaleyya. Tāpaso: “Na me attānaṃ nāsetuṃ yuttan”-ti uṭṭhāyāsanaṃ bodhisattassa añjalīṃ paggaheṣi. Rājā taṃ acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandi.

Tāpaso atīte cattālīsa kappe, anāgate cattālīsati asīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattiṃ disvā: “Bhavissati nu kho buddho, udāhu no” ti āvajjetvā upadhārento: “Nissaṃsayāṃ buddho bhavissati” ti ñatvā: “Acchariyapuriso ayan”-ti sitaṃ {1.55} akāsi. Tato: “Ahaṃ imaṃ buddhabhūtaṃ

daṭṭhum labhissāmi nu kho, no” ti upadhārento: “Na labhissāmi, antarā yeva kālāṃ katvā buddhasatena pi buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuṇeyye arūpabhava nibbattissāmi” ti disvā: “Evarūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhum na labhissāmi, mahatī vata me jāni bhavissatī” ti parodi.

Manussā disvā: “Amhākaṃ ayyo idāneva hasitvā puna parodi. Kiṃ nu kho, bhante, amhākaṃ ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatī” ti pucchimsu. “Natthetassa antarāyo, nissamsayena buddho bhavissatī” ti. Atha: “Kasmā paroditthā” ti? “Evarūpaṃ purisaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhum na labhissāmi, ‘mahatī vata me jāni bhavissatī’ ti attānaṃ anusocanto rodāmi” ti āha. Tato so: “Kiṃ nu kho me ñātakesu koci etaṃ buddhabhūtaṃ daṭṭhum labhissati, na labhissatī” ti upadhārento attano bhāgineyyaṃ nālakadārakaṃ addasa. So bhaginiyā gehaṃ gantvā: “Kahaṃ te putto nālako” ti? “Atthi gehe, ayyā” ti. “Pakkosāhi nan”-ti pakkosāpetvā attano santikaṃ āgataṃ kumāraṃ āha: “tāta, suddhodanamahārājassa kule putto jāto, buddhaṅkuro esa, pañcatimsa vassāni atikkamitvā buddho bhavissati, tvaṃ etaṃ daṭṭhum labhissasi, ajeva pabbajāhi” ti. Sattāsītikoṭidhane kule nibbattadārako pi: “Na maṃ mātulo anatthe niyojessatī” ti cintetvā tāvadeva antarāpaṇato kāsāyāni ceva mattikāpattañca āharāpetvā kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā: “Yo loke uttamaṃ puggalo, taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā” ti bodhisattābhimukhaṃ añjaliṃ paggayha pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā pattaṃ thavikāya pakkhipitvā aṃsakūṭe laggetvā himavantaṃ pavisitvā samaṇadhammaṃ akāsi. So paramābhisambodhiṃ pattaṃ tathāgataṃ upasaṅkamitvā nālakapaṭipadaṃ kathāpetvā puna himavantaṃ pavisitvā arahattaṃ patvā ukkaṭṭhapaṭipadaṃ paṭipanno satteva māse āyumuṃ pāletvā ekaṃ suvaṇṇapabbataṃ nissāya ṭhitako va anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi.

Bodhisattam-pi kho pañcame divase sīsaṃ nhāpetvā: “Nāmaggaḥaṇaṃ gaṇhissāmā” ti rājabhavanaṃ catujjātikagandhehi vilimpitvā lājāpañcamakāni pupphāni vikiritvā asambhinnaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṅgate aṭṭhasatabrāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā mahāsakkāraṃ {1.56} katvā: “Kiṃ nu kho bhavissatī” ti lakkhaṇāni pariggahāpesuṃ. Tesu:

**Rāmo dhajo lakkhaṇo cā pi mantī, koṇḍañño ca bhojo suyāmo sudatto,
Ete tadā aṭṭha ahesuṃ brāhmaṇā, chaḷaṇḍavā mantā viyākarimsū ti.**

Ime aṭṭheva brāhmaṇā **lakkhaṇapariggāhakā** ahesuṃ.

Paṭisandhiggahaṇadivase supino pi eteheva pariggahito. Tesu satta janā dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā byākarimsu: “imehi lakkhaṇehi samannāgato agāraṃ ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavattī, pabbajamāno buddho” ti, sabbaṃ cakkavattirañño sirivibhavaṃ ācikkhimsu. Tesam pana sabbadaharo gottato koṇḍañño nāma māṇavo bodhisattassa varalakkhaṇanipphattiṃ oloketvā: “imassa agāramajjhe ṭhānakāraṇaṃ natthi, ekantenesa vivatṭacchaddo buddho bhavissatī” ti ekam-eva aṅguliṃ ukkhipitvā ekaṃsabyākaraṇaṃ byākāsi. Ayañhi katādhikāro pacchimabhavikasatto paññāya itare satta jane abhibhavitvā: “Imehi lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe ṭhānaṃ nāma natthi, asaṃsayam buddho bhavissatī” ti ekam-eva gatiṃ addasa, tasmā ekaṃ aṅguliṃ ukkhipitvā evaṃ byākāsi. Athassa nāmaṃ gaṇhantā sabbalokassa atthasiddhikarattā: “Siddhattho” ti nāmamakaṃsu.

Atha te brāhmaṇā attano gharāni gantvā putte āmantayimsu: “tātā, amhe mahallakā, suddhodanamahārājassa puttaṃ sabbaññutaṃ pattaṃ mayaṃ sambhaveyyāma vā no vā, tumhe tasmīṃ kumāre sabbaññutaṃ patte tassa sāsane pabbajeyyāthā” ti. Te satta pi janā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā, koṇḍaññamāṇavo va arogo ahosi. So mahāsatte vuḍḍhimanvāya mahābhinnikkhamanaṃ abhinikkhamitvā anukkamena uruvelaṃ gantvā: “Ramaṇīyo, vata ayaṃ bhūmibhāgo, alaṃ vatidaṃ kulaputtassa padhānatthikassa padhānāyā” ti cittaṃ uppādetvā tattha vāsaṃ upagate: “Mahāpuriso pabbajito” ti sutvā tesam brāhmaṇānaṃ putte upasaṅkamitvā evamāha: “Siddhatthakumāro kira pabbajito, so nissaṃsayam buddho bhavissati. Sace tumhākaṃ pitaro arogā assu, ajja nikkhamitvā pabbajeyyūṃ. Sace tumhe pi iccheyyātha, etha, ahaṃ taṃ purisaṃ anupabbajissāmi” ti. Te sabbe ekacchandā bhavituṃ nāsakkhimsu, {1.57} tayo janā na pabbajimsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṃ jeṭṭhakaṃ katvā itare cattāro pabbajimsu. Te pañca pi janā pañcavaggiyattherā nāma jātā.

Tadā pana rājā: “Kiṃ disvā mayhaṃ putto pabbajissatī” ti pucchi. “Cattāri pubbanimittāni” ti. “Katarañca katarañcā” ti? “Jarājiṇṇaṃ, byādhitaṃ, kālakataṃ, pabbajitaṃ”-ti. Rājā: “Ito paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasaṅkamuṃ mā adattha, mayhaṃ puttassa buddhabhāvena kammaṃ natthi, ahaṃ mama puttaṃ dvisahassadīparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ issariyādhipaccaṃ rajjaṃ kārentaṃ chattimsayojanaparimaṇḍalāya parisāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo” ti. Evañca pana vatvā imesaṃ catuppakārānaṃ nimittānaṃ

kumārassa cakkhupathe āgamananivāraṇattham catūsu disāsu gāvute gāvute ārakkham ṭhapesi. Tam divasam pana maṅgalaṭṭhāne sannipatitesu asītiyā ñātikulasahassesu ekeko ekamekam puttam paṭijāni: “ayam buddho vā hotu rājā vā, mayam ekamekam puttam dassāma. Sace pi buddho bhavissati, khattiyasamaṇeheva purakkhataparivārito vicarissati. Sace pi rājā bhavissati, khattiyakumāreheva purakkhataparivārito vicarissati” ti. Rājā pi bodhisattassa uttamarūpasampannā vigatasabbadosā dhātiyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena sirisobhaggena vaḍḍhati.

Athekadivasam rañño **vappamaṅgalaṃ** nāma ahosi. Tam divasam sakalanagaram devavimānam viya alaṅkaronti. Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivatthā gandhamālādipaṭimaṇḍitā rājakule sannipatanti. Rañño kammante naṅgalasahassam yojjyati. Tasmim pana divase ekenūnaṭṭhasatanaṅgalāni saddhim balibaddarasmiyottehi rajataparikkhatāni honti, rañño ālambananaṅgalaṃ pana rattasuvaṇṇaparikkhataṃ hoti. Balibaddānam siṅgarasmipatodā pi suvaṇṇaparikkhatāva honti. Rājā mahatā parivārena nikkhanto puttam gahetvā agamāsi. Kammantaṭṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso sandacchāyo ahosi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanam paññapāpetvā upari suvaṇṇatāraṅkakhacitam vitānam bandhāpetvā sāṇipākārena parikkhipāpetvā ārakkham ṭhapāpetvā rājā sabbālaṅkāram alaṅkaritvā amaccagaṇaparivuto naṅgalakaraṇaṭṭhānam agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇanaṅgalaṃ gaṇhāti, amaccā ekenūnaṭṭhasatarajatanāṅgalāni, kassakā sesanaṅgalāni. Te tāni gahetvā ito cito ca kasanti. Rājā pana orato vā pārāṃ gacchati, pārato vā oraṃ āgacchati. Etasmim ṭhāne mahāsampatti {1.58} ahosi. Bodhisattam parivāretvā nisinnā dhātiyo: “Rañño sampattim passissāmā” ti antosāṇito bahi nikkhantā. Bodhisatto ito cito ca olokento kañci adisvā vegena uṭṭhāya pallaṅkam ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānam nibbattesi. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokaṃ cirāyimsu. Sesarukkhaṇam chāyā nivattā, tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā aṭṭhāsi. Dhātiyo: “Ayyaputto ekato” ti vegena sāṇim ukkhipitvā anto pavisamānā bodhisattam sayane pallaṅkena nisinnam tañca pāṭihāriyam disvā gantvā rañño ārocesum: “deva, kumāro evam nisinno, aññesam rukkhānam chāyā nivattā, jamburukkhassa pana parimaṇḍalā ṭhitā” ti. Rājā vegenāgantvā pāṭihāriyam disvā: “idaṃ te, tāta, dutyam vandanan”-ti puttam vandi.

Atha anukkamena bodhisatto soḷasavassuddesiko jāto. Rājā bodhisattassa tiṇṇam utūnam anucchavike tayo pāsāde kāresi: ekam navabhūmakam, ekam

sattabhūmakam, ekam pañcabhūmakam, cattālīsasahassā ca nāṭakitthiyo upaṭṭhāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṅghaparivuto, alaṅkatanāṭakaparivuto, nippurisehi tūriyehi paricāriyamāno mahāsampattiṃ anubhavanto utuvārena tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā panassa devī aggamahesī ahosi.

Tassevaṃ mahāsampattiṃ anubhavantassa ekadivasam ñātisaṅghassa abbhantare ayaṃ kathā udapādi: “siddhattho kīlāpasuto va vicarati, kiñci sippam na sikkhati, saṅgāme paccupaṭṭhite kiṃ karissatī” ti. Rājā bodhisattam pakkosāpetvā: “tāta, tava ñātakā ‘siddhattho kiñci sippam asikkhitvā kīlāpasuto va vicarati’ ti vadanti, ettha kiṃ pattakāle maññasī” ti. Deva, mama sippam sikkhanakiccaṃ natthi, nagare mama sippadassanattam bheriṃ carāpetha: “Iti sattame divase ñātakānam sippam dassessāmī” ti. Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhaṇavedhivāavedhidhanuggahe sannipātāpetvā mahājanassa majjhe aññehi dhanuggahehi asādhāraṇam ñātakānam dvādasavidham sippam dassesi. Tam sarabhaṅgajātake (Ja. 522) āgatanayeneva veditabbam. Tadāssa ñātisaṅgho nikkamkho ahosi.

Athekadivasam bodhisatto uyyānabhūmiṃ gantukāmo sārathim āmantetvā: “Ratham yojehi” ti āha. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā mahāraham uttamaratham sabbālaṅkārena alaṅkaritvā kumudapattavaṇṇe cattāro {1.59} maṅgalasindhava yojetvā bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam ratham abhiruhitvā uyyānābhimukho agamāsi. Devatā: “Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittam dassessāmā” ti ekam devaputtam jarājajjaram khaṇḍadantaṃ palitakesam vaṅkam obhaggasarīram daṇḍahattham pavedhamānam katvā dassesuṃ. Tam bodhisatto ceva sārathi ca passanti. Tato bodhisatto sārathim: “samma, ko nāmesa puriso, kesāpissa na yathā aññesan”-ti mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanam sutvā: “Dhīratthu vata bho jāti, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī” ti samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsādam-eva abhiruhi. Rājā: “Kiṃ kārāṇā mama putto khippam paṭinivattī” ti pucchi. “Jiṇṇakam purisam disvā devā” ti. “Jiṇṇakam disvā pabbajjissatīti āhaṃsu, kasmā maṃ nāsetha, sīgham puttassa nāṭakāni sajjetha, sampattiṃ anubhavanto pabbajjāya satim na karissatī” ti vatvā ārakkham vaḍḍhetvā sabbadisāsu aḍḍhayojane aḍḍhayojane ṭhapesi.

Punekadivasam bodhisatto tatheva uyyānam gacchanto devatāhi nimmitam byādhitam purisam disvā purimanayeneva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā

pāsādaṃ abhiruhi. Rājā pi pucchitvā heṭṭhā vuttanayeneva saṃvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantā tigāvutappamāṇe padese ārakkhaṃ ṭhapesi. Aparāṃ ekadivasaṃ bodhisatto tatheva uyyānaṃ gacchanto devatāhi nimmitaṃ kālakataṃ disvā purimanayeneva pucchitvā saṃviggahadayo puna nivattitvā pāsādaṃ abhiruhi. Rājā pi pucchitvā heṭṭhā vuttanayeneva saṃvidahitvā puna vaḍḍhetvā samantā yojanappamāṇe padese ārakkhaṃ ṭhapesi. Aparāṃ pana ekadivasaṃ uyyānaṃ gacchanto tatheva devatāhi nimmitaṃ sunivatthaṃ supārutaṃ pabbajitaṃ disvā: “Ko nāmeso sammā” ti sārathim pucchi. Sārathi kiñcā pi buddhuppādassa abhāvā pabbajitaṃ vā pabbajitaguṇe vā na jānāti, devatānubhāvena pana: “Pabbajito nāmāyaṃ devā” ti vatvā pabbajjāya guṇe vaṇṇesi. Bodhisatto pabbajjāya rucim uppadetvā taṃ divasaṃ uyyānaṃ agamāsi. Dīghabhāṇakā panāhu: “Cattāri nimittāni ekadivaseneva disvā agamāsi” ti.

So tattha divasabhāgaṃ kīḷitvā maṅgalapokkharāṇiyaṃ nhāyitvā atthaṅgate sūriye maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi attānaṃ alaṅkārapetukāmo. Athassa paricārakapurisā nānāvaṇṇāni dussāni nānappakārā ābharaṇavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā aṭṭhaṃsu. Tasmiṃ khaṇe sakkassa nisinnāsanaṃ uṇhaṃ ahosi. {1.60} So: “Ko nu kho maṃ imamahā ṭhānā cāvetukāmo” ti upadhārento bodhisattassa alaṅkāretukāmataṃ ṇatvā vissakammaṃ āmantesi: “Samma vissakamma, siddhatthakumāro ajja aḍḍharattasamaye mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamissati, ayamassa pacchimo alaṅkāro, uyyānaṃ gantvā mahāpurisaṃ dibbālaṅkārehi alaṅkarohi” ti. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā devatānubhāvena taṅkhaṇaṃ yeva upasaṅkamitvā tasseva kappakasadiṣo hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussaṃ gahetvā bodhisattassa sīsaṃ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphasseneva: “Nāyaṃ manusso, devaputto eso” ti aññāsi. Veṭhanena veṭhitamatte sīse mōḷiyaṃ maṇiratanākārena dussasahassaṃ abbhuggaṇchi. Puna veṭhentassa dussasahassanti dasakkhattuṃ veṭhentassa dasa dussasahassāni abbhuggacchiṃsu. “Sīsaṃ khuddakaṃ, dussāni bahūni, kathaṃ abbhuggatāni” ti na cintetabbaṃ. Tesu hi sabbamahantaṃ āmalakapupphappamāṇaṃ, avasesāni kusumbakapupphappamāṇāni ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṇjakkhagavacchitaṃ viya kuyyakapupphaṃ ahosi.

Athassa sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitassa sabbatālāvacaṇesu sakāni sakāni paṭibhānāni dassayantesu, brāhmaṇesu: “Jayanandā” ti ādivacanehi, sūtamāgadhādīsu nānappakārehi maṅgalavacanatthutighosehi sambhāventesu sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ rathavaraṃ abhiruhi. Tasmiṃ samaye: “Rāhulamātā

puttaṃ vijātā” ti sutvā suddhodanamahārājā: “Puttassa me tuṭṭhiṃ nivedethā” ti sāsanaṃ paṇi. Bodhisatto taṃ sutvā: “Rāhu jāto, bandhanaṃ jātan”-ti āha. Rājā: “Kiṃ me putto avacā” ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā: “Ito paṭṭhāya me nattā rāhulakumāro yeva nāma hotū” ti āha.

Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yasena atimanoramena sirisobhaggena nagaraṃ pāvīsi. Tasmim samaye kisāgotamī nāma khattiyakaññā uparipāsādavaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumānassa bodhisattassa rūpasirim disvā pītisomanassajātā idaṃ udānaṃ udānesi:

Nibbutā nūna sā mātā, nibbuto nūna so pitā,

Nibbutā nūna sā nārī, yassāyaṃ īdiso patī ti.

Bodhisatto [1.61] taṃ sutvā cintesi: “Ayaṃ evamāha ‘evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātu hadayaṃ nibbāyati, pitu hadayaṃ nibbāyati, pajāpatiyā hadayaṃ nibbāyati’ ti! Kismiṃ nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ nāma hotī” ti? Athassa kilesesu virattamānasassa etadahosi: “rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, dosaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mohaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānadiṭṭhi-ādīsu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ nāma hoti. Ayaṃ me sussavanaṃ sāvesi, ahañhi nibbānaṃ gavesanto carāmi, ajeva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭati, ayaṃ imissā ācariyabhāgo hotū” ti kaṇṭhato omuñcitvā kisāgotamiyā satahassagghanakaṃ muttāhāraṃ pesesi. Sā: “Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ pesesī” ti somanassajātā ahosi.

Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhiruhitvā sirisayane nipajji. Tāvadeva ca naṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā naccagītādīsu susikkhitā devakaññā viya rūpasobhaggappattā itthiyo nānātūriyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyo naccagītavāditāni payojayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādīsu anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkami. Tā pi itthiyo: “Yassatthāya mayaṃ naccādīni payojema, so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāmā” ti gahitaggahitāni tūriyāni ajjhottharitvā nipajjimsu, gandhatelappadīpā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapiṭṭhe pallaṅkena nisinna addasa tā itthiyo tūriyabhaṇḍāni avattharitvā niddāyantiyo: ekaccā paggharitakheḷā, lālākilinnagattā, ekaccā dante khādantiyo, ekaccā kākacchantiyo, ekaccā vippalapantiyo, ekaccā vivaṭamukhā, ekaccā apagatavattā, pākāṭabībhaṇḍasambādhaṭṭhānā. So tāsāṃ taṃ vippakāraṃ disvā bhiyyosomattāya kāmesu virattacitto ahosi. Tassa alaṅkatapaṭiyattaṃ

sakkabhavanasadisam-pi taṃ mahātalaṃ apavidddhanānākuṇapabharitaṃ
āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā khāyimsu:
“upaddutaṃ vata bho, upassaṭṭhaṃ vata bho” ti udānaṃ pavattesi, ativiya
pabbajjāya cittaṃ nami.

So: “Ajjeva mayā mahābhinnikkhamanaṃ nikkhamituṃ vaṭṭatī” ti sayanā
uṭṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā: “Ko etthā” ti āha. Ummāre {1.62} sīsaṃ katvā
nipanno channo: “Ahaṃ ayyaputta channo” ti āha. “Ahaṃ ajja
mahābhinnikkhamanaṃ nikkhamitukāmo, ekaṃ me assaṃ kappehī” ti āha. So:
“Sādhu devā” ti assabhaṇḍikaṃ gahetvā assasālaṃ gantvā gandhatelapadīpesu
jalantesu sumanapaṭṭavitānassa heṭṭhā ramaṇīye bhūmibhāge ṭhitaṃ kaṇḍakaṃ
assarājānaṃ disvā: “Ajja mayā imam-eva kappetuṃ vaṭṭatī” ti kaṇḍakaṃ
kappesi. So kappiyamāno va aññāsi: “Ayaṃ kappanā atigāḷhā, aññesu divasesu
uyyānakīḷādigamane kappanā viya na hoti, mayhaṃ ayyaputto ajja
mahābhinnikkhamanaṃ nikkhamitukāmo bhavissatī” ti. Tato tuṭṭhamānaso
mahāhasitaṃ hasi. So saddo sakalanagaraṃ pattharivā gaccheyya, devatā pana
taṃ saddaṃ nirumbhitvā na kassaci sotuṃ adamsu.

Bodhisatto pi kho channaṃ pesetvāva: “Puttaṃ tāva passissāmī” ti cintetvā
nisinnapallaṅkato uṭṭhāya rāhulamātāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā gabbhadvāraṃ
vivari. Tasmim̐ khaṇe antogabbhe gandhatelapadīpo jhāyati, rāhulamātā
sumanamallikādīnaṃ pupphānaṃ ambaṇamattena abhippakīṇṇasayane puttassa
matthake hatthaṃ ṭhapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṃ ṭhapetvā
ṭhitako va oloketvā: “Sacāhaṃ deviyā hatthaṃ apanetvā mama puttaṃ
gaṇhissāmi, devī pabujjhissati, evaṃ me gamanantarāyo bhavissati, buddho
hutvāva āgantvā puttaṃ passissāmī” ti pāsādatalato otari. Yaṃ pana
jātaṭṭhakathāyaṃ: “Tadā sattāhajāto rāhulakumāro hotī” ti vuttaṃ, taṃ
sesaṭṭhakathāsu natthi, tasmā idam-eva gahetabbaṃ.

Evaṃ bodhisatto pāsādatalā otarivā assasamīpaṃ gantvā evamāha: “tāta
kaṇḍaka, tvaṃ ajja ekarattim̐ maṃ tārāya, ahaṃ taṃ nissāya buddho hutvā
sadevakaṃ lokaṃ tāressāmī” ti. Tato ullaṅghitvā kaṇḍakassa piṭṭhiṃ abhiruhi.
Kaṇḍako gīvato paṭṭhāya āyāmena aṭṭhārasahattho hoti tadanucchavikena
ubbedhena samannāgato thāmajavasampanno sabbaseto dhotasaṅkhasadiso. So
sace haseyya vā padasaddaṃ vā kareyya, saddo sakalanagaraṃ avatthareyya.
Tasmā devatā attano ānubhāvena tassa yathā na koci suṇāti, evaṃ hasitasaddaṃ
sannirumbhitvā akkamaṇaakkamanapadavāre hatthatalāni upanāmesuṃ.

Bodhisatto assavarassa piṭṭhivemajjhagato channam assassa {1.63} vāladhiṃ gāhāpetvā aḍḍharattasamaye mahādvārasamīpaṃ patto. Tadā pana rājā: “Evaṃ bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamituṃ na sakkhissatī” ti dvīsu dvārakavāṭesu ekekaṃ purisasahassena vivaritabbam kārāpesi. Bodhisatto thāmabalasampanno, hatthigaṇanāya koṭisahassahatthīnaṃ balaṃ dhāreti, purisagaṇanāya dasakoṭisahassapurisānaṃ. So cintesi: “Sace dvāraṃ na vivarīyati, ajja kaṇḍakassa piṭṭhe nisinno va vāladhiṃ gahetvā ṭhiteṇa channena saddhiṃ yeva kaṇḍakaṃ ūrūhi nippīletvā aṭṭhārasahatthubbedham pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmī” ti. Channo pi cintesi: “Sace dvāraṃ na vivarīyati, ahaṃ ayyaputtaṃ khandhe nisīdāpetvā kaṇḍakaṃ dakkhiṇeṇa hatthena kucchiyaṃ parikkhipanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmī” ti. Kaṇḍako pi cintesi: “Sace dvāraṃ na vivarīyati, ahaṃ attano sāmikaṃ piṭṭhiyaṃ yathānisinnam-eva channena vāladhiṃ gahetvā ṭhiteṇa saddhiṃ yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmī” ti. Sace dvāraṃ na avāpurīyittha, yathācintitam-eva tesu tīsu janesu aññataro sampādeyya. Dvāre adhivatthā devatā pana dvāraṃ vivari.

Tasmiṃ yeva khaṇe māro: “Bodhisattaṃ nivattessāmī” ti āgantvā ākāse ṭhito āha: “mārisa, mā nikkhama, ito te sattame divase cakkaratanaṃ pātubhavissati, dvisahassaparittadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ rajjaṃ kāressasi, nivatta mārisā” ti. “Kosi tvaṇ”-ti? “Ahaṃ vasavattī” ti. “Māra, jānāmaṃ mayhaṃ cakkaratanaṃ pātubhāvaṃ, anattikohaṃ rajjena, dasasahassilokadhātum unnādetvā buddho bhavissāmī” ti āha. Māro: “Ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkaṃ vā byāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā cintitakāle jānissāmī” ti otārāpekkho chāyā viya anapagacchanto anubandhi.

Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ khelaṇaṃ viya anapekkho chaḍḍetvā mahantena sakkārena nagarā nikkhami āsāḷhipuṇṇamāya uttarāsāḷhanakkhatte vattamāne. Nikkhamitvā ca puna nagaraṃ oloketukāmo jāto. Evaṃca panassa citte uppannamatte yeva: “Mahāpurisa, na tayā nivattitvā olokanakammaṃ katan”-ti vadamānā viya mahāpathavī kulālacakkaṃ viya bhijjitvā parivatti. Bodhisatto nagarābhimukho ṭhatvā nagaraṃ oloketvā tasmiṃ pathavippadese kaṇḍakanivattanacetiyatṭhānaṃ dassetvā gantabbamaggābhimukhaṃ kaṇḍakaṃ katvā {1.64} pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kirassa devatā purato saṭṭhi ukkāsaḥassāni dhārayimsu, pacchato saṭṭhi, dakkhiṇapassato saṭṭhi, vāmapassato saṭṭhi, aparā devatā cakkavāḷamukhavaṭṭiyaṃ aparimāṇā ukkā dhārayimsu, aparā devatā ca

nāgasupaṇṇādayo ca dibbehi gandhehi mālāhi cuṇṇehi dhūmehi pūjayamānā
gacchanti. Pāricchattakapupphehi ceva mandāravapupphehi ca
ghanameghavuṭṭhikāle dhārāhi viya nabham nirantaram ahoṣi, dibbāni
saṃgītāni pavattiṃsu, samantato aṭṭhasaṭṭhi tūriyasatasahassāni pavajjiṃsu,
samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya yugandharakucchiyaṃ
sāgaranigghosakālo viya vattati.

Iminā sirisobhaggena gacchanto bodhisatto ekaratteneva tīṇi rajjāni atikkamma
tiṃsayojanamattake anomānadītīraṃ pāpuṇi. “Kiṃ pana asso tato paraṃ
gantum na sakkotī” ti? “No, na sakko” ti. So hi ekaṃ cakkavālagabbhaṃ
nābhiyā ṭhitacakkassa nemivaṭṭim maddanto viya antantena caritvā
purepātaraśam-eva āgantvā attano sampāditaṃ bhattaṃ bhuñjitum samatto.
Tadā pana devanāgasupaṇṇādīhi ākāse ṭhatvā ossaṭṭhehi gandhamālādīhi yāva
ūrupadesā sañchannaṃ sarīraṃ ākaḍḍhitvā gandhamālājaṭaṃ chindantassa
atippapañco ahoṣi, tasmā tiṃsayojanamattam-eva agamāsi. Atha bodhisatto
nadītīre ṭhatvā channaṃ pucchi: “kinnāmā ayaṃ nadī” ti? “Anomā nāma, devā”
ti. “Amhākam-pi pabbajjā anomā bhavissatī” ti paṇhiyā ghaṭṭento assassa
saññaṃ adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhūsabhavitthārāya nadiyā pārimatīre aṭṭhāsi.

Bodhisatto assapiṭṭhito oruyha rajatapattaśadise vālukāpuline ṭhatvā channaṃ
āmantesi: “samma, channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni ceva kaṇḍakañca ādāya
gaccha, ahaṃ pabbajissāmī” ti. “Aham pi, deva, pabbajissāmī” ti. Bodhisatto:
“Na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ”-ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni
ceva kaṇḍakañca paṭicchāpetvā cintesi: “Ime mayhaṃ kesā samaṇasārūpā na
hontī” ti. Añño bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo natthi, tato: “Sayam-eva
khaggena chindissāmī” ti dakkhiṇena hatthena asim gaṇhitvā vāmahatthena
moḷiyā saddhim cūlaṃ gahetvā chindi, kesā dvaṅgulamattā hutvā dakkhiṇato
āvattamānā sīsaṃ allīyīṃsu. Tesaṃ yāvajīvaṃ tadeva pamāṇaṃ ahoṣi, massu ca
tadanurūpaṃ, puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi. Bodhisatto {1.65}
saha moḷiyā cūlaṃ gahetvā: “Sacāhaṃ buddho bhavissāmi, ākāse tiṭṭhatu, no ce,
bhūmiyaṃ patatū” ti antalikkhe khi pi. Taṃ cūlāmaṇiveṭhanaṃ
yojanappamāṇaṃ ṭhānaṃ gantvā ākāse aṭṭhāsi. Sakko devarājā dibbacakkhunā
oloketvā yojaniyaratanacaṅkoṭakena sampaṭicchitvā tāvatimsabhavane
cūlāmaṇicetiyaṃ nāma patiṭṭhāpesi.

**Chetvāna molīm varagandhavāsitaṃ, vehāyasaṃ ukkhi pi aggapuggalo,
Sahassanetto siraṣa paṭiggahi, suvaṇṇacaṅkoṭavarena vāsavo ti.**

Puna bodhisatto cintesi: “Imāni kāsikavatthāni mayhaṃ na samaṇasārubbānī” ti. Athassa kassapabuddhakāle purāṇasahāyako ghaṭṭikāramahābrahmā ekaṃ buddhantaraṃ jaraṃ apattena mittabhāvena cintesi: “ajja me sahāyako mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhanto, samaṇaparikkhāramassa gahetvā gacchissāmi” ti.

**Ticīvaraṇca patto ca, vāsī sūci ca bandhanaṃ,
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno ti.**

Ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ nivāsetvā uttamaṇḍapabbajjāvesaṃ gaṇhitvā: “Channa, mama vacanena mātāpitūnaṃ ārogyaṃ vadehi” ti vatvā uyyojesi. Channo bodhisattaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kaṇḍako pana channena saddhiṃ mantayamānassa bodhisattassa vacanaṃ suṇanto ṭhatvā: “Natthi dāni mayhaṃ puna sāmīno dassanaṃ”-ti cakkhupathaṃ vijahanto sokaṃ adhvāsetuṃ asakkonto hadayena phalitena kālaṃ katvā tāvatiṃsabhavane kaṇḍako nāma devaputto hutvā nibbatti. Channassa paṭhamaṃ eko va soko ahosi, kaṇḍakassa pana kālakiriyāya dutiyena sokena pīlito rodanto paridevanto nagaraṃ agamāsi.

Bodhisatto pi pabbajitvā tasmim yeva padese anupiyaṃ nāma ambavanaṃ atthi, tattha sattāhaṃ pabbajjāsukhena vītināmetvā ekadivaseneva {1.66} tiṃsayojanamaggaṃ padasā gantvā rājagahaṃ pāvisi. Pavisitvā sapadānaṃ piṇḍāya cari. Sakalanagaraṃ bodhisattassa rūpadassanena dhanapālakena paviṭṭharājagahaṃ viya asurindena paviṭṭhadevanagaraṃ viya ca saṅkhobhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā: “Deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya carati, ‘devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nāmeso’ ti na jānāmā” ti ārocesuṃ. Rājā pāsādatale ṭhatvā mahāpurisaṃ disvā acchariyabbhutaṃ purise āṇāpesi: “gacchatha bhaṇe, vīmaṃsatha, sace amanusso bhavissati, nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati, ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati, pathaviyaṃ nimujjitvā gamissati, sace manusso bhavissati, yathāladham bhikkhaṃ paribhuñjissati” ti.

Mahāpuriso pi kho missakabhattaṃ saṃharitvā: “Alaṃ me ettakaṃ yāpanāyā” ti ṇatvā paviṭṭhadvāreneva nagarā nikkhamitvā paṇḍavapabbataccchāyāya puratthābhimukho nisīditvā āhāraṃ paribhuñjitum āraddho. Athassa antāni parivattitvā mukhena nikkhamanākārappattāni viya ahesuṃ. Tato tena

attabhāvena evarūpassa āhārassa cakkhunā pi adiṭṭhapubbatāya tena paṭikūlāhārena aṭṭiyamāno evaṃ attanāva attānaṃ ovadi: “Siddhattha, tvaṃ sulabhannapāne kule tivassikagandhasālibhojanaṃ nānaggarasehi bhuñjanaṭṭhāne nibbattitvā pi ekaṃ paṃsukūlikaṃ disvā ‘kadā nu kho aham-pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṃ nāmetaṃ karosī” ti. Evaṃ attanāva attānaṃ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji.

Rājapurisā taṃ pavattiṃ disvā gantvā rañño ārocesuṃ. Rājā dūtavacanaṃ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā bodhisattassa santikaṃ gantvā iriyāpathasmiṃ yeva pasīditvā bodhisattassa sabbaṃ issariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto: “Mayhaṃ, mahārāja, vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho natthi, ahaṃ paramābhisambodhiṃ patthayanto nikkhanto” ti āha. Rājā anekappakāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alabhitvā: “Addhā tvaṃ buddho bhavissasi, buddhabhūtena pana te paṭhamaṃ mama vijitaṃ āgantabban”-ti paṭiññaṃ gaṇhi. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana: “Pabbajjaṃ kittayissāmi, yathā pabbaji cakkhumā” ti imaṃ **pabbajjāsuttaṃ** (Snp. 3.1) saddhiṃ aṭṭhakathāya oloketvā veditabbo.

Bodhisatto pi rañño paṭiññaṃ datvā anupubbena cārikaṃ caramāno ālārañca kālāmaṃ udakañca rāmaputtaṃ upasaṅkamitvā samāpattiyo nibbattetvā: “Nāyaṃ maggo bodhāyā” ti tam-pi {1.67} samāpattibhāvanaṃ analaṅkaritvā sadevakassa lokassa attano thāmaṃvīriyasandassanattamaṃ mahāpadhānaṃ padahitukāmo uruvelaṃ gantvā: “Ramaṇīyo vatāyaṃ bhūmibhāgo” ti tattheva vāsaṃ upagantvā mahāpadhānaṃ padahi. Te pi kho koṇḍaññappamukhā pañca pabbajitā gāmanigamarājadhānīsu bhikkhāya carantā tattha bodhisattaṃ sampāpuṇiṃsu. Atha naṃ chabbassāni mahāpadhānaṃ padahantaṃ: “Idāni buddho bhavissati, idāni buddho bhavissati” ti pariveṇasamajjanādikāya vattapaṭipattiyaṃ upaṭṭhahamānā santikāvacarāvassa ahesuṃ. Bodhisatto pi kho: “Koṭippattaṃ dukkarakāriyaṃ karissāmī” ti ekatilataṇḍulādīhi pi vītināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedaṃ akāsi, devatā pi lomakūpehi ojaṃ upasaṃharamānā paṭikkhi pi.

Athassa tāya nirāhāratāya paramakasimānappattakāyassa suvaṇṇavaṇṇo kāyo kālavaṇṇo ahosi. Bāttiṃsamahāpurisalakkhaṇāni paṭicchannāni ahesuṃ. Appekadā appāṇakaṃ jhānaṃ jhāyanto mahāvedanāhi abhitunno visaññībhūto caṅkamanakoṭiyaṃ patati. Atha naṃ ekaccā devatā: “Kālakato samaṇo gotamo”

ti vadanti, ekaccā: “Vihāroveso arahatan”-ti āhaṃsu. Tattha yāsaṃ: “Kālakato” ti ahoṣi, tā gantvā suddhodanamahārājassa ārocesuṃ: “Tumhākaṃ putto kālakato” ti. Mama putto buddho hutvā kālakato, ahutvāti? Buddho bhavituṃ nāsakkhi, padhānabhūmiyaṃ yeva patitvā kālakatoti. Idaṃ sutvā rājā: “Nāhaṃ saddahāmi, mama puttassa bodhiṃ appatvā kālakiriyā nāma natthi” ti paṭikkhi pi. Kasmā pana rājā na saddahatīti? Kāḷadevīlatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca pāṭihāriyānaṃ diṭṭhattā.

Puna bodhisatte saññaṃ paṭilabhitvā utṭhite tā devatā gantvā: “Arogo te mahārāja putto” ti ārocenti. Rājā: “Jānāmahaṃ puttassa amaraṇabhāvan”-ti vadati. Mahāsattassa chabbassāni dukkarakāriyaṃ karontassa ākāse gaṇṭhikaraṇakālo viya ahoṣi. So: “Ayaṃ dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hoti” ti oḷārikaṃ āhāraṃ āhāretuṃ gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āhāraṃ āhari, athassa bāttiṃsamahāpurisalakkhaṇāni pākātikāni ahesuṃ, kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi. Pañcavaggiyā bhikkhū: “Ayaṃ chabbassāni dukkarakārikaṃ karonto pi sabbaññutaṃ paṭivijjhituṃ nāsakkhi, idāni gāmādīsu ^[1.68] piṇḍāya caritvā oḷārikaṃ āhāraṃ āhāriyamāno kiṃ sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsaṃ nhāyitukāmassa ussāvabindutakkaṇaṃ viya amhākaṃ etassa santikā visesatakkanaṃ, kiṃ no iminā” ti mahāpurisaṃ pahāya attano attano pattacīvaraṃ gahetvā aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā isipatanaṃ pavasiṃsu.

Tena kho pana samayena uruvelāyaṃ senānigame senānikuṭumbikassa gehe nibbattā sujātā nāma dārikā vayappattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanaṃ akāsi: “Sace samajātikaṃ kulagharaṃ gantvā paṭhamagabbhe puttaṃ labhissāmi, anusaṃvaccharam te satahassapariccāgena balikammaṃ karissāmi” ti. Tassā sā patthanā samijjhi. Sā mahāsattassa dukkarakārikaṃ karontassa chaṭṭhe vasse paripuṇṇe visākhapuṇṇamāyaṃ balikammaṃ kātukāmā hutvā puretaraṃ dhenusahassaṃ laṭṭhimadhukavane carāpetvā tāsāṃ khīraṃ pañca dhenusatāni pāyetvā tāsāṃ khīraṃ aḍḍhatiyānīti evaṃ yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīraṃ aṭṭha dhenuyo pivanti, tāva khīrassa bahalatañca madhuratañca ojavantatañca patthayamānā khīraparivattanaṃ nāma akāsi. Sā visākhapuṇṇamadivase: “Pāto va balikammaṃ karissāmi” ti rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya tā aṭṭha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlaṃ nāgamīṃsu, thanamūle pana navabhājane upanītamatte attano dhammatāya khīradhārā pavattiṃsu. Taṃ acchariyaṃ disvā sujātā sahattheneva

khīraṃ gahetvā navabhājane pakkhipitvā sahattheneva aggim katvā pacitum ārabhi.

Tasmim pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā utṭhahitvā dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphusitam-pi bahi na patati, uddhanato appamattako pi dhūmo na utṭhahati. Tasmim samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkhaṃ gaṇhimsu, mahābrahmā chattaṃ dhāresi, sakko alātāni samānento aggim jālesi. Devatā dvisahassadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu devānañca manussānañca upakappanaojam attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṃ madhupaṭalaṃ pīletvā madhum gaṇhamānā viya saṃharitvā tattha pakkhipimsu. Aññesu hi kālesu devatā kabaḷe kabaḷe ojam pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyam yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivase yeva {1.69} tattha attano pākāṭāni anekāni acchariyāni disvā puṇṇaṃ dāsim āmantesi: “Amma puṇṇe, ajja amhākaṃ devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpaṃ acchariyam nāma na diṭṭhapubbaṃ, vegena gantvā devatṭhānaṃ paṭijaggāhi” ti. Sā: “Sādhu, ayye” ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā turitaturitā rukkhamaṇaṃ agamāsi.

Bodhisatto pi kho tasmim rattibhāge pañca mahāsupine disvā pariggaṇhanto: “Nissamsayenāhaṃ ajja buddho bhavissāmī” ti katasanniṭṭhāno tassā rattiyā accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālaṃ āgamayamāno pāto va āgantvā tasmim rukkhamaṇe nisīdi attano pabhāya sakalarukkhamaṃ obhāsayamāno. Atha kho sā puṇṇā āgantvā addasa bodhisattaṃ rukkhamaṇe pācīnalokadhātum olokayamānaṃ nisinnaṃ, sarīrato cassa nikkhantāhi pabhāhi sakalarukkhamaṃ suvaṇṇaṇaṇaṃ. Disvā tassā etadahosi: “ajja amhākaṃ devatā rukkhato oruyha sahattheneva balikammaṃ sampaṭicchitum nisinnā maññe” ti ubbegappattā hutvā vegenāgantvā sujātāya etamatthaṃ ārocesi.

Sujātā tassā vacanaṃ sutvā tuṭṭhamānasā hutvā: “Ajja dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītutṭhāne tiṭṭhāhi” ti dhītu anucchavikaṃ sabbālaṅkāraṃ adāsi. Yasmā pana buddhabhāvaṃ pāpuṇanadivase satahassagghanikaṃ suvaṇṇapātim laddhum vaṭṭati, tasmā sā: “Suvaṇṇapātiyaṃ pāyāsaṃ pakkhipissāmī” ti cittaṃ uppādetvā satahassagghanikaṃ suvaṇṇapātim nīharāpetvā tattha pāyāsaṃ pakkhipitukāmā pakkabhājanaṃ āvajjesi. ‘Sabbo pāyāso padumapattā udakaṃ viya vinivattitvā pātiyaṃ patiṭṭhāsi, ekapātipūramatto va ahosi’. Sā taṃ pātim aññāya suvaṇṇapātiyaṃ paṭikujjitvā odātavatthena veṭhetvā sabbālaṅkārehi attabhāvaṃ alaṅkaritvā taṃ pātim attano sīse ṭhapetvā mahantena ānubhāvena

nigrodharukkhamūlaṃ gantvā bodhisattaṃ oloketvā balavasomanassajātā: “Rukkhadevatā” ti saññāya diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatonatā gantvā sīsato pātiṃ otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhīṅkārena gandhapupphavāsitaṃ udakaṃ gahetvā bodhisattaṃ upagantvā aṭṭhāsi. Ghaṭṭikāramahābrahmunā dinno mattikāpatto ettakaṃ addhānaṃ bodhisattaṃ avijahitvā tasmīṃ khaṇe adassanaṃ gato, bodhisatto pattaṃ apassanto dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā udakaṃ sampaṭicchi. Sujātā saheva pātiyā pāyāsaṃ mahāpurisassa hatthe ṭhapesi, mahāpuriso sujātaṃ olokesi. Sā ākāraṃ sallakkhetvā: “Ayya, mayā tumhākaṃ pariccattaṃ, gaṇhitvā yathāruciṃ gacchathā” ti vanditvā: “Yathā mayhaṃ manoratho nipphanno, {1.70} evaṃ tumhākaṃ-pi nipphajjatū” ti vatvā sataṣaṣṣagghanikāya suvaṇṇapātiyā purāṇapaṇṇe viya anapekkhā hutvā pakkāmi.

Bodhisatto pi kho nisinnaṭṭhānā uṭṭhāya rukkhaṃ padakkhiṇaṃ katvā pātiṃ ādāya nerañjarāya tīraṃ gantvā anekesaṃ bodhisattasahassānaṃ abhisambujjhanadivase otaritvā nhānaṭṭhānaṃ suppatiṭṭhitatitthaṃ nāma atthi, tassa tīre pātiṃ ṭhapetvā otaritvā nhatvā anekabuddhasataṣaṣṣānaṃ nivāsanaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā puratthābhimukho nisīditvā ekaṭṭhitālapakkappamāṇe ekūnapaññāsa piṇḍe katvā sabbaṃ appodakaṃ madhupāyāsaṃ paribhuñji. So eva hissa buddhabhūtaṃ sattaṣaṭṭhānaṃ bodhimaṇḍe vasantassa ekūnapaññāsa divasāni āhāro ahosi. Ettakaṃ kālaṃ neva añño āhāro atthi, na nhānaṃ, na mukhadhavanaṃ, na sarīraṇaṃ, na jhānasukhena maggasukhena phalasukhena ca vītināmesi. Taṃ pana pāyāsaṃ paribhuñjitvā suvaṇṇapātiṃ gahetvā: “Sacāhaṃ, ajja buddho bhavituṃ sakkhissāmi, ayaṃ pāti paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi, anusotaṃ gacchatū” ti vatvā nadīsote pakkhi pi. Sā sotaṃ chindamānā nadīmajjhaṃ gantvā majjhamajjhaṭṭhānena javasampanno asso viya asītiṭṭhatthamattaṭṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvaṭṭe nimujjitvā kāḷanāgarājabhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ buddhānaṃ paribhogapātiyo: “Kili kili” ti ravaṃ kārayamānā paharitvāva tāsāṃ sabbaheṭṭhimā hutvā aṭṭhāsi. Kāḷo nāgarājā taṃ saddaṃ sutvā: “Hiyyo eko buddho nibbatto, puna ajja eko nibbatto” ti vatvā anekehi padasatehi thutiyo vadamāno uṭṭhāsi. Tassa kira mahāpathaviyā ekayojanatigāvutappamāṇaṃ nabhaṃ pūretvā ārohanakālo: “Ajja vā hiyyo vā” ti sadiso ahosi.

Bodhisatto pi nadītīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāyanhasamaye pupphānaṃ vaṇṭato muccanakāle devatāhi alaṅkatena

aṭṭhūsabhavitthārena maggena sīho viya vijambhamāno bodhirukkhābhimukho pāyāsi. Nāgayakkhasupaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi pūjayimsu, dibbasaṅgītādīni pavattayimsu, dasasahassī lokadhātu ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahosi. Tasmiṃ samaye sotthiyo nāma tiṇahārako tiṇaṃ ādāya paṭipathe āgacchanto mahāpurisassa ākāraṃ ñatvā aṭṭha tiṇamuṭṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇaṃ gahetvā bodhimaṇḍaṃ {1.71} āruyha dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmiṃ khaṇe dakkhiṇacakkavālaṃ osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṃ viya ahosi, uttaracakkavālaṃ ullaṅghitvā upari bhavaggappattaṃ viya ahosi. Bodhisatto: “Idaṃ sambodhiṃ pāpuṇanaṭṭhānaṃ na bhavissati maññe” ti padakkhiṇaṃ karonto pacchimadisābhāgaṃ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi, tato pacchimakakkavālaṃ osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṃ viya ahosi, puratthimakakkavālaṃ ullaṅghitvā upari bhavaggappattaṃ viya ahosi. Tṭhitatṭhitatṭhāne kirassa nemivaṭṭipariyante akkante nābhiyā paṭiṭṭhitamahāsakaṭacakkaṃ viya mahāpathavī onatunnatā ahosi. Bodhisatto: “Idaṃ-pi sambodhiṃ pāpuṇanaṭṭhānaṃ na bhavissati maññe” ti padakkhiṇaṃ karonto uttaradisābhāgaṃ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi, tato uttaracakkavālaṃ osīditvā heṭṭhā avīcisampattaṃ viya ahosi, dakkhiṇacakkavālaṃ ullaṅghitvā upari bhavaggappattaṃ viya ahosi. Bodhisatto: “Idaṃ-pi sambodhiṃ pāpuṇanaṭṭhānaṃ na bhavissati maññe” ti padakkhiṇaṃ karonto puratthimadisābhāgaṃ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānaṃ pallaṅkaṭṭhānaṃ, taṃ neva chambhati, na kampati. Mahāsatto: “Idaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ acalaṭṭhānaṃ kilesapaṇṇaraviddhaṃsanatṭhānaṃ”-ti ñatvā tāni tiṇāni agge gahetvā cālesi, tāvadeva cuddasahattho pallaṅko ahosi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu, yathārūpaṃ sukusalo pi cittaṅkāro vā potthakāro vā ālikhitum-pi samattho natthi. Bodhisatto bodhikkhandhaṃ piṭṭhito katvā puratthābhimukho daḥhamānaso hutvā:

**Kāmaṃ taco ca nhāru ca, aṭṭhi ca avasissatu,
Upasussatu nissesam, sarīre maṃsalohitaṃ.**

Na tvevāhaṃ sammāsambodhiṃ appatvā imaṃ pallaṅkaṃ bhindissāmīti asanisatasannipātena pi abhejjarūpaṃ aparājitaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā nisīdi.

Tasmiṃ samaye māro devaputto: “Siddhatthakumāro mayhaṃ vasaṃ atikkamitukāmo, na dānissa atikkamitum dassāmī” ti mārabalassa santikaṃ gantvā etamatthaṃ ārocetvā māraghosanaṃ nāma ghosāpetvā mārabalaṃ ādāya

nikkhami. Sā mārasenā mārasa purato dvādasayojanā hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasayojanā, pacchato yāva cakkavāḷapariyantam katvā ṭhitā, uddham navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo yojanasahassato {1.72} paṭṭhāya pathaviundriyanasaddo viya suyyati. Atha māro devaputto diyaddhayojanasatikam girimekhalam nāma hatthim abhiruhitvā bāhusahassam māpetvā nānāvudhāni aggahesi. Avasesāya pi māraparisāya dve janā ekasadisam āvudham na gaṇhiṃsu, nānappakāravaṇṇā nānappakāramukhā hutvā mahāsattam ajjhottharamānā āgamimsu.

Dasasahassacakkavāḷadevatā pana mahāsattassa thutiyo vadamānā aṭṭhamsu. Sakko devarājā vijayuttarasankham dhamamāno aṭṭhāsi. So kira sankho vīsatthasatiko hoti. Sakim vātam gāhāpetvā dhamanto cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākālanāgarājā atirekapadasatena vaṇṇam vadanto aṭṭhāsi, mahābrahmā setacchattam dhārayamāno aṭṭhāsi. Mārābale pana bodhimaṇḍam upasankamante tesam eko pi ṭhātuṃ nāsakkhi, sammukhasammukhaṭṭhāneneva palāyimsu. Kāḷo nāgarājā pathaviyam nimujjitvā pañcayojanasatikam mañjērikanāgabhavanam gantvā ubho hi hatthehi mukham pidahitvā nipanno. Sakko vijayuttarasankham piṭṭhiyam katvā cakkavāḷamukhavatṭhiyam aṭṭhāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavāḷakoṭiyam ṭhapetvā brahmalokam-eva agamāsi. Ekā devatā pi ṭhātuṃ samatthā nāhosi, mahāpuriso ekako va nisīdi.

Māro pi attano parisam āha: “Tātā suddhodanaputtēna siddhatthena sadiso añño puriso nāma natthi, mayam sammukhā yuddham dātuṃ na sakkhissāma, pacchābhāgena dassāmā” ti. Mahāpuriso pi tīṇi passāni oloketvā sabbadevatānam palātattā suññāni addasa. Puna uttarapassena mārābalaṃ ajjhottharamānam disvā: “Ayaṃ ettako jano maṃ ekakaṃ sandhāya mahantaṃ vāyāmaṃ parakkamaṃ karoti, imasmim ṭhāne mayham mātā vā pitā vā bhātā vā añño vā koci nātako natthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham dīgharattaṃ puttṭhapijjanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakaṃ katvā pāramisattheneva paharitvā ayaṃ balakāyo mayā viddhamsetuṃ vaṭṭatī” ti dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi.

Atha kho māro devaputto: “Eteneva siddhattham palāpessāmī” ti **vātamaṇḍalam** samuṭṭhāpesi. Taṅkhaṇam yeva puratthimādibhedā vātā samuṭṭhahitvā addhayojanaekayojanadvijojanatiyojanappamāṇāni {1.73} pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkhādīni ummūletvā samantā

gāmanigame cuṇṇavicuṇṇaṃ kātuṃ samatthā pi mahāpurisassa puññatejena vihatānubhāvā bodhisattaṃ patvā cīvarakaṇṇamattam-pi cāletuṃ nāsakkhiṃsu. Tato: “Udakena na ajjhottharivā māressāmi” ti **mahāvassam** samuṭṭhāpesi. Tassānubhāvena uparūpari satapaṭalasahassapaṭalādibhedā valāhakā utṭhahitvā vassīṃsu. Vuṭṭhidhārāvegena pathavī chiddā ahosi. Vanarukkhādīnaṃ uparibhāgena mahāmegho āgantvā mahāsattassa cīvare ussāvabinduṭṭhānamattam-pi temetuṃ nāsakkhi. Tato **pāsāṇavassam** samuṭṭhāpesi. Mahantāni mahantāni pabbatakūṭāni dhūmayantāni pajjalantāni ākāsenāgantvā bodhisattaṃ patvā dibbamālāguḷabhāvaṃ āpajjīṃsu. Tato **paharaṇavassam** samuṭṭhāpesi. Ekatodhārāubhatodhārāasisattikhurappādayo dhūmayantā pajjalantā ākāsenāgantvā bodhisattaṃ patvā dibbapupphāni ahesuṃ. Tato **aṅgāravassam** samuṭṭhāpesi. Kimsukavaṇṇā aṅgārā ākāsenāgantvā bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikirīṃsu. Tato **kukkuḷavassam** samuṭṭhāpesi. Accuṇho aggivaṇṇo kukkuḷo ākāsenāgantvā bodhisattassa pādamūle dibbacandanacuṇṇaṃ hutvā nipati. Tato **vālukāvassam** samuṭṭhāpesi. Atisukhumavālukā dhūmayantā pajjalantā ākāsenāgantvā bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatīṃsu. Tato **kalalavassam** samuṭṭhāpesi. Taṃ kalalaṃ dhūmayantaṃ pajjalantaṃ ākāsenāgantvā bodhisattassa pādamūle dibbavilepanaṃ hutvā nipati. Tato: “Iminā bhimsetvā siddhatthaṃ palāpessāmi” ti **andhakāram** samuṭṭhāpesi. Taṃ caturaṅgasamannāgataṃ viya mahātamaṃ hutvā bodhisattaṃ patvā sūriyappabhāvihataṃ viya andhakāram antaradhāyi.

Evam māro imāhi navahi

vātavassapāsāṇapaharaṇaāṅgārakukkuḷavālukākālalaandhakāravuṭṭhīhi bodhisattaṃ palāpetuṃ asakkonto: “Kiṃ bhāṇe, tiṭṭhatha, imaṃ siddhatthakumāraṃ gaṇhatha hanatha palāpethā” ti parisam āṇāpetvā sayam-pi girimekhalassa hatthino khandhe nisīno cakkāvudhaṃ ādāya bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Siddhattha utṭhāhi etasmā pallaṅkā, nāyaṃ tuyhaṃ pāpuṇāti, mayhaṃ eva pāpuṇāti” ti āha. Mahāsatto tassa vacanaṃ sutvā avoca: “māra, neva tayā dasa pāramiyo pūritā, na upapāramiyo, na paramatthapāramiyo, nā pi pañca mahāpariccāgā pariccattā, na ñātattacariyā, na lokattacariyā, na buddhicariyā pūritā, sabbā tā mayā yeva pūritā, tasmā nāyaṃ pallaṅko tuyhaṃ pāpuṇāti, {1.74} mayheveso pāpuṇāti” ti.

Māro kuddho kodhavegaṃ asahanto mahāpurisassa cakkāvudhaṃ vissajjesi. Taṃ tassa dasa pāramiyo āvajjentassa uparibhāge mālāvitānaṃ hutvā aṭṭhāsi.

Tam kira khuradhāracakkāvudham aññadā tena kuddhena vissatṭham ekaghanapāsāṇatthambhe vaṃsakaḷīre viya chindantaṃ gacchati, idāni pana tasmim mālāvitānaṃ hutvā ṭhite avasesā māraparisā: “Idāni pallaṅkato vuṭṭhāya palāyissatī” ti mahantamahantāni selakūṭāni vissajjesuṃ. Tāni pi mahāpurisassa dasa pāramiyo āvajjentassa mālāguḷabhāvaṃ āpajjitvā bhūmiyaṃ patimsu. Devatā cakkavāḷamukhavatṭhiyaṃ ṭhitā gīvaṃ pasāretvā sīsaṃ ukkhipitvā: “Natṭho vata so siddhatthakumārassa rūpaggappatto attabhāvo, kim nu kho karissatī” ti olokenti.

Tato mahāpuriso: “Pūritapāramīnaṃ bodhisattānaṃ abhisambujjhanadivase pattapallaṅko mayhaṃva pāpuṇātī” ti vatvā ṭhitaṃ māraṃ āha: “māra tuyhaṃ dānassa dinnabhāve ko sakkhī” ti. Māro: “Ime ettakā janā sakkhino” ti mārabalābhimukhaṃ hatthaṃ pasāresi. Tasmim khaṇe māraparisāya: “Ahaṃ sakkhī, ahaṃ sakkhī” ti pavattasaddo pathaviundriyanasaddasaddiso ahosi. Atha māro mahāpurisaṃ āha: “Siddhattha, tuyhaṃ dānassa dinnabhāve ko sakkhī” ti. Mahāpuriso: “Tuyhaṃ tāva dānassa dinnabhāve sacetanā sakkhino, mayhaṃ pana imasmim ṭhāne sacetano koci sakkhī nāma natthi, tiṭṭhatu tāva me avasesattabhāvesu dinnadānaṃ, vessantarattabhāve pana ṭhatvā mayhaṃ sattasatakamahādānassa dinnabhāve ayaṃ acetanā pi ghanamahāpathavī sakkhī” ti cīvaragabbhantarato dakkhiṇahatthaṃ abhinīharitvā: “Vessantarattabhāve ṭhatvā mayhaṃ sattasatakamahādānassa dinnabhāve tvaṃ sakkhī na sakkhī” ti mahāpathaviabhimukhaṃ hatthaṃ pasāresi. Mahāpathavī: “Ahaṃ te tadā sakkhī” ti viravasatena viravasahassena viravasatasahassena mārabalaṃ avattharamānā viya unnadi.

Tato mahāpurise: “Dinnaṃ te siddhattha mahādānaṃ uttamadānaṃ”-ti vessantaradānaṃ sammāsante diyaḍḍhayanāsatiko girimekhalahatthī jaṇṇukehi pathaviyaṃ patitṭhāsi, māraparisā disāvidisā palāyi, dve ekamaggena gatā nāma natthi, sīsābharaṇāni ceva nivatthavatthāni ca pahāya sammukhasammukhadisāhi yeva palāyimsu. Tato devasaṅghā palāyamānaṃ mārabalaṃ disvā: “Mārassa ^[1.75] parājayo jāto, siddhatthakumārassa jayo, jayapūjaṃ karissāmā” ti nāgā nāgānaṃ, supaṇṇā supaṇṇānaṃ, devatā devatānaṃ, brahmāno brahmānaṃ, ugghosetvā gandhamālādihattā mahāpurisassa santikaṃ bodhipallaṅkaṃ agamaṃsu.

Evam gatesu ca pana tesu:

**Jayo hi buddhassa sirīmato ayaṃ, mārassa ca pāpimato parājayo,
Ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā, jayaṃ tadā nāgagaṇā mahesino.**

**Jayo hi buddhassa sirīmato ayaṃ, mārassa ca pāpimato parājayo,
Ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā, supaṇṇasaṅghā pi jayaṃ mahesino.**

**Jayo hi buddhassa sirīmato ayaṃ, mārassa ca pāpimato parājayo,
Ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā, jayaṃ tadā devagaṇā mahesino.**

**Jayo hi buddhassa sirīmato ayaṃ, mārassa ca pāpimato parājayo,
Ugghosayum bodhimaṇḍe pamoditā, jayaṃ tadā brahmagaṇā pi tādino ti.**

Avasesā dasasu cakkavālasahassesu devatā mālāgandhavilepanehi ca
pūjayamānā nānappakārā thutiyo ca vadamānā aṭṭhaṃsu. Evaṃ anattaṅgate
yeva sūriye mahāpuriso mārabalaṃ vidhametvā cīvarūpari patamānehi
bodhirukkhāṅkurehi rattapavālapallavehi viya pūjyamāno paṭhamayāme
pubbenivāsaṇṇaṃ anussarivā, majjhimayāme dibbacakkhuṃ visodhetvā,
pacchimayāme paṭiccasamuppāde ñaṇaṃ otāresi. Athassa dvādasapadikāṃ
paccayākāraṃ vaṭṭavivaṭṭavasena anulomapaṭilomato sammasantassa
dasasahassī lokadhātu udakapariyantaṃ katvā dvādasakkhattum sampakam pi.

Mahāpurise pana dasasahassilokadhātum unnādetvā aruṇuggamanavelāya
sabbaññutaññāṇaṃ paṭivijjhante {1.76} sakaladasasahassī lokadhātu
alaṅkatapaṭiyattā ahosi. Pācīnacakkavālamukhavaṭṭiyaṃ ussāpitānaṃ dhajānaṃ
paṭākānaṃ raṃsiyo pacchimakakkavālamukhavaṭṭiyaṃ paharanti, tathā
pacchimakakkavālamukhavaṭṭiyaṃ ussāpitānaṃ
pācīnacakkavālamukhavaṭṭiyaṃ, dakkhiṇacakkavālamukhavaṭṭiyaṃ
ussāpitānaṃ uttaracakkavālamukhavaṭṭiyaṃ, uttaracakkavālamukhavaṭṭiyaṃ
ussāpitānaṃ dakkhiṇacakkavālamukhavaṭṭiyaṃ paharanti, pathavitale
ussāpitānaṃ pana dhajānaṃ paṭākānaṃ brahmalokaṃ āhacca aṭṭhaṃsu,
brahmaloke baddhānaṃ pathavitale patiṭṭhahimsu, dasasahassacakkavālesu
pupphūpagarukkhā pupphaṃ gaṇhimsu, phalūpagarukkhā
phalapiṇḍībhārabharitā ahesum. Khandhesu khandhapadumāni pupphimsu,
sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni,
silātālāni bhinditvā uparūpari satta satta hutvā daṇḍakapadumāni utṭhahimsu.
Dasasahassī lokadhātu vaṭṭetvā vissatṭhamālāguḷā viya
susanthatapupphasanthāro viya ca ahosi. Cakkavālantaresu
aṭṭhajojanasahassalokantarikā sattasūriyappabhāya pi anobhāsitaṭṭhā
ekobhāsā ahesum, caturāsītiyojanasahassagambhīro mahāsamuddo

madhurodako ahosi, nadiyo nappavattiṃsu, jaccandhā rūpāni passiṃsu,
jātibadhirā saddaṃ suṇiṃsu, jātipīṭhasappino padasā gacchiṃsu,
andubandhanādīni chijjivā patiṃsu.

Evam aparimāṇena sirivibhavana pūjyamāno mahāpuriso anekappakāresu
acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññutaññāṇaṃ paṭivijjhivā
sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ udānaṃ udānesi:

**Anekajātisaṃsāraṃ, sandhāvissaṃ anibbisam,
Gahakāraṃ gavesanto, dukkhā jāti punappunam.**

**Gahakāraka dīṭṭhosi, puna gehaṃ na kāhasi,
Sabbā te phāsukā bhaggā, gahakūṭaṃ visaṅkhataṃ,
Visaṅkhāragataṃ cittaṃ, taṇhānaṃ khayamajjhagā ti. (Dhp. 153-154).**

Iti {1.77} tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṃ bodhimaṇḍe sabbaññutappatti, ettakaṃ
ṭhānaṃ **avidūrenidānaṃ** nāmāti veditabbaṃ.

Avidūrenidānakathā niṭṭhitā

3. Santikenidānakathā

“**Santikenidānaṃ** pana “bhagavā sāvatthiyaṃ viharati jetavane
anāthapiṇḍikassa ārāme. Vesāliyaṃ viharati mahāvane kūṭāgārasālāyaṇ’-ti
evaṃ tesu tesu ṭhānesu viharato tasmim tasmim ṭhāne yeva labbhatī” ti vuttaṃ.
Kiñcā pi evaṃ vuttaṃ, atha kho pana tam-pi ādito paṭṭhāya evaṃ veditabbaṃ:
udānaṃ udānetvā jayapallaṅke nisinnassa hi bhagavato etadahosi: “Ahaṃ
kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni imassa pallaṅkassa kāraṇā
sandhāviṃ, ettakaṃ me kālaṃ imasseva pallaṅkassa kāraṇā alaṅkatasīsaṃ
gīvāya chinditvā dinnam, suañjitāni akkhīni hadayamaṃsaṅca ubbaṭṭetvā
dinnam, jālikumārasadisā puttā kaṇhājīnakumārisadisā dhītaro maddīdevisadisā
bhariyāyo ca paresaṃ dāsathāya dinnā, ayaṃ me pallaṅko jayapallaṅko
varapallaṅko ca. Ettha me nisinnassa saṅkappā paripuṇṇā, na tāva ito
uṭṭhahissāmī” ti anekakoṭisatasahassā samāpattiyo samāpajjanto sattāhaṃ
tatteva nisīdi. Yaṃ sandhāya vuttaṃ: “Atha kho bhagavā sattāhaṃ
ekapallaṅkena nisīdi vimuttisukhapaṭisaṃvedī” ti (Ud. 1.1; Mv. 1).

Atha ekaccānaṃ devatānaṃ: “Ajjā pi nūna siddhatthassa kattabbakiccaṃ atthi,
pallaṅkasmiñhi ālayaṃ na vijahatī” ti parivitaṅko udapādi. Satthā devatānaṃ
parivitaṅkaṃ ṇatvā tāsāṃ vitakkavūpasamanatthaṃ vehāsaṃ abbhuggantvā

yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Mahābodhimaṇḍasmiṃhi katapāṭihāriyaṃ, ñāṭisamāgame katapāṭihāriyaṃ, pāthikaputtasamāgame katapāṭihāriyaṃ, sabbaṃ kaṇḍambarukkhamaṇḍale yamakapāṭihāriyasadisāṃ ahoṣi.

Evam sattaḥ iminā pāṭihāriyena devatānaṃ vitakkaṃ vūpasametvā pallaṅkato īsakaṃ pācīnanissite uttaradisābhāge ṭhatvā: “Imasmiṃ vata me pallaṅke sabbaññutaññāṇaṃ paṭividdhaṃ”-ti cattāri asaṅkhyeyyāni kappasatasahassaṇa pūritānaṃ pāramīnaṃ phalādhigamaṭṭhānaṃ pallaṅkaṃ bodhirukkhaṇa animisehi akkhihi olokayamāno sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ animisacetiyaṃ nāma jātaṃ. Atha pallaṅkassa ca ṭhitaṭṭhānaṃ ca antarā caṅkamaṃ māpetvā puratthimapacchimoto āyate ratanacaṅkame {1.78} caṅkamanto sattāhaṃ vītināmesi, taṃ ṭhānaṃ ratanacaṅkamacetiyaṃ nāma jātaṃ.

Catutthe pana sattāhe bodhito pacchimuttaradisābhāge devatā ratanagharaṃ māpayimsu, tattha pallaṅkena nisīditvā abhidhammapiṭakaṃ visesato cettha anantanayaṃ samantaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītināmesi. Ābhidhammikaṃ panāhu: “Ratanagharaṃ nāma na sattaratanamayaṃ gehaṃ, sattannaṃ pana pakaraṇānaṃ sammasitaṭṭhānaṃ ‘ratanagharan’-ti vuccatī” ti. Yasmā panettha ubhopete pariyāyā yujjanti, tasmā ubhayampetaṃ gahetabbam-eva. Tato ṭṭhāya pana taṃ ṭhānaṃ ratanagharacetiyaṃ nāma jātaṃ. Evam bodhisamīpe yeva cattāri sattāhāni vītināmetvā pañcame sattāhe bodhirukkhamulā yena ajapālanigrodho tenupasaṅkami, tatrā pi dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedento nisīdi.

Tasmiṃ samaye māro devaputto: “Ettakaṃ kālaṃ anubandhanto otārāpekkho pi imassa na kiñci khalitaṃ addasaṃ, atikkantodāni esa mama vasaṇaṃ”-ti domanassapatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kāraṇāni cintento bhūmiyaṃ soḷasa lekhā kaḍḍhi: “ahaṃ eso viya dānapāramiṃ na pūresiṃ, tenamhi iminā sadiso na jāto” ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Tathā: “Ahaṃ eso viya sīlapāramiṃ, nekkhammapāramiṃ, paññāpāramiṃ, vīriyapāramiṃ, khantipāramiṃ, saccapāramiṃ, adhiṭṭhānapāramiṃ, mettāpāramiṃ, upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, tenamhi iminā sadiso na jāto” ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Tathā: “Ahaṃ eso viya asādhāraṇassa indriyaparopariyattañāṇassa paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresiṃ, tenamhi iminā sadiso na jāto” ti ekādasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Tathā: “Ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayañāṇassa, mahākaruṇāsamāpattiñāṇassa, yamakapāṭihirañāṇassa,

anāvaraṇañāṇassa, sabbaññutaññāṇassa paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo na pūresim, tenamhi iminā sadiso na jāto” ti soḷasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi. Evaṃ imehi kāraṇehi mahāmagge soḷasa lekhā kaḍḍhamāno nisīdi.

Tasmiṃ samaye taṇhā, aratī, ragāti tisso māradhītarō: “Pitā no na paññāyati, kahaṃ nu kho etarahī” ti olokayamānā taṃ domanassappattaṃ bhūmiṃ vilekhamānaṃ nisinnaṃ disvā pitu santikaṃ gantvā: “Kasmā, tāta, dukkhī dummano” ti pucchimsu. Ammā, ayaṃ mahāsamaṇo mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālāṃ olovento otāramassa daṭṭhuṃ nāsakkhim, tenāhaṃ dukkhī dummanoti. Yadi {1.79} evaṃ mā cintayittha, mayametaṃ attano vase katvā ādāya āgamissāmāti. Na sakkā, ammā, eso kenaci vase kātuṃ, acalāya saddhāya paṭiṭṭhito eso purisoti. “Tāta mayaṃ itthiyo nāma idāneva naṃ rāgapāsādīhi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā” ti bhagavantaṃ upasaṅkamitvā: “Pāde te samaṇa paricāremā” ti āhaṃsu. Bhagavā va tāsāṃ vacanaṃ manasi akāsi, na akkhīni ummīletvā olokesi, anuttare upadhisāṅkhaye vimuttamānaso vivekasukhaññeva anubhavanto nisīdi.

Puna māradhītarō: “Uccāvacā kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārikāsu pemaṃ hoti, kesañci paṭhamavaye ṭhitāsu, kesañci majjhimavaye ṭhitāsu, yaṃnūna mayaṃ nānappakārehi rūpehi palobheyyāmā” ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena sataṃ sataṃ attabhāve abhinimminivā kumāriyo, avijātā, sakimvijātā, duvijātā, majjhimitthiyo, mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṃ bhagavantaṃ upasaṅkamitvā: “Pāde te samaṇa paricāremā” ti āhaṃsu. Tam-pi bhagavā na manasākāsi, yathā taṃ anuttare upadhisāṅkha yeva vimutto. Keci panācariyā vadanti: “Tā mahitthibhāvena upagatā disvā bhagavā ‘evamevaṃ etā khaṇḍadantā palitakesā hontū’ ti adhiṭṭhāsī” ti, taṃ na gahetabbaṃ. Na hi satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti. Bhagavā pana: “Apetha tumhe, kiṃ disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avītarāgādīnaṃ purato kātuṃ yuttaṃ, tathāgatassa pana rāgo pahīno, doso pahīno, moho pahīno” ti attano kilesappahānaṃ ārabha:

**Yassa jitaṃ nāvajīyati, jitaṃ nāyati koci loke,
Taṃ buddhamanantagocaraṃ, apadaṃ kena padena nessatha.**

**Yassa jālinī visattikā, taṇhā natthi kuhiñci netave,
Taṃ buddhamanantagocaraṃ, apadaṃ kena padena nessathā ti. (Dhp. 179-180).**

Imā dhammapade buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṃ kathesi. Tā:
“Saccaṃ kira no pitā avoca, araham sugato loke na rāgena suvānayo” ti ādīni
{1.80} vatvā pitu santikaṃ agamaṃsu.

Bhagavā pi tattha sattāhaṃ vītināmetvā mucalindamūlaṃ agamāsi. Tattha
sattāhavaddalikāya uppannāya sītādipaṭibāhanatthaṃ mucalindena nāgarājena
sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhāya gandhakuṭṭiyaṃ viharanto viya
vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno sattāhaṃ vītināmetvā rājāyatanam
upasaṅkami, tatthā pi vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno yeva nisīdi. Ettāvata
satta sattāhāni paripuṇṇāni. Etthantare neva mukhadhovanaṃ, na
sarīrapaṭijagganaṃ, na āhāraiccaṃ ahosi, jhānasukhaphalasukheneva
vītināmesi.

Athassa tasmiṃ sattaṃsattāhamatthake ekūnapaññāsati divase tattha
nisinnassa: “Mukhaṃ dhovissāmī” ti cittaṃ udapādi. Sakko devānamindo
agadahaṇṭakam āharitvā adāsi, satthā taṃ paribhuñji, tenassa sarīraṇaṇjaṃ
ahosi. Athassa sakko yeva nāgalatādantakaṭṭhañceva mukhadhovanaudakañca
adāsi. Satthā taṃ dantakaṭṭhaṃ khādītva anotattadahodakena mukhaṃ dhovitvā
tattheva rājāyatanamūle nisīdi.

Tasmiṃ samaye tapussabhallikā nāma dve vāṇijā pañcahi sakaṭasatehi
ukkalājanapadā majjhimadesaṃ gacchantā attano ñātisālohitāya devatāya
sakaṭāni sannirumbhitvā satthu āhārasampādane ussāhitā manthañca
madhupiṇḍikañca ādāya: “Paṭiggaṇhātu no, bhante, bhagavā imaṃ āhāraṃ
anukampaṃ upādāyā” ti satthāraṃ upasaṅkamitvā aṭṭhaṃsu. Bhagavā
pāyāsapaṭiggaṇhādivase yeva pattassa antarahitattā: “Na kho tathāgatā
hatthesu paṭiggaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ paṭiggaṇheyyan”-ti cintesi. Athassa
cittaṃ ñatvā catūhi disāhi cattāro mahārājāno indanīlamanimaye patte
upanāmesuṃ, bhagavā te paṭikkhi pi. Puna muggavaṇṇasalamaye cattāro patte
upanāmesuṃ. Bhagavā catunnam-pi devaputtānaṃ anukampāya cattāro pi patte
paṭiggahetvā uparūpari ṭhapetvā: “Eko hotū” ti adhiṭṭhāsi, cattāro pi
mukhavaṭṭiyaṃ paññāyamānalekhā hutvā majjhimena pamāṇena ekattaṃ
upagamimsu. Bhagavā tasmiṃ paccagghe selamaye patte āhāraṃ paṭiggaṇhitvā
paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi. Dve bhātaro vāṇijā buddhañca dhammañca
saraṇaṃ gantvā {1.81} dhevācikaṃ upāsakā ahesuṃ. Atha nesaṃ: “Ekaṃ no,

bhante, paricaritabbaṭṭhānaṃ dethā” ti vadantānaṃ dakkhiṇahatthena attano sīsaṃ parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo suvaṇṇasamuggassa anto pakkhipitvā cetiyaṃ patiṭṭhāpesuṃ.

Sammāsambuddho pi kho tato uṭṭhāya puna ajapālanigrodham-eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Athassa tattha nisinnamattasseva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrataṃ paccavekkhantassa sabbabuddhānaṃ āciṇṇo:

“Adhigato kho myāyaṃ dhammo” ti paresaṃ dhammaṃ

adesetukamyatākārapavatto vitakko udapādi. Atha **brahmā sahampati:**

“Nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko” ti dasahi cakkavālasahashehi sakkasuyāmasantusitasunimmitavasavattimahābrahmāno ādāya satthu santikaṃ gantvā: “Desetu, bhante, bhagavā dhamman”-ti ādinā nayena dhammadesanaṃ āyāci.

Satthā tassa paṭiññaṃ datvā: “Kassa nu kho ahaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyan”-ti cintento: “Ālāro paṇḍito, so imaṃ dhammaṃ khippaṃ ājānissatī” ti cittaṃ uppādetvā puna olokeno tassa sattāhakālakatabhāvaṃ ñatvā udakaṃ āvajjesi. Tassā pi abhidosakālakatabhāvaṃ ñatvā: “Bahūpakārā kho me pañcavaggiyā bhikkhū” ti pañcavaggiye ārabba manasikāraṃ katvā: “Kahaṃ nu kho te etarahi viharanti” ti āvajjento: “Bārāṇasiyaṃ isipatane migadāye” ti ñatvā: “Tattha gantvā dhammacakkaṃ pavattessāmī” ti katipāhaṃ bodhimaṇḍasāmantā yeva piṇḍāya caranto viharitvā āsāḥhipuṇṇamāsiyaṃ: “Bārāṇasiṃ gamissāmī” ti cātuddasiyaṃ paccūsasamaye vibhātāya rattiya kālasseva pattaḥcivaramādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ paṭipanno antarāmagge upakaṃ nāma ājīvakaṃ disvā tassa attano buddhabhāvaṃ ācikkhitvā taṃ divasaṃ yeva sāyanhasamaye isipatanaṃ agamāsi.

Pañcavaggiyā therā tathāgataṃ dūrato va āgacchantāṃ disvā: “Ayaṃ āvuso samaṇo gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripuṇṇakāyo pīṇindriyo suvaṇṇavaṇṇo hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulapasuto kho panesa āsanābhīhāraṃ arahati, tenassa āsanamattaṃ paññāpessāmā” ti katikaṃ akaṃsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāraṃ jānanasamatthena nāṇena: “Kiṃ nu kho ime cintayimsū” ti āvajjetvā cittaṃ aññāsi. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena pharaṇasamatthaṃ {1.82} mettacittaṃ saṅkhipitvā odissakavasena mettacittena phari. Te bhagavatā mettacittena phuṭṭhā tathāgate upasaṅkamante sakāya katikāya saṇṭhātuṃ asakkontā abhivādanapaccuṭṭhānādīni sabbakiccāni akaṃsu,

sammāsambuddhabbhāvaṃ panassa ajānamānā kevalaṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti.

Atha ne bhagavā: “Mā vo, bhikkhave, tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, araham, bhikkhave, tathāgato sammāsambuddho” ti attano buddhabbhāvaṃ saññāpetvā paññatte varabuddhāsane nisinno uttarāsālhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi brahmakoṭīhi parivuto pañcavaggiye there āmantetvā **dharmacakkappavattanasuttantaṃ** desesi. Tesu aññāsikoṇḍaññatthero desanānusārena ñāṇaṃ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi brahmakoṭīhi saddhiṃ sotāpattiphale paṭiṭṭhāsi. Satthā tattheva vassaṃ upagantvā punadivase vappattheraṃ ovadanto vihāre yeva nisīdi, sesā cattāro piṇḍāya carimsu. Vappatthero pubbaṇhe yeva sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Eteneva upāyena punadivase bhaddiyattheraṃ, punadivase mahānāmattheraṃ, punadivase assajittheranti sabbe sotāpattiphale paṭiṭṭhāpetvā pañcamiyaṃ pakkhassa pañca pi jane sannipādetvā **anattalakkaṇasuttantaṃ** (SN. 3.59; Mv. 20) desesi. Desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale paṭiṭṭhahimsu. Atha satthā **yasakulaputtassa** upanissayaṃ disvā taṃ rattibhāge nibbijjivā gehaṃ pahāya nikkhantaṃ: “Ehi yasā” ti pakkositvā tasmim yeva rattibhāge sotāpattiphale, punadivase arahatte paṭiṭṭhāpetvā, apare pi tassa sahāyake **catupannāsa jane** ehibhikkhupabbajjāya pabbājetvā arahattaṃ pāpesi.

Evam loka ekasatṭhiyā arahantesu jātesu satthā vutthavasso pavāretvā: “Caratha, bhikkhave, cārikan”-ti satṭhi bhikkhū disāsu pesetvā sayam uruvelaṃ gacchanto antarāmagge kappāsikavanasaṇḍe tiṃsa jane **bhaddavaggiyakumāre** vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno, sabbuttamo anāgāmī ahosi. Te pi sabbe ehibhikkhubhāveneva pabbājetvā disāsu pesetvā uruvelaṃ gantvā aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā uruvelakassapādayo sahasajaṭṭilaparivāre **tebhātikajaṭṭile** vinetvā ehibhikkhubhāveneva pabbājetvā gayāsīse nisīdāpetvā **ādittapariyāyadesanāya** (Mv. 54) arahatte paṭiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto: “Bimbisārarañño dinnam paṭiññaṃ {1.83} mocessām” ti rājagahaṃ gantvā nagarūpacāre laṭṭhivanuyyānaṃ agamāsi. Rājā uyyānapālassa santikā: “Satthā āgato” ti sutvā dvādasanahutehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto satthāraṃ upasaṅkamitvā cakkavicittatalesu suvaṇṇapaṭṭavitānaṃ viya pabhāsamudayaṃ vissajjantesu tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ parisāya.

Atha kho tesam brāhmaṇagahapatikānaṃ etadahosi: “Kiṃ nu kho mahāsamaṇo uruvelakassape brahmacariyaṃ carati, udāhu uruvelakassapo mahāsamaṇe” ti. Bhagavā tesam cetasā cetoparivittakamaññāya theram gāthāya ajjhabhāsi:

**Kim-eva disvā uruvelavāsi, pahāsi aggim kisako vadāno,
Pucchāmi taṃ kassapa etamatthaṃ, kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttan-ti. (Mv. 55).**

Thero pi bhagavato adhippāyaṃ viditvā:

**Rūpe ca sadde ca atho rase ca, kāmittiyo cābhivadanti yaññā,
Etaṃ malanti upadhīsu ñatvā, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjin-ti. (Mv. 55).**

Imam gātham vatvā attano sāvakaabhāvapakāsanattham tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsam ṭhapetvā: “Satthā me, bhante, bhagavā, sāvako hamasmī” ti vatvā ekatālam dvitālam titālanti yāva sattatālappamāṇam sattakkhattum vehāsam abbhuggantvā oruyha tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Tam pāṭihāriyam disvā mahājano: “Aho mahānubhāvā buddhā, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko nāma ‘arahā’ ti maññamāno uruvelakassapo pi diṭṭhijālam bhinditvā tathāgatena damito” ti satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā: “Nāhaṃ idāni yeva uruvelakassapaṃ damemi, atīte pi esa mayā damitoyevā” ti vatvā imissā aṭṭhuppattiyā **mahānārada-kassapa-jātakaṃ** (Ja. 545) kathetvā cattāri saccāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi saddhim sotāpatti-phale patiṭṭhāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi. Rājā {1.84} satthu santike nisinno yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṃ gantvā svātānāya nimantetvā āsanā vuṭṭhāya bhagavantaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Punadvise yehi ca bhagavā diṭṭho, yehi ca adiṭṭho, sabbe pi rājagahavāsino aṭṭhārasakoṭisaṅkhā manussā tathāgataṃ daṭṭhukāmā pāto va rājagahato laṭṭhivanuyyānaṃ agamaṃsu. Tigāvuto maggo nappahosi, sakalalaṭṭhivanuyyānaṃ nīrantaraṃ phuṭaṃ ahosi. Mahājano dasabalassa rūpasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ passanto tittim kātum nāsakkihi. Vaṇṇabhūmi nāmesā. Evarūpesu hi ṭhānesu tathāgatassa lakkhaṇānubyañjanādippabhedā sabbā pi rūpakāyasirī vaṇṇetabbā. Evaṃ rūpasobhaggappattaṃ dasabalassa sarīraṃ passamānena mahājanena nīrantaraṃ phuṭe uyyāne ca magge ca ekabhikkhussa pi nikkhamanokāso nāhosi. Tam divasaṃ kira bhagavā chinnabhatto bhavēyya, tam mā ahosīti sakkassa nisinnāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno tam kāraṇaṃ ñatvā māṇavakavaṇṇaṃ abhinimminitvā

buddhadhammasaṅghapaṭisaṃyuttā thutiyo vadamāno dasabalassa purato
otaritvā devatānubhāvena okāsaṃ katvā:

**Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi, vippamutto vippamuttehi,
Siṅgīnikkhasavaṇṇo, rājagahaṃ pāvisi bhagavā.**

**Mutto muttehi saha purāṇajaṭilehi, vippamutto vippamuttehi,
Siṅgīnikkhasavaṇṇo, rājagahaṃ pāvisi bhagavā.**

**Tiṇṇo tiṇṇehi saha purāṇajaṭilehi, vippamutto vippamuttehi,
Siṅgīnikkhasavaṇṇo, rājagahaṃ pāvisi bhagavā.**

**Dasavāso dasabalo, dasadhammavidū dasabhi cupeto,
So dasasataparivāro, rājagahaṃ pāvisi bhagavā ti. (Mv. 58).**

Imāhi gāthāhi satthu vaṇṇaṃ vadamāno purato pāyāsi. Tadā mahājano
māṇavakassa rūpasiriṃ disvā: “Ativiya abhirūpo ayaṃ māṇavako, na kho pana
amhehi diṭṭhapubbo” ti cintetvā: “Kuto ayaṃ māṇavako, kassa vāyan”-ti āha.
Taṃ sutvā māṇavo:

**Yo dhīro sabbadhi danto, suddho appaṭipuggalo,
Arahaṃ sugato loke, tassāhaṃ paricārako ti. (Mv. 58).**

Gāthamāha.

Satthā sakkena katokāsaṃ maggaṃ paṭipajjitvā bhikkhusahassaparivuto {1.85}
rājagahaṃ pāvisi. Rājā buddhappamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā:
“Ahaṃ, bhante, tīṇi ratanāni vinā vattitum na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā
bhagavato santikaṃ āgamissāmi, laṭṭhivanuyyānaṃ nāma atidūre, idaṃ pana
amhākaṃ veḷuvanaṃ nāma uyyānaṃ nātidūre nāccāsanne
gamanāgamanasampannaṃ buddhārahaṃ senāsaṇaṃ. Idaṃ me bhagavā
paṭiggaṇhātū” ti suvaṇṇabhiṅkārena pupphagandhavāsitaṃ maṇivaṇṇaṃ
udakaṃ ādāya veḷuvanuyyānaṃ pariccajanto dasabalassa hatthe udakaṃ pātesi.
Tasmiṃ ārāmapaṭiggahaṇe: “Buddhasāsanassa mūlāni otiṇṇāni” ti mahāpathavī
kam pi. Jambudīpasmiṇhi ṭhapetvā veḷuvanaṃ aññaṃ mahāpathaviṃ kampetvā
gahitasenāsaṇaṃ nāma natthi. Tambapaṇṇidīpe pi ṭhapetvā mahāvihāraṃ
aññaṃ pathaviṃ kampetvā gahitasenāsaṇaṃ nāma natthi. Satthā
veḷuvanārāmaṃ paṭiggahetvā rañño anumodanaṃ katvā uṭṭhāyāsanaṃ
bhikkhusaṅghaparivuto veḷuvanaṃ agamāsi.

Tasmiṃ kho pana samaye sārīputto ca moggallāno cāti dve paribbājakā rājagahaṃ upanissāya viharanti amataṃ pariyesamānā. Tesu sārīputto assajjītheraṃ piṇḍāya pavittṭhaṃ disvā pasannacitto payirupāsivā: “Ye dhammā hetuppabhavā” ti gāthaṃ sutvā sotāpattiphale patittṭhāya attano sahāyakassa moggallānaparibbājakassa pi tam-eva gāthaṃ abhāsi. So pi sotāpattiphale patittṭhāsi. Te ubho pi janā sañcayaṃ oloketvā attano parisāya saddhiṃ bhagavato santike pabbajīmsu. Tesu mahāmoggallāno sattāhena arahattaṃ pāpuṇi, sārīputtatthero aḍḍhamāsenā. Ubho pi ca ne satthā aggasāvakaṭṭhāne ṭhapesi. Sārīputtattherena arahattappattadivase yeva sāvakasannipātaṃ akāsi.

Tathāgate pana tasmiṃ yeva veḷuvanuyyāne viharante suddhodanamahārājā: “Putto kira me chabbassāni dukkarakārikaṃ caritvā paramābhisambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viharatī” ti sutvā aññataraṃ amaccaṃ āmantesi: “Ehi, bhāṇe, purisasahassaparivāro rājagahaṃ gantvā mama vacanena ‘pitā vo suddhodanamahārājā daṭṭhukāmo’ ti vatvā puttaṃ me gaṇhitvā ehi” ti āha. So: “Evaṃ, devā” ti rañño vacanaṃ sirasā sampaṭicchitvā purisasahassaparivāro khippam-eva saṭṭhiyojanamaggaṃ gantvā dasabalassa catuparisamajjhe nisīditvā dhammadesanāvelāya vihāraṃ pāvisi. So: “Tiṭṭhatu tāva rañño pahitasāsanan”-ti pariyante ṭhito satthu dhammadesanaṃ sutvā yathāṭhito va saddhiṃ purisasahassena {1.86} arahattaṃ patvā pabbajjaṃ yāci. Bhagavā: “Etha bhikkhavo” ti hatthaṃ pasāresi, sabbe taṅkhaṇaṃ yeva iddhimayapattacīvaradharā saṭṭhivassattherā viya ahesuṃ. Arahattaṃ pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhataṇhā hontīti so rañña pahitasāsanaṃ dasabalassa na kathesi. Rājā: “Neva gato āgacchatī, na sāsanaṃ suyyatī” ti: “Ehi, bhāṇe, tvaṃ gacchāhi” ti teneva niyāmena aññaṃ amaccaṃ pesesi. So pi gantvā purimanayeneva saddhiṃ parisāya arahattaṃ patvā tuṇhī ahosi. Rājā eteneva niyāmena purisasahassaparivāre nava amacce pesesi, sabbe attano kiccaṃ niṭṭhāpetvā tuṇhībhūtā tattheva viharīmsu.

Rājā sāsanaṃ attam-pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhivā cintesi: “Ettakā janā mayi sinehābhāvena sāsanaṃ attam-pi na paccāharīmsu, ko nu kho mama vacanaṃ karissatī” ti sabbaṃ rājabalaṃ olovento kāḷudāyī addasa. So kira rañño sabbatthasādhako amacco abbhantariko ativissāsiko bodhisattena saddhiṃ ekadivase jāto sahapaṃsukīḷako sahāyo. Atha naṃ rājā āmantesi: “Tāta, kāḷudāyī ahaṃ mama puttaṃ passitukāmo nava purisasahassāni pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attam ārocento pi natthi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttaṃ daṭṭhuṃ icchāmi, sakkhissasi nu kho

me puttāṃ dassetun”-ti. Sakkhissāmi, deva, sace pabbajitum labhissāmīti. Tāta, tvam pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayham puttāṃ dassēhīti. So: “Sādhu, devā” ti rañño sāsanaṃ ādāya rājagahaṃ gantvā satthu dhammadesanāvelāya parisapariyante t̥hito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaphalaṃ patvā ehibhikkhubhāve patiṭṭhāsi.

Satthā buddho hutvā paṭhamam antovassam isipatane vasitvā vutthavasso pavāretvā uruvelam gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātikajaṭile vinetvā bhikkhusahassaparivāro phussamāsapuṇṇamāyam rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata bārāṇasito nikkhantassa pañca māsā jātā, sakalo hemanto atikkanto. Kāludāyittherassa āgatadivasato sattaṭṭha divasā vītivattā, so phagguṇīpuṇṇamāsiyam cintesi: “Atikkanto hemanto, vasantasamayo anuppatto, manussehi sassādāni uddharitvā sammukhasammukhaṭṭhānehi maggā dinnā, haritapaṇṇasaṅghānaṃ pathavī, supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kālo dasabalassa nātisaṅghaṃ kātun”-ti. Atha bhagavantam upasaṅkamitvā:

**Āṅgārino {1.87} dāni dumā bhadante, phalesino chadanaṃ vipphāyā,
Te accimanto va pabhāsanti, samayo mahāvīra āṅgirasānaṃ ...pe... .**

**Nātisītaṃ nātiuphaṃ, nātīdubbhikkhachātakaṃ,
Saddalā haritā bhūmi, esa kālo mahāmunī ti.**

Saṭṭhimattāhi gāthāhi dasabalassa kulanagaraṃ gamanattāya gamanavaṇṇam vaṇṇesi. Atha nam satthā: “Kim nu kho udāyi madhurassarena gamanavaṇṇam vaṇṇesi” ti āha. Bhante, tumhākaṃ pitā suddhodanamahārājā passitukāmo, karoṭha nātakānaṃ saṅghanti. Sādhu udāyi, karissāmi nātakānaṃ saṅghaṃ, bhikkhusaṅghassa ārocehi, gamikavattam pūressantīti. “Sādhu, bhante” ti thero tesam ārocesi.

Bhagavā āṅgamagadhavāsīnaṃ kulaputtānaṃ dasahi sahassehi, kapilavatthuvāsīnaṃ dasahi sahassehīti sabbeheva vīsatisahassehi khīṇāsavabhikkhūhi parivuto rājagahā nikkhamitvā divase divase yojanaṃ gacchati. “Rājagahato saṭṭhiyojanaṃ kapilavatthum dvīhi māsehi pāpuṇissāmī” ti aturitacārikaṃ pakkāmi. Thero pi: “Bhagavato nikkhantabhāvaṃ rañño ārocessāmī” ti vehāsam abbhuggantvā rañño nivesane pāturaḥosi. Rājā theram disvā tuṭṭhacitto mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattam pūretvā adāsi. Thero uṭṭhāya gamanākāraṃ dassesi. Nisīditvā bhuñjatha, tātāti. Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi, mahārājāti. Kahaṃ pana, tāta, satthāti? Vīsatisahassabhikkhuparivāro

tumhākaṃ dassanattāya cārikaṃ nikkhanto, mahārājāti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: “Tumhe imaṃ paribhuñjitvā yāva mama putto imaṃ nagaram pāpuṇāti, tāvassa ito va piṇḍapātaṃ harathā” ti. Thero adhivāsesi. Rājā theram parivisitvā pattam gandhacūṇṇena ubbaṭṭetvā uttamabhōjanassa pūretvā: “Tathāgatassa dethā” ti therassa hatthe patiṭṭhāpesi. Thero sabbesaṃ passantānaṃ yeva pattam ākāse khipitvā sayam-pi vehāsaṃ abbhuggantvā piṇḍapātaṃ āharitvā satthu hatthe ṭhāpesi. Satthā taṃ paribhuñji. Etenupāyena thero divase divase āhari, satthā pi antarāmagge rañño yeva piṇḍapātaṃ paribhuñji. Thero pi bhattakiccāvasāne divase divase: “Ajja ettakaṃ bhagavā āgato, ajja ettakan”-ti {1.88} buddhaguṇapaṭisaṃyuttāya kathāya sakalaṃ rājakulaṃ satthu dassanaṃ vinā yeva satthari sañjātappasādaṃ akāsi. Teneva naṃ bhagavā: “Etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ kulappasādaṃ yadidaṃ kāludāyī” ti (AN. 1.225) etadagge ṭhāpesi.

Sākiyā pi kho: “Anuppatte bhagavati amhākaṃ ñātiseṭṭhaṃ passissāmā” ti sannipatitvā bhagavato vasanaṭṭhānaṃ vīmaṃsamānā: “Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇīyo” ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganavidhiṃ kāretvā gandhapupphahatthā paccuggamaṇaṃ karontā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍite daharadahare nāgaradārake ca nāgaradārikāyo ca paṭhamam pahiṇimsu, tato rājakumāre ca rājakumārikāyo ca, tesam anantaraṃ sāmam gandhapupphacūṇṇādīhi pūjayamānā bhagavantaṃ gahetvā nigrodhārāmam-eva agamaṃsu. Tatra bhagavā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā mānatthaddhā, te: “Siddhatthakumāro amhehi daharataro, amhākaṃ kaniṭṭho, bhāgineyyo, putto, nattā” ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu: “Tumhe vandatha, mayaṃ tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā” ti.

Tesu evaṃ avanditvā nisinnesu bhagavā tesam ajjhāsayaṃ oloketvā: “Na maṃ ñātayo vandanti, handa dāni ne vandāpessāmī” ti abhiññāpādaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesam sīse pādapamsum okiramāno viya kaṇḍambarukkhamūle yamakapāṭihāriyasadisam pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā taṃ acchariyaṃ disvā āha: “bhagavā tumhākaṃ jātadivase kālādevaḷassa vandanatthaṃ upanītānaṃ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matthake patiṭṭhite disvā pi ahaṃ tumhe vandim, ayaṃ me paṭhamavandanā. Vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo jambucchāyāya aparivattanaṃ disvā pi pāde vandim, ayaṃ me dutiyavandanā. Idāni imaṃ adiṭṭhapubbaṃ pāṭihāriyaṃ disvā pi ahaṃ

tumhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyavandanā” ti. Raññā pana vandite bhagavantaṃ avanditvā ʒhātuṃ samatto nāma ekasākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva.

Iti bhagavā nātayo vandāpetvā ākāśato otarivā paññattāsane nisīdi. Nisinne bhagavati sikhāpatto nātisamāgame ahoṣi, sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho pokkharavassaṃ vassi. Tambavaṇṇaṃ udakaṃ heṭṭhā viravantaṃ gacchati, temitukāmo va temeti, atemitukāmassa sarīre ekabindumattam-pi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-cittajātā: “Aho acchariyaṃ, aho abbhutaṃ”-ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā: “Na idāneva {1.89} mayhaṃ nātisamāgame pokkharavassaṃ vassati, atīte pi vassī” ti imissā aṭṭhuppattiyā **vessantarajātakaṃ** kathesi. Dhammadesanaṃ sutvā sabbe uṭṭhāya vanditvā pakkamimsu. Eko pi rājā vā rājamahāmatto vā: “Sve amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā” ti vatvā gato nāma natthi.

Satthā punadivase vīsatisahassabhikkhuparivuto kapilavatthum piṇḍāya pāvisi. Taṃ na koci gantvā nimantesi, pattaṃ vā aggahosi. Bhagavā indakhīle ʒhito va āvajjesi: “Kathaṃ nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍāya carimsu, kiṃ uppaṭipāṭiyā issarajanānaṃ gharāni agamaṃsu, udāhu sapadānacārikaṃ carimsū” ti. Tato ekabuddhassa pi uppaṭipāṭiyā gamanaṃ adisvā: “Mayā pi idāni ayam-eva vaṃso, ayaṃ pavenī paggaḥetabbā, āyatiṇca me sāvakā pi mamaññeva anusikkhantaṃ piṇḍacārikavattaṃ paripūressanti” ti koṭiyaṃ nivīṭṭhagehato paṭṭhāya sapadānaṃ piṇḍāya cari. “Ayyo kira siddhatthakumāro piṇḍāya carati” ti dvibhūmakatibhūmakādīsu pāsādesu sīhapañjare vivaritvā mahājano dassanabyāvaṇṇaṃ ahoṣi.

Rāhulamātā pi devī: “Ayyaputto kira imasmiṃ yeva nagare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicarivā idāni kesamassuṃ ohāretvā kāsāyavatthavasano kapālahatto piṇḍāya carati, sobhati nu kho” ti sīhapañjaraṃ vivaritvā olokayamānā bhagavantaṃ nānāviraḡasamujjalāya sarīrappabhāya nagaravīthiyo obhāsetvā byāmappabhāparikkhepasamaṅgībhūtāya asītianubyañjanāvabhāsītāya dvattimsamahāpurisalakkaḡapaṭimaṇḍitāya anopamāya buddhasiriyā virocamaṇaṃ disvā uṇhīsato paṭṭhāya yāva pādatalā:

**Siniddhanīlamudukuñcitakeso, sūriyanimmalatalābhinalāṭo,
Yuttatuṅgamudukāyatanāso, raṃsijālavitato naraśīho.**

**Cakkavarāṅkītarattasupādo, lakkhaṇamaṇḍitaāyatapaṇhi,
Cāmarihatthavibhūsitapaṇho, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Sakyakumāro varado sukhumālo, lakkhaṇavicittapasannasarīro,
Lokahitāya āgato naravīro, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Āyatayuttasusaṇṭhitasoto, gopakhumo abhinīlanetto,
Indadhanuabhinīlabhamuko, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Puṇṇacandanibho mukhavaṇṇo, devanarāṇaṃ piyo naranāgo,
Mattagajindavilāsitagāmī, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Siniddhasugambhīramañjusaghoso, hiṅgulavaṇṇarattasujivho,
Vīsativīsatisetasudanto, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Khattiyasambhavaaggakulindo, devamanussanamassitapādo,
Sīlasamādhīpatiṭṭhitacitto, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Vaṭṭasuvattasusaṇṭhitagīvo, sīhahanumigarājasarīro,
Kañcanasucchaviuttamavaṇṇo, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Añjanasamavaṇṇasunīlakeso, kañcanapaṭṭavisuddhanalāṭo,
Osadhipaṇḍarasuddhasuṇṇo, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho.**

**Gacchantonilapathe viya cando, tārāgaṇaparivaḍḍhitarūpo,
Sāvakamajjhagato samaṇindo, esa hi tuyhaṃ pitā naraśīho ti.**

Evamimāhi dasahi **naraśīhagāthāhi** nāma abhitthavitvā: “Tumhākaṃ putto kira idāni piṇḍāya caratī” ti rañño ārocesi. Rājā saṃviggahadayo hatthena sāṭakaṃ saṇṭhapento turitaturitaṃ nikkhamitvā vegena gantvā bhagavato purato ṭhatvā āha: “kiṃ, bhante, amhe lajjāpetha, kimatthaṃ piṇḍāya caratha, kiṃ ‘ettakānaṃ bhikkhūnaṃ na sakkā bhattaṃ laddhu’nti saññaṃ {1.90} karitthā” ti.

Vaṃsacārittametaṃ, mahārāja, amhākanti. Nanu, bhante, amhākaṃ mahāsammatakhattiyavaṃso nāma vaṃso, tattha ca ekakhattiyo pi bhikkhācaro nāma natthīti. “Ayaṃ, mahārāja, rājavaṃso nāma tava vaṃso, amhākaṃ pana dīpaṅkaro koṇḍañño ...pe... kassapoti ayaṃ buddhavaṃso nāma. Ete ca aññe ca anekasahassasaṅkhā buddhā bhikkhācarā, bhikkhācārenea jīvikaṃ kappesun”-ti antaravāthiyaṃ ṭhitova:

**Uttiṭṭhe nappamajjeyya, dhammaṃ sucaritaṃ care,
Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā ti. (Dhp. 168).**

Imaṃ gāthamāha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattiphale patiṭṭhāsi.

**Dhammaṃ care sucaritaṃ, na naṃ duccharitaṃ care,
Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā ti. (Dhp. 169).**

Imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patiṭṭhāsi.

Mahādhammapālajātakaṃ (Ja. 447) sutvā anāgāmiphale patiṭṭhāsi, maraṇasamaye setacchattassa heṭṭhā sirisayane nipanno yeva arahattaṃ pāpuṇi. Araññavāsena pana padhānānuyogakiccaṃ rañño nāhosi. Sotāpattiphalaṃ sacchikatvā yeva pana bhagavato pattaṃ gahetvā sapariśaṃ bhagavantaṃ mahāpāsādaṃ āropetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisi. Bhattakiccapariyosāne sabbaṃ itthāgāraṃ āgantvā bhagavantaṃ vandi ṭhapetvā rāhulamātaraṃ. Sā pana: “Gaccha, ayyaputtaṃ vandāhi” ti parijanena vuccamānāpi: “Sace mayhaṃ guṇo atthi, sayam-eva mama santikaṃ ayyaputto āgamissati, āgataṃ-eva naṃ vandissāmi” ti vatvā na agamāsi.

Bhagavā rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṃ rājadhītāya sirigabbhaṃ gantvā: “Rājadhītā yathāruci vandamānā na kiñci vattabbā” ti vatvā paññattāsane nisīdi. Sā vegenāgantvā gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ parivattetvā yathāajjhāsayaṃ vandi. Rājā rājadhītāya bhagavati sinehabahumānādiguṇasampattiyo kathesi: “Bhante, mama dhītā ‘tumhehi kāsāyāni vatthāni nivāsitaṇi’ ti {1.91} sutvā tato paṭṭhāya kāsāyavatthanivatthā jātā, tumhākaṃ ekabhattikabhāvaṃ sutvā ekabhattikāva jātā, tumhehi mahāsayanassa chaḍḍitabhāvaṃ sutvā paṭṭikāmaṇcake yeva nipannā, tumhākaṃ mālāgandhādīhi viratabhāvaṃ ṇatvā viratamālāgandhāva jātā, attano ṇātakehi ‘mayam paṭijaggissāmā’ ti sāsane pesite pi ekaṇātakam-pi na olokesi, evaṃ guṇasampannā me dhītā bhagavā” ti. “Anacchariyaṃ, mahārāja, yaṃ idāni tayā rakkiyamānā rājadhītā paripakke ṇāṇe attānaṃ rakkheyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke ṇāṇe attānaṃ rakkhī” ti vatvā **candakinnarijātakaṃ** (Ja. 485) kathetvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

Dutiya divase pana nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāha maṅgalesu vattamānesu tassa gehaṃ gantvā kumāraṃ pattaṃ gāhāpetvā pabbājetukāmo maṅgalaṃ vatvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Janapadakalyāṇī kumāraṃ gacchantaṃ disvā: “Tuvaṇaṃ kho, ayyaputta, āgaccheyyāsi” ti vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. So pi bhagavantaṃ:

“Pattam gaṇhathā” ti vattum avisahamāno vihāram yeva agamāsi, tam anicchamānam yeva bhagavā pabbājesi. Iti bhagavā kapilavattum gantvā tatiyadivase nandam pabbājesi.

Sattame divase rāhulamātā kumāram alaṅkaritvā bhagavato santikam pesesi: “Passa, tāta, etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutam suvaṇṇavaṇṇam brahmarūpavaṇṇam samaṇam, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhaya ahesum, tyāssa nikkhamanakālato paṭṭhāya na passāma, gaccha, naṃ dāyajjam yācāhi: ‘aham tāta kumāro abhisekam patvā cakkavattī bhavissāmi, dhanena me attho, dhanam me dehi. Sāmiko hi putto pitu santakassā’ ti”. Kumāro ca bhagavato santikam gantvā pitu sineham paṭilabhitvā haṭṭhatuṭṭho: “Sukhā te, samaṇa, chāyā” ti vatvā aññañca bahum attano anurūpam vadanto aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakicco anumodanam katvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāro pi: “Dāyajjam me, samaṇa, dehi, dāyajjam me, samaṇa, dehi” ti bhagavantam anubandhi. Bhagavā kumāram na nivattāpesi, pariṇāso pi bhagavatā saddhim gacchantam nivattetuṃ nāsakkhi. Iti so bhagavatā saddhim āramam-eva agamāsi.

Tato bhagavā cintesi: “Yaṃ ayaṃ pitu santakam dhanam icchatī, tam vaṭṭānugatam savighātam, handassa bodhimaṇḍe paṭiladdham sattavidham ariyadhanam demi, lokuttaradāyajjassa naṃ sāmikam karomī” ti āyasmantaṃ sārīputtam āmantesi: “Tena hi, tvaṃ {1.92} sārīputta, rāhulakumāram pabbājehī” ti. Thero tam pabbājesi. Pabbajite pana kumāre rañño adhimattam dukkham uppajji. Tam adhivāsetum asakkonto bhagavato nivedetvā: “Sādhu, bhante, ayyā mātāpitūhi ananuññātam puttam na pabbājeyyun”-ti varam yāci. Bhagavā tassa tam varam datvā punadivase rājanivesane katapātarāso ekamantaṃ nisinnena raññā: “Bhante, tumhākam dukkarakārikakāle ekā devatā maṃ upasaṅkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanam asaddahanto ‘na mayham putto bodhim appatvā kalam karotī’ ti tam paṭikkhipin”-ti vutte: “Idāni kiṃ saddahissatha, ye tumhe pubbe pi aṭṭhikāni dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā” ti imissā aṭṭhupattiyā **mahādhammapālajātakam** kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhāsi.

Iti bhagavā pitaram tisu phalesu patiṭṭhāpetvā bhikkhusaṅghaparivuto punadeva rājagaham gantvā veḷuvane vihāsi. Tasmim samaye anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍam ādāya rājagahe attano piyasahāyakassa seṭṭhino geham gantvā tattha buddhassa bhagavato uppannabhāvaṃ sutvā

balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṭena dvārena satthāraṃ
 upasaṅkamitvā dhammaṃ sutvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāya dutiyadivase
 buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā sāvatthim
 āgamanatthāya satthu paṭiññaṃ gahetvā antarāmagge
 pañcaccattālīsajjanatthāne sataṣaṣṣaṃ sataṣaṣṣaṃ datvā yojanike yojanike
 vihāre kāretvā jetavanaṃ koṭisaṇṭhārena aṭṭhārasahiraññaṃkoṭiṃ kiṇitvā
 navakammaṃ paṭṭhapesi. So majjhe dasabalassa gandhakuṭim kāresi, taṃ
 parivāretvā asītimahātherānaṃ paṭiyekkasannivesane āvāse
 ekakūṭāgāradvikūṭāgāraṃsavaṭṭakadīghasālāmaṇḍapādivasena
 sesasenāsanāni pokkharaṇīcaṅkamanarattiṭṭhānadivāṭṭhānāni cāti
 aṭṭhārasakoṭipariccāgena ramaṇīye bhūmibhāge manoramaṃ vihāraṃ
 kārapetvā dasabalassa āgamanatthāya dūtaṃ pesesi. Satthā dūtaṃ vacanaṃ
 sutvā mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahā nikkhamitvā anupubbena
 sāvatthinagaraṃ pāpuṇi.

Mahāseṭṭhi pi kho vihāramahaṃ sajjetvā tathāgatassa jetavanappavisanadivase
 puttaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ katvā alaṅkatapaṭiyatteheva pañcahi
 kumārasatehi saddhim pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamujjalāni pañca
 dhajasatāni gahetvā dasabalassa {1.93} purato ahosi. Tesāṃ pacchato
 mahāsubhaddā cūlasubhaddāti dve seṭṭhidhītaro pañcahi kumārikāsatehi
 saddhim puṇṇaghaṭe gahetvā nikkhamiṃsu. Tāsaṃ pacchato seṭṭhibhāriyā
 sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā pañcahi mātugāmasatehi saddhim puṇṇapātiyo
 gahetvā nikkhami. Sabbesaṃ pacchato sayāṃ mahāseṭṭhi ahatavatthanivattho
 ahatavatthanivattheheva pañcahi seṭṭhisatehi saddhim bhagavantaṃ
 abbhuggaṇchi. Bhagavā imaṃ upāsakapariṣaṃ purato katvā
 mahābhikkhusaṅghaparivuto attano sarīrappabhāya suvaṇṇarasasekapiṇḍarāni
 viya vanantarāni kurumāno anantāya buddhalīlāya apaṭisaṃmāya buddhasiriyā
 jetavanavihāraṃ pāvisi.

Atha naṃ anāthapiṇḍiko pucchi: “kathāhaṃ, bhante, imasmiṃ vihāre
 paṭipajjāmi” ti. Tena hi gahapati imaṃ vihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisassa
 bhikkhusaṅghassa dehīti. “Sādhu, bhante” ti mahāseṭṭhi suvaṇṇabhīṅkāraṃ
 ādāya dasabalassa hatthe udakaṃ pātetvā: “Imaṃ jetavanavihāraṃ
 āgatānāgatassa cātuddisassa bhikkhusaṅghassa dammi” ti adāsi. Satthā vihāraṃ
 paṭiggahetvā anumodanaṃ karonto:

**Sītaṃ uṇhaṃ paṭihanti, tato vālamigāni ca,
Sarīsape ca makase, sisire cā pi vuṭṭhiyo.**

**Tato vātātapo ghorō, sañjāto paṭihaññati,
Leṇatthañca sukhatthañca, jhāyituñca vipassitum.**

**Vihāradānaṃ saṅghassa, aggaṃ buddhena vaṇṇitaṃ,
Tasmā hi paṇḍito poso, sampassaṃ atthamattano.**

**Vihāre kāraye ramme, vāsayettha bahussute,
Tesaṃ annaṇca pānaṇca, vatthasenāsanāni ca.**

**Dadeyya ujubhūtesu, vippasannena cetasā,
Te {1.94} tassa dhammaṃ desenti, sabbadukkhāpanūdanaṃ,
Yaṃ so dhammaṃ idhaññāya, parinibbāti anāsavo ti. (Cv. 295).**

Vihārānisamaṃsaṃ kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato paṭṭhāya vihāramahaṃ ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catūhi māsehi niṭṭhito, anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi niṭṭhāsi. Vihāramahe pi aṭṭhāraseva koṭiyo pariccāgaṃ agamaṃsu. Iti ekasmiṃ yeva vihāre catupaṇṇāsakoṭisaṅkhyāṃ dhanāṃ pariccaji.

Atīte pana vipassissa bhagavato kāle punabbasumitto nāma seṭṭhi suvaṇṇiṭṭhakāsanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne yojanappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Sikhissa bhagavato kāle sirivaḍḍho nāma seṭṭhi suvaṇṇaphālasanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne tigāvutappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa bhagavato kāle sotthijo nāma seṭṭhi suvaṇṇahatthipadasanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne aḍḍhayaoyanappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa bhagavato kāle accuto nāma seṭṭhi suvaṇṇiṭṭhakāsanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne gāvutappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa bhagavato kāle uggo nāma seṭṭhi suvaṇṇakacchapasanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne aḍḍhagāvutappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Kassapassa bhagavato kāle sumaṅgalo nāma seṭṭhi suvaṇṇakaṭṭhisanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne soḷasakarīsappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Amhākaṃ pana bhagavato kāle anāthapiṇḍiko nāma seṭṭhi kahāpaṇakoṭisanthārena kiṇitvā tasmīṃ yeva ṭhāne aṭṭhakarīsappamāṇaṃ saṅghārāmaṃ kāresi. Idaṃ kira ṭhānaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaṭṭhānaṃ-eva.

Iti mahābodhimaṇḍe sabbaññutappattito yāva mahāparinibbānamañcā yasmim
yasmim ṭhāne bhagavā vihāsi, idaṃ **santikenidānaṃ** nāma, tassa vasena
sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

Nidānakathā niṭṭhitā

Paṭhamo Bhāgo (1-150)

1. Ekakanipāto

1. Apaṇṇakavaggo

Ja 1 Apaṇṇakajātakavaṇṇanā

Imaṃ {1.95} tāva apaṇṇakadhammadesanaṃ bhagavā sāvatthim upanissāya jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kaṃ pana ārabha ayaṃ kathā samuṭṭhitāti? Seṭṭhissa sahāyake pañcasate titthiyasāvake. Ekasmiñhi divase anāthapiṇḍiko seṭṭhi attano sahāyake pañcasate aññatitthiyasāvake ādāya bahum mālāgandhavilepanaṇceva sappitelamadhuphāṇitavatthacchādanāni ca gāhāpetvā jetavanaṃ gantvā bhagavantam vanditvā gandhamālādīhi pūjetvā bhesajjāni ceva vatthāni ca bhikkhusaṅghassa vissajjetvā cha nisajjādose vajjetvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi aññatitthiyasāvakā tathāgataṃ vanditvā satthu puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ, lakkhaṇānubyañjanapaṭimaṇḍitaṃ byāmapabbhāparikkhittaṃ brahmakāyaṃ, āveḷāveḷā yamakayamakā hutvā niccharantiyo ghanabuddharasmiyo ca olokayamānā anāthapiṇḍikassa samīpe yeva nisīdimsu.

Atha nesaṃ satthā manosilātale sīhanādaṃ nadanto taruṇasīho viya gajjanto pāvussakamegho viya ca ākāsagaṅgaṃ otārento {1.96} viya ca ratanadāmaṃ ganthento viya ca aṭṭhaṅgasamannāgatena savanīyena kamanīyena brahmassarena nānāyavicittaṃ madhuradhammakathaṃ kathesi. Te satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannacittā uṭṭhāya dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ bhinditvā buddhaṃ saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato paṭṭhāya niccakālaṃ anāthapiṇḍikena saddhiṃ gandhamālādīhatthā vihāraṃ gantvā dhammaṃ suṇanti, dānaṃ denti, sīlaṃ rakkhanti, uposathakammaṃ karonti.

Atha bhagavā sāvatthito punadeva rājagahaṃ agamāsi. Te tathāgatassa gatakāle taṃ saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ gantvā attano mūlaṭṭhāne yeva paṭiṭṭhitā. Bhagavā pi sattaṭṭha māse vītināmetvā puna jetavanam-eva agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya satthu santikaṃ gantvā satthāraṃ gandhamālādīhi pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi bhagavantam vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Atha nesaṃ tathāgate cārikaṃ pakkante

gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ-eva gahetvā mūle
patiṭṭhitabhāvaṃ bhagavato ārocesi.

Bhagavā aparimitakappakoṭiyo nirantaram pavattitavacīsucaritānubhāvena
dibbagandhagandhitaṃ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakaṃ vivaranto viya
mukhapadumaṃ vivaritvā madhurassaraṃ nicchārento: “Saccaṃ kira tumhe
upāsakā tīṇi saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ gatā” ti pucchi. Atha tehi
paṭicchādetuṃ asakkontehi: “Saccaṃ bhagavā” ti vutte satthā: “Upāsakā heṭṭhā
avīcim upari bhavaggaṃ paricchedaṃ katvā tiriyaṃ aparimāṇāsu lokadhātūsu
sīlādīhi guṇehi buddhena sadiso nāma natthi, kuto adhikataro” ti. “Yāvatā,
bhikkhave, sattā apadā vā dvipadā vā catuppadā vā bahuppadā vā, tathāgato
tesaṃ aggamakkhāyati (SN. 5.139; AN. 4.34), yaṃ kiñci vittaṃ idha vā huraṃ
vā ...pe... (Khp. 6.3; Snp. 226) aggato ve pasannānan”-ti ādīhi (AN. 4.34; Iti. 90)
suttehi pakāsita ratanattayaḡe pakāsetvā: “Evaṃ uttamagūṇehi
samannāgataṃ ratanattayaṃ saraṇaṃ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādīsu
nibbattakā nāma natthi, apāyanibbattito pana mucchitvā devaloke uppajjitvā
mahāsampattiṃ anubhonti, tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā
aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan”-ti āha.

Ettha ca tīṇi ratanāni moggahasena uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyesu
nibbattiyaṃ abhāvadīpanatthaṃ imāni suttāni dassetabbāni:

**Ye {1.97} keci buddhaṃ saraṇaṃ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṃ,
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, devakāyaṃ paripūressanti. (DN. 20.332, SN. 1.37).**

**Ye keci dhammaṃ saraṇaṃ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṃ,
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, devakāyaṃ paripūressanti.**

**Ye keci saṅghaṃ saraṇaṃ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṃ,
Pahāya mānusaṃ dehaṃ, devakāyaṃ paripūressanti.**

**Bahuṃ ve saraṇaṃ yanti, pabbatāni vanāni ca,
Ārāmarukkhacetyāni, manussā bhayatajjitā.**

**Netam kho saraṇaṃ khemaṃ, netam saraṇamuttamaṃ,
Netam saraṇamāgamaṃ, sabbadukkhā pamuccati.**

**Yo ca buddhañca dhammañca, saṅghañca saraṇaṃ gato,
Cattāri ariyasaccāni, sammappaññāya passati.**

Dukkhaṃ dukkhasamuppādaṃ, dukkhassa ca atikkamaṃ,

Ariyañcatṭhaṅgikaṃ maggaṃ, dukkhūpasamagāmināṃ.

Etaṃ kho saraṇaṃ khemaṃ, etaṃ saraṇamuttamaṃ,

Etaṃ saraṇamāgama, sabbadukkhā pamuccatī ti. (Dhp. 188-192).

Na kevalañca nesaṃ satthā ettakaṃ yeva dhammaṃ desesi, apica kho: “Upāsakā buddhānussatikammaṭṭhānaṃ nāma, dhammānussatikammaṭṭhānaṃ nāma, saṅghānussatikammaṭṭhānaṃ nāma sotāpattimaggaṃ deti, sotāpattiphalaṃ deti, sakadāgāmimaggaṃ deti, sakadāgāmiphalaṃ deti, anāgāmimaggaṃ deti, anāgāmiphalaṃ deti, arahattamaggaṃ deti, arahattaphalaṃ deti” ti evam-ādīhi pi nayehe dhammaṃ desetvā: “Evarūpaṃ nāma saraṇaṃ bhindantehe ayuttaṃ tumhehi katan”-ti āha. Ettha ca buddhānussatikammaṭṭhānādīnaṃ sotāpattimaggaḍḍhippādānaṃ: “Ekadhammo, bhikkhave, bhāvito bahuḷīkato ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṃvattati. Katamo ekadhammo? Buddhānussatī” ti evam-ādīhi (AN. 1.296) suttehi dīpetabbaṃ.

Evam bhagavā nānappakārehi upāsake ovaditvā: “Upāsakā pubbe pi manussā asaraṇaṃ ‘saraṇa’-ti takkaggāhena viraddhaggāhena gahetvā amanussapariggahite kantāre yakkhabhakkhā hutvā mahāvināsaṃ pattā, apaṇṇakaggāhaṃ pana ekamsikaggāhaṃ aviraddhaggāhaṃ gahitamanussā tasmim yeva kantāre sotthibhāvaṃ pattā” ti vatvā tuṇhī ahoṣi. Atha kho anāthapiṇḍiko gahapati utṭhāyāsanaṃ bhagavantaṃ vanditvā abhitthavitvā sirasim añjalim patitṭhāpetvā evamāha: “Bhante, idāni tāva imesaṃ upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ bhinditvā takkaggahaṇaṃ amhākaṃ pākaṭaṃ, pubbe pana amanussapariggahite kantāre takkikānaṃ vināso, apaṇṇakaggāhaṃ gahitamanussānañca sotthibhāvo amhākaṃ paṭicchanno, tumhākaṃ-eva {1.98} pākaṭo, sādhu vata no bhagavā ākāse puṇṇacandaṃ utṭhāpento viya imaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ karotū” ti. Atha bhagavā: “Mayā kho, gahapati, aparimitakālaṃ dasa pāramiyo pūretvā lokassa kaṅkhacchedanattam-eva sabbaññutaññānaṃ paṭividdhaṃ, sīhavasāya suvaṇṇanālīm pūrento viya sakkaccaṃ sotaṃ odahitvā suṇohī” ti seṭṭhino satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletvā puṇṇacandaṃ nīharanto viya bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasinaḡare brahmadatto nāma rājā ahoṣi. Tadā bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim gahetvā dasamāsaccayena mātukucchito nikkhamitvā anupubbena vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto

vicarati. So kadāci pubbantato aparantaṃ gacchati, kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārāṇasiyaṃ yeva añño pi satthavāhaputto atthi bālo abyatto anupāyakusalo. Tadā bodhisatto bārāṇasito mahagghaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi. So pi bālasatthavāhaputto tatheva pañca sakaṭasatāni pūretvā gamanasajjāni katvā ṭhapesi.

Tadā bodhisatto cintesi: “Sace ayaṃ bālasatthavāhaputto mayā saddhiṃ yeva gamissati, sakaṭasahassee ekato maggaṃ gacchante maggo pi nappahossati, manussānaṃ dārudakādīni pi, balibaddānaṃ tiṇāni pi dullabhāni bhavissanti, etena vā mayā vā purato gantuṃ vaṭṭatī” ti. So taṃ pakkosāpetvā etamatthaṃ ārocetvā: “Dvīhi pi amhehi ekato gantuṃ na sakkā, kiṃ tvaṃ purato gamissasi, udāhu pacchato” ti āha. So cintesi: “Mayi purato gacchante bahū ānisaṃsā, maggena abhinneneva gamissāmi, goṇā anāmaṭṭhatinaṃ khādissanti, manussānaṃ anāmaṭṭhaṃ sūpeyyapaṇṇaṃ bhavissati, pasannaṃ udakaṃ bhavissati, yathārucaṃ agghaṃ ṭhapetvā bhaṇḍaṃ vikkīṇissāmi” ti. So: “Ahaṃ, samma, purato gamissāmi” ti ^[1.99] āha. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa. Evaṃ hissa ahosi: “purato gacchantā magge visamaṭṭhānaṃ samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balibaddehi pariṇatathaddhatinaṃ khādite mama goṇā puna uṭṭhitāni madhuratiṇāni khādissanti, gahitapaṇṇaṭṭhānato uṭṭhitaṃ manussānaṃ sūpeyyapaṇṇaṃ madhuraṃ bhavissati, anudake ṭhāne āvāṭaṃ khanitvā ete udakaṃ uppādessanti, tehi katesu āvāṭesu mayā udakaṃ pivissāma, agghaṭṭhapanāṃ nāma manussānaṃ jīvitaṃ voropanasadisāṃ, ahaṃ pacchato gantvā etehi ṭhapitagghena bhaṇḍaṃ vikkīṇissāmi” ti. Atha so ettake ānisaṃse disvā: “Samma, tvaṃ purato gacchāhi” ti āha. “Sādhu, sammā” ti bālasatthavāho sakaṭāni yojetvā nikkhanto anupubbena manussāvāsaṃ atikkamitvā kantāramukhaṃ pāpuṇi.

Kantāraṃ nāma: corakantāraṃ, vāḷakantāraṃ, nirudakakantāraṃ, amanussakantāraṃ, appabhakkhakantāraṃ pañcavidhaṃ. Tattha corehi adhiṭṭhitamaggo **corakantāraṃ** nāma. Sīhādīhi adhiṭṭhitamaggo **vāḷakantāraṃ** nāma. Yattha nhāyitum vā pātum vā udakaṃ natthi, idaṃ **nirudakakantāraṃ** nāma. Amanussādhiṭṭhitaṃ **amanussakantāraṃ** nāma.

Mūlakhādanīyādivirahitaṃ **appabhakkhakantāraṃ** nāma. Imasmiṃ pañcavidhe kantāre taṃ kantāraṃ nirudakakantārañceva amanussakantārañca. Tasmā so bālasatthavāhaputto sakaṭesu mahantamahantā cāṭiyo ṭhapetvā udakassa pūrāpetvā satṭhiyojanikaṃ kantāraṃ paṭipajji.

Athassa kantāramajjhaṃ gatakāle kantāre adhivatthayakkho: “Imehi manussehi gahitaṃ udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale katvā sabbeva ne khādessāmi” ti sabbasetataruṇabalibaddayuttaṃ {1.100} manoramaṃ yānakaṃ māpetvā dhanukalāpaphalakāvudhahatthehi dasahi dvādasahi amanussehi parivuto uppalakumudāni piḷandhitvā allakoso allavattho issarapuriso viya tasmim yānake nisīditvā kaddamamakkhitehi cakkehi paṭipathaṃ agamāsi. Parivāraamanussāpissa purato ca pacchato ca gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamālā piḷandhitvā padumapuṇḍarīkakalāpe gahetvā bhisamuḷālāni khādantā udakabindūhi ceva kalalehi ca paggharantehi agamaṃsu. Satthavāhā ca nāma yadā dhuravāto vāyati, tadā yānake nisīditvā upaṭṭhākaparivutā rajaṃ pariharantā purato gacchanti. Yadā pacchato vāto vāyati, tadā teneva nayena pacchato gacchanti. Tadā pana dhuravāto ahosi, tasmā so satthavāhaputto purato agamāsi.

Yakkho taṃ āgacchantaṃ disvā attano yānakaṃ maggā okkamāpetvā: “Kahaṃ gacchathā” ti tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ akāsi. Satthavāho pi attano yānakaṃ maggā okkamāpetvā sakaṭānaṃ gamanokāsaṃ datvā ekamante ṭhito taṃ yakkhaṃ avoca: “Bho, amhe tāva bārāṇasito āgacchāma. Tumhe pana uppalakumudāni piḷandhitvā padumapuṇḍarīkahatthā bhisamuḷālāni khādantā kaddamamakkhitaṃ udakabindūhi paggharantehi āgacchatha. Kiṃ nu kho tumhehi āgatamagge devo vassati, uppalādisañchannāni vā sarāni atthi” ti pucchi. Yakkho tassa kathaṃ sutvā: “Samma, kiṃ nāmetaṃ kathesi. Esā nīlavanarāji paññāyati. Tato paṭṭhāya sakalaṃ araññaṃ ekodakaṃ, nibaddhaṃ devo vassati, kandarā pūrā, tasmim tasmim ṭhāne padumādisañchannāni sarāni atthi” ti vatvā paṭipāṭiyā gacchantesu {1.101} sakaṭesu: “Imāni sakaṭāni ādāya kahaṃ gacchathā” ti pucchi. “Asukajanapadaṃ nāmā” ti. “Imasmiṃ cimasmiṃca sakaṭe kiṃ nāma bhaṇḍan”-ti? “Asukaṇṇa asukaṇṇā” ti. “Pacchato āgacchantaṃ sakaṭaṃ ativiya garukaṃ hutvā āgacchati, etasmim kiṃ bhaṇḍan”-ti? “Udakaṃ etthā” ti. “Parato tāva udakaṃ ānentehe vo manāpaṃ kataṃ, ito paṭṭhāya pana udakena kiccaṃ natthi, purato bahu udakaṃ, cāṭiyo bhinditvā udakaṃ chaḍḍetvā sukhena gacchathā” ti āha. Evaṇca pana vatvā: “Tumhe gacchatha, amhākaṃ papaṇco hoti” ti thokaṃ gantvā tesaṃ adassanaṃ patvā attano yakkhanagaram-eva agamāsi.

So pi bālasatthavāho attano bālatāya yakkhassa vacanaṃ gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasatamattam-pi udakaṃ anavasesetvā sabbaṃ chaḍḍāpetvā sakaṭāni pājāpesi, purato appamattakam-pi udakaṃ nāhosi, manussā pānīyaṃ

alabhantā kilamiṃsu. Te yāva sūriyatthaṅgamanā gantvā sakaṭāni mocetvā parivaṭṭakena ṭhapetvā goṇe cakkesu bandhiṃsu. Neva goṇānaṃ udakaṃ ahosi, na manussānaṃ yāgubhattaṃ vā. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjitvā sayiṃsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitaṅkhaṃ pāpetvā maṃsaṃ khāditvā aṭṭhīni avasesetvā agamaṃsu. Evamekaṃ bālasatthavāhaputtaṃ nissāya sabbe pi te vināsaṃ pāpuṇiṃsu, hatthaṭṭhikādīni disāvidisāsu vipakkiṇṇāni ahesuṃ. Pañca sakaṭasatāni yathāpūritāneva aṭṭhaṃsu.

Bodhisatto pi kho bālasatthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaḍḍhamāsaṃ vītināmetvā pañcahi sakaṭasatehi nagarā nikkhamma anupubbena kantāramukhaṃ pāpuṇi. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahuṃ udakaṃ ādāya khandhāvāre bheriṃ carāpetvā manusse sannipādetvā {1.102} evamāha: “Tumhe maṃ anāpucchitvā pasatamattam-pi udakaṃ mā vaḷaṇṇjayittha, kantāre visarukkā nāma honti, pattaṃ vā pupphaṃ vā phalaṃ vā tumhehi pure akhāditapubbaṃ maṃ anāpucchitvā mā khāditthā” ti. Evaṃ manussānaṃ ovādaṃ datvā pañcahi sakaṭasatehi kantāraṃ paṭipajji. Tasmiṃ kantāramajjhaṃ sampatte so yakkho purimanayeneva bodhisattassa paṭipathe attānaṃ dassesi. Bodhisatto taṃ disvāva aññāsi: “Imasmiṃ kantāre udakaṃ natthi, nirudakakantāro nāmesa, ayaṇca nibbhayo rattanetto, chāyāpissa na paññāyati, nissamsayaṃ iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbaṃ udakaṃ chaḍḍāpetvā kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayhaṃ pana paṇḍitabhāvaṃ upāyakosallaṃ na jānāti maññe” ti. Tato naṃ āha: “Gacchatha tumhe, mayaṃ vāṇijā nāma aññaṃ udakaṃ adisvā gahitaudakaṃ na chaḍḍema, diṭṭhaṭṭhāne pana chaḍḍetvā sakaṭāni sallahukāni katvā gamissāmā” ti yakkho thokaṃ gantvā adassanaṃ upagamma attano yakkhanagaram-eva gato.

Yakkhe pana gate manussā bodhisattaṃ āhaṃsu: “Ayya, ete manussā ‘esā nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya nibaddhaṃ devo vassatī’ ti vatvā uppalakumudamālādhārino padumapuṇḍarīkakalāpe ādāya bhisamuḷālāni khādantā allavatthā allakesā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakaṃ chaḍḍetvā sallahukehi sakaṭehi khippaṃ gacchāmā” ti. Bodhisatto tesāṃ kathaṃ sutvā sakaṭāni ṭhapāpetvā sabbe manusse sannipāṭāpetvā: “Tumhehi ‘imasmiṃ kantāre saro vā pokkharāṇī vā atthī’ ti kassaci sutapubban”-ti pucchi. “Na, ayya, sutapubban”-ti. Nirudakakantāro nāma eso, idāni ekacce manussā: “Etāya nīlavanarājiyā purato devo vassatī” ti vadanti, “vuṭṭhivāto nāma kittakaṃ ṭhānaṃ {1.103} vāyati” ti? “Yojanamattaṃ, ayyā” ti. “Kacci pana vo ekassā pi

sarīraṃ vuṭṭhivāto paharati” ti? “Natthi ayyā” ti. “Meghasīsaṃ nāma kittake ṭhāne paññāyati” ti? “Tiyojanamatte ayyā” ti. “Atthi pana vo kenaci ekam-pi meghasīsaṃ diṭṭhan”-ti? “Natthi, ayyā” ti. “Vijjulatā nāma kittake ṭhāne paññāyati” ti? “Catuppañcayojanamatte, ayyā” ti. “Atthi pana vo kenaci vijjulatobhāso diṭṭho” ti? “Natthi, ayyā” ti. “Meghasaddo nāma kittake ṭhāne suyyati” ti? “Ekadvijojanamatte, ayyā” ti. “Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto” ti? “Natthi, ayyā” ti. “Na ete manussā, yakkhā ete, amhe udakaṃ chaḍḍāpetvā dubbale katvā khāditukāmā āgatā bhavissanti. Purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo. Addhā so etehi udakaṃ chaḍḍāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakaṭasatāni yathāpūritāneva ṭhitāni bhavissanti. Ajja mayaṃ tāni passissāma, pasatamattam-pi udakaṃ achaḍḍetvā sīghasīghaṃ pājethā” ti pājāpesi.

So gacchanto yathāpūritāneva pañca sakaṭasatāni goṇamanussānañca hatthaṭṭhikādīni disāvidisāsu vipakīṇṇāni disvā sakaṭāni mocāpetvā sakaṭaparivaṭṭakena khandhāvāraṃ bandhāpetvā kālasseva manusse ca goṇe ca sāyamāsabhataṃ bhojāpetvā manussānaṃ majjhe goṇe nipajjāpetvā sayam balanāyako hutvā khaggahattho tiyāmarattim ārakkhaṃ gahetvā ṭhitako va aruṇaṃ uṭṭhāpesi. Punadivase pana pāto va sabbakiccāni niṭṭhāpetvā goṇe bhojetvā dubbalasakaṭāni chaḍḍāpetvā thirāni gāhāpetvā appagghaṃ bhaṇḍaṃ chaḍḍāpetvā mahagghaṃ bhaṇḍaṃ āropāpetvā yathādhīppetaṃ ṭhānaṃ gantvā diguṇatiguṇena mūlena bhaṇḍaṃ vikkiṇitvā sabbaṃ parisāṃ ādāya puna attano nagaram-eva agamāsi.

Satthā {1.104} imaṃ dhammakathaṃ kathetvā: “Evaṃ, gahapati, pubbe takkaggāhagāhino mahāvināsaṃ pattā, apaṇṇakaggāhagāhino pana amanussānaṃ hatthato muccitvā sotthinā icchitaṭṭhānaṃ gantvā puna sakaṭṭhānaṃ-eva paccāgamimsū” ti vatvā dve pi vatthūni ghaṭetvā imissā apaṇṇakadhammadesanāya abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Apaṇṇakaṃ ṭhānameke, dutiyaṃ āhu takkikā,
Etadaññāya medhāvī, taṃ gaṇhe yadapaṇṇakan-ti.**

Tattha **apaṇṇakan**-ti ekaṃsikaṃ aviraddhaṃ niyyānikaṃ. **Ṭhānan**-ti kāraṇaṃ. Kāraṇaṃhi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ tiṭṭhati nāma, tasmā: “Ṭhānan”-ti vuccati, “ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato” ti ādisu (Vibh. 809) cassa payogo veditabbo. Iti: “Apaṇṇakaṃ ṭhānan”-ti padadvayenāpi: “Yaṃ ekantahitasukhāvahattā paṇḍitehi paṭipannaṃ ekaṃsikaṃkāraṇaṃ aviraddhakāraṇaṃ niyyānikakāraṇaṃ, taṃ idan”-ti dīpeti. Ayamettha

saṅkhepo, pabhedato pana tīṇi saraṇagamanāni, pañca sīlāni, dasa sīlāni, pātimokkhasaṃvaro, indriyasaṃvaro, ājīvapārisuddhi, paccayaapaṭisevanam, sabbam-pi catupārisuddhisīlam; indriyesu guttadvāratā, bhojane mattaññutā, jāgariyānuyogo, jhānam, vipassanā, abhiññā, samāpatti, ariyamaggo, ariyaphalam, sabbampetaṃ apaṇṇakaṭṭhānam apaṇṇakapaṭipadā, niyyānikapaṭipadā ti attho.

Yasmā ca pana niyyānikapaṭipadāya etaṃ nāmaṃ, tasmā yeva bhagavā apaṇṇakapaṭipadaṃ dassento imaṃ suttamāha:

“Tīhi, bhikkhave, dhammehi samannāgato bhikkhu apaṇṇakapaṭipadaṃ paṭipanno hoti, yoni cassa āraddhā hoti āsavānaṃ khayāya. Katamehi tīhi? Idha, bhikkhave, bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññu hoti, jāgariyaṃ anuyutto hoti. Kathaṃca, bhikkhave, bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti? Idha, bhikkhave, bhikkhu cakkhunā rūpaṃ disvā na nimittaggāhī hoti ...pe... evaṃ kho, bhikkhave, bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti.

“Kathaṃca, bhikkhave, bhikkhu bhojane mattaññu hoti? Idha, bhikkhave, bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti neva davāya na madāya ...pe... evaṃ kho, bhikkhave, bhikkhu bhojane mattaññu hoti.

“Kathaṃca, bhikkhave, bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti. Idha, bhikkhave, bhikkhu divasaṃ caṅkamaṇa nisajjāya ...pe... evaṃ kho, bhikkhave, bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti” ti (AN. 3.16).

Imasmiñcā pi sutte tayo va dhammā vuttā. Ayaṃ pana apaṇṇakapaṭipadā yāva arahattaphalam labbhateva. {1.105} Tattha arahattaphalam pi, phalasamāpattivihārassa ceva, anupādāparinibbānassa ca, paṭipadā yeva nāma hoti.

Eke ti ekacce paṇḍitamanussā. Tattha kiñcāpi: “Asukā nāmā” ti niyamo natthi, idaṃ pana sapaṇḍitaṃ bodhisattaṃ yeva sandhāya vuttanti vedittabbaṃ.

Dutiyaṃ āhu takkikā ti dutiyan-ti paṭhamato apaṇṇakaṭṭhānato niyyānikakāraṇato dutiyaṃ takkaggāhakāraṇaṃ aniyyānikakāraṇaṃ. **Āhu takkikā** ti ettha pana saddhiṃ purimapadena ayaṃ yojanā:

apaṇṇakaṭṭhānam ekaṃsikaṇḍaṇaṃ aviraddhakāraṇaṃ niyyānikakāraṇaṃ **eke** bodhisattappamukhā paṇḍitamanussā gaṇhiṃsu. Ye pana bālasatthavāhaputtappamukhā takkikā āhu, te **dutiyaṃ** sāparādham anekasikaṭṭhānaṃ viraddhakāraṇaṃ aniyyānikakāraṇaṃ aggahesuṃ. Tesu ye apaṇṇakaṭṭhānaṃ aggahesuṃ, te sukkapaṭipadaṃ paṭipannā. Ye dutiyaṃ: “Purato bhavitabbaṃ udakenā” ti takkaggāhasaṅkhātāni aniyyānikakāraṇaṃ aggahesuṃ. Te kaṇhapatiṭipadaṃ paṭipannā.

Tattha sukkapaṭipadā aparihānīpaṭipadā, kaṇhapaṭipadā parihānīpaṭipadā. Tasmā ye sukkapaṭipadam paṭipannā, te aparihīnā sotthibhāvaṃ pattā. Ye pana kaṇhapaṭipadam paṭipannā, te parihīnā anayabyasanam āpannāti imamattam bhagavā anāthapiṇḍikassa gahapatino vatvā uttari idamāha: **“Etadaññāya medhāvī, tam gaṇhe yadapaṇṇakan”**-ti.

Tattha **etadaññāya medhāvī**: “Medhā” ti laddhanāmāya vipulāya visuddhāya uttamāya paññāya samannāgato kulaputto etaṃ apaṇṇake ceva sapaṇṇake cāti dvīsu atakkaggāhatakkaggāhasaṅkhātesu ṭhānesu guṇadosam vuddhihāniṃ atthānattham ñatvā ti attho. **Tam gaṇhe yadapaṇṇakan**-ti yaṃ apaṇṇakam ekaṃsikaṃ sukkapaṭipadāparihānīyapaṭipadāsaṅkhātam niyyānikakāraṇam, tadeva gaṇheyya. Kasmā? Ekaṃsikādibhāvato yeva. Itaram pana na gaṇheyya. Kasmā? Aekaṃsikādibhāvato yeva. Ayañhi apaṇṇakapaṭipadā nāma sabbesam buddhapaccekabuddhabuddhaputtānam paṭipadā. Sabbabuddhā hi apaṇṇakapaṭipadāyam-eva ṭhatvā daḥhena vīriyena pāramiyo pūretvā bodhimūle buddhā nāma honti, paccekabuddhā paccekabodhiṃ uppādentī, buddhaputtā sāvaka-pāramiññaṃ paṭivijjhanti.

Iti bhagavā tesam upāsakānam tisso kulasampattiyo ca cha kāmasagge brahmalokasampattiyo ca datvā pi pariyoṣāne arahattamaggaphaladāyikā {1.106} apaṇṇakapaṭipadā nāma, catūsu apāyesu pañcasu ca nīcakulesu nibbattidāyikā sapaṇṇakapaṭipadā nāmāti imaṃ apaṇṇakadhammadesanam dassetvā uttari cattāri saccāni soḷasahi ākārehi pakāsesi. Catusaccapariyoṣāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale patiṭṭhahimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: “tasmim samaye bālasatthavāhaputto devadatto ahosi, tassa parisā devadattaparisāva, paṇḍitasatthavāhaputtaparisā buddhaparisā, paṇḍitasatthavāhaputto pana aham-eva ahosin”-ti desanam niṭṭhāpesi.

Apaṇṇakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 2 Vaṇṇupathajātakavaṇṇanā

Akilāsuno ti imaṃ dhammadesanam bhagavā sāvatthiyam viharanto kathesi. Kam pana ārabbhāti? Ekaṃ ossaṭṭhavīriyam bhikkhum. Tathāgate kira sāvatthiyam viharante eko sāvattthivāsī kulaputto jetavanam gantvā satthu santike dhammadesanam sutvā passannacitto kāmesu ādīnavam disvā pabbajitvā

upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggaṇhitvā vipassanācāraṃ sikkhitvā satthu santike attano cittaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ araṇṇaṃ pavisitvā vassaṃ upagantvā temāsaṃ vāyamanto pi obhāsamattaṃ vā nimittamattaṃ vā uppādetuṃ nāsakkhi.

Athassa etadahosi: “Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbaṃ, natthi maññe mayhaṃ imasmiṃ attabhāve maggo vā phalaṃ vā, kiṃ karissāmi araṇṇavāseṇa, satthu santikaṃ gantvā rūpasobhaggappattaṃ buddhasarīraṃ olovento madhuraṃ dhammadesanaṃ suṇanto viharissāmi” ti puna jetavanam-eva paccāgamāsi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā āhaṃsu: “āvuso, tvaṃ satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā ‘samaṇadhammaṃ karissāmi’ ti gato, idāni pana āgantvā saṅgaṇikāya abhiramamāno carasi, kiṃ nu kho te pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattaṃ, appaṭisandhiko jātosī” ti? Āvuso, ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alabhivā: “Abhabbapuggalena mayā bhavitabbaṃ”-ti vīriyaṃ ossajitvā āgatomhīti. “Akāraṇaṃ te, āvuso, kataṃ daḥhavīriyassa satthu sāsane pabbajitvā vīriyaṃ ossajantena, ayuttaṃ te kataṃ, ehi tathāgatassa {1.107} dassemā” ti taṃ ādāya satthu santikaṃ agamaṃsu.

Satthā taṃ disvā evamāha: “Bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ anicchamānaṃ ādāya āgatā, kiṃ kataṃ iminā” ti? “Bhante, ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ karonto vīriyaṃ ossajitvā āgato” ti āhaṃsu. Atha naṃ satthā āha: “Saccaṃ kira tayā bhikkhu vīriyaṃ ossaṭṭhan”-ti? “Saccaṃ, bhagavā” ti. “Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe mama sāsane pabbajitvā ‘appiccho’ ti vā ‘santuṭṭho’ ti vā ‘pavivitto’ ti vā ‘āraddhavīriyo’ ti vā evaṃ attānaṃ ajānāpetvā ‘ossaṭṭhavīriyo bhikkhū’ ti jānāpesi. Nanu tvaṃ pubbe vīriyavā ahosi, tayā ekena kataṃ vīriyaṃ nissāya marukantāre pañcasu sakaṭasatesu manussā ca goṇā ca pānīyaṃ labhitvā sukhitā jātā, idāni kasmā vīriyaṃ ossajasi” ti. So bhikkhu ettakena vacanena upatthambhito ahosi.

Taṃ pana kathaṃ sutvā bhikkhū bhagavantaṃ yāciṃsu: “bhante, idāni iminā bhikkhunā vīriyassa ossaṭṭhabhāvo amhākaṃ pākaṭo, pubbe panassa ekassa vīriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pānīyaṃ labhitvā sukhitabhāvo paṭicchanno, tumhākaṃ sabbaññutaññāṇasseva pākaṭo, amhākampetaṃ kāraṇaṃ kathethā” ti. “Tena hi, bhikkhave, suṇāthā” ti bhagavā tesam bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākaṭamakāsi.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto satthavāhakule paṭisandhim gahetvā vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā saṭṭhiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmim kantāre sukhumavālukaṃ muṭṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, sūriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārārāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamituṃ. Tasmā taṃ paṭipajjantā dārudakatilataṇḍulādīni sakaṭehi ādāya rattim-eva gantvā aruṇuggamane sakaṭāni parivaṭṭaṃ katvā matthake maṇḍapaṃ kāretvā kālasseva āhārakiccaṃ niṭṭhāpetvā chāyāya nisinnā divasaṃ khepetvā atthaṅgate sūriye sāyamāsaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakaṭāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam-eva gamanaṃ hoti. Thalaniyāmaṃ nāma laddhum vaṭṭati, so tārakasaññā {1.108} satthaṃ tāreti.

So pi satthavāho tasmim kāle imināva niyāmena taṃ kantāraṃ gacchanto ekūnasatṭhi yojanāni gantvā: “Idāni ekaratteneva marukantārā nikkhamanaṃ bhavissatī” ti sāyamāsaṃ bhuñjitvā sabbaṃ dārudakaṃ khepetvā sakaṭāni yojetvā pāyāsi. Niyāmaṃ pana purimasakaṭe āsanaṃ pattharāpetvā ākāse tāraṃ olokento: “Ito pājetha, ito pājethā” ti vadamāno nipajji. So dīghamaddhānaṃ aniddāyanabhāvena kilanto niddaṃ okkami, goṇe nivattitvā āgataṃ aggam-eva gaṇhante na aññāsi. Goṇā sabbarattim āgamaṃsu. Niyāmaṃ aruṇuggamanavelāya pabuddho nakkhattaṃ oloketvā: “Sakaṭāni nivattetha nivattethā” ti āha. Sakaṭāni nivattetvā paṭipāṭim karontānaññeva aruṇo uggato. Manussā: “Hiyyo amhākaṃ niviṭṭhakhandhāvāraṭṭhānamevetam, dārudakaṃ-pi no khīṇaṃ, idāni naṭṭhamhā” ti sakaṭāni mocetvā parivaṭṭakena ṭhapetvā matthake maṇḍapaṃ katvā attano attano sakaṭassa heṭṭhā anusocantā nipajjimsu.

Bodhisatto: “Mayi vīriyaṃ ossajante sabbe vinassissantī” ti pāto sītalavelāyam-eva āhiṇḍanto ekaṃ dabbatiṇagacchaṃ disvā: “Imāni tiṇāni heṭṭhā udakasinehena utṭhitāni bhavissantī” ti cintetvā kuddālaṃ gāhāpetvā taṃ padesaṃ khaṇāpesi, te saṭṭhihatthaṭṭhānaṃ khaṇimsu. Ettakaṃ ṭhānaṃ khaṇitvā pahaṇtānaṃ kuddālo heṭṭhāpāsāṇe paṭihaññi, pahaṭamatte sabbe vīriyaṃ ossajimsu. Bodhisatto pana: “Imassa pāsāṇassa heṭṭhā udakena bhavitabban”-ti otaritvā pāsāṇe ṭhito oṇamitvā sotaṃ odahitvā saddaṃ āvajjento heṭṭhā udakassa pavattanasaddaṃ sutvā uttaritvā cūlupaṭṭhākaṃ āha: “tāta, tayā vīriye ossaṭṭhe sabbe vinassissāma, tvaṃ vīriyaṃ anossajanto imaṃ ayakūṭaṃ gahetvā āvāṭaṃ otaritvā etasmim pāsāṇe pahāraṃ dehi” ti. So tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā sabbesu {1.109} vīriyaṃ ossajitvā ṭhitesu pi vīriyaṃ anossajanto

otaritvā pāsāṇe pahāraṃ adāsi. Pāsāṇo majjhe bhijjitvā heṭṭhā patitvā sotam sannirumbhitvā aṭṭhāsi, tālakkhandhappamāṇā udakavaṭṭi uggañchi. Sabbe pāṇīyaṃ pivitvā nhāyimsu, atirekāni akkhayugādīni phāletvā yāgubhattaṃ pacitvā bhuñjitvā goṇe ca bhojetvā sūriye atthaṅgate udakāvāṭasamīpe dhajam bandhitvā icchitaṭṭhānam agamaṃsu. Te tattha bhaṇḍam vikkiṇitvā diguṇam tiguṇam catugguṇam lābham labhitvā attano vasanaṭṭhānam-eva agamaṃsu. Te tattha yāvatāyukam thatvā yathākammaṃ gatā, bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākammam-eva gato.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gātham kathesi:

**1. Akilāsuno vaṇṇupathe khaṇantā, udaṅgaṇe tattha papaṃ avindum,
Evaṃ munī vīriyabalūpapanno, akilāsu vinde hadayassa santin-ti.**

Tattha **akilāsuno** ti nikkosajjā āraddhavīriyā. **Vaṇṇupathe** ti vaṇṇu vuccati vālukā, vālukāmaggeti attho. **Khaṇantā** ti bhūmiṃ khaṇamāṇā. **Udaṅgaṇe** ti ettha **udā** ti nipāto, **aṅgaṇe** ti manussānaṃ saṅcaraṇaṭṭhāne, anāvāṇe bhūmibhāgeti attho. **Tatthā** ti tasmiṃ vaṇṇupathe. **Papaṃ avindun-**ti udakam paṭilabhiṃsu. Udakañhi papīyanabhāvena: “Papā” ti vuccati. Pavaddham vā āpaṃ papaṃ, mahodakanti attho.

Eva-ti opammaṇaṭṭhapaṇaṃ. **Munī** ti monaṃ vuccati ñāṇaṃ, kāyamoneyyādīsu vā aññataraṃ, tena samannāgatattā puggalo: “Munī” ti vuccati. So panesa agāriyamuni, anagāriyamuni, sekkhamuni, asekkhamuni, paccekabuddhamuni, munimunīti anekaṇidho. Tattha **agāriyamunī** ti gihi āgataphalo viññātasāsano. **Anagāriyamunī** ti tathārūpo va pabbajito.

Sekkhmunī ti satta sekkhā. **Asekkhamunī** ti khīṇāsavo.

Paccekabuddhamunī ti paccekasambuddho. **Munimunī** ti sammāsambuddho. Imasmiṃ panatthe sabbasaṅgāhakavasena {1.110} moneyyasaṅkhātāya paññāya samannāgato: “Munī” ti veditabbo. **Vīriyabalūpapanno** ti vīriyena ceva kāyabalaññabalena ca samannāgato. **Akilāsū** ti nikkosajjo:

**Kāmaṃ taco ca nhāru ca, aṭṭhi ca avasissatu,
Upasussatu nissesam, sarīre maṃsalohitan-ti.**

Evaṃ vuttena caturaṅgasamannāgatena vīriyena samannāgatattā analaso.

Vinde hadayassa santin-ti cittassa pi hadayarūpassa pi sītalabhāvakaraṇena: “Santin”-ti saṅkham gataṃ jhānavipassanābhiññārahattamaggaññāsaṅkhātam ariyadhammaṃ vindati paṭilabhatī ti attho. Bhagavatā hi:

“Dukkhaṃ, bhikkhave, kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi, mahantaṇca sadatthaṃ parihāpeti. Āraddhavīriyo ca kho, bhikkhave, sukhaṃ viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi, mahantaṇca sadatthaṃ paripūreti, na, bhikkhave, hīnena aggassa patti hotī” ti (SN. 2.22).

Evam anekehi suttehi kusītassa dukkhavihāro, āraddhavīriyassa ca sukhavihāro saṃvaṇṇito. Idhā pi āraddhavīriyassa akatābhinivesassa vipassakassa vīriyabalena adhigantabbaṃ tam-eva sukhavihāraṃ dassento: “Evam munī vīriyabalūpapanno, akilāsu vinde hadayassa santin”-ti āha. Idam vuttaṃ hoti: yathā te vāṇijā akilāsuno vaṇṇupathe khaṇantā udakaṃ labhimsu, evam imasmim-pi sāsane akilāsu hutvā vāyamamāno paṇḍito bhikkhu imam jhānādibhedaṃ hadayassa santiṃ labhati. So tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya vīriyaṃ katvā idāni evarūpe maggaphaladāyake niyyānikasāsane kasmā vīriyaṃ ossajasī ti.

Evam imam dhammadesanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu aggaphale arahatte patitṭhāsi.

Satthā pi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: “Tasmiṃ samaye vīriyaṃ anossajitvā pāsāṇaṃ bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūḷupaṭṭhāko ayaṃ ossaṭṭhavīriyo bhikkhu ahosi, avasesapariṣā idāni buddhapaṛisā jātā, satthavāhajetṭhako pana aham-eva ahosin”-ti desanaṃ nitṭhāpesi.

Vaṇṇupathajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 3 Serivavāṇijajātakavaṇṇanā

Idha ce naṃ virādhesi ti imam-pi dhammadesanaṃ bhagavā sāvatthiyaṃ viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ-eva bhikkhuṃ ārabha katesi. Tañhi purimanayeneva bhikkhūhi ānītaṃ disvā satthā āha: “tvaṃ bhikkhu, evarūpe maggaphaladāyake sāsane {1.111} pabbajitvā vīriyaṃ ossajanto sataṣaṣṭhaṣṭhanikāya kaṇcanapātiyā parihīno serivavāṇijo viya ciraṃ socissasī” ti. Bhikkhū tassatthassa āvibhāvatthaṃ bhagavantaṃ yācimsu, bhagavā bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākāṣamakāsi.

Atīte ito pañcame kappe bodhisatto serivaratṭhe kacchapuṭavāṇijo ahosi. So serivanāmakena ekena lolakacchapuṭavāṇijena saddhiṃ vohāratthāya gacchanto nīlavāhaṃ nāma nadiṃ uttaritvā ariṭṭhapuraṃ nāma nagaraṃ pavisanto

nagaravīthiyo bhājetvā attano pattavīthiyā bhaṇḍaṃ vikkiṇanto vicari. Itaro pi attano pattavīthiṃ gaṇhi. Tasmiṇca nagare ekaṃ seṭṭhikulaṃ pariṇiṇṇaṃ ahoṣi, sabbe puttabhātikā ca dhanaṇca parikkhayaṃ agamaṃsu, ekā dārikā ayyikāya saddhiṃ avasesā ahoṣi, tā dve pi paresaṃ bhatīṃ katvā jīvanti. Gehe pana tāsāṃ mahāseṭṭhinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāti bhājanantare nikkhattā dīgharattaṃ avalaṇṇiyamānā malaggahitā ahoṣi, tā tassā suvaṇṇapātibhāvam-pi na jānanti. So lolavāṇiyo tasmīṃ samaye: “Maṇike gaṇhatha, maṇike gaṇhathā” ti vicaranto taṃ gharadvāraṃ pāpuṇi. Sā kumārikā taṃ disvā ayyikaṃ āha: “Amma mayhaṃ ekaṃ piḷandhanaṃ gaṇhā” ti. Amma mayaṃ duggatā, kiṃ datvā gaṇhissāmāti. Ayaṃ no pāti atthi, no ca amhākaṃ upakārā, imaṃ datvā gaṇhāti. Sā vāṇijaṃ pakkosāpetvā āsane nisīdāpetvā taṃ pātiṃ datvā: “Ayya, imaṃ gahetvā tava bhaginiyā kiñcideva dehī” ti āha. Vāṇiyo pātiṃ hatthena gahetvāva: “Suvaṇṇapāti bhavissatī” ti parivattetvā pātipiṭṭhiyaṃ sūciyā lekhaṃ kaḍḍhitvā suvaṇṇabhāvaṃ ṇatvā: “Imāsaṃ kiñci adatvāva imaṃ pātiṃ harissāmī” ti: “Ayaṃ kiṃ agghati, aḍḍhamāsako pissā mūlaṃ na {1.112} hotī” ti bhūmiyaṃ khipitvā utṭhāyāsanā pakkāmi. Ekena pavisitvā nikkhantavīthiṃ itaro pavisitum labhatīti bodhisatto taṃ vīthiṃ pavisitvā: “Maṇike gaṇhatha, maṇike gaṇhathā” ti vicaranto tam-eva gharadvāraṃ pāpuṇi.

Puna sā kumārikā tatheva ayyikaṃ āha. Atha naṃ ayyikā: “Amma, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo pātiṃ bhūmiyaṃ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā” ti āha. Amma, so vāṇiyo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, appeva nāma naṃ gaṇheyyāti. Amma, tena hi pakkosāhīti. Sā taṃ pakkosi. Athassa gehaṃ pavisitvā nisinnassa taṃ pātiṃ adaṃsu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ṇatvā: “Amma, ayaṃ pāti sataṣaṇṇaṃ agghati, sataṣaṇṇagghanakabhaṇḍaṃ mayhaṃ hatthe natthī” ti āha. Ayya, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo: “Ayaṃ aḍḍhamāsakaṃ-pi na agghatī” ti vatvā bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puñṇena suvaṇṇapāti jātā bhavissati, mayaṃ imaṃ tuyhaṃ dema, kiñcideva no datvā imaṃ gahetvā yāhīti. Bodhisatto tasmīṃ khaṇe hatthagatāni pañca kahāpaṇasatāni pañcasatagghanakaṇca bhaṇḍaṃ sabbaṃ datvā: “Mayhaṃ imaṃ tulaṇca pasibbakaṇca aṭṭha ca kahāpaṇe dethā” ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So sīgham-eva nadītīraṃ gantvā nāvikkassa aṭṭha kahāpaṇe datvā nāvaṃ abhiruhi.

Tato lolavāṇiyo pi puna taṃ gehaṃ gantvā: “Āharatha taṃ pātiṃ, tumhākaṃ kiñcideva dassāmī” ti āha. Sā taṃ paribhāsītā: “Tvaṃ amhākaṃ sataṣaṇṇagghanikaṃ suvaṇṇapātiṃ aḍḍhamāsagghanikaṃ-pi na akāsi, tuyhaṃ

pana sāmikasadiso eko dhammiko vāṇijo amhākaṃ sahaṣsaṃ datvā taṃ ādāya gato” ti āha. Taṃ sutvāva: “Satasahassagghanikāya suvaṇṇapātiyā parihīnomhi, mahājānikaro vata me ayan”-ti sañjātabalavasoko satim paccupaṭṭhāpetum asakkonto {1.113} visaññi hutvā attano hatthagate kahāpaṇe ceva bhaṇḍikañca gharadvāre yeva vikiritvā nivāsanapārūpanaṃ pahāya tulādaṇḍaṃ muggaraṃ katvā ādāya bodhisattassa anupadaṃ pakkanto nadītīraṃ gantvā bodhisattaṃ gacchantaṃ disvā: “Ambho, nāvika, nāvaṃ nivattehi” ti āha. Bodhisatto pana: “Tāta, mā nivattayī” ti paṭisedhesi. Itarassa pi bodhisattaṃ gacchantaṃ passantasessa balavasoko udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahosi, mukhato lohitaṃ uggañchi, vāpikaddamo viya hadayaṃ phali. So bodhisatte āghātaṃ bandhitvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Idaṃ paṭhamāṃ devadattassa bodhisatte āghātabandhanaṃ. Bodhisatto dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Sammāsambuddho imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

**1. Idha ce naṃ virādhesi, saddhammassa niyāmataṃ,
Ciraṃ tvam anutappesi, serivāyaṃva vāṇijo ti.**

Tattha **idha ce naṃ virādhesi, saddhammassa niyāmataṃ**-ti imasmim sāsane etaṃ saddhammassa niyāmatāsāṅkhātaṃ sotāpattimaggaṃ virādhesi. Yadi virādhesi, vīriyaṃ ossajanto nādhigacchasi na paṭilabhasī ti attho. **Ciraṃ tvam anutappesi** ti evaṃ sante tvam dīghamaddhānaṃ socanto paridevanto anutappessasi, atha vā ossaṭṭhavīriyatāya ariyamaggassa virādhitattā dīgharattaṃ nirayādīsu uppanno nānappakārāni dukkhāni anubhavanto anutappissasi kilamissasīti ayamettha attho. Kathaṃ? **Serivāyaṃva vāṇijo ti**: “Serivā” ti evaṃnāmaṃ ayaṃ vāṇijo yathā. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā pubbe serivanāmaṃ vāṇijo satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapātiṃ labhitvā tassā gahaṇatthāya vīriyaṃ akatvā tato parihīno anutap pi, evam-eva tvam-pi imasmim sāsane paṭiyattasuvaṇṇapātisadisāṃ ariyamaggaṃ ossaṭṭhavīriyatāya anadhigacchanto tato parihīno dīgharattaṃ anutappissasi. Sace pana vīriyaṃ na ossajissasi, paṇḍitavāṇijo suvaṇṇapātiṃ viya mama sāsane navavidham-pi lokuttaradhammaṃ paṭilabhissasīti.

Evamassa {1.114} satthā arahattena kūṭaṃ gaṇhanto imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu aggaphale arahatte patiṭṭhāsi.

Satthā pi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: “tadā bālavāṇijo devadatto ahosi, paṇḍitavāṇijo pana aham-eva ahosin”-ti desanam niṭṭhāpesi.

Serivavāṇijajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 4 Cūlaseṭṭhi-jātakavaṇṇanā

Appakena pi medhāvī ti imam dhammadesanam bhagavā rājagham upanissāya jīvakambavane viharanto cūlapanthakattheram ārabha katesi.

Tattha cūlapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanaseṭṭhikulassa dhītā attano dāseneva saddhiṃ santhavam katvā: “Aññe pi me imam kammaṃ jāneyyun”-ti bhītā evamāha: “Amhehi imasmiṃ ṭhāne vasitum na sakkā, sace me mātāpitāro imam dosam jānissanti, khaṇḍākhāṇḍam karissanti, videsam gantvā vasissāmā” ti hatthasāram gahetvā aggadvārena nikkhamitvā: “Yattha vā tattha vā aññehi ajānanaṭṭhānam gantvā vasissāmā” ti ubho pi agamaṃsu.

Tesam ekasmiṃ ṭhāne vasantānam samvāsamanvāya tassā kucchiyam gabbho patiṭṭhāsi. Sā gabbhaparipākam āgamma sāmikena saddhiṃ mantesi: “Gabbho me paripākam gato, nātibandhuvirahite ṭhāne gabbhavuṭṭhānam nāma ubhinnam-pi amhākam dukkham-eva, kulageham-eva gacchāmā” ti. So: “Sacāham gamissāmi, jīvitam me natthī” ti cintetvā: “Ajja gacchāma, sve gacchāmā” ti divase atikkāmesi. Sā cintesi: “Ayaṃ bālo attano dosamahantatāya gantum na ussahati, mātāpitāro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā, mayā gantum vaṭṭati” ti. Sā tasmim gehā nikkhante gehaparikkhāram paṭisāmetvā attano kulagharam gatabhāvam anantaragehavāsīnam ārocetvā maggam paṭipajji.

Atha so puriso gharam āgato tam adisvā paṭivissake pucchitvā: “Kulagharam gatā” ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge sampāpuṇi. Tassā pi tattheva gabbhavuṭṭhānam ahosi. So: “Kim idam bhadde” ti pucchi. “Sāmi, eko putto jāto” ti. “Idāni kim karissāmā” ti? “Yassatthāya mayam kulagharam gaccheyyāma, tam kammaṃ antarāva nipphanam, tattha gantvā kim karissāma, nivattāmā” ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dārakassa panthe jātattā: “Panthako” ti nāmam akaṃsu. {1.115} Tassā na cirasseva aparo pi gabbho patiṭṭhahi. Sabbam purimanayeneva vitthāretabbam. Tassā pi dārakassa

panthe jātattā paṭhamajātassa: “Mahāpanthako” ti nāmaṃ katvā itarassa: “Cūḷapanthako” ti nāmaṃ akaṃsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasanaṭṭhānam-eva āgatā.

Tesaṃ tattha vasantānaṃ ayaṃ mahāpanthakadārako aññe dārake: “Cūḷapitā mahāpitā” ti, “ayyako ayyikā” ti ca vadante sutvā mātaraṃ pucchi: “Amma, aññe dārakā ‘cūḷapitā mahāpitā’ ti pi vadanti, ‘ayyako ayyikā’ ti pi vadanti, amhākaṃ nātakā natthī” ti. “Āma, tāta, tumhākaṃ ettha nātakā natthi, rājagahanagare pana vo dhanaseṭṭhi nāma ayyako, tattha tumhākaṃ bahū nātakā” ti. “Kasmā tattha na gacchatha, amma” ti? Sā attano agamanakāraṇaṃ puttassa akathetvā puttesu punappunaṃ kathentesu sāmikaṃ āha: “ime dārakā maṃ ativiya kilamenti, kiṃ no mātāpitāro disvā maṃsaṃ khādissanti, ehi dārakānaṃ ayyakakulaṃ dassessāmā” ti. “Ahaṃ sammukhā bhavituṃ na sakkhissāmi, taṃ pana tattha nayissāmī” ti. “Sādhu, ayya, yena kenaci upāyena dārakānaṃ ayyakakulam-eva daṭṭhuṃ vaṭṭatī” ti dve pi janā dārake ādāya anupubbena rājagahaṃ patvā nagaradvāre ekissā sālāya nivāsaṃ katvā dārakamātā dve dārake gahetvā āgatabhāvaṃ mātāpitūnaṃ ārocāpesi.

Te taṃ sāsaṇaṃ sutvā: “Samsāre vicarantānaṃ na putto na dhītā nāma natthi, te amhākaṃ mahāparādhikā, na sakkā tehi amhākaṃ cakkhupathe ṭhātuṃ, ettakaṃ pana dhaṇaṃ gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānaṃ gantvā jīvantu, dārake pana idha pesentū” ti. Seṭṭhidhītā mātāpitūhi pesitaṃ dhaṇaṃ gahetvā dārake āgatadūtānaṃ yeva hatthe datvā pesesi, dārakā ayyakakule vaḍḍhanti. Tesu cūḷapanthako atidaharo, mahāpanthako pana ayyakena saddhiṃ dasabalassa dhammakathaṃ sotuṃ gacchati. Tassa niccaṃ satthu sammukhā dhammaṃ suṇantassa pabbajjāya cittaṃ nami. So ayyakaṃ āha: “Sace tumhe sampaṭicchatha, ahaṃ pabbajeyyan”-ti. “Kiṃ vadesi, tāta, mayhaṃ sakalalokassa pi pabbajjāto taveva pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi, pabbaja tātā” ti sampaṭicchitvā satthu santikaṃ gato. Satthā: “Kiṃ mahāseṭṭhi dārako te laddho” ti. “Āma, bhante ayaṃ dārako mayhaṃ nattā, tumhākaṃ {1.116} santike pabbajāmīti vadatī” ti āha. Satthā aññataraṃ piṇḍacārikaṃ bhikkhuṃ: “Imaṃ dārakaṃ pabbājehī” ti āṇāpesi. Thero tassa tacapañcakakammaṭṭhānaṃ ācikkhitvā pabbājesi. So bahuṃ buddhavacanaṃ uggaṇhitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhi. Upasampanno hutvā yoniso manasikāre kammaṃ karonto arahattaṃ pāpuṇi.

So jhānasukhena, maggasukhena, phalasukhena vītināmento cintesi: “Sakkā nu kho imaṃ sukhaṃ cūḷapanthakassa dātun”-ti. Tato ayyakaseṭṭhiṃsa santikaṃ gantvā: “Mahāseṭṭhi sace tumhe sampaṭicchatha, ahaṃ cūḷapanthakaṃ pabbājeyyan”-ti āha. “Pabbājetha, bhante” ti. Thero cūḷapanthakadārakaṃ pabbājetvā dasasu sīlesu patiṭṭhāpesi. Cūḷapanthakasāmaṇero pabbajitvāva dandho ahosi.

**Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ, pāto siyā phullamavītagandhaṃ,
Aṅgīrasaṃ passa virocamaṇaṃ, tapantaṃ mādiccamivaṇṭalikkhe ti. (SN. 1.123,
AN. 5.195).**

Imaṃ ekagāthaṃ catūhi māsehi gaṇhituṃ nāsakkhi. So kira kassapasammāsambuddhakāle pabbajitvā pañṇavā hutvā aññatarassa dandhabhikkhuno uddesaggahaṇakāle parihāsakeḷiṃ akāsi. So bhikkhu tena parihāseṇa lajjito neva uddesaṃ gaṇhi, na sajjhāyamakāsi. Tena kammena ayaṃ pabbajitvāva dandho jāto, gahitagahitaṃ padaṃ uparūpari padaṃ gaṇhantassa nassati. Tassa ima-eva gāthaṃ gahetuṃ vāyamaṇtassa cattāro māsā atikkantā.

Atha naṃ mahāpanthako āha: “Cūḷapanthaka, tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo, catūhi māsehi ekam-pi gāthaṃ gahetuṃ na sakkosi, pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ pāpessasi, nikkhama ito” ti viharā nikkadḍhi. Cūḷapanthako buddhasāsane sinehena gihibhāvaṃ na pattheti. Tasmiṃkāle mahāpanthako bhuttuḍdesako hoti. Jīvako komārabhacco bahuṃ gandhamālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ sutvā utṭhāyāsanaṃ dasabalaṃ vanditvā mahāpanthakaṃ upasaṅkamitvā: “Kittakā, bhante, satthu santike bhikkhū” ti pucchi. “Pañcamattāni bhikkhusatāni” ti. “Sve, bhante, buddhappamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya amhākaṃ nivesane bhikkhaṃ gaṇhathā” ti. “Upāsaka, cūḷapanthako nāma bhikkhu dandho avirulhidhammo, taṃ ṭhapetvā sesānaṃ nimantanāṃ sampaṭicchāmi” ti {1.117} thero āha. Taṃ sutvā cūḷapanthako cintesi: “Thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantanāṃ sampaṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā sampaṭicchati, nissamsayaṃ mayhaṃ bhātikassa mayi cittaṃ bhinnaṃ bhavissati, kiṃ idāni mayhaṃ iminā sāsanaṇa, gihī hutvā dānādīni puñṇāni karonto jīvissāmi” ti.

So punadivase pātova: “Gihī bhavissāmi” ti pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokaṃ olokento imaṃ kāraṇaṃ disvā paṭhamataraṃ gantvā cūḷapanthakassa gamanamagge dvārakoṭṭhake caṅkamanto aṭṭhāsi. Cūḷapanthako gharaṃ gacchanto satthāraṃ disvā upasaṅkamitvā vandi. Atha naṃ satthā: “Kahaṃ

pana, tvaṃ cūḷapanthaka, imāya velāya gacchasī” ti āha. Bhātā maṃ, bhante, nikkadḍhati, tenāhaṃ vibbhamitum gacchāmīti. Cūḷapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātarā nikkadḍhito kasmā mama santikaṃ nāgañchi? Ehi kiṃ te gihibhāvena, mama santike bhavissasī” ti bhagavā cūḷapanthakaṃ ādāya gantvā gandhakuṭippamukhe nisīdāpetvā: “Cūḷapanthaka, tvaṃ puratthābhimukho hutvā imaṃ pilotikaṃ ‘rajoharaṇaṃ rajoharaṇa’-ti parimajjanto idheva hohī” ti iddhiyā abhisankhataṃ parisuddhaṃ pilotikākhaṇḍaṃ datvā kāle ārocite bhikkhusaṅghaparivuto jīvakassa gehaṃ gantvā paññattāsane nisīdi.

Cūḷapanthako pi sūriyaṃ olokeno taṃ pilotikākhaṇḍaṃ: “Rajoharaṇaṃ rajoharaṇa”-ti parimajjanto nisīdi, tassa taṃ pilotikākhaṇḍaṃ parimajjantassa parimajjantassa kiliṭṭhaṃ ahosi. Tato cintesi: “Idaṃ pilotikākhaṇḍaṃ ativiya parisuddhaṃ, imaṃ pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatim vijahitvā evaṃ kiliṭṭhaṃ jātaṃ, aniccā vata saṅkhārā” ti khayavayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vadḍhesi. Satthā: “Cūḷapanthakassa cittaṃ vipassanaṃ āruḷhaṇa”-ti ñatvā: “Cūḷapanthaka, tvaṃ etaṃ pilotikākhaṇḍaṃ-eva saṃkiliṭṭhaṃ rajorañjitaṃ jātanti mā saññaṃ kari, abbhantare pana te rāgarajādayo atthi, te harāhī” ti vatvā obhāsaṃ vissajjetvā purato nisinna viya paññāyamānarūpo hutvā imā gāthā abhāsi:

**Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati, rāgassetam adhivacanam rajoti,
Etaṃ rajam vippajahitva bhikkhavo, viharanti te vigatarajassa sāsane.**

**Doso {1.118} rajo na ca pana reṇu vuccati, dosassetam adhivacanam rajoti,
Etaṃ rajam vippajahitva bhikkhavo, viharanti te vigatarajassa sāsane.**

**Moho rajo na ca pana reṇu vuccati, mohassetam adhivacanam rajoti,
Etaṃ rajam vippajahitva bhikkhavo, viharanti te vigatarajassa sāsane ti.
(MNidd. 209, CNidd. 74).**

Gāthāpariyosāne cūḷapanthako saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi, paṭisambhidāhi yevassa tīṇi piṭakāni āgamaṃsu. So kira pubbe rājā hutvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto nalāṭato sede muccante parisuddhena sāṭakena nalāṭantaṃ puñchi, sāṭako kiliṭṭho ahosi. So: “Imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddho sāṭako pakatiṃ jahitvā kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṅkhārā” ti aniccasaññaṃ paṭilabhi. Tena kāraṇenassa rajoharaṇaṃ-eva paccayo jāto.

Jīvako pi kho komārabhacco dasabalassa dakkhiṇodakam upanāmesi. Satthā: “Nanu, jīvaka, vihāre bhikkhū atthī” ti hatthena pattam pidahi. Mahāpanthako: “Bhante, vihāre natthi bhikkhū” ti āha. Satthā: “Atthi jīvaka” ti āha. Jīvako: “Tena hi, bhāṇe, gaccha, vihāre bhikkhūnam atthibhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jānāhi” ti purisaṃ pesesi. Tasmim khaṇe cūḷapanthako: “Mayham bhātiko ‘vihāre bhikkhū natthī’ ti bhaṇati, vihāre bhikkhūnam atthibhāvamassa pakāsessāmī” ti sakalam ambavanam bhikkhūnam yeva pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammam karonti, ekacce rajanakammam, ekacce sajjhāyam karontīti evam aññamaññaṃ asadisam bhikkhusahassam māpesi. So puriso vihāre bahū bhikkhū disvā nivattitvā: “Ayya, sakalam ambavanam bhikkhūhi paripuṇṇam”-ti jīvakassa ārocesi. Thero pi kho tattheva:

Sahassakkhattumattānam, nimminivāna panthako,

Nisīdambavane ramme, yāva kālappavedanā ti. (Thag. 563).

Atha satthā tam purisaṃ āha: “vihāram gantvā ‘satthā cūḷapanthakam nāma pakkosati’ ti vadehi” ti. Tena gantvā tathāvutte: “Aham cūḷapanthako, aham cūḷapanthako” ti mukhasahassam utthahi. Puriso gantvā: “Sabbe pi kira te, bhante, cūḷapanthakā yeva nāmā” ti āha. Tena hi tvaṃ gantvā yo paṭhamam: “Aham cūḷapanthako” ti vadati, tam {1.119} hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissantīti. So tathā akāsi, tāvadeva sahassamattā bhikkhū antaradhāyimsu. Thero tena purisena saddhim agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne jīvakaṃ āmantesi: “Jīvaka, cūḷapanthakassa pattam gaṇha, ayaṃ te anumodanam karissati” ti. Jīvako tathā akāsi. Thero sīhanādam nadanto taruṇasīho viya tīṇi piṭakāni samkhobhetvā anumodanam akāsi.

Satthā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṅghaparivāro vihāram gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanaṃ gandhakuṭippamukhe ṭhatvā bhikkhusaṅghassa sugatovādam datvā kammaṭṭhānam kathetvā bhikkhusaṅgham uyyojetvā surabhiḡandhavāsitaṃ gandhakuṭim pavasitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyam upagato. Atha sāyanhasamaye dhammasabhāyam bhikkhū ito cito ca samosaritvā rattakambalasāṇim parikkhipantā viya nisīditvā satthu guṇakatham ārabhimso: “Āvuso, mahāpanthako cūḷapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto ‘catūhi māsehi ekagātham gaṇhitum na sakkoti, dandho ayan’-ti vihārā nikkadḍhi, sammāsambuddho pana attano anuttaradhammarājatāya ekasmim yevassa antarabhatte saha paṭisambhidāhi arahattam adāsi, tīṇi piṭakāni paṭisambhidāhi yeva āgatāni, aho buddhānam balaṃ nāma mahantan”-ti.

Atha bhagavā dhammasabhāyaṃ imaṃ kathāpavattiṃ ñatvā: “Aja mayā gantuṃ vaṭṭatī” ti buddhaseyyāya uṭṭhāya surattadupaṭṭaṃ nivāsetvā vijjulatam viya kāyabandhanam bandhitvā rattakambalasadisam sugatamahācīvaram pārūpitvā surabhiḡandhakuṭito nikkhamma mattavāraṇo viya sīhavikkantavilāsenā vijambhamāno sīho viya anantāya buddhalīlāya dhammasabham gantvā alaṅkatamaṇḍapamajjhe supaññattavarabuddhāsanam abhiruyha chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṃ obhāsayaṃāno yugandharamatthake bālasūriyo viya āsanamajjhe nisīdi. Sammāsambuddhe pana āgatamatte bhikkhusaṅgho katham pacchinditvā tuṅhī ahoṣi.

Satthā mudukena mettacittena parisam oloketvā: “Ayaṃ parisā ativiya sobhati, ekassa pi hatthakukkuccam vā pāḍakukkuccam vā ukkāṣitasaddo vā khipitasaddo vā natthi, sabbe pime buddhagāravena sagāravā buddhatejena tajjitā mayi āyukappam-pi akathetvā nisinne paṭhamam katham samuṭṭhāpetvā na kathessanti, kathāsamuṭṭhāpanavattam nāma mayāva jānītabbam, aham-eva paṭhamam kathessāmī” ti madhurena brahmāsareṇa bhikkhū āmantetvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, {1.120} etarahi kathāya sannisinṇā, kā ca pana vo antarākathā vipakatā” ti āha. Bhante, na mayam imasmim ṭhāne nisinnā aññam tiracchānakatham kathema, tumhākam yeva pana guṇe vaṇṇayamānā nisinnāma: “Āvuso mahāpanthako cūḷapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto ‘catūhi māsehi ekam gātham gaṇhitum na sakkoti, dandho ayan’-ti viharā nikkadḍhi, sammāsambuddho pana anuttaradhammarājatāya ekasmim yevassa antarabhatte saha paṭisambhidāhi arahattam adāsi, aho buddhānam balaṃ nāma mahantan”-ti. Satthā bhikkhūnam katham sutvā: “Bhikkhave, cūḷapanthako mam nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana mam nissāya bhogesu pi bhogamahantataṃ pāpuṇī” ti āha. Bhikkhū tassatthassa āvibhāvattham bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavāntareṇa paṭicchannam kāraṇam pākaṭam akāsi.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto seṭṭhiṭṭhānam labhitvā cūḷaseṭṭhi nāma ahoṣi, so paṇḍito byatto sabbanimittāni jānāti. So ekaḍivasam rājupaṭṭhānam gacchanto antaravīthiyam matamūsikam disvā taṅkhaṇaṇṇeva nakkhattam samānetvā idamāha: “Sakkā cakkhumatā kulaputtēna imaṃ undūram gahe tvā puttadārabharaṇaṅca kātuṃ kammante ca payojetun”-ti? Aññataro duggatakulaputto tam seṭṭhissa vacanam sutvā: “Nāyam ajānitvā kathessatī” ti tam mūsikam gahe tvā ekasmim āpaṇe biḷālassatthāya vikkiṇitvā kākaṇikam

labhitvā tāya kākaṇikāya phāṇitaṃ gahetvā ekena ghaṭena pānīyaṃ gaṇhi. So araṇṇato āgacchante mālākāre disvā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇḍaṃ datvā uḷuṅkena pānīyaṃ adāsi, te cassa ekekaṃ pupphamuṭṭhiṃ adaṃsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ pānīyaghaṭaṃ gahetvā pupphārāmam-eva gato. Tassa taṃ divasaṃ mālākārā aḍḍhacitake pupphagacche datvā agamaṃsu. So na cirasseva iminā upāyena aṭṭha kahāpaṇe labhi.

Puna ekasmiṃ vātavuṭṭhidivase rājuyyāne bahū sukkhadaṇḍakā ca sākā ca palāsaṃ vātena pātitaṃ hoti, uyyānapālo chaḍḍetum upāyaṃ na passati. {1.121} So tattha gantvā: “Sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ dassasi, ahaṃ te imāni sabbāni nīharissāmī” ti uyyānapālaṃ āha, so: “Gaṇha ayyā” ti sampañicchi. Cūlāntevāsiko dārakānaṃ kīḷanamaṇḍalaṃ gantvā phāṇitaṃ datvā muhuttana sabbāni dārupaṇṇāni nīharāpetvā uyyānavāre rāsiṃ kāresi. Tadā rājakumbhakāro rājakule bhājanānaṃ pacanatthāya dārūni pariyesamāno uyyānavāre tāni disvā tassa hatthato kiṇitvā gaṇhi. Taṃ divasaṃ cūlāntevāsiko dāruvikkayena soḷasa kahāpaṇe cāṭi-ādīni ca pañca bhājanāni labhi.

So catuvīsatiyā kahāpaṇesu jātesu: “Atthi ayaṃ upāyo mayhan”-ti nagaradvārato avidūre ṭhāne ekaṃ pānīyacāṭiṃ ṭhapetvā pañcasate tiṇahārake pānīyena upaṭṭhahi. Te āhaṃsu: “Samma, tvaṃ amhākaṃ bahūpakāro, kiṃ te karomā” ti? So: “Mayhaṃ kicce uppanne karissathā” ti vatvā ito cito ca vicaranto thalapathakammikena ca jalapathakammikena ca saddhiṃ mittasanthavaṃ akāsi. Tassa thalapathakammiko: “Sve imaṃ nagaraṃ assavaṇṇijako pañca assasatāni gahetvā āgamiṣsatī” ti ācikkhi. So tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: “Ajja mayhaṃ ekekaṃ tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkiṇṭhe attano tiṇaṃ mā vikkiṇṭhā” ti. Te: “Sādhū” ti sampañicchitvā pañca tiṇakalāpasatāni āharitvā tassa ghare pāpayiṃsu. Assavaṇṇijo sakalanagare assānaṃ gocaraṃ alabhitvā tassa sahasaṃ datvā taṃ tiṇaṃ gaṇhi.

Tato katipāhaccayenassa jalapathakammiko sahāyako ārocesi: “Paṭṭanamhi mahānāvā āgatā” ti. So: “Atthi ayaṃ upāyo” ti aṭṭhahi kahāpaṇehi sabbaparivārasampannaṃ tāvakālikaṃ rathaṃ gahetvā mahantena yasena nāvāpaṭṭanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvikaṃ saccakāraṃ datvā avidūre ṭhāne sāṇiyā parikkhipāpetvā nisinna purise āṇāpesi: “Bāhirato vāṇijesu āgatesu tatiyena paṭihārena maṃ ārocethā” ti. {1.122} “Nāvā āgatā” ti sutvā bārāṇasito satamattā vāṇijā: “Bhaṇḍaṃ gaṇhāmā” ti āgamiṃsu. Bhaṇḍaṃ tumhe

na labhissatha, asukaṭṭhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinnoti. Te taṃ sutvā tassa santikaṃ āgatā. Pādamūlikapurisā purimasāññāvasena tatiyena paṭihārena tesāṃ āgatabhāvaṃ ārocesuṃ. Te satamattā vāṇijā ekekaṃ sahaṣsaṃ datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā hutvā puna ekekaṃ sahaṣsaṃ datvā pattiṃ vissajjāpetvā bhaṇḍaṃ attano santakamakaṃsu.

Cūlāntevāsiko dve satasahassāni gaṇhitvā bārāṇasiṃ āgantvā: “Kataññunā me bhavitum vaṭṭatī” ti ekaṃ satasahassam gāhāpetvā cūlaseṭṭhissa samīpaṃ gato. Atha naṃ seṭṭhi: “Kiṃ te, tāta, katvā idaṃ dhanam laddhan”-ti pucchi. So: “Tumhehi kathitaupāye ṭhatvā catumāsambhantare yeva laddhan”-ti matamūsikaṃ ādiṃ katvā sabbaṃ vatthuṃ kathesi. Cūlaseṭṭhi tassa vacanaṃ sutvā: “Idāni evarūpaṃ dāraṃ mama santakaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti vayappattaṃ attano dhītaraṃ datvā sakalakuṭumbassa sāmikaṃ akāsi. So seṭṭhino accayena tasmīṃ nagare seṭṭhiṭṭhānaṃ labhi. Bodhisatto pi yathākammaṃ agamāsi.

Sammāsambuddho pi imaṃ dhammadesanaṃ kathetvā abhisambuddho va imaṃ gāthaṃ kathesi:

**1. Appakena pi medhāvī, pābhatena vicakkhaṇo,
Samuṭṭhāpeti attānaṃ, aṇuṃ aggimva sandhaman-ti.**

Tattha **appakenapī** ti thokena pi parittakena pi. **Medhāvī** ti paññavā. **Pābhatenā** ti bhaṇḍamūlena. **Vicakkhaṇo** ti vohāraṃ kusalo. **Samuṭṭhāpeti attānaṃ**-ti mahantaṃ dhanaṇca yasaṇca uppādetvā tattha attānaṃ saṇṭhāpeti patiṭṭhāpeti. Yathā kiṃ? **Aṇuṃ aggimva sandhaman**, yathā paṇḍitapuriso parittaṃ aggim anukkamena gomayacuṇṇādīni pakkhipitvā mukhavātena dhamanto samuṭṭhāpeti vaḍḍheti mahantaṃ aggikkhandhaṃ karoti, evam-eva paṇḍito thokaṃ-pi pābhatam labhitvā nānāupāyehi payojetvā dhanaṇca yasaṇca vaḍḍheti, {1.123} vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ patiṭṭhāpeti, tāya eva vā pana dhanayasamahantatāya attānaṃ samuṭṭhāpeti, abhiññātaṃ pākaṭaṃ karotī ti attho.

Iti bhagavā: “Bhikkhave, cūlapanthako maṃ nissāya idāni dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhogamahantataṃ pāpuṇī” ti evaṃ imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā cūlāntevāsiko cūlapanthako ahosi, cūlakaseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti desanaṃ niṭṭhāpesi.

Cūlaseṭṭhi jātakavaṇṇanā catutthā

Ja 5 Taṇḍulanāḷijātakavaṇṇanā

Kimagghati taṇḍulanāḷikā ti idaṃ satthā jetavane viharanto lāludāyittheraṃ ārabba kathesi. Tasmim̐ samaye āyasmā dabbo mallaputto saṅghassa bhattuddesako hoti. Tasmim̐ pāto va salākabhaddāni uddisamāne lāludāyittherassa kadāci varabhaddaṃ pāpuṇāti, kadāci lāmakabhaddaṃ. So lāmakabhaddassa pattadivase salākaggaṃ ākulaṃ karoti, “kiṃ dabbo va salākaṃ dātuṃ jānāti, amhe na jānāmā” ti vadati. Tasmim̐ salākaggaṃ ākulaṃ karonte: “Handa dāni tvam-eva salākaṃ dehī” ti salākapaṇḍitaṃ adāmsu. Tato paṭṭhāya so saṅghassa salākaṃ adāsi. Dento ca pana: “Idaṃ varabhaddaṃ”-ti vā: “Lāmakabhaddaṃ”-ti vā: “Asukavassagge varabhaddaṃ”-ti vā: “Asukavassagge lāmakabhaddaṃ”-ti vā na jānāti, ṭhitikaṃ karonto pi: “Asukavassagge ṭhitikā” ti na sallakkheti. Bhikkhūnaṃ ṭhitavelāya: “Imasmim̐ ṭhāne ayaṃ ṭhitikā ṭhitā, imasmim̐ ṭhāne ayaṃ”-ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā lekhaṃ kaḍḍhati. Punadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā, tesu mandataresu lekhaṃ heṭṭhā hoti, bahutareshu upari. So ṭhitikaṃ ajānanto lekhasāññāya salākaṃ deti.

Atha naṃ bhikkhū: “Āvuso, udāyi, lekhaṃ nāma heṭṭhā vā hoti upari vā, varabhaddaṃ pana asukavassagge ṭhitaṃ, lāmakabhaddaṃ asukavassagge” ti āhaṃsu. So bhikkhū paṭippharanto: “Yadi evaṃ ayaṃ lekhaṃ kasmā evaṃ ṭhitā, kiṃ ahaṃ tumhākaṃ saddahāmi, imissā lekhaṃ saddahāmī” ti vadati. Atha naṃ daharā ca sāmaṇera ca: “Āvuso lāludāyi {1.124} tayi salākaṃ dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvam̐ dātuṃ anucchaviko, gaccha ito” ti salākaggato nikkakḍḍhiṃsu. Tasmim̐ khaṇe salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ ahosi. Taṃ sutvā satthā ānandattheraṃ pucchi: “Ānanda, salākagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃ saddo nāmeso” ti. Thero tathāgatassa tamatthaṃ ārocesi. “Ānanda, na idāneva lāludāyi attano bālatāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsiyevā” ti āha. Thero tassatthassa āvibhāvatthaṃ bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākāṇaṃ akāsi.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasiyaṃ brahmadatto rājā ahosi. Tadā amhākaṃ bodhisatto tassa agghāpaniko ahosi. Hatthiassādini ceva maṇisuvāṇṇādini ca agghāpesi, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ bhaṇḍānurūpam-eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatitāya evaṃ cintesi: “Ayaṃ agghāpaniko evaṃ agghāpento na cirasseva mama gehe dhanam̐ parikkhayaṃ gamessati, aññaṃ agghāpanikaṃ karissāmī” ti. So sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṃ olokento

ekam gāmikamanussam lolabālam rājaṅgaṇena gacchantam disvā: “Esa mayham agghāpanikakammam kātum sakkhissati” ti tam pakkosāpetvā: “Sakkhissasi, bhaṇe, amhākam agghāpanikakammam kātun”-ti āha. Sakkhissāmi, devā ti. Rājā attano dhanarakkhaṇatthāya tam bālam agghāpanikakamme ṭhapesi. Tato paṭṭhāya so bālo hatthiassādīni agghāpento aggham hāpetvā yathāruciya katheti. Tassa ṭhānantare ṭhitattā yam so katheti, tam-eva mūlam hoti.

Tasmim kāle uttarāpathato eko assavāṇijo pañca assasatāni ānesi. Rājā tam purisam pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannam assasatānam ekam taṇḍulanālikam agghamakāsi. Katvā ca pana: “Assavāṇijassa ekam taṇḍulanālikam dethā” ti vatvā asse assasālāyam {1.125} saṇṭhāpesi. Assavāṇijo porāṇaagghāpanikassa santikam gantvā tam pavattim ārocetvā: “Idāni kim kattabban”-ti pucchi. So āha: “Tassa purisassa lañjam datvā evam pucchatha ‘amhākam tāva assā ekam taṇḍulanālikam agghantīti nātametaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya aggham jānitukāmamhā, sakkhissatha no rañño santike ṭhatvā sā taṇḍulanālikā idam nāma agghatīti vattu’nti, sace sakkomīti vadati, tam gahetvā rañño santikam gacchatha, aham-pi tattha āgamissāmī” ti.

Assavāṇijo: “Sādhū” ti bodhisattassa vacanam sampañcchitvā agghāpanikassa lañjam datvā tamattham ārocesi. So lañjam labhitvāva: “Sakkhissāmi taṇḍulanālim agghāpetun”-ti. “Tena hi gacchāma rājakulan”-ti tam ādāya rañño santikam agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahū amaccā agamimsu. Assavāṇijo rājānam vanditvā āha: “deva, pañcannam assasatānam ekam taṇḍulanālim agghanakabhāvam jānāma, sā pana taṇḍulanāli kim agghatīti agghāpanikam pucchatha devā” ti. Rājā tam pavattim ajānanto: “Ambho agghāpanika, pañca assasatāni kim agghanti” ti pucchi. Taṇḍulanālim, devā ti. “Hotu, bhaṇe, assā tāva taṇḍulanālim agghantu. Sā pana kim agghati taṇḍulanālikā” ti pucchi. So bālapuriso: “Bārāṇasim santarabāhiram agghati taṇḍulanālikā” ti āha. So kira pubbe rājānam anuvattanto ekam taṇḍulanālim assānam agghamakāsi. Puna vāṇijassa hatthato lañjam labhitvā tassā taṇḍulanālikāya bārāṇasim santarabāhiram agghamakāsi. Tadā pana bārāṇasiyā pākāraparikkhepo dvādasayojaniko hoti. Idamassa antaram, bāhiram pana tiyojanasatikam raṭṭham. Iti so bālo evam mahantam bārāṇasim santarabāhiram taṇḍulanālikāya agghamakāsi.

Tam sutvā amaccā paṇim {1.126} paharitvā hasamānā: “Mayam pubbe pathaviṇca rajjaṇca anagghanti saññino ahumha, evam mahantam kira sarājakaṃ

bārāṇasirajjam taṇḍulanālīmattam agghati, aho agghāpanikassa nāṇasampadā. Kham ettakam kalam ayam agghāpaniko vihāsi, amhākam raṇṇo eva anucchaviko” ti parihāsam akamsu:

**1. Kimagghati taṇḍulanālīkāyam, assāna mūlāya vadehi rāja,
Bārāṇasim santarabāhiram, ayamagghati taṇḍulanālīkā ti.**

Tasmiṃ kālē rājā lajjito tam bālam nikkadḍhāpetvā bodhisattasseva agghāpanikaṭṭhānam adāsi. Bodhisatto pi yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Tadā gāmikabālaagghāpaniko lāludāyī ahosi, paṇḍitaagghāpaniko pana aham-eva ahosin”-ti desanam niṭṭhāpesi.

Taṇḍulanālījātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 6 Devadhammajātakavaṇṇanā

Hiriottappasampannā ti idam bhagavā jetavane viharanto aññataram bahubhaṇḍikam bhikkhum ārabba katesi. Sāvatthivāsī kireko kuṭumbiko bhariyāya kālakatāya pabbajī. So pabbajanto attano pariveṇaṇca aggisālaṇca bhaṇḍagabbhaṇca kāretvā bhaṇḍagabbham sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbajī. Pabbajitvā ca pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitam āharam pacāpetvā bhuñjati, bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṃ aññam nivāsanapārūpanam hoti, divā aññam. Vihārapaccante vasati. Tassekadivasam cīvarapaccattharaṇādīni nīharitvā pariveṇe pattharivā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanacārikam āhiṇḍantā pariveṇam gantvā cīvarādīni disvā: “Kassimānī” ti pucchimsu. So: “Mayham, āvuso” ti āha. “Āvuso, idam-pi cīvaram, idam-pi nivāsanam, idam-pi paccattharaṇam, sabbam tuyhamevā” ti? “Āma mayhamevā” ti. “Āvuso bhagavatā tīṇi cīvarāni anuññātāni, tvaṃ evam appicchassa buddhassa sāsane pabbajitvā evam bahuparikkhāro jāto, ehi tam dasabalassa santikam nessāmā” ti tam ādāya satthu santikam agamaṃsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ nu kho, bhikkhave, {1.127} anicchamānakam yeva bhikkhum gaṇhitvā āgatatthā” ti āha. “Bhante, ayam bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro” ti. “Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo” ti? “Saccam, bhagavā” ti. “Kasmā pana tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto”? “Nanu aham appicchatāya santuṭṭhitāya pavivekassa vīriyārambhassa vaṇṇam vadāmī” ti. So

satthu vacanaṃ sutvā kupito: “Iminā dāni nīhārena carissāmī” ti pārupanaṃ chaḍḍetvā parisamajjhe ekacīvaro aṭṭhāsi.

Atha naṃ satthā upatthambhayamāno: “Nanu tvaṃ bhikkhu pubbe hirottappagavesako dakarakkhasakāle pi hirottappaṃ gavesamāno dvādasa saṃvaccharāni vihāsi, atha kasmā idāni evaṃ garuke buddhasāsane pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanaṃ chaḍḍetvā hirottappaṃ pahāya ṭhitosī” ti? So satthu vacanaṃ sutvā hirottappaṃ paccupaṭṭhāpetvā taṃ cīvaraṃ pārupitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Bhikkhū tassatthassa āvibhāvatthaṃ bhagavantaṃ yācimsu, bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma rājā ahosi. Tadā bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa nāmaggaṇadivase: “Mahisāsakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle rañño añño pi putto jāto, tassa: “Candakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle bodhisattassa mātā kālamakāsi, rājā aññaṃ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. Sā rañño piyā ahosi manāpā, sā pi saṃvāsamanvāya ekaṃ puttaṃ vijāyī, “sūriyakumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttaṃ disvā tuṭṭhacitto: “Bhadde, puttassa te varaṃ dammī” ti āha. Devī, varaṃ icchitakāle gahetabbaṃ katvā ṭhapesi. Sā putte vayappatte rājānaṃ āha: “devena mayhaṃ puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me rajjaṃ dehī” ti. Rājā: “Mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjaṃ dātun”-ti paṭikkhipitvā pi taṃ punappunaṃ yācamānaṃ-eva disvā: “Ayaṃ mayhaṃ {1.128} puttānaṃ pāpakam-pi cinteyyā” ti putte pakkosāpetvā āha: “tātā, ahaṃ sūriyakumārassa jātakāle varaṃ adāsim. Idānissa mātā rajjaṃ yācati, ahaṃ tassa na dātukāmo, mātugāmo nāma pāpo, tumhākaṃ pāpakam-pi cinteyya, tumhe araññaṃ pavisitvā mama accayena kulasantake nagare rajjaṃ kareyyāthā” ti roditvā kanditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te pitaraṃ vanditvā pāsādā otarante rājaṅgaṇe kīḷamāno sūriyakumāro disvā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Aham-pi bhātikehi saddhiṃ gamissāmī” ti tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te himavantaṃ pavisimsu.

Bodhisatto maggā okkamma rukkhamaṇe nisīditvā sūriyakumāraṃ āmantesi: “Tāta sūriyakumāra, etaṃ saraṃ gantvā nhatvā ca pivitvā ca paduminipaṇṇehi amhākaṃ-pi pāṇīyaṃ ānehī” ti. Taṃ pana saraṃ vessavaṇassa santikā ekena dakarakkhasena laddhaṃ hoti, vessavaṇo ca taṃ āha: “ṭhapetvā

devadhammajānanake ye aññe imaṃ saraṃ otaranti, te khādituṃ labhasi. Anotiṇṇe na labhasi” ti. Tato paṭṭhāya so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti, te devadhamme pucchitvā ye na jānanti, te khādati. Atha kho sūriyakumāro taṃ saraṃ gantvā avīmaṃsitvāva otari. Atha naṃ so rakkhaso gahetvā: “Devadhamme jānāsī” ti pucchi. So: “Devadhammā nāma candimasūriyā” ti āha. Atha naṃ: “Tvam devadhamme na jānāsī” ti vatvā udakaṃ pavesetvā attano vasanaṭṭhāne ṭhapesi. Bodhisatto pi taṃ aticirāyantaṃ disvā candakumāraṃ pesesi. Rakkhaso tam-pi gahetvā: “Devadhamme jānāsī” ti pucchi. “Āma jānāmi, devadhammā nāma catasso disā” ti. Rakkhaso: “Na tvam devadhamme jānāsī” ti tam-pi gahetvā tattheva ṭhapesi.

Bodhisatto tasmim-pi cirāyante: “Ekena antarāyena bhavitabban”-ti sayam tattha gantvā dvinnam-pi otaraṇapadavaḷaṇjaṃ {1.129} disvā: “Rakkhasapariggahitena iminā sarena bhavitabban”-ti khaggaṃ sannayhitvā dhanuṃ gahetvā aṭṭhāsī. Dakarakkhaso bodhisattaṃ udakaṃ anotarantaṃ disvā vanakammikapuriso viya hutvā bodhisattaṃ āha: “bho, purisa, tvam maggakilanto kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nhatvā pivitvā bhisamuḷālaṃ khāditvā pupphāni piḷandhitvā yathāsukhaṃ na gacchasī” ti? Bodhisatto taṃ disvā: “Eso yakkho bhavissatī” ti ṇatvā: “Tayā me bhātikā gahitā” ti āha. “Āma, gahitā” ti. “Kiṃ kārāṇā” ti? “Ahaṃ imaṃ saraṃ otiṇṇake labhāmī” ti. “Kiṃ pana sabbeva labhasī” ti? “Ye devadhamme jānanti, te ṭhapetvā avasese labhāmī” ti. “Atthi pana te devadhammehi attho” ti? “Āma, atthī” ti. “Yadi evaṃ ahaṃ te devadhamme kathessāmī” ti. “Tena hi kathehi, ahaṃ devadhamme suṇissāmī” ti. Bodhisatto āha: “Ahaṃ devadhamme katheyyaṃ, kiliṭṭhagatto panamhī” ti. Yakkho bodhisattaṃ nhāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pānīyaṃ pāyetvā pupphāni piḷandhāpetvā gandhehi vilimpāpetvā alaṅkatamaṇḍapamajjhe pallaṅkaṃ attharitvā adāsī.

Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādamūle nisīdāpetvā: “Tena hi ohitasoto sakkaccaṃ devadhamme suṇāhī” ti imaṃ gāthamāha.

**1. Hiriottappasampannā, sukkadhammasamāhitā,
Santo sappurisā loke, devadhammāti vuccare ti.**

Tattha **hiriottappasampannā** ti hiriyā ca ottappena ca samannāgatā. Tesu kāyaduccarītādīhi hiriyatīti hirī, lajjāyetam adhivacanaṃ. Tehi yeva ottappatīti ottappaṃ, pāpato ubbegassetam adhivacanaṃ. Tattha ajjhattasamuṭṭhānā hirī, bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappaṃ. Attādhipeyyā

hirī, lokādhīpateyyaṃ ottappaṃ. Lajjāsabhāvasaṇṭhitā hirī,
bhayasabhāvasaṇṭhitaṃ ottappaṃ. Sappatissavalakkhaṇā hirī,
vajjabhīrukabhayaḍassāvilakkhaṇaṃ ottappaṃ.

Tattha ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ catūhi kāraṇehi samuṭṭhāpeti: jātiṃ
paccavekkhitvā vayaṃ paccavekkhitvā {1.130} sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā
bāhusaccaṃ paccavekkhitvā. Kathaṃ? “Pāpakaraṇaṃ nāmetaṃ na
jātisampannaṃ kammaṃ, hīnājaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ kammaṃ, mādisassa
jātisampannaṃ idāṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan”-ti evaṃ tāva jātiṃ
paccavekkhitvā paṇātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti. Tathā:
“Pāpakaraṇaṃ nāmetaṃ daharehi kattaḃbaṃ kammaṃ, mādisassa vaye
ṭhitassa idāṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan”-ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā
paṇātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti. Tathā: “Pāpakammaṃ
nāmetaṃ dubbala-jātikānaṃ kammaṃ, mādisassa sūrabhāvasampannaṃ idāṃ
kammaṃ kātuṃ na yuttan”-ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā
paṇātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti. Tathā: “Pāpakammaṃ
nāmetaṃ andhabālānaṃ kammaṃ, na paṇḍitānaṃ, mādisassa paṇḍitassa
bahussutassa idāṃ kammaṃ kātuṃ na yuttan”-ti evaṃ bāhusaccaṃ
paccavekkhitvā paṇātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti. Evaṃ
ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ catūhi kāraṇehi samuṭṭhāpeti. Samuṭṭhāpetvā ca
pana attano citte hiriṃ pavesetvā pāpakammaṃ na karoti. Evaṃ hirī
ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti.

Kathaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma? “Sace tvaṃ pāpakammaṃ
karissasi, catūsu parisāsu garahappatto bhavissasi.

**Garahissanti taṃ viññū, asuciṃ nāgariko yathā,
Vajjito sīlavantehi, kathaṃ bhikkhu karissasī ti.
(Dhs-A. balarāsivaṇṇanā).**

Evaṃ paccavekkhanto hi bahiddhāsamuṭṭhitena ottappena pāpakammaṃ na
karoti. Evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma hoti.

Kathaṃ hirī attādhīpateyyā nāma? Idhekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ
jeṭṭhakaṃ katvā: “Mādisassa saddhāpabbajitassa bahussutassa
dhutaṅgadhārassa na yuttaṃ pāpakammaṃ kātun”-ti pāpaṃ na karoti. Evaṃ
hirī attādhīpateyyā nāma hoti. Tenāha bhagavā:

“So attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalaṃ pajahati, kusalaṃ bhāveti. Sāvajjaṃ pajahati, anavajjaṃ bhāveti. Suddhamattānaṃ pariharatī” ti (AN. 3.40).

Kathaṃ ottappaṃ lokādhipeyyaṃ nāma? Idhekacco kulaputto lokam adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā pāpakammaṃ na karoti. Yathāha:

“Mahā kho panāyaṃ lokasannivāso. Mahantasmiṃ kho pana lokasannivāse santi samaṇabrāhmaṇā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduno, te dūrato pi passanti, āsannā pi na dissanti, cetasā pi cittaṃ jānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti ‘passatha bho, imaṃ kulaputtaṃ, saddhā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno vokiṇṇo viharati pāpakehi akusalehi dhammehī’ ti.

“Santi devatā iddhimantiyo dibbacakkhukā paracittaviduniyo, tā dūrato pi passanti, āsannā pi na dissanti, cetasā pi cittaṃ jānanti, tā pi maṃ evaṃ jānissanti ‘passatha bho, imaṃ kulaputtaṃ, saddhā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito {1.131} samāno vokiṇṇo viharati pāpakehi akusalehi dhammehī’ ti. So lokam yeva adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ karitvā akusalaṃ pajahati, kusalaṃ bhāveti. Sāvajjaṃ pajahati, anavajjaṃ bhāveti. Suddhamattānaṃ pariharatī” ti (AN. 3.40).

Evaṃ ottappaṃ lokādhipeyyaṃ nāma hoti.

“Lajjāsabhāvasaṇṭhitā hirī, bhayasabhāvasaṇṭhitam ottappaṃ”-ti ettha pana **lajjā** ti lajjanākāro, tena sabhāvena saṇṭhitā hirī. **Bhayan**-ti apāyabhayaṃ, tena sabhāvena saṇṭhitam ottappaṃ. Tadubhayam-pi pāpaparivajjane pākaṭam hoti. Ekacco hi yathā nāmeko kulaputto uccārapassāvādīni karonto lajjitabbayuttakaṃ ekaṃ disvā lajjanākārappatto bhaveyya hīlito, evamevaṃ ajjhataṃ lajjidhammaṃ okkamitvā pāpakammaṃ na karoti. Ekacco apāyabhayaabhīto hutvā pāpakammaṃ na karoti. Tatridaṃ opammaṃ: yathā hi dvīsu ayoguḷesu eko sītalo bhaveyya gūthamakkhito, eko uṇho āditto. Tattha paṇḍito sītalaṃ gūthamakkhitattā jigucchanto na gaṇhāti, itaraṃ dāhabhayena. Tattha sītalaṃ gūthamakkhitassa jigucchāya agaṇhanaṃ viya ajjhataṃ lajjidhammaṃ okkamitvā pāpassa akaraṇaṃ, uṇhassa dāhabhayena agaṇhanaṃ viya apāyabhayaṃ pāpassa akaraṇaṃ veditabbaṃ.

“Sappatissavalakkhaṇā hirī, vajjabhīrukabhayaḍassāvilakkhaṇam ottappaṃ”-ti idam-pi dvayaṃ pāpaparivajjane yeva pākaṭam hoti. Ekacco hi jātimahattapaccavekkhaṇā, satthumahattapaccavekkhaṇā, dāyajjamahattapaccavekkhaṇā, sabrahmacārimahattapaccavekkhaṇāti catūhi kāraṇehi sappatissavalakkhaṇaṃ hiriṃ samuṭṭhāpetvā pāpaṃ na karoti. Ekacco attānuvādhayaṃ, parānuvādhayaṃ, daṇḍabhayaṃ,

duggatibhayanti catūhi kāraṇehi vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṃ
ottappaṃ samuṭṭhāpetvā pāpaṃ na karoti. Tattha
jātimahattapaccavekkhaṇādīni ceva attānuvādabhayādīni ca vitthāretvā
kathetabbāni. Tesāṃ vitthāro aṅguttaranikāyaṭṭhakathāyaṃ vutto.

Sukkadhammasamāhitā ti idam-eva hirottappaṃ ādim katvā kattabbā
kusalā dhammā sukkadhammā nāma, te sabbasaṅgāhakanayena
catubhūmakalokiyalokuttaradhammā. Tehi samāhitā samannāgatā ti attho.

Santo sappurisā loko ti kāyakammādīnaṃ santatāya santo,
kataññukataveditāya sobhanā purisāti sappurisā. **Loko** pana saṅkhāraloko,
sattaloko, okāsaloko, khandhaloko, āyatanaloko, dhātulokoti anekavidho.
Tattha: “Eko loko sabbe sattā āhāraṭṭhitikā ...pe... aṭṭhārasa lokā aṭṭhārasa
dhātuyo” ti (Ps. 1.112) ettha saṅkhāraloko vutto. Khandhalokādayo
tadantogadhā yeva. “Ayaṃ loko paraloko, devaloko manussaloko” ti ādīsu
(MNidd. 3; CNidd. 2) pana sattaloko vutto.

Yāvatā {1.132} **candimasūriyā, pariharanti disā bhanti virocamānā,**
Tāva sahasadhā loko, ettha te vattate vaso ti.
(MN. 49.503).

Ettha okāsaloko vutto. Tesu idha sattaloko adhippeto. Sattalokasmiñhi ye
evarūpā sappurisā, te **devadhammā** ti vuccanti.

Tattha **devā** ti sammutidevā, upapattidevā, visuddhidevā ti tividhā. Tesu
mahāsammatākālato paṭṭhāya lokena: “Devā” ti sammatattā
rājarājakumārādayo **sammutidevā** nāma. Devaloke uppannā **upapattidevā**
nāma. Khīṇāsavā pana **visuddhidevā** nāma. Vuttam-pi cetam:

“Sammutidevā nāma rājāno deviyo rājakumārā. Upapattidevā nāma
bhummadeve upādāya taduttaridevā. Visuddhidevā nāma buddhā
paccekabuddhā khīṇāsavā” ti (CNidd. 32; 119).

Imesaṃ devānaṃ dhammāti **devadhammā**. **Vuccare** ti vuccanti.
Hirottappamūlakā hi kusalā dhammā kulasampadāya ceva devaloke
nibbattiyā ca visuddhibhāvassa ca kāraṇattā kāraṇaṭṭhena tividhānam-pi
tesaṃ devānaṃ dhammāti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā
puggalā pi devadhammā. Tasmā puggalādhiṭṭhānadesanāya te dhamme
dassento: “Santo sappurisā loko, devadhammāti vuccare” ti āha.

Yakkho imaṃ dhammadesanaṃ sutvā pasannacitto bodhisattaṃ āha: “paṇḍita,
ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātaraṃ demi, kataraṃ ānemī” ti?

“Kaniṭṭhaṃ ānehī” ti. “Paṇḍita, tvaṃ kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na
pana tesu vattasī” ti. “Kiṃ kāraṇā” ti? “Yaṃkāraṇā jeṭṭhakaṃ ṭhapetvā

kaniṭṭhaṃ āṇāpento jeṭṭhāpacāyikakammaṃ na karosī” ti. Devadhamme cāhaṃ, yakkha, jānāmi, tesu ca vattāmi. Mayañhi imaṃ araññaṃ etaṃ nissāya pavitṭhā. Etassa hi atthāya amhākaṃ pitaraṃ etassa mātā rajjaṃ yāci, amhākaṃ pana pitā taṃ varaṃ adatvā amhākaṃ anurakkhaṇatthāya araññavāsaṃ anujāni. So kumāro anuvattitvā amhehi saddhiṃ āgato. “Taṃ araññaṃ eko yakkho khādī” ti vutte pi na koci saddahissati, tenāhaṃ garahabhayabhīto tam-eva āṇāpemīti. “Sādhū sādhu paṇḍita, tvaṃ devadhamme ca jānāsi, tesu ca vattasī” ti {1.133} pasanno yakkho bodhisattassa sādhukāraṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsi.

Atha naṃ bodhisatto āha: “samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammaena paresaṃ maṃsalohitakhādako yakkho hutvā nibbatto, idāni pi pāpam-eva karosi, idaṃ te pāpakammaṃ nirayādīhi muccituṃ okāsaṃ na dassati, tasmā ito paṭṭhāya pāpaṃ pahāya kusalaṃ karohī” ti. Asakkhi ca pana taṃ dametuṃ. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena saṃvihitārakkho tattheva vasanto ekadivasaṃ nakkhattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ ñatvā yakkhaṃ ādāya bārāṇasiṃ gantvā rajjaṃ gahetvā candakumārassa oparajjaṃ, sūriyakumārassa senāpatiṭṭhānaṃ, datvā yakkhassa ramaṇīye ṭhāne āyatanaṃ kāretvā, yathā so aggamaṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃca labhati, tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sammāsambuddho pi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā dakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu ahoṣi, sūriyakumāro ānando, candakumāro sārīputto, jeṭṭhakabhātā mahisāsakumāro pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Devadhammajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 7 Kaṭṭhahārijātakavaṇṇanā

Putto tyāhaṃ mahārājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto vāsabhakhattiyaṃ ārabba kathesi. Vāsabhakhattiyaṃ vatthu dvādasakanipāte bhaddasālaajātake (Ja. 465) āvi bhavissati. Sā kira mahānāmaṃsa sakkassa dhītā nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṃ jātā kosalarājassa aggamahesī ahoṣi. Sā rañño puttaṃ vijāyi. Rājā panassā pacchā dāsibhāvaṃ ñatvā ṭhānaṃ parihāpesi, puttassa viṭaṭṭubhassā pi ṭhānaṃ parihāpesi yeva. Te ubho pi antonivesane yeva vasanti.

Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā pubbaṇhasamaye pañcasatabhikkhuparivuto ^{1.134} rañño nivesanaṃ gantvā paññattāsane nisīditvā: “Mahārāja, kahaṃ vāsabhakhattiyā” ti āha. “Rājā taṃ kāraṇaṃ ārocesi. Mahārāja vāsabhakhattiyā kassa dhītā” ti? “Mahānāmassa bhante” ti. “Āgacchamānā kassa āgatā” ti? “Mayhaṃ bhante” ti. Mahārāja sā rañño dhītā, rañño va āgatā, rājānaṃ yeva paṭicca puttaṃ labhi, so putto kiṃkāraṇā pitu santakassa rajjassa sāmiko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismim-pi puttaṃ labhitvā puttassa rajjaṃ adamsūti. Rājā tassatthassāvibhāvatthāya bhagavantaṃ yāci, bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rājā mahantena yasena uyyānaṃ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasaṇḍe gāyitvā dārūni uddharamānaṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto saṃvāsaṃ kappesi. Taṅkhaṇaṇṇeva bodhisatto tassā kucchiyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi, tāvadeva tassā vajirapūritā viya garukā kucchi ahosi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā: “Gabbho me, deva, paṭiṭṭhito” ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṃ datvā: “Sace dhītā hoti, imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti, aṅgulimuddikāya saddhiṃ mama santikaṃ āneyyāsi” ti vatvā pakkāmi.

Sā pi paripakkagabbhā bodhisattaṃ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle kīlāmaṇḍale kīlāntassa evaṃ vattāro honti: “Nippitikenamhā pahaṭā” ti. Taṃ sutvā bodhisatto mātu santikaṃ gantvā: “Amma, ko mayhaṃ pitā” ti pucchi. “Tāta, tvaṃ bārāṇasirañño putto” ti. “Amma, atthi pana koci sakkhī” ti? Tāta rājā imaṃ muddikaṃ datvā: “Sace dhītā hoti, imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti, imāya aṅgulimuddikāya saddhiṃ āneyyāsi” ti vatvā gatoti. “Amma, evaṃ sante kasmā maṃ pitu santikaṃ na nesī” ti. ^{1.135} Sā puttassa ajjhāsayaṃ ñatvā rājadvāraṃ gantvā rañño ārocāpesi. Rañña ca pakkosāpitā pavisitvā rājānaṃ vanditvā: “Ayaṃ te, deva, putto” ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya: “Na mayhaṃ putto” ti āha. “Ayaṃ te, deva, muddikā, imaṃ sañjānāsi” ti. “Ayaṃ-pi mayhaṃ muddikā na hotī” ti. “Deva, idāni ṭhapetvā saccakiriyaṃ añño mama sakkhī natthi, sacāyaṃ dārako tumhe paṭicca jāto, ākāse tiṭṭhatu, no ce, bhūmiyaṃ patitvā maratū” ti bodhisattassa pāde gahetvā ākāse khi pi. Bodhisatto ākāse pallaṅkamābhujitvā nisinno madhurassarena pitu dhammaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**1. Putto tyāhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ posa janādhīpa,
Aññe pi devo posetī, kiñca devo sakam pajan-ti.**

Tattha **putto tyāhan**-ti putto te ahaṃ. Putto ca nāmesa atrajo, khettajo, antevāsiko, dinnakoti catubbidho. Tattha attānaṃ paṭicca jāto **atrajo** nāma. Sayanapiṭṭhe pallaṅke ureti evaṃ-ādīsu nibbatto **khettajo** nāma. Santike sippuggaṇṇhanako **antevāsiko** nāma. Posāvanatthāya dinno **dinnako** nāma. Idha pana atrajaṃ sandhāya: “Putto” ti vuttaṃ. Catūhi saṅgahavatthūhi janāṃ rañjetīti rājā, mahanto rājā **mahārājā**. Tamālapanto āha: “**Mahārājā**” ti. **Tvaṃ maṃ posa janādhīpā** ti janādhīpa mahājanajeṭṭhaka tvaṃ maṃ posa bharassu vaḍḍhehi. **Aññe pi devo posetī** ti aññe pi hatthibandhādayo manusse, hatthiassādayo tiracchānagate ca bahujane devo posetī. **Kiñca devo sakam pajan**-ti ettha pana **kiñcā** ti garahatthe ca anuggaṇṇatthe ca nipāto. “Sakam pajam attano puttaṃ maṃ devo na posetī” ti vadanto garahati nāma, “aññe bahujane posetī” ti vadanto anuggaṇṇati nāma. Iti bodhisatto garahanto pi anuggaṇṇanto pi: “Kiñca devo sakam pajan”-ti āha.

Rājā bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṃ dhammaṃ desentassa sutvā: “Ehi, tātā” ti hatthaṃ pasāresi, “aham-eva posessāmi, aham-eva posessāmi” ti hatthasahassaṃ pasāriyittha. Bodhisatto {1.136} aññassa hatthe anotaritvā rañño va hatthe otaritvā aṅke nisīdi. Rājā tassa oparajjaṃ datvā mātaraṃ aggamahesiṃ akāsi. So pitu accayena kaṭṭhavāhanarājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā kosalarañño imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā mātā mahāmāyā ahoṣi, pitā suddhodanamahārājā, kaṭṭhavāhanarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kaṭṭhahārijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 8 Gāmaṇijātakavaṇṇanā

Api ataramānānan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabba katesi. Imasmiṃ pana jātake paccuppannavatthu ca atītavatthu ca ekādasakanipāte saṃvarajātake (Ja. 462) āvi bhavissati.

So kira sāvatthivāsī kulaputto satthu dhammaḍḍesaṇaṃ sutvā pabbajitvā laddhūpasampado ācariyupajjhāyavattaṃ pūrento ubhayāni pātimokkhāni paḍaṇṇāni katvā paripuṇṇapañcavasso kammaṭṭhānaṃ gahetvā: “Araññe vasissāmī” ti ācariyupajjhāye āpucchitvā kosalaratṭhe ekaṃ paccantagāmaṃ

gantvā tattha iriyāpathe pasannamanussehi {4.131} paṇṇasālaṃ katvā
 upaṭṭhiyamāno vassaṃ upagantvā yuñjanto ghaṭento vāyamanto accāraddhena
 vīriyena temāsam kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā obhāsamattam-pi uppādetum
 asakkonto cintesi: “Addhā ahaṃ satthārā desitesu catūsu puggalesu
 padaparamo, kiṃ me araṇṇāvāsena, jetavanaṃ gantvā tathāgatassa rūpasirim
 passanto madhuradhammadesanaṃ suṇanto vītināmessāmī” ti. So vīriyaṃ
 ossajitvā tato nikkhanto anupubbena jetavanaṃ gantvā ācariyupajjhāyehi ceva
 sandiṭṭhasambhattehi ca āgamanakāraṇaṃ puṭṭho tamatthaṃ kathetvā tehi:
 “Kasmā evamakāsī” ti garahitvā satthu santikaṃ netvā: “Kiṃ, bhikkhave,
 aniccamānaṃ bhikkhuṃ ānayitthā” ti vutte: “Ayaṃ, bhante, vīriyaṃ ossajitvā
 āgato” ti ārocite satthā: “Saccaṃ kirā” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte:
 “Kasmā bhikkhu vīriyaṃ ossaji, imasmiṃhi sāsane nibbīriyassa
 kusītapuggalassa aggaphalaṃ arahattaṃ nāma natthi, āraddhavīriyā imaṃ
 dhammaṃ ārādhenti, tvaṃ kho pana pubbe vīriyavā ovādakkhamo, teneva
 kāraṇena bārāṇasiraṇṇo puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho hutvā pi paṇḍitānaṃ ovāde
 ṭhatvā setacchattaṃ pattosī” ti vatvā atūtaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente saṃvarakumāro nāma
 puttasaṭṭassa sabbakaniṭṭho ahoṣi. Rājā ekekaṃ puttaṃ: “Sikkhitabbayuttakaṃ
 sikkhāpethā” ti ekekassa amaccassa adāsi. Saṃvarakumārassa ācariyo amacco
 bodhisatto ahoṣi paṇḍito byatto rājaputtassa pituṭṭhāne ṭhito. Amaccā
 sikkhitasippe rājaputte raṇṇo dassesuṃ. Rājā tesam janapadaṃ datvā uyyojesi.
 Saṃvarakumāro sabbasippassa nipphattiṃ patvā bodhisattaṃ pucchi: “Tāta,
 sace maṃ pitā janapadaṃ peseti, kiṃ karomī” ti? “Tāta, tvaṃ janapade
 dīyamāne taṃ aggahetvā ‘deva ahaṃ sabbakaniṭṭho, mayi pi gate tumhākaṃ
 pādamūlaṃ tucchaṃ bhavissati, ahaṃ tumhākaṃ pādamūle yeva vasissāmī’ ti
 vadeyyāsī” ti. Athekadivasam rājā saṃvarakumāraṃ vanditvā ekamantaṃ
 nisinnaṃ pucchi: “Kiṃ tāta, sippaṃ te niṭṭhitaṃ”-ti? “Āma, devā” ti. “Tuyham-
 pi janapadaṃ demī” ti. “Deva tumhākaṃ pādamūlaṃ {4.132} tucchaṃ bhavissati,
 pādamūle yeva vasissāmī” ti. Rājā tussitvā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. So tato
 paṭṭhāya raṇṇo pādamūle yeva hutvā puna pi bodhisattaṃ pucchi: “Tāta aññaṃ
 kiṃ karomī” ti? “Tāta rājānaṃ ekaṃ purāṇuyyānaṃ yācāhī” ti. So: “Sādhū” ti
 uyyānaṃ yācitvā tattha jātakehi pupphaphalehi nagare issarajanaṃ saṅgaṇhitvā
 puna: “Kiṃ karomī” ti pucchi. “Tāta, rājānaṃ āpucchitvā antonagare
 bhattavetaṇaṃ tvam-eva dehī” ti. So tathā katvā antonagare kassaci kiñci
 ahāpetvā bhattavetaṇaṃ datvā puna bodhisattaṃ pucchitvā rājānaṃ viññāpetvā

*antonivesane dāsaporisānam-pi hatthīnam-pi assānam-pi balakāyassa pi vattaṃ
aparihāpetvā adāsi, tirojanapadehi āgatānaṃ dūtādīnaṃ nivāsaṭṭhānādīni
vāṇijānaṃ suṅkanti sabbakaraṇīyāni attanāva akāsi. Evaṃ so mahāsattassa
ovāde thatvā sabbaṃ antojanañca bahijanañca nāgare ca raṭṭhavāsino ca
āgantuke ca āyavattane ca tena tena saṅgahavatthunā ābandhitvā saṅgaṇhi,
sabbesaṃ piyo ahosi manāpo.*

*Aparabhāge rājānaṃ maraṇamañce nipannaṃ amaccā pucchimsu: “Deva,
tumhākaṃ accayena setacchattaṃ kassa demā” ti? “Tāta, mama puttā sabbe pi
setacchattassa sāmīno va. Yo pana tumhākaṃ manañ gaṇhāti, tasseva
setacchatthaṃ dadeyyāthā” ti. Te tasmiṃ kālakate tassa sarīraparihāraṃ katvā
sattame divase sannipatitvā: “Raññā ‘yo tumhākaṃ manañ gaṇhāti, tassa
setacchattaṃ ussāpeyyāthā’ ti vuttaṃ, amhākañca ayaṃ saṃvarakumāro manañ
gaṇhāti” ti nātakehi parivāritā tassa kañcanamālaṃ setacchattaṃ ussāpayimsu.
Saṃvaramahārājā bodhisattassa ovāde thatvā dhammena rajjaṃ kāresi. Itare
ekūnasatakumārā: “Pitā kira no kālakato, saṃvarakumārassa kira
setacchattaṃ {4.133} ussāpesuṃ, so sabbakaniṭṭho, tassa chattaṃ na pāpuṇāti,
sabbajeṭṭhakassa chattaṃ ussāpessāmā” ti ekato āgantvā: “Chattaṃ vā no detu,
yuddhaṃ vā” ti saṃvaramahārājassa paṇṇaṃ pesetvā nagaraṃ uparundhimsu.
Rājā bodhisattassa taṃ pavattim ārocetvā: “Idāni kiṃ karomā” ti pucchi.
Mahārāja, tava bhātikehi saddhiṃ yujjhanakiccaṃ natthi, tvaṃ pitu santakaṃ
dhanam satakoṭṭhāse kāretvā ekūnasataṃ bhātikānaṃ pesetvā: “Imañ
tumhākaṃ koṭṭhāsaṃ pitu santakaṃ gaṇhatha, nāhaṃ tumhehi saddhiṃ
yujjhāmī” ti sāsanaṃ paḥiṇṇhīti. So tathā akāsi. Athassa sabbajeṭṭhabhātiko
uposathakumāro nāma sese āmantetvā: “Tātā, rājānaṃ nāma abhibhavituṃ
samatthā nāma natthi, ayañca no kaniṭṭhabhātiko paṭisattu pi hutvā na tiṭṭhati,
amhākaṃ pitu santakaṃ dhanam pesetvā ‘nāhaṃ tumhehi saddhiṃ yujjhāmī’ ti
pesesi, na kho pana mayaṃ sabbe pi ekakkhaṇe chattaṃ ussāpessāma, ekasseva
chattaṃ ussāpessāma, ayam-eva rājā hotu, etha taṃ passitvā rājakuṭumbaṃ
paṭicchādetvā amhākaṃ janapadam-eva gacchāmā” ti āha. Atha te sabbe pi
kumārā nagaradvāraṃ vivarāpetvā paṭisattuno ahutvā nagaraṃ pavisimsu.*

*Rājā pi tesaṃ amaccehi paṇṇākāraṃ gāhāpetvā paṭimaggam peseti. Kumārā
nātimahantena parivārena pattikāva āgantvā rājanivesanaṃ abhiruhitvā
saṃvaramahārājassa nipaccakāraṃ dassetvā nīcāsane nisīdīmsu.
Saṃvaramahārājā setacchattassa heṭṭhā sīhāsane nisīdi, mahanto yaso
mahantaṃ sirisobhaggaṃ ahosi, olokitolokitaṭṭhānaṃ kam pi. Uposathakumāro*

saṁvaramahārājassa sirivibhavaṁ oloketvā: “Amhākaṁ pitā attano accayena saṁvarakumārassa rājabhāvaṁ ñatvā maññe amhākaṁ janapade datvā imassa na adāsī” ti cintetvā tena saddhiṁ sallapanto tisso gāthā abhāsi:

*Jānanto {4.134} no mahārāja, tava sīlaṁ janādhipo,
Ime kumāre pūjento, na taṁ kenaci maññatha.
Tiṭṭhante no mahārāje, adu deve divaṅgate,
Ñātī taṁ samanunñiṁsu, sampassaṁ atthamattano.
Kena saṁvara vattena, sañjāte abhitiṭṭhasi,
Kena taṁ nātivattanti, ñātisaṅghā samāgatā ti.*

Taṁ sutvā saṁvaramahārājā attano guṇaṁ kathento cha gāthā abhāsi:

*Na rājaputta usūyāmi, samaṇānaṁ mahesinaṁ,
Sakkaccaṁ te namassāmi, pāde vandāmi tādinaṁ.
Te maṁ dhammaguṇe yuttaṁ, sussūsamanusūyakam,
Samaṇā manusāsanti, isī dhammaguṇe ratā.
Tesāhaṁ vacanaṁ sutvā, samaṇānaṁ mahesinaṁ,
Na kiñci atimaññāmi, dhamme me nirato mano.
Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Tesaṁ nappaṭibandhāmi, niviṭṭhaṁ bhattavetanaṁ.
Mahāmattā ca me atthi, mantino paricārakā,
Bārāṇasiṁ voharanti, bahumaṁsasurodanaṁ.
Atho pi {4.135} vāṇijā phitā, nānāraṭṭhehi āgatā,
Tesu me vihitā rakkhā, evaṁ jānāhuposathā ti.*

Athassa guṇaṁ sutvā uposathakumāro dve gāthā abhāsi:

*Dhammena kira ñātīnaṁ, rajjaṁ kārehi saṁvara,
Medhāvī paṇḍito cāsi, atho pi ñātīnaṁ hito.
Taṁ taṁ ñātiparibyūḷhaṁ, nānāratana mocitaṁ,
Amitā nappasahanti, indaṁva asurādhipo ti.*

Vatthu hi tasmiṁca imasmiṁca ekasadisam-eva, gāthā pana nānā.

Gāmaṇikumāro bodhisattassa ovāde ṭhatvā bhātikasatassa kaniṭṭho pi hutvā bhātikasataparivārito setacchattassaheṭṭhā varapallaṅke nisinno attano yasaṁ sampattiṁ oloketvā: “Ayaṁ mayhaṁ yasaṁ sampatti amhākaṁ ācariyassa santakā” ti tuṭṭho imaṁ udānaṁ udānesi:

**1. Api ataramānānaṃ, phalāsāva samijjhati,
Vipakkabrahmacariyosmi, evaṃ jānāhi gāmaṇī ti.**

Tattha **apī** ti nipātamattaṃ. **Ataramānānan**-ti paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā ataritvā avegāyitvā upāyena kammaṃ karontānaṃ. **Phalāsāva samijjhatī** ti yathāpatthike phale āsā tassa phalassa nipphattiyā samijjhati yeva. Atha vā **phalāsā** ti āsāphalaṃ, yathāpatthitaṃ phalaṃ samijjhatiyevā ti attho. **Vipakkabrahmacariyosmī** ti ettha cattāri saṅgahavatthūni seṭṭhacariyattā brahmacariyaṃ nāma, taṅca tammūlikāya yasasampattiyā paṭiladdhattā vipakkaṃ nāma. Yo vāssa yaso nipphanṇo, so pi seṭṭhaṭṭhena brahmacariyaṃ nāma. Tenāha: “Vipakkabrahmacariyosmī” ti. **Evaṃ jānāhi gāmaṇī** ti {1.137} katthaci gāmikapuriso pi gāmajetṭhako pi gāmaṇī. Idha pana sabbajana jetṭhakaṃ attānaṃ sandhāyāha. Ambho gāmaṇi, tvaṃ etaṃ kāraṇaṃ evaṃ jānāhi, ācariyaṃ nissāya bhātikasataṃ atikkamitvā idaṃ mahārajjāṃ pattosmīti udānaṃ udānesi.

Tasmiṃ pana rajjaṃ patte sattaṭṭhadiyasaccayena sabbe pi bhātaro attano attano vasanaṭṭhānaṃ gatā. Gāmaṇirājā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato, bodhisatto pi puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhito. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā gāmaṇikumāro ossaṭṭhavīriyo bhikkhu ahosi, ācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Gāmaṇijātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 9 Maghadevajātakavaṇṇanā

Uttamaṅgaruhā mayhan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhiniikkhamanaṃ ārabba kathesi. Taṃ heṭṭhā nidānakathāyaṃ kathitam-eva.²

Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ kheḷapiṇḍaṃ viya anapekkho chaḍḍetvā mahantena sakkārena nagarā nikkhami āsāḷhipuṇṇamāya uttarāsāḷhanakkhatte vattamāne...

² [I include an abbreviated version of the story here.]

Tadā kirassa devatā purato saṭṭhi ukkāsaḥassāni dhārayimṣu, pacchato saṭṭhi, dakkhiṇapassato saṭṭhi, vāmapassato saṭṭhi...

Iminā sirisobhaggena gacchanto bodhisatto ekaratteneva tīṇi rajjāni atikkamma tiṃsajōjanamatthake anomānadītīraṃ pāpuṇi...

Atha bodhisatto nadītīre ṭhatvā channam pucchi: “kinnāmā ayaṃ nadī” ti? “Anomā nāma, devā” ti. “Amhākam-pi pabbajjā anomā bhavissatī” ti paṇhiyā ghaṭṭento assassa saññaṃ adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhūsabhavitthārāya nadiyā pārimatīre aṭṭhāsi.

Bodhisatto assapiṭṭhito oruyha rajatapattasadiṣe vālukāpuline ṭhatvā channam āmantesi: “samma, channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni ceva kaṇḍakaṇca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmī” ti. “Aham pi, deva, pabbajissāmī” ti. Bodhisatto: “Na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ”-ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni ceva kaṇḍakaṇca paṭicchāpetvā cintesi: “Ime mayhaṃ kesā samaṇasārūppā na hontī” ti. Añño bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo natthi, tato: “Sayam-eva khaggena chindissāmī” ti dakkhiṇena hatthena asim gaṇhitvā vāmahatthena mōḷiyā saddhiṃ cūlam gahetvā chindi, kesā dvaṅgulamattā hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsam allīyimṣu. Tesam yāvajīvaṃ tadeva pamāṇam ahoṣi, massu ca tadanurūpaṃ, puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi. Bodhisatto {1.65} saha mōḷiyā cūlam gahetvā: “Sacāhaṃ buddho bhavissāmi, ākāse tiṭṭhatu, no ce, bhūmiyaṃ patatū” ti antalikkhe khi pi...

Puna bodhisatto cintesi: “Imāni kāsikavatthāni mayhaṃ na samaṇasārūppānī” ti. Athassa kassapabuddhakāle purāṇasaḥāyako ghaṭṭikāramahābrahmā ekam buddhantaram jaram apattena mittabhāvena cintesi: “ajja me saḥāyako mahābhiniikkhamanaṃ nikkhanto, samaṇaparikkhāramassa gahetvā gacchissāmī” ti.

Ticīvaraṇca patto ca, vāsī sūci ca bandhanaṃ,

Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno ti.

Ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ nivāsetvā uttamaṇapabbajjāvesam gaṇhitvā: “Channa, mama vacanena mātāpitūnaṃ ārogyaṃ vadehī” ti vatvā uyyojesi. Channo bodhisattaṃ vanditvā padakkhiṇam katvā pakkāmi.

Tasmiṃ pana kāle bhikkhū dasabalassa nekkhammaṃ vaṇṇayantā nisīdimṣu. Atha satthā dhammasabhaṃ āgantvā buddhāsane nisinno bhikkhū āmantesi:

“Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti. “Bhante, na aññāya kathāya, tumhākaṃ yeva pana nekkhammaṃ vaṇṇayamānā nisinnāmhā” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato etarahi yeva nekkhammaṃ nikkhanto, pubbe pi nikkhantoyevā” ti āha. Bhikkhū tassatthassāvibhāvatthaṃ bhagavantaṃ yācimsu, bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Atīte videharaṭṭhe mithilāyaṃ maghadevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsīti vassasahassāni kumārakīlaṃ kīli, tathā oparajjaṃ, tathā mahārajjāṃ katvā dīghamaddhānaṃ khepetvā ekadivasaṃ kappakaṃ āmantesi: “Yadā me, samma kappaka, sirasmiṃ palitāni passeyyāsi, atha me āroceyyāsi” ti. Kappako pi dīghamaddhānaṃ khepetvā ekadivasaṃ {1.138} rañño añjanavaṇṇānaṃ kesānaṃ antare ekam-eva palitaṃ disvā: “Deva, ekaṃ te palitaṃ dissati” ti ārocesi. “Tena hi me, samma, taṃ palitaṃ uddharitvā pāṇimhi ṭhāpehī” ti ca vutte suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño pāṇimhi patitṭhāpesi. Tadā rañño caturāsīti vassasahassāni āyu avasitṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi palitaṃ disvāva maccurājānaṃ āgantvā samīpe ṭhitaṃ viya attānaṃ ādittapaṇṇasālaṃ pavitṭhaṃ viya ca maññaṃ māno samivegaṃ āpajjitvā: “Bāla maghadeva, yāva palitassuppādāva ime kilese jahitum nāsakkhī” ti cintesi.

Tassevaṃ palitapātubhāvaṃ āvajjentassa antoḍāho uppajji, sarīrā sedā muccimsu, sātakaṃ pīletvā apanetabbākārappattā ahesum. So: “Ajeva mayā nikkhamitvā pabbajitum vaṭṭatī” ti kappakassa satasahassutṭhānaṃ gāmaṃ datvā jeṭṭhaputtaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, mama sīse palitaṃ pātubhūtaṃ, mahallakomhi jāto, bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dibbe kāme pariyessāmi, nekkhammakālo mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana pabbajitvā maghadevaambavanuyyāne vasanto samaṇadhammaṃ karissāmi” ti āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasaṅkamitvā: “Deva, kiṃ tumhākaṃ pabbajjākāraṇaṃ”-ti pucchimsu. Rājā palitaṃ hatthena gahetvā amaccānaṃ imaṃ gāthamāha.

**1. Uttamaṅgaruhā mayhaṃ, ime jātā vayoharā,
Pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ti.**

Tattha **uttamaṅgaruhā** ti kesā. Kesā hi sabbesaṃ hatthapādādīnaṃ aṅgānaṃ uttame sirasmiṃ ruhattā: “Uttamaṅgaruhā” ti vuccanti. **Ime jātā vayoharā** ti passatha, tātā, palitapātubhāvena tiṇṇaṃ vayānaṃ haraṇato {1.139} ime jātā vayoharā. **Pātubhūtā** ti nibbattā. **Devadūtā** ti devo vuccati maccu, tassa dūtāti devadūtā. Sirasmiṃhi palitesu pātubhūtesu maccurājassa santike ṭhito viya hoti, tasmā palitāni: “Maccudevassa dūtā” ti vuccanti. Devā viya dūtāti pi

devadūtā. Yathā hi alaṅkatapaṭiyattāya devatāya ākāse ṭhatvā: “Asukadivase tvaṃ marissasī” ti vutte taṃ tatheva hoti, evaṃ sirasmiṃ palitesu pātubhūtesu devatāya byākaraṇasadisam-eva hoti, tasmā palitāni: “Devasadisā dūtā” ti vuccanti. Visuddhidevānaṃ dūtāti pi devadūtā. Sabbabodhisattā hi jīṇṇabyādhimatapabbajite disvāva saṃvegamāpajjitvā nikkhamma pabbajanti. Yathāha:

**Jiṇṇaṅca disvā dukhitaṅca byādhitaṃ, mataṅca disvā gatamāyusaṅkhaṃ,
Kāsāyavatthaṃ pabbajitaṅca disvā, tasmā ahaṃ pabbajitomi rājā ti.
(Thag. 73 thokaṃ visadisam).**

Iminā pariyāyena palitāni visuddhidevānaṃ dūtattā: “Devadūtā” ti vuccanti.
Pabbajjāsamayo mamā ti gihibhāvato nikkhantaṭṭhena: “Pabbajjā” ti
laddhanāmassa samaṇaliṅgagahaṇassa kālo mayhanti dasseti.

So evaṃ vatvā taṃ divasam-eva rajjaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā tasmīṃ
yeva maghadevaambavane viharanto caturāsīti vassasahassāni cattāro
brahmavihāre bhāvetvā aparihīṇajjhāne ṭhito kālaṃ katvā brahmaloke
nibbattitvā puna tato cuto mithilāyaṃ yeva nimi nāma rājā hutvā osakkamānaṃ
attano vaṃsaṃ ghaṭetvā tattheva ambavane pabbajitvā brahmavihāre bhāvetvā
puna brahmalokūpago va ahosi.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahābhinikkhamanaṃ nikkhanto,
pubbe pi nikkhantoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā cattāri
saccāni pakāsesi, saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino,
keci anāgāmino. Iti bhagavā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā
jātaṃ samodhānesi: “Tadā kappako ānando ahosi, putto rāhulo,
maghadevarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Maghadevajātakavaṇṇanā navamā

Ja 10 Sukhavihārijātakavaṇṇanā

Yaṅca {1.140} **aññe na rakkhantī** ti idaṃ satthā anupīyanagaraṃ nissāya
anupīyaambavane viharanto sukhavihāriṃ bhaddiyattheraṃ ārabha kathesi.
Sukhavihārī bhaddiyatthero chakhattiyasamāgame upālisattamo pabbajito. Tesu
bhaddiyatthero ca, kimilatthero ca, bhagutthero ca, upālittthero ca arahattaṃ
pattā, ānandatthero sotāpanno jāto, anuruddhatthero dibbacakkhuko, devadatto
jhānalābhī jāto. Channaṃ pana khattiyānaṃ vatthu yāva anupīyanagara
khaṇḍahālajātake (Ja. 544) āvi bhavissati. Āyasmā pana bhaddiyo rājakāle

attano rakkhasaṃvidhānañceva tāva bahūhi rakkhāhi rakkhiyamānassa uparipāsādavaratale mahāsayane samparivattamānassā pi attano bhayuppattiñca idāni arahattaṃ patvā araṇṇādīsu yattha kathaaci viharanto pi attano vigatabhayatañca samanussaranto: “Aho sukhaṃ, aho sukhaṃ”-ti udānaṃ udānesi. Taṃ sutvā bhikkhū: “Āyasmā bhaddiyo aññaṃ byākarotī” ti bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā: “Na, bhikkhave, bhaddiyo idāneva sukhavihārī, pubbe pi sukhavihārīyevā” ti āha. Bhikkhū tassatthassāvibhāvatthāya bhagavantaṃ yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṇaṃ akāsi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārayamāne bodhisatto udiccabrahmaṇamahāsālo hutvā kāmesu ādīnavaṃ, nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo nibbatesi, parivāro pissa mahā ahosi pañca tāpasasatāni. So vassakāle himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādīsu cārikaṃ caranto bārāṇasiṃ patvā rājānaṃ nissāya rājuyyāne vasaṃ kappesi. Tattha vassike cattāro māse vasitvā rājānaṃ āpucchi. Atha naṃ rājā: “Tumhe, bhante, mahallakā, kiṃ vo himavantena, antevāsike himavantaṃ pesetvā {1.141} idheva vasathā” ti yāci. Bodhisatto jeṭṭhantevāsikaṃ pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā: “Gaccha, tvaṃ imehi saddhiṃ himavante vasa, ahaṃ pana idheva vasissāmī” ti te uyyojetvā sayam tattheva vasaṃ kappesi.

So panassa jeṭṭhantevāsiko rājapabbajito mahantaṃ rajjaṃ pahāya pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā aṭṭhasamāpattilābhī ahosi. So tāpasehi saddhiṃ himavante vasamāno ekadivasaṃ ācariyaṃ daṭṭhukāmo hutvā te tāpase āmantetvā: “Tumhe anukkaṇṭhamānā idheva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamissāmī” ti ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ katvā ekaṃ kaṭṭhattharikaṃ attharitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiṃca samaye rājā: “Tāpasam passissāmī” ti uyyānaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Antevāsikatāpaso rājānaṃ disvā neva vuṭṭhāsi, nipanno yeva pana: “Aho sukhaṃ, aho sukhaṃ”-ti udānaṃ udānesi. Rājā: “Ayaṃ tāpaso maṃ disvā pi na uṭṭhito” ti anattamano bodhisattaṃ āha: “bhante, ayaṃ tāpaso yadicchakaṃ bhutto bhavissati, udānaṃ udānento sukhaseyyam-eva kappeti” ti. Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumhādiso eko rājā ahosi, svāyaṃ: “Ahaṃ pubbe gihikāle rajjasiriṃ anubhavanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan”-ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhañca ārabha imaṃ udānaṃ udānetīti. Evañca pana vatvā bodhisatto raṇṇo dhammakathaṃ kathetuṃ imaṃ gāthamāha.

**1. Yañca aññe na rakkhanti, yo ca aññe na rakkhati,
Sa ve rāja sukhaṃ seti, kāmesu anapekkhavā ti.**

Tattha **yañca aññe na rakkhanti** ti yaṃ puggalaṃ aññe bahū puggalā na rakkhanti. **Yo ca aññe na rakkhati** ti yo ca: “Ekako ahaṃ rajjaṃ kāremī” ti aññe bahū jane na rakkhati. **Sa ve rāja sukhaṃ seti** ti mahārāja so {1.142} puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamaṅgī hutvā sukhaṃ seti. Idañca desanāsīsam-eva. Na kevalaṃ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhaṃ gacchati tiṭṭhati nisīdati sayatīti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti. **Kāmesu anapekkhavā** ti vatthu kāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittaṇho evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhaṃ viharati mahārājāti.

Rājā dhammadesanaṃ sutvā tuṭṭhamānaso vanditvā nivesanam-eva gato, antevāsiko pi ācariyaṃ vanditvā himavantam-eva gato. Bodhisatto pana tattheva viharanto aparihīnajjhāno kālaṃ katvā brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā antevāsiko bhaddiyatthero ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosin”-ti.

Sukhavihārijātakavaṇṇanā dasamā

Apaṇṇakavaggo paṭhamo

Tassuddānaṃ:

**Apaṇṇakaṃ vaṇṇupathaṃ, serivaṃ cūḷasetṭhi ca,
Taṇḍulaṃ devadhammañca, kaṭṭhavāhanagāmaṇi,
Maghadevaṃ viharīti, piṇḍitā dasa jātakāti.**

2. Sīlavaggo

Ja 11 Lakkhaṇamigajātakavaṇṇanā

Ho ti sīlavataṃ attho ti idaṃ satthā rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Devadattassa vatthu yāva abhimārappayojanā khaṇḍahāḷajātake (Ja. 544) āvi bhavissati, yāva dhanapālakavissajjanā pana cūḷahaṃsajātake (Ja. 533) āvi bhavissati, yāva pathavippavesanā dvādasanipāte samuddavāṇijajātake (Ja. 466) āvi bhavissati.

Ekasmiñhi samaye devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṅghaṃ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya gayāsīse viharati. Atha tesāṃ bhikkhūnaṃ ñaṇaṃ paripākaṃ agamāsi. Taṃ ñatvā satthā dve aggasāvake āmantesi: “Sāriputtā, tumhākaṃ nissitakā pañcasatā bhikkhū devadattassa laddhiṃ rocetvā tena saddhiṃ gatā, idāni pana tesāṃ ñaṇaṃ paripākaṃ gataṃ, tumhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṃ tattha gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā te bhikkhū maggaphalehi pabodhetvā gahetvā āgacchathā” ti. Te tatheva gantvā tesāṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase aruṇuggamanavelāya {1.143} te bhikkhū ādāya veḷuvanam-eva āgamaṃsu. Āgantvā ca pana sārīputtattherassa bhagavantaṃ vanditvā ʘhitakāle bhikkhū therāṃ pasaṃsitvā bhagavantaṃ āhaṃsu: “bhante, amhākaṃ jeʘṭṭhabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhati, devadatto pana parihīnaparivāro jāto” ti. Na, bhikkhave, sārīputto idāneva ñātisaṅghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva. Devadatto pi na idāneva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīnoyevā ti. Bhikkhū tassatthassāvibhāvattāya bhagavantaṃ yāciṃsu, bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṇaṃ akāsi.

Atīte magadharatṭhe rājagahanagare eko magadharājā rajjaṃ kāresi. Tada bodhisatto migayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe vasati. Tassa lakkhaṇo ca kāḷo cāti dve puttā ahesuṃ. So attano mahallakakāle: “Tātā, ahaṃ idāni mahallako, tumhe imaṃ gaṇaṃ pariharathā” ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ puttaṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā migagaṇaṃ pariharanti. Magadharatṭhasmiṃca sassapākasamaye kiṭṭhasambādhe araṇṇe migānaṃ paripantho hoti. Manussā sassakhādakānaṃ migānaṃ māraṇatṭhāya tattha tattha opātaṃ khaṇanti, sūlāni ropenti, pāsāṇayantāni sajjenti, kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti, bahū migā vināsaṃ āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayaṃ ñatvā dve putte pakkosāpetvā āha: “tātā, ayaṃ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū migā vināsaṃ pāpuṇanti, mayaṃ mahallakā yena kenaci upāyena ekasmiṃ ʘhāne vītināmessāma, tumhe tumhākaṃ migagaṇe gahetvā araṇṇe pabbatapādaṃ pavisitvā sassānaṃ uddhaṭakāle āgaccheyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti pitu vacanaṃ sutvā saparivārā nikkhamiṃsu. Tesāṃ pana gamanamaggaṃ manussā jānanti: “Imasmiṃ kāle migā pabbatamārohanti, imasmiṃ kāle orohanti” ti. Te tattha tattha paṭicchannaṭṭhāne {1.144} nilīnā bahū mige vijjhitvā mārenti.

Kāḷamigo attano dandhatāya: “Imāya nāma velāya gantabbaṃ, imāya velāya na gantabban”-ti ajānanto migagaṇaṃ ādāya pubbaṇhe pi sāyanhe pi padose pi paccūse pi gāmadvārena gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā ʾhitā ca nilīnā ca bahū mige vināsaṃ pāpentī. Evaṃ so attano dandhatāya bahū mige vināsaṃ pāpetvā appakeheva migeḥi araṇṇaṃ pāvīsī. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito byatto upāyakusalo: “Imāya velāya gantabbaṃ, imāya velāya na gantabban”-ti jānāti. So gāmadvārena pi na gacchati, divā pi na gacchati, padose pi na gacchati, paccūse pi na gacchati, migagaṇaṃ ādāya aḍḍharattasamaye yeva gacchati. Tasmā ekam-pi migam āvināsetvā araṇṇaṃ pāvīsī. Te tattha cattāro māse vasitvā sassesu uddhaṭṭesu pabbatā otarimṣu.

Kāḷo paccāgacchanto pi purimanayeneva avasesamige vināsaṃ pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo pana ekamigam-pi avināsetvā pañcaḥi migasateḥi parivuto mātāpitūnaṃ santikaṃ āgami. Bodhisatto dve pi putte āgacchante disvā migagaṇena saddhim mantento imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpesi:

**1. Hoti sīlavataṃ attho, paṭisanthāravuttinaṃ,
Lakkhaṇaṃ passa āyantaṃ, nātisaṅghapurakkhataṃ,
Atha passasimaṃ kāḷaṃ, suvihīnaṃva nātibhī ti.**

Tattha **sīlavataṃ**-ti sukhasīlatāya sīlavantānaṃ ācārasampannānaṃ. **Attho** ti vuḍḍhi. **Paṭisanthāravuttinaṃ**-ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttīti paṭisanthāravuttino, tesaṃ paṭisanthāravuttinaṃ. Ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsanaivasena dhammapaṭisanthāro ca, gocaralābhāpanagilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro ca veditabbo. Idaṃ vuttaṃ hoti: imesu dvīsu paṭisanthāresu ʾhitānaṃ ācārasampannānaṃ paṇḍitānaṃ vuḍḍhi nāma hotīti. Idāni taṃ vuḍḍhim dassetuṃ puttamātaraṃ ālapanto viya: **“Lakkhaṇaṃ passa” ti ādimāha.** Tatrāyaṃ saṅkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannaṃ attano puttaṃ {1.145} ekamigam-pi avināsetvā nātisaṅghena purakkhataṃ parivāritaṃ āgacchantaṃ passa. Tāya pana ācārapaṭisanthārasampadāya vihiṇaṃ dandhapaṇṇaṃ atha passasimaṃ kāḷaṃ ekam-pi nātīm anavasesetvā suvihīnaṃ-eva nātīhi ekakaṃ āgacchantanti.

Evaṃ puttaṃ abhinanditvā pana bodhisatto yāvatāyukaṃ ʾhatvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, sārīputto idāneva nātisaṅghaparivārīto sobhati, pubbe pi sobhati yeva. Na ca devadatto etarahi yeva gaṇamhā parihīno, pubbe pi parihīnoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā

anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā kāḷo devadatto ahosi, parisāpissa devadattaparisāva, lakkhaṇo sārīputto, parisā panassa buddhaparisā, mātā rāhulamātā, pitā pana aham-eva ahosin”-ti.

Lakkhaṇamigajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 12 Nigrodhamigajātakavaṇṇanā

Nigrodham-eva seveyyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kumārakassapattherassa mātaram ārabha kathesi. Sā kira rājagahanagare mahāvibhavassa seṭṭhino dhītā ahosi ussannakusalamūlā parimadditasāṅkhārā pacchimabhavikā, antoghaṭe padīpo viya tassā hadaye arahattūpanissayo jalati. Sā attānaṃ jānanakālato paṭṭhāya gehe anabhiratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitāro āha: “amma tātā, mayhaṃ gharāvāse cittaṃ nābhiramati, ahaṃ niyyānike buddhasāsane pabbajitukāmā, pabbājetha man”-ti. Amma, kiṃ vadesi, idaṃ kulaṃ bahuvibhavaṃ, tvaṅca amhākaṃ ekadhītā, na labbhā tayā pabbajitunti. Sā punappunaṃ yācitvā pi mātāpitūnaṃ santikā pabbajjaṃ alabhamānā cintesi: “Hotu, patikulaṃ gatā sāmikaṃ ārādhettvā pabbajissāmī” ti. Sā vayappattā patikulaṃ gantvā patidevatā hutvā sīlavatī kalyāṇadhammā agāraṃ ajjhāvasi.

Athassā saṃvāsamanvāya kucchiyaṃ gabbho patitṭhahi. Sā gabbhassa patitṭhitabhāvaṃ na aññāsi. Atha tasmim nagare nakkhattaṃ ghosayimsu, sakalanagaravāsino {1.146} nakkhattaṃ kīlīmsu, nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkatapaṭiyattaṃ ahosi. Sā pana tāva ulārāya pi nakkhattakīlāya vattamānāya attano sarīraṃ na vilimpati nālaṅkaroti, pakativeseneva vicarati.

Atha naṃ sāmiko āha: “bhadde, sakalanagaraṃ nakkhattanissitaṃ, tvaṃ pana sarīraṃ nappaṭijaggasī” ti. Ayyaputta, dvattiṃsāya me kuṇapehi pūritaṃ sarīraṃ, kiṃ iminā alaṅkatena, ayañhi kāyo neva devanimmito, na brahmanimmito, na suvaṇṇamayo, na maṇimayo, na haricandanamayo, na puṇḍarīkakumuduppalagabbhasambhūto, na amatosadhapūrito, atha kho kuṇape jāto, mātāpettikasambhavo, aniccucchādanaparimaddanabhedanavidhamsanadhammo, kaṭasivaḍḍhano, taṇhūpādinno, sokānaṃ nidānaṃ, paridevānaṃ vatthu, sabbarogānaṃ ālayo, kammakaraṇānaṃ paṭiggaho, antopūti, bahi niccapaggharaṇo, kimikulānaṃ

āvāso, sivathikapayāto, maraṇapariyosāno, sabbalokassa cakkhupathe
vattamāno pi:

**Aṭṭhinahārusaṃyutto, tacamaṃsāvalepano,
Chaviyā kāyo paṭicchanno, yathābhūtaṃ na dissati.**

**Antapūro udarapūro, yakanapeḷassa vatthino,
Hadayassa papphāsassa, vakkassa pihakassa ca.**

**Siṅghāṇikāya kheḷassa, sedassa ca medassa ca,
Lohitassa lasikāya, pittassa ca vasāya ca.**

**Athassa navahi sotehi, asuci savati sabbadā,
Akkhimhā akkhigūthako, kaṇṇamhā kaṇṇagūthako.**

**Siṅghāṇikā ca nāsato, mukhena vamatekadā,
Pittaṃ semhañca vamaṭi, kāyamhā sedajallikā.**

**Athassa susiraṃ sīsaṃ, matthaluṅgassa pūritaṃ,
Subhato naṃ maññati bālo, avijjāya purakkhato. (Snp. 196-201).**

**Anantādīnava kāyo, visarukkhasamūpamo,
Āvāso sabbarogānaṃ, puñjo dukkhassa kevalo. (Tha-ap. 55).**

**Sace imassa kāyassa, anto bāhirako siyā,
Daṇḍaṃ nūna gahetvāna, kāke soṇe ca vāraye.**

**Duggandho asuci kāyo, kuṇapo ukkarūpamo,
Nindito cakkhubhūtehi, kāyo bālābhinandito.**

**Allacammaṭicchanno, navadvāro mahāvaṇo,
Samantato paggharati, asuci pūtigandhiyo ti. (Vsm. 1.122).**

Ayyaputta, {1.147} imaṃ kāyaṃ alaṅkaritvā kiṃ karissāmi? Nanu imassa
alaṅkatakaraṇaṃ gūthapuṇṇaghaṭṭassa bahi cittaṃkammakaraṇaṃ viya hotīti?
Seṭṭhiputto tassā vacanaṃ sutvā āha: “Bhadde, tvaṃ imassa sarīrassa ime dose
passamānā kasmā na pabbajasi” ti? “Ayyaputta, ahaṃ pabbajjāṃ labhamānā
ajjeva pabbajeyyan”-ti. Seṭṭhiputto: “Sādhu, ahaṃ taṃ pabbājessāmi” ti vatvā
mahādānaṃ pavattetvā mahāsakkāraṃ katvā mahantena parivārena
bhikkhunupassayaṃ netvā taṃ pabbājento devadattapakkhiyānaṃ
bhikkhunīnaṃ santike pabbājesi. Sā pabbajjāṃ labhitvā paripuṇṇasaṅkappā
attamanā ahosi.

Athassā gabbhe paripākaṃ gacchante indriyānaṃ aññathattaṃ
 hatthapādapitṭhīnaṃ bahalattaṃ udarapaṭalassa ca mahantataṃ disvā
 bhikkhuniyo taṃ pucchimsu: “Ayye, tvaṃ gabbhinī viya paññāyasi, kiṃ etan”-
 ti? Ayye, “idaṃ nāma kāraṇaṃ”-ti na jānāmi, sīlaṃ pana me paripuṇṇanti. Atha
 naṃ tā bhikkhuniyo devadattassa santikaṃ netvā devadattaṃ pucchimsu:
 “Ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikaṃ ārādhelvā pabbajjaṃ labhi, idāni
 panassā gabbho paññāyati, mayaṃ imassa gabbhassa gihikāle vā pabbajitakāle
 vā laddhabhāvaṃ na jānāma, kiṃdāni karomā” ti? Devadatto attano
 abuddhabhāvena ca khantimettānuddayaṇaṃ natthitāya evaṃ cintesi:
 “Devadattapakkhikā bhikkhunī kucchinaṃ gabbhaṃ pariharati, devadatto ca taṃ
 ajjupekkhatiyevā ti mayhaṃ garaḥā uppajjissati, mayā imaṃ uppabbājetuṃ
 vaṭṭatī” ti. So avīmaṃsitvāva selaguḷaṃ pavaṭṭayamāno viya pakkhanditvā:
 “Gacchatha, imaṃ uppabbājethā” ti āha. Tā tassa vacanaṃ sutvā utṭhāya
 vanditvā upassayaṃ gatā.

Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: “ayye, na devadattatthero buddho, nā pi
 mayhaṃ tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalassa sammāsambuddhassa
 santike mayhaṃ pabbajjā, sā ca pana me dukkhena laddhā, mā naṃ
 antaradhāpetha, etha maṃ gahelvā satthu santikaṃ jetavanaṃ gacchathā” ti. Tā
 taṃ ādāya rājagahā pañcacattālīsajjanikaṃ maggaṃ atikkamma anupubbena
 jetavanaṃ patvā satthāraṃ vanditvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā cintesi: “kiñcā
 pi gihikāle etissā gabbho patiṭṭhito, evaṃ sante pi ‘samaṇo gotamo devadattena
 {1.148} jahitaṃ ādāya carati’ ti tithiyānaṃ okāso bhavissati. Tasmā imaṃ kathaṃ
 pacchindituṃ sarājjikāya parisāya majjhe imaṃ adhikaraṇaṃ vinicchituṃ
 vaṭṭatī” ti. Punadivase rājānaṃ pasenadikosalaṃ mahāanāthapiṇḍikaṃ
 cūḷaanāthapiṇḍikaṃ visākhaṃ mahāupāsikaṃ aññāni ca abhiññātāni
 mahākulāni pakkosāpetvā sāyanhasamaye catūsu parisāsu sannipatitāsu
 upālitttheraṃ āmantesi: “Gaccha, tvaṃ catuparisamajjhe imissā
 daharabhikkhuniyā kammaṃ sodhehi” ti. “Sādhū, bhante” ti therō
 parisamajjhaṃ gantvā attano paññattāsane nisīditvā rañño purato visākhaṃ
 upāsikaṃ pakkosāpetvā imaṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāpesi: “Gaccha visākhe,
 ‘ayaṃ daharā asukamāse asukadivase pabbajitā’ ti tathato ñatvā imassa
 gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabhāvaṃ jānāhi” ti. Upāsikā: “Sādhū” ti
 sampāṭicchitvā sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ daharabhikkhuniyā
 hatthapādanābhiudarapariyosānādīni oloketvā māsadivase samānetvā gihibhāve
 gabbhassa laddhabhāvaṃ tathato ñatvā therassa santikaṃ gantvā tamatthaṃ

ārocesi. Thero catuparisamajjhe taṃ bhikkhunīm suddhaṃ akāsi. Sā suddhā hutvā bhikkhusaṅghaṇca satthāraṇca vanditvā bhikkhunīhi saddhiṃ upassayam-eva gatā. Sā gabbhaparipākamanvāya padumuttarapādamūle patthitapatthanaṃ mahānubhāvaṃ puttaṃ vijāyi.

Athekadivasam rājā bhikkhunupassayasamīpena gacchanto dāraśaddaṃ sutvā amacce pucchi. Amaccā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Deva, daharabhikkhunī puttaṃ vijātā, tassesō saddo” ti āhaṃsu. “Bhikkhunīnaṃ, bhaṇe, dārapaṭijagganaṃ nāma palibodho, mayaṃ naṃ paṭijaggissāmā” ti rājā taṃ dāraṇaṃ nāṭakittihīnaṃ dāpetvā kumāraparihārena vaḍḍhāpesi. Nāmaggaḥaṇadivase cassa: “Kassapo” ti nāmaṃ akaṃsu. Atha naṃ kumāraparihārena vaḍḍhitattā: “Kumārakassapo” ti sañjāniṃsu. So sattavassikakāle satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasampadaṃ labhitvā gacchante gacchante kāle dhammakathikesu citrakathī ahoṣi. Atha naṃ satthā: “Etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ cittakathikānaṃ yadidaṃ kumārakassapo” ti (AN. 1.209, 217) etadagge ṭhapesi. So pacchā vammikasutte (MN. 23) arahattaṃ pāpuṇi. Mātāpissa bhikkhunī vipassanaṃ vaḍḍhetvā aggaphalaṃ pattā. Kumārakassapatthero buddhasāsane gaganamajjhe {1.149} puṇṇacando viya pākaṭo jāto.

Athekadivasam tathāgato pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi. Bhikkhū ovādaṃ gahetvā attano attano rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu divasabhāgaṃ khepetvā sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ sannipatitvā: “Āvuso, devadattena attano abuddhabhāvena ceva khantimettādīnaṇca abhāvena kumārakassapatthero ca therī ca ubho nāsitā, sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya ceva khantimettānuddayasampattiyaṃ ca ubhinnaṃ-pi tesaṃ paccayo jāto” ti buddhaguṇe vaṇṇayamānā nisīdiṃsu. Satthā buddhalīlāya dhammasabhaṃ āgantvā paññattāsane nisīditvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchi. “Bhante, tumhākaṃ-eva guṇakathāyā” ti sabbaṃ ārocayiṃsu. Na, bhikkhave, tathāgato idāneva imesaṃ ubhinnaṃ paccayo ca patiṭṭhā ca jāto, pubbe pi ahoṣiyevā ti. Bhikkhū tassatthassāvibhāvatthāya bhagavantaṃ yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārayamāne bodhisatto migayoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. So mātukucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi, akkhīni

panassa maṇiḡuḡasadisāni ahesuṃ, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukhaṃ
rattakambalapuṇṇjavanṇaṃ, hatthapādapariyantā lākhārasaparikkammakatā viya,
vāladhi camarassa viya ahosi, sarīraṃ panassa mahantaṃ assapotakappamāṇaṃ
ahosi. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe vāsaṃ kappesi nāmena
nigrodhamigarājā nāma. Avidūre panassa aṇṇo pi pañcasatamigaparivāro
sākhamico nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va ahosi.

Tena samayena bārāṇasirājā migavadhappasuto hoti, vinā maṃsena na bhuṇṇjati,
manussānaṃ kammacchedaṃ katvā sabbe negamajānapade sannipātetvā
devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā cintesuṃ: “ayaṃ rājā amhākaṃ
kammacchedaṃ karoti, yaṃnūna mayaṃ uyyāne {1.150} migānaṃ nivāpaṃ
vapitvā pānīyaṃ sampādetvā bahū mige uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ bandhitvā
raṇṇo niyyādeyyāma” ti. Te sabbe uyyāne migānaṃ nivāpatiṇāni ropetvā
udakaṃ sampādetvā dvāraṃ yojetvā vāgurāni ādāya
muggarādinānāvudhahatthā araṇṇaṃ pavisitvā mige pariyesamānā: “Majjhe
ṭṭhite mige gaṇhissāma” ti yojanamattaṃ ṭṭhānaṃ parikkhipitvā saṅkhipamānā
nigrodhamigasākhamicānaṃ vasanaṭṭhānaṃ majjhe katvā parikkhipimsu. Atha
naṃ migagaṇaṃ disvā rukkhagumbādayo ca bhūmiṃca muggarehi paharantā
migagaṇaṃ gahanatṭhānato nīharitvā asisattidhanuādāni āvudhāni uggiritvā
mahānādaṃ nadantā taṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ pidhāya
rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, nibaddhaṃ migavaṃ gacchantā amhākaṃ
kammaṃ nāsetha, amhehi araṇṇato mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ,
ito paṭṭhāya tesaṃ maṃsāni khādathā” ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamimsu.

Rājā tesaṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokeno dve suvaṇṇamige
disvā tesaṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana kadāci sayāṃ gantvā ekaṃ
migaṃ vijjhितvā āneti, kadācissa bhattakārako gantvā vijjhितvā āharati. Migā
dhanuṃ disvā maraṇabhayaena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
kilamanti pi, gilānā pi honti, maraṇaṃ-pi pāpuṇanti. Migagaṇo taṃ pavattim
bodhisattassa ārocesi. So sākhāṃ pakkosāpetvā āha: “samma, bahū migā
nassanti, ekaṃsena maritabbe sati ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu,
dhammagāṇḍikaṭṭhāne migānaṃ vāro hotu. Ekadivasāṃ mama parisāya vāro
pāpuṇātu, ekadivasāṃ tava parisāya, vārappatto migo gantvā dhammagāṇḍikāya
gīvaṃ ṭṭhapetvā nipajjatu, evaṃ sante migā kilantā na bhavissantī” ti. So:
“Sādhū” ti sampaṭicchi. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā
dhammagāṇḍikāya {1.151} gīvaṃ ṭṭhapetvā nipajjati, bhattakārako āgantvā tattha
nipannakam-eva gahetvā gacchati.

Athekadivasam sākhamigassa parisāya ekissā gabbhinimigiyā vāro pāpuṇi. Sā sākham upasaṅkamitvā: “Sāmi, aham gabbhinī, puttaṃ vijāyitvā dve janā vāraṃ gamissāma, mayham vāraṃ atikkāmehi” ti āha. So: “Na sakkā tava vāraṃ aññesaṃ pāpetuṃ, tvam-eva tuyham vāraṃ jānissasi, gacchāhi” ti āha. Sā tassa santikā anuggaḥaṃ alabhamānā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā tamatthaṃ ārocesi. So tassā vacanam sutvā: “Hotu gaccha tvam, aham te vāraṃ atikkāmessāmi” ti sayam gantvā dhammagāṇḍikāya sīsam katvā nipajji. Bhattakārako taṃ disvā: “Laddhābhayo migarāja dhammagāṇḍikāya nipanno, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti vegena gantvā rañño ārocesi.

Rājā tāvadeva ratham āruya mahantena parivārena āgantvā bodhisattaṃ disvā āha: “Samma migarāja, nanu mayā tuyham abhayaṃ dinnam, kasmā tvam idha nipanno” ti. Mahārāja, gabbhinī migi āgantvā: “Mama vāraṃ aññassa pāpehi” ti āha, na sakkā kho pana mayā ekassa maraṇadukkham aññassa upari nikkhipituṃ, svāham attano jīvitaṃ tassā datvā tassā santakaṃ maraṇam gahetvā idha nipanno, mā aññaṃ kiñci āsaṅkittha, mahārājāti. Rājā āha: “sāmi, suvaṇṇavaṇṇamigarāja, mayā na tādiso khantimettānuddayasampanno manussesu pi diṭṭhapubbo, tena te pasannosmi, utṭhehi, tuyhaṅca tassā ca abhayaṃ dammi” ti. “Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti, narindā” ti? “Avasesānam-pi abhayaṃ dammi, sāmī” ti. “Mahārāja, evam-pi uyyāne ye va migā abhayaṃ labhissanti, sesā kiṃ karissantī” ti? “Etesam-pi abhayaṃ dammi, sāmī” ti. “Mahārāja, migā tāva abhayaṃ labhantu, sesā catuppadā kiṃ karissantī” ti {1.152}? “Etesam-pi abhayaṃ dammi, sāmī” ti. “Mahārāja, catuppadā tāva abhayaṃ labhantu, dijagaṇā kiṃ karissantī” ti? “Etesam-pi abhayaṃ dammi, sāmī” ti. “Mahārāja, dijagaṇā tāva abhayaṃ labhantu, udake vasantā macchā kiṃ karissantī” ti? “Etesam-pi abhayaṃ dammi, sāmī” ti. Evam mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayaṃ yācitvā utṭhāya rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā: “Dhammaṃ cara, mahārāja, mātāpitūsu puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu dhammaṃ caranto samaṃ caranto kāyassa bhedā paraṃ maraṇā sugatim saggaṃ lokaṃ gamissasī” ti rañño buddhalīlāya dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño ovādaṃ datvā migagaṇaparivuto araṇṇaṃ pāvisi. Sā pi kho migadhenu pupphakaṇṇikasadisam puttaṃ vijāyi. So kīlāmāno sākhamigassa santikaṃ gacchatī. Atha naṃ mātā tassa santikaṃ gacchantam disvā: “Putta, ito paṭṭhāya mā etassa santikaṃ gaccha, nigrodhasseva santikaṃ gaccheyyāsī” ti ovadantī imaṃ gāthamāha.

**1. Nigrodham-eva seveyya, na sākhamupasaṁvase,
Nigrodhasmiṁ mataṁ seyyo, yañce sākhasmi jīvitān-ti.**

Tattha **nigrodham-eva seveyyā** ti tāta tvaṁ vā añño vā attano hitakāmo nigrodham-eva seveyya bhajeyya upasaṅkameyya, **na sākhamupasaṁvase** ti sākhamigaṁ pana na upasaṁvase upagamma na saṁvaseyya, etaṁ nissāya jīvikaṁ na kappeyya. **Nigrodhasmiṁ mataṁ seyyo** ti nigrodharañño pādamūle maraṇaṁ-pi seyyo varaṁ uttamaṁ. **Yañce sākhasmi jīvitān-ti** yaṁ pana sākhasa santike jīvitāṁ, taṁ neva seyyo na varaṁ na uttamanti attho.

Tato paṭṭhāya ca pana abhayaladdhakā migā manussānaṁ sassāni khādanti, manussā: “Laddhābhayā ime migā” ti mige paharituṁ vā palāpetuṁ vā na visahanti, te rājaṅgaṇe sannipatitvā rañño tamatthaṁ ārocesuṁ. Rājā: “Mayā pasannena nigrodhamigarājassa {1.153} varo dinno, ahaṁ rajjaṁ jaheyyaṁ, na ca taṁ paṭiññaṁ bhindāmi, gacchatha na koci mama vijite mige paharituṁ labhatī” ti āha. Nigrodhamigo taṁ pavattiṁ sutvā migagaṇaṁ sannipātāpetvā: “Ito paṭṭhāya paresaṁ sassaṁ khādituṁ na labhissathā” ti mige ovaditvā manussānaṁ ārocāpesi: “Ito paṭṭhāya sassakārakā manussā sassarakkhaṇatthaṁ vatiṁ mā karontu, khettaṁ pana āvijjhivā paṇṇasaññaṁ bandhantū” ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṁ udapādi. Tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṁ atikkamanamigo nāma natthi. Ayaṁ kira nesaṁ bodhisattato laddhaovādo. Evaṁ migagaṇaṁ ovaditvā bodhisatto yāvatāyukaṁ ṭhatvā saddhiṁ migeḥi yathākammaṁ gato, rājā pi bodhisattassa ovāde ṭhatvā puññāni katvā yathākammaṁ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, idānevāhaṁ theriyā ca kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā” ti imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā catusaccadhammadesanaṁ vinivaṭṭetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātaṁ samodhānesi: “Tadā sākhamigo devadatto ahosi, parisāpissa devadattaparisaṁvā, migadhenu therī ahosi, putto kumārakassapo, rājā ānando, nigrodhamigarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Nigrodhamigajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 13 Kaṇḍijātakavaṇṇanā

Dhiratthu kaṇḍinaṁ sallan-ti idaṁ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṁ ārabba kathesi. Taṁ aṭṭhakanipāte indriyajātake (Ja. 423) āvi bhavissati.

Sāvattthiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā: “Na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ brahmacariyaṃ carituṃ, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare vibhavaṃ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. Satthāpissa pabbajjaṃ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyaṃ pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā pāpuṇāti. Āhāro pi ulūṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūṭisukkhakhajjakāṃ vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇaṃ na hoti. So attanā [3.462] laddhaṃ gahetvā purāṇadutiyaikāya santikaṃ gacchati. Athassa sā pattaṃ gahetvā vanditvā pattato bhattaṃ nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyaikāṃ jahituṃ na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, notī vīmaṇissāmi nan”-ti.

Athekadivasāṃ janapadamanussaṃ setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokaṃ pānabhojanaṃ dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdiṃsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekaṃ sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayāṃ pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsi. Taṃ disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunaṃ kathetvā pi taṃ agacchantaṃ disvā: “Ayye, thero na gacchati” ti āha. Sā āgantvā sāṇiṃ ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṃ mama dāraikapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattaṃ gahetvā gehaṃ pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayaṃ ettakaṃ kālāṃ aññaṃ kulaṃ na gaṇhimha, asāṃmike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayaṃ aññaṃ kulaṃ gaṇhāma, dūraṃ janapadaṃ gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha naṃ: “Ahaṃ taṃ jahituṃ na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sātakaṃ pesehi, pattacīvaraṃ paṭicchāpetvā āgacchissāmī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāraṃ gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaraṃ paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evaṃ karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaikāṃ jahituṃ na sakkomi vibbhamissāmī” ti āha. Atha naṃ te anicchantaññeva satthu santikaṃ netvā: “Kiṃ, bhikkhave, imaṃ anicchantaññeva ānayitthā” ti vutte: “Bhante, ayaṃ ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadiṃsu. Atha naṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ

bhikkhu ukkaṇṭhitoṣī” ti pucchi. “Saccaṃ, bhante” ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpeṣī” ti? “Purāṇadutiyaikā bhante” ti vutte: “Bhikkhu na idāneva sā itthī tuyhaṃ anattakārikā, pubbe pi tvaṃ taṃ nissāya catūhi jhānehi parihīno mahādukkhaṃ patvā maṃ nissāya tamhā dukkhā muccitvā naṭṭhājjhānaṃ paṭilabhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Bhagavā pana taṃ bhikkhuṃ etad-avoca: “Bhikkhu, pubbe pi tvaṃ etaṃ mānugāmaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā vītaccitesu aṅgāresu pakko” ti. Bhikkhū tassatthassāvibhāvatthāya bhagavantaṃ yācimsu, bhagavā bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākaṭaṃ akāsi.

Ito paraṃ pana bhikkhūnaṃ yācanaṃ {1.154} bhavantarapaṭicchannatañca avatvā: “Atītaṃ āharī” ti ettakam-eva vakkhāma, ettake vutte pi yācanañca valāhakagabbhato candanīharaṇūpamāya bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cāti sabbametaṃ heṭṭhā vuttanayeneva yojetvā veditabbaṃ.

Atīte magadharatṭhe rājagahe magadharājā rajjaṃ kāresi. Magadhavāsikānaṃ sassasamaye migānaṃ mahāparipantho hoti. Te araṇṇhe pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsī pabbateyyamigo ekāya gāmantavāsiniyā migapotikāya saddhiṃ santhavaṃ katvā tesāṃ migānaṃ pabbatapādato oruyha puna gāmantāṃ otaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhiṃ yeva otari. Atha naṃ sā āha: “tvaṃ khosi, ayya, pabbateyyo bālamigo, gāmanto ca nāma sāsaṅko sappatibhaya, mā amhehi saddhiṃ otarī” ti. So tassā paṭibaddhacittattā anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino: “Idāni migānaṃ pabbatapādā otaraṇakālo” ti ñatvā magge paṭicchannakoṭṭhakesu tiṭṭhanti. Tesam-pi dvinnāṃ āgamanamagge eko luddako paṭicchannakoṭṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandhaṃ ghāyitvā: “Eko luddako ṭhito bhavissatī” ti taṃ bālamigaṃ purato katvā sayāṃ pacchato ahoṣi. Luddako ekeneva sarappahārena migāṃ tattheva pātetī. Migapotikā tassa viddhabhāvaṃ ñatvā uppatitvā vātagatiyāva palāyi. Luddako koṭṭhakato nikkhamitvā migāṃ okkantitvā aggim katvā vītaccitesu aṅgāresu madhuramaṃsaṃ pacitvā khādītva pānīyaṃ pivitvā avasesaṃ lohitabindūhi paggharantehi kājenādāya dārake tosentō gharaṃ agamāsi.

Tadā bodhisatto tasmim vanasaṇḍe rukkhadevatā hutvā nibbatto hoti. So taṃ kāraṇaṃ disvā: “Imassa bālamigassa maraṇaṃ neva mātaraṃ nissāya, na pitaraṃ nissāya, atha kho kāmāṃ nissāya. Kāmanimittaṇhi {1.155} sattā sugatiyaṃ hatthacchedādikaṃ, duggatiyañca

pañcavidhabandhanādinānappakāraṇaṃ dukkhaṃ pāpuṇanti, paresaṃ maraṇadukkhuppadānam-pi nāma imasmiṃ loke garahitam-eva. Yaṃ janapadaṃ mātugāmo vicāreti anusāsati, so itthipariṇāyako janapado pi garahito yeva. Ye sattā mātugāmassa vasaṃ gacchanti, te pi garahitāyevā” ti ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhuṇāraṃ datvā gandhapupphādīhi pūjayamānāsu madhurena sarena taṃ vanasaṇḍaṃ unnādetvā imāya gāthāya dhammaṃ desesi:

**1. Dhiratthu kaṇḍinaṃ sallaṃ, purisaṃ gāḷhavedhinaṃ,
Dhiratthu taṃ janapadaṃ, yatthitthi pariṇāyikā,
Te cā pi dhikkitaṃ sattā, ye itthinaṃ vasaṃ gatā ti.**

Tattha **dhiratthū** ti garaḥaṇatthe nipāto, svāyamidha uttāsubbegavasena garaḥaṇe daṭṭhabbo. Uttasitubbiggo hi honto bodhisatto evamāha. Kaṇḍamassa atthiṭi kaṇḍi, taṃ **kaṇḍinaṃ**. Taṃ pana kaṇḍaṃ anupavisaṇṭṭhena: “Sallaṃ”-ti vuccati, tasmā **kaṇḍinaṃ sallaṃ**-ti ettha sallaṃkaṇḍinanti attho. Sallaṃ vā assatthiṭi pi sallo, taṃ sallaṃ. Mahantaṃ vaṇamukhaṃ katvā balavappahāraṃ dento gāḷhaṃ vijjhatīti gāḷhavedhī, taṃ **gāḷhavedhinaṃ**. Nānappakārena kaṇḍena, kumudapattasaṇṭhānathalena ujukagamaneneva sallena ca samannāgataṃ gāḷhavedhinaṃ purisaṃ dhiratthūti ayamettha attho. **Pariṇāyikā** ti issarā saṃvidhāyikā. **Dhikkitaṃ** ti garahitā. Sesamettha uttānattham-eva. Ito paraṃ pana ettakam-pi avatvā yaṃ yaṃ anuttānaṃ, taṃ tadeva vaṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tīṇi garahavatthūni dassetvā bodhisatto vanaṃ unnādetvā buddhalīlāya dhammaṃ desesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā dve vatthūni {1.156} kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi. Ito paraṃ pana: “Dve vatthūni kathetvā” ti idaṃ avatvā: “Anusandhiṃ ghaṭetvā” ti ettakam-eva vakkhāma, avuttam-pi pana heṭṭhā vuttanayeneva yojetvā gahetabbaṃ. Tadā pabbateyyamigo ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, migapotikā purāṇadutiyikā, kāmesu dosaṃ dassetvā dhammadesakadevatā pana aham-eva ahosinti.

Kaṇḍijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 14 Vātamigajātakavaṇṇanā

Na kiratthi rasehi pāpiyo ti idaṃ satthā jetavane viharanto cūḷapiṇḍapātikatissattheraṃ ārabha katesi. Satthari kira rājagahaṃ upanissāya veḷuvane viharante tissakumāro nāma mahāvibhavassa seṭṭhikulassa putto ekadivasaṃ veḷuvanaṃ gantvā satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitukāmo pabbajjaṃ yācitvā mātāpitūhi ananuññātattā paṭikkhitto sattāhaṃ bhattacchedaṃ katvā raṭṭhapālatthero viya mātāpitaro anujānāpetvā satthu santike pabbaji. Satthā taṃ pabbājetvā aḍḍhamāsamattaṃ veḷuvane viharitvā jetavanaṃ agamāsi. Tatrāyaṃ kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya sāvattiyaṃ sapadānaṃ piṇḍāya caramāno kālaṃ vītināmeti, “cūḷapiṇḍapātikatissatthero nāmā” ti vutte gaganatale puṇṇacando viya buddhasāsane pākaṭo paññāto ahosi.

Tasmiṃ kāle rājagahe nakkhattakīḷāya vattamānāya therassa mātāpitaro yaṃ tassa gihikāle ahosi ābharaṇabhaṇḍakaṃ, taṃ ratanacaṅkoṭake nikkhipitvā ure ṭhapetvā: “Aññāsu nakkhattakīḷāsu amhākaṃ putto iminā alaṅkārena alaṅkato nakkhattaṃ kīḷati, taṃ no ekaputtaṃ gahetvā samaṇo gotamo sāvattinagaraṃ gato, kahaṃ nu kho so etarahi nisinno, kahaṃ ṭhito” ti vatvā rodanti.

Athekā vaṇṇadāsī taṃ kulaṃ gantvā seṭṭhibhariyaṃ rodantiṃ disvā pucchi: “Kiṃ pana, ayye, rodasī” ti? “Sā tamatthaṃ ārocesi”. “Kiṃ pana, ayye, ayyaputto piyāyatī” ti? “Asukañca asukañcā” ti. “Sace tumhe imasmiṃ gehe sabbaṃ issariyaṃ mayhaṃ detha, ahaṃ vo puttaṃ ānessāmī” ti. Seṭṭhibhariyā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā paribbayaṃ datvā mahantena parivārena taṃ uyyojesi: “Gaccha, attano balena mama puttaṃ ānehī” ti. Sā paṭicchannayāne nisinnā sāvattiṃ gantvā therassa bhikkhācāravīthiyaṃ nivāsaṃ gahetvā seṭṭhikulā āgate manusse {1.157} therassa adassetvā attano parivāreneva parivutā therassa piṇḍāya pavitṭhassa ādito va uḷuṅkayāguṇca rasakabhikkhañca datvā rasataṇhāya bandhitvā anukkamena gehe nisīdāpetvā bhikkhaṃ dadamānā ca attano vasaṃ upagatabhāvaṃ ñatvā gilānālayaṃ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāraṇelāya sapadānaṃ caranto gehadvāraṃ agamāsi. Parijano therassa pattaṃ gahetvā therāṃ ghare nisīdāpesi. Thero nisīditvā: “Kahaṃ upāsikā” ti pucchi. “Gilānā, bhante, tumhākaṃ dassanaṃ icchatī” ti. So rasataṇhāya baddho attano vatasamādānaṃ bhinditvā tassā nipannaṭṭhānaṃ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṃ kathetvā taṃ palobhetvā rasataṇhāya bandhitvā

uppabbājetvā attano vase ṭhapetvā yāne nisīdāpetvā mahantena parivārena rājagaham-eva agamāsi. Sā pavatti pākaṭā jātā.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā: “Cūḷapiṇḍapātikatissattheraṃ kira ekā vaṇṇadāsī rasataṇhāya bandhitvā ādāya gatā” ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti āha. Te taṃ pavattim kathayimsu. “Na, bhikkhave, idāneva eso bhikkhu rasataṇhāya bajjhivā tassā vasaṃ gato, pubbe pi tassā vasaṃ gatoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ rañño brahmadattassa sañjāyo nāma uyyānapālo ahoṣi. Atheko vātamigo taṃ uyyānaṃ āgantvā sañjāyaṃ disvā palāyati, sañjāyo pi na taṃ tajjetvā nīharati. So punappunaṃ āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakārāni pupphaphalāni gahetvā divase divase rañño abbiharati. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchi: “Samma uyyānapāla, uyyāne kiñci acchariyaṃ passaṃ” ti? “Deva, aññaṃ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṃ passāmi” ti. “Sakkhissati pana taṃ gahetun”-ti. “Thokaṃ madhuṃ labhanto anto rājanivesanam-pi naṃ ānetuṃ sakkhissāmi, devā” ti. Rājā tassa madhuṃ dāpesi. So taṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā vātamigassa caraṇaṭṭhāne tiṇāni madhunā {1.158} makkhetvā nilīyi. Migo āgantvā madhumakkhitāni tiṇāni khāditvā rasataṇhāya baddho aññatra agantvā uyyānam-eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiṇesu paluddhabhāvaṃ ṇatvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ disvā katipāhaṃ palāyitvā punappunaṃ passanto vissāsaṃ āpajjitvā anukkamena uyyānapālassa hatthe ṭhitatiṇāni khādituṃ ārabhi.

So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ṇatvā yāva rājanivesanā vīthim kilañjehi parikkhipitvā tahiṃ tahiṃ sākhābhaṅgaṃ pātetvā madhulābukaṃ amse laggetvā tiṇakalāpaṃ upakacchake ṭhapetvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto antorājanivesanaṃ yeva agamāsi. Mige anto pavitṭhe dvāraṃ pidahimsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayatajjito antonivesanaṅgaṇe ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha taṃ kampamānaṃ disvā: “Vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhaṭṭhānaṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitaṭṭhānaṃ yāvajīvaṃ na gacchati, so evarūpo gahananissito vātamigo rasataṇhāya baddho idāni evarūpaṃ ṭhānaṃ āgato, natthi vata bho loke rasataṇhāya pāpataraṃ nāmā” ti imāya gāthāya dhammadesanaṃ paṭṭhapesi:

**1. Na kiratthi rasehi pāpiyo, āvāsehiva santhavehi vā,
Vātamigaṃ gahananissitaṃ, vasamānesi rasehi sañjāyo ti.**

Tattha **kirā** ti anussavanatthe nipāto. **Rasehī** ti jivhāviññeyyehi madhurambilādīhi. **Pāpiyo** ti pāpataro. **Āvāsehiva santhavehi vā** ti nibaddhavasanaṭṭhānasaṅkhātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpakova, tehi pana sacchandarāgaparibhogehi āvāsehi vā mittasanthavehi vā sataguṇena ca saḥassaguṇena ca sataṣaḥassaguṇena ca dhuvapaṭisevanatṭhena āhāraṃ vinā jīvitindriyapālanāya abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarasāva pāpatarāti. Bodhisatto pana anussavāgataṃ {1.159} viya imamatthaṃ katvā: “Na kiratthi rasehi pāpiyo, āvāsehiva santhavehi vā” ti āha. Idāni tesam pāpiyabhāvaṃ dassento: **“Vātamigaṃ”**-ti ādimāha. Tattha **gahananissitaṃ**-ti gahanaṭṭhānanissitaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: passatha rasānaṃ pāpiyabhāvaṃ, idaṃ nāma araṇṇāyatane gahananissitaṃ vātamigaṃ sañjāyo uyyānapālo madhurahehi attano vasaṃ ānesi, sabbathā pi sacchandarāgaparibhogehi rasehi nāma aññaṃ pāpataraṃ lāmakataraṃ natthīti rasataṇhāya ādīnavaṃ kathesi. Kathetvā ca pana taṃ migam araṇṇam-eva pesesi.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, sā vaṇṇadāsī idāneva etaṃ rasataṇhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsiyevā” ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. “Tadā sañjāyo ayaṃ vaṇṇadāsī ahosi, vātamigo cūḷapiṇḍapātiko, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vātamigajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 15 Kharādiyajātakavaṇṇanā

Aṭṭhakkhuraṃ kharādiye ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhāti. Atha naṃ satthā pucchi: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhāsī” ti? “Saccaṃ bhagavā” ti. Satthā: “Pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ aggahetvā pāsena baddho jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Athassa bhaginimigī puttakaṃ dassetvā: “Bhātika, ayaṃ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehī” ti paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ: “Asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhī” ti āha. So vuttavelāya nāgacchati. Yathā ca ekadivasaṃ, evaṃ satta divase sattovāde

atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā vicaranto pāse bajjhi. Mātāpissa bhātaraṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ te, bhātika, bhāḡineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito” ti pucchi. Bodhisatto ca: “Tassa anovādakassa mā cintayi, na ^{1.160} te puttena migamāyā uggaḡhitā” ti vatvā idāni pi taṃ anovaditukāmo va hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Aṭṭhakkhuraṃ kharādiye, migam vaṅkātivaṅkinam,
Sattahi kālātikkantaṃ, na naṃ ovaditussahe ti.**

Tattha **aṭṭhakkhuraṃ**-ti ekekasmim̐ pāde dvinnam̐ dvinnam̐ vasena aṭṭhakkhuraṃ. **Kharādiye** ti taṃ nāmena ālapati. **Migan**-ti sabbasaṅgāhikavacanam̐. **Vaṅkātivaṅkinan**-ti mūle vaṅkāni, agge ativaṅkānīti vaṅkātivaṅkāni, tādisāni siṅgāni assa atthīti vaṅkātivaṅkī, taṃ vaṅkātivaṅkinam̐. **Sattahi kālātikkantaṃ**-ti sattahi ovādakālehi ovādam̐ atikkantaṃ. **Na naṃ ovaditussahe** ti etaṃ dubbacamigaṃ aham̐ ovadituṃ na ussahāmi, etassa me ovādatthāya cittaṃ-pi na uppajjatīti dasseti. Atha naṃ dubbacamigaṃ pāse baddham̐ luddo māretvā maṃsaṃ ādāya pakkāmi.

Satthāpi: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco, pubbe pi dubbacoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim̐ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi. “Tadā bhāḡineyyo migo dubbacabhikkhu ahosi, bhaginī uppalavaṇṇā, ovādamigo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kharādiyajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 16 Tipallatthamigajātakavaṇṇanā

Migam̐ tipallatthan-ti idaṃ satthā kosambiyaṃ badarikārāme viharanto sikkhākāmaṃ rāhulattheraṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi kāle satthari āḷavinagaraṃ upanissāya aggāḷave cetiye viharante bahū upāsakā upāsikā bhikkhū bhikkhuniyo ca vihāraṃ dhammassavanatthāya gacchanti, divā dhammassavanaṃ hoti. Gacchante pana kāle upāsikāyo bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū ceva upāsakā ca ahesuṃ. Tato paṭṭhāya rattiṃ dhammassavanaṃ jātaṃ. Dhammassavanapariyosāne therā bhikkhū attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā sāmaṇerā ca upāsakehi saddhim̐ upaṭṭhānasālāyaṃ sayanti. Tesu niddam̐ upagatesu ekacce ghurughurupassāsā kākacchamānā dante khādantā nipajjimsu, ekacce ^{1.161} muhuttaṃ niddāyitvā utṭhahimsu. Te taṃ vippakāraṃ disvā bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā: “Yo pana

bhikkhu anupasampannena sahaseyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ”-ti (Pāc. 49) sikkhāpadaṃ paññāpetvā kosambim agamāsi.

Tattha bhikkhū āyasmantaṃ rāhulaṃ āhaṃsu: “āvuso rāhula, bhagavatā sikkhāpadaṃ paññattaṃ, idāni tvaṃ attano vasaṇaṭṭhānaṃ jānāhi” ti. Pubbe pana te bhikkhū bhagavati ca gāraṇaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmataṃ paṭicca taṃ attano vasaṇaṭṭhānaṃ āgataṃ ativiya saṅgaṇhanti, khuddakamañcakaṃ paññāpetvā ussīsakakaraṇatthāya cīvaraṃ denti. Taṃ divasaṃ pana sikkhāpadabhayena vasaṇaṭṭhānaṃ-pi na adaṃsu. Rāhulabhaddo pi: “Pitā me” ti dasabalassa vā, “upajjhāyo me” ti dhammasenāpatino vā, “ācariyo me” ti mahāmoggallānassa vā, “cūḷapitā me” ti ānandattherassa vā santikaṃ agantvā dasabalassa vaḷaṇṇanavaccakuṭim brahmavimānaṃ pavisanto viya pavisitvā vāsaṃ kappesi. Buddhānañhi vaḷaṇṇanakuṭiyaṃ dvāraṃ supihitaṃ hoti, gandhaparibhaṇḍakatā bhūmi, gandhadāmamālādāmāni osāritāneva honti, sabbarattim dīpo jhāyati. Rāhulabhaddo pana na tassā kuṭiyā imaṃ sampattim paṭicca tattha vāsaṃ upagato, bhikkhūhi pana: “Vasaṇaṭṭhānaṃ jānāhi” ti vuttattā ovādagāravena sikkhākāmatāya tattha vāsaṃ upagato. Antarantarā hi bhikkhū taṃ āyasmantaṃ dūrato va āgacchantaṃ disvā tassa vīmaṃsanatthāya muṭṭhisammajjanaṃ vā kacavarachaddānakaṃ vā bahi khipitvā tasmim āgate: “Āvuso, imaṃ kena chadditaṃ”-ti vadanti. Tattha kehici: “Rāhulo iminā maggena gato” ti vutte so āyasmā: “Nāhaṃ, bhante, etaṃ jānāmī” ti avatvāva taṃ paṭisaṃmetvā: “Khamatha me, bhante” ti khamāpetvā gacchati. Evamesa sikkhākāmo.

So taṃ sikkhākāmataṃ yeva paṭicca tattha vāsaṃ upagato. Atha satthā purearuṇaṃ yeva vaccakuṭidvāre ṭhatvā ukkāsi, sopāyasmā ukkāsi. “Ko eso” ti? “Ahaṃ rāhulo” ti nikkhamitvā vandi. “Kasmā tvaṃ rāhula idha nipannosī” ti? “Vasaṇaṭṭhānassa abhāvato”. “Pubbe hi, bhante, bhikkhū mama saṅgaṇaṃ karonti, idāni attano āpattibhayena vasaṇaṭṭhānaṃ {1.162} na denti, svāhaṃ ‘idaṃ aññesaṃ asaṅghaṭṭanaṭṭhānaṃ’-ti iminā kāraṇena idha nipannosmīti. Atha bhagavato: “Rāhulaṃ tāva bhikkhū evaṃ pariccajanti, aññe kuladārake pabbājetvā kim karissantī” ti dhammasaṃvego udapādi.

Atha bhagavā pāto va bhikkhū sannipātāpetvā dhammasenāpatim pucchi: “Jānāsi pana tvaṃ, sārīputta, ajja katthaci rāhulassa vutthabhāvan”-ti? “Na jānāmi, bhante” ti. “Sārīputta, ajja rāhulo vaccakuṭiyaṃ vasi, sārīputta, tumhe rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kim karissatha? Evañhi

sante imasmim sāsane pabbajitā na patiṭṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupasampannaena ekaṃ dve divase attano santike vasāpetvā tatiyadivase tesam vasanaṭṭhānaṃ ṇatvā bahi vāsethā” ti imaṃ anupaññattim katvā puna sikkhāpadaṃ paññapesi.

Tasmim samaye dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū rāhulassa guṇakathaṃ kathenti: “Passathāvuso, yāva sikkhākāmo vatāyaṃ rāhulo, ‘tava vasanaṭṭhānaṃ jānāhi’ ti vutto nāma ‘aham dasabalassa putto, tumhākaṃ senāsanasmā tumhe yeva nikkhamathā’ ti ekaṃ bhikkhum-pi appaṭippharitvā vaccaṇṇiyaṃ vāsaṃ kappesi” ti. Evaṃ tesu kathayamānesu satthā dhammasabhaṃ gantvā alaṅkatāsane nisīditvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti āha. “Bhante, rāhulassa sikkhākāmakathāya, na aññāya kathāya” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, rāhulo idāneva sikkhākāmo, pubbe tiracchānayoniyaṃ nibbatta pi sikkhākāmoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe eko magadharājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migagaṇaparivuto arañhe vasati. Athassa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā: “Bhātika, imaṃ te bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehi” ti āha. Bodhisatto: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā: “Gaccha, tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsī” ti āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkamitvā taṃ upasaṅkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharavaṃ ravi, migagaṇo palāyitvā: “Putto te pāsena baddho” ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṃ gantvā: “Bhātika, bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito” ti pucchi. Bodhisatto: “Mā tvaṃ puttassa {1.163} kiñci pāpakaṃ āsaṅki, suggahitā tena migamāyā, idāni taṃ hāsaya māno āgacchissatī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Migam tipallatthamanekamāyaṃ, aṭṭhakkhuraṃ aḍḍharattāpapāyīm,
Ekena sotena chamāssasanto, chahi kalāhitibhoti bhāgineyyo ti.**

Tattha **migan**-ti bhāgineyyamigaṃ. **Tipallatthan**-ti pallatthaṃ vuccati sayanaṃ, ubhohi passehi ujukam-eva ca nipannakavasenāti tīhākārehi pallatthaṃ assa, tīṇi vā pallatthāni assāti tipallattho, taṃ tipallatthaṃ.

Anekamāyan-ti bahumāyaṃ bahuvañcanaṃ. **Aṭṭhakkhuran**-ti ekekaṃ dvinnaṃ dvinnaṃ vasena aṭṭhahi khurehi samannāgataṃ.

Aḍḍharattāpapāyīn-ti purimayāmaṃ atikkamitvā majjhimayāme araññato āgamma pāṇiyassa pivanato aḍḍharatte āpaṃ pivatīti aḍḍharattāpapāyī. Taṃ aḍḍharatte apāyinti attho. Mama bhāgineyyaṃ migam aham sādhuṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesim. Kathaṃ? Yathā **ekena sotena chamāssasanto, chahi kalāhitibho ti bhāgineyyo** ti. Idaṃ vuttaṃ hoti: ahañhi tava puttaṃ

tathā uggaṇhāpesim̐, yathā ekasmiṃ uparimanāsikāsote vātaṃ sannirumbhitvā pathaviyā allīnena ekena heṭṭhimasotena tattheva chamāyaṃ assasanto chahi kalāhi luddakaṃ atibhoti, chahi koṭṭhāsehi ajjhottharati vañceti ti attho. Katamāhi chahi? Cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya, khurehi tiṇapaṃsukhaṇanena, jivhāninnāmanena udarassa uddhumātabhāvakaṇanena, uccārapassāvavissajjanena, vātasannirumbhanenāti.

Aparo nayo: pādena paṃsuṃ gahetvā abhimukhākaḍḍhanena, paṭipañāmanena, ubhosu passesu sañcaraṇena, udaraṃ uddhaṃ pakkhipanena, adho avakkhipanenāti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti, “mato ayan”-ti saññaṃ uppādetvā vañceti, evaṃ taṃ migamāyaṃ uggaṇhāpesinti dīpeti.

Aparo nayo: tathā naṃ uggaṇhāpesim̐, yathā ekena sotena chamāssasanto chahi kalāhiti dvīsu pi navesu dassitehi chahi kāraṇehi kalāhiti kalāyissati, luddaṃ vañcessatīti {1.164} attho. **Bhoti** ti bhaginiṃ ālapati. **Bhāgineyyo** ti evaṃ chahi kāraṇehi vañcanakaṃ bhāgineyyaṃ niddisati. Evaṃ bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhuṃ uggahitabhāvaṃ dassento bhaginiṃ samassāseti.

So pi migapotako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphāsukapassena pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannaṭṭhāne khureheva paharitvā paṃsuṇa tiṇāni ca uppāṭetvā uccārapassāvaṃ vissajjetvā sīsaṃ pātetvā jivhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ kheḷakilinnaṃ katvā vāttaggaṇaṇa udaraṃ uddhumātakaṃ katvā akkhīni parivattetvā heṭṭhā nāsikāsotena vātaṃ sañcarāpento uparimanāsikāsotena vātaṃ sannirumbhitvā sakalasarīraṃ thaddhabhāvaṃ gāhāpetvā matākāraṃ dassesi. Nīlamakkhikā pi naṃ samparivāresuṃ, tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne kākā nilīyimsu. Luddo āgantvā udaraṃ hatthena paharitvā: “Atipāto va baddho bhavissati, pūtika jāto” ti tassa bandhanarajjukaṃ mocetvā: “Etthevadāni naṃ ukkantitvā maṃsaṃ ādāya gamissāmī” ti nirāsaṅko hutvā sākāpalāsaṃ gahetuṃ āraddho. Migapotako pi uṭṭhāya catūhi pādehi ṭhatvā kāyaṃ vidhunitvā gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako viya vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, rāhulo idāneva sikkhākāmo, pubbe pi sikkhākāmoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bhāgineyyamigapotako rāhulo ahosi, mātā uppālavaṇṇā, mātulamigo pana aham-eva ahosin”-ti.

Tipallatthamigajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 17 Mālutaajātakavaṇṇanā

Kāle vā yadi vā juṇhe ti idaṃ satthā jetavane viharanto dve vuḍḍhapabbajite ārabba kathesi. Te kira kosalajanapade {1.165} ekasmiṃ araṇṇāvāse vasanti. Eko kāḷatthero nāma, eko juṇhatthero nāma. Athekadivasam juṇho kālam pucchi: “Bhante kāḷa, sītam nāma kasmim kāle hotī” ti. So: “Kāle hotī” ti āha. Athekadivasam kāḷo juṇham pucchi: “bhante juṇha, sītam nāma kasmim kāle hotī” ti. So: “Juṇhe hotī” ti āha. Te ubho pi attano kaṅkham chinditum asakkontā satthu santikaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā: “Bhante, sītam nāma kasmim kāle hotī” ti pucchimsu. Satthā tesam katham sutvā: “Pubbe pi aham, bhikkhave, tumhākaṃ imam pañham kathesiṃ, bhavaśaṅkhepagatattā pana na sallakkhayitthā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte ekasmiṃ pabbatapāde sīho ca byaggho ca dve sahāyā ekissā yeva guhāya vasanti. Tadā bodhisatto pi isipabbajjam pabbajitvā tasmim yeva pabbatapāde vasati. Athekadivasam tesam sahāyakānam sītam nissāya vivādo udapādi. Byaggho: “Kāle yeva sītam hotī” ti āha. Sīho: “Juṇhe yeva sītam hotī” ti āha. Te ubho pi attano kaṅkham chinditum asakkontā bodhisattam pucchimsu. Bodhisatto imam gāthamāha.

**1. Kāle vā yadi vā juṇhe, yadā vāyati māluto,
Vātajāni hi sītāni, ubhotthamaparājitā ti.**

Tattha **kāle vā yadi vā juṇhe** ti kāḷapakkhe vā juṇhapakkhe vā. **Yadā vāyati māluto** ti yasmim samaye puratthimādibhedo vāto vāyati, tasmim samaye sītam hoti. Kimkāraṇā? **Vātajāni hi sītāni**, yasmā vāte vijjante yeva sītāni honti, kāḷapakkho vā juṇhapakkho vā ettha apamāṇanti vuttam hoti. **Ubhotthamaparājitā** ti ubho pi tumhe imasmim pañhe aparājitāti. Evaṃ bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthāpi: “Bhikkhave, pubbe pi mayā tumhākaṃ ayaṃ pañho kathito” ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne {1.166} dve pi therā sotāpattiphale patiṭṭhahimsu. Satthā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Tadā byaggho kāḷo ahosi, sīho juṇho, pañhavissajjanakatāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Mālutaajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 18 Matakabhattachajātakavaṇṇanā

Evaṃ ce sattā jāneyyūn-ti idaṃ satthā jetavane viharanto matakabhattaṃ ārabha kathesi. Tasmiñhi kāle manussā bahū ajeḷakādayo māretvā kālakate ñātake uddissa matakabhattaṃ nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā satthāraṃ pucchimsu: “Etarahi, bhante, manussā bahū pāṇe jīvitaḅḅayaṃ pāpetvā matakabhattaṃ nāma denti. Atthi nu kho, bhante, ettha vuḍḍhī” ti? Satthā: “Na, bhikkhave, ‘matakabhattaṃ dassāmā’ ti kate pi pāṇātipāte kāci vuḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṃ desetvā ettha ādīnavaṃ kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṃ kammaṃ jahāpesuṃ. Idāni pana bhavaśaṅkhepagatattā puna pātubhūtan”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū disāpāṃmokkho ācariyabrāhmaṇo: “Matakabhattaṃ dassāmī” ti ekaṃ eḷakaṃ gāhāpetvā antevāsike āha: “tātā, imaṃ eḷakaṃ nadiṃ netvā nhāpetvā kaṇṭhe mālaṃ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānethā” ti. Te: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā taṃ ādāya nadiṃ gantvā nhāpetvā maṇḍetvā nadītīre ṭhapesuṃ. So eḷako attano pubbakammaṃ disvā: “Evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmī” ti somanassajāto mattikāghaṭaṃ bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna: “Ayaṃ brāhmaṇo maṃ ghātetvā mayā laddhadukkhāṃ labhissatī” ti brāhmaṇe kāruṇṇaṃ uppādetvā mahantena saddena parodī.

Atha naṃ te māṇavā pucchimsu: “Samma eḷaka, {1.167} tvaṃ mahāsaddena hasi ceva rodi ca, kena nu kho kāraṇena hasi, kena kāraṇena parodī” ti? “Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā” ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesaṃ vacanaṃ sutvā eḷakaṃ pucchi: “Kasmā tvaṃ eḷaka, hasi, kasmā rodī” ti? Eḷako attanā katakammaṃ jātissaraṇāṇena anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: “Ahaṃ, brāhmaṇa, pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo hutvā ‘matakabhattaṃ dassāmī’ ti ekaṃ eḷakaṃ māretvā matakabhattaṃ adāsim, svāhaṃ ekassa eḷakassa ghātītattā ekenūnesu pañcasu attabhāvasatesu sīsacchedaṃ pāpuṇim, ayaṃ me koṭiyaṃ ṭhito pañcasatimo attabhāvo, svāhaṃ ‘ajja evarūpā dukkhā muccissāmī’ ti somanassajāto iminā kāraṇena hasim. Rodanto pana ‘ahaṃ tāva ekaṃ eḷakaṃ māretvā pañca jātisatāni sīsacchedadukkhāṃ patvā ajja tamhā dukkhā muccissāmi, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañca jātisatāni sīsacchedadukkhāṃ labhissatī’ ti tayi kāruṇṇena rodin”-ti. “Eḷaka, mā bhāyi, nāhaṃ taṃ māressāmī” ti. “Brāhmaṇa, kim vadesi, tayi mārente pi

amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun”-ti. “Eḷaka, mā bhāyi, ahaṃ te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmi” ti. “Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana mahantaṃ balavan”-ti.

Brāhmaṇo eḷakaṃ muñcitvā: “Imaṃ eḷakaṃ kassaci pi māretuṃ na dassāmi” ti antevāsike ādāya eḷakeneva saddhiṃ vicari. Eḷako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsāṇapiṭṭhiṃ nissāya jātagumbe gīvaṃ ukkhipitvā paṇṇāni khādituṃ āraddho. Taṅkhaṇaṇṇeva tasmiṃ pāsāṇapiṭṭhe asani pati, tato ekā pāsāṇasakalikā chijjitvā eḷakassa pasāritagīvāya patitvā sīsaṃ chindi, mahājano sannipati. Tadā bodhisatto {1.168} tasmiṃ ṭhāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantasseva tassa mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallāṅkena nisīditvā: “Ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jānamānā appevanāma pāṇātipātāṃ na kareyyun”-ti madhurassarena dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Evaṃ ce sattā jāneyyūṃ, dukkhāyaṃ jātisambhavo,
Na pāṇo pāṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatī ti.**

Tattha **evaṃ ce sattā jāneyyūṃ**-ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ. Kathaṃ?

Dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayaṃ tattha tattha jāti ca jātassa anukkamena vaḍḍhisaṅkhāto sambhavo ca

jarābyādhimarāṇaappiyasampayogapiyavippayogahatthapādacchedādīnaṃ dukkhānaṃ vatthubhūtattā: “Dukkho” ti yadi jāneyyūṃ. **Na pāṇo pāṇinaṃ haññe** ti: “Paraṃ vadhanto jātisambhave vadhaṃ labhati, pīlento pīlaṃ labhati” ti jātisambhavassa dukkhavattutāya dukkhabhāvaṃ jānanto koci pāṇo aññaṃ pāṇinaṃ na haññe, satto sattaṃ na haneyyā ti attho. Kiṃkāraṇā?

Pāṇaghātī hi socatīti, yasmā sāhatthikādīsu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvitindriyupacchedanena pāṇaghātī puggalo aṭṭhasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārāya tiracchānayaniyā pettivisaye asurakāyeti imesu catūsu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno dīgharattaṃ antonijjhāyanalakkhaṇena sokena socati. Yathā vāyaṃ eḷako maraṇabhayaṇa socati, evaṃ dīgharattaṃ socatīti pi ñatvā na pāṇo pāṇinaṃ haññe, koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya. Mohena pana mūḷhā avijjāya andhikatā imaṃ ādīnavaṃ apassantā pāṇātipātāṃ karontīti.

Evaṃ mahāsatto nirayabhayaṇa tajjetvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadesanaṃ sutvā nirayabhayaabhītā pāṇātipātā viramiṃsu. Bodhisatto pi dhammaṃ desetvā mahājanaṃ sīle patiṭṭhāpetvā yathākammaṃ gato, mahājano pi bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā devanagaraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṣin”-ti.

Matakabhattajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 19 Āyācitabhattajātakavaṇṇanā

Sace {1.169} **mucce pecca mucce** ti idaṃ satthā jetavane viharanto devatānaṃ āyācanabalikammaṃ ārabha kathesi. Tadā kira manussā vaṇijjāya gacchantā paṇe vadhitvā devatānaṃ balikammaṃ katvā: “Mayaṃ anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā puna tumhākaṃ balikammaṃ karissāmā” ti āyācitvā gacchanti. Tatthānantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgatā: “Devatānubhāvena idaṃ jātan”-ti maññaṃānā bahū paṇe vadhitvā āyācanato muccituṃ balikammaṃ karonti, taṃ dīsvā bhikkhū: “Atthi nu kho, bhante, ettha attho” ti bhagavantaṃ pucchiṃsu. Bhagavā atītaṃ āhari.

Atīte kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭumbiko gāmadvāre ṭhitanigrodharukkhe devatāya balikammaṃ paṭijānitvā anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhitvā: “Āyācanato muccissāmi” ti rukkhamūlaṃ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape ṭhatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Sace mucce pecca mucce, muccamāno hi bajjhati,
Na hevaṃ dhīrā muccanti, mutti bālassa bandhanan-ti.**

Tattha **sace mucce pecca mucce** ti bho purisa, tvaṃ sace mucce yadi muccitukāmosi. **Pecca mucce** ti yathā paraloke na bajjhasi, evaṃ muccāhi. **Muccamāno hi bajjhati** ti yathā pana tvaṃ paṇaṃ vadhitvā muccituṃ icchasi, evaṃ muccamāno hi pāpakammena bajjhati. Tasmā **na hevaṃ dhīrā muccanti** ti ye paṇḍitapurisā, te evaṃ paṭissavato na muccanti. Kimkāraṇā? Evarūpā hi **mutti bālassa bandhanam**, esā paṇātipātaṃ katvā mutti nāma bālassa bandhanam-eva hotīti dhammaṃ desesi. Tato paṭṭhāya manussā evarūpā paṇātipātakammā viratā dhammaṃ caritvā devanagaraṃ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṣin”-ti.

Āyācitabhattajātakavaṇṇanā navamā

Ja 20 Naḷapānājātakavaṇṇanā

Disvā {1.170} **padamanuttiṇṇan**-ti idaṃ satthā kosalesu cārikam caramāno naḷakapānagāmaṃ patvā naḷakapānapokkharāṇiyam ketakavane viharanto naḷadaṇḍake ārabba kathesi. Tadā kira bhikkhū naḷakapānapokkharāṇiyam nhatvā sūcigharatthāya sāmaṇerehi naḷadaṇḍake gāhāpetvā te sabbatthakam-eva chidde disvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam-eva chiddā, kiṃ nu kho etan”-ti pucchimsu. Satthā: “Idaṃ, bhikkhave, mayham porāṇakaadhiṭṭhānan”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahosi. Tassā pi pokkharāṇiyā eko dakarakkhaso otiṇṇotiṇṇe khādati. Tadā bodhisatto rohitamigapotakappamāṇo kapiṛājā hutvā asītisahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādaṃ adāsi: “Tātā, imasmim araṇṇe visarukkha pi amanussapariggahitapokkharāṇiyo pi honti, tumhe akhāditapubbaṃ phalāphalaṃ khādantā vā apītapubbaṃ pānīyam pivantā vā maṃ paṭipuccheyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā ekadivasam agatapubbaṭṭhānam gatā tattha bahudeva divasam caritvā pānīyam gavesamānā ekaṃ pokkharāṇim disvā pānīyam apivitvāva bodhisattassāgamanam olokayamānā nisīdimsu. Bodhisatto āgantvā: “Kiṃ tātā, pānīyam na pivathā” ti āha. “Tumhākaṃ āgamanam olokemā” ti. “Suṭṭhu, tātā” ti bodhisatto pokkharāṇim āvijjhivā padaṃ paricchindanto otiṇṇam-eva passi, na uttiṇṇam. So: “Nissamsayam esā amanussapariggahitā” ti ñatvā: “Suṭṭhu vo kataṃ, tātā, pānīyam apivantehi, amanussapariggahitā ayan”-ti āha.

Dakarakkhaso pi tesam anotaṇabhāvaṃ {1.171} ñatvā nīlodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bībhacchadassano hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā: “Kasmā nisinnāttha, otarivā pānīyam pivathā” ti āha. Atha naṃ bodhisatto pucchi: “Tvam idha nibbattadakarakkhasosī” ti? “Āma, ahan”-ti. “Tvam pokkharāṇim otiṇṇake labhasī” ti? “Āma, labhāmi, aham idhotiṇṇam antamaso sakunikaṃ upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmī” ti. “Na mayam attānaṃ tuyham khāditum dassāmā” ti. “Pānīyam pana pivissathā” ti. “Āma, pānīyam pivissāma, na ca te vasaṃ gamissāmā” ti. “Atha katham pānīyam pivissathā” ti? Kiṃ pana tvam maññasi: “Otarivā pivissantī” ti. “Mayaṇhi anotaritvā asītisahassāni pi ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ gahetvā uppalanālena udakaṃ pivantā viya tava pokkharāṇiyā pānīyam pivissāma, evaṃ

no tvaṃ khādituṃ na sakkhissasī” ti. Etamatthaṃ viditvā satthā abhisambuddho hutvā imissā gāthāya purimapadadvayaṃ abhāsi:

1. Disvā padamanuttiṇṇaṃ, disvānotaritaṃ padan-ti.

Tassattho: bhikkhave, so kapiṛājā tassā pokkharaṇiyā ekam-pi uttiṇṇapadam nāddasa, otaritaṃ pana otiṇṇapadam-eva addasa. Evaṃ **disvā padam anuttiṇṇaṃ disvāna otaritaṃ padam**: “Addhāyaṃ pokkharaṇī amanussapariggahitā” ti ñātvā tena saddhiṃ sallapanto sapariso āha:

Naḷena vāriṃ pissāmā ti,

Tassattho: mayaṃ tava pokkharaṇiyaṃ naḷena pāṇīyaṃ pivissāmāti. Puna mahāsatto āha:

Neva maṃ tvaṃ vadhissasī ti.

Evaṃ naḷena pāṇīyaṃ pivantaṃ saparisam-pi **maṃ tvaṃ neva vadhissasī** ti attho.

Evañca pana vatvā bodhisatto ekam naḷadaṇḍakam āharāpetvā pāramiyo āvajjetvā saccakiriyaṃ katvā mukhena dhami, naḷo {1.172} anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam-eva susiro ahosi. Iminā niyāmena aparam-pi aparam-pi āharāpetvā mukhena dhamitvā adāsi. Evaṃ sante pi na sakkā niṭṭhāpetuṃ, tasmā evaṃ na gahetabbaṃ. Bodhisatto pana: “Imaṃ pokkharaṇiṃ parivāretvā jātā sabbe pi naḷā ekacchiddā hontū” ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānañhi hitūpacārassa mahantaṭāya adhiṭṭhānaṃ samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaṇiṃ parivāretvā utṭhitanaḷā ekacchiddā jātā. Imasmiñhi kappe **cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni** nāma. Katamāni cattāri? Cande sasalakkhaṇaṃ sakalam-pi imaṃ kappam ṭhassati, vaṭṭakajātake (Ja. 466) aggino nibbutaṭṭhānaṃ sakalam-pi imaṃ kappam aggi na jhāyissati, ghaṭṭikāranivesanaṭṭhānaṃ sakalam-pi imaṃ kappam anovassakam ṭhassati, imaṃ pokkharaṇiṃ parivāretvā utṭhitanaḷā sakalam-pi imaṃ kappam ekacchiddā bhavissantīti imāni cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma.

Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekam naḷam ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaṇiṃ parivāretvā nisīdimsu. Te pi bodhisattassa naḷena ākaḍḍhitvā pāṇīyaṃ pivanakāle sabbe tīre nisinnāva pivimsu. Evaṃ tehi pāṇīye pivite dakarakkhaso kiñci alabhitvā anattamano sakanivesanam-eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araṇṇam-eva pāvisi.

Satthā pana: “Imesaṃ, bhikkhave, naḷānaṃ ekacchiddabhāvo nāma mayhamevetam porāṇakaadhiṭṭhānaṃ”-ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaḥaṃ samodhānesi: “tadā dakarakkhaso devadatto ahosi, asītisahassavānarā buddhapaṛisa, upāyakusalo pana kapaṛājā ahaṃ-eva ahosiṃ”-ti.

Naḷapāṇajātakavaṇṇanā dasamā

Sīlavaggo dutiyo

Tassuddānaṃ:

Nigrodhaṃ lakkhaṇaṃ kaṇḍi, vātaṃigaṃ kharādiyaṃ,
Tipallatthaṃ māḷutaṇḍa, matabhatta ayācitam,
Naḷapāṇanti te dasāti.

3. Kuruṅgavaggo

Ja 21 Kuruṅgamigaḷajātakavaṇṇanā

Ñātametaṃ {1.173} **kuruṅgassā** ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi samaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso devadatto tathāgataṣṣa ghātaṇatthāya dhanuggahe payojesi, siḷaṃ pavijjhi, dhanapāḷaṃ viṣṣajjesi, sabbathā pi dasabalassa vadhāya paṛisaḷkkaṭi” ti devadattaṣṣa avaṇṇaṃ kathaṇṭā niṣiḍḍiṃsu. Satthā āgantaṃ paṇṇattaṣṣane niṣiṇṇo: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathaṃ viṣṣiṇṇā” ti puḷḷi. Bhante, devadatto tuṃhākaṃ vadhāya paṛisaḷkkaṭiṭi taṣṣa aḷuṇakathaṃ viṣṣiṇṇāṃhāti. Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idaṇeva maṃ vadhāya paṛisaḷkkaṭi, pubbe pi maṃ vadhāya paṛisaḷkkaṭi yeva, na ca pana maṃ vadhitaṃ asakkaḷi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bāraṇasiyaṃ brahmaḍatte rajjaṃ kāṛente bodhisatto kuruṅgamiga hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalaṇi khāḍanto vaṣati. So ekasmiṃ kāle phalaṣaṃpanne sepaṇṇiṛukkhe sepaṇṇiḷphalaṇi khāḍati. Atheko gāmaṃvāsi atṭakaluddako phalaṛukkhaṃḷesu miḷāṇaṃ paḍāni upadhāretvā upariṛukkhe atṭakaṃ baṇḍhitvā tattha niṣiḍḍitvā phalaṇi khāḍitaṃ āgataḷate miḷe satṭiyaṃ vijjhitvā teṣaṃ maṃsaṃ viḷkiṇṇanto jīṃvikaṃ kappeti. So ekadivaṣaṃ taṣṣiṃ ruḷkkaṃḷe bodhisattaṣṣa paḍavaḷaṇjaṃ diṣvā taṣṣiṃ sepaṇṇiṛukkhe atṭakaṃ baṇḍhitvā pāto va bhuṇṇitvā satṭiṃ āḍaya vaṇaṃ pavisitvā taṃ ruḷkkaṃ

āruhitvā aṭṭake nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasanaṭṭhānā nikkhamitvā:
“Sapaṇṇiphalāni khādissāmī” ti āgamma taṃ rukkhamūlaṃ sahasāva apavisitvā:
“Kadāci aṭṭakaluddakā rukkhesu aṭṭakaṃ bandhanti, atthi nu kho evarūpo
upaddavo” ti pariggaṇhanto bāhirato va aṭṭhāsi.

Luddako pi bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā aṭṭake nisinno va {1.174}
sepaṇṇiphalāni khipitvā khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto: “Imāni phalāni
āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako” ti punappunaṃ
ullokento luddakaṃ disvā apassanto viya hutvā: “Ambho, rukkha-pubbe tvaṃ
olambakaṃ cārento viya ujukam-eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkhadhammo
pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte aham-pi aññaṃ rukkhamūlaṃ
upasaṅkamtvā mayhaṃ āhāraṃ pariyessissāmī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ñātametaṃ kuruṅgassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi seyyasi,
Aññaṃ sepaṇṇi gacchāmi, na me te ruccate phalan-ti.**

Tattha **ñātan**-ti pākaṭaṃ jātaṃ. **Etan**-ti idaṃ. **Kuruṅgassā** ti
kuruṅgamigassa. **Yaṃ tvaṃ sepaṇṇi seyyasī** ti yaṃ tvaṃ ambho
sepaṇṇirukkha purato phalāni pātayamāno seyyasi viseyyasi viṇṇaphalo
hosi, taṃ sabbaṃ kuruṅgamigassa pākaṭaṃ jātaṃ. **Na me te ruccate phalan-**
ti evaṃ phalaṃ dadamānāya na me tava phalaṃ ruccati, tiṭṭha tvaṃ, ahaṃ
aññattha gacchissāmīti agamāsi.

Athassa luddako aṭṭake nisinno va sattim khipitvā: “Gaccha, viraddho dānimhi
tan”-ti āha. Bodhisatto nivattitvā ṭhito āha: “Ambho purisa, idānisi kiñcā pi
maṃ viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soḷasaussadaniraye
pañcavidhabandhanādīni ca kammakāraṇāni aviraddhoyevāsī” ti. Evaṃ pana
vatvā palāyitvā yathārucim gato, luddo pi otaritvā yathārucim gato.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mama vadhāya parisakkati, pubbe
pi parisakki yeva, na ca pana maṃ vadhituṃ asakkhī” ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā aṭṭakaluddako
devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana aham-eva ahosi”-ti.

Kuruṅgamigajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 22 Kukkurajātakavaṇṇanā

Ye {1.175} **kukkurā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ñātattacariyaṃ ārabha
kathesi. Sā dvādasakanipāte bhaddasālaajātake (Ja. 465) āvi bhavissati.

Sā kira³ mahānāmassa sakkassa dhītā nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṇ jātā kosalarājassa aggamaheṣī ahoṣi. Sā rañño puttāṃ vijāyi. Rājā panassā pacchā dāsibhāvaṃ ñatvā ṭhānaṃ parihāpesi, puttassa viṭaṭṭubhassā pi ṭhānaṃ parihāpesi yeva. Te ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā pubbaṇhasamaye pañcasatabhikkhuparivuto [1.134] rañño nivesanaṃ gantvā paññattāsane nisīditvā: “Mahārāja, kahaṃ vāsabhakhattiyā” ti āha. “Rājā taṃ kāraṇaṃ ārocesi. Mahārāja vāsabhakhattiyā kassa dhītā” ti? “Mahānāmassa bhante” ti. “Āgacchamānā kassa āgatā” ti? “Mayhaṃ bhante” ti. Mahārāja sā rañño dhītā, rañño va āgatā, rājānaṃ yeva paṭicca puttāṃ labhi, so putto kiṃkāraṇā pitu santakassa rajjassa sāmiko na hoti, pubbe rājāno muhuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismim-pi puttāṃ labhitvā puttassa rajjaṃ adamsūti.

Idaṃ pana vatthum patiṭṭhapetvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tathārūpaṃ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Athekadivasāṃ rājā setasindhavayuttaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ rathaṃ āruya uyyānaṃ gantvā tattha divasabhāgaṃ kīḷitvā atthaṅgate sūriye nagaraṃ pāvisi. Tassa taṃ rathavarattaṃ yathānaddham-eva rājaṅgaṇe ṭhapayimsu, so rattibhāge deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammaṇca naddhiṇca khādimsu. Punadivase rañño ārocesuṃ: “Deva, niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammaṇca naddhiṇca khādimsū” ti. Rājā sunakhānaṃ kujjhitvā: “Diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne sunakhe ghātethā” ti āha. Tato paṭṭhāya sunakhānaṃ mahābyasanaṃ udapādi. Te diṭṭhidiṭṭhaṭṭhāne ghātiyamānā palāyitvā susānaṃ gantvā bodhisattassa santikaṃ agamaṃsu.

Bodhisatto “tumhe bahū sannipatitā, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchi. Te: “Antepure kira rathassa cammaṇca naddhi ca sunakhehi khādītā” ti kuddho rājā sunakhavadhaṃ āṇāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ”-ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: “Ārakkhaṭṭhāne bahi sunakhānaṃ okāso natthi, antorājanivesane koleyyakasunakhānaṃ-eva taṃ kammaṃ bhavissati. Idāni

³ [The summary included here is brought in from JA 7 above. The longer story is found, as noted, at JA 465 below.]

pana corānaṃ kiñci bhayaṃ natthi, acorā maraṇaṃ labhanti, yaṃnūnāhaṃ core rañño dassetvā ñātisaṅghassa jīvitadānaṃ dadeyyan”-ti. So ñātake samassāsetvā: “Tumhe mā bhāyittha, ahaṃ vo abhayaṃ āharissāmi, yāva {1.176} rājānaṃ passāmi, tāva idheva hothā” ti pāramiyo āvajjetvā mettābhāvanaṃ purecārikaṃ katvā: “Mayhaṃ upari leḍḍuṃ vā muggaraṃ vā mā koci khipituṃ ussaḥī” ti adhiṭṭhāya ekako va antonagaraṃ pāvisi. Atha naṃ disvā ekasatto pi kujjhitvā olovento nāma nāhosi. Rājā pi sunakhavadhaṃ āṇāpetvā sayāṃ vinicchaye nisinno hoti. Bodhisatto tattheva gantvā pakkhanditvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ rājapurisā nīharituṃ āraddhā, rājā pana vāresi.

So thokaṃ vissamitvā heṭṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā: “Deva, tumhe kukkure mārāpethā” ti pucchi. “Āma, mārāpemahan”-ti. “Ko nesaṃ aparādhō narindā” ti? “Rathassa me parivāraccammañca naddhiñca khādimsū” ti. “Ye khādimsu, te jānāthā” ti? “Na jānāmā” ti. “Ime nāma cammakhādakacorā” ti tathato ajānitvā diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ, devā” ti. “Rathacammaṃ kukkurehi khāditattā ‘diṭṭhadiṭṭhe sabbeva mārethā’ ti sunakhavadhaṃ āṇāpesin”-ti. “Kiṃ pana vo manussā sabbeva kukkure mārenti, udāhu maraṇaṃ alabhantā pi atthī” ti? “Atthi, amhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhanti” ti. Mahārāja idāneva tumhe: “Rathacammaṃ kukkurehi khāditattā ‘diṭṭhadiṭṭhe sabbeva mārethā’ ti sunakhavadhaṃ āṇāpesin”-ti avocuttha, idāni pana: “Amhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhanti” ti vadetha. “Nanu evaṃ sante tumhe chandādivasena agatigamanaṃ gacchatha, agatigamañca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo, raññā nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavituṃ vaṭṭati, idāni ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti, dubbalasunakhāva labhanti, evaṃ sante nāyaṃ sabbasunakhaghaccā, dubbalaghātikā nāmesā” ti. Evañca pana vatvā mahāsatto madhurassaraṃ nicchāretvā: “Mahārāja, yaṃ tumhe karotha, nāyaṃ dhammo” ti rañño dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

1. Ye {1.177} kukkurā rājakulamhi vaddhā, koleyyakā vaṇṇabalūpapannā, Teme na vajjhā mayamasma vajjhā, nāyaṃ saghaccā dubbalaghātikāyan-ti.

Tattha **ye kukkurā** ti ye sunakhā. Yathā hi dhāruṇho pi passāvo: “Pūtimuttan”-ti, tadahujāto pi siṅgālo: “Jarasiṅgālo” ti, komalā pi galocilatā: “Pūtilatā” ti, suvaṇṇavaṇṇo pi kāyo: “Pūtikāyo” ti vuccati, evamevaṃ vassasatiko pi sunakho: “Kukkuro” ti vuccati. Tasmā mahallakā kāyabalūpapannā pi te: “Kukkurā” tveva vuttā. **Vaddhā** ti vaḍḍhitā. **Koleyyakā** ti rājakule jātā sambhūtā samvaddhā. **Vaṇṇabalūpapannā** ti

sarīravaṇṇena ceva kāyabalena ca sampannā. **Teme na vajjhā** ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā. **Mayamasma vajjhā** ti assāmikā anārakkhā mayam vajjhā nāma jātā. **Nāyam saghaccā** ti evam sante ayam avisesena saghaccā nāma na hoti. **Dubbalaghātikāyan**-ti ayam pana dubbalānam yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti. Rājūhi nāma corā niggaṇhitabbā, no acorā. Idha pana corānam kiñci bhayam natthi, acorā maraṇam labhanti. Aho imasmim loke ayuttam vattati, aho adhammo vattatīti.

Rājā bodhisattassa vacaram sutvā āha: “jānāsi tvaṃ, paṇḍita, asukehi nāma rathacammaṃ khāditan”-ti? “Āma, jānāmī” ti. “Kehi khāditan”-ti? “Tumhākaṃ gehe vasanakehi koleyyakasunakhehi” ti. “Katham tehi khādita bhāvo jānitabbo” ti? “Ahaṃ tehi khādita bhāvaṃ dassesāmī” ti. “Dassehi paṇḍitā” ti. “Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe āharāpetvā thokaṃ takkañca dabbatiṇāni ca āharāpethā” ti. Rājā tathā akāsi. Atha naṃ mahāsatto: “Imāni tiṇāni takkena maddāpetvā ete sunakhe pāyethā” ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi, pītā pītā sunakhā saddhim cammehi vamiṃsu. Rājā: “Sabbaññubuddhassa byākaraṇam viyā” ti tuṭṭho bodhisattassa setacchattena pūjam akāsi. Bodhisatto: “Dhammam cara, mahārāja, mātāpitūsu khattiyā” ti ādīhi tesakuṇajātake (Ja. 521) āgatāhi dasahi dhammacariyagāthāhi rañño dhammam desetvā:

*Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhesu janapadesu ca,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇabrāhmaṇesu ca,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, miḡapakkhīsu khattiya,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
 Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
 Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā,
 Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado ti. (Ja. 527.58-67).*

“Mahārāja, ito paṭṭhāya appamatto hohi” ti rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā setacchattaṃ rañño va paṭiadāsi.

Rājā mahāsattassa dhammakathaṃ {1.178} sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā bodhisattaṃ ādiṃ katvā sabbasunakhānaṃ attano bhojanasadisam-eva niccabhattaṃ paṭṭhapetvā bodhisattassa ovāde ṭhito yāvatāyukaṃ dānādīni puñṇāni katvā kālaṃ katvā devaloke uppajji. Kukkurovādo dasa vassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva nātakānaṃ atthaṃ carati, pubbe pi cariyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, avasesā parisā buddhāparisā, kukkurapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Kukkurajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 23 Bhojājānīyajātakavaṇṇanā

Api passena semāno ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabbhā kathesi. Tasmiñhi samaye satthā taṃ bhikkhuṃ āmantetvā: “Bhikkhu, pubbe paṇḍitā anāyatane pi vīriyaṃ akaṃsu, pahāraṃ laddhā pi neva ossajimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bhojājānīyasindhavakule nibbatto sabbālaṅkārasampanno bārāṇasirañño maṅgalasso ahosi. So satasahassagghanikāya suvaṇṇapātiyaṃ yeva nānaggarasasampannaṃ tivassikagandhasālībhōjanaṃ bhuñjati, cātujjātikagandhūpalittāyam-eva bhūmiyaṃ tiṭṭhati, taṃ ṭhānaṃ rattakambalasāṇiparikkhitaṃ upari suvaṇṇatāraḥhacitacelavitānaṃ samosaritagandhadāmamālādāmaṃ avijahitagandhatelapadīpaṃ hoti. Bārāṇasirajjaṃ pana apatthentā rājāno nāma natthi. Ekaṃ samayaṃ satta rājāno bārāṇasiṃ parikkhipivā: “Amhākaṃ rajjaṃ vā detu, yuddhaṃ vā” ti bārāṇasirañño paṇṇaṃ pesesaṃ. Rājā amacce sannipādetvā taṃ pavattim ācikkhitvā: “Idāni kiṃ karoma, tātā” ti pucchi. “Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbaṃ, asukaṃ {1.179} nāma assārohaṃ pesetvā yuddhaṃ kāretha, tasmim asakkonte pacchā jānissāmā” ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā: “Sakkhissasi, tātā, sattahi rājūhi saddhim yuddhaṃ kātun”-ti āha. “Deva, sace bhojājānīyasindhavaṃ labhāmi, tiṭṭhantu satta rājāno, sakalajambudīpe rājūhi pi saddhim yujjhitaṃ sakkhissāmī” ti. “Tātā, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṃ icchasi, taṃ gahetvā yuddhaṃ karohī” ti.

So: “Sādhu, devā” ti rājānaṃ vanditvā pāsādā oruyha bhojājānīyasindhavaṃ āharāpetvā suvaṃmitaṃ katvā attanā pi sabbasannāhasannaddho khaggaṃ bandhitvā sindhavapiṭṭhivaragato nagraṃ nikkhamma vijjulatā viya caramāno paṭhamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā ekaṃ rājānaṃ jīvaggāhaṃ-eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā puna gantvā dutiyaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā tathā tatiyanti evaṃ pañca rājāno jīvaggāhaṃ gahetvā chaṭṭhaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājānīyo pahāraṃ labhati, lohitaṃ paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho tassa pahaṭabhāvaṃ ñatvā bhojājānīyasindhavaṃ rājadvāre nipajjāpetvā sannāhaṃ sithilaṃ katvā aññaṃ assaṃ sannayhitaṃ āraddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena nipanno va akkhīni ummiletvā assārohaṃ disvā: “Ayaṃ aññaṃ assaṃ sannayhati, ayañca asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā

sattamaṃ rājānaṃ gaṇhitaṃ na sakkhissati, mayā katakammaṇca nassissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājā pi parahatthaṃ gamissati, ṭhapetvā maṃ añño asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetaṃ samattho nāma natthī” ti nipannako va assārohaṃ pakkosāpetvā: “Samma assāroha, sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetaṃ samattho ṭhapetvā maṃ añño asso nāma natthi, nāhaṃ mayā katakammaṃ nāsessāmi, mamaññeva uṭṭhāpetvā sannayhāhi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**23. Api {1.180} passena semāno, sallebhi sallalīkato,
Seyyo va vaḷavā bhojjho, yuñja maññeva sārathī ti.**

Tattha api **passena semāno** ti ekena passena sayamānako pi. **Sallebhi sallalīkato** ti sallehi viddho pi samāno. **Seyyo va vaḷavā bhojjho** ti vaḷavā ti sindhavakulesu ajāto khaluṅkasso. **Bhojjho** ti bhojājānīyasindhavo. Iti etasmā vaḷavā sallehi viddho pi bhojājānīyasindhavo va seyyo varo uttamo. **Yuñja maññeva sārathī** ti yasmā eva gato pi aham-eva seyyo, tasmā mamaññeva yojehi, maṃ vammehīti vadati.

Assāroho bodhisattaṃ uṭṭhāpetvā vaṇaṃ bandhitvā susannaddhaṃ sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṃ nisīditvā sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ jīvaggāhaṃ gahetvā rājabalassa niyyādesi, bodhisattam-pi rājadvāraṃ ānayimsu. Rājā tassa dassanatthāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: “mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ kāretvā vissajjetha, mayhaṇca assārohassa ca dātabbaṃ yasaṃ assārohasseva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhaṃ nāma nāsetuṃ na vaṭṭati. Tumhe pi dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjaṃ kārethā” ti. Evaṃ bodhisattena rañño ovāde dinne bodhisattassa sannāhaṃ mocayimsu, so sannāhe muttamatte yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kāretvā assārohassa mahantaṃ yasaṃ datvā satta rājāno puna attanno adubbhāya sapathaṃ kāretvā sakasakaṭṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā: “Evaṃ bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi vīriyaṃ akaṃsu, evarūpaṃ pahāraṃ laddhā pi na ossajimsu, tvaṃ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā vīriyaṃ ossajasi” ti vatvā cattāri saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahattaphale patiṭṭhāsi. Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ {1.181} ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, assāroho sārīputto, bhojājānīyasindhavo pana aham-eva ahosi”-ti.

Bhojājānīyajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 24 Ājaññajātakavaṇṇanā

Yadā yadā ti idam-pi satthā jetavane viharanto ossaṭṭhavīriyam-eva bhikkhum ārabha kathesi. Tam pana bhikkhum satthā āmantetvā: “Bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatane pi laddhappahārā pi hutvā vīriyam akaṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente purimanayeneva satta rājāno nagaram parivārayimsu. Atheko rathikayodho dve bhātikasindhava rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakoṭṭhake bhinditvā cha rājāno aggahesi. Tasmim khaṇe jeṭṭhakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jeṭṭhabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekeneva passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum āraddho. Bodhisatto tam disvā purimanayeneva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako va imam gāthamāha.

**1. Yadā yadā yattha yadā, yattha yattha yadā yadā,
Ājañño kurute vegam, hāyanti tattha vājavā ti.**

Tattha **yadā yadā** ti pubbaṇhādīsū yasmim yasmim kāle. **Yatthā** ti yasmim ṭhāne magge vā saṅgāmasīse vā. **Yadā** ti yasmim khaṇe. **Yattha yatthā** ti sattannam balakoṭṭhakānam vasena bahūsu yuddhamañḍalesu. **Yadā yadā** ti yasmim yasmim kāle pahāram laddhakāle vā aladdhakāle vā. **Ājañño kurute vegan**-ti sārathissa cittarucitam kāraṇam ājānanasabhāvo ājañño varasindhavo vegam karoti vāyamati vīriyam ārabhati. **Hāyanti tattha vājavā** ti tasmim vege kariyamāne itare vaḷavasāṅkhātā khaḷuṅkassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmim rathe mam yeva yojeḥīti āha.

Sārathi bodhisattam uttāpetvā rathe yojetvā sattamam balakoṭṭhakam bhinditvā sattamam rājānam ādāya ratham pesento rājadvāram {1.182} āgantvā sindhavam mokesi. Bodhisatto ekena passena nipanno purimanayeneva rañño ovādam datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccam kāretvā sārathissa sammānam katvā dhammena rajjam kāretvā yathākamam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi. Satthā jātakam samodhānesi: “Tadā rājā ānandatthero ahoṣi, asso sammāsambuddho” ti.

Ājaññajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 25 Titthajātakavaṇṇanā

Aññamaññehi titthehi ti idaṃ satthā jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikaṃ ekaṃ suvaṇṇakārapubbakaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Āsayānusayañāṇaṃhi buddhānaṃ yeva hoti, na aññesaṃ. Tasmā dhammasenāpati attano āsayānusayañāṇassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayaṃ ajānanto asubhakammaṭṭhānam-eva kathesi, tassa taṃ na sappāyamahosi. Kasmā? So kira paṭipāṭiyā pañca jātisatāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṃ gaṇhi, athassa dīgharattaṃ parisuddhasuvaṇṇadassanavasena paricitattā asubhaṃ na sappāyamahosi. So tattha nimittamattam-pi uppādetuṃ asakkonto cattāro māse khepesi.

Dhammasenāpati attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto: “Addhā ayaṃ buddhaveneyyo bhavissati, tathāgatassa santikaṃ nessāmī” ti cintetvā pāto va taṃ ādāya satthu santikaṃ agamāsi. Satthā: “Kiṃ nu kho, sārīputta, ekaṃ bhikkhuṃ ādāya āgatosī” ti pucchi. “Ahaṃ, bhante, imassa kammaṭṭhānaṃ adāsiṃ, ayaṃ pana catūhi māsehi nimittamattam-pi na uppādesi, svāhaṃ ‘buddhaveneyyo eso bhavissati’ ti cintetvā tumhākaṃ santikaṃ ādāya āgato” ti. “Sārīputta, kataraṃ pana te kammaṭṭhānaṃ saddhivihārikassa dinnan”-ti? “Asubhakammaṭṭhānaṃ bhagavā” ti. “Sārīputta, natthi tava santāne āsayānusayañāṇaṃ, gaccha, tvaṃ sāyanhasamaye āgantvā tava saddhivihārikaṃ ādāya gaccheyyāsi” ti. Evaṃ satthā therāṃ uyyojetvā tassa bhikkhussa manāpaṃ cīvaraṇca nivāsanaṇca dāpetvā taṃ ādāya gāmaṃ piṇḍāya pavisitvā paṇītaṃ khādanīyabhojanīyaṃ dāpetvā mahābhikkhusaṅghaparivāro puna vihāraṃ āgantvā gandhakuṭīyaṃ divasabhāgaṃ khepetvā {1.183} sāyanhasamaye taṃ bhikkhuṃ gahetvā vihāraccārikaṃ caramāno ambavane ekaṃ pokkharāṇiṃ māpetvā tattha mahantaṃ paduminigacchaṃ, tatrā pi ca mahantaṃ ekaṃ padumapupphaṃ māpetvā: “Bhikkhu imaṃ pupphaṃ olokento nisīdā” ti nisīdāpetvā gandhakuṭiṃ pāvīsi.

So bhikkhu taṃ pupphaṃ punappunaṃ oloketi. Bhagavā taṃ pupphaṃ jaraṃ pāpesi, taṃ tassa passantasseva jaraṃ patvā vivaṇṇaṃ ahosi. Athassa pariyaṇtato paṭṭhāya pattāni patantāni muhuttana sabbāni patimsu. Tato kiṇṇakkhaṃ pati, kaṇṇikāva avasissi. So bhikkhu taṃ passanto cintesi: “Idaṃ padumapupphaṃ idāneva abhirūpaṃ ahosi dassanīyaṃ, athassa vaṇṇo pariṇato, pattāni ca kiṇṇakkhaṇca patitaṃ, kaṇṇikāmattam-eva avasiṭṭhaṃ, evarūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayhaṃ sarīrassa kiṃ na pāpuṇissati, sabbe

saṅkhārā aniccā” ti vipassanaṃ paṭṭhapesi. Satthā: “Tassa cittaṃ vipassanaṃ āruḷhan”-ti ñatvā gandhakuṭiyam nisinno va obhāsaṃ pharitvā imaṃ gāthamāha.

**Ucchinda sinehamattano, kumudaṃ sārādikaṃva pāṇinā,
Santimaggam-eva brūhaya, nibbānaṃ sugatena desitan-ti. (Dhp. 285).**

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā: “Mutto vatamhi sabbabhavēhī” ti cintetvā:

**So vutthavāso paripuṇṇamānaso, khīṇāsavo antimadehadhārī,
Visuddhasīlo susamāhitindriyo, cando yathā rāhumukhā pamutto.**

**Samotataṃ mohamahandhakāraṃ, vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam,
Ālokapajjotakaro pabhaṅkaro, saḥassaraṃsī viya bhāṇumā nabhe ti.**

Ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi. udānetvā ca pana gantvā bhagavantaṃ vandi. Thero pi āgantvā satthāraṃ vanditvā attano saddhivihārikaṃ gahetvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākaṭṭa jātā. Bhikkhū {1.184} dhammasabhāyaṃ dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdimsu: “āvuso, sārīputtatthero āsayānusayañāṇassa abhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti, satthā pana ñatvā ekadivaseneva tassa saha paṭisambhidāhi arahattaṃ adāsi, aho buddhā nāma mahānubhāvā” ti.

Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchi. “Na bhagavā aññāya kathāya, tumhākaññeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayañāṇakathāyā” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, etaṃ acchariyaṃ, svāhaṃ etarahi buddho hutvā tassa āsayam jānāmi, pubbepāhaṃ tassa āsayam jānāmiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto taṃ rājānaṃ atthe ca dhamme ca anusāsati. Tadā rañño maṅgalaassanāhanatitthe aññataraṃ vaḷavaṃ khaḷuṅkassaṃ nhāpesuṃ. Maṅgalasso vaḷavena nhānatitthaṃ otāriyamāno jigucchitvā otarituṃ na icchi. Assagopako gantvā rañño ārocesi: “Deva, maṅgalasso titthaṃ otarituṃ na icchatī” ti. Rājā bodhisattaṃ pesesi: “gaccha, paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena asso titthaṃ otāriyamāno na otaratī” ti. Bodhisatto: “Sādhu, devā” ti nadītīraṃ gantvā assaṃ oloketvā nirogabhāvamassa ñatvā: “Kena nu kho kāraṇena ayaṃ imaṃ titthaṃ na otaratī” ti upadhārento: “Paṭhamataraṃ ettha añño nhāpito bhavissati, tenesa jigucchamāno titthaṃ na otarati maññe” ti cintetvā assagopake pucchi: “Ambho,

imasmim titthe kam paṭhamam nhāpayitthā” ti? “Aññataram vaḷavassam, sāmī” ti.

Bodhisatto: “Esa attano sindhavatāya jigucchanto ettha nhāyitum na icchati, imam aññatitthe nhāpetum vaṭṭatī” ti tassa āsayam ñatvā: “Bho assagopaka, sappimadhuphāṇitādibhisankhatapāyāsam-pi tāva punappunam bhuñjantassa titti hoti. Ayam asso bahū vāre idha titthe nhāto, aññam-pi tāva nam tittham {1.185} otāretvā nhāpetha ca pāyetha cā” ti vatvā imam gāthamāha.

**1. Aññamaññehi titthehi, assam pāyehi sārathi,
Accāsanassa puriso, pāyāsassa pi tappatī ti.**

Tattha **aññamaññehi** ti aññehi aññehi. **Pāyehi** ti desanāsīsametam, nhāpehi ca pāyehi cā ti attho. **Accāsanassā** ti karaṇatthe sāmivacanam, atiasanena atibhutenā ti attho. **Pāyāsassa pi tappatī** ti sappi-ādīhi abhisankhatena madhurapāyāsena tappati titto hoti, dhāto suhito na puna bhuñjitukāmatam āpajjati. Tasmā ayam-pi asso imasmim titthe nibaddham nhānena pariyattim āpanno bhavissati, aññattha nam nhāpethāti.

Te tassa vacanam sutvā assam aññatittham otāretvā pāyimsu ceva nhāpayimsu ca. Bodhisatto assassa pāṇiyam pivitvā nhānakāle rañño santikam agamāsi. Rājā: “Kim, tāta, asso nhāto ca pīto cā” ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Paṭhamam kim kāraṇā na icchatī” ti? “Iminā nāma kāraṇenā” ti sabbam ācikkhi. Rājā: “Evarūpassa tiracchānassā pi nāma āsayam jānāti, aho paṇḍito” ti bodhisattassa mahantam yasam datvā jīvitapariyosāne yathākammam gato. Bodhisatto pi yathākammam-eva gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, aham etassa idāneva āsayam jānāmi, pubbe pi jānāmiyevā” ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā maṅgalaasso ayam bhikkhu ahosi, rājā ānando, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosin”-ti.

Titthajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 26 Mahiḷāmukhajātakavaṇṇanā

Purāṇacorāna vaco nisammā ti idam satthā veḷuvane viharanto devadattam ārabha kathesi. Devadatto ajātasattukumāram pasādetvā lābhasakkāram nipphādesi. Ajātasattukumāro devadattassa gayāsīse vihāram kāretvā nānaggarasehi tivassikagandhasālibhojanassa {1.186} divase divase pañca

thālipākasatāni abhihari. Lābhasakkāraṃ nissāya devadattassa parivāro mahanto jāto, devadatto parivārena saddhiṃ vihare yeva hoti. Tena samayena rājagahavāsikā dve sahāyā. Tesu eko satthu santike pabbajito, eko devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmiṃ tasmiṃ tṭhāne pi passanti, vihāraṃ gantvā pi passanti yeva.

Athekadivasam devadattassa nissitako itaram āha: “āvuso, kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, devadatto gayāsīsavihāre nisīditvāva nānaggarasehi subhojanam bhuñjati, evarūpo upāyo natthi, kiṃ tvaṃ dukkham anubhosi, kiṃ te pāto va gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgam yāgum pivitvā aṭṭhārasavidham khajjakam khāditvā nānaggarasehi subhojanam bhuñjitum na vaṭṭatī” ti? So punappunam vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya gayāsīsam gantvā bhuñjitvā kālasseva veḷuvanam āgacchati. So sabbakālam paṭicchādetum nāsakki, “gayāsīsam gantvā devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjati” ti na cirasseva pākaṭo jāto. Atha nam sahāyā pucchimsu: “Saccam kira, tvaṃ āvuso, devadattassa paṭṭhapitam bhattam bhuñjasi” ti. “Ko evamāhā” ti? “Asuko ca asuko cā” ti. “Saccam aham āvuso gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me devadatto bhattam deti, aññe manussā dentī” ti. “Āvuso, devadatto buddhānam paṭikaṇṭako dussīlo ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānike buddhasāsane pabbajitvā devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasi, ehi tam satthu santikam nessāmā” ti tam bhikkhum ādāya dhammasabham āgamimsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ, bhikkhave, etam bhikkhum anicchantaññeva ādāya āgatatthā” ti? “Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākam santike pabbajitvā devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjati” ti. “Saccam kira tvaṃ bhikkhu devadattassa adhammena uppannam bhojanam bhuñjasi” ti? “Na bhante, devadatto mayham deti, aññe manussā denti, tamaham bhuñjāmī” ti. Satthā: “Mā bhikkhu ettha parihāram kari, devadatto anācāro dussīlo, kathañhi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sasanam bhajanto yeva devadattassa bhattam bhuñjasi, niccakālam-pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhadiṭṭhe yeva bhajasi” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño mahiḷāmukho nāma {1.187} maṅgalaṭṭhī ahosi sīlavā ācārasampanno, na kañci viheṭheti. Athekadivasam tassa sālāya samīpe rattibhāgasamanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā coramantaṃ

mantayimsu: “Evaṃ ummaṅgo bhinditabbo, evaṃ sandhicchedakammaṃ kattabbaṃ, ummaṅgañca sandhicchedaṇṇa maggasadiṣaṃ titthasadiṣaṃ nijjaṭaṃ niggumbaṃ katvā bhaṇḍaṃ harituṃ vaṭṭati, harantena māretvāva haritabbaṃ, evaṃ uṭṭhātuṃ samattho nāma na bhavissati, corena ca nāma sīlācārayuttana na bhavitabbaṃ, kakkhaḷena pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ”-ti. Evaṃ mantetvā aññaṃaññaṃ uggaṇhāpetvā agamaṃsu. Eteneva upāyena punadivase pi punadivasepi bahū divase tattha āgantvā mantayimsu. So tesaṃ vacanaṃ sutvā: “Te maṃ sikkhāpentī” ti saññāya: “Idāni mayā kakkhaḷena pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ”-ti tathārūpo va ahoṣi. Pāto va āgataṃ hatthigopakaṃ soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṃ pothetvā māresi. Aparam-pi tathā aparam-pi tathāti āgatāgataṃ māreti yeva.

“Mahiḷāmukho ummattako jāto diṭṭhadiṭṭhe māretī” ti rañño ārocayimsu. Rājā bodhisattaṃ paṇiṇi: “Gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto” ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre arogabhāvaṃ ñatvā: “Kena nu kho kāraṇena esa duṭṭho jāto” ti upadhārento: “Addhā avidūre kesaṇci vacanaṃ sutvā ‘maṃ ete sikkhāpentī’ ti saññāya duṭṭho jāto” ti sannipāṇaṃ katvā hatthigopake pucchi: “Atthi nu kho hatthisālāya samīpe rattibhāge kehici kiñci kathitapubbaṃ”-ti? “Āma, sāmi, corā āgantvā kathayimsū” ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: “Deva, añño hatthisa sarīre vikāro natthi, corānaṃ kathaṃ sutvā duṭṭho jāto” ti. “Idāni kiṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti? “Sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṃ nisīdāpetvā sīlācārakathaṃ kathāpetuṃ vaṭṭatī” ti. “Evaṃ kārehi, tātā” ti.

Bodhisatto gantvā sīlavante samaṇabrāhmaṇe hatthisālāyaṃ nisīdāpetvā: “Sīlakathaṃ {1.188} kathetha, bhante” ti āha. Te hatthisa avidūre nisinnā: “Na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlācārasampanna khantimettānuddayayuttana bhavituṃ vaṭṭatī” ti sīlakathaṃ kathayimsu. So taṃ sutvā: “Maṃ ime sikkhāpentī, ito dāni paṭṭhāya sīlavantena bhavitabbaṃ”-ti sīlavā ahoṣi. Rājā bodhisattaṃ pucchi: “Kiṃ, tāta, sīlavā jāto” ti? Bodhisatto: “Āma, devā” ti. “Evarūpo duṭṭhahatthī paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva patiṭṭhito” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Purāṇacorāna vaco nisamma, mahiḷāmukho pothayamanvacārī,
Susaññatānañhi vaco nisamma, gajuttamo sabbaguṇesu aṭṭhā ti.**

Tattha **purāṇacorāna**-ti porāṇacorānaṃ. **Nisammā** ti sutvā, paṭhamam corānaṃ vacanaṃ sutvā ti attho. **Mahiḷāmukho** ti hatthinimukhena sadisamukho. Yathā mahiḷā purato olokiyamānā sobhati, na pacchato, tathā so

pi purato olokiyamāno sobhati. Tasmā: “Mahiḷāmukho” tissa nāmaṃ akaṃsu.

Pothayamanvacārī ti pothayanto mārento anucārī. Ayam-eva vā pāṭho.

Susaññatānan-ti suṭṭhu saññatānaṃ sīlavantānaṃ. **Gajuttamo** ti uttamagajo maṅgalahatthī. **Sabbaguṇesu aṭṭhā** ti sabbesu porāṇaguṇesu patitṭhito.

Rājā: “Tiracchānagatassā pi āsayam jānātī” ti bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā saddhim bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā: “Pubbe pi tvaṃ bhikkhu diṭṭhadiṭṭhe yeva bhaji, corānaṃ vacanaṃ sutvā core bhaji, dhammikānaṃ vacanaṃ sutvā dhammike bhajī” ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā mahiḷāmukho vipakkhasevakabhikkhu ahosi, rājā ānando, amacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahiḷāmukhajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 27 Abhiṇhajātakavaṇṇanā

Nālaṃ kabaḷaṃ padātave ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṇca mahallakattheraṇca ārabba kathesi. {1.189} Sāvattiyaṃ kira dve saḥāyakā. Tesu eko pabbajitvā devasikaṃ itarassa gharaṃ gacchati. So tassa bhikkhaṃ datvā sayam-pi bhuñjitvā teneva saddhim vihāraṃ gantvā yāva sūriyatthaṅgamaṇā ālāpasallāpena nisīditvā nagaraṃ pavisati, itaro pi naṃ yāva nagaradvārā anugantvā nivattati. So tesam viśāso bhikkhūnaṃ antare pākaṭo jāto. Athekadivaṣaṃ bhikkhū tesam viśāsakathaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinṇā” ti pucchi, te: “Imāya nāma, bhante” ti kathayiṃsu. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva ime viśāsikā, pubbe pi viśāsikā yeva ahesuṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgalahatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthisa bhuñjanaṭṭhāne patitāni bhattasitthāni khādati. So teneva bhojanena saṃvaddhamāno maṅgalahatthisa viśāsiko jāto hatthisseva santike bhuñjati, ubho pi vinā vattituṃ na sakkonti. So hatthī naṃ soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kīḷati, ukkhipitvā kumbhe patitṭhāpeti. Athekadivaṣaṃ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmaṃ agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthī kukkuraṃ apassanto neva khādati na pivati na nhāyati.

Tamatthaṃ rañño ārocesuṃ. Rājā bodhisattaṃ pahīṇi: “Gaccha paṇḍita, jānāhi kimkāraṇā hatthī evaṃ karotī” ti.

Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dummanabhāvaṃ ñatvā: “Imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci panassa saddhiṃ mittasanthavena bhavitabbaṃ, taṃ apassanto esa maññe sokābhībhūto” ti hatthigopake pucchi: “Atthi nu kho imassa kenaci saddhiṃ vissāso” ti? “Āma, atthi sāmi ekena sunakhena saddhiṃ balavā mettī” ti. “Kahaṃ so etarahī” ti? “Ekena manussena nīto” ti. “Jānātha panassa nivāsanaṭṭhānaṃ”-ti? “Na jānāma, sāmi” ti. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā: “Natthi, deva, hatthissa koci ābādho, ekena panassa sunakhena saddhiṃ balavavissāso, {1.190} taṃ apassanto na bhuñjati maññe” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nālaṃ kabaḷaṃ padātave, na ca piṇḍaṃ na kuse na ghaṃsitaṃ,
Maññāmi abhiṇhadassanā, nāgo snehamakāsi kukkure ti.**

Tattha **nālan**-ti na samattho. **Kabaḷan**-ti bhojanakāle paṭhamam-eva dinnam kaṭukakabaḷaṃ. **Padātave** ti paādātave, sandhivasena ākārалоpo veditabbo, gahetunti attho. **Na ca piṇḍan**-ti vaḍḍhetvā dīyamānaṃ bhattapiṇḍam-pi nālaṃ gahetuṃ. **Na kuse** ti khādanatthāya dinnāni tiṇāni pi nālaṃ gahetuṃ. **Na ghaṃsitaṃ**-ti nhāpiyamāno sarīram-pi ghaṃsitaṃ nālaṃ. Evaṃ yaṃ yaṃ so hatthī kātuṃ na samattho, taṃ taṃ sabbaṃ rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve attanā sallakkhitakāraṇaṃ ārocento: “**Maññāmi**” ti ādimāha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Idāni kiṃ kātappaṃ paṇḍitā” ti pucchi. “Amhākaṃ kira maṅgalahatthissa sahāyaṃ sunakhaṃ eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṃ sunakhaṃ passanti, tassa ayaṃ nāma daṇḍo’ ti bheriṃ carāpetha devā” ti. Rājā tathā kāresi. Taṃ pavattiṃ sutvā so puriso sunakhaṃ vissajjesi, sunakho vegenāgantvā hatthissa santikaṃ-eva agamāsi. Hatthī taṃ soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā paridevitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā pi bhuñji. “Tiracchānagatassa āsayaṃ jānātī” ti rājā bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā: “Na, bhikkhave, ime idāneva vissāsikā, pubbe pi vissāsikāye vā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā catusaccakathāya vinivaṭṭetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi. Idaṃ catusaccakathāya vinivaṭṭanaṃ nāma sabbajāta kesu pi atthi yeva. Mayaṃ pana yatthassa ānisaṃso paññāyati, tattheva dassayissāma.

Tadā sunakho upāsako ahosi, hatthī mahallakatthero, rājā ānando, amaccapaṇḍito pana aham-eva ahosinti.

Abhiṇḥajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 28 Nandivīsālajātakavaṇṇanā

Manuññam-eva {1.191} **bhāseyyā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto chabbaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ omasavādaṃ ārabba kathesi. Tasmiñhi samaye chabbaggiyā kalahaṃ karontā pesale bhikkhū khumsenti vambhenti ovijjhanti, dasahi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira bhikkhavo” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte vīgarahitvā: “Bhikkhave, pharusavācā nāma tiracchānagatānaṃ-pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānaṃ pharusena samudācarantaṃ sahaṃsaṃ parājesī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṃ gandhārārājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto goyoniyaṃ nibbatti. Atha naṃ taruṇavacchakakāle yeva eko brāhmaṇo godakkhiṇādāyakaṇaṃ santikā labhitvā: “Nandivīsālo” ti nāmaṃ katvā puttattṭhāne ṭhapetvā sampiyāyaṃ māno yāgubhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: “Ahaṃ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca saddhiṃ sakalajambudīpe añño samadhuro goṇo nāma natthi, yaṃnūnāhaṃ attano balaṃ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyaṃ dadeyyan”-ti so ekadivasaṃ brāhmaṇaṃ āha: “Gaccha, brāhmaṇa, ekaṃ govittakasetṭhiṃ upasaṅkamitvā ‘mayhaṃ balibaddo atibaddhaṃ sakaṭasataṃ pavaṭṭeti’ ti vatvā sahaṃsena abbhutaṃ karohī” ti. So brāhmaṇo seṭṭhissa santikaṃ gantvā kathaṃ samuṭṭhāpesi: “Imasmiṃ nagare kassa goṇo thāmasampanno” ti. Atha naṃ seṭṭhi: “Asukassa ca asukassa cā” ti vatvā: “Sakalanagare pana amhākaṃ goṇehi sadiso nāma natthī” ti āha. Brāhmaṇo: “Mayhaṃ eko goṇo atibaddhaṃ sakaṭasataṃ pavaṭṭetuṃ samattho atthī” ti āha. Seṭṭhi gahapati: “Kuto evarūpo goṇo” ti āha. Brāhmaṇo: “Mayhaṃ gehe atthī” ti. “Tena hi abbhutaṃ karohī” ti. “Sādhu karomī” ti sahaṃsena abbhutaṃ {1.192} akāsi.

So sakaṭasataṃ vālukāsakkharapāsāṇānaṃ yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena ekato bandhitvā nandivīsālaṃ nhāpetvā gandhapañcaṅgulikaṃ katvā kaṇṭhe mālaṃ piḷandhitvā purimasakaṭadhure ekakam-eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā: “Gaccha kūṭa,

vahassu kūṭā” ti āha. Bodhisatto: “Ayaṃ maṃ akūṭaṃ kūṭavādena samudācaratī” ti cattāro pāde thambhe viya niccale katvā aṭṭhāsī. Seṭṭhi taṅkhaṇaṇṇeva brāhmaṇaṃ sahaṣsaṃ āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsaparājito goṇaṃ muñcivā gharaṃ gantvā sokābhībhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā āgato brāhmaṇaṃ sokābhībhūtaṃ disvā upasaṅkamitvā: “Kiṃ, brāhmaṇa, niddāyasī” ti āha. “Kuto me, niddā, sahaṣsaparājītassāti, brāhmaṇa, mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe vasantena atthi kiñci bhājanaṃ vā bhinditapubbaṃ, koci vā madditapubbo, aṭṭhāne vā pana uccārapassāvo katapubbo” ti? “Natthi tātā” ti. Atha tvaṃ maṃ kasmā kūṭavādena samudācarasi, taveveso doso, mayhaṃ doso natthi, gaccha, tena saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ maṃ akūṭaṃ kūṭavādena mā samudācarasīti.

Brāhmaṇo tassa vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā purimanayeneva sakaṭasataṃ atibandhitvā nandivīsālaṃ maṇḍetvā purimasakaṭadhure yojesi. Kathaṃ yojesīti? Yugam dhure niccalaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā nandivīsālaṃ yojetvā ekaṃ koṭiṃ dhurayottena paliveṭhetvā yugakoṭiṇca akkhaṇḍapādaṇca nissāya muṇḍarukkhaḍaṇḍakaṃ datvā tena yottena niccalaṃ bandhitvā ṭhapesi. Evañhi kate yugam etto vā ito vā na gacchatī, sakkā hoti ekeneva goṇena ākaḍḍhituṃ. Athassa brāhmaṇo dhure nisīditvā nandivīsālassa piṭṭhiṃ parimajjitvā: “Gaccha bhadra, vahassu, bhadrā” ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ sakaṭasataṃ ekavegeneva ākaḍḍhitvā pacchā ṭhitaṃ sakaṭaṃ purato ṭhitassa sakaṭassa {1.193} ṭhāne ṭhapesi. Govittakaseṭṭhi parājito brāhmaṇassa dve sahaṣsāni adāsī. Añṇe pi manussā bodhisattassa bahuṃ dhanam adamsu, sabbaṃ brāhmaṇasseva ahoṣi. Evaṃ so bodhisattaṃ nissāya bahuṃ dhanam labhi.

Satthā: “Na, bhikkhave, pharusavacanaṃ nāma kassaci manāpan”-ti chabbaggiye bhikkhū garahitvā sikkhāpadaṃ paññāpetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Manuññaṃ-eva bhāseyya, nāmanuññaṃ kudācanaṃ,
Manuññaṃ bhāsamānassa, garuṃ bhāraṃ udaddhari,
Dhanaṇca naṃ alābhesi, tena cattamana ahū ti.**

Tattha **manuññaṃ-eva bhāseyyā** ti parena saddhiṃ bhāsamāno catudosavirahitaṃ madhuraṃ manāpaṃ saṇhaṃ mudukaṃ piyavacanam-eva bhāseyya. **Garuṃ bhāraṃ udaddharī** ti nandivīsālo balibaddo amanāpaṃ bhāsamānassa bhāraṃ anuddharitvā pacchā manāpaṃ piyavacanam

bhāsamānassa brāhmaṇassa garuṃ bhāraṃ uddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā
pavaṭṭhesī ti attho, da-kāro panettha byañjanasandhivasena padasandhikaro.

Iti satthā: “Manuññam-eva bhāseyyā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā
jātakam samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, nandivisālo pana aham-
eva ahosin”-ti.

Nandivisālaajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 29 Kaṇhajātakavaṇṇanā

Yato yato garu dhuran-ti idaṃ satthā jetavane viharanto yamakapāṭihāriyaṃ
ārabbha kathesi. Taṃ saddhiṃ devorohaṇena terasakanipāte
sarabhamigajātake (Ja. 483) āvi bhavissati.

*Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇaṃ sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā
bahujanassa pasannabhāvaṃ ñatvā oruyha buddhāsane nisinnō dhammaṃ
desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapānaṃ pivimsu. Tato: “Purimabuddhā pana
pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatiṃsabhavanan”-ti
ñatvā buddhāsanā uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā
vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle
paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ
abhidhammapīṭakaṃ kathesi.*

Sammāsambuddhe pana yamakapāṭihāriyaṃ katvā devaloke temāsaṃ vasitvā
mahāpavāraṇāya saṅkassanagaradvāre oruyha mahantena parivārena jetavanaṃ
paviṭṭhe bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā: “Āvuso, tathāgato nāma
asamadhuro, tathāgatenā vuḷhadhuraṃ añño vahituṃ samattho nāma natthi, cha
satthāro ‘mayam-eva pāṭihāriyaṃ karissāma, mayam-eva pāṭihāriyaṃ
karissāmā’ ti vatvā ekam-pi pāṭihāriyaṃ na akaṃsu, aho satthā asamadhuro” ti
satthu guṇakathaṃ kathentā nisīdīsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha,
bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti {1.194} pucchi. “Mayaṃ, bhante, na
aññāya kathāya, evarūpāya nāma tumhākam-eva guṇakathāya” ti. Satthā:
“Bhikkhave, idāni mayā vuḷhadhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānayoniyaṃ
nibbatto pi ahaṃ attanā samadhuraṃ kañci nālatthan”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto goyoniyaṃ
paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha naṃ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā
mahallikāya ghare vasitvā tassā nivāsavetanato paricchinditvā adaṃsu. Sā taṃ

yāgubhattādīhi paṭijaggamānā puttattṭhāne ṭhapetvā vaḍḍhesi. So: “Ayyikākāḷako” tveva nāmaṃ paññāyittha. Vayappatto ca añjanavaṇṇo hutvā gāmagonehi saddhiṃ carati, sīlācārasampanno ahosi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi gale pi gahetvā olambanti, naṅguṭṭhe pi gahetvā kīḷanti, piṭṭhiyam-pi nisīdanti. So ekadivasam cintesi: “Mayhaṃ mātā duggatā, maṃ puttattṭhāne ṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃnūnāhaṃ bhaṭiṃ katvā imaṃ duggatabhāvato moceyyan”-ti. So tato paṭṭhāya bhaṭiṃ upadhārento carati.

Athekadivasam eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatittham sampatto, tassa goṇā sakaṭāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam-pi sakaṭam uttāretum nāsakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagonehi saddhiṃ tattha samīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so: “Atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretum samattho usabhājānīyo” ti upadhārayamāno bodhisattaṃ disvā: “Ayaṃ ājānīyo sakkhissati mayhaṃ sakaṭāni uttāretum, ko nu kho assa sāmiko” ti gopālake pucchi: “Ko nu kho bho imassa sāmiko, ahaṃ imaṃ sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanaṃ dassāmī” ti. Te āhaṃsu: “Gahetvā naṃ yojettha, natthi imassa imasmiṃ ṭhāne sāmiko” ti. So naṃ nāsāya rajjukena bandhitvā {1.195} ākaḍḍhento cāletum-pi nāsakkhī. Bodhisatto kira: “Bhatiyā kathitāya gamissāmī” ti na agamāsi. Satthavāhaputto tassādhippāyaṃ ṇatvā: “Sāmi, tayā pañcasu sakaṭasatesu uttāritesu ekekassa sakaṭassa dve dve kahāpaṇe bhaṭiṃ katvā sahasaṃ dassāmī” ti āha. Tadā bodhisatto sayam-eva agamāsi. Atha naṃ purisā purimasakaṭesu yojesuṃ. Atha naṃ ekavegeneva ukkhipitvā thale patiṭṭhāpesi. Etenupāyena sabbasakaṭāni uttāresi.

Satthavāhaputto ekekassa sakaṭassa ekekaṃ katvā pañcasatāni bhaṇḍikaṃ katvā tassa gale bandhi. So: “Ayaṃ mayhaṃ yathāparicchinnaṃ bhaṭiṃ na deti, na dānissa gantum dassāmī” ti gantvā sabbapurimasakaṭassa purato maggaṃ nivāretvā aṭṭhāsi. Apanetum vāyamantā pi naṃ apānetum nāsakkhimsu. Satthavāhaputto: “Jānāti maññe esa attano bhatiyā ūnabhāvan”-ti ekekaṃ sakaṭe dve dve katvā sahasabhaṇḍikaṃ bandhitvā: “Ayaṃ te sakaṭuttaraṇabhaṭi” ti gīvāyaṃ laggesi. So sahasabhaṇḍikaṃ ādāya mātu santikaṃ agamāsi. Gāmadārakā: “Kiṃ nāmetam ayyikākāḷakassa gale” ti bodhisattassa santikaṃ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṃ gato. Pañcannaṃ pana sakaṭasatānaṃ uttāritattā rattehi akkhīhi kilantarūpo paññāyittha. Ayyikā tassa gīvāya sahasasatthavikaṃ disvā: “Tāta, ayaṃ te kahaṃ laddhā” ti gopālakadārake pucchitvā tamattham sutvā: “Tāta,

kiṃ ahaṃ tayā laddhabhatiyā jīvitukāmā, kiṃkāraṇā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhosī” ti vatvā bodhisattaṃ uṇhodakena nhāpetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā pāṇīyaṃ pāyetvā sappāyaṃ bhojanaṃ bhojetvā jīvitapariyosāne saddhiṃ bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva asamadhuro, pubbe pi asamadhuroyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yato {1.196} yato garu dhuraṃ, yato gambhīravattanī,
Tadāssu kaṇhaṃ yuñjanti, svāssu taṃ vahate dhuran-ti.**

Tattha **yato yato garu dhuran-ti** yasmim̐ yasmim̐ ṭhāne dhuraṃ garu bhāriyaṃ hoti, aññe balibaddā ukkhipitum̐ na sakkonti. **Yato gambhīravattanī** ti vattanti etthāti vattanī, maggassetam̐ nāmaṃ, yasmim̐ ṭhāne udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnataṭabhāvena vā maggo gambhīro hoti ti attho. **Tadāssu kaṇhaṃ yuñjanti** ti ettha **assū** ti nipātamattaṃ, tadā kaṇhaṃ yuñjanti ti attho. Yadā dhuraṇca garu hoti maggo ca gambhīro, tadā aññe balibadde apanetvā kaṇham-eva yojentīti vuttaṃ hoti. **Svāssu taṃ vahate dhuran-ti** etthā pi **assū** ti nipātamattam-eva, so taṃ dhuraṃ vahatī ti attho.

Evam̐ bhagavā: “Tadā, bhikkhave, kaṇho va taṃ dhuraṃ vahatī” ti dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā mahallikā uppalaṇṇā ahoṣi, ayyikākāḷako pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kaṇhajātakavaṇṇanā navamā

Ja 30 Munikajātakavaṇṇanā

Mā munikassa pihayī ti idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārīkāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ terasakanipāte **cūḷanāradakassapajātake** (Ja. 477) āvi bhavissati.

Sāvatthivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahoṣi sobhaggappattā, na ca naṃ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā vayappattā, na ca naṃ koci vāreti, āmisena macchaṃ viya etāya ekam̐ sākiyabhikkhum̐ palobhetvā uppabbājetvā taṃ nissāya jīvissāmī” ti. Tadā ca sāvatthivāsī eko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya sikkhākāmatam̐ pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamanuyutto vihāsi.

Mahāupāsikā gehe yāgukhādanīyabhojanīyāni sampādetvā dvāre thatvā antaravithiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṃ bhikkhum rasatāṇhāya bandhitvā gahetum sakkuṇeyyarūpaṃ upadhārentī tepiṭakaābhidhammikavinayadharānaṃ mahantena parivārena gacchantānaṃ antare kañci gayhupagaṃ adisvā tesam pacchato gacchantānaṃ madhuradhammakathikānaṃ acchinnavalāhakasadisānaṃ piṇḍapātikānaṃ-pi antare kañci adisvāya ekaṃ yāva bahi apaṇḍā akkhīni añjetvā kese osaṇhetvā dukūlantaravāsakaṃ nivāsetvā ghaṭitamaṭṭhaṃ cīvaraṃ pārupitvā maṇivaṇṇapattaṃ ādāya manoramaṃ chattaṃ dhārayamānaṃ vissatṭhindriyaṃ kāyadaḷhibahulaṃ āgacchantam disvā: “Imaṃ sakkā gaṇhitun”-ti gantvā vanditvā pattaṃ gahetvā: “Etha, bhante” ti gharaṃ ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā katabhattakiccaṃ taṃ bhikkhum: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahoṣi.

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe thatvā: “Imasmiṃ gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā gehaṃ vicāritum samattho natthī” ti āha. So tassā vacanaṃ sutvā: “Kimatthaṃ nu kho kathetī” ti thokaṃ hadaye viddho viya ahoṣi. Sā dhītaraṃ āha: “Imaṃ palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi taṃ palobhesi. Thullakumārikāti {4.220} na ca thūlasarīrā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāhaṃ buddhasāsane patiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāraṃ gantvā pattacīvaraṃ niyyādetvā asukaṭṭhānaṃ nāma gamissāmi, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāraṃ gantvā pattacīvaraṃ niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmī” ti ācariyupajjhāye āha. Te taṃ ādāya satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti ārocesum.

Satthā pana taṃ bhikkhum: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchi. “Āma, bhante” ti. “Kiṃ nissāyā” ti? “Thullakumārikāpalobhanaṃ bhante” ti. Satthā: “Bhikkhu esā tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imissā vivāhadivase jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake ekassa kuṭumbikassa gehe goyoniyaṃ nibbatti: “Mahālohito” ti nāmena, kaniṭṭhabhātāpissa cūḷalohito nāma ahoṣi. Te yeva dve bhātike nissāya tasmim

kule kammadhuraṃ vattati. Tasmim̐ pana kule ekā kumārikā atthi, taṃ eko nagaravāsī kulaputto attano puttassa vāresi. Tassā mātāpitaro: “Kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ {1.197} uttaribhaṅgo bhavissatī” ti yāgubhattaṃ datvā munikaṃ nāma sūkaraṃ posesuṃ. Taṃ disvā cūḷalohito bhātaraṃ pucchi: “Imasmim̐ kule kammadhuraṃ vattamānaṃ amhe dve bhātike nissāya vattati, ime pana amhākaṃ tiṇapalālādīneva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇena esa etaṃ labhatī” ti. Athassa bhātā: “Tāta cūḷalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabhattaṃ bhuñjati. Etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito katipāhaccayena te manussā āgamissanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahetvā kaḍḍhentā heṭṭhāmañcato nīharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunakānaṃ sūpabyañjanaṃ kariyamānaṃ passissasī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Mā munikassa pihayi, āturannāni bhuñjati,
Appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ-ti.**

Tattha **mā munikassa pihayī** ti munikassa bhojane piham̐ mā uppādayi, “esa muniko subhojanaṃ bhuñjati” ti mā munikassa pihayi, “kadā nu kho aham-pi evaṃ sukhito bhaveyyan”-ti mā munikabhāvaṃ patthayi. Ayañhi āturannāni bhuñjati. **Āturannāni** ti maraṇabhojanāni. **Appossukko bhusaṃ khādā** ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhusaṃ khāda. **Etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ**-ti etaṃ dīghāyubhāvassa kāraṇaṃ.

Tato na cirasseva te manussā āgamiṃsu, munikaṃ ghātetvā nānappakārehi paciṃsu. Bodhisatto cūḷalohitaṃ āha: “Diṭṭho te, tāta, muniko” ti. Diṭṭhaṃ me, bhātika, munikassa bhojanaphalaṃ, etassa bhojanato sataguṇena sahaṣṣaguṇena amhākaṃ tiṇapalālabbhusamattam-eva uttamañca anavajjañca dīghāyulakkhaṇaṃcāti.

Satthā: “Evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārikaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgabhāvaṃ gato” ti {1.198} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhito bhikkhu sotāpattiṇale patiṭṭhāsī. Satthā anusandhim̐ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā munikasūkaro ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi, thullakumārikā esā eva, cūḷalohito ānando, mahālohito pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Munikajātakavaṇṇanā dasamā

Kuruṅgavaggo tatiyo

Tassuddānaṃ:

**Kuruṅgaṃ kukkurañceva, bhojājānīyañca ājaññaṃ,
Titthaṃ mahiḷāmukhābhīṇhaṃ, nandikaṇhañca munikanti.**

4. Kulāvakavaggo

Ja 31 Kulāvakajātakavaṇṇanā

Kulāvakā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aparissāvetvā pānīyaṃ pītaṃ bhikkhuṃ ārabbhā kathesi. Sāvattthito kira dve saḥāyakā daharabhikkhū janapadaṃ gantvā ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne yathājñhāsayaṃ vasitvā: “Sammāsambuddhaṃ passissāmā” ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanaṃ atthi, ekassa natthi. Dve pi ekato pānīyaṃ parissāvetvā pivanti. Te ekadivasā vivādaṃ akaṃsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanaṃ adatvā sayam-eva pānīyaṃ parissāvetvā pivi, itaro pana parissāvanaṃ alabhitvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakko aparissāvetvā pānīyaṃ pivi. Te ubho pi anupubbena jetavanaṃ patvā satthāraṃ vanditvā nisīdīmsu. Satthā sammodanīyaṃ kathaṃ kathetvā: “Kuto āgatattā” ti pucchi. “Bhante, mayaṃ kosalajanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumhākaṃ dassanattāya āgatā” ti. “Kacci pana vo samaggā āgatattā” ti? Aparissāvanako āha: “Ayaṃ, bhante, antarāmagge mayā saddhiṃ vivādaṃ katvā parissāvanaṃ nādāsi” ti. Itaro pi āha: “Ayaṃ, bhante, aparissāvetvā jānaṃ sapāṇakaṃ udakaṃ pivi” ti. “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu jānaṃ sapāṇakaṃ udakaṃ pivi” ti? “Āma, bhante, aparissāvitā udakaṃ pivinti. Satthā: “Bhikkhu pubbe paṇḍita devanagare rajjaṃ kārentā yuddhaparājitaṃ samuddapiṭṭhena palāyanta ‘issariyaṃ nissāya pāṇavadhaṃ na karissāmā’ ti tāva mahantaṃ yasaṃ paricajjivā supaṇṇapotakānaṃ jīvitaṃ datvā rathaṃ nivattayīmsu” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.199} magadharatṭhe rājagahe eko māgadharājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto yathā etarahi sakko purimattabhāve magadharatṭhe macalagāmake nibbatti, evaṃ tasmīṃ yeva macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti. Nāmaggaṇadivase cassa: “Maghakumāro” tveva nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto: “Maghamāṇavo” ti paññāyittha. Athassa mātāpitaro samānājātikakulato dārikaṃ ānayīmsu. So puttadhītāhi vaḍḍhamāno dānapati

ahosi, pañca sīlāni rakkhati. Tasmiñca gāme tettiṃseva kulāni honti, te pi tettiṃsa kulā manussā ekadivasam gāmamajjhe thatvā gāmakammaṃ karonti. Bodhisatto thitaṭṭhāne pādehi paṃsum viyūhitvā taṃ padesaṃ ramaṇīyaṃ katvā aṭṭhāsi, athaño eko āgantvā tasmiṃ thāne thito. Bodhisatto aparaṃ thānaṃ ramaṇīyaṃ katvā aṭṭhāsi, tatrā pi añaño thito. Bodhisatto aparaṃ-pi aparaṃpīti sabbesaṃ-pi thitaṭṭhānaṃ ramaṇīyaṃ katvā aparena samayena tasmiṃ thāne maṇḍapaṃ kāresi, maṇḍapaṃ-pi aparetvā sālaṃ kāresi, tattha phalakāsanāni santharivā pāṇiyacāṭiṃ thapesi.

Aparena samayena te pi tettiṃsajanā bodhisattena samānacchandā ahesuṃ. Te bodhisatto pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā tato paṭṭhāya tehi saddhiṃ puññāni karonto vicarati. Te pi teneva saddhiṃ puññāni karontā kālasseva vuṭṭhāya vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu musalena pāsāṇe ubbattetvā pavatṭenti, yānānaṃ akkhapaṭighātarukkhe haranti, visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharāṇiyo khaṇanti, sālaṃ karonti, dānāni denti, sīlāni rakkhanti. Evaṃ yebhuyyena sakalagāmaṃvāsino bodhisattassa ovāde thatvā sīlāni rakkhiṃsu.

Atha nesaṃ gāmaḥojako cintesi: “Ahaṃ pubbe etesu suraṃ pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cāṭikahāpaṇādivasena ceva daṇḍabalivasena ca dhanam labhāmi, idāni pana magho māṇavo sīlaṃ rakkhāpeti, tesam pāṇātipātādīni kātuṃ {1.200} na deti, idāni pana te pañca sīlāni na rakkhāpessāmi” ti kuddho rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, bahū corā gāmaghātādīni karontā vicaranti” ti āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Gaccha, te ānehi” ti āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā ānetvā: “Ānītā, deva, corā” ti rañaño ārocesi. Rājā tesam kammaṃ asodhetvāva: “Hatthinā ne maddāpethā” ti āha. Tato sabbe pi te rājāṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayiṃsu. Bodhisatto tesam ovādaṃ adāsi: “Tumhe sīlāni āvajjetha, pesuññakārake ca rañaṇe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam-eva mettaṃ bhāvēthā” ti. Te tathā akaṃsu. Atha nesaṃ maddanatthāya hatthiṃ upanesuṃ. So upanīyamāno pi na upagacchati, mahāviraṇaṃ viravitvā palāyati. Añaṇaṃ añaṇaṃ hatthiṃ ānayiṃsu, te pi tatheva palāyiṃsu.

Rājā: “Etesam hatthe kiñci osadham bhavissati” ti cintetvā: “Vicinathā” ti āha. Vicinantā adisvā: “Natthi, devā” ti āhaṃsu. Tena hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha ne: “Atthi vo parivattanamanto” ti? Rājapurisā pucchiṃsu, bodhisatto: “Atthi” ti āha. Rājapurisā: “Atthi kira, devā” ti

ārocayimsu, rājā sabbe pi te pakkosāpetvā: “Tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā” ti āha. Bodhisatto avoca: “Deva, añño amhākaṃ manto nāma natthi, amhe pana tettiṃsamattā janā pāṇaṃ na hanāma, adinnaṃ nādiyāma, micchācāraṃ na carāma, musāvādaṃ na bhaṇāma, majjaṃ na pivāma, mettaṃ bhāvēma, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ karoma, pokkharaṇiyo khaṇāma, sālaṃ karoma, ayaṃ amhākaṃ manto ca parittaṇṇa vuḍḍhi cā” ti. Rājā tesāṃ pasanno pesuññakāraṇakassa sabbaṃ gehavibhavaṃ taṇca tesāṃ yeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṇca gāmaṇca tesāṃ yeva adāsi.

Te tato paṭṭhāya yathāruciya puññāni karontā: “Catumahāpathe mahantaṃ sālāṃ kāressāmā” ti vaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā sālāṃ paṭṭhapesuṃ. Mātugāmesu pana vigatacchandatāya {1.201} tassā sālāya mātugāmānaṃ pattiṃ nādaṃsu. Tena ca samayena bodhisattassa gehe sudhammā, cittā, nandā, sujāti catasso itthiyo honti. Tāsu sudhammā vaḍḍhakinā saddhiṃ ekato hutvā: “Bhātika, imissā sālāya maṃ jeṭṭhikaṃ karohi” ti vatvā lañjaṃ adāsi. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā paṭhamam-eva kaṇṇikārukkhaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhितvā kaṇṇikaṃ niṭṭhāpetvā vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhāpetvā kaṇṇikāropanakāle: “Aho, ayyā, ekaṃ na sarimhā” ti āha. “Kiṃ nāma, bho” ti. “Kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatī” ti. “Hotu āharissāmā” ti? “Idāni chinnarukkheṇa kātumaṃ na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhितvā ṭhapitakaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatī” ti. “Idāni kiṃ kātappaṇaṃ”-ti? “Sace kassaci gehe niṭṭhāpetvā ṭhapitā vikkāyikakaṇṇikā atthi, sā pariyesitabbā” ti. Te pariyesantā sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. “Sace maṃ sālāya pattikaṃ karoṭha, dassāmī” ti vutte: “Na mayaṃ mātugāmānaṃ pattiṃ damhā” ti āhaṃsu.

Atha ne vaḍḍhakī āha: “Ayyā, tumhe kiṃ kathetha, ṭhapetvā brahmalokaṃ aññaṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ nāma natthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante amhākaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatī” ti. Te: “Sādhū” ti kaṇṇikaṃ gahetvā sālāṃ niṭṭhāpetvā āsanaphalakāni santharitvā pāṇiyacāṭiyo ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu. Sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā antopākāre vālukaṃ ākiritvā bahipākāre tālapantiyo ropesuṃ. Cittā pi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, “pupphūpagaphalūpagaruṃko asuko nāma tasmiṃ natthi” ti nāhosi. Nandā pi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharaṇiṃ kāresi pañcavaṇṇehi padumehi sañchannaṃ ramaṇīyaṃ. Sujā na kiñci akāsi.

Bodhisatto mātu upaṭṭhānaṃ pitu upaṭṭhānaṃ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṃ
saccavācam apharusavācam {1.202} apisuṇavācam maccheravinayanti imāni satta
vatapadāni pūretvā:

**Mātāpettibharaṃ jantuṃ, kule jeṭṭhāpacāyinaṃ,
Saṇhaṃ sakhilasambhāsaṃ, pesuṇeyyappahāyinaṃ.**

**Maccheravinaye yuttaṃ, saccaṃ kodhābhibbuṃ naraṃ,
Taṃ ve devā tāvatimsā, āhu sappuriso itī ti. (SN. 1.257).**

Evam pasamsiyabhāvaṃ āpajjitvā jīvitapariyosāne tāvatimsabhavane sakko
devarājā hutvā nibbatti, tepissa sahāyā tattheva nibbattiṃsu. Tasmim kāle
tāvatimsabhavane asurā paṭivasanti. Sakko devarājā: “Kiṃ no sādharmaṇa
rajjenā” ti asure dibbapānaṃ pāyevā matte samāne pādesu gāhāpetvā
sinerupabbatapāde khipāpesi. Te asurabhavanam-eva sampāpuṇiṃsu.

Asurabhavanaṃ nāma sinerussa heṭṭhimatale tāvatimsadevalokappamāṇam-eva,
tattha devānaṃ pāricchattako viya cittaṭṭhali nāma kappatṭhiyarukkho hoti. Te
cittaṭṭhaliyā pupphitāya jānanti: “Nāyaṃ amhākaṃ devaloko, devalokasmiṃhi
pāricchattako pupphatī” ti. Atha te: “Jarasakko amhe matte katvā
mahāsamuddapiṭṭhe khipitvā amhākaṃ devanagaraṃ gaṇhi, te mayaṃ tena
saddhiṃ yujjhivā amhākaṃ devanagaraṃ-eva gaṇhissāmā” ti kipillikā viya
thambhaṃ sineruṃ anusaṇcaramānā utṭhahiṃsu. Sakko: “Asurā kira utṭhitā” ti
sutvā samuddapiṭṭhe yeva abbhuggantvā yujjhamāno tehi parājito
diyaḍḍhayaḥjanasatikena vejayantarathena dakkhiṇasamuddassa matthakena
palāyituṃ āraddho. Athassa ratho samuddapiṭṭhena vegena gacchanto
simbalivanaṃ pakkhanto, tassa gamanamagge simbalivanaṃ naḷavanaṃ viya
chijjivā chijjivā samuddapiṭṭhe patati. Supaṇṇapotakā samuddapiṭṭhe
paripatantā mahāviraṇaṃ raviṃsu. Sakko mātaliṃ pucchi: “Samma mātali, kiṃ
saddo nāmesa, atikāruṇṇaravo {1.203} vattatī” ti? “Deva, tumhākaṃ rathavegena
vicuṇṇite simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayaṭajjitā ekaviraṇaṃ
viravantī” ti.

Mahāsatto: “Samma mātali, mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṃ
issariyaṃ nissāya pāṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayaṃ
jīvitaṃ pariccajivā asurānaṃ dassāma, nivattayetaṃ rathan”-ti vatvā imaṃ
gāthamāha.

**1. Kulāvakā mātali simbalismiṃ, īsāmukhena parivajjayassu,
Kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ, māme dijā vikulāvā ahesun-ti.**

Tattha **kulāvakā** ti supaṇṇapotakā. **Mātali** ti sārathiṃ āmantesi. **Simbalismiṃ**-ti passa ete simbalirukkhe olambantā t̥hitāti dasseti. **Īsāmukhena parivajjayassū** ti ete etassa rathassa īsāmukhena yathā na haññanti, evaṃ te parivajjayassu. **Kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ**-ti yadi amhesu asurānaṃ pāṇaṃ cajantesu etesaṃ sotthi hoti, kāmaṃ cajāma ekaṃseneva mayaṃ asuresu amhākaṃ pāṇaṃ cajāma. **Māme dijā vikulāvā ahesun**-ti ime pana dijā ime garuḷapotakā viddhastavicuṇṇitakulāvakatāya vikulāvā mā ahesuṃ, mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ upari khipa, nivattaya nivattaya rathanti.

Mātalisaṅgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathaṃ nivattetvā aññena maggena devalokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamānaṃ-eva disvā: “Addhā aññehi pi cakkavāḷehi sakkā āgacchanti, balaṃ labhitvā ratho nivatto bhavissatī” ti maraṇabhayaabhītā palāyitvā asurabhavanam-eva pavisim̐su.

Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dv̐su devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe aṭṭhāsi. Tasmim̐ khaṇe pathaviṃ bhinditvā yojanasahassubbedho vejayantapāsādo utṭhahi. Vijayante utṭhitattā: “Vejayanto” tveva nāmaṃ akaṃsu. Atha sakko puna asurānaṃ anāgamanatthāya pañcasu t̥hānesu ārakkhaṃ t̥hapesi. Yaṃ sandhāya vuttaṃ:

Antarā {1.204} **dvinnam̐ ayujjhapurānaṃ, pañcavidhā t̥hapitā abhirakkhā,
Uragakaroṭipayassa ca hārī, madanayutā caturo ca mahantā ti. (SA).**

Dve nagarāni pi yuddhena gahetuṃ asakkuṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagaraṇca asuranagaraṇca. Yadā hi asurā balavantā honti, atha devehi palāyitvā devanagaraṃ pavisitvā dvāre pihite asurānaṃ satasahassam-pi kiñci kātuṃ na sakkoti. Yadā devā balavantā honti, atha asurehi palāyitvā asuranagaraṃ pavisitvā dvāre pihite sakkānaṃ satasahassam-pi kiñci kātuṃ na sakkoti. Iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Tesam̐ antarā etesu uragād̐su pañcasu t̥hānesu sakkena ārakkhā t̥hapitā. Tattha **uraga**-saddena nāgā gahitā. Te udae balavantā honti, tasmā sinerussa paṭhamālinde tesam̐ ārakkhā. **Karoṭi**-saddena supaṇṇā gahitā. Tesam̐ kira karoṭi nāma pānabhojanaṃ, tena taṃ nāmaṃ labhiṃsu, dutiyālinde tesam̐ ārakkhā. **Payassahāri**-saddena kumbhaṇḍā gahitā. Dānavarakkhasā kirete, tatiyālinde tesam̐ ārakkhā. **Madanayuta**-saddena yakkhā gahitā. Visamacārino kira te yuddhasoṇḍā, catutthālinde tesam̐ ārakkhā. **Caturo ca mahantā** ti cattāro mahārājāno vuttā,

pañcamālinde tesam ārakkhā. Tasmā yadi asurā kupitā āvilacittā devapuram upayanti, pañcavidhesu yaṃ girino paṭhamam paribhaṇḍam, taṃ uragā paribāhiya tiṭṭhanti. Evaṃ sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā sakke devānaminde dibbasampattiṃ anubhavamāne sudhammā cavitvā tasseva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya dinnanissandena cassā pañcayojanasatikā sudhammā nāma devasabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa heṭṭhā yojanappamāṇe kañcanapallaṇke nisinnō sakko devānamindo devamanussānam kattabbakiccāni karoti. Cittā pi cavitvā tasseva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, uyyānassa karaṇanissandena cassā cittalatāvanam nāma uyyānam udapādi. Nandā pi cavitvā tasseva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, pokkharaṇiyā nissandena cassā nandā nāma pokkharaṇī udapādi.

Sujā pana {1.205} kusalakammassa akatattā ekasmiṃ araṇṇe kandarāya bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko: “Sujā na paññāyati, kattha nu kho nibbattā” ti āvajjento taṃ disvā tattha gantvā taṃ ādāya devalokam āgantvā tassā ramaṇīyam devanagaram sudhammam devasabham cittalatāvanam nandāpokkharaṇiṇca dassetvā: “Etā kusalam katvā mayham pādapariṇāṇikā hutvā nibbattā, tvaṃ pana kusalam akatvā tiracchānayanīyam nibbattā, ito paṭṭhāya sīlam rakkhāhi” ti taṃ ovaditvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā tattheva netvā vissajjesi. Sā pi tato paṭṭhāya sīlam rakkhati. Sakko katipāhaccayena: “Sakkā nu kho sīlam rakkhitun”-ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji, sā: “Matamacchako” ti saññāya sīse aggahesi, maccho naṅguṭṭham cālesi, atha naṃ: “Jīvati mañṇe” ti vissajjesi. Sakko: “Sādhu sādhu, sakkhissasi sīlam rakkhitun”-ti agamāsi. Sā tato cutā bārāṇasiyam kumbhakāragehe nibbatti.

Sakko: “Kham nu kho nibbattā” ti tattha nibbattabhāvam nātvā suvaṇṇaḍḍhālukānam yānakam pūretvā majjhe gāmassa mahallakavesena nisīditvā: “ḍḍhālukāni gaṇhatha, ḍḍhālukāni gaṇhathā” ti ugghosesi. Manussā āgantvā: “Dehi, tātā” ti āhaṃsu. “Aham sīlarakkhakānam dammi, tumhe sīlam rakkhathā” ti? “Mayam sīlam nāma na jānāma, mūlena dehī” ti. “Na mayham mūlena attho, sīlarakkhakānaññevāham dammi” ti. Manussā: “Ko cāyam ḍḍhālu” ti pakkamīsu. Sujā taṃ pavattiṃ sutvā: “Mayham ānītam bhavissati” ti cintetvā gantvā taṃ: “Dehi, tātā” ti āha. “Sīlam rakkhasi, amma” ti? “Āma, rakkhāmi” ti. “Idam mayā tuyham-eva atthāya ābhatan”-ti saddhim yānakena gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi.

Sā pi yāvajīvaṃ sīlaṃ rakkhivā tato cutā vepacittissa asurindassa dhītā hutvā nibbatti, sīlānisamsena abhirūpā ahoṣi. So tassā vayappattakāle: “Mayhaṃ dhītā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhatū” ti asure sannipātesi. {1.206} Sakko: “Kahaṃ nu kho sā nibbattā” ti olokeno tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā: “Sujā cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhantī maṃ gaṇhissatī” ti asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujaṃ alaṅkaritvā sannipātattṭhānaṃ ānetvā: “Cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā” ti āhaṃsu. Sā olokentī sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena uppannapemena mahoghena viya ajjhotthaṭṭahadayā hutvā: “Ayaṃ me sāmiko” ti vatvā tassa upari pupphadāmaṃ khipitvā aggahesi. Asurā: “Amhākaṃ rājā ettakaṃ kālāṃ dhītu anucchavikaṃ alabhitvā idāni labhati, ayamevassā dhītu pitāmahato mahallako anucchaviko” ti lajjamānā pakkamiṃsu. So taṃ devanagaraṃ ānetvā aḍḍhateyyānaṃ nāṭikākoṭīnaṃ jeṭṭhikaṃ katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare rajjaṃ kārayamānā attano jīvitaṃ pariccajantā pi pāṇātipātaṃ na kariṃsu, tvaṃ nāma evarūpe niyyānike sāsane pabbajitvā aparissāvitaṃ sapāṇakaṃ udakaṃ pivissasī” ti taṃ bhikkhuṃ garahitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mātalisāṅgāhako ānando ahoṣi, sakko pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kulāvakaajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 32 Naccajātakavaṇṇanā

Rudaṃ manuññaṃ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba katesi. Vatthu heṭṭhā **devadhammajātake** (Ja. 6) vuttasadisam-eva.

Sāvatthivāsī kireko kuṭumbiko bhariyāya kālakatāya pabbaji. So pabbajanto attano pariveṇaṇca aggisālaṇca bhaṇḍagabbhaṇca kāretvā bhaṇḍagabbhaṃ sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbaji. Pabbajitvā ca pana attano dāse pakkosāpetvā yathārucitaṃ āhāraṃ pacāpetvā bhuñjati, bahuparikkhāro ca ahoṣi, rattim aññaṃ nivāsanaṇḍarupanaṃ hoti, divā aññaṃ. Vihārapaccante vasati. Tassekadvasā cīvarapaccattharaṇādīni nīharitvā pariveṇe pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā bhikkhū senāsanaṇḍarikaṃ āhiṇḍantā pariveṇaṃ gantvā cīvarādīni disvā: “Kassimānī” ti pucchiṃsu. So: “Mayhaṃ,

āvuso” ti āha. “Āvuso, idam-pi cīvarañ, idam-pi nivāsanañ, idam-pi paccattharaṇañ, sabbañ tuyhamevā” ti? “Āma mayhamevā” ti. “Āvuso bhagavatā tīṇi cīvarāṇi anuññātāṇi, tvaṃ evañ appicchassa buddhassa sāsane pabbajitvā evañ bahuparikkhāro jāto, ehi taṃ dasabalassa santikaṃ nessāmā” ti taṃ ādāya satthu santikaṃ agamaṃsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ nu kho, bhikkhave, [1.127] anicchamānakam yeva bhikkhum gaṇhitvā āgatatthā” ti āha. “Bhante, ayaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro” ti. “Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo” ti?

Satthā taṃ bhikkhum: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo” ti pucchi. “Āma, bhante” ti. “Kiṃkāraṇā tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jātosī” ti? So ettakam sutvāva kuddho nivāsanapārūpanam chaḍḍetvā: “Iminā dāni nīhārena vicarāmī” ti satthu purato naggo aṭṭhāsi. Manussā: “Dhī dhī” ti āhaṃsu. So tato palāyitvā hīnāyāvatto. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā: “Satthu nāma purato evarūpaṃ karissatī” ti tassa aguṇakatham kathesum. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti bhikkhū pucchi. Bhante, “so hi nāma bhikkhu tumhākam purato catuparisamajjhe hirottappaṃ pahāya gāmadārako viya naggo ṭhatvā manussehi jigucchiyamāno hīnāyāvattitvā sāsanaṃ parihīno” ti tassa aguṇakathāya nisinnāmhāti. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva so bhikkhu hirottappābhāvena ratanasāsanaṃ parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīnoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.207} paṭhamakappe catuppadā sīhaṃ rājānaṃ akaṃsu, macchā ānandamacchaṃ, sakuṇā suvaṇṇahaṃsaṃ. Tassa pana suvaṇṇahaṃsarājassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣi. So tassā varam adāsi, sā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ vāresi. Haṃsarājā tassā varam datvā himavante sabbe sakuṇe sannipātāpesi, nānappakārā haṃsamorādayo sakuṇagaṇā samāgantvā ekasmiṃ mahante pāsānatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā: “Attano cittarucitaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhātū” ti dhītaram pakkosāpesi. Sā sakuṇasaṅghaṃ oloketi maṇivaṇṇagīvaṃ citrapekhuṇaṃ moram disvā: “Ayaṃ me sāmiko hotū” ti ārocesi. Sakuṇasaṅghā moram upasaṅkamitvā āhaṃsu: “Samma mora, ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakuṇānaṃ majjhe sāmikaṃ rocentī tayi rucim uppādesī” ti. Moro: “Ajjā pi tāva me balaṃ na passatī” ti atituṭṭhiyā hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato sakuṇasaṅghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccitum ārabhi, naccanto appaṭicchanho ahoṣi.

Suvaṇṇahaṃsarājā lajjito: “Imassa neva ajjhattasamuṭṭhānā hirī atthi, na bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaraṃ dassāmī” ti saṇṇasaṅghamajjhe imaṃ gāthamāha.

**1. Rudam manuññaṃ rucirā ca piṭṭhi, veḷuriyavaṇṇūpanibhā ca gīvā,
Byāmamattāni ca pekhuṇāni, naccena te dhītaraṃ no dadāmī ti.**

Tattha **rudam manuññaṃ**-ti ta-kārassa da-kāro kato, rutaṃ manāpaṃ, vassitasaddo madhuroti attho. **Rucirā ca piṭṭhi** ti piṭṭhi pi te citrā ceva sobhanā ca. **Veḷuriyavaṇṇūpanibhā** ti veḷuriyamaṇivaṇṇasadisā.

Byāmamattāni ti ekabyāmapamāṇāni. **Pekhuṇāni** ti piñchāni. **Naccena te dhītaraṃ no dadāmī** ti hirottappaṃ bhinditvā naccitabhāveneva te evarūpassa nillajjassa dhītaraṃ no dadāmī ti.

Vatvā haṃsarājā tasmim yeva parisamajjhe attano bhāgineyyassa haṃsapotakassa dhītaraṃ adāsi. Moro haṃsapotikaṃ alabhitvā {1.208} lajjitvā tato va uppatitvā palāyi. Haṃsarājā pi attano vasanaṭṭhānam-eva gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva esa hirottappaṃ bhinditvā ratanasāsanā parihīno, pubbe pi itthiratanapaṭilābhato parihīnoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, haṃsarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Naccajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 33 Sammodamānajātakavaṇṇanā

Sammodamānā ti idaṃ satthā kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭakakalahāṃ ārabha kathesi. So **kuṇālaajātake** (Ja. 536) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā kuṇāladahe viharanto anabhiratipīḷite pañcasate bhikkhū ārabha kathesi. Tatrāyaṃ anupubbikathā: sākiyakoliyā kira kapilavatthunagarassa ca koliyanagarassa ca antare rohiṇim nāma nadiṃ ekenevāvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha jeṭṭhamūlamāse sassesu milāyantesu ubhayanagaravāsīnam-pi kammakārā sannipatiṃsu. Tattha koliyanagaravāsīno vadiṃsu: “idaṃ udakaṃ ubhayato nīharyamānaṃ neva tumhākaṃ, na amhākaṃ pahossati, amhākaṃ pana sassam ekaudakeneva nipphajjissati, idaṃ udakaṃ amhākaṃ dethā” ti. Kapilavatthuvāsīno vadiṃsu: “tumhesu koṭṭhe pūretvā ṭhitesu mayaṃ rattasuvaṇṇanīlamaṇikāḷakahāpaṇe gahetvā na sakkhissāma

pacchipasibbakādihatthā tumhākaṃ gharadvāre vicarituṃ, amhākaṃ-pi sassaṃ ekeneva udakena nipphajjissati, idaṃ udakaṃ amhākaṃ dethā” ti. “Na mayaṃ dassāmā” ti? “Mayam-pi na dassāmā” ti. Evaṃ kalahaṃ vaḍḍhetvā eko uṭṭhāya ekassa pahāraṃ adāsi, so pi aññassāti evaṃ aññamaññaṃ paharivā rājakulānaṃ jātīm ghaṭṭetvā kalahaṃ pavattesuṃ.

Koliyakammakārā vadanti: “tumhe kapilavatthuvāsike sākiyadārake gahetvā gajjatha [PTS 5.413], ye soṇasiṅgālādayo viya attano bhaginīhi saddhiṃ vasiṃsu, etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāvudhāni vā amhākaṃ kiṃ karissantī” ti? Sākiyakammakārā vadanti: “tumhe dāni kuṭṭhino dārake gahetvā gajjatha, ye anāthā niggaṭikā tiracchānā viya kolarukkhe vasiṃsu, etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāvudhāni vā amhākaṃ kiṃ karissantī” ti? Te gantvā tasmīṃ kamme niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ, amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ. Tato sākiyā: “Bhaginīhi saddhiṃ saṃvāsikānaṃ thāmañca balañca dassessāmā” ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Koliyāpi: “Kolarukkhavāsīnaṃ thāmañca balañca dassessāmā” ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare panācariyā: “Sākiyakoliyānaṃ dāsīsu udakatthāya nadiṃ gantvā cumbaṇi bhūmiyaṃ nikkhipitvā sukhakathāya sannisinnāsu ekissā cumbaṇaṃ ekā sakasaññāya gaṇhi, taṃ nissāya ‘mama cumbaṇaṃ, tava cumbaṇa’-ti kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsīno dāsakammakārā ceva sevakagāmabhojakāmaccauparājāno cāti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū” ti vadanti.

Tadā pana satthā nātake āmantetvā: “Mahārājā nātakānaṃ aññamaññaṃ viggaho nāma na yutto, tiracchānagatā pi hi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavitvā sotthiṃ pattā yadā vivādamāpannā, tadā mahāvināsaṃ pattā” ti vatvā nātirājakulehi āyācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araññe paṭivasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā vaṭṭakavassitaṃ katvā tesāṃ sannipatitabhāvaṃ natvā tesāṃ upari jālaṃ khipitvā pariyañtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā gharaṃ gantvā te vikkhiṇitvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Athekadivasaṃ bodhisatto te vaṭṭake āha: “ayaṃ sākuṇiko amhākaṃ nātake vināsaṃ pāpeti, ahaṃ ekaṃ upāyaṃ jānāmi, enesa amhe gaṇhituṃ na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena tumhākaṃ upari jāle khittamatte ekeko ekekasmīṃ jālakkhike sīsaṃ ṭhapetvā jālaṃ ukkhipitvā icchitaṭṭhānaṃ haritvā ekasmīṃ kaṇṭakagumbe pakkhipatha, evaṃ sante heṭṭhā

tena tena ṭhānena palāyissāmā” ti. Te sabbe: “Sādhū” ti paṭissuṇiṃsu. Dutiyadivase upari jāle khitte te bodhisattena vuttanayeneva jālaṃ ukkhipitvā {1.209} ekasmiṃ kaṇṭakagumbe khipitvā sayam heṭṭhābhāgena tato tato palāyīṃsu. Sākuṇikassa gumbato jālaṃ mocentasseva vikālo jāto, so tucchahattho va agamāsi.

Punadivasato paṭṭhāya pi vaṭṭakā tatheva karonti. So pi yāva sūriyatthaṅgamanā jālam-eva mocento kiñci alabhitvā tucchahattho va gehaṃ gacchati. Athassa bhariyā kujjhitvā: “Tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññaṃ-pi te bhi positaḥ paṭṭhānaṃ atthi mañña” ti āha. Sākuṇiko: “Bhadde, mama aññaṃ positaḥ paṭṭhānaṃ natthi, apica kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamatte jālaṃ ādāya kaṇṭakagumbe khipitvā gacchanti, na kho panete sabbakālam-eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayi, yadā te vivādamāpajjissanti, tadā te sabbeva ādāya tava mukhaṃ hāsayaṃāno āgacchissāmī” ti vatvā bhariyāya imaṃ gāthamāha.

**1. Sammodamānā gacchanti, jālamādāya pakkhino,
Yadā te vivadissanti, tadā ehintī me vasan-ti.**

Tattha **yadā te vivadissanti** ti yasmim kāle te vaṭṭakā nānāladdhikā nānāgāhā hutvā vivadissanti, kalahaṃ karissantī ti attho. **Tadā ehintī me vasan-ti** tasmim kāle sabbe pi te mama vasaṃ āgacchissanti. Athāhaṃ te gahetvā tava mukhaṃ hāsento āgacchissāmīti bhariyaṃ samassāsesi.

Katipāhasseva pana accayena eko vaṭṭako gocarabhūmiṃ otaranto asallakkhetvā aññaṃ sīsaṃ akkami, itaro: “Ko maṃ sīse akkamī” ti kujjhiṃ. “Ahaṃ asallakkhetvā akkamiṃ, mā kujjhi” ti vutte pi kujjhi yeva. Te punappunaṃ kathentā: “Tvam-eva mañña jālaṃ ukkhipasi” ti aññaṃaññaṃ vivādaṃ karīṃsu. Tesu vivadantesu bodhisatto cintesi: “Vivādake sotthibhāvo nāma natthi, idāneva te jālaṃ na ukkhipissanti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmiṃ ṭhāne na sakkā vasitun”-ti. So attano parisāṃ ādāya aññaṃattha gato. Sākuṇiko pi kho katipāhaccayena {1.210} āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesāṃ sannipatitānaṃ upari jālaṃ khi pi. Atheke vaṭṭako: “Tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantasseva matthake lomāni patitāni, idāni ukkhipā” ti āha. Aparo: “Tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantasseva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā” ti āha. Iti tesāṃ: “Tvam ukkhipa, tvam ukkhipā” ti vadantānañneva sākuṇiko jālaṃ

ukkkhipitvā sabbeva te ekato katvā pacchīm pūretvā bhariyam hāsayamāno
gehaṃ agamāsi.

Satthā: “Evaṃ mahārājā ñātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho
vināsamūlam-eva hotī” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakam samodhānesi: “tadā apaṇḍitavaṭṭako devadatto ahosi, paṇḍitavaṭṭako
pana aham-eva ahosin”-ti.

Sammodamānajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 34 Macchajātakavaṇṇanā

Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto
purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā taṃ bhikkhuṃ:
“Saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchi. “Saccam, bhagavā” ti.
“Kenāsi ukkaṇṭhāpito” ti? “Purāṇadutiyaikā me, bhante madhuraṭṭharasā, taṃ
jahitum na sakkomī” ti. Atha naṃ satthā: “Bhikkhu esā itthī tava anattakārikā,
pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgamma maraṇaṃ mutto”
ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahosi.
Tadā kevaṭṭā nadiyaṃ jālaṃ khipiṃsu. Atheko mahāmaccho rativasena attano
macchiyā saddhiṃ kīlāmāno āgacchati. Tassa sā macchī purato gacchamānā
jālagandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā gatā. So pana kāmagiddho
lolamaccho jālakucchim-eva pavitṭho. Kevaṭṭā tassa jālaṃ pavitṭhabhāvaṃ
ñatvā jālaṃ ukkkhipitvā macchaṃ gahetvā amāretvāva vālikāpiṭṭhe khipitvā
{1.211} “imaṃ aṅgāresu pacitvā khādissāmā” ti aṅgāre karonti, sūlaṃ tacchenti.
Maccho: “Etaṃ aṅgaratāpanaṃ vā sūlavijjhanaṃ vā aññaṃ vā pana dukkhaṃ na
maṃ kilameti, yaṃ panesā macchī ‘aññaṃ so nūna ratiyā gato’ ti mayi
domanassaṃ āpajjati, tam-eva maṃ bādhatī” ti paridevamāno imaṃ gāthamāha.

**1. Na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ, na maṃ jālasmi bādhanam,
Yañca maṃ maññate macchī, aññaṃ so ratiyā gato ti.**

Tattha **na maṃ sītaṃ na maṃ uṇhaṃ**-ti macchānaṃ udakā nīhaṭakāle sītaṃ
hoti, tasmiṃ vigate uṇhaṃ hoti, tadubhayam-pi sandhāya: “Na maṃ sītaṃ na
maṃ uṇhaṃ bādhatī” ti paridevati. Yam-pi aṅgāresu paccanamūlakaṃ
dukkhaṃ bhavissati, tam-pi sandhāya: “Na maṃ uṇhaṃ”-ti paridevateva. **Na
maṃ jālasmi bādhanam**-ti yam-pi me jālasmiṃ bādhanam ahosi, tam-pi maṃ

na bādhetīti paridevati. **“Yañca man”**-ti ādīsu ayaṃ piṇḍattho: sā macchī mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gahitabhāvaṃ ajānantī maṃ apassamānā: “So maccho idāni aññaṃ macchiṃ kāmaratiyā gato bhavissatī” ti cinteti, taṃ tassā domanassappattāya cintanaṃ maṃ bādhatīti vālikāpiṭṭhe nipanno paridevati.

Tasmiṃ samaye purohito dāsaparivuto nhānatthāya nadītīraṃ āgato. So pana sabbarutaññū hoti. Tenassa macchaparidevanaṃ sutvā etadahosi: “Ayaṃ maccho kilesavasena paridevati, evaṃ āturacitto kho panesa mīyamāno niraye yeva nibbattissati, ahamassa avassayo bhavissāmī” ti kevaṭṭānaṃ santikaṃ gantvā: “Ambho tumhe amhākaṃ ekadivasam-pi byañjanatthāya macchaṃ na dethā” ti āha. Kevaṭṭā: “Kiṃ vadetha, sāmi, tumhākaṃ ruccanakamacchaṃ gaṇhitvā gacchathā” ti āhaṃsu. “Amhākaṃ aññena kammaṃ natthi, imaññeva dethā” ti. “Gaṇhatha sāmi” ti. Bodhisatto taṃ ubhohi hatthehi gahetvā nadītīre nisīditvā: “Ambho maccha, sace tāhaṃ ajja na passeyyaṃ, jīvitaṃ kkhayaṃ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko aho” ti ovaditvā udaye vissajjetvā nhatvā nagaraṃ pāvisi.

Satthā {1.212} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhāsi. Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā macchī purāṇadutiyaṃ aho” ti, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu purohito pana aham-eva aho” ti.

Macchajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 35 Vaṭṭakajātakavaṇṇanā

Santi pakkhā apatanā ti idaṃ satthā magadhesu cārikaṃ caramāno dāvagginibbānaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṃhi samaye satthā magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapātapaṭikkanto bhikkhugaṇaparivuto maggaṃ paṭipajji. Tasmiṃ samaye mahādhāro uṭṭhahi, purato ca pacchato ca bahū bhikkhū dissanti, so pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchateva. Tattheke puthujjanabhikkhū maraṇabhayaabhītā: “Paṭaggaṃ dassāma, tena daḍḍhaṭṭhānaṃ itaro aggi na ottharissatī” ti araṇisahitaṃ nīharitvā aggaṃ karonti. Apare āhaṃsu: “Āvuso, tumhe kiṃ nāma karotha, gaganamajjhe ṭhitaṃ candamaṇḍalaṃ, pācīnalokadhātuto uggacchantāṃ saḥassaraṃsipaṭimaṇḍitaṃ sūriyamaṇḍalaṃ, velāya tīre ṭhitā samuddaṃ, sineruṃ nissāya ṭhitā sineruṃ

apassantā viya sadevake loke aggapuggalaṃ attanā saddhiṃ gacchantam-eva sammāsambuddhaṃ anoloketvā ‘paṭaggaṃ demā’ ti vadatha, buddhabalaṃ nāma na jānātha, etha satthu santikaṃ gamissāmā” ti. Te purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā dasabalassa santikaṃ agamaṃsu. Satthā mahābhikkhusaṅghaparivāro aññatarasmim padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhibhavanto viya viravanto āgacchati. Āgantvā tathāgataṃ tathāgataṃ patvā tassa padesassa samantā soḷasakarīsamattaṭṭhānaṃ patto udaye o pilāpitaṭṭhānaṃ viya nibbāyī, vinibbedhato dvattimsakarīsamattaṭṭhānaṃ avattharituṃ nāsakkhi.

Bhikkhū satthu guṇakathaṃ ārabhiṃsu: “aho buddhānaṃ guṇā nāma, ayaṃhi nāma acetano aggaṃ buddhānaṃ tathāgataṃ avattharituṃ na sakkoti, udaye tiṇṇakā viya nibbāyati, aho buddhānaṃ {1.213} ānubhāvo nāmā” ti. Satthā tesāṃ kathaṃ sutvā: “Na, bhikkhave, etaṃ etarahi mayhaṃ balaṃ, yaṃ imaṃ bhūmippadesaṃ patvā esa aggaṃ nibbāyati. Idaṃ pana mayhaṃ porāṇakasaccabalaṃ. Imasmiṃhi padese sakalam-pi imaṃ kappam aggaṃ na jalissati, kappatṭhiyapāṭihāriyaṃ nāmetan”-ti āha. Athāasmā ānando satthu nisīdanatthāya catugguṇaṃ saṅghāṭim paññāpesi, nisīdi satthā pallaṅkaṃ ābhujitvā. Bhikkhusaṅgho pi tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha satthā: “Idaṃ tāva, bhante, amhākaṃ pākaṭaṃ, atītaṃ paṭicchannaṃ, taṃ no pākaṭaṃ karoṭhā” ti bhikkhūhi āyācito atītaṃ āhari.

Atīte magadharatṭhe tasmim yeva padese bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā mātukucchito jāto aṇḍakosaṃ padāletvā nikkhantakāle mahāgeṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahoṣi. Atha naṃ mātāpitāro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāse gamanabalaṃ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā natthi. Taṃca padesaṃ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti, so tasmim-pi samaye mahāravaṃ ravanto taṃ padesaṃ gaṇhi, sakuṇasaṅghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti, bodhisattassa pi mātāpitāro maraṇabhayaabhītā bodhisattaṃ chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantaṃ aggaṃ disvā cintesi: “Sace mayhaṃ pakkhe pasāretvā ākāse gamanabalaṃ bhavēyya, uppatitvā aññattha gacchēyyaṃ. Sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṃ bhavēyya, padavārena aññattha gacchēyyaṃ. Mātāpitāro pi kho me maraṇabhayaabhītā maṃ ekakaṃ pahāya attānaṃ parittāyantaṃ palātā. Idāni me aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, atāṇomhi asaraṇo, kiṃ nu kho ajja mayā kātuṃ vaṭṭatī” ti.

Athassa etadahosi: “Imasmiṃ loke sīlaguṇo nāma atthi, saccaguṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhimūle nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhipaṇṇāvimuttivimuttiñāṇadassanasampannā {1.214} saccānuddayakāruṇṇakhantisamannāgatā sabbasattesu samappavattamettābhāvanā sabbaññubuddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayi cā pi ekaṃ saccaṃ atthi, saṃvijjamāno eko sabhāvadhammo paṇṇāyati, tasmā atīte buddhe ceva tehi paṭividdhaguṇe ca āvajjetvā mayi vijjamānaṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggiṃ paṭikkamāpetvā ajja mayā attano ceva sesasakuṇānaṃ sotthibhāvaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti. Tena vuttaṃ:

**Atthi loke sīlaguṇo, saccaṃ soceyyanuuddayā,
Tena saccena kāhāmi, saccakiriyamanuttaraṃ.**

**Āvajjetvā dhammabalaṃ, saritvā pubbake jīne,
Saccabalamavassāya, saccakiriyamakāsahan-ti. (Cp. 3.79-80).**

Atha bodhisatto atīte parinibbutānaṃ buddhānaṃ guṇe āvajjetvā attani vijjamānaṃ saccasabhāvaṃ ārabba saccakiriyaṃ karonto imaṃ gāthamāha.

**1. Santi pakkhā apatanā, santi pādā avaṇcanā,
Mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti.**

Tattha **santi pakkhā apatanā** ti mayhaṃ pakkhā nāma atthi upalabbhanti, no ca kho sakkā etehi uppatitum ākāseṇa gantunti apatanā. **Santi pādā avaṇcanā** ti pādā pi me atthi, tehi pana vañcituṃ padavāragamanena gantum na sakkāti avaṇcanā. **Mātāpitā ca nikkhantā** ti ye ca maṃ aññattha neyyum, te pi maraṇabhayena mātāpitāro nikkhantā. **Jātavedā** ti aggiṃ ālapati. So hi jāto va vedayati paṇṇāyati, tasmā: “Jātavedo” ti vuccati. **Paṭikkamā** ti paṭigaccha nivattāti jātavedaṃ āṇāpeti.

Iti mahāsatto: “Sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo, te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvo, pādānaṃ atthibhāvo, te ca ukkhipitvā avaṇcanabhāvo, mātāpitūnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda, etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā” ti kulāvake nipannako va saccakiriyaṃ akāsi. Tassa saha saccakiriyaṃ soḷasakarīsamatte ṭhāne jātavedo paṭikkami. Paṭikkamanto ca na jhāyamāno va aññaṃ gato, uduke pana o pilāpitā ukkā viya tattheva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

Saha {1.215} sacce kate mayhaṃ, mahāpajjalito sikhī,

Vajjesi soḷasa karīsāni, udakaṃ patvā yathā sikhī ti. (Cp. 3.82).

Taṃ pana ṭhānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā anabhibhavanīyattā kappatṭhiyapāṭihāriyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisatto saccakiriyaṃ katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṃ etarahi mayhaṃ balaṃ, porāṇaṃ panetaṃ vaṭṭapotakakāle mayham-eva saccabalan”-ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahattaṃ pattāti. Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā mātāpitāro etarahi mātāpitāro va ahesuṃ, vaṭṭakarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vaṭṭakajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 36 Sakuṇajātakavaṇṇanā

Yaṃ nissitā ti idaṃ satthā jetavane viharanto daḍḍhapaṇṇasālaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā jetavanato nikkhamma kosalesu ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya ekasmiṃ araṇṇasenāsane vasati. Athassa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So: “Paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṃ vasāmi” ti manussānaṃ ācikkhi. Manussā: “Idāni no khettaṃ parisukkhaṃ, kedāre pāyetvā karissāma”, tasmīṃ pāyite: “Bījaṃ vāpitvā”, bīje vutte: “Vatiṃ katvā”, vatiyā katāya: “Niddāyitvā, lāyitvā, madditvā” ti evaṃ taṃ taṃ kammaṃ apadisantā yeva temāsaṃ vītināmesuṃ. So bhikkhu temāsaṃ ajjhokāse dukkhaṃ vasanto kammaṭṭhānaṃ vaḍḍhetvā visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Pavāretvā pana satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ bhikkhu sukhena vassaṃvutthosi, kammaṭṭhānaṃ te matthakaṃ pattan”-ti pucchi. So taṃ pavattiṃ ācikkhitvā: “Senāsanasappāyassa me abhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ na pattan”-ti āha. Satthā: “Pubbe bhikkhu tiracchānagatā pi attano sappāyāsappāyaṃ jāniṃsu, tvaṃ kasmā na aññāsī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.216} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakuṇayoniyaṃ nibbattitvā sakuṇasaṅghaparivuto araṇṇāyatane sākhāviṭṭapasampannaṃ mahārukkhaṃ nissāya vasati. Athekadivasaṃ tassa rukkhassa sākhāsu aññamaññaṃ ghaṃsantīsu cuṇṇaṃ patati, dhūmo uṭṭhāti. Taṃ disvā bodhisatto

cintesi: “Imā dve sākhā evaṃ ghaṃsamānā aggim̐ vissajjessanti, so pativā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imam-pi rukkham̐ jhāpessati, na sakkā idha amhehi vasitum̐, ito palāyitvā aññattha gantum̐ vaṭṭatī” ti. So sakuṇasaṅghassa imam̐ gāthamāha.

**1. Yam̐ nissitā jagatiruham̐ vihaṅgamā, svāyam̐ aggim̐ pamuñcati,
Disā bhajatha vakkaṅgā, jātam̐ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **jagatiruhan**-ti jagati vuccati pathavī, tattha jātattā rukkho: “Jagatiruhō” ti vuccati. **Vihaṅgamā** ti viham̐ vuccati ākāsam̐, tattha gamanato pakkhī: “Vihaṅgamā” ti vuccanti. **Disā bhajathā** ti imam̐ rukkham̐ muñcitvā ito palāyantā catasso disā bhajatha. **Vakkaṅgā** ti sakuṇe ālapati. Te hi uttamaṅgam̐ galaṃ kadāci kadāci vaṅkam̐ karonti, tasmā: “Vakkaṅgā” ti vuccanti. Vaṅkā vā tesam̐ ubhosu passesu pakkhā jātāti vakkaṅgā. **Jātam̐ saraṇato bhayan**-ti amhākam̐ avassayarukkhato yeva bhayam̐ nibbattam̐, etha aññattha gacchāmāti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitasakuṇā tena saddhim̐ ekappahāreneva uppativā aññattha gatā. Ye pana apaṇḍitā, te: “Evam-eva esa bindumatte udake kumbhīle passatī” ti tassa vacanam̐ aggahetvā tattheva vasimsu. Tato na cirasseva bodhisattena cintitākāreneva aggi nibbattitvā tam̐ rukkham̐ aggahesi. Dhūmesu ca jālāsu ca uṭṭhitāsu dhūmandhā sakuṇā aññattha gantum̐ nāsakkhimsu, aggimhi pativā pativā vināsam̐ pāpuṇimsu.

Satthā: “Evam̐ bhikkhu pubbe tiracchānagatā pi rukkhagge vasantā attano sappāyāsappāyam̐ jānanti, tvaṃ kasmā na aññāsī” ti imam̐ {1.217} dhammadesanam̐ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale patiṭṭhito. Satthā pi anusandhim̐ ghaṭetvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā bodhisattassa vacanakarā sakuṇā buddhapaṇḍitā ahesum̐, paṇḍitasakuṇo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Sakuṇajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 37 Tittirajātakavaṇṇanā

Ye vuḍḍhamapacāyantī ti idam̐ satthā sāvatthim̐ gacchanto sārīputtattherassa senāsanapaṭibāhanam̐ ārabha katesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāram̐ kāretvā dūte pesite satthā rājagahā nikkhamma vesālim̐ patvā tattha yathābhirantam̐ viharitvā: “Sāvatthim̐ gamissāmī” ti maggam̐ paṭipajji. Tena ca samayena chabbaggiyānam̐ antevāsikā purato purato gantvā therānam̐ senāsanesu

aggahitesveva: “Idaṃ senāsanam amhākaṃ upajjhāyassa, idaṃ ācariyassa, idaṃ amhākaṃ-eva bhavissatī” ti senāsanāni palibundhenti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtattherassā pi antevāsikā therassa senāsanam pariyesantā na labhiṃsu. Thero senāsanam alabhanto satthu senāsanassa avidūre ekasmiṃ rukkhamūle nisajjāya ca caṅkamaṇa ca rattiṃ vītināmesi. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi, thero pi ukkāsi. “Ko eso” ti? “Ahaṃ, bhante, sāriputto” ti. “Sāriputta, imāya velāya idha kiṃ karosī” ti? “So taṃ pavattiṃ ārocesi”. Satthā therassa vacanam sutvā: “Idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññaṃ agāravā apatissā viharanti, parinibbute kiṃ nu kho karissantī” ti āvajjentassa dhammasaṃvego udapādi.

So pabhātāya rattiya bhikkhusaṅgham sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: “Saccam kira, bhikkhave, chabbaggiyā bhikkhū purato purato gantvā therānam bhikkhūnam senāsanam paṭibāhanti” ti. “Saccam, bhagavā” ti? Tato chabbaggiye garahitvā dhammiṃ katham katvā bhikkhū āmantesi: “Ko nu kho, bhikkhave, aggāsanam aggodakam aggapiṇḍam arahatī” ti? Ekacce: “Khattiyakulā pabbajito” ti āhaṃsu, ekacce: “Brāhmaṇakulā, gahapatikulā pabbajito” ti, apare: “Vinayadharo, dhammakathiko, paṭhamassa jhānassa lābhī, dutiyassa, tatiyassa, catutthassa jhānassa lābhī” ti. Apare: “Sotāpanno, sakadāgāmī, anāgāmī, arahā, tevijjo, chaḷabhiñño” ti āhaṃsu. Evaṃ tehi bhikkhūhi attano attano rucivasena aggāsanādirahānam kathitakāle satthā āha: “na, bhikkhave, mayham {1.218} sāsane aggāsanādīni patvā khattiyakulā pabbajito pamāṇam, na brāhmaṇakulā pabbajito, na gahapatikulā pabbajito, na vinayadharo, na suttantiko, na ābhidhammiko, na paṭhamajjhānādīlābhino, na sotāpannādayo pamāṇam, atha kho, bhikkhave, imasmiṃ sāsane yathāvuḍḍham abhivādanam paccuṭṭhānam añjalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātabbam, aggāsanam aggodakam aggapiṇḍo laddhabbo. Idamettha pamāṇam. Tasmā vuḍḍhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko. Idāni kho pana, bhikkhave, sāriputto mayham aggasāvako anudhammacakkappavattako mamānantaram senāsanam laddhum arahati, so imaṃ rattiṃ senāsanam alabhanto rukkhamūle vītināmesi, tumhe idāneva evaṃ agāravā apatissā, gacchante gacchante kāle kinti katvā viharissathā” ti. Atha nesaṃ ovādadānatthāya: “Pubbe, bhikkhave, tīracchānagatā pi ‘na kho panetaṃ amhākaṃ patirūpaṃ, yaṃ mayam aññamaññaṃ agāravā apatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu mahallakataram jānitvā tassa abhivādanādīni karissāmā’ ti sādhuṇaṃ

vīmaṃsitvā ‘ayaṃ no mahallako’ ti ñatvā tassa abhivādanādīni katvā devapathaṃ pūrayamānā gatā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte himavantappadese ekaṃ mahānigrodhaṃ upanissāya tayo sahāyā viharīṃsu: tittiro, makkaṭo, hatthīti. Te aññamaññaṃ agāravā apatissā asabhāgavuttino ahesuṃ. Atha nesaṃ etadahosi: “Na yuttaṃ amhākaṃ evaṃ viharitūṃ, yaṃnūna mayaṃ yo no mahallakataro, tassa abhivādanādīni karontā vihareyyāmā” ti. “Ko pana no mahallakataro” ti cintentā ekadivasaṃ: “Attheso upāyo” ti tayo pi janā nigrodhamūle nisīditvā tittiro ca makkaṭo ca hatthiṃ pucchīṃsu: “Samma hatthi, tvaṃ imaṃ nigrodharukkhaṃ kīvappamāṇakālato paṭṭhāya jānāsī” ti? So āha: “Sammā, ahaṃ taruṇapotakakāle imaṃ nigrodhagacchaṃ antarasatthīsu katvā gacchāmi, avattharivā ṭhitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhiṃ ghaṭṭeti, evāhaṃ imaṃ gacchakālato paṭṭhāya jānāmī” ti puna ubho pi janā purimanayeneva makkaṭaṃ pucchīṃsu. So āha: “Ahaṃ sammā makkaṭacchāpako samāno bhūmiyaṃ nisīditvā gīvaṃ {1.219} anukkhipitvāva imassa nigrodhapotakassa aggaṅkure khādāmi, evāhaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmī” ti. Atha itare ubho pi purimanayeneva tittiraṃ pucchīṃsu. So āha: “Sammā, pubbe asukasmīṃ nāma ṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khāditvā imasmīṃ ṭhāne vaccaṃ pātesīṃ, tato esa rukkho jāto, evāhaṃ imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro” ti.

Evaṃ vutte makkaṭo ca hatthī ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: “Samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayaṃ tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni ceva abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammaṃsāmīcikammāni ca karissāma, ovāde ca te ṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhākaṃ ovādānusāsaniṃ dadeyyāsī” ti. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsi, sīlesu paṭiṭṭhāpesi, sayam-pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatissā sabhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devalokaparāyaṇā ahesuṃ. Tesāṃ tiṇṇaṃ samādānaṃ tittiriyaṃ brahmacariyaṃ nāma ahosi.

Te hi nāma, bhikkhave, tiracchānagatā aññamaññaṃ sagāravā sappatissā viharīṃsu, tumhe evaṃ svākhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā apatissā viharatha. Anujānāmi, bhikkhave, ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathāvuḍḍhaṃ abhivādanaṃ paccuṭṭhānaṃ añjalikammaṃ sāmīcikammaṃ, yathāvuḍḍhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapiṇḍaṃ, na ito paṭṭhāya ca

navakatarena vuḍḍhataro senāsanena paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya, āpattidukkaṭṭassāti evaṃ satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ye vuḍḍhamapacāyanti, narā dhammassa kovidā,
Diṭṭheva dhamme pāsamsā, samparāye ca sugatī ti.**

Tattha **ye vuḍḍhamapacāyanti** ti jātivuḍḍho, vayovuḍḍho, guṇavuḍḍhoti tayo vuḍḍhā. Tesu jātisampanno jātivuḍḍho nāma, vaye ṭhito vayovuḍḍho nāma, {1.220} guṇasampanno guṇavuḍḍho nāma. Tesu guṇasampanno vayovuḍḍho imasmiṃ ṭhāne: “Vuḍḍho” ti adhippeto. **Apacāyanti** ti jeṭṭhāpacāyikakammena pūjenti. **Dhammassa kovidā** ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa kovidā kusalā. **Diṭṭheva dhamme** ti imasmiṃ yeva attabhāve. **Pāsamsā** ti pasamsārahā. **Samparāye ca sugatī** ti samparetabbe imaṃ lokaṃ hitvā gantabbe paraloke pi tesaṃ sugati yeva hotīti. Ayaṃ panettha piṇḍatto: bhikkhave, khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā, ye keci sattā jeṭṭhāpacitikamme chekā kusalā guṇasampannānaṃ vayovuḍḍhānaṃ apacitīm karonti, te imasmiṃca attabhāve jeṭṭhāpacitikārakāti pasamsaṃ vaṇṇanaṃ thomanāṃ labhanti, kāyassa ca bhedaṃ sagge nibbattantīti.

Evaṃ satthā jeṭṭhāpacitikammassa guṇaṃ kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā hatthināgo moggallāno ahosi, makkāto sārīputto, tittirapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Tittirajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 38 Bakajātakavaṇṇanā

Nāccantaṃ nikatippaṇṇo ti idaṃ satthā jetavane viharanto cīvaravaḍḍhakaṃ bhikkhu ārabha kathesi. Eko kira jetavanavāsiko bhikkhu yaṃkiñci cīvare kattabbaṃ chedanaghaṭṭanavicāraṇasibbanādikaṃ kammaṃ, tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaraṃ vaḍḍheti, tasmā: “Cīvaravaḍḍhako” tveva paññāyittha. Kiṃ panesa karotīti? Jiṇṇapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphassikaṃ manāpaṃ cīvaraṃ katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rajitvā saṅkhena ghaṃsitvā ujjalaṃ manuññaṃ katvā nikkhipati. Cīvarakammaṃ kātuṃ ajānantā bhikkhū ahate sāṭake gahetvā tassa santikaṃ āgantvā: “Mayaṃ cīvaraṃ kātuṃ na jānāma, cīvaraṃ no katvā dethā” ti vadanti. So: “Cīvaraṃ āvuso kariyamānaṃ cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram-eva atthi, ime sāṭake ṭhapetvā

taṃ gaṇhitvā gacchathā” ti nīharitvā dasseti. Te tassa vaṇṇasampattim-eva disvā antaraṃ ajānantā: “Thiran”-ti saññāya ahatasāṭake cīvaravaḍḍhakassa datvā taṃ gaṇhitvā gacchanti. Taṃ tehi thokaṃ kiliṭṭhakāle uṇhodakena dhoviyamānaṃ attano pakatiṃ dasseti, tattha tattha jiṇṇaṭṭhānaṃ paññāyati, te vippaṭisārino honti. Evaṃ āgatāgate pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākaṭo jāto.

Yathā cesa jetavane, tathā aññatarasmim gāmake pi eko cīvaravaḍḍhako lokaṃ vañceti. Tassa {1.221} sambhattā bhikkhū: “Bhante, jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokaṃ vañceti” ti ārocesuṃ. Athassa etadahosi: “Handāhaṃ, taṃ nagaravāsikaṃ vañcemī” ti pilotikacīvaraṃ atimanāpaṃ katvā surattaṃ rajitvā taṃ pārutipvā jetavanaṃ agamāsi. Itaro taṃ disvāva lobhaṃ uppādetvā: “Bhante, imaṃ cīvaraṃ tumhehi katan”-ti pucchi. “Āmāvuso” ti. “Bhante, imaṃ cīvaraṃ mayhaṃ detha, tumhe aññaṃ labhissathā” ti? “Āvuso, mayaṃ gāmaṃvāsikā dullabhapaccayā, imāhaṃ tuyhaṃ datvā attanā kiṃ pārupissāmī” ti? “Bhante, mama santike ahatasāṭakā atthi, te gahetvā tumhākaṃ cīvaraṃ karoṭhā” ti. “Āvuso, mayā ettha hatthakammaṃ dassitaṃ, tayi pana evaṃ vadante kiṃ sakkā kātuṃ, gaṇhāhi nan”-ti tassa pilotikacīvaraṃ datvā ahatasāṭake ādāya taṃ vañcetvā pakkāmi. Jetavanavāsiko pi taṃ cīvaraṃ pārutipvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jiṇṇapilotikabhāvaṃ disvā lajjito: “Gāmaṃvāsicīvaravaḍḍhakena kira jetavanavāsiko vañcito” ti tassa vañcitabhāvo saṅghamajjhe pākaṭo jāto.

Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ taṃ kathaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchi. Te tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā: “Na, bhikkhave, jetavanavāsī cīvaravaḍḍhako idāneva aññe vañceti, pubbe pi vañcesi yeva. Na gāmaṃvāsikenā pi idāneva esa jetavanavāsī cīvaravaḍḍhako vañcito, pubbe pi vañcitoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte ekasmiṃ araṇṇāyatane bodhisatto aññataraṃ padumasaraṃ nissāya ṭhite varaṇarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā aññatarasmim nātimahante sare nidāghasamaye udakaṃ mandaṃ ahoṣi, bahū cettha macchā honti. Atheko bako te macche disvā: “Ekena upāyena ime macche vañcetvā khādissāmī” ti gantvā udakapariyante cintento nisīdi. Atha naṃ macchā disvā: “Kiṃ, ayya, cintento nisinnosi” ti pucchimsu. “Tumhākaṃ cintento nisinnomhī” ti. “Kiṃ amhākaṃ cintesi, ayyā” ti? “Imasmiṃ sare udakaṃ parittaṃ, gocaro mando,

nidāgho ca mahanto, idānime macchā kiṃ nāma karissantī’ ti tumhākaṃ cintento nisinnomhī” ti. “Atha kiṃ karoma, ayyā” ti? “Tumhe sace mayhaṃ vacanaṃ kareyyātha, {1.222} ahaṃ vo ekekaṃ mukhatuṇḍakena gahetvā ekaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahāsaraṃ netvā vissajjeyyan”-ti. “Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṃ cintanakabako nāma natthi, tvaṃ amhesu ekekaṃ khāditukāmosī” ti. “Nāhaṃ tumhe mayhaṃ saddahante khādissāmi”. “Sace pana sarassa atthibhāvaṃ mayhaṃ na saddahatha, ekaṃ macchaṃ mayā saddhiṃ saraṃ passituṃ pesethā” ti. Macchā tassa saddahitvā: “Ayaṃ jale pi thale pi samatto” ti ekaṃ kālamahāmacchaṃ adamsu: “Imaṃ gahetvā gacchathā” ti. So taṃ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbaṃ saraṃ dassetvā puna ānetvā tesāṃ macchānaṃ santike vissajjesi. So tesāṃ macchānaṃ sarassa sampattiṃ vaṇṇesi. Te tassa kathaṃ sutvā gantukāmā hutvā: “Sādhu, ayya, amhe gaṇhitvā gacchāhi” ti āhaṃsu.

Bako paṭhamāṃ taṃ kālamahāmaccham-eva gahetvā saratīraṃ netvā saraṃ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe nilīyitvā taṃ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jīvitakkhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ khāditvā kaṇṭake rukkhamūle pātetvā puna gantvā: “Vissaṭṭho, me so maccho, añño āgacchatū” ti etenupāyena ekekaṃ gahetvā sabbe macche khāditvā puna āgato ekaṃ maccham-pi nāddasa. Eko panettha kakkaṭako avasiṭṭho. Bako tam-pi khāditukāmo hutvā: “Bho, kakkaṭaka, mayā sabbete macchā netvā padumasañchanne mahāsare vissajjitā, ehi tam-pi nessāmi” ti. “Maṃ gahetvā gacchanto kathaṃ gaṇhissasī” ti? “Ḍaṃsitvā gaṇhissāmi” ti. “Tvaṃ evaṃ gahetvā gacchanto maṃ pāteṣasī, nāhaṃ tayā saddhiṃ gamissāmi” ti. “Mā bhāyi, ahaṃ taṃ suggahitaṃ gahetvā gamissāmi” ti. Kakkaṭako cintesi: “Imassa macche netvā sare vissajjanaṃ nāma natthi. Sace pana maṃ sare vissajjessati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce vissajjessati, gīvamassa chinditvā jīvitaṃ harissāmi” ti.

Atha naṃ evamāha: “Samma baka, na kho tvaṃ suggahitaṃ gahetuṃ sakkhissasi, amhākaṃ pana gahaṇaṃ suggahaṇaṃ, {1.223} sacāhaṃ aḷehi tava gīvaṃ gahetuṃ labhissāmi, tava gīvaṃ suggahitaṃ katvā tayā saddhiṃ gamissāmi” ti. So taṃ: “Vañcetukāmo esa man”-ti ajānanto: “Sādhū” ti sampatiṇṇhi. Kakkaṭako attano aḷehi kammārasaṇḍāsena viya tassa gīvaṃ suggahitaṃ katvā: “Idāni gacchā” ti āha. So taṃ netvā saraṃ dassetvā varaṇarukkabhīmukho pāyāsi. Kakkaṭako āha: “Mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito kiṃ nesī” ti? Bako: “Na te mātulo ahaṃ, na bhaginiputtosi vata me tvan”-ti vatvā: “Tvaṃ ‘esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso’ ti saññaṃ

karosi maññe, passetaṃ varaṇarukkhaṃ mūle kaṇṭakarāsiṃ, yathā me te sabbe macchā khādītā, tam-pi tatheva khādissāmi” ti āha. Kakkaṭako: “Ete macchā attano bālatāya tayā khādītā, ahaṃ pana te maṃ khādituṃ na dassāmi, taññeva pana vināsaṃ pāpessāmi. Tvañhi bālatāya mayā vañcitabhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, ahaṃ te sīsaṃ chinditvā bhūmiyaṃ khipissāmi” ti vatvā kammārasaṇḍāsena viya aḷehi tassa gīvaṃ nippīlesi. So vivaṭena mukhena akkhīhi assunā paggharantena maraṇabhayaṭṭajjito: “Sāmi, ahaṃ taṃ na khādissāmi, jīvitaṃ me dehī” ti āha. “Yadi evaṃ otaritvā maṃ sarasmiṃ vissajjehī” ti. So nivattitvā saram-eva otaritvā kakkaṭakaṃ sarapariyante paṅkapiṭṭhe ṭhapesi, kakkaṭako kattarikāya kumudanālaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā udakaṃ pāvisi.

Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhivatthā devatā sādhuḥkāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā madhurassarena imaṃ gāthamāha.

**1. Nāccantaṃ nikatippaṇṇo, nikatyā sukhamedhati,
Ārādheti nikatippaṇṇo, bako kakkaṭakāmivā ti.**

Tattha **nāccantaṃ nikatippaṇṇo, nikatyā sukhamedhati** ti nikati vuccati vañcanā, nikatippaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo tāya nikatyā nikatiyā vañcanāya {1.224} na accantaṃ sukhamedhati, niccakāle sukhasmiṃ yeva paṭiṭṭhātuṃ na sakkoti, ekaṃsena pana vināsaṃ pāpuṇātiyevā ti attho. **Ārādheti** ti paṭilabhati. **Nikatippaṇṇo** ti kerāṭikabhāvaṃ sikkhitapaṇṇo pāpapuggalo attanā katassa pāpassa phalaṃ ārādheti paṭilabhati vindatī ti attho. Kathaṃ? **Bako kakkaṭakāmiva**, yathā bako kakkaṭakā gīvacchedaṃ pāpuṇāti, evaṃ pāpapuggalo attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāye vā bhayaṃ ārādheti paṭilabhatīti imamatthaṃ pakāsento mahāsatto vanaṃ unnādento dhammaṃ desesi.

Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva gāmaṃ vāsīcīvaravaḍḍhakenesa vañcito, atīte pi vañcitoyevā” ti imaṃ dhammaṃ desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā so bako jetavanavāsī cīvaravaḍḍhako ahosi, kakkaṭako gāmaṃ vāsī cīvaravaḍḍhako, rukkhadevatā pana ahaṃ-eva ahosiṃ”-ti.

Bakajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 39 Nandajātakavaṇṇanā

Maññe sovaṇṇayo rāsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto sārīputtattherassa saddhivihārikaṃ ārabha kathesi. So kira bhikkhu subbaco ahosi

vacanakkhamo, therassa mahantenussāhena upakāraṃ karoti. Athekaṃ samayaṃ thero satthāraṃ āpucchitvā cārikaṃ caranto dakkhiṇāgiri janapadaṃ agamāsi. So bhikkhu tattha gatakāle mānatthaddho hutvā therassa vacanaṃ na karoti: “Āvuso, idaṃ nāma karohī” ti vutte pana therassa paṭipakkho hoti. Thero tassa āsayaṃ na jānāti. So tattha cārikaṃ caritvā puna jetavanaṃ āgato. So bhikkhu therassa jetavanavihāraṃ āgatakālato paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Thero tathāgatassa ārocesi: “Bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmiṃ ṭhāne satena kītadāso viya hoti, ekasmiṃ ṭhāne mānatthaddho hutvā ‘idaṃ nāma karohī’ ti vutte paṭipakkho hoti” ti. Satthā: “Nāyaṃ, sārīputta, bhikkhu idāneva evaṃsīlo, pubbepesa ekaṃ ṭhānaṃ gato satena kītadāso viya hoti. Ekaṃ ṭhānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hoti” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ kuṭumbiyakule paṭisandhiṃ gaṇhi. Tasseko sahāyako kuṭumbiko sayam mahallako, bhariyā panassa {1.225} taruṇī. Sā taṃ nissāya puttaṃ paṭilabhi. So cintesi: “Ayaṃ itthī taruṇattā mamaccayena kañcideva purisaṃ gahetvā imaṃ dhanam vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṃnūnāhaṃ imaṃ dhanam pathavigataṃ kareyyan”-ti ghare nandaṃ nāma dāsaṃ gahetvā araṇṇaṃ gantvā ekasmiṃ ṭhāne taṃ dhanam nidahitvā tassa ācikkhitvā: “Tāta, nanda, imaṃ dhanam mamaccayena mayhaṃ puttassa ācikkheyyāsi, mā ca naṃ pariccajasī” ti ovaditvā kalamakāsi.

Putto pissa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā āha: “tāta, tava pitā nandaṃ dāsaṃ gahetvā dhanam nidhesi, taṃ āharāpetvā kuṭumbaṃ saṇṭhapehī” ti. So ekadivasaṃ nandaṃ āha: “mātula, atthi kiñci mayhaṃ pitarā dhanam nidahitan”-ti. “Āma, sāmī” ti. “Kuhim taṃ nidahitan”-ti. “Araṇṇe, sāmī” ti. “Tena hi gacchāmā” ti kuddālapīṭakaṃ ādāya nidhiṭṭhānaṃ gantvā: “Kahaṃ mātula, dhanan”-ti āha. Nando āruya dhanamatthake ṭhatvā dhanam nissāya mānaṃ uppādetvā: “Are dāsiputta ceṭaka, kuto te imasmiṃ ṭhāne dhanan”-ti kumāraṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavacanaṃ sutvā asuṇanto viya: “Tena hi gacchāmā” ti taṃ gahetvā paṭinivattitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi, nando tatheva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacanaṃ avatvāva nivattitvā: “Ayaṃ dāso ito paṭṭhāya ‘dhanam ācikkhissāmī’ ti gacchati, gantvā pana maṃ akkosati, tattha kāraṇaṃ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sahāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā jānissāmī” ti bodhisattassa santikaṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā: “Kiṃ nu kho, tāta, kāraṇan”-ti pucchi.

Bodhisatto: “Yasmim te, tāta, ṭhāne ṭhito nando akkosati, tattheva te pitu santakam dhanam, tasmā yadā te nando akkosati, tadā nam ‘ehi re dāsa, kim akkosasi’ ti ākaḍḍhitvā tam ṭhānam bhinditvā kulasantakam dhanam nīharitvā dāsam ukkhipāpetvā dhanam āharā” ti vatvā imam gāthamāha.

1. Maññe {1.226} **sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇamālā ca nandako,**
Yattha dāso āmajāto, ṭhito thullāni gajjati ti.

Tattha **maññe** ti evam aham jānāmi. **Sovaṇṇayo** ti sundaro vaṇṇo etesanti sovaṇṇāni. Kāni tāni? Rajatamaṇikañcanapavāḷādīni ratanāni. Imasmiñhi ṭhāne sabbānetāni: “Suvaṇṇāni” ti adhippetāni, tesam rāsi sovaṇṇayo rāsi. **Sovaṇṇamālā cā** ti tuyham pitusantakā suvaṇṇamālā ca etthevā ti maññāmi. **Nandako yattha dāso** ti yasmim ṭhāne ṭhito nandako dāso. **Āmajāto** ti: “Āma, aham vo dāsī” ti evam dāsabyam upagatāya āmadāsisaṅkhātāya dāsiyā putto. **Ṭhito thullāni gajjati**ti: “So yasmim ṭhāne ṭhito thullāni pharusavacanāni vadati, tattheva te kulasantakam dhanam, evam aham tam maññāmi” ti bodhisatto kumārassa dhanaggahaṇūpāyam ācikkhi.

Kumāro bodhisattam vanditvā gharam gantvā nandam ādāya nidhiṭṭhānam gantvā yathānusitṭham paṭipajjitvā tam dhanam āharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā bodhisattassa ovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā: “Pubbepesa evamsīloyevā” ti vatvā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā nando sārīputtassa saddhivihāriko ahosi, paṇḍitakuṭumbiko pana aham-eva ahosi”-ti.

Nandajātakavaṇṇanā navamā

Ja 40 Khadiraṅgārajātakavaṇṇanā

Kāmaṃ patāmi nirayan-ti idam satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikam ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vihāram-eva ārabba catupaññāsakoṭidhanam buddhasāsane pariccajitvā vikiritvā ṭhapetvā tīṇi ratanāni aññattha ratanasaññam-eva anuppādetvā satthari jetavane viharante devasikam tīṇi mahāupaṭṭhānāni gacchati. Pāto va ekavāram gacchati, katapātarāso ekavāram, sāyanhe ekavāram. Aññāni pi antarantarupaṭṭhānāni honti yeva. Gacchanto ca: “Kim nu kho ādāya āgatoti sāmaṇerā vā daharā vā hattham-pi me olokeyyun”-ti tucchahattho nāma na gatapubbo. Pāto va gacchanto yāguṃ gāhāpetvā {1.227} gacchati, katapātarāso

sappinavanītamadhuphāṇitādīni pi, sāyanhasamaye
gandhamālāvattthādihatthoti. Evaṃ divase divase pariccajantassa panassa
pariccāge pamāṇaṃ natthi.

Bahū vohārūpajīvino pissa hatthato paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ
dhanāṃ iṇaṃ gaṇhimsu, te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā panassa kulasantakā
aṭṭhārasa koṭiyo nadītīre nidahitvā ṭhapitā aciravatodakena nadīkūle bhinne
mahāsamuddaṃ pavittṭhā, tā yathāpihitalaṅchi tāva lohacāṭiyo
aṇḍavakucchiyaṃ pavaṭṭantā vicaranti. Gehe panassa pañcannaṃ
bhikkhusatānaṃ niccabhattaṃ nibaddham-eva hoti. Seṭṭhino hi gehaṃ
bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khatapokkharāṇisadisāṃ, sabbabhikkhūnaṃ
mātāpituṭṭhāne ṭhitaṃ. Tenassa gharaṃ sammāsambuddho pi gacchati,
asītimahātherā pi gacchanti yeva. Sesabhikkhūnaṃ pana gacchantānaṃ
āgacchantānaṃ pamāṇaṃ natthi. Taṃ pana gharaṃ sattabhūmaṃ
sattadvārakoṭṭhakapaṭimaṇḍitaṃ, tassa catutthe dvārakoṭṭhake ekā
micchādittṭhikā devatā vasati, sā sammāsambuddhe gehaṃ pavisante attano
vimāne ṭhātuṃ na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati.
Asītimahātheresu pi avasesattheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tatheva
karoti. Sā cintesi: “Samaṇe gotame ca sāvakesu cassa imaṃ gehaṃ pavisantesu
mayhaṃ sukhaṃ nāma natthi, niccakālaṃ otarivā otarivā bhūmiyaṃ ṭhātuṃ
na sakkhissāmi. Yathā ime etaṃ gharaṃ na pavisanti, tathā mayā kātuṃ vaṭṭatī”
ti. Athekadivasāṃ sayanūpagatasseva mahākammantikassa santikaṃ gantvā
obhāsaṃ pharitvā aṭṭhāsi. “Ko etthā” ti ca vutte: “Ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake
nibbattadevatā” ti āha. “Kasmā āgatāsi” ti? “Kiṃ tumhe seṭṭhissa kiriyaṃ na
passatha, attano pacchimakālaṃ anoloketvā dhanāṃ nīharitvā samaṇaṃ
gotamaṃ yeva pūjeti, neva vaṇijjaṃ payojeti, na kammante paṭṭhapeti, tumhe
seṭṭhiṃ tathā ovadatha, yathā attano kammantaṃ karoti. Yathā ca samaṇo
gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati, tathā karoṭhā” ti. Atha naṃ so āha:
“Bāladevate, seṭṭhi dhanāṃ vissajjento niyyānike buddhasāsane vissajjeti, so
sace maṃ cūlāyaṃ gahetvā vikkiṇissati, nevāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha
tvamaṃ”-ti. Sā punekadivasāṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṅkamitvā tatheva
ovadi, so pi taṃ purimanayeneva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṃ kathetuṃ yeva
na sakkoti.

Seṭṭhino pi nirantaraṃ dānaṃ dentassa {1.228} vohāre akarontassa āye
mandībhūte dhanāṃ parikkhayaṃ agamāsi. Athassa anukkamena
dāliddiyappattassa paribhogasāṭakasayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na

bhaviṃsu. Evaṃbhūto pi bhikkhusaṅghassa dānaṃ deti, paṇītaṃ pana katvā dātuṃ na sakkoti. Atha naṃ ekadivasaṃ vanditvā nisinnaṃ satthā: “Dīyati pana te, gahapati, kule dānan”-ti pucchi. So: “Dīyati, bhante, tañca kho kaṇḍajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Gahapati, ‘lūkhaṃ dānaṃ demī’ ti mā cittaṃ saṅkocayittha. Cittasmiñhi paṇīte buddhapaccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ dinnadānaṃ lūkhaṃ nāma na hoti. Kasmā? Vipākamahantattā” ti āha. Cittañhi paṇītaṃ kātuṃ sakkontassa dānaṃ lūkhaṃ nāma natthīti cetāṃ evaṃ veditabbaṃ:

**Natthi citte pasannamhi, appakā nāma dakkhiṇā,
Tathāgate vā sambuddhe, atha vā tassa sāvake. (Vv. 804).**

**Na kiratthi anomadassisu, pāricariyā buddhesu appakā,
Sukkhāya aloṇikāya ca, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā ti.**

Aparam-pi naṃ āha: “Gahapati, tvaṃ tāva lūkhaṃ dānaṃ dadamāno aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ desi, ahaṃ velāmakāle sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānadiyo ekoghapuṇṇaṃ katvā viya ca mahādānaṃ pavattayamāno tisaraṇagataṃ vā pañcasīlarakkhanakaṃ vā kañci nālatthaṃ, dakkhiṇeyyapuggalā nāma evaṃ dullabhā. Tasmā ‘lūkhaṃ me dānan’-ti mā cittaṃ saṅkocayitthā” ti evaṃca pana vatvā **velāmasuttaṃ** (AN. 9.20) kathesi.

Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhiṃ kathetum-pi asakkontī: “Idānāyaṃ duggatattā mama vacanaṃ gaṇhissatī” ti maññamānā aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi. Seṭṭhi taṃ disvā: “Ko eso” ti āha. “Ahaṃ mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā, devatā” ti. “Kimatthamāgatāsī” ti? “Tuyhaṃ ovādaṃ kathetukāmā hutvā āgacchāmī” ti. “Tena hi kathehī” ti. Mahāseṭṭhi tvaṃ pacchimakālaṃ na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samaṇassa te gotamassa sāsane bahuṃ dhanāṃ vippakiṇṇaṃ, so tvaṃ ativelaṃ dhanavissajjanena {1.229} vā vaṇijjādikammānaṃ akaraṇena vā samaṇaṃ gotamaṃ nissāya duggato jāto, evaṃbhūto pi samaṇaṃ gotamaṃ na muñcasi, ajja pi te samaṇa gharaṃ pavisanti yeva. Yaṃ tāva tehi nītaṃ, taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gahitaṃ gahitaṃ-eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayaṃca samaṇassa gotamassa santikaṃ mā gamittha, sāvakaṇaṃcassa imaṃ gharaṃ pavisituṃ mā adāsi, samaṇaṃ gotamaṃ nivattitvā pi anolokento attano vohāre ca vaṇijjañca katvā kuṭumbaṃ saṇṭhapehī” ti. Atha naṃ so evamāha: “Ayaṃ tayā mayhaṃ dātabbaovādo” ti. “Āma, ayyā” ti. Tādisānaṃ

devatānaṃ satena pi sahasena pi satahasena pi akampanīyo ahaṃ dasabalena kato. Mama hi saddhā sineru viya acalā suppatiṭṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane dhanam vissajjitaṃ, ayuttaṃ te kathitaṃ, buddhasāsane pahāro dinno, evarūpāya anācārāya dussīlāya kālakaṇṇiyā saddhiṃ tayā mama ekagehe vasanakiccaṃ natthi, sīghaṃ mama gehā nikkhamitvā aññattha gacchāti.

Sā sotāpannassa ariyasāvakassa vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkontī attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami. Nikkhamitvā ca pana aññattha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā: “Seṭṭhiṃ khamāpetvā tattheva vasissāmī” ti cintetvā nagarapariggāhakadevapuṭṭassa santikaṃ gantvā taṃ vanditvā aṭṭhāsi. “Kenatṭhena āgatāsī” ti ca vutte: “Ahaṃ sāmī, attano bālatāya anupadhāretvā anāthapiṇḍikena seṭṭhinā saddhiṃ kathesiṃ, so maṃ kujjhivā vasanaṭṭhānā nikkaddhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṃ me dethā” ti. “Kiṃ pana tayā seṭṭhi vutto” ti: “Ito paṭṭhāya buddhupaṭṭhānaṃ saṅghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa gotamassa gharappavesanaṃ mā adāsī” ti: “Evaṃ me vutto, sāmī” ti. Ayuttaṃ tayā vuttaṃ, sāsane pahāro dinno, “ahaṃ taṃ ādāya seṭṭhino santikaṃ gantuṃ na ussahāmī” ti. Sā tassa santikā saṅghaṃ alabhivā catunnaṃ mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi.

Tehi pi tattheva paṭikkhattā sakkam devarājaṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattiṃ ācikkhitvā: “Ahaṃ, deva, vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gahetvā anāthā vicarāmi, tumhākaṃ siriyā mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ dāpethā” ti suṭṭhutarāṃ yāci. So pi naṃ āha: “Tayā ayuttaṃ kataṃ, jinasāsane pahāro dinno, aham-pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhiṃ kathetuṃ na sakkomi, ekaṃ pana te seṭṭhissa khamanūpāyaṃ {1.230} kathessāmī” ti. “Sādhu, deva, kathehi” ti. Mahāseṭṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhanam gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ, ekena lekhanim gahetvā tesaṃ gehaṃ gantvā gehamajjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā: “Idaṃ tumhākaṃ iṇapaṇṇaṃ, amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā” ti attano yakkhānubhāvaṃ dassetvā sabbā pi tā aṭṭhārasa hiraññakoṭiyo sādhetvā seṭṭhissa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ aciravatinadītīre nidahitaṃ dhanam nadīkūle bhinne samuddaṃ pavitṭhaṃ atthi, tam-pi attano ānubhāvena āharitvā tucchakoṭṭhake pūretvā, aññaṃ-pi asukaṭṭhāne nāma assāmikaṃ aṭṭhārasakoṭimattam-eva dhanam atthi, tam-pi

āharitvā tucchakoṭṭhake pūrehi, imāhi catupaññāsakoṭṭhi imaṃ
tucchakoṭṭhakapūrakam daṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhim khamāpehīti.

Sā: “Sādhū, devā” ti tassa vacanam sampaticchitvā vuttanayeneva sabbam
dhanam āharitvā koṭṭhake pūretvā aḍḍharattasamaye seṭṭhissa sirigabbham
pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse aṭṭhāsi. “Ko eso” ti vutte: “Aham te
mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā andhabāladevatā, mayā
mahāmohamūlāya buddhaguṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhim
kiñci kathitam atthi, tam me dosam khamatha. Sakkassa hi me devarājassa
vacanena tumhākam iṇam sodhetvā aṭṭhārassa koṭiyo, samuddam gatā aṭṭhārassa
koṭiyo, tasmim tasmim ṭhāne assāmikadhanassa aṭṭhārassa koṭiyoti catupaññāsa
koṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhakapūraṇena daṇḍakammaṃ katham,
jetavanavihāram ārabba parikkhayaṃ gatadhanam sabbam sampiṇḍitam,
vasanaṭṭhānam alabhamānā kilamāmi, mayā aññānatāya kathitam manasi
akatvā khamatha mahāseṭṭhī” ti āha.

Anāthapiṇḍiko tassā vacanam sutvā cintesi: “Ayaṃ devatā ‘daṇḍakammañca me
katan’-ti vadati, attano ca dosam paṭijānāti, satthā imaṃ vinetvā attano guṇe
jānāpessati, sammāsambuddhassa nam dassessāmī” ti. Atha nam āha: “Amma,
devate, sacesi maṃ khamāpetukāmā, satthu santike maṃ khamāpehī” ti. Sādhū
evam karissāmi, “satthu pana maṃ santikam gahetvā gacchāhī” ti. So: “Sādhū”
ti vatvā vibhātāya rattiyā pāto va tam gahetvā satthu santikam gantvā tāya
katakammaṃ sabbam tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanam sutvā: “Idha,
gahapati, pāpapuggalo pi yāva pāpam na paccati, {1.231} tāva bhadrāni passati.
Yadā panassa pāpam paccati, tadā pāpam-eva passati. Bhadrappuggalo pi yāva
bhadram na paccati, tāva pāpāni passati. Yadā panassa bhadram paccati, tadā
bhadram-eva passatī” ti vatvā imā dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadram, yāva pāpam na paccati,

Yadā ca paccatī pāpam, atha pāpo pāpāni passati.

Bhadro pi passatī pāpam, yāva bhadram na paccati,

Yadā ca paccatī bhadram, atha bhadro bhadrāni passatī ti. (Dhp. 119-120).

Imāsañca pana gāthānam pariyosāne sā devatā sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Sā
cakkakāntesu satthu pādesu nipatitvā: “Mayā, bhante, rāgarattāya
dosapaduṭṭhāya mohamūlāya avijjandhāya tumhākam guṇe ajānantiyā
pāpakam vacanam vuttam, tam me khamathā” ti satthāram khamāpetvā
mahāseṭṭhim-pi khamāpesi.

Tasmim samaye anāthapiṇḍiko satthu purato attano guṇaṃ kathesi: “Bhante, ayaṃ devatā ‘buddhupaṭṭhānādīni mā karohī’ ti vārayamānā pi maṃ vāretuṃ nāsakkhi, ‘dānaṃ na dātabban’-ti imāya vāriyamānopahamā dānaṃ adāsim-eva, nūna esa, bhante, mayhaṃ guṇo” ti. Satthā: “Tvaṃ khosi gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyhaṃ imāya appesakkhadevatāya vārentiyā avāritabhāvo na acchariyo. Yaṃ pana pubbe paṇḍitā anuppanne buddhe aparipakkañāṇe ṭhitā kāmāvacarissarena mārena ākāse ṭhatvā ‘sace dānaṃ dassasi, imasmim niraye paccissasī’ ti asītihatthagambhīraṃ aṅgārakāsuṃ dassetvā ‘mā dānaṃ adāsī’ ti vāritā pi padumakaṇṇikāmajjhe ṭhatvā dānaṃ adāmsu, idaṃ acchariyan”-ti vatvā anāthapiṇḍikena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasisetṭhissa kule nibbattitvā nānappakārehi sukhūpakaraṇehi devakumāro viya saṃvaḍḍhiyamāno anukkamena viññutaṃ patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattiṃ patto. So pitu accayena seṭṭhiṭṭhāne ṭhatvā catūsu nagaradvāresu catasso dānasālāyo, majjhe nagarassa ekaṃ, attano nivesanadvāre ekanti cha dānasālāyo kāretvā mahādānaṃ deti, sīlaṃ {1.232} rakkhati, uposathakammaṃ karoti.

Athekadivasam pātārāsavelāya bodhisattassa nānaggarase manuññabhojane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhāya bhikkhācāraṇaṃ sallakkhetvā: “Ajja mayā bārāṇasisetṭhissa gehadvāraṃ gantuṃ vaṭṭatī” ti nāgalatādantakaṭṭhaṃ khāditvā anotattadahe mukhadhovanam katvā manosilātale ṭhito nivāsetvā vijjulatāsadisam kāyabandhanaṃ bandhitvā cīvaraṃ pārutipvā iddhimayamattikāpattam ādāya ākāsenāgantvā bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre aṭṭhāsī. Bodhisatto taṃ disvāva āsanā vuṭṭhāya nipaccakāraṃ dassetvā parikammakārakaṃ olokesi. “Kim karomi, sāmī” ti ca vutte: “Ayyassa pattam āharathā” ti āha.

Taṅkhaṇaṇṇeva māro pāpimā vikampamāno vuṭṭhāya: “Ayaṃ paccekabuddho ito sattame divase āhāraṃ labhi, ajja alabhamāno vinassissati, imaṇca vināsessāmi, seṭṭhino ca dānantarāyaṃ karissāmi” ti taṅkhaṇaṇṇeva āgantvā antaravatthumhi asītihatthamattaṃ aṅgārakāsuṃ nimmini. Sā khadiraṅgārapuṇṇā sampajjalitā sajotibhūtā avīcimahānirayo viya khāyittha. Taṃ pana māpetvā sayam ākāse aṭṭhāsī. Pattāharaṇatthāya gacchamāno puriso taṃ disvā mahābhayappatto nivatti. Bodhisatto: “Kim, tāta, nivattosī” ti pucchi. Ayaṃ sāmī antaravatthumhi

mahatī aṅgārakāsu sampajjalitā sajotibhūtāti. Athañño athaññoti evaṃ āgatāgātā sabbe pi bhayappattā vegena palāyimsu.

Bodhisatto cintesi: “Ajja mayhaṃ dānantarāyaṃ kātukāmo vasavattī māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāti mārasatena mārasahassena pi mayhaṃ akampiyabhāvaṃ, ajja dāni mayhaṃ vā mārassa vā balamahantataṃ, ānubhāvamahantataṃ jānissāmī” ti taṃ yathāsajjitam-eva bhattapātīm sayam ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutaṭṭhe ṭhatvā ākāsaṃ ulloketvā mārāṃ disvā: “Kosi tvan”-ti āha. “Ahaṃ, māro” ti. “Ayaṃ aṅgārakāsu tayā nimmitā” ti? “Āma, mayā” ti. {1.233} “Kimatthāyā” ti. “Tava dānassa antarāyakaraṇatthāyā ca paccekabuddhassa ca jīvitānāsanatthāyā” ti. Bodhisatto: “Neva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ, na paccekabuddhassa jīvitantarāyaṃ kātum dassāmi, ajja dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ vā balamahantataṃ, ānubhāvamahantataṃ jānissāmī” ti aṅgārakāsutaṭṭhe ṭhatvā: “Bhante, paccekabuddha ahaṃ imissā aṅgārakāsuyā adhosīso patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tumhe mayā dinnāṃ bhojanaṃ paṭiggaṇhathā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Kāmaṃ patāmi nirayaṃ, uddhaṃpādo avaṃsiro,
Nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā ti.**

Tatthāyaṃ piṇḍattho: bhante, paccekavarabuddha saccepaṃ tumhākaṃ piṇḍapātaṃ dento ekaṃseneva imaṃ nirayaṃ uddhaṃpādo avaṃsiro hutvā patāmi, tathā pi yadidaṃ adānaṃ aśīlaṃ ariyehi akattabbattā anariyehi ca kattabbattā: “**Anariyan**”-ti vuccati, “na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā dīyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggaha paṭiggaṇhāhi” ti. Ettha ca **handā** ti vossaggatthe nipāto.

Evaṃ vatvā bodhisatto dalhasamādānena bhattapātīm gahetvā aṅgārakāsumatthakena pakkhanto, tāvadeva asītiatthagambhīrāya aṅgārakāsuyā talato uparūparijātaṃ satapattapupphitaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā bodhisattassa pāde sampatīcchi. Tato mahātumbamattā reṇu uggantvā mahāsattassa muddhani ṭhatvā sakalasārīraṃ suvaṇṇacuṇṇasamokinṇamiva akāsi. So padumakaṇṇikāya ṭhatvā nānaggarasabhojanaṃ paccekabuddhassa patte patiṭṭhāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ katvā pattaṃ ākāse khipitvā passantasseva mahājanassa sayam-pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valāhakapantiṃ maddamāno viya himavantam-eva gato. Māro pi parājito domanassaṃ patvā attano vasaṇatṭhānam-eva gato. Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya ṭhitako va mahājanassa dānasīlasaṃvaṇṇanena {1.234}

dhammaṃ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam-eva pavisitvā
yāvajīvaṃ dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā: “Nayidaṃ, gahapati, acchariyaṃ, yaṃ tvaṃ evaṃ dassanasampanno
etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitehi katam-eva acchariyaṃ”-ti imaṃ
dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā
paccekabuddho tattheva parinibbāyi, māraṃ parājetvā padumakaṇṇikāya ṭhatvā
paccekabuddhassa piṇḍapātadāyako bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Khadiraṅgārajātakavaṇṇanā dasamā

Kulāvakaṇṇavaggo catuttho

Tassuddānaṃ:

**Kulāvakaṇṇa naccaṇṇa, sammodamacchavaṭṭakaṃ,
Sakuṇaṃ tittiraṃ bakaṃ, nandaṇṇa khadiraṅgāranti.**

5. Atthakāṃavaggo

Ja 41 Losakajātakavaṇṇanā

Yo atthakāmassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto losakatissattheraṃ nāma
ārabbha kathesi. Ko panesa losakatissatthero nāmāti? Kosalaraṭṭhe eko attano
kulanāsako kevaṭṭaputtako alābhī bhikkhu. So kira nibbattaṭṭhānetā cavitvā
kosalaraṭṭhe ekasmiṃ kulasahassavāse kevaṭṭagāme ekissā kevaṭṭiyā
kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇadivase taṃ
kulasahassaṃ jālahatthaṃ nadiyaṇṇa taḷākādīsu ca macche pariyesantaṃ ekaṃ
khuddakamaccham-pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭā parihāyanti yeva.
Tasmiṃhi kucchigate yeva nesaṃ gāmo satta vāre agginā daḍḍho, satta vāre
raññā daḍḍito. Evaṃ anukkamena duggatā jātā. Te cintayimṣu: “Pubbe
amhākaṃ evarūpaṃ natthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṃ antare ekāya
kāḷakaṇṇiyā bhavitabbaṃ, dve bhāgā homā” ti pañca pañca kulasatāni ekato
ahesuṃ. Tato yattha tassa mātāpitāro, so va koṭṭhāso parihāyati, itaro vaḍḍhati.
Te tam-pi koṭṭhāsaṃ dvidhā, tam-pi dvidhāti evaṃ yāva tam-eva kulaṃ ekaṃ
ahosi, tāva vibhajitvā tesam kāḷakaṇṇibhāvaṃ ṇatvā pothetvā nikkaḍḍhimṣu.

Athassa {1.235} mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiṃ ṭhāne vijāyi.
Pacchimabhavikasattaṃ na sakkā nāsetuṃ, antoghaṭe padīpo viya tassa hadaye

arahattassa upanissayo jalati. Sā taṃ dāraḥ paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle ekamassa kapālakaṃ hatthe datvā: “Putta, etaṃ gharaṃ pavisā” ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha tattha bhikkhaṃ pariyesitvā ekasmiṃ ṭhāne sayati, na nhāyati, na sarīraṃ paṭijaggati, paṃsupisācako viya kicchena jīvikaṃ kappeti. So anukkamena sattavassiko hutvā ekasmiṃ gehadvāre ukkhalidhovanassa chaḍḍitaṭṭhāne kāko viya ekekaṃ bhattasitthaṃ uccinitvā khādati.

Atha naṃ dhammasenāpati sāvattiyaṃ piṇḍāya caramāno disvā: “Ayaṃ satto atikāruṇhappatto, kataragāmaṃvāsiko nu kho” ti tasmiṃ mettacittaṃ vaḍḍhetvā: “Ehi, re” ti āha. So āgantvā therāṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ thero: “Kataragāmaṃvāsikosi, kahaṃ vā te mātāpitaro” ti pucchi. “Ahaṃ, bhante, nippaccayo, mayhaṃ mātāpitaro maṃ nissāya ‘kilantamhā’ ti maṃ chaḍḍetvā palātā” ti. “Api pana pabbajissasī” ti. “Bhante, ahaṃ tāva pabbajeyyaṃ, mādisaṃ pana kapaṇaṃ ko pabbājessasī” ti? “Ahaṃ pabbājessāmī” ti. “Sādhu, bhante, pabbājethā” ti. Thero tassa khādanīyabhojanīyaṃ datvā taṃ vihāraṃ netvā sahattheneva nhāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassaṃ upasampādesi. So mahallakakāle: “Losakatissatthero” ti paññāyittha appapuṇṇo appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddhapubbo, jīvitaḥaṭṭanamattam-eva labhati. Tassa hi patte ekasmiṃ yeva yāguḷunke dinne patto samatittiko viya hutvā paññāyati. Atha manussā: “Imassa patto pūro” ti heṭṭhā yāguṃ denti. Tassa patte yāguṃ dānakāle manussānaṃ bhājane yāgu antaradhāyati pi vadanti. Khajjakādīsu pi eseṃa nayo.

So apareṇa samayena vipassanaṃ vaḍḍhetvā aggaphale arahatte paṭiṭṭhito pi appalābho va ahosi. Athassa anupubbena āyusaṅkhāresu parihīnesu parinibbānadivaso sampāpuṇi. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvaṃ ṇatvā: “Ayaṃ losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadatthaṃ āhāraṃ dātuṃ vaṭṭati” ti taṃ ādāya sāvattiyaṃ piṇḍāya pāvisi. Thero taṃ nissāya tāva bahumanussāya sāvattiyaṃ hatthaṃ pasāretvā vandanamattam-pi nālattha. Atha naṃ thero: “Gacchāvuso, āsanāsālāya nisīdā” ti uyyojetvā gato. Taṃ āgatam-eva manussā: “Ayyo, āgato” ti āsane nisīdāpetvā bhojesi. Thero pi: “Imaṃ losakassa dethā” ti {1.236} laddhāhāraṃ pesesi. Taṃ gahetvā gatā losakatissattheraṃ asaritvā sayam-eva bhuñjimsu. Atha therassa uṭṭhāya vihāraṃ gamanakāle losakatissatthero āgantvā therāṃ vandi, thero nivattitvā ṭhitakova: “Laddhaṃ te, āvuso, bhattan”-ti pucchi. Labhissāma no, bhanteti. Thero saṃvegapatto kālaṃ olokesi, kālo

atikkanto. Thero: “Hotāvuso, idheva nisīdā” ti losakattheraṃ āsanasālāyaṃ nisīdāpetvā kosalarañño nivesanaṃ agamāsi. Rājā therassa pattaṃ gāhāpetvā: “Bhattassa akālo” ti pattapūraṃ catumadhuraṃ dāpesi. Thero taṃ ādāya gantvā: “Ehāvuso, tissa imaṃ catumadhuraṃ bhuñjā” ti vatvā pattaṃ gahetvā aṭṭhāsi. So there gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha naṃ thero: “Ehāvuso tissa, ahaṃ imaṃ pattaṃ gahetvāva ṭhassāmi, tvaṃ nisīditvā paribhuñja. Sace ahaṃ pattaṃ hatthato muñceyyaṃ, kiñci na bhaveyyā” ti āha. Athāyasmā losakatissatthero aggasāvake dhammasenāpatimhi pattaṃ gahetvā ṭhite catumadhuraṃ paribhuñji. Taṃ therassa ariyiddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā losakatissatthero yāvadatthaṃ udarapūraṃ katvā paribhuñji, taṃ divasaṃ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike ṭhatvā sarīranikkhepaṃ kāresi, dhātuyo gahetvā cetiyaṃ karimsu.

Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā: “Āvuso, aho losakatissatthero appapuñño appalābhī, evarūpena nāma appapuññaṃ appalābhinaṃ kathaṃ ariyadhammo laddho” ti kathentā nisīdīmsu. Satthā dhammasabhaṃ gantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchi. Te: “Imāya nāma, bhante” ti ārocayīmsu. Satthā: “Bhikkhave, eso bhikkhu attano alābhibhāvañca ariyadhammalābhibhāvañca attanāva akāsi. Ayañhi pubbe paresaṃ lābhantarāyaṃ katvā appalābhī jāto, “aniccaṃ, dukkhaṃ, anattā” ti vipassanāya yuttabhāvassa balena ariyadhammalābhī jāto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kira kassapasammāsambuddhakāle aññataro bhikkhu ekaṃ kuṭumbikaṃ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttappayutto. Atheke khīṇāsavatthero samavattavāsaṃ vasamāno anupubbena tassa bhikkhuno upaṭṭhākakuṭumbikassa vasanagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko therassa {1.237} iriyāpathe yeva pasīditvā pattaṃ ādāya gharaṃ pavesetvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā therāṃ vanditvā: “Bhante, amhākaṃ dhuravihāraṃ-eva gacchatha, mayaṃ sāyanhasamaye āgantvā passissāmā” ti āha. Thero vihāraṃ gantvā nevāsikattheraṃ vanditvā āpucchitvā ekamantaṃ nisīdi. So pi tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Laddho te, āvuso, bhikkhāhāro” ti pucchi. “Āma, laddho” ti. “Kahaṃ laddho” ti? “Tumhākaṃ dhuragāme kuṭumbikaghare” ti. Evañca pana vatvā attano senāsanaṃ pucchitvā paṭijaggitvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena ca vītināmento nisīdi.

So pi kuṭumbiko sāyanhe gandhamālañceva padīpeyyaṇca gāhāpetvā vihāraṃ gantvā nevāsikattheraṃ vanditvā: “Bhante, eko āgantukatthero atthi, āgato nu kho” ti pucchi. “Āma, āgato” ti. “Idāni kahan”-ti. “Asukasenāsane nāmā” ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno dhammakathaṃ sutvā sītalavelāya cetiyaṇca bodhiṇca pūjetvā dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikatthero pi kho: “Ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sacāyaṃ bhikkhu imasmiṃ vihāre vasissati, na maṃ esa kismiṇci gaṇayissatī” ti there anattamanataṃ āpajjitvā: “Imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro mayā kātuṃ vaṭṭatī” ti tena upaṭṭhānavelāya āgatenā saddhiṃ kiñci na kathesi. Khīṇāsavatthero tassa ajjhāsayaṃ jānitvā: “Ayaṃ thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabhāvaṃ na jānātī” ti attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā jhānasukhena phalasukhena vītināmesi.

Nevāsiko pi punadivase nakhapiṭṭhena gaṇḍiṃ paharivā nakhena dvāraṃ ākoṭetvā kuṭumbikassa gehaṃ agamāsi. So tassa pattaṃ gahetvā paññattāsane nisīdāpetvā: “Āgantukatthero kahaṃ, bhante” ti pucchi. “Nāhaṃ tava kulūpakassa pavattiṃ jānāmi, gaṇḍiṃ paharanto pi dvāraṃ ākoṭento pi pabodhetuṃ nāsakkhiṃ, hiyyo tava gehe paṇītabhojanaṃ bhuñjitvā {1.238} jīrāpetuṃ asakkonto idāni niddaṃ okkanto yeva bhavissati, tvaṃ pasīdamāno evarūpesu yeva ṭhānesu pasīdasī” ti āha: “khīṇāsavatthero pi attano bhikkhācāravelaṃ sallakkhetvā sarīraṃ paṭijaggitvā pattacīvaramādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikattheraṃ sappimadhusakkharābhisaṅkhatāṃ pāyāsaṃ pāyetvā pattaṃ gandhacūṇṇehi ubbaṭṭetvā puna pūretvā: “Bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idamassa harathā” ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvāva gahetvā gacchanto: “Sace so bhikkhu imaṃ pāyāsaṃ pivissati, gīvāyaṃ gahetvā nikkaḍḍhiyamāno pi na gamissati. Sace panāhaṃ imaṃ pāyāsaṃ manussānaṃ dassāmi, pākaṭaṃ me kammaṃ bhavissati. Sace udaye o pilāpessāmi, udakapiṭṭhe sappi paññāyissati. Sace bhūmiyaṃ chaḍḍessāmi, kākasannipātena paññāyissati. Kattha nu kho imaṃ chaḍḍeyyaṃ”-ti upadhārento ekaṃ jhāmakkhettaṃ disvā aṅgāre viyūhitvā tattha pakkhipitvā upari aṅgārehi paṭicchādetvā vihāraṃ gato taṃ bhikkhuṃ adisvā cintesi: “Addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayaṃ viditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahuṃ ayuttaṃ katan”-ti tāvadevassa mahantaṃ domanassaṃ udapādi. Tato paṭṭhā yeva ca manussapeto hutvā na cirasseva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasesena paṭipāṭiyā pañcajāṭisatesu yakkho hutvā ekadivasam-pi udarapūraṃ āhāraṃ na labhi. Ekadivasam pana gabbhamalaṃ udarapūraṃ labhi. Puna pañcajāṭisatesu sunakho ahosi. Tadā pi ekadivasam bhattavamaṇaṃ udarapūraṃ labhi, sesakāle pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakhayonito pana cavitvā kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṃ kulaṃ paramaduggatam-eva jātaṃ, jātito uddham udakakaṇṇikāmattam-pi na labhi. Tassa pana: “Mittavindako” ti nāmaṃ ahosi. Mātāpitara {1.239} chātakadukkhaṃ adhivāsetuṃ asakkontā: “Gaccha kālakaṇṇī” ti taṃ pothetvā nīharimsu. So apaṭisaraṇo vicaranto bārāṇasiṃ agamāsi. Tadā bodhisatto bārāṇasiyaṃ disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ vāceti. Tadā bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā sippaṃ sikkhāpentī. Ayam-pi mittavindako bodhisattassa santike sippaṃ sikkhati. So pharuso anovādakkhamo taṃ taṃ paharanto vicarati, bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṃ na gaṇhāti. Taṃ nissāya āyo pissa mando jāto.

Atha so māṇavakehi saddhiṃ bhaṇḍitvā ovādaṃ aggaṇhanto tato palāyitvā āhiṇḍanto ekaṃ paccantagāmaṃ patvā bhaṭṭiṃ katvā jīvati. So tatha ekāya duggatitthiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sā taṃ nissāya dve dārake vijāyi. Gāmaṇvāsino: “Amhākaṃ susāsaṇaṃ dussāsaṇaṃ āroceyyāsī” ti mittavindakassa bhaṭṭiṃ datvā taṃ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṃ. Taṃ pana mittavindakaṃ nissāya te paccantagāmaṇvāsino sattakkhattuṃ rājadaṇḍaṃ agamaṃsu, sattakkhattuṃ nesaṃ gehāni jhāyimsu, sattakkhattuṃ taḷākaṃ bhijji. Te cintayimsu: “Amhākaṃ pubbe imassa mittavindakassa anāgamanakāle evarūpaṃ natthi, idāni panassa āgatakālato paṭṭhāya parihāyāmā” ti taṃ pothetvā nīharimsu.

So attano dārake gahetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussapariggahaṃ aṭṭaviṃ pāvīsi. Tathassa amanussā dārake ca bhariyaṇca māretvā maṃsaṃ khādimsu. So tato palāyitvā tato tato āhiṇḍanto ekaṃ gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ nāvāvissajjanadivase yeva patvā kammakārako hutvā nāvaṃ abhiruhi. Nāvā samuddapiṭṭhe sattāhaṃ gantvā sattame divase samuddamajjhe ākoṭetvā ṭhapitā viya aṭṭhāsi. Te kālakaṇṇisalākaṃ cāresuṃ, sattakkhattuṃ mittavindakasseva pāpuṇi. Manussā tassekaṃ veḷukalāpaṃ datvā hatthe gahetvā samuddapiṭṭhe khipimsu, tasmīṃ khittamatte nāvā agamāsi. Mittavindako {1.240} veḷukalāpe nipajjitvā samuddapiṭṭhe gacchanto kassapasammāsambuddhakāle rakkhitasīlassa phalena samuddapiṭṭhe ekasmiṃ phalikavimāne catasso

devadhītarō paṭilabhitvā tāsāṃ santike sukhaṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi.
Tā pana vimānapetiyo sattāhaṃ sukhaṃ anubhavanti, sattāhaṃ dukkhaṃ.
Sattāhaṃ dukkhaṃ anubhavitum gacchamānā: “Yāva mayā āgacchāma, tāva
idheva hohī” ti vatvā agamaṃsu.

Mittavindako tāsāṃ gatakāle veḷukalāpe nipajjitvā purato gacchanto
rajatavimāne aṭṭha devadhītarō labhi. Tato pi param gacchanto maṇivimāne
soḷasa, kanakavimāne dvattimsa devadhītarō labhi. Tāsāṃ-pi vacanaṃ akatvā
parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ addasa. Tatthekā
yakkhiṇī ajarūpena vicarati. Mittavindako tassā yakkhini bhāvaṃ ajānanto:
“Ajamaṃsaṃ khādissāmī” ti taṃ pāde aggahesi, sā yakkhānubhāvena taṃ
ukkipitvā khi pi. So tāya khitto samuddamatthakena gantvā bārāṇasiyaṃ
parikhāpiṭṭhe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake patitvā pavaṭṭamāno bhūmiyaṃ
patitṭhāsi. Tasmiṃca samaye tasmiṃ parikhāpiṭṭhe rañño ajikā caramānā corā
haranti. Ajikagopakā: “Core gaṇhissāmā” ti ekamantaṃ nilīnā aṭṭhaṃsu.
Mittavindako pavaṭṭitvā bhūmiyaṃ ṭhito tā ajikā disvā cintesi: “Ahaṃ samudde
ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito. Sace idāni ekaṃ
ajikaṃ pāde gahessāmī, sā maṃ parato samuddapiṭṭhe vimānadevatānaṃ
santike khipissatī” ti. So evaṃ ayoniso manasikaritvā ajikaṃ pāde gaṇhi, sā
gahitamattā viravi. Ajikagopakā ito cito ca āgantvā taṃ gahetvā: “Ettakaṃ
kālaṃ rājakule ajikakhādako esa coro” ti taṃ koṭṭetvā bandhitvā rañño
santikaṃ nenti.

Tasmiṃ khaṇe bodhisatto pañcasatamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma
nhāyitum gacchanto mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: “tātā,
ayaṃ amhākaṃ antevāsiko, kasmā naṃ gaṇhathā” ti? “Ajikacorako, ayya, ekaṃ
ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito” ti. “Tena hetāṃ {1.241} amhākaṃ dāsaṃ katvā
detha, amhe nissāya jīvissatī” ti. Te, “sādhu ayyā” ti taṃ vissajjetvā agamaṃsu.
Atha naṃ bodhisatto: “Mittavindaka, tvaṃ ettakaṃ kālaṃ kahaṃ vasī” ti
pucchi. So sabbaṃ attanā katakammaṃ ārocesi. Bodhisatto: “Atthakāmānaṃ
vacanaṃ akaronto evaṃ dukkhaṃ pāpuṇātī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo atthakāmassa hitānukampino, ovajjamāno na karoti sāsanam,
Ajiyā pādamolamba, mittako viya socatī ti.**

Tattha **atthakāmassā** ti vuḍḍhiṃ icchantassa. **Hitānukampino** ti hitena
anukampamānassa. **Ovajjamāno** ti mudukena hitacittena ovadiyamāno. **Na
karoti sāsanam**-ti anusitṭhaṃ na karoti, dubbaco anovādako hoti. **Mittako**

viya socatī ti yathāyaṃ mittavindako ajikāya pādaṃ gahetvā socati kilamati,
evaṃ niccakālaṃ socatīti imāya gāthāya bodhisatto dhammaṃ desesi.

Evaṃ tena therena ettake addhāne tīsu yeva attabhāvesu kucchipūro
laddhapubbo. Yakkhena hutvā ekadivasam gabbhamalaṃ laddham,
sunakhena hutvā ekadivasam bhattavamaṇaṃ, parinibbānadivase
dhammasenāpatissānubhāvena catumadhuraṃ laddham. Evaṃ parassa
lābhantarāyakaraṇaṃ nāma mahādosanti veditabbaṃ.

Tasmiṃ pana kāle so pi ācariyo mittavindako pi yathākammaṃ gato.

Satthā: “Evaṃ, bhikkhave, attano appalābhībhāvañca
ariyadhammalābhībhāvañca sayam-eva esa akāsi” ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā mittavindako
losakatissatthero ahosi, disāpāmokkhācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Losakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 42 Kapotajātakavaṇṇanā

Yo atthakāmassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ lolabhikkhuṃ
ārabbha kathesi. Tassa lolabhāvo navakanipāte **kākajātaka** (Ja. 434) āvi
bhavissati.

*So kira lolo ahosi paccayaluddho, ācariyupajjhāyavattādīni chaḍḍetvā pāto va
sāvatthiṃ pavisitvā viśākhāya gehe anekakhādanīyaparivāraṃ yāguṃ pivitvā
nānaggarasasālimāṃsodanaṃ bhuñjitvā pi tena atitto tato
cūlaanāthapiṇḍikassa mahāanāthapiṇḍikassa kosalaraññoti tesam tesam
nivesanāni sandhāya vicari.*

Tadā pana taṃ bhikkhū: “Ayaṃ, bhante, bhikkhu lolo” ti satthu ārocesuṃ. Atha
naṃ satthā: “Saccaṃ kira {1.242} tvaṃ bhikkhu lolosī” ti pucchi. “Āma, bhante”
ti. Satthā: “Pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitā
pi taṃ nissāya attano vasanaṭṭhānā parihīnā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pārāvatayoniyaṃ
nibbatti. Tadā bārāṇasivāsino puññakāmatāya tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne sakuṇānaṃ
sukhavasanaṭṭhāya thusapacchiyo olambenti. Bārāṇasiseṭṭhino pi bhattakārako
attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā ṭhapesi, bodhisatto tattha
vāsaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha
vasanto kālaṃ khepesi. Atheskadivasam eko kāko mahānasamatthakena

gacchanto ambilānambilamacchamaṃsaṃ dhūpanavāsaṃ ghāyitvā lobhaṃ uppādetvā: “Kaṃ nu kho nissāya imaṃ macchamaṃsaṃ labhissāmi” ti avidūre nisīditvā pariggaṇhanto sāyaṃ bodhisattaṃ āgantvā mahānasaṃ pavisantaṃ disvā: “Imaṃ pārāvataṃ nissāya macchamaṃsaṃ labhissāmi” ti punadivase pāto va āgantvā bodhisattassa nikkhamitvā gocarattāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ bodhisatto: “Kasmā tvaṃ, samma, amhehi saddhiṃ carasi” ti āha. “Sāmi, tumhāhaṃ kiriyā mayhaṃ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmi” ti. “Samma, tumhe aññagocarā, mayaṃ aññagocarā, tumhehi amhākaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ”-ti. “Sāmi, tumhākaṃ gocaraggahaṇakāle aham-pi gocaraṃ gahetvā tumhehi saddhiṃ yeva gamissāmi” ti. “Sādhu, kevalaṃ te appamattena bhavitabbaṃ”-ti evaṃ bodhisatto kākaṃ ovaditvā gocaraṃ caranto tiṇabījādāni khādati. Bodhisattassa pana gocaraggahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṃ apanetvā pāṇake khāditvā udaraṃ pūretvā bodhisattassa santikaṃ āgantvā: “Sāmi, tumhe ativeḷaṃ caratha, atibahubbhakkhena nāma bhavituṃ na vaṭṭati” ti vatvā bodhisattena gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgacchantena saddhiṃ yeva mahānasaṃ pāvisi. Bhattakārako {1.243} “amhākaṃ kapoto aññaṃ-pi gahetvā āgato” ti kākassa pi pacchiṃ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya dve janā vasanti.

Athekadivasaṃ seṭṭhissa bahuṃ macchamaṃsaṃ āharimṣu. Taṃ ādāya bhattakārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko taṃ disvā lobhaṃ uppādetvā: “Sve gocarabhūmiṃ āgantvā mayā idam-eva khāditabbaṃ”-ti rattiṃ nitthunanto nipajji. Punadivase bodhisatto gocarāya gacchanto: “Ehi, samma, kākā” ti āha. “Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthi” ti. “Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma na kadāci bhūtapubbo, rattiṃ tisu yāmesu ekekasmim yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭim gilitakāle pana nesaṃ muhuttaṃ titti hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsaṃ khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayaṃ saddhiṃ yeva gocarāya gacchāhi” ti. “Na sakkomi, sāmī” ti. “Tena hi paññāyissasi sakena kammaṇa, lobhavaṃ āgantvā appamatto hohi” ti taṃ ovaditvā bodhisatto gocarāya gato.

Bhattakārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ sampādetvā usumanikkhamanattāhaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭṭim bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedaṃ puñchamāno aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhantabhāvaṃ ñatvā: “Ayaṃdāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ

khāditum kālo, kiṃ nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi, udāhu cuṇṇikamaṃsaṃ”-ti cintetvā: “Cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretum na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkhipitvā khādamāno nipajjissāmī” ti pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyi. Sā: “Kirī” ti saddamakāsi. Bhattakārako taṃ saddaṃ sutvā: “Kiṃ nu kho etan”-ti pavīṭṭho kākāṃ disvā: “Ayaṃ duṭṭhakāko mahāseṭṭhino pakkamaṃsaṃ khāditukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhiṃ nissāya jīvāmi, na imaṃ bālaṃ, kiṃ me iminā” ti dvāraṃ pidhāya kākāṃ gahetvā sakalasarīre pattāni {1.244} luñcitvā allasiṅgīveraloṇajīrakādayo koṭṭetvā ambulatakkena āloletvā tenassa sakalasarīraṃ makkhetvā taṃ kākāṃ pacchiyaṃ khi pi. So adhimattavedanābhībhūto nitthunanto nipajji.

Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ byasanappattaṃ disvā: “Lolakāka, mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahādukkhaṃ pattosī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo atthakāmassa hitānukampino, ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ,
Kapotakassa vacanaṃ akatvā, amittahatthathagato va setī ti.**

Tattha **kapotakassa vacanaṃ akatvā** ti pārāvatassa hitānusāsanavacanaṃ akatvā. **Amittahatthathagato va setī** ti amittānaṃ anattakāraṇaṃ dukkhuppāḍakapuggalānaṃ hatthatthaṃ hatthapathaṃ gato ayaṃ kāko viya so puggalo mahantaṃ byasanaṃ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā: “Idāni mayā ca imasmiṃ ṭhāne na sakkā vasitun”-ti aññattha gato. Kāko pi tattheva jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhiṃ pacchiyā gahetvā saṅkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva lolo, pubbe pi lolo yeva, tañca pana te lolyaṃ nissāya paṇḍitā pi sakāvāsā parihīnā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so bhikkhu anāgāmiphalaṃ patto. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kāko lolabhikkhu ahosi, pārāvato pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kapotajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 43 Velukajātakavaṇṇanā

Yo atthakāmassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba katesi. Tañhi bhagavā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu

dubbacosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva, dubbacattā yeva {1.245} ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbato viññutaṃ patvā kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā pañcābhīṇṇā aṭṭha samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vītināmento aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Atheke āsivisaṃpotako attano dhammatāya caranto aññatarassa tāpasassa assamapadaṃ patto. Tāpaso tasmim̐ puttasiṇehaṃ uppādetvā taṃ ekasmim̐ veḷupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa veḷupabbe sayanato: “Veḷuko” tveva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇehena paṭijagganato tāpasassa: “Veḷukapitā” tveva nāmaṃ akaṃsu.

Tadā bodhisatto: “Eko kira tāpaso āsivisaṃ paṭijaggatī” ti sutvā taṃ pakkosāpetvā: “Saccam kira tvaṃ āsivisaṃ paṭijaggasī” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Āsivisena saddhim̐ viśāso nāma natthi, mā evaṃ jaggāhī” ti āha. “So me ācariya putto, nāhaṃ tena vinā vattitum̐ sakkhissāmī” ti. “Tena hi etasseva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasī” ti. Tāpaso bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsivisaṃ-pi jahitum̐ nāsakkhī. Tato katipāhaccayeneva sabbe tāpasā phalāphalatthāya gantvā gataṭṭhāne phalāphalassa sulabhabhāvaṃ disvā dve tayo divase tattheva vasiṃsu, veḷukapitā pi tehi saddhim̐ gacchanto āsivisaṃ veḷupabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhim̐ dvīhatīhaccayena āgantvā: “Veḷukassa gocaraṃ dassāmī” ti veḷupabbaṃ ugghāṭetvā: “Ehi, puttaka, chātakosī” ti hatthaṃ pasāresi. Āsiviso dvīhatīhaṃ nirāhāratāya kujjhivā pasāritahatthaṃ ḍaṃsitvā tāpasam̐ tattheva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tāpasā taṃ disvā bodhisattassa ārocesum̐. Bodhisatto {1.246} tassa sarīrakiccaṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīditvā isīnaṃ ovādasena imaṃ gāthamāha.

**1. Yo atthakāmassa hitānukampino, ovajjamāno na karotī sāsanam̐,
Evaṃ so nihato seti, veḷukassa yathā pitā ti.**

Tattha **evaṃ so nihato seti** ti yo hi isīnaṃ ovādaṃ na gaṇhāti, so yathā esa tāpaso āsivisaṃmukhe pūtibhāvaṃ patvā nihato seti, evaṃ mahāvināsaṃ patvā nihato seti ti attho.

Evam bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne brahmaloke uppajji.

Satthā: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva, dubbacabhāveneva ca āsivisamukhe pūtibhāvaṃ patto” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā veḷukapitā dubbacabhikkhu ahoṣi, sesaparisā buddhāparisā, gaṇasatthā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Veḷukajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 44 Makasajātakavaṇṇanā

Seyyo amitto ti idaṃ satthā magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmim gāmake bālagāmikamanusse ārabha kathesi. Tathāgato kira ekasmim samaye sāvattithito magadharatṭhaṃ gantvā tattha cārikaṃ caramāno aññataram gāmakaṃ sampāpuṇi. So ca gāmako yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tatthekadivasam te andhabālamanssā sannipatitvā: “Bho, amhe araṇṇaṃ pavisitvā kammaṃ karonte makasā khādanti, tappaccayā amhākaṃ kammacchedo hoti, sabbeva dhanūni ceva āvudhāni ca ādāya gantvā makasehi saddhiṃ yujjhitvā sabbamakase vijjhitvā chinditvā ca māressāmā” ti mantayitvā araṇṇaṃ gantvā: “Makase vijjhissāmā” ti aññamaññaṃ vijjhitvā ca paharitvā ca dukkhappattā āgantvā antogāme ca gāmamajjhe ca gāmadvāre ca nipajjimsu.

Satthā bhikkhusaṅghaparivuto taṃ gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanussā bhagavantaṃ disvā gāmadvāre maṇḍapaṃ kāretvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa {1.247} mahādānaṃ datvā satthāraṃ vanditvā nisīdimsu. Satthā tasmim tasmim ṭhāne patitamanusse disvā te upāsake pucchi: “Bahū ime gilānā manussā, kiṃ etehi katan”-ti? “Bhante, ete manussā ‘makasayuddham karissāmā’ ti gantvā aññamaññaṃ vijjhitvā sayam gilānā jātā” ti. Satthā: “Na idāneva andhabālamanssā ‘makase paharissāmā’ ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ paharissāmā’ ti param paharaṇakamanussā ahesumyevā” ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto vaṇijjāya jīvikam kappeti. Tadā kāsiraṭṭhe ekasmim paccantagāme bahū vaḍḍhakī vasanti. Tattheko khalitavaḍḍhakī rukkhāṃ tacchati, athassa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisadise sīse nisīditvā sattiyā paharanto viya sīsaṃ

mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnam puttam āha: “tāta, mayham sīsam makaso sattiyā paharanto viya vijjhati, vārehi nan”-ti. “Tāta, adhivāsehi, ekappahāreneva tam māressāmī” ti. Tasmim samaye bodhisatto pi attano bhaṇḍam pariyesamāno tam gāmam patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinno hoti. Atha so vaḍḍhakī puttam āha: “tāta, imam makasam vārehī” ti. So: “Vāressāmi, tātā” ti tikhiṇam mahāpharasuṃ ukkhipitvā pitu piṭṭhipasse tathavā: “Makasam paharissāmī” ti pitu matthakam dvidhā bhindi, vaḍḍhakī tattheva jīvitakkhayaṃ patto.

Bodhisatto tassa tam kammam disvā: “Paccāmitto pi paṇḍito va seyyo. So hi daṇḍabhayena pi manusse na māressatī” ti cintetvā imam gāthamāha.

**1. Seyyo amitto matiyā upeto, na tveva mitto mativippahīno,
Makasam vadhissan’ti hi eḷamūgo, putto pitu abbhidā uttamaṅgan-ti.**

Tattha {1.248} **seyyo** ti pavarō uttamo. **Matiyā upeto** ti paññāya samannāgato. **Eḷamūgo** ti lālāmukho bālo. **Putto pitu abbhidā uttamaṅgan**-ti attano bālatāya putto pi hutvā pitu uttamaṅgam matthakam: “Makasam paharissāmī” ti dvidhā bhindi. Tasmā bālamittato paṇḍitaamitto va seyyoti.

Imam gātham vatvā bodhisatto uṭṭhāya yathākamam gato. Vaḍḍhakissa pi ñātakā sarīrakiccam akaṃsu.

Satthā: “Evaṃ upāsakā pubbe pi ‘makasam paharissāmā’ ti param paharaṇakamanussā ahesumyevā” ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Tadā gātham vatvā pakkanto paṇḍitavāṇijo pana aham-eva ahosin”-ti.

Makasajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 45 Rohiṇijātakavaṇṇanā

Seyyo amitto tiidam satthā jetavane viharanto ekam anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsīm ārabha katesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā rohiṇī nāma dāsī ahosi. Tassā vīhipaharaṇaṭṭhāne āgantvā mahallikā mātā nipajji, tam makkhikā parivāretvā sūciyāvijjamānā viya khādanti. Sā dhītaram āha: “amma, makkhikā mam khādanti, etā vārehī” ti. Sā: “Vāressāmi, ammā” ti musalam ukkhipitvā: “Mātu sarīre makkhikā māretvā vināsam pāpessāmī” ti mātaram musalena paharitvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Tam disvā: “Mātā me matā” ti roditum ārabhi. Tam pavattim seṭṭhissa ārocesum. Seṭṭhi tassā sarīrakiccam kāretvā vihāram gantvā

sabbaṃ taṃ pavattiṃ satthu ārocesi. Satthā: “Na kho, gahapati, esā ‘mātu sarīre makkhikā māressāmi’ ti idāneva musalena paharitvā mātaraṃ māresi, pubbe pi māresiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā pituaccayena seṭṭhiṭṭhānaṃ pāpuṇi. Tassā pi rohiṇī yeva nāma dāsī ahoṣi. Sā pi attano vīhipaharaṇaṭṭhānaṃ āgantvā nipannaṃ mātaraṃ: “Makkhikā me, amma, vārehī” ti vuttā evam-eva musalena paharitvā mātaraṃ jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā rodituṃ ārabhi. Bodhisatto taṃ pavattiṃ {1.249} sutvā: “Amitto pi hi imasmiṃ loke paṇḍito va seyyo” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**1. Seyyo amitto medhāvī, yañce bālānukampako,
Passa rohiṇikaṃ jammiṃ, mātaraṃ hantvāna socatī ti.**

Tattha **medhāvī** ti paṇḍito ñāṇī vibhāvī. **Yañce bālānukampako** ti ettha **yan-** ti liṅgavipallāso kato, **ce** ti nāmatthe nipāto. Yo nāma bālo anukampako, tato sataguṇena sahaṣṣaguṇena paṇḍito amitto honto pi seyyoyevā ti attho. Atha vā **yan-**ti paṭisedhanatthe nipāto, no ce bālānukampakoti attho. **Jammin-**ti lāmikaṃ dandhaṃ. **Mātaraṃ hantvāna socatī**ti: “Makkhikā māressāmi” ti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam-eva rodati paridevati. Iminā kāraṇena imasmiṃ loke amitto pi paṇḍito seyyoti

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasaṃsanto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthā: “Na kho, gahapati, esā idāneva ‘makkhikā māressāmi’ ti mātaraṃ ghātesi, pubbe pi ghātesiyevā” ti imaṃ dhammaṃ desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mātā yeva mātā ahoṣi, dhītā yeva dhītā, mahāseṭṭhi pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Rohiṇijātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 46 Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā

Na ve anattakusalenā ti idaṃ satthā aññatarasmim kosalaḡāmake viharanto uyyānadūsakaṃ ārabha kathesi. Satthā kira kosalesu cārikaṃ caramāno aññataraṃ ḡamakaṃ sampāpuṇi. Tattheko kuṭumbiko tathāḡataṃ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddhappamukhassa saṅghassa mahādānaṃ datvā: “Bhante, yathāruciyaṃ imasmiṃ uyyāne vicarathā” ti āha. Bhikkhū utṭhāya uyyānapālaṃ gahetvā uyyāne vicarantā ekaṃ aṅgaṇaṭṭhānaṃ disvā uyyānapālaṃ pucchimsu: “Upāsaka, imaṃ uyyānaṃ aññattha sandacchāyaṃ,

imasmiṃ pana ṭhāne na koci rukkhō vā gaccho vā atthi, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-
ti? “Bhante, imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakaṃ siṅcanto
imasmiṃ ṭhāne rukkhapotake ummūlaṃ katvā mūlappamāṇena udakaṃ siṅci.
{1.250} Te rukkhapotakā milāyitvā matā. Iminā kāraṇena idaṃ ṭhānaṃ aṅgaṇaṃ
jātan”-ti. Bhikkhū satthāraṃ upasaṅkamitvā etamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā: “Na,
bhikkhave, so gāmadārako idāneva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsakoyevā” ti
vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ
ghosayimsu. Nakkhattabherisaddasavanakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino
nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭṭa vasanti.
Uyyānapālo cintesi: “Nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ
siṅcathā’ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kīḷissāmi” ti jeṭṭhakavānaraṃ
upasaṅkamitvā: “Samma vānara jeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākam-pi
bahūpakāraṃ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni khādatha, nagare nakkhattaṃ
ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kīḷissāmi. Yāvāhaṃ āgacchāmi, tāva imasmiṃ
uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siṅcituṃ sakkhissathā” ti pucchi. “Sādhū,
siṅcissāmi” ti. “Tena hi appamattā hothā” ti udaka siṅcanatthāya tesāṃ
cammakuṭe ca dārukuṭe ca datvā gato. Vānarā cammakūṭe ceva dārukuṭe ca
gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siṅcanti. Atha ne vānara jeṭṭhako evamāha:
“Bhonto vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaḥṭṭhaṃ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ
siṅcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahuṃ
udakaṃ siṅcatha, agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ
bhavissatī” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tathā akaṃsu.

Tasmiṃ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā
evamāha: “Bhonto vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā
mūlappamāṇena udakaṃ siṅcathā” ti? Te: “Evaṃ no vānara jeṭṭhako ovadatī” ti
āhaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā: “Aho vata bho bālā apaṇḍitā, ‘atthaṃ
karissāmā’ ti anattam-eva karontī” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**1. Na {1.251} ve anattakusalena, atthacariyā sukhāvahā,
Hāpeti atthaṃ dummedho, kapi ārāmiko yathā ti.**

Tattha **ve** ti nipātamattaṃ. **Anattakusalenā** ti anatte anāyatane kusalena,
atthe āyatane kāraṇe akusalena vā ti attho. **Atthacariyā** ti vuḍḍhikiriya.
Sukhāvahā ti evarūpena anattakusalena kāyikacetasikasukhasaṅkhātassa
atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitunti attho. Kimkāraṇā?

Ekanteneva hi **hāpeti atthaṃ dummedho** ti, bālapuggalo: “Atthaṃ karissāmī” ti atthaṃ hāpetvā anattham-eva karoti. **Kapi ārāmiko yathā** ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhanako makkaṭo: “Atthaṃ karissāmī” ti anattham-eva karoti, evaṃ yo koci anatthakusalo, tena na sakkā atthacariyaṃ āvahitum, so ekaṃsena atthaṃ hāpetiyevā ti.

Evaṃ so paṇḍito puriso imāya gāthāya vānarajeṭṭhakam garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, esa gāmadārako idāneva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsakoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā vānarajeṭṭhako ārāmadūsakagāmadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana aham-eva ahosin”-ti.

Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 47 Vāruṇidūsakajātakavaṇṇanā

Na ve anatthakusalenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto vāruṇidūsakam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivāṇijo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraññasuvaṇṇādīni gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite: “Tāta, tvaṃ mūlaṃ gahetvā vāruṇiṃ dehī” ti antevāsikaṃ āṇāpetvā sayam nhāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṃ dento manusse antarantarā loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā: “Ayaṃ surā aloṇikā bhavissati, loṇamettha pakkhipissāmī” ti surācāṭiyaṃ nāḷimattaṃ loṇaṃ pakkhipitvā tesam suraṃ adāsi. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā: “Kiṃ te katan”-ti pucchimsu. “Tumhe suraṃ pivitvā loṇaṃ āharāpente disvā loṇena yojesiṃ”-ti. “Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇiṃ nāsesi bālā” ti taṃ garahitvā utṭhāyutṭhāya pakkantā. Vāruṇivāṇijo āgantvā ekam-pi adisvā {1.252} “vāruṇipāyakā kahaṃ gatā” ti pucchi, so tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ ācariyo: “Bāla, evarūpā nāma te surā nāsītā” ti garahitvā imaṃ kāraṇaṃ anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko: “Atthidāni me idaṃ kathāpābhataṃ”-ti jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā etamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Na esa, gahapati, idāneva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsakoyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ seṭṭhi ahosi. Taṃ upanissāya eko vāruṇivāṇijo jīvati. So tikhiṇaṃ suraṃ yojetvā: “Imaṃ vikkiṇāhi” ti antevāsikaṃ vatvā nhāyitum gato. Antevāsiko tasmim gatamatte yeva surāya loṇaṃ pakkhipitvā imināva nayena suraṃ vināsesi.

Athassa ācariyo āgantvā taṃ kāraṇaṃ ñatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi:
“Anatthakusalā nāma bālā ‘atthaṃ karissāmā’ ti anattham-eva karontī” ti vatvā
imaṃ gāthamāha.

**1. Na ve anatthakusalena, atthacariyā sukhāvahā,
Hāpeti atthaṃ dummedho, koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti.**

Tattha **koṇḍañño vāruṇiṃ yathā** ti yathā ayaṃ koṇḍaññanāmakko
antevāsiko: “Atthaṃ karissāmī” ti loṇaṃ pakkhipitvā vāruṇiṃ hāpesi
parihāpesi vināsesi, evaṃ sabbo pi anatthakusalo atthaṃ hāpetīti.

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi: “Na esa gahapati idāneva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsakoyevā” ti
vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā vāruṇidūsako idāni pi
vāruṇidūsako va ahosi, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosin”-ti.

Vāruṇidūsakajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 48 Vedabbajātakavaṇṇanā

Anupāyena yo atthan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto dubbacabhikkhuṃ
ārabbha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco,
pubbe pi dubbaco yeva, teneva {1.253} ca kāraṇena paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā
tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, tañca ekakaṃ
nissāya purisasahassaṃ jīvitakkhayaṃ pattan”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente ekasmiṃ gāmake aññataro
brāhmaṇo vedabbaṃ nāma mantaṃ jānāti. So kira manto anaggho mahāraho,
nakkhattayoge laddhe taṃ mantaṃ parivattetvā ākāse ullokite ākāśato
sattaratanavassam vassati. Tadā bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippaṃ
uggaṇhāti. Athekadivasam brāhmaṇo bodhisattaṃ ādāya kenacideva karaṇīyena
attano gāmā nikkhamitvā cetaraṭṭhaṃ agamāsi, antarāmagge ca ekasmiṃ
araññaṭṭhāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātāṃ karonti. Te
bodhisattañca vedabbabrāhmaṇaṃ gaṇhiṃsu. Kasmā panete: “Pesanakacorā” ti
vuccanti? Te kira dve jane gahetvā ekaṃ dhanāharaṇatthāya pesenti, tasmā:
“Pesanakacorā” tveva vuccanti. Te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ: “Tvaṃ
amhākaṃ dhanam āharitvā puttaṃ gahetvā yāhi” ti vadanti. Etenupāyena
mātudhītarō gahetvā mātaraṃ vissajjenti, jeṭṭhakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhabhātikaṃ

vissajjenti, ācariyantevāsike gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti. Te tasmiṃ kāle vedabbabrāhmaṇaṃ gahetvā bodhisattaṃ vissajjesuṃ.

Bodhisatto ācariyaṃ vanditvā: “Ahaṃ ekāhadvīhaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, apica kho pana mama vacanaṃ karotha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe dukkhaṃ asahantā mantāṃ parivattetvā dhanāṃ vassāpayittha. Sace vassāpessatha, tumhe ca vināsaṃ pāpuṇissatha, ime ca pañcasatā corā” ti evaṃ ācariyaṃ ovaditvā dhanatthāya agamāsi. Corā pi sūriye atthaṅgate brāhmaṇaṃ bandhitvā nipajjāpesuṃ. Taṅkhaṇaṇṇeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇacandamaṇḍalaṃ uttāhi. Brāhmaṇo nakkhattaṃ olokento: “Dhanavassāpanakanakkhattayogo {1.254} laddho, kiṃ me dukkhena anubhūtena, mantāṃ parivattetvā ratanavassaṃ vassāpetvā corānaṃ dhanāṃ datvā yathāsukhaṃ gamissāmī” ti cintetvā core āmantesi: “Bhonto corā, tumhe maṃ kimatthāya gaṇhathā” ti? “Dhanatthāya, ayyā” ti. “Sace vo, dhanena attho, khippaṃ maṃ bandhanā mocetvā sīsaṃ nhāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni pilandhāpetvā tṭhāpetvā” ti. “Corā tassa kathaṃ sutvā tathā akaṃsu”.

Brāhmaṇo nakkhattayogaṃ ṇatvā mantāṃ parivattetvā ākāsaṃ ullokesi, tāvadeva ākāsaṃ ratanāni patimsu. Corā taṃ dhanāṃ saṅkaḍḍhitvā uttarāsaṅgesu bhaṇḍikaṃ katvā pāyimsu. Brāhmaṇo pi tesāṃ pacchato va agamāsi. Atha te core añṇe pañcasatā corā gaṇhimsu. “Kimatthaṃ amhe gaṇhathā” ti ca vuttā: “Dhanatthāyā” ti āhaṃsu. “Yadi vo dhanena attho, etaṃ brāhmaṇaṃ gaṇhatha, eso ākāsaṃ ulloketvā dhanāṃ vassāpesi, amhākampetāṃ eteneva dinnan”-ti. Corā core vissajjetvā: “Amhākam-pi dhanāṃ dehī” ti brāhmaṇaṃ gaṇhimsu. Brāhmaṇo: “Ahaṃ tumhākaṃ dhanāṃ dadeyyaṃ, dhanavassāpanakanakkhattayogo pana ito saṃvaccharamatthake bhavissati. Yadi vo dhanenattho, adhivāsetha, tadā dhanavassaṃ vassāpessāmī” ti āha. Corā kujjhitvā: “Ambho, duṭṭhabrāhmaṇa, añṇesaṃ idāneva dhanāṃ vassāpetvā amhe añṇaṃ saṃvaccharaṃ adhivāśāpesī” ti tiṇhena asinā brāhmaṇaṃ dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi corehi saddhiṃ yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanāṃ ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā añṇamañṇaṃ yujjhitvā aḍḍhateyyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesuṃ, tāva añṇamañṇaṃ ghātayimsu. Evaṃ taṃ purisasahassaṃ vināsaṃ pattāṃ.

Te pana dve janā upāyena taṃ dhanam āharitvā ekasmiṃ gāmasamīpe gahanaṭṭhāne dhanam paṭicchādetvā eko khaggaṃ gahetvā {1.255} rakkhanto nisīdi, eko taṇḍule gahetvā bhattaṃ pacāpetuṃ gāmaṃ pāvisi. Lobho ca nāmesa vināsamūlamevā ti dhanasantike nisinno cintesi: “Tasmiṃ āgate idaṃ dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃnūnāhaṃ taṃ āgatamattam-eva khaggena paharitvā ghāteyyan”-ti. So khaggaṃ sannayhitvā tassa āgamanam olokento nisīdi. Itaro pi cintesi: “Taṃ dhanam dve koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃnūnāhaṃ bhatte visam pakkhipitvā taṃ purisaṃ bhojetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekako va dhanam gaṇheyyan”-ti. So niṭṭhite bhatte sayam bhuñjitvā sesake visam pakkhipitvā taṃ ādāya tattha agamāsi. Taṃ bhattaṃ otāretvā ṭhitamattam-eva itaro khaggena dvidhā chinditvā taṃ paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā taṅca bhattaṃ bhuñjitvā sayam-pi tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evañca taṃ dhanam nissāya sabbeva vināsaṃ pāpuṇimsu.

Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena dhanam ādāya āgato tasmiṃ ṭhāne ācariyaṃ adisvā vippakiṇṇam pana dhanam disvā: “Ācariyena mama vacanam akatvā dhanam vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ pattehi bhavitabban”-ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahāmagge dvidhā chinnaṃ disvā: “Mama vacanam akatvā mato” ti dārūni uddharitvā citakaṃ katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapupphehi pūjetvā purato gacchanto jīvitakkhayaṃ patte pañcasate, purato aḍḍhateyyasateti anukkamena avasāne dve jane jīvitakkhayaṃ patte disvā cintesi: “Imaṃ dvīhi ūnam purisasahassaṃ vināsaṃ pattam, aññehi dvīhi corehi bhavitabban, te pi santhambhituṃ na sakkhissanti, kahaṃ nu kho te gatā” ti gacchanto tesam dhanam ādāya gahanaṭṭhānam pavīṭṭhamaggaṃ disvā gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa rāsiṃ disvā ekaṃ bhattapātīm avattharitvā mataṃ addasa. Tato: “Idaṃ nāma tehi kataṃ bhavissati” ti sabbaṃ ñatvā: “Kahaṃ nu kho so puriso” ti vicinanto tam-pi paṭicchannaṭṭhāne apaviddham disvā: “Amhākaṃ {1.256} ācariyo mama vacanam akatvā attano dubbacabhāvena attanā pi vināsaṃ patto, aparam-pi tena purisasahassaṃ vināsitaṃ, anupāyena vata akāraṇena attano vuḍḍhiṃ patthayamānā amhākaṃ ācariyo viya mahāvināsaṃ-eva pāpuṇissantī” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

1. Anupāyena yo attham, icchatī so vihaññati,

Cetā hanimsu vedabban, sabbe te byasanamajjhagū ti.

Tattha **so vihaññatī** ti so anupāyena: “Attano attham vuḍḍhiṃ sukham icchāmī” ti akāle vāyāmaṃ karonto puggalo vihaññati kilamati mahāvināsaṃ pāpuṇāti. **Cetā** ti cetaṛaṭṭhavāsino corā. **Hanimsu vedabban**-ti

vedabbamantavasena: “Vedabbo” ti laddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ haniṃsu.

Sabbe te byasanamajjhagū ti te pi ca anavasesā aññamaññaṃ ghātayamānā byasanaṃ adhigacchiṃsu paṭilabhiṃsūti.

Evam bodhisatto: “Yathā amhākaṃ ācariyo anupāyena aṭṭhāne parakkamaṃ karonto dhanam vassāpetvā attanā pi jīvitakkhayaṃ patto, aññesañca vināsapaccayo jāto, evam-eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchanto vāyāmaṃ karissati, sabbo so attanā ca vinassissati, paresañca vināsapaccayo bhavissatī” ti vanaṃ unnādentō devatāsu sādhu-kāraṃ dadamānāsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanam upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādīni puññāni karonto yāvatāyukaṃ tathā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi.

Satthāpi: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco, pubbe pi dubbacova, dubbacattā pana mahāvīnāsaṃ patto” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā vedabbabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahosi, antevāsiko pana aham-eva ahosi”-ti.

Vedabbajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 49 Nakkhattajātakavaṇṇanā

Nakkhattam {1.257} **patimānentaṃ**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ ājīvakaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kirekaṃ kuladhītaraṃ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā: “Asukadivase nāma gaṇhissāmī” ti divasaṃ tṭhapetvā tasmim divase sampatte attano kulūpakaṃ ājīvakaṃ pucchi: “Bhante, ajja mayaṃ ekaṃ maṅgalaṃ karissāma, sobhanaṃ nu kho nakkhattaṃ”-ti. So: “Ayaṃ maṃ paṭhamaṃ apucchitvāva divasaṃ tṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu, sikkhāpessāmi naṃ”-ti kujjhivā: “Ajja asobhanaṃ nakkhattam, mā ajja maṅgalaṃ karittha, sace karissatha, mahāvīnāso bhavissatī” ti āha. Tasmim kule manussā tassa saddahitvā taṃ divasaṃ na gacchiṃsu. Nagaravāsino sabbaṃ maṅgalakiriyaṃ katvā tesaṃ anāgamaṃ disvā: “Tehi ajja divaso tṭhapito, no ca kho āgatā, amhākaṃ-pi bahu vayakammaṃ kataṃ, kiṃ no tehi, amhākaṃ dhītaraṃ aññassa dassāmā” ti yathākateneva maṅgalena dhītaraṃ aññassa kulassa adaṃsu.

Itare punadivase āgantvā: “Detha no dārikan”-ti āhaṃsu. Atha ne sāvattiavāsino: “Janapadavāsino nāma tumhe gahapatikā pāpamanussā divasaṃ

ṭhapetvā avaññāya na āgatā, āgataṃ maggeneva paṭigacchatha, amhehi aññesaṃ dārikā dinnā” ti paribhāsiṃsu. Te tehi saddhiṃ kalahaṃ katvā dārikaṃ alabhitvā yathāgataṃ maggeneva gatā. Tena pi ājīvakena tesaṃ manussānaṃ maṅgalantarāyassa katabhāvo bhikkhūnaṃ antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā: “Āvuso, ājīvakena kulassa maṅgalantarāyo kato” ti kathayamānā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchi. Te: “Imāya nāmā” ti kathayiṃsu. “Na, bhikkhave, idāneva ājīvako tassa kulassa maṅgalantarāyaṃ karoti, pubbe pi esa tesaṃ kujjhivā maṅgalantarāyaṃ akāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente nagaravāsino janapadavāsīnaṃ dhītaraṃ vāretvā divasaṃ ṭhapetvā attano kulūpakaṃ ājīvakaṃ pucchiṃsu: “Bhante, ajja amhākaṃ ekā maṅgalakiriyā, sobhanaṃ nu kho nakkhattan”-ti. So: “Ime attano ruciyā divasaṃ ṭhapetvā idāni maṃ pucchanti” ti kujjhivā: “Ajja nesaṃ maṅgalantarāyaṃ karissāmi” ti cintetvā: “Ajja asobhanaṃ {1.258} nakkhattaṃ, sace karoṭha, mahāvīnaṃ pāpuṇissatha” ti āha. Te tassa saddahitvā na gamiṃsu. Janapadavāsino tesaṃ anāgamanāṃ ñatvā: “Te ajja divasaṃ ṭhapetvā pi na āgatā, kiṃ no tehi, aññesaṃ dhītaraṃ dassāmā” ti aññesaṃ dhītaraṃ adāsiṃsu. Nagaravāsino punadivase āgantvā dārikaṃ yāciṃsu. Janapadavāsino: “Tumhe nagaravāsino nāma chinnahirikā gahapatikā, divasaṃ ṭhapetvā dārikaṃ na gaṇhittha, mayaṃ tumhākaṃ anāgamanabhāvena aññesaṃ adamhā” ti. Mayaṃ ājīvakaṃ paṭipucchitvā: “nakkhattaṃ na sobhanan”-ti nāgatā, detha no dārikan”-ti. “Amhehi tumhākaṃ anāgamanabhāvena aññesaṃ dinnā, idāni dinnadārikaṃ kathaṃ puna ānessāmā” ti.

Evaṃ tesu aññamaññaṃ kalahaṃ karontesu eko nagaravāsī paṇḍitapuriso ekena kammena janapadaṃ gato tesaṃ nagaravāsīnaṃ: “Mayaṃ ājīvakaṃ pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā” ti kathentānaṃ sutvā: “Nakkhattena ko attho, nanu dārikāya laddhabhāvo va nakkhattan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nakkhattaṃ patimānentaṃ, attho bālaṃ upaccagā,
Attho atthassa nakkhattaṃ, kiṃ karissanti tārakā ti.**

Tattha **patimānentaṃ**-ti olokentaṃ, “idāni nakkhattaṃ bhavissati, idāni nakkhattaṃ bhavissati” ti āgamayamānaṃ. **Attho bālaṃ upaccagā** ti etaṃ nagaravāsikaṃ bālaṃ dārikāpaṭilābhasaṅkhāto attho atikkanto. **Attho atthassa nakkhattan**-ti yaṃ atthaṃ pariyesanto carati, so paṭiladdho attho va

atthassa nakkhattaṃ nāma. **Kim karissanti tārakā** ti itare pana ākāse tārakā
kim karissanti, katarāṃ atthaṃ sādheasantī ti attho.

Nagaravāsino kalahaṃ katvā dārikaṃ alabhivāva agamaṃsu.

Satthā: “Na, bhikkhave, esa ājīvako idāneva kulassa maṅgalantarāyaṃ karoti,
pubbe pi akāsiyevā” ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā
jātaṃ samodhānesi: “tadā ājīvako etarahi {1.259} ājīvako va ahosi, tāni pi
kulāni etarahi kulāni yeva, gāthaṃ vatvā ṭhito paṇḍitapuriso pana aham-eva
ahosiṃ”-ti.

Nakkhattajātakavaṇṇanā navamā

Ja 50 Dummedhajātakavaṇṇanā

Dummedhāna-ti idaṃ satthā jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha
kathesi. Sā dvādasakanipāte **mahākaphajātake** (Ja. 469) āvi bhavissati.

*Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Yāvañcidaṃ, āvuso, satthā
bahujaṇahitāya paṭipanno attano phāsuvihāraṃ pahāya lokasseva atthaṃ
carati, paramābhisambodhiṃ patvā sayāṃ pattacīvaramādāya
aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā pañcavaggiyattherānaṃ **dhammacakkaṃ** (SN.
5.1081; Mv. 13; Ps. 2.30) pavattetvā pañcamiyā pakkhassa
anattalakkaṇasuttaṃ (SN. 5.59; Mv. 20) kathetvā sabbesaṃ arahattaṃ adāsi.
Uruvelaṃ gantvā tebhātikajaṭilānaṃ aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni
dassetvā pabbājetvā gayāsīse **ādittapariyāyaṃ** (SN. 3.235; Mv. 54) kathetvā
jaṭilasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, mahākassapassa tīṇi gāvutāni
paccuggamaṇaṃ gantvā tīhi ovādehi upasampadaṃ adāsi. Eko pacchābhattaṃ
pañcacattālīsayojanamaggaṃ gantvā pukkusātikulaputtaṃ anāgāmiphale
patiṭṭhāpesi, mahākappinassa vīsayojanasataṃ paccuggamaṇaṃ katvā
arahattaṃ adāsi, eko pacchābhattaṃ tiṃsayojanamaggaṃ gantvā tāva
kakkhaḷaṃ pharusaṃ aṅgulimālaṃ arahatte patiṭṭhāpesi, tiṃsayojanamaggaṃ
gantvā ālavakaṃ yakkhaṃ sotāpatti-phale patiṭṭhāpetvā kumārassa sotthiṃ
akāsi. Tāvatiṃsabhavane temāsaṃ vasanto asītiyā devatākoṭṭhānaṃ
dhammābhisamayaṃ sampādesi, brahmalokaṃ gantvā bakabrahmuno diṭṭhiṃ
bhinditvā dasannaṃ brahmasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, anusarivaccharaṃ
tīsu maṇḍalesu cārikaṃ caramāno upanissayasampannānaṃ manussānaṃ
saraṇāni ceva sīlānica maggaphalāni ca deti, nāgasupaṇṇādīnaṃ-pi {4.181}*

nānappakāraṃ atthaṃ caratī” ti dasabalassa lokatthacariyagūṇaṃ kathayim̐su. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, sohaṃ idāni abhisambodhiṃ patvā lokassa atthaṃ careyyaṃ, pubbe sarāgakāle pi lokassa atthaṃ acarin”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa mātukucchito nikkhantassa nāmaggaḥaṇadivase: “Brahmadattakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷasavassuddesiko hutvā takkasilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā atthārasannaṃ vijjaṭṭhānānaṃ nipphattiṃ pāpuṇi, athassa pitā oparajjaṃ adāsi. Tasmim̐ samaye bārāṇasivāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahū ajeḷakakukkuṭabhūkarādayo vadhitvā nānappakārehi pupphagandhehi ceva maṃsalohitehi ca balikammaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: “Idāni sattā devatāmaṅgalikā, bahuṃ paṇavadhaṃ karonti, mahājano yebhuyyena adhammasmiṃ yeva nivṛttho, ahaṃ pitu accayena rajjaṃ labhitvā ekam-pi akilamētvā upāyeneva paṇavadhaṃ kātuṃ na dassāmī” ti. So ekadivasaṃ rathaṃ abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmim̐ mahante vaṭarukkhe mahājanaṃ sannipatitaṃ, tasmim̐ rukkhe nibbattadevatāya santike puttadhītuyasadhanādīsu yaṃ yaṃ icchati, taṃ taṃ patthentaṃ. So taṃ disvā rathā oruyha taṃ rukkhaṃ upasaṅkamitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekaṃ katvā rukkhaṃ padakkhiṇaṃ katvā devatāmaṅgaliko viya hutvā devataṃ namassitvā rathaṃ abhiruyha nagaraṃ pāvīsi. Tato paṭṭhāya imināva niyāmena antarantare tattha gantvā devatāmaṅgaliko {1.260} viya pūjaṃ karoti.

So aparena samayena pitu accayena rajje patiṭṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rājadhamme akopento dhammena rajjaṃ kārento cintesi: “Mayhaṃ manoratho matthakaṃ patto, rajje patiṭṭhitomhi. Yaṃ panāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayim̐, idāni taṃ matthakaṃ pāpessāmī” ti amacce ca brāhmaṇagahapatikādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: “Jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṃ pattaṃ”-ti? “Na jānāma, devā” ti. “Api vohaṃ asukaṃ nāma vaṭarukkhaṃ gandhādīhi pūjetvā añjaliṃ paggaheṭvā namassamāno diṭṭhapubbo” ti. “Āma, devā” ti. Tadāhaṃ patthanaṃ akāsim̐: “Sace rajjaṃ pāpuṇissāmi, balikammaṃ te karissāmī” ti. “Tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idānissā balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā” ti. “Kim̐ kim̐ gaṇhāma, devā” ti? Bho ahaṃ devatāya āyācamāno: “Ye mayhaṃ rajje pāṇātipātādīni pañca

dussīlakammāni dasa akusalakammapathe samādāya vattissanti, te ghātetvā antavaṭṭimaṃsalohitādīhi balikammaṃ karissāmī” ti āyācim. Tasmā tumhe evaṃ bherim carāpetha: “Amhākaṃ rājā uparājakāle ye va evaṃ āyāci ‘sacāhaṃ rajjaṃ pāpuṇissāmi, ye me rajje dussīlā bhavissanti, te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmī” ti, so idāni pañcavidhaṃ dussīlakammaṃ dasavidhaṃ akusalakammam pathaṃ samādāya vattamānānaṃ dussīlānaṃ sahaṃsaṃ ghātetvā tesāṃ hadayaṃsādīni gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kātukāmo, evaṃ nagaravāsino jānantū” ti. Evaṃ pana vatvā: “Yedāni ito paṭṭhāya dussīlakamme vattissanti, tesāṃ sahaṃsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitvā āyācanato muccissāmī” ti etamatthaṃ pakāsento imaṃ gāthamāha.

**1. Dummedhānaṃ sahasseṇa, yañño me upayācito,
Idāni kho haṃ yajissāmi, bahu adhammiko jano ti.**

Tattha {1.261} **dummedhānaṃ sahasseṇāti**: “Idaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, idaṃ na vaṭṭatī” ti ajānanabhāvena, dasasu vā pana akusalakammam pathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesanti dummedhā, tesāṃ dummedhānaṃ nippaṇṇānaṃ bālapuggalānaṃ gaṇitvā gahitena sahasseṇa. **Yañño me upayācito** ti mayā devataṃ upasaṅkamitvā: “Evaṃ yajissāmī” ti yañño yācito. **Idāni kho haṃ yajissāmī** ti so ahaṃ iminā āyācanena rajjassa paṭiladdhattā idāni yajissāmi. Kimkāraṇā? Idāni hi **bahu adhammiko jano**, tasmā idāneva naṃ gahetvā balikammaṃ karissāmīti.

Amaccā bodhisattassa vacanaṃ sutvā: “Sādhu, devā” ti dvādasayojanike bārāṇasinagare bherim carāpesuṃ. Bheriyā āṇaṃ sutvā ekam-pi dussīlakammaṃ samādāya ṭhito ekapuriso pi nāhosi. Iti yāva bodhisatto rajjaṃ kāresi, tāva ekapuggalo pi pañcasu dasasu vā dussīlakammesu ekam-pi kammaṃ karonto na paññāyittha. Evaṃ bodhisatto ekapuggalam-pi akilamento sakalapaṭṭhāvāsino sīlaṃ rakkhāpetvā sayam-pi dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne attano parisam ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva lokassa atthaṃ carati, pubbe pi cariyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadāparisā buddhaparisā ahesuṃ, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dummedhajātakavaṇṇanā dasamā

Atthakāmaṇḍavo pañcamo

Tassuddānaṃ:

**Losakatissakapota, veḷukaṃ makasam-pi ca,
Rohiṇī ārāmadūsaṃ, vāruṇīdūsavedabbaṃ,
Nakkhattaṃ dummedhaṃ dasāti.**

Paṭhamo paṇṇāsako.

6. Āsīsavaggo

Ja 51 Mahāsīlavajātakavaṇṇanā

Āsīsetheva puriso ti idaṃ satthā jetavane viharanto ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhum ārabba kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhavīriyosī” ti pucchi. “Āma, bhante” ti {1.262} ca vutte: “Kasmā tvaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vīriyaṃ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjā parihāyitvā pi attano vīriye ṭhatvāva naṭṭham-pi yasaṃ puna uppādayimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto rañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatto. Tassa nāmaggaḥaṇadivase: “Sīlavakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷasavassuddesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparabhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito mahāsīlavarājā nāma ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catūsu dvāresu catasso, majjhe ekaṃ, nivesanadvāre ekanti niccaṃ cha dānasālāyo kārāpetvā kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti, sīlaṃ rakkhati, uposathakammaṃ karoti, khantimettānuddayasampanno aṅke nisinnaṃ puttaṃ paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena rajjaṃ kāreti. Tasseko amacco antepure padubbhitvā aparabhāge pākaṭo jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā pariggaṇhanto attanā paccakkhato ñatvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā: “Andhabāla ayuttaṃ te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasituṃ arahasi, attano dhanañca puttadāre ca gahetvā aññattha yāhi” ti raṭṭhā pabbājesi. So nikkhamitvā kāsiraṭṭhaṃ atikkamma kosala janapadaṃ gantvā kosalarājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantariko vissāsiko jāto.

So ekadivasaṃ kosalarājānaṃ āha: “deva bārāṇasirajjaṃ nāma nimmakkhikamadhupaṭalasadisāṃ, rājā atimuduko, appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ”-ti. Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayañca ‘appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhitu’nti āha, kiṃ nu kho pana payuttakacoro siyā” ti cintetvā: “Payuttakosi maññe” ti

āha. “Nāhaṃ, deva, payuttako, saccam-eva vadāmi. Sace me na saddahatha, manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetha, te manusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanam datvā vissajjessatī” ti. Rājā: “Ayaṃ ativiya sūro hutvā vadati, vīmaṃsissāmi tāvā” ti {1.263} attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi. Manussā te core gahetvā bārāṇasirañño dassetum. Rājā te disvā: “Tātā, kasmā gāmaṃ hanathā” ti pucchi. “Jīvitum asakkontā, devā” ti vutte rājā: “Atha kasmā mama santikaṃ nāgamittha, itodāni paṭṭhāya evarūpaṃ kammaṃ mā karitthā” ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā kosalarañño taṃ pavattim ārocesum. So ettakenā pi gantum avisahanto puna majjhejanapadam hanāpesi. Te pi core rājā tatheva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenā pi agantvā puna pesetvā antaravīthiyam vilumpāpesi, rājā tesam-pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā kosalarājā: “Ativiya dhammiko rājā” ti ñatvā: “Bārāṇasirajjam gahessāmī” ti balavāhanam ādāya niyyāsi.

Tadā pana bārāṇasirañño mattavāraṇe pi abhimukham āgacchante anivattanadhammā asaniyā pi sīse patantiyā asantanasabhāvā sīlavamahārājassa ruciyā sati sakalajambudīpe rajjam gahetum samatthā sahasamattā abhejjavarasūrā mahāyodhā honti. Te: “Kosalarājā āgacchatī” ti sutvā rājānam upasaṅkamitvā: “Deva, kosalarājā kira ‘bārāṇasirajjam gaṇhissāmī’ ti āgacchati, gacchāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkantam-eva pothetvā gaṇhāmā” ti vadiṃsu. Rājā: “Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ natthi, rajjatthiko rajjam gaṇhātu, māgamitthā” ti nivāresi. Kosalarājā rajjasīmaṃ atikkamitvā janapadamajjham pāvīsi. Amaccā puna pi rājānam upasaṅkamitvā tatheva vadiṃsu, rājā purimanayeneva nivāresi. Kosalarājā bahinagare thatvā: “Rajjam vā detu yuddham vā” ti sīlavamahārājassa sāsanaṃ pesesi. Rājā taṃ sutvā: “Natthi mayā saddhim yuddham, rajjam gaṇhātū” ti paṭisāsanaṃ pesesi. Puna pi amaccā rājānam upasaṅkamitvā: “Deva, na mayam kosalarañño nagaram pavisitum dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā” ti āhaṃsu, rājā purimanayeneva nivāretvā nagaradvārāni vivarāpetvā saddhim {1.264} amaccasahassena mahātale pallaṅkamajjhe nisīdi.

Kosalarājā mahantena balavāhanena bārāṇasim pāvīsi. So ekam-pi paṭisattum apassanto rañño nivesanadvāram gantvā amaccagaṇaparivuto apārutadvāre nivesane alaṅkatapaṭiyattam mahātalam āruya nisinnaṃ nirāparādham sīlavamahārājānam saddhim amaccasahassena gaṇhāpetvā: “Gacchatha, imaṃ rājānam saddhim amacchehi pacchābāham gāḷhabandhanam bandhitvā

āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāṭe khanitvā yathā eko pi hatthaṃ ukkhipitum na sakkoti, evaṃ paṃsum pakkhipitvā nikhanatha, rattim siṅgālā āgantvā etesaṃ kātabbayuttakaṃ karissanti” ti āha. Manussā coraraṇṇo āṇaṃ sutvā rājānaṃ saddhim amaccehi pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā nikkhamiṃsu. Tasmim-pi kāle sīlavamahārājā coraraṇṇo āghātamattam-pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evaṃ bandhitvā nīyamānesu eko pi raṇṇo vacanaṃ bhinditum samattho nāma nāhosi. Evaṃ suvinītā kirassa parisā. Atha te rājapurisā sāmaccam sīlavamahārājānaṃ āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāṭe khanitvā sīlavamahārājānaṃ majjhe, ubhosu passesu sesaamacceti evaṃ sabbe pi āvāṭesu otāretvā paṃsum ākiritvā ghaṇaṃ ākoṭetvā agamaṃsu. Tadā sīlavamahārājā amacce āmantetvā: “Coraraṇṇo upari kopam akatvā mettaṃ eva bhāvētha, tātā” ti ovadi.

Atha aḍḍharattasamaye: “Manussamaṃsaṃ khādissamā” ti siṅgālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappahāreṇeva saddamakaṃsu, siṅgālā bhītā palāyiṃsu. Te nivattitvā oloketā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ñatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tatheva saddamakaṃsu. Evaṃ yāvatatiyaṃ palāyitvā puna oloketā tesu ekassa pi anāgamanabhāvaṃ ñatvā: “Vajjhappattā ete bhavissanti” ti sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddaṃ karontesu pi na palāyiṃsu. Jeṭṭhakasiṅgālo rājānaṃ upagañchi, sesā siṅgālā sesānaṃ amaccānaṃ santikaṃ agamaṃsu. Upāyakusalo {1.265} rājā tassa attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā ḍaṃsitum okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya ḍaṃsamānaṃ hanukaṭṭhikena ākaḍḍhitvā yante pakkhipitvā viya gāḷhaṃ gaṇhi, nāgabalena raṇṇā hanukaṭṭhikena ākaḍḍhitvā gīvāya gāḷhaṃ gahitasīṅgālo attānaṃ mocetum asakkonto maraṇabhayatajjito mahāviraṇṇa viravi. Avasesā siṅgālā tassa taṃ aṭṭassaraṃ sutvā: “Ekena purisena suggahito bhavissati” ti amacce upasaṅkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe palāyiṃsu. Raṇṇo hanukaṭṭhikena daḷhaṃ katvā gahitasīṅgāle aparāparaṃ saṅcarante paṃsu sithilā ahosi. So pi siṅgālo maraṇabhayabhīto catūhi pādehi raṇṇo uparibhāge paṃsum apabyūhi, rājā paṃsuno sithilabhāvaṃ ñatvā siṅgālaṃ vissajjetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ saṅcaranto ubho hatthe ukkhipitvā āvāṭamukhavaṭṭiyaṃ olubba vātacchinnavalāhako viya nikkhamitvā ṭhito amacce assāsetvā paṃsum viyūhitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne aṭṭhāsi.

Tasmim samaye manussā ekaṃ matamanussaṃ āmakasusāne chaḍḍentā dvinnaṃ yakkhānaṃ sīmantarikāya chaḍḍesuṃ. Te yakkhā taṃ matamanussaṃ

bhājetum asakkontā: “Na mayam imam bhājetum sakkoma, ayam sīlavarājā dhammiko, esa no bhājetvā dassati, etassa santikam gacchāmā” ti tam matamanussam pāde gahetvā ākaḍḍhantā rañño santikam gantvā: “Deva, amhākam imam matakam bhājetvā dehī” ti āhamṣu. “Bho yakkhā, aham imam tumhākam bhājetvā dadeyyam, aparissuddho panamhi, nhāyissāmi tāvā” ti. Yakkhā corarañño ṭhapitam vāsitaudakam attano ānubhāvena āharitvā rañño nhānatthāya adamṣu. Nhatvā ṭhitassa samharitvā ṭhapite corarañño sātake āharitvā adamṣu, te nivāsetvā ṭhitassa catujjātiyagandhasamuggam āharitvā adamṣu, gandhe vilimpitvā ṭhitassa suvaṇṇasamugge maṇitālavaṇṇesu ṭhapitāni nānāpupphāni āharitvā adamṣu. Pupphāni piḷandhitvā ṭhitakāle: “Aññam kim karomā” ti pucchimsu. Rājā attano chātakākāram [1.266] dassesi, te gantvā corarañño sampāditam nānaggarasabhojanam āharitvā adamṣu, rājā nhātānulitto sumaṇḍitappasādhito nānaggarasabhojanam bhuñji. Yakkhā corarañño ṭhapitam vāsitaṭṭhāyāsu suvaṇṇabhikkhāreṇa suvaṇṇasarakena pi saddhim āharimsu. Athassa pānīyam pivitvā mukham vikkhāletvā hatthe dhovitvā ṭhitakāle corarañño sampāditam pañcasugandhikasuparibhāvitam tambūlam āharitvā adamṣu. Tam khāditvā ṭhitakāle: “Aññam kim karomā” ti pucchimsu. Gantvā corarañño ussāke nikkhittam maṅgalakhaggaṃ āharathāti. Tam-pi gantvā āharimsu. Rājā tam khaggaṃ gahetvā tam matamanussam ujukam ṭhapāpetvā matthakamajjhe asinā paharivā dve koṭṭhāse katvā dvinnam yakkhānam samavibhattam-eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggaṃ dhovitvā sannayhitvā aṭṭhāsi. Atha te yakkhā manussamaṃsam khāditvā suhitā hutvā tuṭṭhacittā: “Aññam te, mahārāja, kim karomā” ti pucchimsu. Tena hi tumhe attano ānubhāvena maṃ corarañño sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehesu patitṭhāpethāti. Te: “Sādhu devā” ti sampaṭicchitvā tathā akaṃsu.

Tasmim samaye corarājā alaṅkatasirigabbhe sirisayanapiṭṭhe nipanno niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaram pahari. So bhīto pabujjhivā dīpālokena sīlavamahārājānam sañjānitvā sayanā utthāya satim upaṭṭhapetvā ṭhito rājānam āha: “Mahārāja, evarūpāya rattiya gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse ṭhāne khaggaṃ sannayhitvā alaṅkatapaṭiyatto katham nāma tvaṃ imam sayanapiṭṭham āgatosī” ti. Rājā attano āgamanākāram sabbam vitthārato katesi. Tam sutvā corarājā samviggamānaso: “Mahārāja, aham manussabhūto pi samāno tumhākam guṇe na jānāmi, paresam lohitamaṃsakhādakehi pana kakkhalehi pharusehi

yakkhehi tava guṇā ñātā, na dānāhaṃ, narinda, {1.267} evarūpe sīlasampanne tayi dubbhissāmi” ti khaggaṃ ādāya sapathaṃ katvā rājānaṃ khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyaṃ utṭhite sūriye bheriṃ carāpetvā sabbaseniyo ca amaccabrāhmaṇagahapatike ca sannipātāpetvā tesāṃ purato ākāse puṇṇacandaṃ ukkhipanto viya sīlavaraṇṇo guṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānaṃ khamāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā: “Mahārāja, ito paṭṭhāya tumhākaṃ uppanno corūpaddavo mayhaṃ bhāro, mayā gahitārakkhā tumhe rajjaṃ karoṭhā” ti vatvā pesuññakārakassa āṇaṃ kāretvā attano balavāhanaṃ ādāya sakaraṭṭham-eva gato.

Sīlavarājā pi kho alaṅkatapaṭiyatto setacchattassa heṭṭhā sarabhapāḍake kañcanapallaṅke nisinno attano sampattiṃ oloketvā: “Ayaṅca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvitapaṭilābho mayi vīriyaṃ akaronte na kiñci abhavissa, vīriyabalena panāhaṃ naṭṭhañca imaṃ yasaṃ paṭilabhiṃ, amaccasahassassa ca jīvitadānaṃ adāsiṃ, āsacchedaṃ vata akatvā vīriyaṃ-eva kattabbaṃ. Katavīriyassa hi phalaṃ nāma evaṃ samijjhatī” ti cintetvā udānavasena imaṃ gāthamāha.

**1. Āsīsetheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, yathā icchiṃ tathā ahū ti.**

Tattha **āsīsetheva ti**: “Evāhaṃ vīriyaṃ ārabhanto imamhā dukkhā muccissāmi” ti attano vīriyabalena āsaṃ karotheva. **Na nibbindeyya paṇḍito** ti paṇḍito upāyakusalo yuttaṭṭhāne vīriyaṃ karonto: “Ahaṃ imassa vīriyassa phalaṃ na labhissāmi” ti na ukkaṇṭheyya, āsacchedaṃ kareyyā ti attho. **Passāmi vohaṃ attānaṃ**-ti ettha **vo** ti nipātamattaṃ, ahaṃ ajja attānaṃ passāmi. **Yathā icchiṃ tathā ahū** ti ahañhi āvāṇe nikhāto tamhā dukkhā muccitvā puna attano rajjasampattiṃ icchiṃ, so ahaṃ imaṃ sampattiṃ pattaṃ attānaṃ passāmi. Yathevāhaṃ pubbe icchiṃ, tatheva me attā jātoti.

Evaṃ bodhisatto: “Aho vata bho sīlasampannānaṃ vīriyaphalaṃ nāma samijjhatī” ti imāya gāthāya udānaṃ udānetvā yāvajīvaṃ puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā pi {1.268} **imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi**: “tadā paduṭṭhāmacco devadatto ahosi, amaccasahassaṃ buddhaparisa, sīlavamahārājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Mahāsīlavajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 52 Cūḷajanakajātakavaṇṇanā

Vāyame theva puriso ti idaṃ satthā jetavane viharanto
ossatṭhavīriyamevārabha kathesi. Tattha yaṃ vattabbaṃ, taṃ sabbaṃ
mahājanakajātaka (Ja. 539) āvi bhavissati.

Tassa taruṇarajje yeva sakalaṃ videharaṭṭhaṃ: “Ariṭṭhajanakaraṇṇo kira putto mahājanako nāma rājā rajjaṃ kāreti, so kira paṇḍito upāyakusalo, passissāma nan”-ti dassanattāya saṅkhubhitaṃ ahosi. Tato tato bahuṃ paṇṇākāraṃ gahetvā āgamiṃsu, nāgarā pi mahāchaṇaṃ sajjayiṃsu. Rājanivesane attharaṇādīni santharivā gandhadāmamālādāmādīni osāretvā vippakiṇṇalājākusumavāsadhūmagandhākāraṃ kāretvā nānappakāraṃ pānabhojanaṃ upaṭṭhāpesuṃ. Raṇṇo paṇṇākārattāya rajatasuvaṇṇabhājanādīsu anekappakārāni khādantiyabhojanīyamadhuphāṇitaphalādīni gahetvā [6.43] tattha tattha parivāretvā aṭṭhaṃsu. Ekato amaccamaṇḍalaṃ nisīdi, ekato brāhmaṇagaṇo, ekato seṭṭhi-ādayo nisīdiṃsu, ekato uttamarūpadharā nāṭakitthiyo nisīdiṃsu, brāhmaṇa pi sotthikārena mukhaṃgalikāni kathenti, naccagītādīsu kusalā naccagītādīni pavattayiṃsu, anekasatāni tūriyāni pavajjiṃsū. Tadā rājanivesanaṃ yugandharavātavegena paḥāṭā sāgarakucchi viya ekaninnādaṃ ahosi. Olokitolokitaṭṭhānaṃ kampaṭi. Atha mahāsatto setacchattassa heṭṭhā rājāsane nisinno va sakkasirisadisāṃ mahantaṃ sirivilāsaṃ oloketvā attano mahāsamudde katavāyāmaṃ anussari. Tassa: “Vīriyaṃ nāma kattabbayuttakaṃ, sacāhaṃ mahāsamudde vīriyaṃ nākarissaṃ, na imaṃ sampattiṃ alabhissaṃ”-ti taṃ vāyāmaṃ anussarantassa pīti uppajji.

Janakarājā pana setacchattassa heṭṭhā nisinno imaṃ gāthamāha.

**1. Vāyame theva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, udakā thalamubbhataṃ-ti.**

Tattha **vāyame thevā** ti vāyāmaṃ karotheva. **Udakā thalamubbhataṃ-ti**
udakato thalamuttiṇṇaṃ thale patiṭṭhitaṃ attānaṃ passāmīti.

Idhā pi ossatṭhavīriyo bhikkhu arahattaṃ patto, janakarājā sammāsambuddho
va ahoṣīti.

Cūḷajanakajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 53 Puṇṇapātijātakavaṇṇanā

Tattheva puṇṇā pātiyo ti idaṃ satthā jetavane viharanto visavāruṇim ārabha kathesi. Ekaṃ samayaṃ sāvattiyaṃ surādhuttā sannipatitvā mantayim̐su: “surāmūlaṃ no khīṇaṃ, kahaṃ nu kho labhissāmā” ti. Atheko kakkhaḷadhutto āha: “Mā cintayittha, attheko upāyo” ti. “Kataro upāyo nāmā” ti? “Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā maṭṭhasāṭakanivattho rājupaṭṭhānaṃ gacchati, mayaṃ surāpātiyaṃ visaññīkaraṇaṃ bhesajjaṃ pakkhipitvā āpānaṃ sajjetvā nisīditvā anāthapiṇḍikassa āgamanakāle ‘ito ehi mahāseṭṭhi’ ti pakkosivā taṃ suraṃ pāyetvā visaññībhūtaṃ aṅgulimuddikā ca sātake ca gahetvā surāmūlaṃ karissāmā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tathā katvā seṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā: “Sāmi, ito tāva āgacchatha, ^[1.269] ayaṃ amhākaṃ santike atimaṇāpā surā, thokaṃ pivitvā gacchathā” ti vadiṃsu. Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattiko samāno pi pana: “Ime dhutte pariggaṇhissāmī” ti tesaṃ āpānabhūmiṃ gantvā tesaṃ kiriyaṃ oloketvā: “Ayaṃ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā” ti ñatvā: “Ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmī” ti cintetvā āha: “hare duṭṭhadhuttā, tumhe ‘surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pakkhipitvā āgatāgate pāyetvā visaññī katvā vilumpissāmā’ ti āpānamaṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha, eko pi taṃ ukkhipitvā pivituṃ na ussahati. Sace ayaṃ ayojitā assa, imaṃ tumheva piveyyāthā” ti te dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano gehaṃ gantvā: “Dhuttehi katakāraṇaṃ tathāgatassa ārocessāmī” ti cintoṇo jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā: “Idāni tāva gahapati te dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesun”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasisetṭhi ahosi. Tadāpete dhuttā evam-eva sammantetvā suraṃ yojetvā bārāṇasisetṭhissa āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā evam-eva kathayim̐su. Seṭṭhi anattiko pi hutvā te pariggaṇhitukāmo gantvā tesaṃ kiriyaṃ oloketvā: “Idaṃ nāmete kātukāmā, palāpessāmi ne ito” ti cintetvā evamāha: “Bhonto, dhuttā suraṃ pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma ayuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchanto jānissāmi, tumhe idheva nisīdathā” ti rājupaṭṭhānaṃ gantvā paccāgañchi. Dhuttā: “Ito etha, sāmī” ti. So pi tattha gantvā bhesajjena saṃyojitā surāpātiyo oloketvā evamāha: “Bhonto dhuttā tumhākaṃ kiriyā mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūritāva ʾthitā, tumhe kevalaṃ suraṃ vaṇṇetha, na

pana pivatha. Sacāyaṃ manāpā assa, tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavitabban”-ti tesam manoratham bhindanto imam gāthamāha.

**1. Tatheva puṇṇā pātiyo, aññāyaṃ vattate kathā,
Ākāraṇena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti.**

Tattha {1.270} **tathevā** ti yathā mayā gamanakāle diṭṭhā, idāni pi imā surāpātiyo tatheva puṇṇā. **Aññāyaṃ vattate kathā** ti yā ayam tumhākaṃ surāvaṇṇanakathā vattati, sā aññāva abhūtā atacchā. Yadi hi esā surā manāpā assa, tumhe pi piveyyātha, upaḍḍhapātiyo avasisseyyum. Tumhākaṃ pana ekenā pi surā na pītā. **Ākāraṇena jānāmi** ti tasmā iminā kāraṇena jānāmi. **Na cāyaṃ bhaddikā surāti**: “Nevāyaṃ bhaddikā surā, visasaṃyojitāya etāya bhavitabban”-ti dhutte niggaṇhitvā yathā na puna evarūpaṃ karonti, tathā te tājjetvā vissajjesi.

So yāvajīvaṃ dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā dhuttā etarahi dhuttā, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosin”-ti.

Puṇṇapātijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 54 Kimphalajātakavaṇṇanā

Nāyaṃ rukkho durāruhā ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ phalakusalam upāsakaṃ ārabha katesi. Eko kira sāvatthivāsī kuṭumbiko buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅgham nimantevā attano ārāme nisīdāpetvā yāgukhajjakaṃ datvā uyyānapālam āṇāpesi: “Bhikkhūhi saddhim uyyāne vicaritvā ayyānaṃ ambādīni nānāphalāni dehī” ti. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā bhikkhūsanghamādāya uyyāne vicaranto rukkham ulloketvā: “Etaṃ phalam āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ”-ti jānāti. Yam so vadati, tam tatheva hoti. Bhikkhū gantvā tathāgatassa ārocesum: “Bhante, ayam uyyānapālo phalakusalo bhūmiyam tito va rukkham ulloketvā ‘etaṃ phalam āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ’-ti jānāti. Yam so vadati, tam tatheva hoti” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, ayam-eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe paṇḍitā pi phalakusalā yeva ahesun”-ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto satthavāhakule nibbattitvā vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjam karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniataviṃ patvā {1.271} aṭavimukhe thatvā sabbe manusse

sannipātāpetvā: “Imissā aṭaviyā visarukkḥā nāma honti, visapattāni, visapupphāni, visaphalāni, visamadhūni honti yeva, pubbe tumhehi aparibhuttaṃ, yaṃ kiñci pattaṃ vā pupphaṃ vā phalaṃ vā pallavaṃ vā maṃ aparipucchitvā mā khādathā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā aṭaviṃ otarīmsu. Aṭavimukhe ca ekasmiṃ gāmadvāre kiṃphalarukkho nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapupphaphalāni sabbāni ambasadisāneva honti. Na kevalaṃ vaṇṇasaṇṭhānatova, gandharasehipissa āmapakkāni phalāni ambaphalasadisāneva, khāditāni pana halāhalavisāṃ viya taṅkhaṇaṇṇeva jīvitakkhayaṃ pāpenti. Purato gacchantā ekacce lolapurisā: “Amburukkho ayan”-ti saññāya phalāni khādiṃsu, ekacce: “Satthavāhaṃ pucchitvāva khādissāmā” ti hatthena gahetvā aṭṭhaṃsu. Te satthavāhe āgate: “Ayya, imāni ambaphalāni khādāmā” ti pucchiṃsu. Bodhisatto: “Nāyaṃ ambarukkho” ti ñatvā: “Kiṃ phalarukkho nāmesa, nāyaṃ ambarukkho, mā khāditthā” ti vāretvā ye khādiṃsu. Te pi vamaṇṇetvā catumadhuraṃ pāyetvā niroge akāsi.

Pubbe pana imasmiṃ rukkkhamūle manussā nivāsaṃ kappetvā: “Ambaphalānī” ti saññāya imāni visaphalāni khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti. Punadivase gāmaṃvāsino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaḍḍetvā sakaṭehi saddhiṃ yeva sabbāṃ tesaṃ santakaṃ gahetvā gacchanti. Te taṃ divasaṃ-pi aruṇuggamanakāle yeva: “Mayhaṃ balibaddo bhavissati, mayhaṃ sakaṭaṃ, mayhaṃ bhaṇḍaṃ”-ti vegena taṃ rukkkhamūlaṃ gantvā manusse niroge disvā: “Kathaṃ tumhe imaṃ rukkhaṃ ‘nāyaṃ ambarukkho’ ti jānitthā” ti pucchiṃsu. Te: “Mayaṃ na jānāma, satthavāhajeṭṭhako no jānāti” ti āhaṃsu. Manussā bodhisattaṃ pucchiṃsu: “Paṇḍita, kinti katvā tvaṃ imassa rukkhassa anambarukkhabhāvaṃ aññāsi” ti? So: “Dvīhi kāraṇehi aññāsin”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nāyaṃ {1.272} rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
Ākāraṇena jānāmi, nāyaṃ sāduphalo dumo ti.**

Tattha **nāyaṃ rukkho durāruho** ti ayaṃ visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā ṭhapitanisṇe viya sukhenārohituṃ sakkāti vadati. **Na pi gāmato ārakā** ti gāmato dūre ṭhito pi na hoti, gāmadvāre ṭhitoyevā ti dīpeti. **Ākāraṇena jānāmi** ti iminā duvidhena kāraṇenāhaṃ imaṃ rukkhaṃ jānāmi. Kinti? **Nāyaṃ sāduphalo dumo** ti. Sace hi ayaṃ madhuraphalo ambarukkho abhavissa, evaṃ sukhāruḷhe avidūre ṭhite etasmiṃ ekam-pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa.

Evam aham attano nāṇena paricchinditvā imassa visarukkhabhāvaṃ aññāsinti mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi: “Evam, bhikkhave, pubbe paṇḍitā pi phalakusalā ahesun”-ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “taḍā parisā buddhapaṇḍitā ahesuṃ, satthavāho pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kimphalajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 55 Pañcāvudhajātakavaṇṇanā

Yo alīnena cittenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā āmantetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossaṭṭhavīriyosī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhagavā” ti vutte: “Bhikkhu pubbe paṇḍitā vīriyaṃ kātuṃ yuttaṭṭhāne vīriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti. Tassa nāmaggaṇadivase aṭṭhasate brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni pucchimsu. Lakkhaṇakusalā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ disvā: “Puññasampanno, mahārāja, kumāro tumhākaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākaṇḍo jambudīpe aggapuriso bhavissati” ti byākarimsu. Rājā brāhmaṇānaṃ {1.273} vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhanto: “Pañcāvudhakumāro” ti nāmaṃ akāsi. Atha naṃ viññutaṃ patvā soḷasavassuddese ṭhitāṃ rājā āmantetvā: “Tāta, sippaṃ uggaṇhāhi” ti āha. “Kassa santike uggaṇhāmi, devā” ti? “Gaccha, tāta, gandhāraraṭṭhe takkasilanagare disāpāmokkhassa ācariyassa santike uggaṇha, idaṇcassa ācariyabhāgaṃ dajjeyyāsi” ti sahaṣsaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ sikkhitvā ācariyena dinnāṃ pañcāvudhaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā takkasilanagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho bārāṇasimaggaṃ paṭipajji.

So antarāmagge silesalomayakkhena nāma adhiṭṭhitāṃ ekaṃ aṭaviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe manussā disvā: “Bho māṇava, mā imaṃ aṭaviṃ pavisa, silesalomayakkho nāmettha atthi, so diṭṭhadiṭṭhe manusse jīvitakkhayaṃ pāpeti” ti vārayimsu. Bodhisatto attānaṃ takkento asambhītakesarasīho viya aṭaviṃ pāvisi yeva. Tasmīṃ aṭavimajjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūṭāgāramattaṃ sīsaṃ pattappamaṇāni akkhīni, dakalimakulaṃ mattā dve dāṭhā

ca māpetvā setamukho kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā bodhisattassa attānaṃ dassetvā: “Kahaṃ yāsi, tiṭṭha bhakkhosi me” ti āha. Atha naṃ bodhisatto: “Yakkha, ahaṃ attānaṃ takketvā idha pavīṭṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagaccheyyāsi. Visapītena hi sarena taṃ vijjhivā ettheva pātesāmi” ti santajjetvā halāhalavisapītaṃ saraṃ sannayhitvā muñci, so yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññaṃ, tato aññanti evaṃ paññāsa sare muñci, sabbe tassa lomesu yeva allīyimsu. Yakkho sabbe pi te sare phoṭetvā attano pādamūle yeva pātetvā bodhisattaṃ upasaṅkami.

Bodhisatto puna pi taṃ tajjetvā khaggaṃ kaḍḍhitvā pahari, tettiṃsaṅgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi. Atha naṃ kaṇayena pahari, so pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ṇatvā muggarena pahari, so pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ṇatvā kunteṇa pahari, so pi lomesu yeva allīyi. Tassa allīnabhāvaṃ ṇatvā: “Bho yakkhana, te ahaṃ ‘pañcāvudhakumāro {1.274} nāmā’ ti sutapubbo, ahaṃ tayā adhiṭṭhitaṃ aṭaviṃ pavisanto na dhanuādīni takketvā pavīṭṭho, attānaṃ yeva pana takketvā pavīṭṭho, ajja taṃ pothetvā cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmi” ti unnādentō attānaṃ takketvā dakkhiṇahatthena yakkhaṃ pahari, hattho lomesu yeva allīyi. Vāmahatthena pahari, so pi allīyi. Dakkhiṇapādena pahari, so pi allīyi. Vāmapādena pahari, so pi allīyi. “Sīsena taṃ pothetvā cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmi” ti sīsena pahari, tam-pi lomesu yeva allīyi. So pañcoḍḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjō va ahoṣi.

Yakkho cintesi: “Ayaṃ eko purisaṣiḥo purisājānīyo, na purisamattova, mādisena nāmassa yakkhena gahitassa santāsamattam-pi na bhavissati, mayā imaṃ maggaṃ hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyati” ti. So taṃ khādituṃ avisahanto: “Kasmā nu kho, tvaṃ māṇava, maraṇabhayaṃ na bhāyasi” ti pucchi. “Kiṃkāraṇā, yakkha, bhāyissāmi. Ekasmiṃhi attabhāve ekaṃ maraṇaṃ niyatam-eva, apica mayhaṃ kucchimhi vajirāvudhaṃ atthi. Sace maṃ khādissasi, taṃ āvudhaṃ jīrāpetuṃ na sakkhissasi, taṃ te antāni khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ pāpessati. Iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenāhaṃ na bhāyāmi” ti. Idam kira bodhisatto attano abbhantare ṇāṇāvudhaṃ sandhāya kathesi. Taṃ sutvā yakkho cintesi: “Ayaṃ māṇavo saccam-eva bhaṇati, imassa purisaṣihassa sarīrato muggabījāmatam-pi maṃsakhaṇḍaṃ mayhaṃ kucchi jīretuṃ na sakkhissati, vissajjessāmi naṃ”-ti maraṇabhayaṭajjito bodhisattaṃ vissajjetvā: “Māṇava, purisaṣiḥo tvaṃ, na te ahaṃ maṃsaṃ khādissāmi, tvaṃ ajja rāhumukhā

muttacando viya mama hatthato mucchitvā ñātisuhajjamaṇḍalam tosentō yāhī” ti āha.

Atha naṃ bodhisatto āha: “yakkha, ahaṃ tāva gacchissāmi, tvaṃ pana pubbe pi akusalam katvā luddo lohitapāṇi pararuhiramaṃsabhakkho yakkho hutvā nibbatto. Sace idhā pi {1.275} thatvā akusalam-eva karissasi, andhakārā andhakāram-eva gamissasi, maṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalam kātuṃ, pāṇātipātakammaṃ nāma niraye tiracchānayaṇiyaṃ pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbattanibbattaṭṭhāne appāyukasaṃvattanikaṃ hotī” ti evamādinā nayena pañcannaṃ dussīlyakammānaṃ ādīnavaṃ, pañcannaṃ sīlānaṃ ānisaṃsaṅca kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tajjetvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanaṃ katvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā tassā yeva naṃ aṭaviyā balipaṭiggāhakaṃ devataṃ katvā appamādena ovaḍitvā aṭavito nikkhamitvā aṭavimukhe manussānaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho bārāṇasīṃ gantvā mātāpitara disvā aparabhāge rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kārento dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā pi imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo alīnena cittena, alīnamanaso nara,
Bhāveti kusalam dhammaṃ, yogakkhemassa pattiyaṃ,
Pāpuṇe anupubbena, sabbasaṃyojanakkhayaṇ-ti.**

Tatrāyaṃ piṇḍatto: yo puriso alīnena asaṃkuṭitena cittena pakatiyā pi alīnamano alīnajiḥāsaya va hutvā anavajjaṭṭhena kusalam sattatiṃ sabodhipakkhiyabhedaṃ dhammaṃ bhāveti vaḍḍheti, visālena cittena vipassanaṃ anuyuñjati catūhi yogehi khemassa nibbānassa pattiyaṃ, so evaṃ sabbasaṅkhāresu: “Aniccaṃ dukkhaṃ anattā” ti tilakkhaṇaṃ āropetvā taruṇavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhipakkhiyadhamme bhāvento anupubbena ekasaṃyojanam-pi anavasesetvā sabbasaṃyojanakkhayaḥkarassa catutthamaggassa pariyoṣāne uppannattā: “Sabbasaṃyojanakkhayaṇ” ti saṅkhyāṃ gataṃ arahattaṃ pāpuṇeyyāti.

Evaṃ satthā arahattena dhammadeśanāya kūṭaṃ gahetvā matthake cattāri saccāni pakāsesi, saccapariyoṣāne so bhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā yakkho aṅgulimālo ahoṣi, pañcāvudhakumāro pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Pañcāvudhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 56 Kañcanakkhandhajātakavaṇṇanā

Yo {1.276} **pahaṭṭhena cittenā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ bhikkhū ārabha kthesi. Eko kira sāvatthivāsī kulaputto satthu dhammaḍḍesaṇaṃ sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbaji. Athassa ācariyupajjhāyā: “Āvuso, ekavidhena sīlaṃ nāma, duvidhena, tividhena, catubbidhena, pañcavidhena, chabbidhena, sattavidhena, aṭṭhavidhena, navavidhena, dasavidhena, bahuvidhena sīlaṃ nāma. Idaṃ cūlasīlaṃ nāma, idaṃ majjhimasīlaṃ nāma, idaṃ mahāsīlaṃ nāma. Idaṃ pātimokkhasaṃvarasīlaṃ nāma, idaṃ indriyasaṃvarasīlaṃ nāma, idaṃ ājīvapārisuddhisīlaṃ nāma, idaṃ paccayapaṭisevanasīlaṃ nāma” ti sīlaṃ ācikkhanti. So cintesi: “Idaṃ sīlaṃ nāma atibahu, ahaṃ ettakaṃ samādāya vattituṃ na sakkhissāmi, sīlaṃ pūretuṃ asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ gihī hutvā dānādīni puññāni ca karissāmi, puttadāraṇca posessāmī” ti. Evaṇca pana cintetvā: “Bhante, ahaṃ sīlaṃ rakkhituṃ na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, ahaṃ hīnāyāvattissāmi, tumhākaṃ pattacīvaraṃ gaṇhathā” ti āha.

Atha naṃ āhaṃsu: “Āvuso evaṃ sante dasabalaṃ vanditvā yāhī” ti te taṃ ādāya satthu santikaṃ dhammasabhaṃ agamaṃsu. Satthā disvāya: “Kiṃ, bhikkhave, anatthikaṃ bhikkhū ādāya āgatatthā” ti āha. Bhante, ayaṃ bhikkhu: “Ahaṃ sīlaṃ rakkhituṃ na sakkhissāmi” ti pattacīvaraṃ niyyādeti, atha naṃ mayaṃ gahetvā āgatamhāti. “Kasmā pana tumhe, bhikkhave, imassa bhikkhuno bahuṃ sīlaṃ ācikkhatha. Yattakaṃ esa rakkhituṃ sakkoti, tattakam-eva rakkhissati. Ito paṭṭhāya tumhe etaṃ mā kiñci avacuttha, ahamettha kattabbaṃ jānissāmi, ehi tvaṃ bhikkhu, kiṃ te bahunā sīlena, tīṇi yeva sīlāni rakkhituṃ sakkhissasī” ti? “Rakkhissāmi, bhante” ti. Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvāraṃ vacīdvāraṃ manodvāranti tīṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakammaṃ kari, mā vācāya, mā manasā. “Gaccha mā hīnāyāvatti, imāni tīṇi yeva sīlāni rakkhā” ti. Ettāvata so bhikkhu tuṭṭhamānaso: “Sādhu, bhante, rakkhissāmi imāni tīṇi sīlāni” ti satthāraṃ vanditvā ācariyupajjhāyehi saddhim yeva agamāsi. So tāni tīṇi sīlāni pūrento va aññāsi: “Ācariyupajjhāyehi mayhaṃ ācikkhitaṃ sīlaṃ-pi ettakam-eva, te pana attano abuddhabhāvena maṃ bujjhāpetuṃ nāsakkhimsu, sammāsambuddho {1.277} attano buddhasubuddhatāya

anuttaradhammarājatāya ettakaṃ sīlaṃ tīsu yeva dvāresu pakkhipitvā maṃ gaṇhāpesi, avassayo vata me satthā jāto” ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā katipāheneva arahatte patiṭṭhāsi.

Taṃ pavattiṃ ṇatvā dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso, taṃ kira bhikkhuṃ ‘bahusīlāni rakkhituṃ na sakkomī’ ti hīnāyāvattantaṃ sabbāni sīlāni tīhi koṭṭhāsehi saṅkhipitvā gāhāpetvā satthā arahattaṃ pāpesi, aho buddhānaṃ balaṃ nāma acchariyaṃ”-ti buddhaguṇe kathentā nisīdimsu. Atha satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuco viya hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṃ kañcanakkhandhaṃ labhitvā ukkhipituṃ asakkontā vibhāgaṃ katvā ukkhipitvā agamaṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake kassako ahosi. So ekadivasaṃ aññatarasmiṃ chaḍḍitagāmake khetto kasim kasati. Pubbe ca tasmiṃ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattapariṇāhaṃ catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandhaṃ nidahitvā kalamakāsi. Tasmiṃ bodhisattassa naṅgalaṃ lagitvā aṭṭhāsi. So: “Mūlasantānakaṃ bhavissati” ti paṃsuṃ viyūhanto taṃ disvā paṃsunā paṭicchādetvā divasaṃ kasitvā atthaṅgate sūriye yuganaṅgalādīni ekamante nikkhipitvā: “Kañcanakkhandhaṃ gaṇhitvā gacchissāmī” ti taṃ ukkhipituṃ nāsakki. Asakkonto nisīditvā: “Ettakaṃ kucchibharaṇāya bhavissati, ettakaṃ nidahitvā ṭhapessāmi, ettakena kammante payojessāmi, ettakaṃ dānādipuñṇakiriyaṃ bhavissati” ti cattāro koṭṭhāse akāsi. Tassevaṃ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya ahosi. So taṃ ukkhipitvā gharaṃ netvā catudhā vibhajitvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Iti bhagavā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo {1.278} pahaṭṭhena cittena, pahaṭṭhamanaso naro,
Bhāveti kusalaṃ dhammaṃ, yogakkhemassa pattiyaṃ,
Pāpuṇe anupubbena, sabbasaṃyojanakkhayaṃ-ti.**

Tattha **pahaṭṭhenā** ti vinīvaraṇena. **Pahaṭṭhamanaso** ti tāya eva vinīvaraṇatāya pahaṭṭhamānaso, suvaṇṇaṃ viya pahaṃsitvā samujjotitasappabhāsacitto hutvā ti attho.

Evam satthā arahattakūṭena desanam niṭṭhāpetvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā kañcanakkhandhaladdhapuriso aham-eva ahoṣin”-ti.

Kañcanakkhandhajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 57 Vānarindajātakavaṇṇanā

Yassete caturro dhammā ti idam satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanam ārabba kathesi. Tasmiñhi samaye satthā: “Devadatto vadhāya parisakkatī” ti sutvā: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yeva, tāsamattam-pi pana kātum nāsakkhī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kapiyoniyam nibbattitvā vuḍḍhimanvāya assapotakappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati. Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi ambapanasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā dīpakassa orato nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi, tasmim nipatati, tato uppatitvā tasmim dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni khādītva sāyam teneva upāyena paccāgantvā attano vasanaṭṭhāne vasitvā punadivase pi tatheva karoti. Iminā niyāmena tattha vāsam kappeti.

Tasmim pana kāle eko kumbhīlo sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa bhariyā bodhisattam aparāparam gacchantam disvā bodhisattassa hadayamaṁse dohaḷam {1.279} uppādetvā kumbhīlam āha: “mayham kho, ayya, imassa vānarindassa hadayamaṁse dohaḷo uppanno” ti. Kumbhīlo: “Sādhu, bhadde, lacchasī” ti vatvā: “Ajja tam sāyam dīpakato āgacchantam-eva gaṇhissāmī” ti gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji.

Bodhisatto divasam caritvā sāyanhasamaye dīpake ṭhito va pāsāṇam oloketvā: “ayam pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kim nu kho kāraṇan”-ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṇca pāsāṇappamāṇaṇca suvavatthāpitam-eva hoti. Tenassa etadahosi: “Ajja imissā nadiyā udakam neva hāyati, na ca vaḍḍhati, atha ca panāyam pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayham gahaṇatthāya kumbhīlo nipanno” ti. So: “Vīmaṁsāmi tāva nan”-ti tattheva ṭhatvā pāsāṇena saddhim kathento viya: “Bho pāsāṇā” ti vatvā paṭivacanam alabhanto yāvatatiyam: “Bho pāsāṇā” ti āha. Pāsāṇo kim paṭivacanam dassati. Puna pi vānaro: “Kim bho pāsāṇa, ajja mayham paṭivacanam na deṣī” ti āha.

Kumbhīlo: “Addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dānissa paṭivacanan”-ti cintetvā: “Kiṃ, bho vānarindā” ti āha. “Kosi tvaṇ”-ti? “Ahaṃ kumbhīlo” ti. “Kimatthaṃ ettha nipannosi” ti? “Tava hadayamaṃsaṃ patthayamāno” ti. Bodhisatto cintesi: “Añño me gamanamaggo natthi, ajja mayā esa kumbhīlo vañcetaḥ” ti. Atha naṃ evamāha: “Samma kumbhīla, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakāle gaṇhāhi” ti. Kumbhīlānañhi mukhe vivaṭe akkhīni nimmīlanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakketvā mukhaṃ vivari, athassa akkhīni pithīyimsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimmīletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṃ ñatvā dīpakā uppatito gantvā kumbhīlassa matthake akkamitvā tato uppatito vijjulatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi.

Kumbhīlo taṃ acchariyaṃ disvā: “Iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan”-ti cintetvā: “Bho vānarinda, imasmiṃ loke catūhi dhammehi samannāgato {1.280} puggalo paccāmitte adhibhavati. Te sabbe pi tuyhaṃ abbhantare atthi maññe” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yassete caturo dhammā, vānarinda yathā tava,
Saccaṃ dhammo dhiti cāgo, diṭṭhaṃ so ativattatī ti.**

Tattha **yassā** ti yassa kassaci puggalassa. **Ete** ti idāni vattabbe paccakkhato niddisati. **Caturo dhammā** ti cattāro guṇā. **Saccan**-ti vacīsaccaṃ, “mama santikaṃ āgamissāmi” ti vatvā musāvādaṃ akatvā āgatoyevā ti etaṃ te vacīsaccaṃ. **Dhammo** ti vicāraṇapaññā, “evaṃ kate idaṃ nāma bhavissatī” ti esā te vicāraṇapaññā atthi. **Dhiti** ti abbocchinnaṃ vīriyaṃ vuccati, etaṃ-pi te atthi. **Cāgo** ti attapariccāgo, tvaṃ attānaṃ pariccajitvā mama santikaṃ āgato. Yaṃ panāhaṃ gaṇhituṃ nāsakkhim, mayhamevesa doso. **Diṭṭhan**-ti paccāmittaṃ. **So ativattatī** ti yassa puggalassa yathā tava, evaṃ ete cattāro dhammā atthi, so yathā maṃ ajja tvaṃ atikkanto, tatheva attano paccāmittaṃ atikkamati abhibhavatīti.

Evaṃ kumbhīlo bodhisattaṃ pasaṃsitvā attano vasaṭṭhānaṃ gato.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkiyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kumbhīlo devadatto ahosi, bhariyāssa ciñcamāṇavikā, vānarindo pana aham-eva ahosin”-ti.

Vānarindajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 58 Tayodhammajātakavaṇṇanā

Yassa ete tayo dhammā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanamevārabba kathesi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente devadatto vānarayoniyaṃ nibbattitvā himavantappadese yūthaṃ pariharanto attānaṃ paṭicca jātānaṃ vānarapotakānaṃ: “Vuḍḍhippattā ime yūthaṃ parihareyyun”-ti bhayena dantehi ḍaṃsitvā tesāṃ {1.281} bījāni uppāṭeti. Tadā bodhisatto pi taññeva paṭicca ekissā vānariyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha sā vānarī gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ṇatvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā aññaṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā bodhisattaṃ vijāyi. So vuḍḍhimanvāya viññutaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasāṃ mātaraṃ pucchi: “Amma, mayhaṃ pitā kahan”-ti? “Tāta, asukasmīṃ nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharanto vasatī” ti. “Amma, tassa maṃ santikaṃ nehi” ti. “Tāta, na sakkā tayā pitu santikaṃ gantuṃ. Pitā hi te attānaṃ paṭicca jātānaṃ vānarapotakānaṃ yūthapariharaṇabhayena dantehi ḍaṃsitvā bījāni uppāṭeti” ti. “Amma, nehi maṃ tattha, ahaṃ jānissāmī” ti. Sā puttaṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi.

So vānaro attano puttaṃ disvāva: “Ayaṃ vaḍḍhanto mayhaṃ yūthaṃ pariharitūṃ na dassati, idāneva māretabbo” ti: “Etaṃ ālīnganto viya gālhaṃ pīletvā jīvitaṃ khamayaṃ pāpessāmī” ti cintetvā: “Ehi, tāta, ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatosī” ti bodhisattaṃ ālīnganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi naṃ nippīlesi, athassa aṭṭhīni bhijjanākārappattāni ahesuṃ. Athassa etadahosi: “Ayaṃ vaḍḍhanto maṃ māressati, kena nu kho upāyena puretarāññeva māreyyan”-ti. Tato cintesi: “Ayaṃ avidūre rakkhasapariggahito saro atthi, tattha naṃ rakkhasena khādāpessāmī” ti. Atha naṃ evamāha: “Tāta, ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemī, ajjeva taṃ rājānaṃ karomī, asukasmīṃ nāma ṭhāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo, tisso uppaliniyo, pañca paduminiyo ca pupphanti, gaccha, tato pupphāni āharā” ti. So: “Sādhu, tāta, āharissāmī” ti gantvā sahasā anotaritvā samantā padaṃ paricchindanto otiṇṇapadaññeva addasa, na uttiṇṇapadaṃ. So: “Iminā sarena rakkhasapariggahitena bhavitaḍḍhaṃ, mayhaṃ pitā attanā māretuṃ asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo bhavissati, {1.282} ahaṃ imaṃca saraṃ na otarissāmi, pupphāni ca gahessāmī” ti nirudakaṭṭhānaṃ gantvā vegaṃ gahetvā uppatitvā parato gacchanto nirudake okāse ṭhitāneva dve pupphāni gahetvā paratīre pati. Paratīrato pi orimatīraṃ āgacchanto tenevupāyena dve gaṇhi.

Evam ubhosu passesu rāsim karonto pupphāni ca gaṇhi, rakkhasassa ca āṇaṭṭhānaṃ na otarī.

Athassa: “Ito uttari ukkhipituṃ na sakkhissāmī” ti tāni pupphāni gahetvā ekasmiṃ ṭhāne rāsim karontassa so rakkhaso: “Mayā ettakaṃ kālaṃ evarūpo paññavā acchariyapuriso na diṭṭhapubbo, pupphāni ca nāma yāvadicchakaṃ gahitāni, mayhañca āṇaṭṭhānaṃ na otarī” ti udakaṃ dvidhā bhindanto udakato utṭhāya bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Vānarinda, imasmim loke yassa tayo dhammā atthi, so paccāmittaṃ abhibhavati, te sabbe pi tava abbhantare atthi maññe” ti vatvā bodhisattassa thutiṃ karonto imaṃ gāthamāha.

**1. Yassa ete tayo dhammā, vānarinda yathā tava,
Dakkhiyaṃ sūriyaṃ paññā, diṭṭhaṃ so ativattatī ti.**

Tattha **dakkhiya**-ti dakkhabhāvo, sampattabhayaṃ vidhamituṃ jānanapaññāya sampayuttauttamavīriyassetam nāmaṃ. **Sūriya**-ti sūrabhāvo, nibbhayabhāvassetam nāmaṃ. **Paññā** ti paññāpadaṭṭhānāya upāyapaññāyetaṃ nāmaṃ.

Evam so dakarakkhaso imāya gāthāya bodhisattassa thutiṃ katvā: “Imāni pupphāni kimatthaṃ harasī” ti pucchi. “Pitā maṃ rājānaṃ kātukāmo, tena kāraṇena harāmī” ti. “Na sakkā tādisena uttamapurisena pupphāni vahituṃ ahaṃ vahissāmī” ti ukkhipitvā tassa pacchato pacchato agamāsi. Athassa pitā dūrato va taṃ disvā: “Ahaṃ imaṃ ‘rakkhasabhattaṃ bhavissatī’ ti pahiṇim, so dānesa rakkhasaṃ pupphāni gāhāpento āgacchati, idānimhi naṭṭho” ti cinto sattaḍḍhā hadayaphālaṇaṃ {1.283} patvā tattheva jīvitakkhayaṃ patto. Sesavānarā sannipatitvā bodhisattaṃ rājānaṃ akāmsu.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā yūthapati devadatto ahosi, yūthapatiputto pana aham-eva ahosi”-ti.

Tayodhammajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 59 Bherivādakajātakavaṇṇanā

Dhame dhame ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhagavā” ti vutte: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva dubbaco, pubbe pi dubbacoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati. So: “Bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhan”-ti sutvā: “Samajjamaṇḍale bheriṃ vādetvā dhanāṃ āharissāmi” ti puttaṃ ādāya tattha gantvā bheriṃ vādetvā bahudhanaṃ labhi. So taṃ ādāya attano gāmaṃ gacchanto corāṭaviṃ patvā puttaṃ nirantaraṃ bheriṃ vādettaṃ vāresi: “Tāta, nirantaraṃ avādetvā maggapaṭipannassa issarassa bheriṃ viya antarantārā vādehi” ti so pitarā vāriyamāno pi: “Bherisaddeneva core palāpessāmi” ti vatvā nirantaram-eva vādesi. Corā paṭhamaññeva bherisaddaṃ sutvā: “Issarabherī bhavissati” ti palāyitvā ati viya ekābaddhaṃ saddaṃ sutvā: “Nāyaṃ issarabherī bhavissati” ti āgantvā upadhārentā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpiṃsu. Bodhisatto: “Kicchena vata no laddhaṃ dhanāṃ ekābaddhaṃ katvā vādetto nāsesi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Dhame dhame nātidhame, atidhantañhi pāpakaṃ,
Dhantena hi sataṃ laddhaṃ, atidhantena nāsitan-ti.**

Tattha {1.284} **dhame dhame** ti dhameyya no na dhameyya, bheriṃ vādeyya no na vādeyya ti attho. **Nātidhame** ti atikkamitvā pana nirantaram-eva katvā na vādeyya. Kimkāraṇā? **Atidhantañhi pāpakaṃ**, nirantaraṃ bherivādanaṃ idāni amhākaṃ pāpakaṃ lāmakāṃ jātāṃ. **Dhantena hi sataṃ laddhaṃ**-ti nagare dhamantena bherivādanena kahāpaṇasataṃ laddhaṃ. **Atidhantena nāsitan**-ti idāni pana me puttena vacanaṃ akatvā yadidaṃ aṭaviyaṃ atidhantaṃ, tena atidhantena sabbaṃ nāsitanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā putto dubbacabhikkhu ahosi, pitā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Bherivādakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 60 Saṅkhadhamajātakavaṇṇanā

Dhame dhame ti idaṃ satthā jetavane viharanto dubbacamevārabha kathesi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto saṅkhadhamakakule nibbattitvā bārāṇasiyaṃ nakkhatte ghuṭṭhe pitaraṃ ādāya saṅkhadhamanakammaṇa dhanāṃ labhitvā āgamanakāle corāṭaviyaṃ pitaraṃ nirantaraṃ saṅkhaṃ dhamantaṃ vāresi. So: “Saṅkhasaddena core palāpessāmi” ti nirantaram-eva dhami, corā purimanayeneva āgantvā vilumpiṃsu. Bodhisatto purimanayeneva gāthaṃ abhāsi:

**1. Dhame dhame nātidhame, atidhantañhi pāpakam,
Dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhamī dhaman-ti.**

Tattha **te tāto vidhamī dhaman**-ti te saṅkham dhamitvā laddhabhoge mama
pitā punappunam dhamanto vidhami viddhamsesi vināsesīti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam
samodhānesi: “tadā pitā dubbacabhikkhu ahosi, putto panassa aham-eva ahosin”-
ti.

Saṅkhadhamajātakavaṇṇanā dasamā

Āsīsavaggo chaṭṭho

Tassuddānam:

**Mahāsīlavajanakam, puṇṇapāti ca kiṃphalam,
Pañcāvudhakañcanakkhandham, vānarindam tayodhammam,
Bherivādasasāṅkhadhamanti.**

7. Itthivaggo

Ja 61 Asātamantajātakavaṇṇanā

Asā {1.285} **lokitthiyo nāmā** ti idam satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitam
bhikkhum ārabha kathesi. Tassa vatthu ummādanāyake (Ja. 527) āvi
bhavissati.

*So kirekadivasam sāvattiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ
uttamarūpadharam itthim oloketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṃ nivattetuṃ
asakkonto vihāram-eva āgantvā tato paṭṭhāya sallaviddho viya rāgāturo
bhantamigapaṭibhāgo kiso dhamanīsanthatagatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto
anabhirato ekiriyaṃpathe pi cittassādam alabhanto ācariyavattādīni pahāya
uddesaparipucchākammaṭṭhānānuyogarahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi:
“Pubbe tvaṃ, āvuso, santindriyo vipasannamukhavaṇṇo, idāni no tathā, kiṃ
[5.210] nu kho kāraṇaṃ”-ti puṭṭho, “āvuso, anabhiratomhī” ti āha. Atha nam te:
“Abhiramāvuso, sāsane, buddhuppādo nāma dullabho, tathā
saddhammassavanam manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābham
paṭilābhivā dukkhassantakiriyaṃ patthayamāno assumukham nātijanam
pahāya saddhāya pabbajitvā kiṃkāraṇā kilesavasam yāsi, kilesā nāmete*

gaṇḍupādakapāṇakam upādāya sabbabālaṇasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā, te pi appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṇkalūpamā kāmā, maṁsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṅḡarakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā, aggikkhandhūpamā kāmā, tvaṁ nāma evarūpe buddhasāsane pabbajitvā evaṁ anattakārakānaṁ kilesānaṁ vasaṁ gatosī” ti ovaḍitvā attano kathaṁ gāhāpetuṁ asakkontā satthu santikaṁ dhammasabhaṁ netvā: “Kiṁ, bhikkhave, anicchamānakam bhikkhuṁ ānayitthā” ti vutte, “bhante, ayaṁ kira bhikkhu ukkaṇṭhito” ti āhaṁsu.

Taṁ pana bhikkhuṁ satthā: “Bhikkhu itthiyo nāma asātā asatiyo lāmikā pacchimikā, tvaṁ evarūpaṁ lāmikaṁ itthiṁ nissāya kasmā ukkaṇṭhitosī” ti vatvā atītaṁ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṁ brahmadatte rajjaṁ kārente bodhisatto gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṁ brāhmaṇakule nibbattitvā viññutaṁ patto tīsu vedesu sabbasippesu ca nipphattiṁ patto disāpāmokkho ācariyo ahosi. Tadā bārāṇasiyaṁ ekasmiṁ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggim gahetvā anibbāyantaṁ ṭhapayim̐su. Atha naṁ brāhmaṇakumāraṁ soḷasavassakāle mātāpitara āhaṁsu: “Putta, mayaṁ tava jātadivase aggim gahetvā ṭhapayimha. Sace brahmalokaparāyaṇo bhavitukāmo, tvaṁ aggim ādāya araṇṇaṁ pavisitvā aggim bhagavantaṁ namassamāno brahmalokaparāyaṇo hohi. Sace agāraṁ ajjhāvasitukāmo, takkasilāṁ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṁ uggaṇḍhitvā kuṭumbaṁ saṇṭhapehī” ti. Māṇavo: “Nāhaṁ sakkhissāmi araṇṇe aggim paricarituṁ, kuṭumbam-eva saṇṭhapesāmi” ti mātāpitara vanditvā ācariyabhāgaṁ sahaṁsaṁ gahetvā takkasilāṁ gantvā sippaṁ uggaṇḍhitvā paccāgamāsi.

Mātāpitara panassa anattikā gharāvāsena, araṇṇe aggim paricarāpetukāmā honti. Atha naṁ mātā itthīnaṁ dosaṁ dassetvā araṇṇaṁ pesetukāmā: “So ācariyo paṇḍito byatto sakkhissati me puttassa itthīnaṁ dosaṁ kathetun”-ti cintetvā āha: “uggahitaṁ te, tāta, sippaṁ”-ti. “Āma, amma” ti. “Asātamanto pi [1.286] te uggahito” ti. “Na uggahito, amma” ti. “Tāta, yadi te asātamanto na uggahito, kiṁ nāma te sippaṁ uggahitaṁ, gaccha, uggaṇḍhitvā ehī” ti. So: “Sādhū” ti puna takkasilābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsativassasatikā. So taṁ sahatthā nhāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Añṇe

manussā naṃ tathā karontaṃ jigucchanti. So cintesi: “Yaṃnūnāhaṃ araṇṇaṃ pavisitvā tattha mātaraṃ paṭijagganto vihareyyaṃ”-ti. Athekasmiṃ vivitte araṇṇe udakaphāsukaṭṭhāne paṇṇasālaṃ kāretvā sappitaṇḍulādīni āharāpetvā mātaraṃ ukkhipitvā tattha gantvā mātaraṃ paṭijagganto vasaṃ kappesi.

So pi kho māṇavo takkasilaṃ gantvā ācariyaṃ apassanto: “Kahaṃ ācariyo” ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ ācariyo: “Kiṃ nu kho, tāta, atisīghaṃ āgato” ti? “Nanu ahaṃ tumhehi asātamanto nāma na uggaṇhāpito” ti? “Ko pana te asātamante uggaṇhitabbe katvā kathesi” ti? “Mayhaṃ mātā ācariyā” ti. Bodhisatto cintesi: “Asātamanto nāma koci natthi, imassa pana mātā imaṃ itthidose jānāpetukāma bhavissati” ti. Atha naṃ: “Sādhu, tāta, dassāmi te asātamante, tvaṃ ajja ādiṃ katvā mama ṭhāne ṭhatvā mama mātaraṃ sahatthā nhāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasāsapiṭṭhisambāhanādīni cassā karonto ‘ayye jaraṃ pattakāle pi tāva te evarūpaṃ sarīraṃ, daharakāle kīdisaṃ aho” ti. hatthapādaparikkammādikaraṇakāle hatthapādādīnaṃ vaṇṇaṃ katheyyāsi. Yaṅca te mama mātā katheti, taṃ alajjanto aniguhanto mayhaṃ āroceyyāsi, evaṃ karonto asātamante lacchasi, akaronto na lacchasi” ti āha. So: “Sādhu ācariyā” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya sabbaṃ yathāvuttavidhānaṃ akāsi.

Athassā tasmīṃ māṇave punappunaṃ vaṇṇayamāne: “Ayaṃ mayā saddhiṃ abhiramitukāma bhavissati” ti andhāya jarājiṇṇāya abbhantare kilesa uppajji. {1.287} Sā ekadivasaṃ attano sarīravaṇṇaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: “Mayā saddhiṃ abhiramituṃ icchasi” ti? “Ayye, ahaṃ tāva iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko” ti. “Sace maṃ icchasi, puttaṃ me mārehi” ti. “Ahaṃ ācariyassa santike ettakaṃ sippaṃ uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kinti katvā ācariyaṃ māressāmi” ti. “Tena hi sace tvaṃ maṃ na pariccajasi, ahaṃ-eva naṃ māressāmi” ti. Evaṃ itthiyo nāma asātā lāmikā pacchimikā, tathārūpe nāma vaye ṭhitā rāgacittaṃ uppādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakārakaṃ puttaṃ māretukāma jātā. Māṇavo sabbaṃ taṃ kathaṃ bodhisattassa ārocesi.

Bodhisatto: “Sutṭhu te, māṇava, kataṃ mayhaṃ ārocentenā” ti vatvā mātu āyusaṅkhāraṃ olovento: “Ajjeva marissati” ti ñatvā: “Ehi, māṇava, vīmaṃsissāma naṃ”-ti ekaṃ udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpakaṃ katvā sasīsaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjāpetvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: “tāta, pharasaṃ ādāya gantvā

mama mātu saññaṃ dehī” ti. Māṇavo gantvā: “Ayye, ācariyo paṇṇasālāyaṃ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusañña me baddhā, imaṃ pharasuṃ ādāya gantvā sace sakkosi, mārehi nan”-ti āha. “Tvaṃ pana maṃ na pariccajissasī” ti? “Kiṃkāraṇa pariccajissāmī” ti? Sā pharasuṃ ādāya pavedhamānā utṭhāya rajjusañña gantvā hatthena parāmasitvā: “Ayaṃ me putto” ti sañña gantvā kaṭṭharūpakassa mukhato sātakaṃ apānetvā pharasuṃ ādāya: “Ekappahāreneva māressāmī” ti gīvāyam-eva paharitvā: “Dhan”-ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aññāsī. Atha bodhisattena: “Kiṃ karosi, amma” ti vutte sā: “Vañcitāmhī” ti tattheva maritvā patitā. Attano kira paṇṇasālāya nipannāya pi taṅkhaṇaṇṇeva tāya maritabbam-eva.

So tassā matabhāvaṃ ñatvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasāladvāre nisīditvā: “Tāta, pāṭiyekko asātamanto {1.288} nāma natthi, itthiyo asātā nāma, tava mātā ‘asātamantaṃ uggaṇhā’ ti mama santikaṃ pesayamānā itthīnaṃ dosaṃ jānanatthaṃ pesesi. Idāni pana te paccakkham-eva mama mātu doso diṭṭho, iminā kāraṇena ‘itthiyo nāma asātā lāmikā pacchimikā’ ti jāneyyāsī” ti taṃ ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vanditvā mātāpitūnaṃ santikaṃ agamāsī. Atha naṃ mātā pucchi: “Tāta, uggahito te asātamanto” ti? “Āma, amma” ti. “Idāni kiṃ karissasi, pabbajitvā aggim vā paricarissasi, agāramajjhe vā vasissasī” ti? Māṇavo: “Mayā, amma, paccakkhato itthīnaṃ dosā diṭṭhā, agārena me kiccaṃ natthi, pabbajissāmahan”-ti attano adhippāyaṃ pakāsento imaṃ gāthamāha.

**1. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
Sārattā ca pagabbhā ca, sikhī sabbaghaso yathā,
Tā hitvā pabbajissāmi, vivekamanubrūhayan-ti.**

Tattha **asā** ti asatiyo lāmikā. Atha vā sātāṃ vuccati sukhaṃ, taṃ tāsū natthi. Attanī paṭibaddhacittānaṃ asātā-eva dentīti pi asā, dukkhā dukkhavatthubhūtā ti attho. Imassa panatthassa sādhanatthāya idaṃ suttaṃ āharitabbam:

**Māyā cetā marīcī ca, soko rogo cupaddavo,
Kharā ca bandhanā cetā, maccupāsā guhāsaya,
Tāsū yo vissase poso, so naresu narādhamo ti. (Ja. 534.30).**

Lokitthiyo ti loke itthiyo. **Velā tāsāṃ na vijjati** ti amma, tāsāṃ itthīnaṃ kilesupattim patvā velā saṃvaro mariyādā pamāṇaṃ nāma natthi. **Sārattā ca pagabbhā cā** ti velā ca etāsāṃ natthi, pañcasu kāmagaṇesu sārattā allīnā,

tathā kāyapāgabbhiyena, vācāpāgabbhiyena, manopāgabbhiyenāti tividhena pāgabbhiyena samannāgatattā pagabbhā cetā. Etāsañhi abbhantare kāyadvārādīni patvā saṃvaro nāma natthi, lolā kākapaṭibhāgāti dasseti. **Sikhī sabbaghaso yathā** ti amma, yathā jālasikhāya: “Sikhī” ti saṅkhaṃ gato aggi nāma gūthagatādibhedam asucim pi, sappimadhuphāṇitādibhedam sucim pi, iṭṭham-pi anīṭṭham-pi yaṃ yadeva labhati, sabbam ghasati khādāti, tasmā: “Sabbaghaso” ti vuccati. Tattheva tā itthiyo pi hatthimeṇḍagomeṇḍādayo vā hontu hīnajaccā hīnakammantā, khattiyādayo vā hontu uttamakammantā, hīnukaṭṭhabhāvaṃ acintetvā lokassādavasena {1.289} kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti, sabbam-eva sevantīti sabbaghasasikhisadisā honti. Tasmā sikhī sabbaghaso yathā, tathevetāti veditabbā.

Tā hitvā pabbajissāmī ti ahaṃ tā lāmikā dukkhavatthubhūtā itthiyo hitvā araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajissāmi. **Vivekamanubrūhayan**-ti kāyaviveko cittaviveko upadhivivekoti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati cittaviveko pi. Idam vuttaṃ hoti: ahaṃ, amma, pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā aṭṭha samāpattiyo ca pañcābhīṇṇā ca uppādetvā gaṇato kāyaṃ, kilesehi ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vaḍḍhento brahmalokaparāyaṇo bhavissāmi, alaṃ me agārenāti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitāro vanditvā himavantam pavisitvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthāpi: “Evam bhikkhu itthiyo nāma asātā lāmikā pacchimikā dukkhadāyikā” ti itthīnaṃ aguṇaṃ kathetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā mātā bhaddakāpilānī, pitā mahākassapo ahosi, antevāsiko ānando, ācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Asātamantajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 62 Aṇḍabhūtajātakavaṇṇanā

Yaṃ brāhmaṇo avādesī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitamevārabbha kathesi. Tañhi satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Bhikkhu itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthim gabbhato paṭṭhāya rakkhantā pi rakkhitum nāsakkhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohitena saddhiṃ jūtaṃ kīḷati. Kīḷanto pana:

**Sabbā nadī vaṅkagatī, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
Sabbitthiyo kare pāpaṃ, labhamāne nivātake ti. (Ja. 356.20).**

Imaṃ {1.290} jūtagītaṃ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evaṃ kīḷanto pana rājā niccaṃ jināti, purohito parājīyati.

So anukkamena ghare vibhave parikkhayaṃ gacchante cintesi: “Evaṃ sante sabbam imasmiṃ ghare dhanam khīyissati, pariyesitvā purisantaram agataṃ ekaṃ mātugāmaṃ ghare karissāmi” ti. Athassa etadahosi: “Aññaṃ purisaṃ diṭṭhapubbaṃ itthiṃ rakkhituṃ na sakkhissāmi, gabbhato paṭṭhāyekaṃ mātugāmaṃ rakkhitvā taṃ vayappattaṃ vase ṭhapetvā ekapurisikaṃ katvā gālhaṃ ārakkhaṃ saṃvidahitvā rājakulato dhanam āharissāmi” ti. So ca aṅgavijjāya cheko hoti, athekaṃ duggatitthiṃ gabbhiniṃ disvā: “Dhītaram vijāyissati” ti ñatvā taṃ pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanam datvā uyyojetvā taṃ kumārikaṃ aññesaṃ purisānaṃ daṭṭhuṃ adatvā itthīnaṃ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle taṃ attano vase ṭhapesi. Yāva cesā vaḍḍhati, tāva rañña saddhiṃ jūtaṃ na kīḷi. Taṃ pana vase ṭhapetvā brāhmaṇo: “Mahārāja, jūtaṃ kīḷāmā” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti purimaniyāmeneva kīḷi. Purohito rañño gāyitvā pāsakaṃ khipanakāle: “Ṭhapetvā mama māṇavikaṃ”-ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājīyati.

Bodhisatto: “Imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabban”-ti pariggaṇhāpento atthibhāvaṃ ñatvā: “Sīlamassā bhindāpessāmi” ti ekaṃ dhuttaṃ pakkosāpetvā: “Sakkhissasi purohitassa itthiyā sīlam bhinditun”-ti āha. “Sakkomi, devā” ti. Athassa rājā dhanam datvā: “Tena hi khippaṃ niṭṭhāpehi” ti taṃ pahīni. So rañño santikā dhanam ādāya gandhadhūmacuṇṇakappūrādīni gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpaṇam pasāresi. Purohitassa pi geham sattabhūmakam sattadvārakoṭṭhakaṃ hoti, sabbesu dvārakoṭṭhakesu itthīnaṃ yeva ārakkhā. Ṭhapetvā pana brāhmaṇam añño puriso geham pavisituṃ labhanto nāma natthi, kacavarachaddanapacchim-pi {1.291} sodhetvā yeva pavesenti. Taṃ māṇavikaṃ purohito yeva daṭṭhuṃ labhati. Tassā ca ekā paricārikā itthī atthi. Athassā sā paricārikā gandhapupphamūlam gahetvā

gacchantī tassa dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So: “Ayaṃ tassā paricārikā” ti suṭṭhu ñatvā ekadivasam taṃ āgacchantim disvā āpaṇa uṭṭhāya gantvā tassā pādamūle patitvā ubho hi hatthehi pāde gālhaṃ gahetvā: “Amma, ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatāsi” ti paridevi, avasesā pi payuttakadhuttā ekamantaṃ thatvā: “Hatthapādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisāyevā” ti āhaṃsu. Sā itthi tesu tesu kathentesu attano asaddahitvā: “Ayaṃ me putto bhavissati” ti sayam-pi roditum ārabhi. Te ubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṃ āliṅgetvā aṭṭhaṃsu.

Atha so dhutto āha: “Amma, kahaṃ vasasi” ti? “Kinnarilīlāya vasamānāya rūpasobhaggappattāya purohitassa daharitthiyā upaṭṭhānaṃ kurumānā vasāmi, tātā” ti. “Idāni kahaṃ yāsi, amma” ti? “Tassā gandhamālādīnaṃ atthāyā” ti. “Amma, kiṃ te aññattha gatāya, ito paṭṭhāya mam-eva santikā harā” ti mūlaṃ aggahetvāva bahūni tambūlatakkolakādīni ceva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni disvā: “Kiṃ, amma, ajja amhākaṃ brāhmaṇo pasanno” ti āha. “Kasmā evaṃ vadasī” ti? “Imesaṃ bahubhāvaṃ disvā” ti. Na brāhmaṇo bahumūlaṃ adāsi, mayā panetaṃ mayhaṃ puttassa santikā ābhatanti. Tato paṭṭhāya sā brāhmaṇena dinnamūlaṃ attanā gahetvā tasseva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṃ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṃ gantvā taṃ adisvā: “Kahaṃ me putto” ti pucchi. “Puttassa te aphāsukaṃ jātan”-ti? Sā tassa nipannaṭṭhānaṃ gantvā nisīditvā piṭṭhiṃ parimajjanti: “Kiṃ te, tātā, aphāsukan”-ti pucchi. So tuṇhī ahosi. “Kiṃ na kathesi puttā” ti? “Amma, marantenā pi tuyhaṃ kathetum na sakkā” ti. “Tātā, mayhaṃ akathetvā {1.292} kassa katheyyāsi, kathehi, tātā” ti. “Amma, mayhaṃ aññaṃ aphāsukaṃ natthi, tassā pana māṇavikāya vaṇṇaṃ sutvā paṭibaddhacittosmi, taṃ labhanto jīvissāmi, alabhanto idheva marissāmi” ti. “Tātā, mayhaṃ esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ nissāya cintayī” ti taṃ assāsetvā bahūni gandhapupphādīni ādāya māṇavikāya santikaṃ gantvā: “Putto me, amma, mama santikā tava vaṇṇaṃ sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ kātabban”-ti? “Sace ānetum sakkotha, mayā katokāsoyevā” ti.

Sā tassā vacanaṃ sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakaṇṇehi bahuṃ kacavaraṃ saṅkaḍḍhitvā ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena aṭṭiyamānā apeti. Itarā teneva niyāmena yā yā kiñci katheti, tassā tassā upari kacavaraṃ chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya pana sā yaṃ yaṃ āharati vā harati vā, taṃ taṃ na kāci sodhetum ussahati. Tasmim kāle sā taṃ dhuttaṃ pupphapacchiyam nipajjāpetvā māṇavikāya santikaṃ abhihari. Dhutto māṇavikāya sīlaṃ bhinditvā

ekāhadvīhaṃ pāsāde yeva ahosi. Purohite bahi nikkhante ubho abhiramanti.
Tasmim āgate dhutto nilīyati.

Atha naṃ sā ekāhadvīhaccayena: “Sāmi, idāni tayā gantum vaṭṭatī” ti āha.
“Ahaṃ brāhmaṇaṃ paharitvā gantukāmo” ti. Sā: “Evaṃ hotū” ti dhuttaṃ
nilīyāpetvā brāhmaṇe āgate evamāha: “Ahaṃ, ayya, tumhesu vīṇaṃ vādentesu
naccitum icchāmi” ti. “Sādhu, bhadde, naccassū” ti vīṇaṃ vādesi. “Tumhesu
olokentesu lajjāmi, mukhaṃ pana vo sāṭakena bandhitvā naccissāmi” ti. “Sace
lajjasi, evaṃ karohī” ti. Māṇavikā ghanasāṭakaṃ gahetvā tassa akkhīni
pidahamānā mukhaṃ bandhi. Brāhmaṇo mukhaṃ bandhāpetvā vīṇaṃ vādesi.
Sā muhuttaṃ naccitvā: “Ayya, ahaṃ te ekavāraṃ sīse paharitukāmā” ti āha.
Itthilolo brāhmaṇo kiñci kāraṇaṃ ajānanto: “Paharāhī” ti āha, māṇavikā
dhuttassa saññaṃ adāsi. So saṇikaṃ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse ṭhatvā
{1.293} sīse kapparena pahari, akkhīni patanākārappattāni ahesuṃ, sīse gaṇḍo
uṭṭhahi. So vedanāṭṭo hutvā: “Āhara te hatthan”-ti āha. Māṇavikā attano
hatthaṃ ukkhipitvā tassa hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo: “Hattho muduko, pahāro
pana thaddho” ti āha. Dhutto brāhmaṇaṃ paharitvā nilīyi. Māṇavikā tasmim
nilīne brāhmaṇassa mukhato sāṭakaṃ mocetvā telaṃ ādāya sīsaṃ parisambāhi.
Brāhmaṇe bahi nikkhante puna sā itthī dhuttaṃ pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari.

So rañño santikaṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā attano upaṭṭhānaṃ
āgataṃ brāhmaṇaṃ āha: “Jūtaṃ kīlāma brāhmaṇā” ti? “Sādhu, mahārājā” ti.
Rājā jūtamaṇḍalaṃ sajjāpetvā purimanayeneva jūtagītaṃ gāyitvā pāsake
khipati. Brāhmaṇo māṇavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto: “Ṭhapetvā
mama māṇavikaṃ”-ti āha. Evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jinitvā:
“Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, māṇavikāya te tapo bhinno, tvaṃ ‘mātugāmaṃ
gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu ārakkhaṃ karonto rakkhitum
sakkhissāmi’ ti maññasi, mātugāmo nāma kucchiyaṃ pakkhipitvā carantenā pi
rakkhitum na sakkā, ekapurisikā itthī nāma natthi, tava māṇavikā
‘naccitukāmāmhī’ ti vatvā vīṇaṃ vādentassa tava sāṭakena mukhaṃ bandhitvā
attano jāraṃ tava sīse kapparena paharāpetvā uyyojesi, idāni kiṃ kathesi” ti
vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yaṃ brāhmaṇo avādesi, vīṇaṃ samukhaveṭhito,
Aṇḍabhūtābhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti.**

Tattha **yaṃ brāhmaṇo avādesi, vīṇaṃ samukhaveṭhito** ti yena kāraṇena
brāhmaṇo ghanasāṭakena saha mukhena veṭhito hutvā vīṇaṃ vādesi, taṃ

kāraṇaṃ na jānātī ti attho. Tañhi sā vañcetukāmā evamakāsi. Brāhmaṇo pana taṃ itthiṃ bahumāyābhāvaṃ ajānanto mātugāmassa saddahitvā: “Maṃ eśā lajjatī” ti evaṃsaññī ahoṣi, tenassa aññābhāvaṃ pakāśento rājā evamāha, ayametthādhippāyo. {1.294} **Aṇḍabhūtābhatā bhariyā** ti aṇḍaṃ vuccati bījaṃ, bījabhūtā mātukucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā, **bhatā** ti vā puṭṭhā ti attho. Kā sā? **Bhariyā** pajāpati pādaparicārikā. Sā hi bhattavattahādīhi bharitabbatāya, bhinnasamvaratāya, lokadhammehi bharitatāya vā: “Bhariyā” ti vuccati. **Tāsu ko jātu vissase ti jātū** ti ekaṃsādhivacanaṃ, tāsu mātukucchito paṭṭhāya rakkhiyamānāsu pi evaṃ vippakāraṃ āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍito puriso ekaṃsena vissase, “nibbikārā eśā mayī” ti ko saddaheyyā ti attho. Asaddhammavasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rakkhitunti.

Evaṃ bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo bodhisattassa dhammadesanaṃ sutvā nivesanaṃ gantvā taṃ māṇavikaṃ āha: “tayā kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan”-ti? “Ayya, ko evamāha, na karomi, ‘aham-eva pahariṃ, na añño koci’. Sace na saddahatha, ahaṃ ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmī’ ti saccakiriyaṃ katvā aggim pavisitvā tumhe saddahāpessāmī” ti. Brāhmaṇo: “Evaṃ hotū” ti mahantaṃ dārurāsīm kāretvā aggim katvā taṃ pakkosāpetvā: “Sace attano saddahasi, aggim pavisāhī” ti āha.

Māṇavikā attano paricārikaṃ paṭhamam-eva sikkhāpesi: “Amma, tava puttaṃ tattha gantvā mama aggim pavisanakāle hatthaggaṇaṃ kātuṃ vadehī” ti. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe aṭṭhāsi. Sā māṇavikā brāhmaṇaṃ vañcetukāmā mahājanamajjhe ṭhatvā: “Brāhmaṇa, taṃ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ nāma na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesī” ti aggim pavisitum āraddhā. Tasmiṃ khaṇe dhutto: “Passatha bho purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpaṃ mātugāmaṃ aggim pavesāpetī” ti gantvā taṃ māṇavikaṃ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha: “ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggim pavisitum”-ti. “Kimkāraṇā” ti? “Ajja mayā evarūpā saccakiriyaṃ katā ṭhapetvā mama sāmikaṃ aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmī” ti, {1.295} idāni camhi iminā purisena hatthe gahitā” ti. Brāhmaṇo: “Vañcito ahaṃ imāyā” ti ñatvā taṃ pothetvā nīharāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kiretā itthiyo tāva mahantaṃ-pi pāpakammaṃ katvā attano sāmikaṃ vañcetum: “Nāhaṃ evarūpaṃ kammaṃ karomī” ti divasam-pi sapathaṃ kurumānā nānācittāva honti. Tena vuttaṃ:

**Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ, yāsu saccaṃ sudullabhaṃ,
Thīnaṃ bhāvo durājāno, macchassevodaya gataṃ. (Ja. 519.26).**

**Musā tāsāṃ yathā saccaṃ, saccaṃ tāsāṃ yathā musā,
Gāvo bahi tiṇasseva, omasanti varaṃ varaṃ.**

**Coriyo kathinā hetā, vālā ca lapasakkharā,
Na tā kiñci na jānanti, yaṃ manussesu vañcanan-ti. (Ja. 519.44, 46).**

Satthā: “Evaṃ arakkhiyo mātugāmo” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā
saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhahī.
Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā bārāṇasirājā aham-
eva ahoṣin”-ti.

Aṇḍabhūtajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 63 Takkapaṇḍitajātakavaṇṇanā

Kodhanā akataññū cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto
ukkaṇṭhitabhikkhuññevārabbha kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ
bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti vutte: “Itthiyo nāma bhikkhu
akataññū mittadubbhā, kasmā tā nissāya ukkaṇṭhitosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto isipabbajjaṃ
pabbajitvā gaṅgātīre assamaṃ māpetvā samāpattiyo ceva abhiññāyo ca
nibbattetvā jhānasukhena viharati. Tasmim samaye bārāṇasiseṭṭhino dhītā
duṭṭhakumārī nāma caṇḍā ahoṣi pharusā, dāsakammakare akkosati paribhāsati
paharati. Atha naṃ ekadivasam parivāramanussā gahetvā: “Gaṅgāya kīḷissāmā”
ti {1.296} agamaṃsu. Tesam kīḷantānaññeva sūriyatthaṅgamanavelā jātā, megho
uṭṭhahī, manussā meghaṃ disvā ito cito ca vegena palāyimsu. Seṭṭhidhītāya pi
dāsakammakarā: “Ajja amhehi etissā piṭṭhiṃ passituṃ vaṭṭatī” ti taṃ
antoudakasmim ye va chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pāvassi, sūriyo pi atthaṅgato,
andhakāro jāto. Te tāya vināva gehaṃ gantvā: “Kahaṃ sā” ti vutte: “Gaṅgāto
tāva uttiṇṇā, atha naṃ na jānāma kahaṃ gatā” ti. Nātakā vicinitvā pi na
passimsu.

Sā mahāvīravaṃ viravantī udakena vuyhamānā aḍḍharattasamaye bodhisattassa
paṇṇasālāsamīpaṃ pāpuṇi. So tassā saddaṃ sutvā: “Mātugāmassa saddo eso,
parittāṇamassā karissāmī” ti tiṇukkaṃ ādāya nadītīraṃ gantvā taṃ disvā: “Mā

bhāyi, mā bhāyi” ti assāsetvā nāgabalo thāmasampanno bodhisatto nadim̐ taramāno gantvā taṃ ukkhipitvā assamapadaṃ ānetvā aggim̐ katvā adāsi. Sīte vigate madhurāni phalāphalāni upanāmesi. Tāni khāditvā ʔhitaṃ: “Kattha vāsikāsi, kathaṃca gaṅgāya patitāsī” ti pucchi. Sā taṃ pavattim̐ ārocesi. Atha naṃ: “Tvaṃ idheva vasā” ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatthiṃ sayam̐ abbhokāse vasitvā: “Idāni gacchā” ti āha. Sā: “Imaṃ tāpasam̐ sīlabhedam̐ pāpetvā gahetvā gamissāmī” ti na gacchati. Atha gacchante kāle itthikuttaṃ itthilīlaṃ dassetvā tassa sīlabhedam̐ katvā jhānaṃ antaradhāpesi. So taṃ gahetvā araṇṇe yeva vasati. Atha naṃ sā āha: “Ayya, kim̐ no araṇṇavāsena, manussapathaṃ gamissāmā” ti? So taṃ ādāya ekaṃ paccantagāmakam̐ gantvā takkabhatiyā jīvikaṃ kappetvā taṃ poseti. Tassa takkaṃ vikkīṇitvā jīvātīti: “Takkapaṇḍito” ti nāmaṃ akaṃsu. Athassa gāmaṃvāsino paribbayaṃ datvā: “Amhākaṃ suyuttaduyuttakaṃ ācikkhanto ettha vasā” ti gāmadvāre kuṭiyam̐ vāsesuṃ.

Tena ca samayena corā pabbatā oruyha paccantaṃ paharanti. Te ekadivasam̐ taṃ gāmaṃ paharitvā {1.297} gāmaṃvāsikehi yeva bhaṇḍikā ukkhipāpetvā gacchantā tam-pi seṭṭhidhītaṃ gahetvā attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā sesajane vissajjesuṃ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhivā taṃ attano bhariyaṃ akāsi. Bodhisatto: “Itthannāmā kahan”-ti pucchi. “Corajeṭṭhakena gahetvā attano bhariyā katā” ti ca sutvāpi: “Na sā tattha mayā vinā vasissati, palāyitvā āgacchissati” ti tassā āgamanam̐ olokento tattheva vasi.

Seṭṭhidhīta pi cintesi: “Ahaṃ idha sukkaṃ vasāmi, kadāci maṃ takkapaṇḍito kiñciveva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya, atha etasmā sukhaṃ parihāyissāmi, yannūnāhaṃ sampiyāyamānā viya taṃ pakkosāpetvā ghātāpeyyan”-ti. Sā ekaṃ manussaṃ pakkositvā: “Ahaṃ idha dukkhaṃ jīvāmi, takkapaṇḍito āgantvā maṃ ādāya gacchatū” ti sāsanaṃ pesesi. So taṃ sāsanaṃ sutvā saddahitvā tattha gantvā gāmadvāre ʔhatvā sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamitvā taṃ disvā: “Ayya, sace mayaṃ idāni gacchissāma, corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghātessati, rattibhāge gacchissāmā” ti taṃ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṃ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṃ pivitvā makkakāle: “Sāmi, sace imāya velāya tava sattum̐ passeyyāsi, kinti naṃ kareyyāsi” ti āha. “Idaṇcīdaṇca karissāmīti”. “Kim̐ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisinna” ti? Corajeṭṭhako ukkaṃ ādāya tattha gantvā taṃ disvā gahetvā gehamajjhe pātetvā kapparādīhi yathāruciṃ pothesi. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā: “Kodhanā akataññū ca, pisuṇā mittabhedikā” ti ettakam-eva

vadati. Coro taṃ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayi. Pabuddho jīṇṇāya surāya puna taṃ pothetuṃ ārabhi, so pi tāneva cattāri padāni vadati.

Coro cintesi: “Ayaṃ evaṃ pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā imāneva cattāri padāni vadati, pucchissāmi naṃ”-ti tassā suttabhāvaṃ ñatvā taṃ pucchi: “Ambho tvaṃ evaṃ pothiyamāno pi kasmā {1.298} etāneva padāni vadasī” ti?

Takkapaṇḍito: “Tena hi suṇāhī” ti taṃ kāraṇaṃ ādito paṭṭhāya kathesi. “Ahaṃ pubbe araṇṇavāsiko eko tāpaso jhānalābhī, svāhaṃ etaṃ gaṅgāya vuyhamānaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ. Atha maṃ esā palobhetvā jhānā parihāpesi, svāhaṃ araṇṇaṃ pahāya etaṃ posento paccantagāmake vasāmi, atthesā corehi idhānītā ‘ahaṃ dukkhaṃ vasāmi, āgantvā maṃ netū’ ti mayhaṃ sāsaṇaṃ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenaṃ evaṃ kathamī” ti. Coro cintesi: “Yā esā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṃ vipaṭṭipajji, sā mayhaṃ kataraṃ nāma upaddavaṃ na kareyya, māretabbā esā” ti so takkapaṇḍitaṃ assāsetvā taṃ pabodhetvā khaggaṃ ādāya nikkhamma: “Etaṃ purisaṃ gāmadvāre ghātessāmī” ti vatvā tāya saddhiṃ bahigāmaṃ gantvā: “Etaṃ hatthe gaṇhā” ti taṃ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṃ ādāya takkapaṇḍitaṃ paharanto viya taṃ dvidhā chinditvā sasāsaṃ nhāpetvā takkapaṇḍitaṃ katipāhaṃ paṇītena bhojanena santappetvā idāni kahaṃ gamissasī” ti āha. Takkapaṇḍito: “Gharāvāsena me kiccaṃ natthi, isipabbajjaṃ pabbajitvā tattheva araṇṇe vasissāmī” ti āha. “Tena hi aham-pi pabbajissāmī” ti ubho pi pabbajitvā taṃ araṇṇāyatanaṃ gantvā pañca abhiññā aṭṭha ca samāpattiyo nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmalokūpagā ahesuṃ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Kodhanā akataññū ca, piṣuṇā mittabhedikā,
Brahmacariyaṃ cara bhikkhu, so sukhaṃ na vihāhisī ti.**

Tatrāyaṃ piṇḍattho: **bhikkhu** itthiyo nāmetā **kodhanā**, uppannaṃ kodhaṃ nivāretuṃ na sakkonti. **Akataññū ca**, atimahantam-pi upakāraṃ na jānanti.

Piṣuṇā {1.299} ca, piyasuññabhāvakaraṇam-eva kathaṃ kathenti.

Mittabhedikā, mitte bhindanti, mittabhedanakathaṃ kathanasīlā ye va, evarūpehi pāpadhammehi samannāgatā etā. Kiṃ te etāhi, **brahmacariyaṃ cara bhikkhu**, ayañhi methunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyaṃ nāma, taṃ cara. **So sukhaṃ na vihāhisī** ti so tvaṃ etaṃ brahmacariyavāsaṃ vasanto jhānasukhaṃ maggasukhaṃ phalasukhaṃ na vihāhisi, etaṃ sukhaṃ na

vijahissati, etasmā sukhā na parihāyissasī ti attho. “Na parihāhisi” ti pi pāṭho, ayamevattho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā jātakaṃ samodhānesi: “tadā corajeṭṭhako ānando ahosi, takkapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Takkapaṇḍitajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 64 Durājānajātakavaṇṇanā

Māsu nandi icchatī man-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. Eko kira sāvatthivāsī upāsako tīsu saraṇesu pañcasu ca sīlesu patiṭṭhito buddhamāmaṃ, dhammamāmaṃ, saṅghamāmaṃ, bhariyā panassa dussīlā pāpadhammā. Yaṃ divasaṃ micchācāraṃ carati, taṃ divasaṃ satakītaḍḍhī viya hoti, micchācārassa pana akatadivase sāminī viya hoti caṇḍā pharusā. So tassā bhāvaṃ jānitum na sakkoti, atha tāya ubbālho buddhūpaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha naṃ ekadivasaṃ gandhapupphādīni ādāya āgantvā vanditvā nisinnaṃ satthā āha: “kiṃ nu kho tvaṃ, upāsaka, sattaṭṭha divase buddhūpaṭṭhānaṃ nāgacchasi” ti. Gharaṇī me, bhante, ekasmiṃ divase satakītaḍḍhī viya hoti, ekasmiṃ divase sāminī viya caṇḍā pharusā. Ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na sakkomi, svāhaṃ tāya ubbālho buddhūpaṭṭhānaṃ nāgacchāmi. Athassa vacanaṃ sutvā satthā: “Upāsaka, ‘mātugāmassa bhāvo nāma dujjāno’ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayīmsu, tvaṃ pana taṃ bhavaśāṅkhepagatattā sallakkhetum na sakkosi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto disāpāmoḁkko ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni {1.300} sippaṃ sikkhāpeti. Atheko tiroraṭṭhavāsiko brāhmaṇamāṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekāya itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmiṃ yeva bārāṇasinagare vasanto dve tisso velāyo ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Sā panassa bhariyā dussīlā pāpadhammā. Micchācāraṃ ciṇṇadivase ḍḍhī viya hoti, aciṇṇadivase sāminī viya hoti caṇḍā pharusā. So tassā bhāvaṃ jānitum asakko tāya ubbālho ākulacitto ācariyassa upaṭṭhānaṃ na gacchati. Atha naṃ sattaṭṭha divase atikkamitvā āgataṃ: “Kiṃ, māṇava, na paññāyasi” ti ācariyo pucchi. So: “Bhariyā maṃ, ācariya, ekadivasaṃ icchatī pattheti, ḍḍhī viya nihataṃ hoti. Ekadivasaṃ sāminī viya thaddhā caṇḍā pharusā, ahaṃ

tassā bhāvaṃ jānituṃ na sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ nāgatomhī” ti. Ācariyo: “Evametaṃ, māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihatamanā honti. Anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti. Evaṃ itthiyo nāmetā anācārā dussīlā, tasmaṃ bhāvo nāma dujjāno, tāsu icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatteneva bhavitabban”-ti vatvā tassovādasena imaṃ gāthamāha.

**1. Mā su nandi icchatī maṃ, mā su soci na micchatī,
Thīnaṃ bhāvo durājāno, macchassevodaye gatan-ti.**

Tattha **mā su nandi icchatī** manti **su**-kāro nipātamattaṃ, “ayaṃ itthī maṃ icchatī pattheti, mayi sinehaṃ karotī” ti mā tussi. **Mā su soci na micchatī**: “Ayaṃ maṃ na icchatī” ti pi mā soci, tassā icchamānāya nandiṃ, na icchamānāya ca sokaṃ akatvā majjhatto va hohīti dīpeti. **Thīnaṃ bhāvo durājāno** ti itthīnaṃ bhāvo nāma itthimāyāya paṭicchannattā durājāno. Yathā kiṃ? **Macchassevodaye gatan**-ti yathā macchassa gamanaṃ udakena paṭicchannattā dujjānaṃ, teneva so kevaṭṭe āgate udakena gamanaṃ paṭicchādetvā palāyati, attānaṃ gaṇhituṃ na deti, evam-eva itthiyo mahantam-pi dussīlakammaṃ katvā: “Mayaṃ evarūpaṃ na karomā” ti attanā katakammaṃ itthimāyāya paṭicchādetvā sāmike vañcenti. {1.301} Evaṃ itthiyo nāmetā pāpadhammā durājānā, tāsu majjhatto yeva sukhito hotīti.

Evaṃ bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya so tassā upari majjhatto va ahosi. Sāpissa bhariyā: “Ācariyena kira me dussīlabhāvo ñāto” ti tato paṭṭhāya na anācāraṃ cari. Sā pi tassa upāsakassa itthī: “Sammāsambuddhena kira mayhaṃ durācārabhāvo ñāto” ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthā pi imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi, satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā jayampatikā yeva idāni jayampatikā, ācariyo pana aham-eva ahosin”-ti.

Durājānajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 65 Anabhiratijātakavaṇṇanā

Yathā nadī ca pantho cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto tathārūpaṃ yeva upāsakaṃ ārabba kathesi. So pana pariggaṇhanto tassā dussīlabhāvaṃ ñatvā

bhaṇḍito cittabyākulatāya sattaṭṭha divase upaṭṭhānaṃ nāgamāsi. So ekadivasaṃ vihāraṃ gantvā tathāgataṃ vanditvā nisinno: “Kasmā sattaṭṭha divasāni nāgatosi” ti vutte: “Bhariyā me, bhante, dussilā, tassā upari byākulacittatāya nāgatomhī” ti āha. Satthā: “Upāsaka, itthīsu ‘anācārā etā’ ti kopam akatvā majjhatteneva bhavitum vaṭṭatīti pubbe pi te paṇḍitā kathayimṃsu, tvam pana bhavantarena paṭicchannattā taṃ kāraṇaṃ na sallakkhesi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purimanayeneva disāpāmokkho ācariyo ahoṣi. Athassa antevāsiko bhariyāya dosaṃ disvā byākulacittatāya katipāhaṃ anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāraṇaṃ nivedesi. Athassa ācariyo: “Tāta, itthiyo nāma sabbasādhāraṇā, {1.302} tāsu ‘dussilā etā’ ti paṇḍitā kopam na karonti” ti vatvā ovādasena imaṃ gāthamāha.

**1. Yathā nadī ca panto ca, pānāgāraṃ sabhā papā,
Evam lokitthiyo nāma, nāsaṃ kujjhanti paṇḍitā ti.**

Tattha **yathā nadī** ti yathā anekatitthā nadī nhānatthāya sampattasampattānaṃ caṇḍālādīnaṃ-pi khattiyādīnaṃ-pi sādharmaṇā, na tattha koci nhāyitum na labhati nāma. “**Pantho**” ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesaṃ sādharmaṇo, na koci tena gantum na labhati. **Pānāgāraṃ**-pi surāgehaṃ sabbesaṃ sādharmaṇaṃ, yo yo pātukāmo, sabbo tattha pavisateva. Puññatthikehi tattha tattha manussānaṃ nivāsathāya katā **sabhā** pi sādharmaṇā, na tattha koci pavisitum na labhati. Mahāmagge pāṇiyacāṭiyo ṭhapetvā katā **papā** pi sabbesaṃ sādharmaṇā, na tattha koci pāṇiyaṃ pivitum na labhati. **Evam lokitthiyo nāmā** ti evam-eva tāta māṇava imasmiṃ loke itthiyo pi sabbasādhāraṇāva, teneva ca sādharmaṇaṭṭhena nadīpanthapānāgārasabhāpapāsadisā. Tasmā **nāsaṃ kujjhanti paṇḍitā**, etāsaṃ itthīnaṃ: “Lāmikā etā anācārā dussilā sabbasādhāraṇā” ti cintetvā paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi, so taṃ ovādaṃ sutvā majjhatto ahoṣi. Bhariyāpissa: “Ācariyena kiramhi ñātā” ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi. Tassa pi upāsakassa bhariyā: “Satthārā kiramhi ñātā” ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne upāsako sotāpatti-phale patiṭṭhahi. Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ

samodhānesi: “tadā jayampatikāva etarahi jayampatikā, ācariyabrāhmaṇo pana aham-eva ahosin”-ti.

Anabhiratijātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 66 Mudulakkhaṇajātakavaṇṇanā

Ekā icchā pure āsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto saṃkilesaṃ ārabha kathesi. Eko kira sāvattvivāsī kulaputto satthu dhammadesanaṃ {1.303} sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvacaro avissaṭṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasam sāvatthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tassa abbhantare kilesa cali, vāsiyā ākoṭitakhīrarukkho viya ahosi. So tato paṭṭhāya kilesavasiko hutvā neva kāyassādaṃ na cittassādaṃ labhati, bhantamigasappaṭibhāgo sāsane anabhirato parūḷhakesalomanakho kiliṭṭhacīvaro ahosi. Athassa indriyavikāraṃ disvā sahāyakā bhikkhū: “Kiṃ nu kho te, āvuso, na yathā porāṇāni indriyāni” ti pucchimsu. Anabhiratosmi, āvusoti.

Atha naṃ te satthu santikaṃ nayimsu. Satthā: “Kiṃ, bhikkhave, anicchamānaṃ bhikkhuṃ ādāya āgatattā” ti pucchi. “Ayaṃ, bhante, bhikkhu anabhirato” ti? “Saccaṃ bhikkhū” ti. “Saccaṃ bhagavā” ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesī” ti? “Ahaṃ, bhante, piṇḍāya caranto ekaṃ itthiṃ disvā indriyāni bhinditvā olokesiṃ, atha me kilesa cali, tenamhi ukkaṇṭhito” ti. Atha naṃ satthā: “Anacchariyametaṃ bhikkhu, yaṃ tvaṃ indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṃ subhavasena olokeno kilesehi kampito, pubbe pañcābhiññā aṭṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacarā bodhisattā pi indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṃ olokayamānā jhānā parihāyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṃ anubhaviṃsu. Na hi sineruuppāṇanakavāto hatthimattaṃ muṇḍapabbataṃ, mahājambuummūlakavāto chinnaṭṭe virūḷhagacchakaṃ, mahāsamuddaṃ vā pana sosanakavāto khuddakataḷākaṃ kismiñcideva gaṇeti, evaṃ uttamabuddhīnaṃ nāma visuddhacittānaṃ bodhisattānaṃ aññāṇabhāvakarā kilesā tayi kiṃ lajjissanti, visuddhā pi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṅgino pi āyasakyaṃ pāpuṇanti” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇassa kule nibbattitvā viññutaṃ patto sabbasippānaṃ pāraṃ gantvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena vītināmento himavantappadese vāsaṃ kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambilasevanatthāya {1.304} himavantā otaritvā bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanapārūpanaṃ saṇṭhāpetvā aṇṇacammaṃ ekasmiṃ aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā bhikkhābhājanamādāya bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṃ sampāpuṇi. Rājā tassa iriyāpathe yeva pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇītena khādanīyabhojanīyena santappetvā katānumodanaṃ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaṭicchitvā rājagehe bhuñjitvā rājakulaṃ ovadamāno tasmīṃ uyyāne soḷasa vassāni vasi.

Athekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametum gacchanto mudulakkhaṇaṃ nāma aggamahesiṃ: “Appamattā ayyassa upaṭṭhānaṃ karohi” ti vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gatakālato paṭṭhāya attano ruccanavelāya rājagehaṃ gacchati. Athekadivasaṃ mudulakkhaṇā bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā: “ajja ayyo cirāyati” ti gandhodakena nhāyitvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā mahātale cūḷasayanaṃ paññāpetvā bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāseva rājanivesanaṃ agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṃ sutvāva: “Ayyo, āgato” ti vegena uṭṭhahi, tassā vegena uṭṭhahantiyā maṭṭhasāṭako bhassi. Tāpaso pi sīhapañjarena pavisanto deviyaṃ visabhāgarūpārammaṇaṃ indriyāni bhinditvā subhavasena olokesi. Athassa abbhantare kilesa cali, vāsiyā pahaṭakhīrarukkho viya ahosi. Tāvadevassa jhānaṃ antaradhāyi, chinnapakkho kāko viya ahosi. So ṭhitako va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvāva kilesakampito pāsādā oruyha uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā phalakattharaṇasayanassa heṭṭhā āhāraṃ ṭhapetvā visabhāgārammaṇena baddho kilesagginā ḍayhamāno nirāhāratāya sussamāno satta divasāni phalakattharaṇe nipajji.

Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ agantvāva: “Ayyaṃ {1.305} passissāmī” ti uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ nipannaṃ disvā: “Ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ maññe” ti paṇṇasālaṃ sodhāpetvā pāde parimajjanto: “Kiṃ, ayya, aphāsukaṃ”-ti pucchi. “Mahārāja aññaṃ me aphāsukaṃ natthi, kilesavasena panamhi paṭibaddhacitto

jāto” ti. “Kahaṃ paṭibaddhaṃ te, ayya, cittaṃ”-ti? “Mudulakkhaṇāya, mahārāja” ti. “Sādhū ayya, ahaṃ mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammi” ti tāpasam ādāya nivesanaṃ pavisitvā devim sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva ca mudulakkhaṇāya saññamadāsi: “Tayā attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamaṭṭhaṃ”-ti. “Sādhū, deva, rakkhissāmi” ti. Tāpaso devim gahetvā rājanivesanā otari.

Atha naṃ mahādvārato nikkhantaṅkāle: “Ayya, amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭati, gaccha, rājānaṃ gehaṃ yācāhi” ti āha. Tāpaso gantvā gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ vaccaṇṭhikaṃ sādhamānaṃ ekaṃ chaḍḍitagehaṃ dāpesi. So devim gahetvā tattha agamāsi, sā pavisitum na icchati. “Kimkāraṇaṃ na pavisaṃ” ti? “Asucibhāvenā” ti. Idāni: “Kim karomi” ti. “Paṭijaggāhi naṃ”-ti vatvā raṇṇo santikaṃ pesetvā: “Gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchima āharā” ti āharāpetvā asuciṇṇa saṅkāraṇa chaḍḍāpetvā gāmayāna āharāpetvā limpāpetvā punapi: “Gaccha, maṇḍaṃ āhara, pīṭhaṃ āhara, attharaṇaṃ āhara, cāṭima āhara, ghaṭaṃ āharā” ti ekamekaṃ āharāpetvā puna udakāharaṇādīnaṃ atthāya āṇāpesi. So ghaṭaṃ ādāya udakaṃ āharitvā cāṭima pūretvā nhānodakaṃ sajjetvā sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisinnaṃ dāṭhikāsu gahetvā: “Tava samaṇabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na jānāsi” ti oṇametvā attano abhimukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmaṃ kāle satima paṭilabhi, ettakaṃ pana kālaṃ aññāṇī ahoṣi. Evaṃ aññāṇakaraṇa kilesā nāma. “Kāmacchandaṇīvaraṇaṃ, bhikkhave, andhakaraṇaṃ ^{1.306} aññāṇakaraṇaṃ”-ti ādi (SN. 5.221) cettha vattabbaṃ.

So satima paṭilabhitvā cintesi: “Ayaṃ taṇhā vaḍḍhamānā mama catūhi apāyehi sīsaṃ ukkhipitum na dassati, ajjeva mayā imaṃ raṇṇo niyyādetvā himavantaṃ pavisitum vaṭṭati” ti. So taṃ ādāya rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho natthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vaḍḍhitā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ekā icchā pure āsi, aladdhā mudulakkhaṇaṃ,
Yato laddhā alārakkhī, icchā icchaṃ vijāyathā ti.**

Tatrāyaṃ piṇḍattho: mahārāja, mayhaṃ imaṃ tava devim mudulakkhaṇaṃ alabhitvā pure: “Aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ”-ti **ekā icchā āsi**, ekāva taṇhā uppajji. Yato pana me ayaṃ **alārakkhī** visālanettā sobhanalocaṇā laddhā, atha me sā purimikā **icchā** gehataṇhaṃ upakaraṇataṇhaṃ upabhogataṇhanti uparūpari aññaṃ nānappaṇāsaṃ **icchaṃ vijāyatha** janesi uppādesi. Sā kho pana me evaṃ vaḍḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipitum na dassati, alaṃ

me imāya, tvaññeva tava bhariyaṃ gaṇha, ahaṃ pana himavantaṃ
gamissāmīti

Tāvadeva natṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā rañño
ovādaṃ datvā ākāseveva himavantaṃ gantvā puna manussapathaṃ nāma
nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so
bhikkhu arahattaphale patiṭṭhahi. Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ
samodhānesi: “taḍā rājā ānando ahosi, mudulakkhaṇā uppalavaṇṇā, isi pana
aham-eva ahosin”-ti.

Mudulakkhaṇajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 67 Ucchaṅgajātakavaṇṇanā

Ucchaṅge deva me putto ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ
jānapaditthiṃ ārabba kathesi. Ekasmiñhi samaye kosalaratṭhe tayo janā
aññatarasmiṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmiṃ samaye antoṭaviyaṃ corā manusse
vilumpitvā palāyimsu. Manussā te {1.307} core pariyesitvā apassantā taṃ ṭhānaṃ
āgamma: “Tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya hothā” ti: “Te corā
ime” ti bandhitvā ānetvā kosalarañño adaṃsu. Athekā itthī āgantvā:
“Acchādanaṃ me detha, acchādanaṃ me dethā” ti paridevantī punappunaṃ
rājanivesanaṃ pariyāti. Rājā tassā saddaṃ sutvā: “Gacchatha, detha imissā
acchādanaṃ”-ti āha. Manussā sātakaṃ gahetvā adaṃsu. Sā taṃ disvā: “Nāhaṃ
etaṃ acchādanaṃ yācāmi, sāmikacchādanaṃ yācāmī” ti āha. Manussā gantvā
rañño ārocayimsu: “Na kiresā idaṃ acchādanaṃ katheti, sāmikacchādanaṃ
kathetī” ti. Atha naṃ rājā pakkosāpetvā: “Tvaṃ kira sāmikacchādanaṃ yācasī”
ti pucchi. Āma, deva, itthiyā hi sāmiko acchādanaṃ nāma, sāmike hi asati
sahassamūlam-pi sātakaṃ nivatthā itthī naggā yeva nāma. Imassa panatthassa
sādhanaṭṭhaṃ:

**Naggā nadī anūdakā, naggāṃ raṭṭhaṃ arājakāṃ,
Itthī pi vidhavā naggā, yassā pi dasa bhātaro ti. (Ja. 547.195).**

Idaṃ suttaṃ āharitabbaṃ.

Rājā tassā pasanno: “Ime te tayo janā ke hontī” ti pucchi. “Eko me, deva,
sāmiko, eko bhātā, eko putto” ti. Rājā: “Ahaṃ te tuṭṭho, imesu tīsu ekaṃ demi,
kataraṃ icchasi” ti pucchi. Sā āha: “Ahaṃ, deva, jīvamānā ekaṃ sāmikaṃ

labhissāmi, puttam-pi labhissāmi yeva, mātāpitūnaṃ pana me matattā bhātāva dullabho, bhātaraṃ me dehi, devā” ti. Rājā tussitvā tayo pi vissajjesi. Evaṃ taṃ ekikaṃ nissāya te tayo janā dukkhato muttā. Taṃ kāraṇaṃ bhikkhusaṅge pākaṭaṃ jātaṃ. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā: “Āvuso, ekaṃ itthiṃ nissāya tayo janā dukkhato muttā” ti tassā guṇakathāya nisīdimasu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, esā itthī idāneva te tayo jane dukkhā moceti, pubbe pi mokesiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbaṃ purimasadisam-eva. Tadā pana raññā: “Tīsu janesu kaṃ icchasi” ti vutte sā āha: “tayo pi dātuṃ na sakkotha, devā” ti? “Āma, na sakkomī” ti. “Sace {1.308} tayo dātuṃ na sakkotha, bhātaraṃ me dethā” ti. “Puttaṃ vā sāmikaṃ vā gaṇha, kiṃ te bhātara” ti ca vuttā: “Ete nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabho” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā patī,
Taṅca desaṃ na passāmi, yato sodariyamānaye ti.**

Tattha **ucchaṅge, deva, me putto** ti deva, mayhaṃ putto ucchaṅge yeva. Yathā hi araṇṇaṃ pavisitvā ucchaṅge katvā ḍākaṃ uccinitvā tattha pakkhipantiyā ucchaṅge ḍākaṃ nāma sulabhaṃ hoti, evaṃ itthiyā putto pi sulabho ucchaṅge ḍākasadiso va. Tena vuttaṃ: “Ucchaṅge, deva, me putto” ti. **Pathe dhāvantiyā patī** ti maggaṃ āruya ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho, diṭṭhadiṭṭho yeva hoti. Tena vuttaṃ: “Pathe dhāvantiyā patī” ti. **Taṅca desaṃ na passāmi, yato sodariyamānaye** ti yasmā pana me mātāpitāro natthi, tasmā idāni taṃ mātukucchisaṅkhātāṃ aññaṃ desaṃ na passāmi. Yato ahaṃ samāne udare jātattā saudariyasaṅkhātāṃ bhātaraṃ āneyyaṃ, tasmā bhātaraṃ yeva me dethāti.

Rājā: “Saccaṃ esā vadatī” ti tuṭṭhacitto tayo pi jane bandhanāgārato ānetvā adāsi, sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesā ime tayo jane dukkhato mokesiyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “atīte cattāro va etarahi cattāro, rājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Ucchaṅgajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 68 Sāketajātakavaṇṇanā

Yasmiṃ mano nivasatī ti idaṃ satthā sāketam nissāya añjanavane viharanto ekaṃ brāhmaṇam ārabba kathesi. Bhagavato kira bhikkhusaṅghapativutassa sāketam piṇḍāya pavisanakāle eko sāketanagaravāsī mahallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto antaradvāre dasabalam disvā pādesu patitvā gopphakesu gālham gahetvā: “Tāta, nanu nāma puttehi jiṇṇakāle mātāpitāro paṭijaggitabbā, kasmā ettakaṃ {1.309} kālam amhākaṃ attānam na dassesi? Mayā tāva diṭṭhosi, mātaram pana passitum ehi” ti satthāram gahetvā attano geham agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Brāhmaṇī pi āgantvā satthu pādesu patitvā: “Tāta, ettakaṃ kālam kham gatosi, nanu nāma mātāpitāro mahallakakāle upaṭṭhātabbā” ti paridevi. Puttadhītāro pi: “Etha, bhātaram vandathā” ti vandāpesi. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā tesam dvinnam-pi janānam **jarāsuttaṃ** (Sn. 810 ādayo) kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgāmiphale patiṭṭhahimsu. Satthā uṭṭhāyāsanañ añjanavanam-eva agamāsi.

Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, brāhmaṇo ‘tathāgatassa pitā suddhodano, mātā mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhiṃ brāhmaṇiyā tathāgataṃ ‘amhākaṃ putto’ ti vadati, satthā pi adhivāseti. Kim nu kho kāraṇaṃ”-ti? Satthā tesam katham sutvā: “Bhikkhave, ubho pi te attano puttam-eva ‘putto’ ti vadanti” ti vatvā atītam āhari.

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nirantaram pañca jātisatāni mayham pitā ahosi, pañca jātisatāni cūlapitā, pañca jātisatāni mahāpitā. Esā pi brāhmaṇī nirantaram-eva pañca jātisatāni mātā ahosi, pañca jātisatāni cūlamātā, pañca jātisatāni mahāmātā. Evāham diyaḍḍhajātisahassam brāhmaṇassa hatthe samvaḍḍho, diyaḍḍhajātisahassam brāhmaṇiyā hatthe samvaḍḍhoti tīṇi jātisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

1. Yasmiṃ mano nivasati, cittañcā pi pasīdati, Adiṭṭhapubbake pose, kāmam tasmim-pi vissase ti.

Tattha **yasmiṃ mano nivasatī** ti yasmiṃ puggale diṭṭhamatte yeva cittaṃ patiṭṭhāti. **Cittañcā pi pasīdati** ti yasmiṃ diṭṭhamatte cittaṃ pasīdati, mudukaṃ hoti. **Adiṭṭhapubbake pose** ti pakatiyā tasmim attabhāve adiṭṭhapubbe pi puggale. **Kāmam tasmim-pi vissase** ti anubhūtapubbasineheneva tasmim-pi puggale ekamsena vissase, vissāsam āpajjatiyevā ti attho.

Evam̐ {1.310} satthā imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā anusandhim̐ ghaṭetvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete eva ahesum̐, putto pana aham-eva ahosin̐”-ti.

Sāketajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 69 Visavantajātakavaṇṇanā

Dhiratthu tam̐ visam̐ vantan-ti idam̐ satthā jetavane viharanto dhammasenāpatim̐ ārabba kathesi. Therassa kira piṭṭhakhajjakakhādanakāle manussā saṅghassa bahum̐ piṭṭhakhādanīyam̐ gahetvā vihāram̐ agamaṃsu, bhikkhusaṅghassa gahitāvasesam̐ bahu atirittam̐ ahosi. Manussā: “Bhante, antogāmagatānam-pi gaṇhathā” ti āhaṃsu. Tasmim̐ khaṇe therassa saddhivihāriko daharo antogāme hoti, tassa koṭṭhāsam̐ gahetvā tasmim̐ anāgacchante: “Atidivā hoti” ti therassa adaṃsu. Therena tasmim̐ paribhutte daharo agamāsi. Atha nam̐ thero: “Mayam̐, āvuso, tuyham̐ ṭhapitakhādanīyam̐ paribhuñjimhā” ti āha. So: “Madhuram̐ nāma, bhante, kassa appiyan̐”-ti āha. Mahātherassa sam̐vego uppajji. So ito paṭṭhāya: “Piṭṭhakhādanīyam̐ na khādissāmī” ti adhiṭṭhāsi. Tato paṭṭhāya kira sārīputtattherena piṭṭhakhādanīyam̐ nāma na khāditapubbam̐. Tassa piṭṭhakhādanīyam̐ akhādanabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Bhikkhū tam̐ katham̐ kathentā dhammasabhāyam̐ nisīdim̐su. Atha satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, sārīputto ekavāram̐ jahitakam̐ jīvitam̐ pariccajanto pi puna na gaṇhātiyevā” ti vatvā atītam̐ āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ brahmadatte rajjam̐ kārente bodhisatto visavejjakule nibbattitvā vejjakammena jīvikam̐ kappesi. Athekam̐ janapadamanussam̐ sappo ḍaṃsi, tassa ñātakā pamādam̐ akatvā khippam̐ vejjam̐ ānayim̐su. Vejjo āha: “Kim̐ tāva osadhena, paribhāvetvā visam̐ harāmi, daṭṭhasappam̐ āvāhetvā daṭṭhaṭṭhānato teneva visam̐ ākaḍḍhāpemī” ti. “Sappam̐ āvāhetvā visam̐ ākaḍḍhāpehī” ti. So sappam̐ āvāhetvā: “Tayā ayaṃ daṭṭho” ti āha. “Āma, mayā” ti. {1.311} “Tayā daṭṭhaṭṭhānato tvaññeva mukhena visam̐ ākaḍḍhāhī” ti. “Mayā ekavāram̐ jahitakam̐ puna na gahitapubbam̐, nāham̐ mayā jahitavisam̐ ākaḍḍhissāmī” ti. So dārūni āharāpetvā aggim̐ katvā āha: “Sace attano visam̐ nākaḍḍhasi, imam̐ aggim̐ pavisā” ti. Sappo: “Api aggim̐ pavisissāmī, nevattanā ekavāram̐ jahitavisam̐ paccāharissāmī” ti vatvā imam̐ gāthamāha.

**1. Dhiratthu taṃ visañ vantaṃ, yamaṃ jīvitakāraṇā,
Vantaṃ paccāharissāmi, mataṃ me jīvītā varan-ti.**

Tattha **dhiratthū** ti garahatthe nipāto. **Taṃ visan**-ti yamaṃ jīvitakāraṇā vantaṃ visañ paccāharissāmi, taṃ vantaṃ visañ dhiratthu. **Mataṃ me jīvītā varan**-ti tassa visassa apaccāharaṇakāraṇā yaṃ aggim pavisitvā maraṇaṃ, taṃ mama jīvitato varanti attho.

Evañca pana vatvā aggim pavisitum pāyāsi. Atha naṃ vejjo nivāretvā taṃ purisaṃ osadhehi ca mantehi ca nibbisaṃ arogaṃ katvā sappassa sīlāni datvā: “Ito paṭṭhāya mā kañci viheṭhesī” ti vatvā vissajjesi.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, sārīputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitam-pi pariccajanto puna gaṇhātī” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “Tadā sappo sārīputto ahosi, vejjo pana aham-eva ahosin”-ti.

Visavantajātakavaṇṇanā navamā

Ja 70 Kuddārajātakavaṇṇanā

Na taṃ jitaṃ sādhu jitan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto cittahatthasārīputtaṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthiyaṃ eko kuladārako. Athekadivasam kasitvā āgacchanto vihāraṃ pavisitvā ekassa therassa pattato siniddham madhuraṃ paṇṭabhojanaṃ labhitvā cintesi: “Mayaṃ rattindivaṃ sahatthena nānākammāni kurumānā pi evarūpaṃ madhurāhāraṃ na labhāma, mayā pi samaṇena bhavitabban”-ti. So pabbajitvā māsaddhamāsaccayena ayoniso manasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhaddaṃ kilamanto {1.312} āgantvā pabbajitvā abhidhammaṃ uggaṇhi. Imināva upāyena cha vāre vibbhamitvā pabbajito. Tato sattame bhikkhubhāve sattappakaraṇiko hutvā bahū bhikkhū dhammaṃ vācento vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Athassa sahāyakā bhikkhū: “Kiṃ nu kho, āvuso cittahattha, pubbe viya te etarahi kilesā na vaḍḍhanti” ti parihāsaṃ karimsu. “Āvuso, abhabbo dāni aham ito paṭṭhāya gihibhāvāyā” ti.

Evam tasmim arahattaṃ patte dhammasabhāyaṃ kathā udapādi: “Āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye sati āyasmā cittahatthasārīputto chakkhattum uppabbajito, aho mahādosso puthujjanabhāvo” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, puthujjanacittam nāma lahukaṃ dunniggamaṃ,

ārammaṇavasena gantvā allīyati, ekavāraṃ allīnaṃ na sakkā hoti khippaṃ mocetuṃ, evarūpassa cittassa damatho sādhu. Dantam-eva hi taṃ sukhaṃ āvahati.

Dunniggahassa lahuno, yatthakāmanipātino,

Cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ. (Dhp. 35).

Tassa pana dunniggahatāya pubbe paṇḍitā ekaṃ kuddālakam nissāya taṃ jahituṃ asakkontā lobhavasena chakkhattuṃ uppabbajitvā sattame pabbajitabhāve jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ niggaṇhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto paṇṇikakule nibbattitvā viññutaṃ pāpuṇi, “kuddālapaṇḍito” tissa nāmaṃ ahosi. So kuddālakena bhūmiparikammaṃ katvā ḍākañceva alābukumbhaṇḍaeḷālukādīni ca vapitvā tāni vikkiṇanto kapaṇajīvikaṃ kappesi. Tañhissa ekaṃ kuddālakam ṭhapetvā aññaṃ dhanam nāma natthi. So ekadivasaṃ cintesi: “Kiṃ me gharāvāsena, nikkhamitvā pabbajissāmī” ti. Athekadivasaṃ kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ kuddālakam anussaritvā lobhaṃ chindituṃ asakkonto kuṇṭhakuddālakam {1.313} nissāya uppabbaji. Evaṃ dutiyam pi, tatiyampīti cha vāre taṃ kuddālakam paṭicchannaṭṭhāne nikkhipitvā pabbajito ceva uppabbajito ca.

Sattame pana vāre cintesi: “Ahaṃ imaṃ kuṇṭhakuddālakam nissāya punappunaṃ uppabbajito, idāni naṃ mahānadiyaṃ pakkhipitvā pabbajissāmī” ti nadītīraṃ gantvā: “Sacassa patitaṭṭhānaṃ passissāmi, punāgantvā uddharitukāmatā bhaveyyā” ti taṃ kuddālakam daṇḍe gahetvā nāgabalo thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuṃ āvijjhितvā akkhīni nimmīletvā nadīmajjhe khipitvā: “Jitaṃ me jitaṃ me” ti tikkhattuṃ sīhanādaṃ nadi. Tasmim khāṇe bārāṇasirājā paccantaṃ vūpasametvā āgato nadiyā sīsaṃ nhāyitvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno taṃ bodhisattassa saddaṃ sutvā: “Ayaṃ puriso ‘jitaṃ me jitaṃ me’ ti vadati, ko nu kho etena jito, pakkosatha nan”-ti pakkosāpetvā: “Bho purisa, ahaṃ tāva vijitasāṅgāmo idāni jayaṃ gahetvā āgacchāmi, tayā pana ko jito” ti pucchi. Bodhisatto: “Mahārāja, tayā saṅgāmasatam-pi saṅgāmasahassam-pi saṅgāmasatasahassam-pi jinantena dujjitam-eva kilesānaṃ ajitattā. Ahaṃ pana mama abbhantare lobhaṃ niggaṇhanto kilese jinin”-ti kathento yeva

mahānadiṃ oloketvā āpokasiṇārammaṇaṃ jhānaṃ nibbattetvā
sampattānubhāvo ākāse nisīditvā rañño dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ avajīyati,
Taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ nāvajīyatī ti.**

Tattha **na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ avajīyatī** ti yaṃ paccāmitte
parājinitvā raṭṭhaṃ jitaṃ paṭiladdhaṃ puna pi tehi paccāmittehi avajīyati,
taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ nāma na hoti. Kasmā? Puna avajīyanato. Aparo nayo:
jitaṃ vuccati jayo. Yo paccāmittehi saddhiṃ yujjhivā adhigato jayo puna tesu
jinantesu, {1.314} parājayo hoti, so na sādhu na sobhano. Kasmā? Yasmā puna
parājayo va hoti. **Taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ, yaṃ jitaṃ nāvajīyatī** ti yaṃ
kho pana paccāmitte nimmathetvā jitaṃ puna tehi nāvajīyati, yo vā ekavāraṃ
laddho jayo na puna parājayo hoti, taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ sobhanaṃ, so jayo
sādhu sobhano nāma hoti. Kasmā? Puna nāvajīyanato. Tasmā, tvaṃ mahārāja,
satakkhattum-pi saḥassakkhattum-pi sataḥassakkhattum-pi saṅgāmasīsaṃ
jinitvā pi saṅgāmayodho nāma na hosi. Kimkāraṇā? Attano kilesānaṃ ajitattā.
Yo pana ekavāraṃ-pi attano abbhantare kilese jināti, ayaṃ uttamo
saṅgāmasīsayodhoti ākāse nisinnako va buddhalīlāya rañño dhammaṃ desesi.
Uttamasāṅgāmayodhabhāvo panettha:

**Yo saḥassaṃ saḥassena, saṅgāme mānuse jine,
Ekaṇca jeyyamattānaṃ, sa ve saṅgāmajuttamo ti. (Dhp. 103).**

Idaṃ suttaṃ sādhaṃ.

Rañño pana dhammaṃ suṇantasseva tadaṅgappahānavasena kilesā pahīnā,
pabbajjāya cittaṃ nami. Rājabalassa pi tatheva kilesā pahīyimsu. Rājā: “Idāni
tumhe kahaṃ gamissathā” ti bodhisattaṃ pucchi. “Himavantaṃ pavisitvā
isipabbajjaṃ pabbajissāmi, mahārājā” ti. “Tena hi aham-pi pabbajissāmi” ti
bodhisatteneva saddhiṃ nikkhami, balakāyo brāhmaṇagahapatikā sabbā
seniyoti sabbo pi tasmim̐ ṭhāne sannipatito mahājanakāyo raññā saddhiṃ ye va
nikkhami. Bārāṇasivāsino pi: “Amhākaṃ kira rājā kuddālapaṇḍitassa
dhammadesanaṃ sutvā pabbajjābhimukho hutvā saddhiṃ balakāyena
nikkhanto, mayam̐ idha kiṃ karissāmā” ti dvādasayojanikāya bārāṇasiyā
sakalanagaravāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Taṃ ādāya
bodhisatto himavantaṃ pāvisi.

Tasmim̐ khaṇe sakkassa devaraṇño nisinnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So
āvajjamāno: “Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto” ti disvā:
“Mahāsamāgamo bhavissati, vasaṇaṭṭhānaṃ laddhum̐ vaṭṭati” ti vissakammaṃ

āmantetvā: “Tāta, kuddālapaṇḍito mahābhinikkhamanaṃ nikkhanto, {1.315} vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvaṃ himavantappadesaṃ gantvā same bhūmibhāge dīghato tiṃsayojanaṃ vitthārato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehī” ti āha. So: “Sādhu, devā” ti paṭissuṇitvā gantvā tathā akāsi. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana hatthipālajātake (Ja. 509) āvi bhavissati. Idañca hi tañca ekaparicchadam-eva. Vissakammo pi assamapade paṇṇasālaṃ māpetvā dussadde mige ca sakuṇe ca amanusse ca paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ māpetvā attano vasanaṭṭhānaṃ-eva agamāsi.

Kuddālapaṇḍito pi taṃ parisāṃ ādāya himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assamapadaṃ gantvā vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ gahetvā paṭhamaṃ attanā pabbajitvā pacchā parisāṃ pabbājetvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Satta rājāno satta rajjāni chaḍḍayiṃsu. Tiṃsayojanaṃ assamapadaṃ pūri. Kuddālapaṇḍito sesakasiṇesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ. Ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akaṃsu, te devalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā: “Evaṃ, bhikkhave, cittaṃ nāmetaṃ kilesavasena allīnaṃ dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajahā, evarūpe pi paṇḍite aññāṇe karontī” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Satthā pi anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, parisā buddhapaṇḍito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kuddālaajātakavaṇṇanā dasamā

Itthivaggo sattamo

Tassuddānaṃ:

**Asātamantaṇḍabhūtaṃ, takkapaṇḍi durājānaṃ,
Anabhirati mudulakkhaṇaṃ, ucchaṅgam-pi ca sāketam,
Visavantaṃ kuddālakanti.**

8. Varuṇavaggo

Ja 71 Varuṇajātakavaṇṇanā

Yo {1.316} **pubbe karaṇīyānī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kuṭumbikaputtatissattheraṃ ārabba kathesi. Ekasmim kira divase sāvattvivāsino aññamaññasahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādīni gahetvā: “Satthu dhammadesanaṃ suṇissāmā” ti mahājanaparivutā jetavanaṃ gantvā nāgamāḷakasālamāḷakādīsu thokaṃ nisīditvā sāyanhasamaye satthari surabhigandhavāsītāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā alaṅkatabuddhāsane nisinne saparivārā dhammasabhaṃ gantvā satthāraṃ gandhapupphehi pūjetvā cakkaṅkitatalesu phullapadumasassirikesu pādesu vanditvā ekamantaṃ nisinnā dhammaṃ suṇimṃsu.

Atha nesaṃ etadahosi: “Yathā yathā kho mayaṃ bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāma, pabbajeyyāmā” ti. Te tathāgatassa dhammasabhāto nikkhantakāle tathāgataṃ upasaṅkamitvā vanditvā pabbajjaṃ yāciṃsu, satthā tesāṃ pabbajjaṃ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhetvā upasampadaṃ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā dve mātikā paṇṇaṃ katvā kappiyākkapiyaṃ ṇatvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sibbetvā rajitvā: “Samaṇadhammaṃ karissāmā” ti ācariyupajjhāye āpucchitvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā: “Mayaṃ, bhante, bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarābyādhimaraṇabhayaabhītā, tesāṃ no saṃsārāparimocanattthāya kammaṭṭhānaṃ kathethā” ti yāciṃsu. Satthā tesāṃ aṭṭhatimsāya kammaṭṭhānesu sappāyaṃ vicinitvā kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā satthāraṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pariveṇaṃ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaramādāya: “Samaṇadhammaṃ karissāmā” ti nikkhamiṃsu.

Atha nesaṃ abbhantare eko bhikkhu nāmena kuṭumbikaputtatissatthero nāma kusīto hīnavīriyo rasagiddho. So evaṃ cintesi: “Ahaṃ neva araṇṇe vasituṃ, na padhānaṃ padahituṃ, na bhikkhācariyāya yāpetuṃ sakkhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmī” ti so vīriyaṃ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū kosalesu cārikaṃ caramānā aññataraṃ paccantagāmaṃ {1.317} gantvā taṃ upanissāya ekasmim araṇṇāyatane vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ appamattā ghaṭentā vāyamantā vipassanāgabbhaṃ gāhāpetvā pathaviṃ unnādayamānā arahattaṃ patvā vutthavassā pavāretvā: “Paṭiladdhaguṇaṃ satthu ārocessāmā” ti tato nikkhamitvā anupubbena

jetavanam patvā pattacīvaram paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā tathāgataṃ daṭṭhukāmā satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimsu. Satthā tehi saddhiṃ madhuraṭṭhisanthārā akāsi. Te katapaṭṭhisanthārā attanā paṭiladdhaguṇaṃ tathāgatassa ārocesuṃ, satthā te bhikkhū pasaṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero satthārāṃ tesāṃ guṇakathaṃ kathentaṃ disvā sayam-pi samaṇadhammaṃ kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū: “Mayaṃ, bhante, tam-eva araṇṇavāsaṃ gantvā vasissāmā” ti satthārāṃ āpucchiṃsu. Satthā: “Sādhū” ti anujāni. Te satthārāṃ vanditvā pariveṇaṃ agamaṃsu.

Atha so kuṭumbikaputtatissatthero rattibhāgasamanantare accāraddhavīriyo hutvā ativegena samaṇadhammaṃ karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakam nissāya ṭhitako va niddāyanto parivattitvā pati, ūruṭṭhikaṃ bhijji, vedanā mahantā jātā. Tesāṃ bhikkhūnaṃ taṃ paṭijaggantānaṃ gamanaṃ na sampajji. Atha ne upaṭṭhānavelāyaṃ āgate satthā pucchi: “Nanu tumhe, bhikkhave, ‘sve gamissāmā’ ti hiyyo āpucchitthā” ti? “Āma, bhante, apica kho pana amhākaṃ sahāyako kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegena samaṇadhammaṃ karonto niddābhībhūto parivattitvā patito, ūruṭṭhissa bhinnaṃ, taṃ nissāya amhākaṃ gamanaṃ na sampajji” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, idānevesa attano hīnavīriyabhāvena akāle ativegena vīriyaṃ karonto tumhākaṃ gamanantarāyaṃ karoti, pubbepesa tumhākaṃ gamanantarāyaṃ akāsiyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṃ bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ uggaṇhāpesi. Athassa te māṇavā ekadivasaṃ dāruṃ āharaṇatthāya araṇṇaṃ gantvā dārūni uddharimsu. Tesāṃ antare eko kusītamāṇavo mahantaṃ varuṇarukkhaṃ disvā: “Sukkarukkho eso” ti saññāya: “Muhuttaṃ tāva nipajjitvā pacchā rukkhaṃ abhiruhitvā {1.318} dārūni pātetvā ādāya gamissāmī” ti uttarisāṭakaṃ pattharitvā nipajjitvā kākacchamāno niddaṃ okkami. Itare māṇavakā dārūkalāpe bandhitvā ādāya gacchantā taṃ pādena piṭṭhiyaṃ paharitvā pabodhetvā agamaṃsu. Kusītamāṇavo utṭhāya akkhīni puñchitvā puñchitvā avigataniddo va varuṇarukkhaṃ abhiruhitvā sākhaṃ gahetvā attano abhimukhaṃ ākaḍḍhitvā bhañjanto bhijjitvā utṭhitakoṭiyā attano akkhiṃ bhindāpetvā ekena hatthena taṃ pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruyha dārūkalāpaṃ bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātītaṃ dārūnaṃ upari pātesi.

Tam divasañca janapadagāmake ekaṃ kulaṃ: “Sve brāhmaṇavācanakaṃ karissāmā” ti ācariyaṃ nimantesi. Ācariyo māṇavake āha: “Tātā, sve ekaṃ gāmakam gantabbaṃ, tumhe pana nirāhārā na sakkhissatha gantuṃ, pāto va yāguṃ pacāpetvā tattha gantvā attanā laddhakoṭṭhāsañca amhākaṃ pattakoṭṭhāsañca sabbamādāya āgacchathā” ti. Te pāto va yāgupacanatthāya dāsiṃ uṭṭhāpetvā: “Khippaṃ no yāguṃ pacāhi” ti āhaṃsu. Sā dārūni gaṇhantī upari ʘhitāni allavaruṇadārūni gahetvā punappunaṃ mukhavātaṃ dadamānā pi aggim ujjāletuṃ asakkonti sūriyaṃ uṭṭhāpesi. Māṇavakā: “Atidivā jāto, idāni na sakkā gantuṃ”-ti ācariyassa santikaṃ agamiṃsu. Ācariyo: “Kiṃ, tātā, na gatathā” ti? “Āma, ācariya na gatamhā” ti. “Kiṃkāraṇā” ti? “Asuko nāma kusītamāṇavo amhehi saddhiṃ dārūnamatthāya araṇṇaṃ gantvā varuṇarukkhamūle niddāyitvā pacchā vegena rukkhaṃ āruyha akkhiṃ bhindāpetvā allavaruṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṃ upari pakkhi pi. Yāgupācika tāni sukkhadārusaṇṇāya gahetvā yāva sūriyuggamaṇā ujjāletuṃ nāsakkhi. Iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto” ti. Ācariyo māṇavena katakammaṃ sutvā: “Andhabālānaṃ kammaṃ nissāya evarūpā parihāni hotī” ti vatvā imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpesi:

**1. Yo {1.319} pubbe karaṇīyāni, pacchā so kātumicchati,
Varuṇakaṭṭhabhaṇṇjo, sa pacchā manutappatī ti.**

Tattha **sa pacchā manutappatī** ti yo koci puggalo: “Idaṃ pubbe kattabbaṃ, idaṃ pacchā” ti avīmaṃsitvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam-eva kattabbakammāni pacchā karoti, ayaṃ varuṇakaṭṭhabhaṇṇjo amhākaṃ māṇavako viya so bālapuggalo pacchā anutappati socati paridevatī ti attho.

Evam bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā dānādāni puñṇāni karitvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, idānevesa tumhākaṃ antarāyaṃ karoti, pubbe pi akāsiyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā akkhibhedaṃ patto māṇavo ūrubhedaṃ pattabhikkhu ahosi, sesamāṇavā buddhaparisa, ācariyabrāhmaṇo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Varuṇajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 72 Sīlavanāgarājajātakavaṇṇanā

Akataññussa posassā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabbhā kathesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhū: “Āvuso, devadatto akataññū tathāgatassa guṇe na jānātī” ti kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kadāci mayhaṃ guṇaṃ jānātī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantappadese hatthiyoniyāṃ nibbatti. So mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahosi rajatapuñjasannibho, akkhīni panassa maṇiḡḷasadisāni, paññāyamānāni pañca pasādāni ahesuṃ, mukhaṃ rattakambalasadisāṃ, soṇḍā rattasuvaṇṇabindupaṭimaṇḍitaṃ rajatadāmaṃ viya, cattāro pādā katalākhārasaparikkammā viya. Evamassa dasahi pāramihī alaṅkato rūpasobhaggappatto attabhāvo ahosi. Atha naṃ viññutaṃ pattāṃ sakalahimavante {1.320} vāraṇā sannipatitvā upaṭṭhahantā vicariṃsu. Evaṃ so asītisahassavāraṇaparivāro himavantappadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosāṃ disvā gaṇamhā kāyavivekāya ekako va araṇṇe vasaṃ kappesi. Sīlavantatāya ca panassa: “Sīlavanāgarājā” tveva nāmaṃ ahosi.

Atheko bārāṇasivāsiko vanacarako himavantaṃ pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakaṃ gavesamāno disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūḷho hutvā maraṇabhayaabhīto bāhā paggayha paridevamāno vicarati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā: “Imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmī” ti kāruṇṇena codito tassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvāva bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ disvā tattheva aṭṭhāsi. So puriso bodhisattaṃ ṭhitaṃ disvā aṭṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi, so puna palāyitvā tassa ṭhitakāle ṭhatvā cintesi: “Ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tiṭṭhati, ṭhitakāle āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imamhā pana maṃ dukkhā mācetukāmo bhavissatī” ti sūro hutvā aṭṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasaṅkamitvā: “Kasmā bho tvaṃ purisa, paridevamāno vicarasī” ti pucchi. “Sāmi, disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūḷho hutvā maraṇabhayenā” ti. Atha naṃ bodhisatto attano vasaṇaṭṭhānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā: “Bho, purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathaṃ nessāmī” ti attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi.

Atha kho so mittadubbhī puriso: “Sace koci pucchissati, ācikkhitabbaṃ bhavissatī” ti bodhisattassa piṭṭhe nisinno yeva rukkhanimittaṃ

pabbatanimittam upadhārento va gacchati. Atha nam bodhisatto araṇṇā nīharitvā bārāṇasigāma mahāmagge ṭhapetvā: “Bho purisa, iminā maggena gaccha, mayham pana vasanaṭṭhānam pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhī” ti tam uyyojetvā attano vasanaṭṭhānam ye va agamāsi. Atha so puriso bārāṇasim gantvā anuvicaranto dantakāravīthim patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā: “Kiṃ pana bho, jīvadantam-pi {1.321} labhitvā gaṇheyyāthā” ti? “Bho, kiṃ vadesi, jīvadanto nāma matahatthidantato mahagghataro” ti. “Tena hi aham vo jīvadantam āharissāmī” ti pātheyyam gahetvā kharakakacam ādāya bodhisattassa vasanaṭṭhānam agamāsi.

Bodhisatto tam disvā: “Kimattham āgatosī” ti pucchi. “Aham, sāmi, duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tumhe dantakhaṇḍam yācivā sace dassatha, tam ādāya gantvā vikkiṇitvā tena mūlena jīvissāmī” ti āgatoti. “Hotu bho, dantam te dassāmi, sace dantakappanattāya kakacam atthī” ti. “Kakacam gahetvā āgatomhi sāmi” ti. “Tena hi dante kakacena kantitvā ādāya gacchā” ti bodhisatto pāde samīñjitvā gonisinnakam nisīdi. So dve pi aggadante chindi. Bodhisatto te dante soṇḍāya gahetvā: “Bho purisa, nāham ‘ete dantā mayham appiyā amanāpā’ ti dammi, imehi pana me dantehi sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇena sabbadhammapaṭivedhanasamattā sabbaññutaññāṇadantāva piyatarā, tassa me idam dantadānam sabbaññutaññāṇapaṭivijjhanattāya hotū” ti sabbaññutaññāṇassa ārādhnam katvā dantayugalam adāsi.

So tam ādāya gantvā vikkiṇitvā tasmim mūle khīṇe puna bodhisattassa santikam gantvā: “Sāmi, tumhākam dante vikkiṇitvā laddhamūlam mayham iṇasodhanamattam-eva jātam, avasesadante dethā” ti āha. Bodhisatto: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā purimanayeneva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkiṇitvā puna āgantvā: “Sāmi, jīvitum na sakkomi, mūladāṭhā me dethā” ti āha. Bodhisatto: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā purimanayeneva nisīdi. So pāpapuriso mahāsattassa rajatadāmasadisam soṇḍam maddamāno kelāsakūṭasadisam kumbham abhiruhitvā ubho dantakoṭiyo paṇhiyā paharanto māmsam viyūhitvā kumbham āruyha kharakakacena mūladāṭhā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāram vijahante ye va pana tasmim pāpapurise catunahutādhikadvijojanasatasahasabahalā ghanapathavī {1.322} sineruyugandharādayo mahābhāre duggandhajegucchāni gūthamuttādīni ca dhāretum samattā pi tassa aguṇarāsim dhāretum asakkontī viya bhijjitvā vivaram adāsi. Tāvadeva avīcimahānirayato aggijālā nikkhamitvā tam

mittadubbhipurisaṃ kulasantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi.

Evam tassa pāpapuggalassa pathaviṃ pavitṭhakāle tasmim vanasaṇḍe adhivatthā rukkhadevatā: “Akataññū mittadubbhī puggalo cakkavattirajjaṃ datvā pi tosetum na sakkā” ti vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desayamānā imaṃ gāthamāha.

**1. Akataññussa posassa, niccaṃ vivaradassino,
Sabbam ce pathaviṃ dajjā, neva naṃ abhirādhaye ti.**

Tattha **akataññussā** ti attano kataguṇaṃ ajānantassa. **Posassā** ti purisassa. **Vivaradassino** ti chiddam-eva okāsam-eva olokontassa. **Sabbam ce pathaviṃ dajjā** ti sace pi tādisassa puggalassa sakalaṃ cakkavattirajjaṃ, imaṃ vā pana mahāpathaviṃ parivattetvā pathavojaṃ dadeyya. **Neva naṃ abhirādhaye** ti evaṃ karonto pi evarūpaṃ kataguṇavidhamsakaṃ koci paritose tum vā pasādetum vā na sakkuṇeyyā ti attho.

Evam sā devatā vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desesi. Bodhisatto yāvatāyukaṃ tthatvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva akataññū, pubbe pi akataññūyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā mittadubbhī puggalo devadatto ahosi, rukkhadevatā sārīputto, sīlavanāgarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Sīlavanāgarājajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 73 Saccamkirajātakavaṇṇanā

Saccam kirevamāhamsū ti idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha kathesi. Bhikkhusaṅghasmiñhi dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Āvuso, devadatto satthu guṇaṃ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatī” ti devadattassa aguṇaṃ kathente satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti {1.323} pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto mayham vadhāya parisakkatī, pubbe pi parisakkiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso pahaṭāsīvisūpamo, anakkositvā vā apaharitvā vā kenaci saddhiṃ na katheti. So antojanassa ca bahijanassa ca akkhiṃhi patitarajjaṃ viya,

khāditum āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ubbejanīyo. So ekadivasaṃ nadīkīlaṃ kīḷitukāmo mahantena parivārena nadītīraṃ agamāsi. Tasmim̐ khaṇe mahāmegho uṭṭhahi, disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṃ āha: “Ethā bhāṇe, maṃ gahetvā nadīmajjhaṃ netvā nhāpetvā ānethā” ti. Te taṃ tattha netvā: “Kim̐ no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ ettheva māremā” ti mantayitvā: “Ettha gaccha kāḷakaṇṇī” ti uḍake naṃ o pilāpetvā paccuttaritvā tīre aṭṭhaṃsu. “Kahaṃ kumāro” ti ca vutte: “Na mayaṃ kumāraṃ passāma, meghaṃ uṭṭhitaṃ disvā uḍake nimujjitvā purato āgato bhavissati” ti. Amaccā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā: “Kahaṃ me putto” ti pucchi. Na jānāma deva, meghe uṭṭhite: “Purato āgato bhavissati” ti saññāya āgatamhāti. Rājā dvāraṃ vivarāpetvā: “Nadītīraṃ gantvā vicinathā” ti tattha tattha vicināpesi, koci kumāraṃ nāddasa.

So pi kho meghandhakāre deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkhandhaṃ disvā tattha nisīditvā maraṇabhayaṭṭhito paridevamāno gacchati. Tasmim̐ pana kāle bārāṇasivāsī eko seṭṭhi nadītīre cattālīsakoḍidhanaṃ nidahitvā maranto dhanataṇhāya dhanapiṭṭhe sappo hutvā nibbatti. Aparo tasmim̐ yeva padese tiṃsa koṭīyo nidahitvā dhanataṇhāya tattheva undūro hutvā nibbatti. Tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ udakaṃ pāvisi. Te udakassa pavīṭṭhamaggeneva nikkhamitvā soṭaṃ chindantā gantvā taṃ rājakumārena abhinisinnāṃ {1.324} dārukkhandhaṃ patvā eko ekaṃ koṭim̐, itaro itaraṃ āruya khandhapiṭṭhe yeva nipajjimsu. Tassā yeva kho pana nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tattheke suvapotako vasati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadīpiṭṭhe pati, suvapotako deve vassante uppatitvā gantum̐ asakkonto gantvā tasseeva khandhassa ekapasse nilīyi. Evaṃ te cattāro janā ekato vuyhamānā gacchanti.

Bodhisatto pi kho tasmim̐ kāle kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vuḍḍhippatto isipabbajjaṃ pabbajitvā ekasmim̐ nadīnivattane paṇṇasālaṃ māpetvā vasati. So aḍḍharattasamaye caṅkamamāno tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddaṃ sutvā cintesi: “Mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa purisassa maraṇaṃ ayuttaṃ, udakato uddharitvā tassa jīvitaḍḍānaṃ dassāmī” ti. So taṃ: “Mā bhāyi, mā bhāyī” ti assāsetvā udakasotaṃ chindanto gantvā taṃ dārukkhandhaṃ ekāya koṭiyā gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīraṃ patvā kumāraṃ ukkhipitvā tīre patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo disvā ukkhipitvā assamaṇaṃ netvā aggim̐ jāletvā: “Ime dubbalatarā” ti paṭhamaṃ sappādīnaṃ sarīraṃ sedetvā pacchā rājakumārassa sarīraṃ sedetvā tam-pi arogaṃ katvā āhāraṃ dento pi paṭhamaṃ sappādīnaṃ yeva datvā pacchā tassa phalāphalāni upanāmesi. Rājakumāro:

“Ayaṃ kūṭatāpaso maṃ rājakumāraṃ agaṇetvā tiracchānagatānaṃ sammānaṃ karotī” ti bodhisatte āghātaṃ bandhi.

Tato katipāhaccayena sabbesu pi tesu thāmabalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasam vanditvā āha: “Bhante, tumhehi mayhaṃ mahāupakāro kato, na kho paṇāhaṃ daliddo, asukaṭṭhāne me cattālisa hiraṇṇakoṭiyo nidahitvā ṭhapitā, tumhākaṃ dhanena kicce sati sabbampetaṃ dhanam tumhākaṃ dātuṃ sakkomi, taṃ ṭhānaṃ āgantvā ‘dīghā’ ti pakkoseyyāthā” ti vatvā pakkāmi. Undūro pi tatheva tāpasam nimantetvā: “Asukaṭṭhāne ṭhatvā ‘undūrā’ ti pakkoseyyāthā” ti [1.325] vatvā pakkāmi. Suvapotako pana tāpasam vanditvā: “Bhante, mayhaṃ dhanam natthi, rattasālīhi pana vo atthe sati asukaṃ nāma mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ, tattha gantvā ‘suvā’ ti pakkoseyyātha, ahaṃ nātakānaṃ ārocetvā anekasakaṭapūramattā rattasālīyo āharāpetvā dātuṃ sakkomī” ti vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadubbhī: “Dhammasudhammatāya kiñci avatvā gantuṃ ayuttaṃ, evaṃ taṃ attano santikaṃ āgataṃ māressāmī” ti cintetvā: “Bhante, mayi rajje patiṭṭhite āgaccheyyātha, ahaṃ vo catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmī” ti vatvā pakkāmi. So gantvā na cirasseva rajje patiṭṭhāsi.

Bodhisatto: “Vīmaṃsissāmi tāva ne” ti paṭhamam sappassa santikaṃ gantvā avidūre ṭhatvā: “Dīghā” ti pakkosi. So ekavacaneneva nikkhamitvā bodhisattaṃ vanditvā: “Bhante, imasmiṃ ṭhāne cattālisa hiraṇṇakoṭiyo, tā sabbā pi nīharitvā gaṇhathā” ti āha. Bodhisatto: “Evamatthu, uppanne kicce jānissāmī” ti taṃ nivattetvā undūrassa santikaṃ gantvā saddamakāsi. So pi tatheva paṭipajji. Bodhisatto tam-pi nivattetvā suvassa santikaṃ gantvā: “Suvā” ti pakkosi. So pi ekavacaneneva rukkhaggato otaritvā bodhisattaṃ vanditvā: “Kiṃ, bhante, mayhaṃ nātakānaṃ santikaṃ gantvā himavantappadesato tumhākaṃ sayamjātasālī āharāpemī” ti pucchi. Bodhisatto: “Atthe sati jānissāmī” ti tam-pi nivattetvā: “Idāni rājānaṃ pariggaṇhissāmī” ti gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasampattiṃ katvā bhikkhācāravattena nagaram pāvisi. Tasmim khāṇe so mittadubbhī rājā alaṅkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena nagaram padakkhiṇaṃ karoti. So bodhisattaṃ dūrato va disvā: “Ayaṃ so kūṭatāpaso mama santike bhuñjitvā vasitukāmo āgato, yāva parisamajjhe attano mayhaṃ kataguṇaṃ nappakāseti, tāvadevassa sīsam chindāpessāmī” ti purise olokesi. “Kiṃ karoma, devā” ti ca vutte: “Esa kūṭatāpaso maṃ kiñci yācitukāmo āgacchatī mañṇe, etassa kāḷakaṇṇitāpasassa maṃ passituṃ adatvāva etaṃ gahetvā pacchābāhaṃ [1.326] bandhitvā catukke catukke paharantā nagarā nikkhāmetvā āghātane sīsamassa chinditvā sarīraṃ

sūle uttāsethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampañicchitvā gantvā niraparādham mahāsattam bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanam netum ārabhimso. Bodhisatto pahaṭapahaṭaṭṭhāne: “Amma, tātā” ti akanditvā nibbikāro imam gāthamāha.

**1. Saccam kirevamāhamsu, narā ekacciya idha,
Kaṭṭham niplavitam seyyo, na tvevekacciyo naro ti.**

Tattha **saccam kirevamāhamsū** ti avitatham-eva kira evam vadanti. **Narā ekacciya idhā** ti idhekacce paṇḍitapurisā. **Kaṭṭham niplavitam seyyo** ti nadiyā vuyhamānam sukkhadārum niplavitam uttāretvā thale ṭhapitam seyyo sundarataro. Evañhi vadamānā te purisā saccam kira vadanti. Kimkāraṇā? Tañhi yāgubhattādīnam pacanattāya, sītaturānam visibbanattāya, aññesam-pi ca parissayānam haraṇattāya upakāram hoti. **Na tvevekacciyo naro** ti ekacco pana mittadubbhī akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthena gahetvā uttārito na tveva seyyo. Tathā hi aham imam pāpapurisam uttāretvā imam attano dukkham āharinti.

Evam pahaṭapahaṭaṭṭhāne imam gāthamāha.

Tam sutvā ye tattha paṇḍitapurisā, te āhamsu: “Kim pana, bho pabbajita, tayā amhākam rañño atthi koci guṇo kato” ti? Bodhisatto tam pavattim ārocetvā: “Evamimam mahoghato uttārento aham-eva attano dukkham akāsim, ‘na vata me porāṇakapaṇḍitānam vacanam katan’-ti anussarivā evam vadāmī” ti āha. Tam sutvā khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino: “Svāyam mittadubbhī rājā evam guṇasampannassa attano jīvitadāyakassa guṇamattam-pi na jānāti, tam nissāya kuto amhākam vuḍḍhi, gaṇhatha nan”-ti kupitā samantato uṭṭhahitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi hatthikkhandhagatam-eva nam ghātetvā pāde gahetvā kaḍḍhitvā parikhāpiṭṭhe chaḍḍetvā bodhisattam abhisiñcitvā rajje patitṭhāpesum.

So dhammena rajjam kārento puna ekadivasam sappādayo {1.327} pariggaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanaṭṭhānam gantvā: “Dīghā” ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā: “Idam te sāmi dhanam gaṇhā” ti āha. Rājā cattālīsahiraññaakoṭidhanam amacce paṭicchāpetvā undūrassa santikam gantvā: “Undūrā” ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsakoṭidhanam niyyādesi. Rājā tam-pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanaṭṭhānam gantvā: “Suvā” ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā: “Kim, sāmi, sālim āharāmī” ti āha. Rājā: “Sālīhi atthe sati āharissasi, ehi gacchāmā” ti sattatiyā hiraññaakoṭihi

saddhim te tayo pi jane gāhāpetvā nagaram gantvā pāsādavare mahātalam
 āruyham dhanam saṅgopetvā sappassa vasanattāya suvaṇṇanālim, undūrassa
 phalikaguham, suvassa suvaṇṇapañjaram kārāpetvā sappassa ca suvassa ca
 bhojanattāya devasikam kañcanataṭṭake madhulāje, undūrassa
 gandhasālitaṇḍule dāpesi, dānādīni ca puññāni karoti. Evaṃ te cattāro pi janā
 yāvajīvam samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākamman
 agamaṃsu.

Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mayham vadhāya parisakkati, pubbe
 pi parisakkiyevā” ti vatvā imam dhammadesanam āharitvā anusandhim
 ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā duṭṭharājā devadatto ahosi, sappo
 sārīputto, undūro moggallāno, suvo ānando, pacchā rajjappatto dhammarājā
 pana aham-eva ahosi”-ti.

Saccamkirajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 74 Rukkhadhammajātakavaṇṇanā

Sādhū sambahulā ñātī ti idam satthā jetavane viharanto udakakalahe attano
 ñātakānam mahāvināsam paccupaṭṭhitam ñatvā ākāseṇa gantvā rohiṇīnadiyā
 upari pallaṅkena nisīditvā nīlaramsim vissajjetvā ñātake samvejetvā ākāse
 oruyha nadītīre nisinno tam kalaham ārabha kathesi. Ayamettha saṅkhepo,
 vitthāro pana kuṇālaajātake (Ja. 536) āvi bhavissati. Tadā pana satthā ñātake
 āmantetvā: “Mahārājā, {1.328} tumhe ñātakā, ñātakehi nāma samaggehi
 sammodamānehi bhavitum vaṭṭati. Ñātakānañhi sāmaggīyā sati paccāmittā
 okāsam na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānam rukkhānam-pi
 sāmaggim laddhum vaṭṭati. Atītasmiñhi himavantappadese mahāvāto sālavanam
 pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññam rukkhagacchagumbalatāhi
 sambandhattā ekarukkham-pi pātetum asakkonto matthakamatthakeneva
 agamāsi. Ekaṃ pana aṅgaṇe ṭhitam sākhaṇīṭapasampannam-pi mahārukham
 aññehi rukkehi asambandhattā ummūletvā bhūmīyam pātesi, iminā kāraṇena
 tumhehi pi samaggehi sammodamānehi bhavitum vaṭṭati” ti vatvā tehi yācito
 atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente paṭhamam uppanno vessavaṇo
 mahārājā cavi, sakko aññam vessavaṇam ṭhapesi. Etasmiṃ vessavaṇe parivatte
 pacchā nibbattavessavaṇo: “Rukkhagacchagumbalatānam attano attano

ruccanaṭṭhāne vimānaṃ gaṇhantū” ti sāsanaṃ pesesi. Tadā bodhisatto himavantappadese ekasmiṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ñātake āha: “Tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkkhesu mā gaṇhatha, imasmiṃ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā ṭhitavimānāni gaṇhathā” ti. Tattha bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā ṭhitavimānāni gaṇhiṃsu. Apaṇḍitā pana devatā: “Kiṃ amhākaṃ attho araṇṇavimānehi, mayāṃ manussapathe gāmanigamarājadhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma. Gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontī” ti manussapathe aṅgaṇaṭṭhāne nibbattamahārukkesu vimānāni gaṇhiṃsu.

Athekasmiṃ divase mahatī vātavuṭṭhi uppajji. Vātassa atibalavatāya daḷhamulā vanajeṭṭhakarukkā pi sambhaggasākhāviṭapā samulā nipatiṃsu. Taṃ pana aññamaññaṃ sambandhanena ṭhitaṃ sālavanaṃ patvā ito cito ca paharanto ekarukkham-pi pātetuṃ nāsakki. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā himavantaṃ gantvā attano pavattiṃ sālavanadevatānaṃ {1.329} kathayiṃsu. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto: “Paṇḍitānaṃ vacanaṃ aggahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarūpāva hontī” ti vatvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Sādhū sambahulā ñātī, api rukkhā araṇṇajā,
Vāto vahati ekaṭṭhaṃ, brahantaṃ-pi vanappatin-ti.**

Tattha **sambahulā ñātī** ti cattāro upādāya tatuttari satasahassam-pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aññamaññaṃ nissāya vasantā ñātakā. **Sādhū** ti sobhanā pasatthā, parehi appadhamāsiyā ti attho. Api **rukkhā araṇṇajā** ti tiṭṭhantu manussabhūtā, araṇṇe jātarukkā pi sambahulā aññamaññūpatthambhena ṭhitā sādhū yeva. Rukkhānaṃ-pi hi sapaccayabhāvo laddhuṃ vaṭṭati. **Vāto vahati ekaṭṭhaṃ**-ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgaṇaṭṭhāne ṭhitaṃ ekaṭṭhaṃ ekakam-eva ṭhitaṃ **brahantaṃ-pi vanappatiṃ** sākhāviṭapasampannaṃ mahārukham-pi vahati, ummūletvā pātetī ti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammanā gato.

Satthāpi: “Evaṃ, mahārājā, ñātakānaṃ tāva sāmaggī yeva laddhuṃ vaṭṭati, samaggā sammodamānā piyasaṃvāsam-eva vasathā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā devatā buddhapaṛisā ahesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Rukkhadhammajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 75 Macchajātakavaṇṇanā

Abhitthanaya pajjunnā ti idaṃ satthā jetavane viharanto attanā vassāpitavassam ārabha kathesi. Ekasmim kira samaye kosalaratthe devo na vassi, sassāni milāyanti, tesu tesu thānesu taḷākapokkharāṇisarāni sussanti. Jetavanadvāraakoṭṭhakasamīpe jetavanapokkharāṇiyā pi udakaṃ chijji. Kalalagahanam pavisitvā nipanne macchakacchape kākakulalādayo kaṇayaggasadisehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti.

Satthā macchakacchapānam tam byasanam disvā mahākaruṇāya ussāhitahadayo: “Aja mayā devaṃ {1.330} vassāpetum vaṭṭati” ti pabhātāya rattiyā sarīrapaṭijagganam katvā bhikkhācāraṇam sallakkhetvā mahābhikkhusaṅghaparivuto buddhalīlāya sāvatthiyam piṇḍāya pavisitvā pacchābhattam piṇḍapāṭapaṭikkanto sāvattthito vihāram gacchanto jetavanapokkharāṇiyā sopāne thatvā ānandattheram āmantesi: “Ānanda, udakasāṭikam āhara, jetavanapokkharāṇiyam nhāyissāmī” ti. “Nanu, bhante, jetavanapokkharāṇiyam udakaṃ chinnaṃ, kalalamattam-eva avasiṭṭhan”-ti? “Ānanda, buddhabalam nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikan”-ti. Thero āharitvā adāsi. Satthā ekenantena udakasāṭikam nivāsetvā ekenantena sarīram pārupitvā: “Jetavanapokkharāṇiyam nhāyissāmī” ti sopāne aṭṭhāsi. Taṅkhaṇaṇṇeva sakkassa paṇḍukambalasilāsanam uṇhākāram dassesi. So: “Kim nu kho” ti āvajjento tam kāraṇam ṇatvā vassavalāhakadevarājānam pakkosāpetvā: “Tāta, satthā ‘jetavanapokkharāṇiyam nhāyissāmī’ ti dhurasopāne thito, khippam sakalakosalarattham ekamegham katvā vassāpehi” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā ekaṃ valāhakam nivāsetvā ekaṃ pārupitvā meghagītāṃ gāyanto pācīnalokadhātuabhimukho pakkhandi. Pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattam ekaṃ meghapaṭalam uṭṭhāya satapaṭalam saḥassapaṭalam hutvā abhitthanantaṃ vijjulatā nicchārentaṃ adhomukham ṭhapitaudakakumbhākārena vassamānam sakalakosalarattham mahoghena viya ajjhotthari. Devo acchinnadhāram vassanto muhutteneva jetavanapokkharāṇim pūresi, dhurasopānam āhacca udakaṃ aṭṭhāsi.

Satthā pokkharāṇiyam nhāyitvā surattadupaṭṭam nivāsetvā kāyabandhanam bandhitvā sugatamahācīvaram ekamsam katvā bhikkhusaṅghaparivuto gantvā

gandhakuṭipariveṇe paññattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṅghena vatte dassite uṭṭhāya maṇisopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṅghassa ovādaṃ datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭim pavisitvā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṃ kappetvā sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ sannipatitānaṃ bhikkhūnaṃ: “Passathāvuso, dasabalassa khantimettānuddayasampattiṃ, vividhasassesu milāyantesu nānājalāsayesu sussantesu macchakacchapesu mahādukkhaṃ pāpuṇantesu kāruṇṇaṃ paṭicca ‘mahājanaṃ dukkhā mocessāmī’ ti udakasāṭikaṃ nivāsetvā jetavanapokkharāṇiyā dhurasopāne ṭhatvā muhuttēna sakalakosalaratṭhaṃ mahoghena o pilāpento viya devaṃ vassāpetvā mahājanaṃ kāyikacetasikadukkhato mocetvā {1.331} vihāraṃ pavitṭho” ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahājane kilamante devaṃ vassāpeti, pubbe tiracchānayaṇiyaṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte imasmiṃ yeva kosalaratṭhe imissā sāvatthiyā imasmiṃ yeva jetavanapokkharāṇiṭṭhāne ekā valligahanaparikkhittā kandarā ahoṣi. Tadā bodhisatto macchayaṇiyaṃ nibbattitvā macchagaṇaparivuto tattha paṭivasati. Yathā pana idāni, evam-eva tadā pi tasmiṃ ratṭhe devo na vassi, manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpitaḷākakandarādīsū udakaṃ chijji, macchakacchapā kalalagahanaṃ pavisimsu. Imissā pi kandarāya macchakacchapā kalalagahanaṃ pavisitvā tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne nilīyimsu. Kākādayo tuṇḍena koṭṭetvā nīharitvā khādimsu.

Bodhisatto ñātisaṅghassa taṃ byasanaṃ disvā: “Imaṃ tesāṃ dukkhaṃ ṭhapetvā maṃ añño mocetuṃ samattho nāma natthi, saccakiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā ñātake maraṇadukkhā mocessāmī” ti kālavaṇṇaṃ kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā añjanarukkhasārāghaṭikavaṇṇo mahāmaccho sudhotalohitaṅgamaṇigūlasadisāni akkhīni ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā pajjunnadevarājassa saddaṃ datvā: “Bho pajjunna, ahaṃ ñātake nissāya dukkhito, tvaṃ mayi sīlavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi? Mayā samānaṇātikānaṃ khādanaṭṭhāne nibbattitvā taṇḍulappamāṇaṃ-pi macchaṃ ādiṃ katvā khāditapubbo nāma natthi, añño pi me pāṇo jīvitā na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā ñātisaṅghaṃ me dukkhā mocehi” ti vatvā paricārakaceṭakaṃ āṇāpento viya pajjunnadevarājānaṃ ālapanto imaṃ gāthamāha.

**1. Abhitthanaya {1.332} pajjunna, nidhiṃ kākassa nāsaya,
Kākaṃ sokāya randhehi, mañca sokā pamocayā ti.**

Tattha **abhitthanaya pajjunnā** ti pajjunno vuccati meggho, ayaṃ pana megghavasena laddhanāmaṃ vassavalāhakadevarājānaṃ ālapati. Ayaṃ kirassa adhippāyo: devo nāma anabhitthananto vijjulatā anicchārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvaṃ abhitthananto vijjulatā nicchārento vassāpehīti. **Nidhiṃ kākassa nāsaya** ti kākā kalalaṃ pavisitvā ṭhite macche tuḍḍena koṭṭetvā nīharitvā khādanti, tasmā tesāṃ antokalale macchā: “Nidhī” ti vuccanti, taṃ kākasaṅghassa nidhiṃ devaṃ vassāpento udakena paṭicchādetvā nāsehīti. **Kākaṃ sokāya randhehi** ti kākasaṅgho imissā kandarāya udakena puṇṇāya macche alabhamāno socissati, taṃ kākagaṇaṃ tvaṃ imaṃ kandaraṃ pūrento sokāya randhehi, sokassatthāya macchassa assāsattthāya devaṃ vassāpehi. Yathā antonijjhānalakkhaṇaṃ sokaṃ pāpuṇāti, evaṃ karohī ti attho, **mañca sokā pamocayā** ti ettha **ca**-kāro sampiṇḍanattho, mañca mama ñātake ca sabbeva imamhā maraṇasokā mocehīti.

Evaṃ bodhisatto paricārakaceṭakaṃ āṇāpento viya pajjunnaṃ ālapitvā sakalakosalaratṭhe mahāvassaṃ vassāpetvā mahājanaṃ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva devaṃ vassāpeti, pubbe macchayoniyāṃ nibbato pi vassāpesiyeṇā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā macchagaṇā buddhapaṇisā ahesuṃ, pajjunnadevarājā ānando, maccharājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Macchajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 76 Asaṅkiyajātakavaṇṇanā

Asaṅkiyomhi gāmamhī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sāvattthivāsīṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenacideva karaṇīyena ekena sakaṭasattthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne sakaṭāni mocetvā khandhāvārabandhe kate sattthavāhassa avidūre aññatarasmiṃ rukkhamaṇe caṅkamati. Athattano kālaṃ sallakkhetvā pañcasatā corā: “Khandhāvāraṃ vilumpissāmā” ti dhanumuggarādihatthā taṃ ṭhānaṃ {1.333} parivārayiṃsu. Upāsako pi caṅkamati yeva. Corā naṃ disvā: “Addhā esa khandhāvārarakkhako bhavissati, imassa niddaṃ okkantakāle vilumpissāmā” ti

ajjhottharituṃ asakkontā tattha tattheva aṭṭhaṃsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi caṅkamanto yeva aṭṭhāsi. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhantā gahite pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā palāyiṃsu.

Upāsako pi attano kammaṃ niṭṭhāpetvā puna sāvattiṃ āgantvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, attānaṃ rakkhamānā pararakkhakā hontī” ti pucchi. “Āma, upāsaka, attānaṃ rakkhanto param-pi rakkhati, param rakkhanto attānaṃ-pi rakkhati” ti. So: “Yāva subhāsitañcidaṃ, bhante, bhagavatā, ahaṃ ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipanno rukkhamūle caṅkamanto ‘maṃ rakkhissāmi’ ti sakalasatthaṃ rakkhin”-ti āha. Satthā: “Upāsaka, pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā param rakkhiṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ caranto ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatṭhāne satthe niviṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītināmento aññatarasmiṃ rukkhamūle caṅkamanto aṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā: “Sāyamāsabhattassa bhuttakāle taṃ sakaṭasatthaṃ vilumpissāmā” ti āgantvā parivārayiṃsu. Te taṃ tāpasam disvā: “Sace ayaṃ amhe passissati, satthavāsikānaṃ ārocessati, etassa niddūpagatavelāya vilumpissāmā” ti tattheva aṭṭhaṃsu. Tāpaso sakalam-pi rattiṃ caṅkami yeva. Corā okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāṇe chaḍḍetvā sakaṭasatthavāsīnaṃ saddaṃ datvā: “Bhonto, satthavāsino sace esa rukkhamūle caṅkamanakatāpaso ajja nābhavissa, sabbe mahāvilopaṃ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṃ kareyyāthā” ti vatvā pakkamiṃsu.

Te pabhātāya rattiyā corehi chaḍḍite muggarapāsāṇādayo {1.334} disvā bhītā bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā: “Bhante, diṭṭhā vo corā” ti pucchiṃsu. “Āmāvuso, diṭṭhā” ti. “Bhante, ettakevo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajji” ti? Bodhisatto: “Āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa hoti, ahaṃ pana niddhano, svāhaṃ kiṃ bhāyissāmi. Mayhañhi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā natthi” ti vatvā tesaṃ dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Asaṅkiyomhi gāmamhi, araṇṇe natthi me bhayaṃ,
Ujumaggaṃ samāruḷho, mettāya karuṇāya cā ti.**

Tattha **asaṅkiyomhi gāmamhi** ti saṅkāya niyutto patiṭṭhitoti saṅkiyo, na saṅkiyo asaṅkiyo. Ahaṃ gāme vasanto pi saṅkāya appatiṭṭhitattā asaṅkiyo nibbhayo nirāsaṅkoti dīpeti. **Araṇṇe** ti gāmagāmūpacāravanimutte ṭhāne. **Ujumaggaṃ samāruḷho, mettāya karuṇāya cā ti** ahaṃ tikacatukkajjhānikāhi mettākaruṇāhi kāyavaṅkādivirahitaṃ ujum brahmalokagāmmimaggaṃ āruḷhoti vadati. Atha vā parisuddhasīlatāya kāyavacīmanovaṅkavirahitaṃ ujum devalokamaggaṃ āruḷhomhīti dassetvā tato uttari mettāya karuṇāya ca patiṭṭhitattā ujum brahmalokamaggaṃ-pi āruḷhomhīti pi dasseti. Aparihīnaajjhānassa hi ekantena brahmalokaparāyaṇattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā tuṭṭhacittehi tehi manussehi sakkato pūjito yāvajīvaṃ cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā satthavāsino buddhapaṇḍitaṃ ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Asaṅkiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 77 Mahāsupinajātakavaṇṇanā

Lābūni sīdanti ti idaṃ satthā jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabha kathesi. Ekadivasam kira kosalamahārājā rattiṃ niddūpagato pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā bhītatasi ^{1.335} pabujjhivā: “Imesaṃ supinānaṃ diṭṭhattā kiṃ nu kho me bhavissatī” ti maraṇabhayaṭṭajjito sayanapiṭṭhe nisinnako va rattiṃ vītināmesi.

Atha naṃ pabhātāya rattiyaṃ brāhmaṇapurohitā upasaṅkamitvā: “Sukhaṃ sayittha, mahārājā” ti pucchimsu. “Kuto me ācariyaṃ sukhaṃ, ajjāhaṃ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine passim, somhi tesaṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto” ti. “Vadetha, mahārāja, sutvā jānissāmā” ti vuttaṃ brāhmaṇānaṃ diṭṭhasupine kathetvā: “Kiṃ nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatī” ti pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhuniṃsu. “Kasmā hatthe vidhunathā” ti ca vutte: “Kakkhaḷā, mahārāja, supinā” ti. “Kā tesaṃ nipphatti bhavissatī” ti? “Rajjantarāyo jīvitantarāyo bhogantarāyoti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro” ti. “Sappaṭikammā, appaṭikammā” ti? “Kāmaṃ ete supinā

atipharusattā appaṭikammā, mayaṃ pana te sappāṭikamme karissāma, ete paṭikkamāpetum asakkontānaṃ amhākaṃ sikkhitabhāvo nāma kiṃ karissatī” ti. “Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā” ti? “Sabbacatukkena yaññaṃ yajissāma, mahārāja” ti. Rājā bhīttasito: “Tena hi ācariyā mama jīvitam tumhākaṃ hatthe hotu, khippam me sotthim karoṭhā” ti āha. Brāhmaṇa: “Bahum dhanam labhissāma, bahum khajjabhojjaṃ āharāpessāmā” ti haṭṭhatuṭṭhā: “Mā cintayittha, mahārāja” ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaññāvāṭam katvā bahū catuppadagaṇe thūṇūpanīte katvā pakkhigaṇe samāharitvā: “Idaṇcidaṇca laddhum vaṭṭatī” ti punappunam sañcaranti.

Atha kho mallikā devī taṃ kāraṇaṃ ñatvā rājānaṃ upasaṅkamitvā pucchi: “Kiṃ nu kho, mahārāja, brāhmaṇa punappunam sañcaranti” ti? “Sukhitā, tvaṃ bhadde, amhākaṃ kaṇṇamūle āsīvisaṃ carantaṃ na jānāsī” ti. “Kiṃ etaṃ, mahārāja” ti? Mayā evarūpā dussupinā diṭṭhā, brāhmaṇa: “Tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro paññāyati” ti vatvā: “tesaṃ paṭighātāya yaññaṃ yajissāmā” ti vatvā punappunam sañcaranti” ti. “Kiṃ pana te, mahārāja, sadevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikammaṃ pucchito” ti? “Kataro panesa, bhadde, sadevake loke aggabrāhmaṇo” ti. “Sadevake loke aggapuggalaṃ sabbaññum visuddhaṃ nikkilesaṃ mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi. So hi bhagavā supinantaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ puccha taṃ, mahārāja” ti. “Sādhu, devī” ti rājā vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā nisīdi.

Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā: “Kiṃ nu kho, mahārāja, atippago va āgatosī” ti āha. Ahaṃ, bhante, paccūsasamaye soḷasa mahāsupine {1.336} disvā bhīto brāhmaṇānaṃ ārocesim. Brāhmaṇa: “Kakkhaḷā, mahārāja, supinā, etesaṃ paṭighātathāya sabbacatukkena yaññaṃ yajissāmā” ti yaññaṃ sajjenti, bahū pāṇa maraṇabhayaatajjitā, tumhe ca sadevake loke aggapuggalā, atītānāgatapaccuppannaṃ upādāya natthi so ñeyyadhammo, yo vo ñāṇamukhe āpāthaṃ nāgacchati. “Etesaṃ me supinānaṃ nipphattiṃ kathetha bhagavā” ti. “Evametaṃ, mahārāja, sadevake loke maṃ ṭhapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaraṃ vā nipphattiṃ vā jānitum samattho nāma natthi, ahaṃ te kathessāmi, apica kho tvaṃ diṭṭhadiṭṭhaniyāmeneva supine kathehi” ti. “Sādhu, bhante” ti rājā diṭṭhaniyāmeneva kathento:

**“Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca,
Asso kaṃso siṅgālī ca kumbho,**

Pokkharāṇī ca apākacandanāṃ.

**Lābūni sīdanti silā plavanti, maṇḍūkiyo kaṇhasappe gilanti,
Kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti, tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hī ti.**

Imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi.

(1) Ahaṃ, bhante, ekaṃ tāva supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā kālāusabhā: “Yujjhissāmā” ti catūhi disāhi rājaṅgaṇaṃ āgantvā: “Usabhayuddhaṃ passissāmā” ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhivāva paṭikkantā. Imaṃ paṭhamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipākoti? “Mahārāja, imassa vipāko neva tava, na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikaṇaṃ kapaṇarājūnaṃ adhammikaṇaṇca manussānaṃ kāle loka viparivattamāne kusale ossanne, akusale ussanne, lokassa parihāyanakāle devo na sammā vassissati, meghapādā pacchijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya catūhi disāhi meghā utṭhahitvā itthikāhi ātape patthaṭānaṃ vīhi-ādīnaṃ temanabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapīṭakahatthesu āḷibandhanatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjulatā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhivā avassitvāva palāyissanti. Ayametassa vipāko. Tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo natthi, anāgataṃ {1.337} ārabba diṭṭho supino esa, brāhmaṇa pana attano jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsū” ti evaṃ satthā supinassa nipphattiṃ kathetvā āha: “Dutiyaṃ kathehi, mahārāja” ti.

(2) Dutiyaṃ, bhante, evaṃ addasaṃ: khuddakā rukkhā ceva gacchā ca pathaviṃ bhinditvā vidatthimattam-pi ratanamattam-pi anuggantvāva pupphanti ceva phalanti ca. Imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipākoti? Mahārāja, imassā pi vipāko lokassa parihāyanakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati. Anāgatasmiṃhi sattā tibbarāgā bhavissanti, asampattavayāva kumāriyo purisantaraṃ gantvā utuniyo ceva gabbhiniyo ca hutvā puttadhītāhi vaḍḍhissanti. Khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo, phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi, tatiyaṃ kathehi, mahārājāti.

(3) Gāviyo, bhante, tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivantiyo addasaṃ. Ayaṃ me tatiyo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi vipāko anāgate eva manussānaṃ jeṭṭhāpacāyikakammasa naṭṭhakāle bhavissati. Anāgatasmiṃhi sattā mātāpitūsu vā sassusasuresu vā lajjaṃ anupaṭṭhāpetvā sayam-eva kuṭumbaṃ saṃvidahantāva ghāsacchādanamattam-pi mahallakānaṃ dātukāmā

dassanti, adātukāmā na dassanti. Mahallakā anāthā asayaṃvasī dārake ārādhettvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pivantiyo mahāgāviyo viya. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, catuttham kathehi, mahārājāti.

(4) Dhuravāhe, bhante, ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇeyugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme dhure yojente addasaṃ. Te dhuraṃ vahituṃ asakkontā chaḍḍetvā aṭṭhamsu, sakaṭāni nappavaṭṭimsu. Ayaṃ me catuttho supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi vipāko anāgate eva adhammikaṛājūnaṃ kāle bhavissati. Anāgatasmiñhi adhammikakapaṇarājāno paṇḍitānaṃ paveṇikusalānaṃ kammaṃ nittharaṇasamattānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti. Dhammasabhāyaṃ vinicchayaṭṭhāne pi paṇḍite vohāra kusale mahallake amacce na ṭhapessanti, tabbiparītānaṃ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva vinicchayaṭṭhāne ṭhapessanti, te rājakammāni ceva yuttāyuttaṇca ajānantā neva taṃ yasaṃ ukkhipituṃ sakkhissanti, na rājakammāni nittharituṃ. Te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti, mahallakā pi paṇḍitāmaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharituṃ samattāpi: “Kiṃ amhākaṃ etehi, mayaṃ bāhirakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā jānissanti” ti {1.338} uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathā pi tesam rājūnaṃ hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahituṃ asamattānaṃ vacchadammānaṃ dhure yojitakālo viya, dhuravāhānaṇca mahāgoṇānaṃ yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, pañcamam kathehi, mahārājāti.

(5) Bhante, ekaṃ ubhatomukhaṃ assaṃ addasaṃ, tassa dvīsu passesu yavasaṃ denti, so dvīhi mukhehi khādati. Ayaṃ me pañcamo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate adhammikaṛājākāle yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi adhammikā bālarājāno adhammike lolamanusse vinicchaye ṭhapessanti, te pāpapuññesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃ-pi atthapaccatthikānaṃ hatthato lañjaṃ gahetvā khādissanti asso viya dvīhi mukhehi yavasaṃ. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, chaṭṭham kathehi, mahārājāti.

(6) Bhante, mahājano satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapātīm sammajjitvā: “Idha passāvaṃ karohī” ti ekassa jarasiṅgālassa upanāmesi, taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasaṃ. Ayaṃ me chaṭṭho supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi vipāko anāgate yeva bhavissati. Anāgatasmiñhi adhammikā vijātirājāno jātisampannānaṃ kulaputtānaṃ āsaṅkāya yasaṃ na dassanti, akulīnānaṃ yeva

dassanti. Evaṃ mahākulāni duggatāni bhavissanti, lāmakakulāni issarāni. Te ca kulīnapurisā jīvituṃ asakkontā: “Ime nissāya jīvissāmā” ti akulīnānaṃ dhītaro dassanti, iti tāsāṃ kuladhītānaṃ akulīnehi saddhiṃ saṃvāso jarasiṅgālassa suvaṇṇapātiyaṃ passāvakaraṇasadiso bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, sattamaṃ kathehīti.

(7) Bhante, eko puriso rajjuṃ vaṭṭetvā vaṭṭetvā pādamūle nikkhipati, tena nisinnapīṭhassa heṭṭhā sayitā ekā chātasiṅgālī tassa ajānantasseva taṃ khādati, evāhaṃ addasaṃ. Ayaṃ me sattamo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi itthiyo purisalolā surālola alaṅkāralolā visikhālola āmisalolā bhavissanti dussilā durācārā, tā sāmikehi kasigorakkhādīni kammāni katvā kicchena kasirena sambhataṃ dhanam jārehi saddhiṃ suraṃ pivantiyo mālāgandhavilepanaṃ dhārayamānā antogehe accāyikam-pi kiccaṃ anoloketvā gehe parikkhepassa uparibhāgena pi chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sve vapitabbayuttakaṃ bījam-pi koṭṭetvā yāgubhattakhaḍḍakādīni sampādetvā khādamānā vilumpissanti heṭṭhāpīṭhake nipannachātasiṅgālī viya vaṭṭetvā vaṭṭetvā {1.339} pādamūle nikkhittarajjuṃ. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, aṭṭhamaṃ kathehīti.

(8) Bhante, rājadvāre bahūhi tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbhaṃ addasaṃ. Cattāro pi pana vaṇṇā catūhi disāhi catūhi anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā āharitvā pūritakumbham-eva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyati, te pi punappunaṃ tattheva udakaṃ āsiṅcanti, tucchakumbhe pana oloketā pi natthi. Ayaṃ me aṭṭhamaṃ supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti. Yo issaro bhavissati, tassa bhaṇḍāgāre sataṣaṇṇamattā kahāpaṇā bhavissanti, te evaṃ duggatā sabbe jānapade attano va kamme kāressanti, upaddutā manussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaññeva atthāya pubbaṇṇāparaṇṇāni vapantā rakkhantā lāyantā maddantā pavesentā ucchukhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme ca phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā rañño koṭṭhāgāram-eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhe oloketā pi na bhavissanti, tucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam-eva bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, navamaṃ kathehīti.

(9) Bhante, ekaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbato titthaṃ pokkharāṇiṃ addasaṃ. Samantato dvipadacatuppadā otaritvā tattha pāṇīyaṃ pivanti. Tassā majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilaṃ, tīrappadesesu dvipadacatuppadānaṃ akkamaṭṭhāne acchaṃ vippasannaṃ anāvilaṃ. Evāhaṃ addasaṃ. Ayaṃ me navamo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rajjaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañjavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṃ khantimettānuddayā nāma na bhavissanti, kakkhaḷā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīlentā nānappakārena baliṃ uppādentā dhanāṃ gaṇhissanti. Manussā balipīḷitā kiñci dātuṃ asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vāsaṃ kappessanti, majjhima janapado suñño bhavissati, paccanto ghanavāso seyyathā pi pokkharāṇīyā majjhe udakaṃ āvilaṃ pariyante vippasannaṃ. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi, dasamaṃ {1.340} kathehīti.

(10) Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānaṃ odanaṃ apākaṃ addasaṃ: “Apākaṇ”-ti vicāretvā vibhajitvā ṭhapitaṃ viya tīhākārehi paccamānaṃ, ekasmiṃ passe atikilino hoti, ekasmiṃ uttaṇḍulo, ekasmiṃ supakkoti. Ayaṃ me dasamo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttā pi brāhmaṇagahapatikā pi negamajānapadāpīti samaṇabrāhmaṇe upādāya sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato tesāṃ ārakkhadevatā, balipaṭṭigāhikā devatā, rukkhadevatā, ākāsaṭṭhadevatāti evaṃ devatā pi adhammikā bhavissanti. Adhammika rājūnañca rajje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsaṭṭhavimānāni kappessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassituṃ na dassanti, vassamāno pi sakalaraṭṭhe ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammaṃ vā vappakammaṃ vā upakārako hutvā na vassissati. Yathā ca raṭṭhe, evaṃ janapade pi gāme pi ekataḷāke pi ekasare pi ekappahāreneva na vassissati, taḷākassa uparibhāge vassanto heṭṭhābhāge na vassissati, heṭṭhā vassanto upari na vassissati. Ekasmiṃ bhāge sassaṃ ativassena nassissati, ekasmiṃ avassanena milāyissati, ekasmiṃ sammā vassamāno sampādessati. Evaṃ ekassa rañño rajje vuttasassā tippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi, ekādasamaṃ kathehīti.

(11) Bhante, satasahassagghanikaṃ candanasāraṃ pūtitakkena vikkiṇante addasaṃ. Ayaṃ me ekādasamo supino, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate yeva mayhaṃ sāsane parihāyante vipāko bhavissati. Anāgatasmiṃhi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppaṃ nimmathetvā kathitadhammadesanaṃ cīvarādicatupaccayahetu paresaṃ desessanti, paccayehi mucchitā nissaraṇapakkhe ʒhitā nibbānābhimukhaṃ katvā desetumaṃ na sakkhissanti, kevalaṃ: “Padabyañjanasampattiñceva madhurasaddaṇca sutvā mahagghāni cīvarādīni dassanti” iccevaṃ desessanti. Apare antaravīthicatukkarājadvārādīsu nisīditvā kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇapādamāsakarūpādīni pi nissāya desessanti. Iti mayā nibbānagghanaṃ katvā desitaṃ dhammaṃ catupaccayatthāya ceva kahāpaṇaḍḍhakahāpaṇādīnaṃ atthāya ca vikkiṇitvā desetā satasahassagghanaṃ candanasāraṃ pūtitakkena vikkiṇantā {1.341} viya bhavissanti. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi, dvādasamaṃ kathehīti.

(12) Bhante, tucchalābūni udaye sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipākoti? Imassa pi anāgate adhammikaṛājakāle loka viparivattante yeva vipāko bhavissati. Tadā hi rājāno jātisampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti, akulīnānaṃ yeva dassanti, te issarā bhavissanti, itare daliddā. Rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulīnānaṃ yeva kathā osīditvā ʒhitā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati. Saṅghasannipātesu pi saṅghakammagaṇakammaṭṭhānesu ceva pattacīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussīlānaṃ pāpappuggalānaṃ yeva kathā niyyānikaṃ bhavissati, na lajjibhikkhūnanti evaṃ sabbathā pi tucchalābusīdanakālo viya bhavissati. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi, terasamaṃ kathehīti.

(13) Bhante, mahantamahantā kūṭāgārappamaṇā ghanasilā nāvā viya udaye plavamānā addasaṃ, imassa ko vipākoti? Imassa pi tādise yeva kāle vipāko bhavissati. Tadā hi adhammikaṛājāno akulīnānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti, kulīnā duggatā. Tesu na keci gāravaṃ karissanti, itaresu yeva karissanti. Rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vinicchayakusalānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati. Tesu kathentesu: “Kiṃ ime kathenti” ti itare parihāsaṃ-eva karissanti. Bhikkhusannipātesu pi vuttappakāresu ʒhānesu neva pesale bhikkhū garukātabbe maññissanti, nā pi tesāṃ kathā pariyogāhitvā patiṭṭhahissati,

silānaṃ plavanakālo viya bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, cuddasamaṃ kathehīti.

(14) Bhante, khuddakamadhukapupphappamāṇā maṇḍūkiyo mahantamahante kaṇhasappe vegena anubandhitvā uppalanāḷe viya chinditvā chinditvā maṃsaṃ khāditvā gilantiyo addasaṃ, imassa ko vipākoti? Imassa pi loke parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati. Tadā hi manussā tibbarāgajātikā kilesānuvattakā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayo pi gomahimsādayo pi hiraṇṇasuvaṇṇam-pi sabbaṃ tāsāññeva āyattaṃ bhavissati. “Asukaṃ hiraṇṇasuvaṇṇam vā paricchadādi jātaṃ vā kahan”-ti vutte: “Yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyhiminā byāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto” ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattīhi koṭṭetvā dāsaceṭake viya attano vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti. Evaṃ madhukapupphappamāṇānaṃ {1.342} maṇḍūkapotikānaṃ āsīvise kaṇhasappe gilanakālo viya bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, pannarasamaṃ kathehīti.

(15) Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ gāmagocaraṃ kākaṃ kañcanavaṇṇatāya: “Suvaṇṇā” ti laddhanāme suvaṇṇarājahamse parivārente addasaṃ, imassa ko vipākoti? Imassā pi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati. Anāgatasmiñhi rājāno hatthisippādīsu akusalā yuddhesu avisāradā bhavissanti, te attano rajjavipattiṃ āsaṅkamānā samānajātikānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ adatvā attano pādamūlikanhāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigottasampannā kulaputtā rājakule patiṭṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetuṃ asamattā hutvā issariye ṭhite jātigottahīne akulīne upaṭṭhahantā vicarissanti, suvaṇṇarājahamsehi kākassa parivāritakālo viya bhavissati. Itonidānam-pi te bhayaṃ natthi, soḷasamaṃ kathehīti.

(16) Bhante, pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā murumurūti khādante addasaṃ. Athaṇṇe tasā vakā eḷake dūrato va disvā tasitā tāsappattā hutvā eḷakānaṃ bhayāpalāyitvā gumbagahanādīni pavisitvā nilīyimsu, evāhaṃ addasaṃ, imassa ko vipākoti? Imassa pi anāgate adhammikaṃ rājakāle yeva vipāko bhavissati. Tadā hi akulīnā rājavallabhā issarā bhavissanti, kulīnā apaññātā duggatā. Te rājavallabhā rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādīsu balavanto hutvā kulīnānaṃ paveṇi-āgatāni khattavattādhāni: “Amhākaṃ santakāni etāni” ti abhiyūñjitvā tesu: “Na tumhākaṃ, amhākaṃ”-ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādīsu vivadantesu vettalatādīhi

paharāpetvā gīvāyaṃ gahetvā apakaḍḍhāpetvā: “Attano pamāṇaṃ na jānātha, amhehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo rañño kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā” ti santajjessanti. Te tesāṃ bhayena attano santakāni vatthūni: “Tumhākaṃyevetāni gaṇhathā” ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhītā nipajjissanti. Pāpabhikkhū pi pesale bhikkhū yathāruci viheṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭisaraṇaṃ alabhamānā araṇṇaṃ pavisitvā gahanaṭṭhānesu nilīyissanti. Evaṃ hīnājaccehi ceva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātīmantakulaputtānañceva pesalabhikkhūnañca eḷakānaṃ bhayena tasavakānaṃ palāyanakālo viya bhavissati. Itonidānaṃ-pi te bhayaṃ natthi. Ayam-pi hi supino anāgataṃ yeva ārabha diṭṭho. Brāhmaṇa pana na {1.343} dhammasudhammatāya tayi sinehena kathayīmsu, “bahudhanaṃ labhissāmā” ti āmisāpekkhatāya jīvitavuttiṃ nissāya kathayīmsūti.

Evaṃ satthā soḷasannaṃ mahāsupinānaṃ nipphattiṃ kathetvā: “Na kho, mahārāja, etarahi tvaññeva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi addasaṃsu. Brāhmaṇa pi nesaṃ evam-eva ime supine gahetvā yaññamatthake khipīmsu, tato paṇḍitehi dinnaṇayena gantvā bodhisattaṃ pucchiṃsu. Porāṇakā paṇḍitā pi nesaṃ ime supine kathentā imināva niyāmena kathesun”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ceva samāpattiyo ca nibbattetvā himavantappadese jhānakīḷaṃ kīḷanto viharati. Tadā bārāṇasiyaṃ brahmadatto imināva niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇa evam-eva yaññaṃ yajitum ārabhiṃsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo paṇḍito byatto ācariyaṃ āha: “ācariya, tumhehi mayaṃ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu ekaṃ māretvā ekassa sotthikammassa kāraṇaṃ nāma natthi” ti. Tāta, iminā upāyena amhākaṃ bahudhanaṃ uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhitukāmo maññeti. Māṇavo: “Tena hi, ācariya, tumhe tumhākaṃ kamman karotha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmī” ti vicaranto rañño uyyānaṃ agamāsi.

Taṃ divasam-eva bodhisatto pi taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Ajja mayi manussapathaṃ gate mahājanassa bandhanā makkho bhavissati” ti ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāramakāsi. Bodhisatto pi tena saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ nu kho, māṇava, rājā

dhammena rajjaṃ kāretī” ti pucchi. “Bhante, rājā nāma dhammiko, apica kho taṃ brāhmaṇā atitthe pakkhandāpen”-ti. Rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānaṃ ārocesi. Brāhmaṇā: “Yaññaṃ yajissāmā” ti {1.344} āradhā. Kiṃ nu kho, bhante, “ayaṃ nāma imesaṃ supinānaṃ nipphatti” ti rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājanaṃ bhayā mocetuṃ na vaṭṭatīti. Mayaṃ kho, māṇava, rājānaṃ na jānāma, rājā pi amhe na jānāti. Sace pana idhāgantvā puccheyya, katheyyāmassa mayanti. Māṇavo: “Ahaṃ, bhante, taṃ ānessāmi, tumhe mamāgamaṇaṃ udikkhantā muhuttaṃ nisīdathā” ti bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā: “Mahārāja, eko ākāśacāriko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā ‘tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmī’ ti tumhe pakkosati” ti āha.

Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvadeva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasam vanditvā ekamantaṃ nisinno pucchi: “Tumhe kira, bhante, mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānāthā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Tena hi kathethā” ti. “Kathemi, mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehi” ti. “Sādhu, bhante” ti rājā:

**Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca,
Aso kaṃso siṅgālī ca kumbho,
Pokkharāṇī ca apākacandanaṃ.**

**1. Lābūni sīdanti silā plavanti, maṇḍūkiyo kaṇhasappe gilanti,
Kākaṃ suvaṇṇā parivārayanti, tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hī ti.**

Vatvā pasenadirañña kathitaniyāmeneva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesam idāni satthārā kathitaniyāmeneva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyoṣāne sayam idaṃ kathesi:

Vipariyāso vattati nayidha matthī ti,

Tatrāyamattho: ayaṃ, mahārāja, imesaṃ supinānaṃ nipphatti. Yaṃ panetaṃ tesam paṭighātathāya yaññakammaṃ vattati, taṃ **vipariyāso vattati** viparītato vattati, vipallāseṇa vattatīti vuttaṃ hoti. Kiṃkāraṇā? Imesañhi nipphatti nāma lokassa viparivattanakāle, akāraṇassa kāraṇanti gahaṇakāle, kāraṇassa akāraṇanti chaḍḍanakāle, abhūtaṃ bhūtanti gahaṇakāle, bhūtaṃ abhūtanti jahanakāle, alajjīnaṃ ussannakāle, lajjīnaṃ parihīnakāle bhavissati. **Nayidha matthī** ti idāni pana tava vā mama {1.345} vā kāle idha imasmiṃ purisayuge vattamāne etesaṃ nipphatti natthi. Tasmā etesaṃ paṭighātāya vattamānaṃ yaññakammaṃ vipallāseṇa vattati, alaṃ tena.

Natthi te itonidānaṃ bhayaṃ vā chambhitattaṃ vāti mahāpuriso rājānaṃ samassāsetvā mahājanaṃ bandhanā mocetvā puna ākāse thatvā rañño ovādaṃ datvā pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā: “Ito paṭṭhāya, mahārāja, brāhmaṇehi saddhiṃ ekato hutvā pasughātayaññaṃ mā yaḍi” ti dhammaṃ desetvā ākāse neva attano vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Rājā pi tassa ovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Supinapaccayā te bhayaṃ natthi, haretaṃ yaññaṃ”-ti yaññaṃ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṃ datvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, māṇavo sārīputto, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti. Parinibbute pana bhagavati saṅgītikārakā: “Usabhā” ti ādīni tīṇi padāni aṭṭhakathaṃ āropetvā: “Lābūnī” ti ādīni cattāri padāni ekaṃ gāthaṃ katvā ekakanipātapāliṃ āropesunti.

Mahāsupinajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 78 Illisajātakavaṇṇanā

Ubho khañjā ti idaṃ satthā jetavane viharanto macchariyakosiyaseṭṭhiṃ ārabba kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre sakkāraṃ nāma nigamo ahosi, tattheke macchariyakosiyō nāma seṭṭhi asītikoṭṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam-pi neva paresaṃ deti, na attanā paribhuñjati. Iti tassa taṃ vibhavajātaṃ neva puttadārādīnaṃ, na samaṇabrāhmaṇānaṃ atthaṃ anubhoti, rakkhasapariggahitapokkharaṇī viya aparibhogam tiṭṭhati.

Satthā ekadivasam paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyaṃ bodhaneyyabandhave olokento pañcacattālīsajojanamattake vasantassa tassa seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiphalassa upanissayaṃ addasa. Tato purimadivase pana rājānaṃ upaṭṭhātuṃ rājagehaṃ gantvā rājūpaṭṭhānaṃ katvā āgacchanto ekaṃ chātājjhataṃ janapadamanussaṃ kummāsapūraṃ kapallapūvaṃ khādantaṃ disvā tattha pipāsaṃ uppādetvā attano gharaṃ {1.346} gantvā cintesi: “Sacāhaṃ ‘kapallapūvaṃ khāditukāmomhī’ ti vakkhāmi, bahū mayā saddhiṃ khāditukāmā bhavissanti, evaṃ me bahūni taṇḍulasappimadhuphāṇitādīni parikkhayaṃ gamissanti, na kassaci kathessāmī” ti taṇhaṃ adhvāsento vicarati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍupaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto jāto. Tato taṇhaṃ

adhivāsetum asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhitvā nipajji.
Evaṃgato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi.

Atha naṃ bhariyā upasaṅkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā: “Kiṃ te sāmi, aphāsukaṃ”-ti pucchi. “Na me kiñci aphāsukaṃ atthī” ti. “Kiṃ nu kho te rājā kupito” ti? “Rājā pi me na kuppati” ti. “Atha kiṃ te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpaṃ kataṃ atthī” ti? “Evarūpam-pi natthī” ti. “Kismiñci pana te taṇhā atthī” ti? Evaṃ vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā nissaddo va nipajji. Atha naṃ bhariyā: “Kathehi, sāmi, kismiṃ te taṇhā” ti āha. So vacanaṃ parigilanto viya: “Atthi me ekā taṇhā” ti āha. “Kiṃ taṇhā, sāmī” ti? “Kapallapūvaṃ khāditukāmomhī” ti. “Atha kimatthaṃ na kathesi, kiṃ tvaṃ daliddo, idāni sakalasakkāranigamavāsīnaṃ pahonake kapallapūve pacissāmī” ti? “Kiṃ te etehi, te attano kammaṃ katvā khādissanti” ti? “Tena hi ekaracchavāsīnaṃ pahonake pacāmī” ti. Jānāmahaṃ tava mahaddhanabhāvanti. “Tena hi imasmiṃ gehamatte sabbesaṃ pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Jānāmahaṃ tava mahajjhāsayaabhāvan”-ti. “Tena hi te puttadāramattasseva pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ pana te etehī” ti? “Tena hi tuyhañca mayhañca pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Tvaṃ kiṃ karissasī” ti? “Tena hi ekasseva te pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Imasmiṃ ṭhāne paccamānaṃ bahū paccāsīanti, sakalataṇḍule ṭhapetvā bhinnataṇḍule ca uddhanakapallādīni ca ādāya thokaṃ khīrasappimadhuphāṇitañca gahetvā sattabhūmikassa pāsādassa uparimatalaṃ āruya paca, tatthāhaṃ ekako va nisīditvā khādissāmī” ti. Sā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā gahetabbaṃ gāhāpetvā pāsādaṃ āruya dāsiyo vissajjetvā seṭṭhiṃ pakkosāpesi. So ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūcighaṭikāni datvā sattamatalaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi. Bhariyāpissa uddhane aggiṃ jāletvā kapallakaṃ āropetvā pūve pacitum ārabhi.

Atha satthā pāto va mahāmoggallānattheraṃ āmantesi, “eso, moggallāna, rājagahanagarassa avidūre {1.347} sakkāranigame macchariyakosiyaseṭṭhi ‘kapallapūve khādissāmī’ ti aññesaṃ dassanabhayena sattabhūmike pāsāde kapallapūve pacāpeti. Tvaṃ tattha gantvā taṃ seṭṭhiṃ dametvā nibbisevanaṃ katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādīni ca gāhāpetvā attano balena jetavanaṃ ānehi. Ajjāhaṃ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre yeva nisīdissāmi, pūveheva bhattakiccaṃ karissāmī” ti. Thero: “Sādhū, bhante” ti satthu vacanaṃ sampañcchitvā tāvadeva iddhibalena taṃ nigamaṃ gantvā

tassa pāsādassa sīhapañjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva mañirūpakam viya aṭṭhāsi.

Mahāseṭṭhino theram disvāva hadayamaṃsaṃ kam pi. So: “Ahaṃ evarūpānaññeva bhayena imam ṭhānam āgato, ayañca āgantvā vātapānadvāre ṭhito” ti gahetabbagahaṇam apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya dosena taṭataṭāyanto evamāha: “Samaṇa, ākāse ṭhatvā tvaṃ kiṃ labhissasi, ākāse apade padaṃ dassetvā caṅkamanto pi neva labhissasi” ti. Thero tasmiṃ yeva ṭhāne aparāparam caṅkami. Seṭṭhi: “Caṅkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallaṅkena nisīdamāno pi na labhissasiyevā” ti āha. Thero pallaṅkam ābhujitvā nisīdi. Atha nam: “Nisinno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre ṭhito pi na labhissasi” ti āha. Atha thero ummāre aṭṭhāsi. Atha nam: “Ummāre ṭhito kiṃ labhissasi, dhūmāyanto pi na labhissasiyevā” ti āha. Thero dhūmāyi, sakalapāsādo ekadhūmo ahosi, seṭṭhino akkhīnam sūciyā vijjhanakālo viya jāto. Gehajjhāyanabhayena pana nam: “Pajjalanto pi na labhissasi” ti avatvā cintesi: “Ayaṃ samaṇo suṭṭhu laggo, aladdhā na gamissati, ekamassa pūvaṃ dāpessāmī” ti bhariyaṃ āha: “bhadde, ekaṃ khuddakapūvaṃ pacitvā samaṇassa datvā uyyojehi nan”-ti. Sā thokaññeva piṭṭham kapallapātiyaṃ pakkhi pi, mahāpūvo hutvā sakalapātiṃ pūretvā uddhumāto aṭṭhāsi.

Seṭṭhi taṃ disvā: “Bahu tayā piṭṭham gahitaṃ bhavissatī” ti sayam-eva dabbikaṇṇena thokataram piṭṭham gahetvā pakkhi pi, pūvo purimapūvato mahantataro jāto. Evaṃ yaṃ yaṃ pacati, so so mahantamahanto va hoti. So nibbinno bhariyaṃ āha: “Bhadde, imassa ekaṃ pūvaṃ dehi” ti. Tassā pacchito ekaṃ pūvaṃ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā allīyimsu. Sā seṭṭhiṃ āha: “Sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visuṃ kātuṃ na sakkomī” ti. “Ahaṃ karissāmī” ti so pi kātuṃ nāsakkhi. Ubho janā koṭiyaṃ gahetvā kaḍḍhantā pi viyojetuṃ nāsakkhimsu yeva. Athassa pūvehi saddhiṃ vāyamantasseva sarīrato sedā muccimsu, pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṃ āha: “Bhadde, na me pūvehi attho, {1.348} pacchiyā saddhiṃ yeva imassa bhikkhussa dehi” ti. Sā pacchiṃ ādāya theram upasaṅkamitvā sabbe pūve therassa adāsi. Thero ubhinnaṃ-pi dhammaṃ desesi, tiṇṇam ratanānam guṇe kathesi, “atthi dinnam, atthi yiṭṭhan”-ti dānādīnam phalaṃ gaganatale puṇṇacandaṃ viya dassesi.

Tam sutvā pasannacitto seṭṭhi: “Bhante, āgantvā imasmiṃ pallaṅke nisīditvā pūve paribhuñjathā” ti āha. Thero: “Mahāseṭṭhi, sammāsambuddho ‘pūve khādissāmī’ ti pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre nisinno, tumhākaṃ ruciyā

sati seṭṭhibhariyaṃ pūve ca khīrādīni ca gaṇhāpetha, satthu santikaṃ gamissāmā” ti āha. “Kahaṃ pana, bhante, etarahi satthā” ti? “Ito pañcaccattālīsajjanamatthake jetavanamahāvihāre” ti. “Bhante, kālaṃ anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ kathaṃ gamissāmā” ti? “Mahāseṭṭhi tumhākaṃ ruciyā sati ahaṃ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasīsaṃ attano tṭhāne yeva bhavissati, sopānapariyosānaṃ pana jetavanadvārakoṭṭhake bhavissati, uparipāsādā heṭṭhāpāsādaṃ otaraṇakālamattena vo jetavanaṃ nessāmī” ti. So: “Sādhu, bhante” ti sampaṭicchi. Thero sopānasīsaṃ tattheva katvā: “Sopānapādamūlaṃ jetavanadvārakoṭṭhake hotū” ti adhiṭṭhāsi, tathevāhosi.

Iti thero seṭṭhiṅca seṭṭhibhariyaṅca uparipāsādā heṭṭhāotaraṇakālato khippataraṃ jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā kālaṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ pavisitvā paññattavarabuddhāsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Mahāseṭṭhi buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, seṭṭhibhariyā tathāgatassa patte pūve patiṭṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañcasatā bhikkhū pi tatheva gaṇhiṃsu. Seṭṭhi khīrasappimadhuphāṇitasakkarādīni dadamāno agamāsi. Satthā pañcāhi bhikkhusatehi saddhiṃ bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Mahāseṭṭhi pi saddhiṃ bhariyāya yāvadatthaṃ khādi, pūvānaṃ pariyosānaṃ-eva na paññāyati, sakalavihāre bhikkhūnaṅca vighāsādānaṅca dinne pi na pariyaṇto paññāyati. “Bhante, pūvā parikkhayaṃ na gacchantī” ti bhagavato ārocesuṃ. Tena hi jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethāti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāratṭhāne chaḍḍayīṃsu. Ajjatanā pi taṃ tṭhānaṃ: “Kapallapūvapabbhāro” tveva paññāyati. Mahāseṭṭhi saddhiṃ bhariyāya bhagavantaṃ upasaṅkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi. Anumodanāpariyosāne ubho pi sotāpattiphale patiṭṭhāya satthāraṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva patiṭṭhahīṃsu. {1.349} Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asītikoṭṭidhanaṃ buddhasāsane yeva vikiri.

Punadivase sammāsambuddhe sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā jetavanaṃ āgamma bhikkhūnaṃ sugatovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pavisitvā paṭisallīne sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Passathāvuso, mahāmogallānattherassānubhāvaṃ, anupahacca saddhaṃ anupahacca bhoge macchariyaseṭṭhiṃ muhutteneva dametvā nibbisevanaṃ katvā pūve gāhāpetvā jetavanaṃ ānetvā satthu sammukhaṃ katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo thero” ti therassa guṇakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā

āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, kuladamakena nāma bhikkhunā kule aviheṭhetvā akilamtvā pupphato reṇum gaṇhantena bhamarena viya upasaṅkamitvā buddhagūṇe jānāpetabban”-ti vatvā theram pasamsanto:

**Yathā pi bhamaro pupphaṃ, vaṇṇagandhamaheṭṭhayaṃ,
Paleti rasamādāya, evaṃ gāme munī care ti. (Dhp. 49).**

Imaṃ dhammapade gātham vatvā uttari pi therassa guṇam pakāsetum: “Na bhikkhave, idāneva moggallānena macchariyaseṭṭhi damito, pubbe pi taṃ dametvā kammaphalasambandham jānāpesiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bārāṇasiyam illiso nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭivibhavo purisadosasamannāgato khañjo kuṇī visamakkhimaṇḍalo assaddho appasanno maccharī, neva aññesaṃ deti, na sayam paribhuñjati. Rakkhasapariggahitapokkharāṇī viyassa geham ahosi. Mātāpitaro panassa yāva sattamā kulaparivaṭṭā dāyakā dānapatino. So seṭṭhiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkadḍhitvā dhanam-eva saṇṭhāpesi.

So ekadivasaṃ rājūpaṭṭhānam gantvā attano gharam āgacchanto ekaṃ maggakilantaṃ jānapadamanussaṃ, ekaṃ surāvārakam, ādāya pīṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam pūretvā pūretvā pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantaṃ disvā suram pātukāmo {1.350} hutvā cintesi: “Sacāham suram pivissāmi, mayi pivante bahū pivitukāmā bhavissanti, evaṃ me dhanaparikkhayo bhavissatī” ti. So taṇham adhivāsento vicarivā gacchante gacchante kāle adhivāsetum asakkonto vihatakappāso viya paṇḍusarīro ahosi dhammanisanthatagatto jāto. Athekadivasaṃ gabbham pavisitvā mañcakam upagūhitvā nipajji. Tamenam bhariyā upasaṅkamitvā piṭṭhim parimajjitvā: “Kim te, sāmi, aphāsukan”-ti pucchi. Sabbam heṭṭhā kathitaniyāmeneva veditabbaṃ. “Tena hi ekasseva te pahonakam suram karomī” ti pana vutte: “Gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsīanti, antarāpaṇato āharāpetvā pi na sakkā idha nisinnena pivitun”-ti māsakamattaṃ datvā antarāpaṇato surāvārakam āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma nadītīram gantvā mahāmaggasamīpe ekaṃ gumbaṃ pavisitvā surāvārakam ṭhapāpetvā: “Gaccha tvan”-ti ceṭakam dūre nisīdāpetvā kosakam pūretvā suram pātum ārabhi.

Pitā panassa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā devaloke sakko hutvā nibbatti. So tasmim̐ khaṇe: “Pavattati nu kho me dānaggaṃ, udāhu no” ti āvajjento tassa appavattim̐ ñatvā, puttassa kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāve patitṭhāya: “Aññesaṃ dātabbaṃ bhavissatī” ti bhayena gumbaṃ pavisitvā ekakasseva suraṃ pivanabhāvañca disvā: “Gacchāmi, naṃ saṅkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṃ jānāpetvā dānaṃ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṃ karomī” ti manussapathaṃ otaritvā illisaseṭṭhinā sadisaṃ khañjaṃ kuṇim̐ visamacakkhumaṇḍalaṃ attabhāvaṃ nimminitvā bārāṇasinagaraṃ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ ārocāpetvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā atṭhāsī. Rājā: “Kim̐, mahāseṭṭhi, avelāya āgatosī” ti āha. “Āma, āgatomhi, deva ghare me asītikoṭimattaṃ dhanam̐ atthi, taṃ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāraṃ pūrāpetū” ti. “Alaṃ mahāseṭṭhi, tava dhanato {1.351} amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan”-ti. “Sace, deva, tumhākaṃ kammaṃ natthi, yathāruciyaṃ dhanam̐ gahetvā dānaṃ dammi” ti. “Dehi, mahāseṭṭhi” ti. So: “Sādhu, devā” ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā illisaseṭṭhino gehaṃ agamāsi, sabbe upatṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi: “Nāyaṃ, illiso” ti jānitum̐ samattho nāma natthi.

So gehaṃ pavisitvā antoummāre ṭhatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā: “Yo añño mayā samānarūpo āgantvā ‘mametaṃ gehan’-ti pavisitum̐ āgacchati, taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā” ti vatvā pāsādaṃ āruyha mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhariyaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā: “Bhadde, dānaṃ demā” ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvāva seṭṭhibhariyā ca puttadhītarō ca dāsakammakarā ca: “Ettakaṃ kālaṃ dānaṃ dātum̐ cittaṃ-eva natthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatī” ti vadimsu. Atha naṃ seṭṭhibhariyā: “Yathāruciyaṃ detha, sāmī” ti āha. Tena hi bherivādakaṃ pakkosāpetvā: “suvaṇṇarajatamaṇimuttādīhi atthikā illisaseṭṭhissa gharaṃ gacchantū’nti sakalanagare bherim̐ carāpehī” ti. Sā ca tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā: “Tumhākaṃ dammi, yāvadicchakaṃ gahetvā gacchathā” ti āha. Mahājano dhanam̐ nīharitvā mahātale rāsim̐ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati.

Aññataro janapadamanusso illisaseṭṭhino goṇe tasseva rathe yojetvā sattaḥi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ paṭipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṃ pesento: “Vassasataṃ jīva, sāmī, illisaseṭṭhi, taṃ nissāya idāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātaṃ, taveva ratho, taveva goṇā,

taveva gehe satta ratanāni, neva mātārā dinnāni, na pitarā, taṃ nissāya laddhāni, sāmī” ti seṭṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhīttasito cintesi: “Ayaṃ mama nāmaṃ gahetvā {1.352} idañcidañca vadati, kacci nu kho mama dhanam raññā lokassa dinnan”-ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathañca sañjānitvā: “Are, ceṭaka, mayhaṃ goṇā, mayhaṃ ratho” ti vatvā gantvā goṇe nāsārajjuyaṃ gaṇhi, gahapatiko rathā oruyha: “Are, duṭṭhaceṭaka, illisamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiṃ ahoṣī” ti pakkhanditvā asaniṃ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno uṭṭhāya paṃsum puñchitvā puñchitvā vegena gantvā ratham gaṇhi, gahapatiko rathā otaritvā kesesu gahetvā oṇāmetvā kapparapahārehi koṭṭetvā gale gahetvā āgatamaggābhimukhaṃ khipitvā pakkāmi. Ettāvatāssa surāmodo chijji. So kampamāno vegena nivesanadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante mahājane disvā: “Ambho kiṃ nāmetaṃ, kiṃ rājā mama dhanam vilumpāpetī” ti taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātentī. So vedanāppatto geham pavisitum ārabhi. Dvārapālā: “Are, duṭṭhagahapati, kham pavisaṣī” ti vaṃsapesikāhi pothetvā gīvāyaṃ gahetvā nīharimsu.

So: “Ṭhapetvā idāni rājānam natthi me añño koci paṭisaraṇo” ti rañño santikaṃ gantvā: “Deva, mama geham tumhe vilumpāpethā” ti āha. Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam-eva āgantvā: “Sace tumhe na gaṇhatha, aham mama dhanam dānam dassāmi” ti nagare bherim carāpetvā dānam adāsīti. Nāham, deva, tumhākaṃ santikaṃ āgacchāmi, kiṃ tumhe mayhaṃ macchariyabhāvaṃ na jānātha, aham tiṇaggena telabindum-pi na kassaci demi. Yo dānam deti, taṃ pakkosāpetvā vīmaṃsatha, devā ti. Rājā sakkaṃ pakkosāpesi, dvinnam janānam visesaṃ neva rājā jānāti, na amaccā. Macchariyaseṭṭhi: “Kiṃ, deva, ayaṃ seṭṭhi, aham seṭṭhi” ti āha. “Mayam na sañjānāma, atthi te koci sañjānanako” ti? “Bhariyā me, devā” ti. Bhariyam pakkosāpetvā: “Kataro te sāmiko” ti pucchimsu. Sā: “Ayan”-ti sakkasseva santike aṭṭhāsi. Puttadhītarō dāsakammakare {1.353} ca pakkosāpetvā pucchimsu, sabbe pi sakkasseva santike tiṭṭhanti.

Puna seṭṭhi cintesi: “Mayham sīse piḷakā atthi, kesehi paṭicchannā, taṃ kho pana kappako eva jānāti, taṃ pakkosāpessāmi” ti. So: “Kappako maṃ, deva, sañjānāti, taṃ pakkosāpethā” ti āha. Tasmim pana kāle bodhisatto tassa kappako ahoṣi. Rājā taṃ pakkosāpetvā: “Illisaseṭṭhim jānāsi” ti pucchi. “Sīsam oloketvā jānissāmi, devā” ti. “Tena hi dvinnam-pi sīsam olokehī” ti. Tasmim khaṇe sakko sīse piḷakam māpesi. Bodhisatto dvinnam-pi sīsam oloketvā piḷakā disvā:

“Mahārāja, dvinnam-pi sīse piḷakā attheva, nāhaṃ etesu ekassā pi illisabhāvaṃ sañjānitum sakkomī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ubho khañjā ubho kuṇī, ubho visamacakkhukā,
Ubhinnaṃ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi illisan-ti.**

Tattha **ubho** ti dve pi janā. **Khañjā** ti kuṇṭhapādā. **Kuṇī** ti kuṇṭhahatthā.
Visamacakkhukā ti visamakkhimaṇḍalā kekarā. **Piḷakā** ti dvinnam-pi ekasmiṃ yeva sīsapadese ekasaṇṭhānāva piḷakā jātā. **Nāhaṃ passāmi** ti ahaṃ:
“Imesu ayaṃ nāma illiso” ti na passāmi, ekassā pi illisabhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satim paccupaṭṭhāpetum asakkonto tattheva pati. Tasmim̐ khaṇe sakko: “Nāhaṃ, mahārāja, illiso, sakkohamasmī” ti mahatiyā sakkalīlāya ākāse aṭṭhāsī. Illisassa mukhaṃ puñchitvā udakena siñcim̐su, so uṭṭhāya sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā aṭṭhāsī. Atha naṃ sakko āha: “Illisa, idaṃ dhanam̐ mama santakam̐, na tava. Ahañhi te pitā, tvaṃ mama putto. Ahaṃ dānādīni puññāni katvā sakkattam̐ patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchinditvā adānasīlo hutvā macchariye patitṭhāya dānasālāyo jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā dhanam-eva saṇṭhāpesi. Tam̐ neva tvaṃ paribhuñjasi, na aññesaṃ desi, rakkhasapariggahitaṃ viya {1.354} tiṭṭhati. Sace me dānasālā pākatikā katvā dānaṃ dassasi, iccetaṃ kusalaṃ. No ce dassasi, sabbaṃ te dhanam̐ antaradhāpetvā iminā indavajirena te sīsaṃ chinditvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpessāmi” ti. Illisaseṭṭhi maraṇabhayaena santajjito: “Ito paṭṭhāya dānaṃ dassāmi” ti paṭiññaṃ adāsī. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā ākāse nisinno va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu patitṭhāpetvā sakaṭṭhānam-eva agamāsī. Illiso pi dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva moggallāno macchariyaseṭṭhiṃ dameti, pubbepesa iminā damitoyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā illiso macchariyaseṭṭhi ahosi, sakko devarājā mahāmoggallāno, rājā ānando, kappako pana aham-eva ahosin”-ti.

Illisajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 79 Kharassarajātakavaṇṇanā

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ amaccāṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco rājānaṃ ārādhetaṃ paccantagāme rājabalim labhitaṃ corehi saddhim ekato hutvā: “Ahaṃ manusse ādāya araṇṇaṃ pavisissāmi, tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaḍḍhaṃ mayhaṃ dadeyyāthā” ti vatvā pageva manusse sannipātetvā araṇṇaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo ghātetvā maṃsaṃ khāditvā gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyanhasamaye mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na cirasseva taṃ kammaṃ pākātaṃ jātaṃ. Manussā rañño ārocesuṃ. Rājā taṃ pakkosāpetvā dosaṃ patiṭṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāmaḥhojakaṃ pesetvā jetavanaṃ gantvā bhagavato etamattaṃ ārocesi. Bhagavā: “Na, mahārāja, idāneva esa evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīloyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente ekassa amaccassa paccantagāmaṃ adāsi. Sabbāṃ purimasadisam-eva. Tadā pana bodhisatto vaṇijjāya paccante vicaranto {1.355} tasmim gāmake nivāsaṃ kappesi. So tasmim gāmaḥhojake sāyanhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante: “Ayaṃ duṭṭhagāmaḥhojako corehi saddhim ekato hutvā gāmaṃ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭaviṃ pavitṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yato viluttā ca hatā ca gāvo, daḍḍhāni gehāni jano ca nīto,
Athāgamā puttahatāya putto, kharassaraṃ diṇḍimaṃ vādayanto ti.**

Tattha **yato** ti yadā. **Viluttā ca hatā cā** ti vilumpitvā bandhitvā ca nītā, maṃsaṃ khādanatthāya ca hatā. **Gāvo** ti gorūpāni. **Daḍḍhāni** ti aggim datvā jhāpitāni. **Jano ca nīto** ti karamaraggāhaṃ gahetvā nīto. **Puttahatāya putto** ti hataputtāya putto, nillajjoti attho. Chinnahirottappassa hi mātā nāma natthi, iti so tassā jīvanto pi hataputtaṭṭhāne tiṭṭhatīti hataputtāya putto nāma hoti. **Kharassaraṃ**-ti thaddhasaddaṃ. **Diṇḍiman**-ti paṭahabherim.

Evaṃ bodhisatto imāya gāthāya taṃ paribhāsi. Na cireneva ca tassa taṃ kammaṃ pākātaṃ jātaṃ, athassa rājā dosānurūpaṃ niggahaṃ akāsi.

Satthā: “Na, mahārāja, idānevesa evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīloyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhārapaṇḍitamanusso pana aham-eva ahosin”-ti.

Kharassaraajātakavaṇṇanā navamā

Ja 80 Bhīmasenajātakavaṇṇanā

Yaṃ te pavikatthitaṃ pure ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ vikatthitaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu: “Āvuso, amhākaṃ jātisamā jāti, gottasamaṃ gottaṃ nāma natthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā dhanena vā kulappadesena vā amhehi sadiso nāma natthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto natthi, dāsakammakarā pi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsikavatthaṃ nivāseti, kāsikavilepanaṃ vilimpanti. Mayaṃ pabbajitabhāvena etarahi ^[1.356] evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā” ti theranavamajjhīmānaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti ādivasena vambhento khusento vicarati. Athassa eko bhikkhu kulappadesaṃ pariggaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vambhento khusento vicarati” ti etassa aguṇaṃ kathayimāsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, so bhikkhu idāneva vikatthento vambhento khusento vicarati, pubbe pi vikatthento vambhento khusento vicarī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ nigamaḡāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ disāpāmoḡkassa ācariyassa santike tayo vede aṭṭhārasa vijjattṭhānāni uggahetvā sabbasippesu nipphattiṃ patvā cūladhanuggahapaṇḡito nāma ahosi. So takkasilāto nikkhamitvā sabbasamayasiṃpāni pariyesamāno mahiṃsakarattṭhaṃ agamāsi. Imasmiṃ pana jātake bodhisatto thokaṃ rasso oṇatākāro ahosi. So cintesi: “Sacāhaṃ kaṃci rājānaṃ upasaṃkamissāmi, so ‘evaṃ rassasarīro tvaṃ kiṃ amhākaṃ kammaṃ karissasī” ti vakkhati, yaṃnūnāhaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyaṃ”-ti. So tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamāno bhīmasenassa nāmekassa tantavāyassa tantavītattṭhānaṃ gantvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Samma, tvaṃ kinnāmosī” ti pucchi. “Ahaṃ bhīmaseno nāmā” ti? “Kiṃ pana tvaṃ evaṃ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṃ lāmakakammaṃ karosī” ti? “Jīvitum asakkonto” ti. “Samma, mā etaṃ kammaṃ kari, sakalajambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma natthi. Sace panāhaṃ

kañci rājānaṃ passeyyaṃ, so maṃ ‘evaṃrasso ayaṃ kiṃ amhākaṃ kammaṃ karissatī’ ti kopeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā ‘ahaṃ dhanuggaho’ ti vakkhasi. Rājā te paribbayaṃ datvā vuttim {1.357} nibaddhaṃ dassati. Ahaṃ te uppannakammaṃ karonto tava piṭṭhicchāyāya jīviṣṣāmi. Evaṃ ubho pi sukhitā bhaviṣṣāma. Karohi mama vacanaṃ”-ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī.

Atha naṃ ādāya bārāṇasiṃ gantvā sayāṃ cūlūpaṭṭhāko hutvā taṃ purato katvā rājadvāre ṭhatvā rañño ārocāpesi. “Āgacchantū” ti vutte ubho pi pavisitvā rājānaṃ vanditvā aṭṭhaṃsu. “Kiṃkāraṇā āgatatthā” ti ca vutte bhīmaseno āha: “ahaṃ dhanuggaho, mayā sadiso sakalajambudīpe dhanuggaho natthī” ti. “Kiṃ pana labhanto maṃ upaṭṭhahissasī” ti? “Aḍḍhamāse sahaṣsaṃ labhanto upaṭṭhahissāmi, devā” ti. “Ayaṃ te puriso kiṃ hotī” ti? “Cūlūpaṭṭhāko, devā” ti. “Sādhū upaṭṭhahā” ti. Tato paṭṭhāya bhīmaseno rājānaṃ upaṭṭhahati.

Uppannakiccaṃ panassa bodhisatto va nittharati.

Tena kho pana samayena kāsiraṭṭhe ekasmiṃ araṇṇe bahūnaṃ manussānaṃ sañcaraṇamaggaṃ byaggho chaḍḍāpeti, bahū manusse gahetvā gahetvā khādati. Taṃ pavattim rañño ārocesuṃ. Rājā bhīmasenaṃ pakkosāpetvā: “Sakkhissasi, tāta, naṃ byagghaṃ gaṇhituṃ”-ti āha. “Deva, kiṃ dhanuggaho nāmāhaṃ, yadi byagghaṃ gahetuṃ na sakkomī” ti. Rājā tassa paribbayaṃ datvā uyyojesi. So gharaṃ gantvā bodhisattassa kathesi. Bodhisatto: “Sādhū, samma, gacchā” ti āha. “Tvaṃ pana na gamissasī” ti? “Āma na gamissāmi, upāyaṃ pana te ācikkhissāmi” ti. “Ācikkha, sammā” ti. Tvaṃ byagghassa vasanaṭṭhānaṃ sahasā ekako va mā agamāsi, janapadamanusse pana sannipādetvā ekaṃ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā tattha gantvā byagghassa uṭṭhitabhāvaṃ ṇatvā palāyitvā ekaṃ gumbaṃ pavisitvā urena nipajjeyyāsi, jānapadāva byagghaṃ pothetvā gaṇhissanti, tehi byagghe gahite tvaṃ dantehi ekaṃ valliṃ chinditvā koṭiyaṃ gahetvā matabyagghassa santikaṃ gantvā: “Bho, kenesa, byaggho mārito, ahaṃ imaṃ byagghaṃ goṇaṃ viya {1.358} valliyaṃ bandhitvā rañño santikaṃ nessāmi” ti valliathāya gumbaṃ pavitṭho, mayā valliyaṃ anābhatāya eva kenesa mārito” ti katheyāsi. Atha te jānapadā bhītatasitā: “Sāmi, mā rañño ācikkhī” ti bahuṃ dhanāṃ dassanti, byaggho tayā gahito bhavissati, rañño pi santikā bahuṃ dhanāṃ labhissasīti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā bodhisattena kathitanīyāmeneva byagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājanaparivuto bārāṇasiṃ āgantvā rājānaṃ disvā: “Gahito me, deva, byaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan”-ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṃ dhanāṃ adāsi. Punekadivasāṃ: “Ekamaggaṃ mahimso chaḍḍāpetī” ti ārocesuṃ, rājā tatheva

bhīmasenaṃ pesesi. So pi bodhisattena dinnanayena byagghaṃ viya tam-pi gahetvā āgañchi, rājā puna bahuṃ dhanāṃ adāsi, mahantaṃ issariyaṃ jātaṃ. So issariyamadamatto bodhisattaṃ avamaññaṃ katvā tassa vacanaṃ na gaṇhāti, “nāhaṃ taṃ nissāya jīvāmi, kiṃ tvaññeva puriso” ti ādīni pharusavacanāni vadati.

Atha katipāhaccayena eko sāmantarājā āgantvā bārāṇasiṃ uparundhitvā: “Rajjaṃ vā detu, yuddhaṃ vā” ti rañño sāsanaṃ pesesi. Rājā: “Yujjhāhi” ti bhīmasenaṃ pesesi. So sabbasannāhasannaddho rājavesaṃ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayena sabbasannāhasannaddho bhīmasenasseva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvārena nikkhamitvā saṅgāmasīsaṃ pāpuṇi. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvāva kampituṃ āraddho. Bodhisatto: “Idānesa hatthipiṭṭhito patitvā marissatī” ti hatthikkhandhato apatanatthaṃ bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi, bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṃ disvā maraṇabhayaatajjito sarīraṇaṃ jaṇena hatthipiṭṭhiṃ dūsesi. Bodhisatto: “Na kho te bhīmasena purimena pacchimaṃ sameti, tvaṃ pubbe saṅgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭhiṃ dūsesī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yaṃ {1.359} te pavikatthitaṃ pure, atha te pūtisarā sajanti pacchā,
Ubhayaṃ na sameti bhīmasena, yuddhakathā ca idaṇca te vihaññanti-ti.**

Tattha **yaṃ te pavikatthitaṃ pure** ti yaṃ tayā pubbe: “Kiṃ tvaṃ yeva puriso, nāhaṃ puriso, aham-pi saṅgāmayodho” ti vikatthitaṃ vambhanavacanaṃ vuttaṃ, idaṃ tāva ekaṃ. **Atha te pūtisarā sajanti pacchā** ti atha te ime pūtibhāvena saraṇabhāvena ca: “Pūtisarā” ti laddhanāmā sarīraṇaṃ jaṇadhārā sajanti vaḷaṇjanti paggharanti. **Pacchā** ti tato pure vikatthitato aparabhāge, idāni imasmiṃ saṅgāmasīseti attho. **Ubhayaṃ na sameti bhīmasenā** ti idaṃ bhīmasena ubhayaṃ na sameti. Kataraṃ? **Yuddhakathā ca idaṇca te vihaññanti**, yā ca pure kathitā yuddhakathā, yaṇca te idāni vihaññaṃ kilamatho hatthipiṭṭhidūsanākārappatto vighātati attho.

Evam bodhisatto taṃ garahitvā: “Mā bhāyi, samma, kasmā mayi ṭhite vihaññasi” ti bhīmasenaṃ hatthipiṭṭhito otāretvā: “Nhāyitvā geham-eva gacchā” ti uyyojetvā: “Ajja mayā pākaṇa bhavituṃ vaṭṭatī” ti s aṅgāmaṃ pavisitvā unnaditvā balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvaggāhaṃ gāhāpetvā bārāṇasirañño santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya: “Cūḷadhanuggahapaṇḍito” ti sakalajambudīpe pākaṇo

ahosi. So bhīmasenassa paribbayaṃ datvā sakatṭhānam-eva pesetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, idānevesa bhikkhu vikattheti, pubbe pi vikatthiyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahosi, cūladhanuggahapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Bhīmasenajātakavaṇṇanā dasamā

Varuṇavaggo aṭṭhamo

Tassuddānaṃ:

**Varuṇaṃ sīlavanāgaṃ, saccaṃkira rukkhadhammaṃ,
Maccharājā asaṅkiyaṃ, mahāsupinaillisaṃ,
Kharassaraṃ bhīmasenanti.**

9. Apāyimhavaggo

Ja 81 Surāpānajātakavaṇṇanā

Apāyimha {1.360} **anaccimhā** ti idaṃ satthā kosambhiṃ upanissāya ghoṣitārāme viharanto sāgatattheraṃ ārabba kathesi. Bhagavati hi sāvattiyaṃ vassaṃ vasitvā cārikāgamanena bhaddavatikaṃ nāma nigamaṃ sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca satthāraṃ disvā vanditvā: “Mā, bhante, bhagavā ambatitthaṃ agamāsi, ambatitthe jaṭilassa assame ambatitthako nāma nāgo āsīviso ghoraviso, so bhagavantaṃ viheṭheyyā” ti vārayimsu. Bhagavā pi tesam kathaṃ asuṇanto viya tesu yāvatatiyaṃ vārayamānesu pi agamāsi yeva.

Tatra sudaṃ bhagavā bhaddavatikāya avidūre aññatarasmiṃ vanasaṇḍe viharati. Tena kho pana samayena buddhūpaṭṭhāko sāgato nāma thero pothujjanikāya iddhiyā samannāgato taṃ assamaṃ upasaṅkamitvā tassa nāgarājassa vasanaṭṭhāne tiṇasanthārakaṃ paññāpetvā pallaṅkena nisīdi. Nāgo makkhaṃ asahamāno dhūmāyi, thero pi dhūmāyi. Nāgo pajjali, thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati, therassa tejo nāgaṃ bādhati. Evaṃ so khaṇena taṃ nāgarājānaṃ dametvā saraṇesu ca sīlesu ca patitṭhāpetvā satthu santikaṃ agamāsi.

Satthā bhaddavatikāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā kosambinā agamāsi.
 Sāgatattherena nāgassa damitabhāvo sakalajanapadam paṭthari.
 Kosambinagaravāsino satthu paccuggamanam katvā satthāraṃ vanditvā
 sāgatattherassa santikam gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā evamāhaṃsu:
 “Bhante, yaṃ tumhākaṃ dullabham, taṃ vadeyyātha, tadeva mayam
 paṭiyādessāmā” ti. Thero tuṇhī ahosi. Chabbaggiyā panāhaṃsu: “Āvuso,
 pabbajitānaṃ nāma kāpotikā surā dullabhā ceva manāpā ca. Sace tumhe
 therassa pasannā, kāpotikam suram paṭiyādethā” ti. Te: “Sādhū” ti
 sampaṭicchitvā satthāraṃ svātānāya nimantetvā nagaram pavisitvā attano
 attano gehe: “Therassa dassāmā” ti kāpotikam suram pasannaṃ paṭiyādetvā
 theram nimantetvā ghare ghare pasannaṃ suram adaṃsu. Thero pivitvā
 surāmadamatto nagarato nikkhamanto dvārantare patitvā vilapamāno nipajji.

Satthā katabhattakicco nagra nikkhamanto theram tenākārena nipannaṃ
 disvā: “Gaṇhatha, bhikkhave, sāgatan”-ti gāhāpetvā āramam agamāsi. {1.361}
 Bhikkhū therassa sīsam tathāgataṃ pādamūle katvā taṃ nipajjāpesuṃ, so
 parivattitvā pāde tathāgatābhimukhe katvā nipajji. Satthā bhikkhū paṭipucchi:
 “Kiṃ nu kho, bhikkhave, yaṃ pubbe sāgataṃ mayi gāraṃ, taṃ idāni atthī”
 ti? “Natthi, bhante” ti. “Bhikkhave, ambatitthakam nāgarājānaṃ ko dāsesī” ti.
 “Sāgato, bhante” ti. “Kiṃ panetarahi, bhikkhave, sāgato udakadeḍḍubhakam-pi
 dametuṃ sakkuṇeyyā” ti. “No hetam, bhante”. “Api nu kho, bhikkhave,
 evarūpaṃ pātuṃ yuttam, yaṃ pivitvā evaṃvisaṇṇī hotī” ti. “Ayuttam, bhante”
 ti. Atha kho bhagavā theram garahitvā bhikkhū āmantetvā: “Surāmerayapāne
 pācittiyaṃ”-ti (Pāc. 327) sikkhāpadam paññāpetvā uṭṭhāyāsanaṃ gandhakuṭṭim
 pāvisi.

Dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū surāpānassa avaṇṇam kathayimāsu:
 “Yāva mahādosāñcetam, āvuso, surāpānam nāma, tāva paññāsampannam nāma
 iddhimantaṃ sāgataṃ yathā satthu guṇamattam-pi na jānāti, tathā akāsi” ti.
 Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti
 pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva suram pivitvā
 pabbajitā visaṇṇīno honti, pubbe pi ahesumyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe
 udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca
 samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto himavantappadese vasati pañcahi
 antevāsikasatehi parivuto. Atha nam vassānasamaye sampatte antevāsikā

āhaṃsu: “Ācariya, manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ sevitvā āgacchāmā” ti. “Āvuso, ahaṃ idheva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṃ santappetvā vassaṃ vītināmetvā āgacchathā” ti. Te: “Sādhū” ti ācariyaṃ vanditvā bārāṇasiṃ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā punadivase nagaraṃ pavisimsu. Manussā sampiyāyamānā bhikkhaṃ adaṃsu. Katipāhaccayena ca rañño pi ārocesuṃ: “Deva, himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapaṃ paramadhitindriyā sīlavanto” ti. Rājā tesāṃ guṇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro vassānaṃ {1.362} catumāsāṃ tattheva vasanattāya paṭiññaṃ gahetvā nimantesi, te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti.

Athekadivasaṃ nagare surānakkhattaṃ nāma ahoṣi. Rājā: “Pabbajitānaṃ surā dullabhā” ti bahuṃ uttamasuraṃ dāpesi. Tāpasā suraṃ pivitvā uyyānaṃ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce uṭṭhāya naccimsu, ekacce gāyimsu, naccitvā gāyitvā khārikādīni avattharitvā niddāyitvā surāmade chinne pabujjhivā taṃ attano vippakāraṃ disvā: “Na amhehi pabbajitasārappaṃ katan”-ti roditvā paridevitvā: “Mayaṃ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpakammaṃ karimhā” ti taṅkhaṇaṇṇeva uyyānaṃ pahāya himavantaṃ gantvā paṭisāmitaparikkhārā ācariyaṃ vanditvā nisīditvā: “Kiṃ nu kho, tātā, manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṃ vasittha, samaggavāsaṇca pana vasitthā” ti pucchitā: “Ācariya, sukhaṃ vasimha, apica kho pana mayaṃ apātabbayuttakaṃ pivitvā visaññibhūtā satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā naccimha ceva gāyimha cā” ti etamatthaṃ ārocentā imaṃ gāthaṃ samuṭṭhāpetvā āhaṃsu:

**1. Apāyimha anaccimha, agāyimha rudimha ca,
Visaññīkaraṇiṃ pitvā, diṭṭhā nāhumha vānarā ti.**

Tattha **apāyimhā** ti suraṃ pivimha. **Anaccimhā** ti taṃ pivitvā hatthapāde lālentā naccimha. **Agāyimhā** ti mukhaṃ vivaritvā āyatakena sarena gāyimha. **Rudimha cā** ti puna vipaṭisārino: “Evarūpaṃ nāma amhehi katan”-ti rodimha ca. **Visaññīkaraṇiṃ pitvā, diṭṭhā nāhumha vānarā** ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññīkaraṇiṃ suraṃ pivitvā: “Etadeva sādhu, yaṃ vānarā nāhumhā” ti. Evaṃ te attano aguṇaṃ kathesuṃ.

Bodhisatto: “Garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hotiyeṇā” ti te tāpase garahitvā: “Puna evarūpaṃ mākaritthā” ti tesāṃ ovādaṃ datvā aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā {1.363} imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi. Ito paṭṭhāya hi: “Anusandhim ghaṭetvā” ti idam-pi na vakkhāma. Tadā isigaṇo buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosinti.

Surāpānajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 82 Mittavindakajātakavaṇṇanā

Atikkamma ramaṇakan-ti idam satthā jetavane viharanto ekam dubbacabhikkhum ārabha kathesi. Imassa pana jātakassa kassapasammāsambuddhakālikam vatthu, tam dasakanipāte **Mahāmittavindakajātake** (Ja. 439, aka Catudvārajātakam) āvi bhavissati.

Atīte kassapadasabalassa kāle bārāṇasiyam asītikoṭivibhavassa seṭṭhino eko putto mittavindako nāma ahosi. Tassa mātāpitāro sotāpannā ahesum, so pana dussīlo assaddho. Atha nam aparabhāge pitari kālakate mātā kuṭumbam vicārentī āha: “tāta, tayā dullabham manussattam laddham, dānam dehi, sīlam rakkhāhi, uposathakammam karohi, dhammam suṇāhi” ti. Amma, na mayham dānādīhi attho, mā mam kiñci avacuttha, aham yathākamam gamissāmīti. Evam vadantam-pi nam ekadivasaṃ puṇṇamuposathadivase mātā āha: “tāta, ajja abhilakkhito mahāuposathadivaso, ajja uposatham samādiyitvā vihāram gantvā sabbarattim dhammam sutvā ehi, aham te sahasam dassāmī” ti. So: “Sādhū” ti dhanalobhena uposatham samādiyitvā bhuttaṭṭarāso vihāram gantvā divasaṃ vītināmetvā rattim yathā ekam-pi dhammapadam kaṇṇam na paharati, tathā ekasmiṃ {4.2} padese nipajjitvā niddam okkamitvā punadivase pāto va mukham dhovitvā geham gantvā nisīdi.

Mātā panassa: “Ajja me putto dhammam sutvā pāto va dhammakathikattheram ādāya āgamissati” ti yāguṃ khādanīyam bhojanīyam paṭiyādetvā āsanam paññāpetvā tassāgamanam paṭimānentī tam ekam āgataṃ disvā: “Tāta, dhammakathiko kena na ānīto” ti vatvā: “Na mayham dhammakathikena attho” ti vutte: “Tena hi yāguṃ pivā” ti āha. So: “Tumhehi mayham sahasam paṭissutam, tam tāva me detha, pacchā pivissāmī” ti āha. “Piva, tāta, pacchā dassāmī” ti. “Gahetvā pivissāmī” ti. Athassa mātā sahasabhaṇḍikam purato ṭhapesi. So yāguṃ pivitvā sahasabhaṇḍikam gahetvā vohāram karonto na cirasseva vīsasatasahasam uppādesi. Athassa etadahosi: “nāvam upaṭṭhapetvā vohāram karissāmī” ti. So nāvam upaṭṭhapetvā: “Amma, aham nāvāya vohāram

karissāmī” ti āha. Atha naṃ mātā: “Tvaṃ tāta, ekaputtako, imasmiṃ ghare dhanam-pi bahu, samuddo anekādīnavo, mā gamī” ti nivāresi. So: “Ahaṃ gamissām-eva, na sakkā maṃ nivāretun”-ti vatvā: “Ahaṃ taṃ, tāta, vāressāmī” ti mātārā hatthe gahito hatthaṃ vissajjāpetvā mātaraṃ paharitvā pātetvā antaraṃ katvā gantvā nāvāya samuddaṃ pakkhandi.

Nāvā sattame divase mittavindakaṃ nissāya samuddapiṭṭhe niccalā aṭṭhāsi. Kāḷakaṇṇhisalākā kariyamānā mittavindakasseva hatthe tikkhattum pati. Athassa uḷumpaṃ datvā: “Imaṃ ekaṃ nissāya bahū mā nassantū” ti taṃ samuddapiṭṭhe khipiṃsu. Tāvadeva nāvā javena mahāsamuddaṃ pakkhandi. So pi uḷumpe nipajjitvā ekaṃ dīpakaṃ pāpuṇi. Tattha phalikavimāne catasso vemānikapetiyo addasa. Tā sattāhaṃ dukkhaṃ ^[4.3] anubhavanti, sattāhaṃ sukhaṃ. So tāhi saddhiṃ sattāhaṃ dibbasampattiṃ anubhavi. Atha naṃ tā dukkhānubhavanatthāya gacchamānā: “Sāmi, mayaṃ sattame divase āgamissāma, yāva mayaṃ āgacchāma, tāva anukkaṇṭhamāno idheva vasā” ti vatvā agamaṃsu. So taṇhāvasiko hutvā tasmīṃ yeva phalake nipajjitvā puna samuddapiṭṭhena gacchanto aparaṃ dīpakaṃ patvā tattha rajatavimāne aṭṭha vemānikapetiyo disvā eteneva upāyena aparasmiṃ dīpake maṇivimāne soḷasa, aparasmiṃ dīpake kanakavimāne dvattiṃsa vemānikapetiyo disvā tāhi saddhiṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā tāsam-pi dukkhaṃ anubhavitum gatakāle puna samuddapiṭṭhena gacchanto ekaṃ pākāraparikkhittaṃ catudvāraṃ nagaraṃ addasa. Ussadanirayo kiresa, bahūnaṃ nerayikasattānaṃ kammakaraṇānubhavanaṭṭhānaṃ mittavindakassa alaṅkatapaṭiyattanagaraṃ viya hutvā upaṭṭhāsi.

So: “Imaṃ nagaraṃ pavisitvā rājā bhavissāmī” ti cintetvā khuracakkaṃ ukkhipitvā sīse paccamānaṃ nerayikasattaṃ addasa. Athassa taṃ tassa sīse khuracakkaṃ padumaṃ viya hutvā upaṭṭhāsi. Ure pañcaṅgikabandhanaṃ uracchadapasādhanaṃ hutvā sīsato galantaṃ lohitaṃ lohita candanavilepanaṃ viya hutvā paridevanasaddo madhurasaro gītasaddo viya hutvā upaṭṭhāsi. So tassa santikaṃ gantvā: “Bho purisa, ciraṃ tayā padumaṃ dhāritaṃ, dehi me etan”-ti āha. “Samma, nayidaṃ padumaṃ, khuracakkaṃ etan”-ti. “Tvaṃ mayhaṃ adātukāmatāya evaṃ vadasī” ti. Nerayikasatto cintesi: “Mayhaṃ kammaṃ khīṇaṃ bhavissati, iminā pi mayā viya mātaraṃ paharitvā āgatena bhavitabbaṃ, dassāmiṃsa khuracakkaṃ”-ti. Atha naṃ: “Ehi bho, gaṇha iman”-ti vatvā khuracakkaṃ tassa sīse khi pi, taṃ tassa matthakaṃ pisamānaṃ bhassi. Tasmīṃ khaṇe mittavindako ^[4.4] tassa khuracakkabhāvaṃ ñatvā: “Tava

khuracakkam gaṇha, tava khuracakkam gaṇhā” ti vedanāppatto paridevi, itaro antaradhāyi.

Tadā pana bodhisatto imaṃ gāthamāha.

**1. Atikkamma ramaṇakam, sadāmatṭaṇca dūbhakam,
Svāsi pāsāṇamāsīno, yasmā jīvaṃ na mokkhasī ti.**

Tattha **ramaṇakan**-ti tasmim kāle phalikassa nāmaṃ, phalikapāsādaṇca atikkantosīti dīpeti. **Sadāmatṭaṇcā** ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṇca atikkantosīti dīpeti. **Dūbhakan**-ti maṇino nāmaṃ, maṇipāsādaṇca atikkantosīti dīpeti. **Svāsi** ti so asi tvaṃ. **Pāsāṇamāsīno** ti khuracakkam nāma pāsāṇamayaṃ vā hoti rajatamayaṃ vā maṇimayaṃ vā, taṃ pana pāsāṇamayaṃ-eva. So ca tena āsīno atinivīṭṭho ajjhotthaṭo. Tasmā pāsāṇena āsīnattā: “Pāsāṇāsīno” ti vattabbe byañjanasandhivasena makāraṃ ādāya: “Pāsāṇamāsīno” ti vuttam. Pāsāṇam vā āsīno, taṃ khuracakkam āsajja pāpuṇitvā ṭhitoti attho. **Yasmā jīvaṃ na mokkhasī** ti yasmā khuracakkā yāva te pāpaṃ na khīyati, tāva jīvanto yeva na muccissasi, taṃ āsīnosīti.

Imaṃ gātham vatvā bodhisatto attano vasanaṭṭhānaṃ yeva gato. Mittavindako pi khuracakkam ukkhipitvā mahādukkhaṃ anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā mittavindako dubbacabhikkhu ahoṣi, devarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mittavindakajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 83 Kāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā

Mitto {1.364} **have sattapadena hotī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ anāthapiṇḍikassa mittam ārabha kathesi. So kira anāthapiṇḍikena saddhim saha paṃsukīḷiko ekācariyasappa santike uggahitasipponāmena kāḷakaṇṇī nāma. So gacchante kāle duggato hutvā jīvituṃ asakkonto seṭṭhissa santikaṃ agamāsi. So taṃ samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbaṃ paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Taṃ seṭṭhissa santikaṃ āgata kāle: “Tiṭṭha, kāḷakaṇṇi, nisīda, kāḷakaṇṇi, bhuñja kāḷakaṇṇi” ti vadanti. Athekadivasam seṭṭhino mittāmaccā seṭṭhim upasaṅkamitvā evamāhaṃsu: “Mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, ‘tiṭṭha, kāḷakaṇṇi, nisīda kāḷakaṇṇi, bhuñja kāḷakaṇṇi’ ti hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na cesa tayā samāno,

duggato durūpeto, kiṃ te iminā” ti. Anāthapiṇḍiko: “Nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na taṃ paṇḍitā pamāṇaṃ karonti, sutamaṅgalikena nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattaṃ nissāya sahapaṃsukīḷikaṃ sahāyaṃ pariccajitun”-ti tesaṃ vacanaṃ anādāya ekadivasaṃ attano bhogagāmaṃ gacchanto taṃ geharakkhakaṃ katvā agamāsi.

Corā: “Seṭṭhi kira bhogagāmaṃ gato, gehamassa vilumpissāmā” ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā gehaṃ parivāresum. Itaro pi corānaññeva āgamaṇaṃ āsaṅkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā manusse pabodhetum: “Tvaṃ saṅkhaṃ dhama, tvaṃ mudingaṃ vādehi” ti mahāsamajjaṃ karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddaṃ kāresi. Corā: “Suññaṃ gehanti dussutaṃ amhehi, attheva idha mahāseṭṭhi” ti pāsāṇamuggarādīni tattheva chaḍḍetvā palāyimsu.

Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsāṇamuggarādayo disvā saṃvegappattā hutvā: “Sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa, corehi yathāruciyaṃ pavisitvā sabbaṃ gehaṃ viluttaṃ assa, imaṃ daḷhamittaṃ nissāya seṭṭhino vuḍḍhi jātā” ti taṃ pasaṃsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: “Tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakaṃ mittam nikkaḍḍhāpetha, sacāyaṃ tumhākaṃ vacanena mayā nikkaḍḍhito assa, ajja me kuṭumbaṃ kiñci nābhavissa, nāmaṃ nāma appamāṇaṃ, hitacittam-eva pamāṇaṃ”-ti tassa uttaritaraṃ paribbayaṃ datvā: “Atthi dāni me idaṃ kathāpābhatan”-ti ^{1.365} satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, gahapati, idāneva kāḷakaṇṇimitto attano mittassa ghare kuṭumbaṃ rakkhati, pubbe pi rakkihevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahosi. Tassa kāḷakaṇṇī nāma mittoti sabbaṃ paccuppannavatthusadisam-eva. Bodhisatto bhogagāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā: “Sace mayā tumhākaṃ vacanena evarūpo mitto nikkaḍḍhito assa, ajja me kuṭumbaṃ kiñci nābhavissā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Mitto have sattapadena hoti, sahāyo pana dvādasakena hoti,
Māsaḍḍhamāseṇa ca ñāti hoti, tatuttariṃ attasamo pi hoti,
Sohaṃ kathaṃ attasukhassa hetu, cirasanthutaṃ kāḷakaṇṇim jaheyyan-ti.**

Tattha **have** ti nipātamattaṃ. Mettāyatīti **mitto**, mettaṃ paccupaṭṭhāpeti, sinehaṃ karotī ti attho. So panesa **sattapadena hoti**, ekato

sattapadavītihāragamanamattena hotī ti attho. **Sahāyo pana dvādasakena hotī** ti sabbakiccāni ekato karaṇavasena sabbiriyāpathesu saha gacchatīti sahāyo. So panesa dvādasakena hoti, dvādasāhaṃ ekato nivāsena hotī ti attho. **Māsaḍḍhamāsena cā** ti māsenā vā aḍḍhamāsena vā. **Ñā ti hotī** ti ñātisamo hoti. **Tatuttarin-**ti tato uttarim ekato vāsena **attasamo pi hoti** yeva. **Jaheyyanti:** “Evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ jaheyyan”-ti mittassa guṇaṃ kathesi. Tato paṭṭhāya puna koci tassa antare vattā nāma nāhosīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā kālakaṇṇī ānando ahosi, bārāṇasisetṭhi pana aham-eva ahosin”-ti.

Kālakaṇṇijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 84 Atthassadvārajātakavaṇṇanā

Ārogyamicche {1.366} **paramaṇca lābhan-**ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ atthakusalaṃ kulaputtaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṇhi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso pañṇavā atthakusalo. So ekadivasam pitaraṃ upasaṅkamitvā atthassa dvārapaṇhaṃ nāma pucchi, so taṃ na jānāti. Athassa etadahosi: “Ayaṃ paṇho atisukhumo, ṭhapetvā sabbaññubuddhaṃ aṇṇo upari bhavaggena, heṭṭhā ca avicinā paricchinne lokasannivāse etaṃ paṇhaṃ kathetuṃ samattho nāma natthī” ti. So puttamādāya bahuṃ mālāgandhavilepanaṃ gāhāpetvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinno bhagavantaṃ etad-avoca: “Ayaṃ, bhante, dārako pañṇavā atthakusalo maṃ atthassa dvārapaṇhaṃ nāma pucchi, ahaṃ taṃ paṇhaṃ ajānanto tumhākaṃ santikaṃ āgato, sādhu me, bhante, bhagavā taṃ paṇhaṃ kathetū” ti. Satthā: “Pubbepāhaṃ, upāsaka, iminā kumārakenetaṃ paṇhaṃ puṭṭho, mayā cassa kathito, tadā naṃ esa jānāti, idāni pana bhavaasaṅkhepagatattā na sallakkhetī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Athassa putto sattavassiko jātiyā pañṇavā atthakusalo. So ekadivasam pitaraṃ upasaṅkamitvā: “Tāta, atthassa dvāraṃ nāma kin”-ti atthassa dvārapaṇhaṃ pucchi. Athassa pitā taṃ paṇhaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

1. Ārogyamicche paramaṇca lābhaṃ, sīlaṇca vuddhānumataṃ sutaṇca, Dhammānuvattī ca alīnatā ca, atthassa dvārā pamukkhā chaḷete ti.

Tattha **ārogyamicche paramaṇca lābhan-**ti ca-kāro nipātamattaṃ. Tāta, paṭhamam-eva ārogyasaṅkhātāṃ paramaṃ lābhaṃ iccheyyāti imamattaṃ

dīpento evamāha. Tattha ārogyaṃ nāma sarīrassa ceva cittassa ca arogabhāvo anāturatā. Sarīre hi rogāture neva aladdhaṃ bhogalābhaṃ uppādetuṃ sakkoti, na {1.367} laddhaṃ paribhuñjituṃ, anāture pana ubhayampetaṃ sakkoti. Citte ca kilesāture neva aladdhaṃ jhānādibhedam lābhaṃ uppādetuṃ sakkoti, na laddhaṃ puna samāpattivāsena paribhuñjituṃ. Etasmiṃ anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati, laddho pi niratthako hoti, asati panetasmiṃ aladdho pi lābho labbhati, laddho pi sātthako hotīti ārogyaṃ paramo lābho nāma. Taṃ sabbapaṭhamam icchitabbaṃ. Idamekaṃ atthassa dvāranti ayamettha attho. **Sīlañcā** ti ācārasīlam. Iminā lokacārittam dasseti.

Vuddhānumatan-ti guṇavuddhānam paṇḍitānam anumataṃ. Iminā ñāṇasampannānam garūnam ovādam dasseti. **Sutañcā** ti kāraṇanissitam sutam. Iminā imasmiṃ loke atthanissitam bāhusaccam dasseti.

Dhammānuvattī cā ti tividhassa sucaritadhammassa anuvattanam. Iminā duccharitadhammam vajjetvā sucaritadhammassa anuvattanabhāvam dasseti.

Alīnatā cā ti cittassa alīnatā anīcatā. Iminā cittassa asaṅkocataṃ paṇītabhāvam uttamabhāvam dasseti. **Atthassa dvārā pamukhā chaḷete** ti attho nāma vuḍḍhi, tassa vuḍḍhisāṅkhātassa lokiyalokuttarassa atthassa ete pamukhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānti.

Evam bodhisatto puttassa atthassa dvārapañham kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vatti. Bodhisatto pi dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā putto va paccuppannaputto, mahāseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Atthassadvārajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 85 Kimpakkajātakavaṇṇanā

Āyatim dosam nāññāyā ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Aññataro kira kulaputto buddhasāsane uram datvā pabbajito ekadivasam sāvatthiyam piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkataitthim disvā ukkaṇṭhi. Atha nam ācariyupajjhāyā satthu santikam ānayimsu. Satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Pañca kāmaguṇā nāmete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā. So pana tesam paribhogo nirayādīsu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadiṭṭhi hoti. Kimpakkaphalam nāma vaṇṇagandharasasampannam, khāditaṃ pana antāni khaṇḍitvā jīvitakkhayaṃ

pāpeti. Pubbe bahū bālaṇā tassa dosaṃ adisvā {1.368} vaṇṇagandharasesu bajjhivā taṃ phalaṃ paribhuñjitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇṇisū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakaṭasatehi pubbantāparantaṃ gacchanto aṭavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā: “Imissā aṭaviyā visarukkha nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā pubbe akhāditapubbāni phalāphalāni khāditthā” ti ovadi. Manussā aṭaviṃ atikkamivā aṭavimukhe ekaṃ kiṃpakkarukkhaṃ phalabhāraṇamitasākhaṃ addasaṃsu. Tassa khandhasākhāpattaphalāni saṇṭhānavañṇarasagandhehi ambasadisāneva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bajjhivā ambaphalasaññāya phalāni khādīṃsu, ekacce: “Satthavāhaṃ pucchivā khādissāmā” ti gahetvā aṭṭhaṃsu. Bodhisatto taṃ ṭhānaṃ patvā ye gahetvā ṭhitā, te phalāni chaḍḍāpetvā, ye khādamānā aṭṭhaṃsu, te vamaṇaṃ kāretvā tesāṃ bhesajjaṃ adāsi. Tesu ekacce arogā jātā, paṭhamam-eva khāditvā ṭhitā pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchitaṭṭhānaṃ sotthinā gantvā lābhaṃ labhivā puna sakaṭṭhānaṃ-eva āgantvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā taṃ vatthum kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Āyatim dosaṃ nāññāya, yo kāme paṭisevatī,
Vipākante hananti naṃ, kiṃpakkamiva bhakkhitan-ti.**

Tattha āyatim dosaṃ nāññāyā ti anāgate dosaṃ na aññāya, ajānitvā ti attho. **Yo kāme paṭisevatī** ti yo vatthukāme ca kilesakāme ca paṭisevatī. **Vipākante hananti nan-ti** te kāmā taṃ purisaṃ attano vipākasaṅkhāte ante nirayādīsū uppannaṃ nānappakārena dukkhena saṃyojayamānā hananti. Kathaṃ? **Kiṃpakkamiva bhakkhitan-ti**, yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasasampattiyā manāpaṃ kiṃpakkaphalaṃ anāgatadosaṃ adisvā bhakkhitaṃ ante hanati, jīvitakkhayaṃ pāpeti.

Evam paribhogakāle manāpā pi kāmā vipākakāle hanantīti desanaṃ yathānusandhiṃ pāpetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphalaṃ {1.369} pāpuṇṇi. Sesaparisāya pi keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesum.

Satthā pi imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā parisā buddhapaṇisā ahosi, satthavāho pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kiṃpakkajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 86 Sīlavīmaṃsakajātakavaṇṇanā

Sīlam kireva kalyāṇan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakaṃ brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. So kira kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaraṇaṃ gato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā: “Ayaṃ sīlavā” ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: “Ayaṃ rājā mayhaṃ aññehi brāhmaṇehi atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kiṃ nu kho esa mama jātigottakulappadesasippasampattiṃ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti, udāhu sīlasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā” ti. So ekadivasaṃ rājūpaṭṭhānaṃ gantvā gharaṃ āgacchanto ekassa heraṇṇikassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi, heraṇṇiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi, heraṇṇiko tatheva addivāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuṭṭhiṃ aggahesi, atha naṃ heraṇṇiko: “Ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā” ti: “Rājakuṭumbavilumpakacoro me gahito” ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ manussā ito cito ca āgantvā: “Ciraṃdāni tvaṃ sīlavā viya vicarī” ti dve tayo pahāre datvā bandhitvā raṇṇo dassetuṃ.

Rājā vippaṭisārī hutvā: “Kasmā, brāhmaṇa, evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosī” ti vatvā: “Gacchatha, tassa rājānaṃ karoṭhā” ti āha. Brāhmaṇo: “Nāhaṃ, mahārāja, coro” ti āha. Atha: “Kasmā rājakuṭumbikassa phalakato kahāpaṇe gaṇhi” ti? “Etaṃ mayā tayi mama atisammānaṃ karonte ‘kiṃ nu kho rājā mama jāti ādīni nissāya atisammānaṃ karoti, udāhu sīlaṃ nissāya’ ti vīmaṃsanatthāya kataṃ, idāni pana mayā ekaṃsena ñātaṃ. Yathā sīlam-eva nissāya tayā mama sammāno kato, na jāti ādīni. Tathā hi me idāni rājānaṃ kāresi, svāhaṃ iminā kāraṇena ‘imasmiṃ loke sīlam-eva uttamaṃ sīlaṃ pamukhan’-ti sannipṭṭhānaṃ gato. Imassa panāhaṃ sīlassa anucchavikaṃ {1.370} karonto gehe ṭhito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātuṃ, ajjeva jetavanaṃ gantvā satthu santike pabbajissāmi, pabbajjaṃ me detha, devā” ti vatvā rājānaṃ anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi.

Atha naṃ ñātisuhajjabandhavā sannipatitvā nivāretuṃ asakkontā nivattiṃsu. So satthu santikaṃ gantvā pabbajjaṃ yācitvā pabbajjaṇca upasampadaṇca labhitvā avissatṭhakammaṭṭhāno vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, mayhaṃ pabbajjā matthakaṃ pattā” ti aññaṃ byākāsi. Tassa taṃ aññabyākaraṇaṃ bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ jātaṃ. Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso, asuko nāma raṇṇo

upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā pabbajitvā arahatte paṭiṭṭhito” ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisīdimṣu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ayam-eva brāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ karimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahosi dānādhimutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekaṃ tassa sammānaṃ karotīti sabbaṃ purimasadisam-eva. Bodhisatte pana bandhitvā rañño santikaṃ nīyamāne ahituṇḍikā antaravīthiyaṃ sappaṃ kīlāpentā naṅguṭṭhe gaṇhanti, gīvāya gaṇhanti, gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā: “Mā, tātā, evaṃ sappaṃ naṅguṭṭhe gaṇhatha, mā gīvāya gaṇhatha, mā gale veṭhetha. Ayañhi vo ḍaṃsitvā jīvitakkhayaṃ pāpeyyā” ti āha. Ahituṇḍikā: “Ayaṃ, brāhmaṇa, sappo sīlavā ācārasampanno tādiso dussīlo na hoti, tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena rājakuṭumbavilumpakacoroti bandhitvā nīyasī” ti āhaṃsu.

So cintesi: “Sappā pi tāva aḍaṃsantā aviheṭhenta ‘sīlavanto’ ti nāmaṃ labhanti, kimaṅgaṃ pana manussabhūtā. Sīlam-eva imasmiṃ loke uttamaṃ, natthi {1.371} tato uttaritaran”-ti. Atha naṃ netvā rañño dassetuṃ. Rājā: “Kiṃ idaṃ, tātā” ti pucchi. “Rājakuṭumbavilumpako coro, devā” ti. “Tena hissa rājānaṃ karoṭhā” ti. Brāhmaṇo: “Nāhaṃ, mahārāja, coro” ti āha. “Atha kasmā kahāpaṇe aggahesi” ti ca vutte purimanayeneva sabbaṃ ārocento: “Svāhaṃ iminā kāraṇena ‘imasmiṃ loke sīlam-eva uttamaṃ, sīlaṃ pāmokkhan’-ti sanniṭṭhānaṃ gato” ti vatvā: “Tiṭṭhatu tāva idaṃ, āsīviso pi tāva aḍaṃsanto aviheṭhento ‘sīlavā’ ti vattabbataṃ labhati. Iminā pi kāraṇena sīlam-eva uttamaṃ, sīlaṃ pavaran”-ti sīlaṃ vaṇṇento imaṃ gāthamāha.

**1. Sīlaṃ kireva kalyāṇaṃ, sīlaṃ loke anuttaraṃ,
Passa ghoraviso nāgo, sīlavāti na haññatī ti.**

Tattha **sīlaṃ kirevā** ti kāyavācācittetehi avītikkamasāṅkhātāṃ ācārasīlam-eva. **Kirā** ti anussavavasena vadati. **Kalyāṇaṃ**-ti sundarataṃ. **Anuttaraṃ**-ti jeṭṭhakaṃ sabbaguṇadāyakaṃ. **Passā** ti attanā diṭṭhakāraṇaṃ abhimukhaṃ karonto katheti. **Sīlavā ti na haññatī** ti ghoraviso pi samāno aḍaṃsanaaviheṭṭhanamattakena sīlavāti paṣaṃsaṃ labhati, na haññatī na vihaññatīti. Iminā pi kāraṇena sīlam-eva uttamanti.

Evam bodhisatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā kāme pahāya
isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantaṃ pavisitvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo
nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, rājaparisā buddhaparisā, purohito pana aham-eva ahosin”-ti.

Sīlavīmaṃsakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 87 Maṅgalajātakavaṇṇanā

Yassa maṅgalā samūhatā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ
sāṭakalakkaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Rājagahavāsiko {1.372} kireko
brāhmaṇo kotuhalamaṅgaliko tīsu ratanesu appasanno micchādīṭṭhiko aḍḍho
mahaddhano mahābhogo, tassa samugge ṭhapitaṃ sāṭakayugaṃ mūsikā
khādīmsu. Athassa sīsaṃ nhāyitvā: “Sātake āharathā” ti vuttakāle mūsikāya
khādītabhāvaṃ ārocayīmsu. So cintesi: “Sace idaṃ mūsikādaṭṭhaṃ sāṭakayugaṃ
imasmim̐ gehe bhavissati, mahāvināso bhavissati. Idañhi avamaṅgalaṃ
kāḷakaṇṇisadisāṃ puttadhītādīnaṃ vā dāsakammakarādīnaṃ vā na sakkā
dātuṃ. Yo hi idaṃ gaṇhissati, sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne
taṃ chaḍḍāpessāmi, na kho pana sakkā dāsakammakarādīnaṃ hatthe dātuṃ. Te
hi ettha lobhaṃ uppādetvā imaṃ gahetvā vināsaṃ pāpuṇeyyūṃ, puttassa taṃ
hatthe dassāmi” ti. So puttaṃ pakkosāpetvā tamatthaṃ ārocetvā: “Tvam-pi naṃ,
tāta, hatthena aphusitvā daṇḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sīsaṃ
nhāyitvā ehī” ti pesesi.

Satthā pi kho taṃ divasaṃ paccūsasamaye bodhaneyyabandhave olokeno
imesaṃ pitāputtānaṃ sotāpattiphalassa upanissayaṃ disvā migavīthim̐ gahetvā
migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbaṇṇabuddharasmiyo
vissajjento. Māṇavo pi pitu vacanaṃ sampaṭicchitvā ajagarasappaṃ viya taṃ
yugasāṭakaṃ yaṭṭhikoṭṭiyā gahetvā āmakasusānadvāraṃ pāpuṇi. Atha naṃ
satthā: “Kim̐ karosi māṇavā” ti āha. “Bho gotama, idaṃ sāṭakayugaṃ
mūsikādaṭṭhaṃ kāḷakaṇṇisadisāṃ halāhalavisūpamaṃ, mama pitā ‘añño etaṃ
chaḍḍento lobhaṃ uppādetvā gaṇheyyā’ ti bhayena maṃ paṇiṇi, ahametaṃ
chaḍḍetvā sīsaṃ nhāyissāmīti āgatomhi, bho gotamā” ti. “Tena hi chaḍḍehī” ti.
Māṇavo chaḍḍesi, satthā: “Amhākaṃ dāni vaṭṭatī” ti tassa sammukhāva gaṇhi.

“Avamaṅgalaṃ, bho gotama, etaṃ kālakaṇṇisadisam, mā gaṇhi mā gaṇhī” ti tasmim vārayamāne yeva taṃ gahetvā veḷuvanābhimukho pāyāsi.

Māṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: “Tāta, mayā āmakasusāne chaḍḍitaṃ sātākayugaṃ samaṇo gotamo ‘amhākaṃ vaṭṭatī’ ti mayā vāriyamāno pi gahetvā veḷuvanaṃ gato” ti. Brāhmaṇo cintesi: “Taṃ sātākayugaṃ avamaṅgalaṃ kālakaṇṇisadisam, taṃ vaḷañjento samaṇo pi gotamo nassissati, vihāro pi nassissati, tato amhākaṃ garahā bhavissati, samaṇassa gotamassa aññe bahū sātāke datvā taṃ chaḍḍāpessāmī” ti. So bahū sātāke gāhāpetvā puttena saddhim veḷuvanaṃ gantvā satthāraṃ disvā ekamantaṃ ṭhito evamāha: “Saccaṃ kira vo, bho gotama, āmakasusāne {1.373} sātākayugaṃ gahitaṃ”-ti? “Saccaṃ, brāhmaṇa” ti. “Bho gotama, taṃ sātākayugaṃ avamaṅgalaṃ, tumhe taṃ paribhuñjamānā nassissatha, sakalavihāro pi nassissati. Sace vo nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā nappahoti, ime sātāke gahetvā taṃ chaḍḍāpethā” ti. Atha naṃ satthā: “Mayaṃ brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṃ āmakasusāne antaravīthiyaṃ saṅkāraṭṭhāne nhānatitthe mahāmaggeti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvaṃ pana na idāneva evaṃladdhiko, pubbe pi evaṃladdhikoyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte magadharatṭhe rājagahanagare dhammiko magadharājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto ekasmim udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññutaṃ patto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavante vasamāno ekasmim kāle himavantato nikkhamitvā rājagahanagare rājuyyānaṃ patvā tattha vasitvā dutiyadivase bhikkhācāratthāya nagaraṃ pāvisi. Rājā taṃ disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanatthāya paṭiññaṃ gaṇhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmim kāle rājagahanagare dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahoṣi. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayuganti sabbaṃ purimasadisam-eva.

Māṇave pana susānaṃ gacchante bodhisatto paṭhamataraṃ gantvā susānavāre nisīditvā tena chaḍḍitaṃ sātākayugaṃ gahetvā uyyānaṃ agamāsi. Māṇavo gantvā pitu ārocesi. Pitā: “Rājakuḷupako tāpaso nasseyyā” ti bodhisattassa santikaṃ gantvā: “Tāpasa, tayā gahitasātāke chaḍḍehi, mā nassī” ti āha. Tāpaso: “Amhākaṃ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayaṃ kotuhalamaṅgalikā, kotuhalamaṅgalaṃ nāmetaṃ na buddhapaccekaḥbuddhabodhisattehi vaṇṇitaṃ, tasmā paṇḍitena nāma kotuhalamaṅgalikena na bhavitabban”-ti brāhmaṇassa

dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā diṭṭhiṃ bhinditvā bodhisattaṃ saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīṇajjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā pi {1.374} imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Yassa maṅgalā samūhatā, uppātā supinā ca lakkhaṇā ca,
So maṅgaladosavītivatto, yugayogādhigato na jātumetī ti.**

Tattha yassa maṅgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa diṭṭhamaṅgalaṃ, sutamaṅgalaṃ, mutamaṅgalanti ete maṅgalā samucchinṇā.

Uppātā supinā ca lakkhaṇā cāti: “Evarūpo candaggāho bhavissati, evarūpo sūriyaggāho bhavissati, evarūpo nakkhattaggāho bhavissati, evarūpo ukkāpāto bhavissati, evarūpo disāḍḍāho bhavissati” ti ime pañca mahāuppātā, nānappakārā supinā, subhagalakkhaṇaṃ, dubbhagalakkhaṇaṃ, itthilakkhaṇaṃ, purisalakkhaṇaṃ, dāsīlakkhaṇaṃ, dāsīlakkhaṇaṃ, asīlakkhaṇaṃ, hatthilakkhaṇaṃ, assalakkhaṇaṃ, usabhalakkhaṇaṃ, āvudhalakkhaṇaṃ, vatthalakkhaṇanti evamādikāni lakkhaṇāni ime ca diṭṭhiṭṭhānā yassa samūhatā, na etehi uppātādīhi attano maṅgalaṃ vā avamaṅgalaṃ vā pacceti. **So maṅgaladosavītivatto** ti so khīṇāsavo sabbamaṅgaladose vītivatto atikkanto pajahitvā ṭhito. **Yugayogādhigato** ti: “Kodho ca upanāho ca, makkho ca paḷāso cā” ti ādinā (Vibh. 833) nayena dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma. Kāmayogo, bhavayogo, diṭṭhiyogo, avijjāyogoti ime saṃsāre yojanabhāvato cattāro yogā nāma. Te yuge ca yoge cāti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu. **Na jātumetī** ti puna paṭisandhivasena ekaṃseneva imaṃ lokaṃ na eti nāgacchatīti.

Evaṃ satthā imāya gāthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne brāhmaṇo saddhiṃ puttena sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā jātakaṃ samodhānesi: “tadā eteva pitāputtā idāni pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Maṅgalajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 88 Sārambhajātakavaṇṇanā

Kalyāṇim-eva muñceyyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto omasavādasikkhāpadaṃ (Pāc. 15) ārabha kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā nandivīsālajātake (Ja. 28) vuttasadisāneva. Imasmiṃ pana jātake bodhisatto

{1.375} *gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa sārambho nāma balibaddo ahosi.*⁴

Idaṃ satthā jetavane viharanto chabbaggiyānaṃ bhikkhūnaṃ omasavādaṃ ārabbhā kathesi. Tasmiṃhi samaye chabbaggiyā kalahaṃ karontā pesale bhikkhū khumsenti vambhenti ovijjhanti, dasaḥi akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira bhikkhavo” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti vutte vigarahitvā: “Bhikkhave, pharusavācā nāma tiracchānagatānaṃ-pi amanāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānaṃ pharusena samudācarantaṃ sahasaṃ parājesī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṃ gandhārārājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto goyoniyaṃ nibbatti. Atha naṃ taruṇavacchakakāle yeva eko brāhmaṇo godakkhiṇādāyakaṇaṃ santikā labhitvā: “Sārambho” ti nāmaṃ katvā puttattṭhāne ṭhapetvā sampiyāyamaṇo yāgubhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: “Ahaṃ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca saddhiṃ sakalajambudīpe añño samadhuro balbaddo nāma natthi, yaṃnūnāhaṃ attano balaṃ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyaṃ dadeyyaṃ”-ti so ekadivasam brāhmaṇaṃ āha: “Gaccha, brāhmaṇa, ekaṃ govittakaseṭṭhiṃ upasaṅkamitvā ‘mayhaṃ balibaddo atibaddhaṃ sakaṭasataṃ pavaṭṭetī’ ti vatvā sahasena abbhutaṃ karohī” ti. So brāhmaṇo seṭṭhissa santikaṃ gantvā kathaṃ samuṭṭhāpesi: “Imasmiṃ nagare kassa balbaddo thāmasampanno” ti. Atha naṃ seṭṭhi: “Asukassa ca asukassa cā” ti vatvā: “Sakalanagare pana amhākaṃ balbaddehi sadiso nāma natthī” ti āha. Brāhmaṇo: “Mayhaṃ eko balbaddo atibaddhaṃ sakaṭasataṃ pavaṭṭetuṃ samattho atthī” ti āha. Seṭṭhi gahapati: “Kuto evarūpo balbaddo” ti āha. Brāhmaṇo: “Mayhaṃ gehe atthī” ti. “Tena hi abbhutaṃ karohī” ti. “Sādhu karomī” ti sahasena abbhutaṃ {1.192} akāsi.

So sakaṭasataṃ vālukāsakkharapāsāṇānaṃ yeva pūretvā paṭipāṭiyā ṭhapetvā sabbāni akkhabandhanayottena ekato bandhitvā Sārambhaṃ nhāpetvā gandhapaṇcaṅgulikaṃ katvā kaṇṭhe mālaṃ piḷandhitvā purimasakaṭadhure ekakam-eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā: “Gaccha kūṭa, vahassu kūṭā” ti āha. Bodhisatto: “Ayaṃ maṃ akūṭaṃ kūṭavādena

⁴ [I include the story here, with suitable changes.]

samudācaratī” ti cattāro pāde thambhe viya niccale katvā aṭṭhāsi. Seṭṭhi taṅkhaṇaññeva brāhmaṇaṃ sahaṣsaṃ āharāpesi. Brāhmaṇo sahaṣsaparājito balbaddaṃ muñcitvā gharaṃ gantvā sokābhībhūto nipajji. Sārambho caritvā āgato brāhmaṇaṃ sokābhībhūtaṃ disvā upasaṅkamitvā: “Kiṃ, brāhmaṇa, niddāyāsī” ti āha. “Kuto me, niddā, sahaṣsaparājītassatī, brāhmaṇa, mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe vasantena atthi kiñci bhājanam vā bhinditapubbaṃ, koci vā madditapubbo, aṭṭhāne vā pana uccārapassāvo katapubbo” ti? “Natthi tātā” ti. Atha tvaṃ maṃ kasmā kūṭavādena samudācarasi, taveveso doso, mayhaṃ doso natthi, gaccha, tena saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ maṃ akūṭaṃ kūṭavādena mā samudācarasīti.

Brāhmaṇo tassa vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā purimanayeneva sakaṭasataṃ atibandhitvā Sārambhaṃ maṇḍetvā purimasakaṭadhure yojesi. Kathaṃ yojesīti? Yugam dhure niccalaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā Sārambhaṃ yojetvā ekaṃ koṭim dhurayottena paliveṭhetvā yugakoṭiṇca akkhaṇapādaṇca nissāya muṇḍarukkhaḍḍakaṃ datvā tena yottena niccalaṃ bandhitvā ṭhapesi. Evañhi kate yugam etto vā ito vā na gacchati, sakkā hoti ekeneva balbaddena ākaḍḍhituṃ. Athassa brāhmaṇo dhure nisīditvā Sārambhassa piṭṭhiṃ parimajjitvā: “Gaccha bhadra, vahassu, bhandrā” ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ sakaṭasataṃ ekavegeneva ākaḍḍhitvā pacchā ṭhitam sakaṭam purato ṭhitassa sakaṭassa [1.193] ṭhāne ṭhapesi. Govittakaseṭṭhi parājito brāhmaṇassa dve sahaṣsāni adāsi. Aññe pi manussā bodhisattassa bahuṃ dhanam adamsu, sabbaṃ brāhmaṇasseva ahosi. Evaṃ so bodhisattaṃ nissāya bahuṃ dhanam labhi.

Satthā idaṃ atītavattumuṃ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Kalyāṇim-eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikaṃ,
Mokkho kalyāṇiyā sādhu, mutvā tappatī pāpikan-ti.**

Tattha **kalyāṇim-eva muñceyyā** ti catudosavinimuttaṃ kalyāṇim sundaraṃ anavajjaṃ vācam-eva muñceyya vissajjeyya katheyya. **Na hi muñceyya pāpikan-ti** pāpikaṃ lāmikaṃ paresaṃ appiyaṃ amanāpaṃ na muñceyya na katheyya. **Mokkho kalyāṇiyā sādhu** ti kalyāṇavācāya vissajjanam-eva imasmiṃ loke sādhu sundaraṃ bhaddakaṃ. **Mutvā tappatī pāpikan-ti** pāpikaṃ pharusavācam muñcitvā vissajjetvā kathetvā so puggalo tappatī socati kilamatīti.

Evam satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, brāhmaṇī uppalavaṇṇā, sārambho pana aham-eva ahosin”-ti.

Sārambhajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 89 Kuhakajātakavaṇṇanā

Vācāva kira te āsī ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhum ārabha kathesi. Kuhakavatthu uddālakajātake (Ja. 487) āvi bhavissati.

Idam satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhum ārabha kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividham kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇam pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanam nissāya jīvikaṃ kappetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente ekaṃ gāmakam upanissāya eko kūṭajaṭilo kuhakatāpaso vasati. Eko kuṭumbiko tassa araṇṇe paṇṇasālam kāretvā tattha nam vāsento attano gehe paṇītāhārena paṭijaggati. So tam kūṭajaṭilam: “Sīlavā eso” ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkhasatam tassa paṇṇasālam netvā bhūmigatam katvā: “Idam olokeyyāsi, bhante” ti āha. Atha nam tāpaso: “Pabbajitānam nāma, āvuso, evarūpaṃ kathetum, na vaṭṭati, amhākam pana parasantake lobho nāma natthī” ti āha. So: “Sādhu, bhante” ti tassa vacanam saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso: “Sakkā ettakena jīvitun”-ti {1.376} katipāham atikkamitvā tam suvaṇṇam gahetvā antarāmagge ekasmiṃ ṭhāne ṭhapetvā āgantvā paṇṇasālāyam-eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccam katvā evamāha: “Āvuso, mayam tumhe nissāya ciraṃ vasimha, aticiraṃ ekasmiṃ ṭhāne vasantānam manussehi saddhim saṃsaggo hoti, saṃsaggo ca nāma pabbajitānam malam, tasmā gacchāmahān”-ti vatvā tena punappunam yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha nam so: “Evam sante gacchatha, bhante” ti yāva gāmadvāram anugantvā nivatti. Tāpaso pi thokam gantvāva: “Imam kuṭumbikam mayā vañcetum vaṭṭatī” ti cintetvā jaṭānam antare tiṇam ṭhapetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko: “Kiṃ, bhante, nivattitthā” ti pucchi. Āvuso tumhākam gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇam laggam, adinnādānañca nāma

pabbajitānaṃ na vaṭṭati, taṃ ādāya āgatomhīti. Kuṭumbiko: “Chaḍḍetvā gacchatha, bhante” ti vatvā: “Tiṇasalākam-pi nāma parasantakaṃ na gaṇhāti, aho kukkuccako me ayyo” ti pasīditvā vanditvā uyyojesi.

Tadā pana bodhisattena bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmim̐ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvāva: “Addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci gahitaṃ bhavissatī” ti kuṭumbikaṃ pucchi: “Atthi pana te, samma, kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan”-ti? “Atthi, samma, suvaṇṇanikkhasatan”-ti. “Tena hi gaccha, taṃ upadhārehī” ti. So paṇṇasālaṃ gantvā taṃ adisvā vegenāgantvā: “Natthi, sammā” ti āha. “Na te suvaṇṇaṃ aññena gahitaṃ, teneva kuhakatāpasena gahitaṃ, ehi, taṃ anubandhitvā gaṇhāmā” ti vegena gantvā kūṭatāpasam̐ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇam̐ āharāpetvā gaṇhimsu. Bodhisatto suvaṇṇam̐ disvā: “Nikkhasataṃ haramāno asajjitvā tiṇamatte sattosī” ti vatvā taṃ garahanto imaṃ gāthamāha.

**1. Vācāva kira te āsi, saṇhā sakhilabhāṇino,
Tiṇamatte asajjittho, no ca nikkhasataṃ haran-ti.**

Tattha {1.377} **vācāva kira te āsi, saṇhā sakhilabhāṇino** ti: “Pabbajitānaṃ tiṇamattam-pi adinnaṃ ādātuṃ na vaṭṭatī” ti evaṃ sakhilaṃ muduvacanaṃ vadantassa vācā eva kira te saṇhā āsi, vacanamattam-eva maṭṭham̐ ahoṣī ti attho. **Tiṇamatte asajjittho** ti kūṭajaṭila ekissā tiṇasalākāya kukkuccam̐ kurumāno tvaṃ satto āsatto laggo ahoṣi. **No ca nikkhasataṃ haran-ti** imaṃ pana nikkhasataṃ haranto asatto nillaggo va jātosīti.

Evaṃ bodhisatto taṃ garahitvā: “Mā puna, kūṭajaṭila, evarūpamakāsī” ti ovādaṃ datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idānevesa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhakoyevā” ti vatvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kuhakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 90 Akataññujātakavaṇṇanā

Yo pubbe katakalyāṇo ti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Tassa kireko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṣi. So ekadā paccante utṭhānakabhaṇḍassa pañca sakaṭasatāni pūretvā

kammantikamanusse āha: “gacchatha, bho, imaṃ bhaṇḍaṃ sāvattiṃ netvā amhākaṃ sahāyakassa anāthapiṇḍikamahāseṭṭhiṃ paccagghena vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ āharathā” ti. Te: “Sādhū” ti tassa vacanaṃ sampaticchitvā sāvattiṃ gantvā mahāseṭṭhiṃ disvā paṇṇākāraṃ datvā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Mahāseṭṭhi: “Svāgataṃ vo” ti tesāṃ āvāsaṇca paribbayaṇca dāpetvā sahāyakassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ dāpesi. Te paccantaṃ gantvā tamatthaṃ attano seṭṭhiṃ ārocesuṃ.

Aparabhāge anāthapiṇḍiko pi tatheva pañca sakaṭasatāni tattha pesesi. Manussā tattha gantvā paṇṇākāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṃ passiṃsu. So: “Kuto āgacchatha” ti pucchitvā: “Sāvattitho tumhākaṃ sahāyakassa anāthapiṇḍikassa santikā” ti vutte: “Anāthapiṇḍikoti kassaci purisassa nāmaṃ bhavissatī” ti parihāsaṃ katvā paṇṇākāraṃ gahetvā: “Gacchatha tumhe” ti uyyojesi, neva nivāsaṃ, na paribbayaṃ dāpesi. Te sayam-eva bhaṇḍaṃ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṃ ādāya sāvattiṃ āgantvā seṭṭhiṃ taṃ pavattiṃ ārocesuṃ.

Atha so paccantavāsī {1.378} puna pi ekavāraṃ tatheva pañca sakaṭasatāni sāvattiṃ pesesi, manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāseṭṭhiṃ passiṃsu. Te pana disvā anāthapiṇḍikassa manussā: “Mayaṃ, sāmi, etesaṃ nivāsaṇca bhattaṇca paribbayaṇca jānissāmā” ti vatvā tesāṃ sakaṭāni bahinagare tathārūpe ṭhāne mocāpetvā: “Tumhe idheva vasatha, amhākaṃ vo ghare yāgubhattaṇca paribbaya ca bhavissatī” ti gantvā dāsakammakare sannipātetvā majjhimayāmasamanantare pañca sakaṭasatāni vilumpitvā nivāsanapārupanāni pi nesaṃ acchinditvā goṇe palāpetvā sakaṭāni vicakkāni katvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā cakkāni pi gaṇhitvāva agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassa pi sāmikā ahutvā bhītā vegena palāyitvā paccantam-eva gatā. Seṭṭhimanussā pi tamatthaṃ mahāseṭṭhino ārocesuṃ. So: “Atthi dānidaṃ kathāpābhataṃ”-ti satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, gahapati, so paccantavāsī idāneva evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlo yeva ahoṃ” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ mahāvibhavo seṭṭhi ahoṃ. Tasseko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṃ. Sabbaṃ atītavatthu paccuppannavatthusadisam-eva bodhisatto pana attano manussehi: “Ajja amhehi idaṃ nāma katan”-ti ārocite: “Paṭhamāṃ attano kataṃ upakāraṃ ajānantā pacchā evarūpaṃ labhantiyevā” ti vatvā sampattaparisiyā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Yo pubbe katakalyāṇo, katattho nāvabujjhati,
Pacchā kicce samuppanne, kattāraṃ nādhigacchatī ti.**

Tatrāyaṃ piṇḍattho: khattiyādīsu **yo** koci puriso **pubbe** paṭhamataraṃ aññena **katakalyāṇo** katūpakāro **katattho** nipphāditakicco hutvā taṃ parena attani kataṃ kalyāṇaṇceva atthañca na jānāti, so **pacchā** attano **kicce samuppanne** tassa kiccassa **kattāraṃ nādhigacchatī** na labhatīti.

Evam bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā {1.379} **imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā paccantavāsī idānī pi paccantavāsī yeva, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.**

Akataññujātakavaṇṇanā dasamā

Apāyimhavaggo navamo

Tassuddānaṃ:

**Surāpānaṃ mittavindaṃ, kāḷakaṇṇī atthadvāraṃ,
Kiṃpakkasīlavīmaṃsaṃ, maṅgalañcā pi sārambhaṃ,
Kuhakaṃ akataññū cāti.**

10. Littavaggo

Ja 91 Littajātakavaṇṇanā

Littaṃ paramena tejasā ti idaṃ satthā jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃ kira kāle bhikkhū cīvarādīni labhitvā yebhuyyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebhuyyena nirayatiracchānayaṇito na muccanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammiṃ kathaṃ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge ādīnaṃ dassetvā: “Bhikkhave, bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhitvā apaccavekkhitvā paribhuñjituṃ na vaṭṭati, tasmā ito paṭṭhāya cattāro paccaye paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā” ti paccavekkhanavidhiṃ dassento: “Idha pana, bhikkhave, bhikkhu paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati sītassa paṭighātāyā” ti ādinā (MN. 2.23; AN. 6.58) nayena tantim ṭhapetvā: “Bhikkhave, cattāro paccaye evaṃ

paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitvā paribhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiso. Porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosam ajānitvā visam paribhuñjitvā vipākante mahādukkham anubhaviṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vayappatto akkhadhutto ahosi. Athāparo kūṭakkhadhutto bodhisattena saddhim kīlanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalam na bhindati, parājayakāle pana akkham mukhe pakkhipitvā: “Akkho naṭṭho” ti keḷimaṇḍalam bhinditvā pakkamati. Bodhisatto {1.380} tassa taṃ kāraṇam ātva: “Hotu, jānissāmettha patirūpakāraṇam”-ti akkhe ādāya attano ghare halāhalavisena rañjitvā punappunam sukkhāpetvā te ādāya tassa santikam gantvā: “Ehi, samma, akkhehi kīlāmā” ti āha. So: “Sādhu, sammā” ti keḷimaṇḍalam sabbetvā tena saddhim kīlanto attano parājayakāle ekaṃ akkham mukhe pakkhi pi. Atha naṃ bodhisatto tathā karontaṃ disvā: “Gilāhi tāva, pacchā idaṃ nāmetanti jānissasi” ti codetum imaṃ gāthamāha.

**1. Littaṃ paramena tejasā, gilamakkham puriso na bujjhati,
Gila re gila pāpadhuttaka, pacchā te kaṭukam bhavissatī ti.**

Tattha **littan**-ti makkhitaṃ rañjitaṃ. **Paramena tejasā** ti uttamatejasampannena halāhalavisena. **Gilan**-ti gilanto. **Akkhan**-ti guḷakam. **Na bujjhatīti**: “Ayaṃ me gilato idaṃ nāma karissatī” ti na jānāti. **Gila re** ti gilāhi are. **Gilā** ti puna pi codento vadati. **Pacchā te kaṭukam bhavissatī** ti imasmim te akkhe gilite pacchā etaṃ visam tikhiṇaṃ bhavissatī ti attho.

So bodhisattassa kathentasseva visavegena mucchito akkhini parivattetvā khandham nāmetvā pati. Bodhisatto: “Idānissa jīvitadānam dātuṃ vaṭṭatī” ti osadhaparibhāvitaṃ vamanayogaṃ datvā vamevā sappipphāṇitamadhusakkarādayo khādāpetvā arogaṃ katvā: “Puna evarūpaṃ mā akāsī” ti ovaditvā dānādini puñṇāni katvā yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Bhikkhave, apaccavekkhitaparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiso hotī” ti vatvā jātakam samodhānesi: “taḍa paṇḍitadhutto aham-eva ahosiṃ, kūṭadhutto panettha na kathiyati, yathā ca ettha, evaṃ sabbattha. Yo pana imasmim kāle na paññāyati, so na kathiyatevā” ti.

Littajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 92 Mahāsārajātakavaṇṇanā

Ukkaṭṭhe {1.381} **sūramicchantī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmantaṃ ānandattheraṃ ārabba kathesi. Ekasmiñhi samaye kosalarañño itthiyo cintayimsu: “Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho, paripuṇṇāyatanatā ca. Mayañca imaṃ dullabhaṃ khaṇasamavāyaṃ labhitvā pi attano ruciyā vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotuṃ buddhapūjaṃ vā kātuṃ dānaṃ vā dātuṃ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā viya vasāma, rañño kathetvā amhākaṃ dhammaṃ desetum anucchavikaṃ ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkhissāma, taṃ uggaṇhissāma, dānādīni ca puñṇāni karissāma. Evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissati” ti. Tā sabbā pi rājānaṃ upasaṅkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayimsu. Rājā: “Sādhū” ti sampatiṇchi.

Athekadivasam rājā uyyānakīlaṃ kīḷitukāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā: “Uyyānaṃ sodhehi” ti āha. Uyyānapālo uyyānaṃ sodhento satthāraṃ aññatarasmiṃ rukkhamaṇe nisinnaṃ disvā rañño santikaṃ gantvā: “Suddhaṃ, deva, uyyānaṃ, apicettha aññatarasmiṃ rukkhamaṇe bhagavā nisinno” ti āha. Rājā: “Sādhū, samma, satthu santike dhamma-pi sossāmā” ti alaṅkatarathaṃ abhiruhitvā uyyānaṃ gantvā satthu santikaṃ agamāsi.

Tasmiñca samaye chattapāṇi nāmeko anāgāmī upāsako satthu santike dhammaṃ suṇamāno nisinno hoti. Rājā taṃ disvā āsaṅkamāno muhuttaṃ ṭhatvā puna: “Sacāyaṃ pāpako bhaveyya, na satthu santike nisīditvā dhammaṃ suṇeyya, apāpakena iminā bhavitabbaṃ”-ti cintetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako buddhagāravena rañño paccuṭṭhānaṃ vā vandanaṃ vā na akāsi, tenassa rājā anattamanā ahoṣi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ ñatvā upāsakassa guṇaṃ kathesi: “Ayaṃ, mahārāja, upāsako bahussuto āgatāgamo kāmesu vītarāgo” ti rājā: “Na iminā orakena bhavitabbaṃ, yassa satthā guṇaṃ vaṇṇeti” ti cintetvā: “Upāsaka, vadeyyāsi yena te attho” ti āha. Upāsako: “Sādhū” ti sampatiṇchi. Rājā satthu santike dhammaṃ sutvā satthāraṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

So ekadivasam uparipāsāde mahāvātapānaṃ vivaritvā ṭhito taṃ upāsakaṃ bhuttaṭātarāsaṃ chattaṃmādāya jetavanaṃ gacchantaṃ disvā pakkosāpetvā evamāha: “Tvaṃ kira, upāsaka, bahussuto, amhākañca itthiyo dhammaṃ sotukāmā ceva uggaṇhetukāmā ca, sādhū vatassa sace tāsāṃ dhammaṃ vāceyyāsi” ti. “Deva, gihīnaṃ nāma rājantepure {1.382} dhammaṃ desetum vā

vācetuṃ vā nappatirūpaṃ, ayyānaṃ eva patirūpan”-ti. Rājā: “Saccaṃ esa vadatī” ti uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā: “Bhadde, ahaṃ tumhākaṃ dhammadesanattāya ca dhammavācanattāya ca satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhuṃ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṃ yācāmī” ti āha. Tā sabbā pi mantetvā dhammabhaṇḍāgārikaṃ ānandattheraṃ-eva ārocesuṃ. Rājā satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evamāha: “Bhante, amhākaṃ gehe itthiyo ānandattherassa santike dhammaṃ sotuñca uggaṇḥituñca icchanti, sādhu vata sace thero amhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya ceva vāceyya cā” ti. Satthā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā therāṃ āṇāpesi. Tato paṭṭhāya rañño itthiyo therassa santike dhammaṃ suṇanti ceva uggaṇhanti ca.

Athekadivasāṃ rañño cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṃ sutvā amacce āṇāpesi: “Sabbe antovaḷaṇṇjanake manusse gahetvā cūlāmaṇiṃ āharāpethā” ti. Amaccā mātugāme ādiṃ katvā cūlāmaṇiṃ paripucchantā adisvā mahājanaṃ kilamenti. Taṃ divasaṃ ānandatthero rājanivesanaṃ pavīṭṭho. Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ disvā haṭṭhatuṭṭhā dhammaṃ suṇanti ceva uggaṇhanti ca, tathā akatvā sabbā domanassappattāva ahesuṃ. Tato therena: “Kasmā tumhe ajja evarūpā jātā” ti pucchitā evamāhaṃsu: “Bhante, rañño cūlāmaṇiṃ pariyesāmāti amaccā mātugāme upādāya antovaḷaṇṇjanake kilamenti, na jānāma kassa ‘kiṃ bhavissatī’ ti, tenamha domanassappattā” ti. Thero: “Mā cintayitthā” ti tā samassāsetvā rañño santikaṃ gantvā paññattāsane nisīditvā: “Maṇi kira te, mahārāja, naṭṭho” ti pucchi. “Āma, bhante” ti. “Asakkhi pana taṃ āharāpetun”-ti. “Bhante, sabbāṃ antojanaṃ gahetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun”-ti. “Mahārāja, mahājanaṃ akilametvāva āharaṇūpāyo atthī” ti. “Kataro, bhante” ti? “Piṇḍadānaṃ, mahārājā” ti. “Kataraṃ piṇḍadānaṃ, bhante” ti? “Mahārāja, yattakesu āsaṅkā atthi, te gahetvā ekekassa ekekaṃ palālapiṇḍaṃ vā mattikāpiṇḍaṃ vā datvā ‘imaṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pātethā’ ti vattabbaṃ. Yena gahito bhavissati, so tasmim pakkhipitvā āharissati. Sace paṭhamadivase yeva pātentī, iccetaṃ kusalaṃ. No ce pātentī, dutiyadivase pi tatiyadivase pi tatheva kātabbaṃ. Evaṃ mahājano ca na kilamissati, maṇiṃca labhissatī” ti evaṃ vatvā thero agamāsī.

Rājā vuttanayeneva tayo divase dāpesi, neva maṇiṃ āharim̐su. Thero {1.383} tatiyadivase āgantvā: “Kiṃ, mahārāja, pātito maṇī” ti pucchi. “Na pātentī, bhante” ti. “Tena hi, mahārāja, mahātalasmim̐ yeva paṭicchannaṭṭhāne mahācāṭim̐ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇim̐ parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇṇjanakamanussā ca itthiyo ca uttarāsaṅgaṃ katvā ekeko va antosaṇim̐

pavisitvā hattham dhovitvā āgacchantū’ ti vadehī” ti thero imam upāyam ācikkhitvā pakkāmi. Rājā tathā kāresi. Maṇicoro cintesi:

“Dhammabhaṇḍāgāriko imam adhikaraṇam ādāya maṇim adassetvā osakkissatīti aṭṭhānametaṃ, pātetum dāni vaṭṭatī” ti maṇim paṭicchannam katvā ādāya antosāṇim pavisitvā cāṭiyam pātetvā nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakam chaḍḍetvā maṇim addasaṃsu. Rājā: “Theraṃ nissāya mahājanam akilametvā me maṇi laddho” ti tussi, antovaḷaṇṇanakamanussāpi: “Theraṃ nissāya mahādukkhato muttamhā” ti tussimṣu. “Therassānubhāvena raṇṇo cūḷamaṇi laddho” ti therassānubhāvo sakalanagare ceva bhikkhusaṅhe ca pākato jāto.

Dhammasabhāyam sannisinnā bhikkhū therassa guṇam vaṇṇayimṣu: “Āvuso, ānandatthero attano bahussutatāya paṇḍiccena upāyakusalatāya mahājanam akilametvā upāyeneva raṇṇo maṇim dassesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ānandeneva parahatthagatam bhaṇḍam dassitam, pubbe pi paṇḍitā mahājanam akilametvā upāyeneva tiracchānahatthagatam bhaṇḍam dassayimṣu” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto sabbasippesu nipphattim patto tasseva amacco ahosi. Athekadivasam rājā mahantena parivārena uyyānam gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷam kīḷitukāmo maṅgalapokkharāṇim otarivā itthāgāram-pi pakkosi. Itthiyo attano attano sīsūpagagīvūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsaṅgesu pakkhipitvā samuggapiṭṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇim otarimṣu. Athekā uyyānamakkaṭī sākhaṇṭare nisinnā devim piḷandhanāni omuñcitvā uttarāsaṅge pakkhipitvā samuggapiṭṭhe ṭhapayamānam disvā tassā muttāhāram piḷandhitukāmā hutvā dāsiyā {1.384} pamādam olokayamānā nisīdi, dāsī pi tam rakkhamānā taḥam taḥam oloketvā nisinnā yeva niddāyitum ārabhi. Makkaṭī tassā pamādabhāvam ñatvā vātavegena otarivā mahāmuttāhāram gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhaṇṭare nisīditvā aññasam makkaṭīnam dassanabhayena ekasmiṃ rukkhasusiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā viya tam rakkhamānā nisīdi.

Sā pi kho dāsī paṭibujjhitvā muttāhāram apassantī kampamānā aññam upāyam adisvā: “Puriso deviyā muttāhāram gahetvā palāto” ti mahāviraṇam viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanam sutvā raṇṇo ārocayimṣu.

Rājā: “Coram̃ gaṇhathā” ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā: “Coram̃ gaṇhatha, coram̃ gaṇhathā” ti ito cito ca olokonti. Atheke jānapado balikārapuriso tam̃ saddam̃ sutvā kampamāno palāyi. Tam̃ disvā rājapurisā: “Ayaṃ coro bhavissatī” ti anubandhitvā tam̃ gahetvā pothetvā: “Are, duṭṭhacora, evaṃ mahāsāram̃ nāma piḷandhanam̃ avaharissasī” ti paribhāsimsu. So cintesi: “Sacāham̃ ‘na gaṇhāmī’ ti vakkhāmi, ajja me jīvitaṃ natthi, pothentā yeva mam̃ māressanti, sampatiḥchāmi nan”-ti. So: “Āma, sāmi, gahitaṃ me” ti āha. Atha nam̃ bandhitvā rañño santikaṃ ānayimsu. Rājā pi nam̃ pucchi: “Gahitaṃ te mahāsārapiḷandhanan”-ti? “Āma, devā” ti. “Idāni tam̃ kahan”-ti. “Deva, mayā mahāsāram̃ nāma mañcapīṭham-pi na diṭṭhapubbam̃, seṭṭhi pana mam̃ mahāsārapiḷandhanam̃ gaṇhāpesi, soham̃ tam̃ gahetvāva tassa adāsīm̃, so nam̃ jānātī” ti.

Rājā seṭṭhim̃ pakkosāpetvā: “Gahitaṃ te imassa hatthato mahāsārapiḷandhanan”-ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Kaham̃ tan”-ti. “Purohitassa me dinnan”-ti. Purohitam-pi pakkosāpetvā tatheva pucchi, so pi sampatiḥchitvā: “Gandhabbassa me dinnan”-ti āha. Tam-pi pakkosāpetvā: “Purohitassa hatthato te mahāsārapiḷandhanam̃ gahitaṃ”-ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Kaham̃ tan”-ti. “Kilesavasena me vaṇṇadāsiyā {1.385} dinnan”-ti. Tam-pi pakkosāpetvā pucchi, sā: “Na gaṇhāmī” ti āha. Te pañca jane pucchantānaññeva sūriyo attham̃ gato. Rājā: “Idāni vikālo jāto, sve jānissāmā” ti te pañca jane amaccānam̃ datvā nagaram̃ pāvisi.

Bodhisatto cintesi: “idaṃ piḷandhanam̃ antovaḷañje natṭham̃, ayañca gahapatiko bahivaḷañjo, dvāre pi balavārakkho, tasmā antovaḷañjanakānam-pi tam̃ gahetvā palāyituṃ na sakkā. Evaṃ neva bahivaḷañjanakānam̃, na anto, uyyāne vaḷañjanakānam̃ gahaṇūpāyo dissati. Iminā duggatamanussena ‘seṭṭhissa me dinnan’-ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, seṭṭhinā pi ‘purohitassa me dinnan’-ti kathentena ‘ekato hutvā nittharissāmī’ ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenā pi ‘gandhabbassa me dinnan’-ti kathentena ‘bandhanāgāre gandhabbam̃ nissāya sukhena vasissāmā’ ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, gandhabbenā pi ‘vaṇṇadāsiyā me dinnan’-ti kathentena ‘ekantena anukkaṇṭhitā bhavissāmā’ ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcāhi pi corehi na bhavitabbam̃, uyyāne makkaṭā bahū, piḷandhanena ekissā makkaṭiyā hatthe āruḷhena bhavitabban”-ti. So rājānam̃ upasaṅkamtivā: “Mahārāja, core amhākam̃ niyyādettha, mayaṃ tam̃ kiccam̃ sodhessāmā” ti āha. Rājā: “Sādhu, paṇḍita, sodhehi” ti tassa niyyādesi.

Bodhisatto attano dāsapurise pakkosāpetvā te pañca jane ekasmiṃ yeva ṭhāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā: “Yaṃ te aññamaññaṃ kathenti, taṃ mayhaṃ ārocethā” ti vatvā pakkāmi. Te tathā akaṃsu. Tato manussānaṃ sannisinnavelāya seṭṭhi taṃ gahapatikaṃ āha: “are, duṭṭhagahapati, tayā ahaṃ, mayā vā tvaṃ kahaṃ diṭṭhapubbo, kadā te mayhaṃ piḷandhanaṃ dinnan”-ti āha. So: “Sāmi mahāseṭṭhi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhāsārapādakaṃ mañcapīṭham-pi na jānāmi, ‘taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhissāmī’ ti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha, sāmī” ti āha. Purohito pi {1.386} seṭṭhiṃ āha: “Mahāseṭṭhi, tvaṃ iminā attano adinnakam-eva mayhaṃ kathaṃ adāsī” ti? “Mayam-pi dve issarā, amhākaṃ ekato hutvā ṭhitakāle kammaṃ khippaṃ nipphajjissatī” ti kathesinti. Gandhabbo pi purohitaṃ āha: “Brāhmaṇa, kadā tayā mayhaṃ piḷandhanaṃ dinnan”-ti? “Ahaṃ taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukhaṃ vasissāmī” ti kathesinti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṃ āha: “Are duṭṭhagandhabba, ahaṃ kadā tava santikaṃ gatapubbā, tvaṃ vā mama santikaṃ āgatapubbo, kadā te mayhaṃ piḷandhanaṃ dinnan”-ti? Bhagini kimkāraṇā kujjhasi, “amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhaṃ vasissāmā” ti kathesinti. Bodhisatto payojitamanussānaṃ santikā taṃ kathaṃ sutvā tesaṃ tathato acorabhāvaṃ ñatvā: “Makkaṭiyā gahitapiḷandhanaṃ upāyeneva pātesāmi” ti geṇḍumayāni bahūni piḷandhanāni kāretvā uyyāne makkaṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu geṇḍupiḷandhanāni piḷandhāpetvā vissajjesi. Itarā makkaṭī piḷandhanaṃ rakkhamānā uyyāne eva nisīdi.

Bodhisatto manusse āṇāpesi: “Gacchatha tumhe, uyyāne sabbā makkaṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piḷandhanaṃ passatha, taṃ uttāsetvā piḷandhanaṃ gaṇhathā” ti. Tā pi kho makkaṭiyo: “Piḷandhanaṃ no laddhan”-ti tuṭṭhapahaṭṭhā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṃ gantvā: “Passa amhākaṃ piḷandhanan”-ti āhaṃsu. Sā makkaṭī asahamānā: “Kiṃ iminā geṇḍupiḷandhanenā” ti muttāhāraṃ piḷandhitvā nikkhami. Atha naṃ te purisā disvā piḷandhanaṃ chaḍḍāpetvā āharitvā bodhisattassa adaṃsu. So taṃ ādāya rañño dassetvā: “Idaṃ te deva piḷandhanaṃ, te pañca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭiyā ābhatan”-ti āha. “Kathaṃ pana te, paṇḍita, makkaṭiyā hatthaṃ āruḷhabbhāvo ñāto, kathaṃ te gahitan”-ti? So sabbam ācikkhi. Rājā tuṭṭhamānaso: “Saṅgāmasīsādīsu {1.387} nāma sūrādayo icchitabbā hontī” ti bodhisattassa thutim karonto imaṃ gāthamāha.

**1. Ukkaṭṭhe sūramicchanti, mantīsu akutūhalaṃ,
Piyañca annapānamhi, atthe jāte ca paṇḍitan-ti.**

Tattha **ukkaṭṭhe** ti upakaṭṭhe, ubhatobyūlḥe saṅgāme sampahāre vattamāneti attho. **Sūramicchantī** ti asaniyā pi matthake patamānāya apalāyinaṃ sūraṃ icchanti, tasmim̐ khaṇe evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo hoti. **Mantīsu akutūhalaṃ**-ti kattabbākattabbakiccaṃ sammantanakāle uppanne mantīsu yo akutūhalo avikiṇṇavāco mantāṃ na bhindati, taṃ icchanti, tādiso tesu ṭhānesu patthetabbo hoti. **Piyañca annapānamhī** ti madhure annapāne paccupaṭṭhite sahaparibhuñjanatthāya piyapuggalaṃ patthenti, tādiso tasmim̐ kāle patthetabbo hoti. **Atthe jāte ca paṇḍitan**-ti atthagambhīre dhammagambhīre kismiñcideva kāraṇe vā pañhe vā uppanne paṇḍitaṃ vicakkhaṇaṃ icchanti. Tathārūpo hi tasmim̐ samaye patthetabbo hotīti.

Evam̐ rājā bodhisattaṃ vaṇṇetvā thometvā ghanavassaṃ vassento mahāmegho viya sattāhi ratanehi pūjetvā tassovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato, bodhisatto pi yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā therassa guṇaṃ kathetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahāsārajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 93 Vissāsabhojanajātakavaṇṇanā

Na vissase avissatthe ti idaṃ satthā jetavane viharanto vissāsabhojanaṃ ārabha kathesi. Tasmim̐ kira samaye yebhuyyena bhikkhū: “Mātarā no dinnāṃ, pitarā no dinnāṃ, bhātārā, bhaginiyā, cūlamātarā, cūlapitarā, mātulena, mātulāniyā dinnāṃ. Amhākaṃ gihikāle pi bhikkhukāle pi ete dātuṃ yuttarūpāvā” ti ñātīhi dinne cattāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Bhikkhūnaṃ mayā dhammadesanaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti bhikkhū sannipātāpetvā: “Bhikkhave, bhikkhunā nāma ñātīhi pi aññātīhi pi {1.388} dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvāva paribhogo kātabbo. Apaccavekkhitvā paribhogaṃ katvā hi kālaṃ kurumāno bhikkhu yakkhapetaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogo nāmesa visaparibhogasadiṣo. Visañhi vissāsikena dinnakam-pi avissāsikena dinnakam-pi māreti yeva. Pubbe pi vissāsena dinnāṃ visaṃ paribhuñjitvā jīvitakkhayaṃ pattā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tasseko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye gāvo gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā tattha gosālaṃ katvā rakkhanto vasati. Seṭṭhino ca kālena kālaṃ gorasaṃ āharati. Athassa gosālāya avidūre sīho nivāsaṃ gaṇhi. Gāvīnaṃ sīhasantāsenā milātānaṃ khīraṃ mandaṃ ahosi. Atha naṃ ekadivasaṃ sappiṃ ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: “Kiṃ nu kho, samma gopālaka, mandaṃ sappi” ti? So taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. “Atthi pana, samma, tassa sīhassa katthaci paṭibandho” ti? “Atthissa sāmī, ekāya migamātukāya saddhiṃ saṃsaggo” ti. “Sakkā pana taṃ gāhāpetun”-ti? “Sakkā, sāmī” ti. “Tena hi taṃ gahetvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappunaṃ rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkāmetvā taṃ migamātukaṃ vissajjehi, so tassā sinehena sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati. Athassa cammanakhadāṭhā ceva vasaṇca maṃsaṇca gahetvā āgaccheyyāsī” ti halāhalavisāṃ datvā uyyojesi.

So gopālako jālaṃ khipitvā upāyena taṃ migamātukaṃ gaṇhitvā tathā akāsi. Sīho taṃ disvāva balavasinehena tassā sarīraṃ lehitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gahetvā bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Paresu sineho nāma na kātabbo, evaṃ balasampanno pi sīho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīraṃ lehanto visaparibhogaṃ katvā jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā sampattaparisāya dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Na {1.389} vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
Vissāsā bhayamanveti, sīhaṃva migamātukā ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: yo pubbe sabhayo attani avissattho ahosi, tasmim **avissatthe**, yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva, tasmim **vissatthe pi na vissase**, neva vissāsaṃ kareyya. Kiṃkāraṇā? **Vissāsā bhayamanveti**, yo hi mitte pi amitte pi vissāso, tato bhayaṃ-eva āgacchati. Kathaṃ? **Sīhaṃva migamātukā**, yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhassa bhayaṃ anveti, upagataṃ sampattanti attho. Yathā vā vissāsavasena sīhaṃ migamātukā anvetā upagatāti pi attho.

Evaṃ bodhisatto sampattaparisāya dhammaṃ desetvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mahāseṭṭhi aham-eva ahosi”-ti.

Vissāsabhojanajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 94 Lomahaṃsajātakavaṇṇanā

Sotatto sosinno cevā ti idaṃ satthā vesāliṃ upanissāya pāṭikārāme viharanto sunakkhattaṃ ārabbhā kathesi. Ekasmiñhi samaye sunakkhatto satthu upaṭṭhāko hutvā pattacīvaramādāya vicaramāno korakkhattiyassa dhammaṃ rocento dasabalassa pattacīvaram niyyādetvā korakkhattiyaṃ nissāya vasati. Tassa kālakañjikaasurayoniyaṃ nibbattakāle gihi hutvā: “Natthi samaṇassa gotamassa uttari manussadhammā alamariyaññadassanaviseso, takkapariyāhataṃ samaṇo gotamo dhammaṃ deseti vīmaṃsānucaritaṃ sayampaṭibhānaṃ. Yassa ca khvāssa atthāya dhammo desito, na so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā” ti (MN. 1.146) vesāliyaṃ tiṇṇaṃ pākārānaṃ antare vicaranto satthu avaṇṇaṃ bhāsati.

Athāyasmā sārīputto piṇḍāya caranto tassevaṃ avaṇṇaṃ bhāsantassa sutvā piṇḍapātaṭṭhikānto tamatthaṃ bhagavato ārocesi. Bhagavā: “Kodhano, sārīputta, sunakkhatto moghapuriso, kodhavasenevamāha, kodhavasenā pi pana ‘na so niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyā’ ti vadanto ajānitvā pi mayhaṃ guṇaṃ-eva bhāsati. Na kho pana so moghapuriso mayhaṃ guṇaṃ {1.390} jānāti. Mayhañhi, sārīputta, cha abhiññā nāma atthi, ayam-pi me uttarimanussadhammo va. Dasabalaññāni atthi, catuvesāraññānaṃ atthi, catuyoniparicchedakaññānaṃ atthi, pañcagatiparicchedakaññānaṃ atthi, ayam-pi me uttarimanussadhammo va. Evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadeyya ‘natthi samaṇassa gotamassa uttarimanussadhammo’ ti, so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ dīṭṭhiṃ appaṭinissajjitvā yathābhataṃ nikkhitto evaṃ niraye” ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā: “Sunakkhatto kira, sārīputta, korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdantena pana mayi eva pasīdituṃ vaṭṭati. Ahañhi ito ekanavutikappamatthake ‘atthi nu kho ettha sāro’ ti bāhirakaṃ micchātapaṃ vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsaṃ vasiṃ, tapassī sudaṃ homi paramatapassī, lūkho sudaṃ homi paramalūkho, jegucchī sudaṃ homi paramajegucchī, pavivitto sudaṃ homi paramapavivitto” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte ekanavutikappamatthake bodhisatto: “Bāhirakatapaṃ vīmaṃsissāmī” ti ājīvakaṃ pabbajjāṃ pabbajjitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavīhārī. Manusse disvā migo viya palāyi, mahāvīkatibhojano ahosi, vacchakagomayādīni

paribhuñji, appamādavihāratthāya araññe ekasmiṃ bhīmsanake vanasaṇḍe vihāsi. Tasmim-pi viharanto himapātasamaye antaraṭṭhake rattiṃ vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā sūriye uggate vanasaṇḍaṃ pavisati. So yathā rattiṃ abbhokāse himodakena tinto, tatheva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi. Evaṃ ahorattaṃ sītadukkhaṃ anubhoti. Gimhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattiṃ vanasaṇḍaṃ pavisati. So yathā divā abbhokāse ātapena pariḷāhappatto, tatheva rattiṃ nivāte vanasaṇḍe pariḷāhaṃ pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā muccanti. Athassa pubbe assutapubbā ayaṃ gāthā paṭibhāsi:

**1. Sotatto sosinno ceva, eko bhīmsanake vane,
Naggo na caggimāsīno, esanāpasuto munī ti.**

Tattha {1.391} **sotatto** ti sūriyasantāpena suṭṭhu tatto. **Sosinno** ti himodakena susinno suṭṭhu tinto. **Eko bhīmsanake vane** ti yattha pavitṭhānaṃ yebhuyyena lomāni haṃsanti, tathārūpe bhīmsanakevanasaṇḍe eko adutiyo va ahosinti dīpeti. **Naggo na caggimāsīno** ti naggo ca na ca aggimāsīno. Tathā sītena pīḷiyamāno pi neva nivāsanapārūpanaṃ vā ādiyim, na ca aggim āgamma nisīdinti dīpeti. **Esanāpasuto** ti abrahmacariye pi tasmim brahmacariyasaññi hutvā: “Brahmacariyamevetam esanā gavesanā upāyo brahmalokassā” ti evaṃ tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto ussukkaṃ āpanno ahosinti dasseti. **Munīti**: “Muni kho esa monatthāya paṭipanno” ti evaṃ lokena sambhāvito ahosinti dīpeti.

Evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyaṃ caritvā bodhisatto maraṇakāle upaṭṭhitaṃ nirayanimittaṃ disvā: “Idaṃ vatasamādānaṃ niratthakan”-ti ñatvā taṅkhaṇaṇṇeva taṃ laddhiṃ bhinditvā sammādiṭṭhiṃ gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “ahaṃ tena samayena so ājīvako ahoṣin”-ti.

Lomahaṃsajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 95 Mahāsudassana-jātakavaṇṇanā

Aniccā vata saṅkhārā ti idaṃ satthā parinibbānamañce nipanno ānandattherassa: “Mā, bhante, bhagavā imasmim khuddakanagaraḥ” tyādivacanāṃ (DN. 16.210) ārabba kathesi. Tathāgate hi jetavane viharante sārīputtatthero kattikapuṇṇamāyaṃ nāḷakagāmake jātovaraḥ parinibbāyi, mahāmogallāno kattikamāsasseva kāḷapakkaḥ māvasiyaṃ. Evaṃ parinibbute

aggasāvakayuge: “Aham-pi kusinārāyaṃ parinibbāyissāmī” ti anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gantvā yamakasālānamantare uttarasīsake mañcake anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Atha naṃ āyasmā ānandatthero: “Mā, bhante, bhagavā imasmiṃ khuddakanagara ke visame ujjāṅgalanagara ke, sākhānagara ke parinibbāyi, aññesaṃ campārājagahādīnaṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ bhagavā parinibbāyatū” ti yāci. Satthā: “Mā, ānanda, imaṃ ‘khuddakanagara kaṃ, ujjāṅgalanagara kaṃ sākhānagarakaṃ’-ti vadehi, ahañhi pubbe sudassanacakkavattirājakāle imasmiṃ nagare vasiṃ, tadā idaṃ dvādasayojanikena ratanapākārena parikkhittaṃ {1.392} mahānagaraṃ ahoṣī” ti vatvā therena yācito atītaṃ āharanto **mahāsudassanasuttaṃ** (DN. 17.241) kathesi.

Tadā pana mahāsudassanaṃ sudhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye tālavane paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannaṃ disvā: “Imāni te, deva, caturāsīti nagarasahassāni kusāvatarājadhānippamukhāni, ettha chandaṃ karohī” ti subhaddāya deviyā vutte mahāsudassano: “Mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandaṃ vinehi, mā apekkhaṃ akāsī’ ti evaṃ maṃ ovaḍā” ti vatvā: “Kiṃkāraṇā, devā” ti pucchito: “Ajjāhaṃ kālakiriyaṃ karissāmī” ti. Atha naṃ devī rodamaṇā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodi paridevi. Sesā pi caturāsītisahassaitthiyo rodimsu paridevimsu. Amaccādīsu pi eko pi adhivāsetuṃ nāsakkhi, sabbe pi rodimsu. Bodhisatto: “Alaṃ, bhaṇe, mā saddamakatthā” ti sabbe nivāretvā devīm āmantetvā: “Mā tvaṃ devi rodi, mā paridevi. Tilaphalamatto pi hi saṅkhāro nicco nāma natthi, sabbe pi aniccā bhedanadhammā evā” ti vatvā devīm ovaḍanto imaṃ gāthamāha.

**1. Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino,
Uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti.**

Tattha **aniccā vata saṅkhārā** ti bhadde subhaddādevi, yattakā kehici paccayehi samāgantvā katā khandhāyatanādayo saṅkhārā, sabbe te aniccā yeva nāma. Etesu hi rūpaṃ aniccaṃ ...pe... viññāṇaṃ aniccaṃ. Cakkhu aniccaṃ ...pe... dhammā aniccā. Yaṃkiñci saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ ratanaṃ, sabbaṃ taṃ aniccama-eva. Iti: “Aniccā vata saṅkhārā” ti gaṇha. Kasmā? **Uppādavayadhammino** ti, sabbe hete uppādadhammino ceva vayadhammino ca uppajjanabhijjanasabhāvā yeva, tasmā: “Aniccā” ti veditabbā. Yaṃ ca aniccā, tasmā **uppajjitvā nirujjhanti**, uppajjitvā ʈhitiṃ patvā pi nirujjhanti yeva. Sabbeva hete nibbattamānā uppajjanti nāma,

bhijjamānā nirujjhanti nāma. Tesam uppāde sati yeva ca ñhiti nāma hoti, ñhitiyā sati yeva bhaṅgo nāma hoti, na hi anuppannassa ñhiti nāma, {1.393} nā pi ñhitam abhijjanakam nāma atthi. Iti sabbe pi saṅkhārā tiṇi lakkhaṇāni patvā tattha tattheva nirujjhanti, tasmā sabbe pime aniccā khaṇikā ittarā adhuvā pabhaṅgū calitā samīritā anaddhaniyā payātā tāvakālikā nissārā, tāvakālikatṭhena māyamarīcipheṇasadisā. Tesu bhadde subhaddādevi, kasmā sukhasaññaṃ uppādesi, evaṃ pana gaṇha **tesam vūpasamo sukho ti**, sabbavaṭṭavūpasamanato tesam vūpasamo nāma nibbānaṃ, tadevekaṃ ekantato sukhaṃ, tato aññaṃ sukhaṃ nāma natthīti.

Evaṃ mahāsudassano amatamahānibbānena desanāya kūṭam gahetvā avasesassa pi mahājanassa: “Dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, uposathakammaṃ karoṭhā” ti ovādaṃ datvā devalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā subhaddā devī rāhulamātā ahoṣi, pariṇāyakaratanam rāhulo, sesaparisa buddhāparisa, mahāsudassano pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Mahāsudassanajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 96 Telapattajātakavaṇṇanā

Samatittikaṃ anavasesakaṃ-ti idaṃ satthā sumbharaṭṭhe sedakaṃ nāma nigamaṃ upanissāya aññatarasmim vanasaṇḍe viharanto janapadakalyāṇisuttam ārabha kathesi. Tatra hi bhagavā:

“Seyyathā pi, bhikkhave, ‘janapadakalyāṇī janapadakalyāṇī’ ti kho, bhikkhave, mahājanakāyo sannipateyya, sā kho panassa janapadakalyāṇī paramapāsāvinī nacce, paramapāsāvinī gīte. ‘Janapadakalyāṇī naccati gāyatī’ ti kho, bhikkhave, bhiyyosomattāya mahājanakāyo sannipateyya. Atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikūlo. Tameva evaṃ vadeyya: “Ayaṃ te, ambho purisa, samatittiko telapatto antarena ca mahājanakāyassa antarena ca janapadakalyāṇiyā pariharitabbo, puriso ca taṃ ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati ‘yattheva naṃ thokaṃ-pi chaḍḍessasi, tattheva te sīsam pāṭessāmī’ ti. “Taṃ kiṃ maññatha, bhikkhave, api nu so puriso amuṃ telapattaṃ amanasikaritvā bahiddhā pamādaṃ āhareyya” ti? “No heṭaṃ, bhante”. Upamā kho myāyaṃ, bhikkhave, {1.394} katā atthassa viññāpanāya. Ayamevettha attho: ‘samatittiko telapatto’ ti kho, bhikkhave, kāyagatāyetaṃ satiā adhivacanaṃ. Tasmātiha, bhikkhave, evaṃ sikkhitabbaṃ ‘kāyagatā no

sati bhāvitā bhavissati susamāradhā’ ti evañhi vo, bhikkhave, sikkhitabban”-ti (SN. 5.386).

Idam janapadakalyāṇisuttam sāttham sabyañjanam kathesi.

Tatrāyam saṅkhepattho: **janapadakalyāṇī** ti janapadamhi kalyāṇī uttamā chasarīradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā. Sā hi yasmā nātidīghā, nātirassā, nātikisā, nātitthūlā, nātikālā, nāccodātā, atikkantā mānusakavaṇṇam, apattā dibbavaṇṇam, tasmā chasarīradosarahitā. Chavikalyāṇam, māmsakalyāṇam, nhārukalyāṇam, aṭṭhikalyāṇam, vayokalyāṇanti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatattā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma. Tassā hi āgantukobhāsakiccam nāma natthi, attano sarīrobhāseneva dvādasahatthe ṭhāne ālokaṃ karoti, piyaṅgusāmā vā hoti suvaṇṇasāmā vā. Ayamassā **chavikalyāṇatā**. Cattāro panassā hatthapādā mukhapariyosānañca lākhārasaparikkammakataṃ viya rattapavāḷarattakambalasadisam hoti. Ayamassā **māmsakalyāṇatā**. Vīsati nakhapattāni māmsato amuttatṭṭhāne lākhārasapūritāni viya, muttatṭṭhāne khīradhārāsadisāni. Ayamassā **nhārukalyāṇatā**. Dvattimsa dantā suphusitā sudhotavajirapanti viya khāyanti. Ayamassā **aṭṭhikalyāṇatā**. Vīsativassasatikā pi pana samānā soḷasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā. Ayamassā **vayokalyāṇatā**.

Paramapāsāvinī ti ettha pana pasavanam pasavo, pavattī ti attho. Pasavo eva pāsāvo, paramo pāsāvo paramapāsāvo, so assā atthīti paramapāsāvinī. Nacce ca gīte ca uttamappavatti seṭṭhakiriyā. Uttamam-eva naccam naccati, gītañca gāyatīti vuttaṃ hoti.

Atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciyā āgaccheyya, ayam panettha adhippāyo: athevaṃ mahājanamajjhe janapadakalyāṇiyā naccamānāya: “Sādhū sādhū” ti sādhukāresu aṅguliphoṭanesu celukkhepesu ca pavattamānesu taṃ pavattim sutvā rājā bandhanāgārato ekaṃ corapurisaṃ pakkosāpetvā nigaḷāni chinditvā samatittikaṃ suparipuṇṇam telapattam tassa hatthe datvā ubhohi hatthehi daḷham gāhāpetvā ekaṃ asihattham purisaṃ āṇāpesi: “Etaṃ gahetvā janapadakalyāṇiyā samajjaṭṭhānam gaccha. Yattheva cesa pamādam āgamma ekam-pi telabindum chaḍḍeti, tatthevassa sīsam chindā” ti. So puriso asim ukkhipitvā taṃ tajjento tattha nesi. So maraṇabhayatajjito jīvitukāmatāya pamādavasena taṃ amanasikaritvā sakim-pi akkhīni ummīletvā taṃ janapadakalyāṇim na olokesi. Evaṃ bhūtapubbamevetam vatthu, sutte pana parikkappavasenetam vuttanti vedītabbam.

Upamā kho myāyan-ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasamsandanam katam-eva. Ettha pana rājā viya kammam daṭṭhabbam, asi

viya kilesā, ukkhittāsikapuriso viya māro, telapattahattho puriso viya
kāyagatāsati bhāvako vipassakayogāvacaro.

Iti {1.395} bhagavā: “Kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapattahatthena
tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatāsati bhāvetabbā” ti
imaṃ suttaṃ āharitvā dassesi.

Bhikkhū imaṃ suttaṃ atthaṃ sutvā evamāhaṃsu: “dukkaraṃ, bhante, tena
purisena kataṃ tathārūpim janapadakalyāṇim anoloketvā telapattaṃ ādāya
gacchantenā” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, tena dukkaraṃ kataṃ,
sukamevetam. Kasmā? Ukkhittāsikena purisena santajjetvā nīyamānatāya.
Yaṃ pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjetvā abhisankhataṃ
dibbarūpaṃ-pi indriyāni bhinditvā anoloketvāva gantvā rajjaṃ pāpuṇiṃsu, etaṃ
dukkaraṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa rañño
puttasatassa sabbakaniṭṭho hutvā nibbatti, so anupubbena viññutaṃ pāpuṇi. Tadā
ca rañño gehe paccekabuddhā bhuñjanti, bodhisatto tesaṃ veyyāvaccaṃ karoti.
So ekadivasaṃ cintesi: “Mama bahū bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ
nagare kulasantakaṃ rajjaṃ, udāhu no” ti? Athassa etadahosi: “Paccekabuddhe
pucchitvā jānissāmī” ti. So dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu
dhamakaraṇaṃ ādāya pānīyaṃ parissāvetvā pāde dhovitvā telenā makkhetvā
tesaṃ antarakhajjakaṃ khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinno
tamatthaṃ pucchi. Atha naṃ te avocum: kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare
rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsayojanasatamatthake gandhāraṭṭhe
takkaṣilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantuṃ sakkonto ito sattame divase rajjaṃ
lacchasi. Antarāmagge pana mahāvattaniyaṃ paripantho atthi, taṃ aṭaviṃ
pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukaṃ gacchantassa paññāsa
yojanāni honti. So hi amanussakantāro nāma. Tattha yakkhiniyo antarāmagge
gāme ca sālāyo ca māpetvā upari suvaṇṇatāraṃ vicittavitānaṃ mahārahaseyyaṃ
paññāpetvā nānāviraḡapaṭasāṇiyo parikkhipitvā dibbalaṅkārehi attabhāvaṃ
maṇḍetvā sālāsu nisīditvā āgacchante purise madhurāhi vācāhi {1.396}
saṅgaṇhitvā: “Kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā nisīditvā pānīyaṃ
pivitvā gacchatha” ti pakkosivā āgatāgatānaṃ āsanāni datvā attano
rūpalīlāvilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate
tatteva ne lohitena paggharantena khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpentī.
Rūpagocaraṃ sattaṃ rūpeneva gaṇhanti, saddagocaraṃ madhurena

gītavāditasaddena, gandhagocaraṃ dibbagandhehi, rasagocaraṃ dibbena nānaggarasabhojanena, phoṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi gaṇhanti. Sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim paccupaṭṭhāpetvā gamissasi, sattame divase tattha rajjaṃ lacchasīti.

Bodhisatto: “Hotu, bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahetvā kiṃ tā olokessāmī” ti paccekabuddhehi parittaṃ kārāpetvā parittavālukañceva parittasuttaṃ ādāya paccekabuddhe ca mātāpitaro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha: “ahaṃ takkasilāyaṃ rajjaṃ gahetuṃ gacchāmi, tumhe idheva tiṭṭhathā” ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: “Mayam-pi anugacchāmā” ti. “Na sakkā tumhehi anugantuṃ, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evañcevañca rūpādīhi palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ takketvā gacchāmī” ti. “Kiṃ pana, deva, mayaṃ tumhehi saddhiṃ gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam-pi tatheva gamissāmā” ti. Bodhisatto: “Tena hi appamattā hothā” ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji.

Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisīdimsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇe paṭibaddhacitto thokaṃ ohīyi. Bodhisatto: “Kiṃ bho, thokaṃ ohīyasī” ti āha. “Deva, pādā me rujjanti, thokaṃ sālāyaṃ nisīditvā āgacchāmī” ti. “Ambho, etā yakkhiniyo, mā kho patthesī” ti. “Yaṃ hoti, taṃ hotu, na sakkomi, devā” ti. “Tena hi paññāyissasī” ti itare cattāro ādāya agamāsī. So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsī. Tā attanā saddhiṃ ^{1.397} ajjhācāre kate taṃ tattheva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālāṃ māpetvā nānātūriyāni gahetvā gāyamānā nisīdimsu, tattha saddagocarako ohīyi. Purimanayeneva tam-pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍake pūretvā āpaṇaṃ pasāretvā nisīdimsu, tattha gandhagocarako ohīyi. Tam-pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpaṇaṃ pasāretvā nisīdimsu, tattha rasagocarako ohīyi. Tam-pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā nisīdimsu, tattha phoṭṭhabbagocarako ohīyi. Tam-pi khādimsu, bodhisatto ekako va ahosi.

Athekā yakkhinī: “Atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ taṃ khāditvāva nivattissāmī” ti bodhisattassa pacchato pacchato agamāsī. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhiniṃ disvā: “Ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotī” ti pucchiṃsu. “Komārasāmiko me, ayyā” ti. “Ambho, ayaṃ evaṃ sukumāla pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā kumārikā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ takketvā nikkhantā, kasmā etaṃ akilamētvā ādāya na gacchasī” ti?

“Nesā, ayyā, mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā” ti. “Ayyā, purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiniyopī” ti. Sā gacchamānā gabbhinivaṇṇaṃ dassetvā puna sakim vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ aṅkena ādāya bodhisattaṃ anubandhi, diṭṭhadiṭṭhā purimanayeneva pucchanti. Bodhisatto pi tatheva vatvā gacchanto takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antaradhāpetvā ekikāva anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā bodhisattassa tejena pavisitum asakkontī dibbarūpaṃ māpetvā sālādvāre aṭṭhāsi.

Tasmim samaye takkasilarājā uyyānaṃ gacchanto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā: “Gaccha, imissā sassāmikaassāmikabhāvaṃ jānāhī” ti {1.398} manussaṃ pesesi. So taṃ upasaṅkamitvā: “Sassāmikāsī” ti pucchi. “Āma, ayya, ayaṃ me sālāya nisinno sāmiko” ti. Bodhisatto: “Nesā mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā” ti āha. Sāpi: “Purisā nāma ayyā kuddhakāle yaṃ icchanti, taṃ vadantī” ti āha. So ubhinnaṃ-pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā: “Assāmikabhaṇḍaṃ nāma rājasantakaṃ hotī” ti yakkhiniṃ pakkosāpetvā ekahatthipiṭṭhe nisīdāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha taṃ aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi.

So nhātavilitto sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirīsayanaṃ abhiruhi. Sā pi yakkhinī attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alaṅkatapaṭiyattā sirīsayane raññā saddhiṃ nipajjitvā rañño rativasena sukhaṃ samappītaṃ nipaṇṇakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha naṃ rājā: “Kim, bhadde, rodasī” ti pucchi. “Deva, ahaṃ tumhehi magge disvā ānītā, tumhākaṇca gehe bahū itthiyo, ahaṃ sapattīnaṃ antare vasamānā kathāya uppannāya ‘ko tuyhaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottam vā jātim vā jānāti, tvaṃ antarāmagge disvā ānītā nāmā’ ti sīse gahetvā nippīḷiyamānā viya maṅku bhavissāmi. Sace tumhe sakalarajje issariyaṇca āṇaṇca mayhaṃ dadeyyātha, koci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetum na sakkhissatī” ti. “Bhadde, mayhaṃ sakalaraṭṭhavāsino na kiñci honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko. Ye pana rājāṇaṃ kopetvā akattabbaṃ karonti, tesaṇṇevāhaṃ sāmiko. Iminā kāraṇena na sakkā tuyhaṃ sakalaraṭṭhe vā nagare vā issariyaṇca āṇaṇca dātun”-ti. “Tena hi, deva, sace raṭṭhe vā nagare vā āṇaṃ dātum na sakkotha, antonivesane antovaḷaṇṇanakānaṃ upari mama vasaṃ vattanatthāya āṇaṃ dethā” ti. Rājā dibbaphoṭṭhabbena baddho tassā vacanaṃ atikkamitum asakkonto: “Sādhu, bhadde, antovaḷaṇṇanakesu tuyhaṃ āṇaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase vattāpehi” ti {1.399} āha. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā rañño niddaṃ okkantakāle yakkhanagaraṃ gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānaṃ

jīvitakkhayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbaṃ nhārucammamaṃsalohitaṃ khādi, avasesā yakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khāditvā aṭṭhimattasese akaṃsu.

Punadivase dvāraṃ yathāpihitam-eva disvā manussā pharasūhi kavāṭāni koṭṭetvā anto pavisitvā sabbaṃ nivesanaṃ aṭṭhikaparikiṇṇaṃ disvā: “Saccaṃ vata so puriso āha ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā’ ti. Rājā pana kiñci ajānitvā taṃ gahetvā attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkosivā sabbaṃ janaṃ khāditvā gatā bhavissati” ti āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālukaṃ sīse katvā parittasuttañca parikkhipivā khaggaṃ gahetvā ṭhitako va aruṇaṃ uṭṭhāpesi. Manussā sakalarājanivesanaṃ sodhetvā haritūpalittaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūmaṃ datvā navamālā bandhitvā sammantayimṃsu: “Ambho, yo puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhiniṃ indriyāni bhinditvā olokanamattam-pi na akāsi, so ativiya ulārasatto dhitimā ñāṇasampanno, tādise purise rajjaṃ anusāsante sabbaraṭṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā” ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā” ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisiñcitvā takkasilarājānaṃ akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vajjetvā dasa rājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Samatittikaṃ {1.400} anavasesakaṃ, telapattaṃ yathā parihareyya,
Evaṃ sacittamanurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubban-ti.**

Tattha **samatittikaṃ**-ti antomukhavaṭṭilekhaṃ pāpetvā samabharitaṃ. **Anavasesakaṃ**-ti anavasiñcanaṃ aparissāvanakaṃ katvā. **Telapattan**-ti pakkhittatitātelapattaṃ. **Parihareyyā** ti hareyya, ādāya gaccheyya. **Evaṃ sacittamanurakkhe** ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ kāyagatāsatiyā gocare ceva sampayuttasatiyā cāti ubhinnaṃ antare pakkhipitvā yathā muhuttam-pi bahiddhā gocare na vikkhipati, tathā paṇḍito yogāvacaro rakkheyya gopeyya. Kimkāraṇā? Etassa hi:

**Dunniggahassa lahuṇo, yatthakāmanipātino,
Cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahan-ti. (Dhp. 35).**

Tasmā:

**Sududdasam sunipuṇam, yatthakāmanipātinam,
Cittam rakkhetha medhāvī, cittam guttam sukhāvaham. (Dhp. 36).**

Idañhi:

**Dūraṅgamaṃ ekacaram, asarīram guhāsayaṃ,
Ye cittam saṃyamessanti, mokkhanti mārabandhanā. (Dhp. 37).**

Itarassa pana:

**Anavaṭṭhitacittassa, saddhammaṃ avijānato,
Pariplavapasādassa, paññā na paripūراتي. (Dhp. 38).**

Thirakammaṭṭhānasahāyassa pana:

**Anavassutacittassa, ananvāhatacetaso,
Puññapāpapahīnassa, natthi jāgarato bhayaṃ. (Dhp. 39).**

Tasmā etaṃ:

**Phandanam capalam cittam, dūrakkham dunnivārayam,
Ujum karoti medhāvī, usukāro va tejanam. (Dhp. 33).**

Evam {1.401} ujum karonto sacittamanurakkhe.

Patthayāno disaṃ agatapubban-ti imasmim kāyagatāsaticammaṭṭhāne
kammaṃ ārabhitvā anamatagge saṃsāre agatapubban disaṃ patthento
pihento vuttanayena sakaṃ cittam rakkheyyā ti attho. Kā panesā disā nāma?:

**Mātāpitā disā pubbā, ācariyā dakkhiṇā disā,
Puttadārā disā pacchā, mittāmacca ca uttarā.**

**Dāsakammakarā heṭṭhā, uddham samaṇabrāhmaṇā,
Etā disā namasseyya, alamatto kule gihī ti. (DN. 31.273).**

Ettha tāva puttadārādayo: “Disā” ti vuttā.

**Disā catasso vidisā catasso, uddham adho dasa disā imāyo,
Katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā, yamaddasā supine chabbisāṇan-ti. (Ja. 514.8).**

Ettha puratthimādibhedā disāva: “Disā” ti vuttā.

**Agārino annadapānavatthadā, avhāyikā tam-pi disaṃ vadanti,
Esā disā paramā setaketu, yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavanti ti. (Ja. 377.2).**

Ettha pana nibbānam: “Disā” ti vuttam. Idhā pi tadeva adhippetam. Tañhi:

“Khayaṃ virāgaṃ”-ti ādīhi dissati apadissati, tasmā: “Disā” ti vuccati.

Anamatagge pana saṃsāre kenaci bālaputhujjanena supinena pi

agatapubbatāya agatapubbā disā nāmāti vuttaṃ. Taṃ patthayantena
kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyoti.

Evam satthā nibbānena desanāya kūṭaṃ gahetvā jātakam samodhānesi: “tadā
rājaparisā buddhāparisā ahosi, rajjappattakumāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Telapattajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 97 Nāmasiddhijātakavaṇṇanā

Jīvakaṇca mataṃ disvā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
nāmasiddhikam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira kulaputto nāmena pāpako
nāma. So sāsane uraṃ datvā pabbajito bhikkhūhi {1.402} “ehāvuso, pāpaka,
tiṭṭhāvuso, pāpakā” ti vuccamāno cintesi: “Loke pāpakam nāma lāmakam
kāḷakaṇṇibhūtam vuccati, aññaṃ maṅgalapaṭisaṃyuttam nāmaṃ āharāpessāmī”
ti. So ācariyupajjhāye upasaṅkamtivā: “Bhante, mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ,
aññaṃ me nāmaṃ karoṭhā” ti āha. Atha naṃ te evamāhaṃsu: “āvuso, nāmaṃ
nāma paṇṇattimattam, nāmena kāci atthasiddhi nāma natthi, attano nāmeneva
santuṭṭho hohī” ti. So punappunam yāci yeva. Tassāyam nāmasiddhikabhāvo
bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Atheskadivasam dhammasabhāyam sannisinnā
bhikkhū katham samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko
maṅgalaṃ nāmaṃ āharāpetī” ti. Atha satthā dhammasabham āgantvā: “Kāya
nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti
vutte: “Na, bhikkhave, so idāneva, pubbe pi nāmasiddhikoyevā” ti vatvā atītam
āhari.

Atīte takkasilāyam bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca
māṇavakasatāni mante vācesi. Tasseko māṇavo pāpako nāma nāmena. So: “Ehi,
pāpaka, yāhi, pāpakā” ti vuccamāno cintesi: “Mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ,
aññaṃ nāmaṃ āharāpessāmī” ti. So ācariyam upasaṅkamtivā: “Ācariya,
mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññaṃ me nāmaṃ karoṭhā” ti āha. Atha naṃ
ācariyo avoca: “Gaccha, tāta, janapadacārikam caritvā attano abhirucitam ekaṃ
maṅgalanāmaṃ gahetvā ehi, āgatassa te nāmaṃ parivattetvā aññaṃ nāmaṃ
karissāmī” ti. So: “Sādhū” ti pātheyyam gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ
caranto ekaṃ nagaram pāpuṇi. Tattha ceko puriso kālakato jīvako nāma
nāmena. So tam nātijanena ālāhanam nīyamānam disvā: “Kiṃ nāmako esa
puriso” ti pucchi. “Jīvako nāmeso” ti. “Jīvako pi maratī” ti? “Jīvako pi marati,

ajīvako pi marati, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe” ti. So taṃ kathaṃ sutvā nāme majjhatto hutvā antonagaram paṇvisi.

Athekaṃ dāsiṃ bhatim adadamānaṃ sāmikā dvāre nisīdāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca: “Dhanapālī” ti nāmaṃ hoti. So antaravīthiyā {1.403} gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā: “Kasmā imaṃ pothethā” ti pucchi. “Bhatim dātuṃ na sakkotī” ti. “Kiṃ panassā nāmaṃ”-ti? “Dhanapālī nāmā” ti. Nāmena dhanapālī samānā pi bhatimattaṃ dātuṃ na sakkotīti dhanapāliyo pi adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññeti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūḷhapurisaṃ disvā: “Ambho kiṃ karonto vicarasī” ti pucchi. “Maggamūḷhomhi, sāmī” ti. “Kiṃ pana te nāmaṃ”-ti? “Panthako nāmā” ti. “Panthako pi maggamūḷho hotī” ti? “Panthako pi apanthako pi maggamūḷho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ tvaṃ pana bālo maññeti”. So nāme atimajjhatto hutvā bodhisattassa santikaṃ gantvā: “Kiṃ, tāta, nāmaṃ rocetvā āgatosī” ti vutte: “Ācariya, jīvaka pi nāma maranti ajīvaka pi, dhanapāliyo pi duggatā honti adhanapāliyo pi, panthakā pi maggamūḷhā honti apanthakā pi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena siddhi natthi, kammeneva siddhi. Alaṃ mayhaṃ aññena nāmena, tadeva me nāmaṃ hotū” ti āha. Bodhisatto tena diṭṭhañca katañca saṃsandetvā imaṃ gāthamāha.

**1. Jīvakañca mataṃ disvā, dhanapālīñca duggataṃ,
Panthakañca vane mūḷhaṃ, pāpako punarāgato ti.**

Tattha **punarāgato** ti imāni tīṇi kāraṇāni disvā puna āgato, ra-kāro sandhivasena vutto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa nāmasiddhikoyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā nāmasiddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā buddhaparisā, ācariyo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Nāmasiddhijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 98 Kūṭavāṇijajātakavaṇṇanā

Sādhū {1.404} **kho paṇḍito nāmā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyañhi dve janā ekato vaṇijjaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakaṭeṇādāya janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamimsu. Tesu

kūṭavāṇiḥo cintesi: “Ayaṃ bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto, idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadattamaṃ subhojanaṃ bhuñjitvā ajīrakena marissati. Athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dāraḁānaṃ dassāmi, dve koṭṭhāse attanā gahessāmi” ti. So: “Ajjā bhājessāma, sve bhājessāma” ti bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇiḥo akāmakāṃ nippīletvā bhājāpetvā vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā katapaṭisanthāro: “Atipapaṇḁo te kato, idhāgantvā pi cirena buddhupaṭṭhānaṃ āgatosi” ti vutte taṃ pavattiṃ bhagavato ārocesi. Satthā: “Na kho so, upāsaka, idāneva kūṭavāṇiḥo, pubbe pi kūṭavāṇiḥo yeva. Idāni pana taṃ vaṇcetukāmo jāto, pubbe paṇḁite pi vaṇcetumuṃ ussaḥi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbatti, nāmaggaḥaṇadivase cassa: “Paṇḁito” ti nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhiṃ ekato hutvā vāṇijaṃ karoti, tassa: “Atipaṇḁito” ti nāmaṃ ahoṣi. Te bārāṇasito paṇcahi sakaṭasatehi bhaṇḍaṃ ādāya janapadaṃ gantvā vāṇijaṃ katvā laddhalābhā puna bārāṇasiṃ āgamiṃsu. Atha nesaṃ bhaṇḁabhājanakāle atipaṇḁito āha: “Mayā dve koṭṭhāse laddhabbā” ti. “Kiṃkāraṇā” ti? “Tvaṃ paṇḁito, ahaṃ atipaṇḁito. Paṇḁito ekaṃ laddhuṃ arahati, atipaṇḁito dve” ti. “Nanu amhākaṃ dvinnāṃ bhaṇḁamūlakam-pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṃ kasmā dve koṭṭhāse laddhuṃ arahasi” ti. “Atipaṇḁitabhāvenā” ti. Evaṃ te kathaṃ vaḁḁhetvā kalahāṃ akaṃsu.

Tato atipaṇḁito: “Attheko upāyo” ti cintetvā attano pitaraṃ ekasmiṃ susirarukkhe {1.405} pavesetvā: “Tvaṃ amhesu āgatesu ‘atipaṇḁito dve koṭṭhāse laddhuṃ arahati’ ti vadeyyāsi” ti vatvā bodhisattaṃ upasaṃkamtivā: “Samma, mayhaṃ dvinnāṃ koṭṭhāsānaṃ yuttabhāvaṃ vā ayuttabhāvaṃ vā esā rukkhadevatā jānāti, ehi, taṃ pucchissāma” ti taṃ tattha netvā: “Ayye rukkhadevate, amhākaṃ aṭṭaṃ pacchindā” ti āha. Athassa pitā saraṃ parivattetvā: “Tena hi kathethā” ti āha. “Ayye, ayaṃ paṇḁito, ahaṃ atipaṇḁito. Amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṃ laddhabbanti. Paṇḁitena eko koṭṭhāso, atipaṇḁitena pana dve koṭṭhāsā laddhabbā” ti. Bodhisatto evaṃ vinicchitaṃ aṭṭaṃ sutvā: “Idāni devatābhāvaṃ vā adevatābhāvaṃ vā jānissāmi” ti palālaṃ āharitvā susiraṃ pūretvā aggiṃ adāsi, atipaṇḁitassa pitā jālāya phuṭṭhakāle aḁḁhajjhāmena sarīrena upari āruyha sākhaṃ gahetvā olambanto bhūmiyaṃ patitvā imaṃ gāthamāha.

**1. Sādhu kho paṇḍito nāma, na tveva atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttana, manamhi upakūḷito ti.**

Tattha **sādhu kho paṇḍito nāmā** ti imasmim̐ loke paṇḍiccena samannāgato kāraṇākāraṇāññū puggalo sādhu sobhano. **Atipaṇḍito** ti nāmamattena atipaṇḍito kūṭapuriso na tveva varaṃ. **Manamhi upakūḷito** ti thokenamhi jhāmo, aḍḍhajjhāmakko va muttoti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samaññeva koṭṭhāsaṃ gaṇhitvā yathākamman̐ gatā.

Satthā: “Pubbe pi esa kūṭavāṇijoyevā” ti imaṃ atītaṃ āharitvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo yeva, paṇḍitavāṇijo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kūṭavāṇijajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 99 Parosahassaajātakavaṇṇanā

Parosahassam-pi samāgatānan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto puthujjanapucchāpaṇcakaṃ ārabba kathesi. {1.406} Vattu **sarabhajātake** (Ja. 483) āvi bhavissati.

Kadā pana satthā theram̐ saṅkhittena pañham̐ pucchīti? Devorohane. Tatrāyam̐ saṅkhepato anupubbikathā. Rājagahaseṭṭhino hi santake candanapatte āyasmatā piṇḍolabhāradvājena iddhiyā gahite satthā bhikkhūnam̐ iddhipāṭihāriyakaraṇam̐ paṭikkhi pi. Tadā titthiyā: “Paṭikkhittam̐ samaṇena gotamena iddhipāṭihāriyakaraṇam̐, idāni sayam-pi na karissatī” ti cintetvā maṅkubhūtehi attano sāvakehi: “Kim̐, bhante, iddhiyā pattam̐ na gaṇhathā” ti vuccamānā: “Netam̐ āvuso, amhākaṃ dukkaram̐, chavassa pana dārupattassatthāya attano saṇhasukhumaguṇam̐ ko gihīnam̐ pakāsessatīti na gaṇhimha, samaṇā pana sakyaputtiyā lolatāya iddhiṃ dassetvā gaṇhim̐su. Mā ‘amhākaṃ iddhikaraṇam̐ bhāro’ ti cintayittha, mayañhi tiṭṭhantu samaṇassa gotamassa sāvakā, ākaṅkhamānā pana samaṇena gotamena saddhiṃ iddhiṃ dassessāma, sace hi samaṇo gotamo ekaṃ pāṭihāriyam̐ karissati, mayam̐ dviguṇam̐ karissāmā” ti kathayim̐su.

Tam̐ sutvā bhikkhū bhagavato ārocesuṃ: “Bhante, titthiyā kira pāṭihāriyam̐ karissantī” ti. Satthā: “Bhikkhave, karontu, aham-pi karissāmī” ti āha. Tam̐ sutvā bimbisāro āgantvā bhagavantam̐ pucchi: “Bhante, pāṭihāriyam̐ kira

karissathā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Nanu, bhante, sikkhāpadaṃ paññattan”-ti. “Mahārāja, taṃ mayā sāvakānaṃ paññattam, buddhānaṃ pana sikkhāpadaṃ nāma {4.264} natthi. “Yathā hi, mahārāja, tava uyyāne pupphaphalaṃ aññesaṃ vāritaṃ, na tava, evaṃsāmpadamidaṃ daṭṭhabban”-ti. “Kattha pana, bhante, pāṭihāriyaṃ karissathā” ti? “Sāvattihinagaradvāre kaṇḍambarukkkhamūle” ti. “Amhehi tattha kiṃ katabban”-ti? “Natthi kiñci mahārājā” ti. Punadivase satthā katabhattakicco cārikaṃ pakkāmi. Manussā: “Kuhim, bhante, satthā gacchatī” ti pucchanti. “Sāvattihinagaradvāre kaṇḍambarukkkhamūle titthiyamaddanaṃ yamakapāṭihāriyaṃ kātun”-ti tesāṃ bhikkhū kathayanti. Mahājano: “Acchariyarūpaṃ kira pāṭihāriyaṃ bhavissati, passissāma nan”-ti gharadvārāni chaḍḍetvā satthārā saddhiṃ yeva agamāsi.

Aññatitthiyā: “Mayam-pi samaṇassa gotamassa pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne pāṭihāriyaṃ karissāmā” ti upaṭṭhākehi saddhiṃ satthāram-eva anubandhiṃsu. Satthā anupubbena sāvattiṃ gantvā raññā: “Pāṭihāriyaṃ kira, bhante, karissathā” ti pucchito: “Karissāmī” ti vatvā: “Kadā, bhante” ti vutte: “Ito sattame divase āsālhipuṇṇamāsiyan”-ti āha. “Maṇḍapaṃ karomi bhante” ti? “Alaṃ mahārāja, mama pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne sakko devarājā dvādasayojanikaṃ ratanamaṇḍapaṃ karissatī” ti. “Etaṃ kāraṇaṃ nagare ugghosāpemi, bhante” ti? “Ugghosāpehi mahārājā” ti. Rājā dhammaghosakaṃ alaṅkatahatthipiṭṭhiṃ āropetvā: “Bhagavā kira sāvattihinagaradvāre kaṇḍambarukkkhamūle titthiyamaddanaṃ pāṭihāriyaṃ karissati ito sattame divase” ti yāva chaṭṭhādivasā devasikaṃ ghosanaṃ kāresi. Titthiyā: “Kaṇḍambarukkkhamūle kira karissatī” ti sāmikānaṃ dhanam datvā sāvattisāmante ambarukkhe chindāpayiṃsu. Dhammaghosako puṇṇamādivase pātova: “Ajja, bhagavato pāṭihāriyaṃ bhavissatī” ti ugghosesi. Devatānubhāvena sakalajambudīpe dvāre thatvā ugghositaṃ viya ahosi. Ye ye gantuṃ cittaṃ uppādentī, te te sāvattiṃ pattam-eva attānaṃ passiṃsu, dvādasayojanikā parisā ahosi.

Satthā pāto va sāvattiṃ piṇḍāya pavisitum nikkhami. Kaṇḍo nāma uyyānapālo piṇḍipakkam-eva kumbhapamāṇaṃ mahantaṃ ambapakkaṃ rañño haranto satthāraṃ nagaradvāre disvā: “Idaṃ tathāgatasseva anucchavikan”-ti adāsi. Satthā paṭiggahetvā tattheva ekamantaṃ nisinno paribhuñjītvā: “Ānanda, imaṃ ambaṭṭhiṃ uyyānapālakassa imasmiṃ thāne ropanatthāya dehi, esa kaṇḍambo {4.265} nāma bhavissatī” ti āha. Thero tathā akāsi. Uyyānapālo paṃsum viyūhitvā ropesi. Taṅkhaṇaṇṇeva aṭṭhiṃ bhinditvā mūlāni otariṃsu, naṅgalasīsapamāṇo

rattaṅkuro uṭṭhahi, mahājanassa olokentasseva paṇṇāsahatthakkhandho paṇṇāsahatthasākho ubbedhato ca hatthasatiko ambarukkho sampajji, tāvadevassa pupphāni ca phalāni ca uṭṭhahimsu. So madhukaraparivuto suvaṇṇavaṇṇaphalabharito nabhaṃ pūretvā aṭṭhāsi, vātappaharaṇakāle madhurapakkāni patiṃsu. Pacchā āgacchantā bhikkhū paribhuñjitvāva āgamimsu.

Sāyanhasamaye sakko devarājā āvajjento: “Satthu ratanamaṇḍapakaraṇaṃ amhākaṃ bhāro” ti ñatvā vissakammadevaputtaṃ pesetvā dvādasayojanikaṃ nīluppalasañchannaṃ sattaratanamaṇḍapaṃ kāresi. Evaṃ dasasahassacakkavāḷadevatā sannipatiṃsu. Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇaṃ sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā bahunassa pasannabhāvaṃ ñatvā oruyha buddhāsane nisinno dhammaṃ desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapānaṃ pivimsu. Tato: “Purimabuddhā pana pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatiṃsabhavanan”-ti ñatvā buddhāsana uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathesi. Parisā satthu gataṭṭhānaṃ ajānantī: “Disvāva gamissāmā” ti tattheva temāsaṃ vasi. Upakaṭṭhāya pavāraṇāya mahāmoggallānatthero gantvā bhagavato ārocesi. Atha naṃ satthā pucchi: “Kahaṃ pana etarahi sārīputto” ti? “Eso, bhante, pāṭihāriye pasīditvā pabbajitehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ saṅkassanagaradvāre vasi” ti. “Moggallāna, ahaṃ ito sattame divase saṅkassanagaradvāre otarissāmi, tathāgataṃ daṭṭhukāmā saṅkassanagare ekato sannipatantū” ti. Thero: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā āgantvā parisāya ārocetvā sakalaparisāṃ sāvattitho tiṃsayojanaṃ saṅkassanagaraṃ ekamuhutteneva pāpesi.

Satthā vutthavasso pavāretvā: “Mahārāja, manussalokaṃ gamissāmī” ti sakkassa ārocesi. Sakko vissakammaṃ āmantetvā: “Dasabalassa manussalokagamanatthāya tīṇi sopānāni karohī” ti āha. So sinerumatthake sopānasīsaṃ saṅkassanagaradvāre dhurasopānaṃ katvā majjhe maṇimayaṃ, ekasmiṃ passe rajatamayaṃ, ekasmiṃ passe suvaṇṇamayanti {4.266} tīṇi sopānāni māpesi, sattaratanamayā vedikāparikkhepā. Satthā lokavivaraṇaṃ pāṭihāriyaṃ katvā majjhe maṇimayena sopānena otari. Sakko pattacīvaraṃ aggahesi, suyāmo vālabhijaniṃ, sahampati mahābrahmā chattaṃ dhāresi, dasasahassacakkavāḷadevatā dibbagandhamālādīhi pūjayimsu. Satthāraṃ dhurasopāne patiṭṭhitaṃ paṭhamam-eva sārīputtatthero vandi, pacchā

sesaparisā. Tasmim samāgame satthā cintesi: “Moggallāno: “Iddhimā’ ti pākaṭo, upāli ‘vinayadharo’ ti. Sāriputtassa pana mahāpaññaguṇo apākaṭo, ṭhapetvā maṃ añño etena sadiso samapañño nāma natthi, paññāguṇamassa pākaṭaṃ karissāmī” ti paṭhamam tāva puthujjanānam visaye pañham pucchi, tam puthujjanāva kathayimsu tato sotāpannānam visaye pañham pucchi, tam-pi sotāpannāva kathayimsu, puthujjanā na jānimsu. Evaṃ sakadāgāmivisaye anāgāmivisaye khīṇāsavavisaye mahāsāvakavisaye ca pañham pucchi, tam-pi heṭṭhimā heṭṭhimā na jānimsu, uparimā uparimāva kathayimsu. Aggasāvakavisaye puṭṭhapañham-pi aggasāvakāva kathayimsu, aññe na jānimsu. Tato sārīputtattherassa visaye pañham pucchi, tam thero va kathesi, aññe na jānimsu.

Manussā: “Ko nāma esa thero satthārā saddhim kathesi” ti pucchitvā: “Dhammasenāpati sārīputtatthero nāmā” ti sutvā: “Aho mahāpañño” ti vadimsu. Tato paṭṭhāya devamanussānam antare therassa mahāpaññaguṇo pākaṭo jāto. Atha nam satthā:

***Ye ca saṅkhātadhammāse, ye ca sekhā puthū idha,
Tesaṃ me nipako iriyaṃ, puṭṭho pabrūhi mārīsā ti.
(Snp. 1044, CNidd. ajitamāṇavapucchā 63, netti. 14).***

Buddhavisaye pañham pucchitvā: “Imassa nu kho sārīputta, saṃkhittena bhāsītassa katham vitthārena attho daṭṭhabbo” ti āha. Thero pañham oloketvā: “Satthā maṃ sekhāsekhānam bhikkhūnam āgamanapaṭipadaṃ pucchatī” ti pañhe nikkakho hutvā: “Āgamanapaṭipadā nāma khandhādivasena bahūhi mukhehi sakkā kathetuṃ, kataṃ nu kho kathento satthu ajjhāsayaṃ gaṇhituṃ sakkhissāmī” ti ajjhāsayaṃ kaṅkhi. Satthā: “Sārīputto pañhe nikkakho, ajjhāsayaṃ pana me kaṅkhati, mayā naye adinne kathetuṃ na sakkhissati, nayamassa dassāmī” ti {4.267} nayaṃ dadanto: “Bhūtamidaṃ sārīputta samanupassā” ti āha. Evaṃ kirassa ahosi: “Sārīputto mama ajjhāsayaṃ gahetvā kathento khandhavasena kathessatī” ti. Therassa saha nayadānena so pañho nayasatena nayasahassena upaṭṭhāsi. So satthārā dinnanaye ṭhatvā buddhavisaye pañham kathesi.

Ekasmim pana samaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā: “Āvuso, dasabalena saṃkhittena kathitaṃ dhammasenāpati sārīputto vitthārena byākāsī” ti therassa guṇam kathayamānā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte:

“Na, bhikkhave, sārīputto idāneva mayā saṁkhittena bhāsitaṁ vitthārena byākaroṭi, pubbe pi byākāsiyevā” ti vatvā atītaṁ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṁ brahmadatte rajjaṁ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā takkasīlāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcābhīṇṇā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā himavante vihāsi.

Parivāro pissa pañca tāpasasatāni ahesuṁ. Athassa jeṭṭhantevāsiko vassārattasamaye upaḍḍhaṁ isigaṇaṁ ādāya loṇambilasevanatthāya manussapathaṁ agamāsi. Tadā bodhisattassa kālakiriyāsamayo jāto. Atha naṁ antevāsikā: “Ācariya, kataro vo guṇo laddho” ti adhigamaṁ pucchimsu. So:

“Natthi kiñcī” ti vatvā ābhassarabrahmaloke nibbatti. Bodhisattā hi arūpasamāpattilābhino hutvā pi abhabbaṭṭhānattā āruppe na nibbattanti. Antevāsikā: “Ācariyassa adhigamo natthī” ti ālāhane sakkāraṁ na karimsu.

Jeṭṭhantevāsiko āgantvā: “Kahaṁ ācariyo” ti pucchitvā: “Kālakato” ti sutvā: “Apī ācariyaṁ adhigamaṁ pucchitthā” ti āha. “Āma, pucchimhā” ti. “Kiṁ kathesi” ti? “Natthi kiñcīti tena vuttaṁ, athassa amhehi sakkāro na kato” ti āhaṁsu. Jeṭṭhantevāsiko: “Tumhe ācariyassa vacanatthaṁ na jānātha, ākiñcaññāyatanasamāpattilābhī ācariyo” ti āha. Te tasmim punappunaṁ kathente pi na saddahimsu. Bodhisatto taṁ kāraṇaṁ ñatvā: “Andhabālā mama jeṭṭhantevāsikassa vacanaṁ na saddahanti. Imaṁ tesaṁ kāraṇaṁ pākaṭaṁ karissāmī” ti brahmalokā āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvena ākāse ṭhatvā jeṭṭhantevāsikassa paññānubhāvaṁ vaṇṇento imaṁ gāthamāha.

1. Parosahassam-pi {1.407} samāgatānaṁ, kandeyyuṁ te vassasataṁ apaññā, Eko va seyyo puriso sapañño, yo bhāsitassa vijānā ti atthan-ti.

Tattha **parosahassampī** ti atirekasahassam pi. **Samāgatānaṁ**-ti sannipatitānaṁ bhāsitassa atthaṁ jānitum asakkontānaṁ bālānaṁ.

Kandeyyuṁ te vassasataṁ apaññā ti te evaṁ samāgatā apaññā ime bālātāpasā viya vassasataṁ-pi vassasahassam-pi rodeyyuṁ parideveyyūṁ, rodamānā pi pana atthaṁ vā kāraṇaṁ vā neva jāneyyunti dīpeti. **Eko va seyyo puriso sapañño** ti evarūpānaṁ bālānaṁ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataroti attho. Kīdiso sapaññoti? **Yo bhāsitassa vijānā ti atthaṁ** ayaṁ jeṭṭhantevāsiko viyāti.

Evaṁ mahāsatto ākāse ṭhito va dhammaṁ desetvā tāpasagaṇaṁ bujjhāpetvā brahmalokam-eva gato. Te pi tāpasā jīvitapariyosāne brahmalokaparāyaṇā ahesuṁ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā jeṭṭhantevāsiko sārīputto ahoṣi, mahābrahmā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Parosahassajātakavaṇṇanā navamā

Ja 100 Asātarūpajātakavaṇṇanā

Asātaṃ sātarūpenā ti idaṃ satthā kuṇḍiyanagaraṃ upanissāya kuṇḍadhānavane viharanto koliyarājadhītaraṃ suppvāsāṃ upāsikaṃ ārabha kathesi. Sā hi tasmim samaye satta vassāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūḷhagabbhā ahoṣi, adhimattā vedanā pavattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhībhūtāpi: “Sammāsambuddho vata so bhagavā, yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammaṃ deseti. Suppaṭipanno vata tassa bhagavato sāvakaśaṅho, yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno. Susukhaṃ vata nibbānaṃ, yattheva rūpaṃ dukkhaṃ natthi” ti (Ud. 18) imehi tīhi vitakkehi adhivāsesi. Sā sāmikaṃ pakkosetvā taṅca attano pavattiṃ vandanasāsanaṅca ārocetum satthu santikaṃ pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvāva: “Sukhinī {1.408} hotu suppvāsā koliyadhītā, sukhinī arogā arogaṃ puttaṃ vijāyatū” ti āha. Saha vacaneneva pana bhagavato suppvāsā koliyadhītā sukhinī arogā arogaṃ puttaṃ vijāyi. Athassā sāmiko gehaṃ gantvā taṃ vijātaṃ disvā: “Acchariyaṃ vata, bho” ti ativiya tathāgatassa ānubhāvena acchariyabbhutatittajāto ahoṣi.

Suppvāsā pi puttaṃ vijāyitvā sattāhaṃ buddhappamukhassa saṅghassa dānaṃ dātukāmā puna nimantanatthāya taṃ pesesi. Tena kho pana samayena mahāmogallānassa upaṭṭhākena buddhappamukho saṅho nimantito hoti. Satthā suppvāsāya dānassa okāsadānatthāya therāṃ tassa santikaṃ pesetvā taṃ saññāpetvā sattāhaṃ tassā dānaṃ paṭiggaheṣi saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Sattame pana divase suppvāsā puttaṃ sīvalikumāraṃ maṇḍetvā satthārañceva bhikkhusaṅghaṅca vandāpesi. Tasmim paṭipāṭiyā sārīputtattherassa santikaṃ nīte thero tena saddhiṃ: “Kacci te, sīvali, khamāṇīyaṃ”-ti paṭisanthāramakāsi. So: “Kuto me, bhante, sukhaṃ, svāhaṃ satta vassāni lohitakumbhiyaṃ vasin”-ti therena saddhiṃ evarūpaṃ kathaṃ kathesi. Suppvāsā tassa vacanaṃ sutvā: “Sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhiṃ mantetī” ti somanassappattā ahoṣi. Satthā: “Api nu suppvāse aññe pi evarūpe putte icchasi” ti āha. “Sace, bhante, evarūpe aññe satta putte labheyyaṃ, iccheyyamevāhaṃ”-ti. Satthā udānaṃ udānetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sīvalikumāro pi kho sattavassikakāle yeva sāsane uraṃ datvā pabbajitvā paripuṇṇavasso

upasampadam labhivā puñṇavā lābhaggappatto hutvā pathaviṃ unnādetvā arahattam patvā puñṇavantānam antare etadaggaṭṭhānam pāpuṇi.

Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitvā: “Āvuso, sīvalitthero nāma evarūpo mahāpuñṇo patthitapatthano pacchimabhavikasatto satta vassāni lohitakumbhiyam vasitvā sattāham mūḷhagabbhabhāvam āpajji, aho mātāputtā mahantaṃ dukkham anubhavimsu, kiṃ nu kho kammaṃ akaṃsū” ti katham samuṭṭhāpesuṃ. Satthā tatthāgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, sīvalino mahāpuñṇato va satta vassāni {1.409} lohitakumbhiyam nivāso ca sattāham mūḷhagabbhabhāvappatti ca attanā katakammamūlakāva, supavāsāya pi satta vassāni kucchinā gabbhahariharādukkhaṇca sattāham mūḷhagabbhadukkhāṇca attanā katakammamūlakamevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ paṭisandhim gaṇhitvā vayappatto takkasilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajjam patvā dhammena rajjam kāresi. Tasmiṃ samaye kosalamahārājā mahantena balenāgantvā bārāṇasim gahetvā rājānam māretvā tasseeva aggamaheṣim attano aggamaheṣim akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamanadvārena palāyitvā balaṃ saṃharitvā bārāṇasim āgantvā avidūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi: “Rajjam vā detu yuddham vā” ti. So: “Yuddham demī” ti paṭipaṇṇam pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā: “Yuddhena kammaṃ natthi, sabbadisāsu sañcāram pacchinditvā bārāṇasinagaraṃ parivāretu, tato dārūdakabhattaparikkhayena kilantamanussaṃ nagaraṃ vināva yuddhena gaṇhissasī” ti paṇṇam pesesi. So mātu sāsanaṃ sutvā satta divasāni sañcāram pacchinditvā nagaraṃ rundhi, nāgarā sañcāram alabhamānā sattame divase tassa rañño sīsaṃ gahetvā kumārassa adamsu. Kumāro pana nagaraṃ pavisitvā rajjam gahetvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

So etarahi satta divasāni sañcāram pacchinditvā nagaraṃ rundhitvā gahitakammanissandena satta vassāni lohitakumbhiyam vasitvā sattāham mūḷhagabbhabhāvam āpajji. Yam pana so padumuttarassa bhagavato pādamūle: “Lābhīnam aggo bhaveyyan”-ti mahādānam datvā patthanaṃ akāsi, yañca vipassibuddhakāle nāgarehi saddhim saḥassagghanakaṃ guḷadadhim {1.410} datvā patthanamakāsi, tassānubhāvena lābhīnam aggo jāto. Supavāsāpi:

“Nagaram rundhitvā gaṇha, tātā” ti pesitabhāvena satta vassāni kucchinā gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūḷhagabbhā jātā.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Asātaṃ sātārūpena, piyarūpena appiyaṃ,
Dukkhaṃ sukhassa rūpena, pamattamativattatī ti.**

Tattha **asātaṃ sātārūpenā** ti amadhuraṃ-eva madhurapatirūpakena.

Pamattamativattatī ti asātaṃ appiyaṃ dukkhanti etaṃ tividham-pi etena sātārūpādinā ākārena sativippavāsavasena pamattaṃ puggalaṃ ativattati abhibhavati ajjhottharatī ti attho. Idaṃ bhagavatā yaṇca te mātāputtā iminā gabbhapariharaṇagabbhavāsasaṅkhātena asātādinā pubbe nagararundhanasātādipatirūpakena ajjhotthaṭṭā, yaṇca idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṃ evarūpaṃ asātaṃ appiyaṃ dukkhaṃ pemavattubhūtena puttasaṅkhātena sātādipatirūpakena ajjhotthaṭṭā hutvā tathā avaca, taṃ sabbam-pi sandhāya vuttanti veditabbaṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā nagaram rundhitvā rajjappattakumāro sīvali ahosi, mātā supavāsā, pitā pana bārāṇasirājā aham-eva ahosiṃ”-ti.

Asātārūpajātakavaṇṇanā dasamā

Littavaggo dasamo

Tassuddānaṃ:

**Littatejaṃ mahāsāraṃ, vissāsa lomahaṃsanam,
Sudassana telapattam, nāmasiddhi kūṭavāṇijam,
Parosahassa asātārūpanti.**

Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito

11. Parosatavaggo

Ja 101 Parosatajātakavaṇṇanā

Idaṃ satthā jetavane viharanto puthujjanapucchāpañcakaṃ ārabha kathesi.

{1.406} Vatthu **sarabhajātake** (Ja. 483) āvi bhavissati.

Kadā pana satthā theram saṅkhittena pañham pucchīti? Devorohane. Tatrāyam saṅkhepato anupubbikathā. Rājagahaseṭṭhino hi santake candanapatte āyasmatā piṇḍolabhāradvājena iddhiyā gahite satthā bhikkhūnam iddhipāṭihāriyakaraṇam paṭikkhi pi. Tadā titthiyā: “Paṭikkhittam samaṇena gotamena iddhipāṭihāriyakaraṇam, idāni sayam-pi na karissatī” ti cintetvā maṅkubhūtehi attano sāvakehi: “Kim, bhante, iddhiyā pattam na gaṇhathā” ti vuccamānā: “Netam āvuso, amhākam dukkaram, chavassa pana dārupattassatthāya attano saṇhasukhumagaṇam ko gihīnam pakāsessatīti na gaṇhimha, samaṇā pana sakyaputtiyā lolatāya iddhiṃ dassetvā gaṇhimsu. Mā ‘amhākam iddhikaraṇam bhāro’ ti cintayittha, mayaṇhi tiṭṭhantu samaṇassa gotamassa sāvakā, ākaṅkhamānā pana samaṇena gotamena saddhiṃ iddhiṃ dassessāma, sace hi samaṇo gotamo ekaṃ pāṭihāriyam karissati, mayam dviguṇam karissāmā” ti kathayimsu.

Tam sutvā bhikkhū bhagavato ārocesum: “Bhante, titthiyā kira pāṭihāriyam karissantī” ti. Satthā: “Bhikkhave, karontu, aham-pi karissāmī” ti āha. Tam sutvā bimbisāro āgantvā bhagavantam pucchi: “Bhante, pāṭihāriyam kira karissathā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Nanu, bhante, sikkhāpadam paññattan”-ti. “Mahārāja, tam mayā sāvakānam paññattam, buddhānam pana sikkhāpadam nāma {4.264} natthi. “Yathā hi, mahārāja, tava uyyāne pupphaphalam aññesaṃ vāritam, na tava, evaṃsāmpadamidaṃ daṭṭhabban”-ti. “Kattha pana, bhante, pāṭihāriyam karissathā” ti? “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle” ti. “Amhehi tattha kiṃ kattabban”-ti? “Natthi kiñci mahārājā” ti. Punadvase satthā katabhattakicco cārikam pakkāmi. Manussā: “Kuhim, bhante, satthā gacchatī” ti pucchanti. “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle titthiyamaddanam yamakapāṭihāriyam kātun”-ti tesam bhikkhū kathayanti. Mahājano: “Acchariyarūpam kira pāṭihāriyam bhavissati, passissāma nan”-ti gharadvārāni chaḍḍetvā satthārā saddhiṃ yeva agamāsi.

Aññatitthiyā: “Mayam-pi samaṇassa gotamassa pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne pāṭihāriyam karissāmā” ti upaṭṭhakehi saddhiṃ satthāram-eva anubandhimsu. Satthā anupubbena sāvatthiṃ gantvā raññā: “Pāṭihāriyam kira, bhante, karissathā” ti pucchito: “Karissāmī” ti vatvā: “Kadā, bhante” ti vutte: “Ito sattame divase āsālhipuṇṇamāsiyan”-ti āha. “Maṇḍapam karomi bhante” ti? “Alam mahārāja, mama pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne sakko devarājā dvādasayojanikam ratanamaṇḍapam karissatī” ti. “Etam kāraṇam nagare ugghosāpemi, bhante” ti? “Ugghosāpehi mahārājā” ti. Rājā dhammaghosakam

alaṅkatahatthipiṭṭhiṃ āropetvā: “Bhagavā kira sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle titthiyamaddanaṃ pāṭihāriyaṃ karissati ito sattame divase” ti yāva chaṭṭhādivasā devasikaṃ ghosanaṃ kāresi. Titthiyā: “Kaṇḍambarukkhamūle kira karissatī” ti sāmikānaṃ dhanam datvā sāvatthisāmante ambarukkhe chindāpayimsu. Dhammaghosako puṇṇamīdivase pātova: “Ajja, bhagavato pāṭihāriyaṃ bhavissatī” ti ugghosesi. Devatānubhāvena sakalajambudīpe dvāre ṭhatvā ugghositaṃ viya ahosi. Ye ye gantum cittaṃ uppādentī, te te sāvatthiṃ pattam-eva attānaṃ passimsu, dvādasayojanikā parisā ahosi.

Satthā pāto va sāvatthiṃ piṇḍāya pavisitum nikkhami. Kaṇḍo nāma uyyānapālo piṇḍipakkam-eva kumbhapamāṇam mahantaṃ ambapakkaṃ rañño haranto satthāraṃ nagaradvāre disvā: “Idam tathāgatasseva anucchavikan”-ti adāsi. Satthā paṭiggahetvā tattheva ekamantaṃ nisinno paribhuñjitvā: “Ānanda, imam ambaṭṭhiṃ uyyānapālakassa imasmiṃ ṭhāne ropanatthāya dehi, esa kaṇḍambo {4.265} nāma bhavissatī” ti āha. Thero tathā akāsi. Uyyānapālo paṃsum viyūhitvā ropesi. Taṅkhaṇaṇṇeva aṭṭhiṃ bhinditvā mūlāni otarimsu, naṅgalasīsapamāṇo rattaṅkuro uṭṭhahi, mahājanassa olokentasseva paṇṇāsahatthakkhandho paṇṇāsahatthasākho ubbedhato ca hatthasatiko ambarukkho sampajji, tāvadevassa pupphāni ca phalāni ca uṭṭhahimsu. So madhukaraparivuto suvaṇṇavaṇṇaphalabharito nabham pūretvā aṭṭhāsi, vātappaharaṇakāle madhurapakkāni patimsu. Pacchā āgacchantā bhikkhū paribhuñjitvāva āgamimsu.

Sāyanhasamaye sakko devarājā āvajjento: “Satthu ratanamaṇḍapakaraṇam amhākaṃ bhāro” ti ṇatvā vissakammadevaputtaṃ pesetvā dvādasayojanikaṃ nīluppalasañchannaṃ sattaratanamaṇḍapaṃ kāresi. Evaṃ dasasahassacakkavālādevatā sannipatimsu. Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇam sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā bahunassa pasannabhāvaṃ ṇatvā oruyha buddhāsane nisinno dhammaṃ desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapānaṃ pivimsu. Tato: “Purimabuddhā pana pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatimsabhavanan”-ti ṇatvā buddhāsanaṃ uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathesi. Parisā satthu gataṭṭhānaṃ ajānantī: “Disvāva gamissāmā” ti tattheva temāsaṃ vasi. Upakaṭṭhāya pavāraṇāya mahāmoggallānatthero gantvā bhagavato ārocesi. Atha nam satthā

pucchi: “Kahaṃ pana etarahi sārīputto” ti? “Eso, bhante, pāṭihāriye pasīditvā pabbajitehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ saṅkassanagaradvāre vaṣṭi” ti.

“Moggallāna, ahaṃ ito sattame divase saṅkassanagaradvāre otarissāmi, tathāgataṃ daṭṭhukāmā saṅkassanagare ekato sannipatantū” ti. Thero: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā āgantvā parisāya ārocetvā sakalaparisam sāvattthito timsayojanam saṅkassanagaram ekamuhutteneva pāpesi.

Satthā vutthavasso pavāretvā: “Mahārāja, manussalokaṃ gamissāmi” ti sakkassa ārocesi. Sakko vissakammaṃ āmantetvā: “Dasabalassa manussalokagamanatthāya tīṇi sopānāni karohi” ti āha. So sinerumatthake sopānasīsam saṅkassanagaradvāre dhurasopānam katvā majjhe maṇimayaṃ, ekasmiṃ passe rajatamayaṃ, ekasmiṃ passe suvaṇṇamayanti [4.266] tīṇi sopānāni māpesi, sattaratanamayā vedikāparikkhepā. Satthā lokavivaraṇam pāṭihāriyam katvā majjhe maṇimayena sopānena otari. Sakko pattacīvaram aggahesi, suyāmo vālabhijaniṃ, sahampati mahābrahmā chatthaṃ dhāresi, dasasahassacakkavāḷadevatā dibbagandhamālādīhi pūjayimsu. Satthāram dhurasopāne paṭiṭṭhitaṃ paṭhamam-eva sārīputtatthero vandi, pacchā sesaparisā. Tasmīṃ samāgame satthā cintesi: “Moggallāno: “Iddhimā’ ti pākaṭo, upāli ‘vinayadharo’ ti. Sārīputtassa pana mahāpañṇaguṇo apākaṭo, ṭhapetvā maṃ añño etena sadiso samapañño nāma natthi, pañṇāguṇamassa pākaṭam karissāmi” ti paṭhamam tāva puthujjanānam visaye pañham pucchi, tam puthujjanāva kathayimsu tato sotāpannānam visaye pañham pucchi, tam-pi sotāpannāva kathayimsu, puthujjanā na jānimsu. Evaṃ sakadāgāmivisaye anāgāmivisaye khīṇāsavavisaye mahāsāvakavisaye ca pañham pucchi, tam-pi heṭṭhimā heṭṭhimā na jānimsu, uparimā uparimāva kathayimsu. Aggasāvakavisaye puṭṭhapañham-pi aggasāvakāva kathayimsu, aññe na jānimsu. Tato sārīputtattherassa visaye pañham pucchi, tam thero va kathesi, aññe na jānimsu.

Manussā: “Ko nāma esa thero satthārā saddhiṃ kathesi” ti pucchitvā: “Dhammasenāpati sārīputtatthero nāmā” ti sutvā: “Aho mahāpañño” ti vadimsu. Tato paṭṭhāya devamanussānam antare therassa mahāpañṇaguṇo pākaṭo jāto. Atha nam satthā:

*Ye ca saṅkhātadhammāse, ye ca sekhā puthū idha,
Tesaṃ me nipako iriyaṃ, puṭṭho pabrūhi mārīsā ti.
(Snp. 1044, CNidd. ajitamāṇavapucchā 63, netti. 14).*

Buddhavisaye pañham pucchitvā: “Imassa nu kho sārīputta, saṁkhittena bhāsitaṣa kathaṁ vitthārena attho daṭṭhabbo” ti āha. Thero pañham oloketvā: “Satthā maṁ sekhāsekhānaṁ bhikkhūnaṁ āgamanapaṭipadaṁ pucchati” ti pañhe nikkāṁkho hutvā: “Āgamanapaṭipadā nāma khandhādivasena bahūhi mukhehi sakkā kathetuṁ, kataṁ nu kho kathento satthu ajjhāsayaṁ gaṇhituṁ sakkhissāmi” ti ajjhāsaye kaṁkhi. Satthā: “Sārīputto pañhe nikkāṁkho, ajjhāsaye pana me kaṁkhati, mayā naye adinne kathetuṁ na sakkhissati, nayamassa dassāmi” ti {4.267} nayam dadanto: “Bhūtamidaṁ sārīputta samanupassā” ti āha. Evaṁ kirassa ahosi: “Sārīputto mama ajjhāsayaṁ gahetvā kathento khandhavasena kathessati” ti. Therassa saha nayadānena so pañho nayasatena nayasahassena upaṭṭhāsi. So satthārā dinnanaye thatvā buddhavisaye pañham kathesi.

Ekasmiṁ pana samaye bhikkhū dhammasabhāyaṁ sannipatitvā: “Āyuso, dasabalena saṁkhittena kathitaṁ dhammasenāpati sārīputto vitthārena byākāsi” ti therassa guṇam kathayamānā nisīdīṁsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, sārīputto idāneva mayā saṁkhittena bhāsitaṁ vitthārena byākaroti, pubbe pi byākāsiyevā” ti vatvā atītaṁ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṁ brahmadatte rajjaṁ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā takkasīlāyaṁ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṁ pabbajitvā pañcābhīṇṇā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā himavante vihāsi. Parivāro pissa pañca tāpasasatāni ahesuṁ. Athassa jeṭṭhantevāsiko vassārattasamaye upadḍham isigaṇaṁ ādāya loṇambilasevanatthāya manussapathaṁ agamāsi. Tadā bodhisattassa kālakiriyāsamayo jāto. Atha naṁ antevāsikā: “Ācariya, kataro vo guṇo laddho” ti adhigamaṁ pucchīṁsu. So: “Natthi kiñcī” ti vatvā ābhassarabrahmaloke nibbatti. Bodhisattā hi arūpasamāpattilābhino hutvā pi abhabbaṭṭhānattā āruppe na nibbattanti. Antevāsikā: “Ācariyassa adhigamo natthī” ti ālāhane sakkāraṁ na karīṁsu.

Jeṭṭhantevāsiko āgantvā: “Kahaṁ ācariyo” ti pucchitvā: “Kālakato” ti sutvā: “Api ācariyaṁ adhigamaṁ pucchitthā” ti āha. “Āma, pucchimhā” ti. “Kiṁ kathesi” ti? “Natthi kiñcīti tena vuttaṁ, athassa amhehi sakkāro na kato” ti āhaṁsu. Jeṭṭhantevāsiko: “Tumhe ācariyassa vacanattham na jānātha, ākiñcaññāyatanasamāpattilābhī ācariyo” ti āha. Te tasmīṁ punappunaṁ kathente pi na saddahiṁsu. Bodhisatto taṁ kāraṇaṁ ñatvā: “Andhabālā mama

jeṭṭhantevāsikassa vacanaṃ na saddahanti. Imaṃ tesaṃ kāraṇaṃ pākaṭaṃ karissāmi” ti brahmalokā āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvena ākāse thatvā jeṭṭhantevāsikassa paññānubhāvaṃ vaṇṇento imaṃ gāthamāha.

**1. Parosatañce pi samāgatānaṃ, jhāyeyyūṃ te vassasataṃ apaññā,
Eko va seyyo puriso sapañño, yo bhāsitaṃ vijānā ti atthan-ti.**

Idaṃ {1.411} jātakaṃ vatthuto ca veyyākaraṇato ca samodhānato ca parosahassajātakasadisam-eva. Kevalañhettha: “Jhāyeyyūṃ”-ti padamattam-eva viseso. Tassattho: vassasataṃ-pi apaññā jhāyeyyūṃ olokeyyūṃ upadhāreyyūṃ, evaṃ oloketā pi pana atthaṃ vā kāraṇaṃ vā na passanti, tasmā yo bhāsitaṃ atthaṃ jānāti, so eko va sapañño seyyoti.

Parosatajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 102 Paṇṇikajātakavaṇṇanā

Yo dukkhaphuṭṭhāya bhaveyya tāṇaṃ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabba katesi. So kira sāvatthivāsī upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādīni ceva lābukumbhaṇḍādīni ca vikkiṇitvā jīvikaṃ kappeti. Tassekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṃ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: “Imissā vāreyyaṃ vattati, ayañca niccappahasitamukhā. Kumārikādhamme pana asati kumārikāya parakulaṃ gatāya mātāpitūnaṃ garahā hoti, ‘atthi nu kho imissā kumārikādhammo, natthi’ ti vīmaṃsissāmi nan”-ti. So ekadivasā dhītaraṃ pacchim gāhāpetvā paṇṇatthāya araññaṃ gantvā vīmaṃsanavasena kilesasannissito viya hutvā rahassakathaṃ kathetvā taṃ hatthe gaṇhi. Sā gahitamattāva rodantī kasantī: “Ayuttametaṃ, tāta, udakato aggipātubhāvasadisā, mā evarūpaṃ karoṭhā” ti āha. “Amma, mayā vīmaṃsanatthāya tvaṃ hatthe gahitā, na ca kilesavasena. Vadehi, atthi dāni te kumārikādhammo” ti. “Āma, tāta, atthi. Mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo” ti. So dhītaraṃ assāsetvā gharaṃ netvā maṅgalaṃ katvā parakulaṃ pesetvā: “Satthāraṃ vandissāmi” ti gandhamālādihattho jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi, “cīrassamāgato” ti ca vutte tamatthaṃ bhagavato ārocesi. Satthā: “Upāsaka, kumārikā ciraṃ paṭṭhāya ācārasīlasampannāva, tvaṃ pana na idāneva evaṃ vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto {1.412} araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Atheko bārāṇasiyaṃ paṇṇikaupāsakoti atītavattu paccuppannasadisam-eva. Tena pana sā vīmaṃsanatthāya hatthe gahitamattā paridevamānā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo dukkhaphuṭṭhāya bhaveyya tāṇaṃ, so me pitā dubbhi vane karotī,
Sā kassa kandāmi vanassa majjhe, yo tāyitā so sahasaṃ karotī ti.**

Tattha **yo dukkhaphuṭṭhāya bhaveyya tāṇaṃ**-ti kāyikacetasikehi dukkhehi phuṭṭhāya tāyitā paritāyitā patiṭṭhā bhaveyya. **So me pitā dubbhi vane karotī** ti so mayhaṃ dukkhaparitāyako pitāva imasmiṃ vane evarūpaṃ mittadubbhi kammaṃ karotī, attano jātāya dhītari vītikkamaṃ kātuṃ maññatī ti attho. **Sā kassa kandāmi** ti kassa rodāmi, ko me patiṭṭhā bhavissatīti dīpeti. **Yo tāyitā so sahasaṃ karotī** ti yo mayhaṃ tāyitā rakkhitā avassayo bhavituṃ arahati, so pitā yeva sāhasikakammaṃ karotī ti attho.

Atha naṃ pitā assāsetvā: “Amma, rakkhittāsi” ti pucchi. “Āma, tāta rakkhito me attā” ti. So taṃ gharaṃ netvā maṇḍetvā maṅgalaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadaṃ pitā etarahi pitāva, dhītā ca etarahi dhītāva, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato diṭṭharukkhadevatā pana aham-eva ahosinti.

Paṇṇikajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 103 Verijātakavaṇṇanā

Yattha verī nivisatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā: “Antarāmagge vasituṃ na yuttaṃ, sāvatthim-eva gamissāmi” ti vegena goṇe pājetvā sāvatthim-eva {1.413} āgantvā punadivase vihāraṃ gato satthu etamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanaṭṭhānam-eva gamimsu” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṃ gāmaṃ nimantanaṃ bhuñjanatthāya gantvā paccāgacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvāva vegena goṇe pājento attano geham-eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno: “Corānaṃ

hatthato muccitvā nibbhayaṭṭhānaṃ attano gehaṃ āgatomhī” ti udānavasena imaṃ gāthamāha.

**1. Yattha verī nivisati, na vase tattha paṇḍito,
Ekarattaṃ dirattaṃ vā, dukkhaṃ vasati verisū ti.**

Tattha **verī** ti veracetanāsamaṅgipuggalo. **Nivisatī** ti patiṭṭhātī. **Na vase tattha paṇḍito** ti so verīpuggalo yasmim̐ ṭhāne patiṭṭhito hutvā vasati, tattha paṇḍito paṇḍiccena samannāgato na vaseyya. Kimkāraṇā? **Ekarattaṃ dirattaṃ vā, dukkhaṃ vasati verisū**ti, verīnañhi antare vasanto ekāham-pi dvīham-pi dukkham-eva vasatī ti attho.

Evaṃ mahāsatto udānaṃ udānetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā aham-eva bārāṇasisetṭhi ahoṣin”-ti.

Verijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 104 Mittavindakajātakavaṇṇanā

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā mittavindakajātake (Ja. 439) vuttanayena vitthāretabbaṃ. Idaṃ pana jātaṃ kassapabuddhakālikaṃ.

Atīte kassapadasabalassa kāle bārāṇasiyaṃ asītikoṭivibhavassa seṭṭhino eko putto mittavindako nāma ahoṣi. Tassa mātāpitaro sotāpannā ahesuṃ, so pana dussīlo assaddho. Atha naṃ aparabhāge pītari kālakate mātā kuṭumbaṃ vicārentī āha: “tāta, tayā dullabhaṃ manussattaṃ laddhaṃ, dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi, uposathakammaṃ karohi, dhammaṃ suṇāhi” ti. Amma, na mayhaṃ dānādīhi attho, mā maṃ kiñci avacuttha, ahaṃ yathākammaṃ gamissāmīti. Evaṃ vadantaṃ-pi naṃ ekadivasaṃ puñṇamuposathadivase mātā āha: “tāta, ajja abhilakkhito mahāuposathadivaso, ajja uposathaṃ samādiyivā vihāraṃ gantvā sabbarattim̐ dhammaṃ sutvā ehi, ahaṃ te sahaṣsaṃ dassāmī” ti. So: “Sādhū” ti dhanalobhena uposathaṃ samādiyivā bhuttapātarāso vihāraṃ gantvā divasaṃ vītināmetvā rattim̐ yathā ekam-pi dhammapadaṃ kaṇṇaṃ na paharati, tathā ekasmiṃ {4.2} padese nipajjivā niddaṃ okkamitvā punadivase pāto va mukhaṃ dhovivā gehaṃ gantvā nisīdi.

Mātā panassa: “Ajja me putto dhammaṃ sutvā pāto va dhammakathikattheraṃ ādāya āgamiṣsatī” ti yāguṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādetvā āsanaṃ

paññapetvā tassāgamanam paṭimānentī tam ekakam āgataṃ disvā: “Tāta, dhammakathiko kena na ānīto” ti vatvā: “Na mayham dhammakathikena attho” ti vutte: “Tena hi yāguṃ pivā” ti āha. So: “Tumhehi mayham sahasam paṭissutam, tam tāva me detha, pacchā pivissāmī” ti āha. “Piva, tāta, pacchā dassāmī” ti. “Gahetvā pivissāmī” ti. Athassa mātā sahasabhaṇḍikam purato ṭhapesi. So yāguṃ pivitvā sahasabhaṇḍikam gahetvā vohāram karonto na cirasseva vīsasatasahasam uppādesi. Athassa etadahosi: “nāvam upaṭṭhapetvā vohāram karissāmī” ti. So nāvam upaṭṭhapetvā: “Amma, aham nāvāya vohāram karissāmī” ti āha. Atha nam mātā: “Tvam tāta, ekaputtako, imasmiṃ ghare dhanam-pi bahu, samuddo anekādīnavo, mā gamī” ti nivāresi. So: “Aham gamissām-eva, na sakkā maṃ nivāretun”-ti vatvā: “Aham tam, tāta, vāressāmī” ti mātārā hatthe gahito hattham vissajjāpetvā mātaram paharitvā pātetvā antaram katvā gantvā nāvāya samuddam pakkhandi.

Nāvā sattame divase mittavindakam nissāya samuddapiṭṭhe niccalā aṭṭhāsi. Kāḷakaṇṇisalākā kariyamānā mittavindakasappa hatthe tikkhattuṃ pati. Athassa uḷumpam datvā: “Imam ekam nissāya bahū mā nassantū” ti tam samuddapiṭṭhe khipiṃsu. Tāvadeva nāvā javena mahāsamuddam pakkhandi. So pi uḷumpe nipajjitvā ekam dīpakam pāpuṇi. Tattha phalikavimāne catasso vemānikapetiyo addasa. Tā sattāham dukkham [4.3] anubhavanti, sattāham sukham. So tāhi saddhiṃ sattāham dibbasampattiṃ anubhavi. Atha nam tā dukkhānubhavanatthāya gacchamānā: “Sāmi, mayam sattame divase āgamissāma, yāva mayam āgacchāma, tāva anukkaṇṭhamāno idheva vasā” ti vatvā agamaṃsu. So taṇhāvasiko hutvā tasmīṃ yeva phalake nipajjitvā puna samuddapiṭṭhena gacchanto aparam dīpakam patvā tattha rajatavimāne aṭṭha vemānikapetiyo disvā eteneva upāyena aparasmīṃ dīpake maṇivimāne soḷasa, aparasmīṃ dīpake kanakavimāne dvattiṃsa vemānikapetiyo disvā tāhi saddhiṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā tāsam-pi dukkham anubhavitum gatakāle puna samuddapiṭṭhena gacchanto ekam pākāraparikkhittam catudvāram nagaram addasa. Ussadanirayo kiresa, bahūnam nerayikasattānam kammakaraṇānubhavanaṭṭhānam mittavindakassa alaṅkatapaṭiyattanagaram viya hutvā upaṭṭhāsi.

So: “Imam nagaram pavisitvā rājā bhavissāmī” ti cintetvā khuracakkam ukkhipitvā sīse paccamānam nerayikasattam addasa. Athassa tam tassa sīse khuracakkam padumam viya hutvā upaṭṭhāsi. Ure pañcaṅgikabandhanam uracchadapasādhanam hutvā sīsato galantam lohitaṃ lohitaṃ candaṇḍavilepanam

viya hutvā paridevanasaddo madhurasaro gītasaddo viya hutvā upaṭṭhāsi. So tassa santikaṃ gantvā: “Bho purisa, ciraṃ tayā padumaṃ dhāritaṃ, dehi me etan”-ti āha. “Samma, nayidaṃ padumaṃ, khuracakkaṃ etan”-ti. “Tvam mayhaṃ adātukāmatāya evaṃ vadasī” ti. Nerayikasatto cintesi: “Mayhaṃ kammaṃ khīṇaṃ bhavissati, iminā pi mayā viya mātaraṃ paharitvā āgatenā bhavitabbaṃ, dassāmissa khuracakkaṃ”-ti. Atha naṃ: “Ehi bho, gaṇha iman”-ti vatvā khuracakkaṃ tassa sīse khi pi, taṃ tassa matthakaṃ pi samānaṃ bhassi. Tasmim̐ khaṇe mittavindako {4.4} tassa khuracakkabhāvaṃ ñatvā: “Tava khuracakkaṃ gaṇha, tava khuracakkaṃ gaṇhā” ti vedanāppatto paridevi, itaro antaradhāyi.

Tasmiñhi {1.414} kāle uracakkaṃ ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayikasatto: “Bhante, kiṃ nu kho pāpakammaṃ akāsin”-ti bodhisattaṃ pucchi. Bodhisatto: “Tayā idañcīdañca pāpakammaṃ katan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Catubbhi aṭṭhajjhagamā, aṭṭhāhi pi ca soḷasa,
Soḷasāhi ca bāttiṃsa, atricchaṃ cakkamāsado,
Icchāhatassa posassa, cakkaṃ bhamati matthake ti.**

Tattha **catubbhi aṭṭhajjhagamā** ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhitvā tāhi asantuṭṭho atricchatāya parato gantvā aparā aṭṭha adhigatosī ti attho. Sesapadadvaye pi ese va nayo. **Atricchaṃ cakkamāsado** ti evaṃ sakalābhena asantuṭṭho atra atra icchanto parato parato lābhaṃ patthento idāni cakkamāsado idaṃ uracakkaṃ pattosi. Tassa te evaṃ **icchāhatassa posassa** taṇhāya hatassa upahatassa tava **cakkaṃ bhamati matthake**. Pāsāṇacakkaṃ, ayacakkanti imesu dvīsu khuradhāraṃ ayacakkaṃ tassa matthake punappunaṃ patanavasena bhamantaṃ disvā evamāha.

Vatvā ca pana attano devalokam-eva gato. So pi nerayikasatto attano pāpe khīṇe yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā mittavindako dubbacabhikkhu aho si, devaputto pana aham-eva aho sin”-ti.

Mittavindakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 105 Dubbalakaṭṭhajātakavaṇṇanā

Bahumpetaṃ vane kaṭṭhan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ uttasitabhikkhuṃ ārabba katesi. So kira sāvatthivāsī eko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu vātassa vā vījantassa sukkhadaṇḍakassa vā patantassa pakkhicatuppadānaṃ vā saddaṃ sutvā maraṇabhayaatajjito mahāravaṃ ravanto palāyati. Tassa hi: “Maritabbaṃ mayā” ti satimattam-pi natthi. Sace hi so: “Ahaṃ marissāmī” ti jāneyya, na maraṇaṃ bhāyeyya. Maraṇassatikammaṭṭhānassa pana tassa abhāvitattāva bhāyati. {1.415} Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto.

Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko maraṇaṃ bhāyati, bhikkhunā nāma ‘avassaṃ mayā maritabban’-ti maraṇassatikammaṭṭhānaṃ bhāvetuṃ vaṭṭatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ maraṇabhīruko” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhave, mā etassa bhikkhuno anattamanā hotha, nāyaṃ idāneva maraṇabhīruko, pubbe pi maraṇabhīrukoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmim kāle bārāṇasirājā attano maṅgalaṭṭhim āneñjakāraṇaṃ sikkhāpetuṃ hatthācariyānaṃ adāsi. Taṃ ālāne niccalaṃ bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā āneñjakāraṇaṃ kārenti. So taṃ kāraṇaṃ kāriyamāno vedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto ālānaṃ bhinditvā manusse palāpetvā himavantaṃ pāvisi. Manussā taṃ gahetuṃ asakkontā nivattiṃsu. So tattha maraṇabhīruko ahosi, vātasaddāni sutvā kampamāno maraṇabhayaatajjito soṇḍaṃ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne bandhitvā āneñjakāraṇaṃ karaṇakālo viyassa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ vā alabhanto kampamāno vicarati.

Rukkhadevatā taṃ disvā khandhaviṭape ṭhatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Bahumpetaṃ vane kaṭṭhaṃ, vāto bhañjati dubbalaṃ,
Tassa ce bhāyasi nāga, kiso nūna bhavissasī ti.**

Tatthāyaṃ piṇḍatto: yaṃ etaṃ dubbalaṃ kaṭṭhaṃ puratthimādibhedo vāto bhañjati, taṃ imasmim vane bahuṃ sulabhaṃ, tattha tattha saṃvijjati. Sace

tvam tassa bhāyasi, evam sante niccam bhīto maṁsalohitakkhayaṁ patvā kiso
nūna bhavissasi, imasmiṁ pana vane tava bhayaṁ nāma natthi, tasmā ito
paṭṭhāya mā bhāyīti.

Evam {1.416} devatā tassa ovādam adāsi, so pi tato paṭṭhāya nibbhayo ahosi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā nāgo ayaṁ bhikkhu
ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṁ”-ti.

Dubbalakaṭṭhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 106 Udañcanījātakavaṇṇanā

Sukhaṁ vata maṁ jīvantan-ti idaṁ satthā jetavane viharanto
thullakumārīkāpalobhanaṁ ārabha kathesi. Vatthu terasakanipāte
cūḷanāradakassapaṇjātake (Ja. 477) āvi bhavissati.

*Sāvattvivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahosi
sobhaggappattā, na ca naṁ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā
vayappattā, na ca naṁ koci vāreti, āmisena macchaṁ viya etāya ekaṁ
sākiyabhikkhuṁ palobhetvā uppabbājetvā taṁ nissāya jīvissāmī” ti. Tadā ca
sāvattvivāsī eko kulaputto sāsane uraṁ datvā pabbajitvā upasampannakālate
paṭṭhāya sikkhākāmataṁ pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamanuyutto vihāsi.
Mahāupāsikā gehe yāgukhādanīyabhōjanīyāni sampādetvā dvāre ṭhatvā
antaravīthiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṁ bhikkhuṁ rasataṇhāya bandhitvā
gahetuṁ sakkuṇeyyarūpaṁ upadhārentī tepiṭakaābhidhammikavinayadharānaṁ
mahantena parivārena gacchantānaṁ antare kañci gayhupagaṁ adisvā tesam
pacchato gacchantānaṁ madhuradhammakathikānaṁ
acchinnavalāhakasadisānaṁ piṇḍapātikānaṁ-pi antare kañci adisvā ekaṁ
yāva bahi apaṅgā akkhīni añjetvā kese oṣaṇhetvā dukūlantaravāsakaṁ
nivāsetvā ghaṭitamaṭṭhaṁ cīvaraṁ pārūpitvā maṇivaṇṇapattaṁ ādāya
manoramaṁ chattaṁ dhārayamānaṁ vissatṭhindriyaṁ kāyadaḷhibahulaṁ
āgacchantam disvā: “Imaṁ sakkā gaṇhitun”-ti gantvā vanditvā pattaṁ gahetvā:
“Etha, bhante” ti gharaṁ ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā
katabhattakiccaṁ taṁ bhikkhuṁ: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti
āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahosi.*

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe thatvā: “Imasmim gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā geham vicāritum samattho natthī” ti āha. So tassā vacanam sutvā: “Kimattham nu kho kathetī” ti thokam hadaye viddho viya ahosi. Sā dhītaram āha: “Imam palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi tam palobhesi. Thullakumārikātī {4.220} na ca thūlasarirā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāham buddhasāsane patiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā asukaṭṭhānam nāma gamissāmī, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmī” ti ācariyupajjhāye āha. Te tam ādāya satthu santikam netvā: “Ayaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti ārocesum.

Tam pana bhikkhum satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhagavā” ti vutte: “Kattha te cittaṃ paṭibaddhan”-ti pucchi. So: “Ekissā thullakumārikāyā” ti āha. Atha nam satthā: “Ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sīlabyasanam patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukham labhī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārenteti atītavatthu pi cūlanāradakassapajātaka (Ja. 477) yeva āvi bhavissati.

Bodhisatto kāsiraṭṭhe mahābhoge brāhmaṇakule nibbattitvā uggahitasippo kuṭumbam saṇṭhapesi, athassa bhariyā ekaṃ puttaṃ vijāyitvā kālamakāsi. So: “Yatheva me piyabhariyāya, evam mayi pi maraṇam āgamissati, kim me gharāvāsena, pabbajissāmī” ti cintetvā kāme pahāya puttaṃ ādāya himavantam pavisitvā tena saddhim isipabbajjam pabbajitvā jhānābhinnā nibbattetvā vanamūlaphalāhāro araṇṇe vihāsi. Tadā paccantavāsino corā janapadam pavisitvā gāmaṃ paharitvā karamare gahetvā bhaṇḍikam ukkhipāpetvā puna paccantam pāpayimsu. Tesam antare ekā abhirūpā kumārikā kerāṭṭikapaññāya samannāgatā cintesi: “Ime amhe gahetvā dāsibhogena paribhuñjissanti, ekena upāyena palāyitum vaṭṭatī” ti. Sā: “Sāmi, sarīrakiccaṃ kātukāmāmi, thokam paṭikkamitvā tiṭṭhathā” ti vatvā core vañcetvā palāyitvā araṇṇam pavisantī bodhisattassa puttaṃ assame ṭhapetvā phalāphalattāya gatakāle pubbaṇhasamaye tam assamam pāpuṇitvā tam tāpasakumāram {4.221} kāmaratiyā palobhetvā sīlamassa bhinditvā attano vase vattetvā: “Kim te araṇṇavāsena, ehi

gāmaṃ gantvā vasissāma, tatra hi rūpādayo kāmaguṇā sulabhā” ti āha. So pi: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Pitā tāva me araṇṇato phalāphalaṃ āharitum gato, taṃ disvā ubho pi ekato va gamissāmā” ti āha.

Sā cintesi: “ayaṃ taruṇadārako na kiñci jānāti, pitarā panassa mahallakakāle pabbajitena bhavitabbaṃ, so āgantvā ‘idha kiṃ karosī’ ti maṃ pothetvā pāde gahetvā kaḍḍhetvā araṇṇe khipissati, tasmim anāgate yeva palāyissāmī” ti. Atha naṃ: “Ahaṃ purato gacchāmi, tvaṃ pacchā āgaccheyyāsī” ti vatvā maggasaṇṇaṃ ācikkhitvā pakkāmi. So tassā gatakālato paṭṭhāya uppannadomanasso yathā pure kiñci vattaṃ akatvā sasāsaṃ pārupitvā antopaṇṇasālāya pajjhāyanto nipajji.

Tadā pana bodhisatto sāyaṃ phalāphale ādāya āgantvā paṇṇasālādvāraṃ vivaritvā pavisitvā puttaṃ cūlatāpasam etad-avoca: “Tāta, tvaṃ aññesu divasesu dārūni āharasi, pāṇīyaṃ paribhojanīyaṃ āharasi, aggiṃ karosi, ajja pana ekam-pi akatvā kasmā dummukho pajjhāyanto nipannosi” ti? “Tāta, tumhesu phalāphalatthāya gatesu ekā itthī āgantvā maṃ palobhetvā ādāya gantum ārabhi, ahaṃ pana ‘tumhehi vissajjito gamissāmī’ ti na gacchim, asukaṭṭhāne pana naṃ nisīdāpetvā āgatomhi, idāni gacchāmahaṃ tātā” ti. Bodhisatto: “Na sakkā etaṃ nivattetun”-ti ṇatvā: “Tena hi, tāta, gaccha, esā pana taṃ netvā yadā macchamaṃsādīni {1.417} vā khāditukāmā bhavissati, sappiloṇataṇḍulādīhi vā panassā attho bhavissati, tadā ‘idañcidañcāharā’ ti taṃ kilamessati. Tadā mayhaṃ guṇaṃ saritvā palāyitvā idheva āgaccheyyāsī” ti vissajjesi. So tāya saddhiṃ manussapathaṃ agamāsi. Atha naṃ sā attano vasaṃ gametvā: “Maṃsaṃ āhara, macchaṃ āharā” ti yena yena atthikā hoti, taṃ taṃ āharāpeti. Tadā so: “Ayaṃ maṃ attano dāsaṃ viya kammakāraṃ viya ca katvā pīletī” ti palāyitvā pitu santikaṃ āgantvā pitarāṃ vanditvā ʈhitako va imaṃ gāthamāha.

1. Sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ, pacamānā udañcanī,

Corī jāyappavādena, telaṃ loṇaṇca yācatī ti.

Tattha **sukhaṃ vata maṃ jīvantaṃ**-ti tāta, tumhākaṃ santike maṃ sukhaṃ jīvantaṃ. **Pacamānā** ti tāpayamānā pīlayamānā, yaṃ yaṃ vā khāditukāmā hoti, taṃ taṃ pacamānā. Udaṃ aṇcanti etāyāti **udañcanī**, cāṭito vā kūpato vā udakaussīṇcanaghaṭikāyetaṃ nāmaṃ. Sā pana udañcanī viya, udakaṃ viya ghaṭikā, yena yenatthikā hoti, taṃ taṃ ākaḍḍhatiyevā ti attho. **Corī jāyappavādenāti**: “Bhariyā” ti nāmena ekā corī maṃ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā **telaṃ loṇaṇca** yaṇca aññaṃ icchatī, taṃ sabbaṃ

yācati, dāsaṃ viya kammakāraṃ viya ca katvā āharāpetīti tassā aguṇaṃ kathesi.

Atha naṃ bodhisatto assāsetvā: “Hotu, tāta, ehi tvaṃ mettaṃ bhāvehi, karuṇaṃ bhāvehi” ti cattāro brahmavihāre ācikkhi, ācikkhitvā kaṣiṇaparikammaṃ ācikkhi. So na cirasseva abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā brahmavihāre bhāvetvā saddhiṃ pitarā brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṃ phale patiṭṭhahi. “Tadā thullakumārīkāva etarahi thullakumārīkā. Cūḷatāpaso ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, piṭa pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Udañcanijātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 107 Sālittakajātakavaṇṇanā

Sādhū {1.418} **kho sippakaṃ nāma** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ haṃsapaharanakaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kireko sāvatthivāsī kulaputto sālittakasippe nipphattiṃ patto. “Sālittakasippan”-ti sakkharākhīpanasippaṃ vuccati. So ekadivasaṃ dhammaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampadaṃ labhi, na pana sikkhākāmo, na paṭipattisādhako ahosi. So ekadivasaṃ ekaṃ daharabhikkhuṃ ādāya aciravatiṃ gantvā nhāyitvā nadītīre aṭṭhāsi. Tasmīṃ samaye dve setahaṃsā ākāseṇa gacchanti. So taṃ daharaṃ āha: “Imaṃ pacchimahaṃsaṃ sakkharāya akkhiṃhi paharitvā pādamūle pātemī” ti. Itaro: “Kathaṃ pātesasi, na sakkhissasi paharitun”-ti āha. Itaro: “Tiṭṭhatu tāvassa orato akkhi, parato akkhiṃhi taṃ paharāmī” ti. Idāni pana tvaṃ asantaṃ kathesīti. “Tena hi upadhārehī” ti ekaṃ tikhiṇasakkharaṃ gahetvā aṅguliyaṃ pariyante katvā tassa haṃsassa pacchato khi pi. Sā: “Run”-ti saddaṃ akāsi, haṃso: “Parissayena bhavitabban”-ti nivattitvā saddaṃ sotuṃ ārabhi. Itaro tasmīṃ khaṇe ekaṃ vaṭṭasakkharaṃ gahetvā tassa nivattitvā oloketassa parabhaṅge akkhiṃ pahari. Sakkharā itaram-pi akkhiṃ vinivijjhītvā gatā. Haṃso mahāravaṃ ravanto pādamūle yeva pati. Tato tato bhikkhū āgantvā garahitvā: “Ananucchavikaṃ te katan”-ti satthu santikaṃ netvā: “Bhante, iminā idaṃ nāma katan”-ti tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhuṃ garahitvā: “Na, bhikkhave, idānevesa etasmīṃ sippe kusalo, pubbe pi kusalo yeva ahosi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmim̐ kāle rañño purohito atimukharo hoti bahubhāṇī, tasmim̐ kathetum āraddhe aññe okāsaṃ-eva na labhanti. Rājā cintesi: “Kadā nu kho etassa vacanupacchedakaṃ kañci labhissāmī” ti. So tato paṭṭhāya tathārūpaṃ ekaṃ upadhārento vicarati. Tasmim̐ kāle bārāṇasiyaṃ eko pīṭhasappī sakkarākhīpanasippe nipphattim̐ patto hoti. Gāmadārakā taṃ rathakaṃ āropetvā ākaḍḍhamānā bārāṇasinagaradvāramūle {1.419} eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi, tattha ānetvā samparivāretvā kākaṇikādīni datvā: “Hatthirūpakaṃ kara, assarūpakaṃ karā” ti vadanti. So sakkarā khīpitvā khīpitvā nigrodhapaṇṇesu nānārūpāni dasseti, sabbāni paṇṇāni chiddāvachiddāneva ahesum̐.

Atha bārāṇasirājā uyyānaṃ gacchanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Ussāraṇābhayena sabbe dārakā palāyimsu, pīṭhasappī tattheva nipajji. Rājā nigrodhamūlaṃ patvā rathe nisinnaṃ pattānaṃ chiddatāya chāyaṃ kabarakabaraṃ disvā olokento sabbesaṃ pattānaṃ chiddabhāvaṃ disvā: “Kenetāni evaṃ katāni” ti pucchi. “Pīṭhasappinā, devā” ti. Rājā: “Imaṃ nissāya brāhmaṇassa vacanupacchedaṃ kātum sakkā bhavissatī” ti cintetvā: “Kahaṃ, bhaṇe, pīṭhasappī” ti pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṃ disvā: “Ayaṃ, devā” ti āhaṃsu. Rājā naṃ pakkosāpetvā parisam̐ ussāretvā pucchi: “Amhākaṃ santike eko mukharabrāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṃ nissaddaṃ kātun”-ti. Nāḷimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi, devā ti. Rājā pīṭhasappim̐ gharaṃ netvā antosaṇiṃyaṃ nisīdāpetvā sāṇiṃyaṃ chiddaṃ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhimukhaṃ āsanaṃ pañṇāpetvā nāḷimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike ṭhapāpetvā brāhmaṇaṃ upaṭṭhānakāle āgataṃ tasmim̐ āsane nisīdāpetvā kathaṃ samuṭṭhāpesi. Brāhmaṇo aññesaṃ okāsaṃ adatvā raññā saddhim̐ kathetum ārabhi. Athassa so pīṭhasappī sāṇicchiddena ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ pacchiyaṃ pavesento viya tālutaṃhi yeva pāteti, brāhmaṇo āgatāgataṃ nāḷiyaṃ telaṃ pavesento viya gilati, sabbā parikkhayaṃ gamimsu. Tassetā nāḷimattā ajalaṇḍikā kucchim̐ pavittā aḍḍhāḷhakamattā ahesum̐.

Rājā tāsāṃ parikkhīṇabhāvaṃ ñatvā āha: “ācariya, tumhe atimukharatāya nāḷimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttari jīrāpetum na sakkhissatha. Gacchatha, piyaṅgudakaṃ pivitvā chaḍḍetvā attānaṃ arogaṃ karoṭhā” ti brāhmaṇo tato paṭṭhāya {1.420} pihitamukho viya hutvā kathentenā pi saddhim̐ akathanasīlo ahosi. Rājā: “Iminā me kaṇṇasukhaṃ katan”-ti pīṭhasappissa sataṣaṇṇasuttānake catūsu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto

rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, sippaṃ nāma loke paṇḍitehi uggahitabbaṃ, pīṭhasappinā sālittakamattenā pi ayaṃ sampatti laddhā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Sādhumaṃ kho sippakaṃ nāma, api yādisa kīdisaṃ,
Passa khañjappahārena, laddhā gāma catuddisā ti.**

Tattha **passa khañjappahārena** ti passa, mahārāja, iminā khañjapīṭhasappinā ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāma laddhā, aññesaṃ sippānaṃ ko ānisaṃsapaṛicchodoti sippaguṇaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pīṭhasappi ayaṃ bhikkhu ahosi, rājā ānando, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sālittakajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 108 Bāhiyajātakavaṇṇanā

Sikkheyya sikkhitabbānī ti idaṃ satthā vesāliṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ licchaviṃ ārabba kathesi. So kira licchavirājā saddho pasanno buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā attano nivesane mahādānaṃ pavattesi. Bhariyā panassa thūlaṅgapaccaṅgā uddhumātakanimittasadisā anākappasampannā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, tassa nāma licchavirañño tāva abhirūpassa tādīsā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā anākappasampannā, kathaṃ so tāya saddhiṃ abhiraṃatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, esa idāneva, pubbe pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhiṃ abhiraṃatī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte {1.421} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa amacco ahosi. Athekā janapaditthī thūlasarīrā anākappasampannā bhatim kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena gacchamānā sarīraṇaṇjapīṭhā hutvā nivatthasāṭakena sarīraṃ paṭicchādetvā nisīditvā sarīraṇaṇjaṃ muñcitvā khippaṃ-eva utṭhāsī. Tasmim khaṇe bārāṇasirājā vātapānena rājaṅgaṇaṃ olokento taṃ disvā cintesi: “Ayaṃ evarūpe aṅgaṇaṭṭhāne sarīraṇaṇjaṃ muñcamānā hirottappaṃ appahāya nivāsaneneva paṭicchannā hutvā sarīraṇaṇjaṃ mocetvā khippaṃ utṭhitā, imāya nirogāya bhavitabbaṃ, etissā vatthu visadaṃ bhavissati, visade

pana vatthusmiṃ eko putto labbhamāno visado puññavā bhavissati, imaṃ mayā aggamahesiṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti. So tassā apariggahitabhāvaṃ ñatvā āharāpetvā aggamahesiṭṭhānaṃ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā, na cirasseva ekaṃ puttaṃ vijāyi. So panassā putto cakkavattī rājā ahosi.

Bodhisatto tassā sampattiṃ disvā tathārūpaṃ vacanokāsaṃ labhitvā: “Deva, sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippaṃ kasmā na sikkhitabbaṃ, yatra hi nāmāyaṃ mahāpuññā hirottappaṃ appahāya paṭicchannākārena sarīravaḷaṇṇaṃ kurumānā tumhe ārādhelvā evarūpaṃ sampattiṃ pattā” ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṃ sippānaṃ vaṇṇaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**1. Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
Bāhiyā hi suhannena, rājānamabhirādhayī ti.**

Tattha **santi sacchandino janā** ti tesu tesu sippesu sacchandā janā atthi yeva.

Bāhiyā ti bahijanapade jātā samvaḍḍhā itthī. **Suhannenā** ti hirottappaṃ appahāya paṭicchannākārena hannaṃ suhannaṃ nāma, tena suhannena.

Rājānamabhirādhayī ti devaṃ abhirādhayitvā imaṃ sampattiṃ pattāti.

Evaṃ mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṃ sippānaṃ guṇaṃ kathesi.

Satthā {1.422} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā jayampatikā etarahi pi jayampatikāva, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Bāhiyajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 109 Kuṇḍakapūvajātakavaṇṇanā

Yathanno puriso hotī ti idaṃ satthā sāvatthiyaṃ viharanto mahāduggataṃ ārabba kathesi. Sāvatthiyañhi kadāci ekaṃ-eva kulaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dānaṃ deti, kadāci tīṇi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadāci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagaraṃ chandakaṃ samharitvā. Tadā pana vīthibhattaṃ nāma ahosi. Atha manussā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa yāguṃ datvā: “Khajjakaṃ āharathā” ti āhaṃsu. Tadā paneko paresaṃ bhatikārako duggatamanusso tassā vīthiyaṃ vasamāno cintesi: “Ahaṃ yāguṃ dātuṃ na sakkhissāmi, khajjakaṃ pana dassāmī” ti saṇhasaṇhaṃ kuṇḍakaṃ vaḍḍhāpetvā udakena temetvā akkapaṇṇena veṭhetvā kukkuḷe pacitvā: “Idaṃ buddhassa dassāmī” ti taṃ ādāya gantvā satthu santike ṭhito: “Khajjakaṃ āharathā” ti ekasmiṃ vacane

vuttamatte sabbapaṭhamam gantvā taṃ pūvaṃ satthu patte patiṭṭhāpesi, satthā aññehi dīyamānaṃ khajjakam aggahetvā tam-eva pūvakhajjakam paribhuñji.

Tasmiṃ yeva pana khaṇe: “Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakakhajjakam ajigucchitvā amataṃ viya paribhuttan”-ti sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi. Rājarājamahāmattādayo antamaso dovārike upādāya sabbeva sannipatitvā satthāraṃ vanditvā mahāduggataṃ upasaṅkamitvā: “Handa bho, sataṃ gahetvā, dve satāni gahetvā, pañca satāni gahetvā amhākaṃ pattim dehī” ti vadiṃsu. So: “Satthāraṃ paṭipucchitvā jānissāmī” ti satthu santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Dhanaṃ gahetvā vā aggahetvā vā sabbasattānaṃ pattim dehī” ti āha. So dhanam gahetuṃ ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaattṭhaguṇādivasena dadantā nava hiraṇṇakoṭiyo adamsu. Satthā anumodanaṃ katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte dassite sugatovādaṃ datvā gandhakuṭim pāvīsi. Rājā sāyanhasamayā mahāduggataṃ pakkosāpetvā seṭṭhiṭṭhānena pūjesi.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā mahāduggatena dinnaṃ kuṇḍakapūvaṃ ajigucchanto amataṃ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahudhanañca seṭṭhiṭṭhānañca {1.423} labhitvā mahāsampattim patto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva mayā ajigucchantena tassa kuṇḍakapūvo paribhutto, pubbe pi rukkhadevatāya hutvā paribhutto yeva, tadā pi cesa maṃ nissāya seṭṭhiṭṭhānaṃ alatthevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ ṭhāne eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā tasmiṃ gāmake manussā devatāmaṅgalikā honti. Athekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano attano rukkhadevatānaṃ balikammaṃ akaṃsu. Atheko duggatamanusso te manusse rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkhaṃ paṭijaggi. Te manussā attano attano devatānaṃ nānappakārāni mālāgandhavilepanādīni ceva khajjabhojjāni ca ādāya gacchiṃsu. So pana kuṇḍakapūvañceva uḷuṅkena ca udakaṃ ādāya gantvā eraṇḍarukkhaṃ avidūre ṭhatvā cintesi: “Devatā nāma dibbakhajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na khādissati, kiṃ imaṃ akāraṇena nāsemi, aham-eva naṃ khādissāmī” ti tato va nivatti. Bodhisatto khandhaviṭṭape ṭhatvā: “Bho purisa, sace tvaṃ issaro bhavyeyyāsi, mayhaṃ madhurakhajjakam dadeyyāsi. Tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ

na khāditvā aññaṃ kiṃ khādisāmi, mā me koṭṭhāsaṃ nāsehi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yathanno puriso hoti, tathannā tassa devatā,
Āharetam kuṇḍapūvaṃ, mā me bhāgaṃ vināsayā ti.**

Tattha **yathanno** ti yathārūpabhojano hoti. **Tathannā** ti tassa purisassa devatā pi tathārūpabhojanāva hoti. **Āharetam kuṇḍapūvan**-ti etaṃ kuṇḍakena pakkapūvaṃ ānehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā bodhisattaṃ oloketvā balikammamakāsi. Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjitvā: “Purisa, tvaṃ kimatthaṃ maṃ paṭijaggasī” ti āha. “Duggatomhi, sāmi, taṃ nissāya duggatabhāvato muccitukāmatāya paṭijaggāmī” ti. “Bho purisa, mā {1.424} cintayi, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imaṃ eraṇḍaṃ parikkhipitvā nidhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhaccaṭhitā. Tvaṃ rañño ācikkhitvā sakaṭehi dhanam āharāpetvā rājaṅgaṇe rāsiṃ kārehi, rājā te tussitvā seṭṭhiṭṭhānaṃ dassatī” ti vatvā bodhisatto antaradhāyi. So tathā akāsi. Rājā pi tassa seṭṭhiṭṭhānaṃ adāsi. Iti so bodhisattaṃ nissāya mahāsampattiṃ patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā duggato etarahi duggatova, eraṇḍarukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Kuṇḍakapūvajātakavaṇṇanā navamā

Ja 110 Sabbasaṃhārakapañhajātakavaṇṇanā

Sabbasaṃhārako natthī ti ayaṃ sabbasaṃhārakapañho sabbākārena umaṅgajātake (Ja. 542) āvi bhavissatīti.

Ganthī ti ekā duggatitthī nānāvaṇṇehi suttehi ganthike bandhitvā kataṃ suttaganthitapaṇḍhanaṃ gīvato mocetvā sāṭakassa upari ṭhapetvā nhāyitum paṇḍitena kāritapokkharāṇi otari. Aparā taruṇitthī taṃ disvā lobhaṃ uppādetvā ukkhipitvā: “Amma, ativiya sobhanaṃ idaṃ kittakena te kataṃ, aham-pi attano evarūpaṃ {6.336} karissāmi, gīvāya piṇḍhitvā pamāṇam tāvassa upadhāremī” ti vatvā tāya ujucittatāya: “Upadhārehī” ti vutte gīvāya piṇḍhitvā pakkāmi. Itarā taṃ disvā sīghaṃ uttaritvā sāṭakam nivāsetvā upadhāvitvā: “Kahaṃ me piṇḍhanaṃ gahetvā palāyissasī” ti sāṭake gaṇhi. Itarā: “Nāhaṃ tava santakaṃ gaṇhāmi, mama gīvāyam-eva piṇḍhanan”-ti āha. Mahājano taṃ sutvā sannipati. Paṇḍito dārakehi saddhiṃ kiḷanto tāsam

kalahaṃ katvā sālādvārena gacchantīnaṃ saddaṃ sutvā: “Kiṃ saddo eso” ti pucchitvā ubhinnaṃ kalahakāraṇaṃ sutvā pakkosāpetvā ākārenea coriṇca acoriṇca ñatvā pi tamatthaṃ pucchitvā: “Ahaṃ vo dhammena vinicchinnissāmi, mama vinicchaye ṭhassathā” ti vatvā: “Āma, ṭhassāma, sāmī” ti vutte paṭhamāṃ coriṃ pucchi: “Tvaṃ imaṃ piḷandhanaṃ piḷandhantī kataragandhaṃ vilimpasī” ti? “Ahaṃ niccaṃ sabbasaṃhāraṇaṃ vilimpāmi” ti. Sabbasaṃhāraṇo nāma sabbagandhehi yojetvā katagandho. Tato itaraṃ pucchi. Sā āha: “Kuto, sāmī, laddho duggatāya mayhaṃ sabbasaṃhāraṇo, ahaṃ niccaṃ piyaṅgupupphagandhaṃ-eva vilimpāmi” ti. Paṇḍito udakapātīṃ āharāpetvā taṃ piḷandhanaṃ tattha pakkhipāpetvā gandhikaṃ pakkosāpetvā: “Etaṃ gandhaṃ upasiṅghitvā asukagandhabhāvaṃ jānāhī” ti āha. So upasiṅghanto piyaṅgupupphabhāvaṃ ñatvā imaṃ ekakanipāte gāthamāha.

*1. Sabbasaṃhāraṇo natthi, suddhaṃ kaṅgu pavāyati,
Alikāṃ bhāsatiyaṃ dhuttī, saccamāhu mahallikā ti.*

Sabbasaṃhāraṇakapañhajātakavaṇṇanā dasamā

Parosatavaggo ekādasamo

Tassuddānaṃ:

**Parosatam-pi paṇṇikaṃ, verī ca mittavindakaṃ,
Dubbalaṇca udañcaṇī, sālittam-pi ca bāhiyaṃ,
Kuṇḍakapūvasabbasaṃhāraṇakanti.**

12. Haṃcivaggo

Ja 111 Gadrabhapañhajātakavaṇṇanā

Haṃci tuvaṃ evamaññasī ti ayam-pi gadrabhapañho mahāumaṅgajātake
yeva (Ja. 542) āvi bhavissati.

So mahantena parivārena taṃ gāmaṃ pāyāsī. Tassa maṅgalaassaṃ abhiruhitvā gacchantassa assassa pādo phalitabhūmiyā antaraṃ pavisitvā bhijji. Rājā tato va nivattitvā nagaraṃ pāvīsi. Atha naṃ senako upasaṅkamitvā pucchi: “Mahārāja, paṇḍitaṃ kiṃ ānetuṃ pācīnayavamajjhakagāmaṃ agamitthā” ti. “Āma, paṇḍitā” ti. “Mahārāja, tumhe maṃ anattakāmaṃ katvā passatha,

‘āgametha tāvā’ ti vutte pi atituritā nikkhamittha, paṭhamagamaneneva maṅgalaassassa pādo bhinno” ti.

So tassa vacanaṃ sutvā tuṇhī hutvā punekadivasam tena saddhiṃ mantesi:
 “Kiṃ, senaka, ānema paṇḍitan”-ti. Deva, sayam agantvā dūtaṃ pesetha:
 “Paṇḍita, amhākaṃ tava santikaṃ āgacchantānaṃ assassa pādo bhinno, assataraṃ vā no pesetu seṭṭhataraṃ vā” ti. “Yadi assataraṃ pesessati, sayam āgamissati. Seṭṭhataraṃ pesento pitaraṃ pesessati, ayameko no pañho bhavissati” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā tathā katvā dūtaṃ pesesi. Paṇḍito dūtassa vacanaṃ sutvā: “Rājā mamañceva pitarañca passitukāmo” ti cintetvā pitu santikaṃ gantvā vanditvā: “Tāta, rājā tumhe ceva mamañca daṭṭhukāmo, tumhe paṭhamataraṃ seṭṭhisahassaparivutā gacchatha, gacchantā ca tucchahatthā agantvā navasappipūraṃ candanakaraṇḍakam ādāya gacchatha. Rājā tumhehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā ‘gahapati patirūpaṃ āsanaṃ ñatvā nisīdāhi’ ti vakkhati, atha tumhe tathārūpaṃ āsanaṃ ñatvā nisīdeyyātha. Tumhākaṃ nisinnakāle ahaṃ āgamissāmi, rājā mayā pi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā ‘paṇḍita, tavānurūpaṃ āsanaṃ ñatvā nisīdā’ ti vakkhati, athāhaṃ tumhe olokessāmi, tumhe tāya saññāya āsanā vuṭṭhāya ‘tāta mahosadha, imasmiṃ āsane nisīdā’ ti vadeyyātha, ajja no eko pañho matthakam pāpuṇissati” ti āha. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā vuttanayeneva gantvā attano dvāre ṭhitabhāvaṃ rañño ārocāpetvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Rājā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Gahapati, tavaputto mahosadhapaṇḍito kuhin”-ti pucchi. “Pacchato āgacchati, devā” ti. Rājā: “Pacchato āgacchati” ti sutvā tuṭṭhamānaso hutvā: “Mahāseṭṭhi attano yuttāsanam ñatvā nisīdā” ti āha. So attano yuttāsanam ñatvā [6.343] ekamantaṃ nisīdi. Mahāsatto pi alaṅkatapaṭiyatto dārakasahassaparivuto alaṅkatarathe nisīditvā nagaram pavisanto parikhāpiṭṭhe caramānaṃ ekam gadrabham disvā thāmasampanne māṇave pesesi: “Ambho, etaṃ gadrabham anubandhitvā yathā saddam na karoti, evamassa mukhabandhanaṃ katvā kilañjēna veṭhetvā tasmiṃ ekenattharaṇena paṭicchādetvā amsenādāya āgacchathā” ti. Te tathā karimsu. Bodhisatto pi mahantena parivārena nagaram pāvīsi. Mahājano: “Esa kira sirivaḍḍhanaseṭṭhino putto mahosadhapaṇḍito nāma, esa kira jāyamāno osadhaghaṭikaṃ hatthēna gahetvā jāto, iminā kira ettakānaṃ vīmaṣanapañhānaṃ pañhapaṭibhāgo ñāto” ti mahāsattam abhitthavanto olokento pi tittim na gacchati. So rājadvāraṃ gantvā paṭivedesi. Rājā sutvāva

haṭṭhatuṭṭho: “Mama putto mahosadhapaṇḍito khippaṃ āgacchatū” ti āha. So dārakasahassaparivuto pāsādaṃ abhiruhitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvāva somanassappatto hutvā madhurapaṭisanthāraṃ katvā: “Paṇḍita, patirūpaṃ āsanaṃ ñatvā nisīdā” ti āha. Atha so pitaraṃ olokesi. Athassa pitā pi olokitasāññāya uṭṭhāya: “Paṇḍita, imasmim āsane nisīdā” ti āha. So tasmim āsane nisīdi.

Taṃ tattha nisinnaṃ disvāva senakapukkusakāmindadevindā ceva aññe ca andhabālā paṇiṃ paharitvā mahāhasitaṃ hasitvā: “Imaṃ andhabālāṃ ‘paṇḍito’ ti vadimsu, so pitaraṃ āsanā vuṭṭhāpetvā sayāṃ nisīdati, imaṃ ‘paṇḍito’ ti vattum ayuttan”-ti parihāsaṃ karimsu. Rājā pi dummukho anattamano ahosi. Atha naṃ mahāsatto pucchi: “Kiṃ, mahārāja, dummukhatthā” ti? “Āma paṇḍita, dummukhomhi, savanam-eva te manāpaṃ, dassanaṃ pana amanāpaṃ jātan”-ti. “Kiṃ kāraṇā, mahārājā” ti? “Pitaraṃ āsanā vuṭṭhāpetvā nisinnattā” ti. “Kiṃ pana tvaṃ, mahārāja, ‘sabbatṭhānesu puttehi pitaro va uttamā’ ti maññasi” ti. “Āma, paṇḍitā” ti. Atha mahāsatto: “Nanu, mahārāja, tumhehi amhākaṃ ‘assataraṃ vā pesetu seṭṭhataraṃ vā’ ti sāsanaṃ pahitan”-ti vatvā āsanā vuṭṭhāya te māṇave oloketvā: “Tumhehi gahitaṃ gadrabhaṃ ānethā” ti āṇāpetvā rañño pādamūle nipajjāpetvā: “Mahārāja, ayaṃ gadrabho kiṃ agghatī” ti pucchi. “Paṇḍita, sace upakārako, aṭṭha kahāpaṇe agghatī” ti. “Imaṃ paṭicca jāto ājānīyavaḷavāya kucchimhi vuṭṭhaassataro kiṃ agghatī” ti? “Anaggho paṇḍitā” ti. “Deva, kasmā evaṃ kathetha, nanu tumhehi idāneva vuttam ‘sabbatṭhānesu puttehi pitaro va uttamā’ ti. Sace taṃ saccaṃ, tumhākaṃ vāde assatarato gadrabho va uttamo hoti, kiṃ pana, mahārāja, tumhākaṃ paṇḍitā ettakam-pi jānitum asakkontā paṇiṃ paharitvā hasanti, aho tumhākaṃ paṇḍitānaṃ paññāsampatti, kuto vo ete laddhā” ti cattāro paṇḍite parihasitvā rājānaṃ imāya ekakanipāte gāthāya ajjhabhāsi:

**111. Haṃci tuvaṃ evamaññasi ‘seyyo, puttana pitā’ ti rājaseṭṭha,
Handassatarassa te ayaṃ, assatarassa hi gadrabho pitā ti.**

Evañca pana vatvā mahāsatto āha: “mahārāja, {6.344} sace puttato pitā seyyo, mama pitaraṃ gaṇhatha. Sace pitito putto seyyo, maṃ gaṇhatha tumhākaṃ atthāyā” ti. Rājā somanassappatto ahosi. Sabbā rājaparisāpi: “Sukathito paṇḍitena pañho” ti unnadantā sādhu-kārasahassāni adamsu, aṅguliphoṭā ceva celukkhepā ca pavattiṃsu. Cattāro paṇḍitā pi dummukhā pajjhāyantāva ahesum. Nanu mātāpitūnaṃ guṇaṃ jānanto bodhisattena sadiso nāma natthi, atha so

kasmā evamakāsīti? Na so pitu avamānanatthāya, raññā pana: “Assataramā vā pesetu seṭṭhataramā vā” ti pesitam, tasmā tasseva pañhassa āvibhāvattham attano ca paṇḍitabhāvassa ñāpanattham catunnañca paṇḍitānam appaṭibhānakaraṇattham evamakāsīti.

Gadrabhapañhajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 112 Amarādevīpañhajātakavaṇṇanā

Yena sattubilaṅgā cā ti ayam-pi amarādevīpañho nāma tattheva āvi bhavissati.

Tato paṭṭhāya bodhisattassa yaso mahā ahosi. Tam sabbam udumbaradevī yeva vicāresi. Sā tassa soḷasavassikakāle cintesi: “Mama kaniṭṭho mahallako jāto, yaso pissa mahā ahosi, āvāhamassa kātum vaṭṭatī” ti. Sā rañño tamattham ārocesi. Rājā: “Sādhu jānāpehi nan”-ti āha. Sā tam jānāpetvā {6.364} tena sampaṭicchite: “Tena hi, tātā, te kumārikam ānemī” ti āha. Atha mahāsatto: “Kadāci imehi ānītā mama na rucceyya, sayam-eva tāva upadhāremī” ti cintetvā evamāha: “devī, katipāham mā kiñci rañño vadetha, aham ekam kumārikam sayam pariyesitvā mama cittarucitam tumhākam ācikkhissāmī” ti. “Evam karohi, tātā” ti. So devīm vanditvā attano gharam gantvā sahāyakānam saññam datvā aññātakavesena tunnavāyaupakaraṇāni gahetvā ekako va uttaradvārena nikkhamitvā uttarayavamajjhakam pāyāsi. Tadā pana tattha ekam porāṇaseṭṭhikulam parikkhīṇam ahosi. Tassa kulassa dhītā amarādevī nāma abhirūpā dassanīyā pāsādikā sabbalakkhaṇasampannā puññavatī. Sā tam divasam pāto va yāguṃ pacitvā ādāya: “Pitu kasanaṭṭhānam gamissāmī” ti nikkhamitvā tam-eva maggam paṭipajji. Mahāsatto tam āgacchantim disvā: “Sabbalakkhaṇasampannāyam itthī, sace apariggahā, imāya me pādapapicārikāya bhavitum vaṭṭatī” ti cintesi.

Sā pi tam disvāva: “Sace evarūpassa purisassa gehe bhaveyyam, sakkā mayā kuṭumbam saṇṭhāpetun”-ti cintesi.

Atha mahāsatto: “imissā sapariggahāpariggahabhāvam na jānāmi, hatthamuṭṭhiyā nam pucchissāmi, sace esā paṇḍitā bhavissati, jānissati. No ce, na jānissati, idheva nam chaḍḍetvā gacchāmī” ti cintetvā dūre ṭhito va hatthamuṭṭhimakāsi. Sāpi: “Ayaṃ mama sasāmikāsāmikabhāvam pucchati” ti ñatvā hattham pasāresi. So apariggahabhāvam ñatvā samīpaṃ gantvā: “Bhadde, kā nāma tvan”-ti pucchi. “Sāmi, aham atīte vā anāgate vā etarahi vā

yaṃ natthi, tannāmikā” ti. “Bhadde, loke amarā nāma natthi, tvaṃ amarā nāma bhavissasī” ti. “Evaṃ, sāmī” ti. “Bhadde, kassa yāguṃ harissasī” ti?

“Pubbadevatāya, sāmī” ti. “Bhadde, pubbadevatā nāma mātāpitaro, tava pitu yāguṃ harissasi maññe” ti. “Evaṃ, sāmī” ti. “Bhadde, tava pitā kiṃ karotī” ti? “Sāmi, ekaṃ dvidhā karotī” ti. “Ekassa dvidhākaraṇaṃ nāma kasaṇaṃ, tava pitā kasatī” ti. [6.365] “Evaṃ, sāmī” ti. “Katarasmiṃ pana ṭhāne te pitā kasatī” ti? “Yattha sakiṃ gatā na enti, tasmiṃ ṭhāne, sāmī” ti. “Sakiṃ gatānaṃ na paccāgamaṇaṭṭhānaṃ nāma susānaṃ, susānasantike kasati, bhadde” ti. “Evaṃ, sāmī” ti. “Bhadde, ajjeva essasī” ti. “Sace essati, na essā” mi. “No ce essati, essāmi, sāmī” ti. “Bhadde, pitā te maññe nadīpāre kasati, uduke ente na essasi, anente essasī” ti. “Evaṃ, sāmī” ti. Ettakaṃ nāma mahāsatto ālāpasallāpaṃ karoti.

Atha naṃ amarādevī: “Yāguṃ pivissasi, sāmī” ti nimantesi. Mahāsatto: “Paṭhamam-eva paṭikkhipanaṃ nāma avamaṅgalan”-ti cintetvā: “Āma, pivissāmi” ti āha. Sā pana yāgughaṭaṃ otāresi. Mahāsatto cintesi: “Sace pātiṃ adhovitvā hatthadhovanaṃ adatvā dassati, ettheva naṃ pahāya gamissāmi” ti. Sā pana pātiṃ dhovitvā pātiyā udakaṃ āharitvā hatthadhovanaṃ datvā tucchapātiṃ hatthe aṭṭhapetvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā ghaṭaṃ āluḷetvā yāguyā pūresi, tattha pana sitthāni mahantāni. Atha naṃ mahāsatto āha: “Kiṃ, bhadde, atibahalā yāgū” ti. “Udakaṃ na laddhaṃ, sāmī” ti. “Kedāre udakaṃ na laddhaṃ bhavissati maññe” ti. “Evaṃ, sāmī” ti. Sā pitu yāguṃ ṭhapetvā bodhisattassa adāsi. So yāguṃ pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā: “Bhadde, tuyhaṃ mātu gehaṃ gamissāmi, maggaṃ me ācikkhā” ti āha. Sā: “Sādhū” ti vatvā maggaṃ ācikkhantī ekakanipāte imaṃ gāthamāha.

**112. Yena sattubilaṅgā ca, diguṇapālāso ca pupphito,
Yena dadāmi tena vadāmi, yena na dadāmi na tena vadāmi,
Esa maggo yavamajjhakassa, etaṃ annapathaṃ vijānāhi ti.**

So pi tāya kathitamaggeneva taṃ gehaṃ gato. Atha naṃ amarādeviyā mātā disvā āsanaṃ datvā: “Yāguṃ pivissasi, sāmī” ti āha. “Amma, kaniṭṭhabhaginiyā me amarādeviyā thokā yāgu me dinnā” ti. Taṃ sutvā sā: “Dhītu me atthāya āgato bhavissatī” ti aññāsi. Mahāsatto tesaṃ duggatabhāvaṃ jānanto pi: “Amma, ahaṃ tunnavāyo, kiñci sibbitabbayuttakaṃ atthī” ti pucchi. “Atthi, sāmī, mūlaṃ pana natthī” ti? “Amma mūlena kammaṃ natthi, ānehi, sibbissāmi nan”-ti. Sā jiṇṇasāṭakāni āharitvā adāsi. Bodhisatto āhaṭāhaṭaṃ niṭṭhāpesi

yeva. Puññavato hi kiriyā nāma samijjhati yeva. Atha naṃ āha: “Amma, vīthibhāgena āroceyyāsī” ti. Sā sakalagāmaṃ ārocesi. Mahāsatto tunnavāyakammaṃ katvā ekāheneva sahaṣṣaṃ kahāpaṇaṃ uppādesi. Mahallikāpissa pātārāsabhattaṃ pacitvā datvā: “Tāta, sāyamāsaṃ kittakaṃ pacāmī” ti āha. “Amma, yattakā imasmiṃ gehe bhuñjanti, tesāṃ pamāṇenā” ti. Sā anekasūpabyañjanaṃ bahubhattaṃ paci. Amarādevī pi sāyaṃ sīsena dārukalāpaṃ, ucchaṅgena paṇṇaṃ ādāya araṇṇato āgantvā puragehadvāre dārukalāpaṃ nikkhipitvā pacchimadvārena gehaṃ pāvisi. Pitāpissā sāyataraṃ āgamāsi. Mahāsatto nānaggarasabhojanaṃ bhuñji. Itarā mātāpitāro bhojetvā pacchā sayāṃ bhuñjitvā mātāpitūnaṃ pāde dhovitvā mahāsattassa pāde dhovi.

So taṃ pariggaṇhanto katipāhaṃ tattheva vasi. Atha naṃ vīmaṃsanto ekadivasaṃ āha: “bhadde, aḍḍhanālīkataṇḍule gahetvā tato mayhaṃ yāguṇca pūvaṇca bhattaṇca pacāhi” ti. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā taṇḍule koṭṭetvā mūlataṇḍulehi bhattaṃ, majjhimataṇḍulehi yāguṃ, kaṇakāhi pūvaṃ pacitvā tadanurūpaṃ sūpabyañjanaṃ sampādetvā mahāsattassa sabyañjanaṃ yāguṃ adāsi. Sā yāgu mukhe ṭhapitamattāva [PTS 6.367] satta rasaharaṇisahasāni pharitvā aṭṭhāsi. So tassā vīmaṃsanatthameva: “Bhadde, yāguṃ pacituṃ ajānantī kimatthaṃ mama taṇḍule nāsesī” ti kuddho viya saha kheḷena niṭṭhubhitvā bhūmiyaṃ pātesi. Sā tassa akujjhitvā: “Sāmi, sace yāgu na sundarā, pūvaṃ khādā” ti pūvaṃ adāsi. Tam-pi tattheva akāsi. “Sace, sāmi, pūvaṃ na sundaraṃ, bhattaṃ bhuñjā” ti bhattaṃ adāsi. Bhattaṃ-pi tattheva katvā: “Bhadde, tvaṃ pacituṃ ajānantī mama santakaṃ kimatthaṃ nāsesī” ti kuddho viya tīṇi pi ekato madditvā sīsato paṭṭhāya sakalasarīraṃ limpitvā: “Gaccha, dvāre nisīdāhi” ti āha. Sā akujjhitvā: “Sādhū, sāmī” ti gantvā tathā akāsi. So tassā nihataṃānabhāvaṃ ñatvā: “Bhadde, ehī” ti āha. Sā akujjhitvā ekavacaneneva āgatā. Mahāsatto pana āgacchanto kahāpaṇasahasāna saddhiṃ ekasāṭakayugaṃ tambūlapasibbake ṭhapetvā āgato. Atha so taṃ sāṭakaṃ nīharitvā tassā hatthe ṭhapetvā: “Bhadde, tava sahāyikāhi saddhiṃ nhāyitvā imaṃ sāṭakaṃ nivāsetvā ehī” ti āha. Sā tathā akāsi.

Paṇḍito uppāditadhanaṇca, ābhatadhanaṇca sabbaṃ tassā mātāpitūnaṃ datvā samassāsetvā sasura āpucchitvā taṃ ādāya nagarābhimukho agamāsi. Antarāmagge tassā vīmaṃsanatthāya chattaṇca upāhanaṇca datvā evamāha: “bhadde, imaṃ chattaṃ gahetvā attānaṃ dhārehi, upāhanaṃ abhiruhitvā yāhi” ti. Sā taṃ gahetvā tathā akatvā abbhokāse sūriyasantāpe chattaṃ adhāretvā vanante dhāretvā gacchati, thalaṭṭhāne upāhanaṃ paṭimuñcitvā udakaṭṭhānaṃ

sampattakāle abhiruhitvā gacchati. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ disvā pucchi:
“Kiṃ, bhadde, thalaṭṭhāne upāhanam paṭimuñcitvā udakaṭṭhāne abhiruhitvā
gacchasi, sūriyasantāpe chattaṃ adhāretvā vanante dhāretvā” ti? Sā āha:
“sāmi, thalaṭṭhāne kaṇṭakādīni passāmi, udakaṭṭhāne
macchakacchapakaṇṭakādīni na passāmi, tesu pāde pavīṭṭhesu dukkhavedanā
bhaveyya, abbhokāse sukkharukkhaṇṭakādīni natthi, vanantaram pavīṭṭhānam
pana sukkharukkhadanḍādikesu matthake patitesu dukkhavedanā bhaveyya,
tasmā tāni paṭighātanatthāya evaṃ karomī” ti.

Bodhisatto dvīhi kāraṇehi tassā kathaṃ sutvā tussitvā gacchanto ekasmiṃ ṭhāne
phalasampannam ekaṃ badararukkham disvā badararukkhamūle nisīdi. Sā
badararukkhamūle nisinnam mahāsattaṃ disvā: “Sāmi, abhiruhitvā
badaraphalam gahetvā khādāhi, mayham-pi dehī” ti āha. “Bhadde, aham
kilamāmi, abhiruhituṃ na sakkomi, tvam-eva abhiruhā” ti. Sā tassa vacanam
sutvā badararukkham abhiruyha sākchantare nisīditvā phalam ocini. Bodhisatto
taṃ āha: “bhadde, phalam mayham dehī” ti. Sā: “Ayaṃ puriso paṇḍito vā
apaṇḍito vā vīmaṃsissāmī” ti cintetvā taṃ āha: “Sāmi, uṇhaphalam khādissasi,
udāhu sītaphalan”-ti? So taṃ kāraṇaṃ ajānanto viya evamāha: “bhadde,
uṇhaphalena me attho” ti. Sā phalāni bhūmiyam khipitvā: “Sāmi, khādā” ti āha.
Bodhisatto taṃ gahetvā dhamento khādi. Puna vīmaṃsamāno naṃ evamāha:
“bhadde, sītalam me dehī” ti. Atha sā badaraphalāni tiṇabhūmiyā upari khi pi.
So taṃ gahetvā khāditvā: “Ayaṃ dārikā ativiya paṇḍitā” ti cintetvā tussi. Atha
mahāsatto taṃ āha: “bhadde, badararukkhatō otarāhī” ti. Sā mahāsattassa
vacanam sutvā rukkhato otaritvā ghaṭam gahetvā nadim gantvā udakam ānetvā
mahāsattassa adāsī. Mahāsatto pivitvā mukham vikkhāletvā tato uṭṭhāya
gacchanto nagaram-eva sampatto.

Atha so taṃ vīmaṃsanatthāya dovārikassa gehe ṭhapetvā dovārikassa bhariyāya
ācikkhitvā attano nivesanam gantvā purise āmantetvā: “Asukagehe itthim
ṭhapetvā āgatomhi, imam sahasam ādāya gantvā taṃ vīmaṃsathā” ti sahasam
datvā pesesi. Te tathā karimsu. Sā āha: “idam mama sāmikassa pādarajam-pi na
agghatī” ti. Te āgantvā paṇḍitassa ārocesuṃ. Puna pi yāvatatiyam pesetvā
catutthe vāre mahāsatto te yeve: “Tena hi naṃ hatthe gahetvā kaḍḍhantā
ānethā” ti āha. Te tathā karimsu. Sā mahāsattaṃ mahāsampattiyaṃ ṭhitam na
sañjāni, naṃ oloketvā ca pana hasi ceva rodi ca. So ubhayakāraṇam pucchi.
Atha naṃ sā āha: “sāmi, aham hasamānā tava sampattiṃ oloketvā ‘ayam
akāraṇena na laddhā, purimabhava kusalam katvā laddhā, aho puññanam

phalaṃ nāmā’ ti hasiṃ. Rodamānā pana ‘idāni parassa rakkhitago pitavatthumhi aparajjhivā [PTS 6.368] nirayaṃ gamissatī ti tayi kāruṇṇena rodin”-ti.

So taṃ vīmaṃsitvā suddhabhāvaṃ ñatvā: “Gacchatha naṃ tattheva nethā” ti vatvā pesetvā puna tunnavāyavesaṃ gahetvā gantvā tāya saddhiṃ sayitvā punadivase pāto va rājakulaṃ pavisitvā udumbaradeviyā ārocesi. Sā rañño ārocetvā amarādeviṃ sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā mahāyogge nisīdāpetvā mahantena sakkārena mahāsattassa gehaṃ netvā maṅgalaṃ kāresi. Rājā bodhisattassa sahaṃsamūlaṃ paṇṇākāraṃ pesesi. Dovārike ādiṃ katvā sakalanagaravāsino paṇṇākāre pahiṇiṃsu. Amarādevī pi rañña pahitaṃ paṇṇākāraṃ dvidhā bhinditvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ rañño pesesi. Etenupāyena sakalanagaravāsīnam-pi paṇṇākāraṃ pesetvā nagaraṃ saṅgaṇhi. Tato paṭṭhāya mahāsatto tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasanto rañño atthaṅca dhammaṅca anusāsi.

Amarādevīpañhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 113 Siṅgālaajātakavaṇṇanā

Saddahāsi siṅgālassā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabbhā kathesi. Tasmiṃhi samaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ {1.425} sannipatitvā: “Āvuso, devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya gayāsisaṃ gantvā ‘yaṃ samaṇo gotamo karoti, na so dhammo. Yamahaṃ karomi, ayam-eva dhammo’ ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā ṭhānappattaṃ musāvādaṃ katvā saṅghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā” ti devadattassa aguṇakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva musāvādī, pubbe pi musāvādīyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā bārāṇasiyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ ahosi. Manussā: “Yakkhabalikammaṃ karomā” ti tesu tesu caccararacchādīṭṭhānesu macchamaṃsādīni vipakkiritvā kapālakesu bahuṃ suraṃ ṭhapayiṃsu. Atheke siṅgālo aḍḍharattasamaye niddhamanena nagaraṃ pavisitvā macchamaṃsaṃ khādītva suraṃ pivitvā punnāgagacchantaraṃ pavisitvā yāva aruṇuggamaṇā niddaṃ okkami. So pabujjhivā ālokaṃ disvā: “Idāni nikkhamitum na sakkā” ti maggasaṃīpaṃ gantvā adissamāno nipajjitvā aññe manusse disvā pi kiñci avatvā

ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantaṃ disvā cintesi: “Brāhmaṇā nāma dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchakantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā nagarā nīharati, tathā karissāmī” ti. So manussabhāsāya: “Brāhmaṇā” ti āha. So nivattitvā: “Ko maṃ pakkosati” ti āha. “Ahaṃ, brāhmaṇā” ti. “Kimkāraṇā” ti. “Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi. Sace maṃ upakacchakantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā yathā na koci passati, tathā nagarā nikkhāmetuṃ sakkosi, tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmī” ti. Brāhmaṇo dhanalobhena: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā taṃ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ siṅgālo pucchi: “Kataratthānaṃ, brāhmaṇā” ti? “Asukaṃ nāmā” ti. “Aññaṃ thokaṃ tthānaṃ gacchā” ti. Evaṃ punappunaṃ vadanto mahāsusānaṃ patvā: “Idha {1.426} maṃ otārehi” ti āha. Tattha naṃ otāresi. Atha siṅgālo: “Tena hi, brāhmaṇa, uttarisāṭakaṃ pattharā” ti āha. So dhanalobhena: “Sādhū” ti patthari. Atha naṃ: “Imaṃ rukkhamaṇāṃ khaṇāhī” ti pathavikhaṇane yojetvā brāhmaṇassa uttarisāṭakaṃ abhiruyha catūsu kaṇṇesu ca majjihe cāti pañcasu tthānesu sarīranissandaṃ pādetvā makkhetvā ceva temetvā ca susānavanaṃ pāvisi. Bodhisatto rukkhaviṭape tathā imaṃ gāthamāha.

**1. Saddahāsi siṅgālassa, surāpītassa brāhmaṇa,
Sippikānaṃ sataṃ natthi, kuto kaṃsasatā duve ti.**

Tattha **saddahāsi** ti saddahasi, ayam-eva vā pāṭho, pattiyaṃyāsi ti attho.

Sippikānaṃ sataṃ natthi ti etassa hi sippikāsatam-pi natthi. **Kuto kaṃsasatā duve** ti dve kahāpaṇasatāni panassa kuto evā ti.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā: “Gaccha, brāhmaṇa, tava sāṭakaṃ dhovivā nhāyivā attano kammaṃ karohī” ti vatvā antaradhāyi. Brāhmaṇo tathā katvā: “Vañcito vatamhī” ti domanassappatto pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Siṅgāljātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 114 Mitacintījātakavaṇṇanā

Bahucintī appacintī ti idaṃ satthā jetavane viharanto dve mahallakatthere ārabha kathesi. Te kira janapade ekasmiṃ araṇṇāvāse vassaṃ vasitvā: “Satthu dassanatthāya gacchissāmā” ti pātheyyaṃ sajjetvā: “Ajja gacchāma, sve

gacchāmā” ti māsāṃ atikkāmetvā puna pātheyyaṃ sajjetvā tatheva māsāṃ, puna māsanti evaṃ attano kusītabhāvena ceva nivāsaṭṭhāne ca apekkhāya tayo māse atikkāmetvā tato nikkhamma jetavanaṃ gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacīvaraṃ paṭisāmetvā satthāraṃ passimsu. Atha ne bhikkhū pucchimsu: “Ciraṃ vo, āvuso, buddhupaṭṭhānaṃ akarontānaṃ, kasmā evaṃ cirāyitthā” ti? Te tamatthaṃ ārocesuṃ. Atha nesaṃ so ālasiyakusītabhāvo {1.427} bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Dhammasabhāyam-pi tesaṃ bhikkhūnaṃ-eva ālasiyabhāvaṃ nissāya kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte te pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, alasā kusītā” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneveṭe alasā, pubbe pi alasā ceva nivāsaṭṭhāne ca sālayā sāpekkhā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasinadiyaṃ tayo macchā ahesuṃ, bahucintī, appacintī, mitacintī tesaṃ nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamimsu. Tattha mitacintī itare dve evamāha: “Ayaṃ manussapatho nāma sāsāṅko sappatibhaya, kevaṭṭā nānappakārāni jālakuminādīni khipitvā macche gaṇhanti, mayaṃ araṇṇam-eva gacchāmā” ti. Itare dve janā alasatāya ceva āmisagiddhatāya ca: “Ajja gacchāma, sve gacchāmā” ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevaṭṭā nadiyaṃ jālaṃ khipimsu. Bahucintī ca appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti. Te attano andhabālātāya jālagandhaṃ asallakkhetvā jālakucchim-eva pavisimsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālagandhaṃ sallakkhetvā tesaṃca jālakucchim paviṭṭhabhāvaṃ ñatvā: “Imesaṃ kusītānaṃ andhabālānaṃ jīvitadānaṃ dassāmī” ti cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchim phāletvā nikkhantasadiso hutvā udakaṃ āluḥento jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āluḥento pacchimabhāge pati. Kevaṭṭā: “Macchā jālaṃ phāletvā gatā” ti maññamānā jālakoṭiyaṃ gahetvā ukkhipimsu. Te dve pi macchā jālato mucchitvā uduke patimsu. Iti tehi mitacintiṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Bahucintī {1.428} appacintī, ubho jāle abajjhare,
Mitacintī pamocesi, ubho tattha samāgatā ti.**

Tattha **bahucintī** ti bahucintanātāya vitakkabahulatāya evaṃladdhanāmo.
Itaresu pi dvīsu ayam-eva nayo. **Ubho tattha samāgatā** ti mitacintiṃ nissāya

laddhajīvitā tattha udake puna ubho pi janā mitacintinā saddhiṃ samāgatā ti
attho.

Evaṃ satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam
samodhānesi, saccapariyosāne mahallakā bhikkhū sotāpattiphale patitṭhahimsu.
Tadā bahucintī ca appacintī ca ime dve ahesuṃ, mitacintī pana aham-eva
ahosinti.

Mitacintījātakavaṇṇanā catutthā

Ja 115 Anusāsikajātakavaṇṇanā

Yāyaññe manusāsati ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ anusāsikaṃ
bhikkhuniṃ ārabha kathesi. Sā kira sāvatthivāsini ekā kuladhītā pabbajitvā
upasampannakālato paṭṭhāya samaṇadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā
yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti, tādise nagarassa ekadese piṇḍāya carati.
Athassā manussā paṇṭitapiṇḍapātaṃ denti. Sā rasataṇhāya bajjhivā: “Sace
imasmiṃ padese aññā pi bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti, mayhaṃ lābho
parihāyissati. Yathā etaṃ padesaṃ aññā nāgacchanti, evaṃ mayā kātuṃ vaṭṭati”
ti cintetvā bhikkhunūpassayaṃ gantvā: “Ayye, asukaṭṭhāne caṇḍo hatthī, caṇḍo
asso, caṇḍo meṇḍo, caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānaṃ, mā tattha
piṇḍāya caritthā” ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā vacanaṃ sutvā ekā bhikkhunī
pi taṃ padesaṃ gīvaṃ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmiṃ divase tasmim
padese piṇḍāya carantiyā vegena ekaṃ gehaṃ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako
paharivā ūruṭṭhikaṃ bhindi. Manussā vegena upadhāvitvā dvidhā bhinnaṃ
ūruṭṭhikaṃ ekato bandhitvā taṃ bhikkhuniṃ mañcenādāya bhikkhunūpassayaṃ
nayimsu. Bhikkhuniyo: “Ayaṃ aññā bhikkhuniyo anusāsivā sayam tasmim
padese carantī ūruṭṭhikaṃ bhindāpetvā āgatā” ti parihāsaṃ akaṃsu. Tam-pi
tāya katakāraṇaṃ na cirasseva bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ ahosi.

Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū {1.429} “āvuso, asukā anusāsikā
bhikkhunī aññaṃ anusāsivā sayam tasmim padese caramānā caṇḍena
meṇḍakena ūruṃ bhindāpesī” ti tassā aguṇakathaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā:
“Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchivā: “Imāya
nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepeṣā aññe anusāsati yeva, sayam
pana na vattati, niccakālaṃ dukkham-eva anubhotī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇe
sakuṇayoniyāṃ nibbattitvā vayappatto sakuṇajeṭṭhako hutvā
anekasakuṇasahassaparivāro himavantaṃ pāvisi. Tassa tattha vasanakāle ekā
caṇḍasakuṇikā mahāvattanimaggaṃ gantvā gocaraṃ gaṇhāti. Sā tattha sakaṭehi
patitāni vīhimuggabījādīni labhitvā: “Yathā idāni imaṃ padesaṃ aṇṇe sakuṇā
nāgacchanti, tathā karissāmi” ti cintetvā sakuṇasaṅghassa ovādaṃ deti:
“Vattanimahāmaggo nāma sappāṭibhaya, hatthiassādayo ceva
caṇḍagonayuttayānādīni ca sañcaranti, sahasā uppatitum-pi na sakkā hoti, na
tattha gantabban”-ti. Sakuṇasaṅgho tassā: “Anusāsikā”teva nāmaṃ akāsi.

Sā ekadivasaṃ vattanimahāmagge carantī atimahāvegena āgacchantassa
yānassa saddaṃ sutvā nivattitvā oloketvā: “Dūre tāvā” ti carati yeva. Atha naṃ
yānaṃ vātavegena sīgham-eva sampāpuṇi, sā uṭṭhātuṃ nāsakkhi, cakkena
dvidhā chinditvā gatā. Sakuṇajeṭṭhako sakuṇe samānento taṃ adisvā:
“Anusāsikā na dissati, upadhāretha naṃ”-ti āha. Sakuṇā upadhārentā taṃ
mahāmagge dvidhā chinnaṃ disvā sakuṇajeṭṭhakassa ārocesuṃ. Sakuṇajeṭṭhako:
“Sā aṇṇā sakuṇikā vāretvā sayāṃ tattha caramānā dvidhā chinnā” ti vatvā imaṃ
gāthamāha.

**1. Yāyaṇṇe manusāsati, sayāṃ loluppacārini,
Sāyaṃ vipakkhikā seti, hatā cakkena sāsikā ti.**

Tattha {1.430} **yāyaṇṇe manusāsati** ti yakāro padasandhikaro, yā aṇṇe
anusāsati ti attho. **Sayāṃ loluppacārini** ti attanā loluppacārini samānā.

Sāyaṃ vipakkhikā seti ti sā esā vihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati. **Hatā
cakkena sāsikā** ti yānacakkena hatā sāsikā sakuṇikāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā anusāsikā
sakuṇikā ayaṃ anusāsikā bhikkhunī ahosi, sakuṇajeṭṭhako pana aham-eva
ahosin”-ti.

Anusāsikajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 116 Dubbacajātakavaṇṇanā

Atikaramakarācariyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tassa vatthu navakanipāte **gijjhajātake** (Ja.
427) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira eko kulaputto niyyānikasāsane pabbajitvā pi atthakāmehi ācariyupajjhāyehi ceva sabrahmacārīhi ca: “Evaṃ te abhikkamitabbaṃ, evaṃ paṭikkamitabbaṃ, evaṃ ālokitabbaṃ, evaṃ vilokitabbaṃ, evaṃ samiñjitabbaṃ, evaṃ pasāritabbaṃ, evaṃ nivāsetabbaṃ, evaṃ pārūpitabbaṃ, evaṃ patto gahetabbo, yāpanamattaṃ bhattaṃ gahetvā paccavekkhitvāva paribhuñjitabbaṃ, indriyesu guttadvārena bhojane mattaññunā jāgariyamanuyuttana bhavitabbaṃ, idaṃ āgantukavattaṃ nāma jānitabbaṃ, idaṃ gamikavattaṃ nāma, imāni cuddasa khandhakavattāni, asīti mahāvattāni. Tattha te sammā vattitabbaṃ, ime terasa dhutaṅgaguṇā nāma, ete samādāya vattitabbaṃ”-ti ovadiyamāno dubbaco ahosi akkhamo appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṃ. “Ahaṃ tumhe na vadāmi, tumhe pana maṃ kasmā vadatha, aham-eva attano atthaṃ vā anattaṃ vā jānissāmī” ti attānaṃ avacanīyaṃ akāsi. Athassa dubbacabhāvaṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ aguṇakathaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti vutte.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ āmantetvā: “Bhikkhu na tvaṃ idāneva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva. Dubbacabhāveneva paṇḍitānaṃ ovādaṃ akaronto sattippahārena jīvitakkhayaṃ pattosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto laṅghanaṭakayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalo ahosi. So ekassa laṅghanakassa santike sattilaṅghanasippaṃ sikkhitvā ācariyena saddhiṃ sippaṃ dassento vicarati. Ācariyo panassa catunnaṃ yeva sattīnaṃ laṅghanasippaṃ jānāti, na pañcannaṃ. So ekadivasam ekasmiṃ gāmake sippaṃ dassento surāmadamatto: “Pañca sattiyo laṅghissāmī” ti paṭipāṭiyā ṭhapesi. Atha naṃ bodhisatto āha: “Ācariya, tvaṃ pañcasattilaṅghanasippaṃ na jānāsi, ekaṃ sattiṃ hara. Sace laṅghissasi, pañcamāya sattiya viddho marissasi” ti. So suṭṭhu mattatāya: “Tvañhi mayhaṃ pamāṇaṃ na jānāsi” ti tassa vacanaṃ anādiyitvā catasso laṅghitvā pañcamāya sattiya daṇḍake madhukapupphaṃ viya āvuto paridevamāno nipajji. Atha naṃ bodhisatto: “Paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā imaṃ byasanaṃ pattosī” ti imaṃ gāthamāha.

**1. Atikaramakarācariya, {1.431} mayhampetaṃ na ruccati,
Catutthe laṅghayitvāna, pañcamāyasi āvuto ti.**

Tattha **atikaramakarācariyā** ti ācariya ajja tvaṃ atikaraṃ akari, attano karaṇato atirekaṃ karaṇaṃ akari ti attho. **Mayhampetaṃ na ruccati** ti mayhaṃ antevāsikassa pi samānassa etaṃ tava karaṇaṃ na ruccati, tena te ahaṃ paṭhamam-eva kathesinti dīpeti. **Catutthe laṅghayitvānā** ti catutthe sattithale apatitvā attānaṃ laṅghayitvā. **Pañcamāyasi āvuto** ti paṇḍitānaṃ vacanaṃ aggaṇhanto idāni pañcamāya sattiya āvutosīti.

Idaṃ vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā ācariyo ayaṃ dubbaco ahosi, antevāsiko pana aham-eva ahosin”-ti.

Dubbacajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 117 Tittirajātakavaṇṇanā

Accuggatātibalatā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Tassa vatthu terasakanipāte **takkāriyajātake** (Ja. 481) āvi bhavissati.

Aham-eva dubbhāsitaṃ bhāsi bālo ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Ekasmiñhi antovasse dve aggasāvaka gāṇaṃ pahāya vivittāvāsaṃ vasitukāmā satthāraṃ āpucchitvā kokālikaraṭṭhe kokālikassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ evamāhaṃsu: “Āvuso kokālika, taṃ {4.243} nissāya amhākaṃ, amhe ca nissāya tava phāsuvihāro bhavissati, imaṃ temāsaṃ idha vaseyyāma” ti. “Ko panāvuso, maṃ nissāya tumhākaṃ phāsuvihāro” ti. Sace tvaṃ āvuso: “Dve aggasāvaka idha viharanti” ti kassaci nāroceyyāsi, mayaṃ sukhaṃ vihareyyāma, ayaṃ taṃ nissāya amhākaṃ phāsuvihāroti. “Atha tumhe nissāya mayhaṃ ko phāsuvihāro” ti? “Mayaṃ tuyhaṃ antotemāsaṃ dhammaṃ vācessāma, dhammakathaṃ kathessāma, esa tuyhaṃ amhe nissāya phāsuvihāro” ti. “Vasathāvuso, yathājñhāsayaṇā” ti. So tesāṃ patirūpaṃ senāsanaṃ adāsi. Te phalasamāpattisukhena sukhaṃ vasiṃsu. Koci nesaṃ tattha vasanabhāvaṃ na jānāti.

Te vutthavassā pavāretvā: “Āvuso, taṃ nissāya sukhaṃ vutthāma, satthāraṃ vanditum gacchāma” ti taṃ āpucchīṃsu. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā te ādāya dhuragāme piṇḍāya cari. Therā katabhattakiccā gāmato nikkhamīṃsu. Kokāliko te uyyojetvā nivattitvā manussānaṃ ārocesi: “Upāsakā, tumhe

tiracchānasadisā, dve aggasāvake temāsaṃ dhuravihāre vasante na jānittha, idāni te gatā” ti. Manussā: “Kasmā pana, bhante, amhākaṃ nārocitthā” ti vatvā bahuṃ sappitelādibhesajjañceva vatthacchādanañca gahetvā there upasaṅkamitvā vanditvā: “Khamatha no, bhante, mayaṃ tumhākaṃ aggasāvakabhāvaṃ na jānāma, ajja no kokālikabhadantassa vacanena ñātā, amhākaṃ anukampāya imāni bhesajjavatthacchādanāni gaṇhathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko: “Therā appicchā santuṭṭhā, imāni vatthāni attanā aggahetvā mayhaṃ dassantī” ti cintetvā upāsahehi saddhiṃ yeva therānaṃ santikaṃ gato. Therā bhikkhuparipācitattā tato kiñci neva attanā gaṇhimsu, na kokālikassa dāpesuṃ.

Upāsakā: “Bhante, idāni agaṇhantā puna amhākaṃ anukampāya idha āgaccheyyāthā” ti yāciṃsu. Therā anadhivāsetvā satthu santikaṃ agamiṃsu.

Kokāliko: “Ime therā attanā agaṇhantā mayhaṃ na dāpesun”-ti āghātaṃ bandhi. Therā pi satthu santike thokaṃ vasitvā attano parivāre pañcabhikkhusate ca ādāya bhikkhusahassena saddhiṃ cārikaṃ caramānā kokālikaraṭṭhaṃ pattā. Te upāsakā paccuggamaṇaṃ katvā there ādāya tam-eva vihāraṃ netvā devasikaṃ mahāsakkāraṃ karimsu. Pahutaṃ bhesajjavatthacchādanaṃ {4.244} uppajji, therehi saddhiṃ āgatabhikkhū cīvarāni vicārentā saddhiṃ āgatānaṃ bhikkhūnaññeva denti, kokālikassa na denti, therā pi tassa na dāpentī. Kokāliko cīvaraṃ alabhivā: “Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pubbe dīyamānaṃ lābhaṃ aggahetvā idāni gaṇhanti, pūretuṃ na sakkā, aññe na oloketī” ti there akkosati paribhāsati. Therā: “Ayaṃ amhe nissāya akusalaṃ pasavaṭī” ti saparivārā nikkhamitvā: “Aññāṃ, bhante, katipāhaṃ vasathā” ti manussehi yāciyamānā pi nivattitūṃ na icchiṃsu.

Atheko daharo bhikkhu āha: “upāsakā, kathaṃ therā vasissanti, tumhākaṃ kulūpako thero idha imesaṃ vāsaṃ na sahatī” ti. Te tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhe kira therānaṃ idha vāsaṃ na sahatha, gacchatha ne khamāpetvā nivattetha, sace na nivattetha, palāyitvā aññattha vasathā” ti āhaṃsu. So upāsakānaṃ bhayena gantvā there yāci. Therā: “Gacchāvuso, na mayaṃ nivattāmā” ti pakkamiṃsu. So there nivattetuṃ asakkonto vihāraṃ-eva paccāgato. Atha naṃ upāsakā pucchiṃsu: “Nivattitā te, bhante, therā” ti. “Nivattetuṃ nāsakkhiṃ āvuso” ti. Atha naṃ: “Imasmiṃ pāpadhamme vasante idha pesalā bhikkhū na vasissanti, nikkadḍhāma naṃ”-ti cintetvā: “Bhante, mā tvaṃ idha vasi, amhe nissāya tuyhaṃ kiñci natthī” ti āhaṃsu. So tehi nikkadḍhito pattacīvaramādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Pāpicchā, bhante, sārīputtamoggallānā, pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā” ti

āha. Atha naṃ satthā: “Mā hevaṃ kokālika, avaca, mā hevaṃ kokālika avaca, pasādehi kokālika, sārīputtamoggallānesu cittaṃ, te pesalā bhikkhū” ti vāreti. Vārito pi kokāliko: “Tumhe, bhante, tumhākaṃ aggasāvakānaṃ saddahatha, ahaṃ paccakkhato addasaṃ, pāpicchā ete paṭicchannakammantā dussilā” ti vatvā yāvataṭṭhiyaṃ satthārā vārito pi tattheva vatvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Tassa pakkantamattasseva sakalasarīre sāsapamattā piḷakā uṭṭhahitvā anupubbena vaḍḍhitvā beḷuvapakkamattā hutvā bhijjitvā pubbalohitaṇi pagghariṃsu. So nitthunanto vedanāppatto jetavanadvārakoṭṭhake nipajji. “Kokālikena dve aggasāvakā akkuṭṭhā” ti yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi.

Athassa upajjhāyo turū nāma brahmā {4.245} taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “There khamāpessāmi” ti āgantvā ākāse thatvā: “Kokālika, pharusaṃ te kammaṃ kataṃ, aggasāvake pasādehi” ti āha. “Ko pana tvaṃ āvuso” ti? “Turū brahmā nāmāhan”-ti. “Nanu tvaṃ, āvuso, bhagavatā anāgāmīti byākato, anāgāmī ca anāvattidhammo asmā lokāti vuttaṃ, tvaṃ saṅkāraṭṭhāne yakkho bhavissasī” ti mahābrahmaṃ apasādesi. So taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkonto: “Tava vācāya tvaññeva paññāyissasī” ti vatvā suddhāvāsam-eva gato. Kokāliko pi kālaṃ katvā padumaniraye uppajji. Tassa tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā sahampatibrahmā tathāgatassa ārocesi, satthā bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū tassa aguṇaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, kokāliko kira sārīputtamoggallāne akkositvā attano mukhaṃ nissāya padumaniraye uppanno” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte.

Satthā pana: “Na, bhikkhave, kokāliko idāneva attano vācaṃ nissāya naṭṭho, pubbe pi naṭṭhoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhīṇṇā aṭṭha samāpattiyo nibbatesi.

Himavantappadese sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhānakīlaṃ kīlanto himavante vasati. Tadā eko cettha paṇḍurogī tāpaso kuṭhāriṃ gahetvā kaṭṭhaṃ phāleti. Atheke mukharatāpaso tassa santike nisīditvā: “Idha pahāraṃ dehi, idha pahāraṃ dehi” ti {1.432} taṃ tāpasaṃ rosesi. So kujjhitvā: “Na dāni me tvaṃ dāruphālanasippaṃ sikkhāpanakācariyo” ti tiṇhaṃ kuṭhāriṃ ukkhipitvā naṃ ekappahāreneva jīvitakkhayaṃ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāresi.

Tadā assamato avidūre ekasmiṃ vammikapāde eko tittiro vasati. So sāyaṃ pātaṃ tasmīṃ vammikamatthake ṭhatvā mahāvassitaṃ vassati. Taṃ sutvā eko luddako: “Tittirena bhavitabban”-ti cintetvā saddasaññāya tattha gantvā taṃ vadhitvā ādāya gato.

Bodhisatto tassa saddaṃ asuṇanto: “Asukaṭṭhāne tittiro vasati, kiṃ nu kho tassa saddo na sūyati” ti tāpase pucchi. Te tassa tamatthaṃ ārocesuṃ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṃsandetvā isigaṇamajjhe imaṃ gāthamāha.

**1. Accuggatātibalatā, ativelam pabhāsītā,
Vācā hanati dummedham, tittiraṃ vātivassitan-ti.**

Tattha **accuggatā** ti atuggatā. **Atibalatā** ti punappunaṃ bhāsanena atibalasabhāvā. **Ativelam pabhāsītā** ti atikkantavelā pamāṇātikkamena bhāsītā. **Tittiraṃ vātivassitan**-ti yathā tittiraṃ ativassitaṃ hanati, tathā evarūpa vācā dummedham bālapuggalaṃ hanatīti.

Evam bodhisatto isigaṇassa ovādaṃ datvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā: “Na, bhikkhave, kokāliko idāneva attano vacanaṃ nissāya naṭṭho, pubbe pi naṭṭhoyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā mukharatāpaso kokāliko ahosi, isigaṇo buddhapharisā, gaṇasatthā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Tittirajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 118 Vaṭṭajātakavaṇṇanā

Nācintayanto puriso ti idaṃ satthā jetavane viharanto uttaraseṭṭhiputtaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira uttaraseṭṭhi nāma ahosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṃ eko puñṇavā satto brahmalokā cavitvā paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto abhirūpo pāsādiko ahosi {1.433} brahmavaṇṇī. Atha ekadivasaṃ sāvattiyaṃ kattikachaṇe nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito ahosi. Tassa sahāyakā aññe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesuṃ. Uttaraseṭṭhiputtassa pana dīgharattaṃ brahmaloke vasiatā kilesesu cittaṃ na allīyati. Athassa sahāyakā: “Uttaraseṭṭhiputtassa pi ekaṃ itthiṃ ānetvā nakkhattaṃ kīḷissāmā” ti sammantayitvā taṃ upasaṅkamitvā: “Samma, imasmiṃ nagare kattikachaṇo ghuṭṭho, tuyham-pi ekaṃ itthiṃ ānetvā nakkhattaṃ kīḷissāmā” ti āhaṃsu. “Na me attho itthiyā” ti ca vutte pi

punappunam nibandhitvā sampañicchāpetvā ekaṃ vaṇṇadāsīm
sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ katvā tassa gharaṃ netvā: “Tvam seṭṭhiputtassa
santikaṃ gacchā” ti sayanigharaṃ pesetvā nikkhamimsu. Tam sayanigharaṃ
paviṭṭham-pi seṭṭhiputto neva oloketi, nālapati. Sā cintesi: “Ayaṃ evaṃ
rūpasobhaggappattaṃ uttamavilāsasampannaṃ maṃ neva oloketi, nālapati,
idāni naṃ attano itthikuttalīlāya olokāpessāmī” ti itthilīlaṃ dassenti
pahaṭṭhākārena aggadante vivaritvā hasitaṃ akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā
dantaṭṭhike nimittaṃ gaṇhi. Athassa aṭṭhikasaññā uppajji, sakalam-pi taṃ
sarīraṃ aṭṭhikasaṅkhalikā viya paññāyi. So tassā paribbayaṃ datvā: “Gacchā” ti
uyyojesi.

Tam tassa gharā otiṇṇaṃ eko issaro antaravīthiyaṃ disvā paribbayaṃ datvā
attano gharaṃ nesi, sattāhe vītivatte nakkhattaṃ ositaṃ. Vaṇṇadāsīyā mātā
dhītu āgamaṇaṃ adisvā seṭṭhiputtānaṃ santikaṃ gantvā: “Kahaṃ sā” ti pucchi.
Te uttaraseṭṭhiputtassa gharaṃ gantvā: “Kahaṃ sā” ti pucchimsu.
“Taṅkhaṇaṇṇeva tassā paribbayaṃ datvā uyyojesin”-ti. Athassā mātā rodantī:
“Dhītaraṃ me na passāmi, dhītaraṃ me samānethā” ti uttaraseṭṭhiputtaṃ ādāya
rañño santikaṃ agamāsi. Rājā aṭṭaṃ vinicchinanto: “Ime te seṭṭhiputtā
vaṇṇadāsīm ānetvā tuyhaṃ adaṃsū” ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Idāni sā kahan”-
ti? “Na jānāmi, taṅkhaṇaṇṇeva naṃ uyyojesin”-ti. “Idāni taṃ samānetuṃ
sakkosī” ti? “Na sakkomi, devā” ti. Rājā: “Sace samānetuṃ na sakkoti,
rājāṇamassa karoṭhā” ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā: “Rājāṇaṃ
karissāmā” ti gahetvā pakkamimsu. “Seṭṭhiputtaṃ kira vaṇṇadāsīm samānetuṃ
asakkontaṃ rājā rājāṇaṃ kāretī” ti sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi.
Mahājano ure hatthe ṭhapetvā: “Kiṃ nāmetam, sāmi, attano te ananucchavikaṃ
laddhan”-ti paridevati. Seṭṭhi pi puttassa pacchato pacchato paridevanto
gacchati.

Seṭṭhiputto cintesi: “Idaṃ mayhaṃ evarūpaṃ {1.434} dukkhaṃ agāre
vasanabhāvena uppannaṃ. Sace ito muccissāmi,
mahāgotamasammāsambuddhassa santike pabbajissāmī” ti. Sā pi kho vaṇṇadāsī
taṃ kolāhalasaddaṃ sutvā: “Kiṃsaddo nāmeso” ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā
vegena otaritvā: “Ussaratha, ussaratha, sāmī, maṃ rājapurisānaṃ daṭṭhuṃ
dethā” ti attānaṃ dassesi. Rājapurisā taṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetvā
seṭṭhiputtaṃ muñcitvā pakkamimsu. So sahāyakaparivuto va nadiṃ gantvā
sasīsaṃ nhāyitvā gehaṃ gantvā bhuttaṭpātarāso mātāpitāro vanditvā pabbajjaṃ
anujānāpetvā cīvarasāṭake ādāya mahantena parivārena satthu santikaṃ gantvā

vanditvā pabbajjam yācitvā pabbajjañca upasampadañca labhivā
avissaṭṭhakammaṭṭhāno vipassanam vaḍḍhetvā na cirasseva arahatte patiṭṭhāsi.

Athekadivasam dhammasabhāyam sannipatitā bhikkhū: “Āvuso,
uttaraseṭṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanassa guṇam jānitvā ‘imamhā
dukkhā muccamāno pabbajissāmī’ ti cintetvā tena sucintitena maraṇamutto
ceva, pabbajito ca aggaphale patiṭṭhito” ti tassa guṇakatham kathesum. Satthā
āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā:
“Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, uttaraseṭṭhiputto va attano bhaye
uppanne ‘iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāmī’ ti cintetvā maraṇabhaya
mutto, atīte paṇḍitā pi attano bhaye uppanne ‘iminā upāyena imamhā dukkhā
muccissāmā’ ti cintetvā maraṇabhayato muccimsuevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto cutipaṭisandhivasena
parivattanto vaṭṭakayoniyam nibbatti. Tadā eko vaṭṭakaluddako araṇṇā bahū
vaṭṭake āharitvā gehe ṭhapetvā gocaram datvā mūlam gahetvā āgatāgatānam
hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikam kappeti. So ekadivasam bahūhi vaṭṭakehi
saddhim bodhisattam-pi gahetvā ānesi. Bodhisatto cintesi: “Sacāham iminā
dinnam gocarañca pānīyañca paribhuñjissāmi, ayam maṃ gahetvā āgatānam
manussānam dassati. Sace pana na paribhuñjissāmi, aham milāyissāmi, atha
maṃ milāyantaṃ disvā manussā na gaṇhissanti. Evaṃ me sotthi bhavissati,
imaṃ upāyam karissāmī” ti. So tathā karonto milāyitvā aṭṭhicammamatto ahosi.
Manussā tam disvā na gaṇhimsu. Luddako bodhisattam ṭhapetvā {1.435} sesesu
vaṭṭakesu parikkhīṇesu pacchim nīharitvā dvāre ṭhapetvā bodhisattam
hatthatale katvā: “Kiṃ nu kho ayam vaṭṭako” ti cintetvā oloketum āraddho.
Athassa pamattabhāvam ṇatvā bodhisatto pakkhe pasāretvā uppatitvā araṇṇam-
eva gato. Aññe vaṭṭakā tam disvā: “Kiṃ nu kho na paññāyasi, kham gatosī” ti
pucchitvā: “Luddakena gahitomhī” ti vutte: “Kinti katvā muttosī” ti pucchimsu.
Bodhisatto: “Aham tena dinnam gocaram aggahetvā pānīyam apivitvā
upāyacintāya mutto” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nācintayanto puriso, visesamadhigacchati,
Cintitassa phalam passa, muttosmi vadhabandhanā ti.**

Tatthāyam piṇḍattho: **puriso** dukkham patvā: “Iminā nāma upāyena imamhā
dukkhā muccissāmī” ti **acintayanto** attano dukkhā mokkhasaṅkhātānam
visesam **nādhigacchati**. Idāni pana mayā **cintitakammasa phalam passa**.

Teneva upāyena **muttosmi vadhbandhanā**, maraṇato ca bandhanato ca muttosmi ahanti.

Evam bodhisatto attanā katakāraṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā maraṇamutto vaṭṭako aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vaṭṭajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 119 Akālarāvijātakavaṇṇanā

Amātāpitarasaṃvaddho ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ akālarāviṃ bhikkhuṃ ārabba kthesi. So kira sāvatthivāsī kulaputto sāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā na uggaṇhi. So: “Imasmiṃ kāle mayā vattaṃ kātabbaṃ, imasmiṃ kāle upaṭṭhātabbaṃ, imasmiṃ kāle uggahetabbaṃ, imasmiṃ kāle sajjhāyitabbaṃ”-ti na jānāti, paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhaṇe yeva mahāsaddaṃ karoti, bhikkhū niddaṃ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattaṃ vā sikkhaṃ vā kālaṃ vā akālaṃ vā na jānāti” ti tassa aguṇakathaṃ kthesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesa akālarāvī, pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālaṃ ajānanabhāvena ca gīvāya vaṭṭitāya jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.436} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippesu pāraṃ gantvā bārāṇasiyaṃ disāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave sippaṃ vāceti. Tesāṃ māṇavānaṃ eko kālarāvī kukkuṭo atthi, te tassa vassitasaddena uṭṭhāya sippaṃ sikkhanti. So kālamakāsi. Te aññaṃ kukkuṭaṃ pariyesantā caranti. Atheke māṇavako susānavane dārūni uddharanto ekaṃ kukkuṭaṃ disvā ānetvā pañjare ṭhapetvā paṭijaggati. So susāne vaḍḍhitattā: “Asukavelāya nāma vassitabbaṃ”-ti ajānanto kadāci atirattiṃ vassati, kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṃ vassitakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamanā sikkhituṃ na sakkonti, niddāyamānā gahitaṭṭhānam-pi na passanti. Atipabhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ-eva na labhanti. Māṇavā: “Ayaṃ atirattiṃ vā vassati atipabhāte vā, imaṃ nissāya amhākaṃ sippaṃ na niṭṭhāyissati” ti taṃ gahetvā gīvaṃ vaṭṭetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā: “Akālarāvī kukkuṭo amhehi ghātito” ti

ācariyassa kathesum. Ācariyo: “Ovādam aggahetvā samvaddhitabhāvena maraṇam patto” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Amātāpitara-samvaddho, anācerakule vasam,
Nāyam kālam akālam vā, abhijānāti kukkuṭo ti.**

Tattha **amātāpitarasamvaddho** ti mātāpitaro nissāya tesam ovādam aggahetvā samvaddho. **Anācerakule vasa**-ti ācariyakule pi avasamāno, ācārasikkhāpakam kañci nissāya avasitattā ti attho. **Nāyam kālam akālam vā**ti: “Imasmim kāle vassitabbam, imasmim na vassitabban”-ti evam vassitabbayuttakam kālam vā akālam vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanabhāveneva jīvitakkhayaṃ pattoti.

Idam kāraṇam dassetvā bodhisatto yāvatāyukam thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā akālarāvi kukkuṭo ayaṃ bhikkhu ahosi, antevāsikā buddhāparisā, ācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Akālarāvijātakavaṇṇanā navamā

Ja 120 Bandhanamokkhajātakavaṇṇanā

Abaddhā {1.437} **tattha bajjhantī** ti idam satthā jetavane viharanto ciñcamāṇavikam ārabha kathesi. Tassā vatthu dvādasakanipāte **mahāpadumajātake** (Ja. 427) āvi bhavissati.

Paṭhamabodhiyañhi dasabalassa puthubhūtesu sāvakesu aparimāṇesu devamanussesu ariyabhūmim okkantesu patthaṇṇesu guṇasamudayesu mahālābhasakkāro udapādi. Titthiyā sūriyuggamane khajjopanakasadiṣā ahesum hatalābhasakkārā. Te antaravīthiyam thatvā: “Kiṃ samaṇo gotamo va buddho, mayam-pi buddhā, kiṃ tasseva dinnam mahapphalam, amhākam-pi dinnam mahapphalam-eva, amhākam-pi detha karoṭhā” ti evam manusse viññāpentā pi lābhasakkāram alabhantā raho sannipatitvā: “Kena nu kho upāyena samaṇassa gotamassa manussānam antare avaṇṇam uppādetvā lābhasakkāram nāseyyāmā” ti mantayimsu. Tadā sāvatthiyam ciñcamāṇavikā nāmekā paribbājikā uttamarūpadharā sobhaggappattā devaccharā viya. Tassā sarīrato rasmiyo niccharanti. Atheke kharamantī evamāha: “ciñcamāṇavikam paṭicca samaṇassa gotamassa avaṇṇam uppādetvā lābhasakkāram nāsessāmā” ti. Te: “Attheso upāyo” ti sampaṭicchimsu. Atha sā titthiyārāmaṃ gantvā

vanditvā aṭṭhāsi, titthiyā tāya saddhiṃ na kathesum. Sā: “Ko nu kho me doso” ti yāvataṭṭhiyaṃ: “Vandāmi ayyā” ti vatvā: “Ayyā, ko nu kho me doso, kiṃ mayā saddhiṃ na kathethā” ti āha. “Bhagini, samaṇaṃ gotamaṃ amhe viheṭṭhentaṃ hatalābhasakkāre katvā vicarantaṃ na jānāsī” ti. “Nāhaṃ jānāmi ayyā, mayā kiṃ panettha kattabbanti. Sace tvaṃ bhagini, amhākaṃ sukhamicchasi, attānaṃ paṭicca samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāraṃ nāsehi” ti.

Sā: “Sādhu ayyā, mayhameveso bhāro, mā cintayitthā” ti vatvā pakkamitvā itthimāyāsu kusalatāya tato paṭṭhāya sāvattvivāsīnaṃ dhammakathaṃ sutvā jetavanaṃ nikkhamanasamaye indagopakavaṇṇaṃ paṭaṃ pārupitvā gandhamālādihatthā jetavanābhimukhī [4.188] gacchantī: “Imāya velāya kuhiṃ gacchasī” ti vutte: “Kiṃ tumhākaṃ mama gamanaṭṭhānenā” ti vatvā jetavanasamāpe titthiyārāme vasitvā pātova: “Aggavandanaṃ vandissāmā” ti nagarā nikkhamante upāsakajane jetavane vutthā viya hutvā nagaraṃ pavisati. “Kuhiṃ vutthāsī” ti vutte: “Kiṃ tumhākaṃ mama vutthaṭṭhānenā” ti vatvā māsaddhamāsaccayena pucchiyamānā: “Jetavane samaṇena gotamena saddhiṃ ekagandhakuṭiyā vutthāmhī” ti āha. Puthujjanānaṃ: “Saccaṃ nu kho etaṃ, no” ti kaṅkhaṃ uppādetvā temāsacatumāsaccayena pilotikāhi udaraṃ vethetvā gabbhinivaṇṇaṃ dassetvā upari rattapaṭaṃ pārupitvā: “Samaṇaṃ gotamaṃ paṭicca gabbho me laddho” ti andhabāle gāhāpetvā aṭṭhanavamāsaccayena udare dārumaṇḍalikaṃ bandhitvā upari rattapaṭaṃ pārupitvā hatthapādapiṭṭhiyo gohanukena koṭṭāpetvā ussade dassetvā kilantindriyā hutvā sāyanhasamaye tathāgate alaṅkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desente dhammasabhaṃ gantvā tathāgatassa purato ṭhatvā: “Mahāsamaṇa, mahājanassa tāva dhammaṃ desesi, madhuro te saddo, suphusitaṃ dantāvaraṇaṃ, ahaṃ pana taṃ paṭicca gabbhaṃ labhitvā paripuṇṇagabbhā jātā, neva me sūtiḡharaṃ jānāsi, na sappitelādīni, sayaṃ akaronto upaṭṭhākānaṃ-pi aññataraṃ kosalarājānaṃ vā anāthapiṇḍikaṃ vā visākhaṃ upāsikaṃ vā: “Imissā ciṅcamāṇavikāya kattabbayuttaṃ karohī” ti na vadasi, abhiramituṃ yeva jānāsi, gabbhaparihāraṃ na jānāsī” ti gūthapiṇḍaṃ gahetvā candamaṇḍalaṃ dūsetuṃ vāyamantī viya parisamajjhe tathāgataṃ akkosī. Tathāgato dhammakathaṃ ṭhapetvā siho viya abhinadanto: “Bhagini, tayā kathitassa tathabhāvaṃ vā atathabhāvaṃ vā ahañceva tvañca jānāmā” ti āha. Āma, samaṇa, tayā ca mayā ca ñātabhāvenetaṃ jātanti.

Tasmiṃ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno: “Ciṅcamāṇavikā tathāgataṃ abhūtena akkosatī” ti ñatvā: “Imaṃ vatthuṃ

sodhessāmī” ti catūhi devaputtehi saddhiṃ āgami. Devaputtā mūsikapotakā hutvā dārumaṇḍalikassa {4.189} bandhanarajjake ekappahārenea chindimsu, pārutapaṭaṃ vāto ukkhi pi, dārumaṇḍalikaṃ patamānaṃ tassā pādapiṭṭhiyaṃ pati, ubho aggapādā chijjimsu. Manussā uṭṭhāya: “Kālakaṇṇi, sammāsambuddhaṃ akkosasī” ti sīse kheḷaṃ pātetvā leḍḍudaṇḍādihatthā jetavanā nīharimsu. Athassā tathāgatassa cakkhupathaṃ atikkantakāle mahāpathavī bhijjivā vivaramadāsi, avīcito aggijālā uṭṭhahi. Sā kuladattiyaṃ kambalaṃ pārupamānā viya gantvā avīcimhi nibbatti. Aññatitthiyānaṃ lābhasakkāro parihāyi, dasabalassa bhiyyosomattāya vaḍḍhi. Punadivase dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, ciñcamāṇavikā evaṃ ulāraguṇaṃ aggadakkhiṇeayaṃ sammāsambuddhaṃ abhūtena akkositvā mahāvināsaṃ pattā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte:

Tadā pana satthā: “Na, bhikkhave, ciñcamāṇavikā idāneva maṃ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purohitassa gehe nibbattitvā vayappatto pitu accayena tasseva purohito ahoṣi. Tena aggamaheṣiyā varo dinno hoti: “Bhadde, yaṃ icchasi, taṃ vadeyyāsi” ti. Sā evamāha: “Na mayhaṃ añño varo nāma dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā itthi kilesavasena na oloketabbā” ti. So paṭikkhipitvā punappunaṃ nippīliyaṃ māno tassā vacanaṃ atikkamituṃ asakkonto sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nāṭakitthisahassesu kilesavasena ekitthim-pi na olokesi.

Athassa paccanto kup pi, paccante ṭhitā yodhā corehi saddhiṃ dve tayo saṅgāme katvā: “Ito uttari mayaṃ na sakkomā” ti rañño paṇṇaṃ pesesuṃ. Rājā tattha gantukāmo balakāyaṃ saṃharitvā taṃ pakkosāpetvā: “Bhadde, ahaṃ paccantaṃ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu ṭhānesu mātugāmo dupparihāro, tvaṃ idheva nivattāhi” ti āha. Sā: “Na sakkā, deva, mayā nivattitun”-ti punappunaṃ raññā paṭikkhittā āha: “Tena hi ekekaṃ yojanaṃ gantvā mayhaṃ sukhadukkhajānanatthaṃ ekekaṃ manussaṃ peseyyāthā” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā bodhisattaṃ nagare ṭhapetvā mahantena balakāyena nikkhamitvā gacchanto yojane yojane ekekaṃ purisaṃ: “Amhākaṃ ārogyaṃ ārocetvā deviyā sukhadukkhāṃ jānitvā āgacchā” ti pesesi. Sā āgatāgataṃ purisaṃ: “Rājā kimatthaṃ taṃ peseti” ti pucchitvā: “Tumhākaṃ sukhadukkhajānanatthāyā” ti vutte: “Tena hi ehī” ti tena

saddhiṃ asaddhammaṃ paṭisevati. Rājā dvattiṃsayojanamaggaṃ gacchanto dvattiṃsa jane pesesi, sā {1.438} sabbehi pi tehi saddhiṃ tatheva akāsi.

Rājā paccantaṃ vūpasametvā janapadaṃ samassāsetvā puna āgacchanto pi tatheva dvattiṃsa jane pesesi, sā tehi pi saddhiṃ tatheva vippatipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāraṭṭhāne ṭhatvā: “Nagaraṃ paṭijaggāpetū” ti bodhisattassa paṇṇaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanivesanaṃ paṭijaggāpento deviyā vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Sā bodhisattassa rūpasobhaggappattaṃ kāyaṃ disvā saṇṭhātuṃ asakkonti: “Ehi, brāhmaṇa, sayanaṃ abhiruhā” ti āha. Bodhisatto: “Mā evaṃ avaca, rājā pi garu, akusalam-pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun”-ti āha. “Catusaṭṭhiyā pādamūlikānaṃ neva rājā garu, na akusalaṃ bhāyanti. Taveva rājā garu, tvaṃ yeva ca akusalaṃ bhāyāsi” ti. “Āma, devī, sace tesam-pi evaṃ bhaveyya, na evarūpaṃ kareyyum”. “Ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ na karissāmī” ti. “Kiṃ bahuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi, sīsaṃ te chindāpessāmī” ti. “Tiṭṭhatu tāva ekasmiṃ attabhāve sīsaṃ, attabhāvasahassee pi sīse chijjante na sakkā mayā evarūpaṃ kātun”-ti. Sā: “Hotu, jānissāmī” ti bodhisattaṃ tajjettvā attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavaḷaṇṇaṃ dassettvā telenā gattāni abbhaṇṇitvā kilīṭṭhavatthaṃ nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo āṇāpesi ‘raññā kahaṃ devī’ ti vutte ‘gilānā’ ti katheyyāthā” ti.

Bodhisatto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ āruya devīṃ apassanto: “Kahaṃ, devī” ti pucchi. “Gilānā, devā” ti. So pi sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto: “Kiṃ te, bhadde, aphāsukaṃ”-ti pucchi. Sā tuṇhī ahosi. Tatiyavāre rājānaṃ oloketvā: “Tvam pi, mahārāja, jīvasi nāma, mādisā pi itthiyo sassāmikā yeva nāmā” ti āha. “Kiṃ etaṃ, bhadde” ti? Tumhehi nagaraṃ rakkhanatthāya ṭhapito purohito: “Tumhākaṃ nivesanaṃ paṭijaggāmī” ti idhāgantvā attano vacanaṃ akarontiṃ {1.439} maṃ paharivā attano manaṃ pūretvā gatoti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena taṭataṭāyanto sirigabbhā nikkhamitvā dovārikapādamūlikādayo pakkosāpetvā: “Gacchatha, bhaṇe, purohitaṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjhabhāvappattaṃ katvā nagarā nīharitvā āghātaṃ netvā sīsamassa chindathā” ti āha. Te vegena gantvā taṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjhabheriṃ carāpesuṃ.

Bodhisatto cintesi: “addhā tāya duṭṭhadeviyā rājā puretaram-eva paribhinno, ajja dānāhaṃ attano baleneva attānaṃ mocessāmī” ti. So te purise āha: “Bho,

tumhe maṃ mārentā rañño dassetvāva mārethā” ti. “Kimkāraṇā” ti? “Ahaṃ rājakammiko, bahu me kammaṃ kataṃ, bahūni mahānidhiṭṭhānāni jānāmi, rājakuṭumbaṃ mayā vicāritaṃ. Sace maṃ rañño na dassessatha, bahudhanaṃ nassissati, mayā rañño sāpateyye ācikkhite pacchā kātabbaṃ karothā” ti. Te taṃ rañño dassayimsu. Rājā taṃ disvāva: “Kasmā bho, brāhmaṇa, mayi lajjaṃ na akāsi, kasmā te evarūpaṃ pāpakammaṃ katan”-ti āha. “Mahārāja, ahaṃ sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillikamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇasalākamattam-pi adinnaṃ nādinnaṃ pubbaṃ, lobhavasena paresaṃ itthi akkhini ummiletvā pi na olokitapubbā, hassavasena pi musā na bhāsitaṃ pubbā, kusaggenā pi majjaṃ na pītaṃ pubbaṃ, ahaṃ tumhesu niraparādho. Sā pana bālā lobhavasena maṃ hatthe gahetvā mayā paṭikkhattā maṃ tajeṭvā attanā kataṃ pāpaṃ uttānaṃ katvā mama ācikkhittvā antogabbhaṃ pavittā. Ahaṃ niraparādho, paṇṇaṃ gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā sāparādhā, te pakkosāpetvā: “Tāya vo vacanaṃ kataṃ, na katan”-ti puccha, devā ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devīm pakkosāpetvā: “Tayā etehi saddhiṃ pāpaṃ kataṃ, na katan”-ti pucchi. “Kataṃ, devā” ti vutte te pacchābāhaṃ bandhāpetvā: “Imesaṃ catusaṭṭhi janānaṃ sīsāni chindathā” ti āṇāpesi.

Atha naṃ {1.440} bodhisatto āha: “natthi, mahārāja, etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi. Niraparādhā ete, tasmā nesaṃ khamatha. Tassā pi doso natthi, itthiyo nāma methunadhammena atittā. Jātisabhāvo hi esa. Etāsaṃ khamitabbayuttam-eva hoti. Tasmā etissa pi khamathā” ti nānappakārena rājānaṃ saññāpetvā te catusaṭṭhi pi jane tañca bālaṃ mocāpetvā sabbesaṃ yathāsakāni ṭhānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā sakaṭṭhāne patiṭṭhāpetvā bodhisatto rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mahārāja, andhabālānaṃ nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā pi paṇḍitā pacchābāhaṃ baddhā, paṇḍitānaṃ kāraṇayuttana vacanena pacchābāhaṃ baddhā pi muttā. Evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpentī, paṇḍitā baddhe pi mocenti” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Abaddhā tattha bajjhanti, yattha bālā pabhāsare,
Baddhā pi tattha muccanti, yattha dhīrā pabhāsare ti.**

Tattha **abaddhā** ti abandhitabbayuttā. **Pabhāsare** ti pabhāsanti vadanti kathenti.

Evaṃ mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā: “Mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ natthi,

pabbajjaṃ me anujāna, devā” ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ ñātijanaṃ mahantañca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā duṭṭhadevī ciñcamāṇavikā ahosi, rājā ānando, purohito pana aham-eva ahosin”-ti.

Bandhanamokkhajātakavaṇṇanā dasamā

Haṃcivaggo dvādasamo

Tassuddānaṃ:

**Gadrabhapañhā amarā, siṅgālaṃ mitacinti ca,
Anusāsikadubbacā, tittiraṃ vaṭṭakāṃ puna,
Akālarāvi bandhananti.**

13. Kusanālivaggo

Ja 121 Kusanālijātakavaṇṇanā

Kare {1.441} **sarikkho** ti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa mittam ārabba kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasuhajjañātibandhavā ekato hutvā: “Mahāseṭṭhi ayaṃ tayā jātigottadhanadhaññādīhi neva sadiso, na uttaritaro, kasmā etena saddhiṃ santhavaṃ karosi, mā karohī” ti punappunaṃ nivāresuṃ. Anāthapiṇḍiko pana: “Mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabboyeva” ti tesaṃ vacanaṃ aggahetvā bhogagāmaṃ gacchanto taṃ kuṭumbarakkhakaṃ katvā agamāsīti sabbaṃ kālakaṇṇivattusmiṃ vuttanayeneva veditabbaṃ.

So kira anāthapiṇḍikena saddhiṃ sahapaṃsukīḷiko ekācariyasseva santike uggahitasippo nāmena kālakaṇṇī nāma. So gacchante kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto seṭṭhissa santikaṃ agamāsi. So taṃ samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbaṃ paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Taṃ seṭṭhissa santikaṃ āgatakāle: “Tiṭṭha, kālakaṇṇi, nisīda, kālakaṇṇi, bhuñja kālakaṇṇi” ti vadanti. Athekadivasam seṭṭhino mittāmaccā seṭṭhiṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu: “Mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, ‘tiṭṭha, kālakaṇṇi, nisīda kālakaṇṇi, bhuñja kālakaṇṇi’ ti hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na cesa tayā samāno, duggato durūpeto, kiṃ te iminā” ti.

Anāthapiṇḍiko: “Nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na taṃ paṇḍitā pamāṇaṃ karonti, sutamaṅgalikena nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmamattaṃ nissāya sahapaṃsukīlikam sahāyaṃ pariccajitun”-ti tesam vacanaṃ anādāya ekadivasaṃ attano bhogagāmaṃ gacchanto taṃ geharakkhakaṃ katvā agamāsi.

Corā: “Seṭṭhi kira bhogagāmaṃ gato, gehamassa vilumpissāmā” ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā gehaṃ parivāresum. Itaro pi corānaññeva āgamaṇaṃ āsaṅkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā manusse pabodhetum: “Tvaṃ saṅkhaṃ dhama, tvaṃ mudingaṃ vādehi” ti mahāsamajjaṃ karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddaṃ kāresi. Corā: “Suññaṃ gehanti dussutaṃ amhehi, attheva idha mahāseṭṭhi” ti pāsāṇamuggarādīni tattheva chaḍḍetvā palāyimsu.

Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsāṇamuggarādayo disvā saṃvegappattā hutvā: “Sace ajja evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa, corehi yathāruciyaṃ pavisitvā sabbaṃ gehaṃ viluttaṃ assa, imaṃ daḷhamittaṃ nissāya seṭṭhino vuḍḍhi jātā” ti taṃ pasaṃsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: “Tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakaṃ mittam nikkadḍhāpetha, sacāyaṃ tumhakaṃ vacanena mayā nikkadḍhito assa, ajja me kuṭumbaṃ kiñci nābhavissa, nāmaṃ nāma appamāṇaṃ, hitacittam-eva pamāṇaṃ”-ti tassa uttaritaraṃ paribbayaṃ datvā: “Atthi dāni me idaṃ kathāpābhatan”-ti {1.365} satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi.

Idha pana anāthapiṇḍikena attano ghare pavattiyā ārocitāya satthā: “Gahapati, mitto nāma khuddako natthi, mittadhammaṃ rakkhitum samatthabhāvovettha pamāṇaṃ, mitto nāma attanā samo pi hīno pi seṭṭho pi gahetabbo. Sabbe pi hete attano pattabhāraṃ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nīcamittaṃ nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇa pana nīcamittaṃ nissāya vimānasāmikā jātā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto rañño uyyāne kusanāḷigacche devatā hutvā nibbatti. Tasmim yeva ca uyyāne maṅgalasilam nissāya ujugatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭapasampanno rañño santikā laddhasammāno rucamaṅgalarukkho atthi, “mukhako” ti pi vuccati. Tasmim eko mahesakkho devarājā nibbatti. Bodhisattassa tena saddhim mittasanthavo ahosi. Tadā rājā ekasmim ekatthambhake pāsāde vasati, tassa so thambho cali.

Athassa calitabhāvaṃ raṇṇo ārocesuṃ. Rājā vaḍḍhakī pakkosāpetvā: “Tātā, mama ekatthambhakassa maṅgalapāsādassa thambho calito, ekaṃ sārattambhaṃ āharitvā taṃ niccalaṃ karoṭhā” ti āha. Te: “Sādhu, devā” ti raṇṇo vacanaṃ sampaṭicchitvā tadanucchavikaṃ {1.442} rukkhaṃ pariyesamānā aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukhakarukkhaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā: “Kiṃ, tātā, diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho” ti vutte: “Diṭṭho, deva, apica taṃ chindituṃ na visahāmā” ti āhaṃsu. “Kiṃkāraṇā” ti? Mayaṇhi aññattha rukkhaṃ apassantā uyyānaṃ pavisimha, tatra pi ṭhapetvā maṅgalarukkhaṃ aññaṃ na passāma. Iti naṃ maṅgalarukkhatāya chindituṃ na visahāmāti. Gacchatha, taṃ chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karoṭha, mayaṃ aññaṃ maṅgalarukkhaṃ karissāmāti. Te: “Sādhu” ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā: “Sve chindissāmā” ti rukkhassa balikammaṃ katvā nikkhamiṃsu.

Rukkhadevatā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmī” ti gantabbatṭhānaṃ apassantī puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā rukkhadevatā āgantvā: “Kiṃ etan”-ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam-pi vaḍḍhakīnaṃ paṭikkamanūpāyaṃ apassantiyo taṃ parissajitvā rodituṃ ārabhiṃsu. Tasmīṃ samaye bodhisatto: “Rukkhadevataṃ passissāmī” ti tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā: “Hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhaṃ chindituṃ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṃ āgatakāle mama kāraṇaṃ passathā” ti tā devatā samassāsetvā punadivase vaḍḍhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaḍḍhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhassa mūlantaraṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ susiraṃ viya katvā rukkhamajjhena abhiruhitvā khandhamatthakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno nipajji. Mahāvaḍḍhakī taṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhaṃ hatthena paharivā: “Susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvāva balikammaṃ karimhā” ti ekaghanāṃ mahārukkaṃ garahitvā pakkāmi. Rukkhadevatā bodhisattaṃ nissāya vimānassa sāminī jātā.

Tassā paṭisanthāratthāya sandiṭṭhasambhattā {1.443} bahū devatā sannipatiṃsu. Rukkhadevatā: “Vimānaṃ me laddhan”-ti tuṭṭhacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā: “Bho, devatā, mayaṃ mahesakkhā hutvā pi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanāḷidevatā pana attano ñāṇasampattiyaṃ amhe vimānasāmike akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va. Sabbe pi hi attano thāmena sahāyakānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharivā sukhe patiṭṭhāpentiyevā” ti mittadhammaṃ vaṇṇetvā imaṃ gāthamāha.

**1. Kare sarikkho atha vā pi seṭṭho, nihīnako vā pi kareyya eko,
Kareyyumete byasane uttamattham, yathā aham kusanāḷi rucāyan-ti.**

Tattha **kare sarikkho** ti jāti ādīhi sadiso pi mittadhammam kareyya. **Atha vā pi seṭṭho** ti jāti ādīhi adhiko pi kareyya. **Nihīnako vā pi kareyya eko** ti eko jāti ādīhi hīno pi mittadhammam kareyya. Tasmā sabbe pi ete mittā kātābbāyevā ti dīpeti. Kimkāraṇā? **Kareyyumete byasane uttamatthan-ti** sabbepete sahāyassa byasane uppanne attano attano pattabhāram vahanānā uttamattham kareyyum, kāyikacetasikadukkhato tam sahāyakam moceyyumevā ti attho. Tasmā hīno pi mitto kātabbo yeva, pageva itare. Tatridam opammaṃ: **yathā aham kusanāḷi rucāyanti**, yathā aham rucāyam nibbattadevatā ayaṅca kusanāḷidevatā, appesakkhā pi mittasanthavam karimha, tatrapāham mahesakkhā pi samānā attano uppannadukkham bālatāya anupāyakusalatāya haritum nāsakkhim, imam pana appesakkham-pi samānam paṇḍitadevatam nissāya dukkhato muttomhi.

Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi samavisiṭṭhabhāvam anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto kātabboti.

Rucādevatā imāya gāthāya devasaṅghassa dhammam desetvā yāvatāyukam ṭhatvā saddhim kusanāḷidevatāya yathākamman gata.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā rucādevatā ānando ahosi, kusanāḷidevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Kusanāḷijātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 122 Dummedhajātakavaṇṇanā

Yasam {1.444} **laddhāna dummedho** ti idam satthā veḷuvane viharanto devadattam ārabba katesi. Dhammasabhāyaṇhi bhikkhū: “Āvuso devadatto, tathāgatassa puṇṇacandasassirikamukham asītānubyañjanadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitam byāmapabbhāparikkhittam āveḷāveḷābhūtā yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ paramasobhaggappattam attabhāvaṅca oloketvā cittam pasādetum na sakkoti, usūyam-eva karoti. ‘Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paññāya vimuttiyā vimuttiñāṇadassanena samannāgatā’ ti vuccamāne vaṇṇam sahitaṃ na sakkoti, usūyam-eva karotī” ti devadattassa aguṇakatham kathayimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte:

“Na, bhikkhave, idāneva devadatto mama vaṇṇe bhañṇamāne usūyaṃ karoti, pubbe pi akāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte magadharatṭhe rājagahanagare ekasmiṃ magadharāje rajjaṃ kārente bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbattitvā sabbaseto ahosi heṭṭhā vaṇṇitasadisāya rūpasampattiyā samannāgato. Atha naṃ: “Lakkhaṇasampanno ayan”-ti so rājā maṅgalaḥatthiṃ akāsi. Athekasmiṃ chaṇḍadivase sakalanagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkārapetvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ maṅgalaḥatthiṃ abhiruhitvā mahantena rājānubhāvena nagaraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha ṭhatvā maṅgalaḥatthino rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā: “Aho rūpaṃ, aho gati, aho liḷā, aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavaravāraṇo cakkavattirañño anucchaviko” ti maṅgalaḥatthim-eva vaṇṇesi.

Rājā maṅgalaḥatthissa vaṇṇaṃ sutvā sahituṃ asakkonto usūyaṃ uppādetvā: “Ajjeva taṃ pabbatapāde pādetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmi” ti hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Kinti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito” ti āha. “Susikkhāpito, devā” ti. “Na susikkhito, dusikkhito” ti. “Susikkhito, devā” ti. “Yadi susikkhito, {1.445} sakkhissasi naṃ vepullapabbatamatthakaṃ āropetun”-ti. “Āma, devā” ti. “Tena hi ehī” ti sayam otaritvā hatthācariyaṃ āropetvā pabbatapādaṃ gantvā hatthācariyena hatthipiṭṭhiyaṃ nisīditvāva hatthimhi vepullapabbatamatthakaṃ āro pite sayam-pi amaccagaṇaparivuto pabbatamatthakaṃ abhiruhitvā hatthiṃ papātābhimukhaṃ kāretvā: “Tvam ‘mayā esa susikkhāpito’ ti vadesi, tīhi yeva tāva naṃ pādehi ṭhapehī” ti āha. Hatthācariyo piṭṭhiyaṃ nisīditvāva: “Bho tīhi pādehi tiṭṭhā” ti hatthissa paṇhikāya saññaṃ adāsi, mahāsatto tathā akāsi. Puna rājā: “Dvīhi purimapādehi yeva ṭhapehī” ti āha, mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi aṭṭhāsi. “Pacchimapādehiyevā” ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi, “ekenā” ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā ekeneva aṭṭhāsi. Athassa apatanabhāvaṃ ñatvā: “Sace pahosi, ākāse naṃ ṭhapehī” ti āha.

Ācariyo cintesi: “sakalajambudīpe iminā sadiso susikkhito hatthī nāma natthi, nissamsayaṃ panetaṃ esa papāte pādetvā māretukāmo bhavissatī” ti. So tassa kaṇṇamūle mantesi: “Tāta, ayaṃ rājā taṃ papāte pādetvā māretukāmo, na tvam etassa anucchaviko. Sace te ākāseṇa gantuṃ balaṃ atthi, maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā bārāṇasiṃ gacchā” ti. Puññiddhiyā samannāgato mahāsatto taṅkhaṇaṇneva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo: “Mahārāja, ayaṃ hatthī puññiddhiyā samannāgato, na tādisassa mandapuñṇassa

dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puññasampannassa rañño anucchaviko, tādīsā nāma mandapuññā evarūpaṃ vāhanam labhivā tassa guṇam ajānantā tañceva vāhanam avasesaṇca yasasampattiṃ nāsentiyeva” ti vatvā hatthikkhandhe nisinno va imaṃ gāthamāha.

**1. Yasam laddhāna dummedho, anattam carati attano,
Attano ca paresaṇca, himsāya paṭipajjati ti.**

Tatrāyam {1.446} saṅkhepattho: mahārāja, tādiso dummedho nippaṇño puggalo parivārasampattiṃ labhivā attano anattam carati. Kimkāraṇā? So hi yasamadamatto kattabbākattabbam ajānanto attano ca paresaṇca himsāya paṭipajjati. Himsā vuccati kilamanam dukkhuppādanam, tadatthāya eva paṭipajjatīti.

Evaṃ imāya gāthāya rañño dhammam desetvā: “Tiṭṭha dāni tvaṃ”-ti vatvā ākāse uppativā bārāṇasinagaraṃ gantvā rājāṅgaṇe ākāse aṭṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṅkhubhivā: “Amhākam rañño ākāseṇa setavaravāraṇo āgantvā rājāṅgaṇe ṭhito” ti ekakolāhalaṃ ahosi. Vegena rañño pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamivā: “Sace mayham upabhogatthāya āgatosi, bhūmiyam paṭiṭṭhāhi” ti āha. Bodhisatto bhūmiyam paṭiṭṭhāsi, ācariyo otarivā rājānam vanditvā: “Kuto āgatosi, tātā” ti vutte: “Rājagahato” ti vatvā sabbam pavattiṃ ārocesi. Rājā: “Manāpam te, tātā, kataṃ idhāgacchantenā” ti tuṭṭhahaṭṭho nagaram sajjāpetvā vāraṇam maṅgalahatthiṭṭhāne ṭhapetvā sakalarajjam tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ bodhisattassa adāsi, ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakālato paṭṭhā yeva pana rañño sakalajambudīpe rajjam hatthagatam-eva jātam. So jambudīpe aggarājā hutvā dānādīni puñṇāni katvā yathākamam agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā magadharājā devadatto ahosi, bārāṇasirājā sārīputto, hatthācariyo ānando, hatthi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dummedhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 123 Naṅgalīsajātakavaṇṇanā

Asabbatthagāmiṃ vācan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto lāḷudāyittheram ārabba kathesi. So kira dhammam kathento: “Imasmiṃ ṭhāne idaṃ kathetabbam, imasmiṃ ṭhāne idaṃ na kathetabbam”-ti yuttāyuttaṃ na jānāti,

maṅgale avamaṅgalaṃ vadanto: “Tirokuṭṭesu tiṭṭhanti, sandhisiṅghāṭakesu cā” ti idaṃ avamaṅgalaṃ maṅgalaṃ katvā anumodanaṃ katheti. Avamaṅgalesu anumodanaṃ karonto: “Bahū devā manussā ca, maṅgalāni acintayun”-ti vatvā: “Evarūpānaṃ maṅgalānaṃ satam-pi {1.447} saḥassam-pi kātuṃ samatthā hothā” ti vadati. Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū: “Āvuso, lāḷudāyī yuttāyuttaṃ na jānāti, sabbattha abhāsitaḥḥavācam bhāsati” ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, lāḷudāyī idāneva dandhāparisakkano yuttāyuttaṃ na jānāti, pubbe pi evarūpo ahosi, niccaṃ lāḷako yeve eso” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiyaṃ disāpāmoḥkko ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ vācesī. Tadā tesu māṇavesu eko dandhāparisakkano lāḷako māṇavo dhammantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhituṃ na sakkoti. Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Athekadivasaṃ bodhisatto sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayane nipanno taṃ māṇavaṃ hatthapādapiṭṭhiparikammāni katvā gacchantāṃ āha: “Tāta, mañcapāde upatthambhetvā yāhī” ti. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhakaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattiṃ khepesi.

Bodhisatto paccūsasamaye utṭhāya taṃ disvā: “Kiṃ, tāta, nisinnosī” ti pucchi. “Ācariya, ekassa mañcapādassa upatthambhakaṃ alabhanto ūrumhi ṭhapetvā nisinnomhī” ti. Bodhisatto saṃviggamānaso hutvā: “Ayaṃ ati viya mayhaṃ upakāro, ettakānaṃ pana māṇavakānaṃ antare ayam-eva dandho sippaṃ sikkhituṃ na sakkoti, kathaṃ nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ kareyyan”-ti cintesi. Athassa etadahosi: “Attheko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya paṇṇatthāya ca vanaṃ gantvā āgataṃ ‘ajja te kiṃ diṭṭhaṃ, kiṃ katan’-ti pucchissāmi. Atha me ‘idaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ, idaṃ katan’-ti ācikkhissati. Atha naṃ ‘tayā diṭṭhaṃ kataṃ kīdisan’-ti pucchissāmi, so ‘evarūpaṃ nāmā’ ti {1.448} upamāya ca kāraṇena ca kathessati. Iti naṃ navaṃ navaṃ upamañca kāraṇaṃ kathāpetvā iminā upāyena paṇḍitaṃ karissāmī” ti. So taṃ pakkosāpetvā: “Tāta māṇava, ito paṭṭhāya dāruatthāya vā paṇṇatthāya vā gataṭṭhāne yaṃ te tattha diṭṭhaṃ vā sutāṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti, taṃ āgantvā mayhaṃ āroceyyāsi” ti āha.

So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā ekadivasam māṇavehi saddhim dāruatthāya araṇṇam gato tattha sappam disvā āgantvā: “Ācariya, sappo me diṭṭho” ti ārocesi. “Sappo nāma, tāta, kīdiso hotī” ti? “Seyyathā pi naṅgalīsā” ti. “Sādhū, tāta, manāpā te upamā āhaṭā, sappā nāma naṅgalīśasadisāva hontī” ti. Atha bodhisatto: “Māṇavakena manāpā upamā āhaṭā, sakkhissāmi nam paṇḍitam kātun”-ti cintesi. Māṇavo puna ekadivasam araṇṇe hatthim disvā: “Hatthī me ācariya diṭṭho” ti āha. “Hatthī nāma, tāta, kīdiso” ti? “Seyyathā pi, naṅgalīsā” ti. Bodhisatto: “Hatthissa soṇḍā naṅgalīśasadisā honti, dantādayo evarūpā ca evarūpā ca. Ayaṃ pana bālatāya vibhajitvā kathetum asakkonto soṇḍam sandhāya kathesi mañṇe” ti tuṇhī ahoṣi. Athekadivasam nimantane ucchuṃ labhitvā: “Ācariya, ajja mayam ucchu khādimhā” ti āha. “Ucchu nāma kīdiso” ti vutte: “Seyyathā pi naṅgalīsā” ti āha. Ācariyo: “Thokam patirūpaṃ kāraṇam kathesi” ti tuṇhī jāto.

Punekadivasam nimantane ekacce māṇavā guḷam dadhinā bhuñjimsu, ekacce khīrena. So āgantvā: “Ācariya, ajja mayam dadhinā khīrena ca bhuñjimhā” ti vatvā: “Dadhikhīraṃ nāma kīdisam hotī” ti vutte: “Seyyathā pi naṅgalīsā” ti āha. Ācariyo: “Ayaṃ māṇavo ‘sappo naṅgalīśasadisō’ ti kathento tāva sukathitam kathesi, ‘hatthī naṅgalīśasadisō’ ti kathentenā pi soṇḍam sandhāya lesena kathitam. ‘Ucchu naṅgalīśasadisam’-ti kathane pi leso atthi, ‘dadhikhīrāni pana niccam paṇḍarāni pakkhittabhājanasaṇṭhānānī’ ti idha {1.449} sabbena sabbam upamam na kathesi, na sakkā imam lāḷakam sikkhāpetun”-ti vatvā imam gāthamāha.

1. Asabbatthagāmiṃ vācam, bālo sabbattha bhāsati,

Nāyam dadhim vediti naṅgalīsam, dadhippayam mañṇati naṅgalīsan-ti.

Tatrāyam saṅkhepattho: yā vācā opammavasena sabbattha na gacchati, tam **asabbatthagāmiṃ vācam bālo** dandhapuggalo **sabbattha bhāsati**, “dadhi nāma kīdisan”-ti puṭṭho pi: “Seyyathā pi, naṅgalīsā” ti vadateva. Evaṃ vadanto **nāyam dadhim vediti naṅgalīsam**. Kimkāraṇā? **Dadhippayam mañṇati naṅgalīsam**, yasmā ayaṃ dadhim-pi naṅgalīsam-eva mañṇati. Atha vā **dadhī** ti dadhim-eva, **payan**-ti khīraṃ, dadhi ca payaṇca dadhippayam. Yasmā dadhikhīrāni pi ayaṃ naṅgalīsam-eva mañṇati, ediso cāyam bālo, kim imināti antevāsikānam dhammakatham kathetvā paribbayaṃ datvā tam uyyojesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “taḍā lāḷakamāṇavo lāḷudāyī ahoṣi, disāpāmokkho ācariyo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Naṅgalīsajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 124 Ambajātakavaṇṇanā

Vāyametheva puriso ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ vattasampannaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajito vattasampanno ahosi, ācariyupajjhāyavattāni pāṇīyaparibhojanīyauposathāgārajantāgharādivattāni ca sādhukaṃ karoti, cuddasasu mahāvattesu asītikhandhakavattesu ca paripūrakārī yeva hoti, vihāraṃ sammajjati, pariveṇaṃ vitakkamāḷakaṃ vihāramaggaṃ sammajjati, manussānaṃ pāṇīyaṃ deti. Manussā tassa vattasampattiyaṃ pasīditvā pañcasatamattāni dhuvabhattāni adāṃsu, mahālābhasakkāro uppajji. Taṃ nissāya bahūnaṃ phāsuvihāro jāto. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu attano vattasampattiyaṃ mahantaṃ lābhasakkāraṃ nibbatesi, etaṃ ekaṃ nissāya bahūnaṃ phāsuvihāro jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, {1.450} etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbetam ekaṃ nissāya pañca isisatāni phalāphalattāya araṇṇaṃ agantvā eteneva ānīta phalāphalehi yāpesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tadā himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇīyāni chijjīṃsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesam pipāsadukkaṃ disvā ekaṃ rukkaṃ chinditvā doṇiṃ katvā pāṇīyaṃ ussiñcitvā doṇiṃ pūretvā tesam pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pivantesu tāpasassa phalāphalattāya gamanokāso nāhosi. So nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migagaṇā cintesuṃ: “Ayaṃ amhākaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalattāya gantuṃ okāsaṃ na labhati, nirāhāratāya ativiya kilamati, handamayaṃ katikaṃ karomā” ti. Te katikaṃ akaṃsu: “Ito paṭṭhāya pāṇīyaṃ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalāphalaṃ gahetvāva āgantabban”-ti. Te tato paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādīnigahetvāva āgacchati. Ekassa atthāya ābhataṃ phalāphalaṃ aḍḍhateyyasakaṭabhārappamāṇaṃ ahosi. Pañcasatatāpasā tadeva paribhuñjanti. Atirekaṃ chaḍḍiyittha.

Bodhisatto taṃ disvā: “Ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalāphalatthāya agantvā yāpanaṃ uppannaṃ, vīriyaṃ nāma kātabbamevā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Vāyametheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Vāyāmassa phalaṃ passa, bhuttā ambā anītihaṃ-ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: paṇḍito attano vattapūraṇādike kammaśmim vāyametheva, na ukkaṇṭheyya. Kiṃkāraṇā? Vāyāmassa nipphalatāya abhāvato. Iti mahāsatto {1.451} “vāyāmo nāmesa saphalo va hotī” ti isigaṇaṃ ālapanto: **“Vāyāmassa phalaṃ passā” ti** āha. Kīdisaṃ? **Bhuttā ambā anītihaṃ**. Tattha **ambā** ti desanāmattaṃ, tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni. Tesu sampannatarānaṃ ussannatarānaṃ vā vasena: “Ambā” ti vuttaṃ. Ye imehi pañcahi isisatehi sayāṃ araṇṇaṃ agantvā ekassa atthāya ānītā ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ. Tañca kho pana anītihaṃ, “iti āha iti āhā” ti evaṃ itihītiheṇa gahetabbaṃ na hoti, paccakkham-eva taṃ phalaṃ passāti. Evaṃ mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ambajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 125 Kaṭāhakajātakavaṇṇanā

Bahum-pi so vikattheyyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ vikatthakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tassa vatthu heṭṭhā kathitasadisam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ vikatthitaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu: “Āvuso, amhākaṃ jātisamā jāti, gottasamaṃ gottaṃ nāma natthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā dhanena vā kulappadesena vā amhehi sadiso nāma natthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnaṃ anto natthi, dāsakammakarā pi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsikavatthaṃ nivāseṃti, kāsikavilepanaṃ vilimpanti. Mayaṃ pabbajitabhāvena etarahi {1.356} evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā” ti theranavamajjhimaṇaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti ādivasena vambhento khamasento vicarati. Athassa eko bhikkhu kulappadesaṃ pariggaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū

dhammasabhāyaṃ sannipatitā: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vambhento khumsento vicarati” ti etassa aguṇaṃ kathayimṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, so bhikkhu idāneva vikatthento vambhento khumsento vicarati, pubbe pi vikatthento vambhento khumsento vicari” ti vatvā atūtaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi, dāsīpissa taṃ divasaññeva puttaṃ vijāyi. Te ekato va vaḍḍhimṃsu. Seṭṭhiputte lekhaṃ sikkhante dāso pissa phalakaṃ vahaṃāno gantvā teneva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi, gaṇanaṃ sikkhi, dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo vohārakusalo yuvā abhirūpo ahoṣi, nāmena kaṭāheko nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍāgārikakammaṃ karonto cintesi: “Na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍāgārikakammaṃ kāressanti, kiñcideva dosaṃ disvā tāletvā bandhitvā lakkhaṇena aṅketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjissanti. Paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃnūnāhaṃ seṭṭhissa vacanena lekhaṃ ādāya tattha gantvā ‘ahaṃ seṭṭhiputto’ ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhītaraṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyan”-ti. So sayam-eva paṇṇaṃ gahetvā {1.452} “ahaṃ asukaṃ nāma mama puttaṃ tava santikaṃ paṇiṃ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhañca tayā, tuyhañca mayā saddhiṃ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano dhītaraṃ datvā etaṃ tattheva vasāpehi, aham-pi okāsaṃ labhitvā āgamissāmi” ti likhitvā seṭṭhisseva muddikāya lañjetvā yathārucitaṃ paribbayañceva gandhavatthādīni ca gahetvā paccantaṃ gantvā seṭṭhiṃ disvā vanditvā atṭhāsi.

Atha naṃ seṭṭhi: “Kuto āgatosi, tātā” ti pucchi. “Bārāṇasito” ti. “Kassa puttosī” ti? “Bārāṇasiseṭṭhissā” ti. “Kenatthenāgatosī” ti? Tasmim̐ khaṇe kaṭāhako: “Idaṃ disvā jānissathā” ti paṇṇaṃ adāsi. Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā: “Idānāhaṃ jīvāmi nāmā” ti tuṭṭhacitto dhītaraṃ datvā patiṭṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto ahoṣi. So yāgukhajjakādīsū vā vatthagandhādīsū vā upanītesu: “Evam-pi nāma yāguṃ pacanti, evaṃ khajjakaṃ, evaṃ bhattaṃ, aho paccantavāsikā nāmā” ti yāguādīni garahati. “Ime paccantavāsibhāveneva ahatasāṭake vaḷaṇṇitum na jānanti, gandhe pisitum, pupphāni ganthitum na jānanti” ti vatthakammantikādayo garahati.

Bodhisatto pi dāsaṃ apassanto: “Kaṭāhako na dissati, kahaṃ gato, pariyesatha nan”-ti samantā manusse payojesi. Tesu eko tattha gantvā taṃ disvā sañjānitvā

attānaṃ ajānāpetvā āgantvā bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ pavattiṃ sutvā: “Ayuttaṃ tena kataṃ, gantvā naṃ gahetvā āgacchissāmi” ti rājānaṃ āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. “Seṭṭhi kira paccantaṃ gacchatī” ti sabbattha pākaṭo jāto. Kaṭāhako: “Seṭṭhi kira āgacchatī” ti sutvā cintesi: “Na so aññena kāraṇena āgacchissati, maṃ nissā yevassa āgamanena bhavitabbaṃ. Sace panāhaṃ palāyissāmi, puna āgantuṃ na sakkā bhavissati. Atthi panesa upāyo. Mama sāmikassa paṭipathaṃ gantvā dāsakammaṃ katvā tam-eva ārādhessāmi” ti. So tato paṭṭhāya parisamajjhe evaṃ bhāsati: “Aññe bālaṃanussā attano bālabbhāvena mātāpitūnaṃ {1.453} guṇaṃ ajānantā tesāṃ bhojanavelāya apacitikammaṃ akatvā tehi saddhiṃ yeva bhuñjanti, mayaṃ pana mātāpitūnaṃ bhojanakāle paṭiggahaṃ upanema, kheḷamallakaṃ upanema, bhājanāni upanema, pāṇīyaṃ-pi bījanim-pi gahetvā upatiṭṭhāmā” ti yāva sarīraṇaḷaṇjanakāle udakakalasaṃ ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbaṃ dāsehi sāmikānaṃ kattabbakiccaṃ pakāsesi.

So evaṃ parisāṃ uggaṇhāpetvā bodhisattassa paccantasamīpaṃ āgatakāle sasuraṃ avoca: “Tāta, mama kira pitā tumhākaṃ dassanattāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetha, ahaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā paṭipathaṃ gamissāmi” ti. So: “Sādhu, tāta” ti sampaṭicchi. Kaṭāhako bahuṃ paṇṇākāramādāya mahantena parivārena gantvā bodhisattaṃ vanditvā paṇṇākāraṃ adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṃ gahetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pātarāsakāle khandhāvāraṃ nivāsetvā sarīraṇaḷaṇjanattāya paṭicchannaṭṭhānaṃ pāvīsi. Kaṭāhako attano parivāraṃ nivattetvā kalasaṃ ādāya bodhisattassa santikaṃ gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā: “Sāmi, ahaṃ tumhākaṃ yattakaṃ icchatha, tattakaṃ dhaṇaṃ dassāmi, mā me yasaṃ antaradhāpayitthā” ti āha. Bodhisatto tassa vattasampadāya pasīditvā: “Mā bhāyi, natthi te mama santikā antarāyo” ti samassāsetvā paccantanagaraṃ pāvīsi. Mahanto sakkāro ahosi, kaṭāhako pissa nirantaraṃ dāsena kattabbakiccaṃ karoti. Atha naṃ ekāya velāya sukhānisinnaṃ paccantaseṭṭhi āha: “Mahāseṭṭhi, mayā tumhākaṃ paṇṇaṃ disvāva tumhākaṃ puttassa dārikā dinnā” ti bodhisatto kaṭāhakaṃ puttam-eva katvā tadanucchavikaṃ piyavacanaṃ vatvā seṭṭhiṃ tosesi. Tato paṭṭhāya kaṭāhakassa mukhaṃ ulloketuṃ samattho nāma nāhosi.

Athekadivasaṃ mahāsatto seṭṭhidhītaraṃ pakkosivā: “Ehi, amma, sīse me ūkā vicināhi” ti vatvā taṃ āgantvā ūkā gahetvā ṭhitaṃ piyavacanaṃ vatvā: “Kathehi, amma, kacci te mama putto sukhadukkhesu appamatto, {1.454} ubho

janā sammodamānā samaggavāsaṃ vasathā” ti pucchi. “Tāta, mahāseṭṭhi tumhākaṃ puttassa añño doso natthi, kevalaṃ āhāraṃ garahatī” ti. “Amma, niccakālamesa dukkhasīlova, apica te ahaṃ tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ sādhuṃ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa uggaṇhitaniyāmeneva purato ṭhatvā vadeyyāsī” ti gāthaṃ uggaṇhāpetvā katipāhaṃ vasitvā bārāṇasim-eva agamāsi. Kaṭāhako pi bahuṃ khādanīyabhojanīyaṃ ādāya anumaggaṃ gantvā bahudhanaṃ datvā vanditvā nivatti. So bodhisattassa gatakālato paṭṭhāya atirekamānī ahoṣi. So ekadivasam seṭṭhidhītāya nānaggarasabhojanaṃ upanetvā kaṭacchum ādāya parivisantiyā bhattaṃ garahitum ārabhi. Seṭṭhidhītā bodhisattassa santike uggaṇhitaniyāmeneva imaṃ gāthamāha.

**1. Bahum-pi so vikattheyya, aññaṃ janapadaṃ gato,
Anvāgantvāna dūseyya, bhuñja bhoge kaṭāhaka ti.**

Tattha **bahum-pi so vikattheyya, aññaṃ janapadaṃ gato** ti yo attano jātibhūmito aññaṃ janapadaṃ gato hoti, yatthassa jātiṃ na jānanti, so bahum-pi vikattheyya, vambhanavacanaṃ vañcanavacanaṃ vadeyya. **Anvāgantvāna dūseyya** ti imaṃ tāva vāraṃ sāmikassa paṭipathaṃ gantvā dāsakiccassa katattā kasāhi paharitvā piṭṭhicammuppāṭanato ca lakkhaṇāhananato ca muttosi. Sace anācāraṃ karosi, puna aññasmiṃ āgamanavāre tava sāmiko anvāgantvāna dūseyya, imaṃ gehaṃ anuāgantvā kasābhigātehi ceva lakkhaṇāhananena ca jātipakāsanena ca taṃ dūseyya upahaneyya. Tasmā imaṃ anācāraṃ pahāya **bhuñja bhoge kaṭāhaka**, mā pacchā attano dāsabhāvaṃ pākaṃ kāretvā vipaṭṭisārī ahoṣīti ayamettha seṭṭhino adhippāyo.

Seṭṭhidhītā pana etamatthaṃ ajānantī uggaṇhitaniyāmena byañjanam-eva payirudāhāsi. Kaṭāhako: “Addhā seṭṭhinā mama kulaṃ ācikkhitvā etissā sabbaṃ kathitaṃ bhavissatī” ti tato paṭṭhāya puna bhattaṃ garahitum na visahi, nihataṃ yathāladdhaṃ bhuñjitvā yathākammaṃ gato.

Satthā {1.455} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā kaṭāhako vikatthakabhikkhu ahoṣi, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kaṭāhaka-jātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 126 Asilakkhaṇajātakavaṇṇanā

Tathevekassa kalyāṇan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarāṇṇo asilakkhaṇapāṭhakaṃ brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. So kira kammārehi raṇṇo asīnaṃ āhaṭakāle asim upasiṅghitvā asilakkhaṇaṃ udāharati. So yesaṃ hatthato lābhaṃ labhati, tesaṃ asim: “Lakkhaṇasampanno maṅgalasaṃyutto” ti vadati. Yesaṃ hatthato lābhaṃ na labhati, tesaṃ asim: “Avalakkhaṇo” ti garahati. Atheko kammāro asim katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuṇṇaṃ pakkhipitvā raṇṇo asim āhari. Rājā brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā: “Asim vīmaṃsā” ti āha. Brāhmaṇassa asim ākaḍḍhitvā upasiṅghantassa maricacuṇṇāni nāsaṃ pavisitvā khipitukāmataṃ uppādesuṃ. Tassa khipantassa nāsikā asidhārāya paṭihatā dvidhā chijji. Tassevaṃ nāsikāya chinnabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, raṇṇo kira asilakkhaṇapāṭhako asim upasiṅghanto nāsikaṃ chindāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva so brāhmaṇo asim upasiṅghanto nāsikāchedaṃ patto, pubbe pi pattoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahoṣīti sabbaṃ paccuppannavatthusadisam-eva. Rājā pana tassa vejje datvā nāsikākoṭim phāsukaṃ kārapetvā lākhāya paṭināsikaṃ kāretvā puna taṃ upaṭṭhākam-eva akāsi. Bārāṇasiraṇṇo pana putto natthi, ekā dhītā ceva bhāgineyyo ca ahesuṃ. So ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍḍhantā aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājā pi amacce pakkosāpetvā: “Mayhaṃ bhāgineyyo pi imassa rajjassa sāmikova, dhītaraṃ etasseva datvā abhisekamassa karomī” ti vatvā puna cintesi {1.456} “mayhaṃ bhāgineyyo sabbathā pi ñātako yeva, etassa aññaṃ rājadhītaraṃ ānetvā abhisekaṃ katvā dhītaraṃ aññassa raṇṇo dassāmi, evaṃ no ñatakā bahū bhavissanti, dvinnam-pi rajjānaṃ mayam-eva sāmikā bhavissāmā” ti. So amaccehi saddhim sammantevā: “Ubhopete visuṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti bhāgineyyaṃ aññasmiṃ nivesane, dhītaraṃ aññasmiṃ vāsesi.

Te soḷasavassuddesikabhāvaṃ pattā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājakumāro: “Kena nu kho upāyena mātuladhītaraṃ rājagehā nīharāpetuṃ sakkā bhaveyyā” ti cintento: “Attheko upāyo” ti mahāikkhaṇikaṃ pakkosāpetvā tassā saḥassabhaṇḍikaṃ datvā: “Kiṃ mayā katabban”-ti vutte: “Amma, tayi karontiyā anipphatti nāma natthi, kiñcideva kāraṇaṃ vatvā yathā mama mātulo

rājā dhītaram antogehā nīharāpeti, tathā karohī” ti āha. Sādhu, sāmi, ahaṃ rājānaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vakkhāmi: “Deva, rājadhītāya upari kālakaṇṇī atthi, ettakaṃ kālāṃ nivattitvā olokento pi natthi, ahaṃ rājadhītaram asukadivase nāma ratham āropetvā bahuāvudhahatthe purise ādāya mahantena parivārena susānaṃ gantvā maṇḍalapīṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussaṃ nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaram ṭhapetvā gandhodakaghaṭānaṃ atṭhuttarasatena nhāpetvā kālakaṇṇiṃ pavāhessāmī” ti evaṃ vatvā rājadhītaram susānaṃ nessāmi, tvaṃ amhākaṃ tattha gamanadivase amhehi puretaram-eva thokaṃ maricacuṇṇaṃ ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto ratham abhiruyha susānaṃ gantvā ratham susānadvāre ekapadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanaṃ pesetvā sayāṃ susāne maṇḍalapīṭhikaṃ pasāretvā mataka viya paṭikujjo hutvā nipajja. Ahaṃ tattha āgantvā tava upari mañcakaṃ attharitvā rājadhītaram ukkhipitvā mañce sayāpessāmi, tvaṃ tasmiṃ khaṇe maricacuṇṇaṃ nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khipeyyāsi. Tayā khipitakāle {1.457} mayā rājadhītaram pahāya palāyissāma. Atha tvaṃ rājadhītaram sīsaṃ nhāpetvā sayam-pi sīsaṃ nhāyitvā taṃ ādāya attano nivesanaṃ gaccheyyāsi. So: “Sādhu sundaro upāyo” ti sampāṭicchi.

Sā pi gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi, rājā pi sampāṭicchi. Rājadhītāya pi taṃ antaraṃ ācikkhi, sā pi sampāṭicchi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññaṃ datvā mahantena parivārena susānaṃ gacchantī ārakhamanussānaṃ bhayajananatthaṃ āha: “mayā rājadhītāya mañce ṭhapitakāle heṭṭhāmañce matapuriso khipissati, khipitvā ca heṭṭhāmañcā nikkhamitvā yaṃ paṭhamāṃ passissati, tam-eva gahessati, appamattā bhavyeyāthā” ti. Rājakumāro puretaraṃ gantvā vuttanayeneva tattha nipajji. Mahāikkhaṇikā rājadhītaram ukkhipitvā maṇḍalapīṭhikāṭhānaṃ gacchantī: “Mā bhāyī” ti saññāpetvā mañce ṭhapesi. Tasmiṃ khaṇe kumāro maricacuṇṇaṃ nāsāya pakkhipitvā khi pi. Tena khipitamatte yeva mahāikkhaṇikā rājadhītaram pahāya mahāravaṃ ravamānā sabbapaṭhamāṃ palāyi, tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi ṭhātuṃ samattho nāma nāhosi, gahitagahitāni āvudhāni chaḍḍetvā sabbe palāyimsu. Kumāro yathāsammantitaṃ sabbaṃ katvā rājadhītaram ādāya attano nivesanaṃ agamāsi.

Ikkhaṇikā gantvā taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā: “Pakatiyā pi sā mayā tassevatthāya puṭṭhā, pāyāse chaḍḍitasappi viya jātan”-ti sampāṭicchitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjaṃ datvā dhītaram mahādeviṃ kāresi. So tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasamāno dhammena rajjaṃ kāresi. So pi

asilakkhaṇapāṭhako tasseva upaṭṭhāko ahosi. Tassekadivasam rājūpaṭṭhānam āgantvā paṭisūriyam ṭhatvā upaṭṭhahantassa lākhā vilīyi, paṭināsikā bhūmiyam pati. So lajjāya adhomukho aṭṭhāsi. Atha nam rājā parihasanto: “Ācariya, mā cintayittha, khipitam nāma ekassa kalyāṇam hoti, ekassa pāpakam. Tumhehi khipitena nāsikā {1.458} chijjīyittha, mayam pana khipantā mātuladhītaram labhitvā rajjam pāpuṇimhā” ti vatvā imam gāthamāha.

**1. Tatthevekassa kalyāṇam, tatthevekassa pāpakam,
Tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vā pi na pāpakan-ti.**

Tattha **tatthevekassā** ti tadevekassa. Ayam-eva vā pāṭho. Dutiyapade pi eseva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakānam anekamsikabhāvaṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: “tadā asilakkhaṇapāṭhako va etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Asilakkhaṇajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 127 Kalaṇḍukajātakavaṇṇanā

Te desā tāni vatthūnī ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ vikatthakabhikkhum ārabba kathesi. Tattha dve pi vatthūni kaṭāhakajātakasadisāneva.

Idam satthā jetavane viharanto aññataram vikatthitam bhikkhum ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu: “Āvuso, amhākaṃ jātisamā jāti, gottasamaṃ gottam nāma natthi, mayam evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā dhanena vā kulappadesena vā amhehi sadiso nāma natthi, amhākaṃ suvaṇṇarajatādīnam anto natthi, dāsakammakarā pi no sālīmaṃsodanam bhuñjanti, kāsikavatthanam nivāsenti, kāsikavilepanam vilimpanti. Mayam pabbajitabhāvena etarahi {1.356} evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni cīvarāni dhāremā” ti theranavamajjhimanam bhikkhūnam antare vikatthento jāti ādivasena vambhento khumsento vicarati. Athassa eko bhikkhu kulappadesam pariggaṇhitvā tam vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnam ārocesi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vambhento khumsento vicaratī” ti

etassa aguṇaṃ kathayim̐su. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisin̐nā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, so bhikkhu idāneva vikatthento vambhento khum̐sento vicarati, pubbe pi vikatthento vambhento khum̐sento vicarī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi, dāsīpissa taṃ divasaññeva puttaṃ vijāyi. Te ekato va vaḍḍhim̐su. Seṭṭhiputte lekhaṃ sikkhante dāso pissa phalakaṃ vahaṃāno gantvā teneva saddhim̐ lekhaṃ sikkhi, gaṇanaṃ sikkhi, dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo vohārakusalo yuvā abhirūpo ahoṣi, nāmena [Kalaṇḍuko] nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍāgārikakammaṃ karonto cintesi: “Na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍāgārikakammaṃ kāressanti, kiñcīdeva dosaṃ disvā tāletvā bandhitvā lakkhaṇena aṅketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjissanti. Paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃnūnāhaṃ seṭṭhissa vacanena lekhaṃ ādāya tattha gantvā ‘ahaṃ seṭṭhiputto’ ti vatvā taṃ seṭṭhim̐ vañcetvā tassa dhītaraṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyan”-ti. So sayam-eva paṇṇaṃ gahetvā [1.452] “ahaṃ asukaṃ nāma mama puttaṃ tava santikaṃ pahiṇim̐, āvāhavivāhasambandho nāma mayhañca tayā, tuyhañca mayā saddhim̐ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano dhītaraṃ datvā etaṃ tattheva vasāpehi, aham-pi okāsaṃ labhitvā āgamissāmī” ti likhitvā seṭṭhisseva muddikāya lañjetvā yathārucitaṃ paribbayañceva gandhavatthādīni ca gahetvā paccantaṃ gantvā seṭṭhim̐ disvā vanditvā aṭṭhāsi.

Atha naṃ seṭṭhi: “Kuto āgatosi, tātā” ti pucchi. “Bārāṇasito” ti. “Kassa puttosi” ti? “Bārāṇasisetṭhissā” ti. “Kenatthenāgatosi” ti? Tasmim̐ khaṇe [Kalaṇḍuko]: “Idaṃ disvā jānissathā” ti paṇṇaṃ adāsi. Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā: “Idānāhaṃ jīvāmi nāmā” ti tuṭṭhacitto dhītaraṃ datvā patiṭṭhāpesi. Tassa parivāro mahanto ahoṣi. So yāgukhajjakādīsū vā vatthagandhādīsū vā upanītesu: “Evam-pi nāma yāguṃ pacanti, evaṃ khajjakaṃ, evaṃ bhattaṃ, aho paccantavāsikā nāmā” ti yāguādīni garahati. “Ime paccantavāsibhāveneva ahatasāṭake vaḷaṇḍitum̐ na jānanti, gandhe pisitum̐, pupphāni ganthitum̐ na jānantī” ti vatthakammantikādayo garahati.

Idha panesa bārāṇasisetṭhino dāso kalaṇḍuko nāma ahoṣi. Tassa palāyitvā paccantavāsisetṭhino dhītaraṃ gahetvā mahantena parivārena vasanakāle bārāṇasisetṭhi pariyesāpetvā pi tassa gataṭṭhānaṃ ajānanto: “Gaccha, kalaṇḍukaṃ pariyesā” ti attanā puṭṭhaṃ sukapotakaṃ pesesi. Sukapotako ito

cito ca vicaranto taṃ nagaraṃ pāpuṇi. Tasmiṃca kāle kalaṇḍuko nadīkīlaṃ kīlītukāmo bahuṃ mālāgandhavilepanaṇceva khādanīyabhojanīyāni ca gāhāpetvā nadiṃ gantvā seṭṭhidhītāya saddhiṃ nāvaṃ āruya udaye kīlāti. Tasmiṃca padese nadīkīlaṃ kīlāntā issarajātikā tikhiṇabhesajjaparibhāvitā khīraṃ pivanti, tena tesāṃ divasabhāgam-pi udaye kīlāntānaṃ sītaṃ na {1.459} bādhati. Ayaṃ pana kalaṇḍuko khīragaṇḍūsaṃ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khīraṃ nuṭṭhubhati. Nuṭṭhubhanto pi udaye anuṭṭhubhitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati. Sukapotako pi nadītīraṃ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisīditvā oloketvā kalaṇḍukaṃ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṃ disvā: “Are, kalaṇḍuka dāsa, attano jātiṃca vasanaṭṭhānaṃ anussara, khīragaṇḍūsaṃ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisampannāya sukhasamvaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubhi, attano pamāṇaṃ na jānāsī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Te desā tāni vatthūni, ahaṇca vanagocaro,
Anuvicca kho taṃ gaṇheyyuṃ, piva khīraṃ kalaṇḍukā ti.**

Tattha **te desā tāni vatthūni** ti mātukucchiṃ sandhāya vadati. Ayametthādhippāyo: yattha te vasitaṃ, na te khattiyadhītādīnaṃ kucchidesā. Yattha vāsi patiṭṭhito, na tāni khattiyadhītādīnaṃ kucchivatthūni. Atha kho dāsikucchiyaṃ tvaṃ vasi ceva patiṭṭhito cāti. **Ahaṇca vanagocaro** ti tiracchānabhūto pi etamatthaṃ jānāmīti dīpeti. **Anuvicca kho taṃ gaṇheyyun-**ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ mayā gantvā ārocite anuvicca jānitvā tava sāmikā tāletvā ceva lakkhaṇāhataṇca katvā taṃ gaṇheyyuṃ, gahetvā gamissanti, tasmā attano pamāṇaṃ ñatvā seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubhitvā piva khīraṃ. **Kalaṇḍukā** ti taṃ nāmenālapati.

Kalaṇḍuko pi suvapotaṃ sañjānitvā: “Maṃ pākaṭaṃ kareyyā” ti bhayena: “Ehi, sāmi, kadā āgatosī” ti āha. Suko: “Na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me vaṭṭetvā māretukāmo” ti ñatvāva: “Na me tayā attho” ti tato uppatitvā bārāṇasiṃ gantvā yathādiṭṭhaṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi: “Ayuttaṃ tena katan”-ti vatvā gantvā tassa āṇaṃ kāretvā bārāṇasim-eva naṃ ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kalaṇḍuko ayaṃ bhikkhu ahosi, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kalaṇḍukajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 128 Biḷāravatajātakavaṇṇanā

Yo {1.460} **ve dhammaṃ dhajam katvā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tadā hi satthā tassa kuhakabhāve ārocite: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mūsikayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā vuḍḍhimanvāya mahāsarīro sūkaracchāpakasadiso hutvā anekasatamūsikāhi parivuto araṇṇe viharati. Atheke siṅgālo ito cito ca vicaranto taṃ mūsikayūthaṃ disvā: “Imā mūsikā vañcetvā khādissāmī” ti cintetvā mūsikānaṃ āsayassa avidūre sūriyābhimukho vātaṃ pivanto ekena pādena aṭṭhāsi. Bodhisatto gocarāya caramāno taṃ disvā: “Sīlavā eso bhavissatī” ti tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tvaṃ ko nāmo” ti pucchi. “Dhammiko nāmā” ti. “Cattāro pāde bhūmiyaṃ aṭhapetvā kasmā ekeneva ṭhitosī” ti. “Mayi cattāro pāde pathaviyaṃ ṭhapente pathavī vahituṃ na sakkoti, tasmā ekeneva tiṭṭhāmī” ti. “Mukhaṃ vivaritvā kasmā ṭhitosī” ti? “Mayaṃ aññaṃ na bhakkhayāma, vātaṃ-eva bhakkhayāmā” ti. “Atha kasmā sūriyābhimukho tiṭṭhasī” ti? “Sūriyaṃ namassāmī” ti. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā: “Sīlavā eso bhavissatī” ti tato paṭṭhāya mūsikagaṇeṇa saddhiṃ sāyaṃ pātaṃ tassa upaṭṭhānaṃ gacchati.

Athassa upaṭṭhānaṃ katvā gamanakāle siṅgālo sabbapacchimāṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khādītvā ajjhoharītvā mukhaṃ puñchitvā tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā: “Pubbe amhākaṃ ayaṃ āsayo nappahoti, nirantarā tiṭṭhāma. Idāni sithilā, evam-pi āsayo na pūrateva, kiṃ nu kho etan”-ti bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Bodhisatto: “Kena nu kho kāraṇeṇa musikā tanuttaṃ gatā” ti cinto siṅgāle āsaṅkaṃ ṭhapetvā: “Vīmaṃsissāmi {1.461} nan”-ti upaṭṭhānakāle sesamūsikā purato katvā sayāṃ pacchato ahoṣi. Siṅgālo tassa upari pakkhandi, bodhisatto attano gahaṇatthāya taṃ pakkhandantaṃ disvā nivattitvā: “Bho siṅgāla, idaṃ te vatasamādānaṃ na dhammasudhammatāya, paresaṃ pana vihiṃsanatthāya dhammaṃ dhajam katvā carasi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yo ve dhammaṃ dhajam katvā, nigūḷho pāpamācare,
Vissāsayitvā bhūtāni, biḷāraṃ nāma taṃ vatan-ti.**

Tattha **yo ve** ti khattiyādīsu yo kocideva. **Dhammaṃ dhajam katvā** ti dasakusalakammappathadhammaṃ dhajam karitvā, kūṭaṃ karonto viya ussāpetvā dassentoti attho. **Vissāsayitvā**ti: “Sīlavā ayan”-ti saññāya

sañjātavissāsāni katvā. **Biḷāraṃ nāma taṃ vatan**-ti taṃ evaṃ dhammaṃ dhajam katvā raho pāpāni karontassa vataṃ kerāṭṭikavataṃ nāma hoti ti attho.

Mūsikarājā kathento va uppatitvā tassa gīvāyaṃ patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāliyaṃ ḍaṃsitvā galanāliṃ phāletvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā siṅgālaṃ: “Muru murū” ti khāditvā agamāsi. Paṭhamāgatāva kirassa maṃsaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā na labhiṃsu. Tato paṭṭhāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo kuhakabhikkhu ahoṣi, mūsikarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Biḷaravatajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 129 Aggikabhāradvājajātakavaṇṇanā

Nāyaṃ sikhā puññahetū ti idaṃ satthā jetavane viharanto kuhakaññeva bhikkhum ārabha kathesi.

Atītasmiñhi bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mūsikarājā hutvā araññe vasati. Atheko siṅgālo davadāhe uṭṭhite palāyitum asakkonto ekasmiṃ rukkhe sīsaṃ {1.462} āhacca aṭṭhāsi. Tassa sakalasaṃvāse lomāni jhāyimsu, rukkhaṃ āhacca ṭhitatṭhāne pana matthake cūlā viya thokāni lomāni aṭṭhaṃsu. So ekadivasaṃ soṇḍiyaṃ pānīyaṃ pivanto chāyaṃ olovento cūlaṃ disvā: “Uppannaṃ dāni me bhaṇḍamūlan”-ti araññe vicaranto taṃ mūsikādarim disvā: “Imā mūsikā vañcetvā khādissāmī” ti heṭṭhā vuttanayeneva avidūre aṭṭhāsi. Atha naṃ bodhisatto gocarāya caranto disvā: “Sīlavā ayan”-ti saññāya upasaṅkamitvā: “Tvaṃ kinnāmosī” ti pucchi. “Ahaṃ aggikabhāradvājō nāmā” ti. “Atha kasmā āgatosī” ti? “Tumhākaṃ rakkhanatthāyā” ti. “Kinti katvā amhe rakkhissasī” ti? “Ahaṃ aṅguṭṭhagaṇanaṃ nāma jānāmi, tumhākaṃ pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ‘ettakā’ ti gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇessāmi, evaṃ sāyaṃ pātaṃ gaṇento rakkhissāmī” ti. “Tena hi rakkha mātulā” ti. So: “Sādhū” ti sampatichitvā nikkhamanakāle: “Eko dve tayo” ti gaṇetvā paccāgamanakāle pi tatheva gaṇetvā sabbapacchimam gaṇetvā khādati. Sesaṃ purimasadisam-eva.

Idha pana mūsikarājā nivattitvā ṭhito: “Bho aggikabhāradvāja, nāyaṃ tava dhammasudhammatāya matthake cūlā ṭhapitā, kucchikāraṇā pana ṭhapitā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nāyaṃ sikhā puññahetu, ghāsahetu ayaṃ sikhā,
Nāguṭṭhigaṇaṇaṃ yāti, alaṃ te hotu aggikā ti.**

Tattha **nāguṭṭhigaṇaṇaṃ yāti**: “Aṅguṭṭhigaṇaṇā” ti aṅguṭṭhigaṇaṇā vuccati, ayaṃ mūsikagaṇo aṅguṭṭhigaṇaṇaṃ na gacchati na upeti na pūreti, parikkhayaṃ gacchatī ti attho. **Alaṃ te hotu aggikā** ti siṅgālaṃ nāmena ālapanto āha. Ettāvataṃ te alaṃ hotu, na ito paraṃ mūsike khādissasi. Amhehi vā tayā saddhiṃ saṃvāso alaṃ hotu, na mayaṃ idāni tayā saddhiṃ vasissāmāti pi attho. Sesāṃ purimasadisam-eva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “Tadā siṅgālo ayaṃ bhikkhu ahosi, mūsikarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Aggikabhāradvājajātakavaṇṇanā navamā

Ja 130 Kosiyajātakavaṇṇanā

Yathā {1.463} **vācā ca bhuñjassū** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sāvattiyaṃ mātugāmaṃ ārabba kathesi. Sā kirekassa saddhāsampanna upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇī dussilā pāpadhammā rattim aticaritvā divā kiñci kammaṃ akatvā gilānālayaṃ dassetvā nitthunamānā nipajjati. Atha naṃ brāhmaṇo: “Kiṃ te bhadde aphāsukan”-ti pucchi. “Vātā me vijjhanti” ti. “Atha kiṃ laddhum vaṭṭati” ti? “Siniddhamadhurāni paṇṭitapaṇṭitāni yāgubhattatelādīni” ti. Brāhmaṇo yaṃ yaṃ sā icchati, taṃ taṃ āharitvā deti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa gehaṃ pavittakāle nipajjati, bahi nikkhantakāle jārehi saddhiṃ vītināmeti.

Atha brāhmaṇo: “Imissā sarīre vijjhanavātānaṃ pariyanto na paññāyati” ti ekadivasam gandhamālādīni ādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā: “Kiṃ, brāhmaṇa, na paññāyasī” ti vutte: “Bhante, brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, svāhaṃ tassā sappitelādīni ceva paṇṭitapaṇṭitabhojanāni ca pariyesāmi, sarīramassā ghaṇaṃ vipasannacchavivaṇṇaṃ jātāṃ, vātarogassa pana pariyanto na paññāyati. Ahaṃ taṃ paṭijagganto va idhāgamanassa okāsaṃ na labhāmī” ti āha. Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṃ ñatvā: “Brāhmaṇa, ‘evaṃ nipannassa mātugāmassa roge avūpasamante idaṇcīdaṇca bhesajjaṃ kātum vaṭṭati’ ti pubbe pi te paṇḍitehi kathitaṃ, bhavaśāṅkhepagatattā pana na sallakkhesī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto
brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni
uggaṇhitvā bārāṇasiyaṃ disāpāmokkho ācariyo ahosi. Ekasatarājadhānīsu
khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuyyena tasseva santike sippaṃ
uggaṇhanti. Atheko janapadavāsī brāhmaṇamāṇavo bodhisattassa santike tayo
vede aṭṭhārasa ca vijjāṭṭhānāni uggaṇhitvā bārāṇasiyaṃ yeva kuṭumbaṃ
saṇṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṃ bodhisattassa santikaṃ āgacchati.

{1.464} Tassa brāhmaṇī dussilā ahosi pāpadhammāti sabbam
paccuppannavatthusadisam-eva.

Bodhisatto pana: “Iminā kāraṇena ovādagahaṇāya okāsaṃ na labhāmī” ti vutte:
“Sā māṇavikā imaṃ vañcetvā nipajjati” ti ñatvā: “Tassā rogānucchavikaṃ
bhesajjaṃ ācikkhissāmī” ti cintetvā āha: “Tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā
sappikhīrarasādīni mā adāsi, gomutte pana pañcapaṇṇāni phalādīni ca
pakkhipitvā koṭṭetvā navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandhaṃ
gāhāpetvā rajjuṃ vā yottaṃ vā rukkhāṃ vā lataṃ vā gahetvā idaṃ te rogassa
anucchavikabhesajjaṃ, idaṃ vā piva, uṭṭhāya vā tayā bhuttabhattassa
anucchavikaṃ kammaṃ karohī” ti vatvā imaṃ gāthaṃ vadeyyāsi. “Sace
bhesajjaṃ na pivati, atha naṃ rajjuyā vā yottena vā rukkhena vā latāya vā katici
pahāre paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsi, sā
taṅkhaṇaṇṇeva uṭṭhāya kammaṃ karissatī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā
vuttaniyāmeneva bhesajjaṃ katvā: “Bhadde, imaṃ bhesajjaṃ pivā” ti āha.
“Kena te idaṃ ācikkhitan”-ti? “Ācariyena, bhadde” ti. “Apanehi taṃ, na
pivissāmī” ti. Māṇavo: “Na tvaṃ attano ruciyaṃ pivissasi” ti rajjuṃ gahetvā:
“Attano rogassa anucchavikaṃ bhesajjaṃ vā piva, yāgubhattānucchavikaṃ
kammaṃ vā karohī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yathāvācā ca bhuñjassu, yathābhuttaṇca byāhara,
Ubhayaṃ te na sameti, vācā bhuttaṇca kosiye ti.**

Tattha **yathāvācā ca bhuñjassu** ti yathā te vācā, tathā bhuñjassu, “vātā me
vijjhantī” ti vācāya anucchavikam-eva katvā bhuñjassu ti attho. “Yathāvācaṃ
vā” ti pi pāṭho yujjati, “yathāvācāya” ti pi paṭhanti, sabbattha ayam-eva attho.
Yathābhuttaṇca byāhara ti yaṃ yathā te bhuttaṃ, tassa anucchavikam-eva
{1.465} byāhara, “arogamhī” ti vatvā gehe kattabbaṃ karosī ti attho.
“Yathābhūtaṇca” ti pi pāṭho, atha vā arogamhīti yathābhūtam-eva vatvā
kammaṃ karohī ti attho. **Ubhayaṃ te na sameti, vācābhuttaṇca kosiye** ti yā
ca te ayam vācā: “Vātā maṃ vijjhantī” ti yaṇca te idaṃ paṇītabhojanaṃ

bhuttaṃ, idaṃ ubhayam-pi tuyhaṃ na sameti, tasmā uṭṭhāya kammaṃ karohi.
“Kosiye” ti taṃ gottenālapati.

Evaṃ vutte kosiyaabrāhmaṇadhītā: “Ācariyena ussukkaṃ āpannakālato paṭṭhāya na sakkā mayā esa vañcetum, uṭṭhāya kammaṃ karissāmī” ti uṭṭhāya kammaṃ akāsi. “Ācariyena me dussīlabhāvo ñāto, idāni na sakkā ito paṭṭhāya puna evarūpaṃ kātun”-ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā sīlavatī ahoṣi. Sā pi brāhmaṇī: “Sammāsambuddhena kiramhi ñātā” ti satthari pi gāravena na puna anācāraṃ akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “taḍā jayampatikā idāni jayampatikāva, ācariyo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kosiyajātakavaṇṇanā dasamā

Kusanāḷivaggo terasamo

Tassuddānaṃ:

**Kusanāḷi ca dummedhaṃ, naṅgalīsambakaṭāhaṃ,
Asilakkhaṇakalaṇḍukaṃ, bilāraggikakosiyanti.**

14. Asampadānavaggo

Ja 131 Asampadānajātakavaṇṇanā

Asampadānenitarātarassā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Tasmiṃhi kāle bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso devadatto, akataññū tathāgatassa guṇaṃ na jānātī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto akataññū, pubbe pi akataññūyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.466} magadharaṭṭhe rājagahe ekasmiṃ magadharaññe rajjaṃ kārente bodhisatto tasseva seṭṭhi ahoṣi asītikoṭivibhavo saṅkhasetṭhīti nāmena. Bārāṇasiyaṃ pīḷiyasetṭhi nāma asītikoṭivibhavo va ahoṣi. Te aññamaññaṃ saḥāyakā ahesuṃ. Tesu bārāṇasiyaṃ pīḷiyasetṭhissa kenacideva kāraṇena mahantaṃ bhayaṃ uppajji, sabbaṃ sāpateyyaṃ parihāyi. So daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṃ ādāya saṅkhasetṭhiṃ paccayaṃ katvā bārāṇasito nikkhamitvā padasāva rājagahaṃ patvā saṅkhasetṭhissa nivesanaṃ agamāsi. So

taṃ disvāva: “Sahāyo me āgato” ti parissajitvā sakkārasammānaṃ katvā katipāhaṃ vītināmetvā ekadivasaṃ: “Samma, kenaṭṭhena āgato” ti pucchi. “Bhayaṃ me, samma, uppannaṃ, sabbaṃ dhanam parikkhīṇaṃ, upatthambho me hohī” ti. “Sādhu samma, mā bhāyī” ti bhaṇḍāgāraṃ vivarāpetvā cattālīsa hiraññakoṭiyo dāpetvā sesam-pi paricchadaparivāraṃ sabbaṃ attano santakaṃ saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ majjhe bhinditvā upaḍḍham-eva adāsi. So taṃ vibhavaṃ ādāya puna bārāṇasiṃ gantvā nivāsaṃ kappesi.

Aparabhāge saṅkhasettḥissa pi tādisam-eva bhayaṃ uppajji. So attano paṭisaraṇaṃ upadhārento: “Sahāyassa me mahāupakāro kato, upaḍḍhavibhavo dinno. Na so maṃ disvā pariccajissati, tassa santikaṃ gamissāmī” ti cintetvā bhariyaṃ ādāya padasāva bārāṇasiṃ gantvā bhariyaṃ āha: “Bhadde, tava mayā saddhiṃ antaravīthiyā gamanaṃ nāma na yuttaṃ, mayā pesitayānamāruya mahantena parivārena pacchā āgamissasi. Yāva yānaṃ pesemi, tāva idheva hohī” ti vatvā taṃ sālāya ṭhapetvā sayam nagaraṃ pavisitvā settḥissa gharaṃ gantvā: “Rājagahanagaraṭo tumhākaṃ sahāyo saṅkhasettḥi nāma āgato” ti ārocāpesi. So: “Āgacchatū” ti pakkosāpetvā taṃ disvā neva āsanā vuṭṭhāsi, na paṭisanthāraṃ akāsi, kevalaṃ: “Kimatthaṃ āgato” ti pucchi. “Tumhākaṃ dassanatthaṃ āgatomhī” ti. “Nivāso {1.467} te kahaṃ gahito” ti? “Na tāva nivāsattḥānaṃ atthi, settḥigharaṇim-pi sālāya ṭhapetvāva āgatomhī” ti. “Tumhākaṃ idha nivāsattḥānaṃ natthi, nivāpaṃ gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā bhuñjitvā gacchatha, puna amhākaṃ gharaṃ mā pavisathā” ti vatvā: “Mayhaṃ sahāyassa dussante bandhitvā ekaṃ bahalapaḷāpatumbaṃ dehī” ti dāsaṃ āṇāpesi. Taṃ divasaṃ kira so rattasālīnaṃ sakaṭasahassamattaṃ ophunāpetvā koṭṭhāgāraṃ pūrāpesi, cattālīsakoṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyakassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ pakkhipitvā bodhisattassa santikaṃ agamāsi.

Bodhisatto cintesi: “ayaṃ asappuriso mama santikā cattālīsakoṭidhanaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, na gaṇhāmī” ti? Athassa etadahosi: “Ayaṃ tāva akataññū mittadubbhī katavināsakabhāvena mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindi. Sacāhaṃ etena dinnam palāpatumbaṃ lāmakattā na gaṇhissāmi, aham-pi mittabhāvaṃ bhindissāmi. Andhabālā parittakaṃ laddhaṃ aggaṇhantā mittabhāvaṃ vināsenti, aham pana etena dinnam palāpatumbaṃ gahetvā mama vasena mittabhāvaṃ patiṭṭhāpessāmī” ti. So palāpatumbaṃ dussante bandhitvā pāsādā oruya sālāṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā: “Kiṃ te, ayya, laddhan”-ti pucchi. “Bhadde amhākaṃ sahāyo

pīiyasetṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajjeva vissajjesī” ti. Sā: “Ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālīsakoṭṭidhanassa anucchavikaṇ”-ti roditum ārabhi. Bodhisatto pi: “Bhadde, mā rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayena mama vasena mittabhāvaṃ patitṭhāpetum gaṇhiṃ, tvaṃ kiṃkāraṇā rodasī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

1. Asampadānenitarītarassa, bālassa mittāni kalībhavanti,

Tasmā {1.468} harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ, mā me mitti jīyittha sassatāyan-ti.

Tattha **asampadānenā** ti asampādānena. Akāralope sandhi, aggahaṇenā ti attho. **Itarītarassā** ti yassa kassaci lāmakālāmakassa. **Bālassa mittāni kalībhavanti** ti dandhassa apaññassa mittāni kalīni kālakaṇṇisadisāni honti, bhijjanti ti attho. **Tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ**-ti tena kāraṇena ahaṃ sahāyena dinnam ekapalāpatumbaṃ harāmi gaṇhāmīti dasseti. “Mānaṃ”-ti hi aṭṭhannaṃ nālīnaṃ nāmaṃ, catunnaṃ aḍḍhamānaṃ, catasso ca nālīyo tumbo nāma. Tena vuttam: “Palāpatumban”-ti. **Mā me mitti jīyittha sassatāyan**-ti mama sahāyena saddhiṃ mitti mā bhijjittha, sassatāva ayaṃ hotū ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodateva. Tasmim khaṇe saṅkhasetṭhinā pīiyasetṭhissa dinno kammantadāso sālādvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanasaddaṃ sutvā sālāṃ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu nipatitvā roditvā kantiyā: “Kimatthaṃ idhāgatattha, sāmī” ti pucchi. Seṭṭhi sabbaṃ ārocesi. Kammantadāso: “Hotu, sāmī, mā cintayitthā” ti ubho pi assāsetvā attano gehaṃ netvā gandhodakena nhāpetvā bhojetvā: “Sāmikā, vo āgatā” ti sesadāse sannipātetvā dassetvā katipāhaṃ vītināmetvā sabbe dāse gahetvā rājagaṇaṃ gantvā uparavaṃ akāsi. Rājā pakkosāpetvā: “Kiṃ etan”-ti pucchi, te sabbaṃ taṃ pavattiṃ rañño ārocesuṃ.

Rājā tesam vacanaṃ sutvā ubho pi seṭṭhī pakkosāpetvā saṅkhasetṭhiṃ pucchi: “Saccam kira tayā mahāseṭṭhi pīiyasetṭhissa cattālīsakoṭṭidhanaṃ dinnan”-ti? “Āma, mahārāja, mama sahāyassa maṃ takketvā rājagahaṃ āgatassa na kevalaṃ dhanam, sabbaṃ vibhavajātaṃ saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ dve koṭṭhāse katvā samabhāge adāsinti. Rājā: “Saccametan”-ti pīiyasetṭhiṃ pucchi. “Āma, devā” ti. “Tayā panassa taññeva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato” ti. So tuṇhī ahoṣi. Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dussante pakkhipāpetvā dāpitaṃ {1.469} atthīti. Tam-pi sutvā tuṇhī yeva ahoṣi. Rājā: “Kiṃ kātābbaṃ”-ti amaccehi saddhiṃ mantetvā taṃ paribhāsivā: “Gacchatha, pīiyasetṭhissa ghare sabbaṃ vibhavaṃ saṅkhasetṭhissa dethā” ti

āha. Bodhisatto: “Mahārāja, mayhaṃ parasantakena attho natthi, mayā dinnamattam-eva pana dāpethā” ti āha. Rājā bodhisattassa santakaṃ dāpesi. Bodhisatto sabbaṃ attano dinnavibhavaṃ paṭilabhitvā dāsaparivuto rājagaham-eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pīḷiyaseṭṭhi devadatto ahosi, saṅkhaseṭṭhi pana aham-eva ahosin”-ti.

Asampadānājātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 132 Bhīrukajātakavaṇṇanā

Kusalūpadese dhitiyā dalhāya cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aṇapālanigrodhe māraddhītānaṃ palobhanasuttantaṃ ārabha katesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya vuttaṃ:

Daddallamānā āgañchum, taṇhā ca aratī ragā,

Tā tattha panudī satthā, tūlaṃ bhaṭṭhaṃva māluto ti. (SN. 4.25).

Evam yāva pariyoṣānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, sammāsambuddho māraddhītaro anekasatāni pi dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasaṅkamantiyo akkhīni pi ummīletvā na olokesi, aho buddhabalaṃ nāma acchariyaṃ”-ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva mayhaṃ sabbāsava khepetvā sabbaññutaṃ sampattassa māraddhītānaṃ anolokanaṃ nāma acchariyaṃ, ahañhi pubbe bodhiññaṃ pariyesamāno sakilesakāle pi abhisāṅkhataṃ dibbarūpaṃ indriyāni bhinditvā kilesavasena anoloketvāva gantvā mahārajjāṃ pāpuṇin”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bhātikasatassa kaniṭṭho ahosīti sabbaṃ heṭṭhā takkasilājātake (Ja. 132) {1.470} vuttanayeneva vitthāretabbaṃ.

Tadā ca rañño gehe paccekabuddhā bhuñjanti, bodhisatto tesāṃ veyyāvaccāṃ karoti. So ekadivasaṃ cintesi: “Mama bahū bhātaro, lacchāmi nu kho ahaṃ imasmiṃ nagare kulasantakaṃ rajjaṃ, udāhu no” ti? Athassa etadahosi: “Paccekabuddhe pucchitvā jānissāmī” ti. So dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhamakaraṇaṃ ādāya pāṇiyaṃ parissāvetvā pāde dhovitvā telena

makkhetvā tesam antarakhajjakam khāditvā nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinno tamatthaṃ pucchi. Atha naṃ te avocum: kumāra, na tvaṃ imasmiṃ nagare rajjaṃ labhissasi, ito pana vīsayojanasatamatthake gandhāraraṭṭhe takkasilānagaraṃ nāma atthi, tattha gantum sakkonto ito sattame divase rajjaṃ lacchasi. Antarāmagge pana mahāvattaniataviyaṃ paripantho atthi, taṃ aṭaviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukam gacchantassa paññāsa yojanāni honti. So hi amanussakantāro nāma. Tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpetvā upari suvaṇṇatārakavicittavitānaṃ mahārahaseyyaṃ paññāpetvā nānāviraḡapaṭasāṇiyo parikkhipitvā dibbālāṅkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā āgacchante purise madhurāhi vācāhi [1.396] saṅgaṇhitvā: “Kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā nisīditvā pāṇīyaṃ pivitvā gacchathā” ti pakkositvā āgatāgatānaṃ āsanāni datvā attano rūpalīlāvilāsehi palobhetvā kilesavasike katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate tattheva ne lohitena paggharantena khāditvā jīvitakkhayaṃ pāpentī. Rūpagocaraṃ sattaṃ rūpeneva gaṇhanti, saddagocaraṃ madhurena gītavāditasaddena, gandhagocaraṃ dibbagandhehi, rasagocaraṃ dibbena nānaggarasabhojanena, phoṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dibbasayanehi gaṇhanti. Sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim paccupaṭṭhāpetvā gamissasi, sattame divase tattha rajjaṃ lacchasīti.

Bodhisatto: “Hotu, bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahetvā kiṃ tā olokessāmī” ti paccekabuddhehi parittaṃ kārāpetvā parittavālukañceva parittasuttaṅca ādāya paccekabuddhe ca mātāpitāro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha: “ahaṃ takkasilāyaṃ rajjaṃ gahetum gacchāmi, tumhe idheva tiṭṭhathā” ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: “Mayam-pi anugacchāmā” ti. “Na sakkā tumhehi anugantum, antarāmagge kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evañcevañca rūpādīhi palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ takketvā gacchāmī” ti. “Kiṃ pana, deva, mayaṃ tumhehi saddhiṃ gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayam-pi tattheva gamissāmā” ti. Bodhisatto: “Tena hi appamattā hothā” ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji.

Yakkhiniyo gāmādīni māpetvā nisīdiṃsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo oloketvā rūpārammaṇe paṭibaddhacitto thokaṃ ohīyi. Bodhisatto: “Kiṃ bho, thokaṃ ohīyasī” ti āha. “Deva, pādā me rujjanti, thokaṃ sālāyaṃ nisīditvā āgacchāmī” ti. “Ambho, etā yakkhiniyo, mā kho patthesī” ti. “Yaṃ hoti, taṃ hotu, na sakkomi, devā” ti. “Tena hi paññāyissasī” ti itare cattāro ādāya agamāsi. So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsi. Tā attanā saddhiṃ [1.397]

ajjhācāre kate tam tattheva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālaṃ māpetvā nānātūriyāni gahetvā gāyamānā nisīdimsu, tattha saddagocarako ohīyi. Purimanayeneva tam-pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍake pūretvā āpaṇaṃ pasāretvā nisīdimsu, tattha gandhagocarako ohīyi. Tam-pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabbhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpaṇaṃ pasāretvā nisīdimsu, tattha rasagocarako ohīyi. Tam-pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā nisīdimsu, tattha phoṭṭhabbagocarako ohīyi. Tam-pi khādimsu, bodhisatto ekako va ahosi.

Athekā yakkhinī: “Atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ tam khāditvāva nivattissāmī” ti bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Aṭaviyā parabhāge vanakammikādayo yakkhinim disvā: “Ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotī” ti pucchimsu. “Komārasāmiko me, ayyā” ti. “Ambho, ayaṃ evaṃ sukumāla pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā kumārikā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ takketvā nikkhantā, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gacchasi” ti? “Nesā, ayyā, mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā” ti. “Ayyā, purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyō yakkhiniyō pi karonti petiniyopī” ti. Sā gacchamānā gabbhinivaṇṇaṃ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ ankena ādāya bodhisattaṃ anubandhi, diṭṭhadiṭṭhā purimanayeneva pucchanti. Bodhisatto pi tattheva vatvā gacchanto takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antaradhāpetvā ekikāva anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sālāya nisīdi. Sā bodhisattassa tejena pavisituṃ asakkontī dibbarūpaṃ māpetvā sālādvāre aṭṭhāsi.

Tasmiṃ samaye takkasilarājā uyyānaṃ gacchanto tam disvā paṭibaddhacitto hutvā: “Gaccha, imissā sassāmikaassāmikabhāvaṃ jānāhī” ti [1.398] manussaṃ pesesi. So tam upasaṅkamitvā: “Sassāmikāsi” ti pucchi. “Āma, ayya, ayaṃ me sālāya nisinna sāmiko” ti. Bodhisatto: “Nesā mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā, etāya me pañca manussā khāditā” ti āha. Sāpi: “Purisā nāma ayyā kuddhakāle yaṃ icchanti, tam vadantī” ti āha. So ubhinnaṃ-pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā: “Assāmikabhāṇaṃ nāma rājasantakaṃ hotī” ti yakkhinim pakkosāpetvā ekahatthipiṭṭhe nisīdāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha tam aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi.

So nhātavilitto sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirīsayaṇaṃ abhiruhi. Sā pi yakkhinī attano upakappanaṃ āhāraṃ āharitvā alaṅkatapaṭiyattā sirīsayaṇe raññā saddhim nipajjitvā rañño rativasena sukhaṃ samappitassa nipannaṃ ekena

passena parivattitvā parodi. Atha naṃ rājā: “Kiṃ, bhadde, rodasī” ti pucchi. “Deva, ahaṃ tumhehi magge disvā ānītā, tumhākañca gehe bahū itthiyo, ahaṃ sapattīnaṃ antare vasamānā kathāya uppannāya ‘ko tuyhaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottaraṃ vā jātiṃ vā jānāti, tvaṃ antarāmagge disvā ānītā nāmā’ ti sīse gahetvā nippīḷiyamānā viya maṅku bhavissāmi. Sace tumhe sakalarajje issariyañca āṇaṇca mayhaṃ dadeyyātha, koci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetum na sakkhissatī” ti. “Bhadde, mayhaṃ sakalaraṭṭhavāsino na kiñci honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko. Ye pana rājānaṃ kopetvā akattabbaṃ karonti, tesaṃñevāhaṃ sāmiko. Iminā kāraṇena na sakkā tuyhaṃ sakalaraṭṭhe vā nagare vā issariyañca āṇaṇca dātun”-ti. “Tena hi, deva, sace raṭṭhe vā nagare vā āṇaṃ dātum na sakkotha, antonivesane antovaḷaṇṇanakānaṃ upari mama vasaṃ vattanatthāya āṇaṃ dethā” ti. Rājā dibbaphoṭṭhabbena baddho tassā vacanaṃ atikkamitum asakkonto: “Sādhū, bhadde, antovaḷaṇṇanakesu tuyhaṃ āṇaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase vattāpehī” ti [1.399] āha. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā rañño niddaṃ okkantakāle yakkhanagaraṃ gantvā yakkhe pakkositvā attanā rājānaṃ jīvitaḥkayaṃ pāpetvā aṭṭhimattaṃ sesetvā sabbaṃ nhārucaṃ mamaṃsalohitaṃ khādi, avasesā yakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khāditvā aṭṭhimattasese akaṃsu.

Punadvase dvāraṃ yathāpihitam-eva disvā manussā pharasūhi kavāṭāni koṭṭetvā anto pavisitvā sabbaṃ nivesanaṃ aṭṭhikaparikiṇṇaṃ disvā: “Saccaṃ vata so puriso āha ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpati, yakkhinī esā’ ti. Rājā pana kiñci ajānitvā taṃ gahetvā attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkositvā sabbaṃ janaṃ khāditvā gatā bhavissatī” ti āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālukāṃ sīse katvā parittasuttañca parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā ṭhitako va aruṇaṃ utṭhāpesi. Manussā sakalarājanivesanaṃ sodhetvā haritūpalittaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūmaṃ datvā navamālā bandhitvā sammantayīmsu: “Ambho, yo puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhinīṃ indriyāni bhinditvā olokanamattaṃ-pi na akāsi, so ativiya ulārasatto dhitimā ñāṇasampanno, tādise purise rajjaṃ anusāsante sabbaraṭṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā” ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchanda hutvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā” ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisīñcitvā takkasilarājānaṃ akaṃsu.

Tadā pana takkasīlānagaravāsīhi bahinagare sālāyaṃ bodhisattaṃ upasaṅkamitvā yācitvā rajjaṃ paṭicchāpetvā abhiseke kate takkasīlānagaravāsino nagaraṃ devanagaraṃ viya, rājabhavanaṃ indabhavanaṃ viya alaṅkarīṃsu. Tadā bodhisatto nagaraṃ pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussitasetacchattaṃ ratanavarapallaṅkaṃ abhiruyha devarājāḷilāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo ca khattiyakumārā ca sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā parivāretvā aṭṭhaṃsu, devaccharāpaṭibhāgā soḷasasahassanāṭakitthiyo naccagītavāditakusalā uttamavilāsasampannā naccagītavāditāni payojesuṃ. Gītavāditasaddena rājabhavanaṃ meghatthanitapūritā mahāsamuddakucchi viya ekaninnādaṃ ahosi. Bodhisatto taṃ attano sirisobhaggaṃ olokayamāno va cintesi: “Sacāhaṃ tāsāṃ yakkhinīnaṃ abhisāṅkhataṃ dibbarūpaṃ olokessaṃ, jīvitaṅkhaṃ patto abhavissaṃ, imaṃ sirisobhaggaṃ na olokessaṃ. Paccekabuddhānaṃ pana ovāde ṭhitabhāvena idaṃ mayā sampattan”-ti. Evaṃ pana cintetvā udānaṃ udānento imaṃ gāthamāha.

**1. Kusalūpadese dhitiyā daḷhāya ca, anivattitattā bhayabhīrutāya ca,
Na rakkhasīnaṃ vasamāgamimhase, sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti.**

Tattha **kusalūpadese** ti kusālānaṃ upadese, paccekabuddhānaṃ ovādeti attho.

Dhitiyā daḷhāya cā ti daḷhāya dhitiyā ca, thirena

abbocchinnanirantaravīriyena cā ti attho. **Anivattitattā bhayabhīrutāya cā**

ti bhayabhīrutāya anivattitattāya ca. Tattha **bhayan**-ti cittutrāsamattaṃ

parittabhayaṃ. **Bhīrutā** ti sarīrakampanappattaṃ mahābhayaṃ. Idaṃ

ubhayam-pi mahāsattassa: “Yakkhiniyo nāmetā manussakhādikā” ti

bheravārammaṇaṃ disvā pi nāhosi. Tenāha: “Anivattitattā bhayabhīrutāya

cā” ti. Bhayabhīrutāya abhāveneva bheravārammaṇaṃ disvā pi

anivattanabhāvenā ti attho. **Na rakkhasīnaṃ vasamāgamimhase** ti

yakkhakantāre tāsāṃ rakkhasīnaṃ vasaṃ na agamimha. Yasmā amhākaṃ

kusalūpadese dhiti ca daḷhā ahosi, bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvā

ahumhā, tasmā rakkhasīnaṃ vasaṃ {1.471} na agamimhāti vuttaṃ hoti. **Sa**

sotthibhāvo mahatā bhayena me ti so mayhaṃ ayaṃ ajja mahatā bhayena

rakkhasīnaṃ santikā pattabbenā dukkhadomanassena sotthibhāvo

khemabhāvo pītisomanassabhāvo yeva jātoti.

Evaṃ mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dhammena rajjaṃ kāretvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “ahaṃ tena samayena takkasilāṃ gantvā rajjappattakumāro ahosiṃ”-ti.

Bhīrukajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 133 Ghatāsana-jātakavaṇṇanā

Khemaṃ yahiṇ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ bhikkhū ārabbhā kathesi. So hi bhikkhu satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā paccantaṃ gantvā ekaṃ gāmaṃ upanissāya araññasenaṃ vassaṃ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya pavittassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasanaṭṭhānābhāvena kilamanto upaṭṭhākānaṃ ācikkhi. Te: “Hotu, bhante, paṇṇasālaṃ karissāma, kasāma tāva, vapāma tāvā” ti ādīni vadantā temāsaṃ vītinaṃmesuṃ. So senāsana-sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi. So nimittamattam-pi anuppādetvā vutthavasso jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ nu kho te, bhikkhu, kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātan”-ti pucchi. So ādito paṭṭhāya asappāyābhāvaṃ kathesi. Satthā: “Pubbe kho, bhikkhu, tiracchānā pi attano sappāyā-sappāyaṃ ñatvā sappāyakāle vasitvā asappāyakāle vasanaṭṭhānaṃ pahāya aññattha agamaṃsu, tvaṃ kasmā attano sappāyā-sappāyaṃ na aññāsī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakuṇayoniyaṃ nibbattitvā viññutaṃ patvā sobhaggappatto sakuṇarājā hutvā ekasmiṃ araññāyatane jātassaratīre sākhāviṭṭapa-sampannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārukkhaṃ upanissāya saparivāro vāsaṃ kappesi. Bahū sakuṇā tassa rukkhassa {1.472} udakamatthake patthaṭasākhāsu vasantā sarīraṇaṃ udaye pātentī. Tasmiṃca jātassare caṇḍo nāgarājā vasati. Tassa etadahosi: “Ime sakuṇā mayhaṃ nivāse jātassare sarīraṇaṃ pātentī, yaṃnūnāhaṃ udakato aggiṃ utthāpetvā rukkhāṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ”-ti. So kuddhamānaso rattibhāge sabbesaṃ sakuṇānaṃ sannipatitvā rukkhāsākhāsu nipanna-kāle paṭhamāṃ tāva uddhanāropitaṃ viya udakaṃ pakkudhāpetvā dutiyavāre dhūmaṃ utthāpetvā tatiyavāre tālakkhandhappamāṇaṃ jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthāhamānaṃ disvā: “Bho, sakuṇā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni pana udakaṃ-eva ādittaṃ. Na sakkā amhehi idha vasituṃ, aññattha gamissāmā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Khemaṃ yaḥim tattha arī udīrito, dakassa majjhe jalate ghatāsano,
Na ajja vāso mahiyā mahīruhe, disā bhajavho saraṇājja nobhayan-ti.**

Tattha **khemaṃ yaḥim tattha arī udīrito** ti yasmiṃ udakapiṭṭhe khemabhāvo nibbhayabhāvo, tasmīṃ attapaccatthiko sapatto uṭṭhito. **Dakassā** ti udakassa. **Ghatāsano** ti aggī. So hi ghaṭaṃ asnāti, tasmā: “Ghatāsano” ti vuccati. **Na ajja vāso** ti ajja no vāso natthi. **Mahiyā mahīruhe** ti mahīruho vuccati rukkho, tasmīṃ imissā mahiyā jāte rukkheti attho. **Disā bhajavho** ti disā bhajatha gacchatha. **Saraṇājja no bhayan-ti** ajja amhākaṃ saraṇato bhayaṃ jātaṃ, paṭisaraṇaṭṭhānato bhayaṃ uppannanti attho.

Evam vatvā bodhisatto attano vacanakare sakuṇe ādāya uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa vacanaṃ aggahetvā ṭhitasakuṇā jīvitaṃ bhayaṃ pattā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi. Tadā bodhisattassa vacanakarā sakuṇā buddhapaṇṇasā ahesuṃ, sakuṇarājā pana aham-eva ahoṃsi.

Ghatāsanajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 134 Jhānasodhanajātakavaṇṇanā

Ye {1.473} **saññino** ti idaṃ satthā jetavane viharanto saṅkassanagaradvāre attanā saṅkhittena pucchitapañhassa dhammasenāpatino vitthārayakaraṇaṃ ārabha kathesi.⁵

Kadā pana satthā therāṃ saṅkhittena pañhaṃ pucchīti? Devorohane. Tatrāyaṃ saṅkhepato anupubbikathā. Rājagahaseṭṭhino hi santake candanapatte āyasmataṃ piṇḍolabhāradvājena iddhiyā gahite satthā bhikkhūnaṃ iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ paṭikkhi pi. Tadā titthiyā: “Paṭikkhitaṃ samaṇena gotamena iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ, idāni sayam-pi na karissatī” ti cintetvā maṅkubhūtehi attano sāvakehi: “Kiṃ, bhante, iddhiyā pattaṃ na gaṇhathā” ti vuccamānā: “Netāṃ āvuso, amhākaṃ dukkaraṃ, chavassa pana dārupattassatthāya attano saṅhasukhumaguṇaṃ ko gihīnaṃ pakāsesatīti na gaṇhimha, samaṇā pana sakyaputtiyā lolatāya iddhiṃ dassetvā gaṇhimsu. Mā ‘amhākaṃ iddhikaraṇaṃ bhāro’ ti cintayittha, mayaṇhi tiṭṭhantu samaṇassa gotamassa sāvakā, ākaṅkhamānā pana samaṇena gotamena saddhiṃ iddhiṃ

⁵ [The story is found at JA JA 483 Sarabhamigajātika. I include it here.]

dassessāma, sace hi samaṇo gotamo ekaṃ pāṭihāriyaṃ karissati, mayaṃ dviguṇaṃ karissāmā” ti kathayimsu.

Taṃ sutvā bhikkhū bhagavato ārocesuṃ: “Bhante, titthiyā kira pāṭihāriyaṃ karissantī” ti. Satthā: “Bhikkhave, karontu, aham-pi karissāmī” ti āha. Taṃ sutvā bimbisāro āgantvā bhagavantaṃ pucchi: “Bhante, pāṭihāriyaṃ kira karissathā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Nanu, bhante, sikkhāpadaṃ paññattan”-ti. “Mahārāja, taṃ mayā sāvakaṇaṃ paññattaṃ, buddhānaṃ pana sikkhāpadaṃ nāma {4.264} natthi. “Yathā hi, mahārāja, tava uyyāne pupphaphalaṃ aññesaṃ vāritaṃ, na tava, evaṃsampadamidaṃ daṭṭhabban”-ti. “Kattha pana, bhante, pāṭihāriyaṃ karissathā” ti? “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle” ti. “Amhehi tattha kiṃ katabban”-ti? “Natthi kiñci mahārājā” ti. Punadivase satthā katabhattakicco cārikaṃ pakkāmi. Manussā: “Kuhim, bhante, satthā gacchatī” ti pucchanti. “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle titthiyamaddanaṃ yamakapāṭihāriyaṃ kātun”-ti tesaṃ bhikkhū kathayanti. Mahājano: “Acchariyarūpaṃ kira pāṭihāriyaṃ bhavissati, passissāma nan”-ti gharadvārāni chaḍḍetvā satthārā saddhiṃ yeva agamāsi.

Aññatitthiyā: “Mayam-pi samaṇassa gotamassa pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne pāṭihāriyaṃ karissāmā” ti upaṭṭhākehi saddhiṃ satthāram-eva anubandhimsu. Satthā anupubbena sāvatthiṃ gantvā raññā: “Pāṭihāriyaṃ kira, bhante, karissathā” ti pucchito: “Karissāmī” ti vatvā: “Kadā, bhante” ti vutte: “Ito sattame divase āsālhipuṇṇamāsiyan”-ti āha. “Maṇḍapaṃ karomi bhante” ti? “Alaṃ mahārāja, mama pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne sakko devarājā dvādasayojanikaṃ ratanamaṇḍapaṃ karissatī” ti. “Etaṃ kāraṇaṃ nagare ugghosāpemi, bhante” ti? “Ugghosāpehi mahārājā” ti. Rājā dhammaghosakaṃ alaṅkatahatthipīṭhiṃ āropetvā: “Bhagavā kira sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhamūle titthiyamaddanaṃ pāṭihāriyaṃ karissati ito sattame divase” ti yāva chaṭṭhādivasā devasikaṃ ghosanaṃ kāresi. Titthiyā: “Kaṇḍambarukkhamūle kira karissatī” ti sāmikānaṃ dhanam datvā sāvatthisāmante ambarukkhe chindāpayimsu. Dhammaghosako puṇṇamīdivase pātova: “Ajja, bhagavato pāṭihāriyaṃ bhavissatī” ti ugghosesi. Devatānubhāvena sakalajambudīpe dvāre thatvā ugghositaṃ viya ahosi. Ye ye gantuṃ cittaṃ uppādentī, te te sāvatthiṃ pattam-eva attānaṃ passimsu, dvādasayojanikā parisā ahosi.

Satthā pāto va sāvattim̐ piṇḍāya pavisituṃ nikkhami. Kaṇḍo nāma uyyānapālo piṇḍipakkam-eva kumbhapamāṇaṃ mahantaṃ ambapakkaṃ rañño haranto satthāraṃ nagaradvāre disvā: “Idaṃ tathāgatasseva anucchavikan”-ti adāsi. Satthā paṭiggahetvā tattheva ekamantaṃ nisinno paribhuñjitvā: “Ānanda, imaṃ ambaṭṭhiṃ uyyānapālakassa imasmiṃ ṭhāne ropanatthāya dehi, esa kaṇḍambo {4.265} nāma bhavissatī” ti āha. Thero tathā akāsi. Uyyānapālo paṃsum̐ viyūhitvā ropesi. Taṅkhaṇaṇṇeva aṭṭhiṃ bhinditvā mūlāni otariṃsu, naṅgalasīsapamāṇo rattaṅkuro uṭṭhahi, mahājanassa olokontasseva paṇṇāsahatthakkhandho paṇṇāsahatthasākho ubbedhato ca hatthasatiko ambarukkho sampajji, tāvadevassa pupphāni ca phalāni ca uṭṭhahiṃsu. So madhukaraparivuto suvaṇṇavaṇṇaphalabharito nabhaṃ pūretvā aṭṭhāsi, vātappaharaṇakāle madhurapakkāni patiṃsu. Pacchā āgacchantā bhikkhū paribhuñjitvāva āgamiṃsu.

Sāyanhasamaye sakko devarājā āvajjento: “Satthu ratanamaṇḍapakaraṇaṃ amhākaṃ bhāro” ti ṇatvā vissakammadevaputtaṃ pesetvā dvādasayojanikaṃ nīluppalasañchannaṃ sattaratanamaṇḍapaṃ kāresi. Evaṃ dasasahassacakkavāḷadevatā sannipatiṃsu. Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇaṃ sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā bahujaṇassa pasannabhāvaṃ ṇatvā oruyha buddhāsane nisinno dhammaṃ desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapāṇaṃ pivīṃsu. Tato: “Purimabuddhā pana pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatiṃsabhavanan”-ti ṇatvā buddhāsanā uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathesi. Parisā satthu gataṭṭhānaṃ ajānantī: “Disvāva gamissāmā” ti tattheva temāsaṃ vasi. Upakaṭṭhāya pavāraṇāya mahāmogallānatthero gantvā bhagavato ārocesi. Atha naṃ satthā pucchi: “Kahaṃ pana etarahi sārīputto” ti? “Eso, bhante, pāṭihāriye pasīditvā pabbajitehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ saṅkassanagaradvāre vaṣī” ti. “Moggallāna, ahaṃ ito sattame divase saṅkassanagaradvāre otarissāmi, tathāgataṃ daṭṭhukāmā saṅkassanagare ekato sannipatantū” ti. Thero: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā āgantvā parisāya ārocetvā sakalapariṣaṃ sāvattitho tiṃsayojanaṃ saṅkassanagaraṃ ekamuhutteneva pāpesi.

Satthā vutthavasso pavāretvā: “Mahārāja, manussalokaṃ gamissāmī” ti sakkassa ārocesi. Sakko vissakammaṃ āmantetvā: “Dasabalassa manussalokagamanatthāya tīṇi sopānāni karohī” ti āha. So sinerumatthake

sopānasīsaṃ saṅkassanagaradvāre dhurasopānaṃ katvā majjhe maṇimayaṃ, ekasmiṃ passe rajatamayaṃ, ekasmiṃ passe suvaṇṇamayanti {4.266} tīṇi sopānāni māpesi, sattaratanamayā vedikāparikkhepā. Satthā lokavivaraṇaṃ paṭihāriyaṃ katvā majjhe maṇimayena sopānena otari. Sakko pattacīvaraṃ aggaheṣi, suyāmo vālabhījaṃ, saḥampati mahābrahmā chattaṃ dhāresi, dasasahassacakkavāḷadevatā dibbagandhamālādīhi pūjayiṃsu. Satthāraṃ dhurasopāne paṭiṭṭhitaṃ paṭhamam-eva sārīputtatthero vandi, pacchā sesaparīsā. Tasmīṃ samāgame satthā cintesi: “Moggallāno: “Iddhimā’ ti pākaṭo, upāli ‘vinayadharo’ ti. Sārīputtassa pana mahāpaṇṇaḡo apākaṭo, ṭhapetvā maṃ aṇṇo etena sadiso samapaṇṇo nāma natthi, paṇṇaḡamassa pākaṭaṃ karissāmī” ti paṭhamam tāva puthujjanānaṃ visaye paṇhaṃ pucchi, taṃ puthujjanāva kathayiṃsu tato sotāpannānaṃ visaye paṇhaṃ pucchi, tam-pi sotāpannāva kathayiṃsu, puthujjanā na jāniṃsu. Evaṃ sakadāgāmiyavisaye anāgāmiyavisaye khīṇāsavavisaye mahāsāvakaṃ visaye ca paṇhaṃ pucchi, tam-pi heṭṭhimā heṭṭhimā na jāniṃsu, uparimā uparimāva kathayiṃsu. Aggasāvakaṃ visaye puṭṭhapaṇhaṃ-pi aggasāvakaṃ kathayiṃsu, aṇṇe na jāniṃsu. Tato sārīputtattherassa visaye paṇhaṃ pucchi, taṃ thero va kathesi, aṇṇe na jāniṃsu.

Manussā: “Ko nāma esa thero satthārā saddhiṃ kathesi” ti pucchitvā: “Dhammasenāpati sārīputtatthero nāmā” ti sutvā: “Aho mahāpaṇṇo” ti vadīṃsu. Tato paṭṭhāya devamanussānaṃ antare therassa mahāpaṇṇaḡo pākaṭo jāto. Atha naṃ satthā:

**Ye ca saṅkhātadhammāse, ye ca sekhā puthū idha,
Tesaṃ me nipako iriyaṃ, puṭṭho pabrūhi mārisā ti.
(Snp. 1044, CNidd. ajitamāṇavapucchā 63, netti. 14).**

Buddhavisaye paṇhaṃ pucchitvā: “Imassa nu kho sārīputta, saṅkhittena bhāsitaṃ kathaṃ vitthārena attho daṭṭhabbo” ti āha. Thero paṇhaṃ oloketvā: “Satthā maṃ sekhāsekhānaṃ bhikkhūnaṃ āgamanapaṭipadaṃ pucchati” ti paṇhe nikkakko hutvā: “Āgamanapaṭipadā nāma khandhādivasena bahūhi mukhehi sakkā kathetuṃ, kataṃ nu kho kathento satthu ajjhāsayam gaṇhituṃ sakkhissāmī” ti ajjhāsaye kaṅkhi. Satthā: “Sārīputto paṇhe nikkakko, ajjhāsaye pana me kaṅkhati, mayā naye adinne kathetuṃ na sakkhissati, nayamassa dassāmī” ti {4.267} nayaṃ dadanto: “Bhūtamidaṃ sārīputta samanupassā” ti āha. Evaṃ kirassa ahoṣi: “Sārīputto mama ajjhāsayam gahetvā

*kathento khandhavasena kathessatī” ti. Therassa saha nayadānena so pañho
nayasatena nayasahassena upaṭṭhāsī. So satthārā dinnanaye ṭhatvā
buddhavisaye pañham kathesi.*

Tatridam atītavatthu.

Atīte kira bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto
udiccabrāhmaṇakule nibbattivā takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme
pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā
himavante vihāsi. Parivāro pissa pañca tāpasasatāni ahesum. Athassa
jeṭṭhantevāsiko vassārattasamaye upaḍḍhaṃ isigaṇaṃ ādāya
loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā bodhisattassa
kālakiriyaṃ samayo jāto. Atha naṃ antevāsikā: “Ācariya, kataro vo guṇo laddho”
ti adhigamaṃ pucchiṃsu. “Nevasaññānāsaññā” ti āha ...pe... tāpasā
jeṭṭhantevāsikassa kathaṃ na gaṇhiṃsu. Bodhisatto ābhassarato āgantvā ākāse
ṭhatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Ye saññino te pi duggatā, ye pi asaññino te pi duggatā,
Etaṃ ubhayaṃ vivajjaya, taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇa-ti.**

Tattha **ye saññino** ti ṭhapetvā nevasaññānāsaññāyatanaalābhino avasese
sacittakasatte dasseti. **Te pi duggatā** ti tassā samāpattiyā alābhato te pi
duggatā nāma. **Ye pi asaññino** ti asaññābhava nibbatte acittakasatte dasseti.
Te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiyā alābhato duggatā yeva nāma.
Etaṃ ubhayaṃ vivajjaya ti etaṃ ubhayam-pi saññibhavañca asaññibhavañca
vivajjaya pajahāti antevāsikaṃ ovadati. **Taṃ samāpattisukhaṃ anaṅgaṇa-**
ti taṃ nevasaññānāsaññāyatanasamāpattilābhino santaṭṭhena: “Sukhaṇ”-ti
saṅkhaṃ gataṃ jhānasukhaṃ anaṅgaṇaṃ niddosaṃ
balavacittekaggatāsabhāvena pi taṃ anaṅgaṇaṃ nāma jātāṃ.

Evam bodhisatto dhammaṃ desetvā antevāsikassa guṇaṃ kathetvā
brahmalokam-eva agamāsi. Tadā sesatāpasā jeṭṭhantevāsikassa saddahiṃsu.

**Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā
jeṭṭhantevāsiko sārīputto, mahābrahmā pana aham-eva ahosin”-ti.**

Jhānasodhanajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 135 Candābhajātakavaṇṇanā

Candābhan-ti {1.474} idaṃ satthā jetavane viharanto saṅkassanagaradvāre therasseva pañhabyākaraṇaṃ ārabba kathesi.⁶

Kadā pana satthā therāṃ saṅkhittena pañhaṃ pucchīti? Devorohane. Tatrāyaṃ saṅkhepato anupubbikathā. Rājagahaseṭṭhino hi santake candanapatte āyasmatā piṇḍolabhāradvājena iddhiyā gahite satthā bhikkhūnaṃ iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ paṭikkhi pi. Tadā titthiyā: “Paṭikkhittaṃ samaṇena gotamena iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ, idāni sayam-pi na karissatī” ti cintetvā maṅkubhūtehi attano sāvakehi: “Kiṃ, bhante, iddhiyā pattaṃ na gaṇhathā” ti vuccamānā: “Netāṃ āvuso, amhākaṃ dukkaraṃ, chavassa pana dārupattassatthāya attano saṅhasukhumaguṇaṃ ko gihīnaṃ pakāsessatīti na gaṇhimha, samaṇā pana sakyaputtiyā lolatāya iddhiṃ dassetvā gaṇhimsu. Mā ‘amhākaṃ iddhikaraṇaṃ bhāro’ ti cintayittha, mayaṇhi tiṭṭhantu samaṇassa gotamassa sāvakā, ākaṅkhamānā pana samaṇena gotamena saddhiṃ iddhiṃ dassessāma, sace hi samaṇo gotamo ekaṃ pāṭihāriyaṃ karissati, mayam dviguṇaṃ karissāmā” ti kathayimsu.

Taṃ sutvā bhikkhū bhagavato ārocesum: “Bhante, titthiyā kira pāṭihāriyaṃ karissantī” ti. Satthā: “Bhikkhave, karontu, aham-pi karissāmī” ti āha. Taṃ sutvā bimbisāro āgantvā bhagavantaṃ pucchi: “Bhante, pāṭihāriyaṃ kira karissathā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Nanu, bhante, sikkhāpadaṃ paññattan”-ti. “Mahārāja, taṃ mayā sāvakānaṃ paññattaṃ, buddhānaṃ pana sikkhāpadaṃ nāma {4.264} natthi. “Yathā hi, mahārāja, tava uyyāne pupphaphalaṃ aññesaṃ vāritaṃ, na tava, evaṃsampadamidaṃ datṭhabban”-ti. “Kattha pana, bhante, pāṭihāriyaṃ karissathā” ti? “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhāmūle” ti. “Amhehi tattha kiṃ kattabban”-ti? “Natthi kiñci mahārājā” ti. Punadvase satthā katabhattakicco cārikaṃ pakkāmi. Manussā: “Kuhim, bhante, satthā gacchatī” ti pucchanti. “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkhāmūle titthiyamaddanaṃ yamakapāṭihāriyaṃ kātun”-ti tesāṃ bhikkhū kathayanti. Mahājano: “Acchariyarūpaṃ kira pāṭihāriyaṃ bhavissati, passissāma nan”-ti gharadvārāni chaḍḍetvā satthārā saddhiṃ yeva agamāsi.

⁶ [The story is found at JA JA 483 Sarabhamigajāta. I include it here.]

Aññatitthiyā: “Mayam-pi samañassa gotamassa pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne pāṭihāriyaṃ karissāmā” ti upaṭṭhakehi saddhiṃ satthāram-eva anubandhiṃsu. Satthā anupubbena sāvattiṃ gantvā raññā: “Pāṭihāriyaṃ kira, bhante, karissathā” ti pucchito: “Karissāmī” ti vatvā: “Kadā, bhante” ti vutte: “Ito sattame divase āsāḥhipuñṇamāsiyan”-ti āha. “Maṇḍapaṃ karomi bhante” ti? “Alaṃ mahārāja, mama pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne sakko devarājā dvādasayojanikaṃ ratanamaṇḍapaṃ karissatī” ti. “Etaṃ kāraṇaṃ nagare ugghosāpemi, bhante” ti? “Ugghosāpehi mahārājā” ti. Rājā dhammaghosakaṃ alaṅkatahatthipiṭṭhiṃ āropetvā: “Bhagavā kira sāvattinagaradvāre kaṇḍambarukkhamaṇḍale titthiyamaddanaṃ pāṭihāriyaṃ karissati ito sattame divase” ti yāva chaṭṭhaddivasā devasikaṃ ghosanaṃ kāresi. Titthiyā: “Kaṇḍambarukkhamaṇḍale kira karissatī” ti sāmikānaṃ dhanam datvā sāvattisāmante ambarukkhe chindāpayiṃsu. Dhammaghosako puñṇamādivase pātova: “Ajja, bhagavato pāṭihāriyaṃ bhavissatī” ti ugghosesi. Devatānubhāvena sakalajambudīpe dvāre ṭhatvā ugghositaṃ viya ahosi. Ye ye gantuṃ cittaṃ uppādentī, te te sāvattiṃ pattam-eva attānaṃ passiṃsu, dvādasayojanikā parisā ahosi.

Satthā pāto va sāvattiṃ piṇḍāya pavisitum nikkhami. Kaṇḍo nāma uyyānapālo piṇḍipakkam-eva kumbhapamāṇaṃ mahantaṃ ambapakkaṃ rañño haranto satthāraṃ nagaradvāre disvā: “Idaṃ tathāgatasseva anucchavikan”-ti adāsi. Satthā paṭiggahetvā tattheva ekamantaṃ nisinno paribhuñjivā: “Ānanda, imaṃ ambaṭṭhiṃ uyyānapālakassa imasmiṃ ṭhāne ropanatthāya dehi, esa kaṇḍambo [4.265] nāma bhavissatī” ti āha. Thero tathā akāsi. Uyyānapālo paṃsum viyūhivā ropesi. Taṅkhaṇaṇṇeva aṭṭhiṃ bhinditvā mūlāni otariṃsu, naṅgalasīsapamāṇo rattakuro uṭṭhahi, mahājanassa olokentasseva paṇṇāsahatthakkhandho paṇṇāsahatthasākho ubbedhato ca hatthasatiko ambarukkho sampajji, tāvadevassa pupphāni ca phalāni ca uṭṭhahiṃsu. So madhukaraparivuto suvaṇṇavaṇṇaphalabharito nabhaṃ pūretvā aṭṭhāsi, vātappaharaṇakāle madhurapakkāni patīṃsu. Pacchā āgacchantā bhikkhū paribhuñjitvāva āgamiṃsu.

Sāyanhasamaye sakko devarājā āvajjento: “Satthu ratanamaṇḍapakaraṇaṃ amhākaṃ bhāro” ti ñatvā vissakammadevaputtaṃ pesetvā dvādasayojanikaṃ nīluppalasañchannaṃ sattaratanamaṇḍapaṃ kāresi. Evaṃ dasasahassacakkavāḷadevatā sannipatiṃsu. Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇaṃ sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā bahujaṇassa pasannabhāvaṃ

ñatvā oruyha buddhāsane nisinno dhammaṃ desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapānaṃ pivimsu. Tato: “Purimabuddhā pana pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatimsabhavanan”-ti ñatvā buddhāsanā uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathesi. Parisā satthu gataṭṭhānaṃ ajānantī: “Disvāva gamissāmā” ti tattheva temāsaṃ vasi. Upakaṭṭhāya pavāraṇāya mahāmoggallānatthero gantvā bhagavato ārocesi. Atha naṃ satthā pucchi: “Kahaṃ pana etarahi sārīputto” ti? “Eso, bhante, pāṭihāriye pasīditvā pabbajitehi pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ saṅkassanagaradvāre vasi” ti. “Moggallāna, ahaṃ ito sattame divase saṅkassanagaradvāre otarissāmi, tathāgataṃ daṭṭhukāmā saṅkassanagare ekato sannipatantū” ti. Thero: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā āgantvā parisāya ārocetvā sakalaparisāṃ sāvattthito timsayojanaṃ saṅkassanagaraṃ ekamuhutteneva pāpesi.

Satthā vutthavasso pavāretvā: “Mahārāja, manussalokaṃ gamissāmi” ti sakkassa ārocesi. Sakko vissakammaṃ āmantetvā: “Dasabalassa manussalokagamanatthāya tīṇi sopānāni karohī” ti āha. So sinerumatthake sopānasīsaṃ saṅkassanagaradvāre dhurasopānaṃ katvā majjhe maṇimayaṃ, ekasmiṃ passe rajatamayaṃ, ekasmiṃ passe suvaṇṇamayanti [4.266] tīṇi sopānāni māpesi, sattaratanamayā vedikāparikkhepā. Satthā lokavivaraṇaṃ pāṭihāriyaṃ katvā majjhe maṇimayaena sopānena otari. Sakko pattacīvaraṃ aggahesi, suyāmo vālabhījanīṃ, sahampati mahābrahmā chattaṃ dhāresi, dasasahassacakkavāladevatā dibbagandhamālādīhi pūjayimsu. Satthāraṃ dhurasopāne patiṭṭhitāṃ paṭhamam-eva sārīputtatthero vandi, pacchā sesaparisā. Tasmiṃ samāgame satthā cintesi: “Moggallāno: “Iddhimā’ ti pākato, upāli ‘vinayadharo’ ti. Sārīputtassa pana mahāpaññaṃ apākato, ṭhapetvā maṃ añño etena sadiso samapañño nāma natthi, paññaṃ amassa pākataṃ karissāmi” ti paṭhamam tāva puthujjanānaṃ visaye pañhaṃ pucchi, taṃ puthujjanāva kathayimsu tato sotāpannānaṃ visaye pañhaṃ pucchi, tam-pi sotāpannāva kathayimsu, puthujjanā na jānimsu. Evaṃ sakadāgāmi-visaye anāgāmi-visaye khīṇāsava-visaye mahāsāvakavisaye ca pañhaṃ pucchi, tam-pi heṭṭhimā heṭṭhimā na jānimsu, uparimā uparimāva kathayimsu. Aggasāvakavisaye puṭṭhapañham-pi aggasāvakāva kathayimsu, aññe na jānimsu. Tato sārīputtattherassa visaye pañhaṃ pucchi, taṃ thero va kathesi, aññe na jānimsu.

*Manussā: “Ko nāma esa thero satthārā saddhiṃ kathesi” ti pucchitvā:
“Dhammasenāpati sārīputtatthero nāmā” ti sutvā: “Aho mahāpañño” ti
vadimsu. Tato paṭṭhāya devamanussānaṃ antare therassa mahāpaññaḡuṇo
pākaṇo jāto. Atha naṃ satthā:*

*Ye ca saṅkhātadhammāse, ye ca sekhā puthū idha,
Tesaṃ me nipako iriyaṃ, puṭṭho pabrūhi mārisā ti.
(Snp. 1044, CNidd. ajitamāṇavapucchā 63, netti. 14).*

*Buddhavisaye pañhaṃ pucchitvā: “Imassa nu kho sārīputta, saṅkhittena
bhāsitaṃ kathaṃ vitthārena attho daṭṭhabbo” ti āha. Thero pañhaṃ oloketvā:
“Satthā maṃ sekhāsekhānaṃ bhikkhūnaṃ āgamanapaṭipadaṃ pucchati” ti
pañhe nikkāṅkho hutvā: “Āgamanapaṭipadā nāma khandhādivasena bahūhi
mukhehi sakkā kathetuṃ, kataṃ nu kho kathento satthu ajjhāsayaṃ gaṇhituṃ
sakkhissāmi” ti ajjhāsayaṃ kaṅkhi. Satthā: “Sārīputto pañhe nikkāṅkho,
ajjhāsayaṃ pana me kaṅkhati, mayā naye adinne kathetuṃ na sakkhissati,
nayaṃmassa dassāmi” ti [4.267] nayaṃ dadanto: “Bhūtamidaṃ sārīputta
samanupassā” ti āha. Evaṃ kirassa ahosi: “Sārīputto mama ajjhāsayaṃ gahetvā
kathento khandhavasena kathessati” ti. Therassa saha nayadānena so pañho
nayasatena nayasahassena upaṭṭhāsi. So satthārā dinnanaye ṭhatvā
buddhavisaye pañhaṃ kathesi.*

*Atīte kira bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto
udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme
pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā
himavante vihāsi. Parivāro pissa pañca tāpasasatāni ahesuṃ. Athassa
jeṭṭhantevāsiko vassārattasamaye upaḍḍhaṃ isigaṇaṃ ādāya
loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā bodhisattassa
kālakiriyāsamayo jāto. Atha naṃ antevāsikā: “Ācariya, kataro vo guṇo laddho”
ti adhigamaṃ pucchimsu. “Candābhaṃ sūriyābhan”-ti vatvā ābhassare nibbatto.
Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahiṃsu. Bodhisatto ābhassarato āgantvā ākāse
ṭhito imaṃ gāthamāha.*

**1. Candābhaṃ sūriyābhaṇca, yodha paññāya gādhati,
Avitakkena jhānena, hoti ābhassarūpago ti.**

Tattha **candābhan**-ti odātakasiṇaṃ dasseti. **Sūriyābhan**-ti pītakasiṇaṃ.
Yodha paññāya gādhati ti yo puggalo idha sattaloke idaṃ kasiṇadvayaṃ
paññāya gādhati, ārammaṇaṃ katvā anupavisati, tattheva paṭiṭṭhahati. Atha

vā **candābham** sūriyābhañca, **yodha paññāya gādhatī** ti yattakam ṭhānam candābhā ca sūriyābhā ca patthaṭā, tatthake ṭhāne paṭibhāgaksiṇam vaḍḍhetvā taṃ ārammaṇam katvā jhānam nibbattento ubhayampetaṃ ābham paññāya gādhati nāma. Tasmā ayampettha attho yeva. **Avitakkena jhānena, ho ti ābhassarūpago** ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokūpago hotīti.

Evam bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇam kathetvā brahmalokam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā jeṭṭhantevāsiko sārīputto, mahābrahmā pana aham-eva aho sin”-ti.

Candābhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 136 Suvaṇṇahaṃsajātakavaṇṇanā

Yaṃ laddhaṃ tena tuṭṭhabban-ti idaṃ satthā jetavane viharanto thullanandaṃ bhikkhuniṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyāñhi aññataro upāsako bhikkhunisaṅghaṃ lasuṇena pavāretvā khettapālaṃ āṇāpesi: “Sace bhikkhuniyo āgacchanti, ekekāya bhikkhuniyā dve tayo bhaṇḍike dehī” ti. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa geham-pi ^{1.475} khettam-pi lasuṇatthāya gacchanti. Athekasmiṃ ussavadvase tassa gehe lasuṇam parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī saparivārā geham gantvā: “Lasuṇenāvuso attho” ti vatvā: “Natthayye, yathābhaṭaṃ lasuṇam parikkhīṇam, khettaṃ gacchathā” ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasuṇam āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi: “Kathañhi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasuṇam harāpessantī” ti? Tassa kathaṃ sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā, tā pi, tāsāṃ sutvā bhikkhū pi, ujjhāyimsu. Ujjhāyitvā ca pana bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā: “Bhikkhave, mahiccho puggalo nāma vijātamātuyā pi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetuṃ, pasannānaṃ vā bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ, anuppannaṃ vā lābhaṃ uppādetuṃ, uppannaṃ vā pana lābhaṃ thiraṃ kātuṃ na sakkoti. Appiccho pana puggalo appasanne pasādetuṃ, pasannānaṃ vā bhiyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ, anuppannaṃ vā lābhaṃ uppādetuṃ, uppannaṃ vā pana lābhaṃ thiraṃ kātuṃ sakkoti” ti ādinā nayena bhikkhūnaṃ tadanucchavikaṃ dhammaṃ kathetvā: “Na, bhikkhave, thullanandā idāneva mahicchā, pubbe pi mahicchāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ brāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samānajātikā kulā pajāpatim āharimsu. Tassā nandā nandāvatī sundarīnandāti tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu patikulaṃ agatāsu yeva bodhisatto kālaṃ katvā suvaṇṇahaṃsayoniyaṃ nibbatti, jātissaraññaṇcassa uppajji. So vayappatto suvaṇṇasañchannaṃ sobhaggappattaṃ mahantaṃ attabhāvaṃ disvā: “Kuto nu kho cavitvā ahaṃ idhūpappanno” ti āvajjento: “Manussalokato” ti ñatvā puna: “Kathaṃ nu kho me brāhmaṇī ca dhītaro ca jīvantī” ti upadhārento: “Paresaṃ bhatim katvā kicchena jīvantī” ti ñatvā cintesi: “Mayhaṃ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni koṭṭanaghaṭṭanakhamāni, ito tāsāṃ ekekaṃ pattam dassāmi, tena me pajāpati ca dhītaro ca sukhaṃ jīvissantī” ti. So tattha gantvā piṭṭhivaṃsakoṭiyaṃ nilīyi, brāhmaṇī ca dhītaro ca bodhisattaṃ disvā: “Kuto {1.476} āgatosi, sāmī” ti pucchimsu. “Ahaṃ tumhākaṃ pitā kālaṃ katvā suvaṇṇahaṃsayoniyaṃ nibbatto tumhe daṭṭhuṃ āgato. Ito paṭṭhāya tumhākaṃ paresaṃ bhatim katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccaṃ natthi, ahaṃ vo ekekaṃ pattam dassāmi, taṃ vikkiṇitvā sukhena jīvathā” ti ekaṃ pattam datvā āgamāsi. So eteneva niyāmena antarantarā āgantvā ekekaṃ pattam deti, brāhmaṇī ca dhītaro ca aḍḍhā sukhitā ahesuṃ.

Athekadivasaṃ sā brāhmaṇī dhītaro āmantesi: “Ammā, tiracchānānaṃ nāma cittaṃ dujjānaṃ. Kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni āgatakāle sabbāni pattāni pi luṇcitvā gaṇhāmā” ti. Tā: “Evaṃ no pitā kilamissatī” ti na sampācchimsu. Brāhmaṇī pana mahicchatāya puna ekadivasaṃ suvaṇṇahaṃsarājassa āgatakāle: “Ehi tāva, sāmī” ti vatvā taṃ attano santikaṃ upagataṃ ubho hi hatthehi gahetvā sabbapattāni luṇci. Tāni pana bodhisattassa ruciṃ vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuṃ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuṃ nāsakkhi. Atha naṃ sā mahācāṭiyaṃ pakkhipitvā posesi. Tassa puna uṭṭahantāni pattāni setāni sampajjimsu. So sañjātapatto uppatitvā attano vasanaṭṭhānam-eva gantvā na puna āgamāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, thullanandā idāneva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva, mahicchatāya ca pana suvaṇṇamhā parihīnā. Idāni pana attano mahicchatāya eva lasuṇamhā pi parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasuṇaṃ khādituṃ na labhissati. Yathā ca thullanandā, evaṃ taṃ nissāya sesabhikkhuniyo pi. Tasmā bahuṃ labhitvā pi pamāṇam-eva jānitabbaṃ, appaṃ labhitvā pana yathāladdheneva santoso kātabbo, uttari na patthetabban”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yaṃ laddhaṃ tena tuṭṭhabbaṃ, atilobho hi pāpako,
Haṃsarājaṃ gahetvāna, suvaṇṇa pariḥāyathā ti.**

Tattha **tuṭṭhabba**-ti tussitabbaṃ.

Idaṃ pana vatvā satthā anekapariyāyena garahitvā: “Yā pana bhikkhunī lasuṇaṃ khādeyya, pācittiyaṃ”-ti (Pāc. 794) sikkhāpadaṃ paññāpetvā jātaṃ {1.477} samodhānesi: “tadā brāhmaṇī ayaṃ thullanandā ahosi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvaṇṇahaṃsarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Suvaṇṇahaṃsajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 137 Babbujātakavaṇṇanā

Yattheke labhate babbū ti idaṃ satthā jetavane viharanto kāṇamātusikkhāpadaṃ (Pāc. 230) ārabha kathesi. Sāvattiyaṇhi kāṇamātā nāma dhītuvaseṇa pākaṇāma upāsikā ahosi sotāpannā ariyasāvika. Sā dhītaraṃ kāṇaṃ aññatarasmiṃ gāmake samānajātikassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacideva karaṇīyena mātu gharaṃ agamāsi. Athassā sāmiko katipāhaccayena dūtaṃ pāhesi: “Āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan”-ti. Kāṇā dūtassa vacanaṃ sutvā: “Amma, gamissāmi” ti mātaraṃ āpucchi. Kāṇamātā: “Ettakaṃ kālāṃ vasitvā kathaṃ tucchahatthāva gamissasi” ti pūvaṃ paci. Tasmīṃ yeva khaṇe eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṃ agamāsi, upāsikā taṃ nisīdāpetvā pattapūraṃ pūvaṃ dāpesi. So bhikkhu nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tatheva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhi, tassa pi tathevā ti evaṃ catunnaṃ janānaṃ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ parikkhayaṃ agamāsi, kāṇāya gamanaṃ na sampajji. Athassā sāmiko dutiyam pi, tatiyam-pi dūtaṃ pāhesi. Tatiyaṃ pāhento ca: “Sace kāṇā nāgacchissati, ahaṃ aññaṃ pajāpatim ānessāmi” ti pāhesi. Tayo pi vāre teneva upāyena gamanaṃ na sampajji, kāṇāya sāmiko aññaṃ pajāpatim ānesi. Kāṇā taṃ pavattim sutvā rodamānā aṭṭhāsi.

Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya kāṇamātāya nivesanaṃ gantvā paññattāsane nisīditvā kāṇamātaraṃ pucchi: “Kissāyaṃ kāṇā rodati” ti? “Iminā nāma kāraṇenā” ti ca sutvā kāṇamātaraṃ samassāsetvā dhammiṃ kathaṃ kathetvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. Atha tesāṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ tayo vāre yathāpaṭiyattapūvaṃ gahetvā kāṇāya gamanassa upacchinnabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṇo jāto. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, catūhi nāma

bhikkhūhi tayo vāre kāṇamātāya pakkapūvaṃ khāditvā kāṇāya gamanantarāyaṃ katvā sāmikena pariccattaṃ dhītaraṃ nissāya mahāupāsikāya domanassaṃ uppāditan”-ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya {1.478} sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva te cattāro bhikkhū kāṇamātāya santakaṃ khāditvā tassā domanassaṃ uppādesuṃ, pubbe pi uppādesuṃyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pāsāṇakoṭṭhakakule nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo ahoṣi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi, tassa nidhānagatā yeva cattālīsa hiraññakoṭiyo ahesuṃ. Athassa bhariyā kālaṃ katvā dhanasinehena gantvā dhanapiṭṭhiyaṃ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṃ anukkamena sabbam-pi taṃ kulaṃ abbatthaṃ agamāsi, vaṃso upacchijji. So gāmo pi chaḍḍito apanṇattikabhāvaṃ agamāsi. Tadā bodhisatto tasmiṃ purāṇagāmaṭṭhāne pāsāṇe uppāṭetvā koṭṭeti. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā bodhisattaṃ punappunaṃ passantī uppannasinehā hutvā cintesi: “Mayhaṃ dhanam bahu nikkāraṇena nassissati, iminā saddhiṃ ekato hutvā idaṃ dhanam datvā maṃsaṃ vikkīṇāpetvā khādissāmī” ti. Sā ekadivasaṃ ekaṃ kahāpaṇaṃ mukhena ḍaṃsītva bodhisattassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā piyavācāya samālapanto: “Kiṃ nu kho, amma, kahāpaṇaṃ gahetvā āgatāsi” ti āha. Tāta, imaṃ gahetvā attanā pi paribhuñja, mayham-pi maṃsaṃ āharāti. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā kahāpaṇaṃ ādāya gharaṃ gantvā ekena māsakena maṃsaṃ kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṃ gahetvā attano nivāsaṭṭhānaṃ gantvā yathāruciyaṃ khādi. Tato paṭṭhāya imināva niyāmena divase divase bodhisattassa kahāpaṇaṃ deti, so pissā maṃsaṃ āharati.

Athekadivasaṃ taṃ mūsikaṃ biḷāro aggahesi. Atha naṃ sā evamāha: “Mā, samma, maṃ māresi” ti. Kimkāraṇa na māressāmi? Ahañhi chāto maṃsaṃ khāditukāmo, na sakkā mayā na māretunti. Kiṃ pana ekadivasaṃ-eva maṃsaṃ khāditukāmosi, udāhu niccakālanti? “Labhamāno niccakālam-pi khāditukāmomhī” ti. “Yadi evaṃ ahaṃ te niccakālaṃ maṃsaṃ dassāmi, vissajjehi {1.479} man”-ti. Atha naṃ biḷāro: “Tena hi appamattā hohī” ti vissajjesi. Tato paṭṭhāya sā attano ābhataṃ maṃsaṃ dve koṭṭhāse katvā ekaṃ biḷārassa deti, ekaṃ sayam khādati. Atha naṃ ekadivasaṃ añño pi biḷāro aggahesi, tam-pi tatheva saññāpetvā attānaṃ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam-pi tatheva saññāpetvā attānaṃ mocāpesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam-pi tatheva saññāpetvā attānaṃ mocāpesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā

khādanti. Sā pañcamam koṭṭhāsam khādamānā appāhāratāya kilantā kisā ahosi appamaṃsalohitā

Bodhisatto taṃ disvā: “Amma, kasmā milātāsī” ti vatvā: “Iminā nāma kāraṇenā” ti vutte: “Tvaṃ ettakaṃ kālāṃ kasmā mayhaṃ nācikkhi, ahamettha kātappaṃ jānissāmī” ti taṃ samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṃ katvā āharitvā: “Amma, tvaṃ imaṃ guhaṃ pavisitvā nipajjitvā āgatāgatānaṃ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsī” ti āha. Sā guhaṃ pavisitvā nipajji. Atheko biḷāro āgantvā: “Dehi, ajja me maṃsaṃ”-ti āha. Atha naṃ mūsikā: “Are, duṭṭhabīlāra, kiṃ te ahaṃ maṃsahārikā, attano puttānaṃ maṃsaṃ khādā” ti tajjesi. Biḷāro phalikaguhāya nipannabhāvaṃ ajānanto kodhavasena mūsikaṃ gaṇhissāmī” ti sahasāva pakkhanditvā hadayena phalikaguhāyaṃ pahari. Tāvadevassa hadayaṃ bhijji, akkhini nikkhamanākārappattāni jātāni. So tattheva jīvitakkhayaṃ patvā ekamantaṃ paṭicchannaṭṭhāne pati. Etenūpāyena aparō pi aparopīti cattāro pi janā jīvitakkhayaṃ pāpuṇṇimsu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhayā hutvā bodhisattassa devasikaṃ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṃ anukkamena sabbam-pi dhaṇaṃ bodhisattasseva adāsi. Te ubho pi yāvajīvaṃ mettiṃ abhinditvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Yattheko {1.480} labhate babbu, dutiyo tattha jāyati,
Tatiyo ca catuttho ca, idaṃ te babbukā bilan-ti.**

Tattha **yatthā** ti yasmim̐ ṭhāne. **Babbū** ti biḷāro. **Dutiyo tattha jāyatī** ti yattha eko mūsikaṃ vā maṃsaṃ vā labhati, dutiyo pi tattha biḷāro jāyati uppajjati, tathā tatiyo ca catuttho ca. Evaṃ te tadā cattāro biḷārā ahesuṃ. Hutvā ca pana divase divase maṃsaṃ khādantā te babbukā idaṃ phalikamayaṃ bilaṃ urena paharitvā sabbe pi jīvitakkhayaṃ pattāti.

Evaṃ satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā cattāro biḷārā cattāro bhikkhū ahesuṃ, mūsikā kāṇamātā, pāsāṇakoṭṭakamaṇikāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Babbujātakavaṇṇanā sattamā

Ja 138 Godhājātakavaṇṇanā

Kim te jaṭāhi dummedhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā kathitasadisam-eva.

So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanāṃ nissāya jīvikaṃ kappeti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto godhāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tadā eko pañcābhiñño uggatapo tāpaso ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araññāyatane paṇṇasālāyaṃ vasati, gāmaṃ vāsino tāpasāṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahanti. Bodhisatto tassa caṅkamanakoṭiyaṃ ekasmiṃ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve tayo vāre tāpasāṃ upasaṅkamitvā dhammūpasāmhitaṃ atthūpasāmhitaṃ vacanaṃ sutvā tāpasāṃ vanditvā vasanaṭṭhānam-eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṃ vāsino āpucchitvā pakkāmi. Pakkamante ca pana tasmiṃ sīlavatasampanne tāpase añño kūtātāpaso āgantvā tasmiṃ assamapade vasaṃ kappesi. Bodhisatto: “Ayaṃ-pi sīlavā” ti sallakkhetvā purimanayeneva tassa santikaṃ agamāsi.

Athekadivasāṃ nidāghasamaye akālameghe vuṭṭhe vammikehi makkhikā nikkhamiṃsu, tāsāṃ khādanatthaṃ godhā āhiṇḍiṃsu. Gāmaṃ vāsino nikkhamitvā makkhikākhādakā godhā {1.481} gahetvā siniddhasambhārasaṃyuttaṃ ambulānambilaṃ godhāmaṃsaṃ sampādetvā tāpasassa adāṃsu. Tāpaso godhāmaṃsaṃ khādītva rasataṇhāya baddho: “Idaṃ maṃsaṃ atimadhuraṃ, kissa maṃsaṃ nāmetan”-ti pucchitvā: “Godhāmaṃsaṃ”-ti sutvā: “Mama santikaṃ mahāgodhā āgacchati, taṃ māretvā maṃsaṃ khādissāmī” ti cintesi. Cintetvā ca pana bhājanaṃ sappiloṇḍīni ca āharāpetvā ekamante ṭhapetvā muggaramādāya kāsāvena paṭicchādetvā paṇṇasālādvāre bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi bodhisatto sāyanhasamaye: “Tāpasassa santikaṃ gamissāmī” ti nikkhamitvā upasaṅkamanto va tassa indriyavippakāraṃ disvā cintesi: “Nāyaṃ tāpaso aññesu divasesu nisīdanākārena nisinno, ajjesa maṃ olokento pi duṭṭhindriyo hutvā oloketi, pariggaṇhissāmi naṃ”-ti. So tāpasassa heṭṭhāvāte ṭhatvā

godhāmaṃsagandhaṃ ghāyitvā: “Iminā kūṭatāpasena ajja godhāmaṃsaṃ khāditāṃ bhavissati, tenesa rasataṇhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṅkamantaṃ muggarena paharitvā maṃsaṃ pacitvā khāditukāmo bhavissatī” ti tassa santikaṃ anupagantvāva paṭikkamitvā vicarati.

Tāpaso bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā: “Iminā ‘ayaṃ maṃ paharitukāmo’ ti ñātaṃ bhavissati, tena kāraṇena nāgacchati, anāgacchantassāpissa kuto muttī” ti muggaraṃ nīharitvā khi pi. So tassa aggaṇaṅguṭṭham-eva āsādesi. Bodhisatto vegena vammikaṃ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā: “Ambho kūṭajaṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṅkamanto ‘sīlavā’ ti saññāya upasaṅkamiṃ, idāni pana te mayā kūṭabhāvo ñāto, tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjālīṅgena” ti vatvā taṃ garahanto imaṃ gāthamāha.

**1. Kiṃ te jaṭāhi dummedha, kiṃ te ajinasāṭiyā,
Abbhantaraṃ te gahanaṃ, bāhiraṃ parimajjasī ti.**

Tattha {1.482} **kiṃ te jaṭāhi dummedhā** ti ambho dummedha, nippaṇṇa etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāguṇarahitassa kiṃ te tāhi jaṭāhī ti attho. **Kiṃ te ajinasāṭiyā** ti ajinasāṭiyā anucchavikassa saṃvarassa abhāvakālato paṭṭhāya kiṃ te ajinasāṭiyā. **Abbhantaraṃ te gahanaṃ**-ti tava abbhantaraṃ hadayaṃ rāgadosamohagahanena gahanaṃ paṭicchannaṃ. **Bāhiraṃ parimajjasī** ti so tvaṃ abbhantare gahane nhānādīhi ceva līṅgagahanena ca bāhiraṃ parimajjasi, taṃ parimajjanto kaṇḍikapūritālābu viya visapūritacāṭi viya āsīvisapūritavammiko viya gūthapūritacittaghaṭo viya ca bahimaṭṭho va hosi, kiṃ tayā corena idha vasantena, sīghaṃ ito palāyāhi, no ce palāyasi, gāmaṃvāsīnaṃ te ācikkhitvā niggahaṃ kārāpessāmīti.

Evāṃ bodhisatto kūṭatāpasam tājjetvā vammikaṃ-eva pāvisi, kūṭatāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kūṭatāpaso ayaṃ kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso sārīputto, godhāpaṇḍito pana aham-eva ahosi”-ti.

Godhājātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 139 Ubhatobhaṭṭhajātakavaṇṇanā

Akkhī bhinnā paṭo naṭṭho ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, seyyathā pi nāma chavālātaṃ ubhatopadittaṃ majjhe gūthagataṃ nevāraññe kaṭṭhatthaṃ pharati, na gāme kaṭṭhatthaṃ pharati, evam-eva devadatto evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhīro jāto, gihiparibhogā ca parihīno, sāmāññatthañca na paripūreti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva ubhato bhaṭṭho hoti, atīte pi ubhato bhaṭṭho ahoṣiyeva” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake bālīsikā vasanti. Atheko bālīsiko baḷisaṃ ādāya daharena puttena saddhiṃ yasmiṃ sobbhe pakatiyā pi bālīsikā macche gaṇhanti, tattha gantvā baḷisaṃ khi pi. Baḷiso udakapaṭicchanne {1.483} ekasmiṃ khāṇuke laggi. Bālīsiko taṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto cintesi: “Ayaṃ baḷiso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsaṃ paccāsissati” ti. So puttaṃ āha: “Gaccha, tāta, amhehi mahāmacchassa laddhabhāvaṃ mātu ācikkhāhi, ‘paṭivissakehi kira saddhiṃ kalahaṃ karohī’ ti vadehī” ti. So puttaṃ pesetvā baḷisaṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto rajjucchedanabhayaena uttarisāṭakaṃ thale ṭhapetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena macchaṃ upadhārento khāṇukehi paharitvā dve pi akkhīni bhindi. Thale ṭhapitasāṭakaṃpissa coro hari. So vedanāppatto hutvā hatthena akkhīni uppīlayamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sāṭakaṃ pariyesati.

Sāpissa bhariyā: “Kalahaṃ katvā kassaci apaccāsīsanabhāvaṃ karissāmī” ti ekasmiṃ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ piḷandhitvā ekaṃ akkhiṃ ukkhalimasiyā añjetvā kukkuraṃ aṅkenādāya paṭivissakagharaṃ agamāsi. Atha naṃ ekā sahāyikā evamāha: “Ekasmiṃ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ piḷandhitaṃ, ekaṃ akkhi añjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṅkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kiṃ ummattikāsi jātā” ti. “Nāhaṃ ummattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmabhojakassa santikaṃ gantvā aṭṭha kahāpaṇe daṇḍāpessāmī” ti evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmabhojakassa santikaṃ agamaṃsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā: “Daṇḍaṃ dehī” ti pothetuṃ ārabhiṃsu.

Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattiṃ, araṇṇe cassā patino taṃ byasanam disvā khandhantare ʒhitā: “Bho purisa, tuyhaṃ udaye pi kammanto paduʒṭṭho thale pi, ubhatobhaʒṭṭho jāto” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Akkhī bhinnā paʒo naʒṭṭho, sakhigehe ca bhaṇḍanam,
Ubhato paduʒṭṭhā kammantā, udakamhi thalamhi cā ti.**

Tattha {1.484} **sakhigehe ca bhaṇḍanam**-ti sakhī nāma sahāyikā, tassā ca gehe tava bhariyāya bhaṇḍanam kataṃ, bhaṇḍanam katvā bandhitvā pothetvā daṇḍam dāpiyati. **Ubhato paduʒṭṭhā kammantā** ti evaṃ tava dvīsu pi ʒhānesu kammantā paduʒṭṭhā yeva bhinnā yeva. Kataresu dvīsu? **Udakamhi thalamhi cāti**, akkhibhedena paʒaṇāsenā ca udaye kammantā paduʒṭṭhā, sakhigehe bhaṇḍanena thale kammantā paduʒṭṭhāti.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “Tadā bālīsiko devadatto ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ubhatobhaʒṭṭhajātakavaṇṇanā navamā

Ja 140 Kākajātakavaṇṇanā

Niccam ubbiggahadayā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ñātattacariyaṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthu dvādasakanipāte **bhaddasālaʒātake** (Ja. 465) āvi bhavissati.

Licchavirājāno kujjhitvā pañca rathasatāni āruya: “Bandhulamallam gaṇhissāmā” ti nikkhamiṃsu. Taṃ pavattiṃ mahālissa ārocesuṃ. Mahāli: “Mā gamittha, so hi vo sabbe ghāṭayissatī” ti āha. Tepi: “Mayam gamissāmayevā” ti vadimṃsu. Tena hi cakkassa yāva nābhito pathaviṃ pavitʒṭṭhāṇam disvā nivatteyyātha, tato anivattantā purato asanisaddam viya suṇissatha, tamhā ʒhānā nivatteyyātha, tato anivattantā tumhākam rathadhuresu chiddam passissatha, tamhā ʒhānā nivatteyyātha, purato māgamitthāti. Te tassa vacanena anivattitvā taṃ anubandhimṃsu yeva.

Mallikā disvā: “Rathā, sāmī, paññāyanti” ti āha. Tena hi ekassa rathassa viya paññāyanakāle mama āroceyyāsīti. Sā yadā sabbe eko viya hutvā paññāyimṃsu, tadā: “Ekam-eva sāmī rathasīsam paññāyati” ti āha. Bandhulo: “Tena hi imā rasmiyo gaṇhāhī” ti tassā rasmiyo datvā rathe ʒhito va dhanuṃ āropeti, rathacakkaṃ yāva nābhito pathaviṃ pāvisi, licchavino taṃ ʒhānam disvā pi na nivattimṃsu. Itaro thokaṃ gantvā jiyam pothesi, asanisaddo viya ahosi. Te tato pi

na nivattiṃsu, anubandhantā gacchanteva. Bandhulo rathe ñhitako va ekaṃ saraṃ khi pi. So pañcannaṃ rathasatānaṃ rathasīsaṃ chiddaṃ katvā pañca rājasatāni parikarabandhanaṭṭhāne vijjhivā pathaviṃ pāvisi. Te attano viddhabhāvaṃ ajānitvā: “Tiṭṭha re, tiṭṭha re” ti vadantā anubandhiṃsu yeva. Bandhulo rathaṃ ṭhapetvā: “Tumhe matakā, matakaḥi saddhiṃ mayhaṃ yuddhaṃ nāma natthi” ti āha. Te: “Matakā nāma amhādisā neva hontī” ti vadiṃsu. “Tena hi sabbapacchimassa parikaraṃ mocethā” ti. Te {4.150} mocayiṃsu. So muttamatte yeva maritvā patito. Atha ne: “Sabbe pi tumhe evarūpā, attano gharāni gantvā saṃvidhātābbaṃ saṃvidahitvā puttadāre anusāsivā sannāhaṃ mocethā” ti āha. Te tathā katvā sabbe jīvitaḥkhayaṃ pattā.

Bandhulo pi mallikaṃ sāvattthiṃ ānesi. Sā soḷasakkhattuṃ yamake putte vijāyi, sabbe pi sūrā thāmasampannā ahesuṃ, sabbasippe nipphattiṃ pāpuṇiṃsu. Ekekassa pi purisasahassaparivāro ahosi. Pitarā saddhiṃ rājanivesanaṃ gacchanteḥi teheva rājaṅgaṇaṃ paripūri. Athekadivasaṃ vinicchaye kūṭaḍḍaparājitaṃ manussā bandhulaṃ āgacchantaṃ disvā mahāravaṃ viravantaṃ vinicchayaamaccānaṃ kūṭaḍḍakāraṇaṃ tassa ārocesuṃ. So pi vinicchayaṃ gantvā taṃ aḍḍaṃ tīretvā sāmikaṃ-eva sāmikaṃ, assāmikaṃ-eva assāmikaṃ akāsi. Mahājano mahāsaddena sādhuḥkāraṃ pavattesi. Rājā: “Kimidan”-ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā tussitvā sabbe pi te amacce hāretvā bandhulasseva vinicchayaṃ niyyādesi. So tato paṭṭhāya sammā vinicchini. Tato porāṇakavinicchayikā lañjaṃ alabhantā appalābhā hutvā: “Bandhulo rajjaṃ pattheti” ti rājakule paribhindiṃsu. Rājā taṃ kathaṃ gahetvā cittaṃ niggaḥetuṃ nāsakki, “imasmim idheva ghātiyamāne garahā me uppajjissatī” ti puna cintetvā: “Payuttapuriseḥi paccantaṃ paharāpetvā te palāpetvā nivattakāle antarāmagge putteḥi saddhiṃ māretuṃ vaṭṭatī” ti bandhulaṃ pakkosāpetvā: “Paccanto kira kupito, tava putteḥi saddhiṃ gantvā core gaṇhāhī” ti pahīnitvā: “Etthevassa dvattiṃsāya putteḥi saddhiṃ sīsaṃ chinditvā āharathā” ti teḥi saddhiṃ aññe pi samatthe mahāyodhe pesesi. Tasmiṃ paccantaṃ gacchante yeva: “Senāpati kira āgacchatī” ti sutvāva payuttakacorā palāyiṃsu. So taṃ padesaṃ āvāsāpetvā janapadaṃ saṇṭhapetvā nivatti. Athassa nagarato avidūre ṭhāne te yodhā putteḥi saddhiṃ sīsaṃ chindiṃsu.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kākayoniyaṃ nibbatti. Athekadivasaṃ rañño purohito bahinagare nadiyaṃ nhāyitvā gandhe vilimpitvā mālaṃ piḷandhitvā varavatthanivattho nagaraṃ pāvisi.

Nagaradvātoraṇe dve kākā nisinnā honti. Tesu eko ekaṃ āha: “samma, ahaṃ imassa brāhmaṇassa matthake sarīraṇaṃ pāṭessāmī” ti. Itaro: “Mā te etaṃ rucci, ayaṃ brāhmaṇo issaro, issarajanena ca saddhiṃ veraṃ nāma pāpakam. Ayañhi kuddho sabbe pi kāke vināseyyā” ti. “Na sakkā mayā na kātun”-ti. “Tena hi paññāyissasī” ti vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa heṭṭhābhāgaṃ sampatte brāhmaṇe olambakam cāleno viya tassa matthake vaccam pātesi. Brāhmaṇo kujjhivā kākesu veraṃ bandhi.

Tasmiṃ kāle ekā bhatiyā vīhikoṭṭikadāsī vīhiṃ gehadvāre ātape pattharivā rakkhantī nisinnāva niddam okkami. Tassā pamādam ātvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vīhiṃ khādi, sā pabujjhivā taṃ disvā palāpesi. Eḷako dutiyam pi, tatiyam-pi tassā tattheva niddāyanakāle āgantvā vīhiṃ khādi. Sā pi {1.485} taṃ tikkhattum palāpetvā cintesi: “Ayaṃ punappunam khādanto upaḍḍhavīhiṃ khādissati, bahu me chedo bhavissati, idānissa puna anāgamanakāraṇam karissāmī” ti. Sā alātam gahetvā niddāyamānā viya nisīditvā vīhikhādanatthāya eḷake sampatte utthāya alātena eḷakam pahari, lomāni aggiṃ gaṇhimso. So sarīre jhāyante: “Aggiṃ nibbāpessāmī” ti vegena gantvā hatthisālāya samīpe ekissā tiṇakuṭiyā sarīram ghaṃsi, sā pajjali. Tato utthitā jālā hatthisālāṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu hatthipiṭṭhāni jhāyīmsu, bahū hatthī vaṇitasarīrā ahesum. Vejjā hatthī aroge kātum asakkontā rañño ārocesum. Rājā purohitam āha: “Ācariya, hatthivejjā hatthī tikicchitum na sakkonti, api kiñci bhesajjam jānāsī” ti. “Jānāmi, mahārājā” ti. “Kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti? “Kākavasā, mahārājā” ti. Rājā: “Tena hi kāke māretvā vasam āharathā” ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasam alabhivā tattha tattheva rāsim karonti, kākānam mahābhayaṃ uppajji.

Tadā bodhisatto asītikākasahassaparivāro mahāsusāne vasati. Atheke kāko gantvā kākānam uppannabhayaṃ bodhisattassa ārocesi. So cintesi: “Thapetvā maṃ añño mayham ātakānam uppannabhayaṃ haritum samattho nāma natthi, harissāmi nan”-ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikam katvā ekavegena pakkhandivā vivaṇamahāvātapānena pavisitvā rañño āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ eko manusso gahitukāmo ahosi. Rājā: “Saraṇam pavitṭho, mā gaṇhi” ti vāresi. Mahāsatto thokam vissamivā mettāpāramiṃ āvajjetvā heṭṭhāsanā nikkhamivā rājānam āha: “mahārāja, raññā nāma chandādivasena agantvā rajjam kāretum vaṭṭati. Yam yam kammaṃ kattabbaṃ hoti, sabbam nisamma upadhāretvā kātum vaṭṭati. Yaṇca kayiramānam nipphajjati, tadeva kātum vaṭṭati, na itaram. Sace hi rājāno yam kayiramānam na nipphajjati, taṃ

karonti, mahājanassa maraṇabhaya-pariyosānaṃ mahābhayaṃ uppajjati. {1.486} Purohito veravasiko hutvā musāvādaṃ abhāsi, kākānaṃ vasā nāma natthī” ti. Taṃ sutvā rājā pasannacitto bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhaṃ dāpetvā tattha nisinnassa pakkhantarāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanataṭṭake rājārahaṃ subhojanaṃ bhojāpetvā pāṇīyaṃ pāyetvā suhitaṃ vigatadarathaṃ mahāsattaṃ etad-avoca: “Paṇḍita, tvaṃ ‘kākānaṃ vasā nāma natthī’ ti vadesi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na hotī” ti bodhisatto: “Iminā ca iminā ca kāraṇenā” ti sakalanivesanaṃ ekaravaṃ katvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

**1. Niccaṃ ubbiggahadayā, sabbalokavihesakā,
Tasmā nesaṃ vasā natthi, kākānamhāka ñātinan-ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: mahārāja, kākā nāma **niccaṃ** ubbiggamānasā bhaya-pattāva viharanti, **sabbalokassa** ca **vihesakā**, khattiyādayo manusse pi itthipuriṣe pi kumārakumārīkādayo pi viheṭṭhenta kilamentāva vicaranti, **tasmā** imehi dvīhi kāraṇehi **nesaṃ amhākaṃ ñātīnaṃ kākānaṃ vasā** nāma **natthi**. Atīte pi na bhūtapubbā, anāgate pi na bhavissatīti.

Evam mahāsatto imaṃ kāraṇaṃ uttānaṃ katvā: “Mahārāja, raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kattabban”-ti rājānaṃ bodhesi. Rājā tussitvā bodhisattaṃ rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṃ rañño yeva paṭidatvā rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā sabbasattānaṃ abhayaṃ yāci. Rājā tassa dhammadesanaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā kākānaṃ nibaddhadānaṃ paṭṭhapesi. Divase divase taṇḍulambaṇassa bhattaṃ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṃ dīyati, mahāsattassa pana rājabhojanaṃ-eva dīyittha.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā ānando ahoṣi, kākarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kākajātakavaṇṇanā dasamā

Asampadānavaggo cuddasamo

Tassuddānaṃ:

Asampadānabhīrukaṃ, ghatāsanañhānasodhaṃ,
Candābhaṃ suvaṇṇahaṃsaṃ, babbugodhubhatobhaṭṭhaṃ,
Kākarājāti te dasāti.

15. Kakaṇṭakavaggo

Ja 141 Godhājātakavaṇṇanā

Na {1.487} **pāpajanasamsevī** ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ
vipakkhaseviṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthu
maḥiḷāmukhajātaka (Ja. 26) kathitasadisam-eva.

*Idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Devadatto
ajātasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nipphādesi. Ajātasattukumāro
devadattassa gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi
tivassikagandhasālibhojanassa {1.186} divase divase pañca thālipākasatāni
abhihari. Lābhasakkāraṃ nissāya devadattassa parivāro mahanto jāto,
devadatto parivārena saddhiṃ vihāre yeva hoti. Tena samayena rājagahavāsikā
dve sahāyā. Tesu eko satthu santike pabbajito, eko devadattassa. Te
aññamaññaṃ tasmim tasmim ṭhāne pi passanti, vihāraṃ gantvā pi passanti yeva.*

*Athekadivasam devadattassa nissitako itaram āha: “āvuso, kiṃ tvaṃ devasikaṃ
sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, devadatto gayāsīsavihāre nisīditvā
nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati, evarūpo upāyo natthi, kiṃ tvaṃ dukkhaṃ
anubhosi, kiṃ te pāto va gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāguṃ pivtvā
aṭṭhārasavidhaṃ khajjakam khāditvā nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na
vaṭṭatī” ti? So punappunam vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya
gayāsīsam gantvā bhuñjitvā kālasseva veḷuvanaṃ āgacchatī. So sabbakālaṃ
paṭicchādetum nāsakkhi, “gayāsīsam gantvā devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ
bhuñjati” ti na cirasseva pākaṭo jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: “Saccam
kira, tvaṃ āvuso, devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasī” ti. “Ko
evamāhā” ti? “Asuko ca asuko cā” ti. “Saccam ahaṃ āvuso gayāsīsam gantvā
bhuñjāmi, na pana me devadatto bhattaṃ deti, aññe manussā denti” ti. “Āvuso,
devadatto buddhānaṃ paṭikaṇṭako dussīlo ajātasattum pasādetvā adhammena
attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānike buddhasāsane
pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ
satthu santikaṃ nessāmā” ti taṃ bhikkhuṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamimsu.*

Satthā disvāva: “Kiṃ, bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ anicchantaññeva ādāya āgatatthā” ti? “Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjatī” ti. “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasī” ti? “Na bhante, devadatto mayhaṃ deti, aññe manussā denti, tamahaṃ bhuñjāmī” ti. Satthā: “Mā bhikkhu ettha parihāraṃ kari, devadatto anācāro dussīlo, kathañhi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva devadattassa bhattaṃ bhuñjasi, niccakālam-pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhadiṭṭhe yeva bhajasī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto godhāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. So vayappatto nadītīre mahābile anekagodhāsataparivāro vāsaṃ kappesi. Tassa putto godhāpillako ekena kakaṇṭakena saddhiṃ santhavaṃ katvā tena saddhiṃ sammodamāno viharanto: “Kakaṇṭakaṃ parissajissāmī” ti avattharati. Tassa tena saddhiṃ vissāsaṃ godhārājassa ārocesuṃ. Godhārājā puttāṃ pakkosāpetvā: “Tāta, tvaṃ aṭṭhāne vissāsaṃ karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhiṃ vissāso na kattabbo. Sace tvaṃ tena saddhiṃ vissāsaṃ karissasi, taṃ kakaṇṭakaṃ nissāya sabbampetaṃ godhākulaṃ vināsaṃ pāpuṇissati, ito paṭṭhāya etena saddhiṃ vissāsaṃ mā akāsī” ti āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappunaṃ kathento pi tassa tena saddhiṃ vissāsaṃ vāretuṃ asakkonto: “Avassaṃ amhākaṃ etaṃ kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppajjissati, tasmīṃ uppanne palāyanamaggaṃ sampādetuṃ vaṭṭatī” ti ekena passena vātabilaṃ kārāpesi.

Putto pissa anukkamena mahāsarīro ahosi, kakaṇṭako pana purimappamāṇo yeva. Itaro: “Kakaṇṭakaṃ parissajissāmī” ti antarantarā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūṭena avattharaṇakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: “Sace ayaṃ aññāni katipayāni divasāni maṃ evaṃ parissajissati, jīvitaṃ me natthi, ekena luddakena saddhiṃ ekato hutvā imaṃ godhākulaṃ vināsessāmī” ti. Athekadivasaṃ nidāghasamaye meghe vuṭṭhe vammikamakkhikā uṭṭhahiṃsu, tato tato godhā {1.488} nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhāluddako godhābilaṃ bhindanattāya kuddālaṃ gahetvā sunakhehi saddhiṃ araṇṇaṃ pāvisi. Kakaṇṭako taṃ disvā: “Ajja attano manorathaṃ pūressāmī” ti taṃ upasaṅkamitvā avidūre nipajjitvā: “Bho purisa, kasmā araṇṇe vicarasī” ti pucchi. So: “Godhānaṃ atthāyā” ti āha. “Ahaṃ anekasatānaṃ godhānaṃ āsayāṃ jānāmi, aggiṇca palālaṇca ādāya ehi” ti taṃ tattha netvā: “Imasmiṃ ṭhāne palālaṃ pakkhipitvā aggiṃ datvā dhūmaṃ katvā samantā

sunakhe ṭhapetvā sayam mahāmuggaram gahetvā nikkhantā nikkhantā godhā paharivā māretvā rāsim katvā yāhī” ti evañca pana vatvā: “Ajjā paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmī” ti ekasmiṃ ṭhāne sīsam ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṃ akāsi, dhūmo bilaṃ pāvisi, godhā dhūmandhā maraṇabhayaatajjitā nikkhamitvā palāyituṃ āraddhā. Luddako nikkhantaṃ nikkhantaṃ paharivā māresi, tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṃsu. Godhānaṃ mahāvināso uppajji.

Bodhisatto: “Kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppannaṃ”-ti ṇatvā: “Pāpapurisasamsaggo nāma na kattabbo, pāpe nissāya hitasukhaṃ nāma natthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānaṃ godhānaṃ vināso jāto” ti vātabilena palāyanto imaṃ gāthamāha.

**1. Na pāpajanasamsevī, accantasukhamedhati,
Godhākulaṃ kakaṇṭāva, kaliṃ pāpeti attānaṃ-ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: **pāpajanasamsevī** puggalo **accantasukhaṃ** ekantasukhaṃ nirantarasukhaṃ nāma na edhati na vindati na paṭilabhati. Yathā kiṃ? **Godhākulaṃ kakaṇṭāva**. Yathā kakaṇṭakato godhākulaṃ sukhaṃ na labhati, evaṃ pāpajanasamsevī puggalo sukhaṃ na labhati. Pāpajanaṃ pana sevanto ekanteneva **kaliṃ pāpeti attānaṃ**, kali vuccati vināso, ekanteneva pāpasevī attānañca aññe ca attanā saddhiṃ vasante vināsaṃ pāpeti. Pāḷiyaṃ pana: “Phalaṃ pāpeyyā” ti likhanti. Taṃ byañjanaṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi, attho pissa na yujjati. Tasmā yathāvuttam-eva gahetabbaṃ.

Satthā {1.489} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kakaṇṭako devadatto ahoṣi, bodhisattassa putto anovādako godhāpillako vipakkhasevī bhikkhu, godhārājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Godhājātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 142 Siṅgāla-jātakavaṇṇanā

Etañhi te durājānaṃ-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkaṇaṃ ārabba katesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhūnaṃ kathaṃ sutvā satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yeva, na ca maṃ māretuṃ asakkhi, sayam-eva pana kilanto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto siṅgālayoniyaṃ nibbattitvā siṅgālārājā hutvā siṅgāлагаṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena rājagahe ussavo ahosi, yebhuyyena manussā suraṃ pivanti, surāchaṇo yeva kireso. Athettha sambahulā dhuttā bahuṃ suraṇca maṃsaṇca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā gāyitvā suraṇca pivanti, maṃsaṇca khādanti. Tesaṃ paṭhamayāmāvasāne maṃsaṃ khīyi, surā pana bahukāva. Atheko dhutto: “Maṃsakhaṇḍaṃ dehī” ti āha. “Maṃsaṃ khīṇaṃ”-ti ca vutte: “Mayi ṭhite maṃsakkhayo nāma natthī” ti vatvā: “Āmakasusāne matamanussamaṃsaṃ khādanatthāya āgate siṅgāle māretvā maṃsaṃ āharissāmi” ti muggaraṃ gahetvā niddhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānaṃ gantvā muggaraṃ gahetvā matakoviya uttāno nipajji. Tasmaṃ khaṇe bodhisatto siṅgāлагаṇaparivuto tattha gato taṃ disvā: “Nāyaṃ matakoviya” ti ñatvāpi: “Suṭṭhutaṃ upaparikkhissāmi” ti tassa adhovātena gantvā sarīragandhaṃ ghāyitvā tathatovassa amatakabhāvaṃ ñatvā: “Lajjāpetvā naṃ uyyojessāmi” ti gantvā muggarakoṭiyaṃ ḍaṃsitvā ākaḍḍhi, dhutto muggaraṃ na vissaji, upasaṅkamantaṃ-pi na {1.490} olokento naṃ gāḷhataraṃ aggahesi. Bodhisatto paṭikkamitvā: “Bho purisa, sace tvaṃ matakoviya bhavēyyāsi, na mayi muggaraṃ ākaḍḍhante gāḷhataraṃ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Etaṇhi te durājānaṃ, yaṃ sesi matasāyikaṃ,
Yassa te kaḍḍhamānassa, hatthā daṇḍo na muccatī ti.**

Tattha **etaṇhi te durājānaṃ**-ti etaṃ kāraṇaṃ tava duviññeyyaṃ. **Yaṃ sesi matasāyikaṃ**-ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesi, matakoviya hutvā sayasi. **Yassa te kaḍḍhamānassa** ti yassa tava daṇḍakoṭiyaṃ gahetvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccati, so tvaṃ tathato matakoviya nāma na hoṣīti.

Evam vutte so dhutto: “Ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānātī” ti uttāya daṇḍaṃ khi pi, daṇḍo virajjhi. Dhutto: “Gaccha, viraddho dānisi mayā” ti āha. Bodhisatto nivattitvā: “Bho purisa, maṃ virajjhanto pi tvaṃ aṭṭha mahāniraye soḷasa ca ussadaniraye aviraddhoyevā” ti vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabhitvā susānā nikkhamitvā parikhāyaṃ nhāyitvā āgata maggeneva nagaraṃ pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā dhutto devadatto ahosi, siṅgālārājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Siṅgālajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 143 Virocajātakavaṇṇanā

Lasī ca te nipphalitā ti idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattassa gayāsīse sugatālayassa dassitabhāvaṃ ārabba kathesi. Devadatto hi parihīnājjhāno lābhasakkāraparihīno: “Attheko upāyo” ti cintetvā satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alabhamāno dvinnaṃ aggasāvakaṇaṃ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavinayamhi akovide pañcasate bhikkhū gahetvā gayāsīsaṃ gantvā saṅghaṃ bhinditvā ekasīmāyaṃ āveṇikaṃ saṅghakammaṃ akāsi. Satthā tesāṃ bhikkhūnaṃ nāṇaparipākakālaṃ ṇatvā dve aggasāvake pesesi. Te disvā devadatto ^{1.491} tuṭṭhamānaso rattiṃ dhammaṃ desayamāno: “Buddhalīlaṃ karissāmī” ti sugatālayaṃ dassento: “Vigatathinamiddho kho, āvuso sārīputta, bhikkhusaṅgho, paṭibhātu taṃ bhikkhūnaṃ dhammīkathā, piṭṭhi me āgilāyati, tamahaṃ āyamissāmī” ti vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya veļuvanam-eva paccāgamimsu.

Kokāliko vihāraṃ tucchaṃ disvā devadattassa santikaṃ gantvā: “Āvuso devadatta, parisāṃ te bhinditvā dve aggasāvaka vihāraṃ tucchaṃ katvā gatā, tvaṃ pana niddāyasiyevā” ti vatvā uttarāsaṅgassa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭakaṃ phusanto viya paṇhiyā naṃ hadaye pahari. Tāvadevassa mukhato lohitaṃ uggañchi. So tato paṭṭhāya gilāno ahosi. Satthā therāṃ pucchi: “Sārīputta, tumhākaṃ gatakāle devadatto kiṃ akāsi” ti? Bhante, devadatto amhe disvā: “Buddhalīlaṃ karissāmī” ti sugatālayaṃ dassetvā mahāvināsaṃ pattoti. Satthā: “Na kho sārīputta, devadatto idāneva mama anukaronto vināsaṃ patto, pubbe pi pattoyevā” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kesarasīho hutvā himavantappadese kañcanaguḥāyaṃ vāsaṃ kappesi. So ekadivasaṃ kañcanaguḥāya nikkhamitvā vijambhitvā catuddisaṃ oloketvā sīhanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto mahāmahimsaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khāditvā ekaṃ saraṃ otaritvā mañivaṇṇassa udakassa kucchiṃ pūretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Atheko siṅgālo gocarappasuto sahasāva sīhaṃ disvā palāyitum asakkonto sīhassa purato pādesu patitvā nipajji. “Kiṃ, jambukā” ti ca vutte: “Ahaṃ te, sāmi, pāde upaṭṭhātukāmo” ti āha. Sīho: “Sādhu ehi, maṃ upaṭṭhaha, varamaṃsaṃ taṃ khādāpessāmī” ti vatvā siṅgālaṃ ādāya kañcanaguhaṃ agamāsi. Siṅgālo tato paṭṭhāya sīhavighāsaṃ khādati. So katipāhaccayeneva thūlasarīro ahosi.

Atha naṃ ekadivasam guhāya nipannako va sīho āha: “Gaccha jambuka, pabbatasikhare ṭhatvā pabbatapāde sañcarantesu hatthiassamahimsādīsu yassa {1.492} maṃsam khāditukāmosi, taṃ oloketvā āgantvā ‘asukamaṃsam khāditukāmomhī’ ti vatvā maṃ vanditvā ‘viroca, sāmī’ ti vadāhi, ahaṃ taṃ vadhitvā madhuramaṃsam khāditvā tuyham-pi dassāmī” ti. Siṅgālo pabbatasikharam abhiruhitvā nānappakāre mige oloketvā yasseva maṃsam khāditukāmo hoti, kañcanaguhaṃ pavisitvā tam-eva sīhassa ārocetvā pādesu patitvā: “Viroca, sāmī” ti vadati. Sīho vegena pakkhanditvā sace pi mattavaravāraṇo hoti, tattheva naṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā sayam-pi varamaṃsam khādāti, siṅgālassa pi deti. Siṅgālo kucchipūraṃ maṃsam khāditvā guhaṃ pavisitvā niddāyati. So gacchante gacchante kāle mānaṃ vaḍḍhesi: “Aham-pi catuppadova, kiṃkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito paṭṭhāya aham-pi hatthi-ādayo hanitvā maṃsam khādissāmi, sīho pi migarājā ‘viroca, sāmī’ ti vuttam-eva padaṃ nissāya varavāraṇe vadheti, aham-pi sīhena ‘viroca, jambukā’ ti maṃ vadāpetvā ekaṃ varavāraṇaṃ vadhitvā maṃsam khādissāmī” ti.

So sīhaṃ upasaṅkamitvā etad-avoca: “Sāmi, mayā dīgharattaṃ tumhehi vadhitavaravāraṇānaṃ maṃsam khāditam, aham-pi ekaṃ varavāraṇaṃ māretvā maṃsam khāditukāmo, tasmā tumhehi nipannaṭṭhāne kañcanaguhāyaṃ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde vicarantaṃ varavāraṇaṃ oloketvā mama santikaṃ āgantvā ‘viroca, jambukā’ ti vadetha, ettakamattasmiṃ maccheraṃ mā karitthā” ti. Atha naṃ sīho āha: “Na, tvaṃ jambuka, vāraṇe vadhituṃ samatthe sīhakule uppanno, vāraṇaṃ vadhitvā maṃsam khādanasamattho siṅgālo nāma loke natthi, mā te etaṃ rucci, mayā vadhitavaravāraṇānaññeva maṃsam khāditvā vasā” ti. So evaṃ vutte pi viramituṃ na icchi, punappunaṃ yāci yeva. Sīho taṃ vāretuṃ asakkonto sampaṭicchitvā: “Tena hi mama vasanaṭṭhānaṃ pavisitvā nipajjā” ti jambukaṃ kañcanaguhāyaṃ nipajjāpetvā sayam pabbatapāde mattavaravāraṇaṃ oloketvā guhādvāraṃ gantvā: “Viroca, jambukā” ti āha. Siṅgālo kañcanaguhāya nikkhamitvā {1.493} vijambhitvā catuddisaṃ oloketvā tikkhattuṃ vassitvā: “Mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmī” ti pakkhanditvā virajjhivā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattṭhīni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Athassa sarīraṃ vāraṇo pādena saṅgharivitvā rāsiṃ katvā upari laṇḍaṃ pātetvā koñcanādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvīsi.

Bodhisatto imaṃ pavattiṃ disvā: “Idāni viroca, jambukā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Lasī ca te nipphalitā, matthako ca padālito,
Sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasi ti.**

Tattha **lasī** ti matthaluṅgaṃ. **Nipphalitā** ti nikkhantā.

Evam bodhisatto imaṃ gātham vatvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo devadatto ahosi, siho pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Virocajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 144 Naṅguṭṭhajātakavaṇṇanā

Bahumpetaṃ asabbhi jātavedā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ājīvakaṇaṃ micchātaṃ ārabha kathesi. Tadā kira ājīvakaṃ jetavanapiṭṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātaṃ caranti. Sambahulā bhikkhū tesāṃ ukkuṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakāpassayapañcātapatapanādibhedāṃ micchātaṃ disvā bhagavantaṃ pucchimsu: “Atthi nu kho, bhante, imaṃ micchātaṃ nissāya kusalaṃ vā vuḍḍhi vā” ti. Satthā: “Na, bhikkhave, evarūpaṃ micchātaṃ nissāya kusalaṃ vā vuḍḍhi vā atthi, pubbe paṇḍitā ‘evarūpaṃ tapaṃ nissāya kusalaṃ vā vuḍḍhi vā bhavissati’ ti saññāya jātaggiṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggijuhanādivasena kiñci vuḍḍhiṃ apassantā aggim udakena nibbāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {1.494} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrahmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitāro jātaggiṃ gahetvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ soḷasavassakāle etadavocuṃ: “Mayaṃ te, putta, jātadivase aggim gaṇhimha. Sacesi agāraṃ ajjhāvasitukāmo, tayo vede uggaṇha. Atha brahmalokaṃ gantukāmo, aggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā aggim paricaranto mahābrahmānaṃ ārādhetvā brahmalokaparāyaṇo hohi” ti. So: “Na mayhaṃ agārena attho” ti aggim gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā assamapadaṃ māpetvā aggim paricaranto araṇṇe vihāsi. So ekadivasaṃ paccantagāmake godakkhīṇaṃ labhitvā taṃ goṇaṃ assamapadaṃ netvā cintesi: “Aggibhagavantaṃ gomaṃsaṃ khādāpessāmi” ti. Athassa etadahosi: “Idha loṇaṃ natthi, aggibhagavā aloṇaṃ khādituṃ na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā aggibhagavantaṃ saloṇakaṃ

khādāpessāmī” ti. So taṃ tattheva bandhitvā loṇatthāya gāmakam agamāsi. Tasmim gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānam āgatā. Goṇam disvā vadhitvā maṃsam pacitvā khāditvā naṅguṭṭhañca jaṅghañca cammañca tattheva chaḍḍetvā avasesamaṃsam ādāya agamaṃsu.

Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimmattam-eva disvā cintesi: “Ayaṃ aggibhagavā attano santakam-pi rakkhitum na sakkoti, maṃ pana kadā rakkhissati. Iminā aggiparicaraṇena niratthakena bhavitabbaṃ, natthi itonidānam kusalam vā vuḍḍhi vā” ti. So aggiparicariyāya vigatacchando: “Hambho aggibhagavā, tvaṃ attano pi santakam rakkhitum asakkonto maṃ kadā rakkhissasi, maṃsam natthi, ettakena pi tussāhī” ti naṅguṭṭhādīni aggimhi pakkhipanto imaṃ gāthamāha.

**1. Bahumpetaṃ asabbhi jātaveda, yaṃ taṃ vāladhinābhipūjayāma,
Maṃsārahassa [1.495] natthajja maṃsam, naṅguṭṭham-pi bhavaṃ paṭiggahātū ti.**

Tattha **bahumpetan**-ti ettakam-pi bahum. **Asabbhī** ti asappurisa asādhujātika. **Jātavedā** ti aggim ālapati. Aggi hi jātamatto va vediyati paññāyati pākaṇo hoti, tasmā: “Jātavedo” ti vuccati. **Yaṃ taṃ vāladhinābhipūjayāma** ti yaṃ ajja mayam attano pi santakam rakkhitum asamattham bhagavantam vāladhinā abhipūjayāma, etam-pi tava bahumevā ti dasseti. **Maṃsārahassā** ti maṃsam arahassa tuyam natthi ajja maṃsam. **Naṅguṭṭham-pi bhavaṃ paṭiggahātū** ti attano santakam rakkhitum asakkonto bhavam imaṃ sajaṅghacammaṃ naṅguṭṭham-pi paṭiggaṇhātūti.

Evam vatvā mahāsatto aggim udakena nibbāpetvā isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi:
“nibbutaggitāpaso aham-eva tena samayenā” ti.

Naṅguṭṭhajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 145 Rādhajātakavaṇṇanā

Na tvaṃ rādha vijānāsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanam ārabha kathesi. Paccuppannavatthu indriyajātake (Ja. 423) āvi bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanam ārabha kathesi.
Sāvatthiyam kireko kulaputto satthu dhammadesanam sutvā: “Na sakkā*

agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ brahmacariyaṃ carituṃ, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare vibhavaṃ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. Satthāpissa pabbajjaṃ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyaṃ pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā pāpuṇāti. Āhāro pi ulūṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūtisukkhakhajjakaṃ vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇaṃ na hoti. So attanā [3.462] laddhaṃ gahetvā purāṇadutiyaikāya santikaṃ gacchati. Athassa sā pattaṃ gahetvā vanditvā pattato bhattaṃ nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyaikaṃ jahitūṃ na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, notī vīmaṃsissāmi nan”-ti.

Athekadivasaṃ janapadamanussaṃ setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokaṃ pānabhojanaṃ dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdiṃsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekaṃ sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayāṃ pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsī. Taṃ disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunaṃ kathetvā pi taṃ agacchantaṃ disvā: “Ayye, thero na gacchatī” ti āha. Sā āgantvā sāṇiṃ ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṃ mama dāraikapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattaṃ gahetvā gehaṃ pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayaṃ ettakaṃ kālāṃ aññaṃ kulaṃ na gaṇhimha, asāmike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayaṃ aññaṃ kulaṃ gaṇhāma, dūraṃ janapadaṃ gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha naṃ: “Ahaṃ taṃ jahitūṃ na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sāṭakaṃ pesehi, pattacīvaraṃ paṭicchāpetvā āgacchissāmī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāraṃ gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaraṃ paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evaṃ karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaikaṃ jahitūṃ na sakkomi vibbhamissāmī” ti āha. Atha naṃ te anicchantaññeva satthu santikaṃ netvā: “Kiṃ, bhikkhave, imaṃ anicchantaññeva ānāyitthā” ti vutte: “Bhante, ayaṃ ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadiṃsu.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ āmantetvā: “Bhikkhu mātugāmo nāma arakkhiyo, ārakkhaṃ ṭhapetvā rakkhantā pi rakkhituṃ na sakkonti. Tvam-pi pubbe etaṃ ārakkhaṃ ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhituṃ nāsakkhi, idāni kathaṃ rakkhissasi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sukayoniyaṃ nibbatti. Kāsiraṭṭhe eko brāhmaṇo bodhisattañca kaniṭṭhabhātarañcassa puttattṭhāne ṭhapetvā posesi. Tesu bodhisattassa: “Poṭṭhapādo” ti nāmaṃ ahosi, itarassa: “Rādho” ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārā hoti dussīlā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: “tātā, sace vo mātā brāhmaṇī anācāraṃ ācarati, vāreyyātha nan”-ti. Bodhisatto āha: “Sādhu, tātā, vāretuṃ sakkontā vāreyyāma, asakkontā {1.496} tuṇhī bhavissāmā” ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇiṃ sukānaṃ niyyādetvā vohāratthāya gato.

Tassa pana gatadivasato paṭṭhāya brāhmaṇī aticarituṃ āraddhā, pavisantānañca nikkhamantānañca anto natthi, tassā kiriyaṃ disvā rādho bodhisattaṃ āha: “bhātika, amhākaṃ pitā ‘sace vo mātā anācāraṃ ācarati, vāreyyātha’ ti vatvā gato, idāni cesā anācāraṃ ācarati, vārema nan”-ti. Bodhisatto: “Tātā, tvaṃ attano abyattatāya bālabhāvena evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantā pi rakkhituṃ na sakkonti. Yaṃ kammaṃ kātuṃ na sakkā, na taṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

1. Na tvaṃ rādha vijānāsi, aḍḍharatte anāgate,

Abyayataṃ vilapasi, virattā kosiyāyane ti.

Tattha **na tvaṃ rādha vijānāsi, aḍḍharatte anāgate** ti tāta rādha, tvaṃ na jānāsi, aḍḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā, idāni ko jānāti, kittakā pi āgamissanti. **Abyayataṃ vilapasi** ti tvaṃ abyattavilāpaṃ vilapasi. **Virattā kosiyāyane** ti mātā no kosiyāyanī brāhmaṇī virattā amhākaṃ pitari nippemā jātā. Sacassā tasmim sineho vā pemaṃ vā bhaveyya, na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyāti imamatthaṃ etehi byañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṃ rādhassa vattuṃ na adāsi. Sā pi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciya vicari. Brāhmaṇo āgantvā poṭṭhapādaṃ pucchi: “tātā, kīdisi vo mātā” ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṃ yathābhūtaṃ kathetvā: “Kiṃ te, tātā, evarūpāya dussīlāyā” ti vatvā: “Tātā, amhehi mātuyā dosassa kathitakālato paṭṭhāya na sakkā idha vasitun”-ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṃ rādhena uppatitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. “Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ete yeva dve janā ahesuṃ, rādhō ānando, poṭṭhapādo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Rādhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 146 Samuddakākajātakavaṇṇanā

Api {1.497} **nu hanukā santā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabba kathesi. Te kira gihikāle sāvattiyaṃ kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññasahāyakā ekato hutvā puññāni karontā satthu dhammadesanaṃ sutvā: “Mayaṃ mahallakā, kiṃ no gharāvāsena, satthu santike ramaṇīye buddhasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmā” ti sabbaṃ sāpateyyaṃ puttadhītādīnaṃ datvā assumukhaṃ nātisaṅghaṃ pahāya satthāraṃ pabbajjaṃ yācitvā pabbajimsu. Pabbajitvā pana pabbajjānurūpaṃ samaṇadhammaṃ na karimsu, mahallakabhāvena dhammam-pi na pariyāpuṇimsu, gihikāle viya pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālaṃ kāretvā ekato va vasiṃsu. Piṇḍāya carantā pi aññattha agantvā yebhuyyena attano puttadārasseva gehaṃ gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyaikā sabbesaṃ-pi mahallakattherānaṃ upakārā ahosi, tasmā sesā pi attanā laddhaṃ āhāraṃ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti. Sā pi tesāṃ yathāsannihitaṃ sūpabyañjanaṃ deti. Sā aññatarena rogena phuṭṭhā kālamakāsi. Atha te mahallakattherā vihāraṃ gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā: “Madhuraḥattharasā upāsikā kālakatā” ti vihārapaccante rodantā vicariṃsu. Tesāṃ saddaṃ sutvā ito cito ca bhikkhū sannipatitvā: “Āvuso, kasmā rodathā” ti pucchiṃsu. Te: “Amhākaṃ sahāyassa purāṇadutiyaikā madhuraḥattharasā kālakatā amhākaṃ ativiya upakārā, ‘idāni kuto tathārūpiṃ labhissāmā’ ti iminā kāraṇena rodimhā” ti āhaṃsu.

Tesaṃ taṃ vipakāraṃ disvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, iminā nāma kāraṇena mahallakattherā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā vihārapaccante rodantā vicaranti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneve tassā kālakiriyaṃ rodantā vicaranti, pubbepe te imaṃ kākayoniyaṃ nibbattitvā samudde mataṃ nissāya ‘samuddaudakaṃ ussiñcitvā etaṃ nīharissāmā’ ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitaṃ labhiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto samuddadevatā hutvā nibbatti. Atheko kāko attano bhariyaṃ kākiṃ ādāya gocaraṃ pariyesaṃāno samuddatīraṃ agamāsi. {1.498} Tasmim̐ kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamaṃsasurādīhi nāgabalikammaṃ katvā pakkamiṃsu. Atha so kāko balikammaṭṭhānaṃ gantvā khīrādīni disvā saddhiṃ kākiyā khīrapāyāsamacchamaṃsādīni bhuñjitvā bahuṃ suraṃ pivi. Te ubho pi surāmadamattā: “Samuddakīlaṃ kīḷissāmā” ti velante nisīditvā nhāyituṃ ārabhiṃsu athekā ūmi āgantvā kākiṃ gahetvā samuddaṃ pavesesi. Tameko maccho maṃsaṃ khādītva ajjhohari. Kāko: “Bhariyā me matā” ti rodi paridevi. Athassa paridevanasaddaṃ sutvā bahū kākā sannipatitvā: “Kimkāraṇā rodasī” ti pucchiṃsu. “Sahāyikā vo velante nhāyamānā ūmiyā haṭṭā” ti. Te sabbe pi ekaravaṃ ravantā rodiṃsu. Atha nesaṃ etadahosi: “Idaṃ samuddaudakaṃ nāma amhākaṃ kiṃ pahosi, udakaṃ ussiñcitvā samuddaṃ tucchaṃ katvā sahāyikaṃ nīharissāmā” ti. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā udakaṃ bahi chaḍḍenti, loṇūdakena ca gale sussamāne uṭṭhāyuṭṭhāya thalaṃ gantvā vissamanti.

Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu dīnā kilantā hutvā aññaṃaññaṃ āmantetvā: “Ambho, mayaṃ samuddaudakaṃ gahetvā bahi pātema, gahitagahitaṭṭhānaṃ puna udakena pūراتي, samuddaṃ tucchaṃ kātuṃ na sakkhissāmā” ti vatvā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Api nu hanukā santā, mukhañca parisussati,
Oramāma na pārema, pūrateva mahodadhī ti.**

Tattha api **nu hanukā santā** ti api no hanukā santā, api amhākaṃ hanukā kilantā. **Oramāma na pāremā** ti mayaṃ attano balena mahāsamuddaudakaṃ ākaḍḍhāma osārema, tucchaṃ pana naṃ kātuṃ na sakkoma. Ayañhi **pūrateva mahodadhīti**.

Evañca pana vatvā sabbe pi te kākā: “Tassā kākiyā evarūpaṃ nāma tuṇḍaṃ ahosi, evarūpāni vaṭṭakkhīni, evarūpaṃ chavisaṇṭhānaṃ, evarūpo madhurasaddo. Sā no imaṃ corasamuddaṃ nissāya naṭṭhā” ti bahuṃ vippalapim̐su. Te evaṃ vippalapamāne {1.499} samuddadevatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi, evaṃ tesaṃ sotthi ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kākī ayaṃ purāṇadutiyaikā ahosi, kāko mahallakatthero, sesakākā sesamahallakattherā, samuddadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Samuddakākajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 147 Puppharattajātakavaṇṇanā

Nayidaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi bhagavatā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti vutte: “Saccan”-ti vatvā: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti ca puṭṭho: “Purāṇadutiyaikāyā” ti vatvā: “Madhuraḥattharasā, bhante, sā itthī, na sakkomi taṃ vinā vasitun”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Esā te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito etaññeva patthayamāno kālaṃ katvā niraye nibbato, idāni naṃ kasmā puna patthesi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha bārāṇasiyaṃ kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkarimsu. Sabbo jano khaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana duggatamanussassa ekaṃ-eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi. So taṃ sudhotāṃ dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṃ saḥassavalikaṃ kāretvā ṭhapesi. Atha naṃ bhariyā evamāha: “Icchāmaṃ, sāmi, ekaṃ kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā kattikarattivāraṃ caritun”-ti. “Bhadde, kuto amhākaṃ daliddānaṃ kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kīlāhi” ti? “Kusumbharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kīlissāmi, tvaṃ aññaṃ itthiṃ gahetvā kīlassū” ti. “Bhadde, kiṃ maṃ pīlesi, kuto amhākaṃ kusumbhan”-ti? “Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma natthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahu kusumbhan”-ti. “Bhadde, {1.500} taṃ ṭhānaṃ rakkhasapariggahitapokkharāṇisadisāṃ, balavārakkhā, na sakkā upasaṅkamituṃ, mā te etaṃ rucci, yathāladdheneva tussassū” ti. “Sāmi, rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyaṭṭhānaṃ nāma natthi” ti. Iti so tāya punappunaṃ kathentiyaṃ kilesavasena tassā vacanaṃ gahetvā: “Hotu bhadde, mā cintayitthā” ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitaṃ pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthum gantvā vatiṃ madditvā antovatthum pāvisi. Ārakkhamanussā vatisaddaṃ sutvā: “Coro coro” ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā koṭṭetvā bandhitvā pabhātāya rattiyā rañño dassetuṃ. Rājā: “Gacchatha, naṃ sūle uttāsethā” ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjhabheriyā vajjamānāya nagarā nikkhamāpetvā sūle uttāsesuṃ. Balavavedanā pavattanti, kākā sīse nilīyitvā kaṇayaggasadisēhi tuṇhehi akkhīni vijjhanti.

So tathārūpam-pi dukkhaṃ amanasikaritvā tam-eva itthiṃ anussaritvā: “Tāya nāmaṃhi ghanapuppharattavatthanivatthāya kaṇṭhe āsattabāhuyugaḷāya saddhiṃ kattikarattivārato parihīno” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nayidaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ, yaṃ maṃ tudati vāyaso,
Yaṃ sāmā puppharattena, kattikaṃ nānubhossatī ti.**

Tattha **nayidaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ, yaṃ maṃ tudati vāyaso** ti yañca idaṃ sūle lagganapaccayaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ, yañca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati, idaṃ sabbam-pi mayhaṃ na dukkhaṃ, aduṃ dukkhaṃ etaṃ yeva pana me dukkhanti attho. Kataraṃ? **Yaṃ sāmā puppharattena, kattikaṃ nānubhossatī**, yaṃ sā piyaṅgusāmā mama bhariyā ekaṃ kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā evaṃ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā mama kaṇṭhe gahetvā kattikarattivāraṃ nānubhavissatī, idaṃ mayhaṃ dukkhaṃ, etadeva hi maṃ bādhatīti?

So evaṃ mātugāmaṃ ārabha vippalapanto yeva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā jayampatikāva idāni jayampatikā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhaṃ katvā ʘhitā ākāsaʘhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Puppharattajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 148 Siṅgārajātakavaṇṇanā

Nāhaṃ {1.501} **punaṃ na ca punan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira pañcasatamattā sahāyakā mahāvibhavā seʘhiputtā satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitvā jetavane antokoʘisanthāre viharimsu. Athekadivasam tesaṃ aḍḍharattasamaye kilesanissito saṅkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇhituṃ cittaṃ uppādayimsu. Atha satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññutaññāṇadaṇḍadīpakam ukkhipitvā: “Katarāya nu kho ratiyā jetavane bhikkhū viharanti” ti bhikkhūnaṃ ajjhāsayaṃ olokeno tesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare kāmarāgasanḱappassa uppannabhāvaṃ aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthī attano puttaṃ viya, ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya attano sāvake rakkhati. Pubbaṇhādīsu yasmiṃ yasmiṃ samaye tesaṃ kilesā uppajjanti, te tesaṃ kilese tato paraṃ vaḍḍhituṃ adatvā tasmiṃ tasmiṃ yeva samaye niggaṇhāti. Tenassa etadahosi: “Ayaṃ cakkavattirañño

antonagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idāneva tesāṃ dhammadesanaṃ katvā te kilese niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmi” ti. So surabhiḡandhakuṭito nikkhamitvā madhurassarena: “Ānandā” ti āyasmantaṃ dhammabhaṇḡāgārikaṃ ānandattheraṃ āmantesi. Thero: “Kiṃ, bhante” ti āgantvā vanditvā aṭṭhāsi. “Ānanda, yattakā bhikkhū antokoṭisaṇṡhāre viharanti, sabbeva gandhakuṭipariveṇe sannipātehi” ti. Evaṃ kirassa ahosi: “Sacāhaṃ te yeva pañcasate bhikkhū pakkosāpessāmi. ‘Satthārā no abbhantare kilesānaṃ uppannabhāvo ṇāto’ ti saṃviggamānasā dhammadesanaṃ sampaṭicchitum na sakkhissanti” ti. Tasmā: “Sabbe sannipātehi” ti āha. Thero: “Sādhu, bhante” ti avāpuraṇaṃ ādāya pariveṇena pariveṇaṃ āhiṇḡitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipātetvā buddhāsanaṃ paṇṇapesi.

Satthā pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya silāpathaviyaṃ patitṭṭhahamāno sineru viya paṇṇatte buddhāsane nisīdi āveḡāveḡā yamakayamakā chabbaṇṇaḡhanabuddharasmiyo vissajjento. Tā pi rasmiyo pātimattā chattamattā kūṭāgārakucchimattā chijjitvā chijjitvā gaganatale vijjulatā viya saṇcarimsu, aṇṇavakucchiṃ khobhetvā bālasūriyuggamanakālo viya ahosi. Bhikkhusaṅho pi satthāraṃ vanditvā garucittaṃ paccupaṭṭhapetvā rattakambalasāṇiyā parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaraṃ nicchārento bhikkhū āmantetvā {1.502} “na, bhikkhave, bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ byāpādavitakkaṃ vihiṃsāvitakkanti ime tayo akusalavitakke vitakketum vaṭṭati. Anto uppannakilesa hi ‘parittako’ ti avamaṇṇitum na vaṭṭati, kilesa nāma paccāmittasadiso. Paccāmitto ca khuddako nāma natthi, okāsaṃ labhitvā vināsaṃ-eva pāpeti, evaṃ-eva appamattako pi kilesa uppajjitvā vadḡhitum labhanto mahāvināsaṃ pāpeti. Kilesa nāmesa halāhalavisūpamo uppāṭitacchavigaṇḡasadiṣo āsīvisapaṭibhāgo asaniaggisadiṣo allīyitum na yutto āsaṇkitabbo. Uppannuppannakkaṇe yeva paṭisaṇkhānabalena bhāvanābalena yathā muhuttam-pi hadaye aṭṭhatvā paduminipattā udakabindu viya vivaṭṭati, evaṃ pajahitabbo. Porāṇakapaṇḡi tā pi appamattakam-pi kilesaṃ garahitvā yathā puna abbhantare nuppajjati, evaṃ niggaṇhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto siṅgālayoniyaṃ paṭisaṇḡhiṃ gahetvā araṇṇe nadītīre nivāsaṃ kappesi. Atheke jarahatthī gaṇḡātīre kālamakāsi. Siṅgālo gocarappasuto taṃ matahatthisarīraṃ disvā: “Mahā me gocaro uppanno” ti gantvā taṃ soṇḡe ḡaṃsi, naṅgalīsāya daṭṭhakālo viya ahosi. So: “Natthettha khāditabbayuttakan”-ti dantesu ḡaṃsi, thambhe daṭṭhakālo viya ahosi. Kaṇṇe ḡaṃsi, suppakotiyaṃ daṭṭhakālo viya ahosi. Udaṛe

ḍaṃsi, kusūle daṭṭhakālo viya ahosi. Pāde ḍaṃsi, udukkhale daṭṭhakālo viya ahosi. Naṅguṭṭhe ḍaṃsi, musale daṭṭhakālo viya ahosi. So: “Etthā pi natthi khāditabbayuttakan”-ti sabbattha assādaṃ alabhanto vaccamagge ḍaṃsi, mudupūve daṭṭhakālo viya ahosi. So: “Laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre mudu khāditabbayuttakaṭṭhānan”-ti tato paṭṭhāya khādanto antokucchiṃ pavisitvā vakkahadayādīni khāditvā pipāsitaḥkāle lohitaṃ pivitvā nipajjitukāmakāle udaraṃ pattharitvā nipajjati.

Athassa etadahosi: “idaṃ hatthisarīraṃ mayhaṃ nivāsasukhatāya gehasadisaṃ, khāditukāmatāya sati pahūtamāsaṃ, kiṃ dāni me aññattha kamman”-ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva māsaṃ khāditvā vasati. Gacchante gacchante kāle nidāge vātasamphassena ceva sūriyarasmisantāpena ca taṃ kuṇapaṃ sussitvā {1.503} valiyo gaṇhi, siṅgālassa pavitṭhadvāraṃ pihitaṃ, antokucchiyaṃ andhakāro ahosi. Siṅgālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante māsaṃ-pi sussi, lohitaṃ-pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito cito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesaṃāno vicarati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapiṇḍi viya antokucchiyaṃ paccamāne katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ kuṇapaṃ temetvā utṭhāya pakatisaṇṭhānena aṭṭhāsi. Vaccamaggo vivaṇṇo hutvā tāraḥkā viya paññāyi. Siṅgālo taṃ chiddaṃ disvā: “Idāni me jīvitaṃ laddhan”-ti yāva hatthisīsā paṭikkamitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sīsena paharitvā nikkhami. Tassa sañchannasarīrattā sabbalomāni vaccamagge allīyimsu. So tālakkhandhasadisena nillomena sarīrena ubbiggacitto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisinna sarīraṃ oloketvā: “Idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobhahetu pana lobhakāraṇā lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya na lobhasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavisissāmī” ti saṃviggahadayo hutvā imaṃ gāthamāha.

**1. Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ, na cā pi apunappunaṃ,
Hatthibondim pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti.**

Tattha **na cā pi apunappunan**-ti a-kāro nipātamatto. Ayaṃ panetissā sakalāya pi gāthāya attho: ahañhi ito puna, tato ca punāti vuttavārato puna tato pi ca punappunaṃ vāraṇasarīrasaṅkhātāṃ **hatthibondim na pavekkhāmi**. Kimkāraṇā? **Tathā hi bhayatajjito**, tathā hi ahaṃ imasmiññeva pavesane bhayatajjito maraṇabhayena santāsaṃ saṃvegaṃ āpāditoti.

Evañca pana vatvā tato va palāyitvā puna taṃ vā aññaṃ vā hatthisarīraṃ nivattitvā pi na olokesi. Tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Bhikkhave, anto uppannakilesassa nāma vaḍḍhituṃ adatvā tattha tattheva naṃ niggaṇhituṃ vaṭṭatī” ti {1.504} vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi. Saccapariyosāne pañcasatā pi te bhikkhū arahatte patiṭṭhahiṃsu, avasesesu keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino ahesuṃ. Tadā siṅgālo aham-eva ahosinti.

Singāla-jātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 149 Ekapaṇṇajātakavaṇṇanā

Ekapaṇṇo ayaṃ rukkho ti idaṃ satthā vesāliṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālikaṃ duṭṭhalicchavikumāraṃ ārabha kathesi. Tasmiñhi kāle vesālinagaraṃ gāvutagāvutantare tīhi pākārehi parikkhittaṃ tīsu ṭhānesu gopuraṭṭālakayuttaṃ paramasobhaggappattaṃ. Tattha niccakālaṃ rajjaṃ kāretvā vasantānaññeva rājūnaṃ satta sahasāni satta satāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno, tattakā senāpatino, tattakā bhaṇḍāgārikā. Tesāṃ rājakumārānaṃ antare eko duṭṭhalicchavikumāro nāma ahosi kodhano caṇḍo pharuso sāhasiko, daṇḍena ghaṭṭitaāsīviso viya niccaṃ pajjalito kodhena. Tassa purato dve tīpi vacanāni kathetuṃ samattho nāma natthi. Taṃ neva mātāpitāro, na nātayo, na mittasuhajjā sikkhāpetuṃ sakkiṃsu. Athassa mātāpitūnaṃ etadahosi: “Ayaṃ kumāro atipharuso sāhasiko, ṭhapetvā sammāsambuddhaṃ añño imaṃ vinetuṃ samattho nāma natthi, buddhaveneyyena bhavitabbaṃ”-ti. Te taṃ ādāya satthu santikaṃ gantvā vanditvā āhaṃsu: “Bhante, ayaṃ kumāro caṇḍo pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādaṃ dethā” ti.

Satthā taṃ kumāraṃ ovadi: “kumāra, imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena viheṭṭhakajātikena na bhavitabbaṃ, pharusavāco ca nāma vijātamātuyā pi pituno pi puttadārassa pi bhātibhaginīnaṃ-pi pajāpatiyā pi mittabandhavānaṃ-pi appiyo hoti amanāpo, daṃsitaṃ āgacchanto sappo viya, aṭaviyaṃ uṭṭhitacoro viya, khāditaṃ āgacchanto yakkho viya ca ubbejanīyo hutvā dutiyacittavāre nirayādīsu nibbattati. Diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito pi dubbaṇṇo va hoti, puṇṇacandasassirikampissa mukhaṃ jālābhihatapadumaṃ viya malaggahitakañcanādāsamaṇḍalaṃ viya ca

virūpaṃ hoti duddasikaṃ. Kodhaṃ nissāya hi sattā satthaṃ ādāya attanāva attānaṃ paharanti, visaṃ khādanti, rajjuyā ubbandhanti, papātā papatanti. Evaṃ kodhavasena kālaṃ katvā nirayādīsu uppajjanti, viheṭṭhakajātikā pi diṭṭheva dhamme garaḥaṃ {1.505} patvā kāyassa bhedaṃ nirayādīsu uppajjanti, puna manussattaṃ labhitvā vijātakālato paṭṭhāya rogabahulāva honti. Cakkhurogo sotarogoti ādīsu ca rogesu ekato uṭṭhāya ekasmiṃ patanti, rogena aparimuttāva hutvā niccaṃ dukkhitāva honti, tasmā sabbesu sattesu mettacittena hitacittena muducittena bhavitabbaṃ. Evarūpo hi puggalo nirayādibhayehi na parimuccatī” ti. So kumāro satthu ovādaṃ sutvā ekovādeneva nihataṃ danto nibbisevano mettacitto muducitto ahosi. Aññaṃ akkosantam-pi paharantam-pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭṭadāṭho viya sappo, aḷacchinno viya kakkaṭako, chinnavisāṇo viya ca usabho ahosi.

Tassa taṃ pavattiṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, duṭṭhalicchavikumāraṃ suciram-pi ovaditvā neva mātāpitāro, na ñātimittādayo dametuṃ sakkhiṃsu, sammāsambuddho pana taṃ ekovādeneva dametvā nibbisevanaṃ katvā mattavaravāraṇaṃ viya samuggahitāneñjakāraṇaṃ akāsi. Yāva subhāsitaṃ cidaṃ: ‘hatthidamakena, bhikkhave, hatthidammo sārīto ekaṃ yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ vā pacchimaṃ vā uttaraṃ vā dakkhiṇaṃ vā. Assadamakena ...pe... godamakena ...pe... dakkhiṇaṃ vā. Tathāgatena hi, bhikkhave, arahatā sammāsambuddhena purisadammo sārīto aṭṭha disā vidhāvati, rūpī rūpāni passati. Ayamekā disā ...pe... so vuccati ‘yoggācariyānaṃ anuttaro purisadammasārathī’ ti (MN. 137.312). Na hi, āvuso, sammāsambuddhena sadiso purisadammasārathī nāma atthī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesa mayā ekovādeneva damito, pubbepāhaṃ imaṃ ekovādeneva damesin”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ tayo vede sabbasippāni ca uggahetvā kiñci kālaṃ gharāvāsaṃ vasitvā mātāpitūnaṃ accayena isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavante vāsaṃ kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadaṃ gantvā bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā {1.506} rājaṅgaṇaṃ pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena olovento taṃ disvā iriyāpathe pasīditvā: “Ayaṃ tāpaso santindriyo santamānaso

yugamattadaso, padavāre padavāre saḥassatthavikaṃ ṭhapento viya sīhaviḍambhiteṇa āgacchati. Sace santadhammo nāmeko atthi, imassa tenabbhantare bhavitabban”-ti cintetvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So: “Kiṃ karomi, devā” ti āha. Etaṃ: “Tāpasam ānehī” ti. So: “Sādhu, devā” ti bodhisattam upasaṅkamitvā vanditvā hatthato bhikkhābhājanam gahetvā: “Kiṃ, mahāpuñña” ti vutte: “Bhante, rājā tam pakkosati” ti āha. Bodhisatto: “Na mayam rājakulūpakā, hemavantikā nāmamhā” ti āha. Amacco gantvā tamattham rañño ārocesi. Rājā: “Añño amhākaṃ kulūpako natthi, ānehi nan”-ti āha. Amacco gantvā bodhisattam vanditvā yācitvā rājanivesanam pavesesi.

Rājā bodhisattam vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallāṅke nisīdāpetvā attano paṭiyattam nānaggarasabhojanam bhojetvā: “Kham, bhante, vasathā” ti pucchi. “Hemavantikā mayam, mahārājā” ti. “Idāni kham gacchathā” ti? “Vassārattānurūpaṃ senāsanaṃ upadhārema, mahārājā” ti. “Tena hi, bhante, amhākaññeva uyyāne vasathā” ti paṭiññaṃ gahetvā sayam-pi bhuñjitvā bodhisattam ādāya uyyānam gantvā paṇṇasālam māpetvā rattitṭhānadivāṭṭhānā pi kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālam paṭicchāpetvā nagaram pāvisi. Tato paṭṭhāya bodhisatto uyyāne vasati. Rājāpissa divase divase dvattikkhattum upaṭṭhānam gacchati.

Tassa pana rañño duṭṭhakumāro nāma putto ahosi caṇḍo pharuso, neva nam rājā dametum asakkhi, na sesaṇṭakā. Amaccā pi brāhmaṇagahapatikā pi ekato hutvā: “Sāmi, mā evam kari, evam katum na labbhā” ti kujjhitvā kathentā pi katham gāhāpetum nāsakkhimsu. Rājā cintesi: “Ṭhapetvā mama ayyam himavantatāpasam añño imam kumāram dametum samattho nāma natthi, so yeva nam damessati” ti. So kumāram ādāya bodhisattassa santikaṃ gantvā: “Bhante, ayyam kumāro caṇḍo pharuso, {1.507} mayam imam dametum na sakkoma, tumhe nam ekena upāyena sikkhāpethā” ti kumāram bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gahetvā uyyāne vicaranto ekato ekena, ekato ekenāti dvīhi yeva pattehi ekaṃ nimbapotakaṃ disvā kumāram āha: “kumāra, etassa tāva rukkhapotakassa paṇṇam khāditvā rasam jānāhi” ti? So tassa ekaṃ pattam khāditvā rasam ñatvā: “Dhī” ti saha kheḷena bhūmiyam nuṭṭhābhi. “Kiṃ etaṃ, kumārā” ti vutte: “Bhante, idānevesa rukkho halāhalavisūpamo, vaḍḍhanto pana bahū manusse māressati” ti tam nimbapotakaṃ uppāṭetvā hatthehi parimadditvā imam gāthamāha.

**1. Ekapaṇṇo ayaṃ rukkhō, na bhūmyā caturaṅgulo,
Phalena visakappena, mahāyaṃ kiṃ bhavissatī ti.**

Tattha **ekapaṇṇo** ti ubhosu passesu ekekaṇṇo. **Na bhūmyā caturaṅgulo** ti bhūmito caturaṅgulamattam-pi na vaḍḍhito. **Phalenā** ti phalarasena.

Visakappenā ti halāhalavisasadisena. Evaṃ khuddako pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannāgatoti attho. **Mahāyaṃ kiṃ bhavissatī** ti yadā panāyaṃ vuddhippatto mahā bhavissati, tadā kiṃ nāma bhavissati, addhā manussamāraḥ bhavissatīti etaṃ uppāṭetvā madditvā chaḍḍesinti āha.

Atha naṃ bodhisatto etad-avoca: “Kumāra, tvaṃ imaṃ nimbapotakaṃ ‘idāneva evaṃtittako, mahallakakāle kiṃ bhavissati, kuto imaṃ nissāya vuḍḍhī’ ti uppāṭetvā madditvā chaḍḍesi? Yathā tvaṃ etasmiṃ paṭipajji, evam-eva tava raṭṭhavāsino pi ‘ayaṃ kumāro daharakāle yeva evaṃ caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjaṃ patvā kiṃ nāma karissati, kuto amhākaṃ etaṃ nissāya vuḍḍhī’ ti tava kulasantakaṃ rajjaṃ adatvā nimbapotakaṃ viya taṃ uppāṭetvā raṭṭhā pabbājanīyakammaṃ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṃ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohī” ti. So tato paṭṭhāya nihataṃāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā bodhisattassa ovāde ṭhatvā pitu {1.508} accayena rajjaṃ patvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idānevesa duṭṭhalicchavikumāro mayā damito, pubbepāhaṃ etaṃ damesimyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā duṭṭhakumāro ayaṃ licchavikumāro ahosi, rājā ānando, ovādadāyakatāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Ekapaṇṇajātakavaṇṇanā navamā

Ja 150 Sañjīvajātakavaṇṇanā

Asantaṃ yo paggaṇhātī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ajātasattussa rañño asantapaggaham ārabba kathesi. So hi buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dussīle pāpadhamme devadatte pasīditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggayha: “Tassa sakkāraṃ karissāmī” ti bahuṃ dhanam pariccajitvā gayāsīse vihāraṃ kāretvā tasseva vacanaṃ gahetvā pitaraṃ dhammarājānaṃ sotāpannaṃ ariyasāvakaṃ ghātetvā attano sotāpattimagassa upanissayaṃ bhinditvā mahāvināsaṃ patto. So hi: “Devadatto pathaviyaṃ pavitṭho” ti sutvā: “Kacci nu kho mam-pi pathavī gileyyā” ti bhītatasito rajjasukhaṃ na labhati, sayane assādasukhaṃ na vindati,

tibbakāraṇābhitunno hatthipoto viya kampamāno vicarati. So pathaviṃ phalamānaṃ viya, avīcijālaṃ nikkhamantiṃ viya, pathaviyā attānaṃ giliyamānaṃ viya, ādittāya lohapathaviyā uttānakaṃ nipajjāpetvā ayasūlehi koṭiyamānaṃ viya ca samanupassi. Tenassa pahaṭakukkuṭasseva muhuttam-pi kampamānassa avatthānaṃ nāma nāhosi. So sammāsambuddhaṃ passitukāmo khamāpetukāmo pañhaṃ pucchitukāmo ahosi, attano pana aparādhamahantatāya upasaṅkamituṃ na sakkoti.

Athassa rājagahanagare kattikarattivāre sampatte devanagaraṃ viya nagare alaṅkate mahātale amaccagaṇaparivutassa kañcanāsane nisinnassa jīvakaṃ komārabhaccaṃ avidūre nisinnaṃ disvā etadahosi: “Jīvakaṃ gahetvā sammāsambuddhassa santikaṃ gamissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam-eva vattuṃ ‘ahaṃ, samma jīvaka, sayaṃ gantuṃ na sakkomi, ehi maṃ satthu santikaṃ nehi” ti, pariyāyena pana rattisampadaṃ vaṇṇetvā ‘kaṃ nu khvajja mayaṃ {1.509} samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupāseyyāma, yaṃ no payirupāsataṃ cittaṃ pasīdeyyā’ ti vakkhāmi, taṃ sutvā amaccā attano attano satthārānaṃ vaṇṇaṃ kathessanti, jīvako pi sammāsambuddhassa vaṇṇaṃ kathessati. Atha naṃ gahetvā satthu santikaṃ gamissāmī” ti. So pañcahi padehi rattiṃ vaṇṇesi: “Lakkhaññā vata bho dosinā ratti, abhirūpā vata bho dosinā ratti, dassanīyā vata bho dosinā ratti, pāsādikā vata bho dosinā ratti, ramaṇīyā vata bho dosinā ratti, kaṃ nu khvajja mayaṃ samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupāseyyāma, yaṃ no payirupāsataṃ cittaṃ pasīdeyyā” ti (DN. 2.150).

Atheko amacco pūraṇakassapassa vaṇṇaṃ kathesi, eko makkhaligosālassa, eko aḍḍakesakambalassa, eko pakudhakaccāyanassa, eko saṅcayassa belatṭhaputtassa, eko nāṭaputtanigaṇṭhassati. Rājā tesam kathaṃ sutvā tuṇhī ahosi. So hi jīvakasessa mahāamaccassa kathaṃ paccāsīsati. Jīvako pi: “Raññā maṃ ārabha kathite yeva jānissāmī” ti avidūre tuṇhī nisīdi. Atha naṃ rājā āha: “Tvaṃ pana, samma jīvaka, kiṃ tuṇhī” ti? Tasmim khaṇe jīvako utṭhāyāsanaṃ yena bhagavā tenaṅjaliṃ paṇāmetvā: “Eso, deva, bhagavā araham sammāsambuddho amhākaṃ ambavane viharati saddhiṃ aḍḍhateḷasehi bhikkhusatehi. Taṃ kho pana bhagavantaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato” ti nava arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittādhedam bhagavato ānubhāvaṃ pakāsetvā: “Taṃ bhagavantaṃ devo payirupāsatu, dhammaṃ suṇātu, pañhaṃ pucchatu” ti āha.

Rājā sampuṇṇamanoratho hutvā: “Tena hi, samma jīvaka, hatthiyānāni kappāpehi” ti yānāni kappāpetvā mahantena rājānubhāvena jīvakambavanam gantvā tattha maṇḍalamāle bhikkhusaṅghaparivutaṃ tathāgataṃ disvā santavīcimajjhe mahānāvaṃ viya niccalaṃ bhikkhusaṅghaṃ ito cito ca anuviloketvā: “Evarūpā nāma me parisā na diṭṭhapubbā” ti iriyāpathe yeva pasīditvā saṅghassa añjaliṃ paggaṇhitvā thutiṃ katvā bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno sāmāññaphalapañhaṃ pucchi. Athassa bhagavā dvīhi bhāṇavārehi paṭimaṇḍitaṃ **sāmāññaphalasuttaṃ** (DN. 2) kathesi. So suttapariyosāne attamano bhagavantaṃ khamāpetvā utthāyāsanaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Satthā acirapakkantassa rañño bhikkhū āmantetvā: “Khatāyaṃ, bhikkhave, rājā, upahatāyaṃ, bhikkhave, rājā. Sacāyaṃ, {1.510} bhikkhave, rājā issariyassa kāraṇā pitaraṃ dhammikaṃ dhammarājānaṃ jīvitaṃ na voropessatha, imasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhammacakkhuṃ uppajjissatha. Devadattaṃ nissāya asantapaggahaṃ katvā sotāpattiphalā parihīno” ti āha.

Punadivase bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samutthāpesuṃ: “Āvuso, ajātasattu kira asantapaggahaṃ katvā dussīlaṃ pāpadhammaṃ devadattaṃ nissāya pitughātakakamassa katattā sotāpattiphalā parihīno, devadattena nāsito rājā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinna” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, ajātasattu idāneva asantapaggahaṃ katvā mahāvināsaṃ patto, pubbepesa asantapaggaheneva attānaṃ nāsesi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiyaṃ disāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ vācesi. Tesu māṇavesu eko sañjīvo nāma māṇavo atthi, bodhisatto tassa matakutthāpanakamantaṃ adāsi. So utthāpanakamantaṃ-eva gahetvā paṭibāhanamantaṃ pana aggahetvāva ekadivasāṃ māṇavehi saddhiṃ dāruatthāya araññaṃ gantvā ekaṃ matabyagghaṃ disvā māṇave āha: “Bho, imaṃ matabyagghaṃ utthāpessāmi” ti. Māṇavā: “Na sakkhissasi” ti āhaṃsu. “Passantānaññeva vo taṃ utthāpessāmi” ti. “Sace, māṇava, sakkosi, utthāpehi” ti. Evañca pana vatvā te māṇavā rukkhaṃ abhiruhiṃsu. Sañjīvo mantaṃ parivattetvā matabyagghaṃ sakkharāhi pahari, byaggho utthāya vegenāgantvā sañjīvaṃ galanāliyaṃ ḁamsitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā tattheva pati, sañjīvo pi tattheva pati. Ubho pi ekatthāne yeva matā nipajjīṃsu.

Māṇavā dārūni ādāya āgantvā taṃ pavattiṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo māṇave āmantetvā: “Tātā, asantapaggahakārā nāma ayuttaṭṭhāne sakkārasammānaṃ karontā evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabhantiyevā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Asantaṃ {1.511} yo paggaṇhāti, asantaṃ cūpasevati,
Tam-eva ghāsaṃ kurute, byaggho sañjīviko yathā ti.**

Tattha **asantan**-ti tīhi duccharitehi samannāgataṃ dussīlaṃ pāpadhammaṃ. **Yo paggaṇhāti** ti khattiyādīsu yo koci evarūpaṃ dussīlaṃ pabbajitaṃ vā cīvarādisampadānena, gahaṭṭhaṃ vā uparajjasenāpatiṭṭhānādisampadānena paggaṇhāti, sakkārasammānaṃ karotī ti attho. **Asantaṃ cūpasevati** ti yo ca evarūpaṃ asantaṃ dussīlaṃ upasevati bhajati payirupāsati. **Tam-eva ghāsaṃ kurute** ti tam-eva asantapaggaṇhakaṃ so dussīlo pāpapuggalo ghasati saṃkhādāti vināsaṃ pāpeti. Kathaṃ? **Byaggho sañjīviko yathāti**, yathā sañjīvena māṇavena mantaṃ parivattetvā matabyaggho sañjīviko jīvitasampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakaṃ sañjīvam-eva jīvitā voropetvā tattheva pātesi, evaṃ añño pi yo asantapaggahaṃ karoti, so dussīlo taṃ attano sampaggāhakam-eva vināseti. Evaṃ asantasampaggāhakā vināsaṃ pāpuṇantīti.

Bodhisatto imāya gāthāya māṇavānaṃ dhammaṃ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā matabyagghuṭṭhāpanako māṇavo ajātasattu ahosi, disāpāmokkho ācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sañjīvajātakavaṇṇanā dasamā

Kakaṇṭakavaggo pannarasamo

Tassuddānaṃ:

**Godhasiṅgālavirocaṃ, naṅguṭṭharādhakākaṇṭha,
Puppharattaṇṭha siṅgālaṃ, ekapaṇṇaṇṭha sañjīvaṃ.**

Atha vagguddānaṃ:

**Apaṇṇako sīlavaggo, kuruṅgo ca kulāvako,
Atthakāmo ca āsīso, itthīvaruṇapāyimaṃ.**

**Litto parosataṃ haṃci, kusanāḷā sampadāno,
Kakaṇṭako pannarasa, satapaṇṇāsa jātakāti.**

Ekakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

Paṭhamo bhāgo niṭṭhito

Dutiyo Bhāgo (151-300)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Jātaka-aṭṭhakathā

2. Dukanipāto

1. Daḷhavaggo

Ja 151 Rājovādajātakavaṇṇanā

Daḷham {2.1} **daḷhassa khipatī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ ārabha kathesi. So **tesakuṇajātake** (Ja. 521) āvi bhavissati.

Ekasmim̐ pana divase kosalarājā ekaṃ agatigataṃ dubbinicchayaṃ aḍḍaṃ vinicchinitvā bhuttaṭpātarāso allahattho va alaṅkatarathaṃ abhiruyha satthu santikaṃ gantvā phullapadumasassirikesu pādesu nipatitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ satthā etad-avoca: “handa kuto nu tvaṃ, mahārāja, āgacchasi divā divassā” ti. “Bhante, ajja ekaṃ agatigataṃ dubbinicchayaṃ aḍḍaṃ vinicchinto okāsaṃ alabhitvā idāni taṃ tīretvā bhuñjitvā allahattho va tumhākaṃ upaṭṭhānaṃ āgatomhī” ti. Satthā: “Mahārāja, dhammena samena aḍḍavinicchayaṃ nāma kusalaṃ, saggamaggo esa. Anacchariyaṃ kho panetaṃ, yaṃ tumhe mādisassa sabbaññubuddhassa santikā ovādaṃ labhamānā dhammena samena aḍḍaṃ vinicchineyyātha. Etadeva acchariyaṃ, yaṃ pubbe rājāno asabbaññūnam-pi paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā dhammena samena aḍḍaṃ vinicchinantā cattāri agatigamanāni vajjetvā dasa rājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kāretvā saggapuraṃ pūrayamānā agamiṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {2.2} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gahetvā laddhagabbhaparihāro sotthinā mātukucchimhā nikkhami. Nāmaggaḥaṇadivase panassa: “Brahmadattakumāro” tveva nāmaṃ akaṃsu. So anupubbena vayappatto soḷasavassakāle takkasilaṃ gantvā sabbasippesu nipphattiṃ patvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena samena rajjaṃ kāresi, chandādivasena agantvā vinicchayaṃ anusāsi. Tasmiṃ evaṃ dhammena rajjaṃ kārente amaccā pi dhammeneva vohāraṃ vinicchiniṃsu. Vohāresu dhammena vinicchayaṃānesu kūṭaḍḍakārakā nāma

nāhesum, tesaṃ abhāvā aḍḍatthāya rājaṅgaṇe uparavo pacchijji. Amaccā divasam-pi vinicchayaṭṭhāne nisīditvā kañci vinicchayaṭṭhāya āgacchantam adisvā uṭṭhāya pakkamanti, vinicchayaṭṭhānam chaḍḍetabbabhāvaṃ pāpuṇi.

Bodhisatto cintesi: “mayi dhammena rajjaṃ kārente vinicchayaṭṭhānam āgacchantā nāma natthi, uparavo pacchijji, vinicchayaṭṭhānam chaḍḍetabbabhāvaṃ pattam, idāni mayā attano aguṇaṃ pariyesitum vaṭṭati ‘ayaṃ nāma me aguṇo’ ti sutvā taṃ pahāya guṇesu yeva vattissāmī” ti. Tato paṭṭhāya: “Atthi nu kho me koci aguṇavādī” ti pariggaṇhanto antovaḷaṇṇakānaṃ antare kañci aguṇavādiṃ adisvā attano guṇakatham-eva sutvā: “Ete mayhaṃ bhayenā pi aguṇaṃ avatvā guṇaṃ-eva vadeyyun”-ti bahivaḷaṇṇanake pariggaṇhanto tatthā pi adisvā antonagare pariggaṇhi. Bahinagare catūsu dvāresu catugāmake pariggaṇhi. Tatthā pi kañci aguṇavādiṃ adisvā attano guṇakatham-eva sutvā: “Janapadaṃ pariggaṇhissāmī” ti amacce rajjaṃ paṭicchāpetvā rathaṃ āruya sārathim-eva gahetvā aññātakavesena nagarā nikkhamitvā janapadaṃ pariggaṇhamāno yāva paccantabhūmiṃ gantvā kañci aguṇavādiṃ {2.3} adisvā attano guṇakatham-eva sutvā paccantasīmato mahāmaggena nagarābhimukho yeva nivatti.

Tasmiṃ pana kāle balliko nāma kosalarājā pi dhammena rajjaṃ kārento aguṇakathaṃ gavesanto hutvā antovaḷaṇṇakādīsu aguṇavādiṃ adisvā attano guṇakatham-eva sutvā janapadaṃ pariggaṇhanto taṃ padesaṃ agamāsi. Te ubho pi ekasmiṃ ninnatṭhāne sakaṭamagge abhimukhā ahesum, rathassa ukkamanatṭhānaṃ natthi. Atha ballikaraṇṇo sārathi bārāṇasiraṇṇo sārathim: “Tava rathaṃ ukkamāpehi” ti āha. So pi: “Ambho sārathi, tava rathaṃ ukkamāpehi, imasmiṃ rathe bārāṇasirajjasāmiko brahmadattamahārājā nisinno” ti āha. Itaro pi naṃ: “Ambho sārathi, imasmiṃ rathe kosalarajjasāmiko ballikamahārājā nisinno, tava rathaṃ ukkamāpetvā ambhakaṃ raṇṇo rathassa okāsaṃ dehi” ti āha. Bārāṇasiraṇṇo sārathi: “Ayam-pi kira rājā yeva, kiṃ nu kho kātabban”-ti cinto: “Attheso upāyo” ti vayaṃ pucchitvā: “Daharassa rathaṃ ukkamāpetvā mahallakassa okāsaṃ dāpessāmī” ti sannitṭhānaṃ katvā taṃ sārathim kosalaraṇṇo vayaṃ pucchitvā pariggaṇhanto ubhinnaṃ-pi samānavayabhāvaṃ ṇatvā rajjaparimāṇaṃ balaṃ dhaṇaṃ yasaṃ jātimaṃ gottam kulapadesanti sabbaṃ pucchitvā: “Ubho pi tiyojanasatikassa rajjassa sāmīno samānabaladhanayasajātigottakulapadesā” ti ṇatvā: “Sīlavantassa okāsaṃ dassāmī” ti cintetvā: “Bho sārathi, tumhakaṃ raṇṇo sīlācāro kīdiso” ti pucchi.

So: “Ayañca ayañca amhākaṃ rañño sīlācāro” ti attano rañño aguṇam-eva guṇato pakāsento paṭhamam gāthamāha.

**1. Daḷham daḷhassa khipati, balliko mudunā mudum,
Sādhum-pi sādhunā jeti, asādhum-pi asādhunā,
Etādiso ayaṃ rājā, maggā uyyāhi sārathī ti.**

Tattha {2.4} **daḷham daḷhassa khipatī** ti yo daḷho hoti balavadaḷhena pahārena vā vacanena vā jinitabbo, tassa daḷham-eva pahāram vā vacanam vā khipati. Evaṃ daḷho va hutvā taṃ jinātīti dasseti. **Balliko** ti tassa rañño nāmaṃ. **Mudunā mudun-**ti mudupuggalam sayam-pi mudu hutvā mudunāva upāyena jināti. **Sādhum-pi sādhunā jetī** ti ye sādhu sappurisā, te sayam-pi sādhu hutvā sādhunāva upāyena jināti. **Asādhum-pi asādhunā** ti ye pana asādhū, te sayam-pi asādhū hutvā asādhunāva upāyena jinātīti dasseti. **Etādiso ayaṃ rājā** ti ayaṃ amhākaṃ kosalarājā sīlācārena evarūpo. **Maggā uyyāhi sārathī** ti attano ratham maggā ukkamāpetvā uyyāhi, uppathena yāhi, amhākaṃ rañño maggam dehīti vadati.

Atha naṃ bārāṇasirañño sārathi: “Ambho, kiṃ pana tayā attano rañño guṇakathā kathitā” ti vatvā: “Āmā” ti vutte: “Yadi pana ete guṇāti vadasi, aguṇā pana kīdisī” ti vatvā: “Ete tāva aguṇā hontu, tumhākaṃ pana rañño kīdiso guṇo” ti vutte: “Tena hi suṇāhī” ti dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Akkodhena jine kodham, asādhum sādhunā jine,
Jine kadariyam dānena, saccenālikavādinam,
Etādiso ayaṃ rājā, maggā uyyāhi sārathī ti.**

Tattha **etādiso** ti etehi: “Akkodhena jine kodhan”-ti ādivasena vuttehi guṇehi samannāgato. Ayañhi kuddham puggalam sayam akkodho hutvā akkodhena jināti, asādhum pana sayam sādhu hutvā sādhunāva upāyena jināti, kadariyam thaddhamaccharim sayam dāyako hutvā dānena jināti. **Saccenālikavādinan-**ti musāvādim sayam saccavādī hutvā saccena jināti. **Maggā uyyāhi sārathī**ti, samma sārathi, maggato apagaccha. Evaṃvidhasīlācāraguṇayuttassa amhākaṃ rañño maggam dehi, amhākaṃ rājā maggassa anucchavikoti.

Evaṃ vutte ballikarājā ca sārathi ca ubho pi rathā otarivā asse mocetvā ratham apanetvā bārāṇasirañño maggam adamsu. Bārāṇasirājā ballikarañño: “Rañña nāma idañcidañca kātuṃ {2.5} vaṭṭatī” ti ovādam datvā bārāṇasim gantvā dānādini puññāni katvā jīvitapariyosāne saggapuram pūresi. Ballikarājā pi tassa ovādam gahetvā janapadam pariggahetvā attano aguṇavādim adisvāva

sakanagaram gantvā dānādīni puññāni katvā jīvitapariyosāne saggapuram-eva pūresi.

Satthā kosalarājassa ovādatthāya imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā ballikaraṇṇo sārathi moggallāno ahosi, ballikarājā ānando, bārāṇasiraṇṇo sārathi sārīputto, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Rājovādajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 152 Siṅgāla-jātakavaṇṇanā

Asamekkhitakammantan-ti idaṃ satthā kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālivāsikaṃ ekaṃ nhāpitaputtaṃ ārabha kathesi. Tassa kira pitā rājūnaṃ rājorodhānaṃ rājakumārānaṃ rājakumārikānañca massukaraṇakesasaṇṭhapanaaṭṭhapadaṭṭhapanādīni sabbakiccāni karoti saddho pasanno tisaṇagato samādinnaṇasīlo, antarantare satthu dhammaṃ suṇanto kālaṃ vītināmeti. So ekasmiṃ divase rājanivesane kammaṃ kātuṃ gacchanto attano puttaṃ gahetvā gato. So tattha ekaṃ devaccharāpaṭibhāgaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ licchavikumārikaṃ disvā kilesavasena paṭibaddhacitto hutvā pitarā saddhiṃ rājanivesanā nikkhamitvā: “Etaṃ kumārikaṃ labhamāno jīvissāmi, alabhamānassa me ettheva maraṇaṃ”-ti āhārupacchedaṃ katvā mañcakaṃ parissajjivā nipajji.

Atha naṃ pitā upasaṅkamitvā: “Tāta, avatthumhi chandarāgaṃ mā kari, hīnajacco tvaṃ nhāpitaputto, licchavikumārikā khattiyadhītā jātisampannā, na sā tuyhaṃ anucchavikā, aññaṃ te jātigottehi sadisaṃ kumārikaṃ ānessāmi” ti āha. So pitu kathaṃ na gaṇhi. Atha naṃ mātā bhātā bhaginī cūlapitā cūlamātāti sabbe pi ñātakā ceva mittasuhajjā ca sannipatitvā saññāpentā pi saññāpetum nāsakkhiṃsu. So tattheva sussitvā parisussitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Athassa pitā sarīrakiccapetakiccāni katvā tanusoko {2.6} “satthāraṃ vandissāmi” ti bahuṃ gandhamālāvilepanaṃ gahetvā mahāvanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinno: “Kiṃ nu kho, upāsaka, bahūni divasāni na dissasī” ti vutte tamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, upāsaka, idāneva tava putto avatthusmiṃ chandarāgaṃ uppādetvā vināsaṃ pāpuṇi, pubbe pi pattoyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese sīhayoniyāṃ nibbatti. Tassa cha kaṇiṭṭhabhātaro ekā ca bhaginī ahosi, sabbe pi

kañcanaguhāyaṃ vasanti. Tassā pana guhāya avidūre rajatapabbate ekā phalikaguhā atthi, tattheko siṅgālo vasati. Aparabhāge sīhānaṃ mātāpitāro kālamakamsu. Te bhaginiṃ sīhapotikaṃ kañcanaguhāyaṃ ṭhapetvā gocarāya pakkamitvā maṃsaṃ āharitvā tassā denti. So siṅgālo taṃ sīhapotikaṃ disvā paṭibaddhacitto ahosi. Tassā pana mātāpitūnaṃ dharamānakāle okāsaṃ nālattha, so sattannam-pi tesaṃ gocarāya pakkantakāle phalikaguhāya otaritvā kañcanaguhāya dvāraṃ gantvā sīhapotikāya purato lokāmisapaṭisaṃyuttaṃ evarūpaṃ rahassakathaṃ kathesi: “sīhapotike, aham-pi catuppado, tvam-pi catuppadā, tvam me pajāpatī hohi, aham te pati bhavissāmi, te mayaṃ samaggā sammodamānā vasissāma, tvam ito paṭṭhāya maṃ kilesavasena saṅgaṇhāhi” ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā cintesi: “ayaṃ siṅgālo catuppadānaṃ antare hīno paṭikuṭṭho caṇḍālasadiso, mayaṃ uttamarājakulasammatā, esa kho mayā saddhiṃ asabbhiṃ ananucchavikaṃ kathaṃ katheti, aham evarūpaṃ kathaṃ sutvā jīvitena kiṃ karissāmi, nāsāvātaṃ sannirujjhivā marissāmi” ti. Athassā etadahosi: “mayhaṃ evam-eva maraṇaṃ ayuttaṃ, bhātikā tāva me āgacchantu, tesaṃ kathetvā {2.7} marissāmi” ti. Siṅgālo pi tassā santikā paṭivacanaṃ alabhivā: “Idāni esā mayhaṃ kujjhati” ti domanassappatto phalikaguhāyaṃ pavisitvā nipajji.

Atheko sīhapotako mahimsavāraṇādīsu aññataraṃ vadhitvā maṃsaṃ khādītva bhaginiyā bhāgaṃ āharitvā: “Amma, maṃsaṃ khādassū” ti āha. “Bhātika, nāhaṃ maṃsaṃ khādāmi, marissāmi” ti. “Kiṃ kāraṇā” ti? Sā taṃ pavattim ācikkhi. “Idāni kahaṃ so siṅgālo” ti ca vutte phalikaguhāyaṃ nipannaṃ siṅgālaṃ: “Ākāse nipanno” ti maññamānā: “Bhātika, kiṃ na passasi, eso rajatapabbate ākāse nipanno” ti. Sīhapotako tassa phalikaguhāyaṃ nipannabhāvaṃ ajānanto: “Ākāse nipanno” ti saññī hutvā: “Māressāmi nan”-ti sīhavegena pakkhanditvā phalikaguhaṃ hadayeneva pahari. So hadayena phalitena tattheva jīvitakkhayaṃ patvā pabbatapāde pati. Athāparo āgacchi, sā tassa pi tatheva kathesi. So pi tatheva katvā jīvitakkhayaṃ patvā pabbatapāde pati.

Evam chasu pi bhātikesu matesu sabbapacchā bodhisatto āgacchi. Sā tassa pi taṃ kāraṇaṃ ārocetvā: “Idāni so kuhin”-ti vutte: “Eso rajatapabbatamatthake ākāse nipanno” ti āha. Bodhisatto cintesi: “siṅgālānaṃ ākāse patiṭṭhā nāma natthi, phalikaguhāyaṃ nipannako bhavissati” ti. So pabbatapādaṃ otaritvā cha bhātike mate disvā: “Ime attano bālatāya pariggaṇhanapaññāya abhāvena phalikaguhabhāvaṃ ajānitvā hadayena paharivā matā bhavissanti,

asamekkhitvā atituriṭaṃ karontānaṃ kammaṃ nāma evarūpaṃ hotī” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Asamekkhitakammantaṃ, turitābhinipātinaṃ,
Sāni kammāni tappenti, uṇhaṃvajjhohitaṃ mukhe ti.**

Tattha {2.8} **asamekkhitakammantaṃ, turitābhinipātinaṃ**-ti yo puggalo yaṃ kammaṃ kattukāmo hoti, tattha dosaṃ asamekkhitvā anupadhāretvā turito hutvā vegeneva taṃ kammaṃ kātuṃ abhinipatati pakkhandati paṭipajjati, taṃ asamekkhitakammantaṃ turitābhinipātinaṃ evaṃ sāni kammāni tappenti, socenti kilamenti. Yathā kiṃ? **Uṇhaṃvajjhohitaṃ mukhe** ti, yathā bhuñjantena: “Idaṃ sītalaṃ idaṃ uṇhaṃ”-ti anupadhāretvā uṇhaṃ ajjhoharaṇīyaṃ mukhe ajjhoharitaṃ ṭhapitaṃ mukham-pi kaṇṭham-pi kucchim-pi dahati soceti kilameti, evaṃ tathārūpaṃ puggalaṃ sāni kammāni tappenti.

Iti so sīho imaṃ gātham vatvā: “Mama bhātikā anupāyakusalatāya ‘siṅgālaṃ māressāmā’ ti ativegena pakkhanditvā sayam matā, aham pana evarūpaṃ akatvā siṅgālassa phalikaguḥāyaṃ nipannasseva hadayaṃ phālessāmī” ti siṅgālassa ārohanaorohanamaggaṃ sallakkhetvā tadabhimukho hutvā tikkhattuṃ sīhanādaṃ nadi, pathaviyā saddhiṃ ākāsaṃ ekaninnādaṃ ahosi. Siṅgālassa phalikaguḥāyaṃ nipannasseva sītatasitassa hadayaṃ phali, so tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā: “Evaṃ so siṅgālo sīhanādaṃ sutvā jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sīho ca sīhanādena, daddaraṃ abhinādayi,
Sutvā sīhassa nigghosaṃ, siṅgālo daddare vasaṃ,
Bhīto santāsamāpādi, hadayañcassa apphalī ti.**

Tattha **sīho** ti cattāro sīhā: tiṇasīho, paṇḍusīho, kāḷasīho, surattahatthapādo kesarasīhoti. Tesu kesarasīho idha adhippeto. **Daddaraṃ abhinādayī** ti tena asanipātasaddasadisena bheravatarena sīhanādena taṃ rajatapabbataṃ abhinādayi ekaninnādaṃ akāsi. **Daddare vasaṃ**-ti phalikamissake rajatapabbate vasanto. **Bhīto santāsamāpādi** ti maraṇabhayena bhīto cittutrāsaṃ āpādi. **Hadayañcassa apphalī** ti tena cassa bhayena hadayaṃ phalīti.

Evaṃ {2.9} sīho siṅgālaṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā bhātaro ekasmiṃ ṭhāne paṭicchādetvā tesam matabhāvaṃ bhaginiyā ācikkhitvā taṃ samassāsetvā yāvajīvaṃ kañcanaguḥāyaṃ vasitvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā siṅgālo nhāpitaputto ahosi, sīhapotikā licchavikumārikā, cha kaniṭṭhabhātaro aññataratherā ahesuṃ, jeṭṭhabhātikasīho pana aham-eva ahosin”-ti.

Siṅgāljātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 153 Sūkarajātakavaṇṇanā

Catuppado ahaṃ, sammā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram mahallakattheraṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi divase rattiṃ dhammassavane vattamāne satthari gandhakuṭṭidvāre ramaṇīye sopānaphalake ṭhatvā bhikkhusaṅghassa sugatovādaṃ datvā gandhakuṭṭiṃ pavitṭhe dhammasenāpati satthāraṃ vanditvā attano pariveṇaṃ agamāsi. Mahāmoggallāno pi pariveṇaṃ-eva gantvā muhuttaṃ vissamitvā therassa santikaṃ āgantvā paṇhaṃ pucchi, pucchitapucchitaṃ dhammasenāpati gaganatale puṇṇacandaṃ utṭhāpento viya vissajjetvā pākaṭamakāsi. Catasso pi parisā dhammaṃ suṇamānā nisīdimsu. Tattheko mahallakatthero cintesi: “sacāhaṃ imissā parisāya majjhe sārīputtaṃ āluḥento paṇhaṃ pucchissāmi, ayaṃ me parisā ‘bahussuto ayan’-ti ñatvā sakkārasammānaṃ karissatī” ti parisantarā utṭhāya therāṃ upasaṅkamitvā ekamantaṃ ṭhatvā: “Āvuso sārīputta, mayam-pi taṃ ekaṃ paṇhaṃ pucchāma, amhākam-pi okāsaṃ karoḥi, dehi me vinicchayaṃ āvedhikāya vā nivedhikāya vā niggahe vā paggahe vā visese vā paṭivisese vā” ti āha. Thero taṃ oloketvā: “Ayaṃ mahallako icchācāre ṭhito tuccho na kiñci jānātī” ti tena saddhiṃ akathetvāva lajjamāno bījanaṃ ṭhapetvā āsanā otaritvā pariveṇaṃ {2.10} pāvīsi, moggallānatthero pi attano pariveṇaṃ-eva agamāsi.

Manussā utṭhāya: “Gaṇhathetaṃ tucchamahallakaṃ, madhuradhammassavanaṃ no sotuṃ na adāsī” ti anubandhiṃsu. So palāyanto vihārapaccante bhinnapadarāya vaccaḥkūṭiyā patitvā gūthamakkhito aṭṭhāsi. Manussā taṃ disvā vippaṭisārino hutvā satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā te disvā: “Kiṃ upāsakā avelāya āgatattā” ti pucchi, manussā tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā: “Na kho upāsakā idānevesa mahallako uppilāvito hutvā attano balaṃ ajānitvā mahābalehi saddhiṃ payojetvā gūthamakkhito jāto, pubbepesa uppilāvito hutvā attano balaṃ ajānitvā mahābalehi saddhiṃ payojetvā gūthamakkhito ahosī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīho hutvā himavantapadese pabbataguhāya vāsaṃ kappesi. Tassā avidūre ekaṃ saraṃ nissāya bahū sūkarā nivāsaṃ kappesuṃ. Tam-eva saraṃ nissāya tāpasā pi paṇṇasālāsu vāsaṃ kappesuṃ. Atheskadivasāṃ sīho mahimsavāraṇādīsu aññataraṃ vadhitvā yāvadatthaṃ maṃsaṃ khāditvā taṃ saraṃ otaritvā pānīyaṃ pivitvā uttari. Tasmim̐ khaṇe eko thūlasūkaro taṃ saraṃ nissāya gocaraṃ gaṇhāti. Sīho taṃ disvā: “Aññaṃ ekadivasāṃ imaṃ khādissāmi, maṃ kho pana disvā puna na āgaccheyyā” ti tassa anāgamanabhayena sarato uttaritvā ekena passena gantuṃ ārabhi. Sūkaro oloketvā: “Esa maṃ disvā mama bhayena upagantuṃ asakkonto bhayena palāyati, ajja mayā iminā sīhena saddhiṃ payojetuṃ vaṭṭatī” ti sīsaṃ ukkhipitvā taṃ yuddhatthāya avhayanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Catuppado ahaṃ samma, tvam-pi samma catuppado,
Ehi samma nivattassu, kiṃ nu bhīto palāyasī ti.**

Sīho {2.11} tassa kathaṃ sutvā: “Samma sūkara, ajja amhākaṃ tayā saddhiṃ saṅgāmo natthi, ito pana sattame divase imasmim̐ yeva thāne saṅgāmo hotū” ti vatvā pakkāmi. Sūkaro: “Sīhena saddhiṃ saṅgāmessāmi” ti haṭṭhapahaṭṭho taṃ pavattiṃ nātakānaṃ ārocesi. Te tassa kathaṃ sutvā bhītatasitā: “Idāni tvam̐ sabbe pi amhe nāsessasi, attano balaṃ ajānitvā sīhena saddhiṃ saṅgāmaṃ kattukāmoti, sīho āgantvā sabbe pi amhe jīvitakkhayaṃ pāpessati, sāhasikakammaṃ mā karī” ti āhaṃsu. So pi bhītatasito: “Idāni kiṃ karomī” ti pucchi. Sūkarā: “Samma, tvam̐ etesaṃ tāpasānaṃ uccārabhūmim̐ gantvā pūtigūthe satta divasāni sarīraṃ parivaṭṭetvā sukkhāpetvā sattame divase sarīraṃ ussāvabindūhi temetvā sīhassa āgamanato purimataraṃ gantvā vātayogaṃ ñatvā uparivāte tiṭṭha, sucijātiko sīho tava sarīragandhaṃ ghāyitvā tuyhaṃ jayaṃ datvā gamissatī” ti āhaṃsu. So tathā katvā sattame divase tattha atṭhāsī. Sīho tassa sarīragandhaṃ ghāyitvā gūthamakkhitabhāvaṃ ñatvā: “Samma sūkara, sundaro te leso cintito, sace tvam̐ gūthamakkhito nābhavissa, idheva taṃ jīvitakkhayaṃ apāpessaṃ, idāni pana te sarīraṃ neva mukhena ḍaṃsitum̐, na pādena paharitum̐ sakkā, jayaṃ te dammī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Asuci pūtilomosi, duggandho vāsi sūkara,
Sace yujjitukāmosi, jayaṃ samma dadāmi te ti.**

Tattha **pūtilomo** ti mīlhamakkhitattā duggandhalomo. **Duggandho vāsī** ti aniṭṭhajeccapaṭikūlagandho hutvā vāyasi. **Jayaṃ, samma, dadāmi te ti**: “Tuyhaṃ jayaṃ demi, ahaṃ parājito, gaccha tvaṃ”-ti vatvā sīho tato va nivattitvā gocaraṃ gahetvā sare pānīyaṃ pivitvā pabbataguham-eva gato.

Sūkaro pi: “Sīho me jito” ti nātakānaṃ ārocesi. {2.12} Te bhītatasitā: “Puna ekadivasaṃ āgacchanto sīho sabbeva amhe jīvitakkhayaṃ pāpessatī” ti palāyitvā aññattha agamaṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā sūkaro mahallako ahosi, sīho pana aham-eva ahosin”-ti.

Sūkarajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 154 Uragajātakavaṇṇanā

Idhūragānaṃ pavaro pavitṭho ti idaṃ satthā jetavane viharanto seṇibhaṇḍanaṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira sevakā seṇipamukhā dve mahāmattā aññamaññaṃ diṭṭhaṭṭhāne kalahaṃ karonti, tesam veribhāvo sakalanagare pākaṭo jāto. Te neva rājā, na nātimittā samagge kātuṃ sakkhiṃsu. Athekadivasaṃ satthā paccūsasamaye bodhaneyyabandhave olokento tesam ubhinnaṃ-pi sotāpattimaggassa upanissayaṃ disvā punadivase ekako va sāvattiyaṃ piṇḍāya pavisitvā tesu ekassa gehadvāre aṭṭhāsī. So nikkhamitvā pattam gahetvā satthāraṃ antonivesanaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā nisīdāpesi. Satthā nisīditvā tassa mettābhāvanāya ānisaṃsaṃ kathetvā kallacittataṃ nātvā saccāni pakāsesi, so saccapariyosāne sotāpattiphale patiṭṭhahi.

Satthā tassa sotāpannabhāvaṃ nātvā tam-eva pattam gāhāpetvā uṭṭhāya itarassa gehadvāraṃ agamāsi. So pi nikkhamitvā satthāraṃ vanditvā: “Pavisatha, bhante” ti gharaṃ pavesetvā nisīdāpesi. Itaro pi pattam gahetvā satthārā saddhiṃ yeva pāvisi. Satthā tassa ekādasa mettānisaṃse vaṇṇetvā kallacittataṃ nātvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so pi sotāpattiphale patiṭṭhahi. Iti te ubho pi sotāpannā hutvā aññamaññaṃ accayaṃ dassetvā khamāpetvā samaggā sammodamānā ekajjhāsayā ahesuṃ. Taṃ divasaññeva ca bhagavato sammukhāva ekato bhuñjiṃsu. Satthā bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā vihāraṃ

agamāsi. Te bahūni mālāgandhavilepanāni ceva sappimadhuphāṇitādāni ca ādāya satthārā saddhiṃ yeva nikkhamiṃsu. Satthā bhikkhusaṅghena vatte {2.13} dassite sugatovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi.

Bhikkhū sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ satthu guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā adantadamako, ye nāma dve mahāmatte ciraṃ vāyamamāno pi neva rājā samagge kātum sakkhi, na nātimittādayo sakkhiṃsu, te ekadivaseneva tathāgatena damitā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevāhaṃ ime dve jane samagge akāsiṃ, pubbepete mayā samaggā katāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiyaṃ ussave ghosite mahāsamajjaṃ ahosi. Bahū manussā ceva devanāgasupaṇṇādayo ca samajjadassanattaṃ sannipatiṃsu. Tatrekasmim̐ ṭhāne eko nāgo ca supaṇṇo ca samajjaṃ passamānā ekato aṭṭhaṃsu. Nāgo supaṇṇassa supaṇṇabhāvaṃ ajānanto aṃse hatthaṃ ṭhapesi. Supaṇṇo: “Kena me aṃse hattho ṭhapito” ti nivattitvā olokeno nāgaṃ sañjāni. Nāgo pi olokeno supaṇṇaṃ sañjānitvā maraṇabhayaṭṭajjito nagarā nikkhamitvā nadīpiṭṭhena palāyi. Supaṇṇo pi: “Taṃ gahessāmi” ti anubandhi. Tasmim̐ samaye bodhisatto tāpaso hutvā tassā nadiyā tīre paṇṇasālāya vasamāno divā darathapaṭippassambhanattaṃ udakasāṭikaṃ nivāsetvā vakkalaṃ bahi ṭhapetvā nadim̐ otaritvā nhāyati. Nāgo: “Imaṃ pabbajitaṃ nissāya jīvitaṃ labhissāmi” ti pakativaṇṇaṃ vijahitvā maṇikkhandhavaṇṇaṃ māpetvā vakkalantaraṃ pāvisi. Supaṇṇo anubandhamāno taṃ tattha pavīṭṭhaṃ disvā vakkale garubhāvena aggahetvā bodhisattaṃ āmantetvā: “Bhante, ahaṃ chāto, tumhākaṃ vakkalaṃ gaṇhatha, imaṃ nāgaṃ khādissāmi” ti imamatthaṃ pakāsetum̐ paṭhamāṃ gāthamāha.

1. Idhūragānaṃ {2.14} **pavaro pavīṭṭho, selassa vaṇṇena pamokkhamicchaṃ, Brahmaṇca vaṇṇaṃ apacāyamāno, bubhukkhito no vitarāmi bhottun-ti.**

Tattha **idhūragānaṃ pavaro pavīṭṭho** ti imasmim̐ vakkale uragānaṃ pavaro nāgarājā pavīṭṭho. **Selassa vaṇṇenā** ti maṇivaṇṇena, maṇikkhandho hutvā pavīṭṭhoti attho. **Pamokkhamicchan-ti** mama santikā mokkaṃ icchamāno. **Brahmaṇca vaṇṇaṃ apacāyamāno** ti ahaṃ pana tumhākaṃ brahmavaṇṇaṃ seṭṭhavaṇṇaṃ pūjento garuṃ karonto. **Bubhukkhito no vitarāmi bhottun-ti** etaṃ nāgaṃ vakkalantaraṃ pavīṭṭhaṃ chāto pi samāno bhakkhitum̐ na sakkomīti.

Bodhisatto udaye ðhito yeva supaṇṇarājassa thutim katvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. So brahmagutto ciraṃ-eva jīva, dībyā ca te pātubhavantu bhakkhā,
Yo brahmavaṇṇaṃ apacāyamāno, bubhukkhito no vitarāsi bhottun-ti.**

Tattha **so brahmagutto** ti so tvaṃ brahmago pito brahmarakkhito hutvā.

Dībyā ca te pātubhavantu bhakkhā ti devatānaṃ paribhogārahā bhakkhā ca tava pātubhavantu, mā paṇātipātāṃ katvā nāgamaṃsakhādako ahosi.

Iti bodhisatto udaye ðhito va anumodanaṃ katvā uttaritvā vakkalaṃ nivāsetvā te ubho pi gahetvā assamapadaṃ gantvā mettābhāvanāya vaṇṇaṃ kathetvā dve pi jane samagge akāsi. Te tato paṭṭhāya samaggā sammodamānā sukhaṃ vasiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā nāgo ca supaṇṇo ca ime dve mahāmattā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Uragajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 155 Bhaggajātakavaṇṇanā

Jīva {2.15} **vassasataṃ bhaggā** ti idaṃ satthā jetavanasamīpe pasenadikosalena raññā kārite rājakārāme viharanto attano khipitakaṃ ārabba katesi. Ekasmiṃhi divase satthā rājakārāme catuparisamajjhe nisīditvā dhammaṃ desento khi pi. Bhikkhū: “Jīvatu, bhante bhagavā, jīvatu, sugato” ti uccāsaddaṃ mahāsaddaṃ akaṃsu, tena saddena dhammakathāya antarāyo ahosi. Atha kho bhagavā bhikkhū āmantesi: “a pi nu kho, bhikkhave, khipite ‘jīvā’ ti vutto tappaccayā jīveyya vā mareyya vā” ti? “No hetuṃ bhante” ti. “Na, bhikkhave, khipite ‘jīvā’ ti vattabbo, yo vadeyya āpatti dukkaṭassā” ti (Cv. 288). Tena kho pana samayena manussā bhikkhūnaṃ khipite: “Jīvatha, bhante” ti vadanti, bhikkhū kukkucāyanta nālapanti. Manussā ujjhāyanti: “kathaṃhi nāma samaṇā sakyaputtiyā ‘jīvatha, bhante’ ti vuccamānā nālapissantī” ti. Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Gihī, bhikkhave, maṅgalikā, anujānāmi, bhikkhave, gihīnaṃ: “Jīvatha, bhante” ti vuccamānena: “Ciraṃ jīvā” ti vattunti. Bhikkhū bhagavantaṃ pucchimsu: “bhante, jīvapaṭijīvaṃ nāma kadā uppannaṃ”-ti? Satthā: “Bhikkhave, jīvapaṭijīvaṃ nāma porāṇakāle uppannaṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe ekasmiṃ brāhmaṇakule nibbatti. Tassa pitā vohāraṃ katvā jīvikaṃ kappeti, so

soḷasavassuddesikaṃ bodhisattaṃ maṇikabhaṇḍaṃ ukkhipāpetvā
gāmaṇigamādīsu caranto bārāṇasiṃ patvā dovārikassa ghare bhattaṃ pacāpetvā
bhuñjitvā nivāsaṭṭhānaṃ alabhanto: “Avelāya āgatā āgantukā kattha vasantī” ti
pucchi. Atha naṃ manussā: “Bahinagare ekā sālā atthi, sā pana
amanussapariggahitā. Sace icchatha, tattha vasathā” ti āhaṃsu. Bodhisatto:
“Etha, tāta, gacchāma, mā yakkhassa bhāyittha, ahaṃ taṃ dametvā tumhākaṃ
pādesu pātesāmi” ti {2.16} pitaraṃ gahetvā tattha gato. Athassa pitā phalake
nipajji, sayam pītu pāde sambāhanto nisīdi. Tattha adhivattho yakkho dvādasā
vassāni vessavaṇaṃ upaṭṭhahitvā taṃ sālāṃ labhanto: “Imaṃ sālāṃ
paviṭṭhamanussesu yo khipite ‘jīvā’ ti vadati, yo ca ‘jīvā’ ti vutte ‘paṭijīvā’ ti
vadati, te jīvapaṭijīvabhāṇino ṭhapetvā avasese khādeyyāsī” ti labhi. So
piṭṭhivaṃsathūṇāya vasati. So: “Bodhisattassa pitaraṃ khipāpessāmi” ti attano
ānubhāvena sukhumacuṇṇaṃ vissajjesi, cuṇṇo āgantvā tassa nāsapuṭe pāvisi. So
phalake nipannaṃ va khi pi, bodhisatto na: “Jīvā” ti āha. Yakkho taṃ khādituṃ
thūṇāya otarati. Bodhisatto taṃ otarantaṃ disvā: “Iminā me pitā khipāpito
bhavissati, ayaṃ so khipite ‘jīvā’ ti avadantaṃ khādakayakkho bhavissati” ti
pitaraṃ ārabha paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Jīva vassasataṃ bhagga, aparāni ca vīsatiṃ,
Mā maṃ pisācā khādantu, jīva tvam saradosatan-ti.**

Tattha **bhaggā** ti pitaraṃ nāmenālapati. **Aparāni ca vīsatin-**ti aparāni ca
vīsati vassāni jīva. **Mā maṃ pisācā khādantū** ti maṃ pisācā mā khādantu.

Jīva tvam saradosatan-ti tvam pana vīsuttaraṃ vassasataṃ jīvāti.

Saradosatañhi gaṇiyamānaṃ vassasataṃ-eva hoti, taṃ purimehi vīsāya
saddhiṃ vīsuttaraṃ idha adhippetam.

Yakkho bodhisattassa vacanaṃ sutvā: “Imaṃ tāva māṇavaṃ ‘jīvā’ ti vuttatā
khādituṃ na sakkā, pitaraṃ panassa khādisāmi” ti pītu santikaṃ agamāsi. So
taṃ āgacchantaṃ disvā cintesi: “ayaṃ so ‘paṭijīvā’ ti abhaṇantānaṃ
khādakayakkho bhavissati, paṭijīvaṃ karissāmi” ti. So puttaṃ ārabha dutiyaṃ
gāthamāha.

**2. Tvam-pi vassasataṃ jīvaṃ, aparāni ca vīsatiṃ,
Visaṃ pisācā khādantu, jīva tvam saradosatan-ti.**

Tattha {2.17} **visaṃ pisācā khādantū** ti pisācā halāhalavisaṃ khādantu.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā: “Ubho pi me na sakkā khādituṃ”-ti paṭinivatti.
Atha naṃ bodhisatto pucchi: “bho yakkha, kasmā tvam imaṃ sālāṃ

paviṭṭhamanusse khādasī” ti? “Dvādasa vassāni vessavaṇaṃ upaṭṭhahitvā laddhattā” ti. “Kiṃ pana sabbeva khādituṃ labhasī” ti? “Jīvapaṭijīvabhāṇino ṭhapetvā avasese khādāmī” ti. “Yakkha, tvaṃ pubbe pi akusalaṃ katvā kakkhaḷo pharuso paravihiṃsako hutvā nibbatto, idāni pi tādisaṃ kammaṃ katvā tamo tamaparāyaṇo bhavissati, tasmā ito paṭṭhāya pāṇātipātādīhi viramassū” ti taṃ yakkhaṃ dametvā nirayabhayaena tajjetvā pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā yakkhaṃ pesanakāraṃ viya akāsi.

Punadivase sañcarantā manussā yakkhaṃ disvā bodhisattena cassa damitabhāvaṃ ṇatvā rañño ārocesuṃ: “deva, eko māṇavo taṃ yakkhaṃ dametvā pesanakāraṃ viya katvā ṭhito” ti. Rājā bodhisattaṃ pakkosāpetvā senāpatiṭṭhāne ṭhapesi, pitu cassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yakkhaṃ balipaṭiggāhakaṃ katvā bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Jīvapaṭijīvaṃ nāma tasmīṃ kāle uppannaṃ”-ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā yakkho aṅgulimālo ahosi, rājā ānando, pitā kassapo, putto pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Bhaggajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 156 Alīnacittajātakavaṇṇanā

Alīnacittaṃ nissāyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu ekādasanipāte **saṃvarajātake** (Ja. 462) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthivāsī kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā laddhūpasampado ācariyupajjhāyavattaṃ pūrento ubhayāni pātimokkhāni paguṇāni katvā paripuṇṇapañcavasso kammaṭṭhānaṃ gahetvā: “Arañhe vasissāmī” ti ācariyupajjhāye āpucchitvā kosalaratṭhe ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā tatha iriyāpathe pasannamanussehi [4.131] paṇṇasālaṃ katvā upaṭṭhiyamāno vassaṃ upagantvā yuñjanto ghaṭento vāyamanto accāraddhena vīriyena temāsaṃ kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā obhāsamattam-pi uppādetuṃ asakkonto cintesi: “Addhā ahaṃ satthārā desitesu catūsu puggalesu padaparamo, kiṃ me araṇṇāvāsena, jetavanaṃ gantvā tathāgatassa rūpasiriṃ passanto madhuradhammadesanaṃ suṇanto vītināmessāmī” ti. So vīriyaṃ

ossajitvā tato nikkhanto anupubbena jetavanam gantvā ācariyupajjhāyehi ceva sandiṭṭhasambhattehi ca āgamanakāraṇam puṭṭho tamattham kathetvā tehi: “Kasmā evamakāsi” ti garahitvā satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, anicchamānam bhikkhum ānayitthā” ti vutte: “Ayaṃ, bhante, vīriyam ossajitvā āgato” ti ārocite.

So pana bhikkhu satthārā: “Saccam kira tvam, bhikkhu, vīriyam ossaji” ti vutte: “Saccam, bhagavā” ti {2.18} āha. Atha nam satthā: “Nanu tvam, bhikkhu, pubbe vīriyam avissajjetvā maṃsapesisadisassa daharakumārassa dvādasayojanike bārāṇasinagare rajjam gahetvā adāsi, idāni kasmā evarūpe sāsane pabbajitvā vīriyam ossajasi” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bārāṇasito avidūre vaḍḍhakīgāmo ahosi, tattha pañcasatā vaḍḍhakī vasanti. Te nāvāya uparisotam gantvā araṇṇe gehasambhārādārūni koṭṭetvā tattheva ekabhūmikadvibhūmikādibhede gehasambhāre sajjetvā thambhato paṭṭhāya sabbadārūsu saṇṇam katvā nadītīram netvā nāvam āropetvā anusotena nagaram āgantvā ye yādisāni gehāni ākaṅkhanti, tesam tādisāni katvā kahāpaṇe gahetvā puna tattheva gantvā gehasambhāre āharanti. Evaṃ tesam jīvikam kappentānam ekasmiṃ kāle khandhāvāram bandhitvā dārūni koṭṭentānam avidūre eko hatthī khadirakhāṇukam akkami. Tassa so khāṇuko pādam vijjhi, balavavedanā vattanti, pādo uddhumāyitvā pubbam gaṇhi. So vedanāppatto tesam dārukoṭṭanasaddam sutvā: “Ime vaḍḍhakī nissāya mayham sotthi bhavissatī” ti maṇṇamāno tīhi pādehi tesam santikam gantvā avidūre nipajji, vaḍḍhakī tam uddhumātapādam disvā upasaṅkamitvā pāde khāṇukam disvā tikhiṇavāsīyā khāṇukassa samantato odhiṃ datvā rajjuyā bandhitvā ākaḍḍhantā khāṇum nīharitvā pubbam mocetvā uṇhodakena dhovitvā tadanurūpehi bhesajjehi makkhetvā nacirasseeva vaṇam phāsukam karimsu.

Hatthī arogo hutvā cintesi: “mayā ime vaḍḍhakī nissāya jīvitam laddham, idāni tesam mayā upakāram kātuṃ vaṭṭatī” ti. So tato paṭṭhāya vaḍḍhakīhi saddhiṃ {2.19} rukke nīharati, tacchentānam parivattetvā deti, vāsi-ādīni upasaṃharati, soṇḍāya veṭhetvā kālasuttakoṭiyam gaṇhāti. Vaḍḍhakīpissa bhojanavelāya ekekaṃ piṇḍam dentā pañca piṇḍasatāni denti. Tassa pana hatthissa putto sabbaseto hatthājānīyapotako atthi, tenassa etadahosi: “aham etarahi mahallako. Idāni mayā imesam vaḍḍhakīnam kammakaraṇattāya puttam datvā gantum vaṭṭatī” ti. So vaḍḍhakīnam anācikkhitvā araṇṇam pavisitvā puttam ānetvā:

“Ayaṃ hatthipotako mama putto, tumhehi mayhaṃ jīvitaṃ dinnāṃ, ahaṃ vo vejjavetanatthāya imaṃ dammi, ayaṃ tumhākaṃ ito paṭṭhāya kammāni karissatī” ti vatvā: “Ito paṭṭhāya, puttaka, yaṃ mayā kattabbaṃ kammaṃ, taṃ tvaṃ karohī” ti puttaṃ ovaḍitvā vaḍḍhakīnaṃ datvā sayāṃ araṇṇaṃ pāvīsi.

Tato paṭṭhāya hatthipotako vaḍḍhakīnaṃ vacanakaro ovāḍakkhamo hutvā sabbakiccāni karoti. Te pi taṃ pañcahi piṇḍasatehi posenti, so kammaṃ katvā nadiṃ otarivā nhatvā kīḷitvā āgacchati, vaḍḍhakīdārakā pi taṃ soṇḍādīsu gahetvā uḍake pi thale pi tena saddhiṃ kīḷanti. Ājānīyā pana hatthino pi assā pi purisā pi uḍake uccāraṃ vā passāvaṃ vā na karonti, tasmā so pi uḍake uccārapassāvaṃ akatvā bahinadītīre yeva karoti. Athekasmiṃ divase uparinadiyā devo vassi, atha sukkhaṃ hatthilaṇḍaṃ uḍakena nadiṃ otarivā gacchantāṃ bārāṇasīnagaratitthe ekasmiṃ gumbhe laggetvā aṭṭhāsi. Atha raṇṇo hatthigopakā: “Hatthī nhāpessāmā” ti pañca hatthisatāni nayiṃsu. Ājānīyalaṇḍassa gandhaṃ ghāyitvā eko pi hatthī nadiṃ otarituṃ na ussahi. Sabbe pi naṅguṭṭhaṃ ukkhipitvā palāyituṃ ārabhiṃsu, hatthigopakā hatthācariyānaṃ ārocesuṃ. Te: “Uḍake paripanthena bhavitabban”-ti uḍakaṃ sodhāpetvā tasmīṃ {2.20} gumbhe taṃ ājānīyalaṇḍaṃ disvā: “Idamettha kāraṇaṃ”-ti ṇatvā cāṭiṃ āharāpetvā uḍakassa pūretvā taṃ tattha madditvā hatthīnaṃ sarīre siñcāpesuṃ, sarīrāni sugandhāni ahesuṃ. Tasmīṃ kāle te nadiṃ otarivā nhāyiṃsu.

Hatthācariyā raṇṇo taṃ pavattiṃ ārocetvā: “Taṃ hatthājānīyaṃ pariyesitvā ānetuṃ vaṭṭati, devā” ti āhaṃsu. Rājā nāvāsaṅghātehi nadiṃ pakkhanditvā uddhaṃgāmīhi nāvāsaṅghātehi vaḍḍhakīnaṃ vasanaṭṭhānaṃ sampāpuṇi. Hatthipotako nadiyaṃ kīḷanto bherisaddaṃ sutvā gantvā vaḍḍhakīnaṃ santike aṭṭhāsi. Vaḍḍhakī raṇṇo paccuggamaṇaṃ katvā: “Deva, sace dārūhi attho, kiṃ kāraṇā āgatattha, kiṃ pesetvā āharāpetuṃ na vaṭṭatī” ti āhaṃsu. “Nāhaṃ, bhaṇe, dārūnaṃ atthāya āgato, imassa pana hatthissa atthāya āgatomhī” ti. “Gāhāpetvā gacchatha, devā” ti. Hatthipotako gantuṃ na icchi. “Kiṃ kārāpeti, bhaṇe, hatthī” ti? “Vaḍḍhakīnaṃ posāvanikaṃ āharāpeti, devā” ti. “Sādhu, bhaṇe” ti rājā hatthissa catunnaṃ pādānaṃ soṇḍāya naṅguṭṭhassa ca santike sataṣaḥsataṣaḥsakahāpaṇe ṭhapāpesi. Hatthī ettakenā pi agantvā sabbavaḍḍhakīnaṃ dussayugesu vaḍḍhakībhariyānaṃ nivāsanaṣāṭakesu dinnesu saddhiṃkīḷitānaṃ dārakānaṃca dārakaparihāre kate nivattitvā vaḍḍhakī ca itthiyo ca dārake ca oloketvā raṇṇā saddhiṃ agamāsi.

Rājā taṃ ādāya nagaram gantvā nagarañca hatthisālāñca alaṅkārapetvā hatthim nagaram padakkhiṇaṃ kāretvā hatthisālaṃ pavesetvā sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā abhisekaṃ datvā opavayhaṃ katvā attano sahāyaṭṭhāne ṭhapetvā upaḍḍharajjaṃ hatthissa {2.21} datvā attanā samānaparihāraṃ akāsi. Hatthissa āgatakālato paṭṭhāya rañño sakalajambudīpe rajjaṃ hatthagatam-eva ahosi. Evaṃ kāle gacchante bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Tassā gabbhaparipākakāle rājā kālamakāsi. Hatthī pana sace rañño kālakatabhāvaṃ jāneyya, tathevassa hadayaṃ phaleyya, tasmā hatthim rañño kālakatabhāvaṃ ajānāpetvāva upaṭṭhahimsu. Rañño pana kālakatabhāvaṃ sutvā: “Tucchaṃ kira rajjan”-ti anantarasāmantakosalarājā mahatiyā senāya āgantvā nagaram parivāresi. Nagaravāsino dvārāni pidahitvā kosalarañño sāsanaṃ paḥiṇimsu: “amhākaṃ rañño aggamahesī paripuṇṇagabbhā ‘ito kira sattame divase puttaṃ vijāyissatī’ ti aṅgavijjāpāṭhakā āhaṃsu. Sace sā puttaṃ vijāyissati, mayaṃ sattame divase yuddhaṃ dassāma, na rajjaṃ, ettakaṃ kālaṃ āgamethā” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi.

Devī sattame divase puttaṃ vijāyi. Tassa nāmaggaṇaḍdivase pana mahājanassa alīnacittaṃ paggaṇhanto jātoti: “Alīnacittakumāro” tvevassa nāmaṃ akaṃsu. Jātadivasato yeva panassa paṭṭhāya nāgarā kosalarañña saddhim yujjimsu. Ninnāyakattā saṅgāmassa mahantam-pi balaṃ yujjhamānaṃ thokaṃ thokaṃ osakkati. Amaccā deviyā tamatthaṃ ārocetvā: “Mayaṃ evaṃ osakkamāne bale parājayabhāvassa bhāyāma, amhākaṃ pana rañño kālakatabhāvaṃ, puttassa jātabhāvaṃ, kosalarañño āgantvā yujjhānabhāvañca rañño sahāyako maṅgalaḥatthī na jānāti, jānāpema nan”-ti pucchimsu. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā puttaṃ alaṅkaritvā dukūlacumbaṭake nipajjāpetvā pāsādā oruyha amaccagaṇaparivutā hatthisālaṃ gantvā bodhisattaṃ hatthissa pādamūle {2.22} nipajjāpetvā: “Sāmi, sahāyo te kālakato, mayaṃ tuyhaṃ hadayaphālanabhayena nārocayimha, ayaṃ te sahāyassa putto, kosalarājā āgantvā nagaraṃ parivāretvā tava puttena saddhim yujjhati, balaṃ osakkati, tava puttaṃ tvaññeva vā mārehi, rajjaṃ vāssa gaṇhitvā dehī” ti āha.

Tasmim kāle hatthī bodhisattaṃ soḍḍāya parāmasitvā ukkhipitvā kumbhe ṭhapetvā roditvā bodhisattaṃ otāretvā deviyā hatthe nipajjāpetvā: “Kosalarājaṃ gaṇhissāmī” ti hatthisālato nikkhami. Athassa amaccā vammaṃ paṭimuñcitvā alaṅkaritvā nagaradvāraṃ avāpuritvā taṃ parivāretvā nikkhamimsu. Hatthī nagarā nikkhamitvā koṇcanādaṃ katvā mahājanaṃ santāsetvā palāpetvā balakoṭṭhakaṃ bhinditvā kosalarājānaṃ cūlāya gahetvā ānetvā bodhisattassa

pādamūle nipajjāpetvā māraṇatthāyassa utthite vāretvā: “Ito paṭṭhāya appamatto hohi, ‘kumāro daharo’ ti saññaṃ mā karī” ti ovaditvā uyyojesi. Tato paṭṭhāya sakalajambudīpe rajjaṃ bodhisattassa hatthagatam-eva jātaṃ, añño paṭisattu nāma utthahituṃ samattho nāhosi. Bodhisatto sattavassikakāle abhisekaṃ katvā alīnacittarājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne saggapuram pūresi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthādvayamāha:

**1. Alīnacittaṃ nissāya, pahaṭṭhā mahatī camū,
Kosalaṃ senāsantuṭṭhaṃ, jīvaggāhaṃ agāhayi.**

**2. Evaṃ nissayasampanno, bhikkhu āraddhavīriyo,
Bhāvayaṃ kusalaṃ dhammaṃ, yogakkhemassa pattiyaṃ,
Pāpuṇe anupubbena, sabbasaṃyojanakkhayan-ti.**

Tattha {2.23} **alīnacittaṃ nissāya** ti alīnacittaṃ rājakumāraṃ nissāya.

Pahaṭṭhā mahatī camūti: “Paveṇīrajjam no diṭṭhan”-ti haṭṭhatuṭṭhā hutvā mahatī senā. **Kosalaṃ senāsantuṭṭhan**-ti kosalarājānaṃ sena rajjena asantuṭṭhaṃ pararajjalobhena āgataṃ. **Jīvaggāhaṃ agāhayī** ti amāretvāva sā camū taṃ rājānaṃ hatthinā jīvaggāhaṃ gaṇhāpesi. **Evaṃ nissayasampanno** ti yathā sā camū, evaṃ añño pi kulaputto nissayasampanno kalyāṇamittaṃ buddhaṃ vā buddhasāvakaṃ vā nissayaṃ labhitvā. **Bhikkhū** ti parisuddhādhivacanametaṃ. **Āraddhavīriyo** ti paggaḥitavīriyo catudosāpagatena vīriyena samannāgato. **Bhāvayaṃ kusalaṃ dhammaṃ**-ti kusalaṃ niravajjaṃ sattatimsabodhipakkhiyasaṅkhātāṃ dhammaṃ bhāvento. **Yogakkhemassa pattiyaṃ** ti catūhi yogehi khemassa nibbānassa pāpuṇanattāya taṃ dhammaṃ bhāvento. **Pāpuṇe anupubbena, sabbasaṃyojanakkhayan**-ti evaṃ vipassanato paṭṭhāya imaṃ kusalaṃ dhammaṃ bhāvento so kalyāṇamittupanissayasampanno bhikkhu anupubbena vipassanāñāṇāni ca heṭṭhimamaggaphalāni ca pāpuṇanto pariyosāne dasannam-pi saṃyojanānaṃ khayante uppannattā sabbasaṃyojanakkhayaṃsaṅkhātāṃ arahattaṃ pāpuṇāti. Yasmā vā nibbānaṃ āgamma sabbasaṃyojanāni khīyanti, tasmā tam-pi sabbasaṃyojanakkhayaṃ-eva, evaṃ anupubbena nibbānaṃsaṅkhātāṃ sabbasaṃyojanakkhayaṃ pāpuṇāti ti attho.

Iti bhagavā amatamahānibbānena dhammadesanāya kūṭaṃ gahetvā uttari pi saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhahi. “Tadā mātā mahāmāyā, pitā suddhodanamahārājā

ahosi, rajjam gahetvā dinnahatthī ayam ossaṭṭhavīriyo bhikkhu, hatthissa pitā sārīputto, sāmantakosalarājā moggallāno, alīnacittakumāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Alīnacittajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 157 Guṇajātakavaṇṇanā

Yena kāmam paṇāmetī ti idam satthā jetavane viharanto ānandattherassa sātakasahassalābham ārabba kathesi. Therassa kosalarañño antepure dhammavācanavattu heṭṭhā **mahāsārajātake** (Ja. 92) āgatam-eva.

Ekasmiñhi samaye kosalarañño itthiyo cintayimso: “Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho, paripuṇṇāyatanatā ca. Mayañca imam dullabham khaṇasamavāyam labhitvā pi attano ruciyā vihāram gantvā dhammam vā sotum buddhapūjam vā kātuṃ dānam vā dātuṃ na labhāma, mañjūsāya pakkhittā viya vasāma, rañño kathetvā amhākam dhammam desetum anucchavikam ekam bhikkhum pakkosāpetvā tassa santike dhammam sossāma, tato yam sakkhissāma, tam uggaṇhissāma, dānādīni ca puññāni karissāma. Evam no ayam khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatī” ti. Tā sabbā pi rājānam upasaṅkamitvā attanā cintitakāraṇam kathayimso. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchī.

Athekadivasam rājā uyyānakīlam kīlitukāmo uyyānapālam pakkosāpetvā: “Uyyānam sodhehi” ti āha. Uyyānapālo uyyānam sodhento satthāram aññatarasmim rukkhamūle nisinnam disvā rañño santikam gantvā: “Suddham, deva, uyyānam, apicettha aññatarasmim rukkhamūle bhagavā nisinno” ti āha. Rājā: “Sādhū, samma, satthu santike dhammam-pi sossāmā” ti alaṅkataratham abhiruhitvā uyyānam gantvā satthu santikam agamāsi.

Tasmiñca samaye chattapāṇi nāmeko anāgāmī upāsako satthu santike dhammam suṇamāno nisinno hoti. Rājā tam disvā āsaṅkamāno muhuttaṃ ṭhatvā puna: “Sacāyam pāpako haveyya, na satthu santike nisīditvā dhammam suṇeyya, apāpakena iminā bhavitabban”-ti cintetvā satthāram upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako buddhagāravena rañño paccuṭṭhānam vā vandanaṃ vā na akāsi, tenassa rājā anattamano ahosi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ ñatvā upāsakassa guṇam kathesi: “Ayam, mahārāja, upāsako bahussuto āgatāgamo kāmesu vītarāgo” ti rājā: “Na iminā orakena bhavitabbam, yassa

satthā guṇaṃ vaṇṇetī” ti cintetvā: “Upāsaka, vadeyyāsi yena te attho” ti āha. Upāsako: “Sādhū” ti sampañicchi. Rājā satthu santike dhammaṃ sutvā satthāraṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

So ekadivasaṃ uparipāsāde mahāvātapānaṃ vivaritvā ṭhito taṃ upāsakaṃ bhuttapātarāsaṃ chattamādāya jetavanaṃ gacchantam disvā pakkosāpetvā evamāha: “Tvaṃ kira, upāsaka, bahussuto, amhākaṃca itthiyo dhammaṃ sotukāmā ceva uggahetukāmā ca, sādhu vatassa sace tāsam dhammaṃ vāceyyāsī” ti. “Deva, gihīnaṃ nāma rājantepure [1.382] dhammaṃ desetum vā vācetum vā nappatirūpaṃ, ayyānaṃ eva patirūpan”-ti. Rājā: “Saccaṃ esa vadatī” ti uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā: “Bhadde, ahaṃ tumhākaṃ dhammadesanattāya ca dhammavācanattāya ca satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhum yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kataraṃ yācāmī” ti āha. Tā sabbā pi mantetvā dhammabhaṇḍāgārikaṃ ānandattheram-eva ārocesum. Rājā satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evamāha: “Bhante, amhākaṃ gehe itthiyo ānandattherassa santike dhammaṃ sotuṇca uggaṇhituṇca icchanti, sādhu vata sace thero amhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya ceva vāceyya cā” ti. Satthā: “Sādhū” ti sampañicchitvā theram āṇāpesi. Tato paṭṭhāya rañño itthiyo therassa santike dhammaṃ suṇanti ceva uggaṇhanti ca.

Iti there rañño antepure dhammaṃ vācente rañño {2.24} sahassagghanikānaṃ sātākānaṃ sahassaṃ āhariyittha. Rājā tato pañca sātakasatāni pañcannaṃ devīsātānaṃ adāsi. Tā sabbā pi te sātake ṭhapetvā punadivase ānandattherassa datvā sayam purāṇasātake yeva pārūpitvā rañño pātarāsattānaṃ agamaṃsu.

Rājā: “Mayā tumhākaṃ sahassagghanikā sātakā dāpitā, kasmā tumhe te apārūpitvāva āgatā” ti pucchi. “Deva, amhehi te ānandattherassa dinnā” ti. “Ānandattherena sabbe gahitā” ti? “Āma, devā” ti. “Sammāsambuddhena ticīvaraṃ anuññātāṃ, ānandatthero dussavaṇijjaṃ maññe karissati, atibahū tena sātakā gahitā” ti therassa kujjhitvā bhuttapātarāso vihāraṃ gantvā therassa pariveṇaṃ pavisitvā theram vanditvā nisinno pucchi: “a pi, bhante, amhākaṃ ghare itthiyo tumhākaṃ santike dhammaṃ uggaṇhanti vā suṇanti vā” ti? “Āma, mahārāja, gahetabbayuttakaṃ gaṇhanti, sotabbayuttakaṃ suṇanti” ti. “Kim tā suṇanti yeva, udāhu tumhākaṃ nivāsanaṃ vā pārūpanaṃ vā dadanti” ti? “Tā aṇṇa, mahārāja, sahassagghanikāni pañca sātakasatāni adāsi” ti. “Tumhehi gahitāni tāni, bhante” ti? “Āma, mahārāja” ti. “Nanu, bhante, satthāraṃ ticīvaraṃ-eva anuññātānaṃ”-ti? “Āma, mahārāja, bhagavatā ekassa bhikkhuno

ticīvaram-eva paribhogasīsenā anuññātāṃ, paṭiggahaṇaṃ pana avāritaṃ, tasmā mayā pi aññesaṃ jīṇṇacīvarikānaṃ dātum te sāṭakā paṭiggahitā” ti. “Te pana bhikkhū tumhākaṃ santikā sāṭake labhitvā porāṇacīvarāni kiṃ karissantī” ti? “Porāṇasaṅghātiṃ uttarāsaṅgaṃ karissantī” ti? “Porāṇauttarāsaṅgaṃ kiṃ karissantī” ti? “Antaravāsakaṃ karissantī” ti. “Porāṇaantaravāsakaṃ kiṃ karissantī” ti? “Paccattharaṇaṃ karissantī” ti. “Porāṇapaccattharaṇaṃ kiṃ karissantī” ti? “Bhummattharaṇaṃ karissantī” ti. “Porāṇabhummattharaṇaṃ {2.25} kiṃ karissantī” ti? “Pādapuñchanaṃ karissantī” ti.

“Porāṇapādapuñchanaṃ kiṃ karissantī” ti? “Mahārāja, saddhādeyyaṃ nāma vinipātetum na labbhati, tasmā porāṇapādapuñchanaṃ vāsiyā koṭṭetvā mattikāya makkhetvā senāsanesu mattikālepanaṃ karissantī” ti. “Bhante, tumhākaṃ dinnāṃ yāva pādapuñchanā pi nassitum na labbhati” ti? “Āma, mahārāja, amhākaṃ dinnāṃ nassitum na labbhati, paribhogam-eva hotī” ti.

Rājā tuṭṭho somanassappatto hutvā itarāni pi gehe ṭhapitāni pañca sāṭakasatāni āharāpetvā therassa datvā anumodanaṃ sutvā therāṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Thero paṭhamaladdhāni pañca sāṭakasatāni jīṇṇacīvarikānaṃ bhikkhūnaṃ adāsi. Therassa pana pañcamattāni saddhivihārikasatāni, tesu eko daharabhikkhu therassa bahūpakāro pariveṇaṃ sammajjati, pānīyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhapeti, dantakaṭṭhaṃ mukhodakaṃ nhānodakaṃ deti, vaccakuṭijantāgharaseṇāsanāni paṭijaggati, hatthaparikammapiṇḍaparikammapiṭṭhiparikammādīni karoti. Thero pacchā laddhāni pañca sāṭakasatāni: “Ayaṃ me bahūpakāro” ti yuttavasena sabbāni tasseva adāsi. So pi sabbe te sāṭake bhājetvā attano samānupajjhāyānaṃ adāsi.

Evam sabbe pi te laddhasāṭakā bhikkhū sāṭake chinditvā rajitvā kaṇikārapupphavaṇṇāni kāsāyāni nivāsetvā ca pārupitvā ca satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā evamāhaṃsu: “bhante, sotāpannassa ariyasāvakassa mukholokanadānaṃ nāma atthī” ti. “Na, bhikkhave, ariyasāvakānaṃ mukholokanadānaṃ nāma atthī” ti. “Bhante, amhākaṃ upajjhāyena dhammabhaṇḍāgārikattherena saḥassagghanikānaṃ sāṭakānaṃ pañca satāni ekasseva daharabhikkhuno dinnāni, so pana attanā laddhe bhājetvā amhākaṃ adāsi” ti. “Na, bhikkhave, ānando mukholokanabhikkhaṃ deti, {2.26} so panassa bhikkhu bahūpakāro, tasmā attano upakārassa upakāravasena guṇavasena yuttavasena ‘upakārassa nāma paccupakāro kātum vaṭṭati’ ti kataññukatavedibhāvena adāsi. Porāṇakapaṇḍitā

pi hi attano upakārānaññeva paccupakāraṃ karimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīho hutvā pabbataguhāyaṃ vasati. So ekadivasam guhāya nikkhamitvā pabbatapādaṃ olokesi, taṃ pana pabbatapādaṃ parikkhipitvā mahāsaro ahosi. Tassa ekasmim unnataṭṭhāne uparithaddhakaddamapiṭṭhe mudūni haritatiṇāni jāyimsu. Sasakā ceva hariṇādayo ca sallahukamigā kaddamamatthake vicarantā tāni khādanti. Taṃ divasam-pi eko migo tāni khādanto vicarati. Sīho: “Taṃ migam gaṇhissāmi” ti pabbatamatthakā uppatitvā sīhavegena pakkhandi, migo maraṇabhayatajjito viravanto palāyi. Sīho vegam sandhāretum asakkonto kalalapiṭṭhe nipatitvā osīditvā uggantum asakkonto cattāro pādā thambhā viya osīditvā sattāhaṃ nirāhāro aṭṭhāsi.

Atha naṃ eko siṅgālo gocarappasuto taṃ disvā bhayena palāyi. Sīho taṃ pakkositvā: “Bho siṅgāla, mā palāyi, ahaṃ kalale laggo, jīvitam me dehī” ti āha. Siṅgālo tassa santikaṃ gantvā: “Ahaṃ taṃ uddhareyyaṃ, uddhaṭo pana maṃ khādeyyāsīti bhāyāmi” ti āha. “Mā bhāyi, nāhaṃ taṃ khādissāmi, mahantaṃ pana te guṇaṃ karissāmi, ekenupāyena maṃ uddharāhi” ti. Siṅgālo tassa paṭiññaṃ gahetvā catunnaṃ pādānaṃ samantā kalale apanetvā catunnam-pi pādānaṃ catasso mātikā khaṇitvā {2.27} udakābhimukhaṃ akāsi, udakaṃ pavisitvā kalalaṃ mudum akāsi. Tasmim khaṇe siṅgālo sīhassa udarantaraṃ attano sīsaṃ pavesetvā: “Vāyāmaṃ karoḥi, sāmī” ti uccāsaddaṃ karonto sīsena udaraṃ pahari. Sīho vegam janetvā kalalā uggantvā pakkhanditvā thale aṭṭhāsi. So muhuttaṃ vissamitvā saraṃ oruyha kaddamaṃ dhovitvā nhāyitvā darathaṃ paṭippassambhetvā ekaṃ mahimsaṃ vadhitvā dāṭhāhi ovijjhivā maṃsaṃ ubbattetvā: “Khāda, sammā” ti siṅgālassa purato ṭhapetvā tena khādite pacchā attanā khādi. Puna siṅgālo ekaṃ maṃsapesiṃ ḍaṃsitvā gaṇhi. “Idaṃ kimatthāya, sammā” ti ca vutte: “Tumhākaṃ dāsī atthi, tassā bhāgo bhavissatī” ti āha. Sīho: “Gaṇhāhi” ti vatvā sayam-pi sīhiyā atthāya maṃsaṃ gaṇhitvā: “Ehi, samma, amhākaṃ pabbatamuddhani ṭhatvā sakhiyā vasanaṭṭhānaṃ gamissāmā” ti vatvā tattha gantvā maṃsaṃ khādāpetvā siṅgālaṅca siṅgāliṅca assāsetvā: “Ito paṭṭhāya idāni ahaṃ tumhe paṭijaggissāmi” ti attano vasanaṭṭhānaṃ netvā guhāya dvāre aññissā guhāya vasāpesi. Te tato paṭṭhāya gocarāya gacchantā sīhiṅca siṅgāliṅca ṭhapetvā siṅgālena saddhiṃ gantvā nānāmiḡe vadhitvā ubho pi tattheva maṃsaṃ khāditvā itarāsaṃ-pi dvinnaṃ āharitvā denti.

Evam kāle gacchante sīhī dve putte vijāyī, siṅgālī pi dve putte vijāyī. Te sabbe pi samaggavāsaṃ vasiṃsu. Athekaḍivasam sīhiyā etadahosi: “ayaṃ sīho siṅgālaṇca siṅgālīṇca siṅgālapotake ca ativiya piyāyati, nūnamassa siṅgāliyā saddhim santhavo atthi, tasmā evaṃ sinehaṃ karoti, yaṃnūnāhaṃ imaṃ pīletvā tajjetvā ito palāpeyyan”-ti. Sā sīhassa siṅgālaṃ gahetvā gocarāya gatakāle siṅgālīm pīlesi tajjesi: “Kimkāraṇā imasmiṃ ṭhāne vasati, {2.28} na palāyasi” ti? Puttāpissā siṅgālīputte tatheva tajjayiṃsu. Siṅgālī tamatthaṃ siṅgālassa kathetvā: “Sīhassa vacanena etāya evaṃ katabhāvam-pi na jānāma, ciraṃ vasiṃhā, nāsāpeyyā pi no, amhākaṃ vasanaṭṭhānam-eva gacchāmā” ti āha. Siṅgālo tassā vacanaṃ sutvā sīhaṃ upasaṅkamitvā āha: “sāmi, ciraṃ amhehi tumhākaṃ santike nivutthaṃ, aticiraṃ vasantā nāma appiyā honti, amhākaṃ gocarāya pakkantakāle sīhī siṅgālīm viheṭheti ‘imasmiṃ ṭhāne kasmā vasatha, palāyathā’ ti tajjeti, sīhapotakā pi siṅgālapotake tajjenti. Yo nāma yassa attano santike vāsaṃ na roceti, tena so ‘yāhī’ ti nīharitabbova, viheṭhanaṃ nāma kimatthiyan”-ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Yena kāmaṃ paṇāmeti, dhammo balavataṃ migī,
Unnadantī vijānāhi, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **yena kāmaṃ paṇāmeti, dhammo balavatan**-ti balavā nāma issaro attano sevakaṃ yena disābhāgena icchati, tena disābhāgena so paṇāmeti nīharati. Esa dhammo balavataṃ ayaṃ issarānaṃ sabhāvo pavenidhammova, tasmā sace amhākaṃ vāsaṃ na rocetha, ujukam-eva no nīharatha, viheṭhanena ko atthoti dīpento evamāha. **Migī** ti sīhaṃ ālapati. So hi migarājatāya migā assa atthīti migī. **Unnadantī** pi tam-eva ālapati. So hi unnatānaṃ dantānaṃ atthitāya unnatā dantā assa atthīti unnadantī. “Unnatadantī” ti pi pāṭho yeva. **Vijānāhī**: “Esa issarānaṃ dhammo” ti evaṃ jānāhi. **Jātaṃ saraṇato bhayan**-ti amhākaṃ tumhe patiṭṭhānaṭṭhena saraṇaṃ, tumhākaññeva santikā bhayaṃ jātaṃ, tasmā attano vasanaṭṭhānam-eva gamissāmāti dīpeti.

Aparo nayo: tava **migī sīhī unnadantī**mama puttadāraṃ tajjentī **yena kāmaṃ paṇāmeti**, yena yenākārena icchati, tena paṇāmeti pavattati, viheṭheti pi {2.29} palāpeti pi, evaṃ tvaṃ vijānāhi, tattha kim sakkā amhehi kātuṃ. **Dhammo balavataṃ** esa balavantānaṃ sabhāvo, idāni mayam gamissāma. Kasmā? **Jātaṃ saraṇato bhayanti**.

Tassa vacanaṃ sutvā sīho sīhim āha: “bhadde, asukasmiṃ nāma kāle mama gocarathāya gantvā sattame divase iminā siṅgālena imāya ca siṅgāliyā saddhim

āgatabhāvaṃ sarasī” ti. “Āma, sarāmī” ti. “Jānāsi pana mayhaṃ sattāhaṃ anāgamanassa kāraṇaṃ”-ti? “Na jānāmi, sāmī” ti. “Bhadde, ahaṃ ‘ekaṃ migam gaṇhissāmī’ ti virajjhivā kalale laggo, tato nikkhamitum asakko sattāhaṃ nirāhāro aṭṭhāsīm, svāhaṃ imaṃ siṅgālaṃ nissāya jīvitaṃ labhiṃ, ayaṃ me jīvitadāyako sahāyo. Mittadhamme ṭhātum samatto hi mitto dubbalo nāma natthi, ito paṭṭhāya mayhaṃ sahāyassa ca sahāyikāya ca puttakānaṃ evarūpaṃ avamānaṃ mā akāsī” ti vatvā sīho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Api ce pi dubbalo mitto, mittadhammesu tiṭṭhati,
So ñātako ca bandhu ca, so mitto so ca me sakhā,
Dāṭhini mātimaññitto, siṅgalo mama pāṇado ti.**

Tattha api **cepī** ti eko **apisaddo** anuggahatto, eko sambhāvanatto. Tatrāyaṃ yojanā: **dubbalo pi ce mitto mittadhammesu api tiṭṭhati**, sace ṭhātum sakkoti, **so ñātako ca bandhu ca, so mettacittatāya mitto, so ca me** sahāyaṭṭhena **sakhā. Dāṭhini mātimaññitto** ti, bhadde, dāṭhāsampanne sīhi mā mayhaṃ sahāyaṃ vā sahāyīm vā atimaññi, ayañhi **siṅgalo mama pāṇado** ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā siṅgāliṃ khamāpetvā tato paṭṭhāya saputtāya tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasi. Sīhapotakā pi siṅgālapotakehi saddhiṃ kīḷamānā sammodamānā mātāpitūnaṃ atikkantakāle pi {2.30} mittabhāvaṃ abhinditvā sammodamānā vasiṃsu. Tesā kira sattakulaparivaṭṭe abhijjamānā metti agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: saccapariyosāne keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesum. “Tadā siṅgalo ānando ahosi, sīho pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Guṇajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 158 Suhanujātakavaṇṇanā

Nayidaṃ visamasīlenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto dve caṇḍabhikkhū ārabba kathesi. Tasmiñhi samaye jetavane pi eko bhikkhu caṇḍo ahosi pharuso sāhasiko janapade pi. Athekadivasā jānapado bhikkhu kenacideva karaṇīyena jetavanaṃ agamāsi, sāmaṇerā ceva daharabhikkhū ca tassa caṇḍabhāvaṃ jānanti. “Tesā dvinnā caṇḍānaṃ kalahaṃ passissāmā” ti kutūhalena taṃ bhikkhum jetavanavāsikassa pariveṇaṃ paṇiṃsu. Te ubho pi caṇḍā

aññamaññaṃ disvāva piyasaṃvāsāṃ saṃsandim̐su samim̐su,
 hatthapādapit̐thisambāhanādīni akam̐su. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathāṃ
 samut̐thāpesuṃ: “āvuso, caṇḍā bhikkhū aññesaṃ upari caṇḍā pharusā sāhasikā,
 aññamaññaṃ pana ubho pi samaggā sammodamānā piyasaṃvāsā jātā” ti. Satthā
 āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisin̐nā” ti pucchitvā:
 “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbet̐pete aññesaṃ caṇḍā
 pharusā sāhasikā, aññamaññaṃ pana samaggā sammodamānā piyasaṃvāsā ca
 ahesuṃ”-ti vatvā at̐tāṃ āhari.

At̐te bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa
 sabbatthasādhako atthadhammānusāsako amacco ahosi. So pana rājā thokaṃ
 dhanalobhapakatiko, tassa {2.31} mahāsoṇo nāma kūṭaasso atthi. Atha
 uttarāpathakā assavāṇijā pañca assasatāni ānesuṃ, assānaṃ āgatabhāvaṃ rañño
 ārocesuṃ. Tato pubbe pana bodhisatto asse agghāpetvā mūlaṃ aparihāpetvā
 dāpesi. Rājā taṃ parihāyamāno aññaṃ amaccaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, asse
 agghāpehi, agghāpento ca paṭhamaṃ mahāsoṇaṃ yathā tesāṃ assānaṃ antaraṃ
 pavisati, tathā vissajjetvā asse ḍaṃsāpetvā vaṇite kārāpetvā dubbalakāle mūlaṃ
 hāpetvā asse agghāpeyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā tathā akāsi.

Assavāṇijā anattamanā hutvā tena katakiriyaṃ bodhisattassa ārocesuṃ.
 Bodhisatto: “Kiṃ pana tumhākaṃ nagare kūṭaasso natthi” ti pucchi. “Atthi
 sāmī, suhanu nāma kūṭaasso caṇḍo pharusō” ti. “Tena hi puna āgacchantā taṃ
 assaṃ āneyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā puna āgacchantā taṃ kūṭassaṃ
 gāhāpetvā āgacchimsu. Rājā: “Assavāṇijā āgatā” ti sutvā sīhapañjaraṃ
 ugghāṭetvā asse oloketvā mahāsoṇaṃ vissajjāpesi. Assavāṇijā pi mahāsoṇaṃ
 āgacchantāṃ disvā suhanuṃ vissajjāpesuṃ. Te aññamaññaṃ patvā sarīraṇi
 lehantā sammodamānā at̐thamsu. Rājā bodhisattaṃ pucchi: “passasi ime dve
 kūṭassā aññesaṃ caṇḍā pharusā sāhasikā, aññe asse ḍaṃsitvā gelaññaṃ pāpenti,
 idāni aññamaññaṃ pana sarīraṃ lehantā sammodamānā at̐thamsu, kiṃ
 nāmetan”-ti? Bodhisatto: “Nayime, mahārāja, visamasīlā, samasīlā samadhātukā
 ca ete” ti vatvā imaṃ gāthādvayamāha:

**1. Nayidaṃ visamasīlena, soṇena suhanū saha,
 Suhanū pi tādiso yeva, yo soṇassa sagocarō.**

**2. Pakkhandinā {2.32} pagabbhena, niccam sandānakhādīnā,
Sameti pāpam pāpena, sameti asatā asan-ti.**

Tattha **nayidam visamasīlena, soṇena suhanū sahā** ti yaṃ idaṃ suhanu kūṭasso soṇena saddhiṃ pemaṃ karoti, idaṃ na attano visamasīlena, atha kho attano samasīleneva saddhiṃ karoti. Ubho pi hete attano anācāratāya dussīlatāya samasīlā samadhātukā. **Suhanū pi tādiso yeva, yo soṇassa sagocaro** ti yādiso soṇo, suhanu pi tādiso yeva, yo soṇassa sagocaro yaṃgocaro soṇo, so pi taṃgocaro yeva. Yatheva hi soṇo assagocaro asse ḍaṃsento va carati, tathā suhanu pi. Iminā nesaṃ samānagocarataṃ dasseti.

Te pana ācāragocare ekato katvā dassetuṃ: **“Pakkhandinā” ti ādi** vuttaṃ. Tattha **pakkhandinā** ti assānaṃ upari pakkhandanasīlena pakkhandanagocarena. **Pagabbhenā** ti kāyapāgabbhiyādisamannāgatena dussīlena. **Niccam sandānakhādīnā** ti sadā attano bandhanayottaṃ khādanasīlena khādanagocarena ca. **Sameti pāpam pāpenā** ti etesu aññatarena pāpena saddhiṃ aññatarassa pāpam dussīlyaṃ sameti. **Asatā asan-** ti etesu aññatarena asatā anācāragocarasampannena saha itarassa asaṃ asādhukammaṃ sameti, gūthādīni viya gūthādīhi ekato saṃsandati sadisaṃ nibbisesam-eva hotīti.

Evam vatvā ca pana bodhisatto: “Mahārāja, raññā nāma atiluddhena na bhavitabbaṃ, parassa santakaṃ nāma nāsetuṃ na vaṭṭatī” ti rājānaṃ ovaditvā asse agghāpetvā bhūtaṃ-eva mūlaṃ dāpesi. Assavaññijā yathāsabhāvam-eva mūlaṃ labhitvā haṭṭhatuttāhaṃ agamaṃsu. Rājā pi bodhisattassa ovāde ṭhatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā dve assā ime dve duṭṭhabhikkhū ahesuṃ, rājā ānando, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Suhanujātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 159 Morajātakavaṇṇanā

Udetayaṃ {2.33} cakkhumā ekarājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha katesi. So hi bhikkhu bhikkhūhi satthu santikaṃ nīto: “Saccaṃ kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti vutte: “Saccaṃ, bhante” ti vatvā: “Kiṃ disvā” ti vutte: “Ekaṃ alaṅkatapaṭiyattasarīraṃ mātugāmaṃ oloketvā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Bhikkhu mātugāmo nāma kasmā

tumhādisānaṃ cittaṃ nāluḥessati, porāṇakapaṇḍitānaṃ-pi hi mātugāmassa saddaṃ sutvā satta vassasatāni asamudāciṇṇakilesā okāsaṃ labhitvā khaṇeṇeva samudācarimsu. Visuddhā pi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṅgino pi āyasakyaṃ pāpuṇanti, pageva aparisuddhā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto morayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā aṇḍakāle pi kaṇikāramakuḷavaṇṇaṇḍakoso hutvā aṇḍaṃ bhinditvā nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo ahosi dassaṇīyo pāsādiko pakkhānaṃ antare surattarājivirājito, so attano jīvitaṃ rakkhanto tisso pabbatarājiyo atikkamma catutthāya pabbatarājiyā ekasmiṃ daṇḍakahiraṇṇapabbatatale vāsaṃ kappesi. So pabhātāya rattiyā pabbatamatthake nisinna sūriyaṃ uggacchantaṃ oloketvā attano gocarabhūmiyaṃ rakkhāvaraṇatthāya brahmamantaṃ bandhanto: “Udetayan”-ti ādimāha.

**1. Udetayaṃ cakkhumā ekarājā,
Harissavaṇṇo pathavippabhāso,
Taṃ taṃ namassāmi harissavaṇṇaṃ pathavippabhāsaṃ,**

Tayājja guttā viharemu divasan”-ti.

Tattha {2.34} **udetī** ti pācīnalokadhātuto uggacchati. **Cakkhumā** ti sakalacakkavāḷavāsīnaṃ andhakāraṃ vidhamitvā cakkhupaṭilābhakaraṇena yaṃ tena tesāṃ dinnāṃ cakkhu, tena cakkhunā cakkhumā. **Ekarājā** ti sakalacakkavāḷe ālokarānaṃ antare setṭhavisitṭhatṭhena ekarājā. **Harissavaṇṇo** ti harisamānavaṇṇo, suvaṇṇavaṇṇoti attho. **Pathavippabhāso** ti pathaviyā pabhāso. **Taṃ taṃ namassāmi** ti tasmā taṃ evarūpaṃ bhavantaṃ namassāmi vandāmi. **Tayājja guttā viharemu divasan**-ti tayā ajja rakkhitā go pitā hutvā imaṃ divasaṃ catuiriyaṃ pathavihārena sukhaṃ vihareyyāma.

Evam bodhisatto imāya gāthāya sūriyaṃ namassitvā dutiyagāthāya atīte parinibbute buddhe ceva buddhaguṇe ca namassati.

**2. Ye brāhmaṇā vedagū sabbadhamme, te me namo te ca maṃ pālayantu,
Namatthu buddhānaṃ namatthu bodhiyā, namo vimuttānaṃ namo vimuttiyā,
Imaṃ so parittaṃ katvā, moro carati esanā ti.**

Tattha **ye brāhmaṇā** ti ye bāhitapāpā visuddhibrāhmaṇā. **Vedagū** ti vedānaṃ pāraṃ gatāti pi vedagū, vedehi pāraṃ gatāti pi vedagū. Idha pana sabbe saṅkhatāsaṅkhatadhamme vidite pākaṭe katvā gatāti vedagū. Tenevāha: “Sabbadhamme” ti. Sabbe khandhāyatanadhātudhamme

salakkhaṇasāmaññalakkhaṇavasena attano ñāṇassa vidite pākaṭe katvā gatā,
 tiṇṇaṃ mārānaṃ matthakaṃ madditvā dasasahasilokadhātum unnādetvā
 bodhitale sammāsambodhiṃ patvā saṃsāraṃ vā atikkantā ti attho. **Te me
 namo** ti te mama imaṃ namakkāraṃ paṭicchantu. **Te ca maṃ pālayantū** ti
 evaṃ mayā namassitā ca te bhagavanto maṃ pārentu rakkhantu gopentu.
**Namatthu buddhānaṃ namatthu bodhiyā, namo vimuttānaṃ namo
 vimuttiyā** ti ayaṃ mama namakkāro {2.35} atītānaṃ parinibbutānaṃ
 buddhānaṃ atthu, tesaññeva catūsu ca maggesu catūsu phalesu
 ñāṇasaṅkhātāya bodhiyā atthu, tathā tesaññeva arahattaphalavimuttiyā
 vimuttānaṃ atthu, yā ca nesaṃ tadaṅgavimutti vikkhambhanavimutti
 samucchedavimutti paṭippassaddhivimutti nissaraṇavimuttīti pañcavidhā
 vimutti, tassā nesaṃ vimuttiyā pi ayaṃ mayhaṃ namakkāro atthūti. “Imaṃ so
 parittaṃ katvā, moro carati esanā” ti idaṃ pana padadvayaṃ satthā
 abhisambuddho hutvā āha. Tassattho: bhikkhave, so moro imaṃ parittaṃ
 imaṃ rakkhaṃ katvā attano gocarabhūmiyaṃ pupphaphalādīnaṃ atthāya
 nānappakārāya esanāya carati.

Evaṃ divasaṃ caritvā sāyaṃ pabbatamatthake nisīditvā atthaṅgataṃ sūriyaṃ
 olokeno buddhaguṇe āvajjetvā nivāsaṭṭhāne rakkhāvaraṇatthāya puna
 brahmamantaṃ bandhanto: **“Apetayan”**-ti ādimāha.

**3. Apetayaṃ cakkhumā ekarājā, harissavaṇṇo pathavippabhāso,
 Taṃ taṃ namassāmi harissavaṇṇaṃ pathavippabhāsaṃ, tayājja guttā viharemu
 rattim.**

**4. Ye brāhmaṇā vedagū sabbadhamme, te me namo te ca maṃ pālayantu,
 Namatthu buddhānaṃ namatthu bodhiyā, namo vimuttānaṃ namo vimuttiyā,
 Imaṃ so parittaṃ katvā, moro vāsamakappayī ti.**

Tattha **apetī** ti apayāti atthaṃ gacchati. **Imaṃ so parittaṃ katvā, moro
 vāsamakappayī** ti idaṃ-pi abhisambuddho hutvā āha. Tassattho: bhikkhave,
 so moro imaṃ parittaṃ imaṃ rakkhaṃ katvā attano nivāsaṭṭhāne vāsaṃ
 kappayittha, tassa rattim vā divā vā imassa parittassānubhāvena neva bhayaṃ,
 na lomahaṃso ahosi.

Atheko {2.36} bārāṇasiyā avidūre nesādagāmaṃ vāsī nesādo himavantapadese
 vicaranto tasmim daṇḍakahiraññapabbatamatthake nisinnaṃ bodhisattaṃ disvā
 āgantvā puttassa ārocesi. Athekadivasaṃ khemā nāma bārāṇasirañño devī
 supinena suvaṇṇavaṇṇaṃ moraṃ dhammaṃ desentaṃ disvā pabuddhakāle
 rañño ārocesi: “ahaṃ, deva, suvaṇṇavaṇṇassa morassa dhammaṃ sotukāmā” ti.
 Rājā amacce pucchi. Amaccā: “Brāhmaṇā jānissantī” ti āhaṃsu. Brāhmaṇā taṃ

sutvā: “Suvanṇavaṇṇā morā nāma hontī” ti vatvā: “Kattha hontī” ti vutte: “Nesādā jānissantī” ti āhaṃsu. Rājā nesāde sannipātetvā pucchi. Atha so nesādaputto: “Āma, mahārāja, daṇḍakahiraññapabbato nāma atthi, tattha suvaṇṇavaṇṇo moro vasatī” ti āha. “Tena hi taṃ moraṃ amāretvā bandhitvāva ānehi” ti. Nesādo gantvā tassa gocarabhūmiyaṃ pāse oḍḍesi. Morena akkantaṭṭhāne pi pāso na sañcarati. Nesādo gaṇhituṃ asakkonto satta vassāni vicarivā tattheva kālamakāsi. Khemā pi devī patthitaṃ alabhamānā kālamakāsi.

Rājā: “Moraṃ me nissāya devī kālakatā” ti kujjhitvā: “Himavantapadese daṇḍakahiraññapabbato nāma atthi, tattha suvaṇṇavaṇṇo moro vasatī, ye tassa maṃsaṃ khādanti, te ajarā amarā hontī” ti akkharaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā suvaṇṇapaṭṭaṃ mañjūsāya nikkhipāpesi. Tasmim kālakate añño rājā rajjaṃ patvā suvaṇṇapaṭṭaṃ vācetvā: “Ajaro amaro bhavissāmī” ti aññaṃ nesādaṃ pesesi. So pi gantvā bodhisattaṃ gahetuṃ asakkonto tattheva kālamakāsi. Eteneva niyāmena cha rājaparivaṭṭā gatā. Atha sattamo rājā rajjaṃ patvā ekaṃ nesādaṃ pahiṇi. So gantvā bodhisattena akkantaṭṭhāne pi pāsassa asañcaraṇabhāvaṃ, attano {2.37} parittaṃ katvā gocarabhūmigamanabhāvañcassa ñatvā paccantaṃ otarivā ekaṃ morim gahetvā yathā hatthatālasaddena naccati, accharāsaddena ca vassati, evaṃ sikkhāpetvā taṃ ādāya gantvā morena paritte akate pāto yeva pāsayaṭṭhiyo ropetvā pāse oḍḍetvā morim vassāpesi. Moro visabhāgaṃ mātugāmasaddaṃ sutvā kilesāturo hutvā parittaṃ kātuṃ asakkuṇṭivā gantvā pāse bajjhi. Atha naṃ nesādo gahetvā gantvā bārāṇasirañño adāsi.

Rājā tassa rūpasampattiṃ disvā tuṭṭhamānaso āsanaṃ dāpesi. Bodhisatto paññattāsane nisīditvā: “Mahārāja, kasmā maṃ gaṇhāpesī” ti pucchi. “Ye kira tava maṃsaṃ khādanti, te ajarā amarā hontī, svāhaṃ tava maṃsaṃ khāditvā ajaro amaro hotukāmo taṃ gaṇhāpesin”-ti. “Mahārāja, mama tāva maṃsaṃ khādantā ajarā amarā hontu, ahaṃ pana marissāmī” ti? “Āma, marissasī” ti. “Mayi marante pana mama maṃsam-eva khāditvā kinti katvā na marissantī” ti? “Tvaṃ suvaṇṇavaṇṇo, tasmā kira tava maṃsaṃ khādakā ajarā amarā bhavissanti” ti. “Mahārāja, ahaṃ pana na akāraṇā suvaṇṇavaṇṇo jāto, pubbe panāhaṃ imasmim yeva nagare cakkavattī rājā hutvā sayam-pi pañca sīlāni rakkhim, sakalacakkavāḷavāsino pi rakkhāpesim, svāhaṃ kālaṃ karitvā tāvatimsabhavane nibbato, tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto aññassa akusalassa nissandena morayoniyaṃ nibbattitvā pi porāṇasīlānubhāvena

suvaṇṇavaṇṇo jāto” ti. “Tvam cakkavattī rājā hutvā sīlam rakkhitvā sīlaphalena suvaṇṇavaṇṇo jāto’ ti kathamidaṃ amhehi saddhātabbam. Atthi no koci sakkhī” ti {2.38}? “Atthi, mahārājā” ti. “Ko nāmā” ti? “Mahārāja, aham cakkavattikāle ratanamaye rathe nisīditvā ākāse vicariṃ, so me ratho maṅgalapokkharaniyā antobhūmiyaṃ nidahāpito, taṃ maṅgalapokkharanito ukkhipāpehi, so me sakkhi bhavissatī” ti.

Rājā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā pokkharanito udakaṃ harāpetvā ratham nīharāpetvā bodhisattassa saddahi. Bodhisatto: “Mahārāja, ṭhapetvā amatamahānibbānaṃ avasesā sabbe saṅkhatadhammā hutvā abhāvino aniccā khayavayadhammāyevā” ti raṇṇo dhammaṃ desetvā rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājā pasanno bodhisattaṃ rajjena pūjetvā mahantaṃ sakkāraṃ akāsi. So rajjaṃ tasseva paṇiniyyādetvā katipāhaṃ vasitvā: “Appamatto hohi, mahārājā” ti ovaḍitvā ākāse uppatitvā daṇḍakahiraṇṇapabbatam-eva agamāsi. Rājā pi bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahatte paṭiṭṭhahi. “Tadā rājā ānando ahosi, suvaṇṇamoro pana aham-eva ahosin”-ti.

Morajātakavaṇṇanā navamā

Ja 160 Vinīlajātakavaṇṇanā

Evam-eva nūna rājāna-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa sugatālayaṃ ārabha kathesi. Devadatte hi gayāsīsagātānaṃ dvinnam aggasāvakānaṃ sugatālayaṃ dassetvā nipanne ubho pi therā dhammaṃ desetvā attano nissitake ādāya veḷuvanaṃ agamiṃsu. Te satthārā: “Sāriputta, devadatto tumhe disvā kiṃ {2.39} akāsi” ti puṭṭhā: “Bhante, sugatālayaṃ dassetvā mahāvināsaṃ pāpuṇī” ti ārocesuṃ. Satthā: “Na kho, sāriputta, devadatto idāneva mama anukiriyaṃ karonto vināsaṃ patto, pubbe pi pāpuṇiyevā” ti vatvā therehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte videharaṭṭhe mithilāyaṃ videharāje rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje paṭiṭṭhāsi. Tadā ekassa suvaṇṇaḥamsarājassa gocarabhūmiyaṃ kākiyā saddhiṃ saṃvāso ahosi. Sā puttaṃ vijāyi. So neva mātupatirūpako ahosi, na pitu. Athassa vinīlakadhātukattā: “Vinīlako” tveva

nāmaṃ akaṃsu. Haṃsarājā abhiṇhaṃ gantvā puttāṃ passati. Apare panassa dve haṃsapotakā puttā ahesuṃ. Te pitaraṃ abhiṇhaṃ manussapathaṃ gacchantāṃ disvā pucchimsu: “tāta, tumhe kasmā abhiṇhaṃ manussapathaṃ gacchathā” ti? “Tātā, ekāya me kākiyā saddhiṃ saṃvāsamanvāya eko putto jāto, ‘vinīlako’ tissa nāmaṃ, tamahaṃ daṭṭhuṃ gacchāmi” ti. “Kahaṃ panete vasanti” ti? “Videharaṭṭhe mithilāya avidūre asukasmiṃ nāma ṭhāne ekasmiṃ tālagge vasanti” ti. “Tāta, manussapatho nāma sāsaṅko sappatibhaya, tumhe mā gacchatha, mayaṃ gantvā taṃ ānessāma” ti dve haṃsapotakā pitara ācikkhitasāññāya tattha gantvā taṃ vinīlakaṃ ekasmiṃ daṇḍake nisīdāpetvā mukhatuṇḍakena daṇḍakoṭiyaṃ ḍaṃsitvā mithilānagaramatthakena pāyimsu. Tasmīṃ khaṇe videharājā sabbasetacatusindhavayuttarathavare nisīditvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karoti. Vinīlako taṃ disvā cintesi: “mayhaṃ videharaññā kiṃ nānākāraṇaṃ, esa catusindhavayuttarathe nisīditvā nagaraṃ anusañcarati, ahaṃ pana haṃsayuttarathe nisīditvā gacchāmi” ti. So ākāseṇa gacchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Evam-eva {2.40} nūna rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ,
Assā vahanti ājaññā, yathā haṃsā vinīlakan-ti.**

Tattha **evamevā** ti evaṃ eva, **nūnā** ti parivitatke nipāto. Ekaṃse pi vaṭṭati yeva. **Vedehan**-ti videharaṭṭhasāmikaṃ. **Mithilaggahan**-ti mithilagehaṃ, mithilāyaṃ gharaṃ pariggahetvā vasamānanti attho. **Ājaññā** ti kāraṇākāraṇājānanakā. **Yathā haṃsā vinīlakan**-ti yathā ime haṃsā maṃ vinīlakaṃ vahanti, evam-eva vahantīti.

Haṃsapotakā tassa vacanaṃ sutvā kujjhitvā: “Idheva naṃ pādetvā gamissāma” ti cittāṃ uppādetvāpi: “Evaṃ kate pitā no kiṃ vakkhati” ti garahabhayena pitu santikaṃ netvā tena katakiriyaṃ pitu ācikkhimsu. Atha naṃ pitā kujjhitvā: “Kiṃ tvaṃ mama puttehi adhikatarosi, yo mama putte abhibhavitvā rathe yuttasindhava viya karosi, attano pamāṇaṃ na jānāsi. Imaṃ ṭhānaṃ tava agocarō, attano mātu vasanaṭṭhānaṃ-eva gacchāhi” ti tajjetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vinīla duggaṃ bhajasi, abhūmiṃ tāta sevasi,
Gāmantakāni sevassu, etaṃ mātālayaṃ tavā ti.**

Tattha **vinīlā** ti taṃ nāmenālapati. **Duggaṃ bhajasī** ti imesaṃ vasena giriduggaṃ bhajasi. **Abhūmiṃ, tāta, sevasīti**, tāta, girivisaṃsaṃ nāma tava abhūmi, taṃ sevasi upagacchasi. **Etaṃ mātālayaṃ tavā** ti etaṃ gāmantāṃ

ukkāraṭṭhānaṃ āmakasusānaṭṭhānañca tava mātu ālayaṃ gehaṃ
vasanaṭṭhānaṃ, tattha gacchāhīti.

Evaṃ taṃ tajjetvā: “Gacchatha, naṃ mithilanagarassa ukkārabhūmiyaññeva
otāretvā ethā” ti putte āṇāpesi, te tathā akaṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā vinīlako
devadatto ahosi, dve haṃsapotakā dve aggasāvakaḥ ahesuṃ, pitā ānando ahosi,
videharājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vinīlajātakavaṇṇanā dasamā

Dalhavaggo paṭhamo

Tassuddānaṃ:

Rājavādañca siṅgālaṃ, sūkaraṃ uragaṃ bhaggaṃ,
Alīnacittaguṇaṃ, suhanu moravinīlaṃ.

2. Santhavavaggo

Ja 161 Indasamānagottajātakavaṇṇanā

Na {2.41} **santhavaṃ kāpurisena kayirā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
dubbacajātikaṃ ārabha kathesi. Tassa vatthu navakanipāte **giṇṇhajātake** (Ja.
427) āvi bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. So
kira eko kulaputto niyyānikasāsane pabbajitvā pi atthakāmehi
ācariyupajjhāyehi ceva sabrahmacārīhi ca: “Evaṃ te abhikkamitabbaṃ, evaṃ
paṭikkamitabbaṃ, evaṃ ālokitabbaṃ, evaṃ vilokitabbaṃ, evaṃ samiñjitabbaṃ,
evaṃ pasāritabbaṃ, evaṃ nivāsetabbaṃ, evaṃ pārūpitabbaṃ, evaṃ patto
gahetabbo, yāpanamattaṃ bhattaṃ gahetvā paccavekkhitvā
paribhuñjitabbaṃ, indriyesu guttadvārena bhojane mattaṇṇunā
jāgariyamanuyuttena bhavitabbaṃ, idaṃ āgantukavattaṃ nāma jānitabbaṃ,
idaṃ gamikavattaṃ nāma, imāni cuddasa khandhakavattāni, asīti mahāvattāni.
Tattha te sammā vattitabbaṃ, ime terasa dhutaṅgaguṇā nāma, ete samādāya
vattitabbaṃ”-ti ovadiyamāno dubbaco ahosi akkhamo appadakkhiṇaggāhī
anusāsaniṃ. “Ahaṃ tumhe na vadāmi, tumhe pana maṃ kasmā vadatha, aham-
eva attano atthaṃ vā anattaṃ vā jānissāmi” ti attānaṃ avacanīyaṃ akāsi.*

Athassa dubbacabhāvaṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ aguṇakathaṃ kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbacosī” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ: “Pubbe pi tvaṃ, bhikkhu, dubbacatāya paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā mattahatthipādehi sañcuṇṇito” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vuḍḍhippatto gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcannaṃ isisatānaṃ gaṇasatthā hutvā himavantapadese vāsaṃ kappesi. Tadā tesu tāpasesu indasamānagotto nāmeko tāpaso ahosi dubbaco anovādako. So ekaṃ hatthipotakaṃ posesi. Bodhisatto sutvā taṃ pakkosītvā: “Saccaṃ kira tvaṃ hatthipotakaṃ posesī” ti pucchi. “Saccaṃ, ācariya, matamātikaṃ ekaṃ hatthipotakaṃ posemī” ti. “Hatthino nāma vuḍḍhippattā posake yeva mārenti, mā taṃ posehī” ti. “Tena vinā vattitum na sakkomi ācariyā” ti. “Tena hi paññāyissasi” ti. So tena posiyamāno aparabhāge mahāsarīro ahosi.

Athekasmiṃ kāle te isayo vanamūlaphalāphalatthāya dūraṃ gantvā tattheva katipāhaṃ vasīmsu. Hatthī pi aggadakkhiṇavāte pabhinnamado hutvā tassa paṇṇasālaṃ viddhamsetvā pānīyaghaṭaṃ bhinditvā pāsāṇaphalakaṃ khipitvā ālambanaphalakaṃ luñcitvā: “Taṃ tāpasaṃ māretvāva gamissāmī” ti ekaṃ gahanaṭṭhānaṃ pavisitvā tassa āgamanamaggaṃ olokento aṭṭhāsi. Indasamānagotto tassa gocaraṃ {2.42} gahetvā sabbesaṃ purato va āgacchanto taṃ disvā pakatisāñña yevassa santikaṃ agamāsi. Atha naṃ so hatthī gahanaṭṭhānā nikkhamitvā soṇḍāya parāmasitvā bhūmiyaṃ pātetvā sīsaṃ pādena akkamitvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā madditvā koṇcanādaṃ katvā araṇṇaṃ pāvīsi. Sesatāpasā taṃ pavattim bodhisattassa ārocesum. Bodhisatto: “Kāpurisehi nāma saddhim saṃsaggo na kātabbo” ti vatvā imā gāthā āha:

**1. Na santhavaṃ kāpurisena kayirā, ariyo anariyena pajānamattham,
Cīrānuvuttho pi karoti pāpaṃ, gajo yathā indasamānagottaṃ.**

**2. Yaṃ tveva jañña sadiso mamanti, sīlena paññāya sutena cā pi,
Teneva mettīm kayirātha saddhim, sukho have sappurisena saṅgamo ti.**

Tattha **na santhavaṃ kāpurisena kayirā** ti kucchitena kodhapurisena saddhim taṇhāsanthavaṃ vā mittasanthavaṃ vā na kayirātha. **Ariyo anariyena pajānamatthanti ariyo** ti cattāro ariyā ācāraariyo līngaariyo dassanaariyo paṭivedhaariyoti. Tesu ācāraariyo idha adhippeto. So

pajānamatthaṃ atthaṃ pajānanto atthānatthakusalo ācāre ʒhito ariyapuggalo anariyena nillajjena dussīlena saddhiṃ santhavaṃ na kareyyā ti attho. Kiṃ kāraṇā? **Cirānūvuttho pi karoti pāpanti**, yasmā anariyo ciraṃ ekato anuvuttho pi taṃ ekato nivāsaṃ agaṇetvā karoti pāpaṃ lāmakakammaṃ karoti yeva. Yathā kiṃ? **Gajo yathā indasamānagottanti**, yathā so gajo indasamānagottaṃ mārento pāpaṃ akāsī ti attho. **Yaṃ tveva jaññā sadiso mamanti** ādīsu yaṃ tveva puggalaṃ: “Ayaṃ mama sīlādīhi sadiso” ti jāneyya, teneva saddhiṃ mettiṃ kayirātha, sappurisena saddhiṃ samāgamo sukhāvahoti.

Evam̐ {2.43} bodhisatto: “Anovādakena nāma na bhavitabbaṃ, susikkhitena bhavituṃ vaṭṭati” ti isigaṇaṃ ovaditvā indasamānagottassa sarīrakiccaṃ kāretvā brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā indasamānagotto ayaṃ dubbaco ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosin”-ti.

Indasamānagottajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 162 Santhavajātakavaṇṇanā

Na santhavasmā paramatthi pāpiyo ti idaṃ satthā jetavane viharanto aggijuhanaṃ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā **naṅguṭṭhajātake** (Ja. 144) kathitasadisam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ājīvakānaṃ micchātaṃ ārabba kathesi. Tadā kira ājīvakā jetavanapiṭṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātaṃ caranti. Sambahulā bhikkhū tesaṃ ukkuṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakāpassayapañcātapatapanādibhedāṃ micchātaṃ [passanti].

Bhikkhū te aggiṃ juhante disvā: “Bhante, jaṭilā nānappakāraṃ micchātaṃ karonti, atthi nu kho ettha vuḍḍhī” ti bhagavantaṃ pucchimsu. “Na, bhikkhave, etthakāci vuḍḍhi nāma atthi, porāṇakapaṇḍitā pi aggijuhane vuḍḍhi atthīti saññāya ciraṃ aggiṃ juhivā tasmīṃ kamme avuḍḍhim-eva disvā aggiṃ udakena nibbāpetvā sākhādīhi pothetvā puna nivattitvā pi na olokesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbatti. Mātāpitara tassa jātaggiṃ gahetvā taṃ soḷasavassuddese ʒhitaṃ

āhaṃsu: “kiṃ, tāta, jātaggim gahetvā araṇṇe aggim paricarissasi, udāhu tayo vede uggaṇhitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā gharāvāsaṃ vasissasi” ti. So: “Na me gharāvāseṇa attho, araṇṇe aggim paricaritvā brahmalokaparāyaṇo bhavissāmī” ti jātaggim gahetvā mātāpitaro vanditvā araṇṇaṃ pavisitvā paṇṇasālāya vāsaṃ kappetvā aggim paricari. So ekadivasaṃ nimantitaṭṭhānaṃ gantvā sappinā pāyāsaṃ labhitvā: “Imaṃ pāyāsaṃ mahābrahmuno yajissāmī” ti taṃ pāyāsaṃ {2.44} āharitvā aggim jāletvā: “Aggim tāva bhavantaṃ sappiyuttaṃ pāyāsaṃ pāyemī” ti pāyāsaṃ aggimhi pakkhi pi. Bahusinehe pāyāse aggimhi pakkhittamatte yeva aggi jalitvā paccuggatāhi accīhi paṇṇasālaṃ jhāpesi. Brāhmaṇo bhīttasito palāyitvā bahi ṭhatvā: “Kāpurisehi nāma santhavo na kātabbo, idāni me iminā agginā kicchena katā paṇṇasālā jhāpitā” ti vatvā paṭṭhamāṃ gāthamāha.

1. Na santhavasmā paramatthi pāpiyo, yo santhavo kāpurisena hoti, Santappito sappinā pāyasena, kicchākataṃ paṇṇakuṭim adayhī ti.

Tattha **na santhavasmā** ti taṇhāsanthavā pi ca mittasanthavā pi cāti duvidhā pi etasmā santhavā paraṃ uttari aññaṃ pāpataraṃ natthi, lāmakataraṃ nāma natthi ti attho. **Yo santhavo kāpurisenā** ti yo pāpakena kāpurisena saddhim duvidho pi santhavo, tato pāpataraṃ aññaṃ natthi. Kasmā? **Santappito ...pe... adayhīti**, yasmā sappinā ca pāyasena ca santappito pi ayaṃ aggi mayā kicchena kataṃ paṇṇasālaṃ jhāpesi ti attho.

So evaṃ vatvā: “Na me tayā mittadubbhinā attho” ti taṃ aggim udakena nibbāpetvā sākāhi pothetvā antohimavantaṃ pavisitvā ekaṃ sāmamigim sīhassa ca byagghassa ca dīpino ca mukhaṃ lehantiṃ disvā: “Sappurisehi saddhim santhavā paraṃ seyyo nāma natthi” ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Na santhavasmā paramatthi seyyo, yo santhavo sappurisenā hoti, Sīhassa {2.45} byagghassa ca dīpino ca, sāmā mukhaṃ lehati santhavenā ti.

Tattha **sāmā mukhaṃ lehati santhavenā** ti sāmā nāma migī imesaṃ tiṇṇaṃ janānaṃ santhavena sinehena mukhaṃ lehatīti.

Evaṃ vatvā bodhisatto antohimavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakāṃ samodhānesi: “tena samayena tāpaso aham-eva ahoṣin”-ti.

Santhavajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 163 Susīmajātakavaṇṇanā

Kālā migā setadantā tavīme ti idaṃ satthā jetavane viharanto chandakadānaṃ ārabba katesi. Sāvattiyañhi kadāci ekam-eva kulaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dānaṃ deti, kadāci aññatitthiyānaṃ deti, kadāci gaṇabandhanena bahū ekato hutvā denti, kadāci vīthisabhāgena, kadāci sakalanagaravāsino chandakaṃ saṃharitvā dānaṃ denti. Imasmiṃ pana kāle sakalanagaravāsino chandakaṃ saṃharitvā sabbaparikkhāradānaṃ sajjetvā dve koṭṭhāsā hutvā ekacce: “Imaṃ sabbaparikkhāradānaṃ aññatitthiyānaṃ dassāmā” ti āhaṃsu, ekacce: “Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa” ti. Evaṃ punappunaṃ kathāya vattamānāya aññatitthiyasāvakehi aññatitthiyānaññeva, buddhasāvakehi: “buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassevā” ti vutte sambahulaṃ karisāmā” ti sambahulāya kathāya: “Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dassāmā” ti vadantā yeva bahukā jātā, tesaññeva kathā patiṭṭhāsī. Aññatitthiyasāvakā buddhānaṃ dātabbadānassa antarāyaṃ kātuṃ nāsakkhiṃsu. Nāgarā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā sattame divase sabbaparikkhāre adaṃsu. Satthā anumodanaṃ katvā mahājanaṃ maggaphalehi {2.46} pabodhetvā jetavanavihāraṃ-eva gantvā bhikkhusaṅghena vatte dassite gandhakuṭippamukhe ṭhatvā sugatovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi.

Sāyanhasamaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, aññatitthiyasāvakā buddhānaṃ dātabbadānassa antarāyakaraṇatthāya vāyamantā pi antarāyaṃ kātuṃ nāsakkhiṃsu, taṃ sabbaparikkhāradānaṃ buddhānaṃ yeva pādamūlaṃ āgataṃ, aho buddhabalaṃ nāma mahantaṃ”-ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, ete aññatitthiyasāvakā idāneva mayhaṃ dātabbadānassa antarāyakaraṇatthāya vāyamanti, pubbe pi vāyamiṃsu, so pana parikkhāro sabbakāle pi mam-eva pādamūlaṃ āgacchatī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ susīmo nāma rājā ahoṣi. Tadā bodhisatto tassa purohitassa brāhmaṇiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi, tassa soḷasavassikakāle pitā kālamakāsi. So pana dharamānakāle rañño hatthimaṅgalakārako ahoṣi. Hatthīnaṃ maṅgalakaraṇatṭhāne ābhataupakaraṇabhaṇḍaṇca hatthālāṅkāraṇca sabbaṃ so yeva alattha. Evamassa ekekasmim maṅgale koṭimattaṃ dhanāṃ uppajjati. Atha tasmiṃ kāle hatthimaṅgalachaṇo sampāpuṇi. Sesā brāhmaṇā

rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mahārāja, hatthimaṅgalachaṇo sampatto, maṅgalaṃ kātuṃ vaṭṭati. Purohitabrāhmaṇassa pana putto atidaharo, neva tayo vede jānāti, na hatthisuttaṃ, mayaṃ hatthimaṅgalaṃ karissāmā” ti āhaṃsu. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Brāhmaṇa purohitaputtassa hatthimaṅgalaṃ kātuṃ adatvā: “Hatthimaṅgalaṃ katvā mayaṃ dhaṇaṃ gaṇhissāmā” ti haṭṭhatuṭṭhā vicaranti. Atha: “Catutthe divase hatthimaṅgalaṃ bhavissatī” ti bodhisattassa mātā {2.47} taṃ pavattiṃ sutvā: “Hatthimaṅgalakaraṇaṃ nāma yāva sattamā kulaparivaṭṭā amhākaṃ vaṃso, vaṃso ca no osakkissati, dhanā ca parihāyissāmā” ti anusocamānā parodi.

Bodhisatto: “Kasmā, amma, rodasī” ti vatvā taṃ kāraṇaṃ sutvā: “Nanu, amma, ahaṃ maṅgalaṃ karissāmī” ti āha. “Tāta, tvaṃ neva tayo vede jānāsī, na hatthisuttaṃ, kathaṃ maṅgalaṃ karissasī” ti. “Amma, kadā pana hatthimaṅgalaṃ karissatī” ti? “Ito catutthe divase, tātā” ti. “Amma, tayo pana vede paguṇe katvā hatthisuttaṃ jānanakaācariyo kahaṃ vasatī” ti? “Tāta, evarūpo disāpāmokkho ācariyo ito vīsayojanasatamatthake gandhāraraṭṭhe takkasilāyaṃ vasatī” ti. “Amma, amhākaṃ vaṃsaṃ na nāsessāmi, ahaṃ sve ekadivaseneva takkasilaṃ gantvā ekaratteneva tayo vede ca hatthisuttaṃ uggāṇhitvā punadivase āgantvā catutthe divase hatthimaṅgalaṃ karissāmi, mā rodī” ti mātaraṃ samassāsetvā punadivase bodhisatto pāto va bhuñjitvā ekako va nikkhamitvā ekadivaseneva takkasilaṃ gantvā ācariyaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi.

Atha naṃ ācariyo: “Kuto āgatosi, tātā” ti pucchi. “Bārāṇasito, ācariyā” ti. “Kenatthenā” ti? “Tumhākaṃ santike tayo vede ca hatthisuttaṃ uggāṇhanatthāyā” ti. “Sādhū, tāta, uggāṇhā” ti. Bodhisatto: “Ācariya, mayhaṃ kammaṃ accāyikan”-ti sabbaṃ pavattiṃ ārocetvā: “Ahaṃ ekadivaseneva vīsayojanasataṃ āgato, ajevekarattiṃ mayham-eva okāsaṃ karoṭha, ito tatiyadivase hatthimaṅgalaṃ bhavissati, ahaṃ ekeneva uddesamaggena sabbaṃ uggāṇhissāmī” ti vatvā ācariyaṃ okāsaṃ kāretvā ācariyassa bhuttakāle sayam bhuñjitvā ācariyassa pāde dhovitvā sahasatthavikaṃ purato ṭhapetvā {2.48} vanditvā ekamantaṃ nisinno pariyattiṃ paṭṭhapetvā aruṇe uggacchante tayo vede ca hatthisuttaṃ niṭṭhapetvā: “Añño pi atthi, ācariyā” ti pucchitvā: “Natthi tāta, sabbaṃ niṭṭhitan”-ti vutte: “Ācariya, imasmiṃ ganthe ettakaṃ padapaccābhaṭṭhaṃ, ettakaṃ sajjhāyasammohaṭṭhānaṃ, ito paṭṭhāya tumhe antevāsike evaṃ vāceyyāthā” ti ācariyassa sippaṃ sodhetvā pāto va bhuñjitvā

ācariyaṃ vanditvā ekadivaseneva bārāṇasim paccāgantvā mātaraṃ vanditvā:
“Uggahitaṃ te, tāta, sippan”-ti vutte: “Āma, amma” ti vatvā mātaraṃ paritosesi.

Punadivase hatthimaṅgalachaṇo paṭiyādiyittha. Satamatte hatthisoṇḍālāṅkāre
ca suvaṇṇaddhaje hemajālasaṅchanne katvā ṭhapesuṃ, rājaṅgaṇaṃ alaṅkarimsu.
Brāhmaṇā: “Mayaṃ hatthimaṅgalaṃ karissāma, mayaṃ karissāmā” ti
maṇḍitapasādhitaṃ aṭṭhaṃsu. Susīmo pi rājā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito
upakaraṇabhaṇḍaṃ gāhāpetvā maṅgalaṭṭhānaṃ agamāsi. Bodhisatto pi
kumāraparihārena alaṅkato attano parisāya purakkhataparivārīto raṇṇo
santikaṃ gantvā: “Saccaṃ kira, mahārāja, tumhe amhākaṃ vaṃsaṅca attano
vaṃsaṅca nāsetvā ‘aṇṇehi brāhmaṇehi hatthimaṅgalaṃ kāretvā
hatthālaṅkāraṅca upakaraṇāni ca tesāṃ dassāmā’ ti avacutthā” ti vatvā
paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kālā migā setadantā tavīme, parosataṃ hemajālābhichannā,
Te te dadāmīti susīma brūsī, anussaraṃ pettipitāmahanān-ti.**

Tattha **te te dadāmī ti susīma brūsī** ti te ete tava santake: “Kālā migā
setadantā” ti evaṃ gate parosataṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍite [2.49] hatthī
aṇṇesaṃ brāhmaṇānaṃ dadāmīti saccaṃ kira, bho susīma, evaṃ brūsī ti attho.
Anussaraṃ pettipitāmahanān-ti amhākaṅca attano ca vaṃse
pitupitāmahanāṃ āciṇṇaṃ saranto yeva.

Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, yāva sattamakulaparivaṭṭā tumhākaṃ
pettipitāmahanāṃ amhākaṃ pettipitāmahā ca hatthimaṅgalaṃ karonti, so tvaṃ
evaṃ anussaranto pi amhākaṅca attano ca vaṃsaṃ nāsetvā saccaṃ kira evaṃ
brūsīti.

Susīmo rājā bodhisattassa vacanaṃ sutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kālā migā setadantā mamīme, parosataṃ hemajālābhichannā,
Te te dadāmīti vadāmi māṇava, anussaraṃ pettipitāmahanān-ti.**

Tattha **te te dadāmī ti** te ete hatthī aṇṇesaṃ brāhmaṇānaṃ dadāmīti saccaṃ-
eva māṇava vadāmi, neva hatthī brāhmaṇānaṃ dadāmī ti attho. **Anussaraṇ-ti**
pettipitāmahanāṃ kiriyaṃ anussarāmi yeva, no nānussarāmi, amhākaṃ
pettipitāmahanāṃ hatthimaṅgalaṃ tumhākaṃ pettipitāmahā karontīti pana
anussaranto pi evaṃ vadāmiyevā ti adhippāyenevamāha.

Atha naṃ bodhisatto etad-avoca: “mahārāja, amhākaṅca attano ca vaṃsaṃ
anussaranto yeva kasmā maṃ ṭhāpetvā aṇṇehi hatthimaṅgalaṃ kārapethā” ti.
“Tvaṃ kira, tāta, tayo vede hatthisuttaṅca na jānāsī” ti mayhaṃ ārocesuṃ,

tenāhaṃ aññehi brāhmaṇehi kārāpemīti. “Tena hi, mahārāja, ettakesu brāhmaṇesu ekabrāhmaṇo pi tīsu vedesu vā hatthisuttesu vā ekadesam-pi yadi mayā saddhiṃ kathetum samatto atthi, uṭṭhahatu, tayo pi vede hatthisuttañca saddhiṃ hatthimaṅgalakaraṇena maṃ ṭhapetvā añño sakalajambudīpe pi jānanto nāma {2.50} natthī” ti sīhanādaṃ nadi. Ekabrāhmaṇo pi tassa paṭisattu hutvā uṭṭhātum nāsakkhi. Bodhisatto attano kulavaṃsaṃ patitṭhāpetvā maṅgalaṃ katvā bahuṃ dhanam ādāya attano nivesanaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne keci sotāpannā ahesum, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahattaṃ pāpuṇṇṃsu. “Tadā mātā mahāmāyā ahosi, pitā suddhodanamahārājā, susīmo rājā ānando, disāpāmokkho ācariyo sārīputto, māṇavo pana aham-eva ahosin”-ti.

Susīmajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 164 Gijjhajātakavaṇṇanā

Yaṃ nu gijjho yojanasatan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Vatthu **sāmajātaka** (Ja. 540) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Sāvatthiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahosi mātāpitūnaṃ piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaram ugghāṭetvā vīthiṃ olovento gandhamālādihatthaṃ mahājanam dhammassavanatthāya jetavanaṃ gacchantaṃ {6.69} disvā: “Aham-pi dhammaṃ suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāraṃ gantvā vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantaṃ pūjetvā ekamantaṃ nisinno dhammaṃ sutvā kāmesu ādīnavaṃ disvā pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantaṃ pabbajjaṃ yācitvā: “Mātāpitūhi ananuññātaṃ puttaṃ tathāgatā nāma na pabbājenti” ti sutvā bhagavantaṃ vanditvā puna gehaṃ gantvā sagāravana mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, ahaṃ tathāgatassa santike pabbajjissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanaṃ sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadaya viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā

vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayañhi tāta, jarājiṇṇā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇaṃ pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇhaṃ labhati, uṇhena atthe sati sītaṃ labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Taṃ sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāhaṃ nirāhāro. Athassa mātāpitāro evaṃ cintesuṃ: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānaṃ puna naṃ passissāmā” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, taṃ pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Taṃ sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīraṃ oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāraṃ gantvā bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci. Satthā ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ kumāraṃ pabbājehī” ti āṇāpesi. So taṃ pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhetvā laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanaṃ vadḍhetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi vīsesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmaṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthī” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathāruci palāyiṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraññasuvaṇṇādīni gahetvā palāyiṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiñcanam-pi alabhitvā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruññabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carīṃsu. Tasmaṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃ ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyan”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruññabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi.

“Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitaro, ahaṃ tesam putto” ti.
“Āvuso, tava mātāpitaro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitaro posetvā dānaṃ datvā saggaparāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvatthito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvatthim. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam mātāpitaro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitaro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitaro passissāmi” ti sāvatthimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle lokaṃ olovento imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasuttēna** (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa dhammakathaṃ suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitaro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnan’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitaro posessāmi” ti.

So salākaggaṃ gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvatthiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitaro passissāmi” ti cintetvā: “Kapaṇānaṃ mātāpitūnaṃ santikaṃ tucchahatthēna gantuṃ ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāraṃ gato. Mātāpitaro pissa yāgubhikkhaṃ caritvā parabhittiṃ nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissati” ti saññāya: “Bhante, tumhākaṃ dātabbayuttakaṃ natthi, aticchathā” ti āha. So tassā kathaṃ sutvā hadayapūraṃ sokaṃ gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaraṃ āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā olokontī sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantaṃ kāruṇṇaṃ ahosi.

So pi mātāpitaro disvā sakabhāvena saṅghātum asakkonto assūni pavattesi. So sokaṃ adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, ahaṃ vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitaro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkhaṃ āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkhaṃ pariyesitvā tesāṃ santikaṃ gantvā puna bhattanāpucchitvā pacchā sayāṃ paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitaro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddānī tesāṃ yeva datvā sayāṃ piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikaṃ-pi aññam-pi yaṃ kiñci labhitvā tesāṃ yeva deti. Tehi paribhuttaṃ jiṇṇapilotikaṃ gahetvā aggaḷaṃ datvā rajitvā sayāṃ paribhuñjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesuṃ. Athassa nivāsanapārupanaṃ atilūkhaṃ hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto ahoṣi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetum na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesāṃ kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭī” ti satthu ārocesuṃ.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, gihī posesī” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti vutte: “Kiṃ pana te hontī” ti pucchitvā: “Mātāpitaro me, bhante” ti vutte: “Sādhū sādhū” ti tassa sādhuḷkāraṃ datvā: “Mā, bhikkhave, imaṃ bhikkhuṃ ujjhāyittha, porāṇakapaṇḍitā pi guṇavasena aññatakānaṃ-pi upakāraṃ akaṃsu, imassa pana mātāpitūnaṃ upakārakaraṇaṃ bhāroyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gijjhakūṭapabbate gijjhayoniyaṃ nibbattitvā mātāpitaro poseti. Athekasmiṃ kāle mahatī vātavuṭṭhi ahoṣi. Gijjhā vātavuṭṭhiṃ sahitum asakkontā sītabhayena bārāṇasiṃ gantvā pākārasamīpe ca parikhāsamīpe ca sītena kampamānā nisīdīmsu. Tada bārāṇasiseṭṭhi nagarā nikkhamitvā nhāyitum gacchanto te gijjhe kilamante disvā ekasmiṃ anovassakaṭṭhāne sannipātetvā aggim kārapetvā gosusānaṃ pesetvā gomaṃsaṃ āharāpetvā tesāṃ dāpetvā ārakkhaṃ ṭhapesi. Gijjhā

vūpasantāya vātavutṭhiyā {2.51} kallasarīrā hutvā pabbatam-eva agamaṃsu. Te tattheva sannipatitvā evaṃ mantayimṃsu: “bārāṇasiseṭṭhinā amhākaṃ upakāro kato, katūpakārassa ca nāma paccupakāraṃ kātuṃ vaṭṭati, tasmā ito paṭṭhāya tumhesu yo yaṃ vatthaṃ vā ābharaṇaṃ vā labhati, tena taṃ bārāṇasiseṭṭhissa gehe ākāsaṅgaṇe pātetabban”-ti.

Tato paṭṭhāya gijjhā manussānaṃ vatthābharaṇāni ātape sukkhāpentānaṃ pamādaṃ oloketvā senā viya maṃsapesiṃ sahasā gahetvā bārāṇasiseṭṭhissa gehe ākāsaṅgaṇe pātentī. So gijjhānaṃ āharaṇabhāvaṃ ñatvā sabbāni tāni visuṃ yeva ṭhapesi. “Gijjhā nagaraṃ vilumpantī” ti rañño ārocesuṃ. Rājā: “Ekaṃ gijjham-pi tāva gaṇhatha, sabbaṃ āharāpessāmī” ti tattha tattha pāse ceva jālāni ca oḍḍāpesi. Mātuposakagijjho pāse bajjhi, taṃ gahetvā: “Rañño dassessāmā” ti nenti. Bārāṇasiseṭṭhi rājupaṭṭhānaṃ gacchanto te manusse gijjhaṃ gahetvā gacchante disvā: “Mā imaṃ gijjhaṃ bādhayimṃsū” ti saddhiññeva agamāsi. Gijjhaṃ rañño dassesuṃ. Atha naṃ rājā pucchi: “tumhe nagaraṃ vilumpitvā vatthādīni gaṇhathā” ti. “Āma, mahārājā” ti. “Kassa tāni dinnāni” ti? “Bārāṇasiseṭṭhissā” ti. “Kimkāraṇā” ti? “Amhākaṃ tena jīvitaṃ dvinnāṃ, upakārassa nāma paccupakāraṃ kātuṃ vaṭṭati, tasmā adamhā” ti. Atha naṃ rājā: “Gijjhā kira yojanasatamatthake ṭhatvā kuṇapaṃ passanti, kasmā tvaṃ attano oḍḍitaṃ pāsaṃ na passasī” ti vatvā paṭṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Yaṃ nu gijjho yojanasataṃ, kuṇapāni avekkhati,
Kasmā jālaṇca pāsaṇca, āsajjā pi na bujjhasī ti.**

Tattha {2.52} **yan**-ti nipātamattaṃ, **nū** ti nāmatthe nipāto. Gijjho nāma yojanasataṃ atikkamitvā ṭhitāni kuṇapāni avekkhati, passatī ti attho. **Āsajjāpī** ti āsādetvā pi, sampāpuṇitvāpī ti attho. “Tvaṃ attano atthāya oḍḍitaṃ jālaṇca pāsaṇca patvā pi kasmā na bujjhasī” ti pucchi.

Gijjho tassa vacanaṃ sutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yadā parābhavo hoti, poso jīvitasāṅkhaye,
Atha jālaṇca pāsaṇca, āsajjā pi na bujjhatī ti.**

Tattha **parābhavo** ti vināso. **Poso** ti satto.

Gijjhassa vacanaṃ sutvā rājā seṭṭhiṃ pucchi: “saccaṃ kira, mahāseṭṭhi, gijjhehi tumhākaṃ gehe vatthādīni ābhatāni” ti. “Saccaṃ, devā” ti. “Kahaṃ tāni” ti? “Deva, mayā tāni sabbāni visuṃ ṭhapitāni, yaṃ yesaṃ santakaṃ, taṃ tesam

dassāmi, imaṃ giṃḃhaṃ vissajjethā” ti giṃḃhaṃ vissajjāpetvā mahāseṭṭhiṃ sabbesaṃ santakāni dāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā rājā ānando ahosi, bārāṇasiseṭṭhi sārīputto, mātuposakagiṃḃho pana aham-eva ahosin”-ti.

Gijjhajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 165 Nakulajātakavaṇṇanā

Saddhiṃ katvā amittenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto seṇibhaṇḍanaṃ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā **uragajātake** (Ja. 354) kathitasadisam-eva.

Kosalarañño kira sevakā seṇipamukhā dve mahāmattā aññamaññaṃ diṭṭhaṭṭhāne kalahaṃ karonti, tesam veribhāvo sakalanagare pākaṭo jāto. Te neva rājā, na ñātimittā samagge kātuṃ sakkhimsu. Athekadivasam satthā paccūsasamaye bodhaneyyabandhave olokeno tesam ubhinnaṃ-pi sotāpattimaggassa upanissayaṃ disvā punadivase ekako va sāvattiyaṃ piṇḍāya pavisitvā tesu ekassa gehadvāre aṭṭhāsi. So nikkhamitvā pattaṃ gahetvā satthāraṃ antonivesanaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā nisīdāpesi. Satthā nisīditvā tassa mettābhāvanāya ānisaṃsaṃ kathetvā kallacittataṃ ñatvā saccāni pakāsesi, so saccapariyosāne sotāpattiphale patiṭṭhahi.

Satthā tassa sotāpannabhāvaṃ ñatvā tam-eva pattaṃ gāhāpetvā uṭṭhāya itarassa gehadvāraṃ agamāsi. So pi nikkhamitvā satthāraṃ vanditvā: “Pavisatha, bhante” ti gharaṃ pavesetvā nisīdāpesi. Itaro pi pattaṃ gahetvā satthārā saddhiṃ yeva pāvisi. Satthā tassa ekādasa mettānisaṃse vaṇṇetvā kallacittataṃ ñatvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so pi sotāpattiphale patiṭṭhahi. Iti te ubho pi sotāpannā hutvā aññamaññaṃ accayaṃ dassetvā khamāpetvā samaggā sammodamānā ekajjhāsayā ahesuṃ. Tam divasaññeva ca bhagavato sammukhāva ekato bhuñjimsu. Satthā bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā vihāraṃ agamāsi. Te bahūni mālāgandhavilepanāni ceva sappimadhuphāṇitādīni ca ādāya satthārā saddhiṃ yeva nikkhamimsu. Satthā bhikkhusaṅghena vatte {2.13} dassite sugatovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi.

Bhikkhū sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ satthu guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā adantadamako, ye nāma dve mahāmatte ciraṃ vāyamamāno pi

neva rājā samagge kātuṃ sakkhi, na ñātimittādayo sakkhiṃsu, te ekadivaseneva tathāgatena damitā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti [pucchati].

Idhā pi satthā: “Na, bhikkhave, ime dve mahāmattā idāneva mayā samaggā katā, pubbepāhaṃ ime samagge akāsimyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ {2.53} sabbasippāni uggahetvā gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā uñchācariyāya vanamūlaphalāhāro himavantapadese vāsaṃ kappesi. Tassa caṅkamanakoṭiyaṃ ekasmiṃ vammike nakulo, tasseva santike ekasmiṃ rukkhable sappo ca vāsaṃ kappesi. Te ubho pi ahinakulā niccakālaṃ kalahaṃ karonti. Bodhisatto tesāṃ kalahe ādīnavañca mettābhāvanāya ca ānisaṃsaṃ kathetvā: “Kalahāṃ nāma akatvā samaggavāsaṃ vasitūṃ vaṭṭatī” ti ovaḍitvā ubho pi te samagge akāsi. Atha sappassa bahinikkhantakāle nakulo caṅkamanakoṭiyaṃ vammikassa biladvāre sīsaṃ nīharitvā mukhaṃ vivaritvā nipanno assasanto passasanto niddaṃ upagañchi. Bodhisatto taṃ tathā niddāyamānaṃ disvā: “Kiṃ nu kho te nissāya bhayaṃ uppannaṃ”-ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sandhiṃ katvā amittena, aṇḍajena jalābuja,
Vivariya dāṭhaṃ sesi, kuto te bhayamāgatan-ti.**

Tattha **sandhiṃ katvā** ti mittabhāvaṃ karitvā. **Aṇḍajenā** ti aṇḍakose nibbattena nāgena. **Jalābujā** ti nakulaṃ ālapati. So hi jalābumhi jātattā: “Jalābujo” ti vuccati. **Vivariyā** ti vivaritvā.

Evāṃ bodhisattena vutto nakulo: “Ayya, paccāmitto nāma na avajānitabbo āsaṅkitabbo evā” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Saṅketheva amittasmim, mittasmim-pi na vissase,
Abhayā bhayamuppannaṃ, api mūlāni kantatī ti.**

Tattha **abhayā bhayamuppannaṃ**-ti na ito te bhayamuppannanti abhayo, ko so? Mitto. Yañhi mittasmim-pi vissāse sati tato bhayaṃ uppajjati, taṃ **mūlāni pi kantatī**, mittassa sabbarandhānaṃ viditattā mūlaghaccāya saṃvattatī ti attho.

Atha {2.54} naṃ bodhisatto: “Mā bhāyi, yathā sappo tayi na dubbhati, evamaham karissāmi, tvaṃ ito paṭṭhāya tasmim āsaṅkaṃ mā karī” ti ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi. Te pi yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sappo ca nakulo ca ime dve mahāmettā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Nakulajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 166 Upasāḷakajātakavaṇṇanā

Upasāḷakanāmānī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ upasāḷakaṃ nāma susānasuddhikaṃ brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. So kira aḍḍho ahoṣi mahaddhano, diṭṭhigatikattā pana dhuravihāre vasantānam-pi buddhānaṃ saṅghaṃ nāma na akāsi. Putto panassa paṇḍito ahoṣi ñāṇasampanno. So mahallakakāle puttaṃ āha: “mā kho maṃ, tāta, aññassa vasalassa jhāpitasusāne jhāpehi, ekasmiṃ pana anucchiṭṭhasusāne yeva maṃ jhāpeyyāsī” ti. “Tāta, ahaṃ tumhākaṃ jhāpetabbayuttakaṃ ṭhānaṃ na jānāmi, sādhu vata maṃ ādāya gantvā ‘imasmim ṭhāne maṃ jhāpeyyāsī’ ti tumheva ācikkhathā” ti. Brāhmaṇo: “Sādhu, tātā” ti taṃ ādāya nagarā nikkhamitvā gijjhakūṭamatthakaṃ abhiruhitvā: “Tāta, idaṃ aññassa vasalassa ajhāpitaṭṭhānaṃ, ettha maṃ jhāpeyyāsī” ti vatvā puttena saddhiṃ pabbatā otarituṃ ārabhi.

Satthā pana taṃ divasaṃ paccūsakāle bodhaneyyabandhave olokento tesāṃ pitāputtānaṃ sotāpattimaggaṃ upanissayaṃ addasa. Tasmā maggaṃ gahetvā ṭhitaluddako viya pabbatapādaṃ gantvā tesāṃ pabbatamatthakā otarantānaṃ āgamayamāno nisīdi, te otarantā satthāraṃ addasaṃsu. Satthā paṭisanthāraṃ karonto: “Kahaṃ gamissatha brāhmaṇā” ti pucchi. Māṇavo tamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Tena hi ehi, tava pitarā ācikkhitaṭṭhānaṃ gacchāmā” ti ubho pitāputte gahetvā pabbatamatthakaṃ āruya: “Kataraṃ ṭhānaṃ”-ti pucchi. Māṇavo: “Imesaṃ tiṇṇaṃ pabbatānaṃ antaraṃ ācikkhi, bhante” ti {2.55} āha. Satthā: “Na kho, māṇava, tava pitā idāneva susānasuddhiko, pubbe pi susānasuddhikova, na cesa idāneva ‘imasmim ṭhāne maṃ jhāpeyyāsī’ ti tava ācikkhati, pubbe pi imasmim yeva ṭhāne attano jhāpitaḥhāvaṃ ācikkhi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte imasmiññeva rājagahe ayam-eva upasāḷako brāhmaṇo ayamevassa putto ahoṣi. Tadā bodhisatto magadharaṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā paripuṇṇasippo

isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto himavantapadesa ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya gijjhakūṭe paṇṇasālāyaṃ viḥāsi. Tadā so brāhmaṇo imināva niyāmena puttāṃ vatvā puttēna: “Tumhe yeva me tathārūpaṃ ṭhānaṃ ācikkhathā” ti vutte: “Idam-eva ṭhānaṃ”-ti ācikkhitvā puttēna saddhiṃ otaranto bodhisattaṃ disvā tassa santikaṃ upasaṅkami. Bodhisatto imināva niyāmena pucchitvā māṇavassa vacanaṃ sutvā: “Ehi, tava pitarā ācikkhitatṭhānassa ucchiṭṭhabhāvaṃ vā anucchiṭṭhabhāvaṃ vā jānissāmā” ti tehi saddhiṃ pabbatamatthakaṃ āruya: “Idaṃ tiṇṇaṃ pabbatānaṃ antaraṃ anucchiṭṭhatṭhānaṃ”-ti māṇavena vutte: “Māṇava, imasmiṃ yeva ṭhāne jhāpitaṅkaṃ pamāṇaṃ natthi, taveva pitā imasmiṃ yeva rājagahe brāhmaṇakule yeva nibbattitvā upasāḷako yeva nāma hutvā imasmiṃ yeva pabbatantare cuddasa jātisahassāni jhāpito. Pathaviyaṇhi ajhāpitaṭṭhānaṃ vā asusānatṭhānaṃ vā sīsānaṃ anivesitaṭṭhānaṃ vā laddhuṃ na sakkā” ti pubbenivāsaṇṇena paricchinditvā imaṃ gāthādvayamāha:

**1. Upasāḷakanāmāni, {2.56} sahassāni catuddasa,
Asmiṃ padese daḍḍhāni, natthi loke anāmataṃ.**

**2. Yamhi saccaṇca dhammo ca, ahimsā saṃyamo damo,
Etaṃ ariyā sevanti, etaṃ loke anāmatan-ti.**

Tattha **anāmatan**-ti mataṭṭhānaṃ. Taṇhi upacāravasena: “Amatan”-ti vuccati, taṃ paṭisedhento: “Anāmatan”-ti āha. “Anamatan”-ti pi pāṭho, lokasmiṇhi anamataṭṭhānaṃ asusānaṃ nāma natthi ti attho. **Yamhi saccaṇca dhammo cā** ti yasmiṃ puggale catusaccavatthukaṃ pubbabhāgasaccaṇṇaṇca lokuttaradhammo ca atthi. **Ahimsā** ti paresaṃ aviheṣā aviheṭhanā. **Saṃyamo** ti sīlasaṃyamo. **Damo** ti indriyadamaṇaṃ. Idaṇca guṇajātaṃ yamhi puggale atthi, **etaṃ ariyā sevanti**ti, ariyā buddhā ca paccekabuddhā ca buddhasāvaka ca etaṃ ṭhānaṃ sevanti, evarūpaṃ puggalaṃ upasaṅkamanti bhajantī ti attho. **Etaṃ loke anāmatan**-ti etaṃ guṇajātaṃ loke amatabhāvasādhanaṃ anāmataṃ nāma.

Evam bodhisatto pitāputtānaṃ dhammaṃ desetvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ubho pitāputtā sotāpattiphale patiṭṭhahimsu. “Tadā pitāputtāva etarahi pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Upasāḷakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 167 Samiddhijātakavaṇṇanā

Abhutvā bhikkhasi bhikkhū ti idaṃ satthā rājagahaṃ upanissāya tapodārāme viharanto samiddhitherāṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi āyasmā samiddhi sabbarattim padhānaṃ padahitvā aruṇuggamanavelāya nhatvā suvaṇṇavaṇṇaṃ attabhāvaṃ sukkhāpayamāno antaravāsakaṃ nivāsetvā uttarāsaṅgaṃ hatthena gahetvā aṭṭhāsi suparikammakatā viya suvaṇṇapaṭimā. Attabhāvasamiddhiyā yeva hissa {2.57} “samiddhī” ti nāmaṃ ahosi. Athassa sarīrasobhaggaṃ disvā ekā devadhītā paṭibaddhacittā therāṃ evamāha: “tvaṃ khosi, bhikkhu, daharo yuvā susu kāḷakeso bhadrena yobbanena samannāgato abhirūpo dassanīyo pāsādiko, evarūpassa tava kāme aparibhuñjitvā ko attho pabbajjāya, kāme tāva paribhuñjassu, pacchā pabbajitvā samaṇadhammaṃ karissasī” ti. Atha naṃ thero āha: “devadhīte, ‘asukasmiṃ nāma vaye ṭhito marissāmī’ ti mama maraṇakālaṃ na jānāmi, esa me kālo paṭicchanno, tasmā taruṇakāle yeva samaṇadhammaṃ katvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti. Sā therassa santikā paṭisanthāraṃ alabhivā tattheva antaradhāyi. Thero satthāraṃ upasaṅkamitvā etamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, samiddhi, tvaññeva etarahi devadhītāya palobhito, pubbe pi devadhītaro pabbajite palobhimsuyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ kāsīgāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nipphattim patvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese ekaṃ jātassaraṃ nissāya vāsaṃ kappesi. So sabbarattim padhānaṃ padahitvā aruṇuggamanavelāya nhatvā ekaṃ vakkalaṃ nivāsetvā ekaṃ hatthena gahetvā sarīraṃ vodakaṃ karonto aṭṭhāsi. Athassa rūpasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ oloketvā paṭibaddhacittā ekā devadhītā bodhisattaṃ palobhayamānā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Abhutvā bhikkhasi bhikkhu, na hi bhutvāna bhikkhasi,
Bhutvāna bhikkhu bhikkhassu, mā taṃ kālo upaccagā ti.**

Tattha **abhutvā bhikkhasi bhikkhū** ti bhikkhu tvaṃ daharakāle kilesakāmasena vatthukāme abhutvāva bhikkhāya carasi. **Na hi bhutvāna bhikkhasi** ti nanu nāma pañca kāmaguṇe bhutvā bhikkhāya caritabbaṃ, kāme abhutvāva bhikkhācariyaṃ upagatosi. **Bhutvāna bhikkhu bhikkhassu** ti bhikkhu daharakāle tāva kāme bhuñjitvā pacchā mahallakakāle bhikkhassu.

Mā taṃ kālo upaccagā ti ayaṃ kāme bhuñjanakālo daharakālo, taṃ mā atikkamatūti.

Bodhisatto {2.58} devatāya vacanaṃ sutvā attano ajjhāsayaṃ pakāsento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kālaṃ vohaṃ na jānāmi, channo kālo na dissati,
Tasmā abhuvā bhikkhāmi, mā maṃ kālo upaccagā ti.**

Tattha **kālaṃ vohaṃ na jānāmi** ti vo ti nipātamattaṃ. Ahaṃ pana: “Paṭhamavaye vā mayā maritabbaṃ majjhimavaye vā pacchimavaye vā” ti evaṃ attano maraṇakālaṃ na jānāmi. Paṇḍitena hi puggalena:

**Jīvitaṃ byādhi kālo ca, dehanikkhepanaṃ gati,
Pañcete jīvalokasmiṃ, animittā na nāyare ti.**

Channo kālo na dissatī ti yasmā: “Asukasmiṃ nāma vayakāle hemantādiutukāle vā mayā maritabban”-ti mayhampesa channo hutvā kālo na dissati, suppaṭicchanno hutvā ṭhito na paññāyati. **Tasmā abhuvā bhikkhāmi** ti tena kāraṇena pañca kāmagaṇe abhuvā bhikkhāmi. **Mā maṃ kālo upaccagā** ti maṃ samaṇadhammakaraṇakālo mā atikkamatū ti attho. Iminā kāraṇena daharo va samāno pabbajitvā samaṇadhammaṃ karomīti.

Devadhītā bodhisattassa vacanaṃ sutvā tattheva antaradhāyi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā devadhītā ayaṃ devadhītā ahosi, aham-eva tena samayena tāpaso ahosin”-ti.

Samiddhijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 168 Sakuṇagghijātakavaṇṇanā

Seno balasā patamāno ti idaṃ satthā jetavane viharanto attajjhāsayaṃ **sakuṇovādasuttaṃ** (SN. 47.6) ārabba kathesi. Ekadivasañhi satthā bhikkhū āmantetvā: “Gocare, bhikkhave, caratha sake pettike visaye” ti (SN. 47.6) imaṃ saṃyuttamahāvagge suttantaṃ kathento {2.59} “tumhe tāva tiṭṭhatha, pubbe tiracchānagatā pi sakaṃ pettikavisayaṃ pahāya agocare carantā paccāmittānaṃ hatthapathaṃ gantvā pi attano paññāsampattiyā upāyakosallena paccāmittānaṃ hatthā muccimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto lāpasakuṇayoniyaṃ nibbattitvā naṅgalakaṭṭhakaraṇe leḍḍuṭṭhāne vāsaṃ kappesi. So ekadivasaṃ:

“Sakavisaye gocaragahaṇaṃ pahāya paravisaye gocaraṃ gaṇhissāmī” ti aṭavipariyantaṃ agamāsi. Atha naṃ tattha gocaraṃ gaṇhantaṃ disvā sakūṇagghi sahasā ajjhappattā aggahesi. So sakūṇagghiya hariyamāno evaṃ paridevasi: “mayamevamha alakkhikā, mayaṃ appapuññā, ye mayaṃ agocare carimha paravisaye, sacejja mayaṃ gocare careyyāma sake pettike visaye, na myāyaṃ sakūṇagghi alaṃ abhavissa yadidaṃ yuddhāyā” ti. “Ko pana, te lāpa, gocaro sako pettiko visayo” ti? “Yadidaṃ naṅgalakaṭṭhakaraṇaṃ leḍḍuṭṭhānaṃ”-ti. Atha naṃ sakūṇagghi sake bale apatthaddhā amuñci: “gaccha kho, tvaṃ lāpa, tatra pi me gantvā na mokkhasī” ti. So tattha gantvā mahantaṃ leḍḍuṃ abhiruhitvā: “Ehi kho dāni sakūṇagghi” ti senaṃ avhayanto aṭṭhāsi. Sakūṇagghi sake bale apatthaddhā ubho pakkhe sannayha lāpasakuṇaṃ sahasā ajjhappattā. Yadā pana taṃ lāpo: “Bahuāgatā kho myāyaṃ sakūṇagghi” ti aññāsi, atha parivattitvā tasveva leḍḍussa antaraṃ paccāpādi. Sakūṇagghi vegaṃ sandhāretuṃ asakkontī tattheva uraṃ paccatālesi. Evaṃ sā bhinnena hadayena nikkhantehi akkhīhi jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā {2.60} imaṃ atītaṃ dassetvā: “Evaṃ, bhikkhave, tiracchānagatā pi agocare carantā sapattahatthaṃ gacchanti, gocare pana sake pettike visaye carantā sapatte niggaṇhanti, tasmā tumhe pi mā agocare caratha paravisaye. Agocare, bhikkhave, carataṃ paravisaye lacchati māro otāraṃ, lacchati māro ārammaṇaṃ. Ko ca, bhikkhave, bhikkhuno agocaro paravisayo? Yadidaṃ pañca kāmagaṇā. Katame pañca? Cakkhuvīññeyyā rūpā ...pe... ayaṃ, bhikkhave, bhikkhuno agocaro paravisayo” ti vatvā abhisambuddho hutvā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Seno balasā patamāno, lāpaṃ gocarathāyinaṃ,
Sahasā ajjhappattova, maraṇaṃ tenupāgamī ti.**

Tattha **balasā patamāno** ti: “Lāpaṃ gaṇhissāmī” ti balena thāmena patamāno. **Gocarathāyinaṃ**-ti sakavisayā nikkhamitvā gocarathāya aṭavipariyante ṭhitaṃ. **Ajjhappatto** ti sampatto. **Maraṇaṃ tenupāgamī** ti tena kāraṇena maraṇaṃ patto.

Tasmiṃ pana maraṇaṃ patte lāpo nikkhamitvā: “Diṭṭhā vata me paccāmittassa piṭṭhī” ti tassa hadaye ṭhatvā udānaṃ udānento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sohaṃ nayena sampanno, pettike gocare rato,
Apetasattu modāmi, sampassaṃ atthamattano ti.**

Tattha **nayenā** ti upāyena. **Atthamattano** ti attano arogabhāvasaṅkhātāṃ
vuḍḍhiṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne bahū bhikkhū sotāpattiphalādīni pāpuṇṇimsu. “Tadā seno
devadatto ahosi, lāpo pana aham-eva ahosin”-ti.

Sakuṇagghijātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 169 Arakajātakavaṇṇanā

Yo ve mettena cittenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mettasuttaṃ ārabba
kathesi. Ekasmiṃhi samaye satthā bhikkhū āmantesi: “mettāya, bhikkhave,
cetovimuttiyā āsevitāya bhāvitāya [2.61] bahulīkatāya yānikatāya vatthukatāya
anuṭṭhitāya paricitāya susamāraddhāya ekādasānisaṃsā pāṭikaṅkhā. Katame
ekādasā? Sukhaṃ supati, sukhaṃ paṭibujjhati, na pāpakam supinaṃ passati,
manussānaṃ piyo hoti, amanussānaṃ piyo hoti, devatā rakkhanti, nāssa aggi vā
visaṃ vā satthaṃ vā kamati, tuvaṭaṃ cittaṃ samādhiyati, mukhavaṇṇo
vipasādati, asammūḷho kālaṃ karoti, uttari appaṭivijjhanto brahmalokūpago
hoti. Mettāya, bhikkhave, cetovimuttiyā āsevitāya ...pe... susamāraddhāya ime
ekādasānisaṃsā pāṭikaṅkhā” ti (AN. 11.15). Ime ekādasānisaṃse gahetvā ṭhitam
mettābhāvanaṃ vaṇṇetvā: “Bhikkhave, bhikkhunā nāma sabbasattesu
odissakānodissakavasena mettā bhāvetabbā, hito pi hitena pharitabbo, ahito pi
hitena pharitabbo, majjhatto pi hitena pharitabbo. Evaṃ sabbasattesu
odissakānodissakavasena mettā bhāvetabbā, karuṇā muditā upekkhā
bhāvetabbā, catūsu brahmavihāresu kammaṃ kātābham-eva. Evaṃ karonto hi
maggam vā phalaṃ vā alabhanto pi brahmalokaparāyaṇo ahosi,
porāṇakapaṇḍitā pi satta vassāni mettaṃ bhāvetvā satta saṃvaṭṭavivaṭṭakappe
brahmalokasmiṃ yeva vasiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte ekasmiṃ kappe bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāme
pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā catunnaṃ brahmavihārānaṃ lābhī arako nāma
satthā hutvā himavantapadese vāsaṃ kappesi, tassa mahā parivāro ahosi. So
isigaṇaṃ ovdanto: “Pabbajitena nāma mettā bhāvetabbā, karuṇā muditā
upekkhā bhāvetabbā. Mettacittaṃhi nāmetaṃ appanāpattam

brahmalokaparāyaṇataṃ sādhetī” ti mettāya ānisaṃsaṃ pakāsento imā gāthā āha:

**1. Yo ve mettena cittena, sabbalokānukampati,
Uddhaṃ adho ca tiriyaṃ, appamāṇena sabbaso.**

**2. Appamāṇaṃ hitaṃ cittaṃ, paripuṇṇaṃ subhāvitaṃ,
Yaṃ pamāṇakataṃ kammaṃ, na taṃ tatrāvasissatī ti.**

Tattha {2.62} **yo ve mettena cittena, sabbalokānukampatī** ti khattiyādīsu vā samaṇabrāhmaṇesu vā yo koci appamāṇena mettena cittena sakalaṃ sattalokaṃ anukampati. **Uddhaṃ**-ti pathavito yāva nevasaññānāsaññāyatanabrahmalokā. **Adho** ti pathaviyā heṭṭhā ussade mahāniraye. **Tiriyaṃ**-ti manussaloke, yattakāni cakkavālāni ca tesu sabbesu ettake tḥāne nibbattā sabbe sattā averā hontu, abyāpajjhā anīghā, sukhī attānaṃ pariharantūti evaṃ bhāvitena mettena cittaṇā ti attho. **Appamāṇenā** ti appamāṇasattānaṃ appamāṇārammaṇattā appamāṇena. **Sabbaso** ti sabbākārena, uddhaṃ adho tiriyaṃti evaṃ sabbasugatiduggativasenā ti attho.

Appamāṇaṃ hitaṃ cittaṃ-ti appamāṇaṃ katvā bhāvitaṃ sabbasattesu hitacittaṃ. **Paripuṇṇaṃ**-ti avikalaṃ. **Subhāvitaṃ**-ti suvaḍḍhitaṃ, appanācittasetaṃ nāmaṃ. **Yaṃ pamāṇakataṃ kammaṃ**-ti yaṃ: “Appamāṇaṃ appamāṇārammaṇaṃ”-ti evaṃ ārammaṇattikavasena ca vasībhāvappattivasena ca avaḍḍhitvā kataṃ parittaṃ kāmāvacarakammaṃ. **Na taṃ tatrāvasissatī** ti taṃ parittaṃ kammaṃ yaṃ taṃ: “Appamāṇaṃ hitaṃ cittaṃ”-ti saṅkhagataṃ rūpāvacarakammaṃ, tatra na avasissati. Yathā nāma mahoghena ajjhotthaṭṭaṃ parittodakaṃ oghassa abbhantare tena asaṃhīramānaṃ nāvasissati na tiṭṭhati, atha kho mahogho va taṃ ajjhottharivā tiṭṭhati, evam-eva taṃ parittakammaṃ tassa mahaggatakammassa abbhantare tena mahaggatakammena acchindivā aggahitavipākokaṃ hutvā na avasissati na tiṭṭhati, na sakkoti attano vipākaṃ dātuṃ, atha kho mahaggatakammam-eva taṃ ajjhottharivā tiṭṭhati vipākaṃ detīti.

Evaṃ bodhisatto antevāsikānaṃ mettābhāvanāya ānisaṃsaṃ kathetvā aparihīnājjhāno brahmaloke nibbattitvā satta saṃvaṭṭavivaṭṭakappe na imaṃ lokaṃ puna agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā isigaṇo buddhapharisā ahoṣi, arako pana satthā aham-eva ahoṣin”-ti.

Arakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 170 Kakaṇṭakajātakavaṇṇanā

Nāyaṃ {2.63} **pure unṇamatī** ti idaṃ kakaṇṭakajātakam mahāumaṅgaajātake (Ja. 542) āvi bhavissati.

Punekadivasam rājā paṇḍitena saddhiṃ uyyānam agamāsi. Tadā {6.346} eko kakaṇṭako toraṇagge vasati. So rājānam āgacchantam disvā otarivā bhūmiyaṃ nipajji. Rājā tassa taṃ kiriyaṃ oloketvā: “Paṇḍita, ayaṃ kakaṇṭako kiṃ karotī” ti pucchi. Mahāsatto: “Mahārāja, tumhe sevati” ti āha. “Sace evaṃ amhākaṃ sevati, etassa mā nipphalo hotu, bhogamassa dāpehī” ti. “Deva, tassa bhogena kiccaṃ natthi, khādanīyamattaṃ alametassā” ti. “Kiṃ panesa, khādatī” ti? “Maṃsaṃ devā” ti. “Kittakam laddhum vaṭṭatī” ti? “Kākaṇikamattagghanakam devā” ti. Rājā ekaṃ purisaṃ āṇāpesi: “Rājadāyo nāma kākaṇikamattaṃ na vaṭṭati, imassa nibaddham aḍḍhamāsagghanakam maṃsaṃ āharitvā dehī” ti. So: “Sādhū” ti sampatiṇṇhitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. So ekadivasam uposathe māghāte maṃsaṃ alabhitvā tam-eva aḍḍhamāsakam vijjhivā suttena āvunitvā tassa gīvāyaṃ piḷandhi. Athassa taṃ nissāya māno uppajji. Taṃ divasam-eva rājā puna mahosadhena saddhiṃ uyyānam agamāsi. So rājānam āgacchantam disvā pi dhanam nissāya uppannamānavasena: “Vedeha, tvaṃ nu kho mahaddhano, ahaṃ nu kho” ti raññā saddhiṃ attānam samaṃ karonto anotarivā toraṇagge yeva sīsam cāleno nipajji. Rājā tassa taṃ kiriyaṃ oloketvā: “Paṇḍita, esa pubbe viya ajja na otarati, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchanto imaṃ gāthamāha.

**1. Nāyaṃ pure unnamati, toraṇagge kakaṇṭako,
Mahosadha vijjānāhi, kena thaddho kakaṇṭako ti.**

Paṇḍito tassa vacanam sutvā: “Mahārāja, uposathe māghāte maṃsaṃ alabhantena rājapurisena gīvāya baddham aḍḍhamāsakam nissāya tassa mānena bhavitabban”-ti ñatvā imaṃ gāthamāha.

**2. Aladdhapubbaṃ laddhāna, aḍḍhamāsam kakaṇṭako,
Atimaññati rājānam, vedeham mithilaggahan-ti.**

Rājā {6.347} tassa vacanam sutvā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā pucchi. So yathābhūtaṃ rañño ārocesi. Rājā taṃ katham sutvā: “Kañci apucchitvāva sabbaññubuddhena viya paṇḍitena kakaṇṭakassa ajjhāsayo ñāto” ti ativiya pasīditvā paṇḍitassa catūsu dvāresu suṅkam dāpesi. Kakaṇṭakassa pana

kujjhitvā vattaṃ hāretuṃ ārabhi. Paṇḍito pana: “Mā hārehi mahārājā” ti taṃ nivāresi.

Kakaṇṭakajātakavaṇṇanā dasamā

Santhavavaggo dutiyo

Tassuddānaṃ:

**Indasamānagottañca, santhavaṃ susīmaṃ giḷḷhaṃ,
Nakulaṃ upasāḷakaṃ, samiddhi ca sakuṇagghi,
Arakañca kakaṇṭakaṃ.**

3. Kalyāṇavaggo

Ja 171 Kalyāṇadhammajātakavaṇṇanā

Kalyāṇadhammo ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ badhirasassuṃ ārabbha kathesi. Sāvattiyañhi eko kuṭumbiko saddho pasanno tisaraṇagato pañcasīlena samannāgato. So ekadivasaṃ bahūni sappi-ādīni bhesajjāni ceva pupphagandhavatthādīni ca gahetvā: “Jetavane satthu santike dhammaṃ sossāmī” ti agamāsi. Tassa tattha gatakāle sassu khādanīyabhojanīyaṃ gahetvā dhītaraṃ daṭṭhukāmā taṃ gehaṃ agamāsi, sā ca thokaṃ badhiradhātukā hoti. Sā dhītaraṃ saddhiṃ bhuttabhojanā bhattasammadaṃ vinodayamānā dhītaraṃ pucchi: “Kiṃ, amma, bhattā te sammodamāno avivadamāno piyasaṃvāsaṃ vasatī” ti. “Kiṃ, amma, kathetha yādiso tumhākaṃ jāmātā sīlena ceva ācārasampadāya ca, tādiso pabbajito pi dullabho” ti. Upāsikā dhītu vacanaṃ sādhuṃ asallakkhetvā: “Pabbajito” ti padam-eva gahetvā: “Amma, kasmā te bhattā pabbajito” ti mahāsaddaṃ akāsi. Taṃ sutvā sakalagehavāsino: “Amhākaṃ kira kuṭumbiko pabbajito” ti viraviṃsu. Tesaṃ saddaṃ sutvā dvārena sañcarantā: “Kiṃ nāma kiretan”-ti pucchiṃsu. “Imasmiṃ kira gehe kuṭumbiko pabbajito” ti. So pi kho kuṭumbiko dasabalassa dhammaṃ sutvā vihārā nikkhamma nagaraṃ pāvisi.

Atha naṃ antarāmagge yeva eko puriso disvā: “Samma, tvaṃ kira pabbajitoti tava gehe puttadāraparijano paridevatī” ti āha. Athassa [2.64] etadahosi: “ayaṃ apabbajitam-eva kira maṃ ‘pabbajito’ ti vadati, uppanno kho pana me kalyāṇasaddo na antaradhāpetabbo, ajjeva mayā pabbajitum vaṭṭatī” ti tato va nivattitvā satthu santikaṃ gantvā: “Kiṃ nu kho, upāsaka, idāneva

buddhupaṭṭhānaṃ katvā gantvā idāneva paccāgatosī” ti vutte tamatthaṃ āroce tvā: “Bhante, kalyāṇasaddo nāma uppanno na antaradhāpetuṃ vaṭṭati, tasmā pabbajitukāmo hutvā āgatomhī” ti āha. So pabbajjañca upasampadañca labhivā sammā paṭipanno nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Idam kira kāraṇaṃ bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ jātaṃ. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko nāma kuṭumbiko ‘uppanno kalyāṇasaddo na antaradhāpetabbo’ ti pabbajivā idāni arahattaṃ patto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā pi ‘uppanno kalyāṇasaddo virādhetuṃ na vaṭṭati’ ti pabbajimsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ pāpuṇi. So ekadivasam nivesanā nikkhamitvā rājupaṭṭhānaṃ agamāsi. Athassa sassu: “Dhītaṃ passissāmī” ti taṃ gehaṃ agamāsi, sā thokaṃ badhiradhātukāti sabbam paccuppannavatthusadisam-eva. Taṃ pana rājupaṭṭhānaṃ gantvā attano gharaṃ āgacchantaṃ disvā eko puriso: “Tumhe kira pabbajitā tumhākaṃ gehe mahāparidevo pavattati” ti āha. Bodhisatto: “Uppanno kalyāṇasaddo nāma na antaradhāpetuṃ vaṭṭati” ti tato va nivattitvā raṇṇo santikaṃ gantvā: “Kiṃ, mahāseṭṭhi, idāneva gantvā puna āgatosī” ti vutte: “Deva, gehajano kira maṃ apabbajitam-eva ‘pabbajito’ ti vatvā paridevati, uppanno kho pana kalyāṇasaddo na antaradhāpetabbo, pabbajissāmahaṃ, pabbajjaṃ me anujānāhi” ti etamatthaṃ pakāsetuṃ imā gāthā āha:

1. Kalyāṇadhammoti {2.65} **yadā janinda, loke samaññaṃ anupāpuṇāti,**
Tasmā na hiyyetha naro sapañña, hiriyā pi santo ghuramādiyanti.

2. Sāyaṃ samañña idha majja pattā, kalyāṇadhammoti janinda loke,
Tāhaṃ samekkhaṃ idha pabbajissaṃ, na hi matthi chando idha kāmabhoge ti.

Tattha **kalyāṇadhammo** ti sundaradhammo. **Samaññaṃ anupāpuṇāti** ti yadā sīlavā kalyāṇadhammo pabbajitoti idam paññattivohāraṃ pāpuṇāti. **Tasmā na hiyyethā** ti tato sāmāññato na parihāyetha. **Hiriyā pi santo dhuramādiyanti**, mahārāja, sappurisā nāma ajjhattasamuṭṭhitāya hiriyā bahiddhasamuṭṭhitena ottappena pi etaṃ pabbajitadhuraṃ gaṇhanti. **Idha majja pattā** ti idha mayā ajja pattā. **Tāhaṃ samekkhaṃ**-ti taṃ ahaṃ guṇavasena laddhasamaññaṃ samekkhanto passanto. **Na hi matthi chando** ti na hi me atthi chando. **Idha kāmabhoge** ti imasmim loke kilesakāmavattukāmaparibhogehi.

Bodhisatto evaṃ vatvā rājānaṃ pabbajjaṃ anujānāpetvā himavantapadesaṃ gantvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kalyāṇadhammajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 172 Daddarajātakavaṇṇanā

Ko nu saddena mahatā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha katesi. Tasmiñhi kāle bahū bahussutā bhikkhū manosilātale nadamānā taruṇasīhā viya ākāsaṅgaṃ otārentā {2.66} viya saṅghamajjhe sarabhāṇaṃ bhaṇanti. Kokāliko tesu sarabhāṇaṃ bhaṇantesu attano tucchabhāvaṃ ajānitvāva: “Aham-pi sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti bhikkhūnaṃ antaraṃ pavisitvā: “Amhākaṃ sarabhāṇaṃ na pāpenti. Sace amhākaṃ-pi pāpeyyuṃ, mayam-pi bhaṇeyyāmā” ti bhikkhusaṅghassa nāmaṃ aggahetvāva tattha tattha kathento āhiṇḍati. Tassa sā kathā bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Bhikkhū: “Vīmaṃsissāma tāva nan”-ti saññāya evamāhaṃsu: “āvuso kokālika, ajja saṅghassa sarabhāṇaṃ bhaṇāhī” ti. So attano balaṃ ajānitvāva: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā: “Ajja sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti attano sappāyaṃ yāguṃ pivi, khajjakaṃ khādi, sappāyeneva sūpena bhuñji.

Sūriye atthaṅgate dhammassavanakāle ghosite bhikkhusaṅgho sannipati. So kaṇṭakuraṇḍakavaṇṇaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā kaṇikārapupphavaṇṇaṃ cīvaram pārupitvā saṅghamajjhaṃ pavisitvā there vanditvā alaṅkataratanamaṇḍape paññattavaradhammāsaṇaṃ abhiruhitvā citrabhāṇaṃ gahetvā: “Sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti nisīdi, tāvadevassa sarīrā sedā muccimāsu, sārājjaṃ okkami, pubbagāthāya paṭhamam padam udāharitvā anantaram na passi. So kampamāno āsanā oruyha lajjito saṅghamajjhato apakkamma attano pariveṇaṃ agamāsi. Añño bahussuto bhikkhu sarabhāṇaṃ bhaṇi. Tato paṭṭhāya bhikkhū tassa tucchabhāvaṃ jānimāsu. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū katham samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, paṭhamam kokālikassa tucchabhāvo dujjāno, idāni panesa sayam naditvā pākaṭo jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na,

bhikkhave, kokāliko idāneva naditvā pākaṭo jāto, pubbe pi naditvā pākaṭo ahoṣī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese sīhayoniyāṃ nibbattitvā bahūnaṃ {2.67} sīhānaṃ rājā ahoṣi. So anekasīhaparivāro rajataguhāyaṃ vāsaṃ kappesi. Tassa avidūre ekissāya guhāya eko siṅgālo pi vasati. Athekadivasāṃ deve vassitvā vigate sabbe sīhā sīharājasseva guhadvāre sannipatitvā sīhanādaṃ nadantā sīhakīlaṃ kīlīmsu. Tesāṃ evaṃ naditvā kīlanakāle so pi siṅgālo nadati. Sīhā tassa saddaṃ sutvā: “Ayaṃ siṅgālo amhehi saddhiṃ nadatī” ti lajjitā tuṇhī ahesuṃ. Tesāṃ tuṇhībhūtakāle bodhisattassa putto sīhapotako: “Tāta, ime sīhā naditvā sīhakīlaṃ kīlantā etassa saddaṃ sutvā lajjāya tuṇhī jātā, ko nāmesa attano saddena attānaṃ jānāpetī” ti pitaraṃ pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Ko nu saddena mahatā, abhinādeti daddaraṃ,
Taṃ sīhā nappaṭinadanti, ko nāmeso migādhībhū ti.**

Tattha **abhinādeti daddaraṃ**-ti daddaraṃ rajatapabbataṃ ekanādaṃ karoti. **Migādhībhū** ti pitaraṃ ālapati. Ayañhettha attho: migādhībhū migajeṭṭhaka sīharāja pucchāmi taṃ: “Ko nāmeso” ti.

Athassa vacanaṃ sutvā pitā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Adhamo migajātānaṃ, siṅgālo tāta vassati,
Jātimassa jigucchantā, tuṇhī sīhā samaccare ti.**

Tattha **samaccare** ti **san**-ti upasaggamattaṃ, accantī ti attho, tuṇhī hutvā nisīdantīti vuttaṃ hoti. Potthakesu pana: “Samacchare” ti likhanti.

Satthā: “Na, bhikkhave, kokāliko idāneva attano nādena attānaṃ pākaṭaṃ karoti, pubbe pi akāsiyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo kokāliko ahoṣi, sīhapotako rāhulo, sīharājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Daddarajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 173 Makkaṭajātakavaṇṇanā

Tātamāṇavako {2.68} esoti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu pakiṇṇakanipāte **uddālakajātake** (Ja. 487) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanam nissāya jīvikaṃ kappetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte.

Tadā pana satthā: “Bhikkhave, nāyaṃ bhikkhu idāneva kuhako, pubbe pi makkaṭo hutvā aggissa kāraṇā kohaṇṇaṃ akāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ kāsīgāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā gharāvāsaṃ saṇṭhapesi. Athassa brāhmaṇī ekaṃ puttaṃ vijāyitvā puttassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle kalamakāsi. Bodhisatto tassā petakiccaṃ katvā: “Kiṃ me dāni gharāvāsena, puttaṃ gahetvā pabbajissāmī” ti assumukhaṃ ñātimittavaggaṃ pahāya puttaṃ ādāya himavantam pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā tattha vanamūlaphalāhāro vāsaṃ kappesi. So ekadivasam vassānakāle deve vassante sārādārūni aggaṃ jāletvā visibbanto phalakatthare nipajji, putto pissa tāpasakumārako pitu pāde sambāhanto va nisīdi.

Atheko vanamakkaṭo sītena pīliyamāno tassa paṇṇasālāya taṃ aggaṃ disvā: “Sacāhaṃ ettha pavisissāmi, ‘makkaṭo makkaṭo’ ti maṃ pothetvā nīharissanti, aggaṃ visibbetuṃ na labhissāmi, atthi dāni me upāyo, tāpasavesam gahetvā kohaṇṇam katvā pavisissāmī” ti cintetvā ekassa matatāpasassa vakkalāni nivāsetvā pacchiṇca ankusayaṭṭhiṇca gahetvā paṇṇasāladvāre ekaṃ tālarukkhaṃ nissāya saṃkuṭito aṭṭhāsi. Tāpasakumārako taṃ disvā makkaṭabhāvaṃ ajānanto: “Eko mahallakatāpaso sītena pīlito aggaṃ visibbetuṃ āgato {2.69} bhavissatī” ti pitu tāpasassa kathetvā: “Etaṃ paṇṇasālaṃ pavesetvā visibbāpessāmī” ti cintetvā pitaraṃ ālapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Tāta māṇavako eso, tālamūlaṃ apassito,

Agārakañcidaṃ atthi, handa demassagārakan-ti.

Tattha **māṇavako** ti sattādhivacanaṃ. Tena: “Tāta, eso eko māṇavako satto eko tāpaso” ti dīpeti. **Tālamūlaṃ apassito** ti tālakkhandhaṃ nissāya ṭhito. **Agārakañcidaṃ atthi** ti idaṇca amhākaṃ pabbajitāgāraṃ atthi, paṇṇasālaṃ sandhāya vadati. **Handā** ti vavassaggatthe nipāto. **Demassagārakan-ti** etassa ekamante vasanatthāya agārakaṃ dema.

Bodhisatto puttassa vacanaṃ sutvā uṭṭhāya paṇṇasāladvāre ṭhatvā olokeno tassa makkaṭabhāvaṃ ṇatvā: “Tāta, manussānaṃ nāma na evarūpaṃ mukhaṃ hoti, makkaṭo esa, nayidha pakkositaḅbo” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mā kho tvaṃ tāta pakkosi, dūseyya no agārakaṃ,
Netādisaṃ mukhaṃ hoti, brāhmaṇassa susīlino ti.**

Tattha **dūseyya no agārakan**-ti ayañhi idha pavīṭṭho samāno imaṃ kicchena kataṃ paṇṇasālaṃ agginā vā jhāpento uccārādīni vā karonto dūseyya.

Netādisanti: “Etādisaṃ brāhmaṇassa susīlino mukhaṃ na hoti, makkaṭo eso” ti vatvā bodhisatto ekaṃ ummukaṃ gahetvā: “Kiṃ ettha tiṭṭhasī” ti khipitvā taṃ palāpesi.

Makkaṭo vakkalāni chaḍḍetvā rukkaṃ abhiruhitvā vanasaṇḍaṃ pāvisi.
Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā makkaṭo ayaṃ kuhakabhikkhu ahoṣi, tāpasakumāro rāhulo, tāpaso pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Makkaṭajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 174 Dubbhiyamakkaṭajātakaṇṇanā

Adamha {2.70} **te vāri pahūtarūpan**-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi dhammasabhāyaṃ bhikkhū devadattassa akataññumittadubbhibhāvaṃ kathentā nisīdimṣu. Satthā āgantvā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva akataññū mittadubbhī, pubbe pi evarūpo ahoṣī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ kāsīgāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto gharāvāsaṃ saṇṭhapesi. Tasmim̐ pana samaye kāsiraṭṭhe vattanimahāmagge eko gambhīro udapāno hoti anotaraṇīyo tiracchānānaṃ, maggappaṭipannā puññatthikā manussā dīgharajjukena vārakena udakaṃ ussiñcitvā ekissā doṇiyā pūretvā tiracchānānaṃ pānīyaṃ denti. Tassa sāmantaṭo mahantaṃ araññaṃ, tattha bahū makkaṭā vasanti. Atha tasmim̐ magge dve tīṇi divasāni manussasañcāro pacchijji, tiracchānā pānīyaṃ na labhiṃsu. Eko makkaṭo pipāsāturo hutvā pānīyaṃ pariyesanto udapānassa santike vicarati. Bodhisatto kenacideva karaṇīyena taṃ maggaṃ paṭipajjitvā tattha gacchanto pānīyaṃ uttāretvā pivitvā hatthapāde dhovitvā ṭhito taṃ

makkaṭaṃ addasa. Athassa pipāsitaabhāvaṃ ñatvā pāṇīyaṃ ussiñcitvā doṇiyaṃ ākiritvā adāsi, datvā ca pana: “Vissamissāmī” ti ekasmiṃ rukkhamaṇḍale nipajji. Makkaṭo pāṇīyaṃ pivitvā avidūre nisīditvā mukhamakkaṭikaṃ karonto bodhisattaṃ bhimsāpesi. Bodhisatto tassa taṃ kiriyaṃ disvā: “Are duṭṭhamakkaṭa, ahaṃ tava pipāsitaṃ kilantassa bahum̐ {2.71} pāṇīyaṃ adāsim, idāni tvaṃ mayhaṃ mukhamakkaṭikaṃ karosi, aho pāpajanassa nāma kato upakāro niratthako” ti vatvā paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Adamha te vāri pahūtarūpaṃ, ghammābhitattassa pipāsitaṃ,
So dāni pitvāna kiriṅkarosi, asaṅgamo pāpajanena seyyo ti.**

Tattha **so dāni pitvāna kiriṅkarosi** ti so idāni tvaṃ mayā dinnapāṇīyaṃ pivitvā mukhamakkaṭikaṃ karonto: “Kiri kirī” ti saddaṃ karosi. **Asaṅgamo pāpajanena seyyo** ti pāpajanena saddhiṃ saṅgamo na seyyo, asaṅgamo va seyyoti.

Taṃ sutvā so mittadubbhī makkaṭo: “Tvaṃ ‘ettakenavetaṃ niṭṭhitaṃ’-ti saññaṃ karosi, idāni te sīse vaccaṃ pātetvā gamissāmī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ko te suto vā diṭṭho vā, sīlavā nāma makkaṭo,
Idāni kho taṃ ohacchaṃ, esā asmāka dhammatā ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: bho brāhmaṇa, “makkaṭo katagūṇajānanako ācārasampanno sīlavā nāma atthī” ti kahaṃ tayā suto vā diṭṭho vā, idāni kho ahaṃ taṃ ohacchaṃ vaccaṃ te sīse katvā pakkamissāmi, asmākañhi makkaṭānaṃ nāma esā dhammatā ayaṃ jātisabhāvo, yadidaṃ upakāraṃ kassa sīse vaccaṃ kātābanti.

Taṃ sutvā bodhisatto utthāya gantum ārabhi. Makkaṭo taṅkhaṇaṇṇeva uppatitvā sākhāyaṃ nisīditvā olambakaṃ otaranto viya tassa sīse vaccaṃ pātetvā viravanto vanasaṇḍam̐ pāvisi. Bodhisatto nhatvā agamāsi.

Satthā {2.72} “na, bhikkhave, idāneva devadatto, pubbe pi mayā katagūṇam̐ na jānāsiyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā makkaṭo devadatto ahosi, brāhmaṇo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dubbhiyamakkaṭajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 175 Ādiccupaṭṭhānājātakavaṇṇanā

Sabbesu kira bhūtesū ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhum̐ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitasadisam-eva.

So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividham kuḥakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuḥanaṃ nissāya jīvikaṃ kappetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuḥakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā mahāparivāro gaṇasatthā hutvā himavante vāsaṃ kappesi. So tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya pabbatā oruyha paccante ekaṃ gāmaṃ nissāya paṇṇasālāyaṃ vāsaṃ upagañchi. Atheko lolamakkaṭo isigaṇe bhikkhācāraṃ gate assamapadaṃ āgantvā paṇṇasālā uttiṇṇā karoti, pānīyaghaṭesu udakaṃ chaḍḍeti, kuṇḍikaṃ bhindati, aggisālāyaṃ vaccaṃ karoti. Tāpasā vassaṃ vasitvā: “Idāni himavanto pupphaphalasamiddho ramaṇīyo, tattheva gamissāmā” ti paccantagāmaṃ vāsike āpucchimsu. Manussā: “Sve, bhante, mayaṃ bhikkhaṃ gahetvā assamapadaṃ āgamissāma, taṃ paribhuñjitvāva gamissathā” ti vatvā dutiyadivase pahūtaṃ khādanīyabhojanīyaṃ gahetvā tattha agamaṃsu. Taṃ disvā so makkaṭo cintesi: “kohaññaṃ katvā manusse ārādhetvā mayham-pi khādanīyabhojanīyaṃ āharāpessāmī” ti. So tāpasacaraṇaṃ caranto viya sīlavā viya ca hutvā tāpasānaṃ {2.73} avidūre sūriyaṃ namassamāno aṭṭhāsī. Manussā taṃ disvā: “Sīlavantānaṃ santike vasantā sīlavantā hontī” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Sabbesu kira bhūtesu, santi sīlasamāhitā,
Passa sākhamigaṃ jammaṃ, ādiccamupatitṭhatī ti.**

Tattha **santi sīlasamāhitā** ti sīlena samannāgatā saṃvijjanti, sīlavantā ca samāhitā ca ekaggacittā saṃvijjantīti pi attho. **Jamma**-ti lāmakam. **Ādiccamupatitṭhatī** ti sūriyaṃ namassamāno tiṭṭhati.

Evam te manusse tassa guṇaṃ kathente disvā bodhisatto: “Tumhe imassa lolamakkaṭassa sīlacāraṃ ajānitvā avatthusmiṃ yeva pasannā” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāssa sīlaṃ vijānātha, anaññāya pasamsatha,
Aggihuttaṇca uhannaṃ, dve ca bhinnā kamaṇḍalū ti.**

Tattha **anaññāyā** ti ajānitvā. **Uhannaṃ**-ti iminā pāpamakkaṭena ūhadaṃ.

Kamaṇḍalū ti kuṇḍikā. “Dve ca kuṇḍikā tena bhinnā” ti evamassa aguṇaṃ kathesi.

Manussā makkaṭassa kuhakabhāvaṃ ñatvā leḍḍuṇca yaṭṭhiṇca gahetvā pothetvā
palāpetvā isigaṇassa bhikkhaṃ adaṃsu. Isayo pi himavantam-eva gantvā
aparihīnajjhānā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā makkaṭṭo ayaṃ kuhako bhikkhu ahoṣi, isiḡaṇo buddhapaṛisaṃ, gaṇasatthā pana aham-eva ahosin”-ti.

Ādiccupatṭhānajaṭakavaṇṇanā pañcamā

Ja 176 Kaḷāyamuṭṭhijaṭakavaṇṇanā

Bālo {2.74} **vatāyaṃ dumasākhagocaro** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājānaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi samaye vassakāle kosalarañño paccanto ku pi. Tattha tṭhitā yodhā dve tīṇi yuddhāni katvā paccatthike abhibhavituṃ asakkontā rañño sāsanaṃ pesesum. Rājā akāle vassāne yeve nikkhamitvā jetavanasamīpe khandhāvāraṃ bandhitvā cintesi: “ahaṃ akāle nikkhanto, kandarapadarādayo udakapūrā, duggamo maggo, satthāraṃ upasaṅkamissāmi, so maṃ ‘kahaṃ gacchasi, mahārājā’ ti pucchissati, athāhaṃ etamatthaṃ ārocessāmi, na kho pana maṃ satthā samparāyikenevatthena anuggaṇhāti, diṭṭhadhammikenā pi anuggaṇhāti yeve, tasmīṃ sace me gamanena avuḍḍhi bhavissati, ‘akālo, mahārājā’ ti vakkhati. Sace pana vuḍḍhi bhavissati, tuṇhī bhavissati” ti. So jetavanaṃ pavisitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā: “Handa kuto nu tvaṃ, mahārāja, āgacchasi divā divassā” ti pucchi. “Bhante, ahaṃ paccantaṃ vūpasametum nikkhanto ‘tumhe vanditvā gamissāmi’ ti āgatomhi” ti. Satthā: “Pubbe pi, mahārāja, rājāno senāya abbhuggacchamānāya paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā akāle abbhuggamanaṃ nāma na gamimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako sabbatthakaamacco ahoṣi. Atha rañño paccante kupite paccantayodhā paṇṇaṃ pesesum. Rājā vassakāle nikkhamitvā uyyāne khandhāvāraṃ bandhi, bodhisatto rañño santike aṭṭhāsi. Tasmīṃ khaṇe assānaṃ kaḷāye sedetvā āharitvā doṇiyaṃ pakkhipimsu. Uyyāne makkaṭṭesu eko makkaṭṭo rukkhā otaritvā tato kaḷāye gahetvā mukhaṃ pūretvā hatthehi pi gahetvā uppatitvā rukke nisīditvā khādītum ārabhi, athassa khādamānassa hatthako eko kaḷāyo bhūmiyaṃ pati. So mukhena ca hatthehi ca gahite sabbe {2.75} kaḷāye chaḍḍetvā rukkhā oruyha tam-eva kaḷāyaṃ olovento taṃ kaḷāyaṃ adisvāva puna rukkhaṃ abhiruhitvā aḍḍe saḥasaparājito viya socamāno dummukho rukkhasākhāyaṃ nisīdi. Rājā makkaṭṭassa kiriyaṃ disvā bodhisattaṃ āmantetvā: “Passatha, kiṃ nāmetaṃ makkaṭṭena katan”-ti pucchi. Bodhisatto: “Mahārāja,

bahuṃ anavaloketvā appaṃ oloketvā dubbuddhino bālā evarūpaṃ karontiyevā”
ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Bālo vatāyaṃ dumasākhagocaro, paññā janinda nayimassa vijjati,
Kaḷāyamuṭṭhiṃ avakiriya kevalam, ekaṃ kaḷāyaṃ patitaṃ gavesatī ti.**

Tattha **dumasākhagocaro** ti makkaṭo. So hi dumasākhāsu gocaraṃ gaṇhāti,
sāva assa gocaro saṅcaraṇabhūmibhūtā, tasmā: “Dumasākhagocaro” ti vuccati.
Janindā ti rājānaṃ ālapati. Rājā hi paramissarabhāvena janassa indoti
janindo. **Kaḷāyamuṭṭhin**-ti caṇakamuṭṭhiṃ. “Kāḷarājamāsamuṭṭhin”-ti pi
vadanti yeva. **Avakiriya** ti avakiritvā. **Kevalan**-ti sabbaṃ. **Gavesatī** ti
bhūmiyaṃ patitaṃ ekaṃ-eva pariyesati.

Evam vatvā puna bodhisatto taṃ upasaṅkamitvā rājānaṃ āmantetvā dutiyaṃ
gāthamāha.

**2. Evam-eva mayaṃ rāja, ye caññe atilobhino,
Appena bahuṃ jīyāma, kaḷāyeneva vānaro ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: mahārāja, evam-eva mayaṃca ye caññe
lobhābhībhūtā janā sabbe pi appena bahuṃ jīyāma. Mayaṃhi etarahi akāle
vassānasamaye maggaṃ gacchantā appakassa atthassa kāraṇā bahukā atthā
parihāyāma. **Kaḷāyeneva vānaro** ti yathā ayaṃ vānaro ekaṃ kaḷāyaṃ
pariyesamāno tenekena kaḷāyena sabbakaḷāyehi parihīno, evaṃ mayam-pi
{2.76} akālena kandarapadarādīsu pūresu gacchamānā appamattakaṃ attham
pariyesamānā bahūhi hatthivāhanaassavāhanādīhi ceva balakāyena ca
parihāyissāma. Tasmā akāle gantuṃ na vaṭṭatīti rañño ovādaṃ adāsi.

Rājā tassa katham sutvā tato nivattitvā bārāṇasim-eva pāvisi. Corāpi: “Rājā kira
coramaddanaṃ karissāmīti nagarā nikkhanto” ti sutvā paccantato palāyimsu.
Paccuppanne pi corā: “Kosalarājā kira nikkhanto” ti sutvā palāyimsu. Rājā
satthu dhammadesanaṃ sutvā uṭṭhāyāsanaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā
sāvattim-eva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kaḷāyamuṭṭhiyātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 177 Tindukajātakavaṇṇanā

Dhanuhatthakalāpehi ti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabba kathesi.

Idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā tathāgatassa paññāpāramiṃ vaṇṇayantā nisīdimsu: “Mahāpañño, āvuso, tathāgato puthupañño gambhīrapañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano paññānubhāvena kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core, ālavakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo brahmāno ca dametvā nibbisevane akāsi, bahujanakāye pabbajjāṃ datvā maggaphalesu paṭiṭṭhāpesi, evaṃ mahāpañño, āvuso, satthā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {6.330} vutte.

Satthā hi **mahābodhiajātake** (Ja. 528) viya **umaṅgajātake** (Ja. 54) viya ca attano paññāya vaṇṇaṃ vaṇṇitaṃ sutvā. “Na, bhikkhave, idāneva tathāgato paññavā, pubbe pi paññavā upāyakusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto vānarayoniyaṃ nibbattitvā asītisahassavānaragaṇaparivāro himavantapadese vāsaṃ kappesi. Tassāsanne eko paccantagāmakō kadāci vasati, kadāci ubbasati. Tassa pana gāmassa majjihe sākhāviṭṭapasampanno madhuraphalo eko tindukarukkho atthi, vānaragaṇo ubbasitakāle āgantvā tassa phalāni khādāti. Athāparasmiṃ phalavāre so gāmo puna āvāso ahosi daḷhaparikkhitto dvārayutto, so pi rukkho phalabhāranamitasākho {2.77} aṭṭhāsi. Vānaragaṇo cintesi: “mayāṃ pubbe asukagāme tindukaphalāni khādāma, phalito nu kho so etarahi rukkho, udāhu no, āvasito so gāmo, udāhu no” ti. Evañca pana cintetvā: “Gaccha imaṃ pavattiṃ jānāhi” ti ekaṃ vānaraṃ pesesi. So gantvā rukkhassa ca phalitabhāvaṃ gāmassa ca gāḷhavāsabhāvaṃ ñatvā āgantvā vānarānaṃ ārocesi.

Vānarā tassa phalitabhāvaṃ sutvā: “Madhurāni tindukaphalāni khādissāmā” ti ussāhajātā vānarindassa tamatthaṃ ārocesuṃ. Vānarindo: “Gāmo āvāso anāvāso” ti pucchi. “Āvāso, devā” ti. “Tena hi na gantabbaṃ. Manussā hi bahumāyā hontī” ti. “Deva, manussānaṃ paṭisallānavelāya aḍḍharattasamaye khādissāmā” ti bahū gantvā vānarindaṃ sampaṭicchāpetvā himavanta otaritvā tassa gāmassa avidūre manussānaṃ paṭisallānakālaṃ āgamayamānā

mahāpāsāṇapiṭṭhe sayitvā majjhimayāme manussesu niddaṃ okkamantesu rukkhāṃ āruya phalāni khādisu. Atheko puriso sarīrakiccena gehā nikkhamitvā gāmamajjhagato vānare disvā manussānaṃ ācikkhi. Bahū manussā dhanukalāpaṃ sannayhitvā nānāvudhahatthā leḍḍudaṇḍādāni ādāya: “Pabhātāya rattiya vānare gaṇhissāmā” ti rukkhāṃ parivāretvā aṭṭhaṃsu. Asītisahassavānarā manusse disvā maraṇabhayatajjitā: “Natthi no aññaṃ paṭissaraṇaṃ aññatra vānarindenā” ti tassa santikaṃ gantvā paṭhamāṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Dhanuhatthakalāpehi, nettimsavaradhāribhi,
Samantā parikiṇṇamha, kathaṃ makkho bhavissatī ti.**

Tattha **dhanuhatthakalāpehi** ti dhanukalāpahatthehi, dhanūni ceva sarakalāpe ca gahetvā ṭhitehi ti attho. **Nettimsavaradhāribhi** ti nettimsā vuccanti khaggā, uttamakhaggadhārīhi ti attho. **Parikiṇṇamhā** ti parivāritamha. **Kathan**-ti kena nu kho upāyena amhākaṃ makkho bhavissatīti.

Tesaṃ {2.78} kathaṃ sutvā vānarindo: “Mā bhāyittha, manussā nāma bahukiccā, ajja pi majjhimayāmo vattati, api nāma tesaṃ ‘amhe māressāmā’ ti parivāritānaṃ imassa kiccassa antarāyakaraṃ aññaṃ kiccaṃ uppajjeyyā” ti vānare samassāsetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Appeva bahukiccānaṃ, attho jāyetha koci naṃ,
Atthi rukkhassa acchinnaṃ, khajjathaññeva tindukan-ti.**

Tattha **nan**-ti nipātamattaṃ, appeva bahukiccānaṃ manussānaṃ añño koci attho uppajjeyyāti ayamevettha attho. **Atthi rukkhassa acchinnaṃ**-ti imassa rukkhassa phalānaṃ ākaḍḍhanaparikaḍḍhanavasena acchinnaṃ bahu ṭhānaṃ atthi. **Khajjathaññeva tindukan**-ti tindukaphalaṃ khajjathaññeva. Tumhe hi yāvatakena vo attho atthi, tattakaṃ khādatha, amhākaṃ paharaṇakālaṃ jānissāmāti.

Evam mahāsatto kapigaṇaṃ samassāsesi. Ettakañhi assāsaṃ alabhamānā sabbe pi te phalitena hadayena jīvitakkhayaṃ pāpuṇeyyūṃ. Mahāsatto pana evaṃ vānaragaṇaṃ assāsetvā: “Sabbe vānare samānethā” ti āha. Samānentā tassa bhāgineyyaṃ senakaṃ nāma vānaraṃ adisvā: “Senako nāgato” ti ārocesuṃ. “Sace senako nāgato, tumhe mā bhāyittha, idāni vo so sotthiṃ karissatī” ti. Senako pi kho vānaragaṇassa gamanakāle niddāyitvā pacchā pabuddho kañci adisvā padānupadiko hutvā āgacchanto manusse disvā: “Vānaragaṇassa bhayaṃ

uppannan”-ti ñatvā ekasmiṃ pariyante gehe aggim jāletvā suttam kantantiyā mahallakittiyā santikaṃ gantvā khettaṃ gacchanto gāmadārako viya ekaṃ ummukaṃ gahetvā {2.79} uparivāte thatvā gāmaṃ padīpesi. Manussā makkate chaḍḍetvā aggim nibbāpetum agamaṃsu. Vānarā palāyantā senakassatthāya ekekaṃ phalaṃ gahetvā palāyimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bhāgineyyo senako mahānāmo sakko ahoṣi, vānaragaṇo buddhaparisā, vānarindo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Tindukajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 178 Kacchapajātakavaṇṇanā

Janittam me bhavittam me ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ahivātakarogamuttaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira ekasmiṃ kule ahivātakarogo uppajji. Mātāpitāro puttaṃ āhaṃsu: “tāta, mā imasmiṃ gehe vasa, bhittim bhinditvā palāyitvā yattha katthaci gantvā jīvitam rakkha, pacchā āgantvā imasmiṃ nāma thāne mahānidhānaṃ atthi, taṃ uddharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā sukhena jīveyyāsī” ti. Putto tesam vacanaṃ sampaṭicchitvā bhittim bhinditvā palāyitvā attano roge vūpasante āgantvā mahānidhānaṃ uddharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā gharāvāsaṃ vasi. So ekadivasaṃ sappitelādini ceva vatthacchādanādini ca gāhāpetvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā nisīdi. Satthā tena saddhim paṭisanthāraṃ katvā: “Tumhākaṃ gehe ahivātakarogo uppannoti assumha, kinti katvā muttosī” ti pucchi, so taṃ pavattim ācikkhi. Satthā: “Pubbe pi kho, upāsaka, bhaye uppanne attano vasanaṭṭhāne ālayaṃ katvā aññattha agatā jīvitakkhayaṃ pāpuṇimsu, anālayaṃ pana katvā aññattha gatā jīvitam labhiṃsu” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsīgāmake kumbhakārakule nibbattitvā kumbhakārakammaṃ katvā puttadāraṃ posesi. Tadā pana bārāṇasiyaṃ mahānadiyā saddhim ekābaddho mahājātassaro ahoṣi. So bahuudakakāle nadiyā saddhim ekodako hoti, udaye mandibhūte visum hoti. Macchakacchapā {2.80} pana: “Imasmiṃ saṃvacchare suvuṭṭhikā bhavissati, imasmiṃ saṃvacchare dubbuṭṭhikā” ti jānanti. Atha tasmiṃ sare nibbattamacchakacchapā: “Imasmiṃ saṃvacchare dubbuṭṭhikā bhavissati” ti ñatvā udakassa ekābaddhakāle yeva tamhā sarā nikkhamitvā nadim agamimsu.

Eko pana kacchapo: “Idaṃ me jātaṭṭhānaṃ vaḍḍhitaṭṭhānaṃ, mātāpitūhi vasitaṭṭhānaṃ, na sakkomi imaṃ jahitun”-ti naḍiṃ na agamāsi. Atha nidāghasamaye tattha udakaṃ chijji, so kacchapo bodhisattassa mattikagahaṇaṭṭhāne bhūmiṃ khaṇitvā pāvisi. Bodhisatto: “Mattikaṃ gahessāmi” ti tattha gantvā mahākuddālena bhūmiṃ khaṇanto kacchapassa piṭṭhiṃ bhinditvā mattikapiṇḍaṃ viya kuddāleneva naṃ uddharitvā thale pātesi. So vedanāppatto hutvā: “Vasanaṭṭhāne ālayaṃ jahitum asakkonto evaṃ vināsaṃ pāpuṇi”-ti vatvā paridevamāno imā gāthā avoca:

**1. Janittaṃ me bhavittaṃ me, iti paṅke avassayim,
Taṃ maṃ paṅko ajjhabhavi, yathā dubbalakaṃ tathā,
Taṃ taṃ vadāmi bhaggava, suṇohi vacanaṃ mama.**

**2. Gāme vā yadi vāraṇṇe, sukhaṃ yatrādhigacchati,
Taṃ janittaṃ bhavittaṃca, purisassa pajānato,
Yamhi jīve tamhi gacche, na niketahato siyā ti.**

Tattha **janittaṃ me bhavittaṃ me** ti idaṃ mama jātaṭṭhānaṃ, idaṃ mama vaḍḍhitaṭṭhānaṃ. **Iti paṅke avassayin**-ti iminā kāraṇenāhaṃ imasmim kaddame avassayim nipajjim, vāsaṃ kappesinti attho. **Ajjhabhavi** ti adhiabhavi vināsaṃ pāpesi. **Bhaggavā** ti kumbhakāraṃ ālapati. Kumbhakārānaṃhi nāmagottapaṇṇatti esā, yadidaṃ bhaggavāti. **Sukha**-ti kāyikacetasikassādaṃ. **Taṃ** {2.81} **janittaṃ bhavittaṃca** ti taṃ jātaṭṭhānaṃca vaḍḍhitaṭṭhānaṃca. “Jānittaṃ bhāvittan”-ti dīghavasena pi pāṭho, so yevattho. **Pajānato** ti atthānattaṃ kāraṇākāraṇaṃ jānantassa. **Na niketahato siyā** ti nikete ālayaṃ katvā aññattha agantvā niketena hato, evarūpaṃ maraṇadukkhaṃ pāpito na bhavyeyāti.

Evaṃ so bodhisattena saddhiṃ kathento kālamakāsi. Bodhisatto taṃ gahetvā sakalagāmaṃvāsino sannipātāpetvā te manusse ovaḍanto evamāha: “passatha imaṃ kacchapaṃ, ayaṃ aññesaṃ macchakacchapānaṃ mahānaḍiṃ gamanakāle attano vasanaṭṭhāne ālayaṃ chinditum asakkonto tehi saddhiṃ agantvā mama mattikagahaṇaṭṭhānaṃ pavisitvā nipajji. Athassāhaṃ mattikaṃ gaṇhanto mahākuddālena piṭṭhiṃ bhinditvā mattikapiṇḍaṃ viya naṃ thale pātesim, ayaṃ attanā katakammaṃ saritvā dvīhi gāthāhi paridevitvā kālamakāsi. Evamesa attano vasanaṭṭhāne ālayaṃ katvā maraṇaṃ patto, tumhe pi mā iminā kacchapena sadisā ahuvattha, ito paṭṭhāya ‘mayhaṃ rūpaṃ mayhaṃ saddo mayhaṃ gandho mayhaṃ raso mayhaṃ phoṭṭhabbo mayhaṃ putto mayhaṃ dhītā mayhaṃ dāsadāsiparicchedo mayhaṃ hiraṇṇasuvaṇṇaṃ’-ti taṇhāvasena

upabhogavasena mā gaṇhittha, ekakovesa satto tīsu bhavesu parivattatī” ti. Evaṃ buddhalīlāya mahājanassa ovādamadāsi, so ovādo sakalajambudīpaṃ pattharivā satṭhimattāni vassasahassāni aṭṭhāsi. Mahājano bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā āyupariyosāne saggapuraṃ pūresi, bodhisatto pi tatheva puñṇāni katvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne so kulaputto sotāpattiphale patitṭhāsi. “Tadā kacchapo ānando ahosi, kumbhakāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Kacchapajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 179 Satadhammajātakavaṇṇanā

Tañca {2.82} **appan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekavīsatividhaṃ anesanaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi kāle bahū bhikkhū vejjakammena dūtakammena paṇṇakammena jaṅghapesanikena piṇḍapaṭipīṇḍenāti evarūpāya ekavīsatividhāya anesanāya jīvikam kappesum. Sā **sāketajātake** (Ja. 68) āvi bhavissati. Satthā tesam tathā jīvikakappanabhāvaṃ ñatvā: “Etarahi kho bahū bhikkhū anesanāya jīvikam kappenti, te pana evaṃ jīvikam kappetvā yakkhattabhāvā petattabhāvā na muccissanti, dhuragoṇā hutvāva nibbattissanti, niraye paṭisandhim gaṇhissanti, etesaṃ hitatthāya sukhattathāya attajjhāsayam sakapaṭibhānam ekaṃ dhammadesanaṃ kathetum vaṭṭatī” ti bhikkhusaṅgham sannipātāpetvā: “Na, bhikkhave, ekavīsatividhāya anesanāya paccayā uppādetabbā. Anesanāya hi uppanno piṇḍapāto ādittalohagūlasadiso halāhalavisūpamo. Anesanā hi nāmesā buddhapaccekaḥ buddhasāvakehi garahitabbā paṭikuṭṭhā. Anesanāya uppannam piṇḍapātam bhuñjantassa hi hāso vā somanassaṃ vā natthi. Evaṃ uppanno hi piṇḍapāto mama sāsane caṇḍālassa ucchiṭṭhabhojanasadiso, tassa paribhogo satadhammamāṇavassa caṇḍālucchiṭṭhabhattaparibhogo viya hotī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto caṇḍālayoniyam nibbattitvā vayappatto kenacideva karaṇīyena pātheyyataṇḍule ca bhattapuṭaṇca gaḥetvā maggaṃ paṭipajji. Tasmiṃhi kāle bārāṇasiyam eko māṇavo atthi satadhammo nāma udiccabrāhmaṇamahāsālakule nibbatto. So pi kenacideva karaṇīyena taṇḍule ca bhattapuṭaṇca agahetvāva maggaṃ paṭipajji, te ubho pi mahāmagge samāgacchimsu. Māṇavo bodhisattam: “Kimjātikosī” ti

pucchi. So: “Ahaṃ caṇḍālo” ti vatvā: “Tvaṃ kiṃjātikosī” ti māṇavaṃ pucchi.
 {2.83} “Udiccabrāhmaṇo ahan”-ti. “Sādhū gacchāmā” ti te ubho pi maggaṃ
 agamaṃsu. Bodhisatto pātarāsavēlāya udakaphāsukaṭṭhāne nisīditvā hatthe
 dhovitvā bhattapuṭaṃ mocetvā: “Māṇava, bhattaṃ bhuñjāhī” ti āha. “Natthi, are
 caṇḍāla, mama bhattena attho” ti. Bodhisatto: “Sādhū” ti puṭakabhattaṃ
 ucchiṭṭhaṃ akatvāva attano yāpanamattaṃ aññasmiṃ paṇṇe pakkhipitvā
 puṭakabhattaṃ bandhitvā ekamante ṭhapetvā bhuñjitvā pāṇīyaṃ pivitvā
 dhotahatthapādo taṇḍule ca sesabhattaṇca ādāya: “Gacchāma, māṇavā” ti
 maggaṃ paṭipajji.

Te sakaladivasāṃ gantvā sāyaṃ ubho pi ekasmiṃ udakaphāsukaṭṭhāne nhatvā
 paccuttariṃsu. Bodhisatto phāsukaṭṭhāne nisīditvā bhattapuṭaṃ mocetvā
 māṇavaṃ anāpucchitvā bhuñjituṃ ārabhi. Māṇavo sakaladivasāṃ
 maggagamanena kilanto chātajjhatto: “Sace me bhattaṃ dassati, bhuñjissāmī” ti
 olovento aṭṭhāsi. Itaro kiñci avatvā bhuñjateva. Māṇavo cintesi: “ayaṃ caṇḍālo
 mayhaṃ avatvāva sabbaṃ bhuñjati nippīletvā pi taṃ gahetvā upari
 ucchiṭṭhabhattaṃ chaḍḍetvā sesaṃ bhuñjituṃ vaṭṭati” ti. So tathā katvā
 ucchiṭṭhabhattaṃ bhuñji. Athassa bhuttamattasseva: “Mayā attano
 jātigottakulapadesānaṃ ananucchavikaṃ kataṃ, caṇḍālassa nāma me
 ucchiṭṭhabhattaṃ bhuttaṃ”-ti balavavippaṭṭisāro uppajji, tāvadevassa salohitaṃ
 bhattaṃ mukhato uggacchi. So: “Appamattakassa vata me kāraṇā
 ananucchavikaṃ kammaṃ katan”-ti uppannabalavasokatāya paridevamāno
 paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Tañca {2.84} appaṇca ucchiṭṭhaṃ, tañca kicchena no adā,
 Sohaṃ brāhmaṇajātiko, yaṃ bhuttaṃ tam-pi uggatan-ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: yaṃ mayā bhuttaṃ, taṃ appaṇca ucchiṭṭhaṇca, tañca
 so caṇḍālo na attano ruciyā maṃ adāsi, atha kho nippīḷiyamāno kicchena
 kasirena adāsi, sohaṃ parisuddhabrāhmaṇajātiko, teneva me yaṃ bhuttaṃ,
 tam-pi saddhiṃ lohitena uggatanti.

Evamāṇavo paridevitvā: “Kiṃ dāni me evarūpaṃ ananucchavikaṃ kammaṃ
 katvā jīvitenā” ti araṇṇaṃ pavisitvā kassaci attānaṃ adassetvāva
 anāthamaraṇaṃ patto.

Satthā imaṃ atītaṃ dassetvā: “Seyyathā pi, bhikkhave, satadhammamaṇavassa
 taṃ caṇḍālucchiṭṭhakaṃ bhuñjitvā attano ayuttabhojanassa bhuttattā neva hāso,
 na somanassaṃ uppajji, evam-eva yo imasmiṃ sāsane pabbajito anesanāya

jīvikam kappento tathāladhappaccayaṃ paribhuñjati, tassa buddhapaṭikuṭṭhagarahita jīvitabhāvato neva hāso, na somanassaṃ uppajjati” ti vatvā abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Evaṃ dhammaṃ niraṃkatvā, yo adhammena jīvati,
Satadhammo va lābhena, laddhena pi na nandatī ti.**

Tattha **dhamma**-ti ājīvapārisuddhisīladhammaṃ. **Niraṃkatvā** ti nīharitvā chaḍḍetvā. **Adhammena** ti ekavīsatiyā anesanasāṅkhātena micchājīvena. **Satadhammo** ti tassa nāmaṃ, “satadhammo” ti pi pāṭho. **Na nandatī** ti yathā satadhammo māṇavo: “Caṇḍālucchiṭṭhakaṃ me laddhan”-ti tena lābhena na nandatī, evaṃ imasmim-pi sāsane pabbajito kulaputto anesanāya laddhalābhaṃ paribhuñjanto na nandatī na tussati, “buddhagarahita jīvikāya jīvāmī” ti domanassappatto hoti. Tasmā anesanāya jīvikam kappentassa satadhammamāṇavasappa araṇṇaṃ pavasitvā anāthamaraṇaṃ marituṃ varanti.

Evaṃ {2.85} satthā imaṃ dhammadesanaṃ desetvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū bhikkhū sotāpattiphalādīni pāpuṇimsu. “Tadā māṇavo ānando ahosi, aham-eva caṇḍālaputto ahosiṃ”-ti.

Satadhammajātakavaṇṇanā navamā

Ja 180 Duddadajātakavaṇṇanā

Duddadam dadamānāna-ti idaṃ satthā jetavane viharanto gaṇadānaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira dve sahāyakā kuṭumbiyaputtā chandakaṃ saṃharitvā sabbaparikkhārādānaṃ sajjetvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā sattame divase sabbaparikkhāre adaṃsu. Tesu gaṇajetṭhako satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīditvā: “Bhante, imasmim dāne bahudāyakā pi atthi appadāyakā pi, tesam sabbesam-pi ‘idaṃ dānaṃ mahapphalaṃ hotū’” ti dānaṃ niyyādesi. Satthā: “Tumhehi kho upāsakā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dānaṃ datvā evaṃ niyyādentehi mahākammaṃ kataṃ, porāṇakapaṇḍitā pi dānaṃ datvā evam-eva niyyādiṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā gaṇasatthā hutvā himavantapadese ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadacārikaṃ caramāno bārāṇasiṃ

patvā rājuyyāne vasitvā punadivase dvāragāme saparivāro bhikkhāya cari. Manussā bhikkhaṃ adaṃsu. Punadivase bārāṇasiyaṃ cari, manussā sampiyāyamānā bhikkhaṃ datvā gaṇabandhanena chandakaṃ saṃharitvā dānaṃ sajjetvā isigaṇassa mahādānaṃ pavattayimṃsu. Dānapariyosāne gaṇajeṭṭhako evam-eva vatvā imināva niyāmena dānaṃ niyyādesi. Bodhisatto: “Āvuso, cittappasāde sati appakaṃ nāma dānaṃ natthī” ti vatvā anumodanaṃ karonto imā gāthā avoca:

**1. Duddadaṃ {2.86} dadamānānaṃ, dukkaraṃ kamma kubbataṃ,
Asanto nānukubbanti, sataṃ dhammo durannayo.**

**2. Tasmā satañca asataṃ, nānā hoti ito gati,
Asanto nirayaṃ yanti, santo saggaparāyaṇā ti.**

Tattha **duddadan**-ti dānaṃ nāma lobhadosavasikehi apaṇḍitehi dātuṃ na sakkā, tasmā: “Duddadan”-ti vuccati. Taṃ dadamānānaṃ. **Dukkaraṃ kamma kubbatan**-ti tadeva dānakammaṃ sabbehi kātuṃ na sakkāti dukkaraṃ. Taṃ kurumānānaṃ. **Asanto** ti apaṇḍitā bālā. **Nānukubbantī** ti taṃ kammaṃ nānukaronti. **Sataṃ dhammo** ti paṇḍitānaṃ sabhāvo. Dānaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. **Durannayo** ti phalasambandhavasena dujjāno, evarūpassa dānassa evarūpo phalavipāko hotīti duranubodho. Apica **durannayo** ti duradhiḡamo, apaṇḍitehi dānaṃ datvā dānaphalaṃ nāma laddhuṃ na sakkāti pi attho. **Nānā ho ti ito gatī** ti ito cavitvā paralokaṃ gacchantānaṃ paṭisandhiggahaṇaṃ nānā hoti. **Asanto nirayaṃ yanti** ti apaṇḍitā dussīlā dānaṃ adatvā sīlaṃ arakkhitvā nirayaṃ gacchanti. **Santo saggaparāyaṇā** ti paṇḍitā pana dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā uposathakammaṃ karitvā tīṇi sucaritāni pūretvā saggaparāyaṇā honti, mahantaṃ saggasukhasampattiṃ anubhavanti.

Evam bodhisatto anumodanaṃ katvā cattāro vassike māse tattheva vasitvā vassātikame himavantaṃ gantvā jhānaṃ nibbattetvā aparihīnajiḡhāno brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeṣanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā isigaṇo buddhapariṣā ahoṣi, gaṇasatthā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Duddadajātakavaṇṇanā dasamā

Kalyāṇavaggo tatiyo

Tassuddānaṃ:

**Kalyāṇadhammaṃ daddaraṃ, makkaṭṭi dubbhimakkaṭṭaṃ,
Ādiccupaṭṭhānañceva, kaḷāyamuṭṭhi tindukaṃ,
Kacchapaṃ satadhammañca, duddadanti ca te dasa.**

4. Asadisavaggo

Ja 181 Asadisajātakavaṇṇanā

Dhanuggaho asadiso ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhagavato mahānikkhamapāraṃ vaṇṇentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahābhinnikkhamanaṃ nikkhanto, pubbe pi setacchattaṃ pahāya nikkhantoyevā” ti vatvā atītaṃ āharaṃ.

Atīte {2.87} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, tassa sotthinā jātassa nāmaggaḥaḍḍivase: “Asadisakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Athassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle añño puñṇavā satto deviyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, tassa sotthinā jātassa nāmaggaḥaḍḍivase: “Brahmadattakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Tesu bodhisatto soḷasavassakāle takkasiṃsaṃ gantvā disāpāmoḍḍhassa ācariyassa santike tayo vede aṭṭhārasa ca sippāni uggaṇhitvā tesu issāsasippe asadiso hutvā bārāṇasiṃ paccāgami. Rājā kālāṃ karonto: “Asadisakumārassa rajjaṃ datvā brahmadattassa oparajjaṃ dethā” ti vatvā kālāmakāsi. Tasmiṃ kālākathe bodhisatto attano rajje dīyamāne: “Na mayhaṃ rajjena attho” ti paṭikkhi pi, brahmadattaṃ rajje abhisināsiṃsu. Bodhisatto: “Mayhaṃ rajjena attho natthi” ti kiñci pi na icchi, kaniṭṭhe rajjaṃ kārente pakatiyā vasaṇākāreneva vasi. Rājapādamūlikā: “Asadisakumāro rajjaṃ pattheti” ti vatvā rañño santike bodhisattaṃ paribhindiṃsu. So pi tesāṃ vacanaṃ gahetvā paribhinnacitto: “Bhātaraṃ me gaṇhathā” ti manusse payojesi.

Atheko bodhisattassa atthacarako taṃ kāraṇaṃ bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto kaniṭṭhabhātikassa kujjhitvā nagarā nikkhamitvā aññaṃ raṭṭhaṃ gantvā: “Eko dhanuggaho āgantvā rājadvāre ṭhito” ti rañño ārocāpesi. Rājā: “Kittakaṃ bhogaṃ icchasi” ti pucchi. “Ekasaṃvaccharena sataṣaḥassaṇa”-ti. “Sādhu āgacchatu” ti. Atha naṃ āgantvā samīpe ṭhitaṃ pucchi: “tvam dhanaggahosi” ti? “Āma, devā” ti. “Sādhu maṃ upaṭṭhahassu” ti. So tato

paṭṭhāya rājānaṃ upaṭṭhahi. Tassa paribbayaṃ dīyamānaṃ {2.88} disvā: “Atibahuṃ labhati” ti porāṇakadhanuggahā ujjhāyimsu. Athekadivasam rājā uyyānaṃ gantvā maṅgalasilāpaṭṭasamīpe sāṇipākāraṃ parikkhipāpetvā ambarukkkhamūle mahāsayaṇe nipanno uddhaṃ olokento rukkhagge ekaṃ ambapiṇḍiṃ disvā: “Imaṃ na sakkā abhiruhitvā gaṇhituṃ”-ti dhanuggahe pakkosāpetvā: “Imaṃ ambapiṇḍiṃ sareṇa chinditvā pātetuṃ sakkhissathā” ti āha. Na taṃ, deva, amhākaṃ garu, devena pana no bahuvāre kammaṃ diṭṭhapubbaṃ, adhunāgato dhanuggaho amhehi bahutaraṃ labhati, taṃ pātāpethāti.

Rājā bodhisattaṃ pakkosāpetvā: “Sakkhissasi, tāta, etaṃ pātetuṃ”-ti pucchi. “Āma, mahārāja, ekaṃ okāsaṃ labhamāno sakkhissāmī” ti. “Katarokāsaṃ”-ti? “Tumhākaṃ sayanassa antokāsaṃ”-ti. Rājā sayanaṃ harāpetvā okāsaṃ kāresi. Bodhisattassa hatthe dhanu natthi, nivāsanantare dhanuṃ sannayhitvā vicarati, tasmā: “Sāṇiṃ laddhuṃ vaṭṭatī” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti sāṇiṃ āharāpetvā parikkhipāpesi. Bodhisatto antosāṇiṃ pavisitvā uparinivatthaṃ setavatthaṃ haritvā ekaṃ rattapaṭaṃ nivāsetvā kacchaṃ bandhitvā ekaṃ rattapaṭaṃ udare bandhitvā pasibbakato sandhiyuttaṃ khaggaṃ nīharitvā vāmapasse sannayhitvā suvaṇṇakaṇḍukaṃ paṭimuṇḍitvā cāpanāḷiṃ piṭṭhiyaṃ sannayhitvā sandhiyuttameṇḍakamahādhanuṃ ādāya pavāḷavaṇṇaṃ jiyaṃ āropetvā uṇhīsaṃ sīse paṭimuṇḍitvā tikhiṇakhurappaṃ nakhehi parivattayamāno sāṇiṃ dvidhā katvā pathaviṃ phāletvā alaṅkatanāgakumāro viya nikkhamitvā sarakhipanaṭṭhānaṃ gantvā khurappaṃ sannayhitvā rājānaṃ āha: “kiṃ, mahārāja, etaṃ ambapiṇḍiṃ uddhaṃ ārohanakaṇḍena pātemi, udāhu adho orohanakaṇḍena” ti. {2.89} “Tāta, bahū mayā ārohanakaṇḍena pātentā diṭṭhapubbā, orohanakaṇḍena pana pātentā mayā na diṭṭhapubbā, orohanakaṇḍena pātehī” ti. “Mahārāja, idaṃ kaṇḍaṃ dūraṃ ārohissati, yāva cātumahārājikabhavanaṃ, tāva gantvā sayam orohissati, yāvassa orohanaṃ, tāva tumhehi adhivāsetuṃ vaṭṭatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampañicchi.

Atha naṃ puna āha: “mahārāja, idaṃ kaṇḍaṃ pana ārohamānaṃ ambapiṇḍivaṇṇaṃ yāvamajjhaṃ kantamānaṃ ārohissati, orohamānaṃ kesaggamattam-pi ito vā etto vā agantvā ujuṇṇeva patitvā ambapiṇḍiṃ gahetvā otarissati, passa, mahārāja” ti vegam janetvā kaṇḍaṃ khi pi. Taṃ kaṇḍaṃ ambapiṇḍivaṇṇaṃ yāvamajjhaṃ kantamānaṃ abhiruhi. Bodhisatto: “Idāni taṃ kaṇḍaṃ yāva cātumahārājikabhavanaṃ gataṃ bhavissatī” ti ñatvā paṭthamaṃ khittakaṇḍato adhikataṃ vegam janetvā aññaṃ kaṇḍaṃ khi pi, taṃ gantvā

purimakāṇḍapuṅkhe paharivā nivattitvā sayam tāvatisabhavanam abhiruhi. Tattha nam devatā aggahesum, nivattanakaṇḍassa vātachinnasaddo asanisaddo viya ahosi. Mahājanena: “Kim eso saddo” ti vutte bodhisatto: “Nivattanakaṇḍassa saddo” ti vatvā attano attano sarīre kaṇḍassa patanabhāvaṃ ñatvā bhītasitam mahājanam: “Mā bhāyitthā” ti samassāsetvā: “Kaṇḍassa bhūmiyam patitum na dassāmī” ti āha. Kaṇḍam otaramānam kesaggamattam-pi ito vā etto vā agantvā ujuññeva patitvā ambapiṇḍim chindī. Bodhisatto ambapiṇḍiyā ca kaṇḍassa ca bhūmiyam patitum adatvā ākāse yeva sampaṭicchanto ekena hatthena ambapiṇḍim, ekena hatthena kaṇḍam aggahesi. Mahājano tam acchariyam disvā: “Na no evarūpaṃ diṭṭhapubban”-ti mahāpurisam pasamsati {2.90} unnadati apphoṭeti āṅguliyo vidhūnati, celukkhepasahassāni pavatteti. Rājaparisāya tuṭṭhapahaṭṭhāya bodhisattassa dinnadhanam koṭimattam ahosi. Rājāpissa dhanavassam vassento viya bahum dhanam mahantaṇca yasam adāsī.

Evam bodhisatte tena raññā sakkate garukate tattha vasante: “Asadisakumāro kira bārāṇasiyam natthī” ti satta rājāno āgantvā bārāṇasinagaraṃ parivāretvā: “Rajjam vā detu yuddham vā” ti rañño paṇṇam pesesum. Rājā maraṇabhayaabhīto: “Kuhim me bhātā vasatī” ti pucchitvā: “Ekaṃ sāmantarājānam upaṭṭhahatī” ti sutvā: “Mama bhātike anāgacchante mayham jīvitam natthi, gacchatha tassa mama vacanena pāde vanditvā khamāpetvā gaṇhitvā āgacchathā” ti dūte pāhesi. Te gantvā bodhisattassa tam pavattim ārocesum. Bodhisatto tam rājānam āpucchitvā bārāṇasim paccāgantvā rājānam: “Mā bhāyī” ti samassāsetvā kaṇḍe akkharāni chinditvā: “Aham asadisakumāro āgato, aññam ekakaṇḍam khipanto sabbesam vo jīvitam harissāmi, jīvitena atthikā palāyantū” ti aṭṭālake ṭhatvā sattannaṃ rājūnam bhuñjantānam kañcanapātimakule yeva kaṇḍam pātesi. Te akkharāni disvā maraṇabhayaabhītā sabbeva palāyimsu. Evam mahāsatto khuddakamakakkhikāya pivanamattam-pi lohitaṃ anuppādetvā satta rājāno palāpetvā kaniṭṭhabhātaram apaloketvā kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmalokūpago ahosi.

Satthā {2.91} “evam, bhikkhave, asadisakumāro satta rājāno palāpetvā vijitasāṅgāmo isipabbajjam pabbajito” ti abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Dhanuggaho asadiso, rājaputto mahabbalo,
Dūrepātī akkhaṇavedhī, mahākāyappadālano.**

**2. Sabbāmitte raṇaṃ katvā, na ca kañci viheṭṭhayi,
Bhātaraṃ sotthiṃ katvāna, saṃyamam ajjhupāgamī ti.**

Tattha **asadiso** ti na kevalaṃ nāmeneva, balavīriyapaññāhi pi asadiso va. **Mahabbalo** ti kāyabalena pi paññābalena pi mahabbalo. **Dūrepātī** ti yāva cātumahārājikabhavanā tāvatimsabhavanā ca kaṇḍaṃ pesetuṃ samatthatāya dūrepātī. **Akkhaṇavedhī** ti avirādhitavedhī. Atha vā akkhaṇā vuccati vijju, yāva ekā vijju niccharati, tāva tenobhāsenā sattaṭṭha vāre kaṇḍāni gahetvā vijjhatīti **akkhaṇavedhī**. **Mahākāyappadālano** ti mahante kāye padāleti. Cammakāyo, dārukāyo, lohakāyo, ayokāyo, vālikakāyo, udakakāyo, phalakakāyoti ime satta mahākāyā nāma. Tattha añño cammakāyapadālano mahimsacammaṃ vinivijjhati, so pana satam-pi mahimsacammānaṃ vinivijjhati yeva. Añño aṭṭhaṅgulabahalaṃ udumbarapadaraṃ, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ vinivijjhati, so pana phalakasatam-pi ekato baddhaṃ vinivijjhati, tathā dvaṅgulabahalaṃ tambalohapaṭṭaṃ, aṅgulabahalaṃ ayapaṭṭaṃ. Vālikasakaṭassa badarasakaṭassa palālasakaṭassa vā pacchābhāgena kaṇḍaṃ pavesetvā purebhāgena atipātetī, pakatiyā udake catuusabhaṭṭhānaṃ kaṇḍaṃ peseti, thale aṭṭhausabhanti evaṃ imesaṃ sattannaṃ mahākāyānaṃ padālanato mahākāyappadālano. **Sabbāmitte** ti sabbe amitte. **Raṇaṃ katvā** ti yuddhaṃ katvā palāpesī ti attho. **Na ca kañci viheṭṭhayī** ti ekam-pi na viheṭṭhesi. Aviheṭṭhayanto yeva pana tehi saddhiṃ kaṇḍapesaneneva raṇaṃ katvā. **Saṃyamam ajjhupāgamī** ti sīlasaṃyamam pabbajjaṃ upagato.

Evaṃ {2.92} satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kaniṭṭhabhātā ānando ahosi, asadisakumāro pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Asadisajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 182 Saṅgāmāvacarajātakavaṇṇanā

Saṅgāmāvacaro sūro ti idaṃ satthā jetavane viharanto nandattheraṃ ārabha kathesi. Satthari hi paṭhamagamanena kapilapuraṃ gantvā kaniṭṭhabhātikaṃ nandarājakumāraṃ pabbājetvā kapilapurā nikkhamma anupubbena sāvatthiṃ gantvā viharante āyasmā nando bhagavato pattaṃ ādāya tathāgatena saddhiṃ gehā nikkhamanakāle: “Nandakumāro kira satthārā saddhiṃ gacchatī” ti sutvā aḍḍhullikhitehi kesehi vātapānantarena oloketvā: “Tuvaṇaṃ kho, ayyaputta, āgaccheyyāsī” ti idaṃ janapadakalyāṇiṃ vuttavacanaṃ anussaranto ukkaṇṭhito anabhirato uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto ahosi. Satthā tassa taṃ

pavattiṃ ñatvā: “Yaṃnūnāhaṃ nandaṃ arahatte patiṭṭhāpeyyan”-ti cintetvā tassa vasanapariveṇaṃ gantvā paññattāsane nisinno: “Kacci, nanda, imasmiṃ sāsane abhiramasī” ti pucchi. “Bhante, janapadakalyāṇiyā paṭibaddhacitto hutvā nābhiramāmī” ti. “Himavantacārikāṃ gatapubbosi nandā” ti? “Na gatapubbo, bhante” ti. “Tena hi gacchāmā” ti. “Natthi me, bhante, iddhi, katāhaṃ gamissāmī” ti. Satthā: “Ahaṃ taṃ, nanda, mama iddhibalena nessāmī” ti therāṃ hatthe gahetvā ākāsaṃ pakkhandanto antarāmagge ekasmiṃ jhāmakhette jhāmakhāṇuke nisinnaṃ chinnakaṇṇanāsanaṅguṭṭhaṃ jhāmalomaṃ chinnachaviṃ cammamattaṃ lohitapaliguṇṭhitaṃ ekaṃ paluṭṭhamakkaṭiṃ dassesi: “passasi, nanda, etaṃ makkaṭiṃ”-ti. “Āma, bhante” ti. “Suṭṭhu paccakkhaṃ karohī” ti.

Atha naṃ gahetvā satṭhiyojanikaṃ manosilātalaṃ, anotattadahādayo satta mahāsare, pañca mahānadiyo, suvaṇṇapabbatarajatapabbatamaṇipabbatapaṭimaṇḍitaṃ anekasatārāmaṇeyyakāṃ himavantapabbatañca dassetvā: “Tāvatiṃsabhavanaṃ te, nanda, diṭṭhapubban”-ti pucchitvā: “Na, {2.93} diṭṭhapubbaṃ, bhante” ti vutte: “Ehi, nanda, tāvatimsabhavanaṃ te dassayissāmī” ti tattha netvā paṇḍukambalasilāsane nisīdi. Sakko devarājā dvīsu devalokesu devasaṅghena saddhiṃ āgantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Aḍḍhatiyakoṭisaṅkhā tassa paricārikā pañcasatā kakuṭapādā devaccharāyo pi āgantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdīṃsu. Satthā āyasmantaṃ nandaṃ tā pañcasatā accharā kilesavasena punappunaṃ olokāpesi. “Passasi, nanda, imā kakuṭapādiniyo accharāyo” ti? “Āma, bhante” ti. “Kiṃ nu kho etā sobhanti, udāhu janapadakalyāṇī” ti. “Seyyathā pi, bhante, janapadakalyāṇiṃ upanidhāya sā paluṭṭhamakkaṭi, evam-eva imā upanidhāya janapadakalyāṇī” ti. “Idāni kiṃ karissasi nandā” ti? “Kiṃ kammaṃ katvā, bhante, imā accharā labhanti” ti? “Samaṇadhammaṃ katvā” ti. “Sace me, bhante, imāsaṃ paṭilābhatthāya bhagavā paṭibhogō hoti, ahaṃ samaṇadhammaṃ karissāmī” ti. “Karohi, nanda, ahaṃ te paṭibhogō” ti. Evam therō devasaṅghassa majjhe tathāgataṃ paṭibhogaṃ gahetvā: “Mā, bhante, atipapañcaṃ karoṭha, etha gacchāma, ahaṃ samaṇadhammaṃ karissāmī” ti āha. Satthā taṃ ādāya jetavanam-eva paccāgami. Thero samaṇadhammaṃ kātuṃ ārabhi.

Satthā dhammasenāpatiṃ āmantetvā: “Sāriputta, mayhaṃ kaniṭṭhabhātā nando tāvatimsadevaloke devasaṅghassa majjhe devaccharānaṃ kāraṇā maṃ paṭibhogaṃ aggahesi” ti tassa ācikkhi. Etenupāyena mahāmoggallānattherassa

mahākassapattherassa anuruddhattherassa
 dhammabhaṇḍāgārikaānandattherassāti asītiyā mahāsāvakaṇaṃ yebhuyyena ca
 sesabhikkhūnaṃ ācikkhi. Dhammasenāpati sārīputtatthero nandattheraṃ
 upasaṅkamitvā: “Saccaṃ kira tvaṃ, āvuso nanda, tāvatiṃsadevaloke
 devasaṅghassa majjhe ‘devaccharā labhanto samaṇadhammaṃ karissāmī’ ti
 dasabalaṃ pāṭibhogāṃ gaṇhī” ti vatvā: “Nanu evaṃ sante tava
 brahmacariyavāso mātugāmasannissito kilesasannissito, tassa te itthīnaṃ
 atthāya samaṇadhammaṃ karontassa bhatiyā kammaṃ karontena
 kammakārakena saddhiṃ {2.94} kiṃ nānākaraṇaṃ”-ti therāṃ lajjāpesi nittejaṃ
 akāsi. Etenupāyena sabbe pi asītimahāsāvaka avasesabhikkhū ca taṃ
 āyasmantaṃ nandaṃ lajjāpayimsu.

So: “Ayuttaṃ vata me katan”-ti hiriyā ca ottappena ca vīriyaṃ daḥhaṃ
 paggaṇhitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patvā satthāraṃ upasaṅkamitvā:
 “Ahaṃ, bhante, bhagavato paṭissavaṃ muñcāmī” ti āha. Satthāpi: “Yadā tvaṃ,
 nanda, arahattaṃ patto, tadāyevāhaṃ paṭissavā mutto” ti āha. Etamatthaṃ
 veditvā dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “yāva
 ovādakkhamo cāyaṃ, āvuso, nandatthero ekovādeneva hirottappaṃ
 paccupaṭṭhapetvā samaṇadhammaṃ katvā arahattaṃ patto” ti. Satthā āgantvā:
 “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya
 nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi nando ovādakkhamo yevā” ti
 vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto hatthācariyakule
 nibbattitvā vayappatto hatthācariyasippe nipphattiṃ patto ekaṃ bārāṇasirañño
 sapattarājānaṃ upaṭṭhāsi. So tassa maṅgalaḥhatthiṃ susikkhitaṃ katvā
 sikkhāpesi. So rājā: “Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmī” ti bodhisattaṃ gaḥetvā
 maṅgalaḥhatthiṃ āruya mahatiyā senāya bārāṇasiṃ gantvā parivāretvā:
 “Rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā” ti rañño paṇṇaṃ pesesi. Brahmadatto: “Yuddhaṃ
 dassāmī” ti pākāradvāraṭṭālakagopuresu balakāyaṃ āropetvā yuddhaṃ adāsi.
 Sapattarājā maṅgalaḥhatthiṃ vammena chādetvā sayam-pi vammaṃ
 paṭimuñcitvā hattikkhandhavaragato tikhiṇaṃ aṅkusaṃ ādāya: “Nagaraṃ
 bhinditvā paccāmittaṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā rajjaṃ hatthagataṃ karissāmī” ti
 hatthiṃ nagarābhimukhaṃ pesesi. So uṇhakalalāni ceva yantapāsāṇe ca
 nānappakārāni ca paharaṇāni vissajjente disvā maraṇabhayaabhīto
 upasaṅkamuṃ asakkonto paṭikkami. Atha naṃ hatthācariyo upasaṅkamitvā:

“Tāta, tvaṃ sūro saṅgāmāvacaro, evarūpe ṭhāne paṭikkamanam {2.95} nāma tuyham nānucchavikan”-ti vatvā hatthim ovadanto imā gāthā avoca:

**1. Saṅgāmāvacaro sūro, balavā iti vissuto,
Kiṃ nu toraṇamāsajjā, paṭikkamasi kuñjara.**

**2. Omadda khippam paligham, esikāni ca abbaha,
Toraṇāni ca madditvā, khippam pavisa kuñjarā ti.**

Tattha **iti vissuto** ti, tāta, tvaṃ pavattasampahāraṃ saṅgāmaṃ madditvā avacaraṇato **saṅgāmāvacaro**, thirahadayatāya **sūro**, thāmasampattiya **balavā** ti evaṃ vissuto paññāto pākaṭo. **Toraṇamāsajjā** ti nagaradvārasaṅkhātā toraṇam patvā. **Paṭikkamasī** ti kiṃ nu kho osakkasi, kena kāraṇena nivattasīti vadati. **Omaddā** ti avamadda adho pātaya. **Esikāni ca abbahā** ti nagaradvāre soḷasaratanam aṭṭharatanam bhūmiyam pavesetvā nicalam katvā nikhātā esikatthambhā honti, te khippam uddhara luñcāhīti āṇāpeti. **Toraṇāni ca madditvā** ti nagaradvārassa piṭṭhasaṅghāte madditvā. **Khippam pavisā** ti sīgham nagaram pavisa. **Kuñjarā** ti nāgam ālapati.

Taṃ sutvā nāgo bodhisattassa ekovādeneva nivattitvā esikatthambhe soṇḍāya paliveṭhetvā ahicchattakāni viya luñcitvā toraṇam madditvā paligham otāretvā nagaradvāram bhinditvā nagaram pavisitvā rajjam gahetvā adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā hatthi nando ahosi, rājā ānando, hatthācariyo pana aham-eva ahosi”-ti.

Saṅgāmāvacarajātakavaṇṇanā dutiya

Ja 183 Vālodakajātakavaṇṇanā

Vālodakam apparasam nihīnan-ti idam satthā jetavane viharanto pañcasate vighāsāde ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira pañcasatā upāsakā gharāvāsapalibodham puttadārassa niyyādetvā satthu {2.96} dhammadesanam suṇantā ekato va vicaranti. Tesu keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, eko pi puthujjano nāma natthi, satthāram nimantentā pi te upāsake antokaritvāva nimantenti. Tesam pana dantakaṭṭhamukhodakavattagandhamālādāyakā pañcasatā cūlupaṭṭhākā vighāsādā hutvā vasanti. Te bhuttaṭpātarāsā niddāyitvā utthāya aciravatiṃ gantvā nadītīre unnadantā mallayuddham yujjanti. Te pana pañcasatā upāsakā appasaddā appanigghosā paṭisallānamanuyuñjanti. Satthā tesam vighāsādānam

uccāsaddaṃ sutvā: “Kiṃ eso, ānanda, saddo” ti therāṃ pucchitvā: “Vighāsādasaddo, bhante” ti vutte: “Na kho, ānanda, ime vighāsādā idāneva vighāsaṃ khāditvā unnadanti, pubbe pi unnadanti yeva, ime pi upāsakā na idāneva sannisinnā, pubbe pi sannisinnāyevā” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto rañño atthadhammānusāsako ahosi. Atheskāsmiṃ kāle so rājā: “Paccanto kupito” ti sutvā pañcasate sindhave kappāpetvā caturaṅginīyā senāya gantvā paccantaṃ vūpasametvā bārāṇasim-eva paccāgantvā: “Sindhavā kilantā allarasam-eva nesaṃ muddikapānaṃ dethā” ti āṇāpesi. Sindhavā gandhapānaṃ pivitvā assasālaṃ gantvā attano attano ṭhānesu aṭṭhaṃsu. Tesāṃ pana dinnāvasiṭṭhakaṃ apparasaṃ bahukasaṭaṃ ahosi. Manussā: “Idaṃ kiṃ karomā” ti rājānaṃ pucchiṃsu. Rājā udakena madditvā makacipilotikāhi parissāvetvā: “Ye gadrabhā sindhavānaṃ nivāpaṃ pahīṃsu, tesāṃ dāpethā” ti dāpesi. Gadrabhā kasaṭaudakaṃ pivitvā mattā hutvā viravantā rājaṅgaṇe vicariṃsu. Rājā mahāvātapānaṃ vivaritvā rājaṅgaṇaṃ olokayamāno samīpe ṭhitaṃ bodhisattaṃ āmantetvā: “Passa, ime ^{2.97} gadrabhā kasaṭodakaṃ pivitvā mattā hutvā viravantā uppatantā vicaranti, sindhavaṃ kule jātasindhavā pana gandhapānaṃ pivitvā nissaddā sannisinnā na uppilavanti, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Vālodakaṃ apparasaṃ nihīnaṃ, pitvā mado jāyati gadrabhānaṃ,
Imaṇca pitvāna rasaṃ paṇītaṃ, mado na sañjāyati sindhavānaṃ-ti.**

Tattha **vālodakaṃ**-ti makacivālehi parissāvītaudakaṃ. “Vāludakaṃ”-ti pi pāṭho. **Nihīnaṃ**-ti nihīnaraṣabhāvena nihīnaṃ. **Na sañjāyatī** ti sindhavānaṃ mado na jāyati, kiṃ nu kho kāraṇanti pucchi.

Athassa kāraṇaṃ ācikkhanto bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Appaṃ pivitvāna nihīnajakco, so majjati tena janinda puṭṭho,
Dhorayhasīlī ca kulamhi jāto, na majjati aggarasaṃ pivitvā ti.**

Tattha **tena janinda puṭṭho** ti janinda uttamarāja yo nihīnajakco, tena nihīnajakcabhāvena puṭṭho majjati pamajjati. **Dhorayhasīlī** ti dhorayhasīlo dhuravahanakaācārena sampanno jātisindhavo. **Aggarasaṃ**-ti sabbapaṭhamāṃ gahitaṃ muddikarasaṃ pivitvā pi na majjati.

Rājā bodhisattassa vacanaṃ sutvā gadrabhe rājaṅgaṇā nīharāpetvā tasseva ovāde ṭhito dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pañcasatā gadrabhā ime vighāsādā ahesuṃ, pañcasatā sindhavā ime upāsakā, rājā ānando, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣiṃ”-ti.

Vālodakajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 184 Giridattajātakavaṇṇanā

Dūṣito ^[2.98] **giridattenā** ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ vipakkhaseviṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā **mahilāmukhajātake** (Ja. 26) kathitam-eva.

Idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Devadatto ajātasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nipphādesi. Ajātasattukumāro devadattassa gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi tivassikagandhasālibhojanassa ^[1.186] divase divase pañca thālipākasatāni abhihari. Lābhasakkāraṃ nissāya devadattassa parivāro mahanto jāto, devadatto parivārena saddhiṃ vihāre yeva hoti. Tena samayena rājagahavāsikā dve sahāyā. Tesu eko satthu santike pabbajito, eko devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmīṃ tasmīṃ thāne pi passanti, vihāraṃ gantvā pi passanti yeva.

Athekadivasam devadattassa nissitako itaram āha: “āvuso, kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, devadatto gayāsīsavihāre nisīditvā nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati, evarūpo upāyo natthi, kiṃ tvaṃ dukkhaṃ anubhosi, kiṃ te pāto va gayāsīsaṃ āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāguṃ pivitvā aṭṭhārasavidhaṃ khajjakam khāditvā nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na vaṭṭatī” ti? So punappunam vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya gayāsīsaṃ gantvā bhuñjitvā kālasseva veḷuvanaṃ āgacchati. So sabbakālam paṭicchādetum nāsakki, “gayāsīsaṃ gantvā devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjati” ti na cirasseva pākaṭo jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: “Saccam kira, tvaṃ āvuso, devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasi” ti. “Ko evamāhā” ti? “Asuko ca asuko cā” ti. “Saccam aham āvuso gayāsīsaṃ gantvā bhuñjāmi, na pana me devadatto bhattaṃ deti, aññe manussā dentī” ti. “Āvuso, devadatto buddhānaṃ paṭikaṇṭako dussīlo ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānike buddhasāsane pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ satthu santikaṃ nessāmā” ti taṃ bhikkhuṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamimsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ, bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ anicchantaññeva ādāya āgatatthā” ti? “Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjatī” ti. “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasī” ti? “Na bhante, devadatto mayhaṃ deti, aññe manussā denti, tamahaṃ bhuñjāmī” ti.

Satthā pana: “Na, bhikkhave, ayaṃ bhikkhu idāneva vipakkaṃ sevati, pubbepeṣa vipakkhasevakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ sāmarājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto tassa atthadhammānusāsako ahoṣi. Rañño pana paṇḍavo nāma maṅgalasso, tassa giridatto nāma assabandho, so khañjo ahoṣi. Asso mukharajjuke gahetvā taṃ purato purato gacchantaṃ disvā: “Maṃ esa sikkhāpetī” ti saññāya tassa anusikkhanto khañjo ahoṣi. Tassa assassa khañjabhāvaṃ rañño ārocesuṃ, rājā vejje pesesi. Te gantvā assassa sarīre rogaṃ apassantā: “Rogamassa na passāmā” ti rañño kathayīmsu. Rājā bodhisattaṃ pesesi: “gaccha vayassa, ettha kāraṇaṃ jānāhi” ti. So gantvā khañjaassabandhasaṃsaggena tassa khañjabhūtabhāvaṃ ñatvā rañño tamatthaṃ ārocetvā: “Saṃsaggadosena nāma evaṃ hotī” ti dassento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Dūsito giridattena, hayo sāmassa paṇḍavo,
Porāṇaṃ pakatiṃ hitvā, tassevānuvidhiyyatī ti.**

Tattha **hayo sāmassa** ti sāmassa rañño maṅgalasso. **Porāṇaṃ pakatiṃ hitvā** ti attano porāṇapakatiṃ siṅgārabhāvaṃ pahāya. **Anuvidhiyyatī** ti anusikkhati.

Atha naṃ rājā: “Idāni vayassa kiṃ katabban”-ti pucchi. Bodhisatto: “Sundaraṃ assabandhaṃ labhitvā yathā porāṇo bhavissatī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sace {2.99} ca tanujo poso, sikharākārakappito,
Ānane naṃ gahetvāna, maṇḍale parivattaye,
Khippam-eva pahantvāna, tassevānuvidhiyyatī ti.**

Tattha **tanujo** ti tassa anujo. Anurūpaṃ jāto hi anujo, tassa anujo tanujo. Idaṃ vuttaṃ hoti: sace hi, mahārāja, tassa siṅgārassa ācārasampannaṃ assassa anurūpaṃ jāto siṅgāro ācārasampanno poso. **Sikharākārakappito** ti sikharena sundarena ākārena kappitakesamassu taṃ assaṃ ānane gahetvā assamaṇḍale parivattēyya, khippamevesa taṃ khañjabhāvaṃ pahāya: “Ayaṃ siṅgāro ācārasampanno assagopako maṃ sikkhāpetī” ti saññāya khippam-eva tassa anuvidhiyyati anusikkhissati, pakatibhāve yeva ṭhassatī ti attho.

Rājā tathā kāresi, asso pakatibhāve paṭiṭṭhāsi. Rājā: “Tiracchānānam-pi nāma āsayam jānissatī” ti tuṭṭhacitto bodhisattassa mahantaṃ yasam adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā giridatto devadatto ahosi, asso vipakkhasevako bhikkhu, rājā ānando, amaccapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Giridattajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 185 Anabhiratijātakavaṇṇanā

Yathodake āvile appasanne ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ brāhmaṇakumāraṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira eko brāhmaṇakumāro tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū bahū khattiyakumāre ca brāhmaṇakumāre ca mante vācesī. So aparabhāge gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vatthālāṅkāradāsasikkhattavattugomahiṃsaputtadārādīnaṃ atthāya cintayamāno rāgadosamohavasiko hutvā āvilacitto ahosi, mante paṭipāṭiyā parivattetuṃ nāsakkhi, ito cito ca mantā na paṭibhaṃsu. So ekadivasam bahum gandhamālādīṃ gahetvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. {2.100} Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ, māṇava, mante vācesī, paguṇā te mantā” ti pucchi. “Pubbe me, bhante, mantā paguṇā ahesuṃ, gharāvāsassa pana gahitakālato paṭṭhāya cittaṃ me āvilaṃ jātāṃ, tena me mantā na paguṇā” ti. Atha naṃ satthā: “Na kho, māṇava, idāneva, pubbe pi te cittassa anāvilakāle tava mantā paguṇā ahesuṃ, rāgādīhi pana āvilakāle tava mantā na paṭibhaṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ mante uggaṇhitvā disāpāṃmokkho ācariyo hutvā bārāṇasiyaṃ bahū khattiyakumāre ca brāhmaṇakumāre ca mante vācesī. Tassa santike eko brāhmaṇamāṇavo tayo vede paguṇe akāsi, ekapade pi nikkaṅkho piṭṭhi-ācariyo hutvā mante vācesī. So aparena samayena gharāvāsaṃ gahetvā gharāvāsacintāya āvilacitto mante parivattetuṃ nāsakkhi. Atha naṃ ācariyo attano santikaṃ āgataṃ: “Kiṃ, māṇava, paguṇā te mantā” ti pucchitvā: “Gharāvāsagahitakālato paṭṭhāya me cittaṃ āvilaṃ jātāṃ, mante parivattetuṃ na sakkomī” ti vutte: “Tāta, āvile cittaṃhi paguṇā pi mantā na paṭibhanti, anāvile pana citte appaṭibhānaṃ nāma natthī” ti vatvā imā gāthā āha:

**1. Yathodake āvile appasanne, na passati sippikasambukañca,
Sakkharam vālukam macchagumbam, evam āvilamhi citte,
Na so passati attadattham parattham.**

**2. Yathodake acche vippasanne, so passati sippikasambukañca,
Sakkharam vālukam macchagumbam, evam {2.101} anāvilamhi citte,
So passati atthadattham paratthan-ti.**

Tattha **āvile** ti kaddamāluḷite. **Appasanne** ti tā yeva āvilatāya avippasanne. **Sippikasambukañcā** ti sippikañca sambukañca. **Macchagumban**-ti macchaghaṭam. **Evam āvilamhī** ti evam-eva rāgādīhi āvile citte. **Attadattham paratthan**-ti neva attadattham na parattham passatī ti attho. **So passatī** ti evam-eva anāvile citte so puriso attadattham paratthañca passatīti.

Satthā imam atītam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne brāhmaṇakumāro sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā māṇavo ayam-eva māṇavo ahosi, ācariyo pana aham-eva ahosin”-ti.

Anabhiratijātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 186 Dadhivāhanajātakavaṇṇanā

Vaṇṇagandharasūpeto ti idam satthā veḷuvane viharanto vipakkhasevim bhikkhum ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitam-eva.

Idam satthā veḷuvane viharanto devadattam ārabba kathesi. Devadatto ajātasattukumāram pasādetvā lābhasakkāram nipphādesi. Ajātasattukumāro devadattassa gayāsīse vihāram kāretvā nānaggarasehi tivassikagandhasālibhojanassa {1.186} divase divase pañca thālīpākasatāni abhihari. Lābhasakkāram nissāya devadattassa parivāro mahanto jāto, devadatto parivārena saddhim vihāre yeva hoti. Tena samayena rājagahavāsikā dve sahāyā. Tesu eko satthu santike pabbajito, eko devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmim tasmim thāne pi passanti, vihāram gantvā pi passanti yeva.

Athekadivasam devadattassa nissitako itaram āha: “āvuso, kim tvaṃ devasikam sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, devadatto gayāsīsavihāre nisīditvā nānaggarasehi subhojanam bhuñjati, evarūpo upāyo natthi, kim tvaṃ dukkham anubhosi, kim te pāto va gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgam yāguṃ pivitvā aṭṭhārasavidham khajjakam khāditvā nānaggarasehi subhojanam bhuñjitum na vaṭṭatī” ti? So punappunam vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya

gayāsīsam gantvā bhuñjitvā kālasseva veḷuvanaṃ āgacchati. So sabbakālaṃ paṭicchādetuṃ nāsakkhi, “gayāsīsam gantvā devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjati” ti na cirasseva pākaṇo jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: “Saccaṃ kira, tvaṃ āvuso, devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasī” ti. “Ko evamāhā” ti? “Asuko ca asuko cā” ti. “Saccaṃ ahaṃ āvuso gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me devadatto bhattaṃ deti, aññe manussā denti” ti. “Āvuso, devadatto buddhānaṃ paṭikaṇṭako dussīlo ajātasattuṃ pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānike buddhasāsane pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ satthu santikaṃ nessāmā” ti taṃ bhikkhuṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamiṃsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ, bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ anicchantaññeva ādāya āgatatthā” ti? “Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjati” ti. “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasī” ti? “Na bhante, devadatto mayhaṃ deti, aññe manussā denti, tamahaṃ bhuñjāmī” ti.

Satthā pana: “Bhikkhave, asādhusannivāso nāma pāpo anattakaro, tattha manussabhūtānaṃ tāva pāpasannivāsassa anattakaratāya kiṃ vattabbaṃ, pubbe pana asātena amadhurena nimbarukkhena saddhiṃ sannivāsamāgama madhuraraso dibbarasapaṭibhāgo acetano ambarukkho pi amadhuro tittako jāto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente kāsiraṭṭhe cattāro bhātaro brāhmaṇā isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese paṭipāṭiyā paṇṇasālā katvā vāsaṃ kappesuṃ. Tesam jeṭṭhakabhātā kālaṃ katvā sakkattaṃ pāpuṇi. So taṃ kāraṇaṃ ñatvā antarantarā sattatṭhadivasaccayena tesam upaṭṭhānaṃ gacchanto ekadivasaṃ jeṭṭhakatāpasam vanditvā ekamantaṃ nisīditvā {2.102}: “bhante, kena te attho” ti pucchi. Paṇḍurogo tāpaso: “Agginā me attho” ti āha. So taṃ sutvā tassa vāsipharasukaṃ adāsi. Vāsipharasuko nāma daṇḍe pavesanavasena vāsi pi hoti pharasu pi. Tāpaso: “Ko me imaṃ ādāya dārūni āharissatī” ti āha. Atha naṃ sakko evamāha: “yadā te, bhante, dārūhi attho, imaṃ pharasuṃ hatthena paharitvā ‘dārūni me āharitvā aggiṃ karohī’ ti vadeyyāsi, dārūni āharitvā aggiṃ katvā dassatī” ti. Tassa vāsipharasukaṃ datvā dutiyam-pi upasaṅkamitvā: “Bhante, kena te attho” ti pucchi. Tassa paṇṇasālāya hatthimaggo hoti, so hatthīhi upadduto: “Hatthīnaṃ me vasena dukkhaṃ uppajjati, te palāpehī” ti āha. Sakko tassa ekaṃ bheriṃ upanāmetvā: “Bhante,

imasmim tale pahaṭe tumhākaṃ paccāmittā palāyissanti, imasmim tale pahaṭe mettacittā hutvā caturāṅginiyā senāya parivāressanti” ti vatvā taṃ bherim datvā kaniṭṭhassa santikaṃ gantvā: “Bhante, kena te attho” ti pucchi. So pi paṇḍurogadhātukova, tasmā: “Dadhinā me attho” ti āha. Sakko tassa ekaṃ dadhighaṭaṃ datvā: “Sace tumhe icchamānā imaṃ āsiñceyyātha, mahānadī hutvā mahoghaṃ pavattetvā tumhākaṃ rajjaṃ gahetvā dātuṃ samattho pi bhavissati” ti vatvā pakkāmi. Tato paṭṭhāya vāsipharasuko jeṭṭhabhātikassa aggim karoti, itarena bheritale pahaṭe hatthi palāyanti, kaniṭṭho dadhim paribhuñjati.

Tasmim kāle eko sūkaro ekasmim purāṇagāmaṭṭhāne caranto ānubhāvasampannaṃ ekaṃ maṇikkhandhaṃ addasa. So taṃ maṇikkhandhaṃ mukhena ḍaṃsitvā tassānubhāvena ākāse uppativā samuddassa majjhe ekaṃ dīpakaṃ gantvā: “Ettha dāni mayā vasituṃ vaṭṭati” ti otarivā phāsukaṭṭhāne ekassa udumbararukkhaṃ heṭṭhā {2.103} vāsaṃ kappesi. So ekadivasam tasmim rukkhamaṇi maṇikkhandhaṃ purato ṭhapetvā niddaṃ okkami. Atheke kāsiraṭṭhavāsī manusso: “Nirupakāro esa amhākaṃ”-ti mātāpitūhi gehā nikkadḍhito ekaṃ paṭṭanagāmaṃ gantvā nāvikaṇaṃ kammakāro hutvā nāvaṃ āruya samuddamajjhe bhinnāya nāvāya phalake nipanno taṃ dīpakaṃ patvā phalāphalāni pariyesanto taṃ sūkaraṃ niddāyantaṃ disvā saṇikaṃ gantvā maṇikkhandhaṃ gaṇhitvā tassa ānubhāvena ākāse uppativā udumbararukkhe nisīditvā cintesi: “ayaṃ sūkaro imassa maṇikkhandhassa ānubhāvena ākāsaḍḍhiko hutvā idha vasati maññe, mayā paṭṭhamam-eva imaṃ sūkaraṃ māretvā maṃsaṃ khāditvā pacchā gantuṃ vaṭṭati” ti. So ekaṃ daṇḍakaṃ bhañjitvā tassa sīse pātetī. Sūkaro pabujjhivā maṇim apassanto ito cito ca kampamāno vidhāvati, rukke nisinnapuriso hasi. Sūkaro olokento taṃ disvā taṃ rukkaṃ sīsena paharivā tattheva mato.

So puriso otarivā aggim katvā tassa maṃsaṃ pacitvā khāditvā ākāse uppativā himavantamatthakena gacchanto assamapadaṃ disvā jeṭṭhabhātikassa tāpasassa assame otarivā dvīhatīhaṃ vasitvā tāpasassa vattapaṭivattaṃ akāsi, vāsipharasukassa ānubhāvaṇca passi. So: “Imaṃ mayā gahetuṃ vaṭṭati” ti maṇikkhandhassa ānubhāvaṃ tāpasassa dassetvā: “Bhante, imaṃ maṇim gahetvā vāsipharasukaṃ dethā” ti āha. Tāpaso ākāseṇa caritukāmo taṃ gahetvā vāsipharasukaṃ adāsi. So taṃ gahetvā thokaṃ gantvā vāsipharasukaṃ paharivā: “Vāsipharasuka tāpasassa sīsaṃ chinditvā maṇikkhandhaṃ me āharā” ti āha. So gantvā tāpasassa sīsaṃ chinditvā maṇikkhandhaṃ āhari. So

vāsipharasukam paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā majjhimatāpasassa santikam {2.104} gantvā katipāham vasiṭvā bheriyā ānubhāvam disvā maṇikkhandham datvā bherim gaṇhitvā purimanayeneva tassa pi sīsam chindāpetvā kaniṭṭham upasaṅkamitvā dadhighaṭassa ānubhāvam disvā maṇikkhandham datvā dadhighaṭam gahetvā purimanayeneva tassa sīsam chindāpetvā maṇikkhandhañca vāsipharasukañca bheriñca dadhighaṭañca gahetvā ākāse uppatitvā bārāṇasiyā avidūre ṭhatvā bārāṇasirañño: “Yuddham vā me detu rajjam vā” ti ekassa purisassa hatthe paṇṇam pāhesi.

Rājā sāsanam sutvāva: “Coram gaṇhissāmī” ti nikkhami. So ekam bheritalam pahari, caturaṅginī senā parivāresi. Rañño avattharaṇabhāvam ñatvā dadhighaṭam vissajjesi, mahānadī pavatti. Mahājano dadhimhi osīditvā nikkhamitum nāsakkhi. Vāsipharasukam paharivā: “Rañño sīsam āharā” ti āha, vāsipharasuko gantvā rañño sīsam āharitvā pādamūle nikkhi pi. Eko pi āvudham ukkhipitum nāsakkhi. So mahantena balena parivuto nagaram pavisitvā abhisekam kāretvā dadhivāhano nāma rājā hutvā dhammena samena rajjam kāresi.

Tassekadivasam mahānadiyam jālakaraṇḍake kīḷantassa kaṇṇamuṇḍadahato devaparibhogam ekam ambapakkam āgantvā jāle laggi, jālam ukkhipantā tam disvā rañño adamsu. Tam mahantam ghaṭappamāṇam parimaṇḍalam suvaṇṇavaṇṇam ahosi. Rājā: “Kissa phalam nāmetan”-ti vanacarake pucchitvā: “Ambaphalan”-ti sutvā paribhuñjitvā tassa aṭṭhim attano uyyāne ropāpetvā khīrodakena siṅcāpesi. Rukkho nibbattitvā tatiye saṁvacchare phalam adāsi. Ambassa sakkāro mahā ahosi, khīrodakena siṅcanti, gandhapañcaṅgulikam denti, mālādāmāni parikkhipanti, gandhatelena dīpam jālenti, parikkhepo panassa paṭasāṇiyā ahosi. Phalāni madhurāni suvaṇṇavaṇṇāni ahesum. Dadhivāhanarājā aññesam rājūnam ambaphalam pesento aṭṭhito rukkhaniabbattanabhayena {2.105} aṅkuranibbattanāṭṭhānam maṇḍūkakaṇṭakena vijjhivā pesesi. Tesam ambam khādītva aṭṭhi ropitam na sampajjati. Te: “Kim nu kho ettha kāraṇan”-ti pucchantā tam kāraṇam jānimsu.

Atheko rājā uyyānapālam pakkositvā: “Dadhivāhanassa ambaphalānam rasam nāsetvā tittakabhāvam kātum sakkhissasī” ti pucchitvā: “Āma, devā” ti vutte: “Tena hi gacchāhī” ti sahassam datvā pesesi. So bārāṇasim gantvā: “Eko uyyānapālo āgato” ti rañño ārocāpetvā tena pakkosāpito pavisitvā rājānam vanditvā: “Tvam uyyānapālo” ti puṭṭho: “Āma, devā” ti vatvā attano ānubhāvam

vaṇṇesi. Rājā: “Gaccha amhākaṃ uyyānapālassa santike hohī” ti āha. Te tato paṭṭhāya dve janā uyyānaṃ paṭijagganti. Adhunāgato uyyānapālo akālāpupphāni suṭṭhu pupphāpento akālaphalāni gaṇhāpento uyyānaṃ ramaṇīyaṃ akāsi. Rājā tassa pasīditvā porāṇakauiyyānapālaṃ nīharitvā tasseva uyyānaṃ adāsi. So uyyānassa attano hatthagatabhāvaṃ ñatvā ambarukkhaṃ parivāretvā nimbe ca phaggavavalliyo ca ropesi, anupubbena nimbā vaḍḍhimsu, mūlehi mūlāni, sākhāhi ca sākhā saṃsaṭṭhā onaddhavinaddhā ahesuṃ. Tena asātaamadhurasāmsaggena tāvamadhuraphalo ambo tittako jāto nimbapaṇṇasadisaraso, ambaphalānaṃ tittakabhāvaṃ ñatvā uyyānapālo palāyi.

Dadhivāhano uyyānaṃ gantvā ambaphalaṃ khādanto mukhe paviṭṭhaṃ ambarasaṃ nimbakasaṭaṃ viya ajjhoharituṃ asakkonto kakkāretvā niṭṭhubhi. Tadā bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Rājā bodhisattaṃ āmantetvā: “Paṇḍita, imassa rukkhassa porāṇakaparihārato parihīnaṃ natthi, evaṃ santepissa phalaṃ tittakaṃ jātaṃ, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Vaṇṇagandharasūpeto, {2.106} amboyaṃ ahuvā pure,
Tam-eva pūjaṃ labhamāno, kenambo kaṭukapphalo ti.**

Athassa kāraṇaṃ ācikkhanto bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Pucimandaparivāro, ambo te dadhivāhana,
Mūlaṃ mūlena saṃsaṭṭhaṃ, sākhā sākhā nisevare,
Asātasannivāsenā, tenambo kaṭukapphalo ti.**

Tattha **pucimandaparivāro** ti nimbarukkhaparivāro. **Sākhā sākhā nisevare** ti pucimandassa sākhāyo ambarukkhassa sākhāyo nisevanti.

Asātasannivāsenā ti amadhurehi pucimandehi saddhiṃ sannivāsenā. **Tenā** ti tena kāraṇena ayaṃ ambo kaṭukapphalo asātaphalo tittakaphalo jātoti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā sabbe pi pucimande ca phaggavavalliyo ca chindāpetvā mūlāni uddharāpetvā samantā amadhurapaṃsum harāpetvā madhurapaṃsum pakkhipāpetvā khīrodakasakkharodakagandhodakehi ambaṃ paṭijaggāpesi. So madhurasāmsaggena puna madhuro va ahosi. Rājā pakatiuiyyānapālasseva uyyānaṃ niyyādetvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākamman gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā aham-eva paṇḍitāmacco ahosiṃ”-ti.

Dadhivāhanajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 187 Catumaṭṭhajātakavaṇṇanā

Ucce viṭabhimāruyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram mahallakabhikkhum ārabha katesi. Ekadivasam kira dvīsu aggasāvakesu aññamaññaṃ pañhapucchanavissajjanakathāya nisinnesu eko mahallako bhikkhu tesam santikaṃ gantvā tatiyo hutvā nisīditvā {2.107} “bhante, mayam-pi tumhe pañhaṃ pucchissāma, tumhe pi attano kaṅkhaṃ amhe pucchathā” ti āha. Therā taṃ jigucchitvā uṭṭhāya pakkamiṃsu. Therānaṃ dhammaṃ sotum nisinnaparisā samāgamassa bhinnakāle satthu santikaṃ gantvā: “Kiṃ akāle āgatathā” ti vutte taṃ kāraṇaṃ ārocayiṃsu. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva sārīputtamoggallānā etaṃ jigucchitvā akathetvā pakkamanti, pubbe pi pakkamiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇāyatane rukkhadevatā ahoṣi. Atha dve haṃsapotakā cittakūṭapabbatā nikkhamitvā tasmiṃ rukke nisīditvā gocarāya gantvā nivattantā pi tasmiṃ yeva vissamitvā cittakūṭaṃ gacchanti. Gacchante gacchante kāle tesam bodhisattena saddhiṃ vissāso ahoṣi. Gacchantā ca āgacchantā ca aññamaññaṃ sammoditvā dhammakathaṃ kathetvā pakkamiṃsu. Athekadivasam tesu rukkhagge nisīditvā bodhisattena saddhiṃ kathentesu eko siṅgālo tassa rukkhassa heṭṭhā ṭhatvā tehi haṃsapotakehi saddhiṃ mantento paṭhamam gāthamāha.

**1. Ucce viṭabhimāruyha, mantayavho rahogatā,
Nīce oruyha mantavho, migarājā pi sossatī ti.**

Tattha **ucce viṭabhimāruyā** ti pakatiyā ca ucce imasmiṃ rukke uccataram ekaṃ viṭapaṃ abhiruhitvā. **Mantayavho** ti mantetha kathetha. **Nīce oruyhā** ti otaritvā nīce ṭhāne ṭhatvā mantetha. **Migarājā pi sossatī** ti attānaṃ migarājānaṃ katvā āha.

Haṃsapotakā jigucchitvā uṭṭhāya cittakūṭam-eva gatā.

Tesam gatakāle bodhisatto siṅgālassa dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yaṃ suvaṇṇo suvaṇṇena, devo devena mantaye,
Kiṃ tettha catumaṭṭhassa, bilaṃ pavisa jambukā ti.**

Tattha **suvaṇṇo** ti sundaravaṇṇo. **Suvaṇṇenā** ti dutiyena haṃsapotakena. **Devo devenā** ti te yeva dve deve katvā katheti. **Catumaṭṭhassā** ti sarīrena

{2.108} jātiyā sarena guṇenāti imehi catūhi maṭṭhassa suddhassāti akkharattho. Asuddham yeva pana taṃ pasaṃsāvacanena nindanto evamāha, catūhi lāmakassa kiṃ te ettha siṅgālassāti ayamettha adhippāyo. **“Bilaṃ pavisā” ti** idaṃ bodhisatto bheravārammaṇaṃ dassetvā taṃ palāpento āha.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā siṅgālo mahallako ahosi, dve haṃsapotakā sārīputtamoggallānā, rukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Catumaṭṭhajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 188 Sīhakotthujātakavaṇṇanā

Sīhaṅgulī sīhanakho ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikam ārabha kathesi. Ekadivasam kira kokāliko aññesu bahussutesu dhammaṃ kathentesu sayam-pi kathetukāmo ahosīti sabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva vitthāretabbaṃ.

Tasmiñhi kāle bahū bahussutā bhikkhū manosilātale nadamānā taruṇasīhā viya ākāsagaṅgaṃ otārentā {2.66} viya saṅghamajjhe sarabhāṇaṃ bhaṇanti. Kokāliko tesu sarabhāṇaṃ bhaṇantesu attano tucchabhāvaṃ ajānitvāva: “Aham-pi sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti bhikkhūnaṃ antaraṃ pavisitvā: “Amhākaṃ sarabhāṇaṃ na pāpenti. Sace amhākaṃ-pi pāpeyyuṃ, mayam-pi bhaṇeyyāmā” ti bhikkhusaṅghassa nāmaṃ aggahetvāva tattha tattha kathento āhiṇḍati. Tassa sā kathā bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Bhikkhū: “Vīmaṃsissāma tāva nan”-ti saññāya evamāhaṃsu: “āvuso kokālika, ajja saṅghassa sarabhāṇaṃ bhaṇāhi” ti. So attano balaṃ ajānitvāva: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Ajja sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti attano sappāyaṃ yāguṃ pivi, khajjakam khādi, sappāyeneva sūpena bhuñji.

Sūriye atthaṅgate dhammassavanakāle ghosite bhikkhusaṅgho sannipati. So kaṇṭakuraṇḍakavaṇṇaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā kaṇikārapupphavaṇṇaṃ cīvaraṃ pārupitvā saṅghamajjhaṃ pavisitvā there vanditvā alaṅkataratanamaṇḍape paññattavaradhammāsaṇaṃ abhiruhitvā citrabhāṇiṃ gahetvā: “Sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti nisīdi, tāvadevassa sarīrā sedā muccimāsu, sārājjaṃ okkami, pubbagāthāya paṭhamam padaṃ udāharitvā anantaraṃ na passi. So kampamāno āsanā oruyha lajjito saṅghamajjhato apakkamma attano pariveṇaṃ agamāsi. Añño bahussuto bhikkhu sarabhāṇaṃ bhaṇi. Tato paṭṭhāya bhikkhū tassa tucchabhāvaṃ jānimāsu. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ

samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, paṭhamam kokālikassa tucchabhāvo dujjāno, idāni panesa sayam naditvā pākaṇo jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte.

Tam pana pavattim sutvā satthā: “Na, bhikkhave, kokāliko idāneva attano saddena pākaṇo jāto, pubbe pi pākaṇo ahosi” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto himavantapadese sīho hutvā ekāya siṅgāliyā saddhim saṃvāsamanvāya puttam paṭilabhi. So aṅgulīhi nakhehi kesarena vaṇṇena saṇṭhānenāti imehi ākārehi pitusadisso ahosi, saddena mātusadisso. Athekadivasam deve vassitvā vigate sīhesu naditvā sīhakīlam kīlantesu so pi tesam antare naditukāmo hutvā siṅgālikam nādam nadi. Athassa saddam sutvā sīhā tuṇhī ahesuṃ. Tassa saddam sutvā aparo bodhisattassa sajjātiputto: “Tāta, ayam sīho vaṇṇādīhi amhehi samāno, saddo panassa aññādisso, ko nāmeso” ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Sīhaṅgulī sīhanakho, sīhapādapatiṭṭhito,
So sīho sīhasaṅghamhi, eko nadati aññathā ti.**

Tattha {2.109} **sīhapādapatiṭṭhito** ti sīhapādeheva patiṭṭhito. **Eko nadati aññathā** ti eko va avasesasīhehi asadisena siṅgālasaddena nadanto aññathā nadati.

Tam sutvā bodhisatto: “Tāta, esa tava bhātā siṅgāliyā putto, rūpena mayā sadiso, saddena mātārā sadiso” ti vatvā siṅgāliputtam āmantetvā: “Tāta, tvam ito paṭṭhāya idha vasanto appasaddo vasa, sace puna nadissasi, siṅgālabhāvam te jānissanti” ti ovdanto dutiyam gāthamāha.

**2. Mā tvam nadi rājaputta, appasaddo vane vasa,
Sarena kho tam jāneyyūṃ, na hi te pettiko saro ti.**

Tattha **rājaputtā** ti sīhassa migarañño putta.

Imaṇca pana ovādam sutvā puna so naditum nāma na ussahi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā siṅgālo kokāliko ahosi, sajjātiputto rāhulo, migarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Sīhakotthujātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 189 Sīhacammajātakavaṇṇanā

Netam sīhassa naditan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaññeva ārabba kathesi. So imasmim kāle sarabhāññaṃ bhaṇitukāmo ahosi.

Idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabba kathesi. Tasmīñhi kāle bahū bahussutā bhikkhū manosilātale nadamānā taruṇasīhā viya ākāsagaṅgaṃ otārentā {2.66} viya saṅghamajjhe sarabhāṇaṃ bhaṇanti. Kokāliko tesu sarabhāṇaṃ bhaṇantesu attano tucchabhāvaṃ ajānitvāva: “Aham-pi sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti bhikkhūnaṃ antaraṃ pavisitvā: “Amhākaṃ sarabhāṇaṃ na pāpenti. Sace amhākaṃ-pi pāpeyyuṃ, mayam-pi bhaṇeyyāmā” ti bhikkhusaṅghassa nāmaṃ aggahetvāva tattha tattha kathento āhiṇḍati. Tassa sā kathā bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Bhikkhū: “Vīmaṃsissāma tāva nan”-ti saññāya evamāhaṃsu: “āvuso kokālika, ajja saṅghassa sarabhāṇaṃ bhaṇāhī” ti. So attano balaṃ ajānitvāva: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Ajja sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti attano sappāyaṃ yāguṃ pivi, khajjakam khādi, sappāyeneva sūpena bhuñji.

Sūriye atthaṅgate dhammassavanakāle ghosite bhikkhusaṅgho sannipati. So kaṇṭakuraṇḍakavaṇṇaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā kaṇikārapupphavaṇṇaṃ cīvaraṃ pārupitvā saṅghamajjhaṃ pavisitvā there vanditvā alaṅkataratanamaṇḍape paññattavaradhammāsaṇaṃ abhiruhitvā citrabhāṇiṃ gahetvā: “Sarabhāṇaṃ bhaṇissāmī” ti nisīdi, tāvadevassa sarīrā sedā muccīṃsu, sārājjaṃ okkami, pubbagāthāya paṭhamam padaṃ udāharitvā anantaram na passi. So kampamāno āsanā oruyha lajjito saṅghamajjhato apakkamma attano pariveṇaṃ agamāsi. Añño bahussuto bhikkhu sarabhāṇaṃ bhaṇi. Tato paṭṭhāya bhikkhū tassa tucchabhāvaṃ jāniṃsu. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, paṭhamam kokālikassa tucchabhāvo dujjāno, idāni panesa sayam naditvā pākaṭo jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte.

Satthā taṃ pavattiṃ sutvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kassakakule nibbattitvā vayappatto kasikammena jīvikaṃ kappesi. Tasmim kāle eko vāṇijo gadrabhabhārakena vohāraṃ karonto vicarati. So gatagataṭṭhāne gadrabhassa piṭṭhito bhaṇḍikaṃ otāretvā gadrabhaṃ sīhacammena pārupitvā sāliyavakhettesu {2.110} vissajjeti. Khetarakkhakā taṃ disvā: “Sīho” ti saññāya

upasaṅkamituṃ na sakkonti. Atheskadivasam so vāṇijo ekasmiṃ gāmadvāre nivāsam gahetvā pātarāsam pacāpento tato gadrabham sīhacammaṃ pārupitvā yavakhette vissajjesi. Khetarakkhakā: “Sīho” ti saññāya taṃ upasaṅkamituṃ asakkontā gehaṃ gantvā ārocesuṃ. Sakalagāmaṃvāsino āvudhāni gahetvā saṅkhe dhamentā bheriyo vādentā khettsamīpaṃ gantvā unnadim̐su, gadrabho maraṇabhayaabhīto gadrabharavaṃ ravi. Athassa gadrabhabhāvaṃ ñatvā bodhisatto paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Netam sīhassa naditam, na byagghassa na dīpino,
Pāruto sīhacammaṃ, jammo nadati gadrabho ti.**

Tattha **jammo** ti lāmakko. Gāmaṃvāsino pi tassa gadrabhabhāvaṃ ñatvā taṃ aṭṭhīni bhaṇṇantā pothetvā sīhacammaṃ ādāya agamaṃsu.

Atha so vāṇijo āgantvā taṃ byasanabhāvappattaṃ gadrabham̐ disvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ciram-pi kho taṃ khādeyya, gadrabho haritaṃ yavaṃ,
Pāruto sīhacammaṃ, ravamāno va dūsayi ti.**

Tattha **tan**-ti nipātamattaṃ, ayaṃ gadrabho attano gadrabhabhāvaṃ ajānāpetvā sīhacammaṃ pāruto ciram-pi kālam̐ haritaṃ yavaṃ khādeyyā ti attho. **Ravamāno va dūsayi** ti attano pana gadrabharavaṃ ravamānovesa attānam̐ dūsayi, natthettha sīhacammaṃ dosoti.

Tasmim̐ evam̐ kathente yeva gadrabho tattheva nipanno mari, vāṇijo pi taṃ pahāya pakkāmi.

Satthā imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā vāṇijo devadatto ahoṣi, gadrabho kokāliko, paṇḍitakassako pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Sīhacammajātakavaṇṇanā navamā

Ja 190 Sīlānisamsajātakavaṇṇanā

Passa {2.111} **saddhāya sīlassā** ti idam̐ satthā jetavane viharanto ekam̐ saddham̐ upāsakam̐ ārabha katesi. So kira saddho pasanno ariyasāvako ekadivasam̐ jetavanam̐ gacchanto sāyam̐ aciravatinadītīram̐ gantvā nāvike nāvaṃ tīre ṭhapetvā dhammassavanatthāya gate titthe nāvaṃ adisvā buddhārammaṇam̐ pītim̐ gahetvā nadiṃ otari, pādā udakamhi na osīdim̐su. So pathavītale gacchanto viya vemajjham̐ gatakāle vīcim̐ passi. Athassa buddhārammaṇā pīti

mandā jātā, pādā osīditum ārabhiṃsu, so puna buddhārammaṇaṃ pītiṃ daḷhaṃ katvā udakapiṭṭheneva gantvā jetavanaṃ pavisitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Upāsaka, kacci maggaṃ āgacchanto appakilamathena āgatosī” ti pucchitvā: “Bhante, buddhārammaṇaṃ pītiṃ gahetvā udakapiṭṭhe patiṭṭhaṃ labhitvā pathaviṃ maddanto viya āgatomhī” ti vutte: “Na kho pana, upāsaka, tvaññeva buddhagūṇe anussaritvā patiṭṭhaṃ laddho, pubbe pi upāsakā samuddamajjhe nāvāya bhinnāya buddhagūṇe anussarantā patiṭṭhaṃ labhiṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte kassapasammāsambuddhakāle sotāpanno ariyasāvako ekena nhāpitakuṭumbikena saddhiṃ nāvaṃ abhiruhi, tassa nhāpitassa bhariyā: “Ayya, imassa sukhadukkhaṃ tava bhāro” ti nhāpitaṃ tassa upāsakassa hatthe nikkhi pi. Atha sā nāvā sattame divase samuddamajjhe bhinnā, te pi dve janā ekasmiṃ phalake nipannā ekaṃ dīpakaṃ pāpuṇiṃsu. Tattha so nhāpito sakuṇe māretvā pacitvā khādanto upāsakassa pi deti. Upāsako: “Alaṃ mayhan”-ti na khādati. So cintesi: “imasmiṃ ṭhāne amhākaṃ ṭhapetvā tīṇi saraṇāni aññā patiṭṭhā natthī” ti. So tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe anussari. Athassānusrantassa tasmīṃ dīpake nibbato nāgarājā attano sarīraṃ mahānāvaṃ katvā māpesi, samuddadevatā [2.112] niyāmako ahosi, nāvā sattahi ratanehi pūrayittha, tayo kūpakā indanīlamaṇimayā ahesuṃ, suvaṇṇamayo laṅkāro, rajatamayāni yottāni, suvaṇṇamayāni yaṭṭhiphiyāni.

Samuddadevatā nāvāya ṭhatvā: “Atthi jambudīpagamikā” ti ghosesi. Upāsako: “Mayaṃ gamissāmā” ti āha. Tena hi ehi, nāvaṃ abhiruhāti. So nāvaṃ abhiruhitvā nhāpitaṃ pakkosi, samuddadevatā: “tuyhaññeva labbhati, na etassā” ti āha. “Kimkāraṇā” ti? “Etassa sīlaguṇācāro natthi, taṃ kāraṇaṃ. Ahañhi tuyhaṃ nāvaṃ āharim, na etassā” ti. “Hotu, ahaṃ attanā dinnadānena rakkhitasīlena bhāvitabhāvanāya etassa pattim dammī” ti. Nhāpito: “Anumodāmi, sāmī” ti āha. Devatā: “Idāni gaṇhissāmī” ti tam-pi āropetvā ubho pi jane samuddā nikkhāmetvā nadiyā bārāṇasiṃ gantvā attano ānubhāvena dvinnam-pi tesam gehe dhanam patiṭṭhapetvā: “Paṇḍiteheva saddhiṃ saṃsaggo nāma kātabbo. Sace hi imassa nhāpitassa iminā upāsakena saddhiṃ saṃsaggo nābhavissa, samuddamajjhe yeva nassissā” ti paṇḍitasāṃsaggaguṇaṃ kathayamānā imā gāthā avoca:

**1. Passa saddhāya sīlassa, cāgassa ca ayam phalaṃ,
Nāgo nāvāya vaṇṇena, saddhaṃ vahatupāsakaṃ.**

**2. Sabbhireva samāsetha, sabbhi kubbetha santhavaṃ,
Satañhi sannivāsena, sotthiṃ gacchati nhāpito ti.**

Tattha **passā** ti kañci aniyamtvā passathāti ālapati. **Saddhāyā** ti lokiya lokuttarāya saddhāya. Sīle pi eseva nayo. **Cāgassā** ti deyyadhammapariccāgassa ceva kilesapariccāgassa ca. **Ayam phalaṃ**-ti idaṃ phalaṃ, guṇaṃ ānisaṃsanti attho. Atha vā cāgassa ca phalaṃ passa, ayam nāgo nāvāya vaṇṇenāti evam pettha attho daṭṭhabbo. **Nāvāya vaṇṇenā** ti nāvāya saṇṭhānena. **Saddhaṃ**-ti tīsu ratanesu patiṭṭhitasaddhaṃ. **Sabbhirevā** ti paṇḍitehi yeva. {2.113} **Samāsethā** ti ekato āvaseyya, upavaseyyā ti attho. **Kubbethā** ti kareyya. **Santhavaṃ**-ti mittasanthavaṃ. Taṇhāsanthavo pana kenaci pi saddhiṃ na kātabbo. **Nhāpito** ti nhāpitakuṭumbiko. “Nahāpito” ti pi pāṭho.

Evam samuddadevatā ākāse ṭhatvā dhammaṃ desetvā ovaditvā nāgarājānaṃ gaṇhitvā attano vimānaṃ-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: saccapariyosāne upāsako sakadāgāmiphale patiṭṭhahi. “Tadā sotāpannaupāsako parinibbāyi, nāgarājā sārīputto ahosi, samuddadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sīlānisaṃsajātakavaṇṇanā dasamā

Asadisavaggo catuttho

Tassuddānaṃ:

**Asadisañca saṅgāmaṃ, vālodakaṃ giridattaṃ,
Nabhirati dadhivāhaṃ, catumaṭṭhaṃ sīhakoṭṭhaṃ,
Sīhacammaṃ sīlānisaṃsaṃ.**

5. Ruhakavaggo

Ja 191 Ruhakajātakavaṇṇanā

Api ruhaka chinnāpī ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Vatthu aṭṭhakanipāte **indriyajātake** (Ja. 423) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanam ārabha kathesi. Sāvatthiyam kireko kulaputto satthu dhammadesanam sutvā: “Na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇam ekantaparisuddham brahmacariyam caritum, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare vibhavam puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāram pabbajjam yāci. Satthāpissa pabbajjam dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhim piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnam bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanam na pāpuṇāti, saṅghanavakānam koṭiyam pīṭhakam vā phalakam vā pāpuṇāti. Āhāro pi ulūṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūtisukkhakhajjakam vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇam na hoti. So attanā [3.462] laddham gahetvā purāṇadutiyaikāya santikam gacchati. Athassa sā pattam gahetvā vanditvā pattato bhattam nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhivā purāṇadutiyaikam jahitum na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, notī vīmaṃsissāmi nan”-ti.

Athekadivasam janapadamanussam setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse añāpetvā thokathokam pānabhojanam dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdimsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekam sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayam pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsi. Tam disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunam kathetvā pi tam agacchantam disvā: “Ayye, thero na gacchatī” ti āha. Sā āgantvā sāṇim ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṃ mama dārakapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattam gahetvā geham pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayam ettakam kalam aññam kulam na gaṇhimha, asāmike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayam aññam kulam gaṇhāma, dūram janapadam gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha nam: “Aham tam jahitum na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sātakam pesehi, pattacīvaram paṭicchāpetvā āgacchissāmī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāram gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaram paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evam karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaikam jahitum na sakkomi vibbhamissāmī” ti āha. Atha nam te anicchantaññeva satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, imam anicchantaññeva ānāyithā” ti vutte: “Bhante, ayaṃ

ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadiṃsu. Atha naṃ satthā: “Saccaṃ kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchi. “Saccaṃ, bhante” ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesī” ti?

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ: “Ayaṃ te bhikkhu itthī anattakārikā, pubbe pi te esā sarājikāya parisāya majjhe lajjāpetvā gehā nikkhamanākāraṃ kāresi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. Tassa ruhako nāma purohito ahosi, tassa purāṇī nāma brāhmaṇī bhariyā. Rājā brāhmaṇassa assabhaṇḍakena alaṅkaritvā assaṃ adāsi. So taṃ assaṃ āruya raṇṇo upaṭṭhānaṃ gacchatī. Atha naṃ alaṅkataassassa piṭṭhe nisīditvā gacchantaṃ āgacchantaṃ disvā tahiṃ tahiṃ ṭhitā manussā: “Aho assassa rūpaṃ, aho asso sobhati” ti assaṃ-eva pasaṃsanti. So gehaṃ āgantvā pāsādaṃ abhiruyha bhariyaṃ āmantesi: “bhadde, {2.114} amhākaṃ asso ativiya sobhati, ubhosu passesu ṭhitā manussā amhākaṃ assaṃ-eva vaṇṇenti” ti. Sā pana brāhmaṇī thokaṃ chinnikā dhuttikadhātukā, tena naṃ evamāha: “ayya, tvam assassa sobhanakāraṇaṃ na jānāsi, ayaṃ asso attano alaṅkataṃ assabhaṇḍakaṃ nissāya sobhati, sace tvam-pi asso viya sobhitukāmo assabhaṇḍakaṃ piḷandhitvā antaravīthiṃ oruyha asso viya pāde koṭṭayamāno gantvā rājānaṃ passa, rājā pi taṃ vaṇṇayissati, manussā pi taññeva vaṇṇayissantī” ti.

So ummattakajātiko brāhmaṇo tassā vacanaṃ sutvā: “Iminā nāma kāraṇena sā maṃ vadatī” ti ajānitvā tathāsaṇṇī hutvā tathā akāsi. Ye ye passanti, te te parihāsaṃ karontā: “Sobhati ācariyo” ti vadiṃsu. Rājā pana naṃ: “Kiṃ, ācariya, pittaṃ te kupitaṃ, ummattakosi jāto” ti ādīni vatvā lajjāpesi. Tasmim kāle brāhmaṇo: “Ayuttaṃ mayā katan”-ti lajjito brāhmaṇiyā kujjhitvā: “Tāyamhi sarājikāya parisāya antare lajjāpito, pothetvā taṃ nikkaḍḍhissāmī” ti gehaṃ agamāsi. Dhuttikabrāhmaṇī tassa kujjhitvā āgamanabhāvaṃ ṇatvā puretaraññeva cūḷadvārena nikkhamitvā rājanivesanaṃ gantvā catūhapañcāhaṃ tattheva ahosi. Rājā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā purohitaṃ pakkosāpetvā: “Ācariya, mātugāmassa nāma doso hoti yeva, brāhmaṇiyā khamitum vaṭṭatī” ti khamāpanatthāya paṭhamam gāthamāha.

**1. Api ruhaka chinnā pi, jiyā sandhīyate puna,
Sandhīyassu purāṇiyā, mā kodhassa vasaṃ gamī ti.**

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: bho ruhaka, nanu chinnā pi dhanujiyā puna sandhīyati ghaṭṭiyati, evam-eva tvam-pi purāṇiyā saddhim sandhīyassu, kodhassa vasaṃ mā gamīti.

Taṃ {2.115} sutvā ruhako dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vijjamānesu vākesu, vijjamānesu kārisu,
Aññaṃ jiyāṃ karissāmi, alaṇṇeva purāṇiyā ti.**

Tassattho: mahārāja, dhanukāramuduvākesu ca jiyakārikesu ca manussesu vijjamānesu aññaṃ jiyāṃ karissāmi, imāya chinnāya purāṇiyā jiyāya alaṃ, natthi me koci atthoti. Evaṃca pana vatvā taṃ nīharitvā aññaṃ brāhmaṇiṃ ānesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā, brāhmaṇī, purāṇadutiyaikā ahosi, ruhako ukkaṇṭhitabhikkhu, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ruhakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 192 Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā

Itthī siyā rūpavatī ti idaṃ sirikāḷakaṇṇijātakam mahāumaṅgajātake (Ja. 542) āvi bhavissati.

Atheko mithilavāsī piṅguttaro nāma māṇavo takkasilaṃ gantvā disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ sikkhanto khippam-eva sikkhi. So anuyogaṃ datvā: “Gacchāmahan”-ti ācariyaṃ āpucchi. Tasmim pana kule: “Sace vayappattā dhītā hoti, jeṭṭhantevāsikassa dātabbā” ti vattaṃva, tasmā tassa ācariyassa vayappattā ekā dhītā atthi, sā abhirūpā devaccharāpaṭibhāgā. Atha naṃ ācariyo: “Dhītaraṃ te, tāta, dassāmi, taṃ ādāya gamissasī” ti āha. So pana māṇavo dubbhago kāḷakaṇṇī, kumārikā pana mahāpuṇṇā. Tassa taṃ disvā cittaṃ na allīyati. So taṃ arocento pi: “Ācariyassa vacanaṃ na bhindissāmī” ti sampatiṇchi. Ācariyo dhītaraṃ tassa adāsi. So rattibhāge alaṅkatasirisayane nipanno tāya āgantvā sayanaṃ abhiruḷhamattāya aṭṭiyamāno harāyamāno jigucchamāno pakampamāno otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. Sā pi otaritvā tassa santikaṃ gantvā nipajji, so utṭhāya sayanaṃ abhiruhi. Sā pi puna sayanaṃ

abhiruhi, so puna sayanā otarivā bhūmiyaṃ nipajji. Kāḷakaṇṇī nāma siriyaṃ saddhiṃ na sameti. Kumārikā sayane yeva nipajji, so bhūmiyaṃ sayi.

Evaṃ sattāhaṃ vītināmetvā taṃ ādāya ācariyaṃ vanditvā nikkhami, antarāmagge ālāpasallāpamattam-pi natthi. Anicchamānāva ubho pi mithilaṃ sampattā. Atha piṅguttaro nagarā avidūre phalasampannaṃ udumbararukkhaṃ disvā khudāya pīlito taṃ abhiruhitvā phalāni khādi. Sā pi chātajjhata rūkkhamūlaṃ gantvā: “Sāmi, mayham-pi phalāni pātethā” ti āha. Kiṃ tava hatthapādā natthi, sayam abhiruhitvā khādāti. Sā abhiruhitvā khādi. So tassā abhiruḷhabhāvaṃ ṇatvā khippaṃ otarivā rukkaṃ [6.348] kaṇṭakehi parikkhipitvā: “Muttomhi kāḷakaṇṇiyā” ti vatvā palāyi. Sā pi otarituṃ asakkontī tattheva nisīdi. Atha rājā uyyāne kīlītvā hatthikkhandhe nisinno sāyanhasamaye nagaraṃ pavisanto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā: “Sapariggahā, apariggahā” ti pucchāpesi. Sāpi: “Atthi me, sāmi, kuladattiko pati, so pana maṃ idha nisīdāpetvā chaḍḍetvā palāto” ti āha. Amacco taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā: “Asāmikabhaṇḍaṃ nāma rañño pāpuṇātī” ti taṃ otāretvā hatthikkhandhaṃ āropetvā nivesanaṃ netvā abhisīñcitvā aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Udumbararukkhe laddhattā: “Udumbaradevī” tvevassā nāmaṃ sañjānimsu.

Athekadivasam rañño uyyānagamanatthāya dvāragāmaṃ vāsikehi maggaṃ paṭijaggāpesuṃ. Piṅguttaro pi bhatim karonto kacchaṃ bandhitvā kuddālena maggaṃ tacchi. Magge aniṭṭhite yeva rājā udumbaradeviyā saddhiṃ rathe nisīditvā nikkhami. Udumbaradevī kāḷakaṇṇim maggaṃ tacchantam disvā: “Evarūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhi ayaṃ kāḷakaṇṇī” ti taṃ oloketī hasi. Rājā hasamānaṃ disvā kujjhivā: “Kasmā hasī” ti pucchi. Deva, ayaṃ maggatacchako puriso mayham porāṇakasāmiko, esa maṃ udumbararukkhaṃ āropetvā kaṇṭakehi parikkhipitvā gato, imāhaṃ oloketvā: “Evarūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhi kāḷakaṇṇī ayaṃ”-ti cintetvā hasinti. Rājā: “Tvam musāvādaṃ kathesi, aññaṃ kañci purisaṃ disvā tayā hasitaṃ bhavissati, taṃ māressāmī” ti asim aggahesi. Sā bhayappattā: “Deva, paṇḍite tāva pucchathā” ti āha. Rājā senakaṃ pucchi: “Senaka, imissā vacanaṃ tvaṃ saddahasī” ti. “Na saddahāmi, deva, ko nāma evarūpaṃ itthiratanam pahāya gamissati” ti. Sā tassa kathaṃ sutvā atirekataram bhūtā ahosi. Atha rājā: “Senako kiṃ jānāti, paṇḍitaṃ pucchissāmī” ti cintetvā taṃ pucchanto imaṃ gāthamāha.

*1. Itthī siyā rūpavatī, sā ca sīlavatī siyā,
Puriso taṃ na iccheyya, saddahāsi mahosadhā ti.*

Taṃ sutvā paṇḍito gāthamāha.

*2. Saddahāmi mahārāja, puriso dubbhago siyā,
Sirī ca kāḷakaṇṇī ca, na samenti kudācanan-ti.*

Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 193 Cūlapadumajātakavaṇṇanā

Ayam-eva sā ahamā pi so anañño ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Vatthu **ummadantījātake** (Ja. 527) āvi bhavissati.

So kirekadivasam sāvattiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattam uttamarūpadharam itthim oloketvā paṭibaddhacitto hutvā cittam nivattetum asakkonto vihāram-eva āgantvā tato paṭṭhāya sallaviddho viya rāgāturo bhantamigapaṭibhāgo kiso dhamanīsanthatagatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhirato ekiriyaṭhe pi cittassādam alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesaparipucchākammapṭṭhānānuyogarahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi: “Pubbe tvaṃ, āvuso, santindriyo vipprasannamukhavaṇṇo, idāni no tathā, kiṃ (5.210) nu kho kāraṇaṃ”-ti puṭṭho, “āvuso, anabhiratomhi” ti āha. Atha nam te: “Abhiraṃvuso, sāsane, buddhuppādo nāma dullabho, tathā saddhammassavanam manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābham paṭilabhitvā dukkhassantakiriyaṃ patthayamāno assumukham nātijanam pahāya saddhāya pabbajitvā kiṃkāraṇā kilesavasam yāsi, kilesā nāmete gaṇḍuppādaḥapāṇakam upādāya sabbabālaṇasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā, te pi appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṇkalūpamā kāmā, maṃsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṇḍārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā, aggikkhandhūpamā kāmā, tvaṃ nāma evarūpe buddhasāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇānaṃ kilesānaṃ vasaṃ gatosī” ti ovaditvā attano katham gāhāpetum asakkontā satthu santikaṃ dhammasabham netvā: “Kiṃ, bhikkhave, aniccamānakam bhikkhum ānāyitthā” ti vutte, “bhante, ayam kira bhikkhu ukkaṇṭhito” ti āhaṃsu.

So pana bhikkhu satthārā: “Saccam kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti vutte: “Saccam, bhagavā” ti vatvā: “Kena pana tvaṃ ukkaṇṭhāpito” ti vutte: “Ahaṃ, bhante, ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ mātugāmaṃ disvā kilesānuvattako hutvā ukkaṇṭhitomhī” ti āha. Atha naṃ satthā: “Bhikkhu, mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī bahumāyā, porāṇakapaṇḍitā pi attano dakkhiṇajāṇulohitaṃ pāyetvā yāvajjīvitadānam-pi datvā mātugāmassa cittaṃ na labhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.116} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, nāmaggaḥaḍdivase cassa: “Padumakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Tassa aparena cha kaṇiṭṭhabhātikā ahesuṃ. Te satta pi janā anupubbena vuḍḍhippattā gharāvāsaṃ gahetvā rañño sahāyā viya vicaranti. Athekadivasam rājā rājaṅgaṇam olovento ṭhito te mahāparivārena rājupaṭṭhānaṃ āgacchante disvā: “Ime maṃ vadhitvā rajjam-pi gaṇheyyun”-ti āsaṅkaṃ uppādetvā te pakkosāpetvā: “tātā, tumhe imasmiṃ nagare vasituṃ na labhatha, aññattha gantvā mama accayena āgantvā kulasantakaṃ rajjam gaṇhathā” ti āha. Te pitu vacanaṃ sampaṭicchitvā roditvā kanditvā attano attano gharāni gantvā pajāpatiyo ādāya: “Yattha vā tattha vā gantvā jīvissāmā” ti nagarā nikkhamitvā maggaṃ gacchantā ekaṃ kantāraṃ patvā annapānaṃ alabhamānā khudaṃ adhivāsetuṃ asakkontā: “Mayaṃ jīvamānā itthiyo labhissāmā” ti kaṇiṭṭhassa bhariyaṃ māretvā terasa koṭṭhāse katvā maṃsaṃ khādimsu. Bodhisatto attano ca bhariyāya ca laddhakoṭṭhāsesu ekaṃ ṭhapetvā ekaṃ dve pi khādimsu. Evaṃ cha divase cha itthiyo māretvā maṃsaṃ khādimsu.

Bodhisatto pana divase divase ekekaṃ ṭhapetvā cha koṭṭhāse ṭhapesi. Sattame divase: “Bodhisattassa bhariyaṃ māressāmā” ti vutte bodhisatto te cha koṭṭhāse tesam datvā: “Ajja tāva ime cha koṭṭhāse khādatha, sve jānissāmā” ti vatvā tesam maṃsaṃ khādितvā niddāyanakāle bhariyaṃ gahetvā palāyi. Sā thokaṃ gantvā: “Gantuṃ na sakkomi, sāmī” ti āha. Atha naṃ bodhisatto khandhenādāya aruṇuggamanavelāya kantārā nikkhami. Sā sūriye uggate: “Pipāsītāmi, sāmī” ti āha. Bodhisatto: “Udakaṃ natthi, bhadde” ti vatvā punappunaṃ kathite khaggena dakkhiṇajāṇukaṃ paharivā: “bhadde, pāṇiyaṃ natthi, idaṃ pana me dakkhiṇajāṇulohitaṃ pivamānā nisīdāhi” ti āha. Sā tathā akāsi. Te anupubbena mahāgaṅgaṃ patvā pivitvā ca nhatvā ca phalāphalaṃ khādितvā phāsukaṭṭhāne vissamitvā ekasmiṃ gaṅgānivattane assamapadaṃ māpetvā vāsaṃ kappesuṃ.

Athekadivasam uparigaṅgāya rājāparādhikam coram hatthapāde ca kaṇṇanāsaṇa chinditvā ekasmiṃ ambaṇake nipajjāpetvā mahāgaṅgāya pavāhesum. So mahantaṃ aṭṭassaram karonto taṃ ṭhānam pāpuṇi. Bodhisatto tassa karuṇam paridevitasaddam sutvā: “Dukkhappatto satto mayi ṭhite mā nassī” ti gaṅgātīram gantvā taṃ uttāretvā assamapadam ānetvā kāsāvadhovanalepanādīhi vaṇapaṭikammaṃ akāsi. Bhariyā panassa: “Evarūpaṃ nāma dussīlam kuṇṭham gaṅgāya āvāhetvā paṭijagganto vicarati” ti vatvā taṃ kuṇṭham jigucchamānā niṭṭhubhanti vicarati. Bodhisatto tassa vaṇesu samviraḷhesu bhariyāya saddhim taṃ assamapade yeva ṭhapetvā aṭavito phalāphalāni āharitvā taṇca bhariyaṇca posesi. Tesu evaṃ vasantesu sā itthi etasmiṃ kuṇṭhe paṭibaddhacittā hutvā tena saddhim anācāram caritvā ekenupāyena bodhisattaṃ māretukāmā hutvā evamāha: “sāmi, aham tumhākam aṃse nisīditvā kantārā nikkhamamānā ekam pabbataṃ oloketvā ayye pabbatamhi nibbattadevate ‘sace aham sāmikena saddhim arogā jīvitaṃ labhissāmi, balikammaṃ te karissāmi’ ti āyācimi, sā maṃ idāni uttāseti, karomassā balikammaṃ”-ti. Bodhisatto taṃ māyaṃ ajānanto: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā balikammaṃ sajjetvā tāya balibhājanam gāhāpetvā pabbatamatthakam abhiruhi. Atha nam [2.118] sā evamāha: “sāmi, devatāya pi tvaññeva uttamadevatā, paṭhamam tāva taṃ vanapupphehi pūjetvā padakkhiṇam katvā vanditvā pacchā devatāya balikammaṃ karissāmi” ti. Sā bodhisattaṃ papātābhimukham ṭhapetvā vanapupphehi pūjetvā padakkhiṇam katvā vanditukāmā viya hutvā piṭṭhipasse ṭhatvā piṭṭhiyam paharitvā papāte pātetvā: “Diṭṭhā me paccāmittassa piṭṭhi” ti tuṭṭhamānasā pabbatā orohitvā kuṇṭhassa santikam agamāsi.

Bodhisatto pi papātānusārena pabbatā patanto udumbararukkhamatthake ekasmiṃ akaṇṭake pattasaṇchane gumbe laggi, heṭṭhāpabbataṃ pana orohitum na sakkā. So udumbaraphalāni khādinvā sākhaṇtare nisīdi. Atheko mahāsārīro godharājā heṭṭhāpabbatapādato abhiruhitvā tasmim udumbaraphalāni khādanti. So taṃ divasaṃ bodhisattaṃ disvā palāyi, punadivase āgantvā ekasmiṃ passe phalāni khādinvā pakkāmi. So evaṃ punappunam āgacchanto bodhisattena saddhim vissāsam āpajjitvā: “Tvaṃ imam ṭhānam kena kāraṇena āgatosi” ti pucchitvā: “Iminā nāma kāraṇenā” ti vutte: “Tena hi mā bhāyi” ti vatvā bodhisattaṃ attano piṭṭhiyam nipajjāpetvā otāretvā araṇṇato nikkhamitvā mahāmagge ṭhapetvā: “Tvaṃ iminā maggena gacchāhi” ti uyyojetvā araṇṇam-eva pāvisi. Bodhisatto ekam gāmakam gantvā tattheva vasanto pitu

kālakatabhāvaṃ sutvā bārāṇasiṃ gantvā kulasantake rajje patiṭṭhāya padumarājā nāma hutvā dasa rājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāreti cha dānasālāyo kāretvā devasikaṃ cha satasahassāni vissajjetvā dānaṃ adāsi.

Sā pi kho itthī taṃ kuṇṭhaṃ khandhe nisīdāpetvā araṇṇā nikkhamitvā manussapathe bhikkhaṃ caramānā yāgubhattaṃ saṃharitvā taṃ kuṇṭhaṃ posesi. Manussā: “Ayaṃ te kiṃ hotī” ti {2.119} pucchiyamānā: “Ahaṃ etassa mātuladhītā, pitucchāputto me eso, etasseva maṃ adaṃsu, sāhaṃ vajjhappattam-pi attano sāmikaṃ ukkhipitvā pariharantī bhikkhaṃ caritvā posemī” ti. Manussā: “Ayaṃ patibbatā” ti tato paṭṭhāya bahutaraṃ yāgubhattaṃ adaṃsu. Apare pana janā evamāhaṃsu: “tvaṃ mā evaṃ vicari, padumarājā bārāṇasiyaṃ rajjaṃ kāreti, sakalajambudīpaṃ saṅkhobhetvā dānaṃ deti, so taṃ disvā tussissati, tuṭṭho te bahuṃ dhanam dassati, tava sāmikaṃ idheva nisīdāpetvā gacchā” ti thiraṃ katvā vettapacchiṃ adaṃsu. Sā anācārā taṃ kuṇṭhaṃ vettapacchiyaṃ nisīdāpetvā pacchiṃ ukkhipitvā bārāṇasiṃ gantvā dānasālāsu bhuñjamānā vicarati. Bodhisatto alaṅkatahatthikkhandhavaragato dānaggaṃ gantvā aṭṭhannaṃ vā dasannaṃ vā sahatthā dānaṃ datvā puna gehaṃ gacchati. Sā anācārā taṃ kuṇṭhaṃ pacchiyaṃ nisīdāpetvā pacchiṃ ukkhipitvā tassa gamanamagge aṭṭhāsi.

Rājā disvā: “Kiṃ etan”-ti pucchi. “Ekā, deva, patibbatā” ti. Atha naṃ pakkosāpetvā sañjānitvā kuṇṭhaṃ pacchiyā nīharāpetvā: “Ayaṃ te kiṃ hotī” ti pucchi. Sā: “Pitucchāputto me, deva, kuladattiko sāmiko” ti āha. Manussā taṃ antaraṃ ajānantā: “Aho patibbatā” ti ādīni vatvā taṃ anācāritthiṃ vaṇṇayimṃsu. Puna rājā: “Ayaṃ te kuṇṭho kuladattiko sāmiko” ti pucchi. Sā rājānaṃ asañjānantī: “Āma, devā” ti sūrā hutvā kathesi. Atha naṃ rājā: “Kiṃ esa bārāṇasiraṇṇo putto, nanu tvaṃ padumakumārassa bhariyā asukaraṇṇo dhītā, asukā nāma mama jāṇulohitaṃ pivitvā imasmiṃ kuṇṭhe paṭibaddhacittā maṃ papāte pātesi. Sā idāni tvaṃ nalāṭena maccum gahetvā maṃ ‘mato’ ti maññamānā imaṃ ṭhānaṃ āgatā, nanu ahaṃ jīvāmī” ti {2.120} vatvā amacce āmantetvā: “Bho, amaccā nanu cāhaṃ tumhehi puṭṭho evaṃ kathesiṃ ‘mama kaniṭṭhabhātikā cha itthiyo māretvā maṃsaṃ khādimsu, ahaṃ pana mayhaṃ bhariyaṃ arogaṃ katvā gaṅgātīraṃ netvā assamapade vasanto ekaṃ vajjhappattam kuṇṭhaṃ uttāretvā paṭijaggiṃ. Sā itthī etasmiṃ paṭibaddhacittā maṃ pabbatapāde pātesi. Ahaṃ attano mettacittatāya jīvitaṃ labhi’nti. Yāya

aham pabbatā pātito, na sā aññā, esā dussīlā, so pi vajjhappatto kuṇṭho na añño, ayamevā” ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Ayam-eva sā ahamā pi so anañño, ayam-eva so hatthacchinno anañño,
Yamāha ‘komārapatī mama’nti, vajjhitthiyo natthi itthīsu saccam.**

**2. Imañca jammaṃ musalena hantvā, luddam chavam paradārūpasevim,
Imissā ca nam pāpapatibbatāya, jīvantiyā chindatha kaṇṇanāsan-ti.**

Tattha **yamāha komārapatī maman-ti** yaṃ esā: “Ayaṃ me, komārapatī, kuladattiko sāmiko” ti āha, ayam-eva so, na añño. “Yamāhu, komārapatī” ti pi pāṭho. Ayam-eva hi potthakesu likhito, tassā pi ayamevattho, vacanavipallāso panettha veditabbo. Yañhi raññā vuttam, tadeva idha āgataṃ. **Vajjhitthiyo** ti itthiyo nāma vajjhā vadhitabbā eva. **Natthi itthīsu saccan-ti** etāsu sabhāvo nāmeko natthi. **“Imañca jamman”-ti** ādi dvinnam-pi tesam daṇḍāṇāpanavasena vuttam. Tattha **jamman-ti** lāmakaṃ. **Musalena hantvā** ti musalena hanitvā pothetvā aṭṭhīni bhañjitvā cuṇṇavicuṇṇam katvā. **Luddan-ti** dāruṇam. **Chavan-ti** guṇābhāvena nijjīvam matasadisam. **Imissā** {2.121} **ca nan-ti** ettha **nan-ti** nipātamattam, imissā ca pāpapatibbatāya anācārāya dussīlāya jīvantiyāva kaṇṇanāsam chindathā ti attho.

Bodhisatto kodham adhivāsetum asakkonto evam tesam daṇḍam āṇāpetvā pi na tathā kāresi. Kopam pana mandam katvā yathā sā pacchim sīsato oropetum na sakkoti, evam gāḷhataram bandhāpetvā kuṇṭham tattha pakkhipāpetvā attano vijitā nīharāpesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā cha bhātaro aññatarā therā ahesum, bhariyā ciṇcamāṇavikā, kuṇṭho devadatto, godharājā ānando, padumarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Cūlapadumajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 194 Maṇicorajātakavaṇṇanā

Na santi devā pavasanti nūnā ti idam satthā veḷuvane viharanto vadhāya parisakkantaṃ devadattaṃ ārabba katesi. Tadā pana satthā: “Devadatto vadhāya parisakkatī” ti sutvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto mayham vadhāya parisakkati yeva, parisakkanto pi pana mam vadhitum nāsakkhī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasito avidūre gāmake gahapatikule nibbatti. Athassa vayappattassa bārāṇasito kuladhītaraṃ ānesuṃ, sā suvaṇṇavaṇṇā ahosi abhirūpā dassanīyā devaccharā viya pupphalatā viya laḷamānā mattakinnarī viya ca sujātāti nāmena patibbatā sīlācārasampannā vattasampannā. Niccakālampissā pativattaṃ sassuvattaṃ sasuravattañca katameva hoti, sā bodhisattassa piyā ahosi manāpā. Iti ubho pi {2.122} te sammodamānā ekacittā samaggavāsaṃ vasiṃsu.

Athekadivasaṃ sujātā: “Mātāpitāro daṭṭhukāmāmhī” ti bodhisattassa ārocesi. “Sādhū, bhadde, maggapātheyyaṃ pahonakaṃ paṭiyādehi” ti khajjavikatiṃ pacāpetvā khajjakādīni yānake ṭhapetvā yānakaṃ pājento yānakassa purato ahosi, itarā pacchato. Te nagarasamīpaṃ gantvā yānakaṃ mocetvā nhatvā bhuñjimsu. Puna bodhisatto yānakaṃ yojetvā purato nisīdi, sujātā vatthāni parivattetvā alaṅkaritvā pacchato nisīdi. Yānakassa antonagaraṃ pavittakāle bārāṇasirājā hatthikkhandhavaragato nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto taṃ padesaṃ agamāsi. Sujātā otaritvā yānakassa pacchato padasā pāyāsi. Rājā taṃ disvā tassā rūpasampattiyaṃ ākaḍḍhiyamānalocano paṭibaddhacitto hutvā ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi: “gaccha tvaṃ etissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā jānāhi” ti. So gantvā tassā sassāmikabhāvaṃ ñatvā: “Sassāmikā kira, deva, yānake nisinno puriso etissā sāmiko” ti āha.

Rājā paṭibaddhacittaṃ vinodetuṃ asakkonto kilesāturo hutvā: “Ekena naṃ upāyena mārāpetvā itthiṃ gaṇhissāmi” ti cintetvā ekaṃ purisaṃ āmantetvā: “Gaccha, bho, imaṃ cūḷāmaṇiṃ vīthiṃ gacchanto viya hutvā etassa purisassa yānake pakkhipitvā ehi” ti cūḷāmaṇiṃ datvā uyyojesi. So: “Sādhū” ti taṃ gahetvā gantvā yānake ṭhapetvā: “Ṭhapito me, devā” ti āgantvā ārocesi. Rājā: “Cūḷāmaṇi me naṭṭho” ti āha, manussā ekakolāhalaṃ akaṃsu. Rājā: “Sabbadvārāni pidahitvā sañcāraṃ chinditvā coraṃ pariyesathā” ti āha, rājapurisā tathā akaṃsu, nagaraṃ ekasaṅkhobhaṃ ahosi. Itaro puriso manusse gahetvā bodhisattassa santikaṃ gantvā: “Bho, yānakaṃ ṭhapehi, rañño cūḷāmaṇi {2.123} naṭṭho, yānakaṃ sodhessāmi” ti yānakaṃ sodhento attanā ṭhapitamaṇiṃ gahetvā bodhisattaṃ gahetvā: “Maṇicoro” ti hatthehi ca pādehi ca pothetvā pacchābāhaṃ bandhitvā netvā: “Ayaṃ maṇicoro” ti rañño dassesi. Rājāpi: “Sisamassa chindathā” ti āṇāpesi.

Atha naṃ rājapurisā catukke catukke kasāhi tālentā dakkhiṇadvārena nagarā nikkhamāpesuṃ. Sujātā pi yānakaṃ pahāya bāhā paggayha paridevamānā:

“Sāmi, maṃ nissāya imaṃ dukkhaṃ pattosī” ti paridevamānā pacchato pacchato agamāsi. Rājapurisā: “Sīsamassa chindissāmā” ti bodhisattaṃ uttānaṃ nipajjāpesuṃ. Taṃ disvā sujātā attano sīlaguṇaṃ āvajjetvā: “Natthi vata maññe imasmiṃ loke sīlavantānaṃ viheṭhake pāpasāhasikamanusse nisedhetuṃ samatthā devatā nāmā” ti ādīni vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Na santi devā pavasanti nūna, na hi nūna santi idha lokapālā,
Sahasā karontānamasaññatānaṃ, na hi nūna santi paṭisedhitāro ti.**

Tattha **na santi, devā** ti imasmiṃ loke sīlavantānaṃ olokanakā pāpānañca nisedhakā na santi nūna devā. **Pavasanti nūnā** ti evarūpesu vā kiccesu uppannesu nūna pavasanti pavāsaṃ gacchanti. **Idha, lokapālā** ti imasmiṃ loke lokapālasammatā samaṇabrāhmaṇā pi sīlavantānaṃ anuggāhakā na hi nūna santi. **Sahasā karontānamasaññatānaṃ**-ti sahasā avīmaṃsitvā sāhasikaṃ dāruṇaṃ kammaṃ karontānaṃ dussīlānaṃ. **Paṭisedhitāro** ti evarūpaṃ kammaṃ mā karittha, na labbhā etaṃ kātunti paṭisedhentā natthī ti attho.

Evam tāya sīlasampannāya paridevamānāya sakkassa devaraṇṇo nisinnāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi, sakko: “Ko nu kho maṃ {2.124} sakkattato cāvetukāmo” ti āvajjento imaṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Bārāṇasirājā atipharusakammaṃ karoti, sīlasampannaṃ sujātaṃ kilameti, gantuṃ dāni me vaṭṭatī” ti devalokā oruyha attano ānubhāvena hatthipiṭṭhe nisinnaṃ taṃ pāparājānaṃ hatthikkhandhato otāretvā dhammagandikāya uttānaṃ nipajjāpetvā bodhisattaṃ ukkhipitvā sabbālāṅkārehi alāṅkaritvā rājavesaṃ gāhāpetvā hatthikkhandhe nisīdāpesi. Rājapurisā pharasuṃ ukkhipitvā sīsaṃ chindantā raṇṇo sīsaṃ chindimsu, chinnakāle yeva cassa raṇṇo sīsabhāvaṃ jānimsu. Sakko devarājā dissamānakasarīreneva bodhisattassa santikaṃ gantvā bodhisattassa rājābhisekaṃ katvā sujātāya ca aggamahesiṭṭhānaṃ dāpesi. Amaccā ceva brāhmaṇagahapatikādayo ca sakkaṃ devarājānaṃ disvā: “Adhammikaṃ rājā mārito, idāni amhehi sakkadattiko dhammikaṃ rājā laddho” ti somanassappattā ahesuṃ.

Sakko pi ākāse thatvā: “Ayaṃ vo sakkadattiko rājā, ito paṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāressati. Sace hi rājā adhammiko hoti, devo akāle vassati, kāle na vassati, chātabhayaṃ rogabhayaṃ satthabhayanti imāni tīṇi bhayāni upagatāneva hontī” ti ovadanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Akāle vassatī tassa, kāle tassa na vassati,
Saggā ca cavatī ṭhānā, nanu so tāvatā hato ti.**

Tattha **akāle** ti adhammikarañño rajje ayuttakāle sassānaṃ pakkakāle vā lāyanamaddanādikāle vā devo vassati. **Kāle** ti yuttapayuttakāle vapanakāle taruṇasassakāle gabbhaggahaṇakāle ca na vassati. **Saggā ca cavatī ṭhānā** ti saggasaṅkhātā ṭhānā devalokā cavatī ti attho. Adhammikaṛājā hi appaṭilābhavasena devalokā cavatī nāma, sagge pi vā rajjaṃ kārento adhammikaṛājā tato cavatīti pi attho. **Nanu so tāvatā hato** ti nanu so adhammiko rājā ettakena hato hoti. Atha {2.125} vā ekaṃsavācī ettha nu-kāro, neso ekaṃsena ettāvatā hato, aṭṭhasu pana mahānirayesu soḷasasu ca ussanirayesu dīgharattaṃ so haññissatīti ayamettha attho.

Evam sakko mahājanassa ovādaṃ datvā attano devaṭṭhānam-eva agamāsi. Bodhisatto pi dhammena rajjaṃ kāretvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: “tadā adhammikaṛājā devadatto ahosi, sakko anuruddho, sujātā rāhulamātā, sakkadattiyaṛājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Maṇicorajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 195 Pabbatūpattharajātakavaṇṇanā

Pabbatūpatthare ramme ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājānaṃ ārabha kathesi. Kosalarañño kira eko amacco antepure padussi. Rājā pi parivīmaṃsamāno taṃ tathato ñatvā: “Satthu āroccsāmī” ti jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā: “Bhante, amhākaṃ antepure eko amacco padussi, tassa kiṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti pucchi. Atha naṃ satthā: “Upakārako te, mahārāja, so ca amacco sā ca itthī piyā” ti pucchitvā: “Āma, bhante, ativiya upakārako sakalaṃ rājakulaṃ sandhāreti, sā pi me itthī piyā” ti vutte: “Mahārāja, ‘attano upakārakesu sevakesu piyāsu ca itthīsu dubbhituṃ na sakkā’ ti pubbe pi rājāno paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā majjhattāva ahesun”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto tassa atthadhammānusāsako ahosi. Athassa rañño eko amacco antepure padussi. Rājā naṃ tathato ñatvā: “Amacco pi me bahūpakāro, ayaṃ itthī pi me piyā, dve pi ime nāsetuṃ na sakkā, {2.126} paṇḍitāmaccaṃ pañhaṃ pucchitvā sace sahitabbaṃ bhavissati, sahiṃsāmi, no ce, na sahiṃsāmi” ti bodhisattaṃ pakkosāpetvā āsanaṃ datvā: “Paṇḍita, pañhaṃ pucchissāmī” ti

vatvā: “Pucchatha, mahārāja, vissajjessāmī” ti vutte pañham pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Pabbatūpatthare ramme, jātā pokkharāṇī sivā,
Taṃ siṅgālo apāpāyī, jānam sīhena rakkhitan-ti.**

Tattha **pabbatūpatthare ramme** ti himavantapabbatapāde pattharivā ṭhite aṅgaṇaṭṭhāneti attho. **Jātā pokkharāṇī sivā** ti sivā sītālā madhurodakā pokkharāṇī nibbattā, apica kho pokkharasañchannā nadī pi pokkharāṇī yeva. **Apāpāyī** ti **apa**-iti upasaggo, apāyī ti attho. **Jānam sīhena rakkhitan**-ti sā pokkharāṇī sīhaparibhogā sīhena rakkhitā, so pi nam siṅgālo: “Sīhena rakkhitā ayan”-ti jānanto va apāyī. Taṃ kiṃ maññati, bālo siṅgālo sīhassa abhāyivā piveyya evarūpaṃ pokkharāṇinti ayametthādhippāyo.

Bodhisatto: “Addhā etassa antepure eko amacco paduṭṭho bhavissatī” ti ñatvā dutiyam gāthamāha.

**2. Pivanti ce mahārāja, sāpadāni mahānadim,
Na tena anadī hoti, khamassu yadi te piyā ti.**

Tattha **sāpadāni** ti na kevalam siṅgālova, avasesāni sunakhapasadabhiṭṭhāramigādāni sabbasāpadāni taṃ pokkharasañchannattā: “Pokkharāṇī” ti laddhanāmaṃ nadim pivanti ce. **Na tena anadī hoti** ti nadiyañhi dvipadacatuppadā pi ahimacchā pi sabbe pipāsītā pānīyam pivanti, na sā tena kāraṇena anadī nāma hoti, nā pi ucchiṭṭhanadī. Kasmā? Sabbesaṃ sādharmaṇattā. Yathā nadī yena kenaci pītā na dussati, evaṃ itthi pi kilesavasena sāmikaṃ atikkamivā aññena saddhim saṃvāsaṃ gatā neva anitthī hoti. Kasmā? Sabbesaṃ sādharmaṇabhāvena. Nā pi ucchiṭṭhitthī. Kasmā? Odakantikātāya suddhabhāvena. **Khamassu yadi te piyā** ti yadi pana te sā itthi piyā, so ca amacco bahūpakāro, tesam ubhinnaṃ-pi khamassu majjhatabhāvena tiṭṭhāhīti.

Evaṃ {2.127} mahāsatto rañño ovādaṃ adāsi. Rājā tassa ovāde ṭhatvā: “Puna evarūpaṃ pāpakammaṃ mā karitthā” ti vatvā ubhinnaṃ-pi khami. Tato paṭṭhāya te oramiṃsu. Rājā pi dānādāni puññāni katvā jīvitapariyosāne saggapuram pūresi. Kosalarājā pi imaṃ dhammadesanaṃ sutvā tesam ubhinnaṃ-pi khamivā majjhatto ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Pabbatūpattharajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 196 Valāhakassajātakavaṇṇanā

Ye na kāhanti ovādan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. So hi bhikkhu satthārā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti puṭṭho: “Saccan”-ti vatvā: “Kiṃ kāraṇā” ti vutte: “Ekaṃ alaṅkataṃ mātuḡāmaṃ disvā kilesavasenā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Itthiyo nāmetā bhikkhu attano rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbehi ceva itthikuttavilāsehi ca purise palobhetvā attano vase katvā vasaṃ upagatabhāvaṃ ñatvā sīlavināsañceva dhanavināsañca pāpanaṭṭhena ‘yakkhiniyo’ ti vuccanti. Pubbe pi hi yakkhiniyo itthikuttana ekaṃ purisasatthaṃ upasaṅkamitvā vāṇije palobhetvā attano vase katvā puna aññe purise disvā te sabbe pi jīvitakkhayaṃ pāpetvā ubho hi hanukapassehi lohiteṇa paggharantena mukhaṃ pūrāpetvā khādimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte tambapaṇṇidīpe sirīsavattu nāma yakkhanagaraṃ ahosi, tattha yakkhiniyo vasimsu. Tā bhinnanāvānaṃ vāṇijānaṃ āgatakāle alaṅkatapaṭiyattā khādanīyabhojanīyaṃ gāhāpetvā dāsigaṇaparivutā dārake aṅkenādāya vāṇije upasaṅkamanti. Tesāṃ {2.128} “manussāvāsaṃ āgatamhā” ti saṇjānanatthaṃ tattha tattha kasigorakkhādīni karonte manusse gogaṇe sunakheti evamādīni dassenti, vāṇijānaṃ santikaṃ gantvā: “Imaṃ yāguṃ pivatha, bhattaṃ bhuñjatha, khādanīyaṃ khādatha” ti vadanti. Vāṇijā ajānantā tāhi dinnāṃ paribhuñjanti. Atha tesāṃ khāditvā bhuñjitvā pivitvā vissamitakāle paṭisanthāraṃ karonti, “tumhe kattha vāsikā, kuto āgatā, kahaṃ gacchissatha, kena kammaṇa idhāgatattā” ti pucchanti. “Bhinnanāvā hutvā idhāgatamhā” ti vutte: “Sādhu, ayyā, amhākam-pi sāmikānaṃ nāvaṃ abhiruhitvā gatānaṃ tīṇi saṃvaccharāni atikkantāni, te matā bhavissanti; tumhe pi vāṇijā ye va, mayaṃ tumhākaṃ pādaparicārikā bhavissāmā” ti vatvā te vāṇije itthikuttahāvabhāvavilāsehi palobhetvā yakkhanagaraṃ netvā sace paṭhamagahitā manussā atthi, te devasaṅkhalikāya bandhitvā kāraṇaghare pakkhipanti, attano vasanaṭṭhāne bhinnanāve manusse alabhantiyo pana parato kalyāṇiṃ orato nāgadīpanti evaṃ samuddatīraṃ anusaṅcaranti. Ayaṃ tāsāṃ dhammatā.

Athekadivasāṃ pañcasatā bhinnanāvā vāṇijā tāsāṃ nagarasamīpe uttarimsu. Tā tesāṃ santikaṃ gantvā palobhetvā yakkhanagaraṃ netvā paṭhamāṃ gahite manusse devasaṅkhalikāya bandhitvā kāraṇaghare pakkhipitvā jeṭṭhayakkhinī jeṭṭhakavāṇijaṃ, sesā seseti tā pañcasatā yakkhiniyo te pañcasate vāṇije attano sāmike akaṃsu. Atha sā jeṭṭhayakkhinī rattibhāge vāṇije niddaṃ upagate

uṭṭhāya gantvā kāraṇaghare manusse māretvā maṁsaṁ khāditvā āgacchati, sesā pi tatheva karonti. Jeṭṭhayakkhiniyā manussamaṁsaṁ khāditvā āgatakāle sarīraṁ sītaṁ hoti. Jeṭṭhavāṇiyo pariggaṇhanto tassā yakkhinibhāvaṁ ñatvā: “Imā pañcasatā yakkhiniyo {2.129} bhavissanti, amhehi palāyitum vaṭṭatī” ti punadivase pāto va mukhadhovanatthāya gantvā sesavāṇijānaṁ ārocesi: “imā yakkhiniyo, na manussitthiyo, aññesaṁ bhinnanāvānaṁ āgatakāle te sāmike katvā amhe pi khādissanti, etha ito palāyissāmā” ti tesu pañcasatesu aḍḍhateyyasatā: “Na mayaṁ etā vijahitum sakkhissāma, tumhe gacchatha, mayaṁ na palāyissāmā” ti āhaṁsu. Jeṭṭhavāṇiyo attano vacanakāre aḍḍhateyyasate gahetvā tāsāṁ bhīto palāyi.

Tasmiṁ pana kāle bodhisatto valāhakassayoniyaṁ nibbatti, sabbaseto kālasīso muñjakeso iddhimā vehāsaṅgamo ahosi. So himavantato ākāse uppatitvā tambapaṇṇidīpaṁ gantvā tattha tambapaṇṇisare pallale sayamañjātasālīṁ khāditvā gacchati. Evaṁ gacchanto ca: “Janapadaṁ gantukāmā atthī” ti tikkhattum karuṇāparibhāvitāṁ mānusiṁ vācaṁ bhāsati. Te bodhisattassa vacanaṁ sutvā upasaṅkamitvā añjaliṁ paggayha: “Sāmi, mayaṁ janapadaṁ gamissāmā” ti āhaṁsu. Tena hi mayhaṁ piṭṭhiṁ abhiruhathāti. Appekacce abhiruhimsu, tesu ekacce vāladhiṁ gaṇhimsu, ekacce añjaliṁ paggahetvā aṭṭhaṁsu yeva. Bodhisatto antamaso añjaliṁ paggahetvā ṭhite sabbe pi te aḍḍhateyyasate vāṇije attano ānubhāvena janapadaṁ netvā sakasakaṭṭhānesu patiṭṭhapetvā attano vasanaṭṭhānaṁ āgamāsi. Tā pi kho yakkhiniyo aññesaṁ āgatakāle tattha ohīnake aḍḍhateyyasate manusse vadhitvā khādiṁsu.

Satthā bhikkhū āmantetvā: “Bhikkhave, yathā te yakkhinīnaṁ vasaṁ gatā vāṇijā jīvitaṁkayaṁ pattā, valāhakassarājassa vacanakarā vāṇijā sakasakaṭṭhānesu patiṭṭhitā, evam-eva buddhānaṁ ovādaṁ akarontā bhikkhū pi bhikkhuniyo pi upāsakā pi upāsikāyo pi catūsu apāyesu {2.130} pañcavidhabandhanakammakaraṇaṭṭhānādīsū mahādukkhaṁ pāpuṇanti. Ovādarkarā pana tisso kulasampattiyo ca cha kāmasagge vīsati brahmaloketi imāni ca ṭhānāni patvā amatamahānibbānaṁ sacchikatvā mahantaṁ sukhaṁ anubhavanti” ti vatvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Ye na kāhanti ovādaṁ, narā buddhena desitaṁ,
Byasanaṁ te gamissantī, rakkhasīhiva vāṇijā.**

**2. Ye ca kāhanti ovādaṃ, narā buddhena desitaṃ,
Sotthiṃ pāraṃ gamissanti, valāheneva vāṇijā ti.**

Tattha **ye na kāhantī** ti ye na karissanti. **Byasanaṃ te gamissantī** ti te mahāvināsaṃ pāpuṇissanti. **Rakkhasīhiva vāṇijā** ti rakkhasīhi palobhitavāṇijā viya. **Sotthiṃ pāraṃ gamissantī** ti anantarāyena nibbānaṃ pāpuṇissanti. **Valāheneva vāṇijā** ti valāheneva: “Āgacchathā” ti vuttā tassa vacanakarā vāṇijā viya. Yathā hi te samuddapāraṃ gantvā sakasakaṭṭhānaṃ agamaṃsu, evaṃ buddhānaṃ ovādakarā saṃsārapāraṃ nibbānaṃ gacchantīti amatamahānibbānena dhammadesanāya kūṭaṃ gaṇhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi, aññe pi bahū sotāpattiphalaśakadāgāmiphalaanāgāmiphalaarahattaphalāni pāpuṇimsu. “Tadā valāhakassarājassa vacanakarā aḍḍhateyyasatā vāṇijā buddhapaṇisā ahesuṃ, valāhakassarājā pana aham-eva ahośiṃ”-ti.

Valāhakassajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 197 Mittāmittajātakavaṇṇanā

Na naṃ umhayate disvā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Aññatara bhikkhu: “Mayā gahite mayhaṃ upajjhāyo na kujjhissatī” ti upajjhāyena ṭhapitaṃ viśāseṇa ekaṃ vatthakhaṇḍaṃ gahetvā upāhanatthavikaṃ katvā pacchā upajjhāyaṃ āpucchi. Atha taṃ upajjhāyo: “Kimkāraṇa gaṇhi” ti {2.131} vatvā: “Mayā gahite na kujjhissatīti tumhākaṃ viśāseṇā” ti vutte: “Ko mayā saddhiṃ tuyhaṃ viśāso nāmā” ti vatvā kuddho utṭhahitvā pahari. Tassa sā kiriyā bhikkhūsu pākaṭā jātā. Athekadivaṣaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko kira daharo upajjhāyassa viśāseṇa vatthakhaṇḍaṃ gahetvā upāhanatthavikaṃ akāsi. Atha naṃ upajjhāyo ‘ko mayā saddhiṃ tuyhaṃ viśāso nāmā’ ti vatvā kuddho utṭhahitvā pahari” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesa bhikkhu attano saddhivihārikaṇa saddhiṃ avissāsiko, pubbe pi avissāsikoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā gaṇasatthā hutvā himavantapadese vāsaṃ kappesi.

Tasmim isigaṇe eko tāpaso bodhisattassa vacanaṃ akatvā ekaṃ matamātikaṃ hatthipotakaṃ paṭijaggi. Atha naṃ so vuddhippatto māretvā araṇṇaṃ pāvisi. Tassa sarīrakiccaṃ katvā isigaṇo bodhisattaṃ parivāretvā: “bhante, kena nu ko kāraṇena mittabhāvo vā amittabhāvo vā sakkā jānitun”-ti pucchi. Bodhisatto: “Iminā ca iminā ca kāraṇeṇā” ti ācikkhanto imā gāthā avoca:

**1. Na naṃ umhayate disvā, na ca naṃ paṭinandati,
Cakkhūni cassa na dadāti, paṭilomaṇca vattati.**

**2. Ete bhavanti ākārā, amittasmim paṭiṭṭhitā,
Yehi amittaṃ jāneyya, disvā sutvā ca paṇḍito ti.**

Tattha **na naṃ umhayate disvā** ti yo hi yassa amitto hoti, so taṃ puggalaṃ disvā na umhayate, hasitaṃ na karoti, pahaṭṭhākāraṃ na dasseti. **Na** {2.132} **ca naṃ paṭinandati** ti tassa vacanaṃ sutvā pi taṃ puggalaṃ na paṭinandati, sādhu subhāsitaṃ na cānumodati. **Cakkhūni cassa na dadāti** ti cakkhunā cakkhum āhacca paṭimukho hutvā na oloketi, aññato cakkhūni harati. **Paṭilomaṇca vattati** ti tassa kāyakammam-pi vacīkammam-pi na roceti, paṭilomaḡāhaṃ gaṇhāti paccanīkagāhaṃ. **Ākārā** ti kāraṇāni. **Yehi amittan-ti** yehi kāraṇehi tāni kāraṇāni disvā sutvā ca paṇḍito puggalo: “Ayaṃ me amitto” ti jāneyya, tato viparītehi pana mittabhāvo jānitabboti.

Evaṃ bodhisatto mittāmittabhāvakāraṇāni ācikkhitvā brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḡā hatthiposaḡatāpaso saddhivihāriko ahoṣi, hatthī upajjhāyo, isigaṇo buddhapaṛisā, gaṇasatthā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mittāmittajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 198 Rādhajātakavaṇṇanā

Pavāsā āgato tātā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. So kira satthārā: “Saccaṃ kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti puṭṭho: “Saccaṃ, bhante” ti vatvā: “Kimkāraṇā” ti vutte: “Ekaṃ alaṅkataitthim disvā kilesavasena” ti āha. Atha naṃ satthā: “Mātugāmo nāma bhikkhu na sakkā rakkhituṃ, pubbe pi dovārike ṭhapetvā rakkhantā pi rakkhituṃ na sakkhimsu, kim te itthiyā, laddhā pi sā rakkhituṃ na sakkā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto suvayoniyaṃ nibbatti, “rādho” tissa nāmaṃ, kaniṭṭhabhātā panassa poṭṭhapādo nāma. Te ubho pi taruṇakāle yeva eko luddako gahetvā bārāṇasiyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa adāsi, brāhmaṇo te puttattṭhāne ṭhapetvā paṭijaggi. Brāhmaṇassa {2.133} pana brāhmaṇī arakkhitā dussilā. So vohārakaraṇatthāya gacchanto te suvapotake āmantetvā: “Tātā, ahaṃ vohārakaraṇatthāya gacchāmi, kāle vā vikāle vā tumhākaṃ mātu karaṇakammaṃ olokeyyātha, aññassa purisassa gamanabhāvaṃ vā agamanabhāvaṃ vā jāneyyāthā” ti brāhmaṇiṃ suvapotakānaṃ paṭicchāpetvā agamāsi. Sā tassa nikkhantakālato paṭṭhāya anācāraṃ cari, rattim-pi divā pi āgacchantānañca gacchantānañca pamāṇaṃ natthi.

Taṃ disvā poṭṭhapādo rādhaṃ pucchi: “brāhmaṇo imaṃ brāhmaṇiṃ amhākaṃ niyyādetvā gato, ayañca pāpakammaṃ karoti, vadāmi nan”-ti. Rādho: “Mā vadāhi” ti āha. So tassa vacanaṃ aggahetvā: “Amma, kiṃkāraṇā pāpakammaṃ karosi” ti āha. Sā taṃ māretukāmā hutvā: “Tāta, tvaṃ nāma mayhaṃ putto, ito paṭṭhāya na karissāmi, ehi, tāta, tāvā” ti piyāyamānā viya pakkosivā āgataṃ gahetvā: “Tvaṃ maṃ ovadasi, attano pamāṇaṃ na jānāsī” ti gīvaṃ parivattetvā māretvā uddhanantaresu pakkhi pi. Brāhmaṇo āgantvā vissamitvā bodhisattaṃ: “Kiṃ, tāta rādha, mātā te anācāraṃ karoti, na karotī” ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Pavāsā āgato tāta, idāni nacirāgato,
Kaccinnu tāta te mātā, na aññamupasevatī ti.**

Tassattho: ahaṃ, tāta rādha, pavāsā āgato, so camhi idāneva āgato nacirāgato, tena pavattim ajānanto taṃ pucchāmi: “kacci nu te, tāta, mātā aññaṃ purisaṃ na upasevatī” ti.

Rādho: “Tāta, paṇḍitā nāma bhūtaṃ vā abhūtaṃ vā aniyyānikaṃ nāma na kathesun”-ti nāpento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na {2.134} kho panetaṃ subhaṇaṃ, gīraṃ saccupasaṃhitaṃ,
Sayetha poṭṭhapādova, mummure upakūthito ti.**

Tattha **giran**-ti vacanaṃ. Tañhi yathā idāni girā, evaṃ tadā: “Giran”-ti vuccati, so suvapotako liṅgaṃ anādiyivā evamāha. Ayaṃ panettha attho: tāta, paṇḍitena nāma saccupasaṃhitaṃ yathābhūtaṃ atthayuttaṃ sabbhāvavacanam-pi aniyyānikaṃ na subhaṇaṃ. Aniyyānikañca saccaṃ bhaṇanto **sayetha poṭṭhapādova, mummure upakūthito**, yathā poṭṭhapādo

kukkule jhāmo sayati, evaṃ sayeyyāti. “Upakūdhito” ti pi pātho,
ayamevattho.

Evaṃ bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā: “Mayā pi imasmim̐ ṭhāne
vasitum̐ na sakkā” ti brāhmaṇaṃ āpucchitvā araṇṇam-eva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam̐ samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. “Tadā poṭṭhapādo
ānando ahosi, rādho pana aham-eva ahosin̐”-ti.

Rādhajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 199 Gahapatijātakavaṇṇanā

Ubhayam̐ me na khamatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitam-eva
bhikkhum̐ ārabha kathesi. Kathento ca: “Mātugāmo nāma arakkhito,
pāpakammaṃ katvā yena kenaci upāyena sāmikam̐ vañcetiyeṇvā” ti vatvā atītaṃ
āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ brahmadatte rajjam̐ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe
gahapatikule nibbattitvā vayappatto gharāvāsam̐ gaṇhi. Tassa bhariyā dussilā
gāmabhojakena saddhim̐ anācāram̐ carati. Bodhisatto taṃ ṇatvā pariggaṇhanto
carati. {2.135} Tadā pana antovasse bījesu nīhaṭesu chātakaṃ ahosi, sassānaṃ
gabbhagahaṇakālo jāto. Sakalagāmavāsino: “Ito māsadvayena sassāni
uddharitvā vīhim̐ dassāmā” ti ekato hutvā gāmabhojakassa hatthato ekaṃ
jaragoṇam̐ gahetvā maṃsam̐ khādimsu.

Athekadivasam̐ gāmabhājako khaṇam̐ oloketvā bodhisattassa bahigatavelāyam̐
geham̐ pāvisi. Tesam̐ sukhanipannakkhaṇe yeva bodhisatto gāmadvārena
pavisitvā gehābhimukho pāyāsi. Sā itthī gāmadvārābhimukhī taṃ disvā: “Ko nu
kho eso” ti ummāre ṭhatvā oloketī: “Soyevā” ti ṇatvā gāmabhojakassa ācikkhi,
gāmabhojako bhīto pakam̐ pi. Atha naṃ sā: “Mā bhāyi, attheko upāyo, amhehi
tava hatthato goṇamaṃsam̐ khāditaṃ, tvaṃ maṃsamūlaṃ sodhento viya hohi,
aham̐ koṭṭham̐ āruya koṭṭhadvāre ṭhatvā ‘vīhi natthī’ ti vakkhāmi. Tvaṃ
gehamajjhe ṭhatvā ‘amhākam̐ ghare dārakā chātā, maṃsamūlaṃ me dehī’ ti
punappunaṃ codeyyāsī” ti vatvā koṭṭham̐ āruya koṭṭhadvāre nisīdi. Itaro
gehamajjhe ṭhatvā: “Maṃsamūlaṃ dehī” ti vadati. Sā koṭṭhadvāre nisinnā:
“Koṭṭhe vīhi natthi, sasse uddharante dassāmi gacchāhi” ti āha.

Bodhisatto gehaṃ pavisitvā tesaṃ kiriyaṃ disvā: “Imāya pāpāya kataupāyo esa bhavissatī” ti ñatvā gāmaḥojakaṃ āmantetvā: “So gāmaḥojaka amhe tava jaragoṇassa maṃsaṃ khādantā ‘ito māsadvayena vīhiṃ dassāmā’ ti khādimha, tvaṃ aḍḍhamāsam-pi anatikkamitvā idāneva kasmā āharāpesi, na tvaṃ iminā kāraṇena āgato, aññena kāraṇena āgato bhavissasi, mayhaṃ tava kiriyā na ruccati, ayam-pi anācārā pāpadhammā koṭṭhe vīhiṇaṃ abhāvaṃ jānāti, sā dāni koṭṭhaṃ āruya ‘vīhi natthī’ ti {2.136} vadati, tvam-pi ‘dehī’ ti vadati, ubhinnaṃ-pi vo karaṇaṃ mayhaṃ na ruccatī” ti etamatthaṃ pakāseto imā gāthā avoca:

**1. Ubhayaṃ me na khamati, ubhayaṃ me na ruccati,
Yācāyaṃ koṭṭhamotiṇṇā, nadassaṃ iti bhāsati.**

**2. Taṃ taṃ gāmapati brūmi, kadare appasmi jīvite,
Dve māse saṅgaram katvā, maṃsaṃ jaraggavaṃ kisaṃ,
Appattakāle codesi, tam-pi mayhaṃ na ruccatī ti.**

Tattha **taṃ taṃ gāmapati brūmi**ti, ambho gāmajeṭṭhaka, tena kāraṇena taṃ vadāmi. **Kadare appasmi jīvite** ti amhākaṃ jīvitam nāma kadarañceva thaddhaṃ lūkhaṃ kasiraṃ appaṇca mandaṃ parittaṃ, tasmim no evarūpe jīvite vattamāne. **Dve māse saṅgaram katvā, maṃsaṃ jaraggavaṃ kisaṃ**-ti amhākaṃ maṃsaṃ gaṇhantānaṃ jaraggavaṃ kisaṃ dubbalaṃ jaragoṇaṃ dadamāno tvaṃ: “Dvīhi māsehi mūlaṃ dātabban”-ti evaṃ dve māse saṅgaram paricchedaṃ katvā. **Appattakāle codesi** ti tasmim kāle asampatte antarāva codesi. **Tam-pi mayhaṃ na ruccatī** ti yā cāyaṃ pāpadhammā dussilā antokoṭṭhe vīhiṇaṃ natthibhāvaṃ jānamānāva ajānantī viya hutvā koṭṭhamotiṇṇā koṭṭhadvāre ṭhatvā na dassaṃ iti bhāsati, yañca tvaṃ akāle codesi, tampīti idaṃ ubhayaṃ-pi mama neva khamati na ruccatīti.

Evaṃ so kathento va gāmaḥojakaṃ cūlāya gahetvā kaḍḍhitvā gehamajjhe pātetvā: “Gāmaḥojakomhīti parassa rakkhitaḡo pitabhaṇḡe aparajjhasī” ti ādīhi paribhāsivā pothetvā dubbalaṃ katvā gīvāya gahetvā gehā nikkakḍḍhitvā tam-pi dutṭhaitthim kesesu gahetvā koṭṭhā otāretvā nippothetvā: “Sace puna evarūpaṃ karosi, jānissasī” ti santajjesi. Tato paṭṭhāya gāmaḥojako taṃ gehaṃ oloketum-pi na visahi, sā pi pāpā puna manasā pi aticaritum nāsakkhi.

Satthā {2.137} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiḡhale patiṭṭhahi.
“Tadā gāmaḥojako devadatto, niggahakārako gahapati pana aham-eva ahosin”-ti.

Gahapatijātakavaṇṇanā navamā

Ja 200 Sādhūsīlajātakavaṇṇanā

Sarīradabyan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Tassa kira catasso dhītaro ahesuṃ. Tā cattāro janā patthenti, tesu eko abhirūpo sarīrasampanno, eko vayappatto mahallako, eko jātisampanno, eko sīlavā. Brāhmaṇo cintesi: “dhītaro nivesentena patiṭṭhāpentena kassa nu kho dātabbā, kiṃ rūpasampannassa, udāhu vayappattassa, jātisampannasīlavantānaṃ aññatarassā” ti. So cinto pi ajānitvā: “Imaṃ kāraṇaṃ sammāsambuddho jānissati, taṃ pucchitvā etesaṃ antare anucchavikassa dassāmi” ti gandhamālādīni gāhāpetvā vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno ādito paṭṭhāya tamatthaṃ ārocetvā: “Bhante, imesu catūsu janesu kassa dātuṃ vaṭṭatī” ti pucchi. Satthā: “Pubbe pi paṇḍitā etaṃ pañhaṃ kathayīṃsu, bhavaśāṅkhepagatattā pana sallakkhetuṃ na sakkosī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā āgantvā bārāṇasiyaṃ disāpāṃmokkho ācariyo ahoṣi. Athekassa brāhmaṇassa catasso dhītaro ahesuṃ, tā evam-eva cattāro janā patthayīṃsu. Brāhmaṇo: “Kassa nu kho dātabbā” ti ajānanto: “Ācariyaṃ pucchitvā dātabbayuttakassa dassāmi” ti tassa santikaṃ gantvā tamatthaṃ pucchanto paṭṭhamāṃ gāthamāha.

1. Sarīradabyaṃ vuḍḍhabyaṃ, sojaccaṃ sādhusīliyaṃ, Brāhmaṇaṃ teva pucchāma, kannu tesāṃ vanimhase ti.

Tattha {2.138} “**sarīradabyan**”-ti ādīhi tesāṃ catunnaṃ vijjamāne guṇe pakāseti. Ayañhettha adhippāyo: dhītaro me cattāro janā patthenti, tesu ekassa sarīradabyamatthi, sarīrasampadā abhirūpabhāvo saṃvijjati. Ekassa vuḍḍhabyaṃ vuḍḍhibhāvo mahallakatā atthi. Ekassa sojaccaṃ sujātītā jātisampadā atthi. “Sujaccan”-ti pi pāṭho. Ekassa sādhusīliyaṃ sundarasīlabhāvo sīlasampadā atthi. **Brāhmaṇaṃ teva pucchāma** ti tesu asukassa nāmetā dātabbāti ajānantā mayaṃ bhavantaṃ brāhmaṇaññeva pucchāma. **Kannu tesāṃ vanimhase** ti tesāṃ catunnaṃ janānaṃ kaṃ vanimhase, kaṃ icchāma, kassa tā kumārikā dadāmaṃti pucchati.

Taṃ sutvā ācariyo: “Rūpasampadādīsu vijjamānāsu pi vipannasīlo gārayho, tasmā taṃ nappamāṇaṃ, amhākaṃ sīlavantabhāvo ruccatī” ti imamatthaṃ pakāsento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Attho atthi sarīrasmiṃ, vuḍḍhabhyassa namo kare,
Attho atthi sujātasmiṃ, sīlaṃ asmāka ruccatī ti.**

Tattha **attho atthi sarīrasmin**-ti rūpasampanne sarīre pi attho viseso vuddhi atthi yeva, “natthī” ti na vadāmi. **Vuḍḍhabhyassa namo kare** ti vuḍḍhabhāvassa pana namakkāram-eva karomi. Vuḍḍhabhāvo hi vandanamānanam labhati. **Attho atthi sujātasmin**-ti sujāte pi purise vuḍḍhi atthi, jātisampatti pi icchitabbā yeva. **Sīlaṃ asmāka ruccatī** ti amhākaṃ pana sīlam-eva ruccati. Sīlavā hi ācārasampanno sarīradabyavirahito pi puḷḷo pāsamsoti.

Brāhmaṇo tassa vacanaṃ sutvā sīlavantasseva dhītaro adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: saccapariyosāne brāhmaṇo sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā brāhmaṇo ayam-eva brāhmaṇo ahoṣi, disāpāmoḁkho ācariyo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Sādhūsīlajātakavaṇṇanā dasamā

Ruhakavaggo pañcama

Tassuddānaṃ:

**Ruhakaṃ sirikāḷakaṃ, padumaṃ maṇicorakaṃ,
Pabbatūpattharavalāhaṃ, mittāmittaṇca rādhāṇca,
Gahapati sādhūsīlaṃ.**

6. Nataṃdaḷhavaggo

Ja 201 Bandhanāgārajātakavaṇṇanā

Na {2.139} **taṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto bandhanāgāraṃ ārabha kathesi. Tasmim kira kāle bahū sandhicchedakapanthaghātakacore ānetvā kosalarañño dassesuṃ. Te rājā addubandhanarajjubandhanasaṅkhalikabandhanehi bandhāpesi. Tiṃsamattā jānapadā bhikkhū satthāraṃ daṭṭhukāmā āgantvā disvā vanditvā punadivase piṇḍāya carantā bandhanāgāraṃ gantvā te core disvā piṇḍapātaṭikkantā

sāyanhasamaye tathāgataṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, ajja amhehi piṇḍāya carantehi bandhanāgāre bahū corā addubandhanādīhi baddhā mahādukkhaṃ anubhavantā diṭṭhā, te tāni bandhanāni chinditvā palāyitum na sakkonti, atthi nu kho tehi bandhanehi thirataṃ nāma aññaṃ bandhanan”-ti pucchimsu. Satthā: “Bhikkhave, kiṃ bandhanāni nāmetāni, yaṃ panetaṃ dhanadhaññaṃ puttadārādīsu taṇhāsāṅkhātāṃ kilesabandhanāṃ, etaṃ ete hi bandhanehi sataguṇena sahaṣṣaguṇena thirataṃ, evaṃ mahantam-pi panetaṃ ducchindaniyaṃ bandhanāṃ porāṇakapaṇḍitā chinditvā himavantaṃ pavisitvā pabbajimsu” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ duggatagahapatikule nibbatti, tassa vayappattassa pitā kālamakāsi. So bhatim katvā mātaraṃ posesi, athassa mātā aniccamānasseva ekaṃ kuladhītaraṃ gehe katvā aparabhāge kālamakāsi. Bhariyāyapissa kucchiyaṃ gabbho patiṭṭhāsi. So gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ajānanto: “Bhadde, tvaṃ bhatim katvā jīvāhi, ahaṃ pabbajissāmī” ti āha. Sāpi: “Gabbho me patiṭṭhito, mayi {2.140} vijātāya dāraṃ disvā pabbajissasī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā tassā vijātakāle: “Bhadde, tvaṃ sotthinā vijātā, idānāhaṃ pabbajissāmī” ti āpucchi. Atha naṃ sā: “Puttakassa tāva thanapānato apagamanakālaṃ āgamehi” ti vatvā puna gabbhaṃ gaṇhi.

So cintesi: “imaṃ sampañicchāpetvā gantum na sakkā, imissā anācikkhitvāva palāyitvā pabbajissāmī” ti. So tassā anācikkhitvā ratthibhāge utthāya palāyi. Atha naṃ nagaraguttikā aggahesuṃ. So: “Ahaṃ, sāmī, mātuposako nāma, vissajjetha man”-ti tehi attānaṃ vissajjāpetvā ekasmiṃ ṭhāne vasitvā aggadvāreneva nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto vihāsi. So tattha vasanto: “Evarūpam-pi nāma me ducchindaniyaṃ puttadārabandhanāṃ kilesabandhanāṃ chinditan”-ti udānaṃ udānento imā gāthā avoca:

**1. Na taṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā, yadāyasaṃ dārujapabbajaṇca,
Sārattarattā maṇikuṇḍalesu, puttesu dāresu ca yā apekkhā.**

**2. Etaṃ daḷhaṃ bandhanamāhu dhīrā, ohārinaṃ sīthilaṃ duppamuñcam,
Etaṃ-pi chetvāna vajanti dhīrā, anapekkhino kāmasukhaṃ pahāyā ti.**

Tattha **dhīrā** ti dhitimantā, dhikkatapāpāti dhīrā. Atha vā dhī vuccati paññā, tāya paññāya samannāgatāti dhīrā, buddhā paccekabuddhā buddhasāvaka {2.141} bodhisattā ca ime dhīrā nāma. **Yadāyasanti** ādīsu yaṃ

saṅkhalikasaṅkhātāṃ ayasā nibbattaṃ āyasaṃ, yaṃ addubandhanasaṅkhātāṃ dārujaṃ, yañca pabbajatiṇehi vā aññehi vā vākādīhi rajjuṃ katvā katarajjubandhanaṃ, taṃ āyasādiṃ chindituṃ sakkuṇeyyabhāvena dhīrā daḷhaṃ thiranti nāhu na kathenti. **Sārattarattā** ti sārattā hutvā rattā, balavarāgarattā ti attho. **Maṇikuṇḍalesū** ti maṇīsu ca kuṇḍalesu ca, maṇiyuttesu vā kuṇḍalesu.

Etaṃ daḷhan-ti ye maṇikuṇḍalesu sārattarattā, tesāṃ yo ca sārāgo, yā ca tesāṃ puttadāresu apekkhā taṇhā, etaṃ kilesamayaṃ bandhanaṃ daḷhaṃ thiranti dhīrā āhu. **Ohārinan-**ti ākaḍḍhitvā catūsu apāyesu pātanato avaharati heṭṭhā haratīti ohāriṇaṃ. **Sithilan-**ti bandhanaṭṭhāne chavicammamaṃsāni na chindati, lohitaṃ na nīharati, bandhanabhāvam-pi na jānāpeti, thalapathajalapathādīsu kammāni kātuṃ detīti sithilaṃ. **Duppamuñcan-**ti taṇhālobhavasena hi ekavāram-pi uppannaṃ kilesabandhanaṃ datṭhatṭhānato kacchapo viya dummocayaṃ hotīti duppamuñcaṃ. **Etam-pi chetvānā** ti etaṃ evaṃ daḷham-pi kilesabandhanaṃ ñāṇakhaggena chinditvā ayadāmāni chinditvā mattavaravāraṇā viya pañjare chinditvā sīhapotakā viya ca dhīrā vatthukāmakilesakāme ukkārabhūmiṃ viya jigucchamānā anapekkhino hutvā kāmasukhaṃ pahāya vajanti pakkamanti, pakkamitvā ca pana himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānasukhena vītināmentīti.

Evaṃ bodhisatto imaṃ udānaṃ udānetvā aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesuṃ. “Tadā mātā mahāmāyā ahosi, pitā suddhodanamahārājā, bhariyā rāhulamātā, putto rāhulo, puttadāraṃ pahāya nikkhamitvā pabbajito puriso pana aham-eva ahosin”-ti.

Bandhanāgārajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 202 Keḷisīlajātakavaṇṇanā

Haṃsā {2.142} **koñcā mayūrā cā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmantaṃ lakuṇḍakabhaddiyaṃ ārabha kathesi. So kirāyasmā buddhasāsane pākaṭo ahosi paññāto madhurassaro madhuradhammakathiko paṭisambhidāppatto mahākhīṇāsavo asītiyā mahātherānaṃ antaro pamāṇena omako lakuṇḍako sāmaṇero viya, khuddako kīlanatthāya kato viya. Tasmīṃ ekadivasaṃ tathāgataṃ vanditvā jetavanakoṭṭhakaṃ gate janapadā timsamattā bhikkhū:

“Dasabalaṃ vandissāmā” ti jetavanaṃ pavisaṇṭā vihāraakoṭṭhake therāṃ disvā: “Sāmaṇero eso” ti saññāya therāṃ cīvarakaṇṇe gaṇhantā hatthe gaṇhantā sīsaṃ gaṇhantā nāsāya parāmasaṇṭā kaṇṇesu gahetvā cāletvā hatthakukkuccaṃ katvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā nisīditvā satthārā madhuraṇṭasāṇṭhāre kate pucchimsu: “bhante, lakaṇḍakabhaddiyatthero kira nāmeko tumhākaṃ sāvako madhuradhammakathiko atthi, kahaṃ so idānī” ti. “Kīṃ pana, bhikkhave, daṭṭhukāmatthā” ti? “Āma, bhante” ti. “Yaṃ, bhikkhave, tumhe dvāraakoṭṭhake disvā cīvarakaṇṇādīsu gaṇhantā hatthakukkuccaṃ katvā āgatā, esa so” ti. “Bhante, evarūpo patthitapatthano abhinīhārasampanno sāvako kiṃkāraṇā appesakkho jāto” ti? Satthā: “Attanā katapāpakammaṃ nissāyā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko devarājā ahosi. Tadā brahmadattassa jīṇaṃ jarāpattaṃ hatthiṃ vā assaṃ vā goṇaṃ vā dassetuṃ na sakkā, keḷisīlo hutvā tathārūpaṃ disvāva anubandhāpeti, jīṇasakaṭaṃ-pi disvā bhindāpeti, jīṇamātugāme disvā pakkosāpetvā udare paharāpetvā pātāpetvā puna utṭhāpetvā bhāyāpeti, jīṇapurise disvā laṅghake viya bhūmiyaṃ saṃparivattakādikīlaṃ kīlāpeti, apassanto: “Asukaghare kira mahallako atthi” ti sutvā pi {2.143} pakkosāpetvā kīlati. Manussaṃ lajjantā attano mātāpitāro tiroraṭṭhāni pesenti, mātupaṭṭhānadhammo pitupaṭṭhānadhammo pacchijji, rājasevakā pi keḷisīlāva ahesuṃ. Matamatā cattāro apāye pūrenti, devaparisā parihāyati.

Sakko abhinave devaputte apassanto: “Kīṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Damesāmi naṃ”-ti mahallakavaṇṇaṃ abhinimminītvā jīṇayānake dve takkacāṭiyo āropetvā dve jaragoṇe yojetvā ekasmiṃ chaṇḍadivase alaṅkatahatthiṃ abhiruhitvā brahmadatte alaṅkatanagaraṃ padakkhiṇaṃ karonte pilotikanivattho taṃ yānakaṃ pājento rañño abhimukho agamāsi. Rājā jīṇayānakaṃ disvā: “Etaṃ yānakaṃ apanethā” ti vadati. Manussā: “Kahaṃ, deva, na passāmā” ti āhaṃsu. Sakko attano ānubhāvena rañño yeva dassesi. Atha naṃ bahusampatte tasmīṃ tassa uparibhāgena pājento rañño matthake ekaṃ cāṭiṃ bhinditvā nivattāpento dutiyaṃ bhindi. Athassa sīsato paṭṭhāya ito cito ca takkaṃ paggharati, so tena aṭṭiyati harāyati jigucchati. Athassa taṃ upaddutabhāvaṃ ñatvā sakko yānakaṃ antaradhāpetvā sakkattabhāvaṃ māpetvā vajirahattho ākāse ṭhatvā: “Pāpa adhammikaṛāja, kīṃ tvaṃ mahallako na bhavissasi, tava sarīraṃ jarā na paharissati, keḷisīlo hutvā vuḍḍhe viheṭṭhanakammaṃ karosi, ekaṃ taṃ nissāya etaṃ kammaṃ katvā

matamatā apāye paripūrenti, manussā mātāpitaro paṭijaggitum na labhanti. Sace imamhā kammā na viramissasi, vajirena te sīsaṃ padālessāmi, mā ito paṭṭhāyetam kammaṃ akatthā” ti santajjetvā mātāpitūnaṃ guṇaṃ kathetvā vuḍḍhāpacāyikakammasa ānisaṃsaṃ pakāsetvā ovaḍitvā sakaṭṭhānam-eva agamāsi. Rājā tato paṭṭhāya tathārūpaṃ kammaṃ kātum cittam-pi na uppādesi.

Satthā {2.144} imam atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Haṃsā koṇcā mayūrā ca, hatthayo pasadā migā,
Sabbe sīhassa bhāyanti, natthi kāyasmi tulyatā.**

**2. Evam-eva manussesu, daharo ce pi paññavā,
So hi tattha mahā hoti, neva bālo sarīravā ti.**

Tattha **pasadā migā** ti pasadasaṅkhātā migā, pasadā migā ca avasesā migā cāti pi attho. “Pasadamigā” ti pi pāṭho, pasadā migā ti attho. **Natthi kāyasmi tulyatā** ti sarīre pamāṇaṃ nāma natthi. Yadi bhaveyya, mahāsarīrā hatthino ceva pasadamigā ca sīhaṃ māreyyum, sīho haṃsādayo khuddakasarīre yeva māreyya, khuddakā yeva sīhassa bhāyeyyum, na mahantā. Yasmā panetaṃ natthi, tasmā sabbe pi te sīhassa bhāyanti. **Sarīravā** ti bālo mahāsarīro pi mahā nāma na hoti, tasmā lakuṇḍakabhaddiyo sarīrena khuddako pi mā taṃ ṇāṇena pi khuddakoti maññitthā ti attho.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne tesu bhikkhūsu keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesum. “Tadā rājā lakuṇḍakabhaddiyo ahoṣi, so tāya keḷisīlatāya paresaṃ keḷinissayo jāto, sakko pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Keḷisīlajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 203 Khandhajātakavaṇṇanā

Virūpakkhehi me mettan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhum ārabha katesi. Taṃ kira jantāgharadvāre kaṭṭhāni phālentam pūtirukkhantarā nikkhamitvā eko sappo pādaṅguliyaṃ ḍaṃsi, so tattheva mato. Tassa matabhāvo sakalavihāre pākaṭo ahoṣi. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesum: “āvuso, asuko kira bhikkhu jantāgharadvāre kaṭṭhāni phālento sappena daṭṭho tattheva mato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya {2.145} nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Sace so, bhikkhave, bhikkhu cattāri ahirājakulāni ārabha mettaṃ abhāvayissa,

na naṃ sappo ḍaṃseyya. Porāṇakatāpasā pi anuppanne buddhe catūsu ahirājakulesu mettaṃ bhāvetvā tāni ahirājakulāni nissāya uppañjanakabhayato muccimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadesa ekasmiṃ gaṅgānivattane assamapadaṃ māpetvā jhānakīlaṃ kīlanto isigaṇaparivuto vihāsi. Tadā gaṅgātīre nānappakārā dīghajātikā isīnaṃ paripanthāṃ karonti, yebhuyyena isayo jīvitakkhayaṃ pāpuṇanti. Tāpasā tamatthaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto sabbe tāpase sannipātāpetvā: “Sace tumhe catūsu ahirājakulesu mettaṃ bhāveyyātha, na vo sappā ḍaṃseyyuṃ, tasmā ito paṭṭhāya catūsu ahirājakulesu evaṃ mettaṃ bhāvetthā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Virūpakkhehi me mettaṃ, mettaṃ erāpathehi me,
Chabyāputtehi me mettaṃ, mettaṃ kaṇhāgotamakehi cā ti.**

Tattha **virūpakkhehi me mettaṃ**-ti virūpakkhanāgarājakulehi saddhiṃ mayhaṃ mettaṃ. **Erāpathādīsu** pi eseva nayo. Etāni pi hi erāpathanāgarājakulaṃ chabyāputtanāgarājakulaṃ kaṇhāgotamakanāgarājakulanti nāgarājakulāneva.

Evaṃ cattāri nāgarājakulāni dassetvā: “Sace tumhe etesu mettaṃ bhāvetuṃ sakkhissatha, dīghajātikā vo na ḍaṃsissanti na viheṭhessanti” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Apādakehi {2.146} me mettaṃ, mettaṃ dvipādakehi me,
Catuppadehi me mettaṃ, mettaṃ bahuppadehi me ti.**

Tattha paṭhamapadena odissakaṃ katvā sabbesu apādakesu dīghajātikesu ceva macchesu ca mettābhāvanā dassitā, dutiyapadena manussesu ceva pakkhijātesu ca, tatiyapadena hatthiassādīsu sabbacatuppadesu, catutthapadena vicchikasatapadiuccāliṅgapāṇakamakkaṭakādīsu.

Evaṃ sarūpena mettābhāvanaṃ dassetvā idāni āyācanavasena dassento imaṃ gāthamāha.

**3. Mā maṃ apādako hiṃsi, mā maṃ hiṃsi dvipādako,
Mā maṃ catuppado hiṃsi, mā maṃ hiṃsi bahuppado ti.**

Tattha **mā man**-ti etesu apādakādīsu koci eko pi mā maṃ hiṃsatu, mā viheṭhetūti evaṃ āyācantā mettaṃ bhāvetthā ti attho.

Idāni anodissakavasena mettābhāvanam dassento imam gāthamāha.

**4. Sabbe sattā sabbe pāṇā, sabbe bhūtā ca kevalā,
Sabbe bhadrāni passantu, mā kañci pāpamāgamā ti.**

Tattha taṇhādiṭṭhivasena vaṭṭe pañcasu khandhesu āsattā visattā laggā
laggitāti **sattā**, assāsapassāsapavattanasāṅkhātena pāṇanavasena **pāṇā**,
bhūtabhāvitaniḥbattanavasena **bhūtā** ti evam vacanamattaviseso veditabbo.
Avisesena pana sabbānipetāni padāni sabbasattasaṅgāhakāneva. **Kevalā** ti
sakalā. Idam sabbasaddasseva hi pariyāyavacanam. **Bhadrāni passantū** ti
sabbepete sattā bhadrāni sādhuṇi kalyāṇāneva passantu. **Mā kañci
pāpamāgamā** ti etesu kañci ekam sattam-pi pāpam lāmakam dukkham mā
āgamā, mā āgacchatu mā pāpuṇātu, sabbe averā abyāpajjā sukhī niddukkhā
hontūti.

Evam {2.147} “sabbasattesu anodissakavasena mettam bhāvēthā” ti vatvā puna
tiṇṇam ratanānam guṇe anussarāpetum:

**Appamāṇo buddho, appamāṇo dhammo,
Appamāṇo saṅgho ti āha.**

Tattha pamāṇakarānam kilesānam abhāvena guṇānaṅga pamāṇābhāvena
buddharatanam **appamāṇam**. **Dhammo** ti navavidho lokuttaradhammo.
Tassa pi pamāṇam kātuṃ na sakkāti **appamāṇo**. Tena appamāṇena
dhammena samannāgatattā **saṅgho pi appamāṇo**.

Iti bodhisatto: “Imesam tiṇṇam ratanānam guṇe anussarathā” ti vatvā tiṇṇam
ratanānam appamāṇaguṇatam dassetvā sappamāṇe satte dassetum:

**Pamāṇavantāni sarīsapāni, ahi vicchika satapadī,
Uṇṇanābhi sarabū mūsikā ti āha.**

Tattha **sarīsapānī** ti sappadīghajātikānam nāmam. Te hi sarantā gacchanti,
sirena vā sapantīti sarīsapā. “**Ahī**” ti ādī tesam sarūpato nidassanam. Tattha
uṇṇanābhī ti makkaṭako. Tassa hi nābhito uṇṇāsadisam suttaṃ nikkhamati,
tasmā: “Uṇṇanābhī” ti vuccati. **Sarabū** ti gharagolīkā.

Iti bodhisatto: “Yasmā etesam antorāgādayo pamāṇakarā dhammā atthi, tasmā
tāni sarīsapādīni pamāṇavantāni” ti dassetvā: “Appamāṇānam tiṇṇam
ratanānam ānubhāvena ime pamāṇavantā sattā rattindivam parittakammaṃ
karontūti evam tiṇṇam ratanānam guṇe anussarathā” ti vatvā tato uttari
kattabbaṃ dassetum imam gāthamāha.

**5. Katā me rakkhā katā me parittā, paṭikkamantu bhūtāni,
Sohaṃ namo bhagavato, namo sattannaṃ sammāsambuddhānan-ti.**

Tattha {2.148} **katā me rakkhā** ti mayā ratanattayaguṇe anussarantena attano rakkhā gutti katā. **Katā me parittā** ti parittāṇaṃ-pi me attano kataṃ. **Paṭikkamantu bhūtāni** ti mayi ahitajjhāsayaṇi bhūtāni paṭikkamantu apagacchantu. **Sohaṃ namo bhagavato** ti so ahaṃ evaṃ kataparitto atītassa parinibbutassa sabbassa pi buddhassa bhagavato namo karomi. **Namo sattannaṃ sammāsambuddhānan-ti** visesena pana atīte paṭipāṭiyā parinibbutānaṃ sattannaṃ sammāsambuddhānaṃ namo karomīti.

Evam: “Namakkāraṃ karontā pi satta buddhe anussarathā” ti bodhisatto isigaṇassa imaṃ parittaṃ bandhitvā adāsi. Ādito pana paṭṭhāya dvīhi gāthāhi catūsu ahirājakulesu mettāya dīpitattā odissakānodissakavasena vā dvinnaṃ mettābhāvanānaṃ dīpitattā idaṃ parittaṃ idha vuttanti veditabbaṃ, aññaṃ vā kāraṇaṃ pariyesitabbaṃ. Tato paṭṭhāya isigaṇo bodhisattassa ovāde ṭhatvā mettaṃ bhāvesi, buddhaguṇe anussari. Evametesu buddhaguṇe anussarantesu yeva sabbe dīghajāṭikā paṭikkamimsu. Bodhisatto pi brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā isigaṇo buddhaparisā ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Khandhajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 204 Vīrakajātakavaṇṇanā

Api vīraka passesī ti idaṃ satthā jetavane viharanto sugatālayaṃ ārabha kathesi. Devadattassa paraṃ gaḥetvā āgatesu hi thesesu satthā: “Sāriputta, devadatto tumhe disvā kiṃ akāsi” ti pucchitvā: “Sugatālayaṃ, bhante, dassesi” ti vutte: “Na kho, sāriputta, idāneva devadatto mama anukiriyaṃ karonto vināsaṃ patto, pubbe pi vināsaṃ pāpuṇī” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {2.149} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadesa udakakāyoniyaṃ nibbattitvā ekaṃ saraṃ upanissāya vasi, “vīrako” tissa nāmaṃ ahosi. Tadā kāsiraṭṭhe dubbhikkhaṃ ahosi, manussā kākabhataṃ vā dātuṃ yakkhanāgabalikammaṃ vā kātuṃ nāsakkhimsu. Chātakaraṭṭhato kākā yebhuyyena araṇñaṃ pavisiṃsu. Tattheke bārāṇasivāsī saviṭṭhako nāma kākō kākīṃ ādāya vīrakassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ saraṃ

nissāya ekamante vāsaṃ kappesi. So ekadivasam tasmim sare gocaram gaṇhanto vīrakam saram otarivā macche khāditvā paccuttarivā sarīram sukkhāpentam divvā: “Imam udakakākam nissāya sakkā bahū macche laddhum, imam upaṭṭhahissāmī” ti tam upasaṅkamitvā: “Kim, sammā” ti vutte: “Icchāmi tam sāmī upaṭṭhahitun”-ti vatvā: “Sādhū” ti tena sampatichchito tato paṭṭhāya upaṭṭhāsi. Vīrako pi tato paṭṭhāya attano yāpanamattam khāditvā macche uddharitvā saviṭṭhakassa deti. So pi attano yāpanamattam khāditvā sesam kākiyā deti.

Tassa aparabhāge māno uppajji: “ayam-pi udakakāko kālako, aham-pi kālako, akkhituṇḍapādehi pi etassa ca mayhañca nānākaraṇam natthi, ito paṭṭhāya iminā gahitamacchehi mayham kammam natthi, aham-eva gaṇhissāmī” ti. So vīrakam upasaṅkamitvā: “Samma, ito paṭṭhāya aham-eva saram otarivā macche gaṇhissāmī” ti vatvā: “Na tvaṃ, samma, udakam otarivā macche gaṇhanakakule nibbatto, mā nassī” ti tena vāriyamāno pi vacanam anādiyitvā saram oruyha udakam pavisitvā ummujjamāno sevālam chinditvā nikkhamitum nāsakghi, sevālantare laggi, aggatuṇḍam-eva paññāyi. So nirassāso antoudake yeva {2.150} jīvitakkhayam pāpuṇi. Athassa bhariyā āgamanam apassamānā tam pavattim jānanattham vīrakassa santikam gantvā: “Sāmi, saviṭṭhako na paññāyati, kham nu kho so” ti pucchamānā paṭhamam gāthamāha.

**1. Api vīraka passesi, sakuṇam mañjubhāṇakam,
Mayūragīvasaṅkāsam, patim mayham saviṭṭhakan-ti.**

Tattha **api, vīraka, passesi**ti, sāmi vīraka, api passasi. **Mañjubhāṇakan**-ti mañjubhāṇinam. Sā hi rāgavasena: “Madhurassaro me patī” ti maññati, tasmā evamāha. **Mayūragīvasaṅkāsan**-ti moragīvasamānavaṇṇam.

Tam sutvā vīrako: “Āma, jānāmi te sāmikassa gataṭṭhānan”-ti vatvā dutiyam gāthamāha.

**2. Udakathalacarassa pakkhino, niccam āmakamacchabhajino,
Tassānukaram saviṭṭhako, sevāle paliguṇṭhito mato ti.**

Tattha **udakathalacarassā** ti udae ca thale ca caritum samatthassa. **Pakkhino** ti attānam sandhāya vadati. **Tassānukaran**-ti tassa anukaronto. **Sevāle paliguṇṭhito mato** ti udakam pavisitvā sevālam chinditvā nikkhamitum asakkonto sevālapariyonaddho antoudake yeva mato, passa, etassa tuṇḍam dissatīti.

Tam sutvā kākī paridevitvā bārāṇasim-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā saviṭṭhako devadatto ahosi, vīrako pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vīrakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 205 Gaṅgeyyajātakavaṇṇanā

Sobhati {2.151} **maccho gaṅgeyyo** ti idaṃ satthā jetavane viharanto dve daharabhikkhū ārabha kathesi. Te kira sāvatthivāsino kulaputtā sāsane pabbajitvā asubhabhāvanaṃ anunuyuñjitvā rūpapasaṃsakā hutvā rūpaṃ upalāḍentā vicariṃsu. Te ekadivasāṃ: “Tvaṃ na sobhasi, ahaṃ sobhāmī” ti rūpaṃ nissāya uppannavivādā avidūre nisinnaṃ ekaṃ mahallakattheraṃ disvā: “Eso amhākaṃ sobhanabhāvaṃ vā asobhanabhāvaṃ vā jānissatī” ti taṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, ko amhesu sobhano” ti pucchiṃsu. So: “Āvuso, tumhehi aham-eva sobhanataro” ti āha. Daharā: “Ayaṃ mahallako amhehi pucchitaṃ akathetvā apucchitaṃ kathetī” ti taṃ paribhāsivā pakkamiṃsu. Sā tesāṃ kiriya bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Athekadivasāṃ dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko mahallako thero kira te rūpanissitake dahare lajjāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, ime dve daharā idāneva rūpapasaṃsakā, pubbepete rūpaṃ-eva upalāḍentā vicariṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gaṅgātīre rukkhadevatā ahosi. Tadā gaṅgāyamunānaṃ samāgamaṭṭhāne gaṅgeyyo ca yāmuneyyo ca dve macchā: “Ahaṃ sobhāmi, tvaṃ na sobhasī” ti rūpaṃ nissāya vivadamānā avidūre gaṅgātīre kacchapaṃ nipannaṃ disvā: “Eso amhākaṃ sobhanabhāvaṃ vā asobhanabhāvaṃ vā jānissatī” ti taṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ nu kho, samma kacchapa, gaṅgeyyo sobhati, udāhu yāmuneyyo” ti pucchiṃsu. Kacchapo: “Gaṅgeyyo pi sobhati, yāmuneyyo pi sobhati, tumhehi pana dvīhi aham-eva atirekataraṃ sobhāmī” ti imamatthaṃ pakāseto paṭhamam gāthamāha.

**1. Sobhati {2.152} maccho gaṅgeyyo, atho sobhati yāmunō,
Catuppadoyam puriso, nigrodhaparimaṇḍalo,
Īsakāyatagīvo ca, sabbeva atirocatī ti.**

Tattha **catuppadoyan**-ti catuppado ayaṃ. **Puriso** ti attānaṃ sandhāya vadati. **Nigrodhaparimaṇḍalo** ti sujāto nigrodho viya parimaṇḍalo. **Īsakāyatagīvo** ti rathīsā viya āyatagīvo. **Sabbeva atirocatī** ti evaṃ saṇṭhānasampanno kacchapo sabbeva atirocati, aham-eva sabbe tumhe atikkamitvā sobhāmīti vadati.

Macchā tassa kathaṃ hutvā: “Ambho! Pāpakacchapa amhehi pucchitaṃ akathetvā aññaṃ-eva kathesī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yaṃ pucchito na taṃ akkhāsī, aññaṃ akkhāsī pucchito,
Attappasamsako poso, nāyaṃ asmāka ruccatī ti.**

Tattha **attappasamsako** ti attānaṃ pasamsanasīlo attukkaṃsako poso. **Nāyaṃ asmāka ruccatī** ti ayaṃ pāpakacchapo amhākaṃ na ruccati na khamatīti kacchapassa upari udakaṃ khipitvā sakaṭṭhānaṃ-eva gamimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā dve macchā dve daharabhikkhū ahesuṃ, kacchapo mahallako, imassa kāraṇassa paccakkhakārikā gaṅgātīre nibbattarukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Gaṅgeyyajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 206 Kuruṅgamigajātakavaṇṇanā

Ingā vaṭṭamayaṃ pāsana-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Tadā hi satthā: “Devadatto vadhāya parisakkatī” ti sutvā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mayhaṃ vadhāya parisakkatī, pubbe pi parisakkiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.153} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kuruṅgamigo hutvā araṇṇe ekassa sarassa avidūre ekasmiṃ gumbe vāsaṃ kappesi. Tasseva sarassa avidūre ekasmiṃ rukkhagge satapatto, sarasmiṃ pana kacchapo vāsaṃ kappesi. Evaṃ te tayo pi saḥāyakā aññaṃamaññaṃ piyasaṃvāsaṃ vasimsu. Atheke migaluddako araṇṇe caranto pānīyatitthe bodhisattassa padavalañjaṃ disvā lohanigaḷasadiṣaṃ vaṭṭamayaṃ pāsaṃ oḍdetvā agamāsi. Bodhisatto pānīyaṃ pātuṃ āgato paṭhamayāme yeva pāse bajjhivā baddharavaṃ ravi. Tassa tena saddena rukkhaggato satapatto udakato ca kacchapo āgantvā: “Kiṃ nu kho

kātabban”-ti mantayimsu. Atha satapatto kacchapaṃ āmantetvā: “Samma, tava dantā atthi, tvaṃ imaṃ pāsaṃ chinda, ahaṃ gantvā yathā so nāgacchati, tathā karissāmi, evaṃ amhehi dvīhi pi kataparakkamena sahāyo no jīvitam labhissatī” ti imamatthaṃ pakāsento paṭhamam gāthamāha.

**1. Ingha vaṭṭamayaṃ pāsaṃ, chinda dantehi kacchapa,
Ahaṃ tathā karissāmi, yathā nehiti luddako ti.**

Atha kacchapo cammavarattaṃ khādituṃ ārabhi, satapatto luddakassa vasanagāmaṃ gato avidūre rukkhe nisīdi. Luddako paccūsakāle yeva sattim gahetvā nikkhami. Sakuṇo tassa nikkhamanabhāvaṃ ñatvā vassitvā pakkhe papphoṭetvā taṃ purimadvārena nikkhamantaṃ mukhe pahari. Luddo: “Kāḷakaṇṇinā sakuṇenamhi pahaṭo” ti nivattitvā thokaṃ sayitvā puna sattim gahetvā utṭhāsi. Sakuṇo: “Ayaṃ paṭhamam purimadvārena nikkhanto idāni pacchimadvārena nikkhamissatī” ti ñatvā gantvā pacchimagehe nisīdi. Luddo pi [2.154] “purimadvārena me nikkhantena kāḷakaṇṇī sakuṇo diṭṭho, idāni pacchimadvārena nikkhamissāmī” ti pacchimadvārena nikkhami, sakuṇo puna vassitvā gantvā mukhe pahari. Luddo: “Puna pi kāḷakaṇṇīsakuṇena pahaṭo, na dāni me esa nikkhamituṃ detī” ti nivattitvā yāva aruṇuggamanā sayitvā aruṇuggamanavelāya sattim gahetvā nikkhami. Sakuṇo vegena gantvā: “Luddo āgacchati” ti bodhisattassa kathesi.

Tasmiṃ khaṇe kacchapena ekam-eva cammavaddham ṭhapetvā sesavarattā khādītā honti. Dantā panassa patanākārappattā jātā, mukhato lohitaṃ paggharati. Bodhisatto luddaputtaṃ sattim gahetvā asanivegena āgacchantam disvā taṃ vaddham chinditvā vanaṃ pāvisi, sakuṇo rukkhagge nisīdi, kacchapo pana dubbalattā tattheva nipajji. Luddo kacchapaṃ gahetvā pasibbake pakkhipitvā ekasmiṃ khāṇuke laggesi. Bodhisatto nivattitvā olokento kacchapassa gahitabhāvaṃ ñatvā: “Sahāyassa jīvitadānaṃ dassāmī” ti dubbalo viya hutvā luddassa attānaṃ dassesī. So: “Dubbalo esa bhavissati, māressāmi nan”-ti sattim ādāya anubandhi. Bodhisatto nātidūre nāccāsanne gacchanto taṃ ādāya araṇṇaṃ pāvisi, dūram gatabhāvaṃ ñatvā padaṃ vañcetvā aññena maggena vātavegena gantvā siṅgena pasibbakaṃ ukkhipitvā bhūmiyaṃ pātetvā phāletvā kacchapaṃ nīhari. Satapatto pi rukkhā otari. Bodhisatto dvinnam-pi ovādaṃ dadamāno: “Ahaṃ tumhe nissāya jīvitam labhiṃ, tumhehi sahāyakassa kattabbaṃ mayham kataṃ, idāni luddo āgantvā tumhe gaṇheyya, tasmā, samma

satapatta, tvaṃ attano puttake gahetvā aññattha yāhi, tvam pi, samma kacchapa, udakaṃ pavisaḥi” ti āha. Te tathā akaṃsu.

Satthā abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kacchapo {2.155} pāvisī vāriṃ, kuruṅgo pāvisī vanam,
Satapatto dumaggamhā, dūre putte apānayī ti.**

Tattha apānayīti ānayaī, gahetvā agamāsī ti attho.

Luddo pi taṃ ṭhānaṃ āgantvā kañci apassitvā chinnapasibbakaṃ gahetvā domanassappatto attano gehaṃ agamāsī. Te tayo pi sahāyā yāvajīvaṃ vissāsaṃ acchinditvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā luddako devadatto ahosi, satapatto sāriputto, kacchapo moggallāno, kuruṅgamigo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kuruṅgamigajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 207 Assakajātakavaṇṇanā

Ayamassakarājenā ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. So hi bhikkhu satthārā: “Saccaṃ kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti puṭṭho: “Saccan”-ti vatvā: “Kena ukkaṇṭhāpito” ti vutte: “Purāṇadutiyaikāyā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Na idāneva tassā bhikkhu itthiyā taya sineho atthi, pubbe pi tvaṃ taṃ nissāya mahādukkhaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kāsiraṭṭhe pāṭalinagare assako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa uparī nāma aggamahesī piyā ahosi manāpā abhirūpā dassanīyā pāsādikā atikkantā mānusavaṇṇaṃ, apattā dibbavaṇṇaṃ. Sā kālamakāsi, tassā kālakiriyāya rājā sokābhībhūto ahosi dukkhī dummano. So tassā sarīraṃ doṇiyaṃ nipajjāpetvā telakalalaṃ pakkhipāpetvā heṭṭhāmañce ṭhapāpetvā nirāhāro rodamāno paridevamāno nipajji. Mātāpitara {2.156} avasesaññatakā mittāmacca brāhmaṇagahapatikādayo pi: “Mā soci, mahārāja, aniccā saṅkhārā” ti ādini vadantā saññāpetuṃ nāsakkhiṃsu. Tassa vilapantasseva satta divasā atikkantā. Tadā bodhisatto pañcābhīṇṇa aṭṭhasamāpattilābhī tāpaso hutvā himavantapadese viharanto ālokaṃ vaḍḍhetvā dibbena cakkhunā jambudīpaṃ olokento taṃ rājānaṃ tathā paridevamānaṃ disvā: “Etassa mayā avassayena

bhavitabban”-ti iddhānubhāvena ākāse uppatitvā rañño uyyāne otaritvā maṅgalasilāpaṭṭe kañcanapaṭimā viya nisīdi.

Atheko pāṭalinagaravāsī brāhmaṇamāṇavo uyyānaṃ gato bodhisattaṃ disvā vanditvā nisīdi. Bodhisatto tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ, māṇava, rājā dhammiko” ti pucchi. “Āma, bhante, dhammiko rājā, bhariyā panassa kālakatā, so tassā sarīraṃ doṇiyaṃ pakkipāpetvā vilapamāno nipanno, ajja sattamo divaso, kissa tumhe rājānaṃ evarūpā dukkhā na mocetha, yuttaṃ nu kho tumhādisesu sīlavantesu saṃvijjamānesu rañño evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavitun”-ti. “Na kho ahaṃ, māṇava, rājānaṃ jānāmi, sace pana so āgantvā maṃ puccheyya, ahamevassa tassā nibbattaṭṭhānaṃ ācikkhitvā rañño santike yeva taṃ kathāpeyyan”-ti. “Tena hi, bhante, yāva rājānaṃ ānemi, tāva im-eva nisīdathā” ti māṇavo bodhisattassa paṭiññaṃ gahetvā rañño santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocetvā: “Tassa dibbacakkhukassa santikaṃ gantuṃ vaṭṭatī” ti āha.

Rājā: “Upariṃ kira daṭṭhuṃ labhissāmi” ti tuṭṭhamānaso rathaṃ abhiruhitvā tattha gantvā bodhisattaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno: “saccaṃ kira tumhe deviyā nibbattaṭṭhānaṃ jānāthā” ti pucchi. “Āma, mahārāja” ti. “Kattha nibbattā” ti? “Sā kho, mahārāja, rūpasmim yeva mattā pamādamāgama kalyāṇakammaṃ akatvā imasmim yeva uyyāne gomayapāṇakayoniyaṃ nibbattā” ti. {2.157} “Nāhaṃ saddahāmi” ti. “Tena hi te dassetvā kathāpemi” ti. “Sādhu kathāpethā” ti. Bodhisatto attano ānubhāvena: “Ubho pi gomayapiṇḍaṃ vaṭṭayamānā rañño purato āgacchantū” ti tesaṃ āgamaṇaṃ akāsi. Te tatheva āgamiṃsu. Bodhisatto taṃ dassento: “Ayaṃ te, mahārāja, uparidevī, taṃ jahitvā gomayapāṇakassa pacchato pacchato gacchati, passatha nan”-ti āha. Bhante: “‘uparī nāma gomayapāṇakayoniyaṃ nibbattissatī’ ti na saddahāmaṇa”-ti. “Kathāpemi naṃ, mahārāja” ti. “Kathāpetha, bhante” ti.

Bodhisatto attano ānubhāvena taṃ kathāpento: “Uparī” ti āha. Sā manussabhāsāya: “Kiṃ, bhante” ti āha. “Tvam atītabhave kā nāma ahoṣī” ti? “Bhante, assakarañño aggamaheṣī uparī nāma ahoṣin”-ti. “Kiṃ pana te idāni assakarājā piyo, udāhu gomayapāṇako” ti? “Bhante, so mayhaṃ purimajātiyā sāmiko, tadā ahaṃ imasmim uyyāne tena saddhiṃ rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbe anubhavamānā vicariṃ. Idāni pana me bhavaśāṅkhepagatakālato paṭṭhāya so kiṃ hoti, ahañhi idāni assakarājānaṃ māretvā tassa galalohitena mayhaṃ sāmikassa gomayapāṇakassa pāde makkheyyan”-ti vatvā parisamajjhe manussabhāsāya imā gāthā avoca:

**1. Ayamassakarājena, deso vicarito mayā,
Anukāmaya kāmena, piyena patinā saha.**

**2. Navena sukhadukkkena, porāṇaṃ apidhīyati,
Tasmā assakaraññāva, kīṭo piyataro mamā ti.**

Tattha **ayamassakarājena, deso vicarito mayā** ti ayaṃ ramaṇīyo uyyānapadeso pubbe mayā assakarājena saddhiṃ vicarito. **Anukāmaya kāmenā** ti **anū** ti nipātamattaṃ, mayā taṃ kāmayamānāya tena maṃ kāmayamānena {2.158} sahā ti attho. **Piyenā** ti tasmim attabhāve piyena. **Navena sukhadukkkena, porāṇaṃ apidhīyatī**ti, bhante, navena hi sukhena porāṇaṃ sukhaṃ, navena ca dukkkena porāṇaṃ dukkhaṃ pidhīyati paṭicchādīyati, esā lokassa dhammatāti dīpeti. **Tasmā assakaraññāva, kīṭo piyataro mamā** ti yasmā navena porāṇaṃ pidhīyati, tasmā mama assakarājato sataguṇena sahaṣṣaguṇena kīṭo va piyataroti.

Taṃ sutvā assakarājā vippaṭisārī hutvā tattha ṭhito va kuṇapaṃ nīharāpetvā sīsaṃ nhatvā bodhisattaṃ vanditvā nagaraṃ pavisitvā aññaṃ aggamaheṣiṃ katvā dhammena rajjaṃ kāresi. Bodhisatto pi rājānaṃ ovaditvā nissokaṃ katvā himavantam-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. “Tadā uparī purāṇadutiyaikā ahoṣi, assakarājā ukkaṇṭhito bhikkhu, māṇavo sārīputto, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Assakajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 208 Susumārajātakavaṇṇanā

Alaṃ metehi ambehī ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa vadhāya parisakkaṇaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Devadatto vadhāya parisakkaṭī” ti sutvā: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkaṭi, pubbe pi parisakki yeva, santāsamattam-pi pana kātuṃ na sakkhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente himavantapadesa bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā nāgabalo thāmasampanno mahāsārīro sobhaggappatto hutvā gaṅgānivattane araṇṇāyatane vāsaṃ kappesi. Tadā gaṅgāya eko susumāro vasi. Athassa bhariyā bodhisattassa sarīraṃ disvā {2.159} tassa hadayamaṃse

dohaḷaṃ uppādetvā susumāraṃ āha: “ahaṃ sāmi, etassa kapiṛājassa hadayamaṃsaṃ khāditukāmā” ti. “Bhadde, mayaṃ jalagocarā, eso thalagocarō, kinti naṃ gaṇhituṃ sakkhissāmā” ti. “Yena kenaci upāyena gaṇha, sace na labhissāmi, marissāmi” ti. “Tena hi mā soci, attheko upāyo, khādāpessāmi taṃ tassa hadayamaṃsaṃ”-ti susumāriṃ samassāsetvā bodhisattassa gaṅgāya pāṇīyaṃ pivitvā gaṅgātīre nisinnakāle santikaṃ gantvā evamāha: “vānarinda, imasmiṃ padese kasāyaphalāni khādanto kiṃ tvaṃ nivīṭṭhaṭṭhāne yeva carasi, pāragaṅgāya ambalabujādīnaṃ madhuraphalānaṃ anto natthi, kiṃ te tattha gantvā phalāphalaṃ khādituṃ na vaṭṭatī” ti? “Kumbhīlarāja, gaṅgā mahodakā vitthiṇṇā, kathaṃ tattha gamissāmi” ti? “Sace icchasi, ahaṃ taṃ mama piṭṭhiṃ āropetvā nessāmi” ti. So saddahitvā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. “Tena hi ehi piṭṭhiṃ me abhirūhā” ti ca vutte taṃ abhiruhi. Susumāro thokaṃ netvā udaye osīdāpesi.

Bodhisatto: “Samma, udaye maṃ osīdāpesi, kiṃ nu kho etan”-ti āha. “Nāhaṃ taṃ dhammasudhammatāya gahetvā gacchāmi, bhariyāya pana me tava hadayamaṃse dohaḷo uppanno, tamahaṃ tava hadayaṃ khādāpetukāmo” ti. “Samma, kathentena te sundaraṃ kataṃ. Sace hi amhākaṃ udare hadayaṃ bhaveyya, sākhaggesu carantānaṃ cuṇṇavicuṇṇaṃ bhaveyyā” ti. “Kahaṃ pana tumhe ṭhapethā” ti? Bodhisatto avidūre ekaṃ udumbaraṃ pakkaphalapiṇḍisañchannaṃ dassento: “Passetāni amhākaṃ hadayāni etasmiṃ udumbare olambantī” ti āha. “Sace me hadayaṃ {2.160} dassasi, ahaṃ taṃ na māressāmi” ti. “Tena hi maṃ ettha nehi, ahaṃ te rukke olambantaṃ dassāmi” ti. So taṃ ādāya tattha agamāsi. Bodhisatto tassa piṭṭhito uppatitvā udumbararukkhe nisīditvā: “Samma, bāla susumāra, ‘imesaṃ sattānaṃ hadayaṃ nāma rukkhagge hotī’ ti saññī ahosi, bālosi, ahaṃ taṃ vañcesim, tava phalāphalaṃ taveva hotu, sarīraṃ-eva pana te mahantaṃ paññā pana natthī” ti vatvā imamatthaṃ pakāseto imā gāthā avoca:

**1. Alaṃ metehi ambehi, jambūhi panasehi ca,
Yāni pāraṃ samuddassa, varaṃ mayhaṃ udumbaro.**

**2. Mahatī vata te bondi, na ca paññā tadūpikā,
Susumāra vañcito mesi, gaccha dāni yathāsukhan-ti.**

Tattha **alaṃ metehi** ti yāni tayā dīpake niddiṭṭhāni, etehi mayhaṃ alaṃ.

Varaṃ mayhaṃ udumbaro ti mayhaṃ ayam-eva udumbararukkho varaṃ.

Bondī ti sarīraṃ. **Tadūpikā** ti paññā pana te tadūpikā tassa sarīrassa

anucchavikā natthi. **Gaccha dāni yathāsukhan**-ti idāni yathāsukhaṃ gaccha,
natthi te hadayamaṃsagahaṇūpāyoti attho.

Susumāro sahaṣṣaṃ parājito viya dukkhī dummano pajjhāyanto va attano
nivāsaṭṭhānam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā susumāro
devadatto ahosi, susumārī ciñcamāṇavikā, kapiṛājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Susumārajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 209 Kukkuṭajātakavaṇṇanā

Diṭṭhā mayā vane rukkhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto
dhammasenāpatisāriputtattherassa saddhivihārikaṃ daharabhikkhuṃ ārabha
kathesi. So kira attano sarīrassa guttikamme cheko {2.161} ahosi. “Sarīrassa me
na sukhaṃ bhavēyyā” ti bhayena atisītaṃ accuṇhaṃ paribhogaṃ na karoti,
“sītuṇhehi sarīraṃ kilameyyā” ti bhayena bahi na nikkhamati,
atikilinnauttaṇḍulādīni na bhuñjati. Tassa sā sarīraguttikusalatā saṅghamajjhe
pākaṭā jātā. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko
daharo kira bhikkhu sarīraguttikamme cheko” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha,
bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte:
“Na, bhikkhave, ayaṃ daharo idāneva sarīraguttikamme cheko, pubbe pi cheko
va ahosi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇāyatane
rukkhadevatā ahosi. Atheko sakuṇaluddako ekaṃ dīpakakukkuṭamādāya
vālarajjuṇca yaṭṭhiṇca gahetvā araṇṇe kukkuṭe bandhanto ekaṃ palāyitvā
araṇṇaṃ paviṭṭhaṃ porāṇakukkuṭaṃ bandhituṃ ārabhi. So vālapāse kusalatāya
attānaṃ bandhituṃ na deti, uṭṭhāyuṭṭhāya nilīyati. Luddako attānaṃ
sākhāpallavehi paṭicchādetvā punappunaṃ yaṭṭhiṇca pāsāṇca oḍḍeti. Kukkuṭo
taṃ lajjāpetukāmo mānusiṃ vācaṃ nicchāretvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Diṭṭhā mayā vane rukkhā, assakaṇṇā vibhīṭakā,
Na tāni evaṃ sakkanti, yathā tvaṃ rukkhā sakkasī ti.**

Tassattho: samma luddaka, mayā imasmiṃ vane jātā bahū assakaṇṇā ca
vibhīṭakā ca rukkhā diṭṭhapubbā, tāni pana rukkhāni yathā tvaṃ sakkasi
saṅkamasi ito cito ca vicarasi, evaṃ na sakkanti na saṅkamanti na vicarantīti.

Evam vatvā ca pana so kukkuṭo palāyitvā aññattha agamāsi. Tassa palāyitvā gatakāle luddako dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Porāṇakukkuṭo {2.162} ayam, bhetvā pañjaramāgato,
Kusalo vālapāsānam, apakkamati bhāsati ti.**

Tattha **kusalo vālapāsānan**-ti vālamayesu pāsesu kusalo attānaṃ bandhituṃ adatvā apakkamati ceva bhāsati ca, bhāsivā ca pana palāto ti.

Evam vatvā luddako araññe caritvā yathāladdhamādāya geham-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā luddako devadatto ahosi, kukkuṭo kāyaguttikusalo daharabhikkhu, tassa pana kāraṇassa paccakkhakārikā rukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Kukkuṭajātakavaṇṇanā navamā

Ja 210 Kandagalakajātakavaṇṇanā

Ambho ko nāmayam rukkho ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto sugatālayaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Devadatto sugatālayaṃ akāsi” ti sutvā: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto mayhaṃ anukiriyaṃ karonto vināsaṃ patto, pubbe pi pāpuṇiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese rukkhakoṭṭakasakuṇayoniyaṃ nibbatti, “khadiravaniyo” tissa nāmaṃ ahosi. So khadiravane yeva gocaraṃ gaṇhi, tasseko kandagalako nāma sahāyo ahosi, so simbalipālibhaddakavane gocaraṃ gaṇhāti. So ekadivasaṃ khadiravaniyassa santikaṃ agamāsi. Khadiravaniyo: “Sahāyo me āgato” ti kandagalakaṃ gahetvā khadiravanaṃ pavisitvā khadirakhandhaṃ tuṇḍena paharitvā rukkhato pāṇake nīharitvā adāsi. Kandagalako dinne dinne madhurapūve viya chinditvā chinditvā khādi. Tassa khādantasseva māno uppajji: “ayam-pi {2.163} rukkhakoṭṭakayoniyaṃ nibbatto, aham pi, kiṃ me etena dinnagocarena, sayam-eva khadiravane gocaraṃ gaṇhissāmī” ti. So khadiravaniyaṃ āha: “samma, mā tvaṃ dukkhaṃ anubhavi, aham-eva khadiravane gocaraṃ gaṇhissāmī” ti.

Atha naṃ so: “Handa tvaṃ samma, simbalipālibhaddakādivane nissāre gocaraggahaṇakule jāto, khadirā nāma jātasārā thaddhā, mā te etaṃ rucci” ti āha. Kandagalako: “Kiṃ dānāhaṃ na rukkhakoṭṭakayoniyaṃ nibbatto” ti tassa vacanaṃ anādiyitvā vegena gantvā khadirarukkhaṃ tuṇḍena pahari.

Tāvadevassa tuṇḍaṃ bhijji, akkhīni nikkhamanākārapattāni jātāni, sīsaṃ phaliṃ. So khandhe patiṭṭhātuṃ asakkonto bhūmiyaṃ pativā paṭhamam gāthamāha.

**1. Ambho ko nāmayam rukkho, sinnapatto sakaṇṭako,
Yattha ekappahārena, uttamaṅgam vibhijjitan-ti.**

Tattha **ambho ko nāmayam rukkho** ti, bho khadiravaniya, ko nāma ayam rukkho. “Ko nāma so” ti pi pāṭho. **Sinnapatto** ti sukhumapatto. **Yattha ekappahārenā** ti yasmiṃ rukkhe ekeneva pahārena. **Uttamaṅgam vibhijjitan**-ti sīsaṃ bhinnam, na kevalaṅca sīsaṃ, tuṇḍam-pi bhinnam. So vedanāpattatāya khadirarukkham: “Kiṃ rukkho nāmeso” ti jānitum asakkonto vedanāpatto hutvā imāya gāthāya vippala pi.

Taṃ vacanam sutvā khadiravaniyo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Acāri vatāyam vitudaṃ vanāni, kaṭṭhaṅgarukkhesu asārakesu,
Athāsadā khadiraṃ jātasāraṃ, yatthabbhidā garuḷo uttamaṅgan-ti.**

Tattha {2.164} **acāri vatāyan**-ti acari vata ayam. **Vitudaṃ vanāni** ti nissārasimbalipālibhaddakavanāni vitudanto vijjhanto. **Kaṭṭhaṅgarukkhesū** ti vanakaṭṭhakoṭṭhāsesu rukkhesu. **Asārakesū** ti nissāresu pālibhaddakasimbali-ādīsu. **Athāsadā khadiraṃ jātasāraṃ**-ti atha potakakālato paṭṭhāya jātasāraṃ khadiraṃ sampāpuṇi. **Yatthabbhidā garuḷo uttamaṅganti yatthabbhidā** ti yasmiṃ khadire abhindi padālayi. **Garuḷo** ti sakuṇo. Sabbasakuṇānañhetam sagāravasappatissa vacanam.

Iti naṃ khadiravaniyo vatvā: “Bho kandagalaka, yattha tvaṃ uttamaṅgam abhindi, khadiro nāmeso sāraruukkho” ti āha. So tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā kandagalako devadatto ahosi, khadiravaniyo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kandagalakajātakavaṇṇanā dasamā

Natamdaḷhavaggo chaṭṭho

Tassuddānam:

**Bandhanāgāraṃ keḷisīlaṃ, khaṇḍaṃ vīrakagaṅgeyyaṃ,
Kurungaṃmassakañceva, susumārañca kukkuṭaṃ,
Kandagalakanti te dasa.**

7. Bīraṇathambhavaggo

Ja 211 Somadattajātakavaṇṇanā

Akāsi yoggan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto lāḷudāyittheraṃ ārabha kathesi. So hi dvinnāṃ tiṇṇaṃ janānaṃ antare ekavacanā-pi sampādetvā kathesuṃ na sakkoti, sārājjabahulo: “Aññaṃ kathessāmī” ti añña-eva kathesi. Tassa taṃ pavattiṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, {2.165} bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Na, bhikkhave, lāḷudāyī idāneva sārājjabahulo, pubbe pi sārājjabahuloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe aññatarasmim brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā puna gehaṃ āgantvā mātāpitūnaṃ duggatabhāvaṃ ñatvā: “Parihīnakulato seṭṭhikulaṃ paṭiṭṭhapessāmī” ti mātāpitaro āpucchitvā bārāṇasiṃ gantvā rājānaṃ upaṭṭhāsi. So rañña piyo ahoṣi manāpo. Athassa pituno: “Dvīhi yeva goṇehi kaṣiṃ katvā jīvikaṃ kappentassa eko goṇo mato. So bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Tāta, eko goṇo mato, kaṣikammaṃ na pavattati, rājānaṃ ekaṃ goṇaṃ yācāhī” ti āha. “Tāta, nacirasseva me rājā diṭṭho, idāneva goṇaṃ yācituṃ na yuttaṃ, tumhe yācathā” ti. “Tāta, tvaṃ mayhaṃ sārājjabahulabhāvaṃ na jānāsi, ahañhi dvinnāṃ tiṇṇaṃ sammukhe kathaṃ sampādetuṃ na sakkomi. Sace ahaṃ rañño santikaṃ goṇaṃ yācituṃ gamissāmi, imam-pi datvā āgamissāmī” ti. “Tāta, yaṃ hoti, taṃ hotu, na sakkā mayā rājānaṃ yācituṃ, apica kho panāhaṃ tumhe yoggaṃ kāressāmī” ti. “Tena hi sādhu maṃ yoggaṃ kārehī” ti.

Bodhisatto pitaraṃ ādāya bīraṇatthambhakasusānaṃ gantvā tattha tattha tiṇakalāpe bandhitvā: “Ayaṃ rājā, ayaṃ uparājā, ayaṃ senāpatī” ti nāmāni katvā paṭipāṭiyā pitu dassetvā: “Tāta, tvaṃ rañño santikaṃ gantvā ‘jayatu, mahārājā’ ti evaṃ imaṃ gāthaṃ vatvā goṇaṃ yāceyyāsī” ti gāthaṃ uggaṇhāpesi:

**Dve me goṇā mahārāja, yehi khettaṃ kasāmase,
Tesu eko mato deva, dutiyaṃ dehi khattiyā ti.**

Brāhmaṇo {2.166} ekena saṃvaccharena imaṃ gāthaṃ paṇṇaṃ katvā bodhisattaṃ āha: “tāta, somadatta, gāthā me paṇṇā jātā, idāni ahaṃ yassa kassaci santike vattum sakkomi, maṃ rañño santikaṃ nehī” ti. So: “Sādhu, tātā” ti tathārūpaṃ paṇṇākāraṃ gāhāpetvā pitaraṃ rañño santikaṃ nesi. Brāhmaṇo: “Jayatu, mahārājā” ti vatvā paṇṇākāraṃ adāsi. Rājā: “Ayaṃ te somadatta brāhmaṇo kiṃ hotī” ti āha. “Pitā me, mahārājā” ti. “Kenatṭhenāgato” ti? Tasmim̐ khaṇe brāhmaṇo goṇayācanatthāya gāthaṃ vadanto:

**Dve me goṇā mahārāja, yehi khettaṃ kasāmase,
Tesu eko mato deva, dutiyaṃ gaṇha khattiyā ti.**

āha, Rājā brāhmaṇena virajjhivā kathitabhāvaṃ ñatvā sitaṃ katvā: “Somadatta, tumhākaṃ gehe bahū maññe goṇā” ti āha. “Tumhehi dinnā bhavissanti, mahārājā” ti. Rājā bodhisattassa tussitvā brāhmaṇassa soḷasa goṇe alaṅkārabhaṇḍake nivāsanagāmañcassa brahmadeyyaṃ datvā mahantena yasena brāhmaṇaṃ uyyojesi. Brāhmaṇo sabbasetasindhavayuttaṃ rathaṃ abhiruyha mahantena parivārena gāmaṃ agamāsi. Bodhisatto pitarā saddhiṃ rathe nisīditvā gacchanto: “Tāta, ahaṃ tumhe sakalasaṃvaccharaṃ yoggaṃ kāresim̐, sanniṭṭhānakāle pana tumhākaṃ goṇaṃ rañño adatthā” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Akāsi yoggaṃ dhuvamappamatto, saṃvaccharaṃ bīraṇathambhakasmim̐,
Byākāsi saññaṃ parisāṃ vigayha, na niyyamo tāyati appapaññaṇ-ti.**

Tattha **akāsi yoggaṃ dhuvamappamatto, saṃvaccharaṃ bīraṇathambhakasminti**, tāta, tvaṃ niccaṃ appamatto bīraṇatthambhamaye susāne yoggaṃ akāsi. {2.167} **Byākāsi saññaṃ parisāṃ vigayhā** ti atha ca pana parisāṃ vigāhitvā taṃ saññaṃ viakāsi vikāraṃ āpādesi, parivattesi ti attho. **Na niyyamo tāyati appapaññaṇ-ti** appapaññaṃ nāma puggalaṃ niyyamo yoggāciṇṇaṃ caraṇaṃ na tāyati na rakkhatīti.

Athassa vacanaṃ sutvā brāhmaṇo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dvayaṃ yācanaḥ tāta, somadatta nigacchati,
Alābhaṃ dhanalābhaṃ vā, evaṃdhammā hi yācanā ti.**

Tattha **evaṃdhammā hi yācanā** ti yācanā hi evaṃsabhāvāti.

Satthā: “Na, bhikkhave, lāḷudāyī idāneva sārājjabahulo, pubbe pi sārājjabahuloyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando, somadattassa pitā lāḷudāyī ahosi, somadatto pana aham-eva ahosin”-ti.

Somadattajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 212 Ucchiṭṭhabhattajātakavaṇṇanā

Añño uparimo vaṇṇo ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. So hi bhikkhu satthārā: “Saccam kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhitosī” ti puṭṭho: “Saccan”-ti vatvā: “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesī” ti vutte: “Purāṇadutiyaikā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Bhikkhu ayaṃ te itthī anattakārikā, pubbe pi attano jārassa ucchiṭṭhakaṃ bhojesī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ ṭhāne bhikkhaṃ caritvā jīvika-kappake kapaṇe naṭakakule nibbattitvā vayappatto duggato durūpako hutvā bhikkhaṃ caritvā jīvikaṃ kappesi. Tadā kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake ekassa brāhmaṇassa brāhmaṇī dussilā pāpadhammā aticāraṃ carati. Athekadivasam brāhmaṇe kenacideva karaṇīyena {2.168} bahi gate tassā jāro taṃ khaṇaṃ oloketvā taṃ gehaṃ pāvisi. Sā tena saddhiṃ aticaritvā: “Muhuttaṃ accha, bhuñjitvāva gamissasī” ti bhattaṃ sampādetvā sūpabyañjanasampannaṃ uṇhabhattaṃ vaḍḍhetvā: “Tvaṃ bhuñjā” ti tassa datvā sayam brāhmaṇassa āgamaṇaṃ olokayamānā dvāre aṭṭhāsī. Bodhisatto brāhmaṇiyyā jārassa bhuñjanaṭṭhāne piṇḍaṃ paccāsīsaṃto aṭṭhāsī.

Tasmiṃ khaṇe brāhmaṇo gehābhimukho āgacchatī. Brāhmaṇī taṃ āgacchantam disvā vegena pavisitvā: “Uṭṭhehi, brāhmaṇo āgacchatī” ti jāraṃ koṭṭhe otāretvā brāhmaṇassa pavisitvā nisinnakāle phalakaṃ upanetvā hatthadhovanaṃ datvā itarena bhuttāvasiṭṭhassa sītābhattassa upari uṇhabhattaṃ vaḍḍhetvā brāhmaṇassa adāsī. So bhatte hatthaṃ otāretvā upari uṇhaṃ heṭṭhā ca bhattaṃ sītalaṃ disvā cintesi: “iminā aññassa bhuttādhikena ucchiṭṭhabhattena bhavitabban”-ti. So brāhmaṇiṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Añño uparimo vaṇṇo, añño vaṇṇo ca heṭṭhimo,
Brāhmaṇī tveva pucchāmi, kiṃ heṭṭhā kiñca upparī ti.**

Tattha **vaṇṇo** ti ākāro. Ayañhi uparimassa uṇhabhāvaṃ heṭṭhimassa ca sītabhāvaṃ pucchanto evamāha. **Kiṃ heṭṭhā kiñca upparī** ti vuḍḍhitabhattena nāma upari sītalena, heṭṭhā uṇhena bhavitabbaṃ, idañca pana na tādisaṃ, tena taṃ pucchāmi: “kena kāraṇena upari bhattaṃ uṇhaṃ, heṭṭhimaṃ sītaṃ”-ti.

Brāhmaṇī attanā katakamassa uttānabhāvabhayaena brāhmaṇe punappunaṃ kathente pi tuṇhī yeva ahosi. Tasmaṃ khaṇe naṭaputtassa etadahosi: “koṭṭhe nisīdāpitapāpurisena jārena bhavitabbaṃ, iminā gehassāmikena, brāhmaṇī pana attanā katakamassa pākaṭabhāvabhayaena kiñci na katheti, handāhaṃ imissā katakammaṃ pakāsetvā jārassa koṭṭhake nisīdāpitabhāvaṃ brāhmaṇassa kathamī” ti. So brāhmaṇassa gehā nikkhantakālato {2.169} paṭṭhāya itarassa gehapavesanaṃ aticaraṇaṃ aggabhattabhuñjanaṃ brāhmaṇiyā dvāre ṭhatvā maggaṃ olokaṇaṃ itarassa koṭṭhe otāritabhāvanti sabbaṃ taṃ pavattiṃ ācikkhitvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ahaṃ naṭosmi bhaddante, bhikkhakosmi idhāgato,
Ayañhi koṭṭhamotiṇṇo, ayaṃ so yaṃ gavesasī ti.**

Tattha **ahaṃ naṭosmi, bhaddante** ti, sāmi, ahaṃ naṭajātiko. **Bhikkhakosmi idhāgato** ti svāhaṃ imaṃ ṭhānaṃ bhikkhako bhikkhaṃ pariyesamāno āgatosmi. **Ayañhi koṭṭhamotiṇṇo** ti ayaṃ pana etissā jāro imaṃ bhattaṃ bhuñjanto tava bhayena koṭṭhaṃ otiṇṇo. **Ayaṃ so yaṃ gavesasī** ti yaṃ tvaṃ kassa nu kho iminā ucchiṭṭhakena bhavitabbanti gavesasi, ayaṃ so.

Cūḷāya naṃ gahetvā koṭṭhā nīharitvā yathā na punevarūpaṃ pāpaṃ karoti, tathā assa satim janehīti vatvā pakkāmi. Brāhmaṇo ubho pi te yathā naṃ na punevarūpaṃ pāpaṃ karonti, tajjanapothanehi tathā sikkhāpetvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhito bhikkhu sotāpattiṃphale patiṭṭhahi. “Tadā brāhmaṇī purāṇadutiyikā ahosi, brāhmaṇo ukkaṇṭhito bhikkhu, naṭaputto pana aham-eva ahosin”-ti.

Ucchiṭṭhabhattajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 213 Bharujātakavaṇṇanā

Isīnamantaraṃ katvā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājānaṃ ārabbhā kathesi. Bhagavato hi bhikkhusaṅghassa ca lābhasakkāro mahā ahosi. Yathāha:

“Tena kho pana samayena bhagavā sakkato hoti garukato mānito pūjito apacito lābhī cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ. Bhikkhusaṅgho pi kho sakkato hoti ...pe...parikkhārānaṃ. Aññatitthiyā pana paribbājakā asakkatā honti ...pe...parikkhārānaṃ”-ti (Ud. 14).

Te evaṃ parihīnalābhasakkārā ahorattaṃ guḷhasannipātaṃ katvā mantayanti: “Samaṇassa gotamassa uppannakā lato paṭṭhāya mayaṃ hatalābhasakkārā jātā, {2.170} samaṇo gotamo lābhaggayasaggappatto jāto, kena nu kho kāraṇenassa esā sampattī” ti. Tatreke evamāhaṃsu: “samaṇo gotamo sakalajambudīpassa uttamaṭṭhāne bhūmisīse vasati. Tenassa lābhasakkāro uppajjati” ti, sesā: “Atthetaṃ kāraṇaṃ, mayam-pi jetavanapiṭṭhe titthiyārāmaṃ kāremu, evaṃ lābhino bhavissāmā” ti āhaṃsu. Te sabbe pi: “Evametan”-ti sannipātaṃ katvā: “Sace pi mayaṃ rañño anāroce tvā ārāmaṃ kāressāma, bhikkhū vāressanti, lañjaṃ labhitvā abhiñjanako nāma natthi, tasmā rañño lañjaṃ datvā ārāmaṭṭhānaṃ gaṇhissāmā” ti sammantevā upaṭṭhāke yācitvā rañño sataṣaṇṇassaṃ datvā: “Mahārāja, mayaṃ jetavanapiṭṭhiyaṃ titthiyārāmaṃ karissāma, sace bhikkhū ‘kātuṃ na dassāmā’ ti tumhākaṃ ārocenti, nesaṃ paṭivacanaṃ na dātabban”-ti āhaṃsu. Rājā lañjalobhena: “Sādhū” ti sampaṭicchi.

Titthiyā rājānaṃ saṅgaṇhitvā vaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā kammaṃ paṭṭhapesuṃ, mahāsaddo ahosi. Satthā: “Ke panete, ānanda, uccāsaddamahāsaddā” ti pucchi. “Aññatitthiyā, bhante, jetavanapiṭṭhiyaṃ titthiyārāmaṃ kārenti, tattheso saddo” ti. “Ānanda, netaṃ ṭhānaṃ titthiyārāmaṃ anucchavikaṃ, titthiyā uccāsaddakāmā, na sakkā tehi saddhiṃ vasitun”-ti vatvā bhikkhusaṅghaṃ sannipāte tvā: “Gacchatha, bhikkhave, rañño ācikkhitvā titthiyārāmakaraṇaṃ nivārethā” ti āha. Bhikkhusaṅgho gantvā rañño nivesanadvāre aṭṭhāsi. Rājā saṅghassa āgatabhāvaṃ sutvāpi: “Titthiyārāmaṃ nissāya āgatā bhavissantī” ti lañjassa gahitattā: “Rājā gehe natthī” ti vadāpesi. Bhikkhū gantvā satthu ārocesuṃ. Satthā: “Lañjaṃ nissāya evaṃ karotī” ti dve aggasāvake pesesi. Rājā tesam-pi āgatabhāvaṃ sutvā tattheva vadāpesi. Te pi āgantvā satthu ārācesuṃ. Satthā: “Na idāni, sārīputta, rājā gehe nisīdituṃ labhissati, bahi nikkhamissati” ti punadivase pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaramādāya pañcahi

bhikkhusatehi saddhiṃ rañño nivesanadvāraṃ agamāsi. Rājā sutvā pāsādā otaritvā pattam gahetvā satthāraṃ pavesetvā buddhappamukhassa saṅghassa yāgukhajjakam datvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā rañño ekam pariyāyadhammadesanaṃ ārabhanto: “Mahārāja, porāṇakarājāno lañjam gahetvā sīlavante aññamaññaṃ kalahaṃ kāretvā attano raṭṭhassa assāmino hutvā mahāvināsaṃ pāpuṇimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {2.171} bharuraṭṭhe bharurājā nāma rajjam kāresi. Tadā bodhisatto pañcābhiñño aṭṭhasamāpattilābhī gaṇasatthā tāpaso hutvā himavantapadesa ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya pañcasatatāpasaparivuto himavantā otaritvā anupubbena bharunagaraṃ patvā tattha piṇḍāya caritvā nagarā nikkhamitvā uttaradvāre sākhaṇḍitāpasampannassa vaṭarukkhaṃ mūle nisīditvā bhattakiccaṃ katvā tattheva rukkhamaṇḍale vāsam kappesi. Evaṃ tasmiṃ isigaṇe tattha vasante aḍḍhamāsaccayena añño gaṇasatthā pañcasataparivāro āgantvā nagare bhikkhāya caritvā nagarā nikkhamitvā dakkhiṇadvāre tādissasava vaṭarukkhaṃ mūle nisīditvā bhattakiccaṃ katvā tattha rukkhamaṇḍale vāsam kappesi. Iti te dve pi isigaṇā tattha yathābhirantaṃ viharitvā himavantam-eva agamaṃsu.

Tesaṃ gatakalē dakkhiṇadvāre vaṭarukkhaṃ sukkhaṃ. Punavāre tesu āgacchantesu dakkhiṇadvāre vaṭarukkhaṃ vāsino paṭhamataram āgantvā attano vaṭarukkhaṃ sukkhabhāvaṃ ṇatvā bhikkhāya caritvā nagarā nikkhamitvā uttaradvāre vaṭarukkhamūlam gantvā bhattakiccaṃ katvā tattha vāsam kappesuṃ. Itare pana isayo pacchā āgantvā nagare bhikkhāya caritvā attano rukkhamaṇḍalam-eva gantvā bhattakiccaṃ katvā vāsam kappesuṃ. Te: “Na so tumhākaṃ rukkhhaṃ, amhākaṃ rukkhhaṃ” ti rukkhamaṇḍale nissāya aññamaññaṃ kalahaṃ karimsu, kalaho mahā ahosi. Eke: “Amhākaṃ paṭhamam vasiṭaṭṭhānam tumhe na labhissathā” ti vadanti. Eke: “Mayam imasmiṃ vāre paṭhamataram idhāgatā, tumhe na labhissathā” ti vadanti. Iti te: “Mayam sāmīno, mayam sāmīno” ti kalahaṃ karontā rukkhamaṇḍalassatthāya rājakulam agamaṃsu. Rājā paṭhamam vutthaisigaṇaṇṇeva sāmīkaṃ akāsi. {2.172} Itare: “Na dāni mayam imehi parājītāti attānam vadāpessāmā” ti dibbacakkhunā oloketvā ekam cakkavattiparibhogam rathapaṇjaram disvā āharitvā rañño lañjam datvā: “Mahārāja, amhe pi sāmīke karohī” ti āhaṃsu.

Rājā lañjam gahetvā: “Dve pi gaṇā vasantū” ti dve pi sāmīke akāsi. Itare isayo tassa rathapaṇjarassa rathacakkāni nīharitvā lañjam datvā: “Mahārāja, amhe

yeva sāmike karohī” ti āhaṃsu. Rājā tathā akāsi. Isigaṇā: “Amhehi vatthukāme ca kilesakāme ca pahāya pabbajitehi rukkhamaṭṭassa kāraṇā kalahaṃ karontehi lañjaṃ dadantehi ayuttaṃ katan”-ti vipphaṇṇasārino hutvā vegena palāyitvā himavantam-eva agamaṃsu. Sakalabharuraṭṭhavāsino devatā ekato hutvā: “Sīlavante kalahaṃ karontena rañña ayuttaṃ katan”-ti bharurañño kujjhivā tiyojanasatikam bharuraṭṭham samuddam ubbattetvā araṭṭhamakam su. Iti ekam bharurājānam nissāya sakalaraṭṭhavāsino pi vināsam pattāti.

Satthā imam atītam āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Isīnamantaram katvā, bharurājāti me sutam,
Ucchinno saha raṭṭhehi, sa rājā vibhavaṅgato.**

**2. Tasmā hi chandāgamanam, nappasamsanti paṇḍitā,
Aduṭṭhacitto bhāseyya, giram saccupasamhitan-ti.**

Tattha **antaram katvā** ti chandāgativasena vivaram katvā. **Bharurājā** ti bharuraṭṭhe rājā. **Iti me sutam**-ti iti mayā pubbe etam sutam. **Tasmā hi chandāgamanam**-ti yasmā hi chandāgamanam gantvā bharurājā saha raṭṭhena ucchinno, tasmā chandāgamanam paṇḍitā nappasamsanti. **Aduṭṭhacitto** ti kilesehi adūsitacitto hutvā. **Bhāseyya giram saccupasamhitan-ti** sabhāvanissitam {2.173} atthanissitam kāraṇanissitam-eva giram bhāseyya. Ye hi tattha bharurañño lañjam gaṇhantassa ayuttaṃ etanti paṭikkosantā saccupasamhitam giram bhāsim su, tesam ṭhitaṭṭhānam nāḷikeradīpe ajjā pi dīpakasahassam paññāyatīti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā: “Mahārāja, chandavasikena nāma na bhavitabbam, dve pabbajitagāṇe kalahaṃ kāretum na vaṭṭati” ti vatvā jātakam samodhānesi: “aham tena samayena jeṭṭhakaisi ahosin”-ti, rājā tathāgatassa bhattakiccam katvā gatakāle manusse pesetvā titthiyārāmam viddham sāpesi, titthiyā appatiṭṭhā ahesum.

Bharujātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 214 Puṇṇanadījātakavaṇṇanā

Puṇṇam nadin-ti idam satthā jetavane viharanto paññāpāramim ārabha kathesi. Ekasmiṃhi divase dhammasabhāyam bhikkhū tathāgatassa paññaṃ ārabha katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, sammāsambuddho mahāpañño puthupañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño gambhīrapañño

nibbedhikapañño upāyapaññāya samannāgato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññavā upāyakusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purohitakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṃ labhitvā bārāṇasirañño atthadhammānusāsako ahosi. Aparabhāge rājā paribhedakānaṃ kathaṃ gahetvā bodhisattassa kuddho: “Mā mama santike vasī” ti bodhisattaṃ bārāṇasito pabbājesi. Bodhisatto puttadāraṃ gahetvā ekasmiṃ kāsikagāmake vasaṃ kappesi. Aparabhāge rājā tassa guṇaṃ saritvā: “Mayhaṃ kañci pesetvā ācariyaṃ pakkosituṃ na yuttaṃ, ekaṃ pana gāthaṃ bandhitvā paṇṇaṃ ^{2.174} likhitvā kākamaṃsaṃ pacāpetvā paṇṇaṃca maṃsaṃca setavatthena paliveṭhetvā rājamuddikāya lañchetvā pesessāmi. Yadi paṇḍito bhavissati, paṇṇaṃ vācetvā kākamaṃsabhāvaṃ ñatvā āgamissati, no ce, nāgamissatī” ti: “Puṇṇaṃ nadin”-ti imaṃ gāthaṃ paṇṇe likhi:

**1. Puṇṇaṃ nadinṃ yena ca peyyamāhu, jātaṃ yavaṃ yena ca guyhamāhu,
Dūraṃ gataṃ yena ca avhayanti, so tyāgato handa ca bhuñja brāhmaṇā ti.**

Tattha **puṇṇaṃ nadinṃ yena ca peyyamāhu** ti kākapeyyā nadīhi vadantā yena puṇṇaṃ nadinṃ kākapeyyamāhu, na hi apuṇṇā nadī: “Kākapeyyā” ti vuccati. Yadā pi nadītīre ṭhatvā gīvaṃ pasāretvā kākena pātuṃ sakkā hoti, tadā naṃ: “Kākapeyyā” ti vadanti. **Jātaṃ yavaṃ yena ca guyhamāhu** ti **yavan**-ti desanāsīsamattaṃ, idha pana sabbam-pi jātaṃ uggataṃ sampannataruṇasassaṃ adhippetam. Tañhi yadā anto pavittakākaṃ paṭicchādetuṃ sakkoti, tadā guyhatīti guyhaṃ. Kim guyhati? Kākaṃ. Iti kākassa guyhaṃ kākaguyhanti taṃ vadamānā kākena guyhavanassa kāraṇabhūtena: “Guyhan”-ti vadanti. Tena vuttaṃ: “Yena ca guyhamāhu” ti. **Dūraṃ gataṃ yena ca avhayanti** ti dūraṃ gataṃ vippavutthaṃ piyapuggalaṃ yaṃ āgantvā nisinnaṃ disvā sace itthannāmo āgacchati, vassa kākāti vā vassantaññeva vā sutvā: “Yathā kāko vassati, itthannāmo āgamissatī” ti evaṃ vadantā yena ca avhayanti kathenti mantenti, udāharanti ti attho. **So tyāgato** ti so te ānīto. **Handa ca bhuñja, brāhmaṇā** ti gaṇha, brāhmaṇa, bhuñjassu naṃ, khāda idaṃ kākamaṃsanti attho.

Iti rājā imaṃ gāthaṃ paṇṇe likhitvā bodhisattassa pesesi. So paṇṇaṃ vācetvā: “Rājā maṃ datṭhukāmo” ti ñatvā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Yato {2.175} **maṃ saratī rājā, vāyasam-pi pahetave,**
Haṃsā koṇcā mayūrā ca, asatī yeva pāpiyā ti.

Tattha **yato maṃ saratī rājā, vāyasam-pi pahetave** ti yadā rājā
vāyasamaṃsaṃ labhitvā tam-pi pahetuṃ maṃ saratī. **Haṃsā koṇcā mayūrā**
cā ti yadā paṇassa ete haṃsādayo upanītā bhavissanti, ekāni haṃsamāṃsādīni
lacchati, tadā maṃ kasmā na sarissatī ti attho? Aṭṭhakathāyaṃ pana:
“Haṃsakoṇcamayūrānan”-ti pāṭho. So sundaratarā, imesaṃ haṃsādīnaṃ
maṃsaṃ labhitvā kasmā maṃ na sarissati, sarissatiyevā ti attho. **Asatī yeva**
pāpiyā ti yaṃ vā taṃ vā labhitvā saraṇaṃ nāma sundaraṃ, lokasmiṃ pana
asati yeva pāpiyā, asatikaraṇaṃ yeva hīnaṃ lāmakāṃ, tañca amhākaṃ rañño
natthi.

Saratī maṃ rājā, āgamaṇaṃ me paccāsīsati, tasmā gamissāmīti yānaṃ yojāpetvā
gantvā rājānaṃ passi, rājā tussitvā purohitaṭṭhāne yeva patiṭṭhāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakāṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, purohito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Puṇṇanadījātakavaṇṇanā catutthā

Ja 215 Kacchapajātakavaṇṇanā

Avadhī vata attānan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha
kathesi. Vatthu **mahātakkārījātake** (Ja. 481 aka takkārījātakāṃ) āvi-bhavissati.

*Ekasmiñhi antovasse dve aggasāvaka gaṇaṃ pahāya vivittāvāsaṃ vasitukāmā
satthāraṃ āpucchitvā kokālikaraṭṭhe kokālikassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ
evamāhaṃsu: “Āvuso kokālika, taṃ {4.243} nissāya amhākaṃ, amhe ca nissāya
tava phāsuvihāro bhavissati, imaṃ temāsaṃ idha vaseyyāmā” ti. “Ko paṇāvuso,
maṃ nissāya tumhākaṃ phāsuvihāro” ti. Sace tvaṃ āvuso: “Dve aggasāvaka
idha viharantī” ti kassaci nāroceyyāsi, mayaṃ sukhaṃ vihareyyāma, ayaṃ taṃ
nissāya amhākaṃ phāsuvihāroti. “Atha tumhe nissāya mayhaṃ ko phāsuvihāro”
ti? “Mayaṃ tuyhaṃ antotemāsaṃ dhammaṃ vācessāma, dhammakathaṃ
kathessāma, esa tuyhaṃ amhe nissāya phāsuvihāro” ti. “Vasathāvuso,
yathājjhāsayenā” ti. So tesaṃ patirūpaṃ senāsaṇaṃ adāsi. Te
phalasamāpattisukhena sukhaṃ vasiṃsu. Koci nesaṃ tattha vasanabhāvaṃ na
jānāti.*

Te vutthavassā pavāretvā: “Āvuso, taṃ nissāya sukhaṃ vutthāma, satthāraṃ vanditum gacchāma” ti taṃ āpucchimsu. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā te ādāya dhuragāme piṇḍāya cari. Therā katabhattakiccā gāmato nikkhamimsu. Kokāliko te uyyojetvā nivattitvā manussānaṃ ārocesi: “Upāsakā, tumhe tiracchānasadisā, dve aggasāvake temāsaṃ dhuravihāre vasante na jānittha, idāni te gatā” ti. Manussā: “Kasmā pana, bhante, amhākaṃ nārocitthā” ti vatvā bahuṃ sappitelādibhesajjañceva vatthacchādanañca gahetvā there upasaṅkamitvā vanditvā: “Khamatha no, bhante, mayaṃ tumhākaṃ aggasāvakabhāvaṃ na jānāma, ajja no kokālikabhadantassa vacanena ñātā, amhākaṃ anukampāya imāni bhesajjavatthacchādanāni gaṇhathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko: “Therā appicchā santuṭṭhā, imāni vatthāni attanā aggahetvā mayhaṃ dassanti” ti cintetvā upāsakehi saddhiṃ yeva therānaṃ santikaṃ gato. Therā bhikkhuparipācitattā tato kiñci neva attanā gaṇhimsu, na kokālikassa dāpesuṃ. Upāsakā: “Bhante, idāni agaṇhantā puna amhākaṃ anukampāya idha āgaccheyyāthā” ti yācimsu. Therā anadivāsetvā satthu santikaṃ agamimsu. Kokāliko: “Ime therā attanā agaṇhantā mayhaṃ na dāpesuṃ”-ti āghātaṃ bandhi. Therā pi satthu santike thokaṃ vasitvā attano parivāre pañcabhikkhusate ca ādāya bhikkhusahassena saddhiṃ cārikaṃ caramānā kokālikaraṭṭhaṃ pattā. Te upāsakā paccuggamaṃ katvā there ādāya tam-eva vihāraṃ netvā devasikaṃ mahāsakkāraṃ karimsu. Pahutaṃ bhesajjavatthacchādanaṃ {4.244} uppajji, therehi saddhiṃ āgatabhikkhū cīvarāni vicārentā saddhiṃ āgatānaṃ bhikkhūnaññeva denti, kokālikassa na denti, therā pi tassa na dāpenti. Kokāliko cīvaraṃ alabhivā: “Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pubbe dīyamānaṃ lābhaṃ aggahetvā idāni gaṇhanti, pūretum na sakkā, aññe na oloketi” ti there akkosati paribhāsati. Therā: “Ayaṃ amhe nissāya akusalaṃ pasavatī” ti saparivārā nikkhamitvā: “Aññaṃ, bhante, katipāhaṃ vasathā” ti manussehi yāciyamānā pi nivattitum na icchimsu.

Atheke daharo bhikkhu āha: “upāsakā, kathaṃ therā vasissanti, tumhākaṃ kulūpako thero idha imesaṃ vāsaṃ na sahatī” ti. Te tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhe kira therānaṃ idha vāsaṃ na sahatha, gacchatha ne khamāpetvā nivattetha, sace na nivattetha, palāyitvā aññattha vasathā” ti āhaṃsu. So upāsakānaṃ bhayena gantvā there yāci. Therā: “Gacchāvuso, na mayaṃ nivattāmā” ti pakkamimsu. So there nivattetum asakkonto vihāraṃ-eva paccāgato. Atha naṃ upāsakā pucchimsu: “Nivattitā te, bhante, therā” ti. “Nivattetum nāsakkehi āvuso” ti. Atha naṃ: “Imasmiṃ pāpadhamme vasante

idha pesalā bhikkhū na vasissanti, nikkadḍhāma nan”-ti cintetvā: “*Bhante, mā tvaṃ idha vasi, amhe nissāya tuyhaṃ kiñci natthī*” ti āhaṃsu. So tehi nikkadḍhito pattacīvaramādāya jetavanam gantvā satthāram upasaṅkamitvā: “*Pāpicchā, bhante, sārīputtamoggallānā, pāpikānam icchānam vasaṃ gatā*” ti āha. Atha nam satthā: “*Mā hevaṃ kokālika, avaca, mā hevaṃ kokālika avaca, pasādehi kokālika, sārīputtamoggallānesu cittaṃ, te pesalā bhikkhū*” ti vāreti. Vārito pi kokāliko: “*Tumhe, bhante, tumhākaṃ aggasāvakaṇaṃ saddahatha, ahaṃ paccakkhato addasaṃ, pāpicchā ete paṭicchannakammantā dussilā*” ti vatvā yāvattatīyaṃ satthārā vārito pi tatheva vatvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Tassa pakkantamattasseva sakalasarīre sāsapamattā piḷakā uṭṭhahitvā anupubbena vaḍḍhitvā beḷuvapakkamattā hutvā bhijjitvā pubbalohitāni pagghariṃsu. So nitthunanto vedanāppatto jetavanadvārakoṭṭhake nipajji. “*Kokālikena dve aggasāvakaṃ akkuṭṭhā*” ti yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi.

Athassa upajjhāyo turū nāma brahmā [4.245] *taṃ kāraṇaṃ ñatvā*: “*There khamāpessāmī*” ti āgantvā ākāse ṭhatvā: “*Kokālika, pharusam te kammaṃ kataṃ, aggasāvake pasādehī*” ti āha. “*Ko pana tvaṃ āvuso*” ti? “*Turū brahmā nāmāhan*”-ti. “*Nanu tvaṃ, āvuso, bhagavatā anāgāmīti byākato, anāgāmī ca anāvattidhammo asmā lokāti vuttaṃ, tvaṃ saṅkāraṭṭhāne yakkho bhavissasi*” ti mahābrahmaṃ apasādesi. So taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkonto: “*Tava vācāya tvaññeva paññāyissasī*” ti vatvā suddhāvāsam-eva gato. Kokāliko pi kalam katvā padumaniraye uppajji. Tassa tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā sahampatibrahmā tathāgatassa ārocesi, satthā bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū tassa aguṇaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “*Āvuso, kokāliko kira sārīputtamoggallāne akkositvā attano mukhaṃ nissāya padumaniraye uppanno*” ti. Satthā āgantvā: “*Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā*” ti pucchitvā: “*Imāya nāmā*” ti vutte.

Tadā pana satthā: “*Na, bhikkhave, kokāliko idāneva vācāya hato, pubbe pi vācāya hatoyevā*” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto tassa atthadhammānusāsako ahosi. So pana rājā bahubhāṇī ahosi, tasmiṃ kathente aññesaṃ vacanassa okāso nāma natthi. Bodhisatto [2.176] tassa taṃ bahubhāṇitaṃ vāretukāmo ekaṃ upāyaṃ upadhārento vicarati. Tasmiṃca kāle himavantapadese ekasmiṃ sare kacchapo vasati, dve haṃsapotakā gocarāya carantā tena saddhiṃ vissāsaṃ akaṃsu. Te

dalhavissāsikā hutvā ekadivasam kacchapam āhamsu: “samma kacchapa, amhākam himavante cittakūṭapabbatatale kañcanaguhāyam vasanaṭṭhānam ramaṇīyo padeso, gacchasi amhākam saddhin”-ti. “Aham kinti katvā gamissāmī” ti? “Mayam tam gahetvā gamissāma, sace tvaṃ mukhaṃ rakkhitum sakkhissasi, kassaci kiñci na kathessasī” ti. “Rakkhissāmi, sāmi, gahetvā maṃ gacchathā” ti. Te: “Sādhū” ti vatvā ekaṃ daṇḍakaṃ kacchapena ḍaṃsāpetvā sayam tassa ubho koṭīyo ḍaṃsitvā ākāsaṃ pakkhandimsu. Tam tathā haṃsehi nīyamānaṃ gāmadārakā disvā: “Dve haṃsā kacchapam daṇḍakena harantī” ti āhamsu.

Kacchapo: “Yadi maṃ sahāyakā nenti, tumhākaṃ ettha kiṃ duṭṭhaceṭakā” ti vattukāmo haṃsānaṃ sīghavegatāya bārāṇasinagare rājanivesanassa uparibhāgaṃ sampattakāle daṭṭhaṭṭhānato daṇḍakaṃ vissajjetvā ākāsaṅgaṇe patitvā dvebhāgo ahosi, “kacchapo ākāsaṃ patitvā dvedhā bhinno” ti ekakolāhalaṃ ahosi. Rājā bodhisattaṃ ādāya amaccagaṇaparivuto tam ṭhānaṃ gantvā kacchapam disvā bodhisattaṃ pucchi: “paṇḍita, kinti katvā esa patito” ti? Bodhisatto: “Cirapaṭikaṅkhoham rājānaṃ ovaditukāmo upāyaṃ upadhārento carāmi, iminā kacchapena haṃsehi saddhiṃ vissāso kato bhavissati, tehi imaṃ ‘himavantaṃ nesssāmā’ ti daṇḍakaṃ ḍaṃsāpetvā ākāsaṃ pakkhantehi bhavitabbaṃ, atha iminā kassaci vacanaṃ sutvā arakkhitamukhatāya kiñci vattukāmena daṇḍakā vissatṭho bhavissati, evaṃ {2.177} ākāsaṃ patitvā jīvitakkhayaṃ patteneva bhavitabbaṃ”-ti cintetvā: “Āma mahārāja, atimukharā nāma apariyantavacanā evarūpaṃ dukkhaṃ pāpuṇantiyevā” ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Avadhī vata attānaṃ, kacchapo byāharaṃ giram,
Suggahītasmiṃ kaṭṭhasmiṃ, vācāya sakiyāvadhi.**

**2. Etam-pi disvā naravīriyasetṭha, vācam pamuñce kusalaṃ nātivelam,
Passasi bahubhāṇena, kacchapam byasanaṃ gatan-ti.**

Tattha **avadhī vatā** ti ghātesi vata. **Byāharan**-ti byāharanto. **Suggahītasmiṃ kaṭṭhasmin**-ti mukhena suṭṭhu ḍaṃsitvā gahite daṇḍake. **Vācāya sakiyāvadhi** ti atimukharatāya akāle vācam nicchārento daṭṭhaṭṭhānaṃ vissajjetvā tāya sakāya vācāya attānaṃ avadhi ghātesi. Evamesa jīvitakkhayaṃ patto, na aññathāti. **Etam-pi disvā** ti etam-pi kāraṇaṃ disvā. **Naravīriyasetṭhā** ti naresu vīriyena setṭha uttamavīriya rājavara. **Vācam pamuñce kusalaṃ nātivelan**-ti saccādiṭṭhisamuttamā kusalam-eva paṇḍito puriso muñceyya nicchāreyya, tam-pi hitaṃ kālayuttaṃ, na ativelam,

atikkantakālaṃ apariyantavācaṃ na bhāseyya. **Passasī** ti nanu paccakkhato passasi. **Bahubhāṇenā** ti bahubhaṇanena. **Kacchapam byasanam gatan**-ti etaṃ kacchapam jīvitakkhayaṃ pattanti.

Rājā: “Maṃ sandhāya bhāsati” ti ñatvā: “Amhe sandhāya kathesi, paṇḍitā” ti āha. Bodhisatto: “Mahārāja, tvaṃ vā hohi añño vā, yo koci pamāṇātikkantaṃ bhāsanto evarūpaṃ byasanaṃ pāpuṇāti” ti pākaṭaṃ katvā kathesi. Rājā tato paṭṭhāya viramītvā mandabhāṇī ahoṣi.

Satthā {2.178} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kacchapo kokāliko ahoṣi, dve haṃsapotakā dve mahātherā, rājā ānando, amaccapaṇḍito pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kacchapajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 216 Macchajātakavaṇṇanā

Na māyamaggi tapatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhitoṣi” ti pucchi. “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosi” ti puṭṭho: “Purāṇadutiyaikāyā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Ayaṃ te bhikkhu itthī anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūlena vijjhītvā aṅgāresu pacitvā khāditabbaṃ patto paṇḍite nissāya jīvitaṃ alatthā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahoṣi. Athekadivasam kevaṭṭā jāle laggaṃ macchaṃ uddharitvā uṇhavālukaṇḍapīṭṭhe ṭhapetvā: “Aṅgāresu naṃ pacitvā khādissāmā” ti sūlaṃ tacchimsu. Maccho macchiṃ ārabha paridevamāno imā gāthā avoca:

**1. Na māyamaggi tapati, na sūlo sādhutacchito,
Yañca maṃ maññate macchī, aññaṃ so ratiyā gato.**

**2. So maṃ dahati rāgaggi, cittaṃ cūpatapeti maṃ,
Jālino muñcathāyirā maṃ, na kāme haññate kvacī ti.**

Tattha **na māyamaggi tapatī** ti na maṃ ayaṃ aggi tapati, na tāpaṃ janeti, na socayati ti attho. **Na sūlo** ti ayaṃ sūlo pi sādhutacchito maṃ na tapati, na me sokaṃ uppādeti. **Yañca maṃ maññate** ti yaṃ pana maṃ macchī evaṃ maññati: “Aññaṃ macchiṃ so pañcakāmaguṇaratiyā gato” ti, tadeva {2.179} maṃ tapati socayati. **So maṃ dahati** ti yo panesa rāgaggi, so maṃ dahati

jhāpeti. **Cittam cūpatapeti man**-ti rāgasampayuttakam mama cittam-eva ca mam upatāpeti kilameti viheṭṭeti. **Jālino** ti kevaṭṭe ālapati. Te hi jālassa atthitāya: “Jālino” ti vuccanti. **Muñcathāyirā man**-ti muñcatha mam sāminoti yācati. **Na kāme haññate kvacī** ti kāme patiṭṭhito kāmena nīyamāno satto na kvaci haññati. Na hi tam tumhādisā hanitum anucchavikāti paridevati. Atha vā **kāme** ti hetuvacane bhummam, kāmahetu macchim anubandhamāno nāma na kvaci tumhādisehi haññatīti paridevati.

Tasmiṃ khaṇe bodhisatto nadītīram gato tassa macchassa paridevitasaddam sutvā kevaṭṭe upasaṅkamitvā tam maccham moci.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā macchī purāṇadutiyikā ahosi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito pana aham-eva ahosin”-ti.

Macchajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 217 Seggujātakavaṇṇanā

Sabbo loko ti idam satthā jetavane viharanto ekam paṇṇikaupāsakam ārabha katesi. Vatthu ekakanipāte vitthāritam-eva.⁷

So kira sāvatthivāsī upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādīni ceva lābukumbhaṇḍādīni ca vikkīṇitvā jīvikam kappeti. Tassekā dhūtā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalam niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyatthāya āgatesu so cintesi: “Imissā vāreyyam vattati, ayaṅca niccappahasitamukhā. Kumārikādhamme pana asati kumārikāya parakulam gatāya mātāpitūnam garahā hoti, ‘atthi nu kho imissā kumārikādhammo, natthī’ ti vīmaṁsissāmi nan”-ti. So ekadivasam dhītaram pacchim gāhāpetvā paṇṇatthāya araṇṇam gantvā vīmaṁsanavasena kilesasannissito viya hutvā rahassakatham kathetvā tam hatthe gaṇhi. Sā gahitamattāva rodantī kasantī: “Ayuttametam, tāta, udakato aggipātubhāvasadisam, mā evarūpaṁ karoṭhā” ti āha. “Amma, mayā vīmaṁsanatthāya tvaṁ hatthe gahitā, na ca kilesavasena. Vadehi, atthi dāni te kumārikādhammo” ti. “Āma, tāta, atthi. Mayā hi lobhavasena na koci puriso

⁷ [It refers to JA 102, Paṇṇikajātakam. I include the relevant section here.]

olokitapubbo” ti. So dhītaram assāsetvā gharam netvā maṅgalaṃ katvā parakulaṃ pesetvā: “Satthāraṃ vandissāmī” ti gandhamālādihattho jetavanam gantvā satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi.

Idhā pi satthā taṃ: “Kiṃ, upāsaka, cirassaṃ āgatosī” ti pucchi. Paṇṇikaupāsako: “Dhītā me, bhante, niccaṃ pahaṃsitamukhī, tamahaṃ vīmaṃsitvā ekassa kuladārakassa adāsim, tattha itikattabbatāya tumhākaṃ dassanāya āgantum okāsaṃ na labhin”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Na kho, upāsaka, idānevesā sīlavatī, pubbe pi sīlavatī, tvañca na idānevetam vīmaṃsasi, pubbe pi vīmaṃsiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto rukkhadevatā ahosi. Tadā ayam-eva paṇṇikaupāsako: “Dhītaram vīmaṃsissāmī” ti araññaṃ netvā kilesavasena icchanto {2.180} viya hatthe gaṇhi. Atha naṃ paridevamānaṃ paṭhamagāthāya ajjhabhāsi:

**1. Sabbo loko attamano ahosi, akovidā gāmadhammassa seggu,
Komāri ko nāma tavajja dhammo, yaṃ tvaṃ gahitā pavane parodasī ti.**

Tattha **sabbo loko attamano ahosīti**, amma, sakalo pi sattaloko etissā kāmasevanāya attamano jāto. **Akovidā gāmadhammassa seggū ti seggū** ti tassā nāmaṃ. Tena tvaṃ pana, amma, seggu akovidā gāmadhammassa, imasmiṃ gāmadhamme vasaladhamme akusalāsīti vuttaṃ hoti. **Komāri ko nāma tavajja dhammo** ti, amma, kumāri ko nāmesa tava ajja sabhāvo. **Yaṃ tvaṃ gahitā pavane parodasī** ti tvaṃ mayā imasmiṃ pavane santhavavasena hatthe gahitā parodasi na sampatīcchasi, ko esa tava sabhāvo, kiṃ kumārikā yeva tvanti pucchati.

Taṃ sutvā kumārikā: “Āma, tāta, kumārikāyevāhaṃ, nāhaṃ methunadhammaṃ nāma jānāmī” ti vatvā paridevamānā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yo dukkhaphuṭṭhāya bhaveyya tāṇaṃ, so me pitā dubbhi vane karoti,
Sā kassa kandāmi vanassa majjhe, yo tāyitā so sahasaṃ karotī ti.**

Sā heṭṭhā kathitā yeva. Iti so paṇṇiko tadā dhītaram vīmaṃsitvā gehaṃ netvā kuladārakassa datvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne paṇṇikaupāsako sotāpattiphale patīṭṭhahi. “Tadā dhītā dhītā yeva, pitā pitā yeva ahosi, tassa kāraṇassa paccakkhakārikā rukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Seggujātakavaṇṇanā sattamā

Ja 218 Kūṭavāṇijajātakavaṇṇanā

Saṭṭhassa {2.181} **sāṭṭheyamidān**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabba kathesi. Sāvattvivāsino hi kūṭavāṇijo ca paṇḍitavāṇijo ca dve vāṇijā mittikā hutvā pañca sakaṭasatāni bhaṇḍassa pūrāpetvā pubbantato aparantaṃ vicaramānā vohāraṃ katvā bahum lābhaṃ labhivā sāvattim paccāgamimsu. Paṇḍitavāṇijo kūṭavāṇijaṃ āha: “samma, bhaṇḍaṃ bhājemā” ti. Kūṭavāṇijo: “Ayaṃ dīgharattaṃ dukkhaseyyāya dubbhojanena kilanto attano ghare nānaggarasaṃ bhattaṃ bhuñjitvā ajīrakena marissati, atha sabbampetaṃ bhaṇḍaṃ mayham-eva bhavissati” ti cintetvā: “Nakkhattaṃ na manāpaṃ, divaso na manāpo, sve jānissāmi, punadivase jānissāmī” ti kālaṃ khepeti. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo nippīletvā bhājāpetvā gandhamālaṃ ādāya satthu santikaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā: “Kadā āgatosī” ti pucchitvā: “Aḍḍhamāsamatto me, bhante, āgatassā” ti vatvā: “Atha kasmā evaṃ papañcaṃ katvā buddhupaṭṭhānaṃ āgatosī” ti puṭṭho taṃ pavattim ārocesi. Satthā: “Na kho, upāsaka, idāneva, pubbepesa kūṭavāṇijoyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto amaccakule nibbattitvā vayappatto tassa vinicchayāmacco ahosi. Tadā gāmaṃ vāsī ca nagaravāsī ca dve vāṇijā mittā ahesuṃ. Gāmaṃ vāsī nagaravāsissa santike pañca phālasatāni ṭhapesi. So te phāle vikkīṇitvā mūlaṃ gahetvā phālānaṃ ṭhapitaṭṭhāne mūsikavaccaṃ ākiritvā ṭhapesi. Aparabhāge gāmaṃ vāsī āgantvā: “Phāle me dehī” ti āha. Kūṭavāṇijo: “Phālā te mūsikāhi khādītā” ti mūsikavaccaṃ dassesi. Itaro: “Khādītāva hontu, mūsikāhi khādīte kiṃ sakkā kātun”-ti nhānatthāya tassa puttaṃ ādāya gacchanto ekassa sahāyakassa gehe: “Imassa katthaci gantuṃ mā adatthā” ti vatvā antogabbhe {2.182} nisīdāpetvā sayam nhāyitvā kūṭavāṇijassa gehaṃ agamāsi. So: “Putto me kahan”-ti āha. “Samma, tava puttaṃ tīre ṭhapetvā mama udaye nimuggakāle eko kulalo āgantvā tava puttaṃ nakhapañjarena gahetvā ākāsaṃ pakkhanto, ahaṃ paṇiṃ paharivā viravitvā vāyamanto pi mocetuṃ nāsakkhin”-ti. “Tvaṃ musā bhaṇasi, kulalā dārake gahetvā gantuṃ samatthā nāma natthī” ti. “Samma, hotu, ayutte pi honte ahaṃ kiṃ karomi, kulaleneva te putto nīto” ti. So taṃ santajjetvā: “Are duṭṭhacora manussamāraka, idāni taṃ vinicchayaṃ gantvā kaḍḍhāpessāmī” ti

nikkhami. So: “Mama ruccanakam-eva karosī” ti teneva saddhiṃ vinicchayaṭṭhānaṃ agamāsi.

Kūṭavāṇiyo bodhisattaṃ āha: “ayaṃ, sāmi, mama puttaṃ gahetvā nhāyitum gato, ‘kahaṃ me putto’ ti vutte ‘kulalena haṭo’ ti āha, vinicchinatha me aḍḍaṃ”-ti. Bodhisatto: “Saccaṃ bhaṇe” ti itaraṃ pucchi. So āha: “āma, sāmi, ahaṃ taṃ ādāya gato, senena pahaṭabhāvo saccam-eva, sāmi” ti. “Kiṃ pana loke kulalā nāma dārake harantī” ti? “Sāmi, aham-pi tumhe pucchāmi: “kulalā dārake gahetvā ākāse gantum na sakkonti, mūsikā pana ayaphāle khādanti” ti. “Idaṃ kiṃ nāmā” ti? “Sāmi, mayā etassa ghare pañca phālasatāni ṭhapitāni, svāyaṃ ‘phālā te mūsikāhi khādītā’ ti vatvā ‘idaṃ te phāle khāditamūsikānaṃ vaccaṃ’-ti vaccaṃ dasseti, sāmi, mūsikā ce phāle khādanti, kulalā pi dārake harissanti. Sace na khādanti, senā pi taṃ na harissanti. Eso pana ‘phālā te mūsikāhi khādītā’ ti vadati, tesam khāditabhāvaṃ vā akhāditabhāvaṃ vā jānātha, aḍḍaṃ {2.183} me vinicchinathā” ti. Bodhisatto: “Saṭṭhassa paṭisaṭṭheyyaṃ katvā jinissāmīti iminā cintitaṃ bhavissati” ti ñatvā: “Suṭṭhu te cintitaṃ”-ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Saṭṭhassa sātṭheyyamimāda sucintitaṃ, paccoḍḍitaṃ paṭikūṭassa kūṭaṃ,
Phālaṃ ce khādeyyum mūsikā, kasmā kumāraṃ kulalā na hareyyum.**

**2. Kūṭassa hi santi kūṭakūṭā, bhavati cā pi nikatino nikatyā,
Dehi puttanaṭṭha phālanaṭṭhassa phālaṃ, mā te puttamahāsi phālanaṭṭho ti.**

Tattha **saṭṭhassa** ti saṭṭhabhāvena kerāṭikena: “Ekaṃ upāyaṃ katvā parasantakaṃ khāditum vaṭṭati” ti saṭṭhassa. **Sātṭheyyamidaṃ sucintitaṃ**-ti idaṃ paṭisaṭṭheyyaṃ cintentena tayā suṭṭhu cintitaṃ. **Paccoḍḍitaṃ paṭikūṭassa kūṭaṃ**-ti kūṭassa puggalassa tayā paṭikūṭaṃ suṭṭhu paccoḍḍitaṃ, paṭibhāgaṃ katvā oḍḍitasadisam-eva katanti attho. **Phālaṃ ce khādeyyum mūsikā** ti yadi mūsikā phālaṃ khādeyyum. **Kasmā kumāraṃ kulalā na hareyyun**-ti mūsikāsu phāle khādantiṃ kulalā kiṃ kāraṇā kumāraṃ no hareyyum.

Kūṭassa hi santi kūṭakūṭā ti tvaṃ: “Aham-eva mūsikāhi phāle khādāpitapuriso kūṭo” ti maññasi, tādisassa pana kūṭassa imasmiṃ loke bahū kūṭā santi, kūṭassa kūṭāti kūṭapaṭikūṭānaṃ etaṃ nāmaṃ, kūṭassa paṭikūṭā nāma santīti vuttaṃ hoti. **Bhavati cā pi nikatino nikatyā** ti nikatino nekatikassa vañcanakapuggalassa nikatyā aparō nikatikārako vañcanakapuriso bhavati yeva. **Dehi puttanaṭṭha phālanaṭṭhassa phālaṃ**-ti ambho naṭṭhaputta purisa, etassa naṭṭhaphālaṃ phālaṃ dehi. **Mā te puttamahāsi phālanaṭṭho** ti sace hissa phālaṃ na dassasi, puttaṃ te harissati,

taṃ te esa mā haratu, phālamassa dehīti. “Demi, sāmi, sace me puttaṃ detī” ti.
“Demi, sāmi, sace me phāle detī” ti.

Evaṃ {2.184} natṭhaputto puttaṃ, natṭhaphālo ca phālaṃ paṭilabhitvā ubho pi yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kūṭavāṇijo idāni kūṭavāṇijova, paṇḍitavāṇijo paṇḍitavāṇijo yeva, vinicchayāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kūṭavāṇijajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 219 Garahitajātakavaṇṇanā

Hiraññaṃ me suvaṇṇaṃ me ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ anabhiratiyā ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Etassa hi paccekaṃ gahitaṃ ārammaṇaṃ nāma natthi, anabhirativāsaṃ vasantaṃ pana taṃ satthu santikaṃ ānesuṃ. So satthārā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti puṭṭho: “Saccan”-ti vatvā: “Kimkāraṇā” ti vutte: “Kilesavasena” ti āha. Atha naṃ satthā: “Ayaṃ, bhikkhu, kilesa nāma pubbe tiracchānehi pi garahito, tvaṃ evarūpe sāsane pabbajito kasmā tiracchānehi pi garahitakilesavasena ukkaṇṭhito” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese vānarayoniyaṃ nibbatti. Tamekaṃ eko vanacarako gahetvā ānetvā rañño adāsi. So ciraṃ rājagehe vasamāno vattasampanno ahosi, manussaloke vattamānaṃ kiriyaṃ yebhuyyena aññāsi. Rājā tassa vatte paṣīditvā vanacarakaṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ vānaraṃ gahitaṭṭhāne yeva vissajjehī” ti āṇāpesi, so tathā akāsi. Vānaragaṇo bodhisattassa āgatabhāvaṃ ñatvā tassa dassanatthāya mahante pāsāṇapiṭṭhe sannipatitvā bodhisattena saddhiṃ sammodanīyaṃ kathaṃ katvā: “Samma, kahaṃ ettakaṃ kālaṃ vutthosī” ti āha. “Bārāṇasiyaṃ rājanivesane” ti. “Atha kathaṃ muttosī” ti? “Rājā maṃ keḷimakkaṭaṃ katvā mama vatte pasanno maṃ vissajjesī” ti.

Atha naṃ te vānarā: “Manussaloke vattamānakiriyāṃ nāma tumhe jānissatha, {2.185} amhākam-pi tāva kathetha, sotukāmamhā” ti āhaṃsu. “Mā maṃ manussānaṃ kiriyāṃ pucchathā” ti. “Kathetha sotukāmamhā” ti. Bodhisatto pi: “Manussā nāma khattiyā pi brāhmaṇā pi ‘mayhaṃ mayhan’-ti vadanti, hutvā

abhāvaṭṭhena aniccataṃ na jānanti, suṇātha dāni tesāṃ andhabālānaṃ kāraṇaṃ”-ti vatvā imā gāthā avoca:

1. **Hiraññaṃ me suvaṇṇaṃ me, esā rattim divā kathā,
Dummedhānaṃ manussānaṃ, ariyadhammaṃ apassataṃ.**
2. **Dve dve gahapatayo gehe, eko tattha amassuko,
Lambatthano veṇikato, atho aṅkitakaṇṇako,
Kīto dhanena bahunā, so taṃ vitudate janan-ti.**

Tattha **hiraññaṃ me suvaṇṇaṃ me** ti desanāsīsamattametaṃ, iminā pana padadvayena dasavidham-pi ratanaṃ sabbaṃ, pubbaṇṇāparaṇṇaṃ khattavattumuṃ dvipadacatuppadañca sabbaṃ dassento: “Idaṃ me idaṃ me” ti āha. **Esā rattim divā kathā** ti esā manussānaṃ rattināca divā ca niccakālaṃ kathā. Aññaṃ pana te: “Pañcakkhandhā aniccā” ti vā: “Hutvā na bhavantī” ti vā na jānanti, evam-eva paridevantaṃ vicaranti. **Dummedhānaṃ**-ti appapaññaṃ. **Ariyadhammaṃ apassataṃ**-ti ariyānaṃ buddhādīnaṃ dhammaṃ, ariyaṃ vā niddosaṃ navavidhaṃ lokuttaradhammaṃ apassantānaṃ esāva kathā. Aññaṃ pana: “Aniccaṃ vā dukkhaṃ vā” ti tesāṃ kathā nāma natthi.

Gahapatayo ti gehe adhipatibhūtā. **Eko tatthā** ti tesu dvīsu gharasāmikesu: “Eko” ti mātugāmaṃ sandhāya vadati. Tattha **veṇikato** ti kataveṇī, nānappakārena saṇṭhāpitakesakalāpoti attho. **Atho aṅkitakaṇṇako** ti atha sveva vidhakaṇṇo chiddakaṇṇoti lambakaṇṇataṃ sandhāyāha. **Kīto dhanena bahunā** ti so panesa amassuko lambatthano veṇikato aṅkitakaṇṇo mātāpitūnaṃ bahuṃ dhanam datvā kīto, maṇḍetvā pasādhettvā yānaṃ āropetvā mahantena parivārena gharaṃ ānīto. **So taṃ vitudate janan-ti** so gahapati āgatakālato paṭṭhāya {2.186} tasmim gehe dāsakammakarādibhedaṃ janaṃ: “Are duṭṭhadāsa duṭṭhadāsi, imaṃ na karosī” ti mukhasattīhi vitudati, sāmiko viya hutvā mahājanaṃ vicāreti. Evaṃ tāva: “Manussaloke ativiya ayuttan”-ti manussalokaṃ garahi.

Taṃ sutvā sabbe vānarā: “Mā kathetha, mā kathetha, asotabbayuttakaṃ assumhā” ti ubhohi hatthehi kaṇṇe daḷhaṃ pidahiṃsu. “Imasmiṃ ṭhāne amhehi idaṃ ayuttaṃ sutan”-ti taṃ ṭhānaṃ-pi garahitvā aññattha agamaṃsu. So piṭṭhipāsāṇo garahitapiṭṭhipāsāṇo yeva kira nāma jāto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā vānaragaṇo buddhapaṇḍitaṃ ahosi, vānarindo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Garahitajātakavaṇṇanā navamā

Ja 220 Dhammadhajajātakavaṇṇanā

Sukhaṃ jīvitarūposī ti idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanam ārabba kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto mayhaṃ vadhāya parisakki yeva, santāsamattam-pi pana kātum nāsakkhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ yasapāṇi nāma rājā rajjaṃ kāresi, kāḷako nāmassa senāpati ahosi. Tadā bodhisatto tasseva purohito ahosi nāmena dhammadhajo nāma, rañño pana sīsappasādhana-kappako chattapāṇi nāma. Rājā dhammena rajjaṃ kāreti, senāpati panassa vinicchayaṃ karonto lañjaṃ khādati parapiṭṭhimaṃsiko, lañjaṃ gahetvā assāmike sāmike karoti. Athekadivasam vinicchaye parājito manusso bāhā paggayha kandanto vinicchayā nikkhanto rājupaṭṭhānam gacchantam {2.187} bodhisattam disvā tassa pādesu pativā: “Tumhādisesu nāma, sāmī, rañño atthaṇca dhammaṇca anusāntesu kāḷakasenāpati lañjaṃ gahetvā assāmike sāmike karotī” ti attano parājitabhāvaṃ bodhisattassa kathesi. Bodhisatto kāruṇṇam uppādetvā: “Ehi bhāṇe, aḍḍam te vinicchinnissāmī” ti tam gahetvā vinicchayaṭṭhānam agamāsi. Mahājano sannipati, bodhisatto tam aḍḍam paṭivinnichinitvā sāmikaññeva sāmikaṃ akāsi.

Mahājano sādhu-kāram adāsi, so saddo mahā ahosi. Rājā tam sutvā: “Kiṃ saddo nāmeso” ti pucchi. “Deva, dhammadhajapaṇḍitena dubbinnichito aḍḍo suvinicchito, tatresa sādhu-kārasaddo” ti. Rājā tuṭṭho bodhisattam pakkosāpetvā: “Aḍḍo kira te ācariya vinicchito” ti pucchi. “Āma, mahārāja, kāḷakena dubbinnichitam aḍḍam vinicchinnin”-ti vutte: “Ito dāni paṭṭhāya tumheva aḍḍam vinicchinnatha, mayhaṇca kaṇṇasukhaṃ bhavissati lokassa ca vuḍḍhī” ti vatvā anicchantaṃ-pi tam: “Sattānuddayāya vinicchaye nisīdathā” ti yācitvā sampatiucchāpesi. Tato paṭṭhāya bodhisatto vinicchaye nisīdati, sāmike yeva sāmike karoti.

Kāḷako tato paṭṭhāya lañjaṃ alabhanto lābhato parihāyitvā bodhisattassa āghātaṃ bandhitvā: “Mahārāja, dhammadhajapaṇḍito tava rajjaṃ patthetī” ti bodhisattam rañño antare paribhindi. Rājā asaddahanto: “Mā evaṃ avacā” ti paṭikkhipitvā puna tena: “Sace me na saddahatha, tassāgamanakāle vātapānena

oloketha. Athānena sakalanagarassa attano hatthe katabhāvaṃ passissathā” ti vutte rājā tassa aḍḍakārakaparisaṃ disvā: “Etasseva parisā” ti saññāya bhijjivā: “Kiṃ karoma senāpati” ti pucchi. “Deva, etaṃ māretuṃ vaṭṭati” ti. {2.188} “Oḷārikadosaṃ apassantā kathaṃ māressāmā” ti? “Attheko upāyo” ti. “Katarūpāyo” ti. “Asayhamassa kammaṃ āropetvā taṃ kātuṃ asakkontaṃ taṃ tena dosena māressāmā” ti. “Kiṃ pana asayhakammaṃ”-ti? “Mahārāja, uyyānaṃ nāma sārabhūmiyaṃ ropitaṃ paṭijaggiyamānaṃ tīhi catūhi saṃvaccharehi phalaṃ deti. Tumhe taṃ pakkosāpetvā ‘sve uyyānaṃ kīḷissāma, uyyānaṃ me māpehi’ ti vadatha, so māpetuṃ na sakkhissati. Atha naṃ tasmim̐ dose māressāmā” ti.

Rājā bodhisattaṃ āmantetvā: “Paṇḍita, mayhaṃ purāṇauyyāne ciraṃ kīḷimha, idāni navauyyāne kīḷitukāmamha, sve kīḷissāma, uyyānaṃ no māpehi, sace māpetuṃ na sakkhissasi, jīvitaṃ te natthī” ti. Bodhisatto: “Kāḷakena lañjaṃ alabhamānena rājā antare paribhinno bhavissati” ti ñatvā: “Sakkonto jānissāmi, mahārāja” ti vatvā gehaṃ gantvā subhojanaṃ bhuñjitvā cintayamāno sayane nipajji, sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesī. Sakko āvajjento bodhisattassa cittaṃ ñatvā vegenāgantvā sirigabbhaṃ pavisitvā ākāse ṭhatvā: “Kiṃ cintesi paṇḍita” ti pucchi. “Kosi tvaṃ”-ti? “Sakkohamasmī” ti. “Rājā maṃ ‘uyyānaṃ māpehi’ ti āha, taṃ cintemi” ti. “Paṇḍita, mā cintayi, ahaṃ te nandanavanacittalatāvanasadisaṃ uyyānaṃ māpessāmi, katarasmim̐ ṭhāne māpemi” ti? “Asukaṭṭhāne māpehi” ti. Sakko māpetvā devapuram-eva gato.

Punadvise bodhisatto uyyānaṃ paccakkhato disvā gantvā rañño ārocesi: “niṭṭhitaṃ te, mahārāja, uyyānaṃ, kīḷassū” ti. Rājā gantvā aṭṭhārasahatthena manosilāvaṇṇena pākārena parikkhittaṃ dvāraṭṭālakasampannaṃ pupphaphalabhārabharitanānārukkhaṭṭaṃ paṭimaṇḍitaṃ {2.189} uyyānaṃ disvā kāḷakaṃ pucchi: “paṇḍitena amhākaṃ vacanaṃ kataṃ, idāni kiṃ karomā” ti. “Mahārāja, ekarattena uyyānaṃ māpetuṃ sakkonto rajjaṃ gahetuṃ kiṃ na sakkoti” ti? “Idāni kiṃ karomā” ti? “Aparam-pi naṃ asayhakammaṃ kāremā” ti. “Kiṃ kammaṃ nāmā” ti? “Sattaratanaṃ pokkharaṇiṃ māpema” ti. Rājā: “Sādhū” ti bodhisattaṃ āmantetvā: “Ācariya, uyyānaṃ tāva te māpitaṃ, etassa pana anucchavikaṃ sattaratanaṃ pokkharaṇiṃ māpehi. Sace māpetuṃ na sakkhissasi, jīvitaṃ te natthī” ti āha. Bodhisatto: “Sādhū, mahārāja, sakkonto māpessāmi” ti āha. Athassa sakko pokkharaṇiṃ māpesi sobhaggappattaṃ satatitthaṃ saḥassavaṇṇaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ nandanapokkharaṇisadisam̐.

Punadivase bodhisatto tam-pi paccakkhaṃ katvā rañño ārocesi: “māpitā, deva, pokkharaṇī” ti. Rājā tam-pi disvā: “Idāni kiṃ karomā” ti kālakaṃ pucchi. “Uyyānassa anucchavikaṃ gehaṃ māpetuṃ āṇāpehi, devā” ti. Rājā bodhisattaṃ āmantetvā: “Idāni, ācariya, imassa uyyānassa ceva pokkharaṇiyā ca anucchavikaṃ sabbadantamayaṃ gehaṃ māpehi, no ce māpessasi, jīvitaṃ te natthī” ti āha. Athassa sakko gehaṃ-pi māpesi. Bodhisatto punadivase tam-pi paccakkhaṃ katvā rañño ārocesi. Rājā tam-pi disvā: “Idāni kiṃ karomā” ti kālakaṃ pucchi. “Gehassa anucchavikaṃ maṇiṃ māpetuṃ āṇāpehi, mahārājā” ti āha. Rājā bodhisattaṃ āmantetvā: “Paṇḍita, imassa dantamayagehassa anucchavikaṃ maṇiṃ māpehi, maṇi-ālokena vicarissāma. Sace māpetuṃ na sakkosī, jīvitaṃ te natthī” ti āha. Athassa sakko maṇiṃ-pi māpesi.

Bodhisatto punadivase taṃ paccakkhaṃ katvā rañño ārocesi. {2.190} Rājā tam-pi disvā: “Idāni kiṃ karissāmā” ti kālakaṃ pucchi. “Mahārāja, dhammadhajabrāhmaṇassa icchiticchitadāyikā devatā atthi maññe, idāni yaṃ devatā pi māpetuṃ na sakkoti, taṃ āṇāpehi. Caturaṅgasamannāgataṃ nāma manussaṃ devatā pi māpetuṃ na sakkoti, tasmā ‘caturaṅgasamannāgataṃ me uyyānapālaṃ māpehi’ ti taṃ vadāhi” ti. Rājā bodhisattaṃ āmantetvā: “Ācariya, tayā amhākaṃ uyyānaṃ, pokkharaṇī, dantamayapāsādo, tassa āloka karaṇatthāya maṇiratanañca māpitaṃ, idāni me uyyānarakkhakaṃ caturaṅgasamannāgataṃ uyyānapālaṃ māpehi, no ce māpessasi, jīvitaṃ te natthī” ti āha. Bodhisatto: “Hotu, labhamāno jānissāmī” ti gehaṃ gantvā subhojanaṃ bhuñjitvā nipanno paccūsakāle pabujjhivā sayanapīṭhe nisinno cintesi: “sakko devarājā yaṃ attanā sakkā māpetuṃ, taṃ māpesi, caturaṅgasamannāgataṃ pana uyyānapālaṃ na sakkā māpetuṃ, evaṃ sante paresaṃ hatthe maraṇato araṇṇe anāthamaraṇaṃ-eva varataran”-ti. So kassaci anārocetvā pāsādā otaritvā aggadvāreneva nagarā nikkhamitvā araṇṇaṃ pavisitvā aññatarasmim rukkhamaṇe sataṃ dhammaṃ āvajjamāno nisīdi.

Sakko taṃ kāraṇaṃ ñatvā vanacarako viya hutvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Brāhmaṇa, tvaṃ sukhumālo, adiṭṭhapubbadukkarūpo viya imaṃ araṇṇaṃ pavisitvā kiṃ karonto nisinnosī” ti imamatthaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Sukhaṃ jīvitarūposi, raṭṭhā vīvanamāgato,
So ekako rukkhamaṇe, kapaṇo viya jhāyāsī ti.**

Tattha **sukhaṃ jīvitarūposi** ti tvaṃ sukhena jīvitasadisō sukhedhito sukhaparihato viya. **Raṭṭhā** ti ākiṇṇamanussatṭhānā. **Vīvanamāgato** ti nirudakaṭṭhānaṃ araṇṇaṃ pavitṭho. **Rukkhamaṇe** ti rukkhamaṇe. **Kapaṇo viya** {2.191} **jhāyāsī** ti kapaṇo viya ekako nisinnō jhāyasi pajjhāyasi, kiṃ nāmetāṃ cintesīti pucchi.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sukhaṃ jīvitarūposmi, raṭṭhā vīvanamāgato,
So ekako rukkhamaṇe, kapaṇo viya jhāyāmi,
Sataṃ dhammaṃ anussaraṇaṃ.**

Tattha **sataṃ dhammaṃ anussaraṇaṃ**, samma, saccamaṇaṃ, ahaṃ sukhāṃ jīvitarūpo raṭṭhā ca vīvanamāgato, sohaṃ ekako va imasmiṃ rukkhamaṇe nisīditi kapaṇo viya jhāyāmi. Yaṃ pana vadesi: “Kiṃ nāmetāṃ cintesī” ti, taṃ te pavedemi: “Sataṃ dhammaṃ”-ti. Ahañhi sataṃ dhammaṃ anussaraṇaṃ idha nisinnō. **Sataṃ dhammaṃ**-ti buddhapaccekaḥbuddhabuddhasāvakaṇaṃ sataṃ sappurisaṇaṃ paṇḍitaṇaṃ dhammaṃ. Lābho alābho yaso ayaso nindā pasamsā sukhāṃ dukkhanti ayañhi aṭṭhavidho lokadhammo. Iminā pana abbhāhatā santo na kampanti na pavedhenti, ayamettha akampanasaṅkhāto sataṃ dhammo imaṃ anussaraṇaṃ nisinnomhīti dīpeti.

Atha naṃ sakko: “Evaṃ sante, brāhmaṇa, imasmiṃ ṭhāne kasmā nisinnosī” ti. “Rājā caturaṅgasamannāgataṃ uyyānapālaṃ āharāpeti, tādisaṃ na sakkomi laddhuṃ, sohaṃ ‘kiṃ me parassa hatthe maraṇena, araṇṇaṃ pavisitvā anāthamaraṇaṃ marissāmī’ ti cintetvā idhāgantvā nisinnō” ti. “Brāhmaṇa, ahaṃ sakko devarājā, mayā te uyyānādīni māpitāni, caturaṅgasamannāgataṃ uyyānapālaṃ māpetuṃ na sakkā, tumhākaṃ raṇṇō sīsappasādhanaḥkappako chattapāṇi nāma, so caturaṅgasamannāgato, caturaṅgasamannāgatena uyyānapālena atthe sati etaṃ kappakaṃ uyyānapālaṃ kātuṃ vadehī” ti. Iti sakko bodhisattassa ovādaṃ datvā: “Mā bhāyī” ti samassāsetvā attano devapuram-eva gato.

Bodhisatto gehaṃ {2.192} gantvā bhuttaḥpātarāso rājadvāraṃ gantvā chattapāṇim-pi tattheva dīsvā hatthe gahetvā: “Tvaṃ kira, samma chattapāṇi, caturaṅgasamannāgatosī” ti pucchitvā: “Ko te mayhaṃ caturaṅgasamannāgatabhāvaṃ ācikkhī” ti vutte: “Sakko, devarājā” ti vatvā: “Kiṃkāraṇā ācikkhī” ti puṭṭho: “Iminā nāma kāraṇenā” ti sabbaṃ ācikkhi. So:

“Āma, ahaṃ caturaṅgasamannāgato” ti āha. Atha naṃ bodhisatto hatthe gahetvāva rañño santikaṃ gantvā: “Ayaṃ, mahārāja, chattapāṇi, caturaṅgasamannāgato, caturaṅgasamannāgatena uyyānapālena atthe sati imaṃ uyyānapālaṃ karoṭhā” ti āha. Atha naṃ rājā: “Tvaṃ kira caturaṅgasamannāgatosī” ti pucchi. “Āma, mahārāja” ti. “Katamehi caturaṅgehi samannāgatosī” ti?

**Anusūyako ahaṃ deva, amajjapāyako ahaṃ,
Nisnehako ahaṃ deva, akkodhanaṃ adhiṭṭhito ti.**

“Mayhañhi, mahārāja, usūyā nāma natthi, majjaṃ me na pivitapubbaṃ, paresu me sneho vā kodho vā na bhūtapūbbo. Imehi catūhi aṅgehi samannāgatomhi” ti.

Atha naṃ rājā, bho chattapāṇi, “anusūyakosmī” ti vadasīti. “Āma, deva, anusūyakomhi” ti. “Kiṃ ārammaṇaṃ disvā anusūyako jātosī” ti? “Suṇāhi devā” ti attano anusūyakakāraṇaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**Itthiyā kāraṇā rāja, bandhāpesiṃ purohitaṃ,
So maṃ atthe nivedesi, tasmāhaṃ anusūyako ti.**

Tassatto: ahaṃ, deva, pubbe imasmiṃ yeva bārāṇasinagare tādiso va rājā hutvā itthiyā kāraṇā purohitaṃ bandhāpesiṃ.

**Abaddhā tattha bajjhanti, yattha bālā pabhāsare,
Baddhā pi tattha muccanti, yattha dhīrā pabhāsare ti. (Ja. 120).**

Imasmiñhi {2.193} jātaka āgatanayeneva ekasmiṃ kāle ayaṃ chattapāṇi rājā hutvā catusaṭṭhiyā pādamūlikehi saddhiṃ sampadussitvā bodhisattaṃ attano manorathaṃ apūrentaṃ nāsetukāmāya deviyā paribhinno bandhāpesi. Tadā naṃ bandhitvā ānīto bodhisatto yathābhūtaṃ deviyā dosaṃ āropetvā sayāṃ mutto raññā bandhāpite sabbe pi te pādamūlike mocetvā: “Etesaṃca deviyā ca aparādhaṃ khamatha, mahārājā” ti ovadi. Sabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva vitthārato veditabbaṃ. Taṃ sandhāyāha:

**Itthiyā kāraṇā rāja, bandhāpesiṃ purohitaṃ,
So maṃ atthe nivedesi, tasmāhaṃ anusūyako ti.**

Tadā pana sohaṃ cintesiṃ: “ahaṃ soḷasa sahassaitthiyo pahāya etaṃ ekam-eva kilesavasena saṅgaṇhanto pi santappetuṃ nāsakkhiṃ, evaṃ duppūraṇīyānaṃ itthīnaṃ kujjhaṇaṃ nāma nivatthavatthe kilissante ‘kasmā kilissasī’ ti kujjhanasadisāṃ hoti, bhuttaḥatte gūthabhāvaṃ āpajjante ‘kasmā etaṃ sabhāvaṃ āpajjasī’ ti kujjhanasadisāṃ hoti. ‘Ito dāni paṭṭhāya yāva arahattaṃ na pāpuṇāmi, tāva kilesaṃ nissāya mayi usūyā mā uppajjatū’” ti

adhiṭṭhahim. Tato paṭṭhāya anusūyako jāto. Idam sandhāya: “tasmāham anusūyako” ti āha.

Atha nam rājā: “Samma chattapāṇi, kim ārammaṇam disvā amajjapo jātosi” ti pucchi. So tam kāraṇam ācikkhanto imam gāthamāha.

**Matto aham mahārāja, puttamaṁsāni khādayim,
Tassa sokenaham phuṭṭho, majjapānam vivajjayin-ti.**

Aham, mahārāja, pubbe tādiso bārāṇasirājā hutvā majjena vinā vattitum nāsakkhim, amaṁsakabhattam-pi bhuñjitum nāsakkhim. Nagare uposathadivasesu māghāto hoti, bhattakārako pakkhassa terasiyaññeva maṁsam gahetvā ṭhapesi, tam dunnikkhattam sunakhā khādimsu. Bhattakārako uposathadivase maṁsam alabhitvā rañño nānaggarasabhojanam pacitvā pāsadam āropetvā upanāmetum asakkonto devim upasaṅkamitvā: “Devi, ajja me maṁsam na laddham, amaṁsakabhojanam nāma upanāmetum na sakkomi, kinti karomī” ti āha. “Tāta, mayham putto raññā piyo manāpo, puttam me disvā rājā tam-eva cumbanto parissajanto attano {2.194} atthibhāvam-pi na jānāti, aham puttam maṇḍetvā rañño ūrumhi nisīdāpeyyam, rañño puttana saddhim kīlanakāle tvaṁ bhattam upaneyyāsī” ti. Sā evam vatvā attano puttam alaṅkatābharaṇam maṇḍetvā rañño ūrumhi nisīdāpesi. Rañño puttana saddhim kīlanakāle bhattakārako bhattam upanāmesi. Rājā surāmadamatto pātiyaṁ maṁsam adisvā: “Maṁsam kahan”-ti pucchitvā: “Ajja, deva, uposathadivasaṁ māghātātāya maṁsam na laddhan”-ti vutte: “Mayham maṁsam nāma dullabhan”-ti vatvā ūrumhi nisinnassa piyaputtassa gīvaṁ vaṭṭetvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā bhattakārakassa purato khipitvā: “Vegena sampādetvā āharā” ti āha. Bhattakārako tathā akāsi, rājā puttamaṁsena bhattam bhuñji. Rañño bhayena eko pi kanditum vā roditum vā kathetum vā samatto nāma nāhosi.

Rājā bhuñjitvā sayanapiṭṭhe niddam upagantvā paccūsakāle pabujjhivā vigatamado: “Puttam me ānethā” ti āha. Tasmim kāle devī kandamānā pādamūle pati. “Kim, bhaddhe” ti ca vutte, “deva, hiyyo te puttam māretvā puttamaṁsena bhattam bhuttan”-ti āha. Rājā puttasokena roditvā kanditvā: “Idam me dukkham surāpānam nissāya uppannan”-ti surāpāne dosaṁ disvā: “Ito paṭṭhāya yāva arahattaṁ na pāpuṇāmi, tāva evarūpaṁ vināsakārakaṁ suraṁ nāma na pivissāmī” ti paṁsum gahetvā mukham puñchitvā adhiṭṭhāsi. Tato paṭṭhāya majjam nāma na pivim. Imamattham sandhāya: “matto aham, mahārāja” ti imam gāthamāha.

Atha naṃ rājā: “Kiṃ pana, samma chattapāṇi, ārammaṇaṃ disvā nisneho jātosi” ti pucchi. So taṃ kāraṇaṃ ācikkhanto imaṃ gāthamāha.

**Kitavāso nāmaḥaṃ rāja, putto paccekabodhi me,
Pattaṃ bhinditvā cavito, nisneho tassa kāraṇā ti.**

Mahārāja, pubbe ahaṃ bārāṇasiyaṃ yeva kitavāso nāma rājā. Tassa me putto vijāyi. Lakkhaṇapāṭhakā taṃ disvā: “Mahārāja, ayaṃ kumāro pāṇīyaṃ alabhitvā marissatī” ti āhaṃsu. “Duṭṭhakumāro” tissa nāmaṃ ahoṣi. So viññutaṃ patto oparajjaṃ kāresi, rājā kumāraṃ purato vā pacchato vā katvā vicari, pāṇīyaṃ alabhitvā maraṇabhayaṇa cassa catūsu dvāresu antonagaresu ca tattha tattha pokkharāṇiyo kāresi, catukkādīsū maṇḍape kāretvā pāṇīyacāṭiyo ṭhapāpesi. So ekadivase alaṅkatapaṭiyatto pāto va uyyānaṃ gacchanto antarāmagge paccekabuddhaṃ passi. Mahājano pi paccekabuddhaṃ disvā tam-eva vandati {2.195} pasaṃsati, añjaliṇcassa paggaṇhāti.

Kumāro cintesi: “mādisena saddhiṃ gacchantā imaṃ muṇḍakaṃ vandanti pasaṃsanti, añjaliṇcassa paggaṇhanti” ti. So kupito hatthikkhandhato oruyha paccekabuddhaṃ upasaṅkamitvā: “Laddhaṃ te, samaṇa, bhaddhan”-ti vatvā: “Āma, kumārā” ti vutte tassa hatthato pattaṃ gahetvā bhūmiyaṃ pādetvā saddhiṃ bhaddhena madditvā pādappahārena cuṇṇavicuṇṇaṃ akāsi. Paccekabuddho: “Nattho vatāyaṃ satto” ti tassa mukhaṃ olokesi. Kumāro: “Ahaṃ, samaṇa, kitavāsaraṇṇo putto, nāmena duṭṭhakumāro nāma, tvaṃ me kuddho akkhāni ummīletvā olokento kiṃ karissasi” ti āha.

Paccekabuddho chinnabhatto hutvā vehāsaṃ abbhuggantvā uttarahimavante nandanamūlapabbhāram-eva gato. Kumārassā pi taṅkhaṇaṇṇeva pāpakammaṃ paripacci. So: “Ḍayhāmi ḍayhāmi” ti samuggatasarīraḍāho tattheva pati. Tattha tattheva yattakaṃ pāṇīyaṃ, tattakaṃ pāṇīyaṃ sabbaṃ chijji, mātikā sussiṃsu, tattheva jīvitakkhayaṃ patvā avīcimhi nibbatti. Rājā taṃ pavattiṃ sutvā puttasokena abhibhūto cintesi: “ayaṃ me soko piyavatttho uppajji, sace me sneho nābhavissa, soko na uppajjissa, ito dāni me paṭṭhāya saviññāṇake vā aviññāṇake vā kismiṇci vatthusmiṃ sneho nāma mā uppajjatū” ti adhiṭṭhāsi, tato paṭṭhāya sneho nāma natthi. Taṃ sandhāya: “Kitavāso nāmāhan”-ti gāthamāha.

Tattha **putto paccekabodhi me. Pattaṃ bhinditvā cavito** ti mama putto paccekabodhipattaṃ bhinditvā cavitoti attho. **Nisneho tassa kāraṇā** ti tadā uppannasnehavatthussa kāraṇā ahaṃ nisneho jātoti attho.

Atha naṃ rājā: “Kiṃ pana, samma, ārammaṇaṃ disvā nikkodho jātosī” ti pucchi. So taṃ kāraṇaṃ ācikkhanto imaṃ gāthamāha.

**Arako hutvā mettacittaṃ, satta vassāni bhāvayim,
Satta kappe brahmaloke, tasmā akkodhano ahan-ti.**

Tassattho: ahaṃ, mahārāja, arako nāma tāpaso hutvā satta vassāni mettacittaṃ bhāvetvā satta saṃvaṭṭavivaṭṭakappe brahmaloke vasiṃ, tasmā ahaṃ dīgharattaṃ mettābhāvanāya āciṇṇapariciṇṇattā akkodhano jātoti.

Evaṃ chattapāṇinā attano catūsu aṅgesu kathitesu rājā parisāya iṅgitasaññaṃ adāsi. Taṅkhaṇaṇṇeva amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo {2.196} ca uṭṭhahitvā: “Are laṅjakhādaka duṭṭhacora, tvaṃ laṅjaṃ alabhitvā paṇḍitaṃ upavaditvā māretukāmo jāto” ti kālakaṃ senāpatiṃ hatthapādesu gahetvā rājanivesanā otāretvā gahitagahiteheva pāsāṇamuggarehi sīsaṃ bhinditvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pādesu gahetvā kaḍḍhantā saṅkāraṭṭhāne chaḍḍesum. Tato paṭṭhāya rājā dhammena rajjaṃ karento yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kālakasenaṇḍipati devadatto ahoṣi, chattapāṇikappako sārīputto, sakko anuruddho, dhammadhajo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Dhammadhajajātakavaṇṇanā dasamā

Bīraṇathambhavaggo sattamo

Tassuddānaṃ:

**Somadattañca ucchiṭṭhaṃ, kuru puṇṇanadī pi ca,
Kacchapamacchaseggu ca, kūṭavāṇijagaraḥi,
Dhammadhajanti te dasa.**

8. Kāsāvavaggo

Ja 221 Kāsāvajātakavaṇṇanā

Anikkasāvo kāsāvan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana rājagahe samuṭṭhitaṃ. Ekasmiṃ samaye dhammasenaṇḍipati pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ veḷuvane viharati. Devadatto pi attano anurūpāya dussīlaparisāya parivuto gayāsīse viharati. Tasmīṃ samaye rājagahavāsino chandakaṃ saṅgharhitvā dānaṃ sajjayimsu. Atheke vohāratthāya

āgatavāṇijo imaṃ sātakaṃ vissajjetvā: “Mam-pi pattikaṃ karothā” ti mahagghaṃ gandhakāsāvaṃ adāsi. Nāgarā mahādānaṃ pavattayimsu, sabbaṃ chandakena saṅkaḍḍhitaṃ kahāpaṇeḥeva niṭṭhāsi. So sātako atireko ahosi. Mahājano sannipatitvā: “Ayaṃ gandhakāsāvasātako atireko. Kassa naṃ dema, kiṃ sārīputtattherassa, udāhu devadattassā” ti mantayimsu.

Tattheke: “Sārīputtattherassā” ti āhaṃsu. Apare: “Sārīputtatthero katipāhaṃ vasitvā yathārucci pakkamissati, {2.197} devadattatthero pana nibaddhaṃ amhākaṃ nagaram-eva upanissāya viharati, maṅgalāmaṅgalesu ayam-eva amhākaṃ avassayo, devadattassa dassāmā” ti āhaṃsu. Sambahulikaṃ karontesupi: “Devadattassa dassāmā” ti vattāro bahutarā ahesuṃ, atha naṃ devadattassa adaṃsu. Devadatto tassa dasā chindāpetvā ovaṭṭikaṃ sabbāpetvā rajāpetvā suvaṇṇapaṭṭavaṇṇaṃ katvā pāru pi. Tasmim̐ kāle tiṃsamattā bhikkhū rājagahā nikkhamitvā sāvattiṃ gantvā satthāraṃ vanditvā katapaṭṭisanthārā taṃ pavattiṃ ārocetvā: “Evaṃ, bhante, attano ananucchavikaṃ arahaddhajaṃ pārupī” ti ārocesuṃ. Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva attano ananurūpaṃ arahaddhajaṃ paridahati, pubbe pi paridahiyeḃvā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese hatthikule nibbattitvā vayappatto asītisahassamattavāraṇaparivāro yūthapati hutvā araṇṇāyatane vasati. Atheko duggatamanusso bārāṇasiyaṃ viharanto dantakāravīthiyaṃ dantakāre dantavalayādīni karonte disvā: “Hatthidante labhitvā gaṇhissathā” ti pucchi. Te: “Āma gaṇhissāmā” ti āhaṃsu. So āvudhaṃ ādāya kāsāvavattavasano paccekabuddhavesaṃ gaṇhitvā paṭṭisākaṃ paṭimuṇcitvā hatthivīthiyaṃ ṭhatvā āvudhena hatthiṃ māretvā dante ādāya bārāṇasiyaṃ vikkīṇanto jīvikaṃ kappesi. So aparabhāge bodhisattassa parivārahatthīnaṃ sabbapacchimāṃ hatthiṃ māretuṃ ārabhi. Hatthino devasikaṃ hatthīsu parihāyantesu: “Kena nu kho kāraṇena hatthino parihāyanti” ti bodhisattassa ārocesuṃ.

Bodhisatto pariggaṇhanto: “Paccekabuddhavesaṃ gahetvā hatthivīthipariyante eko puriso tiṭṭhati, kacci nu kho so māreti, pariggaṇhissāmi naṃ”-ti ekadivasaṃ hatthī purato katvā sayāṃ {2.198} pacchato ahosi. So bodhisattaṃ disvā āvudhaṃ ādāya pakkhandi. Bodhisatto nivattitvā ṭhito: “Bhūmiyaṃ pothetvā māressāmi naṃ”-ti soṇḍaṃ pasāretvā tena paridahitāni kāsāvāni disvā: “Imaṃ arahaddhajaṃ mayā garuṃ kātuṃ vaṭṭati” ti soṇḍaṃ paṭisaṃharitvā: “Ambho

purisa, nanu esa arahaddhajo ananucchaviko tuyhaṃ, kasmā etaṃ paridahasī” ti imā gāthā avoca:

1. Anikkasāvo kāsāvaṃ, yo vatthaṃ paridahissati,

Apeto damasaccena, na so kāsāvamarahatī.

2. Yo ca vantakasāvassa, sīlesu susamāhito,

Upeto damasaccena, sa ve kāsāvamarahatī ti.

Tattha **anikkasāvo** ti kasāvo vuccati rāgo doso moho makkho paḷāso issā macchariyaṃ māyā sātheyyaṃ thambho sārambho māno atimāno mado pamādo, sabbe akusalā dhammā sabbe duccharitā sabbaṃ bhavagāmikammaṃ diyaḍḍhakilesasahassaṃ, eso kasāvo nāma. So yassa puggalassa appahīno santānato anissaṭṭho anikkhanto, so anikkasāvo nāma. **Kāsāvan**-ti kasāyarasapītaṃ arahaddhajabhūtaṃ. **Yo vatthaṃ paridahissati** ti yo evarūpo hutvā evarūpaṃ vatthaṃ paridahissati nivāseti ceva pārupati ca. **Apeto damasaccenā** ti indriyadamasasāṅkhātena damena ca nibbānasāṅkhātena ca paramatthasaccena apeto parivajjito. Nissakkatthe vā karaṇavacanaṃ, etasmā damasaccā apetoti attho. “Saccan”-ti cettha vacīsaccaṃ catusaccam-pi vaṭṭati yeva. **Na so kāsāvamarahatī** ti so puggalo anikkasāvattā arahaddhajaṃ kāsāvaṃ na arahatī ananucchaviko etassa.

Yo ca vantakasāvassā ti yo pana puggalo yathāvuttasseva kasāvassa vantattā vantakasāvo assa. **Sīlesu susamāhito** ti maggasīlesu ceva phalasīlesu ca sammā āhito, ānetvā ṭhapito viya tesu patiṭṭhito. Tehi sīlehi samaṅgibhūtassetaṃ adhivacanaṃ. **Upeto** ti samannāgato. **Damasaccenā** ti vuttappakārena damena ca saccena ca. **Sa ve kāsāvamarahatī** ti so evarūpo puggalo imaṃ arahaddhajaṃ kāsāvaṃ arahatī.

Evam [2.199] bodhisatto tassa purisassa imaṃ kāraṇaṃ kathetvā: “Ito paṭṭhāya mā idha āgami, āgacchasi ce, jīvitaṃ te natthī” ti tajjetvā palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā hatthimārakapuriso devadatto ahoṣi, yūthapati pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kāsāvajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 222 Cūlanandiyajātakavaṇṇanā

Idaṃ tadācariyavaco ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, devadatto nāma kakkhaḷo pharuso sāhasiko sammāsambuddhe abhimāre

payojesi, silaṃ pavijjhi, nālāgiriṃ payojesi, khantimettānuddayamattampissa tathāgate natthi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto kakkhaḷo pharuso nikkāruṇikoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese mahānandīyo nāma vānaro ahosi, kaniṭṭhabhātiko panassa cūlanandīyo nāma. Te ubho pi asītisahassavānaraparivārā himavantapadese andhamātaraṃ paṭijaggantā vasaṃ kappesum. Te mātaraṃ sayanagumbe ṭhapetvā araṇṇaṃ pavisitvā madhurāṇi phalāphalāṇi mātuyā pesenti. Āharaṇakavānarā tassā na denti, sā khudāpīlītā atṭhicammāvasesā kisā ahosi. Atha naṃ bodhisatto āha: “mayāṃ, amma, tumhākaṃ madhuraphalāphalāṇi pesema, tumhe kasmā milāyathā” ti. “Tāta, nāhaṃ labhāmī” ti. Bodhisatto cintesi {2.200}: “mayi yūthaṃ pariharante mātā me nassissati, yūthaṃ pahāya mātaraṃ yeva paṭijaggissāmī” ti. So cūlanandīyaṃ pakkosīvā: “Tāta, tvaṃ yūthaṃ parihara, ahaṃ mātaraṃ paṭijaggissāmī” ti āha. So pi naṃ: “Bhātika, mayhaṃ yūthapariharaṇena kammaṃ natthi, aham-pi mātaram-eva paṭijaggissāmī” ti āha. Iti te ubho pi ekacchandā hutvā yūthaṃ pahāya mātaraṃ gahetvā himavantā oruyha paccante nigrodharukkhe vasaṃ kappetvā mātaraṃ paṭijaggiṃsu.

Atheko bārāṇasivāsī brāhmaṇamaṇavo takkasilāyaṃ disāpāmomkkhassa ācariyassa santike sabbasippāni uggaṇhitvā: “Gamissāmī” ti ācariyaṃ āpucchi. Ācariyo aṅgavijjānubhāvena tassa kakkhaḷapharusasāhasikabhāvaṃ ñatvā: “Tāta, tvaṃ kakkhaḷo pharuso sāhasiko, evarūpānaṃ na sabbakālaṃ ekasadisam-eva ijjhati, mahāvīnāsaṃ mahādukkhaṃ pāpuṇissasi, mā tvaṃ kakkhaḷo hohi, pacchānutāpanakāraṇaṃ kammaṃ mā karī” ti ovaditvā uyyojesi. So ācariyaṃ vanditvā bārāṇasiṃ gantvā gharāvāsaṃ gahetvā aññehi sippehi jīvikaṃ kappetuṃ asakkonto: “Dhanukoṭṭhiṃ nissāya jīvissāmi, luddakammaṃ katvā jīvikaṃ kappessāmī” ti bārāṇasito nikkhamitvā paccantagāmake vasanto dhanukalāpasannaddho araṇṇaṃ pavisitvā nānāmige māretvā maṃsavikkayena jīvikaṃ kappesi. So ekadivasaṃ araṇṇe kiñci alabhitvā āgacchanto aṅgaṇapariyante ṭhitaṃ nigrodharukkhaṃ disvā: “Api nāmettha kiñci bhaveyyā” ti nigrodharukkabhīmukho pāyāsi.

Tasmiṃ khaṇe ubho pi te bhātaro mātaraṃ phalāṇi khādāpetvā purato katvā viṭapabbhantare nisinnā taṃ āgacchantāṃ disvā: “Kiṃ no mātaraṃ karissatī” ti sākchantare nilīyimsu. So pi kho sāhasikapuriso rukkkhamūlaṃ āgantvā taṃ

tesaṃ mātaraṃ jarādubbalaṃ andhaṃ disvā cintesi: “kiṃ me tucchahatthagamanena imaṃ makkaṭṭiṃ vijjhivā gahetvā gamissāmi” ti. So {2.201} tassa vijjhanatthāya dhanuṃ gaṇhi. Taṃ disvā bodhisatto: “Tāta cūlanandiya, eso me puriso mātaraṃ vijjhikāmo, ahamassā jīvitadānaṃ dassāmi, tvaṃ mamaccayena mātaraṃ paṭijaggeyyāsi” ti vatvā sākhanarā nikkhamitvā: “Bho purisa, mā me mātaraṃ vijjhi, esā andhā jarādubbalā, ahamassā jīvitadānaṃ demi, tvaṃ etaṃ amāretvā maṃ mārehī” ti tassa paṭiññaṃ gahetvā sarassa āsannaṭṭhāne nisīdi. So nikkaruṇo bodhisattaṃ vijjhivā pātetvā mātarampissa vijjhituṃ puna dhanuṃ sannayhi. Taṃ disvā cūlanandiyo: “Ayaṃ me mātaraṃ vijjhikāmo, ekadivasam-pi kho me mātā jīvamānā laddhajīvitā yeva nāma hoti, jīvitadānamassā dassāmi” ti sākhanarā nikkhamitvā: “Bho purisa, mā me mātaraṃ vijjhi, ahamassā jīvitadānaṃ dammi, tvaṃ maṃ vijjhivā amhe dve bhātike gahetvā amhākaṃ mātu jīvitadānaṃ dehī” ti tassa paṭiññaṃ gahetvā sarassa āsannaṭṭhāne nisīdi. So tam-pi vijjhivā pātetvā: “Ayaṃ makkaṭṭi ghare dārakānaṃ bhavissati” ti mātaram-pi tesaṃ vijjhivā pātetvā tayo pi kājenādāya gehābhimukho pāyāsi.

Athassa pāpapurisassa gehe asani patitvā bhariyañca dve dārake ca geheneva saddhiṃ jhāpesi, piṭṭhivaṃsathūṇamattaṃ avasissi. Athassa naṃ gāmadvāre yeva eko puriso disvā taṃ pavattiṃ ārocesi. So puttadārasokena abhibhūto tasmīṃ yeva ṭhāne maṃsakājañja dhanuñca chaḍḍetvā vatthaṃ pahāya naggo bāhā paggayha paridevamāno gantvā gharaṃ pāvisi. Athassa sā thūṇā bhijjitvā sīse patitvā sīsaṃ bhindi, pathavī vivaraṃ adāsi, avīcito jālā uṭṭhahi. So pathaviyā giliyamāno ācariyassa ovādaṃ saritvā: “Imaṃ vata {2.202} kāraṇaṃ disvā pārāsariyabrāhmaṇo mayhaṃ ovādamadāsi” ti paridevamāno imaṃ gāthādvayamāha:

**1. Idam tadācariyavaco, pārāsariyo yadabravi,
Māsu tvaṃ akari pāpaṃ, yaṃ tvaṃ pacchā kataṃ tape.**

**2. Yāni karoti puriso, tāni attani passati,
Kalyāṇakārī kalyāṇaṃ, pāpakārī ca pāpakam,
Yādisaṃ vapate bījaṃ, tādisaṃ harate phalan-ti.**

Tassattho: yaṃ pārāsariyo brāhmaṇo abravi: “māsu tvaṃ pāpaṃ akari, yaṃ kataṃ pacchā tvaññeva tapeyyā” ti, idaṃ taṃ ācariyassa vacanaṃ. Yāni kāyavacīmanodvārehi kammāni puriso karoti, tesaṃ vipākaṃ paṭilabhanto tāni yeva attani passati. Kalyāṇakammakārī kalyāṇaṃ phalamanubhoti, pāpakārī ca pāpakam-eva hīnaṃ lāmakam anīṭṭhaphalaṃ anubhoti.

Lokasmim-pi hi yādisaṃ vapate bījaṃ, tādisaṃ harate phalaṃ, bījānurūpaṃ
bījānucchavikam-eva phalaṃ harati gaṇhāti anubhavatīti.

Iti so paridevanto pathaviṃ pavisitvā avīcimahāniraye nibbatti.

Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva, pubbe pi kakkhaḷo pharuso
nikkāruṇikoyevā” ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ
samodhānesi: “tadā luddakapuriso devadatto ahosi, disāpāmokkho ācariyo
sāriputto, cūlanandiyo ānando, mātā mahāpajāpatigotamī, mahānandiyo pana
aham-eva ahosin”-ti.

Cūlanandiyajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 223 Puṭabhattajātakavaṇṇanā

Name namantassa bhaje bhajantan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
kuṭumbikaṃ ārabha kthesi. Sāvatthinagaravāsī kireko kuṭumbiko ekena
janapadakuṭumbikena saddhiṃ vohāraṃ akāsi. So {2.203} attano bhariyaṃ ādāya
tassa dhāraṇakassa santikaṃ agamāsi. Dhāraṇako: “Dātuṃ na sakkomī” ti na
kiñci adāsi, itaro kujjhitvā bhattaṃ abhuñjitvāva nikkhami. Atha naṃ
antarāmagge chātajjhattaṃ disvā maggapaṭipannā purisā: “Bhariyāya pi datvā
bhuñjāhi” ti bhattapuṭaṃ adaṃsu. So taṃ gahetvā tassā adātukāmo hutvā:
“Bhadde, idaṃ corānaṃ tiṭṭhanaṭṭhānaṃ, tvaṃ purato yāhi” ti uyyojetvā
sabbāṃ bhattāṃ bhuñjitvā tucchapuṭaṃ dassetvā: “Bhadde, abhattakaṃ
tucchapuṭaṃ-eva adaṃsū” ti āha. Sā tena ekakeneva bhuttabhāvaṃ ñatvā
domanassappattā ahosi. Te ubho pi jetavanapiṭṭhivihārena gacchantā: “Pānīyaṃ
pivissāmā” ti jetavanaṃ pavisiṃsu.

Satthā pi tesaññeva āgamaṇaṃ olokeno maggaṃ gahetvā ṭhitaluddako viya
gandhakuṭichāyāya nisīdi, te satthāraṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā
nisīdiṃsu. Satthā tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ, upāsike, ayaṃ te
bhattā hitakāmo sasneho” ti pucchi. “Bhante, ahaṃ etassa sasnehā, ayaṃ pana
mayhaṃ nisneho, tiṭṭhantu aññe pi divasā, ajjevesa antarāmagge puṭabhattaṃ
labhitvā mayhaṃ adatvā attanāva bhuñji” ti. “Upāsike, niccakālam-pi tvaṃ
etassa hitakāmā sasnehā, ayaṃ pana nisneho va. Yadā pana paṇḍite nissāya tava
guṇe jānāti, tadā te sabbissariyaṃ niyyādetī” ti vatvā tāya yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto amaccakule
nibbattitvā vayappatto tassa atthadhammānusāsako ahosi. Atha rājā:

“Padubbheyyā pi me ayan”-ti attano puttaṃ āsaṅkanto nīhari. So attano bhariyaṃ gahetvā nagarā nikkhamma ekasmiṃ kāsikagāmake vāsaṃ kappesi. So aparabhāge pitu kālakatabhāvaṃ sutvā: “Kulasantakaṃ rajjaṃ gaṇhissāmi” ti bārāṇasiṃ paccāgacchanto antarāmagge: “Bhariyāya pi datvā bhuñjāhī” ti bhattapuṭaṃ labhitvā tassā adatvā sayam-eva taṃ bhuñji. Sā: “Kakkhaḷo {2.204} vatāyaṃ puriso” ti domanassappattā ahosi. So bārāṇasiyaṃ rajjaṃ gahetvā taṃ aggamahesiṭṭhāne ṭhapetvā: “Ettakam-eva etissā alan”-ti na aññaṃ sakkāraṃ vā sammānaṃ vā karoti, “kathaṃ yāpesī” ti pi naṃ na pucchati.

Bodhisatto cintesi: “ayaṃ devī rañño bahūpakārā sasnehā, rājā panetaṃ kismiñci na maññati, sakkārasammānamassā kāressāmi” ti taṃ upasaṅkamitvā upacāraṃ katvā ekamantaṃ ṭhatvā: “Kiṃ, tātā” ti vutte: “Kathaṃ samuṭṭhāpetuṃ mayaṃ, devi, tumhe upaṭṭhahāma, kiṃ nāma mahallakānaṃ pitūnaṃ vatthakhaṇḍaṃ vā bhattapiṇḍaṃ vā dātuṃ na vaṭṭatī” ti āha. “Tāta, ahaṃ attanāva kiñci na labhāmi, tumhākaṃ kiṃ dassāmi, nanu labhanakāle adāsiṃ, idāni pana me rājā na kiñci deti. Tiṭṭhatu aññaṃ dānaṃ, rajjaṃ gaṇhituṃ āgacchanto antarāmagge bhattapuṭaṃ labhitvā bhattamattam-pi me adatvā attanāva bhuñjī” ti. “Kiṃ pana, amma, rañño santike evaṃ kathetuṃ sakkhissathā” ti? “Sakkhissāmi, tātā” ti. “Tena hi ajeva mama rañño santike ṭhitakāle mayi pucchante evaṃ kathetha ajeva vo guṇaṃ jānāpessāmi” ti evaṃ vatvā bodhisatto purimataraṃ gantvā rañño santike aṭṭhāsi. Sā pi gantvā rañño samīpe aṭṭhāsi.

Atha naṃ bodhisatto: “Amma, tumhe ativiya kakkhaḷā, kiṃ nāma pitūnaṃ vatthakhaṇḍaṃ vā bhattapiṇḍamattaṃ vā dātuṃ na vaṭṭatī” ti āha. “Tāta, aham-eva rañño santikā kiñci na labhāmi, tumhākaṃ kiṃ dassāmi” ti? “Nanu aggamahesiṭṭhānaṃ te laddhan”-ti? “Tāta, kismiñci sammāne asati aggamahesiṭṭhānaṃ kiṃ karissati, idāni me tumhākaṃ rājā kiṃ dassati, so antarāmagge bhattapuṭaṃ labhitvā tato kiñci adatvā {2.205} sayam-eva bhuñjī” ti. Bodhisatto: “Evaṃ kira, mahārājā” ti pucchi. Rājā adhivāsesi. Bodhisatto tassa adhivāsaṃ viditvā: “Tena hi, amma, rañño appiyakālato paṭṭhāya kiṃ tumhākaṃ idha vāseṇa. Lokasmiñhi appiyasampayogo ca dukkho, tumhākaṃ idha vāse sati rañño appiyasampayogo va dukkhaṃ bhavissati, ime sattā nāma bhajante bhajanti, abhajanabhāvaṃ ñatvā aññattha gantabbaṃ, mahanto lokasannivāso” ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Name namantassa bhaje bhajantaṃ, kiccānukubbassa kareyya kiccaṃ,
Nānatthakāmassa kareyya atthaṃ, asambhajantaṃ-pi na sambhajeyya.**

**2. Caje cajantaṃ vanathaṃ na kayirā, apetacittena na sambhajeyya,
Dījo dumaṃ khīṇaphalanti ñatvā, aññaṃ samekkheyya mahā hi loko ti.**

Tattha **name namantassa bhaje bhajantan**-ti yo attano namati, tasseva paṭinameyya. Yo ca bhajati, tam-eva bhajeyya. **Kiccānukubbassa kareyya kiccan**-ti attano uppannakiccaṃ anukubbantasseva tassa pi uppannakiccaṃ paṭikareyya. **Caje cajantaṃ vanathaṃ na kayirā** ti attānaṃ jahantaṃ jahey yeva, tasmim̐ taṇhāsaṅkhātaṃ vanathaṃ na kareyya. **Apetacittena** ti vigatacittena vipallatthacittena. **Na sambhajeyyā** ti tathārūpena saddhim̐ na samāgaccheyya. **Dījo duman**-ti yathā sakuṇo pubbe phalitam-pi rukkhaṃ phale khīṇe: “Khīṇaphalo ayan”-ti ñatvā taṃ chaḍḍetvā aññaṃ samekkhati pariyesati, evaṃ aññaṃ samekkheyya. Mahā hi esa loko, atha tumhe sasnehaṃ ekaṃ purisaṃ labhissathāti.

Taṃ sutvā bārāṇasirājā deviyā sabbissariyaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya samaggā sammodamānā vasiṃsu.

Satthā {2.206} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam̐ samodhānesi, saccapariyosāne dve jayampatikā sotāpattiphale patitṭhahimsu. “Tadā jayampatikā ime dve jayampatikā ahesuṃ, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosin”-ti.

Puṭabhattajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 224 Kumbhilajātakavaṇṇanā

Yassete caturo dhammā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi.

Tasmiṃhi samaye satthā: “Devadatto vadhāya parisakkatī” ti sutvā: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkatī, pubbe pi parisakki yeva, tāsamattam-pi pana kātuṃ nāsakkhī” ti vatvā atūtaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā vuḍḍhimanvāya assapotakappamāṇo thāmasampanno ekacaro hutvā nadītīre viharati. Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dīpako nānappakārehi ambapanasādīhi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā dīpakassa orato nadīmajjhe eko piṭṭhipāsāṇo atthi, tasmim̐ nipatati, tato uppatitvā tasmim̐ dīpake patati. Tattha nānappakārāni phalāni khāditvā sāyaṃ teneva upāyena paccāgantvā attano

vasanaṭṭhāne vasitvā punadivase pi tatheva karoti. Iminā niyāmena tатtha vāsaṃ kappeti.

Tasmiṃ pana kāle eko kumbhīlo sapajāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa bhariyā bodhisattaṃ aparāparaṃ gacchantam disvā bodhisattassa hadayamaṃse dohaḷaṃ {1.279} uppādetvā kumbhīlaṃ āha: “mayhaṃ kho, ayya, imassa vānarindassa hadayamaṃse dohaḷo uppanno” ti. Kumbhīlo: “Sādhu, bhadde, lacchasī” ti vatvā: “Ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āgacchantam-eva gaṇhissāmī” ti gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji.

Bodhisatto divasaṃ caritvā sāyanhasamaye dīpake ṭhito va pāsāṇaṃ oloketvā: “ayaṃ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ pāsāṇappamāṇaṃ suvavatthāpitam-eva hoti. Tenassa etadahosi: “Ajja imissā nadiyā udakaṃ neva hāyati, na ca vaḍḍhati, atha ca panāyaṃ pāsāṇo mahā hutvā paññāyati, kacci nu kho ettha mayhaṃ gahaṇatthāya kumbhīlo nipanno” ti. So: “Vīmaṃsāmi tāva naṃ”-ti tattheva ṭhatvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya: “Bho pāsāṇā” ti vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvatatiyaṃ: “Bho pāsāṇā” ti āha. Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ dassati. Puna pi vānaro: “Kiṃ bho pāsāṇa, ajja mayhaṃ paṭivacanaṃ na desī” ti āha. Kumbhīlo: “Addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dānissa paṭivacanaṃ”-ti cintetvā: “Kiṃ, bho vānarindā” ti āha. “Kosi tvan”-ti? “Ahaṃ kumbhīlo” ti. “Kimatthaṃ ettha nipannosī” ti? “Tava hadayamaṃsaṃ patthayamāno” ti. Bodhisatto cintesi: “Añño me gamanamaggo natthi, ajja mayā esa kumbhīlo vañcetaḃbo” ti. Atha naṃ evamāha: “Samma kumbhīla, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakāle gaṇhāhī” ti. Kumbhīlānañhi mukhe vivaṇe akkhīni nimmīlanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari, athassa akkhīni pithīyimsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimmīletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvaṃ ṇatvā dīpakā uppatito gantvā kumbhīlassa matthake akkamitvā tato uppatito vijjulatā viya vijjotamāno paratīre aṭṭhāsi.

Kumbhīlo taṃ acchariyaṃ disvā: “Iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan”-ti cintetvā: “Bho vānarinda, imasmiṃ loke catūhi dhammehi samannāgato {1.280} puggalo paccāmitte adhibhavati. Te sabbe pi tuyhaṃ abbhantare atthi maññe” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

1. Yassete caturō dhammā, vānarinda yathā tava,
Saccam dhammo dhiti cāgo, diṭṭham so ativattatī ti.

2. Yassa cete na vijjanti, guṇā paramabhaddakā,
Saccam dhammo dhiti cāgo, diṭṭham so nātivattatī ti.

Tattha **guṇā paramabhaddakā** ti yassa ete paramabhaddakā cattāro rāsattḥena piṇḍattḥena guṇā na vijjanti, so paccāmittam atikkamitum na sakkotīti. Sesametta sabbam heṭṭhā kumbhilajātake (Ja. 208) vuttanayam-eva saddhim samodhānenāti.

Satthāpi: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkiyevā” ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: “tadā kumbhīlo devadatto ahosi, bhariyāssa ciñcamāṇavikā, vānarindo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kumbhilajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 225 Khantivaṇṇajātakavaṇṇanā

Atthi me puriso, devā ti idam satthā jetavane viharanto kosalarājānam ārabha kathesi. Tassa kireko bahūpakāro amacco antepure padussi. Rājā: “Upakārako me” ti ñatvā pi adhivāsetvā satthu ārocesi. Satthā: “Porāṇakarājāno pi, mahārāja, evam adhivāsesumiyevā” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente eko amacco tassa antepure padussi, amaccassā pi sevako tassa gehe padussi. So tassa aparādham adhivāsetum asakkonto tam ādāya rañño santikam gantvā: “Deva, eko me upaṭṭhāko sabbakiccakārako, {2.207} so mayham gehe padussi, tassa kim kātum vaṭṭatī” ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

1. Atthi me puriso deva, sabbakiccesu byāvaṇṇo,
Tassa cekoparādhathī, tattha tvaṁ kinti maññasī ti.

Tattha **tassa cekoparādhathī** ti tassa ca purisassa eko aparādho atthi. **Tattha tvaṁ kinti maññasī** ti tattha tassa purisassa aparādhe tvaṁ: “Kim kātabban”-ti maññasī, yathā te cittam uppajjati, tadanurūpamassa daṇḍam paṇehīti dīpeti.

Tam sutvā rājā dutiyam gāthamāha.

**2. Amhākampatthi puriso, ediso idha vijjati,
Dullabho aṅgasampanno, khantirasmāka ruccatī ti.**

Tassattho: amhākam-pi rājūnaṃ sataṃ ediso bahūpakāro agāre dussanakapuriso atthi, so ca kho idha vijjati, idāni pi idheva saṃvijjati, mayaṃ rājāno pi samānā tassa bahūpakārataṃ sandhāya adhiṇvāsema, tuyhaṃ pana araṇṇo pi sato adhiṇvāsanabhāro jāto. Aṅgasampanno hi sabbehi guṇakoṭṭhāsehi samannāgato puriso nāma dullabho, tena kāraṇena asmākaṃ evarūpesu ṭhānesu adhiṇvāsanakhanti yeva ruccatīti.

Amacco attānaṃ sandhāya raṇṇo vuttabhāvaṃ ñatvā tato paṭṭhāya antepure padussituṃ na visahi, so pissa sevako raṇṇo ārocitabhāvaṃ ñatvā tato paṭṭhāya taṃ kammaṃ kātuṃ na visahi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā aham-eva bārāṇasirājā ahosin”-ti. So pi amacco raṇṇo satthu kathitabhāvaṃ ñatvā tato paṭṭhāya taṃ kammaṃ kātuṃ nāsakkhīti.

Khantivaṇṇajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 226 Kosiyajātakavaṇṇanā

Kāle {2.208} **nikkhamanā sādhu** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājānaṃ ārabha kathesi. Kosalarājā paccantavūpasamanatthāya akāle nikkhami. Vatthu heṭṭhā vuttanayam-eva.

Ekasmiṃhi samaye vassakāle kosalaraṇṇo paccanto ku pi. Tattha ṭhitā yodhā dve tīṇi yuddhāni katvā paccatthike abhibhavituṃ asakkontā raṇṇo sāsanaṃ pesesuṃ. Rājā akāle vassāne yeva nikkhamitvā jetavanasamīpe khandhāvāraṃ bandhitvā cintesi: “ahaṃ akāle nikkhanto, kandarapadarādayo udakapūrā, duggamo maggo, satthāraṃ upasaṅkamissāmi, so maṃ ‘kahaṃ gacchasi, mahārājā’ ti pucchissati, athāhaṃ etamatthaṃ ārocessāmi, na kho pana maṃ satthā samparāyikenevatthena anuggaṇhāti, diṭṭhadhammikenā pi anuggaṇhāti yeva, tasmīṃ sace me gamanena avuḍḍhi bhavissati, ‘akālo, mahārājā’ ti vakkhati. Sace pana vuḍḍi bhavissati, tuṇhī bhavissati” ti. So jetavanaṃ pavisitvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā: “Handa kuto nu tvam, mahārāja, āgacchasi divā divassā” ti pucchi. “Bhante, ahaṃ paccantaṃ vūpasametuṃ nikkhanto ‘tumhe vanditvā gamissāmī’ ti āgatomhī” ti. Satthā: “Pubbe pi, mahārāja, rājāno senāya abbhugacchamānāya paṇḍitānaṃ kathaṃ

sutvā akāle abbhuggamanam nāma na gamimsū” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Satthā pana atītam āharitvā āha: “mahārāja, atīte bārāṇasirājā akāle nikkhamitvā uyyāne khandhāvāram nivesayi. Tasmim kāle eko ulūkasakuṇo veḷugumbam pavisitvā nilīyi. Kākasenā āgantvā ‘nikkhantam-eva tam gaṇhissāmā” ti parivāresi. So sūriyatthaṅgamanam anoloketvā akāle yeva nikkhamitvā palāyituṃ ārabhi. Atha nam kākā parivāretvā tuṇḍehi koṭṭentā paripātesuṃ. Rājā bodhisattam āmantetvā: “Kim nu kho, paṇḍita, ime kākā kosiyaṃ paripātentī” ti pucchi. Bodhisatto: “Akāle, mahārāja, attano vasanaṭṭhānā nikkhamantā evarūpaṃ dukkham paṭilabhanti yeva, tasmā akāle attano vasanaṭṭhānā nikkhamituṃ na vaṭṭatī” ti imamattham pakāsento imam gāthādvayamāha:

**1. Kāle nikkhamanā sādhu, nākāle sādhu nikkhamo,
Akālena hi nikkhamma, ekakam-pi bahujjano,
Na kiñci attham joteti, dhaṅkasenāva kosiyaṃ.**

**2. Dhīro ca vidhividdhānaññū, paresam vivarānugū,
Sabbāmitte vasīkatvā, kosiyo va sukhī siyā ti.**

Tattha **kāle nikkhamanā sādhu**ti, mahārāja, nikkhamanā nāma nikkhamanam vā parakkamanam vā yuttapayuttakāle sādhu. **Nākāle sādhu nikkhamo** ti akāle pana attano vasanaṭṭhānato aññattha gantuṃ nikkhamo nāma nikkhamanam vā parakkamanam vā na sādhu. “**Akālena hi**” ti ādisu catūsu padesu paṭhamena saddhim tatiyaṃ, dutiyena catuttham yojetvā evam attho veditabbo. Attano vasanaṭṭhānato hi koci puriso akālena nikkhamitvā vā parakkamitvā vā **na kiñci** {2.209} **attham joteti**, attano appamattakam-pi vuḍḍhim uppādetuṃ na sakkoti, atha kho **ekakam-pi bahujjano** bahu pi so paccatthikajano etaṃ akāle nikkhamantaṃ vā parakkamantaṃ vā ekakaṃ parivāretvā mahāvināsaṃ pāpeti. Tatrāyaṃ upamā: **dhaṅkasenāva kosiyaṃ**, yathā yaṃ dhaṅkasenā imam akāle nikkhamantañca parakkamantañca kosiyaṃ tuṇḍehi vitudanti mahāvināsaṃ pāpenti, tathā tasmā tiracchānagate ādiṃ katvā kenaci akāle attano vasanaṭṭhānato na nikkhamitabbaṃ na parakkamitabbanti.

Dutiyagāthāya **dhīro** ti paṇḍito. **Vidhī** ti porāṇakapaṇḍitehi ṭhapitapaveṇī. **Vidhānan**-ti koṭṭhāso vā samvidahanam vā. **Vivarānugū** ti vivaram anugacchanto jānanto. **Sabbāmitte** ti sabbe amitte. **Vasīkatvā** ti attano vase katvā. **Kosiyovā** ti imamhā bālakosiyā añño paṇḍitakosiyo viya. Idam vuttaṃ

hoti: yo ca kho paṇḍito: “Imasmim kāle nikkhamitabbaṃ parakkamitabbaṃ, imasmim na nikkhamitabbaṃ na parakkamitabbaṃ”-ti porāṇakapaṇḍitehi ṭhapitassa paveṇisaṅkhātassa vidhino koṭṭhāsasaṅkhātāṃ vidhānaṃ vā tassa vā vidhino vidhānaṃ saṃvidahanaṃ anuṭṭhānaṃ jānāti, so vidhividhānaññū paresaṃ attano paccāmittānaṃ vivaraṃ ñatvā yathā nāma paṇḍito kosiyo rattisaṅkhāte attano kāle nikkhamitvā ca parakkamitvā ca tattha tattha sayitānaññeva kākānaṃ sīsāni chindamāno te sabbe amitte vasīkatvā sukhī siyā, evaṃ dhīro pi kāle nikkhamitvā parakkamitvā attano paccāmitte vasīkatvā sukhī niddukkho bhaveyyāti.

Rājā bodhisattassa vacanaṃ sutvā nivatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kosiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 227 Gūthapāṇajātakavaṇṇanā

Sūro sūrena saṅgammā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tasmim kira kāle jetavanato tigāvutaḍḍhajojanamatte eko nigamagāmo, tattha bahūni salākabhattapakkkhiyabhattāni atthi. Tatrepo pañhapucchako koṇḍo vasati. So salākabhattapakkkhiyabhattānaṃ atthāya āgate dahare ca {2.210} sāmaṇere ca: “Ke khādanti, ke pivanti, ke bhuñjanti” ti pañhaṃ pucchitvā kathetuṃ asakkonte lajjāpesi. Te tassa bhayena salākabhattapakkkhiyabhattatthāya taṃ gāmaṃ na gacchanti. Athekadivasam eko bhikkhu salākaggaṃ gantvā: “Bhante, asukagāme salākabhattaṃ vā pakkhiyabhattaṃ vā atthi” ti pucchitvā: “Atthāvuso, tattha paneke koṇḍo pañhaṃ pucchati, taṃ kathetuṃ asakkonte akkosati paribhāsati, tassa bhayena koci gantuṃ na sakkoti” ti vutte: “Bhante, tattha bhattāni mayhaṃ pāpetha, ahaṃ taṃ dametvā nibbisevanaṃ katvā tato paṭṭhāya tumhe disvā palāyanakaṃ karissāmi” ti āha. Bhikkhū: “Sādhū” ti sampañicchitvā tassa tattha bhattāni pāpesuṃ.

So tattha gantvā gāmadvāre cīvaram pāru pi. Taṃ disvā koṇḍo caṇḍameṇḍako viya vegena upagantvā: “Pañhaṃ me, samaṇa, kathehi” ti āha. “Upāsaka, gāme caritvā yāguṃ ādāya āsanasālaṃ tāva me āgantuṃ dehi” ti. So yāguṃ ādāya āsanasālaṃ āgate pi tasmim tatheva āha. So pi naṃ bhikkhu: “Yāguṃ tāva me pātuṃ dehi, āsanasālaṃ tāva sammajjituṃ dehi, salākabhattaṃ tāva me

āharitum dehī” ti vatvā salākabhattam āharitvā tam-eva pattam gāhāpetvā: “Ehi, pañham te kathessāmi” ti bahigāmam netvā cīvaram saṃharitvā amse ṭhapetvā tassa hatthato pattam gahetvā aṭṭhāsi. Tatrā pi nam so: “Samaṇa, pañham me kathehī” ti āha. Atha nam: “Kathemi te pañhan”-ti ekappahārenea pātetvā aṭṭhīni saṃcuṇṇento viya pothetvā gūtham mukhe pakkhipitvā: “Ito dāni paṭṭhāya imam gāmam āgataṃ kañci bhikkhum pañham pucchitakāle jānissāmi” ti santajjetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya bhikkhū disvāva palāyati. Aparabhāge tassa bhikkhuno sā kiriyā bhikkhusaṅghe pākāṭa jātā. Athekadivasam dhammasabhāyam bhikkhū katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, asukabhikkhu kira koṇḍassa mukhe gūtham pakkhipitvā gato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, so bhikkhu idāneva tam mīlḥena āsādeti, pubbe pi āsādesiyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte {2.211} aṅgamagadhavāsino aññamaññassa raṭṭham gacchantā ekadivasam dvinnam raṭṭhānam sīmantare ekaṃ saram nissāya vasitvā suram pivitvā macchamaṃsam khāditvā pāto va yānāni yojetvā pakkamimsu. Tesam gatakāle eko gūthakhādako pāṇako gūthagandhena āgantvā tesam pītaṭṭhāne chaḍḍitam suram disvā pipāsāya pivitvā matto hutvā gūthapuñjam abhiruhi, allagūtham tasmim āruḷhe thokam onami. So: “Pathavī mam dhāretum na sakkoti” ti viravi. Tasmīñneva khaṇe eko mattavaravāraṇo tam padesam patvā gūthagandham ghāyitvā jigucchanto paṭikkami. So tam disvā: “Esa mama bhayena palāyati” ti saññī hutvā: “Iminā me saddhim saṅgāmam kātuṃ vaṭṭati” ti tam avhayanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Sūro sūrena saṅgama, vikkantena pahārinā,
Ehi nāga nivattassu, kiṃ nu bhīto palāyasi,
Passantu aṅgamagadhā, mama tuyhañca vikkaman-ti.**

Tassattho: tvaṃ sūro mayā sūrena saddhim samāgantvā vīriyavikkamena vikkantena pahāradānasamatthatāya pahārinā kiṃkāraṇā asaṅgāmetvāva gacchasi, nanu nāma ekasampahāro pi dātabbo siyā, tasmā ehi nāga nivattassu, ettakeneva maraṇabhayaatajjito hutvā kiṃ nu bhīto palāyasi, ime imam sīmam antaram katvā vasantā passantu, aṅgamagadhā mama tuyhañca vikkamam ubhinnaṃ-pi amhākam parakkamam passantūti.

So hatthī kaṇṇam datvā tassa vacanam sutvā nivattitvā tassa santikam gantvā tam apasādentō dutiyam gāthamāha.

**2. Na taṃ pādā vadhissāmi, na dantehi na soṇḍiyā,
Mīlhena taṃ vadhissāmi, pūti haññatu pūtinā ti.**

Tassattho {2.212}: na taṃ pādādīhi vadhissāmi, tuyhaṃ pana anucchavikena mīlhena taṃ vadhissāmīti.

Evañca pana vatvā: “Pūtigūthapāṇako pūtināva haññatū” ti tassa matthake mahantaṃ laṇḍaṃ pātetvā udakaṃ vissajjetvā tattheva taṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā koñcanādaṃ nadanto araññaṃ-eva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā gūthapāṇako koṇḍo ahoṣi, vāraṇo so bhikkhu, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato disvā tasmim vanasaṇḍe nivutthadevatā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Gūthapāṇajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 228 Kāmanītajātakavaṇṇanā

Tayo girin-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kāmanītabrāhmaṇaṃ nāma ārabha kathesi. Vatthu paccuppannañca atītañca dvādasakanipāte **kāmajātake** (Ja. 467) āvi bhavissati.

Eko kira sāvattvivāsī brāhmaṇo aciravatūtīre khetakaraṇatthāya araññaṃ koṭesi. Satthā tassa upanissayaṃ disvā sāvattim piṇḍāya pavisanto maggā okkamma tena saddhim paṭisanthāraṃ katvā: “Kim karosi brāhmaṇā” ti vatvā: “Khettaṭṭhānaṃ koṭāpemi bho, gotamā” ti vutte: “Sādhu, brāhmaṇa, kammaṃ karohī” ti vatvā agamāsi. Eteneva upāyena chinnarukkhe hāretvā khetassa sodhanakāle kasanakāle kedārabandhanakāle vapanakāleti punappunaṃ gantvā tena saddhim paṭisanthāramakāsi. Vapanadivase pana so brāhmaṇo: “Ajja, bho gotama, mayhaṃ vappamaṅgalaṃ, ahaṃ imasmim sasse nipphanne buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ dassāmī” ti āha. Satthā tuṇhībhāvena adhivāsetvā pakkāmi. Punekadivasaṃ brāhmaṇo sassaṃ olokento aṭṭhāsi. Satthā pi tattha gantvā: “Kim karosi brāhmaṇā” ti pucchitvā: “Sassaṃ olokemi bho gotamā” ti vutte: “Sādhu brāhmaṇā” ti vatvā pakkāmi. Taḍā brāhmaṇo cintesi: “Samaṇo gotamo abhiṇhaṃ āgacchati, nissamsayaṃ bhattena atthiko, dassāmahaṃ tassa bhattaṃ”-ti. Tassevaṃ cintetvā gehaṃ gatadivase satthā pi tattha agamāsi. Atha brāhmaṇassa ativiya vissāso ahoṣi. Aparabhāge pariṇate sasse: “Sve khettaṃ lāyissāmī” ti sanniṭṭhānaṃ katvā nipanne brāhmaṇe aciravatiyā upari sabbarattim karakavassaṃ vassi. Mahogho āgantvā

ekanāḷimattam-pi anavasesaṃ katvā sabbaṃ sassaṃ samuddaṃ pavesesi. Brāhmaṇo oghamhi patite sassavināsaṃ oloketvā sakabhāvena saṇṭhātum nāhosi, balavasokābhībhūto hatthena uraṃ paharitvā paridevamāno rodanto nipajji.

Satthā paccūsasamaye sokābhībhūtaṃ brāhmaṇaṃ disvā:

“Brāhmaṇassāvassayo bhavissāmī” ti punadivase sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapātapaṭikkanto bhikkhū vihāraṃ pesetvā pacchāsamaṇena saddhiṃ tassa gehadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇo satthu āgatabhāvaṃ [4.168] sutvā:

*“Paṭisanthāratthāya me sahāyo āgato bhavissatī” ti paṭiladdhassāso āsanaṃ paññapesi. Satthā pavisitvā paññattāsane nisīditvā: “Brāhmaṇa, kasmā tvaṃ dummanosi, kiṃ te aphāsukaṃ”-ti pucchi. Bho gotama, aciravatītīre mayā rukkhacchedanato paṭṭhāya kataṃ kammaṃ tumhe jānātha, ahaṃ: “Imasmiṃ sasse nipphanne tumhākaṃ dānaṃ dassāmī” ti vicarāmi, idāni me sabbaṃ taṃ sassaṃ mahogho samuddam-eva pavesesi, kiñci avasiṭṭhaṃ natthi, sakaṭasatamattaṃ dhaññaṃ vinaṭṭhaṃ, tena me mahāsoko uppannoti. “Kiṃ pana, brāhmaṇa, socantassa naṭṭhaṃ punāgacchatī” ti. “No hetam bho gotamā” ti. “Evaṃ sante kasmā socasi, imesaṃ sattānaṃ dhanadhaññaṃ nāma uppajjanakāle uppajjati, nassanakāle nassati, kiñci saṅkhāragataṃ anassanadhammaṃ nāma natthi, mā cintayī” ti. Iti naṃ satthā samassāsetvā tassa sappāyadhammaṃ desento **kāmasuttaṃ** (Snp. 4.1) kathesi.*

Suttapariyosāne socanto brāhmaṇo sotāpattiphale paṭiṭṭhahī. Satthā taṃ nissokaṃ katvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. “Satthā asukaṃ nāma brāhmaṇaṃ sokasallasamappitaṃ nissokaṃ katvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāpesī” ti sakalanagaraṃ aññāsi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, dasabalo brāhmaṇena saddhiṃ mittaṃ katvā vissāsiko hutvā upāyeneva tassa sokasallasamappitassa dhammaṃ desetvā taṃ nissokaṃ katvā sotāpattiphale paṭiṭṭhāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ etaṃ nissokamakāsin”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Tesu pana dvīsu rājaputtesu jeṭṭhako āgantvā bārāṇasiyaṃ rājā ahosi, kaniṭṭho uparājā. Tesu rājā vatthukāmakilesakāmesu atitto dhanalolo ahosi. Tadā bodhisatto sakko devarājā hutvā jambudīpaṃ olokento tassa rañño dvīsu pi kāmesu atittabhāvaṃ ñatvā: “Imaṃ rājānaṃ niggaṇhitvā lajjāpessāmī” ti brāhmaṇamaṇavavaṇṇena āgantvā rājānaṃ passi, rañña ca: “Kenatthena āgatosi māṇavā” ti vutte: “Ahaṃ, mahārāja, tīṇi nagarāni passāmi khemāni subhikkhāni

pahūtahatthiassarathapattīni hiraññasuvaṇṇālaṅkārabharitāni, sakkā ca pana tāni appakeneva balena gaṇhitum, ahaṃ te tāni gahetvā dātum āgato” ti āha. “Kadā gacchāma, māṇavā” ti vutte: “Sve mahārājā” ti. “Tena hi gaccha, pāto va āgaccheyyāsī” ti. “Sādhu, mahārāja, vegena balaṃ sajjehī” ti vatvā sakko sakaṭṭhānam-eva {2.213} gato.

Rājā punadivase bherim carāpetvā balasajjaṃ kāretvā amacce pakkosāpetvā hiyyo eko brāhmaṇamāṇavo: “Uttarapañcāle indapatte kekaketi imesu tīsu nāgaesu rajjaṃ gahetvā dassāmi” ti āha, taṃ māṇavaṃ ādāya tīsu nāgaesu rajjaṃ gaṇhissāma, vegena naṃ pakkosathāti. “Katthassa, deva, nivāso dāpito” ti? “Na me tassa nivāsagehaṃ dāpitaṃ”-ti. “Nivāsaparibbayo pana dinno” ti? “So pi na dinno” ti. Atha: “Kahaṃ naṃ passissāmā” ti? “Nagaravithīsu olokethā” ti. Te oloketā adisvā: “Na passāma, mahārājā” ti āhaṃsu. Rañño māṇavaṃ apassantassa: “Evaṃ mahantā nāma issariyā parihīnomhī” ti mahāsoko udapādi, hadayavatthu uṇhaṃ ahosi, vatthulohitaṃ kup pi, lohitaṃ pakkhandaṃ udapādi, vejjā tikicchitum nāsakkhimsu.

Tato tīhacatūhaccayena sakko āvajjamāno tassa taṃ ābādhaṃ ñatvā:

“Tikicchissāmi naṃ”-ti brāhmaṇavaṇṇena āgantvā dvāre ṭhatvā:

“Vejjabrāhmaṇo tumhākaṃ tikicchanaṭṭhāya āgato” ti ārocāpesi. Rājā taṃ sutvā: “Mahantamahantā rājavejjā maṃ tikicchitum nāsakkhimsu, paribbayamassa dāpetvā uyyojethā” ti āha. Sakko taṃ sutvā: “Mayhaṃ neva nivāsaparibbayena attho, vejjalābham-pi na gaṇhissāmi, tikicchissāmi naṃ, puna rājā maṃ passatū” ti āha. Rājā taṃ sutvā: “Tena hi āgacchatū” ti āha. Sakko pavisitvā jayāpetvā ekamantaṃ aṭṭhāsī, rājā: “Tvaṃ maṃ tikicchasi” ti āha. “Āma, devā” ti. “Tena hi tikicchassū” ti. “Sādhu, mahārāja, byādhino me lakkhaṇaṃ kathetha, kena kāraṇena uppanno, kiṃ khāditaṃ vā pītaṃ vā nissāya, udāhu diṭṭhaṃ vā suttaṃ vā” ti? “Tāta, mayhaṃ byādhi suttaṃ nissāya uppanno” ti. “Kiṃ te suttaṃ”-ti. “Tāta eko māṇavo {2.214} āgantvā mayhaṃ ‘tīsu nāgaesu rajjaṃ gaṇhitvā dassāmi’ ti āha, ahaṃ tassa nivāsakaṭṭhānaṃ vā nivāsaparibbayam vā na dāpesim, so mayhaṃ kujjhivā aññassa rañño santikaṃ gato bhavissati. Atha me ‘evaṃ mahantā nāma issariyā parihīnomhī’ ti cintentassa ayaṃ byādhi uppanno. Sace sakkosi tvaṃ me kāmaccittaṃ nissāya uppannaṃ byādhiṃ tikicchitum, tikicchāhi” ti etamattaṃ pakāsento paṭhamam gāthamāha.

**1. Tayo girim antaram kāmayāmi, pañcālā kuruyo kekake ca,
Tatuttarim brāhmaṇa kāmayāmi, tikiccha maṃ brāhmaṇa kāmanītan-ti.**

Tattha **tayo girin**-ti tayo girī, ayam-eva vā pāṭho. Yathā: “Sudassanassa girino, dvārañhetam pakāsati” ti ettha sudassanam devanagaram yujjhitvā duggaṇhatāya duccalanatāya: “Sudassanagiri” ti vuttam, evamidhā pi tīṇi nagarāni: “Tayo girin”-ti adhippetāni. Tasmā ayamettha attho: tīṇi ca nagarāni tesaṇca antaram tividham-pi raṭṭham kāmayāmi. “Pañcālā kuruyo kekake cā” ti imāni tesam raṭṭhānam nāmāni. Tesu **pañcālā** ti uttarapañcālā, tattha kapilam nāma nagaram. **Kuruyo** ti kururaṭṭham, tattha indapattam nāma nagaram. **Kekake cā** ti paccatte upayogavacanam, tena kekakaraṭṭham dasseti. Tattha kekakarājadhānī yeva nagaram. **Tatuttarin**-ti tam aham ito paṭiladdhā bārāṇasirajjā tatuttarim tividham rajjam kāmayāmi. **Tikiccha maṃ, brāhmaṇa, kāmanītan**-ti imehi vatthukāmehi ca kilesakāmehi ca nītam hataṃ pahataṃ sace sakkosī, tikiccha maṃ brāhmaṇāti.

Atha nam sakko: “Mahārāja, tvaṃ mūlosadhādīhi atekiccho. Ñāṇosadheneva tikicchitabbo” ti vatvā dutiyam gāthamāha.

**2. Kaṇhāhidaṭṭhassa {2.215} karonti heke, amanussapaviṭṭhassa karonti paṇḍitā,
Na kāmanītassa karoti koci, okkantasukkassa hi kā tikicchā ti.**

Tattha **kaṇhāhidaṭṭhassa karonti heke** ti ekacce hi tikicchakā ghoravisena kāḷasappena daṭṭhassa mantehi ceva osadhehi ca tikiccham karonti. **Amanussapaviṭṭhassa karonti paṇḍitā** ti apare paṇḍitā bhūtavajjā bhūtayakkhādīhi amanussehi paviṭṭhassa abhibhūtaṃ gahitassa balikammaparittakaraṇasadhaparibhāvitādīhi tikiccham karonti. **Na kāmanītassa karoti koci** ti kāmehi pana nītassa kāmavasikassa puggalassa aññatra paṇḍitehi añño koci tikiccham na karoti, karonto pi kātum samattho nāma natthi. Kimkāraṇā? **Okkantasukkassa hi kā tikicchāti**, okkantasukkassa avakkantassa kusaladhammamariyādam atikkantassa akusaladhamme patiṭṭhitassa puggalassa mantosadhādīhi kā nāma tikicchā, na sakkā osadhehi tikicchitunti.

Itissa mahāsatto imam kāraṇam dassetvā uttari evamāha: “mahārāja, sace tvaṃ tāni tīṇi rajjāni lacchasi, api nu kho imesu catūsu nāgaṃ rajjam karonto ekappahāreṇeva cattāri sātākayugāni paridaheyyāsi, catūsu vā suvaṇṇapātīsu bhuñjeyyāsi, catūsu vā sayanesu sayeyyāsi, mahārāja, taṇhāvasikena nāma bhavitum na vaṭṭati, taṇhā hi nāmesā vipattimulā. Sā vaḍḍhamānā yo tam vaḍḍheti, tam puggalam aṭṭhasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nānappakārabhadesu ca avasesesu apāyesu khipatī” ti. Evaṃ rājānam

nirayādibhayena tajjetvā mahāsatto dhammaṃ desesi. Rājāpissa dhammaṃ sutvā vīgatasoko hutvā tāvadeva nibyādhitaṃ pāpuṇi. {2.216} Sakko pissa ovādaṃ datvā sīlesu paṭiṭṭhāpetvā devalokam-eva gato. So pi tato paṭṭhāya dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā kāmaṇītabrahmaṇo ahoṣi, sakko pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kāmaṇītajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 229 Palāyitajātakavaṇṇanā

Gajjagameghehi ti idaṃ satthā jetavane viharanto palāyitaparibbājakaṃ ārabha kathesi. So kira vādatthāya sakalajambudīpaṃ vicaritvā kañci paṭivādiṃ alabhivā anupubbena sāvatthiṃ gantvā: “Atthi nu kho koci mayā saddhiṃ vādaṃ kātuṃ samattho” ti manusse pucchi. Manussa: “Tādisānaṃ sahasena pi saddhiṃ vādaṃ kātuṃ samattho sabbaññū dvīpadānaṃ aggo mahāgotamo dhammissaro parappavādamaddano, sakale pi jambudīpe uppanno parappavādo taṃ bhagavantaṃ atikkamituṃ samattho nāma natthi. Velantaṃ patvā samuddaūmiyo viya hi sabbavādā tassa pādamūlaṃ patvā cuṇṇavicuṇṇā hontī” ti buddhaguṇe kathesuṃ. Paribbājako: “Kahaṃ pana so etarahī” ti pucchitvā: “Jetavane” ti sutvā: “Idānissa vādaṃ āropessāmi” ti mahājanaparivuto jetavanaṃ gacchanto jetena rājakumārena navakoṭṭidhanaṃ vissajjetvā kāritaṃ jetavanadvārakoṭṭhakaṃ disvā: “Ayaṃ samaṇassa gotamassa vasanaṇāpāsādo” ti pucchitvā: “Dvārakoṭṭhako ayan”-ti sutvā: “Dvārakoṭṭhako tāva evarūpo, vasanaṇeḥ kīdisaṃ bhavissatī” ti vatvā: “Gandhakuṭi nāma appameyyā” ti vutte: “Evarūpena samaṇena saddhiṃ ko vādaṃ karissatī” ti tato va palāyi. Manussa unnādino hutvā jetavanaṃ pavisitvā satthārā: “Kiṃ akāle āgatatthā” ti vuttā taṃ pavattiṃ kathayimāsu. Satthā: “Na kho upāsakā idāneva, pubbepesa mama vasanaṇṭṭhānassa dvārakoṭṭhakaṃ disvā palāyatevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte {2.217} gandhāraraṭṭhe takkasīlāyaṃ bodhisatto rajjaṃ kāresi, bārāṇasiyaṃ brahmadatto. So: “Takkasīlaṃ gaṇhissāmi” ti mahantena balakāyena gantvā nagarato avidūre ṭhatvā: “Iminā niyāmena hatthī pesetha, iminā asse, iminā rathe, iminā pattī, evaṃ dhāvītvā āvudhehi paharatha, evaṃ

ghanavassavalāhakā viya saravassam vassathā” ti tenam vicārento imam gāthādvayamāha:

**1. Gajaggameghehi hayaggamālibhi, rathūmijātehi sarābhivassebhi,
Tharuggahāvattadaḷhappahāribhi, parivāritā takkasilā samantato.**

**2. Abhidhāvatha cūpadhāvatha ca, vividhā vinādītā vadantibhi,
Vattatajja tumulo ghoso yathā, vijjulatā jaladharassa gajjato ti.**

Tattha **gajaggameghehi** ti aggagajameghehi, koñcanādam gajjantehi mattavaravāraṇavalāhakehi ti attho. **Hayaggamālibhi** ti aggahayamālīhi, varasindhavavalāhakakulehi assānīkehi ti attho. **Rathūmijātehi** ti sañjātāumivegehi sāgarasalilehi viya sañjātarathūmīhi, rathānīkehi ti attho. **Sarābhivassebhi** ti tehi yeva rathānīkehi ghanavassamegho viya saravassam vassantehi. {2.218} **Tharuggahāvattadaḷhappahāribhi** ti tharuggahehi āvattadaḷhappahārīhi, ito cito ca āvattitvā parivattitvā daḷham paharantehi gahitakhaggaratanatharudaṇḍehi pattiyodhehi cā ti attho. **Parivāritā takkasilā samantato** ti yathā ayam takkasilā parivāritā hoti, sīgham tathā karoṭhā ti attho.

Abhidhāvatha cūpadhāvatha cā ti vegena dhāvatha ceva upadhāvatha ca. **Vividhā vinādītā vadantibhi** ti varavāraṇehi saddhim vividhā vinādītā bhavatha, selitagajjitavāditehi nānāvīravā hothā ti attho. **Vattatajja tumulo ghoso** ti vattatu ajja tumulo mahanto asanisaddasadiso ghoso. **Yathā vijjulatā jaladharassa gajjato** ti yathā gajjantassa jaladharassa mukhato niggaṭā vijjulatā caranti, evam vicarantā nagaram parivāretvā rajjam gaṇhathāti vadati.

Iti so rājā gajjitvā senam vicāretvā nagaradvārasamīpaṃ gantvā dvārakoṭṭhakaṃ disvā: “Idam rañño vasanagehan”-ti pucchitvā: “Ayam nagaradvārakoṭṭhako” ti vutte: “Nagaradvārakoṭṭhako tāva evarūpo, rañño nivesanam kīdisam bhavissati” ti vatvā: “Vejayantapāsādasadisam”-ti sutvā: “Evam yasampanna raññā saddhim yujjhituṃ na sakkhissamā” ti dvārakoṭṭhakaṃ disvāva nivattitvā palāyitvā bārāṇasim-eva agamāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā palāyitaparibbājako ahosi, takkasilarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Palāyita-jātakavaṇṇanā navamā

Ja 230 Dutiyapalāyitajātakavaṇṇanā

Dhājamaparimitan-ti {2.219} idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ palāyitaparibbājakam-eva ārabbhā kathesi. Imasmiṃ pana vatthusmiṃ so paribbājako jetavanam pāvisi. Tasmīṃ khaṇe satthā mahājanaparivuto alaṅkatadhammāsane nisinno manosilātale sīhanādaṃ nadanto sīhapotako viya dhammaṃ deseti. Paribbājako dasabalassa brahmasarīrapaṭibhāgaṃ rūpaṃ puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ suvaṇṇapaṭṭasadiṣaṃ naḷāṭaṇḍa disvā: “Ko evarūpaṃ purisuttamaṃ jinituṃ sakkhissatī” ti nivattitvā parisantaraṃ pavisitvā palāyi. Mahājano taṃ anubandhitvā nivattitvā satthussa taṃ pavattiṃ ārocesi. Satthā: “Na so paribbājako idāneva, pubbe pi mama suvaṇṇavaṇṇaṃ mukhaṃ disvā palātoyeva” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bodhisatto bārāṇasiyaṃ rajjaṃ kāresi, takkaṣilāyaṃ eko gandhārārājā. So: “Bārāṇasiṃ gaheṣṣāmi” ti caturaṅginiyā senāya āgantvā nagaraṃ parivāretvā nagaradvāre ṭhito attano balavāhanaṃ oloketvā: “Ko ettakam balavāhanaṃ jinituṃ sakkhissatī” ti attano senaṃ samvaṇṇetvā paṭhamam gāthamāha.

1. Dhājamaparimitaṃ anantapāraṃ, duppasahaṃ dhañkehi sāgaraṃva, Girimiva anilena duppasayho, duppasaho ahamajja tādisenā ti.

Tattha **dhājamaparimitan**-ti idaṃ tāva me rathesu morachade ṭhapetvā ussāpitadhajam-eva aparimitaṃ bahuṃ anekasatasāṅkhyam. **Anantapāraṃ**-ti balavāhanam-pi me: “Ettakā hatthī ettakā assā ettakā rathā ettakā pattī” ti gaṇanaparicchedarahitaṃ anantapāraṃ. **Duppasahan**-ti na sakkā paṭisattūhi sahitaṃ abhibhavitaṃ. {2.220} Yathā kiṃ? **Dhañkehi sāgaraṃva**, yathā sāgaro bahūhi kākehi vegavikkhambhanavasena vā atikkamanavasena vā duppasaho, evaṃ duppasaham. **Girimiva anilena duppasayho** ti apica me ayam balakāyo yathā pabbato vātena akampanīyato duppasaho, tathā aññena balakāyena duppasaho. **Duppasaho ahamajja tādisenā** ti svāham iminā balena samannāgato ajja tādisenā duppasahoti aṭṭālake ṭhitaṃ bodhisattaṃ sandhāya vadati.

Athassa so puṇṇacandasassirikaṃ attano mukhaṃ dassetvā: “Bāla, mā vippalapasi, idāni te balavāhanaṃ mattavāraṇo viya naḷavanam viddhamṣessāmi” ti santajjetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mā bāliyaṃ vila pi na hissa tādisaṃ, viḍayhase na hi labhase nisedhakam,
Āsajjasi gajamiva ekacārīnaṃ, yo taṃ padā naḷamiva pothayissatī ti.**

Tattha **mā bāliyaṃ vilapī** ti mā attano bālabhāvaṃ vippalapasi. **Na hissa tādisan-**ti na hi assa tādiso, ayam-eva vā pāṭho. Tādiso: “Anantapāraṃ me balavāhanan”-ti evarūpaṃ takkento rajjañca gahetuṃ samattho nāma na hi assa, na hotī ti attho. **Viḍayhase** ti tvaṃ bāla, kevalaṃ rāgadosamohamānapariḷāhena viḍayhasi yeva. **Na hi labhase nisedhakan-**ti mādisaṃ pana pasayha abhibhavitvā nisedhakam na tāva labhasi, ajja taṃ āgatamaggeneva palāpessāmi. **Āsajjasī** ti upagacchasi. **Gajamiva ekacārīnan-**ti ekacārīnaṃ mattavaravāraṇaṃ viya. **Yo taṃ padā naḷamiva pothayissatī** ti yo taṃ yathā nāma mattavaravāraṇo pādā naḷaṃ potheti saṃcuṇṇeti, evaṃ pothayissati, taṃ tvaṃ āsajjasīti attānaṃ sandhāyāha.

Evaṃ tajjentassa panassa kathaṃ sutvā gandhārarājā ullokeno {2.221} kañcanapaṭṭasadisāṃ mahānalāṭaṃ disvā attano gahaṇabhīto nivattitvā palāyanto sakanagaram-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā gandhārarājā palāyitaparibbājako ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dutiyaḷāyitajātakavaṇṇanā dasamā

Kāsāvavaggo aṭṭhamo

Tassuddānaṃ:

**Kāsāvaṃ cūḷanandiyam, puṭabhattañca kumbhilaṃ,
Khantivaṇṇaṃ kosiyañca, gūthapāṇaṃ kāmanītaṃ,
Palāyitadvayam-pi ca.**

9. Upāhanavaggo

Ja 231 Upāhanajātakavaṇṇanā

Yathā pi kītā ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, devadatto ācariyaṃ paccakkhāya tathāgatassa paṭipakkho paṭisattu hutvā mahāvināsaṃ pāpuṇī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto

idāneva ācariyaṃ paccakkhāya mama paṭipakkho hutvā mahāvināsaṃ patto, pubbe pi pattoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto hatthācariyakule nibbattitvā vayappatto hatthisippe nipphattiṃ pāpuṇi. Atheko kāsīgāmakō māṇavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhi. Bodhisattā nāma sippaṃ vācentā ācariyamuṭṭhiṃ na karonti, attano jānananiyāmena niravasesaṃ sikkhāpenti. Tasmā so māṇavo bodhisattassa jānanasippaṃ niravasesamuggaṇhitvā bodhisattaṃ āha: “ācariya, {2.222} ahaṃ rājānaṃ upaṭṭhahissāmi” ti. Bodhisatto: “Sādhu, tātā” ti gantvā rañño ārocesi: “mahārāja, mama antevāsiko tumhe upaṭṭhātuṃ icchatī” ti. “Sādhu, upaṭṭhātu” ti. “Tena hissa paribbayaṃ jānāthā” ti? “Tumhākaṃ antevāsiko tumhehi samakaṃ na lacchati, tumhesu sataṃ labhantesu paṇṇāsaṃ lacchati, dve labhantesu ekaṃ lacchati” ti. So gehaṃ gantvā taṃ pavattiṃ antevāsikassa ārocesi. Antevāsiko: “Ahaṃ, ācariya, tumhehi samaṃ sippaṃ jānāmi. Sace samakaññeva paribbayaṃ labhissāmi, upaṭṭhahissāmi. No ce, na upaṭṭhahissāmi” ti āha. Bodhisatto taṃ pavattiṃ rañño ārocesi. Rājā: “Sace so tumhehi samappakāro, tumhehi samakaññeva sippaṃ dassetuṃ sakkonto samakaṃ labhissatī” ti āha. Bodhisatto taṃ pavattiṃ tassa ārocetvā tena: “Sādhu dassessāmi” ti vutte rañño ārocesi. Rājā: “Tena hi sve sippaṃ dassethā” ti. “Sādhu, dassessāma, nagare bheriṃ carāpethā” ti. Rājā: “Sve kira ācariyo ca antevāsiko ca ubho hatthisippaṃ dassessanti, rājaṅgaṇe sannipatitvā daṭṭhukāmā passantū” ti bheriṃ carāpesi.

Ācariyo: “Na me antevāsiko upāyakosallaṃ jānātī” ti ekaṃ hatthiṃ gahetvā ekaratteneva vilomaṃ sikkhāpesi. So taṃ: “Gacchā” ti vutte osakkituṃ, “osakkā” ti vutte gantuṃ, “tiṭṭhā” ti vutte nipajjitūṃ, “nipajjā” ti vutte ṭhātuṃ, “gaṇhā” ti vutte ṭhapetuṃ, “ṭhapehī” ti vutte gaṇhituṃ sikkhāpetvā punadivase taṃ hatthiṃ abhiruhitvā rājaṅgaṇaṃ agamāsi. Antevāsiko pi ekaṃ manāpaṃ hatthiṃ abhiruhi. Mahājano sannipati. Ubho pi samakaṃ sippaṃ dassesuṃ. Puna bodhisatto attano hatthiṃ vilomaṃ kāresi, so: “Gacchā” ti {2.223} vutte osakki, “osakkā” ti vutte purato dhāvi, “tiṭṭhā” ti vutte nipajji, “nipajjā” ti vutte aṭṭhāsi, “gaṇhā” ti vutte nikkhi pi, “nikkhipā” ti vutte gaṇhi. Mahājano: “Are duṭṭhaantevāsika, tvaṃ ācariyena saddhiṃ sārambhaṃ karosi, attano pamāṇaṃ na jānāsi, ‘ācariyena samakaṃ jānāmi’ ti evaṃsaññī hosi” ti leḍḍudaṇḍādīhi paharitvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpesi.

Bodhisatto hatthimhā oruyha rājānaṃ upasaṅkamtivā: “Mahārāja, sippaṃ nāma attano sukhatthāya gaṇhanti, ekaccassa pana gahitasippaṃ dukkaṭṭupāhanā viya vināsaṃ-eva āvhatī” ti vatvā idaṃ gāthādvayamāha:

**1. Yathā pi kitā purisassupāhanā, sukhassa atthāya dukhaṃ udabbahe,
Ghammābhitattā talasā papīlitā, tasseva pāde purisassa khādare.**

**2. Evam-eva yo dukkulīno anariyo, tammāka vijjaṇca sutaṇca ādiya,
Tam-eva so tattha sutena khādati, anariyo vuccati pānadūpamo ti.**

Tattha **udabbahe** ti udabbaheyya. **Ghammābhitattā talasā papīlitā** ti ghammena abhitattā pādatalena ca pīlitā. **Tassevā** ti yena tā sukhatthāya kiṇitvā pādesu paṭimukkā dukkaṭṭupāhanā, tasseva. **Khādare** ti vaṇaṃ karontā pāde khādanti.

Dukkulīno ti dujjātiko akulaputto. **Anariyo** ti hirottappavajjito asappuriso. **Tammāka vijjaṇca sutaṇca ādiyā** ti ettha taṃ taṃ manatīti: “Tammo” ti vattabbe tammāko, taṃ taṃ sippaṃ āsevati parivattetī ti attho, ācariyassetam nāmaṃ. Tasmā tammākā, gāthābandhasukhatthaṃ {2.224} panassa rassabhāvo kato. **Vijjan**-ti aṭṭhārasasu vijjāṭṭhānesu yaṃkiṇci. **Sutan**-ti yaṃkiṇci sutapariyatti. **Ādiyāti** ādiyivā. **Tam-eva so tattha sutena khādati ti tamevā** ti attānaṃ-eva. **So** ti yo dukkulīno anariyo ācariyamhā vijjaṇca sutaṇca ādiyati, so. **Tattha sutena khādati** ti tassa santike sutena so attānaṃ-eva khādati ti attho. Aṭṭhakathāyaṃ pana: “Teneva so tattha sutena khādati” ti pi pāṭho. Tassā pi so tena tattha sutena attānaṃ-eva khādati ti ayam-eva attho. **Anariyo vuccati pānadūpamo** ti iti anariyo dupāhanūpamo dukkaṭṭupāhanūpamo vuccati. Yathā hi dukkaṭṭupāhanā purisaṃ khādanti, evamesa sutena khādanto attanāva attānaṃ khādanti. Atha vā pānāya dutoti pānadu, upāhanūpatāpitassa upāhanāya khāditapādassetam nāmaṃ. Tasmā yo so attānaṃ sutena khādati, so tena sutena khāditattā: “Anariyo” ti vuccati pānadūpamo, upāhanūpatāpitapādasadisoti vuccatīti ayamettha attho.

Rājā tuṭṭho bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā antevāsiko devadatto ahoṣi, ācariyo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Upāhanajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 232 Vīṇāthūṇajātakavaṇṇanā

Ekacintitoyamattho ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ kumārikam ārabha kathesi. Sā kirekā sāvatthiyaṃ seṭṭhidhītā attano gehe usabharājassa sakkāraṃ kayiramānaṃ disvā dhātiṃ pucchi: “amma, ko nāmesa evaṃ sakkāraṃ labhati” ti. “Usabharāja nāma, amma” ti. Puna sā ekadivasaṃ pāsāde ṭhatvā antaravīthiṃ oloketi ekaṃ khujjaṃ disvā cintesi: “gunnaṃ ^{2.225} antare jeṭṭhakassa piṭṭhiyaṃ kakudhaṃ hoti, manussajeṭṭhakassa pi tena bhavitabbaṃ, ayaṃ manussesu purisūsabho bhavissati, etassa mayā pādapariṇāyā bhavitum vaṭṭati” ti. Sā dāsiṃ pesetvā: “Seṭṭhidhītā tayā saddhiṃ gantukāma, asukaṭṭhānaṃ kira gantvā tiṭṭhā” ti tassa ārocetvā sārabhaṇḍakaṃ ādāya aññātakavesena pāsādā otarivā tena saddhiṃ palāyi. Aparabhāge taṃ kammaṃ nagare ca bhikkhusaṅge ca pākaṭaṃ jātaṃ. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asukā kira seṭṭhidhītā khujjena saddhiṃ palātā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte satthā: “Na, bhikkhave, idānevesā khujjaṃ kāmēti, pubbe pi kāmēsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ nigamaḡāme seṭṭhikule nibbattivā vayappatto gharāvāsaṃ vasanto puttadhītāhi vaḍḍhamāno attano puttassa bārāṇasīseṭṭhissa dhītaraṃ vāretvā divasaṃ ṭhapesi. Seṭṭhidhītā attano gehe usabhassa sakkārasammānaṃ disvā: “Ko nāmeso” ti dhātiṃ pucchitvā: “Usabho” ti sutvā antaravīthiyā gacchantāṃ ekaṃ khujjaṃ disvā: “Ayaṃ purisūsabho bhavissati” ti sārabhaṇḍakaṃ gahetvā tena saddhiṃ palāyi. Bodhisatto pi kho: “Seṭṭhidhītaraṃ gehaṃ ānessāmi” ti mahantena parivārena bārāṇasiṃ gacchanto tam-eva maggaṃ paṭipajji. Te ubho pi sabbarattim maggaṃ agamaṃsu. Atha khujjassa sabbarattim sītāsihatassa aruṇodaye sarīre vāto kup pi, mahantā vedanā vattanti. So maggā okkamma vedanāppatto hutvā vīṇādaṇḍako viya saṃkuṭito nipajji, seṭṭhidhītāpissa pādamūle nisīdi. Bodhisatto seṭṭhidhītaraṃ khujjassa pādamūle nisinnaṃ disvā sañjānitvā upasaṅkamtivā seṭṭhidhītāya saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Ekacintitoyamattho, ^{2.226} bālo apariṇāyako,
Na hi khujjena vāmena, bhoti saṅgantumarahasī ti.

Tattha **ekacintitoyamattho** ti amma, yaṃ tvaṃ atthaṃ cintetvā iminā khujjena saddhiṃ palātā, ayaṃ tayā ekikāya eva cintito bhavissati. **Bālo**

apariṇāyako ti ayaṃ khujjo bālo, duppaññabhāvena mahallako pi bālova, aññasmiṃ gahetvā gacchante asati gantum asamattatāya apariṇāyako. **Na hi khujjena vāmena, bho ti saṅgantumarahasī** ti iminā hi khujjena vāmanattā vāmena bhoti tvaṃ mahākule jātā abhirūpā dassanīyā saṅgantum saha gantum nārahasīti.

Athassa taṃ vacanaṃ sutvā seṭṭhidhītā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Purisūsabhaṃ maññamānā, ahaṃ khujjamakāmayim,
Soyaṃ saṃkuṭito seti, chinnatanti yathā thuṇā ti.**

Tassatto: ahaṃ, ayya, ekaṃ usabhaṃ disvā: “Gunnaṃ jeṭṭhakassa piṭṭhiyaṃ kakudhaṃ hoti, imassa pi taṃ atthi, iminā pi purisūsabhaṃ bhavitabbaṃ”-ti evamaṃ khujjaṃ purisūsabhaṃ maññamānā akāmayim. Soyaṃ yathā nāma chinnatanti sadoṇiko vīṇādaṇḍako, evaṃ saṃkuṭito setīti.

Bodhisatto tassā aññātakavesena nikkhantabhāvam-eva ñatvā taṃ nhāpetvā alaṅkaritvā rathaṃ āropetvā gehaṃ-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā ayaṃ-eva seṭṭhidhītā ahosi, bārāṇasīseṭṭhi pana ahaṃ-eva ahosin”-ti.

Vīṇāthūṇajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 233 Vikaṇṇakajātakavaṇṇanā

Kāmaṃ {2.227} **yahiṃ icchasi tena gacchā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi dhammasabhaṃ ānīto: “Saccaṃ kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti satthārā puṭṭho: “Saccan”-ti vatvā: “Kasmā ukkaṇṭhitosī” ti vutte: “Kāmaguṇakāraṇā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Kāmaguṇā nāmete bhikkhu vikaṇṇakasallasadisā, sakiṃ hadaye patiṭṭhaṃ labhamānā vikaṇṇakaṃ viya viddhaṃ suṃsumāraṃ maraṇaṃ-eva pāpentī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bodhisatto bārāṇasiyaṃ dhammena rajjaṃ kārento ekadivasaṃ uyyānaṃ gantvā pokkharaṇītīraṃ sampāpuṇi. Naccagītāsu kusalā naccagītāni payojesaṃ, pokkharaṇiyaṃ macchakacchapā gītasaddalolatāya sannipatitvā raññāva saddhiṃ gacchanti. Rājā tālakkhandhappamāṇaṃ macchaghaṭaṃ disvā: “Kiṃ nu kho ime macchā mayā saddhiṃ yeva carantī” ti amacce pucchi. Amaccā: “Ete, deva, upaṭṭhahantī” ti āhaṃsu. Rājā: “Ete kira maṃ upaṭṭhahantī” ti tussitvā tesaṃ niccabhattaṃ paṭṭhapesi. Devasikaṃ taṇḍulambaṇaṃ pācesī.

Macchā bhattavelāya ekacce āgacchanti, ekacce nāgacchanti, bhattam nassati. Rañño tamattham ārocesum. Rājā: “Ito paṭṭhāya sattavelāya bherim paharivā bherisaññāya macchesu sannipatitesu bhattam dethā” ti āha. Tato paṭṭhāya bhattakammiko bherim paharāpetvā sannipatitānam macchānam bhattam deti. Te pi bherisaññāya sannipatitvā bhuñjanti.

Tesu evam sannipatitvā bhuñjantesu eko sumsumāro āgantvā macche khādi. Bhattakammiko rañño ārocesi. Rājā tam sutvā: “Sumsumāram macchānam khādanakāle vikaṇṇakena vijjhivā gaṇhā” ti āha. {2.228} So: “Sādhū” ti gantvā nāvāya thatvā macche khāditum āgataṃ sumsumāram vikaṇṇakena pahari, tam tassa anto piṭṭhim pāvisi. So vedanāppatto hutvā tam gahetvāva palāyi. Bhattakammiko tassa viddhabhāvaṃ natvā tam ālapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Kāmaṃ yahim icchasi tena gaccha, viddhosi mammamhi vikaṇṇakena, Hatosi bhattena suvāditena, lolo ca macche anubandhamāno ti.

Tattha **kāmaṃ**-ti ekaṃsena. **Yahim icchasi tena gacchā** ti yasmiṃ icchasi, tasmim gaccha. **Mammamhi** ti mammatṭhāne. **Vikaṇṇakenā** ti vikaṇṇakasallena. **Hatosi bhattena suvāditena, lolo ca macche anubandhamāno** ti tvaṃ bherivāditasaññāya bhatte dīyamāne lolo hutvā khādanatthāya macche anubandhamāno tena savāditena bhattena hato, gataṭṭhāne pi te jīvitam natthi ti attho.

So attano vasanaṭṭhānam gantvā jīvitakkhayam patto.

Satthā imam kāraṇam dassetvā abhisambuddho hutvā dutiyam gāthamāha.

2. Evam-pi lokāmisam opatanto, vihaññatī cittavasānuvattī, So haññatī nātisakhāna majjhe, macchānugo soriva sumsumāro ti.

Tattha **lokāmisam**-ti pañca kāmagaṇā. Te hi loko iṭṭhato kantato manāpato gaṇhāti, tasmā: “Lokāmisam”-ti vuccati. **Opatanto** ti tam lokāmisam anupatanto kilesavasena cittavasānuvattī puggalo vihaññati kilamati, **so haññatī** ti so evarūpo puggalo nātinañca sakhānañca majjhe so vikaṇṇakena viddho macchānugo sumsumāro viya pañca kāmagaṇe manāpāti gahetvā haññati kilamati mahāvināsam pāpuṇātiyevā ti.

Evam {2.229} satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā sumsumāro devadatto, macchā buddhāparisā, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Vikaṇṇakajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 234 Asitābhūjātakavaṇṇanā

Tvam-eva dānimakarā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatarāṃ kumārikāṃ ārabbhā kathesi. Sāvattiyaṃ kirekasmim̐ dvinnāṃ aggasāvakānaṃ upaṭṭhākakule ekā kumārikā abhirūpā sobhaggappattā, sā vayappattā samānajātikaṃ kulaṃ agamāsi. Sāmiko taṃ kismiñci amaññamāno aññattha cittavasena carati. Sā tassa taṃ attani anādarataṃ agaṇetvā dve aggasāvake nimantetvā dānaṃ datvā dhammaṃ suṇantī sotāpattiphale patiṭṭhahi. Sā tato paṭṭhāya maggaphalasukhena vītināmayamānā: “Sāmiko pi maṃ na icchati, gharāvāsena me kammaṃ natthi, pabbajissāmī” ti cintetvā mātāpitūnaṃ ācikkhitvā pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi. Tassā sā kiriyā bhikkhūsu pākaṭā jātā. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asukakulassa dhītā atthagavesikā sāmikassa anicchabhāvaṃ ñatvā aggasāvakānaṃ dhammaṃ sutvā sotāpattiphale patiṭṭhāya puna mātāpitaro āpucchitvā pabbajitvā arahattaṃ pattā, evaṃ atthagavesikā, āvuso sā kumārikā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesā kuladhītā atthagavesikā, pubbe pi atthagavesikāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese vāsaṃ kappesi. Tadā bārāṇasirājā attano puttassa brahmadattakumārassa parivārasampattiṃ disvā uppannāsaṅko puttaṃ raṭṭhā pabbājesi. So {2.230} asitābhuṃ nāma attano devim̐ ādāya himavantaṃ pavisitvā macchamaṃsaphalāphalāni khādanto paṇṇasālāya nivāsaṃ kappesi. So ekaṃ kinnarim̐ disvā paṭibaddhacitto: “Imaṃ pajāpatiṃ karissāmī” ti asitābhuṃ agaṇetvā tassā anupadaṃ agamāsi. Sā taṃ kinnarim̐ anubandhamānaṃ disvā: “Ayaṃ maṃ agaṇetvā kinnarim̐ anubandhati, kim̐ me iminā” ti virattacittā hutvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā attano kaṣiṇaparikkammaṃ kathāpetvā kaṣiṇaṃ oloketi abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā bodhisattaṃ vanditvā āgantvā attano paṇṇasālāya dvāre aṭṭhāsi. Brahmadatto pi kinnarim̐ anubandhanto vicaritvā tassā gatamaggam-pi adisvā chinnāso hutvā paṇṇasālābhimukho va āgato. Asitābhū taṃ āgacchantaṃ disvā vehāsaṃ

abbhuggantvā maṇivaṇṇe gaganatale ṭhitā: “Ayyaputta, taṃ nissāya mayā idaṃ jhānasukhaṃ laddhan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Tvam-eva dānimakara, yaṃ kāmo byagamā tayi,
Soyaṃ appaṭisandhiko, kharachinnaṃva renukan-ti.**

Tattha **tvam-eva dānimakarāti**, ayyaputta, maṃ pahāya kinnariṃ anubandhanto tvaññeva idāni idaṃ akara. **Yaṃ kāmo byagamā tayī** ti yaṃ mama tayi kāmo vigato vikkhambhanappahānena pahīno, yassa pahīnattā ahaṃ imaṃ visesaṃ pattāti dīpeti. **Soyaṃ appaṭisandhiko** ti so pana kāmo idāni appaṭisandhiko jāto, na sakkā paṭisandhituṃ. **Kharachinnaṃva renukan-ti** kharo vuccati kakaco, renukaṃ vuccati hatthidanto. Yathā kakacena chinno hatthidanto appaṭisandhiko hoti, na puna purimanayena allīyati, evaṃ puna mayhaṃ tayā saddhiṃ cittassa ghaṭanaṃ nāma natthīti.

Vatvā tassa passantasseva uppatitvā aññattha agamāsi. So tassā gatakāle paridevamāno dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Atricchaṃ atilobhena, {2.231} atilobhamadena ca,
Evaṃ hāyati atthamhā, ahaṃva asitābhuyā ti.**

Tattha **atricchaṃ atilobhenā** ti atricchā vuccati atra atra icchāsāṅkhātā apariyantataṇhā, atilobho vuccati atikkamitvā pavattalobho. **Atilobhamadena cā** ti purisamadaṃ uppādanato atilobhamado nāma jāyati. Idaṃ vuttaṃ hoti: atricchāvasena atricchamāno puggalo atilobhena ca atilobhamadena ca yathā ahaṃ asitābhuyā rājadhītāya parihīno, evaṃ atthā hāyatīti.

Iti so imāya gāthāya paridevitvā araṇṇe ekako va vasitvā pitu accayena gantvā rajjaṃ gaṇhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā rājaputto ca rājadhītā ca ime dve janā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Asitābhūjātakavaṇṇanā catutthā

Ja 235 Vacchanakhajātakavaṇṇanā

Sukhā gharā vacchanakhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto rojamallaṃ ārabha kathesi. So kirāyasmato ānandassa gihisahāyo. So ekadivasam āgamanatthāya therassa sāsanaṃ pāhesi, thero satthāraṃ āpucchitvā agamāsi. So theram nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā ekamantaṃ nisinno therena saddhiṃ

paṭisanthāraṃ katvā therāṃ gihibhogehi pañcahi kāmaguṇehi nimantento: “Bhante ānanda, mama gehe pahūtaṃ saviññāṇakaaviññāṇakaratanāṃ, idaṃ majjhe bhinditvā tuyhaṃ dammi, ehi ubho agāraṃ ajjhāvasāma” ti. Thero tassa kāmaguṇesu ādīnavaṃ kathetvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ gantvā: “Diṭṭho te, ānanda, rojo” ti satthārā pucchito: “Āma, bhante” ti vatvā: “Kimassa kathesi” ti vutte: “Bhante, maṃ rojo gharāvāsena nimantesi, athassāhaṃ gharāvāse ceva kāmaguṇesu ca ādīnavaṃ kathesiṃ”-ti. Satthā: “Na kho, ānanda, rojo mallo idāneva pabbajite gharāvāsena nimantesi, pubbe pi nimantesiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {2.232} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ nigamagāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadesa ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bārāṇasiṃ pāvisi. Athassa bārāṇasiseṭṭhi ācāravihāre pasīditvā gehaṃ netvā bhojetvā uyyāne vasanatthāya paṭiññaṃ gahetvā taṃ paṭijagganto uyyāne vasāpesi. Te aññamaññaṃ uppannasinehā ahesuṃ.

Athekadivasāṃ bārāṇasiseṭṭhi bodhisatte pemavissāsavasena evaṃ cintesi: “pabbajjā nāma dukkhā, mama sahāyaṃ vacchanakhaparibbājakaṃ uppabbājetvā sabbaṃ vibhavaṃ majjhe bhinditvā tassa datvā dve pi samaggavāsaṃ vasissāmā” ti. So ekadivasāṃ bhattakiccapariyosāne tena saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ katvā: “Bhante vacchanakha, pabbajjā nāma dukkhā, sukho gharāvāso, ehi ubho samaggā kāme paribhuñjantā vasāmā” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sukhā gharā vacchanakha, sahiraññā sabhojanā,
Yattha bhutvā pivitvā ca, sayeyyātha anussuko ti.**

Tattha **sahiraññā** ti sattaratanasampannā. **Sabhojanā** ti bahukhādanīyabhojanīyā. **Yattha bhutvā pivitvā cā** ti yesu sahiraññabhojanesu ghāresu nānaggarasāni bhojanāni paribhuñjitvā nānāpānāni ca pivitvā. **Sayeyyātha anussuko** ti yesu alaṅkatasirisayanapiṭṭhe anussuko hutvā sayeyyāsi, te gharā nāma ativiya sukhāti.

Athassa taṃ sutvā bodhisatto: “Mahāseṭṭhi, tvaṃ aññāpatāya kāmagiddho hutvā gharāvāsassa guṇaṃ, pabbajjāya ca aguṇaṃ kathesi, gharāvāsassa te aguṇaṃ kathessāmi, suṇāhi dānī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Gharā {2.233} nānīhamānassa, gharā nābhaṇato musā,
Gharā nādinnadaṇḍassa, paresaṃ anikubbato,
Evaṃ chiddaṃ durabhisambhavaṃ, ko gharaṃ paṭipajjati ti.**

Tattha **gharā nānīhamānassā** ti niccakālaṃ kasigorakkhādikaraṇena anīhamānassa avāyamantassa gharā nāma natthi, gharāvāso na paṭiṭṭhātī ti attho. **Gharā nābhaṇato musā** ti khattavattuhiraññasuvaṇṇādīnaṃ atthāya amusābhaṇato pi gharā nāma natthi. **Gharā nādinnadaṇḍassa, paresaṃ anikubbato** ti **nādinnadaṇḍassā** ti aggahitadaṇḍassa, nikkhattadaṇḍassa paresaṃ anikubbato gharā nāma natthi. Yo pana ādinnadaṇḍo hutvā paresaṃ dāsakammakarādīnaṃ tasmiṃ tasmiṃ aparādhe aparādhānurūpaṃ vadhabandhanachedanatāḷanādivasena karoti, tasseva gharāvāso saṇṭhahatī ti attho. **Evaṃ chiddaṃ durabhisambhavaṃ, ko gharaṃ paṭipajjati** ti taṃ dāni evaṃ etesaṃ īhanādīnaṃ akaraṇe sati tāya tāya parihāniyā chiddaṃ karaṇe pi sati niccam-eva kātabbato durabhisambhavaṃ durārādhaniyaṃ, niccaṃ karontassa pi vā durabhisambhavaṃ-eva duppūraṃ gharāvāsaṃ: “Ahaṃ nipparitasso hutvā ajjhāvasissāmī” ti ko paṭipajjati.

Evaṃ mahāsatto gharāvāsassa dosaṃ kathetvā uyyānam-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā bārāṇasiseṭṭhi rojo mallo ahosi, vacchanakhaparibbājako pana aham-eva ahosin”-ti.

Vacchanakhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 236 Bakajātakavaṇṇanā

Bhaddako vatayaṃ pakkhī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi satthā ānetvā dassitaṃ disvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.234} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese ekasmiṃ sare maccho hutvā mahāparivāro vasi. Atheke bako: “Macche khādissāmī” ti sarassa āsannaṭṭhāne sīsaṃ pātetvā pakkhe pasāretvā mandamando macche olokento aṭṭhāsi tesāṃ pamādaṃ āgamayamāno. Tasmiṃ khaṇe bodhisatto macchagaṇaparivuto gocaraṃ gaṇhanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Macchagaṇo taṃ bakaṃ passitvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Bhaddako vatayaṃ pakkhī, diyo kumudasannibho,
Vūpasantehi pakkhehi, mandamando va jhāyatī ti.**

Tattha **mandamando va jhāyatī** ti abalabalo viya hutvā kiñci ajānanto viya ekako va jhāyatīti.

Atha naṃ bodhisatto oloketvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāssa sīlaṃ vijānātha, anaññāya pasamsatha,
Amhe diyo na pāleti, tena pakkhī na phandatī ti.**

Tattha **anaññāya** ti ajānitvā. **Amhe diyo na pāleti** ti esa diyo amhe na rakkhati na gopāyati, “kataraṃ nu kho etesu kabaḷaṃ karissāmī” ti upadhāreti. **Tena pakkhī na phandatī** ti tenāyaṃ sakuṇo na phandatī na calatīti.

Evam vutte macchagaṇo udakaṃ khobhetvā bakaṃ palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bako kuhako bhikkhu ahosi, maccharājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Bakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 237 Sāketajātakavaṇṇanā

Ko nu kho bhagavā hetū ti idaṃ satthā sāketam upanissāya viharanto sāketam brāhmaṇam ārabba kathesi. Vatthu panettha atītam-pi paccuppannam-pi heṭṭhā ekakanipāte (Ja. 68) kathitam-eva.

Idaṃ satthā sāketam nissāya añjanavane viharanto ekaṃ brāhmaṇam ārabba kathesi. Bhagavato kira bhikkhusaṅghaparivutassa sāketam piṇḍāya pavisanakāle eko sāketanagaravāsī mahallakabrāhmaṇo nagarato bahi gacchanto antaradvāre dasabalaṃ disvā pādesu patitvā gopphakesu gāḷhaṃ gahetvā: “Tāta, nanu nāma puttehi jiṇṇakāle mātāpitaro paṭijaggitabbā, kasmā ettakaṃ [1.309] kālaṃ amhākaṃ attānaṃ na dassesi? Mayā tāva diṭṭhosi, mātaraṃ pana passituṃ ehī” ti satthāraṃ gahetvā attano gehaṃ agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paññatte āsane saddhiṃ bhikkhusaṅghena. Brāhmaṇī pi āgantvā satthu pādesu patitvā: “Tāta, ettakaṃ kālaṃ kahaṃ gatosi, nanu nāma mātāpitaro mahallakakāle upaṭṭhātabbā” ti paridevi. Puttadhūtaro pi: “Etha, bhātaraṃ vandathā” ti vandāpesi. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānaṃ adaṃsu. Satthā bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā tesaṃ dvinnam-pi janānaṃ jarāsuttaṃ

(*Sn*. 810 ādayo) *kathesi*. *Suttapariyosāne ubho pi anāgāmiphale patiṭṭhahimsu*. *Satthā uṭṭhāyāsanañ añjanavanam-eva agamāsi*.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, brāhmaṇo ‘tathāgatassa pitā suddhodano, mātā mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhiṃ brāhmaṇiṃ tathāgataṃ ‘amhākaṃ putto’ ti vadati, satthā pi adhivāseti. Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti? Satthā tesāṃ kathaṃ sutvā: “Bhikkhave, ubho pi te attano puttam-eva ‘putto’ ti vadantī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nīrantaraṃ pañca jātisatāni mayhaṃ pitā ahoṣi, pañca jātisatāni cūḷapitā, pañca jātisatāni mahāpitā. Esā pi brāhmaṇī nīrantaram-eva pañca jātisatāni mātā ahoṣi, pañca jātisatāni cūḷamātā, pañca jātisatāni mahāmātā. Evāhaṃ diyaḍḍhajātisahassaṃ brāhmaṇassa hatthe saṃvaḍḍho, diyaḍḍhajātisahassaṃ brāhmaṇiṃ hatthe saṃvaḍḍhoti.

Tathāgatassa {2.235} pana vihāraṃ gatakāle bhikkhū: “Sineho nāmesa, bhante, kathaṃ patiṭṭhātī” ti pucchantā paṭhamāṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Ko nu kho bhagavā hetu, ekacce idha puggale,
Atīva hadayaṃ nibbāti, cittañcā pi pasīdatī ti.**

Tassattho: ko nu kho hetu, yena idhekacce puggale diṭṭhamatte yeva hadayaṃ ativiya nibbāti, suvāsītassa sītassa udakassa ghaṭasahassena parisittaṃ viya sītalaṃ hoti, ekacce na nibbāti. Ekacce diṭṭhamatte yeva cittaṃ pasīdati, mudu hoti, pemavasena allīyati, ekacce na allīyatīti.

Atha nesaṃ satthā pemakāraṇaṃ dassento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Pubbeva sannivāseṇa, paccuppannahitena vā,
Evaṃ taṃ jāyate pemaṃ, uppalaṃva yathodake ti.**

Tassattho: bhikkhave, pemaṃ nāmetaṃ dvīhi kāraṇehi jāyati, purimabhava mātā vā pitā vā putto vā dhītā vā bhātā vā bhaginī vā pati vā bhariyā vā sahāyo vā mitto vā hutvā yo yena saddhiṃ ekaṭṭhāne vutthapubbo, tassa iminā **pubbeva sannivāseṇa** bhavantare pi anubandhanto so sineho na vijahati. Imasmiṃ attabhāve katena **paccuppannahitena vā evaṃ taṃ jāyate pemaṃ**, imehi dvīhi kāraṇehi pemaṃ nāma jāyati. Yathā kiṃ? **Uppalaṃva yathodake** ti. Vā-kārassa rassattaṃ kataṃ. Samuccayatthe cesa vutto, tasmā uppalaṃva sesaṃ jalajapupphaṃ yathā udaye jāyamānaṃ dve kāraṇāni nissāya jāyati udakañceva kalalaṃ, tathā etehi dvīhi kāraṇehi pemaṃ jāyatīti evamettha attho daṭṭhabbo.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇī ca ime dve janā ahesuṃ, putto pana aham-eva aho sin”-ti.

Sāketajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 238 Ekapadaajātakavaṇṇanā

Ingā {2.236} **ekapadaṃ, tātā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Sāvattvivāsī kiresa kuṭumbiko, athassa ekadivasam aṅke nisinno putto atthassa dvāraṃ nāma pañhaṃ pucchi. So: “Buddhavisayo esa pañho, na taṃ aṅṇo kathetuṃ sakkhissati” ti puttaṃ gahetvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā: “Bhante, ayaṃ me dāraṃko ūrumhi nisinno atthassa dvāraṃ nāma pañhaṃ pucchi, ahaṃ taṃ ajānanto idhāgato, kathetha, bhante, imaṃ pañhan”-ti. Satthā: “Na kho, upāsaka, ayaṃ dāraṃko idāneva atthagavesako, pubbe pi atthagavesako va hutvā imaṃ pañhaṃ paṇḍite pucchi, porāṇakapaṇḍitāpissa kathesuṃ, bhava saṅkhepagatattā pana na sallakkhesī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ labhi. Athassa putto daharo kumāro ūrumhi nisīditvā: “Tāta, mayhaṃ ekapadaṃ anekatthanissitaṃ ekaṃ kāraṇaṃ kathethā” ti pucchanto paṭhamamā gāthamāha.

**1. Ingā ekapadaṃ tāta, anekatthapadassitaṃ,
Kiñci saṅgāhikaṃ brūsi, yenatthe sādhayemase ti.**

Tattha **ingā** ti yācanatthe codanatthe vā nipāto. **Ekapadan**-ti ekaṃ kāraṇapadaṃ, ekaṃ kāraṇūpasaṅhitam vā byañjanapadaṃ.

Anekatthapadassitan-ti anekāni atthapadāni kāraṇapadāni nissitaṃ. **Kiñci saṅgāhikaṃ brūsi** ti kiñci ekapadaṃ bahūnaṃ padānaṃ saṅgāhikaṃ brūhi, ayam-eva vā pāṭho. **Yenatthe sādhayemase** ti yena ekena padena anekatthanissitena mayam attano vuḍḍhiṃ sādheyyāma, taṃ me kathehīti pucchi.

Athassa pitā kathento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dakkheyyekapadaṃ tāta, anekatthapadassitaṃ,
Taṇca sīlena saññuttaṃ, khantiyā upapāditaṃ,
Alaṃ mitte sukhāpetuṃ, amittānaṃ dukkhāya cā ti.**

Tattha {2.237} **dakkheyyekapadan**-ti dakkheyyaṃ ekapadaṃ. Dakkheyyaṃ nāma lābhuppādakassa chekassa kusalassa ñāṇasampayuttaṃ vīriyaṃ. **Anekatthapadassitan**-ti evaṃ vuttappakāraṃ vīriyaṃ anekehi atthapadehi nissitaṃ. Katarehīti? Sīlādīhi. Teneva: “**Taṇca sīlena saññuttaṃ**”-ti ādimāha. Tassattho: taṇca panetaṃ vīriyaṃ ācārasīlasampayuttaṃ adhivāsanakhantiyā upetaṃ mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ dukkhāya alaṃ samatthaṃ. Ko hi nāma lābhuppādakañāṇasampayuttakusalavīriyasamannāgato ācārakhantisampanno mitte sukhāpetuṃ, amitte vā dukkhāpetuṃ na sakkotīti.

Evaṃ bodhisatto puttassa pañhaṃ kathesi. So pi pitu kathitanayeneva attano atthaṃ sādhetvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne pitāputtā sotāpattiphale patiṭṭhitā. “Tadā putto ayam-eva putto ahosi, bārāṇasiseṭṭhi pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ekapadajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 239 Haritamaṇḍūkajātakavaṇṇanā

Āsīvisam-pi maṃ santan-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ajātasattuṃ ārabba kathesi. Kosalarājassa hi pitā mahākosalo bimbisārarañño dhītaraṃ dadamāno dhītu nhānamūlaṃ kāsīgāmakam nāma adāsi. Sā ajātasattunā pitughātakakamme kate rañño sinehena nacirasseva kālamakāsi. Ajātasattu mātari kālakatāya pi taṃ gāmaṃ bhuñjateva. Kosalarājā: “Pitughātakassa corassa mama kulasantakam gāmaṃ na dassāmī” ti tena saddhiṃ yujjhati. Kadāci mātulassa jayo hoti, kadāci bhāgeyyassa. Yadā pana ajātasattu jināti, tadā somanassappatto rathe dhajam ussāpetvā mahantena yasena nagaram pavisati. Yadā pana parājayati, tadā domanassappatto kañci ajānāpetvā pavisati. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū katham samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, ajātasattu mātulam jinitvā tussati, parājito domanassappatto hoti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi {2.238} kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pesa jinitvā tussati, parājito domanassappatto hoti” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto nīlamaṇḍūkayoniyaṃ nibbatti. Tadā manussā nadīkandarādīsu tattha tattha macche gahaṇatthāya kumīnāni oḍḍesuṃ. Ekasmiṃ kumīne bahū macchā pavisiṃsu. Atheke udakāsīviso macche khādanto taṃ kumīnaṃ pāvisi, bahū macchā ekato hutvā taṃ khādantā ekalohitaṃ akaṃsu. So paṭisaraṇaṃ apassanto maraṇabhayaatajjito kumīnamukhena nikkhamitvā vedanāppatto udakapariyante nipajji. Nīlamaṇḍūko pi tasmiṃ khaṇe uppatitvā kumīnasūlamatthake nipanno hoti. Āsīviso vinicchayaṭṭhānaṃ alabhanto tattha nipannaṃ taṃ disvā: “Samma nīlamaṇḍūka, imesaṃ macchānaṃ kiriyā ruccati tuyhan”-ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Āsīvisam-pi maṃ santaṃ, paviṭṭhaṃ kumināmukhaṃ,
Ruccate haritāmātā, yaṃ maṃ khādanti macchakā ti.**

Tattha āsīvisam-pi maṃ santan-ti maṃ āgatavisāṃ samānaṃ. **Ruccate haritāmātā, yaṃ maṃ khādanti macchakā** ti etaṃ tava ruccati haritamaṇḍūkaputtāti vadati.

Atha naṃ haritamaṇḍūko: “Āma, samma, ruccatī” ti. “Kīṃkāraṇā” ti? “Sace tvam-pi tava padesaṃ āgate macche khādasi, macchā pi attano {2.239} padesaṃ āgataṃ taṃ khādanti, attano visaye padese gocarabhūmiyaṃ abalavā nāma natthī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vilumpateva puriso, yāvassa upakappatī,
Yadā caññe vilumpanti, so vilutto vilumpatī ti.**

Tattha vilumpateva puriso, yāvassa upakappatī ti yāva assa purisassa issariyaṃ upakappatī ijjhati pavattati, tāva so aññaṃ vilumpati yeve. “Yāva so upakappatī” ti pi pāṭho, yattakaṃ kālaṃ so puriso sakkoti vilumpitunti attho. **Yadā caññe vilumpanti** ti yadā ca aññe issarā hutvā vilumpanti. **So vilutto vilumpatī** ti atha so vilumpako aññehi vilumpati. “Vilumpate” ti pi pāṭho, ayamevattho. “Vilumpanan”-ti pi paṭhanti, tassattho na sameti. Evaṃ: “Vilumpako puna vilumpaṃ pāpuṇātī” ti.

Bodhisattena aḍḍe vinicchite udakāsīvisassa dubbalabhāvaṃ ñatvā: “Paccāmittaṃ gaṇhissāmā” ti macchagaṇā kumīnamukhā nikkhamitvā tattheva naṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā pakkamuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā udakāsīviso ajātasattu ahosi, nīlamaṇḍūko pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Haritamaṇḍūkajātakavaṇṇanā navamā

Ja 240 Mahāpiṅgalajātakavaṇṇanā

Sabbo jano ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Devadatte satthari āghātaṃ bandhitvā navamāsaccayena jetavanadvārakoṭṭhake pathaviyaṃ nimugge jetavanavāsino ca sakalapaṭṭhavāsino ca: “Buddhapaṭikaṇṭako devadatto pathaviyā gilito, nihatapaccāmitto dāni sammāsambuddho jāto” ti tuṭṭhahaṭṭhā {2.240} ahesuṃ. Tesāṃ kathāṃ sutvā paramparaghosena sakalajambudīpavāsino yakkhabhūtadevagaṇā ca tuṭṭhahaṭṭhā eva ahesuṃ. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, devadatte pathaviyaṃ nimugge ‘buddhapaṭikaṇṭako devadatto pathaviyā gilito’ ti mahājano attamano jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva devadatte mate mahājano tussati ceva hasati ca, pubbe pi tussi ceva hasi cā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ mahāpiṅgalo nāma rājā adhammena visamena rajjaṃ kāresi, chandādivasena pāpakammāni karonto daṇḍabalijaṅghakahāpaṇādiggahaṇena ucchuyante ucchuṃ viya mahājanaṃ pīlesi kakkhaḷo pharuso sāhasiko, paresu anuddayāmatam-pi nāmassa natthi, gehe itthīnam-pi puttadhītānam-pi amaccabrāhmaṇagahapatikādīnam-pi appiyo amanāpo, akkhamhi patitarajaṃ viya, bhattapiṇḍe sakkharā viya, paṇhiṃ vijjhivā pavittṭhakaṇṭako viya ca ahosi. Tadā bodhisatto mahāpiṅgalassa putto hutvā nibbatti. Mahāpiṅgalo dīgharattaṃ rajjaṃ kāretvā kālamakāsi. Tasmīṃ kālakate sakalabārāṇasivāsino haṭṭhatuṭṭhā mahāhasitaṃ hasitvā dārūnaṃ sakaṭasahassena mahāpiṅgalaṃ jhāpetvā anekehi ghaṭasahashehi ālāhanaṃ nibbāpetvā bodhisattaṃ rajje abhisīcivā:

“Dhammiko no rājā laddho” ti haṭṭhatuṭṭhā nagare ussavabheriṃ carāpetvā samussitadhajapaṭākaṃ nagaraṃ alaṅkaritvā dvāre dvāre maṇḍapaṃ kāretvā vippakiṇṇalājakusumamaṇḍitatalesu alaṅkatamaṇḍapesu nisīditvā khādīmsu ceva pivīmsu ca.

Bodhisatto pi alaṅkate mahātale samussitasetacchattassa pallaṅkavarassa {2.241} majjhe mahāyasaṃ anubhavanto nisīdi. Amaccā ca brāhmaṇagahapatiratṭhikadovārikādayo ca rājānaṃ parivāretvā aṭṭhaṃsu. Atheko dovāriko nātidūre ṭhatvā assasanto passasanto parodī. Bodhisatto taṃ disvā: “Samma dovārika, mama pitari kālakate sabbe tuṭṭhapahaṭṭhā ussavaṃ kīḷantā vicaranti, tvaṃ pana rodamāno ṭhito, kiṃ nu kho mama pitā taveva piyo ahosi manāpo” ti pucchanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Sabbo jano himsito piṅgalena, tasmim̐ mate paccayā vedayanti,
Piyo nu te āsi akaṇhanetto, kasmā nu tvaṃ rodasi dvārapālā ti.**

Tattha **himsito** ti nānappakārehi daṇḍabali-ādīhi pīlito. **Piṅgalenā** ti piṅgalakkhena. Tassa kira dve pi akkhīni nibbiddhapiṅgalāni biḷārakkhivaṇṇāni ahesum̐, tenevassa: “Piṅgalo” ti nāmaṃ akaṃsu. **Paccayā vedayantī** ti pītiyo pavedayanti. **Akaṇhanetto** ti piṅgalanetto. **Kasmā nu tvaṃ**-ti kena nu kāraṇena tvaṃ rodasi. Aṭṭhakathāyaṃ pana: “Kasmā tuvaṃ”-ti pāṭho.

So tassa vacanaṃ sutvā: “Nāhaṃ, mahārāja, ‘mahāpiṅgalo mato’ ti sokena rodāmi, sīsassa me sukhaṃ jātāṃ. Piṅgalarājā hi pāsādā otaranto ca ārohanto ca kammāramuṭṭhikāya paharanto viya mayhaṃ sīse aṭṭhaṭṭha khaṭake deti, so paralokaṃ gantvā pi mama sīse dadamāno viya nirayapālānam-pi yamassa pi sīle khaṭake dassati, atha naṃ te ‘ativiya ayaṃ amhe bādhati’ ti puna idheva ānetvā vissajjeyyum̐, atha me so puna pi sīse khaṭake dadeyyāti bhayenāhaṃ rodāmi” ti imamatthaṃ pakāsento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na {2.242} me piyo āsi akaṇhanetto, bhāyāmi paccāgamanāya tassa,
Ito gato himseyya maccurājaṃ, so himsito āneyya puna idhā ti.**

Atha naṃ bodhisatto: “So rājā dārūnaṃ vāhasahassena daḍḍho udakaghaṭasatehi sitto, sāpissa ālāhanabhūmi samantato khatā, pakatiyā pi ca paralokaṃ gatā nāma aññattha gativasā puna teneva sarīrena nāgacchanti, mā tvaṃ bhāyī” ti taṃ samassāsento imaṃ gāthamāha.

**3. Daḍḍho vāhasahassemi, sitto ghaṭasatehi so,
Parikkhatā ca sā bhūmi, mā bhāyī nāgamissatī ti.**

Tato paṭṭhāya dovāriko assāsaṃ paṭilabhi. Bodhisatto dhammena rajjaṃ kāretvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mahāpiṅgalo devadatto ahosi, putto pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahāpiṅgalajātakavaṇṇanā dasamā

Upāhanavaggo navamo

Tassuddānaṃ:

Upāhanam vīṇāthūnam, vikaṇṇakam asitābhu,
Vacchanakham bakañceva, sāketañca ekapadam,
Haritamātu piṅgalam.

10. Siṅgālavaggo

Ja 241 Sabbadāṭṭhajātakavaṇṇanā

Siṅgālo mānatthaddho ti idam satthā veḷuvane viharanto devadattam ārabha kathesi. Devadatto ajātasattum pasādetvā uppāditam lābhasakkāram ciraṭṭhitikam kātum nāsakkhi, nālāgiripayojane pāṭihāriyassa diṭṭhakālato paṭṭhāya tassa so lābhasakkāro {2.243} antaradhāyi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, devadatto lābhasakkāram uppādetvā ciraṭṭhitikam kātum nāsakkhi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva attano uppannam lābhasakkāram antaradhāpeti, pubbe pi antaradhāpesiyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa purohito ahosi tiṇṇam vedānam aṭṭhārasannañca sippānam pāram gato. So pathavījayamantam nāma jānāti. Pathavījayamantoti āvaṭṭanamanto vuccati. Athekadivasam bodhisatto: “Tam mantam sajjhāyissāmī” ti ekasmiṃ aṅgaṇaṭṭhāne piṭṭhipāsāṇe nisīditvā sajjhāyamakāsi. Tam kira mantam aññavihitam dhitivirahitam sāvetum na sakkā, tasmā nam so tathārūpe ṭhāne sajjhāyati. Athassa sajjhāyanakāle eko siṅgālo ekasmiṃ bile nipanno tam mantam sutvāva paguṇamakāsi. So kira anantarātīte attabhāve paguṇapathavījayamanto eko brāhmaṇo ahosi. Bodhisatto sajjhāyam katvā utṭhāya: “Paguṇo vata me ayam manto” ti āha. Siṅgālo bilā nikkhamitvā: “Ambho brāhmaṇa, ayam manto tayā pi mam-eva paguṇataro” ti vatvā palāyi. Bodhisatto: “Ayam siṅgālo mahantam akusalam karissatī” ti: “Gaṇhatha gaṇhathā” ti thokam anubandhi. Siṅgālo palāyitvā araṇṇam pāvisi.

So gantvā ekaṃ siṅgālim thokam sarīre ḍaṃsi, “kim, sāmī” ti ca vutte: “Mayham jānāsi na jānāsī” ti āha. Sā: “Āma, jānāmī” ti sampaṭicchī. So pathavījayamantam parivattetvā anekāni siṅgālasatāni āṇāpetvā sabbe pi hatthiassasīhabyagghasūkaramigādayo catuppade attano santike {2.244} akāsi. Katvā ca pana sabbadāṭṭho nāma rājā hutvā ekaṃ siṅgālim aggamahesim akāsi. Dvinnam hatthīnam piṭṭhe sīho tiṭṭhati, sīhapiṭṭhe sabbadāṭṭho siṅgālo rājā

siṅgāliyā aggamahesiyā saddhiṃ nisīdati, mahanto yaso ahosi. So yasamahantena pamajjitvā mānaṃ uppādetvā: “Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmī” ti sabbacatuppadaparivuto bārāṇasiyā avidūratṭhānaṃ sampāpuṇi, parisā dvādasayojanā ahosi. So avidūre ṭhito yeva: “Rajjaṃ vā detu, yuddhaṃ vā” ti rañño sāsanaṃ pesesi. Bārāṇasivāsino bhītatasitā nagaradvārāni pidahitvā aṭṭhaṃsu.

Bodhisatto rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mā bhāyi, mahārāja, sabbadāṭṭhasiṅgālena saddhiṃ yuddhaṃ mama bhāro, ṭhapetvā maṃ añño tena saddhiṃ yujjhituṃ samattho nāma natthi” ti rājānañca nāgare ca samassāsetvā: “Kinti katvā nu kho sabbadāṭṭho rajjaṃ gahessati, pucchissāmi tāva naṃ”-ti dvāratṭālakaṃ abhiruhitvā: “Samma sabbadāṭṭha, kinti katvā imaṃ rajjaṃ gaṇhissasī” ti pucchi. “Sīhanādaṃ nadāpetvā mahājānaṃ saddena santāsetvā gaṇhissāmī” ti.

Bodhisatto: “Atthetan”-ti ñatvā aṭṭālakā oruyha:

“Sakaladvādasayojanikabārāṇasinagaravāsino kaṇṇacchiddāni māsapiṭṭhena lañjantū” ti bheriṃ carāpesi. Mahājano bheriyā āṇaṃ sutvā antamaso biḷāle upādāya sabbacatuppadānañceva attano ca kaṇṇacchiddāni yathā parassa saddaṃ sotuṃ na sakkā, evaṃ māsapiṭṭhena lañji.

Atha bodhisatto puna aṭṭālakā abhiruhitvā: “Sabbadāṭṭhā” ti āha. “Kiṃ, brāhmaṇā” ti? “Imaṃ rajjaṃ kinti katvā gaṇhissasī” ti? “Sīhanādaṃ nadāpetvā manusse tāsetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā gaṇhissāmī” ti. “Sīhanādaṃ nadāpetuṃ na sakkhissasi. Jātisampannā hi surattahatthapādā kesarasīharājāno tādisassa jarasiṅgālassa āṇaṃ na karissanti” ti. Siṅgālo mānatthaddho hutvā {2.245} “aṇṇe tāva sīhā tiṭṭhantu, yassāhaṃ piṭṭhe nisinno, taññeva nadāpessāmī” ti āha. “Tena hi nadāpehi, yadi sakkosī” ti. So yasmim sīhe nisinno, tassa: “Nadāhi” ti pādena saññaṃ adāsi. Sīho hatthikumbhe mukhaṃ uppīletvā tikkhattuṃ appaṭivattiyaṃ sīhanādaṃ nadi. Hatthī santāsappattā hutvā siṅgālaṃ pādamūle pādetvā pādenassa sīsaṃ akkamitvā cuṇṇavicuṇṇaṃ akaṃsu, sabbadāṭṭho tattheva jīvitakkhayaṃ patto. Te pi hatthī sīhanādaṃ sutvā maraṇabhayatajjitā aññaṃaññaṃ ovijjhivā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇiṃsu, ṭhapetvā sīhe sesā pi migasūkarādayo sasabhiḷārapariyosānā sabbe catuppādā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇiṃsu. Sīhā palāyitvā araññaṃ pavisiṃsu, dvādasayojaniko maṃsarāsi ahosi. Bodhisatto aṭṭālakā otaritvā nagaradvārāni vivarāpetvā: “Sabbe attano kaṇṇesu māsapiṭṭhaṃ apanetvā maṃsatthikā maṃsaṃ āharantū” ti nagare bheriṃ carāpesi. Manussā allamaṃsaṃ khādītva sesaṃ sukkhāpetvā vallūramakaṃsu. Tasmiṃ kira kāle vallūrakaraṇaṃ udapādīti vadanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā imā abhisambuddhagāthā vatvā jātakam samodhānesi:

**1. Siṅgālo mānatthaddho ca, parivārena atthiko,
Pāpuṇi mahatiṃ bhūmiṃ, rājāsi sabbadāṭṭhinam.**

**2. Evam-eva manussesu, yo hoti parivāravā,
So hi tattha mahā hoti, siṅgālo viya dāṭṭhinan-ti.**

Tattha **mānatthaddho** ti parivāraṃ nissāya uppannena mānena thaddho. **Parivārena atthiko** ti uttarim-pi parivārena atthiko hutvā. **Mahatiṃ bhūmin-**ti mahantaṃ sampattiṃ. **Rājāsi sabbadāṭṭhinan-**ti sabbesaṃ dāṭṭhinam {2.246} rājā āsi. **So hi tattha mahā hoti** ti so parivārasampanno puriso tesu parivāresu mahā nāma hoti. **Siṅgālo viya dāṭṭhinan-**ti yathā siṅgālo dāṭṭhinam mahā ahoṣi, evaṃ mahā hoti, atha so siṅgālo viya pamādaṃ āpajjitvā taṃ parivāraṃ nissāya vināsaṃ pāpuṇātīti.

“Tadā siṅgālo devadatto ahoṣi, rājā sārīputto, purohito pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Sabbadāṭṭhajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 242 Sunakhajātakavaṇṇanā

Bālo vatāyaṃ sunakho ti idaṃ satthā jetavane viharanto ambaṇakoṭṭhake āsanasālāya bhattabhuñjanasunakhaṃ ārabba kathesi. Taṃ kira jātakālato paṭṭhāya pāṇiyahārakā gahetvā tattha posesuṃ. So aparabhāge tattha bhattaṃ bhuñjanto thūlasarīro ahoṣi. Athekadivasam eko gāmaṃ vāsī puriso taṃ ṭhānaṃ patto sunakhaṃ disvā pāṇiyahārakānaṃ uttarisāṭṭhakaṇca kahāpaṇaṇca datvā gaddūlena bandhitvā taṃ ādāya pakkāmi. So gahetvā nīyamāno na vassi, dinnam dinnam khādanto pacchato pacchato agamāsi. Atha so puriso: “Ayaṃ idāni maṃ piyāyatī” ti gaddūlaṃ moci, so vissatṭhamatto ekavegena āsanasālāya-gato. Bhikkhū taṃ disvā tena gatakāraṇaṃ jānitvā sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, āsanasālāya sunakho bandhanamokkhakusalo vissatṭhamatto va puna āgato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, so sunakho idāneva bandhanamokkhakusalo, pubbe pi kusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe ekasmiṃ mahābhogakule nibbattitvā vayappatto gharāvāsaṃ aggaheṣi. Tadā bārāṇasiyaṃ ekassa manussassa sunakho ahosi, so piṇḍibhattaṃ labhanto thūlasarīro {2.247} jāto. Atheko gāmaṇī bārāṇasiṃ āgato taṃ sunakhaṃ disvā tassa manussassa uttarisāṭakaṇca kahāpaṇaṇca datvā sunakhaṃ gahetvā cammayottena bandhitvā yottakoṭiyaṃ gahetvā gacchanto aṭavimukhe ekaṃ sālāṃ pavisitvā sunakhaṃ bandhitvā phalake nipajjitvā niddaṃ okkami. Tasmaṃ kāle bodhisatto kenacideva karaṇīyena aṭaviṃ paṭipanno taṃ sunakhaṃ yottena bandhitvā ṭhapitaṃ disvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Bālo vatāyaṃ sunakho, yo varattaṃ na khādati,
Bandhanā ca pamuñceyya, asito ca gharaṃ vaje ti.**

Tattha **pamuñceyyā** ti pamoceyya, ayam-eva vā pāṭho. **Asito ca gharaṃ vaje** ti asito suhito hutvā attano vasanaṭṭhānaṃ gaccheyya.

Taṃ sutvā sunakho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Aṭṭhitā me manasmiṃ me, atho me hadaye kataṃ,
Kālaṇca paṭikaṅkhāmi, yāva passupatū jano ti.**

Tattha **aṭṭhitā me manasmiṃ me** ti yaṃ tumhe kathetha, taṃ mayā adhiṭṭhitā-eva, manasmiṃ yeva me etaṃ. **Atho me hadaye katan-**ti atha ca pana me tumhākaṃ vacanaṃ hadaye katan-eva. **Kālaṇca paṭikaṅkhāmi** ti kālaṃ paṭimānemi. **Yāva passupatū jano** ti yāvāyaṃ mahājano pasupatu niddaṃ okkamatu, tāvāhaṃ kālaṃ paṭimānemi. Itarathā hi: “Ayaṃ sunakho palāyati” ti ravo uppajjeyya, tasmā rattibhāge sabbesaṃ suttakāle cammayottaṃ khāditvā palāyissāmīti.

So evaṃ vatvā mahājane niddaṃ okkante yottaṃ khāditvā suhito hutvā palāyitvā attano sāmikānaṃ gharaṃ-eva gato.

Satthā {2.248} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sunakho va etarahi sunakho, paṇḍitapuriso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sunakhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 243 Guttilajātakavaṇṇanā

Sattatantiṃ sumadhuraṇ-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃhi kāle bhikkhū devadattaṃ āhaṃsu: “āvuso devadatta, sammāsambuddho tuyhaṃ ācariyo, tvaṃ sammāsambuddhaṃ nissāya tīṇi

piṭakāni uggaṇhi, cattāri jhānāni uppādesi, ācariyassa nāma paṭisattunā bhavitum na yuttan”-ti. Devadatto: “Kiṃ pana me, āvuso, samaṇo gotamo ācariyo, nanu mayā attano baleneva tīṇi piṭakāni uggahitāni, cattāri jhānāni uppāditāni” ti ācariyaṃ paccakkhāsi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, devadatto ācariyaṃ paccakkhāya sammāsambuddhassa paṭisattu hutvā mahāvināsaṃ patto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva ācariyaṃ paccakkhāya mama paṭisattu hutvā vināsaṃ pāpuṇāti, pubbe pi pattoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gandhabbakule nibbatti, “guttalakumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto gandhabbasippe nipphattiṃ patvā guttilagandhabbo nāma sakalajambudīpe aggagandhabbo ahosi. So dārābharaṇaṃ akatvā andhe mātāpitāro posesi. Tadā bārāṇasivāsino vāṇijā vaṇijjāya ujjeninagaraṃ gantvā ussave ghuṭṭhe chandakaṃ saṃharitvā bahuṃ mālāgandhavilepanaṃca khajjabhojjādīni ca ādāya kīḷanaṭṭhāne sannipatitvā: “Vetanaṃ datvā ekaṃ gandhabbaṃ ānethā” ti āhaṃsu. Tena ca samayena ujjeniyaṃ mūsilo nāma jeṭṭhagandhabbo {2.249} hoti, te taṃ pakkosāpetvā attano gandhabbaṃ kāresum.

Mūsilo vīṇaṃ vādanto vīṇaṃ uttamamucchanāya mucchitvā vādesi. Tesam guttilagandhabbassa gandhabbe jātaparicayānaṃ tassa gandhabbaṃ kilaṇjakaṇḍūvanaṃ viya hutvā upaṭṭhāsi, eko pi pahaṭṭhākāraṃ na dassesi. Mūsilo tesu tuṭṭhākāraṃ adassentesu: “Atikharaṃ katvā vādemi maññe” ti majjhimaṃ mucchanāya mucchitvā majjhimasarena vādesi, te tattha pi majjhattāva ahesum. Atha so: “Ime na kiñci jānanti maññe” ti sayam-pi ajānanako viya hutvā tantiyo sithile vādesi, te tattha pi na kiñci āhaṃsu. Atha ne mūsilo: “Ambho vāṇijā, kiṃ nu kho mayi vīṇaṃ vādente tumhe na tussathā” ti. “Kiṃ pana tvaṃ vīṇaṃ vādesi, mayaṇhi ‘ayaṃ vīṇaṃ muccheti’ ti saññaṃ akarimhā” ti. “Kiṃ pana tumhe mayā uttaritaraṃ ācariyaṃ jānātha, udāhu attano ajānanabhāvena na tussathā” ti. Vāṇijā: “Bārāṇasiyaṃ guttilagandhabbassa vīṇāsaddaṃ sutapubbānaṃ tava vīṇāsaddo itthīnaṃ dārake tosāpanasaddo viya hoti” ti āhaṃsu. “Tena hi, handa, tumhehi dinnaparibbayaṃ paṭiggaṇhatha, na mayhaṃ etenattho, apica kho pana bārāṇasiṃ gacchantā maṃ gaṇhitvā gaccheyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā gamanakāle taṃ ādāya bārāṇasiṃ gantvā tassa: “Etaṃ guttilassa vasanaṭṭhānaṃ”-ti ācikkhitvā sakasakanivesanaṃ agamimsu.

Mūsilo bodhisattassa gehaṃ pavisitvā laggetvā ṭhapitaṃ bodhisattassa jātivīṇaṃ disvā gahetvā vādesi, atha bodhisattassa mātāpitaro andhabhāvena taṃ apassantā [2.250] “mūsikā maññe vīṇaṃ khādanti” ti saññāya: “Susū” ti āhaṃsu. Tasmim kāle mūsilo vīṇaṃ ṭhapetvā bodhisattassa mātāpitaro vanditvā: “Kuto āgatosi” ti vutte: “Ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhituṃ ujjenito āgatomhī” ti āha. So: “Sādhū” ti vutte: “Kahaṃ ācariyo” ti pucchitvā: “Vippavuttho, tāta, ajja āgamissatī” ti sutvā tattheva nisīditvā bodhisattaṃ āgataṃ disvā tena katapaṭisanthāro attano āgatakāraṇaṃ ārocesi. Bodhisatto aṅgavijjāpāṭhako, so tassa asappurisabhāvaṃ ñatvā: “Gaccha tāta, natthi tava sippaṃ”-ti paṭikkhi pi. So bodhisattassa mātāpitūnaṃ pāde gahetvā upakāraṃ karonto te ārādhetvā: “Sippaṃ me dāpethā” ti yāci. Bodhisatto mātāpitūhi punappunaṃ vuccamāno te atikkamituṃ asakkonto sippaṃ adāsi. So bodhisatteneva saddhiṃ rājanivesanaṃ gacchati. Rājā taṃ disvā: “Ko esa, ācariyā” ti pucchi. “Mayhaṃ antevāsiko, mahārājā” ti. So anukkamena rañño vissāsiko ahosi. Bodhisatto ācariyamuttthim akatvā attano jānananiyāmena sabbaṃ sippaṃ sikkhāpetvā: “Niṭṭhitaṃ te, tāta, sippaṃ”-ti āha.

So cintesi: “mayhaṃ sippaṃ paguṇaṃ, idaṃca bārāṇasinagaraṃ sakalajambudīpe agganagaraṃ, ācariyo pi mahallako, idheva mayā vasituṃ vaṭṭatī” ti. So ācariyaṃ āha: “ācariya ahaṃ rājānaṃ upaṭṭhahissāmī” ti. Ācariyo: “Sādhū, tāta, rañño ārocessāmī” ti gantvā: “Amhākaṃ antevāsiko devaṃ upaṭṭhātuṃ icchati, deyyadhammamassa jānāthā” ti rañño ārocetvā raññā: “Tumhākaṃ deyyadhammato upaḍḍhaṃ labhissatī” ti vutte taṃ pavattiṃ mūsilassa ārocesi. Mūsilo: “Ahaṃ tumhehi samakaññeva labhanto upaṭṭhahissāmī, na alabhanto” ti āha. [2.251] “Kimkāraṇā” ti? “Nanu ahaṃ tumhākaṃ jānanasippaṃ sabbaṃ jānāmī” ti? “Āma, jānāsī” ti. “Evaṃ sante kasmā mayhaṃ upaḍḍhaṃ detī” ti? Bodhisatto rañño ārocesi. Rājā: “Yadi evaṃ tumhehi samakaṃ sippaṃ dassetuṃ sakkonto samakaṃ labhissatī” ti āha. Bodhisatto rañño vacanaṃ tassa ārocetvā tena: “Sādhū dassessāmī” ti vutte rañño taṃ pavattiṃ ārocetvā: “Sādhū dassetu, kataradivasāṃ sākacchā hotū” ti vutte: “Ito sattame divase hotu, mahārājā” ti āha.

Rājā mūsilaṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ ācariyena saddhiṃ sākacchaṃ karissasī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, devā” ti vutte: “Ācariyena saddhiṃ viggaho nāma na vaṭṭati, mā karī” ti vāriyamāno pi: “Alaṃ, mahārāja, hotu yeva me ācariyena saddhiṃ sattame divase sākacchā, katarassa jānibhāvaṃ jānissāmā” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā: “Ito kira sattame divase ācariyaguttilo ca

antevāsikamūsilo ca rājadvāre aññamaññaṃ sākacchaṃ katvā sippaṃ dassessanti, nāgarā sannipatitvā sippaṃ passantū” ti bheriṃ carāpesi.

Bodhisatto cintesi: “ayaṃ mūsilo daharo taruṇo, ahaṃ mahallako parihīnathāmo, mahallakassa kiriyā nāma na sampajjati. Antevāsike nāma parājite pi viseso natthi, antevāsikassa pana jaye sati pattabbalajjato araṇṇaṃ pavisitvā maraṇaṃ varataran”-ti. So araṇṇaṃ pavisitvā maraṇabhayena nivattati, lajjābhayena gacchati. Evamassa gamanāgamanāṃ karontasseva cha divasā atikkantā, tiṇāni matāni, jaṅghamaggo nibbatti. Tasmim̐ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Guttilagandhabbo antevāsikassa bhayena araṇṇe mahādukkhaṃ anubhoti, {2.252} etassa mayā avassayena bhavituṃ vaṭṭatī” ti vegena gantvā bodhisattassa purato ṭhatvā: “Ācariya, kasmā araṇṇaṃ pavitṭhosi” ti pucchitvā: “Kosi tvan”-ti vutte: “Sakkohamasmī” ti āha. Atha naṃ bodhisatto: “Ahaṃ kho, devarāja, antevāsikato parājayabhayena araṇṇaṃ pavitṭho” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sattatantiṃ sumadhuraṃ, rāmaṇeyyaṃ avācayim̐,
So maṃ raṅgamhi avheti, saraṇaṃ me hoti kosiya ti.**

Tassattho: ahaṃ, devarāja, mūsilaṃ nāma antevāsikaṃ sattatantiṃ sumadhuraṃ rāmaṇeyyaṃ vīṇaṃ attano jānananiyāmena sikkhāpesim̐, so maṃ idāni raṅgamaṇḍale pakkosati, tassa me tvaṃ, kosiya gotta, saraṇaṃ hohīti.

Sakko tassa vacanaṃ sutvā: “Mā bhāyi, ahaṃ te tāṇaṃca leṇaṃcā” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ahaṃ taṃ saraṇaṃ samma, ahamācariyapūjako,
Na taṃ jayissati sisso, sissamācariya jessasī ti.**

Tattha **ahaṃ taṃ saraṇaṃ**-ti ahaṃ saraṇaṃ avassayo patiṭṭhā hutvā taṃ tāyissāmi. **Sammā** ti piyavacanametam̐. **Sissamācariya, jessasīti**, ācariya, tvaṃ vīṇaṃ vādayamāno sissaṃ jinissasi.

Apica tvaṃ vīṇaṃ vādento ekaṃ tantiṃ chinditvā cha vādeyyāsī, vīṇāya te pakatisaddo bhavissati. Mūsilo pi tantiṃ chindissati, athassa vīṇāya saddo na bhavissati. Tasmim̐ khaṇe so parājayaṃ pāpuṇissati. Athassa parājayabhāvaṃ ñatvā dutiyaṃ-pi tatiyaṃ-pi catuttham-pi pañcamam-pi sattamam-pi tantiṃ chinditvā suddhadaṇḍakam-eva vādeyyāsī, chinnatantikoṭṭhi saro nikkhamitvā sakalaṃ dvādasayojanikaṃ bārāṇasinagaraṃ {2.253} chādetvā ṭhassatīti.

Evam vatvā sakko bodhisattassa tisso pāsakaghaṭikā datvā evamāha:
 “vīṇāsaddeneva pana sakalanagare chādite ito ekaṃ pāsakaghaṭikam ākāse
 khipeyyāsi, atha te purato otaritvā tīṇi accharāsātāni naccissanti. Tāsaṃ
 naccanakāle ca dutiyam khipeyyāsi, athāparāni pi tīṇi satāni otaritvā tava
 vīṇādhure naccissanti. Tato tatiyam khipeyyāsi, athāparāni tīṇi satāni otaritvā
 raṅgamaṇḍale naccissanti. Aham-pi te santikam āgamissāmi, gaccha mā bhāyī”
 ti bodhisattam assāsesi. Bodhisatto pubbaṇhasamaye geham āgamāsi. Nāgarā
 rājadvārasamīpe maṇḍapam katvā rañño āsanam paññapesum. Rājā pāsādā
 otaritvā alaṅkatamaṇḍape pallaṅkamajjhe nisīdi, dvādasasahassā alaṅkatitthiyo
 amaccabrāhmaṇagahapatikādayo ca rājānam parivārayimṣu, sabbe nāgarā
 sannipatimṣu, rājagaṇe cakkāticakke mañcātimañce bandhimṣu.

Bodhisatto pi nhātānulitto nānaggarasabhojanam bhuñjitvā vīṇam gāhāpetvā
 attano paññattāsane nisīdi. Sakko adissamānakāyena āgantvā ākāse aṭṭhāsi,
 bodhisatto yeva nam passati. Mūsilo pi āgantvā attano āsane nisīdi. Mahājano
 parivāresi, ādito va dve pi samasamam vādayimṣu. Mahājano dvinnam-pi
 vāditena tuṭṭho ukkuṭṭhisahassāni pavattesi. Sakko ākāse ṭhatvā bodhisattaññeva
 sāvento: “Ekaṃ tantim chindā” ti āha. Bodhisatto tantim chindi, sā chinnā pi
 chinnakoṭiyā saram muñcateva, devagandhabbam viya vattati. Mūsilo pi tantim
 chindi, tato saddo na nikkhami. Ācariyo dutiyam-pi chindi ...pe... sattamam-pi
 chindi. Suddhamaṇḍakam vādentassa saddo nagaram chādetvā aṭṭhāsi.
 Celukkhepasahassāni ceva ukkuṭṭhisahassāni {2.254} ca pavattayimṣu. Bodhisatto
 ekaṃ pāsakam ākāse khi pi, tīṇi accharāsātāni otaritvā naccimṣu. Evam dutiye
 ca tatiye ca khitte tīṇi tīṇi accharāsātāni otaritvā vuttanayeneva naccimṣu.

Tasmim khaṇe rājā mahājanassa iṅgitasaññaṃ adāsi, mahājano uṭṭhāya: “Tvaṃ
 ācariyena saddhim virujjhivā ‘samakāram karomī’ ti vāyamasi, attano
 pamāṇam na jānāsī” ti mūsilaṃ tajjetvā gahitagahiteheva pāsāṇaḍḍādīhi
 samcuṇṇetvā jīvitakkhayam pāpetvā pāde gahetvā saṅkāraṭṭhāne chaḍḍesi. Rājā
 tuṭṭhacitto ghanavassam vassāpento viya bodhisattassa bahum dhanam adāsi,
 tathā nāgarā. Sakko bodhisattena saddhim paṭisanthāram katvā: “Aham te,
 paṇḍita, saḥassayuttam ājaññaratham gāhāpetvā pacchā mātaliṃ pesessāmi,
 tvaṃ saḥassayuttam vejayantarathavaram abhiruyha devaḷokam āgaccheyyāsi”
 ti vatvā pakkāmi.

Atha nam gantvā paṇḍukambalasilāyam nisinnam: “Kham gatāttha, mahārājā”
 ti devadhītaro pucchimṣu. Sakko tasmaṃ tam kāraṇam vitthārena kathetvā

bodhisattassa sīlañca guṇaṇca vaṇṇesi. Devadhītaro: “Mahārāja, mayam-pi ācariyaṃ daṭṭhukāmā, idha naṃ ānehī” ti āhaṃsu. Sakko mātaliṃ āmantetvā: “Tāta, devaccharā guttilagandhabbaṃ daṭṭhukāmā, gaccha naṃ vejyantarathe nisīdāpetvā ānehī” ti. So: “Sādhū” ti gantvā bodhisattaṃ ānesi. Sakko bodhisattena saddhiṃ sammoditvā: “Devakaññā kira te, ācariya, gandhabbaṃ sotukāmā” ti āha. “Mayaṃ mahārāja, gandhabbā nāma sippaṃ nissāya jīvāma, mūlaṃ labhantā vādeyyāmā” ti. “Vādehi, ahaṃ te mūlaṃ dassāmī” ti. “Na mayhaṃ aññena mūlenattho, imā pana devadhītaro attano attano kalyāṇakammaṃ kathentu, evāhaṃ vādessāmī” ti. {2.255} Atha naṃ devadhītaro āhaṃsu: “amhehi kataṃ kalyāṇakammaṃ pacchā tumhākaṃ kathessāma, gandhabbaṃ karohi ācariyā” ti. Bodhisatto sattāhaṃ devatānaṃ gandhabbaṃ akāsi, taṃ dibbagandhabbaṃ abhibhavitvā pavatti. Sattame divase ādito paṭṭhāya devadhītānaṃ kalyāṇakammaṃ pucchi. Ekaṃ kassapasammāsambuddhakāle ekassa bhikkhuno uttamavatthaṃ datvā sakkassa paricārikā hutvā nibbattaṃ accharāsahassaparivāraṃ uttamavatthadevakaññaṃ: “Tvaṃ purimabhava kiṃ kammaṃ katvā nibbattā” ti pucchi. Tassa pucchanākāro ca vissajjanā ca vimānavatthumhi āgatam-eva. Vuttañhi tattha:

**Abhikkantena vaṇṇena, yā tvaṃ tiṭṭhasi devate,
Obhāsentī disā sabbā, osadhī viya tārakā.**

**Kena tetādiso vaṇṇo, kena te idha mijjhati,
Uppajjanti ca te bhogā, ye keci manaso piyā.**

**Pucchāmi taṃ devi mahānubhāve, manussabhūtā kimakāsi puññaṃ,
Kenāsi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca te sabbadisā pabhāsati ti.**

**Vatthuttamadāyikā nārī, pavarā hoti naresu nārīsu,
Evaṃ piyarūpadāyikā manāpaṃ, dibbaṃ sā labhate upecca ṭhānaṃ.**

**Tassā me passa vimānaṃ, accharā kāmavaṇṇinīhamasmi,
Accharāsahassassāhaṃ, pavarā passa puññaṃ vipākaṃ.**

**Tena metādiso vaṇṇo, tena me idha mijjhati,
Uppajjanti ca me bhogā, ye keci manaso piyā.**

Tenamhi evaṃ jalitānubhāvā,

Vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati ti. (Vv. 329-331, 333-336).

Aparā {2.256} piṇḍāya caramānassa bhikkhuno pūjanatthāya pupphāni adāsi, aparā: “Cetiye gandhapañcaṅgulikaṃ dethā” ti gandhe adāsi, aparā madhurāni phalāphalāni adāsi, aparā ucchurasam adāsi, aparā kassapadasabalassa cetiye gandhapañcaṅgulikaṃ adāsi, aparā maggapaṭipannānaṃ bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ kulagehe vāsam upagatānaṃ santike dhammaṃ assosi, aparā nāvāya upakaṭṭhāya velāya bhuttassa bhikkhuno udaye ṭhatvā udakaṃ adāsi, aparā agāramajjhe vasamānā akkodhanā hutvā sassusasuravattaṃ akāsi, aparā attano laddhakoṭṭhāsato pi samvibhāgaṃ katvāva paribhuñji, sīlavatī ca ahosi, aparā paragehe dāsi hutvā nikkodhanā nimmānā attano laddhakoṭṭhāsato samvibhāgaṃ katvā devaraṇṇo paricārikā hutvā nibbattā (Vv-A. 328-336). Evaṃ sabbā pi guttilavimānavatthusmiṃ āgatā chattiṃsa devadhītā yaṃ yaṃ kammaṃ katvā tattha nibbattā, sabbaṃ bodhisatto pucchi. Tāpissa attano katakammaṃ gāthāhi yeva kathesuṃ. Taṃ sutvā bodhisatto: “Lābhā vata me, suladdhaṃ vata me, svāhaṃ idhāgantvā appamattakena pi kammena paṭiladdhadibbasampattiyo assosiṃ. Ito dāni paṭṭhāya manussalokaṃ gantvā dānādīni kusalakammāneva karissāmi” ti vatvā imaṃ udānaṃ udānesi:

Svāgataṃ vata me ajja, suppabhātaṃ suhuṭṭhitam,

Yaṃ addasāmi devatāyo, accharākāmavaṇṇiyo.

Imāsāhaṃ {2.257} dhammaṃ sutvā, kāhāmi kusalaṃ bahuṃ,

Dānena samacariyāya, saṃyamena damena ca,

Svāhaṃ tattha gamissāmi, yattha gantvā na socare ti. (Vv. 617-618).

Atha naṃ sattāhaccayena devarājā mātalisāṅgāhakaṃ āṇāpetvā rathe nisīdāpetvā bārāṇasim-eva pesesi. So bārāṇasiṃ gantvā devaloke attanā diṭṭhakāraṇaṃ manussānaṃ ācikkhi. Tato paṭṭhāya manussā saussāhā puñṇāni kātuṃ maññiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mūsilo devadatto ahosi, sakko anuruddho, rājā ānando, guttilagandhabbo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Guttilajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 244 Vigaticchajātakavaṇṇanā

Yaṃ passati na taṃ icchatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ palāyikaṃ paribbājakaṃ ārabha kathesi. So kira sakalajambudīpe paṭivādaṃ alabhitvā sāvatthiṃ āgantvā: “Ko mayā saddhiṃ vādaṃ kātuṃ samattho” ti pucchitvā: “Sammāsambuddho” ti sutvā mahājanaparivuto jetavanam gantvā bhagavantam catuparisamajjhe dhammaṃ desentaṃ pañham pucchi. Athassa satthā taṃ vissajjetvā: “Ekaṃ nāma kin”-ti pañham pucchi, so taṃ kathetuṃ asakkonto utṭhāya palāyi. Nisinnaparisā: “Ekapadeneva vo, bhante, paribbājako niggahito” ti āhamsu. Satthā: “Nāham, upāsakā, idānevetam ekapadeneva niggaṇhāmi, pubbe pi niggaṇhiṃyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā dīgharattaṃ himavante {2.258} vasi. So pabbatā oruyha ekaṃ nigamagāmaṃ nissāya gaṅgānivattane paṇṇasālāyam vāsam kappesi. Atheko paribbājako sakalajambudīpe paṭivādaṃ alabhitvā taṃ nigamaṃ patvā: “Atthi nu kho koci mayā saddhiṃ vādaṃ kātuṃ samattho” ti pucchitvā: “Atthī” ti bodhisattassa ānubhāvaṃ sutvā mahājanaparivuto tassa vasanaṭṭhānam gantvā paṭisanthāram katvā nisīdi. Atha nam bodhisatto: “Vaṇṇagandhaparibhāvitaṃ gaṅgāpānīyam pivissatī” ti pucchi. Paribbājako vādena ottharanto: “Kā gaṅgā, vālukā gaṅgā, udakaṃ gaṅgā, orimatīram gaṅgā, pārimatīram gaṅgā” ti āha. Bodhisatto: “Tvam pana, paribbājaka, ṭhapetvā udakaṃ vālukaṃ orimatīram pārimatīraṇca kahaṃ gaṅgam labhissasi” ti āha. Paribbājako appaṭibhāno hutvā utṭhāya palāyi. Tasmim palāte bodhisatto nisinnaparisāya dhammaṃ desento imā gāthā avoca:

**1. Yaṃ passati na taṃ icchati, yañca na passati taṃ kiricchati,
Maññāmi ciraṃ carissati, na hi taṃ lacchati yaṃ sa icchati.**

**2. Yaṃ labhati na tena tussati, yañca pattheti laddham hīleti,
Icchā hi anantagocarā, vigaticchāna namo karomase ti.**

Tattha **yaṃ passatī** ti yaṃ udakādiṃ passati, taṃ gaṅgāti na icchati. **Yañca na passatī** ti yañca udakādivinimuttaṃ gaṅgam na passati, taṃ kiricchati.

Maññāmi ciraṃ carissatī ti aham evam maññāmi: ayaṃ paribbājako evarūpaṃ gaṅgam pariyesanto ciraṃ carissati. Yathā vā udakādivinimuttaṃ gaṅgam, evam rūpādivinimuttaṃ attānam-pi pariyesanto saṃsāre ciraṃ {2.259} carissati. **Na hi taṃ lacchati** ti ciraṃ caranto pi yaṃ taṃ evarūpaṃ gaṅgam vā attānam vā icchati, taṃ na lacchati. **Yaṃ labhati** ti yaṃ udakaṃ

vā rūpādiṃ vā labhati, tena na tussati. **Yañca pattheti laddhaṃ hīletī** ti evaṃ laddhena atussanto yaṃ yaṃ sampattiṃ pattheti, taṃ taṃ labhitvā: “Kiṃ etāyā” ti hīleti avamaññati. **Icehā hi anantagocarā** ti laddhaṃ hīletvā aññamaññaṃ ārammaṇaṃ icchanato ayaṃ icchā nāma taṇhā anantagocarā. **Vigaticchāna namo karomase** ti tasmā ye vigaticchā buddhādayo, tesam mayam namakkāraṃ karomāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paribbājako etarahi paribbājako ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Vigaticchajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 245 Mūlapariyāyajātakavaṇṇanā

Kālo ghasati bhūtānī ti idaṃ satthā ukkaṭṭhaṃ nissāya subhagavane viharanto mūlapariyāyasuttantaṃ ārabha kathesi. Tadā kira pañcasatā brāhmaṇā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū sāsane pabbajitvā tīṇi piṭakāni uggaṇhitvā mānamadamattā hutvā: “Sammāsambuddho pi tīṇeva piṭakāni jānāti, mayam-pi tāni jānāma, evaṃ sante kiṃ tassa amhehi nānakaraṇaṃ”-ti buddhupaṭṭhānaṃ na gacchanti, paṭipakkhā hutvā caranti.

Athekadivasam satthā tesu āgantvā attano santike nisinnesu aṭṭhahi bhūmīhi paṭimaṇḍetvā mūlapariyāyasuttantaṃ kathesi, te na kiñci sallakkhesuṃ. Atha nesaṃ etadahosi: “mayam amhehi sadisā paṇḍitā natthī” ti mānaṃ karoma, idāni pana na kiñci jānāma, buddhehi sadiso paṇḍito nāma natthi, aho buddhaguṇā nāmā” ti. Te tato paṭṭhāya nihataṃ nānā hutvā uddhaṭṭadāṭhā viya sappā nibbisevanā jātā. Satthā ukkaṭṭhāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā vesālīm gantvā gotamakacetiye gotamakasuttantaṃ nāma kathesi, dasasahassilokadhātu kam pi, taṃ sutvā te bhikkhū arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Mūlapariyāyasuttantapariyosāne pana satthari ukkaṭṭhāyaṃ viharante yeva bhikkhū {2.260} dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, aho buddhānaṃ ānubhāvo, te nāma brāhmaṇapabbajitā tathā mānamadamattā bhagavatā mūlapariyāyadesanāya nihataṃ nānā katā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ ime evaṃ mānapaggaḥitasire vicarante nihataṃ nānā akāsiṃyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū disāpāmoḁkko ācariyo hutvā

pañca māṇavakasatāni mante vācesi. Te pañcasatā pi niṭṭhitasippā sippe anuyogaṃ datvā: “Yattakaṃ mayaṃ jānāma, ācariyo pi tattakam-eva, viseso natthi” ti mānathaddhā hutvā ācariyassa santikaṃ na gacchanti, vattapaṭivattaṃ na karonti. Te ekadivasaṃ ācariye badarirukkhamūle nisinne taṃ vambhetukāmā badarirukkhaṃ nakhena ākoṭetvā: “Nissārovāyaṃ rukkho” ti āhaṃsu. Bodhisatto attano vambhanabhāvaṃ ñatvā antevāsike: “Ekaṃ vo pañhaṃ pucchissāmī” ti āha. Te haṭṭhatuṭṭhā: “Vadetha, kathessāmā” ti. Ācariyo pañhaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kālo ghasati bhūtāni, sabbāneva sahattanā,
Yo ca kālaghaso bhūto, sa bhūtapacaniṃ pacī ti.**

Tattha **kālo** ti purebhattakālo pi pacchābhattachakālopīti evamādi. **Bhūtāni** ti sattādhivacanametam, na kālo bhūtānaṃ cammamamsādīni luṇcitvā khādati, apica kho nesaṃ āyuvanṇabalāni khepento yobbaññaṃ maddanto ārogyaṃ vināsento ghasati khādatīti vuccati. Evaṃ ghasanto ca na kiñci vajjeti, **sabbāneva ghasati**. Na kevalaṃca bhūtāneva, apica kho **sahattanā** attānam-pi ghasati, purebhattakālo pacchābhattachakālaṃ na pāpuṇāti. Esa nayo pacchābhattachakālādīsu. **Yo ca kālaghaso bhūto** ti khīṇāsavassetam adhivacanam. {2.261} So hi ariyamaggena āyatim paṭisandhikālaṃ khepetvā khāditvā ṭhitattā: “Kālaghaso bhūto” ti vuccati. **Sa bhūtapacaniṃ pacī** ti so yāyaṃ taṇhā apāyesu bhūte pacati, taṃ ñāṇagginā paci dahi bhasmamakāsi, tena: “Bhūtapacaniṃ pacī” ti vuccati. “Pajanin”-ti pi pāṭho, janikaṃ nibbattakinti attho.

Imam pañhaṃ sutvā māṇavesu eko pi jānitum samattho nāma nāhosi. Atha ne bodhisatto: “Mā kho tumhe ‘ayaṃ pañho tīsu vedesu atthī’ ti saññaṃ akattha, tumhe ‘yamahaṃ jānāmi, taṃ sabbaṃ jānāmā’ ti maññaṃmānā maṃ badarirukkhasadisam karotha, mama tumhehi aññātassa bahuno jānanabhāvaṃ na jānātha, gacchatha sattame divase kālaṃ dammi, ettakena kālena imam pañhaṃ cintethā” ti. Te bodhisattaṃ vanditvā attano attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā sattāhaṃ cintevā pi pañhassa neva antam, na koṭim passimsu. Te sattamadivase ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā nisīditvā: “Kim, bhadramukhā, jānittha pañhan”-ti vutte: “Na jānāmā” ti vadimsu. Atha bodhisatto te garahamāno dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Bahūni naraśīsāni, lomasāni brahāni ca,
Gīvāsu paṭimukkāni, kocidevettha kaṇṇavā ti.**

Tassattho: bahūni narānaṃ sīsāni dissanti, sabbāni ca tāni lomasāni, sabbāni mahantāni gīvāsu yeva ṭhapitāni, na tālaphalaṃ viya hatthena gahitāni, natthi tesāṃ imehi dhammehi nānākaraṇaṃ. Ettha pana kocideva kaṇṇavāti attānaṃ sandhāyāha. **Kaṇṇavā** ti paññavā, kaṇṇachiddaṃ pana na kassaci natthi.

Iti te māṇavake: “Kaṇṇachiddamattam-eva tumhākaṃ bālānaṃ atthi, na paññā” ti garahitvā pañhaṃ vissajjesi. Te sutvā {2.262}: “aho ācariyā nāma mahantā” ti khamāpetvā nihatamanā bodhisattaṃ upaṭṭhahimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pañcasatā māṇavakā ime bhikkhū ahesuṃ, ācariyo pana aham-eva aho sin”-ti.

Mūlapariyāyajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 246 Bālovādaajātakavaṇṇanā

Hantvā chetvā vadhivā cā ti idaṃ satthā vesālim upanissāya kūṭāgārasālāyaṃ viharanto sīhasenāpatiṃ ārabba kathesi. So hi bhagavantaṃ saraṇaṃ gantvā nimantetvā punadvase samaṃsakabhattaṃ adāsi. Nigaṇṭhā taṃ sutvā kupitā anattamanā tathāgataṃ viheṭhetukāmā: “Samaṇo gotamo jānaṃ uddissakataṃ maṃsaṃ bhuñjati” ti akkosimsu. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, nigaṇṭho nāṭaputto ‘samaṇo gotamo jānaṃ uddissakataṃ maṃsaṃ bhuñjati’ ti saddhiṃ parisāya akkosanto āhiṇḍati” ti. Taṃ sutvā satthā: “Na, bhikkhave, nigaṇṭho nāṭaputto idāneva maṃ uddissakatamaṃsakhādanena garahati, pubbe pi garahiye vā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā loṇambilasevanatthāya himavantato bārāṇasiṃ gantvā punadvase nagaraṃ bhikkhāya pāvisi. Atheko kuṭumbiko: “Tāpasāṃ viheṭhessāmī” ti gharaṃ pavesetvā pañnattāsane nisīdāpetvā macchamaṃsena parivisitvā bhattakiccāvasāne ekamantaṃ nisīditvā: “Imaṃ maṃsaṃ tumhe yeva uddissa pāṇe māretvā kataṃ, idaṃ akusalaṃ mā amhākaṃ-eva, tumhākaṃ-pi hotū” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Hantvā chetvā vadhivā ca, deti dānaṃ asaṇṇato,
Edisaṃ bhattaṃ bhuñjamāno, sa pāpena upalippatī ti.**

Tattha {2.263} **hantvā** ti paharivā. **Chetvā** ti kilametvā. **Vadhivā** ti māretvā. **Deti dānaṃ asaṇṇato** ti asaṇṇato dussīlo evaṃ katvā dānaṃ deti. **Edisaṃ bhattaṃ bhuñjamāno, sa pāpena upalippatī** ti edisaṃ uddissakatabhattaṃ bhuñjamāno so samaṇo pi pāpena upalippati saṃyujjatiyevā ti.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Puttadāraṃ-pi ce hantvā, deti dānaṃ asaṇṇato,
Bhuñjamāno pi sappaṇṇo, na pāpena upalippatī ti.**

Tattha **bhuñjamāno pi sappaṇṇo** ti tiṭṭhatu aññaṃ maṃsaṃ, puttadāraṃ vadhivā pi dussīlena dinnaṃ sappaṇṇo khantimettādiguṇasampanno taṃ bhuñjamāno pi pāpena na upalippatīti.

Evamassa bodhisatto dhammaṃ kathetvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kuṭumbiko nigaṇṭho nāṭaputto ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Bālovādajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 247 Pādañjalijātakavaṇṇanā

Addhā pādañjalī sabbe ti idaṃ satthā jetavane viharanto lāḷudāyītheraṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃhi divase dve aggasāvaka pañhaṃ vinicchinanti, bhikkhū pañhaṃ suṇantā there pasaṃsanti. Lāḷudāyīthero pana parisantare nisinno: “Ete amhehi samaṃ kiṃ jānanti” ti oṭṭhaṃ bhañji. Taṃ disvā therā uṭṭhāya pakkamiṃsu, parisā bhijji. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso lāḷudāyī, dve aggasāvake garahitvā oṭṭhaṃ bhañji” ti. Taṃ sutvā satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi lāḷudāyī ṭhapetvā oṭṭhabhañjanaṃ tato uttari aññaṃ na jānāti” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.264} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Raṇṇo pādañjalī nāma putto lālo dandhaparisaṃsakkano ahosi. Aparabhāge rājā kālamakāsi. Amaccā raṇṇo matakiccāni katvā: “Taṃ rajje abhisiṇcissāmā” ti mantayamānā rājaputtaṃ pādañjalim āhaṃsu. Bodhisatto pana: “Ayaṃ kumāro lālo dandhaparisaṃsakkano, pariggahetvā naṃ abhisiṇcissāmā” ti āha. Amaccā vinicchayaṃ sajjetvā kumāraṃ samīpe nisīdāpetvā aḍḍaṃ vinicchinantā na sammā vinicchinimṃsu. Te

assāmikaṃ sāmikaṃ katvā kumāraṃ pucchimsu: “kīdisaṃ, kumāra, suṭṭhu aḍḍaṃ vinicchiniṃhā” ti. So oṭṭhaṃ bhañji. Bodhisatto: “Paṇḍito vata maññe kumāro, asammāvinicchitabhāvo tena ñāto bhavissatī” ti maññamāno paṭhamam gāthamāha.

**1. Addhā pādañjalī sabbe, paññāya atirocati,
Tathā hi oṭṭhaṃ bhañjati, uttariṃ nūna passatī ti.**

Tassatto: ekaṃsena pādañjalikumāro sabbe amhe paññāya atirocati. Tathā hi oṭṭhaṃ bhañjati, nūna uttariṃ aññaṃ kāraṇaṃ passatīti.

Te aparasmim-pi divase vinicchayaṃ sajjetvā aññaṃ aḍḍaṃ suṭṭhu vinicchinitvā: “Kīdisaṃ, deva, suṭṭhu vinicchinitan”-ti pucchimsu. So puna pi oṭṭham-eva bhañji. Athassa andhabālabhāvaṃ ñatvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāyaṃ dhammaṃ adhammaṃ vā, atthānatthañca bujjhati,
Aññatra oṭṭhanibbhoga, nāyaṃ jānāti kiñcanan-ti.**

Amaccā pādañjalikumārassa lālabhāvaṃ ñatvā bodhisattaṃ rajje abhisiñcimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā pādañjalī lāḷudāyī ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosi”-ti.

Pādañjalijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 248 Kimsukopamajātakavaṇṇanā

Sabbehi {2.265} **kimsuko diṭṭho** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kimsukopamasuttantaṃ ārabha kathesi. Cattāro hi bhikkhū tathāgataṃ upasaṅkamitvā kammaṭṭhānaṃ yācimsu, satthā tesam kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te kammaṭṭhānaṃ gahetvā attano rattitṭhānadivāṭṭhānāni agamimsu. Tesu eko cha phassāyatanāni pariggaṇhitvā arahattaṃ pāpuṇi, eko pañcakkhandhe, eko cattāro mahābhūte, eko aṭṭhārasa dhātuyo. Te attano attano adhigatavisesaṃ satthu ārocesuṃ. Athekassa bhikkhuno parivitakko udapādi: “imesaṃ kammaṭṭhānāni nānā, nibbānaṃ ekaṃ, kathaṃ sabbehi arahattaṃ pattan”-ti. So satthāraṃ pucchi. Satthā: “Kiṃ te, bhikkhu, kimsukadiṭṭhabhātikehi nānattan”-ti vatvā: “Idaṃ no, bhante, kāraṇaṃ kathethā” ti bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa cattāro puttā ahesuṃ. Te ekadivasaṃ sārathim pakkosetvā: “Mayaṃ, samma, kimsukaṃ daṭṭhukāmā,

kiṃsukarukkhaṃ no dassēhī” ti āhaṃsu. Sārathi: “Sādhu, dassessāmī” ti vatvā catunnam-pi ekato adassetvā jeṭṭharājaputtaṃ tāva rathe nisīdāpetvā araṇṇaṃ netvā: “Ayaṃ kiṃsuko” ti khāṇukakāle kiṃsukaṃ dassesi. Aparassa bahalapaḷāsakāle, aparassa pupphitakāle, aparassa phalitakāle. Aparabhāge cattāro pi bhātaro ekato nisinnā: “Kiṃsuko nāma kīdiso” ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Tato eko: “Seyyāthā pi jhāmathūṇo” ti āha. Duttiyo: “Seyyathā pi nigrodharukkho” ti, tatiyo: “Seyyathā pi maṃsapesī” ti, catuttho: “Seyyathā pi sirīso” ti. Te aññamaññaṃ kathaṃ aparituṭṭhā pitu santikaṃ gantvā: “Deva, kiṃsuko nāma kīdiso” ti pucchitvā: “Tumhehi kiṃ kathitaṃ”-ti vutte attanā kathitaṃhāraṃ raṇṇo kathesuṃ. Rājā: “Catūhi pi tumhehi kiṃsuko diṭṭho, kevaḷaṃ vo kiṃsukassa dassento sārathi ‘imasmim kāle kiṃsuko kīdiso, {2.266} imasmim kīdiso’ ti vibhajitvā na pucchito, tena vo kaṅkhā uppannā” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sabbehi kiṃsuko diṭṭho, kiṃ nvettha vicikicchatha,
Na hi sabbesu ṭhānesu, sārathī paripucchito ti.**

Tattha **na hi sabbesu ṭhānesu, sārathī paripucchito** ti sabbehi vo kiṃsuko diṭṭho, kiṃ nu tumhe ettha vicikicchatha, sabbesu ṭhānesu kiṃsukoveso, tumhehi pana na hi sabbesu ṭhānesu sārathi paripucchito, tena vo kaṅkhā uppannāti.

Satthā imaṃ kāraṇaṃ dassetvā: “Yathā, bhikkhu, te cattāro bhātikā vibhāgaṃ katvā apucchitattā kiṃsuke kaṅkhaṃ uppādesuṃ, evaṃ tvam-pi imasmim dhamme kaṅkhaṃ uppādesī” ti vatvā abhisambuddho hutvā duttiyaṃ gāthamāha.

**2. Evaṃ sabbehi ñāṇehi, yesaṃ dhammā ajānitā,
Te ve dhammesu kaṅkhanti, kiṃsukasmiṃva bhātaro ti.**

Tassattho: yathā te bhātaro sabbesu ṭhānesu kiṃsukassa adiṭṭhattā kaṅkhiṃsu, evaṃ sabbehi vipassanāñāṇehi yesaṃ sabbe chaphassāyatanakhandhabhūtaḍḍhatubhedā dhammā ajānitā, sotāpattimagassa anadhigatattā appaṭividdhā, te ve tesu phassāyatanādiḍhammesu kaṅkhanti yathā ekasmim yeva kiṃsukasmiṃ cattāro bhātaroti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā aham-eva ahoṣin”-ti.

Kiṃsukopamajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 249 Sālakajātakavaṇṇanā

Ekaputtako bhavissasī ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ mahātheraṃ ārabha kathesi. So kirekaṃ kumārakaṃ pabbājetvā pīlento tattha viharati. Sāmaṇero pīlaṃ sahituṃ asakkonto uppabbaji. Thero gantvā taṃ upalāpeti: “Kumāra, tava cīvaraṃ {2.267} taveva bhavissati patto pi, mama santakaṃ pattacīvaram-pi taveva bhavissati, ehi pabbajāhī” ti. So: “Nāhaṃ pabbajissāmī” ti vatvā pi punappunaṃ vuccamāno pabbaji. Atha naṃ pabbajitadivasato paṭṭhāya puna thero viheṭhesi. So pīlaṃ asahanto puna uppabbajitvā anekavāraṃ yācanta pi tasmiṃ: “Tvaṃ neva maṃ sahasi, na vinā vattituṃ sakkosī, gaccha na pabbajissāmī” ti na pabbaji. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, suhadayo vata so dārako mahātherassa āsayaṃ ñatvā na pabbajī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesa suhadayo, pubbe pi suhadayova, ekavāraṃ etassa dosaṃ disvā na puna upagacchī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kuṭumbikakule nibbattitvā vayappatto dhañṇavikkayena jīvikaṃ kappesi. Aññataro pi ahituṇḍiko ekaṃ makkaṭaṃ sikkhāpetvā osadhaṃ gāhāpetvā tena sappamā kīlāpento jīvikaṃ kappesi. So bārāṇasiyaṃ ussave ghuṭṭhe ussavaṃ kīlītukāmo: “Imaṃ mā pamajjī” ti taṃ makkaṭaṃ tassa dhañṇavāṇijassa hatthe ṭhapetvā ussavaṃ kīlītvā sattame divase tassa santikaṃ gantvā: “Kahaṃ makkaṭo” ti pucchi. Makkaṭo sāmikassa saddaṃ sutvāva dhañṇāpaṇato vegena nikkhami. Atha naṃ so veḷupesikāya piṭṭhiyaṃ pothetvā ādāya uyyānaṃ gantvā ekamante bandhitvā niddaṃ okkami. Makkaṭo tassa niddāyanabhāvaṃ ñatvā attano bandhanaṃ mocetvā palāyitvā ambarukkaṃ āruya ambapakkaṃ khāditvā aṭṭhiṃ ahituṇḍikassa sarīre pātesi. So pabujjhitvā ullokento taṃ disvā: “Madhuravacanena naṃ vañcetvā rukkhā otāretvā gaṇhissāmī” ti taṃ upalāpento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Ekaputtako bhavissasi, tvañca no hessasi issaro kule,
Oroha {2.268} dumasmā sālaka, ehi dāni gharakaṃ vajemase ti.**

Tassattho: tvaṃ mayhaṃ ekaputtako bhavissasi, kule ca me bhogānaṃ issaro, etamhā rukkhā otara, ehi amhākaṃ gharaṃ gamissāma. **Sālakā** ti nāmena ālapanto āha.

Taṃ sutvā makkaṭo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nanu maṃ suhadayo ti mañṇasī, yañca maṃ hanasī veḷuyatṭhiyā,
Pakkambavane ramāmase, gaccha tvaṃ gharakaṃ yathāsukhan-ti.**

Tattha **nanu maṃ suhadayo** ti **mañṇasī** ti nanu tvaṃ maṃ: “Suhadayo” ti mañṇasī, “suhadayo ayan”-ti mañṇasī ti attho. **Yañca maṃ hanasī veḷuyatṭhiyā** ti yaṃ maṃ evaṃ atimañṇasī, yañca veḷupesikāya hanasī, tenāhaṃ nāgacchāmīti dīpeti. Atha naṃ: “Mayaṃ imasmim **pakkambavane ramāmase, gaccha tvaṃ gharakaṃ yathāsukhan**”-ti

Vatvā uppatitvā vanaṃ pāvisi. Ahituṇḍiko pi anattamano attano gehaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā makkaṭo sāmaṇero ahosi, ahituṇḍiko mahāthero, dhañṇavāṇijo pana aham-eva ahosin”-ti.

Sālakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 250 Kapijātakavaṇṇanā

Ayaṃ isī upasamasāmyame rato ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa hi kuhakabhāvo bhikkhūso pākaṭo jāto. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko bhikkhu niyyānike buddhasāsane pabbajitvā kuhakavattaṃ pūreti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, ^{2.269} etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Na, bhikkhave, esa bhikkhu idāneva, pubbe pi kuhako yeva, aggimattassa kāraṇa makkaṭo hutvā kohaṇṇamakāsī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto puttassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle brāhmaṇiyā matāya puttaṃ aṅkenādāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā tam-pi puttaṃ tāpasakumārakaṃ katvā paṇṇasālāya vāsaṃ kappesi. Vassāratasamaye acchinnadhāre deve vassante eko makkaṭo sītapīlito dante khādanto kampanto vicarati. Bodhisatto mahante dārukkhandhe āharitvā aggiṃ katvā mañcake nipajji, puttako pissa pāde parimajjamāno nisīdi. So makkaṭo ekassa matatāpasassa santakāni vakkalāni nivāsetvā ca pārupitvā ca aṇinacammaṃ aṇse katvā kājakamaṇḍaluṃ ādāya isivesenāgantvā paṇṇasāladvāre aggiṃ kāraṇa kuhakakammaṃ katvā atṭhāsi. Tāpasakumārako

taṃ disvā: “Tāta, tāpaso eko sītapīlito kampamāno tiṭṭhati, idha naṃ pakkosatha, visibbessatī” ti pitaraṃ āyācanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ayaṃ isī upasamasāmyame rato, sa tiṭṭhati sisirabhayena aṭṭito,
Handa ayaṃ pavisatumaṃ agārakaṃ, vinetu sītaṃ darathaṇca kevalan-ti.**

Tattha **upasamasāmyame rato** ti rāgādikilesaupasame ca sīlasāmyame ca rato. **Sa tiṭṭhatī** ti so tiṭṭhati. **Sisirabhayenā** ti vātavuṭṭhijanitassa sisirassa bhayena. **Aṭṭito** ti pīlito. **Pavisatuman-ti** pavisatu imaṃ. **Kevalan-ti** sakalaṃ anavasesaṃ.

Bodhisatto puttassa vacanaṃ sutvā uṭṭhāya olokento makkaṭabhāvaṃ ṇatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāyaṃ {2.270} isī upasamasāmyame rato, kapī ayaṃ dumavarasākhagocarō,
So dūsako rosako cā pi jammo, sace vajemam-pi dūseyyagāran-ti.**

Tattha **dumavarasākhagocarō** ti dumavarānaṃ sākhagocarō. **So dūsako rosako cā pi jammo** ti so evaṃ gatagataṭṭhānassa dūsanato dūsako, ghaṭṭanatāya rosako, lāmakabhāvena jammo. **Sace vaje** ti yadi imaṃ paṇṇasālaṃ vaje paviseyya, sabbaṃ uccārapassāvakaraṇena ca aggidānena ca dūseyyāti.

Evaṇca pana vatvā bodhisatto ummukaṃ gahetvā taṃ santāsetvā palāpesi. So uppatitvā vanaṃ pakkhanto tathā pakkhanto va ahosi, na puna taṃ ṭhānaṃ agamāsi. Bodhisatto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā tāpasakumārassa kasiṇaparikkammaṃ ācikkhi, so pi abhiññā ca samāpattiyo ca uppādesi. Te ubho pi aparihīnajjhānā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, porāṇato paṭṭhāyapesa kuhakoyevā” ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi. Saccapariyosāne keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino keci arahanto ahesuṃ. “Tadā makkaṭo kuhakabhikkhu ahosi, putto rāhulo, pitā pana aham-eva ahosin”-ti.

Kapijātakavaṇṇanā dasamā

Siṅgālavaggo dasamo

Tassuddānaṃ:

Sabbadāṭhī ca sunakho, guttilo vigaticchā ca,
Mūlapariyāyaṃ bālovādaṃ, pādañjali kiṃ sukopamaṃ,
Sālakam kapi te dasa.

Atha vagguddānam:

Daḷhavaggo ca santhavo, kalyāṇadhammāsadiso,
Rūhako daḷhavaggo ca, bīraṇathambhakāsāvo,
Upāhano siṅgālo ca, dasavaggā duke siyumu.

Dukanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

3. Tikanipāto

1. Saṅkappavaggo

Ja 251 Saṅkapparāgajātakavaṇṇanā

Saṅkapparāgadhoteṇā ti {2.271} idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Sāvatthinagaravāsī kireko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā ekadivasaṃ sāvattthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā uppannakāmarāgo anabhirato vicari. Tameṇaṃ ācariyupajjhāyādayo disvā anabhiratikāraṇaṃ pucchitvā vibbhamitukāmabhāvamassa ñatvā: “Āvuso, satthā nāma kāmarāgādikilesapīlitaṇaṃ kilese hāretvā saccāni pakāsetvā sotāpattiphalādīni deti, ehi taṃ satthu santikaṃ nessāma” ti ādāya agamaṃsu. Satthārā ca: “Kiṃ nu kho, bhikkhave, anicchamānakaṇṇeva bhikkhum gahetvā āgatattā” ti vutte tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kiṃkāraṇā” ti pucchi. So tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ satthā: “Itthiyo nāmetā, bhikkhu, pubbe jhānabalena vikkhambitakilesānaṃ visuddhasattānaṃ-pi saṃkilesaṃ uppādesuṃ, tādisaṃ tucchapuggalaṃ kiṃkāraṇā na saṃkilesissanti, visuddhā pi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṅgino pi āyasakyaṃ pāpuṇanti, pageva aparisuddhā. Sinerukampanakavāto purāṇapaṇṇakasaṭaṃ kiṃ {2.272} na kampessati, bodhitale nisīditvā abhisambujjhanakasattaṃ ayaṃ kilesa āloṇesi, tādisaṃ kiṃ na āloṇessatī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhave brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ paccāgantvā katadārapariggaho mātāpitūnaṃ accayena tesāṃ matakiccāni katvā hiraṇṇolokanakammaṃ karonto: “Idaṃ dhaṇaṃ paññāyati, yehi panetaṃ sambhataṃ, te na paññāyanti” ti āvajjento saṃvegappatto ahoṣi, sarīrā sedā muccīṃsu. So gharāvāse ciraṃ vasanto mahādānaṃ datvā kāme pahāya assumukhaṃ ñātisaṅghaṃ pariccajitvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā ramaṇīye padese paṇṇasālaṃ māpetvā uñchācariyāya vanamūlaphalādīhi yāpento nacirasseva abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto ciraṃ vasitvā cintesi: “manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ upasevissāmi, evaṃ me sarīrañceva thiraṃ bhavissati, jaṅghavihāro ca kato bhavissati, ye ca mādisassa sīlasampannassa

bhikkhaṃ vā dassanti, abhivādanādīni vā karissanti, te saggapuraṃ pūressanti” ti.

So himavantā otarivā anupubbena cārikaṃ caramāno bārāṇasiṃ patvā sūriyatthaṅgamanavelāya vasanaṭṭhānaṃ olokento rājuyyānaṃ disvā: “Idaṃ paṭisallānasārappaṃ, ettha vasissāme” ti uyyānaṃ pavisitvā aññatarasmim rukkhamaḷe nisinno jhānasukhena rattim khepetvā punadivase katasarīrapaṭijaggano pubbaṇhasamaye jaṭājinavakkalāni saṇṭhapetvā bhikkhābhājanaṃ ādāya santindriyo santamānaso iriyāpathasampanno yugamattadassano hutvā sabbākārasampannāya attano rūpasiriyā lokassa {2.273} locanāni ākaḍḍhento nagaraṃ pavisitvā bhikkhāya caranto rañño nivesanadvāraṃ pāpuṇi. Rājā mahātale caṅkamanto vātapānantarena bodhisattaṃ disvā iriyāpathasmiññeva pasīditvā: “Sace santadhammo nāma atthi, imassa tena abbhantare bhavitabban”-ti cintevā: “Gaccha, taṃ tāpasam ānehī” ti ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi. So gantvā vanditvā bhikkhābhājanaṃ gahetvā: “Rājā, bhante, taṃ pakkosati” ti āha. Bodhisatto: “Mahāpuñña, amhe rājā na jānātī” ti āha. “Tena hi, bhante, yāvāhaṃ āgacchāmi, tāva idheva hothā” ti gantvā rañño ārocesi. Rājā: “Amhākaṃ kulūpakatāpaso natthi, gaccha, naṃ ānehī” ti sayam-pi vātapānena hatthaṃ pasāretvā vandanto: “Ito etha, bhante” ti āha. Bodhisatto amaccassa hatthe bhikkhābhājanaṃ datvā mahātalaṃ abhiruhi.

Atha naṃ rājā vanditvā rājapallaṅke nisīdāpetvā attano sampāditehi yāgukhajjakabhattehi parivisitvā katabhattakiccaṃ pañhaṃ pucchi. Pañhabyākaraṇena bhiyyosomattāya pasīditvā vanditvā: “Bhante, tumhe katthavāsikā, kuto āgatathā” ti pucchitvā: “Himavantavāsikā mayaṃ, mahārāja, himavantato āgatā” ti vutte puna: “Kimkāraṇā” ti pucchitvā: “Vassārattakāle, mahārāja, nibaddhavāso nāma laddhuṃ vaṭṭati” ti vutte: “Tena hi, bhante, rājuyyāne vasatha, tumhe ca catūhi paccayehi na kilamissatha, ahañca saggasaṃvattanikaṃ puññaṃ pāpuṇissāmi” ti paṭiññaṃ gahetvā bhuttaṭṭarāso bodhisattena saddhim uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ kāretvā caṅkamaṃ māpetvā sesāni pi rattitṭhānadivāṭṭhānādīni sampādetvā pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā: “Sukhena vasatha, bhante” ti uyyānapālaṃ sampaṭicchāpesi. Bodhisatto tato paṭṭhāya dvādasa {2.274} saṃvaccharāni tattheva vasi.

Athekadivasaṃ rañño paccanto kupito. So tassa vūpasamanatthāya gantukāmo devim āmantetvā: “Bhadde, tayā nagare ohīyitum vaṭṭati” ti āha. “Kim nissāya kathetha, devā” ti. “Sīlavantaṃ tāpasam, bhadde” ti. “Deva, nāhaṃ tasmiṃ

pamajjissāmi, amhākaṃ ayyassa paṭijagganaṃ mama bhāro, tumhe nirāsaṅkā gacchathā” ti. Rājā nikkhamitvā gato, devī pi bodhisattaṃ tatheva sakkaccaṃ upaṭṭhāti. Bodhisatto pana rañño gatakāle nibaddhavelāyaṃ āgantvā attano rucitāya velāya rājanivesanaṃ gantvā bhattakiccaṃ karoti.

Athekadivasam bodhisatte aticirāyante devī sabbaṃ khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādetvā nhatvā alaṅkaritvā nīcamañcakaṃ paññāpetvā bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā maṭṭhasāṭakaṃ sithilaṃ katvā nivāsetvā nipajji. Bodhisatto pi velaṃ sallakkhetvā bhikkhābhājanaṃ ādāya ākāsenāgantvā mahāvātapānadvāraṃ pāpuṇi. Tassa vakkalasaddaṃ sutvā sahasā uṭṭhahamānāya deviyā sarīrā maṭṭhasāṭako bhassittha, bodhisatto visabhāgārammaṇaṃ disvā indriyāni bhinditvā subhavasena olokesi. Athassa jhānabalena sannisinno pi kilesa karaṇḍake pakkhittaāsīviso viya phaṇaṃ katvā uṭṭhahi, khīrarukkhasa vāsiyā ākoṭitakālo viya ahosi. Kilesuppādanena saheva jhānaṅgāni parihāyimsu, indriyāni aparipuṇṇāni ahesuṃ, sayaṃ pakkhacchinnakāko viya ahosi. So pubbe viya nisīditvā bhattakiccaṃ kātuṃ nāsakkhi, nisīdāpiyamāno pi na nisīdi. Athassa devī sabbaṃ khādanīyabhojanīyaṃ bhikkhābhājane yeva {2.275} pakkhi pi. Yathā ca pubbe bhattakiccaṃ katvā sīhapañjarena nikkhamitvā ākāseneva gacchati, evaṃ taṃ divasaṃ gantuṃ nāsakkhi. Bhattaṃ pana gahetvā mahānisseṇiyā otaritvā uyyānaṃ agamāsi. Devī pi assa attani paṭibaddhacittataṃ aññāsi. So uyyānaṃ gantvā bhattaṃ abhuñjitvāva heṭṭhāmañcake nikkhipitvā: “Deviyā evarūpa hatthasobhā pādasobhā, evarūpaṃ kaṭipariyosānaṃ, evarūpaṃ ūrulakkhaṇaṃ”-ti ādīni vippalapanto sattāhaṃ nipajji, bhattaṃ pūtikaṃ ahosi nīlamakkhikāparipuṇṇaṃ.

Atha rājā paccantaṃ vūpasametvā paccāgato alaṅkatapaṭiyattaṃ nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā rājanivesanaṃ agantvāva: “Bodhisattaṃ passissāmī” ti uyyānaṃ gantvā uklāpaṃ assamapadaṃ disvā: “Pakkanto bhavissatī” ti paṇṇasālāya dvāraṃ vivaritvā antopaviṭṭho taṃ nipannaṃ disvā: “Kenaci aphāsukena bhavitabbaṃ”-ti pūtibhattaṃ chaḍḍāpetvā paṇṇasālaṃ paṭijaggāpetvā: “Bhante, kiṃ te aphāsukaṃ”-ti pucchi. “Viddhosmi, mahārāja” ti. Rājā: “Mama paccāmittehi mayi okāsaṃ alabhantehi ‘mamāyanatṭhānamassa dubbalaṃ karissāmā’ ti āgantvā esa viddho bhavissati maññe” ti sarīraṃ parivattetvā viddhaṭṭhānaṃ olokento viddhaṭṭhānaṃ adisvā: “Kattha viddhosi, bhante” ti pucchi. Bodhisatto: “Nāhaṃ, mahārāja, aññena viddho, ahaṃ pana attanāva attānaṃ hadaye vijjhī”-ti vatvā uṭṭhāya nisīditvā imā gāthā avoca:

**1. Saṅkapparāgadhotena, vitakkanisitena ca,
Nālaṅkatena bhadrena, usukārākatena ca.**

**2. Na kaṇṇāyatamuttana, nā pi morūpasevinā,
Tenamhi hadaye viddho, sabbaṅgaparidāhinā.**

**3. Āvedhañca {2.276} na passāmi, yato ruhiramassave,
Yāva ayoniso cittaṃ, sayam me dukkhamābhatan-ti.**

Tattha **saṅkapparāgadhotenā** ti kāmavitakkasampayuttarāgadhotena.
Vitakkanisitena cā ti teneva rāgodakena vitakkaṇṇasāṇe nisitena.
Nālaṅkatena bhadrenā ti neva alaṅkatena bhadrena, analaṅkatena
bībhacchenā ti attho. **Usukārākatena cā** ti usukārehi pi akatena. **Na
kaṇṇāyatamuttanā** ti yāva dakkhiṇakaṇṇacūḷakaṃ ākaḍḍhitvā amuttakena.
Nā pi morūpasevinā ti morapattagijjhapattādīhi akatūpasevanena. **Tenamhi
hadaye viddho** ti tena kilesakaṇḍenāhaṃ hadaye viddho amhi.
Sabbaṅgaparidāhinā ti sabbāni aṅgāni paridahanasamatthena. Mahārāja,
tena hi kilesakaṇḍena hadaye viddhakālato paṭṭhāya mama aggi padittāniva
sabbāni aṅgāni ḍayhantīti dasseti.

Āvedhañca na passāmi ti viddhaṭṭhāne vaṇaṇca na passāmi. **Yato
ruhiramassave** ti yato me āvedhato lohitaṃ pagghareyya, taṃ na passāmi ti
attho. **Yāva ayoniso cittaṃ-ti** ettha **yāvā** ti daḷhatthe nipāto, ativiya daḷhaṃ
katvā ayoniso cittaṃ vaḍḍhitanti attho. **Sayam me dukkhamābhatan-ti**
attanāva mayā attano dukkhaṃ ānītanti.

Evam bodhisatto imāhi tīhi gāthāhi rañño dhammaṃ desetvā rājānaṃ
paṇṇasālato bahi katvā kasiṇaparikkammaṃ katvā naṭṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā
paṇṇasālāya nikkhamitvā ākāse nisinno rājānaṃ ovaditvā: “Mahārāja, ahaṃ
himavantam-eva gamissāmi” ti vatvā: “Na sakkā, bhante, gantun”-ti vuccamāno
pi: “Mahārāja, mayā idha vasantena evarūpo vippakāro patto, idāni na sakkā
idha vasitun”-ti rañño yācantasseva ākāse uppatitvā himavantaṃ gantvā tattha
yāvatāyukaṃ ṭhatvā brahmalokūpago ahosi.

**Satthā {2.277} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahatte paṭiṭṭhahi. Keci
sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesuṃ. “Tadā
rājā ānando ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.**

Saṅkapparāgajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 252 Tilamuṭṭhiĵātakavaṇṇanā

Ajjā pi me taṃ manasī ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ kodhanaṃ bhikkhuṃ ārabba katesi. Aññataro kira, bhikkhu, kodhano ahosi upāyāsabahulo, appam-pi vutto samāno kup pi abhisajji, kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātvākāsi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko nāma bhikkhu kodhano upāyāsabahulo uddhane pakkhittaloṇaṃ viya taṭataṭāyanto vicarati, evarūpe nikkodhane buddhasāsane pabbajito samāno kodhamattam-pi niggaṇhituṃ na sakkotī” ti. Satthā tesam katham sutvā ekaṃ bhikkhuṃ pesetvā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, kodhano” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ayaṃ kodhano ahosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa putto brahmadattakumāro nāma ahosi. Porāṇakarājāno ca attano putte: “Evaṃ ete nihatamānadappā sītuṇhakkhamā lokacārittaññū ca bhavissantī” ti attano nagare disāpāmokkhaācariye vijjamāne pi sippuggaṇhatthāya dūre tiroraṭṭhaṃ pesenti, tasmā so pi rājā soḷasavassuddesikaṃ puttaṃ pakkosāpetvā ekapaṭalikaupāhanā ca paṇṇacchattaṇca kahāpaṇasahassaṇca datvā: “Tāta, takkasilam gantvā sippam uggaṇhā” ti {2.278} pesesi. So: “Sādhū” ti mātāpitaro vanditvā nikkhamitvā anupubbena takkasilam patvā ācariyassa geham pucchitvā ācariye māṇavakānam sippam vācetvā utṭhāya gharadvāre caṅkamante geham gantvā yasmiṃ ṭhāne ṭhito ācariyaṃ addasa, tattheva upāhanā omuñcitvā chattaṇca apanetvā ācariyaṃ vanditvā aṭṭhāsi. So tassa kilantabhāvaṃ ṇatvā āgantukasaṅgahaṃ kāresi. Kumāro bhuttabhojano thokaṃ vissamitvā ācariyaṃ upasaṅkamitvā vanditvā aṭṭhāsi, “kuto āgatosi, tātā” ti ca vutte: “Bārāṇasito” ti āha. “Kassa puttosi” ti? “Bārāṇasirañño” ti. “Kenatthenāgatosi” ti? “Sippam uggaṇhatthāyā” ti. “Kiṃ te ācariyabhāgo ābhato, udāhu dhammantevāsiko hotukāmosi” ti? So: “Ācariyabhāgo me ābhato” ti vatvā ācariyassa pādamūle sahasatthavikaṃ ṭhapetvā vandi.

Dhammantevāsikā divā ācariyassa kammaṃ katvā rattim sippam uggaṇhanti, ācariyabhāgadāyakaṃ gehe jeṭṭhaputtā viya hutvā sippam-eva uggaṇhanti. Tasmā so pi ācariyo sallahukena subhanakkhattena kumārassa sippam paṭṭhapesi. Kumāro pi sippam uggaṇhanto ekadivasam ācariyena saddhim nhāyituṃ agamāsi. Athekā mahallikā itthī tilāni sete katvā pattharitvā rakkhamānā nisīdi. Kumāro setatile disvā khāditukāmo hutvā ekaṃ tilamuṭṭhiṃ gahetvā khādi,

mahallikā: “Taṇhāluko eso” ti kiñci avatvā tuṇhī ahosi. So punadivase pi tāya velāya tatheva akāsi, sā pi naṃ na kiñci āha. Itaro tatiyadivase pi tathevākāsi, tadā mahallikā: “Disāpāmokkho ācariyo attano antevāsikehi maṃ vilumpāpeti” ti bāhā paggayha kandi. Ācariyo nivattitvā: “Kiṃ etaṃ, {2.279} amma” ti pucchi. “Sāmi, antevāsiko te mayā katānaṃ setatilānaṃ ajjekaṃ muṭṭhiṃ khādi, hiyyo ekaṃ, pare ekaṃ, nanu evaṃ khādanto mama santakaṃ sabbaṃ nāsessati” ti. “Amma, mā rodi, mūlaṃ te dāpessāmī” ti. “Na me, sāmi, mūlenattho, yathā panesa kumāro puna evaṃ na karoti, tathā taṃ sikkhāpehi” ti. Ācariyo: “Tena hi passa, amma” ti dvīhi māṇavehi taṃ kumāraṃ dvīsu hatthesu gāhāpetvā velupesikaṃ gahetvā: “Puna evarūpaṃ mā akāsi” ti tikkhattuṃ piṭṭhiyaṃ pahari. Kumāro ācariyassa kujjhivā rattāni akkhīni katvā pādapiṭṭhito yāva kesamatthakā olokesi. So pissa kujjhivā olokitabhāvaṃ aññāsi. Kumāro sippaṃ niṭṭhāpetvā: “Anuyogaṃ datvā mārāpetabbo esa mayā” ti tena katadosaṃ hadaye ṭhapetvā gamanakāle ācariyaṃ vanditvā: “Yadāhaṃ, ācariya, bārāṇasirajjaṃ patvā tumhākaṃ santikaṃ pesessāmi, tadā tumhe āgaccheyyāthā” ti sasineho viya paṭiññaṃ gahetvā pakkāmi.

So bārāṇasiṃ patvā mātāpitāro vanditvā sippaṃ dassesi. Rājā: “Jīvamānena me putto diṭṭho, jīvamānovassa rajjasiriṃ passāmī” ti puttaṃ rajje paṭiṭṭhāpesi. So rajjasiriṃ anubhavamāno ācariyena katadosaṃ saritvā uppannakodho: “Mārāpessāmi nan”-ti pakkosanatthāya ācariyassa dūtaṃ pāhesi. Ācariyo: “Tarūṇakāle naṃ saññāpetuṃ na sakkhissāmī” ti agantvā tassa rañño majjhimavayakāle: “Idāni naṃ saññāpetuṃ sakkhissāmī” ti gantvā rājadvāre ṭhatvā: “Takkasilācariyo āgato” ti ārocāpesi. Rājā tuṭṭho brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā taṃ attano santikaṃ āgataṃ disvāva kodhaṃ uppādetvā rattāni akkhīni katvā amacce āmantetvā: “Bho, ajjā pi me ācariyena pahaṭaṭṭhānaṃ rujjati, ācariyo nalāṭena maccuṃ ādāya ‘marissāmī’ ti {2.280} āgato, ajjassa jīvitaṃ natthī” ti vatvā purimā dve gāthā avoca:

**1. Ajjā pi me taṃ manasi, yaṃ maṃ tvaṃ tilamuṭṭhiyā,
Bāhāya maṃ gahetvāna, laṭṭhiyā anutālayi.**

**2. Nanu jīvite na ramasi, yenāsi brāhmaṇāgato,
Yaṃ maṃ bāhā gahetvāna, tikkhattuṃ anutālayi ti.**

Tattha **yaṃ maṃ bāhāya man**-ti dvīsu padesu upayogavacanāṃ anutālanagahaṇāpekkhaṃ. Yaṃ maṃ tvaṃ tilamuṭṭhiyā kāraṇā anutālayi, anutāḷento ca maṃ bāhāya gahetvā anutālayi, taṃ anutāḷanaṃ ajjā pi me

manasīti ayañhettha attho. **Nanu jīvite na ramaṣī** ti maññe tvaṃ attano jīvitamhi nābhiramasi. **Yenāsi brāhmaṇāgato** ti yasmā brāhmaṇa idha mama santikaṃ āgatosi. **Yaṃ maṃ bāhā gahetvānā** ti yaṃ mama bāhā gahetvā, yaṃ maṃ bāhāya gahetvāti pi attho. **Tikkhattum anutālayī** ti tayo vāre veḷulaṭṭhiyā tāḷesi, ajja dāni tassa phalaṃ vindāhīti naṃ maraṇena santajjento evamāha.

Taṃ sutvā ācariyo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ariyo anariyaṃ kubbantaṃ, yo daṇḍena nisedhati,
Sāsanaṃ taṃ na taṃ veraṃ, iti naṃ paṇḍitā vidū ti.**

Tattha **ariyo** ti sundarādhivacanametaṃ. So pana ariyo catubbidho hoti ācāraariyo dassanaariyo liṅgaariyo paṭivedhaariyoti. Tattha manusso vā hotu tiracchāno vā, ariyācāre ʒhito **ācāraariyo** nāma. Vuttam-pi cetaṃ:

**Ariyavattasi vakkaṅga, yo piṇḍamapacāyati,
Cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchathūbho yathāsukhan-ti. (Ja. 534.18).**

Rūpena pana iriyāpathena ca pāsādikena dassanīyena samannāgato dassanaariyo nāma. Vuttam-pi cetaṃ:

**Ariyāvakaṣosi {2.281} pasannanetto, maññe bhavaṃ pabbajito kulamhā,
Kathaṃ nu cittāni pahāya bhoge, pabbaji nikkhamma gharā sapaññā ti. (Ja. 524.1).**

Nivāsanapārurapanaliṅgaggahaṇena pana samaṇasadiso hutvā vicaranto dussīlo pi liṅgaariyo nāma. Yaṃ sandhāya vuttam:

**Chadanaṃ katvāna subbatānaṃ, pakkhandī kuladūsako pagabbho,
Māyāvī asaṇṇato palāpo, patirūpena caraṃ sa maggadūsī ti.**

Buddhādayo pana paṭivedhaariyā nāma. Tena vuttam: “ariyā vuccanti buddhā ca paccekabuddhā ca buddhasāvaka cā” ti. Tesu idha ācāraariyo va adhippeto.

Anariyan-ti dussīlaṃ pāpadhammaṃ. **Kubbantan**-ti pāṇātipātādikaṃ pañcavidhadussīlyakammaṃ karontaṃ, ekam-eva vā etaṃ atthapadaṃ, anariyaṃ hīnaṃ lāmaṃ pañcaverabhayaṃ karontaṃ puggalaṃ. **Yo** ti khattiyādīso yo koci. **Daṇḍenā** ti yena kenaci paharaṇakena. **Nisedhatīti**: “Mā puna evarūpaṃ karī” ti paharanto nivāreti. **Sāsanaṃ taṃ na taṃ veran-** ti taṃ, mahārāja, akattabbaṃ karonte puttadhītarō vā antevāsike vā evaṃ paharitvā nisedhanaṃ nāma imasmiṃ loke sāsanaṃ anusīṭṭhi ovādo, na veraṃ. **Iti naṃ paṇḍitā vidū** ti evametaṃ paṇḍitā jānanti.

Tasmā, mahārāja, tvam-pi evaṃ jāna, na evarūpe ṭhāne veraṃ kātuṃ arahasi. Sace hi tvam, mahārāja, mayā evaṃ sikkhāpito nābhavissa, atha gacchante kāle pūvasakkhali-ādīni ceva phalāphalādīni ca haranto corakammesu paluddho anupubbena sandhicchedanapanthadūhanagāmaghātakādīni katvā:

“Rājāparādhiko coro” ti sahoḍḍhaṃ gahetvā rañño dassito: “Gacchathassa dosānurūpaṃ daṇḍaṃ upanethā” ti daṇḍabhayaṃ pāpuṇissa, kuto te evarūpā sampatti abhavissa, nanu maṃ nissāya idaṃ issariyaṃ tayā laddhanti evaṃ ācariyo rājānaṃ saññāpesi. {2.282} Parivāretvā ṭhitā amaccāpissa kathaṃ sutvā: “Saccaṃ, deva, idaṃ issariyaṃ tumhākaṃ ācariyasseva santakan”-ti āhaṃsu.

Tasmiṃ khaṇe rājā ācariyassa guṇaṃ sallakkhetvā: “Sabbissariyaṃ te, ācariya, dammi, rajjaṃ paṭicchā” ti āha. Ācariyo: “Na me, mahārāja, rajjenattho” ti paṭikkhi pi. Rājā takkasilaṃ pesetvā ācariyassa puttadāraṃ āharāpetvā mahantaṃ issariyaṃ datvā tam-eva purohitaṃ katvā pituṭṭhāne ṭhapetvā tassovāde ṭhito dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi, saccapariyosāne kodhano bhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi, bahū janā sotāpannasakadāgāmianāgāmīno ahesuṃ. “Tadā rājā kodhano bhikkhu ahosi, ācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Tilamuṭṭhijātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 253 Maṇikaṇṭhajātakavaṇṇanā

Mamannapānan-ti idaṃ satthā āḷaviṃ nissāya aggāḷave cetiye viharanto **kuṭikārasikkhāpadaṃ** (Pār. 342) ārabha kathesi. Āḷavakā hi bhikkhū saññācīkāya kuṭiyo kārayamānā yācanabahulā viññattibahulā viharimṃsu: “Purisaṃ detha, purisatthakaraṃ dethā” ti ādīni vadantā. Manussā upaddutā yācanāya upaddutā viññattiyā bhikkhū disvā ubbijjimsu pi uttasimsu pi palāyimsu pi. Athāyasmā mahākassapo āḷaviṃ upasaṅkamitvā piṇḍāya pāvīsi, manussā theram-pi disvā tatheva paṭipajjimsu. So pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto bhikkhū āmantetvā: “Pubbāyaṃ, āvuso, āḷavī sulabhapiṇḍā, idāni kasmā dullabhapiṇḍā jātā” ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā bhagavati āḷaviṃ āgantvā aggāḷavacetiye viharante bhagavantaṃ upasaṅkamitvā etamatthaṃ ārocesi. Satthā etasmiṃ kāraṇe bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā āḷavake bhikkhū paṭipucchi {2.283}: “saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, saññācīkāya

kuṭiyo kārethā” ti. “Saccam, bhante” ti vutte te bhikkhū garahitvā: “Bhikkhave, yācanā nāmesā sattaratanaparipuṇṇe nāgabhavane vasantānam nāgānam-pi amanāpā, pageva manussānam, yesam ekam kahāpaṇakam uppādentānam pāsānato maṁsam uppāṭanakālo viya hotī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbatti. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle añño pi puññavā satto tassa mātu kucchismiṁ nibbatti. Te ubho pi bhātaro vayappattā mātāpitūnam kālakiriyāya samvigghadayā isipabbajjam pabbajitvā gaṅgātīre paṇṇasālam māpetvā vasimsu. Tesu jeṭṭhassa uparigaṅgāya paṇṇasālā ahosi, kaniṭṭhassa adhogaṅgāya. Athekadivasam maṇikaṇṭho nāma nāgarājā nāgabhavanā nikkhamitvā gaṅgātīre māṇavakavesena vicaranto kaniṭṭhassa assamam gantvā vanditvā ekamantam nisīdi, te aññamaññam sammodanīyakatham kathetvā vissāsikā ahesum, vinā vattitum nāsakkhimsu. Maṇikaṇṭho abhiṇham kaniṭṭhatāpasassa santikam āgantvā kathāsallāpena nisīditvā gamanakāle tāpase sinehena attabhāvam vijahitvā bhogehi tāpasam parikkhipanto parissajitvā uparimuddhani mahantam phaṇam dhāretvā thokam vasitvā tam sineham vinodetvā sarīram viniveṭhetvā tāpasam vanditvā sakaṭṭhānam-eva gacchati. Tāpaso tassa bhayena kiso ahosi lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto.

So ekadivasam bhātu santikam āgamāsi. Atha nam so pucchi: “kissa, tvaṁ bho, kiso lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto” ti. So tassa tam pavattim ārocetvā: “Kiṁ pana, tvaṁ bho, tassa nāgarājassa āgamanam {2.284} icchasi, na icchasi” ti puṭṭho: “Na icchāmī” ti vatvā: “So pana nāgarājā tava santikam āgacchanto kiṁ piḷandhanam piḷandhitvā āgacchatī” ti vutte: “Maṇiratanam”-ti āha. Tena hi tvaṁ tasmim nāgarāje tava santikam āgantvā anisinne yeva: “Maṇim me dehī” ti yāca, evam so nāgo tam bhogehi aparikkhipitvāva gamissati. Punadivase assamapadadvāre ṭhatvā āgacchantam-eva nam yāceyyāsi, tatiyadivase gaṅgātīre ṭhatvā udakā ummujjantam-eva nam yāceyyāsi, evam so tava santikam puna na āgamissatīti.

Tāpaso: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā attano paṇṇasālam gantvā punadivase nāgarājānam āgantvā ṭhitamattameva: “Etam attano piḷandhanamaṇim me dehī” ti yāci, so anisīditvāva palāyi. Atha nam dutiyadivase assamapadadvāre ṭhatvā āgacchantameva: “Hiyyo me maṇiratanam nādāsi, ajja dānam laddhum vaṭṭatī” ti āha. Nāgo assamapadam apavisitvāva palāyi. Tatiyadivase udakato

ummujjantam-eva naṃ: “Ajjā me tatiyo divaso yācantassa, dehi dāni me etaṃ maṇiratanan”-ti āha. Nāgarājā udake ṭhatvāva tāpasam paṭikkhipanto dve gāthā āha:

**1. Mamannapānam vipulam ulāram, uppajjatimassa maṇissa hetu,
Taṃ te na dassam atiyācakosi, na cā pi te assamamāgamissam.**

**2. Susū yathā sakkharadhotapāṇī, tāsessimam selam yācamāno,
Taṃ te na dassam atiyācakosi, na cā pi te assamamāgamiṣṣan-ti.**

Tattha {2.285} **mamannapānan**-ti mama yāgubhattādidibbabhojanam aṭṭhapānakabhedaṇca dibbapānam. **Vipulan**-ti bahu. **Ulāran**-ti seṭṭham paṇītam. **Taṃ te** ti taṃ maṇim tuyham. **Atiyācakosī** ti kālāṇca pamāṇaṇca atikkamitvā ajja tīṇi divasāni mayham piyam manāpam maṇiratanam yācamāno atikkamma yācakosi. **Na cā pi te** ti na kevalam na dassam, assamam-pi te nāgamissam. **Susū yathā** ti yathā nāma yuvā taruṇamanusso. **Sakkharadhotapāṇī** ti sakkharāya dhotapāṇi, telena pāsāṇe dhotaasihattho. **Tāsessimam selam yācamāno** ti imam maṇim yācanto tvaṃ kañcanatharukhagam abbāhitvā: “Sīsam te chindāmī” ti vadanto taruṇapuriso viya maṃ tāsesi.

Evam vatvā so nāgarājā udake nimujjitvā attano nāgabhavanam-eva gantvā na paccāgañchi. Atha so tāpaso tassa dassanīyassa nāgarājassa adassanena bhiyyosomattāya kiso ahosi lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto. Atha jeṭṭhatāpaso: “Kaniṭṭhassa pavattim jānissāmī” ti tassa santikam āgantvā taṃ bhiyyosomattāya paṇḍuroginam disvā: “Kim nu kho, bho, tvaṃ bhiyyosomattāya paṇḍurogī jāto” ti vatvā: “Tassa dassanīyassa nāgarājassa adassanenā” ti sutvā: “Ayaṃ tāpaso nāgarājānam vinā vattitum na sakkotī” ti sallakkhetvā tatiyam gāthamāha.

**3. Na taṃ yāce yassa piyam jigīse, desso hoti atiyācanāya,
Nāgo maṇim yācito brāhmaṇena, adassanam yeva tadajjhagamā ti.**

Tattha **na taṃ yāce** ti taṃ bhaṇḍam na yāceyya. **Yassa piyam jigīse** ti yaṃ bhaṇḍam assa puggalassa piyanti jāneyya. **Desso hotī** ti appiyo hoti. **Atiyācanāyā** ti pamāṇam atikkamitvā varabhaṇḍam yācanto tāya atiyācanāya. **Adassanam yeva tadajjhagamā** ti tato paṭṭhāya adassanam-eva gatoti.

Evam̐ pana tam̐ vatvā: “Ito dāni paṭṭhāya mā socī” ti samassāsetvā jeṭṭhabhātā attano assamam-eva gato. Athāparabhāge te {2.286} dve pi bhātaro abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇā ahesum̐.

Satthā: “Evam̐, bhikkhave, sattaratanaparipuṇṇe nāgabhave vasantānam̐ nāgānam-pi yācanā nāma amanāpā, kimaṅgam̐ pana manussānam̐”-ti imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā kaniṭṭho ānando ahosi, jeṭṭho pana aham-eva ahosin̐”-ti.

Maṇikaṇṭhajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 254 Kuṇḍakakucchisindhavajātakavaṇṇanā

Bhutvā tiṇaparighāsan-ti idam̐ satthā jetavane viharanto sārīputtattheram̐ ārabba kathesi. Ekasmiñhi samaye sammāsambuddhe sāvattiyaṁ vassam̐ vasitvā cārikaṁ caritvā puna paccāgate manussā: “Āgantukasakkāram̐ karissāmā” ti buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam̐ dadanti. Vihāre ekam̐ dhammaghosakabhikkhum̐ ṭhapesum̐, so ye ye āgantvā yattake bhikkhū icchanti, tesam̐ tesam̐ bhikkhū vicāretvā deti.

Athekā duggatamahallikā itthī ekam-eva paṭivīsam̐ sajjetvā tesam̐ tesam̐ manussānam̐ bhikkhusu vicāretvā dinnesu ussūre dhammaghosakassa santikaṁ āgantvā: “Mayham̐ ekam̐ bhikkhum̐ dethā” ti āha. So: “Mayā sabbe bhikkhū vicāretvā dinnā, sārīputtatthero pana vihāre yeva, tvaṁ tassa bhikkham̐ dehī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti tuṭṭhacittā jetavanadvārakoṭṭhake ṭhatvā therassa āgatakāle vanditvā hatthato pattam̐ gahetvā gharam̐ netvā nisīdāpesi. “Ekāya kira mahallikāya dhammasenāpati attano ghare nisīdāpito” ti bahūni saddhāni kulāni assosum̐. Tesu rājā passenadī kosalo tam̐ pavattim̐ sutvā tassā sātakena ceva sahasatthavikāya ca saddhim̐ bhattabhājanāni paṇiṇi: “Mayham̐ ayyam̐ parivisamānā imam̐ sātakaṁ nivāsetvā ime kahāpaṇe vaḷaṇṇetvā theram̐ parivisatū” ti. Yathā ca rājā, evam̐ anāthapiṇḍiko {2.287} cūlaanāthapiṇḍiko visākhā ca mahāupāsikā paṇiṇi. Aññāni pi pana kulāni ekasatadvisatādivasena attano attano balānurūpena kahāpaṇe paṇiṇim̐su. Evam̐ ekāheneva sā mahallikā satahasamattam̐ labhi. Thero pana tāya dinnayāgum-eva pivitvā tāya katakajjakam-eva pakkabhaddam-eva ca paribhuṇṇitvā anumodanam̐ katvā tam̐ mahallikaṁ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā vihāram-eva agamāsi.

Dhammasabhāyaṃ bhikkhū therassa guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, dhammasenāpati mahallikagahapatāniṃ duggatabhāvato mokesi, paṭiṭṭhā ahoṣi. Tāya dinnamāhāraṃ ajigucchanto paribhuñjī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, sārīputto idāneva etissā mahallikāya avassayo jāto, na ca idāneva tāya dinnam āhāraṃ ajigucchanto paribhuñjati, pubbe pi paribhuñjiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto uttarāpathe assavāṇijakule nibbatti. Uttarāpathajanapadato pañcasatā assavāṇijā asse bārāṇasiṃ ānetvā vikkiṇanti. Aññataro pi assavāṇijo pañcaassasatāni ādāya bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. Antarāmagge ca bārāṇasito avidūre eko nigamagāmo atthi, tattha pubbe mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa mahantaṃ nivesanaṃ, taṃ pana kulaṃ anukkamena parikkhayaṃ gataṃ, ekāva mahallikā avasiṭṭhā, sā tasmīṃ nivesane vasati. Atha so assavāṇijo taṃ nigamagāmaṃ patvā: “Vetanaṃ dassāmī” ti tassā nivesane nivāsaṃ gaṇhitvā asse ekamante ṭhapesi.

Taṃdivasamevassa ekissā ājāṇīyāvaḷavāya gabbhavuṭṭhānaṃ ahoṣi. So dve tayo divase vasitvā asse balaṃ gāhāpetvā: “Rājānaṃ passissāmī” ti asse ādāya pāyāsi. Atha naṃ mahallikā: “Gehavetanaṃ dehī” ti vatvā: “Sādhu, amma, demī” ti {2.288} vutte: “Tāta, vetanaṃ me dadamāno imam-pi assapotakaṃ vetanato khaṇḍetvā dehī” ti āha. Vāṇijo tathā katvā pakkāmi. Sā tasmīṃ assapotaḥ puttasiṇhaṃ paccupaṭṭhapetvā avassāvanajhāmakabhattachavighāsatiṇāni datvā taṃ paṭijaggi.

Athāparabhāge bodhisatto pañca assasatāni ādāya āgacchanto tasmīṃ gehe nivāsaṃ gaṇhi. Kuṇḍakakhādakassa sindhavapotakassa ṭhitaṭṭhānato gandhaṃ ghāyitvā ekaasso pi gehaṃ pavisitum nāsakkhi. Bodhisatto mahallikaṃ pucchi: “amma, kacci imasmiṃ gehe asso atthī” ti. “Tāta, añño asso nāma natthi, ahaṃ pana puttaṃ katvā ekaṃ assapotakaṃ paṭijaggāmi, so ettha atthī” ti. “Kahaṃ so, amma” ti? “Caritum gato, tātā” ti. “Kāya velāya āgamissati, amma” ti? “Sāyanhe, tātā” ti. Bodhisatto tassa āgamaṇaṃ paṭimānento asse bahi ṭhapetvāva nisīdi. Sindhavapotako pi vicaritvā kāle yeva āgami. Bodhisatto kuṇḍakacucchisindhavapotakaṃ disvā lakkhaṇāni samānetvā: “Ayaṃ sindhavo anaggho, mahallikāya mūlaṃ datvā gahetum vaṭṭatī” ti cintesi. Sindhavapotako pi gehaṃ pavisitvā attano vasanaṭṭhāne yeva ṭhito. Tasmīṃ khaṇe te assā gehaṃ pavisitum sakkhimsu.

Bodhisatto dvīhatīhaṃ vasitvā asse santappetvā gacchanto: “Amma, imaṃ assapotakaṃ mūlaṃ gahetvā mayhaṃ dehī” ti āha. “Kiṃ vadesi, tāta, puttaṃ vikkiṇantā nāma atthī” ti. “Amma, tvaṃ etaṃ kiṃ khādāpetvā paṭijaggasī” ti? “Odanakañjikaṇḍa jhāmakabhattaṇḍa vighāsatiṇaṇḍa khādāpetvā kuṇḍakayāguṇḍa pāyetvā paṭijaggāmi, tāta” ti. “Amma, ahaṃ etaṃ labhitvā piṇḍarasabhojanaṃ bhojessāmi, ṭhitaṭṭhāne {2.289} celavitānaṃ pasāretvā attharaṇapiṭṭhe ṭhapessāmī” ti. “Tāta, evaṃ sante mama putto ca sukhaṃ anubhavatu, taṃ gahetvā gacchā” ti. Atha bodhisatto tassa catunnaṃ pādānaṃ naṅguṭṭhassa mukhassa ca mūlaṃ ekekaṃ katvā cha sahaṣsatthavikāyo ṭhapetvā mahallikaṃ navavatthaṃ nivāsāpetvā sindhavapotakassa purato ṭhapesi. So akkhīni ummīletvā mātaraṃ oloketvā assūni pavattesi. Sā pi tassa piṭṭhiṃ parimajjitvā āha: “mayā puttaposāvanikaṃ laddhaṃ, tvaṃ, tāta, gacchāhi” ti, tadā so agamāsi.

Bodhisatto punadivase assapotakassa piṇḍarasabhojanaṃ sajjetvā: “Vīmaṃsissāmi tāva naṃ, jānāti nu kho attano balaṃ, udāhu na jānāti” ti doṇiyaṃ kuṇḍakayāguṇḍa ākirāpetvā dāpesi. So: “Nāhaṃ imaṃ bhojanaṃ bhuñjissāmī” ti taṃ yāguṇḍa pāyituṃ na icchi. Bodhisatto tassa vīmaṃsanavasena paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Bhutvā tiṇaparighāsaṃ, bhutvā ācāmakuṇḍakaṃ,
Etaṃ te bhojanaṃ āsi, kasmā dāni na bhuñjasī ti.**

Tattha **bhutvā tiṇaparighāsaṃ**-ti tvaṃ pubbe mahallikāya dinnāṃ tesāṃ tesāṃ khādītāvasesaṃ vighāsatiṇasaṅkhātāṃ parighāsaṃ bhuñjitvā vaḍḍhito. **Bhutvā ācāmakuṇḍakan**-ti ettha ācāmo vuccati odanāvasesaṃ. **Kuṇḍakan**-ti kuṇḍakam-eva. Etaṇḍa bhuñjitvā vaḍḍhitoṣīti dīpeti. **Etaṃ te** ti etaṃ tava pubbe bhojanaṃ āsi. **Kasmā dāni na bhuñjasī** ti mayā pi te tam-eva dinnāṃ, tvaṃ taṃ kasmā idāni na bhuñjasīti.

Taṃ sutvā sindhavapotako itarā dve gāthā avoca:

**2. Yattha posaṃ na jānanti, jātiyā vinayena vā,
Bahu tattha mahābrahme, api ācāmakuṇḍakaṃ.**

**3. Tvaṇḍa khomaṃ pajānāsi, yādisāyaṃ hayuttamo,
Jānanto jānamāgama, na te bhakkhāmi kuṇḍakan-ti.**

Tattha {2.290} **yatthā** ti yasmiṃ ṭhāne. **Posaṃ**-ti sattaṃ. **Jātiyā vinayena vāti**: “Jātisampanno vā eso, na vā, ācārayutto vā, na vā” ti evaṃ na jānanti. **Mahābrahme** ti garukālapanena ālapanto āha. **Yādisāyan**-ti yādiso ayaṃ,

attānaṃ sandhāya vadati. **Jānanto jānamāgammā** ti ahaṃ attano balaṃ jānanto jānantam-eva taṃ āgama paṭicca tava santike kuṇḍakaṃ kiṃ bhuñjissāmi. Na hi tvaṃ kuṇḍakaṃ bhojāpetukāmatāya cha sahaṃsāni datvā maṃ gaṇhīti.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Taṃ vīmaṃsanatthāya taṃ mayā kataṃ, mā kujjhī” ti taṃ samassāsetvā subhojanaṃ bhojetvā ādāya rājaṅgaṇaṃ gantvā ekasmiṃ passe pañca assasatāni ṭhapetvā ekasmiṃ passe vicittasāniṃ parikkhipitvā heṭṭhā attharaṇaṃ pattharitvā upari celavitānaṃ bandhitvā sindhavapotakaṃ ṭhapesi.

Rājā āgantvā asse olovento: “Ayaṃ asso kasmā viṣuṃ ṭhapito” ti pucchitvā: “Mahārāja, ayaṃ sindhavo ime asse viṣuṃ akato mocessatī” ti sutvā: “Sobhano, bho, sindhavo” ti pucchi. Bodhisatto: “Āma, mahārājā” ti vatvā: “Tena hissa javaṃ passissāmī” ti vutte taṃ assaṃ kappetvā abhiruhitvā: “Passa, mahārājā” ti manusse ussāretvā rājaṅgaṇe assaṃ pāhesi. Sabbaṃ rājaṅgaṇaṃ nirantaraṃ assapantīhi parikkhittamivāhosi. Puna bodhisatto: “Passa, mahārāja, sindhavapotakassa vegan”-ti vissajjesi, ekapuriso pi na addasa. Puna ratthapaṭaṃ udare parikkhipitvā vissajjesi, rattapaṭaṃ-eva passimṃsu. Atha naṃ antonagare ekissā uyyānapokkharāṇiyā udakapiṭṭhe vissajjesi, tatthassa udakapiṭṭhe dhāvato khuraggāni pi na temimṃsu. Punavāraṃ paduminipattānaṃ upari {2.291} dhāvanto ekapaṇṇaṃ-pi na udake osīdāpesi. Evamassa jvasampannaṃ dassetvā oruyha pāṇiṃ paharitvā hatthatalaṃ upanāmesi, asso upagantvā cattāro pāde ekato katvā hatthatale aṭṭhāsi. Atha mahāsatto rājānaṃ āha: “mahārāja, imassa assapotakassa sabbākārena vege dassiyamāne samuddapariyanto nappahotī” ti. Rājā tussitvā mahāsattassa upaḍḍharajjaṃ adāsi. Sindhavapotakaṃ-pi abhisiñcitvā maṅgalaassaṃ akāsi.

So rañño piyo ahosi manāpo, sakkāro pissa mahā ahosi. Tassa hi vasanaṭṭhānaṃ rañño alaṅkatapaṭiyatto vāsagharagabbho viya ahosi, catujātigandhehi bhūmilepanaṃ akaṃsu, gandhadāmamālādāmāni osārayimṃsu, upari suvaṇṇatāraḥkacitaṃ celavitānaṃ ahosi, samantato citrasāni parikkhittā ahosi, niccaṃ gandhatelapadīpā jhāyimṃsu, uccārapassāvaṭṭhānepissa suvaṇṇakaṭāhaṃ ṭhapayimṃsu, niccaṃ rājārahabhōjanaṃ-eva bhuñji. Tassa pana āgatakalato paṭṭhāya rañño sakalajambudīpe rajjaṃ hatthagatam-eva ahosi. Rājā bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannā sakadāgāmino anāgāmino arahanto ca ahesuṃ.

“Tadā mahallikā ayam-eva mahallikā ahosi, sindhavo sārīputto, rājā ānando, assavaññijjo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kuṇḍakakucchisindhavajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 255 Sukajātakavaṇṇanā

Yāva so mattamaññāsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ atibahuṃ bhuñjitvā ajīraṇena kālakataṃ bhikkhuṃ ārabha {2.292} kathesi. Tasmīṃ kira evaṃ kālakate dhammasabhāyaṃ bhikkhū tassa aguṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko nāma bhikkhu attano kucchippamāṇaṃ ajānitvā atibahuṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ asakkonto kālakato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa atibhojanapaccayeneva mato” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese sukayoniyaṃ nibbattitvā anekānaṃ sukaṣassānaṃ samuddānugate himavantapadese vasantānaṃ rājā ahosi. Tasseko putto ahosi, tasmīṃ balappatte bodhisatto dubbalacakkhuko ahosi. Sukānaṃ kira sīgho vego hoti, tena tesāṃ mahallakakāle paṭhamāṃ cakkhum-eva dubbalaṃ hoti. Bodhisattassa putto mātāpitāro kulāvake ṭhapetvā gocaraṃ āharitvā posesi. So ekadivasāṃ gocarabhūmiṃ gantvā pabbatamatthake ṭhito samuddaṃ olokento ekaṃ dīpaṃ passi. Tasmīṃ pana suvaṇṇavaṇṇaṃ madhuraphalaṃ ambavanaṃ atthi. So punadivase gocaravelāya uppatitvā tasmīṃ ambavane otaritvā ambarasaṃ pivitvā ambapakkaṃ ādāya āgantvā mātāpitūnaṃ adāsi. Bodhisatto taṃ khādanto rasaṃ sañjānitvā: “Tāta, nanu imaṃ asukadīpake ambapakkaṃ”-ti vatvā: “Āma, tātā” ti vutte: “Tāta, etaṃ dīpaṃ gacchantā nāma sukā dīghamāyuraṃ pālentā nāma natthi, mā kho tvaṃ puna taṃ dīpaṃ agamāsi” ti āha. So tassa vacanaṃ aggahetvā agamāsi yeva.

Athekadivasāṃ bahuṃ ambarasaṃ pivitvā mātāpitūnaṃ atthāya ambapakkaṃ ādāya samuddamatthakenāgacchanto {2.293} atidhātātāya kilantakāyo niddāyābhībhūto, so niddāyanto pi āgacchateva, tuṇḍena panassa gahitaṃ ambapakkaṃ pati. So anukkamena āgamanavīthiṃ jahitvā osīdanto udakapiṭṭheneva āgacchanto udaye pati. Atha naṃ eko maccho gahetvā khādi. Bodhisatto tasmīṃ āgamanavelāya anāgacchante yeva: “Samudde patitvā mato

bhavissatī” ti aññāsi. Athassa mātāpitaro pi āhāraṃ alabhamānā sussitvā marim̐su.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Yāva so mattamaññāsi, bhojanasmim̐ vihaṅgamo,
Tāva addhānamāpādi, mātarañca aposayi.**

**2. Yato ca kho bahutaraṃ, bhojanaṃ ajjhavāhari,
Tato tattheva saṃsīdi, amattaññū hi so ahu.**

**3. Tasmā mattaññutā sādhu, bhojanasmim̐ agiddhatā,
Amattaññū hi sīdanti, mattaññū ca na sīdare ti.**

Tattha **yāva so** ti yāva so vihaṅgamo bhojane mattamaññāsi. **Tāva addhānamāpādi** ti tatthakaṃ kālāṃ jīvitaaddhānaṃ āpādi, āyuraṃ vindi. **Mātarañcā** ti desanāsisametaṃ, mātāpitaro ca aposayī ti attho. **Yato ca kho** ti yasmiṃca kho kāle. **Bhojanaṃ ajjhavāharī** ti ambarasaṃ ajjhohari. **Tato** ti tasmim̐ kāle. **Tattheva saṃsīdi** ti tasmim̐ samudde yeva osīdi nimujji, macchabhajanataṃ āpajji.

Tasmā mattaññutā sādhu ti yasmā bhojane amattaññū suko samudde osīditvā mato, tasmā bhojanasmim̐ agiddhitāsaṅkhāto mattaññubhāvo sādhu, pamāṇajānanam̐ sundaranti attho. Atha vā: “Paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti, neva davāya na madāya ...pe...phāsuvihāro cā” ti.

**Allaṃ sukkhañca bhuñjanto, na bālhaṃ suhito siyā,
Ūnudaro mitāhāro, sato bhikkhu paribbaje.**

Cattāro {2.294} **pañca ālope, abhuttvā udakaṃ pive,
Alaṃ phāsuvihārāya, pahitattassa bhikkhuno.** (Thag. 982-983).

**Manujassa sadā satīmato, mattaṃ jānato laddhabhojane,
Tanū tassa bhavanti vedanā, saṇikaṃ jīrati āyuraṃ pālayan-ti.** (SN. 1.124).

Evam̐ vaṇṇitā mattaññutā pi sādhu.

**Kantāre puttamaṃsaṃva, akkhassabbhañjanaṃ yathā,
Evam̐ āhari āharaṃ, yāpanatthamamucchito ti.** (Vsm. 1.19).

Evam̐ vaṇṇitā agiddhitā pi sādhu. Pāliyaṃ pana: “Agiddhimā” ti likhitaṃ, tato ayaṃ aṭṭhakathāpāṭho va sundarataro. **Amattaññū hi sīdanti** ti bhojane pamāṇam̐ ajānantā hi rasataṇhāvasena pāpakammaṃ katvā catūsu apāyesu sīdanti. **Mattaññū ca na sīdare** ti ye pana bhojane pamāṇam̐ jānanti, te diṭṭhadhamme pi samparāye pi na sīdanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannā pi sakadāgāmino pi anāgāmino pi arahanto pi ahesuṃ. “Tadā sukarājaputto bhojane amattaññū bhikkhu ahosi, sukarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sukajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 256 Jarūdapānajātakavaṇṇanā

Jarūdapānaṃ khaṇamānā ti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthivāsino vāṇije ārabha kathesi. Te kira sāvatthiyaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā sakaṭāni pūretvā vohāratthāya gamanakāle tathāgataṃ nimantetvā saraṇāni gahetvā sīlesu paṭiṭṭhāya satthāraṃ vanditvā: “Mayaṃ, bhante, vohāratthāya dīghamaggaṃ gamissāma, bhaṇḍaṃ vissajjetvā siddhippattā sotthinā paccāgantvā pana tumhe vandissāmā” ti vatvā maggaṃ paṭipajjimsu. Te kantāramagge purāṇaudapānaṃ disvā: “Imasmiṃ udapāne pāṇiyaṃ natthi, mayaṃca pipāsītā, khaṇissāma nan”-ti khaṇantā paṭipāṭiyā bahum {2.295} ayaṃ ...pe... veḷuriyaṃ labhimsu. Te teneva santuṭṭhā hutvā tesāṃ ratanānaṃ sakaṭāni pūretvā sotthinā sāvatthiṃ paccāgamimsu. Te ābhataṃ dhaṇaṃ paṭisāmetvā mayaṃ: “Siddhippattā bhattaṃ dassāmā” ti tathāgataṃ nimantetvā dānaṃ datvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā attano dhanassa laddhākāraṃ satthu ārocesuṃ. Satthā: “Tumhe kho upāsakā tena dhanena santuṭṭhā hutvā pamāṇaṇṇutāya dhanaṃca jīvitaṃca alabhittha, porāṇakā pana asantuṭṭhā amattaññuno paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā jīvikkhayaṃ pattā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbattitvā vayappatto satthavāhajeṭṭhako ahosi. So bārāṇasiyaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā sakaṭāni pūretvā bahū vāṇije ādāya tam-eva kantāraṃ paṭipanno tam-eva udapānaṃ addasa. Tattha te vāṇijā: “Pāṇiyaṃ pivissāmā” ti taṃ udapānaṃ khaṇantā paṭipāṭiyā bahūni ayādīni labhimsu. Te bahum-pi ratanaṃ labhitvā tena asantuṭṭhā: “Aññaṃ-pi ettha ito sundarataraṃ bhavissatī” ti bhiyyosomattāya taṃ khaṇimsu yeva. Atha bodhisatto te āha: “bho vāṇijā, lobho nāmesa vināsamūlaṃ, amhehi bahu dhaṇaṃ laddhaṃ, ettakeneva santuṭṭhā hotha, mā atikhaṇathā” ti. Te tena nivāriyamānā pi khaṇimsu yeva. So ca udapāno nāgapariggahito, athassa heṭṭhā vasanakaṇāgarājā attano vimāne bhijjante leḍḍūsū ca paṃsūsū ca patamānesu kuddho ṭhapetvā bodhisattaṃ avasese sabbe pi nāsikavātena paharitvā jīvitakkhayaṃ {2.296} pāpetvā

nāgabHAVANā nikkHAMMA sakaṭāṇi yojetvā sabbaratanānaṃ pūretvā bodhisattaṃ sukhayāṇake nisīdāpetvā nāgamāṇavakehi saddhiṃ sakaṭāṇi yojāpento bodhisattaṃ bārāṇasiṃ netvā gharaṃ pavesetvā taṃ paṭisāmetvā attano nāgabHAVANAM-EVA gato. Bodhisatto taṃ dhanam vissajjetvā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā dānaṃ datvā sīlaṃ samādiyitvā uposathakammaṃ katvā jīvitapariyosāne saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

1. Jarūdapānaṃ khaṇamānā, vāṇijā udakatthikā,
Ajjhagamum ayasaṃ lohaṃ, tipusīsaṇca vāṇijā,
Rajataṃ jātārūpaṇca, muttā veḷuriyā bahū.
2. Te ca tena asantuṭṭhā, bhiyyo bhiyyo akhāṇisum,
Te tatthāsiviso ghorō, tejassī tejasā hani.
3. Tasmā khaṇe nātikhaṇe, atikhātāñhi pāpakam,
Khātena ca dhanam laddham, atikhātena nāsitan-ti.

Tattha **ayasan**-ti kāḷalohaṃ. **Lohan**-ti tambalohaṃ. **Muttā** ti muttāyo. **Te ca tena asantuṭṭhā** ti te ca vāṇijā tena dhanena asantuṭṭhā. **Te tatthā** ti te vāṇijā tasmim udapāne. **Tejassī** ti visatejena samannāgato. **Tejasā hanī** ti visatejena ghātesi. **Atikhātena nāsitan**-ti atikhaṇena taṇca dhanam jīvitaṇca nāsitaṃ.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā nāgarājā sārīputto ahosi, satthavāhajetṭhako pana aham-eva ahosin”-ti.

Jarūdapānajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 257 Gāmaṇicandajātakavaṇṇanā

Nāyaṃ {2.297} **gharānaṃ kusalo** ti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpasamsanaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhū dasabalassa paññam pasamsantā nisīdīmsu: “āvuso, tathāgato mahāpaṇño puthupaṇño hāsapaṇño javanapaṇño tikkhapaṇño nibbedhikapaṇño sadevakaṃ lokam paññāya atikkamatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññavāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam janasandho nāma rājā rajjam kāresi. Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. Tassa mukham

suparimajjitakāñcanādāsatalaṃ viya parisuddhaṃ ahosi atisobhaggappattaṃ, tenassa nāmaggaṇaḍḍivase: “Ādāsamukhamāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Taṃ sattavassabbhantare yeva pana pitā tayo vede ca sabbañca loke kattabbākattabbaṃ sikkhāpetvā tassa sattavassikakāle kālamakāsi. Amaccā mahantena sakkārena rañño sarīrakiccaṃ katvā matakadānaṃ datvā sattame divase rājaṇaṇe sannipatitvā: “Kumāro atidaharo, na sakkā rajje abhisiñcitum, vīmaṃsitvā naṃ abhisiñcissāmā” ti ekadivasāṃ nagaraṃ alaṅkārāpetvā vinicchayaṭṭhānaṃ sajjetvā pallaṅkaṃ pañṇāpetvā kumārassa santikaṃ gantvā: “Vinicchayaṭṭhānaṃ, deva, gantum vaṭṭatī” ti āhaṃsu. Kumāro: “Sādhū” ti mahantena parivārena gantvā pallaṅke nisīdi.

Tassa nisinnakāle amaccā ekaṃ dvīhi pādehi vicaraṇamakkaṭaṃ vatthuvijjācariyavesaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānaṃ netvā: “Deva, ayaṃ puriso pitu mahārājassa kāle vatthuvijjācariyo paṇḍavijjo antobhūmiyaṃ sattarātanaṭṭhāne [2.298] guṇadosaṃ passati, eteneva gahitaṃ rājakulānaṃ gehaṭṭhānaṃ hoti, imaṃ devo saṅgaṇhitvā ṭhānantare ṭhapetu” ti āhaṃsu. Kumāro taṃ heṭṭhā ca uparica oloketvā: “Nāyaṃ manusso, makkaṭo eso” ti ñatvā: “Makkaṭā nāma kataṃ kataṃ viddhaṃsetum jānanti, akataṃ pana kātum vā vicāretum vā na jānanti” ti cintetvā amaccānaṃ paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Nāyaṃ gharānaṃ kusalo, lolo ayaṃ valīmukho,
Kataṃ kataṃ kho dūseyya, evaṃ dhammamidaṃ kulan-ti.**

Tattha **nāyaṃ gharānaṃ kusalo** ti ayaṃ satto na gharānaṃ kusalo, gharāni vicāretum vā kātum vā cheko na hoti. **Lolo** ti lolajātiko. **Valīmukho** ti valiyo mukhe assāti valīmukho. **Evaṃ dhammamidaṃkulan-ti** idaṃ makkaṭakulaṃ nāma kataṃ kataṃ dūsetabbaṃ vināsetabbanti evaṃ sabhāvanti.

Athāmaccā: “Evaṃ bhavissati, devā” ti taṃ apanetvā ekāhadvīhaccayena puna tam-eva alaṅkaritvā vinicchayaṭṭhānaṃ ānetvā: “Ayaṃ, deva, pitu mahārājassa kāle vinicchayaṃmacco, vinicchayasuttamassa supavattitaṃ, imaṃ saṅgaṇhitvā vinicchayakammaṃ kāretum vaṭṭatī” ti āhaṃsu. Kumāro taṃ oloketvā: “Cittavato manussassa lomaṃ nāma evarūpaṃ na hoti, ayaṃ nicittako vānaro vinicchayakammaṃ kātum na sakkhissatī” ti ñatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nayidaṃ cittavato lomaṃ, nāyaṃ assāsiko migo,
Siṭṭhaṃ me janasaṇḍhena, nāyaṃ kiñci vijānatī ti.**

Tattha **nayidaṃ cittavato loman-ti** yaṃ idaṃ etassa sarīre pharusalomaṃ, idaṃ vicāraṇapaññāya sampayuttacittavato na hoti. Pākatikacittena pana

acittako nāma tiracchānagato natthi. **Nāyaṃ assāsiko** ti ayaṃ avassayo vā hutvā anusāsanī vā datvā aññaṃ assāsetuṃ asamatthatāya na assāsiko. **Migo** ti {2.299} makkaṭaṃ āha. **Siṭṭhaṃ me janasandhenā** ti mayhaṃ pitarā janasandhena etaṃ siṭṭhaṃ kathitaṃ, “makkaṭo nāma kāraṇākāraṇaṃ na jānātī” ti evaṃ anusāsanaṃ dinnāti dīpeti. **Nāyaṃ kiñci vijānatī** ti tasmā ayaṃ vānaro na kiñci jānātīti niṭṭhamettha gantabbaṃ. Pāḷiyaṃ pana: “Nāyaṃ kiñci na dūsaye” ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi.

Amaccā imam-pi gāthaṃ sutvā: “Evaṃ bhavissati, devā” ti taṃ apanetvā puna pi ekadivasaṃ tam-eva alaṅkaritvā vinicchayaṭṭhānaṃ ānetvā: “Ayaṃ, deva, puriso pitu mahārājassa kāle mātāpituupaṭṭhānakārako, kulejēṭṭhāpacāyikakammakārako, imaṃ saṅgaṇhituṃ vaṭṭatī” ti āhaṃsu. Kumāro taṃ oloketvā: “Makkaṭa nāma calacittā, evarūpaṃ kammaṃ kātuṃ na samatthā” ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha.

3. Na mātaraṃ pitaraṃ vā, bhātaraṃ bhaginiṃ sakaṃ, Bhareyya tādiso poso, siṭṭhaṃ dasarathena me ti.

Tattha **bhātaraṃ bhaginiṃ sakaṃ**-ti attano bhātaraṃ vā bhaginiṃ vā. Pāḷiyaṃ pana: “Sakhaṇ”-ti likhitaṃ, taṃ pana aṭṭhakathāyaṃ: “Sakanti vutte sakabhātikabhaginiyo labbhanti, sakhanti vutte sahāyako labbhatī” ti vicāritam-eva. **Bhareyya** ti poseyya. **Tādiso poso** ti yādiso esa dissati, tādiso makkaṭajātiko satto na bhareyya. **Siṭṭhaṃ dasarathena me** ti evaṃ me pitarā anusīṭṭhaṃ. Pitā hissa janaṃ catūhi saṅgahavatthūhi sandahanato: “Janasandho” ti vuccati, dasahi rathehi kattabbākattabbaṃ attano ekeneva rathena karaṇato: “Dasaratho” ti. Tassa santikā evarūpassa ovādassa sutattā evamāha.

Amaccā: “Evaṃ bhavissati, devā” ti makkaṭaṃ apanetvā: “Paṇḍito kumāro, sakkhissati rajjaṃ kāretuṇ”-ti bodhisattaṃ rajje {2.300} abhisiñcitvā: “Ādāsamukharaṇṇo āṇā” ti nagare bheriṃ carāpesuṃ. Tato paṭṭhāya bodhisatto dhammena rajjaṃ kāresi, paṇḍitabhāvo pissa sakalajambudīpaṃ pattharitvā gato.

Paṇḍitabhāvādīpanatthaṃ panassa imāni cuddasa vatthūni ābhatāni:

**Goṇo putto hayo ceva, naḷakāro gāmaḥhojako,
Gaṇikā taruṇī sappo, migo tittiradevatā,
Nāgo tapassino ceva, atho brāhmaṇamāṇavo ti.**

Tatrāyaṃ anupubbīkathā: bodhisattasmiṃhi rajje abhisiñcite eko janasandharaṇṇo pādamūliko nāmena gāmaṇicando nāma evaṃ cintesi: “idaṃ

rajjaṃ nāma samānavayehi saddhiṃ sobhati, ahañca mahallako, daharaṃ kumāraṃ upaṭṭhātuṃ na sakkhissāmi, janapade kasikammaṃ katvā jīvissāmi” ti, so nagarato tiyojanamattaṃ gantvā ekasmiṃ gāmake vāsaṃ kappesi. Kasikammatthāya panassa goṇā pi natthi, so deve vuṭṭhe ekaṃ sahāyakaṃ dve goṇe yācitvā sabbadivasam kasitvā tiṇaṃ khādāpetvā goṇe sāmikassa niyyādetuṃ gehaṃ agamāsi. So tasmim̐ khaṇe bhariyāya saddhiṃ gehamajjhe nisīditvā bhattaṃ bhuñjati. Goṇā pi paricayena gehaṃ pavisimsu, tesu pavisantesu sāmiko thālakaṃ ukkhi pi, bhariyā thālakaṃ apanesi. Gāmaṇicando: “Bhattena maṃ nimanteyyun”-ti olovento goṇe aniyyādetvāva gato. Corā rattim̐ vajaṃ bhinditvā te ye va goṇe harimsu. Goṇasāmiko pāto va vajaṃ pavitṭho te goṇe adisvā corehi haṭabhāvaṃ jānanto pi: “Gāmaṇicandassa gīvaṃ karissāmi” ti taṃ upasaṅkamitvā ^[2.301] “bho goṇe, me dehi” ti āha. “Nanu goṇā gehaṃ pavitṭhā” ti. “Kiṃ pana te mayhaṃ niyyāditā” ti? “Na niyyāditā” ti. “Tena hi ayaṃ te rājadūto, ehi” ti āha. Tesu hi janapadesu yaṃkiñci sakkharaṃ vā kapālakhaṇaṃ vā ukkhipitvā: “Ayaṃ te rājadūto, ehi” ti vutte yo na gacchati, tassa rājāṇaṃ karoti, tasmā so: “Rājadūto” ti sutvāva nikkhami.

So tena saddhiṃ rājakulaṃ gacchanto ekaṃ sahāyakassa vasanagāmaṃ patvā: “Bho, atichātomhi, yāva gāmaṃ pavisitvā āhāraṅkiccam̐ katvā āgacchāmi, tāva idheva hohi” ti vatvā sahāyagehaṃ pāvisi. Sahāyo panassa gehe natthi, sahāyikā disvā: “Sāmi, pakkāhāro natthi, muhuttaṃ adhivāsehi, idāneva pacitvā dassāmi” ti nisseṇiyā vegena taṇḍulakoṭṭhakaṃ abhiruhantī bhūmiyaṃ pati, taṅkhaṇaññeva tassā sattamāsiko gabbho patito. Tasmim̐ khaṇe tassā sāmiko āgantvā taṃ disvā: “Tvaṃ me bhariyaṃ paharitvā gabbhaṃ pātesi, ayaṃ te rājadūto, ehi” ti taṃ gahetvā nikkhami. Tato paṭṭhāya dve janā gāmaṇim̐ majjhe katvā gacchanti.

Athekasmiṃ gāmadvāre eko assagopako assaṃ nivattetuṃ na sakkoti, asso pi tesam̐ santikena gacchati. Assagopako gāmaṇicandaṃ disvā: “Mātula gāmaṇicanda, etaṃ tāva assaṃ kenacideva paharitvā nivattehi” ti āha. So ekaṃ pāsāṇaṃ gahetvā khi pi, pāsāṇo assassa pāde paharitvā eraṇḍaṇḍakaṃ viya bhindi. Atha naṃ assagopako: “Tayā me assassa pādo bhinno, ayaṃ te rājadūto” ti vatvā gaṇhi.

So tīhi janehi nīyamāno cintesi: “ime maṃ rañño dassessanti, ahaṃ goṇamūlam- pi ^[2.302] dātuṃ na sakkomi, pageva gabbhapātanadaṇḍaṃ, assamūlaṃ pana kuto labhissāmi, mataṃ me seyyo” ti. So gacchanto antarāmagge aṭaviyaṃ

maggasamīpe yeva ekaṃ ekato papātaṃ pabbataṃ addasa, tassa chāyāya dve pitāputtā naḷakārā ekato kilaññaṃ cinanti. Gāmaṇicando: “Bho, sarīrakiccaṃ kātukāmomhi, thokaṃ idheva hotha, yāva āgacchāmī” ti vatvā pabbataṃ abhiruhitvā papātapasse patamāno pitunaḷakārassa piṭṭhiyaṃ pati, naḷakāro ekappahāreneva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gāmaṇi uṭṭhāya aṭṭhāsī. Naḷakāraputto: “Tvaṃ me pitughātakacoro, ayaṃ te rājadūto” ti vatvā taṃ hatthe gahetvā gumbato nikkhami, “kiṃ etan”-ti ca vutte: “Pitughātakacoro me” ti āha. Tato paṭṭhāya gāmaṇiṃ majjhe katvā cattāro janā parivāretvā nayimsu.

Athāparasmiṃ gāmadvāre eko gāmaḃhojako gāmaṇicandaṃ disvā: “Mātula gāmaṇicanda, kahaṃ gacchaśī” ti vatvā: “Rājānaṃ passitun”-ti vutte: “Addhā tvaṃ rājānaṃ passissasi, ahaṃ rañño sāsanaṃ dātukāmo, harissasī” ti āha. “Āma, harissāmī” ti. “Ahaṃ pakatiyā abhirūpo dhanavā yasasampanno arogo, idāni panamhi duggato ceva paṇḍurogī ca, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchā, rājā kira paṇḍito, so te kathessati, tassa sāsanaṃ puna mayhaṃ katheyyāsī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchi.

Atha naṃ purato aññatarasmiṃ gāmadvāre ekā gaṇikā disvā: “Mātula gāmaṇicanda, kahaṃ gacchaśī” ti vatvā: “Rājānaṃ passitun”-ti vutte: “Rājā kira paṇḍito, mama sāsanaṃ harā” ti {2.303} vatvā evamāha: “pubbe ahaṃ bahuṃ bhatīṃ labhāmi, idāni pana tambulamattam-pi na labhāmi, koci me santikaṃ āgato nāma natthi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā paccāgantvā mayhaṃ katheyyāsī” ti.

Atha naṃ purato aññatarasmiṃ gāmadvāre ekā taruṇitthī disvā tatheva pucchitvā: “Ahaṃ neva sāmikassa gehe vasitūṃ sakkomi, na kulagehe, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā paccāgantvā mayhaṃ katheyyāsī” ti āha.

Atha naṃ tato parabhaḡe mahāmaggasamīpe ekasmiṃ vammike vasanto sappo disvā: “Gāmaṇicanda, kahaṃ yāsī” ti pucchitvā: “Rājānaṃ passitun”-ti vutte: “Rājā kira paṇḍito, sāsanaṃ me harā” ti vatvā: “Ahaṃ gocaratthāya gamanakāle chātajjhatto milātasarīro vammikato nikkhamanto sarīrena bilaṃ pūretvā sarīraṃ kaḍḍhento kicchena nikkhamāmi, gocaraṃ caritvā āgato pana suhito thūlasarīro hutvā pavisanto bilapassāni aphasanto sahasāva pavisāmi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā mayhaṃ katheyyāsī” ti āha.

Atha naṃ purato eko migo disvā tatheva pucchitvā: “Ahaṃ aññattha tiṇaṃ khādituṃ na sakkomi, ekasmiṃ yeva rukkhamaṃ sakkomi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āha.

Atha naṃ tato parabhaṅge eko tittiro disvā tatheva pucchitvā: “Ahaṃ ekasmiṃ yeva vammikapāde nisīditvā vassanto manāpaṃ karitvā vassituṃ sakkomi, sesaṭṭhānesu nisinno na sakkomi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āha.

Atha naṃ purato ekā {2.304} rukkhadevatā disvā: “Canda, kahaṃ yāsī” ti pucchitvā: “Rañño santikaṃ”-ti vutte: “Rājā kira paṇḍito, ahaṃ pubbe sakkārappatto ahoṣiṃ, idāni pana pallavamuṭṭhimattam-pi na labhāmi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āha.

Tato aparabhāṅge eko nāgarājā taṃ disvā tatheva pucchitvā: “Rājā kira paṇḍito, pubbe imasmiṃ sare udakaṃ pasannaṃ maṇivaṇṇaṃ, idāni āvilaṃ paṇṇakasevālapariyonaddhaṃ, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āha.

Atha naṃ purato nagarassa āsannaṭṭhāne ekasmiṃ ārāme vasantā tāpasā disvā tatheva pucchitvā: “Rājā kira paṇḍito, pubbe imasmiṃ ārāme phalāphalāni madhurāni ahesuṃ, idāni nirojāni kasaṭṭhāni jātāni, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āhaṃsu.

Tato naṃ purato gantvā nagaradvārasamīpe ekissaṃ sālāyaṃ brāhmaṇamaṇavakā disvā: “Kahaṃ, bho canda, gacchasi” ti vatvā: “Rañño santikaṃ”-ti vutte: “Tena hi no sāsanaṃ gahetvā gaccha, amhākañhi pubbe gahitagahitaṭṭhānaṃ pākaṭaṃ ahoṣi, idāni pana chiddaghaṭe udakaṃ viya na saṇṭhāti na paññāyati, andhakāro viya hoti, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī” ti āhaṃsu.

Gāmaṇicando imāni dasa sāsanaṇi gahetvā rañño santikaṃ agamāsi. Rājā vinicchayaṭṭhāne nisinno ahoṣi. Goṇasāmiko gāmaṇicandaṃ gahetvā rājānaṃ upasaṅkami. Rājā gāmaṇicandaṃ disvā sañjānitvā: “Ayaṃ amhākaṃ pitu upaṭṭhāko, amhe ukkhipitvā parihari, kahaṃ nu kho ettakaṃ kālaṃ vasi” ti {2.305} cintetvā: “Ambho gāmaṇicanda, kahaṃ ettakaṃ kālaṃ vasasi, cirakālato paṭṭhāya na paññāyasi, kenatthena āgatosī” ti āha. “Āma, deva, amhākaṃ devassa saggagatakālato paṭṭhāya janapadaṃ gantvā kasikammaṃ katvā jīvāmi, tato maṃ ayaṃ puriso goṇaaddakāraṇa rājadūtaṃ dassetvā tumhākaṃ santikaṃ

ākaḍḍhī” ti. “Anākaḍḍhiyamāno nāgaccheyyāsi”, “ākaḍḍhitabhāvo yeva sobhano, idāni taṃ daṭṭhuṃ labhāmi, kahaṃ so puriso” ti? “Ayaṃ, devā” ti. “Saccaṃ kira, bho, amhākaṃ candassa dūtaṃ dassesi” ti? “Saccaṃ, devā” ti. “Kiṃ kārāṇā” ti? “Ayaṃ me deva dve goṇe na detī” ti. “Saccaṃ kira, candā” ti. “Tena hi, deva, mayham-pi vacanaṃ suṇāthā” ti sabbaṃ pavattiṃ kathesi. Taṃ sutvā rājā goṇasāmikaṃ pucchi: “kiṃ, bho, tava gehaṃ pavisante goṇe addasā” ti. “Nāddasaṃ, devā” ti. “Kiṃ, bho, maṃ ‘ādāsamukharājā nāmā’ ti kathentānaṃ na sutapubbaṃ tayā, vissattho kathehī” ti? “Addasaṃ, devā” ti. “Bho canda, goṇānaṃ aniyyāditattā goṇā tava gīvā, ayaṃ pana puriso disvāva ‘na passāmī’ ti sampajānamusāvādaṃ bhaṇi, tasmā tvaññeva kammiko hutvā imassa ca purisassa pajāpatiyāya cassa akkhīni uppāṭetvā sayam goṇamūlaṃ catuvīsati kahāpaṇe dehī” ti. Evaṃ vutte goṇasāmikaṃ bahi karimsu. So: “Akkhīsu uppāṭitesu catuvīsatikahāpaṇehi kiṃ karissāmī” ti gāmaṇicandassa pādesu patitvā: “Sāmi canda, goṇamūlakahāpaṇā tuyheva hontu, ime ca gaṇhāhī” ti aññe pi kahāpaṇe datvā palāyi.

Tato dutiyo āha: “ayaṃ, deva, mama pajāpatiṃ paharitvā {2.306} gabbhaṃ pātesī” ti. “Saccaṃ candā” ti? “Suṇohi mahārājā” ti cando sabbaṃ vitthāretvā kathesi. Atha naṃ rājā: “Kiṃ pana tvaṃ etassa pajāpatiṃ paharitvā gabbhaṃ pātesī” ti pucchi. “Na pātemi, devā” ti. “Ambho sakkhissasi tvaṃ iminā gabbhassa pātitaḥhāvaṃ sādhetuṃ”-ti? “Na sakkomi, devā” ti. “Idāni kiṃ karosī” ti? “Deva, puttaṃ me laddhuṃ vaṭṭatī” ti. “Tena hi, ambho canda, tvaṃ etassa pajāpatiṃ tava gehe karitvā yadā puttavijātā hoti, tadā naṃ netvā etasseva dehī” ti. So pi gāmaṇicandassa pādesu patitvā: “Mā me, sāmi, gehaṃ, bhindī” ti kahāpaṇe datvā palāyi.

Atha tatiyo āgantvā: “Iminā me, deva, paharitvā assassa pādo bhinno” ti āha. “Saccaṃ candā” ti. “Suṇohi, mahārājā” ti cando taṃ pavattiṃ vitthārena kathesi. Taṃ sutvā rājā assagopakaṃ āha: “saccaṃ kira tvaṃ ‘assaṃ paharitvā nivattehī’ ti kathesi” ti. “Na kathemi, devā” ti. So punavāre pucchito: “Āma, kathemi” ti āha. Rājā candaṃ āmantetvā: “Ambho canda, ayaṃ kathetvāva ‘na kathemi’ ti musāvādaṃ vadati, tvaṃ etassa jivhaṃ chinditvā assamūlaṃ amhākaṃ santikā gahetvā sahassaṃ dehī” ti āha. Assagopako apare pi kahāpaṇe datvā palāyi.

Tato naḷakāraputto: “Ayaṃ me, deva, pitughātakacoro” ti āha. “Saccaṃ kira, candā” ti. “Suṇohi, devā” ti cando tam-pi kārāṇaṃ vitthāretvā kathesi. Atha rājā

naḷakāraṃ āmantetvā: “Idāni kiṃ karosī” ti pucchi. “Deva {2.307} me pitaraṃ laddhuṃ vaṭṭatī” ti. “Ambho canda, imassa kira pitaraṃ laddhuṃ vaṭṭati, matakaṃ pana na sakkā puna ānetuṃ, tvaṃ imassa mātaraṃ ānetvā tava gehe katvā etassa pitā hohī” ti. Naḷakāraputto: “Mā me, sāmi, matassa pitu gehaṃ bhindī” ti gāmaṇicandassa kahāpaṇe datvā palāyi.

Gāmaṇicando aḍḍe jayaṃ patvā tuṭṭhacitto rājānaṃ āha: “atthi, deva, tumhākaṃ kehici sāsanaṃ pahitaṃ, taṃ vo kathamī” ti. “Kathehi, candā” ti. Cando brāhmaṇamaṇavakānaṃ sāsanaṃ ādiṃ katvā paṭilomakkamena ekekaṃ kathaṃ kathesi. Rājā paṭipāṭiyā vissajjesi.

Kathaṃ? Paṭhamāṃ tāva sāsanaṃ sutvā: “Pubbe tesāṃ vasanaṭṭhāne velaṃ jānitvā vassanakukkuṭo ahosi, tesāṃ tena saddena uṭṭhāya mante gahetvā sajjhāyaṃ karontānaññeva aruṇo uggacchati, tena tesāṃ gahitagahitaṃ na nassati. Idāni pana nesaṃ vasanaṭṭhāne avelāya vassanakukkuṭo atthi, so atirattim vā vassati atipabhāte vā, atirattim vassantassa tassa saddena uṭṭhāya mante gahetvā niddābhibhūtā sajjhāyaṃ akatvāva puna sayanti, atipabhāte vassantassa saddena uṭṭhāya sajjhāyituṃ na labhanti, tena tesāṃ gahitagahitaṃ na paññāyati” ti āha.

Dutiyāṃ sutvā: “Te pubbe samaṇadhammaṃ karontā kasiṇaparikamme yuttapayuttā ahesuṃ. Idāni pana samaṇadhammaṃ vissajjetvā akattabbesu yuttapayuttā ārāme uppannāni phalāphalāni upaṭṭhākānaṃ datvā piṇḍapaṭipīṇḍakena micchājīvena jīvikaṃ kappenti, tena nesaṃ phalāphalāni na madhurāni {2.308} jātāni. Sace pana te pubbe viya puna samaṇadhamme yuttapayuttā bhavissanti, puna tesāṃ phalāphalāni madhurāni bhavissanti. Te tāpasā rājakulānaṃ paṇḍitabhāvaṃ na jānanti, samaṇadhammaṃ tesāṃ kātuṃ vadehī” ti āha.

Tatiyāṃ sutvā: “Te nāgarājāno aññamaññaṃ kalahaṃ karonti, tena taṃ udakaṃ āvilaṃ jātaṃ. Sace te pubbe viya samaggā bhavissanti, puna pasannaṃ bhavissati” ti āha.

Catutthaṃ sutvā: “Sā rukkhadevatā pubbe aṭaviyaṃ paṭipanne manusse rakkhati, tasmā nānappakāraṃ balikammaṃ labhati. Idāni pana ārakkhaṃ na karoti, tasmā balikammaṃ na labhati. Sace pubbe viya ārakkhaṃ karissati, puna lābhaggappattā bhavissati. Sā rājūnaṃ atthibhāvaṃ na jānāti, tasmā aṭavi-
āruḷhamanussānaṃ ārakkhaṃ kātuṃ vadehī” ti āha.

Pañcamaṃ sutvā: “Yasmiṃ vammikapāde nisīditvā so tittiro manāpaṃ vassati, tassa heṭṭhā mahantī nidhikumbhi atthi, taṃ uddharitvā tvaṃ gaṇhāhī” ti āha.

Chaṭṭhaṃ sutvā: “Yassa rukkhassa mūle so migo tiṇāni khādituṃ sakkoti, tassa rukkhassa upari mahantaṃ bhamaramadhu atthi, so madhumakkhitesu tiṇesu paluddho aññāni khādituṃ na sakkoti, tvaṃ taṃ madhupaṭaḷaṃ haritvā aggamadhuṃ amhākaṃ pahiṇa, sesaṃ attanā paribhuñjā” ti āha.

Sattamaṃ sutvā: “Yasmiṃ vammike so sappo vasati, tassa heṭṭhā mahantī nidhikumbhi atthi, so taṃ rakkhamāno vasanto nikkhamanakāle dhanalobhena sarīraṃ sithilaṃ katvā lagganto nikkhamati, gocaraṃ gahetvā dhanasinehena alagganto vegena sahasā pavisati. Taṃ nidhikumbhiṃ uddharitvā tvaṃ gaṇhāhī” ti āha.

Aṭṭhamaṃ sutvā: “Tassā taruṇitthiyā sāmikassa ca mātāpitūnañca vasanagāmānaṃ {2.309} antare ekasmiṃ gāmake jāro atthi. Sā taṃ saritvā tasmīṃ sinehena sāmikassa gehe vasituṃ asakkontī ‘mātāpitāro passissāmī’ ti jārassa gehe katipāhaṃ vasitvā mātāpitūnaṃ gehaṃ gacchati, tattha katipāhaṃ vasitvā puna jāraṃ saritvā ‘sāmikassa gehaṃ gamissāmī’ ti puna jārasseva gehaṃ gacchati. Tassā itthiyā rājūnaṃ atthibhāvaṃ ācikkhitvā ‘sāmikasseva kira gehe vasatu. Sace taṃ rājā gaṇhāpeti, jīvitaṃ te natthi, appamādaṃ kātuṃ vaṭṭatī’ ti tassā kathehī” ti āha.

Navamaṃ sutvā: “Sā gaṇikā pubbe ekassa hatthato bhatīṃ gahetvā taṃ ajīrāpetvā aññassa hatthato na gaṇhāti, tenassā pubbe bahuṃ uppajji. Idāni pana attano dhammataṃ vissajjetvā ekassa hatthato gahitaṃ ajīrāpetvāva aññassa hatthato gaṇhāti, purimassa okāsaṃ akatvā pacchimassa karoti, tenassā bhati na uppajjati, na keci naṃ upasaṅkamanti. Sace attano dhamme ṭhassati, pubbasadisāva bhavissati. Attano dhamme ṭhātumassā kathehī” ti āha.

Dasamaṃ sutvā: “So gāmabhojako pubbe dhammena samena aḍḍaṃ vinicchini, tena manussānaṃ piyo ahosi manāpo, sampiyāyamānā cassa manussā bahupaṇṇākāraṃ āharīmsu, tena abhirūpo dhanavā yasaṃ sampanno ahosi. Idāni pana lañjavittako hutvā adhammena aḍḍaṃ vinicchinati, tena duggato kapaṇo hutvā paṇḍurogena abhibhūto. Sace pubbe viya dhammena aḍḍaṃ vinicchinissati, puna pubbasadisāva bhavissati. So rañño atthibhāvaṃ na jānāti, dhammena aḍḍaṃ vinicchinitumassa kathehī” ti āha.

Iti so gāmaṇicando imāni ettakāni sāsanaṇi raṇṇo ārocesi, rājā attano paṇṇāya sabbāni pi tāni sabbaṇṇubuddho {2.310} viya byākaritvā gāmaṇicandassa bahuṃ dhanam datvā tassa vasanaḡamaṃ brahmadeyyam katvā tasseva datvā uyyojesi. So nagarā nikkhamitvā bodhisattena dinnasāsanaṃ brāhmaṇamaṇavakānaṇca tāpasānaṇca nāgarājassa ca rukkhadevatāya ca ārocetvā tittirassa vasanaṭṭhānato nidhiṃ gahetvā migassa tiṇakhādanaṭṭhāne rukkhato bhamaramadhuṃ gahetvā raṇṇo madhuṃ pesetvā sappassa vasanaṭṭhāne vammikaṃ khaṇitvā nidhiṃ gahetvā taruṇitthiyā ca gaṇikāya ca gāmaḡhojakassa ca raṇṇo kathitaniyāmeneva sāsanaṃ ārocetvā mahantena yasena attano gāmaḡamāṃ gantvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato. Ādāsamukharājā pi dānādīni puṇṇāni katvā jīvitapariyosāne saggapuram pūrento gato.

Satthā: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahāpaṇṇo, pubbe pi mahāpaṇṇoyevā” ti vatvā imaṃ dhammaḡesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaḡam samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannasakadāḡāmianāḡāmīarahanto ahesuṃ. “Tadā gāmaṇicando ānando ahosi, ādāsamukharājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Gāmaṇicandajātakavaṇṇanaṃ sattamaṃ

Ja 258 Mandhātujātakavaṇṇanaṃ

Yāvatā candimasūriyā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira sāvatthim piṇḡāya caramāno ekaṃ alaṇkatapaṭiyattaṃ itthim disvā ukkaṇṭhi. Atha naṃ bhikkhū dhammasabhaṃ ānetvā: “Ayaṃ, bhante, bhikkhu ukkaṇṭhito” ti satthu dassetuṃ. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kadā tvaṃ, {2.311} bhikkhu, agāraṃ ajjhāvasamāno taṇhaṃ pūretuṃ sakkhissasi, kāmataṇhā hi nāmesā samuddo viya duppūrā, porāṇakarājāno dvisahassaparittadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu cakkavattirajjaṃ kāretvā manussaparihāreṇeva cātumahārājikadevaloke rajjaṃ kāretvā tāvatimsadevaloke chattimsāya sakkānaṇca vasanaṭṭhāne devarajjaṃ kāretvā pi attano kāmataṇhaṃ pūretuṃ asakkontāva kālamakaṃsu, tvaṃ panetaṃ taṇhaṃ kadā pūretuṃ sakkhissasi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappikesu mahāsammato nāma rājā ahosi. Tassa putto rojo nāma, tassa putto vararojo nāma, tassa putto kalyāṇo nāma, tassa putto varakalyāṇo nāma, tassa putto uposatho nāma, tassa putto mandhātu nāma ahosi. So sattahi ratanehi catūhi ca iddhīhi samannāgato cakkavattirajjam kāresi. Tassa vāmahattham samañjitvā dakkhiṇahatthena apphoṭitakāle ākāsā dibbamegho viya jāṇupпамāṇam sattaratanavassam vassati, evarūpo acchariyamanusso ahosi. So caturāsīti vassasahassāni kumārakīlaṃ kīlī. Caturāsīti vassasahassāni oparajjam kāresi, caturāsīti vassasahassāni cakkavattirajjam kāresi, āyupпамāṇam asaṅkhyeyyam ahosi.

So ekadivasaṃ kāmataṇhaṃ pūretum asakkonto ukkaṇṭhitākāraṃ dassesi. Athāmaccā: “Kiṃ nu kho, deva, ukkaṇṭhitosī” ti pucchimsu. “Mayham puñṇabale olokiyamāne idaṃ rajjam kiṃ karissati, kataram nu kho ṭhānaṃ ramaṇīyan”-ti? “Devaloko, mahārājā” ti. So cakkaratanaṃ abbhukkiritvā saddhim parisāya cātumahārājikadevalokaṃ {2.312} agamāsī. Athassa cattāro mahārājāno dibbamālāgandhahatthā devagaṇaparivutā paccuggamanaṃ katvā taṃ ādāya cātumahārājikadevalokaṃ gantvā devarajjam adamsu. Tassa sakaparisāya parivāritasseva tasmim rajjam kārentassa dīgho addhā vītivatto.

So tatthā pi taṇham pūretum asakkonto ukkaṇṭhitākāraṃ dassesi, cattāro mahārājāno: “Kiṃ nu kho, deva, ukkaṇṭhitosī” ti pucchimsu. “Imamhā devalokā kataram ṭhānaṃ ramaṇīyan”-ti. “Mayam, deva, paresam upaṭṭhākaparisā, tāvatimsadevaloko ramaṇīyo” ti. Mandhātā cakkaratanaṃ abbhukkiritvā attano parisāya parivuto tāvatimsābhimukho pāyāsī. Athassa sakko devarājā dibbamālāgandhahattho devagaṇaparivuto paccuggamanaṃ katvā taṃ hatthe gahetvā: “Ito ehi, mahārājā” ti āha. Rañño devagaṇaparivutassa gamanakāle pariṇāyakaratanam cakkaratanaṃ ādāya saddhim parisāya manussapatham otaritvā attano nagaram-eva pāvisī. Sakko mandhātuṃ tāvatimsabhavanam netvā devatā dve koṭṭhāse katvā attano devarajjam majjhe bhinditvā adāsī. Tato paṭṭhāya dve rājāno rajjam kāresum. Evam kāle gacchante sakko satṭhi ca vassasatasahassāni tisso ca vassakoṭiyo āyum khepetvā cavi, añño sakko nibbatti. So pi devarajjam kāretvā āyukkayena cavi. Etenūpāyena chattimsa sakkā cavimsu, mandhātā pana manussaparihārena devarajjam kāresi yeva.

Tassa evam kāle gacchante bhiyyosomattāya kāmataṇhā uppajji, so: “Kiṃ me upaḍḍharajjena, sakkaṃ māretvā ekarajjam-eva karissāmī” ti cintesī. Sakkaṃ māretum nāma na sakkā, taṇhā nāmesā vipattimulā, tenassa āyusaṅkhāro

parihāyi, jarā sarīraṃ pahari. Manussasarīraṇca {2.313} nāma devaloke na bhijjati, atha so devalokā bhassitvā uyyāne otari. Uyyānapālo tassa āgatabhāvaṃ rājakule nivedesi. Rājakulaṃ āgantvā uyyāne yeva sayanaṃ paññapesi. Rājā anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Amaccā: “Deva, tumhākaṃ parato kinti kathemā” ti pucchimsu. “Mama parato tumhe imaṃ sāsanaṃ mahājanassa katheyyātha: ‘mandhātumahārājā dvisahassaparittadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu cakkavattirajjaṃ kāretvā dīgharattaṃ cātumahārājikesu rajjaṃ kāretvā chattimsāya sakkānaṃ āyuppaṃāṇena devaloke rajjaṃ kāretvā taṇhaṃ apūretvā kalamakāsi” ti. So evaṃ vatvā kalam katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Yāvatā candimasūriyā, pariharanti disā bhanti virocanā,
Sabbeva dāsā mandhātu, ye paṇā pathavissitā.**

**2. Na kahāpaṇavassena, titti kāmesu vijjati,
Appassādā dukkhā kāmā, iti viññāya paṇḍito.**

**3. Api dibbesu kāmesu, ratim so nādhigacchati,
Taṇhakkhayarato hoti, sammāsambuddhasāvako ti.**

Tattha **yāvatā** ti paricchedavacanaṃ. **Pariharantī** ti yattakena paricchedena sineruṃ pariharanti. **Disā bhantī** ti dasasu disāsu bhāsanti pabhāsanti.

Virocanā ti ālokakaraṇatāya virocanasabhāvā. **Sabbeva dāsā mandhātu, ye paṇā pathavissitā** ti ettake padese ye pathavinissitā paṇā janapadavāsino manussā, sabbeva te: “Dāsā mayaṃ rañño mandhātussa, ayyako no rājā mandhātā” ti evaṃ upagatattā bhujissā pi samānā dāsā yeva.

Na kahāpaṇavassenā ti tesāṃ dāsabhūtānaṃ manussānaṃ anuggahāya yaṃ mandhātā apphoṭetvā {2.314} sattaratanavassaṃ vassāpeti, taṃ idha:

“Kahāpaṇavassan”-ti vuttaṃ. **Titti kāmesū** ti tenā pi kahāpaṇavassena vatthukāmakilesakāmesu titti nāma natthi, evaṃ duppūrā esā taṇhā.

Appassādā dukkhā kāmā ti supinakūpamattā kāmā nāma appassādā parittasukhā, dukkham-eva panettha bahutaraṃ. Taṃ dukkhakkhandhasuttapariyāyena dīpetabbaṃ. **Iti viññāyā** ti evaṃ jānitvā.

Dibbesū ti devatānaṃ paribhogesu rūpādīsū. **Ratim so** ti so vipassako bhikkhu dibbehi kāmehi nimantiyamāno pi tesu ratim nādhigacchati āyasmā samiddhi viya. **Taṇhakkhayarato** ti nibbānarato. Nibbānāñhi āgamma taṇhā khīyati, tasmā taṃ: “Taṇhakkhayo” ti vuccati. Tattha rato hoti abhirato.

Sammāsambuddhasāvako ti buddhassa savanante jāto bahussuto
yogāvacarapuggalo.

Evam satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi, aññe
pana bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇimsu. “Tadā mandhātūrājā aham-eva
ahosin”-ti.

Mandhātujātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 259 Tirīṭavacchajātakavaṇṇanā

Nayimassa vijjā ti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmato ānandassa
kosalarañño mātugāmānaṃ hatthato pañcasatāni, rañño hatthato pañcasatānīti
dussasahassapaṭilābhavatthum ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā dukanipāte
guṇajātake (Ja. 157) vitthāritam-eva.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherassa sāṭakasahassalābhaṃ ārabha
kathesi. Therassa kosalarañño antepure dhammavācanavatthu heṭṭhā
mahāsārajātake* (Ja. 92) āgatam-eva. *Iti there rañño antepure dhammaṃ
vācente rañño {2.24} sahassagghanikānaṃ sāṭakānaṃ sahaṃ āhariyittha. Rājā
tato pañca sāṭakasatāni pañcannaṃ devīsatanānaṃ adāsi. Tā sabbā pi te sāṭake
ṭhapetvā punadivase ānandattherassa datvā sayam purāṇasāṭake yeva pārupitvā
rañño pātarāsāṭṭhānaṃ agamaṃsu.*

*Rājā: “Mayā tumhākaṃ sahaṃsaṃ ghanikā sāṭakā dāpitā, kasmā tumhe te
apārupitvā āgatā” ti pucchi. “Deva, amhehi te ānandattherassa dinnā” ti.
“Ānandattherena sabbe gahitā” ti? “Āma, devā” ti. “Sammāsambuddhena
ticīvaraṃ anuññātāṃ, ānandatthero dussavaṇijjaṃ maññe karissati, atibahū
tena sāṭakā gahitā” ti therassa kujjhivā bhuttaṭṭarāso viharāṃ gantvā
therassa pariveṇaṃ pavisitvā therāṃ vanditvā nisinna pucchi: “a pi, bhante,
amhākaṃ ghare itthiyo tumhākaṃ santike dhammaṃ uggaṇhanti vā suṇanti vā”
ti? “Āma, mahārāja, gahetabbayuttakaṃ gaṇhanti, sotabbayuttakaṃ suṇantī” ti.
“Kim tā suṇanti yeva, udāhu tumhākaṃ nivāsanaṃ vā pārupanaṃ vā dadantī”
ti? “Tā ajja, mahārāja, sahaṃsaṃ ghanikāni pañca sāṭakasatāni adamsū” ti.
“Tumhehi gahitāni tāni, bhante” ti? “Āma, mahārāja” ti. “Nanu, bhante,
satthārā ticīvaram-eva anuññātānaṃ”-ti? “Āma, mahārāja, bhagavatā ekassa
bhikkhuno ticīvaram-eva paribhogasīsena anuññātāṃ, paṭiggahaṇaṃ pana*

avāritam, tasmā mayā pi aññesam̐ jīṇṇacīvarikāṇaṃ dātum te sāṭaka paṭiggahitā” ti. “Te pana bhikkhū tumhākaṃ santikā sāṭake labhitvā porāṇacīvarāni kiṃ karissantī” ti? “Porāṇasaṅghāṭim̐ uttarāsaṅgaṃ karissantī” ti? “Porāṇauttarāsaṅgaṃ kiṃ karissantī” ti? “Antaravāsakaṃ karissantī” ti. “Porāṇaantaravāsakaṃ kiṃ karissantī” ti? “Paccattharaṇaṃ karissantī” ti. “Porāṇapaccattharaṇaṃ kiṃ karissantī” ti? “Bhummattharaṇaṃ karissantī” ti. “Porāṇabhummattharaṇaṃ {2.25} kiṃ karissantī” ti? “Pādapuñchanam̐ karissantī” ti. “Porāṇapādapuñchanam̐ kiṃ karissantī” ti? “Mahārāja, saddhādeyyaṃ nāma vinipātetum̐ na labbhati, tasmā porāṇapādapuñchanam̐ vāsiyā koṭṭetvā mattikāya makkhetvā senāsanesu mattikālepanam̐ karissantī” ti. “Bhante, tumhākaṃ dinnam̐ yāva pādapuñchanā pi nassitum̐ na labbhatī” ti? “Āma, mahārāja, amhākaṃ dinnam̐ nassitum̐ na labbhati, paribhogam-eva hotī” ti.

Rājā tuṭṭho somanassappatto hutvā itarāni pi gehe ṭhapitāni pañca sātakasatāni āharāpetvā therassa datvā anumodanam sutvā theram vanditvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Thero paṭhamaladdhāni pañca sātakasatāni jīṇṇacīvarikānam bhikkhūnam adāsi. Therassa pana pañcamattāni saddhivihārikasatāni, tesu eko daharabhikkhu therassa bahūpakāro pariveṇam sammajjati, pānīyaparibhojanīyam upaṭṭhāpeti, dantakaṭṭham mukhodakam nhānodakam deti, vaccakuṭijantāgharasenāsanāni paṭijaggati, hatthaparikkammapādaparikkammapiṭṭhiparikkammādīni karoti. Thero pacchā laddhāni pañca sātakasatāni: “Ayaṃ me bahūpakāro” ti yuttavasena sabbāni tasseva adāsi. So pi sabbe te sātake bhājetvā attano samānupajjhāyānam adāsi.

Evam sabbe pi te laddhasātakā bhikkhū sātake chinditvā rajitvā kaṇikārapupphavaṇṇāni kāsāyāni nivāsetvā ca pārūpitvā ca satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā evamāhaṃsu: “bhante, sotāpannassa ariyasāvakassa mukholokanadānaṃ nāma atthī” ti. “Na, bhikkhave, ariyasāvakānaṃ mukholokanadānaṃ nāma atthī” ti. “Bhante, amhākaṃ upajjhāyena dhammaḥṇḍāgārikattherena saḥassagghaṇikānaṃ sātakānaṃ pañca satāni ekasseva daharabhikkhuno dinnāni, so pana attanā laddhe bhājetvā amhākaṃ adāsī” ti. “Na, bhikkhave, ānando mukholokanabhikkhaṃ deti, {2.26} so panassa bhikkhu bahūpakāro, tasmā attano upakārassa upakāravasena guṇavasena yuttavasena ‘upakārassa nāma paccupakāro kātuṃ vattatī’ ti kataññukatavedibhāvena adāsī. Porāṇakapanditā

pi hi attano upakārānaññeva paccupakāraṃ karimṃsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā nāmaggaṇadivase **tirīṭavacchakumāro** ti katanāmo anupubbena vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā agāraṃ ajjhāvasanto mātāpitūnaṃ kālakiriyāya saṃviggahadayo hutvā nikkhamitvā isipabbajjaṃ {2.315} pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro hutvā vāsaṃ kappesi. Tasmim tattha vasante bārāṇasiraṇṇo paccanto ku pi, so tattha gantvā yuddhe parājito maraṇabhayaabhīto hatthikkhandhagato ekena passena palāyitvā araṇṇe vicaranto pubbaṇhasamaye tirīṭavacchassa phalāphalattāya gatakāle tassa assamapadaṃ pāvisi. So: “Tāpasānaṃ vasanaṭṭhānaṃ”-ti hatthito otaritvā vātātapena kilanto pipāsito pāṇiyaghaṭaṃ olokeno katthaci adisvā caṅkamanakoṭiyaṃ udapānaṃ addasa. Udakaussiṇcanattāya pana rajjughaṭaṃ adisvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto hatthissa kucchiyaṃ baddhayottaṃ gahetvā hatthim udapānataṭe ṭhapetvā tassa pāde yottaṃ bandhitvā yottena udapānaṃ otaritvā yotte apāpuṇante uttaritvā uttarasāṭakaṃ yottakoṭiyā saṅghāṭetvā puna otari, tathā pi nappahosi yeva. So aggapādehi udakaṃ phusitvā atipipāsito: “Pipāsaṃ vinodetvā maraṇaṃ-pi sumaraṇaṃ”-ti cintetvā udapāne patitvā yāvadattthaṃ pivitvā paccuttarituṃ asakkonto tattheva aṭṭhāsi. Hatthī pi susikkhitattā aññattha agantvā rājānaṃ olokeno tattheva aṭṭhāsi. Bodhisatto sāyanhasamaye phalāphalaṃ āharitvā hatthim disvā: “Rājā āgato bhavissati, vammitahatthī yeva pana paññāyati, kim nu kho kāraṇaṃ”-ti so hatthisamīpaṃ upasaṅkami. Hatthī pi tassa upasaṅkamanabhāvaṃ ṇatvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bodhisatto udapānataṭaṃ gantvā rājānaṃ disvā: “Mā bhāyi, mahārājā” ti samassāsetvā nisseṇim bandhitvā rājānaṃ uttāretvā kāyamaṣṣa sambāhitvā telenā makkhetvā nhāpetvā phalāphalāni khādāpetvā {2.316} hatthissa sannāhaṃ mocesi. Rājā dvīhatīhaṃ vissamitvā bodhisattassa attano santikaṃ āgamanattāya paṭiññaṃ gahetvā pakkāmi. Rājabalakāyo nagarassa avidūre khandhāvāraṃ bandhitvā ṭhito. Rājānaṃ āgacchantāṃ disvā parivāresi, rājā nagaraṃ pāvisi.

Bodhisatto pi aḍḍhamāsaccayena bārāṇasiṃ patvā uyyāne vasitvā punadivase bhikkhaṃ caramāno rājadvāraṃ gato. Rājā mahāvātapānaṃ ugghāṭetvā rājāṇaṇaṃ olokayamāno bodhisattaṃ disvā sañjānitvā pāsādā oruyha vanditvā mahātalaṃ āropetvā samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditaṃ āhāraṃ bhojetvā sayam-pi bhuñjitvā uyyānaṃ netvā tatthassa

caṅkamanādirivāraṃ vasanaṭṭhānaṃ kāretvā sabbe pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālaṃ paṭicchāpetvā vanditvā pakkāmi. Tato paṭṭhāya bodhisatto rājanivesane yeva paribhuñji, mahāsakkārasammāno ahosi.

Taṃ asahamānā amaccā: “Evarūpaṃ sakkāraṃ eko pi yodho labhamāno kiṃ nāma na kareyyā” ti vatvā uparājānaṃ upagantvā: “Deva, amhākaṃ rājā ekaṃ tāpasam ativiya mamāyati, kiṃ nāma tena tasmim diṭṭhaṃ, tumhe pi tāva raññā saddhim mantethā” ti āhaṃsu. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā amaccehi saddhim rājānaṃ upasaṅkamitvā paṭṭhamam gāthamāha.

**1. Nayimassa vijjāmayamatthi kiñci, na bandhavo na pana te sahāyo,
Atha kena vaṇṇena tirīṭavaccho, tedaṇḍiko bhuñjati aggapiṇḍan-ti.**

Tattha **nayimassa vijjāmayamatthi kiñcī** ti imassa tāpasassa vijjāmayam kiñci kammaṃ natthi. **Na bandhavo** ti puttabandhasippabandhavagottabandhavañātibandhavesu {2.317} aññataro pi na hoti. **No pana te sahāyo** ti sahapaṃsukīḷiko sahāyako pi te na hoti. **Kena vaṇṇenā** ti kena kāraṇena. **Tirīṭavaccho** ti tassa nāmaṃ. **Tedaṇḍiko** ti kuṇḍikaṭṭhapanatthāya tidaṇḍakaṃ gahetvā caranto. **Aggapiṇḍan-ti** rāsasampannaṃ rājārahaṃ aggabhojanaṃ.

Taṃ sutvā rājā puttaṃ āmantetvā: “Tāta, mama paccantaṃ gantvā yuddhaparājītaṃ dvīhatīhaṃ anāgatabhāvaṃ saraṣī” ti vatvā: “Sarāmi” ti vutte: “Tadā mayā imaṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ”-ti sabbaṃ taṃ pavattiṃ ācikkhitvā: “Tāta, mayhaṃ jīvitadāyake mama santikaṃ āgate rajjaṃ dadanto pi ahaṃ neva etena kataguṇānurūpaṃ kātuṃ sakkomi” ti vatvā itarā dve gāthā avoca:

**2. Āpāsu me yuddhaparājītaṃ, ekassa katvā vivanasmi ghore,
Pasārayī kicchagatassa pāṇim, tenūdatārim dukhasampareto.**

**3. Etassa kiccena idhānupatto, vesāyino visayā jīvaloke,
Lābhāraho tāta tirīṭavaccho, dethassa bhogaṃ yajathaṇca yaññan-ti.**

Tattha **āpāsu** ti āpadāsu. **Ekassā** ti adutiyassa. **Katvā** ti anukampaṃ karitvā pemaṃ uppādetvā. **Vivanasmin-ti** pāṇīyarahite araṇṇe. **Ghore** ti dāruṇe. **Pasārayī kicchagatassa pāṇin-ti** nisseṇim bandhitvā kūpaṃ otāretvā dukkhagatassa mayhaṃ uttāraṇatthāya vīriyapaṭisaṃyuttaṃ hatthaṃ pasāresi. **Tenūdatārim dukhasampareto** ti tena kāraṇenamhi dukkhaparivārito pi tamhā kūpā uttiṇṇo.

Etassa kiccena idhānupatto ti ahaṃ etassa tāpasassa kiccena, etena katassa kiccassānubhāvena idhānupatto. {2.318} **Vesāyino visayā** ti vesāyī vuccati yamo, tassa visayā. **Jīvaloke** ti manussaloke. Ahañhi imasmim jīvaloke ʒhito yamavisayaṃ maccuvisayaṃ paralokaṃ gato nāma ahosiṃ, somhi etassa kāraṇā tato puna idhāgatoti vuttaṃ hoti. **Lābhāraho** ti lābhaṃ araho catupaccayaḷābhassa anucchaviko. **Dethassa bhogan**-ti etena paribhuñjitaḃbaṃ catupaccayasamaṇaparikkhārasaṅkhātāṃ bhogaṃ etassa detha. **Yajathaṇca yaññān**-ti tvaṇca amaccā ca nāgarā cāti sabbe pi tumhe etassa bhogaṇca detha, yaññaṇca yajatha. Tassa hi dīyamāno deyyadhammo tena bhuñjitaḃbattā bhogo hoti, itaresaṃ dānayaññattā yañño. Tenāha: “Dethassa bhogaṃ yajathaṇca yaññān”-ti.

Evam raññā gaganatale puṇṇacandaṃ uṭṭhāpentena viya bodhisattassa guṇe pakāsīte tassa guṇo sabbattham-eva pākāto jāto, atirekataro tassa lābhasakkāro uḃapādi. Tato paṭṭhāya uparājā vā amaccā vā añño vā koci kiṇci rājānaṃ vattum na visahi. Rājā bodhisattassa ovāde ʒhatvā dānādīni puññāni katvā saggapuraṃ pūresi. Bodhisatto pi abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā: “Porāṇakapaṇḃitā pi upakāravasena karimsū” ti imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātaḃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Tirītavacchajātakavaṇṇanā navamā

Ja 260 Dūtajātakavaṇṇanā

Yassatthā dūramāyanti ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu navakanipāte **cakkavākajātake** (Ja. 434) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira lolo ahosi paccayaḷuddho, ācariyupajjhāyavattādīni chaḃḃetvā pāto va sāvattiṃ pavisitvā visākhāya gehe anekakhādanīyaparivāraṃ yāguṃ pivitvā nānaggarasasālimamsodanaṃ bhuñjītvā pi tena atitto tato cūḷaanāthapiṇḃikassa mahāanāthapiṇḃikassa kosalaraññoti tesam tesam nivesanāni sandhāya vicari. Athekaḃivasam tassa lolabhāvaṃ ārabba dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ

*bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu lolo” ti pucchitvā:
“Saccaṃ, bhante” ti vutte.*

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ āmantetvā {2.319} “na kho, bhikkhu, idāneva, pubbe pi tvaṃ lolo, lolyakāraṇeṇa pana asinā sīsacchedanaṃ labhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa putto hutvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya bhojanasuddhiko ahoṣi, tenassa **bhojanasuddhikarājāt**veva nāmaṃ jātaṃ. So kira tathārūpena vidhānena bhattaṃ bhuñjati, yathāssa ekissā bhattapātiyā sataṣaṣaṣaṃ vayaṃ gacchati. Bhuñjanto pana antogehe na bhuñjati, attano bhojanavidhānaṃ olokentaṃ mahājanaṃ puññaṃ kāretukāmatāya rājadvāre ratanamaṇḍapaṃ kāretvā bhojanavelāya taṃ alaṅkarāpetvā kañcanamaye samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīditvā khattiyakaññāhi parivuto sataṣaṣaṣaggaṇikāya suvaṇṇapātiyā sabbarasabhojanaṃ bhuñjati. Atheko lolapuriso tassa bhojanavidhānaṃ oloketvā taṃ bhojanaṃ bhuñjitukāmo hutvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto: “Attheko upāyo” ti gālhaṃ nivāsetvā hatthe ukkhipitvā: “Bho, ahaṃ dūto, dūto” ti uccāsaddaṃ karonto rājānaṃ upasaṅkami. Tena ca samayena tasmim̐ janapade: “Dūtomhī” ti vadantaṃ na vārenti, tasmā mahājano dvidhā bhijjivā okāsaṃ adāsi. So vegena gantvā rañño pātiyā ekaṃ bhattapiṇḍaṃ gahetvā mukhe pakkhi pi, athassa: “Sīsaṃ chindissāmī” ti asigāho asim̐ abbāhesi, rājā: “Mā paharī” ti nivāresi, “mā bhāyi, bhuñjassū” ti hatthaṃ dhovitvā nisīdi. Bhojanapariyosāne {2.320} cassa attano pivanapānīyañceva tambūlañca dāpetvā: “Bho purisa, tvaṃ ‘dūtomhī’ ti vadasi, kassa dūtosī” ti pucchi. “Mahārāja ahaṃ taṇhādūto, udaradūto, taṇhā maṃ āṇāpetvā ‘tvaṃ gacchāhī’ ti dūtaṃ katvā pesesī” ti vatvā purimā dve gāthā avoca:

**1. Yassatthā dūramāyanti, amittama pi yācitum,
Tassūdarassahaṃ dūto, mā me kujjha rathesabha.**

**2. Yassa divā ca ratto ca, vasamāyanti māṇavā,
Tassūdarassahaṃ dūto, mā me kujjha rathesabhā ti.**

Tattha **yassatthā dūramāyanti** ti yassa atthāya ime sattā taṇhāvasikā hutvā dūram-pi gacchanti. **Rathesabhā** ti rathayodhajeṭṭhaka.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Saccametaṃ, ime sattā udaradūtā taṇhāvasena vicaranti, taṇhāva ime satte vicāreti, yāva manāpaṃ vata iminā kathitan”-ti tassa purisassa tussitvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Dadāmi te brāhmaṇa rohiṇīnaṃ, gavaṃ sahassaṃ saha puṇḍavena,
Dūto hi dūtassa kathaṃ na dajjaṃ, mayam-pi tasseva bhavāma dūtā ti.**

Tattha **brāhmaṇā** ti ālapanamattametaṃ. **Rohiṇīnaṃ**-ti rattavaṇṇānaṃ. **Saha puṇḍavenā** ti yūthapariṇāyakena upaddavarakkhakena usabhena saddhim. **Mayampī** ti ahaṇca avasesā ca sabbe sattā tasseva udarassa dūtā bhavāma, tasmā ahaṃ udaradūto samāno udaradūtassa tuyhaṃ kasmā na dajjanti. Evaṇca pana vatvā: “Iminā vata purisena assutapubbaṃ kāraṇaṃ kathitan”-ti tuṭṭhacitto tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā {2.321} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so lolabhikkhu sakadāgāmiphale patiṭṭhahi, aññe pi bahū sotāpannādayo ahesuṃ. “Tadā lolapuriso etarahi lolabhikkhu ahosi, bhojanasuddhikarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dūtajātakavaṇṇanā dasamā

Saṅkappavaggo paṭhamo

Tassuddānaṃ:

**Saṅkappa tilamuṭṭhi ca, maṇi ca sindhavāsukaṃ,
Jarūdapānaṃ gāmaṇi, mandhātā tirīṭṭadūtanti.**

2. Padumavaggo

Ja 261 Padumajātakavaṇṇanā

Yathā kesā ca massū cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ānandabodhimhi mālāpūjakārake bhikkhū ārabha kathesi. Vatthu **kālīṅgabodhiajātake** (Ja. 479) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherena kataṃ mahābodhipūjaṃ ārabha kathesi. Veneyyasaṅgahatthāya hi tathāgate janapadacārikaṃ pakkante sāvattvivāsino gandhamālādihatthā jetavanaṃ gantvā aññaṃ pūjanīyatṭhānaṃ alabhitvā gandhakuṭṭidvāre pātetvā gacchanti, te uḷārapāmojjā na honti. Taṃ kāraṇaṃ ñatvā anāthapiṇḍiko tathāgatassa jetavanaṃ āgatakāle

ānandattherassa santikaṃ gantvā: “Bhante, ayaṃ vihāro tathāgate cārikaṃ pakkante nipaccayo hoti, manussānaṃ gandhamālādīhi pūjanīyaṭṭhānaṃ na hoti, sādhu, bhante, tathāgatassa imamatthaṃ ārocetvā ekassa pūjanīyaṭṭhānassa sakkuṇeyyabhāvaṃ jānāthā” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tathāgataṃ pucchi: “Kati nu kho, bhante, cetiyānī” ti? “Tīṇi ānandā” ti. “Katamāni, bhante, tīṇi” ti? “Sārīrikaṃ pāribhogikaṃ uddissakan”-ti. “Sakkā pana, bhante, tumhesu dharantesu yeva cetiyaṃ kātun”-ti. “Ānanda, sārīrikaṃ na sakkā kātum. Tañhi buddhānaṃ parinibbānakāle hoti, uddissakaṃ avatthukaṃ mamāyanamattam-eva hoti, buddhehi paribhutto mahābodhirukkho buddhesu dharantesu pi cetiyamevā” ti. “Bhante, tumhesu pakkantesu jetavanavihāro appaṭisaraṇo hoti, mahājano pūjanīyaṭṭhānaṃ na labhati, mahābodhito bījaṃ āharitvā jetavanadvāre ropessāmi, bhante” ti. “Sādhu, ānanda, ropehi, evaṃ sante jetavane mama nibaddhavāso viya bhavissatī” ti.

Thero kosalanarindassa anāthapiṇḍikassa visākhādīnañca ārocetvā jetavanadvāre bodhiropanaṭṭhāne āvāṭaṃ khaṇāpetvā mahāmoggallānattheraṃ āha: “bhante, ahaṃ jetavanadvāre bodhiṃ ropessāmi, mahābodhito me bodhipakkaṃ āharathā” ti. Thero: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā ākāseṇa bodhimaṇḍaṃ gantvā vaṇṭā parigalantaṃ {4.229} pakkaṃ bhūmiṃ asampattam-eva cīvarena sampaṭicchitvā gahetvā ānandattherassa adāsi. Ānandatthero: “Ajja bodhiṃ ropessāmi” ti kosalarājādīnaṃ ārocesi. Rājā sāyanhasamaye mahantena parivārena sabbūpakaraṇāni gāhāpetvā āgami, tathā anāthapiṇḍiko visākhā ca añño ca saddho jano. Thero mahābodhiropanaṭṭhāne mahantaṃ suvaṇṇakaṭāhaṃ ṭhapetvā heṭṭhā chiddaṃ kāretvā gandhakalalassa pūretvā: “Idaṃ bodhipakkaṃ ropehi, mahārājā” ti rañño adāsi. So cintesi: “Rajjaṃ nāma na sabbakālaṃ amhākaṃ hatthe tiṭṭhati, idaṃ mayā anāthapiṇḍikena ropāpetum vaṭṭatī” ti. So taṃ bodhipakkaṃ mahāseṭṭhissa hatthe ṭhapesi. Anāthapiṇḍiko gandhakalalaṃ viyūhitvā tattha pātesi. Tasmim tassa hatthato muttamatte yeva sabbesaṃ passantānaññeva naṅgalasīsappamāṇo bodhikhandho paṇṇāsahatthubbedho uṭṭhahi, catūsu disāsu uddhañcāti pañca mahāsākhā paṇṇāsahatthāva nikkhamimsu. Iti so taṅkhaṇaṇñeva vanappatijeṭṭhako hutvā aṭṭhāsi. Rājā aṭṭhārasamatte suvaṇṇarajataghaṭe gandhodakena pūretvā nīluppalahatthakādipaṭimaṇḍite mahābodhiṃ parikkhipitvā puṇṇaghaṭe paṭipāṭiyā ṭhapesi, sattaratanamayā vedikaṃ kāresi, suvaṇṇamissakaṃ vālukaṃ okiri, pākāraparikkhepaṃ kāresi, sattaratanamayā dvārakoṭṭhakaṃ kāresi, sakkāro mahā ahoṣi.

Thero tathāgataṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, tumhehi mahābodhimūle samāpannasamāpattiṃ mayā ropitabodhimūle nisīditvā mahājanassa hitatthāya samāpajjathā” ti āha. “Ānanda, kiṃ kathesi, mayi mahābodhimūle samāpannasamāpattiṃ samāpajjitvā nisinne añño padeso dhāretuṃ na sakkotī” ti. “Bhante, mahājanassa hitatthāya imassa bhūmippadesassa dhuvaniyāmena samāpattisukhena taṃ bodhimūlaṃ paribhuñjathā” ti. Satthā ekarattiṃ samāpattisukhena paribhuñji. Thero kosalarājādīnaṃ kathetvā bodhimahaṃ nāma kāresi.

So pana ānandattherena ropitattā: “Ānandabodhī” ti jāto. Therena hi jetavanadvārakoṭṭhake bodhissa ropitabhāvo sakalajambudīpe patthari. Athekacce janapadavāsino bhikkhū: “Ānandabodhimhi mālāpūjaṃ karissāmā” ti jetavanaṃ āgantvā satthāraṃ vanditvā punadvase sāvattiṃ pavisitvā uppalavīthiṃ gantvā mālaṃ alabhitvā āgantvā ānandattherassa ārocesuṃ: “āvuso, mayaṃ ‘bodhimhi mālāpūjaṃ karissāmā’ ti uppalavīthiṃ gantvā ekamālam-pi na labhimhā” ti. Thero: “Ahaṃ vo, āvuso, āharissāmī” ti uppalavīthiṃ gantvā bahū nīluppalakalāpe ukkhipāpetvā āgamma tesāṃ dāpesi, te tāni gahetvā bodhissa pūjaṃ karīṃsu. Taṃ pavattiṃ sutvā dhammasabhāyaṃ bhikkhū therassa guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, jānapadā bhikkhū appapuññā uppalavīthiṃ gantvā mālaṃ na labhiṃsu, thero pana gantvāva āharāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva {2.322} vattuchekā kathākusalā mālaṃ labhanti, pubbe pi labhiṃsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhiputto ahosi. Antonagare ca ekasmiṃ sare padumāni pupphanti. Eko chinnaṇāso puriso taṃ saraṃ rakkhati. Athekadvasaṃ bārāṇasiyaṃ ussave ghuṭṭhe mālaṃ piḷandhitvā ussavaṃ kīḷitukāmā tayo seṭṭhiputtā: “Nāsacchinnassa abhūtena vaṇṇaṃ vatvā mālaṃ yācissāmā” ti tassa padumāni bhañjanakāle sarassa santikaṃ gantvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.

Tesu eko taṃ āmantetvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yathā kesā ca massū ca, chinnaṃ chinnaṃ virūhati,
Evaṃ ruhatu te nāsā, padumaṃ dehi yācito ti.**

So tassa kujjhitvā padumaṃ na adāsi.

Athassa dutiyo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yathā sārādikam bījaṃ, khetto vuttam virūhati,
Evaṃ ruhatu te nāsā, padumaṃ dehi yācito ti.**

Tattha **sārādikan**-ti saradasamaye gahetvā nikkhittam sārasampannam bījaṃ.

So tassa pi kujjhivā padumaṃ na adāsi.

Athassa tatiyo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ubho pi palapantete, api padmāni dassati,
Vajjum vā te na vā vajjum, natthi nāsāya rūhanā,
Dehi samma padumāni, aham yācāmi yācito ti.**

Tattha **ubho pi palapantete** ti ete dve pi musā vadanti. Api **padmānīti**: “Api nāma no padumāni dassatī” ti cintetvā evam vadanti. **Vajjum vā** {2.323} **te na vā vajjuntī**: “Tava nāsā ruhatū” ti evam vadeyyum vā na vā vadeyyum, etesaṃ vacanaṃ appamāṇaṃ, sabbatthā pi natthi nāsāya ruhanā, aham pana te nāsaṃ paṭicca na kiñci vadāmi, kevalaṃ yācāmi, tassa me dehi, samma, padumāni yācitoti.

Tam sutvā padumasaragopako: “Imehi dvīhi musāvādo kathito, tumhehi sabhāvo kathito, tumhākaṃ anucchavikāni padumānī” ti mahantaṃ padumakalāpaṃ ādāya tassa datvā attano padumasaram-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā padumalābhī seṭṭhiputto aham-eva ahosiṃ”-ti.

Padumajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 262 Mudupāṇijātakavaṇṇanā

Pāṇi ce muduko cassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Tañhi satthā dhammasabhaṃ ānītaṃ: “Saccam kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Bhikkhu, itthiyo nāmetā kilesavasena gamanato arakkhiyā, porāṇakapaṇḍitā pi attano dhītaraṃ rakkhituṃ nāsakkhimsu, pitarā hatthe gahetvā ṭhitāva pitaraṃ ajānāpetvā kilesavasena purisena saddhim palāyī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattivā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu

accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjam kāresi. So dhītarañca bhāgineyyaṇca dve pi antonivesane posento ekadivasam amaccehi saddhim nisinno: “Mamaccayena mayham bhāgineyyo rājā {2.324} bhavissati, dhītā pi me tassa aggamahesī bhavissatī” ti vatvā aparabhāge bhāgineyyassa vayappattakāle puna amaccehi saddhim nisinno: “Mayham bhāgineyyassa aññassa rañño dhītaram ānessāma, mayham dhītaram-pi aññasmiṃ rājakule dassāma, evaṃ no ñātakā bahutarā bhavissantī” ti āha. Amaccā sampañicchimso.

Atha rājā bhāgineyyassa bahigeham dāpesi, anto pavesanam nivāresi. Te pana aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesum. Kumāro: “Kena nu kho upāyena rājadhītaram bahi nīharāpeyyan”-ti cintento: “Atthi upāyo” ti dhātiyā lañjam datvā: “Kim, ayyaputta, kiccan”-ti vutte: “Amma, katham nu kho rājadhītaram bahi kātuṃ okāsam labheyyāma” ti āha. “Rājadhītāya saddhim kathetvā jānissāmī” ti. “Sādhu, amma” ti. Sā gantvā: “Ehi, amma, sīse te ukā gaṇhissāmī” ti tam nīcapīṭhake nisīdāpetvā sayam ucce nisīditvā tassā sīsam attano ūrusu ṭhapetvā ukā gaṇhayamānā rājadhītāya sīsam nakhehi vijjhi. Rājadhītā: “Nāyam attano nakhehi vijjhati, pitucchāputtassa me kumārassa nakhehi vijjhatī” ti ñatvā: “Amma, tvaṃ kumārassa santikam āgamāsī” ti pucchi. “Āma, amma” ti. “Kim tena sāsanaṃ kathitan”-ti? “Tava bahikaraṇupāyam pucchati, amma” ti. Rājadhītā: “Paṇḍito honto jānissatī” ti paṭhamam gātham bandhitvā: “Amma, imam uggahetvā kumārassa kathehī” ti āha.

**1. Pāṇi ce muduko cassa, nāgo cassa sukārīto,
Andhakāro ca vasseyya, atha nūna tadā siyā ti.**

Sā tam uggaṇhitvā kumārassa santikam gantvā: “Amma, rājadhītā kimāhā” ti vutte: “Ayyaputta, aññaṃ kiñci avatvā imam gātham {2.325} pahiṇī” ti tam gātham udāhāsi. Kumāro ca tassattham ñatvā: “Gaccha, amma” ti tam uyyojesi.

Gāthāyattho: sace te ekissā cūḷupaṭṭhākāya mama hattho viya hattho mudu assa, yadi ca te āneñjakāraṇam sukārīto eko hatthī assa, yadi ca tam divasam caturaṅgasamannāgato ativiya bahalo andhakāro assa, devo ca vasseyya. **Atha nūna tadā siyā** ti tādise kāle ime cattāro paccaye āgama ekamsena te manorathassa matthakagamanam siyāti.

Kumāro etamattham tathato ñatvā ekam abhirūpaṃ muduhattham cūḷupaṭṭhākam sajjam katvā maṅgalahatthigopakassa lañjam datvā hatthim āneñjakāraṇam kāretvā kalam āgamento acchi.

Athekasmiṃ kāḷapakkhuposathadivase majjhimayāmasamanantare ghanakāḷamegho vassi. So: “Ayaṃ dāni rājadhītāya vuttadivaso” ti vāraṇaṃ abhiruhitvā muduhatthakaṃ cūlupaṭṭhākaṃ hatthipiṭṭhe nisīdāpetvā gantvā rājanivesanassa ākāsaṅgaṇābhimukhe ṭhāne hatthiṃ mahābhittiyaṃ allīyāpetvā vātapānasamīpe temento aṭṭhāsi. Rājā pi dhītaraṃ rakkhanto aññattha sayitum na deti, attano santike cūlasayane sayāpeti. Sāpi: “Ajja kumāro āgamissati” ti ñatvā niddaṃ anokkamitvāva nipannā: “Tāta nhāyitukāmāmhī” ti āha. Rājā: “Ehi, amma” ti taṃ hatthe gahetvā vātapānasamīpaṃ netvā: “Nhāyāhi, amma” ti ukkhipitvā vātapānassa bahipasse pamukhe ṭhapetvā ekasmiṃ hatthe gahetvā aṭṭhāsi. Sā nhāyamānāva kumārassa hatthaṃ pasāresi, so tassā hatthato ābharaṇāni omuñcitvā upaṭṭhākāya hatthe piḷandhitvā taṃ ukkhipitvā rājadhītaraṃ nissāya pamukhe ṭhapesi. {2.326} Sā tassā hatthaṃ gahetvā pitu hatthe ṭhapesi, so tassā hatthaṃ gahetvā dhītu hatthaṃ muñci, sā itarasmā pi hatthā ābharaṇāni omuñcitvā tassā dutiyahatthe piḷandhitvā pitu hatthe ṭhapetvā kumārena saddhiṃ agamāsi. Rājā: “Dhītā yeva me” ti saññāya taṃ dārikaṃ nhānapariyosāne sirigabbhe sayāpetvā dvāraṃ pidhāya lañchetvā ārakkhaṃ datvā attano sayanaṃ gantvā nipajji.

So pabhātāya rattiyā dvāraṃ vivaritvā taṃ dārikaṃ disvā: “Kimetan”-ti pucchi. Sā tassā kumārena saddhiṃ gatabhāvaṃ kathesi. Rājā vippaṭisārī hutvā: “Hatthe gahetvā carantena pi mātugāmaṃ rakkhitum na sakkā, evaṃ arakkhiyā nāmitthiyo” ti cintetvā itarā dve gāthā avoca:

**2. Analā mudusambhāsā, duppūrā tā nadīsamā,
Sīdanti naṃ viditvāna, ārakā parivajjaye.**

**3. Yaṃ etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā,
Jātavedo va saṃ ṭhānaṃ, khippaṃ anudahanti nan-ti.**

Tattha **analā mudusambhāsā** ti muduvacanena pi asakkuṇeyyā, neva sakkā saṇhavācāya saṅgaṇhitunti attho. Purisehi vā etāsaṃ na alanti analā.

Mudusambhāsā ti hadaye thaddhe pi sambhāsāva mudu etāsanti mudusambhāsā. **Duppūrā tā nadīsamā** ti yathā nadī āgatāgatassa udakassa sandanato udakena duppūrā, evaṃ anubhūtānubhūtehi methunādīhi aparitussanato duppūrā. Tena vuttaṃ:

“Tiṇṇaṃ, bhikkhave, dhammānaṃ atitto appaṭivāno mātugāmo kālaṃ karoti. Katamesaṃ tiṇṇaṃ? Methunasamāpattiyā ca vijāyanassa ca alaṅkāraṃ ca.

Imesaṃ kho, bhikkhave, tiṇṇaṃ dhammānaṃ atitto appaṭivāno mātugāmo kālaṃ karotī” ti.

Sīdantī ti aṭṭhasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nimujjanti. **Nan**-ti nipātamattaṃ. {2.327} **Viditvānā** ti evaṃ jānitvā. **Ārakā parivajjaye** ti: “Etā itthiyo nāma methunadhammādīhi atittā kālaṃ katvā etesu nirayesu sīdanti, etā evaṃ attanā sīdamānā kassaññassa sukhāya bhavissanti” ti evaṃ ñatvā paṇḍito puriso dūrato va tā parivajjayeti dīpeti. **Chandasā vā dhanena vā** ti attano vā chandena ruciyaṃ pemena, bhativasena laddhadhanena vā yaṃ purisaṃ etā itthiyo upasevanti bhajanti. **Jātavedo** ti aggi. So hi jātamatto va vediyati, vidito pākaṭo hotīti jātavedo. So yathā attano ṭhānaṃ kāraṇaṃ okāsaṃ anudahati, evametā pi yaṃ upasevanti, taṃ purisaṃ dhanayasasīlapaññāsamannāgatam-pi tesaṃ sabbesaṃ dhanādīnaṃ vināsanato puna tāya sampattiyā abhabbuppattikaṃ kurumānā khippaṃ anudahanti jhāpentī. Vuttam-pi cetāṃ:

**Balavanto dubbalā honti, thāmavanto pi hāyare,
Cakkhumā andhakā honti, mātugāmavasam gatā.**

**Guṇavanto nigguṇā honti, paññavanto pi hāyare,
Pamattā bandhane senti, mātugāmavasam gatā.**

**Ajjhenañca tapaṃ sīlaṃ, saccaṃ cāgaṃ satim matim,
Acchindanti pamattassa, panthadūbhīva takkarā.**

**Yasaṃ kittim dhitim sūraṃ, bāhusaccaṃ pajānanaṃ,
Khepayanti pamattassa, kaṭṭhapuñjaṃva pāvako ti.**

Evaṃ vatvā mahāsatto: “Bhāgineyyo pi mayāva posetabbo” ti mahantena sakkārena dhītaraṃ tasseva datvā taṃ oparajje patiṭṭhapesi. So pi mātulassa accayena rajje patiṭṭhahi.

Satthā imaṃ dhammadesenaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā rājā aham-eva aho sin”-ti.

Mudupāṇijātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 263 Cūḷapalobhana jātakavaṇṇanā

Abhiijamāne {2.328} **vārismin**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum-eva ārabba kathesi. Tañhi satthā dhammasabhaṃ ānītaṃ:

“Saccam kira, tvaṃ bhikkhu, ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Bhikkhu, itthiyo nāmetā porāṇake suddhasatte pi saṃkilesesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rājā aputtako hutvā attano itthiyo: “Puttapatthanaṃ karoṭhā” ti āha. Tā putte patthenti. Evaṃ addhāne gate bodhisatto brahmalokā cavitvā aggamaheṣiṃ kucchismiṃ nibbatti. Taṃ jātamattaṃ nhāpetvā thaṇṇapāyanatthāya dhātiyā adaṃsu. So pāyamāno rodati, atha naṃ aṇṇissā adaṃsu. Mātugāmahatthagato neva tuṇhī hoti. Atha naṃ ekassa pādamūlikassa adaṃsu, tena gahitamatto yeva tuṇhī ahosi. Tato paṭṭhāya purisāva taṃ gahetvā caranti. Thaṇṇaṃ pāyentā duhitvā vā pāyenti, sāṇiantarena vā thanaṃ mukhe ṭhapenti. Tenassa **anittigandhakumāro** ti nāmaṃ karimsu. Tassa aparāparaṃ vaddhamānassa pi mātugāmaṃ nāma dassetuṃ na sakkā. Tenassa rājā visuṃ yeva nisajjādiṭṭhānāni jhānāgāraṇa kāresi.

So tassa soḷasavassikakāle cintesi: “mayhaṃ aṇṇo putto natthi, ayaṃ pana kumāro kāme na paribhuṇjati, rajjam-pi na icchissati, dulladdho vata me putto” ti. Atha naṃ ekā naccagītavāditakusalā purise paricaritvā attano vase kātuṃ paṭibālā taruṇanāṭakitthī upasaṅkamitvā: “Deva, kiṃ nu cintesi” ti āha, rājā taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. “Hotu, deva, {2.329} ahaṃ taṃ palobhetvā kāmarasaṃ jānāpessāmī” ti. “Sace me puttaṃ anittigandhakumāraṃ palobhetuṃ sakkissasi, so rājā bhavissati, tvaṃ aggamaheṣī” ti. Sā: “Mameso bhāro, tumhe mā cintayitthā” ti vatvā ārakkhamanusse upasaṅkamitvā āha: “ahaṃ paccūsasamaye āgantvā ayyaputtassa sayanaṭṭhāne bahijhānāgāre ṭhatvā gāyissāmi. Sace so kujjhati, mayhaṃ katheyyātha, ahaṃ apagacchissāmi. Sace suṇāti, vaṇṇaṃ me katheyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampatiṇṇimsu.

Sā pi paccūsakāle tasmim padese ṭhatvā tantissarena gītassaraṃ, gītassarena tantissaraṃ anatikkamitvā madhurena saddena gāyi, kumāro suṇanto va nipajji, punadivase ca āsannaṭṭhāne ṭhatvā gāyituṃ āṇāpesi, punadivase jhānāgāre ṭhatvā gāyituṃ āṇāpesi, punadivase attano samīpe ṭhatvāti evaṃ anukkameneva taṇhaṃ uppādetvā lokadhammaṃ sevitvā kāmarasaṃ ṇatvā: “Mātugāmaṃ nāma aṇṇesaṃ na dassāmī” ti asim gahetvā antaravīthim otarivā purise anubandhanto vicari. Atha naṃ rājā gāhāpetvā tāya kumārikāya saddhim nagarā nīharāpesi. Ubho pi araṇṇaṃ pavisitvā adhogaṅgaṃ gantvā ekasmiṃ passe gaṅgaṃ, ekasmiṃ samuddaṃ katvā ubhinnamantare assamapadaṃ

māpetvā vasaṃ kappayimsu. Kumārikā paṇṇasālāyaṃ nisīditvā kandamūlādīni pacati, bodhisatto araṇṇato phalāphalaṃ āharati.

Athekadivasaraṃ tasmiṃ phalāphalattthāya gate samuddadīpakā eko tāpaso bhikkhācāratthāya ākāseṇa gacchanto dhūmaṃ disvā assamapade otari. Atha naṃ sā: “Nisīda, yāva paccati” ti nisīdāpetvā itthikuttēna palobhetvā jhānā cāvetvā brahmacariyamassa antaradhāpesi. So pakkhacchinnakāko viya hutvā {2.330} taṃ jahitum asakkonto sabbadivasaraṃ tattheva thatvā bodhisattaṃ āgacchantam disvā vegena samuddābhimukho palāyi. Atha naṃ so: “Paccāmitto me ayaṃ bhavissati” ti asim gahetvā anubandhi. Tāpaso ākāse uppatanākāraṃ dassetvā samudde pati. Bodhisatto: “Esa tāpaso ākāsenāgato bhavissati, jhānassa parihīnattā samudde patito, mayā dānissa avassayena bhavitum vaṭṭati” ti cintetvā velante thatvā imā gāthā avoca:

**1. Abhiṇṇamāne vārisim, sayam āgamma iddhiyā,
Missibhāvitthiyā gantvā, saṃsīdasi mahaṇṇave.**

**2. Āvaṭṭanī mahāmāyā, brahmacariyavikopānā,
Sīdanti naṃ viditvāna, ārakā parivajjaye.**

**3. Yam etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā,
Jātavedo va sam jhānaṃ, khippam anudahanti nan-ti.**

Tattha **abhiṇṇamāne vārisim**-ti imasmiṃ uḍaḍe acalamāne akampamāne uḍakaṃ anāmasitvā sayam ākāseṇeva iddhiyā āgantvā. **Missibhāvitthiyā** ti lokadhammasena itthiyā saddhim missibhāvaṃ. **Āvaṭṭanī mahāmāyā** ti itthiyo nāmetā kāmāvaṭṭena āvaṭṭanato āvaṭṭanī, anantāhi itthimāyāhi samannāgatattā mahāmāyā nāma. Vuttaṇhetam:

**Māyā cetā marīcī ca, soko rogo cupaddavo,
Kharā ca bandhanā cetā, maccupāso guhāsayo,
Tāsu yo vissase poso, so naresu narādhamo ti. (Ja. 534.30).**

Brahmacariyavikopānā ti seṭṭhacariyassa methunaviratibrahmacariyassa vikopānā. **Sīdanti** ti itthiyo nāmetā isīnaṃ brahmacariyavikopānena apāyesu sīdanti. Sesam purimanayeneva yojetabbaṃ.

Etaṃ pana bodhisattassa vacanaṃ sutvā tāpaso samuddamajjhe thito yeva naṭṭhājjhānaṃ puna uppādetvā ākāseṇa attano vasanaṭṭhānaṃ-eva gato. Bodhisatto cintesi: “ayaṃ tāpaso evam bhāriko samāno simbalitūlaṃ viya ākāseṇa gato, mayā pi iminā {2.331} viya jhānaṃ uppādetvā ākāseṇa caritum

vaṭṭatī” ti. So assamaṃ gantvā taṃ itthiṃ manussapathaṃ netvā: “Gaccha, tvan”-ti uyyojetvā araṇṇaṃ pavisitvā manuṇṇe bhūmibhāge assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā anitthigandhakumāro aham-eva ahosiṃ”-ti.

Cūlapalobhanajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 264 Mahāpanādaajātakavaṇṇanā

Panādo nāma so rājā ti idaṃ satthā gaṅgātīre nisinno bhaddajittherassānubhāvaṃ ārabha kathesi. Ekasmiṇhi samaye satthā sāvattiyaṃ vassaṃ vasitvā: “Bhaddajikumārassa saṅghaṃ karissāmī” ti bhikkhusaṅghaparivuto cārikaṃ caramāno bhaddiyanagaraṃ patvā jātiyāvane tayo māse vasi kumārassa ñāṇaparipākaṃ āgamayamāno. Bhaddajikumāro mahāyaso asītikoṭivibhavassa bhaddiyasetṭhino ekaputtako. Tassa tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā tayo pāsādā ahesuṃ. Ekekasmim cattāro cattāro māse vasati. Ekasmiṃ vasitvā nāṭakaparivuto mahantena yasena aññaṃ pāsādaṃ gacchati. Tasmiṃ khaṇe: “Kumārassa yasaṃ passissāmā” ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi, pāsādantare cakkāticakkāni mañcātimañcāni bandhanti.

Satthā tayo māse vasitvā: “Mayaṃ gacchāmā” ti nagaravāsīnaṃ ārocesi. Nāgarā: “Bhante, sve gamissathā” ti satthāraṃ nimantetvā dutiyadivase buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ sajjetvā nagaramajje maṇḍapaṃ katvā alaṅkaritvā āsanāni pañṇāpetvā kālaṃ ārocesuṃ. Satthā bhikkhusaṅghaparivuto tattha gantvā nisīdi, manussā mahādānaṃ adamsu. Satthā niṭṭhitabhattakicco madhurassarena anumodanaṃ ārabhi. Tasmiṃ khaṇe bhaddajikumāro pi pāsādato pāsādaṃ gacchati, {2.332} tassa sampattidassanatthāya taṃ divasaṃ na koci agamāsi, attano manussāva parivāresuṃ. So manusse pucchi: “aññaṃsmim kāle mayi pāsādato pāsādaṃ gacchante sakalanagaraṃ saṅkhubhati, cakkāticakkāni mañcātimañcāni bandhanti, ajja pana ṭhapetvā mayhaṃ manusse añño koci natthi, kim nu kho kāraṇaṃ”-ti. “Sāmi, sammāsambuddho imaṃ bhaddiyanagaraṃ upanissāya tayo māse vasitvā ajjeva gamissati, so bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā mahājanassa

dhammaṃ deseti, sakalanagaravāsino pi tassa dhammakathaṃ suṇantī” ti. So: “Tena hi etha, mayam-pi suṇissāmā” ti sabbābharaṇapaṭimaṇḍito va mahantena parivārena upasaṅkamitvā parisapariyante ṭhito dhammaṃ suṇanto ṭhito va sabbakilese khepetvā aggaphalaṃ arahattaṃ pāpuṇi.

Satthā bhaddiyaseṭṭhiṃ āmantetvā: “Mahāseṭṭhi, putto te alaṅkatapaṭiyatto va dhammakathaṃ suṇanto arahatte patiṭṭhito, tenassa ajjeva pabbajitum vā vaṭṭati parinibbāyitum vā” ti āha. “Bhante, mayhaṃ puttassa parinibbānena kiccaṃ natthi, pabbājetha naṃ, pabbājetvā ca pana naṃ gahetvā sve amhākaṃ gehaṃ upasaṅkamathā” ti. Bhagavā nimantanāṃ adhivāsetvā kulaputtaṃ ādāya vihāraṃ gantvā pabbājetvā upasampadaṃ dāpesi. Tassa mātāpitara sattāhaṃ mahāsakkāraṃ karimsu. Satthā sattāhaṃ vasitvā kulaputtamādāya cārikaṃ caranto koṭigāmaṃ pāpuṇi. Koṭigāmaṃ vāsino manussā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adaṃsu. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ ārabhi. Kulaputto anumodanakaraṇakāle bahigāmaṃ gantvā: “Satthu āgatakāle yeva uṭṭhahissāmī” ti gaṅgātittasamīpe ekasmiṃ rukkhamaṇe jhānaṃ samāpajjitvā nisīdi. Mahallakattheresu āgacchantesu pi anuṭṭhahitvā satthu āgatakāle yeva uṭṭhahi. Puthujjanā bhikkhū: “Ayaṃ pure viya pabbajitvā mahāthere āgacchante pi disvā na uṭṭhahatī” ti kujjhimsu.

Koṭigāmaṃ vāsino manussā nāvāsaṅghāte bandhimsu. Satthā nāvāsaṅghāte ṭhatvā: “Kahaṃ, {2.333} bhaddaji” ti pucchi. “Esa, bhante, idhevā” ti. “Ehi, bhaddaji, amhehi saddhiṃ ekanāvaṃ abhiruhā” ti. Thero pi uppatitvā ekanāvāya aṭṭhāsi. Atha naṃ gaṅgāya majjhaṃ gatakāle satthā āha: “bhaddaji, tayā mahāpanādarājakāle ajjhāvutthapāsādo kahan”-ti. Imasmiṃ ṭhāne nimuggo, bhanteti. Puthujjanā bhikkhū: “Bhaddajitthero aññaṃ byākarotī” ti āhaṃsu. Satthā: “Tena hi, bhaddaji, sabrahmacārīnaṃ kaṅkhaṃ chindā” ti āha. Tasmiṃ khaṇe thero satthāraṃ vanditvā iddhibalena gantvā pāsādathūpikaṃ pādaṅguliyaṃ gahetvā pañcavīsatiyojanaṃ pāsādaṃ gahetvā ākāse uppati. Uppatito ca pana heṭṭhāpāsāde ṭhitānaṃ pāsādaṃ bhinditvā paññāyi. So ekayojanaṃ dviyojanaṃ tiyojananti yāva vīsatiyojanā udakato pāsādaṃ ukkhi pi. Athassa purimabhava ñātakā pāsādalobhena macchakacchapanāgamaṇḍūkā hutvā tasmiṃ yeva pāsāde nibbattā pāsāde uṭṭhahante parivattitvā parivattitvā udake yeva patimsu. Satthā te patante disvā: “Ñātakā te, bhaddaji, kilamantī” ti āha. Thero satthu vacanaṃ sutvā pāsādaṃ vissajjesi, pāsādo yathāṭhāne yeva patiṭṭhahi, satthā pāragaṅgaṃ gato. Athassa gaṅgātīre yeva āsanaṃ paññāpayimsu, so paññatte varabuddhāsane taruṇasūriyo viya rasmiyo muṇcanto

nisīdi. Atha naṃ bhikkhū: “Kasmiṃ kāle, bhante, ayaṃ pāsādo bhaddajittherena ajjhāvuttho” ti pucchimsu. Satthā: “Mahāpanādarājakāle” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte videharatṭhe mithilāyaṃ suruci nāma rājā ahosi, putto pi tassa suruci yeva, tassa pana putto mahāpanādo nāma ahosi, te imaṃ pāsādaṃ paṭilabhimsu.

Paṭilābhatthāya panassa idaṃ pubbakammaṃ: dve pitāputtā naḷehi ca udumbaradārūhi ca paccekabuddhassa vasanapaṇṇasālaṃ karimsu. Imasmiṃ jātake sabbaṃ atītavatthu pakiṇṇakanipāte **surucijātake** (Ja. 489) āvi bhavissati.

Te kālaṃ katvā tāvatimsabhavane nibbattitvā chasu kāmāvacarasaggesu anulomapaṭilomena mahantaṃ devissariyaṃ anubhavantaṃ vicaranti. Te tato cavitvā uparidevaloke nibbattitukāmā honti. Sakko tathā gatabhāvaṃ ñatvā tesu ekassa [4.319] vimānadvāraṃ gantvā taṃ āgantvā vanditvā ʒhitā āha: “mārisa, tayā manussalokaṃ gantum vaṭṭatī” ti. “Mahārāja, manussaloka nāma jeguccho paṭikūlo, tattha ʒhitā dānādīni puñṇāni katvā devalokaṃ patthenti, tattha gantvā kiṃ karissāmi” ti. “Mārisa, devaloke paribhuñjitabbasampattiṃ manussaloke paribhuñjissasi, pañcavīsatiyojanubbedhe navayojanaāyāme aṭṭhayojanavitthāre ratanapāsāde vasissasi, adhivāsehi” ti. So adhivāsesi. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā isivesena rājuyyānaṃ gantvā tāsāṃ itthīnaṃ upari ākāse caṅkamanto attānaṃ dassetvā: “Kassāhaṃ puttavaraṃ dammi, kā puttavaraṃ gaṇhissatī” ti āha. “Bhante, mayhaṃ dehi, mayhaṃ dehi” ti soḷasa itthisahassāni hatthe ukkhipimsu. Tato sakko āha: “ahaṃ sīlavatīnaṃ puttaṃ dammi, tumhākaṃ kiṃ sīlaṃ, ko ācāro” ti. Tā ukkhittahatthe samañchitvā: “Sace sīlavatīyā dātukāmo, sumedhāya santikaṃ gacchāhi” ti vadimsu. So ākāse neva gantvā tassā vāsāgāre sīhapañjare aṭṭhāsi.

Athassā tā itthiyo ārocesuṃ: “Etha, devi, sakko devarājā ‘tumhākaṃ puttavaraṃ dassāmi’ ti ākāsenāgantvā sīhapañjare ʒhito” ti. Sā garuparihārenāgantvā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā: “Saccaṃ kira, bhante, tumhe sīlavatīyā puttavaraṃ dethā” ti āha. “Āma devī” ti. “Tena hi mayhaṃ dethā” ti. “Kiṃ pana te sīlaṃ, kathehi, sace me ruccati, dassāmi te puttavaraṃ”-ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā: “Tena hi suṇāhi” ti vatvā attano sīlaguṇaṃ kathenti pannarasa gāthā abhāsi:

*Maheṣī surucino bhariyā, ānūtā paṭhamam aham,
 Dasa vassasahassāni, yaṃ maṃ surucimānayaṃ.
 Sāham brāhmaṇa rājānam, vedeham mithilaggaham,
 Nābhijānāmi kāyena, vācāya uda cetasā,
 Surucim atimaññittha, āvi vā yadi vā raho.
 Etena [4.320] saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
 Bhattu mama sassu mātā, pitā cā pi ca sassuro,
 Te maṃ brahme vinetāro, yāva aṭṭhamṣu jīvitam.
 Sāham ahiṃsāratinī, kāmasā dhammacārinī,
 Sakkaccaṃ te upaṭṭhāsim, rattindivamatanditā.
 Etena saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
 Soḷasitthisahassāni, sahabharyāni brāhmaṇa,
 Tāsu issā vā kodho vā, nāhu mayham kudācanam.
 Hitena tāsam nandāmi, na ca me kāci appiyā,
 Attānamvānukampāmi, sadā sabbā sapattiyo.
 Etena saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
 Dāse kammakare pesse, ye caññe anujīvino,
 Pesemi sahadhammena, sadā pamuditindriyā.
 Etena saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
 Samaṇe brāhmaṇe cā pi, aññe cā pi vanibbake,
 Tappemi annapānena, sadā payatapāṇinī.
 Etena saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
 Cātuddasiṃ pañcaddasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
 Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgataṃ,
 Uposatham upavasāmi, sadā sīlesu saṃvutā.
 Etena saccavajjena, putto uppajjатаṃ ise,
 Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā ti.*

*Evam tassā gāthāya satena pi sahasseṇa pi vaṇṇiyamānānam guṇānam
 pamāṇam nāma natthi, tāya pannarasahi gāthāhi attano guṇānam vaṇṇitakāle
 yeva sakko attano bahukaraṇīyatāya tassā katham avicchinditvā: “Pahūtā
 abbhutā yeva te guṇā” ti tam pasamsanto gāthādvayamāha:*

*Sabbeva te dhammaguṇā, rājaputti yasassini,
Saṁvijjanti tayi bhadde, ye tvaṁ kittesi attani.
Khattiyo jātisampanno, abhijāto yasassimā,
Dhammarājā videhānaṁ, putto uppajjate tavā ti.*

Sā tassa vacanaṁ sutvā somanassajātā taṁ pucchantī dve gāthā abhāsi:

*Dummī [4.322] rajojalladharo, aghe vehāyasaṁ ṭhito,
Manuññaṁ bhāsase vācaṁ, yaṁ mayhaṁ hadayaṅgamaṁ.
Devatānusi saggamhā, isi vāsi mahiddhiko,
Ko vāsi tvaṁ anupatto, attānaṁ me pavedayā ti.*

Sakko tassā kathento cha gāthā abhāsi:

*Yaṁ devasaṅghā vandanti, sudhammāyaṁ samāgatā,
Sohaṁ sakko sahassakkho, āgatosmi tavantike.
Itthiyo jīvalokasmiṁ, yā hoti samacārini,
Medhāvinī sīlavatī, sassudevā patibbatā.
Tādisāya sumedhāya, sucikammāya nāriyā,
Devā dassanamāyanti, mānusiyaṁ amānusā.
Tvaṁca bhadde suciṇṇena, pubbe sucaritena ca,
Idha rājakule jātā, sabbakāmasamiddhinī.
Ayaṁca te rājaputti, ubhayattha kaṭaggaho,
Devalokūpapattī ca, kittī ca idha jīvite.
Ciraṁ sumedhe sukhinī, dhammamattani pālaya,
Esāhaṁ tidivaṁ yāmi, piyaṁ me tava dassanan-ti.*

Devaloke [4.323] pana me kiccakaraṇīyaṁ atthi, tasmā gacchāmi, tvaṁ appamattā hohīti tassā ovādaṁ datvā pakkāmi. Naḷakāradevaputto pana paccūsakāle cavitvā tassā kucchiyaṁ paṭisandhiṁ gaṇhi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṁ ñatvā rañño ārocesi, rājā gabbhassa parihāraṁ adāsi. Sā dasamāsaccayena puttāṁ vijāyī, “mahāpanādo” tissa nāmaṁ karimāsu. Ubhayaraṭṭhavāsino: “Sāmi puttassa no khīramūlan”-ti ekekaṁ kahāpaṇaṁ rājaṅgaṇe khipimāsu, mahādhanarāsi ahosi. Raññā paṭikkhittāpi: “Sāmi puttassa no vaḍḍhitakāle paribbaya bhavissatī” ti aggahetvāva pakkamimāsu. Kumāro pana mahāparivārena vaḍḍhitvā vayappatto soḷasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattiṁ pāpuṇi. Rājā puttassa vayaṁ oloketvā devim āha: “bhadde, puttassa me rajjābhisekakālo, ramaṇīyamassa pāsādaṁ kāretvā abhisekaṁ karissāmī” ti. Sā: “Sādhu devā” ti sampatiṇṇī. Rājā vatthuvijjācariye pakkosāpetvā: “Tātā, vaḍḍhakiṁ gahetvā amhākaṁ nivesanato avidūre puttassa me pāsādaṁ

māpetha, rajjena nam abhisiñcissāmā” ti āha. Te: “Sādhu, devā” ti bhūmippadesam vīmaṃsanti.

Tasmim̐ khaṇe sakkassa bhavanam̐ uñhākāram̐ dassesi. So tam̐ kāraṇam̐ ñatvā vissakammam̐ āmantetvā: “Gaccha, tāta, mahāpanādakumārassa āyāmena navayojanikam̐, vitthārato aṭṭhayaṇikam̐, ubbedhena pañcavīsatiyojanikam̐, ratanapāsādam̐ māpehī” ti pesesi. So vaḍḍhakīvesena vaḍḍhakīnam̐ santikam̐ gantvā: “Tumhe pātarāsam̐ bhuñjitvā ethā” ti te pesetvā daṇḍakena bhūmim̐ pahari, tāvadeva vuttappakāro sattabhūmiko pāsādo uṭṭhahi. Mahāpanādassa pāsādamāṅgalam̐, chattamāṅgalam̐, āvāhamāṅgalanti tīṇi māṅgalāni ekato va ahesum̐. Maṅgalaṭṭhāne ubhayaṭṭhavāsino sannipatitvā maṅgalacchaṇena satta vassāni vītināmesum̐. Neva ne rājā uyyojesi, tesam̐ vatthalaṅkārahādantīyabhojanīyādi {4.324} sabbam̐ rājakulasantakam-eva ahosi. Te sattasam̐vaccharaccayena upakkositvā surucimahārājena: “Kimetan”-ti puṭṭhā: “Mahārāja, amhākam̐ maṅgalam̐ bhuñjantānam̐ satta vassāni gatāni, kadā maṅgalassa osānam̐ bhavissatī” ti āhaṃsu. Tato rājā: “Tātā, puttana me ettakam̐ kālam̐ na hasitapubbam̐, yadā so hasissati, tadā gamissathā” ti āha. Atha mahājano bherim̐ carāpetvā naṭe sannipātesi. Cha naṭasahassāni sannipatitvā satta koṭṭhāsā hutvā naccantā rājānam̐ hasāpetum̐ nāsakkhim̐su. Tassa kira dīgharattam̐ dibbanāṭakānam̐ diṭṭhattā tesam̐ naccam̐ amanuññam̐ ahosi.

Tadā bhaṇḍukaṇḍo ca paṇḍukaṇḍo cāti dve nāṭakajeṭṭhakā: “Mayam̐ rājānam̐ hasāpessāmā” ti rājaṅgaṇam̐ pavisiṃsu. Tesu bhaṇḍukaṇḍo tāva rājadvāre mahantam̐ atulam̐ nāma ambam̐ māpetvā suttaguḷam̐ khipitvā tassa sākāya laggāpetvā suttana atulambam̐ abhiruhi. Atulamboti kira vessavaṇassa ambo. Atha tam-pi vessavaṇassa dāsā gahetvā aṅgapaccaṅgāni chinditvā pātesum̐, sesanāṭakā tāni samodhānetvā udakena abhisiñcim̐su. So pupphapaṭam̐ nivāsetvā ca pārūpitvā ca naccanto va uṭṭhahi. Mahāpanādo tam-pi disvā neva hasi. Paṇḍukaṇḍo naṭo rājaṅgaṇe dārucitakam̐ kāretvā attano parisāya saddhim̐ aggim̐ pāvīsi. Tasmim̐ nibbuta citakam̐ udakena abhisiñcim̐su. So sapariso pupphapaṭam̐ nivāsetvā ca pārūpitvā ca naccanto va uṭṭhahi. Tam-pi disvā rājā neva hasi. Iti tam̐ hasāpetum̐ asakkontā manussā upaddutā ahesum̐.

Sakko tam̐ kāraṇam̐ ñatvā: “Gaccha, tāta, mahāpanādam̐ hasāpetvā ehī” ti devanaṭam̐ pesesi. So āgantvā rājaṅgaṇe ākāse ṭhatvā upaḍḍhaaṅgam̐ nāma {4.325} dassesi, eko va hattho, eko va pādo, ekam̐ akkhi, ekā dāṭhā naccati calati

phandati, sesaṃ niccalamahosi. Taṃ disvā mahāpanādo thokaṃ hasitaṃ akāsi. Mahājano pana hasanto hasanto hāsaṃ sandhāretuṃ satim paccupaṭṭhāpetuṃ asakkonto aṅgāni vissajjetvā rājaṅgaṇe yeva pati, tasmim kāle maṅgalaṃ niṭṭhitaṃ. Sesamettha: “Panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo” ti mahāpanādaajātakena (Ja. 264) vaṇṇetabbaṃ. Rājā mahāpanādo dānādīni puññāni katvā āyupariyosāne devalokam-eva gato.

Satthā {2.334} imaṃ atītaṃ āharitvā sammāsambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo,
Tiriyaṃ soḷasubbedho, uddhamāhu sahassadhā.**

**2. Sahassakaṇḍo satageṇḍu, dhajālu haritāmoyo,
Anaccuṃ tattha gandhabbā, cha sahassāni sattadhā.**

**3. Evametaṃ tadā āsi, yathā bhāsasi bhaddaji,
Sakko ahaṃ tadā āsim, veyyāvaccakaro tava ti.**

Tattha **yūpo** ti pāsādo. **Tiriyaṃ soḷasubbedho** ti vitthārato soḷasakaṇḍapātavitthāro ahoṣi. **Uddhamāhu sahassadhā** ti ubbedhena sahassakaṇḍagamanamattaṃ ucco ahu, sahassakaṇḍagamanagaṇanāya pañcavīsatiyojanappamāṇaṃ hoti. Vitthāro panassa aṭṭhajojanamatto.

Sahassakaṇḍo satageṇḍu ti so panesa sahassakaṇḍubbedho pāsādo satabhūmiko ahoṣi. **Dhajālu** ti dhajasampanno. **Haritāmoyo** ti haritamaṇiparikkhitto. Aṭṭhakathāyaṃ pana: “Samāluharitāmoyo” ti pāṭho, haritamaṇimayehi dvārakavāṭavātapānehi samannāgatoti attho. **Samālū** ti kira dvārakavāṭavātapānānaṃ nāmaṃ. **Gandhabbā** ti naṭā, **cha sahassāni sattadhā** ti cha gandhabbasahassāni sattadhā hutvā tassa pāsādassa sattasu ṭhānesu rañño ratijananatthāya naccimṣū ti attho. Te evaṃ naccantā pi rājānaṃ hāsetuṃ nāsakkhimṣu, atha sakko devarājā devanaṭaṃ pesetvā samajjaṃ kāresi, tadā mahāpanādo hasi.

Yathā bhāsasi, bhaddaji ti bhaddajittherena hi: “Bhaddaji, tayā mahāpanādarājakāle ajjhāvutthapāsādo kahan”-ti vutte: “Imasmim ṭhāne nimuggo, bhante” ti vadantena tasmim kāle attano atthāya tassa pāsādassa nibbattabhāvo ca mahāpanādarājabhāvo ca bhāsito hoti. Taṃ gahetvā satthā: “Yathā tvaṃ, bhaddaji, bhāsasi, tadā etaṃ tattheva ahoṣi, ahaṃ tadā tava kāyaveyyāvaccakaro sakko devānamindo ahoṣin”-ti āha.

Tasmim {2.335} khaṇe puthujjanabhikkhū nikkaṅkhā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mahāpanādo rājā bhaddaji ahosi, sakko pana aham-eva ahosin”-ti.

Mahāpanādajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 265 Khurappajātakavaṇṇanā

Disvā khurappe ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvam, bhikkhu, ossaṭṭhavīriyo” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu, kasmā evaṃ tvam niyyānikasāsane pabbajitvā vīriyaṃ ossaji, porāṇakapaṇḍitā aniyyānikaṭṭhāne pi vīriyaṃ karimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ aṭavi-ārakkhakakule nibbattitvā vayappatto pañcapurisasataparivāro aṭavi-ārakkhakesu sabbajetṭhako hutvā aṭavimukhe ekasmiṃ gāme vasaṃ kappesi. So bhatim gahetvā manusse aṭaviṃ atikkāmeti. Atheskasmim divase bārāṇaseyyako satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi taṃ gāmaṃ patvā taṃ pakkosāpetvā: “Samma, sahaṣsaṃ gahetvā maṃ aṭaviṃ atikkāmehi” ti āha. So: “Sādhū” ti tassa hatthato sahaṣsaṃ gaṇhi, bhatim gaṇhanto yeva tassa jīvitaṃ pariccaji. So taṃ ādāya aṭaviṃ pāvisi, aṭavimajjhe pañcasatā corā uṭṭhahimsu, core disvā sesapurisā urena nipajjimsu, ārakkhakajetṭhako eko va nadanto vagganto paharitvā pañcasate pi core palāpetvā satthavāhaputtaṃ sotthinā kantāraṃ tāresi.

Satthavāhaputto parakantāre satthaṃ nivesetvā {2.336} ārakkhakajetṭhakaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā sayam-pi bhuttaṭṭātarāso sukhanisinno tena saddhim sallapanto: “Samma, tathādāruṇānaṃ corānaṃ āvudhāni gahetvā avattharaṇakāle kena nu kho te kāraṇena cittutrāsamattam-pi na uppannan”-ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Disvā khurappe dhanuveganunne, khagge gahīte tikhīṇe teladhote,
Tasmiṃ bhayasmim maraṇe viyūḷhe, kasmā nu te nāhu chambhitattan-ti.**

Tattha **dhanuveganunne** ti dhanuvegena vissatṭhe. **Khagge gahīte** ti tharudaṇḍehi sugahite khagge. **Maraṇe viyūḷhe** ti maraṇe paccupaṭṭhite. **Kasmā nu te nāhū** ti kena nu kho kāraṇena nāhosi. **Chambhitattan-ti** sarīracalanam.

Taṃ sutvā ārakkhakajetṭhako itarā dve gāthā abhāsi:

**2. Disvā khurappe dhanuveganunne, khagge gahīte tikhīṇe teladhote,
Tasmim bhayasmim maraṇe viyūlḥe, vedam alattoham vipulam ulāram.**

**3. So vedajāto ajjhabbavim amitte, pubbeva me jivitamāsi cattam,
Na hi jivite ālayam kubbamāno, sūro kayirā sūrakiccam kadāci ti.**

Tattha **vedam alattoham**-ti tuṭṭhiṇceva somanassaṇca paṭilabhim. **Vipulan**-ti bahuṃ. **Ulāran**-ti uttamam. **Ajjhabbavin**-ti jivitam pariccajivā abhibbavim. **Pubbeva me jivitamāsi cattan**-ti mayā pubbeva tava hatthato bhatim gaṇhanteneva jivitam cattamāsi. **Na hi jivite ālayam kubbamāno** ti jivitasmiṇhi nikantiṃ kurumāno purisakiccam kadāci pi na karoti.

Evam {2.337} so saravasse vassante jivitanikantiyā vissaṭṭhattā attanā sūrakiccassa katabhāvam nāpetvā satthavāhaputtam uyyojetvā sakagāmam-eva paccāgantvā dānādini puñṇāni katvā yathākammarū gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhahi. “Tadā ārakkhakajetṭhako aham-eva ahosin”-ti.

Khurappajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 266 Vātaggasindhavajātakavaṇṇanā

Yenāsi kisiyā paṇḍu ti idam satthā jetavane viharanto sāvatthiyam aññataram kuṭumbikam ārabba kathesi. Sāvatthiyam kirekā abhirūpā itthi ekam abhirūpam kuṭumbikam disvā paṭibaddhacittā ahosi, sakalasarīram jhāyamāno viyassā abbhantare kilesaggi uppajji. Sā neva kāyassādam labhi, na cittassādam, bhattampissā na rucci, kevalam mañcakaatānim gahetvā nipajji. Atha nam upaṭṭhāyikā ca sahāyikā ca pucchiṃsu: “kim nu kho tvaṃ kampamānacittā aṭānim gahetvā nipannā, kim te aphāsukan”-ti. Sā ekam dve vāre akathetvā punappunam vuccamānā tamattham ārocesi. Atha nam tā samassāsetvā: “Tvaṃ mā cintayi, mayam tam ānessāmā” ti vatvā gantvā kuṭumbikena saddhim mantesum, so paṭikkhipitvā punappunam vuccamāno adhiyāsesi. Tā: “Asukadivase asukavelāyam āgacchā” ti paṭiñṇam gahetvā gantvā tassā ārocesum. Sā attano sayanagabbham sajjetvā attānam alaṅkaritvā sayanapiṭṭhe nisinnā tasmim āgantvā sayanekadesa nisinne cintesi: “sacāham imassa {2.338} garukam akatvā idāneva okāsam karissāmi, issariyam me parihāyissati, āgatadivase yeva okāsakaraṇam nāma akāraṇam, ajja na maṅkuṃ katvā

aññasmim divase okāsam karissāmī” ti. Atha nam hatthagahaṇādivasena keḷim kātum āradham hatthe gahetvā: “Apehi apehi, na me tayā attho” ti nibbhacchesi. So osakkivā lajjito uṭṭhāya attano geham-eva gato.

Itarā itthiyo tāya tathā katabhāvaṃ ñatvā kuṭumbike nikkhante taṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu: “tvaṃ etasmim paṭibaddhacittā āhāraṃ paṭikkhipitvā nipajji, atha nam mayaṃ punappunaṃ yācitvā ānayimha, tassa kasmā okāsaṃ na akāsī” ti. Sā tamatthaṃ ārocesi. Itarā: “Tena hi paññāyissasī” ti vatvā pakkamimsu. Kuṭumbiko puna nivattitvā pi na olokesi. Sā taṃ alabhamānā nirāhārā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Kuṭumbiko tassā matabhāvaṃ ñatvā bahuṃ mālāgandhavilepanaṃ ādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā satthārā ca: “Kiṃ nu kho, upāsaka, na paññāyasi” ti pucchite tamatthaṃ ārocetvā: “Svāhaṃ, bhante, ettakaṃ kālaṃ lajjāya buddhupaṭṭhānaṃ nāgato” ti āha. Satthā: “Na, upāsaka, idānevesā kilesavasena taṃ pakkosāpetvā āgatakāle taṃ okāsaṃ akatvā lajjāpesi, pubbe pi pana paṇḍitesu paṭibaddhacittā hutvā pakkosāpetvā āgatakāle okāsaṃ akatvā kilametvāva uyyojesī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sindhavakule nibbattitvā vātaggasindhavo nāma hutvā tassa maṅgalaasso ahoṣi. Assagopakā taṃ netvā gaṅgāyaṃ nhāpentī. Atha nam bhaddalī nāma gadrabhī disvā paṭibaddhacittā hutvā kilesavasena kampamānā neva tiṇaṃ khādi, {2.339} na udakaṃ pivi, parisussitvā kisā aṭṭhicammamattā ahoṣi. Atha nam putto gadrabhapotako mātaraṃ parisussamānaṃ disvā: “Kiṃ nu kho tvaṃ, amma, neva tiṇaṃ khādasi, na udakaṃ pivasi, parisussitvā tattha tattha kampamānā nipajjasi, kiṃ te aphāsukan”-ti pucchi. Sā akathetvā punappunaṃ vuccamānā tamatthaṃ kathesi. Atha nam putto samassāsetvā: “Amma, mā cintayi, ahaṃ taṃ ānessāmī” ti vatvā vātaggasindhavassa nhāyitum āgatakāle taṃ upasaṅkamitvā: “Tāta, mayhaṃ mātā tumhesu paṭibaddhacittā nirāhārā sussitvā marissati, jīvitadānamassā dethā” ti āha. “Sādhu, tāta, dassāmi, assagopakā maṃ nhāpetvā thokaṃ gaṅgātīre vicaraṇatthāya vissajjenti, tvaṃ mātaraṃ gahetvā taṃ padesaṃ ehī” ti. So gantvā mātaraṃ ānetvā tasmim padese vissajjetvā ekamantaṃ paṭicchanno aṭṭhāsi.

Assagopakā pi vātaggasindhavaṃ tasmim ṭhāne vissajjesum. So taṃ gadrabhiṃ oloketvā upasaṅkami. Atha sā gadrabhī tasmim upasaṅkamitvā attano sarīraṃ upasiṅghamāne: “Sacāhaṃ garuṃ akatvā āgatakkhaṇe yevassa okāsaṃ

karissāmi, evaṃ me yaso ca issariyaṇca parihāyissati, aniccamānā viya bhavitum vaṭṭatī” ti cintetvā sindhavassa heṭṭhāhanuke pādena paharitvā palāyi, dantamūlamassa bhijjitvā gatakālo viya ahosi. Vātaggasindhavo: “Ko me etāya attho” ti {2.340} lajjito tato va palāyi. Sā vipphaṇṇasārīnī hutvā tattheva patitvā socamānā nipajji.

Atha naṃ putto upasaṅkamitvā pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Yenāsi kisiyā paṇḍu, yena bhattam na ruccati,
Ayaṃ so āgato bhaddā, kasmā dāni palāyasi ti.**

Tattha **yenā** ti tasmiṃ paṭibaddhacittatāya yena kāraṇabhūtena.

Puttassa vacanam sutvā gadrabhī dutiyam gāthamāha.

**2. Sace paṇādikeneva, santhavo nāma jāyati,
Yaso hāyati itthīnam, tasmā tāta palāyahan-ti.**

Tattha **ādikenevā** ti ādito va paṭhamam-eva. **Santhavo** ti methunadhammasaṃyogavasena mittasanthavo. **Yaso hāyati itthīnanti**, tāta, itthīnāhi garukam akatvā ādito va santhavam kurumānam yaso hāyati, issariyagabbatabhāvo parihāyatīti.

Evaṃ sā itthīnam sabhavam puttassa kathesi.

Tatiyagātham pana satthā abhisambuddho hutvā āha:

**3. Yasassinam kule jātam, āgataṃ yā na icchatī,
Socati cirarattāya, vātaggamiva bhaddalī ti.**

Tattha **yasassinan-ti** yasasampannam. **Yā na icchatī** ti yā itthī tathārūpaṃ purisaṃ na icchatī. **Cirarattāyā** ti cirarattam, dīghamaddhānanti attho.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā gadrabhī sā itthī ahosi, vātaggasindhavo pana aham-eva ahosi”-ti.

Vātaggasindhavajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 267 Kakkaṭakajātakavaṇṇanā

Siṅgi {2.341} **migo** ti idam satthā jetavane viharanto aññataram itthim ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kireko kuṭumbiko attano bhariyaṃ gahetvā uddhārasodhanatthāya janapadam gantvā uddhāram sodhetvā āgacchanto

antarāmagge corehi gahito. Bhariyā panassa abhirūpā pāsādikā dassanīyā, corajeṭṭhako tassā sinehena kuṭumbikaṃ māretuṃ ārabhi. Sā pana itthī sīlavatī ācārasampannā patidevatā, sā corajeṭṭhakassa pādesu nipatitvā: “Sāmi, sace mayi sineho atthi, mā mayhaṃ sāmikaṃ mārehi. Sace māresi, aham-pi visam vā khāditvā nāsavātaṃ vā sannirumbhitvā marissāmi, tayā pana saddhiṃ na gamissāmi, mā me akāraṇena sāmikaṃ mārehi” ti yācitvā taṃ vissajjāpesi. Te ubho pi sotthinā sāvatthiṃ patvā jetavanapiṭṭhivihārena gacchantā: “Vihāraṃ pavisitvā satthāraṃ vandissāmā” ti gandhakuṭipariveṇaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Te satthārā: “Kahaṃ gatattha, upāsakā” ti puṭṭhā: “Uddhārasodhanatthāyā” ti āhaṃsu. “Antarāmagge pana ārogyena āgatatthā” ti vutte kuṭumbiko āha: “antarāmagge no, bhante, corā gaṇhiṃsu, tatresā maṃ māriyamānaṃ corajeṭṭhakaṃ yācitvā mocesi, imaṃ nissāya mayā jīvitaṃ laddhan”-ti. Satthā: “Na, upāsaka, idānevetāya evaṃ tuyhaṃ jīvitaṃ dinnam, pubbe pi paṇḍitānam-pi jīvitaṃ adāsiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente himavante mahāudakarahado, tattha mahāsuvaṇṇakakkaṭako ahosi. So tassa nivāsabhāvena: “Kuḷīradaho” ti paññāyittha. Kakkaṭako mahā ahosi khalamaṇḍalappamāṇo, hatthī gahetvā vadhitvā khādati. Hatthī tassa bhayena tattha otaritvā gocaraṃ {2.342} gaṇhituṃ na sakkonti. Tadā bodhisatto kuḷīradahaṃ upanissāya vasamānaṃ hatthiyūthajeṭṭhakaṃ paṭicca kareṇuyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Athassa mātā: “Gabbhaṃ rakkhissāmī” ti aññaṃ pabbatappadesaṃ gantvā gabbhaṃ rakkhitvā puttaṃ vijāyi. So anukkamena viññutaṃ patto mahāsarīro thāmasampanno sobhaggappatto añjanapabbato viya ahosi. So ekāya kareṇuyā saddhiṃ samvāsaṃ kappetvā: “Kakkaṭakaṃ gaṇhissāmī” ti attano bhariyañca mātarañca ādāya taṃ hatthiyūthaṃ upasaṅkamitvā pitaraṃ passitvā: “Tāta, ahaṃ kakkaṭakaṃ gaṇhissāmī” ti āha. Atha naṃ pitā: “Na sakkhissasi, tātā” ti vāretvā punappunaṃ vadantaṃ: “Tvaññeva jānissasī” ti āha.

So kuḷīradahaṃ upanissāya vasante sabbavāraṇe sannipātetvā sabbehi saddhiṃ dahasamīpaṃ gantvā: “Kiṃ so kakkaṭako otaraṇakāle gaṇhāti, udāhu gocaraṃ gaṇhanakāle, udāhu uttaraṇakāle” ti pucchitvā: “Uttaraṇakāle” ti sutvā: “Tena hi tumhe kuḷīradahaṃ otaritvā yāvadatthaṃ gocaraṃ gahetvā paṭhamaṃ uttaratha, ahaṃ pacchato bhavissāmī” ti āha. Vāraṇā tathā karīṃsu. Kuḷīro pacchato uttarantaṃ bodhisattaṃ mahāsaṇḍāsena kammāro lohasalākaṃ viya aḷadvayena pāde daḷhaṃ gaṇhi, kareṇukā bodhisattaṃ avijahitvā samīpe yeva

aṭṭhāsi. Bodhisatto ākaḍḍhanto kuḷīraṃ cāletuṃ nāsakkhi, kuḷīro pana taṃ ākaḍḍhanto attano abhimukhaṃ karoti. So maraṇabhayaatajjito baddharavaṃ ravi, sabbe vāraṇā maraṇabhayaatajjitā koṇcaṇādaṃ katvā muttakarīsaṃ cājamānā palāyiṃsu, kareṇukāpissa saṇṭhātuṃ asakkontī palāyituṃ ārabhi.

Atha naṃ {2.343} so attano baddhabhāvaṃ saññāpetvā tassā apalāyanatthaṃ paṭhamāṃ gāthamāha.

1. Siṅgī migo āyatacakkhunetto

Aṭṭhittaco vārisayo alomo,

Tenābhībhūto kapaṇaṃ rudāmi,

Mā heva maṃ pāṇasamaṃ jaheyyā ti.⁸

Tattha **siṅgī migo** ti siṅgī suvaṇṇavaṇṇo migo. Dvīhi aḷehi siṅgakiccaṃ sādheṇtehi yuttatāya siṅgī ti attho. Migoti pana sabbapāṇasaṅgāhakavasena idha kuḷīro vutto. **Āyatacakkhunetto** ti ettha dassanaṭṭhena cakkhu, nayaṇaṭṭhena nettaṃ, āyatāni cakkhusaṅkhātāni nettāni assāti āyatacakkhunetto, dīghaakkhī ti attho. Aṭṭhimevassa tacakiccaṃ sādhetīti **aṭṭhittaco. Tenābhībhūto** ti tena migena abhībhūto ajjhotthato niccalaṃ gahito hutvā. **Kapaṇaṃ rudāmi** ti kāruṇṇappatto hutvā rudāmi viravāmi. **Mā heva man**-ti maṃ evarūpaṃ byasanappattaṃ attano pāṇasamaṃ piyasāmikaṃ tvaṃ mā heva jahīti.

Atha sā kareṇukā nivattitvā taṃ assāsayamānā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Ayya na taṃ jahissāmi, kuṇjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ,

Pathavyā cāturantāya, suppiyo hosi me tuvaṇ-ti.

Tattha **saṭṭhihāyanaṇ**-ti jātiyā saṭṭhivassakālasmiṃhi kuṇjarā thāmena parihāyanti, sā ahaṃ evaṃ thāmahīnaṃ imaṃ byasanaṃ pattaṃ taṃ na jahissāmi, mā bhāyi, imissā hi catūsu disāsu samuddaṃ patvā ṭhitāya cāturantāya pathaviyā tvaṃ mayhaṃ suṭṭhu piyoti.

Atha naṃ santhambhetvā: “Ayya, idāni taṃ kuḷīrena saddhiṃ thokaṃ kathāsallāpaṃ labhamānā vissajjāpessāmi” ti vatvā kuḷīraṃ yācamānā tatiyaṃ gāthamāha.

⁸ [This verse is omitted by accident in the digital transcription of Cst.]

**3. Ye {2.344} kuḷīrā samuddasmiṃ, gaṅgāya yamunāya ca,
Tesaṃ tvam vārijo seṭṭho, muñca rodantiyā patin-ti.**

Tassattho: ye samudde vā gaṅgāya vā yamunāya vā kuḷīrā, sabbesaṃ vaṇṇasampattiya ca mahantattena ca tvam-eva seṭṭho uttamo. Tena taṃ yācāmi, mayhaṃ rodamaṇāya sāmikaṃ muñcāti.

Kuḷīro tassā kathayamānāya itthisadde nimittaṃ gahetvā ākaḍḍhiyamānaso hutvā vāraṇassa pādato aḷe viniveṭhento: “Ayaṃ vissatṭho idaṃ nāma karissatī” ti na kiñci aññāsi. Atha naṃ vāraṇo pādaṃ ukkhipitvā piṭṭhiyaṃ akkami, tāvadeva aṭṭhīni bhijjimsu. Vāraṇo tuṭṭharavaṃ ravi, sabbe vāraṇā sannipatitvā kuḷīraṃ nīharitvā mahītale ṭhapetvā maddantā cuṇṇavicuṇṇamakaṃsu. Tassa dve aḷā sarīrato bhijjitvā ekamante patimsu. So ca kuḷīradaho gaṅgāya ekābaddho, gaṅgāya pūraṇakāle gaṅgodakena pūradi, udake mandībhuṭe dahato udakaṃ gaṅgaṃ otarati. Atha dve pi te aḷā uplavitvā gaṅgāya vuyhimsu. Tesu eko samuddaṃ pāvisi, ekaṃ dasabhātikarājāno udake kīḷamānā labhitvā āḷiṅgaṃ nāma mudiṅgaṃ akaṃsu. Samuddaṃ pana pavitṭhaṃ asurā gahetvā ālambaraṃ nāma bheriṃ kāresuṃ. Te aparabhāge sakkena saṅgāme parājitā taṃ chaḍḍetvā palāyimsu, atha naṃ sakko attano atthāya gaṇhāpesi. “Ālambaremeḷho viya thanatī” ti taṃ sandhāya vadanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ubho jayampatikā sotāpattiphale patiṭṭhahimsu. {2.345} “Tadā kareṇukā ayaṃ upāsikā ahosi, vāraṇo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kakkaṭakajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 268 Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā

Yo ve sabbasametānan-ti idaṃ satthā dakkhiṇāgirijanapade aññataraṃ uyyānapālaputtaṃ ārabba katesi. Satthā kira vutthavasso jetavanā nikkhamitvā dakkhiṇāgirijanapade cārikaṃ cari. Atheko upāsako buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā uyyāne nisīdāpetvā yāgukhajjakehi santappetvā: “Ayyā, uyyānacārikaṃ caritukāmā iminā uyyānapālena saddhiṃ carantū” ti vatvā: “Ayyānaṃ phalāphalāni dadeyyāsi” ti uyyānapālaṃ āṇāpesi. Bhikkhū caramānā ekaṃ chiddaṭṭhānaṃ disvā: “Idaṃ ṭhānaṃ chiddaṃ virāḷarukkhaṃ, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchimsu. Atha nesaṃ uyyānapālo ācikkhi: “eko kira uyyānapālaputto uparopakesu udakaṃ āsiṅcanto ‘mūlappamāṇena āsiṅcissāmi’ ti uppādetvā mūlappamāṇena udakaṃ

āsiñci, tena taṃ ṭhānaṃ chiddaṃ jātaṃ”-ti. Bhikkhū satthu santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva pubbe pi so kumārako ārāmadūsakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ vissasene nāma raññe rajjaṃ kārente ussave ghuṭṭhe uyyānapālo: “Ussavaṃ kīḷissāmi” ti uyyānavāsino makkaṭe āha: “idaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ bahūpakāraṃ, ahaṃ sattāhaṃ ussavaṃ kīḷissāmi, tumhe satta divase uparopakesu udakaṃ āsiñcathā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu. So tesāṃ cammaghaṭake datvā pakkāmi. Makkaṭā udakaṃ āsiñcantā uparopakesu āsiñcimsu. Atha ne makkaṭajetṭhako āha: “āgametha tāva, udakaṃ nāma sabbakālaṃ dullabhaṃ, taṃ rakkhitaṃ, uparopake uppāṭetvā mūlappamāṇaṃ {2.346} ñatvā dīghamūlakesu bahuṃ, rassamūlakesu appaṃ udakaṃ siñcituṃ vaṭṭati” ti. Te: “Sādhū” ti vatvā ekacce uparopake uppāṭetvā gacchanti, ekacce te ropetvā udakaṃ siñcanti.

Tasmiṃ kāle bodhisatto bārāṇasiyaṃ ekassa kulassa putto ahosi, so kenacideva karaṇīyena uyyānaṃ gantvā te makkaṭe tathā karonte disvā: “Ko tumhe evaṃ kāreti” ti pucchitvā: “Vānaraṇetṭhako” ti vutte: “Jeṭṭhakassa tāva vo ayaṃ paññā, tumhākaṃ pana kīdisī bhavissatī” ti tamatthaṃ pakāseto imaṃ paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yo ve sabbasametānaṃ, ahuvā seṭṭhasammato,
Tassāyaṃ edisī paññā, kim-eva itarā pajā ti.**

Tattha **sabbasametānaṃ**-ti imesaṃ sabbesaṃ samānajātīnaṃ. **Ahuvā** ti ahosi.
Kim-eva itarā pajā ti yā itarā etesu lāmikā pajā, kīdisā nu kho tassā paññāti.

Tassa kathaṃ sutvā vānarā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu:

**2. Evam-eva tuvaṃ brahme, anaññāya vinindasi,
Kathaṃ mūlaṃ adisvāna, rukkhaṃ jaññā patiṭṭhitaṃ-ti.**

Tattha **brahme** ti ālapanamattaṃ. Ayaṃ panettha saṅkhepattho: tvaṃ, bho purisa, kāraṇākāraṇaṃ ajānitvā evam-eva amhe vinindasi, rukkhaṃ nāma: “Gambhīre patiṭṭhito vā esa, na vā” ti mūlaṃ anuppāṭetvā kathaṃ ñātuṃ sakkā, tena mayaṃ uppāṭetvā mūlappamāṇena udakaṃ āsiñcāmāti.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Nāhaṃ tumhe vinindāmi, ye caññe vānarā vane,
Vissaseno va gārayho, yassatthā rukkharopakā ti.**

Tattha **vissaseno va gārayho** ti bārāṇasirājā vissaseno yeva ettha garahitabbo.

Yassatthā rukkharopakā ti yassatthāya tumhādisā rukkharopakā jātāti.

Satthā {2.347} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā vānarajeṭṭhako ārāmadūsakakumāro ahosi, paṇḍitapuriso pana aham-eva ahosin”-ti.

Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 269 Sujātajātakavaṇṇanā

Na hi vaṇṇena sampannā ti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa suṇisaṃ dhanañcayaseṭṭhidhītaraṃ visākhāya kaniṭṭhabhaginiṃ sujātaṃ ārabba kathesi. Sā kira mahantena yasena anāthapiṇḍikassa gharaṃ pūrayamānā pāvīsi, “mahākulassa dhītā ahan”-ti mānathaddhā ahosi kodhanā caṇḍī pharusā, sassusasurasāmikavattāni na karoti, gehajanaṃ tajjentī paharantī carati. Athe kadivasā satthā pañcahi bhikkhusatehi parivuto anāthapiṇḍikassa gehaṃ gantvā nisīdi. Mahāseṭṭhi dhammaṃ suṇanto va bhagavantaṃ upanisīdi, tasmīṃ khaṇe sujātā dāsakammakarehi saddhiṃ kalahaṃ karoti. Satthā dhammakathaṃ ṭhapetvā: “Kim saddo eso” ti āha. Esā, bhante, kulasuṇhā agāravā, nevassā sassusasurasāmikavattaṃ atthi, assaddhā appasannā ahorattaṃ kalahaṃ kurumānā vicaratīti. Tena hi naṃ pakkosathāti. Sā āgantvā vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Atha naṃ satthā: “Sattimā, sujāte, purisassa bhariyā, tāsāṃ tvaṃ katarā” ti pucchi. “Bhante, nāhaṃ saṃkhittena kathitassa atthaṃ ājānāmi, vitthārena me kathethā” ti. Satthā: “Tena hi ohitasotā suṇohī” ti vatvā imā gāthā abhāsi:

“Paduṭṭhacittā ahitānukampinī, aññesu rattā atimaññate patim,

Dhanena kītassa vadhāya ussukā; Yā evarūpā purisassa bhariyā,

Vadhakā ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [1]

“Yaṃ itthiyā vindati sāmiko dhanam, sippaṃ vaṇijjañca kasim adhiṭṭhaham,

Appam-pi {2.348} tassa apahātumicchati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,

Corī ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [2]

“Akammakāmā alasā mahagghasā, pharusā ca caṇḍī ca duruttavādinī,

Uṭṭhāyakānaṃ abhibhuyya vattati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,

Ayyā ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [3]

**“Yā sabbadā ho ti hitānukampinī, mātāva puttāṃ anurakkhate patim,
Tato dhanāṃ sambhatamassa rakkhati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Mātā ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [4]**

**“Yathā pi jeṭṭhā bhaginī kaniṭṭhakā, sagāravā ho ti sakamhi sādhike,
Hirīmanā bhattu vasānuvattinī; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Bhaginī ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [5]**

**“Yācīdha disvāna patim pamodati, sakhī sakhāraṃva cirassamāgataṃ,
Koleyyakā sīlavatī patibbatā; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Sakhī ca bhariyā ti ca sā pavuccati. [6]**

**“Akkuddhasantā vadhadaṇḍatajjitā, aduṭṭhacittā patino titikkhati,
Akkodhanā bhattu vasānuvattinī; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Dāsī ca bhariyā ti ca sā pavuccati”. (AN. 7.63); [7]**

Imā {2.349} kho, sujāte, purisassa satta bhariyā. Tāsu vadhakasamā corīsamā ayyasamā ti imā tisso niraye nibbattanti, itarā catasso nimmānaratidevaloke.

**Yācīdha bhariyā vadhakāti vuccati, corīti ayyāti ca yā pavuccati,
Dussilarūpā pharusā anādarā, kāyassa bhedā nirayaṃ vajanti tā.**

**Yācīdha mātā bhaginī sakhīti ca, dāsīti bhariyāti ca yā pavuccati,
Sīle ṭhitattā cirarattasāmvutā, kāyassa bhedā sugatim vajanti tā ti. (AN. 7.63).**

Evam satthari imā satta bhariyā dassente yeva sujātā sotāpattiphale patiṭṭhahi.
“Sujāte, tvaṃ imāsaṃ sattannaṃ bhariyānaṃ katarā” ti vutte: “Dāsisaṃ ahaṃ, bhante” ti vatvā tathāgataṃ vanditvā khamāpesi. Iti satthā sujātaṃ gharasuṇhaṃ ekovādeneva dametvā katabhattakicco jetavanaṃ gantvā bhikkhusaṅghena vatte dassite gandhakuṭim pāvisi. Dhammasabhāyam-pi kho, bhikkhū, satthu guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, ekovādeneva satthā sujātaṃ gharasuṇhaṃ dametvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi mayā sujātā ekovādeneva damitā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena samena rajjaṃ kāresi. Tassa mātā kodhanā ahoṣi caṇḍā pharusā akkosikā paribhāsikā. So mātu ovādaṃ dātukāmo pi: “Avatthukaṃ kathetuṃ na yuttan”-ti tassā anusāsanatthaṃ ekaṃ upamaṃ olokeno carati. Atheskadivasāṃ uyyānaṃ agamāsi, mātā pi puttena saddhiṃ yeva agamāsi. {2.350} Atha antarāmagge kikī saṃuṇṇo viravi, bodhisattaparisaṃ tam

saddaṃ sutvā kaṇṇe pidahitvā: “Ambho, caṇḍavāce pharusavāce mā saddamakāsi” ti āha. Bodhisatte pana nāṭakaparivārīte mātaraṃ saddhiṃ uyyāne vicarante ekasmiṃ supupphitasālarukkhe nilīnā ekā kokilā madhurena sarena vassi. Mahājano tassā saddena sammatto hutvā añjaliṃ paggahetvā: “Saṇhavāce sakhilavāce muduvāce vassa vassā” ti gīvaṃ ukkhipitvā ohitasoto olokento aṭṭhāsi.

Atha mahāsatto tāni dve kāraṇāni disvā: “Idāni mātaraṃ saññāpetuṃ sakkhissāmi” ti cintetvā: “Amma, antarāmagge kikīsaddaṃ sutvā mahājano ‘mā saddamakāsi, mā saddamakāsi’ ti kaṇṇe pidahi, pharusavācā nāma na kassaci piyā” ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Na hi vaṇṇena sampannā, mañjukā piyadassanā,
Kharavācā piyā honti, asmiṃ loke paramhi ca.**

**2. Nanu passasimaṃ kāliṃ, dubbaṇṇaṃ tilakāhataṃ,
Kokilaṃ saṇhabhāṇena, bahūnaṃ pāṇinaṃ piyaṃ.**

**3. Tasmā sakhilavācassa, mantabhāṇī anuddhato,
Atthaṃ dhammaṇca dīpeti, madhuraṃ tassa bhāsitaṃ-ti.**

Tāsaṃ ayamatto: amma, ime sattā piyaṅgusāmādinā sarīravaṇṇena samannāgatā kathānigghosassa madhuratāya **mañjukā**, abhirūpatāya **piyadassanā** samānā pi antamaso mātāpitāro pi akkosaparibhāsādivasena pavattāya kharavācāya samannāgatattā **kharavācā** imasmiṃca parasmaiṃca loke piyā nāma na honti antarāmagge kharavācā kikī viya, saṇhabhāṇino pana maṭṭhāya madhurāya vācāya samannāgatā virūpā pi piyā honti. Tena taṃ vadāmi: nanu passasi tvaṃ imaṃ kāliṃ dubbaṇṇaṃ sarīravaṇṇato pi kāḷatarehi tilakehi {2.351} āhataṃ kokilaṃ, yā evaṃ dubbaṇṇā samānā pi saṇhabhāsanena bahūnaṃ piyā jātā. Iti yasmā kharavāco satto loke mātāpitūnaṃ-pi appiyo, tasmā bahujaṇassa piyabhāvaṃ icchanto poso sakhilavāco saṇhamatṭhamuduvāco assa. Paññāsaṅkhātāya mantāya paricchinditvā vacanato **mantabhāṇī**, vinā uddhaccena pamāṇayuttasseva kathanato **anuddhato**. Yo hi evarūpo puggalo pālīṇca atthaṇca dīpeti, tassa bhāsitaṃ kāraṇasanniṣṭitaṃ katvā paraṃ anakkosetvā kathitātāya madhuranti.

Evam bodhisatto imāhi tīhi gāthāhi mātu dhammaṃ desetvā mātaraṃ saññāpesi, sā tato paṭṭhāya ācārasampannā ahosi. Bodhisatto pi mātaraṃ ekovādena nibbisevanam katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirañño mātā sujātā ahosi, rājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sujātajātakavaṇṇanā navamā

Ja 270 Ulūkajātakavaṇṇanā

Sabbehi kira ñātīhi ti idaṃ satthā jetavane viharanto kākolūkakalaham ārabba kathesi. Tasmiñhi kāle kākā divā ulūke khādanti, ulūkā sūriyatthaṅgamanato paṭṭhāya tattha tattha sayitānaṃ kākānaṃ sīsāni chinditvā te jīvitakkhayaṃ pāpenti. Athekassa bhikkhuno jetavanapaccante ekasmiṃ pariveṇe vasantassa sammajjanakāle rukkhato patitāni sattatṭhanālimattāni pi bahutarāni pi kākasīsāni chaḍḍetabbāni honti. So tamatthaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, amukassa kira bhikkhuno vasanaṭṭhāne divase divase ettakāni {2.352} nāma kākasīsāni chaḍḍetabbāni hontī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchi, bhikkhū: “Imāya nāmā” ti vatvā: “Kadā paṭṭhāya pana, bhante, kākānañca ulūkānañca aññamaññaṃ veraṃ uppannaṃ”-ti pucchimsu, satthā: “Paṭhamakappikakālato paṭṭhāyā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappikā manussā sannipatitvā ekaṃ abhirūpaṃ sobhaggappattaṃ ācārasampannaṃ sabbākāraparipuṇṇaṃ purisaṃ gahetvā rājānaṃ karimsu, catuppadā pi sannipatitvā ekaṃ sīhaṃ rājānaṃ akaṃsu, mahāsamudde macchā ānandaṃ nāma macchaṃ rājānaṃ akaṃsu. Tato sakuṇagaṇā himavantapadese ekasmiṃ piṭṭhipāsāne sannipatitvā: “Manussesu rājā paññāyati, tathā catuppadesu ceva macchesu ca. Amhākaṃ panantare rājā nāma natthi, appatissavāso nāma na vaṭṭati, amhākaṃ-pi rājānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, ekaṃ rājatṭhāne ṭhapetabbayuttakaṃ jānāthā” ti. Te tādisaṃ sakuṇaṃ olokayamānā ekaṃ ulūkaṃ rocetvā: “Ayaṃ no ruccatī” ti āhaṃsu. Atheko sakuṇo sabbesaṃ ajjhāsayaḍḍhaṇatthaṃ tikkhattuṃ sāvesi. Tassa sāventassa dve sāvanā adhivāsetvā tatiyasāvanāya eko kāko utṭhāya: “Tiṭṭha tāvetassa imasmiṃ rājābhisekakāle evarūpaṃ mukhaṃ bhavati, kuddhassa kīdisaṃ bhavissati, iminā hi kuddhena olokitaṃ mayaṃ tattakapāle pakkhittaloṇaṃ viya tattha tattheva bhijjissāma, imaṃ rājānaṃ kātuṃ mayhaṃ na ruccatī” ti imamatthaṃ pakāsetuṃ paṭhamam gāthamāha.

**1. Sabbehi {2.353} kira ñātīhi, kosiyo issaro kato,
Sace ñātīhanuññāto, bhaṇeyyāhaṃ ekavācikan-ti.**

Tassattho: yā esā sāvanā vattati, taṃ sutvā vadāmi. Sabbehi kira imehi samāgatehi ñātīhi ayaṃ kosiyo rājā kato. Sace paṇāhaṃ ñātīhi anuññāto bhaveyyaṃ, ettha vattabbaṃ ekavācikaṃ kiñci bhaṇeyyanti.

Atha naṃ anujānantā sakuṇā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu:

**2. Bhaṇa samma anuññāto, atthaṃ dhammañca kevalaṃ,
Santi hi daharā pakkhī, paññavanto jutindharā ti.**

Tattha **bhaṇa, samma, anuññāto** ti, samma, vāyasa tvaṃ amhehi sabbehi anuññāto, yaṃ te bhaṇitabbaṃ, taṃ bhaṇa. **Atthaṃ dhammañca kevala**-ti bhaṇanto ca kāraṇaṇceva paveṇi-āgatañca vacanaṃ amuñcitvā bhaṇa. **Paññavanto jutindharā** ti paññāsampannā ceva ñāṇobhāsadharā ca daharā pi pakkhino atthi yeva.

So evaṃ anuññāto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na me ruccati bhaddaṃ vo, ulūkassābhisecanaṃ,
Akkuddhassa mukhaṃ passa, kathaṃ kuddho karissatī ti.**

Tassattho: bhaddaṃ tumhākaṃ hotu, yaṃ panetaṃ tikkhattum sāvanavācāya ulūkassa abhisecanaṃ karīyati, etaṃ mayhaṃ na ruccati. Etassa hi idāni tuṭṭhacittassa akkuddhassa mukhaṃ passatha, kuddho paṇāyaṃ kathaṃ karissatīti na jānāmi, sabbathā pi etaṃ mayhaṃ na ruccatīti.

So evaṃ vatvā: “Mayhaṃ na ruccati, mayhaṃ na ruccatī” ti viravanto ākāse uppati, ulūko pi naṃ uṭṭhāya anubandhi. Tato paṭṭhāya te aññamaññaṃ veraṃ bandhimsu. Sakuṇā suvaṇṇahaṃsaṃ rājānaṃ katvā pakkamimsu.

Satthā {2.354} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. “Tadā rajje abhisittahaṃsapoto aham-eva ahosin”-ti.

Ulūkajātakavaṇṇanā dasamā

Padumavaggo dutiyo

Tassuddānaṃ:

**Padumaṃ mudupāṇī ca, palobhanaṃ panādaṃ,
Khurappaṃ sindhavañceva, kakkaṭā, rāmadūsakaṃ,
Sujātaṃ ulūkaṃ dasa.**

3. Udapānavaggo

Ja 271 Udapānadūsakajātakavaṇṇanā

Ārañṇikassa isino ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ udapānadūsakasiṅgālaṃ ārabha kathesi. Eko kira siṅgālo bhikkhusaṅghassa pāṇīyudapānaṃ uccārapassāvakaraṇena dūsetvā pakkāmi. Atha naṃ ekadivasaṃ udapānasamīpaṃ āgataṃ sāmaṇerā leḍḍūhi paharitvā kilamesuṃ, so tato paṭṭhāya taṃ ṭhānaṃ puna nivattitvā pi na olokesi. Bhikkhū taṃ pavattiṃ ṇatvā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, udapānadūsakasiṅgālo kira sāmaṇerehi kilamitakālato paṭṭhāya puna nivattitvā pi na olokesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa siṅgālo udapānadūsakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ idam-eva isipatanaṃ ayam-eva udapāno ahosi. Tadā bodhisatto bārāṇasiyaṃ kulaghare nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā isigaṇaparivuto isipatane vasaṃ kappesi. Tadā eko siṅgālo idam-eva udapānaṃ dūsetvā pakkamati. Atha naṃ ekadivasaṃ tāpasā parivāretvā ṭhitā ekenupāyena gahetvā bodhisattassa santikaṃ ānayimsu. Bodhisatto siṅgālena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ārañṇikassa isino, cirarattatapassino,
Kicchākataṃ udapānaṃ, kathaṃ samma avāhayī ti.**

Tassattho: {2.355} araṇṇe vasanaṭāya **ārañṇikassa**, esitaguṇattā **isino**, cirarattaṃ tapaṃ nissāya vutthattā **cirarattatapassino kicchākataṃ** kicchena dukkhena nipphāditaṃ udapānaṃ **kathaṃ** kimatthāya **samma** siṅgāla, tvaṃ **avāhayī** muttakarīsena ajjhotthari dūsesi, taṃ vā muttakarīsaṃ ettha avāhayī pātesīti.

Taṃ sutvā siṅgālo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Esa dhammo siṅgālānaṃ, yaṃ pitvā ohadāmase,
Pitupitāmahaṃ dhammo, na taṃ ujjhātumarahasī ti.**

Tattha **esa dhammo** ti esa sabhāvo. **Yaṃ pitvā ohadāmase** ti, samma, yaṃ mayaṃ yattha pāṇīyaṃ pivāma, tam-eva ūhadāma pi omuttema pi, esa

amhākaṃ siṅgālānaṃ dhammoti dasseti. **Pitupitāmahan**-ti pitūnañca pitāmahānañca no esa dhammo. **Na taṃ ujjhātumarahasī** ti taṃ amhākaṃ paveṇi-āgataṃ dhammaṃ sabhāvaṃ tvaṃ ujjhātuṃ na arahasī, na yuttaṃ te ettha kujjhitunti.

Athassa bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yesaṃ vo ediso dhammo, adhammo pana kīdiso,
Mā vo dhammaṃ adhammaṃ vā, addasāma kudācanan-ti.**

Tattha **mā vo** ti tumhākaṃ dhammaṃ vā adhammaṃ vā na mayaṃ kadāci addasāmāti.

Evam bodhisatto tassa ovādaṃ datvā: “Mā puna āgacchā” ti āha. So tato paṭṭhāya puna nivattitvā pi na olokesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā udapānadūsako ayam-eva siṅgālo ahosi, gaṇasatthā pana aham-eva ahosin”-ti.

Udapānadūsakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 272 Byagghajātakavaṇṇanā

Yena {2.356} **mittena saṃsaggā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Kokālikavatthu terasakanipāte **takkāriyajātake** (Ja. 481) āvi bhavissati.

Ekasmiñhi antovasse dve aggasāvaka gaṇaṃ pahāya vivittāvāsaṃ vasitukāmā satthāraṃ āpucchitvā kokālikaraṭṭhe kokālikassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ evamāhaṃsu: “Āvuso kokālika, taṃ {4.243} *nissāya amhākaṃ, amhe ca nissāya tava phāsuvihāro bhavissati, imaṃ temāsaṃ idha vaseyyāmā” ti. “Ko panāvuso, maṃ nissāya tumhākaṃ phāsuvihāro” ti. Sace tvaṃ āvuso: “Dve aggasāvaka idha viharantī” ti kassaci nāroceyyāsi, mayaṃ sukhaṃ vihareyyāma, ayaṃ taṃ nissāya amhākaṃ phāsuvihāroti. “Atha tumhe nissāya mayhaṃ ko phāsuvihāro” ti? “Mayaṃ tuyhaṃ antotemāsaṃ dhammaṃ vācessāma, dhammakathaṃ kathessāma, esa tuyhaṃ amhe nissāya phāsuvihāro” ti. “Vasathāvuso, yathājñāsayaṇā” ti. So tesaṃ patirūpaṃ senāsanaṃ adāsi. Te phalasamāpattisukhena sukhaṃ vasiṃsu. Koci nesaṃ tattha vasanabhāvaṃ na jānāti.*

Te vutthavassā pavāretvā: “Āvuso, taṃ nissāya sukhaṃ vutthāma, satthāraṃ vanditum gacchāma” ti taṃ āpucchimsu. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā te ādāya dhuragāme piṇḍāya cari. Therā katabhattakiccā gāmato nikkhamimsu. Kokāliko te uyyojetvā nivattitvā manussānaṃ ārocesi: “Upāsakā, tumhe tiracchānasadisā, dve aggasāvake temāsaṃ dhuravihāre vasante na jānittha, idāni te gatā” ti. Manussā: “Kasmā pana, bhante, amhākaṃ nārocitthā” ti vatvā bahuṃ sappitelādibhesajjañceva vatthacchādanañca gahetvā there upasaṅkamitvā vanditvā: “Khamatha no, bhante, mayaṃ tumhākaṃ aggasāvakabhāvaṃ na jānāma, ajja no kokālikabhadantassa vacanena ñātā, amhākaṃ anukampāya imāni bhesajjavatthacchādanāni gaṇhathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko: “Therā appicchā santuṭṭhā, imāni vatthāni attanā aggahetvā mayhaṃ dassanti” ti cintetvā upāsakehi saddhiṃ yeva therānaṃ santikaṃ gato. Therā bhikkhuparipācitattā tato kiñci neva attanā gaṇhimsu, na kokālikassa dāpesuṃ. Upāsakā: “Bhante, idāni agaṇhantā puna amhākaṃ anukampāya idha āgaccheyyāthā” ti yācimsu. Therā anadhiṃsetvā satthu santikaṃ agamimsu. Kokāliko: “Ime therā attanā agaṇhantā mayhaṃ na dāpesuṃ”-ti āghātaṃ bandhi. Therā pi satthu santike thokaṃ vasitvā attano parivāre pañcabhikkhusate ca ādāya bhikkhusahassena saddhiṃ cārikaṃ caramānā kokālikaraṭṭhaṃ pattā. Te upāsakā paccuggamaṃ katvā there ādāya tam-eva vihāraṃ netvā devasikaṃ mahāsakkāraṃ karimsu. Pahutaṃ bhesajjavatthacchādanaṃ {4.244} uppajji, therehi saddhiṃ āgatabhikkhū cīvarāni vicārentā saddhiṃ āgatānaṃ bhikkhūnaññeva denti, kokālikassa na denti, therā pi tassa na dāpenti. Kokāliko cīvaraṃ alabhivā: “Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pubbe dīyamānaṃ lābhaṃ aggahetvā idāni gaṇhanti, pūretum na sakkā, aññe na oloketi” ti there akkosati paribhāsati. Therā: “Ayaṃ amhe nissāya akusalaṃ pasavatī” ti saparivārā nikkhamitvā: “Aññaṃ, bhante, katipāhaṃ vasathā” ti manussehi yāciyamānā pi nivattitum na icchimsu.

Atheke daharo bhikkhu āha: “upāsakā, kathaṃ therā vasissanti, tumhākaṃ kulūpako thero idha imesaṃ vāsaṃ na sahatī” ti. Te tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhe kira therānaṃ idha vāsaṃ na sahatha, gacchatha ne khamāpetvā nivattetha, sace na nivattetha, palāyitvā aññattha vasathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko pana: “Sārīputtamoggallāne gahetvā āgamissāmī” ti kokālikaraṭṭhato jetavanaṃ āgantvā satthāraṃ vanditvā there upasaṅkamitvā: “Āvuso,

kokālikaraṭṭhavāsino manussā tumhe pakkosanti, etha gacchāmā” ti āha.
 “Gaccha tvaṃ, āvuso, na mayaṃ āgacchāmā” ti. So therehi paṭikkhitto sayam-
 eva agamāsi. Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso,
 kokāliko sārīputtamoggallānehi sahā pi vinā pi vattituṃ na sakkoti, saṃyogam-
 pi na sahati, viyogam-pi na sahatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave,
 etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na,
 bhikkhave, idāneva, pubbe pi kokāliko sārīputtamoggallānehi neva saha, na vinā
 vattituṃ sakkotī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmim
 araññāyatane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tassa vimānato avidūre
 aññatarasmim vanappatijeṭṭhake aññā rukkhadevatā vasati. Tasmim vanasaṇḍe
 sīho ca byaggho ca vasanti. Tesāṃ bhayena koci tattha na khettaṃ karoti, na
 rukkhaṃ chindati, nivattitvā oloketuṃ samattho nāma natthi. Te pana
 sīhabyagghā nānappakāre mige vadhitvā khādanti, khāditāvasesaṃ tattheva
 pahāya gacchanti. Tena so vanasaṇḍo asucikuṇapagandho hoti. Atha itarā
 rukkhadevatā andhabālā kāraṇākāraṇaṃ ajānamānā ekadivasaṃ bodhisattaṃ
 āha: “samma, ete no sīhabyaggha nissāya vanasaṇḍo asucikuṇapagandho jāto,
 ahaṃ ete palāpemi” ti. Bodhisatto: “Samma, ime dve nissāya amhākaṃ
 vimānāni {2.357} rakkhiyanti, etesu palāyantesu vimānāni no vinassissanti,
 sīhabyagghānaṃ padaṃ apassantā manussā sabbaṃ vanaṃ chinditvā ekaṅgaṇaṃ
 katvā khettaṃ karissanti, mā te evaṃ rucči” ti vatvā purimā dve gāthā avoca:

1. Yena mittena saṃsaggā, yogakkhemo vihiyyati,
 Pubbevajjhābhavaṃ tassa, rakkhe akkhīva paṇḍito.
2. Yena mittena saṃsaggā, yogakkhemo pavaḍḍhati,
 Kareyyattasamaṃ vuttiṃ, sabbakiccesu paṇḍito ti.

Tattha **yena mittena saṃsaggā** ti yena pāpamittena saddhiṃ saṃsaggahetu
 saṃsaggakāraṇā, yena saddhiṃ dassana-saṃsaggo savana-saṃsaggo
 kāya-saṃsaggo samullapanasā-saggo paribhogasā-saggoti imassa
 pañcavidhassa saṃsaggassa katattā ti attho. **Yogakkhemo** ti kāyacittasukhaṃ.
 Tañhi dukkhayogato khemattā idha yogakkhemoti adhippetā. **Vihiyyatī** ti
 parihāyati. **Pubbevajjhābhavaṃ tassa, rakkhe akkhīva paṇḍito** ti tassa
 pāpamittassa ajjhābhavaṃ tena abhibhavitabbaṃ attano lābhaya-sajjīvitāṃ,
 yathā naṃ so na ajjhābhavati, tathā paṭhamataram-eva attano akkhī viya
 paṇḍito puriso rakkheyya.

Dutiyagāthāya **yenā** ti yena kalyāṇamittena saha saṃsaggakāraṇā.

Yogakkhemo pavaḍḍhati ti kāyacittasukhaṃ vaḍḍhati. **Kareyyattasamaṃ vuttin**-ti tassa kalyāṇamittassa sabbakiccesu paṇḍito puriso yathā attano jīvitavuttiṇca upabhogaparibhogavuttiṇca karoti, evametam sabbam kareyya, adhikam-pi kareyya, hīnam pana na kareyyāti.

Evam bodhisattena kāraṇe kathite pi sā bāladevatā anupadhāretvā ekadivasam bheravarūpārammaṇam dassetvā te sīhabyagghe palāpesi. Manussā tesam padavalaṇjam adisvā: “Sīhabyaggā aññam vanasaṇḍam gatā” ti ñatvā vanasaṇḍassa ekapassam chindimsu. Devatā bodhisattam upasaṅkamitvā {2.358} “aham, samma, tava vacanam akatvā te palāpesim, idāni tesam gatabhāvam ñatvā manussā vanasaṇḍam chindanti, kim nu kho kātābbaṃ”-ti vatvā: “Idāni te asukavanasaṇḍe nāma vasanti, gantvā te ānehi” ti vuttā tattha gantvā tesam purato thatvā añjalim paggayha tatiyam gāthamāha.

**3. Etha byaggā nivattavho, paccupetha mahāvanam,
Mā vanam chindi nibyaggham, byaggā māhesu nibbanā ti.**

Tattha **byaggā** ti ubho pi te byagghanāmenevālapantī āha. **Nivattavho** ti nivattatha. **Paccupetha mahāvanam**-ti tam mahāvanam paccupetha puna upagacchatha, ayam-eva vā pātho. **Mā vanam chindi nibyaggham**-ti amhākam vasanakavanasaṇḍam idāni tumhākam abhāvena nibyaggham manussā mā chindimsu. **Byaggā māhesu nibbanā** ti tumhādisā ca byaggharājāno attano vasanaṭṭhānā palāyitattā nibbanā vasanaṭṭhānabhūtena vanena virahitā mā ahesum.

Te evam tāya devatāya yāciyamānāpi: “Gaccha tvaṃ, na mayaṃ āgamissāmā” ti paṭikkhipimsu yeva. Devatā ekikāva vanasaṇḍam paccāgañchi. Manussā pi katipāheneva sabbam vanam chinditvā khattāni karitvā kasikammaṃ karimsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: “tadā apaṇḍitā devatā kokāliko ahosi, sīho sārīputto, byaggho moggallāno, paṇḍitadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Byagghajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 273 Kacchapajātakavaṇṇanā

Ko {2.359} **nu uddhitabhattovā** ti idam satthā jetavane viharanto kosalarājassa dvinnam mahāmattānam kalahavūpasamanam ārabbha kathesi. Paccuppannavatthu dukanipāte kathitam-eva.

Kosalarañño kira sevakā seṇipamukhā dve mahāmattā aññamaññaṃ diṭṭhaṭṭhāne kalaham karonti, tesam veribhāvo sakalanagare pākaṭo jāto. Te neva rājā, na nātimitā samagge kātuṃ sakkhimsu. Athekadivasam satthā paccūsasamaye bodhaneyyabandhave olokeno tesam ubhinnaṃ-pi sotāpattimaggassa upanissayaṃ disvā punadivase ekako va sāvattiyaṃ piṇḍāya pavisitvā tesu ekassa gehadvāre aṭṭhāsi. So nikkhamitvā pattam gahetvā satthāraṃ antonivesanaṃ pavesetvā āsanaṃ paññāpetvā nisīdāpesi. Satthā nisīditvā tassa mettābhāvanāya ānisaṃsaṃ kathetvā kallacittataṃ ñatvā saccāni pakāsesi, so saccapariyosāne sotāpattiphale patiṭṭhahi.

Satthā tassa sotāpannabhāvaṃ ñatvā tam-eva pattam gāhāpetvā uṭṭhāya itarassa gehadvāraṃ agamāsi. So pi nikkhamitvā satthāraṃ vanditvā: “Pavisatha, bhante” ti gharaṃ pavesetvā nisīdāpesi. Itaro pi pattam gahetvā satthārā saddhiṃ yeva pāvisi. Satthā tassa ekādasa mettānisaṃse vaṇṇetvā kallacittataṃ ñatvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne so pi sotāpattiphale patiṭṭhahi. Iti te ubho pi sotāpanna hutvā aññamaññaṃ accayaṃ dassetvā khamāpetvā samaggā sammodamānā ekajjhāsayā ahesuṃ. Tam divasaññeva ca bhagavato sammukhāva ekato bhuñjimsu. Satthā bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā vihāraṃ agamāsi. Te bahūni mālāgandhavilepanāni ceva sappimadhuphāṇitādīni ca ādāya satthārā saddhiṃ yeva nikkhamimsu. Satthā bhikkhusaṅghena vatte {2.13} dassite sugatovādaṃ datvā gandhakuṭiṃ pāvisi.

Bhikkhū sāyanhasamaye dhammasabhāyaṃ satthu guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā adantadamako, ye nāma dve mahāmatte ciraṃ vāyamamāno pi neva rājā samagge kātuṃ sakkhi, na nātimitādayo sakkhimsu, te ekadivaseneva tathāgatena damitā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevāhaṃ ime dve jane samagge akāsim, pubbepete mayā samaggā katāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese gaṅgātīre assamapadaṃ māpetvā tattha abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto vāsaṃ kappesi. Imasmiṃ kira jātake bodhisatto paramamajjhato ahoṣi, upekkhāpāramiṃ pūresi. Tassa paṇṇasāladvāre nisinnassa eko pagabbho dussīlo makkaṭo āgantvā kaṇṇasotesu aṅgajātena salākapavesanakammaṃ karoti,

bodhisatto avāretvā majjhatto hutvā nisīdati yeva. Athekadivasam eko kacchapo udakā uttaritvā gaṅgātīre mukhaṃ vivaritvā ātapaṃ tappanto niddāyati. Taṃ disvā so lolavānaro tassa mukhe salākapavesanakammaṃ akāsi. Athassa kacchapo pabujjhitvā aṅgajātaṃ samugge pakkipanto viya ḍaṃsi, balavavedanā uppajji. Vedanaṃ adhvāsetuṃ asakkonto: “Ko nu kho maṃ imamhā dukkhā moceyya, kassa santikaṃ gacchāmī” ti cintetvā: “Añño maṃ imamhā dukkhā mocetuṃ samattho natthi aññatra tāpasena, tasseva santikaṃ mayā gantuṃ vaṭṭatī” ti kacchapaṃ dvīhi hatthehi ukkipitvā bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto tena dussīlamakkaṭena saddhiṃ dapaṃ karonto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ko {2.360} nu uddhitabhaddova, pūrahattho va brāhmaṇo,
Kham nu bhikkham acari, kam saddham upasaṅkamī ti.**

Tattha **ko nu uddhitabhaddovā** ti ko nu esa vaḍḍhitabhaddo viya, ekaṃ vaḍḍhitabhaddaṃ bhaddapūrapātiṃ hatthehi gahetvā viya ko nu eso āgacchatī ti attho. **Pūrahattho va brāhmaṇo** ti kattikamāse vācanakaṃ labhitvā pūrahattho brāhmaṇo viya ca ko nu kho esoti vānaraṃ sandhāya vadati. **Kham nu bhikkham acarīti**, bho vānara, kasmim padese ajja tvaṃ bhikkham acari. **Kam saddham upasaṅkamī** ti kataram nāma pubbapete uddissa kataṃ saddhabhattaṃ, kataram vā saddham puggalaṃ tvaṃ upasaṅkamī, kuto te ayaṃ deyyadhammo laddhoti dīpeti.

Taṃ sutvā dussīlavānaro dutiyam gāthamāha.

**2. Aham kapismi dummedho, anāmāsāni āmasim,
Tvaṃ maṃ mocaya bhaddam te, mutto gaccheyya pabbatan-ti.**

Tattha **aham kapismi dummedho** ti bhaddam te aham asmi dummedho capalacitto makkaṭo. **Anāmāsāni āmasin-ti** anāmasitabbatṭhānāni āmasim. **Tvaṃ maṃ mocaya bhaddam te** ti tvaṃ dayālu anukampako maṃ imamhā dukkhā mocehi, **bhaddam** te hotu. **Mutto gaccheyya pabbatan-ti** soham tavānubhāvena imamhā byasanā mutto pabbatam-eva gaccheyyam, na te puna cakkhupathe attānam dasseyyanti.

Bodhisatto tasmim kāruṇṇena kacchapena saddhiṃ sallapanto tatiyam gāthamāha.

**3. Kacchapā kassapā honti, koṇḍañña honti makkaṭā,
Muñca kassapa koṇḍaññaṃ, kataṃ methunakaṃ tayā ti.**

Tassattho {2.361}: kacchapā nāma kassapagottā honti, makkaṭā koṇḍaññagottā, kassapakkoṇḍaññānañca aññaṃaññaṃ āvāhavivāhasambandho atthi. Addhā tayidaṃ lolena dussīlamakkaṭena tayā saddhiṃ, tayā ca dussīlena iminā makkaṭena saddhiṃ gottasadisatāsaṅkhātassa methunadhammassa anucchavikaṃ dussīlyakammasaṅkhātam-pi methunakaṃ kataṃ, tasmā **muñca, kassapa, koṇḍaññanti.**

Kacchapo bodhisattassa vacanaṃ sutvā kāraṇena pasanno vānarassa aṅgajātaṃ muñci. Makkaṭo muttamatto va bodhisattaṃ vanditvā palāto, puna taṃ ṭhānaṃ nivattitvā pi na olokesi. Kacchapo pi bodhisattaṃ vanditvā sakaṭṭhānam-eva gato. Bodhisatto pi aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kacchapavānarā dve mahāmattā ahesuṃ, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kacchapajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 274 Lolajātakavaṇṇanā

Kāyaṃ balākā sikhinī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabhha kathesi. Tañhi dhammasabhaṃ ānītaṃ satthā: “Na tvam bhikkhu idāneva lolo, pubbe pi lolo yeva, lolatā yeva ca jīvitakkhayaṃ patto, taṃ nissāya porāṇakapaṇḍitā pi attano vasanaṭṭhānā paribāhirā ahesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiseṭṭhino mahānase bhattakārako puññatthāya nīlapacchiṃ ṭhapesi. Tadā bodhisatto pārāvataṇṇiyaṃ nibbattitvā tattha vāsaṃ kappesi. Atheko lolakāko mahānasamatthakena gacchanto nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ disvā pipāsābhibhūto: “Kaṃ nu kho nissāya sakkā bhaveyyaṃ okāsaṃ {2.362} laddhun”-ti cintetvā bodhisattaṃ disvā: “Imaṃ nissāya sakkā” ti sannīṭṭhānaṃ katvā tassa gocarāya araṇṇagamanakāle piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha naṃ bodhisatto: “Mayaṃ kho, kāka, aññaṃgocārā, tvam-pi aññaṃgocaro, kiṃ nu kho maṃ anubandhasī” ti āha. “Tumhākaṃ, sāmi, kiriyaṃ mayhaṃ ruccati, aham-pi tumhehi samānagocaro hutvā tumhe upaṭṭhātuṃ icchāmi” ti. Bodhisatto sampaṭicchi. So tena saddhiṃ gocarabhūmiyaṃ ekagocaraṃ caranto viya

osakkitvā gomayarāsim viddhamsetvā pāṇake khāditvā kucchipūram katvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Tumhe ettakaṃ kālāṃ caratheva, nanu bhojane nāma pamāṇaṃ ñātuṃ vaṭṭati, etha nātisāyam-eva gacchāmā” ti āha. Bodhisatto taṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Bhattakārako: “Amhākaṃ pārāvato sahāyaṃ gahetvā āgato” ti kākassā pi ekaṃ thusapacchim̐ ṭhapesi. Kāko pi catūhapañcāhaṃ teneva nīhārena vasi.

Athekadivasaraṃ seṭṭhino bahumacchamaṃsaṃ āhariyittha, kāko taṃ disvā lobhābhībhūto paccūsakālato paṭṭhāya nitthunanto nipajji. Atha naṃ punadivase bodhisatto: “Ehi, samma, gocarāya pakkamissāmā” ti āha. “Tumhe gacchatha, mayhaṃ ajiṇṇāsāṅkā atthi” ti. “Samma, kākānaṃ ajīrako nāma natthi, dīpavaṭṭimattam-eva hi tumhākaṃ kucchiyaṃ thokaṃ tiṭṭhati, sesaṃ ajjhohaṭamattam-eva jīrati, mama vacanaṃ karohi, mā etaṃ {2.363} macchamaṃsaṃ disvā evamakāsī” ti. “Sāmi, kiṃ nāmetaṃ kathetha, ajiṇṇāsāṅkāva mayhan”-ti. “Tena hi appamatto hohi” ti taṃ ovaditvā bodhisatto pakkāmi.

Bhattakārako pi nānāmacchamaṃsavikatiyo sampādetvā sarīrato sedaṃ apanento mahānasadvāre aṭṭhāsi. Kāko: “Ayaṃ idāni kālo maṃsaṃ khāditun”-ti gantvā rasakaroṭimattake nisīdi. Bhattakārako: “Kiri” ti saddaṃ sutvā nivattitvā olovento kākāṃ disvā pavisitvā taṃ gahetvā sakalasarīralomaṃ luñcītvā matthake cūlaṃ ṭhapetvā siṅgīveramaricādīni pisitvā takkena āloṭetvā: “Tvaṃ amhākaṃ seṭṭhino macchamaṃsaṃ ucchiṭṭhakaṃ karosi” ti sakalasarīramassa makkhetvā khipitvā nīlapacchiyaṃ pātesi, balavavedanā uppajji. Bodhisatto gocarabhūmito āgantvā taṃ nitthunantaṃ disvā davaṃ karonto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kāyaṃ balākā sikhinī, corī laṅhipitāmahā,
Oraṃ balāke āgaccha, caṇḍo me vāyaso sakhā ti.**

Tattha **kāyaṃ balākā sikhinī** ti taṃ kākāṃ tassa bahalatakkena makkhitasarīrasetaṇṇatā matthake ca sikhāya ṭhapitattā: “Kā esā balākā sikhinī” ti pucchanto ālapati. **Corī** ti kulassa ananuññāya kulagharaṃ, kākassa vā aruciyaṃ pacchim̐ pavīṭṭhattā: “Corī” ti vadati. **Laṅhipitāmahā** ti laṅghī vuccati ākāse laṅghanato meghe, balākā ca nāma meghasaddena gabbhaṃ gaṇhantīti meghasaddo balākānaṃ pitā, meghe pitāmaho hoti. Tenāha: “Laṅhipitāmahā” ti. **Oraṃ balāke āgacchāti**, ambho balāke, ito ehi. **Caṇḍo me vā yaso sakhā** ti mayhaṃ sakhā pacchisāmiko vāyaso caṇḍo pharuso, {2.364} so āgato taṃ disvā kaṇayasadisena tuṇḍena koṭṭetvā jīvitaṃ khamayāmi

pāpeyya, tasmā yāva vāyaso nāgacchati, tāva pacchito otaritvā ito ehi, sīgham palāyassūti vadati.

Taṃ sutvā kāko dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāhaṃ balākā sikhinī, ahaṃ lolosmi vāyaso,
Akatvā vacanaṃ tuyhaṃ, passa lūnosmi āgato ti.**

Tattha **āgato** ti tvaṃ idāni gocarabhūmito āgato, maṃ lūnaṃ passā ti attho.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Punapāpajjasī samma, sīlañhi tava tādisaṃ,
Na hi mānusakā bhogā, subhuñjā honti pakkhinā ti.**

Tattha **punapāpajjasī sammā** ti samma vāyasa, puna pi tvaṃ evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabhissaseva, natthi te ettakena makkho. Kiṃkāraṇā? **Sīlañhi tava tādisaṃ** pāpakaṃ, yasmā tava ācārasīlaṃ tādisaṃ dukkhādhigamasseva anurūpaṃ. **Na hi mānusakā** ti manussā nāma mahāpuññā, tiracchānagatānaṃ tathārūpaṃ puññaṃ natthi, tasmā mānusakā bhogā tiracchānagatena pakkhinā na bhuñjīyanti.

Evañca pana vatvā bodhisatto: “Ito dāni paṭṭhāya mayā ettha vasitum na sakkā” ti uppatitvā aññattha agamāsī. Kāko pi nitthunanto tattheva kālamakāsī.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale paṭiṭṭhahi. “Tadā lolakāko lolabhikkhu ahoṣi, pārāvato pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Lolajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 275 Rucirajātakavaṇṇanā

Kāyaṃ {2.365} **balākā rucirā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabha kathesi.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi dhammasabhaṃ ānītaṃ satthā: “Na tvaṃ bhikkhu idāneva lolo, pubbe pi lolo yeva, lolatā yeva ca jīvitakkhayaṃ patto, taṃ nissāya porāṇakapaṇḍitā pi attano vasanaṭṭhānā paribāhirā ahesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiseṭṭhino mahānase bhattachārako puññatthāya nīlapacchiṃ ṭhapesi. Tadā bodhisatto pārāvataṇṇiyaṃ nibbattitvā tattha vāsaṃ kappesi. Atheko lolakāko

mahānasamatthakena gacchanto nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ disvā pipāsābhibhūto: “Kaṃ nu kho nissāya sakkā bhaveyyaṃ okāsaṃ {2.362} laddhun”-ti cintetvā bodhisattaṃ disvā: “Imaṃ nissāya sakkā” ti sannitṭhānaṃ katvā tassa gocarāya araṇṇagamanakāle piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha naṃ bodhisatto: “Mayaṃ kho, kāka, aṇṇagocarā, tvam-pi aṇṇagocarō, kiṃ nu kho maṃ anubandhasī” ti āha. “Tumhākaṃ, sāmi, kiriyā mayhaṃ ruccati, aham-pi tumhehi samānagocarō hutvā tumhe upaṭṭhātuṃ icchāmi” ti. Bodhisatto sampāṭicchi. So tena saddhiṃ gocarabhūmiyaṃ ekagocaraṃ caranto viya osakkivā gomayarāsiṃ viddhamsetvā pāṇake khāditvā kucchipūraṃ katvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā: “Tumhe ettakaṃ kālāṃ caratheva, nanu bhojane nāma pamāṇaṃ nātuṃ vaṭṭati, etha nātisāyam-eva gacchāma” ti āha. Bodhisatto taṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Bhattakārako: “Amhākaṃ pārāvato sahāyaṃ gahetvā āgato” ti kākassā pi ekaṃ thusapacchiṃ ṭhapesi. Kāko pi catūhapañcāhaṃ teneva nīhārena vasi.

Athekadivasāṃ seṭṭhino bahumacchamaṃsaṃ āhariyittha, kāko taṃ disvā lobhābhibhūto paccūsakālato paṭṭhāya nitthunanto nipajji. Atha naṃ punadivase bodhisatto: “Ehi, samma, gocarāya pakkamissāma” ti āha. “Tumhe gacchatha, mayhaṃ ajiṇṇāsāṅkā atthī” ti. “Samma, kākānaṃ ajīrako nāma natthi, dīpavaṭṭimattam-eva hi tumhākaṃ kucchiyaṃ thokaṃ tiṭṭhati, sesaṃ ajiṇṇaṭṭamattam-eva jīrati, mama vacanaṃ karohi, mā etaṃ {2.363} macchamaṃsaṃ disvā evamakāsi” ti. “Sāmi, kiṃ nāmetaṃ kathetha, ajiṇṇāsāṅkāva mayhan”-ti. “Tena hi appamatto hohi” ti taṃ ovaditvā bodhisatto pakkāmi.

Bhattakārako pi nānāmacchamaṃsavikatiyo sampādetvā sarīrato sedaṃ apanento mahānasadvāre aṭṭhāsi. Kāko: “Ayaṃ idāni kālo maṃsaṃ khāditun”-ti gantvā rasakaroṭimattake nisīdi. Bhattakārako: “Kirī” ti saddaṃ sutvā nivattitvā olokento kākaṃ disvā pavisitvā taṃ gahetvā sakalasarīralomaṃ luñcitvā matthake cūlaṃ ṭhapetvā siṅgīveramaricādīni pisitvā takkena āloḷetvā: “Tvam amhākaṃ seṭṭhino macchamaṃsaṃ ucchiṭṭhakaṃ karosī” ti sakalasarīramassa makkhetvā khipitvā nīlapacchiyaṃ pātesi, balavavedanā uppajji.

Dve pi vatthūni purimasadisāneva gāthā pi.

1. Kāyaṃ balākā rucirā, kākaṇiḷasmimacchati,
Caṇḍo kāko sakhā mayhaṃ, yassa cetam kulāvakaṃ.

2. Nanu maṃ samma jānāsi, dija sāmākabhojana,
Akatvā vacanaṃ tuyhaṃ, passa lūnosmi āgato.

3. Punapāpajjasī samma, sīlañhi tava tādisaṃ,
Na hi mānusakā bhoga, subhuñjā honti pakkhinā ti.

Gāthā hi ekantarikā yeva.

Tattha: “**Rucirā**” ti takkamakkhitasarīratāya setavaṇṇataṃ sandhāya vadati.

Rucirā piyadassanā, paṇḍarā ti attho. **Kākaṇiḷasmin**-ti kākakulāvake.

“Kākaṇiḍḍhasmin”-ti pi pāṭho. **Diḍḍhā** ti kāko pārevataṃ ālapati.

Sāmākabhojanā ti tiṇabījabhojana. Sāmākaggahaṇena hettha sabbam-pi
tiṇabījaṃ gahitaṃ.

Idhā pi bodhisatto: “Na idāni sakkā ito paṭṭhāya mayā ettha vasitun”-ti uppatitvā
aññattha gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. “Tadā lolakāko
lolabhikkhu ahosi, pārāvato pana aham-eva ahosin”-ti.

Rucirajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 276 Kurudhammajātakavaṇṇanā

Tava saddhañca sīlañcā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
haṃsaghātakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Sāvattvivāsino {2.366} dve sahāyakā
bhikkhū pabbajitvā laddhūpasampadā yebhuyyena ekato vicaranti. Te
ekadivasaṃ aciravatiṃ gantvā nhatvā vālukaṇḍupulī ātapaṃ tappamānā
sāraṇīyakathaṃ kathentā aṭṭhaṃsu, tasmim khāṇe dve haṃsā ākāseṇa
gacchanti. Atheko daharabhikkhu sakkharaṃ gahetvā: “Ekassa haṃsapotakassa
akkhim paharissāmī” ti āha, itaro: “Na sakkhissasī” ti āha. “Tiṭṭhatu imasmim
passe akkhi, parapasse akkhim paharissāmī” ti. “Idam-pi na sakkhissasiyevā” ti.
“Tena hi upadhārehi” ti tiyaṃsaṃ sakkharaṃ gahetvā haṃsassa pacchābhāge
khi pi. Haṃso sakkharasaddaṃ sutvā nivattitvā olokesi, atha naṃ itaro
vaṭṭasakkharaṃ gahetvā parapasse akkhimhi paharitvā orimakkhinā
nikkhamāpesi. Haṃso viravanto parivattitvā tesam pādamūle yeva pati. Tattha

tattha ðhitā bhikkhū disvā āgantvā: “Āvuso, evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ananucchavikam vo kataṃ pāṇātipātāṃ karontehī” ti vatvā te ādāya tathāgatassa dassetum. Satthā: “Saccam, kira tayā bhikkhu pāṇātipāto kato” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Bhikkhu, kasmā evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā evamakāsi, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe agāramajjhe saṃkiliṭṭhavāsam vasamānā appamattakesu pi ṭhānesu kukkucam karimsu, tvaṃ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kukkucamattam-pi na akāsi, nanu nāma bhikkhunā kāyavācācittēhi saññatena bhavitabban”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcaye korabye rajjam kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhim gahetvā anupubbena viññutaṃ patto takkasīlāyam sabbasippāni uggaṇhitvā pitarā oparajje patiṭṭhāpito aparabhāge {2.367} pitu accayena rajjam patvā dasa rājadhamme akopento kurudhamme vattittha. Kurudhammo nāma pañca sīlāni, tāni bodhisatto parisuddhāni katvā rakkhi. Yathā ca bodhisatto, evamassa mātā aggamahesī kaniṭṭhabhātā uparājā purohito brāhmaṇo rajjugāhako amacco sārathi seṭṭhi doṇamāpako mahāmatto dovāriko nagarasobhinī vaṇṇadāsīti evamete.

**Rājā mātā mahesī ca, uparājā purohito,
Rajjuko sārathi seṭṭhi, doṇo dovāriko tathā,
Gaṇikekādasa janā, kurudhamme patiṭṭhitā ti.**

Iti ime sabbe pi parisuddhāni katvā pañca sīlāni rakkhimsu. Rājā catūsu nagaradvāresu ca nagaramajjhe ca nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā devasikam chasatasahassam dhanam vissajjento sakalajambudīpaṃ unnaṅgalam katvā dānam adāsi, tassa pana dānajjhāsayatā dānābhiratatā sakalajambudīpaṃ ajjhotthari. Tasmim kāle kāliṅgaraṭṭhe dantapurānagare kāliṅgarājā rajjam kāresi. Tassa raṭṭhe devo na vassi, tasmim avassante sakalaraṭṭhe chātakam jātam, āhāravipattiyā ca manussānam rogo udapādi, dubbuṭṭhibhayam chātakabhayaṃ rogabhayanti tīṇi bhayāni uppajjimsu. Manussā niggahaṇā dārake hatthesu gahetvā tattha tattha vicaranti.

Sakalaraṭṭhavāsino ekato hutvā dantapuram gantvā rājadvāre ukkuṭṭhimakamsu. Rājā vātapānam nissāya ṭhito tam saddam sutvā: “Kim kāraṇā ete viravanti” ti pucchi. “Mahārāja, {2.368} sakalaraṭṭhe tīṇi bhayāni uppannāni, devo na vassati, sassāni na vipannāni, chātakam jātam. Manussā

dubbhojanā rogābhibhūtā niggahaṇā putte hatthesu gahetvā vicaranti, devaṃ vassāpehi mahārājā” ti. “Porāṇakarājāno deve avassante kiṃ karontī” ti? “Porāṇakarājāno, mahārāja, deve avassante dānaṃ datvā uposathaṃ adhiṭṭhāya samādinnaṣīlā sirigabbhaṃ pavisitvā dabbasanthare sattāhaṃ nipajjanti, tadā devo vassatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tathā akāsi. Evaṃ sante pi devo na vassi.

Rājā amacce pucchi: “ahaṃ kattabbakiccaṃ akāsiṃ, devo na vassati, kinti karomā” ti? “Mahārāja, indapatthanagare dhanañcayassa korabyarañño añjanavaṇṇo nāma maṅgalaḥatthī atthi, taṃ ānessāma, evaṃ sante devo vassatī” ti. “So rājā balavāhanasampanno duppasaho, kathamassa hatthiṃ ānessāmā” ti? “Mahārāja, tena saddhiṃ yuddhakiccaṃ natthi, dānājjhāsayo rājā dānābhirato yācito samāno alaṅkatasīsam-pi chinditvā pasādasampannāni akkhīni pi uppāṭetvā sakalarajjam-pi niyyādetvā dadeyya, hatthimhi vattabbam-eva natthi, avassaṃ yācito dassatī” ti. “Ke pana taṃ yācituṃ samatthā” ti? “Brāhmaṇā, mahārājā” ti. Rājā brāhmaṇagāmato aṭṭha brāhmaṇe pakkosāpetvā sakkārasammānaṃ katvā hatthiṃ yācanatthāya pesesi. Te paribbayaṃ ādāya addhikavesaṃ gahetvā sabbattha ekarattivāseṇa turitagamaṇaṃ gantvā katipāhaṃ nagaradvāre dānasālāsu bhuñjitvā sarīraṃ santappetvā: “Kadā rājā dānaggaṃ āgacchissatī” ti pucchiṃsu. Manussā: “Pakkhassa tayo divase {2.369} cātuddase pannarase aṭṭhamiyañca āgacchati, sve pana puṇṇamī, tasmā sve āgacchissatī” ti vadīṃsu.

Brāhmaṇā punadivase pāto va gantvā pācīnadvāre aṭṭhaṃsu. Bodhisatto pāto va nhatvā gattānulitto sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito alaṅkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena pācīnadvārena dānasālaṃ gantvā otaritvā sattaṭṭhajanānaṃ sahatthā bhattaṃ datvā: “Imināva nīhārena dethā” ti vatvā hatthiṃ abhiruhitvā dakkhiṇadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇā pācīnadvāre ārakkhassa balavatāya okāsaṃ alabhitvā dakkhiṇadvāraṃ-eva gantvā rājānaṃ āgacchantaṃ olokayamānā dvārato nātidūre unnataṭṭhāne ṭhitā sampattaṃ rājānaṃ hatthe ukkhipitvā: “Jayatu bhavaṃ, mahārājā” ti jayāpesuṃ. Rājā vajiraṅkusena vāraṇaṃ nivattetvā tesaṃ santikaṃ gantvā: “Bho brāhmaṇā, kiṃ icchathā” ti pucchi. Brāhmaṇā bodhisattassa guṇaṃ vaṇṇentā paṭhamam gāthamāhaṃsu:

**1. Tava saddhañca sīlañca, viditvāna janādhipa,
Vaṇṇaṃ añjanavaṇṇena, kāliṅgasmiṃ nimimhase ti.**

Tattha **saddhan**-ti kammaphalānaṃ saddahanavasena okappaniasaddham.
Sīlan-ti saṃvarasīlaṃ avītikkamasīlaṃ. **Vaṇṇan**-ti tadā tasmim̐ dese
suvaṇṇaṃ vuccati, desanāsīsam-eva cetam̐. Iminā pana padena sabbam-pi
hiraññasuvaṇṇādiddhanadhaññaṃ saṅgahitaṃ. **Añjanavaṇṇenā** ti
añjanapuñjasamānavaṇṇena iminā tava nāgena, **kāliṅgasmin**-ti kāliṅgarañño
santike. **Nimimhase** ti vinimayavasena gaṇhimha, paribhogavasena vā udare
pakkhipimhā ti attho. **Se** ti nipātamattaṃ. Idam̐ vuttaṃ hoti: mayaṃhi,
janādhipa, tava saddhañca sīlañca viditvāna: “Addhā no evaṃ
saddhāsīlasampanno {2.370} rājā yācito añjanavaṇṇaṃ nāgaṃ dassatī” ti iminā
attano santakena viya añjanavaṇṇena kāliṅgarañño santike nāgaṃ vo
āharissāmāti vatvā bahudhanadhaññaṃ nimimhase parivattayimha ceva udare
ca pakkhipimha. Evaṃ taṃ mayaṃ dhārayamānā idhāgatā. Tattha kattabbaṃ
devo jānātūti.

Aparo nayo: tava saddhañca sīlaguṇasaṅkhātāṃ vaṇṇaṃ sutvā: “Uḷāraguṇo
rājā jīvitaṃ-pi yācito dadeyya, pageva tiracchānagataṃ nāgaṃ”-ti evaṃ
kāliṅgassa santike iminā añjanavaṇṇena tava vaṇṇaṃ nimimhase nimimha
tulayimha, tenamhā idhāgatāti.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Sace, vo brāhmaṇā, imaṃ nāgaṃ parivattetvā dhanam̐
khāditaṃ sukhāditaṃ mā cintayittha, yathālaṅkatam-eva vo nāgaṃ dassāmī” ti
samassāsetvā itarā dve gāthā avoca:

**2. Annabhaccā cabhaccā ca, yodha uddissa gacchati,
Sabbe te appaṭikkhippā, pubbācariyavaco idaṃ.**

**3. Dadāmi vo brāhmaṇā nāgametaṃ, rājārahaṃ rājabhoggaṃ yasassinam̐,
Alaṅkataṃ hemajālābhichannaṃ, sasārathiṃ gacchatha yena kāman-ti.**

Tattha **annabhaccā cabhaccā cā** ti purisaṃ upanissāya jīvamānā
yāgubhattādinā annena bharitabbāti annabhaccā, itare tathā abharitabbattā
abhaccā. Sandhivasena panettha akāralopo veditabbo. Ettāvataṃ attānaṃ
upanissāya ca anupanissāya ca jīvamānavasena sabbe pi sattā dve koṭṭhāse
katvā dassitā honti. **Yodha uddissa gacchatī** ti tesu sattesu idha jīvaloke yo
satto yaṃ purisaṃ kāyacideva paccāsīsanāya uddissa gacchati. **Sabbe te
appaṭikkhippā** ti tathā uddissa gacchantā sace pi bahū honti, tathā pi tena
purisena sabbe te appaṭikkhippā, “apetha, na vo dassāmī” ti evaṃ na

paṭikkhipitabbā ti attho. **Pubbācariyavaco idan**-ti pubbācariyā vuccanti mātāpitāro, idaṃ tesāṃ vacanaṃ. Evamaḥaṃ mātāpitūhi sikkhāpitoti dīpeti.

Dadāmi vo brāhmaṇā nāgametan-ti yasmā {2.371} idaṃ amhākaṃ pubbācariyavaco, tasmāhaṃ brāhmaṇā tumhākaṃ imaṃ nāgaṃ dadāmi.

Rājārahan-ti rañño anucchavikaṃ. **Rājabhoggan**-ti rājaparibhogam.

Yasassinan-ti parivārasampannaṃ, taṃ kira hatthiṃ nissāya hatthigopakahatthivejjādīni pañca kulasatāni jīvanti, tehi saddhiññeva vo dadāmi ti attho. **Alaṅkatan**-ti nānāvidhehi hatthialaṅkārehi alaṅkataṃ.

Hemajālābhichannan-ti suvaṇṇajālena abhicchannaṃ. **Sasārathin**-ti yo panassa sārathi hatthigopako ācariyo, tena saddhiṃ yeva dadāmi, tasmā sasārathi hutvā tumhe saparivāraṃ imaṃ nāgaṃ gahetvā yenakāmaṃ gacchathāti.

Evam hatthikkhandhavaragato va mahāsatto vācāya datvā puna hatthikkhandhā oruyha: “Sace alaṅkatakataṭṭhānaṃ atthi, alaṅkaritvā dassāmi” ti vatvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ karonto upadhāretvā alaṅkatakataṭṭhānaṃ adisvā tassa soṇḍaṃ brāhmaṇānaṃ hatthesu ṭhapetvā suvaṇṇabhiṅkārena pupphagandhavāsitaṃ udakaṃ pādetvā adāsi. Brāhmaṇā saparivāraṃ nāgaṃ sampāṭicchitvā hatthipiṭṭhe nisinnā dantapuraṃ gantvā hatthiṃ rañño adāsu, hatthimhi āgate pi devo na vassateva. Rājā: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti uttarim pucchanto: “Dhanañcayakorabyarājā kurudhammaṃ rakkhati, tenassa raṭṭhe anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ devo vassati, rañño guṇānubhāvo cesa, imassa pana tiracchānagatassa guṇā hontā pi kittakā bhavēyyuṃ”-ti sutvā: “Tena hi yathālaṅkatam-eva saparivāraṃ hatthiṃ patinetvā rañño datvā yaṃ so kurudhammaṃ rakkhati, taṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā ānethā” ti brāhmaṇe ca amacce ca pesesi. Te gantvā rañño hatthiṃ niyyādetvā: “Deva, imasmiṃ hatthimhi gate pi amhākaṃ raṭṭhe {2.372} devo na vassati, tumhe kira kurudhammaṃ nāma rakkhatha, amhākam-pi rājā taṃ rakkhitukāmo imasmiṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā ānethā” ti pesesi. “Detha no kurudhammaṃ”-ti. “Tātā, saccāhaṃ etaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me tattha kukkuccaṃ atthi, na me so kurudhammo cittaṃ ārādheti, tasmā tumhākaṃ dātuṃ na sakkā” ti.

Kasmā pana taṃ sīlaṃ rājānaṃ na ārādhetīti? Tadā kira rājūnaṃ tatiye tatiye saṃvacchare kattikamāse pavatto chaṇo nāma hoti, taṃ chaṇaṃ kīlantaṃ rājāno sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā devavesaṃ gahetvā cittarājassa nāma yakkhassa santike ṭhatvā catuddisā pupphapaṭimaṇḍite cittasare khipanti. Ayam-pi rājā

taṃ khaṇaṃ kīlanto ekissā taḷākapāḷiyā cittarājassa yakkhassa santike t̥hatvā catuddisā cittasare khipitvā tesu sesadisāgate tayo sare disvā udakapiṭṭhe khittasaraṃ na addasa. Rañño: “Kacci nu kho mayā khitto saro maccharāre patito” ti kukkucçaṃ ahosi pāṇātipātakammena sīlabhedāṃ ārabba, tasmā sīlaṃ na ārādheti. So evamāha: “tātā, mayhaṃ kurudhamme kukkucçaṃ atthi, mātā pana me surakkhitaṃ rakkhati, tassā santike gaṇhathā” ti. “Mahārāja, tumhākaṃ ‘pāṇaṃ vadhissāmī’ ti cetanā natthi, taṃ vinā pāṇātipāto nāma na hoti, detha no attanā rakkhitaṃ kurudhammaṃ”-ti. “Tena hi likhathā” ti suvaṇṇapaṭṭe likhāpesi: “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ nādātabbaṃ, {2.373} kāmesu micchā na caritabbaṃ, musā na bhaṇitabbaṃ, majjaṃ na pātabbaṃ”-ti likhāpetvā ca pana: “Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, mātu me santike gaṇhathā” ti āha.

Dūtā rājānaṃ vanditvā tassā santikaṃ gantvā: “Devi, tumhe kira kurudhammaṃ rakkhatha, taṃ no dethā” ti vadiṃsu. “Tātā, saccāhaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me tattha kukkucçaṃ uppannaṃ, na me so kurudhammo ārādheti tena vo dātuṃ na sakkā” ti. Tassā kira dve puttā jeṭṭho rājā, kaniṭṭho uparājā. Atheko rājā bodhisattassa sataṣaṣṣagghanaṃ candanasāraṃ saṣaṣṣagghanaṃ kañcanaṃ mālāṃ pesesi. So: “Mātaraṃ pūjessāmī” ti taṃ sabbaṃ mātu pesesi. Sā cintesi: “ahaṃ neva candanaṃ vilimpāmi, na mālāṃ dhāremi, suṇisānaṃ dassāmī” ti. Athassā etadahosi: “jeṭṭhasuṇisā me issarā, aggamahesiṭṭhāne t̥hitā, tassā suvaṇṇamālāṃ dassāmi. Kaniṭṭhasuṇisā pana duggatā, tassā candanasāraṃ dassāmī” ti. Sā rañño deviyā suvaṇṇamālāṃ datvā uparājabhariyāya candanasāraṃ adāsi, datvā ca panassā: “Ahaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, etāsaṃ duggatāduggatabhāvo mayhaṃ appamaṇaṃ, jeṭṭhāpacāyikakammam-eva pana kātuṃ mayhaṃ anurūpaṃ, kacci nu kho me tassa akatattā sīlaṃ bhinnan”-ti kukkucçaṃ ahosi, tasmā evamāha. Atha naṃ dūtā: “Attano santakaṃ nāma yathāruciyaṃ dīyati, tumhe ettakena pi kukkucçaṃ kurumānā kiṃ aññaṃ pāpaṃ karissatha, sīlaṃ nāma evarūpena na {2.374} bhijjati, detha no kurudhammaṃ”-ti vatvā tassā pi santike gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Tātā, evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, suṇisā pana me suṭṭhu rakkhati, tassā santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana aggamahesiṃ upasaṅkamitvā purimanayeneva kurudhammaṃ yāciṃsu. Sā pi purimanayeneva vatvā: “Idāni maṃ sīlaṃ nārādheti, tena vo dātuṃ na sakkā” ti āha. Sā kira ekadivasāṃ sīhapañjare t̥hitā rañño nagaraṃ padakkhiṇaṃ karontassa pacchato hatthipiṭṭhe

nisinnaṃ uparājaṃ disvā lobhaṃ uppādetvā: “Sacāhaṃ iminā saddhiṃ santhavaṃ kareyyaṃ, bhātu accayena rāje patiṭṭhito maṃ esa saṅgaṇheyyā” ti cintesi. Athassā: “Ahaṃ kurudhammaṃ rakkhamaṇā sasāmikā hutvā kilesavasena aññaṃ purisaṃ olokesiṃ, sīlena me bhinnena bhavitabban”-ti kukkucchaṃ ahosi, tasmā evamaṃha. Atha naṃ dūtā: “Aticāro nāma ayye cittuppādamattena na hoti, tumhe ettakena pi kukkucchaṃ kurumānā vītikkamaṃ kiṃkarissatha, na ettakena sīlaṃ bhijjati, detha no kurudhammaṃ”-ti vatvā tassā pi santike gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Tātā, evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, uparājā pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana uparājānaṃ upasaṅkamitvā purimanayeneva kurudhammaṃ yācimsu. So pana sāyaṃ rājupaṭṭhānaṃ gacchanto ratheneva rājagaṇaṃ patvā sace rañño santike bhuñjitvā tattheva sayitukāmo hoti, rasmiyo ca patodaṇca antodhure chaḍḍeti. Tāya saññāya jano pakkamitvā punadivase pāto va gantvā tassa nikkhamanaṃ olovento va tiṭṭhati. Sārathi pi rathaṃ gopayitvā {2.375} punadivase pāto va taṃ ādāya rājadvāre tiṭṭhati. Sace taṅkhaṇaṇṇeva nikkhantukāmo hoti, rasmiyo ca patodaṇca antorathe yeva ṭhapetvā rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Mahājano tāya saññāya: “Idāneva nikkhamissatī” ti rājadvāre yeva tiṭṭhati. So ekadivasaṃ evaṃ katvā rājanivesanaṃ pāvīsi, pavīṭṭhamattassa yevassa devo pāvassi. Rājā: “Devo vassatī” ti tassa nikkhantuṃ nādāsi, so tattheva bhuñjitvā sayi. Mahājano: “Idāni nikkhamissatī” ti sabbarattim tementa atṭhāsi. Uparājā dutiyadivase nikkhamitvā temetvā ṭhitaṃ mahājanaṃ disvā: “Ahaṃ kurudhammaṃ rakkhanto ettakaṃ janaṃ kilamesiṃ, sīlena me bhinnena bhavitabban”-ti kukkucchaṃ ahosi, tena tesaṃ dūtānaṃ: “Saccāhaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me kukkucchaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti vatvā tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ dūtā: “Tumhākaṃ, deva, ‘ete kilamantū’ ti cittaṃ natthi, acetanakaṃ kammaṃ na hoti, ettakena pi kukkucchaṃ karontānaṃ kathaṃ tumhākaṃ vītikkamo bhavissatī” ti vatvā tassa pi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, purohito pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana purohitaṃ upasaṅkamitvā yācimsu. So pi ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ gacchanto ekena rañña tassa rañño pesitaṃ taruṇaravivaṇṇaṃ rathaṃ antarāmagge disvā: “Kassāyaṃ ratho” ti pucchitvā: “Rañño ābhato” ti sutvā: “Ahaṃ mahallako, sace me rājā imaṃ rathaṃ dadeyya, sukhaṃ imaṃ āruyha vicareyyaṃ”-ti cintetvā rājupaṭṭhānaṃ gato. Tassa jayāpetvā ṭhitakāle

rañño ratham {2.376} dassesuṃ. Rājā disvā: “Ati viya sundaro ayaṃ ratho, ācariyassa naṃ dethā” ti āha. Purohito na icchi, punappunam vuccamāno pi na icchi yeva. Kimkāraṇā? Evaṃ kirassa ahosi: “ahaṃ kurudhammaṃ rakkhanto va parasantake lobhaṃ akāsiṃ, bhinnena me sīlena bhavitabban”-ti. So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Tātā, kurudhamme me kukkucçaṃ atthi, na maṃ so dhammo ārādheti, tasmā na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Ayya, lobhuppādamattena na sīlaṃ bhijjati, tumhe ettakena pi kukkucçaṃ karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā” ti vatvā tassa pi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, rajjugāhako amacco pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. So pi ekadivasaṃ janapade khettaṃ minanto rajjuṃ daṇḍake bandhitvā ekaṃ koṭṭiṃ khettsāmikena gaṇhāpetvā ekaṃ attanā aggahesi, tena gahitarajjukoṭṭiyā baddhadaṇḍako ekassa kakkaṭakassa bilamajjhaṃ pāpuṇi. So cintesi: “sace daṇḍakaṃ bile otāressāmi, antobile kakkaṭako nassissati. Sace pana parato karissāmi, rañño santakaṃ nassissati. Sace orato karissāmi, kuṭumbikassa santakaṃ nassissati, kiṃ nu kho kātabban”-ti? Athassa etadahosi: “bile kakkaṭakena bhavitabbaṃ, sace bhavyeṃ, paññāyeyya, ettheva naṃ otāressāmi” ti bile daṇḍakaṃ otāresi, kakkaṭako: “Kiri” ti saddamakāsi. Athassa etadahosi: “daṇḍako kakkaṭakapiṭṭhe otiṇṇo bhavissati, kakkaṭako mato bhavissati, ahaṃca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me sīlena bhinnena bhavitabban”-ti. {2.377} So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucçaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Tumhākaṃ ‘kakkaṭako maratū’ ti cittaṃ natthi, acetanakaṃ kammaṃ nāma na hoti. Tumhe ettakena pi kukkucçaṃ karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā” ti vatvā tassa pi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, sārathi pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. So ekadivasaṃ rājānaṃ rathena uyyānaṃ nesī. Rājā tattha divā kīlītvā sāyaṃ nikkhamitvā ratham abhiruhi, tassa nagaraṃ asampattasseva sūriyatthaṅgamanavelāya megho uṭṭhahi. Sārathi rañño temanabhayena sindhavānaṃ patodasaññamadāsi. Sindhavā javena pakkhandimsu. Tato paṭṭhāya ca pana te uyyānaṃ gacchantā pi tato āgacchantā pi taṃ ṭhānaṃ patvā javena gacchanti āgacchanti. Kiṃ kāraṇā? Tesāṃ kira etadahosi: “imasmiṃ ṭhāne parissayena bhavitabbaṃ, tena no sārathi tadā patodasaññam adāsi” ti. Sārathissa pi etadahosi: “rañño temane vā

atemanē vā mayhaṃ doso natthi, ahaṃ pana aṭṭhāne susikkhitasindhavānaṃ patodasaññaṃ adāsiṃ, tena ime idāni aparāparaṃ javantā kilamanti, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabban”-ti. So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Iminā kāraṇena kurudhamme kukkucçaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Tumhākaṃ ‘sindhavā kilamantū’ ti cittaṃ natthi, acetanaṃ kammaṃ nāma na hoti, ettakena pi ca tumhe kukkucçaṃ karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā” ti vatvā tassa santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe {2.378} likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, seṭṭhi pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. So pi ekadivasam gabbhato nikkhantasālisīsaṃ attano sālikhettaṃ gantvā paccavekkhitvā nivattamāno: “Vīhimālaṃ bandhāpessāmī” ti ekaṃ sālisīsamuṭṭhiṃ gāhāpetvā thūṇāya bandhāpesi. Athassa etadahosi: “imamhā kedārā mayā rañño bhāgo dātabbo, adinnabhāgato yeva me kedārato sālisīsamuṭṭhi gāhāpito, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabban”-ti. So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucçaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Tumhākaṃ theyyacittaṃ natthi, tena vinā adinnādānaṃ nāma paññāpetum na sakkā, ettakena pi kukkucçaṃ karontā tumhe parasantakaṃ nāma kiṃ gaṇhissathā” ti vatvā tassa pi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, doṇamāpako pana mahāmatto suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. So kira ekadivasam koṭṭhāgāradvāre nisīditvā rājabhāge vīhiṃ mināpento amitavīhirāsito vīhiṃ gahetvā lakkhaṃ ṭhapesi, tasmiṃ khaṇe devo pāvassi. Mahāmatto lakkhāni gaṇetvā: “Mitavīhī ettakā nāma hontī” ti vatvā lakkhavīhiṃ saṃkaḍḍhitvā mitarāsīmhi pakkhipitvā vegena gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvā cintesi: “kiṃ nu kho mayā lakkhavīhī mitavīhirāsīmhi pakkhittā, udāhu amitarāsīmhi” ti. Athassa etadahosi: “sace me {2.379} mitavīhirāsīmhi pakkhittā akāraṇeneva rañño santakaṃ vaḍḍhitaṃ, gahapatikānaṃ santakaṃ nāsitaṃ, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabban”-ti. So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucçaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Tumhākaṃ theyyacittaṃ natthi, tena vinā adinnādānaṃ nāma paññāpetum na sakkā, ettakena pi kukkucçaṃ karontā kiṃ tumhe parassa

santakam gaṇhissathā” ti vatvā tassa pi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, dovāriko pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. So pi ekadivasam nagaradvāram pidhānavelāya tikkhattuṃ saddamanussāvesi. Atheko daliddamanusso attano kaniṭṭhabhaginiyā saddhiṃ dārupaṇṇatthāya araṇṇaṃ gantvā nivattanto tassa saddaṃ sutvā bhaginiṃ ādāya vegena dvāram sampāpuṇi. Atha naṃ dovāriko: “Tvaṃ nagare raṇṇo atthibhāvaṃ kiṃ na jānāsi, ‘sakalasseva imassa nagarassa dvāram pidhīyati’ ti na jānāsi, attano mātugāmaṃ gahetvā araṇṇe kāmaratikīlaṃ kīlanto divasaṃ vicarasi” ti āha. Athassa itarena: “Na me, sāmi, bhariyā, bhaginī me esā” ti vutte etadahosi: “akāraṇaṃ vata me kataṃ bhaginiṃ bhariyāti kathentena, ahaṇca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabban”-ti. So etamatthaṃ ācikkhitvā: “Iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucchaṃ atthi, tena vo na sakkā dātun”-ti āha. Atha naṃ dūtā: “Ethaṃ tumhehi tathāsaṇṇāya kathitaṃ, ettha {2.380} vo sīlabhedo natthi, ettakena pi ca tumhe kukkucchāyantaṃ kurudhamme sampajānamusāvādaṃ nāma kiṃ karissathā” ti vatvā tassa pi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ sante pi neva maṃ ārādheti, vaṇṇadāsī pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā” ti vuttā ca pana tam-pi upasaṅkamitvā yācimsu. Sā purimanayeneva paṭikkhi pi. Kimkāraṇā? Sakko kira devānamindo: “Tassā sīlam vīmaṃsissāmī” ti māṇavakavaṇṇena āgantvā: “Ahaṃ āgamiṃsāmī” ti vatvā sahaṃsaṃ datvā devalokam-eva gantvā tīṇi saṃvaccharāṇi nāgacchi. Sā attano sīlabhedabhayaena tīṇi saṃvaccharāṇi aṇṇassa purisassa hatthato tambūlamattam-pi na gaṇhi, sā anukkamena duggatā hutvā cintesi: “mayhaṃ sahaṃsaṃ datvā gatapurisassa tīṇi saṃvaccharāṇi anāgacchantassa duggatā jātā, jīvitavuttiṃ ghaṭetuṃ na sakkomi, ito dāni paṭṭhāya mayā vinicchayamahāmattānaṃ ārocetvā paribbayaṃ gahetuṃ vaṭṭati” ti. Sā vinicchayaṃ gantvā: “Sāmi, paribbayaṃ datvā gatapurisassa me tīṇi saṃvaccharāṇi, matabhāvampissa na jānāmi, jīvitaṃ ghaṭetuṃ na sakkomi, kiṃ karomi, sāmī” ti āha. Tīṇi saṃvaccharāṇi anāgacchante kiṃ karissasi, ito paṭṭhāya paribbayaṃ gaṇhāti. Tassā laddhavinicchayāya vinicchayato nikkhamamānāya eva eko puriso sahaṃsabhaṇḍikaṃ upanāmesi.

Tassa gahaṇatthāya hattham pasāraṇakāle sakko attānam dassesi. Sā disvāva: “Mayham saṁvaccharattayamatthake saḥassadāyako puriso āgato, tāta, natthi me tava kahāpaṇehi attho” ti hattham samiñjesi. Sakko attano sarīraññeva abhinimminivā taruṇasūriyo viya jalanto ākāse aṭṭhāsi, sakalanagaraṁ sannipati. Sakko mahājanamajjhe: “Aham ^{2.381} etissā vīmaṁsanavasena saṁvaccharattayamatthake saḥsam adāsim, sīlam rakkhantā nāma evarūpā hutvā rakkhathā” ti ovādam datvā tassā nivesanam sattaratanehi pūretvā: “Ito paṭṭhāya appamattā hohī” ti tam anusāsivā devalokam-eva agamāsi. Iminā kāraṇena sā: “Aham gahitabhatim ajīrāpetvāva aññena dīyamānāya bhatiyā hattham pasāresim, iminā kāraṇena mam sīlam nārādheti, tena vo dātum na sakkā” ti paṭikkhi pi. Atha nam dūtā: “Hatthappasāraṇamattena sīlabhedo natthi, sīlam nāma etam paramavisuddhi hotī” ti vatvā tassā pi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

Iti imesam ekādasannam janānam rakkhaṇasīlam suvaṇṇapaṭṭe likhitvā dantapuram gantvā kāliṅgarañño suvaṇṇapaṭṭam datvā tam pavattim ārocesum. Rājā tasmim kurudhamme vattamāno pañca sīlāni pūresi. Tasmim khaṇe sakalakāliṅgaratṭhe devo vassi, tīṇi bhayāni vūpasantāni, raṭṭham khemaṁ subhikkham ahosi. Bodhisatto yāvajīvam dānādīni puññāni katvā saparivāro saggapuram pūresi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi. “Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesum, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto” ti. Jātakasamodhāne pana:

**Gaṇikā uppalavaṇṇā, puṇṇo dovāriko tadā,
Rajjugāho kaccāyano, moggallāno doṇamāpako.**

**Sāriputto tadā seṭṭhi, anuruddho ca sārathi,
Brāhmaṇo kassapo thero, uparājā nandapaṇḍito.**

**Mahesī rāhulamātā, māyādevī janettiyā,
Kururājā bodhisatto, evam dhāretha jātakan-ti.**

Kurudhammajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 277 Romakajātakavaṇṇanā

Vassāni {2.382} **paññāsa samādhikānī** ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto bhagavato vadhāya parisakkanam ārabha kathesi. Paccuppannavatthu uttānam-eva.

Atīte pana bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto pārāvato hutvā bahupārāvataparivuto araṇṇe pabbataguhāyam vāsam kappesi. Aññataro pi kho tāpaso sīlasampanno tesam pārāvātānam vasanaṭṭhānato avidūre ekam paccantagāmaṃ upanissāya assamapadam māpetvā pabbataguhāyam vāsam kappesi. Bodhisatto antaranārā tassa santikam āgantvā sotabbayuttakam suṇāti. Tāpaso tattha ciraṃ vasitvā pakkāmi, athaṇṇo kūṭajaṭilo āgantvā tattha vāsam kappesi. Bodhisatto pārāvataparivuto taṃ upasaṅkamitvā vanditvā paṭisanthāraṃ katvā assamapade vicaritvā girikandarasaṃpāde gocaraṃ gahetvā sāyam attano vasanaṭṭhānam gacchati. Kūṭatāpaso tattha atirekapaṇṇāsavassāni vasi.

Athassa ekadivasam paccantagāmaṃvāsino manussā pārāvatamaṃsam abhisāṅkharitvā adamsu. So tattha rasataṇhāya bajjhivā: “Kiṃ maṃsam nāmetan”-ti pucchitvā: “Pārāvatamaṃsan”-ti sutvā cintesi: “mayham assamapadam bahū pārāvata āgacchanti, te māretvā maṃsam khāditum vaṭṭatī” ti. So taṇḍulasappidadhikhīramaricādīni āharitvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ cīvarakaṇṇena paṭicchādetvā pārāvātānam āgamaṃ olokento paṇṇasāladvāre nisīdi. Bodhisatto pārāvataparivuto āgantvā tassa kūṭajaṭilassa duṭṭhakiriyam oloketvā: “Ayaṃ duṭṭhatāpaso aññenākārena nisinno, kacci nu kho amhākaṃ samānajātīnaṃ maṃsam khādi, parigaṇhissāmi naṃ”-ti anuvāte ṭhatvā tassa sarīragandham {2.383} ghāyitvā: “Ayaṃ amhe māretvā maṃsam khāditukāmo, na tassa santikam gantum vaṭṭatī” ti pārāvate ādāya paṭikkamitvā cari. Tāpaso taṃ anāgacchantam disvā: “Madhurakatham tehi saddhiṃ kathetvā vissāsenā upagate māretvā maṃsam khāditum vaṭṭatī” ti cintetvā purimā dve gāthā avoca:

**1. Vassāni paññāsa samādhikāni, vasimha selassa guhāya romaka,
Asaṅkamānā abhinibbutattā, hatthattamāyanti mamaṇḍajā pure.**

**2. Tedāni vakkaṅga kimatthamussukā, bhajanti aññaṃ girikandaraṃ dijā,
Na nūna maññanti mamaṃ yathā pure, cīrappavutthā atha vā na te ime ti.**

Tattha **samādhikānī** ti samaadhikāni. **Romakā** ti rumāya uppanna, sudhotapavāḷena samānavanṇanettapādatāya bodhisattam pārāvataṃ ālapati.

Asaṅkamānā ti evaṃ atirekapaññāsavassāni imissā pabbataguhāya vasantesu amhesu ete aṇḍajā ekadivasam-pi mayi āsaṅkam akatvā abhinibbutacittāva hutvā pubbe mama hatthattaṃ hatthappasāraṇokāsaṃ āgacchantī ti attho.

Tedānī ti te idāni. **Vakkaṅgā** ti bodhisattaṃ ālapati, sabbe pi pana pakkhino uppatanakāle gīvaṃ vakkaṃ katvā uppatanato: “Vakkaṅgā” ti vuccanti.

Kimatthan-ti kiṃkāraṇaṃ sampassamānā? **Ussukā** ti ukkaṇṭhitarūpā hutvā.

Girikandaran-ti girito aññaṃ pabbatakandaraṃ. **Yathā pure** ti yathā pubbe ete pakkhino maṃ garuṃ katvā piyaṃ katvā maññanti, tathā idāni na nūna maññanti, pubbe idha nivutthatāpaso añño, ayaṃ añño, evaṃ maññe ete maṃ maññantīti dīpeti. **Cirappavutthā atha vā na te ime** ti kiṃ nu kho ime ciraṃ vipavasitvā dīghassa addhuno accayena āgatattā maṃ: “So yeva {2.384} ayan”-ti na sañjānanti, udāhu ye amhesu abhinibbutacittā, na te ime, aññeva āgantukapakkhino, ime kena maṃ na upasaṅkamantīti pucchati.

Taṃ sutvā bodhisatto pakkamitvā ʈhito va tatiyaṃ gāthamāha.

3. Jānāma taṃ na mayaṃ sampamūḷhā, so yeva tvaṃ te mayamasma nāññe, Cittaṅca te asmiṃ jane paduṭṭhaṃ, ājīvikā tena tamuttasāmā ti.

Tattha **na mayaṃ sampamūḷhā** ti mayaṃ mūḷhā pamattā na homa. **Cittaṅca te asmiṃ jane paduṭṭhan**-ti tvaṃ, so yeva mayaṃ-pi te yeva, na taṃ sañjānāma, apica kho pana tava cittaṃ asmiṃ jane paduṭṭhaṃ amhe māretuṃ uppannaṃ. **Ājīvikā** ti ājīvahetu pabbajita paduṭṭhatāpasa. **Tena tamuttasāmā** ti tena kāraṇena taṃ uttasāma bhāyāma na upasaṅkamāma.

Kūṭatāpaso: “Ñāto ahaṃ imehī” ti muggaraṃ khipitvā virajjhivā: “Gaccha tāva tvaṃ viraddhomhī” ti āha. Atha naṃ bodhisatto: “Maṃ tāva viraddhosi, cattāro pana apāye na virajjhasi. Sace idha vasissasi, gāmaṃvāsīnaṃ ‘coro ayan’-ti ācikkhitvā taṃ gāhāpessāmi sīghaṃ palāyassū” ti taṃ tajjetvā pakkāmi. Kūṭajaṭilo tattha vasitūṃ nāsakkhi, aññattha agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kūṭatāpaso devadatto ahosi, purimo sīlavantatāpaso sārīputto, pārāvatajettako pana aham-eva ahosin”-ti.

Romakajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 278 Mahimsarājajātakavaṇṇanā

Kimatthamabhisandhāyā ti {2.385} idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolamakkaṭaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira ekasmiṃ kule eko

posāvaniyalolamakkaṭo hatthisālāṃ gantvā ekassa sīlavantassa hatthissa piṭṭhiyaṃ nisīditvā uccārapassāvaṃ karoti, piṭṭhiyaṃ caṅkamati. Hatthī attano sīlavantatāya khantisampadāya na kiñci karoti. Athekadivasāṃ tassa hatthissa ṭhāne añño duṭṭhahatthipoto aṭṭhāsi. Makkaṭo: “So yeva ayan”-ti saññāya duṭṭhahatthissa piṭṭhiṃ abhiruhi. Atha naṃ so soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā pādena akkamitvā sañcuṇṇesi. Sā pavatti bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, lolamakkaṭo kira sīlavantahatthisaññāya duṭṭhahatthipiṭṭhiṃ abhiruhi, atha naṃ so jīvitakkhayaṃ pāpesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idānevesa, lolamakkaṭo evaṃsīlo, porāṇato paṭṭhāya evaṃsīloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese mahimsayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto thāmasampanno mahāsārīro pabbatapādapabbhāragiriduggavanaghaṭesu vicaranto ekaṃ phāsukaṃ rukkhamūlaṃ disvā gocaraṃ gahetvā divā tasmiṃ rukkhamūle aṭṭhāsi. Atheko lolamakkaṭo rukkhā otaritvā tassa piṭṭhiṃ abhiruhitvā uccārapassāvaṃ katvā siṅge gaṇhitvā olambanto naṅguṭṭhe gahetvā dolāyanto va kīḷi. Bodhisatto khantimettānuddayasampadāya taṃ tassa anācāraṃ na manasākāsi, makkaṭo punappunaṃ tatheva kari. Athekadivasāṃ tasmiṃ rukkhe adhivatthā devatā rukkhakkhandhe ṭhatvā naṃ: “Mahimsarāja {2.386} kasmā imassa duṭṭhamakkaṭassa avamānaṃ sahasi, nisedhehi nan”-ti vatvā etamatthaṃ pakāsentī purimā dve gāthā avoca:

**1. Kimatthamabhisandhāya, lahucittassa dubbhino,
Sabbakāmadadasseva, imaṃ dukkhaṃ titikkhasi.**

**2. Siṅgena nihanāhetam, padasā ca adhiṭṭhaha,
Bhiyyo bālā pakujjheyyuṃ, no cassa paṭisedhako ti.**

Tattha **kimatthamabhisandhāyā** ti kiṃ nu kho kāraṇaṃ paṭicca kiṃ sampassamāno. **Dubbhino** ti mittadubbhissa. **Sabbakāmadadassevā** ti sabbakāmadadassa sāmikassa iva. **Titikkhasi** ti adhivāsesi. **Padasā ca adhiṭṭhaha** ti pādena ca naṃ tiṇhakhuraggena yathā ettheva marati, evaṃ akkama. **Bhiyyo bālā** ti sace hi paṭisedhako na bhavēyya, bālā aññānasattā punappunaṃ kujjheyyuṃ ghaṭṭheyyuṃ viheṭṭheyyuṃ evā ti dīpeti.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Rukkhadevate, sacāhaṃ iminā jātigottabalādīhi adhiko samāno imassa dosaṃ na sahiṣṣāmi, kathaṃ me manoratho nipphattim gamissati. Ayaṃ pana maṃ viya aññaṃ-pi maññaṃāno evaṃ anācāraṃ karissati, tato yesaṃ caṇḍamahimsānaṃ esa evaṃ karissati, ete yeva etaṃ vadhissanti. Sā tassa aññehi māraṇā mayhaṃ dukkhato ca pāṇātipātato ca vimutti bhavissatī” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Mamevāyaṃ maññaṃāno, aññepevaṃ karissati,
Te naṃ tattha vadhissanti, sā me mutti bhavissatī ti.**

Katipāhaccayena pana bodhisatto aññattha gato. Añño caṇḍamahimso tattha āgantvā aṭṭhāsi. Duṭṭhamakkaṭo: “So yeva {2.387} ayan”-ti saññāya tassa piṭṭhiṃ abhiruhitvā tatheva anācāraṃ cari. Atha naṃ so vidhunanto bhūmiyaṃ pādetvā siṅgena hadaye vijjhivā pādehi madditvā sañcuṇṇesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: “taḍā duṭṭhamahimso ayaṃ duṭṭhahatthī ahosi, duṭṭhamakkaṭo etarahi ayaṃ makkaṭo, sīlavā mahimsarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahimsarājajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 279 Satapattajātakavaṇṇanā

Yathā māṇavako panthe ti idaṃ satthā jetavane viharanto paṇḍukalohitake ārabha kathesi. Chabbaggiyānañhi dve janā mettiyabhūmajakā rājagahaṃ upanissāya viharimso, dve assajipunabbasukā kīṭāgiriṃ upanissāya viharimso, paṇḍukalohitakā ime pana dve sāvatthiṃ upanissāya jetavane viharimso. Te dhammena nīhaṃ adhikaraṇaṃ ukkoṭenti. Ye pi tesaṃ sandiṭṭhasambhattā honti, tesaṃ upatthambhā hutvā: “Na, āvuso, tumhe etehi jātiyā vā gottena vā sīlena vā nīhīnatarā. Sace tumhe attano gāhaṃ vissajjetha, suṭṭhutarā vo ete adhibhavissanti” ti ādīni vatvā gāhaṃ vissajjetuṃ na denti. Tena bhaṇḍanāni ceva kalahaviggahavivādā ca pavattanti. Bhikkhū etamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Atha bhagavā etasmiṃ nidāne etasmiṃ pakaraṇe bhikkhū sannipātāpetvā paṇḍukalohitake pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, attanā pi adhikaraṇaṃ ukkoṭetha, aññesaṃ-pi gāhaṃ vissajjetuṃ na dethā” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Evaṃ sante, bhikkhave, tumhākaṃ kiriyā satapattamāṇavassa kiriyā viya hotī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ kāsīgāmake ekasmiṃ kule nibbattitvā vayappatto kasivaṇijjādīhi jīvikaṃ akappetvā pañcasatamatte {2.388} core gahetvā tesāṃ jeṭṭhako hutvā panthadūhanasandhicchedādīni karonto jīvikaṃ kappesi. Tadā bārāṇasiyaṃ eko kuṭumbiko ekassa jānapadassa kahāpaṇasahassaṃ datvā puna aggahetvāva kālamakāsi. Athassa bhariyā aparabhāge gilānā maraṇamañce nipannā puttāṃ āmantetvā: “Tāta, pitā te ekassa sahaṃsaṃ datvā anāharāpetvāva mato, sace aham-pi marissāmi, na so tuyhaṃ dassati, gaccha naṃ mayi jīvantiyā āharāpetvā gaṇhā” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tattha gantvā kahāpaṇe labhi. Athassa mātā kālakiriyaṃ katvā puttāsinehena tassa āgamanamagge opapātikasiṅgālī hutvā nibbati.

Tadā so corajeṭṭhako maggapaṭipanne vilumpamāno sapariso tasmiṃ magge aṭṭhāsi. Atha sā siṅgālī putte aṭavīmukhaṃ sampatte: “Tāta, mā aṭaviṃ abhiruhi, corā ettha ṭhitā, te taṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhissanti” ti punappunaṃ maggaṃ occhindamānā nivāreti. So taṃ kāraṇaṃ ajānanto: “Ayaṃ kālakaṇṇī siṅgālī mayhaṃ maggaṃ occhindatī” ti leḍḍudaṇḍaṃ gahetvā mātaraṃ palāpetvā aṭaviṃ paṭipajji. Atheko satapattasakuṇo: “Imassa purisassa hatthe kahāpaṇasahassaṃ atthi, imaṃ māretvā taṃ kahāpaṇaṃ gaṇhathā” ti viravanto corābhimukho pakkhandi. Māṇavo tena katakāraṇaṃ ajānanto: “Ayaṃ maṅgalasakuṇo, idāni me sotthi bhavissatī” ti cintetvā: “Vassa, sāmi, vassa, sāmi” ti vatvā añjalim paggaṇhi.

Bodhisatto sabbarutaññū tesāṃ dvinnāṃ kiriyaṃ disvā cintesi: imāya siṅgāliya etassa mātaraṃ bhavitabbaṃ, tena sā: “Imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhanti” ti bhayena vāreti. Iminā pana satapattena paccāmittena bhavitabbaṃ, tena so: “Imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhathā” ti amhākaṃ ārocesi. Ayaṃ pana etamatthaṃ ajānanto atthakāmaṃ {2.389} mātaraṃ tājjetvā palāpesi, anattakāmassa satapattassa: “Atthakāmo me” ti saññāya añjalim paggaṇhāti, aho vatāyaṃ bāloti. Bodhisattānañhi evaṃ mahāpurisānaṃ-pi satāṃ parasantakaggahaṇaṃ visamapaṭisandhiggahaṇavasena hoti, “nakkhattadosenā” ti pi vadanti.

Māṇavo āgantvā corānaṃ sīmantaraṃ pāpuṇi. Bodhisatto taṃ gāhāpetvā: “Kattha vāsikosī” ti pucchi. “Bārāṇasivāsikomhī” ti. “Kahaṃ agamāsī” ti? “Ekasmiṃ gāmake sahaṃsaṃ laddhabbaṃ atthi, tattha agamāsī”-ti. “Laddhaṃ pana te” ti? “Āma, laddhan”-ti. “Kena tvaṃ pesitosī” ti? “Sāmi, pitā me mato,

mātā pi me gilānā, sā ‘mayi matāya esa na labhissatī’ ti maññamānā maṃ pesesī” ti. “Idāni tava mātu pavattim jānāsī” ti? “Na jānāmi, sāmī” ti. “Mātā te tayi nikkhante kālam katvā puttasinghena siṅgālī hutvā tava maraṇabhayaabhītā maggaṃ te occhinditvā taṃ vāresi, taṃ tvaṃ tajjetvā palāpesi, satapattasakuṇo pana te paccāmitto. So ‘imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhathā’ ti amhākaṃ ācikkhi, tvaṃ attano bālatāya atthakāmaṃ mātaraṃ ‘anattakāma me’ ti maññasi, anattakāmaṃ satapattaṃ ‘atthakāmo me’ ti. Tassa tumhākaṃ kataguṇo nāma natthi, mātā pana te mahāguṇā, kahāpaṇe gahetvā gacchā” ti vissajjesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca:

**1. Yathā māṇavako panthe, siṅgālīm vanagocarim,
Atthakāmaṃ pavedentim, anattakāmāti maññati,
Anattakāmaṃ satapattaṃ, atthakāmoti maññati.**

**2. Evam-eva idhekacco, puggalo hoti tādiso,
Hitehi vacanaṃ vutto, paṭiggaṇhāti vāmato.**

**3. Ye {2.390} ca kho naṃ pasamsanti, bhayā ukkaṃsayanti vā,
Taṇhi so maññate mittam, satapattaṃva māṇavo ti.**

Tattha **hitehi** ti hitaṃ vuḍḍhiṃ icchamānehi. **Vacanaṃ vutto** ti hitasukhāvaham ovādānusāsanaṃ vutto. **Paṭiggaṇhāti vāmato** ti ovādaṃ agaṇhanto: “Ayaṃ me na atthāvaho hoti, anattāvaho me ayan”-ti gaṇhanto vāmato paṭiggaṇhāti nāma.

Ye ca kho nan-ti ye ca kho taṃ attano gāhaṃ gahetvā ṭhitapuggalaṃ: “Adhikaraṇaṃ gahetvā ṭhitehi nāma tumhādisēhi bhavitabban”-ti vaṇṇenti. **Bhayā ukkaṃsayanti vā** ti imassa gāhassa viṣaṭṭhapaccayā tumhākaṃ idaṇcidaṇca bhayaṃ uppajjissati, mā viṣajjayittha, na ete bāhusaccakulaparivārādīhi tumhe sampāpuṇantīti evaṃ viṣajjanapaccayā bhayaṃ dassetvā ukkhipanti. **Taṇhi so maññate mittan-**ti ye evarūpā honti, tesu yaṃkiñci so ekacco bālapuggalo attano bālatāya mittam maññati, “ayaṃ me atthakāmo mitto” ti maññati. **Satapattaṃva māṇavo** ti yathā anattakāmaññeva satapattaṃ so māṇavo attano bālatāya: “Atthakāmo me” ti maññati, paṇḍito pana evarūpaṃ: “Anuppiyabhāṇī mitto” ti agahetvā dūrato va naṃ vivajjeti. Tena vuttaṃ:

**Aññadatthuharo mitto, yo ca mitto vacīparo,
Anuppiyaṇca yo āha, apāyesu ca yo sakhā.**

Ete amitte cattāro, iti viññāya paṇḍito,

Ārakā parivajjeyya, maggaṃ paṭibhayaṃ yathā ti. (DN. 31.259).

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “taḍā corajeṭṭhako aham-eva ahoṣin”-ti.

Satapattajātakavaṇṇanā navamā

Ja 280 Puṭadūsakajātakavaṇṇanā

Addhā hi nūna migarājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ puṭadūsakaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kireko amacco buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā uyyāne nisīdāpetvā ^{2.391} dānaṃ dadamāno: “Antarābhatte uyyāne caritukāmā carantū” ti āha. Bhikkhū uyyānacārikaṃ carimṣu. Tasmiṃ khaṇe uyyānapālo pattasampannaṃ rukkaṃ abhiruhitvā mahantamahantāni paṇṇāni gahetvā: “Ayaṃ pupphānaṃ bhavissati, ayaṃ phalānaṃ”-ti puṭe katvā rukkhamaṇḍale pāṭeti. Tassa putto dāraḥ pātitaṃ puṭaṃ viddhaṃseti. Bhikkhū tamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbeṣa puṭadūsakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto agāraṃ ajjhāvasamāno ekadivasaṃ kenacideva karaṇīyena uyyānaṃ agamāsi. Tattha bahū vānarā vasanti. Uyyānapālo imināva niyāmena pattapuṭe pāṭeti, jeṭṭhavānaro pātitaṃ pātitaṃ viddhaṃseti. Bodhisatto taṃ āmantetvā: “Uyyānapālena pātitaṃ pātitaṃ puṭaṃ viddhaṃsetvā manāpataraṃ kātukāmo maññe” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

1. Addhā hi nūna migarājā, puṭakamassa kovido,

Tathā hi puṭaṃ dūseti, aññaṃ nūna karissatī ti.

Tattha **migarājā** ti makkaṭṭaṃ vaṇṇento vadati. **Puṭakamassā** ti mālāpuṭakaraṇassa. **Kovido** ti cheko. Ayaṃ panettha saṅkhepattho: ayaṃ migarājā ekaṃsena puṭakamassa kovido maññe, tathā hi pātitaṃ pātitaṃ puṭaṃ dūseti, aññaṃ nūna tato manāpataraṃ karissatīti.

Taṃ sutvā makkaṭṭo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na me mātā vā pitā vā, puṭakammasa kovido,
Kataṃ kataṃ kho dūsema, evaṃ dhammamidaṃ kulan-ti.**

Taṃ [2.392] sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yesaṃ vo ediso dhammo, adhammo pana kīdiso,
Mā vo dhammaṃ adhammaṃ vā, addasāma kudācanan-ti.**

Evaṃ vatvā ca pana vānaragaṇaṃ garahitvā pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi:
“tadā vānaro puṭadūsakadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana aham-eva ahosin”-ti.

Puṭadūsakajātakavaṇṇanā dasamā

Udapānavaggo tatiyo

Tassuddānaṃ:

**Udapānavaraṃ vanabyaggha ka pi, sikhinī ca balāka ruciravaro,
Sujanādhipa romaka dūsa puna, satapattavaro puṭakamma dasāti.**

4. Abbhantaravaggo

Ja 281 Abbhantarajātakavaṇṇanā

Abbhantaro nāma dumo ti idaṃ satthā jetavane viharanto sārīputtattherassa bimbādevītheriyā ambarasadānaṃ ārabha kathesi. Sammāsambuddhe hi pavattitavaradhammacakke vesāliyaṃ kūṭāgārasālāyaṃ viharante mahāpajāpati gotamī pañca sākiyasatāni ādāya gantvā pabbajjaṃ yācitvā pabbajjañceva upasampadañca labhi. Aparabhāge tā pañcasatā bhikkhuniyo **Nandakovādaṃ** (MN. 146) sutvā arahattaṃ pāpuṇṇisu. Satthari pana sāvatthiṃ upanissāya viharante rāhulamātā bimbādevī: “Sāmiko me pabbajitvā sabbaññutaṃ patto, putto pi me pabbajitvā tasseeva santike vasati, ahaṃ agāramajjhe kimkarissāmi, aham-pi pabbajitvā sāvatthiṃ gantvā sammāsambuddhañca puttañca nibaddhaṃ passamānā viharissāmi” ti cintetvā bhikkhunupassayaṃ gantvā pabbajitvā ācariyupajjhāyāhi saddhiṃ sāvatthiṃ gantvā satthārañca piyaputtañca passamānā ekasmiṃ bhikkhunupassaye vāsaṃ kappesi. Rāhulasāmaṇero āgantvā mātaraṃ passati.

Athekadivasam theriyā udaravāto {2.393} kup pi. Sā putte daṭṭhum āgate tassa dassanattāyā nikkhamitum nāsakkihi, aññāva āgantvā aphāsukabhāvaṃ kathayimsu. So mātu santikaṃ gantvā: “Kiṃ te laddhum vaṭṭatī” ti pucchi. “Tāta, agāramajjhe me sakkharayojite ambarase pīte udaravāto vūpasammati, idāni piṇḍāya caritvā jīvikaṃ kappema, kuto taṃ labhissāmā” ti. Sāmaṇero: “Labhanto āharissāmi” ti vatvā nikkhami. Tassa panāyasmato upajjhāyo dhammasenāpati, ācariyo mahāmogallāno, cūḷapitā ānandatthero, pitā sammāsambuddhoti mahāsampatti. Evaṃ sante pi aññassa santikaṃ āgantvā upajjhāyassa santikaṃ gantvā vanditvā dummukhākāro hutvā aṭṭhāsi. Atha nam therō: “Kiṃ nu kho, rāhula, dummukho viyāsī” ti āha. “Mātu me, bhante, theriyā udaravāto kupito” ti. “Kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti? “Sakkharayojitena kira ambarasena phāsu hotī” ti. “Hotu labhissāmi, mā cintayī” ti.

So punadivase taṃ ādāya sāvatthim pavisitvā sāmaṇeraṃ āsanasālāyaṃ nisīdāpetvā rājadvāraṃ agamāsi. Kosalarājā theram disvā nisīdāpesi, taṅkhaṇaññeva uyyānapālo piṇḍipakkānaṃ madhuraambānaṃ ekaṃ puṭaṃ āhari. Rājā ambānaṃ tacam apanetvā sakkharaṃ pakkhipitvā sayam-eva madditvā therassa pattaṃ pūretvā adāsi. Thero rājanivesanā nikkhamitvā āsanasālaṃ gantvā sāmaṇerassa adāsi: “Haritvā mātu te dehi” ti. So haritvā adāsi, theriyā paribhuttamatteva udaravāto vūpasami. Rājā pi manussaṃ pesesi: “thero idha nisīditvā ambarasaṃ na paribhuñji, gaccha kassaci dinnabhāvaṃ jānāhi” ti. So therena saddhim yeva gantvā taṃ pavattim ṇatvā āgantvā rañño kathesi. Rājā cintesi: “sace satthā agāraṃ ajjhāvasissa, cakkavattirājā abhavissa, rāhulasāmaṇero pariṇāyakaratanam, therī itthiratanam, sakalacakkavāḷarajjam etesaññeva abhavissa. Amhehi ete upaṭṭhahantehi caritabbaṃ assa, idāni pabbajitvā amhe upanissāya vasantesu etesu na yuttaṃ ambhākaṃ pamajjitun”-ti. So tato paṭṭhāya theriyā nibaddhaṃ ambarasaṃ dāpesi. Therena bimbādevītheriyā ambarasassa dinnabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto.

Athekadivasam {2.394} bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, sārīputtatthero kira bimbādevītherim ambarasena santappesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva rāhulamātā sārīputtena ambarasena santappitā, pubbepesa etaṃ santappesiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsīgāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā saṇṭhapitaḡharāvāso mātāpitūnaṃ accayena isipabbajjam pabbajitvā

himavantapadese abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā isigaṇaparivuto gaṇasatthā hutvā dīghassa addhuno accayena loṇambilasevanatthāya pabbatapādā otaritvā cārikam caramāno bārāṇasim patvā uyyāne vāsam kappesi. Athassa isigaṇassa sīlatejena sakkassa bhavanam kam pi. Sakko āvajjamāno tam kāraṇam ñatvā: “Imesam tāpasānam avāsāya parisakkissāmi, atha te bhinnāvāsā upaddutā caramānā cittekaggatam na labhissanti, evam me phāsukam bhavissatī” ti cintetvā: “Ko nu kho upāyo” ti vīmaṁsanto imam upāyam addasa: majjhimayāmasamanantare raṇṇo aggamaheṣiyā sirigabbham pavisitvā ākāse ñatvā: “Bhadde, sace tvam abbhantaraambapakkam khādeyyāsi, puttam labhissasi, so cakkavattirājā bhavissatī” ti ācikkhissāmi. Rājā deviyā katham sutvā ambapakkatthāya uyyānam pesessati, athāham ambāni antaradhāpessāmi, raṇṇo uyyāne ambānam abhāvam āroccassanti, “ke te khādanti” ti vutte: “Tāpasā khādanti” ti vakkhanti, tam sutvā rājā tāpase pothetvā nīharāpessati, evam te upaddutā bhavissantīti.

So majjhimayāmasamanantare sirigabbham pavisitvā ākāse ñhito attano devarājabhāvam jānāpetvā tāya saddhim sallapanto purimā dve gāthā avoca:

**1. Abbhantaro {2.395} nāma dumo, yassa dibyamidaṃ phalaṃ,
Bhutvā dohaḷinī nārī, cakkavattim vijjāyati.**

**2. Tvam-pi bhadde mahesīsi, sā cā pi patino piyā,
Āharissati te rājā, idaṃ abbhantaram phalaṃ-ti.**

Tattha **abbhantaro nāma dumo** ti iminā tāva gāmanigamajanapadapabbatādīnam asukassa abbhantaroti avatvā kevalam ekaṃ abbhantaram ambarukkham kathesi. **Yassa dibyamidaṃ phalaṃ-ti** yassa ambarukkhassa devatānam paribhogārahaṃ dibyam phalaṃ. **Idaṃ-ti** pana nipātamattam-eva. **Dohaḷinī** ti sañjātadohaḷā. **Tvam pi, bhadde, mahesīsi** ti tvam, sobhane mahesī, asi. Aṭṭhakathāyam pana: “Mahesī cā” ti pi pāṭho. **Sā cā pi patino piyā** ti soḷasannaṃ devīsaḥassānam abbhantare aggamaheṣī cā pi patino cā pi piyā ti attho. **Āharissati te rājā, idaṃ abbhantaram phalaṃ-ti** tassā te piyāya aggamaheṣiyā idaṃ mayā vuttappakāram phalaṃ rājā āharāpessati, sā tvam tam paribhuñjitvā cakkavattigabbham labhissasīti.

Evam sakko deviyā imā dve gāthā vatvā: “Tvam appamattā hohi, mā papañcam akāsi, sva raṇṇo āroceyyāsi” ti tam anusāsivā attano vasanaṭṭhānam-eva gato. Sā punadivase gilānālayam dassetvā paricārikānam saññaṃ datvā nipajji. Rājā samussitasetacchatte sīhāsane nisinno nāṭakāni passanto devim adisvā: “Kaham,

devī” ti paricārike pucchi. “Gilānā, devā” ti. So tassā santikaṃ gantvā sayanapasse nisīditvā piṭṭhiṃ parimajjanto: “Kiṃ te, bhadde, aphāsukan”-ti pucchi. “Mahārāja aññaṃ aphāsukaṃ nāma natthi, dohaḷo me uppanno” ti. “Kiṃ icchasi, bhadde” ti? “Abbhantaraambaphalaṃ devā” ti. “Abbhantaraambo nāma kahaṃ atthī” ti? “Nāhaṃ, deva, abbhantaraambaṃ jānāmi, tassa pana me phalaṃ labhamānāya jīvitaṃ atthi, alabhamānāya natthī” ti. “Tena hi āharāpessāmi, mā cintayī” ti rājā devīṃ assāsetvā uṭṭhāya gantvā rājapallaṅke nisīno amacce pakkosāpetvā: “Devīyā {2.396} abbhantaraambe nāma dohaḷo uppanno, kiṃ kātabbān”-ti pucchi. “Deva dvinnāṃ ambānaṃ antare ṭhito ambo abbhantaraambo nāma, uyyānaṃ pesetvā abbhantare ṭhitaambato phalaṃ āharāpetvā devīyā dāpethā” ti.

Rājā: “Sādhū, evarūpaṃ ambaṃ āharathā” ti uyyānaṃ pesesi. Sakko attano ānubhāvena uyyāne ambāni khādītasadisāni katvā antaradhāpesi. Ambatthāya gatā manussā sakalauiyyānaṃ vicarantā ekaṃ ambam-pi alabhitvā gantvā uyyāne ambānaṃ abhāvaṃ rañño kathayīmsu. “Ke ambāni khādanti” ti? “Tāpasā, devā” ti. “Tāpase uyyānato pothetvā nīharathā” ti. Manussā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā nīharīmsu. Sakkassa manoratho matthakaṃ pāpuṇi. Devī ambaphalatthāya nibaddhaṃ katvā nipajji yeva. Rājā kattabbakiccaṃ apassanto amacce ca brāhmaṇe ca sannipātāpetvā: “Abbhantaraambassa atthibhāvaṃ jānāthā” ti pucchi. Brāhmaṇā āhaṃsu: “deva, abbhantaraambo nāma devatānaṃ paribhogo, ‘himavante kañcanaguhāya anto atthī’ ti ayaṃ no paramparāgato anussavo” ti. “Ko pana tato ambaṃ āharitum sakkhissatī” ti? “Na sakkā tattha manussabhūtena gantum, ekaṃ suvapotaṃ pesetum vaṭṭatī” ti.

Tena ca samayena rājakule eko suvapotako mahāsarīro kumārakānaṃ yānakacakkanābhimatto thāmasampanno pañṇavā upāyakusalo. Rājā taṃ āharāpetvā: “Tāta suvapotaka, ahaṃ tava bahūpakāro, kañcanapañjare vasasi, suvaṇṇataṭṭake madhulāje khādasi, sakkharapānakaṃ pivasi, tayā pi amhākaṃ ekaṃ kiccaṃ nittharitum vaṭṭatī” ti āha. “Kiṃ, devā” ti. “Tāta devīyā abbhantaraambe dohaḷo uppanno, so ca ambo himavante kañcanapabbatantare atthi devatānaṃ paribhogo, na sakkā {2.397} manussabhūtena tattha gantum, tayā tato ambaphalaṃ āharitum vaṭṭatī” ti. “Sādhū, deva, āharissāmi” ti. Atha naṃ rājā suvaṇṇataṭṭake madhulāje khādāpetvā sakkharapānakaṃ pāyetvā satapākatelena tassa pakkhantarāni makkhetvā ubhohi hatthehi gahetvā sīhapañjare ṭhatvā ākāse vissajjesi. So pi rañño nipaccakāraṃ dassetvā ākāse pakkhandanto manussapathaṃ atikkamma himavante paṭhame pabbatantare

vasantānaṃ sukānaṃ santikaṃ gantvā abbhantaraambo nāma kattha atthi, kathetha me taṃ ṭhānaṃ”-ti pucchi. “Mayaṃ na jānāma, dutiye pabbatantare sukā jānissantī” ti.

So tesaṃ vacanaṃ sutvā tato uppatitvā dutiyaṃ pabbatantaraṃ agamāsi, tathā tatiyaṃ, catutthaṃ, pañcamaṃ, chaṭṭhaṃ agamāsi. Tattha pi naṃ sukā: “Na mayaṃ jānāma, sattamapabbatantare sukā jānissantī” ti āhaṃsu. So tattha pi gantvā: “Abbhantaraambo nāma kattha atthī” ti pucchi. “Asukaṭṭhāne nāma kañcanapabbatantare” ti āhaṃsu. “Ahaṃ tassa phalattthāya āgato, maṃ tattha netvā tato me phalaṃ dāpethā” ti. Sukagaṇā āhaṃsu: “samma, so vessavaṇamahārājassa paribhogo, na sakkā upasaṅkamuṭṭhaṃ, sakalarukkho mūlato paṭṭhāya sattahi lohajālehi parikkhitto, saḥassakumbhaṇḍarakkhasā rakkhanti, tehi diṭṭhassa jīvitāṃ nāma natthi, kappuṭṭhānaggiavācimagāhānirayasadisatṭhānaṃ, mā tattha patthanaṃ karī” ti. “Sace tumhe na gacchatha, mayhaṃ ṭhānaṃ ācikkhathā” ti. “Tena hi asukena ca asukena ca ṭhānena yāhi” ti. So tehi ācikkhitavaseneva suṭṭhu maggaṃ upadhāretvā taṃ ṭhānaṃ gantvā divā attānaṃ adassetvā majjhimayāmasamanantare rakkhasānaṃ niddokkamanasamaye abbhantaraambassa santikaṃ gantvā ekena mūlantarena saṅikaṃ abhiruhituṃ ārabhi. Lohajālaṃ: “Kirī” ti saddamakāsi. {2.398}

Rakkhasā pabujjhitvā sukapotakaṃ disvā: “Ambacoroyaṇ”-ti gahetvā kammakaraṇaṃ saṃvidahiṃsu. Eko: “Mukhe pakkhipitvā gilissāmi naṃ”-ti āha, aparo: “Hatthehi madditvā puñjitvā vipakirissāmi naṃ”-ti, aparo: “Dvedhā phāletvā aṅgāresu pacitvā khādissāmi” ti. So tesaṃ kammakaraṇasaṃvidhānaṃ sutvā pi asantasitvāva te rakkhase āmantetvā: “Ambho rakkhasā, tumhe kassa manussā” ti āha. “Vessavaṇamahārājassā” ti. “Ambho, tumhe pi ekassa rañño va manussā, aham-pi rañño va manusso, bārāṇasirājā maṃ abbhantaraambaphalattthāya pesesi, svāhaṃ tattheva attano rañño jīvitāṃ datvā āgato. Yo hi attano mātāpitūnañceva sāmikassa ca atthāya jīvitāṃ pariccajati, so devaloke yeva nibbattati, tasmā aham-pi imamahā tiracchānayaṇiyā cavitvā devaloke nibbattissāmi” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

3. Bhatturatthe parakkanto, yaṃ ṭhānamadhigacchati, Sūro attapariccāgī, labhamāno bhavāmahan-ti.

Tattha **bhatturatthe** ti bhattā vuccanti bhattādīhi bharaṇaposaṅkā pitā mātā sāmiko ca, iti tividdhassapetassa bhattu atthāya. **Parakkanto** ti parakkamaṃ

karonto vāyamanto. **Yam̐ ṭhānamadhigacchatī** ti yam̐ sukhakāraṇaṃ yasaṃ vā lābhaṃ vā saggaṃ vā adhigacchati. **Sūro** ti abhīru vikkamasampanno. **Attapariccāgī** ti kāye ca jīvite ca nirapekkho hutvā tassa tividhassa pi bhattu atthāya attānaṃ pariccajanto. **Labhamāno bhavāmahan**-ti yam̐ so evarūpo sūro devasampattiṃ vā manussasampattiṃ vā labhati, aham-pi taṃ labhamāno bhavāmi, tasmā hāso va me ettha, na tāso, kiṃ maṃ tumhe tāsethāti.

Evam̐ so imāya gāthāya tesaṃ dhammaṃ desesi. Te tassa dhammakathaṃ sutvā pasannacittā: “Dhammiko esa, na sakkā māretuṃ, vissajjema nan”-ti vatvā sukapotakaṃ vissajjetvā ‘ambho sukapotaka, muttosi, amhākaṃ hatthato sotthinā gacchā” ti [2.399] āhaṃsu. “Mayhaṃ āgamaṇaṃ mā tucchaṃ karotha, detha me ekaṃ ambaphalaṇ”-ti. “Sukapotaka, tuyhaṃ ekaṃ ambaphalaṇ dātuṃ nāma na bhāro, imasmiṃ pana rukke ambāni aṅketvā gahitāni, ekasmiṃ phale asamente amhākaṃ jīvitaṃ natthi. Vessavaṇena hi kujjhivā sakim̐ olokite tattakapāle pakkhittatilā viya kumbhaṇḍasahassaṃ bhijjivā vipakirīyati, tena te dātuṃ na sakkoma, labhanaṭṭhānaṃ pana ācikkhissāmā” ti. “Yo koci detu, phaleneva me attho, labhanaṭṭhānaṃ ācikkhathā” ti. “Etassa kañcanapabbatassa antare jotiraso nāma tāpaso aggim̐ juhamāno kañcanapattiyā nāma paṇṇasālāyaṃ vasati vessavaṇassa kulūpako, vessavaṇo tassa nibaddhaṃ cattāri ambaphalāni peseti, tassa santikaṃ gacchā” ti.

So: “Sādhū” ti sampatiṇṇhitvā tāpasassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ tāpaso: “Kuto āgatosī” ti pucchi. “Bārāṇasiraṇṇo santikā” ti. “Kimatthāya āgatosī” ti? “Sāmi, amhākaṃ raṇṇo deviyā abbhantaraambapakke dohaḷo uppanno, tadatthaṃ āgatomhi, rakkhasā pana me sayam̐ ambapakkaṃ adatvā tumhākaṃ santikaṃ pesesun”-ti. “Tena hi nisīda, labhissasī” ti. Athassa vessavaṇo cattāri phalāni pesesi. Tāpaso tato dve paribhuñji, ekaṃ suvapotakassa khādanatthāya adāsi. Tena tasmim̐ khādite ekaṃ phalaṃ sikkāya pakkhipitvā suvapotakassa gīvāya paṭimuñcitvā: “Idāni gacchā” ti sukapotakaṃ vissajjesi. So taṃ āharitvā deviyā adāsi. Sā taṃ khāditvā dohaḷam̐ paṭippassambhesi, tatonidānaṃ panassā putto nāhosi.

Satthā {2.400} **imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi**: “tadā devī rāhulamātā ahoṣi, suko ānando, ambapakkadāyako tāpaso sārīputto, uyyāne nivutthatāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Abbhantarajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 282 Seyyajātakavaṇṇanā

Seyyamso seyyaso hotī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kosalarañño amaccam ārabha kathesi. So kira rañño bahūpakāro sabbakiccanipphādako ahosi. Rājā: “Bahūpakāro me ayan”-ti tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Taṃ asahamānā aññe rañño pesuññaṃ upasaṃharitvā taṃ paribhindiṃsu. Rājā tesam vacanaṃ saddahitvā dosaṃ anupaparikkhitvāva taṃ sīlavantaṃ niddosaṃ saṅkhalikabandhanena bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. So tattha ekako vasanto sīlasampattim nissāya cittekaggataṃ labhitvā ekaggacitto saṅkhāre sammāsivā sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Athassa rājā aparabhāge niddosabhāvaṃ ñatvā saṅkhalikabandhanaṃ bhindāpetvā purimayasato mahantataraṃ yasaṃ adāsi. So: “Satthāraṃ vandissāmī” ti bahūni mālāgandhādīni ādāya vihāraṃ gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhim paṭisanthāraṃ karonto: “Anattho kira te uppannoti assumhā” ti āha. “Āma, bhante, uppanno, ahaṃ pana tena anatthena atthaṃ akāsim, bandhanāgāre nisīditvā sotāpattiphalaṃ nibbattesin”-ti. Satthā: “Na kho, upāsaka, tvaññeva anatthena atthaṃ āhari, porāṇakapaṇḍitā pi attano anatthena atthaṃ āharim suyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya dasa rājadhamme akopetvā dānaṃ deti, pañca sīlāni rakkhati, {2.401} uposathakammaṃ karoti. Athasseko amacco antepure padussi. Pādamūlikādayo ñatvā: “Asukaamacco antepure paduṭṭho” ti rañño ārocesuṃ. Rājā pariggaṇhanto yathāsabhāvato ñatvā pakkosāpetvā: “Mā maṃ ito paṭṭhāya upaṭṭhāhi” ti nibbisayaṃ akāsi. So gantvā aññataraṃ sāmantarājānaṃ upaṭṭhahīti sabbaṃ vatthu heṭṭhā **Mahāsīlavajātake** (Ja. 51) kathitasadisam-eva.

So nikkhamitvā kāsiraṭṭhaṃ atikkamma kosalaṇapadaṃ gantvā kosalarājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantariko vissāsiko jāto.

So ekadivasaṃ kosalarājānaṃ āha: “deva bārāṇasirajjaṃ nāma nimmakkhikamadhupaṭalasadisam, rājā atimuduko, appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhitu”-ti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayañca ‘appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhitu’nti āha, kiṃ nu kho pana payuttakacoro siyā” ti cintetvā: “Payuttakosi maññe” ti āha. “Nāhaṃ, deva,

payuttako, saccam-eva vadāmi. Sace me na saddahatha, manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetha, te manusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanam datvā vissajjessatī” ti.

Rājā: “Ayaṃ ativiya sūro hutvā vadati, vīmaṃsissāmi tāvā” ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi. Manussā te core gahetvā bārāṇasirañño dassesum. Rājā te disvā: “Tātā, kasmā gāmaṃ hanathā” ti pucchi. “Jīvitum asakkontā, devā” ti vutte rājā: “Atha kasmā mama santikaṃ nāgamittha, itodāni paṭṭhāya evarūpaṃ kammaṃ mā karitthā” ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā kosalarañño taṃ pavattiṃ ārocesum. So ettakenā pi gantum avisahanto puna majjhejanapadam hanāpesi. Te pi core rājā tatheva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenā pi agantvā puna pesetvā antaravīthiyam vilumpāpesi, rājā tesam-pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva.

Idhā pi so rājā tikkhattum vīmaṃsitvā tassa amaccassa vacanam saddahitvā: “Bārāṇasirajjam gaṇhissāmī” ti mahantena parivārena rajjasīmam pāpuṇi. Bārāṇasirañño sattasatamattā mahāyodhā taṃ pavattiṃ sutvā: “Deva, asuko nāma kira rājā bārāṇasirajjam gaṇhissāmī” ti janapadam bhindanto āgacchati, ettheva naṃ gantvā gaṇhissāmā” ti āhaṃsu. “Mayham paravihiṃsāya laddhena rajjena kiccaṃ natthi, mā kiñci karitthā” ti?

Corarājā āgantvā nagaram parikkhi pi, puna amaccā rājānam upasaṅkamtvā: “Deva, mā evaṃ karittha, gaṇhissāma nan”-ti āhaṃsu. Rājā: “Na labbhā kiñci kātum, nagaradvārāni vivarathā” ti vatvā sayam amaccagaṇaparivuto mahātale rājapallanke nisīdi. Corarājā catūsu dvāresu manusse pothento nagaram pavisitvā pāsadam abhiruyha amaccaparivutam rājānam gāhāpetvā saṅkhalikāhi bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. Rājā bandhanāgāre nisinno va corarājānam mettāyanto mettajjhānam uppādesi. Tassa mettānubhāvena corarañño kāye dāho uppajji, sakalasarīram yamakaukkāhi jhāpiyamānam viya jātam. So mahādukkhābhitunno: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchi. “Tumhe sīlavantaṃ rājānam bandhanāgāre pakkhipetha, tena vo idam dukkham uppannam bhavissatī” ti. So gantvā bodhisattaṃ khamāpetvā: “Tumhākam rajjam tumhākam-eva hotū” ti rajjam tasseva {2.402} niyyādetvā: “Ito paṭṭhāya tumhākam paccatthiko me bhāro hotū” ti vatvā paduṭṭhāmacassa rājānam kāretvā attano nagaram-eva gato.

Bodhisatto alaṅkatamahātale samussitasetacchatte rājapallanke nisinno amaccehi saddhim sallapanto purimā dvegāthā avoca:

**1. Seyyāṃso seyyaso hoti, yo seyyamupasevati,
Ekena sandhiṃ katvāna, sataṃ vajjhe amocayim.**

**2. Tasmā sabbena lokena, sandhiṃ katvāna ekato,
Pecca saggaṃ nigaccheyya, idaṃ suṇātha kāsīyā ti.**

Tattha seyyāṃso seyyaso hoti, yo seyyamupasevatī ti anavajjauttamadhammasaṅkhāto seyyo aṃso koṭṭhāso assāti seyyāṃso, kusaladhammanissitapuggalo. Yo punappunaṃ taṃ seyyaṃ kusaladhammabhāvanaṃ kusalābhirataṃ vā uttamapuggalamupasevati, so seyyaso hoti pāsāmsataro ceva uttaritaro ca hoti. **Ekena sandhiṃ katvāna, sataṃ vajjhe amocayin**-ti tadaminā pi cetaṃ veditabbaṃ: ahañhi seyyaṃ mettābhāvanaṃ upasevanto tāya mettābhāvanāya ekena coraraññā sandhiṃ santhavaṃ katvā mettābhāvanaṃ bhāvetvā tumhe satajane vajjhe amocayim.

Dutiyagāthāya attho: yasmā ahaṃ ekena saddhiṃ ekato mettābhāvanāya sandhiṃ katvā tumhe vajjhappatte satajane mocayim, tasmā veditabbamevetam, tasmā sabbena lokena saddhiṃ mettābhāvanāya sandhiṃ katvā ekato puggalo pecca paraloke saggaṃ nigaccheyya. Mettāya hi upacāraṃ kāmāvacare paṭisandhiṃ deti, appanā brahmaloke. Idaṃ mama vacanaṃ sabbe pi tumhe kāsiraṭṭhavāsino suṇāthāti.

Evam mahāsatto mahājanassa mettābhāvanāya guṇaṃ vaṇṇetvā dvādasayojanike bārāṇasinagare setacchattaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajī. Satthā {2.403} sammāsambuddho hutvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Idaṃ vatvā mahārājā, kaṃso bārāṇasiggaho,
Dhanuṃ kaṇḍaṇca nikkhippa, saṃyamam ajjhupāgamī ti.**

Tattha mahanto rājāti **mahārājā**. **Kaṃso** ti tassa nāmaṃ. Bārāṇasiṃ gahetvā ajjhāvasanato **bārāṇasiggaho**. So rājā idaṃ vacanaṃ vatvā **dhanuṃ** saraṇkhātaṃ **kaṇḍaṇca nikkhippa** ohāya chaḍḍetvā sīlasaṃyamam upagato pabbajito, pabbajitvā ca pana jhānaṃ uppādetvā aparihīnājjhāno brahmaloke uppannoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā corarājā ānando ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Seyyajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 283 Vadḍhakīsūkarajātakavaṇṇanā

Varam varam tvan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto dhanuggahatissattheraṃ ārabha kathesi. Pasenadiraṇṇo pitā mahākosalo bimbisāraraṇṇo dhītaraṃ vedehiṃ nāma kosaladeviṃ dadamāno tassā nhānacuṇṇamūlaṃ satasahassuṭṭhānaṃ kāsigaṃaṃ adāsi. Ajātasattunā pana pitari mārite kosaladevī pi sokābhībhitā kālamakāsi. Tato pasenadi kosalarājā cintesi: “ajātasattunā pitā mārīto, bhaginī pi me sāmike kālakate tena sokena kālakatā, pitughātakassa corassa kāsigaṃaṃ na dassāmī” ti. So taṃ ajātasattussa na adāsi. Taṃ gāmaṃ nissāya tesam dvinnam-pi kālena kālaṃ yuddhaṃ hoti, ajātasattu taruṇo samattho, pasenadi mahallako yeva. So abhikkhaṇaṃ parajjati, mahākosalassā pi manussā yebhuyyena parājita. Atha rājā: “Mayaṃ abhiṇhaṃ parajjāma, kiṃ nu kho kātabban”-ti amacce pucchi. “Deva, ayyā nāma mantaccekā honti, jetavanavihāre bhikkhūnaṃ kathaṃ sotuṃ vaṭṭati” ti. Rājā: “Tena hi tāyaṃ velāyaṃ bhikkhūnaṃ kathāsallāpaṃ suṇāthā” ti carapurise āṇāpesi. Te tato paṭṭhāya tathā akaṃsu.

Tasmiṃ pana kāle dve mahallakattherā vihārapaccante paṇṇasālāyaṃ vasanti dattatthero ca dhanuggahatissatthero {2.404} ca. Tesu dhanuggahatissatthero paṭhamayāme pi majjhimayāme pi niddāyitvā pacchimayāme pabujjhivā ummukkāni sodhetvā aggiṃ jāletvā nisinnako āha: “bhante, dattattherā” ti. “Kiṃ, bhante, tissattherā” ti? “Kiṃ niddāyasi no tvan”-ti. “Aniddāyantā kiṃ karissāmā” ti? “Uṭṭhāya tāva nisidathā” ti. So uṭṭhāya nisinno taṃ dattattheraṃ āha: “bhante dattatthera, ayaṃ te lolo mahodarakosalo cāṭimattaṃ bhattam-eva pūtiṃ karoti, yuddhavicāraṇaṃ pana kiñci na jānāti, parājito parājitotveva vadāpeti” ti. “Kiṃ pana kātuṃ vaṭṭati” ti? Tasmiṃ khaṇe te carapurisā tesam kathaṃ suṇantā aṭṭhaṃsu.

Dhanuggahatissatthero yuddhaṃ vicāresi: “bhante, yuddho nāma tividho: padumabyūho, cakkabyūho, sakaṭabyūhoti. Ajātasattuṃ gaṇhitukāmena asuke nāma pabbatakucchismiṃ dvīsu pabbatabhittīsu manusse ṭhapetvā purato dubbalabalaṃ dassetvā pabbatantaraṃ pavīṭṭhabhāvaṃ jānitvā pavīṭṭhamaggaṃ occhinditvā purato ca pacchato ca ubhosu pabbatabhittīsu vaggitvā unnaditvā khipe patitamacchaṃ viya antomuṭṭhiyaṃ vaṭṭapotakaṃ viya ca katvā sakkā assa taṃ gahetun”-ti. Carapurisā taṃ sāsanaṃ raṇṇo ārocesuṃ. Taṃ sutvā rājā saṅgāmaṃbheriṃ carāpetvā gantvā sakaṭabyūhaṃ katvā ajātasattuṃ jīvaggāhaṃ gāhāpetvā attano dhītaraṃ vajirakumāriṃ bhāgineyyassa datvā kāsigaṃaṃ

tassā nhānamūlaṃ katvā datvā uyyojesi. Sā pavatti bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, kosalarājā kira dhanuggahatissattherassa vicāraṇāya ajātasattum jini” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi dhanuggahatisso yuddhavicāraṇāya chekoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.405} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā bārāṇasiṃ nissāya nivutthavaḍḍhakigāmakā eko vaḍḍhakī thambhatthāya araṇṇaṃ gantvā āvāṇe patitaṃ sūkarapotakaṃ disvā taṃ gharaṃ netvā paṭijaggi. So vuḍḍhippatto mahāsarīro vaṅkadāṭho ācārasampanno ahosi, vaḍḍhakinā positattā pana: “Vaḍḍhakīsūkaro” tveva paññāyi. Vaḍḍhakissa rukkhatacchanakāle tuṇḍena rukkhaṃ parivatteti, mukhena ḍaṃsitvā vāsipharasunikhādanamuggare āharati, kālasuttakoṭiyaṃ gaṇhāti. Atha so vaḍḍhakī: “Kocideva, naṃ khādeyyā” ti bhayena netvā araṇṇe vissajjesi. So pi araṇṇaṃ pavisitvā khemaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olokento ekaṃ pabbatantare mahantaṃ girikandaraṃ addasa sampannakandamūlaphalaṃ phāsukaṃ vasanaṭṭhānaṃ anekasatasūkarasamākiṇṇaṃ. Te sūkarā taṃ disvā tassa santikaṃ āgamaṃsu. So pi te āha: “ahaṃ tumheva olokento vicarāmi, apica vo mayā diṭṭhā, idaṅca ṭhānaṃ ramaṇīyaṃ, aham-pi idāni idheva vasissāmi” ti. “Saccaṃ idaṃ ṭhānaṃ ramaṇīyaṃ, parissayo panettha atthi” ti. “Aham-pi tumhe disvā etaṃ aññasiṃ, evaṃ gocarasampanne ṭhāne vasantānaṃ vo sarīresu maṃsalohitaṃ natthi, kiṃ pana vo ettha bhayan”-ti? “Eko byaggho pāto va āgantvā diṭṭhadiṭṭhaṃ yeva gahetvā gacchatī” ti. “Kiṃ pana so nibaddhaṃ gaṇhāti, udāhu antarantarā” ti? “Nibaddhaṃ gaṇhāti” ti. “Kati pana te byagghā” ti? “Ekoyevā” ti. “Ettakā tumhe ekassa yujjhitaṃ na sakkothā” ti? “Āma, na sakkomā” ti. “Ahaṃ taṃ gaṇhissāmi, kevalaṃ tumhe mama vacanaṃ karotha, so byaggho kahaṃ vasatī” ti? “Etasmiṃ pabbate” ti.

So rattiñneva sūkare carāpetvā yuddhaṃ vicārento: “Yuddhaṃ nāma {2.406} padumabyūhacakkabyūhasakaṭabyūhavasena tividdhaṃ hotī” ti vatvā padumabyūhavasena vicāresi. So hi bhūmisīsaṃ jānāti. Tasmā: “Imasmiṃ ṭhāne yuddhaṃ vicāretum vaṭṭatī” ti sūkarapillake mātaro ca tesaṃ majjhaṭṭhāne ṭhapesi. So tā āvijjhivā majjhimasūkariyo, tā āvijjhivā potakasūkare, te āvijjhivā jarasūkare, te āvijjhivā dīghadāṭhasūkare, te āvijjhivā yuddhasamatthe balavatarasūkare dasa vīsa tiṃsa jane tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne balagumbaṃ katvā ṭhapesi. Attano ṭhitaṭṭhānassa purato ekaṃ parimaṇḍalaṃ

āvāṭaṃ khaṇāpesi, pacchato ekaṃ suppasanṭhānaṃ anupubbaninnaṃ pabbhārasadisam. Tassa saṭṭhisattatimatte yodhasūkare ādāya tasmim tasmim ṭhāne: “Mā bhāyitthā” ti kammaṃ vicārato aruṇaṃ uṭṭhahi.

Byaggho uṭṭhāya: “Kālo” ti ñatvā gantvā tesaṃ sammukhā ṭhite pabbatatale ṭhatvā akkhīni ummīletvā sūkare olokesi. Vaḍḍhakīsūkaro: “Paṭiolokeya nan”-ti sūkarānaṃ saññaṃ adāsi, te paṭiolokeyaṃ. Byaggho mukhaṃ ugghāṭetvā assosi, sūkarā pi tathā karimsu. Byaggho mutthaṃ chaḍḍesi, sūkarā pi chaḍḍayimsu. Iti yaṃ yaṃ so karoti, taṃ taṃ te paṭikarimsu. So cintesi: “pubbe sūkarā mayā olokitaḥ palāyantaḥ palāyitaḥ-pi na sakkonti, ajja apalāyitvā mama paṭisattu hutvā mayā katam-eva paṭikaronti. Etasmim bhūmisīse ṭhito eko tesaṃ saṃvidhāyako pi atthi, ajja mayhaṃ gatassa jayo na paññayati” ti. So nivattitvā attano vasaṇṭhānaṃ-eva agamāsi. Tena pana gahitamamsakhādako eko kūṭajaṭilo atthi, so taṃ tucchahattham-eva āgacchantam disvā tena saddhim sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Varam {2.407} varam tvaṃ nihaṇam pure cari,
Asmim padese abhibhuṃya sūkare,
Sodāni eko byapagamma jhāyasi,
Balam nu te byaggha na cājja vijjati” ti.**

Tattha **varam varam tvaṃ nihaṇam pure cari, asmim padese abhibhuṃya sūkare** ti ambho byaggha, tvaṃ pubbe imasmim padese sabbasūkare abhibhavitvā imesu sūkaresu varam varam tvaṃ uttamuttamaṃ sūkaraṃ nihaṇanto vicari. **Sodāni eko byapagamma jhāyasī** ti so tvaṃ idāni aññataraṃ sūkaraṃ aggahetvā ekako va apagantvā jhāyasi pajjhāyasi. **Balam nu te byaggha na cājja vijjati** ti kim nu te, ambho byaggha, ajja kāyabalam natthīti.

Taṃ sutvā byaggho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ime sudam yanti disodisam pure, bhayaṭṭitā leṇagavesino puthū,
Te dāni saṅgama vasanti ekato, yatthaṭṭhitā duppasahajjame mayā ti.**

Tattha **sudan**-ti nipāto. Ayaṃ pana saṅkhepattho: ime sūkarā pubbe maṃ disvā bhayena aṭṭitā pīlitaḥ attano leṇagavesino **puthū** visum visum hutvā **disodisam yanti**, taṃ taṃ disaṃ abhimukhā palāyanti, te dāni sabbe pi samāgantvā ekato vasanti tiṭṭhanti, taṃca bhūmisīsaṃ upagatā, yattha ṭhitā duppasahā dummaddayā ajja ime mayāti.

Athassa ussāhaṃ janento kūṭajaṭilo: “Mā bhāyi, gaccha tayi naditvā pakkhandante sabbe pi bhītā bhijjitvā palāyissantī” ti āha. Byaggho tasmim ussāhaṃ janente sūro hutvā puna gantvā pabbatatale aṭṭhāsī. Vaḍḍhakīsūkaro dvinnam āvātānam antare aṭṭhāsī. Sūkarā: “Sāmi, mahācoro punāgato” ti āhaṃsu. “Mā bhāyittha, idāni taṃ gaṇhissāmī” ti. Byaggho naditvā vaḍḍhakīsūkarassa upari patati, sūkaro tassa attano upari patanakāle {2.408} parivattitvā vegena ujukaṃ khataāvāṭe pati. Byaggho vegaṃ sandhāretum asakkonto uparibhāgena gantvā supparamukhassa tiriyaṃ khataāvāṭassa atisambādhe mukhaṭṭhāne patitvā puñjakato viya ahosi. Sūkaro āvātā uttaritvā asanivegena gantvā byaggham antarasatthimhi dāṭhāya paharitvā yāva vakkapadesā phāletvā pañcamadhuramaṃsaṃ dāṭhāya paliveṭhetvā byagghassa matthake āvijjhitvā: “Gaṇhatha tumhākaṃ paccāmittan”-ti ukkhipitvā bahi-āvāṭe chaḍḍesi. Paṭhamam āgatā byagghamaṃsaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā: “Byagghamaṃsaṃ kīdisam hotī” ti tesam mukham upasiṅghantā vicariṃsu.

Sūkarā na tāva tussanti. Vaḍḍhakīsūkaro tesam iṅghitaṃ disvā: “Kiṃ nu kho tumhe na tussathā” ti āha. “Sāmi, kiṃ etena byagghena ghātiteṇa, añño pana byagghaāṇāpanasamattho kūṭajaṭilo atthiyevā” ti. “Ko nāmeso” ti? “Eko dussīlatāpaso” ti. “Byaggho pi mayā ghātito, so me kiṃ pahoti, etha gaṇhissāma nan”-ti sūkaraghaṭāya saddhiṃ pāyāsī. Kūṭatāpaso pi byaggha cirāyante: “Kiṃ nu kho sūkarā byaggham gaṇhiṃsū” ti paṭipatham gacchanto te sūkare āgacchante disvā attano parikkhāram ādāya palāyanto tehi anubandhito parikkhāram chaḍḍetvā vegena udumbararukkham abhiruhi. Sūkarā: “Idānimha, sāmi, naṭṭhā, tāpaso palāyitvā rukkham abhiruhī” ti āhaṃsu. “Kiṃ rukkham nāma” ti? “Udumbararukkhan”-ti. So: “Sūkariyo udakam āharantu, sūkarapotakā pathaviṃ khaṇantu, dīghadāṭhā sūkarā mūlāni chindantu, sesā parivāretvā ārakkhantū” ti saṃvidahitvā tesu tathā karontesu sayam udumbarassa ujukaṃ thūlamūlam {2.409} pharasunā paharanto viya ekappahāram-eva katvā udumbararukkham pātesi. Parivāretvā ṭhitasūkarā kūṭajaṭilaṃ bhūmiyaṃ pātetvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ katvā yāva aṭṭhito khādītva vaḍḍhakīsūkaram udumbarakhandhe yeva nisīdāpetvā kūṭajaṭilassa paribhogasaṅkhena udakam āharitvā abhihiṇcitvā rājānam kariṃsu, ekañca taruṇasūkarim tassa aggamahesiṃ akaṃsu. Tato paṭṭhāya kira yāvajjatanā rājāno udumbarabhaddapīṭhe nisīdāpetvā tīhi saṅkhehi abhihiṇcanti.

Tasmim vanasaṇḍe adhivatthā devatā taṃ acchariyaṃ disvā ekasmim viṭapantare sūkarānam abhimukhā hutvā tatiyaṃ gāthamāha.

3. Namatthu saṅghāna samāgatānaṃ, disvā sayam sakhya vadāmi abbhutaṃ, Byagghaṃ migā yattha jiniṃsu dāṭhino, sāmaggīyā dāṭhabalesu muccare ti.

Tattha **namatthu saṅghāna**-ti ayaṃ mama namakkāro samāgatānaṃ sūkarasaṅghānaṃ atthu. **Disvā sayam sakhya vadāmi abbhuta**-ti idaṃ pubbe abhūtapubbaṃ abbhutaṃ sakhyaṃ mittabhāvaṃ sayam disvā vadāmi. **Byagghaṃ migā yattha jiniṃsu dāṭhino** ti yatra hi nāma dāṭhino sūkaramigā byagghaṃ jiniṃsu, ayam-eva vā pāṭho. **Sāmaggīyā dāṭhabalesu muccare** ti yā sā dāṭhabalesu sūkaresu sāmaggī ekajjhāsayaṭā, tāya tesu sāmaggīyā te dāṭhabalā paccāmittaṃ gahetvā ajja maraṇabhayaṃ muttā ti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā dhanuggahatisso vaḍḍhakīsūkaro ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosi”-ti.

Vaḍḍhakīsūkara-jātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 284 Sirijātakavaṇṇanā

Yaṃ ussukā saṅgharantī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ siricora-brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. Imasmim jātake {2.410} paccuppannavatthu heṭṭhā **khadiraṅgārajātake** (Ja. 40) vitthāritam-eva.

Anāthapiṇḍiko hi vihāram-eva ārabba catupaññāsakoṭidhanaṃ buddhasāsane pariccajivvā vikiritvā ṭhapetvā tīṇi ratanāni aññattha ratanasaññam-eva anuppādetvā satthari jetavane viharante devasikaṃ tīṇi mahāupaṭṭhānāni gacchati. Pāto va ekavāraṃ gacchati, katapātarāso ekavāraṃ, sāyanhe ekavāraṃ. Aññāni pi antarantarupaṭṭhānāni honti yeva. Gacchanto ca: “Kim nu kho ādāya āgatoti sāmaṇerā vā daharā vā hattham-pi me olokeyyun”-ti tucchahattho nāma na gatapubbo. Pāto va gacchanto yāguṃ gāhāpetvā {1.227} gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhuphāṇitādīni pi, sāyanhasamaye gandhamālāvattadhāhatthoti. Evaṃ divase divase pariccajantassa panassa pariccāge pamāṇaṃ natthi.

Bahū vohārūpajīvino pissa hatthato paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhanāṃ iṇaṃ gaṇhiṃsu, te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā panassa kulasantakā aṭṭhārasa koṭiyo nadītīre nidahitvā ṭhapitā aciravatodakena nadīkūle bhinne mahāsamuddaṃ pavitṭhā, tā yathāpihitalaṅchi tāva lohacāṭiyo

aṇḍavakucchiyaṃ pavaṭṭantā vicaranti. Gehe panassa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ niccabhattaṃ nibaddham-eva hoti. Seṭṭhino hi gehaṃ bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khatapokkharaṇisadisāṃ, sabbabhikkhūnaṃ mātāpituṭṭhāne ṭhitaṃ. Tenassa gharaṃ sammāsambuddho pi gacchati, asītimahātherā pi gacchanti yeva. Sesabhikkhūnaṃ pana gacchantānañca āgacchantānañca pamāṇaṃ natthi. Taṃ pana gharaṃ sattabhūmakam sattadvāraakoṭṭhakapaṭimaṇḍitaṃ, tassa catutthe dvāraakoṭṭhake ekā micchādīṭṭhikā devatā vasati, sā sammāsambuddhe gehaṃ pavisante attano vimāne ṭhātuṃ na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati. Asītimahātheresu pi avasesattheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tatheva karoti. Sā cintesi: “Samaṇe gotame ca sāvakesu cassa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma natthi, niccakālaṃ otarivā otarivā bhūmiyaṃ ṭhātuṃ na sakkhissāmi. Yathā ime etaṃ gharaṃ na pavisanti, tathā mayā kātuṃ vaṭṭatī” ti. Athekadivasāṃ sayanūpagatasseva mahākammantikassa santikaṃ gantvā obhāsaṃ pharivā aṭṭhāsi. “Ko etthā” ti ca vutte: “Ahaṃ catutthadvāraakoṭṭhake nibbattadevatā” ti āha. “Kasmā āgatāsī” ti? “Kiṃ tumhe seṭṭhissa kiriyaṃ na passatha, attano pacchimakālaṃ anoloketvā dhanāṃ nīharivā samaṇaṃ gotamaṃ yeva pūjeti, neva vaṇijjaṃ payojeti, na kammante paṭṭhapi, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha, yathā attano kammantaṃ karoti. Yathā ca samaṇo gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati, tathā karoṭhā” ti. Atha naṃ so āha: “Bāladevate, seṭṭhi dhanāṃ vissajjento niyyānike buddhasāsane vissajjeti, so sace maṃ cūlāyaṃ gahetvā vikkīṇissati, nevāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvaṃ”-ti. Sā punekadivasāṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṅkamitvā tatheva ovadi, so pi taṃ purimanayeneva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṃ kathetuṃ yeva na sakkoti.

Seṭṭhino pi nirantaraṃ dānaṃ dentassa [1.228] vohāre akarontassa āye mandībhūte dhanāṃ parikkhayaṃ agamāsi. Athassa anukkamena dāliddiyappattassa paribhogasāṭakasayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu. Evaṃbhūto pi bhikkhusaṅghassa dānaṃ deti, paṇītaṃ pana katvā dātuṃ na sakkoti. Atha naṃ ekadivasāṃ vanditvā nisinnaṃ satthā: “Dīyati pana te, gahapati, kule dānaṃ”-ti pucchi. So: “Dīyati, bhante, tañca kho kaṇājakam bilaṅgadutiyaṃ”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Gahapati, ‘lūkhaṃ dānaṃ demī’ ti mā cittaṃ saṅkocayittha. Cittasmiñhi paṇīte buddhaccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ dinnadānaṃ lūkhaṃ nāma na hoti.

Kasmā? Vipākamahantattā” ti āha. Cittañhi paṇītaṃ kātuṃ sakkontassa dānaṃ lūkhaṃ nāma natthīti cetāṃ evaṃ veditabbaṃ:

*Natthi citte pasannamhi, appakā nāma dakkhiṇā,
Tathāgate vā sambuddhe, atha vā tassa sāvake. (Vv. 804).*

*Na kiratthi anomadassisu, pāricariyā buddhesu appakā,
Sukkhāya aloṇikāya ca, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā ti.*

*Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhiṃ kathetum-pi asakkontī:
“Idānāyaṃ duggatattā mama vacanaṃ gaṇhissatī” ti maññamānā
aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsī.
Seṭṭhi taṃ disvā: “Ko eso” ti āha. “Ahaṃ mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake
addivatthā, devatā” ti. “Kimatthamāgatāsī” ti? “Tuyhaṃ ovādaṃ kathetukāmaṃ
hutvā āgacchāmī” ti. “Tena hi kathehī” ti. Mahāseṭṭhi tvaṃ pacchimakālaṃ na
cintesi, puttadhītarō na olokesi, samaṇassa te gotamassa sāsane bahuṃ dhanāṃ
vipparikkhāṃ, so tvaṃ ativelaṃ dhanavissajjanena [1.229] vā vaṇijjādikammānaṃ
akaraṇena vā samaṇaṃ gotamaṃ nissāya duggato jāto, evaṃbhūto pi samaṇaṃ
gotamaṃ na muñcasi, ajja pi te samaṇā gharaṃ pavisanti yeva. Yaṃ tāva tehi
nītaṃ, taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gahitaṃ gahitaṃ-eva hotu, ito paṭṭhāya
pana sayaṇca samaṇassa gotamassa santikaṃ mā gamittha, sāvakaṇāncassa
imaṃ gharaṃ pavisituṃ mā adāsī, samaṇaṃ gotamaṃ nivattitvā pi anolokento
attano vohāre ca vaṇijjaṇca katvā kuṭumbaṃ saṇṭhāpeti” ti. Atha naṃ so
evamāha: “Ayaṃ tayā mayhaṃ dātabbaovādo” ti. “Āma, ayyā” ti. Tādisānaṃ
devatānaṃ satena pi sahasena pi satasahasena pi akampanīyo ahaṃ
dasabalena kato. Mama hi saddhā sineru viya acalā suppatiṭṭhitā, mayā
niyyānīke ratanasāsane dhanāṃ vissajjitaṃ, ayuttaṃ te kathitaṃ, buddhasāsane
pahāro dinno, evarūpāya anācārāya dussīlāya kālakaṇṇiyā saddhiṃ tayā mama
ekagehe vasanakiccaṃ natthi, sīghaṃ mama gehā nikkhamitvā aññattha
gacchāti.*

*Sā sotāpannassa ariyasāvakassa vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkontī attano
vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami. Nikkhamitvā ca pana
aññattha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā: “Seṭṭhiṃ khamāpetvā tattheva
vasissāmī” ti cintetvā nagarapariggāhakadevaputtassa santikaṃ gantvā taṃ
vanditvā aṭṭhāsī. “Kenaṭṭhena āgatāsī” ti ca vutte: “Ahaṃ sāmī, attano bālātāya
anupadhāretvā anāthapiṇḍikena seṭṭhinā saddhiṃ kathesiṃ, so maṃ kujjhitvā
vasanaṭṭhānā nikkadḍhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā*

vasanaṭṭhānaṃ me dethā” ti. “Kiṃ pana tayā seṭṭhi vutto” ti: “Ito paṭṭhāya buddhupaṭṭhānaṃ saṅghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa gotamassa gharappavesanaṃ mā adāsi” ti: “Evaṃ me vutto, sāmī” ti. Ayuttaṃ tayā vuttaṃ, sāsane pahāro dinno, “ahaṃ taṃ ādāya seṭṭhino santikaṃ gantuṃ na ussahāmī” ti. Sā tassa santikā saṅgahaṃ alabhivā catunnaṃ mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi.

Tehi pi tatheva paṭikkhittā sakkaṃ devarājaṃ upasaṅkamitvā taṃ pavattim ācikkhivā: “Ahaṃ, deva, vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gahetvā anāthā vicarāmi, tumhākaṃ siriyā mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ dāpethā” ti suṭṭhutamaṃ yāci. So pi naṃ āha: “Tayā ayuttaṃ kataṃ, jinasāsane pahāro dinno, aham-pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhim kathetuṃ na sakkomi, ekaṃ pana te seṭṭhissa khamanūpāyaṃ {1.230} kathessāmī” ti. “Sādhu, deva, kathehi” ti. Mahāseṭṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhanāṃ gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ, ekena lekhanim gahetvā tesāṃ gehaṃ gantvā gehamajjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā: “Idaṃ tumhākaṃ iṇapaṇṇaṃ, amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā” ti attano yakkhānubhāvaṃ dassetvā sabbā pi tā aṭṭhārasa hirañṇakoṭiyo sādhetvā seṭṭhissa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ aciravatinadītīre nidahitaṃ dhanāṃ nadīkūle bhinne samuddaṃ pavittāṃ atthi, tam-pi attano ānubhāvena āharitvā tucchakoṭṭhake pūretvā, aññaṃ-pi asukaṭṭhāne nāma assāmikaṃ aṭṭhārasakoṭimattam-eva dhanāṃ atthi, tam-pi āharitvā tucchakoṭṭhake pūrehi, imāhi catupaññāsakoṭihi imaṃ tucchakoṭṭhakapūraṇaṃ daṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhim khamāpehīti.

Sā: “Sādhu, devā” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā vuttanayeneva sabbāṃ dhanāṃ āharitvā koṭṭhake pūretvā aḍḍharattasamaye seṭṭhissa sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsi. “Ko eso” ti vutte: “Ahaṃ te mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūḷhāya buddhaguṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhim kiñci kathitaṃ atthi, taṃ me dosaṃ khamatha. Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṃ iṇaṃ sodhetvā aṭṭhārasa koṭiyo, samuddaṃ gatā aṭṭhārasa koṭiyo, tasmim tasmim ṭhāne assāmikadhanassa aṭṭhārasa koṭiyoti catupaññāsa koṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhakapūraṇena daṇḍakammaṃ kataṃ, jetavanavihāraṃ ārabba parikkhayaṃ gatadhanāṃ sabbāṃ sampiṇḍitaṃ,

vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā kilamāmi, mayā aññāṇatāya kathitaṃ manasi akatvā khamatha mahāseṭṭhī” ti āha.

Idhā pi pana sā anāthapiṇḍikassa ghare catutthe dvārakoṭṭhake vasanakā micchādiṭṭhidevatā daṇḍakammaṃ karontī catupaññāsahiraññakoṭiyo āharitvā koṭṭhe pūretvā seṭṭhinā saddhim̐ sahāyikā ahosi. Atha naṃ so ādāya satthu santikaṃ nesi. Satthā tassā dhammaṃ desesi, sā dhammaṃ sutvā sotāpannā ahosi. Tato paṭṭhāya seṭṭhino yaso yathāporāṇo va jāto. Atheke sāvattvivāsī sirilakkhaṇaññū brāhmaṇo cintesi: “anāthapiṇḍiko duggato hutvā puna issaro jāto, yaṃnūnāhaṃ taṃ daṭṭhukāmo viya gatvā tassa gharato sirim̐ thenetvā āgaccheyyan”-ti. So tassa gharaṃ gantvā tena katasakkārasammāno sāraṇīyakathāya vattamānāya: “Kimatthaṃ āgatosī” ti vutte: “Kattha nu kho sirī patitṭhitā” ti olokesi. Seṭṭhino ca sabbaseto dhotasaṅkhapaṭibhāgo kukkuṭo suvaṇṇapañjare pakkhipitvā ṭhapito atthi, tassa cūḷāya sirī patitṭhāsī. Brāhmaṇo olokayamāno siriyā tattha patitṭhitabhāvaṃ ñatvā āha: “ahaṃ, mahāseṭṭhi, pañcasate māṇave mante vācemi, akālaraviṃ ekaṃ kukkuṭaṃ nissāya te ca mayañca kilamāma, ayañca kira kukkuṭo kālaravī, imassatthāya āgatomhi, dehi me etaṃ kukkuṭaṃ”-ti. “Gaṇha, brāhmaṇa, demi te kukkuṭaṃ”-ti. “Demī” ti ca vuttakkhaṇe yeva sirī tassa cūḷato apagantvā ussīsake ṭhapite maṇikkhandhe patitṭhāsī.

Brāhmaṇo siriyā maṇimhi patitṭhitabhāvaṃ ñatvā maṇim-pi yāci. “Maṇim-pi demī” ti vuttakkhaṇe yeva sirī maṇito apagantvā ussīsake ṭhapitaārakkhayaṭṭhiyaṃ patitṭhāsī. Brāhmaṇo siriyā tattha patitṭhitabhāvaṃ ñatvā tam-pi yāci. “Gahetvā gacchāhi” ti vuttakkhaṇe yeva sirī yaṭṭhito apagantvā puññalakkhaṇadeviyā nāma seṭṭhino aggamahesiyā sīse patitṭhāsī. Siricorabrāhmaṇo tattha patitṭhitabhāvaṃ ñatvā: “Avissajjiyabhaṇḍaṃ etaṃ, yācitum-pi na sakkā” ti cintetvā seṭṭhim̐ etad-avoca: “mahāseṭṭhi, ahaṃ tumhākaṃ gehe ‘sirim̐ thenetvā gamissāmī’ ti āgacchim̐, sirī pana te kukkuṭassa cūḷāyaṃ patitṭhitā ahosi, tasmim̐ mama dinne tato apagantvā maṇimhi patitṭhahi, maṇimhi dinne ārakkhayaṭṭhiyaṃ patitṭhahi, ārakkhayaṭṭhiyā dinnāya tato apagantvā puññalakkhaṇadeviyā {2.411} sīse patitṭhahi, ‘idaṃ kho pana avissajjiyabhaṇḍaṃ’-ti imam-pi me na gahitaṃ, na sakkā tava sirim̐ thenetum̐, tava santakaṃ taveva hotū” ti utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Anāthapiṇḍiko: “Imaṃ kāraṇaṃ satthu kathessāmī” ti vihāraṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinno sabbaṃ tathāgatassa ārocesi. Satthā taṃ sutvā: “Na kho, gahapati, idāneva aññesaṃ sirī aññattha gacchati, pubbe pi appapuññehi

uppāditasirī pana puññavantānaṃ ye va pādamūlaṃ gatā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sippaṃ uggaṇḥitvā agāraṃ ajjhāvasanto mātāpitūnaṃ kālakiriyāya saṃviggo nikkhamitvā himavantapadese isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā dīghassa addhuno accayena loṇambilasevanatthāya janapadaṃ gantvā bārāṇasirañño uyyāne vasitvā punadivase bhikkhaṃ caramāno hatthācariyassa gharadvāraṃ agamāsi. So tassa ācāravihāre pasanno bhikkhaṃ datvā uyyāne vasāpetvā niccaṃ paṭijaggi. Tasmiṃ kāle eko kaṭṭhahārako araññato dārūni āharanto velāya nagaradvāraṃ pāpuṇituṃ nāsakkhi. Sāyaṃ ekasmiṃ devakule dārūkalāpaṃ ussīsake katvā nipajji, devakule vissatṭhā bahū kukkuṭā tassa avidūre ekasmiṃ rukkhe sayiṃsu. Tesu uparisayitakukkuṭo paccūsakāle vaccaṃ pātento heṭṭhāsaitakukkuṭassa sarīre pātesi. “Kena me sarīre vaccaṃ pātitaṃ”-ti ca vutte: “Mayā” ti āha. “Kimkāraṇā” ti ca vutte: “Anupadhāretvā” ti vatvā puna pi pātesi. Tato ubho pi aññamaññaṃ kuddhā: “Kiṃ te balaṃ, kiṃ te balan”-ti kalahaṃ kariṃsu. Atha heṭṭhāsaitakukkuṭo āha: “maṃ māretvā aṅgāre pakkamaṃsaṃ khādanto pāto va kahāpaṇasahassaṃ {2.412} labhatī” ti. Uparisayitakukkuṭo āha: “ambho, mā tvaṃ ettakena gajji, mama thūlamaṃsaṃ khādanto rājā hoti, bahimaṃsaṃ khādanto puriso ce, senāpatiṭṭhānaṃ, itthi ce, aggamaheṣiṭṭhānaṃ labhati. Aṭṭhimaṃsaṃ pana me khādanto gihī ce, bhaṇḍāgārikaṭṭhānaṃ, pabbajito ce, rājakulūpakabhāvaṃ labhatī” ti.

Kaṭṭhahārako tesāṃ vacanaṃ sutvā: “Rajje patte sahasena kiccaṃ natthī” ti saṇikaṃ abhiruhitvā uparisayitakukkuṭaṃ gahetvā māretvā ucchaṅge katvā: “Rājā bhavissāmi” ti gantvā vivaḍadvāreneva nagaraṃ pavisitvā kukkuṭaṃ nittacaṃ katvā udaraṃ sodhetvā: “Idaṃ kukkuṭamaṃsaṃ sādhukaṃ sampādehi” ti pajāpatiyā adāsi. Sā kukkuṭamaṃsaṃ bhattaṃ sampādetvā: “Bhuñja, sāmī” ti tassa upanāmesi. “Bhadde, etaṃ maṃsaṃ mahānubhāvaṃ, etaṃ khādītva ahaṃ rājā bhavissāmi, tvaṃ aggamaheṣi bhavissasi, taṃ bhattaṃ maṃsaṃ ādāya gaṅgātīraṃ gantvā nhāyitvā bhuñjissāmi” ti bhattabhājanaṃ tīre ṭhapetvā nhānatthāya otariṃsu. Tasmiṃ khaṇe vātena khubhitaṃ udakaṃ āgantvā bhattabhājanaṃ ādāya agamāsi. Taṃ nadīsotena vuyhamānaṃ heṭṭhānadiyaṃ hatthiṃ nhāpento eko hatthācariyo mahāmatto disvā ukkhipāpetvā vivarāpetvā: “Kimetthā” ti pucchi. “Bhattaṃceva kukkuṭamaṃsaṃ sāmī” ti. So taṃ pidahāpetvā lañchāpetvā: “Yāva mayaṃ

āgacchāma, tāvimaṃ bhattaṃ mā vivarā” ti bhariyāya pesesi. So pi kho kaṭṭhahārako mukhato paviṭṭhena vālukodakena uddhumātaudaro palāyi.

Atheko tassa hatthācariyassa kulūpako dibbacakkhukatāpaso: “Mayhaṃ upaṭṭhāko hatthiṭṭhānaṃ na vijahati, kadā nu kho sampattiṃ pāpuṇissatī” ti dibbacakkhunā upadhārento taṃ purisaṃ disvā taṃ kāraṇaṃ ñatvā puretaraṃ gantvā hatthācariyassa nivesane nisīdi. Hatthācariyo āgantvā taṃ vanditvā {2.413} ekamantaṃ nisinno taṃ bhattabhājanaṃ āharāpetvā: “Tāpasamā maṃsodanena parivisathā” ti āha. Tāpaso bhattaṃ gahetvā maṃse dīyamāne aggahetvā: “Imaṃ maṃsaṃ ahaṃ vicāremī” ti vatvā: “Vicāretha, bhante” ti vutte thūlamaṃsādīni ekekaṃ koṭṭhāsaṃ kāretvā thūlamaṃsaṃ hatthācariyassa dāpesi, bahimaṃsaṃ tassa bhariyāya, aṭṭhimaṃsaṃ attanā paribhuñji. So bhattakiccāvasāne gacchanto: “Tvaṃ ito tatiyadivase rājā bhavissasi, appamatto hohī” ti vatvā pakkāmi. Tatiyadivase eko sāmantarājā āgantvā bārāṇasiṃ parivāresi. Bārāṇasirājā hatthācariyaṃ rājavesaṃ gāhāpetvā: “Hatthiṃ abhiruhitvā yujjhā” ti āṇāpetvā sayamā aññātakavesena senāya vicārento ekena mahāvegena sarena viddho taṅkhaṇaṇṇeva mari. Tassa matabhāvaṃ ñatvā hatthācariyo bahū kahāpaṇe nīharāpetvā: “Dhanatthikā purato hutvā yujjhantū” ti bheriṃ carāpesi. Balakāyo muhutteneva sāmantarājānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpesi. Amaccā raṇṇo sarīrakiccaṃ katvā: “Kaṃ rājānaṃ karomā” ti mantayamānā: “Amhākaṃ rājā jīvamāno attano vesamā hatthācariyassa adāsi, ayam-eva yuddhamā katvā rajjaṃ gaṇhi, etasseva rajjaṃ dassamā” ti taṃ rajjena abhisiñciṃsu, bhariyampissa aggamahesiṃ akaṃsu. Bodhisatto rājakulūpako ahosi.

Satthā atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā dve gāthā abhāsi:

**1. Yaṃ ussukā saṅgharanti, alakkhikā bahuṃ dhanam,
Sippavanto asippā ca, lakkhivā tāni bhuñjati.**

**2. Sabbattha katapuñṇassa, aticcañṇeva pāṇino,
Uppajjanti bahū bhogā, appanāyatanesupī ti.**

Tattha **yaṃ ussukā** ti yaṃ dhanasaṅgharaṇe ussukkamāpannā chandajātā kicchena bahuṃ dhanam saṅgharanti. ”Ye ussukā” ti pi pāṭho, ye purisā {2.414} dhanasaṃharaṇe ussukā hatthisippādivasena sippavanto asippā ca antamaso vetanena kammaṃ katvā bahuṃ dhanam saṅgharanti ti attho. **Lakkhivā tāni bhuñjati** ti tāni: “Bahuṃ dhanam”-ti vuttāni dhanāni puñṇavā puriso attano puñṇaphalam paribhuñjanto kiñci kammaṃ akatvā pi paribhuñjati.

Aticcaññeva pāṇino ti aticca aññe eva pāṇino. Eva-kāro purimapadena yojetabbo, sabbattheva katapuññassa aññe akatapuññe satte atikkamitvā ti attho. **Appanāyatanesupī** ti api anāyatanesu pi aratanākaresu ratanāni asuvaṇṇāyatanādīsu suvaṇṇādīni ahatthāyatanādīsu hatthi-ādayoti saviññāṇakaaviññāṇakā bahū bhogā uppajjanti. Tattha muttāmaṇi-ādīnaṃ anākare uppattiyāṃ duṭṭhagāmaṇiabhaya mahārājassa vatthu kathetabbaṃ.

Satthā pana imā gāthā vatvā: “Gahapati, imesaṃ sattānaṃ puññasadisāṃ aññaṃ āyatanāṃ nāma natthi, puñṇavantaṇāhi anākaresu ratanāni uppajjantiyevā” ti vatvā imaṃ dhammaṃ desesi:

**Esa devamanussānaṃ, sabbakāmadado nidhi,
Yaṃ yadevābhipatthenti, sabbametena labbhati.**

**Suvaṇṇatā susaratā, susaṇṭhānā surūpatā,
Ādhipaccaparivāro, sabbametena labbhati.**

**Padesarajjaṃ issariyaṃ, cakkavattisukhaṃ piyaṃ,
Devarajjaṃ-pi dibbesu, sabbametena labbhati.**

**Mānussikā ca sampatti, devaloke ca yā rati,
Yā ca nibbānasampatti, sabbametena labbhati.**

**Mittasampadamāgamma, yoniso va payuñjato,
Vijjāvimuttivasībhāvo, sabbametena labbhati.**

**Paṭisambhidā vimokkhā ca, yā ca sāvakapāramī,
Pacceka bodhi buddhabhūmi, sabbametena labbhati.**

**Evaṃ mahatthikā esā, yadidaṃ puññasampadā,
Tasmā dhīrā pasamsanti, paṇḍitā katapuññatan-ti. (Khp. 8.10-16).**

Idāni {2.415} yesu anāthapiṇḍikassa sirī patiṭṭhitā, tāni ratanāni dassetuṃ: “**Kukkuṭo**” ti ādimāha.

**3. Kukkuṭo maṇayo daṇḍo, thiyo ca puññalakkhaṇā,
Uppajjanti apāpassa, katapuññassa jantuno ti.**

Tattha **daṇḍo** ti ārakkhayaṭṭhiṃ sandhāya vuttaṃ, **thiyo** ti seṭṭhibhariyaṃ puññalakkhaṇadeviṃ. Sesamettha uttānaṃ-eva.

Gāthaṃ vatvā ca pana jātakāṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, kulūpakatāpaso pana aham-eva sammāsambuddho ahosiṃ”-ti.

Sirijātakavaṇṇanā catutthā

Ja 285 Maṇisūkarajātakavaṇṇanā

Dariyā satta vassānī ti idaṃ satthā jetavane viharanto sundarīmāraṇaṃ ārabha kathesi. Tena kho pana samayena bhagavā sakkato hoti garukatoti vatthu **udāne** (Ud. 38) āgatam-eva. Ayaṃ panettha saṅkhepo: bhagavato kira bhikkhusaṅghassa ca pañcannaṃ mahānadīnaṃ mahoghasadise lābhasakkāre uppanne hatalābhasakkārā aññatitthiyā sūriyuggamanakāle khajjopanakā viya nippabhā hutvā ekato sannipatitvā mantayim̐su: “mayā samaṇassa gotamassa uppannakā lato paṭṭhāya hatalābhasakkārā, na koci amhākaṃ atthibhāvam-pi jānāti, kena nu kho saddhim̐ ekato hutvā samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāramassa antaradhāpeyyāmā” ti. Atha nesaṃ etadahosi: “sundariyā saddhim̐ ekato hutvā sakuṇissāmā” ti.

Te ekadivasāṃ sundarim̐ titthiyārāmaṃ pavisitvā vanditvā ṭhitaṃ nālapim̐su. Sā punappunaṃ sallapantī pi paṭivacanaṃ alabhitvā: “Api nu, ayyā, tumhe kenaci viheṭhitāttā” ti pucchi. “Kiṃ, bhagini, samaṇaṃ gotamaṃ amhe viheṭhetvā hatalābhasakkāre katvā vicarantaṃ na passasī” ti. Sā evamāha: “mayā ettha kiṃ kātum̐ vaṭṭatī” ti? Tvaṃ khosi, bhagini, abhirūpā sobhaggappattā, samaṇassa gotamassa ayasaṃ āropetvā mahājanaṃ tava kathaṃ {2.416} gāhāpetvā hatalābhasakkāraṃ karohī” ti? Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā vanditvā pakkantā. Tato paṭṭhāya mālāgandhavilepanakappūrakaṭukaphalādīni gahetvā sāyaṃ mahājanassa satthu dhammadesanaṃ sutvā nagaraṃ pavisanakāle jetavanābhimukhī gacchati. “Kahaṃ gacchasī” ti ca puṭṭhā: “Samaṇassa gotamassa santikaṃ, ahañhi tena saddhim̐ ekagandhakuṭiyaṃ vasāmī” ti vatvā aññatarasmim̐ titthiyārāme vasitvā pāto va jetavanamaggaṃ otaritvā nagarābhimukhī gacchati. “Kiṃ, sundari, kahaṃ gatāsī” ti ca puṭṭhā: “Samaṇena gotamena saddhim̐ ekagandhakuṭiyaṃ vasitvā taṃ kilesaratiyā ramāpetvā āgatāmhī” ti vadati.

Atha naṃ katipāhaccayena dhuttānaṃ kahāpaṇe datvā: “Gacchatha sundarim̐ māretvā samaṇassa gotamassa gandhakuṭiyā samīpe mālākacavarantare nikkhipitvā ethā” ti vadim̐su, te tathā akaṃsu. Tato titthiyā: “Sundarim̐ na passāmā” ti kolāhalaṃ katvā rañño ārocetvā: “Kahaṃ vo āsaṅkā” ti vuttā: “Imesu divasesu jetavane vasati, tatrassā pavattim̐ na jānāmā” ti vatvā: “Tena hi gacchatha, naṃ vicinathā” ti raññā anuññātā attano upaṭṭhāke gahetvā

jetavanam gantvā vicinantā mālākacavarantare disvā mañcakaṃ āropetvā nagaram pavesetvā: “Samaṇassa gotamassa sāvakaṃ ‘satthārā katapāpakammaṃ paṭicchādessāmā’ ti sundarim māretvā mālākacavarantare nikkhipimsū” ti rañño ārocesum, rājā: “Tena hi gacchatha, nagaram āhiṇḍathā” ti āha. Te nagaravīthīsu: “Passatha samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ kamman”-ti ādīni viravitvā puna rañño nivesanadvāraṃ agamaṃsu.

Rājā sundariyā sarīraṃ āmakasusāne aṭṭakaṃ āropetvā rakkhāpesi. Sāvattvivāsino ṭhapetvā ariyasāvake sesā yebhuyyena: “Passatha samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ kamman”-ti ādīni vatvā antonagare ca bahinagare ca bhikkhū akkosantā paribhāsantā vicaranti. Bhikkhū taṃ pavattim tathāgatassa ārocesum. Satthā: “Tena hi tumhe pi te manusse evaṃ paṭicodethā” ti:

**Abhūtavādī nirayaṃ upeti, yo vā pi katvā na karomi cāha,
Ubho pi {2.417} te pecca samā bhavanti, nihīnakammā manujā paratthā ti. (Ud. 38).**

Imaṃ gāthamāha.

Rājā: “Sundariyā aññehi mārītabhāvaṃ jānāthā” ti purise pesesi. Te pi kho dhuttā tehi kahāpaṇehi suraṃ pivantā aññamaññaṃ kalahaṃ karonti. Tattheke evamāha: “tvaṃ sundarim ekappahāreneva māretvā mālākacavarantare nikkhipitvā tato laddhakahāpaṇehi suraṃ pivasi, hotu hotū” ti. Rājapurisā te dhutte gahetvā rañño dassetum. Atha te rājā: “Tumhehi mārītā” ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Kehi mārāpitā” ti? “Aññatitthiyehi, devā” ti. Rājā titthiye pakkosāpetvā sundarim ukkhipāpetvā: “Gacchatha tumhe, evaṃ vadantā nagaram āhiṇḍatha ‘ayaṃ sundarī samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ āropetukāmehi amhehi mārāpitā, neva samaṇassa gotamassa, na gotamasāvakaṇaṃ doso atthi, amhākaṃ yeva doso” ti āṇāpesi. Te tathā akaṃsu. Bālamahājano tadā saddahi, titthiyā pi purisavadhadaṇḍena palibuddhā. Tato paṭṭhāya buddhānaṃ mahantataro lābhasakkāro ahosi.

Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “āvuso, titthiyā ‘buddhānaṃ kālākabhāvaṃ uppādessāmā’ ti sayam kālakaṃ jātā, buddhānaṃ pana mahantataro lābhasakkāro udapādī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, sakkā buddhānaṃ saṃkilesaṃ uppādetum, buddhānaṃ saṃkiliṭṭhabhāvakaraṇaṃ nāma jātimaṇino kiliṭṭhabhāvakaraṇasadisam, pubbe

jātimaṇiṃ ‘kiliṭṭhaṃ karissāmā’ ti vāyamantā pi nāsakkhimsu kiliṭṭhaṃ kātun”-
ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake
brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā nikkhamitvā
himavantapadese tisso pabbatarājiyo atikkamitvā tāpaso hutvā paṇṇasālāyaṃ
vasi. Tassā avidūre maṇiguhā ahosi, tattha tiṃsamattā sūkarā vasanti, guhāya
avidūre eko sīho caratī, tassa maṇimhi {2.418} chāyā paññāyati. Sūkarā
sīhacchāyaṃ disvā bhītā utrastā appamaṃsalohitā ahesuṃ. Te: “Imassa maṇino
vipasannattā ayaṃ chāyā paññāyati, imaṃ maṇiṃ saṃkiliṭṭhaṃ vivaṇṇaṃ
karomā” ti cintetvā avidūre ekaṃ saraṃ gantvā kalale pavatṭetvā āgantvā taṃ
maṇiṃ ghaṃsanti. So sūkaralomehi ghaṃsiyamāno vipasannataro ahosi.
Sūkarā upāyaṃ apassantā: “Imassa maṇino vivaṇṇakaraṇūpāyaṃ tāpasam
pucchissāmā” ti bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ʃhitā purimā
dve gāthā udāharimsu:

**1. Dariyā satta vassāni, tiṃsamattā vasāmase,
Haññāma maṇino ābhaṃ, iti no mantaraṃ ahu.**

**2. Yāvatā maṇiṃ ghaṃsāma, bhiyyo vodāyate maṇi,
Idaṇcadāni pucchāma, kiṃ kiccaṃ idha maññasī ti.**

Tattha **dariyā** ti maṇiguhāyaṃ. **Vasāmase** ti vasāma. **Haññāmā** ti hanissāma,
mayam-pi vivaṇṇaṃ karissāma. **Idaṇcadāni pucchāmā** ti idāni mayaṃ:
“Kena kāraṇena ayaṃ maṇi kilissamāno vodāyate” ti idaṃ taṃ pucchāma.
“**Kiṃ kiccaṃ ‘idha maññasī’** ti imasmiṃ atthe tvaṃ imaṃ kiccaṃ kinti
maññasī” ti.

Atha nesaṃ ācikkhanto bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ayaṃ maṇi veḷuriyo, akāco vimalo subho,
Nāssa sakkā siriṃ hantuṃ, apakkamatha sūkarā ti.**

Tattha **akāco** ti akakkaso. **Subho** ti sobhano. **Sirin-**ti pabhaṃ. **Apakkamathā**
ti imassa maṇissa pabhā nāsetuṃ na sakkā, tumhe pana imaṃ maṇiguhāṃ
pahāya aññattha gacchathāti.

Te tassa kathaṃ sutvā tathā akaṃsu. Bodhisatto jhānaṃ uppādetvā
brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā tāpaso
aham-eva ahoṣin”-ti.

Maṇisūkarajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 286 Sālūkajātakavaṇṇanā

Mā {2.419} **sālūkassa pihayī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārikāpalobhanam ārabha kathesi. Taṃ **cūlanāradakassapajātake** (Ja. 477) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārikāpalobhanam ārabha kathesi. Sāvattvivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahoṣi sobhaggappattā, na ca naṃ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā vayappattā, na ca naṃ koci vāreti, āmisena macchaṃ viya etāya ekaṃ sākiyabhikkhuṃ palobhetvā uppabbājetvā taṃ nissāya jīvissāmī” ti. Tadā ca sāvattvivāsī eko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya sikkhākāmatam pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamanuyutto vihāsi. Mahāupāsikā gehe yāgukhādanīyabhojanīyāni sampādetvā dvāre ṭhatvā antaravithiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṃ bhikkhuṃ rasatāṇhāya bandhitvā gahetuṃ sakkuṇeyyarūpaṃ upadhārentī tepiṭakaābhidhammikavinayadharānaṃ mahantena parivārena gacchantānaṃ antare kañci gayhupagaṃ adisvā tesam pacchato gacchantānaṃ madhuradhammakathikānaṃ acchinnavalāhakasadisānaṃ piṇḍapātikānaṃ-pi antare kañci adisvāya ekaṃ yāva bahi apaṇḍā akkhīni añjetvā kese oṣaṇhetvā dukūlantaravāsakaṃ nivāsetvā ghaṭitamaṭṭhaṃ cīvaraṃ pārupitvā maṇivaṇṇapattaṃ ādāya manoramaṃ chattaṃ dhārayamānaṃ vissatṭhindriyaṃ kāyadaḷhibahulaṃ āgacchantam disvā: “Imaṃ sakkā gaṇhituṃ”-ti gantvā vanditvā pattaṃ gahetvā: “Etha, bhante” ti gharaṃ ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā katabhattakiccaṃ taṃ bhikkhuṃ: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahoṣi.

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe ṭhatvā: “Imasmim gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā gehaṃ vicārituṃ samattho natthī” ti āha. So tassā vacanaṃ sutvā: “Kimattham nu kho kathetī” ti thokaṃ hadaye viddho viya ahoṣi. Sā dhītaraṃ āha: “Imaṃ palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi taṃ palobhesi. Thullakumārikāti {4.220} na ca thūlasarīrā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāhaṃ

buddhasāsane paṭiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāraṃ gantvā pattacīvaraṃ niyyādetvā asukaṭṭhānaṃ nāma gamissāmi, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāraṃ gantvā pattacīvaraṃ niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmi” ti ācariyupajjhāye āha. Te taṃ ādāya satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti ārocesuṃ.

Taṃ pana bhikkhuṃ satthā pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhitosī” ti pucchi. “Evaṃ, bhante” ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpetī” ti? “Thullakumārikā, bhante” ti. Satthā: “Esā te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etissā vivāhatthāya āgataparisāya uttaribhaṅgo ahoṣī” ti vatvā bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahālohitagoṇo nāma ahoṣi, kaniṭṭhabhātā panassa cūḷalohito nāma. Ubho pi goṇā gāmake ekasmiṃ kule kammaṃ karonti. Tassa kulassa ekā vayappattā kumārikā atthi, taṃ aññakulaṃ vāresi. Atha naṃ kulaṃ: “Vivāhakāle uttaribhaṅgo bhavissatī” ti sālūkaṃ nāma sūkaraṃ yāgubhattena paṭijaggi, so heṭṭhāmañce sayati. Athekadivasāṃ cūḷalohito bhātaraṃ āha: “bhātika, mayaṃ imasmiṃ kule kammaṃ karoma, amhe nissāya imaṃ kulaṃ jīvati, atha ca panime manussā amhākaṃ tiṇapalālamattaṃ denti, imaṃ sūkaraṃ yāgubhattena posenti, heṭṭhāmañce sayāpenti, kiṃ nāmesa etesaṃ karissatī” ti. Mahālohito: “Tāta, mā tvaṃ etassa yāgubhattaṃ patthaya, etissā kumārikāya vivāhadivase etaṃ uttaribhaṅgaṃ kātukāmā ete maṃsassa thūlabhāvakaraṇatthaṃ posenti, katipāhaccayena taṃ passissasi heṭṭhāmañcato nikkhāmetvā vadhitvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chinditvā āgantukabhattaṃ kariyamānaṃ”-ti vatvā purimā dve gāthā samuṭṭhāpesi:

**1. Mā {2.420} sālūkassa pihayi, āturannāni bhuñjati,
Appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ.**

**2. Idāni so idhāgantvā, atithī yuttasevako,
Atha dakkhasi sālūkaṃ, sayantaṃ musaluttaraṇaṃ-ti.**

Tatthāyaṃ saṅkhepattho: tāta, tvaṃ mā sālūkasūkarabhāvaṃ patthayi, ayañhi **āturannāni** maraṇabhojanāni bhuñjati, yāni bhuñjitvā nacirasseva maraṇaṃ pāpuṇissati, tvaṃ pana **appossukko** nirālayo hutvā attanā laddhaṃ imaṃ palālamissakaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyubhāvassa **lakkhaṇaṃ** sañjānananimittaṃ. Idāni katipāhasseva so vevāhikapuriso mahatīyā parisāya yutto yuttasevako idha atithi hutvā āgato bhavissati, athetaṃ sālūkaṃ

musalasadisena uttarotthēna samannāgatattā **musaluttaram** māritam
sayantam dakkhasīti.

Tato katipāhasseva vevāhikesu āgatesu sālūkam māretvā uttaribhaṅgamakamsu.
Ubho goṇā tam tassa vipattim disvā: “Amhākam bhusam-eva varan”-ti
cintayimsu. Satthā abhisambuddho hutvā tadatthajotikam tatiyam gāthamāha.

**3. Vikantam sūkaram disvā, sayantam musaluttaram,
Jaraggavā vicintesum, varamhākam bhusāmivā ti.**

Tattha **bhusāmivā** ti bhusam-eva amhākam varam uttamanti attho.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale patiṭṭhahi. “Tadā kumārikā etarahi
thullakumārikā ahosi, sālūko ukkaṇṭhitabhikkhu, cūḷalohito ānando, mahālohito
pana aham-eva ahosin”-ti.

Sālūkajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 287 Lābhagarahajātakavaṇṇanā

Nānummatto ti idam satthā jetavane viharanto sārīputtattherassa
saddhivihārikam ārabha kathesi. Therassa kira saddhivihāriko {2.421} theram
upasaṅkamitvā vanditvā ekamantam nisinno: “Lābhuppattiṭṭhāpadam me,
bhante, kathetha, kim karonto cīvarādīnam lābhī hotī” ti pucchi. Athassa thero:
“Āvuso, catūhaṅgehi samannāgatassa lābhasakkāro uppajjati, attano abbhantare
hirottappam bhinditvā sāmāññaṃ pahāya anumatteneva ummattena viya
bhavitabbam, piṣuṇavācā vattabbā, naṭasadisena bhavitabbam, vikiṇṇavācena
kutūhalena bhavitabban”-ti imam lābhuppattiṭṭhāpadam kathesi. So tam
ṭṭhāpadam garahitvā uṭṭhāya pakkanto. Thero satthāram upasaṅkamitvā
vanditvā tam pavattim ācikkhi. Satthā: “Neso, sārīputta, bhikkhu idāneva
lābham garahati, pubbepesa garahiyevā” ti vatvā therena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto brāhmaṇakule
nibbattitvā vayappatto soḷasavassikakāle yeva tiṇṇam vedānam aṭṭhārasannaṇa
sippānam pariyoṣānam patvā disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca
māṇavakasatāni sippam vācesi. Tatreko māṇavo sīlācārasampanno ekadivasam
ācariyam upasaṅkamitvā: “Katham imesam sattānam lābho uppajjati” ti
lābhuppattiṭṭhāpadam pucchi. Ācariyo: “Tāta, imesam sattānam catūhi kāraṇehi
lābho uppajjati” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Nānummatto nāpisuṇo, nānaṭo nākutūhalo,
Mūlhesu labhate lābhaṃ, esā te anusāsani ti.**

Tattha **nānummatto** ti na anummatto. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā ummattako nāma itthipurisadārikadārake disvā tesāṃ vatthālaṅkāradīni vilumpati, tato tato macchamaṃsapūvādīni balakkārena gahetvā khādati, evam-eva yo gihibhūto ajjhatabbahiddhasamuṭṭhānaṃ hirottappaṃ pahāya kusalākusalaṃ agaṇetvā nirayabhayaṃ abhāyanto lobhābhibhūto pariyādiṇṇacitto kāmesu pamatto sandhicchedādīni sāhasikakammāni karoti, pabbajito pi hirottappaṃ pahāya kusalākusalaṃ agaṇetvā nirayabhayaṃ abhāyanto satthārā paññattaṃ sikkhāpadaṃ maddanto lobhena abhibhūto pariyādiṇṇacitto cīvarādimattaṃ nissāya attano sāmāññaṃ vijahitvā pamatto vejjakammadūtakammādīni karoti, veḷudānādīni nissāya jīvikāṃ kappeti, ayaṃ anumatto pi ummattasadisattā ummatto nāma, {2.422} evarūpassa khippaṃ lābho uppajjati. Yo pana evaṃ anumatto lajjī kukkuccako, esa mūlhesu apaṇḍitesu purisesu lābhaṃ na labhati, tasmā lābhatthikena ummattakena viya bhavitabbanti.

Nāpisuṇo ti etthā pi yo pisuṇo hoti, “asukena idaṃ nāma katan”-ti rājakule pesuññaṃ upasaṃharati, so aññesaṃ yasaṃ acchinditvā attano gaṇhāti. Rājāno pi naṃ: “Ayaṃ amhesu sasasneho” ti uce ṭhāne ṭhapenti, amaccādayo pissa: “Ayaṃ no rājakule paribhindeyyā” ti bhayena dātabbaṃ maññanti, evaṃ etarahi pisuṇassa lābho uppajjati. Yo pana apisuṇo, so mūlhesu lābhaṃ na labhatīti evamattho veditabbo.

Nānaṭo ti lābhaṃ uppādentena naṭena viya bhavitabbāṃ. Yathā naṭo hirottappaṃ pahāya naccagītavāditehi kīlaṃ katvā dhanāṃ saṃharati, evam-eva lābhatthikena hirottappaṃ bhinditvā itthipurisadārikadārakānaṃ soṇḍasahāyena viya nānappakāraṃ keḷiṃ karontena vicaritabbāṃ. Yo evaṃ anaṭo, so mūlhesu lābhaṃ na labhati.

Nākutūhalo ti kutūhalo nāma vipakīṇṇavāco. Rājāno hi amacce pucchanti: “asukaṭṭhāne kira ‘manusso mārito, gharaṃ viluttaṃ, paresaṃ dārā padhaṃsitā’ ti suyyati, kesaṃ nu kho idaṃ kamman”-ti. Tattha sesesu akathentesu yeva yo uṭṭhahitvā: “Asuko ca asuko ca nāmā” ti vadati, ayaṃ kutūhalo nāma. Rājāno tassa vacanena te purise pariyesitvā nisedhetvā: “Imaṃ nissāya no nagaraṃ niccoraṃ jātan”-ti tassa mahantaṃ yasaṃ denti, sesā pi janā: “Ayaṃ no rājapurisehi puṭṭho suyuttaduyuttaṃ katheyyā” ti bhayena tasseva dhanāṃ denti, evaṃ kutūhalassa lābho uppajjati. Yo pana akutūhalo, esa na mūlhesu labhati lābhaṃ. **Esā te anusāsani** ti esā amhākaṃ santikā tuyhaṃ lābhānusiṭṭhīti.

Antevāsiko ācariyassa kathaṃ sutvā lābhaṃ garahanto:

**2. Dhiratthu taṃ yasalābhaṃ, dhanalābhaṇca brāhmaṇa,
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vā.**

**3. Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje,
Esāva jīvikā seyyo, yā cādhammena esanā ti.**

Gāthādvayamāha,

Tattha **yā vuttī** ti yā jīvitavutti. **Vinipātenā** ti attano vinipātena.
Adhammacaraṇenā ti adhammakiriyāya visamakiriyāya
vadhābandhanagarahādīhi attānaṃ vinipātetvā adhammaṃ caritvā yā vutti,
taṇca yasadhanalābhaṇca {2.423} sabbaṃ **dhiratthu** nindāmi garahāmi, na me
etenatthoti adhippāyo. **Pattamādāyā** ti bhikkhābhājanam gahetvā. **Anagāro
paribbaje** ti ageho pabbajito hutvā careyya, na ca sappuriso
kāyaduccaritādivasena adhammacariyaṃ careyya. Kimkāraṇa? **Esāva jīvikā
seyyo. Yā cādhammena esanāti**, yā esā adhammena jīvikapariyesanā, tato
esā pattahatthassa parakulesu bhikkhācariyāva seyyo, sataguṇena
sahassaguṇena sundarataroti dasseti.

Evaṃ māṇavo pabbajjāya guṇaṃ vaṇṇetvā nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā
dhammena bhikkhaṃ pariyesanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā
brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā māṇavo
lābhagarahī bhikkhu ahosi, ācariyo pana aham-eva ahosin”-ti.

Lābhagarahajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 288 Macchuddānajātakavaṇṇanā

Agghanti macchā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabha
kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitam-eva.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabha kathesi.
Sāvatthiyaṇhi dve janā ekato vaṇijjaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakaṭenādāya
janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamimsu. Tesu kūṭavāṇijo cintesi: “Ayaṃ
bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto, idāni attano ghare
nānaggarasehi yāvadatthaṃ subhojanaṃ bhuñjitvā ajīrakena marissati.
Athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dāraḱānaṃ dassāmi,
dve koṭṭhāse attanā gahessāmi” ti. So: “Ajja bhājessāma, sve bhājessāma” ti
bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo akāmaḱaṃ nippīletvā*

bhājāpetvā vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā katapaṭṭisanthāro: “Atipapañco te kato, idhāgantvā pi cirena buddhupaṭṭhānaṃ āgatosī” ti vutte taṃ pavattim bhagavato ārocesi. Satthā: “Na kho so, upāsaka, idāneva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva. Idāni pana taṃ vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetum ussahī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kuṭumbikakule nibbattitvā viññutaṃ patto kuṭumbaṃ saṇṭhapesi. Kaniṭṭhabhātāpissa atthi, tesaṃ aparabhāge pitā kālakato. Te ekadivasā: “Pitu santakaṃ vohāraṃ sādheṣāma” ti ekaṃ gāmaṃ gantvā kahāpaṇasahassaṃ labhivā āgacchantā nadītitthe nāvaṃ paṭimānentā puṭabhattaṃ bhuñjiṃsu. Bodhisatto atirekabhattaṃ gaṅgāya macchānaṃ datvā nadīdevatāya pattim adāsi. Devatā pattim anumoditvā yeve dibbena yasena vaḍḍhitvā attano yasavuḍḍhim āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ aññāsi. Bodhisatto pi vālikāyaṃ {2.424} uttarāsaṅgaṃ pattharivā nipanno niddaṃ okkami, kaniṭṭhabhātā panassa thokaṃ corapakatiko. So te kahāpaṇe bodhisattassa adatvā sayam-eva gaṇhitukāmatāya kahāpaṇabhaṇḍikasadisā ekaṃ sakkharabhaṇḍikaṃ katvā dve pi bhaṇḍikā ekato va ṭhapesi. Tesaṃ nāvaṃ abhiruhitvā gaṅgāmajjhagatānaṃ kaniṭṭho nāvaṃ khobhetvā: “Sakkharabhaṇḍikaṃ uduke khipissāmi” ti sahassabhaṇḍikaṃ khipitvā: “Bhātika, sahassabhaṇḍikā uduke patitā, kinti karomā” ti āha. “Uduke patitāya kiṃ karissāma, mā cintayī” ti. Nadīdevatā cintesi: “ahaṃ iminā dinnapattim anumoditvā dibbayasena vaḍḍhitvā etassa santakaṃ rakkhissāmi” ti attano ānubhāvena taṃ bhaṇḍikaṃ ekaṃ mahāmacchaṃ gilāpetvā sayam ārakkhaṃ gaṇhi. So pi coro gehaṃ gantvā: “Bhātā me vañcito” ti bhaṇḍikaṃ mocento sakkharā passitvā hadayena sussantena mañcassa aṭaniṃ upagūhitvā nipajji.

Tadā kevaṭṭā macchagahaṇatthāya jālaṃ khipiṃsu. So maccho devatānubhāvena jālaṃ pāvisi. Kevaṭṭā taṃ gahetvā vikkiṇitum nagaraṃ pavitṭhā. Manussā mahāmacchaṃ disvā mūlaṃ pucchanti. Kevaṭṭā: “Kahāpaṇasahassaṇca satta ca māsake datvā gaṇhathā” ti vadanti. Manussā: “Sahassagghanakamaccho pi no diṭṭho” ti parihāsaṃ karonti. Kevaṭṭā macchaṃ gahetvā bodhisattassa gharadvāraṃ gantvā: “Imaṃ macchaṃ gaṇhathā” ti āhaṃsu. “Kimassa mūlaṃ”-ti? “Satta māsake datvā gaṇhathā” ti. “Aññesaṃ dadamānā kathaṃ dethā” ti? “Aññesaṃ sahassena ca sattahi ca māsakehi dema, tumhe pana satta māsake datvā gaṇhathā” ti. So tesaṃ satta māsake datvā macchaṃ bhariyāya pesesi. Sā macchassa kucchiṃ phālayamānā

sahassabhaṇḍikaṃ disvā bodhisattassa {2.425} ārocesi. Bodhisatto taṃ oloketvā attano lañchaṃ disvā sakasantakabhāvaṃ ñatvā: “Idāni ime kevaṭṭā imaṃ macchaṃ aññesaṃ dadamānā sahasseṇa ceva sattahi ca māsakehi denti, amhe pana patvā sahasassa amhākaṃ santakattā satteva māsake gahetvā adamsu, idaṃ antaraṃ ajānantaṃ na sakkā kañci saddahāpetun”-ti cintetvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Agghanti macchā adhikaṃ sahasaṃ, na so atthi yo imaṃ saddaheyya,
Mayhañca assu idha satta māsā, aham-pi taṃ macchuddānaṃ kiṇeyyan-ti.**

Tattha **adhikaṃ**-ti aññehi pucchitā kevaṭṭā: “Sattamāsādhikaṃ sahasaṃ agghanti” ti vadanti. **Na so atthi yo imaṃ saddaheyyā** ti so puriso na atthi, yo imaṃ kāraṇaṃ paccakkhato ajānanto mama vacanena saddaheyya, ettakaṃ vā macchā agghantīti yo imaṃ saddaheyya, so natthi, tasmā yeva te aññehi na gahitāti pi attho. **Mayhañca assu** ti mayhaṃ pana satta māsakā ahesuṃ. **Macchuddānaṃ**-ti macchavaggaṃ. Tena hi macchena saddhiṃ aññe pi macchā ekato baddhā taṃ sakalam-pi macchuddānaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. **Kiṇeyyan**-ti kiṇiṃ, satteva māsake datvā ettakaṃ macchavaggaṃ gaṇhanti attho.

Evañca pana vatvā idaṃ cintesi: “kiṃ nu kho nissāya mayā ete kahāpaṇā laddhā” ti? Tasmim khaṇe nadīdevatā ākāse dissamānarūpena ṭhatvā: “Ahaṃ, gaṅgādevatā, tayā macchānaṃ atirekabhattaṃ datvā mayhaṃ patti dinnā, tenāhaṃ tava santakaṃ rakkhanti āgatā” ti dīpayamānā gāthamāha.

**2. Macchānaṃ bhojanaṃ datvā, mama dakkhiṇamādisi,
Taṃ dakkhiṇaṃ sarantiyā, kataṃ apacitiṃ tayā ti.**

Tattha {2.426} **dakkhiṇaṃ**-ti imasmim ṭhāne pattidānaṃ dakkhiṇā nāma. **Sarantiyā kataṃ apacitiṃ tayā** ti taṃ tayā mayhaṃ kataṃ apacitiṃ sarantiyā mayā idaṃ tava dhanam rakkhanti attho.

Idaṃ vatvā ca pana sā devatā tassa kaniṭṭhena katakūṭakammaṃ sabbaṃ kathetvā: “Eso idāni hadayena sussantena nipanno, duṭṭhacittassa vuḍḍhi nāma natthi, ahaṃ pana ‘tava santakaṃ mā nassī’ ti dhanam te āharitvā adāsim, idaṃ kaniṭṭhacorassa adatvā sabbaṃ tvaññeva gaṇhā” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Paduṭṭhacittassa na phāti hoti, na cā pi taṃ devatā pūjayanti,
Yo bhātaraṃ pettikaṃ sāpateyyaṃ, avañcayī dukkaṭakammakārī ti.**

Tattha **na phā ti hoti** ti evarūpassa puggalassa idhaloke vā paraloke vā vuḍḍhi
nāma na hoti. **Na cā pi tan**-ti taṃ puggalaṃ tassa santakaṃ rakkhamānā
devatā na pūjayanti.

Iti devatā mittadubbhacorassa kahāpaṇe adātukāmā evamāha. Bodhisatto pana:
“Na sakkā evaṃ kātun”-ti tassa pi pañca kahāpaṇasatāni pesesi yeva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne vāñijo sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā kaniṭṭhabhātā idāni
kūṭavāñijo, jeṭṭhabhātā pana aham-eva ahosin”-ti.

Macchuddānajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 289 Nānāchandajātakavaṇṇanā

Nānāchandā, mahārājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmato ānandassa
aṭṭhavaralābham ārabha kathesi. Vatthu ekādasakanipāte **Juṇhajātake** (Ja.
456) āvi bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherena laddhavare ārabha kathesi.
Paṭhamabodhiyañhi vīsati vassāni bhagavato anibaddhupaṭṭhākā ahesuṃ.
Ekadā thero nāgasamālo, ekadā nāgito, ekadā upavāṇo, ekadā sunakkhatto,
ekadā cundo, ekadā nando, ekadā sāgato, ekadā meghiyo bhagavantaṃ
upaṭṭhahi. Athekadivasaṃ bhagavā bhikkhū āmantesi: “Bhikkhave, idānimhi
mahallako, ekacce bhikkhū ‘iminā maggena gacchāmā’ ti vutte aññena
gacchanti, ekacce mayhaṃ pattacīvaram bhūmiyaṃ nikkhipanti,
nibaddhupaṭṭhākaṃ me ekaṃ bhikkhuṃ jānāthā” ti. “Bhante, ahaṃ
upaṭṭhahissāmi, ahaṃ upaṭṭhahissāmī” ti sirasi añjalim katvā uṭṭhite
sāriputtattherādayo: “Tumhākaṃ patthanā matthakaṃ pattā, alan”-ti paṭikkhi
pi. Tato bhikkhū ānandattheraṃ: “Tvam āvuso, upaṭṭhākaṭṭhānam yācāhi” ti
āhaṃsu. Thero: “Sace me bhante, bhagavā attanā laddhacīvaram na dassati,
piṇḍapātaṃ na dassati, ekagandhakuṭiyaṃ vasitum na dassati, maṃ gahetvā
nimantanam na gamissati, sace pana bhagavā mayā gahitaṃ nimantanam
gamissati, sace ahaṃ tiroraṭṭhā tirojanapadā bhagavantaṃ daṭṭhum āgataṃ
parisaṃ āgatakkhaṇe yeva dassetum labhissāmi, [4.96] yadā me kaṅkhā uppajjati,
tasmim khaṇe yeva bhagavantaṃ upasaṅkमितum labhissāmi, sace yaṃ bhagavā*

mama parammukhā dhammaṃ katheti, taṃ āgantvā mayhaṃ kathessati, evāhaṃ bhagavantaṃ upaṭṭhahissāmī” ti ime cattāro paṭikkhepe catasso ca āyācanāti aṭṭha vare yāci, bhagavāpissa adāsi.

So tato paṭṭhāya pañcaviṣati vassāni nibaddhupaṭṭhāko ahosi. So pañcasu ṭhānesu etadagge ṭhapanam patvā āgamasampadā, adhigamasampadā, pubbahetusampadā, attatthaparipucchāsampadā, tittavāsasampadā, yonisomanasikārasampadā, buddhūpanissayasampadāti imāhi sattahi sampadāhi samannāgato buddhassa santike aṭṭhavaradāyajjam labhitvā buddhasāsane paññāto gaganamajjhe cando viya pākaṭo ahosi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, tathāgato ānandattheraṃ varadānena santappesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāham ānandaṃ varena santappesiṃ, pubbepāham yaṃ yaṃ esa yāci, taṃ taṃ adāsiṃyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {2.427} pana bodhisatto bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjam kārente tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggahetvā pitu accayena rajjam pāpuṇi. Tassa ṭhānato apanīto pitu purohito atthi. So duggato hutvā ekasmiṃ jaragehe vasati. Athekadivasam bodhisatto aññātakavesena rattibhāge nagaram pariggaṇhanto vicarati. Tamenam katakammacorā ekasmiṃ surāpāne suram pivitvā aparam-pi ghaṭenādāya attano geham gacchantā antaravīthiyaṃ disvā: “Are kosi tvan”-ti vatvā paharitvā uttarisāṭakam gahetvā ghaṭam ukkhipāpetvā tāsentaṃ gacchimsu. So pi kho brāhmaṇo tasmiṃ khaṇe nikkhamitvā antaravīthiyaṃ ṭhito nakkhattam olokento rañño amittānam hatthagatabhāvam ñatvā brāhmaṇim āmantesi. Sā: “Kiṃ, ayyā” ti vatvā vegena tassa santikam āgatā. Atha nam so āha: “bhoti amhākam rājā amittānam vasaṃ gato” ti. “Ayya, kiṃ te rañño santike pavattiyā, brāhmaṇā jānissantī” ti.

Rājā brāhmaṇassa saddam sutvā thokam gantvā dhutte āha: “duggatomhi, sāmi, uttarāsaṅgam gahetvā vissajjetha man”-ti. Te punappunam kathentam kāruṇṇena vissajjesum. So tesam vasanageham sallakkhetvā nivatti. Atha porāṇakapurohito brāhmaṇo pi: “Bhoti, amhākam rājā amittahatthato mutto” ti āha. Rājā tam-pi sutvā tam-pi geham sallakkhetvā pāsadam abhiruhi. So vibhātāya rattiyā brāhmaṇe pakkosāpetvā: “Kiṃ ācariyā rattim nakkhattam olokayitthā” ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Kiṃ sobhanan”-ti? “Sobhanam, devā” ti.

“Koci gāho natthī” ti. “Natthi, devā” ti. Rājā: “Asukagehato brāhmaṇaṃ pakkosathā” ti porāṇakapurohitaṃ pakkosāpetvā: “Kiṃ, ācariya, rattiṃ te nakkhattaṃ {2.428} diṭṭhaṃ”-ti pucchi. “Āma, devā” ti. “Atthi koci gāho” ti. “Āma, mahārāja, ajja rattiṃ tumhe amittavasaṃ gantvā muhutteneva muttā” ti. Rājā: “Nakkhattajānanakena nāma evarūpena bhavitabban”-ti sesabrāhmaṇe nikkadḍhāpetvā: “Brāhmaṇa, pasannosmi te, varaṃ tvaṃ gaṇhā” ti āha. “Mahārāja, puttadārena saddhiṃ mantetvā gaṇhissāmī” ti. “Gaccha mantetvā ehi” ti.

So gantvā brāhmaṇiṇca puttaṇca suṇisaṇca dāsiṇca pakkosivā: “Rājā me varaṃ dadāti, kiṃ gaṇhāmā” ti pucchi. Brāhmaṇī: “Mayhaṃ dhenusataṃ ānehī” ti āha, putto chattamāṇavo nāma: “Mayhaṃ kumudavaṇṇehi catūhi sindhavehi yuttaṃ ājaññarathan”-ti, suṇisā: “Mayhaṃ maṇikuṇḍalaṃ ādiṃ katvā sabbālaṅkāraṇ”-ti, puṇṇā nāma dāsī: “Mayhaṃ udukkhalamusalañceva suppañcā” ti. Brāhmaṇo pana gāmavaraṃ gahetukāmo rañño santikaṃ gantvā: “Kiṃ, brāhmaṇa, pucchito te puttadāro” ti puṭṭho: “Āma, deva, pucchito, anekacchando” ti vatvā paṭhamam gāthādvayamāha:

**1. Nānāchandā mahārāja, ekāgāre vasāmase,
Ahaṃ gāmavaraṃ icche, brāhmaṇī ca gavaṃ sataṃ.**

**2. Putto ca ājaññarathan, kaññā ca maṇikuṇḍalaṃ,
Yā cesā puṇṇikā jammī, udukkhalambhikaṅkhatī ti.**

Tattha **icche** ti icchāmi. **Gavaṃ satan**-ti dhenūnaṃ gunnaṃ sataṃ. **Kaññā** ti suṇisā. **Yā cesā** ti yā esā amhākaṃ ghare puṇṇikā nāma dāsī, sā jammī lāmikā supparamasalehi saddhiṃ udukkhalaṃ abhikaṅkhati icchatīti.

Rājā: “Sabbesaṃ icchiticchitaṃ dethā” ti āṇāpentto:

**3. Brāhmaṇassa {2.429} gāmavaraṃ, brāhmaṇiyā gavaṃ sataṃ,
Puttassa ājaññarathan, kaññāya maṇikuṇḍalaṃ,
Yañcetaṃ puṇṇikaṃ jammim, paṭipādethudukkhalaṇ-ti.**

Gāthamāha.

Tattha **yañcetan**-ti yañca etaṃ puṇṇikanti vadati, taṃ jammim udukkhalaṃ paṭipādetha sampañicchāpethāti.

Iti rājā brāhmaṇena patthitaṇca aññaṇca mahantaṃ yasaṃ datvā: “Ito paṭṭhāya amhākaṃ kattabbakiccesu ussukkaṃ āpajjā” ti vatvā brāhmaṇaṃ attano santike akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Nānāchandajātakavaṇṇanā navamā

Ja 290 Sīlavīmaṃsakajātakavaṇṇanā

Sīlaṃ kireva kalyāṇan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana paccuppannam-pi atītam-pi heṭṭhā ekakanipāte **sīlavīmaṃsakajātake** (Ja. 86) vitthāritam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakam brāhmaṇam ārabha kathesi. So kira kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaraṇaṃ gato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā: “Ayaṃ sīlavā” ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: “Ayaṃ rājā mayhaṃ aññehi brāhmaṇehi atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kiṃ nu kho esa mama jātigottakulappadesasippasampattiṃ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti, udāhu sīlasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā” ti. So ekadivasaṃ rājūpaṭṭhānaṃ gantvā gharaṃ āgacchanto ekassa heraṇṇikassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi, heraṇṇiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi, heraṇṇiko tatheva adhivāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuṭṭhiṃ aggahesi, atha naṃ heraṇṇiko: “Ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā” ti: “Rājakuṭumbavilumpakacoro me gahito” ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ manussā ito cito ca āgantvā: “Ciraṃdāni tvam sīlavā viya vicarī” ti dve tayo pahāre datvā bandhitvā raṇṇo dassesuṃ.

Rājā vippaṭisārī hutvā: “Kasmā, brāhmaṇa, evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosī” ti vatvā: “Gacchatha, tassa rājāṇaṃ karoṭhā” ti āha. Brāhmaṇo: “Nāhaṃ, mahārāja, coro” ti āha. Atha: “Kasmā rājakuṭumbikassa phalakato kahāpaṇe gaṇhī” ti? “Etaṃ mayā tayi mama atisammānaṃ karonte ‘kiṃ nu kho rājā mama jāti ādīni nissāya atisammānaṃ karoti, udāhu sīlaṃ nissāyā’ ti vīmaṃsanatthāya kataṃ, idāni pana mayā ekaṃsena ñātaṃ. Yathā sīlam-eva nissāya tayā mama sammāno kato, na jāti ādīni. Tathā hi me idāni rājāṇaṃ kāresi, svāhaṃ iminā kāraṇena ‘imasmim loke sīlam-eva uttamaṃ sīlaṃ pamukhan’-ti sannipṭhānaṃ gato. Imassa panāhaṃ sīlassa anucchavikaṃ [1.370] karonto gehe ṭhito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātuṃ, ajjeva jetavanaṃ gantvā satthu santike

pabbajissāmi, pabbajjam me detha, devā” ti vatvā rājānaṃ anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi.

Atha naṃ ñātisuhajjabandhavā sannipatitvā nivāretuṃ asakkontā nivattiṃsu. So satthu santikaṃ gantvā pabbajjam yācitvā pabbajjaṇca upasampadaṇca labhivā avissaṭṭhakammaṭṭhāno vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patvā sathāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, mayhaṃ pabbajjā matthakaṃ pattā” ti aññaṃ byākāsi. Tassa taṃ aññabyākaraṇaṃ bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ jātaṃ. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso, asuko nāma raṇṇo upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā pabbajitvā arahatte patiṭṭhito” ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisīdiṃsu. Sathā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ayam-eva brāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patiṭṭhaṃ akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patiṭṭhaṃ karimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Idha pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa purohito sīlasampanno: “Attano sīlaṃ vīmaṃsissāmī” ti heraṇṇīkaphalakato dve divase ekekaṃ kahāpaṇaṃ gaṇhi. Atha naṃ tatiyadivase: “Coro” ti gahetvā raṇṇo santikaṃ nayiṃsu. So antarāmagge ahituṇḍike sappam kīlāpente addasa. Atha naṃ rājā disvā: “Kasmā evarūpaṃ akāsi” ti pucchi. Brāhmaṇo: “Attano sīlaṃ vīmaṃsitukāmatāyā” ti vatvā imā gāthā avoca:

**1. Sīlaṃ kireva kalyāṇaṃ, sīlaṃ loke anuttaraṃ,
Passa ghoraviso nāgo, sīlavāti na haññati.**

**2. Sohaṃ {2.430} sīlaṃ samādisaṃ, loke anumataṃ sivaṃ,
Ariyavuttisamācāro, yena vuccati sīlavā.**

**3. Ñātīnaṃca piyo hoti, mittesu ca virocati,
Kāyassa bheda sugatim, upapajjati sīlavā ti.**

Tattha **sīlaṃ**-ti ācāro. **Kirā** ti anussavatthe nipāto. **Kalyāṇaṃ**-ti sobhanaṃ, “sīlaṃ kireva kalyāṇaṃ”-ti evaṃ paṇḍitā vadantī ti attho. **Passā** ti attānaṃ-eva vadati. **Na haññatī** ti param-pi na viheṭheti, parehi pi na viheṭhīyati. **Samādisaṃ**-ti samādiyissāmi. **Anumataṃ sivaṃ**: “Khemam nibbhayan”-ti evaṃ paṇḍitehi sampañicchitaṃ. **Yena vuccatī** ti yena sīlena sīlavā puriso ariyānaṃ buddhādīnaṃ paṭipattiṃ samācaranto: “Ariyavuttisamācāro” ti

vuccati, tamahaṃ samādiyissāmī ti attho. **Virocatī** ti pabbatamatthake
aggikkhandho viya virocati.

Evam bodhisatto tīhi gāthāhi sīlassa vaṇṇaṃ pakāsento rañño dhammaṃ
desetvā: “Mahārāja, mama gehe pitu santakaṃ mātu santakaṃ attanā uppāditam
tayā dinnaṃca bahu dhanam atthi, pariyanto nāma na paññāyati, ahaṃ pana
sīlaṃ vīmaṃsanto heraṇṇīkaphalakato kahāpaṇe gaṇhiṃ. Idāni mayā imasmim
loke jātigottakulapadesānaṃ lāmakabhāvo, sīlasseva ca jeṭṭhakabhāvo ñāto,
ahaṃ pabbajissāmi, pabbajjaṃ me anujānāhī” ti anujānāpetvā raññā
punappunaṃ yāciyamāno pi nikkhamma himavantam pavisitvā isipabbajjaṃ
pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā
sīlavīmaṃsako purohito brāhmaṇo aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sīlavīmaṃsakajātakavaṇṇanā dasamā

Abbhantaravaggo catuttho

Tassuddānaṃ:

Duma kaṃsavaruttamabyagghamigā, maṇayo maṇi sālukamavhayano,
Anusāsaniyo pi ca macchavaro, maṇikuṇḍalakena kirena dasāti.

5. Kumbhavaggo

Ja 291 Surāghaṭajātakavaṇṇanā

Sabbakāmadadaṃ {2.431} **kumbhan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto
anāthapiṇḍikassa bhāgineyyaṃ ārabha kathesi. So kira mātāpitūnaṃ santakā
cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo pānabyasanena nāsetvā seṭṭhino santikaṃ agamāsi. So
pissa: “Vohāraṃ karohī” ti sahassaṃ adāsi, tam-pi nāsetvā puna agamāsi.
Punassa pañca satāni dāpesi, tāni pi nāsetvā puna āgatassa dve thūlasātake
dāpesi. Te pi nāsetvā puna āgataṃ gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi. So anātho
hutvā parakuṭṭamā nissāya kālamakāsi, tamenam kaḍḍhitvā bahi chaḍḍesum.
Anāthapiṇḍiko vihāraṃ gantvā sabbaṃ taṃ bhāgineyyassa pavattim
tathāgatassa ārocesi. Satthā: “Tvaṃ etaṃ kathaṃ santappessasi, yamaṃ pubbe
sabbakāmadadaṃ kumbhaṃ datvā pi santappetum nāsakkhin”-ti vatvā tena
yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ labhi. Tassa gehe bhūmigatam-eva cattālīsakoṭidhanaṃ ahosi, putto panassa eko yeva. Bodhisatto dānādīni puññāni katvā kālakato sakko devarājā hutvā nibbatti. Athassa putto vīthim āvaritvā maṇḍapaṃ kāretvā mahājanaparivuto nisīditvā suraṃ pātuṃ ārabhi. So laṅghanadhāvananaccagītādīni karontānaṃ sahaṃsaṃ sahaṃsaṃ dadamāno itthisoṇḍasurāsoṇḍamaṃsasoṇḍādibhāvaṃ āpajjitvā: “Kva gītaṃ, kva naccaṃ, kva vāḍitaṃ”-ti samajjatthiko pamatto hutvā āhiṇḍanto nacirasseva cattālīsakoṭidhanaṃ upabhogaparibhogūpakaraṇāni {2.432} ca vināsetvā duggato kapaṇo pilotikaṃ nivāsetvā vicari. Sakko āvajjento tassa duggatabhāvaṃ ñatvā puttapemena āgantvā sabbakāmadadaṃ kumbhaṃ datvā: “Tāta, yathā ayaṃ kumbho na bhijjati, tathā naṃ rakkha, imasmiṃ te sati dhanassa paricchedo nāma na bhavissati, appamatto hohī” ti ovaditvā devalokam-eva gato. Tato paṭṭhāya suraṃ pivanto vicari. Athekadivasaṃ matto taṃ kumbhaṃ ākāse khipitvā sampaṭicchanto ekavāraṃ virajjhi, kumbho bhūmiyaṃ patitvā bhijji. Tato paṭṭhāya puna daliddo hutvā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatto bhikkhaṃ caranto parakuṭṭaṃ nissāya kālamakāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā:

1. **Sabbakāmadadaṃ kumbhaṃ, kuṭaṃ laddhāna dhuttako,
Yāva naṃ anupāleti, tāva so sukhamedhati.**
2. **Yadā matto ca ditto ca, pamādā kumbhamabbhidā,
Tadā naggo ca pottho ca, pacchā bālo vihaññati.**
3. **Evam-eva yo dhanāṃ laddhā, pamatto paribhuñjati,
Pacchā tappati dummedho, kuṭaṃ bhitvāva dhuttako ti.**

Imā abhisambuddhagāthā vatvā jātaṃ samodhānesi.

Tattha **sabbakāmadadan**-ti sabbe vatthukāme dātuṃ samatthaṃ kumbhaṃ. **Kuṭaṃ**-ti kumbhavevacanaṃ. **Yāvā** ti yattakaṃ kālaṃ. **Anupāleti** ti yo koci evarūpaṃ labhitvā yāva rakkhati, tāva so sukhamedhati ti attho. **Matto ca ditto cā** ti surāmadena matto dappena ditto. **Pamādā kumbhamabbhidā** ti pamādena kumbhaṃ bhindi. **Naggo ca pottho cā** ti kadāci naggo, kadāci potthakapilotikāya nivatthattā pottho. **Evamevā** ti evaṃ eva. **Pamatto** ti pamādena. **Tappati** ti socati.

“Tadā surāghaṭabhedako dhutto seṭṭhibhāgineyyo ahosi, sakko pana aham-eva ahosin”-ti.

Surāghaṭajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 292 Supattajātakavaṇṇanā

Bārāṇasyaṃ, {2.433} **mahārājā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto bimbādeviyā sārīputtattherena dinnam rohitamaccharasaṃ navasappimissakaṃ sālibhattaṃ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā kathita**abbhantarajātake** (Ja. 281) vatthusadisam-eva.

*Sammāsambuddhe hi pavattitavaradhammacakke vesāliyaṃ kūṭāgārasālāyaṃ viharante mahāpajāpatī gotamī pañca sākiyasatāni ādāya gantvā pabbajjaṃ yācitvā pabbajjañceva upasampadañca labhi. Aparabhāge tā pañcasatā bhikkhuniyo **nandakovādaṃ** (MN. 146) sutvā arahattaṃ pāpuṇṇisu. Satthari pana sāvattiṃ upanissāya viharante rāhulamātā bimbādevī: “Sāmiko me pabbajitvā sabbaññutaṃ patto, putto pi me pabbajitvā tasseva santike vasati, ahaṃ agāramajjhe kimkarissāmi, aham-pi pabbajitvā sāvattiṃ gantvā sammāsambuddhañca puttañca nibaddhaṃ passamānā viharissāmi” ti cintetvā bhikkhunupassayaṃ gantvā pabbajitvā ācariyupajjhāyāhi saddhiṃ sāvattiṃ gantvā satthārañca piyaputtañca passamānā ekasmiṃ bhikkhunupassaye vāsaṃ kappesi. Rāhulasāmaṇero āgantvā mātaraṃ passati.*

Tadā pi hi theriyā udaravāto kup pi, rāhulabhaddo therassa ācikkhi. Thero taṃ āsanāsālāyaṃ nisīdāpetvā kosalarañño nivesanaṃ gantvā rohitamaccharasaṃ navasappimissakaṃ sālibhattaṃ āharitvā tassa adāsi. So āharitvā mātu theriyā adāsi, tassā bhuttamattāya udaravāto paṭippassambhi. Rājā purise pesetvā pariggaṇhāpetvā tato paṭṭhāya theriyā tathārūpaṃ bhattaṃ adāsi. Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso dhammasenāpati, therīṃ evarūpena nāma bhojanena santappesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva sārīputto rāhulamattāya patthitaṃ deti, pubbe pi adāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kākayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto asītiyā kākasahassānaṃ jeṭṭhako supatto nāma kākarājā ahosi, aggamaheśi panassa suphassā nāma kākī ahosi, senāpati sumukho nāma.

So asītiyā kākasahashehi parivuto bārāṇasim upanissāya vasi. So ekadivasam suphassam ādāya gocaram pariyesanto bārāṇasiraṇṇo mahānasamatthakena agamāsi. Sūdo raṇṇo nānāmacchamaṃsavikatiparivāram bhojanam sampādetvā thokam bhājanāni vivaritvā usumam palāpento aṭṭhāsi. Suphassā macchamaṃsagandham ghāyitvā rājabhojanam bhuñjitukāmā hutvā tam divasam akathetvā dutiyadivase: “Ehi, bhadde, gocarāya gamissāmā” ti vuttā: “Tumhe gacchatha, mayham eko dohaḷo atthī” ti vatvā: “Kīdiso dohaḷo” ti vutte: “Bārāṇasiraṇṇo bhojanam bhuñjitukāmāmhi, na kho pana sakkā [2.434] mayā tam laddhum, tasmā jīvitam pariccajissāmi, devā” ti āha. Bodhisatto cintayamāno nisīdi. Sumukho āgantvā: “Kim, mahārāja, anattamanosī” ti pucchi, rājā tamattham ārocesi. Senāpati: “Mā cintayī, mahārājā” ti te ubho pi assāsetvā: “Ajja tumhe idheva hotha, mayam bhattam āharissāmā” ti vatvā pakkāmi.

So kāke sannipādetvā tam kāraṇam kathetvā: “Ethā bhattam āharissāmā” ti kākehi saddhim bārāṇasim pavisitvā mahānasassa avidūre kāke vagge vagge katvā tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne ārakkhatthāya ṭhapetvā sayam aṭṭhahi kākayodhehi saddhim mahānasachadane nisīdi raṇṇo bhattaharaṇakālam olokayamāno. Te ca kāke āha: “aham raṇṇo bhatte hariyamāne bhājanāni pāteṣāmi, bhājanesu patitesu mayham jīvitam natthi, tumhesu cattāro janā mukhapūram bhattam, cattāro macchamaṃsam gahetvā netvā supattam sapajāpatikam kākarājānam bhojetha, ‘kaḥam senāpatī’ ti vutte ‘pacchato ehitī’ ti vadeyyāthā” ti. Atha sūdo raṇṇo bhojanavikatim sampādetvā kājena gahetvā rājakulam pāyāsi. Tassa rājaṇaṇam gatakāle kākasenāpati kākānam saṇṇam datvā sayam uppatitvā bhattahārakassa ure nisīditvā nakhapañjarena paharitvā kaṇayaggasadisena tuṇḍena nāsaggamassa abhihantvā utṭhāya dvīhi pakkhehi mukhamassa pidahi. Rājā mahātale caṅkamanto mahāvātapānena oloketvā tam kākassa kiriyam disvā bhattahārakassa saddam datvā: “Bho bhattakāraka, bhājanāni chaḍḍetvā kākam-eva gaṇhā” ti āha. So bhājanāni chaḍḍetvā kākam daḷham gaṇhi. Rājā pi nam: “Ito ehī” ti āha.

Tasmiṃ khaṇe kākā āgantvā attano pahonakam bhuñjitvā [2.435] sesam vuttaniyāmeneva gahetvā agamiṃsu. Tato sesā āgantvā sesam bhuñjiṃsu. Te pi aṭṭha janā gantvā rājānam sapajāpatikam bhojesum, suphassāya dohaḷo vūpasami. Bhattahārako kākam raṇṇo upanesi. Atha nam rājā pucchi: “bho kāka, tvaṃ mamaṇca na lajji, bhattahārakassa ca nāsam khaṇḍesi, bhattabhājanāni ca bhindi, attano ca jīvitam na rakkhi, kasmā evarūpaṃ kammamakāsi” ti? Kāko: “Mahārāja, amhākam rājā bārāṇasim upanissāya

vasati, ahamassa senāpati, tassa suphassā nāma bhariyā dohaḷinī tumhākaṃ bhojanaṃ bhuñjitukāmā, rājā tassā dohaḷaṃ mayhaṃ ācikkhi. Ahaṃ tattheva mama jīvitāṃ pariccajitvā āgato, idāni me tassā bhojanaṃ pesitaṃ, mayhaṃ manoratho matthakaṃ patto, iminā kāraṇena mayā evarūpaṃ kammaṃ katan”-ti dīpento imā gāthā āha.

**1. Bārāṇasyaṃ mahārāja, kākarājā nivāsako,
Asītiyā sahassehi, supatto parivārīto.**

**2. Tassa dohaḷinī bhariyā, suphassā bhakkhitumicchati,
Rañño mahānase pakkam, paccagghaṃ rājabhojanaṃ.**

**3. Tesāhaṃ pahito dūto, rañño camhi idhāgato,
Bhattu apacitiṃ kummi, nāsāyamakaraṃ vaṇan-ti.**

Tattha **bārāṇasyan**-ti bārāṇasiyaṃ. **Nivāsako** ti nibaddhavaśanaṃ. **Pakkan**-ti nānappakārena sampāditaṃ. Keci: “Siddhan”-ti sajjhāyanti. **Paccagghan**-ti abbhūḥaṃ apārīvāsikaṃ, macchamaṃsavikatisu vā paccekaṃ mahagghaṃ etthāti paccagghaṃ. **Tesāhaṃ pahito dūto, rañño camhi idhāgato** ti tesāṃ ubhinnaṃ-pi ahaṃ dūto āṇattikaro rañño ca amhi pahito, tasmā idha āgatoti attho. **Bhattu apacitiṃ kummi** ti svāhaṃ evaṃ āgato attano bhattu apacitiṃ sakkārasammānaṃ karomi. **Nāsāyamakaraṃ vaṇanti**, mahārāja, iminā kāraṇena tumhe ca attano ca jīvitāṃ agaṇetvā bhattachājanāṃ pātāpetuṃ bhattachāraṇassa nāsāya mukhatuṇḍakena vaṇaṃ akāsim, mayā attano rañño apaciti katā, idāni tumhe yaṃ icchatha, taṃ daṇḍaṃ karoṇthāti.

Rājā {2.436} tassa vacanaṃ sutvā: “Mayaṃ tāva manussabhūtānaṃ mahantaṃ yasaṃ datvā amhākaṃ suhajje kātuṃ na sakkoma, gāmadīni dadamānā pi amhākaṃ jīvitadāyakaṃ na labhāma, ayaṃ kāko samāno attano rañño jīvitāṃ pariccajati, ativiya sappuriso madhurassaro dhammakathiko” ti guṇesu pasīditvā taṃ setacchattena pūjesi. So attanā laddhena setacchattena rājānaṃ-eva pūjetvā bodhisattassa guṇe kathesi. Rājā naṃ pakkosāpetvā dhammaṃ sutvā ubhinnaṃ-pi tesāṃ attano bhojananiyāmena bhattaṃ paṭṭhapesi, sesakākānaṃ devasikaṃ ekaṃ taṇḍulambaṇaṃ pacāpesi, sayaṇca bodhisattassa ovāde ṭhatvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā pañca sīlāni rakkhi. Supattakākovādo pana satta vassasatāni pavatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahoṣi, sumukho senāpati sārīputto, suphassā rāhulamātā, supatto pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Supattajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 293 Kāyanibbindajātakavaṇṇanā

Phuṭṭhassa me ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram purisaṃ ārabbhā kathesi. Sāvatthiyaṃ kireko puriso paṇḍurogena aṭṭito vejjeḥi paṭikkhitto. Puttadāro pissa: “Ko imaṃ paṭijaggitum sakkotī” ti cintesi. Tassa etadahosi: “sacāhaṃ imamhā rogā vuṭṭhahissāmi, pabbajissāmi” ti. So katipāheneva kiñci sappāyaṃ labhivā arogo hutvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. So satthu santike pabbajjaṃ upasampadaṃ labhivā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “āvuso, asuko nāma paṇḍurogī {2.437} ‘imamhā rogā vuṭṭhito pabbajissāmi’ ti cintetvā pabbajito ceva arahattaṃ patto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti. Pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ayameva; pubbe paṇḍitā pi evaṃ vatvā rogā vuṭṭhāya pabbajitvā attano vuḍḍhimakamsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā vasanto paṇḍurogī ahosi. Vejja pi paṭijaggitum nāsakkhimso, puttadāro pissa vippaṭisārī ahosi. So: “Imamhā rogā vuṭṭhito pabbajissāmi” ti cintetvā kiñcideva sappāyaṃ labhivā arogo hutvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena viharanto: “Ettakaṃ kālāṃ evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan”-ti udānaṃ udānento imā gāthā āha:

**1. Phuṭṭhassa me aññatarena byādhinā, rogena bālhaṃ dukhitassa ruppato,
Parisussati khippamidaṃ kaḷevaram, pupphaṃ yathā paṃsuni ātape kataṃ.**

**2. Ajaññaṃ jaññasāṅkhātāṃ, asuciṃ sucisammataṃ,
Nānakuṇapaparipūraṃ, jaññarūpaṃ apassato.**

**3. Dhiratthumaṃ āturaṃ pūtikāyaṃ, jegucchiyaṃ assuciṃ byādhidhammaṃ,
Yatthappamattā adhimucchitā pajā, hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyaṃ ti.**

Tattha **aññatarenā** ti aṭṭhanavutiyā rogesu ekena paṇḍurogabyādhinā.

Rogenā ti rujjanasabhāvattā evaṃladdhanāmena. **Ruppato** ti ghaṭṭiyamānassa pīliyamānassa. **Paṃsuni ātape katan**-ti yathā ātape tattavālikāya ṭhapitaṃ sukhumapupphaṃ parisusseyya, evaṃ parisussatī ti attho.

Ajaññaṃ jaññasāṅkhātan-ti paṭikūlaṃ amanāpam-eva bālānaṃ manāpanti saṅkhaṃ gataṃ. **Nānakuṇapaparipūran**-ti kesādīhi dvattimsāya kuṇapehi paripuṇṇaṃ. **Jaññarūpaṃ apassato** ti apassantassa andhabālaputhujjanassa {2.438} manāpaṃ sādhurūpaṃ paribhogasabhāvaṃ hutvā upaṭṭhāti, “akkhimhā akkhigūthako” ti ādinā nayena pakāsito asubhasabhāvo bālānaṃ na upaṭṭhāti.

Āturan-ti niccagilānaṃ. **Adhimucchitā** ti kilesamucchāya ativiya mucchitā. **Pajā** ti andhabālaputhujjanā. **Hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyā** ti imasmiṃ pūtikāye laggā laggitā hutvā apāyamaggaṃ pūrentā devamanussabhedāya sugatiupapattiyā maggaṃ parihāpenti.

Iti mahāsatto nānappakārena asucibhāvaṇca niccāturabhāvaṇca pariggaṇhanto kāye nibbinditvā yāvajīvaṃ cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahujaṇā sotāpattiphalādīni pāpuṇimsu. “Tadā tāpaso aham-eva ahosin”-ti.

Kāyanibbindajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 294 Jambukhādakajātakavaṇṇanā

Koyaṃ bindussaro vaggū ti idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattakokālike ārabha kathesi. Tadā hi devadatte parihīnalābhasakkāre kokāliko kulāni upasaṅkamtivā: “Devadattatthero nāma mahāsammatapaveṇiyā okkākarājavamse jāto asambhinnakhattiyavamse vaḍḍhito tipītakadharo jhānalābhī madhurakatho dhammakathiko, detha karotha therassā” ti devadattassa vaṇṇaṃ bhāsati. Devadatto pi: “Kokāliko udiccabrāhmaṇakulā nikkhamitvā pabbajito bahussuto dhammakathiko, detha karotha kokālikassā” ti kokālikassa vaṇṇaṃ bhāsati. Iti te aññamaññassa vaṇṇaṃ bhāsivā kulagharesu bhuñjantā vicaranti. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso devadattakokālikā, aññamaññassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjantā vicarantī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva te aññamaññassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjanti, pubbepevaṃ bhuñjimsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ jambuvanasaṇḍe rukkhadevatā hutvā {2.439} nibbatti. Tatreko kāko jambusākhāya nisinno jambupakkāni khādāti. Atheke siṅgālo āgantvā uddhaṃ olovento kākaṃ disvā: “Yaṃnūnāhaṃ imassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā jambūni khādeyyaṃ”-ti tassa vaṇṇaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**1. Koyaṃ bindussaro vaggu, saravantānamuttamo,
Accuto jambusākhāya, moracchāpo va kūjatī ti.**

Tattha **bindussaro** ti bindunā avisārena piṇḍitena sarena samannāgato. **Vaggū** ti madhurasaddo. **Accuto** ti na cuto sannisinno. **Moracchāpo va kūjatī** ti taruṇamoro va manāpena saddena: “Ko nāmeso kūjatī” ti vadati.

Atha naṃ kāko paṭipasaṃsanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kulaputto va jānāti, kulaputtaṃ pasaṃsitum,
Byagghacchāpasarīvaṇṇa, bhuñja samma dadāmi te ti.**

Tattha **byagghacchāpasarīvaṇṇa** ti tvaṃ amhākaṃ byagghapotakasamānavañño va khāyasi, tena taṃ vadāmi ambho byagghacchāpasarīvaṇṇa. **Bhuñja, samma, dadāmi te** ti vayassa yāvadatthaṃ jambupakkāni khāda, ahaṃ te dadāmi.

Evaṇca pana vatvā jambusākhaṃ cāletvā phalāni pātesi. Atha tasmiṃ jamburukkhe adhivatthā devatā te ubho pi abhūtaguṇakathaṃ kathetvā jambūni khādante disvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Cirassaṃ vata passāmi, musāvādī samāgate,
Vantādaṃ kuṇapādañca, aññamaññaṃ pasaṃsake ti.**

Tattha **vantādan**-ti paresaṃ vantaḥhattakhādakaṃ kākaṃ. **Kuṇapādañcā** ti kuṇapakhādakaṃ siṅgālañca.

Imaṇca pana gāthaṃ vatvā sā devatā bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā te tato palāpesi.

Satthā {2.440} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo devadatto ahosi, kāko kokāliko, rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Jambukhādakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 295 Antajātakavaṇṇanā

Usabhasseva te khandho ti idaṃ satthā jetavane viharanto te yeva dve jane ārabha kathesi. Paccuppannavatthu purimasadisam-eva.

Idaṃ satthā veļuvane viharanto devadattakokālike ārabha kathesi. Tadā hi devadatte parihīnalābhasakkāre kokāliko kulāni upasaṅkamitvā:

“Devadattatthero nāma mahāsammatapaveṇiyā okkākarājavamse jāto asambhinnakhattiyavamse vadḍhito tipīṭakadharo jhānalābhī madhurakatho dhammakathiko, detha karoṭha therassā” ti devadattassa vaṇṇaṃ bhāsati. Devadatto pi: “Kokāliko udiccabrāhmaṇakulā nikkhamitvā pabbajito bahussuto dhammakathiko, detha karoṭha kokālikassā” ti kokālikassa vaṇṇaṃ bhāsati. Iti te aññamaññassa vaṇṇaṃ bhāsivā kulagharesu bhuñjantā vicaranti. Aṭheka divasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso devadattakokālikā, aññamaññassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjantā vicaranti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva te aññamaññassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjanti, pubbepevaṃ bhuñjimsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmūpacāre eraṇḍarukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake mataṃ jaraggavaṃ nikkadḍhitvā gāmadvāre eraṇḍavane chaḍḍesuṃ. Eko siṅgālo āgantvā tassa maṃsaṃ khādi. Eko kāko āgantvā eraṇḍe nilīno taṃ disvā: “Yaṃnūnāhaṃ etassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā maṃsaṃ khādeyyan”-ti cintetvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Usabhasseva te khandho, sīhasseva vijambhitāṃ,
Migārāja namo tyatthu, api kiñci labhāmase ti.**

Tattha **namo tyatthū** ti namo te atthu.

Taṃ sutvā siṅgālo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kulaputto va jānāti, kulaputtaṃ pasamsitum,
Mayūragīvasaṅkāsa, ito pariyāhi vāyasā ti.**

Tattha **ito pariyāhi** ti eraṇḍato otaritvā ito yenāhaṃ, tenāgantvā maṃsaṃ khādāti vadati.

Taṃ tesāṃ kiriyaṃ disvā rukkhadevatā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Migānaṃ siṅgālo anto, pakkhīnaṃ pana vāyaso,
Eraṇḍo anto rukkhānaṃ, tayo antā samāgatā ti.**

Tattha **anto** ti hīno lāmakō.

Satthā {2.441} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo devadatto ahosi, kāko kokāliko, rukkhadevatā pana aham-eva ahosi”-ti.

Antajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 296 Samuddajātakavaṇṇanā

Ko nāyan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto upanandattheraṃ ārabba kathesi. So hi mahagghaso mahātaṇho ahosi, sakaṭapūrehi paccayehi pi santappetuṃ na sakkā. Vassūpanāyikakāle dvīsu tīsu vihāresu vassaṃ upagantvā ekasmiṃ upāhane ṭhapeti, ekasmiṃ kattarayaṭṭhiṃ, ekasmiṃ udakatumbaṃ. Ekasmiṃ sayāṃ vasati, janapadavihāraṃ gantvā paṇītaparikkhāre bhikkhū disvā ariyavaṃsakathaṃ kathetvā tesaṃ paṃsukūlāni gāhāpetvā tesaṃ cīvarāni gaṇhāti, mattikāpatte gāhāpetvā manāpamanāpe patte thālakāni ca gahetvā yānakaṃ pūretvā jetavanaṃ āgacchati. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, upanando sakyaputto mahagghaso mahiccho aññesaṃ paṭipattiṃ kathetvā samaṇaparikkhārena yānakaṃ pūretvā āgacchatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Ayuttaṃ, bhikkhave, upanandena kataṃ paresāṃ ariyavaṃsakathaṃ kathentena, paṭhamatarañhi attanā appicchena hutvā pacchā paresāṃ ariyavaṃsaṃ kathetuṃ vaṭṭatī” ti.

Attānam-eva paṭhamāṃ, patirūpe nivesaye,

Athaññamanusāseyya, na kilisseyya paṇḍito ti. (Dhp. 158).

Imaṃ dhammapade gāthaṃ desetvā upanandaṃ garahitvā: “Na, bhikkhave, idāneva upanando mahiccho, pubbe mahāsamudde pi udakaṃ rakkhitabbaṃ maññī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto samuddadevatā hutvā nibbatti. Atheko kāko samuddassa uparibhāge vicaranto: “Samudde udakaṃ pamāṇena pivatha, rakkhantā pivathā” ti macchasaṅghasakuṇasaṅghe {2.442} vārento vārento carati. Taṃ disvā samuddadevatā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Ko nāyaṃ loṇatoyasmiṃ, samantā paridhāvati,
Macche makare ca vāreti, ūṃṣu ca vihaññatī ti.**

Tattha **ko nāyan**-ti ko nu ayaṃ.

Taṃ sutvā samuddakāko dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Anantapāyī sakuṇo, atittoti disāsuto,
Samuddaṃ pātumicchāmi, sāgaraṃ saritaṃpatin-ti.**

Tassattho: ahaṃ anantasāgaraṃ pātumicchāmi, tenamhi **anantapāyī** nāma **sakuṇo** mahatiyā pi apūraṇiyā taṇhāya samannāgatattā **atittoti** pi ahaṃ disāsu **suto** vissuto pākaṭo, svāhaṃ imaṃ sakalasamuddaṃ sundarānaṃ ratanānaṃ ākarattā sāgarena vā khatattā **sāgaraṃ** saritānaṃ patibhāvena **saritaṃpatin** pātumicchāmi.

Taṃ sutvā samuddadevatā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. So ayaṃ hāyati ceva, pūrate ca mahodadhi,
Nāssa nāyati pītanto, apeyyo kira sāgaro ti.**

Tattha **so ayaṃ hāyati cevā** ti udakassa osakkanavelāya hāyati, nikkhamanavelāya pūراتi. **Nāssa nāyatī** ti assa mahāsamuddassa sace pi naṃ sakalaloko piveyya, tathāpi: “Ito ettakaṃ nāma udakaṃ pītan”-ti pariyanto na paññāyati. **Apeyyo kirā** ti eso kira sāgaro na sakkā kenaci udakaṃ khepetvā pātunti.

Evaṃca pana vatvā sā bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā samuddakākaṃ palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā samuddakāko upanando ahosi, devatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Samuddajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 297 Kāmavilāpajātakavaṇṇanā

Ucce {2.443} **sakuṇa ḍemānā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu **puppharattajātake** (Ja. 147) kathitaṃ, atītavatthu **indriyajātake** (Ja. 423) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. So hi bhagavatā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti vutte: “Saccan”-ti vatvā: “Kena ukkaṇṭhāpitosi” ti ca puṭṭho: “Purāṇadutiyaikāyā” ti vatvā:

“Madhurahattharasā, bhante, sā itthī, na sakkomi taṃ vinā vasitun”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Esā te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito etaññeva patthayamāno kālaṃ katvā niraye nibbatto, idāni naṃ kasmā puna patthesī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha bārāṇasiyaṃ kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkarimāsu. Sabbo jano khaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana duggatamanussassa ekam-eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi. So taṃ sudhotāṃ dhovāpetvā obhañjāpetvā satavalikaṃ sahasavālikāṃ kāretvā ṭhapesi. Atha naṃ bhariyā evamāha: “Icchāmaṃ, sāmi, ekam kusumbharattaṃ nivāsetvā ekam pārupitvā tava kaṇṭhe laggā kattikarattivāraṃ caritun”-ti. “Bhadde, kuto amhākaṃ daliddānaṃ kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kīlāhi” ti? “Kusumbharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kīlissāmi, tvaṃ aññaṃ itthiṃ gahetvā kīlassū” ti. “Bhadde, kiṃ maṃ pīlesi, kuto amhākaṃ kusumbhaṃ”-ti? “Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma natthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahu kusumbhaṃ”-ti. “Bhadde, {1.500} taṃ ṭhānaṃ rakksapariggahitapokkharāṇisadisāṃ, balavārakkhā, na sakkā upasaṅkamituṃ, mā te etaṃ rucci, yathā laddheneva tussassū” ti. “Sāmi, rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyaṭṭhānaṃ nāma natthi” ti. Iti so tāya punappunaṃ kathentiyaṃ kilesavasena tassā vacanaṃ gahetvā: “Hotu bhadde, mā cintayitthā” ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitaṃ pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthuṃ gantvā vatīṃ madditvā antovatthuṃ pāvisi. Ārakkhamanussā vatisaddaṃ sutvā: “Coro coro” ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā koṭṭetvā bandhitvā pabhātāya rattiyā rañño dassesuṃ. Rājā: “Gacchatha, naṃ sūle uttāsethā” ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjhabheriyā vajjamānāya nagarā nikkhamāpetvā sūle uttāsesuṃ.

Taṃ pana purisaṃ jīvantaṃ sūle uttāsesuṃ. So tattha nisinno ākāseṇa gacchantaṃ ekam kākaṃ disvā tāvakharam-pi taṃ vedanaṃ agaṇetvā piyabhariyāya sāsaṇaṃ pesetuṃ kākaṃ āmantento imā gāthā āha:

**1. Ucce sakuṇa ḍemāna, pattayāna vihaṅgama,
Vajjāsi kho tvaṃ vāmūruṃ, ciraṃ kho sā karissati.**

**2. Idam kho sā na jānāti, asim sattiñca oḍḍitam,
Sā caṇḍī kāhati kodham, tam me tapati no idam.**

**3. Esa uppalasannāho, nikkhañcussīsakohitam,
Kāsikañca mudum vattham, tappetu dhanikā piyā ti.**

Tattha **demānā** ti gacchamāna caramāna. **Pattayānā** ti tamevālapati, tathā **vihaṅgamāti**. So hi pattehi yānam katvā gamanato pattayāno, ākāse gamanato vihaṅgamo. **Vajjāsī** ti vadeyyāsī. **Vāmūrun**-ti kadalikkhandhasamānānūrum, mama sūle nisinnabhāvaṃ vadeyyāsī. **Ciram kho sā karissatī** ti sā imam pavattim ajānamānā mama āgamanam ciram karissati, “ciram me gatassa piyassa na ca āgacchatī” ti evam cintessatī ti attho.

Asim sattiñcā ti asisamānatāya sattisamānatāya ca sūlam-eva sandhāya vadati. Tañhi {2.444} tassa uttāsanatthāya oḍḍitam ṭhapitam. **Caṇḍī** ti kodhanā. **Kāhati kodhanti**: “Aticirāyatī” ti mayi kodham karissati. **Tam me tapatī** ti tam tassā kujjhanam mam tapati. **No idan**-ti idha pana idam sūlam mam na tapatīti dīpeti.

“**Esa uppalasannāho**” ti ādīhi ghare ussīsaṃ ṭhapitam attano bhaṇḍam ācikkhati. Tattha **uppalasannāho** ti uppalo ca sannāho ca uppalasannāho, uppalasadiṣo kaṇayo ca sannāhako cā ti attho. **Nikkhañcā** ti pañcahi suvaṇṇehi kataṃ aṅgulimuddikaṃ. **Kāsikañca mudu vatthan**-ti mudum kāsikasātakayugam sandhāyāha. Ettakaṃ kira tena ussīsaṃ nikkhittam. **Tappetu dhanikā piyā** ti etaṃ sabbam gahetvā sā mama piyā dhanatthikā iminā dhanena tappetu pūretu, santuṭṭhā hotūti.

Evam so paridevamāno va kālam katvā niraye nibbatti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu, sotāpattiphale patitṭhahi. “Tadā bhariyā etarahi bhariyā ahosi, yena pana devaputtena tam kāraṇam diṭṭham, so aham-eva ahosin”-ti.

Kāmaṇilāpajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 298 Udumbarajātakavaṇṇanā

Udumbarā cime pakkā ti idam satthā jetavane viharanto aññataram bhikkhum ārabha kathesi. So kira aññatarasmim paccantagāmake vihāram kāretvā vasati. Ramanīyo vihāro piṭṭhipāsāṇe nivīṭṭho, mandam sammajjanaṭṭhānam

udakaphāsukaṃ, gocaragāmo nātidūre nāccāsanne, sampiyāyamānā manussā bhikkhaṃ denti. Atheko bhikkhu cārikaṃ caramāno taṃ vihāraṃ pāpuṇi. Nevāsiko tassa āgantukavattaṃ katvā punadivase taṃ ādāya gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Manussā paṇītaṃ bhikkhaṃ datvā svātanāya nimantayimṃsu. Āgantuko katipāhaṃ bhuñjitvā cintesi: “ekenupāyena imaṃ bhikkhuṃ vañcetvā {2.445} nikkadḍhitvā imaṃ vihāraṃ gaṇhissāmī” ti. Atha naṃ therūpaṭṭhānaṃ āgataṃ pucchi: “kiṃ, āvuso, buddhūpaṭṭhānaṃ nākāsī” ti? “Bhante, imaṃ vihāraṃ paṭijagganto natthi, tenamhi na gatapubbo” ti. “Yāva tvam buddhūpaṭṭhānaṃ gantvā āgacchasi, tāvāhaṃ paṭijaggissāmī” ti. “Sādhu, bhante” ti nevāsiko: “Yāva mamāgamanā there mā pamajjitthā” ti manussānaṃ vatvā pakkāmi.

Tato paṭṭhāya āgantuko: “Tassa nevāsikassa ayañca ayañca doso” ti te manusse paribhindi. Itaro pi satthāraṃ vanditvā punāgato, athassa so senāsanaṃ na adāsi. So ekasmiṃ ṭhāne vasitvā punadivase piṇḍāya gāmaṃ pāvisi, manussā sāmīcimattam-pi na karimṃsu. So vippaṭṭisārī hutvā puna jetavanaṃ gantvā taṃ kāraṇaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Te bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko kira bhikkhu asukaṃ bhikkhuṃ vihārā nikkadḍhitvā sayam tattha vasī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi so imaṃ vasanaṭṭhānā nikkadḍhiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araññe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tattha vassāne sattasattāhaṃ devo vassi. Atheko rattamukhakhuddakamakkaṭo ekissā anovassikāya pāsāṇadariyā vasamāno ekadivasaṃ daridvāre atemaṇaṭṭhāne sukhena nisīdi. Tattha eko kālāmukhamahāmakkakkaṭo tinto sītena pīḷiyamāno vicaranto taṃ tathānisinnaṃ disvā: “Upāyena naṃ nīharitvā ettha vasissāmī” ti cintetvā kucchiṃ olambetvā suhitākāraṃ dassetvā tassa purato ṭhatvā paṭṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Udumbarā cime pakkā, nigrodhā ca kapitthanā,
Ehi nikkhama bhuñjassu, kiṃ jighacchāya miyyasī ti.**

Tattha {2.446} **kapitthanā** ti pilakkhā. **Ehi nikkhamā** ti ete udumbarādayo phalabhāraṇamitā, aham-pi khāditvā suhito āgatosmi, tvam-pi gaccha bhuñjassūti.

So pi tassa vacanam sutvā saddahitvā phalāni khāditukāmo nikkhamitvā tattha tattha vicaritvā kiñci alabhanto punāgantvā taṃ antopāsāṇadariyaṃ pavisitvā nisinnam disvā: “Vañcessāmi nan”-ti tassa purato tathavā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Evaṃ so suhito hoti, yo vuḍḍhamapacāyati,
Yathāhamajja suhito, dumapakkāni māsito ti.**

Tattha **dumapakkāni māsito** ti udumbarādīni rukkhaphalāni khāditvā asito dhāto suhito.

Taṃ sutvā mahāmakkaṭo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yaṃ vanejo vanejassa, vañceyya kapino ka pi,
Daharo kapi saddheyya, na hi jiṇṇo jarākapi ti.**

Tassattho: yaṃ vane jāto kapi vane jātassa kapino vañcanam kareyya, taṃ tayā sadiso daharo vānaro saddaheyya, mādiso pana jiṇṇo jarākapi mahallakamakkaṭo na hi saddaheyya, satakkhattum-pi bhaṇantassa tumhādisassa na saddahati. Imasmiñhi himavantapadese sabbam phalāphalam vassena kilinnam patitam, puna tava idam tñānam natthi, gacchāti.

So tato va pakkāmi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā khuddakamakkaṭo nevāsiko ahosi, kālamahāmakkaṭo āgantuko, rukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Udumbarajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 299 Komāraputtajātakavaṇṇanā

Pure {2.447} **tuvaṇ**-ti idam satthā pubbārāme viharanto keḷisile bhikkhū ārabha kathesi. Te kira bhikkhū satthari uparipāsāde viharante heṭṭhāpāsāde diṭṭhasutādīni kathentā kalahañca paribhāsañca karontā nisīdimsu. Satthā mahāmogallānam āmantetvā: “Ete bhikkhū samvejehī” ti āha. Thero ākāse uppatitvā pādaṅguṭṭhakena pāsādathupikam paharitvā yāva udakapariyantā pāsādam kampesi. Te bhikkhū maraṇabhayabhītā nikkhamitvā bahi aṭṭhamāsu. Tesam so keḷisilabhāvo bhikkhūsu pākaṭo jāto. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, ekacce bhikkhū evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā keḷisilā hutvā vicaranti, ‘aniccam dukkham anattā’ ti vipassanāya kammaṃ na karontī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave,

etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepete keḷisīlakāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake brāhmaṇakule nibbatti, “komāraputto” ti naṃ sañjānimsu. So aparabhāge nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese vasi. Athaṇṇe keḷisīlā tāpasā himavantapadese assamaṃ māpetvā vasiṃsu, kasiṇaparikammamattam-pi nesaṃ natthi, araṇṇato phalāphalāni āharitvā khāditvā hasamānā nānappakārāya keḷiyā vītināmenti. Tesam santike eko makkaṭo atthi, so pi keḷisīlako va mukhavikārādīni karonto tāpasānaṃ nānāvīdhaṃ keḷiṃ dasseti. Tāpasā tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ agamaṃsu. Tesam gatakālato paṭṭhāya bodhisatto taṃ ṭhānaṃ gantvā vasaṃ kappesi, makkaṭo tesam viya tassa pi keḷiṃ dassesi.

Bodhisatto accharaṃ paharitvā: “Susikkhitapabbajitānaṃ santike vasantena nāma ācārasampanna [2.448] kāyādīhi susaṇṇatena jhānesu yuttana bhavitum vaṭṭatī” ti tassa ovādaṃ adāsi. So tato paṭṭhāya sīlavā ācārasampanno ahosi, bodhisatto pi tato aṇṇattha agamāsi. Atha te tāpasā loṇambilaṃ sevitvā taṃ ṭhānaṃ agamaṃsu. Makkaṭo pubbe viya tesam keḷiṃ na dassesi. Atha naṃ tāpasā: “Pubbe, tvam āvuso, amhākaṃ purato keḷiṃ akāsi, idāni na karosi, kiṃkāraṇā” ti pucchantā paṭhamam gāthamāhaṃsu:

**1. Pure tuvaṃ sīlavataṃ sakāse, okkantikaṃ kīlasi assamamhi,
Karohare makkaṭiyāni makkaṭa, na taṃ mayaṃ sīlavataṃ ramāmā ti.**

Tattha **sīlavataṃ sakāse** ti keḷisīlānaṃ amhākaṃ santike. **Okkantikaṃ**-ti migo viya okkantitvā kīlasi. **Karohare** ti ettha **are** ti ālapanam. **Makkaṭiyāni** ti mukhamakkaṭikakīlāsāṅkhātāni mukhavikārāni. **Na taṃ mayaṃ sīlavataṃ ramāmā** ti yaṃ pubbe tava keḷisīlaṃ keḷivataṃ, taṃ mayaṃ etarahi na ramāma, tvam-pi no na ramāpesi, kiṃ nu kho kāraṇanti.

Taṃ sutvā makkaṭo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sutā hi mayhaṃ paramā visuddhi, komāraputtassa bahussutassa,
Mā dāni maṃ maññi tuvaṃ yathā pure, jhānānuyutto viharāmi āvuso ti.**

Tattha **mayhan**-ti karaṇatthe sampadānaṃ. **Visuddhi** ti jhāna Vsm. **Bahussutassā** ti bahūnaṃ kasiṇaparikammānaṃ aṭṭhannaṅca samāpattīnaṃ sutattā ceva paṭividdhattā ca bahussutassa. **Tuvan**-ti tesu ekaṃ tāpasam ālapanto idāni mā maṃ tvam pure viya sañjāni, nāhaṃ purimasadisso, ācariyo me laddhoti dīpeti.

Taṃ {2.449} sutvā tāpasā tatiyaṃ gāthamāhaṃsu:

**3. Sace pi selasmi vapeyya bijaṃ, devo ca vasse na hi taṃ virūḷhe,
Sutā hi te sā paramā visuddhi, ārā tuvaṃ makkaṭa jhānabhūmiyā ti.**

Tassattho: sace pi pāsānapitṭhe pañcavidhaṃ bijaṃ vapeyya, devo ca sammā
vasseyya, akhettatāya taṃ na virūḷheyya, evam-eva tayā paramā
jhānavisuddhi sutā, tvaṃ pana tiracchānayanikattā ārā jhānabhūmiyā dūre
ṭhito, na sakkā tayā jhānaṃ nibbattetunti makkaṭaṃ garahiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā keḷisīlā
tāpasā ime bhikkhū ahesuṃ, komāraputto pana aham-eva ahoṣiṃ”-ti.

Komāraputtajātakavaṇṇanā navamā

Ja 300 Vakajātakavaṇṇanā

Parapāṇarodhā jīvanto ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇasanthataṃ
ārabbha kathesi. Vatthu **vinaye** (Pār. 565 ādayo) vitthārato āgatam-eva. Ayaṃ
panettha saṅkhepo: āyasmā upaseno duvassiko ekavassikena saddhivihārikena
saddhiṃ satthāraṃ upasaṅkamitvā satthārā garahito vanditvā pakkanto
vipassanaṃ paṭṭhapetvā arahattappatto appicchatādiguṇayutto terasa
dhutaṅgāni samādāya parisam-pi terasadhutaṅgadharmaṃ katvā bhagavati
temāsaṃ paṭisallīne sapariso satthāraṃ upasaṅkamitvā parisam nissāya
paṭhamaṃ garahaṃ labhitvā adhammikāya katikāya ananuvattane dutiyaṃ
sādhukāraṃ labhitvā: “Ito paṭṭhāya dhutaṅgadharā bhikkhū yathāsukhaṃ
upasaṅkamitvā maṃ passantū” ti satthārā katānuggaho nikkhamitvā
bhikkhūnaṃ tamatthaṃ ārocesi. Tato pabhuti bhikkhū dhutaṅgadharā hutvā
satthāraṃ dassanāya upasaṅkamitvā satthari paṭisallānā vuṭṭhite tattha tattha
paṃsukūlāni chaḍḍetvā attano pattacīvarāneva gaṇhiṃsu. Satthā sambahulehi
bhikkhūhi saddhiṃ senāsanacārikaṃ caranto {2.450} tattha tattha patitāni
paṃsukūlāni disvā pucchitvā tamatthaṃ sutvā: “Bhikkhave, imesaṃ nāma
bhikkhūnaṃ dhutaṅgasamādānaṃ na ciraṭṭhitikaṃ vakassa
uposathakammasadisam ahoṣi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko devarājā ahoṣi.
Atheke vako gaṅgātīre pāsānapitṭhe vasati, atha gaṅgāya mahodakaṃ āgantvā
taṃ pāsānaṃ parikkhi pi. Vako abhiruhitvā pāsānapitṭhe nipajji, nevassa gocaro
atthi, na gocarāya gamanamaggo, udakam-pi vaḍḍhateva. So cintesi: “mayhaṃ

neva gocaro atthi, na gocarāya gamanamaggo, nikkammassa pana nipajjanato uposathakammaṃ varan”-ti manasāva uposathaṃ adhiṭṭhāya sīlāni samādiyitvā nipajji. Tadā sakko devarājā āvajjamāno tassa taṃ dubbalasamādānaṃ ñatvā: “Etaṃ vakaṃ viheṭhessāmī” ti eḷakarūpena āgantvā tassa avidūre ṭhatvā attānaṃ dassesi. Vako taṃ disvā: “Aññasmiṃ divase uposathakammaṃ jānissāmī” ti utṭhāya taṃ gaṇhituṃ pakkhandi. Eḷako pi ito cito ca pakkhanditvā attānaṃ gahetuṃ nādāsi. Vako taṃ gahetuṃ asakkonto nivattitvā āgamma: “Uposathakammaṃ tāva me na bhijjati” ti tattheva puna nipajji. Sakko sakkattabhāveneva ākāse ṭhatvā: “Tādisassa dubbalajjhāsayassa kiṃ uposathakammena, tvaṃ mama sakkabhāvaṃ ajānanto eḷakamaṃsaṃ khādītukāmo aho” ti taṃ viheṭhetvā garahitvā devalokam-eva gato.

**1. Parapāṇarodhā jīvanto, maṃsalohitabhojano,
Vako vataṃ samādāya, upapajji uposathaṃ.**

**2. Tassa sakko vataññāya, ajarūpenupāgami,
Vītatapo ajjhappatto, bhañji lohitapo tapan.**

**3. Evam-eva ^[2.451] idhekacce, samādānamhi dubbalā,
Lahuṃ karonti attānaṃ, vako va ajakāraṇā ti.**

Tisso pi abhisambuddhagāthāva.

Tattha **upapajji uposathan**-ti uposathavāsaṃ upagato. **Vataññāyā** ti tassa dubbalavataṃ aññāya. **Vītatapo ajjhappatto** ti vigatatapo hutvā upagato, taṃ khādītūṃ pakkhandi ti attho. **Lohitapo** ti lohitapāyī. **Tapan**-ti taṃ attano samādānatapaṃ bhindi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sakko aham-eva aho”-ti.

Vakajātakavaṇṇanā dasamā

Kumbhavaggo pañcama

Tassuddānaṃ:

**Varakumbha supatta sirivhayano, sucisammata bindusaro cusabho,
Saritaṃpati caṇḍi jarākapinā, atha makkaṭṭiyā vakakena dasāti.**

Atha vagguddānaṃ:

**Saṅkappo padumo ceva, udapānena tatiyaṃ,
Abbhantaram ghaṭabhedam, tikanipātamhilāṅkatanti.**

Tikanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

Dutiyo bhāgo niṭṭhito

Tatiyo Bhāgo (301-438)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

4. Catukkanipāto

1. Kāliṅgavaggo

Ja 301 Cūlakāliṅgajātakavaṇṇanā

Vivarathimāsaṃ {3.1} **dvāran**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto catunnaṃ paribbājikānaṃ pabbajjāṃ ārabba kathesi. Vesāliyaṃ kira licchavirājūnaṃ satta sahaṣṣāni satta satāni satta ca licchavī vasiṃsu. Te sabbe pi pucchāpaṭipucchācittakā ahesuṃ. Atheke pañcasu vādasatesu byatto nigaṇṭho vesāliyaṃ sampāpuṇi, te tassa saṅghaṃ akaṃsu. Aparā pi evarūpā nigaṇṭhī sampāpuṇi. Rājāno dve pi jane vādaṃ kāresuṃ, ubho pi sadisāva ahesuṃ. Tato licchavīnaṃ etadahosi: “Ime dve pi paṭicca uppanno putto byatto bhavissatī” ti. Tesāṃ vivāhaṃ kāretvā dve pi ekato vāsesuṃ. Atha nesaṃ saṃvāsamanvāya paṭipāṭiyā catasso dārikāyo eko ca dārako jāyi. Dārikānaṃ: “Saccā, lolā, avadhārikā, paṭicchādā” ti nāmaṃ akaṃsu, dārakassa: “Saccako” ti. Te pañca pi janā viññutaṃ pattā mātito pañca vādasatāni, pitito pañca vādasatānīti vādasahassaṃ uggaṇhiṃsu. Mātāpitāro dārikānaṃ evaṃ ovadhiṃsu: “Sace koci gihī tumhākaṃ vādaṃ bhindissati, tassa pādapariṇāyikā bhaveyyātha. Sace pabbajito bhindissati, tassa santike pabbajeyyāthā” ti.

Aparabhāge mātāpitāro kālamakaṃsu. Tesu kālakesu saccakanigaṇṭho tattheva vesāliyaṃ licchavīnaṃ sippaṃ sikkhāpento vasi. Bhaginiyo jambusākhāṃ gahetvā vādatthāya {3.2} nagarā nagaraṃ caramānā sāvatthiṃ patvā nagaradvāre sākhaṃ nikhaṇitvā: “Yo amhākaṃ vādaṃ āropetuṃ sakkoti gihī vā pabbajito vā, so etaṃ paṃsupuññaṃ pādehi vikiritvā pādeheva sākhaṃ maddatū” ti dārakānaṃ vatvā bhikkhāya nagaraṃ pavasiṃsu. Athāyasmā sārīputto asammaṭṭhaṭṭhānaṃ sammajjitvā rittaghaṭesu pānīyaṃ upaṭṭhapetvā gilāne ca paṭijaggitvā divātaraṃ sāvatthiṃ piṇḍāya pavisanto taṃ sākhaṃ disvā dārake pucchi, dārakā taṃ pavattiṃ ācikkhiṃsu. Thero dārakeheva pātāpetvā

maddāpetvā: “Yehi ayaṃ sākā ṭhapitā, te katabhattakiccāva āgantvā jetavanadvārakoṭṭhake maṃ passantū” ti dārakānaṃ vatvā nagaraṃ pavisitvā katabhattakicco vihāradvārakoṭṭhake aṭṭhāsi. Tā pi paribbājikā bhikkhāya caritvā āgatā sākhaṃ madditaṃ disvā: “Kenāyaṃ madditā” ti vatvā: “Sāriputtattherena, sace tumhe vādatthikā, jetavanadvārakoṭṭhakaṃ gacchathā” ti dārahehi vuttā puna nagaraṃ pavisitvā mahājanaṃ sannipādetvā vihāradvārakoṭṭhakaṃ gantvā therāṃ vādasahassaṃ pucchimsu. Thero taṃ vissajjetvā: “Aññaṃ kiñci jānāthā” ti pucchi. “Na jānāma, sāmī” ti. “Ahaṃ pana vo kiñci pucchāmī” ti. “Puccha, sāmī, jānantiyo kathessāmā” ti.

Thero: “Ekaṃ nāma kin”-ti pucchi. Tā na jānimsu. Thero vissajjesi. Tā: “Amhākaṃ, sāmī, parājayo, tumhākaṃ jayo” ti āhaṃsu. “Idāni kiṃ karissathā” ti? “Amhākaṃ mātāpitūhi ayaṃ ovādo dinno ‘sace vo gihī vādaṃ bhindissati, tassa pajāpatiyo bhavēyyātha. Sace pabbajito, tassa santike pabbajeyyāthā’ ti, pabbajjaṃ no dethā” ti. Thero: “Sādhū” ti vatvā tā uppalavaṇṇāya theriyā santike pabbājesi. Tā sabbā pi na cirasseva arahattaṃ pāpuṇimsu.

Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, sāriputtatthero catunnaṃ paribbājikānaṃ avassayo hutvā sabbā arahattaṃ pāpesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa etāsaṃ avassayo {3.3} ahosi, idāni pana pabbajjābhisekaṃ dāpesi, pubbe rājamahesiṭṭhāne ṭhapesi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kāliṅgaratṭhe dantapuranaḡare kāliṅgarāje rajjaṃ kārente assakaratṭhe pāṭalinagare assako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Kāliṅgo sampannabalavāhana sayam-pi nāgabalo paṭiyodhaṃ na passati. So yujjhitukāmo hutvā amaccānaṃ ārocesi: “Ahaṃ yuddhatthiko, paṭiyodhaṃ pana na passāmi, kiṃ karomā” ti. Amaccā: “Attheko, mahārāja, upāyo, dhītaro te catasso uttamarūpadharā, tā pasādhētvā paṭicchannayāne nisīdāpetvā balaparivutā gāmanigamarājadhāniyo carāpetha. Yo rājā tā attano gehe kātukāmo bhavissati, tena saddhiṃ yuddhaṃ karissāmā” ti vadiṃsu. Rājā tathā kāresi. Tāhi gatagataṭṭhāne rājāno bhayena tāsāṃ nagaraṃ pavisitum na denti, paṇṇākāraṃ pesetvā bahinagare yeva vasāpenti. Evaṃ sakalajambudīpaṃ vicaritvā assakaratṭhe pāṭalinagaraṃ pāpuṇimsu. Assako pi nagaradvārāni pidahāpetvā paṇṇākāraṃ pesesi. Tassa nandiseno nāma amacco paṇḍito byatto upāyakusalo. So cintesi: “Imā kira rājadhītaro sakalajambudīpaṃ vicaritvā paṭiyodhaṃ na labhiṃsu, evaṃ sante jambudīpo tuccho nāma ahosi, ahaṃ kāliṅgena saddhiṃ yujjhissāmī” ti. So

nagaradvāraṃ gantvā dovārike āmantetvā tāsāṃ dvāraṃ vivarāpetuṃ paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Vivarathimāsaṃ dvāraṃ, nagaraṃ pavisantu aruṇarājassa,
Sīhena susiṭṭhena, surakkhitāṃ nandisenenā ti.**

Tattha **aruṇarājassā** ti so hi rajje patiṭṭhitakāle raṭṭhanāmasena assako nāma jāto, kuladattiyāṃ panassa nāmaṃ aruṇoti. {3.4} Tenāha: “Aruṇarājassā” ti. **Sīhenā** ti purisasīhena. **Susiṭṭhenā** ti ācariyehi suṭṭhu anusāsitena. **Nandisenenā** ti mayā nandisenena nāma.

So evaṃ vatvā dvāraṃ vivarāpetvā tā gahetvā assakaraṇṇo datvā: “Tumhe mā bhāyittha, yuddhe sati ahaṃ jinissāmi, imā uttamarūpadharā rājadhītarō mahesiyo karoṭhā” ti tāsāṃ abhisekaṃ dāpetvā tāhi saddhiṃ āgate purise: “Gacchatha, tumhe rājadhītūnaṃ assakarājena mahesiṭṭhāne ṭhapitabhāvaṃ tumhākaṃ raṇṇo ācikkhathā” ti uyyojesi. Te gantvā ārocesuṃ. Kālīṅgo: “Na hi nūna so mayhaṃ balaṃ jānāti” ti vatvā tāvadeva mahatīyā senāya nikkhami. Nandisenō tassa āgamaṇaṃ ṇatvā: “Attano kira rajjasīmāyam-eva hotu, mā amhākaṃ raṇṇo rajjasīmaṃ okkamatu, ubhinnaṃ rajjānaṃ antare yuddhaṃ bhavissati” ti sāsanaṃ pesesi. So sāsanaṃ sutvā attano rajjapariyante yeva aṭṭhāsi. Assako pi attano rajjapariyante aṭṭhāsi. Tadā bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajjtvā tesāṃ dvinnaṃ rajjānaṃ antare paṇṇasālāyaṃ vasati. Kālīṅgo cintesi: “Samaṇā nāma kiñci jānissanti, ko jānāti, kiṃ bhavissati, kassa jayo vā parājayo vā bhavissati, tāpasāṃ pucchissāmī” ti aññātakavesena bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāraṃ katvā: “Bhante, kālīṅgo ca assako ca yujjhikāmā attano attano rajjasīmāyam-eva ṭhitā, etesu kassa jayo bhavissati, kassa parājayo” ti pucchi. Mahāpuṇṇa, ahaṃ: “Asukassa jayo, asukassa parājayo” ti na jānāmi, sakko pana devarājā idhāgacchati, tamahaṃ pucchitvā kathessāmi, sve āgaccheyyāsīti. Sakko bodhisattassa upaṭṭhānaṃ āgantvā {3.5} nisīdi, atha naṃ bodhisatto tamatthaṃ pucchi. Bhante, kālīṅgo jinissati, assako parājissati, idaṇcīdaṇca pubbanimittaṃ paññāyissatīti.

Kālīṅgo punadivase āgantvā pucchi, bodhisatto pissa ācikkhi. So: “Kiṃ nāma pubbanimittaṃ bhavissati” ti apucchitvāva: “Ahaṃ kira jinissāmī” ti utṭhāya tuṭṭhiyā pakkāmi. Sā kathā vitthārikā ahoṣi. Taṃ sutvā assako nandisenāṃ pakkosāpetvā: “Kālīṅgo kira jinissatim, mayaṃ parājissāma, kiṃ nu kho kātābbaṃ”-ti āha. So: “Ko etaṃ jānāti mahārāja, kassa jayo vā parājayo vā, tumhe mā cintayitthā” ti rājānaṃ assāsetvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā

vanditvā ekamantaṃ nisinno: “Bhante, ko jinissati, ko parājissatī” ti pucchi.
 “Kālīṅgo jinissati, assako parājissatī” ti? “Bhante, jinantassa pubbanimittaṃ kiṃ
 bhavissati, kiṃ parājinantassā” ti? “Mahāpuñña, jinantassa ārakkhadevatā
 sabbaseto usabho bhavissati, itarassa sabbakāḷako, ubhinnaṃ-pi ārakkhadevatā
 yujjhivā jayaparājayaṃ karissanti” ti. Nandiseno taṃ sutvā uṭṭhāya gantvā
 rañño sahāye sahasamatte mahāyodhe gahetvā avidūre pabbataṃ abhiruyha:
 “Ambho, amhākaṃ rañño jīvitāṃ dātuṃ sakkhissathā” ti pucchi. “Āma,
 sakkhissāmā” ti. “Tena hi imasmiṃ papāte patathā” ti. Te patitūṃ ārabhiṃsu.
 Atha ne vāretvā: “Alaṃ ettha patanena, amhākaṃ rañño jīvitāṃ dātuṃ
 suhadayā anivattino hutvā yujjhathā” ti āha. Te sampatīcchimsuṃ.

Atha saṅgāme upaṭṭhite kālīṅgo: “Ahaṃ kira jinissāmī” ti vosānaṃ āpajji,
 balakāyāpissa: “Amhākaṃ kira jayo” ti vosānaṃ āpajjitvā sannāhaṃ akatvā
 vaggavaggā {3.6} hutvā yathārucci pakkamiṃsu, vīriyakaraṇakāle vīriyaṃ na
 kariṃsu. Ubho pi rājāno assaṃ abhiruhitvā: “Yujjhissāmā” ti aññaṃaññaṃ
 upasaṅkamanti. Ubhinnaṃ ārakkhadevatā purato gantvā kālīṅgarañño
 ārakkhadevatā sabbaseto usabho ahoṣi, itarassa sabbakāḷako. Tā devatā pi
 aññaṃaññaṃ yujjhanākāraṃ dassentā upasaṅkamiṃsu. Te pana usabhā
 ubhinnaṃ rājūnaṃ yeva paññāyanti, na aññesaṃ. Nandiseno assakaṃ pucchi:
 “Paññāyati te, mahārāja, ārakkhadevatā” ti. “Āma, paññāyati” ti. “Kenākārenā”
 ti. “Kālīṅgarañño ārakkhadevatā sabbaseto usabho hutvā paññāyati, amhākaṃ
 ārakkhadevatā sabbakāḷako kilamanto hutvā tiṭṭhatī” ti. “Mahārāja, tumhe mā
 bhāyatha, mayaṃ jinissāma, kālīṅgo parājissati, tumhe assapiṭṭhito otaritvā
 imaṃ sattiṃ gahetvā susikkhitasindhavaṃ udarapasse vāmahatthena uppīletvā
 iminā purisasahassena saddhiṃ vegena gantvā kālīṅgarañño ārakkhadevatāṃ
 sattippahārena pāthetha, tato mayaṃ sahasamattā sattisahasena paharissāma,
 evaṃ kālīṅgassa ārakkhadevatā nassissati, tato kālīṅgo parājissati, mayaṃ
 jinissāmā” ti. Rājā: “Sādhū” ti nandisenena dinnasaññāya gantvā sattiyaṃ pahari,
 sūrayodhasahassā pi amaccā sattisahasena pahariṃsu. Ārakkhadevatā tattheva
 jīvitakkhayaṃ pāpuṇi, tāvadeva kālīṅgo parājitvā palāyi. Taṃ palāyamānaṃ
 disvā sahasamattā amaccā: “Kālīṅgo palāyati” ti unnadiṃsu. Kālīṅgo
 maraṇabhayaabhīto palāyamāno taṃ tāpasāṃ akkosanto dutiyaṃ gāthamāha.

2. Jayo kaliṅgānamasayhasāhinaṃ, parājayo anayo assakānaṃ,

Iceva {3.7} **te bhāsitaṃ brahmacāri, na ujjubhūtā vitathaṃ bhaṇanti ti.**

Tattha **asayhasāhinaṃ**-ti asayaṃ dussahaṃ sahitūṃ samatthānaṃ. **Iceva te
 bhāsitaṃ**-ti evaṃ tayā kūṭatāpasa lañjaṃ gahetvā parājinakarājānaṃ jinissati,

jinanarājānañca parājissatīti bhāsitaṃ. **Na ujjubhūtā** ti ye kāyena vācāya manasā ca ujjubhūtā, na te musā bhaṇantīti.

Evaṃ so tāpasam akkosanto palāyanto attano nagaram-eva gato, nivattitvā oloketum-pi nāsakkhi. Tato katipāhaccayena sakko tāpasassa upaṭṭhānam agamāsi. Tāpaso tena saddhim kathento tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Devā musāvādamupātivattā, saccam dhanam paramam tesu sakka,
Tam te musā bhāsitaṃ devarāja, kim vā paṭicca maghavā mahindā ti.**

Tattha **taṃ te musā bhāsitaṃ**-ti yaṃ tayā mayham bhāsitaṃ, taṃ atthabhañjanakamusāvādam kathentena tayā musā bhāsitaṃ, tayā kim kāraṇam paṭicca evaṃ bhāsitaṃ?

Taṃ sutvā sakko catuttham gāthamāha.

**4. Nanu te sutam brāhmaṇa bhaññamāne, devā na issanti purisaparakkamassa,
Damo samādhi manaso abhejjo, abyaggaṭā nikkamanañca kāle,
Daḷhañca viriyam purisaparakkamo ca, teneva āsi vijayo assakānan-ti.**

Tassattho: kim tayā, brāhmaṇa, tattha tattha vacane bhaññamāne idaṃ na sutapubbaṃ, yaṃ devā purisaparakkamassa na issanti na usūyanti, assakaraṇṇo {3.8} vīriyakaraṇavasena attadamanasaṅkhāto **damo**, samaggabhāvena **manaso abhejjo**, abhejjasamādhi, assakaraṇṇo sahāyānam vīriyakaraṇakāle **abyaggaṭā** yathā kāliṅgassa manussā vaggavaggā hutvā osakkiṃsu, evaṃ anosakkanam samaggabhāvena abhejjacittānam **vīriyañca purisaparakkamo** ca thiro ahoṣi, teneva kāraṇena assakānam jayo ahoṣīti.

Palāte ca pana kāliṅge assakarājā vilopaṃ gāhāpetvā attano nagaram gato. Nandiseno kāliṅgassa sāsanaṃ pesesi: “Imāsaṃ catunnam rājakaññānam dāyajjakoṭṭhāsaṃ pesetu, sace na peseti, kātabbamettha jānissāmī” ti. So taṃ sāsanaṃ sutvā bhītatasito tāhi laddhabbadāyajjam pesesi, tato paṭṭhāya samaggavāsaṃ vasiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “Tadā kāliṅgaraṇṇo dhītaro imā daharabhikkhuniyo ahesum, nandiseno sāriputto, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Cūḷakāliṅgajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 302 Mahāassārohaajātakavaṇṇanā

Adeyyesum dadam **dānan**-ti idam satthā jetavane viharanto ānandattheram ārabha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā kathitam-eva.

Idam satthā jetavane viharanto ānandattherassa sāṭakasahassalābham ārabha kathesi. Therassa kosalarāṇṇo antepure dhammavācānavatthu heṭṭhā mahāsārajātake (Ja. 92) āgatam-eva. Iti there raṇṇo antepure dhammam vācente raṇṇo {2.24} sahassagghanikānam sāṭakānam sahassam āhariyittha. Rājā tato pañca sāṭakasatāni pañcannam devīsātānam adāsi. Tā sabbā pi te sātake ṭhapetvā punadivase ānandattherassa datvā sayam purāṇasātake yeva pārūpitvā raṇṇo pātaraṣaṭṭhānam agamaṃsu.

Rājā: “Mayā tumhākam sahassagghanikā sāṭakā dāpitā, kasmā tumhe te apārūpitvāva āgatā” ti pucchi. “Deva, amhehi te ānandattherassa dinnā” ti. “Ānandattherena sabbe gahitā” ti? “Āma, devā” ti. “Sammāsambuddhena ticīvaram anuññātā, ānandatthero dussavaṇijjam mañṇe karissati, atibahū tena sāṭakā gahitā” ti therassa kujjhivā bhuttapātaraṣo vihāram gantvā therassa pariveṇam pavisitvā theram vanditvā nisinno pucchi: “a pi, bhante, amhākam ghare itthiyo tumhākam santike dhammam uggaṇhanti vā suṇanti vā” ti? “Āma, mahārāja, gahetabbayuttakam gaṇhanti, sotabbayuttakam suṇantī” ti. “Kiṃ tā suṇanti yeva, udāhu tumhākam nivāsanaṃ vā pārūpanam vā dadantī” ti? “Tā aṇṇa, mahārāja, sahassagghanikāni pañca sāṭakasatāni adāsi” ti. “Tumhehi gahitāni tāni, bhante” ti? “Āma, mahārāja” ti. “Nanu, bhante, satthārā ticīvaram-eva anuññātā”-ti? “Āma, mahārāja, bhagavatā ekassa bhikkhuno ticīvaram-eva paribhogasīsenā anuññātā, paṭiggahaṇam pana avāritā, tasmā mayā pi aṇṇesam jīṇṇacīvarikānam dātum te sāṭakā paṭiggahitā” ti. “Te pana bhikkhū tumhākam santikā sātake labhitvā porāṇacīvarāni kiṃ karissantī” ti? “Porāṇasaṅghāṇi uttarāsaṅgam karissantī” ti? “Porāṇauttarāsaṅgam kiṃ karissantī” ti? “Antaravāsakam karissantī” ti. “Porāṇaantaravāsakam kiṃ karissantī” ti? “Paccattharaṇam karissantī” ti. “Porāṇapaccattharaṇam kiṃ karissantī” ti? “Bhummattharaṇam karissantī” ti. “Porāṇabhummatttharaṇam {2.25} kiṃ karissantī” ti? “Pādapuñchanam karissantī” ti. “Porāṇapādapuñchanam kiṃ karissantī” ti? “Mahārāja, saddhādeyyam nāma vinipātetum na labbhati, tasmā porāṇapādapuñchanam vāsiyā koṭṭetvā mattikāya makkhetvā senāsanesu mattikālepanam karissantī” ti. “Bhante, tumhākam dinnam yāva pādapuñchanā

pi nassitum na labbhatī” ti? “Āma, mahārāja, amhākaṃ dinnam nassitum na labbhati, paribhogam-eva hotī” ti.

Rājā tuṭṭho somanassappatto hutvā itarāni pi gehe ṭhapitāni pañca sātakasatāni āharāpetvā therassa datvā anumodanam sutvā theram vanditvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Thero paṭhamaladdhāni pañca sātakasatāni jiṇṇacīvarikānam bhikkhūnam adāsi. Therassa pana pañcamattāni saddhivihārikasatāni, tesu eko daharabhikkhu therassa bahūpakāro pariveṇam sammajjati, pānīyaparibhojanīyam upaṭṭhapeti, dantakaṭṭham mukhodakam nhānodakam deti, vaccakuṭṭijantāgharasenāsanāni paṭijaggati, hatthaparikammapādaparikammapiṭṭhiparikammādīni karoti. Thero pacchā laddhāni pañca sātakasatāni: “Ayaṃ me bahūpakāro” ti yuttavasena sabbāni tasseva adāsi. So pi sabbe te sātaka bhājetvā attano samānupajjhāyānam adāsi.

Evam sabbe pi te laddhasātakā bhikkhū sātaka chinditvā rajitvā kaṇikārapupphavaṇṇāni kāsāyāni nivāsetvā ca pārupitvā ca satthāram upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā evamāhaṃsu: “bhante, sotāpannassa ariyasāvakassa mukholokanadānam nāma atthī” ti. “Na, bhikkhave, ariyasāvakanam mukholokanadānam nāma atthī” ti. “Bhante, amhākaṃ upajjhāyena dhammabhaṇḍāgārikattherena saḥassagghanikānam sātakanam pañca satāni ekasseva daharabhikkhuno dinnāni, so pana attanā laddhe bhājetvā amhākaṃ adāsi” ti. “Na, bhikkhave, ānando mukholokanabhikkham deti, {2.26} so panassa bhikkhu bahūpakāro, tasmā attano upakārassa upakāravasena guṇavasena yuttavasena ‘upakārassa nāma paccupakāro kātum vaṭṭatī’ ti kataññukatavedibhāvena adāsi.

Satthā: “Porāṇakapaṇḍitā pi attano upakāravaseneva kirimsū” ti vatvā idhā pi atītam āhari.

Atīte bodhisatto bārāṇasirājā hutvā dhammena samena rajjam kāreti, dānam deti, sīlam rakkhati. So: “Paccantaṃ kupitaṃ vūpasamessāmī” ti balavāhanaparivuto gantvā parājito assam abhiruhitvā palāyamāno ekam paccantagāmaṃ pāpuṇi. Tattha tiṃsa janā rājasevakā vasanti. Te pāto va gāmamajjhe sannipatitvā gāmakiccaṃ karonti. Tasmim khaṇe rājā vammitam assam abhiruhitvā alaṅkatapaṭiyatto gāmadvārena {3.9} antogāmaṃ pāvisi. Te: “Kim nu kho idan”-ti bhītā palāyitvā sakasakagehāni pavisiṃsu. Eko panettha attano geham agantvā rañño paccuggamanam katvā: “Rājā kira paccantaṃ gato” ti suyyati, kosi tvaṃ rājapuriso corapurisoti? “Rājapuriso, sammā” ti.

“Tena hi ethā” ti rājānaṃ gehaṃ netvā attano pīṭhake nisīdāpetvā: “Ehi, bhadde, sahāyakassa pāde dhovā” ti bhariyaṃ tassa pāde dhovāpetvā attano balānurūpena āhāraṃ datvā: “Muhuttaṃ vissamathā” ti sayanaṃ paññāpesi, rājā nipajji. Itaro assassa sannāhaṃ mocetvā caṅkamāpetvā udakaṃ pāyetvā piṭṭhiṃ telena makkhetvā tiṇaṃ adāsi. Evaṃ tayo cattāro divase rājānaṃ paṭijaggitvā: “Gacchāmaṃ, sammā” ti vutte puna rañño ca assassa ca kattabbayuttakaṃ sabbamakāsi. Rājā tussitvā gacchanto: “Ahaṃ, samma, mahāassāroho nāma, nagaramajjhe amhākaṃ gehaṃ, sace kenaci kiccena nagaraṃ āgacchasi, dakkhiṇadvāre ṭhatvā dovārikaṃ ‘mahāassāroho kataragehe vasati’ ti pucchitvā dovārikaṃ gahetvā amhākaṃ gehaṃ āgaccheyyāsi” ti vatvā pakkāmi.

Balakāyo pi rājānaṃ adisvā bahinagare khandhāvāraṃ bandhitvā ṭhito rājānaṃ disvā paccuggantvā parivāresi. Rājā nagaraṃ pavisanto dvārantare ṭhatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā mahājanaṃ paṭikkamāpetvā: “Tāta, eko paccantagāmaṃvāsī maṃ daṭṭhukāmo āgantvā ‘mahāassārohassa gehaṃ kahan’-ti taṃ pucchissati, taṃ tvaṃ hatthe gahetvā ānetvā maṃ dasseyyāsi, tadā tvaṃ sahaṃsaṃ labhissāsi” ti āha. So nāgacchati, tasmim̐ anāgacchante rājā tassa vasanagāme balim̐ vaḍḍhāpesi, balimhi vaḍḍhite nāgacchati. Evaṃ dutiyam-pi tatiyam-pi balim̐ vaḍḍhāpesi, neva āgacchati. Atha naṃ gāmaṃvāsino sannipatitvā āhaṃsu: “Ayya, tava sahāyassa mahāassārohassa āgatakālato paṭṭhāya {3.10} mayam̐ balinā pīṭhiyaṃnā sīsaṃ ukkhipituṃ na sakkoma, gaccha tava sahāyassa mahāassārohassa vatvā amhākaṃ balim̐ vissajjāpehi” ti. Sādhū gacchissāmi, na pana sakkā tucchahatthena gantuṃ, mayhaṃ sahāyassa dve dāraḃ atthi, tesaṃca bhariyāya cassa sahāyakassa ca me nivāsanapārūpanapiḷandhanādīni sajjethāti. “Sādhū sajjissāmā” ti te sabbam̐ paṇṇākāraṃ sajjayimsu.

So taṃca attano ghare pakkapūvaṃca ādāya gantvā dakkhiṇadvāraṃ patvā dovārikaṃ pucchi: “Kahaṃ, samma, mahāassārohassa gehaṃ”-ti. So: “Ehi dassemi te” ti taṃ hatthe gahetvā rājadvāraṃ gantvā: “Dovāriko ekaṃ paccantagāmaṃvāsīm̐ gahetvā āgato” ti paṭivedesi. Rājā taṃ sutvā āsanā uṭṭhāya: “Mayhaṃ sahāyo ca tena saddhiṃ āgatā ca pavisantū” ti paccuggamaṃ katvā disvāva naṃ parissajitvā: “Mayhaṃ sahāyikā ca dāraḃ ca aroga” ti pucchitvā hatthe gahetvā mahātalaṃ abhiruhitvā setacchattassa heṭṭhā rājāsane nisīdāpetvā aggamaheṣim̐ pakkosāpetvā: “Bhadde, sahāyassa me pāde dhovā” ti āha. Sā tassa pāde dhovi, rājā suvaṇṇabhiṅkārena udakaṃ āsiṃci. Devī pi pāde dhovitvā gandhatelena makkhesi. Rājā: “Kiṃ, samma, atthi, kiṃci amhākaṃ

khādanīyan”-ti pucchi. So: “Atthī” ti pasibbakato pūve nīharāpesi. Rājā suvaṇṇataṭṭakena gahetvā tassa saṅghaṃ karonto: “Mama sahāyena ānītaṃ khādathā” ti deviyā ca amaccānañca khādāpetvā sayam-pi khādi. Itaro itaram-pi paṇṇākāraṃ dasseti. Rājā tassa saṅghatthaṃ kāsikavatthāni apanetvā tena ābhatavatthayugam nivāsesim. Devī pi {3.11} kāsikavatthañceva ābharaṇāni ca apanetvā tena ābhatavatthaṃ nivāsetvā ābharaṇāni pilandhi.

Atha nam rājā rājārahaṃ bhojanaṃ bhojāpetvā ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi:
 “Gaccha imassa mama karaṇaniyāmeneva massukammaṃ kāretvā
 gandhodakena nhāpetvā satasahassagghanikaṃ kāsikavatthaṃ nivāsāpetvā
 rājālaṅkārena alaṅkārapetvā ānehi” ti. So tathā akāsi. Rājā nagare bheriṃ
 carāpetvā amacce sannipātāpetvā setacchattassa majjhe jātihiṅgulakasuttaṃ
 pātetvā upaḍḍharajjaṃ adāsi. Te tato paṭṭhāya ekato bhuñjanti pivanti sayanti,
 viṣṣāso thiro ahosi kenaci abhejjo. Athassa rājā puttadāre pi pakkosāpetvā
 antonagare nivesanaṃ māpetvā adāsi. Te samaggā sammodamānā rajjaṃ
 kārenti.

Atha amaccā kujjhitvā rājaputtaṃ āhaṃsu: “Kumāra, rājā ekassa gahapatikassa upaḍḍharajjaṃ datvā tena saddhiṃ ekato bhuñjati pivati sayati, dārake ca vandāpeti, iminā raññaṃ katakammaṃ na jānāma, kiṃ karoti rājā, mayaṃ lajjāma, tvaṃ rañño kathehi” ti. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā sabbaṃ taṃ kathaṃ rañño ārocetvā: “Mā evaṃ karohi, mahārājā” ti āha. “Tāta, ahaṃ yuddhaparājito kahaṃ vasiṃ, api nu jānāthā” ti. “Na jānāma, devā” ti. “Ahaṃ etassa ghare vasanto arogo hutvā āgantvā rajjaṃ kāresim, evaṃ mama upakārino kasmā sampattiṃ na dassāmi” ti evaṃ vatvā ca pana bodhisatto: “Tāta, yo hi adātabbayuttakassa deti, dātabbayuttakassa na deti, so āpadaṃ patvā kiñci upakāraṃ na labhati” ti dassento imā gāthā āha:

1. Adeyyesu ^{3.12} dadam̐ dānam̐, deyyesu nappavecchati,
Āpāsu byasanam̐ patto, sahāyam̐ nādhigacchati.
2. Nādeyyesu dadam̐ dānam̐, deyyesu yo pavecchati,
Āpāsu byasanam̐ patto, sahāyamadhigacchati.
3. Saññogasambhogavisesadassanam̐, anariyadhammesu saṭṭhesu nassati,
Katañca ariyesu ca ajjavesu, mahapphalaṃ hoti anum-pi tādisu.

**4. Yo pubbe katakalyāṇo, akā loke sudukkaraṃ,
Pacchā kayirā na vā kayirā, accantaṃ pūjanāraho ti.**

Tattha **adeyyesū** ti pubbe akatūpakāresu. **Deyyesū** ti pubbe katūpakāresu. **Nappaveccatī** ti na paveseti na deti. **Āpāsū** ti āpadāsu. **Byasanan**-ti dukkhaṃ. **Saññogasambhogavisesadassanan**-ti yo mittena kato saññogo ceva sambhogo ca, tassa visesadassanaṃ guṇadassanaṃ sukataṃ mayhaṃ imināti etaṃ sabbaṃ asuddhadhammattā anariyadhammesu kerāṭikattā saṭhesu nassati. **Ariyesū** ti attano kataguṇajānanena ariyesu parisuddhesu. **Ajjavesū** ti teneva kāraṇena ujukesu akuṭilesu. **Aṇumpī** ti appamattakam pi. **Tādisū** ti ye tādisā puggalā honti ariyā ujubhūtā, tesu appam-pi kataṃ mahapphalaṃ hoti mahājutikaṃ mahāvipphāraṃ, sukhetta vuttabījamiva na nassati, itarasmim̐ pana pāpe bahum-pi kataṃ aggimhi khittabījamiva nassatī ti attho.

Vuttam-pi cetam̐:

**Yathā pi bījamaggimhi, ḍayhati na virūhati,
Evaṃ kataṃ asappurise, nassati na virūhati.**

**Kataññumhi ca posamhi, sīlavante ariyavuttine,
Sukhetta viya bījāni, kataṃ tamhi na nassatī ti. (Ja. 302.6-7).**

Pubbe katakalyāṇo ti paṭhamataraṃ upakāraṃ katvā ṭhito. **Akā** ti akari, ayaṃ loke sudukkaraṃ nāma akāsī ti attho. **Pacchā kayirā** ti so pacchā aññaṃ {3.13} kiñci guṇaṃ karotu vā mā vā, teneva paṭhamakatena guṇena **accantaṃ pūjanāraho** hoti, sabbaṃ sakkārasammānaṃ arahatīti.

Idaṃ pana sutvā neva amaccā, na rājaputto puna kiñci kathesīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paccantagāmaṃ vāsī ānando ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahāassāroha jātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 303 Ekarājajātakavaṇṇanā

Anuttare kāmaguṇe samiddhe ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ kosalarājasevakaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā **seyyajātake** (Ja. 282) kathitam-eva.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kosalarāṇṇo amaccaṃ ārabha kathesi.
So kira raṇṇo bahupakāro sabbakiccanipphādako ahosi. Rājā: “Bahupakāro me*

ayan”-ti tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Taṃ asahamānā aññe rañño pesuññaṃ upasaṃharitvā taṃ paribhindiṃsu. Rājā tesāṃ vacanaṃ saddahitvā dosaṃ anupaparikkhitvāva taṃ sīlavantaṃ niddosaṃ saṅkhalikabandhanena bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. So tattha ekako vasanto sīlasampattiṃ nissāya cittekaggataṃ labhitvā ekaggacitto saṅkhāre sammasitvā sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Athassa rājā aparabhāge niddosabhāvaṃ ñatvā saṅkhalikabandhanaṃ bhindāpetvā purimayasato mahantataraṃ yasaṃ adāsi. So: “Satthāraṃ vandissāmī” ti bahūni mālāgandhādīni ādāya vihāraṃ gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto: “Anattho kira te uppannoti assumhā” ti āha. “Āma, bhante, uppanno, ahaṃ pana tena anatthena atthaṃ akāsim, bandhanāgāre nisīditvā sotāpattiphalaṃ nibbattesin”-ti.

Idha pana satthā: “Na tvaññeva anatthena atthaṃ āhari, porāṇakapaṇḍitā pi attano anatthena atthaṃ āhariṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasirañño upaṭṭhāko amacco rājantepure dubbhi. Rājā paccakkhato va tassa dosaṃ disvā taṃ raṭṭhā pabbājesi. So dubbhisenaṃ nāma kosalarājānaṃ upaṭṭhahantoti sabbaṃ **mahāsīlavajātake** (Ja. 51) kathitam-eva.

Tasseko amacco antepure padubbhitvā aparabhāge pākaṇḍo jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā pariggaṇhanto attanā paccakkhato ñatvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā: “Andhabāla ayuttaṃ te kataṃ, na tvaṃ mama vijite vasituṃ arahasi, attano dhanāṇca puttadāre ca gahetvā aññattha yāhī” ti raṭṭhā pabbājesi. So nikkhamitvā kāsiraṭṭhaṃ atikkamma kosalarājanapadaṃ gantvā kosalarājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantariko vissāsiko jāto.

So ekadivasaṃ kosalarājānaṃ āha: “deva bārāṇasirajjaṃ nāma nimmakkhikamadhupaṭalasadisāṃ, rājā atimuduko, appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ”-ti. Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṇca ‘appeneva balavāhanena sakkā bārāṇasirajjaṃ gaṇhitu’nti āha, kiṃ nu kho pana payuttakacoro siyā” ti cintetvā: “Payuttakosi maññe” ti āha. “Nāhaṃ, deva, payuttako, saccam-eva vadāmi. Sace me na saddahatha, manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetha, te manusse gahetvā attano santikaṃ nūte dhanāṃ datvā vissajjessatī” ti. Rājā: “Ayaṃ ativiya sūro hutvā vadati, vīmaṃsissāmi tāvā” ti [1.263] attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi. Manussā te core gahetvā bārāṇasirañño dassesuṃ. Rājā te disvā: “Tātā, kasmā gāmaṃ hanathā” ti pucchi. “Jīvitum asakkontā, devā” ti vutte

rājā: “Atha kasmā mama santikaṃ nāgamittha, itodāni paṭṭhāya evarūpaṃ kammaṃ mā karitthā” ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā kosalarāṇṇo tam pavattim ārocesum. So ettakenā pi gantum avisahanto puna majjhejanapadam hanāpesi. Te pi core rājā tatheva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenā pi agantvā puna pesetvā antaravūthiyam vilumpāpesi, rājā tesam-pi corānam dhanam datvā vissajjesi yeva. Tadā kosalarājā: “Ativiya dhammiko rājā” ti ñatvā: “Bārāṇasirajjam gahessāmī” ti balavāhanam ādāya niyyāsi.

Tadā pana bārāṇasiraṇṇo mattavāraṇe pi abhimukham āgacchante anivattanadhammā asaniyā pi sīse patantiyā asantanasabhāvā sīlavamahārājassa ruciya sati sakalajambudīpe rajjam gahetum samatthā sahasamattā abhejjavarasūrā mahāyodhā honti. Te: “Kosalarājā āgacchatī” ti sutvā rājānam upasaṅkamitvā: “Deva, kosalarājā kira ‘bārāṇasirajjam gaṇhissāmī’ ti āgacchati, gacchāma, nam amhākam rajjasīmam anokkantam-eva pothetvā gaṇhāmā” ti vadiṃsu. Rājā: “Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ natthi, rajjatthiko rajjam gaṇhātu, māgamitthā” ti nivāresi. Kosalarājā rajjasīmam atikkamitvā janapadamajjham pāvisi. Amaccā puna pi rājānam upasaṅkamitvā tatheva vadiṃsu, rājā purimanayeneva nivāresi. Kosalarājā bahinagare ṭhatvā: “Rajjam vā detu yuddham vā” ti sīlavamahārājassa sāsanam pesesi. Rājā tam sutvā: “Natthi mayā saddhim yuddham, rajjam gaṇhātū” ti paṭisāsanam pesesi. Puna pi amaccā rājānam upasaṅkamitvā: “Deva, na mayam kosalarāṇṇo nagaram pavisitum dema, bahinagare yeva nam pothetvā gaṇhāmā” ti āhaṃsu, rājā purimanayeneva nivāretvā nagaradvārāni vivarāpetvā saddhim {1.264} amaccasahassena mahātale pallaṅkamajjhe nisīdi.

Idha pana dubbhiseno mahātale amaccamajjhe nisinnam bārāṇasirājānam gaṇhāpetvā sikkāya pakkipāpetvā uttarummāre heṭṭhāsīsakam olambāpesi. Rājā corarājānam ārabba mettam bhāvetvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā jhānam nibbatesi, bandhanam chijji, tato rājā ākāse pallaṅkena nisīdi. Corarājassa sarīre dāho uppajji, “ḍayhāmi ḍayhāmī” ti bhūmiyam aparāparam parivattati. “Kimetan”-ti vutte: “Mahārāja, tumhe evarūpaṃ dhammikaṛājānam niraparādham dvārassa uttarummāre heṭṭhāsīsakam olambāpethā” ti vadiṃsu. Tena hi vegena gantvā mocetha nanti. Purisā gantvā rājānam ākāse pallaṅkena nisinnam {3.14} disvā āgantvā dubbhisenassa ārocesum. So vegena gantvā tam vanditvā khamāpetum paṭhamam gāthamāha.

**1. Anuttare kāmaguṇe samiddhe, bhutvāna pubbe vasi ekarāja,
Sodāni dugge narakamhi khitto, nappajjahe vaṇṇabalaṃ purāṇan-ti.**

Tattha **vasī** ti vuttho. **Ekarājā** ti bodhisattaṃ nāmenālapati. **Sodānī** ti so tvaṃ idāni. **Dugge** ti visame. **Narakamhī** ti āvāṇe. Olambitaṭṭhānaṃ sandhāyetam vuttam. **Nappajjahe vaṇṇabalaṃ purāṇan**-ti evarūpe visamaṭṭhāne khitto pi porāṇakavaṇṇaṇca balaṇca nappajahasīti pucchati.

Taṃ sutvā bodhisatto sesagāthā avoca:

**2. Pubbeva khantī ca tapo ca mayham, sampatthitā dubbhisena ahosi,
Taṃdāni laddhāna katham nu rāja, jahe aham vaṇṇabalaṃ purāṇam.**

**3. Sabbā kirevaṃ pariniṭṭhitāni, yasassinam paññavantam visayha,
Yaso ca laddhā purimaṃ ulāraṃ, nappajjahe vaṇṇabalaṃ purāṇam.**

**4. Panujja dukkhena sukham janinda, sukkena vā dukkhamasayhasāhi,
Ubhayattha santo abhinibbutattā, sukhe ca dukkhe ca bhavanti tulyā ti.**

Tattha **khantī** ti adhivāsana khanti. **Tapo** ti tapacaraṇam. **Sampatthitā** ti icchitā abhikaṅkhitā. **Dubbhisenā** ti taṃ nāmenālapati. **Taṃdāni laddhānā** ti taṃ patthanam idānāham labhitvā. **Jahe** ti kena kāraṇena aham jaheyyam. Yassa hi dukkham vā domanassam vā hoti, so taṃ jaheyyāti dīpeti.

“**Sabbā kirevaṃ pariniṭṭhitāni**” ti anussavavasena attano sampattiṃ dassento āha. {3.15} Idam vuttam hoti: sabbāneva mama kattabbakiccāni dānasīlabhāvanāuposathakammāni pubbeva niṭṭhitānīti. **Yasassinam paññavantam visayhā** ti parivārasampattiya yasassi, paññāsaṃpadāya paññavanta, asayhasāhitāya visayha. Evaṃ tīṇipetāni ālapanāneva. **Nan**-ti panettha nipāto. Byañjanasiliṭṭhatāvasenantakārassa sānunnāsikatā katāti paccetabbā. **Yaso cā** ti yasaṇca, ayam-eva vā pāṭho. **Laddhā purimaṃ**-ti labhitvā purimaṃ pubbe aladdhapubbam. **Ulāraṃ**-ti mahantaṃ. Kilesavikkhambhanamettabhāvanājhānuppattiyo sandhā yevamāha. **Nappajjahe** ti evarūpaṃ yasaṃ laddhā kiṃkāraṇā purāṇavaṇṇabalaṃ jahissāmī ti attho.

Dukkhenā ti tayā uppāditena narakamhi khipanadukkhena mama rajjasukham panuditvā. **Sukkena vā dukkhan**-ti jhānasukhena vā taṃ dukkham panuditvā. **Ubhayattha santo** ti ye santo honti mādisā, te dvīsu pi etesu koṭṭhāsesu abhinibbutasabhāvā majjhataṃ **sukhe ca dukkhe ca bhavanti tulyā**, ekasadisā nibbikārāva hontīti.

Idaṃ sutvā dubbhiseno bodhisattaṃ khamāpetvā: “Tumhākaṃ rajjaṃ tumheva kāretha, ahaṃ vo core paṭibāhissāmi” ti vatvā tassa duṭṭhāmacassa rājāṇaṃ kāretvā pakkāmi. Bodhisatto pi rajjaṃ amaccānaṃ niyyādetvā isipabbajjaṃ pabbajjtvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā dubbhiseno ānando ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ekarājajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 304 Daddarajātakavaṇṇanā

Imāni man-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kodhanaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitam-eva.⁹ Tadā hi dhammasabhāyaṃ tassa kodhanabhāvakathāya samuṭṭhitāya satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu kodhanosi” ti vatvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Na, bhikkhave, {3.16} idāneva, pubbepesa kodhano yeva, kodhanabhāvenevassa porāṇakapaṇḍitā parisuddhā nāgarājabhāve ṭhitā pi tīṇi vassāni gūthapūritāya ukkārabhūmiyaṃ vasiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantaṇapadese daddarapabbatapāde daddaranāgabhavanaṃ nāma atthi, tattha rajjaṃ kārentassa daddararañño putto mahādaddaro nāma ahosi, kaniṭṭhabhātā panassa cūḷadaddaro nāma. So kodhano pharuso nāgamāṇavake akkosanto paribhāsanto paharanto vicarati. Nāgarājā tassa pharusabhāvaṃ ñatvā nāgabhavanato taṃ nīharāpetuṃ āṇāpesi. Mahādaddaro pana pitaraṃ khamāpetvā nivāresi. Dutiyam-pi rājā tassa kujjhi, dutiyam-pi khamāpesi. Tatiyavāre pana: “Tvaṃ maṃ imaṃ anācāraṃ nīharāpentaṃ nivāresi, gacchatha dve pi janā imamahā nāgabhavanā nikkhamitvā bārāṇasiyaṃ ukkārabhūmiyaṃ tīṇi vassāni vasathā” ti nāgabhavanā nikkāḍḍhāpesi. Te tattha gantvā vasiṃsu. Atha ne ukkārabhūmiyaṃ udakapariyante gocaraṃ pariyesamāne gāmadārakā disvā

⁹ [Unfortunately where the story is is not stated, and many stories might fit, so it is not easy to reconstruct it here.]

paharantā leḍḍudaṇḍādayo khipantā: “Ke ime puthulasīsā sūcinaṅguṭṭhā udakadeḍḍubhā maṇḍūkabhakkhā” ti ādīni vatvā akkosanti paribhāsanti.

Cūḷadaddaro caṇḍapharusatāya tesaṃ taṃ avamānaṃ asahanto: “Bhātika, ime dārakā amhe paribhavanti, āsīvisabhāvaṃ no na jānanti, ahaṃ tesaṃ avamānaṃ sahituṃ na sakkomi, nāsāvātena te nāsessāmī” ti bhātarā saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Imāni maṃ daddara tāpayanti, vācāduruttāni manussaloke,
Maṇḍūkabhakkhā udakantasevī, āsīvisaṃ maṃ avisā sapantī ti.**

Tattha {3.17} **tāpayantī** ti dukkhāpentī. **Maṇḍūkabhakkhā udakantasevī**: “Maṇḍūkabhakkhā” ti ca: “Udakantasevī” ti ca vadantā ete avisā gāmadārakā maṃ āsīvisaṃ samānaṃ sapanti akkosantīti.

Tassa vacanaṃ sutvā mahādaddaro sesagāthā abhāsi:

**2. Sakā raṭṭhā pabbājito, aññaṃ janapadaṃ gato,
Mahantaṃ koṭṭhaṃ kayirātha, duruttānaṃ nidhetave.**

**3. Yattha posaṃ na jānanti, jātiyā vinayena vā,
Na tattha mānaṃ kayirātha, vasamaññātake jane.**

**4. Videsavāsaṃ vasato, jātavedasamena pi,
Khamitabbaṃ sapaññaṃ, api dāsassa tajjitan-ti.**

Tattha **duruttānaṃ nidhetave** ti yathā dhaññaṇidhānatthāya mahantaṃ koṭṭhaṃ katvā pūretvā kicce uppanne dhaññaṃ vaḷaṇṇenti, evamevaṃ videsaṃ gato antohadaye paṇḍito poso duruttānaṃ nidhānatthāya mahantaṃ koṭṭhaṃ kayirātha. Tattha tāni duruttāni nidahitvā puna attano pahonakakāle kātappaṃ karissati. **Jātiyā vinayena vā**ti: “Ayaṃ khattiyo brāhmaṇo” ti vā: “Sīlavā bahussuto guṇasampanno” ti vā evaṃ yattha jātiyā vinayena vā na jānantī ti attho. **Māna**-ti evarūpaṃ maṃ lāmakavohārena voharanti, na sakkaronti na garuṃ karontīti mānaṃ na kareyya. **Vasamaññātake jane** ti attano jātigottādīni ajānantassa janassa santike vasanto. **Vasato** ti vasatā, ayam-eva vā pāṭho.

Evaṃ te tattha tīṇi vassāni vasiṃsu. Atha ne pitā pakkosāpesi. Te tato paṭṭhāya nihataṃānā jātā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne kodhano bhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. “Tadā cūḷadaddaro kodhano bhikkhu ahoṣi, mahādaddaro pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Daddarajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 305 Sīlavīmaṃsana-jātakavaṇṇanā

Natthi ^{3.18} **loke raho nāmā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Vatthu ekādasakanipāte **pāṇīyajātake** (Ja. 459) āvi bhavissati. Ayaṃ panettha saṅkhepo: pañcasatā bhikkhū antojetavane vasantā majjhimayāmasamanantare kāmavitakkaṃ vitakkayimsu. Satthā chasu pi rattidivākoṭṭhāsesu yathā ekacakkhuko cakkhum, ekaputto puttaṃ, cāmarī vālaṃ appamādena rakkhati, evaṃ niccakālaṃ bhikkhū oloketi. So rattibhāge dibbacakkhunā jetavanaṃ olokeno cakkavattirañño attano nivesane uppannacore viya te bhikkhū disvā gandhakuṭiṃ vivaritvā ānandattheraṃ āmantetvā: “Ānanda, antojetavane koṭisanthāre vasanakabhikkhū sannipātāpetvā gandhakuṭidvāre āsanaṃ paññāpehi” ti āha. So tathā katvā satthu paṭivedesi. Satthā paññattāsane nisīditvā sabbasaṅgāhikavasena āmantetvā: “Bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā ‘pāpakaraṇe raho nāma natthi’ ti pāpaṃ na karimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto tattheva bārāṇasiyaṃ disāpāmokkhasa ācariyassa santike pañcannaṃ māṇavakasatānaṃ jeṭṭhako hutvā sippaṃ uggaṇhāti. Ācariyassa pana vayappattā dhītā atthi. So cintesi: “Imesaṃ māṇavakānaṃ sīlaṃ vīmaṃsitvā sīlasampannasseva dhītaraṃ dassāmi” ti. So ekadivasaṃ māṇavake āmantetvā: “Tātā, mayhaṃ dhītā vayappattā, vivāhamassā kāressāmi, vatthālaṅkāraṃ laddhum vaṭṭati, gacchatha tumhe attano attano ñātakānaṃ apassantānaññeva thenetvā vatthālaṅkāre āharatha, kenaci adiṭṭham-eva gaṇhāmi, dassetvā ābhataṃ na gaṇhāmi” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampañicchitvā tato paṭṭhāya ñātakānaṃ apassantānaṃ thenetvā vatthapiḷandhanādīni āharanti. Ācariyo ābhatabhataṃ visuṃ visuṃ ṭhapesi. Bodhisatto pana na kiñci āhari. Atha naṃ ācariyo āha: “Tvam ^{3.19} pana, tātā, na kiñci āharasī” ti. “Āma, ācariyā” ti. “Kasmā, tātā” ti. “Tumhe na kassaci passantassa ābhataṃ gaṇhatha, ahaṃ pana pāpakaraṇe raho nāma na passāmi” ti dīpento imā dve gāthā āha:

1. Natthi loke raho nāma, pāpakammaṃ pakubbato,
Passanti vanabhūtāni, taṃ bālo maññatī raho.

**2. Ahaṃ raho na passāmi, suññaṃ vā pi na vijjati,
Yattha aññaṃ na passāmi, asuññaṃ hoti taṃ mayā ti.**

Tattha **raho** ti paṭicchannaṭṭhānaṃ. **Vanabhūtānī** ti vane nibbatabhūtānī.

Taṃ bālo ti taṃ pāpakammaṃ raho mayā katanti bālo maññati. **Suññaṃ vāpī** ti yaṃ vā ṭhānaṃ sattehi suññaṃ tucchaṃ bhavyeṃ, tam-pi natthīti āha.

Ācariyo tassa pasīditvā: “Tāta, na mayhaṃ gehe dhanam natthi, ahaṃ pana sīlasampannassa dhītaraṃ dātukāmo ime māṇavake vīmaṃsanto evamakāsim, mama dhītā tuyham-eva anucchavikā” ti dhītaraṃ alaṅkaritvā bodhisattassa adāsi. Sesamāṇavake: “Tumhehi ābhatābhataṃ tumhākaṃ geham-eva nethā” ti āha.

Satthā: “Iti kho, bhikkhave, te dussīlamāṇavakā attano dussīlatāya taṃ itthiṃ na labhiṃsu, itaro paṇḍitamāṇavo sīlasampannatāya labhī” ti vatvā abhisambuddho hutvā itarā dve gāthā abhāsi:

**3. Dujjacco ca sujacco ca, nando ca sukhavaḍḍhito,
Vajjo ca addhuvasīlo ca, te dhammaṃ jahumatthikā.**

**4. Brāhmaṇo ca kathaṃ jahe, sabbadhammāna pāragū,
Yo dhammamanupāleti, dhitimā saccanikkamo ti.**

Tattha **dujjacco** ti ādayo cha jeṭṭhakamāṇavā, tesam nāmaṃ gaṇhi, avasesānaṃ nāmaṃ aggahetvā sabbasaṅgāhikavaseneva: “**Te dhammaṃ jahumatthikā**” ti āha. Tattha **te** ti sabbe pi te māṇavā. **Dhamman**-ti itthipaṭilābhasabhāvaṃ. {3.20} **Jahumatthikā** ti jahum atthikā, ayam-eva vā pāṭho. Makāro padabyañjanasandhivasena vutto. Idam vuttaṃ hoti: sabbe pi te māṇavā tāya itthiyā atthikāva hutvā attano dussīlatāya taṃ itthipaṭilābhasabhāvaṃ jahimṃsu.

Brāhmaṇo cā ti itaro pana sīlasampanno brāhmaṇo. **Kathaṃ jahe** ti kena kāraṇena taṃ itthipaṭilābhasabhāvaṃ jahissati. **Sabbadhammāna**-ti imasmiṃ ṭhāne lokiyāni pañca sīlāni, dasa sīlāni, tīṇi sucaritāni ca, sabbadhammā nāma, tesam so pāram gatoti **pāragū**. **Dhamman**-ti vuttappakāram-eva dhammaṃ **yo anupāleti** rakkhati. **Dhitimā** ti sīlarakkhanadhitiyā samannāgato. **Saccanikkamo** ti sacce sabhāvabhūte yathāvutte sīladhamme nikkamena samannāgato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne tāni pañca bhikkhusatāni arahatte paṭiṭṭhahimṃsu. Tadā ācariyo sārīputto ahosi, paṇḍitamāṇavo pana aham-eva ahosinti.

Sīlavīmaṃsanajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 306 Sujātājātakavaṇṇanā

Kimāṇḍakā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devīm ārabbhā kathesi. Ekadivasaṃ kira rañño tāya saddhiṃ sirivivādo ahosi, “sayanakalaho” ti pi vadanti yeva. Rājā kujjhivā tassā atthibhāvam-pi na jānāti. Mallikā devīpi: “Satthā rañño mayi kuddhabhāvaṃ na jānāti maññe” ti cintesi. Satthā pi ñatvā: “Imesaṃ samaggabhāvaṃ karissāmī” ti pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya pañcabhikkhusataparivāro sāvattiṃ pavisitvā rājadvāraṃ agamāsi. Rājā tathāgatassa pattaṃ gahetvā nivesanaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpetvā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa dakkhiṇodakaṃ datvā yāgukhajjakam āhari. Satthā pattaṃ hatthena pidahitvā: “Mahārāja, kahaṃ devī” ti āha. “Kiṃ, bhante, tāya attano yasena mattāyā” ti? “Mahārāja, sayam-eva yasaṃ datvā mātugāmaṃ ukkhipitvā tāya katassa aparādhassa asahanaṃ nāma na yuttan”-ti. Rājā satthu vacanaṃ sutvā taṃ pakkosāpesi, sā satthāraṃ {3.21} parivisi. Satthā: “Aññaṃaññaṃ samaggehi bhavitum vaṭṭatī” ti sāmaggirasavaṇṇaṃ kathetvā pakkāmi. Tato paṭṭhāya ubho samaggavāsaṃ vasiṃsu. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, satthā ekavacaneneva ubho samagge akāsi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ ete ekavādeneva samagge akāsin”-ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Athekadivasaṃ rājā vātapānaṃ vivaritvā rājaṅgaṇaṃ olokayamāno aṭṭhāsi. Tasmim̐ khaṇe ekā paṇṇikadhītā abhirūpā paṭhamavaye ṭhitā sujātā nāma badarapacchiṃ sīse katvā: “Badarāni gaṇhatha, badarāni gaṇhathā” ti vadamānā rājaṅgaṇena gacchati. Rājā tassā saddaṃ sutvā tāya paṭibaddhacitto hutvā asāmikabhāvaṃ ñatvā taṃ pakkosāpetvā aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapetvā mahantaṃ yasaṃ adāsi. Sā rañño piyā ahosi manāpā. Athekadivasaṃ rājā suvaṇṇataṭṭake badarāni khādanto nisīdi. Tadā sujātā devī rājānaṃ badarāni khādantaṃ disvā: “Mahārāja, kiṃ nāma tumhe khādathā” ti pucchantī paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Kimaṇḍakā ime deva, nikkhattā kaṃsamallake,
Upalohitakā vaggū, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **kimaṇḍakā** ti kiṃphalāni nāmetāni, parimaṇḍalavasena pana aṇḍakāti āha. **Kaṃsamallake** ti suvaṇṇataṭṭake. **Upalohitakā** ti rattavaṇṇā. **Vaggū** ti cakkhā nimmalā.

Rājā kujjhitvā: “Badaravāṇijake paṇṇikagahapatikassa dhīte attano kulasantakāni badarāni pi na jānāsī” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**2. Yāni {3.22} pure tuvaṃ devi, bhaṇḍu nantakavāsini,
Ucchaṅgahatthā pacināsi, tassā te koliyaṃ phalaṃ.**

**3. Uḍḍayhate na ramati, bhogā vippajahanti taṃ,
Tatthevimaṃ paṭinetha, yattha kolaṃ pacissatī ti.**

Tattha **bhaṇḍū** ti muṇḍasīsā hutvā. **Nantakavāsini** ti jinṇapilotikanivatthā. **Ucchaṅgahatthā pacināsi** ti aṭaviṃ pavisitvā aṅkusakena sākhaṃ onāmetvā ocitocitaṃ hatthena gahetvā ucchaṅge pakkhipanavasena ucchaṅgahatthā hutvā pacināsi ocināsi. **Tassā te koliyaṃ phalaṃ**-ti tassā tava evaṃ pacinantiyā ocinantiyā yamaṃ idāni khādāmi, idaṃ koliyaṃ kuladattiyaṃ phalanti attho.

Uḍḍayhate na ramatī ti ayaṃ jammī imasmim rājakule vasamānā lohakumbhiyaṃ pakkhattā viya ḍayhati nābhiramati. **Bhogā** ti rājabhogā imaṃ alakkhikaṃ vippajahanti. **Yattha kolaṃ pacissatī** ti yattha gantvā puna badaram-eva pacinitvā vikkiṇantī jīvikaṃ kappessati, tattheva naṃ nethāti vadati.

Bodhisatto: “Ṭhapetvā maṃ aṇṇo ime samagge kātuṃ na sakkhissatī” ti rājānaṃ saññāpetvā: “Imissā anikkaḍḍhanaṃ karissāmī” ti cintetvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Honti hete mahārāja, iddhipattāya nāriyā,
Khama deva sujātāya, māssā kujjha rathesabhā ti.**

Tassattho: mahārāja, ete evarūpā pamādadosā yasaṃ pattāya nāriyā honti yeva, etaṃ evarūpe ucce ṭhāne ṭhapetvā idāni: “Ettakassa aparādhassa asahanaṃ nāma na yuttaṃ tumhākaṃ, tasmā khama, deva, sujātāya, etissā mā kujjha **rathesabha** rathajēṭṭhakāti.

Rājā tassa vacanena deviyā taṃ aparādhaṃ sahitvā yathāṭhāne yeva naṃ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya ubho samaggavāsaṃ vasiṃsūti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā kosalarājā ahosi, sujātā mallikā, amacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sujātājātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 307 Palāsajātakavaṇṇanā

Acetanam ^{3.23} **brāhmaṇa assuṇantan**-ti idaṃ satthā parinibbānamañce nipanno ānandattheraṃ ārabha kathesi. Sohāyasmā: “Ajja rattiyaṃ paccūsasamaye satthā parinibbāyissatī” ti ñatvā: “Ahañcamhi sekkho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānaṃ bhavissati, pañcavīsati vassāni satthu kataṃ upaṭṭhānaṃ nipphalaṃ bhavissatī” ti sokābhībhūto uyyānaovarake kapisīsaṃ ālambitvā parodi. Satthā taṃ apassanto: “Kahaṃ, bhikkhave, ānando” ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā taṃ pakkosāpetvā: “Katapuññosi tvaṃ, ānanda, padhānamanuyuñja, khippaṃ hohisi anāsavo, mā cintayi, idāni tayā mama kataṃ upaṭṭhānaṃ kiṃkāraṇā nipphalaṃ bhavissati, yassa te pubbe sarāgādikāle pi mama kataṃ upaṭṭhānaṃ nipphalaṃ nāhoṣī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasito avidūre palāsarukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā bārāṇasivāsino manussā devatāmaṅgalikā ahesuṃ niccaṃ balikaraṇādīsu payuttā. Atheko duggatabrāhmaṇo: “Aham-pi ekaṃ devataṃ paṭijaggissāmi” ti ekasmiṃ unnatappadese ṭhitassa mahato palāsarukkhassa mūlaṃ samaṃ nittiṇaṃ katvā parikkhipitvā vālukaṃ okiritvāva sammajjitvā rukke gandhapañcaṅgulikāni datvā mālāgandhadhūmehi pūjetvā dīpaṃ jāletvā: “Sukhaṃ sayā” ti vatvā rukkhaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkamati. Dutiyadivase pāto va gantvā sukhaseyyaṃ pucchati. Athekadivasaṃ rukkhadevatā cintesi: “Ayaṃ brāhmaṇo ativiya maṃ paṭijaggati, imaṃ brāhmaṇaṃ vīmaṃsitvā yena kāraṇena maṃ paṭijaggati, taṃ dassāmi” ti. Sā tasmīṃ khaṇe brāhmaṇe āgantvā rukkhamūle sammajjante mahallakabrāhmaṇavesena samīpe ṭhatvā paṭhamaṃ gāthamāha.

1. Acetanam ^{3.24} **brāhmaṇa assuṇantaṃ, jāno ajānantamimaṃ palāsaṃ, Āraddhaviriyo dhuvaṃ appamatto, sukhaseyyaṃ pucchasi kissa hetū ti.**

Tattha **assuṇantan**-ti acetanattāva asuṇantaṃ. **Jāno** ti tuvaṃ jānamāno hutvā **dhuvaṃ appamatto** ti niccaṃ appamatto.

Taṃ sutvā brāhmaṇo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dūre suto ceva brahā ca rukkho, dese ʒhito bhūtanivāsarūpo,
Tasmā namassāmi imaṃ palāsaṃ, ye cettha bhūtā te dhanassa hetū ti.**

Tattha **dūre suto** ti brāhmaṇa ayaṃ rukkho dūre suto vissuto, na āsannaṭṭhāne yeva pākaṭo. **Brahā cā** ti mahanto ca. **Dese ʒhito** ti unnate same bhūmippadese ʒhito. **Bhūtanivāsarūpo** ti devatānivāsasabhāvo, addhā ettha mahesakkhā devatā nivutthā bhavissati. **Te dhanassa hetū** ti imaṃca rukkhaṃ ye cettha nivutthā bhūtā, te dhanassa hetu namassāmi, na nikkāraṇāti.

Taṃ sutvā rukkhadevatā brāhmaṇassa pasannā: “Ahaṃ, brāhmaṇa, imasmiṃ rukkhe nibbattadevatā, mā bhāyi, dhanam te dassāmi” ti taṃ assāsetvā attano vimānadvāre mahantena devatānubhāvena ākāse ʒhatvā itarā dve gāthā abhāsi:

**3. So te karissāmi yathānubhāvaṃ, kataññutaṃ brāhmaṇa pekkhamāno,
Kathaṇhi āgamma sataṃ sakāse, moghāni te assu pariphanditāni.**

**4. Yo tindukarukkhasa paro pilakkho, parivārito pubbayaṇṇo ulāro,
Tassesa mūlasmiṃ nidhi nikhāto, adāyādo gaccha taṃ uddharāhi ti.**

Tattha {3.25} **yathānubhāvan**-ti yathāsatti yathābalaṃ. **Kataññutan**-ti tayā mayhaṃ katagunaṃ jānanto taṃ attani vijjamānaṃ kataññutaṃ pekkhamāno. **Āgamma** ti āgantvā. **Sataṃ sakāse** ti sappurisānaṃ santike. **Moghāni te assu pariphanditāni** ti sukhaseyyapucchanavasena vācāphanditāni sammajjanādikaraṇena kāyaphanditāni ca tava kathaṃ aphaḷāni bhavissanti.

Yo tindukarukkhasa paro pilakkho ti yo esa tindukarukkhasa parato pilakkharukkho ʒhitoti vimānadvāre ʒhitāva hatthaṃ pasāretvā dasseti. **Parivārito** ti ādisu tassa pilakkharukkhasa mūle esa taṃ rukkhamūlaṃ parikkhipitvā nihitatāya parivārito, pubbe yiṭṭhayaṇṇavasena purimasāmikānaṃ uppannatāya **pubbayaṇṇo**, anekanidhikumbhi bhāvena mahantattā **ulāro**, bhūmiṃ khaṇitvā ʒhapitattā **nikhāto**, idāni dāyādānaṃ abhāvato **adāyādo**. Idaṃ vuttaṃ hoti: esa taṃ rukkhamūlaṃ parikkhipitvā gīvāya gīvaṃ pahaṇtīnaṃ nidhikumbhīnaṃ vasena mahānidhi nikhāto asāmiṃko, gaccha taṃ uddharitvā gaṇhāti.

Evaṃca pana vatvā sā devatā: “Brāhmaṇa, tvaṃ etaṃ uddharitvā gaṇhanto kilamissasi, gaccha tvaṃ, aham-eva taṃ tava gharaṃ netvā asukasmiṃ asukasmiṃca ʒhāne nidahissāmi, tvaṃ etaṃ dhanam yāvajīvaṃ paribhuṇjanto dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi” ti brāhmaṇassa ovādaṃ datvā taṃ dhanam attano ānubhāvena tassa ghare patiṭṭhāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Palāsajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 308 Sakuṇajātakavaṇṇanā

Akaramhasa te kiccan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa akataññutaṃ ārabba kathesi. “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto akataññūyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese rukkhakoṭṭakasakuṇo hutvā {3.26} nibbatti. Athekassa sīhassa maṃsaṃ khādantassa aṭṭhi gale laggi, galo uddhumāyi, gocaraṃ gaṇhituṃ na sakkoti, kharā vedanā pavattati. Atha naṃ so sakuṇo gocarappasuto disvā sākhāya nilīno: “Kiṃ te, samma, dukkhan”-ti pucchi. So tamatthaṃ ācikkhi. “Ahaṃ te, samma, etaṃ aṭṭhiṃ apaneyyaṃ, bhayena pana te mukhaṃ pavisituṃ na visahāmi, khādeyyāsi pi man”-ti. “Mā bhāyi, samma, nāhaṃ taṃ khādāmi, jīvitaṃ me dehī” ti. So: “Sādhū” ti taṃ vāmapassena nipajjāpetvā: “Ko jānāti, kimpesa karissatī” ti cintetvā yathā mukhaṃ pidahituṃ na sakkoti, tathā tassa adharoṭṭhe ca uttaroṭṭhe ca daṇḍakaṃ ṭhapetvā mukhaṃ pavisitvā aṭṭhikoṭṭiṃ tuṇḍena pahari, aṭṭhi patitvā gataṃ. So aṭṭhiṃ pātetvā sīhassa mukhato nikkhamanto daṇḍakaṃ tuṇḍena paharitvā pātento va nikkhamitvā sākhagge nilīyi. Sīho nirogo hutvā ekadivasam ekaṃ vanamahimsam vadhitvā khādati. Sakuṇo: “Vīmaṃsissāmi nan”-ti tassa uparibhāge sākhāya nilīyitvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Akaramhasa te kiccaṃ, yaṃ balaṃ ahuvamhase,
Migarāja namo tyatthu, api kiñci labhāmase ti.**

Tattha **akaramhasa te kiccan**-ti bho, sīha, mayam-pi tava ekaṃ kiccaṃ akarimha. **Yaṃ balaṃ ahuvamhase** ti yaṃ amhākaṃ balaṃ ahosi, tena balena tato kiñci ahāpetvā akarimha yeva.

Taṃ sutvā sīho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mama lohitabhakkhassa, niccaṃ luddāni kubbato,
Dantantaragato santo, taṃ bahuṃ yam-pi jīvasī ti.**

Taṃ sutvā sakuṇo itarā dve gāthā abhāsi:

**3. Akataññumakattāraṃ, katassa appaṭikāraṃ,
Yasmiṃ kataññutā natthi, niratthā tassa sevanā.**

**4. Yassa {3.27} sammukhaciṇṇena, mittadhammo na labbhati,
Anusūyamanakkosaṃ, saṇikaṃ tamhā apakkamen-ti.**

Tattha **akataññun**-ti kataguṇaṃ ajānantam. **Akattāran**-ti yaṃkiñci
akarontam. **Sammukhaciṇṇenā** ti sammukhe katena guṇena.

Anusūyamanakkosan-ti tam puggalaṃ na usūyanto na akkosanto saṇikaṃ
tamhā pāpapuggalā apagaccheyyāti.

Evam vatvā so sakuṇo pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siho
devadatto ahosi, sakuṇo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sakuṇajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 309 Chavajātakavaṇṇanā

Sabbamidaṃ carimaṃ katan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto chabbaggiye
bhikkhū ārabha kathesi. Vatthu **vinaye** (Pāc. 646) vitthārato āgatam-eva.
Ayaṃ panettha saṅkhepo: satthā chabbaggiye pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira
tumhe, bhikkhave, nīce āsane nisīditvā uce āsane nisinnassa dhammaṃ
desethā” ti pucchitvā: “Evaṃ, bhante” ti vutte te bhikkhū garahitvā: “Ayuttaṃ,
bhikkhave, tumhākaṃ mama dhamme agāravakaraṇaṃ, porāṇakapaṇḍitā hi
nīce āsane nisīditvā bāhirakamante pi vācente garahimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto caṇḍālakule
nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapesi. Tassa bhariyā ambadohaḷinī hutvā
taṃ āha: “Sāmi, icchāmahaṃ ambaṃ khādituṃ”-ti. “Bhadde, imasmiṃ kāle
ambaṃ natthi, aññaṃ kiñci ambilaphalaṃ āharissāmī” ti. “Sāmi, ambaphalaṃ
labhamānāva jīvissāmi, alabhamānāya me jīvitaṃ natthi” ti. So tassā
paṭibaddhacitto {3.28} “kahaṃ nu kho ambaphalaṃ labhissāmī” ti cintesi. Tena
kho pana samayena bārāṇasirañño uyyāne ambo dhuvaphalo hoti. So: “Tato
ambapakkaṃ āharitvā imissā dohaḷaṃ paṭippassambhessāmī” ti rattibhāge
uyyānaṃ gantvā ambaṃ abhiruhitvā nilīno sākhāya sākhaṃ ambaṃ olokento
vicari. Tassa tathā karontasseva ratti vibhāyi. So cintesi: “Sace idāni otaritvā
gamissāmi, disvā maṃ ‘coro’ ti gaṇhissanti, rattibhāge gamissāmī” ti. Athekaṃ
viṭapaṃ abhiruhitvā nilīno acchi.

Tadā bārāṇasirājā: “Purohitassa santike mante uggaṇhissāmī” ti uyyānaṃ pavisitvā ambarukkkhamūle ucce āsane nisīditvā ācariyaṃ nīce āsane nisīdāpetvā mante uggaṇhi. Bodhisatto upari nilīno cintesi: “yāva adhammiko ayaṃ rājā, yo uccāsane nisīditvā mante uggaṇhāti. Ayaṃ brāhmaṇo pi adhammiko, yo nīcāsane nisīditvā mante vāceti. Aham-pi adhammiko, yo mātugāmassa vasaṃ gantvā mama jīvitaṃ agaṇetvā ambaṃ āharāmī” ti. So rukkhato otaranto ekaṃ olambanasākkhaṃ gahetvā tesaṃ ubhinnaṃ-pi antare patiṭṭhāya: “Mahārāja, ahaṃ naṭṭho, tvaṃ mūlho, purohito mato” ti āha. So rañña: “Kimkāraṇā” ti puṭṭho paṭhamam gāthamāha.

**1. Sabbamidam carimam katham, ubho dhammam na passare,
Ubho pakatiya cuta, yo cāyam mantejjhāpeti,
Yo ca mantam adhīyatī ti.**

Tattha **sabbamidam carimam katan**-ti yaṃ amhehi tīhi janehi katham, sabbam idam kiccaṃ lāmakam nimmariyādam adhammikaṃ. Evaṃ attano corabhāvaṃ tesaṃcā mantesu agāravaṃ garahitvā puna itare dve yeva garahanto: “**Ubho {3.29} dhammam na passare**” ti ādimāha. Tattha **ubho** ti ime dve pi janā garukārārahaṃ porāṇakadhammam na passanti, tato dhammapakatito cutā. Dhammo hi paṭhamuppattivasena pakati nāma.

Vuttam-pi cetam:

**Dhammo have pāturahosi pubbe,
Pacchā adhammo udapādi loke ti. (Ja. 457.3).**

Yo cāyan-ti yo ca ayaṃ nīcāsane nisīditvā mante ajjhāpeti, yo ca ucce āsane nisīditvā adhīyatīti.

Tam sutvā brāhmaṇo dutiyam gāthamāha.

**2. Sālīnam odanam bhuñje, sucim maṃsūpasecanam,
Tasmā etam na sevāmi, dhammam isīhi sevitan-ti.**

Tassattho: ahañhi bho imassa rañño santakam sālīnam odanam **sucim** paṇḍaram nānappakārāya maṃsavikatiyā sittam **maṃsūpasecanam** bhuñjāmi, tasmā udare baddho hutvā etam esitaguṇehi isīhi sevitaṃ dhammam na sevāmīti.

Tam sutvā itaro dve gāthā abhāsi:

**3. Paribbaja mahā loko, pacantaññe pi paṇino,
Mā tam adhammo ācarito, asmā kumbhamivābhidā.**

**4. Dhiratthu taṃ yasalābhaṃ, dhanalābhaṇca brāhmaṇa,
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vā ti.**

Tattha **paribbajā** ti ito aññattha gaccha. **Mahā** ti ayaṃ loko nāma mahā.
Pacantaññe pi pāṇino ti imasmim jambudīpe aññe pi pāṇino pacanti,
nāyameveko rājā. **Asmā kumbhamivābhida** ti pāsāṇo ghaṭaṃ viya. Idam
vuttaṃ hoti: yaṃ tvaṃ aññattha agantvā idha vasanto adhammaṃ ācarasi, so
adhammo evaṃ ācarito pāsāṇo ghaṭaṃ viya mā taṃ bhindi.

“Dhiratthū” ti gāthāya ayaṃ saṅkhepattho: brāhmaṇa yo esa evaṃ tava
yasalābho ca dhanalābho ca dhiratthu, taṃ garahāma mayaṃ. Kasmā? Yasmā
ayaṃ tayā {3.30} laddhalābho āyatiṃ apāyesu vinipātanahetunā sampati ca
adhammacaraṇena jīvita-vutti nāma hoti, yā cesā vutti iminā āyatiṃ
vinipātena idha adhammacaraṇena vā nippajjati, kiṃ tāya, tena taṃ evaṃ
vadāmīti.

Athassa dhammakathāya rājā pasīditvā: “Bho, purisa, kiṃjātikosī” ti pucchi.
“Caṇḍālo ahaṃ, devā” ti. Bho: “Sace tvaṃ jātisampanno abhaviṣṣa, rajjaṃ te
ahaṃ adassaṃ, ito paṭṭhāya pana ahaṃ divā rājā bhavissāmi, tvaṃ rattim rājā
hohī” ti attano kaṇṭhe piḷandhanaṃ pupphadāmaṃ tassa gīvāyaṃ piḷandhāpetvā
taṃ nagaraguttikaṃ akāsi. Ayaṃ nagaraguttikānaṃ kaṇṭhe
rattapupphadāmapiḷandhanavaṃso. Tato paṭṭhāya pana rājā tassovāde ṭhatvā
ācariye gāraṇaṃ karitvā nīce āsane nisinnō mante uggaṇhīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā rājā
ānando ahosi, caṇḍālaputto pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Chavajātakavaṇṇanā navamā

Ja 310 Seyyajātakavaṇṇanā

Sasamuddapariyāyan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ
ārabha kathesi. So hi sāvatthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ abhirūpaṃ
alaṅkatapaṭiyattaṃ itthim disvā ukkaṇṭhito sāsane nābhiraṃ. Atha bhikkhū
bhagavato ārocesuṃ. So bhagavatā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti
puṭṭho: “Saccaṃ, bhante” ti vatvā: “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesī” ti vutte tamatthaṃ
ārocesi. Satthā: “Kasmā tvaṃ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ukkaṇṭhitosi,
pubbe paṇḍita purohitaṭṭhānaṃ labhantā pi taṃ paṭikkhipitvā pabbajimsū” ti
vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purohitassa brāhmaṇiṃ kucchimhi paṭisandhim gaṇhitvā {3.31} rañño puttana saddhim ekadivase vijāyi. Rājā: “Atthi nu kho koci me puttana saddhim ekadivase jāto” ti amacce pucchi. “Atthi, mahārāja, purohitassa putto” ti. Rājā taṃ āharāpetvā dhātīnaṃ datvā puttana saddhim ekato va paṭijaggāpesi. Ubhinnaṃ ābharaṇāni ceva pānabhojanādīni ca ekasadisāneva ahesuṃ. Te vayappattā ekato va takkasilāṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā āgamaṃsu. Rājā puttassa oparajjaṃ adāsi, mahāyaso ahosi. Tato paṭṭhāya bodhisatto rājaputtana saddhim ekato va khādati pivati sayati, aññamaññaṃ vissāso thiro ahosi.

Aparabhāge rājaputto pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya mahāsampattiṃ anubhavi. Bodhisatto cintesi: “Mayhaṃ sahāyo rajjamanusāsati, sallakkhitakkhaṇe yeva kho pana mayhaṃ purohitaṭṭhānaṃ dassati, kiṃ me gharāvāsena, pabbajitvā vivekamanubrūhessāmī” ti? So mātāpitaro vanditvā pabbajjaṃ anujānāpetvā mahāsampattiṃ chaḍḍetvā ekako va nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā manorame bhūmibhāge paṇṇasālaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto vihāsi. Tadā rājā taṃ anussaritvā: “Mayhaṃ sahāyo na paññāyati, kahaṃ so” ti pucchi. Amaccā tassa pabbajitabhāvaṃ ārocetvā: “Ramaṇiye kira vanasaṇḍe vasatī” ti āhaṃsu. Rājā tassa vasanokāsaṃ pucchitvā seyyaṃ nāma amaccaṃ: “Gaccha sahāyaṃ me gahetvā ehi, purohitaṭṭhānamassa dassāmī” ti āha. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā bārāṇasito nikkhamitvā anupubbena paccantagāmaṃ patvā tattha khandhāvāraṃ ṭhapetvā vanacarakehi saddhim bodhisattassa vasanokāsaṃ gantvā bodhisattaṃ paṇṇasāladvāre suvaṇṇapaṭimaṃ viya nisinnaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā katapaṭisanthāro: “Bhante, rājā tuyhaṃ purohitaṭṭhānaṃ dātukāmo, āgamaṃ {3.32} te icchatī” ti āha.

Bodhisatto: “Tiṭṭhatu purohitaṭṭhānaṃ, ahaṃ sakalaṃ kāsikosalajambudīparajjaṃ cakkavattisirim-eva vā labhanto pi na gacchissāmi, na hi paṇḍitā sakim jāhitakilese puna gaṇhanti, sakim jāhitañhi niṭṭhubhakheḷasadiṣaṃ hotī” ti vatvā imā gāthā abhāsi:

**1. Sasamuddapariyāyaṃ, mahim sāgarakuṇḍalaṃ,
Na icche saha nindāya, evaṃ seyya vijānāhi.**

**2. Dhiratthu taṃ yasalābhaṃ, dhanalābhaṃca brāhmaṇa,
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vā.**

**3. Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje,
Sā yeva jīvikā seyyo, yā cādhammena esanā.**

**4. Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje,
Aññaṃ ahimsayaṃ loke, api rajjena taṃ varan-ti.**

Tattha **sasamuddapariyāyan**-ti pariyāyo vuccati parivāro, samuddaṃ parivāretvā ṭhiteṇa cakkavāḷapabbatena saddhiṃ, samuddasaṅkhāteṇa vā parivāreṇa saddhinti attho. **Sāgarakuṇḍalan**-ti sāgaramajjhe dīpavasena ṭhitattā tassa kuṇḍalabhūtaṃ attho. **Nindāyā** ti jhānasukhasampannaṃ pabbajjaṃ chaḍḍetvā issariyaṃ gaṇhīti imāya nindāya. **Seyyā** ti taṃ nāmenālapati. **Vijānahī** ti dhammaṃ vijānāhi. **Yā vutti vinipātenā** ti yā purohitaṭṭhānavasena laddhā yasalābhadhanalābhavutti jhānasukhato attavinipātanasaṅkhāteṇa vinipāteṇa ito gantvā issariyamadamattassa adhammacaraṇeṇa vā hoti, taṃ vuttiṃ dhiratthu.

Pattamādāyā ti bhikkhābhājanaṃ gaheṭvā. **Anagāro** ti api ahaṃ agāravirahito parakulesu careyyaṃ. **Sā yeva jīvikā** ti sā eva me jīvikā seyyo varatarā. **Yā cādhammena esanā** ti yā ca adhammena esanā. Idaṃ vuttaṃ hoti: yā adhammena esanā, tato esāva jīvikā sundaratarāti. **Ahimsayan**-ti aviheṭhento. Api **rajjenā** ti evaṃ paraṃ aviheṭhento kapālahatthassa mama jīvikakappaṇaṃ rajjenā pi varaṃ uttamanti.

Iti so punappunaṃ yācantam-pi taṃ paṭikkhi pi. Seyyo pi tassa manam alabhitvā taṃ vanditvā gantvā tassa anāgamanabhāvaṃ rañño ārocesi.

Satthā {3.33} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi, apare pi bahū sotāpattiphalādīni sacchikariṃsu. Tadā rājā ānando ahosi, seyyo sārīputto, purohitaputto pana aham-eva ahosinti.

Seyyajātakavaṇṇanā dasamā

Kāliṅgavaggo paṭhamo

2. Pucimandavaggo

Ja 311 Pucimandajātakavaṇṇanā

Uṭṭhehi corā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmantaṃ mahāmogallānaṃ ārabba kathesi. There kira rājagahaṃ upanissāya araṇṇakuṭikāya viharante

eko coro nagaradvāragāme ekasmiṃ gehe sandhiṃ chinditvā hatthasāraṃ ādāya palāyitvā therassa kuṭipariveṇaṃ pavisitvā: “Idha mayhaṃ ārakkho bhavissatī” ti therassa paṇṇasālāya pamukhe nipajji. Thero tassa pamukhe sayitabhāvaṃ ñatvā tasmiṃ āsaṅkaṃ katvā: “Corasaṃsaggo nāma na vaṭṭatī” ti nikkhamitvā: “Mā idha sayī” ti nīhari. So coro tato nikkhamitvā padaṃ mohetvā palāyi. Manussā ukkaṃ ādāya corassa padānusārena tattha āgantvā tassa āgataṭṭhānaṭṭhitaṭṭhānanisinnatṭhānasayitaṭṭhānādīni disvā: “Coro ito āgato, idha ṭhito, idha nisinno, iminā ṭhānena apagato, na diṭṭho no” ti ito cito ca pakkhanditvā adisvāva paṭigatā. Punadivase thero pubbaṇhasamayam rājagahe piṇḍāya caritvā piṇḍapātaṭṭhikkanto veḷuvanaṃ gantvā taṃ pavattiṃ satthu ārocesi. Satthā: “Na kho, moggallāna, tvaññeva āsaṅkitabbayuttakaṃ āsaṅki, porāṇakapaṇḍitā pi āsaṅkimsū” ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {3.34} bārāṇasiyam brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto nagarassa susānavane nimbarukkhadevatā hutvā nibbatti. Athekadivasaṃ nagaradvāragāme katakammacorō taṃ susānavanaṃ pāvisi. Tada ca pana tattha nimbo ca assattho cāti dve jeṭṭhakarukkhā. Coro nimbarukkhamūle bhaṇḍikaṃ ṭhapetvā nipajji. Tasmīṃ pana kāle core gahetvā nimbasūle uttāsenti. Atha sā devatā cintesi: “Sace manussā āgantvā imaṃ coraṃ gaṇhissanti, imasseva nimbarukkhasa sākhaṃ chinditvā sūlaṃ katvā etaṃ uttāsessanti, evaṃ sante rukkho nassissati, handa naṃ ito nīharissāmī” ti. Sā tena saddhiṃ sallapantī paṭhamam gāthamāha.

**1. Uṭṭhehi cora kiṃ sesi, ko attho supanena te,
Mā taṃ gahesuṃ rājāno, gāme kibbisakārakan-ti.**

Tattha **rājāno** ti rājapurise sandhāya vuttaṃ. **Kibbisakārakan-ti** dāruṇasāhasikacorakammakārakaṃ.

Iti naṃ vatvā: “Yāva taṃ rājapurisā na gaṇhanti, tāva aññattha gacchā” ti bhāyāpetvā palāpesi. Tasmīṃ palāte assatthadevatā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yaṃ nu coraṃ gahessanti, gāme kibbisakārakaṃ,
Kiṃ tattha pucimandassa, vane jātassa tiṭṭhato ti.**

Tattha **vane jātassa tiṭṭhato** ti nimbo vane jāto ceva ṭhito ca. Devatā pana tattha nibbattatā rukkhasamudācāreneva samudācari.

Taṃ sutvā nimbadevatā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na tvaṃ assattha jānāsi, mama corassa cantaraṃ,
Coram gahetvā rājāno, gāme kibbisakārakaṃ,
Appenti nimbasūlasmiṃ, tasmīṃ me saṅkate mano ti.**

Tattha {3.35} **assatthā** ti purimanayeneva tasmīṃ nibbattadevataṃ samudācarati. **Mama corassa cantaran-**ti mama ca corassa ca ekato avasanakāraṇaṃ. **Appenti nimbasūlasmin-**ti imasmīṃ kāle rājāno coraṃ nimbasūle āvuṇanti. **Tasmīṃ me saṅkate mano** ti tasmīṃ kāraṇe mama cittaṃ saṅkati. Sace hi imaṃ sūle āvuṇissanti, vimānaṃ me nassissati, atha sākāya olambessanti, vimāne me kuṇapagandho bhavissati, tenāhaṃ etaṃ palāpesinti attho.

Evam tāsāṃ devatānaṃ aññamaññaṃ sallapantānaññeva bhaṇḍasāmikā ukkāhatthā padānūsarena āgantvā corassa sayitaṭṭhānaṃ disvā: “Ambho idāneva coro uṭṭhāya palāto, na laddho no coro, sace labhissāma, imasseva naṃ nimbassa sūle vā āvuṇitvā sākāya vā olambetvā gamissāmā” ti vatvā ito cito ca pakkhanditvā coraṃ adisvāva gatā.

Tesaṃ vacanaṃ sutvā assatthadevatā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Saṅkeyya saṅkitabbāni, rakkheyyānāgataṃ bhayaṃ,
Anāgatabhayā dhīro, ubho loke avekkhatī ti.**

Tattha **rakkheyyānāgataṃ bhayan-**ti dve anāgatabhayāni diṭṭhadhammikañceva samparāyikañcāti. Tesu pāpamitte parivajjento diṭṭhadhammikaṃ rakkhati, tīṇi duccaritāni parivajjento samparāyikaṃ rakkhati. **Anāgatabhayā** ti anāgatabhayahetutaṃ bhayaṃ bhāyamāno **dhīro** paṇḍito puriso pāpamittasaṃsaggaṃ na karoti, tīhi pi dvārehi duccaritaṃ na carati. **Ubho loke** ti evaṃ bhāyanto hesa idhalokaparalokasaṅkhāte ubho loke avekkhati oloketi, olokayamāno idhalokabhayena pāpamitte vivajjeti, paralokabhayena pāpaṃ na karotīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā assatthadevatā ānando ahosi, nimbadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Pucimandajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 312 Kassapamandiyajātakavaṇṇanā

Api {3.36} **kassapa mandiyā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mahallakabhikkhuṃ ārabbha kathesi. Sāvattiyaṃ kireko kulaputto kāmesu ādīnavaṃ disvā satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhāne anuyutto na cirasseva

arahattaṃ pāpuṇi. Tassa aparabhāge mātā kālamakāsi. So mātu accayena pitarañca kaniṭṭhabhātarañca pabbājetvā jetavane vasitvā vassūpanāyikasamaye cīvarapaccayassa sulabhataṃ sutvā ekaṃ gāmakāvāsaṃ gantvā tayo pi tattheva vassaṃ upagantvā vutthavassā jetavanam-eva āgamaṃsu. Daharabhikkhu jetavanassa āsannaṭṭhāne: “Sāmaṇera tvaṃ therāṃ vissāmetvā āneyyāsi, ahaṃ puretaraṃ gantvā pariveṇaṃ paṭijaggissāmī” ti jetavanaṃ pāvisi.

Mahallakatthero saṇikaṃ āgacchati. Sāmaṇero punappunaṃ sīsena uppīlento viya: “Gaccha, bhante, gaccha, bhante” ti taṃ balakkārena neti. Thero: “Tvaṃ maṃ attano vasaṃ ānesī” ti puna nivattitvā koṭito paṭṭhāya āgacchati. Tesāṃ evaṃ aññaṃaññaṃ kalahaṃ karontānaññeva sūriyo atthaṅgato, andhakāro jāto.

Itaro pi pariveṇaṃ sammajjitvā udakaṃ upaṭṭhapetvā tesāṃ āgamaṃ apassanto ukkaṃ gahetvā paccuggamaṃ katvā te āgacchante disvā: “Kiṃ cirāyitthā” ti pucchi. Mahallako taṃ kāraṇaṃ kathesi. So te dve pi vissāmetvā saṇikaṃ ānesi. Taṃ divasaṃ buddhupaṭṭhānassa okāsaṃ na labhi. Atha naṃ dutiyadivase buddhupaṭṭhānaṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ satthā: “Kadā āgatosī” ti pucchi. “Hiyyo, bhante” ti. “Hiyyo āgantvā ajja buddhupaṭṭhānaṃ karosī” ti? So: “Āma, bhante” ti vatvā taṃ kāraṇaṃ ācikkhi. Satthā mahallakaṃ garahitvā: “Na esa idāneva evarūpaṃ kammaṃ karoti, pubbe pi akāsi. Idāni pana tena tvaṃ kilamito, pubbe pi paṇḍite kilamesī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiniḡame brāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattakāle {3.37} mātā kālamakāsi. So mātu sarīrakiccaṃ katvā māsaddhamāsaccayena ghare vijjamaṇaṃ dhanāṃ dānaṃ datvā pitarañca kaniṭṭhabhātarañca gahetvā himavantapadese devadattiyaṃ vakkalaṃ gahetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā uñchācariyāya vanamūlaphalāphalehi yāpento ramaṇīye vanasaṇḍe vasi. Himavante pana vassakāle acchinnadhāre deve vassante na sakkā hoti kandaṃmūlaṃ khaṇitum, phalāni ca paṇṇāni ca patanti. Tāpasā yebhuyyena himavantato nikkhamitvā manussapathe vasanti. Tadā bodhisatto pitarañca kaniṭṭhabhātarañca gahetvā manussapathe vasitvā puna himavante pupphitaphalite te ubho pi gahetvā himavante attano assaṃapadaṃ āgacchanto assaṃassāvidūre sūriye atthaṅgate: “Tumhe saṇikaṃ āgaccheyyātha, ahaṃ purato gantvā assaṃaṃ paṭijaggissāmī” ti vatvā te ohāya gato. Khuddakatāpaso pitarā saddhiṃ saṇikaṃ gacchanto taṃ kaṭippadese sīsena uppīlento viya gaccha gacchāti taṃ balakkārena neti.

Mahallako: “Tvam̐ maṃ attano ruciya̐ ānesī” ti paṭinivattitvā koṭito paṭṭhāya āgacchati. Evaṃ tesam̐ kalahaṃ karontānaññeva andhakāro ahosi.

Bodhisatto pi paṇṇasālaṃ sammajjitvā udakaṃ upaṭṭhapetvā ukkamādāya paṭipathaṃ āgacchanto te disvā: “Ettakaṃ kālaṃ kiṃ karitthā” ti āha. Khuddakatāpaso pitarā katakāraṇaṃ kathesi. Bodhisatto ubho pi te saṇikaṃ netvā parikkhāraṃ paṭisāmetvā pitaraṃ nhāpetvā pādadhovanapiṭṭhisambāhanādīni katvā aṅgārakapallaṃ upaṭṭhapetvā paṭippassaddhakilamathaṃ pitaraṃ upanisīditvā: “Tāta, taruṇadāraḱā nāma mattikābhājanasadisā muhuttaneva bhijjanti, {3.38} sakim̐ bhinnakālato paṭṭhāya puna na sakkā honti ghaṭetuṃ, te akkosantā pi paribhāsantā pi mahallakehi adhivāsetabbā” ti vatvā pitaraṃ ovaḁanto imā gāthā abhāsi:

**1. Api kassapa mandiyā, yuvā sapati hanti vā,
Sabbam̐ tam̐ khamate dhīro, paṇḁito tam̐ titikkhati.**

**2. Sace pi santo vivadanti, khippam̐ santīyare puna,
Bālā pattāva bhijjanti, na te samathamajjhagū.**

**3. Ete bhiyyo samāyanti, sandhi tesam̐ na jīrati,
Yo cādhipannaṃ jānāti, yo ca jānāti desanam̐.**

**4. Eso hi uttaritaro, bhāravaho dhuraddharo,
Yo paresādhipannānam̐, sayam̐ sandhātumarahatī ti.**

Tattha **kassapā** ti pitaraṃ nāmenālapati. **Mandiyā** ti mandībhāvena taruṇatāya. **Yuvā sapati hanti vā** ti taruṇadāraḱo akkosati pi paharati pi. **Dhīro** ti dhikkatapāpo, dhī vā vuccati paññā, tāya samannāgatoti pi attho. Itaraṃ pana imasseva vevacanaṃ. Ubhayenā pi sabbam̐ tam̐ bāladāraḱehi kataṃ aparādhaṃ mahallako dhīro paṇḁito sahati titikkhatīti dasseti.

Sandhīyare ti puna mittabhāvena sandhīyanti ghaṭīyanti. **Bālā pattāvā** ti bālakā pana mattikāpattāva bhijjanti. **Na te samathamajjhagū** ti te bālakā appamattakam-pi vivāḁam̐ katvā verūpasamanaṃ na vindanti nādhigacchanti. **Ete bhiyyo** ti ete dve janā bhinnā pi puna samāgacchanti. **Sandhī** ti mittasandhi. **Tesan-**ti tesaññeva dvinnam̐ sandhi na jīrati. **Yo cādhipanna-**ti yo ca attanā adhipannaṃ atikkantaṃ aññasmiṃ katadosam̐ jānāti. **Desana-**ti yo ca tena attano dosam̐ jānanta desitaṃ accayadesanaṃ paṭiggaṇhituṃ jānāti.

Yo paresādhipannānan-ti yo paresam̐ adhipannānam̐ dosena abhibhūtānam̐ aparādhakārakānam̐. **Sayam̐ sandhātumarahatī** ti tesu akhamāpentesu pi:

“Ehi, bhadramukha, uddesaṃ gaṇha, aṭṭhakathaṃ suṇa, bhāvanamanuyuñja, kasmā paribāhiro hosī” ti evaṃ sayam sandhātum arahati mittabhāvaṃ ghaṭeti, eso evarūpo mettāvihārī uttaritaro mittabhārassa mittadhurassa ca vahanato: **“Bhāravaho” ti: “Dhuraddharo” ti** ca saṅkham gacchatīti.

Evaṃ {3.39} bodhisatto pitu ovādaṃ adāsi, so pi tato pabhuti danto ahosi sudanto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pitā tāpaso mahallako ahosi, khuddakatāpaso sāmaṇero, pitu ovādadāyako pana aham-eva ahosin”-ti.

Kassapamandiyajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 313 Khantivādījātakavaṇṇanā

Yo te hatthe ca pāde cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kodhanabhikkhum ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitam-eva. Satthā pana taṃ bhikkhum: “Kasmā, tvaṃ bhikkhu, akkodhanassa buddhassa sāsane pabbajitvā kodhaṃ karosi, porāṇakapaṇḍitā sarīre pahārasahassee patante hatthapādakaṇṇanāsāsu chijjamānāsu parassa kodhaṃ na karimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ kalābu nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto asītikoṭṭivibhave brāhmaṇakule nibbattitvā kuṇḍalakumāro nāma māṇavo hutvā vayappatto takkasilam gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā mātāpitūnaṃ accayena dhanarāsiṃ oloketvā: “Imaṃ dhanam uppādetvā mama ñātakā aggahetvāva gatā, mayā panetaṃ gahetvā gantum vaṭṭatī” ti sabbam dhanam viceyyadānavasena yo yaṃ āharati, tassa taṃ datvā himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā phalāphalena yāpento ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ āgantvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagare bhikkhāya caranto senāpatissa nivāsanaadvāraṃ sampāpuṇi. Senāpati tassa iriyāpathesu paśīditvā gharaṃ pavesetvā attano paṭiyāditaḥhojanaṃ {3.40} bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā tattheva rājuyyāne vasāpesi.

Athekadivasam kalāburājā surāmadamatto chekanāṭakaparivuto mahantena yasena uyyānaṃ gantvā maṅgalasilāpaṭṭe sayanaṃ attharāpetvā ekissā piyamanāpāya itthiyā anke sayi. Gītavāditanaccesu chekā nāṭakitthiyo gītādīni payojesum, sakkassa devaraṇṇo viya mahāsampatti ahosi, rājā niddam okkami.

Atha tā itthiyo: “Yassatthāya mayam gītādīni payojayāma, so niddam upagato, kim no gītādīhi” ti vīṇādīni tūriyāni tattha tattheva chaḍḍetvā uyyānam pakkantā pupphaphalapallavādīhi palobhiyamānā uyyāne abhiramimsu. Tadā bodhisatto tasmim uyyāne supupphitasālamūle pabbajjāsukhena vītināmento mattavaravāraṇo viya nisinno hoti. Atha tā itthiyo uyyāne caramānā tam disvā: “Etha, ayyāyo, etasmim rukkhāmūle pabbajito nisinno, yāva rājā na pabujjhati, tāvassa santike kiñci suṇamānā nisīdissāmā” ti gantvā vanditvā parivāretvā nisinnā: “Amhākaṁ kathetabbayuttakaṁ kiñci kathethā” ti vadimsu. Bodhisatto tāsam dhammaṁ kathesi. Atha sā itthī ankaṁ cāletvā rājānam pabodhesi. Rājā pabuddho tā apassanto: “Kahaṁ gatā vasaliyo” ti āha. Etā, mahārāja, gantvā ekaṁ tāpasam parivāretvā nisīdimṣūti. Rājā kupito khaggaṁ gahetvā: “Sikkhāpessāmi nam kūṭajaṭilan”-ti vegena agamāsi.

Atha tā itthiyo rājānam kuddham āgacchantam disvā tāsū vallabhatarā gantvā rañño hatthā asim gahetvā rājānam vūpasamesum. So āgantvā bodhisattassa santike ṭhatvā: “Kimvādī tvaṁ, samaṇā” ti pucchi. “Khantivādī, mahārāja” ti. “Kā esā khanti nāmā” ti? “Akkosantesu paribhāsantesu paharantesu akujjhanabhāvo” ti. Rājā: “Passissāmi dāni te khantiyā atthibhāvan”-ti {3.41} coraghātaṁ pakkosāpesi. So attano cārittena pharasuñca kaṇṭakakasañca ādāya kāsāyanivasano rattamālādharo āgantvā rājānam vanditvā: “Kim karomi, devā” ti āha. Imam coram duṭṭhatāpasam gahetvā ākaḍḍhitvā bhūmiyam pātetvā kaṇṭakakasaṁ gahetvā purato ca pacchato ca ubhosu passesu cāti catūsu pi passesu dvepahārasahassamassa dehīti. So tathā akāsi. Bodhisattassa chavi bhijji. Cammaṁ bhijji, maṁsam chijji, lohitaṁ paggharati.

Puna rājā: “Kimvādī tvaṁ bhikkhū” ti āha. “Khantivādī, mahārāja”. “Tvaṁ pana mayhaṁ cammantare khantī” ti maññasi, natthi mayhaṁ cammantare khanti, tayā pana daṭṭhum asakkuṇeyye hadayabbhantare mama khanti patiṭṭhitā. “Mahārāja” ti. Puna coraghātaṁ: “Kim karomi” ti pucchi. “Imassa kūṭajaṭilassa ubho hatthe chindā” ti. So pharasuṁ gahetvā gaṇḍiyam ṭhapetvā hatthe chindī. Atha nam: “Pāde chindā” ti āha, pāde pi chindī. Hatthapādakoṭīhi ghaṭachiddehi lākhāraso viya lohitaṁ paggharati. Puna rājā: “Kimvādīsī” ti pucchi. “Khantivādī, mahārāja”. “Tvaṁ pana mayhaṁ hatthapādakoṭīsu ‘khanti atthī’ ti maññasi, natthesā ettha, mayhaṁ khanti gambhīraṭṭhāne patiṭṭhitā” ti. So: “Kaṇṇanāsamassa chindā” ti āha. Itaro kaṇṇanāsam chindī, sakalasarīre lohitaṁ ahosi. Puna nam: “Kimvādī nāma tvaṁ”-ti pucchi. “Mahārāja, khantivādī nāma”. “Mā kho pana tvaṁ ‘kaṇṇanāsikakoṭīsu patiṭṭhitā khantī’ ti

maññasi, mama khanti gambhīre hadayabbhantare patiṭṭhitā” ti. Rājā:
“Kūṭajaṭila tava khantiṃ tvam-eva ukkhipitvā nisīdā” ti bodhisattassa hadayaṃ
pādena paharitvā pakkāmi.

Tasmiṃ gate senāpati bodhisattassa sarīrato lohitaṃ puñchitvā {3.42}
hatthapādakaṇṇanāsakoṭiyo sāṭakakaṇṇe katvā bodhisattaṃ saṇikaṃ
nisīdāpetvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā: “Sace, bhante, tumhe kujjhitukāmā,
tumhesu katāparādhassa rañño va kujjheyātha, mā aññesan”-ti yācanto
paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yo te hatthe ca pāde ca, kaṇṇanāsañca chedayi,
Tassa kujjha mahāvīra, mā raṭṭhaṃ vinasā idan-ti.**

Tattha **mahāvīrā** ti mahāvīriya. **Mā raṭṭhaṃ vinasā idan-ti** idaṃ
niraparādhaṃ kāsiraṭṭhaṃ mā vināsehi.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yo me hatthe ca pāde ca, kaṇṇanāsañca chedayi,
Ciraṃ jīvatu so rājā, na hi kujjhanti mādisā ti.**

Tattha **mādisā** ti mama sadisā khantibalena samannāgatā paṇḍitā: “Ayaṃ
maṃ akkosi paribhāsi pahari, chindi bhindī” ti taṃ na kujjhanti.

Raṇño uyyānā nikkhamantassa bodhisattassa cakkhupathaṃ vijahanakāle yeva
ayaṃ catunahutādhikā dviyojanasatasahassabahalā mahāpathavī
khalibaddhasāṭako viya phalitā, avīcito jālā nikkhamitvā rājānaṃ kuladattiyena
rattakambalena pārupantī viya gaṇhi. So uyyānadvāre yeva pathaviṃ pavisitvā
avīcimahāniraye patiṭṭhahi. Bodhisatto pi taṃ divasam-eva kālamakāsi.
Rājaparisā ca nāgarā ca gandhamālādhūmahatthā āgantvā bodhisattassa
sarīrakiccaṃ akaṃsu. Keci panāhu: “Bodhisatto puna himavantam-eva gato” ti,
taṃ abhūtaṃ.

**3. Ahū {3.43} atītamaddhānaṃ, samaṇo khantidīpano,
Taṃ khantiyā yeva ṭhitāṃ, kāsirājā achedayi.**

**4. Tassa kammapharusassa, vipāko kaṭuko ahu,
Yaṃ kāsirājā vedesi, nirayamhi samappito ti.**

Imā dve abhisambuddhagāthā.

Tattha **atītamaddhāna**-ti atīte addhāne. **Khantidīpano** ti
adhivāsanakhantisamvaṇṇano. **Achedayī** ti mārāpesi. Ekacce pana:

“Bodhisattassa puna hatthapādakaṇṇanāsā ghaṭitā” ti vadanti, tam-pi abhūtam-eva. **Samappito** ti patiṭṭhito.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne kodhano bhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi, aññe bahū sotāpattiphalādīni pāpuṇṇimsu. Tadā kalāburājā devadatto ahosi, senāpati sārīputto, khantivādī tāpaso pana aham-eva ahosinti.

Khantivādījātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 314 Lohakumbhijātakavaṇṇanā

Dujjīvitamajjīvimhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājānaṃ ārabha kathesi. Tadā kira kosalarājā rattibhāge catunnaṃ nerayikasattānaṃ saddaṃ suṇi. Eko **du**-kāram-eva bhaṇi, eko **sa**-kāram, eko **na**-kāram, eko **so**-kāramevā ti. Te kira atītabhave sāvatthiyaṃ yeva pāradārikā rājaputtā ahesuṃ. Te paresaṃ rakkhitago pitamātugāmesu aparajjhivā cittakelīṃ kīlantaṃ bahuṃ pāpakammaṃ katvā maraṇacakkena chinnā sāvattisāmante catūsu lohakumbhīsu nibbattā satṭhi vassasahassāni tattha paccivā uggatā lohakumbhimukhavatṭhiṃ disvā: “Kadā nu kho imamhā dukkhā muccissāmā” ti cattāro pi mahantena saddena anupaṭipāṭiyā viraviṃsu. Rājā tesāṃ saddaṃ sutvā maraṇabhayaatajjito nisinnako va aruṇaṃ utṭhāpesi.

Aruṇuggamanavelāya brāhmaṇā āgantvā rājānaṃ sukhasayitaṃ pucchīṃsu. Rājā: “Kuto me ācariyā sukhasayitaṃ, ajjāhaṃ evarūpe {3.44} cattāro bhīṃsanakasadde suṇi”-ti. Brāhmaṇā hatthe vidhuniṃsu. “Kiṃ ācariyā” ti? “Sāhasikasaddā, mahārājā” ti. “Sapaṭikammā appaṭikammā” ti? “Kāmaṃ appaṭikammā, mayaṃ pana susikkhitā, mahārājā” ti. “Kiṃ katvā paṭibāhissathā” ti? “Mahārāja, paṭikammaṃ mahantaṃ na sakkā kātum, mayaṃ pana sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajitvā hāressāmā” ti. “Tena hi khippaṃ cattāro hatthī cattāro asse cattāro usabhe cattāro manusseti laṭukikasakuṇikā ādiṃ katvā cattāro cattāro pāṇe gahetvā sabbacatukkayaññaṃ yajitvā mama sotthibhāvaṃ karoṭhā” ti. “Sādhu, mahārājā” ti sampaṭicchitvā yenattho, taṃ gahetvā yaññāvāṭaṃ paccupaṭṭhapesuṃ, bahuṃ pāṇe thūṇūpanīte katvā ṭhapesuṃ. “Bahuṃ macchamaṃsaṃ khādissāma, bahuṃ dhanāṃ labhissāmā” ti ussāhappattā hutvā: “Idaṃ laddhuṃ vaṭṭati, idaṃ laddhuṃ vaṭṭati, devā” ti aparāparaṃ caranti.

Mallikā devī rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ nu kho, mahārāja, brāhmaṇa ativiya ussāhayantā vicarantī” ti pucchi. “Devi kiṃ tuyhiminā, tvaṃ attano yaseneva mattā pamattā, dukkhaṃ pana amhākam-eva na jānāsī” ti? “Kiṃ, mahārājā” ti. “Devi, ahaṃ evarūpaṃ nāma asotabbaṃ suṇim, tato imesaṃ saddānaṃ sutattā: “Kiṃ bhavissatī” ti brāhmaṇe pucchim, brāhmaṇa: “Tumhākaṃ mahārāja rajjassa vā bhogānaṃ vā jīvitassa vā antarāyo paññāyati, sabbacatukkena yaññaṃ yajitvā sotthibhāvaṃ karissāmā” ti vadiṃsu, te mayhaṃ vacanaṃ gahetvā yaññāvāṭaṃ katvā yena yenattho, tassa tassa kāraṇā āgacchantī” ti. “Kiṃ pana deva, imesaṃ saddānaṃ nipphattiṃ sadevake loke aggabrāhmaṇaṃ pucchitthā” ti? “Ko esa devi, sadevake loke aggabrāhmaṇo nāmā” ti? “Mahāgotamo sammāsambuddho” ti. “Devi, sammāsambuddho me na pucchito” ti? “Tena hi gantvā pucchathā” ti.

Rājā tassā vacanaṃ gahetvā bhuttaṭātarāso rathavaramāruyha jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pucchi: “Ahaṃ, bhante, rattibhāge cattāro sadde sutvā brāhmaṇe pucchim, te ‘sabbacatukkayaññaṃ {3.45} yajitvā sotthim karissāmā” ti vatvā yaññāvāṭe kammaṃ karonti, tesāṃ saddānaṃ sutattā mayhaṃ kiṃ bhavissatī” ti. “Na kiñci, mahārāja, nerayikasattā dukkhamanubhavantā evaṃ viraviṃsu, na ime saddā idāni tayā eva sutā, porāṇakarājūhi pi sutā yeva, te pi brāhmaṇe pucchitvā pasughātayaññaṃ kattukāmā hutvā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā na kariṃsu, paṇḍitā tesāṃ saddānaṃ antaraṃ kathetvā mahājanaṃ vissajjāpetvā sotthimakāṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmim kāsigāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto himavante ramaṇīye vanasaṇḍe vasati. Tadā bārāṇasirājā catunnaṃ nerayikānaṃ im-eva cattāro sadde sutvā bhītatasito imināva niyāmena brāhmaṇehi: “Tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aññataro bhavissati, sabbacatukkayaññaṃ tena taṃ vūpasameṣṣāmā” ti vutte sampāṭicchi. Purohito brāhmaṇehi saddhim yaññāvāṭaṃ paccupaṭṭhāpesi, mahājano thūṇūpanīto ahosi. Tadā bodhisatto mettābhāvanaṃ purecārikaṃ katvā dibbacakkhunā lokaṃ olovento imaṃ kāraṇaṃ disvā: “Ajja, mayā gantuṃ vaṭṭati, mahājanassa sotthi bhavissatī” ti iddhibalena vehāsaṃ uppatitvā bārāṇasirañño uyyāne otaritvā maṅgalasilāpaṭṭe kañcanarūpakāṃ viya nisīdi. Tadā purohitassa jeṭṭhantevāsiko ācariyaṃ upasaṅkamitvā: “Nanu, ācariya, amhākaṃ vedesu paraṃ māretvā

sotthikaraṇaṃ nāma natthī” ti āha. Purohito: “Tvam rājadhanaṃ rakkhasi, bahuṃ macchamaṃsaṃ khādissāma, dhanam labhissāma, tuṇhī hohī” ti taṃ paṭibāhi.

So: “Nāhaṃ {3.46} ettha sahāyo bhavissāmī” ti nikkhamitvā rājuyyānaṃ gantvā bodhisattaṃ disvā vanditvā katapaṭisanthāro ekamantaṃ nisīdi. Bodhisatto: “Kim, māṇava, rājā dhammena rajjaṃ kāreti” ti pucchi. “Bhante, rājā dhammena rajjaṃ kāreti, rattibhāge pana cattāro sadde sutvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇa ‘sabbacatukkayaṇṇaṃ yajitvā sotthiṃ karissāmā’” ti vadiṃsu. Rājā pasughātakammaṃ katvā attano sotthiṃ kātukāmo mahājano thūṇūpanīto, “kim nu kho, bhante, tumhādisānaṃ sīlavantānaṃ tesaṃ saddānaṃ nipphattiṃ vatvā mahājanaṃ maraṇamukhā mocetuṃ vaṭṭatī” ti. “Māṇava, rājā amhe na jānāti, mayam-pi taṃ na jānāma, imesaṃ pana saddānaṃ nipphattiṃ jānāma, sace rājā amhe upasaṅkamitvā puccheyya, rājānaṃ nikkaṅkhaṃ katvā kathessāmā” ti. “Tena hi, bhante, muhuttaṃ idheva hotha, ahaṃ rājānaṃ ānessāmī” ti. “Sādhu, māṇava” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocetvā rājānaṃ ānesi.

Atha rājā bodhisattaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno pucchi: “Saccaṃ kira tumhe mayā sutasaddānaṃ nipphattiṃ jānāthā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Kathetha, bhante” ti. “Mahārāja, ete purimabhava paresaṃ rakkhitago pitesu dāresu cārittaṃ āpajjitvā bārāṇasisāmaṃte catūsu lohakumbhīsu nibbattā pakkuthite khāralohodake pheṇuddehakaṃ paccamānā tiṃsa vassasahassāni adho gantvā kumbhitalaṃ āhacca uddhaṃ ārohantā tiṃsavassasahasseneva kālena kumbhimukhaṃ disvā bahi oloketvā cattāro janā catasso gāthā paripuṇṇaṃ katvā vattukāmā pi tathā kātuṃ asakkontā ekekam-eva akkharaṃ vatvā puna lohakumbhīsu yeva {3.47} nimuggā. Tesu **du**-kāraṃ vatvā nimuggasatto evaṃ vattukāmo ahosi:

**1. ‘Dujjīvitamaḍḍimha, ye sante na dadamhase,
Vijjamānesu bhogesu, dīpaṃ nākamha attano’ ti.**

Taṃ gāthaṃ paripuṇṇaṃ kātuṃ nāsakkhī” ti vatvā bodhisatto attano ñāṇena taṃ gāthaṃ paripuṇṇaṃ katvā kathesi. Sesāsu pi eseṇa nayo.

Tesu **sa**-kāraṃ vatvā vattukāmassa ayaṃ gāthā:

**2. Saṭṭhi vassasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso,
Niraye paccamānānaṃ, kadā anto bhavissatī ti.**

Na-kāraṃ vatvā vattukāmassa ayaṃ gāthā:

**3. Natthi anto kuto anto, na anto paṭidissati,
Tadā hi pakataṃ pāpaṃ, mama tuyhañca mārisā ti.**

So-kāraṃ vatvā vattukāmassa ayaṃ gāthā:

**4. Sohaṃ nūna ito gantvā, yoniṃ laddhāna mānusiṃ,
Vadaññū sīlasampanno, kāhāmi kusalaṃ bahun-ti.**

Tattha **dujjīvitan**-ti tīṇi duccharitāni caranto dujjīvitaṃ lāmakajīvitaṃ jīvati nāma, so pi tadeva sandhāyāha: “Dujjīvitamaṃjīvimhā” ti. **Ye sante na dadamhase** ti ye mayāṃ deyyadhamme ca paṭiggāhake ca saṃvijjamāne ye va na dānaṃ dadimha. **Dīpaṃ nākamha attano** ti attano paṭiṭṭhaṃ na karimha. **Paripuṇṇānī** ti anūnāni anadhikāni. **Sabbaso** ti sabbākārena. **Paccamānānan**-ti amhākaṃ imasmiṃ niraye paccamānānaṃ.

Natthi anto ti: “Amhākaṃ asukakāle nāma makkho bhavissatī” ti evaṃ kālāparicchedo natthi. **Kuto anto** ti kena kāraṇena anto paññāyissati. **Na anto** ti antaṃ daṭṭhukāmānaṃ-pi no dukkhassa anto na paṭidissati. **Tadā hi pakatan**-ti tasmīṃ kāle mārisā mama ca tuyhañca pakataṃ pāpaṃ pakatṭhaṃ kataṃ atibahum-eva kataṃ. “Tathā hi pakatan”-ti pi pāṭho, tena kāraṇena kataṃ, yenassa {3.48} anto daṭṭhuṃ na sakkā ti attho. **Mārisā** ti mayā sadisā, piyālapanametaṃ etesaṃ. **Nūnā** ti ekaṃsatthe nipāto, so ahaṃ ito gantvā yoniṃ mānusiṃ laddhāna vadaññū sīlasampanno hutvā ekaṃseneva bahuṃ kusalaṃ karissāmīti ayamettha attho.

Iti bodhisatto ekamekaṃ gāthaṃ vatvā: “Mahārāja, so nerayikasatto imaṃ gāthaṃ paripuṇṇaṃ katvā vattukāmo attano pāpassa mahantatāya tathā kathetuṃ nāsakkihi, iti so attano kammavipākaṃ anubhavanto viravi.

Tumhākaṃ etassa saddassa savanapaccayā antarāyo nāma natthi, tumhe mā bhāyitthā” ti rājānaṃ saññāpesi. Rājā mahājanaṃ vissajjāpetvā suvaṇṇabheriṃ carāpetvā yaññāvāṭaṃ viddhaṃsāpesi. Bodhisatto mahājanassa sotthiṃ katvā katipāhaṃ vasitvā tattheva gantvā aparihīnājjhāno brahmaloke uppajji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi:
“tadā purohitassa jeṭṭhantevāsikamāṇavo sārīputto ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Lohakumbhijātakavaṇṇanā catutthā

Ja 315 Sabbamaṃsalābhajātakavaṇṇanā

Pharusā vata te vācā ti idaṃ satthā jetavane viharanto sārīputtattherena pītavirecanānaṃ dinnarasapiṇḍapātaṃ ārabba kathesi. Tadā kira jetavane ekacce bhikkhū snehavirecanānaṃ pivimsu. Tesāṃ rasapiṇḍapātena attho hoti, gilānupaṭṭhākā: “Rasabhattaṃ āharissāmā” ti sāvattim pavisitvā odanikagharavīthiyaṃ piṇḍāya caritvā pi rasabhattaṃ alabhitvā nivattimsu. Thero divātaraṃ piṇḍāya pavisamāno te bhikkhū disvā: “Kiṃ, āvuso, atipageva nivattathā” ti pucchi. Te tamatthaṃ ārocesuṃ. Thero: “Tena hi ethā” ti te gahetvā {3.49} tam-eva vīthim agamāsi, manussā pūretvā rasabhattaṃ adaṃsu. Gilānupaṭṭhākā rasabhattaṃ āharitvā gilānānaṃ adaṃsu, te paribhuñjimsu. Athekadivasāṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, thero kira pītavirecanānaṃ upaṭṭhāke rasabhattaṃ alabhitvā nikkhamante gahetvā odanikagharavīthiyaṃ caritvā bahuṃ rasapiṇḍapātaṃ pesesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni sārīputto va maṃsaṃ labhi, pubbe pi muduvācā piyavacanā vattuṃ chekā paṇḍitā labhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhiputto ahosi. Athekadivasāṃ eko migaluddako bahuṃ maṃsaṃ labhitvā yānakaṃ pūretvā: “Vikkiṇissāmī” ti nagaraṃ āgacchati. Tadā bārāṇasivāsikā cattāro seṭṭhiputtā nagarā nikkhamitvā ekasmiṃ maggasabhāgaṭṭhāne kiñci diṭṭhaṃ sutāṃ sallapantā nisīdimsu. Etesu eko seṭṭhiputto taṃ maṃsayānakaṃ disvā: “Etaṃ luddakaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharāpemi” ti āha. “Gaccha āharāpehī” ti. So taṃ upasaṅkamitvā: “Are, luddaka, dehi me maṃsakhaṇḍaṃ”-ti āha. Luddako: “Mārīsa, paraṃ kiñci yācantena nāma piyavacanena bhavitabbaṃ, tayā kathitavācāya anucchavikaṃ maṃsakhaṇḍaṃ labhissasī” ti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Pharusā vata te vācā, maṃsaṃ yācanako asi,
Kilomasadisī vācā, kilomaṃ samma dammi te ti.**

Tattha **kilomasadisī** ti pharusatāya kilomasadisī. **Kilomaṃ samma dammi te** ti handa gaṇha, idaṃ te vācāya sadisaṃ kilomaṃ dammīti niraṃsaṃ nimāṃsalohitaṃ kilomakakhaṇḍaṃ ukkhipitvā adāsi.

Atha naṃ aparo seṭṭhiputto: “Kinti vatvā yācasī” ti pucchi. “Are” ti vatvāti. So: “Aham-pi naṃ yācissāmī” ti vatvā gantvā {3.50} “jeṭṭhabhātika, maṃsakhaṇḍaṃ

me dehī” ti āha. Itaro: “Tava vacanassa anucchavikaṃ maṃsakhaṇḍaṃ labhissasī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Aṅgamaṃ manussānaṃ, bhātā loke pavuccati,
Aṅgassa sadiṣī vācā, aṅgaṃ samma dadāmi te ti.**

Tassattho: imasmiṃ loke manussānaṃ aṅgasadisattā aṅgamaṃ yadidaṃ bhātā bhaginīti, tasmā tavesā aṅgasadisī vācāti etissā anucchavikaṃ aṅgaṃ eva dadāmi teti. Evañca pana vatvā aṅgamaṃsaṃ ukkhipitvā adāsi.

Tam-pi aparo seṭṭhiputto: “Kinti vatvā yācasī” ti pucchi. “Bhātikā” ti vatvāti. So: “Aham-pi naṃ yācissāmī” ti vatvā gantvā: “Tāta, maṃsakhaṇḍaṃ me dehī” ti āha. Luddako tava vacanānūrūpaṃ lacchasī” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Tātāti putto vadamāno, kampeti hadayaṃ pitu,
Hadayassa sadiṣī vācā, hadayaṃ samma dammi te ti.**

Evañca pana vatvā hadayamaṃsena saddhiṃ madhuramaṃsaṃ ukkhipitvā adāsi.

Taṃ catuttho seṭṭhiputto: “Kinti vatvā yācasī” ti pucchi. So: “Tātā” ti vatvāti. So: “Aham-pi yācissāmī” ti vatvā gantvā: “Sahāya maṃsakhaṇḍaṃ me dehī” ti āha. Luddako: “Tava vacanānūrūpaṃ lacchasī” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yassa gāme sakhā natthi, yathāraññaṃ tatheva taṃ,
Sabbassa sadiṣī vācā, sabbaṃ samma dadāmi te ti.**

Tassattho: yassa purisassa gāme sukhadukkhesu saha ayanato sahāyasaṅkhāto **sakhā** natthi, tassa taṃ ṭhānaṃ yathā amanussaṃ **araññaṃ** tatheva hoti, iti ayaṃ tava vācā **sabbassa sadiṣī**, sabbena attano santakena vibhavana sadiṣī, tasmā sabbam-eva imaṃ mama santakaṃ maṃsayānakaṃ dadāmi teti.

Evañca pana vatvā: “Ehi, samma, sabbam-eva idaṃ maṃsayānakaṃ tava gehaṃ āharissāmī” ti āha. Seṭṭhiputto tena yānakaṃ {3.51} pājāpento attano gharaṃ gantvā maṃsaṃ otārāpetvā luddakassa sakkārasammānaṃ katvā puttadārampissa pakkosāpetvā luddakammato apanetvā attano kuṭumbamajjhe vasāpento tena saddhiṃ abhejjasahāyo hutvā yāvajīvaṃ samaggavāsaṃ vasi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā luddako sārīputto ahosi, sabbamaṃsalābhī seṭṭhiputto pana aham-eva ahosin”-ti.

Sabbamaṃsalābhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 316 Sasapaṇḍitajātakavaṇṇanā

Satta me rohitā macchā ti idaṃ satthā jetavane viharanto sabbaparikkhāradānaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira eko kuṭumbiko buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sabbaparikkhāradānaṃ sajjetvā gharadvāre maṇḍapaṃ kāretvā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā susajjitamaṇḍape paññattavarāsane nisīdāpetvā nānaggarasaṃ paṇītaḍānaṃ datvā puna svātanāyāti sattāhaṃ nimantetvā sattame divase buddhappamukhānaṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ sabbaparikkhāre adāsi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ karonto: “Upāsaka, tayā pītisomanassaṃ kātuṃ vaṭṭati, idaṃhi dānaṃ nāma porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, porāṇakapaṇḍitā hi sampattayācakānaṃ jīvitāṃ pariccajītvā attano maṃsam-pi adaṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sasayoniyaṃ nibbattitvā araṇṇe vasi. Tassa pana araṇṇassa ekato pabbatapādo ekato naḍī ekato paccantaḡāmaḡo ahoṣi. Aparepissa tayo saḡyā ahesuṃ makkaḡo ca siṅgālo ca uddo cāti. Te cattāro pi paṇḍitā ekato va vasantā attano attano {3.52} gocaṛaṭṭhāne gocaraṃ gaḡetvā sāyanaḡamaḡe ekato sannipatanti. Sasapaṇḍito: “Dānaṃ dātabbaṃ, sīlaṃ rakḡhitabbaṃ, uposaḡhakammaṃ kātabbaṃ”-ti tiṇṇaṃ janānaṃ ovāḡavasena dhammaṃ deseti. Te tassa ovāḡaṃ sampaḡicḡhitvā attano attano nivāsaḡumbaṃ pavisitvā vasanti. Evaṃ kāle gaḡchante ekaḡdivasaṃ bodhisatto ākāsaṃ oloketvā candaṃ disvā: “Sve uposaḡhadivaṣo” ti ṇatvā itare tayo āha: “Sve uposaḡho, tumḡe pi tayo janā sīlaṃ samāḡiyitvā uposaḡhikā hoḡha, sīle patiṭṭhāya dinnadānaṃ mahappaḡhalaṃ hoṡi, tasmā yācake sampatte tumḡehi khāḡitabbāḡārato dānaṃ datvā khāḡeḡyāḡhā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaḡicḡhitvā attano attano vasaṇaṭṭhānesu vasiṃsu.

Punaḡdivase tesu uddo pātoḡa: “Gocaraṃ pariḡesissāṃī” ti nikkḡamitvā gaṅgātīraṃ gato. Atheḡo bālisiko satta roḡitamacḡe uddḡaritvā valliḡā āvuṇitvā netvā gaṅgātīre vāluḡaṃ viyūḡhitvā vālikāya paḡicḡchādetvā puna macḡe gaṇḡhanto adḡogaṅgaṃ gaḡcḡhi. Uddo macḡagaṇḡdhaṃ ḡḡāyitvā vāluḡaṃ viyūḡhitvā macḡe disvā nīḡaritvā: “Atḡhi nu kho etesaṃ sāmiko” ti tikḡhattuṃ ḡhoṣetvā sāmikaṃ aḡassanto vallikoṡiṃ ḡaṃsitvā netvā attano vasaṇaḡumbe ṡḡapetvā: “Velāḡam-eva khāḡissāṃī” ti attano sīlaṃ āḡajḡento nipaḡji. Siṅgālo pi vasaṇaṭṭhānato nikkḡamitvā gocaraṃ pariḡesanto ekassa khettagaḡakassa kuṡiyaṃ dve maṃsasūlāni ekaṃ ḡoḡhaṃ ekaṇca dadḡivāraḡaṃ disvā: “Atḡhi nu

kho etesaṃ sāmiko” ti tikkhattuṃ ghosetvā sāmikaṃ adisvā dadhivārakassa uggahaṇarajjukaṃ gīvāya pavesetvā dve maṃsasūle ca godhañca mukhena ḍaṃsitvā netvā attano vasanagumbe ṭhapetvā: “Velāyam-eva khādissāmī” ti attano sīlaṃ {3.53} āvajjento nipajji. Makkaṭo pi vasanaṭṭhānato nikkhamitvā vanasaṇḍaṃ pavisitvā ambapiṇḍaṃ āharitvā attano vasanagumbe ṭhapetvā: “Velāyam-eva khādissāmī” ti attano sīlaṃ āvajjento nipajji.

Bodhisatto pana: “Velāyam-eva vasanaṭṭhānato nikkhamitvā dabbatiṇāni khādissāmī” ti attano vasanagumbe yeva nīpanno cintesi: “Mama santikaṃ āgatānaṃ yācakānaṃ tiṇāni dātuṃ na sakkā, tilataṇḍulādayo pi mayhaṃ natthi, sace me santikaṃ yācako āgacchissati, attano sarīramamaṃsaṃ dassāmī” ti. Tassa sīlatejēna sakkassa paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno idaṃ kāraṇaṃ disvā: “Sasaṛājānaṃ vīmaṃsissāmī” ti paṭhamāṃ uddassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā brāhmaṇavesena aṭṭhāsi. “Brāhmaṇa, kimatthaṃ ṭhitoṣī” ti vutte paṇḍita sace kiñci āhāraṃ labheyyaṃ, uposathiko hutvā vaseyyanti. So: “Sādhu dassāmi te āhāraṃ”-ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Satta me rohitā macchā, udakā thalamubbhatā,
Idaṃ brāhmaṇa me atthi, etaṃ bhutvā vane vasā ti.**

Tattha **thalamubbhatā** ti udakato thale ṭhapitā, kevaṭṭena vā uddhaṭā. **Etaṃ bhutvā** ti etaṃ mama santakaṃ macchāhāraṃ pacitvā bhuñjitvā samaṇadhammaṃ karonto ramaṇīye rukkhamūle nisinno imasmim vane vasāti.

Brāhmaṇo: “Pageva tāva hotu, pacchā jānissāmī” ti siṅgālassa santikaṃ gato. Tenāpi: “Kimatthaṃ ṭhitoṣī” ti vutto tathevāha. Siṅgālo: “Sādhu dassāmī” ti tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dussa {3.54} me khettpālassa, rattibhattaṃ apābhattaṃ,
Maṃsasulā ca dve godhā, ekañca dadhivārakaṃ,
Idaṃ brāhmaṇa me atthi, etaṃ bhutvā vane vasā ti.**

Tattha **dussa me** ti yo esa mama avidūre khettpālo vasati, dussa amussā ti attho. **Apābhattaṃ**-ti ābhataṃ ānītaṃ. **Maṃsasulā ca dve godhā** ti aṅgārapakkāni dve maṃsasulāni ca ekā ca godhā. **Dadhivārakaṃ**-ti dadhivārako. **Idaṃ**-ti idaṃ ettakaṃ mama atthi, etaṃ sabbam-pi yathābhirucitena pākena pacitvā paribhuñjitvā uposathiko hutvā ramaṇīye rukkhamūle nisīditvā samaṇadhammaṃ karonto imasmim vanasaṇḍe vasā ti attho.

Brāhmaṇo: “Pageva tāva hotu, pacchā jānissāmī” ti makkaṭassa santikaṃ gato. Tenāpi: “Kimatthaṃ ʈitosī” ti vutto tathevāha. Makkaṭo: “Sādhu dassāmī” ti tena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ambapakkam dakaṃ sītaṃ, sītacchāyā manoramā,
Idaṃ brāhmaṇa me atthi, etaṃ bhutvā vane vasā ti.**

Tattha **ambapakkan**-ti madhuraambaphalaṃ. **Dakaṃ sītaṃ**-ti gaṅgāya udakaṃ sītaṃ. **Etaṃ bhutvā vane vasā** ti brāhmaṇa etaṃ ambapakkam paribhuñjitvā sītaṃ udakaṃ pivitvā yathābhirucite ramaṇīye rukkhamūle nisinno samaṇadhammaṃ karonto imasmiṃ vanasaṇḍe vasāti.

Brāhmaṇo: “Pageva tāva hotu, pacchā jānissāmī” ti sasapaṇḍitaṃ santikaṃ gato. Tenāpi: “Kimatthaṃ ʈitosī” ti vutto tathevāha. Taṃ sutvā bodhisatto somanassappatto: “Brāhmaṇa, suṭṭhu te kataṃ āhāratthāya mama santikaṃ āgacchantena, ajjāhaṃ adinnapubbaṃ dānaṃ dassāmi. Tvaṃ pana sīlavā pāṇātipātāṃ na karissasi, gaccha, brāhmaṇa, nānādārūni saṅkaḍḍhitvā aṅgāre katvā mayhaṃ ārocehi, ahaṃ attānaṃ {3.55} pariccajitvā aṅgāramajjhe patissāmi. Mama sarīre pakke tvaṃ maṃsaṃ khāditvā samaṇadhammaṃ kareyyāsī” ti tena saddhiṃ sallapanto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na sasassa tilā atthi, na muggā na pi taṇḍulā,
Iminā agginā pakkam, mamaṃ bhutvā vane vasā ti.**

Tattha **mamaṃ bhutvā** ti yaṃ taṃ ahaṃ aggiṃ karohīti vadāmi, iminā agginā pakkam maṃ bhuñjitvā imasmiṃ vane vasa, ekassa sasassa sarīraṃ nāma ekassa purisassa yāpanamattaṃ hotīti.

Sakko tassa vacanaṃ sutvā attano ānubhāvena ekaṃ aṅgararāsīṃ māpetvā bodhisattassa ārocesi. So dabbatiṇasayanato uṭṭhāya tattha gantvā: “Sace me lomantaresu pāṇakā atthi, te mā marīmsū” ti tikkhattum sarīraṃ vidhunitvā sakalasarīraṃ dānamukhe ʈapetvā laṅghitvā padumasare rājahaṃso viya pamuditacitto aṅgararāsīmihi pati. So pana aggi bodhisattassa sarīre lomakūpamattam-pi uṇhaṃ kātuṃ nāsakkhi, himagabbhaṃ pavitṭho viya ahosi. Atha sakkaṃ āmantetvā: “Brāhmaṇa, tayā kato aggi atisītaḷo, mama sarīre lomakūpamattam-pi uṇhaṃ kātuṃ na sakkoti, kiṃ nāmetan”-ti āha. “Sasapaṇḍita, nāhaṃ brāhmaṇo, sakkohamasmi, tava vīmaṃsanatthāya āgatomhi” ti. “Sakka, tvaṃ tāva tiṭṭha, sakalo pi ce lokasannivāso maṃ dānena vīmaṃseyya, neva me adātukāmataṃ passeyyā” ti bodhisatto sīhanādaṃ nadi. Atha naṃ sakko: “Sasapaṇḍita, tava guṇo sakalakappaṃ pākaṭo hotū” ti

pabbataṃ piḷetvā pabbatarasaṃ ādāya candamaṇḍale sasalakkhanaṃ likhitvā bodhisattaṃ ānetvā tasmīṃ vanasaṇḍe tasmīṃ yeva vanagumbe taruṇadabbatīṇapīṭṭhe nipajjāpetvā attano vasanaṭṭhānam-eva {3.56} gato. Te pi cattāro paṇḍitā samaggā sammodamānā sīlaṃ pūretvā dānaṃ datvā uposathakammaṃ katvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne sabbaparikkhāradānadāyako gahapati sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā uddo ānando ahosi, siṅgālo moggallāno, makkaṭṭo sārīputto, sakko anuruddho, sasapaṇḍito pana aham-eva ahosinti.

Sasapaṇḍitajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 317 Matarodanaajātakavaṇṇanā

Mataṃ mataṃ eva rodathā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ sāvattvivāsīṃ kuṭumbikaṃ ārabba kathesi. Tassa kira bhātā kālamakāsi. So tassa kālakiriyāya sokābhībhūto na nhāyati na bhuñjati na vilimpati, pāto va susānaṃ gantvā sokasamappito rodati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokeno tassa sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā: “Imassa atītakāraṇaṃ āharitvā sokaṃ vūpasametvā sotāpattiphalaṃ dātuṃ ṭhapetvā maṃ añño koci samatto natthi, imassa mayā avassayena bhavituṃ vaṭṭatī” ti punadvase pacchābhattaṃ piṇḍapātaṇṭikānto pacchāsamaṇaṃ ādāya tassa gharadvāraṃ gantvā: “Satthā āgato” ti sutvā āsanaṃ paññāpetvā: “Pavesethā” ti kuṭumbikena vutto pavisitvā paññatte āsane nisīdi. Kuṭumbiko pi āgantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ satthā: “Kiṃ kuṭumbika cintesi” ti āha. “Āma, bhante, mama bhātu matakālato paṭṭhāya cintemī” ti. “Āvuso, sabbe saṅkhārā aniccā, bhijjītabbayuttakaṃ bhijjati, na tattha cintetabbaṃ, porāṇakapaṇḍitā pi bhātari mate pi ‘bhijjītabbayuttakaṃ bhijjati’ ti na cintayimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhave seṭṭhikule nibbatti, tassa vayappattassa mātāpitaro kālamakaṃsu. Tesu kālakatesu bodhisattassa bhātā kuṭumbaṃ vicāreti, bodhisatto taṃ nissāya {3.57} jīvati. So aparabhāge tathārūpena byādhinā kālamakāsi. Nātimittā suhajjā sannipatitvā bāhā paggayha kandanti rodanti, eko pi sakabhāvena saṇṭhātuṃ nāsakki, bodhisatto pana neva kandati na rodati. Manussā: “Passatha bho,

imassa bhātari mate mukhasaṅkocanamattam-pi natthi, ativiya thaddhahadayo, ‘dve pi koṭṭhāse aham-eva paribhuñjissāmī’ ti bhātu maraṇam icchatī maññe” ti bodhisattam garahiṃsu. Nātakā pi naṃ: “Tvam bhātari mate na rodasī” ti garahiṃsu ye va. So tesam katham sutvā: “Tumhe attano andhabālabhāvena aṭṭha lokadhamme ajānantā ‘mama bhātā mato’ ti rodatha, aham-pi marissāmi, tumhe pi marissatha, attānam-pi ‘mayam-pi marissāmā’ ti kasmā na rodatha. Sabbe saṅkhārā aniccā hutvā nirujjhanti, teneva sabhāvena saṅghātuṃ samattho ekasaṅkhāro pi natthi. Tumhe andhabālā aññānatāya aṭṭha lokadhamme ajānitvā rodatha, aham kimattham rodissāmī” ti vatvā imā gāthā abhāsi:

1. **Mataṃ mataṃ eva rodatha, na hi taṃ rodatha yo marissati,
Sabbe pi sarīradhārino, anupubbena jahanti jīvitam.**
2. **Devamanussā catuppadā, pakkhigaṇā uragā ca bhogino,
Samhi sarīre anissarā, ramamānāva jahanti jīvitam.**
3. **Evam calitaṃ asaṅghitaṃ, sukhadukkham manujesvapekkhiya,
Kanditaruditaṃ niratthakam, kiṃ vo sokagaṇābhikīrare.**
4. **Dhuttā ca soṇḍā akatā, bālā sūrā ayogino,
Dhīraṃ maññanti bāloti, ye dhammassa akovidā ti.**

Tattha {3.58} **mataṃ mataṃ evā** ti mataṃ mataṃ ye va. **Anupubbenā** ti attano attano maraṇavāre sampatte paṭipāṭiyā jahanti jīvitam, na ekato va sabbe maranti, yadi evam mareyyum, lokappavatti ucchiṭṭheyya. **Bhogino** ti mahantena sarīrabhogena samannāgatā. **Ramamānāvā** ti tattha tattha nibbattā sabbe pi ete devādayo sattā attano attano nibbattaṭṭhāne abhiramamānāva anukkaṇṭhitāva jīvitam jahanti. **Evam calitaṃ**-ti evam tīsu bhavesu niccalabhāvassa ca saṅghitabhāvassa ca abhāvā calitaṃ asaṅghitaṃ. **Kiṃ vo sokagaṇābhikīrare** ti kimkāraṇā tumhe sokarāsī abhikīranti ajjhottharanti.

Dhuttā ca soṇḍā akatā ti itthidhuttā surādhuttā akkhadhuttā ca surāsoṇḍādayo soṇḍā ca akatabuddhino asikkhitakā ca. **Bālā** ti bālyena samannāgatā aviddasuno. **Sūrā ayogino** ti ayonisomanasikārena sūrā, yogesu ayuttatāya ayogino. “Ayodhino” ti pi pāṭho, kilesamārena saddhim yujjhitaṃ asamatthā ti attho. **Dhīraṃ maññanti bāloti, ye dhammassa akovidā** ti ye evarūpā dhuttādayo aṭṭhavidhassa lokadhammassa akovidā, te appamattake pi dukkhadhamme uppanne attanā kandaṃānā rodamaṇā aṭṭha lokadhamme kathato jānitvā nātimaṇāḍīsu akandantaṃ arodantaṃ mādisaṃ dhīraṃ paṇḍitaṃ: “Bālo ayaṃ na rodātī” ti maññanti.

Evam bodhisatto tesaṃ dhammaṃ desetvā sabbe pi te nissoke akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mahājanasssa dhammaṃ desetvā nissokabhāvakarapaṇḍito pana aham-eva ahosinti.

Matarodanajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 318 Kaṇaverajātakavaṇṇanā

Yaṃ taṃ vasanta samaye ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Vatthu **indriyajātake** (Ja. 423) āvi bhavissati.

Sāvatthiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā: “Na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ brahmacariyaṃ carituṃ, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare vibhavaṃ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. Satthāpissa pabbajjaṃ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyaṃ pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā pāpuṇāti. Āhāro pi ulūṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūtisukkhakhajjakam vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇaṃ na hoti. So attanā {3.462} laddhaṃ gahetvā purāṇadutiyikāya santikaṃ gacchati. Athassa sā pattaṃ gahetvā vanditvā pattato bhattaṃ nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyikaṃ jahituṃ na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, noti vīmaṃsissāmi naṃ”-ti.

Athekadivasam janapadamanussam setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokaṃ pānabhojanaṃ dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdiṃsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekaṃ sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayam pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsi. Tam disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunaṃ kathetvā pi tam agacchantam disvā: “Ayye, thero na gacchati” ti āha. Sā āgantvā sāṇim ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṃ mama dārakapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattaṃ gahetvā geham pavesetvā

parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayam ettakam kalam aññam kulam na gaṇhimha, asāmike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayam aññam kulam gaṇhāma, dūram janapadam gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha nam: “Aham tam jahitum na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sātakam pesehi, pattacīvaram paṭicchāpetvā āgacchissāmī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāram gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaram paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evam karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaikam jahitum na sakkomi vibbhamissāmī” ti āha. Atha nam te anicchantaññeva satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, imam anicchantaññeva ānāyitthā” ti vutte: “Bhante, ayam ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadimsu. Atha nam satthā: “Saccam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchi. “Saccam, bhante” ti. “Ko tam ukkaṇṭhāpesī” ti? “Purāṇadutiyaikā bhante” ti vutte.

Satthā pana tam bhikkhum: “Pubbe tvam bhikkhu etam nissāya asinā sīsacchedam paṭilabhī” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte {3.59} bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsīgāmake ekassa gahapatikassa ghare coranakkhattena jāto vayappatto corakammaṃ katvā jīvikaṃ kappento loke pākaṭo ahosi sūro nāgabalo, koci nam gaṇhitum nāsakkihi. So ekadivasam ekasmiṃ seṭṭhighare sandhiṃ chinditvā bahuṃ dhanam avahari. Nāgarā rājānam upasaṅkamtivā: “Deva, eko mahācoro nagaram vilumpati, tam gaṇhāpethā” ti vadimsu. Rājā tassa gahaṇatthāya nagaraguttikaṃ āṇāpesi. So rattibhāge tattha tattha vaggabandhanena manusse ṭhapetvā tam sahoḍḍham gāhāpetvā raṇṇo ārocesi. Rājā: “Sīsamassa chindā” ti nagaraguttikaññeva āṇāpesi. Nagaraguttiko tam pacchābāham gāḷhabandhanam bandhāpetvā gīvāyassa rattakaṇavīramālam laggetvā sīse iṭṭhakacuṇṇam okiritvā catukke catukke kasāhi tāḷāpento kharassarena paṇavena āghātanam neti. “Imasmiṃ kira nagare vilopakārako coro gahito” ti sakalanagaram saṅkhubhi.

Tadā ca bārāṇasiyam sahasam gaṇhantī sāmā nāma gaṇikā hoti rājavallabhā pañcasatavaṇṇadāsīparivārā. Sā pāsādāte vātapānam vivaritvā ṭhitā tam nīyamānam passi. So pana abhirūpo pāsādiko ativiya sobhaggappatto devavaṇṇo sabbesam matthakamatthakena paññāyati. Sāmā tam disvā paṭibaddhacittā hutvā: “Kena nu kho upāyenāham imam purisam attano sāmikaṃ kareyyan”-ti

cintayantī: “Attheko upāyo” ti attano atthacarikāya ekissā hatthe nagaraguttikassa sahaṣṣaṃ pesesi: “Ayaṃ coro sāmāya bhātā, aññatra sāmāya añño etassa avassayo natthi, tumhe kira idaṃ sahaṣṣaṃ gahetvā etaṃ vissajjethā” ti. {3.60} Sā gantvā tathā akāsi. Nagaraguttiko: “Ayaṃ coro pākaṭo, na sakkā etaṃ vissajjetuṃ, aññaṃ pana manussaṃ labhitvā imaṃ paṭicchannayānake nisīdāpetvā pesetuṃ sakkā” ti āha. Sā gantvā tassā ārocesi.

Tadā paneko seṭṭhiputto sāmāya paṭibaddhacitto devasikaṃ sahaṣṣaṃ deti. So taṃ divasaṃ-pi sūriyatthaṅgamanavelāya sahaṣṣaṃ gaṇhitvā taṃ gharaṃ agamāsi. Sāmā pi sahaṣṣabhaṇḍikaṃ gahetvā ūrūso ṭhapetvā parodantī nisinnā hoti. “Kiṃ etan”-ti ca vuttā: “Sāmi, ayaṃ coro mama bhātā, ‘ahaṃ nīcakammaṃ karomī’ ti mayhaṃ santikaṃ na eti, nagaraguttikassa pahitaṃ ‘sahaṣṣaṃ labhamāno vissajjessāmi nan’-ti sāsanaṃ pesesi. Idāni imaṃ sahaṣṣaṃ ādāya nagaraguttikassa santikaṃ gacchantaṃ na labhāmī” ti āha. So tassā paṭibaddhacittatāya: “Ahaṃ gamissāmī” ti āha. “Tena hi tayā ābhatam-eva gahetvā gacchāhi” ti. So taṃ gahetvā nagaraguttikassa gehaṃ gañchi. So taṃ seṭṭhiputtaṃ paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā coraṃ paṭicchannayānake nisīdāpetvā sāmāya paṇiṇitvā: “Ayaṃ coro raṭṭhe pākaṭo, tamandhakāraṃ tāva hotu, atha naṃ manussasānaṃ paṭisallīnavelāya ghātāpessāmī” ti apadesaṃ katvā muhuttaṃ vītinaṃmetvā manussesu paṭisallīnesu seṭṭhiputtaṃ mahantenārakkhena āghātanaṃ netvā asinā sīsaṃ chinditvā sarīraṃ sūle āropetvā nagaraṃ pāvīsi.

Tato paṭṭhāya sāmā aññesaṃ hatthato kiñci na gaṇhāti, teneva saddhiṃ abhiramamānā vicarati. So cintesi: “Sace ayaṃ aññasmaṃ paṭibaddhacittā bhavissati, mam-pi mārāpetvā tena saddhiṃ abhiramissati, accantaṃ mittadubbhinī esā, mayā idha avasitvā khippaṃ palāyituṃ vaṭṭati, gacchanto ca pana tucchahattho {3.61} agantvā etissā ābharaṇabhaṇḍaṃ gahetvā gacchissāmī” ti cintetvā ekasmiṃ divase taṃ āha: “bhadde, mayaṃ pañjare pakkhittakukkuṭā viya niccaṃ ghare yeva homa, ekadivasaṃ uyyānakīlaṃ karissāmā” ti. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā khādanīyabhojanīyādiṃ sabbaṃ paṭiyādetvā sabbābharaṇapaṭimaṇḍitā tena saddhiṃ paṭicchannayāne nisīditvā uyyānaṃ agamāsi. So tatha tāya saddhiṃ kīlanto: “Idāni mayhaṃ palāyituṃ vaṭṭatī” ti tāya saddhiṃ kilesaratiyā ramitukāmo viya ekaṃ kaṇavīragacchantaraṃ pavisitvā taṃ āliṅganto viya nippīletvā visaññaṃ katvā pātetvā sabbābharaṇāni omuñcitvā tassā yeva uttarāsaṅgena bandhitvā bhaṇḍikaṃ khandhe ṭhapetvā uyyānavatiṃ laṅghitvā pakkāmi.

Sā pi paṭiladdhasaññā utṭhāya paricārikānaṃ santikaṃ āgantvā: “Ayyaputto kahan”-ti pucchi. “Na jānāma, ayye” ti. “Maṃ matāti saññāya bhāyitvā palāto bhavissati” ti anattamanā hutvā tato yeva gehaṃ gantvā: “Mama piyasāmikassa adiṭṭhakālato paṭṭhā yeva alaṅkatasayane na sayissāmī” ti bhūmiyaṃ nipajji. Tato paṭṭhāya manāpaṃ sātakaṃ na nivāseti, dve bhattāni na bhuñjati, gandhamālādīni na paṭisevati, “yena kenaci upāyena ayyaputtaṃ pariyesitvā pakkosāpessāmī” ti naṭe pakkosāpetvā saḥassaṃ adāsi. “Kiṃ karoma, ayye” ti vutte: “Tumhākaṃ agamanaṭṭhānaṃ nāma natthi, tumhe gāmanigamarājadhāniyo carantā samajjaṃ katvā samajjamaṇḍale paṭhamam-eva imaṃ gītaṃ gāyeyyāthā” ti naṭe sikkhāpentī paṭhamam gāthaṃ vatvā: “Tumhehi imasmiṃ gītaka gīte sace ayyaputto tasmim parisantare bhavissati, tumhehi saddhim kathessati, athassa {3.62} mama arogabhāvaṃ kathetvā taṃ ādāya āgaccheyyātha, no ce āgacchati, sāsaṇaṃ peseyyāthā” ti paribbayaṃ datvā naṭe uyyojesi. Te bārāṇasito nikkhamitvā tattha tattha samajjaṃ karontā ekaṃ paccantaḡāmakam agamiṃsu. So pi coro palāyitvā tattha vasati. Te tattha samajjaṃ karontā paṭhamam-eva imaṃ gītakaṃ gāyimsu:

**1. Yaṃ taṃ vasantasamaye, kaṇaveresu bhāṇusu,
Sāmaṃ bāhāya pīlesi, sā taṃ ārogyamabravī ti.**

Tattha **kaṇaveresū** ti karavīresu. **Bhāṇusū** ti rattavaṇṇānaṃ pupphānaṃ pabhāya sampannesu. **Sāman**-ti evaṃnāmikaṃ. **Pīlesi** ti kilesaratiyā ramitukāmo viya āliṅganto pīlesi. **Sā tan**-ti sā sāmā arogā, tvaṃ pana: “Sā matā” ti saññāya bhīto palāyasi, sā attano ārogyaṃ **abravī** kathesi, ārocesī ti attho.

Coro taṃ sutvā naṭaṃ upasaṅkamitvā: “Tvaṃ ‘sāmā jīvati’ ti vadasi, ahaṃ pana na saddahāmi” ti tena saddhim sallapanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ambho na kira saddheyyaṃ, yaṃ vāto pabbataṃ vahe,
Pabbatañce vahe vāto, sabbam-pi pathaviṃ vahe,
Yattha sāmā kālakatā, sā maṃ ārogyamabravī ti.**

Tassattho: ambho naṭa, idaṃ kira na saddaheyyaṃ na saddahitabbaṃ. Yaṃ vāto tiṇapaṇṇāni viya pabbataṃ vaheyya, sace pi so pabbataṃ vaheyya, sabbam-pi pathaviṃ vaheyya, yathā cetaṃ asaddaheyyaṃ, tathā idanti.

Yattha sāmā kālakatā ti yā nāma sāmā kālakatā, **sā maṃ ārogyaṃ abravī** ti kimkāraṇā saddaheyyaṃ. Matā nāma na kassaci sāsaṇaṃ pesenti.

Tassa {3.63} vacanaṃ sutvā naṭo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na ceva sā kālakatā, na ca sā aññamicchatī,
Ekabhattikīnī sāmā, tam-eva abhikaṅkhatī ti.**

Tattha **tam-eva abhikaṅkhatī** ti aññaṃ purisaṃ na icchatī, taññeva kaṅkhatī icchatī patthetīti.

Taṃ sutvā coro: “Sā jīvatu vā mā vā, na tāya mayhaṃ attho” ti vatvā catuttham gāthamāha.

**4. Asanthutaṃ maṃ cirasanthutena, nimīni sāmā adhuvaṃ dhuvena,
Mayā pi sāmā nimineyya aññaṃ, ito ahaṃ dūrataṃ gamissan-ti.**

Tattha **asanthutan**-ti akatasamsaggaṃ. **Cirasanthutenā** ti cirakatasamsaggena. **Nimīni** ti parivattesi. **Adhuvaṃ dhuvenā** ti maṃ adhuvaṃ tena dhuvasāmikena parivattetuṃ nagaraguttikassa sahaṃsaṃ datvā maṃ gaṇhī ti attho. **Mayā pi sāmā nimineyya aññaṃ**-ti sāmā mayā pi aññaṃ sāmikaṃ parivattetvā gaṇheyya. **Ito ahaṃ dūrataṃ gamissan**-ti yattha na sakkā tassā sāsanaṃ vā pavattiṃ vā sotuṃ, tādisaṃ dūrataṃ tṭhānaṃ gamissaṃ, tasmā mama ito aññattha gatabhāvaṃ tassā ārocethāti vatvā tesam passantānaññeva gāḷhataṃ nivāsetvā vegena palāyi.

Naṭa gantvā tena katakiriyaṃ tassā kathayimsu. Sā vippaṭṭisārīnī hutvā attano pakatiyā eva vītināmesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā seṭṭhiputto ayaṃ bhikkhu ahosi, sāmā purāṇadutiyaikā, coro pana aham-eva ahosinti.

Kaṇaverajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 319 Tittirajātakavaṇṇanā

Susukhaṃ {3.64} **vata jīvāmī** ti idaṃ satthā kosambiyaṃ nissāya badarīkārame viharanto rāhulatheraṃ ārabha katesi. Vatthu heṭṭhā **tipallatthajātake** (Ja. 16) vitthāritam-eva.

Ekasmiñhi kāle satthari āḷavinagaraṃ upanissāya aggāḷave cetiye viharante bahū upāsakā upāsikā bhikkhū bhikkhuniyo ca vihāraṃ dhammassavanatthāya gacchanti, divā dhammassavanaṃ hoti. Gacchante pana kāle upāsikāyo bhikkhuniyo ca na gacchimsu, bhikkhū ceva upāsakā ca ahesuṃ. Tato paṭṭhāya rattim dhammassavanaṃ jātaṃ. Dhammassavanapariyosāne therā bhikkhū attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā sāmaṇerā ca upāsakehi

saddhiṃ upaṭṭhānasālāyaṃ sayanti. Tesu niddaṃ upagatesu ekacce ghurughurupassāsā kākacchamānā dante khādantā nipajjimsu, ekacce {1.161} muhuttaṃ niddāyitvā uṭṭhahimsu. Te taṃ vippekāraṃ disvā bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā: “Yo pana bhikkhu anupasampannena sahaseyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ”-ti (Pāc. 49) sikkhāpadaṃ paññāpetvā kosambhiṃ agamāsi.

Tattha bhikkhū āyasmantaṃ rāhulaṃ āhaṃsu: “āvuso rāhula, bhagavatā sikkhāpadaṃ paññattaṃ, idāni tvaṃ attano vasaṇaṭṭhānaṃ jānāhī” ti. Pubbe pana te bhikkhū bhagavati ca gāravaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmataṃ paṭicca taṃ attano vasaṇaṭṭhānaṃ āgataṃ ativiya saṅgaṇhanti, khuddakamañcakam paññāpetvā ussāsakakaraṇatthāya cīvaraṃ denti. Taṃ divasaṃ pana sikkhāpadabhayaena vasaṇaṭṭhānaṃ-pi na adaṃsu. Rāhulabhaddo pi: “Pitā me” ti dasabalassa vā, “upajjhāyo me” ti dhammasenāpatino vā, “ācariyo me” ti mahāmogallānassa vā, “cūlapitā me” ti ānandattherassa vā santikaṃ agantvā dasabalassa vaḷaṇṇanavaccakuṭiṃ brahmavimānaṃ pavisanto viya pavisitvā vāsaṃ kappesi. Buddhānañhi vaḷaṇṇanakuṭiyaṃ dvāraṃ supihitaṃ hoti, gandhaparibhaṇḍakatā bhūmi, gandhadāmamālādāmāni osāritāneva honti, sabbarattiṃ dīpo jhāyati. Rāhulabhaddo pana na tassā kuṭiyā imaṃ sampattiṃ paṭicca tattha vāsaṃ upagato, bhikkhūhi pana: “Vasaṇaṭṭhānaṃ jānāhī” ti vuttattā ovādagāravena sikkhākāmatāya tattha vāsaṃ upagato. Antarantarā hi bhikkhū taṃ āyasmantaṃ dūrato va āgacchantaṃ disvā tassa vīmaṃsanatthāya muṭṭhisamajjanaṃ vā kacavarachaddānakam vā bahi khipitvā tasmiṃ āgate: “Āvuso, imaṃ kena chadditaṃ”-ti vadanti. Tattha kehici: “Rāhulo iminā maggena gato” ti vutte so āyasmā: “Nāhaṃ, bhante, etaṃ jānāmī” ti avatvāva taṃ paṭisāmetvā: “Khamatha me, bhante” ti khamāpetvā gacchati. Evamesa sikkhākāmo.

So taṃ sikkhākāmataṃ yeva paṭicca tattha vāsaṃ upagato. Atha satthā purearuṇaṃ yeva vaccakuṭidvāre ʃhatvā ukkāsi, sopāyasmā ukkāsi. “Ko eso” ti? “Ahaṃ rāhulo” ti nikkhamitvā vandi. “Kasmā tvaṃ rāhula idha nipannosī” ti? “Vasaṇaṭṭhānassa abhāvato”. “Pubbe hi, bhante, bhikkhū mama saṅgahaṃ karonti, idāni attano āpattibhayaena vasaṇaṭṭhānaṃ {1.162} na denti, svāhaṃ ‘idaṃ aññesaṃ asaṅghaṭṭanaṭṭhānaṃ’-ti iminā kāraṇena idha nipannosmīti. Atha bhagavato: “Rāhulaṃ tāva bhikkhū evaṃ pariccajanti, aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissantī” ti dhammasaṃvego udapādi.

*Atha bhagavā pāto va bhikkhū sannipātāpetvā dhammasenāpatiṃ pucchi:
 “Jānāsi pana tvaṃ, sārīputta, ajja katthaci rāhulassa vutthabhāvan”-ti? “Na
 jānāmi, bhante” ti. “Sārīputta, ajja rāhulo vaccakuṭiyāṃ vasi, sārīputta, tumhe
 rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aññe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissatha?
 Evañhi sante imasmiṃ sāsane pabbajitā na paṭiṭṭhā bhavissanti, ito dāni
 paṭṭhāya anupasampannena ekaṃ dve divase attano santike vasāpetvā
 tatiyadivase tesāṃ vasanaṭṭhānaṃ ñatvā bahi vāsethā” ti imaṃ anupaññattim
 katvā puna sikkhāpadaṃ paññāpesi.*

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, rāhulo
 sikkhākāmo kukkuccako ovādakkhamo” ti. Tassāyasmato guṇakathāya
 samuṭṭhāpitāya satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya
 sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe
 pi rāhulo sikkhākāmo kukkuccako ovādakkhamoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule
 nibbattitvā vayappatto takkasilāṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā nikkhamma
 himavantapadese isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā
 jhānakīlaṃ kīlanto ramaṇīye vanasaṇḍe vasitvā loṇambilasevanatthāya
 aññataraṃ paccantagāmakāṃ agamāsi. Tattha naṃ manussā disvā pasannacittā
 aññatarasmiṃ araññe paṇṇasālaṃ kāretvā paccayehi upaṭṭhahantā vāsāpesuṃ.
 Tadā tasmim gāmake eko sākuṇiko ekaṃ dīpakatittiraṃ gahetvā suṭṭhu
 sikkhāpetvā pañjare pakkhipitvā paṭijaggati. So taṃ araññaṃ netvā tassa
 saddena āgatāgate tittire gahetvā vikkiṇitvā jīvikaṃ kappesi. Tittiro: “Maṃ
 ekaṃ nissāya bahū mama ñātakā nassanti, mayhametaṃ pāpaṃ”-ti nissaddo
 ahoṣi. So tassa nissaddabhāvaṃ ñatvā veḷupesikāya naṃ sīse paharati. Tittiro
 dukkhāturatāya saddaṃ karoti. Evaṃ so sākuṇiko taṃ nissāya tittire gahetvā
 jīvikaṃ kappesi.

Atha so tittiro cintesi: “Ime marantūti mayhaṃ cetanā natthi, paṭiccammaṃ
 pana maṃ phusati, mayi saddaṃ akaronte ete nāgacchanti, karonte yeva
 āgacchanti, āgatāgate ayaṃ gahetvā jīvitakkhayaṃ pāpeti, atthi nu kho ettha
 mayhaṃ pāpaṃ, natthi” ti. So tato paṭṭhāya: “Ko nu kho me imaṃ kaṅkhaṃ
 {3.65} chindeyyā” ti tathārūpaṃ paṇḍitaṃ upadhārento carati. Athekadivasaṃ so
 sākuṇiko bahū tittire gahetvā pacchim pūretvā: “Pānīyaṃ pivissāmī” ti
 bodhisattassa assamaṃ gantvā taṃ pañjaraṃ bodhisattassa santike ṭhapetvā
 pānīyaṃ pivitvā vālūkātale nipanno niddaṃ okkami. Tittiro tassa

niddokkantabhāvaṃ ñatvā: “Mama kaṅkhaṃ imaṃ tāpasam pucchissāmi, jānanto me kathessatī” ti pañjare nisinno yeva taṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Susukhaṃ vata jīvāmi, labhāmi ceva bhuñjitum,
Paripanthe ca tiṭṭhāmi, kā nu bhante gatī mamā ti.**

Tattha **susukhaṃ vata jīvāmi** ti ahaṃ, bhante, imaṃ sākuṇikaṃ nissāya suṭṭhu sukhaṃ jīvāmi. **Labhāmi** ti yathārucitaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ bhuñjitum-pi labhāmi. **Paripanthe ca tiṭṭhāmi** ti apica kho yattha mama ñātakā mama saddena āgatāgatā vinassanti, tasmim paripanthe tiṭṭhāmi. **Kā nu, bhante, gatī mamā** ti kā nu kho, bhante, mama gati, kā nipphatti bhavissatīti pucchi.

Tassa pañham vissajjento bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mano ce te nappaṇamati, pakkhi pāpassa kammuno,
Abyāvaṭassa bhadraṣa, na pāpamupalimpatī ti.**

Tattha **pāpassa kammuno** ti yadi tava mano pāpakammassatthāya na paṇamati, pāpakaraṇe tanninno tappono tappabbhāro na hoti. **Abyāvaṭassā** ti evaṃ sante pāpakamakaraṇatthāya abyāvaṭassa ussukkaṃ anāpannaṣa tava bhadraṣa suddhasseva sato pāpaṃ na upalimpatī na allīyatīti.

Taṃ sutvā tittiro tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ñātakō no nisinnoti, bahu āgacchate jano,
Paṭiccekammaṃ phusati, tasmim me saṅkate mano ti.**

Tassattho: bhante, sacāhaṃ saddaṃ na kareyyaṃ, ayaṃ tittirajano na āgaccheyya, mayi pana saddaṃ karonte: “Ñātakō no nisinno” ti ayaṃ bahu jano āgacchati, {3.66} taṃ āgatāgataṃ luddo gahetvā jīvitakkhayaṃ pāpento maṃ paṭicca nissāya etaṃ pāṇātipātakammaṃ phusati paṭilabhati vindati, tasmim maṃ paṭicca kate pāpe mama nu kho etaṃ pāpanti evaṃ me mano saṅkate parisāṅkati kukkucāṃ āpajjatīti.

Taṃ sutvā bodhisatto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na paṭiccekammaṃ phusati, mano ce nappadussati,
Appossukkassa bhadraṣa, na pāpamupalimpatī ti.**

Tassattho: yadi tava pāpakiriyāya mano na padussati, tanninno tappono tappabbhāro na hoti, evaṃ sante luddena āyasmantaṃ paṭicca katam-pi pāpakammaṃ taṃ na phusati na allīyati, pāpakiriyāya hi appossukkassa

nirālayassa bhadassa parisuddhasseva sato tava pāṇātipātacetanāya abhāvā
taṃ pāpaṃ na upalimpati, tava cittaṃ na allīyatīti.

Evaṃ mahāsatto tittiraṃ saññāpesi, so pi taṃ nissāya nikkukkucco ahosi. Luddo
pabuddho bodhisattaṃ vanditvā pañjaraṃ ādāya pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā tittiro
rāhulo ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Tittirajātakavaṇṇanā navamā

Ja 320 Succajajātakavaṇṇanā

Succajaṃ vata naccajā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuṭumbikaṃ
ārabbha kathesi. So kira: “Gāmake uddhāraṃ sādheṣsāmī” ti bhariyāya saddhiṃ
tattha gantvā sādhetvā dhanam āharitvā: “Pacchā neṣsāmī” ti ekasmiṃ kule
ṭhapetvā puna sāvattiṃ gacchanto antarāmagge ekaṃ pabbataṃ addasa. Atha
naṃ bhariyā āha: “Sace, sāmī, ayaṃ pabbato suvaṇṇamayo bhaveyya, dadeyyāsi
pana me kiñci” ti. “Kāsi tvaṃ, na kiñci dassāmī” ti. Sā: “Yāva thaddhahadayo
vatāyaṃ, pabbate suvaṇṇamaye jāte pi mayhaṃ kiñci na dassatī” ti anattamaṇā
ahosi. Te jetavanasamīpaṃ āgantvā: “Pāṇīyaṃ pivissāmā” ti vihāraṃ pavisitvā
pāṇīyaṃ pivimsu. Satthā pi {3.67} paccūsakāle yeva tesaṃ sotāpattiṃ phalassa
upanissayaṃ disvā āgamaṇaṃ olokayamāno gandhakuṭṭipariveṇe nisīdi
chabbaṇṇarasmiyo vissajjento. Te pi pāṇīyaṃ pivitvā āgantvā satthāraṃ
vanditvā nisīdimsu. Satthā tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kahaṃ gatāthā”
ti pucchi. “Amhākaṃ gāmake uddhāraṃ sādhanatthāya, bhante” ti. “Kiṃ,
upāsike tava sāmiko tuyhaṃ hitaṃ paṭikaṅkhati, upakāraṃ te karotī” ti. Bhante,
ahaṃ imasmiṃ sasinehā, ayaṃ pana mayi nissineho, ajja mayā pabbataṃ disvā:
“Sacāyaṃ pabbato suvaṇṇamayo assa, kiñci me dadeyyāsi” ti vutto: “Kāsi tvaṃ,
na kiñci dassāmī” ti āha, evaṃ thaddhahadayo ayanti. “Upāsike, evaṃ nāmesa
vadati, yadā pana tava guṇaṃ sarati, tadā sabbissariyaṃ te detī” ti vatvā:
“Kathetha, bhante” ti tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa
sabbakiccekārako amacco ahosi. Athe kadivasam rājā puttaṃ uparājānaṃ
upaṭṭhānaṃ āgacchantam disvā: “Ayaṃ mama antepure dubbheyyā” ti taṃ
pakkosāpetvā: “Tāta, yāvāhaṃ jīvāmi, tāva nagare vasituṃ na lacchasi, aññattha
vasitvā mamaccayena rajjaṃ kārehi” ti āha. So: “Sādhū” ti pitaraṃ vanditvā

jeṭṭhabhāriyāya saddhiṃ nagarā nikkhamitvā paccantaṃ gantvā araṇṇaṃ pavisitvā paṇṇasālaṃ māpetvā vanamūlaphalāphalehi yāpento vasi. Aparabhāge rājā kālamakāsi. Uparājā nakkhattaṃ olovento tassa kālakatabhāvaṃ ñatvā bārāṇasiṃ āgacchanto antarāmagge ekaṃ pabbataṃ addasa. Atha naṃ bhāriyā āha: “Sace, deva, ayaṃ pabbato suvaṇṇamayo assa, dadeyyāsi me kiñci” ti. “Kāsi tvaṃ, na kiñci dassāmi” ti. Sā: “Ahaṃ imasmiṃ sinehaṃ chindituṃ asakkontī araṇṇaṃ pāvisiṃ, ayaṃca evaṃ vadati, ativiya thaddhahadayo, {3.68} rājā hutvā pi esa mayhaṃ kiṃ kalyāṇaṃ karissatī” ti anattamaṇā ahosi. So āgantvā rajje patiṭṭhito taṃ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi, idaṃ yasamattakam-eva adāsi. Uttari pana sakkārasammāno natthi, tassā atthibhāvaṃ-pi na jānāti.

Bodhisatto: “Ayaṃ devī imassa raṇṇo upakārikā dukkhaṃ agaṇetvā araṇṇavāsaṃ vasi. Ayaṃ panetaṃ agaṇetvā aññāhi saddhiṃ abhiramanto vicarati, yathā eṣā sabbissariyaṃ labhati, tathā karissāmi” ti cintetvā ekadivasaṃ taṃ upasaṅkamitvā: “Mahādevī mayaṃ tumhākaṃ santikā piṇḍapātāmatam-pi na labhāma, kasmā amhesu pamajjittha, ativiya thaddhahadayaṃ atthā” ti āha. “Tāta, sacāhaṃ attanā labheyyaṃ, tuyhaṃ-pi dadeyyaṃ, alabhamānā pana kiṃ dassāmi, rājā pi mayhaṃ idāni kiṃ nāma dassati, so antarāmagge ‘imasmiṃ pabbate suvaṇṇamaye jāte mayhaṃ kiñci dassasi’ ti vutto ‘kāsi tvaṃ, na kiñci dassāmi’ ti āha, supariccajam-pi na pariccajī” ti. “Kiṃ pana raṇṇo santike imaṃ kathaṃ kathetuṃ sakkhissathā” ti? “Sakkhissāmi, tātā” ti. “Tena hi ahaṃ raṇṇo santike ṭhito pucchissāmi, tumhe katheyyāthā” ti. “Sādhu, tātā” ti. Bodhisatto deviyā raṇṇo upaṭṭhānaṃ āgantvā ṭhitakāle āha: “Nanu, ayye, mayaṃ tumhākaṃ santikā kiñci na labhāma” ti? “Tāta, ahaṃ labhamānā tuyhaṃ dadeyyaṃ, aham-eva kiñci na labhāmi, alabhamānā tuyhaṃ kiṃ dassāmi, rājā pi idāni mayhaṃ kiṃ nāma dassati, so araṇṇato āgamanakāle ekaṃ pabbataṃ disvā ‘sacāyaṃ pabbato suvaṇṇamayo assa, kiñci me dadeyyāsi’ ti vutto ‘kāsi tvaṃ, na kiñci dassāmi’ ti vadati, supariccajam-pi na pariccajī” ti etamatthaṃ {3.69} dīpentī paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Succajaṃ vata naccaji, vācāya adadaṃ girim,
Kiñhi tassacajantassa, vācāya adada pabbatan-ti.**

Tattha **succajaṃ vatā** ti sukhena cajituṃ sakkuṇeyyam-pi na caji. **Adadan**-ti vacanamattenā pi pabbataṃ adadamāno. **Kiñhi tassacajantassā** ti tassa nāmetassa mayā yācitassa na cajantassa kiñhi cajeyya. **Vācāya adada pabbatan**-ti sacāyaṃ mayā yācito mama vacanena suvaṇṇamayam-pi hontaṃ taṃ pabbataṃ vācāya adada, vacanamattena adassā ti attho.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yañhi kayirā tañhi vade, yaṃ na kayirā na taṃ vade,
Akarontaṃ bhāsamānaṃ, pariṇānanti paṇḍitā ti.**

Tassattho: yadeva hi paṇḍito puriso kāyena kareyya, taṃ vācāya vadeyya.
Yaṃ na kayirā, na taṃ vadeyya, dātukāmo va dammīti vadeyya, na
adātukāmoti adhippāyo. Kimkāraṇā? Yo hi: “Dassāmī” ti vatvā pi pacchā na
dadāti, taṃ akarontaṃ kevalaṃ musā bhāsamānaṃ pariṇānanti paṇḍitā.
Ayaṃ: “Dassāmī” ti vacanamattam-eva bhāsati, na pana deti, yañhi kho pana
adinnam-pi vacanamatteneva dinnam hoti, taṃ puretaram-eva laddham nāma
bhavissatīti evaṃ tassa musāvādibhāvaṃ pariṇānanti paṇḍitā, bālā pana
vacanamatteneva tussantīti.

Taṃ sutvā devī rañño añjaliṃ paggaheṭvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Rājaputta namo tyatthu, sacce dhamme ʒhito caṣi,
Yassa te byasanaṃ patto, saccasmiṃ ramate mano ti.**

Tattha {3.70} **sacce dhamme** ti vacīsacce ca sabhāvadhamme ca. **Byasanaṃ
patto** ti yassa tava raṭṭhā pabbājanīyasaṅkhātaṃ byasanaṃ patto pi mano
saccasmiṃ yeva ramati.

Evaṃ rañño guṇakathaṃ kathayamānāya deviyā taṃ sutvā bodhisatto tassā
guṇakathaṃ kathento catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yā daliddī daliddassa, aḍḍhā aḍḍhassa kittima,
Sā hissa paramā bhariyā, sahiraññaṣsa itthiyo ti.**

Tattha **kittimā** ti kittisampannā ti attho. **Sā hissa paramā** ti yā daliddassa
sāmikassa daliddakāle sayam-pi daliddī hutvā taṃ na pariccajati. **Aḍḍhassā** ti
aḍḍhakāle aḍḍhā hutvā sāmikam-eva anuvattati, samānasukhadukkhāva hoti,
sā hi tassa paramā uttamā bhariyā nāma. **Sahiraññaṣsa** pana issariye ʒhitassa
itthiyo nāma honti yeva, anacchariyam-eva etanti.

Evañca pana vatvā bodhisatto: “Ayaṃ, mahārāja, tumhākaṃ dukkhitakāle
araññe samānadukkhā hutvā vasi, imissā sammānaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti deviyā
guṇaṃ kathesi. Rājā tassa vacanena deviyā guṇaṃ saritvā: “Paṇḍita, tava
kathāyāhaṃ deviyā guṇaṃ anussarin”-ti vatvā tassā sabbissariyamadāsi.
“Tayāhaṃ deviyā guṇaṃ sarāpito” ti bodhisattassa pi mahantaṃ sakkāraṃ
akāsi.

**Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne ubho jayampatikā sotāpattiphale patiṭṭhahimsu. Tadā**

bārāṇasirājā ayaṃ kuṭumbiko ahosi, devī ayaṃ upāsikā, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosinti.

Succajajātakavaṇṇanā dasamā

Pucimandavaggo dutiyo

3. Kuṭidūsakavaggo

Ja 321 Kuṭidūsakajātakavaṇṇanā

Manussasseva {3.71} **te sīsan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahākassapattherassa paṇṇasālajhāpakam daharabhikkhum ārabba kathesi. Vatthu pana rājagahe samuṭṭhitam. Tadā kira thero rājagaham nissāya araṇṇakuṭiyam viharati, tassa dve daharā upaṭṭhānam karonti. Tesu eko therassa upakārako, eko dubbaco itarena katam attanā katasadisam karoti. Tena mukhodakādīsu upaṭṭhāpitesu therassa santikam gantvā vanditvā: “Bhante, udakam ṭhapitam, mukham dhovathā” ti ādini vadati. Tena kālasseva vuṭṭhāya therassa pariveṇe sammaṭṭhe therassa nikkhamanavelāya ito cito ca paharanto sakalapariveṇam attanā sammaṭṭham viya karoti. Vattasampanno cintesi: “Ayaṃ dubbaco mayā katam attanā katasadisam karoti, etassa saṭṭhakammam pākaṭam karissāmī” ti.

Tasmim antogāme bhutvā āgantvā niddāyanteva nhānodakam tāpetvā piṭṭhikoṭṭhake ṭhapetvā aññam aḍḍhanālimattam udakam uddhane ṭhapesi. Itaro pabujjhivāva gantvā usumam uṭṭhahantam disvā: “Udakam tāpetvā koṭṭhake ṭhapitam bhavissatī” ti therassa santikam gantvā: “Bhante, nhānakoṭṭhake udakam ṭhapitam, nhāyathā” ti āha. Thero ‘nhāyissāmī’ ti tena saddhim yeva āgantvā koṭṭhake udakam aditvā: “Kaham udakan”-ti pucchi. So vegena aggisālam gantvā tucchabhājane uḷunkam otāresi, uḷunko tucchabhājanassa tale paṭihato: “Tatā” ti saddamakāsi. Tato paṭṭhāya tassa: “Uḷunkasaddako” tveva nāmam jātam.

Tasmim khaṇe itaro piṭṭhikoṭṭhakato udakam āharitvā: “Nhāyatha, bhante” ti āha. Thero nhatvā āvajjento uḷunkasaddakassa dubbacabhāvam {3.72} ñatvā tam sāyam therupaṭṭhānam āgataṃ ovadi: “Āvuso, samaṇena nāma attanā katam-eva ‘katam me’ ti vattum vaṭṭati, aññathā sampajānamusāvādo hoti, ito paṭṭhāya evarūpaṃ mā akāsī” ti. So therassa kujjhivā punadvise therena saddhim

piṇḍāya gāmaṃ na pāvisi. Thero itareneva saddhiṃ pāvisi. Uluṅkasaddako pi therassa upaṭṭhākakulam gantvā: “Bhante, thero kahan”-ti vutte: “Aphāsukena vihāre yeva nisinnō” ti vatvā: “Kiṃ, bhante, laddhum vaṭṭatī” ti vutte: “Idaṇcidaṇca dethā” ti gahetvā attano rucitaṭṭhānaṃ gantvā bhuñjitvā vihāraṃ agamāsi.

Punadivase thero taṃ kulam gantvā nisīdi. Manussehi: “Kiṃ, bhante, ayyassa aphāsukam, hiyyo kirattha vihāre yeva nisinnā, asukadaharassa hatthe āhāraṃ pesayimha, paribhutto ayyenā” ti vutte thero tuṇhībhūto va bhattakiccaṃ katvā vihāraṃ gantvā sāyaṃ therupaṭṭhānakāle āgataṃ āmantetvā: “Āvuso, asukagāme nāma asukakule ‘therassa idaṇcidaṇca laddhum vaṭṭatī’ ti viññāpetvā kira te bhuttaṃ”-ti vatvā: “Viññatti nāma na vaṭṭatī, mā puna evarūpaṃ anācāraṃ carā” ti āha. So ettakena there āghātaṃ bandhitvā: “Ayaṃ hiyyo pi udakamattaṃ nissāya mayā saddhiṃ kalahaṃ kari, idāni panassa upaṭṭhākānaṃ gehe mayā bhattamuṭṭhi bhuttāti asahanto puna kalahaṃ karoti, jānissāmiṃsa kattabbayuttakan”-ti punadivase there piṇḍāya pavitthe muggaraṃ gahetvā paribhogabhājanāni bhinditvā paṇṇasālaṃ jhāpetvā palāyi. So jīvamāno va manussapeto hutvā sussitvā kālaṃ katvā avīcimahāniraye nibbatti. So tena kato anācāro mahājanassa majjhe pākaṭo jāto.

Athekacce bhikkhū rājagahā sāvatthiṃ gantvā sabhāgaṭṭhāne pattacīvaraṃ paṭisāmetvā satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimsu. Satthā tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kuto āgatattā” ti pucchi. “Rājagahā, bhante” ti. “Ko tatttha ovādadāyako ācariyo” ti. “Mahākassapatthero, bhante” ti. “Sukhaṃ, bhikkhave, kassapassā” ti. “Āma, bhante, therassa sukhaṃ, saddhivihāriko panassa ovāde dinne kujjhितvā therassa paṇṇasālaṃ jhāpetvā ^[3.73] palāyīti. Taṃ sutvā satthā: “Bhikkhave, kassapassa evarūpena bālena saddhiṃ caraṇato ekacariyāva seyyo” ti vatvā imaṃ dhammapade gāthamāha.

Caraṇe nādhigaccheyya, seyyaṃ sadisamattano,

Ekacariyaṃ daḥmaṃ kayirā, natthi bāle sahāyatā ti. (Dhp. 61).

Idaṇca pana vatvā puna te bhikkhū āmantetvā: “Na, bhikkhave, idāneva so kuṭidūsako, pubbe pi kuṭidūsako yeva, na ca idāneva ovādadāyakassa kujjhati, pubbe pi kujjhiyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto siṅgīlasakuṇayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto attano manāpaṃ anovassakaṃ kulāvakaṃ katvā himavantapadesa vasati. Atheko makkaṭo vassakāle

acchinnadhāre deve vassante sītapīlito dante khādanto bodhisattassa avidūre nisīdi. Bodhisatto taṃ tathā kilamantaṃ disvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Manussasseva te sīsaṃ, hatthapādā ca vānara,
Atha kena nu vaṇṇena, agāraṃ te na vijjatī ti.**

Tattha **vaṇṇenā** ti kāraṇena. **Agāraṃ**-ti tava nivāsagehaṃ kena kāraṇena natthīti pucchi.

Taṃ sutvā vānaro dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Manussasseva me sīsaṃ, hatthapādā ca siṅgila,
Yāhu seṭṭhā manussesu, sā me paññā na vijjatī ti.**

Tattha **siṅgilā** ti taṃ sakuṇaṃ nāmenālapati. **Yāhu seṭṭhā manussesū** ti yā manussesu seṭṭhāti kathenti, sā mama vicāraṇapaññā natthi.
Sīsaḥatthapādakāyabalāni hi loke appamāṇaṃ, vicāraṇapaññāva seṭṭhā, sā mama natthi, tasmā me agāraṃ na vijjatīti.

Taṃ sutvā bodhisatto itaraṃ gāthādvayamāha:

**3. Anavaṭṭhitacittassa, lahucittassa dubbhino,
Niccaṃ addhuvasīlassa, sukhabhāvo na vijjatī.**

**4. So {3.74} karassu ānubhāvaṃ, vītivattassu sīliyaṃ,
Sītavātaparittāṇaṃ, karassu kuṭavaṃ kapī ti.**

Tattha **anavaṭṭhitacittassā** ti appaṭiṭṭhitacittassa. **Dubbhino** ti mittadubbhissa. **Addhuvasīlassā** ti na sabbakālaṃ sīlarakkhakassa. **So karassu ānubhāvaṃ**-ti so tvaṃ samma makkaṭa paññāya uppādanatthaṃ ānubhāvaṃ balaṃ upāyaṃ karohi. **Vītivattassu sīliyan**-ti attano dussīlabhāvasaṅkhātāṃ sīliyaṃ atikkamitvā sīlavā hoti. **Kuṭavaṃ kapī** ti sītavātassa parittāṇasamatthaṃ attano kuṭavaṃ kulāvakaṃ ekaṃ vasanāgāraṃ karohīti.

Makkaṭo cintesi: “Ayaṃ tāva attano anovassakaṭṭhāne nisinnabhāvena maṃ paribhāsati, na nisīdāpessāmi naṃ imasmiṃ kulāvake” ti. Tato bodhisattaṃ gaṇhitukāmo pakkhandi, bodhisatto uppativā aññattha gato. Makkaṭo kulāvakaṃ viddhaṃsetvā cuṇṇavicuṇṇaṃ katvā pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā makkaṭo kuṭijhāpako ahosi, siṅgilasakuṇo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kuṭṭidūsakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 322 Duddubhajātakavaṇṇanā

Duddubhāyati bhaddante ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññatitthiye ārabba kathesi. Titthiyā kira jetavanassa samīpe tasmim tasmim ṭhāne kaṇṭakāpassaye seyyaṃ kappenti, pañcātapam tapenti, nānappakāram micchātapam caranti. Atha sambahulā bhikkhū sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā jetavanam āgacchantā antarāmagge te disvā gantvā satthāram upasaṅkamitvā: “Atthi nu kho, bhante, aññatitthiyānam {3.75} vatasamādāne sāro” ti pucchimsu. Satthā: “Na, bhikkhave, tesam vatasamādāne sāro vā viseso vā atthi, tañhi nighamsiyamānam upaparikkhiyamānam ukkārabhūmimaggasadisam sasakassa duddubhasadisam hotī” ti vatvā: “Duddubhasadisabhāvamassa mayaṃ na jānāma, kathetha no, bhante” ti tehi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjam kārente bodhisatto sīhayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto araṇṇe paṭivasati. Tadā pana pacchimasamuddasamīpe beluvamissakatālavanam hoti. Tatreko sasako beluvarukkhamūle ekassa tālagacchassa heṭṭhā vasati. So ekadivasam gocaram ādāya āgantvā tālapaṇṇassa heṭṭhā nipanno cintesi: “Sace ayaṃ pathavī samvattaṇṇa, kahaṃ nu kho gamissāmī” ti. Tasmim khaṇe ekaṃ beluvapakkaṃ tālapaṇṇassa upari pati. So tassa saddena: “Addhā pathavī samvattaṇṇa” ti uppatitvā pacchato anolokento va palāyi. Tam maraṇabhayaabhītam vegena palāyantaṃ añño sasako disvā pucchi: “Kiṃ bho, ativiya bhīto palāyasi” ti. “Mā pucchi, bho” ti. So: “Kiṃ bho, kiṃ bho” ti pacchato dhāvateva. Itaro nivattitvā anolokentova: “Ettha pathavī samvattaṇṇa” ti āha. So pi tassa pacchato palāyi. Evaṃ tamaṇṇo addasa, tamaṇṇoti evaṃ sasakasahassaṃ ekato hutvā palāyi. Te eko pi migo disvā ekato hutvā palāyi. Eko sūkaro, eko gokaṇṇo, eko mahimso, eko gavayo, eko khaggo, eko byaggho, eko sīho, eko hatthī disvā: “Kimetan”-ti pucchitvā: “Ettha pathavī samvattaṇṇa” ti vutte {3.76} palāyi. Evaṃ anukkamena yojanamattaṃ tiracchānabalaṃ ahosi.

Tadā bodhisatto tam balaṃ palāyantaṃ disvā: “Kimetan”-ti pucchitvā: “Ettha pathavī samvattaṇṇa” ti sutvā cintesi: “Pathavīsamvattaṇṇam nāma na kadāci atthi, addhā etesaṃ kiñci dussutam bhavissati, mayi kho pana ussukkaṃ anāpajjante sabbe nassissanti, jīvitaṃ nesaṃ dassāmī” ti sīhavegena purato pabbatapādam gantvā tikkhattum sīhanādam nadi. Te sīhabhayatajjitā nivattitvā piṇḍitā

aṭṭhaṃsu. Sīho tesam antaram pavisitvā: “Kimattham palāyathā” ti pucchi. “Pathavī samvaṭṭatī” ti. “Kena samvaṭṭamānā diṭṭhā” ti? “Hatthī jānantī” ti. Hatthī pucchi. Te: “Mayam na jānāma, sīhā jānantī” ti vadimsu, sīhāpi: “Mayam na jānāma, byagghā jānantī” ti, byagghāpi: “Mayam na jānāma, khaggā jānantī” ti, khaggāpi: “Gavayā jānantī” ti, gavayāpi: “Mahimsā jānantī” ti, mahimsāpi: “Gokaṇṇā jānantī” ti, gokaṇṇāpi: “Sūkarā jānantī” ti, sūkarāpi: “Migā jānantī” ti, migāpi: “Mayam na jānāma, sasakā jānantī” ti, sasakesu pucchiyamānesu: “Ayam katheti” ti tam sasakam dassesum. Atha nam: “Evam kira, samma, passasi pathavī samvaṭṭatī” ti pucchi. “Āma, sāmi mayā diṭṭhā” ti. “Kattha vasanto passasī” ti? “Pacchimasamuddasamīpe beluvamissakatālavane vasāmi. Ahañhi tattha beluvarukkhamūle tālagacche tālapaṇṇassa heṭṭhā nipanno cintesiṃ: “Sace pathavī samvaṭṭati, khamam gamissāmi” ti, atha taṅkhaṇaṇṇeva pathaviyā samvaṭṭanasaddam sutvā palātomhī” ti.

Sīho cintesi: “Addhā tassa tālapaṇṇassa upari beluvapakkam patitvā duddubhāyanasaddamakāsi, svāyam tam saddam sutvā ‘pathavī samvaṭṭatī’ ti saññam uppādetvā palāyi, tathato {3.77} jānissāmi” ti. So tam sasakam gahetvā mahājanam assāsetvā: “Aham iminā diṭṭhaṭṭhāne pathaviyā samvaṭṭanabhāvam vā asamvaṭṭanabhāvam vā tathato jānitvā āgamissāmi, yāva mamāgamanā tumhe ettheva hothā” ti sasakam piṭṭhiyam āropetvā sīhavegena pakkhanditvā tālavane sasakam otāretvā: “Ehi tayā diṭṭhaṭṭhānam dassēhī” ti āha. “Na visahāmi sāmī” ti. “Ehi mā bhāyi” ti. So beluvarukkham upasaṅkamitum asakkonto avidūre ṭhatvā: “Idam sāmi duddubhāyanatṭhānan”-ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Duddubhāyati bhaddante, yasmim dese vasāmaham,
Ahampetam na jānāmi, kimetam duddubhāyatī ti.**

Tattha **duddubhāyatī** ti duddubhasaddam karoti. **Bhaddante** ti bhaddam tava atthu. **Kimetan**-ti yasmim padese aham vasāmi, tattha duddubhāyati, aham-pi na jānāmi: “Kim vā etam duddubhāyati, kena vā kāraṇena duddubhāyatī, kevalam duddubhāyanasaddam assosiṃ”-ti.

Evam vutte sīho beluvarukkhamulam gantvā tālapaṇṇassa heṭṭhā sasakena nipannaṭṭhānaṇceva tālapaṇṇamatthake patitam beluvapakkaṅca disvā pathaviyā asamvaṭṭanabhāvam tathato jānitvā sasakam piṭṭhiyam āropetvā sīhavegena khippam migasaṅghānam santikam gantvā sabbam pavattim ārocetvā: “Tumhe mā bhāyathā” ti migagaṇam assāsetvā vissajjesi. Sace hi tadā

bodhisatto na bhaveyya, sabbe samuddaṃ pavisitvā nasseyyūṃ. Bodhisattaṃ pana nissāya sabbe jīvitāṃ labhimsūti.

**2. Beluvaṃ patitaṃ sutvā, duddubhanti saso javi,
Sasassa vacanaṃ sutvā, santattā migavāhinī.**

**3. Appatvā padaviññāṇaṃ, paraghosānusārino,
Panādaparamā bālā, te honti parapattiyā.**

**4. Ye {3.78} ca sīlena sampannā, paññāyūpasame ratā,
Ārakā viratā dhīrā, na honti parapattiyā ti.**

Imā tisso abhisambuddhagāthā.

Tattha **beluvan**-ti beluvapakkaṃ. **Duddubhantī** ti evaṃ saddaṃ kurumānaṃ. **Santattā** ti utrastā. **Migavāhinī** ti anekasahassasaṅkhā migasena. **Padaviññāṇan**-ti viññāṇapadaṃ, sotaviññāṇakoṭṭhāsaṃ apāpuṇitvā ti attho. **Te honti parapattiyā** ti te paraghosānusārino tam-eva paraghosasaṅkhātāṃ panādaṃ: “Paraman”-ti maññamānā bālā andhaputhujjanā viññāṇapadassa appattatāya parapattiyāva honti, paresaṃ vacanaṃ saddahitvā yaṃ vā taṃ vā karonti.

Sīlenā ti ariyamaggena āgatasīlena samannāgatā. **Paññāyūpasame ratā** ti maggeneva āgatapaññāya kilesūpasame ratā, yathā vā sīlena, evaṃ paññāya pi sampannā, kilesūpasame ratāti pi attho. **Ārakā viratā dhīrā** ti pāpakiriyato ārakā viratā paṇḍitā. Na hontīti te evarūpā sotāpannā pāpato oratabhāvena kilesūpasame abhiratabhāvena ca ekavāraṃ maggañāṇena paṭividdhadhammā aññesaṃ kathentānam-pi na saddahanti na gaṇhanti. Kasmā? Attano paccakkhattāti. Tena vuttaṃ:

**Assaddho akataññū ca, sandhicchedo ca yo naro,
Hatāvakāso vantāso, sa ve uttamaporiso ti. (Dhp. 97).**

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sīho aham-eva ahosin”-ti.

Duddubhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 323 Brahmadattajātakavaṇṇanā

Dvayaṃ yācanako ti idaṃ satthā ālavim nissāya aggāḷave cetiye viharanto kuṭikārasikkhāpadaṃ ārabha katesi. Vatthu pana heṭṭhā **maṇikaṇṭhajātake** (Ja. 253) āgataṃ-eva.

Ālavakā hi bhikkhū saññācīkāya kuṭiyo kārayamānā yācanabahulā viññattibahulā viharimsu: “Purisaṃ detha, purisatthakaraṃ dethā” ti ādīni vadantā. Manussā upaddutā yācanāya upaddutā viññattiyā bhikkhū disvā ubbijjimsu pi uttasimsu pi palāyimsu pi. Athāyasmā mahākassapo ālavim upasaṅkamitvā piṇḍāya pāvīsi, manussā theram-pi disvā tatheva paṭipajjimsu. So pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭikkanto bhikkhū āmantetvā: “Pubbāyaṃ, āvuso, ālavī sulabhapiṇḍā, idāni kasmā dullabhapiṇḍā jātā” ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā bhagavati ālavim āgantvā aggālavacetiye viharante bhagavantaṃ upasaṅkamitvā etamattaṃ ārocesi.

Idha pana satthā: “Saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, yācanabahulā viññattibahulā viharathā” ti vatvā: “Āma, bhante” ti vutte te bhikkhū garahitvā: “Bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā pathavissarena raññā pavāritā pi paṇṇacchattaṇca ekapaṭalikā upāhanayugaṇca yācitukāmā hirottappabhedanabhayena mahājanamajjhe akathetvā raho kathayimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {3.79} kapilaratṭhe uttarapañcālanagare uttarapañcālarāje rajjam kārente bodhisatto ekasmiṃ nigamagāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā aparabhāge tāpasapabbajjam pabbajitvā himavante uñchācariyāya vanamūlaphalāphalena yāpento ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ vicaranto uttarapañcālanagaraṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhaṃ pariyesamāno nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ sampāpuṇi. Rājā tassācāre ca vihāre ca pasīditvā mahātale nisīdāpetvā rājārahaṃ paṇītabhojanaṃ bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā uyyāne yeva vasāpesi. So nibaddhaṃ rājaghare yeva bhuñjanto vassānassa accayena himavantam-eva gantukāmo hutvā cintesi: “Mayhaṃ maggaṃ gacchantassa ekapaṭalikā upāhanā ceva paṇṇacchattaṇca laddhuṃ vaṭṭati, rājānaṃ yācissāmī” ti. So ekadivasam rājānaṃ uyyānaṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ disvā: “Upāhanaṇca chattaṇca yācissāmī” ti cintetvā puna cintesi: “Paraṃ ‘imaṃ nāma dehī’ ti yācanto rodati nāma, paro pi ‘natthī’ ti vadanto paṭirodati nāma, ‘mā kho pana maṃ rodantaṃ mahājano addasa, mā rājānaṃ’-ti raho paṭicchannaṭṭhāne ubho pi roditvā tuṇhī bhavissāmā” ti. Atha naṃ: “Mahārāja, raho paccāsissāmī” ti āha. Rājā taṃ sutvā rājapurise apasakki. Bodhisatto: “Sace mayi yācanta rājā na dassati, metti no bhijjissati, tasmā na yācissāmī” ti taṃ divasaṃ nāmaṃ gahetuṃ asakkonto: “Gaccha, tāva, mahārāja, punekadivasam jānissāmī” ti āha.

Punekadivasam rañño uyyānam āgatakāle tatheva puna tathevā ti evam yācituṃ asakkontasseva dvādasa saṃvaccharāni atikkantāni. Tato rājā cintesi: “Mayham {3.80} ayyo ‘mahārāja, raho paccāsīsāmī’ ti vatvā parisāya apagatāya kiñci vattum na visahati, vattukāmassevassa dvādasa vassāni atikkantāni, ciram kho panassa brahmacariyam carantassa ukkaṇṭhitvā bhoge bhuñjitukāmo rajjam paccāsīsi maññe, rajjassa pana nāmam gahetuṃ asakkonto tuṇhī hoti, ajja dānissāham rajjam ādim katvā yaṃ icchati, taṃ dassāmī” ti. So uyyānam gantvā vanditvā nisinnō bodhisattena: “Raho paccāsīsāmī” ti vutte parisāya apagatāya taṃ kiñci vattum asakkontaṃ āha: “Tumhe dvādasa vassāni ‘raho paccāsīsāmī’ ti vatvā raho laddhā pi kiñci vattum na sakkotha, aham vo rajjam ādim katvā sabbam pavāremi, nibbhayā hutvā yaṃ vo ruccati, taṃ yācathā” ti. “Mahārāja, yamham yācāmi, taṃ dassasī” ti? “Dassāmi, bhante” ti. “Mahārāja, mayham maggam gacchantassa ekapaṭalikā upāhanā ca paṇṇacchattaṇca laddhum vaṭṭatī” ti. “Ettakam, bhante, tumhe dvādasa saṃvaccharāni yācituṃ na sakkothā” ti. “Āma, mahārājā” ti. “Kimkāraṇā, bhante, evamakathā” ti. “Mahārāja, ‘imaṃ nāma me dehī’ ti yācanto rodati nāma, ‘natthī’ ti vadanto paṭirodati nāma. ‘Sace tvaṃ mayā yācito na dadeyyāsī, taṃ nō roditapaṭiroditaṃ nāma mahājano mā passatū’ ti etadattham raho paccāsīsāmī” ti vatvā ādito tisso gāthā abhāsi:

**1. Dvayam yācanako rāja, brahmadatta nigacchati,
Alābham dhanalābham vā, evaṃdhammā hi yācanā.**

**2. Yācanam rodanam āhu, pañcālānam rathesabha,
Yo yācanam paccakkhātī, tamāhu paṭirodanam.**

**3. Mā maddasaṃsu rodantaṃ, pañcālā susamāgatā,
Tuvaṃ vā paṭirodantaṃ, tasmā icchāmahaṃ raho ti.**

Tattha {3.81} **rāja brahmadattā** ti dvīhi pi rājānam ālapati. **Nigacchatī** ti labhati vindati. **Evaṃdhammā** ti evaṃsabhāvā. **Āhū** ti paṇḍitā kathenti. **Pañcālānam rathesabhā** ti pañcālaratṭhassa issara rathapavara. **Yo yācanam paccakkhātī** ti yo pana yaṃ yācanakaṃ: “Natthī” ti paṭikkhipati. **Tamāhū** ti taṃ paṭikkhipanaṃ: “Paṭirodanan”-ti vadanti. **Mā maddasaṃsū** ti tava ratṭhavāsino pañcālā susamāgatā maṃ rodantaṃ mā addasaṃsūti.

Rājā bodhisattassa gāravalakkhaṇe pasīditvā varam dadamāno catuttham gāthamāha.

**4. Dadāmi te brāhmaṇa rohiṇīnaṃ, gavaṃ sahaṣsaṃ saha puṅgavena,
Ariyo hi ariyassa kathaṃ na dajjā, sutvāna gāthā tava dhammayuttā ti.**

Tattha **rohiṇīnaṃ**-ti rattavaṇṇānaṃ. **Ariyo** ti ācārasampanno. **Ariyassā** ti ācārasampannassa. **Kathaṃ na dajjā** ti kena kāraṇena na dadeyya.
Dhammayuttā ti kāraṇayuttā.

Bodhisatto pana: “Nāhaṃ, mahārāja, vatthukāmehi atthiko, yaṃ ahaṃ yācāmi, tadeva me dehī” ti ekapaṭalikā upāhanā ca paṇṇacchattaṇca gahetvā: “Mahārāja, appamatto hohi, dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi, uposathakammaṃ karohī” ti rājānaṃ ovaditvā tassa yācantasseva himavantam-eva gato. Tattha abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahoṣi, tāpaso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Brahmadattajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 324 Cammasāṭakajātakavaṇṇanā

Kalyāṇarūpo {3.82} **vatayan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto cammasāṭakaṃ nāma paribbājakaṃ ārabha kathesi. Tassa kira cammam-eva nivāsanaṇca pārupanaṇca hoti. So ekadivasaṃ paribbājakārāmā nikkhamitvā sāvattiyaṃ bhikkhāya caranto eḷakānaṃ yujjhanaṭṭhānaṃ sampāpuṇi. Eḷako taṃ disvā paharitukāmo osakki. Paribbājako: “Esa mayhaṃ apacitiṃ dasseti” ti na paṭikkami. Eḷako vegenāgantvā taṃ ūrumhi paharitvā pātesi. Tassa taṃ asantapaggahaṇakāraṇaṃ bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ ahoṣi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, cammasāṭakaparibbājako asantapaggahaṃ katvā vināsaṃ patto” ti satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa asantapaggahaṃ katvā vināsaṃ pattoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ vāṇijakule nibbattitvā vayappatto vaṇijjaṃ karoti. Tadā eko cammasāṭakaparibbājako bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caranto eḷakānaṃ yujjhanaṭṭhānaṃ patvā eḷakaṃ osakkantaṃ disvā: “Apacitiṃ me karoti” ti saññāya apaṭikkamitvā: “Imesaṃ ettakānaṃ manussānaṃ antare ayaṃ eko eḷako amhākaṃ guṇaṃ jānāti” ti tassa añjaliṃ paggahetvā ṭhito va paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kalyāṇarūpo vatayaṃ catuppado, subhaddako ceva supesalo ca,
Yo brāhmaṇaṃ jātimaṇṭūpapannaṃ, apacāyati meṇḍavaro yasassī ti.**

Tattha **kalyāṇarūpo** ti kalyāṇajātiko. **Supesalo** ti suṭṭhu piyasīlo.
Jātimaṇṭūpapannaṃ-ti jātiyā ca mantehi ca sampannaṃ. **Yasassī** ti
vaṇṇabhaṇanametaṃ.

Tasmim̐ {3.83} khaṇe āpaṇe nisinno paṇḍitavāṇijo taṃ paribbājakam̐ nisedhento
dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mā brāhmaṇa ittaradassanena, vissāsamāpajji catuppadassa,
Daḷhappahāraṃ abhikaṇkhamāno, avasakkaṭī dassati suppahāraṇ-ti.**

Tattha **ittaradassanena** ti khaṇikadassanena.

Tassa paṇḍitavāṇijassa kathentasseva so meṇḍako vegenāgantvā ūrumhi
paharitvā taṃ tattheva vedanāppattaṃ katvā pātesi. So paridevamāno nipajji.
Satthā taṃ kāraṇaṃ pakāsento tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ūruṭṭhi bhaggaṃ vaṭṭito khāribhāro, sabbaṇca bhaṇḍaṃ brāhmaṇassa
bhinnaṃ,
Ubho pi bāhā paggayha kandati, atidhāvatha haññate brahmacārī ti.**

Tassattho: bhikkhave, tassa paribbājakassa ūruṭṭhikaṃ bhaggaṃ, khāribhāro
vaṭṭito pavaṭṭito, tasmim̐ pavaṭṭamāne yaṃ tattha tassa brāhmaṇassa
upakaraṇabhaṇḍaṃ, tam-pi sabbaṃ bhinnaṃ, so pi ubho bāhā ukkhipitvā
parivāretvā ʈhitapariṣaṃ sandhāya: “Abhidhāvatha, haññate brahmacārī” ti
vadanto kandati rodati paridevatīti.

Paribbājako catutthaṃ gātham̐ āha:

**4. Evaṃ so nihato seti, yo apūjaṃ pasaṃsati,
Yathāhamajja pahato, hato meṇḍena dummatī ti.**

Tattha **apūjan**-ti apūjanīyaṃ. **Yathāhamajjā** ti yathā ahaṃ ajja
asantapaggahaṃ katvā ʈhito meṇḍena daḷhappahārena pahato ettheva mārito.
{3.84} **Dummatī** ti duppañño. Evaṃ yo añño pi asantapaggahaṃ karissati, so pi
ahaṃ viya dukkhaṃ anubhavissatīti so paridevanto tattheva jīvitakkhayaṃ
pattoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam̐ samodhānesi: “taḍā
cammasāṭako etarahi cammasāṭako ahosi, paṇḍitavāṇijo pana aham-eva
ahosiṃ”-ti.

Cammasāṭakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 325 Godharājajātakavaṇṇanā

Samaṇaṃ taṃ maññaṃ māno ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā vitthāritam-eva. Idhā pi bhikkhū taṃ bhikkhuṃ ānetvā: “Ayaṃ, bhante, bhikkhu kuhako” ti satthu dassetuṃ. Satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepeṣa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto godhayoniyāṃ nibbattitvā vayappatto kāyabalena sampanno araṇṇe vasati. Eko dusīlatāpaso pi tassa avidūre paṇṇasālaṃ māpetvā vāsaṃ kappesi. Bodhisatto gocarāya caranto taṃ disvā: “Sīlavantatāpasassa paṇṇasālā bhavissatī” ti tattha gantvā taṃ vanditvā attano vasaṇaṭṭhānam-eva gacchati. Athekadivasaṃ so kūṭatāpaso upaṭṭhākakule sampāditāṃ madhuramaṃsaṃ labhitvā: “Kiṃ maṃsaṃ nāmetan”-ti pucchitvā: “Godhamamaṃsaṃ”-ti sutvā rasataṇhāya abhibhūto: “Mayhaṃ assamaṇaṃ nibaddhaṃ āgacchamaṇaṃ godhaṃ māretvā yathāruci pacitvā khādissāmi” ti sappidadhikaṭukabhaṇḍādīni gahetvā tattha gantvā muggaraṃ gahetvā kāsāvena paṭicchādetvā bodhisattassa āgamaṇaṃ olokeno paṇṇasāladvāre upasantūpasanto viya nisīdi.

So āgantvā taṃ paduṭṭhindriyaṃ disvā {3.85} “iminā amhākaṃ sajātikamaṃsaṃ khāditaṃ bhavissati, pariggaṇhissāmi naṃ”-ti adhovāte ṭhatvā sarīragandhaṃ ghāyitvā sajātimamaṃsassa khāditabhāvaṃ ñatvā tāpasāṃ anupagamma paṭikkamitvā cari. Tāpaso pi tassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā muggaraṃ khi pi, muggaro sarīre apatitvā naṅguṭṭhakoṭiṃ pāpuṇi. Tāpaso: “Gaccha viraddhosmi” ti āha. Bodhisatto: “Maṃ tāva viraddhosī, cattāro pana apāye na viraddhosī” ti vatvā palāyitvā caṅkamanakoṭiyaṃ ṭhitaṃ vammikaṃ pavisitvā aññaena chiddena sīsaṃ nīharitvā tena saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi:

**1. Samaṇaṃ taṃ maññaṃ māno, upagacchimasaññataṃ,
So maṃ daṇḍena pāhāsi, yathā assamaṇo tathā.**

**2. Kiṃ te jaṭāhi dummedha, kiṃ te ajinasāṭiyā,
Abbhantaraṃ te gahanaṃ, bāhiraṃ parimajjasī ti.**

Tattha **asaññatan**-ti ahaṃ kāyādīhi asaññataṃ assamaṇaṃ-eva samānaṃ taṃ: “Samaṇo eso” ti samitapāpatāya samaṇaṃ maññaṃ māno upagacchiṃ. **Pāhāsi** ti pahari. **Ajinasāṭiyā** ti ekaṃsaṃ katvā pārutena ajinacammena tuyhaṃ ko attho. **Abbhantaraṃ te gahanaṃ**-ti tava sarīrabbhantaraṃ visapūrā viya alābu, gūthapūro viya āvāto, āsīvisapūro viya vammiko kilesagahanaṃ.

Bāhira-ti kevalaṃ bahisarīraṃ **parimajjasi**, taṃ antopharusatāya bahimaṭṭhatāya hatthilaṇḍaṃ viya assalaṇḍaṃ viya ca hotīti.

Taṃ sutvā tāpaso tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ehi godha nivattassu, bhuñja sālīnamodanaṃ,
Telaṃ loṇaṇca me atthi, pahūtaṃ mayha pippalī ti.**

Tattha {3.86} **pahūtaṃ mayha pippalī** ti na kevalaṃ sālīnamodanaṃ telaloṇaṃ-eva, hiṅgujīrakasiṅgiveralasunaṃ maricapipphalippabhedāṃ kaṭukabhaṇḍaṃ-pi mayhaṃ bahu atthi, tenābhisaṅkhataṃ sālīnamodanaṃ bhuñjāhīti.

Taṃ sutvā bodhisatto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Esa bhiyyo pavekkhāmi, vammikaṃ sataporisaṃ,
Telaṃ loṇaṇca kittesi, ahitaṃ mayha pippalī ti.**

Tattha **pavekkhāmi** ti pavissāmi. **Ahita**-ti yaṃ etaṃ tava kaṭukabhaṇḍasaṅkhātaṃ pippalī, etaṃ mayhaṃ ahitaṃ asappāyanti.

Evaṇca pana vatvā: “Are, kūṭajaṭila, sace idha vasissasi, gocaragāme manusseheva taṃ ‘ayaṃ coro’ ti gāhāpetvā vippakāraṃ pāpessāmi, sīghaṃ palāyassū” ti santajjesi. Kūṭajaṭilo tato palāyi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kūṭajaṭilo ayaṃ kuhakabhikkhu ahoṣi, godharājā pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Godharājajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 326 Kakkārujātakavaṇṇanā

Kāyena yo nāvahare ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Tassa hi saṅghaṃ bhinditvā gatassa aggasāvakehi saddhiṃ parisāya pakkantāya uṇhaṃ lohitaṃ mukhato uggañchi. Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto musāvādaṃ katvā saṅghaṃ bhinditvā idāni gilāno hutvā mahādukkhaṃ anubhotī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa musāvādī yeva, na cesa idāneva musāvādaṃ katvā mahādukkhaṃ anubhoti, pubbe pi anubhoṣiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {3.87} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tāvatiṃsabhavane aññataro devaputto ahoṣi. Tena kho pana samayena bārāṇasiyaṃ mahāussavo ahoṣi. Bahū nāgā ca supaṇṇā ca bhūmaṭṭhakā ca devā āgantvā ussavaṃ olokayimsu. Tāvatiṃsabhavanato pi cattāro devaputtā kakkārūni nāma dibbapupphāni tehi katacumbaṭakaṃ piḷandhitvā ussavadassanaṃ āgamimsu. Dvādasayojanikaṃ bārāṇasinagaraṃ tesāṃ pupphānaṃ gandhena ekagandhaṃ ahoṣi. Manussā: “Imāni pupphāni kena piḷandhitāni” ti upadhārentā vicaranti. Te devaputtā: “Amhe ete upadhārentī” ti ñatvā rājaṅgaṇe uppatitvā mahantena devānubhāvena ākāse aṭṭhaṃsu. Mahājano sannipati, rājā pi saddhiṃ uparājādīhi agamāsi. Atha ne: “Kataradevalokato, sāmi, āgacchathā” ti pucchimsu. “Tāvatiṃsadevalokato āgacchāmā” ti. “Kena kammena āgatathā” ti. “Ussavadassanathāyā” ti. “Kimpupphāni nāmetāni” ti? “Dibbakakkārupupphāni nāmā” ti. “Sāmi, tumhe devaloke aññāni piḷandheyyātha, imāni amhākaṃ dethā” ti. Devaputtā: “Dibbakakkārupupphāni mahānubhāvāni devānaññeva anucchavikāni, manussaloke lāmakānaṃ duppaññānaṃ hīnādhimuttikānaṃ dussīlānaṃ nānucchavikāni. Ye pana manussā imehi ca imehi ca guṇehi samannāgatā, tesāṃ etāni anucchavikāni” ti āhaṃsu.

Evañca pana vatvā tesu jeṭṭhakadevaputto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kāyena yo nāvahare, vācāya na musā bhaṇe,
Yaso laddhā na majjeyya, sa ve kakkārumarahatī ti.**

Tassattho {3.88}: yo kāyena parassa santakaṃ tiṇasalākam-pi nāvaharati, vācāya jīvitam pariccajamāno pi musāvādaṃ na bhaṇati. Desanāsīsamevetam, kāyadvāravacīdvāramanodvārehi pana yo dasa pi akusalakammapathe na karotīti ayamettha adhippāyo. **Yaso laddhā** ti issariyañca labhitvā yo issariyamadamatto satim vissajjetvā pāpakammaṃ na karoti, sa ve evarūpo imehi guṇehi yutto puggalo imaṃ dibbapupphaṃ arahati. Tasmā yo imehi guṇehi samannāgato, so imāni pupphāni yācituṃ arahati, tassa dassāmīti.

Tam sutvā purohito cintesi: “Mayham imesu guṇesu eko pi natthi, musāvādaṃ pana vatvā etāni pupphāni gahetvā piḷandhissāmi, evam maṃ mahājano ‘guṇasampanno ayan’-ti jānissatī” ti. So: “Aham etehi guṇehi samannāgato” ti vatvā tāni pupphāni āharāpetvā piḷandhitvā dutiyaṃ devaputtaṃ yāci. So dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dhammena vittameseyya, na nikatyā dhanam hare,
Bhoge laddhā na majjeyya, sa ve kakkārumarahatī ti.**

Tassattho: dhammena parisuddhājīvena suvaṇṇarajatādivittam pariyeseyya.

Na nikatyā ti na vañcanāya dhanam hareyya, vatthābharaṇādike bhoge labhitvā pamādam nāpajjeyya, evarūpo imāni pupphāni arahatīti.

Purohito: “Aham etehi guṇehi samannāgato” ti vatvā tāni āharāpetvā piḷandhitvā tatiyaṃ devaputtam yāci. So tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yassa cittam ahāliddam, saddhā ca avirāginī,
Eko sādum na bhuñjeyya, sa ve kakkārumarahatī ti.**

Tassattho: yassa puggalassa cittam ahāliddam haliddirāgo viya khippam na virajjati, thiram-eva hoti. **Saddhā ca avirāginī** ti kammam vā vipākam vā okappanīyassa vā puggalassa vacanam saddahitvā appamattakeneva na virajjati na bhijjati. Yo yācake vā aññe vā samvibhāgārahe puggale bahi katvā {3.89} ekako va sādurasabhojanam na bhuñjati, nesam samvibhajitvā bhuñjati, so imāni pupphāni arahatīti.

Purohito: “Aham etehi guṇehi samannāgato” ti vatvā tāni pupphāni āharāpetvā piḷandhitvā catuttham devaputtam yāci. So catuttham gāthamāha.

**4. Sammukhā vā tirokkhā vā, yo sante na paribhāsati,
Yathāvādī tathākārī, sa ve kakkārumarahatī ti.**

Tassattho: yo puggalo sammukhā vā parammukhā vā sīlādiguṇayutte sante uttamapaṇḍitapurise na akkosati na paribhāsati, yaṃ vācāya vadati, tadeva kāyena karoti, so imāni pupphāni arahatīti.

Purohito: “Aham etehi guṇehi samannāgato” ti vatvā tāni pi āharāpetvā piḷandhi. Cattāro devaputtā cattāri pupphacumbaṭakāni purohitassa datvā devalokam-eva gatā. Tesam gatakāle purohitassa sīse mahatī vedanā uppajji, tikhīṇasikharena nimmathitam viya ca ayapaṭṭena pīḷitam viya ca sīsam ahosi. So vedanāppatto aparāparam parivattamāno mahāsaddena viravi, “kimetan”-ti ca vutte: “Aham mamabbhantare avijjamāne yeva guṇe ‘atthī’ ti musāvādam katvā te devaputte imāni pupphāni yācim, harathetāni mama sīsato” ti āha. Tāni harantā pi haritum nāsakkhimso, ayapaṭṭena baddhāni viya ahesum. Atha nam ukkhipitvā geham nayimso. Tattha tassa viravantassa satta divasā vītivattā.

Rājā amacce āmantetvā: “Dussīlabrāhmaṇo marissati, kim karomā” ti āha.

“Deva, puna ussavam kārema, devaputtā puna āgacchissantī” ti. Rājā puna ussavam {3.90} kāresi. Devaputtā puna āgantvā sakalanagaram pupphagandhena

ekagandham katvā tatheva rājaṅgaṇe aṭṭhaṃsu, mahājano sannipatitvā dussīlabrāhmaṇaṃ ānetvā tesam purato uttānaṃ nipajjāpesi. So: “Jīvitam me detha, sāmī” ti devaputte yāci. Devaputtā: “Tuyham dussīlassa pāpadhammassa ananucchavikānevetāni pupphāni, tvaṃ pana ‘amhe vañcessāmī’ ti saññī ahoṣi, attano musāvādaphalaṃ laddhaṃ”-ti mahājanamajjhe dussīlabrāhmaṇaṃ garahitvā sīsato pupphacumbaṭakaṃ apanetvā mahājanassa ovādaṃ datvā sakaṭṭhānam-eva agamaṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo devadatto ahoṣi, tesu devaputtesu eko kassapo, eko moggallāno, eko sārīputto, jeṭṭhakadevaputto pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kakkārujātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 327 Kākavatījātakavaṇṇanā

Vā ti cāyaṃ tato gandho ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tadā hi satthā taṃ bhikkhuṃ: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchi. “Saccaṃ, bhante” ti. “Kasmā ukkaṇṭhitosī” ti? “Kilesavasena, bhante” ti. “Bhikkhu mātugāmo nāma arakkhiyo, na sakkā rakkhituṃ, porāṇakapaṇḍitā pana mātugāmaṃ mahāsamuddamajjhe simbalirukkhavimāne vasāpentā pi rakkhituṃ nāsakkhiṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimiṃ nibbattitvā vayappatto pitu accayena rajjaṃ kāresi. Kākavatī nāmassa aggamaheṣī ahoṣi abhirūpā devaccharā viya. Ayamettha saṅkhepo, {3.91} vitthārato pana atītavatthu **kuṇālajātake** (Ja. 536) āvi bhavissati. Tadā paneko supaṇṇarājā manussavesena āgantvā raññā saha jūtaṃ kīlanto kākavatīyā aggamaheṣiyā paṭibaddhacitto taṃ ādāya supaṇṇabhavanaṃ netvā tāya saddhiṃ abhirami. Rājā devīm apassanto naṭakuveraṃ nāma gandhabbaṃ: “Tvaṃ vicināhi nan”-ti āha. So taṃ supaṇṇarājānaṃ pariggahetvā ekasmiṃ sare erakavane nipajjitvā tato supaṇṇassa gamanakāle pattantare nisīditvā supaṇṇabhavanaṃ patvā pattantarato nikkhamitvā tāya saddhiṃ kilesaṃsaggaṃ katvā puna tasseva pattantare nisinno āgantvā supaṇṇassa raññā saddhiṃ jūtakīḷanakāle attano vīṇaṃ gahetvā jūtamaṇḍalaṃ gantvā rañño santike ṭhito gītavasena paṭhamam gāthamāha.

**1. Vāti cāyaṃ tato gandho, yattha me vasatī piyā,
Dūre ito hi kākavatī, yattha me nirato mano ti.**

Tattha **gandho** ti tassā dibbagandhavilittāya sarīragandho. **Yattha me** ti yattha supaṇṇabhavane mama piyā vasati, tato iminā saddhiṃ katakāyasaṃsaggāya tassā imassa kāyena saddhiṃ āgato gandho vāyatīti adhippāyo. **Dūre ito** ti imamhā ṭhānā dūre. **Hi**-kāro nipātamatto. **Kākavatī** ti kākavatī devī. **Yattha me** ti yassā upari mama mano nirato.

Taṃ sutvā supaṇṇo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kathaṃ samuddamatarī, kathaṃ atari kepukaṃ,
Kathaṃ satta samuddāni, kathaṃ simbalimāruhī ti.**

Tassattho: tvaṃ imaṃ jambudīpasamuddaṃ tassa parato kepukaṃ nāma nadiṃ pabbatantaresu ṭhitāni satta samuddāni ca kathaṃ atari, kenupāyena tiṇṇo satta samuddāni atikkamitvā ṭhitaṃ amhākaṃ bhavanaṃ simbalirukkhañca kathaṃ āruhīti.

Taṃ {3.92} sutvā naṭakuvero tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Tayā samuddamatarim, tayā atari kepukaṃ,
Tayā satta samuddāni, tayā simbalimāruhin-ti.**

Tattha **tayā** ti tayā karaṇabhūtena tava pattantare nisinno ahaṃ sabbametaṃ akāsinti attho.

Tato supaṇṇarājā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Dhiratthu maṃ mahākāyaṃ, dhiratthu maṃ acetanaṃ,
Yattha jāyāyaṃ jāraṃ, āvahāmi vahāmi cā ti.**

Tattha **dhiratthu man**-ti attānaṃ garahanto āha. **Acetanan**-ti mahāsarīratāya lahubhāvagarubhāvassa ajānanatāya acetanaṃ. **Yatthā** ti yasmā. Idaṃ vuttaṃ hoti: yasmā ahaṃ attano jāyāya jāraṃ imaṃ gandhabbaṃ pattantare nisinnaṃ ānento āvahāmi nento ca vahāmi, tasmā dhiratthu manti.

So taṃ ānetvā bārāṇasirañño datvā puna nagaraṃ nāgamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā naṭakuvero ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, rājā pana aham-eva ahosinti.

Kākavatījātakavaṇṇanā sattamā

Ja 328 Ananusociyajātakavaṇṇanā

Bahūnaṃ vijjatī bhotī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ matabhariyaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. So kira bhariyāya matāya na nhāyi na pivi na limpi na bhuñji, na kammante payojesi, aññadatthu sokābhibhūto ālāhanaṃ gantvā paridevamāno vicari. Abbhantare panassa kuṭe padīpo viya sotāpattimaggassa upanissayo jalati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokento taṃ disvā: “Imassa maṃ ṭhapetvā añño koci sokaṃ nīharitvā sotāpattimaggassa dāyako natthi, bhavissāmiṃ avassayo” ti pacchābhantaṃ piṇḍapātapaṭikkanto pacchāsamaṇaṃ ādāya tassa gehadvāraṃ gantvā kuṭumbikena sutāgamano {3.93} katapaccuggamanādisakkāro paññattāsane nisinno kuṭumbikaṃ āgantvā vanditvā ekamantaṃ nisinnaṃ: “Kiṃ, upāsaka, cintesī” ti pucchitvā: “Āma, bhante, bhariyā me kālakatā, tamahaṃ anusocanto cintemī” ti vutte: “Upāsaka, bhijjanadhammaṃ nāma bhijjati, tasmim bhinne na yuttaṃ cintetuṃ, porāṇakapaṇḍitā pi bhariyāya matāya ‘bhijjanadhammaṃ bhijjatī’ ti na cintayimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari. Atītavattu dasakanipāte **cūḷabodhijātake** (Ja. 443) āvi bhavissati, ayaṃ panettha saṅkhepo.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā mātāpitūnaṃ santikaṃ agamāsi. Imasmiṃ jātaka bodhisatto komārabrahmacārī ahoṣi. Athassa mātāpitāro: “Tava dārikapariyesanaṃ karomā” ti ārocayimsu. Bodhisatto: “Na mayhaṃ gharāvāsenattho, ahaṃ tumhākaṃ accayena pabbajissāmī” ti vatvā tehi punappunaṃ yācito ekaṃ kañcanarūpakaṃ kāretvā: “Evarūpaṃ kumārikaṃ labhamāno gaṇhissāmī” ti āha. Tassa mātāpitāro taṃ kañcanarūpakaṃ paṭicchannayāne āropetvā: “Gacchatha jambudīpatalaṃ vicarantā yattha evarūpaṃ brāhmaṇakumārikaṃ passatha, tattha imaṃ kañcanarūpakaṃ datvā taṃ ānethā” ti mahantena parivārena manusse pesesuṃ.

Tasmim pana kāle eko puñṇavā satto brahmalokato cavitvā kāsiraṭṭhe yeva nigamaḡāme asītikoṭivibhavassa brāhmaṇassa gehe kumārikā hutvā nibbatti, “sammillahāsini” tissā nāmaṃ akaṃsu. Sā soḷasavassakāle abhirūpā ahoṣi pāsādikā devaccharappaṭibhāḡā sabbaṅgasampannā. Tassā pi kilesavasena cittaṃ nāma na uppannapubbaṃ, accantabrahmacārini ahoṣi. Kañcanarūpakaṃ {3.94} ādāya vicarantā manussā taṃ ḡamaṃ pāpuṇimsu. Tattha manussā taṃ disvā: “Asukabrāhmaṇassa dhītā sammillahāsini kimkāraṇā idha ṭhitā” ti āhaṃsu. Manussā taṃ sutvā brāhmaṇakulaṃ gantvā sammillahāsiniṃ vāresuṃ.

Sā: “Ahaṃ tumhākaṃ accayena pabbajissāmi, na me gharāvāsenattho” ti mātāpitūnaṃ sāsanaṃ pesesi. Te: “Kiṃ karosi kumārike” ti vatvā kañcanarūpakam gahetvā taṃ mahantena parivārena pesayiṃsu. Bodhisattassa ca sammillahāsiniyā ca ubhinnam-pi anicchantānaññeva maṅgalaṃ karīṃsu. Te ekagabbhe vasamānā ekasmiṃ sayane sayantā pi na aññamaññaṃ kilesavasena olokayiṃsu, dve bhikkhū dve brāhmāno viya ca ekasmiṃ ṭhāne vasiṃsu.

Aparabhāge bodhisattassa mātāpitāro kālamakaṃsu. So tesam sarīrakiccaṃ katvā sammillahāsiniṃ pakkosāpetvā: “Bhadde, mama kulasantakā asītikoṭiyo, tava kulasantakā asītikoṭiyoti imaṃ ettakaṃ dhanam gahetvā imaṃ kuṭumbaṃ paṭipajjāhi, ahaṃ pabbajissāmī” ti āha. “Ayyaputta, tayi pabbajante aham-pi pabbajissāmi, na sakkomi taṃ jahitun”-ti. “Tena hi ehī” ti sabbaṃ dhanam dānamukhe vissajjetvā kheḷapiṇḍam viya sampattiṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā ubho pi tāpasapabbajam pabbajitvā vanamūlaphalāhārā tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya himavantā otaritvā anupubbena bārāṇasim patvā rājuyyāne vasiṃsu.

Tesam tattha vasantānaṃ sukhumālāya paribbājikāya nirojam missakabhattaṃ paribhuñjantiyā lohitaṇṇapakkhandikābādho uppajji. Sā sappāyabhesajjam alabhamānā dubbalā ahosi. Bodhisatto bhikkhācāraṇelāya taṃ pariggahetvā nagaradvāram netvā ekissā sālāya phalake nipajjāpetvā sayam bhikkhāya pāvisi. Sā tasmim anikkhante yeva kālamakāsi. Mahājano paribbājikāya rūpasampattiṃ {3.95} disvā parivāretvā rodati paridevati. Bodhisatto bhikkham caritvā āgato tassā matabhāvaṃ ñatvā: “Bhijjanadhammaṃ bhijjati, sabbe saṅkhārā aniccā evaṃgatikāyevā” ti vatvā tāya nipannaphalake yeva nisīditvā missakabhojanaṃ bhuñjitvā mukhaṃ vikkhālesi. Parivāretvā ṭhitamahājano: “Ayaṃ te, bhante, paribbājikā kiṃ hotī” ti pucchi. “Gihikāle me pādapariṇāṇikā aho” ti. “Bhante, mayaṃ tāva na saṇṭhāma rodāma paridevāma, tumhe kasmā na rodathā” ti? Bodhisatto: “Jīvamānā tāva esā mama kiñci hoti, idāni paralokasamaṅgitāya na kiñci hoti, maraṇavasam gatā, ahaṃ kissa rodāmī” ti mahājanassa dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

**1. Bahūnaṃ vijjati bhotī, tehi me kiṃ bhavissati,
Tasmā etaṃ na socāmi, piyaṃ sammillahāsiniṃ.**

**2. Taṃ taṃ ce anusoceyya, yaṃ yaṃ tassa na vijjati,
Attāmanusoceyya, sadā maccuvasam patam.**

**3. Na heva ʒhitaṃ nāsīnaṃ, na sayānaṃ na paddhaguṃ,
Yāva byāti nimisati, tatrā pi rasatī vayo.**

**4. Tatthattani vatappaddhe, vinābhāve asaṃsaye,
Bhūtaṃ sesaṃ dayitabbaṃ, vītaṃ ananusociyan-ti.**

Tattha **bahūnaṃ vijjati bhotī** ti ayaṃ bhotī amhe chaḍḍetvā idāni aññesaṃ bahūnaṃ matakasattānaṃ antare vijjati atthi upalabbhati. **Tehi me kiṃ bhavissatī** ti tehi matakasattehi saddhiṃ vattamānā idānevesā mayhaṃ kiṃ bhavissati, {3.96} tehi vā matakasattehi atirekasambandhavasenesā mayhaṃ kiṃ bhavissati, kā nāma bhavissati, kiṃ bhariyā, udāhu bhaginīti? “Tehi mekaṃ”-ti pi pāṭho, tehi matakehi saddhiṃ idam-pi me kaḷevaraṃ ekaṃ bhavissatī ti attho. **Tasmā** ti yasmā esā matakesu saṅkhaṃ gatā, mayhaṃ sā na kiñci hoti, tasmā etaṃ na socāmi.

Yaṃ yaṃ tassā ti yaṃ yaṃ tassa anusocanakassa sattassa na vijjati natthi, mataṃ niruddhaṃ, taṃ taṃ sace anusoceyyā ti attho. “Yassā” ti pi pāṭho, yaṃ yaṃ yassa na vijjati, taṃ taṃ so anusoceyyā ti attho. **Maccuvasaṃ patan-ti** evaṃ sante niccaṃ maccuvasaṃ patantaṃ gacchantāṃ attānaṃ-eva anusoceyya, tenassa asocanakālo yeva na bhaveyyā ti attho.

Tatiyagāthāya **na heva ʒhitaṃ nāsīnaṃ, na sayānaṃ na paddhaguṃ**-ti kañci sattaṃ āyusaṅkhāro anugacchatīti pāṭhaseso. Tattha **paddhaguṃ**-ti parivattetvā caramānaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: ime sattā catūsu pi iriyāpathesu pamattā viharanti, āyusaṅkhārā pana rattiñca divā ca sabbiriyāpathesu appamattā attano khayagamanakammam-eva karontīti. **Yāva byāti** ti yāva ummisati. Ayañhi tasmīṃ kāle vohāro. Idaṃ vuttaṃ hoti: yāva ummisati ca nimisati ca, tatrā pi evaṃ appamattake kāle imesaṃ sattānaṃ **rasatī vayo**, tīsu vayesu so so vayo hāyateva na vaḍḍhatīti.

Tatthattani vatappaddhe ti tattha vata attani paddhe. Idaṃ vuttaṃ hoti tasmīṃ vata evaṃ rasamāne vaye ayaṃ: “Attā” ti saṅkhyāṃ gato attabhāvo paddho hoti, vayena aḍḍho upaḍḍho aparipuṇṇo va hoti. Evaṃ tattha imasmiṃ attani paddhe yo cesa tattha tattha nibbattānaṃ sattānaṃ vinābhāvo asaṃsayo, tasmīṃ **vinābhāve pi asaṃsaye** nissaṃsaye yaṃ **bhūtaṃ sesaṃ** amataṃ jīvamānaṃ, taṃ jīvamānaṃ-eva **dayitabbaṃ** piyāyitabbaṃ mettāyitabbaṃ, “ayaṃ satto arogo hotu abyāpajjo” ti evaṃ tasmīṃ mettābhāvanā {3.97} kātabbā. Yaṃ panetaṃ **vītaṃ** vigataṃ mataṃ, taṃ **ananusociyaṃ** na anusocitabbanti.

Evam mahāsatto catūhi gāthāhi aniccākāraṃ dīpento dhammaṃ desesi.
Mahājano paribbājikāya sarīrakiccaṃ akāsi. Bodhisatto himavantam-eva
pavisitvā jhānābhiññāsamāpattiyo nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiṭṭhale patiṭṭhahi. Tadā sammillāhāsini
rāhulamātā ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosinti.

Ananusociyajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 329 Kālabāhujaṭakavaṇṇanā

Yaṃ annapānassā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto hatalābhasakkāraṃ
devadattaṃ ārabba kathesi. Devadattena hi tathāgate aṭṭhānakopaṃ bandhitvā
dhanuggaheṣu payojitesu nālāgirivissajjanena tassa doso pākaṭo jāto. Athassa
paṭṭhapitāni dhuvabhaddādīni manussā na karimṣu, rājā pi na olokesi. So
hatalābhasakkāro kulesu viññāpetvā bhuñjanto vicari. Bhikkhū
dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto ‘lābhasakkāraṃ
uppādessāmī’ ti uppannam-pi thiraṃ kātuṃ nāsakkhī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya
nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti
vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa hatalābhasakkāro ahosi” ti vatvā
atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ dhanañjaye rajjaṃ kārente bodhisatto rādho nāma suko ahosi
mahāsarīro paripuṇṇagatto, kaniṭṭho panassa poṭṭhapādo nāma. Eko luddako te
dve pi jane bandhitvā netvā bārāṇasirañño adāsi. Rājā ubho pi te suvaṇṇapañjare
pakkhipitvā suvaṇṇataṭṭakena madhulāje khādāpento {3.98} sakkharodakaṃ
pāyento paṭijaggi. Sakkāro ca mahā ahosi, lābhaggaayasaggappattā ahesuṃ.
Atheke vanacarako kālabāhuṃ nāmekam mahākālamakkaṭaṃ ānetvā
bārāṇasirañño adāsi. Tassa pacchā āgatattā mahantataro lābhasakkāro ahosi,
sukānaṃ parihāyi. Bodhisatto tādilakkhaṇayogato na kiñci āha, kaniṭṭho
panasssa tādilakkhaṇābhāvā taṃ makkaṭassa sakkāraṃ asahanto: “Bhātika,
pubbe imasmiṃ rājakule sādhusasakhādānīyādīni amhākam-eva denti, idāni
pana mayaṃ na labhāma, kālabāhumakkaṭasseva denti. Mayaṃ
dhanañjayarañño santikā lābhasakkāraṃ alabhantā imasmiṃ ṭhāne kiṃ
karissāma, ehi araṇṇam-eva gantvā vasissāmā” ti tena saddhiṃ sallapanto
paṭhamam gāthamāha.

**1. Yaṃ annapānassa pure labhāma, taṃ dāni sākhamigam-eva gacchati,
Gacchāma dāni vanam-eva rādha, asakkatā casma dhanañjayāyā ti.**

Tattha **yaṃ annapānassā** ti yaṃ annapānaṃ assa rañño santikā. Upayogathe vā sāmivacanaṃ. **Dhanañjayāyā** ti karaṇatthe sampadānavacanaṃ, dhanañjayena. **Asakkatā casmā** ti annapānaṃ na labhāma, iminā ca na sakkatamhā ti attho.

Taṃ sutvā rādho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Lābho alābho yaso ayaso ca, nindā pasaṃsā ca sukhañca dukkham,
Ete aniccā manujesu dhammā, mā soci kiṃ socasi poṭṭhapādā ti.**

Tattha **yaso** ti issariyaparivāro. **Ayaso** ti tassābhāvo. **Ete** ti ete aṭṭha lokadhammā manujesu aniccā, lābhaggaayasaggappattā hutvā pi aparena samayena appalābhā {3.99} appasakkārā honti, niccalābhino nāma na honti. Yasādīsu pi eseva nayo.

Taṃ sutvā poṭṭhapādo makkaṇṇe usūyaṃ apanetuṃ asakkonto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Addhā tuvaṃ paṇḍitakosi rādha, jānāsi atthāni anāgatāni,
Kathaṃ nu sākhamigaṃ dakkhisāma, niddhāvitaṃ rājakulato va jamman-ti.**

Tattha **kathaṃ nū** ti kena nu kho upāyena. **Dakkhisāmā** ti dakkhissāma. **Niddhāvitan-ti** nivuṭṭhāpitaṃ nikkadḍhāpitaṃ. **Jamman-ti** lāmakam.

Taṃ sutvā rādho catuttham gāthamāha.

**4. Cāleti kaṇṇaṃ bhakuṭṭiṃ karoti, muhuṃ muhuṃ bhāyayate kumāre,
Sayam-eva taṃ kāhati kāḷabāhu, yenārakā ṭhassati annapānā ti.**

Tattha **bhāyayate kumāre** ti rājakumāre utrāseti. **Yenārakā ṭhassati annapānā** ti yena kāraṇena imamhā annapānā dūre ṭhassati, sayam-eva taṃ kāraṇaṃ karissati, mā tvaṃ etassa cintayī ti attho.

Kāḷabāhu pi katipāheneva rājakumārānaṃ purato ṭhatvā kaṇṇacalanādīni karonto kumāre bhāyāpesi. Te bhītatasiṭṭā vissaramakamsu. Rājā: “Kiṃ etan”-ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā: “Nikkadḍhatha nan”-ti makkaṇṇaṃ nikkadḍhāpesi. Sukānaṃ lābhasakkāro puna pākatiko ahoṣi.

Satthā {3.100} **imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi**: “tadā kāḷabāhu devadatto ahoṣi, poṭṭhapādo ānando, rādho pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kāḷabāhujātakavaṇṇanā navamā

Ja 330 Sīlavīmaṃsajātakavaṇṇanā

Sīlaṃ kireva kalyāṇan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto
sīlavīmaṃsakabrāhmaṇaṃ ārabba kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā kathitāneva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakaṃ brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. So kira kosalarājānaṃ nissāya jīvati tisaraṇaṃ gato akhaṇḍapañcasīlo tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. Rājā: “Ayaṃ sīlavā” ti tassa atirekasammānaṃ karoti. So cintesi: “Ayaṃ rājā mayhaṃ aññehi brāhmaṇehi atirekasammānaṃ karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kiṃ nu kho esa mama jātigottakulappadesasippasampattiṃ nissāya imaṃ sammānaṃ karoti, udāhu sīlasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā” ti. So ekadivasaṃ rājūpaṭṭhānaṃ gantvā gharaṃ āgacchanto ekassa heraṇṇikassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā agamāsi, heraṇṇiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi, heraṇṇiko tatheva adhivāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuṭṭhiṃ aggahesi, atha naṃ heraṇṇiko: “Ajja te tatiyo divaso rājakuṭumbaṃ vilumpantassā” ti: “Rājakuṭumbavilumpakacoro me gahito” ti tikkhattum viravi. Atha naṃ manussā ito cito ca āgantvā: “Ciraṃdāni tvaṃ sīlavā viya vicarī” ti dve tayo pahāre datvā bandhitvā rañño dassetum.

Rājā vipphaṇṇisārī hutvā: “Kasmā, brāhmaṇa, evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosī” ti vatvā: “Gacchatha, tassa rājānaṃ karoṭhā” ti āha. Brāhmaṇo: “Nāhaṃ, mahārāja, coro” ti āha. Atha: “Kasmā rājakuṭumbikassa phalakato kahāpaṇe gaṇhi” ti? “Etaṃ mayā tayi mama atisammānaṃ karonte ‘kiṃ nu kho rājā mama jāti ādīni nissāya atisammānaṃ karoti, udāhu sīlaṃ nissāyā’ ti vīmaṃsanatthāya kataṃ, idāni pana mayā ekaṃsena ñātāṃ. Yathā sīlam-eva nissāya tayā mama sammāno kato, na jāti ādīni. Tathā hi me idāni rājānaṃ kāresi, svāhaṃ iminā kāraṇena ‘imasmiṃ loke sīlam-eva uttamaṃ sīlaṃ pamukhaṇ’-ti sannīṭṭhānaṃ gato. Imassa panāhaṃ sīlassa anucchavikaṃ [1.370] karonto gehe ṭhito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātuṃ, ajjeva jetavanaṃ gantvā satthu santike pabbajissāmi, pabbajjaṃ me detha, devā” ti vatvā rājānaṃ anujānāpetvā jetavanābhimukho pāyāsi.

Atha naṃ ñātisuhajjabandhavā sannipatitvā nivāretum asakkontā nivattiṃsu. So satthu santikaṃ gantvā pabbajjaṃ yācitvā pabbajjaṇca upasampadaṇca labhitvā avissatṭhakammaṭṭhāno vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ patvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, mayhaṃ pabbajjā matthakaṃ pattā” ti aññaṃ byākāsi.

Tassa taṃ aññabyākaraṇaṃ bhikkhusaṅghe pākaṭaṃ jātaṃ. Athekadivasāṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso, asuko nāma rañño upaṭṭhākabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā rājānaṃ āpucchitvā pabbajitvā arahatte paṭiṭṭhito” ti tassa guṇaṃ kathayamānā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ayam-eva brāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ karīṃsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahosi dānādhimutto sīlajjhāsaya akhaṇḍapañcasīlo. Rājā sesabrāhmaṇehi atirekaṃ tassa sammānaṃ karotīti sabbam purimasadisam-eva.

Idha pana bodhisatto bārāṇasirañño purohito ahosi. So attano sīlaṃ vīmaṃsanto tīṇi divasāni heraññikaphalakato kahāpaṇaṃ gaṇhi. Taṃ: “Coro” ti gahetvā rañño dassetuṃ. So rañño santike ṭhito:

1. Sīlaṃ kireva kalyāṇaṃ, sīlaṃ loke anuttaraṃ,

Passa ghoraviso nāgo, sīlavāti na haññatī ti.

Imāya paṭhamagāthāya sīlaṃ vaṇṇetvā rājānaṃ pabbajjaṃ anujānāpetvā pabbajitūṃ gacchati.

Athekasmiṃ divase sūnāpaṇato seno maṃsapesiṃ gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Tamaññe sakuṇā parivāretvā pādanakhatuṇḍakādīhi paharanti. So taṃ dukkhaṃ sahitūṃ asakkonto maṃsapesiṃ chaḍḍesi, aparō gaṇhi. So pi tatheva viheṭhiyamāno chaḍḍesi, athañño gaṇhi. Evaṃ yo yo gaṇhi, taṃ taṃ sakuṇā anubandhiṃsu. Yo yo chaḍḍesi, so so sukhito ahosi. Bodhisatto taṃ disvā: “Ime kāmā nāma maṃsapesūpamā, ete gaṇhantānaṃ yeva dukkhaṃ, vissajjentānaṃ sukhaṃ”-ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Yāvadevassahū kiñci, tāvadeva akhādisuṃ,

Saṅgamma kulalā loke, na hiṃsanti akiñcanaṃ-ti.

Tassattho {3.101}: yāvadeva assa senassa ahu kiñci mukhena gahitaṃ maṃsakhaṇḍaṃ, tāvadeva naṃ imasmiṃ loke kulalā samāgantvā akhādiṃsu. Tasmīṃ pana vissaṭṭhe tamenāṃ akiñcanaṃ nippalibodhaṃ pakkhiṃ sesapakkhino na hiṃsantīti.

So nagarā nikkhamitvā antarāmagge ekasmiṃ gāme sāyaṃ ekassa gehe nipajji. Tattha pana piṅgalā nāma dāsī: “Asukavelāya āgaccheyyāsī” ti ekena purisena saddhiṃ saṅketamakāsi. Sā sāmikānaṃ pāde dhovitvā tesu nipannesu tassāgamanam oloketi ummāre nisīditvā: “Idāni āgamissati, idāni āgamissati” ti paṭhamayāmam-pi majjhimayāmam-pi vītināmesi. Paccūsasamaye pana: “Na so idāni āgamissati” ti chinnāsā hutvā nipajjitvā niddam okkami. Bodhisatto idaṃ kāraṇaṃ disvā: “Ayaṃ dāsī ‘so puriso āgamissati’ ti āsāya ettakaṃ kālaṃ nisinnā, idāni anāgamanabhāvaṃ ñatvā chinnāsā hutvā sukhaṃ supati. Kilesesu hi āsā nāma dukkhaṃ, nirāsabhāvo va sukhaṃ”-ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Sukhaṃ nirāsā supati, āsā phalavatī sukhā,
Āsaṃ nirāsaṃ katvāna, sukhaṃ supati piṅgalā ti.**

Tattha **phalavatī** ti yassā āsāya phalaṃ laddhaṃ hoti, sā tassa phalassa sukhatāya sukhā nāma. **Nirāsaṃ katvāna** ti anāsaṃ katvā chinditvā pajahitvā ti attho. **Piṅgalā** ti esā piṅgaladāsī idāni sukhaṃ supatīti.

So punadvase tato gāma araṇṇaṃ pavisaṃto araṇṇe ekaṃ tāpasam jhānaṃ appetvā nisinnaṃ disvā: “Idhaloke ca paraloke ca jhānasukhato uttaritaram sukhaṃ nāma natthi” ti cintetvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na samādhiparo atthi, asmiṃ loke paramhi ca,
Na param nā pi attānaṃ, vihiṃsati samāhito ti.**

Tattha {3.102} **na samādhiparo** ti samādhito paro añño sukhadhammo nāma natthīti.

So araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññā uppādetvā brahmaloka parāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā purohito aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sīlavīmaṃsajātakavaṇṇanā dasamā

Kuṭṭidūsakavaggo tatiyo

4. Kokilavaggo

Ja 331 Kokilajātakavaṇṇanā

Yo ve kāle asampatte ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikam ārabha kathesi. Vatthu takkāriyajātake (Ja. 481) vitthāritam-eva.

Ekasmiñhi antovasse dve aggasāvaka gaṇaṃ pahāya vivittāvāsaṃ vasitukāmā satthāraṃ āpucchitvā kokālikaraṭṭhe kokālikassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ evamāhaṃsu: “Āvuso kokālika, taṃ [4.243] nissāya amhākaṃ, amhe ca nissāya tava phāsuvihāro bhavissati, imaṃ temāsaṃ idha vaseyyāma” ti. “Ko panāvuso, maṃ nissāya tumhākaṃ phāsuvihāro” ti. Sace tvaṃ āvuso: “Dve aggasāvaka idha viharantī” ti kassaci nāroceyyāsi, mayaṃ sukhaṃ vihareyyāma, ayaṃ taṃ nissāya amhākaṃ phāsuvihāroti. “Atha tumhe nissāya mayhaṃ ko phāsuvihāro” ti? “Mayaṃ tuyhaṃ antotemāsaṃ dhammaṃ vācessāma, dhammakathaṃ kathessāma, esa tuyhaṃ amhe nissāya phāsuvihāro” ti. “Vasathāvuso, yathājjhāsayenā” ti. So tesaṃ patirūpaṃ senāsanaṃ adāsi. Te phalasamāpattisukhena sukhaṃ vasiṃsu. Koci nesaṃ tattha vasanabhāvaṃ na jānāti.

Te vutthavassā pavāretvā: “Āvuso, taṃ nissāya sukhaṃ vutthāma, satthāraṃ vanditum gacchāma” ti taṃ āpucchīṃsu. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā te ādāya dhuragāme piṇḍāya cari. Therā katabhattakiccā gāmato nikkhamīṃsu. Kokāliko te uyyojetvā nivattitvā manussānaṃ ārocesi: “Upāsakā, tumhe tiracchānasadisā, dve aggasāvake temāsaṃ dhuravihāre vasante na jānittha, idāni te gatā” ti. Manussā: “Kasmā pana, bhante, amhākaṃ nārocitthā” ti vatvā bahuṃ sappitelādibhesajjañceva vatthacchādanañca gahetvā there upasaṅkamitvā vanditvā: “Khamatha no, bhante, mayaṃ tumhākaṃ aggasāvakabhāvaṃ na jānāma, ajja no kokālikabhadantassa vacanena ñātā, amhākaṃ anukampāya imāni bhesajjavatthacchādanāni gaṇhathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko: “Therā appicchā santuṭṭhā, imāni vatthāni attanā aggahetvā mayhaṃ dassanti” ti cintetvā upāsakehi saddhiṃ yeva therānaṃ santikaṃ gato. Therā bhikkhuparipācitattā tato kiñci neva attanā gaṇhiṃsu, na kokālikassa dāpesuṃ. Upāsakā: “Bhante, idāni agaṇhantā puna amhākaṃ anukampāya idha āgaccheyyāthā” ti yāciṃsu. Therā anadhiyāsetvā satthu santikaṃ agamiṃsu. Kokāliko: “Ime therā attanā agaṇhantā mayhaṃ na dāpesun”-ti āghātāṃ bandhi. Therā pi satthu santike thokaṃ vasitvā attano parivāre pañcabhikkhusate ca ādāya bhikkhusahassena saddhiṃ cārikaṃ caramānā

kokālikaraṭṭhaṃ pattā. Te upāsakā paccuggamaṇaṃ katvā there ādāya tam-eva vihāraṃ netvā devasikaṃ mahāsakkāraṃ karim̐su. Pahutaṃ bhesajjavatthacchādanaṃ {4.244} uppajji, therehi saddhiṃ āgatabhikkhū cīvarāṇi vicārentā saddhiṃ āgatānaṃ bhikkhūnaññeva denti, kokālikassa na denti, therā pi tassa na dāpentī. Kokāliko cīvaraṃ alabhivā: “Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pubbe dīyamānaṃ lābhaṃ aggahetvā idāni gaṇhanti, pūretuṃ na sakkā, aññe na oloketī” ti there akkosati paribhāsati. Therā: “Ayaṃ amhe nissāya akusalaṃ pasavatī” ti saparivārā nikkhamivā: “Aññaṃ, bhante, katipāhaṃ vasathā” ti manussehi yāciyamānā pi nivattitūṃ na icchim̐su.

Atheke daharo bhikkhu āha: “upāsakā, kathaṃ therā vasissanti, tumhākaṃ kulūpako thero idha imesaṃ vāsaṃ na sahatī” ti. Te tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhe kira therānaṃ idha vāsaṃ na sahatha, gacchatha ne khamāpetvā nivattetha, sace na nivattetha, palāyivā aññattha vasathā” ti āhaṃsu. So upāsakānaṃ bhayena gantvā there yāci. Therā: “Gacchāvuso, na mayaṃ nivattāmā” ti pakkamim̐su. So there nivattetuṃ asakkonto vihāraṃ-eva paccāgato. Atha naṃ upāsakā pucchim̐su: “Nivattitā te, bhante, therā” ti. “Nivattetuṃ nāsakkhiṃ āvuso” ti. Atha naṃ: “Imasmiṃ pāpadhamme vasante idha pesalā bhikkhū na vasissanti, nikkadḍhāma naṃ”-ti cintevā: “Bhante, mā tvaṃ idha vasi, amhe nissāya tuyhaṃ kiñci natthī” ti āhaṃsu. So tehi nikkadḍhito pattacīvaramādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ upasaṅkamivā: “Pāpicchā, bhante, sārīputtamoggallānā, pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Mā hevaṃ kokālika, avaca, mā hevaṃ kokālika avaca, pasādehi kokālika, sārīputtamoggallānesu cittaṃ, te pesalā bhikkhū” ti vāreti. Vārīto pi kokāliko: “Tumhe, bhante, tumhākaṃ aggasāvakaṇaṃ saddahatha, ahaṃ paccakkhato addasaṃ, pāpicchā ete paṭicchannakammantā dussīlā” ti vatvā yāvataṭṭhiyaṃ satthārā vārīto pi tatheva vatvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Tassa pakkantamattasseva sakalasarīre sāsapamattā piḷakā uṭṭhahivā anupubbena vadḍhitvā beḷuvapakkamattā hutvā bhijjitvā pubbalohitāni paggharim̐su. So nitthunanto vedanāppatto jetavanadvārakoṭṭhake nipajji. “Kokālikena dve aggasāvakaṃ akkuṭṭhā” ti yāva brahmalokaṃ ekakolāhalaṃ ahosi.

Athassa upajjhāyo turū nāma brahmā {4.245} taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “There khamāpessāmī” ti āgantvā ākāse ṭhatvā: “Kokālika, pharusaṃ te kammaṃ kataṃ, aggasāvake pasādehi” ti āha. “Ko pana tvaṃ āvuso” ti? “Turū brahmā nāmāhan”-ti. “Nanu tvaṃ, āvuso, bhagavatā anāgāmīti byākato, anāgāmī ca anāvattidhammo asmā lokāti vuttaṃ, tvaṃ saṅkāraṭṭhāne yakkho bhavissasi” ti

mahābrahmaṃ apasādesi. So taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkonto: “Tava vācāya tvaññeva paññāyissasī” ti vatvā suddhāvāsam-eva gato. Kokāliko pi kālaṃ katvā padumaniraye uppajji. Tassa tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā sahampatibrahmā tathāgatassa ārocesi, satthā bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū tassa aguṇaṃ kathentā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, kokāliko kira sārīputtamoggallāne akkositvā attano mukhaṃ nissāya padumaniraye uppanno” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva kokāliko vacanena hato attano mukhaṃ nissāya dukkhaṃ anubhoti, pubbe pi esa attano mukhaṃ nissāya dukkhaṃ anubhosiye vā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa amacco ovādako ahosi, rājā bahubhāṇī ahosi. Bodhisatto: “Tassa bahubhāṇitaṃ nisedhessāmī” ti ekaṃ upamaṃ upadhārento vicarati. Athekadivasam rājā uyyānaṃ gato maṅgalasilāpatte nisīdi, tassupari ambarukkho atthi. Tatrekasmim kākakulāvake kākakokilā attano aṇḍakaṃ nikkhipitvā agamāsī. Kākī taṃ kokilaṇḍakaṃ paṭijaggi, aparabhāge tato kokilapotako nikkhami. Kākī: “Putto me” ti saññāya mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā taṃ paṭijaggi. So avirūḷhapakkho akāle yeva kokilaravaṃ ravi. Kākī: “Ayaṃ idāneva tāva aññaṃ ravaṃ ravati, [3.103] vaḍḍhanto kiṃ karissatī” ti tuṇḍakena koṭṭetvā māretvā kulāvakā pātesi. So rañño pādamūle pati.

Rājā bodhisattaṃ pucchi: “Kimetaṃ sahāyā” ti? Bodhisatto: “Ahaṃ rājānaṃ nivāretuṃ ekaṃ upamaṃ pariyesāmi, laddhā dāni me sā” ti cintetvā: “Mahārāja, atimukharā akāle bahubhāṇino evarūpaṃ labhanti. Ayaṃ mahārāja, kokilapotako kākīyā puṭṭho avirūḷhapakkho akāle yeva kokilaravaṃ ravi. Atha naṃ kākī ‘nāyaṃ mama puttako’ ti ñatvā mukhatuṇḍakena koṭṭetvā māretvā kulāvakā pātesi. Manussā vā hontu tiracchānā vā, akāle bahubhāṇino evarūpaṃ dukkhaṃ labhanti” ti vatvā imā gāthā abhāsi:

**1. Yo ve kāle asampatte, ativelaṃ pabhāsati,
Evaṃ so nihato seti, kokilāyiva atrajo.**

**2. Na hi satthaṃ sunisitaṃ, visaṃ halāhalāmiva,
Evaṃ nikaṭṭhe pāteti, vācā dubbhāsita yathā.**

**3. Tasmā kāle akāle vā, vācam rakkheyya paṇḍito,
Nātielaṃ pabhāseyya, api attasamamhi vā.**

**4. Yo ca kāle mitaṃ bhāse, matipubbo vicakkhaṇo,
Sabbe amitte ādeti, supaṇṇo uragānivā ti.**

Tattha **kāle asampatte** ti attano vacanakāle asampatte. **Ativelan**-ti velātikkantaṃ katvā atirekappamaṇaṃ bhāsati. **Halāhalānivā** ti halāhalaṃ iva. **Nikaṭṭhe** ti tasmiṃ yeva khaṇe appamattake kāle. **Tasmā** ti yasmā sunisitasatthalālāhalavisato pi khippataraṃ dubbhāsita vacanam-eva {3.104} pātesi, tasmā. **Kāle akāle vā** ti vattum yuttakāle ca akāle ca **vācam rakkheyya**, ativelaṃ na bhāseyya api attanā same ninnānākaraṇe pi puggaleti attho.

Matipubbo ti mitaṃ purecārikaṃ katvā kathanena matipubbo. **Vicakkhaṇo** ti nāṇena vicāretvā atthavindanapuggalo vicakkhaṇo nāma. **Uragānivā** ti uragaṃ iva. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā supaṇṇo samuddaṃ khobhetvā mahābhogaṃ uragaṃ **ādeti** gaṇhāti, ādiyitvā ca taṅkhaṇaṇṇeva naṃ simbalim āropetvā maṃsaṃ khādati, evam-eva yo matipubbaṅgamo vicakkhaṇo vattum yuttakāle mitaṃ bhāsati, so sabbe amitte ādeti gaṇhāti, attano vase vattetīti.

Rājā bodhisattassa dhammadesanaṃ sutvā tato paṭṭhāya mitabhāṇī ahoṣi, yasañcassa vaḍḍhetvā mahantataraṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā kokilapotako kokāliko ahoṣi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kokilajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 332 Rathalaṭṭhi jātakavaṇṇanā

Api hantvā hato brūtī ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalaraṇṇo purohitaṃ ārabha kathesi. So kira rathena attano bhogagāmaṃ gacchanto sambādhe magge rathaṃ pājento ekaṃ sakaṭasatthaṃ disvā: “Tumhākaṃ sakaṭaṃ apanethā” ti gacchanto sakaṭe anapanīyamāne kujjhitvā patodalaṭṭhiyā purimasakaṭe sākaṭikassa rathadhure pahari. Sā rathadhure paṭihatā nivattitvā tasveva nalāṭaṃ pahari. Tāvadevassa nalāṭe gaṇḍo uṭṭhahi. So nivattitvā: “Sākaṭikehi pahaṭomhī” ti raṇṇo ārocesi. Sākaṭike pakkosāpetvā vinicchinantā tasveva dosaṃ addasaṃsu. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, raṇṇo kira {3.105} purohito ‘sākaṭikehi pahaṭomhī’ ti aḍḍaṃ karonto sayam-eva paraṇijī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave,

etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa evarūpaṃ akāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tasseva vinicchayāmacco ahosi. Atha rañño purohito rathena attano bhogagāmaṃ gacchantoti sabbaṃ purimasadisam-eva. Idha pana tena rañño ārocite rājā sayam vinicchaye nisīditvā sākaṭike pakkosāpetvā kammaṃ asodhetvāva: “Tumhehi mama purohitaṃ koṭṭetvā nalāṭe gaṇḍo uṭṭhāpito” ti vatvā: “Sabbassaharaṇaṃ tesaṃ karoṭhā” ti āha. Atha naṃ bodhisatto: “Tumhe, mahārāja, kammaṃ asodhetvāva etesaṃ sabbassaṃ harāpetha, ekacce pana attanāva attānaṃ paharitvā pi ‘parena pahaṭamhā’ ti vadanti, tasmā avicinitvā kātuṃ na yuttaṃ, rajjaṃ kārentena nāma nisāmetvā kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti vatvā imā gāthā abhāsi.

**1. Api hantvā hato brūti, jetvā jītoti bhāsati,
Pubbamakkhāyino rāja, aññadatthu na saddahe.**

**2. Tasmā paṇḍitajātiyo, suṇeyya itarassa pi,
Ubhinnaṃ vacanaṃ sutvā, yathā dhammo tathā kare.**

**3. Alaso gihi kāmabhogī na sādhu, asaṇṇato pabbajito na sādhu,
Rājā na sādhu anisammakārī, yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu.**

**4. Nisamma {3.106} khattiyo kayirā, nānisamma disampati,
Nisammakārino rāja, yaso kitti ca vaḍḍhatī ti.**

Tattha api **hantvā** ti api eko attanāva attānaṃ hantvā: “Parena pahaṭomhī” ti **brūti** katheti. **Jetvā jīto** ti sayam vā pana paraṃ jītvā: “Ahaṃ jītomhī” ti bhāsati. **Aññadatthū** ti mahārāja, pubbam-eva rājakulaṃ gantvā akkhāyantassa **pubbamakkhāyino** aññadatthu **na saddahe**, ekaṃsena vacanaṃ na saddaheyya. **Tasmā** ti yasmā paṭhamataraṃ āgantvā kathentassa ekaṃsena vacanaṃ na saddahātabbaṃ, tasmā. **Yathā dhammo** ti yathā vinicchayasabhāvo ṭhito, tathā kareyya.

Asaṇṇato ti kāyādīhi asaṇṇato dussīlo. **Taṃ na sādhu** ti yaṃ tassa paṇḍitassa ñāṇavato puggalassa ādhānaggāhivasena daḥhakopasaṅkhātaṃ kodhanaṃ, taṃ na sādhu. **Nānisammā** ti na nisāmetvā. **Disampatī** ti disānaṃ pati, mahārāja. **Yaso kitti cā** ti issariyaparivāro ceva kittisaddo ca vaḍḍhatīti.

Rājā bodhisattassa vacanaṃ sutvā dhammena vinicchini, dhammena vinicchiyamāne brāhmaṇasseva doso jātoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brāhmaṇo etarahi brāhmaṇo va ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosin”-ti.

Rathalaṭṭhi jātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 333 Pakkagodhajātakavaṇṇanā

Tadeva me tvan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā vitthāritam-eva.

So kira: “Gāmake uddhāraṃ sādheṣṣāmī” ti bhariyāya saddhiṃ tattha gantvā sādhetvā dhanam āharitvā: “Pacchā nessāmī” ti ekasmiṃ kule ṭhapetvā puna sāvattiṃ gacchanto antarāmagge ekaṃ pabbataṃ addasa.

Idha pana tesam uddhāraṃ sādhetvā āgacchantānaṃ antarāmagge luddako: “Ubho pi khādathā” ti ekaṃ pakkagodham adāsi. So puriso bhariyam pānīyatthāya pesetvā sabbaṃ godham khāditvā tassā āgatakāle: “Bhadde, godhā palātā” ti āha. “Sādhu, sāmi, pakkagodhāya palāyantiyā kiṃ sakkā kātun”-ti? Sā jetavane pānīyam {3.107} pivitvā satthu santike nisinnā satthārā: “Kiṃ upāsike, ayaṃ te hitakāmo sasineho upakārako” ti pucchitā: “Bhante, ahaṃ etassa hitakāmā sasinehā, ayaṃ pana mayi nissineho” ti āha. Satthā: “Hotu mā cintayi, evaṃ nāmesa karoti. Yadā pana te guṇaṃ sarati, tadā tuyham-eva sabbissariyam deti” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atītam-pi heṭṭhā vuttasadisam-eva. Idha pana tesam nivattantānaṃ antarāmagge luddako kilantabhāvaṃ disvā: “Dve pi janā khādathā” ti ekaṃ pakkagodham adāsi. Rājadhītā taṃ valliyaṃ bandhitvā ādāya maggaṃ paṭipajji. Te ekaṃ saram disvā maggā okkamma assatthamūle nisīdiṃsu. Rājaputto: “Gaccha bhadde, sarato paduminipattena udakaṃ āhara, maṃsaṃ khādissāmā” ti āha. Sā godham sakhāya laggetvā pānīyatthāya gatā. Itaro sabbaṃ godham khāditvā agganaṅguṭṭham gahetvā parammukho nisīdi. So tāya pānīyam gahetvā āgatāya: “Bhadde, godhā sakhāya otarivā vammikaṃ pāvisi, ahaṃ dhāvītvā agganaṅguṭṭham aggahesiṃ, gahitaṭṭhānaṃ hatthe yeva katvā chijjivā bilaṃ pavīṭṭhā” ti āha. “Hotu, deva, pakkagodhāya palāyantiyā kiṃ karissāma, ehi gacchāmā” ti. Te pānīyam pivitvā bārāṇasiṃ agamaṃsu.

Rājaputto rajjaṃ patvā taṃ aggamaheṣiṭṭhānamatte ṭhapesi, sakkārasammāno panassā natthi. Bodhisatto tassā sakkāraṃ kāretukāmo rañño santike ṭhatvā: “Nanu mayaṃ ayye tumhākaṃ santikā kiñci na labhāma, kiṃ no na olokethā” ti

āha. “Tāta, aham-eva rañño santikā kiñci na labhāmi, tuyham kiṃ dassāmi, rājā pi mayham idāni kiṃ dassati, so araṇṇato āgamanakāle pakkagodham ekako va khādī” ti. {3.108} “Ayye, na devo evarūpaṃ karissati, mā evaṃ avacutthā” ti.

Atha naṃ devī: “Tuyham taṃ, tāta, na pākaṭaṃ, rañño yeva mayhañca pākaṭaṃ”-ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Tadeva me tvam vidito, vanamajjhe rathesabha,
Yassa te khaggabaddhassa, sannaddhassa tirīṭṭino,
Assatthadumasākhāya, pakkagodhā palāyathā ti.**

Tattha **tadevā** ti tasmiṃ yeva kāle: “Ayaṃ mayham adāyako” ti evaṃ tvam vidito. Aññe pana tava sabhāvaṃ na jānantī ti attho. **Khaggabaddhassā** ti baddhakhaggassa. **Tirīṭṭino** ti tirīṭṭavatthanivattassa maggāgamanakāle. **Pakkagodhā** ti aṅgārapakkā godhā palāyathāti.

Evaṃ raññā katadosaṃ parisamajjhe pākaṭaṃ katvā kathesi. Taṃ sutvā bodhisatto: “Ayye, devassa appiyakālato pabhuti ubhinnaṃ-pi aphāsukaṃ katvā kasmā idha vasathā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**2. Name namantassa bhaje bhajantaṃ, kiccānukubbassa kareyya kiccaṃ,
Nānatthakāmassa kareyya atthaṃ, asambhajantaṃ-pi na sambhajeyya.**

**3. Cajajantaṃ vanathaṃ na kayirā, apetacittena na sambhajeyya,
Dijo dumaṃ khīṇaphalanti ñatvā, aññaṃ samekkheyya mahā hi loko ti.**

Tattha **name namantassā** ti yo attani muducittena namati, tasseeva paṭinaṃeyya. **Kiccānukubbassā** ti attano uppannaṃ kiccaṃ anukubbantasseva. **Anatthakāmassā** ti avaḍḍhikāmassa. **Vanathaṃ na kayirā** ti {3.109} tasmiṃ cajante taṇhāsanehaṃ na kareyya. **Apetacittena** ti apagatacittena virattacittena. **Na sambhajeyyā** ti na samāgaccheyya. **Aññaṃ samekkheyyā** ti aññaṃ olokeyya, **yathā dijo khīṇaphalaṃ dumaṃ** rukkhāṃ ñatvā aññaṃ phalabharitaṃ rukkhāṃ gacchati, tathā khīṇarāgaṃ purisaṃ ñatvā aññaṃ sasinehaṃ upagaccheyyāti adhippāyo.

Rājā bodhisatte kathente eva tassā guṇaṃ saritvā: “Bhadde, ettakaṃ kālaṃ tava guṇaṃ na sallakkhesiṃ, paṇḍitassa yeva kathāya sallakkhesiṃ, mama aparādhaṃ sahantiyā idaṃ sakalarajjaṃ tuyham-eva dammī” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. So te karissāmi yathānubhāvaṃ, kataññutaṃ khattiye pekkhamāno,
Sabbāṇca te issariyaṃ dadāmi, yassicchasi tassa tuvaṃ dadāmī ti.**

Tattha **so** ti so ahaṃ. **Yathānubhāvaṃ**-ti yathāsatti yathābalaṃ. **Yassicchasi**
ti yassa icchasi, tassa idaṃ rajjaṃ ādim katvā yaṃ tvaṃ icchasi, taṃ dadāmīti.

Evaṇca pana vatvā rājā deviyā sabbissariyaṃ adāsi, “imināhaṃ etissā guṇaṃ
sarāpito” ti paṇḍitassa pi mahantaṃ issariyaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ubho jayampatikā sotāpattiphale patiṭṭhahimsu. Tadā
jayampatikā etarahi jayampatikāva ahesuṃ, paṇḍitāmacco pana aham-eva
ahosinti.

Pakkagodhajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 334 Rājovādajātakavaṇṇanā

Gavaṃ {3.110} **ce taramānānan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ
ārabbha kathesi. Vatthu **tesakuṇajātake** (Ja. 521) āvi bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño ovādasena kathesi. Tañhi
rājānaṃ dhammassavanatthāya āgataṃ satthā āmantetvā: “Mahārāja, raññā
nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, yasmiñhi samaye rājāno adhammikā honti,
rājayuttā pi tasmīṃ samaye adhammikā hontī” ti catukkanipāte (AN. 4.70)
āgatasuttanayena ovaditvā agatigamane agatiagamane ca ādīnavaṇca
ānisaṃsaṇca kathetvā: “Supinakūpamā kāmā” ti ādinā nayena kāmesu
ādīnavaṃ vitthāretvā, “mahārāja, imesañhi sattānaṃ:*

Maccunā saṅgaro natthi, lañjaggāho na vijjati,

Yuddhaṃ natthi jayo natthi, sabbe maccuparāyaṇā.

Idha pana satthā: “Mahārāja, porāṇakarājāno pi paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā
dhammena samena rajjaṃ kārentā saggapuraṃ pūrayamānā gamimsū” ti vatvā
raññā yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule
nibbattitvā vayappatto sikkhitasabbasippo isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca
samāpattiyo ca nibbattetvā ramaṇīye himavantapadese vanamūlaphalāhāro
vihāsi. Atha rājā aguṇapariyesako hutvā: “Atthi nu kho me koci aguṇaṃ
kathento” ti pariyesanto antojane ca bahijane ca antonagare ca bahinagare ca

kañci attano avaṇṇavādiṃ adisvā: “Janapade nu kho kathan”-ti aññātakavesena janapadaṃ cari. Tatrā pi avaṇṇavādiṃ apassanto attano guṇakatham-eva sutvā: “Himavantapadese nu kho kathan”-ti araññaṃ pavisitvā vicaranto bodhisattassa assamaṃ patvā taṃ abhivādetvā katapaṭisanthāro ekamantaṃ nisīdi.

Tadā bodhisatto araññato paripakkāni nigrodhaphalāni āharitvā paribhuñji, tāni honti madhurāni ojavantāni sakkaracuṇṇasamarasāni. So rājānam-pi āmantetvā: “Imaṃ mahāpuñña, nigrodhapakkaphalaṃ khādītva pānīyaṃ pivā” ti āha. Rājā tathā katvā bodhisattaṃ pucchi: “Kiṃ nu kho, bhante, imaṃ nigrodhapakkaṃ ati viya madhuran”-ti? “Mahāpuñña, nūna rājā dhammena samena rajjaṃ kāreti, tenetaṃ madhuranti. Rañño adhammikakāle {3.111} amadhuraṃ nu kho, bhante, hotī” ti. “Āma, mahāpuñña, rājūsu adhammikesu telamadhuphāṇitādīni pi vanamūlaphalāni pi amadhurāni honti nirojāni, na kevalaṃ etāni, sakalam-pi raṭṭhaṃ nirojaṃ kasaṭaṃ hoti. Tesu pana dhammikesu sabbāni tāni madhurāni honti ojavantāni, sakalam-pi raṭṭhaṃ ojavantaṃ-eva hotī” ti. Rājā: “Evaṃ bhavissati, bhante” ti attano rājabhāvaṃ ajānāpetvā bodhisattaṃ vanditvā bārāṇasiṃ gantvā: “Tāpasassa vacanaṃ vīmaṃsissāmī” ti adhammena rajjaṃ kāretvā: “Idāni jānissāmī” ti kiñci kālaṃ vītinaṃetvā puna tattha gantvā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi.

Bodhisatto pissa tatheva vatvā nigrodhapakkaṃ adāsi, taṃ tassa tittakaraṃ ahoṣi. Rājā: “Amadhuraṃ niraṣaṇ”-ti saha kheḷena chaḍḍetvā: “Tittakaṃ, bhante” ti āha. Bodhisatto: “Mahāpuñña, nūna rājā adhammiko bhavissati. Rājūnañhi adhammikakāle araññe phalāphalaṃ ādiṃ katvā sabbāni amadhuraṃ nirojaṃ jātan”-ti vatvā imā gāthā abhāsi:

**1. Gave ce taramānānaṃ, jimhaṃ gacchati puṅgavo,
Sabbā tā jimhaṃ gacchanti, nette jimhaṃ gate sati.**

**2. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So ce adhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbāni raṭṭhaṃ dukhaṃ seti, rājā ce hoti adhammiko.**

**3. Gavaṃ ce taramānānaṃ, ujum gacchati puṅgavo,
Sabbā gāvī ujum yanti, nette ujum gate sati.**

**4. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So sace dhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbam raṭṭham sukham seti, rājā ce hoti dhammiko ti.**

Tattha {3.112} **gavan**-ti gunnaṃ. **Taramānānan**-ti nadiṃ otarantānaṃ.
Jimhan-ti kuṭilaṃ vaṅkaṃ. **Nette** ti nāyake gahetvā gacchante gavajeṭṭhake
usabhe puṅgave. **Pageva itarā pajā** ti itare sattā puretaram-eva adhammaṃ
carantī ti attho. **Dukham seti** ti na kevalaṃ seti, catūsu pi iriyāpathesu
dukkham-eva vindati. **Adhammiko** ti yadi rājā chandādiagatigamanavasena
adhammiko hoti. **Sukham seti** ti sace rājā agatigamaṇaṃ pahāya dhammiko
hoti, sabbam raṭṭham catūsu iriyāpathesu sukhappattam-eva hotīti.

Rājā bodhisattassa dhammaṃ sutvā attano rājabhāvaṃ jānāpetvā: “Bhante,
pubbe nigrodhapakkaṃ aham-eva madhuraṃ katvā tittakaṃ akāsim, idāni puna
madhuraṃ karissāmī” ti bodhisattaṃ vanditvā nagaraṃ gantvā dhammena
rajjam kārento sabbam paṭipākatikaṃ akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Rājovādajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 335 Jambukajātakavaṇṇanā

Brahā pavaḍḍhakāyo soti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa
sugatālayakaraṇaṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā vitthāritam-eva, ayaṃ
panettha saṅkhepo. Satthārā: “Sāriputta, devadatto tumhe disvā kiṃ akāsi” ti
vutto thero āha: “Bhante, so tumhākaṃ anukaronto mama hatthe bījanaṃ datvā
nipajji. Atha naṃ kokāliko ure jaṇṇunā pahari, iti so tumhākaṃ anukaronto
dukkham anubhavi” ti. Taṃ sutvā satthā: “Na kho, sāriputta, devadatto idāneva
mama anukaronto dukkham anubhoti, pubbepesa anubhosiyevā” ti vatvā tena
yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīhayoniyaṃ
nibbattitvā himavante guhāyaṃ vasanto {3.113} ekadivasaṃ mahimsaṃ vadhitvā
maṃsaṃ khāditvā pāṇiyaṃ pivitvā guhaṃ āgacchati. Eko siṅgālo taṃ disvā
palāyituṃ asakko urena nipajji, “kiṃ jambukā” ti ca vutte: “Upaṭṭhahissāmi
taṃ, bhaddante” ti āha. Sīho: “Tena hi ehi” ti taṃ attano vasanaṭṭhānaṃ netvā
divase divase maṃsaṃ āharitvā posesi. Tassa sīhaviḥhāsenā thūlasarīrataṃ
pattassa ekadivasaṃ māno uppajji. So sīhaṃ upasaṅkamitvā āha: “Ahaṃ, sāmi,

niccakālaṃ tumhākaṃ palibodho, tumhe niccaṃ maṃsaṃ āharitvā maṃ posetha, ajja tumhe idheva hotha, ahaṃ ekaṃ vāraṇaṃ vadhitvā maṃsaṃ khādītva tumhākaṃ-pi āharissāmi” ti. Sīho: “Mā te, jambuka, etaṃ rucci, na tvaṃ vāraṇaṃ vadhitvā maṃsakhādakayoniyaṃ nibbatto, ahaṃ te vāraṇaṃ vadhitvā dassāmi, vāraṇo nāma mahākāyo pavaḍḍhakāyo, mā vāraṇaṃ gaṇhi, mama vacanaṃ karohi” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Brahā pavaḍḍhakāyo so, dīghadāṭho ca jambuka,
Na tvaṃ tattha kule jāto, yattha gaṇhanti kuṇjaraṇ-ti.**

Tattha **brahā** ti mahanto. **Pavaḍḍhakāyo** ti uddham ugghatakāyo. **Dīghadāṭho** ti dīghadanto tehi dantehi tumhādise paharitvā jīvitaṃ kkhaye pāpeti. **Yatthā** ti yasmiṃ sīhakule jātā mattavāraṇaṃ gaṇhanti, tvaṃ na tattha jāto, siṅgālakule pana jātosi ti attho.

Siṅgālo sīhena vārīto yeva guhā nikkhamitvā tikkhattuṃ: “Bukka bukkā” ti siṅgālikaṃ nadaṃ naditvā pabbatakūṭe ṭhito pabbatapādaṃ olokento ekaṃ kālāvāraṇaṃ pabbatapādena āgacchantam disvā ullaṅghitvā: “Tassa kumbhe patissāmi” ti parivattitvā pādamūle pati. Vāraṇo purimapādaṃ ukkhipitvā tassa matthake patiṭṭhāpesi, sīsaṃ bhijjitvā cuṇṇavicuṇṇam jātam. {3.114} So tattheva anutthunanto sayi, vāraṇo koṇcanādaṃ karonto pakkāmi. Bodhisatto gantvā pabbatamatthake ṭhito taṃ vināsappattaṃ disvā: “Attano mānaṃ nissāya naṭṭho siṅgālo” ti tisso gāthā abhāsi:

**2. Asīho sīhamānena, yo attānaṃ vikubbati,
Kotthūva gajamāsajja, seti bhūmyā anutthunaṃ.**

**3. Yasassino uttamapuggalassa, sañjātakhandhassa mahabbalassa,
Asamekkhiya thāmabalūpapattiṃ, sa seti nāgena hatoyaṃ jambuko.**

**4. Yo cīdha kammaṃ kurute pamāya, thāmabbalaṃ attani saṃviditvā,
Jappena mantena subhāsitena, parikkhavā so vipulaṃ jināti ti.**

Tattha **vikubbati** ti parivatteti. **Kotthūvā** ti siṅgālo viya. **Anutthunaṃ**-ti anutthunanto. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā ayaṃ kotthu mahantaṃ gajam patvā anutthunanto bhūmiyaṃ seti, evaṃ yo añño dubbalo balavatā viggaḥaṃ karoti, so pi evarūpo va hotīti.

Yasassino ti issariyavato. **Uttamapuggalassa** ti kāyabalena ca nāṇabalena ca uttamapuggalassa. **Sañjātakhandhassa** ti susaṇṭhitamahākhandhassa.

Mahabbalassāti mahāthāmassa. **Thāmabalūpapattiṃ**-ti evarūpassa sīhassa thāmasaṅkhātaṃ balañceva sīhajātisaṅkhātaṃ upapattiṃca ajānitvā,

kāyathāmañca ñāṇabalañca sīhaupapattiñca ajānitvā ti attho. **Sa setī** ti attānam-pi sīhena sadisaṃ maññamāno, so ayaṃ jambuko nāgena hatō matasayanaṃ seti.

Pamāyā ti paminitvā upaparikkhitvā. “Pamāṇā” ti pi pāṭho, attano pamāṇaṃ gahetvā yo attano pamāṇena kammaṃ kuruteti attho. **Thāmabbalan-ti** thāmasaṅkhātāṃ balaṃ, kāyathāmañca ñāṇabalañcāti pi attho. **Jappenā** ti japena, ajjhenenā ti attho. **Mantenā** ti aññehi paṇḍitehi saddhiṃ mantetvā karaṇena. **Subhāsitenā** ti saccādiguṇayuttana anavajjavacanena. **Parikkhavā** ti {3.115} parikkhāsampanno. **So vipulaṃ jināti** ti yo evarūpo hoti, yaṃ kiñci kammaṃ kurumāno attano thāmañca balañca ñatvā jappamantavasena paricchinditvā subhāsitaṃ bhāsanto karoti, so vipulaṃ mahantaṃ atthaṃ jināti na parihāyatīti.

Evam bodhisatto imāhi tīhi gāthāhi imasmim loke kattabbayuttakaṃ kammaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo devadatto ahosi, sīho pana aham-eva ahosin”-ti.

Jambukajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 336 Brahāchattajātakavaṇṇanā

Tiṇaṃ tiṇanti lapasī ti idaṃ satthā jetavane viharanto kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu kathitam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentāḍ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanam nissāya jīvikaṃ kappetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Bārāṇasirājā mahatīyā senāya kosalarājānaṃ abhuggantvā sāvattiṃ patvā yuddhena nagaraṃ pavisitvā rājānaṃ gaṇhi. Kosalarañño pana putto chatto nāma kumāro atthi. So aññātakavesena nikkhamitvā takkasilaṃ gantvā tayo vede ca aṭṭhārasa sippāni

ca uggaṇhitvā takkasilato nikkhamma sabbasamayasiṭṭhāni sikkhanto ekaṃ paccantaḡāmaṃ pāpuṇi. Taṃ nissāya paṇcasatātāpasā araṇṇe paṇṇasālāsu vasanti. Kumāro te upasaṅkamitvā: “Imesam-pi santike kiṇci sikkhissāmī” ti pabbajitvā yaṃ te jānanti, taṃ sabbaṃ uggaṇhi. So aparabhāge gaṇasatthā jāto.

Athekaḡivasam isigaṇam āmantetvā: “Mārisā, kasmā majjhimadesam na gacchathā” ti pucchi. “Mārisa, majjhimadesa manussā nāma {3.116} paṇḡitā, te paṇham pucchanti, anumodanam kārapenti, maṅgalaṃ bhaṇāpentī, asakkonte garahanti, mayam tena bhayena na gacchāmā” ti. “Mā tumhe bhāyatha, ahametaṃ sabbaṃ karissāmī” ti. “Tena hi gacchāmā” ti sabbe attano attano khārīvividhamādāya anupubbena bārāṇasim pattā. Bārāṇasirājā pi kosalarajjam attano hatthagataṃ katvā tattha rājayutte ṭhapetvā sayam tattha vijjamānam dhanam gahetvā bārāṇasim gantvā uyyāne lohacāṭiyo pūrāpetvā nidahitvā tasmim samaye bārāṇasiyam-eva vasati. Atha te isayo rājuyyāne rattim vasitvā punaḡivase nagaram bhikkhāya pavisitvā rājadvāram agamaṃsu. Rājā tesam iriyāpathessu pasīditvā pakkosāpetvā mahātale nisīdāpetvā yāgukhajjakam datvā yāva bhattakālā taṃ taṃ paṇham pucchi. Chatto raṇṇo cittam ārādhento sabbapaṇhe vissajjetvā bhattakiccāvasāne vicitraṃ anumodanam akāsi. Rājā suṭṭhutam pasanno paṭiṇṇam gahetvā sabbe pi te uyyāne vāsāpesi.

Chatto nidhiuddharaṇamantaṃ jānāti. So tattha vasanto: “Kham nu kho iminā mama pītu santakam dhanam nidahitan”-ti mantam parivattetvā olovento uyyāne nidahitabhāvam ṇatvā: “Idam dhanam gahetvā mama rajjam gaṇhissāmī” ti cintetvā tāpase āmantetvā: “Mārisā, aham kosalaraṇṇo putto, bārāṇasiraṇṇā amhākam rajje gahite aṇṇātakavesena nikkhamitvā ettakam kalam attano jīvitam anurakkhim, idāni kulasantakam dhanam laddham, aham etaṃ ādāya gantvā attano rajjam gaṇhissāmi, tumhe kim karissathā” ti āha. “Mayam-pi tayāva saddhim gamissāmā” ti. So: “Sādhū” ti mahante mahante cammapasibbake kāretvā rattibhāge bhūmim khaṇitvā dhanacāṭiyo uddharitvā pasibbakesu {3.117} dhanam pakkhipitvā cāṭiyo tiṇassa pūrāpetvā paṇca ca isisatāni aṇṇe ca manusse dhanam gāhāpetvā palāyitvā sāvatthim gantvā sabbe rājayutte gāhāpetvā rajjam gahetvā pākāraaṭṭālakādīpaṭisaṅkharāṇam kārapetvā puna sapattaraṇṇā yuddhena aggahetabbaṃ katvā nagaram ajjhāvasati. Bārāṇasiraṇṇo pi: “Tāpasā uyyānato dhanam gahetvā palātā” ti ārocayimṃsu. So uyyānam gantvā cāṭiyo vivarāpetvā tiṇam-eva passi, tassa dhanam nissāya mahanto soko uppajji. So nagaram gantvā: “Tiṇam tiṇan”-ti vippalapanto carati, nāssa koci sokam nibbāpetum sakkoti.

Bodhisatto cintesi: “Rañño mahanto soko, vippalapanto carati, ṭhapetvā kho pana maṃ nāssa añño koci sokaṃ vinodetuṃ samattho, nissokaṃ naṃ karissāmi” ti. So ekadivasam tena saddhim sukhanisinno tassa vippalapanakāle paṭhamam gāthamāha.

**1. Tiṇaṃ tiṇanti lapasi, ko nu te tiṇamāhari,
Kiṃ nu te tiṇakiccatthi, tiṇam-eva pabhāsasī ti.**

Tattha **kiṃ nu te tiṇakiccatthi** ti kiṃ nu tava tiṇena kiccaṃ kātabbam atthi. **Tiṇam-eva pabhāsasī** ti tvañhi kevalam: “Tiṇaṃ tiṇaṃ”-ti tiṇam-eva pabhāsasī, “asukatiṇaṃ nāmā” ti na kathesi, tiṇanāmaṃ tāvassa kathehi: “Asukatiṇaṃ nāmā” ti, mayam te āharissāma, atha pana te tiṇenattho natthi, nikkāraṇā mā vippalapīti.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Idhāgamā brahmacārī, brahā chatto bahussuto,
So me sabbam samādāya, tiṇaṃ nikkhippa gacchatī ti.**

Tattha **brahā** ti dīgho. **Chatto** ti tassa nāmaṃ. **Sabbam samādāyā** ti sabbam dhanam gahetvā. **Tiṇaṃ nikkhippa gacchatī** ti cāṭṭsu tiṇaṃ nikkhipitvā gatoti dassento evamāha.

Taṃ {3.118} sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Evetaṃ hoti kattabbam, appena bahumicchata,
Sabbam sakassa ādānam, anādānam tiṇassa cā ti.**

Tassattho: appena tiṇena bahudhanam icchatā evam etaṃ kattabbam hoti, yadidaṃ pitu santakattā sakassa dhanassa sabbam ādānam agayhūpagassa tiṇassa ca anādānam. Iti, mahārāja, so brahā chatto gahetabbayuttakam attano pitu santakam dhanam gahetvā aggahetabbayuttakam tiṇaṃ cāṭṭsu pakkhipitvā gato, tattha kā paridevanāti.

Taṃ sutvā rājā catuttham gāthamāha.

**4. Sīlavanto na kubbanti, bālo sīlāni kubbati,
Aniccasīlam dussīlam, kiṃ paṇḍiccam karissatī ti.**

Tattha **sīlavanto** ti ye sīlasampannā brahmacārayo, te evarūpaṃ na kubbanti. **Bālo sīlāni kubbati** ti bālo pana durācāro evarūpāni attano anācārasaṅkhātāni sīlāni karoti. **Aniccasīlan**-ti addhuvena dīgharattaṃ appavattena sīlena samannāgataṃ. **Dussīlan**-ti dussīlam. **Kiṃ paṇḍiccam karissatī** ti evarūpaṃ puggalam bāhusaccaparibhāvitaṃ paṇḍiccam kiṃ karissati kiṃ sampādessati, vipattimevassa karissatīti.

Taṃ garahanto vatvā so tāya bodhisattassa kathāya nissoko hutvā dhammena rajjaṃ kāresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā brahāchatto kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Brahāchattajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 337 Piṭhajātakavaṇṇanā

Na te piṭhamadāyimhāti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira janapadato jetavanaṃ gantvā pattacīvaraṃ paṭisāmetvā satthāraṃ vanditvā sāmaṇeradahare pucchi: “Āvuso, sāvatthiyaṃ āgantukabhikkhūnaṃ ke upakāraṃ” ti. {3.119} “Āvuso, anāthapiṇḍiko nāma mahāseṭṭhi, visākhā nāma mahāupāsikā ete bhikkhusaṅghassa upakāraṃ mātāpituṭṭhāniyā” ti. So: “Sādhū” ti punadivase pāto va ekabhikkhussa pi apaviṭṭhakāle anāthapiṇḍikassa gharadvāraṃ agamāsi. Taṃ avelāya gatattā koci na olokesi. So tato kiñci alabhitvā visākhāya gharadvāraṃ gato. Tatrā pi atipāto va gatattā kiñci na labhi. So tattha tattha vicaritvā punāgacchanto yāguyā niṭṭhitāya gato, puna pi tattha tattha vicaritvā bhatte niṭṭhite gato. So vihāraṃ gantvā: “Dve pi kulāni assaddhāni appasannāni eva, ime bhikkhū pana ‘saddhāni pasannāni’ ti kathenti” ti tāni kulāni paribhavanto carati.

Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, asuko kira jānapado bhikkhu atikālasseva kuladvāraṃ gato bhikkhaṃ alabhitvā kulāni paribhavanto carati” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira bhikkhū” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kasmā tvaṃ bhikkhu kujjhasi, pubbe anuppanne buddhe tāpasā pi tāva kuladvāraṃ gantvā bhikkhaṃ alabhitvā na kujjhimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā aparabhāge tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā himavante ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya bārāṇasiṃ patvā uyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ bhikkhāya pāvisi. Tadā bārāṇasiseṭṭhi saddho hoti pasanno. Bodhisatto: “Kataraṃ kulagharaṃ saddhan”-ti pucchitvā: “Seṭṭhigharan”-ti sutvā seṭṭhino gharadvāraṃ agamāsi. Tasmim khāṇe seṭṭhi rājupaṭṭhānaṃ gato, manussā pi naṃ na passimsu, so

nivattitvā gacchati. Atha naṃ seṭṭhi rājakulato nivattanto {3.120} disvā vanditvā bhikkhābhājanam gahetvā gharam netvā nisīdāpetvā pādadhovanatelaṃ khaṇayāgukhājakkādīhi santappetvā antarābhatte kiñci kāraṇam apucchitvā katabhattakiccaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno: “Bhante, amhākaṃ gharadvāraṃ āgatā nāma yācakā vā dhammikasamaṇabrāhmaṇā vā sakkārasammānaṃ alabhitvā gatapubbā nāma natthi, tumhe pana ajja amhākaṃ dārakehi aditṭhattā āsanaṃ vā pānīyaṃ vā pādadhovanaṃ vā yāgubhattaṃ vā alabhitvā gatā, ayaṃ amhākaṃ doso, taṃ no khamituṃ vaṭṭati” ti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Na te pīṭhamadāyimhā, na pānaṃ na pi bhojanaṃ,
Brahmacāri khamassu me, etaṃ passāmi accayan-ti.**

Tattha **na te pīṭhamadāyimhā** ti pīṭham-pi te na dāpayimha.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nevābhisajjāmi na cā pi kuppe, na cā pi me appiyamāsi kiñci,
Atha pi me āsi manovitaṃ, etādiso nūna kulassa dhammo ti.**

Tattha **nevābhisajjāmī** ti neva laggāmi. **Etādiso** ti: “Imassa kulassa etādiso nūna sabhāvo, adāyakavaṃso esa bhavissati” ti evaṃ me manovitaṃ uppanno.

Taṃ sutvā seṭṭhi itarā dve gāthā abhāsi:

**3. Esasmākaṃ kule dhammo, pitupitāmaho sadā,
Āsanaṃ udakaṃ pajjam, sabbetaṃ nipadāmase.**

**4. Esasmākaṃ kule dhammo, pitupitāmaho sadā,
Sakkaccaṃ upatitṭhāma, uttamaṃ viya nātakan-ti.**

Tattha {3.121} **dhammo** ti sabhāvo. **Pitupitāmaho** ti pitūnañca pitāmahānañca santako. **Udakan**-ti pādadhovanaudakaṃ. **Pajjan**-ti pādamakkhanatelaṃ. Sabbetanti sabbaṃ etaṃ. **Nipadāmase** ti **nikārapakārā** upasaggā, dāmaseti attho, dadāmaṃti vuttaṃ hoti. Iminā yāva sattamā kulaparivaṭṭā dāyakavaṃso amhākaṃ vaṃsoti dasseti. **Uttamaṃ viya nātakan**-ti mātaraṃ viya pitaraṃ viya ca mayam dhammikaṃ samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā disvā sakkaccaṃ sahatthena upatṭhahāmā ti attho.

Bodhisatto pana katipāhaṃ bārāṇasiseṭṭhino dhammaṃ desento tattha vasitvā puna himavantam-eva gantvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā bārāṇasiseṭṭhi ānando ahoṣi, tāpaso pana aham-eva ahoṣinti.

Pīṭhajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 338 Thusajātakavaṇṇanā

Viditaṃ thusan-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ajātasattum ārabba kathesi. Tasmim kira mātukucchigate tassa mātu kosalarājadhītāya bimbisārarañño dakkhiṇajāṇulohitapivanadohaḷo uppajjitvā paṇḍu ahoṣi. Sā paricārīkāhi pucchitā tāsaṃ tamatthaṃ ārocesi. Rājā pi sutvā nemittake pakkosāpetvā: “Deviyā kira evarūpo dohaḷo uppanno, tassa kā nipphattī” ti pucchi. Nemittakā: “Deviyā kucchimhi nibbattakasatto tumhe māretvā rajjaṃ gaṇhissati” ti āhaṃsu. Rājā: “Sace mama putto maṃ māretvā rajjaṃ gaṇhissati, ko ettha doso” ti dakkhiṇajāṇum satthena phālāpetvā lohitaṃ suvaṇṇataṭṭakena gāhāpetvā deviyā pāyesī. Sā cintesi: “Sace mama kucchiyaṃ nibbatto putto pitaraṃ māressati, kim me tenā” ti. Sā gabbhapātanaṭṭhaṃ kucchiṃ maddāpesi. {3.122}

Rājā ñatvā taṃ pakkosāpetvā: “Bhadde mayhaṃ kira putto maṃ māretvā rajjaṃ gaṇhissati, na kho panāhaṃ ajaro amaro, puttamukhaṃ passitum me dehi, mā ito pabhuti evarūpaṃ kammaṃ akāsi” ti āha. Sā tato paṭṭhāya uyyānaṃ gantvā kucchiṃ maddāpesi. Rājā ñatvā tato paṭṭhāya uyyānagamaṇaṃ nivāresi. Sā paripuṇṇagabbhā puttaṃ vijāyi. Nāmaggaṇadivase cassa ajātasassa pitu sattubhāvato: “Ajātasatto” tveva nāmaṃ kaṃsu. Tasmim kumārāparihārena vaḍḍhante satthā ekadivasaṃ pañcasatabhikkhuparivuto rañño nivesanaṃ gantvā nisīdi. Rājā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ paṇītena khādanīyabhojanīyena parivisitvā satthāraṃ vanditvā dhammaṃ suṇanto nisīdi. Tasmim khaṇe kumāraṃ maṇḍetvā rañño adāsu. Rājā balavasinehena puttaṃ gahetvā ūrumhi nisīdāpetvā puttagatena pemena puttaṃ-eva mamāyanto na dhammaṃ suṇāti. Satthā tassa pamādaḥhāvaṃ ñatvā: “Mahārāja, pubbe rājāno putte āsaṅkamānā paṭicchanne kāretvā ‘amhākaṃ accayena nīharitvā rajje patiṭṭhāpeyyāthā’ ti āṇāpesun”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto takkasīlāyaṃ disāpāmoḁkhaācariyo hutvā bahū rājakumāre ca brāhmaṇakumāre ca sippaṃ vācesī. Bārāṇasirañño pi putto soḷasavassakāle tassa santikaṃ gantvā tayo vede

ca sabbasippāni ca uggaṇhitvā paripuṇṇasippo ācariyaṃ āpucchi. Ācariyo aṅgavijjāvasena taṃ olovento: “Imassa puttāṃ nissāya antarāyo paññāyati, tamahaṃ attano ānubhāvena harissāmi” ti cintetvā catasso gāthā bandhitvā rājakumārassa adāsi, evaṇca pana taṃ vadesi: “Tāta, paṭhamāṃ gāthāṃ rajje patiṭṭhāya tava puttassa soḷasavassakāle bhattaṃ bhuñjanto vadeyyāsi, dutiyaṃ mahāupaṭṭhānakāle, tatiyaṃ pāsādaṃ abhiruhamāno sopānasīse ṭhatvā, catutthaṃ sayanasirigabbhaṃ {3.123} pavisanto ummāre ṭhatvā” ti. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā ācariyaṃ vanditvā gato oparajje patiṭṭhāya pitu accayena rajje patiṭṭhāsi. Tassa putto soḷasavassakāle rañño uyyānakīlādīnaṃ atthāya nikkhamantassa sirivibhavaṃ disvā pitaraṃ māretvā rajjaṃ gahetukāmo hutvā attano upaṭṭhākānaṃ kathesi. Te: “Sādhū deva, mahallakakāle laddhena issariyena ko attho, yena kenaci upāyena rājānaṃ māretvā rajjaṃ gaṇhituṃ vaṭṭatī” ti vadiṃsu. Kumāro: “Visaṃ khādāpetvā māressāmi” ti pitarā saddhiṃ sāyamāsaṃ bhuñjanto visaṃ gahetvā nisīdi. Rājā bhattapātiyaṃ bhatte acchupante yeva paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Viditaṃ thusaṃ undurānaṃ, viditaṃ pana taṇḍulaṃ,
Thusaṃ thusaṃ vivajjetvā, taṇḍulaṃ pana khādare ti.**

Tattha **viditaṃ**-ti kālavaddale pi andhakāre undurānaṃ thuso thusabhāvena taṇḍulo ca taṇḍulabhāvena vidito pākaṭo yeva. Idha pana liṅgavipallāsavasena: “Thusaṃ taṇḍulaṃ”-ti vuttaṃ. **Khādare** ti thusaṃ thusaṃ vajjetvā taṇḍulam-eva khādanti. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta kumāra, yathā undurānaṃ andhakāre pi thuso thusabhāvena taṇḍulo ca taṇḍulabhāvena pākaṭo, te thusaṃ vajjetvā taṇḍulam-eva khādanti, evam-eva mama pi tava visaṃ gahetvā nisinnabhāvo pākaṭoti.

Kumāro: “Ñātomhī” ti bhīto bhattapātiyaṃ visaṃ pātetuṃ avisahitvā utṭhāya rājānaṃ vanditvā gato. So tamatthaṃ attano upaṭṭhākānaṃ ārocetvā: “Ajja tāvamhi ñāto, idāni kathaṃ māressāmi” ti pucchi. Te tato paṭṭhāya uyyāne paṭicchannā hutvā nikaṇṇikavasena mantayamānā: “Attheko upāyo, khaggaṃ sannayhitvā mahāupaṭṭhānaṃ gatakāle amaccānaṃ antare ṭhatvā rañño pamattabhāvaṃ ñatvā khaggena paharitvā māretuṃ vaṭṭatī” ti vavatthapesuṃ. Kumāro: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā mahāupaṭṭhānakāle sannaddhakhaggo {3.124} hutvā gantvā ito cito ca rañño paharaṇokāsaṃ upadhāreti. Tasmīṃ khaṇe rājā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yā mantanā araṇṇasmiṃ, yā ca gāme nikaṇṇikā,
Yañcetam itī cīti ca, etam-pi viditam mayā ti.**

Tattha **araṇṇasmin**-ti uyyāne. **Nikaṇṇikā** ti kaṇṇamūle mantanā. **Yañcetam itī cīti ca** ti yañca etam idāni mama paharaṇokāsapariyesanam. Idam vuttam hoti: tāta kumāra, yā esā tava attano upaṭṭhākehi saddhim uyyāne ca gāme ca nikaṇṇikā mantanā, yañcetam idāni mama māraṇatthāya itī cīti ca karaṇam, etam-pi sabbam mayā ñātanti.

Kumāro: “Jānāti me veribhāvaṃ pitā” ti tato palāyitvā upaṭṭhākānam ārocesi. Te sattatṭha divase atikkamītvā: “Kumāra, na te pitā, veribhāvaṃ jānāti, takkamattena tvaṃ evaṃsaṇṇī ahosi, mārehi nan”-ti vadimsu. So ekadivasam khaggaṃ gahetvā sopānamatthake gabbhadvāre aṭṭhāsi. Rājā sopānamatthake ṭhito tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Dhammena kira jātassa, pitā puttassa makkaṭo,
Daharasseva santassa, dantehi phalamacchidā ti.**

Tattha **dhammenā** ti sabhāvena. **Pitā puttassa makkaṭo** ti pitā makkaṭo puttassa makkaṭapotakassa. Idam vuttam hoti: yathā araṇṇe jāto makkaṭo attano yūthapariharaṇam āsaṅkanto taruṇassa makkaṭapotakassa dantehi phalaṃ chinditvā purisabhāvaṃ nāseti, tathā tava atirajjakāmassa phalāni uppāṭṭetvā purisabhāvaṃ nāsessāmīti.

Kumāro: “Gaṇhāpetukāmo maṃ pitā” ti bhīto palāyitvā: “Pitarāmi santajjito” ti upaṭṭhākānam ārocesi. Te aḍḍhamāsamatte vītivatte: “Kumāra, sace rājā jāneyya, ettakaṃ kalam nādhivāseyya, takkamattena tayā kathitaṃ, mārehi {3.125} nan”-ti vadimsu. So ekadivasam khaggaṃ gahetvā uparipāsāde sirisayanam pavisitvā: “Āgacchantam-eva naṃ māressāmī” ti heṭṭhāpallanke nisīdi. Rājā bhuttasāyamāso parijanam uyyojetvā: “Nipajjissāmī” ti sirigabbham pavisanto ummāre ṭhatvā catuttham gāthamāha.

**4. Yametaṃ parisappasi, ajakāṇo va sāsape,
Yopāyaṃ heṭṭhato seti, etam-pi viditam mayā ti.**

Tattha **parisappasī** ti bhayena ito cito ca sappasi. **Sāsape** ti sāsapakhetto. **Yopāyan**-ti yo pi ayam. Idam vuttam hoti: yam-pi etam tvaṃ sāsapavanam pavīṭṭhakāṇaḍḍako viya bhayena ito cito ca saṃsappasi, paṭhamam visam gahetvā āgatosi, dutiyaṃ khaggena paharitukāmo hutvā āgatosi, tatiyaṃ khaggaṃ ādāya sopānamatthake aṭṭhāsi, idāni maṃ: “Māressāmī” ti heṭṭhāsayaṇe nipannosi, sabbametaṃ jānāmi, na taṃ idāni vissajjemi, gahetvā

rājāṇaṃ kārāpessāmīti. Evaṃ tassa ajānantasseva sā sā gāthā taṃ taṃ atthaṃ dīpeti.

Kumāro: “Ñātomhi pitarā, idāni maṃ nāssessatī” ti bhayappatto heṭṭhāsayanā nikkhamitvā khaggaṃ rañño pādamūle chaḍḍetvā: “Khamāhi me, devā” ti pādamūle urena nipajji. Rājā: “Na mayhaṃ koci kammaṃ jānātīti tvaṃ cintesī” ti taṃ tajjetvā saṅkhalikabandhanena bandhāpetvā bandhanāgāraṃ pavesāpetvā ārakkhaṃ ʈhapesi. Tadā rājā bodhisattassa guṇaṃ sallakkhesi. So aparabhāge kālamakāsi, tassa sarīrakiccaṃ katvā kumāraṃ bandhanāgārā nīharitvā rajje patiṭṭhāpesuṃ.

Satthā {3.126} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā takkasilāyaṃ disāpāmomkko ācariyo aham-eva ahoṣin”-ti.

Thusajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 339 Bāverujātakavaṇṇanā

Adassanena morassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto hatalābhasakkāre titthiye ārabba kathesi. Titthiyā hi anuppanne buddhe lābhino ahesuṃ, uppanne pana buddhe hatalābhasakkārā sūriyuggamane khajjopanakā viya jātā. Tesāṃ taṃ pavattiṃ ārabba bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi yāva guṇavanta na uppajjanti, tāva nigguṇā lābhaggayasaggappattā ahesuṃ, guṇavantesu pana uppannesu nigguṇā hatalābhasakkārā jātā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto morayoniyaṃ nibbattitvā vuḍḍhimanvāya sobhaggappatto araṇṇe vicari. Tadā ekacce vāṇijā disākākaṃ gahetvā nāvāya bāveruraṭṭhaṃ agamaṃsu. Tasmim kira kāle bāveruraṭṭhe sakuṇā nāma natthi. Āgatāgatā raṭṭhavāsino taṃ pañjare nisinnaṃ disvā: “Passathimassa chavivaṇṇaṃ galapariyosānaṃ mukhatuṇḍakaṃ maṇiḡḷasadisāni akkhīnī” ti kākam-eva pasaṃsitvā te vāṇijake āhaṃsu: “Imaṃ, ayyā, sakuṇaṃ amhākaṃ detha, amhākaṃ iminā attho, tumhe attano raṭṭhe aññaṃ labhissathā” ti. “Tena hi mūlena gaṇhathā” ti. “Kahāpaṇena no dethā” ti. “Na demā” ti. {3.127} Anupubbena vaḍḍhitvā: “Satena dethā” ti vutte: “Amhākaṃ esa bahūpakāro, tumhehi saddhiṃ metti hotū” ti kahāpaṇasataṃ gahetvā

adaṃsu. Te taṃ netvā suvaṇṇapañjare pakkhipitvā nānappakārena
macchamaṃsena ceva phalāphalena ca paṭijaggiṃsu. Aññesaṃ sakuṇānaṃ
avijjamānaṭṭhāne dasahi asaddhammehi samannāgato kāko
lābhaggayasaggappatto ahosi.

Punavāre te vāṇijā ekaṃ morarājānaṃ gahetvā yathā accharasaddena vassati,
pāṇippaharaṇasaddena naccati, evaṃ sikkhāpetvā bāveruraṭṭhaṃ agamaṃsu. So
mahājane sannipatite nāvāya dhure ṭhatvā pakkhe vidhunitvā madhurassaraṃ
nicchāretvā nacci. Manussā taṃ disvā somanassajātā: “Etaṃ, ayyā,
sobhaggappattaṃ susikkhitaṃ sakuṇarājānaṃ amhākaṃ dethā” ti āhaṃsu.
Amhehi paṭhamaṃ kāko ānīto, taṃ gaṇhittha, idāni ekaṃ morarājānaṃ
ānayimhā, etam-pi yācatha, tumhākaṃ raṭṭhe sakuṇaṃ nāma gahetvā āgantum
na sakkāti. “Hotu, ayyā, attano raṭṭhe aññaṃ labhissatha, imaṃ no dethā” ti
mūlaṃ vaḍḍhetvā sahasena gaṇhiṃsu. Atha naṃ sattaratanavicitte pañjare
ṭhapetvā macchamaṃsaphalāphalehi ceva madhulājasakkarapānakādīhi ca
paṭijaggiṃsu, mayūrarājā lābhaggayasaggappatto jāto, tassāgatakālato paṭṭhāya
kākassa lābhasakkāro parihāyi, koci naṃ oloketum-pi na icchi. Kāko
khādanīyabhojanīyaṃ alabhamāno: “Kākā” ti vassanto gantvā ukkārabhūmiyaṃ
otaritvā gocaraṃ gaṇhi.

Satthā dve vatthūni ghaṭetvā sambuddho hutvā imā gāthā abhāsi:

1. Adassanena {3.128} morassa, sikhino mañjubhāṇino,

Kākaṃ tattha apūjesuṃ, maṃsena ca phalena ca.

2. Yadā ca sarasampanno, moro bāverumāgamā,

Atha lābho ca sakkāro, vāyasassa ahāyatha.

3. Yāva nuppajjatī buddho, dhammarājā pabhaṅkaro,

Tāva aññe apūjesuṃ, puthū samaṇabrāhmaṇe.

4. Yadā ca sarasampanno, buddho dhammaṃ adesayi,

Atha lābho ca sakkāro, titthiyānaṃ ahāyathā ti.

Tattha **sikhino** ti sikhāya samannāgatassa. **Mañjubhāṇino** ti
madhurassarassa. **Apūjesuṃ**-ti apūjayiṃsu. **Maṃsena ca phalena ca** ti
nānappakārena maṃsena phalāphalena ca. **Bāverumāgamā** ti bāveruraṭṭhaṃ
āgato. “Bhāverū” ti pi pāṭho. **Ahāyathā** ti parihīno. **Dhammarājā** ti navahi
lokuttaradhammehi parisāṃ rañjetīti dhammarājā. **Pabhaṅkaro** ti
sattalokaokāsalokasaṅkhāralokesu ālokassa katattā pabhaṅkaro.

Sarasampanno ti brahmassarena samannāgato. **Dhammaṃ adesayī** ti catusaccadhammaṃ pakāsesīti.

Iti imā catasso gāthā bhāsivā jātakam samodhānesi: “tadā kāko nigaṇṭho nāṭaputto ahosi, morarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Bāverujātakavaṇṇanā navamā

Ja 340 Visayhajātakavaṇṇanā

Adāsi dānānī ti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikaṃ ārabbhā kathesi. Vatthu heṭṭhā **khadiraṅgārajātake** (Ja. 40) vitthāritam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikaṃ ārabbhā kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vihāram-eva ārabbhā catupaññāsakoṭidhanam buddhasāsane pariccajivā vikirivā ṭhapetvā tīṇi ratanāni aññattha ratanasaññam-eva anuppādetvā satthari jetavane viharante devasikam tīṇi mahāupaṭṭhānāni gacchati. Pāto va ekavāram gacchati, katapātarāso ekavāram, sāyanhe ekavāram. Aññāni pi antarantarupaṭṭhānāni honti yeva. Gacchanto ca: “Kim nu kho ādāya āgatoti sāmaṇerā vā daharā vā hattham-pi me olokeyyun”-ti tucchahattho nāma na gatapubbo. Pāto va gacchanto yāguṃ gāhāpetvā [1.227] gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhuphāṇitādīni pi, sāyanhasamaye gandhamālāvattadhādihatthoti. Evaṃ divase divase pariccajantassa panassa pariccāge pamāṇam natthi.

Bahū vohārūpajīvino pissa hatthato paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyam dhanam iṇam gaṇhiṃsu, te mahāseṭṭhi na āharāpeti. Aññā panassa kulasantakā aṭṭhārasa koṭiyo nadītīre nidahitvā ṭhapitā aciravatodakena nadikūle bhinne mahāsamuddam pavitṭhā, tā yathāpihitalañchi tāva lohacāṭiyo aṇḍavakucchiyam pavaṭṭantā vicaranti. Gehe panassa pañcannam bhikkhusatānam niccabhattam nibaddham-eva hoti. Seṭṭhino hi geham bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khatapokkharaṇisadisam, sabbabhikkhūnam mātāpitutṭhāne ṭhitam. Tenassa gharam sammāsambuddho pi gacchati, asītimahātherā pi gacchanti yeva. Sesabhikkhūnam pana gacchantānañca āgacchantānañca pamāṇam natthi. Tam pana gharam sattabhūmakam sattadvāraakoṭṭhakapaṭimaṇḍitam, tassa catutthe dvāraakoṭṭhake ekā micchādīṭṭhikā devatā vasati, sā sammāsambuddhe geham pavisante attano vimāne ṭhātum na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyam tiṭṭhati.

Asītimahātheresu pi avasesattheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tatheva karoti. Sā cintesi: “Samaṇe gotame ca sāvakesu cassa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma natthi, niccakālaṃ otaritvā otaritvā bhūmiyaṃ ṭhātuṃ na sakkhissāmi. Yathā ime etaṃ gharaṃ na pavisanti, tathā mayā kātuṃ vaṭṭatī” ti. Athekadivasaṃ sayanūpagatasseva mahākammantikassa santikaṃ gantvā obhāsaṃ pharitvā aṭṭhāsi. “Ko etthā” ti ca vutte: “Ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā” ti āha. “Kasmā āgatāsī” ti? “Kiṃ tumhe seṭṭhissa kiriyaṃ na passatha, attano pacchimakālaṃ anoloketvā dhanam nīharitvā samaṇaṃ gotamaṃ yeva pūjeti, neva vaṇijjaṃ payojeti, na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha, yathā attano kammantaṃ karoti. Yathā ca samaṇo gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati, tathā karoṭhā” ti. Atha naṃ so āha: “Bāladevate, seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike buddhasāsane vissajjati, so sace maṃ cūḷāyaṃ gahetvā vikkiṇissati, nevāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvaṃ”-ti. Sā punekadivasaṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṅkamtivā tatheva ovadi, so pi taṃ purimanayeneva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṃ kathetuṃ yeva na sakkoti.

Seṭṭhino pi nirantaraṃ dānaṃ dentassa [1.228] vohāre akarontassa āye mandībhūte dhanam parikkhayaṃ agamāsi. Athassa anukkamena dāliddiyappattassa paribhogasāṭakasayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu. Evaṃbhūto pi bhikkhusaṅghassa dānaṃ deti, paṇītaṃ pana katvā dātuṃ na sakkoti. Atha naṃ ekadivasaṃ vanditvā nisinnaṃ satthā: “Dīyati pana te, gahapati, kule dānaṃ”-ti pucchi. So: “Dīyati, bhante, tañca kho kaṇḍajakaṃ bilaṅgadutiyaṃ”-ti āha. Atha naṃ satthā: “Gahapati, ‘lūkhaṃ dānaṃ demī’ ti mā cittaṃ saṅkocayittha. Cittaṃmiñhi paṇīte buddhapaccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ dinnadānaṃ lūkhaṃ nāma na hoti. Kasmā? Vipākamahantattā” ti āha. Cittaṃhi paṇītaṃ kātuṃ sakkontassa dānaṃ lūkhaṃ nāma natthīti cetam evaṃ veditabbaṃ:

***Natthi citte pasannamhi, appakā nāma dakkhiṇā,
Tathāgate vā sambuddhe, atha vā tassa sāvake. (Vv. 804).***

***Na kiratthi anomadassisu, pāricariyā buddhesu appakā,
Sukkhāya aloṇikāya ca, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā ti.***

Aparam-pi naṃ āha: “Gahapati, tvaṃ tāva lūkhaṃ dānaṃ dadamāno aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ desi, ahaṃ velāmakāle sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahānadiyo ekoghapuṇṇaṃ katvā viya ca

*mahādānaṃ pavattayamāno tisaṇaḡataṃ vā pañcasīlarakkhanakaṃ vā kañci nālatthaṃ, dakkhiṇeyyapuggalā nāma evaṃ dullabhā. Tasmā ‘lūkhaṃ me dānaṃ’-ti mā cittaṃ saṅkocayitthā” ti evaṇca pana vatvā **velāmasuttaṃ** (AN. 9.20) kathesi.*

Atha kho sā devatā issarakāle seṭṭhinā saddhiṃ kathetum-pi asakkontī: “Idānāyaṃ duggatattā mama vacanaṃ gaṇhissatī” ti maññamānā aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse aṭṭhāsī. Seṭṭhi taṃ disvā: “Ko eso” ti āha. “Ahaṃ mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā, devatā” ti. “Kimatthamāgatāsī” ti? “Tuyhaṃ ovādaṃ kathetukāmā hutvā āgacchāmī” ti. “Tena hi kathehī” ti. Mahāseṭṭhi tvaṃ pacchimakālaṃ na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samaṇassa te gotamassa sāsane bahuṃ dhanāṃ vippakiṇṇaṃ, so tvaṃ ativelaṃ dhanavissajjanaṃ [1.229] vā vaṇijjādikammānaṃ akaraṇena vā samaṇaṃ gotamaṃ nissāya duggato jāto, evaṃbhūto pi samaṇaṃ gotamaṃ na muñcasi, ajja pi te samaṇā gharaṃ pavisanti yeva. Yaṃ tāva tehi nītaṃ, taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gahitaṃ gahitaṃ-eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayaṇca samaṇassa gotamassa santikaṃ mā gamittha, sāvakānañcassa imaṃ gharaṃ pavisituṃ mā adāsī, samaṇaṃ gotamaṃ nivattitvā pi anolokento attano vohāre ca vaṇijjaṇca katvā kuṭumbaṃ saṇṭhapehī” ti. Atha naṃ so evamāha: “Ayaṃ tayā mayhaṃ dātabbaovādo” ti. “Āma, ayyā” ti. Tādisānaṃ devatānaṃ satena pi sahassena pi satasahassena pi akampanīyo ahaṃ dasabalena kato. Mama hi saddhā sineru viya acalā suppatiṭṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane dhanāṃ vissajjitaṃ, ayuttaṃ te kathitaṃ, buddhasāsane pahāro dinno, evarūpāya anācārāya dussīlāya kālakaṇṇiyā saddhiṃ tayā mama ekagehe vasanakiccaṃ natthi, sīghaṃ mama gehā nikkhamitvā aññattha gacchāti.

Sā sotāpannaṃ ariyasāvakaṃ vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkontī attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gahetvā nikkhami. Nikkhamitvā ca pana aññattha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā: “Seṭṭhiṃ khamāpetvā tattheva vasissāmī” ti cintetvā nagarapariggāhakadevaputtassa santikaṃ gantvā taṃ vanditvā aṭṭhāsī. “Kenaṭṭhena āgatāsī” ti ca vutte: “Ahaṃ sāmī, attano bālatāya anupadhāretvā anāthapiṇḍikena seṭṭhinā saddhiṃ kathesiṃ, so maṃ kujjhitvā vasanaṭṭhānā nikkadḍhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṃ me dethā” ti. “Kiṃ pana tayā seṭṭhi vutto” ti: “Ito paṭṭhāya buddhupaṭṭhānaṃ saṅghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa gotamassa gharappavesanaṃ mā adāsī” ti: “Evaṃ me vutto, sāmī” ti. Ayuttaṃ tayā vuttaṃ,

sāsane pahāro dinno, “aham tam ādāya seṭṭhino santikaṃ gantum na ussahāmī” ti. Sā tassa santikā saṅghaṃ alabhitvā catunnaṃ mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi.

Tehi pi tatheva paṭikkhittā sakkaṃ devarājaṃ upasaṅkamitvā tam pavattim ācikkhivā: “Aham, deva, vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gahetvā anāthā vicarāmi, tumhākaṃ siriyā mayham vasanaṭṭhānaṃ dāpethā” ti suṭṭhutarāṃ yāci. So pi nam āha: “Tayā ayuttaṃ kataṃ, jinasāsane pahāro dinno, aham-pi tam nissāya seṭṭhinā saddhim kathetum na sakkomi, ekaṃ pana te seṭṭhissa khamanūpāyaṃ {1.230} kathessāmī” ti. “Sādhu, deva, kathehi” ti. Mahāseṭṭhissa hatthato manussehi paṇṇe āropetvā aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhanam gahitaṃ atthi, tvaṃ tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānāpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇam, ekena lekhanim gahetvā tesam geham gantvā gehamajjhe ṭhitā attano yakkhānubhāvena te uttāsetvā: “Idam tumhākaṃ iṇapaṇṇam, amhākaṃ seṭṭhi attano issarakāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakahāpaṇāni dethā” ti attano yakkhānubhāvaṃ dassetvā sabbā pi tā aṭṭhārasa hiraññakoṭiyo sādhetvā seṭṭhissa tucchakoṭṭhake pūretvā aññaṃ aciravatinadītīre nidahitaṃ dhanam nadīkūle bhinne samuddam pavīṭṭham atthi, tam-pi attano ānubhāvena āharitvā tucchakoṭṭhake pūretvā, aññaṃ-pi asukaṭṭhāne nāma assāmikaṃ aṭṭhārasakoṭimattam-eva dhanam atthi, tam-pi āharitvā tucchakoṭṭhake pūrehi, imāhi catupaññāsakoṭihi imam tucchakoṭṭhakapūrakam daṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhim khamāpehīti.

Sā: “Sādhu, devā” ti tassa vacanam sampaṭicchitvā vuttanayeneva sabbam dhanam āharitvā koṭṭhake pūretvā aḍḍharattasamaye seṭṭhissa sirigabbham pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse aṭṭhāsi. “Ko eso” ti vutte: “Aham te mahāseṭṭhi catutthadvārakoṭṭhake adhivatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūḷhāya buddhaguṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhim kiñci kathitaṃ atthi, tam me dosaṃ khamatha. Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṃ iṇam sodhetvā aṭṭhārasa koṭiyo, samuddam gatā aṭṭhārasa koṭiyo, tasmim tasmim ṭhāne assāmikadhanassa aṭṭhārasa koṭiyoti catupaññāsa koṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhakapūraṇena daṇḍakammaṃ kataṃ, jetavanavihāraṃ ārabha parikkhayaṃ gatadhanam sabbam sampiṇḍitaṃ, vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā kilamāmi, mayā aññāṇatāya kathitaṃ manasi akatvā khamatha mahāseṭṭhi” ti āha.

Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: “Ayaṃ devatā ‘daṇḍakammañca me katan’-ti vadati, attano ca dosaṃ paṭijānāti, satthā imaṃ vinetvā attano guṇe jānāpessati, sammāsambuddhassa naṃ dassessāmī” ti. Atha naṃ āha: “Amma, devate, sacesi maṃ khamāpetukāmā, satthu santike maṃ khamāpehī” ti. Sādhū evaṃ karissāmi, “satthu pana maṃ santikaṃ gahetvā gacchāhī” ti. So: “Sādhū” ti vatvā vibhātāya rattiyaṃ pāto va taṃ gahetvā satthu santikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbaṃ tathāgatassa ārocesi. Satthā tassa vacanaṃ sutvā: “Idha, gahapati, pāpapuggalo pi yāva pāpaṃ na paccati, [1.231] tāva bhadrāni passati. Yadā panassa pāpaṃ paccati, tadā pāpam-eva passati. Bhadrappuggalo pi yāva bhadrāṃ na paccati, tāva pāpāni passati. Yadā panassa bhadrāṃ paccati, tadā bhadrām-eva passatī” ti vatvā imā dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passatī bhadrāṃ, yāva pāpaṃ na paccati,

Yadā ca paccatī pāpaṃ, atha pāpo pāpāni passati.

Bhadro pi passatī pāpaṃ, yāva bhadrāṃ na paccati,

Yadā ca paccatī bhadrāṃ, atha bhadro bhadrāni passatī ti. (Dhp. 119-120).

Imāsañca pana gāthānaṃ pariyosāne sā devatā sotāpattiphale paṭiṭṭhāsi. Sā cakkāṅkitesu satthu pādesu nipatitvā: “Mayā, bhante, rāgarattāya dosapaduṭṭhāya mohamūlḥhāya avijjandhāya tumhākaṃ guṇe ajānantīya pāpakaṃ vacanaṃ vuttaṃ, taṃ me khamathā” ti satthāraṃ khamāpetvā mahāseṭṭhim-pi khamāpesi.

Tasmiṃ samaye anāthapiṇḍiko satthu purato attano guṇaṃ kathesi: “Bhante, ayaṃ devatā ‘buddhupaṭṭhānādīni mā karohī’ ti vārayamānā pi maṃ vāretuṃ nāsakkhi, ‘dānaṃ na dātabban’-ti imāya vāriyamānopahamā dānaṃ adāsim-eva, nūna esa, bhante, mayham guṇo” ti.

Idha pana satthā anāthapiṇḍikaṃ. Āmantetvā: “Porāṇakapaṇḍitā pi gahapati ‘dānaṃ mā dadāsī’ ti ākāse ṭhatvā vārentaṃ sakkaṃ devānamindaṃ paṭibāhitvā dānaṃ adāsim-eva” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhavo visayho nāma seṭṭhi hutvā {3.129} pañcahi sīlehi samannāgato dānājḥāsayo dānābhirato ahoṣi. So catūsu nagaradvāresu, nagaramajjhe, attano gharadvāreti chasu ṭhānesu dānasālāyo kāretvā dānaṃ pavattesi, divase divase cha sataṣaṣaṇi viṣajjeti. Bodhisattassa ca vanibbakayācākānañca ekasadisam-eva bhattaṃ hoti. Tassa jambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā dānaṃ dadato

dānānubhāvena sakkassa bhavanam kam pi, sakkassa devarañño
paṇḍukambalasilāsanam uṇhākāram dassesi. Sakko: “Ko nu kho maṃ ṭhānā
cāvetukāmo” ti upadhārento mahāseṭṭhim disvā: “Ayaṃ visayho ativiya
pattharivā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalam karonto dānam deti, iminā dānena
maṃ cāvetvā sayam sakko bhavissati maññe, dhanamassa nāsetvā etaṃ
daliddam katvā yathā dānam na deti, tathā karissāmī” ti cintetvā sabbam
dhanadhaññaṃ telamadhuphāṇitasakkarādīni antamaso
dāsakammakaraporisam-pi antaradhāpesi.

Tadā dānabyāvaṭā āgantvā: “Sāmi dānaggaṃ pacchinnaṃ, ṭhapitaṭhapitaṭṭhāne
na kiñci passāmā” ti ārocayimsu. “Ito paribbayaṃ haratha, mā dānam
pacchindathā” ti bhariyaṃ pakkosāpetvā: “Bhadde, dānam pavattāpehī” ti āha.
Sā sakalageham vicinitvā aḍḍhamāsakamattam-pi adisvā: “Ayya, amhākaṃ
nivatthavatthaṃ ṭhapetvā aññaṃ kiñci na passāmi, sakalageham tucchan”-ti āha.
Sattaratanagabbhesu dvāram vivarāpetvā na kiñci addasa, seṭṭhiñca bhariyañca
ṭhapetvā aññe dāsakammakarā pi na paññāyimsu. Puna mahāsatto. Bhariyaṃ
āmantetvā: “Bhadde, na sakkā dānam pacchindituṃ, sakalanivesanam vicinitvā
kiñci upadhārehī” ti āha. Tasmim khaṇe eko tiṇahārako asitañca kājañca
tiṇabandhanarajjuñca dvārantare chaḍḍetvā palāyi. Seṭṭhibhariyā taṃ disvā:
“Sāmi, idam ṭhapetvā aññaṃ na passāmī” ti {3.130} āharitvā adāsi. Mahāsatto:
“Bhadde, mayā ettakaṃ kālam tiṇam nāma na lāyitapubbam, ajja pana tiṇam
lāyitvā āharitvā vikkiṇitvā yathānucchavikaṃ dānam dassāmī” ti
dānupacchedabhayena asitañceva kājañca rajjuñca gahetvā nagarā nikkhamitvā
tiṇavatthum gantvā tiṇam lāyitvā: “Eko amhākaṃ bhavissati, ekena dānam
dassāmī” ti dve tiṇakalāpe bandhitvā kāje laggetvā ādāya gantvā nagaradvāre
vikkiṇitvā māsake gahetvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ yācakānam adāsi. Yācakā bahū,
tesam: “Mayham-pi dehi, mayham-pi dehi” ti vadantānam itaram-pi koṭṭhāsaṃ
datvā taṃ divasaṃ saddhim bhariyāya anāhāro vītināmesi. Iminā niyāmena cha
divasā vītivattā.

Athassa sattame divase tiṇam āharamānassa sattāham nirāhārassa
atisukhumālassa nalāṭe sūriyātapena pahaṭamatte akkhīni bhamimsu. So satim
paccupaṭṭhāpetum asakkonto tiṇam avattharivā pati. Sakko tassa kiriyaṃ
upadhārayamāno vicarati. So taṅkhaṇaññaṃ āgantvā ākāse ṭhatvā paṭhamam
gāthamāha.

**1. Adāsi dānāni pure visayha, dadato ca te khayadhammo ahosi,
Ito param ce na dadeyya dānaṃ, tiṭṭheyyuṃ te saṃyamantassa bhogā ti.**

Tassatto: ambho visayha tvaṃ ito pubbe tava gehe dhane vijjamāne sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ karitvā dānāni adāsi. Tassa ca te evaṃ dadato bhogānaṃ khayadhammo khayasabhāvo ahosi, sabbaṃ sāpateyyaṃ khīṇaṃ, ito param ce pi tvaṃ dānaṃ na dadeyya, kassaci kiñci na dadeyyāsi, tava saṃyamantassa adadantassa bhogā tatheva {3.131} tiṭṭheyyuṃ, “ito paṭṭhāya na dassāmī” ti tvaṃ mayhaṃ paṭiññaṃ dehi, ahaṃ te bhoge dassessāmīti.

Mahāsatto tassa vacanaṃ sutvā: “Kosi tvaṃ”-ti āha. “Sakkohamasmī” ti. Bodhisatto: “Sakko nāma sayaṃ dānaṃ datvā sīlaṃ samādiyitvā uposathakammaṃ katvā satta vattapadāni pūretvā sakkattaṃ patto, tvaṃ pana attano issariyakāraṇaṃ dānaṃ vāresi, anariyaṃ vata karosī” ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**2. Anariyamariyena sahasanetta, suduggatenā pi akiccamāhu,
Mā vo dhanam taṃ ahu devarāja, yaṃ bhogahetu vijahemu saddham.**

**3. Yena eko ratho yāti, yāti tenaparo ratho,
Porāṇaṃ nihitaṃ vattaṃ, vattataññeva vāsava.**

**4. Yadi hessati dassāma, asante kiṃ dadāmase,
Evambhūtā pi dassāma, mā dānaṃ pamadamhase ti.**

Tattha **anariyan**-ti lāmakam pāpakammaṃ. **Ariyenā** ti parisuddhācārena ariyena. **Suduggatenāpi** ti sudaliddena pi. **Akiccamāhū** ti akattabbanti buddhādayo ariyā vadanti, tvaṃ pana maṃ anariyaṃ maggaṃ ārocesīti adhippāyo. **Vo** ti nipātamattaṃ. **Yaṃ bhogahetū** ti yassa dhanassa paribhuñjanahetu mayaṃ dānasaddhaṃ vijahemu pariccajeyyāma, taṃ dhanam-eva mā ahu, na no tena dhanena atthoti dīpeti.

Ratho ti yaṃkiñci yānaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: yena maggena eko ratho yāti, añño pi ratho: “Rathassa gatamaggo eso” ti teneva maggena yāti. **Porāṇaṃ nihitaṃ vattaṃ**-ti yaṃ mayā pubbe nihitaṃ vattaṃ, taṃ mayi dharante vattatu yeva, mā tiṭṭhatū ti attho. **Evambhūtā** ti evaṃ tiṇahārakabhūtā pi mayaṃ yāva {3.132} jīvāma, tāva dassāma yeva. Kiṃkāraṇā? **Mā dānaṃ pamadamhase** ti. Adadanto hi dānaṃ pamajjati nāma na sarati na sallakkheti, ahaṃ pana jīvamāno dānaṃ pamussituṃ na icchāmi, tasmā dānaṃ dassāmiyevā ti dīpeti.

Sakko taṃ paṭibāhituṃ asakkonto: “Kimatthāya dānaṃ dadāsī” ti pucchi. Bodhisatto: “Neva sakkattaṃ, na brahmattaṃ patthayamāno, sabbaññutaṃ patthento panāhaṃ dadāmi” ti āha. Sakko tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭho hatthena piṭṭhiṃ parimajji. Bodhisattassa taṅkhaṇaṇṇeva parimajjitamattasseva sakalasarīraṃ paripūri. Sakkānubhāvena cassa sabbo vibhavaparichedo paṭipākatiko va ahosi. Sakko: “Mahāseṭṭhi, tvaṃ ito paṭṭhāya divase divase dvādasa sataṣaṣṣāni vissajjento dānaṃ dadāhi” ti tassa gehe aparimāṇaṃ dhanam katvā taṃ uyyojetvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā seṭṭhibhāriyā rāhulamātā ahosi, visayho pana seṭṭhi aham-eva ahosin”-ti.

Visayahajātakavaṇṇanā dasamā

Kokilavaggo catuttho

5. Cūḷakuṇālavaggo

Ja 341 Kaṇḍarījātakavaṇṇanā

Narānamārāmakarāsū ti imassa jātakassa vitthārakathā **kuṇālaajātake** (Ja. 536) āvi bhavissati.

Tathā hi atīte bārāṇasiyaṃ kaṇḍarī nāma rājā ahosi uttamarūpadharo. Tassa devasikaṃ amaccā gandhakaraṇḍakasahassaṃ āharanti. Tenassa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakaraṇḍake phāletvā gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti. Bhariyāpissa abhirūpā ahosi nāmena kinnarā nāma. Purohito pissa samavayo pañcālacaṇḍo nāma buddhisampanno ahosi. Rañño pana pāsādaṃ nissāya antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākā pākāramatthake olambati. Tassa chāyāya jeguccho dussaṇṭhāno pīṭhasappī vasati.

Athekadivasam kinnarā devī vātapānena oloketi taṃ ditvā paṭibaddhacittā [5.438] hutvā rattim rājānaṃ ratiyā saṅgaṇhitvā tasmim niddam okkante saṇikaṃ utṭhāyāsanaṃ nānaggarasabhojanaṃ suvaṇṇasarake pakkhipitvā ucchaṅge katvā sātakarajjuyā vātapānena otarivā jambuṃ āruya sākāya oruya pīṭhasappim bhojetvā pāpaṃ katvā āgatamaggeneva pāsādaṃ āruya gandhehi sarīraṃ ubbaṭṭetvā raññā saddhim nipajji. Etenupāyena nibaddham tena saddhim pāpaṃ karoti. Rājā pana na jānāti.

So ekadivasam nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam pavesanto jambuchāyāya sayitam paramakāruṇṇappattam pīṭhasappim disvā purohitam āha: “passetaṃ manussapetan”-ti. “Āma, passāmi devā” ti. “Api nu kho, samma, evarūpaṃ paṭikkūlam kāci itthī chandarāgavasena upagaccheyyā” ti. Tam katham sutvā pīṭhasappī mānam janetvā: “Ayaṃ rājā kiṃ katheti, attano deviyā mama santikaṃ āgamanam na jānāti maññe” ti jamburukkhassa añjalim paggahe tvā: “Suṇa sāmi, jamburukkhe nibbattadevate, ṭhapetvā taṃ añño etaṃ kāraṇam na jānātī” ti āha. Purohito tassa kiriyaṃ disvā cintesi: “addhā rañño aggamaheṣī jamburukkhena gantvā iminā saddhiṃ pāpaṃ karotī” ti. So rājānam pucchi: “mahārāja, deviyā te rattibhāge sarīrasamphasso kīdiso hotī” ti? “Samma, aññaṃ na passāmi, majjhimayāme panassā sarīram sītalam hotī” ti. “Tena hi, deva, tiṭṭhatu añña itthī, aggamaheṣī te kinnarādevī iminā saddhiṃ pāpaṃ karotī” ti. “Samma, kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsasampannā kiṃ iminā paramajegucchena saddhiṃ abhīramissatī” ti? “Tena hi naṃ, deva, pariggaṇhāhī” ti.

So: “Sādhū” ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhiṃ nippajjitvā: “Pariggaṇhissāmi naṃ”-ti pakatiyā niddupagamanavelāya niddupagato viya ahoṣi. Sā pi uṭṭhāya tatheva akāsi. Rājā tassā anupadaññeva gantvā jambuchāyaṃ nissāya aṭṭhāsi. Pīṭhasappī deviyā kujjhitvā: “Tvam ajja aticirāyitvā āgatā” ti hatthena kaṇṇasaṅkhalikaṃ pahari. Atha naṃ: “Mā maṃ kujjhi, sāmi, rañño niddupagamanam olokesin”-ti vatvā tassa gehe pādaparicārīkā viya ahoṣi. Tena panassā pahārena sīhamukhakuṇḍalam kaṇṇato gaḷitvā rañño pādamūle pati. Rājā: “Vaṭṭissati ettakan”-ti taṃ gahetvā gato. Sā pi tena saddhiṃ aticaritvā purimaniyāmeneva gantvā rañña saddhiṃ nippajjitum ārabhi. Rājā paṭikkhipitvā punadivase: “Kinnarādevī mayā dinnam sabbālaṅkāraṃ alaṅkaritvā etū” ti āṇāpesi. Sā: “Sīhamukhakuṇḍalam me suvaṇṇakārassa santike” ti vatvā nāgami, puna pesite ca pana ekakuṇḍalāva āgamāsi. {5.439} Rājā pucchi: “kham te kuṇḍalan”-ti? “Suvaṇṇakārassa santike” ti. Suvaṇṇakāraṃ pakkosāpetvā: “Kiṃkāraṇā imissā kuṇḍalam na deṣī” ti āha. “Nāham gaṇhāmi devā” ti. Rājā tassā kujjhitvā: “Pāpe caṇḍālī mādisena te suvaṇṇakārena bhavitabban”-ti vatvā taṃ kuṇḍalam tassā puratho khipitvā purohitam āha: “samma, saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha sīsamassā chedāpehī” ti. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭhapetvā rājānam upasaṅkamitvā: “deva, mā kinnarādeviyā kujjhittha, sabbā itthiyo evarūpā yeva.

Sace pi itthīnaṃ dussīlabhāvaṃ ñātukāmosi, dassessāmi te etāsaṃ pāpakañceva bahumāyābhāvañca, ehi aññātakavesena janapadaṃ carāmā” ti āha.

Rājā: “Sādhū” ti mātaraṃ rajjaṃ paṭicchāpetvā tena saddhiṃ cārikaṃ pakkāmi. Tesaṃ yojanaṃ maggaṃ gantvā mahāmagge nisinnānaṃ yeva eko kuṭumbiko puttassatthāya maṅgalaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ paṭicchannayāne nisīdāpetvā mahantena parivārena gacchati. Taṃ disvā purohito rājānaṃ āha: “sace icchasi, imaṃ kumārikaṃ tayā saddhiṃ pāpaṃ kāretuṃ sakkā devā” ti. “Kiṃ kathesi, mahāparivārā esā, na sakkā sammā” ti? Purohito: “Tena hi passa, devā” ti purato gantvā maggato avidūre sāṇiyā parikkhipitvā rājānaṃ antosāṇiyaṃ katvā sayāṃ maggapasse rodanto nisīdi. Atha naṃ so kuṭumbiko disvā: “Tāta, kasmā rodasī” ti pucchi. “Bhariyā me garubhārā, taṃ kulagharaṃ netuṃ maggapaṭipannosmi, tassā antarāmagge yeva gabbho cali, esā antosāṇiyaṃ kilamati, kācissā itthī santike natthi, mayā pi tattha gantuṃ na sakkā, na jānāmi ‘kiṃ bhavissatī’ ti, ekaṃ itthiṃ laddhuṃ vaṭṭatī” ti? “Mā rodi, bahū me itthiyo, ekā gamissatī” ti. “Tena hi ayam-eva kumārikā gacchatu, etissā pi maṅgalaṃ bhavissatī” ti. So cintesi: “saccaṃ vadati, suṇisāya pi me maṅgalam-eva, iminā hi nimittena sā puttadhītāhi vaḍḍhissatī” ti tam-eva pesesi. Sā tattha pavisitvā rājānaṃ disvāva paṭibaddhacittā hutvā pāpamakāsi. Rājāpissā aṅgulimuddikaṃ adāsi. Atha naṃ katakiccaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchiṃsu: “kiṃ vijātā” ti? “Suvaṇṇavaṇṇaṃ puttā”-ti. Kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi. Purohito pi rañño santikaṃ gantvā: “Diṭṭhā te, deva, kumārikā pi evaṃ pāpā, kimaṅgaṃ pana aññā, api pana te kiñci dinnā”-ti pucchi. “Āma, aṅgulimuddikā dinnā” ti. “Nāssā taṃ dassāmī” ti vegena gantvā yānakaṃ gaṇhitvā: “Kimetan”-ti vutte: “Ayaṃ me brāhmaṇiyā ussīsake ṭhapitaṃ muddikaṃ gahetvā āgatā, dehi, amma, muddikaṃ”-ti āha. Sā taṃ dadamānā [5.440] brāhmaṇaṃ hatthe nakkena vijjhivā: “Gaṇha corā” ti adāsi.

Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā pi bahū aticāriniyo rañño dassetvā:

“Idha tāva ettakaṃ hotu, aññattha gamissāma, devā” ti āha. Rājā:

“Sakalajambudīpe carite pi sabbā itthiyo evarūpāva bhavissanti, kiṃ no etāhi, nivattāmā” ti bārāṇasim-eva paccāgantvā: “mahārāja, itthiyo nāma evaṃ pāpadhammā, pakati esā etāsaṃ, khamatha, deva, kinnarādeviyā” ti purohitena yācito khamitvā rājanivesanato naṃ nikkadḍhāpesi, ṭhānato pana taṃ apanetvā aññaṃ aggamahesiṃ akāsi. Tañca pīṭhasappiṃ nikkadḍhāpetvā jambusākhaṃ chedāpesi. Tadā kuṇālo pañcālacaṇḍo ahosi. Iti attanā diṭṭhakāraṇam-eva āharitvā dassento gāthamāha.

311. *Yaṃ ve disvā kaṇḍarīkinnarānaṃ, sabbitthiyo na ramanti agāre,
Taṃ tādisaṃ maccaṃ caḍḍitvā bhariyā, aññaṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin-ti.*

161. *Narānamārāmakarāsu nārisu, anekacittāsu aniggahāsu ca,
Sabbattha nāpītikarāpi ce siyā, na vissase tittasamā hi nāriyo.*

161. *Yaṃ ve disvā kaṇḍarīkinnarānaṃ, sabbitthiyo na ramanti agāre,
Taṃ tādisaṃ maccaṃ caḍḍitvā bhariyā, aññaṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin.*

161. *Bakassa ca bāvarikassa rañño, accantakāmānugatassa bhariyā,
Avācarī paṭṭhavasānugassa, kaṃ vāpi itthī nāticare tadaññaṃ.*

161. *Piṅgiyānī sabbalokissarassa, rañño piyā brahmadattassa bhariyā,
Avācarī paṭṭhavasānugassa, taṃ vāpi sā nājjhagā kāmakāminī ti.*

Kaṇḍarījātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 342 Vānarajātakavaṇṇanā

Asakkhiṃ {3.133} **vata attānan**-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanāṃ ārabha kathesi. Vatthu (Ja. 208) heṭṭhā vitthāritam-eva.

Ekasmiñhi samaye dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso devadatto tathāgatassa ghātanatthāya dhanuggahe payojesi, silaṃ pavijjhi, dhanapālaṃ vissajjesi, sabbathā pi dasabalassa vadhāya parisakkatī” ti devadattassa avaṇṇaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā paññattāsane nisinno: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchi. Bhante, devadatto tumhākaṃ vadhāya parisakkatīti tassa aguṇakathāya sannisinnāmhāti. Satthā: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva mama vadhāya parisakkatī, pubbe pi mama vadhāya parisakki yeva, na ca pana maṃ vadhituṃ asakkhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese kapiyoniyaṃ nibbattitvā vayappatto gaṅgātīre vasi. Athekā antogaṅgāyaṃ saṃsumārī bodhisattassa hadayamaṃse dohaḷaṃ uppādetvā saṃsumārassa kathesi. So: “Taṃ kapiṃ udaye nimujjāpetvā māretvā hadayamaṃsaṃ gahetvā saṃsumārīyā dassāmī” ti cintetvā mahāsattaṃ āha: “ehi, samma, antaradīpake phalāphale khādituṃ gacchāmā” ti. “Kathaṃ, samma, ahaṃ gamissāmī” ti. “Ahaṃ taṃ mama piṭṭhiyaṃ nisīdāpetvā nessāmī” ti. So tassa cittaṃ ajānanto laṅghitvā piṭṭhiyaṃ nisīdi. Saṃsumāro thokaṃ

gantvā nimujjituṃ ārabhi. Atha naṃ vānaro: “Kiṃkāraṇā, bho, maṃ udae nimujjāpesī” ti āha. “Ahaṃ taṃ māretvā tava hadayamaṃsaṃ mama bhariyāya dassāmi” ti. “Dandha tvaṃ mama hadayamaṃsaṃ ure atthīti maññasī” ti? “Atha kahaṃ te ṭhapitaṃ”-ti? “Etaṃ udumbare olambantaṃ na passaśī” ti? “Passāmi, dassasi pana me” ti. “Āma, dassāmi” ti. Saṃsumāro dandhatāya taṃ gahetvā nadītīre udumbaramūlaṃ gato. Bodhisatto tassa piṭṭhito laṅghitvā udumbararukkhe nisinno imā gāthā abhāsi:

**1. Asakkhim vata attānaṃ, uddhātuṃ udakā thalaṃ,
Na dānāhaṃ puna tuyhaṃ, vasaṃ gacchāmi vārija.**

**2. Alametehi ambehi, jambūhi panasehi ca,
Yāni pāraṃ samuddassa, varam mayhaṃ udumbaro.**

**3. Yo ca uppatitaṃ atthaṃ, na khippamanubujjhati,
Amittavasamanveti, pacchā ca anutappati.**

**4. Yo {3.134} ca uppatitaṃ atthaṃ, khippam-eva nibodhati,
Muccate sattusambādhā, na ca pacchānutappatī ti.**

Tattha **asakkhim vatā** ti samattho vata ahosiṃ. **Uddhātun**-ti uddharituṃ. **Vārijā** ti saṃsumāraṃ ālapati. **Yāni pāraṃ samuddassa** ti gaṅgaṃ samuddanāmenālapanto: “Yāni samuddassa pāraṃ gantvā khāditaḥḥāni, alaṃ tehī” ti vadati. **Pacchā ca anutappatī** ti uppannaṃ atthaṃ khippaṃ ajānanto amittavaṃ gacchati, pacchā ca anutappati.

Iti so catūhi gāthāhi lokiyakiccānaṃ nipphattikāraṇaṃ kathetvā vanasaṇḍam-eva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā saṃsumāro devadatto ahosi, vānaro pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vānara-jātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 343 Kuntinī-jātakavaṇṇanā

Avasimha tavāgāre ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarāṇṇo gehe nivutthaṃ kuntinīsakuṇikaṃ ārabha kathesi. Sā kira raṇṇo dūteyyahārikā ahosi. Dve potakāpissā atthi, rājā taṃ sakuṇikaṃ ekassa raṇṇo paṇṇaṃ gāhāpetvā pesesi. Tassā gatakāle rājakule dāraḥḥā te sakuṇapotaḥḥā hatthehi parimaddantā māresuṃ. Sā āgantvā te potake mate passantī: “Kena me puttakā

māritā” ti pucchi. “Asukena ca asukena cā” ti. Tasmiñca kāle rājakule posāvanikabyaggho atthi kakkhaḷo pharuso, bandhanabalena tiṭṭhati. Atha te dārakā taṃ byagghaṃ dassanāya agamaṃsu. Sā pi sakuṇikā tehi saddhiṃ gantvā: “Yathā imehi mama puttakā māritā, tatheva ne karissāmī” ti te dārake gahetvā byagghassa pādamūle khi pi, byaggho murāmurāpetvā khādi. Sā: “Idāni me manoratho paripuṇṇo” ti uppatitvā himavantam-eva gatā. Taṃ kāraṇaṃ sutvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, rājakule kira asukā nāma kuntinī {3.135} sakuṇikā ye hissā potakā māritā, te dārake byagghassa pādamūle khipitvā himavantam-eva gatā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesā attano potakaghātake dārake gahetvā byagghassa pādamūle khipitvā himavantam-eva gatā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ bodhisatto dhammena samena rajjaṃ kāresi. Tassa nivesane ekā kuntinī sakuṇikā dūteyyahārikāti sabbaṃ purimasadisam-eva. Ayaṃ pana viseso. Ayaṃ kuntinī byagghena dārake mārāpetvā cintesi: “Idāni na sakkā mayā idha vasituṃ, gamissāmi, gacchantī ca pana rañño anārocetvā na gamissāmi, ārocetvāva gamissāmī” ti. Sā rājānaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ʈhitā: “Sāmi, tumhākaṃ pamādena mama puttake dārakā māresuṃ, ahaṃ kodhavasikā hutvā te dārake paṭimāresim, idāni mayā idha vasituṃ na sakkā” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

1. Avasimha tavāgāre, niccam sakkatapūjītā,

Tvam-eva dānimakari, handa rāja vajāmahan”-ti.

Tattha **tvam-eva dānimakarī** ti maṃ paṇṇaṃ gāhāpetvā pesetvā attano pamādena mama piyaputtake arakkhanto tvaññeva idāni etaṃ mama domanassakāraṇaṃ akari. **Handā** ti vavassaggatthe nipāto. **Rājā** ti bodhisattaṃ ālapati. **Vajāmahan**-ti ahaṃ himavantaṃ gacchāmīti.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Yo ve kate paṭikate, kibbise paṭikibbise,

Evaṃ taṃ sammatī veraṃ, vasa kuntini māgamā ti.

Tassattho: yo puggalo parena kate kibbise attano puttamāraṇādike dāruṇe kamme kate puna attano tassa puggalassa paṭikate paṭikibbise: “Paṭikataṃ {3.136} mayā tassā” ti jānāti. **Evaṃ taṃ sammatī veran**-ti ettakena taṃ veraṃ sammati vūpasantaṃ hoti, tasmā vasa kuntini māgamāti.

Taṃ sutvā kuntinī tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na katassa ca kattā ca, metti sandhīyate puna,
Hadaḃyaṃ nānujānāti, gacchaññeva rathesabhā ti.**

Tattha **na katassa ca kattā ca** ti katassa ca abhibhūtaṃ upapīlitaṃ puḡḡalassa, idāni vibhattivipariṇāmaṃ katvā yo kattā tassa cāti imesaṃ dvinnāṃ puḡḡalānaṃ puna mittabhāvo nāma na sandhīyati na ghaṭṭiyatī ti attho. **Hadaḃyaṃ nānujānāti** ti tena kāraṇena mama hadaḃyaṃ idha vāsaṃ nānujānāti. **Gacchaññeva rathesabhā** ti tasmā ahaṃ mahārāja gamissāmiyevā ti.

Taṃ sutvā rājā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Katassa ceva kattā ca, metti sandhīyate puna,
Dhīrānaṃ no ca bālānaṃ, vasa kuntini māgamā ti.**

Tassattho: katassa ceva puḡḡalassa, yo ca kattā tassa metti sandhīyate puna, sā pana dhīrānaṃ, no ca bālānaṃ. Dhīrānañhi metti bhinnā pi puna ghaṭṭiyati, bālānaṃ pana sakiṃ bhinnā bhinnāva hoti, tasmā vasa kuntini māgamāti.

Sakuṇikā: “Evaṃ sante pi na sakkā mayā idha vasituṃ sāmī” ti rājānaṃ vanditvā uppatitvā himavantam-eva gatā.

Satthā imaṃ dhammadeṣanaṃ āharitvā jātaḃaṃ samodhānesi: “tadā kuntinī yeva etarahi kuntinī ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kuntinījātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 344 Ambajātakavaṇṇanā

Yo {3.137} **nīliyaṃ maṇḍayatī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ambagopakattheraṃ ārabba kathesi. So kira mahallakakāle pabbajitvā jetavanapaccante ambavane paṇṇasālaṃ kāretvā ambe rakkhanto patitāni ambapakkāni khādanto vicarati, attano sambandhamanussānaṃ-pi deti. Tasmaṃ bhikkhācāraṃ pavitṭhe ambacorakā ambāni pātetvā khāditvā ca gahetvā ca gacchanti. Tasmaṃ khaṇe catasso seṭṭhidhītaro aciravatiyaṃ nhāyitvā vicarantiyo taṃ ambavanaṃ pavisiṃsu. Mahallako āgantvā tā disvā: “Tumhehi me ambāni khāditāni” ti āha. “Bhante, mayaṃ idāneva āgatā, na tumhākaṃ ambāni khādāmā” ti. “Tena hi sapathaṃ karoṭhā” ti? “Karoma, bhante” ti sapathaṃ kariṃsu. Mahallako tā sapathaṃ kāretvā lajjāpetvā vissajjesi. Tassa taṃ kiriyaṃ sutvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso,

asuko kira mahallako attano vasanakam ambavanam pavittā seṭṭhidhītarō sapatham karetvā lajjāpetvā vissajjesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa ambagopako hutvā catasso seṭṭhidhītarō sapatham karetvā lajjāpetvā vissajjesī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto sakkattam kāresi. Tadā eko kūṭajaṭilo bārāṇasim upanissāya nadītīre ambavane paṇṇasālam māpetvā ambe rakkhanto patitāni ambapakkāni khādanto sambandhamanussānam-pi dento nānappakārena micchājīvena jīvikam kappento vicarati. Tadā sakko devarājā: “Ke nu kho loka mātāpitaro upaṭṭhahanti, kule jeṭṭhāpacayanakammam karonti, dānam denti, sīlam rakkhanti, uposathakammam karonti, ke pabbajitā samaṇadhamme yuttapayuttā viharanti, ke anācāram carantī” ti lokam volokento imam ambagopakam {3.138} anācāram kūṭajaṭilam disvā: “Ayaṃ kūṭajaṭilo kaṣiṇaparikkammādim attano samaṇadhammam pahāya ambavanam rakkhanto vicarati, samvejessāmi nan”-ti tassa gāmam bhikkhāya pavittakāle attano ānubhāvena ambe pādetvā corehi vilumbite viya akāsi.

Tadā bārāṇasito catasso seṭṭhidhītaro tam ambavanam pavimsu. Kūṭajaṭilo tā disvā: “Tumhehi me ambāni khādītāni” ti palibuddhi. “Bhante, mayam idāneva āgatā, na te ambāni khādāmā” ti. “Tena hi sapatham karoṭhā” ti? “Katvā ca pana gantum labhissāmā” ti? “Āma, labhissathā” ti. “Sādhu, bhante” ti tāsu jeṭṭhikā sapatham karontī paṭhamam gāthamāha.

**1. Yo nīliyam maṇḍayati, saṇḍāsena vihaññati,
Tassa sā vasamanvetu, yā te ambe avāharī ti.**

Tassattho: yo puriso palitānam kāḷavaṇṇakaraṇatthāya nīlaphalādīni yojetvā katam nīliyam maṇḍayati, nīlakesantare ca utṭhitam palitam uddharanto saṇḍāsena vihaññati kilamati, tassa evarūpassa mahallakassa sā vasam anvetu, tathārūpam patim labhatu, yā te ambe avāharīti.

Tāpaso: “Tvam ekamantaṃ tiṭṭhāhi” ti vatvā dutiyam seṭṭhidhītaram sapatham kāresi. Sā sapatham karontī dutiyam gāthamāha.

**2. Vīsam vā pañcavīsam vā, ūnatimsamva jātiyā,
Tādisā pati mā laddhā, yā te ambe avāharī ti.**

Tassattho: nāriyo nāma pannarasasoḷasavassikakāle purisānam piyā honti. Yā pana tava ambāni avāhari, sā evarūpe yobbane patim alabhitvā jātiyā vīsam

vā pañcavīsaṃ vā ekena dvīhi ūnatāya ūnatimsaṃ vā vassāni patvā tādīsā
paripakkavayā hutvā pi patim mā laddhāti.

Tāya pi sapatham katvā ekamantaṃ t̥hitāya tatiyā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Dīghaṃ {3.139} gacchatu addhānaṃ, ekikā abhisārikā,
Saṅkete pati mā adda, yā te ambe avāharī ti.**

Tassattho: yā te ambe avāhari, sā patim patthayamānā tassa santikaṃ
abhisaraṇatāya abhisārikā nāma hutvā ekikā adutiya gāvutadvigāvutamattaṃ
dīghaṃ addhānaṃ gacchatu, gantvā pi ca tasmim asukaṭṭhānaṃ nāma
āgaccheyyāsīti kate saṅkete taṃ patim mā addasāti.

Tāya pi sapatham katvā ekamantaṃ t̥hitāya catutthā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Alaṅkatā suvasanā, mālinī candanussadā,
Ekikā sayane setu, yā te ambe avāharī ti.**

sā uttānatthā yeve,

Tāpaso: “Tumhehi atibhāriyā sapathā katā, aññehi ambāni khāditāni
bhavissanti, gacchatha dāni tumhe” ti tā uyyojesi. Sakko
bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā kūṭatāpasam tato palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kūṭajaṭilo
ayaṃ ambagopako mahallako ahosi, catasso seṭṭhidhītarō etā yeve, sakko pana
aham-eva ahosin”-ti.

Ambajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 345 Rājakumbhajātakavaṇṇanā

Vanam yadaggi dahatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ alasabhikkhum
ārabbha kathesi. So kira sāvatthivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā pi
alaso ahosi uddesaparipucchāyonisomanasikāravattapaṭivattādīhi paribāhiro
nīvaraṇābhībhūto. Nisinnatṭhānādīsu iriyāpathesu tathā eva hoti. Tassa taṃ
ālasiyabhāvaṃ ārabba bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ:
“Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ālasiyo kusīto
nīvaraṇābhībhūto viharatī” ti. {3.140} Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave,
etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na,
bhikkhave, idāneva, pubbepesa ālasiyoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa amaccaratanaṃ ahosi, bārāṇasirājā ālasiyajātiko ahosi. Bodhisatto: “Rājānaṃ pabodhessāmī” ti ekaṃ upamaṃ upadhārento vicarati. Athekadivasaṃ rājā uyyānaṃ gantvā amaccagaṇaparivuto tattha vicaranto ekaṃ rājakumbhaṃ nāma ālasiyaṃ passi. Tathārūpā kira ālasiyā sakaladivasaṃ gacchantā pi ekadvaṅgulamattam-eva gacchanti. Rājā taṃ disvā: “Vayassa ko nāma so” ti bodhisattaṃ pucchi. Mahāsatto: “Rājakumbho nāmesa, mahārāja, ālasiyo. Evarūpo hi sakaladivasaṃ gacchanto pi ekaṅguladvaṅgulamattam-eva gacchatī” ti vatvā tena saddhiṃ sallapanto: “Ambho, rājakumbha, tumhākaṃ dandhagamaṇaṃ imasmiṃ araṇṇe dāvaggimhi utṭhite kiṃ karoṭhā” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Vanam yadaggi dahati, pāvako kaṇhavattanī,
Katham karosi pacalaka, evaṃ dandhaparakkamo ti.**

Tattha **yadaggi** ti yadā aggī. **Pāvako kaṇhavattanī** ti aggino vevacanaṃ. **Pacalakā** ti taṃ ālapati. So hi calanto calanto gacchati, niccaṃ vā pacalāyati, tasmā: “Pacalako” ti vuccati. **Dandhaparakkamo** ti garuvīriyo.

Taṃ sutvā rājakumbho dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Bahūni rukkhachiddāni, pathabyā vivarāni ca,
Tāni ce nābhisambhoma, hoti no kālapariyāyo ti.**

Tassatto: paṇḍita, amhākaṃ ito uttarigamaṇaṃ nāma natthi. Imasmiṃ pana araṇṇe rukkhachiddāni pathaviyaṃ vivarāni ca bahūni. Yadi tāni na pāpuṇāma, **ho ti no kālapariyāyo** ti maraṇam-eva no hotīti.

Taṃ {3.141} sutvā bodhisatto itarā dve gāthā abhāsi:

**3. Yo dandhakāle tarati, taraṇīye ca dandhati,
Sukkhapaṇṇamva akkamma, atthaṃ bhañjati attano.**

**4. Yo dandhakāle dandheti, taraṇīye ca tārayi,
Sasīva rattim vibhajam, tassatto paripūrati ti.**

Tattha **dandhakāle** ti tesaṃ tesaṃ kammānaṃ saṇikaṃ kattabbakāle. **Tarati** ti turitaturito vegena tāni kammāni karoti. **Sukkhapaṇṇamvā** ti yathā vātātapasukkhāṃ tālapaṇṇam balavā puriso akkamitvā bhañjeyya, tattheva cuṇṇavicuṇṇam kareyya, evaṃ so attano atthaṃ vuddhiṃ bhañjati. **Dandheti** ti dandhayati dandhakātabbāni kammāni dandham-eva karoti. **Tārayi** ti turitakātabbāni kammāni turito va karoti. **Sasīva rattim vibhajam**-ti yathā cando juṇhapakkhaṃ rattim jotayamāno kālapakkharattito rattim vibhajanto divase divase paripūrati, evaṃ tassa purisassa attho paripūrati vuttaṃ hoti.

Rājā bodhisattassa vacanam sutvā tato paṭṭhāya analaso jāto.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā rājakumbho ālasiyabhikkhu ahoṣi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Rājakumbhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 346 Kesavaajātakavaṇṇanā

Manussindam jahitvānā ti idam satthā jetavane viharanto vissāsabhojanam ārabha kathesi. Anāthapiṇḍikassa kira gehe pañcannam bhikkhusatānam nibaddhabhattam hoti, geham niccakālam {3.142} bhikkhusaṅghassa opānabhūtam kāsāvapajjotam isivātaṭṭhānam. Athekadivasam rājā nagaram padakkhiṇam karonto seṭṭhino nivesane bhikkhusaṅgham disvā: “Aham-pi ariyasaṅghassa nibaddham bhikkham dassāmī” ti vihāram gantvā satthāram vanditvā pañcannam bhikkhusatānam nibaddham bhikkham paṭṭhapesi. Tato paṭṭhāya rājanivesane nibaddham bhikkhā diyyati, tivassikagandhasālibhojanam paṇitam. Vissāsena pi sinehena pi sahatthā dāyakā natthi, rājayutte dāpesi. Bhikkhū nisīditvā bhuñjitum na icchanti, nānaggarasabbhattam gahetvā attano attano upaṭṭhākakulam gantvā tam bhattam tesam datvā tehi dinnam lūkham vā paṇitam vā bhuñjanti.

Athekadivasam rañño bahum phalāphalam āharimsu. Rājā: “Saṅghassa dethā” ti āha. Manussā bhattaggaṃ gantvā ekabhikkhum-pi adisvā: “Eko bhikkhu pi natthī” ti rañño ārocesum. “Nanu velā yeva tāvā” ti? “Āma, velā, bhikkhū pana tumhākaṃ gehe bhattam gahetvā attano attano vissāsikānam upaṭṭhākānam geham gantvā tesam datvā tehi dinnam lūkham vā paṇitam vā bhuñjantī” ti. Rājā: “Amhākaṃ bhattam paṇitam, kena nu kho kāraṇena abhutvā aññam bhuñjanti, satthāram pucchissāmī” ti cintetvā vihāram gantvā satthāram vanditvā pucchi. Satthā: “Mahārāja, bhojanam nāma vissāsaparamam, tumhākaṃ gehe vissāsam paccupaṭṭhāpetvā sinehena dāyakānam abhāvā bhikkhū bhattam gahetvā attano attano vissāsikaṭṭhāne paribhuñjanti. Mahārāja, vissāsasadiso añño raso nāma natthi, avissāsikena dinnam catumadhuram-pi hi vissāsikena dinnam sāmākabbhattam na agghati. Porāṇakapaṇḍitā pi roge uppanne raññā pañca vejjakulāni gahetvā bhesajje kārite pi roge avūpasante vissāsikānam santikaṃ gantvā aloṇakam sāmākanīvārayaṅguñceva

udakamattasittam̐ aloṇakapaṇṇaṇca paribhuñjitvā nirogā jātā” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ brahmadatte rajjam̐ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāmhaṇakule nibbatti, “kappakumāro” tissa {3.143} nāmam̐ akaṁsu. So vayappatto takkasilāyam̐ sabbasippāni uggaṇhitvā aparabhāge isipabbajjam̐ pabbaji. Tadā kesavo nāma tāpaso pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇasatthā hutvā himavante vasati. Bodhisatto tassa santikaṁ gantvā pañcannam̐ antevāsikasatānam̐ jeṭṭhantevāsiko hutvā vihāsi, kesavatāpasassa hitajjhāsayo sasineho ahosi. Te aññamaññam̐ ativiya vissāsikā ahesum̐. Aparabhāge kesavo te tāpase ādāya loṇambilasevanatthāya manussapatham̐ gantvā bārāṇasim̐ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaram̐ bhikkhāya pavisitvā rājadvāram̐ agamāsi. Rājā isigaṇam̐ disvā pakkosāpetvā antonivesane bhojetvā paṭiññam̐ gahetvā uyyāne vasāpesi. Atha vassāratte atikkante kesavo rājānam̐ āpucchi. Rājā: “Bhante, tumhe mahallakā, amhe tāva upanissāya vasatha, daharatāpase himavantaṁ pesethā” ti āha. So: “Sādhū” ti jeṭṭhantevāsikena saddhim̐ te himavantaṁ pesetvā sayam̐ ekako va ohiyi. Kappo himavantaṁ gantvā tāpasehi saddhim̐ vasi.

Kesavo kappena vinā vasanto ukkaṇṭhitvā tam̐ daṭṭhukāmo hutvā niddam̐ na labhati, tassa niddam̐ alabhantassa sammā āhāro na pariṇāmam̐ gacchati, lohitaṭṭakhandikā ahosi, bālā vedanā vattanti. Rājā pañca vejjakulāni gahetvā tāpasam̐ paṭijaggi, rogo na vūpasammati. Kesavo rājānam̐ āha: “Mahārāja, kim̐ mayham̐ maraṇam̐ icchatha, udāhu arogabhāvan”-ti? “Arogabhāvam̐, bhante” ti. “Tena hi mam̐ himavantaṁ pesethā” ti. “Sādhū, bhante” ti rājā nāradaṁ nāma amaccam̐ pakkāsāpetvā: “Nārada, amhākam̐ bhadantaṁ gahetvā vanacarakehi saddhim̐ himavantaṁ yāhī” ti pesesi. Nārado tam̐ tattha netvā paccāgamāsi. Kesavassa pi kappe diṭṭhamatte yeva cetasikarogo vūpasanto, ukkaṇṭhā paṭippassambhi. Athassa kappo aloṇakena adhūpanena {3.144} udakamattasittapaṇṇena saddhim̐ sāmākanīvārayāguṁ adāsi, tassa taṅkhaṇaṇṇeva lohitaṭṭakhandikā paṭippassambhi.

Puna rājā nāradaṁ pesesi: “Gaccha kesavassa tāpasassa pavattim̐ jānāhī” ti. So gantvā tam̐ arogam̐ disvā: “Bhante, bārāṇasirājā pañca vejjakulāni gahetvā paṭijagganto tumhe aroge kātuṁ nāsakkhi, katham̐ te kappo paṭijaggi” ti vatvā paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Manussindam jahitvāna, sabbakāmasamiddhinam,
Katham nu bhagavā kesī, kappassa ramati assame ti.**

Tattha **manussindan**-ti manussānam indam bārāṇasirājānam. **Katham nu bhagavā kesī** ti kena nu kho upāyena ayam amhākaṃ bhagavā kesavatāpaso kappassa assame ramatīti.

Evaṃ aññehi saddhim sallapanto viya kesavassa abhiritikāraṇam pucchi. Tam sutvā kesavo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sādūni ramaṇīyāni, santi vakkhā manoramā,
Subhāsītāni kappassa, nārada ramayanti man-ti.**

Tattha **vakkhā** ti rukkhā. Pāḷiyaṃ pana: “Rukkhā” tveva likhitam. **Subhāsītāni** ti kappena kathitāni subhāsītāni maṃ ramayantī ti attho.

Evaṃca pana vatvā: “Evaṃ maṃ abhiraṃapento kappo aloṇakaṃ adhūpanam udakasittapaṇṇamissaṃ sāmākanīvārayāguṃ pāyesi, tāya me sarīre byādhi vūpasamito, arogo jātommhī” ti āha. Tam sutvā nārado tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Sālīnam odanam bhuñje, suciṃ maṃsūpasecanam,
Katham sāmākanīvāram, aloṇam chādayanti tan-ti.**

Tattha {3.145} **bhuñje** ti bhuñjasi, ayam-eva vā pāṭho. **Chādayantī** ti chādayati pīṇeti toseti. Gāthābandhasukhattham pana anunāsiko kato. Idam vuttam hoti: yo tvaṃ suciṃ maṃsūpasecanam rājakule rājārahaṃ sālībhattam bhuñjasi, tam kathamidam sāmākanīvāram aloṇam pīṇeti toseti, katham te etam ruccatīti.

Tam sutvā kesavo catuttham gāthamāha.

**4. Sādum vā yadi vāsādum, appam vā yadi vā bahum,
Vissattho yattha bhuñjeyya, vissāsaparamā rasā ti.**

Tattha **yadi vāsādum**-ti yadi vā asādum. **Vissattho** ti nirāsaṅko vissāsapatto hutvā. **Yattha bhuñjeyya** ti yasmim nivesane evam bhuñjeyya, tattha evam bhuttam yaṃkiñci bhojanam sādum-eva. Kasmā? Yasmā **vissāsaparamā rasā**, vissāso paramo uttamo etesanti vissāsaparamā rasā. Vissāsasadisō hi añño raso nāma natthi. Avissāsikena hi dinnam catumadhuram-pi vissāsikena dinnam ambilakañjiyaṃ na agghatīti.

Nārado tassa vacanam sutvā rañño santikaṃ gantvā: “Kesavo idam nāma kathesi” ti ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, nārado sārīputto, kesavo bakabrahmā, kappo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kesavajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 347 Ayakūṭajātakavaṇṇanā

Sabbāyaśan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabhha kathesi. Vatthu **mahākaṇhajātake** (Ja. 469) āvi bhavissati.

*Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Yāvañcidaṃ, āvuso, satthā bahujaṇahitāya paṭipanno attano phāsuvihāraṃ pahāya lokasseva atthaṃ carati, paramābhisambodhiṃ patvā sayāṃ pattacīvaramādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā pañcavaggiattherānaṃ **dhammacakkaṃ** (SN. 5.1081; Mv. 13; Ps. 2.30) pavattetvā pañcamiyā pakkhassa **anattalakkhaṇasuttaṃ** (SN. 5.59; Mv. 20) kathetvā sabbesaṃ arahattaṃ adāsi. Uruvelaṃ gantvā tebhātikajaṭilānaṃ aḍḍhuddhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā pabbājetvā gayāsīse **ādittapariyāyaṃ** (SN. 3.235; Mv. 54) kathetvā jaṭilasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, mahākassapassa tīṇi gāvutāni paccuggamaṇaṃ gantvā tīhi ovādehi upasampadaṃ adāsi. Eko pacchābhattaṃ pañcacattālīsayojanamaggaṃ gantvā pukkusātikulaputtaṃ anāgāmiphale paṭiṭṭhāpesi, mahākappinassa vīsayojanasataṃ paccuggamaṇaṃ katvā arahattaṃ adāsi, eko pacchābhattaṃ tiṃsayojanamaggaṃ gantvā tāva kakkhaḷaṃ pharusāṃ aṅgulimālaṃ arahatte paṭiṭṭhāpesi, tiṃsayojanamaggaṃ gantvā āḷavakaṃ yakkaṃ sotāpattiphale paṭiṭṭhāpetvā kumārassa sotthiṃ akāsi. Tāvatiṃsabhavane temāsaṃ vasanto asītiyā devatākoṭīnaṃ dhammābhisamayaṃ sampādesi, brahmalokaṃ gantvā bakabrahmuno diṭṭhiṃ bhinditvā dasannaṃ brahmasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, anusamvaccharaṃ tīsu maṇḍalesu cārikaṃ caramāno upanissayasampannānaṃ manussānaṃ saraṇāni ceva sīlāni ca maggaphalāni ca deti, nāgasupaṇṇādīnaṃ-pi [4.181] nānappakāraṃ atthaṃ carati” ti dasabalassa lokatthacariyaguṇaṃ kathayīmsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, sohaṃ idāni abhisambodhiṃ patvā lokassa atthaṃ careyyaṃ, pubbe sarāgākāle pi lokassa atthaṃ acarin”-ti vatvā atītaṃ āhari.*

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto uggahitasabbasippo pitu accayena rajje patitṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. Tadā manussā devamaṅgalikā hutvā bahū ajeḷakādayo {3.146} māretvā devatānaṃ balikammaṃ karonti. Bodhisatto: “Pāṇo na hantabbo” ti bheriṃ carāpesi. Yakkhā balikammaṃ alabhamānā bodhisattassa kujjhitvā himavante yakkhasamāgamaṃ gantvā bodhisattassa māraṇatthāya ekaṃ kakkhaḷaṃ yakkhaṃ pesesuṃ. So kaṇṇikamattaṃ mahantaṃ ādittaṃ ayakūṭaṃ gaheṭvā: “Iminā naṃ paharitvā māressāmī” ti āgantvā majjhimayāmasamanantare bodhisattassa sayanamatthake aṭṭhāsi. Tasmiṃ khaṇe sakkassa āsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ ṇatvā indavajiraṃ ādāya gantvā yakkhassa upari aṭṭhāsi. Bodhisatto yakkhaṃ disvā: “Kiṃ nu kho esa maṃ rakkhamāno ṭhito, udāhu māretukāmo” ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sabbāyasaṃ kūṭamatippamāṇaṃ, paggayha yo tiṭṭhasi antalikkhe,
Rakkhāya me tvaṃ vihito nusaḷḷa, udāhu me cetayase vadhāyā ti.**

Tattha **vihto nusaḷḷa** ti vihito nu asi ajja.

Bodhisatto pana yakkham-eva passati, na sakkāṃ. Yakkho sakkassa bhayena bodhisattaṃ paharituṃ na sakkoti. So bodhisattassa kathaṃ sutvā: “Mahārāja, nāhaṃ tava rakkhaṇatthāya ṭhito, iminā pana jalitena ayakūṭena paharitvā taṃ māressāmīti āgatomhi, sakkassa bhayena taṃ paharituṃ na sakkomī” ti etamatthaṃ dīpento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dūto ahaṃ rājidha rakkhasānaṃ, vadhāya tuyhaṃ pahitohamasmi,
Indo ca taṃ rakkhati devarājā, tenuttamaṅgaṃ na te phālayāmī ti.**

Taṃ sutvā bodhisatto itarā dve gāthā abhāsi:

**3. Sace ca maṃ rakkhati devarājā, devānamindo maghavā sujampati,
Kāmaṃ {3.147} pisācā vinadantu sabbe, na santase rakkhasiyā pajāya.**

**4. Kāmaṃ kandantu kumbhaṇḍā, sabbe paṃsupisācakā,
Nālaṃ pisācā yuddhāya, mahatī sā vibhimsikā ti.**

Tattha **rakkhasiyā pajāyā** ti rakkhasisaṅkhātāya pajāya, rakkhasasattānanti attho. **Kumbhaṇḍā** ti kumbhamattarahassaṅgā mahodarā yakkhā.

Paṃsupisācakā ti saṅkāraṭṭhāne pisācā. **Nālan**-ti pisācā nāma mayā saddhiṃ yuddhāya na samatthā. **Mahatī sā vibhimsikā** ti yaṃ panete yakkhā

sannipatitvā vibhiṃsikaṃ dassenti, sā mahatī vibhiṃsikā
bhayakāraṇadassanamattam-eva mayhaṃ, na panāhaṃ bhāyāmi ti attho.

Sakko yakkhaṃ palāpetvā mahāsattaṃ ovaditvā: “Mā bhāyi, mahārāja, ito
paṭṭhāya tava rakkhā mamāyattā” ti vatvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sakko
anuruddho ahosi, bārāṇasirājā aham-eva ahosiṃ”-ti.

Ayakūṭajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 348 Araññajātakavaṇṇanā

Araññā gāmamāgammā ti idaṃ satthā jetavane viharanto
thullakumārikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Vatthu **cūlanāradakassapajātake**
(Ja. 477) āvi bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārikāpalobhanaṃ ārabha kathesi.
Sāvatthivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahosi
sobhaggappattā, na ca naṃ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā
vayappattā, na ca naṃ koci vāreti, āmisena macchaṃ viya etāya ekaṃ
sākiyabhikkhuṃ palobhetvā uppabbājetvā taṃ nissāya jīvissāmi” ti. Tadā ca
sāvatthivāsī eko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampannakālato
paṭṭhāya sikkhākāmataṃ pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamanuyutto vihāsi.
Mahāupāsikā gehe yāgukhādanīyabhojanīyāni sampādetvā dvāre ʃhatvā
antaravithiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṃ bhikkhuṃ rasatanhāya bandhitvā
gahetuṃ sakkuṇeyyarūpaṃ upadhārentī tepiṭakaābhidhammikavinayadharānaṃ
mahantena parivārena gacchantānaṃ antare kañci gayhupagaṃ adisvā tesāṃ
pacchato gacchantānaṃ madhuradhammakathikānaṃ
acchinnavalāhakasadisānaṃ piṇḍapātikānaṃ-pi antare kañci adisvāva ekaṃ
yāva bahi apaṅgā akkhīni añjetvā kese oṣaṇhetvā dukūlantaravāsakaṃ
nivāsetvā ghaṭitamaṭṭhaṃ cīvaraṃ pārupitvā maṇivaṇṇapattaṃ ādāya
manoramaṃ chattaṃ dhārayamānaṃ vissatṭhindriyaṃ kāyadaḷhibahulaṃ
āgacchantāṃ disvā: “Imaṃ sakkā gaṇhituṃ”-ti gantvā vanditvā pattaṃ gahetvā:
“Etha, bhante” ti gharaṃ ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā
katabhattakiccaṃ taṃ bhikkhuṃ: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti
āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahosi.*

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe thatvā: “Imasmim gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā geham vicāritum samattho natthī” ti āha. So tassā vacanam sutvā: “Kimattham nu kho kathetī” ti thokam hadaye viddho viya ahosi. Sā dhītaram āha: “Imam palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi tam palobhesi. Thullakumārikāti {4.220} na ca thūlasarīrā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāham buddhasāsane patiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā asukaṭṭhānam nāma gamissāmī, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmī” ti ācariyupajjhāye āha. Te tam ādāya satthu santikam netvā: “Ayaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti ārocesum. Satthā: “Saccam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti vatvā: “Thullakumārikāya, bhante” ti vutte: “Bhikkhu pubbepesā tava araṇṇe vasantassa brahmacariyantarāyam katvā mahantaṃ anattthamakāsi, puna tvam etam-eva nissāya kasmā ukkaṇṭhitosī” ti vatvā bhikkhūhi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyam uggahitasippo bhariyāya kālakatāya puttam gahetvā isipabbajjam pabbajitvā himavante vasanto puttam assamapade ṭhapetvā phalāphalatthāya gacchati. Tadā coresu paccantagāmaṃ paharitvā karamare gahetvā gacchantesu ekā kumārikā palāyitvā tam assamapadam patvā tāpasakumāram {3.148} palobhetvā sīlavināsaṃ pāpetvā: “Ehi gacchāmā” ti āha. “Pitā tāva me āgacchatu, tam passitvā gamissāmī” ti. “Tena hi disvā āgacchā” ti nikkhamitvā antarāmagge nisīdi. Tāpasakumāropitari āgate paṭhamam gāthamāha.

**1. Araṇṇā gāmamāgamma, kiṃsīlam kiṃvatam aham,
Purisaṃ tāta seveyyam, tam me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **araṇṇā gāmamāgammā** ti tāta aham ito araṇṇato manussapatham vasanattāya gato vasanagāmaṃ patvā kiṃ karomīti.

Athassa pitā ovādam dadanto tisso gāthā abhāsi:

**2. Yo tam vissāsaya tāta, vissāsaṇca khameyya te,
Sussūsī ca titikkhī ca, tam bhajehi ito gato.**

**3. Yassa kāyena vācāya, manasā natthi dukkaṭaṃ,
Urasīva patiṭṭhāya, taṃ bhajehi ito gato.**

**4. Haliddirāgaṃ kpicittaṃ, purisaṃ rāgavirāgaṇaṃ,
Tādisaṃ tāta mā sevi, nimmanussam-pi ce siyā ti.**

Tattha **yo taṃ vissāsaye** ti yo puriso taṃ vissāseyya na parisaṅkeyya.
Vissāsaṇca khomeyya te ti yo ca attani kayīramānaṃ tava vissāsaṃ patto
nirāsaṅko taṃ khomeyya. **Sussūsi** ti yo ca tava vissāsavacanaṃ sotumicchati.
Titikkhī ti yo ca tayā kataṃ aparādhaṃ khamati. **Taṃ bhajehi** ti taṃ
purisaṃ bhajeyyāsi payirupāseyyāsi. **Urasīva patiṭṭhāya** ti yathā tassa urasi
patiṭṭhāya vaḍḍhito orasaputto tvam-pi tādiso urasi patiṭṭhitaputto viya hutvā
evarūpaṃ purisaṃ bhajeyyāsi ti attho.

Haliddirāgaṇa-ti haliddirāgasadisāṃ athiracittaṃ. **Kapicittan**-ti
lahuparivattitāya makkaṭacittaṃ. **Rāgavirāgaṇa**-ti muhutteneva
rajjanavirajjanasabhāvaṃ. **Nimmanussam-pi ce siyā** ti sace pi sakalaṃ
jambudīpatalaṃ kāyaduccaritādivirahitassa manussassa abhāvena
nimmanussam siyā, tathā pi, tāta, tādisaṃ lahucittaṃ mā sevi, sabbam-pi
manussapathaṃ vicinitvā heṭṭhā vuttaguṇasampannam-eva bhajeyyāsi ti
attho.

Taṃ {3.149} sutvā tāpasakumāro: “Ahaṃ, tāta, imehi guṇehi samannāgataṃ
purisaṃ kattha labhissāmi, na gacchāmi, tumhākaññeva santike vasissāmi” ti
vatvā nivatti. Athassa pitā kasiṇaparikkammaṃ ācikkhī. Ubho pi aparihīnājjhānā
brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā putto ca
kumārikā ca ete yeva ahesuṃ, pitā tāpaso pana aham-eva aho sin”-ti.

Araññajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 349 Sandhibhedajātakavaṇṇanā

Neva itthīsu sāmāññaṇa-ti idaṃ satthā jetavane viharanto pesuññasikkhāpadaṃ
ārabbha kathesi. Ekasmiṃ kira samaye satthā: “Chabbaggiyā bhikkhū pesuññaṃ
upasaṃharanti” ti sutvā te pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tumhe, bhikkhave,
bhikkhūnaṃ bhaṇḍana-jātānaṃ kalahajātānaṃ vivādāpannānaṃ pesuññaṃ
upasaṃharatha, tena anuppannāni ceva bhaṇḍanāni uppajjanti, uppannāni ca
bhiyyobhāvāya saṃvattanti” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte te bhikkhū
garahitvā: “Bhikkhave, piṣuṇā vācā nāma tikhiṇasattipahārasadisā, daḷho

vissāso pi tāya khippaṃ bhijjati, tañca pana gahetvā attano mettibhindanakajano sīhausabhasadiso hotī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa putto hutvā vayappatto takkasīlāyaṃ uggahitasippo pitu accayena dhammena rajjaṃ kāresi. Tadā eko gopālako araṇṇe gokulesu gāvo paṭijaggitvā āgacchanto ekaṃ gabbhinim asallakkhetvā pahāya āgato. Tassā ekāya sīhiyā saddhim viṣṭāso uppajji. Tā ubho pi dāhamittā hutvā ekato vicaranti. Aparabhāge gāvī vacchakaṃ, sīhī sīhapotakaṃ vijāyi. Te ubho pi janā kulena āgatamettiyā dāhamittā hutvā ekato vicaranti. {3.150} Atheko vanacarako araṇṇaṃ pavisitvā tesāṃ viṣṭāsaṃ disvā araṇṇe uppajjanakabhaṇḍaṃ ādāya bārāṇasiṃ gantvā raṇṇo datvā: “Api te, samma, kiñci araṇṇe acchariyaṃ dīṭṭhapubban”-ti raṇṇā puṭṭho: “Deva, aṇṇaṃ kiñci na passāmi, ekaṃ pana sīhañca usabhañca aṇṇamaṇṇaṃ viṣṭāsike ekato vicarante addasan”-ti āha. “Etesaṃ tatiye uppanne bhayaṃ bhavissati, yadā tesāṃ tatiyaṃ passati, atha me ācikkheyyāsī” ti. “Sādhu, devā” ti.

Vanacarake pana bārāṇasiṃ gate eko siṅgālo sīhañca usabhañca upaṭṭhahi. Vanacarako araṇṇaṃ gantvā taṃ disvā: “Tatiyassa uppannabhāvaṃ raṇṇo kathessāmi” ti nagaraṃ gato. Siṅgālo cintesi: “Mayā ṭhapetvā sīhamaṃsañca usabhamāṃsañca aṇṇaṃ akhāditapubbaṃ nāma natthi, ime bhinditvā imesaṃ maṃsaṃ khādissāmi” ti. So: “Ayaṃ taṃ evaṃ vadati, ayaṃ taṃ evaṃ vadatī” ti ubho pi te aṇṇamaṇṇaṃ bhinditvā na cirasseva kalahaṃ kāretvā maraṇākārappatte akāsi. Vanacarako pi gantvā raṇṇo: “Tesaṃ, deva, tatiyo uppanno” ti āha. “Ko so” ti? “Siṅgālo, devā” ti. Rājā: “So ubho mitte bhinditvā mārāpessati, mayaṃ tesāṃ matakāle sampāpuṇissāmā” ti vatvā rathaṃ abhiruyha vanacarakena maggadesakena gacchanto tesu aṇṇamaṇṇaṃ kalahaṃ katvā jīvitakkhayaṃ pattesu sampāpuṇi. Siṅgālo pana haṭṭhatuṭṭho ekavāraṃ sīhassa maṃsaṃ khādati, ekavāraṃ usabhassa maṃsaṃ khādati. Rājā te ubho pi jīvitakkhayappatte disvā rathe ṭhito va sārathinā saddhim sallapanto imā gāthā abhāsi:

**1. Neva {3.151} itthīsu sāmaṇṇaṃ, nā pi bhakkhesu sārathi,
Athassa sandhibhedassa, passa yāva sucintitaṃ.**

**2. Asi tikkho va maṃsamhi, pesuṇṇaṃ parivattati,
Yatthūsabhañca sīhañca, bhakkhayanti migādhamā.**

**3. Imaṃ so sayanaṃ seti, yamimaṃ passasi sārathi,
Yo vācaṃ sandhibhedassa, piṣuṇassa nibodhati.**

**4. Te janā sukhamedhanti, narā saggagatāriva,
Ye vācaṃ sandhibhedassa, nāvabodhanti sārathī ti.**

Tattha **neva itthīsū** ti samma sārathi, imesaṃ dvinnāṃ janānaṃ neva itthīsū sāmāññaṃ atthi na, bhakkhesu pi. Aññaṃ-eva hi itthiṃ sīho sevati, aññaṃ usabho, aññaṃ bhakkhaṃ sīho khādanti, aññaṃ usabhoti attho. **Athassā** ti evaṃ kalahakāraṇe avijjamāne pi atha imassa mittasandhibhedakassa duṭṭhasiṅgālassa: “Ubhinnaṃ maṃsaṃ khādissāmī” ti cintetvā ime mārentassa **passa yāva sucintitaṃ**, sucintitaṃ jātanti adhippāyo. **Yatthā** ti yasmim̐ pesuññe parivattamāne. Usabhañca sīhañca migādhamā siṅgālā khādanti, taṃ pesuññaṃ maṃsamhi tikhiṇo asi viya mittabhāvaṃ chindantam-eva parivattatīti dīpeti.

Yamimaṃ passasī ti samma sārathi, yaṃ imaṃ passasi imesaṃ dvinnāṃ matasayanaṃ, añño pi yo puggalo sandhibhedassa piṣuṇassa piṣuṇavācaṃ nibodhati gaṇhāti, so imaṃ sayanaṃ seti, evamevaṃ maratīti dasseti.

Sukhamedhantī ti sukhaṃ vindanti labhanti. **Narā saggagatārivā** ti saggagatā dibbabhogasamaṅgino narā viya te sukhaṃ vindanti.

Nāvabodhantī ti {3.152} na sārato paccenti, tādisaṃ pana vacanaṃ sutvā codetvā sāretvā metthiṃ abhinditvā pākatikāva hontīti.

Rājā imā gāthā bhāsivā sīhassa kesaracammaṇakhadāṭṭhā gāhāpetvā nagaram-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā aham-eva ahoṣiṃ”-ti.

Sandhibhedajātakavaṇṇanā navamā

Ja 350 Devatāpañhajātakavaṇṇanā

Hanti hatthehi pādehi ti ayaṃ devatāpucchā **umaṅgajātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

...rājā mahāsattaṃ samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīdāpetvā sayam̐ nīcāsane nisīditvā āha: “paṇḍita, setacchatte adhivatthā devatā maṃ cattāro pañhe pucchi, te ahaṃ na jānāmi. Cattāro pi paṇḍitā na jāniṃsu, kathehi me, tāta, te pañhe” ti. Mahārāja, chatte adhivatthā devatā vā hotu,

cātumahārājikādayo vā hontu, yena kenaci pucchitapañhaṃ ahaṃ kathetuṃ sakkomi. Vada, mahārāja, devatāya pucchitapañheti. Atha rājā devatāya pucchitaniyāmeneva kathento paṭhamam gāthamāha.

**1. Hanti hatthehi pādehi, mukhañca parisumbhati,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 542.58).**

Mahāsattassa taṃ kathaṃ sutvāva gaganatale puṇṇacando viya attho pākaṇo ahosi. Atha mahāsatto: “Suṇa, mahārāja, yadā hi mātuañke nipanno daharakumāro haṭṭhatuṭṭho kīlanto mātaram hatthapādehi paharati, kese luñcati, muṭṭhinā mukhaṃ paharati, tadā naṃ mātā ‘coraputtaka, kathaṃ tvaṃ no evaṃ paharasī’ ti ādīni pemasinehavaseneva vatvā pemaṃ sandhāretuṃ asakkontī āliṅgitvā thanantare nipajjāpetvā mukhaṃ paricumbati. Iti so tassā evarūpe kāle piyataro hoti, tathā pitunopī” ti evaṃ gaganamajjhe sūriyaṃ uṭṭhāpento viya pākaṇam katvā pañhaṃ kathesi. Taṃ sutvā devatā chattapiṇḍikaṃ vivarivā nikkhamitvā upaḍḍham sarīram dassetvā: “Sukathito paṇḍitena pañho” ti madhurassarena sādhuḥkāram datvā ratanacaṇkoṭakaṃ pūretvā dibbapupphagandhavāsehi bodhisattam pūjetvā antaradhāyi. Rājā pi paṇḍitam pupphādīhi pūjetvā [6.377] itaram pañhaṃ yācitvā: “Vada, mahārāja” ti vutte dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Akkosati yathākāmaṃ, āgamañcassa icchati,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 542.59).**

Athassa mahāsatto: “mahārāja, mātā vacanapesanam kātuṃ samattham sattatṭhavassikaṃ puttam ‘tāta, khettaṃ gaccha, antarāpaṇam gacchā’ ti ādīni vatvā ‘amma, sace idañcidañca khādanīyaṃ bhojanīyaṃ dassasi, gamissāmī’ ti vutte ‘sādhu, putta, gaṇhāhī’ ti vatvā deti. So dārako taṃ khāditvā bahi gantvā dārahehi saddhiṃ kīlitvā mātupesanam na gacchati. Mātara: “Tāta, gacchāhī’ ti vutte so mātaram ‘amma, tvaṃ sītāya gharacchāyāya nisīdasi, kiṃ pana ahaṃ tava bahi pesanakammaṃ karissāmi, ahaṃ taṃ vañcemī’ ti vatvā hatthavikāramukhavikāre katvā gato. Sā gacchantam disvā kujjhitvā daṇḍakam gahetvā ‘tvaṃ mama santakam khāditvā khette kiccaṃ kātuṃ na icchasī’ ti tajjentī vegena palāyantam anubandhitvā pāpuṇituṃ asakkontī ‘corā taṃ khaṇḍākhaṇḍam chindantū’ ti ādīni vatvā yathākāmaṃ akkosati paribhāsati. Yaṃ pana mukhena bhaṇati, tathā hadaye appamattakam-pi na icchati, āgamanañcassa icchati, so divasabhāgaṃ kīlitvā sāyaṃ gehaṃ pavisituṃ avisahanto nātakānam santikaṃ gacchati. Mātāpissa āgamanamaggaṃ oloketī

*anāgacchantam disvā ‘pavisitum na visahati maññe’ ti sokassa hadayaṃ pūretvā
assupuññehi nettehi nātighare upadhārentī puttam disvā ālīngitvā sīse cumbitvā
ubho hi hatthehi dālham gahetvā ‘tāta piyaputtaka, mama vacanam hadaye
ṭhapesī’ ti atirekataram pemaṃ uppādesi. Evaṃ, mahārāja, mātuyā kuddhakāle
putto piyataro nāma hotī” ti dutiyaṃ pañham kathesi. Devatā tatheva pūjesi.*

Rājā pi pūjetvā tatiyaṃ pañhaṃ yācitvā: “Vada, mahārājā” ti vutte tatiyaṃ gāthamāha.

3. *Abbhakkhāti abhūtena, alikenābhisāraye,*
Sa ve rāja piyo hoti, kam tena tvābhipassasī ti. (Ja. 542.60).

Athassa mahāsatto: “Rāja, yadā ubho jayampatikā rahogatā lokassādaratiyā
{6.378} kīḷantā ‘bhadde, tava mayi pemam natthi, hadayaṃ te bahi gatan’-ti evaṃ
aññamaññaṃ abhūtena abbhācikkhanti, alikena sārenti codenti, tadā te
atirekataraṃ aññamaññaṃ piyāyanti. Evamassa pañhassa atthaṃ jānāhi” ti
kathesi. Devatā tatheva pūjesi.

*Rājā pi pūjetvā itaram pañham yācitvā: “Vada, mahārājā” ti vutte catuttham
gāthamāha.*

4. *Haraṃ annaṅca pānaṅca, vatthasenāsanāni ca,
Aññadatthuharā santā, te ve rāja piyā honti,
Kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 542.61).*

Athassa mahāsatto: “Mahārāja, ayaṃ pañho dhammikasamaṇabrāhmaṇe sandhāya vutto. Saddhāni hi kulāni idhalokaparalokaṃ saddahitvā denti ceva dātukāmāni ca honti, tāni tathārūpe samaṇabrāhmaṇe yācante pi laddhaṃ harante bhuñjante pi disvā ‘amhe yeva yācanti, amhākaṃ yeva santakāni annapānādāni paribhuñjanti’ ti tesu atirekataraṃ pemaṃ karonti. Evaṃ kho, mahārāja, aññadatthuharā santā ekaṃsena yācantā ceva laddhaṃ harantā ca samānā piyā hontī” ti kathesi. Imasmim̐ pana pañhe kathite devatā tattheva pūjetvā sādhuḥkāraṃ datvā sattaratanapūraṃ ratanacaṅkoṭakaṃ: “Gaṇha, mahāpaṇḍitā” ti mahāsattassa pādamūle khi pi. Rājāpissa atirekataraṃ pūjaṃ karonto ativiya pasāditvā senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya mahāsattassa yaso mahā ahoṣi.

Devatāpañhajātakavaṇṇanā dasamā

Cūlakunālavaggo pañcamo

Jātakuddānaṃ:

Kāliṅgo assāroho ca, ekarājā ca daddaro,
Sīlavīmaṃsasujātā, palāso sakuṇo chavo,
Seyyoti dasa jātakā.

Pucimando kassapo ca, khantivādī lohakumbhī,
Sabbamaṃsalābhī saso, matārodakaṇaverā,
Tittiro succajo dasa.

Kuṭidūso duddabhāyo, brahmadattacammasāṭako,
Godharājā ca kakkāru, kākavatī nanu sociyo,
Kāḷabāhu sīlavīmaṃso dasa.

Kokāliko rathalaṭṭhi, pakkagodharājovādā,
Jambukabrahāchatto ca, pīṭhathusā ca bāveru,
Visayhasēṭṭhi dasadhā.

Kinnarīvānarakuntinī, ambahārī gajakumbho,
Kesavāyakūṭāraññaṃ, sandhibhedo devatāpañhā.

Vagguddānaṃ:

Kāliṅgo pucimando ca, kuṭidūsakakokilā,
Cūḷakuṇālavaggoti, pañcavaggā catukkamhi,
Honti paññāsa jātakā.

Catukkanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

5. Pañcakanipāto

1. Maṇikuṇḍalavaggo

Ja 351 Maṇikuṇḍalajātakavaṇṇanā

Jīno {3.153} **rathassam maṇikuṇḍale cā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño antepure sabbatthasādhakam paduṭṭhāmaccam ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā vitthāritam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kosalarañño amaccam ārabha kathesi. So kira rañño bahūpakāro sabbakiccanipphādako ahosi. Rājā: “Bahūpakāro me ayan”-ti tassa mahantaṃ yasam adāsi. Tam asahamānā aññe rañño pesuññam upasamharitvā tam paribhindiṃsu. Rājā tesam vacanam saddahitvā dosam anupaparikkhitvāva tam sīlavantaṃ niddosaṃ saṅkhalikabandhanena bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. So tattha ekako vasanto sīlasampattiṃ nissāya cittekaggaṃ labhitvā ekaggacitto saṅkhāre sammasitvā sotāpattiṃ pāpuṇi. Athassa rājā aparabhāge niddosabhāvaṃ ṇatvā saṅkhalikabandhanam bhindāpetvā purimayasato mahantataram yasam adāsi. So: “Satthāraṃ vandissāmī” ti bahūni mālāgandhādīni ādāya vihāram gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāram karonto: “Anattho kira te uppannoti assumhā” ti āha. “Āma, bhante, uppanno, aham pana tena anatthena attham akāsiṃ, bandhanāgāre nisīditvā sotāpattiṃ nibbattesin”-ti. Satthā: “Na kho, upāsaka, tvaññeva anatthena attham āhari, porāṇakapaṇḍitā pi attano anatthena attham āharim suyeva” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Idha pana bodhisatto bārāṇasirājā ahosi. Paduṭṭhāmacco kosalarājānam ānetvā kāsirajjam gāhāpetvā bārāṇasirājānam bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. Rājā jhānam uppādetvā ākāse pallaṅkena nisīdi, corarañño sarīre ḍāho uppajji. So bārāṇasirājānam upasaṅkamitvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Jīno rathassam maṇikuṇḍale ca, putte ca dāre ca tattheva jīno,
Sabbesu bhogesu asesakesu, kasmā na santappasi sokakāle ti.**

Tattha **jīno rathassam maṇikuṇḍale cā** ti mahārāja, tvaṃ rathañca assañca maṇikuṇḍalāni ca jīno, “jīno rathasse ca maṇikuṇḍale cā” ti pi pāṭho.

Asesakesū ti nissesakesu.

Tam {3.154} sutvā bodhisatto imā dve gāthā abhāsi:

**2. Pubbeva maccaṃ vijahanti bhogā, macco vā te pubbataraṃ jahāti,
Asassatā bhogino kāmakāmi, tasmā na socāmahaṃ sokakāle.**

**3. Udeti āpūراتi veti cando, atthaṃ tapetvāna paleti sūriyo,
Viditā mayā sattuka lokadhammā, tasmā na socāmahaṃ sokakāle ti.**

Tattha **pubbeva maccaṃ**-ti maccaṃ vā bhogā pubbeva paṭhamataraññeva vijahanti, macco vā te bhoge pubbataraṃ jahāti. **Kāmakāmī** ti corarājānaṃ ālapati. Ambho, kāme kāmayamāna kāmakāmi bhogino nāma loke asassatā, bhogesu vā naṭṭhesu jīvamānāva abhogino honti, bhoge vā pahāya sayāṃ nassanti, tasmā ahaṃ mahājanassa sokakāle pi na socāmī ti attho. **Viditā mayā sattuka lokadhammā** ti corarājānaṃ ālapati. Ambho, sattuka, mayā lābho alābho yaso ayasoti ādayo lokadhammā viditā. Yatheva hi cando udeti ca pūراتi ca puna ca khīyati, yathā ca sūriyo andhakāraṃ vidhamanto mahantaṃ ālokaṃ tapetvāna puna sāyaṃ atthaṃ paleti atthaṃ gacchati na dissati, evam-eva bhogā uppajjanti ca nassanti ca, tattha kiṃ sokena, tasmā na socāmī ti attho.

Evam mahāsatto corarañño dhammaṃ desetvā idāni tam-eva coraṃ garahanto āha:

**4. Alaso gihī kāmabhogī na sādhu, asaṇṇato pabbajito na sādhu,
Rājā na sādhu anisammakārī, yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu.**

**5. Nisamma khattiyo kayirā, nānisamma disampati,
Nisammakārino rāja, yaso kitti ca vaḍḍhatī ti.**

Imā {3.155} pana dve gāthā heṭṭhā vitthāritā yeva.

Corarājā bodhisattaṃ khamāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā attano janapadam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kosalarājā ānando ahosi, bārāṇasirājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Maṇikuṇḍalajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 352 Sujātajātakavaṇṇanā

Kiṃ nu santaramānovā ti idaṃ satthā jetavane viharanto matapitikaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. So kira pitari mate paridevamāno vicarati, sokaṃ vinodetuṃ na sakkoti. Atha satthā tassa sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā sāvattiṃ piṇḍāya caritvā pacchāsamaṇaṃ ādāya tassa gehaṃ gantvā

paññattāsane nisinno taṃ vanditvā nisinnaṃ: “Kiṃ, upāsaka, socasī” ti vatvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Āvuso, porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā pitari kālakate na socimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kuṭumbikagehe nibbatti, “sujātakumāro” tissa nāmaṃ karimsu. Tassa vayappattassa pitāmaho kālamakāsi. Athassa pitā pitu kālakiriyato paṭṭhāya sokasamappito ālāhanaṃ gantvā ālāhanato aṭṭhīni āharitvā attano ārāme mattikāthūpaṃ katvā tāni tattha nidahitvā gatagatavelāya thūpaṃ pupphehi pūjetvā cetiyaṃ āvijjhanto paridevati, neva nhāyati na limpati na bhuñjati na kammante vicāreti. Taṃ disvā bodhisatto: “Pitā me ayyakassa matakālato paṭṭhāya sokābhibhūto carati, ṭhapetvā pana maṃ añño etaṃ saññāpetuṃ na sakkoti, ekena naṃ upāyena nissokaṃ karissāmi” ti bahigāme {3.156} ekaṃ matagoṇaṃ disvā tiṇaṃ pānīyaṃ āharitvā tassa purato ṭhapetvā: “Khāda, khāda, piva, pivā” ti āha. Āgatāgatā naṃ disvā: “Samma sujāta, kiṃ ummattakosi, matagoṇassa tiṇodakaṃ desī” ti vadanti. So na kiñci paṭivadati. Athassa pitu santikaṃ gantvā: “Putto te ummattako jāto, matagoṇassa tiṇodakaṃ detī” ti āhaṃsu. Taṃ sutvā kuṭumbikassa pitusoko apagato, puttasoko patiṭṭhito. So vegenāgantvā: “Nanu tvaṃ, tāta sujāta, paṇḍitosi, kiṃkāraṇa matagoṇassa tiṇodakaṃ desī” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**1. Kiṃ nu santaramānova, lāyitvā haritaṃ tiṇaṃ,
Khāda khādāti lapasi, gatasattaṃ jaraggavaṃ.**

**2. Na hi annena pānena, mato goṇo samuṭṭhahe,
Tvaṃca tucchaṃ vilapasi, yathā taṃ dummatī tathā ti.**

Tattha **santaramānovā** ti turito viya hutvā. **Lāyitvā** ti lunitvā. **Lapasi** ti vilapasi. **Gatasattaṃ jaraggavan**-ti vigatajīvitāṃ jinṇagoṇaṃ. **Yathā tan**-ti ettha **tan**-ti nipātamattaṃ, yathā dummati appapañño vilapeyya, tathā tvaṃ tucchaṃ vilapasīti.

Tato bodhisatto dve gāthā abhāsi:

**3. Tatheva tiṭṭhati sīsaṃ, hatthapādā ca vāladhi,
Sotā tatheva tiṭṭhanti, maññe goṇo samuṭṭhahe.**

**4. Nevayyakassa sīsañca, hatthapādā ca dissare,
Rudam mattikathūpasmim, nanu tvaññeva dummatī ti.**

Tattha **tathevā** ti yathā pubbe ʒhitam, tatheva tiṭṭhati. **Maññe** ti etesam sīsādīnam tatheva ʒhitattā ayaṃ goṇo samuṭṭhaheyyāti maññāmi.

Nevayyakassa sīsañcā ti ayyakassa pana sīsañca hatthapādā ca na dissanti. “Piṭṭhipādā na dissare” ti pi pāṭho. **Nanu tvaññeva dummatī** ti aham tāva sīsādīni passanto evam karomi, tvaṃ pana na kiñci passasi, jhāpitaṭṭhānato aṭṭhīni āharitvā mattikāthūpaṃ katvā paridevasi. Iti maṃ paṭicca sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena nanu tvaññeva dummatī. Bhijjanadhammā nāma saṅkhārā bhijjanti, tattha kā paridevanāti.

Tam {3.157} sutvā bodhisattassa pitā: “Mama putto paṇḍito idhalokaparalokakiccam jānāti, mama saññāpanatthāya etaṃ kammaṃ akāsī” ti cintetvā: “Tāta sujātapāṇḍita, ‘sabbe saṅkhārā aniccā’ ti me ñātā, ito paṭṭhāya na socissāmi, pitusokaharaṇakaputtana nāma tādisena bhavitabban”-ti vatvā puttassa thutiṃ karonto āha:

**5. Ādittam vata maṃ santam, ghatasittamva pāvakaṃ,
Vārinā viya osiñcam, sabbam nibbāpaye daram.**

**6. Abbahī vata me sallam, yamāsi hadayassitam,
Yo me sokaparetassa, pitusokam apānudi.**

**7. Soham abbūḷhasallosmi, vītasoko anāvilo,
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇava.**

**8. Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā,
Vinivattenti sokamhā, sujāto pitaram yathā ti.**

Tattha **nibbāpaye** ti nibbāpayi. **Daran**-ti sokadaratham. **Sujāto pitaram yathā** ti yathā mama putto sujāto maṃ pitaram samānam attano sappaññatāya sokamhā vinivattayī, evam aññe pi sappaññā sokamhā vinivattayantīti.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiṭṭhale patitṭhahi. Tadā sujāto aham-eva ahosinti.

Sujātajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 353 Venasākhajātakavaṇṇanā

Nayidaṃ niccaṃ bhavitabban-ti idaṃ satthā bhaggesu saṃsumāragiraṃ nissāya bhesakaḷāvane viharanto bodhirājakumāraṃ ārabha kathesi. Bodhirājakumāro nāma udenassa rañño putto tasmim kāle saṃsumāragire vasanto ekaṃ pariyodātasippaṃ vaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā aññehi rājūhi asadisam katvā kokanadaṃ nāma pāsādaṃ {3.158} kārāpesi. Kārāpetvā ca pana: “Ayaṃ vaḍḍhakī aññassa pi rañño evarūpaṃ pāsādaṃ kareyyā” ti maccharāyanto tassa akkhīni uppāṭāpesi. Tenassa akkhīnaṃ uppāṭitabhāvo bhikkhusaṅge pākaṭo jāto. Tasmā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, bodhirājakumāro kira tathārūpassa vaḍḍhakino akkhīni uppāṭāpesi, aho kakkhaḷo pharuso sāhasiko” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kakkhaḷo pharuso sāhasiko va. Na kevalaṅca idāneva, pubbepesa khattiyasahassānaṃ akkhīni uppāṭāpetvā māretvā tesam maṃsena balikammaṃ kāresi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto takkasilāyaṃ disāpāmokkho ācariyo ahoṣi. Jambudīpatale khattiyamāṇavā brāhmaṇamāṇavā ca tasseva santike sippaṃ uggaṇhiṃsu. Bārāṇasirañño putto brahmadattakumāro nāma tassa santike tayo vede uggaṇhi. So pana pakatiyā pi kakkhaḷo pharuso sāhasiko ahoṣi. Bodhisatto aṅgavijjāvasena tassa kakkhaḷapharusasāhasikabhāvaṃ ñatvā: “Tāta, tvaṃ kakkhaḷo pharuso sāhasiko, pharusena nāma laddhaṃ issariyaṃ aciraṭṭhitikaṃ hoti, so issariye vinaṭṭhe bhinnanāvo viya samudde patiṭṭhaṃ na labhati, tasmā mā evarūpo ahoṣī” ti taṃ oবাদanto dve gāthā abhāsi:

**1. Nayidaṃ niccaṃ bhavitabbaṃ brahmadatta, khemaṃ subhikkhaṃ sukhatā ca kāye,
Atthaccaye mā ahu sampamūḷho, bhinnaplavo sāgarasseva majjhe.**

**2. Yāni karoti puriso, tāni attani passati,
Kalyāṇakārī kalyāṇaṃ, pāpakārī ca pāpakaṃ,
Yādisaṃ vapate bījaṃ, tādisaṃ harate phalan-ti.**

Tattha {3.159} **sukhatā ca kāye** ti tāta brahmadatta, yadetaṃ khemaṃ vā subhikkhaṃ vā yā vā esā sukhatā kāye, idaṃ sabbaṃ imesaṃ sattānaṃ niccaṃ sabbakālam-eva na bhavati, idaṃ pana aniccaṃ hutvā abhāvadhammaṃ. **Atthaccaye** ti so tvaṃ aniccatāvasena issariye vigate

attano atthassa accaye yathā nāma bhinnaplavo bhinnanāvo manusso
sāgaramajjhe patiṭṭham alabhanto sampamūlho hoti, evaṃ mā ahu
sampamūlho. **Tāni attani passatī** ti tesam kammānaṃ vipākaṃ vindanto tāni
attani passati nāma.

So ācariyaṃ vanditvā bārāṇasim gantvā pitu sippaṃ dassetvā oparajje patiṭṭhāya
pitu accayena rajjaṃ pāpuṇi. Tassa piṅgiyo nāma purohito ahosi kakkhaḷo
pharuso sāhasiko. So yasalobhena cintesi: “Yaṃnūnāhaṃ iminā raññā
sakalajambudīpe sabbe rājāno gāhāpeyyaṃ, evamesa ekarājā bhavissati, aham-pi
ekapurohito bhavissāmī” ti. So taṃ rājānaṃ attano kathaṃ gāhāpesi. Rājā
mahatiyā senāya nagarā nikkhamitvā ekassa rañño nagaraṃ rundhitvā taṃ
rājānaṃ gaṇhi. Etenupāyena sakalajambudīpe rajjaṃ gahetvā
rājasahassaparivuto: “Takkasilāyaṃ rajjaṃ gaṇhissāmī” ti agamāsi. Bodhisatto
nagaraṃ paṭisaṅkharitvā parehi appadhamsiyaṃ akāsi.

Bārāṇasirājā gaṅgānadītīre mahato nigrodharukkhassa mūle sāṇim
parikkhipāpetvā upari vitānaṃ kārāpetvā sayanaṃ pañṇāpetvā nivāsaṃ gaṇhi.
So jambudīpatale sahasrarājāno gahetvā yujjhamāno pi takkasilaṃ gahetuṃ
asakkonto attano purohitaṃ pucchi: “Ācariya, mayaṃ ettakehi rājūhi saddhim
āgantvā pi takkasilaṃ gahetuṃ na sakkoma, kiṃ nu kho kātābbaṃ”-ti.
“Mahārāja, sahasrarājūnaṃ akkhīni uppāṭetvā māretvā kucchim ^{3.160} phāletvā
pañcamadhuramaṃsaṃ ādāya imasmiṃ nigrodhe adhivatthāya devatāya
balikammaṃ katvā antavaṭṭhi rukkhaṃ parikkhipitvā lohitapañcaṅgulikāni
karoma, evaṃ no khippam-eva jayo bhavissatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā
antosāṇiyaṃ mahābale malle ṭhapetvā ekamekaṃ rājānaṃ pakkosāpetvā
nippīḷanena visaññaṃ kāretvā akkhīni uppāṭetvā māretvā maṃsaṃ ādāya
kaḷavarāni gaṅgāyaṃ pavāhetvā vuttappakāraṃ balikammaṃ kāretvā
balibherim ākoṭāpetvā yuddhāya gato.

Athassa aṭṭālakato eko yakkho āgantvā dakkhiṇakkhim uppāṭetvā agamāsi,
athassa mahatī vedanā uppajji. So vedanāppatto āgantvā nigrodharukkhamūle
pañṇattāsane uttānako nipajji. Tasmim khaṇe eko gijjho ekaṃ tikhiṇakoṭikaṃ
aṭṭhim gahetvā rukkhagge nisinno maṃsaṃ khāditvā aṭṭhim vissajjesi, aṭṭhikoṭi
āgantvā rañño vāmaṃkhamhi ayasūlaṃ viya patitvā akkhiṃ bhindi. Tasmim
khaṇe bodhisattassa vacanaṃ sallakkhesi. So: “Amhākaṃ ācariyo ‘ime sattā
bījānurūpaṃ phalaṃ viya kammānurūpaṃ vipākaṃ anubhontī’ ti kathento idaṃ
disvā kathesi maññe” ti vatvā vilapanto dve gāthā abhāsi:

**3. Idam tadācariyavaco, pārāsariyo yadabravi,
Mā su tvaṃ akari pāpaṃ, yaṃ tvaṃ pacchā kataṃ tape’.**

**4. Ayam-eva so piṅgiya venasākho, yamhi ghātayim khattiyānaṃ sahaṣṣaṃ,
Alaṅkate candanasārānulitte, tam-eva dukkhaṃ paccāgataṃ maman-ti.**

Tattha {3.161} **idam tadācariyavaco** ti idam taṃ ācariyassa vacanaṃ.

Pārāsariyo ti taṃ gottena kitteti. **Pacchā katan-ti** yaṃ pāpaṃ tayā kataṃ, pacchā taṃ tapeyya kilameyya, taṃ mā karīti ovādaṃ adāsi, ahaṃ panassa vacanaṃ na karinti. **Ayamevā** ti nigrodharukkhaṃ dassento vilapati.

Venasākho ti patthaṭasākho. **Yamhi ghātayin-ti** yamhi rukkhe khattiyasahaṣṣaṃ māresim. **Alaṅkate candanasārānulitte** ti rājālaṅkārehi alaṅkate lohitacandanasārānulitte te khattiye yatthāhaṃ ghātesim, ayam-eva so rukkho idāni mayhaṃ kiñci parittāṇaṃ kātuṃ na sakkotīti dīpeti. **Tam-eva dukkhan-ti** yaṃ mayā paresaṃ akkhiuppāṭanadukkhaṃ kataṃ, idam me tatheva paṭi-āgataṃ, idāni no ācariyassa vacanaṃ matthakaṃ pattanti paridevati.

So evaṃ paridevamāno aggamahesiṃ anussarivā:

**5. Sāmā ca kho candanalittagattā, laṭṭhīva sobhañjanakassa uggatā,
Adisvā kālāṃ karissāmi ubbarim, taṃ me ito dukkhataṃ bhavissatī ti.**

Gāthamāha.

Tassattho: mama bhariyā suvaṇṇasāmā ubbarī yathā nāma siggurukkhassa uju uggatā sākhaṃ mandamāluteritā kampamānā sobhati, evaṃ itthivilāsaṃ kurumānā sobhati, tamahaṃ idāni akkhīnaṃ bhinnattā ubbarim adisvāva kālāṃ karissāmi, taṃ me tassā adassanaṃ ito maraṇadukkhato pi dukkhataṃ bhavissatīti.

So evaṃ vilapanto va maritvā niraye nibbatti. Na naṃ issariyaluddho purohito parittāṇaṃ kātuṃ sakkhi, na attano issariyaṃ. Tasmim matamatte yeva balakāyo bhijjitvā palāyi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā bārāṇasirājā bodhirājakumāro ahoṣi, piṅgiyo devadatto, disāpāmokkhācariyo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Venasākhajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 354 Uragajātakavaṇṇanā

Urago va {3.162} **tacam̐ jīṇṇan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto mataputtakaṃ kuṭumbikaṃ ārabba kathesi. Vatthu pana matabhariyamatapitikavatthusadisam-eva. Idhā pi tatheva satthā tassa nivesanaṃ gantvā taṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ: “Kiṃ, āvuso, socasī” ti pucchitvā: “Āma, bhante, puttassa me matakālato paṭṭhāya socāmī” ti vutte: “Āvuso, bhijjanadhammaṃ nāma bhijjati, nassanadhammaṃ nāma nassati, tañca kho na ekasmiṃ yeva kule, nā pi ekasmiññeva gāme, atha kho aparimāṇesu cakkavāḷesu tīsu bhavesu amaraṇadhammo nāma natthi, tabbhāveneva ṭhātuṃ samattho ekasaṅkhāro pi sassato nāma natthi, sabbe sattā maraṇadhammā, sabbe saṅkhārā bhijjanadhammā, porāṇakapaṇḍitā pi putte mate ‘maraṇadhammaṃ mataṃ, nassanadhammaṃ natṭhan’-ti na socimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ dvāragāmake brāhmaṇakule nibbattitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā kasikammena jīvikaṃ kappesi. Tassa putto ca dhītā cāti dve dārakā ahesuṃ. So puttassa vayappattassa samānakulato kumārikaṃ āharitvā adāsi, iti te dāsiyā saddhiṃ cha janā ahesuṃ: bodhisatto, bhariyā, putto, dhītā, suṇisā, dāsīti. Te samaggā sammodamānā piyasaṃvāsā ahesuṃ. Bodhisatto sesānaṃ pañcannaṃ evaṃ ovādaṃ deti: “Tumhe yathāladdhaniyāmeneva dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, uposathakammaṃ karotha, maraṇassatiṃ bhāvētha, tumhākaṃ maraṇabhāvaṃ sallakkhetha, imesañhi sattānaṃ maraṇaṃ dhuvāṃ, jīvitaṃ addhuvāṃ, sabbe saṅkhārā aniccā khayavayadhamminova, rattiñca divā ca appamattā hothā” ti. Te: “Sādhū” ti ovādaṃ sampaṭicchitvā appamattā maraṇassatiṃ bhāventi.

Athekadivasāṃ bodhisatto puttena saddhiṃ khettaṃ {3.163} gantvā kasati. Putto kacavaraṃ saṅkaḍḍhitvā jhāpeti. Tassāvidūre ekasmiṃ vammike āsīviso atthi. Dhūmo tassa akkhīni pahari. So kuddho nikkhamitvā: “Imaṃ nissāya mayhaṃ bhayan”-ti catasso dāṭhā nimujjāpento taṃ ḍaṃsi, so parivattitvā patito. Bodhisatto parivattitvā taṃ patitaṃ disvā goṇe ṭhapetvā gantvā tassa matabhāvaṃ ñatvā taṃ ukkhipitvā ekasmiṃ rukkkhamūle nipajjāpetvā pārupitvā neva rodi na paridevi: “bhijjanadhammaṃ pana bhinnaṃ, maraṇadhammaṃ mataṃ, sabbe saṅkhārā aniccā maraṇanipphattikā” ti aniccabhāva-eva sallakkhetvā kasi. So khettaṃ samāpetaṃ gacchantāṃ ekaṃ paṭivissakaṃ purisaṃ disvā: “Tāta, gehaṃ gacchasi” ti pucchitvā: “Āmā” ti vutte tena hi amhākaṃ-pi

gharam gantvā brāhmaṇim vadeyyāsi: “Ajja kira pubbe viya dvinnam bhattam anāharitvā ekassevāhāram āhareyyātha, pubbe ca ekikāva dāsi āhāram āharati, ajja pana cattāro pi janā suddhavatthanivatthā gandhapupphahatthā āgaccheyyāthā” ti. So: “Sādhū” ti gantvā brāhmaṇiyā tatheva kathesi. Kena te, tāta, imam sāsanaṃ dinnanti. Brāhmaṇena, ayyeti. Sā: “Putto me mato” ti aññāsi, kampanamattampissā nāhosi. Evaṃ subhāvitacittā suddhavatthanivatthā gandhapupphahatthā dāsim pana āhāram āharāpetvā sesehi saddhim khettaṃ agamāsi. Ekassa pi roditaṃ vā paridevitaṃ vā nāhosi.

Bodhisatto puttassa nipannachāyāyam-eva nisīditvā bhuñji. Bhuttāvasāne sabbe pi dārūni uddharitvā taṃ citakaṃ āropetvā gandhapupphehi pūjetvā jhāpesum. Ekassa ca ekabindu pi assu nāhosi, sabbe pi subhāvitamaraṇassatino honti. Tesam sīlatejena sakkassa āsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So: “Ko nu kho maṃ ṭhānā {3.164} cāvetukāmo” ti upadhārento tesam guṇatejena uṇhabhāvaṃ ñatvā pasannamānaso hutvā: “Mayā etesaṃ santikaṃ gantvā sīhanādaṃ nadāpetvā sīhanādapariyosāne etesaṃ nivesanaṃ sattaratanaparipuṇṇaṃ katvā āgantum vaṭṭati” ti vegena tattha gantvā ālāhanapasse ṭhito: “Tāta, kiṃ karoṭhā” ti āha. “Ekaṃ manussaṃ jhāpema, sāmī” ti. “Na tumhe manussaṃ jhāpessatha, ekaṃ pana migam māretvā pacatha maññe” ti. “Natthetaṃ sāmī, manussam-eva jhāpemā” ti. “Tena hi verimanusso vo bhavissati” ti. Atha naṃ bodhisatto: “Orasaputto no sāmī, na veriko” ti āha. “Tena hi vo appiyaputto bhavissati” ti? “Ativiya piyaputto, sāmī” ti. “Atha kasmā na rodasi” ti? So arodanakāraṇaṃ kathento paṭhamam gāthamāha.

**1. Urago va tacam jīṇṇam, hitvā gacchati sam tanum,
Evaṃ sarīre nibbhoge, pete kālakate sati.**

**2. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ,
Tasmā etaṃ na socāmi, gato so tassa yā gatī ti.**

Tattha **sam tanun**-ti attano sarīraṃ. **Nibbhoge** ti jīvitindriyassa abhāvena bhogarahite. **Pete** ti paralokaṃ paṭigate. **Kālakate** ti katakāle, mateti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: sāmī, mama putto yathā nāma urago jīṇṇatacam nicchinditvā anoloketvā anapekkho chaḍḍetvā gaccheyya, evaṃ attano sarīraṃ chaḍḍetvā gacchati, tassa jīvitindriyarahite sarīre evaṃ nibbhoge tasmīṇa me putte pete puna paṭigate maraṇakālaṃ katvā ṭhite sati ko kāruṇṇena vā paridevena vā attho. Ayañhi yathā sūlehi vijjhivā dayhamāno sukhadukkhaṃ na jānāti, evaṃ ñātīnaṃ paridevitaṃ-pi na jānāti, tena kāraṇenāhaṃ etaṃ na socāmi. Yā tassa attano gatī, taṃ so gatoti.

Sakko {3.165} bodhisattassa vacanam sutvā brāhmaṇim pucchi: “Amma, tuyhaṃ so kiṃ hotī” ti? “Dasa māse kucchinā pariharitvā thaṇṇaṃ pāyevā hatthapāde saṇṭhapetvā vaḍḍhitaputto me, sāmī” ti. “Amma, pitā tāva purisabhāvena mā rodatu, mātu hadayaṃ pana mudukaṃ hoti, tvaṃ kasmā na rodasī” ti? Sā arodanakāraṇaṃ kathentī:

**3. Anavhito tato āgā, ananuññāto ito gato,
Yathāgato tathā gato, tattha kā paridevanā.**

**4. Dayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ,
Tasmā etaṃ na socāmi, gato so tassa yā gatī ti.**

Gāthādvayamāha:

Tattha **anavhito** ti ayaṃ tāta mayā paralokato anavhito ayācito. **Āgā** ti amhākaṃ gehaṃ āgato. **Ito** ti ito manussalokato gacchanto pi mayā ananuññāto va gato. **Yathāgato** ti āgacchanto pi yathā attano va ruciya āgato, gacchanto pi tatheva gato. **Tatthā** ti tasmim tassa ito gamane kā paridevanā. **Dayhamāno** ti gāthā vuttanayena veditabbā.

Sakko brāhmaṇiyā kathaṃ sutvā tassa bhaginiṃ pucchi: “Amma, tuyhaṃ so kiṃ hotī” ti? “Bhātā me, sāmī” ti. “Amma, bhaginiyo nāma bhātūsu sinehā honti, tvaṃ kasmā na rodasī” ti? Sā arodanakāraṇaṃ kathentī:

**5. Sace rode kisā assaṃ, tassā me kiṃ phalaṃ siyā,
Ñātimittasuhajjānaṃ, bhiyyo no aratī siyā.**

**6. Dayhamāno {3.166} na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ,
Tasmā etaṃ na socāmi, gato so tassa yā gatī ti.**

Gāthādvayamāha:

Tattha **sace** ti yadi ahaṃ bhātari mate rodeyyaṃ, kisasarīrā assaṃ. Bhātu pana me tappaccayā vuḍḍhi nāma natthīti dasseti. **Tassā me** ti tassā mayhaṃ rodantiyā kiṃ phalaṃ ko ānisaṃso bhaveyya. Mayhaṃ avuddhi pana paññāyatīti dīpeti. **Ñātimittasuhajjānan-**ti ñātimittasuhadānaṃ. Ayam-eva vā pāṭho. **Bhiyyo no** ti ye amhākaṃ ñātī ca mittā ca suhayaṃ ca, tesam adhikatarā aratī siyā.

Sakko bhaginiyā kathaṃ sutvā bhariyaṃ pucchi: “Amma, tuyhaṃ so kiṃ hotī” ti? “Pati me, sāmī” ti. “Itthiyo nāma patimhi mate vidhavā honti anāthā, tvaṃ kasmā na rodasī” ti. Sāpissa arodanakāraṇaṃ kathentī:

**7. Yathā pi dārako candaṃ, gacchantamanurodati,
Evaṃsampadamevetam, yo petamanusocati.**

**8. Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ,
Tasmā etaṃ na socāmi, gato so tassa yā gatī ti.**

Gāthādvayamāha:

Tassattho: yathā nāma yattha katthaci yuttāyuttaṃ labbhanīyālabbhanīyaṃ
ajānanto bāladārako mātu ucchaṅge nisinno puṇṇamāsiyaṃ puṇṇaṃ candaṃ
ākāse gacchantaṃ disvā: “Amma, candaṃ me dehi, amma, candaṃ me dehi”
ti punappunaṃ rodati, evaṃsampadamevetam, evaṃnipphattikam-eva etaṃ
tassa ruṇṇaṃ hoti, yo petaṃ kālakataṃ anusocati. Ito pi ca bālataraṃ.
Kimkāraṇā? So hi vijjamānacandaṃ anurodati, mayhaṃ pana pati mato
etarahi avijjamāno sūlehi vijjhivā ḍayhamāno pi na kiñci jānātīti.

Sakko {3.167} bhariyāya vacanaṃ sutvā dāsiṃ pucchi: “Amma, tuyhaṃ so kim
hoti” ti? “Ayyo me, sāmī” ti. “Nanu tvaṃ iminā pīletvā pothetvā paribhuttā
bhavissasi, tasmā: “Sumuttā ahan”-ti na rodasi” ti. “Sāmi, mā evaṃ avaca, na
etaṃ etassa anucchavikaṃ, khantimettānuddayasampanno me ayyaputto, ure
saṃvaḍḍhitaputto viya ahoṣī” ti. “Atha kasmā na rodasi” ti? Sāpissa
arodanakāraṇaṃ kathenti:

**9. Yathā pi udakakumbho, bhinno appaṭṭisandhiyo,
Evaṃsampadamevetam, yo petamanusocati.**

**10. Ḍayhamāno na jānāti, ñātīnaṃ paridevitaṃ,
Tasmā etaṃ na socāmi, gato so tassa yā gatī ti.**

Gāthādvayamāha:

Tassattho: yathā nāma udakakumbho ukkhipiyamāno pativā sattadhā bhinno
puna tāni kapālāni paṭipāṭiyā ṭhapetvā saṃvidahitvā paṭipākatikaṃ kātuṃ na
sakkoti, yo petamanusocati, tassa pi etamanusocanaṃ evaṃnipphattikam-eva
hoti, matassa puna jīvāpetuṃ asakkuṇeyyattā iddhimato vā iddhānubhāvena
bhinnaṃ kumbhaṃ saṃvidahitvā udakassa pūretuṃ sakkā bhaveyya, kālakato
pana iddhibalenā pi na sakkā paṭipākatitaṃ kātunti. Itarā gāthā vuttatthā
yeva.

Sakko sabbesaṃ dhammakathaṃ sutvā pasīditvā: “Tumhehi appamattehi
maraṇassati bhāvitā, tumhe ito paṭṭhāya sahatthena kammaṃ mā karittha,
aham, sakko devarājā, aham vo gehe satta ratanāni aparimāṇāni karissāmi,
tumhe dānaṃ detha, {3.168} sīlaṃ rakkhatha, uposathakammaṃ karotha,

appamattā hothā” ti tesam ovādam datvā geham aparimitadhanam katvā pakkāmi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā dāsī khujjuttarā ahosi, dhītā uppalavaṇṇā, putto rāhulo, mātā khemā, brāhmaṇo pana aham-eva ahosinti.

Uragajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 355 Ghaṭajātakavaṇṇanā

Aññe socanti rodantī ti idam satthā jetavane viharanto kosalarañño ekam amaccam ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitasadisam-eva. Idha pana rājā attano upakārassa amaccassa mahantaṃ yasam datvā paribhedakānam katham gahetvā taṃ bandhāpetvā bandhanāgāre pavesesi. So tattha nisinno va sotāpattimaggaṃ nibbattesi. Rājā tassa guṇam sallakkhetvā mocāpesi. So gandhamālam ādāya satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdi. Atha nam satthā: “Anattho kira te uppanno” ti pucchitvā: “Āma, bhante, anatthena pana me attho āgato, sotāpattimaggo nibbatto” ti vutte: “Na kho, upāsaka, tvaññeva anatthena attham āhari, porāṇakapaṇḍitā pi āharimsū” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, “ghaṭakumāro” tissa nāmam karimsu. So aparena samayena takkasilāyam ugghatasippo dhammena rajjam kāresi. Tassa antepure eko amacco dubbhi. So taṃ paccakkhato ñatvā raṭṭhā pabbājesi. Tadā sāvatthiyam dhaṅkarājā nāma rajjam kāresi. So tassa santikaṃ gantvā taṃ upaṭṭhahitvā heṭṭhā vuttanayena attano vacanam gāhāpetvā bārāṇasirajjam gaṇhāpesi. So pi rajjam gahetvā bodhisattam saṅkhalikāhi bandhāpetvā bandhanāgāram pavesesi. Bodhisatto jhānam nibbattetvā {3.169} ākāse pallaṅkena nisīdi, dhaṅkassa sarīre ḍaḥo uppajji. So gantvā bodhisattassa suvaṇṇādāsaphullapadumasassirikaṃ mukham disvā bodhisattam pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Aññe socanti rodanti, aññe assumukhā janā,
Pasannamukhavaṇṇosi, kasmā ghaṭa na socasī ti.**

Tattha **aññe** ti taṃ ṭhapetvā sesamanussā.

Athassa bodhisatto asocanakāraṇam kathento catasso gāthā abhāsi:

**2. Nābbhatītaharo soko, nānāgatasukhāvaho,
Tasmā dhañka na socāmi, natthi soke dutīyatā.**

**3. Socam paṇḍu kiso hoti, bhattañcassa na ruccati,
Amittā sumanā honti, sallavidhassa ruppato.**

**4. Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale,
Thitam mam nāgamissati, evam diṭṭhapado aham.**

**5. Yassattā nālamekova, sabbakāmarasāharo,
Sabbā pi pathavī tassa, na sukham āvahissatī ti.**

Tattha **nābbhatītaharo** ti nābbhatītāhāro, ayam-eva vā pāṭho. Soko nāma abbhatītaṃ atikkantaṃ niruddhaṃ atthaṅgataṃ puna nāharati. **Dutīyatā** ti sahāyatā. Atītāharaṇena vā anāgatāharaṇena vā soko nāma kassaci sahāyo na hoti, tenā pi kāraṇenāhaṃ na socāmīti vadati. **Socan**-ti socanto.

Sallavidhassa ruppato ti sokasallena viddhassa teneva ghaṭṭiyamānassa: “Diṭṭhā vata no paccāmittassa piṭṭhī” ti amittā sumanā hontī ti attho.

Thitam mam nāgamissatī ti samma dhañkarāja, etesu gāmādīsu yattha katthaci thitam mam paṇḍukisabhāvādikaṃ sokamūlakaṃ byasanaṃ na āgamissati. **Evam diṭṭhapado** ti yathā taṃ byasanaṃ nāgacchati, evaṃ mayā jhānapadaṃ diṭṭhaṃ. “Aṭṭhalokadhammapadan”-ti pi vadanti yeva. {3.170} Pāḷiyaṃ pana: “Na mattaṃ nāgamissatī” ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi. Pariyosānagāthāya icchitapatthitattthena jhānasukhasaṅkhātāṃ sabbakāmarasaṃ āharatīti **sabbakāmarasāharo**. Idaṃ vuttaṃ hoti: yassa rañño pahāya aññasahāye attāva eko sabbakāmarasāharo nālaṃ, sabbaṃ jhānasukhasaṅkhātāṃ kāmarasaṃ āharitum asamattho, tassa rañño sabbā pi pathavī na sukhaṃ āvahissati. Kāmāturassa hi sukhaṃ nāma natthi, yo pana kilesadaratharahitaṃ jhānasukhaṃ āharitum samattho, so rājā sukhī hotīti. Yo panetāya gāthāya: “Yassattā nālameko” ti pi pāṭho, tassattho na dissati.

Iti dhañko imā catasso gāthā sutvā bodhisattaṃ khamāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā pakkāmi. Bodhisatto pi rajjaṃ amaccānaṃ paṭiniyyādetvā himavantapadesaṃ gantvā isipabbajjaṃ pabbajitvā aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā dhañkarājā ānando ahoṣi, ghaṭarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Ghaṭajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 356 Koraṇḍiyajātakavaṇṇanā

Eko araṇṇe ti idaṃ satthā jetavane viharanto dhammasenāpatim ārabha kathesi. Thero kira āgatāgatānaṃ dussīlānaṃ migaluddakamacchabandhādīnaṃ diṭṭhadiṭṭhānaṇṇeva: “Sīlaṃ gaṇhatha, sīlaṃ gaṇhathā” ti sīlaṃ deti. Te there garubhāvena tassa kathaṃ bhinditum asakkontā sīlaṃ gaṇhanti, gahetvā ca pana na rakkhanti, attano attano kammam-eva karonti. Thero saddhivihārike āmantetvā: “Āvuso, ime manussā mama santike sīlaṃ gaṇhiṃsu, gaṇhitvā ca pana na rakkhanti” ti {3.171} āha. “Bhante, tumhe etesaṃ aruciyā sīlaṃ detha, ete tumhākaṃ kathaṃ bhinditum asakkontā gaṇhanti, tumhe ito paṭṭhāya evarūpānaṃ sīlaṃ mā adatthā” ti. Thero anattamano ahosi. Taṃ pavattim sutvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “āvuso, sārīputtatthero kira diṭṭhadiṭṭhānaṇṇeva sīlaṃ deti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepeṣa diṭṭhadiṭṭhānaṃ ayācantānaṇṇeva sīlaṃ deti” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ disāpāmoḁkhassa ācariyassa jeṭṭhantevāsiko koraṇḍiyo nāma ahosi. Tadā so ācariyo diṭṭhadiṭṭhānaṃ kevaṭṭādīnaṃ ayācantānaṇṇeva: “Sīlaṃ gaṇhatha, sīlaṃ gaṇhathā” ti sīlaṃ deti. Te gahetvā pi na rakkhanti ācariyo tamatthaṃ antevāsikānaṃ ārocesi. Antevāsikā: “Bhante, tumhe etesaṃ aruciyā sīlaṃ detha, tasmā bhindanti, ito dāni paṭṭhāya yācantānaṇṇeva dadeyyātha, mā ayācantānaṃ”-ti vadiṃsu. So vipphaṇisārī ahosi, evaṃ sante pi diṭṭhadiṭṭhānaṃ sīlaṃ deti yeva.

Athekadivasam ekasmā gāmā manussā āgantvā brāhmaṇavācanakatthāya ācariyaṃ nimantayiṃsu. So koraṇḍiyamāṇavaṃ pakkosivā: “Tāta, ahaṃ na gacchāmi, tvaṃ ime pañcasate māṇave gahetvā tattha gantvā vācanakāni sampaṭicchitvā amhākaṃ dinnakoṭṭhāsaṃ āharā” ti pesesi. So gantvā paṇinivattanto antarāmagge ekaṃ kandaraṃ disvā cintesi: “Amhākaṃ ācariyo diṭṭhadiṭṭhānaṃ ayācantānaṇṇeva sīlaṃ deti, ito dāni paṭṭhāya yathā yācantānaṇṇeva deti, tathā naṃ karissāmi” ti. So tesu māṇavesu {3.172} sukhaniṣṇesu uṭṭhāya mahantaṃ mahantaṃ selaṃ ukkhipitvā kandarāyaṃ khi pi, punappunaṃ khi pi yeva. Atha naṃ te māṇavā uṭṭhāya: “Ācariya, kiṃ karosi” ti āhaṃsu. So na kiñci kathesi, te vegena gantvā ācariyassa ārocesum. Ācariyo āgantvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Eko araṇṇe girikandarāyaṃ, paggayha paggayha sīlaṃ paveccasi,
Punappunam santaramānarūpo, koraṇḍiya ko nu tava yidhattho ti.**

Tattha **ko nu tava yidhattho** ti ko nu tava idha kandarāyaṃ silākipanena attho.

So tassa vacanam sutvā ācariyaṃ pabodhetukāmo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ahañhimaṃ sāgarasevitaṃ, samaṃ karissāmi yathā pi pāṇi,
Vikiriya sānūni ca pabbatāni ca, tasmā sīlaṃ dariyā pakkhipāmī ti.**

Tattha **ahañhimaṃ**-ti ahañhi imaṃ mahāpathaviṃ. **Sāgarasevitaṃ**-ti sāgarehi sevitam cāturaṇṇam. **Yathā pi pāṇi** ti hatthalaṃ viya samaṃ karissāmi. **Vikiriya** ti vikiritvā. **Sānūni ca pabbatāni ca** ti paṇsupabbate ca silāpabbate ca.

Tam sutvā brāhmaṇo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Nayimaṃ mahiṃ arahati paṇikappaṃ, samaṃ manusso karaṇāya meko,
Maññāmaññeva dariṃ jigīsāṃ, koraṇḍiya hāhasi jīvalokaṃ-ti.**

Tattha {3.173} **karaṇāya meko** ti karaṇāya eko kātuṃ na sakkotīti dīpeti. **Maññāmaññeva dariṃ jigīsāṃ**-ti aham maññāmi tiṭṭhatu pathavī, imaññeva ekaṃ dariṃ jigīsāṃ pūraṇatthāya vāyamanto silā pariyesanto upāyaṃ vicinanto va tvaṃ imaṃ jīvalokaṃ hāhasi jahissasi, marissasī ti attho.

Tam sutvā māṇavo catuttham gāthamāha.

**4. Sace ayaṃ bhūtaḍḍharaṃ na sakkā, samaṃ manusso karaṇāya meko,
Evam-eva tvaṃ brahme ime manusse, nānādiṭṭhike nānayissasi te ti.**

Tassattho: sace ayaṃ eko manusso imaṃ bhūtaḍḍharaṃ pathaviṃ samaṃ kātuṃ na sakkā na samattho, evam-eva tvaṃ ime dussīlamanusse nānādiṭṭhike nānayissasi, te evaṃ: “Sīlaṃ gaṇhatha, sīlaṃ gaṇhathā” ti vadanto attano vasaṃ na ānayissasi, paṇḍitapurisā yeva hi pāṇātipātāṃ: “Akusalan”-ti garahanti. Saṃsāramocakādayo panettha kusalasaññino, te tvaṃ katham ānayissasi, tasmā diṭṭhadiṭṭhānaṃ sīlaṃ adatvā yācantānaññeva dehīti.

Tam sutvā ācariyo: “Yuttam vadati koraṇḍiyo, idāni na evarūpaṃ karissāmī” ti attano viraddhabhāvaṃ ṇatvā pañcamam gāthamāha.

**5. Saṃkhittarūpena bhavaṃ mamaṭṭham, akkhāsi koraṇḍiya evametam,
Yathā na sakkā pathavī samāyaṃ, kattuṃ manussena tathā manussā ti.**

Tattha **samāyaṃ**-ti samam ayaṃ. Evam ācariyo māṇavassa thutiṃ akāsi, so pi naṃ bodhetvā sayam gharaṃ nesi.

Satthā {3.174} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā brāhmaṇo sārīputto ahosi, koraṇḍiyamāṇavo pana aham-eva ahosin”-ti.

Koraṇḍiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 357 Laṭukikajātakavaṇṇanā

Vandāmi taṃ kuñjara saṭṭhihāyanan-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Ekasmiñhi divase bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto kakkhaḷo pharuso sāhasiko, sattesu karuṇāmetampissa natthī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa nikkaruṇoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbattitvā vayappatto pāsādiko mahākāyo asītisahassavāraṇaparivāro yūthapati hutvā himavantapadese vihāsi. Tadā ekā laṭukikā sakunīkā hatthīnaṃ vicaraṇaṭṭhāne aṇḍāni nikkhi pi, tāni pariṇatāni bhinditvā sakunapotakā nikkhamimsu. Tesu aviruḷhapakkhesu uppatituṃ asakkontesu yeva mahāsatto asītisahassavāraṇaparivuto gocarāya caranto taṃ padesaṃ patto. Taṃ disvā laṭukikā cintesi: “Ayaṃ hatthirājā mama potake madditvā māressati, handa naṃ puttakānaṃ parittāṇatthāya dhammikārakkhaṃ yācāmī” ti. Sā ubho pakkhe ekato katvā tassa purato ṭhatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Vandāmi taṃ kuñjara saṭṭhihāyanam, āraññakam yūthapatim yasassim,
Pakkhehi taṃ pañjalikam karomi, mā me vadhī puttake dubbalāyā ti.**

Tattha {3.175} **saṭṭhihāyanan**-ti saṭṭhivassakāle hāyanabalaṃ. **Yasassin**-ti parivārasampannaṃ. **Pakkhehi taṃ pañcalikam karomī** ti ahaṃ pakkhehi taṃ añjalikam karomī ti attho.

Mahāsatto: “Mā cintayi laṭukike, ahaṃ te puttake rakkhissāmī” ti sakunapotakānaṃ upari ṭhatvā asītiyā hatthisahassesu gatesu laṭukikam āmantetvā: “Laṭukike amhākaṃ pacchato eko ekacāriko hatthī āgacchati, so amhākaṃ vacanaṃ na karissati, tasmim āgate tam-pi yācitvā puttakānaṃ sotthibhāvaṃ kareyyāsī” ti vatvā pakkāmi. Sā pi tassa paccuggamanaṃ katvā ubhohi pakkhehi añjalim katvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vandāmi taṃ kuñjara ekacāriṃ, āraññaṃ pabbatasānugocaraṃ,
Pakkhehi taṃ pañjalikaṃ karomi, mā me vadhī puttake dubbalāyā ti.**

Tattha **pabbatasānugocaraṃ**-ti ghanaselapabbatesu ca paṃsupabbatesu ca
gocaraṃ gaṇhantaṃ.

So tassā vacanaṃ sutvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Vadhissāmi te laṭukike puttakāni, kiṃ me tuvaṃ kāhasi dubbalāsi,
Sataṃ saḥassāni pi tādisīnaṃ, vāmena pādena papothayeyyan-ti.**

Tattha **vadhissāmi te** ti tvaṃ kasmā mama vicaraṇamagge puttakāni ṭhapesi,
yasmā ṭhapesi, tasmā vadhissāmi te puttakāni vadati. **Kiṃ me tuvaṃ kāhasi**
ti mayhaṃ mahāthāmassa tvaṃ dubbalā kiṃ karissasi. **Papothayeyyan-ti**
ahaṃ tādisīnaṃ laṭukikānaṃ sataḥassam-pi vāmena pādena sañcuṇṇeyyaṃ,
dakkhiṇapādena pana kathāva natthīti.

Evañca {3.176} pana vatvā so tassā puttake pādena sañcuṇṇetvā muttena
pavāhetvā nadanto va pakkāmi. Laṭukikā rukkkhasākhāya nilīyitvā: “Idāni tāva
vāraṇa nadanto gacchasi, katipāheneva me kiriyaṃ passissasi, kāyabalato
ñāṇabalassa mahantabhāvaṃ na jānāsi, hotu, jānāpessāmi nan”-ti taṃ
santajjayamānāva catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na heva sabbattha balena kiccaṃ, balañhi bālassa vadhāya hoti,
Karissāmi te nāgarājā anatthaṃ, yo me vadhī puttake dubbalāyā ti.**

Tattha **balenā** ti kāyabalena. **Anatthan**-ti avuḍḍhiṃ. **Yo me** ti yo tvaṃ mama
dubbalāya puttake vadhī ghātesi.

Sā evaṃ vatvā katipāhaṃ ekaṃ kākāṃ upaṭṭhahitvā tena tuṭṭhena: “Kiṃ te
karomī” ti vuttā: “Sāmi, aññaṃ me kātabbaṃ natthi, ekassa pana
ekacārikavāraṇassa tuṇḍena paharitvā tumhehi akkhīni bhinnāni paccāsīsāmī” ti
āha. Sā tena: “Sādhū” ti sampañicchitā ekaṃ nīlamakkhikaṃ upaṭṭhahi. Tāyapi:
“Kiṃ te, karomī” ti vuttā: “Iminā kākena ekacārikavāraṇassa akkhīsu bhinnesu
tumhehi tattha āsāṭikaṃ pātetuṃ icchāmī” ti vatvā tāyapi: “Sādhū” ti vutte
ekaṃ maṇḍukaṃ upaṭṭhahitvā tena: “Kiṃ te, karomī” ti vuttā: “Yadā
ekacārikavāraṇo andho hutvā pāṇīyaṃ pariyesati, tadā pabbatamatthake ṭhito
saddaṃ katvā tasmīṃ pabbatamatthakaṃ abhiruhante otaritvā papāte saddaṃ
kareyyātha, ahaṃ tumhākaṃ santikā ettakaṃ paccāsīsāmī” ti āha. So pi tassā
vacanaṃ: “Sādhū” ti sampañicchi.

Athekadivasam kāko vāraṇassa dve pi {3.177} akkhīni tuṇḍena bhindi, nīlamakkhikā āsāṭikam pātesi. So puḷavehi khajjanto vedanāppatto pipāsābhībhūto pānīyam pariyesamāno vicari. Tasmiṃ kāle maṇḍūko pabbatamatthake ṭhatvā saddamakāsi. Vāraṇo: “Ettha pānīyam bhavissatī” ti pabbatamatthakam abhiruhi. Atha maṇḍūko otarivā papāte ṭhatvā saddamakāsi. Vāraṇo: “Ettha pānīyam bhavissatī” ti papātābhīmukho gacchanto parigaḷitvā pabbatapāde patitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Laṭukikā tassa matabhāvaṃ ṇatvā: “Diṭṭhā me paccāmittassa piṭṭhī” ti haṭṭhatuṭṭhā tassa khandhe caṅkamitvā yathākamman gata.

Satthā: “Na, bhikkhave, kenaci saddhiṃ veraṃ nāma kātabbam, evaṃ balasampannam-pi vāraṇam ime cattāro janā ekato hutvā vāraṇassa jīvitakkhayaṃ pāpesun”-ti:

**5. Kākañca passa laṭukikam, maṇḍūkam nīlamakkhikam,
Ete nāgam aghātesum, passa verassa verinam,
Tasmā hi veraṃ na kayirātha, appiyena pi kenaci ti.**

Tattha **passā** ti aniyāmitālapanametaṃ, bhikkhū pana sandhāya vuttattā passatha bhikkhaviṭṭaṃ vuttam hoti. **Ete** ti ete cattāro ekato hutvā. **Aghātesun**-ti taṃ vadhiṃsu. **Passa verassa verinan**-ti passatha verikānaṃ verassa gatinti attho.

Imaṃ abhisambuddhagāthaṃ vatvā jātakam samodhānesi. Tadā ekacārikahatthī devadatto ahosi, yūthapati pana aham-eva ahosinti.

Laṭukikajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 358 Cūḷadhammapālajātakavaṇṇanā

Aham-eva dūsiyā bhūnahatā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanam ārabba kathesi. Aññesu jātakesu devadatto bodhisattassa tāsamattam-pi kātuṃ nāsakkhi, imasmiṃ {3.178} pana cūḷadhammapālajātake (Ja. 358) bodhisattassa sattamāsikakāle hatthapāde ca sīsañca chedāpetvā asimālakam nāma kāresi. **Daddarajātake** (Ja. 172) gīvaṃ gahetvā māretvā uddhane maṃsam pacitvā khādi. **Khantīvādījātake** (Ja. 313) dvīhi pi kasāhi pahārasahashehi tāḷāpetvā hatthapāde ca kaṇṇanāsañca chedāpetvā jāṭasu gahetvā kaḍḍhāpetvā uttānakam nipajjāpetvā ure pādena paharivā gato. Bodhisatto taṃ divasaṃ yeva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Cūḷanandiyajātake pi (Ja. 222) **mahākapijātake pi** (Ja. 516) māresi yeva. Evam-eva so dīgharattam vadhāya parisakkanto buddhakāle pi parisakki yeva. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, devadatto buddhānam mārāṇattham-eva upāyam karoti, ‘sammāsambuddham mārāpessāmī’ ti dhanuggahe payojesi, silam pavijjhi, nāḷāgirim vissajjāpesī” ti. Satthā āgantvā ‘kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mayham vadhāya parisakki yeva, idāni pana tāsamattam-pi kātum na sakkoti, pubbe maṃ cūḷadhammapālakumārakāle attano puttaṃ samānam jīvatakkhayam pāpetvā asimālakaṃ kāresi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam mahāpatāpe nāma rajjam kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā candādeviyā kucchimhi nibbatti, “dhammapālo” tissa nāmaṃ karimṃsu. Tamenam sattamāsikakāle mātā gandhodakena nhāpetvā alaṅkaritvā kīḷāpayamānā nisīdi. Rājā tassā vasanaṭṭhānam agamāsi. Sā puttaṃ kīḷāpayamānā puttasinehena samappitā hutvā rājānam passitvā pi na utṭhahi. So cintesi: “Ayaṃ idāneva tāva puttaṃ nissāya mānam karoti, maṃ kismiñci na maññati, putte pana vaḍḍhante mayi ‘manusso’ ti pi saññaṃ na karissati, idāneva naṃ ghātesāmi” ti. So nivattitvā rājāsane nisīditvā: “Attano vidhānena āgacchatū” ti coraghātakaṃ pakkosāpesi. So kāsāyavatthanivattho {3.179} rattamālādharo pharasum aṃse ṭhapetvā upadhānaghaṭikaṃ hatthapādaṭhapanadaṇḍakañca ādāya āgantvā rājānam vanditvā: “Kiṃ karomi, devā” ti aṭṭhāsi. Deviyā sirigabbham gantvā dhammapālam ānehīti. Devī pi rañño kujjhितvā nivattanabhāvaṃ ṇatvā bodhisattaṃ ure nipajjāpetvā rodamānā nisīdi. Coraghātako gantvā taṃ piṭṭhiyam hatthena paharitvā hatthato kumāram acchinditvā ādāya rañño santikaṃ āgantvā: “Kiṃ karomi, devā” ti āha. Rājā ekaṃ phalakaṃ āharāpetvā purato nikkhipāpetvā: “Idha naṃ nipajjāpehi” ti āha. So tathā akāsi.

Candādevī puttassa pacchato va paridevamānā āgacchi. Puna coraghātako: “Kiṃ karomī, devā” ti āha. Dhammapālassa hatthe chindāti. Candādevī: “Mahārāja, mama putto sattamāsiko bālako na kiñci jānāti, natthetassa doso, doso pana honto mayi bhaveyya, tasmā mayham hatthe chedāpehi” ti imamattam pakāsentī paṭhamam gāthamāha.

**1. Aham-eva dūsiyā bhūnahatā, rañño mahāpatāpassa,
Etaṃ muñcatu dhammapālaṃ, hatthe me deva chedehī ti.**

Tattha **dūsiyā** ti dūsikā, tumhe disvā anuṭṭhahamānā dosakārikā ti attho. “Dūsikā” ti pi pāṭho, ayamevattho. **Bhūnahatā** ti hatabhūnā, hatavuḍḍhī ti attho. **Rañño** ti idaṃ: “Dūsiyā” ti padena yojetabbaṃ. Ahaṃ rañño mahāpatāpassa aparādhakārikā, nāyaṃ kumāro, tasmā niraparādham etaṃ bālakaṃ muñcatu dhammapālaṃ, sace pi hatthe chedāpetukāmo, dosakārikāya hatthe me, deva, chedehīti ayamettha attho.

Rājā coraghātaṃ olokesi. “Kiṃ karomi, devā” ti? “Papañcaṃ akatvā hatthe chedā” ti. Tasmim̐ khaṇe coraghātako tikhiṇapharasuṃ gahetvā kumārassa taruṇavaṃsakaḷṛe viya {3.180} dve hatthe chindī. So dvīsu hatthesu chijjamānesu neva rodi na paridevi, khantiṇca mettaṇca purecārikaṃ katvā adhivāsesi. Candā pana devī chinnaḥatthakoṭim̐ gahetvā ucchaṅge katvā lohitalittā paridevamānā vicari. Puna coraghātako: “Kiṃ karomi, devā” ti pucchi. “Dve pi pāde chindā” ti. Taṃ sutvā candādevī dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Aham-eva dūsiyā bhūnahatā, rañño mahāpatāpassa,
Etaṃ muñcatu dhammapālaṃ, pāde me deva chedehī ti.**

Tattha adhippāyo vuttanayeneva veditabbo.

Rājā pi puna coraghātaṃ āṇāpesi. So ubho pi pāde chindī. Candādevī pādakoṭim̐-pi gahetvā ucchaṅge katvā lohitalittā paridevamānā: “Sāmi mahāpatāpa, chinnaḥatthapādā nāma dārakā mātaraṃ posetabbā hontī, ahaṃ bhatim̐ katvā mama puttakaṃ posessāmi, dehi me etan”-ti āha. Coraghātako: “Kiṃ deva katā rājāṇā, niṭṭhitaṃ mama kiccaṃ”-ti pucchi. “Na tāva niṭṭhitan”-ti. “Atha kiṃ karomi, devā” ti? “Sīsamassa chindā” ti. Taṃ sutvā candādevī tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Aham-eva dūsiyā bhūnahatā, rañño mahāpatāpassa,
Etaṃ muñcatu dhammapālaṃ, sīsam me deva chedehī ti.**

Vatvā ca pana attano sīsam upanesi.

Puna coraghātako: “Kiṃ karomi, devā” ti pucchi. “Sīsamassa chindā” ti. So sīsam chinditvā: “Katā, deva, rājāṇā” ti pucchi. “Na tāva katā” ti. “Atha kiṃ karomi, devā” ti? “Asituṇḍena naṃ sampaṭicchitvā asimālakaṃ nāma karohī” ti. So tassa kaḷevaraṃ ākāse khipitvā asituṇḍena sampaṭicchitvā asimālakaṃ nāma

katvā mahātale vippakiri. Candādevī bodhisattassa mañse ucchaṅge katvā mahātale rodamānā paridevamānā imā gāthā abhāsi:

**4. Na {3.181} hi nūnimassa rañño, mittāmaccā ca vijjare suhadā,
Ye na vadanti rājānaṃ, mā ghātayi orasaṃ puttāṃ.**

**5. Na hi nūnimassa rañño, ñātī mittā ca vijjare suhadā,
Ye na vadanti rājānaṃ, mā ghātayi atrajaṃ puttān-ti.**

Tattha **mittāmaccā ca vijjare suhadā** ti nūna imassa rañño daḷhamittā vā sabbakiccesu sahabbhāvino amaccā vā muduhadayatāya suhadā vā keci na vijjanti. **Ye na vadanti** ti ye adhunā āgantvā: “Attano piyaputtāṃ mā ghātayī” ti na vadanti, imaṃ rājānaṃ paṭisedhenti, te natthiyevā ti maññe. Dutiyagāthāyaṃ **ñātī** ti ñātakā.

Imā pana dve gāthā vatvā candādevī ubhohi hatthehi hadayamaṃsaṃ dhārayamānā tatiyaṃ gāthamāha.

**6. Candanasārānulittā, bāhā chijjanti dhammapālassa,
Dāyādassa pathabyā, pāṇā me deva rujjhantī ti.**

Tattha **dāyādassa pathabyā** ti pitusantakāya cāturantāya pathaviyā dāyādassa lohitacandanasārānulittā hatthā chijjanti, pādā chijjanti, sīsaṅca chijjati, asimālako pi kato, tava vaṃsaṃ pacchinditvā gatosi dānīti evamādīni vilapanti evamāha. **Pāṇā me deva rujjhantī** ti deva, mayham-pi imaṃ sokaṃ sandhāretuṃ asakkontiyaṃ jīvitāṃ rujjhatīti.

Tassā evaṃ paridevamānāya eva ḍayhamāne veḷuvane veḷu viya hadayaṃ phali, sā tattheva jīvitakkhayaṃ pattā. Rājā pi pallaṅke ṭhātuṃ asakkonto mahātale pati, padaratalaṃ dvidhā bhijji, so tato pi bhūmiyaṃ pati. Tato catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalā pi ghanapathavī tassa aguṇaṃ dhāretuṃ asakkonti bhijjitvā vivaramadāsi, avīcito jālā uṭṭhāya kuladattikena kambalena parikkhipantī viya {3.182} taṃ gahetvā avīcimhi khi pi. Candāya ca bodhisattassa ca amaccā sarīrakiccaṃ karimsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā devadatto ahoṣi, candādevī mahāpajāpatigotamī, dhammapālakumāro pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Cūḷadhammapālajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 359 Suvaṇṇamigajātakavaṇṇanā

Vikkama re haripādā ti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthiyaṃ ekaṃ kuladhītaraṃ ārabha kathesi. Sā kira sāvatthiyaṃ dvinnā aggasāvakānaṃ upaṭṭhākakulassa dhītā saddhā pasannā buddhamāmakā dhammamāmakā saṅghamāmakā ācārasampannā paṇḍitā dānādipuññābhiratā. Taṃ aññaṃ sāvatthiyaṃ-eva samānajātikaṃ micchādiṭṭhikakulaṃ vāresi. Athassā mātāpitāro: “Amhākaṃ dhītā saddhā pasannā tīṇi ratanāni mamāyati dānādipuññābhiratā, tumhe micchādiṭṭhikā imissā pi yathāruciya dānaṃ vā dātuṃ dhammaṃ vā sotuṃ vihāraṃ vā gantuṃ sīlaṃ vā rakkhituṃ uposathakammaṃ vā kātuṃ na dassatha, na mayaṃ tumhākaṃ dema, attanā sadisaṃ micchādiṭṭhikakulāva kumārikaṃ gaṇhathā” ti āhaṃsu. Te tehi paṭikkhittā: “Tumhākaṃ dhītā amhākaṃ gharaṃ gantvā yathādhippāyena sabbametaṃ karotu, mayaṃ na vāressāma, detha no etan”-ti vatvā: “Tena hi gaṇhathā” ti vuttā bhaddakena nakkhattena maṅgalaṃ katvā taṃ attano gharaṃ nayiṃsu. Sā vattācārasampannā patidevatā ahosi, sassusasurasāmikavattāni katāneva honti.

Sā ekadivasaṃ sāmikaṃ āha: “icchāmaham, ayyaputta, amhākaṃ kulūpakattherānaṃ dānaṃ dātun”-ti. Sādhū, bhadde, yathājñhāsayaena dānaṃ dehīti. Sā there nimantāpetvā mahantaṃ sakkāraṃ katvā paṇṭabhojanaṃ bhojetvā ekamantaṃ nisīditvā: “Bhante, imaṃ kulaṃ micchādiṭṭhikaṃ assaddhaṃ tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇaṃ na jānāti, sādhu, ayyā, yāva imaṃ kulaṃ tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇaṃ jānāti, tāva idheva bhikkhaṃ gaṇhathā” ti āha. Therā adhivāsetvā tattha nibaddhaṃ bhuñjanti. Puna sāmikaṃ āha: “Ayyaputta, therā {3.183} idha nibaddhaṃ āgacchanti, kimkāraṇā tumhe na passathā” ti. “Sādhu, passissāmī” ti. Sā punadivase therānaṃ bhattakiccapariyosāne tassa ārocesi. So upasaṅkamitvā therehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdi. Athassa dhammasenāpati dhammakathaṃ kathesi. So therassa dhammakathāya ca iriyāpathesu ca pasīditvā tato paṭṭhāya therānaṃ āsanaṃ paññāpeti, pāṇīyaṃ parissāveti, antarābhatte dhammakathaṃ suṇāti, tassa aparabhāge micchādiṭṭhi bhijji.

Athekadivasaṃ thero dvinnā-pi dhammakathaṃ kathento saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ubho pi jayampatikā sotāpattiphale paṭiṭṭhahimsu. Tato paṭṭhāya tassa mātāpitāro ādiṃ katvā antamaso dāsakammakarā pi sabbe micchādiṭṭhiṃ bhinditvā buddhadhammasaṅghamāmakā yeva jātā.

Athekadivasam dārikā sāmikam āha: “ayyaputta, kim me gharāvāsena, icchāmahaṃ pabbajitun”-ti. So: “Sādhu bhadde, aham-pi pabbajissāmī” ti mahantena parivārena taṃ bhikkhunupassayaṃ netvā pabbājetvā sayam-pi satthāraṃ upasaṅkamtvā pabbajjaṃ yāci. Taṃ satthā pabbājesi. Ubho pi vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇiṃsu. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asukā nāma daharabhikkhunī attano ceva paccayā jātā sāmikassa ca, attanā pi pabbajitvā arahattaṃ patvā tam-pi pāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva tāva esā sāmikam rāgapāsā mocesi, pubbepesā porāṇakapaṇḍite pana maraṇapāsā mocesi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto abhirūpo ahosi pāsādiko dassanīyo suvaṇṇavaṇṇo lākhārasaparikkamakatehi {3.184} viya hatthapādehi rajatadāmasadisēhi visāṇehi maṇigūḷikapāṭibhāgehi akkhīhi rattakambalagenḍusadisena mukhena samannāgato. Bhariyāpissa taruṇamigī abhirūpā ahosi dassanīyā. Te samaggavāsaṃ vasiṃsu, asītisahassacitramigā bodhisattaṃ upaṭṭhahiṃsu. Tadaṃ luddakā migavāṭhiṃsu pāse oḍḍesuṃ. Athekadivasam bodhisatto migānaṃ purato gacchanto pāde pāsena bajjhितvā: “Chindissāmi nan”-ti ākaḍḍhi, cammaṃ chijji, puna ākaḍḍhantassa maṃsaṃ chijji, puna nhāru chijji, pāso aṭṭhimāhacca aṭṭhāsi. So pāsam chindituṃ asakkonto maraṇabhayatajjito baddharavaṃ ravi. Taṃ sutvā bhīto migagaṇo palāyi. Bhariyā panassa palāyitvā migānaṃ antare oloketi taṃ adisvā: “Idaṃ bhayaṃ mayhaṃ piyasāmikassa uppannaṃ bhavissati” ti vegena tassa santikaṃ gantvā assumukhī rodamānā: “Sāmi, tvaṃ mahabbalo, kim etaṃ pāsam sandhāretuṃ na sakkhissasi, vegaṃ janetvā chindāhi nan”-ti tassa ussāhaṃ janenti paṭhamam gāthamāha.

**1. Vikkama re haripāda, vikkama re mahāmiga,
Chinda vāratikam pāsam, nāham ekā vane rame ti.**

Tattha **vikkamā** ti parakkama, ākaḍḍhā ti attho. **Re** ti āmantane nipāto. **Haripādā** ti suvaṇṇapāda. Sakalasarīram-pi tassa suvaṇṇavaṇṇam, ayaṃ pana gāravenevamāha. **Nāham ekā** ti ahaṃ tayā vinā ekikā vane na ramissāmi, tiṇodakam pana aggahetvā sussitvā marissāmīti dasseti.

Taṃ {3.185} sutvā migo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vikkamāmi na pāremi, bhūmiṃ sumbhāmi vegasā,
Daḷho vārattiko pāso, pādaṃ me parikantatī ti.**

Tattha **vikkamāmī** ti bhadde, ahaṃ vīriyaṃ karomi. **Na pāremī** ti pāsāṃ chindituṃ pana na sakkomī ti attho. **Bhūmiṃ sumbhāmī** ti api nāma chijjeyyāti pādenā pi bhūmiṃ paharāmi. **Vegasā** ti vegena. **Parikantatī** ti cammādīni chindanto samantā kantatīti.

Atha naṃ migī: “Mā bhāyi, sāmi, ahaṃ attano balena luddakaṃ yācitvā tava jīvitam āharissāmi. Sace yācanāya na sakkhissāmi, mama jīvitam-pi datvā tava jīvitam āharissāmī” ti mahāsattaṃ assāsetvā lohitalittam bodhisattam pariggahetvā aṭṭhāsī. Luddako pi asiṇca sattiṇca gahetvā kappuṭṭhānaggi viya āgacchati. Sā taṃ disvā: “Sāmi, luddako āgacchati, ahaṃ attano balam karissāmi, tvaṃ mā bhāyī” ti migam assāsetvā luddakassa paṭipatham gantvā paṭikkamitvā ekamantaṃ ṭhitā taṃ vanditvā: “Sāmi, mama sāmiko suvaṇṇavaṇṇo sīlācārasampanno, asītisahassānam migānam rājā” ti bodhisattassa guṇam kathetvā migarāje ṭhite yeva attano vadham yācantī tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Attharassu palāsāni, asim nibbāha luddaka,
Paṭhamam maṃ vadhivāna, hana pacchā mahāmigan-ti.**

Tattha **palāsāni** ti maṃsaṭṭhapanattham palāsapaṇṇāni attharassu. **Asim nibbāha** ti asim kosato nīhara.

Taṃ sutvā luddako: “Manussabhūtā tava sāmikassa atthāya attano jīvitam na pariccajanti, ayaṃ tiracchānagatā jīvitam pariccajati, manussabhāsāya ca madhurena sarena {3.186} katheti, ajja imissā ca patino cassā jīvitam dassāmī” ti pasannacitto catuttham gāthamāha.

**4. Na me sutam vā diṭṭham vā, bhāsantiṃ mānusiṃ migim,
Tvaṇca bhadde sukhī hohi, eso cā pi mahāmigo ti.**

Tattha **sutam vā diṭṭham vā** ti mayā ito pubbe evarūpaṃ diṭṭham vā sutam vā natthi. **Bhāsantiṃ mānusiṃ migin-ti** ahañhi ito pubbe mānusiṃ vācam bhāsantiṃ migim neva addasaṃ na assosiṃ. Yesam pana: “Na me sutā vā diṭṭhā vā, bhāsanti mānusi migi” ti pāli, tesam yathāpāḷim-eva attho dissati. **Bhadde** ti bhaddake paṇḍike upāyakusale. Iti taṃ ālapitvā puna: “Tvaṇca eso cā pi mahāmigoti dve pi janā sukhī niddukkhā hothā” ti taṃ samassāsetvā luddako bodhisattassa santikaṃ gantvā vāsiyā cammapāsaṃ chinditvā pāde laggapāsakaṃ saṇikaṃ nīharitvā nhārunā nhāruṃ, maṃsena maṃsam,

cammena cammaṃ paṭipāṭetvā pādaṃ hatthena parimajji. Taṅkhaṇaṇṇeva mahāsattassa pūritapāramitānubhāvena luddakassa ca mettacittānubhāvena migiyā ca mettadhammānubhāvena nhārumaṃsacammāni nhārumaṃsacammehi ghaṭayimsu. Bodhisatto pana sukhī niddukkho aṭṭhāsi.

Migī bodhisattaṃ sukhitaṃ disvā somanassajātā luddakassa anumodanaṃ karontī pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi nātibhi,
Yathāhamajja nandāmi, muttaṃ disvā mahāmigan-ti.**

Tattha **luddakā** ti dāruṇakammakiriyāya laddhanāmavasena ālapati.

Bodhisatto: “Ayaṃ luddo mayhaṃ avassayo jāto, mayāpissa avassayeneva bhavituṃ vaṭaṭī” ti {3.187} gocarabhūmiyaṃ diṭṭhaṃ ekaṃ maṇikkhandhaṃ tassa datvā: “Samma, ito paṭṭhāya pāṇātipātādīni mā kari, iminā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dārake posento dānasīlādīni puñṇāni karohī” ti tassovādaṃ datvā araṇṇiṃ pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā luddako channo ahosi, migī daharabhikkhunī, migarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Suvaṇṇamigajātakavaṇṇanā navamā

Ja 360 Suyonandījātakavaṇṇanā

Vā ti gandho timirānan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Kiṃ disvā” ti vatvā: “Alaṅkatamātugāman”-ti vutte: “Mātugāmo nāmesa bhikkhu na sakkā rakkhituṃ, porāṇakapaṇḍitā supaṇṇabhavane katvā rakkhantā pi rakkhituṃ nāsakkhimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ tambarājā nāma rajjaṃ kāresi. Tassa suyonandī nāma aggamaheśi ahosi uttamarūpadharā. Tadā bodhisatto supaṇṇayoniyaṃ nibbatti, tasmim kāle nāgadīpo sedumadīpo nāma ahosi. Bodhisatto tasmim dīpe supaṇṇabhavane vasati. So bārāṇasiṃ gantvā tambarājena saddhiṃ māṇavakavesena jūtaṃ kīlati. Tassa rūpasampattiṃ disvā paricārikā: “Amhākaṃ rañṇā saddhiṃ evarūpo nāma māṇavako jūtaṃ kīlatī” ti suyonandiyā ārocesuṃ. Sā sutvā taṃ daṭṭhukāmā hutvā ekadivasam alaṅkaritvā jūtamaṇḍalaṃ āgantvā paricārikānaṃ {3.188} antare ṭhitā naṃ olokesi. So pi

devim olokesi. Dve pi aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesum. Supaṇṇarājā attano ānubhāvena nagare vātaṃ samuṭṭhāpesi, gehapatanabhayena rājanivesanā manussā nikkhamimsu. So attano ānubhāvena andhakāraṃ katvā devim gahetvā ākāseṇa āgantvā nāgadīpe attano bhavanaṃ pāvisi suyonandiyā gataṭṭhānaṃ jānantā nāma nāhesum. So tāya saddhim abhiramamāno gantvā rañña saddhim jūtaṃ kīlati.

Raṇṇo pana saggo nāma gandhabbo atthi, so deviyā gataṭṭhānaṃ ajānanto taṃ gandhabbaṃ āmantetvā: “Gaccha, tāta, gandhabba sabbaṃ thalajalapathaṃ anuvaritvā deviyā gataṭṭhānaṃ passā” ti uyyojesi. So paribbayaṃ gahetvā dvāragāmato paṭṭhāya vicinanto kurukacchaṃ pāpuṇi. Tadā kurukacchavāṇijā nāvāya suvaṇṇabhūmiṃ gacchanti. So te upasaṅkamitvā: “Ahaṃ gandhabbo nāvāya vetanaṃ khaṇdetvā tumhākaṃ gandhabbaṃ karissāmi, mam-pi nethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti tam-pi āropetvā nāvaṃ vissajjesum. Te sukhapayātāya nāvāya taṃ pakkositvā: “Gandhabbaṃ no karohī” ti āhaṃsu. “Ahaṃ ce gandhabbaṃ kareyyaṃ, mayi pana gandhabbaṃ karonte macchā calissanti, atha vo nāvo bhijjissatī” ti. “Manussamatte gandhabbaṃ karonte macchānaṃ calanaṃ nāma natthi, karohī” ti. “Tena hi mā mayhaṃ kujjhitthā” ti vīṇaṃ mucchitvā tantissarena gītassaraṃ, gītassarena tantissaraṃ anatikkamitvā gandhabbaṃ akāsi. Tena saddena sammattā hutvā macchā calimsu.

Atheko makaro uppatitvā nāvāya patanto nāvaṃ bhindi. Saggo phalake nipajjitvā yathāvātaṃ gacchanto nāgadīpe supaṇṇabhavanassa nigrodharukkhassa santikaṃ pāpuṇi. Suyonandī pi devī supaṇṇarājassa jūtaṃ kīlītuṃ gataḷe vimānā otaritvā {3.189} velante vicarantī saggaṃ gandhabbaṃ disvā sañjānitvā: “Kathaṃ āgatosī” ti pucchi. So sabbaṃ kathesi. “Tena hi mā bhāyī” ti taṃ assāsetvā bāhāhi pariggahetvā vimānaṃ āropetvā sayanapiṭṭhe nipajjāpetvā samassatthakāle dibbabhojanaṃ datvā dibbagandhodakena nhāpetvā dibbavatthehi acchādetvā dibbagandhapupphehi alaṅkaritvā puna dibbasayane nipajjāpesi. Evaṃ divasaṃ pariggahamānā supaṇṇaraṇṇo āgamanavelāya paṭicchādetvā gataḷe tena saddhim kilesavasena abhirami. Tato māsaddhamāsaccayena bārāṇasivāsino vāṇijā dārudakagahaṇatthāya tasmim dīpe nigrodharukkhamaḷaṃ sampattā. So tehi saddhim nāvaṃ abhiruyha bārāṇasiṃ gantvā rājānaṃ disvāva tassa jūtakīḷanavelāya vīṇaṃ gahetvā raṇṇo gandhabbaṃ karonto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Vāti gandho timirānaṃ, kusamuddo ca ghosavā,
Dūre ito suyonaṇḍī, tamba kāmā tudanti man-ti.**

Tattha **timirānaṃ**-ti timirarukkhapupphānaṃ. Taṃ kira nigrodhaṃ parivāretvā timirarukkha atthi, te sandhā yevaṃ vadati. **Kusamuddo** ti khuddakasamuddo. **Ghosavā** ti mahāravo. Tasseva nigrodhassa santike samuddaṃ sandhā yevamāha. **Iti** ti imamahā nagarā. **Tambā** ti rājānaṃ ālapati. Atha vā **tambakāmā** ti tambena kāmītakāmā tambakāmā nāma. Te maṃ hadaye vijjhantīti dīpeti.

Taṃ sutvā supaṇṇo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kathaṃ samuddamatari, kathaṃ addakkhi sedumaṃ,
Kathaṃ tassā ca tuyhaṇca, ahu sagga samāgamo ti.**

Tattha **sedumaṃ**-ti sedumadīpaṃ.

Tato {3.190} saggo tisso gāthā abhāsi:

**3. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Makarehi abhidā nāvā, phalakenāhamaplaviṃ.**

**4. Sā maṃ saṇhena mudunā, niccaṃ candanagandhinī,
Aṅgena uddharī bhaddā, mātā puttaṃva orasaṃ.**

**5. Sā maṃ annena pānena, vatthena sayanena ca,
Attanā pi ca mandakkhī, evaṃ tamba vijānahī ti.**

Tattha **sā maṃ saṇhena mudunā** ti evaṃ phalakena tīraṃ uttiṇṇaṃ maṃ samuddatīre vicarantī sā disvā: “Mā bhāyī” ti saṇhena mudunā vacanena samassāsetvā ti attho. **Aṅgenā** ti bāhuyugaḷaṃ idha: “Aṅgenā” ti vuttaṃ. **Bhaddā** ti dassanīyā pāsādikā. **Sā maṃ annenā** ti sā maṃ etena annādinā santappesī ti attho. **Attanā pi cā** ti na kevalaṃ annādīheva, attanā pi maṃ abhiramentī santappesīti dīpeti. **Mandakkhī** ti mandadassanī, mudunā ākārena olokanasīlāti vuttaṃ hoti. “Mattakkhī” ti pi pāṭho, madamattehi viya akkhīhi samannāgatā ti attho. **Evaṃ tambā** ti evaṃ tambarāja jānāhīti.

Supaṇṇo gandhabbassa kathentasseva vippaṭṭisārī hutvā: “Ahaṃ supaṇṇabhavane vasanto pi rakkhituṃ nāsakkhiṃ, kiṃ me tāya dussīlāyā” ti taṃ ānetvā rañño paṭidatvā pakkāmi, tato paṭṭhāya puna nāgacchīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, supaṇṇarājā pana aham-eva ahosinti.

Suyonandījātakavaṇṇanā dasamā

Maṇikuṇḍalavaggo paṭhamo

2. Vaṇṇārohavaggo

Ja 361 Vaṇṇārohaḥajātakavaṇṇanā

Vaṇṇārohenā ti {3.191} idaṃ satthā jetavane viharanto dve aggasāvake ārabha kathesi. Ekasmiñhi samaye ubho pi mahātherā: “Imaṃ antovassam suññāgāraṃ anubrūhessāmā” ti satthāraṃ āpucchitvā gaṇaṃ pahāya sayam-eva pattacīvaram ādāya jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araññe viharimṃsu. Aññataro pi vighāsādapuriso therānaṃ upaṭṭhānaṃ karonto tattheva ekamante vasi. So therānaṃ samaggavāsaṃ disvā: “Ime ativiya samaggā vasanti, sakkā nu kho ete aññaamaññaṃ bhinditun”-ti cintetvā sārīputtattheraṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ nu kho, bhante, ayyena mahāmoggallānattherena saddhiṃ tumhākaṃ kiñci veraṃ atthi” ti pucchi. “Kiṃ panāvuso” ti. Esa, bhante, mama āgatakāle: “Sārīputto nāma jātigottakulapadesehi vā sutaganthapaṭivedhaidhīhi vā mayā saddhiṃ kiṃ pahoti” ti tumhākaṃ aḡuṇam-eva kathesi. Thero sitaṃ katvā: “Gaccha tvaṃ āvuso” ti āha.

So aparasmim-pi divase mahāmoggallānattheram-pi upasaṅkamitvā tattheva kathesi. So pi naṃ sitaṃ katvā: “Gaccha, tvaṃ, āvuso” ti vatvā sārīputtattheraṃ upasaṅkamitvā: “Āvuso, eso vighāsādo tumhākaṃ santike kiñci kathesi” ti pucchi. “Āmāvuso, mayham-pi santike kathesi, imaṃ nīharitum vaṭṭati” ti. “Sādhu, āvuso, nīharā” ti vutte thero: “Mā idha vasī” ti accharaṃ paharivā taṃ nīhari. Te ubho pi samaggavāsaṃ vasitvā satthu santikaṃ gantvā vanditvā nisīdimṃsu. Satthā paṭisanthāraṃ katvā: “Sukhena vassaṃ vasitthā” ti pucchitvā: “Bhante, eko vighāsādo amhe bhinditukāmo hutvā bhinditum asakkonto palāyī” ti vutte: “Na kho so, sārīputta, idāneva, pubbepesa tumhe ‘bhindissāmī’ ti bhinditum asakkonto palāyī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araññe rukkhadevatā ahosi. Tadā sīho ca byaggho {3.192} ca araññe pabbataguhāyaṃ vasanti. Eko siṅgālo te upaṭṭhahanto tesaṃ vighāsaṃ khāditvā mahākāyo hutvā ekadivasam cintesi: “Mayā sīhabyagghānaṃ maṃsaṃ na khāditapubbaṃ, mayā ime dve jane bhinditum vaṭṭati, tato nesaṃ kalahaṃ katvā matānaṃ maṃsaṃ khādissāmī” ti.

So sīhaṃ upasaṅkamtivā: “Kiṃ, sāmi, tumhākaṃ byagghena saddhiṃ kiñci veraṃ atthī” ti pucchi. “Kiṃ pana, sammā” ti? Esa, bhante, mamāgatakāle: “Sīho nāma sarīravaṇṇena vā ārohapariṇāhena vā jātibalavīriyehi vā mama kalabhāgam-pi na pāpuṇātī” ti tumhākaṃ aguṇam-eva kathesīti. Atha naṃ sīho: “Gaccha tvaṃ, na so evaṃ kathessatī” ti āha. Byaggham-pi upasaṅkamtivā eteneva upāyena kathesi. Taṃ sutvā byaggho pi sīhaṃ upasaṅkamtivā: “Samma, tvaṃ kira idaṇcidaṇca vadesī” ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Vaṇṇārohena jātiyā, balanikkamanena ca,
Subāhu na mayā seyyo, sudāṭha iti bhāsasī ti.**

Tattha **balanikkamanena cā** ti kāyabalena ceva vīriyabalena ca. **Subāhu na mayā seyyo** ti ayaṃ subāhu nāma byaggho etehi kāraṇehi mayā neva sadiso na uttaritaroti saccaṃ kira tvaṃ sobhanāhi dāṭhāhi samannāgata sudāṭha migarāja, evaṃ vadesīti.

Taṃ sutvā sudāṭho sesā catasso gāthā abhāsi:

**2. Vaṇṇārohena jātiyā, balanikkamanena ca,
Sudāṭho na mayā seyyo, subāhu iti bhāsasi.**

**3. Evaṃ ce maṃ viharantaṃ, subāhu samma dubbhasi,
Na dānāhaṃ tayā saddhiṃ, saṃvāsamabhirocaye.**

**4. Yo paresaṃ vacanāni, saddaheyya yathātathaṃ,
Khippaṃ bhijjetha mittasmiṃ, veraṇca pasave bahuṃ.**

**5. Na so mitto yo sadā appamatto, bhedāsaṅkī randhamevānupassī,
Yasmiṇca {3.193} setī urasīva putto, sa ve mitto yo abhejjo parehī ti.**

Tattha **sammā** ti vayassa. **Dubbhasī** ti yadi evaṃ tayā saddhiṃ samaggavāsaṃ vasantaṃ maṃ siṅgālassa kathaṃ gahetvā tvaṃ dubbhasi hanitum icchasi, ito dāni paṭṭhāya ahaṃ tayā saddhiṃ saṃvāsaṃ na abhirocaye. **Yathātathan**-ti tathato yathātathaṃ yathātacchaṃ avisamvādakena ariyena vuttavacanaṃ saddhātappaṃ. Evaṃ yo yesaṃ kesaṅci paresaṃ vacanāni saddaheṭhā ti attho. **Yo sadā appamatto** ti yo niccaṃ appamatto hutvā mittassa vissāsaṃ na deti, so mitto nāma na hotī ti attho. **Bhedāsaṅkī**: “Ajja bhijjissati, sve bhijjissatī” ti evaṃ mittassa bheda-eva āsaṅkati. **Randhamevānupassī** ti chiddaṃ vivaram-eva passanto. **Urasīva putto** ti yasmiṃ mitte mātu hadaye putto viya nirāsaṅko nibbhayo seti.

Iti imāhi catūhi gāthāhi sīhena mittaguṇe kathite byaggho: “Mayhaṃ doso” ti sīhaṃ khamāpesi. Te tattheva samaggavāsaṃ vasimsu. Siṅgālo pana palāyitvā aññattha gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgālo vighāsādo ahosi, sīho sārīputto, byaggho moggallāno, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato diṭṭhā tasmiṃ vane nivuttharukkhadevatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Vaṇṇāroha-jātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 362 Sīlavīmaṃsajātakavaṇṇanā

Sīlaṃ seyyo ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Taṃ kira rājā: “Esa sīlasampanno” ti aññehi brāhmaṇehi atirekaṃ katvā passati. So cintesi: “Kiṃ nu kho maṃ rājā ‘sīlasampanno’ ti aññehi atirekaṃ katvā passati, udāhu ‘sutadharayutto’ ti, vīmaṃsissāmi tāva sīlassa vā sutassa vā mahantabhāvan”-ti. So ekadivasaṃ heraññīkaphalakato kahāpaṇaṃ gaṇhi. Heraññīko garubhāvena na kiñci āha, dutiyavāre pi na kiñci āha. Tatiyavāre pana taṃ: “Vilopakhādako” ti gāhāpetvā rañño dassetvā: “Kiṃ iminā katan”-ti vutte: “Kuṭumbaṃ vilumpatī” ti āha. “Saccaṃ kira, {3.194} brāhmaṇā” ti? “Na, mahārāja, kuṭumbaṃ vilumpāmi, mayhaṃ pana ‘sīlaṃ nu kho mahantaṃ, sutāṃ nu kho’ ti kukkucāṃ ahosi, svāhaṃ ‘etesu kataraṃ nu kho mahantan’-ti vīmaṃsanto tayo vāre kahāpaṇaṃ gaṇhim, taṃ maṃ esa bandhāpetvā tumhākaṃ dasseti. Idāni me sutato sīlassa mahantabhāvo ñāto, na me gharāvāsenattho, pabbajissāmahan”-ti pabbajjaṃ anujānāpetvā gharadvāraṃ anoloketvāva jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. Tassa satthā pabbajjaṇca upasampadaṇca dāpesi. So acirūpasampanno vipassanaṃ vipassitvā aggaphale patitṭhahi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asukabrāhmaṇo attano sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajito vipassitvā arahattaṃ patto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāni ayam-eva, pubbe paṇḍitā pi sīlaṃ vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patitṭhaṃ karimsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ āgantvā rājānaṃ passi. Rājā tassa purohitaṭṭhānaṃ adāsi. So pañca sīlāni

rakkhati. Rājā pi naṃ: “Sīlavā” ti garuṃ katvā passi. So cintesi: “Kiṃ nu kho rājā ‘sīlavā’ ti maṃ garuṃ katvā passati, udāhu ‘sutadharayutto” ti. Sabbam paccuppannavatthusadisam-eva. Idha pana so brāhmaṇo: “Idāni me sutato sīlassa mahantabhāvo ñāto” ti vatvā imā pañca gāthā abhāsi:

1. **Sīlam seyyo sutam seyyo, iti me saṃsayo ahu,
Sīlam-eva sutā seyyo, iti me natthi saṃsayo.**
2. **Moghā jāti ca vaṇṇo ca, sīlam-eva kiruttamaṃ,
Sīlena anupetassa, sutenattho na vijjati.**
3. **Khattiyo ca adhammaṭṭho, vesso cādhammanissito,
Te pariccajjubho loke, upapajjanti duggatim.**
4. **Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā,
Idha dhammaṃ caritvāna, bhavanti tidive samā.**
5. **Na {3.195} vedā samparāyāya, na jāti nā pi bandhavā,
Sakañca sīlam saṃsuddham, samparāyāya sukhāya cā ti.**

Tattha **sīlam-eva sutā seyyo** ti sutapariyattito sataguṇena saḥassaguṇena sīlam-eva uttaritaranti. Evañca pana vatvā sīlam nāmetam ekavidham saṃvaravasena, duvidham cārittavārittavasena, tividham kāyikavācasikamānasikavasena, catubbidham pātimokkhasaṃvaraindriyasamvaraājīvapārisuddhipaccayasannissitavasenāti mātikaṃ ṭhapetvā vitthārento sīlassa vaṇṇam abhāsi.

Moghā ti aphaḷa tucchā. **Jāti** ti khattiyakulādīsu nibbatti. **Vaṇṇo** ti sarīravaṇṇo abhirūpabhāvo. Yā hi yasmā sīlarahitassa jātisampadā vā vaṇṇasampadā vā saggasukham dātum na sakkoti, tasmā ubhayam-pi tam: “Moghan”-ti āha. **Sīlam-eva kirā** ti anussavavasena vadati, na pana sayam jānāti. **Anupetassā** ti anupagatassa. **Sutenattho na vijjati** ti sīlarahitassa sutapariyattimattena idhaloke vā paraloke vā kāci vaḍḍhi nāma natthi.

Tato parā dve gāthā jātiyā moghabhāvadassanattam vuttā. Tattha **te pariccajjubho loke** ti te dussīlā devalokañca manussalokañcāti ubho pi loke pariccajivā duggatim upapajjanti. **Caṇḍālapukkusā** ti chavachaḍḍakacaṇḍālā ca pupphachaḍḍakapukkusā ca. **Bhavanti tidive samā** ti ete sabbe pi sīlānubhāvena devaloke nibbattā samā honti nibbisesā, devātveva saṅkhyam gacchanti.

Pañcamagāthā sabbesam-pi sutādīnam moghabhāvadassanattam vuttā. Tassattho: mahārāja, ete vedādayo ṭhapetvā idhaloke yasamattadānam

samparāye dutiye vā tatiye vā bhave yasaṃ vā sukhaṃ vā dātuṃ nāma na sakkonti, parisuddhaṃ pana attano sīlam-eva taṃ dātuṃ sakkotīti.

Evam mahāsatto sīlaguṇe thometvā rājānaṃ pabbajjaṃ anujānāpetvā taṃ divasaṃ-eva himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā aparihīnajjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sīlaṃ vīmaṃsitvā isipabbajjaṃ pabbajito aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sīlavīmaṃsajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 363 Hirijātakavaṇṇanā

Hiriṃ tarantan-ti [3.196] idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa sahāyaṃ paccantavāsiseṭṭhiṃ ārabha kathesi. Dve pi vatthūni ekakanipāte navamavaggassa pariyosānajātake (Ja. 90) vitthāritāneva.

Tassa kireko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahosi. So ekadā paccante uṭṭhānakabhaṇḍassa pañca sakaṭasatāni pūretvā kammantikamanusse āha: “gacchatha, bho, imaṃ bhaṇḍaṃ sāvattiṃ netvā amhākaṃ sahāyakassa anāthapiṇḍikamahāseṭṭhissa paccagghena vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṃ āharathā” ti. Te: “Sādhū” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā sāvattiṃ gantvā mahāseṭṭhiṃ disvā paṇṇākāraṃ datvā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Mahāseṭṭhi: “Svāgataṃ vo” ti tesāṃ āvāsaṃca paribbayaṃca dāpetvā sahāyakassa sukhaṃ pucchitvā bhaṇḍaṃ vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṃ dāpesi. Te paccantaṃ gantvā tamatthaṃ attano seṭṭhissa ārocesuṃ.

Aparabhāge anāthapiṇḍiko pi tatheva pañca sakaṭasatāni tattha pesesi. Manussā tattha gantvā paṇṇākāraṃ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṃ passiṃsu. So: “Kuto āgacchathā” ti pucchitvā: “Sāvattitho tumhākaṃ sahāyakassa anāthapiṇḍikassa santikā” ti vutte: “Anāthapiṇḍikoti kassaci purisassa nāmaṃ bhavissatī” ti parihāsaṃ katvā paṇṇākāraṃ gahetvā: “Gacchatha tumhe” ti uyyojesi, neva nivāsaṃ, na paribbayaṃ dāpesi. Te sayam-eva bhaṇḍaṃ vikkiṇitvā paṭibhaṇḍaṃ ādāya sāvattiṃ āgantvā seṭṭhissa taṃ pavattiṃ ārocesuṃ.

Atha so paccantavāsī [1.378] puna pi ekavāraṃ tatheva pañca sakaṭasatāni sāvattiṃ pesesi, manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāseṭṭhiṃ passiṃsu. Te pana

disvā anāthapiṇḍikassa manussā: “Mayaṃ, sāmi, etesaṃ nivāsaṅca bhattaṅca paribbayaṅca jānissāmā” ti vatvā tesam sakaṭāni bahinagare tathārūpe ṭhāne mocāpetvā: “Tumhe idheva vasatha, amhākaṃ vo ghare yāgubhattaṅca paribbayo ca bhavissatī” ti gantvā dāsakammakare sannipātetvā majjhimayāmasamanantare pañca sakaṭasatāni vilumpitvā nivāsanapārupanāni pi nesaṃ acchinditvā goṇe palāpetvā sakaṭāni vicakkāni katvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā cakkāni pi gaṇhitvāva agamaṃsu. Paccantavāsino nivāsanamattassa pi sāmikā ahutvā bhūtā vegena palāyitvā paccantam-eva gatā. Seṭṭhimanussā pi tamatthaṃ mahāseṭṭhino ārocesuṃ. So: “Atthi dānidam kathāpābhataṃ”-ti satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi. Satthā: “Na kho, gahapati, so paccantavāsī idāneva evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlo yeva ahoṣī” ti vatvā tena yācito atūtaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tasseko paccantavāsiko seṭṭhi adiṭṭhasahāyo ahoṣi. Sabbaṃ atūtavatthu paccuppannavatthusadisam-eva.

Idha pana: “Paccantavāsiseṭṭhino manussā acchinnasabbasāpateyyā attano santakassa assāmino hutvā palātā” ti bārāṇasiseṭṭhissa ārocite bārāṇasiseṭṭhi: “Attano santikaṃ āgatānaṃ kattabbaṃ akarontā nāma paṭikārake na labhantiyevā” ti vatvā imā gāthā abhāsi:

- 1. Hirim tarantaṃ vijigucchamānaṃ, tavāhamasmī iti bhāsamānaṃ,
Seyyāni kammāni anādiyantaṃ, neso mamanti iti naṃ vijaññā.**
- 2. Yañhi kayirā tañhi vade, yaṃ na kayirā na taṃ vade,
Akarontaṃ bhāsamānaṃ, pariṇānanti paṇḍitā.**
- 3. Na so mitto yo sadā appamatto, bhedāsaṅkī randhamevānupassī,
Yasmiṅca setī urasīva putto, sa ve mitto yo abhejjo parehi.**
- 4. Pāmojjakaraṇaṃ ṭhānaṃ, pasamsāvahanaṃ sukhaṃ,
Phalānisamso bhāveti, vahanto porisaṃ dhuraṃ.**
- 5. Pavivekaraṣaṃ pitvā, rasaṃ upasamassa ca,
Niddaro hoti nippāpo, dhammappītiraṣaṃ pivan-ti.**

Tattha **hirim tarantaṃ**-ti lajjaṃ atikkantaṃ. **Vijigucchamānaṃ**-ti mittabhāvena jigucchayamānaṃ. **Tavāhamasmī**ti: “Tava ahaṃ mitto” ti kevalaṃ vacanamatteneva bhāsamānaṃ. **Seyyāni kammāni**ti: “Dassāmi karissāmī” ti vacanassa anurūpāni uttamakammāni. **Anādiyantaṃ**-ti

akarontam. **Neso maman**-ti evarūpaṃ puggalaṃ: “Na eso mama mitto” ti vijaññā.

Pāmojjakaraṇaṃ {3.197} **ṭhāna**-ti dānaṃ-pi sīlaṃ-pi bhāvanā pi paṇḍitehi kalyāṇamittehi saddhiṃ mittabhāvo pi. Idha pana vuttappakāraṃ mittabhāvaṃ-eva sandhā yevamāha. Paṇḍitena hi kalyāṇamittena saddhiṃ mittabhāvo pāmojjam-pi karoti, paṣaṃsam-pi vahati. Idhalokaparalokesu kāyikacetasikasukhahetuto: “Sukhan”-ti pi vuccati, tasmā etaṃ phalaṇca ānisaṃsaṇca sampassamāno phalānisaṃso kulaputto purisehi vahitabbaṃ dānasīlabhāvanāmittabhāvasaṅkhātāṃ catubbidham-pi porisaṃ dhuraṃ vahanto etaṃ mittabhāvasaṅkhātāṃ pāmojjakaraṇaṃ ṭhānaṃ paṣaṃsāvahanaṃ sukhaṃ bhāveti vaḍḍheti, na paṇḍitehi mittabhāvaṃ bhindatīti dīpeti.

Pavivekarasaṇa-ti kāyacittaupadhivivekānaṃ rasaṃ te viveke nissāya uppannaṃ somanassarasaṃ. **Upasamassa cā** ti kilesūpasamena laddhasomanassassa. **Niddaro ho ti nippāpo** ti sabbakilesadarathābhāvena niddaro, kilesābhāvena nippāpo hoti. **Dhammappīṭirasaṇa**-ti dhammappīṭisaṅkhātāṃ rasaṃ, vimuttiṭṭiṃ pivantoti attho.

Iti mahāsatto pāpamittasaṃsaggato ubbiggo pavivekarasena amatamahānibbānaṃ pāpetvā desanāya kūṭaṃ gaṇhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paccantavāsī idāni paccantavāsī yeva, tadā bārāṇasiseṭṭhi aham-eva ahoṣiṇ”-ti.

Hirijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 364 Khajjopanakajātakavaṇṇanā

75-79. Ko nu santamhi pajjoteti ayaṃ khajjopanakapaṇho mahāummaṅge vitthārato āvi bhavissati.

Athassa chatte adhivatthā devatā bodhisattassa dhammadesanaṃ assuṇantī: “Kim nu kho kāraṇaṃ”-ti āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā: “Paṇḍitassa āṇayanakāraṇaṃ karissāmī” ti cintetvā rattibhāge chattapiṇḍikaṃ vivaritvā rājānaṃ... cattāro paṇhe pucchi. Rājā ajānanto: “Ahaṃ na jānāmi, aññe paṇḍite pucchissāmī” ti ekadivasaṃ okāsaṃ yācitvā punadivase: “Āgacchantū” ti catunnaṃ paṇḍitānaṃ sāsanaṃ pesesi. Tehi: “Mayaṃ khuramuṇḍā vīthiṃ otarantā lajjāmā” ti vutte rājā cattāro nālīpaṭṭe pesesi: “Ime sīsesu katvā āgacchantū” ti. Tadā kira te nālīpaṭṭā uppannā. Te āgantvā paṇṇattāsane

nisīdīmsu. Atha rājā: “Senaka, ajja rattibhāge chatte adhivatthā devatā maṃ cattāro pañhe pucchi, ahaṃ pana ajānanto ‘paṇḍite pucchissāmi’ ti avacaṃ, kathehi me te pañhe” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**1. Hanti hatthehi pādehi, mukhañca parisumbhati,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti.**

Senako ajānanto: “Kiṃ hanti, kathaṃ hantī” ti taṃ taṃ vilapitvā neva antaṃ {6.371} passi, na koṭiṃ passi. Sesā pi appaṭibhānā ahesuṃ. Atha rājā vippaṭisārī hutvā puna rattibhāge devatāya: “Pañho te ñāto” ti puṭṭho: “Mayā cattāro paṇḍitā puṭṭhā, te pi na jāniṃsū” ti āha. Devatā: “Kiṃ te jānissanti, ṭhapetvā mahosadhapaṇḍitaṃ añño koci ete pañhe kathetuṃ samattho nāma natthi. Sace taṃ pakkosāpetvā ete pañhe na kathāpessasi, iminā te jalitena ayakūṭena sīsaṃ bhindissāmi” ti rājānaṃ tajjetvā: “Mahārāja, agginā atthe sati khajjopanakam dhamituṃ na vaṭṭati, khīrena atthe sati visāṇaṃ duhituṃ na vaṭṭatī” ti vatvā imaṃ pañcakanipāte khajjopanakapañhaṃ udāhari:

**2. Ko nu santamhi pajjote, aggipariyesanaṃ caraṃ,
Addakkhi ratti khajjotaṃ, jātavedaṃ amaññatha.**

**3. Svassa gomayacuṇṇāni, abhimatthaṃ tiṇāni ca,
Viparītāya saññāya, nāsakkhi pajjaletave.**

**4. Evam-pi anupāyena, atthaṃ na labhate migo,
Visāṇato gavaṃ dohaṃ, yattha khīraṃ na vindati.**

**5. Vividhehi upāyehi, atthaṃ papponti māṇavā,
Niggahena amittānaṃ, mittānaṃ paggahena ca.**

**6. Senāmokkhapalābhena, vallabhānaṃ nayena ca,
Jagatiṃ jagatipālā, āvasanti vasundharan-ti.**

Na te tayā sadisā hutvā aggimhi vijjamāne yeva khajjopanakam dhamanti. Mahārāja, tvaṃ pana aggimhi sati khajjopanakam dhamanto viya, tulaṃ chaḍḍetvā hatthena tulayanto viya, khīrena atthe jāte visāṇato duhanto viya ca, senakādayo pucchasi, ete kiṃ jānanti. Khajjopanakasadisā hete. Aggikkhandhasadisō mahosadho paññāya jalatī, taṃ pakkosāpetvā puccha. Ime te pañhe ajānantassa jīvitaṃ natthīti rājānaṃ tajjetvā antaradhāyi.

Khajjopanakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 365 Ahituṇḍikajātakavaṇṇanā

Dhuttomhī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mahallakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā **sālūkajātake** (Ja. 286) vitthāritaṃ. Idhā pi so mahallako ekaṃ gāmadārakaṃ pabbājetvā akkosati paharati. Dārako palāyitvā vibbhami. Dutiyam-pi naṃ pabbājetvā {3.198} tathevākāsi. Dutiyam-pi vibbhamitvā puna yāciyamāno oloketum-pi na icchi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma mahallako attano sāmaṇerena sahā pi vinā pi vattitum na sakkoti, itaro tassa dosaṃ disvā puna oloketum-pi na icchi, suhadayo kumārako” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa sāmaṇero suhadayova, sakim dosaṃ disvā puna oloketum-pi na icchi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto dhañṇavāṇijakule nibbattitvā vayappatto dhañṇavikkayena jīvikaṃ kappesi. Atheko ahituṇḍiko makkaṭaṃ gahetvā sikkhāpetvā ahim kīlāpento bārāṇasiyaṃ ussave ghuṭṭhe taṃ makkaṭaṃ dhañṇavāṇijakassa santike ṭhapetvā ahim kīlāpento satta divasāni vicari. So pi vāṇijo makkaṭassa khādanīyaṃ bhojanīyaṃ adāsi. Ahituṇḍiko sattame divase ussavakīlanato āgantvā taṃ makkaṭaṃ veḷupesikāya tikkhattum paharitvā taṃ ādāya uyyānaṃ gantvā bandhitvā niddaṃ okkamī. Makkaṭo bandhanaṃ mocetvā ambarukkaṃ āruya ambāni khādanto nisīdi. So pabuddho rukke makkaṭaṃ disvā: “Etaṃ mayā upalāpetvā gahetum vaṭṭatī” ti tena saddhim sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Dhuttomhi samma sumukha, jūte akkhaparājito,
Harehi ambapakkāni, vīriyaṃ te bhakkhayāmase ti.**

Tattha **akkhaparājito** ti akkhehi parājito. **Harehī** ti pātehi. Ayam-eva vā pāṭho.

Taṃ sutvā makkaṭo sesagāthā abhāsi:

**2. Alikam vata maṃ samma, abhūtena pasamsasi,
Ko te suto vā diṭṭho vā, sumukho nāma makkaṭo.**

**3. Ajjā pi {3.199} me taṃ manasi, yaṃ maṃ tvaṃ ahituṇḍika,
Dhañṇāpaṇaṃ pavisitvā, matto chātaṃ hanāsi maṃ.**

**4. Tāhaṃ saraṃ dukkhaseyyaṃ, api rajjam-pi kāraye,
Nevāhaṃ yācito dajjaṃ, tathā hi bhayatajjito.**

**5. Yañca jaññā kule jātāṃ, gabbhe tittāṃ amacchariṃ,
Tena sakhiñca mittañca, dhīro sandhātumarahatī ti.**

Tattha **alikaṃ vatā** ti musā vata. **Abhūtenā** ti avijjamānena. **Ko te** ti kva tayā. **Sumukho** ti sundaramukho. **Ahitaṇḍikā** ti taṃ ālapati. “Ahikoṇḍikā” ti pi pāṭho. **Chātan**-ti jighacchābhībhūtaṃ dubbalaṃ kapaṇaṃ. **Hanāsī** ti veḷupesikāya tikkhattum paharasi. **Tāhan**-ti taṃ ahaṃ. **Saran**-ti saranto. **Dukkhaseyyan**-ti tasmīṃ āpaṇe dukkhasayanaṃ. Api **rajjam-pi kāraye** ti sace pi bārāṇasirajjaṃ gahetvā mayhaṃ datvā maṃ rajjaṃ kāreyyāsi, evam-pi taṃ nevāhaṃ yācito dajjaṃ, taṃ ekam-pi ambapakkaṃ ahaṃ tayā yācito na dadeyyaṃ. Kimkāraṇā? **Tathā hi bhayatajjito** ti, tathā hi ahaṃ tayā bhayena tajjitoti attho.

Gabbhe tittan-ti subhojanarasena mātukucchiyaṃ yeva alaṅkatapaṭiyatte sayanagabbhe yeva vā tittāṃ bhogāsāya akapaṇaṃ. **Sakhiñca mittañca** ti sakhibhāvañca mittabhāvañca tathārūpena kulajātena tittena akapaṇena amaccharinā saddhiṃ paṇḍito sandhātum puna ghaṭetum arahati, tayā pana kapaṇena ahitaṇḍikena saddhiṃ ko mittabhāvaṃ puna ghaṭetunti attho.

Evañca pana vatvā vānaro vanaṃ sahasā pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā ahitaṇḍiko mahallako ahoṣi, makkaṭo sāmaṇero, dhaññavāṇijo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Ahitaṇḍikajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 366 Gumbiyajātakavaṇṇanā

Madhuvaṇṇaṃ {3.200} **madhurasan**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitoṣī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kiṃ disvā” ti vatvā: “Alaṅkatamātugāmaṇ”-ti vutte: “Bhikkhu ime pañca kāmagaṇā nāma ekena gumbiyena yakkhena halāhalavisāṃ pakkhipitvā magge ṭhapitamadhusadisā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto satthavāhakule nibbattitvā vayappatto bārāṇasito pañcahi sakaṭasatehi bhaṇḍaṃ ādāya vohāratthāya gacchanto mahāvattaniyaṭavidvāraṃ patvā satthake

sannipātāpetvā: “Ambho, imasmiṃ magge visapaṇṇapupphaphalādīni atthi, tumhe kiñci akhāditapubbaṃ khādantā maṃ apucchitvā mā khādittha, amanussā pi visam pakkhipitvā bhattapuṭamadhukaphalāni magge ṭhapenti, tāni pi maṃ anāpucchitvā mā khāditthā” ti ovādaṃ datvā maggaṃ paṭipajji. Atheko gumbiyo nāma yakkho aṭaviyā majjhaṭṭhāne magge paṇṇāni attharitvā halāhalavisasaṃyuttāni madhupiṇḍāni ṭhapetvā sayam maggasāmaṇṭe madhum gaṇhanto viya rukkhe koṭṭento vicarati. Ajānantā: “Puññatthāya ṭhapitāni bhavissanti” ti khāditvā jīvitaṃ khamayam pāpuṇanti. Amanussā āgantvā te khādanti. Bodhisattassa satthakamanussā pi tāni disvā ekacce lolajātikā adhvāsetum asakkontā khādimsu, paṇḍitajātikā: “Pucchitvā khādissāmā” ti gahetvā aṭṭhamsu. Bodhisatto te disvā hatthagatāni chaḍḍāpesi, yehi paṭhamataram khāditāni, te marimsu. Yehi aḍḍhakhāditāni, tesam vamanavirecanaṃ datvā vantakāle catumadhuraṃ {3.201} adāsi. Iti te tassa ānubhāvena jīvitaṃ paṭilabhimsu. Bodhisatto sotthinā icchitaṭṭhānaṃ gantvā bhaṇḍaṃ vissajjetvā attano geham-eva agamāsi. Tamatthaṃ kathento satthā imā abhisambuddhagāthā abhāsi:

**1. Madhuvaṇṇaṃ madhurasam, madhugandhaṃ visam ahu,
Gumbiyo ghāsamesāno, araṇṇe odahī visam.**

**2. Madhu iti maññaṃ mānā, ye taṃ visamakhādisuṃ,
Tesaṃ taṃ kaṭukaṃ āsi, maraṇaṃ tenupāgamuṃ.**

**3. Ye ca kho paṭisaṅkhāya, visam taṃ parivaṃjjayum,
Te āturesu sukhitā, ḍayhamānesu nibbutā.**

**4. Evam-eva manussesu, visam kāmā samohitā,
Āmisam bandhanañcetaṃ, maccuveso guhāsaya.**

**5. Evam-eva ime kāme, āturā paricārike,
Ye sadā parivaṃjenti, saṅgaṃ loke upaccagun-ti.**

Tattha **gumbiyo** ti tasmiṃ vanagumbe vicaraṇena evaṃladdhanāmo yakkho. **Ghāsamesāno** ti: “Taṃ visam khāditvā mate khādissāmī” ti evaṃ attano ghāsaṃ pariyesanto. **Odahī** ti taṃ madhunā samānavāṇṇagandharasaṃ visam nikkhi pi. **Kaṭukaṃ āsi** ti tikkhiṇaṃ ahosi. **Maraṇaṃ tenupāgamun**-ti tena visena te sattā maraṇaṃ upagatā.

Āturesū ti visavegena āsannamaraṇesu. **Ḍayhamānesū** ti visatejeneva ḍayhamānesu. **Visam kāmā samohitā** ti yathā tasmiṃ vattanimahāmagge

visaṃ samohitaṃ nikkhittaṃ, evaṃ manussesu pi ye ete rūpādayo pañca vatthukāmā tattha tattha samohitā nikkhittā, te: “Visaṃ”-ti veditabbā. **Āmisaṃ bandhanañcetan**-ti ete pañca kāmaguṇā nāma evaṃ imassa macchabhūtaṃ lokassa mārabālisikena pakkhittaṃ āmisañceva, bhavābhavato nikkhamituṃ appadānena anduādippabhedam nānappakāraṃ bandhanañca. **Maccuveso guhāsaya** ti {3.202} sarīraguhāya vasanako maraṇamaccuveso.

Evam-eva ime kāme ti yathā vattanimahāmagge visaṃ nikkhittaṃ, evaṃ tattha tattha nikkhitte ime kāme. **Āturā** ti ekantamaraṇadhammatāya āturā āsannamaraṇā paṇḍitamanussā. **Paricārike** ti kilesapāricārike kilesabandhake. **Ye sadā parivajjenti** ti ye vuttappakārā paṇḍitapurisā niccaṃ evarūpe kāme vajjenti. **Saṅgaṃ loke** ti loke saṅganatṭhena: “Saṅgaṃ”-ti laddhanāmaṃ rāgādibhedam kilesajātaṃ. **Upaccagun**-ti atītā nāmāti veditabbā, atikkamantīti vā attho.

Satthā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā satthavāho aham-eva ahosinti.

Gumbiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 367 Sāliyajātakavaṇṇanā

Yvāyaṃ sāliyachāpoti ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto: “Āvuso, devadatto tāsakārako pi bhavituṃ nāsakkhī” ti vacanam ārabba kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mama tāsakārako pi bhavituṃ nāsakkhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

*Idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanam ārabba kathesi. Aññesu jātakesu devadatto bodhisattassa tāsamattam-pi kātuṃ nāsakkhi, imasmim {3.178} pana cūḷadhammapālajātake (Ja. 358) bodhisattassa sattamāsikakāle hatthapāde ca sīsañca chedāpetvā asimālakaṃ nāma kāresi. **Daddarajātake** (Ja. 172) gīvaṃ gahetvā māretvā uddhane maṃsaṃ pacitvā khādi. **Khantīvādijātake** (Ja. 313) dvīhi pi kasāhi pahārasahassemi tāḷāpetvā hatthapāde ca kaṇṇanāsañca chedāpetvā jaṭṭasu gahetvā kaḍḍhāpetvā uttānakaṃ nipajjāpetvā ure pādena paharitvā gato. Bodhisatto taṃ divasaṃ yeva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. **Cūḷanandiyajātake pi** (Ja. 222) **mahākapijātake pi** (Ja. 516) māresi yeva. Evam-eva so dīgharattaṃ vadhāya parisakkanto*

buddhakāle pi parisakki yeva. Atheskadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “āvuso, devadatto buddhānam māraṇattham-eva upāyam karoti, ‘sammāsambuddham mārāpessām’ ti dhanuggahe payojesi, silam pavijjhi, nālāgiriṃ vissajjāpesi” ti. Satthā āgantvā ‘kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā’ ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mayham vadhāya parisakki yeva, idāni pana tāsamattam-pi kātuṃ na sakkoti...” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto gāmake kuṭumbikakule nibbattitvā taruṇakāle paṃsukīlakehi dārakehi saddhim gāmadvāre nigrodharukkhamūle kīḷati. Tadā eko dubbalavejjo gāme kiñci alabhivā nikkhamanto tam thānam patvā ekam sappam viṭapabbhantarena sīsam nīharitvā niddāyantam disvā: “Mayā gāme kiñci na laddham, ime dārake vañcetvā sappena ḍaṃsāpetvā tikicchitvā kiñcideva gaṇhissāmī” ti cintetvā bodhisattam āha: “Sace sāliyachāpam passeyyāsi, gaṇheyyāsi” ti. “Āma, gaṇheyyan”-ti. {3.203} “Passeso viṭapabbhantare sayito” ti. So tassa sappabhāvam ajānanto rukkham āruyha tam gīvāyam gahetvā: “Sappo” ti ñatvā nivattitum adento suggahitam gahetvā vegena khi pi. So gantvā vejjassa gīvāyam patito gīvam paliveṭhetvā: “Kara karā” ti ḍaṃsitvā tattheva nam pātetvā palāyi. Manussā parivārayiṃsu.

Mahāsatto sampattaparisāya dhammam desento imā gāthā abhāsi:

1. Yvāyam sāliyachāpoti, kaṇhasappam agāhayi,
Tena sappenayam daṭṭho, hato pāpānusāsako.
2. Ahantāramahantāram, yo naro hantumicchati,
Evam so nihato seti, yathāyam puriso hato.
3. Ahantāramaghātentam, yo naro hantumicchati,
Evam so nihato seti, yathāyam puriso hato.
4. Yathā paṃsumuṭṭhim puriso, paṭivātam paṭikkhipe,
Tam-eva so rajo hanti, tathāyam puriso hato.
5. Yo appaduṭṭhassa narassa dussati, suddhassa posassa anaṇṇassa,
Tam-eva bālam pacceti pāpam, sukhumo rajo paṭivātamva khitto ti.

Tattha yvāyan-ti yo ayam, ayam-eva vā pāṭho. Sappenayan-ti so ayam tena sappena daṭṭho. Pāpānusāsako ti pāpakam anusāsako.

Ahantāran-ti apaharantaṃ. **Ahantāran**-ti amārentaṃ. **Seti** ti matasayanaṃ sayati. **Aghātentaṃ**-ti amārentaṃ. **Suddhassā** ti niraparādhassa. **Posassā** ti sattassa. **Anaṅgaṇassā** ti idam-pi niraparādhabhāvaññeva sandhāya vuttaṃ. **Pacceti** ti kammasarikkhakaṃ hutvā patieti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā dubbalavejjo devadatto ahosi, paṇḍitadārako pana aham-eva ahosin”-ti.

Sāliyajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 368 Tacasārajātakavaṇṇanā

Amittahatthathagatā ti {3.204} idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññavā upāyakusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gāmake kuṭumbikakule nibbattitvāti sabbaṃ purimajātakaniyāmeneva kathetabbaṃ.

Tadā eko dubbalavejjo gāme kiñci alabhitvā nikkhamanto taṃ ṭhānaṃ patvā ekaṃ sappam viṭapabbhantarena sīsaṃ nīharitvā niddāyantaṃ disvā: “Mayā gāme kiñci na laddhaṃ, ime dārake vañcetvā sappena ḍaṃsāpetvā tikicchitvā kiñcideva gaṇhissāmī” ti cintetvā bodhisattaṃ āha: “Sace sāliyachāpaṃ passeyyāsi, gaṇheyyāsi” ti. “Āma, gaṇheyyan”-ti. {3.203} “Passeso viṭapabbhantare sayito” ti. So tassa sappabhāvaṃ ajānanto rukkhaṃ āruya taṃ gīvāyaṃ gahetvā: “Sappo” ti ñatvā nivattituṃ adento suggahitaṃ gahetvā vegena khi pi. So gantvā vejjassa gīvāyaṃ patito gīvāṃ paliveṭhetvā: “Kara karā” ti ḍaṃsitvā tattheva naṃ pātetvā palāyi.

Idha pana vejje mate gāmaṃvāsino manussā: “Manussamārakā” ti te dārake kudaṇḍakehi bandhitvā: “Raṇño dassessāmā” ti bārāṇasiṃ nayimsu. Bodhisatto antarāmagge yeva sesadārakānaṃ ovādaṃ adāsi: “Tumhe mā bhāyatha, rājānaṃ disvā pi abhītā tuṭṭhindriyā bhaveyyātha, rājā amhehi saddhiṃ paṭhamataraṃ kathessati, tato paṭṭhāya ahaṃ jānissāmī” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tathā karimsu. Rājā te abhīte tuṭṭhindriye disvā: “Ime ‘manussamārakā’ ti kudaṇḍakabaddhā ānītā, evarūpaṃ dukkhaṃ pattā pi na bhāyanti, tuṭṭhindriyā yeva, kiṃ nu kho etesaṃ asocanakāraṇaṃ, pucchissāmi ne” ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Amittahatthathagatā, tacasārasamappitā,
Pasannamukhavaṇṇātha, kasmā tumhe na socathā ti.**

Tattha **amittahatthathagatā** ti kudaṇḍakehi gīvāyaṃ bandhitvā ānentānaṃ amittānaṃ hatthagatā. **Tacasārasamappitā** ti veḷudaṇḍakehi baddhattā evamāha. **Kasmāti**: “Evarūpaṃ byasanaṃ pattā pi tumhe kiṃkāraṇā na socathā” ti pucchati.

Taṃ sutvā bodhisatto sesagāthā abhāsi:

**2. Na socanāya paridevanāya, attho va labbho api appako pi,
Socantamenā dukhitaṃ viditvā, paccatthikā attamanā bhavanti.**

**3. Yato {3.205} ca kho paṇḍito āpadāsu, na vedhatī atthavinicchayaññū,
Paccatthikāssa dukhitā bhavanti, disvā mukhaṃ avikāraṃ purāṇaṃ.**

**4. Jappena mantena subhāsitenā, anuppadānena paveṇiyā vā,
Yathā yathā yattha labhetha atthaṃ, tathā tathā tattha parakkameyya.**

**5. Yato ca jāneyya alabbhaneyyo, mayāva aññena vā esa attho,
Asocamāno adhvāsāyeyya, kammaṃ daḷhaṃ kinti karomi dānī ti.**

Tattha **attho** ti vuḍḍhi. **Paccatthikā attamanā** ti etaṃ purisaṃ socantaṃ dukkhitaṃ viditvā paccāmittā tuṭṭhacittā honti. Tesaṃ tussanakāraṇaṃ nāma paṇḍitena kātuṃ na vaṭṭatīti dīpeti. **Yato** ti yadā. **Na vedhatī** ti cittutrāsabhayena na kampati. **Atthavinicchayaññū** ti tassa tassa atthassa vinicchayakusalo.

Jappena ti mantaparijappanena. **Mantenā** ti paṇḍitehi saddhiṃ mantaggahaṇena. **Subhāsitenā** ti piyavacanena. **Anuppadānenā** ti lañjadānena. **Paveṇiyā** ti kulavaṃsena. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, paṇḍitena nāma āpadāsu uppannāsu na socitabbaṃ na kilamitabbaṃ, imesu pana pañcasu kāraṇesu aññataravasena paccāmittā jinitabbā. Sace hi sakkoti, mantaṃ parijappitvā mukhabandhanaṃ katvā pi te jinitabbā, tathā asakkontena paṇḍitehi saddhiṃ mantetvā ekaṃ upāyaṃ sallakkhetvā jinitabbā, piyavacanaṃ vattuṃ sakkontena piyaṃ vatvā pi te jinitabbā, tathā asakkontena vinicchayāmaccaṇaṃ lañjaṃ datvā pi jinitabbā, tathā asakkontena kulavaṃsaṃ kathetvā: “Mayaṃ asukapaveṇiyā āgatā, tumhākañca amhākañca eko va pubbapuriso” ti evaṃ vijjamaṇāñātikotiṃ ghaṭetvā pi jinitabbā evā ti. **Yathā yathā** ti etesu pañcasu kāraṇesu yena yena kāraṇena yattha yattha attano vuḍḍhiṃ labheyya. **Tathā tathā** ti tena tena kāraṇena tattha tattha parakkameyya, parakkamaṃ katvā paccatthike jineyyāti adhippāyo.

Yato ca jāneyyā ti yadā pana jāneyya, mayā vā aññena vā esa attho alabbhaneyyo nānappakārena vāyamitvā pi {3.206} na sakkā laddhum, tadā paṇḍito puriso asocamāno akilamamāno: “Mayā pubbe katakammaṃ daḷhaṃ thiraṃ na sakkā paṭibāhitum, idāni kiṃ sakkā kātun”-ti adhivāsayaeyyāti.

Rājā bodhisattassa dhammakathaṃ sutvā kammaṃ sodhetvā niddosabhāvaṃ ñatvā kudaṇḍake harāpetvā mahāsattassa mahantaṃ yasaṃ datvā attano atthadhammaanūsāsaṃ amaccaratanaṃ akāsi, sesadārakānam-pi yasaṃ datvā ṭhānantarāni adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā bārāṇasirājā ānando ahosi, dārakā therānuthera, paṇḍitadārako pana aham-eva ahosin”-ti.

Tacasārajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 369 Mittavindakajātakavaṇṇanā

Kyāhaṃ devānamakaran-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabha kathesi. Vatthu **Mahāmittavindakajātake** (Ja. 439, aka Catudvārajātakam) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabha kathesi. So kira eko kulaputto niyyānikasāsane pabbajitvā pi atthakāmehi ācariyupajjhāyehi ceva sabrahmacārīhi ca: “Evaṃ te abhikkamitabbaṃ, evaṃ paṭikkamitabbaṃ, evaṃ ālokitabbaṃ, evaṃ vilokitabbaṃ, evaṃ samīñjitabbaṃ, evaṃ pasāritabbaṃ, evaṃ nivāsetabbaṃ, evaṃ pārupitabbaṃ, evaṃ patto gahetabbo, yāpanamattaṃ bhattaṃ gahetvā paccavekkhitvāva paribhuñjitabbaṃ, indriyesu guttadvārena bhojane mattaññunā jāgariyamanuyuttana bhavitabbaṃ, idaṃ āgantukavattaṃ nāma jānitabbaṃ, idaṃ gamikavattaṃ nāma, imāni cuddasa khandhakavattāni, asīti mahāvattāni. Tattha te sammā vattitabbaṃ, ime terasa dhutaṅgaguṇā nāma, ete samādāya vattitabbaṃ”-ti ovadiyamāno dubbaco ahosi akkhamo appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṃ. “Ahaṃ tumhe na vadāmi, tumhe pana maṃ kasmā vadatha, aham-eva attano atthaṃ vā anattaṃ vā jānissāmī” ti attānaṃ avacanīyaṃ akāsi. Athassa dubbacabhāvaṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ aguṇakathaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhum pakkosāpetvā:

“Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbacoṣī” ti pucchitvā: “Saccaṃ”-ti vutte: “Kasmā bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā [3.484] atthakāmānaṃ vacanaṃ na karosi, pubbe pi tvaṃ paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā verambhavātamukhe cuṇṇavicuṇṇo jāto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kassapadasabalassa kāle bārāṇasiyaṃ asītikoṭivibhavassa seṭṭhino eko putto mittavindako nāma ahosi. Tassa mātāpitaro sotāpannā ahesuṃ, so pana dussīlo assaddho. Atha naṃ aparabhāge pitari kālakate mātā kuṭumbaṃ vicārentī āha: “tāta, tayā dullabhaṃ manussattaṃ laddhaṃ, dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi, uposathakammaṃ karohi, dhammaṃ suṇāhi” ti. Amma, na mayhaṃ dānādīhi attho, mā maṃ kiñci avacuttha, ahaṃ yathākammaṃ gamissāmīti. Evaṃ vadantaṃ-pi naṃ ekadivasaṃ puṇṇamuposathadivase mātā āha: “tāta, ajja abhilakkhito mahāuposathadivaso, ajja uposathaṃ samādiyitvā vihāraṃ gantvā sabbarattiṃ dhammaṃ sutvā ehi, ahaṃ te sahassaṃ dassāmī” ti. So: “Sādhū” ti dhanalobhena uposathaṃ samādiyitvā bhuttapātarāso vihāraṃ gantvā divasaṃ vītināmetvā rattiṃ yathā ekam-pi dhammapadaṃ kaṇṇaṃ na paharati, tathā ekasmiṃ [4.2] padese nipajjitvā niddaṃ okkamitvā punadivase pāto va mukhaṃ dhovitvā gehaṃ gantvā nisīdi.

Mātā panassa: “Ajja me putto dhammaṃ sutvā pāto va dhammakathikattheraṃ ādāya āgamissatī” ti yāguṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādetvā āsanaṃ paññāpetvā tassāgamaṇaṃ paṭimānentī taṃ ekakaṃ āgataṃ disvā: “Tāta, dhammakathiko kena na ānīto” ti vatvā: “Na mayhaṃ dhammakathikena attho” ti vutte: “Tena hi yāguṃ pivā” ti āha. So: “Tumhehi mayhaṃ sahassaṃ paṭissutaṃ, taṃ tāva me detha, pacchā pivissāmī” ti āha. “Piva, tāta, pacchā dassāmī” ti. “Gahetvāva pivissāmī” ti. Athassa mātā sahassabhaṇḍikaṃ purato ṭhapesi. So yāguṃ pivitvā sahassabhaṇḍikaṃ gahetvā vohāraṃ karonto na cirasseva vīsasatasahassaṃ uppādesi. Athassa etadahosi: “nāvaṃ upaṭṭhapetvā vohāraṃ karissāmī” ti. So nāvaṃ upaṭṭhapetvā: “Amma, ahaṃ nāvāya vohāraṃ karissāmī” ti āha. Atha naṃ mātā: “Tvaṃ tāta, ekaputtako, imasmiṃ ghare dhanam-pi bahu, samuddo anekādīnava, mā gamī” ti nivāresi. So: “Ahaṃ gamissām-eva, na sakkā maṃ nivāretun”-ti vatvā: “Ahaṃ taṃ, tāta, vāressāmī” ti mātaraṃ hatthe gahito hatthaṃ vissajjāpetvā mātaraṃ paharitvā pātetvā antaraṃ katvā gantvā nāvāya samuddaṃ pakkhandi.

Nāvā sattame divase mittavindakaṃ nissāya samuddapiṭṭhe niccalā aṭṭhāsi. Kālakaṇṇisalākā kariyamānā mittavindakasseva hatthe tikkhattuṃ pati. Athassa

uḷumpaṃ datvā: “Imaṃ ekaṃ nissāya bahū mā nassantū” ti taṃ samuddapiṭṭhe khipiṃsu. Tāvadeva nāvā javena mahāsamuddaṃ pakkhandi. So pi uḷumpe nipajjitvā ekaṃ dīpakaṃ pāpuṇi. Tattha phalikavimāne catasso vemānikapetiyo addasa. Tā sattāhaṃ dukkhaṃ {4.3} anubhavanti, sattāhaṃ sukhaṃ. So tāhi saddhiṃ sattāhaṃ dibbasampattiṃ anubhavi. Atha naṃ tā dukkhānubhavanatthāya gacchamānā: “Sāmi, mayaṃ sattame divase āgamiṃsāma, yāva mayaṃ āgacchāma, tāva anukkaṇṭhamāno idheva vasā” ti vatvā agamaṃsu. So taṇhāvasiko hutvā tasmīṃ yeva phalake nipajjitvā puna samuddapiṭṭhena gacchanto aparaṃ dīpakaṃ patvā tattha rajatavimāne aṭṭha vemānikapetiyo disvā eteneva upāyena aparasmīṃ dīpake maṇivimāne soḷasa, aparasmīṃ dīpake kanakavimāne dvattiṃsa vemānikapetiyo disvā tāhi saddhiṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā tāsam-pi dukkhaṃ anubhavitum gatakāle puna samuddapiṭṭhena gacchanto ekaṃ pākāraparikkhitaṃ catudvāraṃ nagaraṃ addasa. Ussadanirayo kiresa, bahūnaṃ nerayikasattānaṃ kammakaraṇānubhavanaṭṭhānaṃ mittavindakassa alaṅkatapaṭiyattanagaraṃ viya hutvā upaṭṭhāsi.

Ayaṃ pana mittavindako samudde khitto atriccho hutvā purato gantvā nerayikasattānaṃ paccanaṭṭhānaṃ ussadanirayaṃ disvā: “Ekaṃ nagaraṃ”-ti saññāya pavisitvā khuracakkaṃ assādesi. Tadā bodhisatto devaputto hutvā ussadanirayacārikaṃ carati. So taṃ disvā pucchanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Kyāhaṃ devānamakaraṃ, kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Yaṃ me sirasmīṃ ohacca, cakkaṃ bhamati matthake ti.**

Tattha **kyāhaṃ devānamakaraṃ**-ti sāmi devaputta, kiṃ nāma ahaṃ devānaṃ akariṃ, kiṃ maṃ devā pothenti. **Kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā** ti dukkhamahantaṭṭhāya vedanāppatto attanā kataṃ pāpaṃ asallakkhento evamāha. **Yaṃ me** ti yena pāpena mama sirasmīṃ ohacca ohanitvā idaṃ khuracakkaṃ mama matthake bhamati, taṃ kiṃ nāmāti?

Taṃ {3.207} sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Atikkamma ramaṇakaṃ, sadāmatthaṇa dūbhakaṃ,
Brahmattaraṇa pāsādaṃ, kenatthena idhāgato ti.**

Tattha **ramaṇakan**-ti phalikapāsādaṃ. **Sadāmattan**-ti rajatapāsādaṃ. **Dūbhakan**-ti maṇipāsādaṃ. **Brahmattaraṇa pāsādan**-ti suvaṇṇapāsādaṇa. **Kenatthenā** ti tvaṃ etesu ramaṇakādīsu catasso aṭṭha soḷasa dvattiṃsāti etā devadhītaro pahāya te pāsāde atikkamitvā kena kāraṇena idha āgatoti.

Tato mittavindako tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Ito bahutarā bhogā, atra maññe bhavissare,
Iti etāya saññāya, passa maṃ byasanam gatan-ti.**

Tattha **ito bahutarā** ti imesu catūsu pāsādesu bhogehi atirekatarā bhavissanti.

Tato bodhisatto sesagāthā abhāsi:

**4. Catubbhi aṭṭhājḥagamā, aṭṭhāhi pi ca soḷasa,
Soḷasāhi ca bāttiṃsa, atricchaṃ cakkamāsado,
Icchāhatassa posassa, cakkam bhamati matthake.**

**5. Uparivisālā duppūrā, icchā visaṭagāminī,
Ye ca taṃ anugijjhanti, te honti cakkadhārino ti.**

Tattha **uparivisālā** ti mittavindaka taṇhā nāmesā āseviyamānā uparivisālā hoti patthaṭā, mahāsamuddo viya duppūrā, rūpādīsu ārammaṇesu taṃ taṃ ārammaṇaṃ icchamānāya icchāya patthaṭāya visaṭagāminī, tasmā ye purisā taṃ evarūpaṃ taṇhaṃ anugijjhanti, punappunaṃ giddhā hutvā gaṇhanti. **Te honti cakkadhārino** ti te etaṃ khuracakkaṃ dhārentīti vadati.

Mittavindakaṃ pana kathentam-eva nipisamānaṃ taṃ khuracakkaṃ bhassi, tena so puna kathetuṃ nāsakkhi. Devaputto attano devaṭṭhānam-eva gato.

Satthā {3.208} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “taḍa mittavindako dubbacabhikkhu ahoṣi, devaputto pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mittavindakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 370 Palāsajātakavaṇṇanā

Haṃso palāsamavacā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Vatthu paññāsajātake (Ja. 459) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Ekasmiñhi samaye sāvatthivāsino pañcasatā gihisahāyakā tathāgatassa dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā upasampannā antokoṭṭisanthāre vasantā aḍḍharattasamaye kāmavitakkaṃ vitakkesuṃ. Sabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ. Bhagavato āṇattiyā panāyasmata ānandena bhikkhusaṅghe sannipātite.

Idha pana satthā bhikkhū āmantetvā: “Bhikkhave, kilesa nāma āsaṅkitabbova, appamattako samāno pi nigrodhagaccho viya vināsaṃ pāpeti, porāṇakapaṇḍitā pi āsaṅkitabbaṃ āsaṅkimsuevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto suvaṇṇahaṃsayoniyāṃ nibbattitvā vayappatto cittakūṭapabbate suvaṇṇaguḥāyaṃ vasanto himavantapadese jātassare sayamjātasāliṃ khāditvā āgacchati. Tassa gamanāgamanamagge mahāpalāsarukkho ahoṣi. So gacchanto pi tattha vissamitvā gacchati, āgacchanto pi tattha vissamitvā āgacchati. Athassa tasmiṃ rukkhe nibbattadevatāya saddhiṃ vissāso ahoṣi. Aparabhāge ekā saṇṇikā ekasmiṃ nigrodharukkhe nigrodhapakkaṃ khāditvā āgantvā tasmiṃ palāsarukkhe nisīditvā viṭapantare vaccaṃ pātesi. Tattha nigrodhagaccho jāto, so caturaṅgulamattakāle rattāṅkurapalāsātāya sobhati. Haṃsarājā taṃ disvā rukkhadevataṃ āmantetvā: “Samma palāsa, nigrodho nāma yamhi rukkhe jāyati, vaḍḍhanto taṃ nāseti, imassa vaḍḍhituṃ mā deti, vimānaṃ te nāsessati, paṭikaceva naṃ uddharitvā chaḍḍehi, āsaṅkitabbayuttakaṃ nāma āsaṅkituṃ vaṭṭatī” ti palāsadevatāya saddhiṃ mantento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Haṃso {3.209} palāsamavaca, nigrodho samma jāyati,
Aṅkasmiṃ te nisinnova, so te mammāni checchatī ti.**

Paṭhamapādo panettha abhisambuddhena hutvā satthārā vutto. **Palāsan**-ti palāsadevataṃ. **Sammā** ti vayassa. **Aṅkasmin**-ti viṭabhiyaṃ. **So te mammāni checchatī** ti so te aṅke saṃvaḍḍho sapatto viya jīvitāṃ chindissatī ti attho. Jīvitasāṅkhārā hi idha: “Mammānī” ti vuttā.

Taṃ sutvā tassa vacanaṃ agaṇhantī palāsadevatā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Vaḍḍhatām-eva nigrodho, patiṭṭhassa bhavāmahaṃ,
Yathā pitā ca mātā ca, evaṃ me so bhavissatī ti.**

Tassattho: samma, na tvaṃ jānāsi vaḍḍhatam-eva esa, ahamassa yathā bālakāle puttānaṃ mātāpitaro patiṭṭhā honti, tathā bhavissāmi, yathā pana saṃvaḍḍhā puttā pacchā mahallakakāle mātāpitūnaṃ patiṭṭhā honti, mayham-pi pacchā mahallakakāle evam-eva so patiṭṭho bhavissatīti.

Tato haṃso tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yaṃ tvaṃ aṅkasmīṃ vaḍḍhesi, khīrarukkhaṃ bhayānakaṃ,
Āmanta kho taṃ gacchāma, vuḍḍhi massa na ruccatī ti.**

Tattha **yaṃ tvaṃ**-ti yasmā tvaṃ etaṅca bhayadāyakattena bhayānakaṃ khīrarukkhaṃ sapattam viya aṅke vaḍḍhesi. **Āmanta kho taṃ**-ti tasmā mayam taṃ āmantetvā jānāpetvā gacchāma. **Vuḍḍhi massā** ti assa vuḍḍhi mayham na ruccatīti.

Evaṅca pana vatvā haṃsarājā pakkhe pasāretvā cittakūṭapabbatam-eva gato. Tato paṭṭhāya puna nāgacchi. Aparabhāge nigrodho vaḍḍhiṃ, tasmīṃ ekā rukkhadevatā pi nibbatti. So vaḍḍhanto palāsaṃ bhañji, sākhaṃhi saddhiṃ yeva devatāya vimānaṃ pati. Sā tasmīṃ kāle haṃsaraṅṅo vacanaṃ sallakkhetvā: “Idaṃ anāgatabhayaṃ disvā haṃsarājā kathesi, {3.210} ahaṃ panassa vacanaṃ nākāsin”-ti paridevamānā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Idāni kho maṃ bhāyeti, mahānerunidassanaṃ,
Haṃsassa anabhiññāya, mahā me bhayaṃāgatan-ti.**

Tattha **idāni kho maṃ bhāyeti** ti ayaṃ nigrodho taruṇakāle tosetvā idāni maṃ bhāyāpeti santāseti. **Mahānerunidassanaṃ**-ti sinerupabbatasadisam mahantaṃ haṃsarājassa vacanaṃ sutvā ajānitvā taruṇakāle yeva etassa anuddhaṭṭā. **Mahā me bhayaṃāgatan**-ti idāni mayham mahantaṃ bhayaṃ āgatanti paridevi.

Nigrodho pi vaḍḍhanto sabbaṃ palāsaṃ bhañjitvā khāṇukamattam-eva akāsi. Devatāya vimānaṃ sabbaṃ antaradhāyi.

**5. Na tassa vuḍḍhi kusalappasatthā, yo vaḍḍhamāno ghasate patiṭṭhaṃ,
Tassūparodhaṃ parisāṅkamāno, patārayī mūlavadhāya dhīro ti.**

Pañcamā abhisambuddhagāthā.

Tattha **kusalappasatthā** ti kusalehi pasatthā. **Ghasate** ti khādati, vināseti ti attho. **Patārayī** ti patarati vāyamati. Idaṃ vuttaṃ hoti: bhikkhave, yo vaḍḍhamāno attano patiṭṭhaṃ nāseti, tassa vuḍḍhi paṇḍitehi na pasatthā, tassa pana abbhantarassa vā bāhirassa vā parissayassa: “Ito me uparodho bhavissati” ti evaṃ uparodhaṃ vināsaṃ parisāṅkamāno vīro ñāpasampanno mūlavadhāya parakkamatīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne pañcasatā bhikkhū arahattaṃ pāpuṇṇiṃsu. Tadā suvaṇṇaṃ aham-eva ahoṃsinti.

Palāsajātakavaṇṇanā dasamā

Vaṇṇārohavaggo dutiyo

3. Aḍḍhavaggo

Ja 371 Dīghītikosalajātakavaṇṇanā

Evambhūta^{3.211} **te rājā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosambake bhaṇḍanakārake ārabba kathesi. Tesañhi jetavanaṃ āgantvā khamāpanakāle satthā te āmantetvā: “Bhikkhave, tumhe mayhaṃ orasā mukhato jātā puttā nāma, puttehi ca pitarā dinnam ovādam bhinditum na vaṭṭati, tumhe pana mama ovādam na karittha, porānakapaṇḍitā attano mātāpitaro ghātetvā rajjam gahetvā ṭhitacore pi arañhe hatthapatham āgate mātāpitūhi dinnam ovādam na bhindissāmāti na mārayimsū” ti vatvā atītam āhari.

Imasmiṃ pana jātake dve pi vatthūni. **Saṅghabhedakakkhandhake** vitthārato āvi bhavissanti.

*Idaṃ satthā kosambiṃ nissāya ghoṣitārāme viharanto kosambiyam bhaṇḍanakārake bhikkhū ārabba kathesi. Vatthu **kosambakakkhandhake** (Mv. 451) āgatam-eva, ayaṃ panettha saṅkhepo. Tadā kira dve bhikkhū ekasmiṃ āvāse vaṣimsu vinayadharo ca suttantiko ca. Tesu suttantiko ekadivasaṃ sarīravalañjaṃ katvā udakakoṭṭhake ācamanaudakāvasesaṃ bhājane ṭhapetvā nikkhami. Pacchā vinayadharo tattha pavīṭṭho taṃ udakaṃ disvā nikkhamitvā itaraṃ pucchi: “Āvuso, tayā udakaṃ ṭhapitan”-ti. “Āmāvuso” ti. “Kiṃ panettha āpattibhāvaṃ na jānāsī” ti? “Āmāvuso na jānāmī” ti. “Hoti, āvuso, ettha āpattī” ti? “Tena hi paṭikarissāmi nan”-ti. “Sace pana te, āvuso, asaṅcicca asatiyā kataṃ, natthi āpattī” ti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahoṣi. Vinayadharo pi attano nissitakānaṃ: “Ayaṃ suttantiko āpattiṃ āpajjamāno pi na jānātī” ti ārocesi. Te tassa nissitake disvā: “Tumhākaṃ upajjhāyo āpattiṃ āpajjitvā pi āpattibhāvaṃ na jānātī” ti āhaṃsu. Te gantvā attano upajjhāyassa ārocesum. So evamāha: “ayaṃ vinayadharo pubbe ‘anāpattī’ ti vatvā idāni ‘āpattī’ ti vadati, musāvādī eso” ti. Te gantvā: “Tumhākaṃ upajjhāyo musāvādī” ti evaṃ aññamaññaṃ kalahaṃ vaḍḍhayimsu. Tato vinayadharo okāsaṃ labhitvā tassa āpattiyā adassanena ukkhepanīyakammaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya tesam paccayadāyaka upāsakā pi dve koṭṭhāsā ahesum. Ovādapatiḡgāhikā*

bhikkhuniyo pi ārakkhadevatā pi dve koṭṭhāsā ahesum. Tāsaṃ sandiṭṭhasambhattā ākāsaṭṭhadevatā pi yāva [3.487] brahmalokā sabbe puthujjanā dve pakkhā ahesum. Yāva akaniṭṭhabhavanā pana idaṃ kolāhalam agamāsi.

Atheko bhikkhu tathāgataṃ upasaṅkamitvā ukkhepakānaṃ: “Dhammikenewa kammena ayaṃ ukkhitto, ukkhittānuvattakānaṃ adhammikenā kammena ukkhitto” ti laddhiṃ, ukkhepakehi vāriyamānānaṃ-pi tesaṃ taṃ anuparivāretvā caraṇabhāvañca satthu ārocesi. Bhagavā: “Samaggā kira hontū” ti dve vāre pesetvā: “Na icchanti bhante samaggā bhavitun”-ti sutvā tatiyavāre: “Bhinno bhikkhusaṅgho” ti tesaṃ santikaṃ gantvā ukkhepakānaṃ ukkhepane, itaresaṅga asaṅcicca āpattiyaṃ adassane ādīnavaṃ vatvā pakkāmi. Puna tesaṃ tattheva ekasīmāyaṃ uposathādīni kāretvā bhattachagādīsū bhaṇḍanajātānaṃ: “Āsanantarikāya nisīditabban”-ti bhattachage vattaṃ paññāpetvā: “Idāni pi bhaṇḍanajātā viharantī” ti sutvā tattha gantvā: “Alaṃ, bhikkhave, mā bhaṇḍanan”-ti ādīni vatvā aññatarena bhikkhunā dhammavādinā bhagavato vihesaṃ anicchantena: “Āgametu, bhante, bhagavā dhammasāmi, appossukko bhante, bhagavā diṭṭhadhammasukhavihāraṃ anuyutto viharatu, mayaṃ tena bhaṇḍanena kalahena vigghahena vivādena paññāyissāmā” ti vutte:

[Atha kho,¹⁰ bhikkhave, dīghāvu kumāro araṇṇaṃ gantvā yāvadatthaṃ kanditvā roditvā khappaṃ puñchitvā bārāṇasiṃ pavisitvā antepurassa sāmantaṃ hatthisālaṃ gantvā hatthācariyaṃ etadavoca - “icchāmaṃ, ācariya, sippaṃ sikkhitu”nti. “Tena hi, bhaṇe māṇavaka, sikkhassū”ti. Atha kho, bhikkhave, dīghāvu kumāro rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya hatthisālāyaṃ mañjunā sarena gāyi, vīṇaṅga vādesi. Assosi kho, bhikkhave, brahmadatto kāsirājā rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya hatthisālāyaṃ mañjunā sarena gītaṃ vīṇaṅga vāditāṃ, sutvāna manusse pucchi - “ko, bhaṇe, rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya hatthisālāyaṃ mañjunā sarena gāyi, vīṇaṅga vādesī”ti? “Amukassa, deva, hatthācariyassa antevāsī māṇavako rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya hatthisālāyaṃ mañjunā sarena gāyi, vīṇaṅga vādesī”ti. “Tena hi, bhaṇe, taṃ māṇavakaṃ ānethā”ti. “Evaṃ, devā”ti kho, bhikkhave, te manussā brahmadattassa kāsiraṇṇo paṭissutvā dīghāvum kumāraṃ ānesum. “Tvaṃ bhaṇe māṇavaka, rattiyaṃ paccūsasamayaṃ

¹⁰ [This part of the story is brought in here from the Vinaya, Mv 10, Dīghāvuvatthu.]

paccuṭṭhāya hatthisālāyaṃ mañjunā sareṇa gāyi, vīṇaṇca vādesī’ti? “Evaṃ, devā”ti. “Tena hi tvaṃ, bhaṇe māṇavaka, gāyassu, vīṇaṇca vādehī”ti. “Evaṃ, devā”ti kho, bhikkhave, dīghāvu kumāro brahmadattassa kāsiraṇṇo paṭissutvā ārādhāpekkho mañjunā sareṇa gāyi, vīṇaṇca vādesi. “Tvaṃ, bhaṇe māṇavaka, maṃ upaṭṭhahā”ti. “Evaṃ, devā”ti kho, bhikkhave, dīghāvu kumāro brahmadattassa kāsiraṇṇo paccassosi. Atha kho, bhikkhave, dīghāvu kumāro brahmadattassa kāsiraṇṇo pubbuṭṭhāyī ahosi pacchānipatī kiṅkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī. Atha kho, bhikkhave, brahmadatto kāsirājā dīghāvuṃ kumāraṃ nacirasseva abbhantarime viśāsikaṭṭhāne ṭhapesi.]

So pana dīghāvukumāro araṇṇe attano aṅke nipannaṃ bārāṇasirājānaṃ cūḷāya gahetvā: “Idāni mayhaṃ mātāpitughātaṃ coraṃ khaṇḍākhāṇḍaṃ katvā chindissāmī” ti asinā ukkhipanto tasmim khaṇe mātāpitūhi dinnāṃ ovādaṃ saritvā: “Jīvitāṃ cājanta pi tesāṃ ovādaṃ na bhindissāmi, kevalaṃ imaṃ tajjessāmī” ti cintetvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Evaṃbhūtaṃ te rāja, āgataṃ vasaṃ mama,
Atthi nu koci pariyāyo, yo taṃ dukkhā pamocaye ti.**

Tattha **vase mamā** ti mama vasaṃ āgataṃ. **Pariyāyo** ti kāraṇaṃ.

Tato rājā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Evaṃbhūtaṃ me tāta, āgataṃ vasaṃ tava,
Natthi no koci pariyāyo, yo maṃ dukkhā pamocaye ti.**

Tattha {3.212} **no** ti nipātamattaṃ, natthi koci pariyāyo, yo maṃ etasmā dukkhā pamocayeti attho.

Tato bodhisatto avasesagāthā abhāsi:

**3. Nāṇṇaṃ sucariṃ rāja, nāṇṇaṃ rāja subhāsitaṃ,
Tāyate maraṇakāle, evamevitaraṃ dhaṇaṃ.**

**4. Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me,
Ye ca taṃ upanayhanti, veraṃ tesāṃ na sammati.**

**5. Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me,
Ye ca taṃ nupanayhanti, veraṃ tesūpasammati.**

**6. Na hi verena verāni, sammantīdha kudācanaṃ,
Averena ca sammanti, esa dhammo sanantanon-ti.**

Tattha **nāññaṃ sucaritan**-ti nāññaṃ sucaritā, ayam-eva vā pāṭho, ṭhapetvā sucaritaṃ aññaṃ na passāmī ti attho. Idha: “Sucaritan”-tipi: “Subhāsitan”-ti pi mātāpitūhi dinnam ovādam yeva sandhāyāha. **Evamevā** ti niratthakam-eva. Idam vuttam hoti: mahārāja, aññatra ovādānusiṭṭhisāṅkhātā sucaritasubhāsītā maraṇakāle tāyitum rakkhitum samattho nāma añño natthi, yaṃ etaṃ itaraṃ dhanam, taṃ evam-eva niratthakam-eva hoti, tvañhi idāni mayhaṃ koṭisatasahassamattam-pi dhanam dadanto jīvitam na labheyyāsi, tasmā veditabbametaṃ: “Dhanato sucaritasubhāsitam-eva uttaritaran”-ti.

Sesagāthāsu pi ayam saṅkhepattho: mahārāja, ye purisā: “Ayaṃ maṃ akkosi, ayam maṃ pahari, ayam maṃ ajini, ayam mama santakaṃ ahāsi” ti evam veraṃ upanayhanti bandhitvā viya hadaye ṭhapenti, tesam veraṃ na upasammati. Ye ca panetaṃ na upanayhanti hadaye na ṭhapenti, tesam vūpasammati. Verāni hi na kadāci verena sammanti, avereneva pana sammanti. **Esa dhammo sanantano** ti eso porāṇako dhammo cirakālappavatto sabhāvoti.

Evañca pana vatvā bodhisatto: “Ahaṃ, mahārāja, tayi na dubbhāmi, tvaṃ pana maṃ mārehī” ti tassa hatthe asim ṭhapesi. Rājāpi: “Nāhaṃ tayi dubbhāmi” ti sapathaṃ katvā tena saddhim nagaraṃ gantvā taṃ amaccānaṃ dassetvā: “Ayaṃ, bhaṇe, kosalarañño putto dīghāvukumāro nāma, iminā mayhaṃ jīvitam {3.213} dinnam, na labbhā imaṃ kiñci kātun”-ti vatvā attano dhītaraṃ datvā pitu santake rajje patiṭṭhāpesi. Tato paṭṭhāya ubho pi samaggā sammodamānā rajjam kāresum.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesum, dīghāvukumāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Dīghītikosalaajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 372 Migapotakajātakavaṇṇanā

Agārā paccupetassā ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ mahallakaṃ ārabha kathesi. So kirekaṃ dāraṃ pabbājesi. Sāmaṇero taṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahitvā aparabhāge aphāsukena kālamakāsi. Tassa kālakiriyāya mahallako sokābhībhūto mahantena saddena paridevanto vicari. Bhikkhū saññāpetum asakkontā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, asuko nāma

mahallako sāmaṇerassa kālakiriyāya paridevanto vicarati,
maraṇassatibhāvanāya paribāhiro eso bhavissatī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya
nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti
vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepeṣa etasmim̐ mate paridevanto vicarī” ti
vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakkattaṃ kāresi.
Tadā eko kāsiraṭṭhavāsī brāhmaṇo himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ
pabbajitvā phalāphalehi yāpesi. So ekadivasaṃ araṇṇe ekaṃ matamātikaṃ
migapotakaṃ disvā assamaṃ ānetvā gocaraṃ datvā posesi. Migapotako
vaḍḍhanto abhirūpo ahosi sobhaggappatto. Tāpaso taṃ attano puttakaṃ katvā
pariharati. Ekadivasaṃ migapotako bahuṃ tiṇaṃ khāditvā ajīrakena
kālamakāsi. Tāpaso: “Putto me mato” ti paridevanto vicarati. Tadā sakko
devarājā lokaṃ pariggaṇhanto taṃ tāpasaṃ disvā: “Saṃvejessāmi {3.214} nan”-ti
āgantvā ākāse ṭhito paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Agārā paccupetassa, anagārassa te sato,
Samaṇassa na taṃ sādhu, yaṃ petamanusocasī ti.**

Taṃ sutvā tāpaso dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Saṃvāsena have sakka, manussassa migassa vā,
Hadaye jāyate pemaṃ, na taṃ sakkā asocitun-ti.**

Tattha **na taṃ sakkā** ti taṃ manussaṃ vā tiracchānaṃ vā na sakkā asocituṃ,
socāmiyevāhanti.

Tato sakko dve gāthā abhāsi:

**3. Mataṃ marissaṃ rodanti, ye rudanti lapanti ca,
Tasmā tvaṃ isi mā rodi, roditaṃ moghamāhu santo.**

**4. Roditena have brahme, mato peto samuṭṭhahe,
Sabbe saṅgamma rodāma, aññamaññassa ñātake ti.**

Tattha **marissan**-ti yo idāni marissati, taṃ. **Lapanti cā** ti vilapanti ca. Idaṃ
vuttaṃ hoti: ye loke matañca marissantañca rodanti, te rudanti ceva vilapanti
ca, tesaṃ assupacchijjanadivaso nāma natthi. Kimkāraṇā? Sadā pi matānañca
marissantānañca atthitāya. **Tasmā tvaṃ isi mā rodi**. Kimkāraṇā? **Roditaṃ
moghamāhu santo** ti, buddhādayo pana paṇḍitā roditaṃ: “Moghan”-ti
vadanti. **Mato peto** ti yo esa mato petoti vuccati, yadi so roditena
samuṭṭhaheyya, evaṃ sante kiṃ nikkammā acchāma, sabbeva samāgamma

aññaṃaññaṃ nātake rodāma. Yasmā pana te roditakāraṇā na uṭṭhahanti,
tasmā roditassa moghabhāvaṃ sādheti.

Evaṃ sakkassa kathentassa tāpaso: “Niratthakaṃ roditaṃ”-ti sallakkhetvā
sakkassa thutim karonto tisso gāthā abhāsi:

**5. Ādittaṃ {3.215} vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ,
Vārinā viya osiṇcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.**

**6. Abbahi vata me sallam, yamāsi hadayassitaṃ,
Yo me sokaparetassa, puttasaṃ apānudi.**

**7. Sohaṃ abbūḷhasallosmi, vītasoko anāvilo,
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna vāsavā ti.**

Tattha **yamāsi** ti yaṃ me āsi. **Hadayassitaṃ**-ti hadaye nissitaṃ. **Apānudi** ti
nīhari. Sakko tāpasassa ovādaṃ datvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Satthā idaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā tāpaso
mahallako ahosi, migo sāmaṇero, sakko pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Migapotakajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 373 Mūsikajātakavaṇṇanā

Kuhiṃ gatā kattha gatā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ajātasattuṃ ārabbhā
kathesi. Vatthu heṭṭhā **thusajātake** (Ja. 338) vitthāritam-eva.

*Tasmiṃ kira mātukucchigate tassa mātu kosalarājadhītāya bimbisārarañño
dakkhiṇajāṇulohitapivanadohaḷo uppajjitvā paṇḍu ahosi. Sā paricārikāhi
pucchitā tāsāṃ tamatthaṃ ārocesi. Rājā pi sutvā nemittake pakkosāpetvā:
“Devīyā kira evarūpo dohaḷo uppanno, tassa kā nipphattī” ti pucchi. Nemittakā:
“Devīyā kucchimhi nibbattakasatto tumhe māretvā rajjaṃ gaṇhissatī” ti
āhaṃsu. Rājā: “Sace mama putto maṃ māretvā rajjaṃ gaṇhissati, ko ettha
doso” ti dakkhiṇajāṇuṃ satthena phālāpetvā lohitaṃ suvaṇṇataṭṭakena
gāhāpetvā devīyā pāyesi. Sā cintesi: “Sace mama kucchiyaṃ nibbatto putto
pitaraṃ māressati, kiṃ me tenā” ti. Sā gabbhapātanatthaṃ kucchiṃ maddāpesi.
{3.122}*

*Rājā ñatvā taṃ pakkosāpetvā: “Bhadde mayhaṃ kira putto maṃ māretvā rajjaṃ
gaṇhissati, na kho panāhaṃ ajaro amaro, puttamukhaṃ passituṃ me dehi, mā
ito pabhuti evarūpaṃ kammaṃ akāsi” ti āha. Sā tato paṭṭhāya uyyānaṃ gantvā*

kucchiṃ maddāpesi. Rājā ñatvā tato paṭṭhāya uyyānagamanāṃ nivāresi. Sā paripuṇṇagabbhā puttāṃ vijāyi. Nāmaggaṇadivase cassa ajātasseva pitu sattubhāvato: “Ajātasattu” tveva nāmakamaṃsu. Tasmīṃ kumārāparihārena vaḍḍhante satthā ekadivasāṃ pañcasatabhikkhuparivuto rañño nivesanaṃ gantvā nisīdi. Rājā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ paṇītena khādanīyabhojanīyena parivisitvā satthāraṃ vanditvā dhammaṃ suṇanto nisīdi. Tasmīṃ khaṇe kumāraṃ maṇḍetvā rañño adamaṃsu.

Idhā pi satthā tatheva rājānaṃ sakīṃ puttēna saddhiṃ kīḷamānaṃ sakīṃ dhammaṃ suṇantaṃ disvā: “Taṃ nissāya rañño bhayaṃ uppajjissatī” ti ñatvā: “Mahārāja, porāṇakarājāno āsaṅkitabbaṃ āsaṅkitvā attano puttāṃ ‘amhākaṃ dhūmakāle rajjaṃ kāretū’ ti ekamante akamaṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto takkasīlāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā disāpāṃmokkhācariyo ahosi. Tassa santike bārāṇasirañño putto yavakumāro nāma sabbasippāni uggaṇhitvā anuyogaṃ datvā gantukāmo taṃ āpucchi. Ācariyo: “Puttaṃ nissāya tassa antarāyo bhavissatī” ti aṅgavijjāvasena ñatvā: “Etamassa harissāmī” ti ekaṃ upamaṃ upadhāretuṃ ārabhi. Tadā panassa eko {3.216} asso ahosi, tassa pāde vaṇo utṭhahi, taṃ vaṇānurakkhaṇatthaṃ gehe yeva karīṃsu. Tassāvidūre eko udapāno atthi. Athekā mūsikā gehā nikkhamitvā assassa pāde vaṇaṃ khādati, asso vāretuṃ na sakkoti. So ekadivasāṃ vedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto mūsikaṃ khādituṃ āgataṃ pādena paharitvā māretvā udapāne pātesi. Assagopakā mūsikaṃ apassantā: “Aññesu divasesu mūsikā āgantvā vaṇaṃ khādati, idāni na paññāyati, kahaṃ nu kho gatā” ti vadiṃsu.

Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ paccakkhaṃ katvā: “Aññe ajānantā ‘kahaṃ mūsikā gatā’ ti vadanti, mūsikāya pana māretvā udapāne khittabhāvaṃ aham-eva jānāmī” ti idam-eva kāraṇaṃ upamaṃ katvā paṭhamaṃ gāthaṃ bandhitvā rājakumārassa adāsi. So aparaṃ upamaṃ upadhārento tam-eva assaṃ paruḷhavaṇaṃ nikkhamitvā ekaṃ yavavatthuṃ gantvā: “Yavaṃ khādissāmī” ti vaticchiddena mukhaṃ pavesentaṃ disvā tam-eva kāraṇaṃ upamaṃ katvā dutiyaṃ gāthaṃ bandhitvā tassa adāsi. Tatiyagāthaṃ pana attano paññābaleneva bandhitvā tam-pi tassa datvā: “Tāta, tvaṃ rajje patitṭhāya sāyaṃ nhānapokkharāṇiṃ gacchanto yāva dhurasopānā paṭhamaṃ gāthaṃ sajjhāyanto gaccheyyāsi, tava nivasanapāsādaṃ pavisanto yāva sopānapādamulā dutiyaṃ

gātham sajjhāyanto gaccheyyāsi, tato yāva sopānamatthakā tatiyaṃ gātham sajjhāyanto gaccheyyāsi” ti vatvā pesesi.

So kumāro gantvā uparājā hutvā pitu accayena rajjam kāresi, tasseko putto jāyi. So soḷasavassakāle rajjalobhena: “Pitaram māressāmī” ti cintetvā upaṭṭhāke āha: “Mayham pitā taruṇo, aham etassa dhūmakālam olokento mahallako bhavissāmi jarājiṇṇo, tādise kāle laddhena pi rajjena ko attho” ti. Te āhaṃsu: “Deva, na sakkā paccantaṃ gantvā corattaṃ kātuṃ, tava pitaram kenaci upāyena māretvā rajjam gaṇhā” ti. {3.217} So: “Sādhū” ti antonivesane rañño sāyaṃ nhānapokkharāṇīsamīpaṃ gantvā: “Ettha naṃ māressāmī” ti khaggaṃ gahetvā aṭṭhāsi. Rājā sāyaṃ mūsikam nāma dāsīṃ: “Gantvā pokkharāṇīpiṭṭhiṃ sodhetvā ehi, nhāyissāmī” ti pesesi. Sā gantvā pokkharāṇīpiṭṭhiṃ sodhentī kumāram passi. Kumāro attano kammassa pākaṭabhāvabhayena taṃ dvidhā chinditvā pokkharāṇīyaṃ pātesi. Rājā nhāyitum agamāsi. Sesajano: “Ajjā pi mūsikā dāsī na punāgacchatī, kuhiṃ gatā kattha gatā” ti āha. Rājā:

**1. Kuhiṃ gatā kattha gatā, iti lālappatī jano,
Ahameveko jānāmi, udapāne mūsikā hatā ti.**

Paṭhamam gātham bhaṇanto pokkharāṇītīram agamāsi.

Tattha **kuhiṃ gatā kattha gatā** ti aññamaññavevacanāni. **Iti lālappatī** ti evaṃ vippalapati. Iti ayam gāthā: “Ajānanto jano mūsikā dāsī kuhiṃ gatāti vippalapati, rājakumārena dvidhā chinditvā mūsikāya pokkharāṇīyaṃ pātitaḥbhāvaṃ aham-eva eko jānāmī” ti rañño ajānantasseva imamattham dīpeti.

Kumāro: “Mayā katakammaṃ mayham pitarā ñātan”-ti bhīto palāyitvā tamattham upaṭṭhākānam ārocesi. Te sattaṭṭhādivasaccayena puna taṃ āhaṃsu: “Deva, sace rājā jāneyya, na tuṇhī bhaveyya, takkagāhena pana tena taṃ vuttaṃ bhavissati, mārehi nan”-ti. So punekadivasaṃ khaggahattho sopānapādamūle ṭhatvā rañño āgamanakāle ito cito ca paharaṇokāsaṃ olokesi. Rājā:

**2. Yañcetaṃ iti cīti ca, gadrabho va nivattasi,
Udapāne mūsikam hantvā, yavaṃ bhakkhetumicchasi ti.**

Dutiyaṃ gātham sajjhāyanto agamāsi.

Ayam-pi {3.218} gāthā: “Yasmā tvaṃ iti cīti ca ito cito ca paharaṇokāsaṃ olokento gadrabho va nivattasi, tasmā taṃ jānāmi ‘purimadivase

pokkharāṇiyaṃ mūsikaṃ dāsiṃ hantvā ajja maṃ yavarājānaṃ bhakkhetuṃ māretuṃ icchasi” ti rañño ajānantasseva imamatthaṃ dīpeti.

Kumāro: “Diṭṭhomhi pitarā” ti utrasto palāyi. So puna aḍḍhamāsamattaṃ atikkamitvā: “Rājānaṃ dabbiyā paharitvā māressāmī” ti ekaṃ dīghadaṇḍakaṃ dabbipaharaṇaṃ gahetvā olumbitvā aṭṭhāsi. Rājā:

**3. Daharo cāsi dummedha, paṭhamuppattiko susu,
Dīghaṇcetaṃ samāsajja, na te dassāmi jīvitān-ti.**

Tatiyaṃ gāthaṃ sajjhāyanto sopānapādamatthakaṃ abhiruhi.

Tattha **paṭhamuppattiko** ti paṭhamavayena uppattito upeto, paṭhamavaye ṭhitoti attho. **Susū** ti taruṇo. **Dīghan**-ti dīghadaṇḍakaṃ dabbipaharaṇaṃ. **Samāsajjā** ti gahetvā, olumbitvā ṭhitoṣi ti attho. Ayam-pi gāthā: “Dummedha, attano vayaṃ paribhuñjituṃ na labhissasi, na te dāni nillajjassa jīvitāṃ dassāmi, māretvā khaṇḍākhandaṃ chinditvā sūle yeva āvuṇāpessāmī” ti rañño ajānantasseva kumāraṃ santajjayamānā imamatthaṃ dīpeti.

So taṃ divasaṃ palāyituṃ asakkonto: “Jīvitāṃ me dehi, devā” ti rañño pādamūle nipajji. Rājā taṃ tajjetvā saṅkhalikāhi bandhāpetvā bandhanāgāre kāretvā setacchattassa heṭṭhā alaṅkatarājāsane nisīditvā: “Amhākaṃ ācariyo disāpāmokkho brāhmaṇo imaṃ mayhaṃ antarāyaṃ disvā imā tisso gāthā abhāsi” ti haṭṭhatuṭṭho udānaṃ udānento sesagāthā abhāsi:

**4. Nāntalikkhabhavanena, nāṅaputtapinena vā,
Puttena hi patthayito, silokehi pamocito.**

**5. Sabbāṃ sutamadhīyetha, hīnamukkaṭṭhamajjhimaṃ,
Sabbassa atthaṃ jāneyya, na ca sabbāṃ payojaye,
Hoti tādisako kālo, yattha atthāvahaṃ sutan-ti.**

Tattha {3.219} **nāntalikkhabhavanenā** ti antalikkhabhavanaṃ vuccati dibbavimānaṃ, ahaṃ ajja antalikkhabhavanam-pi na āruḷho, tasmā antalikkhabhavanenā pi ajja maraṇato na pamocitomhi. **Nāṅaputtapinena vā** ti aṅgasarikkhakena vā puttapinena pi na pamocito. **Puttena hi patthayito** ti ahaṃ pana attano putteneva ajja māretuṃ patthito. **Silokehi pamocito** ti sohaṃ ācariyena bandhitvā dinnāhi gāthāhi pamocito.

Sutan-ti pariyattim. **Adhīyethā** ti gaṇheyya sikkheyya.

Hīnamukkaṭṭhamajjhimaṃ-ti hīnaṃ vā hotu uttamaṃ vā majjhimaṃ vā, sabbāṃ adhīyitabbamevā ti dīpeti. **Na ca sabbāṃ payojaye** ti hīnaṃ mantaṃ vā sippaṃ vā majjhimaṃ vā na payojaye, uttamam-eva payojayeyyā ti attho.

Yattha atthāvahaṃ sutan-ti yasmim kāle mahosadhapaṇḍitassa
kumbhakārakammakaraṇaṃ viya yaṃkiñci sikkhitasippaṃ atthāvahaṃ hoti,
tādiso pi kālo hotievā ti attho.

Aparabhāge rañño accayena kumāro rajje patiṭṭhāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā
disāpāmokkho ācariyo aham-eva ahoṣin”-ti.

Mūsikajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 374 Cūḷadhanuggahajātakavaṇṇanā

Sabbaṃ bhaṇḍan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ
ārabbha kathesi. Tena bhikkhunā: “Purāṇadutiyaikā maṃ, bhante, ukkaṇṭhāpetī”
ti vutte satthā: “Esā bhikkhu, itthī na idāneva tuyhaṃ anattakārikā, pubbe pi te
etaṃ nissāya asinā sīsaṃ chinnaṃ”-ti vatvā bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakkattaṃ kāresi.
Tadā eko bārāṇasivāsī brāhmaṇamaṇavo takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā
dhanukamme nipphattiṃ patto cūḷadhanuggahapaṇḍito nāma ahoṣi. Athassa
ācariyo: “Ayaṃ mayā sadisaṃ sippaṃ uggaṇhī” ti attano dhītaraṃ adāsi. So taṃ
gahetvā: “Bārāṇasiṃ gamissāmī” ti maggaṃ paṭipajji. Antarāmagge eko vāraṇo
ekaṃ padesaṃ suññaṃ makāsi, taṃ ṭhānaṃ abhiruhituṃ na koci ussaḥi.

Cūḷadhanuggahapaṇḍito manussānaṃ vārentānaññeva {3.220} bhariyaṃ gahetvā
aṭavimukhaṃ abhiruḥi. Athassa aṭavimajjhe vāraṇo uṭṭhahi, so taṃ kumbhe
sarena vijjhi. Saro vinivijjhitvā pacchābhāgena nikkhami. Vāraṇo tattheva pati,
dhanuggahapaṇḍito taṃ ṭhānaṃ khemaṃ katvā purato aññaṃ aṭaviṃ pāpuṇi.

Tatthā pi paññāsa corā maggaṃ hananti. Tam-pi so manussehi vāriyamāno
abhiruyha tesāṃ corānaṃ mige vadhitvā maggasaṃpe maṃsaṃ pacitvā
khādantānaṃ ṭhitaṭṭhānaṃ pāpuṇi.

Tadā taṃ corā alaṅkatapaṭiyattāya bhariyāya saddhiṃ āgacchantāṃ disvā:
“Gaṇhissāma naṃ”-ti ussāhaṃ karimsu. Corajeṭṭhako purisalakkhaṇakusalo, so
taṃ oloketvā: “Uttama puriso ayaṃ”-ti ñatvā ekassa pi uṭṭhahituṃ nādāsi.
Dhanuggahapaṇḍito: “Gaccha ‘amhākam-pi ekaṃ maṃsasūlaṃ dethā’ ti vatvā
maṃsaṃ āharā” ti tesāṃ santikaṃ bhariyaṃ pesesi. Sā gantvā: “Ekaṃ kira
maṃsasūlaṃ dethā” ti āha. Corajeṭṭhako: “Anaggho puriso” ti maṃsasūlaṃ
dāpesi. Corā: “Amhehi kira pakkaṃ khāditaṃ”-ti apakkamaṃsasūlaṃ adaṃsu.

Dhanuggaho attānaṃ sambhāvetvā: “Mayhaṃ apakkamaṃsasūlaṃ dadantī” ti corānaṃ kujjhi. Corā: “Kiṃ ayameveko puriso, mayaṃ itthiyo” ti kujjhivā utṭhahimsu. Dhanuggaho ekūnapaññāsa jane ekūnapaññāsakaṇḍehi vijjhivā pātesi. Corajeṭṭhakaṃ vijjhituṃ kaṇḍaṃ nāhosi. Tassa kira kaṇḍanāḷiyaṃ samapaṇṇāsa yeva kaṇḍāni. Tesu ekena vāraṇaṃ vijjhi, ekūnapaññāsakaṇḍehi core vijjhivā corajeṭṭhakaṃ pātetvā tassa ure nisinno: “Sīsamassa chindissāmī” ti bhariyāya hatthato asim āharāpesi. Sā taṅkhaṇaṇṇeva corajeṭṭhake lobhaṃ katvā corassa {3.221} hatthe tharuṃ, sāmikassa hatthe dhāraṃ ṭhapesi. Coro tharudaṇḍaṃ parāmasitvā asim nīharitvā dhanuggahassa sīsaṃ chindi.

So taṃ ghātetvā itthim ādāya gacchanto jātigottaṃ pucchi. Sā: “Takkasilāyaṃ disāpāmoḁkhācariyassa dhītāmhī” ti āha. “Kathaṃ tvaṃ iminā laddhā” ti. Mayhaṃ pitā: “Ayaṃ mayā sadisaṃ katvā sippaṃ sikkhī” ti tussitvā imassa maṃ adāsi, sāhaṃ tayi sinehaṃ katvā attano kuladattiyaṃ sāmikaṃ mārāpesinti. Corajeṭṭhako: “Kuladattiyaṃ tāvesā sāmikaṃ māresi, aññaṃ panaṃkaṃ disvā mam-pi evamevaṃ karissati, imaṃ chaḍḍetuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā gacchanto antarāmagge ekaṃ kunnadim uttānataṃ taṅkhaṇodakapūraṃ disvā: “Bhadde, imissaṃ nadiyaṃ susumārā kakkhaḷā, kiṃ karomā” ti āha. “Sāmi, sabbaṃ ābharaṇabhaṇḍaṃ mama uttarāsaṅgena bhaṇḍikaṃ katvā paratīraṃ netvā puna āgantvā maṃ gahetvā gacchā” ti. So: “Sādhū” ti sabbaṃ ābharaṇabhaṇḍaṃ ādāya nadim otarivā taranto viya paratīraṃ patvā taṃ chaḍḍetvā pāyāsi. Sā taṃ disvā: “Sāmi, kiṃ maṃ chaḍḍetvā viya gacchasi, kasmā evaṃ karosi, ehi mam-pi ādāya gacchā” ti tena saddhim sallapantī paṭhamam gāthamāha.

**1. Sabbaṃ bhaṇḍaṃ samādāya, pāraṃ tiṇṇosi brāhmaṇa,
Paccāgaccha lahuṃ khippaṃ, mam-pi tārehi dānito ti.**

Tattha **lahuṃ khippaṃ**-ti lahuṃ paccāgaccha, khippaṃ mam-pi tārehi dāni itoti attho.

Coro taṃ sutvā paratīre ṭhito yeva dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Asanthutaṃ maṃ cirasanthutena, nimīni bhotī adhuvaṃ dhuvena,
Mayā pi {3.222} bhotī nimineyya aññaṃ, ito ahaṃ dūrataṃ gamissan-ti.**

Sā heṭṭhā vuttatthā yeva:

Coro pana: “Ito ahaṃ dūrataṃ gamissaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti vatvā tassā viravantiyāva ābharaṇabhaṇḍikaṃ ādāya palāto. Tato sā bālā atricchatāya

evarūpaṃ byasanaṃ pattā anāthā hutvā avidūre ekaṃ eḷagalāgumbaṃ upagantvā rodamaṇā nisīdi. Tasmim̐ khaṇe sakko devarājā lokaṃ olokeno taṃ atricchatāhataṃ sāmikā ca jārā ca parihīnaṃ rodamaṇaṃ disvā: “Etaṃ niggaṇhitvā lajjāpetvā āgamiṣāmī” ti mātaliṇca pañcasikhaṇca ādāya tattha gantvā nadītīre ʒhatvā: “Mātali, tvaṃ maccho bhava, pañcasikha tvaṃ sakuṇo bhava, ahaṃ pana siṅgālo hutvā mukhena maṃsapiṇḍaṃ gahetvā etissā sammukhaṭṭhānaṃ gamiṣāmi, tvaṃ mayi tattha gate udakato ullaṅghitvā mama purato pata, athāhaṃ mukhena gahitamamsapiṇḍaṃ chaḍḍetvā macchaṃ gahetuṃ pakkhandiṣāmi, tasmim̐ khaṇe tvaṃ, pañcasikha, taṃ maṃsapiṇḍaṃ gahetvā ākāse uppata, tvaṃ mātali, uduke patā” ti āṇāpesi. “Sādhū, devā” ti, mātali, maccho ahoṣi, pañcasikho sakuṇo ahoṣi. Sakko siṅgālo hutvā maṃsapiṇḍaṃ mukhenādāya tassā sammukhaṭṭhānaṃ agamāsi. Maccho udakā uppatitvā siṅgālassa purato pati. So mukhena gahitamamsapiṇḍaṃ chaḍḍetvā macchassatthāya pakkhandi. Maccho uppatitvā uduke pati, sakuṇo maṃsapiṇḍaṃ gahetvā ākāse uppati, siṅgālo ubho pi alabhitvā eḷagalāgumbaṃ olokeno dumukho nisīdi. Sā taṃ disvā: “Ayaṃ atricchatāhato neva maṃsaṃ, na macchaṃ labhī” ti kuṭaṃ bhindantī {3.223} viya mahāhasitaṃ hasi. Taṃ sutvā siṅgālo tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kāyaṃ eḷagalāgumbe, karoti ahuhāsiyaṃ,
Nayīdha naccagītaṃ vā, tāḷaṃ vā susamāhitaṃ,
Anamhikāle susoṇi, kinnu jagghasi sobhane ti.**

Tattha **kāya**-ti kā ayaṃ. **Eḷagalāgumbe** ti kambojigumbe. **Ahuhāsiya**-ti dantavidamaṃsakaṃ mahāhasitaṃ vuccati, taṃ kā esā etasmim̐ gumbe karotīti pucchati. **Nayīdha naccagītaṃ vā** ti imasmim̐ ʒhāne kassaci naccantassa naccaṃ vā gāyantassa gītaṃ vā hatthe susamāhite katvā vādentassa susamāhitaṃ hatthataḷaṃ vā natthi, kaṃ disvā tvaṃ haseyyāsīti dīpeti. **Anamhikāle** ti rodanakāle. **Susoṇi** ti sundarasoṇi. **Kim nu jagghasī** ti kena kāraṇena tvaṃ rodituṃ yuttakāle arodamaṇāva mahāhasitaṃ hasasi. **Sobhane** ti taṃ pasamsanto ālapati.

Taṃ sutvā sā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Siṅgāla bāla dummedha, appapaññosi jambuka,
Jīno macchaṇca pesiṇca, kapaṇo viya jhāyasī ti.**

Tattha **jīno** ti jānippatto hutvā. **Pesin**-ti maṃsapesim̐. **Kapaṇo viya jhāyasī** ti sahassabhaṇḍikaṃ parājito kapaṇo viya jhāyasi socasi cintesi.

Tato siṅgālo pañcamam gāthamāha.

**5. Sudassam vajjamaññesam, attano pana duddasam,
Jīnā patiñca jārāñca, maññe tvaññeva jhāyasī ti.**

Tattha **tvaññeva jhāyasī** ti pāpadhamme dussīle aham tāva mama gocaram na labhissāmi, tvaṃ pana atricchatāya hatā taṃmuhuttadiṭṭhake core paṭibaddhacittā hutvā tañca jāram kuladattiyañca patim jīnā, maṃ upādāya sataguṇena sahaṣṣaguṇena kapaṇatarā hutvā jhāyasi rodasi paridevasīti lajjāpetvā vipakāram pāpento mahāsatto evamāha.

Sā {3.224} tassa vacanam sutvā gāthamāha.

**6. Evametaṃ migarāja, yathā bhāsasi jambuka,
Sā nūnāham ito gantvā, bhattu hessam vasānugā ti.**

Tattha **nūnā** ti ekamsatthe nipāto. Sā aham ito gantvā puna aññam bhattāram labhitvā ekamseneva tassa bhattu vasānugā vasavattinī bhavissāmīti.

Athassā anācārāya dussīlāya vacanam sutvā sakko devarājā osānagāthamāha.

**7. Yo hare mattikaṃ thālam, kamsathālam-pi so hare,
Katam yeva tayā pāpam, punapevam karissasī ti.**

Tassattho: anācāre kiṃ kathesi, yo mattikaṃ thālam harati, suvaṇṇathālarajatathālādippabhedam kamsathālam-pi so harateva, idañca tayā pāpam katam-eva, na sakkā tava saddhātum, sā tvaṃ puna pi evam karissasiyevā ti. Evam so taṃ lajjāpetvā vipakāram pāpetvā sakaṭṭhānam-eva agamāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā dhanuggaho ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, sā itthī purāṇadutiyaikā, sakko devarājā pana aham-eva ahosinti.

Cūḷadhanuggahajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 375 Kapotajātakavaṇṇanā

Idāni khomhī ti idam satthā jetavane viharanto ekam lolabhikkhum ārabha kathesi. Lolavatthu anekaso vitthāritam-eva. Taṃ pana satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu, lolo” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Na kho bhikkhu

idāneva, pubbe pi tvaṃ lolosi, lolatāya pana jīvitakkhayaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {3.225} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pārāvatayoniyaṃ nibbattitvā bārāṇasiseṭṭhino mahānase nīlapacchiyaṃ vasati. Atheko kāko macchamaṃsaluddho tena saddhiṃ mettiṃ katvā tattheva vasi. So ekadivasaṃ bahuṃ macchamaṃsaṃ disvā: “Imaṃ khādissāmī” ti nitthunanto nīlapacchiyaṃ yeva nipajjitvā pārāvatena: “Ehi, samma, gocarāya gamissāmā” ti vuccamāno pi: “Ajīrakena nipannomhi, gaccha tvaṃ”-ti vatvā tasmīṃ gate: “Gato me paccāmittakaṇṭako, idāni yathārucci macchamaṃsaṃ khādissāmī” ti cintento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Idāni khomhi sukhito arogo, nikkakaṇṭako nippatito kapoto,
Kāhāmi dānī hadayassa tuṭṭhiṃ, tathā hi maṃ maṃsasākāṃ baletī ti.**

Tattha **nippatito** ti niggato. **Kapoto** ti pārāvato. **Kāhāmi dānī** ti karissāmi dāni. **Tathā hi maṃ maṃsasākāṃ baletī** ti tathā hi maṃsaṇca avasesaṃ sākaṇca mayhaṃ balaṃ karoti, uṭṭhehi khādāti vadamānaṃ viya ussāhaṃ mamaṃ karotī ti attho.

So bhattakārake macchamaṃsaṃ pacitvā mahānasā nikkhamma sarīrato sedāṃ pavāhente pacchito nikkhamitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyitvā: “Kiri kirī” ti saddamakāsi. Bhattakārako vegenāgantvā kākaṃ gahetvā sabbapattāni luṇḍitvā allasiṅgīveraṇca siddhatthake ca pisitvā lasuṇaṃ pūtitakkena madditvā sakalasarīraṃ makkhetvā ekaṃ kaṭhalaṃ ghaṃsitvā {3.226} vijjhitvā suttakena tassa gīvāyaṃ bandhitvā nīlapacchiyaṃ yeva taṃ pakkipitvā agamāsi. Pārāvato āgantvā taṃ disvā: “Kā esā balākā mama sahāyassa pacchiyaṃ nipannā, caṇḍo hi so āgantvā ghāteyyā pi naṃ”-ti parihāsaṃ karonto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kāyaṃ balākā sikhinī, corī laṅghipitāmahā,
Oraṃ balāke āgaccha, caṇḍo me vāyaso sakhā ti.**

Sā heṭṭhā (Ja. 273) vuttatthā yeva.

Taṃ sutvā kāko tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Alañhi te jagghitāye, mamam̐ disvāna edisaṃ,
Vilūnaṃ sūdaputtēna, piṭṭhamaṇḍēna makkhitaṇ-ṭi.**

Tattha **alan**-ṭi paṭisedhatthe nipāto. **Jagghitāye** ṭi hasituṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti:
idāni maṃ edisaṃ evaṃ dukkhappattaṃ disvā tava alaṃ hasituṃ, mā edise
kāle parihāsakeḷiṃ karohīti.

So parihāsakeḷiṃ karonto va puna catutthaṃ gāthamāha.

**4. Sunhāto suvilittosi, annapānena tappito,
Kaṇṭhe ca te veḷuriyo, agamā nu kajaṅgalaṇ-ṭi.**

Tattha **kaṇṭhe ca te veḷuriyo** ṭi ayaṃ te veḷuriyamaṇi pi kaṇṭhe piḷandho,
tvaṃ ettakaṃ kālaṃ amhākaṃ etaṃ na dassesīti kapālaṃ sandhā yevamāha.
Kajaṅgalaṇ-ṭi idha bārāṇasī yeḷa: “Kajaṅgalā” ṭi adhippetā. Ito nikkhamitvā
kacci antonagaram̐ gatosīti pucchati.

Tato kāko pañcamam̐ gāthamāha.

**5. Mā te mitto amitto vā, agamāsi kajaṅgalaṇ,
Piñchāni tattha lāyivā, kaṇṭhe bandhanti vaṭṭanaṇ-ṭi.**

Tattha {3.227} **piñchāni** ṭi pattāni. **Tattha lāyivā** ṭi tasmim̐ bārāṇasinagare
luñcivā. **Vaṭṭanaṇ**-ṭi kaṭhalikaṃ.

Taṃ sutvā pārāvato osānagāthamāha.

**6. Punapāpajjasī samma, sīlañhi tava tādisaṃ,
Na hi mānusakā bhogā, subhuñjā honti pakkhinā ṭi.**

Tattha **punapāpajjasī** ṭi puna pi evarūpaṃ āpajjissasi. Evarūpañhi te sīlanti.

Iti naṃ so ovaḍitvā tattha avasitvā pakkhe pasāretvā aññattha agamāsi. Kāko pi
tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam̐ samodhānesi,
saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu
ahosi, kapoto pana aham-eva ahosinti.

Kapotajātakavaṇṇanā pañcamā

Aḍḍhavaggo tatiyo

Jātakuddānaṃ:

**Maṇikuṇḍala sujātā, venasākhañca oragaṃ,
Ghaṭaṃ koraṇḍi laṭuki, dhammapālaṃ migam tathā.**

**Suyonandī vaṇṇāroha, sīlaṃ hirī khajjopanaṃ,
Ahi gumbiya sāliyaṃ, tacasāraṃ mittavindaṃ.**

**Palāsañceva dīghitī, migapotaka mūsikaṃ,
Dhanuggaho kapotañca, jātakā pañcavīsati.**

Pañcakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

6. Chakkanipāto

1. Avāriyavaggo

Ja 376 Avāriyajātakavaṇṇanā

Māsu {3.228} **kujjha bhūmipatī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ titthanāvikaṃ ārabha kathesi. So kira bālo ahosi aññāṇo, neva so buddhādīnaṃ ratanānaṃ, na aññesaṃ puggalānaṃ guṇaṃ jānāti, caṇḍo pharuso sāhasiko. Atheko jānapado bhikkhu: “Buddhupaṭṭhānaṃ karissāmī” ti āgacchanto sāyaṃ aciravatītitthaṃ patvā taṃ evamāha: “Upāsaka, paratīraṃ gamissāmi, nāvaṃ me dehī” ti. “Bhante, idāni akālo, ekasmiṃ ṭhāne vasassū” ti. “Upāsaka, idha kuhiṃ vasissāmi, maṃ gaṇhitvā gacchā” ti. So kujjhitvā: “Ehi re samaṇa, vahāmī” ti therāṃ nāvaṃ āropetvā ujukaṃ agantvā heṭṭhā nāvaṃ netvā ulloḷaṃ katvā tassa pattacīvaraṃ temetvā kilametvā tīraṃ patvā andhakāraṇelāyaṃ uyyojesi. Atha so vihāraṃ gantvā taṃ divasaṃ buddhupaṭṭhānassa okāsaṃ alabhivā punadivase satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā satthārā katapaṭisaṇhāro: “Kadā āgatosī” ti vutte: “Hiyyo, bhante” ti vatvā: “Atha kasmā ajja buddhupaṭṭhānaṃ āgatosī” ti vutte tamatthaṃ ārocesi. Taṃ sutvā satthā: “Na kho bhikkhu idāneva, pubbepesa caṇḍo pharuso sāhasiko, idāni pana tena tvaṃ kilamito, pubbepesa paṇḍite kilamesī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ {3.229} sabbasippāni uggaṇhitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā dīghamaddhānaṃ himavante phalāphalena yāpetvā loṇambilasevanatthāya bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ bhikkhāya pāvisi. Atha naṃ rājaṅgaṇappattaṃ rājā disvā tassa iriyāpathe pasīditvā antepuraṃ ānetvā bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā rājuyyāne vasāpesi, devasikaṃ upaṭṭhānaṃ agamāsi. Tameṇaṃ bodhisatto: “Rañña nāma, mahārāja, cattāri agatigamanāni vajjetvā appamattena khantimettānuddayasampannena hutvā dhammena rajjaṃ kāretabban”-ti vatvā devasikaṃ ovdanto:

**1. Māsu kujjha bhūmipati, māsu kujjha rathesabha,
Kuddhaṃ appaṭikujjhanto, rājā raṭṭhassa pūjito.**

**2. Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale,
Sabbattha anusāsāmi, māsu kujjha rathesabhā ti.**

Dve gāthā abhāsi,

Tattha **raṭṭhassa pūjito** ti evarūpo rājā raṭṭhassa pūjanīyo hotī ti attho.
Sabbattha anusāsāmi ti etesu gāmādīsu yattha katthaci vasantopāhaṃ
mahārāja, imāya eva anusitṭhiyā tamanusāsāmi, etesu vā gāmādīsu yattha
katthaci ekasmim-pi ekasatte pi anusāsāmi. **Māsu kujjha rathesabhā** ti
evamevāhaṃ taṃ anusāsāmi, raññā nāma kujjhatuṃ na vaṭṭati. Kimkāraṇā?
Rājāno nāma vācāvudhā, tesaṃ kuddhānaṃ vacanamatteneva bahū
jīvitakkhayaṃ pāpuṇatīti.

Evam bodhisatto rañño āgatāgatadivase imā dve gāthā abhāsi. Rājā anusitṭhiyā
pasannacitto mahāsattassa satasahassuṭṭhānakam ekaṃ gāmavaraṃ adāsi,
bodhisatto paṭikkhi pi. Iti so tattheva dvādasasaṃvaccharaṃ vasitvā: “Aticiraṃ
nivutthomhi, janapadacārikaṃ tāva caritvā āgamissāmī” ti rañño akathetvāva
uyyānapālaṃ āmantetvā: “Tāta, ukkaṇṭhitarūposmi, janapadaṃ caritvā
āgamissāmi, tvaṃ rañño katheyyāsī” ti vatvā pakkanto {3.230} gaṅgāya
nāvātittamaṃ pāpuṇi. Tattha avāriyapitā nāma nāviko ahosi. So bālo neva
guṇavantānaṃ guṇaṃ jānāti, na attano āyāpāyaṃ jānāti, so gaṅgaṃ
taritukāmaṃ janaṃ paṭhamaṃ tāretvā pacchā vetanaṃ yācati, vetanaṃ
adentehi saddhiṃ kalahaṃ karonto akkosappahāre yeva bahū labhati, appaṃ
lābhaṃ, evarūpo andhabālo. Taṃ sandhāya satthā abhisambuddho hutvā tatiyaṃ
gāthamāha.

**3. Avāriyapitā nāma, ahu gaṅgāya nāviko,
Pubbe janaṃ tāretvāna, pacchā yācati vetanaṃ,
Tenassa bhaṇḍanaṃ hoti, na ca bhogehi vaḍḍhatī ti.**

Tattha **avāriyapitā nāmā** ti avāriyā nāma tassa dhītā, tassā vasena
avāriyapitā nāma jāto. **Tenassa bhaṇḍanaṃ**-ti tena kāraṇena, tena vā pacchā
yāciyamānena janena saddhiṃ tassa bhaṇḍanaṃ hoti.

Bodhisatto taṃ nāvikaṃ upasaṅkamitvā: “Āvuso, paratīraṃ maṃ nehi” ti āha.
Taṃ sutvā so āha: “Samaṇa, kiṃ me nāvāvetanaṃ dassasī” ti? “Āvuso, ahaṃ
bhogavaḍḍhiṃ atthavaḍḍhiṃ dhammavaḍḍhiṃ nāma te kathessāmī” ti. Taṃ
suttvā nāviko: “Dhuvaṃ esa mayhaṃ kiñci dassatī” ti taṃ paratīraṃ netvā: “Dehi
me nāvāya vetanaṃ”-ti āha. So tassa: “Sādhu, āvuso” ti paṭhamaṃ
bhogavaḍḍhiṃ kathento:

**4. Aṭiṇṇaṃ yeva yācassu, apāraṃ tāta nāvika,
Añño hi tiṇṇassa mano, añño hoti pāresino ti.**

Gāthamāha.

Tattha **apāran**-ti tāta, nāvika paratīraṃ aṭiṇṇam-eva janaṃ orimatīre
ṭhitaññeva vetanaṃ yācassu, tato laddhañca gahetvā guttaṭṭhāne ṭhapetvā
pacchā manusse paratīraṃ neyyāsi, evaṃ te bhogavaḍḍhi bhavissati. **Añño hi
tiṇṇassa mano** ti tāta nāvika, paratīraṃ gatassa añño mano bhavati, adatvāva
gantukāmo hoti. Yo panesa pāresī nāma paratīraṃ esati, paratīraṃ
gantukāmo hoti, so atirekam-pi datvā gantukāmo hoti, iti pāresino añño mano
hoti, tasmā tvaṃ aṭiṇṇam-eva yāceyyāsi, ayaṃ tāva te bhogānaṃ vaḍḍhi
nāmāti.

Taṃ sutvā nāviko {3.231} cintesi: “Ayaṃ tāva me ovādo bhavissati, idāni panesa
aññaṃ kiñci mayhaṃ dassatī” ti. Atha naṃ bodhisatto: “Ayaṃ tāva te, āvuso,
bhogavaḍḍhi, idāni atthadhammavaḍḍhiṃ suṇāhi” ti vatvā ovadanto:

**5. Gāme vā yadi vāraññe, ninne vā yadi vā thale,
Sabbattha anusāsāmi, māsu kujjhittha nāvikā ti.**

Gāthamāha.

Itissa imāya gāthāya atthadhammavaḍḍhiṃ kathetvā: “Ayaṃ te atthavaḍḍhi ca
dhammavaḍḍhi cā” ti āha. So pana dandhapuriso taṃ ovādaṃ na kiñci
maññaṃāno: “Idaṃ, samaṇa, tayā mayhaṃ dinnaṃ nāvāvetanan”-ti āha.
“Āmāvuso” ti. “Mayhaṃ iminā kammaṃ natthi, aññaṃ me dehī” ti. “Āvuso,
idaṃ ṭhapetvā mayhaṃ aññaṃ natthi” ti. “Atha tvaṃ kasmā mama nāvaṃ
āruḷhosi” ti tāpasam gaṅgātīre pādetvā ure nisīditvā mukhamevassa pothesi.

Satthā: “Iti so, bhikkhave, tāpaso yaṃ ovādaṃ datvā rañño santikā gāmvaram
labhi, tam-eva ovādaṃ andhabālassa nāvikassa kathetvā mukhapothanaṃ
pāpuṇi, tasmā ovādaṃ dentena yuttajanasseva dātabbo, na ayuttajanassā” ti
vatvā abhisambuddho hutvā tadanantaram gāthamāha.

**6. Yāevānusāsaniyā, rājā gāmvaram adā,
Tāyevānusāsaniyā, nāviko paharī mukhan-ti.**

Tassa taṃ paharantasseva bhariyā bhattaṃ gahetvā āgatā pāpapurisaṃ disvā:
“Sāmi, ayaṃ tāpaso nāma rājakulūpako, mā paharī” ti āha. So kujjhitvā: “Tvaṃ
me imaṃ kūṭatāpasam paharituṃ na desi” ti uṭṭhāya taṃ paharitvā pātesi. Atha
bhattapāti patitvā bhijji, tassā ca pana garugabbhāya gabbho bhūmiyaṃ pati.

Atha naṃ manussā samparivāretvā: “Purisaghātakacoro” ti {3.232} gahetvā bandhitvā raṇṇo dassesuṃ. Rājā vinicchinitvā tassa rājāṇaṃ kāresi. Satthā abhisambuddho hutvā tamatthaṃ pakāsentō osānagāthamāha.

**7. Bhattaṃ bhinnaṃ hatā bhariyā, gabbho ca patito chamā,
Migo va jātarūpena, na tenatthaṃ abandhi sū ti.**

Tattha **bhattaṃ bhinnaṃ**-ti bhattapāti bhinnā. **Hatā** ti pahatā. **Chamā** ti bhūmiyaṃ. **Migo va jātarūpenā** ti yathā migo suvaṇṇaṃ vā hiraṇṇaṃ vā muttāmaṇi-ādīni vā madditvā gacchanto pi attharivā nipajjanto pi tena jātarūpena attano atthaṃ vaḍḍhetuṃ nibbattetuṃ na sakkoti, evam-eva so andhabālo paṇḍitehi dinnaṃ ovādaṃ sutvā pi attano atthaṃ vaḍḍhetuṃ nibbattetuṃ nāsakkhīti vuttaṃ hoti. **Abandhi sū** ti ettha abandhi soti evamattho daṭṭhabbo. Sa-oiti imesaṃ padānañhi sūti sandhi hoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṃphale patiṭṭhahi. Tadā nāviko idāni nāviko va ahosi, rājā ānando, tāpaso pana aham-eva ahosinti.

Avāriyajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 377 Setaketujātakavaṇṇanā

Mā tāta kujjhi na hi sādhu kodho ti idaṃ satthā jetavane viharanto kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi, paccuppannavatthu **uddālajātake** (Ja. 487) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhaṇaṃ nissāya jīvikaṃ kappetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ disāpāmoḁkho ācariyo hutvā pañcasate māṇave mante vācesi. Tesaṃ jeṭṭhako setaketu nāma udiccabrāhmaṇakule nibbattamāṇavo, tassa jātiṃ nissāya mahanto māno ahosi. So ekadivasam aññehi māṇavehi saddhiṃ nagarā nikkhamanto nagaraṃ pavisaṇaṃ ekaṃ caṇḍālaṃ {3.233} disvā: “Kosi tvaṇ”-ti

pucchitvā: “Caṇḍālohamasmī” ti vutte tassa sarīraṃ paharitvā āgatavātassa attano sarīre phusanabhayena: “Nassa, caṇḍāla, kālakaṇṇī, adhovātaṃ yāhī” ti vatvā vegena tassa uparivātaṃ agamāsi. Caṇḍālo sīghataraṃ gantvā tassa uparivāte aṭṭhāsi. Atha naṃ so: “Nassa kālakaṇṇī” ti suṭṭhutarāṃ akkosi paribhāsi. Taṃ sutvā caṇḍālo: “Tvam koṣī” ti pucchi.

“Brāhmaṇamāṇavohamasmī” ti. “Brāhmaṇo hotu, mayā pana puṭṭhapañhaṃ kathetuṃ sakkhissasī” ti. “Āma, sakkhissāmī” ti. “Sace na sakkosi, pādantarena taṃ gamemī” ti. So attānaṃ takketvā: “Gamehī” ti āha.

Caṇḍālaputto tassa kathaṃ parisāṃ gāhāpetvā: “Māṇava, disā nāma katarā” ti pañhaṃ pucchi. “Disā nāma puratthimādayo catasso disā” ti. Caṇḍālo: “Nāhaṃ taṃ etaṃ disaṃ pucchāmi, tvam ettakam-pi ajānanto mama sarīre pahaṭavātaṃ jigucchasi” ti taṃ khandhaṭṭhike gahetvā onametvā attano pādantarena gamesi. Māṇava taṃ pavattiṃ ācariyassa ācikkhimsu. Taṃ sutvā ācariyo: “Saccaṃ kira, tāta, setaketu caṇḍālenāsī pādantarena gamito” ti? “Āma, ācariya, so maṃ caṇḍāladāsiputto disāmatam-pi na jānāsī” ti attano pādantarena gamesi, idāni disvā kattabbaṃ assa jānissāmīti kuddho caṇḍālaputtaṃ akkosi paribhāsi. Atha naṃ ācariyo ‘tāta, setaketu mā tassa kujjhi, paṇḍito caṇḍāladāsiputto, na so taṃ etaṃ disaṃ pucchati, aññaṃ disaṃ pucchi, tayā pana diṭṭhasutaviññātato adiṭṭhāsutaviññātam-eva bahutaran’-ti ovadanto dve gāthā abhāsi:

**1. Mā tāta kujjhi na hi sādhu kodho, bahum-pi te adiṭṭhamassutañca,
Mātā pitā {3.234} disatā setaketu, ācariyamāhu disataṃ pasatthā.**

**2. Agārino annadapānavatthadā, avhāyikā tam-pi disaṃ vadanti,
Esā disā paramā setaketu, yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavanti ti.**

Tattha **na hi sādhu kodho** ti kodho nāma uppajjamāno subhāsidadubbhāsitaṃ atthānatthaṃ hitāhitaṃ jānituṃ na detīti na sādhu na laddhako. **Bahum-pi te adiṭṭhan**-ti tayā cakkhunā adiṭṭhaṃ sotena ca assutam-eva bahutaraṃ. **Disatā** ti disā. Mātāpitāro puttānaṃ purimataraṃ uppannattā puratthimadisā nāma jātāti vadati. **Ācariyamāhu disataṃ pasatthā** ti ācariyā pana dakkhiṇeyyattā disataṃ pasatthā dakkhiṇā disāti buddhādayo ariyā āhu kathenti dīpenti.

Agārino ti gahaṭṭhā. **Annadapānavatthadā** ti annadā, pānadā, vatthadā ca. **Avhāyikā**ti: “Ethā deyyadhammaṃ paṭiggaṇhathā” ti pakkosanakā. **Tam-pi disaṃ vadanti** ti tam-pi buddhādayo ariyā ekaṃ disaṃ vadanti. Iminā catupaccayadāyikā gahaṭṭhā paccaye apadisitvā dhammikasamaṇabrāhmaṇehi upagantabbattā ekā disā nāmāti dīpeti. Aparo nayo: ye ete agārino annapānavatthadā, tesāṃ

chakāmasaggasampattidāyakaṭṭhena uparūpari avhāyanato ye avhāyikā
dhammikasamaṇabrāhmaṇā, tam-pi disaṃ vadanti, buddhādayo ariyā
uparimadisāṃ nāma vadantīti dīpeti. Vuttam-pi cetam:

**Mātā pitā disā pubbā, ācariyā dakkhiṇā disā,
Puttadārā disā pacchā, mittāmaccā ca uttarā.**

**Dāsakammakarā heṭṭhā, uddham samaṇabrāhmaṇā,
Etā disā namasseyya, alamatto kule gihī ti. (DN. 3.273).**

Esā disā ti idaṃ pana nibbānaṃ sandhāya vuttaṃ. Jāti ādinā hi
nānappakārena dukkhena dukkhitā sattā yaṃ patvā niddukkhā sukhino
bhavanti, esā eva ca sattehi agatapubbā disā nāma. Teneva ca nibbānaṃ:
“Paramā” ti āha. Vuttam-pi cetam:

**Samatittikaṃ {3.235} anavasesakaṃ, telapattaṃ yathā parihareyya,
Evaṃ sacittamanurakkhe, patthayāno disaṃ agatapubban-ti. (Ja. 96).**

Evaṃ mahāsatto māṇavassa disā kathesi. So pana: “Caṇḍālenamhi pādantarena
gamito” ti tasmim̐ ṭhāne avasitvā takkasilaṃ gantvā disāpāmokkhācariyassa
santike sabbasippāni uggaṇhitvā ācariyena anuññāto takkasilato nikkhamitvā
sabbasamayasiippaṃ sikkhanto vicari. So ekaṃ paccantagāmaṃ patvā taṃ
nissāya vasante pañcasate tāpase disvā tesāṃ santike pabbajitvā yaṃ te jānanti
sippamantacaraṇaṃ, taṃ uggaṇhitvā gaṇasatthā hutvā tehi parivārito bārāṇasiṃ
gantvā punadivase bhikkhaṃ caranto rājaṅgaṇaṃ agamāsi. Rājā tāpasānaṃ
iriyāpathe pasīditvā antonivesane bhojetvā te attano uyyāne vasāpesi. So
ekadivasaṃ tāpase parivisitvā: “Ajja sāyanhe uyyānaṃ gantvā ayye vandissāmī”
ti āha.

Setaketu uyyānaṃ gantvā tāpase sannipādetvā: “Mārisā, ajja rājā āgamissati,
rājāno ca nāma sakiṃ ārādhettvā yāvatāyukaṃ sukhaṃ jīvituṃ sakkā, ajja
ekacce vaggulivataṃ caratha, ekacce kaṇṭakaseyyaṃ kappetha, ekacce
pañcātapaṃ tappetha, ekacce ukkuṭikappadhānaṃ manuyyāṇjatha, ekacce
udakoroḥaṇakammaṃ karoṭha, ekacce mante sajjhāyathā” ti vicāretvā sayāṃ
pakkasāladvāre apassayapīṭhake nisīditvā pañcavaṇṇaraṅgasamuḍḍalavāsanaṃ
ekaṃ potthakaṃ vicitravaṇṇe ādhārake ṭhapetvā susikkhitehi catūhi pañcahi
māṇavehi pucchite pucchite pañhe kathesi. Tasmim̐ khaṇe rājā āgantvā {3.236} te
micchātapaṃ karonte disvā tuṭṭho setaketuṃ upasaṅkamitvā vanditvā
ekamantaṃ nisinno purohitena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kharājīnā jaṭilā paṅkadantā, dummakkharūpā yeme jappanti mante,
Kacci nu te mānusake payoge, idaṃ vidū parimuttā apāyā ti.**

Tattha **kharājīnā** ti sakhurehi ajinacammehi samannāgatā. **Paṅkadantā** ti dantakaṭṭhassa akhādanena malaggahitadantā. **Dummakkharūpā** ti anañjitāmaṇḍitalūkhanivāsanapārupanā mālāgandhavilepanavajjitā, kiliṭṭharūpāti vuttaṃ hoti. **Yeme jappantī** ti ye ime mante sajjhāyanti. **Mānusake payoge** ti manussehi kattabbapayoge ʈhitā. **Idaṃ vidū parimuttā apāyā** ti imasmiṃ payoge ʈhatvā imaṃ lokaṃ viditvā pākaṭaṃ katvā: “Kacci ete isayo catūhi apāyehi muttā” ti pucchati.

Taṃ sutvā purohito catutthaṃ gāthamāha.

**4. Pāpāni kammāni karitva rāja, bahussuto ce na careyya dhammaṃ,
Sahassavedo pi na taṃ paṭicca, dukkhā pamuñce caraṇaṃ apatvā ti.**

Tattha **karitvā** ti katvā. **Caraṇaṃ**-ti saha sīlena aṭṭha samāpattiyo. Idaṃ vuttaṃ hoti. Mahārāja, “ahaṃ bahussutomhī” ti sahassavedo pi ce tividhaṃ sucaritadhammaṃ na careyya, pāpāneva kareyya, so tāni pāpāni kammāni katvā taṃ bāhusaccaṃ paṭicca sīlasamāpattisaṅkhātāṃ caraṇaṃ appatvā dukkhā na pamuñce, apāyadukkhato na muccatevā ti.

Taṃ sutvā rājā tāpasesu pasādaṃ hari. Tato setaketu cintesi: “Imassa rañño tāpasesu pasādo udapādi, taṃ panesa purohito vāsiyā paharitvā viya chindi, mayā etena saddhiṃ kathetuṃ vaṭṭatī” ti. So tena saddhiṃ kathento pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Sahassavedo pi {3.237} na taṃ paṭicca, dukkhā pamuñce caraṇaṃ apatvā,
Maññāmi vedā aphaḷā bhavanti, sasaṃyamaṃ caraṇaṃ-eva saccaṃ-ti.**

Tassattho: sace sahassavedo pi taṃ bāhusaccaṃ paṭicca caraṇaṃ appatvā attānaṃ dukkhā na pamuñce, evaṃ sante ahaṃ maññāmi: “Tayo vedā aphaḷā honti, sasīlaṃ samāpatticaraṇaṃ-eva saccaṃ hotī” ti.

Taṃ sutvā purohito chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Na heva vedā aphaḷā bhavanti, sasaṃyamaṃ caraṇaṃ-eva saccaṃ,
Kittiṇhi pappoti adhicca vede, santiṃ puṇeti caraṇena danto ti.**

Tassattho: tayo vedā aphaḷā na bhavanti, sasaṃyamaṃ caraṇaṃ-eva saccaṃ seyyaṃ uttamaṃ pavaraṃ na heva hoti. Kimkāraṇā? **Kittiṇhi pappo** ti **adhicca vede** ti tayo vede adhicca diṭṭhadhamme kittimattaṃ yasamattaṃ lābhamattaṃ labhati, ito paraṃ aññaṃ natthi, tasmā na te aphaḷā. **Santiṃ puṇeti caraṇena danto** ti sīle paṭiṭṭhāya samāpattiyo nibbattetvā

samāpattipadaṭṭhānaṃ vipassanaṃ vaḍḍhento accantaṃ santaṃ nibbānaṃ
nāma taṃ eti pāpuṇāti.

Iti purohito setaketuno vādaṃ bhinditvā te sabbe gihī kāretvā phalakāvudhāni
gāhāpetvā mahantatarake katvā rañño upaṭṭhāke kāresi. Ayaṃ kira
mahantatarakānaṃ vaṃso.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā setaketu
kuhakabhikkhu ahosi, caṇḍālo sārīputto, rājā ānando, purohito pana aham-eva
ahosin”-ti.

Setaketujātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 378 Darīmukhajātakavaṇṇanā

Paṅko {3.238} **ca kāmā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinikkhamanaṃ
ārabbha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā kathitam-eva.¹¹

*Bodhisatto pi hatthagataṃ cakkavattirajjaṃ kheḷapiṇḍaṃ viya anapekkho
chaḍḍetvā mahantena sakkārena nagarā nikkhami āsāḷhipuṇṇamāya
uttarāsāḷhanakkhatte vattamāne...*

*Tadā kirassa devatā purato saṭṭhi ukkāsaḥassāni dhārayimsu, pacchato saṭṭhi,
dakkhiṇapassato saṭṭhi, vāmapassato saṭṭhi...*

*Iminā sirisobhaggena gacchanto bodhisatto ekaratteneva tīṇi rajjāni atikkamma
timsayojanamatthake anomānadītīraṃ pāpuṇi...*

*Atha bodhisatto nadītīre ṭhatvā channaṃ pucchi: “kinnāmā ayaṃ nadī” ti?
“Anomā nāma, devā” ti. “Amhākam-pi pabbajjā anomā bhavissatī” ti paṇhiyā
ghaṭṭento assassa saññaṃ adāsi. Asso uppatitvā aṭṭhūsabhavitthārāya nadiyā
pārimatīre aṭṭhāsi.*

*Bodhisatto assapiṭṭhito oruyha rajatapattasadiṣe vālukāpuline ṭhatvā channaṃ
āmantesi: “samma, channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni ceva kaṇḍakaṇca ādāya
gaccha, ahaṃ pabbajissāmī” ti. “Ahaṃ pi, deva, pabbajissāmī” ti. Bodhisatto:
“Na labbhā tayā pabbajituṃ, gaccha tvaṃ”-ti tikkhattuṃ paṭibāhitvā
ābharaṇāni ceva kaṇḍakaṇca paṭicchāpetvā cintesi: “Ime mayhaṃ kesā*

¹¹ [I include an abbreviated version of the story here.]

samaṇasārubbā na hontī” ti. Añño bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo natthi, tato: “Sayam-eva khaggena chindissāmī” ti dakkhiṇena hatthena asim gaṇhitvā vāmahatthena moliyā saddhim cūlam gahetvā chindi, kesā dvaṅgulamattā hutvā dakkhiṇato āvattamānā sīsam allīyimsu. Tesam yāvajīvam tadeva pamāṇam ahosi, massu ca tadanurūpam, puna kesamassuohāraṇakiccam nāma nāhosi. Bodhisatto {1.65} saha moliyā cūlam gahetvā: “Sacāham buddho bhavissāmi, ākāse tiṭṭhatu, no ce, bhūmiyam patatū” ti antalikkhe khi pi...

Puna bodhisatto cintesi: “Imāni kāsikavatthāni mayham na samaṇasārubbānī” ti. Athassa kassapabuddhakāle purāṇasahāyako ghaṭikāramahābrahmā ekam buddhantaram jaram apattena mittabhāvena cintesi: “ajja me sahāyako mahābhinnikkhamanam nikkhanto, samaṇaparikkhāramassa gahetvā gacchissāmī” ti.

***Ticīvaraṇca patto ca, vāsī sūci ca bandhanam,
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno ti.***

Ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ nivāsetvā uttamapabbajjāvesam gaṇhitvā: “Channa, mama vacanena mātāpitūnam ārogyam vadehī” ti vatvā uyyojesi. Channo bodhisattam vanditvā padakkhiṇam katvā pakkāmi.

Atīte rājagahanagare magadharājā nāma rajjam kāresi. Tadā bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, brahmadattakumārotissa nāmam akaṃsu. Tassa jātadivase yeva purohitassa pi putto jāyi, tassa mukham ativiya sobhati, tenassa darīmukhoti nāmam akaṃsu. Te ubho pi rājakule yeva samvaddhā aññaṃaññaṃ piyasahāyā hutvā soḷasavassakāle takkasilam gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā: “Sabbasamayasippaṇca sikkhissāma, desacārittaṇca jānissāmā” ti gāmaṇigamādīsū carantā bārāṇasim patvā devakule vasitvā punadivase bārāṇasim bhikkhāya pavisimsu. Tattha ekasmiṃ kule: “Brāhmaṇe bhojetvā vācanakam dassāmā” ti pāyāsam pacitvā āsanāni paññattāni honti. Manussā te ubho pi bhikkhāya carante disvā: “Brāhmaṇā āgatā” ti geham pavesetvā mahāsattassa āsane suddhavattham paññāpesum, darīmukhassa āsane rattakambalam. Darīmukho tam nimittam disvā: “Ajja mayham sahāyo bārāṇasirājā bhavissati, aham senāpatī” ti aññāsi. Te tattha bhuñjitvā vācanakam gahetvā maṅgalam vatvā nikkhamma tam rājuyyānam agamaṃsu. Tattha mahāsatto maṅgalasilāpatte nipajji, darīmukho panassa pāde parimajjanto nisīdi.

Tadā bārāṇasiraṇṇo matassa sattamo divaso hoti. Purohito raṇṇo sarīrakiccaṃ katvā aputtake rajje sattame divase phussaratham vissajjesi.

Phussarathavissajjanakiccaṃ **mahājanakajātake** (Ja. 539) āvi bhavissati.

Phussaratho nagarā nikkhamitvā caturaṅginiyā {3.239} senāya parivuto anekasatehi tūriyehi vajjamānehi uyyānadvāraṃ pāpuṇi. Darīmukho tūriyasaddaṃ sutvā: “Sahāyassa me phussaratho āgacchati, ajjevesa rājā hutvā mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dassati, ko me gharāvāsenattho, nikkhamitvā pabbajissāmī” ti bodhisattaṃ anāmantetvāva ekamantaṃ gantvā paṭicchanne aṭṭhāsi. Purohito uyyānadvāre ratham ṭhapetvā uyyānaṃ pavitṭho bodhisattaṃ maṅgalasilāpaṭṭe nipannaṃ disvā pādesu lakkhaṇāni oloketvā: “Ayaṃ puñṇavā satto dvisahassadīpaparivārānaṃ catunnam-pi mahādīpānaṃ rajjaṃ kāretuṃ samattho, dhiti panassa kīdisā” ti sabbatūriyāni paggaṇhāpesi. Bodhisatto pabujjhivā mukhato sātakaṃ apanetvā mahājanaṃ oloketvā puna sātakena mukhaṃ paṭicchādetvā thokaṃ nipajjitvā passaddhadaratho utṭhāya silāpaṭṭe pallaṅkena nisīdi. Purohito jāṇukena patiṭṭhāya: “Deva, rajjaṃ tumhākaṃ pāpuṇātī” ti āha. “Aputtakaṃ bhaṇe rajjan”-ti. “Āma, devā” ti. “Tena hi sādhu” ti sampāṭicchi. Te tassa uyyāne yeva abhisekaṃ akaṃsu. So yasamahantatāya darīmukhaṃ asarivāva ratham abhiruyha mahājanaparivuto nagaraṃ pavisitvā padakkhiṇaṃ katvā rājadvāre ṭhito va amaccānaṃ ṭhānantarāni vicāretvā pāsādaṃ abhiruhi.

Tasmiṃ khaṇe darīmukho: “Suñṇaṃ dāni uyyāna”-ti āgantvā maṅgalasilāya nisīdi, athassa purato paṇḍupalāsaṃ pati. So tasmiṃ yeva paṇḍupalāse khayavayaṃ paṭṭhapetvā tilakkhaṇaṃ sammāsivā pathaviṃ unnādentō paccekabodhiṃ nibbatesi. Tassa taṅkhaṇaṇṇeva gihiliṅgaṃ antaradhāyi, iddhimayapattacīvaraṃ ākāśato otarivā sarīre paṭimuñci. Tāvadeva aṭṭhparikkhāradharo iriyāpathasampanno vassasatṭhikatthero viya hutvā {3.240} iddhiyā ākāse uppatitvā himavantapadese nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. Bodhisatto pi dhammena rajjaṃ kāresi, yasamahantatāya pana yasena pamatto hutvā cattālīsa vassāni darīmukhaṃ na sari, cattālīse pana saṃvacchare atīte taṃ saritvā: “Mayhaṃ sahāyo darīmukho nāma atthi, kahaṃ nu kho so” ti taṃ daṭṭhukāmo ahoṣi. So tato paṭṭhāya antepure pi parisamajjhepi: “Kahaṃ nu kho mayhaṃ sahāyo darīmukho, yo me tassa vasanaṭṭhānaṃ katheti, mahantamassa yasaṃ dassāmī” ti vadati. Evaṃ tassa punappunaṃ taṃ sarantasaveva añṇāni dasa saṃvaccharāni atikkantāni.

Darīmukhapaccekabuddho pi paññāsavassaccayena āvajjento: “Maṃ kho sahāyo saratī” ti ñatvā: “Idāni so mahallako puttadhītādīhi vuddhippatto, gantvā dhammaṃ kathetvā pabbājessāmi nan”-ti iddhiyā ākāsenā āgantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya silāpaṭṭe nisīdi. Uyyānapālo taṃ disvā upasaṅkamitvā: “Bhante, kuto tumhe ethā” ti pucchi. “Nandamūlakapabbhārato” ti. “Ke nāma tumhe” ti? “Darīmukhapaccekabuddho nāmāhaṃ, āvuso” ti. “Bhante, amhākaṃ rājānaṃ jānāthā” ti? “Āma jānāmi, gihikāle no sahāyo” ti. “Bhante, rājā tumhe daṭṭhukāmo, kathessāmi tassa tumhākaṃ āgatabhāvan”-ti. “Gaccha kathehi” ti. So: “Sādhū” ti vatvā turitaturito va gantvā tassa silāpaṭṭe nisinnabhāvaṃ rañño katesi. Rājā: “Āgato kira me sahāyo, passissāmi nan”-ti rathaṃ āruya mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā paccekabuddhaṃ vanditvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ paccekabuddho: “Kiṃ, brahmadatta, dhammena rajjaṃ kāresi, agatigamaṇaṃ na gacchasi, dhanatthāya lokaṃ na pīlesi, dānādīni puññāni karosī” ti ādīni {3.241} vadanto paṭisanthāraṃ katvā: “Brahmadatta, mahallakosi, etarahi kāme pahāya pabbajitum te samayo” ti vatvā tassa dhammaṃ desento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Paṅko ca kāmā palipo ca kāmā, bhayaṇca metaṃ timūlaṃ pavuttaṃ,
Rajo ca dhūmo ca mayā pakāsītā, hitvā tuvaṃ pabbaja brahmadattā ti.**

Tattha **paṅko** ti udaye jātāni tiṇasevālakumudagacchādīni adhippetāni. Yathā hi udakaṃ tarantaṃ tāni laggāpentī sajjāpentī, tathā saṃsārasāgaraṃ tarantassa yogāvacarassa paṅca kāmaguṇā sabbe vā pana vatthukāmakilesakāmā laggāpanavasena paṅko nāma. Imasmiṃhi paṅke āsattā visattā devā pi manussā pi tiracchānā pi kilamanti rodanti paridevanti. **Palipo ca kāmā** ti palipo vuccati mahākaddamo, yamhi laggā sūkaramigādayo pi sīhā pi vāraṇā pi attānaṃ uddharitvā gantum na sakkonti, vatthukāmakilesakāmā pi taṃsarikkhatāya: “Palipā” ti vuttā. Paññavanto pi hi sattā tesu kāmesu sakiṃ laggakālato paṭṭhāya te kāme padāletvā sīghaṃ utṭhāya akiñcanaṃ apalibodhaṃ ramaṇīyaṃ pabbajjaṃ upagantum na sakkonti. **Bhayaṇca metaṃ**-ti bhayaṇca etaṃ, ma-kāro byañjanasandhivasena vutto. **Timūlan**-ti tīhi mūlehi paṭiṭṭhitaṃ viya acalaṃ. Balavabhayaassetāṃ nāmaṃ. **Pavuttan**-ti mahārāja, ete kāmā nāma diṭṭhadhammikasamparāyikassa attānuvādabhayādikassa ceva dvattiṃsakammakaraṇachānavutirogavasappavattassa ca bhayassa paccayaṭṭhena balavabhayanti buddhapaccekabuddhabuddhasāvakehi ceva sabbaññubodhisattehi ca pavuttaṃ kathitaṃ, dīpitaṃ attho. Atha vā

bhayañca metan-ti bhayañca mayā etaṃ timūlaṃ pavuttanti evañcetta attho daṭṭhabbo yeva.

Rajo ca dhūmo cā ti rajadhūmasadisattā: “Rajo” ti ca: “Dhūmo” ti ca mayā pakāsītā. Yathā hi sunhātassa suvilittālaṅkatassa purisassa sarīre sukhumarajaṃ patitaṃ, taṃ sarīraṃ dubbaṇṇaṃ sobhārahitaṃ kiliṭṭhaṃ karoti, evam-eva iddhibalena ākāseṇa āgantvā cando viya ca sūriyo viya ca loke paññātā pi sakiṃ kāmarajassa anto patitakālato paṭṭhāya guṇavaṇṇaguṇasobhāguṇasuddhīnaṃ upahatattā dubbaṇṇā sobhārahitā kiliṭṭhā yeva honti. Yathā ca dhūmena pahaṭakālato paṭṭhāya suparisuddhā pi bhitti kālavaṇṇā hoti, evaṃ atiparisuddhaññāṇā pi ^(3.242) kāmadhūmena pahaṭakālato paṭṭhāya guṇavināsappattiyā mahājanamajjhe kālakāva hutvā paññāyanti. Iti rajadhūmasarikkhatāya ete kāmā: “Rajo ca dhūmo cā” ti mayā tuyhaṃ pakāsītā, tasmā ime kāme hitvā tuvaṃ pabbaja brahmadattāti rājanaṃ pabbajjāya ussāhaṃ janeti.

Taṃ sutvā rājā kilesehi attano baddhabhāvaṃ kathento dutiyaṃ gāthamāha.

2. Gadhito ca ratto ca adhimucchito ca, kāmesvahaṃ brāhmaṇa bhimsarūpaṃ, Taṃ nussahe jīvikattho pahātuṃ, kāhāmi puññāni anappakānī ti.

Tattha **gadhito** ti abhiṃhāyaganthena baddho. **Ratto** ti pakatijahāpanena rāgena ratto. **Adhimucchito** ti ativiya mucchito. **Kāmesvahan**-ti duvidhesu pi kāmesu ahaṃ. **Brāhmaṇā** ti darīmukhapaccekabuddhaṃ ālapati.

Bhimsarūpan-ti balavarūpaṃ. **Taṃ nussahe** ti taṃ duvidham-pi kāmāṃ na ussahāmi na sakkomi. **Jīvikattho pahātuṃ**-ti imāya jīvikāya atthiko ahaṃ taṃ kāmāṃ pahātuṃ na sakkomīti vadati. **Kāhāmi puññānī** ti idāni dānasīlauposathakammasaṅkhātāni puññāni anappakāni bahūni karissāmīti.

Evaṃ kilesakāmo nāmesa sakiṃ allīnakālato paṭṭhāya apānetuṃ na sakkoti, yena saṃkiliṭṭhacitto mahāpuriso paccekabuddhena pabbajjāya guṇe kathitepi: “Pabbajituṃ na sakkomī” ti āha. Yoyaṃ dīpaṅkarapādamūle attani sambhavana ñāṇena buddhakaradhamme vicinanto tatiyaṃ nekkhammapāramiraṃ disvā:

Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya,
Nekkhmapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.

Yathā andughare puriso, ciravuttho dukhaṭṭito,
Na tattha rāgaṃ janeti, muttiṃ yeva gavesati.

**Tatheva tvaṃ sabbabhave, passa andughare viya,
Nekkhammābhimukho hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī ti.**

Evam nekkhamme guṇaṃ parikittesi, so paccekabuddhena pabbajjāya vaṇṇaṃ vatvā: “Kilese chaḍḍetvā samaṇo hohī” ti vuccamāno pi: “Nāhaṃ kilese chaḍḍetvā samaṇo bhavituṃ sakkomī” ti vadati.

Imasmiṃ kira loke aṭṭha ummattakā nāma. Tenāhu porāṇā: “Aṭṭha puggalā ummattakasaññaṃ paṭilabhanti, kāmummattako lobhavasāṃ gato, {3.243} kodhumattako dosavasāṃ gato, diṭṭhumattako vipallāsavasāṃ gato, mohummattako aññāṇavasāṃ gato, yakkhumattako yakkhavasāṃ gato, pittummattako pittavasāṃ gato, surummattako pānavasāṃ gato, byasanummattako sokavasāṃ gato” ti. Imesu aṭṭhasu ummattakesu mahāsatto imasmiṃ jātaka kāmummattako hutvā lobhavasāṃ gato pabbajjāya guṇaṃ na aññāsī.

Evam anattakārakaṃ pana imaṃ guṇaparidhaṃsakam lobhajātaṃ kasmā sattā parimuñcituṃ na sakkontīti? Anamatagge saṃsāre anekāni kappakoṭisatasahassāni ekato bandhitabhāvena. Evam sante pi taṃ paṇḍitā: “Appassādā kāmā” ti ādīnaṃ anekesaṃ paccavekkhaṇānaṃ vasena pajahanti. Teneva darīmukhapaccekabuddho mahāsattena: “Pabbajituṃ na sakkomī” ti vutte pi dhuranikkhepaṃ akatvā uttarim-pi ovadanto dve gāthā āha.

**3. Yo atthakāmassa hitānukampino, ovajjamāno na karotī sāsanaṃ,
Idam-eva seyyo iti maññaṃ māno, punappunaṃ gabbhamupeti mando.**

**4. So ghorarūpaṃ nirayaṃ upeti, subhāsubhaṃ muttakarīsapūraṃ,
Sattā sakāye na jahanti giddhā, ye honti kāmesu avītarāgā ti.**

Tattha **atthakāmassā** ti vuḍḍhikāmassa. **Hitānukampino** ti hitena muducittena anukampantassa. **Ovajjamāno** ti ovadiyamāno. **Idam-eva seyyo** ti yaṃ attanā gahitaṃ aseyyaṃ anuttamam-pi samānaṃ, taṃ idam-eva seyyo iti maññaṃ māno. **Mando** ti so aññāṇapuggalo mātukucchiyaṃ vāsaṃ nātikkamati, punappunaṃ gabbhaṃ upetiyevā ti attho.

So ghorarūpan-ti mahārāja, so mando taṃ mātukucchiṃ upento ghorarūpaṃ dāruṇajātikaṃ nirayaṃ upeti nāma. Mātukucchi hi nirassādattṭhena idha: “Nirayo” ti vutto, “catukuṭṭikanirayo” ti vuccati. “Catukuṭṭikanirayo nāma kataro” ti vutte mātukucchim-eva vattuṃ vaṭṭati. Avīcimahāniraye nibbattasattassa hi aparāparaṃ ādhāvanaparidhāvanaṃ hoti yeva, tasmā taṃ: “Catukuṭṭikanirayo” ti vattuṃ na labbhati, mātukucchiyaṃ pana nava {3.244}

vā dasa vā māse catūhi pi passehi ito cito ca dhāvitum nāma na sakkā,
atisambādhe okāse catukoṭena catusaṅkuṭiteneva hutvā acchitabbaṃ, tasmā
esa: “Catukuṭṭikanirayo” ti vuccati.

Subhāsubhan-ti subhānaṃ asubhaṃ. Subhānañhi saṃsārabhīrukānaṃ
yogāvacarakulaputtānaṃ mātukucchi ekantaṃ asubhasammato. Tena vuttaṃ:

**Ajaññaṃ jaññasāṅkhātāṃ, asuciṃ sucisammataṃ,
Nāṇakuṇapaparipūraṃ, jaññarūpaṃ apassato.**

**Dhiratthumaṃ āturaṃ pūtikāyaṃ, jegucchiyaṃ assuciṃ byādhidhammaṃ,
Yatthappamattā adhimucchitā pajā, hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyā ti. (Ja.
293.2-3).**

Sattā ti āsattā visattā laggā laggitā **sakāye na jahantī** ti taṃ mātukucchiṃ na
pariccajanti. **Giddhā** ti gadhitā. **Ye hontī** ti ye kāmesu avītarāgā hontī, te
etaṃ gabbhavāsaṃ na jahantīti.

Evam darīmukhapaccekabuddho gabbhaokkantimūlakañca, parihāramūlakañca
dukkhaṃ dassavā idāni gabbhavuṭṭhānamūlakaṃ dassetuṃ
diyaddhagāthamāha.

**5. Mīḷhena littā ruhirena makkhitā, semhena littā upanikkhamanti,
Yaṃ yañhi kāyena phusanti tāvade, sabbaṃ asātaṃ dukkhaṃ-eva kevalaṃ.**

6. Disvā vadāmi na hi aññato savaṃ, pubbenivāsaṃ bahukaṃ sarāmi ti.

Tattha **mīḷhena littā** ti mahārāja, ime sattā mātukucchito nikkhamantā na
catujjātigandhehi vilimpitvā surabhimālaṃ piḷandhitvā nikkhamanti,
purāṇagūthena pana makkhitā palibuddhā hutvā nikkhamanti. **Ruhirena
makkhitā** ti rattalohitacandanānulittā pi ca hutvā na nikkhamanti,
rattalohitamakkhitā pana hutvā nikkhamanti. **Semhena littā** ti na cā pi
setacandanavilittā nikkhamanti, bahalapicchilasemhalittā pana hutvā
nikkhamanti. Itthīnañhi {3.245} gabbhavuṭṭhānakāle etā asuciyo nikkhamanti.
Tāvade ti tasmīṃ samaye. Idam vuttaṃ hoti: mahārāja, ime sattā tasmīṃ
mātukucchito nikkhamanasamaye evaṃ mīḷhādilittā nikkhamantā yaṃ yaṃ
nikkhamanamaggapadesaṃ vā hatthaṃ vā pādaṃ vā phusanti, taṃ sabbaṃ
asātaṃ amadhuraṃ kevalaṃ asammissaṃ dukkhaṃ-eva phusanti, sukhaṃ
nāma tesaṃ tasmīṃ samaye natthīti.

Disvā vadāmi na hi aññato savaṃ-ti mahārāja, ahaṃ imaṃ ettakaṃ vadanto
na aññato savaṃ, aññassa samaṇassa vā brāhmaṇassa vā taṃ sutvā na vadāmi,
attano pana paccekabodhiñāṇena disvā paṭivijjhivā paccakkaṃ katvā

vadāmī ti attho. **Pubbenivāsaṃ bahukaṇ**-ti idaṃ attano ānubhāvaṃ dassento āha. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, ahañhi pubbe nivutthakkhandhapaṭipāṭisaṅkhātāṃ pubbenivāsaṃ bahukaṃ sarāmi, sataśassakappādhikāni dve asaṅkhyeyyāni sarāmīti.

Idāni satthā abhisambuddho hutvā: “Evaṃ so paccekabuddho rājānaṃ subhāsitaḥ kathāya saṅgaṇhī” ti vatvā osāne upaḍḍhagāthamāha.

“Citrāhi gāthāhi subhāsītāhi, darīṃukho nijjhāpayi sumedhan”-ti.

Tattha **citrāhi** ti anekatthasannissitāhi. **Subhāsītāhi** ti sukathitāhi.

Darīṃukho nijjhāpayi sumedhan-ti bhikkhave, so darīṃukhapaccekabuddho taṃ sumedhaṃ sundarapaññaṃ kārāṇākārāṇajānanasamatthaṃ rājānaṃ nijjhāpesi saññāpesi, attano vacanaṃ gaṇhāpesi ti attho.

Evaṃ paccekabuddho kāmesu dosāṃ dassetvā attano vacanaṃ gāhāpetvā: “Mahārāja, idāni pabbaja vā mā vā, mayā pana tuyhaṃ kāmesu ādīnavo pabbajjāya ca ānisaṃso kathito, tvaṃ appamatto hohī” ti vatvā suvaṇṇarājahaṃso viya ākāse uppatitvā valāhakagabbhaṃ maddanto nandamūlakapabbhāram-eva gato. Mahāsatto dasanakhasamodhānasamujjalaṃ añjaliṃ sirasmiṃ ṭhapetvā namassamāno tasmim̐ dassanavisaye {3.246} atīte jetṭhaputtaṃ pakkosāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā mahājanassa rodantassa paridevantassa kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā paṇṇasālaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā na cirasseva abhiñña ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaḥ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Tadā rājā aham-eva ahosinti.

Darīṃukhajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 379 Nerujātakavaṇṇanā

Kākolā kākaṇḍhā cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā ekaṃ paccantaḡāmaṃ agamāsi. Manussā tassa iriyāpathe pasīditvā taṃ bhojetvā paṭiññaṃ gahetvā arañhe paṇṇasālaṃ katvā tattha vasāpesuṃ, ativiya cassa sakkāraṃ karīṃsu. Atheke sassatavādā āgamaṃsu. Te tesaṃ vacanaṃ sutvā therassa vādaṃ vissajjetvā sassatavādaṃ gahetvā tesaññeva sakkāraṃ karīṃsu. Tato ucchedavādā āgamaṃsu te sassatavādaṃ vissajjetvā ucchedavādam-eva

gaṇhiṃsu. Athaññe acelakā āgamim̐su. Te ucchedavādaṃ vissajjetvā
acelakavādaṃ gaṇhiṃsu. So tesāṃ guṇāguṇaṃ ajānantānaṃ manussānaṃ
santike dukkhena vasitvā vutthavasso pavāretvā satthu santikaṃ gantvā
katapaṭisanthāro: “Kahaṃ vassaṃvutthosī” ti vutte: “Paccantaṃ nissāya,
bhante” ti vatvā: “Sukhaṃ vutthosī” ti puṭṭho: “Bhante, guṇāguṇaṃ
ajānantānaṃ santike dukkhaṃ vutthosmī” ti āha. Satthā: “Bhikkhu
porāṇakapaṇḍitā tiracchānayoniyaṃ nibbattā pi guṇāguṇaṃ ajānantehi saddhiṃ
ekadivasaṃ-pi na vasim̐su, tvaṃ attano guṇāguṇaṃ ajānanaṭṭhāne kasmā vasi”
ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto
suaṇṇaṃsayoniyaṃ nibbatti, kaniṭṭhabhātāpissa {3.247} atthi. Te
cittakūṭapabbate vasantā himavantapadese sayam̐jātasālīm̐ khādanti. Te
ekadivasaṃ tattha caritvā cittakūṭaṃ āgacchantā antarāmagge ekaṃ neruṃ
nāma kañcanapabbataṃ disvā tassa matthake nisīdim̐su. Taṃ pana pabbataṃ
nissāya vasantā sakuṇasaṅghā catuppadā ca gocarabhūmiyaṃ nānāvaṇṇā honti,
pabbataṃ pavīṭṭhakālato paṭṭhāya te sabbe tassobhāseṇa suaṇṇavaṇṇā honti.
Taṃ disvā bodhisattassa kaniṭṭho taṃ kāraṇaṃ ajānitvā: “Kiṃ nu kho ettha
kāraṇaṃ”-ti bhātarā saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi:

**1. Kākolā kākasaṅghā ca, mayaṇca patataṃ varā,
Sabbeva sadisā homa, imaṃ āgamma pabbataṃ.**

**2. Idha sīhā ca byagghā ca, siṅgālā ca migādhamā,
Sabbeva sadisā honti, ayaṃ ko nāma pabbato ti.**

Tattha **kākolā** ti vanakākā. **Kākasaṅghā** ti pakatikākasaṅghā ca. **Patataṃ
varā** ti pakkhīnaṃ seṭṭhā. **Sadisā homā** ti sadisavaṇṇā homa.

Tassa vacanaṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Imaṃ nerūti jānanti, manussā pabbatuttamaṃ,
Idha vaṇṇena sampannā, vasanti sabbapāṇino ti.**

Tattha **idha vaṇṇenā** ti imasmīṃ nerupabbate obhāseṇa vaṇṇasampannā
huvā.

Taṃ sutvā kaniṭṭho sesagāthā abhāsi:

**4. Amānanā yattha siyā, antānaṃ vā vimānanā,
Hīnasammānanā vā pi, na tattha visatim̐vase.**

**5. Yatthālaso ca dakkho ca, sūro bhīru ca pūjīyā,
Na tattha santo vasanti, avisesakare nare.**

**6. Nāyaṃ {3.248} neru vibhajati, hīnaukkaṭṭhamajjhime,
Avisesakaro neru, handa neruṃ jahāmase ti.**

Tattha paṭhamagāthāya ayamatto: yattha **santānaṃ** paṇḍitānaṃ
sīlasampannānaṃ mānanassa abhāvena **amānanā** avamaññanā ca
avamānavasena **vimānanā vā** hīnānaṃ vā dussīlānaṃ sammānanā siyā, tattha
nivāse na vaseyya. **Pūjīyā** ti ete ettha ekasadisāya pūjāya pūjanīyā honti,
samakaṃ sakkāraṃ labhanti. **Hīnaukkaṭṭhamajjhime** ti
jātigottakulappadesasīlācāraññādihi hīne ca majjhime ca ukkaṭṭhe ca ayaṃ
na vibhajati. **Handā** ti vavassaggatthe nipāto. **Jahāmase** ti pariccajāma.
Evañca pana vatvā ubho pi te hamsā uppatitvā cittakūṭam-eva gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale patiṭṭhahi. Tadā kaniṭṭhahaṃso
ānando ahoṣi, jeṭṭhakahaṃso pana aham-eva ahoṣinti.

Nerujātakavaṇṇanā catutthā

Ja 380 Āsaṅkajātakavaṇṇanā

Āsāvati nāma latā ti idaṃ satthā jetavane viharanto
purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Vatthu **indriyajātake** (Ja. 423) āvi
bhavissati.

*Idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanaṃ ārabha kathesi.
Sāvatthiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā: “Na sakkā
agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ brahmacariyaṃ
carituṃ, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare
vibhavaṃ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci.
Satthāpissa pabbajjaṃ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato
navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā
āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyaṃ pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā
pāpuṇāti. Āhāro pi uḷuṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā
pūtisukkhakhajjakāṃ vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇaṃ na
hoti. So attanā {3.462} laddhaṃ gahetvā purāṇadutiyaikāya santikaṃ gacchati.
Athassa sā pattāṃ gahetvā vanditvā pattato bhattaṃ nīharitvā susampādītāni*

yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhivā purāṇadutiyaṁ jahitum na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, noti vīmaṁsissāmi nan”-ti.

Athekadivasam janapadamanussam setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokam pānabhojanam dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdimsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekam sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayam pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsi. Tam disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunam kathetvā pi tam agacchantam disvā: “Ayye, thero na gacchatī” ti āha. Sā āgantvā sāṇim ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṁ mama dārakapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattam gahetvā geham pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayam ettakam kalam aññam kulam na gaṇhimha, asāṁmike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayam aññam kulam gaṇhāma, dūram janapadam gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha nam: “Aham tam jahitum na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sāṭakam pesehi, pattacīvaram paṭicchāpetvā āgacchissāmi” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāram gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaram paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evam karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaṁ jahitum na sakkomi vibbhamissāmi” ti āha. Atha nam te anicchantaññeva satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, imam anicchantaññeva ānayitthā” ti vutte: “Bhante, ayaṁ ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadimsu.

Idha pana satthā tam bhikkhum: “Saccam kira tvam ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti vatvā: “Purāṇadutiyaṁ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu esā itthī tuyham anattakārikā, pubbe pi tvam etaṁ nissāya caturaṅginisenam jahitvā himavantapadese mahantam dukkham anubhavanto tīṇi samvaccarāni vasī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsīgāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyam {3.249} uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā vanamūlaphalāhāro abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese vasi. Tasmim kāle eko puññasampanno satto tāvatimsabhavanato cavitvā tasmim ṭhāne padumasare ekasmim padumagabbhe

dārikā hutvā nibbatti, sesapadumesu purāṇabhāvaṃ patvā patantesu pi taṃ mahākucchikaṃ hutvā tiṭṭhateva. Tāpaso nahāyitum padumasaraṃ gato taṃ disvā: “Aññesu padumesu patantesu pi idaṃ mahākucchikaṃ hutvā tiṭṭhati, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti cintetvā udakasāṭakaṃ nivāsetvā otaranto gantvā taṃ padumaṃ vivaritvā taṃ dārikaṃ disvā dhītusaññaṃ uppādetvā paṇṇasālaṃ ānetvā paṭijaggi. Sā aparabhāge soḷasavassikā hutvā abhirūpā ahosi uttamarūpadharā atikkantā mānusakavaṇṇaṃ, apattā devavaṇṇaṃ. Tadā sakko bodhisattassa upaṭṭhānaṃ āgacchati, so taṃ dārikaṃ disvā: “Kuto esā” ti pucchitvā laddhaniyāmaṃ sutvā: “Imissā kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti pucchi. “Nivāsaṭṭhānaṃ vatthālaṅkārabhojanavidhānaṃ, mārisā” ti. So: “Sādhū, bhante” ti tassā vasanaṭṭhānaṃ āsanne phalikapāsādaṃ māpetvā dibbasayanadibbavatthālaṅkāradibbannapānāni māpesi.

So pāsādo tassā abhiruhanakāle otaritvā bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāti, abhiruḷhakāle laṅghitvā ākāse tiṭṭhati. Sā bodhisattassa vattapaṭivattaṃ kurumānā pāsāde vasati. Tameko vanacarako disvā: “Ayaṃ, vo bhante, kiṃ hotī” ti pucchitvā: “Dhītā me” ti sutvā bārāṇasiṃ gantvā: “Deva, mayā himavantapadese evarūpā nāma ekassa tāpasassa dhītā diṭṭhā” ti rañño ārocesi. Taṃ sutvā so savanasamsaggena bajjhivā vanacarakaṃ maggadesakaṃ katvā caturaṅginiyā senāya taṃ ṭhānaṃ gantvā khandhāvāraṃ nivāsāpetvā vanacarakaṃ ādāya amaccagaṇaparivuto assamapadaṃ pavisitvā {3.250} mahāsattaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno: “Bhante, itthiyo nāma brahmacariyassa malaṃ, tumhākaṃ dhītaraṃ ahaṃ paṭijaggissāmī” ti āha. Bodhisatto pana: “Kiṃ nu kho etasmiṃ padume” ti āsaṅkaṃ katvā udakaṃ otaritvā ānītabhāvena tassā kumārikāya āsaṅkāti nāmaṃ akāsi. So taṃ rājānaṃ: “Imaṃ gahetvā gacchā” ti ujukaṃ avatvā: “Mahārāja, imāya kumārikāya nāmaṃ jānanto gaṇhitvā gacchā” ti āha. “Tumhehi kathite ñassāmi, bhante” ti. “Ahaṃ te na kathemi, tvaṃ attano paññābalena nāmaṃ jānanto va gahetvā yāhī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya amaccehi saddhiṃ: “Kinnāmā nu kho esā” ti nāmaṃ upadhāreti. So yāni dujjānāni nāmāni, tāni kittetvā: “Asukā nāma bhavissatī” ti bodhisattena saddhiṃ katheti. Bodhisatto: “Na evaṃnāmā” ti paṭikkhipati.

Raṇṇo ca nāmaṃ upadhārentassa saṃvaccharo atīto. Tadā hatthiassamanusse sīhādayo vāḷā gaṇhanti, dīghajāṭikaparipantho hoti, makkhikaparipantho hoti, sītena kilamitvā bahū manussā maranti. Atha rājā kujjhivā: “Kiṃ me etāyā” ti bodhisattassa kathetvā pāyāsi. Āsaṅkā kumārikā taṃ divasaṃ phalikaṃ vātapānaṃ vivaritvā attānaṃ dassentī aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā: “Mayaṃ

tava nāmaṃ jānituṃ na sakkoma, tvaṃ himavante yeva vasa, mayaṃ gamissāmā” ti āha. “Kahaṃ, mahārāja, gacchanto mādisaṃ itthiṃ labhissasi, mama vacanaṃ suṇāhi, tāvatimsadevaloke cittalatāvane āsāvati nāma latā atthi, tassā phalassa abbhantare dibbapānaṃ nibbattaṃ, taṃ ekavāraṃ pivitvā cattāro māse mattā hutvā dibbasayane sayanti, sā pana vassasahassena {3.251} phalati, surāsoṇḍā devaputtā ‘ito phalaṃ labhissāmā’ ti dibbapānapipāsaṃ adhivāsetvā vassasahassaṃ nibaddhaṃ gantvā taṃ lataṃ ‘arogā nu kho’ ti olokeṃ, tvaṃ pana ekasamvacchareneva ukkaṇṭhito, āsāphalavatī nāma sukhā, mā ukkaṇṭhī” ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**1. Āsāvati nāma latā, jātā cittalatāvane,
Tassā vassasahassena, ekaṃ nibbattate phalaṃ.**

**2. Taṃ devā payirupāsanti, tāva dūraphalaṃ satim,
Āsīseva tuvaṃ rāja, āsā phalavatī sukhā.**

**3. Āsīseva so pakkhī, āsīseva so diyo,
Tassa cāsā samijjhati, tāva dūragatā satī,
Āsīseva tuvaṃ rāja, āsā phalavatī sukhā ti.**

Tattha āsāvati ti evaṃnāmikā. Sā hi yasmā tassā phale āsā uppajjati, tasmā etaṃ nāmaṃ labhati. **Cittalatāvane** ti evaṃnāmake uyyāne. Tasmim kira uyyāne tiṇarukkhalatādīnaṃ pabhā tattha pavittāpavittāhānaṃ devatānaṃ sarīravaṇṇaṃ cittaṃ karoti, tenassa: “Cittalatāvanan”-ti nāmaṃ jātaṃ.

Payirupāsanti ti punappunaṃ upenti. **Āsīsevā** ti āsīsāhi yeva patthehi yeva, mā āsacchedaṃ karohīti.

Rājā tassā kathāya bajjhivā puna amacce sannipātāpetvā dasanāmakam kāretvā nāmaṃ gavesanto aparam-pi samvaccharaṃ vasi. Tassā dasanāmakam-pi nāmaṃ nāhosi, “asukā nāmā” ti vutte bodhisatto paṭikkhipateva. Puna rājā: “Kim me imāyā” ti turaṅgaṃ āruya pāyāsi. Sā pi puna vātapāne ṭhatvā attānaṃ dassesi. Rājā: “Tiṭṭha tvaṃ, mayaṃ gamissāmā” ti {3.252} āha. “Kasmā yāsi, mahārājā” ti? “Tava nāmaṃ jānituṃ na sakkomī” ti. “Mahārāja, kasmā nāmaṃ na jānissasi, āsā nāma asamijjhanakā nāma natthi, eko kira bako pabbatamuddhani ṭhito attanā patthitaṃ labhi, tvaṃ kasmā na labhissasi, adhivāsehi, mahārājā” ti. Eko kira bako ekasmiṃ padumasare gocaraṃ gahetvā uppatitvā pabbatamatthake nilīyi. So taṃ divasaṃ tattheva vasitvā punadivase cintesi: “Ahaṃ imasmiṃ pabbatamatthake sukhaṃ nisinno, sace ito anotaritvā ettheva nisinno gocaraṃ gahetvā pānīyaṃ pivitvā imaṃ divasaṃ vaseyyaṃ,

bhadrakam vata assā” ti. Atha tam divasam-eva sakko devarājā asuranimmathanam katvā tāvatimsabhavane devissariyam laddhā cintesi ‘mama tāva manoratho matthakam patto, atthi nu kho añño koci aparipuṇṇamanoratho’ ti upadhārento tam disvā ‘imassa manoratham matthakam pāpessāmī’ ti bakassa nisinnaṭṭhānato avidūre ekā nadī atthi, tam nadim oghapuṇṇam katvā pabbatamatthakena pesesi. So pi bako tattheva nisinno macche khāditvā pānīyam pivtvā tam divasam tattheva vasi, udakam-pi bhassitvā gataṃ. “Evaṃ, mahārāja, bako pi tāva attano āsāphalam labhi, kiṃ tvaṃ na labhissasī” ti vatvā: **“Āsīsatevā”** ti ādimāha.

Tattha **āsīsatevā** ti āsīsati yeva pattheti yeva. **Pakkhī** ti pakkhehi yuttatāya pakkhī. Dvikkhattum jātatāya **dijo**. **Tāva dūragatā satī** ti pabbatamatthakato macchānañca udakassa ca dūrabhāvaṃ passa, evaṃ dūragatā samānā sakkassa ānubhāvena bakassa āsā pūriyevā ti.

Atha rājā tassā katham sutvā rūpe bajjhitvā kathāya allīno gantum asakkonto amacce sannipātetvā satanāmaṃ kāresi, satanāmavasena {3.253} nāmaṃ gavesato pissa aññaṃ saṃvaccharaṃ atītaṃ. So tiṇṇaṃ saṃvaccharānaṃ accayena bodhisattaṃ upasaṅkamitvā satanāmavasena: “Asukā nāma bhavissatī” ti pucchi. “Na jānāsī, mahārājā” ti. So: “Gamissāma dāni mayan”-ti bodhisattaṃ vanditvā pāyāsī. Āsaṅkā kumārikā ca puna phalikavātapānaṃ nissāya ṭhitāva. Rājā tam disvā: “Tvaṃ accha, mayaṃ gamissāmā” ti āha. “Kasmā, mahārājā” ti. “Tvaṃ maṃ vacaneneva santappesi, na ca kāmaratīyā, tava madhuravacanena bajjhitvā vasantassa mama tīṇi saṃvaccharāni atikkantāni, idāni gamissāmī” ti imā gāthā āha:

**4. Sampesi kho maṃ vācāya, na ca sampesi kammunā,
Mālā sereyyakasseva, vaṇṇavantā agandhikā.**

**5. Aphalaṃ madhuraṃ vācaṃ, yo mittesu pakubbati,
Adadaṃ avissajaṃ bhogaṃ, sandhi tenassa jīrati.**

**6. Yañhi kayirā tañhi vade, yaṃ na kayirā na taṃ vade,
Akarontaṃ bhāsamānaṃ, pari jānanti paṇḍitā.**

**7. Balañca vata me khīṇaṃ, pātheyyañca na vijjati,
Saṅke pāṇūparodhāya, handa dāni vajāmahan-ti.**

Tattha **sampesi** ti santappesi pīnesi. **Sereyyakassā** ti suvaṇṇakuraṇḍakassa. Desanāsīsamevetam, yaṃkiñci pana suvaṇṇakuraṇḍakajayasumanādikaṃ

aññam-pi pupphaṃ vaṇṇasampannaṃ agandhakaṃ, sabbaṃ taṃ sandhā yevamāha. **Vaṇṇavantā agandhikā** ti yathā sereyyakādīnaṃ mālā vaṇṇavantatāya dassanena tappeti, agandhatāya gandhena na tappeti, evaṃ tvam-pi dassanena piyavacanena ca santappesi, na kammunāti dīpeti. **Adadan**-ti bhadde, yo: “Imaṃ nāma vo bhogaṃ dassāmī” ti madhuravacanena vatvā taṃ bhogaṃ adadanto avissajjento kevalaṃ madhuravacanam-eva karoti, tena saddhiṃ assa mittassa {3.254} sandhi jīrati, mittasanthavo na ghaṭṭiyati. **Pātheyyañcā** ti bhadde, mayhaṃ tava madhuravacanena bajjhivā tīṇi saṃvaccharāṇi vasantasappa hatthiassarathapattisaṅkhātāṃ balañca khīṇaṃ, manussānaṃ bhattavetasasaṅkhātāṃ pātheyyañca natthi. **Saṅke pāṇūparodhāyā** ti svāhaṃ idheva attano jīvitavināsaṃ āsaṅkāmi, handa dānāhaṃ gacchāmīti.

Āsaṅkā kumārikā rañño vacanaṃ sutvā: “Mahārāja, tvaṃ mayhaṃ nāmaṃ jānāsi, tayā vuttam-eva mama nāmaṃ, idaṃ me pītu kathetvā maṃ gaṇhitvā yāhi” ti raññā saddhiṃ sallapantī āha:

**8. Etadeva hi me nāmaṃ, yaṃnāmasmi rathesabha,
Āgamehi mahārāja, pītaṃ āmantayāmaṇ-ti.**

Tassatto: yaṃnāmā ahaṃ asmi, taṃ etaṃ āsaṅkāveva mama nāmaṃti.

Taṃ sutvā rājā bodhisattassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhākaṃ dhītā āsaṅkā nāmā” ti āha. “Nāmaṃ nītakālati paṭṭhāya taṃ gahetvā gaccha, mahārāja” ti. So mahāsattaṃ vanditvā phalikavimānavāraṃ āgantvā āha: “bhadde, pītaṃ pi te mayhaṃ dinnā, ehi dāni gamissāmā” ti. “Āgamehi, mahārāja, pītaṃ āmantayāmaṇ-ti pāsādā otarivā mahāsattaṃ vanditvā roditvā khamāpetvā rañño santikaṃ āgatā. Rājā taṃ gahetvā bārāṇasiṃ gantvā puttadhītāhi vaḍḍhanto piyaṃvāsaṃ vasi. Bodhisatto aparihīnājjhāno brahmaloke uppajji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā āsaṅkā kumārikā purāṇadutiyaikā ahosi, rājā ukkaṇṭhitabhikkhu, tāpaso pana aham-eva ahosinti.

Āsaṅkajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 381 Migālopajātakavaṇṇanā

Na {3.255} **me ruccī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ

bhikkhu dubbaco” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Na kho bhikkhu idāneva, pubbe pi tvaṃ dubbaco yeva, dubbacabhāvañca pana nissāya paṇḍitānaṃ vacanaṃ akaronto verambhavātamukhe byasanaṃ gatosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gijjhayoniyaṃ nibbattitvā apanandagijjho nāma ahosi. So gijjhagaṇaparivuto gijjhakūṭapabbate vasi. Putto panassa migālopo nāma thāmapalasampanno ahosi, so aññesaṃ gijjhānaṃ sīmaṃ atikkamitvā atiuccaṃ uppati. Gijjhā: “Putto te atidūraṃ uppatati” ti gijjharañño ācikkhimsu. So taṃ pakkosetvā: “Tvaṃ kira, tāta, atiuccaṃ gacchasi, atiuccaṃ gacchanto jīvitaṃ kkhayaṃ pāpuṇissasī” ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**1. Na me rucci migālopa, yassa te tādīsī gatī,
Atuccaṃ tāta patasi, abhūmiṃ tāta sevasi.**

**2. Catukkaṇṇaṃva kedāraṃ, yadā te pathavī siyā,
Tato tāta nivattassu, māssu etto paraṃ gami.**

**3. Santi aññe pi sakuṇā, pattayānā vihaṇṇamā,
Akkhittā vātavegena, naṭṭhā te sassatīsamā ti.**

Tattha **migālopā** ti puttaṃ nāmena ālapati. **Atuccaṃ tāta patasī** ti tāta, tvaṃ aññesaṃ gijjhānaṃ sīmaṃ atikkamitvā atiuccaṃ gacchasi. **Catukkaṇṇaṃva kedāraṃ**-ti imināssa sīmaṃ ācikkhati. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, yadā te ayaṃ mahāpathavī catukkaṇṇaṃ kedāraṃ viya siyā, evaṃ khuddikā {3.256} viya hutvā paññāyetha, atha tvaṃ ettakā ṭhānā nivatteyyāsi, etto paraṃ mā gamīti. **Santi aññepī** ti na kevalaṃ tvam-eva, aññe pi gijjhā evaṃ karimsūti dīpeti. **Akkhittā** ti te pi gijjhā amhākaṃ sīmaṃ atikkamitvā gatā vātavegena ākaḍḍhitā nassimsu. **Sassatīsamā** ti sassatīhi pathavīpabbatādīhi samaṃ attānaṃ maññaṃānā attano vassasahassaparimāṇaṃ āyuraṃ apūretvā pi antaraṃ naṭṭhā ti attho.

Migālopo anovādakattā pitu vacanaṃ akatvā laṅghanto pitarā akkhātaṃ sīmaṃ disvā taṃ atikkamma kālāvēte patvā te pi chinditvā uppatito verambhavātamukhaṃ pakkhandi, atha naṃ verambhavātā paharimsu. So tehi pahaṇamatto va khaṇḍākhāṇaṃ hutvā ākāse yeva antaradhāyi.

**4. Akatvā apanandassa, pitu vuddhassa sāsanaṃ,
Kālāvēte atikkamma, verambhānaṃ vasaṃ agā.**

**5. Tassa puttā ca dārā ca, ye caññe anuḍḍivino,
Sabbe byasanamāpādum, anovādakare diḍḍe.**

**6. Evam-pi idha vuddhānam, yo vākyam nāvabujjhati,
Atisīmacaro ditto, gijjhovātītasāsano,
Sabbe byasanam papponti, akatvā vuddhasāsanam-ti.**

Imā tisso abhisambuddhagāthā.

Tattha **anuḍḍivino** ti tam nissāya jīvanakā. **Anovādakare diḍḍe** ti tasmim migālope gijjhe ovādam aḡaṇhante sabbe pi te tena saddhim atisīmam gantvā vināsam pāpuṇimsu. **Evampīti**, bhikkhave, yathā so gijjho, evam yo añño pi gahaṭṭho vā pabbajito vā hitānukampakānam vuddhānam vacanam na aḡaṇhāti, so pi ayam sīmam atikkamitvā caranto ditto gabbito gijjho va byasanam pāpuṇātīti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: “tadā migālopo dubbacabhikkhu ahoṣi, apanando pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Migālopajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 382 Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā

Kā {3.257} **nu kāḷena vaṇṇenā** ti idam satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikam ārabba kathesi. So hi sotāpattiphale patitṭhitakālato paṭṭhāya akhaṇḍāni pañca sīlāni rakkhi, bhariyāpissa puttadhītaro pi dāsā pi bhatim gahetvā kammam karontā kammakārā pi sabbe rakkhimsu yeva. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, anāthapiṇḍiko suci yeva suciparivāro hutvā caratī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe porāṇakapaṇḍitā pi suci yeva suciparivārā ahesun”-ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto seṭṭhi hutvā dānam adāsi, sīlam rakkhi, uposathakammam kari, bhariyāpissa pañca sīlāni rakkhi, puttadhītaro pi dāsakammakaraporisā pi pañca sīlāni rakkhimsu. So suciparivāraseṭṭhitveva paññāyittha. Athekadivasam so cintesi: “Sace mayā suciparivārasīlo koci āgamissati, tassa mama nisīdanapallaṅkam vā nipajjanasayanam vā dātum na yuttam, anucchiṭṭham aparibhuttam dātum vaṭṭatī” ti attano vasanaṭṭhāne yeva ekapasse aparibhuttapallaṅkaṇca

senāsanañca paññāpesi. Tasmim samaye cātumahārājikadevalokato virūpakkkamahārājassa dhītā kālakaṇṇī ca nāma dhataratthamahārājassa dhītā sirī ca nāmāti imā dve bahuṃ gandhamālaṃ ādāya: “Anotatte kīlissāmā” ti anotattatitthaṃ āgacchimsu. Tasmim pana dahe bahūni titthāni, tesu buddhānaṃ titthe buddhā yeva nhāyanti, paccekabuddhānaṃ titthe paccekabuddhāva nhāyanti, bhikkhūnaṃ {3.258} titthe bhikkhūva nhāyanti, tāpasānaṃ titthe tāpasāva nhāyanti, cātumahārājikādīsu chasu kāmasaggesu devaputtānaṃ titthe devaputtāva nhāyanti, devadhītānaṃ titthe devadhītāva nhāyanti.

Tatrimā dve āgantvā: “Ahaṃ paṭhamam nhāyissāmi, ahaṃ paṭhamam”-ti titthāya kalahaṃ karimsu. Kālakaṇṇī: “Ahaṃ lokaṃ pālemi vicāremi, tasmā paṭhamam nāyituṃ yuttāmhī” ti vadati. Sirī: “Ahaṃ mahājanassa issariyadāyikāya paṭipadāya ṭhitā, tasmā paṭhamam nhāyituṃ yuttāmhī” ti vadati. Tā: “Amhesu paṭhamam nhāyituṃ yuttarūpaṃ vā ayuttarūpaṃ vā cattāro mahārājāno jānissantī” ti tesaṃ santikaṃ gantvā: “Amhesu kā paṭhamam anotattadahe nhāyituṃ yuttarūpā” ti pucchimsu. Dhataratthavirūpakkhā: “Na sakkā amhehi vinicchinitun”-ti virūḷhakavessavaṇānaṃ bhāramakaṃsu. Te: “Amhe pi na sakkhissāma, sakkassa pādamūle pesessāmā” ti tā sakkassa santikaṃ pesesum. Sakko tāsāṃ vacanaṃ sutvā cintesi: “Imā dve pi mama purisānaññeva dhītaro, na sakkā mayā imaṃ aḍḍam vinicchinitun”-ti. Atha tā sakko āha: “Bārāṇasiyam suciparivāro nāma seṭṭhi atthi, tassa ghare anucchiṭṭhasayanañca paññattaṃ, yā tattha nisīditum vā sayitum vā labhati, sā paṭhamam nhāyituṃ yuttarūpā” ti. Taṃ sutvā kālakaṇṇī tasmim khaṇe yeva nīlavatthaṃ nivāsetvā nīlavilepanaṃ vilimpitvā nīlamanipīḷandhanaṃ piḷandhitvā yantapāsāṇo viya devalokato otaritvā majjhimayāmasamanantare seṭṭhino pāsādassa upaṭṭhānadvāre sayanassa avidūre ṭhāne nīlarasmiṃ vissajjetvā ākāse aṭṭhāsī. Seṭṭhi oloketvā {3.259} taṃ addasa, sahadassanenevassa sā appiyā ahosi amanāpā. So tāya saddhim sallapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Kā nu kālena vaṇṇena, na cā pi piyadassanā,

Kā vā tvaṃ kassa vā dhītā, katham jānemu taṃ mayan-ti.

Tattha **kālenā** ti nīlena. **Vaṇṇenā** ti sarīravatthābharaṇavaṇṇena. **Na cā pi piyadassanā** ti dhātuso, bhikkhave, sattā saṃsandantīti vuttaṃ, ayañca devadhītā anācārā dussilā, tasmā sā sahadassanenevassa appiyā jātā, tenevamāha. **Kā vā tvanti**: “Kā ca tvaṃ, ayam-eva vā pāṭho.

Taṃ sutvā kālakaṇṇī dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mahārājassahaṃ dhītā, virūpakkhassa caṇḍiyā,
Ahaṃ kālī alakkhikā, kālakaṇṇīti maṃ vidū,
Okāsaṃ yācito dehi, vasemu tava santike ti.**

Tattha **caṇḍiyā** ti kodhanā. Kodhabhāvena hi mayhaṃ caṇḍīti nāmaṃ karimsu. **Alakkhikā** ti nippaṇṇā. **Maṃ vidū** ti evaṃ maṃ cātumahārājikadevaloke jānanti. **Vasemū** ti mayaṃ ajja ekarattaṃ tava santike vaseyyāma, etasmiṃ me anucchiṭṭhāsanasayane okāsaṃ dehīti.

Tato bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kimsīle kimsamācāre, purise nivisase tuvaṃ,
Puṭṭhā me kālī akkhāhi, kathaṃ jānemu taṃ mayan-ti.**

Tattha **nivisase** ti tava cittena nivisasi patitṭhahasīti.

Tato sā attano guṇaṃ kathentī catutthaṃ gāthamāha.

**4. Makkhī paḷāsī sārambhī, issukī maccharī saṭho,
So mayhaṃ puriso kanto, laddhaṃ yassa vinassatī ti.**

Tassatto: yo puriso attano kataguṇaṃ na jānāti, guṇamakkhī hoti, attano kismiñci kāraṇe kathite: “Kiṃ ahaṃ etaṃ na jānāmī” ti yugaggāhaṃ gaṇhāti, {3.260} aññehi kiñci kataṃ disvā sārambhavasena karaṇuttarikaṃ karoti, pare lābhaṃ labhante na tussati, “mayhaṃ issariyaṃ paresaṃ mā hotu, mayham-eva hotū” ti sakasampattiṃ gopetvā parassa tiṇaggena telabindum-pi na deti, kerāṭikalakkhaṇena samannāgato hutvā attano santakaṃ parassa adatvā tehi tehi upāyehi parasantakam-eva khādāti, yassa laddhaṃ dhaññaṃ vā dhanam vā vinassati na tiṭṭhati, surādhutto akkhadhutto itthidhutto vā hutvā laddhaṃ laddhaṃ vināseti yeve, ayaṃ etehi guṇehi samannāgato puriso mayhaṃ kanto piyo manāpo, evarūpe ahaṃ cittena patitṭhahāmīti.

Sā yeve pañcamachaṭṭhasattamagāthā abhāsi:

**5. Kodhano upanāhī ca, piṣuṇo ca vibhedako,
Kaṇḍakavāco pharuso, so me kantataro tato.**

**6. Ajja suveti puriso, sadatthaṃ nāvabujjhati,
Ovajjamāno kuppati, seyyaṃ so atimaññati.**

**7. Davappaluddho puriso, sabbamittehi dhamṣati,
So mayhaṃ puriso kanto, tasmim̐ homi anāmayā ti.**

Tā pi imināva nayena vitthāretabbā. Saṅkhepattho panettha: **kodhano** ti appamattakenā pi kujjhanako. **Upanāhi** ti parassa aparādhamaṃ hadaye ṭhapetvā sucirena pi tassa anattakārako. **Pisuno** ti pisuṇavāco. **Vibhedako** ti appamattakena pi mittabhindanako. **Kaṇḍakavāco** ti sadosavāco. **Pharuso** ti thaddhavāco. **Kantataro** ti so puriso mayhaṃ purimā pi kantataro piyataro. **Ajja suve** ti: “Idaṃ kammaṃ ajja kātabbamaṃ, idaṃ sve, idaṃ tatiyadivasādīsū” ti evamaṃ so sadatthamaṃ attano kiccaṃ nāvabujjhati na jānāti. **Ovajjamāno** ti ovadiyamāno. **Seyyamaṃ so atimaññatī** ti jātigottakulappadesasilācāraguṇehi uttaritaraṃ uttamapuggalaṃ: “Tvamaṃ mayhaṃ kiṃ pahosī” ti atikkamitvā maññati. **Davappaluddho** ti rūpādīsū kāmaguṇesu niranteradavena paluddho abhibhūto vasaṃ gato. **Dhamṣatīti**: “Tayā mayhaṃ kiṃ katan”-ti ādīni vatvā sabbeheva mittehi dhamṣati parihāyati. **Anāmayā** ti ayaṃ etehi guṇehi samannāgate puggale niddukkhā nissokā homi, taṃ labhitvā aññattha anālayā hutvā vasāmi” ti.

Atha {3.261} naṃ garahanto mahāsatto aṭṭhamamaṃ gāthamāha.

**8. Apehi etto tvamaṃ kāḷi, netaṃ amhesu vijjati,
Aññaṃ janapadaṃ gaccha, nigame rājadhāniyo ti.**

Tattha **apehi** ti apagaccha. **Netamaṃ amhesu** ti etaṃ makkhādikaṃ tava piyabhāvakaraṇamaṃ amhesu pi na vijjati natthi. **Nigame rājadhāniyo** ti aññaṃ nigame pi aññaṃ rājadhāniyo pi gaccha, yattha mayaṃ taṃ na passāma, tattha gacchāti dīpeti.

Taṃ sutvā kālakaṇṇī additā hutvā anantaragāthamāha.

**1. Aham-pi kho taṃ jānāmi, netaṃ tumhesu vijjati,
Santi loke alakkhikā, saṅgharanti bahuṃ dhanamaṃ,
Ahaṃ devo ca me bhātā, ubho naṃ vidhamāmase ti.**

Tattha **netamaṃ tumhesu** ti yaṃ mama piyabhāvakaraṇamaṃ makkhādikaṃ yena ahaṃ attanā pi samannāgatā, taṃ tumhesu natthīti aham-pi etaṃ jānāmi. **Santi loke alakkhikā** ti aññaṃ pana loke nissilā nippaṇṇā santi. **Saṅgharanti** ti te nissilā nippaṇṇā pi samānā etehi makkhādīhi bahuṃ dhanamaṃ saṅgharanti piṇḍamaṃ karonti. **Ubho nan**-ti taṃ pana etehi saṅgharitvā ṭhapitamaṃ dhanamaṃ ahaṃca mayham-eva bhātā devo ca nāma devaputtoti ubho ekato hutvā vidhamāmase nāsema, amhākaṃ pana devaloke bahū dibbaparibhogā atthi dibbāni sayanāni, tvamaṃ dadeyyāsi vā no vā, ko me tayā atthoti vatvā pakkāmi.

Tassā pakkantakāle sirī devadhītā suvaṇṇavaṇṇehi vatthavilepanehi suvaṇṇālaṅkārena āgantvā upaṭṭhānadvāre pītarasmim̐ vissajjetvā samehi pādehi samam̐ pathaviyam̐ patiṭṭhāya sagāravā aṭṭhāsi. Tam̐ disvā mahāsatto paṭhamam̐ gāthamāha.

**2. Kā nu dibbena vaṇṇena, pathabyā supatiṭṭhitā,
Kā vā tvaṁ kassa vā dhītā, katham̐ jānemu tam̐ mayan-ti.**

Tattha {3.262} **dibbenā** ti visiṭṭhena uttamenā.

Tam̐ sutvā sirī dutiyam̐ gāthamāha.

**3. Mahārājassaham̐ dhītā, dhataratṭhassa sirīmato,
Aham̐ sirī ca lakkhī ca, bhūripaṇṇāti mam̐ vidū,
Okāsam̐ yācito dehi, vasemu tava santike ti.**

Tattha **sirī ca lakkhī cā** ti sirīti ca lakkhīti ca ahamevaṁnāmā, na aññā.

Bhūripaṇṇā ti mam̐ vidū ti mam̐ cātumahārājikadevaloke pathavīsamāya vipulāya paṇṇāya samannāgatāti jānanti. **Vasemu tava santike** ti tava anucchiṭṭhāsane ceva anucchiṭṭhasayane ca ekarattim̐ vaseyyāma, okāsam̐ me dehīti.

Tato param̐ bodhisatto āha:

**4. Kiṁsīle kiṁsamācāre, purise nivisase tuvaṁ,
Puṭṭhā me lakkhī akkhāhi, katham̐ jānemu tam̐ mayam̐.**

**5. Yo cā pi sīte atha vā pi uṇhe, vātātape ḍaṁsasarīsape ca,
Khudham̐ pipāsam̐ abhibhuṇṇa sabbam̐, rattindivam̐ yo satatam̐ niyutto.**

**6. Kālāgataṇca na hāpeti attham̐, so me manāpo nivise ca tamhi,
Akkodhano mittavā cāgavā ca, sīlūpapanno asaṭṭhojubhūto.**

**7. Saṅgāhako sakhilo saṇhavāco, mahattapatto pi nivātavutti,
Tasmim̐ham̐ pose vipulā bhavāmi, ūmi samuddassa yathā pi vaṇṇam̐.**

**8. Yo cā pi mitte atha vā amitte, seṭṭhe sarikkhe atha vā pi hīne,
Attham̐ carantam̐ atha vā anattam̐, āvī raho saṅgaham-eva vatte.**

**9. Vācam̐ {3.263} na vajjā pharusam̐ kadāci, matassa jīvassa ca tassa homi,
Etesam̐ yo aññataram̐ labhitvā, kantā sirī majjati appapaṇṇo,
Tam̐ dittarūpaṁ visamam̐ carantam̐, karisaṭṭhānam̐va vivajjayāmi.**

**10. Attanā kurute lakkhiṃ, alakkhiṃ kurutattanā,
Na hi lakkhiṃ alakkhiṃ vā, añño aññassa kārako ti.**

Seṭṭhissa pucchā hoti, siriyā vissajjanā.

Tattha **ḍaṃsasarīsape cā** ti ḍaṃsā vuccanti piṅgalamakkhikā, sabbā pi vā makkhikājātikā idha: “Ḍaṃsā” ti adhippetā. **Sarīsapā** ti dīghajātikā. Ḍaṃsā ca sarīsapā ca ḍaṃsasarīsapā, tasmīṃ ḍaṃsasarīsape sati. Idam vuttaṃ hoti: yo mahāseṭṭhi sīte vā uṇhe vā vātātape vā ḍaṃsasarīsape vā sati etehi sītādīhi pīḷiyamāno pi etāni ceva sītādīni khudhañca pipāsañcāti sabbampetaṃ parissayaṃ abhibhuyya abhibhavitvā tiṇaṃ viya agaṇetvā rattindivaṃ kasivaṇijjādīsu ceva dānasīlādīsu ca satataṃ attano kammesu niyutto attānaṃ yojetvā vattati.

Kālāgatañcā ti kasikālādīsu kasi-ādīni dhanapariccāgasīlarakkhaṇadhammassavanādikālesu ca dhanaparicajanādippabhedam diṭṭhadhammasamparāye sukhāvahaṃ atthaṃ na hāpeti, yuttappayuttakāle karoti yeva, so mayhaṃ manāpo tasmīñca purise ahaṃ nivisāmīti. **Akkodhano** ti adhivāsanakhantiyā samannāgato. **Mittavā** ti kalyāṇamittena samannāgato. **Cāgavā** ti dhanapariccāgayutto.

Saṅgāhako ti mittasaṅgahaāmisasaṅgahadhammasaṅgahānaṃ kārako. **Sakhilo** ti muduvāco. **Saṇhāvāco** ti madhuravacano. **Mahattapatto pi nivātavuttī** ti mahantaṃ ṭhānaṃ vipulaṃ issariyaṃ patto pi yasena anuddhato nīcavutti paṇḍitānaṃ ovādakaro hoti. **Tasmīṃhaṃ pose** ti tasmīṃ ahaṃ purise. **Vipulā bhavāmī** ti akhuddakā homi. So hi mahatiyā siriyā padaṭṭhānaṃ. **Ūmi samuddassa yathā pi vaṇṇan-**ti yathā nāma samuddassa vaṇṇaṃ oloketānaṃ uparūpari āgacchamānā ūmi vipulā viya khāyati, evamaham tasmīṃ puggale vipulā homīti dīpeti.

Āvī raho ti sammukhā ca parammukhā ca. **Saṅgaham-eva vatte** ti etasmīṃ mittādibhede puggale catubbidhaṃ saṅgaham-eva vatteti pavatteti.

Na vajjā ti yo kadāci kismiñci kāle pharusavacanaṃ na vadeyya, madhuravacano va hoti. **Matassa jīvassa cā** ti {3.264} tassāhaṃ puggalassa matassa pi jīvantassa pi bhattikā homi, idhaloke pi paraloke pi tādīsam-eva bhajāmīti dasseti. **Etesaṃ yo** ti etesaṃ sītābhībhavanādīnaṃ heṭṭhā vuttaguṇānaṃ yo puggalo ekam-pi guṇaṃ labhitvā pamajjati pamussati, puna nānuyuñjati ti attho. **Kantā sirī, kantasirīm, kantaṃ sirin-**ti tayo pi pāṭhā, tesam vasena ayaṃ atthayojanā: yo puggalo sirīm labhitvā: “Kantā me sirī yathāṭhāne ṭhitā” ti etesaṃ aññataraṃ guṇaṃ pamajjati, yo vā puggalo kantasirīm piyasirīm icchanto etesaṃ guṇānaṃ aññataraṃ labhitvā pamajjati,

yo vā puggalo sirim labhitvā kantaṃ manāpaṃ sirim etesaṃ guṇānaṃ
aññataraṃ pamajjati. **Appapañño** ti nippañño. **Taṃ dittarūpaṃ visamaṃ
carantan**-ti taṃ ahaṃ dittasabhāvaṃ gabbitasabhāvaṃ
kāyaduccaritādibhedaṃ visamaṃ carantaṃ sucijātiko manusso gūthakūpaṃ
viya dūrato vivajjayāmiti.

Añño aññassa kārako ti evaṃ sante lakkhiṃ vā alakkhiṃ vā añño puriso
aññassa kārako nāma natthi, yo koci attanā attano lakkhiṃ vā alakkhiṃ vā
karotīti.

Evaṃ mahāsatto deviyā vacanaṃ abhinanditvā: “Idaṃ anucchiṭṭhaṃ āsanañca
sayanañca tuyhaṃ yeva anucchavikaṃ, pallaṅke ca sayane ca nisīda ceva nipajja
cā” ti āha. Sā tattha vasitvā paccūsakāle nikkhamitvā cātumahārājikadevalokaṃ
gantvā anotattadahe paṭhamaṃ nahāyi. Tam-pi sayanaṃ siridevatāya
paribhuttabhāvā sirisayanaṃ nāma jātaṃ. Sirisayanassa ayaṃ vaṃso, iminā
kāraṇena yāvajjatanā: “Sirisayanan”-ti vuccati.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siridevī
uppalavaṇṇā ahosi, suciparivāraseṭṭhi pana aham-eva ahosin”-ti.

Sirikāḷakaṇṇijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 383 Kukkuṭajātakavaṇṇanā

Sucittapattachadanā ti {3.265} idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Kasmā
ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā kilesavasena,
bhante” ti vutte: “Bhikkhu itthiyo nāma vañcetvā upalāpetvā attano vasaṃ
gatakāle vināsaṃ pāpenti, lolabīḷārī viya hontī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇe
kukkuṭayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuṭaparivāro araṇṇe vasati. Tassa
avidūre ekā bīḷārikā pi vasati. Sā ṭhapetvā bodhisattaṃ avasese kukkuṭe upāyena
vañcetvā khādi. Bodhisatto tassā gahaṇaṃ na gacchati. Sā cintesi: “Ayaṃ
kukkuṭo ativiya saṭho amhākañca saṭhabhāvaṃ upāyakusalabhāvañca na jānāti,
imaṃ mayā ‘ahaṃ bhariyā te bhaviṣṣāmī’ ti upalāpetvā attano vasaṃ āgatakāle
khādituṃ vaṭṭatī” ti. Sā tena nisinnarukkhaṃ mūlaṃ gantvā
vaṇṇasambhāsanapubbaṅgamāya vācāya taṃ yācamānā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Sucittapattachadana, tambacūḷa vihaṅgama,
Oroha dumasākhāya, mudhā bhariyā bhavāmi te ti.**

Tattha **sucittapattachadanā** ti sucittehi pattehi katacchadana. **Mudhā** ti vinā mūlena na kiñci gahetvā ahaṃ bhariyā te bhavāmi.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Imāya mama sabbe ñātakā khāditā, idāni maṃ upalāpetvā khāditukāmā ahoṣi, uyyojessāmi naṃ”-ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Catuppādī tvaṃ kalyāṇi, dvipadāhaṃ manorame,
Migī pakkhī asaṇṇuttā, aññaṃ pariyesa sāmikan-ti.**

Tattha {3.266} **migī** ti biḷarim sandhāyāha. **Asaṇṇuttā** ti jayampatikā bhavitum ayuttā asambandhā, natthi tesam īdiso sambandhoti dīpeti.

Taṃ sutvā tato sā: “Ayaṃ ativiya saṭṭho, yena kenaci upāyena vañcetvā naṃ khādisāmī” ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Komārikā te hessāmi, mañjukā piyabhāṇinī,
Vinda maṃ ariyena vedena, sāvaya maṃ yadicchasi ti.**

Tattha **komārikā** ti ahaṃ ettakaṃ kālāṃ aññaṃ purisaṃ na jānāmi, tava komārikā bhariyā bhavissāmīti vadati. **Mañjukā piyabhāṇinī** ti tava madhurakathā piyabhāṇinī yeva bhavissāmi. **Vinda man**-ti paṭilabha maṃ. **Ariyena vedenā** ti sundarena paṭilābhena. Aham-pi hi ito pubbe purisasamphassaṃ na jānāmi, tvam-pi itthisamphassaṃ na jānāsi, iti pakatiyā brahmacārī brahmacāriniṃ maṃ niddosena lābhena labha. Yadi maṃ icchasi, atha me vacanaṃ na saddahasi, dvādasayojanāya bārāṇasiyā bherim carāpetvā: “Ayaṃ me dāsī” ti sāvaya, maṃ attano dāsaṃ katvā gaṇhāhīti vadati.

Tato bodhisatto: “Imaṃ tajjetvā palāpetum vaṭṭatī” ti cintetvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Kuṇapādini lohitaṇḍa, cori kukkuṭapothini,
Na tvaṃ ariyena vedena, mamaṃ bhattāramicchasi ti.**

Tattha **na tvaṃ ariyenā** ti tvaṃ ariyena brahmacariyavāsālābhena maṃ bhattāraṃ na icchasi, vañcetvā pana maṃ khāditukāmāsi, nassa pāpeti taṃ palāpesi.

Sā pana palāyitvāva gatā, na puna oloketum-pi visahi.

5. Evam-pi caturā nārī, disvāna sadhanam naram,
Nenti saṇhāhi vācāhi, biḷārī viya kukkuṭam.

6. Yo ca uppatitam attham, na khippamanubujjhati,
Amittavasamanveti, pacchā ca anutappati.

7. Yo ^{3.267} ca uppatitam attham, khippam-eva nibodhati,
Muccate sattusambādhā, kukkuṭo va biḷāriyā ti.

imā abhisambuddhagāthā.

Tattha **caturā** ti cāturiyena samannāgatā. **Nārī** ti itthiyo. **Nentī** ti attano
vasam upanenti. **Biḷārī viyā** ti yathā sā biḷārī tam kukkuṭam netum vāyamatī,
evam aññā pi nāriyo nenti yeva. **Uppatitam atthan**-ti uppannam kiñcideva
attham. **Na anubujjhati** ti yathāsabhāvena na jānāti, pacchā ca anutappati.
Kukkuṭovā ti yathā so ñāṇasampanno kukkuṭo biḷārito mutto, evam
sattusambādhato muccatī ti attho.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā kukkuṭarājā
aham-eva ahosinti.

Kukkuṭajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 384 Dhammadhajajātakavaṇṇanā

Dhammam caratha ñātayo ti idam satthā jetavane viharanto ekam
kuhakabhikkhum ārabba kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, ayaṁ
idāneva kuhako, pubbe pi kuhakoyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto saṇṇayoniyam
nibbattitvā vayappatto saṇṇasaṅghaparivuto samuddamajjhe dīpake vasi.
Athe kacce kāsiraṭṭhavāsino vāṇijā disākākam gahetvā nāvāya samuddam
pakkhandimsu, samuddamajjhe nāvā bhijji. So disākāko tam dīpakam gantvā
cintesi: “Ayaṁ mahāsakaṇṇasaṅgho, mayā kuhakakammam katvā etesaṁ
aṇḍakāni ceva chāpake ca varam varam khādītum vaṭṭatī” ti. So otaritvā
saṇṇasaṅghassa majjhe mukham vivaritvā ekena pādena pathaviyam aṭṭhāsi.
“Ko nāma tvaṁ, sāmī” ti saṇṇehi puṭṭho: “Aham dhammiko nāmā” ti āha.
“Kasmā pana ekena pādena ṭhitosī” ti? “Mayā dutiye pāde nikkhitte ^{3.268}
pathavī dhāretum na sakkotī” ti. “Atha kasmā mukham vivaritvā tiṭṭhasī” ti?
“Aham aññam āhāram na khādāmi, vātam-eva khādāmī” ti. Evaṁca pana vatvā

te sakuṇe āmantetvā: “Ovādaṃ vo dassāmi, taṃ suṇāthā” ti tesāṃ ovādavasena paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Dhammaṃ caratha ñātayo, dhammaṃ caratha bhaddaṃ vo,
Dhammacārī sukhaṃ seti, asmim loke paramhi cā ti.**

Tattha dhammaṃ carathā ti kāyasucaritādibhedaṃ dhammaṃ karotha.
Ñātayo ti te ālapati. **Dhammaṃ caratha bhaddaṃ vo** ti ekavāraṃ caritvā mā osakkatha, punappunaṃ caratha, evaṃ bhaddaṃ vo bhavissati. **Sukhaṃ seti** ti desanāsīsametaṃ, dhammacārī pana sukhaṃ tiṭṭhati gacchati nisīdati seti, sabbiriyāpathesu sukhito hotīti dīpeti.

Sakuṇā: “Ayaṃ kāko kohaṇṇena aṇḍakāni khādituṃ evaṃ vadatī” ti ajānitvā taṃ dussīlaṃ vaṇṇentā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu:

**2. Bhaddako vatayaṃ pakkhī, diyo paramadhammiko,
Ekapādena tiṭṭhanto, dhammamevānusāsati ti.**

Tattha dhammamevā ti sabhāvam-eva. **Anusāsati** ti kathesi.

Sakuṇā tassa dussīlassa saddahitvā: “Tvaṃ kira sāmi aṇṇaṃ gocaraṃ na gaṇhasi, vātaṃ-eva bhakkhasi, tena hi amhākaṃ aṇḍakāni ca chāpake ca olokeyyāsī” ti vatvā gocarāya gacchanti. So pāpo tesāṃ gatakāle aṇḍakāni ca chāpake ca kucchipūraṃ khāditvā tesāṃ āgamanakāle upasantūpasanto hutvā mukhaṃ vivaritvā ekena pādena tiṭṭhati. Sakuṇā āgantvā puttake apassantā: “Ko nu kho khādatī” ti mahāsaddena viravanti, “ayaṃ kāko dhammiko” ti tasmim āsaṅkāmettam-pi na karonti. Athekadivasāṃ mahāsatto cintesi: “Idha pubbe koci paripantho natthi, imassa āgatakālato paṭṭhāya jāto, imaṃ pariggaṇhituṃ vaṭṭatī” ti. So sakuṇehi saddhiṃ gocarāya gacchanto viya hutvā nivattitvā paṭicchannaṭṭhāne aṭṭhāsī. Kāko pi {3.269} “gatā sakuṇā” ti nirāsaṅko hutvā uṭṭhāya gantvā aṇḍakāni ca chāpake ca khāditvā punāgantvā mukhaṃ vivaritvā ekena pādena aṭṭhāsī.

Sakuṇarājā sakuṇesu āgatesu sabbe sannipātāpetvā: “Ahaṃ vo aṭṭakānaṃ paripanthaṃ pariggaṇhanto imaṃ pāpakākaṃ khādantaṃ addasaṃ, etha naṃ gaṇhāmā” ti sakuṇasaṅghaṃ āmantetvā parivāretvā: “Sace palāyati, gaṇheyyātha naṃ”-ti vatvā sesagāthā abhāsi:

**3. Nāssa sīlaṃ vijānātha, anaṇṇāya pasamsatha,
Bhutvā aṇḍaṇca potaṇca, dhammo dhammoti bhāsati.**

**4. Aññaṃ bhaṇati vācāya, aññaṃ kāyena kubbatī,
Vācāya no ca kāyena, na taṃ dhammaṃ adhiṭṭhito.**

**5. Vācāya sakhilo manoviduggo, channo kūpasayo va kaṇhasappo,
Dhammadhajo gāmanigamāsu sādhu, dujjāno purisena bālisena.**

**6. Imaṃ tuṇḍehi pakkhehi, pādā cimaṃ viheṭṭhatha,
Chavañhimam vināsetha, nāyaṃ saṃvāsanaṃraho ti.**

Tattha **nāssa sīlan**-ti na assa sīlaṃ. **Anaññāyā** ti ajānitvā. **Bhūtvā** ti khāditvā. **Vācāya no ca kāyena** ti ayañhi vacaneneva dhammaṃ carati, kāyena pana na karoti. **Na taṃ dhammaṃ adhiṭṭhito** ti tasmā jānitabbo yathāyaṃ dhammaṃ bhaṇati, na taṃ adhiṭṭhito, tasmim dhamme na adhiṭṭhito. **Vācāya sakhilo** ti vacanena mudu. **Manoviduggo** ti manasā viduggo duppaveso visamo. **Channo** ti yasmiṃ bile sayati, tena channo. **Kūpasayo** ti bilāsayo. **Dhammadhajo** ti sucaritadhammaṃ dhajam katvā vicaraṇena dhammadhajo. **Gāmanigamāsu sādhu** ti gāmesu ca nigamesu ca sādhu bhaddako sambhāvito. **Dujjāno** ti ayaṃ evarūpo dussīlo paṭicchannakammanto bālisena aññāṇena purisena na sakkā jānituṃ. **Pādā ciman**-ti attano attano pādena ca imaṃ. **Viheṭṭhathā** ti paharatha hanatha. **Chavan**-ti lāmakam. **Nāyan**-ti ayaṃ amhehi saddhim ekasmiṃ ṭhāne saṃvāsaṃ na arahatīti.

Evañca {3.270} pana vatvā sakuṇajetṭhako sayam-eva laṅghitvā tassa sīsaṃ tuṇḍena paharī, avasesā sakuṇā tuṇḍanakhapādapakkhehi paharimsu. So tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā kuhakakāko idāni kuhakabhikkhu ahosi, sakuṇarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dhammadhajajātakavaṇṇanā navamā

Ja 385 Nandiyamigarājajātakavaṇṇanā

Sace brāhmaṇa gacchesī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu gihī posesī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kiṃ te hontī” ti vutte: “Mātāpitāro me, bhante” ti vutte: “Sādhu sādhu bhikkhu porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃsaṃ pālesi, porāṇakapaṇḍitā hi tiracchānayoniyaṃ nibbattitvā pi mātāpitūnaṃ jīvitam adamsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kosalaratṭhe sākete kosalarāje rajjam kārente bodhisatto migayoniyam nibbattitvā vayappatto nandiyamigo nāma hutvā sīlācārasampanno mātāpitaro posesi. Tadā kosalarājā migavittako va ahosi. So pana manussānam kasikammādīni kātuṃ adatvā mahāparivāro devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā sannipatitvā: “Ayyā, ayaṃ rājā amhākaṃ kammacchedaṃ karoti, gharāvāso pi nassati, yaṃnūna mayaṃ ajjunavanaṃ uyyānaṃ parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā porakkhaṇiṃ khaṇitvā tiṇāni āropetvā daṇḍamuggarādihatthā araṇṇaṃ pavisitvā gumbhe pahaṇantā mige nīharitvā parivāretvā gorūpāni viya vajaṃ uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ pidahitvā raṇṇo ārocetvā attano kammaṃ kareyyamā” ti mantayimsu. “Attheso upāyo” ti sabbe ekacchandā hutvā uyyānaṃ sajjetvā araṇṇaṃ pavisitvā yojanamattaṭṭhānaṃ {3.271} parikkhipimsu.

Tasmiṃ khaṇe nandiyo ekasmiṃ khuddakagumbe mātāpitaro gahetvā bhūmiyaṃ nipanno hoti. Manussā nānāphalakāvudhahatthā bāhunā bāhuṃ pīletvā taṃ gumbaṃ parikkhipimsu. Athekacce mige oloketā taṃ gumbaṃ pavisimsu. Nandiyo te disvā: “Ajja mayā jīvitaṃ pariccajitvā mātāpitūnaṃ jīvitaṃ dātuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā utṭhāya mātāpitaro vanditvā: “Ammatāta, ime manussā imaṃ gumbaṃ pavisitvā amhe tayo pi passissanti, tumhe ekena upāyena jīveyyātha, jīvitaṃ vo seyyo, ahaṃ tumhākaṃ jīvitadānaṃ datvā manussehi gumbapariyante ṭhatvā gumbhe pahaṇamatte yeva nikkhamissāmi, atha te ‘imasmim khuddakagumbe eko yeva migo bhavissatī’ ti maññaṃ mānā gumbaṃ na pavisissanti, tumhe appamattā hothā” ti mātāpitaro khamāpetvā gamanasajjo aṭṭhāsi. So manussehi gumbapariyante ṭhatvā unnādetvā gumbhe pahaṇamatte yeva tato nikkhami. Te: “Ekovettha migo bhavissatī” ti gumbaṃ na pavisimsu. Atha nandiyo gantvā migānaṃ antaraṃ pāvisi. Manussā parivāretvā sabbe mige uyyānaṃ pavesetvā dvāraṃ thaketvā raṇṇo ārocetvā sakasakaṭṭhānāni agamaṃsu.

Tato paṭṭhāya rājā sayam-eva gantvā ekaṃ migam vijjhितvā taṃ gahetvā ehīti ekaṃ pesetvā āharāpesi. Migā vāraṃ ṭhappayimsu, pattavāro migo ekamante tiṭṭhati, taṃ vijjhितvā gaṇhanti. Nandiyo pokkharaniyaṃ pāṇiyaṃ pivati, tiṇāni khādati, vāro panassa na tāva pāpuṇāti. Atha bahūnaṃ divasānaṃ accayena tassa mātāpitaro taṃ daṭṭhukāmā hutvā: “Amhākaṃ putto nandiyamigarājā nāgabalo thāmasampanno, sace jīvati, avassaṃ vatiṃ laṅghitvā amhākaṃ dassanatthāya āgamiṣṣati, sāsanamassa pesessāmā” ti {3.272} cintetvā maggasaṃīpe ṭhatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ disvā: “Ayya, kahaṃ gacchasi” ti

mānusikāya vācāya pucchitvā: “Sāketan”-ti vutte puttassa sāsanaṃ paḥiṇantā paṭhamam gāthamāhaṃsu:

**1. Sace brāhmaṇa gacchesi, sākete ajjunaṃ vanam,
Vajjāsi nandiyam nāma, puttam asmākamorasam,
Mātā pitā ca te vuddhā, te tam icchanti passitun-ti.**

Tassattho: sace, tvaṃ brāhmaṇa, sāketam gacchasi, sākete ajjunavanam nāma uyyānam atthi, tattha amhākaṃ putto nandiyo nāma migo atthi, tam vadeyyāsi: “Mātāpitāro te vuddhā yāva na maranti, tāva tam passitum icchantī” ti.

So: “Sādhū” ti sampaticchitvā sāketam gantvā punadivase uyyānam pavisitvā: “Nandiyamigo nāma kataro” ti pucchi. Migo āgantvā tassa samīpe thatvā: “Ahan”-ti āha. Brāhmaṇo tamattham ārocesi. Nandiyo tam sutvā: “Gaccheyyāmaham, brāhmaṇa, vatim laṅghitvā no na gaccheyyam, mayā pana rañño santakam nivāpapānabhojanam bhuttaṃ, tam me iṇaṭṭhāne thitam, imesaṇca migānam majjhe cīravutthosmi, tassa me rañño ceva etesaṇca sotthibhāvaṃ akatvā attano balaṃ adassetvā gamanam nāma na yuttam, attano vāre pana sampatte aham etesam sotthibhāvaṃ katvā sukhito āgacchissāmī” ti tamattham pakāsento dve gāthā abhāsi:

**2. Bhuttā mayā nivāpāni, rājino pānabhojanam,
Tam rājapiṇḍam avabhottum, nāham brāhmaṇa mussahe.**

**3. Odahissāmahaṃ passam, khurappānissa rājino,
Tadāham sukhito mutto, api passeyya mātaran-ti.**

Tattha **nivāpāni** ti tesu tesu ṭhānesu nivutāni nivāpāni. **Pānabhojanan**-ti pānīyaṇca avasesatiṇaṇca. **Tam rājapiṇḍan**-ti tam rañño santakam saṅkaḍḍhitvā samodhānakaṭṭhena piṇḍam. **Avabhottun**-ti dubbhuttaṃ bhuñjitum. {3.273} Rañño hi kiccaṃ anipphādentō tam avabhuttaṃ bhuñjati nāma, svāham evam avabhottum na ussahāmīti vadati. **Brāhmaṇa mussahe** ti cettha **brāhmaṇa** ti ālapanam, ma-kāro padasandhivasena vutto.

Odahissāmahaṃ passam, khurappānissa rājino ti aham, brāhmaṇa, attano vāre sampatte khurappaṃ sannayhitvā āgatassa rañño migayūthato nikkhamitvā ekamante thatvā: “Maṃ vijjha, mahārājā” ti vatvā attano mahāphāsukapassam odahissāmi oḍḍessāmi. **Sukhito mutto** ti tadā aham maraṇabhayā mutto sukhito niddukkho raññā anuññātō api nāma mātaram passeyyanti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo pakkāmi. Aparabhāge tassa vāradivase rājā mahantena parivārena uyyānaṃ āgacchi. Mahāsatto ekamante aṭṭhāsi. Rājā: “Migaṃ vijjhissāmi” ti khurappaṃ sannayhi. Mahāsatto yathā aññe maraṇabhayaatajjitā palāyanti, evaṃ apalāyitvā nibbhayo hutvā mettaṃ purecārikaṃ katvā mahāphāsukapassaṃ odahitvā niccalo va aṭṭhāsi. Rājā tassa mettānubhāvena saraṃ vissajjetuṃ nāsakkhi. Mahāsatto: “Kiṃ, mahārāja, saraṃ na muccesi, muñcāhi” ti āha. “Na sakkomi, migarājā” ti. “Tena hi guṇavantānaṃ guṇaṃ jāna, mahārāja” ti. Tada rājā bodhisatte pasīditvā dhanuṃ chaḍḍetvā: “Imaṃ acittakaṃ kaliṅgarakaṇḍam-pi tāva tava guṇaṃ jānāti, ahaṃ sacittako manussabhūto pi tava guṇaṃ na jānāmi, migarāja, mayhaṃ khama, abhayaṃ te dammi” ti āha. “Mahārāja, mayhaṃ tāva abhayaṃ desi, ayaṃ pana uyyāne migagaṇo kiṃ karissatī” ti? “Etassa pi abhayaṃ dammi” ti. Evaṃ mahāsatto **nigrodhajātake** (Ja. 12) vuttanayeneva sabbesaṃ araññe migānaṃ ākāśagatasakuṇānaṃ jalacaramacchānañca abhayaṃ dāpetvā rājānaṃ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā: “Mahārāja, raññā nāma agatigamaṇaṃ pahāya dasa rājadhamme akopentena dhammena samena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭatī” ti.

**Dānaṃ {3.274} sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ,
Akkodhaṃ avihiṃsañca, khantiñca avirodhanāṃ.**

**Iccete kusale dhamme, ʈhite passāmi attani,
Tato me jāyate pīti, somanassañcanappakan-ti. (Ja. 534.88-89).**

Evaṃ vutte rājadhamme gāthābandheneva desetvā katipāhaṃ rañño santike vasitvā nagare sabbasattānaṃ abhayadānapakāsanatthaṃ suvaṇṇabheriṃ carāpetvā: “Appamatto hohi, mahārāja” ti vatvā mātāpitūnaṃ dassanatthāya gato.

**4. Migarājā pure āsiṃ, kosalassa niketane,
Nandiyo nāma nāmena, abhirūpo catuppado.**

**5. Taṃ maṃ vadhitumāgacchi, dāyasmiṃ ajjune vane,
Dhanuṃ ārajjam katvāna, usuṃ sannayha kosalo.**

**6. Tassāhaṃ odahiṃ passaṃ, khurappānissa rājino,
Tadāhaṃ sukhito mutto, mātaraṃ daṭṭhumāgato ti.**

Imā tisso abhisambuddhagāthā honti.

Tattha **kosalassa niketane** ti kosalassa rañño niketane vasanaṭṭhāne, tassa santike araññasminti attho. **Dāyasmin**-ti migānaṃ vasanatthāya dinnauiyyāne.

Ārajjam katvānā ti jiyāya saddhim ekato katvā, āropetvā ti attho. **Sannayhā** ti sannayhitvā yojetvā. **Odahin**-ti oḍḍesim. **Mātaram daṭṭhumāgato** ti desanāsīsametaṃ, rañño dhammaṃ desetvā sabbasattānaṃ abhayatthāya suvaṇṇabherim carāpetvā mātāpitaro daṭṭhum āgatosmī ti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesuṃ, brāhmaṇo sārīputto, rājā ānando, nandiyamigarājā pana aham-eva ahosinti.

Nandiyamigarājajātakavaṇṇanā dasamā

Avāriyavaggo paṭhamo

2. Kharaputtavaggo

Ja 386 Kharaputtajātakavaṇṇanā

Saccam {3.275} **kirevamāhamsū** ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhum satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpito” ti vatvā: “Purāṇadutiyikāyā” ti vutte: “Bhikkhu ayaṃ te itthi anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imaṃ nissāya aggiṃ pavisitvā maranto paṇḍite nissāya jīvitam labhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ senake nāma raññe rajjaṃ kārente bodhisatto sakkattaṃ kāresi. Tadā senakassa rañño ekena nāgarājena saddhim mittabhāvo hoti. So kira nāgarājā nāgabhanā nikkhamitvā thale gocaraṃ gaṇhanto carati. Atha naṃ gāmadārakā disvā: “Sappo ayan”-ti leḍḍudaṇḍādīhi paharimsu. Atha rājā uyyānaṃ kīlītuṃ gacchanto disvā: “Kiṃ ete dārakā karontī” ti pucchitvā: “Ekaṃ sappam paharantī” ti sutvā: “Paharituṃ mā detha, palāpetha ne” ti palāpesi. Nāgarājā jīvitam labhitvā nāgabhanam gantvā bahūni ratanāni ādāya aḍḍharattasamaye rañño sayanagharam pavisitvā tāni ratanāni datvā: “Mahārāja, mayā tumhe nissāya jīvitam laddhan”-ti raññā saddhim mittabhāvaṃ katvā punappunaṃ gantvā rājānaṃ passati. So attano nāgamāṇavikāsu ekaṃ kāmesu atittam nāgamāṇavikaṃ rakkhaṇatthāya rañño santike ṭhapetvā: “Yadā etaṃ na passasi, tadā imaṃ mantaṃ parivatteyyāsī” ti tassa ekaṃ mantaṃ adāsi.

So ekadivasam uyyānam gantvā nāgamāṇavikāya saddhim pokkharāṇiyam udakakīḷam kīḷi. Nāgamāṇavikā ekaṃ udakasappaṃ disvā attabhāvaṃ vijahitvā tena saddhim asaddhammaṃ paṭisevi. Rājā taṃ apassanto: “Kahaṃ nu {3.276} kho gatā” ti mantam parivattetvā anācāram karontim disvā veḷupesikāya pahari. Sā kujjhitvā tato nāgabhavanam gantvā: “Kasmā āgatāsī” ti puṭṭhā: “Tumhākaṃ sahāyo maṃ attano vacanam agaṇhantiṃ piṭṭhiyam paharī” ti pahāram dassesi. Nāgarājā tathato ajānitvāva cattāro nāgamāṇavake āmantetvā: “Gacchatha, senakassa sayanagharam pavisitvā nāsavātena taṃ bhusam viya viddhamsethā” ti pesesi. Te gantvā rañño sirisayane nipannakāle gabbham pavimsu. Tesam pavisanavelāyam-eva rājā devim āha: “jānāsi nu kho bhadde, nāgamāṇavikāya gataṭṭhānan”-ti? “Na jānāmi, devā” ti. “Ajja sā amhākaṃ pokkharāṇiyam kīḷanakāle attabhāvaṃ vijahitvā ekena udakasappena saddhim anācāram akāsi, atha naṃ aham ‘evam mā karī’ ti sikkhāpanatthāya veḷupesikāya paharim, sā ‘nāgabhavanam gantvā sahāyassa me aññam kiñci kathetvā mettim bhindeyyā’ ti me bhayam uppajjati” ti. Taṃ sutvā nāgamāṇavakā tato va nivattitvā nāgabhavanam gantvā nāgarājassa tamattham ārocesum. So samvegappatto hutvā taṅkhaṇaṇṇeva rañño sayanagharam āgantvā tamattham ācikkhitvā khamāpetvā: “Idam me daṇḍakamman”-ti sabbarutajānanam nāma mantam datvā: “Ayaṃ, mahārāja, anaggho manto, sace imam mantam aññassa dadeyyāsi, datvāva aggim pavisitvā mareyyāsi” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. So tato paṭṭhāya kipillikānam-pi saddam jānāti.

Tassekadivasam mahātale nisīditvā madhuphāṇitehi khādanīyam khādanatassa ekaṃ madhubindu ca phāṇitabindu ca pūvakhaṇḍaṇca bhūmiyam pati. Ekā kipillikā taṃ disvā: “Rañño mahātale madhucāṭi bhinnā, phāṇitasakaṭam pūvasakaṭam {3.277} nikkujjitam, madhuphāṇitaṇca pūvaṇca khādathā” ti viravantī vicarati. Atha rājā tassā ravaṃ sutvā hasi. Rañño samīpe ṭhitā devī: “Kim nu kho disvā rājā hasī” ti cintesi. Tasmim khādanīyam khāditvā nhatvā pallaṅke nisinne ekaṃ makkhikaṃ sāmiko: “Ehi bhadde, kilesaratiyā ramissāmā” ti āha. Atha naṃ sā: “Adhivāsehi tāva sāmī, idāni rañño gandhe āharissanti, tassa vilimpantassa pādamūle gandhacuṇṇam patissati, aham tattha vaṭṭetvā sugandhā bhavissāmi, tato rañño piṭṭhiyam nipajjitvā ramissāmā” ti āha. Rājā tam-pi saddam sutvā hasi. Devīpi: “Kim nu kho disvā hasī” ti puna cintesi. Puna rañño sāyamāsam bhuñjantassa ekaṃ bhattasittham bhūmiyam pati. Kipillikā: “Rājakule bhattasakaṭam bhaggaṃ, bhattam bhuñjathā” ti viravi.

Taṃ sutvā rājā puna pi hasi. Devī suvaṇṇakaṭacchum gahetvā rājānaṃ parivisanti: “Maṃ nu kho disvā rājā hasatī” ti vitakkesi.

Sā raññā saddhiṃ sayanaṃ āruya nipajjanakāle: “Kimkāraṇa deva, hasī” ti pucchi. So: “Kiṃ te mama hasitakāraṇeṇā” ti vatvā punappunaṃ nibaddho katesi. Atha naṃ sā: “Tumhākaṃ jānanamantaṃ mayhaṃ dethā” ti vatvā: “Na sakkā dātun”-ti paṭikkhatti pi punappunaṃ nibandhi. Rājā: “Sacāhaṃ imaṃ mantaṃ tuyhaṃ dassāmi, marissāmi” ti āha. “Maranto pi mayhaṃ dehi, devā” ti. Rājā mātugāmasavasi hutvā: “Sādhū” ti sampaticchitvā: “Imissā mantaṃ datvā aggiṃ pavisissāmi” ti rathena uyyānaṃ pāyāsi.

Tasmiṃ khaṇe sakko lokaṃ olokento imaṃ kāraṇaṃ disvā: “Ayaṃ bālarājā mātugāmaṃ nissāya ‘aggiṃ pavisissāmi’ ti gacchati, jīvitamassa dassāmi” ti sujaṃ asurakaññaṃ ādāya bārāṇasiṃ āgantvā taṃ ajikaṃ {3.278} katvā attanā ajo hutvā: “Mahājano mā passatū” ti adhiṭṭhāya rañño rathassa purato ahosi. Taṃ rājā ceva rathe yuttasindhavā ca passanti, añño koci na passati. Ajo kathāsamutṭhāpanatthaṃ rathapurato ajikāya saddhiṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevanto viya ahosi. Tameko rathe yuttasindhavo disvā: “Samma ajarāja, mayaṃ pubbe ‘ajā kira bālā ahirikā’ ti assumha, na ca taṃ passimha, tvaṃ pana raho paṭicchannaṭṭhāne kattabbaṃ anācāraṃ amhākaṃ ettakānaṃ passantānaññeva karosi, na lajjasi, taṃ no pubbe suttaṃ iminā diṭṭhena sametī” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Saccaṃ kirevamāhaṃsu, vastaṃ bāloti paṇḍitā,
Passa bālo rahokammaṃ, āvikubbaṃ na bujjhatī ti.**

Tattha **vastan**-ti ajaṃ. **Paṇḍitā** ti ñāṇasampannā taṃ bāloti vadanti, saccaṃ kira vadanti. **Passā** ti ālapanā, passathāhi attho. **Na bujjhatī** ti evaṃ kātuṃ ayuttanti na jānāti.

Taṃ sutvā ajo dve gāthā abhāsi:

**2. Tvaṃ kho pi samma bālosi, kharaputta vijānahi,
Rajjuyā hi parikkhitto, vaṅkoṭṭho ohitomukho.**

**3. Aparam-pi samma te bālyam, yo mutto na palāyasi,
So ca bālataro samma, yaṃ tvaṃ vahati senakan-ti.**

Tattha **tvaṃ kho pi sammā** ti samma sindhava mayā pi kho tvaṃ bālataro. **Kharaputtā** ti so kira gadrabhassa jātako, tena taṃ evamāha. **Vijānāhi** ti aham-eva bāloti evaṃ jānāhi. **Parikkhitto** ti yugena saddhiṃ gīvāya

parikkhitto. **Vañkoṭṭho** ti vañkaoṭṭho. **Ohitomukho** ti mukhabandhanena pihitamukho. **Yo mutto na palāyasī** ti yo tvaṃ rathato mutto samāno muttakāle palāyitvā araṇṇaṃ na pavisasi, taṃ te apalāyanam aparam-pi bālyam, {3.279} **so ca bālataro** ti yaṃ tvaṃ senakaṃ vahasi, so senako tayā pi bālataro.

Rājā tesam ubhinnam-pi katham jānāti, tasmā taṃ suṇanto saṇikaṃ ratham pesesi. Sindhavo pi tassa katham sutvā puna catuttham gāthamāha.

**4. Yaṃ nu samma ahaṃ bālo, ajarāja vijānāhi,
Atha kena senako bālo, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **yan**-ti karaṇatthe paccattavacanam. **Nū** ti anussavatthe nipāto. Idam vuttaṃ hoti: samma ajarāja, yena tāva tiracchānagatattena kāraṇena ahaṃ bālo, taṃ tvaṃ kāraṇam jānāhi, sakkā etaṃ tayā ñātum, ahañhi tiracchānagatattāva bālo, tasmā maṃ kharaputtāti ādini vadanto suṭṭhu vadasi, ayam pana senako rājā kena kāraṇena bālo, taṃ me kāraṇam pucchito akkhāhīti.

Taṃ sutvā ajo ācikkhanto pañcamam gāthamāha.

**5. Uttamattham labhitvāna, bhariyāya yo padassati,
Tena jahissatattānam, sā cevassa na hessatī ti.**

Tattha **uttamatthan**-ti sabbarutajānanamantaṃ. **Tenā** ti tassā mantappadānasaṅkhātena kāraṇena taṃ datvā aggiṃ pavisanto attānañca jahissati, sā cassa bhariyā na bhavissati, tasmā esa tayā pi bālataro, yo laddham yasam rakkhitum na sakkotīti.

Rājā tassa vacanam sutvā: “Ajarāja, amhākaṃ sotthiṃ karonto pi tvaññeva karissasi, kathehi tāva no kattabbayuttakan”-ti āha. Atha naṃ ajarājā: “Mahārāja, imesam sattānam attanā añño piyatara nāma natthi, ekaṃ piyabhaṇḍam nissāya {3.280} attānam nāsetum laddhayasam pahātum na vaṭṭatī” ti vatvā chaṭṭham gāthamāha.

**6. Na ve piyammeti janinda tādiso, attam niraṃkatvā piyāni sevati,
Attāva seyyo paramā ca seyyo, labbhā piyā ocitatthena pacchā ti.**

Tattha **piyamme** ti piyam me, ayam-eva vā pāṭho. Idam vuttaṃ hoti: janinda, tādiso tumhādiso yasamahatte ṭhito puggalo ekaṃ piyabhaṇḍam nissāya: “Idam piyam me” ti attam niraṃkatvā attānam chaḍḍetvā tāni piyāni na sevateva. Kimkāraṇā? **Attāva seyyo paramā ca seyyo** ti, yasmā sataguṇena saḥassaguṇena attāva seyyo varo uttamo, paramā ca seyyo, paramā uttamā pi

aññasma piyabhaṇḍā ti attho. Ettha hi ca-kāro pi-kāratthe nipātoti daṭṭhabbo.

Labbhā piyā ocitatthena pacchā ti ocitatthena vaḍḍhitatthena

yasasampannena purisena pacchā piyā nāma sakkā laddhum, na tassā kāraṇā
attā nāsetabboti.

Evaṃ mahāsatto raṇṇo ovādaṃ adāsi. Rājā tussitvā: “Ajarāja, kuto āgatosī” ti pucchi. Sakko ahaṃ, mahārāja, tava anukampāya taṃ maraṇā mocetum āgatomhīti. Devarāja, ahaṃ etissā: “Mantaṃ dassāmī” ti avacaṃ, idāni: “Kiṃ karomī” ti? “Mahārāja, tumhākaṃ ubhinnaṃ-pi vināsena kiccaṃ natthi, ‘sippassa upacāro’ ti vatvā etaṃ katipaye pahāre paharāpehi, iminā upāyena na gaṇhissatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Mahāsatto raṇṇo ovādaṃ datvā sakaṭṭhānam-eva gato. Rājā uyyānaṃ gantvā devīṃ pakkosāpetvā āha: “Gaṇhissasi bhadde, mantan”-ti? “Āma, devā” ti. “Tena hi upacāraṃ karomī” ti. “Ko upacāro” ti? “Piṭṭhiyaṃ pahārasate {3.281} pavattamāne saddaṃ kātum na vaṭṭatī” ti. Sā mantalobhena: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Rājā coraghātake pakkosāpetvā kasā gāhāpetvā ubhosu passesu paharāpesi. Sā dve tayo pahāre adhiyāsetvā tato paraṃ: “Na me mantena attho” ti ravi. Atha naṃ rājā: “Tvaṃ maṃ māretvā mantaṃ gaṇhitukāmāsī” ti piṭṭhiyaṃ niccammaṃ kāretvā vissajjāpesi. Sā tato paṭṭhāya puna kathetum nāsakkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rājā ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, devī purāṇadutiyaikā, asso sārīputto, sakko pana aham-eva ahosinti.

Kharaputtajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 387 Sūcijātakavaṇṇanā

Akakkasaṃ apharusan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Vatthu **mahāumaṅgajātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā tathāgataṃ paññāpāramiṃ vaṇṇayantā nisīdimsu: “Mahāpaṇṇo, āvuso, tathāgato puthupaṇṇo gambhīrapaṇṇo hāsapaṇṇo javanapaṇṇo tikkhapaṇṇo nibbedhikapaṇṇo parappavādamaddano, attano paññānubhāvena kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core, āḷavakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo

brahmāno ca dametvā nibbisevane akāsi, bahujanakāye pabbajjam datvā maggaphalesu patiṭṭhāpesi, evaṃ mahāpañño, āvuso, satthā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {6.330} vutte...

Tadā pana satthā bhikkhū āmantetvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññavā upāyakusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe kammārakule nibbattitvā vayappatto pariyodātasippo ahoṣi. Mātāpitaro panassa daliddā, tesam gāmato avidūre añño sahasakūṭiko kammāragāmo. Tattha kammārasahassajeṭṭhako kammāro rājavallabho aḍḍho mahaddhano, tassekā dhītā ahoṣi uttamarūpadharā devaccharāpaṭibhāgā janapadakalyāṇilakkhaṇehi samannāgatā. Sāmantagāmesu manussā vāsipharasuphālapācanādikārāpanatthāya taṃ gāmaṃ gantvā yebhuyyena taṃ kumārikaṃ passanti, te attano attano gāmaṃ gantvā nisinnaṭṭhānādisu tassā rūpaṃ {3.282} vaṇṇenti. Bodhisatto taṃ sutvā savanasamaggena bajjhितvā: “Pādapariṇāmanāṃ nam karissāmī” ti uttamajātikaṃ ayaṃ gahetvā ekaṃ sukhumaṃ ghaṇaṃ sūciṃ katvā pāse vijjhितvā udake uppilāpetvā aparam-pi tathārūpaṃ-eva tassā kosakaṃ katvā pāse vijjhi. Iminā niyāmena tassā satta kosake akāsi, “kathaṃ akāsi” ti na vattabbaṃ. Bodhisattānañhi nāṇamahantatāya karaṇaṃ samijjhati yeva. So taṃ sūciṃ nālikāya pakkhipitvā ovaṭṭikāya katvā taṃ gāmaṃ gantvā kammārajeṭṭhakassa vasanavīthim pucchitvā tattha gantvā dvāre ṭhatvā: “Ko mama hatthato evarūpaṃ nāma sūciṃ mūlena kiṇitum icchatī” ti sūciṃ vaṇṇento jeṭṭhakakammārassa gharadvārasamīpe ṭhatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Akakkasaṃ apharusam, kharadhotam supāsiyam,
Sukhumaṃ tikhiṇaggaṇa, ko sūciṃ ketumicchatī ti.**

Tassatto: mama paṭalassa vā tilakassa vā odhino vā abhāvena **akakkasaṃ**, sumatṭhatāya **apharusam**, kharena pāsāṇena dhotattā **kharadhotam**, sundarena suviddhena pāsena samannāgatattā **supāsiyam**, saṇhatāya **sukhumaṃ**, aggassa tikhiṇatāya **tikhiṇaggaṇa** sūciṃ mama hatthato mūlaṃ datvā ko kiṇitum icchatīti.

Evaṇca pana vatvā puna pi taṃ vaṇṇento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sumajjañca supāsañca, anupubbaṃ suvaṭṭitaṃ,
Ghanaghātimaṃ paṭithaddhaṃ, ko sūciṃ ketumicchati ti.**

Tattha **sumajjañcā** ti kuruvindakacuṇṇena suṭṭhu majjitaṃ. **Supāsañcā** ti saṇhena pāsavedhakena viddhattā sundarapāsaṃ. **Ghanaghātimaṃ**-ti yā ghātiyamānā adhikaraṇiṃ anupavisati, ayaṃ: “Ghanaghātīmā” ti vuccati, tādisinti attho. **Paṭithaddhaṃ**-ti thaddhaṃ amudukaṃ.

Tasmiṃ {3.283} khaṇe sā kumārikā bhuttaṭṭāraṣaṃ pitaraṃ darathapaṭippassambhanatthaṃ cūḷasayane nipannaṃ tālavaṇṭena bījayaṃānā bodhisattassa madhurasaddaṃ sutvā allamaṃsapiṇḍena hadaye pahaṭā viya ghaṭasahassena nibbāpitadarathā viya hutvā: “Ko nu kho esa atimadhurena saddena kammārāṇaṃ vasanaḡāme sūciṃ vikkiṇāti, kena nu kho kammena āgato, jānissāmi naṃ”-ti tālavaṇṭaṃ ṭhapetvā gehā nikkhamma bahi-āḷindake ṭhatvā tena saddhiṃ kathesi. Bodhisattānaṃhi patthitaṃ nāma samijjhati, so hi tassā yevatthāya taṃ ḡāmaṃ āgato. Sā ca tena saddhiṃ kathenti: “Māṇava, sakalaraṭṭhavāsino sūci-ādīnaṃ atthāya imaṃ ḡāmaṃ āgacchanti, tvaṃ bālatāya kammāragāme sūciṃ vikkiṇitum icchasi, sace pi divasaṃ sūciyā vaṇṇaṃ bhāsissasi, na te koci hatthato sūciṃ gaṇhissati, sace tvaṃ mūlaṃ laddhum icchasi, aññaṃ ḡāmaṃ yāhi” ti vatvā dve ḡāthā abhāsi:

**3. Itodāni patāyanti, sūciyo baḷisāni ca,
Koyaṃ kammāragāmasmiṃ, sūciṃ vikketumicchati.**

**4. Ito satthāni gacchanti, kammantā vividhā puthū,
Koyaṃ kammāragāmasmiṃ, sūciṃ vikketumicchati ti.**

Tattha **itodāni** ti imasmiṃ raṭṭhe idāni sūciyo ca baḷisāni ca aññāni ca upakaraṇāni imahā kammāragāmā patāyanti nikkhamanti, taṃ taṃ disaṃ pattharantā niggacchanti. **Koyaṃ**-ti evaṃ sante ko ayaṃ imasmiṃ kammāragāme sūciṃ vikkiṇitum icchati. **Satthāni** ti bārāṇasiṃ gacchantāni nānappakārāni satthāni ito va gacchanti. **Vividhā puthū** ti nānappakārā bahū kammantā pi sakalaraṭṭhavāsīnaṃ ito gahitaupakaraṇeḡeva pavattanti.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā: “Bhadde, tvaṃ ajānantī aññāṇena evaṃ vadesī” ti vatvā dve ḡāthā abhāsi:

**5. Sūciṃ {3.284} kammāragāmasmiṃ, vikketabbā pajānatā,
Ācariyāva jānanti, kammaṃ sukatadukkaṭaṃ.**

**6. Imañce te pitā bhadde, sūciṃ jaññā mayā kataṃ,
Tayā ca maṃ nimanteyya, yañcatthaññaṃ ghare dhanan-ti.**

Tattha **sūcin**-ti vibhattivipallāso kato. Idaṃ vuttaṃ hoti: sūci nāma pajānatā paṇḍitena purisena kammāragāmasmiṃ yeva vikketabbā. Kimkāraṇā? **Ācariyāva jānanti, kammaṃ sukatadukkaṭanti**, tassa tassa sippassa ācariyāva tasmim̐ tasmim̐ sippe sukatadukkaṭakammaṃ jānanti, svāhaṃ kammārakammaṃ ajānantānaṃ gahapatikānaṃ gāmaṃ gantvā mama sūciyā sukatadukkaṭabhāvaṃ kathaṃ jānāpessāmi, imasmim̐ pana gāme mama balaṃ jānāpessāmīti. Evaṃ bodhisatto imāya gāthāya attano balaṃ vaṇṇesi.

Tayā ca maṃ nimanteyyā ti bhadde sace tava pitā imaṃ mayā kataṃ sūciṃ: “Īdisā vā esā, evaṃ vā katā” ti jāneyya, “imaṃ me dhītaraṃ tava pādaparicārikaṃ dammi, gaṇhāhi naṃ”-ti evaṃ tayā ca maṃ nimanteyya. **Yañcatthaññaṃ ghare dhanan**-ti yañca aññaṃ saviññāṇakaṃ vā aviññāṇakaṃ vā ghare dhanam̐ atthi, tena maṃ nimanteyya. “Yañcassaññaṃ”-ti pi pāṭho, yañca assa ghare aññaṃ dhanam̐ atthī ti attho.

Kammārajeṭṭhako sabbaṃ tesaṃ kathaṃ sutvā: “Ammā” ti dhītaraṃ pakkositvā: “Kena saddhiṃ sallapasī” ti pucchi. Tāta, eko puriso sūciṃ vikkiṇāti, tena saddhiṃ sallapemīti. “Tena hi pakkosāhi naṃ”-ti. Sā gantvā pakkosi. Bodhisatto gehaṃ pavisitvā kammārajeṭṭhakaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha naṃ so: “Kataragāmaṃ vāsikosī” ti pucchi. “Ahaṃ asukagāmaṃ vāsikomhi asukakammārassa putto” ti. “Kasmā idhāgatosī” ti. “Sūcivikkayatthāyā” ti. “Āhara, sūciṃ te passāmā” ti. {3.285} Bodhisatto attano guṇaṃ sabbesaṃ majjhe pakāsetukāmo: “Nanu ekakānaṃ olokitato sabbesaṃ majjhe oloketuṃ varataran”-ti āha. So: “Sādhu, tātā” ti sabbe kammāre sannipātāpetvā tehi parivuto: “Āhara, tāta, mayaṃ passāma te sūcin”-ti āha. “Ācariya, ekaṃ adhikaraṇiṇca udakapūraṇca kaṃsathālaṃ āharāpethā” ti. So āharāpesi. Bodhisatto ovaṭṭikato sūcināḷikaṃ nīharitvā adāsi. Kammārajeṭṭhako tato sūciṃ nīharitvā: “Tāta, ayaṃ sūcī” ti pucchi. “Nāyaṃ sūci, kosako eso” ti. So upadhārento neva antaṃ, na koṭim̐ addasa. Bodhisatto āharāpetvā nakhena kosakaṃ apanetvā: “Ayaṃ sūci, ayaṃ kosako” ti mahājanassa dassetvā sūciṃ ācariyassa hatthe, kosakaṃ pādamūle ṭhapesi. Puna tena: “Ayaṃ maññe sūcī” ti vutto: “Ayaṃ-pi sūcikosakoyevā” ti vatvā nakhena paharanto paṭipāṭiyā cha sūcikosake kammārajeṭṭhakassa pādamūle ṭhapetvā: “Ayaṃ sūcī” ti tassa hatthe ṭhapesi. Kammārasahassāni aṅguliyo phoṭesuṃ, celukkhepā pavattiṃsu.

Atha naṃ kammārajetṭhako: “Tāta, imāya sūciyā kiṃ balan”-ti pucchi. “Ācariya balavatā purisena adhikaraṇiṃ ukkhipāpetvā adhikaraṇiyā heṭṭhā udakapātiṃ ṭhapāpetvā adhikaraṇiyā majjhe imaṃ sūciṃ paharathā” ti. So tathā kāretvā adhikaraṇiyā majjhe sūciṃ aggena pahari. Sā adhikaraṇiṃ vinivijjhivā udakapiṭṭhe kesaggamattam-pi uddham vā adho vā ahutvā tiriyaṃ patiṭṭhāsi. Sabbe kammārā: “Amhehi ettakaṃ kālaṃ ‘kammārā nāma edisā hontī’ ti sutivasena pi na sutapubban”-ti aṅguliyo phoṭetvā celukkhepasahassaṃ pavattayimṣu. {3.286} Kammārajetṭhako dhītaraṃ pakkositvā tasmiññeva parisamajjhe: “Ayaṃ kumārikā tuyham-eva anucchavikā” ti udakaṃ pātetvā adāsi. So aparabhāge kammārajetṭhakassa accayena tasmiṃ gāme kammārajetṭhako ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kammārajetṭhakassa dhītā rāhulamātā ahosi, paṇḍitakammāraputto pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sūcijātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 388 Tuṇḍilajātakavaṇṇanā

Navachannake ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ maraṇabhīrukaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira sāvattvivāsī kulaputto buddhasāsane pabbajitvā maraṇabhīruko ahosi, appamattakam-pi sākhācalanaṃ daṇḍakapataṇaṃ sakuṇacatuppadasaddaṃ vā aññaṃ vā tathārūpaṃ sutvā maraṇabhayaṭṭajjito hutvā kucchiyaṃ viddhasaso viya kampanto vicari. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko kira bhikkhu maraṇabhīruko appamattakam-pi saddaṃ sutvā vikampamāno palāyati, imesañca sattānaṃ maraṇam-eva dhuvaṃ, jīvitaṃ addhuvaṃ, nanu tadeva yoniso manasi kātabban”-ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu maraṇabhīruko” ti vatvā: “Āma, bhante” ti tena paṭiññāto: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa maraṇabhīrukoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sūkariyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sūkarī pariṇatagabbhā dve putte vijāyi. Sā ekadivasaṃ te gahetvā ekasmiṃ āvāṭe nipajji. Atheskā bārāṇasidvāragāmaṃ sinī mahallikā

kappāsakhattato pacchipuṇṇaṃ kappāsaṃ ādāya {3.287} yaṭṭhiyā bhūmiṃ ākoṭenti āgacchi. Sūkarī taṃ saddaṃ sutvā maraṇabhayaena puttake chaḍḍetvā palāyi. Mahallikā sūkarapotake disvā puttasaññaṃ paṭilabbhitvā pacchiyaṃ pakkhipitvā gharaṃ netvā jeṭṭhakassa mahātuṇḍilo, kaniṭṭhassa cūlatuṇḍiloti nāmaṃ karitvā te puttake viya posesi. Te aparabhāge vaḍḍhitvā thūlasarīra ahesuṃ. Mahallikā: “Ime no mūlena dehi” ti vuccamānāpi: “Puttā me” ti vatvā kassaci na deti. Athekasmiṃ chaṇakāle dhuttā suraṃ pivantā maṃse khīṇe: “Kuto nu kho maṃsaṃ labhissāmā” ti vīmaṃsantā mahallikāya gehe sūkarānaṃ atthibhāvaṃ ñatvā mūlaṃ gahetvā tattha gantvā: “Amma, mūlaṃ gahetvā ekaṃ no sūkaraṃ dehi” ti āhaṃsu. Sā: “Alaṃ, tātā, puttā me ete, puttaṃ nāma maṃsaṃ khādanatthāya kiṇantānaṃ dadantā nāma natthi” ti paṭikkhi pi. Dhuttā: “Amma, manussānaṃ sūkarā nāma puttā na honti, dehi no” ti punappunaṃ yācantā pi alabbhitvā mahallikaṃ suraṃ pāyetvā mattakāle: “Amma, sūkarehi kiṃ karissasi, mūlaṃ gahetvā paribbayaṃ karohi” ti tassā hatthe kahāpaṇe ṭhapayimsu.

Sā kahāpaṇe gahetvā: “Tātā, mahātuṇḍilaṃ dātuṃ na sakkomi. Cūlatuṇḍilaṃ pana gaṇhathā” ti āha. “Kahaṃ so” ti? “Ayaṃ etasmiṃ gaccheti, saddamassa dehi” ti. “Āhāraṃ na passāmi” ti. Dhuttā mūlena ekaṃ bhattapātiṃ āharāpesuṃ. Mahallikā taṃ gahetvā dvāre ṭhapitaṃ sūkaradoṇiṃ pūretvā doṇisaṃīpe aṭṭhāsi. Tīṃsamattā pi dhuttā pāsahatthā tattheva aṭṭhaṃsu. Mahallikā: “Tāta, cūlatuṇḍila, ehi” ti tassa saddamakāsi. Taṃ sutvā {3.288} mahātuṇḍilo: “Ettakaṃ kālaṃ mama mātaraṃ cūlatuṇḍilassa saddo na dinnapubbo, maṃ yeva paṭhamāṃ saddāyati, avassaṃ ajja amhākaṃ bhayaṃ uppannaṃ bhavissati” ti aññāsi. So kaniṭṭhaṃ āmantesi: “Tāta, mama mātā taṃ pakkosati, gaccha tāva jānāhi” ti. So gacchā nikkhamitvā bhattadoṇisaṃīpe tesaṃ ṭhitabhāvaṃ disvā: “Ajja me maraṇaṃ uppannaṃ”-ti maraṇabhayaatajjito nivattitvā kampamāno bhātu santikaṃ āgantvā thambhituṃ nāsakkhi, kampamāno paribbhāmi. Mahātuṇḍilo taṃ disvā: “Tāta, tvaṃ ajja pana pavedhasi paribbhamasi, pavisanaṭṭhānaṃ olokesi, kiṃ nāmetaṃ karosi” ti pucchi. So attanā diṭṭhakāraṇaṃ kathento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Navachannakedāni diyyati, puṇṇāyaṃ doṇi suvāminī ṭhitā,
Bahuke jane pāsapāṇike, no ca kho me paṭibhāti bhuñjitun-ti.**

Tattha **navachannakedāni diyyatī** ti bhātika, pubbe amhākaṃ kuṇḍakayāgu vā jhāmaḥhattaṃ vā diyyati, ajja pana navachannaṃ navākāraṃ dānaṃ diyyati. **Puṇṇāyaṃ doṇi** ti ayaṃ amhākaṃ bhattadoṇi suddhabhattassa

puṇṇā. **Suvāminī** **ṭhitā** ti ayyā pi no tassā santike **ṭhitā**. **Bahuke** **jane** ti na kevalañca ayyāva, añño pi bahuko jano pāsapāṇiko **ṭhito**. **No ca kho me paṭibhātī** ti ayam evaṃ etesaṃ **ṭhitabhāvo** pi idaṃ **bhattaṃ bhuñjitum-pi** mayhaṃ na **paṭibhātī**, na **ruccatī** ti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Tāta cūlatuṇḍila, mama kira mātā ettheva sūkare posentī nāma yadatthaṃ poseti, svāssā attho {3.289} ajja matthakaṃ patto, tvaṃ mā cintayī” ti vatvā madhurena sarena buddhalīlāya dhammaṃ desento dve gāthā abhāsi:

**2. Tasasi bhamasi leṇamicchasi, attāṇosi kuhiṃ gamissasi,
Appossukko bhuñja tuṇḍila, maṃsatthāya hi positāmhase.**

**3. Ogaha rahadaṃ akaddamaṃ, sabbaṃ sedamalaṃ pavāhaya,
Gaṇhāhi navaṃ vilepanaṃ, yassa gandho na kadāci chijjati ti.**

Tattha **tasasi bhamasī** ti maraṇabhayena uttasasi, teneva kilamanto bhamasi. **Leṇamicchasi** ti paṭiṭṭhaṃ olokesi. **Attāṇosi** ti tāta, pubbe amhākaṃ mātā paṭisaraṇaṃ ahosi, sā ajja pana nirapekkhā amhe chaḍḍesi, idāni kuhiṃ gamissasi. **Ogahā** ti ogāha, ayam-eva vā pāṭho. **Pavāhayā** ti pavāhehi, hārehī ti attho. **Na chijjati** ti na nassati. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, sace maraṇato tasasi, akaddamaṃ pokkharaṇiṃ otarivā tava sarīre sabbaṃ sedaṇca malaṇca pavāhetvā surabhigandhavilepanaṃ vilimpāti.

Tassa dasa pāramiyo āvajjetvā mettāpāramiṃ purecārikaṃ katvā paṭhamaṃ padaṃ udāharantasseva saddo sakalaṃ dvādasayojanikaṃ bārāṇasiṃ ajjhottharivā gato. Sutasutakkhaṇe yeva rājauparājādayo ādiṃ katvā bārāṇasivāsino āgamaṃsu. Anāgatā pi gehe **ṭhitāva** suṇiṃsu. Rājapurisā gacche chinditvā bhūmiṃ samaṃ katvā vālukaṃ okiriṃsu. Dhuttānaṃ surāmado chijji. Pāse chaḍḍetvā dhammaṃ suṇamānā aṭṭhaṃsu. Mahallikāya pi surāmado chijji. Mahāsatto mahājanamajjhe cūlatuṇḍilassa dhammadesanaṃ ārabhi. Taṃ {3.290} sutvā cūlatuṇḍilo: “Mayhaṃ bhātā evaṃ vadeti, amhākaṇca vaṃse pokkharaṇiṃ otarivā nahānaṃ, sarīrato sedamalapavāhanaṃ, purāṇavilepanaṃ hāretvā navavilepanagahaṇaṇca kismiñci kāle natthi, kiṃ nu kho sandhāya bhātā maṃ eva mähā” ti pucchanto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Katamo rahado akaddamo, kiṃsu sedamalanti vuccati,
Katamaṇca navaṃ vilepanaṃ, yassa gandho na kadāci chijjati ti.**

Taṃ sutvā mahāsatto: “Tena hi kaniṭṭha ohitasoto suṇāhī” ti buddhalīlāya dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

**5. Dhammo rahado akaddamo, pāpaṃ sedamalanti vuccati,
Sīlaṇca navaṃ vilepanaṃ, tassa gandho na kadāci chijjati.**

**6. Nandanti sarīraghātino, na ca nandanti sarīradhārino,
Puṇṇāya ca puṇṇamāsiyā, ramamānāva jahanti jīvitan-ti.**

Tattha **dhammo** ti pañcasīlaaṭṭhasīladasasīlāni tīṇi sucaritāni sattatimsabodhipakkhiyadhammā amatamahānibbānanti sabbopesa dhammo nāma. **Akaddamo** ti rāgadosamohamānadiṭṭhikilesakaddamānaṃ abhāvena akaddamo. Iminā sesadhammato vinivattetvā nibbānam-eva dasseti. “Yāvatā, bhikkhave, dhammā saṅkhatā vā asaṅkhatā vā, virāgo tesāṃ dhammānaṃ aggamakkhāyati, yadidaṃ madanimmadano pipāsavinayo ālayasamugghāto vaṭṭupacchedo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānan”-ti (AN. 4.34; Iti. 90) hi vuttaṃ, tadeva dassento, tāta cūlatuṇḍila, ahaṃ nibbānataḷākāṃ: “Rahado” ti kathemi. Jātijarābyādhimaraṇādīni hi tattha natthi, sace maraṇato muñcitukāmo, nibbānagāminiṃ paṭipadaṃ gaṇhāti. Upanissayapaccayavasena kira bodhisatto evaṃ kathesi.

Pāpaṃ sedamalan-ti {3.291} tāta cūlatuṇḍila, pāpaṃ sedamalasadisattā: “Sedamalan”-ti porāṇakapaṇḍitehi kathitaṃ. Taṃ panetaṃ ekavidhena pāpaṃ yadidaṃ manopadoso, duvidhena pāpaṃ pāpakaṇḍa sīlaṃ, pāpikā ca diṭṭhi, tividhena pāpaṃ tīṇi duccharitāni, catubbidhena pāpaṃ cattāri agatigamanāni, pañcavidhena pāpaṃ pañca cetokhilā, chabbidhena pāpaṃ cha agārāvā, sattavidhena pāpaṃ satta asaddhammā, aṭṭhavidhena pāpaṃ aṭṭha micchattā, navavidhena pāpaṃ nava āghātavattūni, dasavidhena pāpaṃ dasa akusalakammapathā, bahuvidhena pāpaṃ rāgo doso mohoti ekakadukatikādivasena vibhattā akusalā dhammā, iti sabbampetaṃ pāpaṃ: “Sarīranissitasedamalasadisān”-ti paṇḍitehi kathitaṃ.

Sīlan-ti pañcasīlaṃ dasasīlaṃ catupārisuddhisīlaṃ. “Idaṃ, tāta, sīlaṃ catujjātigandhavilepanasadisaṃ”-ti vadati. **Tassā** ti tassa sīlassa gandho tīsu vayesu kadāci na chijjati, sakalalokaṃ pattharivā gacchati.

**Na pupphagandho paṭivātameti, na candanaṃ taggaramallikā vā,
Sataṇca gandho paṭivātameti, sabbā disā sappuriso pavāyati.**

**Candanaṃ tagaram vā pi, uppalaṃ atha vassikī,
Etesaṃ gandhajātānaṃ, sīlagandho anuttaro.**

**Appamatto ayaṃ gandho, yvāyaṃ tagaracandanam,
Yo ca sīlavataṃ gandho, vāti devesu uttamo ti. (Dhp. 54-56).**

Nandanti sarīraghātino ti tāta cūlatuṇḍila, ime aññāṇamanussā:
“Madhuramaṃsaṃ khādissāma, puttadāraṃ-pi khādāpessāmā” ti pāṇātipātaṃ
karontā nandanti tussanti, pāṇātipāto āsevito bhāvito bahulīkato
nirayasamvattaniko hoti, tiracchānayoni ...pe...pettivisayasamvattaniko hoti,
yo sabbalahuko pāṇātipātassa vipāko, so manussabhūtaṃ
appāyukasamvattaniko hotīti imaṃ pāṇātipāte ādīnavaṃ na jānanti. Ajānantā:

**Madhuvā maññati bālo, yāva pāpaṃ na paccati,
Yadā ca paccati pāpaṃ, bālo dukkhaṃ nigacchatī ti. (Dhp. 69).**

Madhurasaññino hutvā:

**Caranti bālā dummedhā, amitteneva attanā,
Karontā pāpakaṃ kammaṃ, yaṃ hoti kaṭukapphalan-ti. (Dhp. 66).**

Ettakam-pi na jānanti.

**Na taṃ kammaṃ kataṃ sādhu, yaṃ katvā anutappati,
Yassa assumukho rodhaṃ, vipākaṃ paṭisevatī ti. (Dhp. 67).**

Na ca nandanti sarīradhārino ti tāta cūlatuṇḍila, ye panete sarīradhārino
sattā, te attano maraṇe {3.292} āgacchante ṭhapetvā
sīhamigarājahatthājānīyaassājānīyakhīṇāsava avasesā bodhisattaṃ ādiṃ katvā
abhāyantā nāma natthi.

**Sabbe tasanti daṇḍassa, sabbe bhāyanti maccuno,
Attānaṃ upamaṃ katvā, na haneyya na ghātaye ti. (Dhp. 129).**

Puṇṇāyā ti guṇapūṇṇāya. **Puṇṇamāsiyā** ti puṇṇacandayuttāya, māsaṃ vā
pūretvā ṭhitāya. Tadā kira puṇṇamāsī uposathadivaso hoti. **Ramamānāva
jahanti jīvitān**-ti tāta cūlatuṇḍila, mā soci mā paridevi, maraṇassa nāma te
bhāyanti, yesaṃ abbhantare sīlādiguṇā natthi. Mayaṃ pana sīlācārasampannā
puññavanto, tasmā amhādisā sattā ramamānāva jahanti jīvitanti.

Evam mahāsatto madhurena sarena buddhalīlāya dhammaṃ desesi.
Mahājanakāyā aṅguliyo phoṭesuṃ, celukkhepā ca pavattimsu,
sādhukārasaddapuṇṇaṃ antalikkhaṃ ahosi. Bārāṇasirājā bodhisattaṃ rajjena
pūjetvā mahallikāya yasaṃ datvā ubho pi te gandhodakena nhāpetvā gandhādīhi
vilimpāpetvā gīvāsu maṇiratanāni piḷandhāpetvā gharaṃ netvā puttaṭṭhāne
ṭhapetvā mahantena parivārena paṭijaggi. Bodhisatto rañño pañca sīlāni adāsi.
Sabbe bārāṇasivāsino ca kāsiraṭṭhavāsino ca pañca sīlāni rakkhimsu. Mahāsatto

nesaṃ pakkhadivasesu dhammaṃ desesi, vinicchaye nisīditvā aḍḍe tīresi.
Tasmim̐ dharamāne kūṭaḍḍakārakā nāma nāhesuṃ. Aparabhāge rājā
kālamakāsi. Mahāsatto tassa sarīraparihāraṃ kāretvā vinicchaye potthake
likhāpetvā: “Imaṃ potthakaṃ oloketvā aḍḍaṃ tīreyyāthā” ti vatvā mahājanassa
dhammaṃ desetvā appamādena ovādaṃ datvā sabbesaṃ rodantānaṃ
paridevantānaññeva saddhiṃ cūḷatuṇḍilena araṇṇaṃ pāvisi. Tadā bodhisattassa
ovādo saṭṭhi vassasahassāni pavatti.

Satthā {3.293} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam̐
samodhānesi, saccapariyosāne so maraṇabhīruko bhikkhu sotāpatti-phale
patiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, cūḷatuṇḍilo maraṇabhīruko bhikkhu, parisā
buddhaparisā, mahātuṇḍilo pana aham-eva ahosinti.

Tuṇḍilajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 389 Suvaṇṇakakkaṭakajātakavaṇṇanā

Siṅgīmigo ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ānandattherassa attano atthāya
jīvitapariccāgaṃ ārabba kathesi. Vatthu yāva dhanuggahapayojanā
khaṇḍahālajātake (Ja. 544) dhanapālavissajjanaṃ
cūḷahamsamahāhamsajātake (Ja. 533-534) kathitaṃ.

*Idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgaṃ ārabba
kathesi. Devadattena hi tathāgataṃ jīvitā voropetuṃ payojitesu dhanuggahesu
sabbapaṭhamam̐ pesitena āgantvā: “Nāhaṃ, bhante, sakkomi taṃ bhagavantaṃ
jīvitā voropetuṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti vutte devadatto:
“Alaṃ, āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropehi, aham-eva samaṇaṃ
gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti vatvā tathāgate gijjhakūṭapabbatassa
pacchimachāyāya caṅkamante sayam̐ gijjhakūṭam̐ pabbataṃ abhiruhitvā
yantavegena mahatiṃ silaṃ pavijjihi, “imāya silāya samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā
voropessāmī” ti. Tadā dve pabbatakūṭā samāgantvā taṃ silaṃ sampaṭicchimsu.
Tato papaṭikā uppatitvā bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ uppādesi,
balavavedanā pavattiṃsu. Jīvako tathāgatassa pādaṃ satthakena phāletvā
duṭṭhalohitaṃ vamevā pūtimaṃsaṃ apantvā dhovitvā bhesajjaṃ ālimpitvā
nirogamakāsi. Satthā purimasadisam-eva bhikkhusaṅghaparivuto mahatiyā
buddhalīlāya vicari.*

Atha nam disvā devadatto cintesi: “samaṇassa gotamassa rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṅkamtum na sakkoti, rañño kho pana nālāgiri nāma hatthī caṇḍo pharuso [5.334] manussaghātaḥ buddhadhammasaṅghaguṇe na jānāti, so taṃ jīvitaṃ khamayā pāpessatī” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Samma, sva nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ vissajjehī” ti āha. Devadatto pi nam: “Aññesu divasesu hatthī kittakaṃ suraṃ pivatī” ti pucchitvā: “Aṭṭha ghaṭe, bhante” ti vutte: “Tena hi sva tvaṃ taṃ soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ kareyyāsī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Rājā nagare bheriṃ carāpesi: “sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā nagare vissajjessati, nāgarā pāto va sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā paṭipajjimsū” ti. Devadatto pi rājanivesanā oruya hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā: “Mayaṃ bhaṇe uccaṭṭhāniyaṃ nīcaṭṭhāne, nīcaṭṭhāniyaṃ vā uccaṭṭhāne kātum samatthā, sace vo yasena attho, sva pāto va nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇassa gotamassa āgamanavelāya tuttomarehi vijjhītvā kujjhāpetvā hatthisālaṃ bhindāpetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ katvā samaṇaṃ gotamaṃ jīvitaṃ khamayā pāpethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu.

Sā pavatti sakalanagare vitthārikā ahosi. Buddhadhammasaṅghamāmakā upāsakā taṃ sutvā satthāraṃ upasaṅkamtvā: “Bhante, devadatto raññā saddhiṃ ekato hutvā sva tumhehi paṭipannavīthiyaṃ nālāgiriṃ vissajjāpessati, sva piṇḍāya apavisitvā idheva hotha, mayaṃ vihāre yeva buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa bhikkhaṃ dassāmā” ti vadimsu. Satthāpi: “Sva piṇḍāya na pavisissāmī” ti avatvāva: “Ahaṃ sva nālāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā titthiye madditvā rājagahe piṇḍāya acaritvāva bhikkhusaṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva āgamissāmi, rājagahavāsino pi bahūni bhattabhājanāni gahetvā veḷuvanam-eva āgamissanti, sva vihāre yeva bhattaggaṃ bhavissatī” ti iminā kāraṇena tesā adhivāsesi. Te tathāgatassa adhivāsanaṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā: “Vihāre yeva dānaṃ dassāmā” ti pakkamimsu.

Satthā pi paṭhamayāme dhammaṃ desetvā majjhimayāme devatānaṃ pañhaṃ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamāpattiyā [5.335] vītināmetvā tatiyakoṭṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bodhaneyyabandhave olokento

nālāgiridamane caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayaṃ disvā vibhātāya rattiyaṃ katasarīrapaṭijaggano hutvā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantetvā, “ānanda, ajja rājagahaparivattakesu aṭṭhārasasu mahāvihāresu sabbesam-pi bhikkhūnaṃ mayāsaddhiṃ rājagahaṃ pavisitum ārocehī” ti āha. Thero tathā akāsi. Sabbe pi bhikkhū veḷuvane sannipatiṃsu. Satthā mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahaṃ pāvisi. Atha hatthimeṇḍā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjīṃsu, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāsampannā manussā: “Ajja kira buddhanāgassa tiracchānanāgena saṅgāmo bhavissati, anūpamāya buddhalīlāya nālāgiridamanam passissāmā” ti pāsādahammiyagehacchadanādīni abhiruhitvā aṭṭhaṃsu. Asaddhā pana micchādīṭṭhikā: “Ayaṃ nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātako buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti, so ajja samaṇassa gotamassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ viddhaṃsetvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā” ti pāsādādīsu aṭṭhaṃsu.

Hatthī pi bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddhaṃsento sakaṭāni saṃcuṇṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo pabbato viya ajjhottharanto yena bhagavā tenābhidhāvi. Taṃ āgacchantaṃ disvā bhikkhū bhagavantaṃ etadavocuṃ: “ayaṃ, bhante, nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātako imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho panāyaṃ buddhādiguṇaṃ jānāti, paṭikkamatu, bhante, bhagavā, paṭikkamatu sugato” ti. Mā, bhikkhave, bhāyittha, paṭibalo ahaṃ nālāgiriṃ dametuntī. Athāyasmā sārīputto satthāraṃ yāci: “bhante, pitu uppannakiccaṃ nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, aham-eva taṃ damemī” ti. Atha naṃ satthā, “sārīputta, buddhabalaṃ nāma aññaṃ, sāvakabalaṃ aññaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti paṭibāhi. Evaṃ yebhuyyena asīti mahātherā yāciṃsu. Satthā sabbe pi paṭibāhi. Atha āyasmā ānando satthari balavasinehena addivāsetum asakkonto: “Ayaṃ hatthī paṭhamaṃ maṃ māretū” ti tathāgatassatthāya jīvitaṃ pariccajitvā gantvā satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā: “Apehi, ānanda, mā me purato aṭṭhāsi” ti āha. “Bhante, ayaṃ hatthī caṇḍo [5.336] pharuso manussaghātako kappuṭṭhānaggisadisō paṭhamaṃ maṃ māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū” ti thero avaca. Yāvatiyaṃ vuccamāno pi tatheva aṭṭhāsi na paṭikkamī. Atha naṃ bhagavā iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭhapesi.

Tasmiṃ khaṇe ekā itthī nālāgiriṃ disvā maraṇabhayaabhītā palāyamānā ankena gahitaṃ dāraḥ hatthino ca tathāgatassa ca antare chaḍḍetvā palāyi. Hatthī taṃ anubandhitvā nivattitvā dāraḥ santikaṃ agamāsi. Tadā dāraḥ

mahāravaṃ ravi. Satthā nālāgiriṃ odissakamettāya pharivā sumadhuraṃ brahmassaraṃ nicchāretvā: “Ambho nālāgiri taṃ soḷasa surāghaṭe pāyetvā mattaṃ karontā na ‘aññaṃ gaṇhissatī’ ti karimṃsu, ‘maṃ gaṇhissatī’ ti pana karimṃsu, mā akāraṇena jaṅghāyo kilamento vicari, ito ehi” ti pakkosi. So satthu vacanaṃ sutvā akkhīni ummīletvā bhagavato rūpasiriṃ oloketvā paṭiladdhasaṃvego buddhatejēna pacchinnasurāmaḍo soḍaṃ olambento kaṇṇe cālento āgantvā tathāgatassa pādesu pati. Atha naṃ satthā, “nālāgiri, tvaṃ tiracchānahatthī, ahaṃ buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo pharusō manussaghātako bhava, sabbasattesu mettacittaṃ paṭilabhā” ti vatvā dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā kumbhe parāmasitvā:

**Mā kuṇjara nāgamāsado, dukkho hi kuṇjara nāgamāsado,
Na hi nāghatassa kuṇjara, sugati hoti ito param yato.**

**Mā ca mado mā ca pamādo, na hi pamattā sugatiṃ vajanti te,
Tvaṇṇeva tathā karissasi, yena tvaṃ sugatiṃ gamissasi ti. (Cv. 342).**

Dhammaṃ desesi.

Tassa sakalasarīraṃ pītiyā nīrantaraṃ phuṭaṃ ahosi. Sace kira tiracchānagato nābhavissā, sotāpattiphalaṃ adhigamissā. Manussā taṃ pāṭihāriyaṃ disvā unnadimṃsu apphoṭimṃsu, saṇjātasomanassā nānābharaṇāni khipimṃsu, tāni hatthissa sarīraṃ paṭicchādayimṃsu. Tato paṭṭhāya [5.337] nālāgiri dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana dhanapālakasamāgame caturāsīti paṇasahassāni amataṃ pivimṃsu. Satthā dhanapālakaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. So soḍāya bhagavato pāde paṇsūni gahetvā upari muddhani ākiritvā paṭikuṭito va paṭikkamitvā dassanūpacāre ṭhito dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthisālaṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya dantasudanto hutvā na kañci viheṭheti. Satthā nipphannamanoratho: “Yehi yaṃ dhanā khittaṃ, tesaṇṇeva taṃ hotū” ti adhiṭṭhāya: “Ajja mayā mahantaṃ pāṭihāriyaṃ kataṃ, imasmim nagare piṇḍāya caraṇaṃ appaṭirūpan”-ti titthiye madditvā bhikkhusaṅghaparivuto jayappatto viya khattiyo nagarā nikkhamitvā veḷuvanaṃ-eva gato. Nagaravāsino bahuṃ annapānakhādānīyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahādānaṃ pavattayimṃsu.

Tadā hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, dhammaḥaṇḍāgārīkaānandaṭṭhero sekkhapaṭisambhidāppatto hutvā dhanapālake āgacchante sammāsambuddhassa jīvitaṃ pariccajī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā:

“Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānando mayhaṃ jīvitam pariccajīyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte rājagahassa pubbapasse sālindiyo nāma brāhmaṇagāmo hoti. Tada bodhisatto tasmim gāme kassakabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā tassa gāmassa pubbuttarāya disāya ekasmim gāmakhette karīsasahassamattam kasim kāresi. So ekadivasam manussehi saddhim khettaṃ gantvā kammakāre: “Kasathā” ti āṇāpetvā mukhadhovanatthāya khettaḷaṇḍaṃ mahantaṃ sobbhaṃ upasaṅkami. Tasmim kho pana sobbhe eko suvaṇṇavaṇṇo kakkaṭako paṭivasati abhirūpo pāsādiko. Bodhisatto dantakaṭṭhaṃ khāditvā tam sobbhaṃ otari. Tassa mukhadhovanakāle {3.294} kakkaṭako santikaṃ āgamāsi. Atha naṃ so ukkhipitvā attano uttarisāṭakantare nipajjāpetvā gahetvā khette kattabbakiccaṃ katvā gacchanto tattheva naṃ sobbhe pakkhipitvā gehaṃ āgamāsi. Tato paṭṭhāya khettaṃ āgacchanto paṭhamaṃ tam sobbhaṃ gantvā kakkaṭakaṃ ukkhipitvā uttarisāṭakantare nipajjāpetvā pacchā kammantaṃ vicāresi. Iti tesam aññamaññaṃ vissāso daḷho ahosi.

Bodhisatto nibaddhaṃ khettaṃ āgacchati, akkhīsu ca panassa pañca pasādā tīṇi maṇḍalāni visuddhāni hutvā paññāyanti. Athassa khettaḷaṇḍaṃ ekasmim tāle kākakulāvake kākī akkhīni disvā khāditukāmā hutvā kākaṃ āha: “sāmi, dohaḷo me uppanno” ti. “Kiṃ dohaḷo nāmā” ti? “Etassa brāhmaṇassa akkhīni khāditukāmāmhī” ti. “Duddohaḷo te uppanno, ko etāni āharitum sakkhissatī” ti. “Tvaṃ na sakkosī” ti ahampetaṃ jānāmi, yo panesa tālassa avidūre vammiko, ettha kaṇhasappo vasati. “Tam upaṭṭhaha, so etaṃ ḍaṃsitvā māressati, athassa akkhīni uppāṭetvā tvaṃ āharissasī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya kaṇhasappaṃ upaṭṭhahi. Bodhisattena pi vāpitasassānaṃ gabbhaggahaṇakāle kakkaṭako mahā ahosi. Athekadivasam sappo kākamāha: “Samma, tvaṃ nibaddhaṃ maṃ upaṭṭhahasi, kiṃ te karomī” ti. “Sāmi, tumhākaṃ dāsiyā etassa khettaṃ sāmikassa akkhīsu dohaḷo uppajji, svāhaṃ tumhākaṃ ānubhāvena tassa akkhīni labhissāmīti tumhe upaṭṭhahāmī” ti. Sappo: “Hotu, nayidaṃ garukaṃ, labhissasī” ti tam assāsetvā puna divase brāhmaṇassa āgamanamagge kedāramariyādaṃ {3.295} nissāya tiṇehi paṭicchanno hutvā tassāgamanam olovento nipajji.

Bodhisatto āgacchanto paṭhamaṃ sobbhaṃ otarivā mukhaṃ dhovitvā sinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā suvaṇṇakakkaṭakaṃ āliṅgetvā uttarisāṭakantare nipajjāpetvā khettaṃ pāvisi. Sappo tam āgacchantam disvā vegena pakkhanditvā

piṇḍikamaṃse ḍaṃsitvā tattheva pātetvā vammikaṃ sandhāya palāyi.
Bodhisattassa patanaṇca kakkaṭakassa sāṭakantarato laṅghanaṇca kākassa
āgantvā bodhisattassa ure nilīyanaṇca apacchāapurimaṃ ahosi. Kāko nilīyitvā
akkhīni tuṇḍena pahari. Kakkaṭako: “Imaṃ kākam nissāya mama sahāyassa
bhayaṃ uppannaṃ, etasmim gahite sappo āgacchissatī” ti saṇḍāsena gaṇhanto
viya kākam gīvāyaṃ aḷena daḷhaṃ gahetvā kilametvā thokaṃ sithilamakāsi.
Kāko: “Kissa maṃ samma, chaḍḍetvā palāyasi, esa maṃ kakkaṭako bhiyyo
vihettheti, yāva na marāmi, tāva ehī” ti sappam pakkosanto paṭhamam
gāthamāha.

**1. Siṅgīmigo āyatacakkhunetto, aṭṭhittaco vārisayo alomo,
Tenābhibhūto kapaṇam rudāmi, hare sakhā kissa nu maṃ jahāsī ti.**

Tattha **siṅgīmigo** ti siṅgīsuvannaṇṇatāya vā aḷasaṅkhātānam vā siṅgānam
atthitāya kakkaṭako vutto. **Āyatacakkhunetto** ti dīghehi cakkhusaṅkhātehi
nettehi samannāgato. Aṭṭhim-eva taco assāti **aṭṭhittaco**. **Hare sakhā** ti
ālapanametaṃ, ambho sahāyā ti attho.

Sappo taṃ sutvā mahantaṃ phaṇam katvā kākam assāsento agamāsi. Satthā
imamattham dīpento abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. So {3.296} passasanto mahatā phaṇena, bhujaṅgamo kakkaṭamajjhapatto,
Sakhā sakhāram paritāyamāno, bhujaṅgamaṃ kakkaṭako gahesī ti.**

Tattha **kakkaṭamajjhapatto** ti kakkaṭakam sampatto. **Sakhā sakhāran**-ti
sahāyo sahāyam. “Sakam sakhāran”-ti pi pāṭho, attano sahāyanti attho.
Paritāyamāno ti rakkhamāno. **Gahesī** ti dutiyena aḷena gīvāyaṃ daḷhaṃ
gahesi.

Atha naṃ kilametvā thokaṃ sithilamakāsi. Atha sappo: “Kakkaṭakā nāma neva
kākamaṃsaṃ khādanti, na sappamaṃsaṃ, atha kena nu kho kāraṇena ayaṃ
amhe gaṇhī” ti cintetvā taṃ pucchanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na vāyaṃ no pana kaṇhasappaṃ, ghāsatthiko kakkaṭako adeyya,
Pucchāmi taṃ āyatacakkhunetta, atha kissa hetumha ubho gaṇhī ti.**

Tattha **ghāsatthiko** ti āhāratthiko hutvā. **Adeyyāti** ādiyeyya, na-kārena
yojetvā na gaṇhī ti attho.

Taṃ sutvā kakkaṭako gahaṇakāraṇam kathento dve gāthā abhāsi:

**4. Ayaṃ puriso mama atthakāmo, yo maṃ gahetvāna dakāya neti,
Tasmiṃ mate dukkhamanappakaṃ me, ahañca eso ca ubho na homa.**

**5. Mamañca disvāna pavaddhakāyaṃ, sabbo jano himsitum-eva micche,
Sāduñca thūlañca muduñca maṃsaṃ, kākā pi maṃ disva viheṭṭhayeyyūn-ti.**

Tattha {3.297} **ayan**-ti bodhisattaṃ niddisati. **Atthakāmo** ti hitakāmo. **Dakāya neti** ti yo maṃ sampiyāyamāno uttarisāṭakena gahetvāna udakāya neti, attano vasanakasobbhaṃ pāpeti. **Tasmiṃ mate** ti sace so imasmiṃ ṭhāne marissati, etasmiṃ mate mama kāyikaṃ cetasikaṃ mahantaṃ dukkhaṃ bhavissatīti dīpeti. **Ubho na homā** ti dve pi janā na bhavissāma. **Mamañca disvānā** ti gāthāya ayamatto: idañca aparaṃ kāraṇaṃ, imasmiṃ mate anāthaṃ nippaccayaṃ maṃ pavaḍḍhitakāyaṃ disvā sabbo jano: “Imassa kakkaṭakassa sāduñca thūlañca muduñca maṃsaṃ”-ti maṃ māretuṃ iccheyya, na kevalañca jano manusso, tiracchānabhūtā kākā pi maṃ disvā viheṭṭhayeyyūṃ viheseyyūṃ māreyyūṃ.

Taṃ sutvā sappo cintesi: “Ekenupāyena imaṃ vañcetvā kākañca attānañca mocessāmi” ti. Atha naṃ vañcetukāmo chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Sacetassa hetumha ubho gahītā, utṭhātu pose visamāvamāmi,
Mamañca kākañca pamuñca khippaṃ, pure visaṃ gālhamupeti maccan-ti.**

Tattha **sacetassa hetū** ti sace etassa kāraṇā. **Uṭṭhātū** ti nibbiso hotu. **Visamāvamāmi** ti ahamassa visaṃ ākaḍḍhāmi, nibbisaṃ naṃ karomi. **Pure visaṃ gālhamupeti maccan-ti** imañhi maccāṃ mayā anāvamīyamānaṃ visaṃ gālhaṃ balavaṃ hutvā upagaccheyya, taṃ yāva na upagacchati, tāvadeva amhe dve pi jane khippaṃ muñcāti.

Taṃ sutvā kakkaṭako cintesi: “Ayaṃ ekenupāyena maṃ dve pi jane vissajjāpetvā palāyitukāmo, mayhaṃ upāyakosallaṃ na jānāti, ahaṃ dāni yathā sappo sañcaritum sakkoti, evaṃ aḷaṃ sithilaṃ karissāmi, kākaṃ pana neva vissajjessāmi” ti evaṃ cintetvā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Sappaṃ {3.298} pamokkhāmi na tāva kākaṃ, paṭibandhako hohiti tāva kāko,
Purisañca disvāna sukhiṃ arogaṃ, kākaṃ pamokkhāmi yatheva sappan-ti.**

Tattha **paṭibandhako** ti pāṭibhogo. **Yatheva sappan**-ti yathā bhavantaṃ sappāṃ muñcāmi, tathā kākaṃ pamokkhāmi, kevalaṃ tvaṃ imassa brāhmaṇassa sarīrato sīghaṃ visaṃ āvamāhīti.

Evañca pana vatvā tassa sukhasañcāraṇatthaṃ aḷaṃ sithilamakāsi. Sappo visaṃ āvamitvā mahāsattassa sarīraṃ nibbisaṃ akāsi. So niddukkho utṭhāya

pakativanṇeneva aṭṭhāsi. Kakkāṭako: “Sace ime dve pi janā arogā bhavissanti, mayhaṃ sahāyassa vaḍḍhi nāma na bhavissati, vināsessāmi ne” ti cintetvā kattarikāya uppalamakuḷaṃ viya aḷehi ubhinnam-pi sīsaṃ kappetvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Kākī pi tamhā ṭhānā palāyi. Bodhisatto sappassa sarīraṃ daṇḍake veṭhetvā gumbapiṭṭhe khi pi. Suvaṇṇakakkaṭakaṃ sobbhe vissajjetvā nhatvā sālindiyagāmam-eva gato. Tato paṭṭhāya kakkāṭakena saddhim̐ adhikataro vissāso ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānento osānagāthamāha.

**8. Kāko tadā devadatto ahosi, māro pana kaṇhasappo ahosi,
Ānandabhaddo kakkaṭako ahosi, ahaṃ tadā brāhmaṇo homi satthā ti.**

Saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Kākī pana gāthāya na vuttā, sā ciñcamāṇavikā ahosīti.

Suvaṇṇakakkaṭakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 390 Mayhakaṭakajātakavaṇṇanā

Sakuṇo {3.299} **mayhako nāmā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto āgantukasetṭhiṃ ārabba kathesi. Sāvattiyañhi āgantukasetṭhi nāma aḍḍho ahosi mahaddhano. So neva attanā bhoge bhuñji, na paresaṃ adāsi, nānaggarase paṇṭe bhojane upanīte taṃ na bhuñjati, bilaṅgadutiyaṃ kaṇḍajakaṃ eva bhuñjati, dhūpitavāsitesu kāsikavatthesu upanītesu tāni hāretvā thūlathūlasāṭake nivāseti, ājānīyayutte maṇikanakavicitte rathe upanīte tam-pi harāpetvā kattararathakena gacchati, suvaṇṇacchatte dhāriyamāne taṃ apānetvā paṇṇacchattena dhāriyamānena. So yāvajīvaṃ dānādīsu puññesu ekam-pi akatvā kālāṃ katvā roruvanīraye nibbatti. Tassa aputtakaṃ sāpateyyaṃ rājabalaṃ sattahi rattidivasehi rājakulaṃ pavesesi. Tasmim̐ pavesite rājā bhuttaṭātarāso jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā nisinno: “Kiṃ, mahārāja, buddhupaṭṭhānaṃ na karosī” ti vutte: “Bhante, sāvattiyaṃ āgantukasetṭhino nāma kālakatassa assāmikadhane amhākaṃ ghare āhariyamāne yeva satta rattidivasā gatā, so pana etaṃ dhanāṃ labhitvā pi neva attanā paribhuñji, na paresaṃ adāsi, rakkhasapariggahitapokkharaṇī viyassa dhanāṃ ahosi, so ekadivasaṃ-pi paṇṭabhojanādīnaṃ rasaṃ ananubhavitvāva maraṇamukhaṃ pavīṭṭho, evaṃ maccharī apuññasatto kiṃ katvā ettakaṃ dhanāṃ labhi, kena

cassa bhogesu cittaṃ na ramī” ti satthāraṃ pucchi. Satthā: “Mahārāja, dhanalābho ca, dhanam laddhā aparibhuñjanakāraṇaṇca teneva katan”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiseṭṭhi assaddho ahosi maccharī, na kassaci kiñci deti, na kañci saṅgaṇhāti. So ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ gacchanto tagarasikhiṃ nāma paccekabuddhaṃ piṇḍāya carantaṃ disvā vanditvā: “Laddhā, bhante, bhikkhā” ti pucchitvā: “Nanu carāma mahāseṭṭhi” ti vutte purisaṃ {3.300} āṇāpesi: “Gaccha, imaṃ amhākaṃ gharaṃ ānetvā mama pallaṅke nisīdāpetvā amhākaṃ paṭiyattabhattassa pattaṃ pūretvā dāpehī” ti. So paccekabuddhaṃ gharaṃ netvā nisīdāpetvā seṭṭhibhāriyāya ācikkhi. Sā nānaggarasabhattassa pattaṃ pūretvā tassa adāsi. So bhattaṃ gahetvā seṭṭhinivesanā nikkhamitvā antaravīthiyaṃ paṭipajji. Seṭṭhi rājakulato paccāgacchanto taṃ disvā vanditvā: “Laddhaṃ, bhante, bhattaṃ”-ti pucchi. “Laddhaṃ mahāseṭṭhi” ti. So pattaṃ oloketvā cittaṃ pasādetuṃ nāsakkhi, “imaṃ me bhattaṃ dāsā vā kammakarā vā bhuñjitvā dukkaram-pi kammaṃ kareyyuṃ, aho vata me jānī” ti aparacetanaṃ paripuṇṇaṃ kātuṃ nāsakkhi. Dānañhi nāma tisso cetanā paripuṇṇaṃ kātuṃ sakkontasseva mahapphalaṃ hoti.

**Pubbeva dānā sumanā bhavāma, dadam-pi ve attamanā bhavāma,
Datvā pi ve nānutappāma pacchā, tasmā hi amhaṃ daharā namiyyare. (Ja. 447.4).**

**Pubbeva dānā sumano, dadam cittaṃ pasādaye,
Datvā attamano hoti, esā yaññassa sampadā. (AN. 6.37, Pv. 305).**

Iti, mahārāja, āgantukaseṭṭhi tagarasikhipaccekabuddhassa dinnapaccayena bahuṃ dhanam labhi, datvā aparacetanaṃ paṇītaṃ kātuṃ asamatthatāya bhoge bhuñjituṃ nāsakkhīti. “Puttaṃ pana kasmā na labhi, bhante” ti? Satthā: “Puttassa alabhanakāraṇam-pi teneva kataṃ, mahārājā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoti vibhave seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto mātāpitūnaṃ accayena kaniṭṭhaṃ saṅgaṇhitvā kuṭumbaṃ vicārento gharadvāre dānasālaṃ kāretvā mahādānaṃ pavattento agāraṃ ajjhāvasi. Athassa eko putto jāyi. So tassa padasā gamanakāle kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā saddhiṃ puttadārena sabbam gharavibhavaṃ {3.301} kaniṭṭhassa niyyātetvā: “Appamatto dānaṃ pavattehī” ti

ovādaṃ datvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā himavantapadese vihāsi. Kaniṭṭho pissa ekaṃ puttaṃ paṭilabhi. So taṃ vaḍḍhantaṃ disvā cintesi: “Mama bhātu putte jīvante kuṭumbaṃ bhinditvā dvidhā bhavissati, bhātu puttaṃ māressāmī” ti. Atha naṃ ekadivasaṃ nadiyaṃ o pilāpetvā māresi. Tameṇaṃ nhatvā āgataṃ bhātu jāyā: “Kuhim mama putto” ti pucchi. “Nadiyaṃ udakaṃ kīḷi, atha naṃ uduke vicinanto nāddasaṃ”-ti. Sā roditvā kanditvā tuṇhī ahosi.

Bodhisatto taṃ pavattiṃ ñatvā: “Idaṃ kiccaṃ pākaṭaṃ karissāmī” ti ākāsenāgantvā bārāṇasiyaṃ otaritvā sunivattho supāruto tassa gharadvāre ṭhatvā dānasālaṃ adisvā: “Dānasālā pi iminā asappurisena nāsitā” ti cintesi. Kaniṭṭho tassa āgatabhāvaṃ ñatvā āgantvā mahāsattaṃ vanditvā pāsādaṃ āropetvā subhojanaṃ bhojesi. So bhattakiccāvasāne sukhakathāya nisinno: “Dārako na paññāyati, kahaṃ nu kho” ti pucchi. “Mato, bhante” ti. “Kena kāraṇeṇā” ti? “Udakakīḷanaṭṭhāne asukakāraṇeṇāti na jānāmī” ti. “Kim tvaṃ asappurisa na jānissasi, tayā katakiccaṃ mayhaṃ pākaṭaṃ, nanu tvaṃ iminā nāma kāraṇeṇa taṃ māresi, kim nu tvaṃ rājādīnaṃ vasena nassamānaṃ dhaṇaṃ rakkhituṃ sakuṇeyyāsi, mayhakaṣakuṇassa ca tuyhaṇca kim nānākaraṇaṃ”-ti? Athassa mahāsatto buddhalīlāya dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

- 1. Sakuṇo mayhako nāma, girisānudarīcaro,
Pakkaṃ pipphalimāruyha, ‘mayhaṃ mayhan’-ti kandati.**
- 2. Tassevaṃ {3.302} vilapantassa, dijasāṅghā samāgatā,
Bhutvāna pipphalim yanti, vilapatveva so dijo.**
- 3. Evam-eva idhekacco, saṅgharitvā bahuṃ dhaṇaṃ,
Nevattano na ñātīnaṃ, yathodhiṃ paṭipajjati.**
- 4. Na so acchādanaṃ bhattaṃ, na mālaṃ na vilepanaṃ,
Anubhoti sakiṃ kiñci, na saṅgaṇhāti ñātake.**
- 5. Tassevaṃ vilapantassa, mayhaṃ mayhanti rakkhato,
Rājāno atha vā corā, dāyādā yeva appiyā,
Dhanamādāya gacchanti, vilapatveva so naro.**

**6. Dhīro bhoge adhigamma, saṅgaṇhāti ca ñātake,
Tena so kittim pappoti, pecca sagge pamodatī ti.**

Tattha **mayhako** ti: “Mayhaṃ mayhan”-ti viravanavasena evaṃladdhanāmo. Girisānudarīsu caratīti **girisānudarīcaro**. **Pakkaṃ pipphalin**-ti himavantapadese ekaṃ phalabharitaṃ pipphalirukkhaṃ. **Kandatī** ti dijagaṇe taṃ rukkhaṃ parivāretvā pakkāni khādante vāretum: “Mayhaṃ mayhan”-ti paridevanto vicarati. **Tassevaṃ vilapantassā** ti tassa vilapantasseva.

Bhutvāna vipphaliṃ yantī ti taṃ pipphalirukkhaṃ paribhuñjitvā aññaṃ phalasampannaṃ rukkhaṃ gacchanti. **Vilapatvevā** ti so pana dijo vilapati yeva. **Yathodhin**-ti yathākoṭṭhāsaṃ, mātāpitābhātubhaginīputtadhītādīnaṃ upabhogaparibhogavasena yo yo koṭṭhāso dātabbo, taṃ taṃ na detī ti attho.

Sakin-ti ekavāram-pi nānubhoti. “Sakan”-ti pi pāṭho, attano santakampī ti attho. **Na saṅgaṇhāti** ti bhattachādanabījānaṅgalādīdānāvasena na saṅgaṇhāti. **Vilapatveva so naro** ti etesu rājādīsu dhanāṃ gahetvā gacchantesu kevalaṃ so puriso vilapati yeva. **Dhīro** ti paṇḍito. **Saṅgaṇhāti** ti attano santikaṃ āgate dubbalañātake bhattachādanabījānaṅgalādīdānena saṅgaṇhāti. **Tenā** ti so puriso tena ñātisaṅgahena catuparisamajje kittiṇca attano vaṇṇabhaṇaṇaṇca pāpuṇāti, pecca sagge devanagare pamodatī.

Evam {3.303} mahāsatto tassa dhammaṃ desetvā dānaṃ pākatikaṃ kāretvā himavantam-eva gantvā aparihīnajjhāno brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Iti kho, mahārāja, āgantukaseṭṭhi bhātu puttassa māritattā ettakaṃ kālaṃ neva puttaṃ, na dhītaraṃ alabhī” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kaniṭṭho āgantukaseṭṭhi ahosi, jeṭṭhako pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mayhakajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 391 Vijjādharaajātakavaṇṇanā

Dubbaṇṇarūpan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha kathesi. Vatthu **mahākāṇhajātake** (Ja. 469) āvi bhavissati.

*Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Yāvañcidaṃ, āvuso, satthā bahujaṇahitāya paṭipanno attano phāsuvihāraṃ pahāya lokasseva atthaṃ carati, paramābhisambodhiṃ patvā sayam pattaṭṭhāramādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā pañcavaggiattherānaṃ **dhammacakkaṃ** (SN. 5.1081; Mv. 13; Ps. 2.30) pavattetvā pañcamiyā pakkhassa*

anattalakḥḥaṇasuttaṃ (SN. 5.59; Mv. 20) kathetvā sabbesaṃ arahattaṃ adāsi. Uruvelaṃ gantvā tebhātikajaṭṭilānaṃ aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā pabbājetvā gayāsīse **ādittapariyāyaṃ** (SN. 3.235; Mv. 54) kathetvā jaṭṭilasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, mahākassapassa tīṇi gāvutāni paccuggamanaṃ gantvā tīhi ovādehi upasampadaṃ adāsi. Eko pacchābhattaṃ pañcacattālīsajojanamaggaṃ gantvā pukkusātikulaputtaṃ anāgāmiphale patiṭṭhāpesi, mahākappinassa vīsajojanasataṃ paccuggamanaṃ katvā arahattaṃ adāsi, eko pacchābhattaṃ tiṃsajojanamaggaṃ gantvā tāva kakkhaḷaṃ pharusaṃ aṅgulimālaṃ arahatte patiṭṭhāpesi, tiṃsajojanamaggaṃ gantvā āḷavakaṃ yakkhaṃ sotāpatti-phale patiṭṭhāpetvā kumārassa sotthiṃ akāsi. Tāvatiṃsabhavane temāsaṃ vasanto asītiyā devatākoṭṭiṇaṃ dhammābhisamayaṃ sampādesi, brahmalokaṃ gantvā bakabrahmuno diṭṭhiṃ bhinditvā dasannaṃ brahmasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, anusamvaccharaṃ tīsu maṇḍalesu cārikaṃ caramāno upanissayasampannānaṃ manussānaṃ saraṇāni ceva sīlānica maggaphalāni ca deti, nāgasupaṇṇādīnaṃ-pi {4.181} nānappakāraṃ atthaṃ caratī” ti dasabalassa lokatthacariyaguṇaṃ kathayiṃsu.

Tadā pana satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato lokatthacariyaṃ cariyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko ahosi. Tadā eko vijjādharo vijjaṃ parivattetvā aḍḍharattasamaye āgantvā bārāṇasirañño aggamaheṣiyā saddhiṃ aticarati, tassā paricārikāyo sañjāniṃsu. Sā sayam-eva rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, eko puriso aḍḍharattasamaye sirigabbhaṃ pavisitvā maṃ dūsetī” ti āha. “Sakkhissasi pana kiñci saññānaṃ kātun”-ti? “Sakkomi, devā” ti sā jātihiṅgulikapātiṃ āharāpetvā tassa purisassa rattim āgantvā abhiramitvā gacchantassa piṭṭhiyaṃ pañcaṅgulikaṃ datvā pāto va rañño ārocesi. Rājā manusse āṇāpesi: “Gacchatha, sabbadisāsu oloketvā piṭṭhiyaṃ katajātihiṅgulapañcaṅgulikapurisaṃ gaṇhathā” ti. Vijjādharo pi rattim anācāraṃ katvā divā susāne sūriyaṃ namassanto ekapādena tiṭṭhati. Rājapurisā taṃ disvā parivārayiṃsu. So: “Pākaṭaṃ me kammaṃ jātan”-ti {3.304} vijjaṃ parivattetvā ākāseṇa uppatitvā gato.

Rājā taṃ disvā āgatapurise: “Addasathā” ti pucchi. “Āma, addasāmā” ti. “Ko nāmeso” ti? “Pabbajito, devā” ti. “So hi rattim anācāraṃ katvā divā pabbajitavesena vasatī”. Rājā: “Ime divā samaṇavesena caritvā rattim anācāraṃ karonti” ti pabbajitānaṃ kujjhitvā micchāgahaṇaṃ gahetvā: “Mayhaṃ vijitā

ime sabbe pabbajitā palāyantu, diṭṭhadiṭṭhaṭṭhāne rājāṇaṃ karissantū” ti bherim carāpesi. Tiyojanasatikā kāsiraṭṭhā palāyitvā sabbe pabbajitā aññarājadhāniyo agamimsu. Sakalakāsiraṭṭhe manussānaṃ ovādadāyako eko pi dhammikasamaṇabrāhmaṇo nāhosi. Anovādakā manussā pharusā ahesum, dānasīlavimukhā matamatā yebhuyyena apāye nibbattimsu, sagge nibbattanakā nāma nāhesum.

Sakko nave devaputte apassanto: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti āvajjetvā vijjādharaṃ nissāya bārāṇasirañña kuddhena micchāgahaṇaṃ gahetvā pabbajitānaṃ raṭṭhā pabbajitabhāvaṃ ñatvā: “Ṭhapetvā maṃ añño imassa rañño micchāgahaṇaṃ bhinditum samattho nāma natthi, rañño ca raṭṭhavāsīnañca avassayo bhavissāmī” ti cintetvā nandamūlapabbhāre paccekabuddhānaṃ santikaṃ gantvā vanditvā: “Bhante, mayhaṃ ekaṃ mahallakaṃ paccekabuddhaṃ detha, kāsiraṭṭhaṃ pasādessāmī” ti āha. So saṅghattheram-eva labhi, athassa pattacīvaraṃ gahetvā taṃ purato katvā sayam pacchato hutvā sirasmiṃ añjalim ṭhapetvā paccekabuddhaṃ namassanto uttamarūpadhara māṇavako hutvā sakalanagarassa matthakena tikkhattum vicaritvā rājadvāraṃ āgantvā ākāse aṭṭhāsi. Amaccā rañño ārocesum: “Deva, abhirūpo māṇavako ekaṃ samaṇaṃ ānetvā rājadvāre {3.305} ākāse ṭhito” ti. Rājā āsanā utṭhāya sīhapañjare ṭhatvā: “Māṇavaka, kasmā tvaṃ abhirūpo samāno etassa virūpassa samaṇassa pattacīvaraṃ gahetvā namassamāno ṭhito” ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Dubbaṇṇarūpaṃ tuvamariyavaṇṇī, purakkhatvā pañjaliko namassasi,
Seyyo nu teso udavā sarikkho, nāmaṃ parassattano cā pi brūhī ti.**

Tattha **ariyavaṇṇī** ti sundararūpo. **Seyyo nu teso** ti eso virūpo pabbajito kiṃ nu tayā uttaritaro, udāhu sarikkho. **Nāmaṃ parassattano cāpi** ti etassa parassa ca attano ca nāmaṃ brūhīti pucchati.

Atha naṃ sakko: “Mahārāja, samaṇā nāma garuṭṭhāniyā, tena me nāmaṃ lapitum na labbhati, mayhaṃ pana te nāmaṃ kathessāmī” ti vatvā dutiyam gāthamāha.

**2. Na nāmagottaṃ gaṇhanti rāja, sammaggaṭānujjugatāna devā,
Ahañca te nāmadheyyam vadāmi, sakkohamasmī tidasānamindo ti.**

Tattha **sammaggaṭānujjugatāna devā** ti mahārāja, sabbasaṅkhāre yathā sabhāvasarasavasena sammasitvā aggaphalaṃ arahattaṃ pattattā sammaggaṭānaṃ, ujunā ca aṭṭhaṅgikena maggena nibbānaṃ gatattā

ujugatānaṃ mahākhīṇāsavānaṃ upapattidevehi uttaritarānaṃ
visuddhivedānaṃ upapattidevā nāmagottaṃ na gaṇhanti. **Ahañca te
nāmadheyyaṇ**-ti apica ahaṃ attano nāmadheyyaṃ tuyhaṃ kathemi.

Taṃ sutvā rājā tatiyagāthāya bhikkhunamassane ānisaṃsaṃ pucchi:

**3. Yo disvā bhikkhuṃ caraṇūpapannaṃ, purakkhatvā pañjaliko namassati,
Pucchāmi** {3.306} **taṃ devarājetamatthaṃ, ito cuto kiṃ labhate sukhaṃ so ti.**

Sakko catutthagāthāya kathesi:

**4. Yo disvā bhikkhuṃ caraṇūpapannaṃ, purakkhatvā pañjaliko namassati,
Diṭṭheva dhamme labhate pasaṃsaṃ, saggañca so yāti sarīrabhedā ti.**

Tattha **bhikkhuṇ**-ti bhinnakilesaṃ parisuddhapuggalaṃ. **Caraṇūpapannaṇ**-ti
sīlacaraṇena upetaṃ. **Diṭṭheva dhamme** ti na kevalaṃ ito cuto yeva,
imasmim̐ pana attabhāve so pasaṃsaṃ labhati, pasaṃsāsukhaṃ vindatīti.

Rājā sakkassa kathaṃ sutvā attano micchāgahaṇaṃ bhinditvā tuṭṭhamānaso
pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Lakkhī vata me udapādi ajja, yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiddasāma,
Bhikkhuñca disvāna tuvañca sakka, kāhāmi puññāni anappakānī ti.**

Tattha **lakkhī** ti sirī, paññāti pi vadanti. Idaṃ vuttaṃ hoti: ajja mama tava
vacanaṃ suṇantasseva kusalākusalavipākajānanapaññā udapādīti. **Yan**-ti
nipātamattaṃ. **Bhūtapatiddasāmā** ti bhūtapatiṃ addasāma.

Taṃ sutvā sakko paṇḍitassa thutiṃ karonto chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Addhā have sevittabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭhānacintino,
Bhikkhuñca disvāna mamañca rāja, karohi puññāni anappakānī ti.**

Tattha **bahuṭhānacintino** ti bahūni kāraṇāni cintanasamatthā.

Taṃ {3.307} sutvā rājā osānagāthamāha.

**7. Akkodhano nippapasannacitto, sabbātithīyācayogo bhavitvā,
Nihacca mānaṃ abhivādayissaṃ, sutvāna devinda subhāsītānī ti.**

Tattha **sabbātithīyācayogo bhavitvā** ti sabbesaṃ atithīnaṃ āgatānaṃ
āgantukānaṃ yaṃ yaṃ te yācanti, tassa tassa yutto anucchaviko bhavitvā,
sabbam̐ tehi yācitayācitaṃ dadamānoti attho. **Sutvāna devinda subhāsītānī** ti
tava subhāsītāni sutvā ahaṃ evarūpo bhavissāmīti vadati.

Evañca pana vatvā pāsādā oruyha paccekabuddhaṃ vanditvā ekamantaṃ
aṭṭhāsi. Paccekabuddho ākāse pallaṅkena nisīditvā: “Mahārāja, vijjādharo na

samaṇo, tvaṃ ito paṭṭhāya ‘atuccho loko, atthi dhammikasamaṇabrāhmaṇā’ ti
ñatvā dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkha, uposathakammaṃ karohī” ti rājānaṃ ovadi.
Sakko pi sakkānubhāvena ākāse ṭhatvā: “Ito paṭṭhāya appamattā hothā” ti
nāgarānaṃ ovādaṃ datvā: “Palātā samaṇabrāhmaṇā āgacchantū” ti bheriṃ
carāpesi. Atha te ubho pi sakaṭṭhānam-eva agamaṃsu. Rājā tassa ovāde ṭhatvā
dānādīni puñṇāni akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā
paccekabuddho parinibbuto, rājā ānando ahosi, sakko pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Vijjādhara-jātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 392 Siṅhapupphajātakavaṇṇanā

Yametan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabha
kathesi. So kira jetavanā nikkhamitvā kosalaratṭhe aññataraṃ araññaṃ nissāya
viharanto ekadivasam padumasaram {3.308} otarivā supupphitapadumaṃ disvā
adhovāte ṭhatvā upasiṅghi. Atha naṃ tasmim vane adhivatthā devatā: “Mārisa,
tvaṃ gandhatheṇo nāma, idaṃ te ekaṃ theyyaṅgaṃ”-ti saṃvejesi. So tāya
saṃvejito puna jetavanam āgantvā satthāraṃ vanditvā nisinno: “Kahaṃ
bhikkhu nivutthosi” ti puṭṭho: “Asukavanasaṇḍe nāma, tattha ca maṃ devatā
evaṃ nāma saṃvejesi” ti āha. Atha naṃ satthā: “Na kho bhikkhu puppham
upasiṅghanto tvam-eva devatāya saṃvejito, porāṇakapaṇḍitā pi
saṃvejitaṭṭhā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto ekasmiṃ kāsikagāme
brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyam uggahitasippo aparabhāge
isipabbajjam pabbajitvā ekaṃ padumasaram nissāya upavasanto ekadivasam
saram otarivā supupphitapadumaṃ upasiṅghamāno aṭṭhāsi. Atha naṃ ekā
devadhītā rukkhakkhandhavivare ṭhatvā saṃvejayamānā paṭhamam gāthamāha.

**1. Yametaṃ vārijaṃ puppham, adinnaṃ upasiṅghasi,
Ekaṅgamaṃ theyyānaṃ, gandhatheṇosi mārisā ti.**

Tattha **ekaṅgamaṃ**-ti ekakoṭṭhāso esa.

Tato bodhisatto dutiyam gāthamāha.

**2. Na harāmi na bhañjāmi, ārā siṅghāmi vārijaṃ,
Atha kena nu vaṇṇena, gandhatthenoti vuccatī ti.**

Tattha **ārā siṅghāmī** ti dūre ṭhito ghāyāmi. **Vaṇṇenā** ti kāraṇena.

Tasmiṃ khaṇe eko puriso tasmiṃ sare bhisāni ceva khaṇati, puṇḍarīkāni ca bhañjati. Bodhisatto taṃ disvā: “Maṃ ārā ṭhatvā upasiṅghantaṃ ‘coro’ ti vadasi, etaṃ purisaṃ {3.309} kasmā na bhaṇasī” ti tāya saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yoyaṃ bhisāni khaṇati, puṇḍarīkāni bhañjati,
Evaṃ ākiṇṇakammanto, kasmā eso na vuccatī ti.**

Tattha **ākiṇṇakammanto** ti kakkhaḷakammanto dāruṇakammanto.

Athassa avacanakāraṇaṃ ācikkhantī devatā catutthapañcamagāthā abhāsi:

**4. Ākiṇṇaluddo puriso, dhāticelaṃva makkhito,
Tasmiṃ me vacanaṃ natthi, tañcārahāmi vattave.**

**5. Anaṇaṇassa posassa, niccaṃ sucigavesino,
Vālaggamattaṃ pāpassa, abbhāmattaṃva khāyatī ti.**

Tattha **dhāticelaṃvā** ti kheḷasiṅghāṇikamuttagūthamakkhitaṃ dhātidāsiyā nivatthacelaṃ viya ayaṃ pāpamakkhito yeva, tena kāraṇena tasmiṃ mama vacanaṃ natthi. **Tañcārahāmī** ti samaṇā pana ovādakkhamaṃ honti piyasīlā, tasmā taṃ appamattakam-pi ayuttaṃ karontaṃ vattum arahāmi samaṇāti. **Anaṇaṇassā** ti niddosassa tumhādisassa. **Abbhāmattaṃva khāyatī** ti mahāmeghappamaṇaṃ hutvā upaṭṭhāti, idāni kasmā evarūpaṃ dosaṃ abbohārikaṃ karosīti.

Tāya pana saṃvejito bodhisatto saṃvegappatto chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Addhā maṃ yakkha jānāsi, atho maṃ anukampasi,
Puna pi yakkha vajjāsi, yadā passasi edisan-ti.**

Tattha **yakkhā** ti devataṃ ālapati. **Vajjāsī** ti vadeyyāsī. **Yadā passasi edisan-** ti yadā mama evarūpaṃ dosaṃ passasi, tadā evaṃ mama vadeyyāsīti vadati.

Athassa sā devadhītā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Neva taṃ upajīvāmi, na pi te bhatakāmhase,
Tvam-eva bhikkhu jāneyya, yena gaccheyya suggatin-ti.**

Tattha {3.310} **bhatakāmhase** ti tava bhatihatā kammakarā pi na homa. Kimkāraṇaṃ taṃ sabbakālaṃ rakkhamānā vicarissāmāti dīpeti. **Yena**

gaccheyyā ti bhikkhu yena kammena tvaṃ sugatiṃ gaccheyyāsi, tvam-eva taṃ jāneyyāsīti.

Evaṃ sā tassa ovādaṃ datvā attano vimānam-eva pavittṭhā. Bodhisatto pi jhānaṃ nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā devadhītā uppālavaṇṇā ahoṣi, tāpaso pana aham-eva ahoṣinti.

Sīṅhapupphajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 393 Vighāsādajātakavaṇṇanā

Susukhaṃ vata jīvanti ti idaṃ satthā pubbārāme viharanto keḷisīlake bhikkhū ārabba kathesi. Tesu hi mahāmogallānattherena pāsādaṃ kampaṭvā saṃvejitesu dhammasabhāyaṃ bhikkhū tesam aḡaṇaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepete keḷisīlakāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko ahoṣi. Atha aññatarasmiṃ kāsikagāme satta bhātaro kāmesu dosaṃ disvā nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā majjhārañṇe vasantā yoge yogaṃ akatvā kāyadaḷhībahulā hutvā nānappakāraṃ kīlaṃ kīlantā carimsu. Sakko devarājā: “Ime saṃvejessāmī” ti suko hutvā tesam vasanaṭṭhānaṃ āgantvā ekasmiṃ rukke nilīyitvā te saṃvejento paṭhamam gāthamāha.

**1. Susukhaṃ {3.311} vata jīvanti, ye janā vighāsādino,
Diṭṭheva dhamme pāsaṃsā, samparāye ca sugatī ti.**

Tattha **vighāsādino** ti bhuttātirekaṃ bhuñjante sandhāyāha. **Diṭṭheva dhamme** ti ye evarūpā, te diṭṭheva dhamme pāsaṃsā, samparāye ca tesam sugati hoti, sagge uppajjantīti adhippāyena vadati.

Atha tesu eko tassa vacanaṃ sutvā avasese āmantetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sukassa bhāsamānassa, na nisāmetha paṇḍitā,
Idaṃ suṇātha sodariyā, amhevāyaṃ pasaṃsatī ti.**

Tattha **bhāsamānassā** ti mānusikāya vācāya bhaṇantassa. **Na nisāmethā** ti na suṇātha. **Idaṃ suṇāthā** ti idamassa vacanaṃ suṇātha. **Sodariyā** ti samāne udare vutthabhāvena te ālapanto āha.

Atha ne paṭikkhipanto suko tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Nāhaṃ tumhe pasaṃsāmi, kuṇapādā suṇātha me,
Ucchiṭṭhabhojino tumhe, na tumhe vighāsādino ti.**

Tattha **kuṇapādā** ti kuṇapakhādakāti te ālapati.

Te tassa vacanaṃ sutvā sabbe pi catutthaṃ gāthamāhaṃsu:

**4. Sattavassā pabbajitā, majjhāraññe sikhāṇḍino,
Vighāseneva yāpentā, mayañce bhoto gārayhā,
Ke nu bhoto pasaṃsiyā ti.**

Tattha **sikhāṇḍino** ti cūḷāya samannāgatā. **Vighāsenevā** ti ettakaṃ kālāṃ satta vassāni sīhabyagghavighāseneva yāpentā yadi bhoto gārayhā, atha ke nu te pasaṃsiyāti.

Te lajjāpento mahāsatto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Tumhe sīhānaṃ byagghānaṃ, vālānañcāvasiṭṭhakaṃ,
Ucchiṭṭheneva yāpentā, maññivho vighāsādino ti.**

Tattha **vālānañcāvasiṭṭhakan**-ti sesavāḷamigānañca avasiṭṭhakaṃ ucchiṭṭhabhojanaṃ.

Taṃ {3.312} sutvā tāpasā: “Sace mayaṃ na vighāsādā, atha ke carahi te vighāsādā” ti? Atha tesaṃ so tamatthaṃ ācikkhanto chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Ye brāhmaṇassa samaṇassa, aññassa vā vanibbino,
Datvāva sesaṃ bhuñjanti, te janā vighāsādino ti.**

Tattha **vanibbino** ti taṃ taṃ bhaṇḍaṃ yācanakassa. Evaṃ te lajjāpetvā mahāsatto sakaṭṭhānam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā satta bhātaro ime keḷisīlakā bhikkhū ahesuṃ, sakko pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Vighāsādajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 394 Vaṭṭakajātakavaṇṇanā

Paṇītan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhum ārabha kathesi. Tañhi satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu lolo” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Na kho bhikkhu idāneva lolo, pubbe pi tvaṃ lolo yeva, lolatāya pana bārāṇasiyaṃ hatthigavāssapurisakuṇapehi atitto ‘ito uttaritaraṃ labhissāmī’ ti araṇṇaṃ paviṭṭhosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattitvā araṇṇe lūkhatiṇabījāhāro vasi. Tadā bārāṇasiyaṃ eko lolakāko hatthikuṇapādīhi atitto: “Ito uttaritaraṃ labhissāmī” ti araṇṇaṃ pavisitvā phalāphalaṃ khādanto bodhisattaṃ disvā: “Ayaṃ vaṭṭako ativiya thūlasarīro, madhuraṃ gocaraṃ khādanti maññe, etassa gocaraṃ pucchitvā taṃ khāditvā aham-pi thūlo bhavissāmī” ti cintetvā bodhisattassa uparibhāge sākāya nilīyitvā bodhisattaṃ pucchi: “Bho vaṭṭaka, kiṃ nāma paṇītāhāraṃ bhuñjasi, thūlasarīro aho” ti? Bodhisatto {3.313} tena pucchito tena saddhim paṭisanthāraṃ karonto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Paṇītaṃ bhuñjase bhattaṃ, sappitelaṇca mātula,
Atha kena nu vaṇṇena, kiso tvamasi vāyasā ti.**

Tattha **bhatta**-ti manussānaṃ bhojananiyāmena paṭiyāditabhattaṃ. **Mātulā** ti taṃ piyasamudācārena ālapati. **Kiso** ti appamaṃsalohito.

Tassa vacanaṃ sutvā kāko tisso gāthā abhāsi:

**2. Amittamaññhe vasato, tesu āmisamesato,
Niccaṃ ubbigahadayassa, kuto kākassa daḷhiyaṃ.**

**3. Niccaṃ ubbegino kākā, dhaṅkā pāpena kammunā,
Laddho piṇḍo na pīṇeti, kiso tenasmi vaṭṭaka.**

**4. Lūkhāni tiṇabījāni, appasnehāni bhuñjasi,
Atha kena nu vaṇṇena, thūlo tvamasi vaṭṭakā ti.**

Tattha **daḷhiya**-ti evarūpassa mayhaṃ kākassa kuto daḷhībhāvo, kuto thūlanti attho. **Ubbegino** ti ubbegavanto. **Dhaṅkā** ti kākānaṃ-eva nāmaṃ. **Pāpena kammunā laddho** ti kākena manussasantakavilumpanasaṅkhātena pāpena kammena laddho piṇḍo. **Na pīṇeti** ti na tappeti. **Tenasmi** ti tena kāraṇenāhaṃ kiso asmi. **Appasnehāni** ti mandojāni. Idaṃ kāko bodhisattaṃ: “Paṇītabhोजनाṃ khādati” ti saññī hutvā pi vaṭṭakānaṃ gahitagocaraṃ pucchanto āha.

Taṃ sutvā bodhisatto attano thūlabhāvākāraṇaṃ kathento imā gāthā abhāsi:

**5. Appicchā appacintāya, adūragamanena ca,
Laddhāladdhena yāpento, thūlo tenasmi vāyasa.**

**6. Appicchassa hi posassa, appacintasukhassa ca,
Susaṅgahitamānassa, vuttī susamudānaya ti.**

Tattha **appicchā** ti āhāresu appicchatāya nittanṇhatāya, kevalaṃ sarīrayāpanavaseneva āhārāharaṇatāyā ti attho. **Appacintāyāti**: “Ajja kahaṃ āhāraṃ {3.314} labhissāmi, sve kahan”-ti evaṃ āhāracintāya abhāvena. **Adūragamanena cāti**: “Asukasmiṃ nāma ṭhāne madhuraṃ labhissāmī” ti cintetvā avidūragamanena ca. **Laddhāladdhenā** ti lūkhaṃ vā hotu paṇītaṃ vā, yaṃ laddhaṃ, teneva. **Thūlo tenasmī** ti tena catubbidhena kāraṇena thūlo asmi. **Vāyasa** ti kākaṃ ālapati. **Appacintasukhassā** ti āhāracintārahitaṇaṃ appacintānamariyāṇaṃ sukhaṃ assatthīti appacintasukho, tassa tādisena sukhena samannāgatassa. **Susaṅgahitamānassāti**: “Ettakaṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ sakkhissāmī” ti evaṃ suṭṭhu saṅgahitāhāramānassa. **Vuttī susamudānaya** ti evarūpassa puggalassa jīvitavutti sukhena sakkā samudānetuṃ susamudānaya sunibbattiyā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu sotāpattiṭṭhale patiṭṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu ahoṣi, vaṭṭako pana aham-eva ahoṣinti.

Vaṭṭakajātakavaṇṇanā navamā

Ja 395 Pārāvatajātakavaṇṇanā

Cirassaṃ vata passāmī ti idaṃ satthā jetavane viharanto lolabhikkhuṃ yeva ārabba kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā vuttanayam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira lolo ahoṣi paccayaluddho, ācariyupajjhāyavattādīni chaḍḍetvā pāto va sāvattiṃ pavisitvā visākhāya gehe anekakhādanīyaparivāraṃ yāguṃ pivitvā nānaggarasasālimāṃsodanaṃ bhuñjitvā pi tena atitto tato cūlaanāthapiṇḍikassa mahāanāthapiṇḍikassa kosalaraññoti tesam tesam nivesanāni sandhāya vicari.

Tadā pana taṃ bhikkhū: “Ayaṃ, bhante, bhikkhu lolo” ti satthu ārocesuṃ. Atha naṃ satthā: “Saccaṃ kira [PTS 1.242] tvaṃ bhikkhu lolosī” ti pucchi. “Āma,

bhante” ti. Satthā: “Pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitā pi taṃ nissāya attano vasanaṭṭhānā parihīnā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pārāvato hutvā bārāṇasisetṭhino mahānase nīlapacchiyaṃ vasati. Kāko pi tena saddhiṃ vissāsaṃ katvā tattheva vasatīti sabbaṃ vitthāretabbaṃ.

Athekadivasam setṭhissa bahum macchamaṃsam āharimsu. Tam ādāya bhattakārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko tam disvā lobhaṃ uppādetvā: “Sve gocarabhūmiṃ agantvā mayā idam-eva khāditabban”-ti rattiṃ nitthunanto nipajji. Punadivase bodhisatto gocarāya gacchanto: “Ehi, samma, kākā” ti āha. “Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthī” ti. “Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma na kadāci bhūtapubbo, rattiṃ tīsu yāmesu ekekasmim yāme mucchitā honti, dīpavaṭṭim gilītakāle pana nesaṃ muhuttaṃ titti hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsam khāditukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhiṃ yeva gocarāya gacchāhī” ti. “Na sakkomi, sāmī” ti. “Tena hi paññāyissasi sakena kammaṇa, lobhavaṃ agantvā appamatto hohī” ti tam ovaditvā bodhisatto gocarāya gato.

Bhattakārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikatiṃ sampādetvā usumanikkhamanattamaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭim bhājanamatthake ṭhapetvā bahi nikkhamitvā sedaṃ puñchamāno aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhantabhāvaṃ ñatvā: “Ayaṃdāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ khāditum kālo, kiṃ nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi, udāhu cuṇṇikamaṃsan”-ti cintetvā: “Cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretum na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkhipitvā khādamāno nipajjissāmī” ti pacchito uppatitvā rasakaroṭiyaṃ nilīyi. Sā: “Kirī” ti saddamakāsi. Bhattakārako tam saddaṃ sutvā: “Kiṃ nu kho etan”-ti paviṭṭho kākaṃ disvā: “Ayaṃ duṭṭhakāko mahāsetṭhino pakkamaṃsaṃ khāditukāmo, ahaṃ kho pana setṭhiṃ nissāya jīvāmi, na imaṃ bālaṃ, kiṃ me iminā” ti.

Bhattakārako kākapattāni luñcitvā piṭṭhena tam makkhetvā ekaṃ kapālakhaṇḍaṃ vijjhितvā kaṇṭhe piḷandhitvā pacchiyaṃ pakkhi pi. Bodhisatto araṇṇato āgantvā tam disvā parihāsaṃ karonto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Cirassam vata passāmi, sahāyam maṇidhārinam,
Sukatā massukuttiyā, sobhate vata me sakhā ti.**

Tattha **massukuttiyā** ti imāya massukiriyāya.

Tam {3.315} sutvā kāko dutiyam gāthamāha.

**2. Parūḷhakacchanakhalomo, aham kammesu byāvaṭo,
Cirassam nhāpitam laddhā, lomam tam ajja hārayin-ti.**

Tattha **aham kammesu byāvaṭo** ti aham samma pārāvata, rājakammesu byāvaṭo okāsam alabhanto parūḷhakacchanakhalomo ahosinti vadati. **Ajja hārayin-ti** ajja hāresim.

Tato bodhisatto tatiyam gāthamāha.

**3. Yam nu lomam ahāresi, dullabham laddha kappakam,
Atha kiñcarahi te samma, kaṇṭhe kiṇikiṇāyatī ti.**

Tassatto: yam tāva dullabham kappakam labhitvā lomam harāpesi, tam harāpaya, atha kiñcarahi te vayassa idam kaṇṭhe kiṇikiṇāyatīti.

Tato kāko dve gāthā abhāsi:

**4. Manussasukhumālānam, maṇi kaṇṭhesu lambati,
Tesāham anusikkhāmi, mā tvaṃ maññi davā kataṃ.**

**5. Sacepimam pihayasi, massukuttiṃ sukāritam,
Kārayissāmi te samma, maṇiñcā pi dadāmi te ti.**

Tattha **maṇi** ti evarūpānam manussānam ekam maṇiratanam kaṇṭhesu lambati. **Tesāhan-ti** tesam aham. **Mā tvaṃ maññi** ti tvaṃ pana: “Etam mayā davā katan”-ti mā maññi. **Sacepimam pihayasī** ti sace imam mama kataṃ massukuttiṃ tvaṃ icchasi.

Tam sutvā bodhisatto chaṭṭham gāthamāha.

**6. Tvaññeva maṇinā channo, sukatāya ca massuyā,
Āmanta kho tam gacchāmi, piyam me tavadassanan-ti.**

Tattha **maṇinā** ti maṇino, ayam-eva vā pāṭho. Idam vuttam hoti: samma vāyasa, tvaññeva imassa maṇino anucchaviko imissā ca sukatāya massuyā, {3.316} mama pana tava adassanam-eva piyam, tasmā tam āmantayitvā gacchāmīti.

Evañca pana vatvā bodhisatto uppatitvā aññattha gato. Kāko tattheva jīvitakkhayam patto.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu
ahosi, pārāvato pana aham-eva ahosinti.

Pārāvatajātakavaṇṇanā dasamā

Kharaputtavaggo dutiyo niṭṭhito

Jātakuddānaṃ:

Avāriyaṃ setaketu, darīmukhañca neru ca,
Āsaṅkamigālopañca, kāḷakaṇṇī ca kukkuṭaṃ.

Dhammadhajañca nandiyaṃ, kharaputtaṃ sūci ceva,
Tuṇḍilaṃ soṇṇakakkaṭaṃ, mayhakaṃ vijjādharañceva.

Siṅhapupphaṃ vighāsādaṃ, vaṭṭakañca pārāvataṃ,
Saṅgāyimsu mahātherā, chakke vīsati jātake.

Chakkanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

7. Sattakanipāto

1. Kukkuvaggo

Ja 396 Kukkujātakavaṇṇanā

Diyaḍḍhakukkū ti [3.317] idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ ārabbhā kathesi. Paccuppannavatthu **tesakuṇajātake** (Ja. 521) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño ovādasena kathesi. Tañhi rājānaṃ dhammassavanatthāya āgataṃ satthā āmantetvā: “Mahārāja, raññā nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, yasmiñhi samaye rājāno adhammikā honti, rājayuttā pi tasmiṃ samaye adhammikā hontī” ti catukkanipāte (AN. 4.70) āgatasuttanayena ovaḍitvā agatigamane agatiagamane ca ādīnavañca ānisaṃsañca kathetvā: “Supinakūpamā kāmā” ti ādinā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā, “mahārāja, imesañhi sattānaṃ:

Maccunā saṅgaro natthi, lañjaggāho na vijjati,

Yuddhaṃ natthi jayo natthi, sabbe maccuparāyaṇā.

Tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ ṭhapetvā attanā kataṃ kalyāṇakammaṃ aññā patiṭṭhā nāma natthi. Evaṃ ittarapaccupaṭṭhānaṃ avassaṃ pahātabbaṃ, na yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ vaṭṭati, appamatteneva hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati. Porāṇakarājāno anuppanne pi buddhe paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Rājā agatigamane patiṭṭhāya adhammena rajjaṃ kāresi, janapadaṃ pīletvā dhanam-eva saṃhari. Bodhisatto rājānaṃ ovaḍitukāmo ekaṃ upamaṃ upadhārento vicarati, rañño uyyāne vāsāgāraṃ vipakataṃ hoti anīṭṭhitacchadanaṃ, dārukaṇṇikaṃ āropetvā gopānasiyo pavesitamattā honti. Rājā kīḷanattthāya uyyānaṃ gantvā tattha vicaritvā taṃ gehaṃ pavisitvā ullokento kaṇṇikamaṇḍalaṃ disvā attano uparipatanabhayena nikkhamitvā bahi ṭhito puna oloketvā: “Kiṃ nu kho nissāya kaṇṇikā ṭhitā, kiṃ nissāya gopānasiyo” ti cintetvā bodhisattaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

1. Diyaḍḍhakukkū {3.318} **udayena kaṇṇikā, vidatthiyo aṭṭha parikkhipanti nam,**
Sā simsapā, sāramayā apheggukā, kuhiṃ ʾhitā upparito na dhaṃsatī ti.

Tattha **diyaḍḍhakukkū** ti diyaḍḍharatanā. **Udayenā** ti uccattena.

Parikkhipanti nan-ti taṃ panetaṃ aṭṭha vidatthiyo parikkhipanti,
parikkhepato aṭṭhavidatthipamāṇāti vuttaṃ hoti. **Kuhiṃ ʾhitā** ti kattha
patiṭṭhitā hutvā. **Na dhaṃsatī** ti na patati.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Laddhā dāni me raṇṇo ovādatthāya upamā” ti cintevā
imā gāthā āha:

2. Yā tiṃsati sāramayā anujjukā, parikiriya gopānasiyo samam ʾhitā,
Tāhi susaṅgahitā balasā pīlitā, samam ʾhitā upparito na dhaṃsatī.

3. Evam-pi mittehi dalhehi paṇḍito, abhejjarūpehi sucīhi mantibhi,
Susaṅgahito siriyā na dhaṃsatī, gopānasībhāravahāva kaṇṇikā ti.

Tattha **yā tiṃsati sāramayā** ti yā etā sāraruḍḍhamayā tiṃsati gopānasiyo.

Parikiriya ti parivāretvā. **Samam ʾhitā** ti samabhāgena ʾhitā. **Balasā pīlitā** ti
tāhi tāhi gopānasīhi balena pīlitā sutṭhu saṅgahitā ekābaddhā hutvā. **Paṇḍito**
ti nāṇasampanno rājā. **Sucīhi** ti sucisamācārehi kalyāṇamittehi. **Mantibhi** ti
mantakusalehi. **Gopānasībhāravahāva kaṇṇikā** ti yathā gopānasīnam
bhāraṃ vhamānā kaṇṇikā na dhaṃsatī na patati, evam rājā pi
vuttappakārehi mantīhi abhijjahadayehi susaṅgahito sirito na dhaṃsatī na
patati na parihāyati.

Rājā {3.319} bodhisatte kathente yeva attano kiriyaṃ sallakkhetvā kaṇṇikāya
asati gopānasiyo na tiṭṭhanti, gopānasīhi asaṅgahitā kaṇṇikā na tiṭṭhati,
gopānasīsu bhijjantīsu kaṇṇikā patati, evam-eva adhammiko rājā attano
mittāmacce ca balakāye ca brāhmaṇagahapatike ca asaṅgaṇhanto tesu
bhijjantesu tehi asaṅgahito issariyā dhaṃsatī, raṇṇā nāma dhammikenā
bhavitabbanti. Athassa tasmīṃ khaṇe paṇṇākāratthāya mātuluṅgaṃ āharīṃsu.
Rājā: “Sahāya, imaṃ mātuluṅgaṃ khādā” ti bodhisattaṃ āha. Bodhisatto taṃ
gahetvā: “Mahārāja, imaṃ khādituṃ ajānantā tittakaṃ vā karonti ambilaṃ vā,
jānantā pana paṇḍitā tittakaṃ hāretvā ambilaṃ anīharitvā mātuluṅgarasaṃ
anāsetvāva khādanti” ti raṇṇo imāya upamāya dhanasaṅgharaṇūpāyaṃ dassento
dve gāthā abhāsi:

4. Kharattacaṃ bellaṃ yathā pi satthavā, anāmasanto pi karoti tittakaṃ,
Samāharaṃ sādum karoti patthiva, asādum kayirā tanubandhamuddharaṃ.

**5. Evam-pi gāmanigamesu paṇḍito, asāhasaṃ rājadhanāni saṅgharaṃ,
Dhammānuvattī paṭipajjamāno, sa phāti kayirā aviheṭṭhayaṃ paran-ti.**

Tattha **kharattacan**-ti thaddhatacaṃ. **Bellan**-ti mātuluṅgaṃ. ‘Belan’-ti pi pāṭho, ayamevattho. **Satthavā** ti satthakahattho. **Anāmasanto** ti bahitacaṃ tanukam-pi atacchanto idaṃ phalaṃ tittakaṃ karoti. **Samāharan**-ti samāharanto bahitacaṃ tacchanto anto ca ambilaṃ anīharanto taṃ sādum karoti. **Patthivā** ti rājānaṃ ālapati. **Tanubandhamuddharan**-ti {3.320} tanukaṃ pana taccaṃ uddharanto sabbaso tittakassa anapanītattā taṃ asādum-eva kayirā. **Evan**-ti evaṃ paṇḍito rājā pi asāhasaṃ sāhasiyā taṇhāya vasaṃ agacchanto agatigamaṇaṃ pahāya raṭṭhaṃ apīḷetvā upacikānaṃ vammikavaḍḍhananiyāmena madhukarānaṃ reṇuṃ gahetvā madhukaraṇaniyāmena ca dhanam saṅgharanto:

**Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ,
Akkodhaṃ avihiṃsaṃ, khantiṃca avirodhanan-ti. (Ja. 534.88)**

Iti imesaṃ dasannaṃ rājadhammānaṃ anuvattanena dhammānuvattī hutvā paṭipajjamāno so attano ca paresaṃca phātiṃ vaḍḍhiṃ kareyya paraṃ aviheṭṭhento yevā ti.

Rājā bodhisattena saddhiṃ mantento pokkharāṇītiraṃ gantvā supupphitaṃ bālasūriyavaṇṇaṃ udakena anupalittaṃ padumaṃ disvā āha: “sahāya, imaṃ padumaṃ udake sañjātaṃ-eva udakena alimpamānaṃ ṭhitaṃ”-ti. Atha naṃ bodhisatto: “Mahārāja, raññā nāma evarūpena bhavitabbaṃ”-ti ovaḍanto imā gāthā āha:

**6. Odātamūlaṃ sucivārisambhavaṃ, jātaṃ yathā pokkharāṇīsu ambujaṃ,
Padumaṃ yathā agginikāsiphālīmaṃ, na kaddamo na rajo na vāri limpati.**

**7. Evam-pi vohārasuciṃ asāhasaṃ, visuddhakammantaṃ apetaṃ apakaṃ,
Na limpati kammakilesa tādiso, jātaṃ yathā pokkharāṇīsu ambujan-ti.**

Tattha **odātamūlan**-ti paṇḍaramūlaṃ. **Ambujan**-ti padumasseva vevacanaṃ. **Agginikāsiphālīman**-ti agginikāsinā sūriyena phālitaṃ vikasitanti attho. **Na kaddamo na rajo na vāri limpati** ti neva kaddamo na rajo na udakaṃ limpati, na makkhetī ti attho. “Lippati”ccheva vā pāṭho, bhummatthe vā etāni paccattavacanāni, etesu kaddamādīsu na lippati, na allīyatī ti attho.

Vohārasucin-ti {3.321} porāṇakehi dhammikaṃ rājūhi likhāpetvā ṭhapitavinicchayavohāre suciṃ, agatigamaṇaṃ pahāya dhammena vinicchayakārakanti attho. **Asāhasan**-ti dhammikavinicchaye ṭhitattā yeva sāhasikakiriyāya virahitaṃ. **Visuddhakammantan**-ti teneva asāhasikaṭṭhena

visuddhakammantaṃ saccavādiṃ nikkodhaṃ majjhataṃ tulābhūtaṃ lokassa.
Apetapāpakan-ti apagatapāpakammaṃ. **Na limpati kammakilesa tādiso** ti
taṃ rājānaṃ pāṇātipāto adinnādānaṃ kāmesumicchācāro musāvādoti ayaṃ
kammakilesa na allīyati. Kimkāraṇā? **Tādiso jātaṃ yathā pokkharaṇīsu**
ambujaṃ. Tādiso hi rājā yathā pokkharaṇīsu jātaṃ padumaṃ anupalittaṃ,
evaṃ anupalitto nāma hoti.

Rājā bodhisattassa ovādaṃ sutvā tato paṭṭhāya dhammena rajjaṃ kārento
dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahoṣi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kukkujātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 397 Manojajātakavaṇṇanā

Yathā cāpo ninnamatī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto vipakkhasevakaṃ
bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu pana heṭṭhā **mahilāmukhajātake** (Ja. 26)
vitthāritam-eva.

*Idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabba kathesi. Devadatto
ajātasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nipphādesi. Ajātasattukumāro
devadattassa gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi
tivassikagandhasālibhojanassa {1.186} divase divase pañca thālīpākasatāni
abhihari. Lābhasakkāraṃ nissāya devadattassa parivāro mahanto jāto,
devadatto parivārena saddhiṃ vihāre yeva hoti. Tena samayena rājagahavāsikā
dve sahāyā. Tesu eko satthu santike pabbajito, eko devadattassa. Te
aññaamaññaṃ tasmiṃ tasmiṃ thāne pi passanti, vihāraṃ gantvā pi passanti yeva.*

*Athekadivasam devadattassa nissitako itaram āha: “āvuso, kiṃ tvaṃ devasikaṃ
sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, devadatto gayāsīsavihāre nisīditvā
nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati, evarūpo upāyo natthi, kiṃ tvaṃ dukkhaṃ
anubhoṣi, kiṃ te pāto va gayāsīsaṃ āgantvā sauttaribhaṇḍaṃ yāguṃ pivitvā
aṭṭhārasavidhaṃ khajjakam khādītva nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na
vaṭṭatī” ti? So punappunam vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya
gayāsīsaṃ gantvā bhuñjitvā kālasseva veḷuvanaṃ āgacchatī. So sabbakālaṃ
paṭicchādetum nāsakki, “gayāsīsaṃ gantvā devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ
bhuñjati” ti na cirasseva pākaṇo jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: “Saccam*

kira, tvaṃ āvuso, devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasī” ti. “Ko evamāhā” ti? “Asuko ca asuko cā” ti. “Saccaṃ ahaṃ āvuso gayāsīsaṃ gantvā bhuñjāmi, na pana me devadatto bhattaṃ deti, aññe manussā dentī” ti. “Āvuso, devadatto buddhānaṃ paṭikaṇṭako dussīlo ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānike buddhasāsane pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ satthu santikaṃ nessāmā” ti taṃ bhikkhuṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamiṃsu.

Satthā disvāva: “Kiṃ, bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ anicchantaññeva ādāya āgatatthā” ti? “Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjatī” ti. “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasī” ti?

Tadā pana satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa vipakkhasevakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīho hutvā sīhiyā saddhiṃ saṃvasanto dve potake labhi: puttaṇca dhītaraṇca. Puttassa manojoti nāmaṃ ahosi, so vayappatto ekaṃ sīhapotikaṃ gaṇhi. Iti te pañca janā ahesum. Manojō vanamahimsādayo vadhivā maṃsaṃ āharitvā mātāpitaro ca bhaginiṇca pajāpatiṇca poseti. So {3.322} ekadivasam gocarabhūmiyaṃ giriyaṃ nāma siṅgālaṃ palāyitum appahontaṃ urena nipannaṃ disvā: “Kiṃ, sammā” ti pucchitvā: “Upaṭṭhātukāmomhi, sāmī” ti vutte: “Sādhu, upaṭṭhahassū” ti taṃ gahetvā attano vasanaguhaṃ ānesi. Bodhisatto taṃ disvā: “Tāta manojā, siṅgālā nāma dussilā pāpadhammā akicce niyojenti, mā etaṃ attano santike kari” ti vāretum nāsakkhi.

Athekadivasam siṅgālo assamaṃsaṃ khāditukāmo manojā āha: “sāmi, amhehi ṭhapetvā assamaṃsaṃ aññaṃ akhāditapubbaṃ nāma natthi, assaṃ gaṇhissāmā” ti. “Kahaṃ pana, samma, assā hontī” ti? “Bārāṇasiyaṃ nadītīre” ti. So tassa vacanaṃ gahetvā tena saddhiṃ assānaṃ nadiyā nhānavelāyaṃ gantvā ekaṃ assaṃ gahetvā piṭṭhiyaṃ āropetvā vegena attano guhādvāram-eva āgato. Athassa pitā assamaṃsaṃ khāditvā: “Tāta, assā nāma rājabhogā, rājāno ca nāma anekamāyā kusalehi dhanuggahehi vijjhāpentī, assamaṃsakhādanasīhā nāma dīghāyukā na honti, ito paṭṭhāya mā assaṃ gaṇhī” ti āha. So pitu vacanaṃ akatvā gaṇhateva. “Sīho asse gaṇhātī” ti sutvā rājā antonagare yeva assānaṃ pokkharaniṃ kārāpesi. Tato pi āgantvā gaṇhi yeva. Rājā assasālaṃ kāretvā

antosālāyam-eva tiṇodakaṃ dāpesi. Sīho pākāramatthakena gantvā antosālāto pi gaṇhi yeva.

Rājā ekaṃ akkhaṇavedhiṃ dhanuggahaṃ pakkosāpetvā: “Sakkhissasi tāta, sīhaṃ vijjhitun”-ti āha. So: “Sakkomī” ti vatvā pākāraṃ nissāya sīhassa āgamanamagge aṭṭakaṃ kāretvā aṭṭhāsi. Sīho āgantvā bahisusāne siṅgālaṃ ṭhapetvā assagahaṇatthāya nagaraṃ pakkhandi. Dhanuggaho āgamanakāle: “Atitikhīṇo vego” ti sīhaṃ avijjhitvā assaṃ gaḥetvā gamanakāle garubhāratāya olīnavegaṃ sīhaṃ tikhiṇena nārācena pacchābhāge vijjhi. Nārāco purimakāyena nikkhamitvā ākāsaṃ pakkhandi. Sīho {3.323} “viddhosmī” ti viravi. Dhanuggaho taṃ vijjhitvā asani viya jiyāṃ pothesi. Siṅgālo sīhassa ca jiyāya ca saddaṃ sutvā: “Sahāyo me dhanuggahena vijjhitvā mārito bhavissati, matakena hi saddhiṃ vissāso nāma natthi, idāni mama pakatiyā vasanavanam-eva gamissāmī” ti attanāva saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi:

**1. Yathā cāpo ninnamati, jiyā cā pi nikūjati,
Haññate nūna manojo, migarājā sakhā mama.**

**2. Handa dāni vanantāni, pakkamāmi yathāsukhaṃ,
Netādisā sakhā honti, labbhā me jīvato sakhā ti.**

Tattha **yathā** ti yenākāreneva cāpo ninnamati. **Haññate nūnā** ti nūna haññati. **Netādisā** ti evarūpā matakā sahāyā nāma na honti. **Labbhā me** ti jīvato mama sahāyo nāma sakkā laddhuṃ.

Sīho pi ekavegena gantvā assaṃ guhādvāre pātetvā sayam-pi maritvā pati. Athassa ñātakā nikkhamitvā taṃ lohitamakkhitaṃ pahāramukhehi paggharitalohitaṃ pāpajanasevitāya jīvitakkhayaṃ pattaṃ addasaṃsu, disvā cassa mātā pitā bhaginī pajāpatīti paṭipāṭiyā catasso gāthā bhāsiṃsu:

**3. Na pāpajanasamsevī, accantaṃ sukhamedhati,
Manojaṃ passa semānaṃ, giriyaśānusāsani.**

**4. Na pāpasampavaṇkena, mātā puttana nandati,
Manojaṃ passa semānaṃ, acchannaṃ samhi lohite.**

**5. Evamāpajjate poso, pāpiyo ca nigacchati,
Yo ve hitānaṃ vacanaṃ, na karoti atthadassinaṃ.**

**6. Evañca so hoti tato ca pāpiyo, yo uttamo adhamajanūpasevī,
Passuttamam̐ {3.324} adhamajanūpasevitam̐, migādhipam̐
saravaraveganiddhutan-ti.**

Tattha **accantam̐ sukhamedhatī** ti na ciram̐ sukham̐ labhati.

Giriyaśānusāsani ti ayam̐ evarūpā giriyaśānusāsani ti garahanto āha.

Pāpasampavañkenā ti pāpesu sampavañkena pāpasahāyena. **Acchannan-ti** nimuggam̐. **Pāpiyo ca nigacchatī** ti pāpañca vindati. **Hitānan-ti** atthakāmānam̐. **Atthadassinan-ti** anāgataattham̐ passantānam̐. **Pāpiyo** ti pāpataro. **Adhamajanūpasevī** ti adhamajanam̐ upasevī. **Uttaman-ti** sarīrabalena jeṭṭhakam̐.

Pacchimā abhisambuddhagāthā.

**7. Nihīyati puriso nihīnasevī, na ca hāyetha kadāci tulyasevī,
Seṭṭhamupagamam̐ udeti khippam̐, tasmāttanā uttaritaram̐ bhajethā ti.**

Tattha **nihiyati** ti bhikkhave, nihīnasevī nāma manojo sīho viya nihīyati parihīyati vināsam̐ pāpuṇāti. **Tulyasevī** ti sīlādīhi attanā sadisam̐ sevamāno na hāyati, vaḍḍhi yeva panassa hoti. **Seṭṭhamupagaman-ti** sīlādīhi uttaritaram̐ yeva upagacchanto. **Udeti khippan-ti** sīgham-eva sīlādīhi guṇehi udeti, vuddhim̐ upagacchatīti.

Satthā imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam̐ samodhānesi, saccapariyosāne vipakkhasevako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā siṅgālo devadatto ahosi, manojo vipakkhasevako, bhaginī uppalavaṇṇā, bhariyā khemā bhikkhunī, mātā rāhulamātā, pitā sīharājā pana aham-eva ahosinti.

Manojajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 398 Sutanujātakavaṇṇanā

Rājā te bhattan-ti idam̐ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhum̐ ārabba kathesi. Vatthu **sāmajātaka** (Ja. 540) āvi bhavissati.

*Sāvattiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako
ahosi mātāpitūnam̐ piyo manāpo. So ekadivasam̐ pāsādavaragato sīhapañjaram̐
ugghāṭetvā vīthim̐ olokeno gandhamālādihattham̐ mahājanam̐
dhammassavanatthāya jetavanam̐ gacchantam̐ {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam̐
suñissāmī” ti mātāpitaro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram̐ gantvā
vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca*

bhagavantam pūjetvā ekamantam nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam disvā pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantam pabbajjam yācitvā: “Mātāpitūhi ananuññātam puttam tathāgatā nāma na pabbājenti” ti sutvā bhagavantam vanditvā puna geham gantvā sagāravena mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadaya viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitam. Mayañhi tāta, jarājiṇṇā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇam pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇham labhati, uṇhena atthe sati sītam labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Tam sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāham nirāhāro. Athassa mātāpitāro evam cintesum: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānam puna nam passissāma” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, tam pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Tam sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīram oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāram gantvā bhagavantam pabbajjam yāci. Satthā ekam bhikkhum pakkosāpetvā: “Imam kumāram pabbājehī” ti āṇāpesi. So tam pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhetvā laddhūpasampado pañca vassāni dhammam pariyāpuṇitvā: “Aham idha ākiṇṇo viharāmi, na me idam patirūpan”-ti vipassanādhuram pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānam gahetvā upajjhāyam vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekam paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanam vadāhetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetum nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesum. Ye hi tesam khettaṃ vā vaṇijjam vā payojesum, te: “Imasmim kule putto vā bhātā vā iṇam codetvā gaṇhanto nāma natthī” ti attano attano hatthagatam gahetvā yathāruci palāyiṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraññasuvaṇṇādīni gahetvā palāyiṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiñcanam-pi alabhitvā geham vikkīṇitvā agharā hutvā kāruññabhāvam pattā pilotikam nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carimṃsu. Tasmim kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānam agamāsi. So tassa āgantukavattam katvā

sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṅca ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṅca pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitāro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitāro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

*So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitāro posetvā dānaṃ datvā saggaparāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattiṃ. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭhamāṃ mātāpitāro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitāro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitāro passissāmī” ti sāvattiṃmaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle lokaṃ olokento imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasutta**na (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa dhammakathaṃ suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitāro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūna’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitāro posessāmī” ti.*

So salākaggaṃ gantvā salākabhattaṅceva salākayāguṇa gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamāṃ yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitāro passissāmī” ti cintetvā: “Kapaṇānaṃ mātāpitūnaṃ santikaṃ tucchahatthena gantuṃ ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāraṃ gato. Mātāpitāro pissa yāgubhikkhaṃ caritvā parabhattiṃ nissāya viharanti. So

upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupunṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ʔhito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākaṃ dātabbayuttakaṃ natthi, aticchathā” ti āha. So tassā kathaṃ sutvā hadayapūraṃ sokaṃ gahetvā assupunṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaraṃ āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketī sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantaṃ kāruṇṇaṃ ahosi.

So pi mātāpitāro disvā sakabhāvena saṇṭhātum asakkonto assūni pavattesi. So sokaṃ adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, ahaṃ vo posessāmī” ti ^[6.71] mātāpitāro assāsetvā yāgum pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkhaṃ āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkhaṃ pariyesitvā tesam santikaṃ gantvā puna bhattenāpucchitvā pacchā sayam paribhuṇjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitāro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuṇjati, alabhamāno na bhuṇjati, vassāvāsikaṃ-pi aññaṃ-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttaṃ jīṇṇapilotikaṃ gahetvā aggaḷaṃ datvā rajitvā sayam paribhuṇjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesum. Athassa nivāsanapārūpanaṃ atilūkhaṃ hoti.

Iti so mātāpitāro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto ahosi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetum na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesam kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭi” ti satthu ārocesum. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī poseṭi” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte taṃ kiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca pubbacariyaṃ pakāsetukāmo: “Bhikkhu, gihī posento ke poseṭi” ti pucchi. “Mātāpitāro me, bhante” ti vutte satthā tassa ussāhaṃ janetum: “Sādhu sādhu, bhikkhū” ti tikkhattum sādhukāraṃ datvā: “Tvaṃ mama gatamagge ʔhito, aham-pi pubbacariyaṃ caranto mātāpitāro

*posesin”-ti āha. So assāsaṃ paṭilabhi. Satthā tāya pubbacariyāya
āvikaraṇattham tehi bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.*

Atīte {3.325} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto
duggatagahapatikule nibbatti, sutanūtissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto bhatin
katvā mātāpitāro posetvā pitari kālakate mātaraṃ poseti. Tasmim pana kāle
bārāṇasirājā migavittako ahoṣi. So ekadivasaṃ mahantena parivārena
yojanadviojanamattaṃ araṇṇaṃ pavisitvā: “Yassa ṭhitaṭṭhānena migo palāyati,
so imaṃ nāma jito” ti sabbesaṃ ārocāpesi. Amaccā raṇṇo dhuvamaggaṭṭhāne
koṭṭhakaṃ chādetvā adaṃsu. Manussehi migānaṃ vasanaṭṭhānāni parivāretvā
unnādentehi uṭṭhāpitesu migesu eko eṇimigo raṇṇo ṭhitaṭṭhānaṃ paṭipajji. Rājā:
“Taṃ vijjhissāmī” ti saraṃ khi pi. Uggahitamāyo migo saraṃ
mahāphāsukābhimukhaṃ āgacchantaṃ ṇatvā parivattitvā sarena viddho viya
hutvā pati. Rājā: “Migo me viddho” ti gahaṇatthāya dhāvi. Migo uṭṭhāya
vātavegena palāyi, amaccādayo rājānaṃ avahasimsu. So migam anubandhitvā
kilantakāle khaggena dvidhā chinditvā ekasmim daṇḍake laggitvā kājaṃ
vahanto viya āgacchanto: “Thokaṃ vissamissāmī” ti maggasaṃpe ṭhitaṃ
vaṭarukkhaṃ upagantvā nipajjitvā niddaṃ okkami.

Tasmim pana vaṭarukkhe nibbatto maghadevo nāma yakkho tattha pavitṭhe
vessavaṇassa santikā khādituṃ labhi. So rājānaṃ uṭṭhāya gacchantaṃ: “Tṭṭha
bhakkhosi me” ti hatthe gaṇhi. “Tvam konāmosī” ti? “Ahaṃ idha
nibbattayakkho, imaṃ ṭhānaṃ pavitṭhake khādituṃ labhāmī” ti. Rājā satim
upaṭṭhapetvā: “Kiṃ ajjeva maṃ khādissasi, udāhu nibaddhaṃ khādissasī” ti
pucchi. “Labhanto nibaddhaṃ khādissāmī” ti. Rājā: “Imaṃ ajja migam khādītva
maṃ vissajjehi, ahaṃ te sve paṭṭhāya ekāya bhattapātiyā saddhim ekaṃ
manussaṃ pesessāmī” ti. “Tena hi appamatto hohi, apesitadivase taññeva {3.326}
khādissāmī” ti. “Ahaṃ bārāṇasirājā, mayhaṃ avijjamānaṃ nāma natthī” ti.
Yakkho paṭiṇṇaṃ gahetvā taṃ vissajjesi. So nagaraṃ pavisitvā tamatthaṃ
ekassa atthacarakassa amaccassa kathetvā: “Idāni kiṃ kātābbaṃ”-ti pucchi.
“Divasaparichedo kato, devā” ti? “Na kato” ti. “Ayuttaṃ vo kataṃ, evaṃ sante
pi mā cintayittha, bahū bandhanāgāre manussā” ti. “Tena hi tvam etaṃ
kammaṃ kara, mayhaṃ jīvitam dehi” ti.

Amacco: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā devasikaṃ bandhanāgārato manussaṃ
nīharitvā bhattapātim gahetvā kañci ajānāpetvāva yakkhassa pesesi. Yakkho
bhattaṃ bhuñjitvā manussaṃ khādati. Aparabhāge bandhanāgārāni

nimmanussāni jātāni. Rājā bhattahārakam alabhanto maraṇabhayena kam pi. Atha naṃ amacco assāsetvā: “Deva, jīvitāsāto dhanāsāva balavatarā, hatthikkhandhe saḥassabhaṇḍikam ṭhapetvā ‘ko imaṃ dhanam gahetvā yakkhassa bhattam ādāya gamissatī’ ti bherim carāpemā” ti vatvā tathā kāresi. Atha taṃ sutvā bodhisatto cintesi: “Ahaṃ bhatiyā māsakaḍḍhamāsakam saṅgharitvā kicchena mātaram posemi, imaṃ dhanam gahetvā mātu datvā yakkhassa santikam gamissāmi, sace yakkham dametum sakkhissāmi, iccetam kusalam, no ce sakkhissāmi, mātā me sukham jīvissatī” ti. So tamattham mātu ārocetvā: “Alam tāta, na mama attho dhanenā” ti dve vāre paṭikkhipitvā tatiyavāre taṃ anāpucchitvāva: “Āharatha, ayya, saḥsam, aham bhattam harissāmi” ti saḥsam gahetvā mātu datvā: “Amma, mā cintayī, aham yakkham dametvā mahājanassa sotthim karissāmi, ajjeva tava assukilinnamukham hāsāpento va āgacchissāmi” ti mātaram vanditvā rājapurisehi saddhim rañño santikam gantvā vanditvā aṭṭhāsi.

Tato raññā: “Tāta, tvaṃ bhattam harissasī” ti vutte: “Āma, devā” ti āha. “Kiṃ te laddhum vaṭṭatī” ti? “Tumhākam {3.327} suvaṇṇapādukā, devā” ti. “Kiṃkāraṇā” ti? “Deva, so yakkho attano rukkhāmule bhūmiyam ṭhitake khādītum labhati, aham etassa santakabhūmiyam aṭṭhatvā pādukāsu ṭhassāmi” ti. “Aññaṃ kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti? “Tumhākam chattaṃ, devā” ti. “Idam kimatthāyā” ti? “Deva, yakkho attano rukkhacchāyāya ṭhitake khādītum labhati, aham tassa rukkhacchāyāya aṭṭhatvā chattacchāyāya ṭhassāmi” ti. “Aññaṃ kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti. “Tumhākam khaggaṃ, devā” ti. “Iminā ko attho” ti? “Deva, amanussā pi āvudhahatthānam bhāyantiyevā” ti. “Aññaṃ kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti? “Suvaṇṇapātim pūretvā tumhākam bhuñjanakabhattam detha, devā” ti. “Kiṃkāraṇā, tātā” ti? “Deva, mādisassa nāma paṇḍitassa purisassa mattikapātiyā lūkhabhojanam haritum ananucchavikan”-ti. “Sādhu, tātā” ti rājā sabbam dāpetvā tassa veyyāvaccakare paṭipādesi.

Bodhisatto: “Mahārāja, mā bhāyittha, ajjāham yakkham dametvā tumhākam sotthim katvā āgamissāmi” ti rājānam vanditvā upakaraṇāni gāhāpetvā tattha gantvā manusse rukkhassāvidūre ṭhapetvā suvaṇṇapādukam āruya khaggaṃ sannayhitvā setacchattaṃ matthake katvā kañcanapātiyā bhattam gahetvā yakkhassa santikam pāyāsi. Yakkho maggaṃ olokento taṃ disvā: “Ayaṃ puriso na aññesu divasesu āgamananiyāmena eti, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti cintesi. Bodhisatto pi rukkhasamīpaṃ gantvā asitūḍena bhattapātim antochāyāya karitvā chāyāya pariyante ṭhito paṭhamam gāthamāha.

**1. Rājā te bhattaṃ pāhesi, suciṃ maṃsūpasecanaṃ,
Maghadevasmiṃ adhivatthe, ehi nikkhamma bhuñjasū ti.**

Tattha {3.328} **pāhesi** ti paṇiṇi. **Maghadevasmiṃ adhivatthe** ti maghadevoti vaṭarukkho vuccati, tasmīṃ adhivattheti devataṃ ālapati.

Taṃ sutvā yakkho: “Imaṃ purisaṃ vañcetvā antochāyāya pavittṭhaṃ khādissāmi” ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ehi māṇava orena, bhikkhamādāya sūpitaṃ,
Tvaṇca māṇava bhikkhā ca, ubho bhakkhā bhavissathā ti.**

Tattha **bhikkhan**-ti mama nibaddhabhikkhaṃ. **Sūpitan**-ti sūpasampannaṃ.

Tato bodhisatto dve gāthā abhāsi:

**3. Appakena tuvaṃ yakkha, thullamatthaṃ jahissasi,
Bhikkhaṃ te nāharissanti, janā maraṇasaññino.**

**4. Laddhāya yakkhā tava niccabhikkhaṃ, suciṃ paṇitaṃ rasasā upetaṃ,
Bhikkhaṇca te āhariyo naro idha, sudullabho hehiti bhakkhite mayī ti.**

Tattha **thullamatthan**-ti appakena kāraṇena mahantaṃ atthaṃ jahissasīti dasseti. **Nāharissanti** ti ito paṭṭhāya maraṇasaññino hutvā na āharissanti, atha tvaṃ milātasākho viya rukkho nirāhāro dubbalo bhavissasīti. **Laddhāyan**-ti laddhaayaṃ laddhāgamaṇaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: samma yakkha, yaṃ ahaṃ ajja āharimī, idaṃ tava niccabhikkhaṃ suciṃ paṇitaṃ uttamaṃ rasena upetaṃ laddhāgamaṇaṃ devasikaṃ te āgacchissati. **Āhariyo** ti āharaṇako. Idaṃ vuttaṃ hoti: “sace tvaṃ imaṃ bhikkhaṃ gahetvā āgataṃ maṃ bhakkhasi, athevaṃ mayi bhakkhite bhikkhaṇca te āharaṇako añño naro idha sudullabho bhavissati. Kimkāraṇa? Mādiso hi bārāṇasiyaṃ añño paṇḍitamanusso nāma natthi, mayi pana khādite sutanu pi nāma yakkhena khādito, aññassa kassa so lajjissatī” ti bhattāharaṇakaṃ na labhissasi, atha te ito paṭṭhāya bhojanaṃ dullabhaṃ bhavissati, amhākam-pi rājānaṃ gaṇhituṃ na labhissasi. Kasmā? Rukkhatō bahibhāvena. Sace panidaṃ bhattaṃ bhuñjitvā maṃ paṇiṇissasi, ahaṃ te rañño kathetvā nibaddhaṃ bhattaṃ pesessāmi, attānam-pi ca te {3.329} khādituṃ na dassāmi, aham-pi tava santike ṭhāne na ṭhassāmi, pādukāsu ṭhassāmi, rukkhacchāyāyam-pi te na ṭhassāmi, attano chattacchāyāyam-eva ṭhassāmi, sace pana mayā saddhiṃ virujjhissasi, khaggena taṃ dvidhā bhindissāmi, ahañhi ajja etadattham-eva sajjo hutvā āgatoti. Evaṃ kira naṃ mahāsatto tajjesi.

Yakkho: “Yuttarūpaṃ māṇavo vadatī” ti sallakkhetvā pasannacitto dve gāthā abhāsi:

**5. Mam-eva sutano attho, yathā bhāsasi māṇava,
Mayā tvaṃ samanunñāto, sotthiṃ passāhi mātaraṃ.**

**6. Khaggaṃ chattañca pātiñca, gacchamādāya māṇava,
Sotthiṃ passatu te mātā, tvañca passāhi mātaraṃ-ti.**

Tattha **sutano** ti bodhisattaṃ ālapati. **Yathā bhāsasi** ti yathā tvaṃ bhāsasi, tathā yo esa tayā bhāsito attho, eso mamevattho, mayham-eva vaḍḍhīti.

Yakkhassa kathaṃ sutvā bodhisatto: “Mama kammaṃ nipphannaṃ, damito me yakkho, bahuñca dhanam laddhaṃ, rañño ca vacanaṃ katan”-ti tuṭṭhacitto yakkhassa anumodanaṃ karonto osānagāthamāha.

**7. Evaṃ yakkha sukhī hohi, saha sabbehi nātibhi,
Dhanañca me adhigataṃ, rañño ca vacanaṃ katan-ti.**

Vatvā ca pana yakkhaṃ āmantetvā: “Samma, tvaṃ pubbe akusalakammaṃ katvā kakkhaḷo pharuso paresaṃ lohitamaṃsabhakkho yakkho hutvā nibbatto, ito paṭṭhāya pāṇātipātādīni mā karī” ti sīle ca ānisaṃsaṃ, dussīle ca ādīnavam kathetvā yakkhaṃ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā: “Kim te araññavāsena, ehi nagaradvāre taṃ nisīdāpetvā aggabhattalābhiṃ karomī” ti yakkhena saddhiṃ nikkhamitvā khaggādīni yakkhaṃ gāhāpetvā bārāṇasim agamāsi. “Sutana māṇavo yakkhaṃ gahetvā etī” ti rañño ārocesum. Rājā amaccaparivuto bodhisattassa {3.330} paccuggamanaṃ katvā yakkhaṃ nagaradvāre nisīdāpetvā aggabhattalābhinaṃ katvā nagaraṃ pavisitvā bherim carāpetvā nāgare sannipātāpetvā bodhisattassa guṇaṃ kathetvā senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. Ayañca bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā yakkho aṅgulimālo ahosi, rājā ānando, māṇavo pana aham-eva ahosinti.

Sutanujātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 399 Mātuposakagijjhajātakavaṇṇanā

Te katham nu karissantī ti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Vatthu **sāmajātake** (Ja. 540) āvi bhavissati.

Sāvattiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahosi mātāpitūnaṃ piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaram ugghāṭetvā vīthim olokeno gandhamālādihattham mahājanam dhammassavanatthāya jetavanam gacchantam {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram gantvā vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantaṃ pūjetvā ekamantaṃ nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam disvā pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantaṃ pabbajjam yācitvā: “Mātāpitūhi ananuññātaṃ puttam tathāgatā nāma na pabbājentī” ti sutvā bhagavantaṃ vanditvā puna geham gantvā sagāravena mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadaya viya puttasiṇehena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulāṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta paṇasadisa, tayā vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayañhi tāta, jarājīṇṇā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇam pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇham labhati, uṇhena atthe sati sītam labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Tam sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāham nirāhāro. Athassa mātāpitāro evam cintesum: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānam puna nam passissāmā” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, tam pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Tam sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīram oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāram gantvā bhagavantaṃ pabbajjam yāci. Satthā ekaṃ bhikkhum pakkosāpetvā: “Imam kumāram pabbājehī” ti āṇāpesi. So tam pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhētva laddhūpasampado pañca vassāni dhammam pariyāpuṇitvā: “Aham idha ākiṇṇo viharāmi, na me idam patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānam gahetvā upajjhāyam vanditvā jetavanā

nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanaṃ vaḍḍhetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkehi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthi” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathāruci palāyimsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraṇṇasuvaṇṇādāni gahetvā palāyimsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiṅcanam-pi alabhitvā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carimsu. Tasmim kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃcā ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃcā pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya caranti” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakko assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitāro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitāro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhi” ti.

*So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkehi, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitāro posetvā dānaṃ datvā saggaṃ parāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattiṃ. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭthamaṃ mātāpitāro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitāro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitāro passissāmi” ti sāvattimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle lokaṃ olokento imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasutta**na (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa*

dhammakatham suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitaro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnaṃ’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitaro posessāmī” ti.

So salākaggam gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvatthiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitaro passissāmi” ti cintevā: “Kapaṇānam mātāpitūnam santikam tucchahatthena gantum ayuttan”-ti cintevā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāram gato. Mātāpitaro pissa yāgubhikkham caritvā parabhittim nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākam dātabbayuttakam natthi, aticchathā” ti āha. So tassā katham sutvā hadayapūram sokam gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaram āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketi sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantam kāruṇṇam ahosi.

So pi mātāpitaro disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assūni pavattesi. So sokam adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, aham vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitaro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkham āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkham pariyesitvā tesam santikam gantvā puna bhattenāpucchitvā pacchā sayam paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitaro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikam-pi aññam-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttam jīṇṇapilotikam gahetvā aggaḷam datvā rajitvā sayam paribhuñjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesuṃ. Athassa nivāsanapārupanam atilūkham hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto ahosi. Atha nam sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso,

byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetuṃ na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesāṃ kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭī” ti satthu ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī poseṭī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte taṃ kiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca pubbacariyaṃ pakāsetukāmo: “Bhikkhu, gihī posento ke poseṭī” ti pucchi. “Mātāpitaro me, bhante” ti vutte satthā tassa ussāhaṃ janetuṃ: “Sādhu sādhu, bhikkhū” ti tikkhattuṃ sādhuḥkāraṃ datvā: “Tvaṃ mama gatamagge ʒhito, aham-pi pubbacariyaṃ caranto mātāpitaro posesin”-ti āha. So assāsaṃ paṭilabhi. Satthā tāya pubbacariyāya āvikaraṇatthaṃ tehi bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto gijjhayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto vuddhe parihīnacakkhuke mātāpitaro gijjhaguhāyaṃ ʒhapetvā gomaṃsādīni āharitvā posesi. Tasmim kāle bārāṇasiyaṃ susāne eko nesādo aniyametvā gijjhānaṃ pāse oḍḍesi. Athekadivasāṃ bodhisatto gomaṃsādīm pariyesanto susānaṃ paviṭṭho pādena pāse bajjhitvā attano na cintesi, vuddhe parihīnacakkhuke mātāpitaro anussaritvā: “Kathaṃ nu kho me mātāpitaro yāpessanti, mama baddhabhāvam-pi ajānantā anāthā nippaccayā pabbataguhāyam-eva sussitvā marissanti mañṇe” ti vilapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Te kathaṃ nu karissanti, vuddhā giridarīsayā,
Ahaṃ baddhosmi pāsena, niliyassa vasaṃ gato ti.**

Tattha **niliyassā** ti evaṃnāmakassa nesādaputtassa.

Atha nesādaputto gijjharājassa {3.331} paridevitasaddaṃ sutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kiṃ gijjha paridevasi, kā nu te paridevanā,
Na me suto vā diṭṭho vā, bhāsanto mānusiṃ dijo ti.**

Gijjho āha:

**3. Bharāmi mātāpitaro, vuddhe giridarīsaye,
Te kathaṃ nu karissanti, ahaṃ vasaṃ gato tavā ti.**

Nesādo āha:

**4. Yaṃ nu gijjho yojanasataṃ, kuṇapāni avekkhati,
Kasmā jālaṇca pāsaṇca, āsajjā pi na bujjhasi ti.**

Gijjharājā āha:

**5. Yadā parābhavo hoti, poso jīvitasaṅkhaye,
Atha jālaṇca pāsaṇca, āsajjā pi na bujjhatī ti.**

**6. Bharassu mātāpitāro, vuddhe giridarīsaye,
Mayā tvaṃ samanūññāto, sotthiṃ passāhi ñātake.**

**7. Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi ñātibhi,
Bharissam mātāpitāro, vuddhe giridarīsaye ti.**

Nesādaputtēna dutiyā, gijjhena tatiyāti imā gāthā paṭipāṭiyā vuttā.

Tattha **yaṃ nū** ti yaṃ nu etaṃ loke kathīyati. **Gijjho yojanasataṃ, kuṇapāni avekkhatī** ti yojanasataṃ atikkamma ṭhitāni pi kuṇapāni passati, taṃ yadi tathaṃ, atha kasmā tvaṃ imaṃ jālaṇca pāsaṇca āsajjā pi na bujjhasi, santikaṃ āgantvā pi na jānāsīti.

Parābhavo ti vināso. **Bharassū** ti idaṃ so bodhisattassa dhammakathaṃ sutvā: “Paṇḍito gijjharājā paridevanto na attano paridevati, mātāpitūnaṃ paridevati, nāyaṃ māretuṃ yutto” ti tussitvā āha, vatvā ca pana piyacittēna muducittēna pāsāṃ mocesi.

Athassa bodhisatto maraṇamukhā pamutto sukhito anumodanaṃ karonto osānagāthaṃ vatvā mukhapūraṃ maṃsaṃ ādāya mātāpitūnaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. {3.332} Tadā nesādaputto channo ahosi, mātāpitāro mahārājakulāni, gijjharājā pana aham-eva ahosinti.

Mātuposakagijjhajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 400 Dabbhapupphajātakavaṇṇanā

Anutīracārī bhaddante ti idaṃ satthā jetavane viharanto upanandaṃ sakyaputtaṃ ārabba kathesi. So hi sāsane pabbajitvā appicchatādiguṇe pahāya mahātaṇho ahosi. Vassūpanāyikāya dve tayo vihāre pariggahetvā ekasmiṃ chattaṃ vā upāhanaṃ vā ekasmiṃ kattarayaṭṭhiṃ vā udakatumbaṃ vā ṭhapetvā ekasmiṃ sayam vasati. So ekasmiṃ janapadavihāre vassaṃ upagantvā:

“Bhikkhūhi nāma appicchehi bhavitabban”-ti ākāse candam uṭṭhāpento viya bhikkhūnam paccayasantosadīpakam ariyavaṃsapaṭipadam kathesi. Tam sutvā bhikkhū manāpāni pattacīvarāni chaḍḍetvā mattikāpattāni ceva paṃsukūlacīvarāni ca gaṇhiṃsu. So tāni attano vasanaṭṭhāne ṭhapetvā vutthavasso pavāretvā yānakam pūretvā jetavanam gacchanto antarāmagge ekassa araṇṇavihārassa piṭṭhibhāge pāde vallyā palibuddho: “Addhā ettha kiñci laddhabbam bhavissatī” ti tam vihāram pāvisi. Tattha pana dve mahallakā bhikkhū vassam upagacchiṃsu. Te dve ca thūlasāṭake ekañca sukhmakambalam labhitvā bhājetum asakkontā tam disvā: “Thero no bhājetvā dassatī” ti tuṭṭhacittā: “Mayam, bhante, imam vassāvāsikam bhājetum na sakkoma, imam no nissāya vivādo hoti, idam amhākam bhājetvā dethā” ti āhaṃsu. So: “Sādhu bhājessāmī” ti dve thūlasāṭake dvinnam-pi bhājetvā: “Ayaṃ amhākam vinayadharānam pāpuṇātī” ti kambalam gahetvā pakkāmi.

Te pi therā kambale sālayā teneva saddhim jetavanam gantvā vinayadharānam bhikkhūnam tamattham ārocetvā: “Labbhati nu kho, bhante, vinayadharānam evam vilopam khāditum”-ti āhaṃsu. Bhikkhū upanandattherena ābhatam pattacīvararāsim disvā: “Mahāpuññosi tvaṃ āvuso, bahuṃ te pattacīvaram laddhan”-ti vadīṃsu. So: “Kuto me āvuso, puññaṃ, iminā me upāyena idam laddhan”-ti sabbam kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, upanando sakyaputto mahātaṇho mahālobho” ti. Satthā {3.333} āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, upanandena paṭipadāya anucchavikam kataṃ, parassa paṭipadam kathentena nāma bhikkhunā paṭhamam attano anucchavikam katvā pacchā paro ovaditabbo” ti.

Attānam-eva paṭhamam, patirūpe nivesaye,

Athaññamanusāseyya, na kilisseyya paṇḍito ti. (Dhp. 158).

Imāya dhammapade gāthāya dhammam desetvā: “Na, bhikkhave, upanando idāneva, pubbepesa mahātaṇho mahālobhova, na ca pana idāneva, pubbepesa imesam santakam vilumpiyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto nadītīre rukkhadevatā ahoṣi. Tadā eko siṅgālo māyāvim nāma bhariyam gahetvā nadītīre ekasmiṃ ṭhāne vasi. Athekadivasam siṅgālī siṅgālam āha: “Dohaḷo me sāmī, uppanno, allaro hitamaccham khāditum icchāmī” ti. Siṅgālo: “Appossukkā hohi, āharissāmī te” ti nadītīre caranto vallyā pāde palibujhitvā anutīram-eva

agamāsi. Tasmim̐ khaṇe gambhīracārī ca anutīracārī cāti dve uddā macche pariyesantā tīre aṭṭhaṃsu. Tesu gambhīracārī mahantaṃ rohitamacchaṃ disvā vegena udake pavisitvā taṃ naṅguṭṭhe gaṇhi. Balavā maccho parikaḍḍhanto yāsi. So gambhīracārī uddo: “Mahāmaccho ubhinnaṃ-pi no pahossati, ehi me sahāyo hohī” ti itarena saddhim̐ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Anutīracārī bhaddante, sahāyamanudhāva maṃ,
Mahā me gahito maccho, so maṃ harati vegasā ti.**

Tattha **sahāyamanudhāva man-**ti sahāya anudhāva maṃ, sandhivasena ma-kāro vutto. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathāhaṃ iminā macchena na saṃhīrāmi, evaṃ maṃ naṅguṭṭhakhaṇḍe gahetvā tvaṃ anudhāvāti.

Taṃ {3.334} sutvā itaro dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Gambhīracārī bhaddante, daḷhaṃ gaṇhāhi thāmasā,
Ahaṃ taṃ uddharissāmi, supaṇṇo uragāmivā ti.**

Tattha **thāmasā** ti thāmena. **Uddharissāmī** ti nīharissāmi. **Supaṇṇo uragāmivā** ti garuḷo sappam̐ viya.

Atha dve pi te ekato hutvā rohitamacchaṃ nīharitvā thale ṭhapetvā māretvā: “Tvaṃ bhājehi, tvaṃ bhājehī” ti kalahaṃ katvā bhājetuṃ asakkontā ṭhapetvā nisīdim̐su. Tasmim̐ kāle siṅgālo taṃ ṭhānaṃ anuppatto. Te taṃ disvā ubho pi paccuggamaṇaṃ katvā: “Ayaṃ, samma, dabbhapupphamaccho amhehi ekato hutvā gahito, taṃ no bhājetuṃ asakkontānaṃ vivādo uppanno, samabhāgaṃ no bhājetvā dehi” ti tatiyaṃ gāthamāhaṃsu:

**3. Vivādo no samuppanno, dabbhapuppha suṇohi me,
Samehi medhagaṃ sammā, vivādo vūpasammatan-ti.**

Tattha **dabbhapupphā** ti dabbhapupphasamānavanṇatāya taṃ ālapanti. **Medhagan-**ti kalahaṃ.

Tesaṃ vacanaṃ sutvā siṅgālo attano balaṃ dīpento:

**4. Dhammaṭṭhohaṃ pure āsim̐, bahū aḍḍā me tīritā,
Samemi medhagaṃ sammā, vivādo vūpasammatan-ti.**

Idaṃ gāthaṃ vatvā bhājento:

**5. Anutīracārī naṅguṭṭhaṃ, sīsaṃ gambhīracārino,
Accāyaṃ majjhimo khaṇḍo, dhammaṭṭhassa bhavissatī ti.**

Imaṃ gāthamāha.

Tattha paṭhamagāthāya ayamattho: ahaṃ pubbe rājūnaṃ vinicchayāmacco
āsiṃ, tena mayā vinicchaye nisīditvā bahū aḍḍā tīritā, tesaṃ tesaṃ
brāhmaṇagahapatikādīnaṃ bahū aḍḍā tīritā vinicchitā, svāhaṃ tumhādisānaṃ
samajātikānaṃ catuppadānaṃ aḍḍaṃ tīretuṃ kiṃ na sakkhissāmi, ahaṃ vo
samemi medhagaṃ, sammā maṃ nissāya tumhākaṃ vivādo vūpasammatūti.
{3.335}

Evañca pana vatvā macchaṃ tayo koṭṭhāse katvā anutīracāri tvaṃ
naṅguṭṭhaṃ gaṇha, sīsaṃ gambhīracārino hotu. **Accāyaṃ majjhimo khaṇḍo**
ti apica ayaṃ majjhimo koṭṭhāso. Atha vā **accā** ti aticca, ime dve koṭṭhāse
atikkamitvā ṭhito ayaṃ majjhimo khaṇḍo dhammaṭṭhassa
vinicchayasāmikassa mayhaṃ bhavissatīti.

Evam taṃ macchaṃ vibhajitvā: “Tumhe kalahaṃ akatvā naṅguṭṭhañca sīsañca
khādatha” ti vatvā majjhimakhaṇḍaṃ mukhena ḍaṃsitvā tesaṃ passantānaṃ
yeva palāyi. Te sahassaṃ parājitā viya dummukhā nisīditvā gāthamāhaṃsu:

**6. Ciram-pi bhakkho abhavissa, sace na vivademase,
Asīsakam anañguṭṭham, siṅgālo harati rohitān-ti.**

Tattha **cirampī** ti dve tayo divase sandhāya vuttaṃ.

Siṅgālo pi: “Aja bhariyaṃ rohitamacchaṃ khādāpessāmī” ti tuṭṭhacitto tassā
santikaṃ agamāsi. Sā taṃ āgacchantam disvā abhinandamānā:

**7. Yathā pi rājā nandeyya, rajjaṃ laddhāna khattiyo,
Evāhamajja nandāmi, disvā puṇṇamukhaṃ patin-ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā adhigamūpāyaṃ pucchantī:

**8. Kathaṃ nu thalajo santo, udaye macchaṃ parāmasi,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kathaṃ adhigataṃ tayā ti.**

Imaṃ gāthamāha.

Tattha **kathaṃ nūti**: “Khāda, bhadde” ti macchakhaṇḍe purato ṭhapite:
“Kathaṃ nu tvaṃ thalajo samāno udaye macchaṃ gaṇhī” ti pucchi.

Siṅgālo tassā adhigamūpāyaṃ ācikkhanto anantaragāthamāha.

**9. Vivādena kisā honti, vivādena dhanakkhayā,
Jīnā uddā vivādena, bhuñja māyāvi rohitān-ti.**

Tattha {3.336} **vivādena kisā hontī** ti bhadde, ime sattā vivādaṃ karontā
vivādaṃ nissāya kisā appamaṃsalohitā honti. **Vivādena dhanakkhayā** ti
hiraññasuvaṇṇādīnaṃ dhanānaṃ khayā vivādeneva honti. Dvīsu pi

vivadantesu eko parājito parājītattā dhanakkhayaṃ pāpuṇāti, itaro jayabhāgadānena. **Jīnā uddā** ti dve uddā pi vivādeneva imaṃ macchaṃ jīnā, tasmā tvaṃ mayā ābhatassa uppattiṃ mā puccha, kevalaṃ imaṃ bhuñja māyāvi rohitanti.

Itarā abhisambuddhagāthā.

**10. Evam-eva manussesu, vivādo yattha jāyati,
Dhammaṭṭhaṃ paṭidhāvati, so hi nesaṃ vināyako,
Dhanā pi tattha jīyanti, rājakoso pavaḍḍhatī ti.**

Tattha **evamevā** ti bhikkhave, yathā ete uddā jīnā, evam-eva manussesu pi yasmiṃ ṭhāne vivādo jāyati, tattha te manussā dhammaṭṭhaṃ patidhāvanti, vinicchayasāmikaṃ upasaṅkamanti. Kimkāraṇā? **So hi nesaṃ vināyako**, so tesāṃ vivādāpannānaṃ vivādavūpasamakoti attho. **Dhanā pi tatthā** ti tattha te vivādāpannā dhanato pi jīyanti, attano santakā parihāyanti, daḍḍena ceva jayabhāgaggahaṇena ca rājakoso pavaḍḍhatīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā siṅgalo upanando ahosi, uddā dve mahallakā, tassa kāraṇassa paccakkhakārikā rukkhadevatā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dabbhapupphajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 401 Paṇṇakajātakavaṇṇanā

Paṇṇakaṃ tikhiṇadhāraṇa-ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpito” ti vatvā: “Purāṇadutiyikāyā” ti vutte: “Bhikkhu ayaṃ itthi tuyhaṃ anattakārikā, pubbe pi tvaṃ imaṃ nissāya cetasikarogena maranto paṇḍite nissāya jīvitaṃ alatthā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {3.337} bārāṇasiyaṃ maddavamahārāje rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbatti, senakakumārotissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ paccāgantvā maddavaraṇṇo atthadhammānūsāsako amacco ahosi, “senakapaṇḍito” ti vutte sakalanagare cando viya sūriyo viya ca paññāyi. Tadā raṇṇo purohitaputto rājupatṭhānaṃ āgato sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ uttamarūpadharaṃ raṇṇo aggamahesiṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā gehaṃ gantvā nirāhāro nipajjitvā sahāyakehi puṭṭho

tamatthaṃ ārocesi. Rājāpi: “Purohitaputto na dissati, kahaṃ nu kho” ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā taṃ pakkosāpetvā: “Ahaṃ te imaṃ satta divasāni dammi, sattāhaṃ ghare katvā aṭṭhame divase āneyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā taṃ gehaṃ netvā tāya saddhiṃ abhirami. Te aññaṃaññaṃ paṭibaddhacittā hutvā kañci ajānāpetvā aggadvārena palāyitvā aññaṃsa rañño vijitaṃ agamasuṃ, koci gataṭṭhānaṃ na jāni, nāvāya gatamaggo viya ahosi. Rājā nagare bheriṃ carāpetvā nānappakārena vicinanto pi tassa gataṭṭhānaṃ na aññāsi. Athassa taṃ nissāya balavasoko uppajji, hadayaṃ uṇhaṃ hutvā lohitaṃ pagghari. Tato paṭṭhāya cassa kucchito lohitaṃ nikkhami, byādhi mahanto ahosi. Mahantā pi rājavejjā tikicchituṃ nāsakkhiṃsu.

Bodhisatto: “Imassa rañño byādhi natthi, bhariyaṃ pana apassanto cetaskarogena phuṭṭho, upāyena taṃ tikicchissāmī” ti āyurañca pukkusañcāti dve rañño paṇḍitāmacce āmantetvā: “Rañño deviyā adassanena cetaskāṃ rogaṃ ṭhapetvā añño rogo natthi, bahūpakāro ca kho pana amhākaṃ rājā, tasmā upāyena naṃ tikicchāma, rājaṅgaṇe {3.338} samajjaṃ kāretvā asim gilituṃ jānantaṃ asim gilāpetvā rājānaṃ sīhapañjare katvā samajjaṃ olokāpessāma, rājā asim gilantaṃ disvā ‘atthi nu kho ito aññaṃ dukkarataran’-ti pañhaṃ pucchissati. Taṃ samma āyura, tvaṃ ‘asukāṃ nāma dadāmīti vacanaṃ ito dukkarataran’-ti byākareyyāsi, tato samma pukkusa, taṃ pucchissati, athassa tvaṃ ‘mahārāja, dadāmīti vatvā adadato sā vācā aphalā hoti, tathārūpaṃ vācaṃ na keci upajīvanti na khādanti na pivanti, ye pana tassa vacanassānucchavikaṃ karonti, yathapaṭiññātamatthaṃ denti yeva, idaṃ tato dukkarataran’-ti evaṃ byākareyyāsi, ito paraṃ kattabbaṃ ahaṃ jānissāmī” ti vatvā samajjaṃ kāresi.

Atha te tayo pi paṇḍitā rañño santikaṃ gantvā: “Mahārāja, rājaṅgaṇe samajjo vattati, taṃ oloketānaṃ dukkham-pi na dukkham hoti, ehi gacchāmā” ti rājānaṃ netvā sīhapañjaraṃ vivaritvā samajjaṃ olokāpesuṃ. Bahū janā attano attano jānanakasippaṃ dassesuṃ. Eko pana puriso tettiṃsaṅgulaṃ tikhiṇadhāraṃ asiratanāṃ gilati. Rājā taṃ disvā: “Ayaṃ puriso etaṃ asim gilati, ‘atthi nu kho ito aññaṃ dukkarataran’-ti ime paṇḍite pucchissāmī” ti cintetvā āyuraṃ pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Paṇṇakaṃ tikhiṇadhāraṃ, asim sampannapāyinaṃ,
Parisāyaṃ puriso gilati, kiṃ dukkarataraṃ tato,
Yadaññaṃ dukkaraṃ ṭhānaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **paṇṇakan**-ti paṇṇakaraṭṭhe uppannaṃ. **Sampannapāyinan**-ti sampannaṃ paralohitapāyinaṃ. **Parisāyan**-ti parisamajjhe dhanalobhena ayaṃ puriso gilati. **Yadaññan**-ti ito asigilanato yaṃ aññaṃ dukkarataraṃ kāraṇaṃ, taṃ mayā pucchito kathehīti.

Athassa {3.339} so taṃ kathento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Gileyya puriso lobhā, asim sampannapāyinaṃ,
Yo ca vajjā dadāmīti, taṃ dukkarataraṃ tato,
Sabbaññaṃ sukaraṃ ṭhānaṃ, evaṃ jānāhi maddavā ti.**

Tattha **vajjā** ti vadeyya. **Taṃ dukkarataranti**: “Dadāmī” ti vacanaṃ tato asigilanato dukkarataraṃ. **Sabbaññanti**: “Asukaṃ nāma tava dassāmī” ti vacanaṃ ṭhapetvā aññaṃ sabbam-pi kāraṇaṃ sukaraṃ. **Maddavā** ti rājānaṃ gottena ālapati.

Raṇṇo āyurapaṇḍitassa vacanaṃ sutvā: “Asigilanato kira ‘idaṃ nāma dammī’ ti vacanaṃ dukkaraṃ, ahañca ‘purohitaputtassa devim dammī’ ti avacaṃ, atidukkaraṃ vata me katan”-ti vīmaṃsantasseva hadayasoko thokaṃ tanuttaṃ gato. So tato: “Parassa imaṃ dammīti vacanato pana aññaṃ dukkarataraṃ atthi nu kho” ti cintetvā pukkusapaṇḍitena saddhim sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Byākāsi āyuro pañhaṃ, atthaṃ dhammassa kovido,
Pukkusaṃ dāni pucchāmi, kiṃ dukkarataraṃ tato,
Yadaññaṃ dukkaraṃ ṭhānaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **pañhaṃ atthan**-ti pañhassa atthaṃ byākāsīti vuttaṃ hoti. **Dhammassa kovido** ti tadatthajotake ganthe kusalo. **Tato** ti tato vacanato kiṃ dukkarataranti.

Athassa byākaronto pukkusapaṇḍito catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na vācamupajīvanti, aphalaṃ giramudīritam,
Yo ca datvā avākayirā, taṃ dukkarataraṃ tato,
Sabbaññaṃ sukaraṃ ṭhānaṃ, evaṃ jānāhi maddavā ti.**

Tattha **datvāti**: “Asukaṃ nāma dammī” ti paṭiññaṃ datvā. **Avākayirā** ti taṃ paṭiññātamatthaṃ dadanto tasmim lobhaṃ avākareyya chindeyya, taṃ bhaṇḍaṃ {3.340} dadeyyāti vuttaṃ hoti. **Tato** ti tato asigilanato: “Asukaṃ nāma te dammī” ti vacanato ca tadeva dukkarataraṃ.

Rañño taṃ vacanaṃ sutvā: “Ahaṃ ‘purohitaputtassa devim̐ dammī’ ti paṭhamam̐ vatvā vācāya anucchavikaṃ katvā taṃ adāsīm̐, dukkaraṃ vata me katan”-ti parivittakentassa soko tanukataro jāto. Athassa etadahosi: “Senakapaṇḍitato añño paṇḍitataro nāma natthi, imam̐ pañham̐ etaṃ pucchissāmī” ti. Tato taṃ pucchanto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Byākāsi pukkuso pañham̐, attham̐ dhammassa kovido,
Senakaṃ dāni pucchāmi, kiṃ dukkarataraṃ tato,
Yadaññaṃ dukkaraṃ ṭhānaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Athassa byākaronto senako chaṭṭham̐ gāthamāha.

**6. Dadeyya puriso dānaṃ, appaṃ vā yadi vā bahum̐,
Yo ca datvā nānutappe, taṃ dukkarataraṃ tato,
Sabbaññaṃ sukaraṃ ṭhānaṃ, evaṃ jānāhi maddavā ti.**

Tattha **nānutappe** ti attano atikantaṃ atimanāpaṃ piyabhaṇḍaṃ parassa datvā: “Kimatthaṃ mayā idaṃ dinnan”-ti evaṃ taṃ piyabhaṇḍaṃ ārabha yo pacchā na tappatī na socatī, taṃ asigilanato ca: “Asukaṃ nāma te dammī” ti vacanato ca tassa dānato ca dukkarataraṃ.

Iti mahāsatto rājānaṃ saññāpentā kathesi. Dānañhi datvā aparacetanāva dussandhāriyā, tassā sandhāraṇadukkaratā vessantarajātakena (Ja. 547) dīpitā. Vuttañhetam̐:

**Adu cāpaṃ gahetvāna, khaggaṃ bandhiya vāmato,
Ānessāmi sake putte, puttānañhi vadho dukho.**

**Aṭṭhānametaṃ dukkharūpaṃ, yaṃ kumārā vihaññare,
Satañca dhammamaññāya, ko datvā anutappatī ti (Ja. 547).**

Rājā pi bodhisattassa vacanaṃ sutvā sallakkhesi: “Ahaṃ attano maneneva purohitaputtassa devim̐ datvā sakamanaṃ sandhāretum̐ {3.341} na sakkomi, socāmi kilamāmi, na me idaṃ anucchavikaṃ, sace sā mayi sasinehā bhaveyya, imam̐ issariyaṃ chaḍḍetvā na palāyeyya, mayi pana sineham̐ akatvā palātāya kiṃ tāya mayhan”-ti. Tassevaṃ cintentassa padumapatte udakabindu viya sabbasoko nivattitvā gato, taṅkhaṇaññevassa kucchi parisaṇṭhāsi. So nirogo sukhito hutvā bodhisattassa thutiṃ karonto osānagāthamāha.

**7. Byākāsi āyuro pañham, atho pukkusaporiso,
Sabbe pañhe atibhoti, yathā bhāsati senako ti.**

Tattha **yathā bhāsati** ti yathā paṇḍito bhāsati, tathevetam dānam nāma datvā neva anutappitabbanti. Imaṃ panassa thutim katvā tuṭṭho bahuṃ dhanamadāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rājamahesī purāṇadutiyikā ahosi, rājā ukkaṇṭhitabhikkhu, āyurapaṇḍito moggallāno, pukkusapaṇḍito sārīputto, senakapaṇḍito aham-eva ahosinti.

Paṇṇakajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 402 Sattubhastajātakavaṇṇanā

Vibbhantacitto ti idaṃ satthā jetavane viharanto attano paññāpāramim ārabha kathesi. Paccuppannavatthu **umaṅgajātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramim ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā tathāgatassa paññāpāramim vaṇṇayantā nisīdimsu: “Mahāpañño, āvuso, tathāgato puthupañño gambhīrapañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano paññānubhāvena kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core, āḷavakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo brahmāno ca dametvā nibbisevane akāsi, bahujanakāye pabbajjam datvā maggaphalesu patiṭṭhāpesi, evaṃ mahāpañño, āvuso, satthā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {6.330} vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva paññavā, atīte pi aparipakke ñāṇe bodhiñāṇatthāya cariyam caranto pi paññavāyevā” ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam janako nāma rājā rajjam kāresi. Tadā bodhisatto brāhmaṇakule nibbatti, senakakumārotissa nāmaṃ karimsu. So vayappatto takkasilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasim paccāgantvā rājānam passi, rājā tam amaccaṭṭhāne ṭhapesi, mahantañcassa yasam anuppadāsi. {3.342} So rañño atthañca dhammañca anusāsi, madhurakatho dhammakathiko hutvā rājānam pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā dāne uposathakamme dasasu kusalakammaphathesūti imāya kalyāṇapaṭipadāya patiṭṭhāpesi, sakalaraṭṭhe

buddhānaṃ uppannakālo viya ahosi. Pakkhadivasesu rājā ca uparājādayo ca sabbe sannipatitvā dhammasabhaṃ sajjenti. Mahāsatto sajjitadhammasabhāyaṃ ratanapallaṅkavaragato buddhalīlāya dhammaṃ deseti, buddhānaṃ dhammakathāsadisāvassa kathā hoti.

Atha aññataro mahallakabrāhmaṇo dhanabhikkhaṃ caritvā kahāpaṇasahassaṃ labhitvā ekasmiṃ brāhmaṇakule nikkhipitvā puna: “Bhikkhaṃ carissāmī” ti gato. Tassa gatakāle taṃ kulaṃ kahāpaṇe vaḷañjesi. So āgantvā kahāpaṇe āharāpesi. Brāhmaṇo kahāpaṇe dātuṃ asakkonto attano dhītaraṃ tassa pādaparicārikaṃ katvā adāsi. Brāhmaṇo taṃ gahetvā bārāṇasito avidūre ekasmiṃ brāhmaṇagāme vasaṃ kappesi. Athassa bhariyā daharatāya kāmesu atittā aññena taruṇabrāhmaṇena saddhiṃ micchācāraṃ cari. **Soḷasa** hi **atappanīyavatthūni** nāma. Katamāni soḷasa? Sāgaro sabbasavantīhi na tappati, aggi upādānena na tappati, rājā raṭṭhena na tappati, bālo pāpehi na tappati, itthī methunadhammena alaṅkārena vijāyanenāti imehi tīhi na tappati, brāhmaṇo mantehi na tappati, jhāyī vihārasamāpattiyā na tappati, sekkho apacayena na tappati, appiccho dhutaṅgaguṇena na tappati, āraddhavīriyo vīriyārambhena na tappati, dhammakathiko sākacchāya na tappati, visārado parisāya na tappati, saddho saṅghupaṭṭhānena na tappati, dāyako pariccāgena na tappati, paṇḍito dhammassavanena na tappati, catasso parisā tathāgatadassanena na tappantīti.

Sā pi brāhmaṇī methunadhammena, atittā {3.343} taṃ brāhmaṇaṃ nīharitvā vissatthā pāpakammaṃ kātukāmā hutvā ekadivasaṃ dummanā nipajjitvā: “Kiṃ bhotī” ti vuttā: “Brāhmaṇa, ahaṃ tava gehe kammaṃ kātuṃ na sakkomi, dāsīdāsaṃ ānehī” ti āha. “Bhoti dhanam me natthi, kiṃ datvā ānemī” ti. “Bhikkhaṃ caritvā dhanam pariyesitvā ānehī” ti. “Tena hi bhoti pātheyyaṃ me sajjehī” ti. “Sā tassa baddhasattūnañca abaddhasattūnañca cammapasibbakaṃ pūretvā adāsi”. Brāhmaṇo gāmanigamarājadhānīsu caranto satta kahāpaṇasatāni labhitvā: “Alaṃ me ettakaṃ dhanam dāsīdāsamūlāyā” ti nivattitvā attano gāmaṃ āgacchanto ekasmiṃ udakaphāsukaṭṭhāne pasibbakaṃ muñcitvā sattum khādītva pasibbakamukhaṃ abandhitvāva pānīyaṃ pivituṃ otiṇṇo.

Athekasmiṃ rukkhasusire eko kaṇhasappo sattugandhaṃ ghāyitvā pasibbakaṃ pavisitvā bhogaṃ ābhujitvā sattum khādanto nipajji. Brāhmaṇo āgantvā pasibbakassa abbhantaraṃ anoloketvā pasibbakaṃ bandhitvā aṃse katvā pāyāsi. Antarāmagge ekasmiṃ rukkhe nibbattadevatā khandhaviṭape ṭhatvā: “Brāhmaṇa, sace antarāmagge vasissasi, sayam marissasi, sace ajja gharam gamissasi, bhariyā te marissatī” ti vatvā antaradhāyi. So olokeno devataṃ

adisvā bhīto maraṇabhayaatajjito rodanto paridevanto bārāṇasinagaradvāraṃ sampāpuṇi.

Tadā ca pannarasuposatho hoti alaṅkatadhammāsane nisīditvā bodhisattassa dhammakathanadivaso. Mahājano nānāgandhapupphādihattho vaggavaggo hutvā dhammiṃ katham sotuṃ gacchati. Brāhmaṇo taṃ disvā: “Kham gacchathā” ti pucchitvā: “Brāhmaṇa, ajja senakapaṇḍito madhurassarena buddhalīlāya dhammaṃ deseti, kiṃ tvam-pi na jānāsī” ti vutte cintesi: “Paṇḍito kira dhammakathiko, ahañcamhi maraṇabhayaatajjito, paṇḍitā kho pana mahantam-pi ^{3.344} sokaṃ harituṃ sakkonti, mayā pi tattha gantvā dhammaṃ sotuṃ vaṭṭatī” ti. So tehi saddhiṃ tattha gantvā mahāsattaṃ parivāretvā nisinnāya sarājikāya parisāya pariyante sattupasibbakaṇa khandhagatena dhammāsanato avidūre maraṇabhayaatajjito rodamāno aṭṭhāsi. Mahāsatto ākāsaḡaṅgaṃ otaranto viya amatavassaṃ vassento viya ca dhammaṃ desesi. Mahājano sañjātasomanasso sādhuḡāraṃ datvā dhammaṃ assosi.

Paṇḍitā ca nāma disācakkhukā honti. Tasmiṃ khaṇe mahāsatto pasannapañcapasādāni akkhīni ummīletvā samantato parisam olokeno taṃ brāhmaṇaṃ disvā cintesi: “Ettakā parisā somanassajātā sādhuḡāraṃ datvā dhammaṃ suṇanti, ayaṃ paneko brāhmaṇo domanassappatto rodati, etassa abbhantare assujananasamatthena sokena bhavitabbaṃ, tamassa ambilena paharivā tambamalaṃ viya padumapalāsato udakabinduṃ viya vinivattetvā ettheva naṃ nissokaṃ tuṭṭhamānaṃ katvā dhammaṃ desessāmi” ti. So taṃ āmantetvā: “Brāhmaṇa, senakapaṇḍito nāmāhaṃ, idāneva taṃ nissokaṃ karissāmi, vissattho kathehi” ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Vibbhantacitto kupitindriyosi, nettehi te vāriḡaṇā savanti,

Kim te naṭṭham kim pana patthayāno, idhāḡamā brahme tadiḡha brūhī ti.

Tattha **kupitindriyosī** ti cakkhundriyam-eva sandhāya: “Kupitindriyosī” ti āha. **Vāriḡaṇā** ti assubindūni. **Idhā** ti codanatthe nipāto. Tañhi mahāsatto codento evamāha: “Brāhmaṇa, sattā nāma dvīhi kāraṇehi socanti paridevanti sattaṃkhāresu kismiñcideva piyajātike naṭṭhe vā, kiñcideva piyajātikam patthetvā alabhantā vā. Tattha kim te naṭṭham, kim vā pana patthayanto tvaṃ idha āgato, idam me khippam brūhī” ti.

Athassa ^{3.345} attano sokakāraṇam kathento brāhmaṇo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Miyetha bhariyā vajato mamaṃja, agacchato maraṇamāha yakkho,
Etena dukkhena pavedhitosmi, akkhāhi me senaka etamatthan-ti.**

Tattha **vajato** ti gehaṃ gacchantassa. **Agacchato** ti agacchantassa. **Yakkho** ti antarāmagge ekā rukkhadevatā evamāhāti vadati. Sā kira devatā: “Pasibbake te brāhmaṇa, kaṇhasappo” ti anācikkhantī bodhisattassa
ñāṇānubhāvappakāsanatthaṃ nācikkhi. **Etena dukkhenā** ti gacchato bhariyāya maraṇadukkhena, agacchato attano maraṇadukkhena, tenasmi pavedhito ghaṭṭito kampito. **Etamatthan**-ti etaṃ kāraṇaṃ. Yena me kāraṇena gacchato bhariyāya maraṇaṃ, agacchato attano maraṇaṃ hoti, etaṃ me kāraṇaṃ ācikkhāhi ti attho.

Mahāsatto brāhmaṇassa vacanaṃ sutvā samuddamatthake jālaṃ khipanto viya ñāṇajālaṃ pattharivitvā: “Imesaṃ sattānaṃ bahūni maraṇakāraṇāni. Samudde nimuggā pi maranti, tattha vāḷamacchehi gahitā pi, gaṅgāya patitā pi, tattha susumārehi gahitā pi, rukkhato patitā pi, kaṇṭakena viddhā pi, nānappakārehi āvudhehi pahaṭṭā pi, visaṃ khāditvā pi, ubbandhitvā pi, papāte patitā pi, atisītādīhi vā nānappakārehi vā rogehi upaddutā pi maranti yeva, evaṃ bahūsu maraṇakāraṇesu katarena nu kho kāraṇena ajjesa brāhmaṇo antarāmagge vasanto sayāṃ marissati, gehamassa vajato bhariyā marissati” ti cintesi. Cinto eva brāhmaṇassa khandhe pasibbakaṃ disvā: “Imasmim pasibbake ekena sappena pavitṭhena bhavitabbaṃ, pavisanto ca paneso imasmim brāhmaṇe pātarāsamaye sattum khāditvā pasibbakamukhaṃ abandhitvā pānīyaṃ pātum gate sattugandhena sappo pavitṭho bhavissati. Brāhmaṇo pi pānīyaṃ pivitvā āgato sappassa pavitṭhabhāvaṃ ajānitvā pasibbakaṃ bandhitvā ādāya pakkanto (3.346) bhavissati, sacāyaṃ antarāmagge vasanto sāyaṃ vasanaṭṭhāne: “Sattum khādissāmī” ti pasibbakaṃ muñcitvā hatthaṃ pavesessati, atha naṃ sappo hatthe ḍaṃsitvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, idamassa antarāmagge vasantassa maraṇakāraṇaṃ. Sace pana gehaṃ gaccheyya, pasibbako bhariyāya hatthagato bhavissati, sā ‘antobhaṇḍaṃ olokessāmī” ti pasibbakaṃ muñcitvā hatthaṃ pavesessati, atha naṃ sappo ḍaṃsitvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, idamassa ajja gehaṃ gatassa bhariyāya maraṇakāraṇaṃ”-ti upāyakosallañāṇeneva aññāsi.

Athassa etadahosi: “Iminā kaṇhasappena sūrena nibbhayena bhavitabbaṃ. Ayañhi brāhmaṇassa mahāphāsukaṃ paharanto pi pasibbake attano calanaṃ vā phandanaṃ vā na dasseti, evarūpāya parisāya majjhe pi attano atthibhāvaṃ na dasseti, tasmā iminā kaṇhasappena sūrena nibbhayena bhavitabbaṃ”-ti. Idam-pi so upāyakosallañāṇeneva dibbacakkhunā passanto viya aññāsi. Evaṃ sarājikāya

parisāya majjhe sappam pasibbakam pavisantaṃ disvā ʘhitapuriso viya mahāsatto upāyakosallañāṇeneva paricchinditvā brāhmaṇassa pañham kathento tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Bahūni ʘhānāni vicintayitvā, yamettha vakkhāmi tadeva saccam,
Maññāmi te brāhmaṇa sattubhastam, ajānato kaṇhasappo pavitṭho ti.**

Tattha **bahūni ʘhānāni** ti bahūni kāraṇāni. **Vicintayitvā** ti paṭivijjhivā cintāvasena pavattapaṭivedho hutvā. **Yamettha vakkhāmī** ti yaṃ te aham etesu kāraṇesu etaṃ kāraṇam vakkhāmi. **Tadeva saccam**-ti tadeva tatham dibbacakkhunā disvā kathitasadisam bhavissatīti dīpeti. **Maññāmī** ti sallakkhemi. **Sattubhastan**-ti sattupasibbakam. **Ajānato** ti ajānantasseva eko kaṇhasappo pavitṭhoti maññāmīti.

Evañca {3.347} pana vatvā: “Atthi te brāhmaṇa, etasmim pasibbake sattū” ti pucchi. “Atthi, paṇḍitā” ti. “Ajjā pātarāsavelāya sattum khādī” ti? “Āma, paṇḍitā” ti. “Kattha nisīditvā” ti? “Araññe rukkhamūlasim, paṇḍitā” ti. “Sattum khāditvā pāṇiyam pātum gacchanto pasibbakamukham bandhi, na bandhī” ti? “Na bandhim, paṇḍitā” ti. “Pāṇiyam pivitvā āgato pasibbakam oloketvā bandhī” ti. “Anoloketvāva bandhim, paṇḍitā” ti. “Brāhmaṇa, tava pāṇiyam pātum gatakāle ajānantasseva te sattugandhena pasibbakam sappo pavitṭhoti maññāmi, evamettha āgato tvam, tasmā pasibbakam otāretvā parisamajjhe ʘhapetvā pasibbakamukham mocetvā paṭikkamma ʘhito ekaṃ daṇḍakam gahetvā pasibbakam tāva pahara, tato patthaṭaphaṇam susūtisaddam katvā nikkhamantaṃ kaṇhasappam disvā nikkamkho bhavissatī” ti catuttham gāthamāha.

**4. Ādāya daṇḍam parisumbha bhastam, passeḷamūgam uragam dujivham,
Chindajja kaṅkham vicikicchitāni, bhujaṅgamam passa pamuṇca bhastan-ti.**

Tattha **parisumbhā** ti pahara. **Passeḷamūgan**-ti eḷam paggharantena mukhena eḷamūgam pasibbakato nikkhamantaṃ dujivham uragam passa. **Chandajja kaṅkham vicikicchitāni**: “Atthi nu kho me pasibbake sappo, udāhu natthī” ti kaṅkham-eva punappunam uppajjamānāni vicikicchitāni ca ajja chinda, mayham saddaha, avitathañhi me veyyākaraṇam, idāneva nikkhamantaṃ bhujaṅgamam passa pamuṇca bhastanti.

Brāhmaṇo mahāsattassa katham sutvā samviggo bhayappatto tathā akāsi. Sappo pi sattubhaste daṇḍena pahaṭe pasibbakamukhā nikkhamitvā mahājanam olokeno aṭṭhāsi. Tamattham {3.348} pakāsento satthā pañcamam gāthamāha.

**5. Saṃviggārūpo parisāya majjihe, so brāhmaṇo sattubhastam̐ pamuñci,
Atha nikkhami urago uggatejo, āsīvisso sappo phaṇam̐ karitvā ti.**

Sappassa phaṇam̐ katvā nikkhantakāle: “Mahāsattassa sabbaññubuddhasseva byākaraṇam̐ ahoṣī” ti mahājano celukkhepasahassāni pavattesi, aṅguliphoṭanasahassāni paribbhamimsu, ghanameghavassam̐ viya sattaratanavassam̐ vassi, sādhuḥkārasahassāni pavattimsu, mahāpathavībhijjanasaddo viya ahoṣi. Idam̐ pana buddhalīlāya evarūpassa pañhassa kathanam̐ nāma neva jātiyā balaṃ, na gottakulappadesānam̐ balaṃ, kassa panetaṃ balanti? Paññāya balaṃ. Paññavā hi puggalo vipassanam̐ vaḍḍhetvā ariyamaggadvāram̐ vivaritvā amatamahānibbānam̐ pavisati, sāvakapāramim-pi paccekabodhim-pi sammāsambodhim-pi paṭivijjhati. Amatamahānibbānasampāpakesu hi dhammesu paññāva seṭṭhā, avasesā tassā parivārā honti. Tenetaṃ vuttaṃ:

**Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti, nakkhattarājāriva tārakānam̐,
Sīlam̐ sirī cā pi sataṇca dhammo, anvāyikā paññavato bhavanti ti. (Ja. 522.81).**

Evam̐ kathite ca pana mahāsattena pañhe eko ahituṇḍiko sappassa mukhabandhanam̐ katvā sappam̐ gahetvā araññe vissajjesi. Brāhmaṇo rājānam̐ upasaṅkamitvā jayāpetvā añjalim̐ paggayha rañño thutim̐ karonto upaḍḍhagāthamāha.

**6. Suladdhalābhā janakassa rañño,
Yo passatī senakam̐ sādhuḥpaññan-ti.**

Tassattho: yo sādhuḥpaññam̐ uttamapaññam̐ senakapaṇḍitam̐ akkhīni ummīletvā icchiticchitakkhaṇe piyacakkhūhi passitum̐ labhati, tassa rañño janakassa ete icchiticchitakkhaṇe dassanalābhā suladdhalābhā vata, etena laddhesu sabbalābhesu eteva lābhā suladdhalābhā nāmāti.

Brāhmaṇo pi rañño {3.349} thutim̐ katvā puna pasibbakato satta kahāpaṇasatāni gahetvā mahāsattassa thutim̐ katvā tuṭṭhidāyam̐ dātukāmo diyaḍḍhagāthamāha.

“Vivaṭṭachaddo nusi sabbadassī, ñāṇam̐ nu te brāhmaṇa bhimsarūpan̐.

**7. Imāni me sattasatāni atthi, gaṇhāhi sabbāni dadāmi tuyham̐,
Tayā hi me jīvitamajja laddham̐, atho pi bhariyāya makāsi sotthin-ti.**

Tattha vivaṭṭachaddo nusi sabbadassī ti kim̐ nu kho tvaṃ sabbesu dhammākāresu vivaṭṭachadano vivaṭṭaneyyadhammo sabbaññubuddhoti thutivasena pucchati. Ñāṇam̐ nu te brāhmaṇa bhimsarūpan-ti udāhu

asabbaññussa pi sato tava ñāṇaṃ ativiya bhimsarūpaṃ sabbaññutaññāṇaṃ
viya balavanti. **Tayā hi me** ti tayā hi dinnattā ajja mayā jīvitaṃ laddhaṃ.
Atho pi bhariyāya makāsi sotthin-ti atho pi me bhariyāya tvam-eva sotthiṃ
akāsi.

Iti so vatvā: “Sace pi satasahassaṃ bhaveyya, dadeyyamevāhaṃ, ettakam-eva
me dhanam, imāni me satta satāni gaṇhā” ti punappunaṃ bodhisattaṃ yāci. Tam
sutvā bodhisatto aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Na paṇḍitā vetanamādiyanti, citrāhi gāthāhi subhāsītāhi,
Ito pi te brahme dadantu vittaṃ, ādāya tvaṃ gaccha sakam niketan-ti.**

Tattha **vetanan**-ti vettanam, ayam-eva vā pāṭho. **Ito pi te brahme** ti
brāhmaṇa, ito mama pādamūlato pi tuyham dhanam dadantu. **Vittaṃ ādāya**
tvaṃ gacchā ti ito aññāni tīṇi satāni gahetvā sahasasabhaṇḍikam ādāya
sakanivesanam gaccha.

Evañca pana vatvā mahāsatto brāhmaṇassa sahasaṃ pūrāpento kahāpaṇe
dāpetvā: “Brāhmaṇa, kena tvaṃ dhanabhikkhāya pesito” ti pucchi. “Bhariyāya
me paṇḍitā” ti. “Bhariyā ^[3.350] pana te mahallikā, daharā” ti. “Daharā, paṇḍitā”
ti. “Tena hi sā aññena saddhiṃ anācāraṃ karontī ‘nibbhayā hutvā karissāmi’ ti
taṃ pesesi, sace ime kahāpaṇe gharaṃ nessasi, sā te dukkhena laddhakahāpaṇe
attano jārassa dassati, tasmā tvaṃ ujukam-eva gehaṃ agantvā bahigāme
rukkhamūle vā yattha katthaci vā kahāpaṇe ṭhapetvā paviseyyāsi” ti vatvā taṃ
uyyojesi. So gāmasamīpaṃ gantvā ekasmiṃ rukkhāmūle kahāpaṇe ṭhapetvā
sāyaṃ gehaṃ agamāsi. Bhariyāpissa tasmīṃ khaṇe jārena saddhiṃ nisinnā
ahosi. Brāhmaṇo dvāre ṭhatvā: “Bhoti” ti āha. Sā tassa saddaṃ sallakkhetvā
dīpaṃ nibbāpetvā dvāraṃ vivaritvā brāhmaṇe anto pavitṭhe itaraṃ nīharitvā
dvāramūle ṭhapetvā gehaṃ pavisitvā pasibbake kiñci adisvā: “Brāhmaṇa, kiṃ te
bhikkham caritvā laddhan”-ti pucchi. “Sahasam me laddhan”-ti. “Kham pana
tan”-ti. “Asukaṭṭhāne nāma ṭhapitaṃ, pāto va āharissāmi, mā cintayī” ti. Sā
gantvā jārassa ācikkhi. So nikkhamitvā attanā ṭhapitaṃ viya gaṇhi.

Brāhmaṇo punadivase gantvā kahāpaṇe apassanto bodhisattassa santikaṃ
gantvā: “Kiṃ, brāhmaṇā” ti vutte: “Kahāpaṇe na passāmi, paṇḍitā” ti āha.
“Bhariyāya te ācikkhi” ti? “Āma, paṇḍitā” ti. Mahāsatto tāya jārassa
ācikkhitabhāvaṃ natvā: “Atthi pana te brāhmaṇa, bhariyāya
kulūpakabrāhmaṇo” ti pucchi. “Atthi, paṇḍitā” ti. “Tuyham-pi atthi” ti? “Āma,
paṇḍitā” ti. Athassa mahāsatto sattannaṃ divasānaṃ paribbayaṃ dāpetvā:

“Gaccha paṭhamadivase tava satta, bhariyāya te sattāti cuddasa brāhmaṇe nimantetvā bhojetha, punadivasato paṭṭhāya ekekaṃ hāpetvā sattame divase tava ekaṃ, bhariyāya te ekanti dve brāhmaṇe nimantetvā bhariyāya te satta divase nimantitabrāhmaṇassa nibaddhaṃ āgamanabhāvaṃ ñatvā mayhaṃ ārocehī” ti {3.351} āha. Brāhmaṇo tathā katvā: “Sallakkhito me paṇḍita, nibaddhaṃ bhuñjanakabrāhmaṇo” ti mahāsattassa ārocesi.

Bodhisatto tena saddhiṃ purise pesetvā taṃ brāhmaṇaṃ āharāpetvā: “Asukarukkhamūlato te imassa brāhmaṇassa santakaṃ kahāpaṇasahassaṃ gahitan”-ti pucchi. “Na gaṇhāmi, paṇḍitā” ti. “Tvaṃ mama senakapaṇḍitabhāvaṃ na jānāsi, āharāpessāmi te kahāpaṇe” ti. So bhīto: “Gahitā me” ti sampatiṇṇi. “Kuhim te ṭhapitā” ti? “Tattheva, paṇḍita, ṭhapitā” ti. Bodhisatto brāhmaṇaṃ pucchi: “Brāhmaṇa, kiṃ te sā yeva bhariyā hotu, udāhu aññaṃ gaṇhissasi” ti. “Sā yeva me hotu, paṇḍitā” ti. Bodhisatto manusse pesetvā brāhmaṇassa kahāpaṇe ca brāhmaṇiṇca āharāpetvā corabrāhmaṇassa hatthato kahāpaṇe brāhmaṇassa dāpetvā itarassa rājāṇaṃ kāretvā nagarā niharāpetvā brāhmaṇiyā pi rājāṇaṃ kāretvā brāhmaṇassa mahantaṃ yasaṃ datvā attano yeva santike vasāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīni sacchikarimṃsu. Tadā brāhmaṇo ānando ahoṣi, rukkhadevatā sārīputto, parisā buddhapaṇḍita, senakapaṇḍito pana aham-eva ahoṣinti.

Sattubhastajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 403 Aṭṭhisenajātakavaṇṇanā

Yeme ahaṃ na jānāmī ti idaṃ satthā āḷaviṃ nissāya aggāḷave cetiye viharanto kuṭikārasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu heṭṭhā **maṇikaṇṭhajātake** (Ja. 253) kathitam-eva.

Āḷavakā hi bhikkhū saññācīkāya kuṭiyo kārayamānā yācanabahulā viññattibahulā viharimṃsu: “Purisaṃ detha, purisatthakaraṃ dethā” ti ādīni vadantā. Manussā upaddutā yācanāya upaddutā viññattiyā bhikkhū disvā ubbijjimṃsu pi uttasimṃsu pi palāyimṃsu pi. Athāyasmā mahākassapo āḷaviṃ upasaṅkamitvā piṇḍāya pāvīsi, manussā theram-pi disvā tattheva paṭipajjimṃsu. So pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭhikānto bhikkhū āmantetvā: “Pubbāyaṃ, āvuso,

ālāvī sulabhapiṇḍā, idāni kasmā dullabhapiṇḍā jātā” ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā bhagavati ālavim āgantvā aggālavacetiye viharante bhagavantaṃ upasaṅkamitvā etamatthaṃ ārocesi. Satthā etasmiṃ kāraṇe bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā ālavake bhikkhū paṭipucchi {2.283}: “saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, saññācikāya kuṭiyo kārethā” ti.

Satthā pana te bhikkhū āmantetvā: “Bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā pubbe anuppanne {3.352} buddhe bāhirakapabbajjāya pabbajitvā rājūhi pavāritā pi ‘yācanā nāma paresaṃ appiyā amanāpā’ ti na yācimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ nigame brāhmaṇakule nibbatti, aṭṭhisenakumārotissa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā aparabhāge kāmesu ādīnavaṃ disvā gharāvāsato nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīṇṇāsamāpattiyo nibbattetvā himavantapadese ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ otaritvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya caranto rājaṅgaṇaṃ agamāsi. Rājā tassācāravihāre pasīditvā taṃ nimantāpetvā pāsādatale pallaṅke nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā bhojanāvasāne anumodanaṃ sutvā pasanno paṭiññaṃ gahetvā mahāsattaṃ rājuyyāne vasāpesi, divasassa ca dve tayo vāre upaṭṭhānaṃ agamāsi. So ekadivasaṃ dhammakathāya pasanno rajjaṃ ādiṃ katvā: “Yena vo attho, taṃ vadeyyāthā” ti pavāresi. Bodhisatto: “Idaṃ nāma me dehī” ti na vadati. Aññe yācakā: “Idaṃ dehi, idaṃ dehī” ti icchiticchitaṃ yācanti, rājā asajjamāno deti yeva. So ekadivasaṃ cintesi: “Aññe yācanakavanibbakā ‘idañcidañca amhākaṃ dehī’ ti maṃ yācanti, ayyo pana aṭṭhiseno pavāritakālato paṭṭhāya na kiñci yācati, paññavā kho panesa upāyakusalo, pucchissāmi nan”-ti. So ekadivasaṃ bhuttapātārāso gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinna aññesaṃ yācanakāraṇaṃ tassa ca ayācanakāraṇaṃ pucchanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Yeme ahaṃ na jānāmi, aṭṭhisena vanibbake,
Te maṃ saṅgama yācanti, kasmā maṃ tvaṃ na yācasī ti.**

Tattha {3.353} **vanibbake** ti yācanake. **Saṅgammā** ti samāgantvā. Idaṃ vuttaṃ hoti: ayya, aṭṭhisena, yeme vanibbake ahaṃ nāmagottajātikulappadesena: “Ime nāmete” ti pi na jānāmi, te maṃ samāgantvā icchiticchitaṃ yācanti, tvaṃ pana kasmā maṃ kiñci na yācasīti.

Taṃ sutvā bodhisatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yācako appiyo hoti, yācam̐ adadamappiyo,
Tasmāham̐ tam̐ na yācāmi, mā me videssanā ahū ti.**

Tattha **yācako appiyo hoti** ti yo hi, mahārāja, puggalo: “Idam̐ me dehī” ti yācako, so mātāpitūnam-pi mittāmaccādīnam-pi appiyo hoti amanāpo. Tassa appiyabhāvo maṇikaṇṭhajātakena (Ja. 253) dīpetabbo. **Yācan**-ti yācitabhaṇḍam̐. **Adadan**-ti adadamāno. Idam̐ vuttam̐ hoti: yo pi yācitam̐ na deti, so mātāpitāro ādīm̐ katvā adadamāno puggalo yācakassa appiyo hotīti. **Tasmā** ti yasmā yācako pi dāyakassa, yācitam̐ bhaṇḍam̐ adadanto pi yācakassa appiyo hoti, tasmā aham̐ tam̐ na yācāmi. **Mā me videssanā ahū** ti sace hi aham̐ yāceyyam-eva, tava videsso bhaveyya, sā me tava santikā uppannā videssanā, sace pana tvaṁ na dadeyyāsi, mama videsso bhaveyyāsi, sā ca mama tayi videssanā, evam̐ sabbathā pi mā me videssanā ahu, mā no ubhinnam-pi mettā bhijjīti etamattham̐ sampassanto aham̐ tam̐ na kiñci yācāmīti.

Athassa vacanam̐ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

**3. Yo ve yācanaḥjīvāno, kāle yācam̐ na yācati,
Parañca puññā dham̐seti, attanā pi na jīvati.**

**4. Yo ca yācanaḥjīvāno, kāle yācañhi yācati,
Parañca puññam̐ labbheti, attanā pi ca jīvati.**

**5. Na vedessanti sappaññā, disvā yācakamāgate,
Brahmacāri piyo mesi, vada tvaṁ bhaññamicchasī ti.**

Tattha **yācanaḥjīvāno** ti yācanaḥjīvamāno, ayam-eva vā pāṭho. Idam̐ vuttam̐ hoti: ayya, aṭṭhisena yo yācanena jīvamāno dhammiko samaṇo vā brāhmaṇo vā yācitabbayuttapattakāle kiñcideva yācitabbam̐ na yācati, so parañca dāyakam̐ puññā dham̐seti parihāpeti, attanā pi ca sukham̐ na jīvati. **Puññam̐ labbheti** ti {3.354} kāle pana yācitabbam̐ yācanto parañca puññam̐ adhigameti, attanā pi ca sukham̐ jīvati. **Na vedessanti** ti yaṁ tvaṁ vadesi: “Mā me videssanā ahū” ti, tam̐ kasmā vadasi. Sappaññā hi dānañca dānaphalañca jānantā paṇḍitā yācake āgate disvā na dessanti na kujjhanti, aññadatthu pana pamuditāva hontīti dīpeti. **Yācakamāgate** ti ma-kāro byañjanasandhivasena vutto, yācake āgateti attho. **Brahmacāri piyo mesi** ti ayya aṭṭhisena, parisuddhacāri mahāpuñña, tvaṁ mayham̐ ativiya piyo, tasmā varam̐ tvaṁ maṁ vadehi yācāhi yeva. **Bhaññamicchasī** ti yaṁkiñci vattabbam̐ icchasi, sabbam̐ vada, rajjam-pi te dassāmiyevā ti.

Evam bodhisatto rañña rajjenā pi pavārito neva kiñci yāci. Rañño pana evam attano ajjhāsaye kathite mahāsatto pi pabbajitapaṭipattim dassetuṃ: “Mahārāja, yācanā hi nāmesā kāmabhogīnam gihīnam āciṇṇā, na pabbajitānam, pabbajitena pana pabbajitakālato paṭṭhāya gihīhi asamānaparisuddhājīvena bhavitabban”-ti pabbajitapaṭipadam dassento chaṭṭham gāthamāha.

**6. Na ve yācanti sappañña, dhīro ca veditumarahati,
Uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyāna yācanā ti.**

Tattha **sappañña** ti buddhā ca buddasāvaka ca bodhiyā paṭipannā isipabbajjam pabbajitā bodhisattā ca sabbe pi sappañña ca susīla ca, ete evarūpā sappañña: “Amhākaṃ idañcidañca dethā” ti na yācanti. **Dhīro ca veditumarahati** ti upaṭṭhāko pana dhīro paṇḍito gilānakāle ca agilānakāle ca yena yenattho, taṃ sabbam sayam-eva vedituṃ jānituṃ arahati. **Uddissa ariyā tiṭṭhanti** ti ariyā pana vācam abhinditvā yenatthikā honti, taṃ uddissa kevalam bhikkhācāravattena tiṭṭhanti, neva kāyaṅgaṃ vā vācaṅgaṃ vā kopenti. Kāyavikāraṃ dassetvā nimittaṃ karonto hi kāyaṅgaṃ kopeti nāma, vacībhedam karonto vācaṅgaṃ kopeti nāma, tadubhayaṃ akatvā buddhādayo ariyā tiṭṭhanti. **Esā ariyāna yācanā** ti esā kāyaṅgavācaṅgaṃ akopetvā bhikkhāya tiṭṭhamānā ariyānam yācanā nāma.

Rājā {3.355} bodhisattassa vacanam sutvā: “Bhante, yadi sappañño upaṭṭhāko attanāva ñatvā kulūpakassa dātabbam deti, aham-pi tumhākaṃ idañcidañca dammi” ti vadanto sattamaṃ gāthamāha.

**7. Dadāmi te brāhmaṇa rohiṇīnam, gavam sahasam saha puṅgavena,
Ariyo hi ariyassa katham na dajjā, sutvāna gāthā tava dhammayuttā ti.**

Tattha **rohiṇīnam**-ti rattavaṇṇanam. **Gavam sahasam**-ti khīradadhi-ādimadhurarasaparibhogatthāya evarūpānam gunnam sahasam tuyham dammi, taṃ me paṭiggaṇha. **Ariyo** ti ācāraariyo. **Ariyassā** ti ācāraariyassa. **Katham na dajjā** ti kena kāraṇena na dadeyya.

Evam vutte bodhisatto: “Aham mahārāja, akiñcano pabbajito, na me gāvīhi attho” ti paṭikkhi pi. Rājā tassovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi. So pi aparihīnajjhāno brahmaloke uppajji.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpattiphalādīsu paṭiṭṭhitā. Tadā rājā ānando ahosi, aṭṭhiseno pana aham-eva ahosinti.

Aṭṭhisenajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 404 Kapijātakavaṇṇanā

Yattha verī nivasatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha kathesi. Tasmiñhi pathaviṃ pavitthe dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto saha parisāya naṭṭho” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva devadatto saha parisāya naṭṭho, pubbe pi nassiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā pañcasatakapiparivāro rājuyyāne {3.356} vasi. Devadatto pi kapiyoniyaṃ nibbattitvā pañcasatakapiparivāro tattheva vasi. Athekadivasam purohite uyyānaṃ gantvā nhatvā alaṅkaritvā nikkhamante eko lolakapi puretaraṃ gantvā rājuyyānadvāre toraṇamatthake nisīditvā tassa matthake vaccapiṇḍaṃ pātetvā puna uddhaṃ olokontassa mukhe pātesi. So nivattitvā: “Hotu, jānissāmi tumhākaṃ kattabban”-ti makkaṭe santajjetvā puna nhatvā pakkāmi. Tena veraṃ gahetvā makkaṭānaṃ santajjitabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. So: “Verīnaṃ nivasanaṭṭhāne nāma vasitum na vaṭṭati, sabbo pi kapigaṇo palāyitvā aññattha gacchatū” ti kapisahassassa pi ārocāpesi. Dubbacakapi attano parivāramakkaṭe gahetvā: “Pacchā jānissāmi” ti tattheva nisīdi. Bodhisatto attano parivāraṃ gahetvā araññaṃ pāvīsi. Athekadivasam ekissā vīhikoṭṭikāya dāsiyā ātape pasāritavīhiṃ khādanto eko eḷako ummukkena pahāraṃ labhitvā ādittasarīro palāyanto ekissā hatthisālaṃ nissāya tiṇakuṭiyā kuṭṭe sarīraṃ ghaṃsi. So aggi tiṇakuṭikaṃ gaṇhi, tato uṭṭhāya hatthisālaṃ gaṇhi, hatthisālāya hatthīnaṃ piṭṭhi jhāyi, hatthivejjā hatthīnaṃ paṭijagganti.

Purohito pi makkaṭānaṃ gahaṇūpāyaṃ upadhārento vicarati. Atha naṃ rājupaṭṭhānaṃ āgantvā nisinnaṃ rājā āha: “Ācariya, bahū no hatthī vaṇitā jātā, hatthivejjā paṭijaggitum na jānanti, jānāsi nu kho kiñci bhesajjan”-ti? “Jānāmi, mahārājā” ti. “Kiṃ nāmā” ti? “Makkaṭavasā, mahārājā” ti. “Kahaṃ labhissāmā” ti? “Nanu uyyāne bahū makkaṭā” ti? Rājā: “Uyyāne makkaṭe māretvā vasaṃ ānethā” ti āha. Dhanuggahā gantvā pañcasate pi makkaṭe vijjhitvā māresuṃ. Eko pana jeṭṭhakamakkaṭo palāyanto sarapahāraṃ labhitvā pi tattheva apatitvā {3.357} bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ patvā pati. Vānarā: “Amhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ patvā mato” ti tassa pahāraṃ laddhā matabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. So gantvā kapigaṇamajjhe nisinno: “Paṇḍitānaṃ ovādaṃ akatvā

verit̥thāne vasantā nāma evaṃ vinassanti” ti kapigaṇassa ovādasena imā gāthā abhāsi:

1. **Yattha verī nivasati, na vase tattha paṇḍito,**
Ekarattaṃ dvirattaṃ vā, dukkhaṃ vasati verisu.
2. **Diso ve lahucittassa, posassānuvidhīyato,**
Ekassa kapino hetu, yūthassa anayo kato.
3. **Bālo va paṇḍitamānī, yūthassa parihārako,**
Sacittassa vasaṃ gantvā, sayethāyaṃ yathā ka pi.
4. **Na sādhu balavā bālo, yūthassa parihārako,**
Ahito bhavati nātīnaṃ, sakuṇānaṃva cetako.
5. **Dhīro va balavā sādhu, yūthassa parihārako,**
Hito bhavati nātīnaṃ, tidasānaṃva vāsavo.
6. **Yo ca sīlaṇca paññaṇca, sutañcattani passati,**
Ubhinnaṃmatthaṃ carati, attano ca parassa ca.
7. **Tasmā tuleyya mattānaṃ, sīlapaññāsutāmiva,**
Gaṇaṃ vā parihare dhīro, eko vā pi paribbaje ti.

Tattha **lahucittassā** ti lahucitto assa. Idaṃ vuttaṃ hoti: yo poso lahucittassa mittassa vā nātino vā anuvidhīyati anuvattati, tassa posassa anuvidhīyato so lahucitto diso hoti, verikiccaṃ karoti. **Ekassa kapino** ti passatha ekassa lahucittassa andhabālassa kapino hetu ayaṃ sakalassa yūthassa anayo avuḍḍhi mahāvināso katoti. **Paṇḍitamānī** ti yo sayāṃ bālo hutvā: “Ahaṃ paṇḍito” ti attānaṃ maññaṃāno paṇḍitānaṃ ovādaṃ akatvā sakassa cittassa vasaṃ gacchati, so sacittassa vasaṃ gantvā yathāyaṃ dubbacakapi matasayanam sayito, evaṃ sayethā ti attho.

Na sādhu ti bālo nāma balasampanno yūthassa parihārako na sādhu na laddhako. Kimkāraṇā? So hi **ahito bhavati nātīnaṃ**, vināsaṃ-eva vahati. **Sakuṇānaṃva cetako** ti yathā hi tittirasakuṇānaṃ {3.358} dīpakatittiro divasaṃ-pi vassanto aññe sakuṇe na māreti, nātakeva māreti, tesaññeva ahito hoti, evanti attho. **Hito bhavati** ti kāyena pi vācāya pi manasā pi hitakārako yeva. **Ubhinnaṃmatthaṃ carati** ti yo idha puggalo ete sīlādayo guṇe attani passati, so: “Mayhaṃ ācārasīlam-pi atthi, paññaṃ pi sutapariyatti pi atthi” ti tathato jānitvā gaṇaṃ pariharanto attano ca paresaṇca attānaṃ parivāretvā carantānanti ubhinnaṃ-pi attham-eva carati.

Tuleyya mattānan-ti tuleyya attānaṃ. **Tuleyyā** ti tuletvā.

Sīlapaññāsutāmivā ti etāni sīlādīni viya. Idaṃ vuttaṃ hoti: yasmā sīlādīni attani samanupassanto ubhinnaṃ matthaṃ carati, tasmā paṇḍito etāni sīlādīni viya attānaṃ-pi tesu tuletvā: “Paṭiṭṭhito nu khomhi sīle paññāya sute” ti tīretvā paṭiṭṭhitabhāvaṃ paccakkhaṃ katvā dhīro gaṇaṃ vā parihareyya, catūsu iriyāpathesu eko vā hutvā paribbajeyya vatteyya, parisupaṭṭhākena pi vivekacārīnā pi imehi tīhi dhammehi samannāgateneva bhavitabbanti.

Evam mahāsatto kapiṛajā hutvā pi vinayapariyattikiccaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “taḍā dubbacakapi devadatto ahoṣi, parisāpissa devadattaparisa, paṇḍitakapirajā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Kapijātakavaṇṇanā navamā

Ja 405 Bakajātakavaṇṇanā

Dvāsattatī ti idaṃ satthā jetavane viharanto bakabrahmānaṃ ārabha kathesi. Tassa hi: “Idaṃ niccaṃ dhuvāṃ sassataṃ acavanadhammaṃ, ito aññaṃ lokanissaraṇaṃ nibbānaṃ nāma natthī” ti evaṃ diṭṭhi uppajji.

Heṭṭhūpapattiko kiresa brahmā pubbe jhānaṃ bhāvetvā vehapphalesu nibbatto, tattha pañcakappasataparimāṇaṃ āyuraṃ khepetvā subhakiṇhesu nibbattitvā catusaṭṭhikappaṃ khepetvā tato cuto aṭṭhakappāyukesu ābhassaresu nibbatti, tatrassa eṣā diṭṭhi uppajji. So hi neva uparibrahmalokato cutim, na tattha upapattim anussari, tadubhayam-pi apassanto evaṃ diṭṭhiṃ gaṇhi. Bhagavā tassa cetasa cetoparivitakkamaññāya seyyathā pi {3.359} nāma balavā puriso samiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya, pasāritaṃ vā bāhaṃ samiñjeyya, evam-eva jetavane antarahito tasmim brahmaloke pāturahosi. Atha brahmā bhagavantaṃ disvā: “Ehi kho, mārisa, svāgataṃ mārisa, cirassaṃ kho, mārisa, imaṃ pariyāyamakāsi, yadidaṃ idhāgamanāya. Idañhi mārisa, niccaṃ idaṃ dhuvāṃ idaṃ sassataṃ idaṃ kevalaṃ idaṃ acavanadhammaṃ, idañhi na ca jāyati na jīyati na mīyati na cavati na upapajjati, ito ca panaññaṃ uttari nissaraṇaṃ natthī” ti āha.

Evaṃ vutte bhagavā bakaṃ brahmānaṃ etad-avoca: “Avijjāgato vata bho bako brahmā, avijjāgato vata bho bako brahmā, yatra hi nāma aniccaññeva samānaṃ niccanti vakkhati ...pe... santañca panaññaṃ uttari nissaraṇaṃ, natthaññaṃ

uttari nissaraṇanti vakkhati” ti (SN. 1.175). Taṃ sutvā brahmā: “Tvaṃ evaṃ kathesi, tvaṃ evaṃ kathesi, iti maṃ esa anuyuñjanto anubandhati” ti cintetvā yathā nāma dubbalo coro katipaye pahāre labhivā: “Kiṃ aham-eva coro, asuko pi coro asuko pi coro” ti sabbe pi sahāyake ācikkhati, tatheva bhagavato anuyogabhayena bhūto aññe pi attano sahāyake ācikkhanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Dvāsattati gotama puñṇakammā, vasavattino jātijaram atītā,
Ayamantimā vedagū brahmapatti, asmābhijappanti janā anekā ti. (SN. 1.175).**

Tattha **dvāsattati** ti na kevalam bho gotama, aham-eva, atha kho imasmiṃ brahmaloke mayam dvāsattati janā puñṇakammā aññesaṃ upari atthano vasaṃ vattanena **vasavattino** jātiṇca jaraṇca atītā, ayam no vedehi gatattā **vedagū**, ayam bho gotama **antimā brahmapatti**, pacchimakoṭippatti seṭṭhabhāvappatti. **Asmābhijappanti janā anekā** ti amhe aññe bahū janā pañjalikā hutvā: “ayam kho bhavam brahmā mahābrahmā” ti ādīni vadantā namassanti patthenti pihayanti, “aho vata mayam-pi evarūpā bhavēyyamā” ti icchanti ti attho.

Tassa [3.360] vacanam sutvā satthā dutiyam gāthamāha.

**2. Appam hi etam na hi dīghamāyu, yaṃ tvaṃ baka maññasi dīghamāyūṃ,
Sataṃ sahasāni nirabbudānam, āyūṃ pajānāmi tavāha brahme ti. (SN. 6.175).**

Tattha **sataṃ sahasāni nirabbudānam**-ti nirabbudasaṅkhātānam gaṇanānam satahasassāni. Vassānañhi dasadasakam sataṃ, dasa satānam sahasam, sataṃ sahasānam satahasassam, sataṃ satahasassānam koṭi nāma, sataṃ koṭisatasahasassānam pakoṭi nāma, sataṃ pakoṭisatasahasassānam koṭipakoṭi nāma, sataṃ koṭipakoṭisatasahasassānam ekam nahutam nāma, sataṃ nahutasatasahasassānam ekam ninnahutam nāma. Cheko gaṇako ettakam gaṇetum sakkoti, tato param gaṇanā nāma buddhānam-eva visayo. Tattha sataṃ ninnahutasatasahasassānam ekam abbudam, vīsati abbudāni ekam nirabbudam, tesam nirabbudasatasahasassānam ekam ahaham nāma, ettakam bakassa brahmuno tasmiṃ bhava avasiṭṭham āyu, tam sandhāya bhagavā evamāha.

Tam sutvā bako tatiyam gāthamāha.

**3. Anantadassī bhagavāhamasmi, jātijaram sokamupātivatto,
Kiṃ me purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, ācikkha me taṃ yamaṃ vijaññaṃ-ti. (SN.
1.175).**

Tattha **bhagavā** ti bhagavā tumhe: “Āyuraṃ pajānāmi tavāhaṃ”-ti vadantā:
“Ahaṃ anantadassī jātijaraṇa sokaṇa upātivattosmī” ti vadatha.

Vatasīlavattaṃ-ti vatasamādānaṇa sīlavattaṇa. Idaṃ vuttaṃ hoti: yadi
tumhe sabbaññubuddhā, evaṃ sante kiṃ mayhaṃ purāṇaṃ vataṇa
sīlavattaṇa, ācikkha me taṃ, yamaṃ tayā ācikkhitaṃ yāthāvasarasato
vijāneyyanti.

Athassa bhagavā atītāni vatthūni āharitvā ācikkhanto catasso gāthā abhāsi:

**4. Yaṃ tvaṃ apāyesi bahū manusse, pipāsite ghammani samparete,
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddho va anussarāmi.**

**5. Yaṃ {3.361} eṇikūlasmi janaṃ gahitaṃ, amocayī gayhaka nīyamānaṃ,
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddho va anussarāmi.**

**6. Gaṅgāya sotasmiṃ gahitaṇāvaṃ, luddena nāgena manussakappā,
Amocayī tvaṃ balasā pasayha, taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ,
Suttappabuddho va anussarāmi.**

**7. Kappo ca te baddhacaro ahoṣiṃ, sambuddhimantaṃ vatinaṃ amaññaṃ,
Taṃ te purāṇaṃ vatasīlavattaṃ, suttappabuddho va anussarāmi ti. (SN. 1.175).**

Tattha **apāyesi** ti pāyesi. **Ghammani samparete** ti ghammena samparete
atīviya phuṭṭhe ghammakilante. **Suttappabuddhovā** ti paccūsakāle supanto
supinaṃ passitvā taṃ supinakaṃ viya anussarāmi. So kira bakabrahmā
ekasmiṃ kappe tāpaso hutvā marukantāre vasanto bahūnaṃ
kantārapaṭipannānaṃ pāṇīyaṃ āharitvā adāsi. Athekadivasā eko satthavāho
pañcahi sakaṭasatehi marukantāraṃ paṭipajji. Manussā disā vavathapetuṃ
asakkontā satta divasāni āhiṇḍitvā khīṇadārudakā nirāhārā uṇhābhībhūtā:
“Idāni no jīvitaṃ natthī” ti sakaṭe parivattetvā goṇe mocetvā heṭṭhāsakaṭesu
nipajjimsu. Tadā tāpaso āvajjento te disvā: “Mayi passante mā nassimsū” ti
cintetvā attano iddhānubhāvena gaṅgāsotaṃ ubbattetvā
satthavāhābhimukhaṃ akāsi, avidūre ca ekaṃ vanasaṇḍaṃ māpesi. Manussā
pāṇīyaṃ pivitvā nhatvā goṇe santappetvā vanasaṇḍato tiṇaṃ lāyitvā dārūni
gahetvā disaṃ sallakkhetvā arogā kantāraṃ atikkamimsu, taṃ sandhāyetaṃ
vuttaṃ.

Eṇikūlasmin-ti eṇiyā nāma nadiyā kūle. **Gayhaka nīyamānaṃ**-ti
karamaragāhaṃ gahetvā nīyamānaṃ. So kira tāpaso aparasmiṃ kāle ekaṃ

paccantagāmaṃ nissāya nadītīre vanasaṇḍe vihāsi. Athekasmiṃ divase pabbatato corā otaritvā taṃ gāmaṃ paharitvā mahājanaṃ gahetvā pabbataṃ āropetvā antarāmagge cārakamanusse ṭhapetvā pabbatabilaṃ pavisitvā āhāraṃ pacāpentā nisīdimsu. Tāpaso gomahimsādīnañceva dārakadārikādīnañca mahantaṃ aṭṭassaraṃ sutvā: “Mayi passante mā nassimsū” ti iddhānubhāvena attabhāvaṃ jahitvā caturaṅginiyā senāya parivuto rājā hutvā yuddhabheriṃ ākoṭāpento taṃ ṭhānaṃ agamāsi. Cārakamanussā {3.362} taṃ disvā corānaṃ ārocesuṃ. Corā: “Raññā saddhiṃ viggaho nāma na yutto” ti sabbaṃ gahitagahitaṃ bhaṇḍakaṃ chaḍḍetvā bhattaṃ abhuñjitvāva palāyimsu. Tāpaso te sabbe ānetvā sakagāme yeva patiṭṭhāpesi, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Gahītanāvan-ti niggahitanāvaṃ. **Luddenā** ti kakkhaḷena. **Manussakappā** ti manusse vināsetukāmatāya. **Balasā** ti balena. **Pasayhā** ti abhibhavitvā. Aparasmiṃ kāle so tāpaso gaṅgātīre vihāsi. Tadā manussā dve tayo nāvāsaṅghāṭe bandhitvā saṅghāṭamatthake pupphamaṇḍapaṃ kāretvā saṅghāṭe nisīditvā khādantā pivantā sambandhakulaṃ gacchanti. Te pītāvasesaṃ suraṃ bhuttakhādītāvasesāni bhattamacchamaṃsatambulādīni gaṅgāyam-eva pātentī. Gaṅgeyyo nāgarājā: “Ime ucchiṭṭhakaṃ mama upari khipantī” ti kujjhitvā: “Sabbe te jane gahetvā gaṅgāya osīdāpessāmī” ti mahantaṃ ekadoṇikanāvappamāṇaṃ attabhāvaṃ māpetvā udakaṃ bhinditvā phaṇaṃ dhārayamāno tesaṃ abhimukho pāyāsi. Te nāgarājānaṃ disvā maraṇabhayaatajjitā ekappahāreneva mahāsaddaṃ kariṃsu. Tāpaso tesaṃ paridevitasaddaṃ sutvā nāgarājassa ca kuddhabhāvaṃ ṇatvā: “Mayi passante mā nassimsū” ti khippanisantīyā attano ānubhāvena khippaṃ supaṇṇavaṇṇaṃ attānaṃ māpetvā agamāsi. Nāgarājā taṃ disvā maraṇabhayaatajjito udake nimujji. Manussā sotthibhāvaṃ patvā agamaṃsu, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Baddhacaro ti antevāsiko. **Sambuddhimantaṃ vatinaṃ amañña-**ti buddhisampanno ceva vatasampanno ca tāpasoti taṃ maññaṃ. Iminā kiṃ dasseti? Mahābrahme ahaṃ atīte tava kesavatāpasakāle kappo nāma antevāsiko veyyāvaccakaro hutvā tuyhaṃ nāradena nāma amaccena bārāṇasito himavantaṃ ānītassa rogaṃ vūpasamesiṃ.

Atha naṃ nārado dutiyavāre āgantvā nirogaṃ disvā imaṃ gāthaṃ abhāsi:

**Manussindaṃ jahitvāna, sabbakāmasamiddhinaṃ,
Kathaṃ nu bhagavā kesi, kappassa ramati assame ti. (Ja. 346.1).**

Tamenaṃ tvaṃ etad-avoca:

**Sādūni ramaṇīyāni, santi vakkhā manoramā,
Subhāsītāni kappassa, nārada ramayanti man-ti. (Ja. 346.2).**

Itissa bhagavā imaṃ attanā antevāsikena hutvā rogassa vūpasamitabhāvaṃ dīpento evamāha. Tañca pana brahmunā manussaloke katakammaṃ sabbaṃ mahābrahmānaṃ sallakkhāpento va kathesi.

So {3.363} satthu vacanena attanā katakammaṃ saritvā tathāgatassa thutim karonto osānagāthamāha.

**8. Addhā pajānāsi mametamāyum, aññam-pi jānāsi tathā hi buddho,
Tathā hi tāyaṃ jalitānubhāvo, obhāsayaṃ tiṭṭhati brahmalokaṇ-ti.**

Tattha **tathā hi buddho** ti tathā hi tvaṃ buddho. Buddhānañhi aññātaṃ nāma natthi, sabbadhammānaṃ buddhattā yeva hi te buddhā nāmāti dasseti. **Tathā hi tāyaṇ-ti** buddhattā yeva ca pana tava ayaṃ jalito sarīrappabhānubhāvo. **Obhāsayaṃ tiṭṭhati** ti imaṃ sakalam-pi brahmalokaṃ obhāsento tiṭṭhati.

Evam satthā attano buddhaguṇaṃ jānāpento dhammaṃ desetvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne sampattānaṃ dasamattānaṃ brahmasahassānaṃ anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu. Iti bhagavā bahūnaṃ brahmānaṃ avassayo hutvā brahmalokā jetavanaṃ āgantvā tattha kathitanīyāmeneva taṃ dhammadesanaṃ bhikkhūnaṃ kathetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kesavatāpaso bakabrahmā ahosi, kappamāṇavo pana aham-eva ahosin”-ti.

Bakajātakavaṇṇanā dasamā

Kukkuvaggo paṭhamo

2. Gandhāravaggo

Ja 406 Gandhārajātakavaṇṇanā

Hitvā gāmasahassāni ti idaṃ satthā jetavane viharanto bhesajjasannidhikārasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana rājagahe samuṭṭhitaṃ. Āyasmataṃ hi pilindavacchena ārāmikakulaṃ mocetuṃ rājanivesanaṃ gantvā rañño pāsāde iddhibalena sovaṇṇamaye kate manussā pasīditvā therassa pañca bhesajjāni paṇiṃsu. So tāni parisāya vissajjesi. Parisā panassa bāhullikā ahosi, laddhaṃ {3.364} laddhaṃ koḷambe pi ghaṭe pi pattatthavikāyo pi pūretvā paṭisāmesi. Manussā disvā: “Mahicchā ime samaṇā

antokoṭṭhāgārikā” ti ujjhāyimsu. Satthā taṃ pavattiṃ sutvā: “Yāni kho pana tāni gilānānaṃ bhikkhūnaṃ”-ti (Pār. 622-623) sikkhāpadaṃ paññāpetvā: “Bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe bāhirakapabbajjaṃ pabbajitvā pañcasīlamattakaṃ rakkhantā pi loṇasakkharamattakaṃ punadivasatthāya nidahante garahiṃsu, tumhe pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā dutiyatatiyadivasatthāya sannidhiṃ karontā ayuttaṃ karoṭhā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte gandhāraraṭṭhe bodhisatto gandhārarañño putto hutvā pitu accayena rajje patitṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. Majjhimapadese pi videharaṭṭhe videho nāma rājā rajjaṃ kāresi. Te dve pi rājāno adiṭṭhasahāyā hutvā aññamaññaṃ thiravissāsā ahesuṃ. Tadā manussā dīghāyukā honti, tiṃsa vassasahassāni jīvanti. Athekadā gandhārārājā puṇṇamuposathadivase samādinnaṣīlo mahātale paññattavarapallaṅkamajjhagato vivaṭena sīhapañjareṇa pācīnalokadhātuṃ olovento amaccānaṃ dhammatthayuttakathaṃ kathento nisīdi. Tasmim̐ khaṇe gaganatalaṃ atilaṅghantamiva paripuṇṇaṃ candamaṇḍalaṃ rāhu avatthari, candappabhā antaradhāyi. Amaccā candālokaṃ apassantā candassa rāhunā gahitabhāvaṃ rañño ārocesuṃ. Rājā candaṃ oloketvā: “Ayaṃ cando āgantukaupakkilesena upakkiliṭṭho nippabho jāto, mayhampesa rājaparivāro upakkilesa, na kho pana metaṃ patirūpaṃ, yāhaṃ rāhunā gahitacando viya nippabho bhaveyyaṃ, visuddhe gaganatare virocantaṃ candamaṇḍalaṃ viya rajjaṃ pahāya pabbajissāmi, kiṃ me pareṇa ovaḍitena, kule ca gaṇe ca alaggo hutvā attānaṃ-eva ovaḍanto vicarissāmi, idaṃ me patirūpaṃ”-ti cintetvā: “Yaṃ icchatha, taṃ {3.365} rājānaṃ karoṭhā” ti rajjaṃ amaccānaṃ niyyādesi. So rajjaṃ chaḍḍetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhinnāyo nibbattetvā jhānaratisamappito himavantapadese vāsaṃ kappesi.

Videharājāpi: “Sukhaṃ me sahāyassā” ti vāṇije pucchitvā tassa pabbajitabhāvaṃ sutvā: “Mama sahāye pabbajite ahaṃ rajjena kiṃ karissāmi” ti sattayojanike mithilanagare tiyojanasatike videharaṭṭhe soḷasasu gāmasahassesu pūritāni koṭṭhāgārāni, soḷasasahassā ca nāṭakitthiyo chaḍḍetvā puttadhītaro amanasikatvā himavantapadesaṃ pavisitvā pabbajitvā pavattaphalabhojano hutvā samappavattavāsaṃ vasanto vicari. Te ubho pi samavattacāraṃ carantā aparabhāge samāgacchiṃsu, na pana aññamaññaṃ sañjāniṃsu, sammodamānā ekato va samappavattavāsaṃ vasiṃsu. Tadā videhatāpaso gandhāratāpasassa upaṭṭhānaṃ karoti. Tesā ekasmim̐ puṇṇamadivase aññatarasmim̐ rukkhamaḷe nisīditvā dhammatthayuttakathaṃ kathentānaṃ gaganatale virocamaṇaṃ

candamaṇḍalaṃ rāhu avatthari. Videhatāpaso: “Kiṃ nu kho candassa pabhā naṭṭhā” ti oloketvā rāhunā gahitaṃ candaṃ disvā: “Ko nu kho esa ācariya, candaṃ avattharivā nippabhamakāsi” ti pucchi. Antevāsika ayaṃ rāhu nāma candasseko upakkilesa, virocituṃ na deti, aham-pi rāhugahitaṃ candamaṇḍalaṃ disvā: “Idaṃ parisuddhassa candamaṇḍalassa āgantukena upakkilesena nippabhaṃ jātaṃ, mayham-pi idaṃ rajjaṃ upakkilesa, yāva candamaṇḍalaṃ rāhu viya idaṃ nippabhaṃ na karoti, tāva pabbajissāmī” ti cintetvā tadeva rāhugahitaṃ candamaṇḍalaṃ ārammaṇaṃ katvā mahārajjaṃ chaḍḍetvā pabbajitoti. “Ācariya, tvaṃ gandhārārājā” ti {3.366}? “Āma, ahan”-ti. “Ācariya, aham-pi videharaṭṭhe mithilanaḡare videhārājā nāma, nanu mayaṃ aññaṃaññaṃ adiṭṭhasahāyā” ti. “Kiṃ pana te ārammaṇaṃ aho” ti? Ahaṃ: “Tumhe pabbajitā” ti sutvā: “Addhā pabbajjāya mahantaṃ guṇaṃ addasā” ti tumhe ye va ārammaṇaṃ katvā rajjaṃ pahāya pabbajitoti. Te tato paṭṭhāya ativiya samaggā sammodamānā pavattaphalabhojanā hutvā vihariṃsu. Tattha dīgharattaṃ vasitvā ca pana loṇambilasevanatthāya himavantato otaritvā ekaṃ paccantagāmaṃ sampāpuṇṇiṃsu.

Manussā tesāṃ iriyāpathe pasīditvā bhikkhaṃ datvā paṭiññaṃ gahetvā araṇṇe rattidivaṭṭhānādīni māpetvā vasāpesuṃ. Antarāmagge pi nesaṃ bhattakiccakaraṇatthāya udakaphāsukaṭṭhāne paṇṇasālaṃ kāresuṃ. Te paccantagāme bhikkhaṃ caritvā tāya paṇṇasālāya nisīditvā paribhuñjitvā attano vasanaṭṭhānaṃ gacchanti. Te pi manussā tesāṃ āhāraṃ dadamānā ekadā loṇaṃ patte pakkhipitvā denti, ekadā paṇṇapuṭe bandhitvā denti, ekadā aloṇakāhāraṃ eva denti. Te ekadivasāṃ paṇṇapuṭe bahutaraṃ loṇaṃ adaṃsu. Videhatāpaso loṇaṃ ādāya gantvā bodhisattassa bhattakiccakāle pahonakaṃ datvā attano pi pamāṇayuttaṃ gahetvā atirekaṃ paṇṇapuṭe bandhitvā: “Aloṇakadivase bhavissatī” ti tiṇavaṭṭikaantare ṭhapesi. Athekadivasāṃ aloṇake āhāre laddhe videho gandhārassa bhikkhābhājanaṃ datvā tiṇavaṭṭikaantarato loṇaṃ āharitvā: “Ācariya, loṇaṃ gaṇhathā” ti āha. “Ajja manussehi loṇaṃ na dinnāṃ, tvaṃ kuto labhasī” ti? “Ācariya, purimadivase manussā bahuṃ loṇamadaṃsu, athāhaṃ ‘aloṇakadivase bhavissatī’ ti atirekaṃ loṇaṃ ṭhapesin”-ti. Atha naṃ bodhisatto: “Moghapurisa, tiyojanasatikaṃ videharaṭṭhaṃ pahāya pabbajitvā akiñcanabhāvaṃ patvā idāni loṇasakkharāya taṇhaṃ janesī” ti tajjetvā ovaḡanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Hitvā {3.367} gāmasahassāni, paripuṇṇāni soḷasa,
Koṭṭhāgārāni phītāni, sannidhiṃ dāni kubbasī ti.**

Tattha **koṭṭhāgārāni** ti suvaṇṇarajatamaṇimuttādiratanakoṭṭhāgārāni ceva dussakoṭṭhāgārāni ca dhañṇakoṭṭhāgārāni ca. **Phītāni** ti pūrāni. **Sannidhiṃ dāni kubbasī** ti idāni: “Sve bhavissati, tatiyadivase bhavissati” ti loṇamattaṃ sannidhiṃ karosīti.

Videho evaṃ garahiyamāno garahaṃ asahanto paṭipakkho hutvā: “Ācariya, tumhe attano dosaṃ adisvā mayham-eva dosaṃ passatha, nanu tumhe ‘kiṃ me parena ovaditena, attānam-eva ovadissāmī’ ti rajjaṃ chaḍḍetvā pabbajitā, tumhe idāni maṃ kasmā ovadathā” ti codento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Hitvā gandhāraṇiṇi, pahūtaḍḍhaṇiṇi,
Pasāsanato nikkhanto, idha dāni pasāsasī ti.**

Tattha **pasāsanato** ti ovādānusāsanidānato. **Idha dāni** ti idāni idha araṇṇe kasmā maṃ ovadathāti.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Dhammaṃ bhaṇāmi vedeha, adhammo me na ruccati,
Dhammaṃ me bhaṇamānassa, na pāpamupalimpatī ti.**

Tattha **dhamman-**ti sabhāvaṃ, buddhādīhi vaṇṇitaṃ pasatthaṃ kāraṇam-eva. **Adhammo me na ruccati** ti adhammo nāma asabhāvo mayhaṃ kadāci pi na ruccati. **Na pāpamupalimpatī** ti mama sabhāvaṃ-eva kāraṇam-eva bhaṇantassa pāpaṃ nāma hadaye na limpati na allīyati. Ovādādānaṃ nāmetam buddhapaccekaḥ buddhasāvakabodhisattānaṃ pavenī. Tehi dinnovādaṃ bālā na gaṇhanti, ovādādāyakaṃ pana pāpaṃ nāma natthi.

**Nidhīnaṃva pavattāraṃ, yaṃ passe vajjadassinaṃ,
Niggaḍḍhaṇiṇi medhaviṇi, tādisaṃ paṇḍitaṃ bhaje,
Tādisaṃ bhajamānassa, seyyo hoti na pāpiyo.**

**Ovadeyyānusāseyya, asabbhā ca nivāraye,
Sataṇhi so piyo hoti, asataṃ hoti appiyo ti. (Dhp. 76-77).**

Videhatāpaso bodhisattassa kathaṃ sutvā: “Ācariya, atthanissitaṃ kathentena pi paraṃ ghaṭṭetvā rosetvā kathetuṃ na {3.368} vaṭṭati, tvaṃ maṃ kuṇṭhasatthakena muṇḍento viya atipharusaṃ kathesi” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yena kenaci vaṇṇena, paro labhati ruppanaṃ,
Mahatthiyam-pi ce vācaṃ, na taṃ bhāseyya paṇḍito ti.**

Tattha **yena kenaci** ti dhammayuttenā pi kāraṇena. **Labhati ruppanaṃ**-ti ghaṭṭanaṃ dussanaṃ kuppanaṃ labhati yeva. **Na taṃ bhāseyyā** ti tasmā taṃ parapuggalaṃ yāya so vācāya dussati, taṃ mahatthiyaṃ mahantaṃ atthanissitaṃ-pi vācaṃ na bhāseyyā ti attho.

Athassa bodhisatto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Kāmaṃ ruppatu vā mā vā, bhusaṃva vikirīyatu,
Dhammaṃ me bhaṇamānassa, na pāpamupalimpatī ti.**

Tattha **kāmaṃ**-ti ekaṃsena. Idaṃ vuttaṃ hoti: ayuttakārako puggalo: “Ayuttaṃ te katan”-ti ovadiyamāno ekaṃseneva kujjhatu vā mā vā kujjhatu, atha vā bhusamuṭṭhi viya vikirīyatu, mayhaṃ pana dhammaṃ bhaṇantassa pāpaṃ nāma natthīti.

Evañca pana vatvā: “Na vo ahaṃ, ānanda, tathā parakkamissāmi, yathā kumbhakāro āmake āmakamatte. Niggaṃha niggaṃhāhaṃ ānanda, vakkhāmi, yo sāro so ṭhassati” ti (MN. 123.196) imassa sugatovādassa anurūpāya paṭipattiyā ṭhatvā: “Yathā kumbhakāro bhājanesu punappunaṃ ākoṭetvā ākoṭetvā āmaṃ aggaḥetvā supakkam-eva bhājanaṃ gaṇhāti, evaṃ punappunaṃ ovaditvā niggaṇhitvā pakkabhājanasadiṣṭo puggalo gaḥetabbo” ti dassetuṃ puna taṃ ovadanto:

**6. No ce assa sakā buddhi, vinayo vā susikkhito,
Vane andhamahimsova, careyya bahuko jano.**

**7. Yasmā ca panidhekacce, āceramhi susikkhitā,
Tasmā vinītavinayā, caranti susamāhitā ti.**

idaṃ gāthādvayamāha.

Tassattho {3.369}: samma vedeha, imesañhi sattānaṃ sace attano buddhi vā paṇḍite ovādadāyake nissāya ācārapaṇṇattivinayo vā susikkhito na bhaveyya, evaṃ sante yathā tiṇalatādigahane vane andhamahimso gocarāgocaraṃ sāsāṅkanirāsāṅkaṇa ṭhānaṃ ajānanto carati, tathā tumhādiso bahuko jano careyya. Yasmā pana idha ekacce sakāya buddhiyā rahitā sattā ācariyasantike ācārapaṇṇattisusikkhitā, tasmā ācariyehi attano attano anurūpena vinayena vinītatā vinītavinayā susamāhitā ekaggacittā hutvā carantīti.

Iminā idam dasseti: iminā hi sattena gihinā hutvā attano kulānurūpā, pabbajitena pabbajitānurūpā sikkhā sikkhitabbā. Gihino pi hi attano kulānurūpesu kasigorakkhādīsu sikkhitāva sampannājīvā hutvā susamāhitā caranti, pabbajitā pi pabbajitānurūpesu pāsādikesu abhikkantapaṭikkantādīsu adhisīlaadhicittaadhipaññāsikkhāsu sikkhitāva vīgatavikkhepā susamāhitā caranti. Lokasmiñhi:

Bāhusaccañca sippañca, vinayo ca susikkhito,

Subhāsītā ca yā vācā, etaṃ maṅgalamuttaman-ti. (Khp. 5.5, Snp. 264).

Taṃ sutvā vedehatāpaso: “Ācariya, ito paṭṭhāya maṃ ovadatha anusāsatha, ahaṃ anadhivāsana-jātikatāya tumhehi saddhiṃ kathesiṃ, taṃ me khamathā” ti vanditvā mahāsattaṃ khamāpesi. Te samaggavāsaṃ vasitvā puna himavantam-eva agamaṃsu. Tatra bodhisatto vedehatāpasassa kaṣiṇaparikkammaṃ kathesi. So taṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattesi. Iti te ubho pi aparihīnājñhānā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā vedeho ānando ahoṣi, gandhārārājā pana aham-eva ahoṣīn”-ti.

Gandhārājātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 407 Mahākapijātakavaṇṇanā

Attānaṃ saṅkamaṃ katvā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ñātattacariyaṃ ārabha kathesi. Vatthu **bhaddasāla-jātake** (Ja. 465) āvi bhavissati.

Sāvattiyañhi anāthapiṇḍikassa nivesane pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ nibaddhabhojanaṃ pavattati, tathā visākhāya ca kosalarāṇṇo ca. Tattha pana kiñcā pi nānaggarasabhojanaṃ dīyati, bhikkhūnaṃ panettha koci vissāsiko natthi, tasmā bhikkhū rājanivesane na bhuñjanti, bhattaṃ gahetvā anāthapiṇḍikassa vā visākhāya vā aññesaṃ vā vissāsikānaṃ gharaṃ gantvā bhuñjanti. Rājā ekadivasaṃ paṇṇākāraṃ āhaṭaṃ: “Bhikkhūnaṃ dethā” ti bhattaggaṃ pesetvā: “Bhattagge bhikkhū natthi” ti vutte: “Kahaṃ gatā” ti pucchitvā: “Attano vissāsikagehesu nisīditvā bhuñjanti” ti sutvā bhuttapātaraṃ satthu santikaṃ gantvā: “Bhante, bhojanaṃ nāma kiṃ paramaṃ”-ti pucchi. Vissāsaparamaṃ mahārāja, kañjikamattakam-pi vissāsikena dinnam madhuraṃ hotīti. Bhante, kena pana saddhiṃ bhikkhūnaṃ vissāso hotīti? “Ñātīhi vā sekkhakulehi vā, mahārāja” ti. Tato rājā cintesi: “Ekaṃ sakyadhītaraṃ ānetvā

aggamahesim karissāmi, evam mayā saddhim bhikkhūnam nātaka viya {4.145} vissāso bhavissatī” ti. So uṭṭhāyāsanā attano nivesanam gantvā kapilavatthum dūtā pesesi: “Dhūtaram me detha, aham tumhehi saddhim nātibhāvam icchāmī” ti.

Sākiyā dūtavacanā sutvā sannipatitvā mantayimsu: “Mayā kosalarāṇṇo āṇāpavattiṭṭhāne vasāma, sace dārikam na dassāma, mahantaṃ veram bhavissati, sace dassāma, kulavamso no bhijjissati, kim nu kho kātabban” -ti. Atha ne mahānāmo āha: “mā cintayittha, mama dhītā vāsabhakkhattiyā nāma nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṃ nibbatti. Sā soḷasavassuddesikā uttamarūpadharā sobhaggappattā pitu vaṃsena khattiyajātikā, tamassa ‘khattiyakaññā’ ti pesessāmā” ti. Sākiyā: “Sādhū” ti sampañcchitvā dūte pakkosāpetvā: “Sādhū, dārikam dassāma, idāneva naṃ gahetvā gacchathā” ti āhaṃsu. Dūtā cintesum: “Ime sākiyā nāma jātīm nissāya atimānino, ‘sadisī no’ ti vatvā asadisim-pi dadeyyum, etehi saddhim ekato bhuñjamānam-eva gaṇhissāmā” ti. Te evamāhaṃsu: “Mayā gahetvā gacchantā yā tumhehi saddhim ekato bhuñjati, taṃ gahetvā gamissāmā” ti. Sākiyā tesāṃ nivāsaṭṭhānam dāpetvā: “Kim karissāmā” ti cintayimsu. Mahānāmo āha: “tumhe mā cintayittha, aham upāyam karissāmi, tumhe mama bhojanakāle vāsabhakkhattiyā alaṅkaritvā ānetvā mayā ekasmiṃ kabaḷe gahitamatte ‘deva, asukarājā paṇṇam pahīṇi, imaṃ tāva sāsanaṃ suṇāthā’ ti paṇṇam dasseyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampañcchitvā tasmim bhuñjamāne kumārikam alaṅkarimsu.

Mahānāmo: “Dhūtaram me ānetha, mayā saddhim bhuñjatū” ti āha. Atha naṃ alaṅkaritvā tāvadeva thokam papañcam katvā ānayimsu. Sā: “Pitarā saddhim bhuñjissāmī” ti ekapātiyaṃ hattham otāresi. Mahānāmo pi tāya saddhim ekapiṇḍam gahetvā mukhe ṭhapesi. Dutiyapiṇḍāya hatthe pasārite: “Deva, asukaraññā paṇṇam pahitaṃ, imaṃ tāva sāsanaṃ suṇāthā” ti paṇṇam upanāmesum. Mahānāmo: “Amma, tvaṃ bhuñjāhī” ti dakkhiṇahattham {4.146} pātiyā yeva katvā vāmahatthena gahetvā paṇṇam olokesi. Tassa taṃ sāsanaṃ upadhārentasseva itarā bhuñji. So tassā bhuttakāle hattham dhovitvā mukham vikkhālesi. Taṃ disvā dūtā: “Nicchayenesā etassa dhītā” ti niṭṭhamakaṃsu, na taṃ antaram jānitum sakkhimsu. Mahānāmo mahantena parivārena dhūtaram pesesi. Dūtā pi naṃ sāvattim netvā: “Ayaṃ kumārikā jātisampannā mahānāmassa dhītā” ti vadimsu. Rājā tussitvā sakalanagaram alaṅkārapetvā taṃ ratanarāsimhi ṭhapetvā aggamahesiṭṭhāne abhisiñcāpesi. Sā raṇṇo piyā ahosi manāpā.

Athassā na cirasseva gabbho patiṭṭhahi. Rājā gabbhaparihāramadāsi. Sā dasamāsaccayena suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijāyi. Athassa nāmaggaḥaṇadivase rājā attano ayyakassa santikaṃ pesesi: “Sakyarājadhītā vāsabhakhattiyā puttaṃ vijāyi, kimassa nāmaṃ karomā” ti. Taṃ pana sāsanaṃ gahetvā gato amacco thokaṃ badhiradhātuko, so gantvā rañño ayyakassārocesi. So taṃ sutvā: “Vāsabhakhattiyā puttaṃ avijāyitvā pi sabbaṃ janaṃ abhibhavati, idāni pana ativiya rañño vallabhā bhavissatī” ti āha. So badhiraamacco: “Vallabhā” ti vacanaṃ dussutaṃ sutvā: “Viṭaṭūbho” ti sallakkhetvā rājānaṃ upagantvā: “Deva, kumārassa kira ‘viṭaṭūbho’ ti nāmaṃ karoṭhā” ti āha. Rājā: “Porāṇakaṃ no kuladattikaṃ nāmaṃ bhavissatī” ti cintetvā: “Viṭaṭūbho” ti nāmaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya kumāro kumāraparihārena vaḍḍhanto sattavassikakāle aññesaṃ kumārānaṃ mātāmahakulato hatthirūpakaassarūpakādīni āhariyamānāni disvā mātaraṃ pucchi: “Amma, aññesaṃ mātāmahakulato paṇṇākāro āhariyati, mayhaṃ koci kiñci na pesesi, kiṃ tvaṃ nimmātā nippitāsī” ti? Atha naṃ sā: “Tāta, sakyarājāno mātāmahā dūre pana vasanti, tena te kiñci na pesentī” ti vatvā vañcesī.

Puna soḷasavassikakāle: “Amma, mātāmahakulaṃ passitukāmomhī” ti vatvā: “Alaṃ tāta, kiṃ tattha gantvā karissasī” ti vāriyamāno pi punappunaṃ yāci. Athassa mātā: “Tena hi {4.147} gacchāhī” ti sampaṭicchi. So pitu ārocetvā mahantena parivārena nikkhami. Vāsabhakhattiyā puretaraṃ paṇṇaṃ pesesi: “Ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, sāmīno kiñci antaraṃ mā dassayimsū” ti. Sākiyā viṭaṭūbhassa āgamaṇaṃ ñatvā: “Vandituṃ na sakkā” ti tassa daharadahare kumārake janapadaṃ paḥiṇimsu. Kumāre kapilavatthuṃ sampatte sākiyā santhāgāre sannipatimsu. Kumāro santhāgāraṃ gantvā aṭṭhāsī. Atha naṃ: “Ayaṃ te, tāta, mātāmaho, ayaṃ mātulo” ti vadimsu so sabbe vandamāno vicari. So yāvapiṭṭhiyā rujanappamāṇā vanditvā ekam-pi attānaṃ vandamānaṃ adisvā: “Kiṃ nu kho maṃ vandantā natthī” ti pucchi. Sākiyā: “Tāta, tava kaniṭṭhakumārā janapadaṃ gatā” ti vatvā tassa mahantaṃ sakkāraṃ karimsu. So katipāhaṃ vasitvā mahantena parivārena nikkhami. Athekā dāsī santhāgāre tena nisinnaphalakaṃ: “Idaṃ vāsabhakhattiyāya dāsiyā puttassa nisinnaphalakan”-ti akkositvā paribhāsitvā khīrodakena dhovi. Eko puriso attano āvudhaṃ pamussitvā nivatto taṃ gaṇhanto viṭaṭūbhakumārassa akkosanasaddaṃ sutvā taṃ antaraṃ pucchitvā: “Vāsabhakhattiyā dāsiyā kucchismiṃ mahānāmasakkassa jātā” ti ñatvā gantvā balakāyassa kathesi. “Vāsabhakhattiyā kira dāsiyā dhītā” ti mahākolāhalaṃ ahosi.

Kumāro taṃ sutvā: “Ete tāva mama nisinnaphalakam khīrodakena dhovantu, aham pana rajje patiṭṭhitakāle etesaṃ galalohitam gahetvā mama nisinnaphalakam dhovissāmī” ti cittam paṭṭhapesi. Tasmim sāvattim gate amaccā sabbam pavattim rañño ārocesuṃ. Rājā: “Sabbe mayham dāsiddhitarāṃ adamsū” ti sākiyānaṃ kujjhivā vāsabhakhattiyāya ca puttassa ca dinnaparihāraṃ acchindivā dāsadāsīhi laddhabbaparihāramattam-eva dāpesi. Tato katipāhaccayena satthā rājanivesanaṃ āgantvā nisīdi. Rājā satthāraṃ vanditvā: “Bhante, tumhākaṃ kira ñātakehi dāsiddhitā mayham dinnā, tenassā aham saputtāya parihāraṃ acchindivā dāsadāsīhi laddhabbaparihāramattam-eva dāpesin”-ti āha. Satthā: “Ayuttam, mahārāja, sākiyeḥi {4.148} kataṃ, dadanteḥi nāma samānajatikā dātabbā assa. Taṃ pana mahārāja, vadāmi vāsabhakhattiyā khattiyarājadhītā khattiyassa rañño gehe abhisekaṃ labhi, viṭaṭṭubho pi khattiyarājānam-eva paṭicca jāto, mātugottam nāma kim karissati, pitugottam-eva pamāṇanti porāṇakapaṇḍitā dalidditthiyā kaṭṭhahārikāya pi aggamahesiṭṭhānaṃ adamsu, tassā ca kucchimhi jātakumāro dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjam katvā kaṭṭhavāhanarājā nāma jāto” ti
kaṭṭhavāhanajātakaṃ (Ja. 7) kathesi. Rājā satthu dhammakathaṃ sutvā: “Pitugottam-eva kira pamāṇan”-ti sutvā tussitvā mātāputtānaṃ pakatiparihāram-eva dāpesi.

Rañño pana bandhulo nāma senāpati mallikaṃ nāma attano bhariyaṃ vañjham: “Tava kulagharam-eva gacchāhi” ti kusināram-eva pesesi. Sā: “Satthāraṃ disvāva gamissāmī” ti jetavanaṃ pavisitvā tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā: “Kahaṃ gacchasi” ti ca puṭṭhā: “Sāmiko me, bhante, kulagharam pesesi” ti vatvā: “Kasmā” ti vuttā: “Vañjhā aputtikā, bhante” ti vatvā satthārā: “Yadi evaṃ gamanakiccaṃ natthi, nivattāhi” ti vuttā tuṭṭhā satthāraṃ vanditvā nivesanam-eva puna agamāsi. “Kasmā nivattasi” ti puṭṭhā: “Dasabalena nivattitāmhī” ti āha. Senāpati: “Diṭṭham bhavissati tathāgatena kāraṇan”-ti āha. Sā na cirasseva gabbhaṃ paṭilabhitvā uppannadohaḷā: “Dohaḷo me uppanno” ti ārocesi. “Kim dohaḷo” ti? “Vesāliya nagare licchavirājānaṃ abhisekamaṅgalapokkharāṇim otaritvā nhatvā pāṇīyaṃ pivitukāmāmhī, sāmī” ti. Senāpati: “Sādhū” ti vatvā sahassathāmadhanuṃ gahetvā taṃ ratham āropetvā sāvattitho nikkhamitvā ratham pājento vesālīm pāvīsi.

Tasmīṇca kāle kosalarañño bandhulasenāpatinā saddhim ekācariyakule uggahitasippo mahāli nāma licchavī andho licchavīnaṃ atthañca dhammañca anusāsanto dvārasamīpe vasati. So rathassa ummāre paṭighaṭṭanasaddam

sutvā: “Bandhulamallassa rathapatanasaddo {4.149} eso, ajja licchavīnaṃ bhayaṃ uppajjissatī” ti āha. Pokkharāṇiyā anto ca bahi ca ārakkhā balavā, upari lohajālaṃ patthaṭaṃ, sakuṇānam-pi okāso natthi. Senāpati pana rathā otaritvā ārakkhake khaggena paharanto palāpetvā lohajālaṃ chinditvā antopokkharāṇiyaṃ bhariyaṃ otāretvā nhāpetvā pāyetvā sayam-pi nhatvā mallikaṃ rathaṃ āropetvā nagarā nikkhamitvā āgatamaggeneva pāyāsi. Ārakkhakā gantvā licchavīnaṃ ārocesuṃ. Licchavirājāno kujjhivā pañca rathasatāni āruya: “Bandhulamallaṃ gaṇhissāmā” ti nikkhamiṃsu. Taṃ pavattiṃ mahālissa ārocesuṃ. Mahāli: “Mā gamittha, so hi vo sabbe ghātayissatī” ti āha. Tepi: “Mayaṃ gamissāmayevā” ti vadiṃsu. Tena hi cakkassa yāva nābhito pathaviṃ pavitṭhaṭṭhānaṃ disvā nivatteyyātha, tato anivattantā purato asanisaddaṃ viya suṇissatha, tamhā ṭhānā nivatteyyātha, tato anivattantā tumhākaṃ rathadhuresu chiddaṃ passissatha, tamhā ṭhānā nivatteyyātha, purato māgamitthāti. Te tassa vacanena anivattitvā taṃ anubandhiṃsu yeva.

Mallikā disvā: “Rathā, sāmi, paññāyanti” ti āha. Tena hi ekassa rathassa viya paññāyanakāle mama āroceyyāsīti. Sā yadā sabbe eko viya hutvā paññāyiṃsu, tadā: “Ekam-eva sāmi rathasīsaṃ paññāyatī” ti āha. Bandhulo: “Tena hi imā rasmiyo gaṇhāhī” ti tassā rasmiyo datvā rathe ṭhito va dhanuṃ āropeti, rathacakkaṃ yāva nābhito pathaviṃ pāvisi, licchavino taṃ ṭhānaṃ disvā pi na nivattiṃsu. Itaro thokaṃ gantvā jiyaṃ pothesi, asanisaddo viya ahosi. Te tato pi na nivattiṃsu, anubandhantā gacchanteva. Bandhulo rathe ṭhitako va ekaṃ saraṃ khi pi. So pañcannaṃ rathasatānaṃ rathasīsaṃ chiddaṃ katvā pañca rājasatāni parikarabandhanaṭṭhāne vijjhivā pathaviṃ pāvisi. Te attano viddhabhāvaṃ ajānitvā: “Tiṭṭha re, tiṭṭha re” ti vadantā anubandhiṃsu yeva. Bandhulo rathaṃ ṭhapetvā: “Tumhe matakā, matakehi saddhiṃ mayhaṃ yuddhaṃ nāma natthī” ti āha. Te: “Matakā nāma amhādisā neva hontī” ti vadiṃsu. “Tena hi sabbapacchimassa parikaraṃ mocethā” ti. Te {4.150} mocayiṃsu. So muttamatte yeva maritvā patito. Atha ne: “Sabbe pi tumhe evarūpā, attano gharāni gantvā saṃvidhātappaṃ saṃvidahitvā puttadāre anusāsivā sannāhaṃ mocethā” ti āha. Te tathā katvā sabbe jīvitaṃ khayāṃ pattā.

Bandhulo pi mallikaṃ sāvattiṃ ānesi. Sā soḷasakkhattuṃ yamake putte vijāyi, sabbe pi sūrā thāmasampannā ahesuṃ, sabbasippe nipphattiṃ pāpuṇiṃsu. Ekekassa pi purisasahassaparivāro ahosi. Pitarā saddhiṃ rājanivesanaṃ

gacchantehi teheva rājaṅgaṇaṃ paripūri. Athekadivasan̄ vinicchaye kūṭaḍḍaparājitā manussā bandhulaṃ āgacchantan̄ disvā mahāravaṃ viravantā vinicchayaamaccānaṃ kūṭaḍḍakāraṇaṃ tassa ārocesuṃ. So pi vinicchayaṃ gantvā taṃ aḍḍaṃ tīretvā sāmikaṃ-eva sāmikaṃ, assāmikaṃ-eva assāmikaṃ akāsi. Mahājano mahāsaddena sādhuḥkāraṃ pavattesi. Rājā: “Kimidan”-ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā tussitvā sabbe pi te amacce hāretvā bandhulasseva vinicchayaṃ niyyādesi. So tato paṭṭhāya sammā vinicchini. Tato porāṇakavinicchayikā lañjaṃ alabhantā appalābhā hutvā: “Bandhulo rajjaṃ pattheti” ti rājakule paribhindiṃsu. Rājā taṃ kathaṃ gahetvā cittaṃ niggahetuṃ nāsakkhi, “imasmiṃ idheva ghātiyamāne garahā me uppajjissatī” ti puna cintetvā: “Payuttapurisehi paccantaṃ paharāpetvā te palāpetvā nivattakāle antarāmagge puttehi saddhiṃ māretuṃ vaṭṭatī” ti bandhulaṃ pakkosāpetvā: “Paccanto kira kupito, tava puttehi saddhiṃ gantvā core gaṇhāhī” ti paṇiṇitvā: “Etthevassa dvattiṃsāya puttehi saddhiṃ sīsaṃ chinditvā āharathā” ti tehi saddhiṃ aññe pi samatthe mahāyodhe pesesi. Tasmiṃ paccantaṃ gacchante yeve: “Senāpati kira āgacchatī” ti sutvāva payuttakacorā palāyiṃsu. So taṃ padesaṃ āvāsāpetvā janapadaṃ saṇṭhapetvā nivatti.

Athassa nagarato avidūre ṭhāne te yodhā puttehi saddhiṃ sīsaṃ chindiṃsu. Taṃ divasaṃ mallikāya pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ dve aggasāvakaṃ nimantitā honti. Athassā pubbaṇhasamaye: “Sāmikassa te saddhiṃ puttehi sīsaṃ chindiṃsū” ti paṇṇaṃ āharitvā adaṃsu. Sā taṃ pavattiṃ ṇatvā [4.151] kassaci kiñci avatvā paṇṇaṃ ucchaṅge katvā bhikkhusaṅghaṃ-eva parivisi. Athassā paricārikā bhikkhūnaṃ bhattaṃ datvā sappicāṭiṃ āharantiyo therānaṃ purato cāṭiṃ bhindiṃsu. Dhammasenāpati: “Upāsike, bhedanadhammaṃ bhinnaṃ, na cintetabban”-ti āha. Sā ucchaṅgato paṇṇaṃ nīharitvā: “Dvattiṃsaputtehi saddhiṃ pitu sīsaṃ chinnanti me imaṃ paṇṇaṃ āhariṃsu, ahaṃ idaṃ sutvā pi na cintemi, sappicāṭiyā bhinnāya kiṃ cintemi, bhante” ti āha. Dhammasenāpati: “Animittamanaññātan”-ti ādīni (Snp. 579) vatvā dhammaṃ desetvā uṭṭhāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. Sā pi dvattiṃsa suṇisāyo pakkosāpetvā: “Tumhākaṃ sāmikā attano purimakammaphalaṃ labhiṃsu, tumhe mā socittha mā paridevittha, rañño upari manopadosaṃ mā karitthā” ti ovadi.

Rañño carapurisā taṃ kathaṃ sutvā tesāṃ niddosabhāvaṃ rañño kathayiṃsu. Rājā saṃvegappatto tassā nivesanaṃ gantvā mallikañca suṇisāyo cassā khamāpetvā mallikāya varam̄ adāsi. Sā: “Gahito me hotū” ti vatvā tasmiṃ gate matakabhattaṃ datvā nhatvā rājānaṃ upasaṅkamitvā vanditvā: “Deva, tumhehi

me varo dinno, mayhañca aññena attho natthi, dvattiñsāya me suñisānaṃ mama ca kulagharagamaṃ anujānāthā” ti āha. Rājā sampaṭicchī. Sā dvattiñsāya suñisānaṃ sakakulaṃ pesetvā sayāṃ kusiṇāranagare attano kulagharaṃ agamāsi. Rājā bandhulasenāpatino bhāgineyyassa dīghakārāyanassa nāma senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. So pana: “Mātulo me iminā mārīto” ti rañño otāraṃ gavesanto vicarati. Rājā pi nipparādhassa bandhulassa mārītakālato paṭṭhāya vippaṭisārī cittassādaṃ na labhati, rajjasukhaṃ nānubhoti.

Tadā satthā sākiyānaṃ veḷuṃ nāma nigamaṃ upanissāya viharati. Rājā tattha gantvā ārāmato avidūre khandhāvāraṃ nivāsetvā: “Mahantena parivārena satthāraṃ vandissāmā” ti vihāraṃ gantvā pañca rājakakudhabhaṇḍāni dīghakārāyanassa datvā ekako va gandhakuṭiṃ pāvisi. Sabbhaṃ **dhammacetiya**suttaniyāmeneva (MN. 89) veditabbaṃ. Tasmim gandhakuṭiṃ paviṭṭhe dīghakārāyano tāni pañca rājakakudhabhaṇḍāni gahetvā viṭaṭṭubhaṃ [4.152] rājānaṃ katvā rañño ekaṃ assaṃ ekañca upaṭṭhānakārikaṃ mātugāmaṃ nivattetvā sāvatthim agamāsi. Rājā satthārā saddhim piyakathaṃ kathetvā nikkhanto senaṃ adisvā taṃ mātugāmaṃ pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā: “Ahaṃ bhāgineyyaṃ ajātasattum ādāya āgantvā viṭaṭṭubhaṃ gahessāmī” ti rājagahanagaraṃ gacchanto vikāle dvāresu pihitesu nagaraṃ pavisitumasakko ekissāya sālāya nipajjitvā vātātapena kilanto rattibhāge tattheva kālamakāsi. Vibhātāya rattiyā: “Deva kosalanarinda, idāni anāthosi jāto” ti vilapantiyā tassā itthiyā saddaṃ sutvā rañño ārocesuṃ. So mātulassa mahantena sakkārena sarīrakiccaṃ kāresi.

Viṭaṭṭubho pi rajjaṃ labhitvā taṃ veraṃ saritvā: “Sabbe pi sākiye māressāmī” ti mahatiyā senāya nikkhami. Taṃ divasaṃ satthā paccūsasamaye lokaṃ volokento ñātisaṅghassa vināsaṃ disvā: “Ñātisaṅghaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā pubbaṇhasamaye piṇḍāya caritvā piṇḍapātapaṭikkanto gandhakuṭiyaṃ sīhaseyyaṃ kappetvā sāyanhasamaye ākāsena gantvā kapilavatthusāmaṇṇe ekasmim kabaracchāye rukkhamaṇṇe nisīdi. Tato avidūre viṭaṭṭubhassa rajjasīmāya anto sandacchāyo nigrodharukkho atthi, viṭaṭṭubho satthāraṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā: “Bhante, kiṃkāraṇā evarūpāya uṇhavelāya imasmim kabaracchāye rukkhamaṇṇe nisīdatha, etasmim sandacchāye nigrodharukkhamāṇe nisīdatha, bhante” ti vatvā: “Hotu, mahārāja, ñātakānaṃ chāyā nāma sītālā” ti vutte: “Ñātakānaṃ rakkaṇatthāya satthā āgato bhavissatī” ti cintetvā satthāraṃ vanditvā sāvatthim-eva paccāgami. Satthā pi uppatitvā jetavanam-eva gato.

Rājā sākiyānaṃ dosaṃ saritvā dutiyaṃ nikkhamitvā tattheva satthāraṃ passitvā puna nivattitvā tatiyavāre nikkhamitvā tattheva satthāraṃ passitvā nivatti. Catutthavāre pana tasmim̐ nikkhante satthā sākiyānaṃ pubbakammaṃ oloketvā tesam̐ nadiyaṃ visapakkhipanapāpakammasa appaṭibāhirabhāvaṃ ñatvā catutthavāre na agamāsi. Viṭaṭūbharājā khīrapāyake dārake ādim̐ katvā sabbe sākiye ghātetvā galalohitena nisinnaphalakam̐ dhovitvā paccāgami.

Tadā pana dhammasabhāyaṃ katham̐ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, sammāsambuddho ñātakānaṃ attham̐ caratī” ti. Satthā {3.370} āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato ñātīnaṃ attham̐ cariyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjam̐ kārente bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā vayappatto ārohapariṇāhasampanno thāmabalūpeto pañcahatthibalaparimāṇo asītisahassakapigaṇaparivuto himavantapadese vasati. Tattha gaṅgātīraṃ nissāya sākhāviṭapaṣampanno sandacchāyo bahalapatto pabbatakūṭam̐ viya samuggato ambarukkho ahosi: “Nigrodharukkho” ti pi vadanti. Tassa madhurāṇi phalāni dibbagandharasāni mahantāni mahantakumbhappamāṇāni. Tassa ekissā sākhāya phalāni thale patanti, ekissā sākhāya gaṅgājale, dvinnam̐ sākhānaṃ phalāni majjhe rukkhamaṇḍale patanti. Bodhisatto kapigaṇam̐ ādāya tattha phalāni khādanto: “Ekasmim̐ kāle imassa rukkhassa uduke patitam̐ phalam̐ nissāya amhākam̐ bhayaṃ uppajjissatī” ti udakamatthake sākhāya ekaphalam-pi anavasesetvā pupphakāle kaḷāyamattakālato paṭṭhāya khādāpeti ceva pātāpeti ca. Evaṃ sante pi asītivānarahassehi adiṭṭham̐ kipillikapuṭapaṭicchannaṃ ekam̐ pakkaphalam̐ nadiyaṃ patitvā uddhañca adho ca jālam̐ bandhāpetvā udakakīlam̐ kīḷantassa bārāṇasiraṇṇo uddham̐jāle laggi. Raṇṇo divasaṃ kīḷitvā sāyaṃ gamanasamaye kevaṭṭā jālam̐ ukkhipantā tam̐ disvā: “Asukaphalam̐ nāmā” ti ajānantā raṇṇo dassesuṃ.

Rājā: “Kim̐ phalam̐ nāmetan”-ti pucchi. “Na jānāma, devā” ti. “Ke jānissantī” ti? “Vanacarakā, devā” ti. So vanacarake pakkosāpetvā tesam̐ santikā: “Ambapakkan”-ti sutvā churikāya chinditvā paṭhamam̐ vanacarake khādāpetvā pacchā attanā pi khādi, itthāgārassā pi {3.371} amaccānam-pi dāpesi. Raṇṇo ambapakkaraso sakalasarīraṃ pharitvā aṭṭhāsi. So rasataṇhāya bajjhītvā tassa rukkhassa ṭhitatṭhānaṃ vanacarake pucchitvā tehi: “Himavantapadese nadītīre”

ti vutte bahū nāvāsaṅghāṭe bandhāpetvā vanacarakehi desitamaggena uddhamṣotaṃ agamāsi. “Ettakāni divasānī” ti paricchedo na kathito, anupubbena pana taṃ ṭhānaṃ patvā: “Eso deva, rukkho” ti vanacarakā rañño ācikkhimsu. Rājā nāvaṃ ṭhapetvā mahājanaparivuto padasā tattha gantvā rukkkhamūle sayanaṃ paññapāpetvā ambapakkāni khādītva nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā nipajji, sabbadisāsu ārakkhaṃ ṭhapetvā aggiṃ karimsu.

Mahāsatto manussesu niddaṃ okkantesu aḍḍharattasamaye parisāya saddhiṃ agamāsi. Asītisahassavānarā sākhāya sākhaṃ carantā ambāni khādanti. Rājā pabujjhītvā kapigaṇaṃ disvā manusse utthāpetvā dhanuggahe pakkosāpetvā: “Yathā ete phalakhādakā vānarā na palāyanti, tathā te parikkhipitvā vijjhatha, sve ambāni ceva vānaramaṃsaṇca khādissāmī” ti āha. Dhanuggahā: “Sādhū” ti sampaticchitvā rukkhaṃ parivāretvā sare sannayhitvā atthamsu. Te disvā vānarā maraṇabhayaabhītā palāyituṃ asakkontā mahāsattaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, ‘palāyanamakkate vijjhissāmā’ ti rukkhaṃ parivāretvā dhanuggahā ṭhitā, kiṃ karomā” ti pucchitvā kampamānā atthamsu. Bodhisatto: “Mā bhāyittha, ahaṃ vo jīvitaṃ dassāmī” ti vānaragaṇaṃ samassāsetvā ujukaṃ uggatasākhaṃ āruya gaṅgābhīmukhaṃ gatasākhaṃ gantvā tassā pariyantato pakkhanditvā dhanusatamattaṃ ṭhānaṃ atikkamma gaṅgātīre ekasmiṃ gumbamatthake patitvā tato oruya: “Mamāgataṭṭhānaṃ ettakaṃ bhavissatī” ti ākāsaṃ paricchinditvā {3.372} ekaṃ vettalataṃ mūle chinditvā sodhetvā: “Ettakaṃ ṭhānaṃ rukke bajjhissati, ettakaṃ ākāsaṭṭhaṃ bhavissatī” ti imāni dve ṭhānāni vavatthapetvā attano kaṭiyaṃ bandhanaṭṭhānaṃ na sallakkhesi.

So taṃ lataṃ ādāya ekaṃ koṭiṃ gaṅgātīre patitṭhitarukkhe bandhitvā ekaṃ attano kaṭiyaṃ bandhitvā vātacchinnavalāhako viya vegena dhanusatamattaṃ ṭhānaṃ laṅghitvā kaṭiyaṃ bandhanaṭṭhānassa asallakkhitattā rukkhaṃ pāpuṇituṃ asakkonto ubhohi hatthehi ambasākhaṃ daḷhaṃ gaṇhitvā vānaragaṇassa saññamadāsi: “Sīghaṃ mama piṭṭhiṃ maddamānā vettalatāya sotthigamaṇaṃ gacchathā” ti. Asītisahassavānarā mahāsattaṃ vanditvā khamāpetvā tathā agamaṃsu. Tadā devadatto pi makkaṭo hutvā tesam abbhantare hoti. So: “Ayaṃ me paccāmittassa piṭṭhiṃ passituṃ kālo” ti uccaṃ sākhaṃ āruya vegaṃ janetvā tassa piṭṭhiyaṃ pati. Mahāsattassa hadayaṃ bhijji, balavavedanā uppajji. So pi taṃ vedanāppattaṃ katvā pakkāmi. Mahāsatto ekako va ahosi. Rājā aniddāyanto vānarehi ca mahāsattena ca

katakiriyaṃ sabbaṃ disvā: “Ayaṃ tiracchāno hutvā attano jīvitaṃ agaṇetvā parisāya sotthibhāvam-eva akāsi” ti cintento nipajji.

So pabhātāya rattiyā mahāsattassa tussitvā: “Na yuttaṃ imaṃ kapirājānaṃ nāsetuṃ, upāyena naṃ otāretvā paṭijaggissāmi” ti antogaṇḡya nāvāsaṅghātaṃ ṭhapetvā tattha aṭṭakaṃ bandhāpetvā saṇikaṃ mahāsattaṃ otārāpetvā piṭṭhiyaṃ kāsāvavattthaṃ pattharāpetvā gaṇḡodakena nhāpetvā phāṇitodakaṃ pāyetvā parisuddhasarīraṃ saḥassapākatelena abbhañjāpetvā sayanapiṭṭhe eḷakacammaṃ santharāpetvā saṇikaṃ tattha nipajjāpetvā attanā nīce āsane nisīditvā paṭṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Attānaṃ {3.373} saṅkamaṃ katvā, yo sotthiṃ samatārayi,
Kiṃ tvaṃ tesāṃ kime tuyhaṃ, honti ete mahākapī ti.**

Tassattho: ambho mahāka pi, yo tvaṃ attānaṃ saṅkamaṃ katvā tulaṃ āropetvā jīvitaṃ pariccajivā ime vānare sotthiṃ samatārayi, khemena santāresi; kiṃ tvaṃ tesāṃ hosi, kime tuyhaṃ vā kiṃsu ete hontīti?

Taṃ sutvā bodhisatto rājānaṃ ovaḡanto sesagāthā abhāsi:

**2. Rājāhaṃ issaro tesāṃ, yūthassa parihārako,
Tesāṃ sokaparetānaṃ, bhītānaṃ te arindama.**

**3. Ullaṅghayitvā attānaṃ, vissatṭhadhanuno satam,
Tato aparapādesu, daḷhaṃ bandhaṃ latāguṇam.**

**4. Chinnabbhamiva vātena, nuṇṇo rukkhaṃ upāgamiṃ,
Sohaṃ appabhavaṃ tattha, sākhaṃ hatthehi aggahiṃ.**

**5. Taṃ maṃ viyāyataṃ santaṃ, sākhāya ca latāya ca,
Samanukkamantā pādehi, sotthiṃ sākhāmigā gatā.**

**6. Taṃ maṃ na tapate bandho, mato me na tapessati,
Sukhamāharitaṃ tesāṃ, yesāṃ rajjamakārayiṃ.**

**7. Esā te upamā rāja, taṃ suṇohi arindama,
Raññā raṭṭhassa yoggassa, balassa nigamassa ca,
Sabbesaṃ sukhametṭhabbaṃ, khattiyena pajānatā ti.**

Tattha **tesaṃ**-ti tesāṃ asītisahassānaṃ vānarānaṃ. **Bhītānaṃ te** ti tava vijjhanatthāya āṇāpetvā ṭhitassa bhītānaṃ. **Arindamā** ti rājānaṃ ālapati. Rājā hi corādīnaṃ arīnaṃ damanato: “Arindamo” ti vuccati. **Vissatṭhadhanuno satan**-ti anāropitadhanusatappamāṇaṃ ṭhānaṃ attānaṃ ākāse ullaṅghayitvā

vissajjetvā tato imamhā rukkhā laṅghayitvā gataṭṭhānato. **Aparapādesū** ti pacchāpādesu. Idam kaṭibhāgaṃ sandhāya vuttam. Bodhisatto hi kaṭibhāge tam latāguṇaṃ dalhaṃ bandhitvā pacchimapādehi bhūmiyaṃ akkamitvā vissajjetvā vātavegena ākāsaṃ pakkhandi. **Nuṇṇo rukkhaṃ upāgamin-**ti vātacchinnaṃ abbhamaiva attano {3.374} vegajanitena vātena nuṇṇo. Yathā vātacchinnaḥkhaṃ vātena, evaṃ attano vegena nuṇṇo hutvā imaṃ ambarukkhaṃ upāgamiṃ. **Appabhavan-**ti so ahaṃ tattha ākāsapadese rukkhaṃ pāpuṇitum appahonto tassa rukkhassa sākhaṃ hatthehi aggahesinti attho.

Viyāyatan-ti rukkhasākhāya ca vettalatāya ca vīṇāya bhamaratanti viya vitataṃ ākaḍḍhitasarīraṃ. **Samanukkamantā** ti mayā anuññātā maṃ vanditvā pādehi anukkamantā niraṇṭaram-eva akkamantā sotthiṃ gatā. **Taṃ maṃ na tapate bandho** ti taṃ maṃ nā pi so valliyaṃ bandho tapati, nā pi idāni maraṇaṃ tapessati. Kimkāraṇā? **Sukhamāharitaṃ tesan-**ti yasmā yesaṃ ahaṃ rajjamakārayiṃ, tesam mayā sukhamāharitaṃ. Ete hi: “Mahārāja, ayaṃ no uppannaṃ dukkhaṃ haritvā sukhaṃ āharissati” ti maṃ rājānaṃ akaṃsu. Ahampi: “Tumhākaṃ uppannaṃ dukkhaṃ harissāmi” cceva etesaṃ rājā jāto. Taṃ ajja mayā etesaṃ maraṇadukkhaṃ haritvā jīvitasukhaṃ āhaṇaṃ, tena maṃ nā pi bandho tapati, na maraṇavadho tapessati.

Esā te upamā ti esā te mahārāja, mayā katakiriyaṃ upamā. **Taṃ suṇohi** ti tasmā imāya upamāya saṃsandetvā attano diyyamānaṃ ovādaṃ suṇāhi. **Rañña raṭṭhassa** ti mahārāja, rañña nāma ucchuyante ucchum viya raṭṭhaṃ apīletvā catubbidhaṃ agatigamaṇaṃ pahāya catūhi saṅgahavatthūhi saṅgaṇhantena dasasu rājadhammesu paṭiṭṭhāya mayā viya attano jīvitaṃ pariccajītvā: “Kintime raṭṭhavāsino vigatabhayā gimhakāle vivaṭadvāre ñātīhi ca parivārahehi ca parivāritā ure putte naccantā sītena vātena bījīyamānā yathāruce attano attano santakaṃ paribhuñjantā kāyikacetāsikasukhasamaṅgino bhavēyyun”-ti sakalaraṭṭhassa ca rathasakaṭṭhādiyuttavāhanassa **yoggassa** ca pattisaṅkhātassa **balassa** ca nigamajanapadasaṅkhātassa **nigamassa** ca sabbesaṃ sukhaṃ-eva esitabbaṃ gavesitabbanti attho. **Khattiyena pajānatā** ti khattānaṃ adhipatibhāvena: “Khattiyo” ti laddhanāmena pana etena avasesasatte atikkamma pajānatā ñāṇasampannena bhavitabbanti.

Evaṃ mahāsatto rājānaṃ ovaḍanto anusāsanto va kālamakāsi. Rājā amacce pakkosāpetvā: “Imassa kapiṇārājassa rājūnaṃ viya sarīrakiccaṃ karoṭhā” ti vatvā itthāgāraṃ-pi āṇāpesi: “Tumhe rattavatthanivattā vikiṇṇakesā daṇḍadīpikahattā kapiṇārājānaṃ parivāretvā ālāhanaṃ gacchathā” ti. Amaccā

{3.375} dārūnaṃ sakaṭasatamattena citakaṃ karitvā rājūnaṃ karaṇaniyāmeneva mahāsattassa sarīrakiccaṃ katvā sīsakapālaṃ gahetvā rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā mahāsattassa ālāhane cetiyaṃ kāretvā dīpe jālāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā sīsakapālaṃ suvaṇṇakhacitaṃ kāretvā kuntagge ṭhapetvā purato katvā gandhamālādīhi pūjento bārāṇasim gantvā antorājadvāre ṭhapetvā sakalanagaraṃ sajjāpetvā sattāhaṃ dhātupūjaṃ kāresi. Atha naṃ dhātuṃ gahetvā cetiyaṃ kāretvā yāvajīvaṃ gandhamālādīhi pūjetvā bodhisattassa ovāde paṭiṭṭhāya dānādīni puñṇāni karonto dhammena rajjaṃ kāretvā saggaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahoṣi, duṭṭhakapi devadatto, parisā buddhapaṛisā, kapirājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mahākapijātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 408 Kumbhakārajātakavaṇṇanā

Ambāhamaddaṃ vanamantarasmaṇ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabba kathesi. Vatthu **pāṇīyajātake** (Ja. 459) āvi bhavissati. Tadā pana sāvatthiyaṃ pañcasatā sahāyakā pabbajitvā antokoṭisanthāre vasamānā aḍḍharattasamaye kāmavitakkaṃ vitakkayimsu. Satthā attano sāvake rattiyaṃ tayo vāre, divasassa tayo vāreti rattindivaṃ cha vāre olokeno kīṭaṃ aṇḍaṃ viya, camarī vāladhiṃ viya, mātā piyaṇḍaṃ viya, ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya rakkhati, tasmim tasmim yeva khaṇe uppannakilesaṃ niggaṇhāti. So taṃ divasaṃ aḍḍharattasamaye jetavanaṃ pariggaṇhanto tesāṃ bhikkhūnaṃ vitakkasamudācāraṃ ṇatvā: “Imesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare ayaṃ kilesaṃ vaḍḍhanto arahattassa hetuṃ bhindissati, idāneva nesaṃ kilesaṃ niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmi” ti gandhakuṭito nikkhamitvā ānandattheraṃ pakkosāpetvā: “Ānanda, antokoṭisanthāre {3.376} vasanakabhikkhū sabbe sannipātehi” ti sannipātāpetvā paññattavarabuddhāsane nisīditvā: “Na, bhikkhave, antopavattakilesānaṃ vasa vattitūṃ vaṭṭati, kilesaṃ hi vaḍḍhamāno paccāmitto viya mahāvināsaṃ pāpeti, bhikkhūnā nāma appamattakam-pi kilesaṃ niggaṇhitūṃ vaṭṭati, porāṇakapaṇḍitā appamattakaṃ ārammaṇaṃ disvā abbhantare pavattakilesaṃ niggaṇhitvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasinagarassa dvāragāme kumbhakārakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā ekaṃ puttañca dhītarañca labhitvā kumbhakārakammaṃ nissāya puttadāraṃ posesi. Tadā kaliṅgaratṭhe dantapurānagare karaṇḍako nāma rājā mahantena parivārena uyyānaṃ gacchanto uyyānadvāre phalabhārabharitaṃ madhuraphalaṃ ambarukkhaṃ disvā hatthikkhandhavaragato yeva hatthaṃ pasāretvā ekaṃ ambapiṇḍaṃ gahetvā uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasilāya nisinnō dātabbayuttakānaṃ datvā ambaṃ paribhuñji. “Raññā gahitakālato paṭṭhāya sesehi nāma gahetabbamevā” ti amaccā pi brāhmaṇagahapatikādayo pi ambāni pātetvā khādīṃsu. Pacchā āgatā rukkhaṃ āruyha muggarehi pothetvā obhaggavibhaggasākhaṃ katvā āmakaphalam-pi asesetvā khādīṃsu.

Rājā divasaṃ uyyāne kīḷitvā sāyanhasamaye alaṅkatahatthikkhandhavare nisīditvā gacchanto taṃ rukkhaṃ disvā hatthito otaritvā rukkhamūlaṃ gantvā rukkhaṃ oloketvā: “Ayaṃ pāto va passantānaṃ atittikaro phalabhārabharito sobhamāno aṭṭhāsi, idāni gahitaphalo obhaggavibhaggo asobhamāno ṭhito” ti cintetvā puna aññato olovento aparaṃ nipphalaṃ ambarukkhaṃ disvā: “Esa rukkho attano nipphalabhāvena muṇḍamaṇipabbato viya sobhamāno ṭhito, ayaṃ pana saphalabhāvena imaṃ byasanaṃ {3.377} patto, idaṃ agāramajjham-pi phalitarukkhasadisāṃ, pabbajjā nipphalarukkhasadisā, sadhanasseva bhayaṃ atthi, niddhanassa bhayaṃ natthi, mayā pi nipphalarukkkena viya bhavitabban”-ti ti phalarukkhaṃ ārammaṇaṃ katvā rukkhamūle ṭhitako va tīpi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbattetvā: “Viddhaṃsitā dāni me mātukucchikuṭikā, chinnā tīsu bhavesu paṭisandhi, sodhitā saṃsāraukkārabhūmi, sosito mayā assusamuddo, bhinnō aṭṭhipākāro, natthi me puna paṭisandhī” ti āvajjento sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito va aṭṭhāsi.

Atha naṃ amaccā āhaṃsu: “Atibahuṃ ṭhitattha, mahārājā” ti. “Na mayaṃ mahārājāno, paccekabuddhā nāma mayan”-ti. “Paccekabuddhā nāma tumhādisā na honti, devā” ti. “Atha kīdisā hontī” ti?

“Oropitakesamassukāsāvavatthapaṭicchannā kule vā gaṇe vā alaggā vātacchinnavalāhakarāhumuttacandamaṇḍalapaṭibhāgā himavante nandamūlakapabbhāre vasanti, evarūpā deva, paccekabuddhā” ti. Tasmim̐ khaṇe rājā hatthaṃ ukkhipitvā sīsaṃ parāmasi, tāvadevassa gihiliṅgaṃ antaradhāyi, samaṇaliṅgaṃ pāturahosi.

**Ticīvaraṇca patto ca, vāsi sūci ca bandhanam,
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno ti.**

Evam vuttā samaṇaparikkhārā kāyapaṭibaddhāva ahesum. So ākāse ṭhatvā mahājanassa ovādam datvā anilapathena uttarahimavante nandamūlakapabbhāram-eva agamāsi.

Gandhāraraṭṭhe pi takkasilanagare naggaji nāma rājā uparipāsāde pallaṅkamajjhagato ekaṃ itthim ekekahatthe ekekaṃ maṇivalayaṃ piḷandhitvā avidūre nisīditvā gandhaṃ pisamānaṃ disvā: “Etāni valayāni ekekabhāvena na ghaṭṭenti na viravantī” ti olovento nisīdi. Atha sā dakkhiṇahatthato valayaṃ {3.378} vāmahatthe yeva piḷandhitvā dakkhiṇahatthena gandhaṃ saṅkaḍḍhitvā pisitum ārabhi, vāmahatthe valayaṃ dutiyaṃ āgamma ghaṭṭiyamānaṃ saddamakāsi. Rājā tāni dve valayāni aññamaññaṃ ghaṭṭentāni viravantāni disvā cintesi: “Idaṃ valayaṃ ekekakāle na ghaṭṭesi, dutiyaṃ āgamma ghaṭṭeti, saddaṃ karoti, evam-eva ime sattā pi ekekā na ghaṭṭenti na vivadanti, dve tayo hutvā aññamaññaṃ ghaṭṭenti, kalahaṃ karonti. Ahaṃ pana kasmīragandhāresu dvīsu rajjesu raṭṭhavāsino vicāremi, mayā pi ekavalayasadisena hutvā paraṃ avicāretvā attānam-eva vicārentena vasitum vaṭṭatī” ti saṅghaṭṭanavalayaṃ ārammaṇaṃ katvā yathānisinno va tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbatesi. Sesam purimasadisam-eva.

Videharaṭṭhe mithilanagare nimi nāma rājā bhuttaṭṭarāso amaccagaṇaparivuto vivaṭasīhapañjarena antaravīthim pekkhamāno aṭṭhāsi. Atheko seno sūnāpaṇato maṃsapesiṃ gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Tameṇaṃ ito cito ca giṇṇhādayo sakuṇā samparivāretvā āhārahetu tuṇḍena vijjhantā pakkhehi paharantā pādehi maddantā agamaṃsu. So attano vadhaṃ asahamāno taṃ maṃsaṃ chaḍḍesi. Añño gaṇhi, sakuṇā imaṃ muñcitvā taṃ anubandhiṃsu. Tena pi vissaṭṭhaṃ añño aggahesi, tam-pi tatheva vihetthesum. Rājā te sakuṇe disvā cintesi: “Yo yo maṃsapesiṃ gaṇhi, tassa tasseva dukkhaṃ, yo yo taṃ vissaṃjesi, tassa tasseva sukhaṃ, ime pi pañca kāmagaṇe yo yo gaṇhāti, tassa tasseva dukkhaṃ, itarassa sukhaṃ, ime hi bahūnaṃ sādharmaṇā, mayhaṃ kho pana soḷasa itthisahassāni, mayā vissaṭṭhamāsaṇḍena viya senena pañca kāmagaṇe pahāya sukhitena bhavitum vaṭṭatī” ti. So yoniso manasi karonto yathāṭṭhito va {3.379} tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbatesi. Sesam purimasadisam-eva.

Uttarapañcālaraṭṭhe kapilanagare dummukho nāma rājā bhuttaṭpātarāso sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito amaccagaṇaparivuto vivaṭasīhapañjare rājaṅgaṇaṃ olokenṭo aṭṭhāsi. Tasmim̐ khaṇe gopālakā vajadvāraṃ vivariṃsu, usabhā vajato nikkhamitvā kilesavasena ekaṃ gāvim̐ anubandhiṃsu. Tattheḷo tikhiṇasiṅgo mahāusabho aññaṃ usabhaṃ āgacchantam̐ disvā kilesamaccherābhībhūto tikhiṇena siṅgena antarasatthimhi pahari. Tassa pahāramukhena antāni nikkhamiṃsu, so tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Rājā tam̐ disvā cintesi: “Ime sattā tiracchānagate ādim̐ katvā kilesavasena dukkhaṃ pāpuṇanti, ayaṃ usabho kilesaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patto, aññe pi sattā kileseheva kampanti, mayā imesaṃ sattānaṃ kampanakilese pahātuṃ vaṭṭatī” ti. So ʒhitako va tīpi lakkhaṇāni sallakkhetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbatesi. Sesaṃ purimasadisam-eva.

Athekadivasaṃ cattāro paccekabuddhā bhikkhācāraṇelaṃ sallakkhetvā nandaṃulakapabbhārā nikkhamma anotattadahe nāgalatādantakaṭṭhaṃ khādītva katasarīrapaṭijagganā manosilātale ʒhatvā nivāsetvā pattacīvaramādāya iddhiyā ākāse uppatitvā pañcavaṇṇaṇalāhake maddamānā gantvā bārāṇasinagaradvāragāmakassa avidūre otarītva ekasmiṃ phāsukaṭṭhāne cīvaraṃ pārupitvā pattaṃ gahetvā dvāragāmaṃ pavisitvā piṇḍāya carantā bodhisattassa gehadvāraṃ sampāpuṇiṃsu. Bodhisatto te disvā tuṭṭhacitto hutvā gehaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpetvā dakkhiṇodakaṃ datvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisitvā ekamantaṃ nisīditvā saṅghattheraṃ vandītva: “Bhante, tumhākaṃ pabbajjā ativiya sobhati, vippasannāni vo indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo, kiṃ nu kho āramaṇaṃ disvā {3.380} tumhe imaṃ bhikkhācariyapabbajjaṃ upagatā” ti pucchi. Yathā ca saṅghattheraṃ, evaṃ sese pi upasaṅkamitvā pucchi. Athassa te cattāro pi janā: “Ahaṃ asukanagare asukaraṭṭhe asukarājā nāma hutvā” ti ādinā nayena attano attano abhinikkhamanavatthūni kathetvā paṭipāṭiyā ekekaṃ gāthamāhaṃsu:

1. Ambāhamaddaṃ vanamantarasmim̐, nilobhāsaṃ phalitaṃ saṃvirūlhaṃ,
Tamaddasaṃ phalāhetu vibhaggaṃ, tam̐ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.
2. Selaṃ sumaṭṭhaṃ naravīraṇiṭṭhitaṃ, nārī yugaṃ dhārayi appasaddaṃ,
Dutiyañca āgamma ahosi saddo, tam̐ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.
3. Dijā dijaṃ kuṇapamāharantaṃ, ekaṃ samānaṃ bahukā samecca,
Āhārahetū paripātayiṃsu, tam̐ disvā bhikkhācariyaṃ carāmi.

**4. Usabhāhamaddam yūthassa majjhe, calakkakum vaṇṇabalūpapannam,
Tamaddasam kāmahetu vitunnam, tam disvā bhikkhācariyam carāmī ti.**

Tattha **ambāhamaddan**-ti ambarukkham aham addasam.

Vanamantarasmin-ti vanaantare, ambavanamajjheti attho. **Samvirūlhan**-ti suvaḍḍhitam. **Tamaddasan**-ti tam uyyānato nikkhanto phalahetu vibhaggam puna addasam. **Tam disvā** ti tam phalahetu vibhaggam disvā paṭiladdhasamvego paccekabodhiññam nibbattetvā imam bhikkhācariyapabbajjam upagatosmi, tasmā bhikkhācariyam carāmīti. Idam so phalahetu vibhaggam ambarukkham dassanato paṭṭhāya sabbam cittācāram kathesi. Sesānam vissajjanesu pi eseva nayo. Ayam panettha anuttānapadavaṇṇanā: **selan**-ti maṇivalayam. **Naravīraniṭṭhitan**-ti vīranarehi niṭṭhitam, paṇḍitapurisehi {3.381} katanti attho. **Yugan**-ti ekekasmiṃ ekekaṃ katvā ekaṃ valayayugaḷam. **Dijā dijan**-ti gahitamamsapiṇḍam dijam avasesadijā. **Kuṇapamāharantan**-ti mamsapiṇḍam ādāya āharantam. **Sameccā** ti samāgantvā sannipatitvā. **Paripātayimsū** ti koṭṭentā anubandhimsu. **Usabhāhamaddan**-ti usabham aham addasam. **Calakkakun**-ti calakkakudham.

Bodhisatto ekekaṃ gātham sutvā: “Sādhu, bhante, tumhākam-eva tam ārammaṇam anurūpan”-ti ekekassa paccekabuddhassa thutim akāsi. Tañca pana catūhi janehi desitam dhammakatham sutvā gharāvāse anapekkho hutvā pakkantesu paccekabuddhesu bhuttaṭpātarāso sukhanisinno bhariyam āmantetvā: “Bhadde, ete cattāro paccekabuddhā rajjam pahāya pabbajitvā akiñcanā apalibodhā pabbajjāsukhena vītināmenti, aham pana bhatiyā jīvikaṃ kappemi, kiṃ me gharāvāsena, tvaṃ puttake saṅgaṇhantī gehe vasā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**5. Karaṇḍako kaliṅgānam, gandhārānañca naggaji,
Nimirājā videhānam, pañcālānañca dummukho,
Ete raṭṭhāni hitvāna, pabbajimsu akiñcanā.**

**6. Sabbepime devasamā samāgatā, aggī yathā pajjalito tathevime,
Aham-pi eko carissāmi bhaggavi, hitvāna kāmāni yathodhikāni ti.**

Tāsam attho: bhadde, esa saṅghatthero paccekabuddho dantapure nāma nagare karaṇḍako nāma kaliṅgānam janapadassa rājā, dutiyo takkasilanagare naggaji nāma gandhārānam janapadassa rājā, tatiyo mithilanagare nimi nāma videhānam janapadassa rājā, catuttho kapilanagare dummukho nāma uttarapañcālānam janapadassa rājā, ete evarūpāni raṭṭhāni hitvā akiñcanā hutvā pabbajimsu. **Sabbepime** ti ime pana sabbe pi visuddhidevehi

purimapaccekabuddhehi samānā ekato samāgatā. **Aggī yathā** ti yathā hi aggi pajjalito obhāsati. **Tathevime** ti ime pi tatheva {3.382} sīlādīhi pañcahi guṇehi obhāsanti. Yathā ete, tathā aham-pi pabbajitvā eko carissāmī ti attho. **Bhaggavī** ti bhariyaṃ ālapati. **Hitvāna kāmānī** ti rūpādayo vatthukāme hitvā. **Yathodhikānī** ti attano odhivasena ʘhitānī. Idaṃ vuttaṃ hoti: rūpādi odhivasena yathā ʘhite kāme pahāya aham-pi pabbajitvā eko carissāmīti. “Yatodhikānī” ti pi pā ʘho, tassattho: yato uparato odhi etesanti yatodhikānī, uparatako ʘ ʘhāsānī. Pabbajissāmīti cintitakālato pa ʘ ʘhāya hi kilesakāmānaṃ eko ko ʘ ʘhāso uparato nāma hoti niruddho, tassa vatthubhūto kāmako ʘ ʘhāso pi uparato va hotīti.

Sā tassa kathaṃ sutvā: “Mayham-pi kho sāmi, paccekabuddhānaṃ dhammakathaṃ sutakālato pa ʘ ʘhāya agāre cittaṃ na sa ʘ ʘhātī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

7. Ayam-eva kālo na hi añ ʘo atthi, anusāsītā me na bhaveyya pacchā, Aham-pi ekā carissāmi bhaggava, saku ʘīva muttā purisassa hatthā ti.

Tattha **anusāsītā me na bhaveyya pacchā** ti anusāsako ovāḁako na bhaveyya dullabhata ʘ ovāḁakānaṃ, tasmā ayam-eva pabbajitum kālo, na hi añ ʘo atthīti dasseti. **Saku ʘīva muttā** ti yathā sāku ʘīkena gahetvā saku ʘapacchiyaṃ khittāsu saku ʘīsu tassa hatthato muttā ekā saku ʘī anilapathaṃ la ʘghayitvā yathārucita ʘ ʘhānaṃ gantvā ekikāva careyya, tathā aham-pi tava hatthato muttā ekikā carissāmīti sayam-pi pabbajitukāmā hutvā evamāha.

Bodhisatto tassā kathaṃ sutvā tu ʘhī ahosi. Sā pana bodhisattaṃ va ʘcetvā puretaraṃ pabbajitukāmā: “Sāmi, pānīyatitthaṃ gamissāmi, dārake olokehi” ti gha ʘaṃ āḁāya gacchantī viya palāyitvā nagarasāmate tāpasānaṃ santike gantvā pabbaji. Bodhisatto tassā anāgamaṃ nātvā sayam dārake posesi. Aparabhāge tesu thokaṃ va ʘ ʘhitvā attano ayānaya jānana samatthataṃ sampattesu tesam vīma ʘsanatthaṃ ekadivasaṃ {3.383} bhattaṃ pacanto thokaṃ utta ʘ ʘulaṃ paci, ekadivasaṃ thokaṃ kilinnaṃ, ekadivasaṃ supakkaṃ, ekadivasaṃ atikilinnaṃ, ekadivasaṃ alo ʘakaṃ, ekadivasaṃ atilo ʘakaṃ. Dārakā: “Tāta, ajja bhattaṃ utta ʘ ʘulaṃ, ajja kilinnaṃ, ajja supakkaṃ, ajja atikilinnaṃ, ajja alo ʘakaṃ, ajja atilo ʘakan”-ti āha ʘsu. Taṃ sutvā bodhisatto: “Āma, tātā” ti vatvā cintesi: “Ime dārakā idānī āmapakkalo ʘīkaatilo ʘīkānī jānanti, attano dhammatāya jīvitum sakkhissanti, mayā pabbajitum va ʘ ʘatī” ti. Atha te dārake nātakānaṃ datvā pa ʘ icchāpetvā: “Ammatātā, ime dārake

sādhukam posethā” ti vatvā so ñātakānam paridevantānaññeva nagarā
nikkhamitvā isipabbajjam pabbajitvā nagarassa sāmante yeva vasi.

Atha nam ekadivasam bārāṇasiyam bhikkhāya carantaṃ paribbājikā disvā
vanditvā: “Ayya, dārakā te nāsitā maññe” ti āha. Mahāsatto: “Nāham dārake
nāsemi, tesam attano ayānayaajānanakāle pabbajitomhi, tvam tesam acintetvā
pabbajjāya abhiramā” ti vatvā osānagāthamāha.

**8. Āmam pakkañca jānanti, atho loṇam aloṇakam,
Tamaham disvāna pabbajim, careva tvam carāmahan-ti.**

Tattha **tamahan**-ti tam aham dārakānam kiriyaṃ disvā pabbajito. **Careva
tvam carāmahan**-ti tvam-pi bhikkhācariyam-eva cara, aham-pi
bhikkhācariyam-eva carissāmīti.

Iti so paribbājikam ovaditvā uyyojesi. Sā pi ovādam gahetvā mahāsattam
vanditvā yathārucitaṃ thānam gatā. Thapetvā kira tam divasam na te puna
aññamaññam addasaṃsu. Bodhisatto ca jhānābhiññam nibbattetvā
brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne te pañcasatā bhikkhū arahatte patiṭṭhahimsu. Tadā dhītā
uppalavaṇṇā ahoṣi, putto rāhulakumāro, paribbājikā rāhulamātā, paribbājako
pana aham-eva ahoṣinti.

Kumbhakārajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 409 Daḷhadhammajātakavaṇṇanā

Aham ce {3.384} **daḷhadhammassā** ti idam satthā kosambim nissāya ghoṣitārāme
viharanto udenassa rañño bhaddavatikaṃ hatthinim ārabba katesi. Tassā pana
hatthinīyā laddhavidhānañca udenassa rājavamso ca **mātaṅgajātake** (Ja. 497)
āvi bhavissati. Ekadivasam pana sā hatthinī nagarā nikkhamantī bhagavantaṃ
pāto va ariyagaṇaparivutaṃ anomāya buddhasiriyā nagaram piṇḍāya
pavisantaṃ disvā tathāgatassa pādamūle nipajjitvā: “Bhagavā sabbaññu
sabbalokanittaraṇa udeno vamsarājā mam taruṇakāle kammaṃ nittharituṃ
samatthakāle ‘imam nissāya mayā jīvitañca rajjañca devī ca laddhā’ ti piyāyitvā
mahantaṃ parihāraṃ adāsi, sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā thitaṭṭhānam gandhena
paribhaṇḍam kāretvā matthake suvaṇṇatārakakhacitavitānam bandhāpetvā
samantā citrasāṇim parikkhipāpetvā gandhatelena dīpaṃ jālāpetvā

dhūmataṭṭakam̐ ṭhapāpetvā karīsachaddanaṭṭhāne suvaṇṇakaṭāham̐
 patiṭṭhapāpetvā mam̐ cittattharaṇapīṭṭhe ṭhapesi, rājārahaṇca me
 nānaggarasabhojanam̐ dāpesi. Idāni pana me mahallakakāle kammaṃ
 nittharituṃ asamatthakāle sabbam̐ tam̐ parihāram̐ acchindi, anāthā nippaccayā
 hutvā araṇṇe ketakāni khādantī jīvāmi, añṇam̐ mayham̐ paṭisaraṇam̐ natthi,
 udenam̐ mama guṇam̐ sallakkhāpetvā porāṇakaparihāram̐ me paṭipākatikam̐
 kāretha bhagavā” ti paridevamānā tathāgataṃ yāci.

Satthā: “Gaccha tvaṃ, aham̐ te raṇṇo kathetvā yasaṃ paṭipākatikam̐ kāressāmī”
 ti vatvā raṇṇo nivesanadvāram̐ agamāsi. Rājā tathāgataṃ antonivesanam̐
 pavesetvā buddhappamukhassa saṅghassa mahādānam̐ pavattesi. Satthā
 bhattakiccapariyosāne anumodanam̐ karonto: “Mahārāja, bhaddavatikā kahan”-
 ti pucchi. “Na jānāmi, bhante” ti. “Mahārāja, upakārakānam̐ yasaṃ datvā
 mahallakakāle gahetuṃ nāma na vaṭṭati, kataññunā katavedinā bhavituṃ
 vaṭṭati. Bhaddavatikā idāni mahallikā jarājīṇṇā anāthā hutvā araṇṇe ketakāni
 khādantī jīvati, tam̐ jīṇṇakāle anātham̐ kātuṃ tumhākam̐ ayuttan”-ti
 bhaddavatikāya guṇam̐ kathetvā: “Sabbam̐ porāṇakaparihāram̐ paṭipākatikam̐
 karohī” ti {3.385} vatvā pakkāmi. Rājā tathā akāsi. “Tathāgatena kira
 bhaddavatikāya guṇam̐ kathetvā porāṇakayaso paṭipākatiko kārito” ti
 sakalanagaram̐ patthari, bhikkhusaṅge pi sā pavatti pākāṭā jātā. Atha bhikkhū
 dhammasabhāyam̐ katham̐ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthārā kira
 bhaddavatikāya guṇam̐ kathetvā porāṇakayaso paṭipākatiko kārito” ti. Satthā
 āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā:
 “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato etissā
 guṇam̐ kathetvā naṭṭhayasaṃ paṭipākatikam̐ kāresiyevā” ti vatvā atītam̐ āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ dalhadhammo nāma rājā rajjam̐ kāresi. Tadā bodhisatto
 amaccakule nibbattitvā vayappatto tam̐ rājānam̐ upaṭṭhahi. So tassa santikā
 mahantaṃ yasaṃ labhitvā amaccaratanaṭṭhāne aṭṭhāsi. Tadā tassa raṇṇo ekā
 oṭṭhibyādhi hatthinī thāmbalasaṃpannā mahabbalā ahosi. Sā ekadivasam̐
 yojanasataṃ gacchati, raṇṇo dūteyyaharaṇakiccam̐ karoti, saṅgāme yuddham̐
 katvā sattu maddanam̐ karoti. Rājā: “Ayaṃ me bahūpakārā” ti tassā
 sabbālaṅkāram̐ datvā udenena bhaddavatikāya dinnasadisam̐ sabbam̐ parihāram̐
 dāpesi. Athassā jīṇṇadubbalakāle rājā sabbam̐ yasaṃ gaṇhi. Sā tato paṭṭhāya
 anāthā hutvā araṇṇe tiṇapaṇṇāni khādantī jīvati. Athekadivasam̐ rājakule
 bhājanesu appahontesu rājā kumbhakāram̐ pakkosāpetvā: “Bhājanāni kira
 nappahontī” ti āha. “Gomayāharaṇayānake yojetuṃ goṇe na labhāmi, devā” ti.

Rājā tassa katham sutvā: “Amhākaṃ oṭṭhibyādhi kahan”-ti pucchi. “Attano dhammatāya carati, devā” ti. Rājā: “Ito paṭṭhāya taṃ yojetvā gomayaṃ āharā” ti taṃ kumbhakārassa adāsi. Kumbhakāro: “Sādhu, devā” ti tathā akāsi.

Athekadivasam sā nagarā nikkhamamānā nagaram pavisantam bodhisattam disvā vanditvā tassa pādamūle nipajjitvā paridevamānā: “Sāmi, rājā maṃ ‘taruṇakāle bahūpakārā’ ti sallakkhetvā mahantaṃ yasaṃ datvā {3.386} idāni mahallakakāle sabbaṃ acchinditvā mayi cittam-pi na karoti, ahaṃ pana anāthā araṇṇe tiṇapaṇṇāni khādantī jīvāmi, evaṃ dukkhappattaṃ maṃ idāni yānake yojetum kumbhakārassa adāsi, ṭhapetvā tumhe aññaṃ mayhaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, mayā raṇṇo katūpakāraṃ tumhe jānātha, sādhu idāni me naṭṭhaṃ yasaṃ paṭipākatikaṃ karoṭhā” ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**1. Ahaṃ ce daḷhadhammassa, vahanṭī nābhiraḍhayim,
Dharantī urasi sallam, yuddhe vikkantacārinī.**

**2. Nūna rājā na jānāti, mama vikkamaporisaṃ,
Saṅgāme sukatantāni, dūtavippahitāni ca.**

**3. Sā nūnāhaṃ marissāmi, abandhu aparāyini,
Tadā hi kumbhakārassa, dinnā chakaṇahārikā ti.**

Tattha **vahanṭī** ti dūteyyaharaṇaṃ saṅgāme balakoṭṭhakabhindanaṃ taṃ taṃ kiccaṃ vahanṭī nittharantī. **Dharantī urasi sallan**-ti urasmiṃ baddhaṃ kaṇḍaṃ vā asim vā sattiṃ vā yuddhakāle sattūnaṃ upari abhiharantī. **Vikkantacārinī** ti vikkamaṃ parakkamaṃ katvā parabalavijayena yuddhe vikkantagāminī. Idaṃ vuttaṃ hoti: sace sāmi, ahaṃ imāni kiccāni karontī raṇṇo daḷhadhammassa cittaṃ nāraḍhayim na paritosesim, ko dāni añño tassa cittaṃ āraḍhayissatīti.

Mama vikkamaporisaṃ-ti mayā kataṃ purisaparakkamaṃ. **Sukatantāni** ti sukatāni. Yathā hi kammāneva kammantāni, vanāneva vanantāni, evamidha sukatāneva: “Sukatantāni” ti vuttāni. **Dūtavippahitāni ca** ti gale paṇṇaṃ bandhitvā: “Asukaraṇṇo nāma dehī” ti pahitāya mayā ekadivaseneva yojanasataṃ gantvā katāni dūtapesanāni ca. **Nūna rājā na jānāti** ti nūna tumhākaṃ esa rājā etāni mayā katāni kiccāni na jānāti. **Aparāyini** ti appatiṭṭhā {3.387} appaṭisaraṇā. **Tadā hi** ti tathā hi, ayam-eva vā pāṭho. **Dinnā** ti ahaṃ raṇṇā chakaṇahārikā katvā kumbhakārassa dinnāti.

Bodhisatto tassā katham sutvā: “Tvaṃ mā soci, ahaṃ raṇṇo kathetvā tava yasaṃ paṭipākatikaṃ karissāmi” ti taṃ samassāsetvā nagaram pavisitvā bhuttaṭṭarāso

rañño santikaṃ gantvā kathaṃ samuṭṭhāpetvā: “Mahārāja, nanu tumhākaṃ asukā nāma oṭṭhibyādhi asukaṭṭhāne ca asukaṭṭhāne ca ure sallāṃ bandhitvā saṅgāmaṃ nitthari, asukadivasaṃ nāma gīvāya paṇṇaṃ bandhitvā pesitā yojanasataṃ agamāsi, tumhepissā mahantaṃ yasaṃ adattha, sā idāni kahan”-ti pucchi. “Tamahaṃ kumbhakārassa gomayaharaṇatthāya adāsin”-ti. Atha naṃ bodhisatto: “Ayuttaṃ kho, mahārāja, tumhākaṃ taṃ kumbhakārassa yānake yojanatthāya dātun”-ti vatvā rañño ovādavasena catasso gāthā abhāsi:

**4. Yāvatāsīsati poso, tāvadeva pavīṇati,
Atthāpāye jahanti naṃ, oṭṭhibyādhiṃva khattiyo.**

**5. Yo pubbe katakalyāṇo, katattho nāvabujjhati,
Atthā tassa palujjanti, ye honti abhipatthitā.**

**6. Yo pubbe katakalyāṇo, katattho manubujjhati,
Atthā tassa pavaḍḍhanti, ye honti abhipatthikā.**

**7. Taṃ vo vadāmi bhaddante, yāvantettha samāgatā,
Sabbe kataññuno hotha, ciraṃ saggamhi ṭhassathā ti.**

Tattha paṭhamagāthāya tāva attho: idhekacco aññāṇajātiko poso **yāvatāsīsati**, yāva: “Idaṃ nāma me ayaṃ kātuṃ sakkhissati” ti paccāsīsati, **tāvadeva** taṃ purisaṃ **pavīṇati** bhajati sevati, tassa pana **atthāpāye** vaḍḍhiyā apagamane parihīnakāle taṃ nānākiccesu patthitaṃ posaṃ ekacce bālā imaṃ oṭṭhibyādhiṃ ayaṃ khattiyo viya jahanti.

Katakalyāṇo ti parena attano katakalyāṇakammo. **Katattho** ti nipphāditakicco. **Nāvabujjhati** ti pacchā pi taṃ parena {3.388} kataṃ upakāraṃ tassa jarājiṇṇakāle asamatthakāle na sarati, attanā dinnam-pi yasaṃ puna gaṇhāti. **Palujjanti** ti bhijjanti nassanti. **Ye honti abhipatthitā** ti ye keci atthā icchitā nāma honti, sabbe nassantīti dīpeti. Mittadubbhipuggalassa hi patthitapatthitaṃ aggimhi pakkhittabījaṃ viya nassati. **Katattho manubujjhati** ti katattho anubujjhati, ma-kāro byañjanasandhivasena gahito. **Taṃ vo vadāmi** ti tena kāraṇena tumhe vadāmi. **Ṭhassathā** ti kataññuno hutvā cirakālaṃ saggamhi dibbasampattim anubhavatā patiṭṭhahissatha.

Evam mahāsatto rājānaṃ ādiṃ katvā sannipatitānaṃ sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Taṃ sutvā rājā oṭṭhibyādhiyā yasaṃ paṭipākatikaṃ akāsi. Bodhisattassa ca ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā oṭṭhibyādhi bhaddavatikā ahosi, rājā ānando, amacco pana aham-eva ahosin”-ti.

Daḷhadhammajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 410 Somadattajātakavaṇṇanā

Yo maṃ pure paccuḍḍeti ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ mahallakaṃ ārabha kathesi. So kirekaṃ sāmaṇeraṃ pabbājesi, sāmaṇero tassa upakārako hutvā tathārūpena rogena kālamakāsi. Mahallako tasmim kālakte rodanto paridevanto vicarati. Taṃ disvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asukamahallako sāmaṇerassa kālakiriyāya rodanto paridevanto vicarati, maraṇassatikammaṭṭhānarahito maññe” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa imasmim mate rodiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tāvatimsabhavane sakkattaṃ kāresi. Atheko kāsīgāmaṃ vāsī brāhmaṇamahāsālo kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ {3.389} pabbajitvā uñchācariyāya vanamūlaphalāphalehi yāpento vāsaṃ kappesi. Ekadivasaṃ phalāphalatthāya gato ekaṃ hatthichāpaṃ disvā attano assamaṃ ānetvā puttattṭhāne ṭhapetvā somadattotissa nāmaṃ katvā tiṇapaṇṇāni khādāpento paṭijaggi. So vayappatto mahāsarīro hutvā ekadivasaṃ bahuṃ bhojanaṃ gahetvā ajīrakena dubbalo ahosi. Tāpaso taṃ assamapade katvā phalāphalatthāya gato, tasmim anāgate yeva hatthipotako kālamakāsi. Tāpaso phalāphalaṃ gahetvā āgacchanto: “Aññesu divasesu me putto paccuggamaṃ karoti, ajja na dissati, kahaṃ nu kho gato” ti paridevanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Yo maṃ pure paccuḍḍeti, araññe dūramāyato,
So na dissati mātaṅgo, somadatto kuhiṃ gato ti.**

Tattha **pure** ti ito pure. **Paccuḍḍeti** ti paccuggacchati. **Araññe dūran**-ti imasmim nimmanusse araññe maṃ dūraṃ paccuḍḍeti. **Āyato** ti āyāmasampanno.

Evam paridevamāno āgantvā taṃ caṅkamanakoṭiyaṃ patitaṃ disvā gale gahetvā paridevamāno dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ayam̐ vā so mato seti, allasiṅgaṃva vacchito,
Bhūmyā nipatito seti, amarā vata kuñjaro ti.**

Tattha **ayam̐ vā** ti vibhāvanatthe vā-saddo. Ayam-eva so, na aññoti taṃ vibhāvento evamāha. **Allasiṅgaṃ**-ti māluvalatāya aggapavālaṃ. **Vacchito** ti chinno, gimhakāle majjhanhikasamaye tattavālikāpuline nakhena chinditvā pātito māluvalatāya aṅkuro viyāti vuttaṃ hoti. **Bhūmyā** ti bhūmiyaṃ. **Amarā vatā** ti mato vata, “amarī” ti pi pāṭho.

Tasmiṃ khaṇe sakko lokaṃ olokeno taṃ disvā: “Ayaṃ tāpaso puttadāraṃ pahāya pabbajito, idāni hatthipotake puttasaññaṃ katvā paridevati, saṃvejetvā naṃ satim̐ paṭilabhāpessāmi” ti tassa assamapadaṃ āgantvā ākāse ṭhito va tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Anagāriyupetassa, {3.390} vip̐pamuttassa te sato,
Samaṇassa na taṃ sādhu, yaṃ petamanusocaṣī ti.**

Athassa vacanaṃ sutvā tāpaso catutthaṃ gāthamāha.

**4. Saṃvāsena have sakka, manussassa migassa vā,
Hadaḃe jāyate pemaṃ, taṃ na sakkā asocitun-ti.**

Tattha **migassa vā** ti imasmiṃ ṭhāne sabbe pi tiracchānā: “Migā” ti vuttā. **Tan**-ti piyāyitaṃ sattaṃ.

Atha naṃ oবাদanto sakko dve gāthā abhāsi:

**5. Mataṃ marissaṃ rodanti, ye rudanti lapanti ca,
Tasmā tvaṃ isi mā rodi, roditaṃ moghamāhu santo.**

**6. Kanditena have brahme, mato peto samuṭṭhahe,
Sabbe saṅgamma rodāma, aññamaññassa ñātake ti.**

Tattha **ye rudanti lapanti cā** ti brahme ye sattā rodanti paridevanti ca, sabbe te mataṃ, yo ca marissati, taṃ rodanti, tesaṃ yeva evaṃ rodantānaṃ assusukkhanaḃālo natthi, tasmā tvaṃ isi mā rodi. Kimkāraṇā? **Roditaṃ moghamāhu santo**, paṇḃitā hi: “Roditaṃ nipphalaṃ”-ti vadanti. **Mato peto** ti yadi esa petoti saṅkhyāṃ gato mato roditena samuṭṭhaheyya, evaṃ sante sabbe pi mayaṃ samāgantvā aññamaññassa ñātake rodāma, kiṃ nikkammā acchāmāti.

Tāpaso sakkassa vacanaṃ sutvā satim̐ paṭilabhivā vigatasoko assūni puñchitvā sakkassa thutivasena sesagāthā āha:

7. Ādittam vata mam santam, ghatasittamva pāvakam,
Vārinā viya osiñcam, sabbam nibbāpaye daram.

8. Abbahī vata me sallam, yamāsi hadayassitam,
Yo me sokaparetassa, puttasokam apānudi.

9. Soham {3.391} abbūlhasallosmi, vītasoko anāvilo,
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna vāsavā ti.

Tā heṭṭhā vuttatthā yeva. Evaṃ sakko tāpasassa ovādam datvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā hatthipotako sāmaṇero ahosi, tāpaso mahallako, sakko pana aham-eva ahosin”-ti.

Somadattajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 411 Susīmajātakavaṇṇanā

Kālāni kesāni pure ahesun-ti idam satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanam ārabba kathesi. Tasmiñhi samaye bhikkhū dhammasabhāyam nisīditvā dasabalassa nikkhamanam vaṇṇayimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyam, bhikkhave, mayā dāni anakāni kappakoṭisatasahassāni pūritapāraminā mahābhinnikkhamanam, pubbepāham tiyojanasatike kāsiraṭṭhe rajjam chaḍḍetvā nikkhantoyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa purohitassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti, tassa jātadivase yeva bārāṇasirañño pi putto jāyi. Tesam nāmaggaṇadivase mahāsattassa susīmakumāroti nāmam akaṃsu, rājaputtassa brahmadattakumāroti. Bārāṇasirājā: “Puttena me saddhim ekadivase jāto” ti bodhisattam āṇāpetvā dhātiyo datvā tena saddhim ekato vaḍḍhesi. Te ubho pi vayappattā abhirūpā devakumāravaṇṇino hutvā takkasilāyam {3.392} sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgamimsu. Rājaputto uparājā hutvā bodhisattena saddhim ekato khādanto pivanto nisīdanto sayanto pitu accayena rajjam patvā mahāsattassa mahantam yasam datvā purohitaṭṭhāne tam ṭhapetvā ekadivasam nagaram sajjāpetvā sakko devarājā viya alaṅkato

alaṅkataerāvaṇapaṭibhāgassa mattavaravāraṇassa khandhe nisīditvā bodhisattaṃ pacchāsane hatthipiṭṭhe nisīdāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Mātāpissa: “Puttaṃ olokessāmi” ti sīhapañjare ṭhatvā tassa nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā āgacchantassa pacchato nisinnaṃ purohitaṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā sayanagabbhaṃ pavisitvā: “Imaṃ alabhantī ettheva marissāmi” ti āhāraṃ pacchinditvā nipajji.

Rājā mātaraṃ apassanto: “Kuihiṃ me mātā” ti pucchitvā: “Gīlānā” ti sutvā tassā santikaṃ gantvā vanditvā: “Kiṃ amma, aphāsukaṃ”-ti pucchi. Sā lajjāya na kathesi. So gantvā rājapallaṅke nisīditvā attano aggamaheṣiṃ pakkosivā: “Gaccha ammāya aphāsukaṃ jānāhi” ti pesesi. Sā gantvā piṭṭhiṃ parimajjanti pucchi, itthiyo nāma itthīnaṃ rahassaṃ na niguhanti, sā tassā tamatthaṃ ārocesi. Itarā pi taṃ sutvā gantvā rañño ārocesi. Rājā: “Hotu, gaccha naṃ samassāsehi, purohitaṃ rājānaṃ katvā tassa taṃ aggamaheṣiṃ karissāmi” ti āha. Sā āgantvā taṃ samassāsesi. Rājā pi purohitaṃ pakkosāpetvā etamatthaṃ ārocetvā: “Samma, mātu me jīvitaṃ dehi, tvaṃ rājā bhavissasi, sā aggamaheṣi, ahaṃ uparājā” ti āha. So: “Na sakkā evaṃ kātun”-ti paṭikkhipitvā tena punappunaṃ yāciyamāno sampaṭicchi. Rājā purohitaṃ rājānaṃ, mātaraṃ aggamaheṣiṃ kāretvā sayam uparājā ahosi.

Tesaṃ samaggavāsaṃ vasantānaṃ aparabhāge bodhisatto agāramajjhe ukkaṇṭhito kāme pahāya pabbajjāya ninnacitto kilesaratim anallīyanto ekako va tiṭṭhati, ekako va nisīdati, ekako va sayati, bandhanāgāre baddho viya pañjare pakkhittakukkuṭo {3.393} viya ca ahosi. Athassa aggamaheṣi: “Ayaṃ rājā mayā saddhiṃ nābhiraṃmati, ekako va tiṭṭhati nisīdati seyyaṃ kappeti, ayaṃ kho pana daharo taruṇo, ahaṃ mahallikā, sīse me palitāni paññāyanti, yaṃnūnāhaṃ ‘sīse te deva, ekaṃ palitaṃ paññāyatī’ ti musāvādaṃ katvā ekenupāyena rājānaṃ pattiyaṇṇetvā mayā saddhiṃ abhiraṃmaṇṇaṃ”-ti cintetvā ekadivasaṃ rañño sīse ūkā vicinantī viya hutvā: “Deva, mahallakosi jāto, sīse te ekaṃ palitaṃ paññāyatī” ti āha. “Tena hi bhadde, etaṃ palitaṃ luṇḍitvā mayhaṃ hatthe ṭhāpēhi” ti. Sā tassa sīsato ekaṃ kesaṃ luṇḍitvā attano sīse palitaṃ gahetvā: “Idaṃ te, deva, palitaṃ”-ti tassa hatthe ṭhāpesi. Bodhisattassa taṃ disvā bhātāsitaṃ kañcanapaṭṭasadisā nalāṭā sedā muccimsu.

So attānaṃ ovaḍanto: “Susīma, tvaṃ daharo hutvā mahallako jāto, ettakaṃ kālāṃ gūthakalale nimuggo gāmasūkaro viya kāmakaḍḍhale nimujjitvā taṃ

kalalaṃ jahituṃ na sakkosi, nanu kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā
pabbajitvā brahmacariyavāsassa te kālo” ti cintetvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Kālāni kesāni pure ahesuṃ, jātāni sīsamhi yathāpadese,
Tānāja setāni suśīma disvā, dhammaṃ cara brahmacariyassa kālo ti.**

Tattha **yathāpadese** ti tava sīse tasmiṃ tasmiṃ kesānaṃ anurūpe padese ito
pubbe kālāni bhamarapattavaṇṇāni kesāni jātāni ahesunti vadati. **Dhammaṃ
carā** ti dasakusalakammaphadhammaṃ carāti attānam-eva āṇāpeti.
Brahmacariyassā ti methunaviratiyā te kāloti attho.

Evam bodhisattena brahmacariyavāsassa guṇe vaṇṇite itarā: “Ahaṃ ‘imassa
lagganaṃ karissāmī’ ti vissajjanam-eva karin”-ti bhūtatasitā: “Idānissa
apabbajjanatthāya sarīravaṇṇam vaṇṇayissāmī” ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

**2. Mam-eva {3.394} deva palitaṃ na tuyhaṃ, mam-eva sīsaṃ mama uttamaṅgaṃ,
Atthaṃ karissan’-ti musā abhāṇim, ekāparādhaṃ khama rājaseṭṭha.**

**3. Daharo tvaṃ dassaniyosi rāja, paṭhamuggato hoti yathā kaḷīro,
Rajjañca kārehi mamañca passa, mā kālikaṃ anudhāvī janindā ti.**

Tattha **mam-eva sīsan**-ti mam-eva sīse sañjātaṃ palitanti dīpeti. Itaraṃ
tasseva vevacanaṃ. **Atthan**-ti attano vuḍḍhiṃ karissāmīti musā kathesiṃ.
Ekāparādhan-ti. Imaṃ mayhaṃ ekaṃ aparādhaṃ. **Paṭhamuggato** ti
paṭhamavayena uggato. **Hohī** ti hosi, paṭhamavaye patiṭṭhitoṣi ti attho. “Hosī”
ti yeva vā pāṭho. **Yathā kaḷīro** ti yathā siniddhachavitaruṇakaḷīro
mandavāterito ativiya sobhati, evarūposi tvanti dasseti. “Paṭhamuggato hoti”
ti pi pāṭho, tassattho: yathā paṭhamuggato taruṇakaḷīro dassanīyo hoti, evaṃ
tvam-pi dassanīyoti. **Mamañca passā** ti mamañca olokehi, mā maṃ anāthaṃ
vidhavaṃ karohī ti attho. **Kālikan**-ti brahmacariyacaraṇaṃ nāma dutiye vā
tatiye vā attabhāve vipākadānato kālikaṃ nāma, rajjaṃ pana imasmiṃ yeva
attabhāve kāmaguṇasukhuppādanato akālikaṃ, so tvaṃ imaṃ akālikaṃ
pahāya mā kālikaṃ anudhāvīti vadati.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā: “Bhadde, tvaṃ bhavitabbamevetam kathaṃ
kathesi, pariṇamante hi mama vaye imehi kālakesehi parivattetvā
sāṇavākasadisehi paṇḍarehi bhavitabbaṃ. Ahañhi
nīluppālādikusumadāmasadisakumārānaṃ kañcanarūpapaṭibhāgānaṃ
uttamayobbanavilāsasampattānaṃ khattiyakaññādīnaṃ vaye pariṇamante jaraṃ
pattānaṃ vevaṇṇiyañceva sarīrabhaṅgañca passāmi. Evaṃ

vipattipariyosānovesa bhadde, jīvaloko” ti vatvā upari buddhalīlāya dhammaṃ desento gāthādvayamāha:

4. Passāmi {3.395} vohaṃ dahariṃ kumāriṃ, sāmattṭhapassam sutanum sumajjham,
Kālappavālāva pavellamānā, palobhayantīva naresu gacchati.

5. Tamena passāniparena nāriṃ, āsītikaṃ nāvutikaṃva jaccā,
Daṇḍam gahetvāna pavedhamānaṃ, gopānasībhoggasamaṃ carantin-ti.

Tattha **vo** ti nipātamattaṃ. **Sāmattṭhapassan**-ti sammatṭhapassam. Ayam-eva vā pāṭho, sabbapassesu matṭhachavivaṇṇanti attho. **Sutanun**-ti sundarasarīraṃ. **Sumajjhan**-ti susaṇṭhitamajjham. **Kālappavālāva pavellamānā** ti yathā nāma taruṇakāle susamuggatā kālavallī pavālā vā hutvā mandavāteritā ito cito ca pavellati, evaṃ pavellamānā itthivilāsaṃ dassayamānā kumārikā **palobhayantīva naresu gacchati**. Samīpatthe bhumnavacanaṃ, purisānaṃ santike te purise kilesavasena palobhayantī viya gacchati.

Tamena passāniparena nāriṃ-ti tamenam nāriṃ aparena samayena jaram pattam antarahitarūpasobhaggappattam passāmi. Bodhisatto hi paṭhamagāthāya rūpe assādam kathetvā idāni ādīnavaṃ dassento evamāha. **Āsītikaṃ nāvutikaṃva jaccā** ti asītisaṃvaccharaṃ vā navutisaṃvaccharaṃ vā jātiyā. **Gopānasībhoggasaman**-ti gopānasīsamaṃ bhoggaṃ, gopānasīākārena bhaggasarīraṃ onamitvā natṭhakākaṇikaṃ pariyesantiṃ viya caramānanti attho. Kāmañca bodhisattena daharakāle disvā puna nāvutikakāle diṭṭhapubbā nāma natthi, nāṇena diṭṭhabhāvaṃ sandhāya panetaṃ vuttaṃ.

Iti mahāsatto imāya gāthāya rūpassa ādīnavaṃ dassetvā idāni agāramajjhe attano anabhiratiṃ pakāsento gāthādvayamāha:

6. Soham {3.396} tamevānuvicintayanto, eko sayāmi sayanassa majjhe,
Aham-pi evaṃ’ iti pekkhamāno, na gahe rame brahmacariyassa kālo.

7. Rajjuvāmbanī cesā, yā gehe vasato rati,
Etam-pi chetvāna vajanti dhīrā, anapekkhino kāmasukham pahāyā ti.

Tattha **sohan**-ti so aham. **Tamevānuvicintayanto** ti tam-eva rūpānaṃ assādañca ādīnavañca cintento. **Evaṃ iti pekkhamāno** ti: “Yathā esā pariṇatā, aham-pi jaram patto bhaggasarīro bhavissāmī” ti pekkhamāno. **Na gahe rame** ti gehe na ramāmi. **Brahmacariyassa kālo** ti bhadde, brahmacariyassa me kālo, tasmā pabbajissāmīti dīpeti.

Rajjuvālabbanī cesā ti ca-kāro nipātamatto, ālambanarajju viya esā ti attho. Katarā? **Yā gehe vasato rati**, yā gehe vasantassa rūpādīsu ārammaṇesu kāmaraṭī ti attho. Iminā kāmānaṃ appassādataṃ dasseti. Ayaṃ etthādhippāyo: yathā gilānassa manussassa attano balena parivattitum asakkontassa: “Imaṃ ālambitvā parivatteyyāsī” ti ālambanarajjum bandheyyum, tassa taṃ ālambitvā parivattantassa appamattakaṃ kāyikacetasikasukhaṃ bhavya, evaṃ kilesāturānaṃ sattānaṃ vivekasukhavasena parivattitum asakkontānaṃ agāramajjhe ṭhapitāni kāmaraṭidāyakaṇi rūpādīni ārammaṇāni tesāṃ kilesapariḷāhakāle methunadhammapāṭisevanavasena tāni ārabha parivattamānānaṃ kāyikacetasikasukhasaṅkhātā kāmaraṭi nāma taṃ muhuttaṃ uppañjamānā appamattikā hoti, evaṃ appassādā kāmāti. **Etam-pi chetvānā** ti yasmā pana bahudukkhā kāmā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo, tasmā taṃ ādīnavaṃ sampassamānā paṇḍitā etam-pi rajjum chetvā gūthakūpe nimuggapuriso taṃ pajahanto viya anapekkhino etam appamattakaṃ bahudukkhaṃ kāmasukhaṃ **pahāya vajanti**, nikkhamitvā manoramaṃ pabbajjaṃ pabbajanṭīti.

Evaṃ mahāsatto kāmesu assādaṇca ādīnavaṇca dassento buddhalīlāya dhammaṃ desetvā sahāyaṃ pakkosāpetvā rajjaṃ paṭicchāpetvā ñātimittasuhajjānaṃ rodantānaṃ paridevantānaṃ-eva sirivibhavaṃ chaḍḍetvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññaṃ nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā {3.397} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā bahū jane amatapānaṃ pāyetvā jātaṃ samodhānesi: “tadā aggamaheṣī rāhulamātā ahosi, sahāyarājā ānando, susīmarājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Susīmajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 412 Koṭasimbali-jātakavaṇṇanā

Ahaṃ dasasatambyāman-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana **pāṇiyajātaka** (Ja. 459) āvi bhavissati.

Satthā attano sāvake rattiyaṃ tayo vāre, divasassa tayo vāreti rattindivaṃ cha vāre olovento kiki aṇḍaṃ viya, camarī vāladhiṃ viya, mātā piyaputtaṃ viya, ekacakkhuko puriso cakkhum viya rakkhati, tasmim tasmim yeva khaṇe uppannakilesaṃ niggaṇhāti. So taṃ divasaṃ aḍḍharattasamaye jetavanaṃ pariggaṇhanto tesāṃ bhikkhūnaṃ vitakkasamudācāraṃ ṇatvā: “Imesaṃ

bhikkhūnaṃ abbhantare ayaṃ kilesa vaḍḍhanto arahattassa hetuṃ bhindissati, idāneva nesaṃ kilesaṃ niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmī” ti gandhakuṭito nikkhamitvā ānandattheraṃ pakkosāpetvā: “Ānanda, antokoṭisanthāre {3.376} vasanakabhikkhū sabbe sannipātehi” ti sannipātāpetvā paññattavarabuddhāsane [nisīdati].

Idhā pi satthā antokoṭisanthāre kāmavitakkābhībhūte pañcasate bhikkhū disvā bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā: “Bhikkhave, āsaṅkitabbayuttakaṃ nāma āsaṅkituṃ vaṭṭati, kilesā nāma vaḍḍhantā vane nigrodhādayo viya rukkhaṃ, purisaṃ bhañjanti, teneva pubbe pi koṭasimbaliyaṃ nibbattadevatā ekaṃ sakuṇaṃ nigrodhabījāni khāditvā attano rukkhassa sākhanthare vaccaṃ pātentāṃ disvā ‘ito me vimānassa vināso bhavissati’ ti bhayappattā ahoṣī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto koṭasimbaliyaṃ rukkhadevatā hutvā nibbatti. Atheke supaṇṇarājā diyaḍḍhajojanasatikāṃ attabhāvaṃ māpetvā pakkhavātehi mahāsamudde udakaṃ dvidhā katvā ekaṃ byāmasahassāyāmaṃ nāgarājānaṃ naṅguṭṭhe gahetvā mukhenassa gahitagocaraṃ chaḍḍāpetvā koṭasimbaliṃ sandhāya vanamatthakena pāyāsi. Nāgarājā: “Olambento attānaṃ mocessāmī” ti nigrodharukkhe bhogaṃ pavesetvā nigrodhaṃ veṭhetvā gaṇhi. Supaṇṇarañño mahābalatāya nāgarājassa ca mahāsarīratāya nigrodharukkho samugghātaṃ agamāsi. Nāgarājā neva rukkhaṃ vissajjesi, supaṇṇarājā saddhiṃ nigrodharukkheṇa nāgarājānaṃ gahetvā koṭasimbaliṃ patvā nāgarājānaṃ khandhapiṭṭhe nipajjāpetvā udaramassa phāletvā {3.398} nāgamedāṃ khāditvā sesakaḷevaram samudde vissajjesi. Tasmīṃ pana nigrodhe ekā sakuṇikā atthi, sā nigrodharukkhe vissatṭhe uppatitvā koṭasimbaliyā sākhanthare nisīdi. Rukkhadevatā taṃ disvā: “Ayaṃ sakuṇikā mama rukkhakkhandhe vaccaṃ pātessati, tato nigrodhagaccho vā pilakkhagaccho vā utṭhahitvā sakalarukkhaṃ ottharitvā gacchissati, atha me vimānaṃ nassissati” ti bhītatasitā pavedhi. Tassā pavedhantiyā koṭasimbali pi yāva mūlā pavedhi. Supaṇṇarājā taṃ pavedhamānaṃ disvā kāraṇaṃ pucchanto dve gāthā abhāsi:

**1. Ahaṃ dasasataṃbyāmaṃ, uragamādāya āgato,
Taṇca maṇca mahākāyaṃ, dhārayaṃ nappavedhasi.**

**2. Athimaṃ khuddakaṃ pakkhiṃ, appamaṃsataraṃ mayā,
Dhārayaṃ byathasi bhītā, kamatthaṃ koṭasimbālī ti.**

Tattha **dasasataṃbyāmaṇa**-ti sahaṣṣabyāmaṇattāyāmaṃ. **Uragamādāya āgato** ti evaṃ mahantaṃ uragaṃ ādāya idha āgato. **Taṇca mañcā** ti taṇca uragaṃ mañca. **Dhārayaṇa**-ti dhārayamaṇā. **Byathasī** ti kampasi. **Kamatthan-**ti kiṃ atthaṃ, kena kāraṇeṇāti pucchati, kaṃ vā atthaṃ sampassamāṇāti pi attho. **Koṭasimbālī** ti rukkhanaṃmena devaputtaṃ ālapati. So hi simbalirukkho khandhasākhamaṇatāya koṭasimbalināmaṃ labhati, tasmaṃ adhivatthadevaputtassa pi tadeva nāmaṃ.

Athassa kāraṇaṃ kathento devaputto catasso gāthā abhāsi:

**3. Maṃsabhakkho tuvaṃ rāja, phalabhakkho ayaṃ dijo,
Ayaṃ nigrodhabījāni, pilakkhudumbarāni ca,
Assatthāni ca bhakkhitvā, khandhe me ohadissati.**

**4. Te rukkhā saṃvirūhanti, mama passe nivātajā,
Te maṃ pariyaṇandhissanti, arukkhaṃ maṃ karissare.**

**5. Santi {3.399} aññe pi rukkhā se, mūlino khandhino dumā,
Iminā sakuṇajātena, bījamāharitā hatā.**

**6. Ajjhārūhābhivaḍḍhanti, brahantaṃ-pi vanappatiṃ,
Tasmā rāja pavedhāmi, sampassaṃnāgataṃ bhayaṇa-ti.**

Tattha **ohadissatī** ti vaccaṃ pātesati. **Te rukkhā** ti tehi bījehi jātā nigrodhādayo rukkhā. **Saṃvirūhantī** ti saṃviruhissanti vaḍḍhissanti. **Mama passe** ti mama sākhanarādīsu. **Nivātajā** ti mama sākhaṃhi vātassa nivāritattā nivāte jātā. **Te maṃ pariyaṇandhissanti** ti ete evaṃ vaḍḍhitā maṃ pariyaṇandhissantiṃ ayametthādhippāyo. **Karissare** ti athevaṃ pariyaṇandhitvā maṃ arukkhaṃ-eva karissanti sabbaso bhaṇjissanti. **Rukkhā se** ti rukkhā. **Mūlino khandhino** ti mūlasampannā ceva khandhasampannā ca. **Dumā** ti rukkhavacanam-eva. **Bījamāharitā** ti bījaṃ āharitvā. **Hatā** ti aññe pi imasmiṃ vane rukkhā vināsītā santi. **Ajjhārūhābhivaḍḍhanti** ti nigrodhādayo rukkhā ajjhārūhā hutvā mahantaṃ-pi aññaṃ vanappatiṃ atikkamma vaḍḍhantiṃ dasseti. Ettha pana vane pati, vanassa pati, vanappatiṃ tayo pi pāṭhā yeva. **Rājā** ti supaṇṇaṃ ālapati.

Rukkhadevatāya vacanaṃ sutvā supaṇṇo osānagāthamāha.

**7. Saṅkeyya saṅkitabbāni, rakkheyānāgataṃ bhayaṃ,
Anāgatabhayaḍ dhīro, ubho loke avekkhatī ti.**

Tattha **anāgataṃ bhayaṃ**-ti pāṇātipātādīhi viramanto diṭṭhadhammikam-pi samparāyikam-pi anāgataṃ bhayaṃ rakkhati nāma, pāpamitte veripuggale ca anupasaṅkamanto anāgatabhayaṃ rakkhati nāma. Evaṃ anāgataṃ bhayaṃ rakkheyya. **Anāgatabhayaḍ** ti anāgatabhayaḍkāraṇā taṃ bhayaṃ passanto dhīro idhalokaṇca paralokaṇca avekkhati oloketi nāma.

Evaṇca pana vatvā supaṇṇo attano ānubhāvena taṃ pakkhiṃ tamhā rukkhā palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Āsaṅkitabbayuttakaṃ āsaṅkituṃ vaṭṭatī” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne {3.400} pañcasatā bhikkhū arahattaphale patiṭṭhahimsu. Tadā supaṇṇarājā sārīputto ahosi, rukkhadevatā pana aham-eva ahosinti.

Koṭasimbalijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 413 Dhūmakārijātakavaṇṇanā

Rājā apucchi vidhuran-ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarāṇṇo āgantukasaṅgahaṃ ārabha kathesi. So kira ekasmiṃ samaye paveṇi-āgatānaṃ porāṇakayodhānaṃ saṅgahaṃ akatvā abhinavāgatānaṃ āgantukānaññeva sakkārasammānaṃ akāsi. Athassa paccante kupite yujjhanatthāya gatassa: “Āgantukā laddhasakkārā yujjhissanti” ti porāṇakayodhā na yujjhimsu, “porāṇakayodhā yujjhissanti” ti āgantukā pi na yujjhimsu. Corā rājānaṃ jinimsu. Rājā parājito āgantukasaṅgahadosena attano parājītabhāvaṃ ñatvā sāvattiṃ paccāgantvā: “Kiṃ nu kho aham-eva evaṃ karonto parājito, udāhu añṇe pi rājāno parājītapubbāti dasabalaṃ pucchissāmi” ti bhuttaṭṭarāso jetavanaṃ gantvā sakkāraṃ katvā satthāraṃ vanditvā tamatthaṃ pucchi. Satthā: “Na kho, mahārāja, tvameveko, porāṇakarājāno pi āgantukasaṅgahaṃ katvā parājita” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare yudhiṭṭhilagotto dhanañcayo nāma korabyarājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto tassa purohitakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā indapatthaṃ paccāgantvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṃ labhitvā raṇṇo atthadhammānusāsako ahosi, vidhurapaṇḍitotissa nāmaṃ karimsu. Tadā dhanañcayarājā porāṇakayodhe

agaṇetvā āgantukānaññeva saṅgahaṃ akāsi. Tassa paccante kupite yujjhanatthāya gatassa: “Āgantukā jānissanti” ti neva porāṇakā yujjhimsu, “porāṇakā yujjhissanti” ti na āgantukā yujjhimsu. Rājā parājito indapattham-eva paccāgantvā: “Āgantukasaṅgahassa katabhāvena parājitoṃhī” ti {3.401} cintesi. So ekadivasam: “Kiṃ nu kho aham-eva āgantukasaṅgahaṃ katvā parājito, udāhu aññe pi rājāno parājitaṃpubbā atthīti vidhurapaṇḍitaṃ pucchissāmi” ti cintetvā taṃ rājupaṭṭhānaṃ āgantvā nisinnaṃ tamatthaṃ pucchi. Athassa taṃ pucchanākāraṃ āvikaronto satthā upaḍḍhaṃ gāthamāha.

1. Rājā apucchi vidhuraṃ, dhammakāmo yudhiṭṭhilo ti.

Tattha **dhammakāmo** ti sucaritadhammappiyo.

“Api brāhmaṇa jānāsi, ko eko bahu socatī” ti:

Sesaupaḍḍhagāthāya pana ayamatto: api nāma, brāhmaṇa, tvaṃ jānāsi: “Ko imasmiṃ loke

Eko bahu socati, nānākāraṇena socatī” ti.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Mahārāja, kiṃ soko nāma tumhākaṃ soko, pubbe dhūmakārī nāmeko ajapālabrāhmaṇo mahantaṃ ajayūthaṃ gahetvā araṇṇe vajaṃ katvā tattha ajā ṭhapetvā aggiṇca dhūmañca katvā ajayūthaṃ paṭijagganto khīrādīni paribhuñjanto vasi. So tattha āgate suvaṇṇavaṇṇe sarabhe disvā tesu sinehaṃ katvā ajā agaṇetvā ajānaṃ sakkāraṃ sarabhānaṃ katvā saradakāle sarabhesu palāyitvā himavantaṃ gatesu ajāsu pi naṭṭhāsu sarabhe apassanto sokena paṇḍurogī hutvā jīvitakkhayaṃ patto, ayaṃ āgantukasaṅgahaṃ katvā tumhehi sataguṇena saḥassaguṇena socitvā kilamitvā vināsaṃ patto” ti idaṃ udāharaṇaṃ ānetvā dassento imā gāthā āha:

**2. Brāhmaṇo ajayūthena, pahūtejo vane vasaṃ,
Dhūmaṃ akāsi vāseṭṭho, rattindivamatandito.**

**3. Tassa taṃdhūmagandhena, sarabhā makasaḍḍitā,
Vassāvāsaṃ upagacchuṃ, dhūmakārissa santike.**

**4. Sarabhesu manam katvā, ajā so nāvabujjhatha,
Āgacchantī vajantī vā, tassa tā vinasuṃ ajā.**

**5. Sarabhā {3.402} sarade kāle, pahīnamakase vane,
Pāvisuṃ giriduggāni, nadīnaṃ pabhavāni ca.**

**6. Sarabhe ca gate disvā, ajā ca vibhavaṃ gatā,
Kiso ca vivaṇṇo cāsi, paṇḍurogī ca brāhmaṇo.**

**7. Evaṃ yo saṃ niraṃkatvā, āgantum kurute piyaṃ,
So eko bahu socatī, dhūmakārīva brāhmaṇo ti.**

Tattha **pahūtejo** ti pahūtaindhano. **Dhūmaṃ akāsī** ti makkhikaparipanthaharaṇatthāya aggiṇca dhūmaṇca akāsī. **Vāseṭṭho** ti tassa gottam. **Atandito** ti analaso hutvā. **Taṃdhūmagandhenā** ti tena dhūmagandhena. **Sarabhā** ti sarabhamigā. **Makasaḍḍitā** ti makasehi upaddutā pīlitā. Sesamakkhikā pi makasaggahaṇeneva gahitā. **Vassāvāsan**-ti vassārattavāsaṃ vasiṃsu. **Manam katvā** ti sinehaṃ uppādetvā. **Nāvabujjhathā** ti araṇṇato caritvā vajaṃ āgacchantī ceva vajato araṇṇaṃ gacchantī ca: “Ettakā āgatā, ettakā anāgatā” ti na jānāti. **Tassa tā vinasun**-ti tassa tā evaṃ apaccavekkhantassa sīhaparipanthādito arakkhiyamānā ajā sīhaparipanthādīhi vinassiṃsu, sabbāva vinaṭṭhā.

Nadīnaṃ pabhavāni cā ti pabbateyyānaṃ nadīnaṃ pabhavaṭṭhānāni ca pavīṭṭhā. **Vibhavan**-ti abhāvaṃ. Ajā ca vināsaṃ pattā disvā jānitvā. **Kiso ca vivaṇṇo** ti khīrādīdāyikā ajā pahāya sarabhe saṅgaṇhitvā te pi apassanto ubhato parihīno sokābhībhūto kiso ceva dubbaṇṇo ca ahosi. **Evaṃ yo saṃ niraṃkatvā** ti evaṃ mahārāja, yo sakaṃ porāṇaṃ ajjhattikaṃ janaṃ nīharitvā pahāya kismiṇci agaṇetvā āgantukaṃ piyaṃ karoti, **so** tumhādiso **eko bahu socatī**, ayaṃ te mayā dassito dhūmakārī brāhmaṇo viya bahu socatīti.

Evaṃ mahāsatto rājānaṃ saññāpento kathesi. So pi saññattaṃ gantvā tassa pasīditvā bahuṃ dhanam adāsi. Tato paṭṭhāya ca ajjhattikasaṅgham-eva karonto dānādīni puñṇāni katvā saggaṇarāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā korabyarājā ānando ahosi, dhūmakārī pasenadikosalo, vidhurapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Dhūmakārījātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 414 Jāgarajātakavaṇṇanā

Kodha {3.403} **jāgarataṃ sutto** ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram upāsakaṃ ārabha kathesi. So hi sotāpanno ariyasāvako sāvattthito sakaṭasatthena saddhiṃ kantāramaggaṃ paṭipajji. Satthavāho tattha ekasmiṃ

udakaphāsukaṭṭhāne pañca sakaṭasatāni mocetvā khādanīyabhojanīyaṃ samvidahitvā vāsaṃ upagacchi. Te manussā tattha tattha nipajjitvā supimṣu, upāsako pana satthavāhassa santike ekasmiṃ rukkhāmūle caṅkamaṃ adhiṭṭhāsi. Atha naṃ satthaṃ vilumpitukāmā pañcasatā corā nānāvudhāni gahetvā satthaṃ parivāretvā aṭṭhaṃsu. Te taṃ upāsakaṃ caṅkamantaṃ disvā: “Imassa niddāyanakāle vilumpissāmā” ti tattha tattha aṭṭhaṃsu, so pi tiyāmarattim caṅkami yeva. Corā paccūsasamaye gahitagahitā pāsānamuggarādayo chaḍḍetvā: “Bho satthavāha, imaṃ appamādena jaggantaṃ purisaṃ nissāya jīvitam labhitvā tava santakassa sāmiko jāto, etassa sakkāraṃ kareyyāsī” ti vatvā pakkamimṣu. Manussā kālasseva vuṭṭhāya tehi chaḍḍitapāsānamuggarādayo disvā: “Imaṃ nissāya amhehi jīvitam laddhan”-ti upāsakassa sakkāraṃ akaṃsu. Upāsako pi icchitaṭṭhānaṃ gantvā katakicco puna sāvattim āgantvā jetavanaṃ gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā nisinno: “Kīṃ, upāsaka, na paññāyasī” ti vutte tamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, upāsaka, tvaṃ yeva aniddāyitvā jagganto visesaṃ labhi, porāṇakapaṇḍitā pi jaggantā visesaṃ guṇaṃ labhimṣū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā na cirasseva jhānābhīññaṃ nibbattetvā himavantapadese ṭhānacaṅkamiriyāpatho hutvā vasanto niddaṃ anupagantvā sabbarattim caṅkamati. Athassa caṅkamanakoṭiyaṃ nibbatarukkhadevatā {3.404} tussitvā rukkhaviṭape ṭhatvā pañhaṃ pucchantī paṭhamam gāthamāha.

**1. Kodha jāgarataṃ sutto, kodha suttesu jāgaro,
Ko mametaṃ vijānāti, ko taṃ paṭibhaṇāti me ti.**

Tattha **kodhā** ti ko idha. **Ko mametan**-ti ko mama etaṃ pañhaṃ vijānāti. **Ko taṃ paṭibhaṇā** ti **me** ti etaṃ mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ mayhaṃ ko paṭibhaṇāti, ko byākaritum sakkhissatīti pucchati.

Bodhisatto tassā vacanaṃ sutvā:

**2. Ahaṃ jāgarataṃ sutto, ahaṃ suttesu jāgaro,
Ahametaṃ vijānāmi, ahaṃ paṭibhaṇāmi te ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā puna tāya:

**3. Kathaṃ jāgarataṃ sutto, kathaṃ suttesu jāgaro,
Kathaṃ etaṃ vijānāsi, kathaṃ paṭibhaṇāsi me ti.**

Imaṃ gāthaṃ puṭṭho tamatthaṃ byākaronto:

**4. Ye dhammaṃ nappajānanti, saṃyamoti damoti ca,
Tesu suppaṃānesu, ahaṃ jaggāmi devate.**

**5. Yesaṃ rāgo ca doso ca, avijjā ca virājitā,
Tesu jāgaramānesu, ahaṃ suttosmi devate.**

**6. Evaṃ jāgarataṃ sutto, evaṃ suttesu jāgaro,
Evametam vijānāmi, evaṃ paṭibhaṇāmi te ti.**

Imā gāthā āha.

Tattha **kathaṃ jāgarataṃ sutto** ti kathaṃ tvaṃ jāgarataṃ sattānaṃ antare sutto nāma hosi. Esa nayo sabbattha. **Ye dhamman**-ti ye sattā navavidhaṃ lokuttaradhammaṃ na pajānanti. **Saṃyamo** ti **damo** ti **cāti**: “Ayaṃ saṃyamo, ayaṃ damo” ti evaṃca ye maggena āgataṃ sīlaṅceva indriyaṣaṃvaraṅca na jānanti. Indriyaṣaṃvaro hi manacchaṭṭhānaṃ indriyānaṃ damanato: “Damo” ti vuccati. **Tesu suppaṃānesū** ti tesu kilesaniddāvasena supantesu sattesu ahaṃ appamādasena jaggāmi.

“Yesaṃ rāgo cā” ti gāthāya yesaṃ mahākhīṇāsavānaṃ padasatena niddiṭṭhadiyaḍḍhasahassataṇhālobhasaṅkhāto rāgo ca navaāghātavattthusamuṭṭhāno doso ca dukkhādīsu aṭṭhasu vatthūsu {3.405} aññāṇabhūtā avijjā cāti ime kilesā virājitā pahīnā, tesu ariyesu sabbākārena jāgaramānesu te upādāya ahaṃ sutto nāma devateti attho. **Evaṃ jāgaratan**-ti evaṃ devate ahaṃ iminā kāraṇena jāgarataṃ sutto nāmāti. Esa nayo sabbapadesu.

Evaṃ mahāsattena pañhe kathite tuṭṭhā devatā tassa thutiṃ karontī osānagāthamāha.

**7. Sādhū jāgarataṃ sutto, sādhu suttesu jāgaro,
Sādhu metam vijānāsi, sādhu paṭibhaṇāsi me ti.**

Tattha **sādhū** ti bhaddakaṃ katvā tvaṃ imaṃ pañhaṃ kathesi, mayam-pi naṃ evam-eva kathamāti. Evaṃ sā bodhisattassa thutiṃ katvā attano vimānam-eva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahosi, tāpaso pana aham-eva ahosin”-ti.

Jāgarajātakavaṇṇanā navamā

Ja 415 Kummāsapiṇḍijātakavaṇṇanā

Na kiratthī ti idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devīm ārabha kathesi. Sā hi sāvattiyaṃ ekassa mālākārajetthakassa dhītā uttamarūpadharā mahāpuññā soḷasavassikakāle ekadivasam kumārikāhi saddhiṃ pupphārāmaṃ gacchantī tayo kummāsapiṇḍe gahetvā pupphapacchiyaṃ ṭhapetvā gacchati. Sā nagarato nikkhamanakāle bhagavantaṃ sarīrappabhaṃ vissajjetvā bhikkhusaṅghaparivutaṃ nagaraṃ pavisantaṃ disvā tayo kummāsapiṇḍe upanāmesi. Satthā catumahārājadattiyaṃ pattaṃ upanetvā paṭiggahesi. Sā pi tathāgatassa pāde sirasā vanditvā buddhārammaṇaṃ pītiṃ gahetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Satthā taṃ oloketvā sitaṃ pātvākāsi. Āyasmā ānando: “Ko nu kho, bhante, hetu ko paccayo tathāgatassa sitakaraṇe” ti bhagavantaṃ pucchi. Athassa satthā: “Ānanda, ayaṃ kumārikā imesaṃ kummāsapiṇḍānaṃ phalena ajjeva kosalaraṇṇo aggamaheṣī bhavissatī” ti sitakāraṇaṃ kathesi.

Kumārikā pi pupphārāmaṃ gatā. {3.406} Taṃ divasaṃ-eva kosalarājā ajātasattunā saddhiṃ yujjhanto yuddhaparājito palāyitvā assaṃ abhiruyha āgacchanto tassā gītasaddaṃ sutvā paṭibaddhacitto assaṃ taṃ āramābhimukhaṃ pesesi. Puññasampannā kumārikā rājānaṃ disvā apalāyitvāva āgantvā assassa nāsarajjuyā gaṇhi, rājā assapiṭṭhiyaṃ nisinnova: “Sasāmikāsi, asāmikāsi” ti pucchitvā asāmikabhāvaṃ ñatvā assā oruyha vātātapakilanto tassā aṅke nīpanno muhuttaṃ vissamitvā taṃ assapiṭṭhiyaṃ nisīdāpetvā balakāyaparivuto nagaraṃ pavisitvā attano kulagharaṃ pesetvā sāyanhasamaye yānaṃ paḥiṇitvā mahantena sakkārasammānena kulagharato āharāpetvā ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisekaṃ datvā aggamaheṣiṃ akāsi. Tato paṭṭhāya ca sā raṇṇo piyā ahosi manāpā, pubbuṭṭhāyikādīhi pañcahi kalyāṇadhammehi samannāgatā patidevatā, buddhānaṃ-pi vallabhā ahosi. Tassā satthu tayo kummāsapiṇḍe datvā taṃ sampattiṃ adhigatabhāvo sakalanagaraṃ pattharitvā gato.

Athekadivasam dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, mallikā devī buddhānaṃ tayo kummāsapiṇḍe datvā tesaṃ phalena taṃ divasaññeva abhisekaṃ pattā, aho buddhānaṃ mahāguṇatā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, mallikāya ekassa sabbaññubuddhassa tayo kummāsapiṇḍe datvā kosalaraṇṇo aggamaheṣibhāvādhigamo. Kasmā?

Buddhānaṃ guṇamahantatāya. Porāṇakapaṇḍitā pana paccekabuddhānaṃ aloṇakaṃ asnehaṃ aphāṇitaṃ kummāsaṃ datvā tassa phalena dutiye attabhāve tiyojanasatike kāsiratṭhe rajjasirim pāpuṇimsu” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ daliddakule nibbattitvā vayappatto ekaṃ seṭṭhiṃ nissāya bhatiyā kammaṃ karonto jīvikam kappesi. So ekadivasam: “Pātarāsattthāya me bhavissatī” ti antarāpaṇato cattāro kummāsapiṇḍe gahetvā kammantaṃ gacchanto cattāro paccekabuddhe bhikkhācārattthāya bārāṇasinagarābhimukhe āgacchante disvā: “Ime bhikkhaṃ sandhāya bārāṇasiṃ gacchanti, {3.407} mayhampime cattāro kummāsapiṇḍā atthi, yaṃnūnāhaṃ ime imesaṃ dadeyyan”-ti cintetvā te upasaṃkamitvā vanditvā: “Bhante, ime me hatthe cattāro kummāsapiṇḍā, ahaṃ ime tumhākaṃ dadāmi, sādhu me, bhante, paṭiggaṇhatha, evamidaṃ puññaṃ mayhaṃ bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā” ti vatvā tesam adhivāsanaṃ viditvā vālikaṃ ussāpetvā cattāri āsanāni paññāpetvā tesam upari sākhābhaṅgaṃ attharitvā paccekabuddhe paṭipāṭiyā nisīdāpetvā paṇṇapuṭena udakaṃ āharitvā dakkhiṇodakaṃ pātetvā catūsu pattesu cattāro kummāsapiṇḍe patiṭṭhāpetvā vanditvā: “Bhante, etesaṃ nissandena daliddagehe nibbatti nāma mā hotu, sabbaññutaññāṇappaṭivedhassa paccayo hotū” ti āha. Paccekabuddhā paribhuñjimsu, paribhogāvasāne anumodanaṃ katvā uppatitvā nandamūlakapabbhāram-eva agamaṃsu.

Bodhisatto añjaliṃ paggayha paccekabuddhagataṃ pītiṃ gahetvā tesu cakkhupathaṃ atītesu attano kammantaṃ gantvā yāvatāyukaṃ dānaṃ anussaritvā kālaṃ katvā tassa phalena bārāṇasirañño aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti, brahmadattakumārotissa nāmaṃ akaṃsu. So attano padasā gamanakālato paṭṭhāya: “Ahaṃ imasmiṃ yeva nagare bhatako hutvā kammantaṃ gacchanto paccekabuddhānaṃ cattāro kummāsapiṇḍe datvā tassa dānassa phalena idha nibbatto” ti pasannādāse mukhanimittaṃ viya sabbaṃ purimajātikiriyaṃ jātissaraññaṇena pākaṭaṃ katvā passi. So vayappatto takkasīlāyaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgantvā sikkhitasippaṃ pitu dassetvā tuṭṭhena pitarā oparajje patiṭṭhāpito, aparabhāge pitu accayena rajje patiṭṭhāsi. Athassa uttamarūpadharaṃ kosalarañño dhītaraṃ ānetvā aggamaheṣiṃ akaṃsu, chattamaṅgaladivase panassa sakalanagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkarimsu.

So nagaram padakkhiṇaṃ katvā alaṅkatapāsādaṃ {3.408} abhiruhitvā mahātalamajjhe samussitasetacchattaṃ pallaṅkaṃ abhiruyha nisinno parivāretvā ṭhite ekato amacce, ekato brāhmaṇagahapati ādayo nānāvibhave sirivilāsasamujjale, ekato nānāvidhapaṇṇākārahatthe nāgaramanusse, ekato alaṅkatadevaccharasaṅghaṃ viya soḷasasahassasaṅkhaṃ nāṭakitthigaṇanti imaṃ atimanoramam sirivibhavam olokeno attano pubbakammaṃ anussarivā: “Idaṃ suvaṇṇapiṇḍikaṃ kañcanamālaṃ setacchattaṃ, imāni ca anekasahassāni hatthivāhanaassavāhanarathavāhanāni, maṇimuttādipūritā sārāgabbhā, nānāvidhadhañṇapūritā mahāpathavī, devaccharapaṭibhāgā nāriyo cāti sabbopesa mayhaṃ sirivibhavo na aññassa santako, catunnaṃ paccekabuddhānaṃ dinnassa catukummāsapiṇḍadānasseva santako, te nissāya mayā esa laddho” ti paccekabuddhānaṃ guṇaṃ anussarivā attano kammaṃ pākaṭaṃ akāsi. Tassa taṃ anussarantassa sakalasarīraṃ pītiyā pūri. So pītiyā temitahadayo mahājanassa majjhe udānagītaṃ gāyanto dve gāthā abhāsi:

**1. Na kiratthi anomadassisu, pāricariyā buddhesu appikā,
Sukkhāya aloṇikāya ca, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā.**

**2. Hatthigavāssā cime bahū, dhanadhaññaṃ pathavī ca kevalā,
Nāriyo cimā accharūpamā, passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā ti.**

Tattha **anomadassisu** ti anomassa alāmakassa paccekabodhiñāṇassa diṭṭhattā paccekabuddhā anomadassino nāma. **Pāricariyā** ti abhivādanapaccuṭṭhānañjalikammādibhedā sāmīcikiriyā pi, sampatte disvā attano santakaṃ appaṃ vā bahū vā lūkhaṃ vā paṇītaṃ vā deyyadhammaṃ cittaṃ pasādetvā guṇaṃ sallakkhetvā tisso cetanā visodhetvā phalaṃ saddahitvā pariccajanakiriyā pi. {3.409} **Buddhesu** ti paccekabuddhesu.

Appikā ti mandā parittā nāma natthi kira. **Sukkhāya** ti nisnehāya. **Aloṇikāya** ti phāṇitavirahitāya. Nipphāṇitattā hi sā: “Aloṇikā” ti vuttā.

Kummāsapiṇḍiyā ti cattāro kummāsapiṇḍe ekato katvā gahitaṃ kummāsaṃ sandhāya evamāha. Guṇavantaṇaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ guṇaṃ sallakkhetvā cittaṃ pasādetvā phalupattim pāṭikaṅkhamānānaṃ tisso cetanā visodhetvā dinnapadakkhiṇā appikā nāma natthi, nibbattanibbattaṭṭhāne mahāsampattim-eva detīti vuttaṃ hoti. Hoti cettha:

**Natthi citte pasannamhi, appikā nāma dakkhiṇā,
Tathāgate vā sambuddhe, atha vā tassa sāvake.**

**Tiṭṭhante nibbute cā pi, same citte samaṃ phalaṃ,
Cetopapīdhihetu hi, sattā gacchanti suggatin-ti. (Vv. 804, 806).**

Imassa panatthassa dīpanatthāya:

Khīrodanaṃ ahamadāsīm, bhikkhuno piṇḍāya carantassa, (Vv. 413).

Tassā me passa vimānaṃ, accharā kāmavaṇṇinīhamasmi. (Vv. 334).

**Accharāsahassasāhaṃ, pavarā passa puññānaṃ vipākāṃ,
Tena metādiso vaṇṇo, tena me idha mijjhati.**

**Uppajjanti ca me bhogā, ye keci manaso piyā,
Tenamhi evaṃ jalitānubhāvā, vaṇṇo ca me sabbadisā pabhāsati ti. (Vv. 334-336).**

Evamādīni vimānavatthūni āharitabbāni.

Dhanadhañña-ti muttādidhanañca satta dhaññāni ca. **Pathavī ca kevalā** ti sakalā cesā mahāpathavīti sakalapathaviṃ hatthagataṃ maññaṃ vadaṭṭi. **Passa phalaṃ kummāsapiṇḍiyā** ti attano dānaphalaṃ attanāva dassento evamaṃ. Dānaphalaṃ kira bodhisattā ca sabbaññubuddhā yeva ca jānanti. Teneva satthā itivuttake suttantaṃ kathento:

“Evañce, bhikkhave, sattā jāneyyumaṃ dānaṃ vibhāgassa vipākāṃ, yathāhaṃ jānāmi, na adatvā bhuñjeyyumaṃ, na ca nesaṃ maccheramalaṃ cittaṃ pariyādāya tiṭṭheyya. Yo pi nesaṃ assa carimo ālopo carimaṃ kabaḷaṃ, tato pi na asaṃ vibhajitvā bhuñjeyyumaṃ, sace nesaṃ paṭiggāhakā assu. Yasmā ca kho, bhikkhave, sattā na evaṃ jānanti dānaṃ vibhāgassa vipākāṃ, yathāhaṃ jānāmi, tasmā adatvā bhuñjanti, maccheramalañca nesaṃ cittaṃ pariyādāya tiṭṭhatī” ti (Iti. 26).

Bodhisatto pi attano chattamaṅgaladivase sañjātapītipāmojjo imāhi dvīhi gāthāhi udānagītaṃ gāyi. Tato paṭṭhāya: “Rañño piyagītaṃ”-ti bodhisattassa nāṭakittiyo ca sesanāṭakagandhabbādayo pi ca antepurajano pi antonagaravāsino pi bahinagaravāsino pi pānāgāresu pi amaccamaṇḍalesupi: “Amhākaṃ rañño piyagītaṃ”-ti tadeva {3.410} gītaṃ gāyanti. Evaṃ addhāne gate aggamahesī tassa gītassa atthaṃ jānitukāmā ahosi, mahāsattaṃ pana pucchitum na visahati. Athassā ekasmiṃ guṇe pasīditvā ekadivasaṃ rājā: “Bhadde, varaṃ te dassāmi, varaṃ gaṇhāhī” ti āha. “Sādhu, deva, gaṇhāmī” ti. “Hatthiassādīsu te kiṃ dammī” ti? “Deva, tumhe nissāya mayhaṃ na kiñci natthi, na me etehi attho, sace pana dātukāmāttha, tumhākaṃ gītassa atthaṃ kathetvā dethā” ti. “Bhadde, ko te iminā varena attho, aññaṃ gaṇhāhī” ti. “Deva, aññena me attho

natthi, etadeva gaṇhāmī” ti. “Sādhu bhadde, kathessāmi, tuyhaṃ pana ekikāya raho na kathessāmi, dvādasayojanikāya bārāṇasiyā bheriṃ carāpetvā rājadvāre ratanamaṇḍapaṃ kāretvā ratanapallaṅkaṃ paññāpetvā amaccabrāhmaṇādīhi ca nāgarehi ceva soḷasaḥ itthisahashehi ca parivuto tesaṃ majjhe ratanapallaṅke nisīditvā kathessāmi” ti. Sā: “Sādhu, devā” ti sampañicchi.

Rājā tathā kāretvā amaragaṇaparivuto sakko devarājā viya mahājanakāyaparivuto ratanapallaṅke nisīdi. Devī pi sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā kañcanabhaddapīṭhaṃ attharivā ekamante akkhikoṭiyā oloketvā tathārūpe ṭhāne nisīditvā: “Deva, tumhākaṃ tussitvā gāyanamaṅgalagītassa tāva me atthaṃ gaganatale puṇṇacandaṃ utthāpento viya pākaṭaṃ katvā kathethā” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Abhikkhaṇaṃ rājakuñjara, gāthā bhāsasi kosalādhipa,
Pucchāmi taṃ raṭṭhavaḍḍhana, bālhaṃ pītimano pabhāsasī ti.**

Tattha **kosalādhipā** ti na so kosalaratṭhādhipo, kusale pana dhamme adhipatiṃ katvā viharati, tena naṃ ālapantī evamāha, kusalādhipa kusalajjhāsayāti {3.411} attho. **Bālhaṃ pītimano pabhāsasī** ti ativiya pītiyuttacitto hutvā bhāsasi, tasmā kathetha tāva me etāsaṃ gāthānaṃ atthanti.

Athassa gāthānamatthaṃ āvi karonto mahāsatto catasso gāthā abhāsi:

**4. Imasmiṃ yeva nagare, kule aññatare ahunṃ,
Parakammakaro āsiṃ, bhatako sīlasamvuto.**

**5. Kammāya nikkhamantohaṃ, caturo samaṇeddasam,
Ācārasīlasampanne, sītibhūte anāsave.**

**6. Tesu cittaṃ pasādetvā, nisīdetvā paṇṇasanthate,
Adaṃ buddhānaṃ kummāsaṃ, pasanno sehi pāṇibhi.**

**7. Tassa kammassa kusalassa, idaṃ me edisaṃ phalaṃ,
Anubhomi idaṃ rajjaṃ, phītaṃ dharaṇimuttaman-ti.**

Tattha **kule aññatare** ti nāmena vā gottena vā apākaṭe ekasmiṃ yeva kule. **Ahun-ti** nibbattiṃ. **Parakammakaro āsiṃ**-ti tasmiṃ kule jātovāhaṃ daliddatāya parassa kammaṃ katvā jīvikaṃ kappento parakammakaro āsiṃ. **Bhatako** ti paravetanabhato. **Sīlasamvuto** ti pañcasīlasamvare ṭhito, bhatiyā jīvanto pi dussīlyāṃ pahāya sīlasampanno va ahosinti dīpeti. **Kammāya nikkhamantohan-ti** taṃ divasaṃ kattabbakiccassa karaṇatthāya nikkhanto

aham. **Caturo samapeddasan**-ti bhadde, aham nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ āruya attano kammabhūmiṃ gacchanto bhikkhāya bārāṇasinagaraṃ pavisante samitapāpe cattāro pabbajite addasaṃ. **Ācārasīlasampanne** ti ekavīsatiyā anesanāhi jīvikakappanaṃ anācāro nāma, tassa paṭipakkhena ācārena ceva maggaphalehi āgatena sīlena ca samannāgate. **Sītibhūte** ti rāgādipariḷāhavūpasamena ceva ekādasaagginibbāpanena ca sītibhāvappatte. **Anāsave** ti kāmāsavādivirahite. **Nisīdetvā** ti vālikāsanānaṃ upari santhate paṇṇasanthare nisīdāpetvā. Santharo hi idha santhatoti vutto. **Adan**-ti nesaṃ udakaṃ datvā sakkaccaṃ sakehi hatthehi kummāsaṃ adāsiṃ. **Kusalassā** ti ārogyānavajjaṭṭhena kusalassa. **Phalan**-ti tassa nissandaphalaṃ. **Phītan**-ti sabbasampattiphullitaṃ.

Evañca {3.412} mahāsattassa attano kammaphalaṃ vitthāretvā kathentassa sutvā devī pasannamanā: “Sace, mahārāja, evaṃ paccakkhato dānaphalaṃ jānātha, ito dāni paṭṭhāya ekaṃ bhattapiṇḍaṃ labhivā dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ datvāva paribhuñjeyyāthā” ti bodhisattassa thutiṃ karontī:

**8. Dadaṃ bhuñja mā ca pamādo, cakkaṃ vattaya kosalādhipa,
Mā rāja adhammiko ahu, dhammaṃ pālaya kosalādhipā ti.**

imaṃ gāthamāha.

Tattha **dadaṃ bhuñjā** ti aññesaṃ datvāva attanā bhuñja. **Mā ca pamādo** ti dānādīsu puññesu mā pamañji. **Cakkaṃ vattaya kosalādhipā** ti kusalajjhāsaya, mahārāja, patirūpadesavāsādikāṃ catubbidhaṃ dhammacakkaṃ pavattehi. Pakatiratho hi dvīhi cakkehi gacchati, ayaṃ pana kāyo imehi catūhi cakkehi devalokaṃ gacchati, tena te: “Dhammacakkaṃ”-ti saṅkhyāṃ gatā, taṃ tvaṃ cakkaṃ pavattehi. **Adhammiko** ti yathā aññe chandāgatiṃ gacchantā lokaṃ ucchuyante pīḷetvā viya dhanam-eva saṃkaḍḍhantā adhammikā honti, tathā tvaṃ mā adhammiko ahu. **Dhammaṃ pālayāti**:

**Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ,
Akkodhaṃ avihimsaṇca, khantiṇca avirodhanan-ti. (Ja. 534.88).**

Imaṃ pana dasavidhaṃ rājadhammam-eva pālaya rakkha, mā pariccaji.

Mahāsatto tassā vacanaṃ sampañcchanto:

**9. Sohaṃ tadeva punappunaṃ, vaṭumaṃ ācarissāmi sobhane,
Ariyācaritaṃ sukosale, arahanto me manāpāva passitun-ti.**

Gāthamāha.

Tattha **vaṭṭuman**-ti maggaṃ. **Ariyācaritan**-ti ariyehi buddhādīhi āciṇṇaṃ. **Sukosale** ti sobhane kosalarañño dhīteti attho. **Arahanto** ti kilesehi ārakattā, arānañca arīnañca hatattā, paccayānaṃ arahattā evaṃladdhanāmā paccekabuddhā. Idaṃ vuttaṃ hoti: bhadde, kosalarājadhīte so ahaṃ: “Dānaṃ {3.413} me dinnan”-ti tittim akatvā punappunaṃ tadeva ariyācaritaṃ dānamaggaṃ ācarissāmi. Mayhañhi aggadakkhiṇeyyattā arahanto manāpadassanā, cīvarādīni dātukāmatāya te yeva passituṃ icchāmīti.

Evañca pana vatvā rājā deviyā sampattiṃ oloketvā: “Bhadde, mayā tāva purimabhava attano kusalakammaṃ vitthāretvā kathitaṃ, imāsaṃ pana nārīnaṃ majjhe rūpena vā līlāvilāsenā vā tayā sadisī ekā pi natthi, sā tvaṃ kiṃ kammaṃ katvā imaṃ sampattiṃ paṭilabhī” ti pucchanto puna gāthamāha.

**10. Devī viya accharūpamā, majjhe nārīgaṇassa sobhasi,
Kiṃ kammamakāsi bhaddakaṃ, kenāsi vaṇṇavatī sukosale ti.**

Tassattho: bhadde **sukosale** kosalarañño sudhīte tvaṃ rūpasampattiyaṃ **accharūpamā** tidasapure sakkassa devarañño aññatarā devadhītā viya imassa nārīgaṇassa majjhe sobhasi, pubbe kiṃ nāma **bhaddakaṃ** kalyāṇakammaṃ akāsi, kenāsi kāraṇena evaṃ vaṇṇavatī jātāti.

Athassa sā purimabhava kalyāṇakammaṃ kathentī sesagāthādvayamāha:

**11. Ambaṭṭhakulassa khattiya, dāsyāhaṃ parapesiyā ahuṃ,
Saññatā ca dhammajīvinī, sīlavatī ca apāpadassanā.**

**12. Uddhaṭṭabhattaṃ ahaṃ tadā, caramānassa adāsiṃ bhikkhuno,
Vittā sumanā sayam ahaṃ, tassa kammassa phalaṃ mamedisan-ti.**

Sā pi kira jātissarāva ahosi, tasmā attano jātissaraññaṇena paricchinditvāva kathesi.

Tattha {3.414} **ambaṭṭhakulassā** ti kuṭumbiyakulassa. **Dāsyāhan**-ti dāsī ahaṃ, “dāsāhan”-ti pi pāṭho. **Parapesiyā** ti parehi tassa tassa kiccassa karaṇatthāya pesitabbā pesanakārikā. **Saññatā** ti dāsiyo nāma dussīlā honti, ahaṃ pana tīhi dvārehi saññatā sīlasampannā. **Dhammajīvinī** ti paravañcanādīni akatvā dhammena samena pavattitajīvikā. **Sīlavatī** ti ācārasampannā guṇavatī. **Apāpadassanā** ti kalyāṇadassanā piyadhammā.

Uddhaṭṭabhattan-ti attano pattakoṭṭhāsavasena uddharitvā laddhabhāgabhattaṃ. **Bhikkhuno** ti bhinnakilesassa paccekabuddhassa. **Vittā sumanā** ti tuṭṭhā somanassajātā kammaphalaṃ saddahantī. **Tassa kammassā** ti tassa ekabhikkhādānakammassa. Idaṃ vuttaṃ hoti: ahaṃ, mahārāja, pubbe

sāvattiyaṃ aññatarassa kuṭumbiyakulassa dāsī hutvā attano
laddhabhāgabhattaṃ ādāya nikkhamantī ekaṃ paccekabuddhaṃ piṇḍāya
carantaṃ disvā attano taṇhaṃ milāpetvā saññatādiguṇasampannā
kammaphalaṃ saddahantī tassa taṃ bhattaṃ adāsim, sāhaṃ yāvatāyukaṃ
ṭhatvā kālaṃ katvā tattha sāvattiyaṃ kosalarañño aggamaheṣiyā kucchimhi
nibbattitvā idāni tava pāde paricaramānā evarūpaṃ sampattiṃ anubhavāmi,
tassa mama kammaṃ idamīdisaṃ phalanti. Tattha guṇasampannānaṃ
dinnadānassa mahapphalabhāvadassanattamaṃ:

“Aggato ve pasannānaṃ”-ti (Iti. 90) ca.

“Esa devamanussānaṃ, sabbakāmadado nidhī” ti (Khp. 8.10) ca.

Ādigāthā vitthāretabbā.

Iti te ubho pi attano purimakammaṃ vitthārato kathetvā tato paṭṭhāya catūsu
nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāreti cha dānasālāyo kāretvā
sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā mahādānaṃ pavattetvā sīlaṃ rakkhitvā
uposathakammaṃ katvā jīvitapariyosāne saggaṇarāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā devī
rāhulamātā ahosi, rājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kummāsapiṇḍijātakavaṇṇanā dasamā

Ja 416 Parantapajātakavaṇṇanā

Āgamissati me pāpan-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya
parisakkaṇaṃ ārabha kathesi. Tadā hi dhammasabhāyaṃ kathaṃ
samutṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto tathāgatassa {3.415} māraṇattama-eva
parisakkati, dhanuggahe payojesi, sīlaṃ pavijjhi, nālāgiriṃ vissajjāpesi,
tathāgatassa vināsattama-eva upāyaṃ karotī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha,
bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte:
“Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mama vadhāya parisakki, tāsamattam-pi
pana kātuṃ asakkonto attanāva dukkhaṃ anubhosī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā
kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni sikkhi,
sabbarutajānanamantaṃ uggaṇhi. So ācariyassa anuyogaṃ datvā bārāṇasiṃ
paccāgacchi, pitā taṃ oparajje ṭhapesi. Kiñcā pi oparajje ṭhabeti, mārāpetukāmo
pana naṃ hutvā daṭṭhum-pi na icchi. Athekā siṅgālī dve potake gahetvā rattiṃ

manussesu paṭisallīnesu niddhamanena nagaram pāvisi. Bodhisattassa ca pāsāde sayanagabbhassa avidūre ekā sālā atthi, tattheko addhikamanusso upāhanā omuñcitvā pādamūle bhūmiyaṃ ṭhapetvā ekasmiṃ phalake nipajji, na tāva niddāyati. Tadā siṅgāliyaṃ potakā chātā viraviṃsu. Atha tesam mātā: “Tātā, mā saddaṃ karittha, etissā sālāya eko manusso upāhanā omuñcitvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā phalake nipanno na tāva niddāyati, etassa niddāyanakāle etā upāhanā āharitvā tumhe khādāpessāmī” ti attano bhāsāya āha. Bodhisatto mantānubhāvena tassā bhāsaṃ jānitvā sayanagabbhā nikkhamma vātapānaṃ vivarivā: “Ko etthā” ti āha. “Ahaṃ, deva, addhikamanusso” ti. “Upāhanā te kuhin”-ti? “Bhūmiyaṃ, devā” ti. “Ukkhitvā olambetvā ṭhapehī” ti. Taṃ sutvā siṅgālī bodhisattassa kujjhi.

Puna ekadivasaṃ sā tatheva nagaram pāvisi. Tadā ceko mattamanusso: “Pāṇiyaṃ ^[3.416] pivissāmī” ti pokkharaṇiṃ otaranto patitvā nimuggo nirassāso mari. Nivatthā panassa dve sāṭakā nivāsanantare kahāpaṇasahassaṃ aṅguliyaṃ ca muddikā atthi. Tadā pi sā puttake: “Chātamhā, amma” ti viravante: “Tātā, mā saddaṃ karittha, etissā pokkharaṇiyaṃ manusso mato, tassa idaṇcīdaṇca atthi, so pana maritvā sopāne yeva nipanno, tumhe etaṃ manussaṃ khādāpessāmī” ti āha. Bodhisatto taṃ sutvā vātapānaṃ vivarivā: “Sālāya ko atthi” ti vatvā ekenutṭhāya: “Ahaṃ, devā” ti vutte: “Gaccha etissā pokkharaṇiyaṃ matamanussassa sāṭake ca kahāpaṇasahassaṇca aṅgulimuddikaṇca gahetvā sarīramassa yathā na utṭhahati, evaṃ uduke osīdāpehī” ti āha. So tathā akāsi. Sā puna pi kujjhitvā: “Purimadivase tāva me puttakānaṃ upāhanā khādituṃ na adāsi, ajja matamanussaṃ khādituṃ na deti, hotu, ito dāni tatiyadivase eko sapattarājā āgantvā nagaram parikkhipissati. Atha naṃ pitā yuddhatthāya pesessati, tatra te sīsaṃ chindissanti, atha te galalohitaṃ pivitvā veraṃ muñcissāmi. Tvaṃ mayā saddhiṃ veraṃ bandhasi, jānissāmī” ti viravitvā bodhisattaṃ tājjetvā puttake gahetvā nikkhamati.

Tatiyadivase eko sapattarājā āgantvā nagaram parivāresi. Rājā bodhisattaṃ: “Gaccha, tāta, tena saddhiṃ yujjhā” ti āha. “Mayā, deva, ekaṃ diṭṭhaṃ atthi, gantuṃ na visahāmi, jīvitantarāyaṃ bhāyāmī” ti. “Mayhaṃ tayi mate vā amate vā kiṃ, gacchāheva tvan”-ti? So: “Sādhu, devā” ti mahāsatto parisam gahetvā sapattaraṇṇo ṭhitadvārena anikkhamitvā aññaṃ dvāraṃ vivarivā nikkhami. Tasmīṃ gacchante sakalanagaram tucchaṃ viya ahosi. Sabbe teneva saddhiṃ nikkhamiṃsu. So ekasmiṃ sabhāgaṭṭhāne khandhāvāraṃ nivāsetvā acchi. Rājā cintesi: “Uparājā nagaram tucchaṃ katvā balaṃ gahetvā palāyi, sapattarājā pi

nagaraṃ parivāretvā {3.417} ṭhito, idāni mayhaṃ jīvitam natthī” ti. So: “Jīvitam rakkhissāmi” ti deviṇca purohitaṇca parantapaṃ nāmekam pādamūlikaṇca dāsaṃ gahetvā rattibhāge aññatakavesena palāyitvā araṇṇaṃ pāvisi. Bodhisatto tassa palātabhāvaṃ ñatvā nagaraṃ pavisitvā yuddhaṃ katvā sapattaṃ palāpetvā rajjaṃ gaṇhi. Pitāpissa ekasmiṃ nadītūre paṇṇasālaṃ kāretvā phalāphalena yāpento vasi. Rājā ca purohito ca phalāphalatthāya gacchanti. Parantapadāso deviyā saddhiṃ paṇṇasālāyam-eva hoti. Tatrā pi rājānaṃ paṭicca deviyā kucchismiṃ gabbho paṭiṭṭhāsi. Sā abhiṇhasaṃsaggavasena parantapena saddhiṃ aticari. Sā ekadivasaṃ parantapaṃ āha: “Raṇṇā ñāte neva tava, na mayhaṃ jīvitam atthi, tasmā mārehi nan”-ti. “Kathaṃ māremī” ti? Esa taṃ khaggaṇca nhānasāṭakaṇca gāhāpetvā nhāyituṃ gacchati, tatrassa nhānaṭṭhāne pamādaṃ ñatvā khaggena sīsaṃ chinditvā sarīraṃ khaṇḍākhaṇḍikaṃ katvā bhūmiyaṃ nikhaṇḍhīti. So: “Sādhū” ti sampatiṇchi.

Athekadivasaṃ purohito yeva phalāphalatthāya gantvā avidūre raṇṇo nhānatitthasāmaṇte ekaṃ rukkham āruya phalāphalaṃ gaṇhāti. Rājā: “Nhāyissāmi” ti parantapaṃ khaggaṇca nhānasāṭakaṇca gāhāpetvā nadītīraṃ agamāsi. Tattha naṃ nhānakāle pamādamāpannaṃ: “Māressāmi” ti parantapo gīvāya gahetvā khaggaṃ ukkhi pi. So maraṇabhayaena viravi. Purohito taṃ saddaṃ sutvā olovento parantapaṃ rājānaṃ mārentaṃ disvā bhīttasito sākhaṃ vissajjetvā rukkhato oruya ekaṃ gumbaṃ pavisitvā nilīyi. Parantapo tassa sākāvissajjanasaddaṃ sutvā rājānaṃ māretvā bhūmiyaṃ khaṇitvā: “Imasmiṃ ṭhāne sākāvissajjanasaddo ahosi, ko nu kho etthā” ti vicinanto kaṇci adisvā nhatvā gato. Tassa gatakāle purohito nisinnaṭṭhānā nikkhamitvā raṇṇo sarīraṃ khaṇḍākhaṇḍikaṃ {3.418} chinditvā āvāṇe nikhātabhāvaṃ ñatvā nhatvā attano vadhabhayaena andhavesaṃ gahetvā paṇṇasālaṃ agamāsi. Taṃ disvā parantapo: “Kiṃ te, brāhmaṇa, katan”-ti āha. So ajānanto viya: “Deva, akkhīni me nāsetvā āgatomhi, ussannāsīvise araṇṇe ekasmiṃ vammikapasse aṭṭhāsim, tatrekena āsīviseṇa nāsavāto vissatṭho me bhavissatī” ti āha. Parantapo: “Na maṃ sañjānāti, ‘devā’ ti vadati, samassāsessāmi nan”-ti cintetvā: “Brāhmaṇa, mā cintayi, ahaṃ taṃ paṭijaggissāmi” ti assāsetvā phalāphalaṃ datvā santappesi. Tato paṭṭhāya parantapadāso phalāphalaṃ āhari, devī pi puttaṃ vijāyi. Sā putte vaḍḍhante ekadivasaṃ paccūsasamaye sukhanisinnā saṇikaṃ parantapadāsaṃ etad-avoca: “Tvaṃ rājānaṃ mārento kenaci diṭṭho” ti. “Na maṃ koci addasa, sākāvissajjanasaddaṃ pana assosim, tassā sākāya manussena vā tiracchānena vā vissatṭhabhāvaṃ na jānāmi, yadā kadāci pana me bhayaṃ āgacchantam

sākhāvissatṭhatṭhānato āgamissatī” ti tāya saddhim sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Āgamissati me pāpaṃ, āgamissati me bhayaṃ,
Tadā hi calitā sākhā, manussena migena vā ti.**

Tattha **pāpaṃ**-ti lāmakam anittam akantaṃ. **Bhayaṃ**-ti cittutrāsabhayaṃ-pi me āgamissati, na sakkā nāgantum. Kimkāraṇā? **Tadā hi calitā sākhā manussena migena vā** ti na paññāyati, tasmā tato maṃ bhayaṃ āgamissati.

Te: “Purohito niddāyati” ti maññimsu. So pana aniddāyamāno va tesam katham assosi. Athekadivasam purohito parantapadāse phalāphalatthāya gate attano brāhmaṇim saritvā vilapanto dutiyam gāthamāha.

**2. Bhīruyā {3.419} nūna me kāmo, avidūre vasantiyā,
Karissati kisaṃ paṇḍum, sāva sākhā parantapan-ti.**

Tattha **bhīruyā** ti itthi ca nāma appamattakenā pi bhāyati, tasmā: “Bhīrū” ti vuccati. **Avidūre** ti nātidūre ito katipayayojanamattake vasantiyā bhīruyā mayham brāhmaṇiyā yo mama kāmo uppanno, so nūna maṃ kisaṇca paṇḍuṇca karissatīti dasseti. “**Sāva sākhā**” ti iminā pana opammaṃ dasseti, yathā sākhā parantapam kisaṃ paṇḍum karoti, evanti attho.

Iti brāhmaṇo gātham-eva vadati, attham pana na katheti, tasmā imāya gāthāya kiccaṃ deviyā apākaṭam. Atha nam: “Kim kathesi brāhmaṇā” ti āha. So pi: “Sallakkhitam me” ti vatvā puna ekadivasam tatiyam gāthamāha.

**3. Socayissati maṃ kantā, gāme vasamaninditā,
Karissati kisaṃ paṇḍum, sāva sākhā parantapan-ti.**

Tattha **socayissati** ti sokuppādanena sukkhāpessati. **Kantā** ti itṭhabhariyā. **Gāme vasan-**ti bārāṇasiyam vasantīti adhippāyo. **Aninditā** ti agarahitā uttamarūpadharā.

Punekadivasam catuttham gāthamāha.

**4. Tayā maṃ asitāpaṅgi, sitāni bhaṇitāni ca,
Kisaṃ paṇḍum karissanti, sāva sākhā parantapan-ti.**

Tattha **tayā maṃ asitāpaṅgī** ti tayā maṃ asitā apaṅgi. Idam vuttam hoti: bhadde, akkhikoṭito añjanasalākāya niharitvā abhisankhataasitāpaṅgi tayā pavattitāni mandahasitāni ca madhurabhāsītāni ca maṃ sā vissatṭhasākhā viravamānā parantapam viya kisaṃ paṇḍum karissatīti. Pa-kārassa va-kāram katvā: “Vaṅgī” ti pi pāṭho yeva.

Aparabhāge kumāro vayappatto ahosi soḷasavassuddesiko. Atha naṃ brāhmaṇo yaṭṭhikoṭim gāhāpetvā nhānatitthaṃ gantvā akkhīni ummīletvā olokesi. Kumāro: “Nanu tvaṃ brāhmaṇa, andho” ti {3.420} āha. So: “Nāhaṃ andho, iminā me upāyena jīvitaṃ rakkhāmī” ti vatvā: “Tava pitaraṃ jānāsī” ti āha. “Ayaṃ me pitā” ti vutte: “Nāyaṃ tava pitā, pitā pana te bārāṇasirājā, ayaṃ tumhākaṃ dāso, so mātari te vipaṭṭipajjivā imasmiṃ ṭhāne tava pitaraṃ māretvā nikhaṇī” ti aṭṭhīni nīharitvā dassesi. Kumārassa balavakodho uppajji. Atha naṃ: “Idāni kiṃ karomī” ti pucchi. “Yaṃ te ismiṃ yeva titthe pitu tena kataṃ, taṃ karohī” ti sabbaṃ pavattiṃ ācikkhitvā kumāraṃ katipāhaṃ tharugaṇhanaṃ sikkhāpesi. Athekadivasaṃ kumāro khaggañca nhānasāṭakañca gahetvā: “Nhāyituṃ gacchāma, tātā” ti āha. Parantapo: “Sādhū” ti tena saddhiṃ gato. Athassa nhāyituṃ otiṇṇakāle dakkhiṇahatthena asim, vāmahatthena cūlaṃ gahetvā: “Tvaṃ kira imasmiṃ yeva titthe mama pitaraṃ cūlāya gahetvā viravantam māresi, aham-pi taṃ tatheva karissāmī” ti āha. So maraṇabhayaḥ paridevamāno dve gāthā abhāsi:

**5. Āgamā nūna so saddo, asaṃsi nūna so tava,
Akkhātāṃ nūna taṃ tena, yo taṃ sākhamakampayi.**

**6. Idaṃ kho taṃ samāgamma, mama bālassa cintitaṃ,
Tadā hi calitā sākā, manussena migena vā ti.**

Tattha āgamā ti so sākhasaddo nūna taṃ āgato sampatto. **Asaṃsi nūna so tavā** ti so saddo tava ārocesi maññe. **Akkhātāṃ nūna taṃ tenā** ti yo satto tadā taṃ sākhaṃ akampayi, tena: “Evaṃ te pitā mārīto” ti nūna taṃ kāraṇaṃ akkhātāṃ. **Samāgamma** ti saṅgamma, samāgatanti attho. Yaṃ mama bālassa: “Tadā calitā sākā manussena migena vā, tato me bhayaṃ uppajjissatī” ti cintitaṃ parivitakkitaṃ ahosi, idaṃ tayā saddhiṃ samāgatanti vuttaṃ hoti.

Tato kumāro osānagāthamāha.

**7. Tatheva tvaṃ avedesi, avañci pitaraṃ mama,
Hantvā sākāhi chādentō, āgamissati me bhayan-ti.**

Tattha {3.421} **tatheva tvaṃ avedesī** ti tatheva tvaṃ aññāsī. **Avañci pitaraṃ mamā** ti tvaṃ mama pitaraṃ: “Nhāyituṃ gacchāmā” ti vissāsetvā nhāyantaṃ māretvā khaṇḍākhāṇikaṃ chinditvā nikhaṇitvā: “Sace koci jānissati, mayham-pi evarūpaṃ bhayaṃ āgacchissatī” ti vañcesi, idaṃ kho pana maraṇabhayaṃ idāni tavāgatanti.

Iti taṃ vatvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpetvā nikhaṇitvā sākāhi paṭicchādetvā khaggaṃ dhovitvā nhatvā paṇṇasālaṃ gantvā tassa māritabhāvaṃ purohitassa kathetvā mātaraṃ paribhāsivā: “Idha kiṃ karissāmā” ti tayo janā bārāṇasim-eva agamaṃsu. Bodhisatto kaniṭṭhassa oparajjaṃ datvā dānādīni puñṇāni katvā saggapadaṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā piturājā devadatto ahosi, purohito ānando, puttārājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Parantapajātakavaṇṇanā ekādasamā

Gandhāravaggo dutiyo

Jātakuddānaṃ:

**Kukku manoja sutano, giṇṇha dabbhapuppha paṇṇako,
Sattubhasta aṭṭhiseno, kapi bakabrahmā dasa.**

**Gandhāro mahākapi ca, kumbhakāro daḷhadhammo,
Somadatto susīmo ca, koṭasimbali dhūmakārī,
Jāgaro kummāsapiṇḍo, parantapā ekādasa.**

Sattakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

8. Aṭṭhakanipāto

Ja 417 Kaccānijaṭakavaṇṇanā

Odātavattḥā {3.422} **suci allakesā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram mātuposakaṃ upāsakaṃ ārabba kathesi. So kira sāvattḥiyaṃ kuladārako ācārasampanno pitari kālakate mātudevato hutvā mukhadhovanadantakaṭṭhadānanhāpanapādadhovanādiveyyāvaccakammena ceva yāgubhattādīhi ca mātaram paṭijaggi. Atha naṃ mātā: “Tāta, tava aññāni pi gharāvāsakiccāni atthi, ekaṃ samajātikaṃ kulakumārikaṃ gaṇhāhi, sā maṃ posessati, tvam-pi attano kammaṃ karissasī” ti āha. “Amma, ahaṃ attano hitasukhaṃ apaccāsīsamāno tumhe upaṭṭhahāmi, ko añño evaṃ upaṭṭhahissasī” ti? “Kulavaḍḍhanakammaṃ nāma tāta, kātuṃ vaṭṭasī” ti. “Na mayhaṃ gharāvāsena attho, ahaṃ tumhe upaṭṭhahitvā tumhākaṃ dhūmakāle pabbajissāmī” ti. Athassa mātā punappunaṃ yācitvā pi manāṃ alabhamānā tassa chandaṃ aggahetvā samajātikaṃ kulakumārikaṃ ānesi. So mātaram appaṭikkhipitvā tāya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sāpi: “Mayhaṃ sāmiko mahantena ussāhena mātaram upaṭṭhahati, aham-pi naṃ upaṭṭhahissāmī, evamassa piyā bhavissāmī” ti cintetvā taṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahi. So: “Ayaṃ me mātaram sakkaccaṃ upaṭṭhahī” ti tato paṭṭhāya laddhaladdhāni madhurakhādānīyādīni tassā yeva deti. Sā aparabhāge cintesi: “Ayaṃ laddhaladdhāni madhurakhādānīyādīni mayhaññeva deti, addhā mātaram nīharitukāmo {3.423} bhavissati, nīharaṇūpāyamassā karissāmī” ti evaṃ ayoniso ummujjitvā ekaṃ divasaṃ āha: “sāmi, tayi bahi nikkhamante tava mātā maṃ akkosasī” ti. So tuṇhī ahoṣi.

Sā cintesi: “imaṃ mahallikaṃ ujjhāpetvā puttassa paṭikūlaṃ kāressāmī” ti. Tato paṭṭhāya yāguṃ dadamānā accuṇhaṃ vā atisītaṃ vā atiloṇaṃ vā aloṇaṃ vā deti. “Amma, accuṇhā” ti vā: “Atiloṇā” ti vā vutte pūretvā sītodakaṃ pakkhipati. Puna: “Atisītalā, aloṇāyevā” ti vutte: “Idāneva ‘accuṇhā, atiloṇā’ ti vatvā puna ‘atisītalā, aloṇā’ ti vadasi, kā taṃ tosetuṃ sakkhissasī” ti mahāsaddaṃ karoti. Nhānodakam-pi accuṇhaṃ katvā piṭṭhiyaṃ āsiṅcati. “Amma, piṭṭhi me dahasī” ti ca vutte puna pūretvā sītodakaṃ pakkhipati. “Atisītaṃ, amma” ti vutte: “Idāneva ‘accuṇhan’-ti vatvā puna ‘atisītan’-ti vadasi, kā etissā avamānaṃ sahituṃ sakkhissasī” ti paṭivissakānaṃ kathesi. “Amma, mañcake me bahū maṅgulā” ti ca vuttā mañcakaṃ nīharitvā tassa upari attano

mañcakaṃ pothetvā: “Pothito me” ti atiharitvā paññapeti. Mahāupāsikā diguṇehi maṅgulehi khajjamānā sabbarattim nisinnāva vītināmetvā: “Amma, sabbarattim maṅgulehi khāditāmhī” ti vadati. Itarā: “Hiyyo te mañcako pothito, kā imissā kiccaṃ nittharituṃ sakkotī” ti paṭivatvā: “Idāni naṃ puttēna ujjhāpessāmī” ti tattha tattha kheḷasiṅghāṇikādīni vipākiritvā: “Kā imaṃ sakalagehaṃ asuciṃ karotī” ti vutte: “Mātā te evarūpaṃ karoti, ‘mā karī’ ti vuccamānā kalahaṃ karoti, ahaṃ evarūpāya kāḷakaṇṇiyā saddhiṃ ekagehe vasituṃ na sakkomi, etaṃ vā ghare vasāpehi, maṃ vā” ti āha.

So tassā vacanaṃ sutvā: “Bhadde, tvaṃ taruṇā yattha katthaci gantvā jīvituṃ sakkā, mātā pana me jarādubbalā, ahamevassā paṭisaraṇaṃ, tvaṃ nikkhamitvā attano kulagehaṃ gacchāhī” ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvā bhītā cintesi: “Na sakkā imaṃ mātu antare bhindituṃ, ekaṃsenassa mātā piyā, sace paṇāhaṃ kulagharaṃ gamissaṃ, vidhavavāsaṃ vasantī dukkhitā bhavissāmi, purimanayeneva sassuṃ ārādhētva paṭijaggissāmī” ti. {3.424} Sā tato paṭṭhāya purimasadisam-eva taṃ paṭijaggi. Athekadivasam so uposako dhammassavanatthāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. “Kiṃ, upāsaka, tvaṃ puññakammesu na pamajjasi, mātuupaṭṭhānakammaṃ pūresi” ti ca vutto: “Āma, bhante, sā pana mama mātā mayhaṃ aruciya yeva ekaṃ kuladārikaṃ ānesi, sā idaṇcīdaṇca anācārakammaṃ akāsī” ti sabbaṃ satthu ācikkhitvā: “Iti bhagavā sā itthī neva maṃ mātu antare bhindituṃ sakkhi, idāni naṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahatī” ti āha. Satthā tassa kathaṃ sutvā: “Idāni tāva tvaṃ upāsaka, tassā vacanaṃ na akāsī, pubbe panetissā vacanena tava mātaraṃ nikkadḍhitvā maṃ nissāya puna gehaṃ ānetvā paṭijaggi” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente aññatarassa kulassa putto pitari kālakate mātudevato hutvā vuttaniyāmeneva mātaraṃ paṭijaggīti sabbaṃ heṭṭhā kathitanayeneva vitthāretabbaṃ. “Ahaṃ evarūpāya kāḷakaṇṇiyā saddhiṃ vasituṃ na sakkomi, etaṃ vā ghare vasāpehi, maṃ vā” ti vutte tassā kathaṃ gahetvā: “Mātu yeva me doso” ti mātaraṃ āha: “Amma, tvaṃ niccaṃ imasmiṃ ghare kalahaṃ karosi, ito nikkhamitvā aññasmiṃ yathārucite ṭhāne vasāhī” ti. Sā: “Sādhū” ti rodamānā nikkhamitvā ekaṃ samiddhakulaṃ nissāya bhatim katvā dukkhena jīvikaṃ kappesi. Sassuyā gharā nikkhantakāle suṇisāya gabbho paṭiṭṭhahi. Sā: “Tāya kāḷakaṇṇiyā gehe vasamānāya gabbham-pi na paṭilabhiṃ, idāni me gabbho laddho” ti patino ca paṭivissakānaṃ kathentī vicarati.

Aparabhāge puttāṃ vijāyitvā sāmikaṃ āha: “Tava mātari gehe vasamānāya puttāṃ na labhiṃ, idāni me laddho, iminā pi kāraṇena tassā kāḷakaṇṇibhāvaṃ jānāhi” ti. Itarā: “Mama kira nikkadḍhitakāle puttāṃ labhi” ti sutvā cintesi: “Addhā imasmiṃ loke dhammo mato bhavissati, sace hi dhammo {3.425} mato na bhaveyya, mātaraṃ pothetvā nikkadḍhantā puttāṃ na labheyyuṃ, sukhaṃ na jīveyyūṃ, dhammassa matakabhattaṃ dassāmi” ti. Sā ekadivasāṃ tilapiṭṭhañca taṇḍulañca pacanathālīñca dabbiñca ādāya āmakasusānaṃ gantvā tīhi manussasīsehi uddhanaṃ katvā aggim jāletvā udakaṃ oruyha sasīsaṃ nhatvā sātakaṃ nivāsetvā mukhaṃ vikkhāletvā uddhanaṭṭhānaṃ gantvā kese mocetvā taṇḍule dhovituṃ ārabhi. Tadā bodhisatto sakko devarājā ahosi. Bodhisattā ca nāma appamattā honti, so tasmim̐ khaṇe lokaṃ olokento taṃ dukkhappattaṃ: “Dhammo mato” ti saññāya dhammassa matakabhattaṃ dātukāmaṃ disvā: “Ajja mayhaṃ balaṃ dassessāmi” ti brāhmaṇavesena mahāmaggaṃ paṭipanno viya hutvā taṃ disvā maggā okkamma tassā santike ṭhatvā: “Amma, susāne āhāraṃ pacantā nāma natthi, tvaṃ iminā idha pakkena tilodanena kiṃ karissasi” ti kathaṃ samuṭṭhāpento paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Odātavattā suci allakesā, kaccāni kiṃ kumbhimadhissayitvā,
Piṭṭhā tilā dhovasi taṇḍulāni, tilodano hehiti kissahetū ti.**

Tattha **kaccāni** ti taṃ gottena ālapati. **Kumbhimadhissayitvā** ti pacanathālīkaṃ manussasīsuddhanaṃ āropetvā. **Hehiti** ti ayaṃ tilodano kissa hetu bhavissati, kiṃ attanā bhuñjissasi, udāhu aññaṃ kāraṇamatthīti.

Athassa sā ācikkhantī dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na kho ayaṃ brāhmaṇa bhojanattā, tilodano hehiti sādhipakko,
Dhammo mato tassa pahuttamajja, ahaṃ karissāmi susānamajjhe ti.**

Tattha {3.426} **dhammo** ti jeṭṭhāpacāyanadhammo ceva tividhasucaritadhammo ca. **Tassa pahuttamajjā** ti tassāhaṃ dhammassa idaṃ matakabhattaṃ karissāmi ti attho.

Tato sakko tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Anuvicca kaccāni karoḥi kiccaṃ, dhammo mato ko nu taveva saṃsi,
Sahassanetto atulānubhāvo, na miyyatī dhammavaro kadācī ti.**

Tattha **anuviccā** ti upaparikkhitvā jānitvā. **Ko nu taveva saṃsī** ti ko nu tava evaṃ ācikkhi. **Sahassanetto** ti attānaṃ dhammavaraṃ uttamadhammaṃ katvā dassento evamāha.

Tam vacanam sutvā itarā dve gāthā abhāsi:

4. Daḷhappamāṇaṃ mama ettha brahme, dhammo mato natthi mamettha kaṅkhā,

Ye yeva dāni pāpā bhavanti, te teva dāni sukhitā bhavanti.

5. Suṇisā hi mayhaṃ vañjhā ahosi, sā maṃ vadhitrivāna vijāyi puttāṃ,

Sā dāni sabbassa kulassa issarā, ahaṃ panamhi apaviddhā ekikā ti.

Tattha **daḷhappamāṇan**-ti daḷhaṃ thiraṃ nissamsayaṃ brāhmaṇa ettha mama pamāṇanti vadati. **Ye ye** ti tassa matabhāve kāraṇaṃ dassenti evamāha.

Vadhitrivānā ti pothetvā nikkadḍhitvā. **Apaviddhā** ti chaḍḍitā anāthā hutvā ekikā vasāmi.

Tato sakko chaṭṭhaṃ gāthamāha.

6. Jīvāmi vohaṃ na matohamasmi, taveva atthāya idhāgatosmi,

Yā taṃ vadhitrivāna vijāyi puttāṃ, sahāva puttana karomi bhasman-ti.

Tattha **vo** ti nipātamattaṃ.

Itarā {3.427} taṃ sutvā: “Dhī ahaṃ kiṃ kathesiṃ, mama nattu amaraṇakāraṇaṃ karissāmi” ti sattamaṃ gāthamāha.

7. Evañca te ruccati devarāja, mam-eva atthāya idhāgatosi,

Ahañca putto suṇisā ca nattā, sammodamānā gharamāvasemā ti.

Athassā sakko aṭṭhamāṃ gāthamāha.

8. Evañca te ruccati kātiyāni, hatā pi santā na jahāsi dhammaṃ,

Tuvañca putto suṇisā ca nattā, sammodamānā gharamāvasethā ti.

Tattha **hatā pi santā** ti yadi tvaṃ pothitā pi nikkadḍhitā pi samānā tava dārakesu mettadhammaṃ na jahāsi, evaṃ sante yathā tvaṃ icchasi, tathā hotu, ahaṃ te imasmiṃ guṇe pasannoti.

Evañca pana vatvā alaṅkatapaṭiyatto sakko attano ānubhāvena ākāse ṭhatvā:

“Kaccāni tvaṃ mā bhāyi, putto ca te suṇisā ca mamānubhāvena āgantvā antarāmagge taṃ khamāpetvā ādāya gamissanti, appamattā hohī” ti vatvā attano ṭhānam-eva gato. Te pi sakkānubhāvena tassā guṇaṃ anussarivā:

“Kahaṃ no mātā” ti antogāme manusse pucchivā: “Susānābhimukhaṃ gatā” ti sutvā: “Amma, amma” ti susānamaggaṃ paṭipajjitvā taṃ disvāva pādesu pativā: “Amma, amhākaṃ dosaṃ khamāhi” ti taṃ khamāpesuṃ. Sā pi nattāraṃ gaṇhi.

Iti te sammodamānā gehaṃ gantvā tato paṭṭhāya samaggavāsaṃ vasimsu.

**9. Sā kātiyānī suṇisāya saddhiṃ, sammodamānā gharamāvasittha,
Putto ca nattā ca upaṭṭhahimsu, devānamindena adhiggaḥitā ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Tattha {3.428} **sā kātiyānī** ti bhikkhave, sā kaccānagottā. **Devānamindena
adhiggaḥitā** ti devindena sakkena anuggahitā hutvā tassānubhāvena
samaggavāsaṃ vasimsūti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne so upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mātuposako etarahi
mātuposako ahosi, bhariyāpissa tadā bhariyā yeva, sakko pana aham-eva
ahosinti.

Kaccānijātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 418 Aṭṭhasaddajātakavaṇṇanā

Idaṃ pure ninnamāhū ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarāṇṇo
aḍḍharattasamaye sutam bhimsanakaṃ avinibbhogasaddaṃ ārabha kathesi.
Vatthu heṭṭhā **lohakumbhijātake** (Ja. 314) kathitasadisam-eva.

*Tadā kira kosalarājā rattibhāge catunnaṃ nerayikasattānaṃ saddaṃ suṇi. Eko
du-kāram-eva bhaṇi, eko sa-kāram, eko na-kāram, eko so-kāramevā ti. Te kira
atītabhave sāvattiyaṃ yeva pāradārikā rājaputtā ahesuṃ. Te paresaṃ
rakkhitaḃ pitamātugāmesu aparajjhivā cittakeḷiṃ kīḷantā bahuṃ pāpakammaṃ
katvā maraṇacakkena chinnā sāvattisāmante catūsu lohakumbhīsu nibbattā
saṭṭhi vassasahassāni tattha paccitvā uggatā lohakumbhimukhavatṭhiṃ disvā:
“Kadā nu kho imamahā dukkhā muccissāmā” ti cattāro pi mahantena saddena
anupaṭipāṭiyā viraviṃsu. Rājā tesam saddaṃ sutvā maraṇabhayatajjito
nisinnako va aruṇaṃ uṭṭhāpesi.*

*Aruṇuggamanavelāya brāhmaṇā āgantvā rājānaṃ sukkhasayitaṃ pucchimsu.
Rājā: “Kuto me ācariyā sukkhasayitaṃ, ajjāhaṃ evarūpe {3.44} cattāro
bhimsanakasaddaṃ suṇi”-ti. Brāhmaṇā hatthe vidhuniṃsu. “Kiṃ ācariyā” ti?
“Sāhasikasaddā, mahārājā” ti. “Sapaṭikammā appaṭikammā” ti? “Kāmaṃ
appaṭikammā, mayaṃ pana susikkhitā, mahārājā” ti. “Kiṃ katvā
paṭibāhissathā” ti? “Mahārāja, paṭikammaṃ mahantaṃ na sakkā kātuṃ, mayaṃ
pana sabbacatukkaṃ yaññaṃ yajitvā hāressāmā” ti. “Tena hi khippaṃ cattāro
hatthi cattāro asse cattāro usabhe cattāro manusseti laṭukikasakuṇikā ādiṃ*

katvā cattāro cattāro pāṇe gahetvā sabbacatukkayaññaṃ yajitvā mama sotthibhāvaṃ karothā” ti. “Sādhu, mahārāja” ti sampañicchitvā yenattho, taṃ gahetvā yaññāvāṭaṃ paccupaṭṭhapesuṃ, bahupāṇe thūṇūpanāte katvā ṭhapesuṃ. “Bahum macchamaṃsaṃ khādissāma, bahum dhanam labhissāmā” ti ussāhappattā hutvā: “Idaṃ laddhum vaṭṭati, idaṃ laddhum vaṭṭati, devā” ti aparāparam caranti.

Mallikā devī rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Kiṃ nu kho, mahārāja, brāhmaṇā ativiya ussāhayantā vicarantī” ti pucchi. “Devi kiṃ tuyhiminā, tvaṃ attano yaseneva mattā pamattā, dukkhaṃ pana amhākam-eva na jānāsī” ti? “Kiṃ, mahārāja” ti. “Devi, ahaṃ evarūpaṃ nāma asotabbaṃ suṇiṃ, tato imesaṃ saddānaṃ sutattā: “Kiṃ bhavissatī” ti brāhmaṇe pucchim, brāhmaṇā: “Tumhākaṃ mahārāja rajjassa vā bhogānaṃ vā jīvītassa vā antarāyo paññāyati, sabbacatukkena yaññaṃ yajitvā sotthibhāvaṃ karissāmā” ti vadiṃsu, te mayhaṃ vacanaṃ gahetvā yaññāvāṭaṃ katvā yena yenattho, tassa tassa kāraṇa āgacchantī” ti. “Kiṃ pana deva, imesaṃ saddānaṃ nipphattiṃ sadevake loke aggabrāhmaṇaṃ pucchitthā” ti? “Ko esa devī, sadevake loke aggabrāhmaṇo nāmā” ti? “Mahāgotamo sammāsambuddho” ti. “Devi, sammāsambuddho me na pucchito” ti? “Tena hi gantvā pucchathā” ti.

Rājā tassā vacanaṃ gahetvā bhuttapātarāso rathavaramāruya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pucchi: “Ahaṃ, bhante, rattibhāge cattāro sadde sutvā brāhmaṇe pucchim, te ‘sabbacatukkayaññaṃ {3.45} yajitvā sotthim karissāmā” ti vatvā yaññāvāṭe kammaṃ karonti.

Idha pana satthā: “Mayhaṃ, bhante, imesaṃ saddānaṃ sutattā kinti bhavissatī” ti vutte: “Mā bhāyi, mahārāja, na te etesaṃ sutapaccayā koci antarāyo bhavissati, na hi, mahārāja, evarūpaṃ bhayānakaṃ avinibbhogasaddaṃ tvameveko suṇi, pubbe pi rājāno evarūpaṃ saddaṃ sutvā brāhmaṇānaṃ kathaṃ gahetvā sabbacatukkayaññaṃ yajitukāmā paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā yaññaharaṇatthāya gahitasatte vissajjetvā nagare māghātabheriṃ carāpesun”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ uggahitasippo mātāpitūnaṃ accayena ratanavilokanaṃ katvā sabbaṃ vibhavaajātaṃ dānamukhe vissajjetvā kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīñṇāyo nibbattetvā aparabhāge loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ caranto

bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasi. Tadā bārāṇasirājā sirisayane nisinno aḍḍharattasamaye aṭṭha sadde assosi: paṭhamam rājanivesanasāmantaṃ uyyāne eko bako saddamakāsi, dutiyam tasmim sadde anupacchinne yeva hatthisālāya toraṇanivāsinī kākī saddamakāsi, tatiyam {3.429} rājagehe kaṇṇikāyam nivutthaghuṇapāṇako saddamakāsi, catuttham rājagehe posāvaniyakokilo saddamakāsi, pañcamam tattheva posāvaniyamigo saddamakāsi, chaṭṭham tattheva posāvaniyavānaro saddamakāsi, sattamam tattheva posāvaniyakinnaro saddamakāsi, aṭṭhamam tasmim sadde anupacchinne yeva rājanivesanamattakena uyyānam gacchanto paccekabuddho ekaṃ udānam udānento saddamakāsi.

Bārāṇasirājā ime aṭṭha sadde sutvā bhītatasi to punadivase brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇa: “Antarāyo te, mahārāja, bhavissati, sabbacatukkayaññaṃ yajissāmā” ti vatvā rañña: “Yathārucitaṃ karoṭhā” ti anuññātā haṭṭhapahaṭṭhā rājakulato nikkhamitvā yaññakammaṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ jeṭṭhakassa yaññakārabrahmaṇassa antevāsī māṇavo paṇḍito byatto ācariyam āha: “ācariya, evarūpaṃ kakkhaḷaṃ pharusam asātaṃ bahūnaṃ sattānaṃ vināsakammaṃ mā karī” ti. “Tāta, tvaṃ kiṃ jānāsi, sace pi aññaṃ kiñci na bhavissati, macchamaṃsaṃ tāva bahuṃ khādituṃ labhissāmā” ti. “Ācariya, kucchiṃ nissāya niraye nibbattanakammaṃ mā karoṭhā” ti. Tam sutvā sesabrāhmaṇa: “Ayaṃ amhākaṃ lābhantarāyaṃ karotī” ti tassa kujjhiṃsu. Māṇavo tesaṃ bhayena: “Tena hi tumheva macchamaṃsakhādanūpāyaṃ karoṭhā” ti vatvā nikkhamitvā bahinagare rājānaṃ nivāretuṃ samattham dhammikasamaṇabrāhmaṇaṃ upadhārento rājuyyānam gantvā bodhisattaṃ disvā vanditvā: “Bhante, kiṃ tumhākaṃ sattesu anukampā natthi, rājā bahū satte māretvā yaññaṃ yajāpeti, kiṃ vo mahājanassa bandhanamokkhaṃ kātuṃ na vaṭṭatī” ti āha. “Māṇava, ettha neva rājā amhe jānāti, na mayaṃ rājānaṃ jānāmā” ti. “Jānātha pana, bhante, rañña sutasaddānaṃ nipphattin”-ti? “Āma, jānāmī” ti. “Jānantā rañño {3.430} kasmā na kathethā” ti? “Māṇava kiṃ sakkā ‘aham jānāmī’ ti nalāṭe siṅgaṃ bandhitvā carituṃ, sace idhāgantvā pucchissati, kathessāmī” ti.

Māṇavo vegena rājakulaṃ gantvā: “Kiṃ, tātā” ti vutte: “Mahārāja, tumhehi sutasaddānaṃ nipphattiṃ jānanako eko tāpaso tumhākaṃ uyyāne maṅgalasilāyaṃ nisinno ‘sace maṃ pucchissati, kathessāmī’ ti vadati, gantvā taṃ pucchituṃ vaṭṭatī” ti āha. Rājā vegena tattha gantvā tāpasam vanditvā katapaṭisanthāro nisīditvā: “Saccaṃ kira, bhante, tumhe mayā sutasaddānaṃ

nipphattim jānāthā” ti pucchi. “Āma, mahārājā” ti. “Tena hi kathetha taṃ me” ti. “Mahārāja, tesam sutapaccayā tava koci antarāyo natthi, porāṇuyyāne pana te eko bako atthi, so gocaram alabhanto jighacchāya pareto paṭhamam saddamakāsi” ti tassa kiriyaṃ attano ñāṇena paricchinditvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Idam pure ninnamāhu, bahumaccham mahodakam,
Āvāso bakarājassa, pettikam bhavanam mama,
Tyajja bhekena yāpema, okam na vijahāmase ti.**

Tattha **idan**-ti maṅgalapokkharaniṃ sandhāya vadati. Sā hi pubbe udakatumbena udae pavisante mahodakā bahumacchā, idāni pana udakassa pacchinnattā na mahodakā jātā. **Tyajja bhekenā** ti te mayam ajja macche alabhamtā maṇḍukamattena yāpema. **Okan**-ti evam jighacchāya pīlītā pi vasanaṭṭhānam na vijahāma.

Iti, mahārāja, so bako jighacchāpīlito saddamakāsi. Sace pi taṃ jighacchāto mocetukāmo, taṃ uyyānam sodhāpetvā pokkharaniṃ udakassa pūrehīti. Rājā tathā kāretum ekam amaccam āṇāpesi.

“Hatthisālatoṇe pana te, mahārāja, ekā kākī vasamānā attano puttasokena dutiyaṃ saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ko dutiyaṃ aṣiṣsa, bandharassakkhi bhecchati,
Ko me putte kulāvakam, mañca sotthim karissatī ti.**

Vatvā [3.431] ca pana: “Ko nāma te, mahārāja, hatthisālāya hatthimeṇḍo” ti pucchi. “Bandharo nāma, bhante” ti. “Ekakkhikāṇo so, mahārājā” ti? “Āma, bhante” ti. Mahārāja, hatthisālāya te dvāratoṇe ekā kākī kulāvakam katvā aṇḍakāni nikkhi pi. Tāni pariṇatāni kākapotakā nikkhantā, hatthimeṇḍo hatthim āruyha sālato nikkhamanto ca pavisanto ca aṅkusakena kākim-pi puttakepiṣṣā paharati, kulāvakam-pi viddhamseti. Sā tena dukkhena pīlītā tassa akkhibhedanam āyācantī evamāha, sace te kākīyā mettacittam atthi, etam bandharam pakkosāpetvā kulāvakaviddhamsanato vārehīti. Rājā taṃ pakkosāpetvā paribhāsivā hāretvā aññassa taṃ hatthim adāsi.

“Pāsādakaṇṇikāya pana te, mahārāja, eko ghuṇapāṇako vasati. So tattha pheggum khāditvā tasmim khīṇe saram khāditum nāsakkhi, so bhakkham alabhitvā nikkhamitum-pi asakkonto paridevamāno tatiyaṃ saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti vatvā tassa kiriyaṃ attano ñāṇena paricchinditvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Sabbā parikkhatā pheggu, yāva tassā gatī ahu,
Khīṇabhakkho mahārāja, sāre na ramatī ghuṇo ti.**

Tattha **yāva tassā gatī ahū** ti yāva tassā phegguyā nipphatti ahosi, sā sabbā khādītā. **Na ramatī**ti: “Mahārāja, so pāṇako tato nikkhamitvā gamanaṭṭhānam-pi apassanto paridevati, nīharāpehi nan”-ti āha. Rājā ekaṃ purisaṃ āṇāpetvā upāyena naṃ nīharāpesi.

“Nivesane pana te, mahārāja, ekā posāvaniyā kokilā atthī” ti? “Atthi, bhante” ti. “Mahārāja, sā attanā nivutthapubbaṃ vanasaṇḍaṃ saritvā ukkaṇṭhitvā ‘kadā nu kho imamah pañjarā muccitvā ramaṇīyaṃ vanasaṇḍaṃ gacchissāmī’ ti catutthaṃ saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Sā {3.432} nūnāhaṃ ito gantvā, rañño muttā nivesanā,
Attānaṃ ramayissāmi, dumasākhaniketinī ti.**

Tattha **dumasākhaniketinī** ti supupphitāsu rukkhāsākhāsu sakaniketā hutvā.

Evañca pana vatvā: “Ukkaṇṭhitā, mahārāja, sā kokilā, vissajjehi nan”-ti āha. Rājā tathā kāresi.

“Nivesane pana te, mahārāja, eko posāvaniyo migo atthī” ti? “Atthi, bhante” ti. “Mahārāja, so eko yūthapati attano migim anussaritvā kilesavasena ukkaṇṭhito pañcamaṃ saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti vatvā pañcamaṃ gāthamāha.

**5. So nūnāhaṃ ito gantvā, rañño mutto nivesanā,
Aggodakāni pissāmi, yūthassa purato vajan-ti.**

Tattha **aggodakāni** ti aggaudakāni, aññehi migehe paṭhamataraṃ apītāni anucchiṭṭhodakāni yūthassa purato gacchanto kadā nu kho pivissāmīti.

Mahāsatto tam-pi migam vissajjāpetvā: “Nivesane pana te, mahārāja, posāvaniyo makkaṭo atthī” ti pucchi. “Atthi, bhante” ti vutte: “So pi, mahārāja, himavantapadese yūthapati makkaṭīhi saddhim kāmagiddho hutvā vicaranto bharatena nāma luddena idha ānīto, idāni ukkaṇṭhitvā tattheva gantukāmo chaṭṭhaṃ saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti vatvā chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Taṃ maṃ kāmehi sammattaṃ, rattaṃ kāmesu mucchitaṃ,
Ānayī bharato luddo, bāhiko bhaddamatthu te ti.**

Tattha **bāhiko** ti bāhikaraṭṭhavāsī. **Bhaddamatthu te** ti imamatthaṃ so vānaro āha, tuyhaṃ pana bhaddamatthu, vissajjehi nanti.

Mahāsatto taṃ vānaraṃ vissajjāpetvā: “Nivesane pana te, mahārāja, posāvaniyo kinnaro atthī” ti pucchitvā: “Atthī” ti vutte: “So, mahārāja, attano kinnariyā kataguṇaṃ anussaritvā {3.433} kilesāturo saddamakāsi. So hi tāya saddhiṃ ekadivasaṃ tuṅgapabbatasikharaṃ āruhi. Te tattha vaṇṇagandharasasampannāni nāṇapupphāni ocinantā piḷandhantā sūriyaṃ atthaṅgataṃ na sallakkhesuṃ, atthaṅgate sūriye otarantānaṃ andhakāro ahosi. Tatra naṃ kinnarī ‘sāmi, andhakāro vattati, apakkhalanto appamādena otarāhī’ ti vatvā hatthe gahetvā otāresi, so tāya taṃ vacanaṃ anussaritvā saddamakāsi, tato pi te bhayaṃ natthī” ti taṃ kāraṇaṃ attano ñāṇabalena paricchinditvā pākaṭaṃ karonto sattamaṃ gāthamāha.

**7. Andhakāratimisāyaṃ, tuṅge uparipabbate,
Sā maṃ saṇhena mudunā, mā pādaṃ khali yasmanī ti.**

Tattha **andhakāratimisāyaṃ**-ti andhabhāvakārake tame. **Tuṅge** ti tikhīṇe. **Saṇhena mudunā** ti maṭṭhena mudukena vacanena. **Mā pādaṃ khali yasmanī** ti ya-kāro byañjanasandhivasena gahito. Idaṃ vuttaṃ hoti: sā maṃ kinnarī saṇhena mudakena vacanena: “Sāmi, appamatto hohi, mā pādaṃ khali asmani, yathā te upakkhalitvā pādo pāsāṇasmim na khalati, tathā otarā” ti vatvā hatthena gahetvā otāresīti.

Iti mahāsatto kinnarena katasaddakāraṇaṃ kathetvā taṃ vissajjāpetvā: “Mahārāja, atthamo udānasaddo ahosi. Nandamūlakapabbhārasmiṃ kira eko paccekabuddho attano āyusaṅkhāraparikkhayaṃ ñatvā ‘manussapathaṃ gantvā bārāṇasiraṇṇo uyyāne parinibbāyissāmi, tassa me manussā sarīranikkhepaṃ kāretvā sādhuḷiṃ kīḷitvā dhātupūjaṃ katvā saggapathaṃ pūressantī’ ti iddhānubhāvena āgacchanto tava pāsādassa matthakaṃ pattakāle khandhabhāraṃ otāretvā nibbānapurapavesanadīpanaṃ udānaṃ udānesī” ti paccekabuddhena vuttaṃ gāthamāha.

**8. Asaṃsayam {3.434} jātikhayantadassī, na gabbhaseyyam punarāvajissam,
Ayamantimā pacchimā gabbhaseyyā, khīṇo me saṃsāro punabbhavāyā ti.**

Tassattho: jātiyā khayantasaṅkhātassa nibbānassa diṭṭhattā **jātikhayantadassī** ahaṃ **asaṃsayam** puna gabbhaseyyaṃ na āvajissam, ayaṃ me antimā jāti, pacchimā gabbhaseyyā, khīṇo me punabbhavāyā khandhapaṭipāṭisaṅkhāto saṃsāroti.

“Idaṇca pana so udānaṃ vatvā imaṃ uyyānavanaṃ āgamma ekassa supupphitassa sālassa mūle parinibbuto, ehi, mahārāja, sarīrakkiccamassa

karissāmā” ti mahāsatto rājānaṃ gahetvā paccekabuddhassa parinibbutatṭhānaṃ gantvā sarīraṃ dassesi. Rājā tassa sarīraṃ disvā saddhiṃ balakāyena gandhamālādīhi pūjetvā bodhisattassa vacanaṃ nissāya yaññaṃ hāretvā sabbasattānaṃ jīvitadānaṃ datvā nagare māghātabheriṃ carāpetvā sattāhaṃ sādhuṃ kīlāṃ kīlāpetvā sabbagandhacitake mahantena sakkārena paccekabuddhassa sarīraṃ jhāpetvā dhātuyo catumahāpathe thūpaṃ kāresi. Bodhisatto pi rañño dhammaṃ desetvā: “Appamatto hohi” ti ovaditvā himavantam-eva pavisitvā brahmavihāresu parikammaṃ katvā aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Mahārāja, tassa saddassa sutakāraṇā tava koci antarāyo natthi” ti yaññaṃ harāpetvā: “Mahājanassa jīvitaṃ dehi” ti jīvitadānaṃ dāpetvā nagare dhammabheriṃ carāpetvā dhammaṃ desetvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā rājā ānando ahosi, māṇavo sārīputto, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Atthasaddajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 419 Sulasājātakavaṇṇanā

Idaṃ {3.435} **suvaṇṇakāyūraṇa**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ anāthapiṇḍikassa dāsiṃ ārabha kathesi. Sā kira ekasmiṃ ussavadivase dāsigaṇeṇa saddhiṃ uyyānaṃ gacchanti attano sāminiṃ puññalakkhaṇadeviṃ ābharaṇaṃ yāci. Sā tassā sataṣaḥsamūlaṃ attano ābharaṇaṃ adāsi. Sā taṃ piḷandhitvā dāsigaṇeṇa saddhiṃ uyyānaṃ pāvisi. Atheko coro tassā ābharaṇe lobhaṃ uppādetvā: “Imaṃ māretvā ābharaṇaṃ harissāmi” ti tāya saddhiṃ sallapanto uyyānaṃ gantvā tassā macchamaṃsasurādīni adāsi. Sā: “Kilesavasena deti mañña” ti gahetvā uyyānakīlaṃ kīlāpetvā vīmaṃsanatthāya sāyanhasamaye nipanne dāsigaṇe utthāya tassa santikaṃ agamāsi. So: “Bhadde, imaṃ ṭhānaṃ appaṭicchannaṃ, thokaṃ purato gacchāmi” ti āha. Taṃ sutvā itarā: “Imasmiṃ ṭhāne sakkā rahassakammaṃ kātuṃ, ayaṃ pana nissamsayaṃ maṃ māretvā piḷandhanabhaṇḍaṃ haritukāmo bhavissati, hotu, sikkhāpessāmi naṃ”-ti cintetvā: “Sāmi, surāmadena me sukkhaṃ sarīraṃ, pānīyaṃ tāva maṃ pāyehi” ti ekaṃ kūpaṃ netvā: “Ito me pānīyaṃ osiṇcā” ti rajjuṇca ghaṭaṇca dassesi. Coro rajjuṃ kūpe otāresi, atha naṃ onamitvā udakaṃ osiṇcantaṃ mahabbaladāsī ubhoḥi hatthehi āṇisadaṃ paharitvā kūpe khipitvā: “Na tvaṃ ettakena marissasi” ti ekaṃ mahantaṃ iṭṭhakaṃ matthake āsumbhi. So tattheva

jīvitakkhayaṃ patto. Sā pi nagaraṃ pavisitvā sāminiyā ābharaṇaṃ dadamānā: “Manamhi ajja imaṃ ābharaṇaṃ nissāya matā” ti sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi, sā pi anāthapiṇḍikassa ārocesi, anāthapiṇḍiko tathāgatassa ārocesi. Satthā: “Na kho, gahapati, idāneva sā dāsī ṭhānuppattikāya paññāya samannāgatā, pubbe pi samannāgatāva, na ca idāneva tāya so mārito, pubbe pi naṃ māresiyevā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente sulasā nāma nagarasobhinī pañcasatavaṇṇadāsiparivārā ahosi, sahasseṇa rattim gacchati. Tasmim yeva nagare sattuko nāma {3.436} coro ahosi nāgabalo, rattibhāge issaragharāṇi pavisitvā yathārucaṃ vilumpati. Nāgarā sannipatitvā rañño upakkosiṃsu. Rājā nagaraguttikaṃ āṇāpetvā tattha tattha gumbaṃ ṭhapāpetvā coraṃ gaṇhāpetvā: “Sīsamassa chindathā” ti āha. Taṃ pacchābhāhaṃ bandhitvā catukke catukke kasāhi tāletvā āghātaṇaṃ nenti. “Coro kira gahito” ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi. Tadā sulasā vātapāne ṭhatvā antaravīthim oloketi taṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā: “Sace imaṃ coroti gahitapurisaṃ mocetuṃ sakkhissāmi, idaṃ kiliṭṭhakammaṃ akatvā imināva saddhim samaggavāsaṃ kappessāmi” ti cintetvā heṭṭhā **kaṇaverajātake** (Ja. 318) vuttanayeneva nagaraguttikassa sahasaṃ pesetvā taṃ mocetvā tena saddhim sammodamānā samaggavāsaṃ vasi. Coro tiṇṇaṃ catunnaṃ māsānaṃ accayena cintesi: “Ahaṃ imasmiṃ yeva ṭhāne vasituṃ na sakkhissāmi, tucchahatthena palāyituṃ-pi na sakkā, sulasāya piḷandhanabhaṇḍaṃ satahasaṃ agghati, sulasā māretvā idaṃ gaṇhissāmi” ti. Atha naṃ ekadivasaṃ āha: “bhadde, ahaṃ tadā rājapurisehi nīyamāno asukapabbatamatthake rukkhadevatāya balikammaṃ paṭissuṇiṃ, sā maṃ balikammaṃ alabhamānā bhāyāpeti, balikammamassā karomā” ti. “Sādhu, sāmi, sajjetvā pesehi” ti. “Bhadde, pesetuṃ na vaṭṭati, mayaṃ ubho pi sabbābharaṇapaṭimaṇḍitā mahantena parivārena gantvā dassāmā” ti. “Sādhu, sāmi, tathā karomā” ti.

Atha naṃ tathā kāretvā pabbatapādaṃ gatakāle āha: “bhadde, mahājānaṃ disvā devatā balikammaṃ na sampaṭicchissati, mayaṃ ubho va abhiruhitvā demā” ti. So tāya: “Sādhu” ti sampaṭicchito taṃ balipātim ukkhipāpetvā sayāṃ sannaddhapañcāvudho hutvā pabbatamatthakaṃ abhiruhitvā ekaṃ sataporisapapātaṃ {3.437} nissāya jātarukkhamaṇḍile balibhājanaṃ ṭhapāpetvā: “Bhadde, nāhaṃ balikammattāya āgato, taṃ pana māretvā piḷandhanaṃ te gahetvā gamissāmi āgatomhi, tava piḷandhanaṃ omuñcitvā uttarasāṭakena bhaṇḍikaṃ karohi” ti āha. “Sāmi, maṃ kasmā māresi” ti? “Dhanakāraṇa” ti.

“Sāmi, mayā kataguṇaṃ anussara, ahaṃ taṃ bandhitvā nīyamānaṃ seṭṭhiputtēna parivattetvā bahuṃ dhanāṃ datvā jīvitāṃ labhāpesiṃ, devasikāṃ sahaṃsaṃ labhamānā pi aññaṃ purisaṃ na olokemi, evañhi tava upakārikaṃ mā maṃ mārehi, bahuñca te dhanāṃ dassāmi, tava dāsī ca bhavissāmī” ti yācantī paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Idaṃ suvaṇṇakāyūraṃ, muttā veḷuriyā bahū,
Sabbāṃ harassu bhaddante, mañca dāsīti sāvayā ti.**

Tattha **kāyūra**-ti gīvāyaṃ piḷandhanapasādhanaṃ kāyūraṃ. **Sāvayā** ti mahājanamajjhe sāvetvā dāsiṃ katvā gaṇhāti.

Tato sattukena:

**2. Oropayassu kalyāṇi, mā bālhaṃ paridevasi,
Na cāhaṃ abhijānāmi, ahantvā dhanamābhatan-ti.**

Attano ajjhāsayānurūpaṃ dutiyagāthāya vuttāya sulasā ṭhānupattikāraṇaṃ paṭilabhitvā: “Ayaṃ coro mayhaṃ jīvitāṃ na dassati, upāyena naṃ paṭhamataraṃ papāte pātetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmī” ti cintetvā gāthādvayaṃ māha:

**3. Yato sarāmi attānaṃ, yato pattāsmi viññutaṃ,
Na cāhaṃ abhijānāmi, aññaṃ piyataraṃ tayā.**

**4. Ehi taṃ upagūhissaṃ, karissañca padakkhiṇaṃ,
Na hi dāni puna atthi, mama tuyhañca saṅgamo ti.**

Sattuko tassādhippāyaṃ ajānanto: “Sādhu, bhadde, ehi upagūhassu man”-ti āha. Sulasā taṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā upagūhitvā: “Idāni taṃ, sāmi, catūsu passesu vandissāmī” ti {3.438} vatvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ ṭhapetvā bāhupasse vanditvā pacchimapassaṃ gantvā vandamānā viya hutvā nāgabalā gaṇikā coraṃ dvīsu pacchāpādesu gahetvā heṭṭhā sīsaṃ katvā sataporise narake khi pi. So tattheva cuṇṇavicuṇṇaṃ patvā mari. Taṃ kiriyaṃ disvā pabbatamatthake nibbattadevatā imā gāthā abhāsi:

**5. Na hi sabbesu ṭhānesu, puriso hoti paṇḍito,
Itthī pi paṇḍitā hoti, tattha tattha vicakkhaṇā.**

**6. Na hi sabbesu ṭhānesu, puriso hoti paṇḍito,
Itthī pi paṇḍitā hoti, lahuṃ atthaṃ vicintikā.**

**7. Lahuñca vata khippañca, nikaṭṭhe samacetayī,
Migam puṇṇāyateneva, sulasā sattukam vadhi.**

**8. Yodha uppatitam attham, na khippamanubujjhati,
So haññati mandamati, coro va girigabbhare.**

**9. Yo ca uppatitam attham, khippam-eva nibodhati,
Muccate sattusambādhā, sulasā sattukāmivā ti.**

Tattha **paṇḍitā hotī** ti itthī pi paṇḍitā tattha tattha vicakkhaṇā hoti, atha vā itthī paṇḍitā ceva tattha tattha vicakkhaṇā ca hoti. **Lahum attham vicintikā** ti lahum khippam attham vicintikā. **Lahuñca vatā** ti adandhañca vata. **Khippañcā** ti acireneva. **Nikaṭṭhe samacetayī** ti santike ṭhitāva tassa maraṇūpāyam cintesi. **Puṇṇāyatenevā** ti pūritadhanusmim. Idam vuttam hoti: yathā cheko migaluddako sakaṇḍapuṇṇadhanusmim khippam migam vadhati, evam sulasā sattukam vadhīti. **Yodhā** ti yo imasmim sattaloke. **Nibodhatī** ti jānāti. **Sattukāmivā** ti sattukā iva, yathā sulasā muttā, evam muccatī ti attho.

Iti sulasā coram vadhitvā pabbatā oruyha attano parijanassa santikam gantvā: “Ayyaputto kahan”-ti puṭṭhā: “Mā tam pucchathā” ti vatvā ratham abhiruhitvā nagaram-eva pāvisi.

Satthā {3.439} **imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi**: “Tadā te ubho pi ime yeva ahesum, devatā pana aham-eva ahosin”-ti.

Sulasājātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 420 Sumaṅgalajātakavaṇṇanā

Bhusamhi kuddho ti idam satthā jetavane viharanto rājavādasuttam ārabha kathesi. Tadā pana satthā raññā yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatto vayappatto pitu accayena rajjam kāresi, mahādānam pavattesi. Tassa sumaṅgalo nāma uyyānapālo ahosi. Atheko paccekabuddho nandamūlakapabbhārā nikkhamitvā cārikam caramāno bārāṇasim patvā uyyāne vasitvā punadivase nagaram piṇḍāya pāvisi. Tamenam rājā disvā pasannacitto vanditvā pāsadam āropetvā rājāsane nisīdāpetvā nānaggarasehi khādanīyabhojanīyehi parivisitvā anumodanam sutvā pasanno attano uyyāne vasanattāya paṭiññam gāhāpetvā uyyānam pavesetvā sayam-pi bhuttapātarāso tattha gantvā rattiṭṭhānadivāṭṭhānādīni samvidahitvā sumaṅgalam nāma

uyyānapālaṃ veyyāvaccakaraṃ katvā nagaraṃ pāvisi. Paccekabuddho tato paṭṭhāya nibaddhaṃ rājagehe bhuñjanto tattha ciraṃ vasi, sumaṅgalo pi naṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahi.

Athekadivasaṃ paccekabuddho sumaṅgalaṃ āmantetvā: “Ahaṃ katipāhaṃ asukagāmaṃ nissāya vasitvā āgacchissāmi, rañño ārocehī” ti vatvā pakkāmi. Sumaṅgalo pi rañño ārocesi. Paccekabuddho katipāhaṃ tattha vasitvā sāyaṃ sūriye atthaṅgate taṃ uyyānaṃ {3.440} paccāgami. Sumaṅgalo tassa āgatabhāvaṃ ajānanto attano gehaṃ agamāsi. Paccekabuddho pi pattacīvaraṃ paṭisāmetvā thokaṃ caṅkamitvā pāsāṇaphalake nisīdi. Taṃ divasaṃ pana uyyānapālassa gharaṃ pāhunakā āgamiṃsu. So tesāṃ sūpabyañjanatthāya: “Uyyāne abhayaḷaddhaṃ migaṃ māressāmi” ti dhanuṃ ādāya uyyānaṃ gantvā migaṃ upadhārento paccekabuddhaṃ disvā: “Mahāmiḡo bhavissatī” ti saññāya saraṃ sannayhitvā vijjhi. Paccekabuddho sīsaṃ vivaritvā: “Sumaṅgalā” ti āha. So saṃvegappatto vanditvā: “Bhante, ahaṃ tumhākaṃ āgatabhāvaṃ ajānanto ‘migo’ ti saññāya vijjhiṃ, khamatha me” ti vatvā: “Hotu dāni kiṃ karissasi, ehi saraṃ luñcitvā gaṇhāhī” ti vutte vanditvā saraṃ luñci, mahatī vedanā uppajji. Paccekabuddho tattheva parinibbāyi. Uyyānapālo: “Sace rājā jānissati, nāsessatī” ti puttadāraṃ gahetvā tato va palāyi. Tāvadeva: “Paccekabuddho parinibbuto” ti devatānubhāvena sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ jātaṃ.

Punadivase manussā uyyānaṃ gantvā paccekabuddhaṃ disvā: “Uyyānapālo paccekabuddhaṃ māretvā palāto” ti rañño kathayimṡu. Rājā mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā sattāhaṃ sarīrapūjaṃ katvā mahantena sakkārena jhāpetvā dhātuyo ādāya cetiyaṃ katvā taṃ pūjento dhammena rajjaṃ kāresi. Sumaṅgalo pi ekasaṃvaccharaṃ vītināmetvā: “Rañño cittaṃ jānissāmi” ti āgantvā ekaṃ amaccaṃ passitvā: “Mayi rañño cittaṃ jānāhī” ti āha. Amacco pi rañño santikaṃ gantvā tassa guṇaṃ kathesi. Rājā asuṇanto viya ahosi. Puna kiñci avatvā rañño anattamanabhāvaṃ sumaṅgalassa kathesi. So dutiyasaṃvacchare pi āgantvā tatheva rājā tuṇhī ahosi. Tatiyasaṃvacchare āgantvā puttadāraṃ gahetvāva āgami. Amacco rañño cittaṃ mudubhāvaṃ ñatvā taṃ rājadvāre {3.441} ṭhapetvā tassāgatabhāvaṃ rañño kathesi. Rājā taṃ pakkosāpetvā paṭisanthāraṃ katvā: “Sumaṅgala, kasmā tayā mama puññakkhettaṃ paccekabuddho mārito” ti pucchi. So: “Nāhaṃ, deva, ‘paccekabuddhaṃ māremī’ ti māresimṡ, apica kho iminā nāma kāraṇena idaṃ nāma akāsin”-ti taṃ pavattiṃ ācikkhi. Atha naṃ rājā: “Tena hi mā bhāyī” ti samassāsetvā puna uyyānapālaṃ-eva akāsi.

Atha naṃ so amacco pucchi: “Deva, kasmā tumhe dve vāre sumaṅgalassa guṇaṃ sutvā pi kiñci na kathayittha, kasmā pana tatiyavāre sutvā taṃ pakkositvā anukampitthā” ti? Rājā: “Tāta, raññā nāma kuddhena sahasā kiñci kātuṃ na vaṭṭati, tenāhaṃ pubbe tuṇhī hutvā tatiyavāre sumaṅgale mama cittassa mudubhāvaṃ ñatvā taṃ pakkosāpesin”-ti rājavattaṃ kathento imā gāthā āha:

1. **Bhusamhi kuddhoti avekkhiyāna, na tāva daṇḍaṃ paṇayeyya issaro,
Aṭṭhānaso appatirūpamattano, parassa dukkhāni bhusaṃ udīraye.**
2. **Yato ca jāneyya pasādamattano, atthaṃ niyuñjeyya parassa dukkaṭaṃ,
Tadāyamatthoti sayam avekkhiya, athassa daṇḍaṃ sadisaṃ nivesaye.**
3. **Na cā pi jhāpeti paraṃ na attanaṃ, amucchito yo nayate nayānayaṃ,
Yo daṇḍadhāro bhavatīdha issaro, sa vaṇṇagutto siriyā na dhaṃsati.**
4. **Ye khattiyā se anisammakārino, paṇenti daṇḍaṃ sahasā pamucchitā,
Avaṇṇasaṃyutā jahanti jīvitam, ito vimuttā pi ca yanti duggatim.**
5. **Dhamme {3.442} ca ye ariyappavedite ratā, anuttarā te vacasā manasā
kammunā ca,
Te santisoraccasamādhisaṇṭhitā, vajanti lokaṃ dubhayaṃ tathāvidhā.**
6. **Rājāhamasmi narapamadānamissaro, sace pi kujjhāmi ṭhapemi attanaṃ,
Nisedhayanto janataṃ tathāvidhaṃ, paṇemi daṇḍaṃ anukampa yoniso ti.**

Tattha **avekkhiyānā** ti avekkhitvā jānitvā. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, pathavissaro rājā nāma: “Ahaṃ bhusaṃ kuddho balavakodhābhibhūto” ti ñatvā aṭṭhavatthukādibhedaṃ daṇḍaṃ parassa na paṇayeyya na vatteyya. Kimkāraṇā? Kuddho hi aṭṭhavatthukaṃ soḷasavatthukaṃ katvā aṭṭhānena akāraṇena attano rājabhāvassa ananurūpaṃ: “Imaṃ ettakaṃ nāma āharatha, idaṃca tassa karoṭhā” ti parassa bhusaṃ dukkhāni balavadukkhāni udīraye.

Yato ti yadā. Idaṃ vuttaṃ hoti: yadā pana rājā parasmim uppannaṃ attano pasādaṃ jāneyya, atha parassa dukkaṭaṃ atthaṃ niyuñjeyya upaparikkheyya, tadā evaṃ niyuñjanto: “Ayaṃ nāmettha attho, ayaṃ etassa doso” ti sayam attapaccakkhaṃ katvā athassa aparādhakāraṇakassa aṭṭhavatthukahetu aṭṭheva, soḷasavatthukahetu soḷaseva kahāpaṇe gaṇhamāno daṇḍaṃ sadisaṃ katadosānurūpaṃ nivesaye ṭhapeyya pavatteyyāti.

Amucchito ti chandādīhi agatikilesehi amucchito anabhibhūto hutvā yo nayānayaṃ nayate upaparikkhati, so neva paraṃ jhāpeti, na attānaṃ. Chandādivasena hi ahetukaṃ daṇḍaṃ pavattento param-pi tena daṇḍena

jhāpeti dahati pīleti, attānam-pi tatonidānena pāpena. Ayam̐ pana na param̐ jhāpeti, na attānam̐. **Yo daṇḍadhāro bhavatīdha issaro** ti yo idha pathavissaro rājā idha sattaloke dosānucchavikaṃ daṇḍaṃ pavattento daṇḍadhāro hoti. **Sa vaṇṇagutto** ti guṇavaṇṇena ceva yasavaṇṇena ca gutto rakkhito siriyā na dham̐sati na parihāyati. **Avanṇasaṃyutā jahantī** ti adhammika lolarājāno avaṇṇena yuttā hutvā jīvitaṃ jahanti.

Dhamme ca ye ariyappavedite ti ye rājāno ācāraariyehi dhammikaṛājūhi pavedite dasavidhe rājadhamme ratā. **Anuttarā te** ti te vacasā manasā kammunā ca tīhi pi etehi anuttarā {3.443} jeṭṭhakā. **Te santisoraccasamādhisaṇṭhitā** ti te agatipahānena kilesasantiyaṇca susīlyasaṅkhāte soracce ca ekaggatāsamādhimhi ca saṇṭhitā patiṭṭhitā dhammikaṛājāno. **Vajanti lokaṃ dubhayan**-ti dhammena rajjaṃ kāretvā manussalokato devalokaṃ, devalokato manussalokanti ubhayalokam-eva vajanti, nirayādīsu na nibbattanti. **Narapamadānan**-ti narānaṇca nārīnaṇca. **Ṭhapemi attanan**-ti kuddho pi kodhavasena agantvā attānaṃ porāṇakarājūhi ṭhapanayasmiṃ yeva dhamme ṭhapemi, vinicchayadhammaṃ na bhindāmīti.

Evam̐ chahi gāthāhi raññā attano guṇe kathite sabbā pi rājaparisā tuṭṭhā: “Ayam̐ sīlācāraguṇasampatti tumhākaññeva anurūpā” ti rañño guṇe kathesuṃ. Sumaṅgalo pana parisāya kathitāvasāne uṭṭhāya rājānaṃ vanditvā añjalim̐ paggayha rañño thutiṃ karonto tisso gāthā abhāsi:

**7. Sirī ca lakkhī ca taveva khattiya, janādhipa mā vijahi kudācanam̐,
Akkodhano niccapasannacitto, anīgho tuvaṃ vassasatāni pālāya.**

**8. Guṇehi etehi upeta khattiya, ṭhitamariyavattī suvaco akodhano,
Sukhī anuppīla pasāsa medinim̐, ito vimutto pi ca yāhi suggaṭim̐.**

**9. Evam̐ sunītena subhāsitena, dhammena ñāyena upāyaso nayam̐,
Nibbāpaye saṅkhubhitaṃ mahājanam̐, Mv meghe salilena medinin-ti.**

Tattha **sirī ca lakkhī cā** ti parivārasampatti ca paññā ca. **Anīgho** ti niddukkho hutvā. **Upeta khattiya** ti upeto khattiya, ayam-eva vā pāṭho.

Ṭhitamariyavattī ti ṭhitaariyavatti, ariyavatti nāma dasarājadhammasaṅkhātāṃ porāṇarājavattaṃ, tattha patiṭṭhitattā ṭhitarājadhammo hutvā ti attho. **Anuppīla pasāsa medinin**-ti anuppīlaṃ pasāsa mediniṇca, ayam-eva {3.444} vā pāṭho. **Sunītenā** ti sunayena suṭṭhu kāraṇena. **Dhammenā** ti dasakusalakammapathadhammena. **Ñāyenā** ti purimapadasseva vevacanāṃ. **Upāyaso** ti upāyakosallena. **Nayan**-ti nayanto rajjaṃ anusāsanto dhammikaṛājā. **Nibbāpaye** ti imāya paṭipattiya

kāyikacetasikadukkhaṃ darathaṃ apanento
kāyikacetasikadukkhasaṅkhubhitam-pi mahājanaṃ mahāmegho salilena
mediniṃ viya nibbāpeyya, tvam-pi tatheva nibbāpehīti dassento evamāha.

Satthā kosalarāṇṇo ovādivasena imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ
samodhānesi: “taḍa paccekabuddho parinibbuto, sumaṅgalo ānando ahosi, rājā
pana aham-eva ahosin”-ti.

Sumaṅgalajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 421 Gaṅgamālajātakavaṇṇanā

Āṅgārajātā ti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabha
kathesi. Ekadivasaṇhi satthā uposathike upāsake āmantetvā: “Upāsakā
sādhurūpaṃ vo kataṃ uposathaṃ upavasantehi, dānaṃ dātabbaṃ, sīlaṃ
rakkhitabbaṃ, kodho na kātabbo, mettā bhāvetabbā, uposathavāso vasiṭabbo,
porāṇakapaṇḍitā hi ekaṃ upaḍḍhuposathakammaṃ nissāya mahāyasaṃ
labhiṃsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tasmim nagare suciparivāro
nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭṭidhanavibhavo dānādipuṇṇābhīrato. Tassa puttadārā pi
parijano pi antamaso tasmim ghare vacchapālakā pi sabbe māsassa cha divase
uposathaṃ upavasanti. Taḍa bodhisatto ekasmiṃ daliddakule nibbattitvā bhatim
katvā kicchena jīvati. So: “Bhatim karissāmī” ti tassa gehaṃ gantvā vanditvā
ekamantaṃ ʈhito: “Kim āgatosī” ti vutte: “Tumhākaṃ gehe bhatiyā
kammakaraṇatthan”-ti āha. Seṭṭhi aññesaṃ bhatikānaṃ āgatadivase yeve:
“Imasmiṃ gehe kammaṃ karontā sīlaṃ rakkhanti, sīlaṃ rakkhituṃ sakkontā
kammaṃ karoṭhā” ti vadati, bodhisattassa pana sīlarakkhaṇaācikkhaṇe saññaṃ
akatvā: “Sādhū, {3.445} tāta, attano bhatim jānitvā kammaṃ karoḥī” ti āha. So
tato paṭṭhāya suvaco hutvā uraṃ datvā attano kilamathaṃ agaṇetvā tassa
sabbakiccāni karoti, pāto va kammantaṃ gantvā sāyaṃ āgacchati.

Athekadivasaṃ nagare chaṇaṃ ghosesuṃ. Mahāseṭṭhi dāsim āmantetvā:
“Ajjuposathadivaso, gehe kammakarānaṃ pāto va bhattaṃ pacitvā dehi,
kālasseva bhuñjitvā uposathikā bhavissanti” ti āha. Bodhisatto kālasseva uṭṭhāya
kammantaṃ agamāsi, “ajjuposathiko bhavēyyāsi” ti tassa koci nārocesi.
Sesakammakarā pāto va bhuñjitvā uposathikāva ahesuṃ. Seṭṭhi pi saputtadāro
saparijano uposathaṃ adhiṭṭhahi, sabbe pi uposathikā attano attano

vasanaṭṭhānaṃ gantvā sīlaṃ āvajjentā nisīdiṃsu. Bodhisatto sakaladivasaṃ kammaṃ katvā sūriyatthaṅgamanavelāya āgato. Athassa bhattachārikā hatthadhovanaṃ datvā pātiyaṃ bhattaṃ vaḍḍhetvā upanāmesi. Bodhisatto: “Aññesu divasesu imāya velāya mahāsaddo hoti, ajja kahaṃ gatā” ti pucchi. “Sabbe uposathaṃ samādiyitvā attano attano vasanaṭṭhānāni gatā” ti. Taṃ sutvā bodhisatto cintesi: “Ettakānaṃ sīlavantānaṃ antare ahaṃ eko dussīlo hutvā na vasissāmi, idāni uposathaṅgesu adhiṭṭhitesu hoti nu kho uposathakammaṃ, no” ti. So gantvā seṭṭhiṃ pucchi. Atha naṃ seṭṭhi: “Tāta pāto va anadhiṭṭhitattā sakalaṃ uposathakammaṃ na hoti, upaḍḍhuposathakammaṃ pana hoti” ti āha.

So: “Ettakam-pi hotū” ti seṭṭhissa santike samādinnaṃ sīlo hutvā uposathakammaṃ adhiṭṭhāya attano vasanokāsaṃ pavisitvā sīlaṃ āvajjento nipajji. Athassa sakaladivasaṃ nirāhāratāya pacchimayāmasamanantare satthakavātā samuṭṭhahimsu. Seṭṭhinā nānāvīdhāni bhesajjāni āharitvā: “Bhuñjā” ti vuccamāno pi: “Uposathaṃ na bhindissāmi, jīvita-pariyantikaṃ katvā samādiyin”-ti {3.446} āha. Balavavedanā uppajji, aruṇuggamanavelāya satim paccupaṭṭhāpetum nāsakkhi. Atha naṃ: “Idāni marissatī” ti nīharitvā: “Osārake nipajjāpesum. Tasmim khaṇe bārāṇasirājā rathavaragato mahantena parivārena nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ sampāpuṇi. Bodhisatto tassa sirim oloketvā tasmim lobhaṃ uppādetvā rajjaṃ patthesi. So cavitvā upaḍḍhuposathakammanissandena tassa aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Sā laddhagabbhaparihārā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “udayakumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi, jātissaraññaṇena attano pubbakammaṃ saritvā: “Appakassa kammaṃ phalaṃ mama idan”-ti abhikkhaṇaṃ udānaṃ udānesi. So pitu accayena rajjaṃ patvā pi attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā tadeva udānaṃ udānesi.

Athekadivasaṃ nagare chaṇaṃ sajjayimsu, mahājano kīlāpasuto ahosi. Tadā bārāṇasiyā uttaradvāravāsī eko bhatiko udakabhatim katvā laddhaṃ aḍḍhamāsakaṃ pākāriṭṭhakāya antare ṭhapetvā bhatim karonto dakkhiṇadvāraṃ patvā tattha udakabhatim-eva katvā jīvamānāya ekāya kapaṇṭhiyā saddhim saṃvāsaṃ kappesi. Sā taṃ āha: “sāmi, nagare chaṇo vattati, sace te kiñci atthi, mayam-pi kīleyyāmā” ti? “Āma, atthī” ti. “Kittakaṃ, sāmi” ti? “Aḍḍhamāsako” ti. “Kahaṃ so” ti? “Uttaradvāre iṭṭhakabbhantare ṭhapitoti ito me dvādasayojanantare nidhānaṃ, tava pana hatthe kiñci atthī” ti? “Āma, atthī” ti. “Kittakan”-ti? “Aḍḍhamāsakovā” ti. “Iti tava aḍḍhamāsako, mama aḍḍhamāsakoti māsako va hoti, tato ekena koṭṭhāsena mālaṃ, ekena

koṭṭhāsena gandham, ekena koṭṭhāsena suram gahetvā kīḷissāma, gaccha tayā ṭhapitam aḍḍhamāsakam {3.447} āharā” ti. So: “Bharyāya me santikā kathā laddhā” ti haṭṭhatuṭṭho: “Bhadde, mā cintayi, āharissāmi nan”-ti vatvā pakkāmi. Nāgabalo bhatiko cha yojanāni atikkamma majjhanhikasamaye vītaccikaṅgārasanthataṃ viya uṇham vālukaṃ maddanto dhanalobhena haṭṭhapahaṭṭho kasāvarattanivāsano kaṇṇe tālapaṇṇam piḷandhitvā ekena āyogavattena gītaṃ gāyanto rājaṅgaṇena pāyāsi.

Udayarājā sīhapaṇjaram vivaritvā ṭhito taṃ tathā gacchantam disvā: “Kiṃ nu kho esa evarūpaṃ vātātaṃ agaṇetvā haṭṭhatuṭṭho gāyanto gacchati, pucchissāmi nan”-ti cintetvā pakkosanatthāya ekaṃ purisaṃ pahiṇi. Tena gantvā: “Rājā taṃ pakkosati” ti vutte: “Rājā mayham kiṃ hoti, nāham rājānaṃ jānāmī” ti vatvā balakkārena nīto ekamantaṃ atṭhāsi. Atha naṃ rājā pucchanto dve gāthā abhāsi:

**1. Aṅgārajātā pathavī, kukkuḷānugatā mahī,
Atha gāyasi vattāni, na taṃ tapati ātapo.**

**2. Uddham tapati ādicco, adho tapati vālukā,
Atha gāyasi vattāni, na taṃ tapati ātapo ti.**

Tattha **aṅgārajātā** ti bho purisa, ayaṃ pathavī vītaccikaṅgārā viya uṇhajātā. **Kukkuḷānugatā** ti ādittachārikasaṅkhātēna kukkuḷena viya uṇhavālukāya anugatā. **Vattāni** ti āyogavattāni āropetvā gītaṃ gāyasīti.

So rañño katham sutvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na maṃ tapati ātapo, ātapā tapayanti maṃ,
Atthā hi vividhā rāja, te tapanti na ātapo ti.**

Tattha **ātapā** ti vatthukāmakilesakāmā. Purisañhi te abhitapanti, tasmā: “Ātapā” ti vuttā. **Atthā hi vividhāti**, mahārāja, mayham vatthukāmakilesakāme nissāya kattabbā nānākiccasaṅkhātā vividhā atthā atthi, te maṃ tapanti, na ātapoti.

Atha {3.448} naṃ rājā: “Ko nāma te attho” ti pucchi. So āha: “Aham, deva, dakkhiṇadvāre kapaṇṭhiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesiṃ, sā maṃ ‘chaṇaṃ kīḷissāma, atthi te kiñci hatthe’ ti pucchi, atha naṃ aham ‘mama nidhānaṃ uttaradvāre pākārantare ṭhapitaṃ’-ti avacaṃ, sā ‘gaccha taṃ āhara, ubho pi kīḷissāmā’ ti maṃ pahiṇi, sā me tassā kathā hadayaṃ na vijahati, taṃ maṃ anussarantaṃ kāmatapo tapati, ayaṃ me, deva, attho” ti. Atha: “Evarūpaṃ

vātātapaṃ agaṇetvā kiṃ te tussanakāraṇaṃ, yena gāyanto gacchasi” ti? “Deva, taṃ nidhānaṃ āharitvā ‘tāya saddhiṃ abhiramissāmi’ ti iminā kāraṇena tuṭṭho gāyāmi” ti. “Kiṃ pana te, bho purisa, uttaradvāre ṭhapitanidhānaṃ satasahassamattaṃ atthi” ti? “Natthi, devā” ti. Rājā: “Tena hi paññāsa sahaṣṣāni, cattālīsa, tiṃsa, vīsa, dasa, sahaṣṣaṃ, pañca satāni, cattāri, tīṇi, dve, ekaṃ, satam, paññāsaṃ, cattālīsaṃ, tiṃsaṃ, vīsaṃ, dasa, pañca, cattāri, tayo, dve, eko kahāpaṇo, aḍḍho, pādo, cattāro māsakā, tayo, dve, eko māsako” ti pucchi. Sabbaṃ paṭikkhipitvā: “Aḍḍhamāsako” ti vutto: “Āma, deva, ettakaṃ mayhaṃ dhanam, taṃ āharitvā tāya saddhiṃ abhiramissāmi ti gacchāmi, tāya pītiyā tena somanassena na maṃ esa vātātapo tapati” ti āha.

Atha naṃ rājā: “Bho purisa, evarūpe ātape tattha mā gami, ahaṃ te aḍḍhamāsakaṃ dassāmi” ti āha. “Deva, ahaṃ tumhākaṃ kathāya ṭhatvā tañca gaṇhissāmi, itarañca dhanam na nāsessāmi, mama gamanaṃ ahāpetvā tam-pi gaṇhissāmi” ti. “Bho purisa, nivatta, māsakaṃ te dassāmi, dve māsakehi evaṃ vadḍhetvā koṭim koṭisatam aparimitam dhanam dassāmi, nivattā” ti vuttepi: “Deva, taṃ gahetvā itaram-pi gaṇhissāmi” icceva āha. Tato seṭṭhiṭṭhānādīhi ṭhānantarehi palobhito yāva uparajjā tatheva vatvā: “Upaḍḍharajjam {3.449} te dassāmi, nivattā” ti vutte sampatiṇṇi. Rājā: “Gacchatha mama sahāyassa kesamassuṃ kāretvā nhāpetvā alaṅkaritvā ānetha nan”-ti amacce āṇāpesi. Amaccā tathā akaṃsu. Rājā rajjam dvidhā bhinditvā tassa upaḍḍharajjam adāsi. “So pana taṃ gahetvā pi aḍḍhamāsakapemena uttarapassaṃ gatoyevā” ti vadanti. So aḍḍhamāsakarājā nāma ahosi. Te samaggā sammodamānā rajjam kārentā ekadivasam uyyānam gamiṃsu. Tattha kilītvā udayarājā aḍḍhamāsakaraṇṇo aṅke sīsam katvā nipajji. Tasmim niddam okkante parivāramanussā kilānubhavanavasena tattha tattha agamaṃsu.

Aḍḍhamāsakarājā: “Kiṃ me niccakālam upaḍḍharajjena, imaṃ māretvā aham-eva sakalarajjam kāressāmi” ti khaggaṃ abbāhitvā: “Paharissāmi nan”-ti cintetvā puna: “Ayaṃ rājā maṃ daliddakapaṇaṃ manuṣṣaṃ attanā samānaṃ katvā mahante issariye patiṭṭhapesi, evarūpaṃ nāma yasadāyakaṃ māretvā rajjam kāressāmi ti mama icchā uppannā, ayuttaṃ vata me kamman”-ti satim paṭilabhivā asim pavesesi. Athassa dutiyam-pi tatiyam-pi tatheva cittaṃ uppajji. Tato cintesi: “Idaṃ cittaṃ punappunaṃ uppajjamānaṃ maṃ pāpakamme niyojeyyā” ti. So asim bhūmiyaṃ khipitvā rājānaṃ uṭṭhāpetvā: “Khamāhi me, devā” ti pādesu pati. “Nanu samma, tava mamantare doso natthi” ti? “Atthi, mahārāja, ahaṃ idaṃ nāma akāsin”-ti. “Tena hi samma, khamāmi te, icchanto

pana rajjam kārehi, aham uparājā hutvā tam upatthahissāmī” ti. So: “Na me, deva, rajjena attho, ayañhi taṇhā maṃ apāyesu nibbattāpessati, tava rajjam tvam-eva gaṇha, aham pabbajissāmi, diṭṭham me kāmassa mūlaṃ, ayañhi saṅkappena vaḍḍhati, na dāni {3.450} naṃ tato patthāya saṅkappessāmī” ti udānento catuttham gāthamāha.

**4. Addasaṃ kāma te mūlaṃ, saṅkappā kāma jāyasi,
Na taṃ saṅkappayissāmi, evaṃ kāma na hehisī ti.**

Tattha **evan**-ti evaṃ mamantare. **Na hehisī** ti na uppajjissasīti.

Evañca pana vatvā puna kāmesu anuyuñjantassa mahājanassa dhammaṃ desento pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Appā pi kāmā na alaṃ, bahūhi pi na tappati,
Ahahā bālalapanā, parivajjetha jaggato ti.**

Tattha **ahahā** ti saṃvegadīpanaṃ. **Jaggato** ti jagganto. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, imassa mahājanassa appakā pi vatthukāmakilesakāmā na alaṃ pariyattāva, bahūhi pi ca tehi na tappateva, “aho ime mama rūpā mama saddā” ti lapanato bālalapanā kāmā, ime vipassanaṃ vaḍḍhetvā bodhipakkhiyānaṃ dhammānaṃ bhāvanānuyogamanuyutto jagganto kulaputto parivajjetha, pariññāpahānābhisamayehi abhisametvā pajaheyyāti.

Evaṃ so mahājanassa dhammaṃ desetvā udayarājānaṃ rajjam paṭicchāpetvā mahājanaṃ assumukhaṃ rodamānaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā jhānābhiññāyo nibbattetvā vihāsi. Tassa pabbajitakāle rājā taṃ udānaṃ sakalaṃ katvā udānento chaṭṭham gāthamāha.

**6. Appassa kamassa phalaṃ mamedam, udayo ajjhāgamā mahattapattam,
Suladdhalābho vata māṇavassa, yo pabbajī kāmarāgaṃ pahāyā ti.**

Tattha **udayo** ti attānaṃ sandhāya vadati. **Mahattapattan**-ti mahantabhāvappattaṃ vipulaṃ issariyaṃ ajjhāgamā. **Māṇavassā** ti sattassa mayhaṃ sahāyassa suladdhalābho, yo kāmarāgaṃ pahāya pabbajitoti adhippāyenevamāha.

Imissā {3.451} pana gāthāya na koci atthaṃ jānāti. Atha naṃ ekadivasaṃ aggamahesī gāthāya atthaṃ pucchi, rājā na kathesi. Eko panassa gaṅgamālo nāma maṅgalanāpito, so rañño massuṃ karonto paṭhamaṃ khuraparikkammaṃ katvā pacchā saṇḍāsena lomāni gaṇhāti, rañño ca khuraparikkammakāle sukhaṃ hoti, lomaharaṇakāle dukkhaṃ. So paṭhamaṃ tassa varaṃ dātukāmo hoti,

pacchā sīsacchedanamākaṅkhati. Athekadivasam: “Bhadde, amhākaṃ gaṅgamālakappako bālo” ti deviyā tamattham ārocetvā: “Ki pana, deva, kātuṃ vaṭṭatī” ti vutte: “Paṭhamam saṇḍāsena lomāni gahetvā pacchā khuraparikamman”-ti āha. Sā taṃ kappakaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, idāni rañño massukaraṇadivase paṭhamam lomāni gahetvā pacchā khuraparikammaṃ kareyyāsi, rañña ca ‘varaṃ gaṇhāhī’ ti vutte ‘aññaena, deva, me attho natthi, tumhākaṃ udānagāthāya attham ācikkhathā’ ti vadeyyāsi, aham te bahum dhanam dassāmī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā massukaraṇadivase paṭhamam saṇḍāsam gaṇhi. “Kiṃ, bhaṇe gaṅgamāla, apubbam te karaṇam”-ti rañña vutte: “Deva, kappakā nāma apubbam-pi karontī” ti vatvā paṭhamam lomāni gahetvā pacchā khuraparikammaṃ akāsi. Rājā: “Varaṃ gaṇhāhī” ti āha. “Deva, aññaena me attho natthi, tumhākaṃ udānagāthāya attham kathethā” ti. Rājā attano daliddakāle kataṃ kathetum lajjanto: “Tāta, iminā te varena ko attho, aññaṃ gaṇhāhī” ti āha. “Etam-eva dehi, devā” ti. So musāvādabhayena: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā kummāsapiṇḍijātake (Ja. 415) vuttanayeneva sabbam saṃvidahāpetvā ratanapallaṅke nisīditvā: “Aham gaṅgamāla, purimabhave imasmiṃ yeva nagare” ti sabbam purimakiriyaṃ ācikkhitvā: “Iminā kāraṇena upaḍḍhagātham, ‘sahāyo pana me pabbajito, aham pamatto hutvā rajjam-eva kāremī’ ti iminā kāraṇena {3.452} pacchā upaḍḍhagātham vadāmī” ti udānassa attham katesi.

Taṃ sutvā kappako: “Upaḍḍhuposathakammena kira rañña ayaṃ sampatti laddhā, kusalam nāma kātabbam-eva, yaṃnūnāham pabbajitvā attano patitṭham kareyyam”-ti cintetvā nātibhogaparivaṭṭam pahāya rājānam pabbajjam anujānāpetvā himavantam gantvā isipabbajjam pabbajitvā tilakkhaṇam āropento vipassanam vaḍḍhetvā paccekabodhim patvā iddhiyā nibbattapattacīvaradharo gandhamādanapabbate pañcachabbassāni vasitvā: “Bārāṇasirājānam olokessāmī” ti ākāsenāgantvā uyyāne maṅgalasilāyaṃ nisīdi. Uyyānapālo sañjānitvā gantvā rañño ārocesi: “Deva, gaṅgamālo paccekabuddho hutvā ākāsenāgantvā uyyāne nisinno” ti. Rājā taṃ sutvā: “Paccekabuddham vandissāmī” ti vegena nikkhami. Rājamātā ca puttena saddhim yeva nikkhami. Rājā uyyānam pavisitvā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi saddhim parisāya. So rañña saddhim paṭisanthāram karonto: “Kiṃ, brahmadatta, appamattosi, dhammena rajjam kāresi, dānādīni puññāni karosī” ti rājānam kulanāmena ālapitvā paṭisanthāram karoti. Taṃ sutvā rañño mātā: “Ayaṃ hīnajacco

malamajjako nhāpitaputto attānaṃ na jānāti, mama puttaṃ pathavissaraṃ jātikhattiyaṃ ‘brahmadattā’ ti nāmenālapatī” ti kujjhitvā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Tapasā pajahanti pāpakammaṃ, tapasā nhāpitakumbhakārabhāvaṃ,
Tapasā abhibhuyya gaṅgamāla, nāmenālapasajja brahmadattā ti.**

Tassattho: ime tāva sattā **tapasā** attanā katena tapoguṇena **pāpakammaṃ** jahanti, kiṃ panete tapasā **nhāpitakumbhakārabhāvaṃ**-pi jahanti, yaṃ tvaṃ gaṅgamāla, attano **tapasā** abhibhuyya mama puttaṃ brahmadattaṃ nāmenālapasi, patirūpaṃ nu te etanti?

Rājā {3.453} mātaraṃ vāretvā paccekabuddhassa guṇaṃ pakāśento aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Sandiṭṭhikam-eva amma passatha, khantīsoraccassa ayaṃ vipāko,
Yo sabbajanassa vanditohu, taṃ vandāma sarājikā samaccā ti.**

Tattha **khantīsoraccassā** ti adhivāsanakhantiyā ca soraccassa ca. **Taṃ vandāmā** ti taṃ idāni mayaṃ sarājikā samaccā sabbe vandāma, passatha amma, khantīsoraccānaṃ vipākanti.

Raṇṇā mātari vāritāya sesamahājano uṭṭhahitvā: “Ayuttaṃ vata, deva, evarūpassa hīnajaccassa tumhe nāmenālapanan”-ti āha. Rājā mahājanam-pi paṭibāhitvā tassa guṇakathaṃ kathetuṃ osānagāthamāha.

**9. Mā kiñci avacuttha gaṅgamālaṃ, muninaṃ monapathesu sikkhamānaṃ,
Eso hi atari aṇṇavaṃ, yaṃ taritvā caranti vītasokā ti.**

Tattha **muninan**-ti agārikānagārikasekkhāsekkhapaccekamuniṃ paccekamuniṃ. **Monapathesu sikkhamānan**-ti pubbhāgapaṭipadābodhipakkhiyadhammasaṅkhātesu monapathesu sikkhamānaṃ. **Aṇṇavan**-ti saṃsāramahāsamuddaṃ.

Evañca pana vatvā rājā paccekabuddhaṃ vanditvā: “Bhante, mayhaṃ mātu khamathā” ti āha. “Khamāmi, mahārājā” ti. Rājaparisā pi naṃ khamāpesi. Rājā attānaṃ nissāya vasanatthāya paṭiññaṃ yāci. Paccekabuddho pana paṭiññaṃ adatvā sarājikāya parisāya passantiyāva ākāse ṭhatvā raṇṇo ovādaṃ datvā gandhamādanam-eva gato.

Satthā {3.454} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evañca upāsakā uposathavāso nāma vasitabbayuttako” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paccekabuddho parinibbāyi, aḍḍhamāsakarājā ānando ahosi, raṇṇo mātā mahāmāyā, aggamahesī rāhulamātā, udayarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Gaṅgamālajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 422 Cetiyaajātakavaṇṇanā

Dhammo have hato hantī ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha kathesi. Tasmiñhi divase bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavitṭho avīciparāyaṇo jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi pathaviṃ pavitṭhoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappe mahāsammato nāma rājā asaṅkhyeyyāyuko ahosi. Tassa putto rojo nāma, tassa putto vararojo nāma, tassa putto kalyāṇo nāma, kalyāṇassa putto varakalyāṇo nāma, varakalyāṇassa putto uposatho nāma, uposathassa putto varauposatho nāma, varauposathassa putto mandhātā nāma, mandhātussa putto varamandhātā nāma, varamandhātussa putto varo nāma, varassa putto upavaro nāma ahosi, uparivaroti pi tasseeva nāmaṃ. So cetiyaraṭṭhe sotthiyanagare rajjaṃ kāresi, catūhi rājiddhīhi samannāgato ahosi uparicarō ākāśagāmī, cattāro naṃ devaputtā catūsu disāsu khaggahatthā rakkhanti, kāyato candanagandho vāyati, mukhato uppalagandho. Tassa kapilo nāma brāhmaṇo purohito ahosi. Kapilabrāhmaṇassa pana kaniṭṭho korakalambo nāma raññā saddhiṃ ekācariyakule uggahitasippo bālasahāyo. So tassa kumārakāle yeva: “Ahaṃ rajjaṃ patvā tuyhaṃ {3.455} purohitaṭṭhānaṃ dassāmī” ti paṭijāni. So rajjaṃ patvā pitu purohitaṃ kapilabrāhmaṇaṃ purohitaṭṭhānato cāvetuṃ nāsakkhi. Purohite pana attano upaṭṭhānaṃ āgacchante tasmiṃ gāravena apacitākāraṃ dassesi. Brāhmaṇo taṃ sallakkhetvā: “Rajjaṃ nāma samavayehi saddhiṃ suparihāraṃ hoti, ahaṃ rājānaṃ āpucchitvā pabbajissāmī” ti cintetvā: “Deva, ahaṃ mahallako, gehe kumārako atthi, taṃ purohitaṃ karohi, ahaṃ pabbajissāmī” ti rājānaṃ anujānāpetvā puttaṃ purohitaṭṭhāne ṭhapāpetvā rājuyyānaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññāyo nibbattetvā puttaṃ nissāya tattheva vāsaṃ kappesi.

Korakalambo: “Ayaṃ pabbajanto pi na mayhaṃ ṭhānantaraṃ dāpesī” ti bhātari āghātaṃ bandhitvā ekadivasaṃ sukhakathāya nisinnasamaye raññā:

“Korakalamba kiṃ tvaṃ purohitaṭṭhānaṃ na karosī” ti vutte: “Āma, deva, na karomi, bhātā me karotī” ti āha. “Nanu te bhātā pabbajito” ti? “Āma pabbajito, ṭhānantaraṃ pana puttassa dāpesī” ti. “Tena hi tvaṃ karohī” ti? “Deva, paveṇiyā

āgataṃ ṭhānantaraṃ mama bhātaraṃ apanetvā na sakkā mayā kātun”-ti. “Evaṃ sante ahaṃ taṃ mahallakaṃ katvā bhātaraṃ te kaniṭṭhaṃ karissāmi” ti.

“Kathaṃ, devā” ti? “Musāvādaṃ katvā” ti. “Kiṃ deva, na jānātha, yadā mama bhātā mahantena abbhutadhammena samannāgato vijjādharo, so abbhutadhammena tumhe vañcessati, cattāro devaputte antarahite viya karissati, kāyato ca mukhato ca sugandhaṃ duggandhaṃ viya karissati, tumhe ākāsa otāretvā bhūmiyaṃ ṭhite viya karissati, tumhe pathaviṃ pavisantā viya bhavissatha, tadā tumhākaṃ kathāya patiṭṭhātum na sakkhissathā” ti. “Tvam evaṃ saññaṃ mā kari, ahaṃ kātum sakkhissāmi” ti. “Kadā karissatha, devā” ti? “Ito {3.456} sattame divase” ti. Sā kathā sakalanagare pākaṭā ahosi. “Rājā kira musāvādaṃ katvā mahallakaṃ khuddakaṃ, khuddakaṃ mahallakaṃ karissati, ṭhānantaraṃ khuddakassa dāpessati, kīdiso nu kho musāvādo nāma, kiṃ nīlako, udāhu pītakādīsu aññataravaṇṇo” ti evaṃ mahājanassa vitakko udapādi. Tadā kira lokassa saccavādīkālo, “musāvādo nāma evarūpo” ti na jānanti.

Purohitaputto pi taṃ kathaṃ sutvā pitu santikaṃ gantvā kathesi: “Tāta, rājā kira musāvādaṃ katvā tumhe khuddake katvā amhākaṃ ṭhānantaraṃ mama cūlapitussa dassatī” ti. “Tāta, rājā musāvādaṃ katvā pi amhākaṃ ṭhānantaraṃ haritum na sakkhissati. Kataradivase pana karissatī” ti? “Ito kira sattame divase” ti. “Tena hi tadā mayhaṃ āroceyyāsī” ti. Sattame divase mahājanā: “Musāvādaṃ passissāma” ti rājaṅgaṇe sannipatitvā mañcātimañce bandhitvā aṭṭhaṃsu. Kumāro gantvā pitu ārocesi. Rājā alaṅkatapaṭiyatto nikkhamma mahājanamajjhe rājaṅgaṇe ākāse aṭṭhāsi. Tāpaso ākāsenāgantvā rañño purato nisīdanacammaṃ attharitvā ākāse pallaṅkena nisīditvā: “Saccaṃ kira tvam mahārāja, musāvādaṃ katvā khuddakaṃ mahallakaṃ katvā tassa ṭhānantaraṃ dātukāmosī” ti? “Āma ācariya, evaṃ me kathitan”-ti. Atha naṃ so ovadanto: “Mahārāja, musāvādo nāma bhāriyo guṇaparidhaṃsako catūsu apāyesu nibbattāpeti. Rājā nāma musāvādaṃ karonto dhammaṃ hanati, so dhammaṃ hanitvā sayam-eva haññatī” ti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha.

1. Dhammo have hanti, nāhato hanti kiñcanaṃ,

Tasmā hi dhammaṃ na hane, mā tvam dhammo hato hanī ti.

Tattha {3.457} **dhammo** ti jeṭṭhāpacāyanadhammo idhādhippeto.

Atha naṃ uttari pi ovadanto: “Sace, mahārāja, musāvādaṃ karissasi, catasso iddhiyo antaradhāyissatī” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Alikam bhāsamānassa, apakkamanti devatā,
Pūtikañca mukhaṃ vāti, sakaṭṭhānā ca dhamāsati,
Yo jānam pucchito pañham, aññathā nam viyākare ti.**

Tattha **apakkamanti devatā** ti mahārāja, sace alikam bhaṇissasi, cattāro devaputtā ārakkham chaḍḍetvā antaradhāyissantīti adhippāyenetam vadati.

Pūtikañca mukhaṃ vāti ti mukhañca te kāyo ca ubho pūtigandham vāyissantīti sandhāyāha. **Sakaṭṭhānā ca dhamāsati** ti ākāsato bhassitvā pathaviṃ pavissasīti dīpento evamāha.

Tam sutvā rājā bhīto korakalambam olokesi. Atha nam so: “Mā bhāyi, mahārāja, nanu mayā paṭhamam-eva tumhākam etam kathitan”-ti āha. Rājā kapilassa vacanam sutvā pi anādiyitvā attanā kathitam-eva purato karonto: “Tvamsi, bhante, kaniṭṭho, korakalambo jeṭṭho” ti āha. Athassa saha musāvādena cattāro devaputtā: “Tādisassa musāvādinō ārakkham na gaṇhissāmā” ti khagge pādamūle chaḍḍetvā antaradhāyimsu, mukham bhinnakukkuṭaṇḍapūti viya, kāyo vivaṭavaccakuṭi viya duggandham vāyi, ākāsato bhassitvā pathaviyam patiṭṭhahi, catasso pi iddhiyo parihāyimsu. Atha nam mahāpurohito: “Mā bhāyi, mahārāja, sace saccam bhaṇissasi, sabbam te pākatikam karissāmī” ti vatvā tatiyam gāthamāha.

**3. Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhūmiyam tiṭṭha cetiyā ti.**

Tattha {3.458} **bhūmiyam tiṭṭha** ti bhūmiyam yeva patiṭṭha, puna ākāsam laṅghitum na sakkhissasī ti attho.

So: “Passa, mahārāja, paṭhamam musāvādeneva te catasso iddhiyo antarahitā, sallakkhehi, idāni pi sakkā pākatikam kātun”-ti vutto pi: “Evam vatvā tumhe mam vañcetukāmā” ti dutiyam-pi musāvādam bhaṇitvā yāva gopphakā pathaviṃ pāvisi. Atha nam puna pi brāhmaṇo: “Sallakkhehi, mahārāja, idāni pi sakkā pākatikam kātun”-ti vatvā catuttham gāthamāha.

**4. Akāle vassatī tassa, kāle tassa na vassati,
Yo jānam pucchito pañham, aññathā nam viyākare ti.**

Tattha **tassā** ti yo jānanto pucchitam pañham musāvādam katvā aññathā byākaroti, tassa rañño vijite devo yuttakāle avassitvā akāle vassatī ti attho.

Atha nam puna pi musāvādaphalena yāva jaṅghā pathaviṃ pavitṭham: “Sallakkhehi, mahārāja” ti vatvā pañcamam gāthamāha.

**5. Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhūmiṃ pavisa cetiyā ti.**

So tatiyampi: “Tvaṃsi, bhante, kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo” ti musāvādam-eva katvā yāva jāṇukā pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ punapi: “Sallakkhehi, mahārājā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**6. Jivhā tassa dvidhā hoti, uragasseva disampati,
Yo jānam pucchito pañham, aññathā naṃ viyākare.**

**7. Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā ti.**

Imā dve gāthā vatvā: “Idāni sakkā pākatikaṃ kātun”-ti āha. Rājā tassa vacanam sutvā pi anādiyitvā: “Tvaṃsi, bhante, kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo” ti catuttham-pi musāvādam katvā {3.459} yāva kaṭito pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ brāhmaṇo: “Sallakkhehi, mahārājā” ti vatvā puna dve gāthā abhāsi:

**8. Jivhā tassa na bhavati, macchasseva disampati,
Yo jānam pucchito pañham, aññathā naṃ viyākare.**

**9. Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā ti.**

Tattha **macchassevā** ti nibbattanibbattaṭṭhāne musāvādino macchassa viya kathanasamatthā jivhā na hoti, mūgo va hoti ti attho.

So pañcamampi: “Tvaṃsi kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo” ti musāvādam katvā yāva nābhito pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ brāhmaṇo punapi: “Sallakkhehi, mahārājā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**10. Thiyo va tassa jāyanti, na pumā jāyare kule,
Yo jānam pucchito pañham, aññathā naṃ viyākare.**

**11. Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā ti.**

Tattha **thiyovā** ti nibbattanibbattaṭṭhāne musāvādisa dhītaro va jāyanti, puttā na jāyantī ti attho.

Rājā tassa vacanam anādiyitvā chaṭṭham-pi tatheva musāvādam bhaṇitvā yāva thanā pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ puna pi brāhmaṇo: “Sallakkhehi, mahārājā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**12. Puttā tassa na bhavanti, pakkamanti disodisaṃ,
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare.**

**13. Sace hi saccaṃ bhaṇasi, hohi rāja yathā pure,
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā ti.**

Tattha **pakkamantī** ti sace musāvādissa puttā bhavanti, mātāpitūnaṃ anupakārā hutvā palāyantī ti attho.

So pāpamittasaṃsaggadosena tassa vacanaṃ anādiyitvā sattamam-pi tatheva musāvādaṃ akāsi. Athassa pathavī vivaraṃ adāsi, avīcito jālā uṭṭhahitvā gaṇhi.

**14. Sa {3.460} rājā isinā satto, antalikkhacaro pure,
Pāvekkhi pathaviṃ cecco, hīnatto patva pariyāyaṃ.**

**15. Tasmā hi chandāgamanam, nappasaṃsanti paṇḍitā,
Aduṭṭhacitto bhāseyya, giram saccūpasamhitan-ti.**

Imā dve abhisambuddhagāthā honti.

Tattha **sa rājā** ti bhikkhave, so rājā cetiyo pubbe antalikkhacaro hutvā pacchā isinā abhisatto parihīnasabhāvo hutvā. **Patva pariyāyan-**ti attano kālapariyāyaṃ patvā pathaviṃ pāvisī ti attho. **Tasmā** ti yasmā cetiyarājā chandāgamanena avīciparāyaṇo jāto, tasmā. **Aduṭṭhacitto** ti chandādīhi adūsitacitto hutvā saccam-eva bhāseyya.

Mahājano: “Cetiyarājā isinā akkositvā musāvādaṃ katvā avīcinā pavīṭṭho” ti bhayappatto ahosi. Rañño pañca puttā āgantvā brāhmaṇassa pādesu patitvā: “Amhākaṃ avassayo hohi” ti vadiṃsu. Brāhmaṇo: “Tātā, tumhākaṃ pitā dhammaṃ nāsetvā musāvādaṃ katvā isinā akkositvā avīcinā upapanno, dhammo nāmesa hato hanati, tumhehi na sakkā idha vasitun”-ti vatvā tesu sabbajeṭṭhakaṃ: “Ehi tvaṃ, tātā, pācīnadvārena nikkhamitvā ujukaṃ gacchanto sabbasetamā sattapatiṭṭham hatthiratanam passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, tam nagaram **hatthipuram** nāma bhavissatī” ti āha. Dutiyam āmantetvā: “Tvam, tātā, dakkhiṇadvārena nikkhamitvā ujukam-eva gacchanto sabbasetamā assaratanam passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, tam nagaram **assapuram** nāma bhavissatī” ti āha. Tatiyam āmantetvā: “Tvam, tātā, pacchimadvārena nikkhamitvā ujukam-eva gacchanto kesarasīham passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, tam nagaram **sīhapuram** nāma bhavissatī” ti āha. Catuttham āmantetvā: “Tvam, tātā, uttaradvārena nikkhamitvā ujukam-eva gacchanto sabbaratanamayam cakkapañjaram passissasi, tāya saññāya tattha {3.461} nagaram māpetvā vasa, tam nagaram **uttarapañcālam** nāma bhavissatī” ti

āha. Pañcamam āmantetvā: “Tāta, tayā imasmim̐ thāne vasitum̐ na sakkā, imasmim̐ nagare mahāthūpaṃ katvā nikkhamitvā pacchimuttarāya disāya ujukam-eva gacchanto dve pabbate aññamaññaṃ paharitvā paharitvā daddarasaddam̐ karonte passissasi, tāya saññāya tattha nagaram̐ māpetvā vasa, tam̐ nagaram̐ **daddarapuram̐** nāma bhavissatī” ti āha. Te pañca pi janā tāya tāya saññāya gantvā tasmim̐ tasmim̐ thāne nagarāni māpetvā vasimsu.

Satthā imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto musāvādam̐ katvā pathaviṃ pavittho” ti vatvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā cetiyarājā devadatto ahosi, kapilabrāhmaṇo pana aham-eva ahosin”-ti.

Cetiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 423 Indriyajātakavaṇṇanā

Yo indriyānan-ti idam̐ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanam̐ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanam̐ sutvā: “Na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇam̐ ekantaparisuddham̐ brahmacariyaṃ caritum̐, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantam̐ karissāmī” ti ghare vibhavam̐ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāram̐ pabbajjam̐ yāci. Satthāpissa pabbajjam̐ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhim̐ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnam̐ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanam̐ na pāpuṇāti, saṅghanavakānam̐ koṭiyaṃ pīṭhakam̐ vā phalakam̐ vā pāpuṇāti. Āhāro pi uḷunkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūṭisukkhakhajjakam̐ vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇam̐ na hoti. So attanā {3.462} laddham̐ gahetvā purāṇadutiyaikāya santikam̐ gacchati. Athassa sā pattam̐ gahetvā vanditvā pattato bhattam̐ nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyaikam̐ jahitum̐ na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, noti vīmaṃsissāmi nan”-ti.

Athekadivasam̐ janapadamanussam̐ setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse añāpetvā thokathokam̐ pānabhojanam̐ dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdim̐su. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekam̐ sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayam̐ pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre atṭhāsi. Tam̐ disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunam̐ kathetvā pi tam̐ agacchantam̐ disvā: “Ayye, thero na

gacchatī” ti āha. Sā āgantvā sāṇim ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayaṃ mama dāra kapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattam gahetvā geham pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayaṃ ettakaṃ kālāṃ aññaṃ kulaṃ na gaṇhimha, asāṃike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayaṃ aññaṃ kulaṃ gaṇhāma, dūraṃ janapadaṃ gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha naṃ: “Ahaṃ taṃ jahituṃ na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sātakaṃ pesehi, pattacīvaram paṭicchāpetvā āgacchissāmi” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Mahallako vihāraṃ gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaram paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evaṃ karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyaṃ jahituṃ na sakkomi vibbhamissāmi” ti āha. Atha naṃ te anicchantaññeva satthu santikaṃ netvā: “Kiṃ, bhikkhave, imaṃ anicchantaññeva ānayitthā” ti vutte: “Bhante, ayaṃ ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadimsu. Atha naṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosi” ti pucchi. “Saccaṃ, bhante” ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesī” ti? “Purāṇadutiyaṃ bhante” ti vutte: “Bhikkhu na idāneva sā itthī tuyhaṃ anattakārikā, pubbe pi tvaṃ taṃ nissāya catūhi jhānehi parihīno mahādukkhaṃ patvā maṃ nissāya tamhā dukkhā muccitvā naṭṭhājjhānaṃ paṭilabhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {3.463} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohitaṃ paṭicca tassa brāhmaṇiṃ kucchimhi nibbatti. Jātadivase cassa sakalanagare āvudhāni pajjalimsu, tenassa: “Jotipālakumāro” ti nāmaṃ karimsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā rañño sippaṃ dassetvā issariyaṃ pahāya kañci ajānāpetvā aggadvārena nikkhamitvā araṇṇaṃ pavisitvā sakkadattiye kaviṭṭhakaassame isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhinnāyo nibbattesi. Taṃ tattha vasantaṃ anekāni isisatāni parivāresuṃ, mahāsamāgamo ahosi. So sarabhaṅgasatthā nāma ahosi, tassa satta antevāsikajetṭhakā ahesuṃ. Tesu sālissaro nāma isi kaviṭṭhakaassamā nikkhamitvā suraṭṭhajanapade puratthimajanapade sātodikāya nāma nadiyā tīre anekasahassaisiparivāro vasi. Meṇḍissaro nāma isi pajjotakapañcālaraṇṇo vijite kalabbacūḷakaṃ nāma nigamaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Pabbato nāma isi ekaṃ aṭavijanapadaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Kāladevilo nāma isi avantidakkhiṇāpathe ekagghanaselaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Kisavaccho nāma isi ekako va daṇḍakiraṇṇo kumbhavatīnagaraṃ nissāya uyyāne vasi. Anupiyatāpaso pana bodhisattassa upaṭṭhāko tassa santike vasi.

Nārado nāma isi kālādevilassa kaniṭṭho majjhimadese ārañjaragirimhi pabbatajālantare ekako va ekasmim guhāleṇe vasi.

Ārañjaragirino nāma avidūre eko ākiṇṇamanusso nigamo atthi, tesaṃ antare mahatī nadī atthi, taṃ nadim bahū manussā otaranti. Uttamarūpadharā vaṇṇadāsiyo pi purise palobhayamānā tassā nadiyā tīre nisīdanti. Nāradatāpaso tāsū ekaṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā jhānaṃ antaradhāpetvā nirāhāro parisussanto {3.464} kilesavasam gantvā sattāhaṃ vasitvā nipajji. Athassa bhātā kālādevilo āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā ākāsenāgantvā leṇaṃ pāvisi. Nārado taṃ disvā: “Kasmā bhavaṃ āgatosī” ti āha. “Bhavaṃ ‘akallako’ ti bhavantaṃ paṭijaggitum āgatomhī” ti. Atha naṃ so: “Abhūtaṃ kathaṃ kathesi, alikaṃ tucchaṃ kathesi” ti musāvādena niggaṇhi. So: “Netam pahātuṃ vaṭṭatī” ti sālissaraṃ ānesi, meṇḍissaraṃ ānesi, pabbataṃ-pi ānesi. Itaro pi te tayo musāvādena niggaṇhi. Kālādevilo: “Sarabhaṅgasatthāraṃ ānessāmī” ti ākāsenāgantvā taṃ ānesi. So āgantvā taṃ disvā: “Indriyavasam gato” ti ñatvā: “Kacci nārada, indriyānaṃ vasaṃ gato” ti pucchi. Itarena taṃ sutvāva uṭṭhāya vanditvā: “Āma, ācariyā” ti vutte: “Nārada, indriyavasam gatā nāma imasmim attabhāve sussantā dukkhaṃ anubhavitvā dutiye attabhāve niraye nibbattanti” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Yo indriyānaṃ kāmena, vasaṃ nārada gacchati,
So paricajjubho loke, jīvanto va visussatī ti.**

Tattha **yo indriyānan-**ti nārada, yo puriso rūpādīsū subhākāraṃ gahetvā kilesakāmaavasena channaṃ indriyānaṃ vasaṃ gacchati. **Paricajjubho loke** ti so manussalokaṇca devalokaṇcāti ubholoke paricajjitvā nirayādīsū nibbattanti ti attho. **Jīvanto va visussatī** ti jīvanto yeva attanā icchitaṃ kilesavatthum alabhanto sokena visussatī, mahādukkhaṃ pāpuṇātīti.

Taṃ sutvā nārado: “Ācariya, kāmasevanaṃ nāma sukhaṃ, evarūpaṃ sukhaṃ kim sandhāya dukkhanti vadasī” ti pucchi. Athassa sarabhaṅgo: “Tena hi suṇāhī” ti dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sukhassānantaraṃ dukkhaṃ, dukkhassānantaraṃ sukhaṃ,
Sosi patto sukhā dukkhaṃ, pāṭikaṅkha varam sukhan-ti.**

Tattha {3.465} **sukhassānantaran-**ti kāmasukhassa anantaraṃ nirayadukkhaṃ. **Dukkhasā** ti sīlarakkhaṇadukkhasa anantaraṃ dibbamānusakasukhaṇceva nibbānasukhaṇca. Idaṃ vuttaṃ hoti: nārada, ime hi sattā kāmasevanasamaye kālaṃ katvā ekantadukkhe niraye nibbattanti,

sīlaṃ rakkhantā vipassanāya kammaṃ karontā ca pana kilamanti, te dukkheṇa sīlaṃ rakkhitvā sīlabalena vuttappakāraṃ sukhaṃ labhanti, idaṃ dukkhaṃ sandhāyāhaṃ evaṃ vadāmi. **Sosi patto** ti so tvaṃ nārada, idāni jhānasukhaṃ nāsetvā tato sukhā mahantaṃ kāmanissitaṃ cetasikadukkhaṃ patto. **Pāṭikaṅkhā** ti idaṃ kilesadukkhaṃ chaḍḍetvā puna tadeva varaṃ uttamaṃ jhānasukhaṃ iccha patthehīti.

Nārado: “Idaṃ ācariya, dukkhaṃ dussahaṃ, na taṃ adhvāsetuṃ sakkomī” ti āha. Atha naṃ mahāsatto: “Nārada, dukkhaṃ nāma uppannaṃ adhvāsetabbamevā” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kicchakāle kicchasaḥ, yo kicchaṃ nātivattati,
Sa kicchantaṃ sukhaṃ dhīro, yogaṃ samadhigacchati ti.**

Tattha **nātivattati** ti nānūvattati, ayam-eva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti: nārada, yo kāyikacetasikadukkhasaṅkhātassa kicchassa uppannakāle appamatto tassa kicchassa haraṇūpāyaṃ karonto kicchasaḥ hutvā taṃ kicchaṃ nānūvattati, tassa vasa avattitvā tehi tehi upāyehi taṃ kicchaṃ abhibhavati vināseti, so dhīro kicchassa antimsaṅkhātāṃ nīrāmisasukhasaṅkhātāṃ jhānasukhaṃ adhigacchati, taṃ vā kicchantaṃ yogasukhaṃ adhigacchati, akilamanto va pāpuṇātīti.

So: “Ācariya, kāmasukhaṃ nāma uttamasukhaṃ, na taṃ jahituṃ sakkomī” ti āha. Atha naṃ mahāsatto: “Nārada, dhammo nāma na kenaci kāraṇena nāsetabbo” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na {3.466} heva kāmāna kāmā, nānatthā nātthakāraṇā,
Na kataṇca niraṇkatvā, dhammā cavitumarahasī ti.**

Tattha **kāmāna kāmā** ti kāmānaṃ kāmā, vatthukāmānaṃ patthanāyā ti attho. **Nānatthā nātthakāraṇā** ti na anattato na atthakāraṇā. **Na kataṇca niraṇkatvā** ti kataṇca nipphāditaṃ jhānaṃ niraṇkatvā. Idaṃ vuttaṃ hoti: nārada, na heva vatthukāmapatthanāya dhammā cavitumarahasī, ekasmiṃ anatto uppanne taṃ paṭihanitukāmo nānatthā na atthena pi kāraṇabhūtena dhammā cavitumarahasī, “asuko nāma me attho uppajjissatī” ti evaṃ-pi atthakāraṇā pi na dhammā cavitumarahasī, kataṃ pana nipphāditaṃ jhānasukhaṃ niraṇkatvā vināsetvā neva dhammā cavitumarahasī.

Evaṃ sarabhaṅgena catūhi gāthāhi dhamme desite kālādevilo attano kaniṭṭhaṃ ovadanto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Dakkhaṃ gahapatī sādhu, saṃvibhajjaṇca bhojanam,
Ahāso atthalābhesu, atthabyāpatti abyatho ti.**

Tattha **dakkhaṃ gahapatī** ti nārada gharāvāsaṃ vasantānaṃ gahapatīnaṃ bhoguppādanatthāya analasyachekakusalabhāvasaṅkhātāṃ dakkhaṃ nāma sādhu, dakkhabhāvo bhaddako. **Saṃvibhajjaṇca bhojanan-**ti dukkhena uppāditabhogānaṃ dhammikasamaṇabrāhmaṇehi saddhiṃ saṃvibhajitvā paribhogakaraṇaṃ dutiyaṃ sādhu. **Ahāso atthalābhesū** ti mahante issariye uppanne appamādasena ahāso anuppilāvitattaṃ tatiyaṃ sādhu. **Atthabyāpatti** ti yadā pana attano atthabyāpatti yasavināso hoti, tadā **abyatho** akilamaṇaṃ catutthaṃ sādhu, tasmā tvaṃ, nārada, “jhānaṃ me antarahitaṃ”-ti mā soci, sace indriyānaṃ vasaṃ na gamissasi, naṭṭham-pi te jhānaṃ puna pākatikam-eva bhavissatīti.

Taṃ puna kāḷadevilena nāradasa ovaditabhāvaṃ ñatvā satthā abhisambuddho hutvā chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Ettāvatetaṃ paṇḍiccaṃ, api so devilo bravi,
Na yito kiñci pāpiyo, yo indriyānaṃ vasaṃ vaje ti.**

Tassattho {3.467}: bhikkhave, ettakaṃ etaṃ paṇḍiccaṃ soyaṃ devilo abravi.
Yo pana kilesavasena indriyānaṃ vasaṃ vajati, ito añño pāpiyo natthīti.

Atha naṃ sarabhaṅgo āmantetvā: “Nārada, idaṃ tāva suṇa, yo hi paṭhamam-eva kattabbayuttakaṃ na karoti, so araṇṇaṃ pavittṭhamāṇavako viya socati paridevatī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte ekasmiṃ kāsiniḡame eko brāhmaṇamāṇavo abhirūpo ahoṣi thāmasampanno nāgabalo. So cintesi: “kiṃ me kasikammādīni katvā mātāpitūhi puṭṭhehi, kiṃ puttadārena, kiṃ dānādīhi puṇṇehi katehi, kañci aposetvā kiñci puṇṇaṃ akatvā araṇṇaṃ pavisitvā mige māretvā attānaṃ yeva posessāmī” ti? So pañcāvudhasannaddho himavantaṃ gantvā nānāmige vadhitvā khādanto antohimavante vidhavāya nāma nadiyā tīre giriparikkhittaṃ mahantaṃ pabbatajālaṃ patvā tattha mige vadhitvā aṅgāre pakkamaṃsaṃ khādanto vāsaṃ kappesi. So cintesi: “Ahaṃ sabbadā thāmasampanno na bhavissāmi, dubbalakāle araṇṇe carituṃ na sakkhissāmi, idāneva nānāvaṇṇe mige pabbatajālaṃ pavesetvā dvāraṃ yojetvā araṇṇaṃ anāhiṇḍanto va yathāruciyaṃ mige vadhitvā khādissāmī” ti tathā akāsi. Athassa kāle atikkante taṃ kammaṃ matthakappattaṃ diṭṭhadhammavedanīyaṃ jātaṃ, attano hatthapādehi na labhi gantuṃ, aparāparaṃ parivattetuṃ nāsakkhi, neva kiñci khādanīyaṃ

bhojanīyaṃ, na pānīyaṃ passi, sarīraṃ milāyi, manussapeto ahosi, gimhakāle pathavī viya sarīraṃ bhijjitvā rājiyo dassesi, so durūpo dussaṇṭhito mahādukkhaṃ anubhavi.

Evam addhāne gate sivratthe sivrājā nāma: “Arañhe aṅgārapakkamaṃsaṃ khādisāmi” ti amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā pañcāvudhasannaddho araṇṇaṃ pavisitvā mige vadhitvā maṃsaṃ khādamāno anupubbena taṃ padesaṃ patvā taṃ purisaṃ disvā bhīto pi satim upaṭṭhapetvā: “Kosi tvaṃ ambho purisā” ti pucchi. “Sāmi, manussapeto ahaṃ, attano katakammaṃ phalaṃ anubhomi, tvaṃ pana kosi” ti? “Sivirājāhamasmi” ti. “Atha kasmā idhāgatosi” ti? “Migamaṃsaṃ {3.468} khādanatthāyā” ti. Athassa so: “Aham-pi mahārāja, imināva kāraṇena āgantvā manussapeto jāto” ti sabbaṃ vitthārena kathetvā attano dukkhitabhāvaṃ raṇṇo ācikkhanto sesagāthā āha:

**7. Amittānaṃva hatthatthaṃ, sivi pappoti māmiva,
Kammaṃ vijjaṇa dakkheyyaṃ, vivāhaṃ sīlamaddavaṃ,
Ete ca yase hāpetvā, nibbatto sehi kammehi.**

**8. Sohaṃ sahassajīnova, abandhu aparāyaṇo,
Ariyadhammā apakkanto, yathā peto tathevahaṃ.**

**9. Sukhakāme dukkhāpetvā, āpannosmi padaṃ imaṃ,
So sukhaṃ nādhigacchāmi, ṭhito bhāṇumatāmivā ti.**

Tattha **amittānaṃva hatthatthan**-ti amittānaṃ hatthe atthaṃ vināsaṃ viya. **Sivī** ti rājānaṃ ālapati. **Pappo** ti **māmivā** ti mādiso pāpakammena pāpuṇāti, attano va kammaṃ vināsaṃ pāpuṇātīti vuttaṃ hoti. **Kammaṃ**-ti kasikammādhedam ājīvasādhakaṃ kiccaṃ. **Vijjaṇ**-ti nānappakāraṃ hatthisippādikaṃ sippaṃ. **Dakkheyyaṃ**-ti nānappakārena bhoguppādanakosallaṃ. **Vivāhan**-ti āvāhavivāhasambandhaṃ. **Sīlamaddavan**-ti pañcavidhasīlaṇṇeva muduvacanaṃ hitakāmaṃ pāpanivāraṇaṃ kalyāṇamittataṇṇa. So hi idha maddavoti adhippeto. **Ete ca yase hāpetvā** ti ete ettake yasadāyake dhamme hāpetvā ca. **Nibbatto sehi kammehi** ti attano kammehi nibbatto. Idaṃ vuttaṃ hoti: ahaṃ, mahārāja, imasmiṃ loke issariyadāyakaṃ kattabbayuttakaṃ kammaṃ akatvā sippaṃ asikkhitvā upāyena bhoge anuppādetvā āvāhavivāhaṃ akatvā sīlaṃ arakkhitvā maṃ akiccaṃ karontaṃ pāpanivāraṇasamatthe kalyāṇamitte abhajjitvā ime ettake yasadāyakattā: “Yase” ti saṅkhyāṃ gate lokappavattidhamme hāpetvā chaḍḍetvā imaṃ araṇṇaṃ pavisitvā sayaṃ katehi pāpakammehi idāni manussapeto hutvā nibbattosmīti.

Sahassajīnovā ti sahasajīnapuriso viyā ti attho. Svāhaṃ sammā paṭipajjitvā bhoge uppādeyyaṃ, tehi anekasahashehi bhogehi jitoti pi attho. **Aparāyaṇo** ti asaraṇo, nippaṭiṭṭhoti attho. **Ariyadhammā** ti sappurisadhammato. **Yathā** {3.469} **peto** ti yathā mato peto hutvā uppajjeyya, jīvamāno yeva tathā manussapeto jātosmī ti attho. **Sukhakāme dukkhāpetvā** ti sukhakāme satte dukkhāpetvā. “Sukhakāmo” ti pi pāṭho, sayāṃ sukhakāmo paraṃ dukkhāpetvā ti attho. **Āpannosmi padaṃ iman-**ti evarūpaṃ koṭṭhāsaṃ pattsosmi. Pathanti pi pāṭho, idaṃ dukkhassa pathabhūtaṃ attabhāvaṃ pattsosmī ti attho. **Ṭhito bhāṇumatāmivā** ti bhāṇumā vuccati aggi, vītaccikaṅgārehi samantā parikiṇṇo viya sarīre uṭṭhitena mahādāhena dayhanto kāyikacetasikasukhaṃ na vindāmīti vadati.

Evañca pana vatvā: “Ahaṃ, mahārāja, sukhakāmo paraṃ dukkhāpetvā diṭṭheva dhamme manussapeto jāto, tasmā tvaṃ pāpaṃ mā kari, attano nagaraṃ gantvā dānādīni puññāni karohī” ti āha. Rājā tathā katvā saggapuraṃ pūresi. Sarabhaṅgasatthā imaṃ kāraṇaṃ āharitvā tāpasā saññāpesi. So tassa dhammakathāya saṃvegaṃ paṭilabhivā taṃ vanditvā khamāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā naṭṭhaṃ jhānaṃ paṭipākatikaṃ akāsi. Sarabhaṅgo tassa tattha vasitum adatvā taṃ ādāya attano assamaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā nārado ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, nagarasobhiṇī purāṇadutiyikā, sālisso sārīputto, meṇḍissaro kassapo, pabbato anuruddho, kāḷadevilo kaccāyano, anupīyo ānando, kisavaccho mahāmoggallāno, sarabhaṅgo pana aham-eva ahosinti.

Indriyajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 424 Ādittajātakavaṇṇanā

Ādittasmin-ti idaṃ satthā jetavane viharanto asadisadānaṃ ārabha kathesi. Asadisadānaṃ **mahāgovindasuttavaṇṇanāto** (DA. 2.296) vitthāretvā kathetabbam.

Ekasmin kira samaye Rājagahe Sāvattiyaṃ Sākete Kosambiyaṃ Bārāṇasiyaṃ Bhagavato paṭipāṭibhattaṃ nāma uppannaṃ, tattheko: “Ahaṃ sataṃ vissajjetvā, dānaṃ dassāmī” ti, paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Añño: “Ahaṃ dve satāni.” Añño: “Ahaṃ pañca satāni.” Añño: “Ahaṃ sahasaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve sahasāni.” Añño: “Ahaṃ pañca, dasa, vīsati, paññāsaṃ.”

Añño: “Ahaṃ satasahassaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve satasahassāni vissajjettvā dānaṃ dassāmī,” ti paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Janapadacārikaṃ carantam-pi okāsaṃ labhittvā: “Dānaṃ dassāmī,” ti sakaṭāni pūretvā, mahājano anubandhi yeva. Yathāha: “Tena kho pana samayena jānapadā manussā bahuṃ loṇam-pi telam-pi taṇḍulam-pi khādanīyam-pi sakaṭesu āropetvā, Bhagavato piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti: ‘Yattha paṭipāṭiṃ labhissāma, tattha bhattaṃ karissāmā’ ti, evaṃ aññāni pi Khandhake ca Vinaye ca bahūni vatthūni veditabbāni.

Asadisadāne panesa lābho matthakaṃ patto. Ekasmiṃ kira samaye bhagavati janapadacārikaṃ caritvā jetavanaṃ sampatte rājā nimantetvā dānaṃ adāsi. Dutiyadivase nāgarā adāsu. Puna tesaṃ dānato atirekaṃ rājā, tassa dānato atirekaṃ nāgarāti evaṃ bahūsu divasesu gatesu rājā cintesi: “ime nāgarā divase divase atirekataraṃ karonti, pathavissaro pana rājā nāgarehi dāne parājitoti garahā bhavissatī”ti. Athassa mallikā upāyaṃ ācikkhi. So rājāṅgaṇe sālakalyāṇipadarehi maṇḍapaṃ kāretvā taṃ nīluppalehi chādetvā pañca āsanasatāni paññāpetvā pañca hatthisatāni āsanānaṃ pacchābhāge ṭhapetvā ekekena hatthinā ekekassa bhikkhuno setacchattaṃ dhārāpesi. Dvinnāṃ dvinnāṃ āsanānaṃ antare sabbālāṅkārapaṭimaṇḍitā ekekaṃ khattiyadhītā catujjātiyagandhaṃ pisati. Niṭṭhitaṃ niṭṭhitaṃ majjhahatthāne gandhabaṇe pakkhipati, taṃ aparā khattiyadhītā nīluppalahatthakena samparivatteti. Evaṃ ekekassa bhikkhuno tisso tisso khattiyadhītaro parivārā, aparā sabbālāṅkārapaṭimaṇḍitā itthī tālavaṇṭaṃ gahetvā bījati, aññā dhamakaraṇaṃ gahetvā udakaṃ parissāveti, aññā pattato udakaṃ harati. Bhagavato cattāri anagghāni ahesuṃ. Pādakathalikā ādhārako apassenaphalakaṃ chattapādamaṇṭi imāni cattāri anagghāni ahesuṃ. Saṅghanavakassa deyyadhammo satasahassaṃ agghati. Tasmiṃca dāne aṅgulimālatthero saṅghanavako ahosi. Tassa āsanasaṃpāde añño hatthī taṃ upagantuṃ nāsakkhi. Tato rañño ārocesuṃ. Rājā: “añño hatthī natthī”ti? Duṭṭhahatthī pana atthi, ānetuṃ na sakkāti. Sammāsambuddho: saṅghanavako kataro mahārājāti? Aṅgulimālatthero bhagavāti. Tena hi taṃ duṭṭhahatthiṃ ānetvā ṭhapetu, mahārājāti. Hatthiṃ maṇḍayitvā ānayaṃsu. So therassa tejena nāsāvātasaṅkaraṇamattampi kātuṃ nāsakkhi. Evaṃ nirantaraṃ satta divasāni dānaṃ dīyittha. Sattame divase rājā dasabalaṃ vanditvā: “bhagavā mayhaṃ dhammaṃ desethā”ti āha.

Tassañca parisati kāḷo ca juṇho cāti dve amaccā honti. Kāḷo cintesi: “nassati rājakulassa santakaṃ, kiṃ nāmete ettakā janā karissanti, bhuñjitvā vihāraṃ gantvā niddāyissanteva, idaṃ pana eko rājapuriso labhitvā kiṃ nāma na kareyya, aho nassati rañño santaka”nti. Juṇho cintesi: “mahantaṃ idaṃ rājattanaṃ nāma, ko añño idaṃ kātuṃ sakkhissati? Kiṃ rājā nāma so, yo rājattane ʈhitopi evarūpaṃ dānaṃ dātuṃ na sakkotī”ti. Bhagavā parisāya ajjhāsayaṃ olokento tesaṃ dvinnāṃ ajjhāsayaṃ viditvā: “sace ajja juṇhassa ajjhāsayena dhammakathaṃ kathemi, kāḷassa sattadhā muddhā phalissati. Mayā kho pana sattānuddayatāya pāramiyo pūritā. Juṇho aññasmimpi divase mayi dhammaṃ kathayante maggaphalaṃ paṭivijjhissati, idāni pana kāḷaṃ olokessāmī”ti rañño catuppadikameva gāthaṃ abhāsi:

***“Na ve kadariyā devalokaṃ vajanti,
Bālā have nappasaṃsanti dānaṃ,
Dhīro ca dānaṃ anumodamāno,
Teneva so hoti sukhī paratthā”ti. (Dhp. 177);***

Rājā anattamano hutvā: “mayā mahādānaṃ dinnāṃ, satthā ca me mandameva dhammaṃ kathesi, nāsakkhinṃ maññe dasabalassa cittaṃ gahetu”nti. So bhuttapātārāso vihāraṃ gantvā bhagavantaṃ vanditvā pucchi: “mayā, bhante, mahantaṃ dānaṃ dinnāṃ, anumodanā ca me na mahatī katā, ko nu kho me, bhante, doso”ti? Natthi, mahārāja, tava doso, parisā pana aparisuddhā, tasmā dhammaṃ na desesinti. Kasmā pana bhagavā parisā na suddhāti? Satthā dvinnāṃ amaccānaṃ parivitakkaṃ ārocesi. Rājā kāḷaṃ pucchi: “evaṃ, tāta, kāḷā”ti? “Evaṃ, mahārāja”ti. “Mayi mama santakaṃ dadamāne tava kataraṃ ʈhānaṃ rujjati, na taṃ sakkomi passituṃ, pabbājetha naṃ mama raṭṭhato”ti āha. Tato juṇhaṃ pakkosāpetvā pucchi: “evaṃ kira, tāta, cintesī”ti? “Āma, mahārāja”ti. “Tava cittānurūpameva hotū”ti tasmiṇyeva maṇḍape evaṃ paññattesuyeva āsanesu pañca bhikkhusatāni nisīdāpetvā tāyeva khattiyadhūtaro parivārāpetvā rājagehato dhanāṃ gahetvā mayā dinnasadisameva satta divasāni dānaṃ dehīti. So tathā adāsi. Datvā sattame divase: “dhammaṃ bhagavā desethā”ti āha.

Satthā dvinnampi dānānaṃ anumodanaṃ ekato katvā dve mahānadiyo ekoghapuṇṇā kurumāno viya mahādhammadesanaṃ desesi. Desanāpariyosāne juṇho sotāpanno ahosi.

Tassa pana dinnadivasato dutiyadivase dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, kosalarājā vicinitvāva, {3.470} puññakkhettaṃ ñatvā buddhappamukhassa ariyasāṅghassa asadisadānaṃ adāsī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, rañño vicinitvā anuttare puññakkhette dānapatiṭṭhāpanaṃ, porāṇakapaṇḍitā pi vicinitvāva mahādānaṃ adaṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte siviraṭṭhe roruvanagare roruvamahārājā nāma dasa rājadhamme akopetvā catūhi saṅgahavatthūhi janāṃ saṅgaṇhanto mahājanassa mātāpituṭṭhāne ṭhatvā kapaṇaddhikavanibbakayācakādīnaṃ mahādānaṃ pavattesi. Tassa samuddavijayā nāma aggamahesī ahosi paṇḍitā ñāṇasampannā. So ekadivasāṃ dānaggaṃ olokeno: “Mayhaṃ dānaṃ dussīlā lolasattā bhuñjanti, taṃ maṃ na hāseti, ahaṃ kho pana sīlavantānaṃ aggadakkhiṇeyyānaṃ paccekabuddhānaṃ dātukāmo, te ca himavantapadesa vasanti, ko nu kho te nimantetvā ānessati, kaṃ pesessāmi” ti cintetvā tamatthaṃ deviyā ārocesi. Atha naṃ sā āha: “Mahārāja, mā cintayittha, amhākaṃ dātābbadānabalena sīlabalena saccabalena pupphāni pesetvā paccekabuddhe nimantetvā tesāṃ āgatakāle sabbaparikkhārasampannadānaṃ dassāmi” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Sakalanagaravāsino sīlaṃ samādiyaṃtū” ti nagare bheriṃ carāpetvā sayam-pi saparijano uposathaṅgāni adhiṭṭhāya mahādānaṃ pavattetvā sumanapupphapuṇṇaṃ suvaṇṇasamuggaṃ gāhāpetvā pāsādā oruyha rājaṅgaṇe ṭhatvā pañcaṅgāni pathaviyaṃ patiṭṭhāpetvā pācīnadisābhimukho vanditvā: “Pācīnadisāya arahante vandāmi, sace amhākaṃ koci guṇo atthi, amhesu anukampaṃ katvā amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā” ti vatvā satta pupphamuṭṭhiyo khi pi. Pācīnadisāya paccekabuddhānaṃ abhāvena punadivase nāgamimsu. Dutiyadivase dakkhiṇadisaṃ namassi, tato pi nāgatā. Tatiyadivase pacchimadisaṃ {3.471} namassi, tato pi nāgatā. Catutthadivase uttaradisaṃ namassi, namassitvā ca pana: “Uttarahimavantapadesavāsino paccekabuddhā amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhantū” ti satta pupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā nandamūlakapabbhāre pañcannaṃ paccekabuddhasatānaṃ upari patimsu.

Te āvajjamānā raññā attano nimantitabhāvaṃ ñatvā punadivase satta paccekabuddhe āmantetvā: “Mārisā, rājā vo nimanteti, tassa saṅgahaṃ karoṭhā” ti vadimsu. Satta paccekabuddhā ākāsenāgantvā rājadvāre otarimsu. Te disvā rājā somanassajāto vanditvā pāsādā āropetvā mahantaṃ sakkāraṃ katvā

dānaṃ datvā bhattakiccapariyosāne punadivasatthāya punadivasatthāyāti evaṃ
cha divase nimantetvā sattame divase sabbaparikkhāradānaṃ sajjetvā
sattaratanakhacitāni mañcapīṭhādīni paññāpetvā ticīvarādikē
sabbasamaṇaparibhoge sattannaṃ paccekabuddhānaṃ santike ṭhapetvā:
“Mayaṃ ime parikkhāre tumhākaṃ demā” ti vatvā tesāṃ bhattakiccapariyosāne
rājā ca devī ca ubho pi namassamānā aṭṭhaṃsu. Atha nesāṃ anumodanaṃ
karonto saṅghatthero dve gāthā abhāsi:

**1. Ādittasmiṃ agārasmiṃ, yaṃ nīharati bhājanaṃ,
Taṃ tassa hoti atthāya, no ca yaṃ tattha ḍayhati.**

**2. Evamādīpito loko, jarāya maraṇena ca,
Nīharetheva dānena, dinnāṃ hoti sunīhataṃ-ti.**

Tattha **ādittasmin**-ti taṅkhaṇe pajjalite. **Bhājanan**-ti upakaraṇaṃ. **No ca yaṃ
tattha ḍayhatī** ti yaṃ pana tattha ḍayhati, antamaso tiṇasanthāro pi, sabbaṃ
tassa anupakaraṇaṃ-eva hoti. **Jarāya maraṇena cā** ti desanāsīsametaṃ,
atthato panesa ekādasahi aggīhi ādīpito nāma. **Nīharethevā** ti {3.472} tato
ekādasati aggīhi pajjalitalokā dasavidhadānavatthubhedaṃ taṃ taṃ
parikkhāradānaṃ cetanāya nikkaḍḍhetheva. **Dinnāṃ hotī** ti appaṃ vā bahūṃ
vā yaṃ dinnāṃ, tadeva sunīhataṃ nāma hotīti.

Evaṃ saṅghatthero anumodanaṃ katvā: “Appamatto hohi, mahārājā” ti rañño
ovādaṃ datvā ākāse uppatitvā pāsādakaṇṇikaṃ dvidhā katvā gantvā
nandamūlakapabbhāre yeva otari. Tassa dinnaparikkhāro pi teneva saddhiṃ
uppatitvā nandamūlakapabbhāre yeva otari. Rañño ca deviyā ca sakalasarīraṃ
pītiyā puṇṇaṃ ahoṣi. Evaṃ tasmiṃ gate avasesāpi:

**3. Yo dhammaladdhassa dadāti dānaṃ, uṭṭhānavīriyādhigatassa jantu,
Atikkamma so vetaraṇiṃ yamassa, dībāni ṭhānāni upeti macco.**

**4. Dānañca yuddhañca samānamāhu, appā pi santā bahuke jīnanti,
Appam-pi ce saddahāno dadāti, teneva so hoti sukhī parattha.**

**5. Viceyya dānaṃ sugatappasatthaṃ, ye dakkhiṇeyyā idha jīvaloke,
Etesu dinnāni mahapphalāni, bījāni vuttāni yathā sukhette.**

**6. Yo paṇabhūtāni aheṭṭhayaṃ caraṃ, parūpavādā na karoti pāpaṃ,
Bhīruṃ pasāmsanti na tattha sūraṃ, bhayā hi santo na karonti pāpaṃ.**

**7. Hīnena brahmacariyena, khattiye upapajjati,
Majjhimena ca devattaṃ, uttamera visujjhati.**

**8. Addhā hi dānaṃ bahudhā pasatthaṃ, dānā ca kho dhammapadaṃva seyyo,
Pubbeva {3.473} hi pubbataveva santo, nibbānameva jhagamum sapaññā ti.**

Evamekekāya gāthāya anumodanaṃ katvā tatheva agamimsu saddhiṃ
parikkhārehi.

Tattha **dhammaladdhassā** ti khīṇāsavaṃ ādiṃ katvā yāva
sukkhavipassakayogāvacaro puggalo dhammassa laddhattā dhammaladdho
nāma. Sveva uṭṭhānavīriyena tassa dhammassa adhigatattā
uṭṭhānavīriyādhigato nāma. Tassa puggalassa yo jantu dadāti dānanti attho,
dhammena laddhassa uṭṭhānasaṅkhātena vīriyena adhigatassa
deyyadhammassa aggaṃ gahetvā yo jantu sīlavantesu dānaṃ dadātīti pi attho.
Upayogatthe vā sāmivacanaṃ katvāpettha attho veditabbo. **Vetaraṇin-**ti
desanāsīsametaṃ, aṭṭha mahāniraye soḷasa ca ussade atikkamitvā ti attho.
Dibbāni ṭhānāni upetī ti devaloke uppajjati.

Samānamāhū ti sadisaṃ vadanti. Khayabhīrukassa hi dānaṃ natthi,
bhayabhīrukassa yuddhaṃ natthi. Jīvite ālayaṃ vijahitvā yujjanto va
yujjhitum sakkoti, bhogesu ālayaṃ vijahitvā dāyako dātum sakkoti, teneva
taṃ ubhayaṃ: “Samānan”-ti vadanti. **Appā pi santā** ti thokaṃ pi samānā
pariccattajīvitā bahuke jinanti, evam-eva appā pi muñcacetanā bahum-pi
maccheracittaṃ lobhādiṃ vā kilesagahanaṃ jināti. **Appam-pi ce** ti thokam-pi
ce deyyadhammaṃ kammañca phalañca saddahanto deti. **Teneva so** ti tena
parittadeyyadhammavatthukena parittakenā pi cāgena so parattha sukhī hoti,
mahārājāti.

Viceyya dānan-ti dakkhiṇaṃ dakkhiṇeyyaṃ vicinitvā dinnadānaṃ. Tattha
yaṃ vā taṃ vā adatvā aggaṃ paṇītaṃ deyyadhammaṃ vicinitvā dadanto
dakkhiṇaṃ vicināti nāma, yesaṃ tesaṃ vā adatvā sīlādiguṇasampanne
vicinitvā tesaṃ dadanto dakkhiṇeyyaṃ vicināti nāma. **Sugatappasatthan-**ti
evarūpaṃ dānaṃ buddhehi pasatthaṃ. Tattha dakkhiṇeyyavacinanaṃ
dassetum: “**Ye dakkhiṇeyyā**” ti ādi vuttaṃ. Tattha **dakkhiṇeyyā** ti
dakkhiṇāya anucchavikā buddhādayo.

Pāṇabhūtāni ti pāṇasaṅkhātāni bhūtāni. **Aheṭṭhayaṃ caran-**ti kāruṇṇena
aviheṭṭhayanto caramāno. **Parūpavādā** ti parūpavādabhayena pāpaṃ na
karoti. **Bhīrun-**ti upavādabhīrukaṃ. **Na tattha sūran-**ti yo pana
ayonisomanasikārena tasmim upavāde sūro hoti, taṃ paṇḍitā nappasaṃsanti.
Bhayā hī ti upavādabhayena hi paṇḍitā pāpaṃ na karonti.

Hīnena brahmacariyenā ti bāhirititthāyatane tāva methunaviratisīlamattakaṃ {3.474} hīnaṃ brahmacariyaṃ nāma, tena khattiyakule uppajjati. Jhānassa upacāramattaṃ majjhimaṃ, tena devaloke uppajjati. Aṭṭha samāpattiyo uttamaṃ, tena brahmaloke uppajjanto visujjhati nāma. Sāsane pana sīlavantasseva ekaṃ devanikāyaṃ paṇidhāya brahmacariyaṃ hīnaṃ nāma, parisuddhasīlasseva samāpattinibbattaṃ majjhimaṃ nāma, parisuddhasīle ṭhatvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattuppati uttamaṃ nāma.

Osānagāthāya ayamatto: mahārāja, kiñcā pi ekaṃseneva dānaṃ bahudhā pasatthaṃ vaṇṇitaṃ, dānato pana samathavipassanāsaṅkhātāṃ nibbānasaṅkhātāṃca dhammakotṭhāsabhūtaṃ dhammapadam-eva uttaritaraṃ. Kimkāraṇā? Pubbeva hi imasmim kappe kassapadasabalādayo pubbataveva vessabhūdasabalādayo santo sappurisā sapaññā samathavipassanaṃ bhāvetvā nibbānaṃ-eva ajjhagamum adhigatāti.

Evam satta paccekabuddhā anumodanāya rañño amatamahānibbānaṃ vaṇṇetvā rājānaṃ appamādena ovaḍitvā vuttanayeneva attano vasanaṭṭhānaṃ-eva gatā. Rājā pi saddhiṃ aggamaheṣiyā dānaṃ datvā yāvajīvaṃ ṭhatvā tato cavitvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evam pubbe pi paṇḍitā viceyya dānaṃ adamsū” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paccekabuddhā parinibbāyimsu, samuddavijayā rāhulamātā ahoṣi, roruvamahārājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Ādittajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 425 Aṭṭhānājātakavaṇṇanā

Gaṅgā kumudinī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kimkāraṇā” ti vatvā: “Kilesavasenā” ti vutte: “Bhikkhu mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī avissāsanīyo. Atīte paṇḍitā devasikaṃ sahaṣsaṃ dentā pi mātugāmaṃ tosetum nāsakkhimsu. Sā ekadivasamattaṃ sahaṣsaṃ alabhivāva te gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi, {3.475} evaṃ akataññū mātugāmo, mā tassa kāraṇā kilesavasāṃ gacchā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa ca putto brahmadattakumāro, bārāṇasiseṭṭhino ca putto mahādhanakumāro nāma. Te

ubho pi sahapaṃsukīlakā sahāyakā ahesuṃ, ekācariyakule yeva sippaṃ gaṇhimsu. Rājakumāro pitu accayena rajje patiṭṭhāsi, seṭṭhiputto pissa santike yeva ahosi. Bārāṇasiyaṃ ekā nagarasobhiṇī vaṇṇadāsī abhirūpā ahosi sobhaggappattā. Seṭṭhiputto devasikaṃ sahassaṃ datvā niccakāle tā yeva saddhiṃ abhiramanto pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ labhitvā pi na taṃ vijahi, tatheva devasikaṃ sahassaṃ datvā abhirami. Seṭṭhiputto divasassa tayo vāre rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Athassa ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ gatassa raññā saddhiṃ samullapantasseva sūriyo atthaṅgami, andhakāraṃ jātaṃ. So rājakulā nikkhamitvā: “Idāni gehaṃ gantvā āgamanavelā natthi, nagarasobhiṇiyā yeva gehaṃ gamissāmī” ti upaṭṭhāke uyyojetvā ekako va tassā gehaṃ pāvisi. Atha naṃ sā disvā: “Ayyaputta, sahassaṃ ābhatan”-ti āha. “Bhadde, ahaṃ ajjeva ativikālo jāto, tasmā gehaṃ agantvā manusse uyyojetvā ekako va pavitṭhosmi, sve pana te dve sahassāni dassāmī” ti.

Sā cintesi: “Sacāhaṃ ajja okāsaṃ karissāmi, aññesu pi divasesu tucchahatthako va āgamissati, evaṃ me dhanāṃ parihāyissati, na dānissa okāsaṃ karissāmī” ti. Atha naṃ evamāha: “Sāmi, mayaṃ vaṇṇadāsiyo nāma, amhākaṃ sahassaṃ adatvā keḷi nāma natthī” ti. “Bhadde, sve diguṇaṃ āharissāmī” ti punappunaṃ {3.476} yāci. Nagarasobhiṇī dāsiyo āṇāpesi: “Etassa idha ṭhatvā maṃ oloketuṃ mā adattha, gīvāyaṃ taṃ gahetvā nīharitvā dvāraṃ pidahathā” ti. Taṃ sutvā dāsiyo tathā karimsu. Atha so cintesi: “Ahaṃ imāya saddhiṃ asītikoṭidhanaṃ khādim, sā maṃ ekadivasaṃ tucchahatthaṃ disvā gīvāyaṃ gahetvā nīharāpesi, aho mātugāmo nāma pāpo nillajjo akataññū mittadubbhī” ti. So mātugāmassa aguṇaṃ anussaranto va virajji, paṭikūlasaññaṃ paṭilabhi, gharāvāse pi ukkaṇṭhito: “Kiṃ me gharāvāsena, ajjeva nikkhamitvā pabbajissāmī” ti puna gehaṃ agantvā rājānaṃ-pi adisvāva nagarā nikkhamitvā araṇṇaṃ pavisitvā gaṅgātīre assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññāyo uppādetvā vanamūlaphalāhāro tattha vāsaṃ kappesi.

Rājā taṃ apassanto: “Kahaṃ mama sahāyo” ti pucchi. Nagarasobhiṇiyā pi katakammaṃ sakalanagare pākāṭaṃ jātaṃ. Athassa tamatthaṃ ācikkhitvā: “Iti te deva, sahāyo lajjāya gharam-pi agantvā araṇṇaṃ pavisitvā pabbajito bhavissati” ti āhaṃsu. Rājā taṃ sutvā nagarasobhiṇiṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ ekadivasaṃ sahassaṃ alabhitvā mama sahāyaṃ gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi” ti pucchi. “Saccaṃ, devā” ti. “Pāpe jammī, sīghaṃ mama sahāyassa gataṭṭhānaṃ gantvā taṃ ānehi, no ce ānessasi, jīvitaṃ te natthī” ti. Sā rañño vacanaṃ sutvā bhītā rathaṃ āruya mahantena parivārena nagarā nikkhamitvā

tassa vasanaṭṭhānaṃ pariyesantī sutavasena taṃ ṭhānaṃ sutvā tattha gantvā vanditvā: “Ayya, mayā andhabālabhāvena kataṃ dosaṃ khamatha, ahaṃ na punevaṃ karissāmī” ti yācitvā: “Sādhu, khamāmi te, natthi me tayi āghāto” ti vutte: “Sace me khamatha, mayā saddhiṃ rathaṃ abhiruhatha, nagaraṃ gacchissāma, gatakāle {3.477} yaṃ mama ghare dhanam atthi, sabbaṃ dassāmī” ti āha. So tassā vacanaṃ sutvā: “Bhadde, idāni tayā saddhiṃ gantuṃ na sakkā, yadā pana imasmiṃ loke yena na bhavitabbaṃ, taṃ bhavissati, api nāma tadā gaccheyyan”-ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Gaṅgā kumudinī santā, saṅkhavaṇṇā ca kokilā,
Jambū tālaphalaṃ dajjā, atha nūna tadā siyā ti.**

Tassattho: bhadde, yathā hi kumudasarā kumudehi saṅchannā tiṭṭhanti, tatheva sace sakalā pi mahāgaṅgā kumudinī sīghasotaṃ pahāya santā upasantā siyā, sabbe kokilā ca saṅkhavaṇṇā bhavyeyyūṃ, sabbo jamburukkho ca tālaphalaṃ dadeyya. **Atha nūna tadā siyā** ti atha tādise kāle amhākam-pi samāgamo nūna siyā, bhavyeyya nāmāti vuttaṃ hoti.

Evaṃca vatvā puna pi tāya: “Ehi, ayya, gacchāmā” ti vutte: “Gacchissāmā” ti vatvā: “Kasmiṃ kāle” ti vutte: “Asukasmiṃca asukasmiṃcā” ti vatvā sesagāthā abhāsi:

**2. Yadā kacchapalomānaṃ, pāvāro tividho siyā,
Hemantikaṃ pāvuraṇaṃ, atha nūna tadā siyā.**

**3. Yadā makasapādānaṃ, aṭṭālo sukato siyā,
Daḷho ca avikampī ca, atha nūna tadā siyā.**

**4. Yadā sasavisāṇānaṃ, nisseṇī sukatā siyā,
Saggassārohaṇatthāya, atha nūna tadā siyā.**

**5. Yadā nisseṇimāruyha, candaṃ khādeyyu mūsikā,
Rāhuṇca paripāteyyuṃ, atha nūna tadā siyā.**

**6. Yadā surāghaṭaṃ pitvā, makkhikā gaṇacārīṇī,
Aṅgāre vāsaṃ kappeyyuṃ, atha nūna tadā siyā.**

**7. Yadā bimboṭṭhasampanno, gadrabho sumukho siyā,
Kusalo naccagītassa, atha nūna tadā siyā.**

8. **Yadā kākā ulūkā ca, mantayeyyūṃ rahogatā,
Aññamaññaṃ pihayeyyūṃ, atha nūna tadā siyā.**

9. **Yadā {3.478} muḷālapattānaṃ, chattaṃ thirataṃ siyā,
Vassassa paṭighātāya, atha nūna tadā siyā.**

10. **Yadā kulako sakuṇo, pabbataṃ gandhamādanaṃ,
Tuṇḍenādāya gaccheyya, atha nūna tadā siyā.**

11. **Yadā sāmuddikaṃ nāvaṃ, sayantaṃ savaṭākaraṃ,
Ceṭo ādāya gaccheyya, atha nūna tadā siyā ti.**

Tattha **tividho** ti eko kacchapalomamayena pupphena, eko tūlena, eko ubhayenāti evaṃ tippakāro. **Hemantikaṃ pāvuraṇaṃ**-ti himapātasamaye pāvuraṇāya bhavituṃ samattho. **Atha nūna tadā siyā** ti atha tasmim̐ kāle mama tayā saddhim̐ ekaṃseneva saṃsaggo siyā. Evaṃ sabbattha pacchimapaḍaṇaṃ yojetabbaṃ. **Aṭṭālo sukato** ti abhiruhitvā yujjhantaṃ purisasataṃ dhāretuṃ yathā sakkoti, evaṃ sukato. **Paripāteyyun-**ti palāpeyyuṃ. **Aṅgāre** ti vītaccikaṅgārasanthare. **Vāsaṃ kappeyyun-**ti ekekaṃ surāghaṭaṃ pivitvā mattā vaseyyuṃ. **Bimboṭṭhasampanno** ti bimbaphalasadisēhi oṭṭhehi samannāgato. **Sumukho** ti suvaṇṇaādāsasadisō mukho. **Pihayeyyun-**ti aññamaññaṃ sampattiṃ icchantā pihayeyyūṃ pattheyyūṃ. **Muḷālapattānaṃ**-ti saṇhānaṃ muḷālagacchapattānaṃ. **Kulako** ti eko khuddakasakuṇo. **Sāmuddikaṃ**-ti samuddapakkhandanamahānāvaṃ. **Sayantaṃ savaṭākaraṃ**-ti yantena ceva vaṭākarena ca saddhim̐ sabbasambhārayuttaṃ. **Ceṭo ādāyā** ti yadā evarūpaṃ nāvaṃ khuddako gāmadārako hatthena gahetvā gaccheyyā ti attho.

Iti mahāsatto iminā aṭṭhānaparikappena ekādasa gāthā abhāsi. Taṃ sutvā nagarasobhiṇī mahāsattaṃ khamāpetvā nagaraṃ gantvā rañño taṃ kāraṇaṃ ārocetvā attano jīvitāṃ yācitvā gaṇhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ bhikkhu mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahoṣi, tāpaso pana aham-eva ahoṣinti.

Aṭṭhānajaṭakavaṇṇanā navamā

Ja 426 Dīpijātakavaṇṇanā

Khamanīyaṃ {3.479} **yāpanīyaṃ**-ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ eḷikaṃ ārabba kathesi. Ekasmiñhi samaye mahāmogallānatthero giriparikkhitte ekadvāre giribajasenāsane vihāsi. Dvārasamīpe yevassa caṅkamo ahosi. Tadā eḷakapālakā: “Eḷakā ettha carantū” ti giribbajam pavesetvā kīḷantā viharanti. Tesu ekadivasam sāyaṃ āgantvā eḷake gahetvā gacchantesu ekā eḷikā dūre caramānā eḷake nikkhamante adisvā ohīyi. Taṃ pacchā nikkhamantiṃ eko dīpiko disvā: “Khādisāmi nan”-ti giribbajadvāre atthāsi. Sā pi ito cito ca oloketi taṃ disvā: “Esa maṃ māretvā khāditukāmatāya ʿhito, sace nivattitvā palāyissāmi, jīvitam me natthi, ajja mayā purisakāram kātuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā siṅgāni ukkhipitvā tassa abhimukham vegena pakkhanditvā dīpikassa: “Ito gaṇhissāmi, ito gaṇhissāmi” ti vipphandato va gahaṇam anupagantvā vegena palāyitvā eḷakānam antaram pāvisi. Atha thero taṃ tesam kiriyam disvā punadivase gantvā tathāgatassa ārocetvā: “Evaṃ bhante, sā eḷikā attano upāyakusalatāya parakkamaṃ katvā dīpikato muccī” ti āha. Satthā: “Moggallāna, idāni tāva so dīpiko taṃ gahetuṃ nāsakkhi, pubbe pana naṃ viravantiṃ māretvā khādī” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte magadharatthe bodhisatto ekasmiṃ gāme mahābhogakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya isipabbajjam pabbajitvā jhānābhiññāyo nibbattetvā ciraṃ himavante vasitvā loṇambilasevanatthāya rājagahaṃ gantvā ekasmiṃ yeva giribbaje paṇṇasālam māpetvā vāsam kappesi. Tadā imināva niyāmena eḷakapālakesu eḷake carantesu ekadivasam evam-eva ekaṃ eḷikaṃ pacchā nikkhamantiṃ disvā eko dīpiko: “Khādisāmi nan”-ti dvāre atthāsi. Sā pi taṃ disvā: “Ajja mayham jīvitam natthi, ekenupāyena iminā saddhiṃ madhurapaṭisanthāram katvā hadayamassa mudukaṃ janetvā {3.480} jīvitam rakkhissāmi” ti cintetvā dūrato va tena saddhiṃ paṭisanthāram karonti āgacchamānā paṭhamam gāthamāha.

**1. Khamanīyaṃ yāpanīyaṃ, kacci mātula te sukham,
Sukham te amma avaca, sukhakāmāva te mayan-ti.**

Tattha **sukham te amma** ti mayham mātāpi: “Tumhākaṃ sukham puccheyyāsī” ti ajja maṃ avacā ti attho. **Mayan**-ti mātula mayam-pi tumhākaṃ sukham eva icchāmāti.

Taṃ sutvā dīpiko: “Ayaṃ dhuttikā maṃ mātulavādena vañcetukāmā, na me kakkhaḷabhāvaṃ jānātī” ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Naṅguṭṭhaṃ me avakkamma, heṭṭhayitvāna eḷike,
Sājja mātulavādena, muñcitabbā nu maññasī ti.**

Tassattho: tvaṃ mama naṅguṭṭhamaṇḍalaṃ akkamitvā heṭṭhayitvā āgacchasi,
sā tvaṃ: “Ajjā mātulavādena muñcitabbāhamasmi” ti maññasi nu, evaṃ
maññasi maññeti.

Taṃ sutvā itarā: “Mātula, mā evaṃ karī” ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Puratthāmukho nisinnosi, ahaṃ te mukhamāgatā,
Pacchato tuyhaṃ naṅguṭṭhaṃ, kathaṃ khvāhaṃ avakkamin-ti.**

Tattha **mukhaṇ**-ti abhimukhaṃ. **Kathaṃ khvāhaṃ avakkamin**-ti tava
pacchato ṭhitaṃ ahaṃ kathaṃ avakkaminti attho.

Atha naṃ so: “Kiṃ kathesi eḷike, mama naṅguṭṭhassa aṭṭhitaṭṭhānaṃ nāma
natthī” ti vatvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yāvatā ^[3.481] caturo dīpā, sasamuddā sapabbatā,
Tāvatā mayhaṃ naṅguṭṭhaṃ, kathaṃ kho taṃ vivaḷḷjayī ti.**

Tattha tāvatāti ettakaṃ ṭhānaṃ mama naṅguṭṭhaṃ parikkhipitvā gatanti
vadati.

Taṃ sutvā eḷikā: “Ayaṃ pāpo madhurakathāya na allīyati, paṭisattu hutvā tassa
kathessāmi” ti vatvā pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Pubbeva metamakkhiṃsu, mātā pitā ca bhātaro,
Dīghaṃ duṭṭhassa naṅguṭṭhaṃ, sāmhi vehāyasāgatā ti.**

Tattha **akkhiṃsū** ti pubbeva me etaṃ mātā ca pitā ca bhātaro ca ācikkhiṃsu.
Sāmhi ti sā ahaṃ nātakānaṃ santikā tava naṅguṭṭhassa dīghabhāvaṃ sutvā
tava naṅguṭṭhaṃ pariharantī **vehāyasā** ākāsenā āgatāti.

Atha naṃ so: “Jānāmi te ahaṃ ākāsenā āgatabhāvaṃ, evaṃ āgacchantī pana
mayhaṃ bhakkhe nāsetvā āgatāsī” ti vatvā chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Tañca disvāna āyantim, antalikkhasmi eḷike,
Migasaṅgho palāyittha, bhakkho me nāsito tayā ti.**

Taṃ sutvā itarā maraṇabhayaabhītā aññaṃ kāraṇaṃ āharitum asakkontī:
“Mātula, mā evarūpaṃ kakkhaḷakammaṃ kari, jīvitam me dehi” ti vila pi. Itaro
pi naṃ vilapantiññeva khandhe gahetvā māretvā khādi.

7. Icevaṃ vilapantiyā, eḷakiyā ruhagghaso,
Galakaṃ anvāvamaddi, natthi duṭṭhe subhāsitaṃ.

8. Neva duṭṭhe nayo atthi, na dhammo na subhāsitaṃ,
Nikkamaṃ duṭṭhe yuñjetha, so ca sabbhiṃ na rañjati ti.

Imā dve abhisambuddhagāthā.

Tattha {3.482} **ruhagghaso** ti ruhirabhakkho lohitapāyī sāhasikadīpiko.
Galakaṃ anvāvamaddi ti gīvaṃ maddi, ḍaṃsitvā phālesī ti attho. **Nayo** ti
kāraṇaṃ. **Dhammo** ti sabhāvo. **Subhāsitaṃ**-ti sukathitavacanaṃ, sabbametaṃ
duṭṭhe natthi ti attho. **Nikkamaṃ duṭṭhe yuñjethā** ti bhikkhave,
duṭṭhapuggale parakkamaṃ-eva yuñjeyya. **So ca sabbhiṃ na rañjati** ti so
pana puggalo sabbhiṃ sundaraṃ subhāsitaṃ na rañjati, na piyāyatī ti attho.

Tāpaso tesaṃ kiriyaṃ sabbaṃ addasa.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā eḷikāva
etarahi eḷikā ahosi, dīpiko pi etarahi dīpikova, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Dīpijātakavaṇṇanā dasamā

Jātakuddānaṃ:

Kaccānī atthasaddaṇca, sulasā ca sumaṅgalaṃ,
Gaṅgamālaṇca cetiyaṃ, indriyaṇceva ādittaṃ,
Atthānaṇceva dī pi ca, dasa atthaniṇṇātake.

Atthakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

9. Navakanipāto

Ja 427 Gijjhajātakavaṇṇanā

Parisaṅkupatho {3.483} **nāmā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira eko kulaputto niyyānikasāsane pabbajitvā pi atthakāmehi ācariyupajjhāyehi ceva sabrahmacārīhi ca: “Evaṃ te abhikkamitabbaṃ, evaṃ paṭikkamitabbaṃ, evaṃ ālokitabbaṃ, evaṃ vilokitabbaṃ, evaṃ samiñjitabbaṃ, evaṃ pasāritabbaṃ, evaṃ nivāsetabbaṃ, evaṃ pārupitabbaṃ, evaṃ patto gahetabbo, yāpanamattaṃ bhattaṃ gahetvā paccavekkhitvāva paribhuñjitabbaṃ, indriyesu guttadvārena bhojane mattaññunā jāgariyamanuyuttaṃ bhavitabbaṃ, idaṃ āgantukavattaṃ nāma jānitabbaṃ, idaṃ gamikavattaṃ nāma, imāni cuddasa khandhakavattāni, asīti mahāvattāni. Tattha te sammā vattitabbaṃ, ime terasa dhutaṅgaguṇā nāma, ete samādāya vattitabbaṃ”-ti ovadiyamāno dubbaco ahosi akkhamo appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṃ. “Ahaṃ tumhe na vadāmi, tumhe pana maṃ kasmā vadatha, aham-eva attano atthaṃ vā anattaṃ vā jānissāmi” ti attānaṃ avacanīyaṃ akāsi. Athassa dubbacabhāvaṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ aguṇakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbacosī” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Kasmā bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā {3.484} atthakāmānaṃ vacanaṃ na karosi, pubbe pi tvaṃ paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā verambhavātamukhe cuṇṇavicuṇṇo jāto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte gijjhakūṭe pabbate bodhisatto gijjhayoniyāṃ nibbatti. Putto panassa supatto nāma gijjharājā anekasahassagijjhaparivāro thāmasampanno ahosi. So mātāpitaro posesi, thāmasampannattā pana atidūraṃ uppatati. Atha naṃ pitā: “Tāta, ettakaṃ nāma thānaṃ atikkamitvā na gantabbaṃ”-ti ovadi. So: “Sādhū” ti vatvā pi ekadivasāṃ pana vuṭṭhe deve gijjhehi saddhiṃ uppatitvā sese ohāya atibhūmiṃ gantvā verambhavātamukhaṃ patvā cuṇṇavicuṇṇabhāvaṃ pāpuṇi. Satthā tamattaṃ dassento abhisambuddho hutvā imā gāthā abhāsi:

**1. Parisaṅkupatho nāma, gijjhapantho sanantano,
Tatrāsi mātāpitaro, gijjho posesi jīṇṇake,
Tesaṃ ajagaramedaṃ, accahāsi bahuttaso.**

2. Pitā ca puttāṃ avaca, jānaṃ uccaṃ papātināṃ,
Supattaṃ thāmasampannaṃ, tejassīṃ dūragāmināṃ.

3. Pariplavantaṃ pathaviṃ, yadā tāta vijānāhi,
Sāgarena parikkhittaṃ, cakkāṃva parimaṇḍalaṃ,
Tato tāta nivattassu, māssu etto paraṃ gami.

4. Udapattosi vegena, balī pakkhī dijuttamo,
Olokayanto vakkaṅgo, pabbatāni vanāni ca.

5. Addassa pathaviṃ gijjho, yathāsāsi pitussutaṃ,
Sāgarena parikkhittaṃ, cakkāṃva parimaṇḍalaṃ.

6. Tañca so samatikkamma, paramevaccavattatha,
Tañca vātasikhā tikkhā, accahāsi balīṃ dijaṃ.

7. Nāsakkhātigato poso, punadeva nivattitum,
Dijo byasanamāpādi, verambhānaṃ vasaṃ gato.

8. Tassa {3.485} puttā ca dārā ca, ye caññe anujīvino,
Sabbe byasanamāpāduṃ, anovādakare dije.

9. Evam-pi idha vuḍḍhānaṃ, yo vākyāṃ nāvabujjhati,
Atisīmacaro ditto, gijjhovātītasāsano,
Sa ve byasanaṃ pappoti, akatvā vuḍḍhasāsanaṃ-ti.

Tattha **parisaṅkupatho** ti saṅkupatho. Manussā hiraññasuvaṇṇatthāya gacchantā tasmīṃ padese khāṇuke koṭṭetvā tesu rajjuyo bandhitvā gacchanti, tena so gijjhapabbate jaṅghamaggo: “Saṅkupatho” ti vuccati. **Gijjhapantho** ti gijjhapabbatamatthake mahāmaggo. **Sanantano** ti porāṇo. **Tatrāsī** ti tasmīṃ gijjhapabbatamatthake saṅkupathe eko gijjho āsi, so jiṇṇake mātāpitaro posesi. **Ajagaramedan**-ti ajagarānaṃ medaṃ. **Accahāsī** ti ativiya āhari. **Bahuttaso** ti bahuso. **Jānaṃ uccaṃ papātinanti**: “Putto te atiuccaṃ ṭhānaṃ laṅghatī” ti sutvā: “Ucche papātī ayan”-ti jānanto. **Tejassin**-ti purisatejasampannaṃ. **Dūragāminan**-ti teneva tejena dūragāmiṃ. **Pariplavantan**-ti uppalapattaṃ viya udaye uplavamānaṃ. **Vijānāhi** ti vijānāsi. **Cakkāṃva parimaṇḍalan**-ti yasmīṃ te padese ṭhitassa samuddena paricchinnō jambudīpo cakkamaṇḍalaṃva paññāyati, tato tāta nivattāhīti ovadanto evamāha.

Udapattosī ti pitu ovādaṃ akatvā ekadivasāṃ gijjhehi saddhiṃ uppatito te ohāya pitarā kathitaṭṭhānaṃ agamāsi. **Olokayanto** ti taṃ ṭhānaṃ patvā heṭṭhā

olokento. **Vakkaṅgo** ti vaṅkagīvo. **Yathāsāsi pitussutan**-ti yathāssa pitu santikā sutam āsi, tatheva addasa, “yathāssāsī” ti pi pāṭho.

Paramevaccavattathā ti pitarā akkhātāṭṭhānato param ātivatto va. **Tañca vātasikhā tikkhā** ti tam anovādakam balim-pi samānam dijam tikhiṇaverambhavātasikhā accahāsi atihari, cuṇṇavicuṇṇam akāsi.

Nāsakkhātigato ti nāsakkhi atigato. **Poso** ti satto. **Anovādakare** ti tasmim dije paṇḍitānam ovādam akaronte sabbe pi te mahādukkham pāpuṇṇimsu.

Akatvā vuḍḍhasāsanam-ti vuḍḍhānam hitakāmānam vacanam akatvā evam-eva byasanam mahādukkham pāpuṇāti.

Tasmā {3.486} tvaṃ bhikkhu mā gijjhasadiso bhava, atthakāmānam vacanam karohīti. So satthārā evam ovadito tato paṭṭhāya suvaco ahosi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā dubbacagijjho etarahi dubbacabhikkhu ahosi, gijjhapiṭa pana aham-eva ahosin”-ti.

Gijjhajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 428 Kosambiyajātakavaṇṇanā

Puthusaddo ti idam satthā kosambim nissāya ghoṣitārāme viharanto kosambiyam bhaṇḍanakārake bhikkhū ārabba kathesi. Vatthu **kosambakakkhandhake** (Mv. 451) āgatam-eva, ayam panettha saṅkhepo. Tadā kira dve bhikkhū ekasmim āvāse vasiṃsu vinayadharo ca suttantiko ca. Tesu suttantiko ekadivasaṃ sarīravalañjam katvā udakakoṭṭhake ācamanaudakāvasesam bhājane ṭhapetvā nikkhami. Pacchā vinayadharo tattha paviṭṭho tam udakam disvā nikkhamitvā itaram pucchi: “Āvuso, tayā udakam ṭhapitan”-ti. “Āmāvuso” ti. “Kim panettha āpattibhāvam na jānāsī” ti? “Āmāvuso na jānāmī” ti. “Hoti, āvuso, ettha āpattī” ti? “Tena hi paṭikarissāmi nan”-ti. “Sace pana te, āvuso, asaṅcicca asatiyā kataṃ, natthi āpattī” ti. So tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi ahosi. Vinayadharo pi attano nissitakānam: “Ayam suttantiko āpattim āpajjamāno pi na jānāti” ti ārocesi. Te tassa nissitake disvā: “Tumhākaṃ upajjhāyo āpattim āpajjitvā pi āpattibhāvam na jānāti” ti āhaṃsu. Te gantvā attano upajjhāyassa ārocesum. So evamāha: “ayam vinayadharo pubbe ‘anāpattī’ ti vatvā idāni ‘āpattī’ ti vadati, musāvādī eso” ti. Te gantvā: “Tumhākaṃ upajjhāyo musāvādī” ti evam aññamaññaṃ kalaham vaḍḍhayimsu. Tato vinayadharo okāsam labhitvā tassa āpattiyā adassanena

ukkhapanīyakammaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya tesaṃ paccayadāyakā upāsakā pi dve koṭṭhāsā ahesuṃ. Ovādapapaṭiggāhikā bhikkhuniyo pi ārakkhadevatā pi dve koṭṭhāsā ahesuṃ. Tāsaṃ sandiṭṭhasambhattā ākāsaṭṭhadevatā pi yāva {3.487} brahmalokā sabbe puthujjanā dve pakkhā ahesuṃ. Yāva akaniṭṭhabhavanā pana idaṃ kolāhalaṃ agamāsi.

Atheko bhikkhu tathāgataṃ upasaṅkamtvā ukkhepakānaṃ: “Dhammikenewa kammena ayaṃ ukkhitto, ukkhittānuvattakānaṃ adhammikenewa kammena ukkhitto” ti laddhiṃ, ukkhepakehi vāriyamānānaṃ-pi tesaṃ taṃ anuparivāretvā caraṇabhāvaṅca satthu ārocesi. Bhagavā: “Samaggā kira hontū” ti dve vāre pesetvā: “Na icchanti bhante samaggā bhavitun”-ti sutvā tatiyavāre: “Bhinno bhikkhusaṅgho” ti tesaṃ santikaṃ gantvā ukkhepakānaṃ ukkhepane, itaresaṅca asaṅcicca āpattiyaṃ adassane ādīnavaṃ vatvā pakkāmi. Puna tesaṃ tattheva ekasīmāyaṃ uposathādīni kāretvā bhattaggādīsu bhaṇḍanajātānaṃ: “Āsanantarikāya nisīditabban”-ti bhattagge vattaṃ paññāpetvā: “Idāni pi bhaṇḍanajātā viharantī” ti sutvā tattha gantvā: “Alaṃ, bhikkhave, mā bhaṇḍanan”-ti ādīni vatvā aññatarena bhikkhunā dhammavādinā bhagavato vihesaṃ anicchantena: “Āgametu, bhante, bhagavā dhammasāmi, appossukko bhante, bhagavā diṭṭhadhammasukhavihāraṃ anuyutto viharatu, mayaṃ tena bhaṇḍanena kalahena viggahena vivādena paññāyissāmā” ti vutte.

Bhūtapubbaṃ, bhikkhave, bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma kāsirājā ahoṣīti brahmadattena dīghītissa kosalarañño rajjaṃ acchanditvā aññātakavesena vasantassa māritabhāvaṅceva dīghāvukumārena attano jīvite dinne tato paṭṭhāya tesaṃ samaggabhāvaṅca kathetvā: “Tesañhi nāma, bhikkhave, rājūnaṃ ādinnadaṇḍānaṃ ādinnasatthānaṃ evarūpaṃ khantisoraccaṃ bhavissati. Idha kho taṃ, bhikkhave, sobhetha, yaṃ tumhe evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitā samānā khamā ca bhaveyyātha soratā cā” ti ovaditvā dutiyam-pi tatiyampi: “Alaṃ, bhikkhave, mā bhaṇḍanan”-ti vāretvā anoramante disvā: “Pariyādiṇṇarūpā kho ime moghapurisā, na yime sukarā saññāpetun”-ti pakkamitvā punadivase piṇḍapāṭapaṭikkanto gandhakuṭiyā thokaṃ vissamitvā senāsanaṃ saṃsāmetvā attano pattacīvaramādāya saṅghamajjhe ākāse ṭhatvā imā gāthā abhāsi:

**1. Puthusaddo {3.488} samajano, na bālo koci maññatha,
Saṅghasmim bhijjamānasmim, nāññaṃ bhiyyo amaññarum.**

2. Parimuṭṭhā paṇḍitābhāsā, vācāgocarabhāṇino,
Yāvicchanti mukhāyāmaṃ, yena nītā na taṃ vidū.
3. Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me,
Ye ca taṃ upanayhanti, veraṃ tesam na sammati.
4. Akkocchi maṃ avadhi maṃ, ajini maṃ ahāsi me,
Ye ca taṃ nupanayhanti, veraṃ tesūpasammati.
5. Na hi verena verāni, sammantīdha kudācanaṃ,
Averena ca sammanti, esa dhammo sanantano.
6. Pare ca na vijānanti, mayamettha yamāmase,
Ye ca tattha vijānanti, tato sammanti medhagā.
7. Aṭṭhicchinnā pāṇaharā, gavāssadhanahārino,
Raṭṭhaṃ vilumpamānānaṃ, tesam-pi hoti saṅgati,
Kasmā tumhāka no siyā.
8. Sace labhetha nipakaṃ sahāyaṃ, saddhimcaram sādhuvihāridhīraṃ,
Abhibhuyya sabbāni parissayāni, careyya tenattamano satimā.
9. No ce labhetha nipakaṃ sahāyaṃ, saddhimcaram sādhuvihāridhīraṃ,
Rājāva raṭṭhaṃ vijitaṃ pahāya, eko care mātaṅgaraññeva nāgo.
10. Ekassa caritaṃ seyyo, natthi bāle sahāyatā,
Eko care na pāpāni kayirā, appossukko mātaṅgaraññeva nāgo ti.

Tattha puthu mahāsaddo assāti **puthusaddo**. **Samajano** ti samāno ekasadisso jano, sabbovāyaṃ bhaṇḍanakārakajano samantato saddanicchāraṇena puthusaddo ceva sadiso cāti vuttaṃ hoti. **Na bālo koci maññathā** ti tattha koci eko pi: “Ahaṃ bālo” ti na maññittha, sabbe paṇḍitamānino, sabbovāyaṃ bhaṇḍanakārako jano yeva. **Nāññaṃ bhiyyo amaññarun-**ti koci eko pi: “Ahaṃ bālo” ti na maññittha, bhiyyo ca saṅghasmim bhijjamāne aññaṃ-pi ekaṃ: “Mayhaṃ kāraṇā saṅgho bhijjati” ti idaṃ kāraṇaṃ na maññitthā ti attho.

Parimuṭṭhā ti muṭṭhassatino. **Paṇḍitābhāsā** ti attano paṇḍitamānena {3.489} paṇḍitasadisā. **Vācāgocarabhāṇino** ti rā-kārassa rassādeso kato, vācāgocarā ca na satipaṭṭhānādiariyadhammagocarā, bhāṇino ca. Kathaṃ bhāṇino? **Yāvicchanti mukhāyāmanti**, yāva mukhaṃ pasāretuṃ icchanti, tāva pasāretvā aggaṇādehi tathā bhāṇino, eko pi saṅghagāravana

mukhasañkocanaṃ na karotī ti attho. **Yena nītā** ti yena bhaṇḍanena imaṃ nillajjabhāvaṃ nītā. **Na taṃ vidū** ti evaṃ: “Ādīnavam idan”-ti taṃ na jānanti.

Ye ca taṃ upanayhantī ti taṃ: “Akkocchi man”-ti ādikaṃ ākāraṃ ye upanayhanti. **Sanantano** ti porāṇo. **Pare** ti paṇḍite ṭhapetvā tato aññe bhaṇḍanakārakā pare nāma. Te ettha saṅghamajjhe kolāhalaṃ karontā: “Mayaṃ yamāmase upayamāma nassāma, satataṃ samitaṃ maccusantikaṃ gacchāmā” ti na jānanti. **Ye ca tattha vijānantī** ti ye tattha paṇḍitā: “Mayaṃ maccusamīpaṃ gacchāmā” ti vijānanti. **Tato sammanti medhagā** ti bhikkhave, evañhi te jānantā yonisomanasikāraṃ uppādetvā medhagānaṃ kalahānaṃ vūpasamāya paṭipajjanti.

Aṭṭhicchinnā ti ayaṃ gāthā brahmadattañca dīghāvukumārañca sandhāya vuttā. Tesam-pi hoti saṅgati. Kasmā tumhākaṃ na hoti? Yesaṃ vo neva mātāpitūnaṃ aṭṭhīni chinnāni, na pāṇā haṭṭā, na gavāssadhaṇāni haṭṭāni. Idam vuttaṃ hoti: bhikkhave, tesañhi nāma ādinnadaṇḍānaṃ ādinnasatthānaṃ rājūnaṃ evarūpā saṅgati samāgamo āvāhavivāhasambandhaṃ katvā ekato pānabhojanaṃ hoti, tumhe evarūpe sāsane pabbajitvā attano veramattam-pi jahituṃ na sakkotha, ko tumhākaṃ bhikkhubhāvoti.

Sace labhethāti ādigāthāyo paṇḍitasahāyassa ca bālasahāyassa ca vaṇṇāvaṇṇadīpanatthaṃ vuttā. **Abhibhuyya sabbāni parissayānī** ti sabbe pākaṭaparissaye ca paṭicchannaparissaye ca abhibhavitvā tena saddhim attamano satimā careyya. **Rājāva raṭṭhaṃ vijitaṃ pahāyā** ti yathā attano vijitaṃ raṭṭhaṃ mahājanakarājā ca arindamarājā ca pahāya ekako va carimāsu, evaṃ careyyā ti attho. **Mātaṅgaraññeva nāgo** ti mātaṅgo araññe nāgo va. **Mātaṅgo** ti hatthī vuccati, **nāgo** ti mahantādhivacanametaṃ. Yathā hi mātuposako mātaṅganāgo araññe ekako cari, na ca pāpāni akāsi, yathā ca sīlavahatthināgo. Yathā ca pālileyyako, evaṃ eko care, na ca pāpāni kayirāti vuttaṃ hoti.

Satthā evaṃ kathetvā pi te bhikkhū samagge kātuṃ asakkonto bālakaloṇakagāmaṃ gantvā bhaguttherassa ekābhāve ānisaṃsaṃ kathetvā tato tiṇṇaṃ kulaputtānaṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā tesaṃ sāmaggivāse ānisaṃsaṃ kathetvā tato pālileyyakavanasañḍaṃ gantvā tattha {3.490} temāsaṃ vasitvā puna kosambim agantvā sāvatthim-eva agamāsi. Kosambivāsino pi upāsakā: “Ime kho ayyā, kosambakā bhikkhū bahunō amhākaṃ anattassa kārakā, imehi ubbālho bhagavā pakkanto, imesaṃ neva abhivādanādīni karissāma, na upagātānaṃ piṇḍapātāṃ dassāma, evaṃ ime pakkamissanti vā veraṃ viramissanti vā

bhagavantam vā pasādessanti” ti sammantayitvā tatheva akaṃsu. Te tena daṇḍakammena pīlita sāvattiṃ gantvā bhagavantam khamāpesum.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “pitā suddhodanamahārājā ahosi, mātā mahāmāyā, dīghāvukumāro pana aham-eva ahosin”-ti.

Kosambiyajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 429 Mahāsuvaṇṇajātakavaṇṇanā

Dumo yadā hotī ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram bhikkhum ārabha kathesi. So kira satthu santike kammaṭṭhānam gahetvā kosalajanapade aññataram paccantagāmaṃ upanissāya araṇṇe vihāsi. Manussā tassa rattiṭṭhānadivāṭṭhānāni sampādetvā gamanāgamanasampanne ṭhāne senāsanam katvā sakkaccaṃ upaṭṭhahimsu. Tassa vassūpagatassa paṭhamamāse yeva so gāmo jhāyi, manussānam bījamattam-pi avasiṭṭham nāhosi. Te tassa paṇītaṃ piṇḍapātaṃ dātuṃ nāsakkhimsu. So sappāyasenāsane pi piṇḍapātena kilamanto maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkehi. Atha naṃ temāsaccayena satthāraṃ vandituṃ āgataṃ satthā paṭisanthāraṃ katvā: “Kacci bhikkhu piṇḍapātena na kilamantosi, senāsanasappāyaṇca ahosi” ti pucchi. So tamattham ārocesi. Satthā: “Tassa senāsanam sappāyan”-ti ñatvā: “Bhikkhu samaṇena nāma senāsanasappāye sati loluppacāraṃ pahāya kiñcideva yathāladham paribhuñjitvā santuṭṭhena samaṇadhammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Porāṇakapaṇḍita tiracchānayoniyam nibbattitvā attano nivāsasukkharukkhe cuṇṇaṃ {3.491} khādantā pi loluppacāraṃ pahāya santuṭṭhā mittadhammaṃ abhinditvā aññattha na gamimsu, tvaṃ pana kasmā ‘piṇḍapāto paritto lūkho’ ti sappāyasenāsanam pariccaji” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte himavante gaṅgātīre ekasmiṃ udumbaravane anekasatasahassā sukā vasimsu. Tatra eko suvarājā attano nivāsarukkassa phalesu khīṇesu yadeva avasiṭṭham hoti aṅkuro vā pattam vā taco vā papaṭikā vā, taṃ khāditvā gaṅgāya pānīyam pivitvā paramappicchasantuṭṭho hutvā aññattha na gacchati. Tassa appicchasantuṭṭhabhāvaguṇena sakkassa bhavanam kam pi. Sakko āvajjamāno taṃ disvā tassa vīmaṃsanattham attano ānubhāvena taṃ rukkham sukkhāpesi. Rukkho khāṇukamatto hutvā chiddāvachiddo vāte paharante ākoṭiyamāno viya aṭṭhāsi. Tassa chiddehi cuṇṇāni nikkhamanti. Suvarājā tāni cuṇṇāni khāditvā

gaṅgāya pāṇīyaṃ pivitvā aññattha agantvā vātātapaṃ agaṇetvā
udumbarakhāṇuke nisīdi. Sakko tassa paramappicchabhāvaṃ ñatvā:
“Mittadhammaguṇaṃ kathāpetvā varamassa datvā udumbaraṃ amataphalaṃ
karitvā āgamiṣāmī” ti eko haṃsarājā hutvā sujaṃ asurakaññaṃ purato katvā
taṃ udumbaravanaṃ gantvā avidūre ekarukkhaṃ sākāya nisīditvā tena
saddhiṃ kathaṃ samuṭṭhāpentō paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Dumo yadā hoti phalūpapanno, bhuñjanti naṃ vihaṅgamā sampatantā,
Khīṇanti ñatvāna dumaṃ phalaccaye, disodisaṃ yanti tato vihaṅgamā ti.**

Tassattho: suvarāja, rukkho nāma yadā phalasampanno hoti, tadā taṃ sākāto
sākhaṃ sampatantāva vihaṅgamā bhuñjanti, taṃ pana khīṇaṃ ñatvā
phalānaṃ accayena tato rukkhaṃ disodisaṃ vihaṅgamā gacchantīti.

Evañca {3.492} pana vatvā tato naṃ uyyojetuṃ dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Cara cārikaṃ lohitatuṇḍa mā mari, kiṃ tvaṃ suva sukkhadumamhi jhāyasi,
Tadiṅgha maṃ brūhi vasantasannibha, kasmā suva sukkhadumaṃ na riñcasī ti.**

Tattha **jhāyasi** ti kiṃkāraṇā sukkhakhāṇumatthake jhāyanto pajjhāyanto
tiṭṭhasi. **Ṭiṅgha** ti codanatthe nipāto. **Vasantasannibhā** ti vasantakāle
vanasaṇḍo suvagaṇasamokiṇṇo viya nīlobhāso hoti, tena taṃ:
“Vasantasannibhā” ti ālapati. **Na riñcasī** ti na chaḍḍesi.

Atha naṃ suvarājā: “Ahaṃ haṃsa attano kataññukataveditāya imaṃ rukkhaṃ
na jahāmi” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**3. Ye ve sakhīnaṃ sakhāro bhavanti, pāṇaccaye dukkhasukhesu haṃsa,
Khīṇaṃ akhīṇaṃ-pi na taṃ jahanti, santo sataṃ dhammamanussarantā.**

**4. Sohaṃ sataṃ aññatarosmi haṃsa, ñātī ca me hoti sakhā ca rukkho,
Taṃ nussahe jīvikattho pahātuṃ, khīṇanti ñatvāna na hesa dhammo ti.**

Tattha **ye ve sakhīnaṃ sakhāro bhavanti** ti ye sahāyānaṃ sahāyā honti.
Khīṇaṃ akhīṇaṃ-pi ti paṇḍitā nāma attano sahāyaṃ bhogaparikkhayena
khīṇaṃ-pi akhīṇaṃ-pi na jahanti. **Sataṃ dhammamanussarantā** ti
paṇḍitānaṃ paveniṃ anussaramānā. **Ñātī ca me** ti haṃsarāja, ayaṃ rukkho
sampiyyānatthena mayhaṃ ñāti ca samāciṇṇacaraṇatāya sakhā ca.
Jīvikattho ti tamahaṃ jīvikāya atthiko hutvā pahātuṃ na sakkomi.

Sakko tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭho pasaṃsitvā varaṃ dātukāmo dve gāthā abhāsi:

**5. Sādhū {3.493} sakkhi kataṃ hoti, metti saṃsati santhavo,
Sacetaṃ dhammaṃ rocesi, pāsaṃsosi vijānataṃ.**

**6. So te suva varaṃ dammi, pattayāna vihaṅgama,
Varaṃ varassu vakkaṅga, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Tattha **sādhū** ti sampahaṃsanaṃ. **Sakkhi kataṃ hoti, metti saṃsati santhavo** ti sakhibhāvo ca metti ca parisamajjhe santhavo cāti tayā mittam kataṃ sādhū hoti laddhakaṃ bhaddakam-eva. **Sacetaṃ dhammaṃ**-ti sace etaṃ mittadhammaṃ. **Vijānatan**-ti evaṃ sante viññūnaṃ paṃsaṃsittabbayuttakoṣi ti attho. **So te** ti so ahaṃ tuyhaṃ. **Varassū** ti icchassu. **Yaṃ kiñci manasicchasi** ti yaṃ kiñci manasā icchasi, sabbaṃ taṃ varaṃ dadāmi teti.

Taṃ sutvā suvarājā varaṃ gaṇhanto sattamaṃ gāthamāha.

**7. Varaṅca me haṃsa bhavaṃ dadeyya, ayaṅca rukkho punarāyuraṃ labhetha,
So sākhaṃ phalimā saṃvirūlho, madhutthiko tiṭṭhatu sobhamāno ti.**

Tattha **sākhaṃ** ti sākhasampanno. **Phalimā** ti phalena upeto. **Saṃvirūlho** ti samantato virūlhapatto taruṇapattasampanno hutvā. **Madhutthiko** ti saṃvijjamānamadhuraphalesu pakkhittamadhu viya madhuraphalo hutvā ti attho.

Athassa sakko varaṃ dadamāno aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Taṃ passa samma phalimaṃ ulāraṃ, sahāva te hotu udumbarena,
So sākhaṃ phalimā saṃvirūlho, madhutthiko tiṭṭhatu sobhamāno ti.**

Tattha **sahāva te hotu udumbarenā** ti tava udumbarena saddhiṃ saha ekato va vāso hotu.

Evaṅca {3.494} pana vatvā sakko taṃ attabhāvaṃ vijahitvā attano ca sujāya ca ānubhāvaṃ dassetvā gaṇḡgāto hatthena udakaṃ gahetvā udumbarakhāṇukaṃ pahari. Tāvadeva sākhaṃ viṭṭapasacchanno madhuraphalo rukkho utṭhahitvā muṇḍamaṇipabbato viya vilāsaṃsampanno aṭṭhāsi. Suvarājā taṃ disvā somanassappatto sakkassa thutiṃ karonto navamaṃ gāthamāha.

**9. Evaṃ sakka sukhī hohi, saha sabbehi nātibhi,
Yathāhamajja sukhito, disvāna saphalaṃ dumaṇ-ti.**

Sakko pi tassa varaṃ datvā udumbaraṃ amataphalaṃ katvā saddhiṃ sujāya attano ṭhānam-eva gato. Tamatthaṃ dīpayamānā osāne abhisambuddhagāthā ṭhapitā:

**10. Suvassa ca varam datvā, katvāna saphalam dumaṃ,
Pakkāmi saha bhariyāya, devānaṃ nandanam vanan-ti.**

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ bhikkhu porāṇakapaṇḍitā tiracchānayoniyaṃ nibbattā pi aloluppacārā ahesuṃ. Tvaṃ pana kasmā evarūpe sāsane pabbajitvā loluppacāraṃ carasi, gaccha tattheva vasāhi” ti kammaṭṭhānamassa kathetvā jātakam samodhānesi. So bhikkhu tattha gantvā vipassanaṃ vaḍḍhento arahattaṃ pāpuṇi. Tadā sakko anuruddho ahosi, suvarājā pana aham-eva ahosinti.

Mahāsuvaṇṇakavaṇṇanā tatiyā

Ja 430 Cūlasuvaṇṇakavaṇṇanā

Santi rukkhā ti idaṃ satthā sāvatthiyaṃ jetavane viharanto verañjakaṇḍaṃ ārabha kathesi. Satthari verañjāyaṃ vassaṃ vasitvā anupubbena sāvatthim anuppatte bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, tathāgato khattiyasukhumālo buddhasukhumālo mahantena iddhānubhāvena samannāgato pi verañjabrāhmaṇena nimantito temāsaṃ vasanto mārāvaṭṭanavasena tassa santikā ekadivasam-pi bhikkham alabhitvā loluppacāraṃ pahāya temāsaṃ patthapulakapiṭṭhodakena yāpento aññattha na agamāsi, aho tathāgatānaṃ {3.495} appicchasantuṭṭhabhāvo” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, tathāgatassa idāni loluppacārappahānaṃ, pubbe pi tiracchānayoniyaṃ nibbatto pi loluppacāraṃ pahāsin”-ti vatvā atītaṃ āhari. Sabbam-pi vatthu purimanayeneva vitthāretabbaṃ.

Atīte himavante gaṅgātīre ekasmiṃ udumbaravane anekasatasahassā sukā vasiṃsu. Tatra eko suvarājā attano nivāsarukkhassa phalesu khīṇesu yadeva avasiṭṭhaṃ hoti añkuro vā pattam vā taco vā papaṭikā vā, taṃ khāditvā gaṅgāya pānīyaṃ pivitvā paramappicchasantuṭṭho hutvā aññattha na gacchati. Tassa appicchasantuṭṭhabhāvaguṇena sakkassa bhavanaṃ kam pi. Sakko āvajjamāno taṃ disvā tassa vīmaṃsanatthaṃ attano ānubhāvena taṃ rukkham sukkhāpesi. Rukkho khāṇukamatto hutvā chiddāvachiddo vāte paharante ākoṭiyamāno viya aṭṭhāsi. Tassa chiddehi cuṇṇāni nikkhamanti. Suvarājā tāni cuṇṇāni khāditvā gaṅgāya pānīyaṃ pivitvā aññattha agantvā vātātapam agaṇetvā udumbarakhāṇuke nisīdi. Sakko tassa paramappicchabhāvaṃ ñatvā:

*“Mittadhammaguṇaṃ kathāpetvā varamassa datvā udumbaraṃ amataphalaṃ
karitvā āgamissāmī” ti eko haṃsarājā hutvā sujaṃ asurakaññaṃ purato katvā
taṃ udumbaravanam gantvā avidūre ekarukkhaṃ sākāya nisīditvā tena
saddhiṃ kathaṃ samuṭṭhāpento paṭhamam gāthamāha.*

1. Santi rukkhā haripattā, dumā nekaphalā bahū,
Kasmā nu sukkhe koḷāpe, suvassa nirato mano.
2. Phalassa upabhuñjimbhā, nekavassagaṇe bahū,
Aphalam-pi veditvāna, sāva metti yathā pure.
3. Sukkhañca rukkham koḷāpaṃ, opattamaphalam dumam,
Ohāya sakuṇā yanti, kiṃ dosaṃ passase dija.
4. Ye phalatthā sambhajanti, aphaloti jahanti naṃ,
Attatthapaññā dummedhā, te honti pakkhapātino.
5. Sādhū sakkhi kataṃ hoti, metti saṃsati santhavo,
Sacetaṃ dhammaṃ rocesi, pāsamsosi vijānataṃ.
6. So te suva varam dammi, pattayāna vihaṅgama,
Varam varassu vakkaṅga, yaṃ kiñci manasicchasi.
7. Api nāma naṃ passeyyam, sapattam saphalam dumam,
Daliddo va nidhiṃ laddhā, nandeyyāham punappunam.
8. Tato amatamādāya, abhisiñci mahīruham,
Tassa sākā virūhiṃsu, sītacchāyā manoramā.
9. Evaṃ sakka sukhī hohi, saha sabbehi ñātibhi,
Yathāhamajja sukhito, disvāna saphalam dumam.
10. Suvassa ca varam datvā, katvāna saphalam dumam,
Pakkāmi saha bhariyāya, devānam nandanam vanan-ti.

Pañhapaṭipañhā pi attho pi purimanayeneva veditabbā, anuttānapadam-eva
pana vaṇṇayissāma.

Haripattā ti nīlapattasacchannā. **Koḷāpe** ti vāte paharante ākoṭitasaddam
{3.496} viya muñcamāne nissāre. **Suvassā** ti āyasmato suvarājassa kasmā
evarūpe rukkhhe mano nirato. **Phalassā** ti phalam assa rukkhassa.
Nekavassagaṇe ti anekavassagaṇe. **Bahū** ti samāne pi anekasate na dve tayo,
atha kho bahūva. **Veditvānā** ti haṃsarāja idāni amhākaṃ imam rukkham

aphalaṃ viditvā pi yathā pure etena saddhiṃ metti, sāva metti, tañhi mayāṃ na bhindāma, mettiṃ bhindantā hi anariyā asappurisā nāma hontīti pakāsento evamāha.

Opattan-ti avapattaṃ nippattaṃ patitapattaṃ. **Kim dosaṃ passase** ti aññe sakuṇā etaṃ ohāya aññattha gacchanti, tvaṃ evaṃ gamane kiṃ nāma dosaṃ passasi. **Ye phalatthā** ti ye pakkhino phalatthāya phalakāraṇā sambhajanti upagacchanti, aphaleti ñatvā etaṃ jahanti. **Attatthapaññā** ti attano atthāya paññā, paraṃ anoloketvā attani yeva vā ñhitā etesaṃ paññāti attatthapaññā. **Pakkhapātino** ti te attano yeva vuḍḍhiṃ paccāsīsamānā mittapakkaṃ pātenti nāsentīti pakkhapātino nāma honti. Attapakke yeva vā patantīti **pakkhapātino**.

Api nāma nan-ti hamsarāja, sace me manoratho nipphajjeyya, tayā dinno varo sampajjeyya, api nāma ahaṃ imaṃ rukkaṃ sapattaṃ saphalaṃ puna passeyyaṃ, tato daliddo nidhiṃ labhitvāva punappunaṃ etaṃ abhinandeyyaṃ, taṃ disvāva pamodeyyaṃ. **Amatamādāyā** ti attano ānubhāvena ñhito gaṇḍodakaṃ gahetvā abhisiṅcayī ti attho. Imasmiṃ jātaka imāya saddhiṃ dve abhisambuddhagāthā honti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā sakko anuruddho ahosi, suvarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Cūlasuvajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 431 Haritacajātakavaṇṇanā

Sutaṃ metaṃ mahābrahme ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ ekaṃ alaṅkatamātugāmaṃ disvā ukkaṇṭhitam dīghakesanakhalomam vibbhamitukāmaṃ ācariyupajjhāyehi aruciya ānītam. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kimkāraṇā” ti vatvā: “Alaṅkatamātugāmaṃ disvā kilesavasena, bhante” ti {3.497} vutte: “Bhikkhu kilesa nāma guṇaviddhamasako appassādo niraye nibbattāpeti, esa pana kilesa kimkāraṇā taṃ na kilamessati? Na hi sinerum paharitvā paharaṇavāto purāṇapaṇṇassa lajjati, imañhi kilesaṃ nissāya bodhiñāṇassa anupadaṃ caramānā pañcaabhiññāaṭṭhasamāpattilābhino visuddhamahāpurisā pi satim upaṭṭhapetum asakkontā jhānaṃ antaradhāpesun”-ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ nigame
asītikoṭivibhave brāhmaṇakule nibbatti, kañcanachavitāya panassa:
“Haritacakumāro” ti nāmaṃ karimsu. So vayappatto takkasilaṃ gantvā
uggahitasippo kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā mātāpitūnaṃ accayena dhanavilokanaṃ
katvā: “Dhanam-eva paññāyati, dhanassa uppādakā na paññāyanti, mayā pi
maraṇamukhe cuṇṇavicuṇṇena bhavitabban”-ti maraṇabhayaabhīto mahādānaṃ
datvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā sattame divase abhiññā ca
samāpattiyo ca nibbattetvā tattha ciraṃ vanamūlaphalāhāro yāpetvā
loṇambilasevanatthāya pabbatā otaritvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne
vasitvā puna-divase bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caranto rājadvāraṃ sampāpuṇi.
Rājā taṃ disvā pasannacitto pakkosāpetvā samussitasetacchatte rājapallaṅke
nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā anumodanāvasāne atirekataraṃ
pasīditvā: “Kahaṃ, bhante, gacchathā” ti vatvā: “Vassāvāsattṭhānaṃ
upadhārema, mahārājā” ti vutte: “Sādhū, bhante” ti bhuttapātārāso taṃ ādāya
uyyānaṃ gantvā tattha rattitṭhānadivātṭhānādīni kārāpetvā uyyānapālaṃ
paricārakaṃ katvā datvā vanditvā nikkhami. Mahāsatto tato paṭṭhāya
nibaddhaṃ rañño gehe bhuñjanto dvādasa vassāni tattha vasi.

Athekadivasam rājā paccantaṃ kupitaṃ vūpasametum gacchanto {3.498}
“amhākaṃ puññakkhettaṃ mā pamajji” ti mahāsattaṃ deviyā niyyādetvā
agamāsi. Tato paṭṭhāya sā mahāsattaṃ sahatthā parivisati. Athekadivasam sā
bhojanaṃ sampādetvā tasmim ciraṃyamaṇe gandhodakena nhatvā saṇhaṃ
maṭṭhasāṭakaṃ nivāsetvā sīhapañjaraṃ vivarāpetvā sarīre vātaṃ paharāpentī
khuddakamañcake nipajji. Mahāsatto pi divātaraṃ sunivattho supāruto
bhikkhābhājanaṃ ādāya ākāsenāgantvā sīhapañjaraṃ pāpuṇi. Deviyā tassa
vākacirasaddaṃ sutvā vegena utṭhahantiyā maṭṭhasāṭako bhassi, mahāsattassa
visabhāgārammaṇaṃ cakkhum paṭihaññi. Athassa
anekavassakoṭisatasahassakāle abbhantare nivutthakilesa karaṇḍake
sayitaāsīvisso viya utṭhahitvā jhānaṃ antaradhāpesi. So satim upaṭṭhāpetum
asakko gantvā devim hatthe gaṇhi, tāvadeva sānim parikkhipimsu. So tāya
saddhim lokadhammaṃ sevitvā bhuñjitvā uyyānaṃ gantvā tato paṭṭhāya
devasikaṃ tattheva akāsi. Tassa tāya saddhim lokadhammapaṭisevanaṃ
sakalanagare pākaṭaṃ jātaṃ. Amaccā: “Haritacatāpaso evamakāsi” ti rañño
paṇṇaṃ paḥimsu. Rājā: “Maṃ bhinditukāmā evaṃ vadanti” ti asaddahitvā
paccantaṃ vūpasametvā bārāṇasiṃ paccāgantvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā
deviyā santikaṃ gantvā: “Saccaṃ, kira mama ayyo haritacatāpaso tayā saddhim

lokadhammaṃ paṭisevatī” ti pucchi. “Saccaṃ, devā” ti. So tassā pi asaddahitvā: “Tam-eva paṭipucchissāmī” ti uyyānaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā taṃ pucchanto paṭhamamā gāthamāha.

**1. Sutaṃ metaṃ mahābrahme, kāme bhuñjati hārito,
Kaccetaṃ vacanaṃ tucchaṃ, kacci suddho iriyyasī ti.**

Tattha **kaccetan**-ti kacci etaṃ: “Hārito kāme paribhuñjati” ti amhehi sutaṃ vacanaṃ tucchaṃ abhūtaṃ, kacci tvaṃ suddho iriyyasi viharasīti.

So {3.499} cintesi: “ayaṃ rājā ‘nāhaṃ paribhuñjāmī’ ti vutte pi mama saddahissateva, imasmiṃ loke saccasadiṣī patiṭṭhā nāma natthi. Ujjhitasaccā hi bodhimūle nisīditvā bodhiṃ pāpuṇitum na sakkonti, mayā saccam-eva kathetum vaṭṭatī” ti. Bodhisattassa hi ekaccesu ṭhānesu pāṇātipāto pi adinnādānam-pi kāmesumicchācāro pi surāmerayamajjapānam-pi hoti yeva, atthabhedakavisamvādanaṃ purakkhatvā musāvādo nāma na hoti, tasmā so saccam-eva kathento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Evametaṃ mahārāja, yathā te vacanaṃ sutaṃ,
Kummaggaṃ paṭipannosmi, mohaneyyesu mucchito ti.**

Tattha **mohaneyyesū** ti kāmagaṇesu. Kāmagaṇesu hi loko muyhati, te ca lokamā mohayanti, tasmā te: “Mohaneyyā” ti vuccantīti.

Taṃ sutvā rājā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Adu paññā kimatthiyā, nipuṇā sādhu cintinī,
Yāya uppatitaṃ rāgaṃ, kiṃ mano na vinodaye ti.**

Tattha **adū** ti nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti: bhante, gilānassa nāma bhesajjaṃ, pipāsitassa pāṇīyaṃ paṭisaraṇaṃ, tumhākaṃ panesā nipuṇā sādhuṇaṃ atthānaṃ cintinī paññā kimatthiyā, yāya puna uppatitaṃ rāgaṃ **kiṃ mano na vinodaye**, kiṃ cittaṃ vinodetum nāsakkhīti.

Athassa kilesabalaṃ dassento hārito catutthaṃ gāthamāha.

**4. Cattārome mahārāja, loke atibalā bhusā,
Rāgo doso mado moho, yattha paññā na gādhatī ti.**

Tattha {3.500} **yatthā** ti yesu pariyuṭṭhānaṃ pattesu mahoghe patitā viya paññā gādhaṃ patiṭṭhaṃ na labhati.

Taṃ sutvā rājā pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Arahā sīlasampanno, suddho carati hārīto,
Medhāvī paṇḍito ceva, itī no sammato bhavan-ti.**

Tattha **itī no sammato** ti evaṃ amhākaṃ sammato sambhāvito bhavaṃ.

Tato hārīto chaṭṭhamaṃ gāthamāha.

**6. Medhāvīnam-pi himsanti, isiṃ dhammaguṇe ratam,
Vitakkā pāpakā rāja, subhā rāgūpasamhitā ti.**

Tattha **subhā** ti subhanimittaggahaṇena pavattāti.

Atha naṃ kilesappahāne ussāhaṃ kārento rājā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Uppannāyaṃ sarīrajo, rāgo vaṇṇavidūsano tava,
Taṃ pajaha bhaddamatthu te, bahunnāsi medhāvisammato ti.**

Tattha **vaṇṇavidūsano tavā** ti tava sarīravaṇṇassa ca guṇavaṇṇassa ca vidūsano. **Bahunnāsi** ti bahūnaṃ āsi medhāvīti sammato.

Tato mahāsatto satim labhivā kāmesu ādīnavaṃ sallakkhetvā aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Te andhakārake kāme, bahudukkhe mahāvise,
Tesaṃ mūlaṃ gavesissaṃ, checchaṃ rāgaṃ sabandhanan-ti.**

Tattha **andhakārake** ti paññācakkhuvīnāsanato andhabhāvakare.

Bahudukkhe ti ettha: “Appassādā kāmā” ti ādīni (MN. 14; Pāc. 417; Cv. 65) suttāni haritvā tesaṃ bahudukkhatā dassetabbā. **Mahāvise** ti sampayuttakilesavisassa ceva vipākavisassa ca mahantatāya mahāvise. **Tesaṃ mūlan**-ti te vuttappakāre kāme pahātuṃ tesaṃ mūlaṃ {3.501} gavesissaṃ pariyesissāmi. Kiṃ pana tesaṃ mūlanti? Ayonisomanasikāro. **Checchaṃ rāgaṃ sabandhanan**-ti mahārāja, idāneva paññākhaggena paharivā subhanimittabandhanena sabandhanam rāgaṃ chindissāmīti.

Idaṅca pana vatvā: “Mahārāja, okāsaṃ tāva me karohī” ti okāsaṃ kāretvā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṣiṇamaṇḍalaṃ oloketvā puna naṭṭhajjhānaṃ uppādetvā paṇṇasālato nikkhamitvā ākāse pallaṅkena nisīditvā rañño dhammaṃ desetvā: “Mahārāja, ahaṃ aṭṭhāne vutthakāraṇā mahājanamajjhe garahappatto, appamatto hohi, puna dāni ahaṃ anitthigandhavanasaṇḍam-eva gamissāmī” ti rañño rodantassa paridevantassa himavantam-eva gantvā aparihīnajjhāno brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā:

**9. Idam vatvāna hārīto, isi saccaparakkamo,
Kāmarāgaṃ virājetvā, brahmalokūpago ahū ti.**

Abhisambuddho hutvā imaṃ gāthaṃ vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahatte patiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, haritacatāpaso pana aham-eva ahosinti.

Haritacajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 432 Padakusalamāṇavajātakavaṇṇanā

Bahussutan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dārakaṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthiyaṃ kuṭumbikaputto sattavassakāle yeva padakusalo ahosi. Athassa pitā: “Imaṃ vīmaṃsissāmi” ti tassa ajānantasseva mittagharaṃ agamāsi. So pitu gataṭṭhānaṃ apucchitvāva tassa padānusārena gantvā pitu santike aṭṭhāsi. Atha naṃ pitā ekadivasaṃ pucchi: “Tāta, tvaṃ mayi taṃ ajānāpetvā gate pi mama gataṭṭhānaṃ kiṃ jānāsi” ti? “Tāta, {3.502} padaṃ te sañjānāmi, padakusalo ahan”-ti. Athassa vīmaṃsanatthāya pitā bhuttaṭṭarāso gharā nikkhamitvā anantaraṃ paṭivissakagharaṃ gantvā tato dutiyaṃ, tato tatiyaṃ gharaṃ pavisitvā tatiyagharā nikkhamitvā puna attano gharaṃ āgantvā tato uttaradvārena nikkhamitvā nagaraṃ vāmaṃ karonto jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā dhammaṃ suṇanto nisīdi. Dārako: “Kahaṃ me pitā” ti pucchitvā: “Na jānāmā” ti vutte tassa padānusārena anantarapaṭivissakassa gharaṃ ādiṃ katvā pitu gatamaggeneva jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pitu santike aṭṭhāsi. Pitarā ca: “Kathaṃ tāta, mama idhāgatabhāvaṃ aññāsi” ti puṭṭho: “Padaṃ te sañjānitvā padānusārena āgatomhi” ti āha. Satthā: “Kiṃ kathesi upāsakā” ti pucchitvā: “Bhante, ayaṃ dārako padakusalo, ahaṃ imaṃ vīmaṃsanto iminā nāma upāyena āgato, ayam-pi maṃ gehe adisvā mama padānusārena āgato” ti vutte: “Anacchariyaṃ, upāsaka, bhūmiyaṃ padasañjānanaṃ, porāṇakapaṇḍitā ākāse padaṃ sañjānimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa aggamahesī aticaritvā raññā pucchitā: “Sace ahaṃ tumhe aticarāmi, assamukhī yakkhinī homī” ti sapathaṃ katvā tato kālaṃ katvā ekasmiṃ pabbatapāde assamukhī yakkhinī hutvā leṇaguhāyaṃ vasamānā mahāaṭaviyaṃ pubbantato aparantaṃ gamanamagge anusaṇcarante manusse gahetvā khādati. Sā kira tīṇi vassāni vessavaṇaṃ upaṭṭhahitvā āyāmato timsayojane vitthārato pañcayojane ṭhāne

manusse khāditum labhi. Athekadivasam eko aḍḍho mahaddhano mahābhogo abhirūpo brāhmaṇo bahūhi manussehi parivuto taṃ maggaṃ abhiruhi. Taṃ disvā yakkhinī tussitvā pakkhandi, taṃ disvā parivāramanussā palāyimsu. Sā vātavegena gantvā brāhmaṇaṃ gahetvā piṭṭhiyā {3.503} nipajjāpetvā guhaṃ gacchantī purisasamphassaṃ paṭilabhitvā kilesavasena tasmim sinehaṃ uppādetvā taṃ akhāditvā attano sāmikaṃ akāsi. Te ubho pi samaggasamvāsaṃ vasiṃsu tato paṭṭhāya yakkhinī manusse gaṇhantī vatthataṇḍulatelādīni pi gahetvā tassa nānaggarasabhojanaṃ upanetvā attanā manussamaṃsaṃ khādati. Gamanakāle tassa palāyanabhayena mahatiyā silāya guhādvāraṃ pidahitvā gacchati. Evaṃ tesu sammodamānesu vasantesu bodhisatto nibbattaṭṭhānā cavitvā brāhmaṇaṃ paṭicca tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Sā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyitvā putte ca brāhmaṇe ca balavasinehā hutvā ubho pi posesi. Sā aparabhāge putte vuḍḍhippatte puttaṃ-pi pitarā saddhim antoguhāyaṃ pavesetvā dvāraṃ pidahi.

Athekadivasam bodhisatto tassā gatakālaṃ ñatvā silaṃ apanetvā pitaraṃ bahi akāsi. Sā āgantvā: “Kena silā apanītā” ti vatvā: “Amma, mayā apanītā, andhakāre nisīditum na sakkomī” ti vutte puttasinghena na kiñci avoca. Athekadivasam bodhisatto pitaraṃ pucchi: “Tāta, mayhaṃ mātu mukhaṃ aññādisaṃ, tumhākaṃ mukhaṃ aññādisaṃ, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti? “Tāta, tava mātā manussamaṃsakhādikā yakkhinī, mayaṃ ubho manussā” ti. “Tāta, yadi evaṃ, idha kasmā vasāma, ehi manussapathaṃ gacchāmā” ti. “Tāta, sace mayaṃ palāyissāma, ubho pi amhe tava mātā khādissatī” ti. Bodhisatto: “Mā bhāyi, tāta, tava manussapathasampāpanaṃ mama bhāro” ti pitaraṃ samassāsetvā punadivase mātari gatāya pitaraṃ gahetvā palāyi. Yakkhinī āgantvā te adisvā vātavegena pakkhanditvā te gahetvā: “Brāhmaṇa, kiṃ palāyasi, kiṃ te idha natthī” ti vatvā: “Bhadde, mā mayhaṃ kujjhi, putto te maṃ {3.504} gahetvā palāyatī” ti vutte puttasinghena kiñci avatvā te assāsetvā attano vasanaṭṭhānaññeva te gahetvā gantvā evaṃ puna pi katipaye divase palāyante ānesi.

Bodhisatto cintesi: “Mayhaṃ mātu paricchinnena okāsaṇa bhavitabbaṃ, yaṃnūnāhaṃ imissā āṇāpavattiṭṭhānasīmaṃ puccheyyaṃ, atha naṃ atikkamitvā palāyissāmā” ti. So ekadivasam mātaraṃ gahetvā ekamantaṃ nisinno: “Amma, mātusantakaṃ nāma puttānaṃ pāpuṇāti, akkhāhi tāva me attano santakāya bhūmiyā paricchedaṇaṃ”-ti āha. Sā sabbadisāsu pabbatanadīnimittādīni kathetvā āyāmato tiṃsajojanaṃ, vitthārato pañcayojanaṃ puttassa kathetvā: “Idaṃ

ettakam ṭhānam sallakkhehi puttā” ti āha. So dve tayo divase atikkamitvā mātu aṭavigatakāle pitaram khandham āropetvā tassā dinnasaññāya vātavegena pakkhando paricchedanadītiram sampāpuṇi. Sā pi āgantvā te apassantī anubandhi. Bodhisatto pitaram gahetvā nadīmajjham agamāsi. Sā āgantvā nadītīre ṭhatvā attano paricchedam atikkantabhāvam ṇatvā tattheva ṭhatvā: “Tāta, pitaram gahetvā ehi, ko mayham doso, tumhākam maṃ nissāya kiṃ nāma na sampajjati, nivatta, sāmī” ti puttañca patiñca yāci. Atha brāhmaṇo nadim uttari. Sā puttam-eva yācantī: “Tāta, mā evaṃ kari, nivattāhi” ti āha. “Amma, mayam manussā, tvaṃ yakkhinī, na sakkā sabbakālam tava santike vasitun”-ti. “Neva nivattissasi, tātā” ti. “Āma, amma” ti. “Tāta, yadi na nivattissasi, manussaloke jīvitam nāma dukkham, sippam ajānantā jīvitum na sakkonti, aham ekaṃ cintāmaṇim nāma vijjam jānāmi, tassānubhāvena dvādasasamvaccharamatthake haṭabhaṇḍam-pi padānupadam gantvā sakkā jānitum. Ayaṃ te jīvikā bhavissati, uggaṇha, tāta, anaggham mantan”-ti tathārūpena dukkhena abhibhūtā pi puttasinehena mantam {3.505} adāsi.

Bodhisatto nadiyā ṭhitako va mātaram vanditvā atisakkaccaṃ sutam katvā mantam gahetvā mātaram vanditvā: “Gacchatha, amma” ti āha. “Tāta, tumhesu anivattantesu mayham jīvitam natthi” ti vatvā:

**Ehi putta nivattassu, mā anātham karohi me,
Ajja puttam apassantī, yakkhinī maraṇam gatā ti.**

Yakkhinī uram pahari, tāvadevassā puttasokena hadayam phali. Sā maritvā tattheva patitā. Tadā bodhisatto tassā matabhāvam ṇatvā pitaram pakkosivā mātu santikam gantvā citakam katvā jhāpetvā ālāhanam nibbāpetvā nānāvaṇṇehi pupphehi pūjetvā vanditvā roditvā paridevitvā pitaram ādāya bārāṇasim gantvā rājadvāre ṭhatvā: “Padakusalo māṇavo dvāre ṭhito” ti rañño paṭivedetvā: “Tena hi āgacchatū” ti vutte pavisitvā rājānam vanditvā: “Tāta, kiṃ sippam jānāsī” ti vutte: “Deva, dvādasasamvaccharamatthake haṭabhaṇḍam padānupadam gantvā gaṇhitum jānāmī” ti āha. “Tena hi maṃ upaṭṭhāhi” ti. “Deva, devasikam sahasam labhanto upaṭṭhahissāmī” ti. “Sādhu tāta, upaṭṭhahā” ti. Rājā devasikam sahasam dāpesi.

Athekadivasam purohito rājānam āha: “mahārāja, mayam tassa māṇavassa sippānubhāvena kassaci kammassa akatattā ‘sippam atthi vā natthi vā’ ti na jānāma, vīmaṃsissāma tāva nan”-ti. Rājā: “Sādhū” ti sampaticchitvā ubho pi janā nānāratanagopakānam saññam datvā ratanasārabhaṇḍikam gahetvā pāsādā

oruyha rājanivesanantare tikkhattum āvijjhivā nisseṇim attharivā
 pākāramatthakena bahi otarivā vinicchayasālam pavisitvā tattha nisīditvā puna
 gantvā nisseṇim attharivā pākāramatthakena otarivā antepure pokkharaniyā
 tīram gantvā pokkharaniṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā otarivā
 antopokkharaniyaṃ bhaṇḍikaṃ ṭhapetvā pāsādaṃ abhiruhimsu. Punadivase:
 “Rājanivesanato {3.506} kira ratanaṃ harimsū” ti ekakolāhalaṃ ahosi. Rājā
 ajānanto viya hutvā bodhisattaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, rājanivesanato
 bahuratanabhaṇḍaṃ haṭaṃ, handa naṃ anuvicinitum vaṭṭatī” ti āha. “Mahārāja,
 dvādasasamvaccharamatthake haṭabhaṇḍaṃ corānaṃ padānupadaṃ gantvā
 āharaṇasamatthassa mama anacchariyaṃ ajja rattiṃ haṭabhaṇḍaṃ āharitum,
 āharissāmi taṃ, mā cintayitthā” ti. “Tena hi āharā” ti. So: “Sādhu, devā” ti vatvā
 mātaraṃ vanditvā mantaṃ parivattetvā mahātale ṭhitova: “Mahārāja, dvinnam
 corānaṃ padaṃ paññāyati” ti vatvā rañño ca purohitassa ca padānusārena
 sirigabbhaṃ pavisitvā tato nikkhamitvā pāsādā oruyha rājanivesanantare
 tikkhattum parigantvā padānusāreneva pākārasamīpaṃ gantvā pākāre ṭhatvā:
 “Mahārāja, imasmiṃ ṭhāne pākārato muccitvā ākāse padaṃ paññāyati, nisseṇim
 attharāpetvā dethā” ti nisseṇim pākāramatthakena otarivā padānusāreneva
 vinicchayasālam gantvā puna rājanivesanaṃ āgantvā nisseṇim attharāpetvā
 pākāramatthakena oruyha pokkharaniṃ gantvā tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā:
 “Mahārāja, corā imaṃ pokkharaniṃ otiṇṇā” ti vatvā attanā ṭhapitaṃ viya
 bhaṇḍikaṃ nīharitvā rañño datvā: “Mahārāja, ime dve corā abhiññātamahācorā
 iminā maggena rājanivesanaṃ abhiruḥhā” ti āha. Mahājanā tuṭṭhapahaṭṭhā
 aṅguliyo phoṭesuṃ, celukkhepā pavattiṃsu.

Rājā cintesi: “ayaṃ māṇavo padānusārena gantvā corehi ṭhapitabhaṇḍaṭṭhānam-
 eva maññe jānāti, core pana gaṇhitum na sakkotī” ti. Atha naṃ āha: “Corehi
 haṭabhaṇḍaṃ tāva no tayā āhaṭaṃ, corā pana na āhaṭā” ti. “Mahārāja, idheva
 corā, na dūre” ti. “Ko {3.507} ca ko cā” ti. “Yo mahārāja, icchatī, so va coro hoti,
 tato tumhākaṃ bhaṇḍikassa laddhakālato paṭṭhāya corehi ko attho, mā
 pucchitthā” ti. “Tāta, ahaṃ tuyhaṃ devasikaṃ sahassaṃ dammi, core me
 gahetvā dehī” ti. “Mahārāja, dhane laddhe kiṃ corehī” ti. “Dhanato pi no, tāta,
 core laddhum vaṭṭatī” ti. “Tena hi, mahārāja, ‘ime nāma corā’ ti tumhākaṃ na
 kathessāmi, atīte pavattakāraṇaṃ pana te āharissāmi, sace tumhe paññavanto,
 taṃ kāraṇaṃ jānāthā” ti so evaṃ vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasito avidūre nadītīragāmake pāṭali nāma eko naṭo vasati. So
 ekasmiṃ ussavadivase bhariyamādāya bārāṇasiṃ pavisitvā naccitvā vīṇaṃ

vāditvā gāyitvā dhanam labhitvā ussavapariyosāne bahum surābhattam gāhāpetvā attano gāmam gacchanto nadītīram patvā navodakam āgacchantam disvā bhattam bhuñjanto suram pivanto nisīditvā matto hutvā attano balam ajānanto: “Mahāvīṇam gīvāya bandhitvā nadim uttaritvā gamissāmī” ti bhariyam hatthe gahetvā nadim otari. Vīṇāchiddehi udakam pāvisi. Atha nam sā vīṇā uduke osīdāpesi. Bhariyā panassa osīdanabhāvaṃ ñatvā tam vissajjetvā uttaritvā tīre aṭṭhāsi. Naṭapāṭali sakim ummujjati, sakim nimujjati, udakam pavisitvā uddhumātaudaro ahosi. Athassa bhariyā cintesi: “Mayham sāmiko idāni marissati, ekam nam gītakam yācitvā parisamajjhe tam gāyantī jīvikam kappessāmī” ti cintetvā: “Sāmi, tvaṃ uduke nimujjasi, ekam me gītakam dehi, tena jīvikam kappessāmī” ti vatvā gāthamāha.

**1. Bahussutam cittakathim, gaṅgā vahati pāṭalim,
Vuyhamānaka bhaddante, ekam me dehi gāthakan-ti.**

Tattha **gāthakan**-ti khuddakam gātham.

Atha {3.508} nam naṭapāṭali: “Bhadde, katham tava gītakam dassāmi, idāni mahājanassa paṭisaraṇabhūtam udakam mam māreti” ti vatvā gāthamāha.

**2. Yena siṅcanti dukkhitam, yena siṅcanti āturam,
Tassa majjhe marissāmi, jātam saraṇato bhayan-ti.**

Bodhisatto imam gātham vatvā: “Mahārāja, yathā udakam mahājanassa paṭisaraṇam, tathā rājāno pi, tesam santikā bhaye uppanne tam bhayam ko paṭibāhissati” ti vatvā: “Mahārāja, idam kāraṇam paṭicchannam, mayā pana paṇḍitavedanīyam katvā kathitam, jānāhi, mahārājā” ti āha. “Tāta aham evarūpaṃ paṭicchannakatham na jānāmi, core me gahetvā dehi” ti. Athassa mahāsatto: “Tena hi, mahārāja, idam sutvā jānāhi” ti aparam-pi kāraṇam āhari. Deva, pubbe imissāva bārāṇasiyā dvāragāme eko kumbhakāro bhājanatthāya mattikam āharanto ekasmiṃ yeva ṭhāne nibaddham gaṇhitvā antopabbhāram mahantaṃ āvāṭam khaṇi. Athekadivasam tassa mattikam gaṇhantassa akālamahāmegho utṭhahitvā mahāvutṭhim pātesi. Udakam avattharamānam āvāṭam pātesi, tenassa matthako bhijji. So paridevanto gāthamāha.

**3. Yattha bījāni rūhanti, sattā yattha patiṭṭhitā,
Sā me sīsam nipīleti, jātam saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **nipīleti** ti nipatitvā pīleti bhindati.

Yathā hi deva, mahājanassa paṭisaraṇabhūtā mahāpathavī kumbhakārassa sīsam bhindi, evam-eva mahāpathavīsime sabbalokassa paṭisaraṇe narinde uṭṭhāya corakammaṃ karonte ko bāhissati, sakkhissasi, mahārāja, evaṃ paṭicchādetvā {3.509} kathitaṃ coraṃ jānitunti. Tāta, mayhaṃ paṭicchannena kāraṇaṃ natthi, ayaṃ coroti evaṃ me coraṃ gahetvā dehīti. So rājānaṃ rakkhanto: “Tvaṃ coro” ti avatvā aparaṃ-pi udāharaṇaṃ āhari. Mahārāja, pubbe imasmiṃ yeva nagare ekassa purisassa gehaṃ ādittaṃ. So: “Anto pavisitvā bhaṇḍakaṃ nīharā” ti aññaṃ āṇāpesi. Tasmīṃ pavisitvā nīharante gehadvāraṃ pidahi. So dhūmandho hutvā nikkhamanamaggaṃ alabhanto uppannaḍāhadukkho hutvā anto ṭhito va paridevanto gāthamāha.

**4. Yena bhattāni paccanti, sītaṃ yena vihaññati,
So maṃ ḍahati gattāni, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **so maṃ ḍahatī** ti so me ḍahati, ayam-eva vā pāṭho.

“Mahārāja, aggi viya mahājanassa paṭisaraṇabhūto eko manusso ratanabhaṇḍikaṃ hari, mā maṃ coraṃ pucchā” ti. “Tāta, mayhaṃ coraṃ dehiyevā” ti. So rājānaṃ: “Tvaṃ coro” ti avatvā aparaṃ-pi udāharaṇaṃ āhari. Deva, pubbe imasmiṃ yeva nagare eko puriso atibahuṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ asakkonto vedanāppatto hutvā paridevanto gāthamāha.

**5. Yena bhuttena yāpanti, puthū brāhmaṇakhattiyā,
So maṃ bhutto byāpādeti, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **so maṃ bhutto byāpādetī** ti so odano bhutto maṃ byāpādeti māreti.

“Mahārāja, bhattaṃ viya mahājanassa paṭisaraṇabhūto eko bhaṇḍaṃ hari, tasmīṃ laddhe kiṃ coraṃ pucchasi” ti? “Tāta, sakkonto coraṃ me dehī” ti. So tassa saññāpanatthaṃ aparaṃ-pi udāharaṇaṃ āhari. Mahārāja, {3.510} pubbe pi imasmiṃ yeva nagare ekassa vāto uṭṭhahitvā gattāni bhañji. So paridevanto gāthamāha.

**6. Gimhānaṃ pacchime māse, vātamicchanti paṇḍitā,
So maṃ bhañjati gattāni, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Iti mahārāja, saraṇato bhayaṃ uppannaṃ, jānāhi taṃ kāraṇanti. Tāta, coraṃ me dehīti. So tassa saññāpanatthaṃ aparaṃ-pi udāharaṇaṃ āhari. Deva, atīte himavantapadesa sākāhāṇīpasampanno mahārakkho ahosi pupphaphalasampanno anekasahassānaṃ sakuṇānaṃ nivāso tassa dve sākā

aññamaññaṃ saṅghaṭṭesuṃ, tato dhūmo uppajji, aggicuṇṇāni patimsu. Taṃ disvā sakuṇajeṭṭhako gāthamāha.

**7. Yaṃ nissitā jagatiruhaṃ, svāyaṃ aggim pamuṇcati,
Disā bhajatha vakkaṅgā, jātāṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **jagatiruhan**-ti mahīruhaṃ.

Yathā hi, deva, rukkho pakkhīnaṃ paṭisaraṇaṃ, evaṃ rājā mahājanassa paṭisaraṇaṃ, tasmim corikaṃ karonte ko paṭibāhissati, sallakkhehi, devā ti. Tāta, mayhaṃ coram-eva dehīti. Athassa so aparam-pi udāharaṇaṃ āhari. Mahārāja, ekasmim kāsīgāme aññatarassa kulagharassa pacchimabhāge kakkhaḷā susumāranadī atthi, tassa ca kulassa eko va putto. So pitari kālakate mātaraṃ paṭijaggi. Tassa mātā anicchamānasseva ekaṃ kuladhītaraṃ ānesi. Sā pubbabhāge sassuṃ sampiyāyitvā pacchā puttadhītāhi vaḍḍhamānā taṃ nīharitukāmā ahosi. Tassā pana mātā pi tasmim yeva ghare vasati. Sā sāmikassa santike sassuyā nānappakāraṃ dosaṃ vatvā paribhinditvā: “Ahaṃ te mātaraṃ posetuṃ na sakkomi, mārehi nan”-ti vatvā: “Manussamāraṇaṃ nāma {3.511} bhāriyaṃ, kathaṃ naṃ māremī” ti vutte: “Niddokkamanakāle naṃ mañcakeneva saddhim gahetvā susumāranadiyaṃ khipissāma, atha naṃ susamārā khādissanti” ti āha. “Tuyhaṃ pana mātā kahan”-ti? “Tassā yeva santike supatī” ti. “Tena hi gaccha, tassā nipannamañcake rajjuṃ bandhitvā saññaṃ karohī” ti. Sā tathā katvā: “Katā me sañña” ti āha. Itaro: “Thokaṃ adhivāsehi, manussā tāva niddāyantū” ti niddāyanto viya nipajjitvā gantvā taṃ rajjukaṃ bhariyāya mātu mañcake bandhitvā bhariyaṃ pabodhetvā ubho pi gantvā taṃ mañcakeneva saddhim ukkhipitvā nadiyaṃ khipimsu. Tattha naṃ niddāyamānaṃ susumārā viddhamsetvā khādimsu.

Sā punadivase mātu parivattitabhāvaṃ ñatvā: “Sāmi, mama mātāva mārītā, idāni tava mātaraṃ mārehī” ti vatvā: “Tena hi sādhu” ti vutte: “Susāne citakaṃ katvā aggimhi naṃ pakkhipitvā māressāmā” ti āha. Atha naṃ niddāyamānaṃ ubho pi susānaṃ netvā ṭhapyimsu. Tattha sāmiko bhariyaṃ āha: “Aggi te ābhato” ti? “Pamuṭṭhāsmi, sāmī” ti. “Tena hi gantvā ānehi” ti. “Na sakkomi sāmi, gantuṃ, tayi gate pi ṭhātuṃ na sakkhissāmi, ubho pi mayaṃ gacchissāmā” ti. Tesu gatesu mahallikā sītavātena pabodhitā susānabhāvaṃ ñatvā: “Ime maṃ māretukāmā aggiatthāya gatā” ti ca upadhāretvā: “Na me balaṃ jānantī” ti ekaṃ matakāḷevaraṃ gahetvā mañcake nipajjāpetvā upari pilotikāya paṭicchādetvā sayāṃ palāyitvā tattheva leṇaguhaṃ pāvīsi. Itare aggim āharitvā:

“Mahallikā” ti saññāya kaḷevaram jhāpetvā pakkamiṃsu. Ekena corena tasmiṃ guhāleṇe pubbe bhaṇḍikā ṭhapitā, so: “Taṃ gaṇhissāmī” ti āgantvā mahallikam disvā: “Ekā yakkhinī bhavissati, bhaṇḍikā me amanussapariggahitā” ti ekam bhūtavajjam ānesi. Vejjo mantam karonto guham pāvisi.

Atha nam sā āha: “Nāham yakkhinī, ehi ubho pi imam dhanam bhājessāmā” ti. “Katham saddahitabban”-ti? “Tava jivham mama jivhāya ṭhapehī” ti. So tathā akāsi. Athassa sā jivham ḍamsitvā chinditvā pātesi. Bhūtavajjo: “Addhā esā yakkhinī” ti jivhāya lohitaṃ paggharantiyā viravamāno {3.512} palāyi. Mahallikā punadivase maṭṭhasātakam nivāsetvā nānāratanaḥbhaṇḍikam gahetvā gharam agamāsi. Suṇisā tam disvā: “Kham te, amma, idam laddham”-ti pucchi. “Amma, etasmiṃ susāne dārucitakāya jhāpitā evarūpaṃ labhantī” ti. “Amma, mayā pi sakkā laddhun”-ti. “Mādisī hutvā labhissasī” ti. Sā laddhabhaṇḍikalobhena sāmikassa kathetvā tattha attānam jhāpesi. Atha nam punadivase sāmiko apassanto: “Amma, imāya pi velāya tvaṃ āgatā, suṇisā te nāgacchatī” ti āha. Sā tam sutvā: “Are pāpapurisa, kim matā nāma āgacchantī” ti tam tājjetvā gāthamāha.

**8. Yamānayim somanassam, mālinim candanussadam,
Sā mam gharā nicchubhati, jātam saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **somanassan**-ti somanassam uppādetvā. “Somanassā” ti pi pāṭho, somanassavatī hutvā ti attho. Idam vuttaṃ hoti: yamaṃ: “Imam me nissāya putto puttadhītāhi vaḍḍhissati, mañca mahallikakāle posessatī” ti mālinim candanussadam katvā alaṅkaritvā somanassajātā ānesim. Sā mam ajja gharā nīharati, saraṇato yeva me bhayaṃ uppananti.

“Mahārāja, suṇisā viya sassuyā mahājanassa rājā paṭisaraṇam, tato bhaye uppanne kim sakkā kātuṃ, sallakkhehi, devā” ti. Tam sutvā rājā: “Tāta, nāham tayā ānītakāraṇāni jānāmi, coram-eva me dehī” ti āha. So: “Rājānam rakkhissāmī” ti aparam-pi udāharaṇam āhari. Deva, pubbe imasmiṃ yeva nagare eko puriso patthanam katvā puttaṃ labhi. So puttajātakāle: “Putto me laddho” ti somanassajāto tam posetvā vayappattakāle dārena saṃyojetvā aparabhāge jaram patvā kammaṃ adhiṭṭhātuṃ nāsakkihi. Atha nam putto: “Tvaṃ kammaṃ kātuṃ na sakkosi, ito nikkhamā” ti gehato nīhari. {3.513} So kicchena kasirena jīvikam kappento paridevamāno gāthamāha.

**9. Yena jātena nandissam, yassa ca bhavamicchisam,
So maṃ gharā nicchubhati, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **so man**-ti so putto maṃ gharato nicchubhati nīharati. Svāhaṃ
bhikkhaṃ caritvā dukkhena jīvāmi, saraṇato yeva me bhayaṃ uppananti.

“Mahārāja, yathā pitā nāma mahallako paṭibalena puttena rakkhitaḥ, evaṃ
sabbo pi janapado rañña rakkhitaḥ, idaṃca bhayaṃ uppajjamānaṃ sabbasatte
rakkhantassa rañño santikā uppannaṃ, iminā kāraṇena ‘asuko nāma coro’ ti
jānāhi, devā” ti. “Tāta, nāhaṃ kāraṇaṃ vā akāraṇaṃ vā jānāmi, coraṃ vā me
dehi, tvaññeva vā coro hohi” ti evaṃ rājā punappunaṃ māṇavaṃ anuyuñji. Atha
naṃ so evamāha: “Kiṃ pana, mahārāja, ekaṃsena coragahaṇaṃ rocethā” ti?
“Āma, tāta” ti. Tena hi: “Asuko ca asuko ca coro” ti parisamajjhe pakāsemīti.
“Evaṃ karohi, tāta” ti. So tassa vacanaṃ sutvā: “Ayaṃ rājā attānaṃ rakkhituṃ
na deti, gaṇhissāmi dāni coraṃ”-ti sannipatite mahājane āmantetvā imā gāthā
āha:

**10. Suṇantu me jānapadā, negamā ca samāgatā,
Yatodakaṃ tadādittaṃ, yato khemaṃ tato bhayaṃ.**

**11. Rājā vilumpate raṭṭhaṃ, brāhmaṇo ca purohito,
Attaguttā viharatha, jātaṃ saraṇato bhayan-ti.**

Tattha **yatodakaṃ tadādittan**-ti yaṃ udakaṃ tadeva ādittaṃ. **Yato khema**-
ti yato rājato khemena bhavitaḥ, tato va bhayaṃ uppannaṃ. **Atthaguttā**
viharathā ti tumhe idāni anāthā jātā, attānaṃ mā vināsetha, attanāva {3.514}
guttā hutvā attano santakaṃ dhanadhaññaṃ rakkhatha, rājā nāma
mahājanassa paṭisaraṇaṃ, tato tumhākaṃ bhayaṃ uppannaṃ, rājā ca purohito
ca vilopakhādakacorā, sace core gaṇhitukāmattha, ime dve gahetvā
kammakaraṇaṃ karoṭhāti.

Te tassa kathaṃ sutvā cintayimsu: “Ayaṃ rājā rakkhāṇāraho pi samāno idāni
aññassa upari dosaṃ āropetvā attano bhaṇḍikaṃ sayam-eva pokkharāṇiyaṃ
ṭhapetvā coraṃ pariyesāpeti, ito dāni paṭṭhāya puna corakammaṃ
akaraṇatthāya mārema naṃ pāparājānaṃ”-ti. Te daṇḍamuggarādihatthā utṭhāya
tattheva rājānaṃ purohitaṃ pothetvā jīvitaḥkayaṃ pāpetvā mahāsattaṃ
abhisiñcitvā rajje patiṭṭhapesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Anacchariyaṃ, upāsaka, pathaviyaṃ
padaśaṇḍānaṃ, porāṇakapaṇḍitā evaṃ ākāse padaṃ saṇḍānimsū” ti vatvā
saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne upāsako ca putto ca

sotāpattiṭṭhale patiṭṭhitā. Tadā pitā kassapo ahosi, padakusalamāṇavo pana aham-eva ahosinti.

Padakusalamāṇavajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 433 Lomasakassapajātakavaṇṇanā

Assa indasamo rājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte: “Bhikkhu sinerukampanavāto kiṃ purāṇapaṇṇāni na kampessati, yasasamaṅgino pi sappurisā āyasakyaṃ pāpuṇanti, kilesā nāmete parisuddhasatte pi saṃkiliṭṭhe karonti, pageva tādisan”-ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente brahmadattassa putto brahmadattakumāro nāma purohitaputto ca kassapo nāma dve saḥāyakā {3.515} hutvā ekācariyakule sabbasippāni uggaṇhiṃsu. Aparabhāge brahmadattakumāro pitu accayena rajje patiṭṭhāsi. Kassapo cintesi: “Mayhaṃ saḥāyo rājā jāto, idāni me mahantaṃ issariyaṃ dassati, kiṃ me issariyena, ahaṃ mātāpitara ca rājānaṃca āpucchitvā pabbajissāmī” ti. So rājānaṃca mātāpitara ca āpucchitvā himavantāṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā sattame divase abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Pabbajitaṃ pana naṃ: “Lomasakassapo” ti sañjāniṃsu. So paramajitindriyo ghoratapo tāpaso ahosi. Tassa tejena sakkassa bhavanaṃ kam pi. Sakko āvajjento taṃ dīsvā cintesi: “Ayaṃ tāpaso ativiya uggatejo sakkabhāvā pi maṃ cāveyya, bārāṇasirañña saddhiṃ ekato hutvā tapamassa bhindissāmī” ti. So sakkānubhāvena aḍḍharattasamaye bārāṇasirañño sirigabbhaṃ pavisitvā sakalagabbhaṃ sarīrappabhāya obhāsetvā rañño santike ākāse ṭhito: “Uṭṭhehi, mahārājā” ti rājānaṃ pabodhesi. “Kosi tvaṃ”-ti vutte: “Sakkohamasmī” ti āha. “Kimatthaṃ āgatosī” ti? “Mahārāja, sakalajambudīpe ekarajjaṃ icchasi, na icchasi” ti? “Kissa na icchāmī” ti? Atha naṃ sakko: “Tena hi lomasakassapaṃ ānetvā pasughātayaññaṃ yajāpehi, sakkasamo ajarāmaro hutvā sakalajambudīpe rajjaṃ kāressasi” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Assa indasamo rāja, accantaṃ ajarāmaro,
Sace tvaṃ yaññaṃ yājeyya, isiṃ lomasakassapan-ti.**

Tattha **assa** ti bhavissasi. **Yājeyyā** ti sace tvaṃ araññāyatanato isiṃ lomasakassapaṃ ānetvā yaññaṃ yajeyyāsīti.

Tassa vacanaṃ sutvā rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Sakko: “Tena hi mā papañcaṃ karī” ti vatvā pakkāmi. Rājā punadvase {3.516} seyyaṃ nāma amaccaṃ pakkosāpetvā: “Samma, mayhaṃ piyasahāyakassa lomasakassapassa santikaṃ gantvā mama vacanena evaṃ vadehi ‘rājā kira tumhehi pasughātayaññaṃ yajāpetvā sakalajambudīpe ekarājā bhavissati, tumhākam-pi yattakaṃ padesaṃ icchatha, tattakaṃ dassati, mayā saddhiṃ yaññaṃ yajitum āgacchathā” ti āha. So: “Sādhū, devā” ti tāpasassa vasanokāsaajānanatthaṃ nagare bheriṃ carāpetvā ekena vanacarakena: “Ahaṃ jānāmi” ti vutte taṃ purato katvā mahantena parivārena tattha gantvā isiṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno taṃ sāsanaṃ ārocesi. Atha naṃ so: “Seyya kiṃ nāmetaṃ kathesī” ti vatvā paṭikkhipanto catasso gāthā abhāsi:

**2. Sasamuddapariyāyaṃ, mahiṃ sāgarakuṇḍalaṃ,
Na icche saha nindāya, evaṃ seyya vijānahi.**

**3. Dhiratthu taṃ yasalābhaṃ, dhanalābhañca brāhmaṇa,
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vā.**

**4. Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje,
Sā yeva jīvikā seyyo, yā cādhammena esanā.**

**5. Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje,
Aññaṃ ahimsayaṃ loke, api rajjena taṃ varan-ti.**

Tattha **sasamuddapariyāya**-ti sasamuddaparikkhepaṃ. **Sāgarakuṇḍala**-ti cattāro dīpe parikkhipitvā ṭhitasāgarehi kaṇṇavaliyā ṭhapitakuṇḍalehi viya samannāgataṃ. **Saha nindāyāti**: “Iminā pasughātakammaṃ katan”-ti imāya nindāya saha cakkavālapariyantaṃ mahāpathaviṃ na icchāmīti vadati. **Yā vutti vinipātenā** ti narake vinipātakammaṃ yā ca jīvitavutti hoti, taṃ dhiratthu, garahāmi taṃ vuttinti dīpeti. **Sā yeva jīvikā** ti pabbajitassa mattikāpattaṃ ādāya paragarāni upasaṅkamitvā āhārapariyesanajīvikāva yasadhanalābhato sataguṇena sahasaguṇena varatarā ti attho api **rajjena taṃ varan**-ti taṃ anagārassa sato aññaṃ avihimsantassa paribbajanaṃ sakalajambudīparajjena pi varanti attho.

Amacco tassa katham sutvā gantvā rañño ārocesi. Tam sutvā rājā:
 “Anāgacchante kim sakkā kātun”-ti tuṇhī ahoṣi. Puna sakko aḍḍharattasamaye
 {3.517} āgantvā ākāse ṭhatvā: “Kim, mahārāja, lomasakassapaṃ ānetvā yaññaṃ
 na yajāpesī” ti āha. “Mayā pesito pi nāgacchatī” ti. “Tena hi, mahārāja, attano
 dhītaraṃ candavatim kumārikaṃ alaṅkaritvā seyyaṃ tatheva pesetvā ‘sace kira
 āgantvā yaññaṃ yajissasi, rājā te imaṃ kumārikaṃ dassatī’ ti vadāpehi, addhā
 so kumārikāya paṭibaddhacitto hutvā āgacchissatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti
 sampāṭicchitvā punadivase seyyassa hatthe dhītaraṃ adāsī. So rājadhītaraṃ
 gahetvā tattha gantvā isiṃ vanditvā paṭisanthāraṃ katvā devaccharapaṭibhāgaṃ
 rājadhītaraṃ tassa dassetvā ekamantaṃ atṭhāsī. Atha isi indriyāni bhinditvā taṃ
 olokesi, saha olokaneneva paṭibaddhacitto hutvā jhānā parihāyī. Amacco tassa
 paṭibaddhacittabhāvaṃ ñatvā: “Bhante, sace kira yaññaṃ yajissatha, rājā te
 imaṃ dārikaṃ pādapariṇārikaṃ katvā dassatī” ti āha. So kilesavasena
 kampanto: “Imaṃ kira me dassatī” ti āha. “Āma, yaññaṃ yajantassa te dassatī”
 ti. So: “Sādhū imaṃ labhanto yajissāmi” ti vatvā taṃ gahetvā saheva jaṭāhi
 alaṅkatarathaṃ abhiruyha bārāṇasim āgamāsī. Rājāpi: “Āgacchati kirā” ti sutvā
 yaññāvāṇe kammaṃ paṭṭhapesī. Atha naṃ āgataṃ disvā: “Sve yaññaṃ yajāhi,
 ahaṃ indasamo bhavissāmi, yaññaṃ pariyoṣāne te dhītaraṃ dassāmi” ti āha.
 Kassapo: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Atha naṃ rājā punadivase taṃ ādāya
 candavatiyā saddhim yeva yaññāvāṇaṃ gato. Tattha
 hatthiassausabhādisabbacattuppadā paṭipāṭiyā ṭhapitāva ahesuṃ. Kassapo te
 sabbe hanitvāva ghātetvā yaññaṃ yajitum ārabhi. Atha naṃ tattha sannipatito
 mahājano disvā: “Idaṃ te {3.518} lomasakassapa ayuttaṃ appatirūpaṃ, kim
 nāmetam karosī” ti vatvā paridevanto dve gāthā abhāsī:

**6. Balaṃ cando balaṃ suriyo, balaṃ samaṇabrāhmaṇā,
 Balaṃ velā samuddassa, balātibalamitthiyo.**

**7. Yathā uggatapaṃ santaṃ, isiṃ lomasakassapaṃ,
 Pitu atthā candavatī, vājapeyyaṃ ayājayī ti.**

Tattha **balaṃ cando balaṃ suriyo** ti mahandhakāraavidhamane aññaṃ balaṃ
 nāma natthi, candimasūriyāvettha balavantoti attho. **Samaṇabrāhmaṇā** ti
 itṭhāniṭṭhavisayavegasahane khantibalaññābalena samannāgatā
 samitapāpabāhitapāpā samaṇabrāhmaṇā. **Balaṃ velā samuddassā** ti
 mahāsamuddassa uttaritum adatvā udakaṃ āvaritvā vināsetum samatthatāya
 velā balaṃ nāma. **Balātibalamitthiyo** ti itthiyo pana visadaññaṃ pi avītarāge
 attano vasaṃ ānetvā vināsetum samatthatāya tehi sabbehi balehi pi atibalā

nāma, sabbabalehi itthibalam-eva mahantanti attho. **Yathā** ti yasmā. **Pitu atthā** ti pitu vuḍḍhiatthāya. Idam vuttam hoti: yasmā imam ugगतपाम samānam sīlādiguṇānam esitattā isim ayam candavatī nissīlam katvā pitu vuḍḍhiatthāya vājapeyyam yaññam yājeti, tasmā jānitabbametaṃ: “Balātibalamitthiyo” ti.

Tasmiṃ samaye kassapo yaññam yajanatthāya: “Maṅgalaḥatthiṃ gīvāyam paharissāmī” ti khaggaratanam ukkhi pi. Hatthī tam disvā maraṇabhayatajjito mahāravam ravi. Tassa ravam sutvā sesā pi hatthiassausabhādayo maraṇabhayatajjitā bhayena viraviṃsu. Mahājano pi viravi. Kassapo tam mahāvīravam sutvā saṃvegappatto hutvā attano jaṭādīni olokesi. Athassa jaṭamassukacchalomāni pākāṇi ahesum. So vippaṭisārī hutvā: “Ananurūpam vata me pāpakammaṃ katan”-ti saṃvegam pakāsento aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Tam {3.519} lobhapakataṃ kammaṃ, kaṭukaṃ kāmahetukaṃ,
Tassa mūlam gavesissam, checcham rāgam sabandhanan-ti.**

Tassattho: mahārāja, yaṃ etaṃ mayā candavatiyā lobham uppādetvā tena lobhena pakataṃ kāmahetukaṃ pāpakam, tam kaṭukaṃ tikhiṇavipākam. Tassāham ayonisomanasikārasaṅkhātam mūlam gavesissam, alam me iminā khaggena, paññākhaggaṃ nīharitvā subhanimittabandhanena saddhiṃ sabandhanam rāgam chindissāmīti.

Atha nam rājā: “Mā bhāyi samma, idāni te candavatiṃ kumārīṇca raṭṭhaṇca sattaratanarāsiṇca dassāmi, yajāhi yaññan”-ti āha. Tam sutvā kassapo: “Na me, mahārāja, iminā kilesena attho” ti vatvā osānagāthamāha.

**9. Dhiratthu kāme subahū pi loke, tapo va seyyo kāmaguṇehi rāja,
Tapo karissāmi pahāya kāme, taveva raṭṭham candavatī ca hotū ti.**

Tattha **subahūpi** ti atibahuke pi. **Tapo karissāmī** ti sīlasammatapam-eva karissāmi.

So evam vatvā kaṣiṇam samannāharitvā naṭṭham visesam uppādetvā ākāse pallaṅkena nisīditvā rañño dhammam desetvā: “Appamatto hohi” ti ovaditvā yaññāvāṭam viddhamasāpetvā mahājanassa abhayadānam dāpetvā rañño yācantasseva uppatitvā attano vasanaṭṭhānam-eva gantvā yāvajīvam ṭhatvā āyupariyosāne brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā seyyo mahāamacco sārīputto ahoṣi, lomasakassapo pana aham-eva ahoṣinti.

Lomasakassapajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 434 Cakkavākajātakavaṇṇanā

Kāsāyavatthe ti {3.520} idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabhha kathesi. So kira lolo ahosi paccayaluddho, ācariyupajjhāyavattādīni chaḍḍetvā pāto va sāvattim pavisitvā visākhāya gehe anekakhādanīyaparivāraṃ yāguṃ pivitvā nānaggarasasālimāṃsodanaṃ bhuñjitvā pi tena atitto tato cūlaanāthapiṇḍikassa mahāanāthapiṇḍikassa kosalarāññoti tesaṃ tesaṃ nivesanāni sandhāya vicari. Athekadivasam tassa lolabhāvaṃ ārabhha dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu lolo” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu kasmā lolosi, pubbe pi tvaṃ lolabhāvena bārāṇasiyaṃ hatthikuṇapādīni khādītva vicaranto tehi atitto tato nikkhamitvā gaṅgātīre vicaranto himavantaṃ pavaṭṭho” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko lolakāko bārāṇasiyaṃ hatthikuṇapādīni khādītva vicaranto tehi atitto: “Gaṅgākūle macchamataṃ khādissāmī” ti gantvā tattha matamacche khādanto katipāhaṃ vasitvā himavantaṃ pavisitvā nānāphalāphalāni khādanto bahumacchakacchapam mahantaṃ padumasaraṃ patvā tattha suvaṇṇavaṇṇe dve cakkavāke sevālaṃ khādītva vasante disvā: “Ime ativiya vaṇṇasampannā sobhaggappattā, imesaṃ bhojanaṃ manāpaṃ bhavissati, imesaṃ bhojanaṃ pucchitvā aham-pi tadeva bhuñjitvā suvaṇṇavaṇṇo bhavissāmī” ti cintetvā tesaṃ santikaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā ekasmiṃ sākhaṃ pariyaṇte nisīditvā tesaṃ pasamsanapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ kathento paṭhamam gāthamāha.

**1. Kāsāyavatthe sakuṇe vadāmi, duve duve nandamane carante,
Kaṃ aṇḍajaṃ aṇḍajā mānusesu, jātīm pasamsanti tadiṅgha brūthā ti.**

Tattha {3.521} **kāsāyavatthe** ti suvaṇṇavaṇṇe kāsāyavatthe viya. **Duve duve** ti dve dve hutvā. **Nandamane** ti tuṭṭhacitte. **Kaṃ aṇḍajaṃ aṇḍajā mānusesu jātīm pasamsantī** ti ambho aṇḍajā tumhe manusesu pasamsantā kaṃ aṇḍajaṃ jātīm kataraṃ nāma aṇḍajanti vatvā pasamsanti, kaṃ sakuṇaṃ nāmāti vatvā tumhe manussānaṃ antare vaṇṇentī ti attho. “Kaṃ aṇḍajaṃ aṇḍajamānusesū” ti pi pāṭho. Tassattho: tumhe aṇḍajesu ca mānusesu ca kataraṃ aṇḍajanti vatvā pasamsantīti.

Tam sutvā cakkavāko dutiyam gāthamāha.

**2. Amhe manussesu manussahiṃsa, anubbate cakkavāke vadanti,
Kalyāṇabhāvamhe dijesu sammatā, abhirūpā vicarāma aṇṇave ti.**

Tattha **manussahiṃsā** ti kāko manusse hiṃsati viheṭṭeti, tena nam evam ālapati. **Anubbate** ti aññamaññaṃ anugate sammodamāne viyasaṃvāse. **Cakkavāke** ti cakkavākā nāma sā aṇḍajajātīti pasaṃsanti vaṇṇenti kathenti. **Dijesu** ti yattakā pakkhino nāma, tesu mayam: “Kalyāṇabhāvā” ti pi manussesu sammatā. Dutiye atthavikappe manussesu amhe: “Cakkavākā” ti pi vadanti, dijesu pana mayam: “Kalyāṇabhāvā” ti sammatā, “kalyāṇabhāvā” ti no dijā vadantī ti attho. **Aṇṇave** ti imasmiṃ ṭhāne saro: “Aṇṇavo” ti vutto, imasmiṃ padumasare mayam-eva dve janā paresam ahiṃsanato abhirūpā vicarāmā ti attho. Imissāya pana gāthāya catutthapadam: “Na ghāsahetū pi karoma pāpan”-ti paṭhanti. Tassattho: yasmā mayam ghāsahetū pi pāpam na karoma, tasmā: “Kalyāṇabhāvā” ti amhe manussesu ca dijesu ca sammatā.

Tam sutvā kāko tatiyam gāthamāha.

**3. Kiṃ aṇṇave kāni phalāni bhuñje, maṃsam kuto khādatha cakkavākā,
Kiṃ bhojanam bhuñjatha vo anomā, balañca vaṇṇo ca anapparūpā ti.**

Tattha **kin**-ti pucchāvasena ālapanam, kiṃ bho cakkavākāti vuttam hoti. **Aṇṇave** ti imasmiṃ sare. **Bhuñje** ti bhuñjatha, kiṃ bhuñjathā ti attho **maṃsam kuto khādathā** ti katarapāṇānam sarīrato maṃsam khādatha. **Bhuñjatha vo** ti {3.522} **vokāro** nipātamattam, parapadena vāssa sambandho: “Balañca vā vaṇṇo ca anapparūpā” ti.

Tato cakkavāko catuttham gāthamāha.

**4. Na aṇṇave santi phalāni dhaṅka, maṃsam kuto khāditum cakkavāke,
Sevālabhakkhamha apāṇabhojanā, na ghāsahetū pi karoma pāpan-ti.**

Tattha **cakkavāke** ti cakkavākassa. **Apāṇabhojanā** ti pāṇakarahitaudakabhojanā. Amhākañhi sevālañceva udakañca bhojananti dasseti. **Na ghāsahetū** ti tumhādisā viya mayam ghāsahetu pāpam na karomāti.

Tato kāko dve gāthā abhāsi:

**5. Na me idam ruccati cakkavāka, asmiṃ bhava bhojanasannikāso,
Ahoṣi pubbe tato me aññathā, icceva me vimati ettha jātā.**

**6. Aham-pi maṁsāni phalāni bhuñje, annāni ca loṇiyateliyāni,
Rasaṁ manussesu labhāmi bhottuṁ, sūro va saṅgāmamukhaṁ vijetvā,
Na ca me tādiso vaṇṇo, cakkavāka yathā tavā ti.**

Tattha **idan**-ti idaṁ tumhākaṁ bhuñjanabhojanaṁ mayhaṁ na ruccati.
Asmiṁ bhava bhojanasannikāso ti imasmiṁ bhava bhojanasannikāso yaṁ
imasmiṁ cakkavākabhava bhojanaṁ, tvaṁ tena sannikāso taṁsadiso
tadanurūpo ahosi, ativiya pasannasarīrosī ti attho. **Tato me aññathā** ti yaṁ
mayhaṁ pubbe tumhe disvāva ete ettha nānāvidhāni phalāni ceva
macchamaṁsaṇca khādanti, tena evaṁ sobhaggappattāti ahosi, idāni me tato
aññathā hotī ti attho. **Iceva me** ti eteneva me kāraṇena ettha tumhākaṁ
sarīravaṇṇe {3.523} vimati jātā: “Kathaṁ nu kho ete evarūpaṁ lūkhabbhojanaṁ
bhuñjantā vaṇṇavanto jātā” ti. **Ahampī** ti ahañhi, ayam-eva vā pāṭho. **Bhuñje**
ti bhuñjāmi. **Annāni cā** ti bhojanāni ca. **Loṇiyateliyāni** ti loṇatelayuttāni.
Rasan-ti manussesu paribhogaṁ pañītarasaṁ. **Vijetvā** ti yathā sūro vīrayodho
saṅgāmamukhaṁ vijetvā vilumpitvā paribhuñjati, tathā vilumpitvā
paribhuñjāmī ti attho. **Yathā tavā** ti evaṁ pañītaṁ bhojanaṁ bhuñjantassa pi
mama tādiso vaṇṇo natthi, yādiso tava vaṇṇo, tena tava vacanaṁ na
saddahāmīti dīpeti.

Athassa vaṇṇasampattiyaṁ abhāvakāraṇaṁ attano ca bhāvakāraṇaṁ kathento
cakkavāko sesagāthā abhāsi:

**7. Asuddhabhakkhosi khaṇānupātī, kicchena te labbhati annapānaṁ,
Na tussasī rukkhaphalehi dhaṅka, maṁsāni vā yāni susānamajjhe.**

**8. Yo sāhasena adhigamma bhoge, paribhuñjati dhaṅka khaṇānupātī,
Tato upakkosati naṁ sabhāvo, upakkuṭṭho vaṇṇabalaṁ jahāti.**

**9. Appam-pi ce nibbutiṁ bhuñjati yadi, asāhasena aparūpaghātī,
Balaṅca vaṇṇo ca tadassa hoti, na hi sabbo āhāramayena vaṇṇo ti.**

Tattha **asuddhabhakkhosī** ti tvaṁ thenetvā vañcetvā bhakkhanato
asuddhabhakkho asi. **Khaṇānupātī** ti pamādakkhāṇe anupatanasīlo.
Kicchena te ti tayā dukkhena annapānaṁ labbhati. **Maṁsāni vā yāni** ti yāni
vā susānamajjhe maṁsāni, tehi na tussasi. **Tato** ti pacchā. **Upakkosati naṁ**
sabhāvo ti attāva taṁ puggalaṁ garahi. **Upakkuṭṭho** ti attanā pi parehi pi
upakkuṭṭho garahito vipaṭisāritāya vaṇṇaṅca balaṅca jahāsi. **Nibbutiṁ**
bhuñjati yadi ti yadi pana paraṁ aviheṭhetvā appakam-pi dhammaladdhaṁ
nibbutibhojanaṁ bhuñjati. **Tadassa hoti** ti tadā assa paṇḍitassa sarīre balaṅca
{3.524} vaṇṇo ca hoti. **Āhāramayenā** ti nānappakārena āhāreneva. Idaṁ

vuttaṃ hoti: bho kāka, vaṇṇo nāmesa catusamuṭṭhāno, so na āhāramatteneva
hoti, utucittakammehi pi hotiyeva ti.

Evaṃ cakkavāko anekapariyāyena kākaṃ garahi. Kāko harāyitvā: “Na mayhaṃ
tava vaṇṇena attho, kā kā” ti vassanto palāyi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu
ahosi, cakkavākī rāhulamātā, cakkavāko pana aham-eva ahosinti.

Cakkavākajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 435 Haliddirāgajātakavaṇṇanā

Sutitikkhan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārīkāpalobhanaṃ
ārabbha kathesi. Vatthu terasakanipāte **cūḷanāradaajātake** (Ja. 477) āvi
bhavissati.

*Sāvattvivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahosi
sobhaggappattā, na ca naṃ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā
vayappattā, na ca naṃ koci vāreti, āmisena macchaṃ viya etāya ekaṃ
sākiyabhikkhuṃ palobhetvā uppabbājetvā taṃ nissāya jīvissāmī” ti. Tadā ca
sāvattvivāsī eko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampannakālo
paṭṭhāya sikkhākāmataṃ pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamanuyutto vihāsi.
Mahāupāsikā gehe yāgukhādānīyabhojanīyāni sampādetvā dvāre ʾhatvā
antaravīthiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṃ bhikkhuṃ rasataṇhāya bandhitvā
gahetuṃ sakkuṇeyyarūpaṃ upadhārentī tepiṭakaābhidhammikavinayadharānaṃ
mahantena parivārena gacchantānaṃ antare kañci gayhupagaṃ adisvā tesā
pacchato gacchantānaṃ madhuradhammakathikānaṃ
acchinnavalāhakasadisānaṃ piṇḍapātikānaṃ-pi antare kañci adisvā ekaṃ
yāva bahi apaṅgā akkhīni añjetvā kese oṣaṇhetvā dukūlantaravāsakaṃ
nivāsetvā ghaṭitamaṭṭhaṃ cīvaraṃ pārupitvā maṇivaṇṇapattaṃ ādāya
manoramaṃ chattaṃ dhārayamānaṃ vissatṭhindriyaṃ kāyadaḷhibahulaṃ
āgacchantaṃ disvā: “Imaṃ sakkā gaṇhituṃ”-ti gantvā vanditvā pattaṃ gahetvā:
“Etha, bhante” ti gharaṃ ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā
katabhattakiccaṃ taṃ bhikkhuṃ: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti
āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahosi.*

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe thatvā: “Imasmim gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā geham vicāritum samattho natthī” ti āha. So tassā vacanam sutvā: “Kimattham nu kho kathetī” ti thokam hadaye viddho viya ahosi. Sā dhītaram āha: “Imam palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi tam palobhesi. Thullakumārikāti {4.220} na ca thūlasarirā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāham buddhasāsane patiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā asukaṭṭhānam nāma gamissāmī, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmī” ti ācariyupajjhāye āha. Te tam ādāya satthu santikam netvā: “Ayaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti ārocesum. Satthā: “Saccam kira tvam bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti vatvā: “Thullakumārikāya, bhante” ti vutte: “Bhikkhu pubbepesā tava araṇṇe vasantassa brahmacariyantarāyam katvā mahantam anattthamakāsi, puna tvam etam-eva nissāya kasmā ukkaṇṭhitosī” ti vatvā bhikkhūhi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe mahābhoge brāhmaṇakule nibbattitvā uggahitasippo kuṭumbam saṇṭhapesi, athassa bhariyā ekam puttam vijāyitvā kālamakāsi. So: “Yatheva me piyabhariyāya, evam mayi pi maraṇam āgamissati, kim me gharāvāsena, pabbajissāmī” ti cintetvā kāme pahāya puttam ādāya himavantam pavisitvā tena saddhim isipabbajjam pabbajitvā jhānābhiññā nibbattetvā vanamūlaphalāhāro araṇṇe vihāsi. Tadā paccantavāsino corā janapadam pavisitvā gāmam paharitvā karamare gahetvā bhaṇḍikam ukkhipāpetvā puna paccantam pāpayimsu. Tesam antare ekā abhirūpā kumārikā kerāṭṭikapaññāya samannāgatā cintesi: “Ime amhe gahetvā dāsibhogena paribhuñjissanti, ekena upāyena palāyitum vaṭṭatī” ti. Sā: “Sāmi, sarīrakiccam kātukāmāmi, thokam paṭikkamitvā tiṭṭhathā” ti vatvā core vañcetvā palāyitvā araṇṇam pavisantī bodhisattassa puttam assame ṭhapetvā phalāphalattāya gatakāle.

Atītavatthumhi pana sā kumārikā tassa tāpasakumārassa sīlam bhinditvā attano vase ṭhitabhāvam ṇatvā: “Imam vañcetvā manussapatham nessāmī” ti cintetvā: “Rūpādikāmaguṇavirahite araṇṇe rakkhitasīlam nāma na mahapphalam hoti, manussapathe rūpādīnam paccupaṭṭhāne mahapphalam hoti, ehi mayā saddhim tattha gantvā sīlam rakkhāhi, kim te araṇṇenā” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Sutitikkham̐ araṇṇamhi, pantamhi sayanāsane,
Ye ca gāme titikkhanti, te uḷāratarā tayā ti.**

Tattha **sutitikkhan-**ti suṭṭhu adhiyāsanam̐. **Titikkhantī** ti sītādīni adhiyāsenti.

Tam̐ sutvā tāpasakumāro: “Pitā me araṇṇam̐ gato, tasmim̐ āgate tam̐ āpucchitvā gamissāmī” ti āha. Sā cintesi: “Pitā kirassa {3.525} atthi, sace mam̐ so passissati, kājakoṭiyā mam̐ pothetvā vināsam̐ pāpessati, mayā paṭhamam-eva gantabban”-ti. Atha nam̐ sā: “Tena hi aham̐ maggasaṇṇam̐ kurumānā paṭhamataram̐ gamissāmi, tvaṃ pacchā āgacchāhī” ti vatvā agamāsi. So tassā gatakāle neva dārūni āhari, na pāṇiyam̐, na paribhojanīyam̐ upaṭṭhāpesi, kevalam̐ pajjhāyanto va nisīdi, pitu āgamanakāle paccuggamanam̐ nākāsi. Atha nam̐ pitā: “Itthīnam̐ vasam̐ gato eso” ti ñatvāpi: “Kasmā tāta, neva dārūni āhari, na pāṇiyam̐, na paribhojanīyam̐ upaṭṭhāpesi, pajjhāyanto yeva pana nisinnosī” ti āha. Atha nam̐ tāpasakumāro: “Tāta, araṇṇe kira rakkhitasīlam̐ nāma na mahapphalam̐ hoti, manussapathe mahapphalam̐, aham̐ tattha gantvā sīlam̐ rakkhissāmi, sahāyo me mam̐ ‘āgaccheyyāsī’ ti vatvā purato gato, aham̐ teneva saddhim̐ gamissāmi, tattha pana vasantena mayā kataro puriso sevitabbo” ti pucchanto dutiyam̐ gāthamāha.

**2. Araṇṇā gāmamāgama, kiṃsīlam̐ kiṃvatam̐ aham̐,
Purisaṃ tāta seveyyam̐, tam̐ me akkhāhi pucchito ti.**

Athassa pitā kathento sesagāthā abhāsi:

**3. Yo te vissāsaye tāta, vissāsaṇca khameyya te,
Sussūsī ca titikkhī ca, tam̐ bhajehi ito gato.**

**4. Yassa kāyena vācāya, manasā natthi dukkaṭam̐,
Urasīva patiṭṭhāya, tam̐ bhajehi ito gato.**

**5. Yo ca dhammena carati, caranto pi na maññati,
Visuddhakārim̐ sappañṇam̐, tam̐ bhajehi ito gato.**

**6. Haliddirāgam̐ kapiccitam̐, purisaṃ rāgavirāginam̐,
Tādisam̐ tāta mā sevi, nimmanussam-pi ce siyā.**

**7. Āsivisaṃva kupitam̐, mīlhalittam̐ mahāpatham̐,
Ārakā parivajjehi, yānīva visamam̐ patham̐.**

8. Anattā {3.526} **tāta vaḍḍhanti, bālaṃ accupasevato,**
Māssu bālena saṃgacchi, amitteneva sabbadā.

9. Taṃ tāhaṃ tāta yācāmi, karassu vacanaṃ mama,
Māssu bālena saṃgacchi, dukkho bālehi saṅgamo ti.

Tattha **yo te vissāsaye** ti yo tava vissāseyya. **Khameyya te** ti yo ca tava attani
tayā kataṃ vissāsaṃ khameyya. **Sussūsī ca titikkhī cā** ti tava vacanaṃ
sussūsāya ceva vacanādhivāsanena ca samannāgato bhaveyyā ti attho.

Urasīva patiṭṭhāyā ti yathā mātu urasi putto patiṭṭhāti, evaṃ patiṭṭhahitvā
attano mātaraṃ viya maññaṃ māno taṃ bhajeyyāsīti vadati. **Yo ca dhammena**
caratī ti yo tividhena sucaritena dhammena iriyati. **Na maññaṭī** ti tathā
caranto pi: “Ahaṃ dhammaṃ carāmi” ti mānaṃ na karoti. **Visuddhakārin-**ti
visuddhānaṃ dasakusalakammapathānaṃ kārakaṃ.

Rāgavirāginan-ti rāginaṇca virāginaṇca rajjitvā taṃkhaṇaṇṇeva
virajjanasabhāvaṃ. **Nimmanussam-pi ce siyā** ti sace pi
sakalajambudīpatalaṃ nimmanussaṃ hoti, so yeva eko manusso tiṭṭhati, tathā
pi tādisaṃ mā sevi. **Mahāpathan-**ti gūthamakkhitaṃ maggaṃ viya. **Yānīvā** ti
yānena gacchanto viya. **Visaman-**ti ninnaunnatakhāṇupāsāṇādivisamaṃ.
Bālaṃ accupasevato ti bālaṃ appaṇṇaṃ atisevantassa. **Sabbadā** ti tāta,
bālena saha saṃvāso nāma amittasaṃvāso viya sabbadā niccakālam-eva
dukkho. **Taṃ tāhan-**ti tena kāraṇena taṃ ahaṃ.

So evaṃ pitarā ovadito: “Tāta, ahaṃ manussapathaṃ gantvā tumhādisse paṇḍite
na labhissāmi, tattha gantuṃ bhāyāmi, idheva tumhākaṃ santike vasissāmi” ti
āha. Athassa bhiyyo pi ovādaṃ datvā kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhi. So na
cirasseva abhiññāsamāpattiyo nibbattetvā saddhiṃ pitarā brahmalokaparāyaṇo
ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tada
tāpasakumāro ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, kumārikā thullakumārikāva, pitā
tāpaso pana aham-eva ahosinti.

Haliddirāgajātakavaṇṇanā navamā

Ja 436 Samuggajātakavaṇṇanā

Kuto {3.527} **nu āgacchathā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto
ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi satthā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu

ukkaṇṭhitoṣī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kasmā bhikkhu mātugāmaṃ patthesi, mātugāmo nāmesa asabbho akataññū, pubbe dānavarakkhasā gilitvā kucchinā pariharantā pi mātugāmaṃ rakkhituṃ ekapurisanissitaṃ kātuṃ nāsakkhiṃsu, tvaṃ kathaṃ sakkhissasī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāme pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā phalāphalena yāpento vihāsi. Tassa paṇṇasālāya avidūre eko dānavarakkhaso vasati. So antarantarā mahāsattaṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇāti, aṭaviyaṃ pana manussānaṃ saṅcaraṇamagge ṭhatvā āgatāgate manusse gahetvā khādati. Tasmim kāle ekā kāsiraṭṭhe kuladhītā uttamarūpadharā aññatarasmim paccantagāme nivutthā hoti. Tassā ekadivasaṃ mātāpitūnaṃ dassanatthāya gantvā paccāgamanakāle parivāramanusse disvā so dānavo bheravarūpena pakkhandi. Manussā bhītā gahitagahitāvudhāni chaḍḍetvā palāyimsu. Dānavo yāne nisinnaṃ abhirūpaṃ mātugāmaṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā taṃ attano guhaṃ netvā bhariyaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya sappitelataṇḍulamacchamaṃsādīni ceva madhuraphalāphalāni ca āharitvā taṃ posesi, vatthālāṅkārehi ca naṃ alaṅkaritvā rakkhaṇatthāya ekasmim karaṇḍake pakkhipitvā karaṇḍakaṃ gilitvā kucchinā pariharati. So ekadivasaṃ nhāyitukāmatāya ekaṃ saraṃ gantvā karaṇḍakaṃ uggilitvā taṃ tato nīharitvā nhāpetvā vilimpetvā alaṅkāretvā: “Thokaṃ tava sarīraṃ utuṃ gaṇhāpehī” ti taṃ karaṇḍakasamīpe ṭhapetvā sayāṃ nhānatitthaṃ otaritvā taṃ anāsaṅkamāno thokaṃ dūraṃ gantvā {3.528} nhāyi.

Tasmim samaye vāyussaputto nāma vijjādharo sannaddhakhaggo ākāsenā gacchati. Sā taṃ disvā: “Ehī” ti hatthamuddaṃ akāsi, vijjādharo khippaṃ otari. Atha naṃ sā karaṇḍake pakkhipitvā dānavassa āgamaṃ oloketi karaṇḍakūpari nisīditvā taṃ āgacchantaṃ disvā tassa attānaṃ dassetvā tasmim karaṇḍakasamīpaṃ asampatte yeva karaṇḍakaṃ vivaritvā anto pavisitvā vijjādharassa upari nipajjitvā attano sātakaṃ pāru pi. Dānavo āgantvā karaṇḍakaṃ asodhetvā: “Mātugāmo yeva me” ti saññāya karaṇḍakaṃ gilitvā attano guhaṃ gacchantaṃ antarāmagge cintesi: “Tāpaso me ciraṃ diṭṭho, ajja tāva naṃ gantvā vandissāmī” ti. So tassa santikaṃ agamāsi. Tāpaso pi naṃ dūrato va āgacchantaṃ disvā dvinnaṃ janānaṃ kucchigatabhāvaṃ ñatvā sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kuto nu āgacchatha bho tayo janā, svāgatā etha nisīdathāsane,
Kaccittha, bhonto kusalam anāmayam, cirassamabbhāgamanañhi vo idhā ti.**

Tattha **bho** ti ālapanam. **Kaccitthā** ti kacci hotha bhavatha vijjatha. **Bhonto** ti puna ālapanto āha. **Kusalam anāmayan**-ti kacci tumhākam kusalam ārogyam. **Cirassamabbhāgamanañhi vo idhā** ti ajja tumhākam idha abbhāgamanañca ciram jātam.

Tam sutvā dānavo: “Aham imassa tāpasassa santikam ekako va āgato, ayañca tāpaso ‘tayo janā’ ti vadati, kim nāmesa katheti, kim nu kho sabhāvam nātva katheti, udāhu ummattako hutvā vilapatī” ti cintetvā tāpasam upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā tena saddhim sallapanto dutiyam gāthamāha.

**2. Aham-eva {3.529} eko idha majja patto, na cā pi me dutiyo koci vijjati,
Kim-eva sandhāya te bhāsitaṃ ise, kuto nu āgacchatha bho tayo janā ti.**

Tattha **idha majjā** ti idha ajja. **Kim-eva sandhāya te bhāsitaṃ ise** ti bhante, isi kim nāmetaṃ sandhāya tayā bhāsitaṃ, pākaṣaṃ tāva me katvā kathehīti.

Tāpaso: “Ekaṃsenevāvuso sotukāmosī” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Tena hi suṇāhī” ti vatvā tatiyam gāthamāha.

**3. Tuvañca eko bhariyā ca te piyā, samuggapakkhittanikiṇṇamantare,
Sā rakkhitā kucchigatāva te sadā, vāyussaputtana sahā tahiṃ ratā ti.**

Tattha **tuvañca eko** ti paṭhamam tāva tvaṃ eko jano. **Pakkhittanikiṇṇamantare** ti pakkhittānikiṇṇaantare tam tattha bhariyam rakkhitukāmena sadā tayā samugge pakkhittā saddhim samuggena nikiṇṇā antare, antokucchiyam ṭhapitā ti attho. **Vāyussaputtana sahā** ti evaṃnāmakena vijjādharena saddhim. **Tahiṃ ratā** ti tattha tava antokucchiyaññeva kilesaratiyā ratā. So dāni tvaṃ mātugāmaṃ: “Ekaṃ purisanissitaṃ karissāmī” ti kucchinā pi pariharanto tassā jāram ukkhipitvā carasīti.

Tam sutvā dānavo: “Vijjādharā nāma bahumāyā honti, sacassa khaggo hatthagato bhavissati, kucchim me phāletvā pi palāyissati” ti bhītatasito hutvā khippam karaṇḍakam uggilitvā purato ṭhapesi. Satthā abhisambuddho hutvā tam pavattiṃ pakāsento catuttham gāthamāha.

**4. Samviggārūpo isinā viyakato, so dānavo tattha samuggamuggili,
Addakkhi {3.530} bhariyam sucimāladhārinim, vāyussaputtana sahā tahiṃ ratan-
ti.**

Tattha **addakkhī** ti so karaṇḍakam vivaritvā addasa.

Karaṇḍake pana vivaṭamatte yeva vijjādharo vijjaṃ jappitvā khaggaṃ gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Taṃ disvā dānavo mahāsattassa tussitvā thutipubbaṅgamā sesagāthā abhāsi:

**5. Sudiṭṭharūpamuggatapānuvattinā, hīnā narā ye pamadāvasaṃ gatā,
Yathā have pāṇarivettha rakkhitā, duṭṭhā mayī aññaṃ abhippamodayi.**

**6. Divā ca ratto ca mayā upaṭṭhitā, tapassinā jotirivā vane vasaṃ,
Sā dhammamukkamma adhammamācari, akiriyarūpo pamadāhi santhavo.**

**7. Sarīramajjhamhi ṭhitāti maññaṃ, mayhaṃ ayanti asatiṃ asaṇṇataṃ,
Sā dhammamukkamma adhammamācari, akiriyarūpo pamadāhi santhavo.**

**8. Surakkhitaṃ meti kathaṃ nu vissase, anekacittāsu na hatthi rakkhāṇā,
Etā hi pātālapapātasannibhā, etthappamatto byasanaṃ nigacchati.**

**9. Tasmā hi te sukhino vītasokā, ye mātugāmehi caranti nissaṭṭā,
Etaṃ sivaṃ uttamamābhipatthayaṃ, na mātugāmehi kareyya santhavan-ti.**

Tattha {3.531} **sudiṭṭharūpamuggatapānuvattinā** ti bhante, isi uggatapānuvattinā tayā sudiṭṭharūpaṃ idaṃ kāraṇaṃ. **Hīnā** ti nīcā. **Yathā have pāṇarivettha rakkhitā** ti ayaṃ mayā attano pāṇā viya ettha antokucchiyaṃ pariharantena rakkhitā. **Duṭṭhā mayī** ti idāni mayi mittadubbhikammaṃ katvā duṭṭhā aññaṃ purisaṃ abhippamodati. **Jotirivā vane vasaṃ**-ti vane vasantena tapassinā aggi viya mayā upaṭṭhitā paricaritā. **Sā dhammamukkammā** ti sā eṣā dhammaṃ okkamitvā atikkamitvā. **Akiriyarūpo** ti akattabbarūpo. **Sarīramajjhamhi ṭhitā** ti **maññaṃ, mayhaṃ ayanti asatiṃ asaṇṇatan**-ti imaṃ asatiṃ asappurisa dhammasamannāgataṃ asaṇṇataṃ dussīlaṃ: “Mayhaṃ sarīramajjhamhi ṭhitā” ti ca: “Mayhaṃ ayan”-ti ca maññaṃ.

Surakkhitaṃ meti kathaṃ nu vissase ti ayaṃ mayā surakkhitāti kathaṃ paṇḍito vissāseyya, yatra hi nāma mādiso pi antokucchiyaṃ rakkhanto rakkhitaṃ nāsakki. **Pātālapapātasannibhā** ti lokassādena duppūraṇīyattā mahāsamudde pātālasaṅkhātena papātena sadisā. **Etthappamatto** ti etāsu evarūpāsu nigguṇāsu pamatto puriso mahābyasanaṃ pāpuṇāti. **Tasmā hī** ti yasmā mātugāmavasaṃ gatā mahāvināsaṃ pāpuṇanti, tasmā ye mātugāmehi nissaṭṭā hutvā caranti, te sukhino. **Etaṃ sivaṃ**-ti yadetaṃ mātugāmato nissaṭṭānaṃ viśaṃsaṭṭhānaṃ caraṇaṃ, etaṃ jhānasukham-eva sivaṃ khemaṃ uttamaṃ abhipatthetabbaṃ, etaṃ patthayamāno mātugāmehi saddhiṃ santhavaṃ na kareyyāti.

Evañca pana vatvā dānavo mahāsattassa pādesu nipatitvā: “Bhante, tumhe nissāya mayā jīvitaṃ laddhaṃ, ahaṃ imāya pāpadhammāya vijjādharena mārāpito” ti mahāsattaṃ abhitthavi. So pissa dhammaṃ desetvā: “Imissā mā kiñci pāpaṃ akāsi, sīlāni gaṇhāhī” ti taṃ pañcasu sīlesu patitṭhāpesi. Dānavo: “Ahaṃ kucchinā pariharanto pi taṃ rakkhituṃ na sakkomi, añño ko rakkhissatī” ti taṃ uyyojetvā attano araññaṃ-eva agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tada dibbacakkhukatāpaso aham-eva ahosinti.

Samuggajātakavaṇṇanā dasamā

Ja 437 Pūtimaṃsajātakavaṇṇanā

Na ^[3.532] **kho me rucātī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto indriyaasaṃvaram ārabha kathesi. Ekasmiñhi samaye bahū bhikkhū indriyesu aguttadvārā ahesuṃ. Satthā: “Ime bhikkhū ovadituṃ vaṭṭatī” ti ānandattherassa vatvā aniyamavasena bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā alaṅkatapallaṅkavaramajjhagato bhikkhū āmantetvā: “Na, bhikkhave, bhikkhunā nāma rūpādīsu subhanimittavasena nimittaṃ gahetuṃ vaṭṭati, sace hi tasmīṃ samaye kālaṃ karoti, nirayādīsu nibbattati, tasmā rūpādīsu subhanimittaṃ mā gaṇhatha. Bhikkhunā nāma rūpādigocarena na bhavitabbaṃ, rūpādigocarā hi diṭṭheva dhamme mahāvināsaṃ pāpuṇanti, tasmā varam, bhikkhave, tattāya ayosalākāya ādittāya sampajjalitāya sajotibhūtāya cakkhundriyaṃ sampalimaṭṭhan”-ti vitthāretvā: “Tumhākaṃ rūpaṃ olokanakālo pi atthi anolokanakālo pi. Olokanakāle subhavasena anoloketvā asubhavaseneva olokeyyātha, evaṃ attano gocarā na parihāyissatha. Ko pana tumhākaṃ gocaroti? Cattāro satipaṭṭhānā, cattāro sammappadhānā, cattāro iddhipādā, ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, nava lokuttaradhammā. Etasmiñhi vo gocare carantānaṃ na lacchati māro otāraṃ, sace pana kilesavasikā hutvā subhanimittavasena olokessatha, pūtimaṃsasiṅgālo viya attano gocarā parihāyissathā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente himavantapadese araññāyatane pabbataguhāyaṃ anekasatā eḷakā vasanti. Tesāṃ vasanaṭṭhānato avidūre ekissā guhāya pūtimaṃso nāma siṅgālo veṇiyā nāma bhariyāya saddhiṃ vasati. So

ekadivasam bhariyāya saddhim vicaranto te eḷake disvā: “Ekena upāyena imesam maṁsam khāditum vaṭṭatī” ti cintetvā upāyena ekekaṁ eḷakaṁ māresi. Te ubho pi eḷakamaṁsam khādantā thāmasampannā thūlasarīrā ahesum. Anupubbena eḷakā parikkhayaṁ agamaṁsu. Tesam antare meṇḍamātā {3.533} nāma ekā eḷikā byattā ahosi upāyakusalā. Siṅgālo taṁ māretum asakkonto ekadivasam bhariyāya saddhim sammantento: “Bhadde, eḷakā khīṇā, imaṁ eḷikaṁ ena upāyena khāditum vaṭṭati, ayaṁ panettha upāyo, tvaṁ ekikāva gantvā etāya saddhim sakhī hohi, atha te tāya saddhim vissāse uppanne ahaṁ matālayaṁ karitvā nipajjissāmi, tvaṁ etaṁ upasaṅkamitvā ‘eḷike sāmiko me mato, ahañca anāthā, ṭhapetvā taṁ añño me ñātako natthi, ehi roditvā kanditvā tassa sarīrakiccaṁ karissāmā’ ti vatvā taṁ gahetvā āgaccheyyāsi, atha naṁ ahaṁ uppatitvā gīvāya ḍaṁsitvā māressāmī” ti āha.

Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tāya saddhim sakhibhāvaṁ katvā vissāse uppanne eḷikaṁ tathā avoca. Eḷikā: “Āḷi siṅgāli tava sāmikena sabbe mama ñātakā khāditā, bhāyāmi na sakkomi gantun”-ti āha. “Āḷi, mā bhāyi, matako kiṁ karissatī” ti? “Kharamanto te sāmiko, bhāyāmevāhan”-ti sā evaṁ vatvā pi tāya punappunaṁ yāciyamānā: “Addhā mato bhavissatī” ti sampaṭicchitvā tāya saddhim pāyāsi. Gacchantī pana: “Ko jānāti, kiṁ bhavissatī” ti tasmim āsaṅkāya siṅgālim purato katvā siṅgālaṁ pariggaṇhantī yeva gacchati. Siṅgālo tāsāṁ padasaddaṁ sutvā: “Āgatā nu kho eḷikā” ti sīsāṁ ukkhipitvā akkhīni parivattetvā olokesi. Eḷikā taṁ tathā karontaṁ disvā: “Ayaṁ pāpadhammo maṁ vañcetvā māretukāmo matālayaṁ dassetvā nipanno” ti nivattitvā palāyanti siṅgāliya: “Kasmā palāyasi” ti vutte taṁ kāraṇaṁ kathenti paṭhamāṁ gāthamāha.

**1. Na {3.534} kho me ruccati āḷi, pūtimaṁsassa pekkhanā,
Etādisā sakhārasmā, ārakā parivajjaye ti.**

Tattha āḷi ti ālapanāṁ, sakhi sahāyiketi attho. **Etādisā sakhārasmā** ti evarūpā sahāyakā apakkamitvā taṁ sahāyakaṁ ārakā parivajjeyyā ti attho.

Evañca pana vatvā sā nivattitvā attano vasanaṭṭhānam-eva gatā. Siṅgālī taṁ nivattetum asakkonti tassā kujjhitvā attano sāmikasseva santikaṁ gantvā pajjhāyamānā nisīdi. Atha naṁ siṅgālo garahanto dutiyaṁ gāthamāha.

**2. Ummattikā ayam veṇī, vaṇṇeti patino sakhim,
Pajjhāyi paṭigacchantiṃ, āgataṃ meṇḍamātaran-ti.**

Tattha **veṇī** ti tassā nāmaṃ. **Vaṇṇeti patino sakhin**-ti paṭhamam-eva attano sakhim eḷikaṃ: “Mayi sinehā vissāsikā āgamissati no santikaṃ, matālayaṃ karohī” ti patino santike vaṇṇeti. Atha naṃ sā idāni āgataṃ mama santikaṃ anāgantvāva paṭigacchantiṃ meṇḍamātaraṃ pajjhāyati anusocati.

Taṃ sutvā siṅgālī tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Tvaṃ khosi samma ummatto, dummedho avicakkhaṇo,
Yo tvaṃ matālayaṃ katvā, akālena vipekkhasī ti.**

Tattha **avicakkhaṇo** ti vicāraṇapaññārahito. **Akālena vipekkhasī** ti eḷikāya attano santikaṃ anāgatā yeva olokesī ti attho.

**4. Na akāle vipekkhaya, kāle pekkheyya paṇḍito,
Pūtimamso va pajjhāyi, yo akāle vipekkhatī ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Tattha **akāle** ti kāmaguṇe ārabba subhavasena cittuppādakāle. Ayañhi bhikkhuno rūpaṃ oloketuṃ akālo nāma. **Kāle** ti asubhavasena anussativasena kasiṇavasena vā rūpaggaṇakāle. Ayañhi bhikkhuno rūpaṃ oloketuṃ kālo nāma. Tattha akāle sārattakāle rūpaṃ oloketā mahāvināsaṃ pāpuṇantīti haritacajātakalomasakassapajātakādīhi dīpetabbaṃ. Kāle asubhavasena oloketā arahatte patiṭṭhahantīti asubhakammikatisattheravatthunā kathetabbaṃ. **Pūtimamso va pajjhāyī** ti bhikkhave, yathā pūtimamsasiṅgālo akāle eḷikaṃ oloketvā attano {3.535} gocarā parihīno pajjhāyati, evaṃ bhikkhu akāle subhavasena rūpaṃ oloketvā satipaṭṭhānādigocarā parihīno dīṭṭhadhamme samparāye pi socati pajjhāyati kilamatīti.

Veṇī pi kho siṅgālī pūtimamsaṃ assāsetvā: “Sāmi, mā cintesi, ahaṃ taṃ puna pi upāyena ānessāmi, tvaṃ āgatakāle appamatto gaṇheyyāsī” ti vatvā tassā santikaṃ gantvā: “Āḷi, tava āgatakāle yeva no attho jāto, tava āgatakālasmiṃ yeva hi me sāmiko satim paṭilabhi, idāni jīvati, ehi tena saddhim paṭisanthāraṃ karohī” ti vatvā pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Piyāṃ kho āḷi me hotu, puṇṇapattaṃ dadāhi me,
Pati sañjivito mayhaṃ, eyyāsi piyapucchikā ti.**

Tattha **puṇṇapattaṃ dadāhi me** ti piyakkhānaṃ akkhāyikā mayhaṃ tuṭṭhidānaṃ dehi. **Pati sañjivito mayhan**-ti mama sāmiko sañjivito uṭṭhito arogoti attho. **Eyyāsi** ti mayā saddhim āgaccha.

Eḷikā: “Ayaṃ pāpadhammā maṃ vañcetukāmā, ayuttaṃ kho pana paṭipakkhakaraṇaṃ, upāyeneva naṃ vañcessāmi” ti cintetvā chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Piyaṃ kho āḷi te hotu, puṇṇapattaṃ dadāmi te,
Mahatā parivārena, essaṃ kayirāhi bhojanan-ti.**

Tattha **essaṃ**-ti āgamissāmi. Āgacchamānā ca attano ārakkhaṃ katvā mahantena parivārena āgamissāmīti.

Atha naṃ siṅgālī parivāraṃ pucchantī sattamaṃ gāthamāha.

**7. Kīdiso tuyhaṃ parivāro, yesaṃ kāhāmi bhojanaṃ,
Kiṃ nāmakā ca te sabbe, te me akkhāhi pucchitā ti.**

Sā ācikkhantī aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Māliyo caturakkho ca, piṅgiyo atha jambuko,
Ediso mayhaṃ parivāro, tesam kayirāhi bhojanan-ti.**

Tattha {3.536} **te me** ti te parivāre mayhaṃ ācikkhi. **Māliyo** ti ādīni catunnaṃ sunakhānaṃ nāmāni. “Tattha ekekassa pañca pañca sunakhasatāni parivārenti, evaṃ dvīhi sunakhasahashehi parivāritā āgamissāmi” ti vatvā: “Sace te bhojanaṃ na labhissanti, tumhe dve pi jane māretvā khādissantī” ti āha.

Taṃ sutvā siṅgālī bhītā: “Alaṃ imissā tattha gamanena, upāyenassā anāgamanam-eva karissāmi” ti cintetvā navamaṃ gāthamāha.

**9. Nikkhantāya agāasmā, bhaṇḍakam-pi vinassati,
Ārogyaṃ āḷino vajjaṃ, idheva vasa māgamā ti.**

Tassattho: āḷi, tava gehe bahubhaṇḍakaṃ atthi, taṃ te nikkhantāya agāasmā anārakkhaṃ bhaṇḍakaṃ vinassati, aham-eva te āḷino sahāyakassa ārogyaṃ vajjaṃ vadissāmi, tvaṃ idheva vasa māgamāti.

Evañca pana vatvā maraṇabhayaabhītā vegena sāmikassa santikaṃ gantvā taṃ gahetvā palāyi. Te puna taṃ ṭhānaṃ āgantuṃ nāsakkhiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā ahaṃ tasmim ṭhāne vanajeṭṭhakarukkhe nibbattadevatā ahoṣin”-ti.

Pūtimamsajātakavaṇṇanā ekādasamā

Ja 438 Daddarajātakavaṇṇanā

Yo te puttake ti idaṃ satthā gijjhakūṭe viharanto devadattassa vadhāya parisakkanaṃ ārabbhā kathesi. Tasmiṃhi samaye dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Aho āvuso devadatto nillajjo anariyo evaṃ uttamaguṇadharassa sammāsambuddhassa ajātasattunā saddhiṃ ekato hutvā dhanuggahapayojanasilāpavijjhananāḷāgīrivissajjanehi vadhāya upāyaṃ karotī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {3.537} vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto mayhaṃ vadhāya parisakki, idāni pana me tāsamattam-pi kātuṃ nāsakkhī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko disāpāmokkho ācariyo pañcasatānaṃ māṇavakānaṃ sippaṃ vācento ekadivasaṃ cintesi: “Mayhaṃ idha vasantassa palibodho hoti, māṇavakānaṃ-pi sippaṃ na niṭṭhāti, himavantapadese araṇṇāyatanaṃ pavisitvā tattha vasanto vācessāmi” ti. So māṇavakānaṃ kathetvā tilataṇḍulatelavatthādīni gāhāpetvā araṇṇaṃ pavisitvā maggato avidūre ṭhāne paṇṇasālaṃ kāretvā nivāsaṃ kappesi, māṇavā pi attano paṇṇasālaṃ karimsu. Māṇavakānaṃ nātakā telataṇḍulādīni pesenti. Raṭṭhavāsino pi: “Disāpāmokkho ācariyo kira araṇṇe asukaṭṭhāne nāma vasanto sippaṃ uggaṇhāpetī” ti tassa taṇḍulādīni abhiharanti, kantārappaṭipannā pi denti, aññataro pi puriso khīrapānatthāya savacchaṃ dhenuṃ adāsi. Ācariyassa paṇṇasālāya santike dvīhi potakehi saddhiṃ ekā godhā vasati, sīhabyagghāpissa upaṭṭhānaṃ āgacchanti. Eko tittiro pi tattha nibaddhavāso ahosi. So ācariyassa māṇavānaṃ mante vācentassa saddaṃ sutvā tayo pi vede uggaṇhi. Māṇavā tena saddhiṃ ativissāsikā ahesuṃ.

Aparabhāge māṇavesu nipphattiṃ appattesu yeva ācariyo kālamakāsi. Māṇavā tassa sarīraṃ jhāpetvā vālukāya thūpaṃ katvā nānāpupphehi pūjetvā rodanti paridevanti. Atha ne tittiro: “Kasmā rodathā” ti āha. “Ācariyo no sippe aniṭṭhite yeva kālakato, tasmā rodāmā” ti. “Evaṃ sante mā socittha, ahaṃ vo sippaṃ vācessāmi” ti. “Tvaṃ kathaṃ jānāsī” ti? “Ahaṃ ācariye tumhākaṃ vācente saddaṃ sutvā tayo vede paguṇe akāsinti. Tena hi attano paguṇabhāvaṃ amhe jānāpehi” ti. Tittiro {3.538} “tena hi suṇāthā” ti tesāṃ gaṇṭhiṭṭhānaṃ-eva pabbatamatthakā naḍiṃ otaranto viya osāresi. Māṇavā haṭṭhatuṭṭhā hutvā tittirapaṇḍitassa santike sippaṃ paṭṭhapesuṃ. So pi disāpāmokkhācariyassa ṭhāne ṭhatvā tesāṃ sippaṃ vācesi. Māṇavā tassa suvaṇṇapañjaraṃ karitvā upari

vitānaṃ bandhitvā suvaṇṇataṭṭake madhulājādīni upaharantā nānāvaṇṇehi pupphehi pūjentā mahantaṃ sakkāraṃ karimsu. “Tittiro kira araṇṇāyatane pañcasate māṇavake mantaṃ vāceti” ti sakalajambudīpe pākaṭo ahosi.

Tadā jambudīpe giraggasamajjasadisāṃ mahantaṃ chaṇaṃ ghosayimsu. Māṇavānaṃ mātāpitaro: “Chaṇadassanattāya āgacchantū” ti pesesuṃ. Māṇavā tittirassa ārocetvā tittirapaṇḍitaṃ sabbañca assamapadaṃ godhaṃ paṭicchāpetvā attano attano nagaram-eva agamimsu. Tadā eko nikkāruṇiko duṭṭhatāpaso tattha tattha vicaranto taṃ ṭhānaṃ sampāpuṇi. Godhā taṃ disvā paṭisanthāraṃ katvā: “Asukaṭṭhāne taṇḍulā, asukaṭṭhāne telādīni atthi, bhattaṃ pacitvā bhuñjāhī” ti vatvā gocaratthāya gatā. Tāpaso pāto va bhattaṃ pacitvā dve godhāputtake māretvā khādi, divā tittirapaṇḍitañca vacchakañca māretvā khādi, sāyaṃ dhenuṃ āgacchantāṃ disvā tam-pi māretvā maṃsaṃ khāditvā rukkhamaṇi nipajjitvā ghurughurāyanto niddaṃ okkami. Godhā sāyaṃ āgantvā puttake apassantī upadhārayamānā vicari. Rukkhadevatā godhaṃ puttake adisvā kampamānaṃ oloketvā khandhaviṭṭapabbhantare dibbānubhāvena ṭhatvā: “Godhe mā kam pi, iminā pāpapurisena tava puttakā ca tittiro ca vaccho ca dhenu ca mārītā, gīvāya naṃ ḍamsitvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpehī” ti sallapaṇṭi paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yo {3.539} te puttake akhādi, dinnabhatto adūsake,
Tasmiṃ dāṭhaṃ nipātehi, mā te muccittha jīvato ti.**

Tattha **dinnabhatto** ti bhattaṃ pacitvā bhuñjāhīti tayā dinnabhatto. **Adūsake** ti niddose niraparādhe. **Tasmiṃ dāṭhaṃ nipātehi** ti tasmiṃ pāpapurise catasso pi dāṭhā nipātehi adhippāyo. **Mā te muccittha jīvato** ti jīvanto sajīvo hutvā tava hatthato eso pāpadhammo mā muccittha, mokkhaṃ mā labhatu, jīvitaṃ kkhayaṃ pāpehī ti attho.

Tato godhā dve gāthā abhāsi:

**2. Ākiṇṇaluddo puriso, dhāticeḷaṃva makkhito,
Padesaṃ taṃ na passāmi, yattha dāṭhaṃ nipātaye.**

**3. Akataññussa posassa, niccaṃ vivaradassino,
Sabbāṃ ce pathaviṃ dajjā, neva naṃ abhirādhaye ti.**

Tattha **ākiṇṇaluddo** ti gālhaluddo. **Vivaradassino** ti chiddaṃ otāraṃ pariyasantassa. **Neva naṃ abhirādhaye** ti evarūpaṃ puggalaṃ sakalapathaviṃ dento pi tosetuṃ na sakkuṇeyya, kimaṅgaṃ paṇāhaṃ bhattamattadāyikāti dasseti.

Godhā evaṃ vatvā: “Ayaṃ pabujjhivā mam-pi khādeyyā” ti attano jīvitam rakkhamānā palāyi. Te pi pana sīhabyagghā tittirassa sahāyakāva, kadāci te āgantvā tittiram passanti, kadāci so gantvā tesaṃ dhammam desetvā āgacchati, tasmim pana divase sīho byaggham āha: “samma, ciraṃ diṭṭho no tittiro, ajja sattaṭṭhadivasā honti, gaccha, tāvassa pavattim ñatvā ehī” ti. Byaggho: “Sādhū” ti sampatiṇṇhitvā godhāya palāyanakāle tam ṭhānam patvā tam pāpapurisam niddāyantam passi. Tassa jaṭantare tittirapaṇḍitassa lomāni {3.540} paññāyanti, dhenuyā ca vacchakassa ca aṭṭhīni paññāyanti. Byaggharājā tam sabbam disvā suvaṇṇapañjare ca tittirapaṇḍitam adisvā: “Iminā pāpapurisena ete mārītā bhavissanti” ti tam pādena paharivā uṭṭhāpesi. So pi tam disvā bhīttasito ahosi. Atha nam byaggho: “Tvaṃ ete māretvā khādasi” ti pucchi. “Neva māremi, na khādāmi” ti. “Pāpadhamma tayi amārente añño ko māressati, kathehi tāva kāraṇam, akathentassa jīvitam te natthī” ti. So maraṇabhayaabhīto: “Āma, sāmi, godhāputtake ca vacchakāṇca dhenuṇca māretvā khādāmi, tittiram pana na māremī” ti-āha. So tassa bahum kathentassa pi asaddahitvā: “Tvaṃ kuto āgatosī” ti pucchitvā: “Sāmi, kaliṅgaratṭhato vāṇijakānam bhaṇḍam vahanto jīvikahetu idaṇcidaṇca kammam katvā idānimhi idhāgato” ti tena sabbasmim attanā katakamme kathite: “Pāpadhamma tayi tittiram amārente añño ko māressati, ehi sīhassa migarañño santikam tam nessāmi” ti tam purato katvā tāsento agamāsi. Sīharājā tam ānentam byaggham pucchanto catuttham gāthamāha.

**4. Kiṃ nu subāhu taramānarūpo, paccāgatosi saha māṇavena,
Kiṃ kiccamattham idhamatthi tuyham, akkhāhi me pucchito etamatthan-ti.**

Tattha **subāhū** ti byaggham nāmenālapati. Byagghassa hi purimakāyo manāpo hoti, tena tam evamāha. **Kiṃ kiccamattham idhamatthi tuyhan**-ti kiṃ karaṇīyam atthasaññitam iminā māṇavena idha atthi. “Tuyham kiṃ kiccamatthan”-ti pi pāṭho, ayamevattho.

Tam {3.541} sutvā byaggho pañcamam gāthamāha.

**5. Yo te sakhā daddaro sādthurūpo, tassa vadham parisankāmi ajja,
Purisassa kammāyatanāni sutvā, nāham sukhiṃ daddaram ajja maññe ti.**

Tattha **daddaro** ti tittiro. **Tassa vadhan**-ti tassa tittirapaṇḍitassa imamhā purisamhā ajja vadham parisankāmi. **Nāham sukhiṃ**-ti aham ajja daddaram sukhiṃ arogam na maññāmi.

Atha nam sīho chaṭṭham gāthamāha.

**6. Kānissa kammāyatanāni assu, purisassa vuttisamodhānatāya,
Kaṃ vā paṭiññāṃ purisassa sutvā, parisāṅkasi daddaraṃ māṇavenā ti.**

Tattha **assū** ti assosi. **Vuttisamodhānatāya** ti jīvitavuttisamodhānatāya, kāni
nāma iminā attano kammāni tuyhaṃ kathitāni ti attho. **Māṇavenā** ti kiṃ
suvā iminā māṇavena māritaṃ parisāṅkasi.

Athassa kathento byaggharājā sesagāthā abhāsi:

**7. Ciṇṇā kaliṅgā caritā vaṇijjā, vettācaro saṅkupatho pi ciṇṇo,
Naṭehi ciṇṇaṃ saha vākurehi, daṇḍena yuddham-pi samajjamajjhe.**

**8. Baddhā kulikā mitamālakena, akkhā jītā saṃyamo abbhātito,
Abbāhitaṃ pubbakaṃ aḍḍharattaṃ, hatthā daḍḍhā piṇḍapaṭiggahena.**

**9. Tānissa {3.542} kammāyatanāni assu, purisassa vuttisamodhānatāya,
Yathā ayaṃ dissati lomapiṇḍo, gāvo hatā kiṃ pana daddarassā ti.**

Tattha **ciṇṇā kaliṅgā** ti vāṇijakānaṃ bhaṇḍaṃ vahantena kira tena
kaliṅgaratṭhe ciṇṇā. **Caritā vaṇijjā** ti vaṇijjā pi tena katā. **Vettācaro** ti
vettehi saṅcaritabbo. **Saṅkupatho pi ciṇṇo** ti khāṇukamaggo pi valañjito.
Naṭehi ti jīvikahetu yeva naṭehi pi saddhiṃ. **Ciṇṇaṃ saha vākurehi** ti
vākuraṃ vahantena vākurehi saddhiṃ caritaṃ. **Daṇḍena yuddhan-ti**
daṇḍena yuddham-pi kira tena yujjhitaṃ.

Baddhā kulikā ti sakuṇikā pi kira tena baddhā. **Mitamālakena** ti
dhaññaṃ māpakakammam-pi kira tena kataṃ. **Akkhā jītā** ti akkhadhuttānaṃ
veyyāvaccam karontena akkhā haṭā. **Saṃyamo abbhātito** ti jīvitavuttiṃ
nissāya pabbajanteneva sīlasaṃyamo atikkanto. **Abbāhitaṃ**-ti apaggharaṇaṃ
kataṃ. **Pubbakaṃ**-ti lohitaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: iminā kira jīvikaṃ nissāya
rājāparādhikānaṃ hatthapāde chinditvā te ānetvā sālāya nipajjāpetvā
vaṇamukhehi paggharantaṃ lohitaṃ aḍḍharattasamaye tattha gantvā
kuṇḍakadhūmaṃ datvā ṭhapitanti. **Hatthā daḍḍhā** ti ājīvikapabbajjaṃ
pabbajitakāle uṇhapiṇḍapāṭapaṭiggahāṇe hatthā pi kirassa daḍḍhā.

Tānissa kammāyatanāni ti tāni assa kammāni. **Assū** ti assosiṃ. **Yathā ayaṃ**-
ti yathā esa etassa jaṭantare tittiralomapiṇḍo pi dissati, iminā kāraṇena
veditabbametaṃ: “Eteneva so mārito” ti. **Gāvo hatā kiṃ pana daddarassā** ti
gāvo pi etena hatā, daddarassa pana kiṃ na hanitabbaṃ, kasmā esa taṃ na
māressatīti.

Sīho taṃ purisaṃ pucchi: “Mārito te tittirapaṇḍito” ti? “Āma, sāmī” ti. Athassa
saccavacanaṃ sutvā sīho taṃ vissajjetukāmo ahosi. Byaggharājā pana:

“Māretabbayuttako eso” ti vatvā tattheva naṃ dāṭhāhi paharitvā māretvā
āvāṭaṃ khaṇitvā {3.543} pakkhi pi. Māṇavā āgantvā tittirapaṇḍikaṃ adisvā
roditvā paridevitvā nivattiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, devadatto pubbe pi
mayhaṃ vadhāya parisakkī” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā kūṭajaṭilo
devadatto ahosi, godhā uppalavaṇṇā, byaggho moggallāno, sīho sārīputto,
disāpāmokkho ācariyo mahākassapo, tittirapaṇḍito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Daddarajātakavaṇṇanā dvādasamā

Jātakuddānaṃ:

**Gijjhakosambī suvaṇca, cūlasūvaṃ harittacaṃ,
Kusalaṃ lomakassapaṃ, cakkavākaṃ haliddi ca.**

**Samuggaṃ pūtimaṃsaṇca, daddaraṇceva dvādasa,
Jātake navanipāte, gīyimsu gītikārakā.**

Navakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

Tatiyo bhāgo niṭṭhito

Catuttho Bhāgo (439-510)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

10. Dasakanipāto

Ja 439 Catudvārajātakavaṇṇanā

Catudvāramidaṃ ^[4.1] **nagaran-**ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. Paccuppannavatthu navakanipātassa paṭhamajātake (Ja. 427) vitthāritam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. So kira eko kulaputto niyyānikasāsane pabbajitvā pi atthakāmehi ācariyupajjhāyehi ceva sabrahmacārīhi ca: “Evaṃ te abhikkamitabbaṃ, evaṃ paṭikkamitabbaṃ, evaṃ ālokitabbaṃ, evaṃ vilokitabbaṃ, evaṃ samīñjitabbaṃ, evaṃ pasāritabbaṃ, evaṃ nivāsetabbaṃ, evaṃ pārūpitabbaṃ, evaṃ patto gahetabbo, yāpanamattaṃ bhattaṃ gahetvā paccavekkhitvāva paribhuñjitabbaṃ, indriyesu guttadvārena bhojane mattaññunā jāgariyamanuyuttena bhavitabbaṃ, idaṃ āgantukavattaṃ nāma jānitabbaṃ, idaṃ gamikavattaṃ nāma, imāni cuddasa khandhakavattāni, asīti mahāvattāni. Tattha te sammā vattitabbaṃ, ime terasa dhutaṅgaguṇā nāma, ete samādāya vattitabbaṃ”-ti ovadiyamāno dubbaco ahosi akkhamo appadakkhiṇaggāhī anusāsaniṃ. “Ahaṃ tumhe na vadāmi, tumhe pana maṃ kasmā vadatha, aham-eva attano atthaṃ vā anattaṃ vā jānissāmī” ti attānaṃ avacanīyaṃ akāsi. Athassa dubbacabhāvaṃ ñatvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ aguṇakathaṃ kathentā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti [pucchati].

Idha pana satthā taṃ bhikkhum: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Pubbe pi tvaṃ bhikkhu dubbacatāya paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā khuracakkaṃ āpādesī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kassapadasabalassa kāle bārāṇasiyaṃ asītikoṭivibhavassa seṭṭhino eko putto mittavindako nāma ahosi. Tassa mātāpitāro sotāpannā ahesuṃ, so pana

dussīlo assaddho. Atha nam aparabhāge pitari kālakate mātā kuṭumbaṃ vicārentī āha: “tāta, tayā dullabhaṃ manussattaṃ laddhaṃ, dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi, uposathakammaṃ karohi, dhammaṃ suṇāhi” ti. Amma, na mayhaṃ dānādīhi attho, mā maṃ kiñci avacuttha, ahaṃ yathākammaṃ gamissāmīti. Evaṃ vadantam-pi nam ekadivasaṃ puṇṇamuposathadivase mātā āha: “tāta, ajja abhilakkhito mahāuposathadivaso, ajja uposathaṃ samādiyivā vihāraṃ gantvā sabbarattim dhammaṃ sutvā ehi, ahaṃ te sahassaṃ dassāmī” ti. So: “Sādhū” ti dhanalobhena uposathaṃ samādiyivā bhuttapātarāso vihāraṃ gantvā divasaṃ vītināmetvā rattim yathā ekam-pi dhammapadaṃ kaṇṇaṃ na paharati, tathā ekasmiṃ {4.2} padese nipajjitvā niddaṃ okkamitvā punadivase pāto va mukhaṃ dhovivā gehaṃ gantvā nisīdi.

Mātā panassa: “Ajja me putto dhammaṃ sutvā pāto va dhammakathikattheraṃ ādāya āgamissatī” ti yāguṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādetvā āsanaṃ paññapetvā tassāgamaṇaṃ paṭimānentī taṃ ekakaṃ āgataṃ disvā: “Tāta, dhammakathiko kena na ānīto” ti vatvā: “Na mayhaṃ dhammakathikena attho” ti vutte: “Tena hi yāguṃ pivā” ti āha. So: “Tumhehi mayhaṃ sahassaṃ paṭissutaṃ, taṃ tāva me detha, pacchā pivissāmī” ti āha. “Piva, tāta, pacchā dassāmī” ti. “Gahetvā pivissāmī” ti. Athassa mātā sahassabhaṇḍikaṃ purato ṭhapesi. So yāguṃ pivivā sahassabhaṇḍikaṃ gahetvā vohāraṃ karonto na cīrasseva vīsasatasahassaṃ uppādesi. Athassa etadahosi: “nāvaṃ upaṭṭhapetvā vohāraṃ karissāmī” ti. So nāvaṃ upaṭṭhapetvā: “Amma, ahaṃ nāvāya vohāraṃ karissāmī” ti āha. Atha nam mātā: “Tvaṃ tāta, ekaputtako, imasmiṃ ghare dhanam-pi bahu, samuddo anekādīnavo, mā gamī” ti nivāresi. So: “Ahaṃ gamissām-eva, na sakkā maṃ nivāretun”-ti vatvā: “Ahaṃ taṃ, tāta, vāressāmī” ti mātaraṃ hatthe gahito hatthaṃ vissajjāpetvā mātaraṃ paharivā pātetvā antaraṃ katvā gantvā nāvāya samuddaṃ pakkhandi.

Nāvā sattame divase mittavindakaṃ nissāya samuddapiṭṭhe niccalā aṭṭhāsi. Kālakaṇṇisalākā kariyamānā mittavindakasseva hatthe tikkhattuṃ pati. Athassa uḷumpaṃ datvā: “Imaṃ ekaṃ nissāya bahū mā nassantū” ti taṃ samuddapiṭṭhe khipiṃsu. Tāvadeva nāvā javena mahāsamuddaṃ pakkhandi. So pi uḷumpe nipajjitvā ekaṃ dīpakaṃ pāpuṇi. Tattha phalikavimāne catasso vemānikapetiyo addasa. Tā sattāhaṃ dukkhaṃ {4.3} anubhavanti, sattāhaṃ sukhaṃ. So tāhi saddhim sattāhaṃ dibbasampattim anubhavi. Atha nam tā dukkhānubhavanatthāya gacchamānā: “Sāmi, mayaṃ sattame divase āgamissāma, yāva mayaṃ āgacchāma, tāva anukkaṇṭhamāno idheva vasā” ti

vatvā agamaṃsu. So taṇhāvasiko hutvā tasmim̐ yeva phalake nipajjitvā puna samuddapiṭṭhena gacchanto अपराम् दीपकाम् patvā tattha rajatavimāṇe aṭṭha vemāṇikapetiyo disvā eteneva upāyena aparasmim̐ dīpake maṇivimāṇe soḷasa, aparasmim̐ dīpake kanakavimāṇe dvattim̐sa vemāṇikapetiyo disvā tāhi saddhim̐ dibbasampattim̐ anubhavitvā tāsam-pi dukkham̐ anubhavitum̐ gatakāle puna samuddapiṭṭhena gacchanto ekaṃ pākāraparikkhittam̐ catudvāram̐ nagaram̐ addasa. Ussadanirayo kiresa, bahūnam̐ nerayikasattānam̐ kammakaraṇānubhavanaṭṭhānam̐ mittavindakassa alaṅkatapaṭiyattanagaram̐ viya hutvā upaṭṭhāsi.

So: “Imam̐ nagaram̐ pavisitvā rājā bhavissāmī” ti cintetvā khuracakkam̐ ukkhipitvā sīse paccamānam̐ nerayikasattam̐ addasa. Athassa tam̐ tassa sīse khuracakkam̐ padumam̐ viya hutvā upaṭṭhāsi. Ure pañcaṅgikabandhanam̐ uracchadapasādhanaṃ hutvā sīsato galantam̐ lohitaṃ lohitacandanavilepanam̐ viya hutvā paridevanasaddo madhurasaro gītasaddo viya hutvā upaṭṭhāsi. So tassa santikaṃ gantvā: “Bho purisa, ciraṃ tayā padumam̐ dhāritam̐, dehi me etan”-ti āha. “Samma, nayidaṃ padumam̐, khuracakkam̐ etan”-ti. “Tvaṃ mayham̐ adātukāmatāya evaṃ vadaṣī” ti. Nerayikasatto cintesi: “Mayham̐ kammam̐ khīṇam̐ bhavissati, iminā pi mayā viya mātaram̐ paharitvā āgatena bhavitabban̐, dassāmissa khuracakkan”-ti. Atha nam̐: “Ehi bho, gaṇha iman”-ti vatvā khuracakkam̐ tassa sīse khi pi, tam̐ tassa matthakam̐ pisamānam̐ bhassi. Tasmim̐ khaṇe mittavindako {4.4} tassa khuracakkabhāvam̐ ñatvā: “Tava khuracakkam̐ gaṇha, tava khuracakkam̐ gaṇhā” ti vedanāppatto paridevi, itaro antaradhāyi.

Tadā bodhisatto rukkhadevatā hutvā mahantena parivārena ussadacārikam̐ caramāno tam̐ ṭhānam̐ pāpuṇi. Mittavindako tam̐ oloketvā: “Sāmi devarāja, idaṃ maṃ cakkam̐ saṇhakaraṇiyaṃ viya tilāni pisamānam̐ otarati, kim̐ nu kho mayā pāpam̐ pakatan”-ti pucchanto dve gāthā abhāsi:

**1. Catudvāramidaṃ nagaram̐, āyasam̐ daḷhapākāram̐,
Oruddhapaṭiruddhosmi, kim̐ pāpam̐ pakatam̐ mayā.**

**2. Sabbe apihitā dvārā, oruddhosmi yathā dijo,
Kimādhikaraṇam̐ yakkha, cakkābhinihato ahan-ti.**

Tattha **daḷhapākāran**-ti thirapākāram̐. “Daḷhatorañan”-ti pi pāṭho, thiradvāranti attho. **Oruddhapaṭiruddhosmī** ti anto katvā samantā pākārena ruddho, palāyanaṭṭhānam̐ na paññāyati. **Kim̐ pāpam̐ pakatan**-ti kim̐ nu kho

mayā pāpakammaṃ kataṃ. **Apihitā** ti thakitā. **Yathā dijo** ti pañjare pakkhitto sakuṇo viya. **Kimādhikaraṇa**-ti kiṃ kāraṇaṃ. **Cakkābhinihato** ti cakkena abhinihato.

Athassa devarājā kāraṇaṃ kathetuṃ cha gāthā abhāsi:

3. Laddhā satasahassāni, atirekāni vīsati,

Anukampakānaṃ ñātīnaṃ, vacanaṃ samma nākari.

4. Laṅghim samuddaṃ pakkhandi, sāgaraṃ appasiddhikaṃ,

Catubbhi aṭṭhājīhagamā, aṭṭhāhi pi ca soḷasa.

5. Soḷasāhi ca bāttimsa, aticchaṃ cakkamāsado,

Ichhāhatassa posassa, cakkam bhamati matthake.

6. Uparivisālā duppūrā, icchā visaṭṭagāminī,

Ye ca taṃ anugijjhanti, te honti cakkadhārino.

7. Bahubhaṇḍaṃ avahāya, maggaṃ appaṭivekkhiya,

Yesācetaṃ asaṅkhātāṃ, te honti cakkadhārino.

8. Kammaṃ ^[4.5] **samekkhe vipulaṅca bhogaṃ, icchaṃ na seveyya**
anattasamhitāṃ,

Kareyya vākyam anukampakānaṃ, taṃ tādisaṃ nātivatteyya cakkan-ti.

Tattha **laddhā satasahassāni, atirekāni vīsati** ti tvaṃ uposathaṃ katvā mātu santikā sahasaṃ gahetvā vohāraṃ karonto satasahassāni ca atirekāni vīsatisahassāni labhitvā. **Nākari** ti tena dhanena asantuṭṭho nāvāya samuddaṃ pavisanto samudde ādīnavaṅca kathetvā mātuyā vāriyamāno pi anukampakānaṃ ñātīnaṃ vacanaṃ na karosi, sotāpannaṃ mātaraṃ paharitvā antaraṃ katvā nikkhantoyevāsīti dīpeti.

Laṅghin-ti nāvaṃ ullaṅghanasamatthaṃ. **Pakkhandī** ti pakkhandosi.

Appasiddhikan-ti mandasiddhiṃ vināśabahulaṃ. **Catubbhi aṭṭhā** ti atha

naṃ nissāya ṭhitāya nāvāya phalakaṃ datvā samudde khitto pi tvaṃ mātaraṃ

nissāya ekadivasaṃ katassa uposathakammasa nissandena phalikavimāne

catasso itthiyo labhitvā tato rajatavimāne aṭṭha, maṇivimāne soḷasa,

kanakavimāne dvattimsa adhigatosīti. **Aticchaṃ cakkamāsado** ti atha tvaṃ

yathāladdhena asantuṭṭho: “Atra uttaritaraṃ labhissāmī” ti evaṃ laddhaṃ

laddhaṃ atikkamanalobhasaṅkhātāya aticchāya samannāgatattā aticcho

pāpapuggalo tassa uposathakammasa khīṇattā dvattimsa itthiyo atikkamitvā

imaṃ petanagaraṃ āgantvā tassa mātupahāradānaakusalassa nissandena idaṃ

khuracakkaṃ sampattosi. “Atricchan”-ti pi pāṭho, atra atra icchamānoti attho.

“Atricchā” ti pi pāṭho, atricchāyā ti attho. **Bhamatī** ti tassa te icchāhatassa posassa idaṃ cakkam matthakam pisamānam idāni kumbhakāracakkam viya matthake bhamatī ti attho.

Ye ca taṃ anugijjhantī ti taṇhā nāmesā gacchantī uparūpari visālā hoti, samuddo viya ca duppūrā, rūpādīsu tassa tassa icchanaicchāya visaṭṭagāminī, taṃ evarūpaṃ taṇhaṃ ye ca anugijjhanti giddhā gadhitā hutvā punappunaṃ allīyanti. **Te honti cakkadhārino** ti te evaṃ paccantā khuracakkam dhārenti. **Bahubhaṇḍan-**ti mātāpitūnaṃ santakam bahudhanaṃ ohāya. **Maggan-**ti gantabbaṃ appasiddhikam samuddamaggaṃ apaccavekkhitvā yathā tvaṃ paṭipanno, evam-eva aññesam-pi yesañcetaṃ asaṅkhātāṃ avīmaṃsitaṃ, te yathā tvaṃ tatheva taṇhāvasikā hutvā dhanam pahāya gamanamaggaṃ anapekkhitvā paṭipannā cakkadhārino honti. **Kammaṃ samekkhe** ti tasmā paṇḍito puriso attanā kattabbakammaṃ: “Sadosaṃ nu kho, niddosaṃ”-ti samekkheyya paccavekkheyya. **Vipulaṇca** {4.6} **bhogan-**ti attano dhammaladdhaṃ dhanarāsim-pi samekkheyya. **Nātivatteyyā** ti taṃ tādisaṃ puggalaṃ idaṃ cakkam na ativatteyya nāvattareyya. “Nātivattetī” ti pi pāṭho, nāvattarātī ti attho.

Taṃ sutvā mittavindako: “Iminā devaputtena mayā katakammaṃ tathato ñātaṃ, ayaṃ mayhaṃ paccanapamāṇam-pi jānissati, pucchāmi nan”-ti cintetvā navamaṃ gāthamāha.

**9. Kīvaciraṃ nu me yakkha, cakkam sirasi ṭhassati,
Kati vassasahassāni, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Athassa kathento mahāsatto dasamaṃ gāthamāha.

**10. Atisaro paccasaro, mittavinda suṇohi me,
Cakkam te sirasi māviddham, na taṃ jīvaṃ pamokkhasī ti.**

Tattha **atisaro** ti atisarīti pi atisaro, atisarissatīti pi atisaro. **Paccasaro** ti tasseva vevacanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: samma mittavindaka, suṇohi me vacanaṃ, tvaṃhi atidāruṇassa kammaṃ katattā atisaro, tassa pana na sakkā vassagaṇanāya vipāko paññāpetunti aparimāṇaṃ atimahantaṃ vipākadukkhāṃ sarissasi paṭipajjissasīti atisaro. Tena te: “Ettakāni vassasahassāni” ti vattum na sakkomi. **Sirasimāviddhan-**ti yaṃ pana te idaṃ cakkam sirasimā āviddham kumbhakāracakkamiva bhamati. **Na taṃ jīvaṃ pamokkhasī** ti taṃ tvaṃ yāva te kammavipāko na khīyati, tāva jīvamāno na pamokkhasi, kammavipāke pana khīṇe idaṃ cakkam pahāya yathākammaṃ gamissasīti.

Idaṃ vatvā devaputto attano devaṭṭhānam-eva gato, itaro pi mahādukkhaṃ paṭipajji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mittavindako ayaṃ dubbacabhikkhu ahosi, devarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Catuvārājātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 440 Kaṇhajātakavaṇṇanā

Kaṇho vatāyaṃ puriso ti idaṃ satthā kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto sitapātukammaṃ ārabba kathesi. Tadā kira satthā sāyanhasamaye {4.7} nigrodhārāme bhikkhusaṅghaparivuto jaṅghavihāraṃ anucaṅkamamāno aññatarasmiṃ padese sitaṃ pātvākāsi. Ānandatthero: “Ko nu kho hetu, ko paccayo bhagavato sitassa pātukammāya, na ahetu tathāgatā sitaṃ pātukaronti, pucchissāmi tāvā” ti añjaliṃ paggayha sitakāraṇaṃ pucchi. Athassa satthā: “Bhūtapubbaṃ, ānanda, kaṇho nāma isi ahosi, so imasmiṃ bhūmippadese vihāsi jhāyī jhānarato, tassa sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kampaṃ” ti sitakāraṇaṃ vatvā tassa vatthuno apākaṭṭhā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasiyaṃ ekena asītikoṭṭivibhavana aputtakena brāhmaṇena sīlaṃ samādiyitvā putte patthite bodhisatto tassa brāhmaṇiyā kucchimhi nibbatti. Kālavaṇṇattā panassa nāmaggaṇadivase: “Kaṇhakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷasavassakāle maṇipaṭimā viya sobhaggappatto hutvā pitarā sippuggaṇatthāya pesito takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggahetvā paccāgacchi. Atha naṃ pitā anurūpena dārena saṃyojesi. So aparabhāge mātāpitūnaṃ accayena sabbissariyaṃ paṭipajji. Athekadivasaṃ ratanakotṭhāgārāni viloketvā varapallaṅkamajjhagato suvaṇṇapaṭṭaṃ āharāpetvā: “Ettakaṃ dhanam asukena uppāditaṃ, ettakaṃ asukenā” ti pubbañātīhi suvaṇṇapaṭṭe likhitāni akkharāni disvā cintesi: “Yehi imaṃ dhanam uppāditaṃ, te na paññāyanti, dhanam-eva paññāyati, eko pi idaṃ dhanam gahetvā gato nāma natthi, na kho pana sakkā dhanabhaṇḍikaṃ bandhitvā paralokaṃ gantuṃ. Pañcannaṃ verānaṃ sādharmaṇabhāvena hi asārassa dhanassa dānaṃ sāro, bahurogasādharmaṇabhāvena asārassa sarīrassa sīlavantesu abhivādanādikammaṃ sāro, aniccābhībhūtabhāvena asārassa jīvitassa aniccādivasena vipassanāyogo sāro, tasmā asārehi bhogehi sāraggahaṇatthaṃ dānaṃ dassāmi” ti.

So āsanā vuṭṭhāya rañño santikaṃ gantvā rājānaṃ āpucchitvā mahādānaṃ pavattesi. Yāva sattamā divasā dhanam aparikkhīyamānaṃ {4.8} disvā: “Kiṃ me dhanena, yāva maṃ jarā nābhībhavati, tāvadeva pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo bhavissāmī” ti cintetvā gehe sabbadvārāni vivarāpetvā: “Dinnaṃ me, harantū” ti asuciṃ viya jigucchanto vatthukāme pahāya mahājanassa rodantassa paridevantassa nagarā nikkhamitvā himavantapadesaṃ pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā attano vasanatthāya ramaṇīyaṃ bhūmibhāgaṃ olokento imaṃ ṭhānaṃ patvā: “Idha vasissāmī” ti ekaṃ indavāruṇīrukkhaṃ gocaragāmaṃ adhiṭṭhāya tasseva rukkhassa mūle vihāsi. Gāmantasenāsaṇaṃ pahāya āraññiko ahoṣi, paṇṇasālaṃ akatvā rukkhāmūlika ahoṣi, abbhokāsiko nesajjiko. Sace nipajjitukāmo, bhūmiyaṃ yeva nipajjati, dantamūsaliko hutvā anaggipakkam-eva khādati, thusaparikkhittaṃ kiñci na khādati, ekadivasaṃ ekavāraṃ-eva khādati, ekāsaniko ahoṣi. Khamāya pathavīpatejavāyusamo hutvā ete ettake dhutaṅgaguṇe samādāya vattati, imasmiṃ kira jātake bodhisatto paramappiccho ahoṣi. So na cirasseva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto tattheva vasati, phalāphalattham-pi aññattha na gacchati, rukkhassa phalitakāle phalaṃ khādati, pupphitakāle pupphaṃ khādati, sapattakāle pattāni khādati, nippattakāle papaṭikaṃ khādati. Evaṃ paramasantuṭṭho hutvā imasmiṃ ṭhāne ciraṃ vasati.

So ekadivasaṃ pubbaṇhasamaye tassa rukkhassa pakkāni phalāni gaṇhi, gaṇhanto pana loluppacārena utṭhāya aññasmiṃ padese na gaṇhāti, yathānisinno va hatthaṃ pasāretvā hatthappasāraṇaṭṭhāne ṭhitāni phalāni saṃharati, tesu pi manāpāmanāpaṃ avicinitvā sampattasampattam-eva gaṇhāti. Evaṃ paramasantuṭṭhassa tassa sīlatejena sakkassa paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Taṃ kira sakkassa āyukkhayena vā uṇhaṃ hoti puññakkhayena vā, aññasmiṃ {4.9} vā mahānubhāvasatte taṃ ṭhānaṃ patthente, dhammikānaṃ vā mahiddhikasamaṇabrāhmaṇānaṃ sīlatejena uṇhaṃ hoti. Sakko: “Ko nu kho maṃ ṭhānā cāvetukāmo” ti āvajjetvā imasmiṃ padese vasantaṃ kaṇhaṃ isiṃ rukkhaphalāni uccinantam disvā cintesi: “Ayaṃ isi ghoratapo paramajitindriyo, imaṃ dhammakathāya sīhanādaṃ nadāpetvā sukāraṇaṃ sutvā varena santappetvā imassa rukkham dhuvaphalaṃ katvā āgamissāmī” ti. So mahantenānubhāvena sīghaṃ otaritvā tasmīṃ rukkhāmūle tassa piṭṭhipasse ṭhatvā: “Attano avaṇṇe kathite kujjhissati nu kho, no” ti vīmaṃsanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kaṇho vatāyaṃ puriso, kaṇhaṃ bhuñjati bhojanaṃ,
Kaṇhe bhūmipadesasmiṃ, na mayhaṃ manaso piyo ti.**

Tattha **kaṇho** ti kālavaṇṇo. **Bhojanan**-ti rukkhaphalabhojanaṃ.

Kaṇho isi sakkassa vacanaṃ sutvā: “Ko nu kho mayā saddhiṃ kathetī” ti dibbacakkhunā upadhārento: “Sakko” ti ñatvā anivattitvā anoloketvāva dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na kaṇho tacasā hoti, antosāro hi brāhmaṇo,
Yasmiṃ pāpāni kammāni, sa ve kaṇho sujampatī ti.**

Tattha **tacasā** ti tacena kaṇho nāma na hotī ti attho. **Antosāro** ti abbhantare sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasārehi samannāgato. Evarūpo hi bāhitapāpattā brāhmaṇo nāma hoti. **Sa ve** ti yasmiṃ pana pāpāni kammāni atthi, so yattha katthaci kule jāto pi yena kenaci sarīravaṇṇena samannāgato pi kālakova.

Evañca pana vatvā imesaṃ sattānaṃ kaṇhabhāvakarāni pāpakammāni ekavidhādibhedehi vitthāretvā sabbāni pi tāni garahitvā sīlādayo guṇe pasamsitvā ākāse candaṃ utthāpento viya {4.10} sakkassa dhammaṃ desesi. Sakko tassa dhammakathaṃ sutvā pamudito somanassajāto mahāsattaṃ varena nimantento tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam brāhmaṇa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Tattha **etasmin**-ti yaṃ idaṃ tayā sabbaññubuddhena viya sulapitaṃ, tasmiṃ sulapite tumhākam-eva anucchavikattā patirūpe subhāsīte yaṃ kiñci manasā icchasi, sabbaṃ te yaṃ varam icchitaṃ patthitaṃ, taṃ dammī ti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto cintesi: “Ayaṃ kiṃ nu kho attano avaṇṇe kathite kujjhissati, noti maṃ vīmaṃsanto mayhaṃ chavivaṇṇaṇca bhojanaṇca vasanaṭṭhānaṇca garahitvā idāni mayhaṃ akuddhabhāvaṃ ñatvā pasannacitto varam deti, maṃ kho panesa ‘sakkissariyabrhmīssariyānaṃ atthāya brahmacariyaṃ caratī’ ti pi maññeyya, tatrassa nikkaṅkhabhāvatthaṃ mayhaṃ paresu kodho vā doso vā mā uppajjatu, parasampattiyaṃ lobho vā paresu sineho vā mā uppajjatu, majjhato va bhavēyyanti ime mayā cattāro vare gahetuṃ vaṭṭatī” ti. So tassa nikkaṅkhabhāvatthāya cattāro vare gaṇhanto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Sunikkodhaṃ suniddosaṃ, nillobhaṃ vuttimattano,
Nisnehamabhikaṅkhāmi, ete me caturo vare ti.**

Tattha **varañce me ado sakkā** ti sace tvaṃ mayhaṃ varaṃ adāsi.
Sunikkodhan-ti akujjhanavasena suṭṭhu nikkodhaṃ. **Suniddosan**-ti
adussanavasena suṭṭhu niddosaṃ. **Nillobhan**-ti parasampattīsu nillobhaṃ.
Vuttimattano ti evarūpaṃ attano vuttiṃ. **Nisnehan**-ti puttadhītādīsu vā
saviññāṇakesu dhanadhaññādīsu vā aviññāṇakesu attano santakesu pi
nisnehaṃ apagatalobhaṃ. **Abhikaṅkhāmī** ti evarūpaṃ imehi catūhaṅgehi
samannāgataṃ attano vuttiṃ abhikaṅkhāmi. **Ete me caturo vare** ti ete
nikkodhādike caturo mayhaṃ vare dehīti.

Kim panesa na jānāti: “Yathā na sakkā sakkassa santike varaṃ gahetvā varena
koddhādayo hanitun”-ti. No na jānāti, sakke kho pana varaṃ {4.11} dente na
gaṇhāmīti vacanaṃ na yuttanti tassa ca nikkāṅkhabhāvattāya gaṇhi. Tato
sakko cintesi: “Kaṇhapaṇḍito varaṃ gaṇhanto ativiya anavaṃje vare gaṇhi, etesu
varesu guṇadosaṃ etam-eva pucchissāmi” ti. Atha naṃ pucchanto pañcamaṃ
gāthamāha.

**5. Kimnu kodhe vā dose vā, lobhe snehe ca brāhmaṇa,
Ādīnavaṃ tvaṃ passasi, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tassattho: brāhmaṇa kim nu kho tvaṃ kodhe dose lobhe snehe ca ādīnavaṃ
passasi, taṃ tāva me pucchito akkhāhi, na hi mayaṃ ettha ādīnavaṃ jānāmāti.

Atha naṃ mahāsatto: “Tena hi suṇāhī” ti vatvā catasso gāthā abhāsi:

**6. Appo hutvā bahu hoti, vaḍḍhate so akhantijo,
Āsaṅgī bahupāyāso, tasmā kodhaṃ na rocaye.**

**7. Duṭṭhassa pharusā vācā, parāmāso anantarā,
Tato pāṇi tato daṇḍo, satthassa paramā gati,
Doso kodhasamuṭṭhāno, tasmā dosaṃ na rocaye.**

**8. Ālopaśahasākārā, nikatī vañcanāni ca,
Dissanti lobhadhammesu, tasmā lobhaṃ na rocaye.**

**9. Snehasaṅgathitā ganthā, senti manomayā puthū,
Te bhusaṃ upatāpentī, tasmā snehaṃ na rocaye ti.**

Tattha **akhantijo** ti so anadhivāsakajātikassa akhantito jāto kodho paṭhamam
paritto hutvā pacchā bahu hoti aparāparaṃ vaḍḍhati. Tassa vaḍḍhanabhāvo

khantivādijātakena (Ja. 313) ceva **cūḷadhammapāḷajātakena** (Ja. 358) ca vaṇṇetabbo. Apica tissāmacassapettha bhariyaṃ ādim katvā sabbaṃ saparijanaṃ māretvā pacchā attano māritavatthu kathetabbaṃ. **Āsaṅgī** ti āsaṅgakaraṇo. Yassa uppajjati, taṃ āsattaṃ laggitam karoti, taṃ vatthum vissajjetvā gantum na deti, nivattitvā akkosanādīni kāreti. **Bahupāyāso** ti bahunā kāyikacetasikadukkhasaṅkhātēna upāyāsena kilamathena samannāgato. Kodhaṃ nissāya hi kodhavasena ariyādīsu katavītikkamā diṭṭhadhamme ceva samparāye ca vadhabandhavippaṭisārādīni {4.12} ceva pañcavidhabandhanakammakaraṇādīni ca bahūni dukkhāni anubhavanti kodho bahupāyāso nāma. **Tasmā** ti yasmā esa evaṃ anekādīnavo, tasmā kodhaṃ na rocemi.

Duṭṭhassā ti kujjhanalakkhaṇena kodhena kujjhītvā aparabhāge dussanalakkhaṇena dosena duṭṭhassa paṭhamam tava: “Are, dāsa, pessā” ti pharusavācā niccharati, vācāya anantarā ākaḍḍhanavikaḍḍhanavasena hatthaparāmāso, tato anantarā upakkamanavasena paṇi pavattati, tato daṇḍo, daṇḍappahāre atikkamītvā pana ekatodhāraubhatodhārassa satthassa paramā gati, sabbapariyantā satthanipphatti hoti. Yadā hi satthena param jīvītā voropetvā pacchā teneva satthena attānaṃ jīvītā voropeti, tadā doso matthakappatto hoti. **Doso kodhasamuṭṭhāno** ti yathā anambilaṃ takkaṃ vā kaṇḍikaṃ vā pariṇāmasena parivattitvā ambilaṃ hoti, taṃ ekajātikaṃ-pi samānaṃ ambilaṃ anambilaṃ nānā vuccati, tathā pubbakāle kodho pariṇamītvā aparabhāge doso hoti. So akusalamūlāttena ekajātiko pi samāno kodho dosoti nānā vuccati. Yathā anambilaṃ ambilaṃ, evaṃ so pi kodhato samuṭṭhātīti kodhasamuṭṭhāno. **Tasmā** ti yasmā evaṃ anekādīnavo doso, tasmā dosam-pi na rocemi.

Ālopasāhasākārā ti divā divasseva gāmaṃ paharītvā vilumpanāni ca āvudhaṃ sarīre ṭhapetvā: “Idaṃ nāma me dehī” ti sāhasākārā ca. **Nikatī vañcanāni cā** ti patirūpakam dassetvā parassa haraṇam nikati nāma, sā asuvaṇṇameva: “Suvaṇṇan”-ti kūṭakahāpaṇam: “Kahāpaṇo” ti datvā parasantakaggahaṇe daṭṭhabbā. Paṭibhānavasena pana upāyakusalatāya parasantakaggahaṇam vañcanaṃ nāma. Tassevaṃ pavatti daṭṭhabbā: eko kira ujujātiko gāmikapuriso araṇṇato sasakaṃ ānetvā nadītīre ṭhapetvā nhāyitum otari. Atheke dhutto taṃ sasakaṃ sīse katvā nhāyitum otiṇṇo. Itaro uttaritvā sasakaṃ apassanto ito cito ca vilokesi. Tameva dhutto: “Kim bho vilokesī” ti vatvā: “Imasmiṃ me ṭhāne sasako ṭhapito, taṃ na passāmī” ti vutte: “Andhabāla, tvaṃ na jānāsi, sasakā nāma nadītīre ṭhapitā palāyanti, passa ahaṃ attano sasakaṃ sīse ṭhapetvā nhāyāmī” ti āha. So appaṭibhānatāya: “Evaṃ bhavissati” ti pakkāmi. Ekakahāpaṇena migapotakaṃ gahetvā puna

taṃ datvā dvikahāpaṇagghanakassa migassa gahitavattthupettha kathetabbam.

Dissanti lobhadhammesū ti sakka, ime ālopādayo pāpadhammā lobhasabhāvesu lobhābhībhūtesu sattesu dissanti. Na hi aluddhā evarūpāni kammāni karonti. Evaṃ lobho anekādīnavo, tasmā lobham-pi na rocemī.

Snehasaṅgathitā ganthā ti ārammaṇesu allīyanalakkaṇaena snehena saṅgathitā punappunam upādavasena ghaṭitā suttana pupphāni {4.13} viya baddhā nānappakāresu ārammaṇesu pavattamānā abhiṇṇhākāyaganthā. **Senti manomayā puthū** ti te puthūsu ārammaṇesu uppannā suvaṇṇādīhi nibbattāni suvaṇṇādīmayāni ābharaṇādīni viya manena nibbattattā manomayā abhiṇṇhākāyaganthā tesu ārammaṇesu senti anusenti. **Te bhusaṃ upatāpentī** ti te evaṃ anusayitā balavatāpaṃ janentā bhusaṃ upatāpenti atikilamenti. Tesam pana bhusaṃ upatāpane: “Sallaviddho va ruppātī” ti (Sn. 773) gāthāya vatthu, “piyajātikā hi gahapati, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhutikā” (MN. 87.353), “piyato jāyatī soko” ti ādīni (Dhp. 212) suttāni ca āharitabbāni. Apica maṅgalabodhisattassa dārake datvā balavasokena hadayaṃ phali, vessantarabodhisattassa mahantaṃ domanassaṃ udapādi. Evaṃ pūritapāramīnaṃ mahāsattānaṃ pemaṃ upatāpaṃ karoti yeva. Ayaṃ snehe ādīnavo, tasmā sneham-pi na rocemīti.

Sakko pañhavissajjanaṃ sutvā: “Kaṇhapaṇḍita tayā ime pañhā buddhalīlāya sādhuṃ kathitā, ativiya tuṭṭhosmi te, aparam-pi varam gaṇhāhi” ti vatvā dasamaṃ gāthamāha.

**1. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam brāhmaṇa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Tato bodhisatto anantaragāthamāha.

**2. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Araññe me viharato, niccam ekavihārino,
Ābādhā mā uppajjeyyūṃ, antarāyakarā bhusā ti.**

Tattha **antarāyakarā bhusā** ti imassa me tapokamassa antarāyakarā.

Taṃ sutvā sakko: “Kaṇhapaṇḍito varam gaṇhanto na āmisasannissitaṃ gaṇhāti, tapokamannissitam-eva gaṇhāti” ti cintetvā bhiyyosomattāya pasanno aparam-pi varam dadamāno itaraṃ gāthamāha.

**3. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam brāhmaṇa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Bodhisatto pi varaggahaṇāpadesena tassa dhammaṃ desento osānagāthamāha.

**4. Varañce {4.14} me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Na mano vā sarīraṃ vā, maṃ-kate sakka kassaci,
Kadāci upahaññetha, etaṃ sakka varaṃ vare ti.**

Tattha **mano vā** ti manodvāraṃ vā. **Sarīraṃ vā** ti kāyadvāraṃ vā,
vacīdvāraṃ-pi etesaṃ gahaṇena gahitamevā ti veditabbaṃ. **Maṃ-kate** ti
mama kāraṇā. **Upahaññethā** ti upaghātaṃ āpajjeyya aparisuddhaṃ assa.
Idaṃ vuttaṃ hoti: sakka devarāja, mama kāraṇā maṃ nissāya mama
anattakāmatāya kassaci sattassa kismiñci kāle idaṃ tividham-pi
kammadvāraṃ na upahaññetha, pāṇātipātādīhi dasahi akusalakammapathehi
vimuttaṃ parisuddham-eva bhaveyyāti.

Iti mahāsatto chasu pi ṭhānesu varaṃ gaṇhanto nekkhammanissitam-eva gaṇhi,
jānāti cesa: “Sarīraṃ nāma byādhidhammaṃ, na taṃ sakkā sakkena
abyādhidhammaṃ kātun”-ti. Sattānañhi tīsu dvāresu parisuddhabhāvo
asakkāyattova, evaṃ sante pi tassa dhammadesanattamaṃ ime vare gaṇhi. Sakko
pi taṃ rukkhaṃ dhuvaphalaṃ katvā mahāsattaṃ vanditvā sirasi añjalim
patiṭṭhapetvā: “Arogā idheva vasathā” ti vatvā sakaṭṭhānam-eva gato.
Bodhisatto pi aparihīnajjhāno brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Ānanda, pubbe mayā
nivutthabhūmippadeso ceso” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sakko
anuruddho ahosi, kaṇhapaṇḍito pana aham-eva ahosiñ”-ti.

Kaṇhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 441 Catuposathikajātakavaṇṇanā

Yo kopaneyyo ti idaṃ catuposathikajātaṃ **puṇṇakajātake** [Ja 545, aka
Vidhuraajātaṃ] āvi bhavissati.

*Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcayakorabyo nāma rājā rajjaṃ
kāresi. Vidhuraṇḍito nāma amacco tassa atthadhammānusāsako ahosi. So
madhurakatho mahādharmakathiko sakalajambudīpe rājāno
hatthikantaviñāsarena paluddhahatthino viya {6.256} attano
madhuradhammadesanāya palobhetvā tesāṃ sakasakarajjāni gantum
adadamāno buddhalīlāya mahājanassa dhammaṃ desento mahantena yasena
tasmim nagare paṭivasi.*

Tadā hi bārāṇasiyam-pi gihisahāyakā cattāro brāhmaṇamahāsālā mahallakakāle kāmesu ādīnavam disvā himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā vanamūlaphalāhārā tattheva ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya cārikaṃ caramānā aṅgaraṭṭhe kālacampānagaram patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya nagaram pavisiṃsu. Tattha cattāro sahāyakā kuṭumbikā tesam iriyāpathesu pasīditvā vanditvā bhikkhābhājanam gahetvā ekekaṃ attano nivesane nisīdāpetvā paṇṭena āhārena parivisitvā paṇṭiṇāṃ gāhāpetvā uyyāne yeva vāsāpesum. Te cattāro tāpasā catunnam kuṭumbikānaṃ gehesu nibaddham bhuñjitvā divāvihāratthāya eko tāpaso tāvatimsabhavanam gacchati, eko nāgabhavanam, eko supaṇṇabhavanam, eko korabyaraṇṇo migājinauyyānam gacchati. Tesu yo devalokaṃ gantvā divāvihāram karoti, so sakkassa yasam oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo nāgabhavanam gantvā divāvihāram karoti, so nāgarājassa sampattiṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo supaṇṇabhavanam gantvā divāvihāram karoti, so supaṇṇarājassa vibhūtiṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo dhanañcayakorabyaraṇṇo uyyānam gantvā divāvihāram karoti, so dhanañcayakorabyaraṇṇo sirisobhaggaṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti.

Te cattāro pi janā tam tadeva ṭhānam patthetvā dānādīni puññāni katvā āyupariyosāne eko sakko hutvā nibbatti, eko saputtadāro nāgabhavane nāgarājā hutvā nibbatti, eko supaṇṇabhavane simbalivimāne supaṇṇarājā hutvā nibbatti. Eko dhanañcayakorabyaraṇṇo aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti. Te pi tāpasā aparihīnājjhānā kālaṃ katvā brahmaloke nibbattiṃsu. Korabyakumāro vuḍḍhimānvāya pitu accayena rajje patiṭṭhahitvā dhammena samena rajjam kāresi. So pana jūtavittako ahosi. So vidhurapaṇḍitassa ovāde ṭhatvā dānam deti, sīlaṃ rakkhati, uposatham upavasati.

So ekadivasam samādinnuposatho: “Vivekamanubrūhissāmī” ti {6.257} uyyānam gantvā manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Sakko pi samādinnuposatho: “Devaloke palibodho hotī” ti manussaloke tam-eva uyyānam āgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Varuṇanāgarājā pi samādinnuposatho: “Nāgabhavane palibodho hotī” ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Supaṇṇarājā pi samādinnuposatho: “Supaṇṇabhavane palibodho hotī” ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi. Te pi cattāro janā sāyanhasamaye sakaṭṭhānehi nikkhamitvā maṅgalapokkharāṇitire

samāgantvā aññamaññaṃ oloketvā pubbasinehavasena samaggā sammodamānā hutvā aññamaññaṃ mettacittam upaṭṭhapetvā madhurapaṭisanthāraṃ karimṃsu. Tesu sakko maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi, itare pi attano attano yuttāsanaṃ ṇatvā nisīdimṃsu. Atha ne sakko āha: “Mayaṃ cattāro pi rājānova, amhesu pana kassa sīlaṃ mahantan”-ti? Atha naṃ varuṇanāgarājā āha: “Tumhākaṃ tiṇṇaṃ janānaṃ sīlato mayhaṃ sīlaṃ mahantan”-ti. “Kimettha kāraṇaṃ”-ti? “Ayaṃ supaṇṇarājā amhākaṃ jātānaṃ-pi ajātānaṃ-pi paccāmittova, ahaṃ evarūpaṃ amhākaṃ jīvitakkhayakaraṃ paccāmittaṃ disvā pi kodhaṃ na karomi, iminā kāraṇena mama sīlaṃ mahantan”-ti vatvā idaṃ dasakanipāte catuposathajātake (Ja. 441) paṭhamam gāthamāha.

**1. Yo kopaneyye na karoti kopaṃ, na kujjhati sappuriso kadāci,
Kuddho pi so nāvikaṇṇoti kopaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti.**

Taṃ sutvā supaṇṇarājā: “Ayaṃ nāgo mama aggabhakkho, yasmā panāhaṃ evarūpaṃ aggabhakkhaṃ disvā pi khudaṃ adhivāsetvā āhārahetu pāpaṃ na karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**2. Ūnūdaro yo sahate jighacchaṃ, danto tapassī mitapānabhojano,
Āhārahetu na karoti pāpaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti.**

Tato sakko devarājā: “Ahaṃ nānappakāraṃ sukhapadaṭṭhānaṃ devalokasampattiṃ pahāya sīlarakkhaṇatthāya manussalokaṃ āgato, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**3. Khiddaṃ ratiṃ vipajahitvāna sabbaṃ, na cālikaṃ bhāsati kiñci loke,
Vibhūsaṭṭhānā virato methunasmā, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti.**

Taṃ sutvā dhanañcayarājā: “Ahaṃ ajja mahantaṃ pariggahaṃ soḷasasahassanāṭakittiparipuṇṇaṃ antepuraṃ cajitvā uyyāne samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantan”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**4. Pariggahaṃ [6.259] lobhadhammañca sabbaṃ, yo ve pariññāya pariccajēti,
Dantaṃ ṭhitattaṃ amamaṃ nirāsaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti.**

Iti te sabbe pi attano attano sīlaṃ-eva mahantanti vaṇṇetvā sakkādayo dhanañcayaṃ pucchiṃsu: “Atthi pana, mahārāja, koci tumhākaṃ santike paṇḍito, yo no imaṃ kaṅkhaṃ vinodeyyā” ti. “Āma, mahārājāno mama atthadhammānusāsako mahāpaṇṇo asamadhuro vidhurapaṇḍito nāma atthi, so no imaṃ kaṅkhaṃ vinodessati, tassa santikaṃ gacchāmā” ti. Atha te sabbe:

“Sādhū” ti sampāṭicchiṃsu. Atha sabbe pi uyyānā nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā pallaṅkaṃ alaṅkārapetvā bodhisattaṃ pallaṅkavaramajjhe nisīdāpetvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinnā: “Paṇḍita, amhākaṃ kaṅkhā uppannā, taṃ no vinodehī” ti vatvā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**5. Pucchāma kattāramanomaṇṇaṃ, kathāsu no viggaho atthi jāto,
Chindajja kaṅkhaṃ vicikicchitāni, tadjajja kaṅkhaṃ vitaremu sabbe ti.**

Paṇḍito {6.260} tesam katham sutvā: “Mahārājāno tumhākaṃ sīlaṃ nissāya uppannaṃ vivādakathaṃ sukathitadukkathitaṃ jānissāmī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**6. Ye paṇḍitā atthadasā bhavanti, bhāsanti te yoniso tattha kāle,
Katham nu kathānaṃ abhāsītānaṃ, atthaṃ nayeyyūṃ kusalā janindā ti.**

**7. Kathaṃ have bhāsati nāgarājā, garuḷo pana venateyyo kimāha,
Gandhabbarājā pana kiṃ vadeti, kathaṃ pana kurūnaṃ rājaseṭṭho ti.**

Athassa te imaṃ gāthamāhaṃsu:

**8. Khantiṃ have bhāsati nāgarājā, appāhāraṃ garuḷo venateyyo,
Gandhabbarājā rativippahānaṃ, akiñcanaṃ kurūnaṃ rājaseṭṭho ti.**

Atha tesam katham sutvā mahāsatto imaṃ gāthamāha.

**9. Sabbāni etāni subhāsītāni, na hettha dubbhāsitamatthi kiñci,
Yasmiñca etāni paṭiṭṭhitāni, arāva {6.261} nābhyā susamohitāni,
Catubbhi dhammehi samaṅgibhūtaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti.**

Evam mahāsatto catunnam-pi sīlaṃ ekasamam-eva akāsi. Taṃ sutvā cattāro pi rājāno tassa tuṭṭhā thutiṃ karontā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**10. Tuvañhi seṭṭho tvamanuttarosi, tvaṃ dhammagū dhammavidū sumedho,
Paññāya pañhaṃ samadhiggahetvā, acchecchi dhīro vicikicchitāni,
Acchecchi kaṅkhaṃ vicikicchitāni, cundo yathā nāgadantaṃ kharenā ti.**

Evam te cattāro pi rājāno tassa pañhabyākaraṇena tuṭṭhamānasā ahesuṃ. Atha naṃ sakko dibbadukūlena pūjesi, garuḷo suvaṇṇamālāya, varuṇo nāgarājā maṇinā, dhanañcayarājā gavasahassādīhi pūjesi. Tenevāha:

**11. Nīluppalābhaṃ vimalaṃ anaggaṃ, vatthaṃ idaṃ dhūmasamānavaññaṃ,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.**

*12. Suvanṇamālaṃ satapattaphullitaṃ, sakesaraṃ ratnasahassamaṇḍitaṃ,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.*

*13. Maṇiṃ anaggaṃ ruciraṃ pabhassaraṃ, kaṇṭhāvasattaṃ maṇibhūsitāṃ
me,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.*

*14. Gavaṃ sahaṣsaṃ usabhaṇca nāgaṃ, ājaññayutte ca rathe dasa ime,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te gāmavarāṇi soḷasā ti.*

Evam sakkādayo {6.262} mahāsattaṃ pūjetvā sakaṭṭhānam-eva agamimsu.

Catuposathikajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 442 Saṅkhajātakavaṇṇanā

Bahussuto ti {4.15} idaṃ satthā jetavane viharanto sabbaparikkhāradānaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kireko upāsako tathāgatassa dhammadesanaṃ sutvā pasannacitto svātanāya nimantetvā attano gharadvāre maṇḍapaṃ kāretvā alaṅkaritvā punadivase tathāgatassa kālaṃ ārocāpesi. Satthā pañcasatabhikkhuparivāro tattha gantvā paññatte āsane nisīdi. Upāsako saputtadāro saparijano buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā puna svātanāyāti evaṃ sattāhaṃ nimantetvā mahādānaṃ pavattetvā sattame divase sabbaparikkhāraṃ adāsi. Taṃ pana dadamāno upāhanadānaṃ ussannaṃ katvā adāsi. Dasabalassa dinno upāhanasaṅghāto sahaṣṣagghanako ahosi, dvinnāṃ aggasāvakaṇaṃ pañcasatagghanako, sesānaṃ pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ satagghanako. Iti so sabbaparikkhāradānaṃ datvā attano parisāya saddhiṃ bhagavato santike nisīdi. Athassa satthā madhurena sarena anumodanaṃ karonto: “Upāsaka, uḷāraṃ te sabbaparikkhāradānaṃ, attamano hohi, pubbe anuppanne buddhe paccekabuddhassa ekaṃ upāhanasaṅghātaṃ datvā nāvāya bhinnāya appatiṭṭhe mahāsamudde pi upāhanadānanissandena patiṭṭhaṃ labhiṃsu, tvaṃ pana buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa sabbaparikkhāradānaṃ adāsi, tassa te upāhanadānassa phalaṃ kasmā na patiṭṭhā bhavissati” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte ayaṃ bārāṇasī moḷinī nāma ahosi. Moḷininagare brahmadatte rajjaṃ kārente saṅkho nāma brāhmaṇo aḍḍho mahaddhano mahābhogo pahūtavittupakaraṇo pahūtadhanadhaññasuvaṇṇarajato catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cāti chasu ṭhānesu cha dānasālāyo kāretvā

devasikaṃ chasatasahassāni vissajjento kapaṇaddhikānaṃ mahādānaṃ pavattesi. So ekadivasam cintesi: “Ahaṃ gehe dhane khīṇe dātuṃ na sakkhissāmi, aparikkhīṇe yeva dhane nāvāya suvaṇṇabhūmiṃ gantvā dhanam āharissāmi” ti. So nāvaṃ bandhāpetvā bhaṇḍassa pūrāpetvā puttadāraṃ āmantetvā: “Yāvāhaṃ āgacchāmi, {4.16} tāva me dānam anupacchinditvā pavatteyyāthā” ti vatvā dāsakammakaraparivuto chattaṃ ādāya upāhanaṃ āruyha majjhanhikasamaye paṭṭanagāmābhimukho pāyāsi. Tasmim̐ khaṇe gandhamādane eko paccekabuddho āvajjetvā taṃ dhanāharaṇatthāya gacchantaṃ disvā: “Mahāpuriso dhanam āharituṃ gacchati, bhavissati nu kho assa samudde antarāyo, no” ti āvajjetvā: “Bhavissatī” ti ñatvā: “Esa maṃ disvā chattaṃ upāhanaṃ mayhaṃ datvā upāhanadānanissandena samudde bhinnāya nāvāya patiṭṭhaṃ labhissati, karissāmiṃ anuggahan”-ti ākāsenāgantvā tassāvidūre otaritvā caṇḍavātātape aṅgārasantharasadisam̐ uṇhāvālukaṃ maddanto tassa abhimukho āgacchi.

So taṃ disvāva: “Puññakkhettaṃ me āgataṃ, ajja mayā ettha dānabījāṃ ropetuṃ vaṭṭatī” ti tuṭṭhacitto vegena taṃ upasaṅkamitvā vanditvā: “Bhante, mayhaṃ anuggahatthāya thokaṃ maggā okkamma imaṃ rukkhāmūlaṃ upasaṅkamathā” ti vatvā tasmim̐ rukkhāmūlaṃ upasaṅkamante rukkhāmūle vālukaṃ ussāpetvā uttarāsaṅgaṃ paññāpetvā paccekabuddhaṃ nisīdāpetvā vanditvā vāsita-parissāvitena udakena pāde dhovitvā gandhatelena makkhetvā attano upāhanā omuñcitvā papphoṭetvā gandhatelena makkhetvā tassa pādesu paṭimuñcitvā: “Bhante, imā upāhanā āruyha chattaṃ matthake katvā gacchathā” ti chattupāhanaṃ adāsi. So assa anuggahatthāya taṃ gahetvā pasādasam̐vaḍḍhanatthaṃ passantassevassa uppatitvā gandhamādanam-eva agamāsi. Bodhisatto pi taṃ disvā ativiya pasannacitto paṭṭanaṃ gantvā nāvaṃ abhiruhi. Athassa mahāsamuddaṃ paṭipannassa sattame divase nāvā vivaraṃ adāsi, udakaṃ ussiñcituṃ nāsakkhimsu. Mahājano maraṇabhayaabhīto attano attano devatā namassitvā mahāviraṇaṃ viravi. Mahāsatto ekaṃ upaṭṭhākaṃ {4.17} gahetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā sappinā saddhiṃ sakkharacuṇṇaṃ yāvadatthaṃ khādītva tam-pi khādāpetvā tena saddhiṃ kūpakayaṭṭhimatthakaṃ āruyha: “Imāya disāya amhākaṃ nagaraṇ”-ti disaṃ vavatthāpetvā macchakacchapaparipanthato attānaṃ mocento tena saddhiṃ usabhamattaṃ atikkamitvā pati. Mahājano vināsaṃ pāpuṇi. Mahāsatto pana upaṭṭhākena saddhiṃ samuddaṃ tarituṃ ārabhi. Tassa tarantasseva sattamo

divaso jāto. So tasmim-pi kāle loṇodakena mukhaṃ vikkhāletvā uposathiko ahosi yeva.

Tadā pana catūhi lokapālehi maṇimekhalā nāma devadhītā: “Sace samudde nāvāya bhinnāya tisaṇaḡatā vā sīlasampannā vā mātāpitupaṭṭhākā vā manussā dukkhappattā honti, te rakkheyyāsī” ti samudde ārakkhaṇatthāya ṭhapitā hoti. Sā attano issariyena sattāhamanubhavitvā pamajjitvā sattame divase samuddaṃ oloketi sīlācārasaṃyuttaṃ saṅkhabrāhmaṇaṃ disvā: “Imassa sattamo divaso samudde patitassa, sace so marissati ativiya gārayhā me bhavissati” ti saṃviggamānahadayā hutvā ekaṃ suvaṇṇapātiṃ nānaggarasabhojanassa pūretvā vātavegena tattha gantvā tassa purato ākāse ṭhatvā: “Brāhmaṇa, tvaṃ sattāhaṃ nirāhāro, idaṃ dibbabhojanaṃ bhuñjā” ti āha. So taṃ oloketvā: “Apanehi tava bhattaṃ, ahaṃ uposathiko” ti āha. Athassa upaṭṭhāko pacchato āgato devataṃ adisvā saddam-eva sutvā: “Ayaṃ brāhmaṇo pakatisukhumālo sattāhaṃ nirāhāratāya dukkhito maraṇabhayena vilapati maññe, assāsessāmi nan”-ti cintetvā paṭhamāṃ gāthamāha.

5. Bahussuto sutadhammosi saṅkha, diṭṭhā tayā samaṇabrāhmaṇā ca, Athakkhāṇe {4.18} dassayase vilāpaṃ, añño nu ko te paṭimantako mayā ti.

Tattha **sutadhammosi** ti dhammo pi tayā dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ santike suto asi. **Diṭṭhā tayā** ti tesaṃ paccaye dentena veyyāvaccāṃ karontena dhammikasamaṇabrāhmaṇā ca tayā diṭṭhā. Evaṃ akaronto hi passanto pi te na passati yeva. **Athakkhāṇe** ti atha akkhāṇe sallapantassa kassaci abhāvena vacanassa anokāse. **Dassayase** ti: “Ahaṃ uposathiko” ti vadanto vilāpaṃ dassesi. **Paṭimantako** ti mayā añño ko tava paṭimantako paṭivacanadāyako, kimkāraṇā evaṃ vippalapasīti?

So tassa vacanaṃ sutvā: “Imassa devatā na paññāyati maññe” ti cintetvā: “Samma, nāhaṃ maraṇassa bhāyāmi, atthi pana me añño paṭimantako” ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha.

6. Subbhū subhā suppaṭimukkakambu, paggayha sovaṇṇamayāya pātiyā, Bhuñjassu bhattaṃ’ iti maṃ vadeti, saddhāvittā, tamahaṃ notī brūmī ti.

Tattha **subbhū** ti subhamukhā. **Subhā** ti pāsādikā uttamarūpadharā. **Suppaṭimukkakambū** ti paṭimukkasuvaṇṇālāṅkāṛā. **Paggayhā** ti suvaṇṇapātiyā bhattaṃ gaheṭvā ukkhipitvā. **Saddhāvittā** ti saddhā ceva tuṭṭhacittā ca. “Saddhaṃ cittaṃ”-ti pi pāṭho, tassattho **saddhan**-ti

saddahantaṃ, **cittan**-ti tuṭṭhacittaṃ. **Tamaham notī** ti tamahaṃ devataṃ uposathikattā paṭikkhipanto notī brūmi, na vippalapāmi sammāti.

Athassa so tatiyaṃ gāthamāha.

**7. Etādisaṃ brāhmaṇa disvāna yakkhaṃ, puccheyya poso sukhamāsisāno,
Uṭṭhehi naṃ pañjalikābhipuccha, devī nusi tvaṃ uda mānusi nū ti.**

Tattha **sukhamāsisāno** ti etādisaṃ yakkhaṃ disvā attano sukhaṃ āsisanto paṇḍito puriso: “Amhākaṃ sukhaṃ bhavissati, na bhavissatī” ti puccheyya. **Uṭṭhehi** ti udakato uṭṭhānākāraṃ dassento uṭṭhaha. **Pañjalikābhipucchā** ti añjaliko {4.19} hutvā abhipuccha. **Uda mānusi** ti udāhu mahiddhikā mānusi tvanti.

Bodhisatto: “Yuttaṃ kathesī” ti taṃ pucchanto catutthaṃ gāthamāha.

**8. Yaṃ tvaṃ sukhenābhisamekkhase maṃ, bhuñjassu bhattaṃ iti maṃ vadesi,
Pucchāmi taṃ nāri mahānubhāve, devī nusi tvaṃ uda mānusi nū ti.**

Tattha **yaṃ tvaṃ**-ti yasmā tvaṃ sukkena maṃ abhisamekkhase, piyacakkhūhi olokesi. **Pucchāmi taṃ**-ti tena kāraṇena taṃ pucchāmi.

Tato devadhītā dve gāthā abhāsi:

**9. Devī ahaṃ saṅkha mahānubhāvā, idhāgatā sāgaravārimajjhe,
Anukampikā no ca paduṭṭhacittā, taveva atthāya idhāgatāsmi.**

**10. Idhannapānaṃ sayanāsanañca, yānāni nānāvividhāni saṅkha,
Sabbassa tyāhaṃ paṭipādayāmi, yaṃ kiñci tuyhaṃ manasābhipatthitan-ti.**

Tattha **idhā** ti imasmiṃ mahāsamudde. **Nānāvividhāni** ti bahūni ca anekappakārāni ca hatthiyānaassayānādīni atthi. **Sabbassa tyāhan**-ti tassa annapānādino sabbassa sāmikaṃ katvā taṃ te annapānādīni paṭipādayāmi dadāmi. **Yaṃ kiñci** ti aññaṃ-pi yaṃ kiñci manasā icchitaṃ, taṃ sabbaṃ te dammīti.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Ayaṃ devadhītā samuddapiṭṭhe mayhaṃ ‘idañcidañca dammī’ ti vadati, kiṃ nu kho esā mayā katena puññakammena dātukāmā, udāhu attano balena, pucchissāmi tāva nan”-ti cintetvā pucchanto sattamaṃ gāthamāha.

**11. Yaṃ kiñci yiṭṭhañca hutañca mayhaṃ, sabbassa no issarā tvaṃ sugatte,
Sussoṇi subbhamu suvilaggamajjhe, kissa me kammassa ayaṃ vipāko ti.**

Tattha {4.20} **yiṭṭhan**-ti dānavasena yajitaṃ. **Hutan**-ti āhunapāhunavasena dinnam. **Sabbassa no issarā tvaṃ**-ti tassa amhākaṃ puññakammassa tvaṃ issarā, “imassa ayaṃ vipāko, imassa ayaṃ”-ti byākaritum samatthā ti attho. **Sussoṇi** ti sundaraūrulakkhaṇe. **Subbhamū** ti sundarabhamuke. **Suvilaggamajjhe** ti suṭṭhuvilaggitanumajjhe. **Kissa me** ti mayā katakammesu katarakammassa ayaṃ vipāko, yenāhaṃ appatiṭṭhe samudde patiṭṭham labhāmīti.

Taṃ sutvā devadhītā: “Ayaṃ brāhmaṇo ‘yaṃ tena kusalaṃ kataṃ, taṃ kammaṃ na jānāti’ ti aññāya pucchati maññe, kathayissāmi dānissā” ti taṃ kathentī aṭṭhamam gāthamāha.

**12. Ghamme pathe brāhmaṇa ekabhikkhuṃ, ugghaṭṭapādaṃ tasitaṃ kilantaṃ,
Paṭipādayī saṅkha upāhanāni, sā dakkhiṇā kāmāduhā tavajjā ti.**

Tattha **ekabhikkhuṃ**-ti ekaṃ paccekabuddhaṃ sandhāyāha. **Ugghaṭṭapādan-**ti uṇhavālukāya ghaṭṭitapādaṃ. **Tasitaṃ**-ti pipāsitaṃ. **Paṭipādayī** ti paṭipādesi, yojesī ti attho. **Kāmāduhā** ti sabbakāmadāyikā.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Evarūpe pi nāma appatiṭṭhe mahāsamudde mayā dinnaupāhanadānaṃ mama sabbakāmadadaṃ jātaṃ, aho sudinnaṃ me paccekabuddhassa dānaṃ”-ti tuṭṭhacitto navamaṃ gāthamāha.

**13. Sā hotu nāvā phalakūpapannā, anavassutā erakavātayuttā,
Aññassa yānassa na hettha bhūmi, ajjeva maṃ moḷiniṃ pāpayassū ti.**

Tassattho: devate, evaṃ sante mayhaṃ ekaṃ nāvaṃ māpehi, khuddakaṃ pana ekadoṇikanāvaṃ māpehi, yaṃ nāvaṃ māpessasi, sā hotu nāvā bahūhi susibbitehi phalakehi upapannā, udakapavesanassābhāvena anavassutā, erakena sammā {4.21} gahetvā gacchantena vātena yuttā, ṭhapetvā dibbanāvaṃ aññassa yānassa ettha bhūmi natthi, tāya pana dibbanāvāya ajjeva maṃ moḷininagaraṃ pāpayassūti.

Devadhītā tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacittā sattaratanamayaṃ nāvaṃ māpesi. Sā dīghato aṭṭhausabhā ahosi vitthārato catuusabhā, gambhīrato vīsatiyaṭṭhikā. Tassā indanīlamayā tayo kūpakā, sovaṇṇamayāni yottāni rajatamayāni pattāni sovaṇṇamayāni ca phiyārittāni ahesuṃ. Devatā taṃ nāvaṃ sattannaṃ ratanānaṃ pūretvā brāhmaṇaṃ āliṅgitvā alaṅkatanāvāya āropesi, upaṭṭhākaṃ panassa na olokesi. Brāhmaṇo attanā katakalyāṇato tassa pattim adāsi, so

anumodi. Tadā devatā tam-pi ālīngitvā nāvāya patiṭṭhāpesi. Atha naṃ nāvaṃ moḷīninagaraṃ netvā brāhmaṇassa ghare dhanāṃ patiṭṭhāpetvā attano vasanaṭṭhānam-eva agamāsi. Satthā abhisambuddho hutvā:

**14. Sā tattha vittā sumanā patītā, nāvaṃ sucittaṃ abhinimminivā,
Ādāya saṅkhaṃ purisena saddhiṃ, upānayī nagaraṃ sādhumamma-ti.**

Imaṃ osānagāthaṃ abhāsi.

Tattha **sā** ti bhikkhave, sā devatā tattha samuddamajjhe tassa vacanaṃ sutvā vittisaṅkhātāya pītiyā samannāgatattā **vittā. Sumanā** ti sundaramanā pāmojjena patītacittā hutvā vicitrānāvaṃ nimminivā brāhmaṇaṃ paricārakena saddhiṃ ādāya **sādhumamma** atiramaṇīyaṃ nagaraṃ upānayīti.

Brāhmaṇo pi yāvajīvaṃ aparimitadhanaṃ gehaṃ ajjhāvasanto dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā jīvitapariyosāne sapaṇiso devanagaraṃ paripūresi.

Satthā {4.22} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahosi, upaṭṭhākapuriso ānando, saṅkhabrāhmaṇo pana aham-eva ahosinti.

Saṅkhajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 443 Cūḷabodhijātakavaṇṇanā

Yo te imaṃ visālakkhin-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kodhanaṃ bhikkhuṃ ārabba katesi. So kira bhikkhu niyyānike buddhasāsane pabbajitvā pi kodhaṃ niggahetuṃ nāsakkhi, kodhano ahosi upāyāsabahulo, appam-pi vutto samāno abhisajji kup pi byāpajji patiṭṭhayi. Satthā tassa kodhanabhāvaṃ sutvā pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ kodhano” ti pucchitvā: “Saccaṃ bhante” ti vutte: “Bhikkhu kodho nāma vāretabbo, evarūpo hi idhaloke ca paraloke ca anattakārako, tvaṃ nikkodhassa buddhassa sāsane pabbajitvā kasmā kujjhasi, porāṇakapaṇḍitā bāhiraśāsane pabbajitvā pi kodhaṃ na karimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente aññatarasmiṃ kāsiniḡame eko brāhmaṇo aḍḍho mahaddhano mahābhogo aputtako ahosi, tassa brāhmaṇī puttaṃ patthesi. Tadā bodhisatto brahmalokā cavitvā tassā kucchiyaṃ nibbatti, tassa nāmaggaṇadivase: “Bodhikumāro” ti nāmaṃ karimsu. Tassa

vayappattakāle takkasilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgatassa anicchantasseva mātāpitāro samānajātikā kulā kumārikaṃ ānesuṃ. Sā pi brahmalokā cutāva uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā. Tesāṃ anicchamānānaññeva aññamaññaṃ āvāhavivāhaṃ karimsu. Ubhinnaṃ panetesāṃ kilesasamudācāro nāma na bhūtapubbo, saṃrāgavasena aññamaññaṃ olokanāṃ nāma nāhosi, supine pi methunadhammo nāma na diṭṭhapubbo, evaṃ parisuddhasīlā ahesuṃ.

Athāparabhāge mahāsatto mātāpitūsu kālakatesu tesāṃ sarīrakiccaṃ katvā taṃ pakkositvā: “Bhadde, tvaṃ imaṃ {4.23} asītikoṭidhanaṃ gahetvā sukhena jīvāhi” ti āha. “Kiṃ karissatha tumhe pana, ayyaputta” ti? “Mayhaṃ dhanena kiccaṃ natthi, himavantapadesaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā attano paṭiṭṭhaṃ karissāmi” ti. “Kiṃ pana ayyaputta pabbajjā nāma purisānaññeva vaṭṭati” ti? “Itthīnam-pi vaṭṭati, bhadde” ti. “Tena hi ahaṃ tumhehi chaṭṭitakheḷaṃ na gaṇhissāmi, mayham-pi dhanena kiccaṃ natthi, aham-pi pabbajissāmi” ti. “Sādhu, bhadde” ti. Te ubho pi mahādānaṃ datvā nikkhamitvā ramaṇīye bhūmibhāge assamaṃ katvā pabbajitvā uñchācariyāya phalāphalehi yāpentā tattha dasamattāni saṃvaccharāni vasiṃsu, jhānaṃ pana nesaṃ na tāva uppajjati. Te tattha pabbajjāsukheneva dasa saṃvacchare vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadacārikaṃ carantā anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasiṃsu.

Athekadivasāṃ rājā uyyānapālaṃ paṇṇākāraṃ ādāya āgataṃ disvā: “Uyyānakīḷikaṃ kīḷissāma, uyyānaṃ sodhehi” ti vatvā tena sodhitaṃ sajjitaṃ uyyānaṃ mahantena parivārena agamāsi. Tasmīṃ khaṇe te ubho pi janā uyyānassa ekapasse pabbajjāsukhena vītināmetvā nisinnā honti. Atha rājā uyyāne vicaranto te ubho pi nisinnake disvā paramapāsādikaṃ uttamarūpadharaṃ paribbājikaṃ olovento paṭibaddhacitto ahosi. So kilesavasena kampanto: “Pucchissāmi tāva, ayaṃ paribbājikā imassa kiṃ hotī” ti bodhisattaṃ upasaṅkamtvā: “Pabbajita ayaṃ te paribbājikā kiṃ hotī” ti pucchi. Mahārāja, kiñci na hoti, kevalaṃ ekapabbajjāya pabbajitā, apica kho pana me gihikāle pādapariacārikā ahoṣīti. Taṃ sutvā rājā: “Ayaṃ kiretassa kiñci na hoti, apica kho pana gihikāle pādapariacārikā kirassa ahosi, sace panāhaṃ issariyabalena gahetvā gaccheyyaṃ, kiṃ nu kho esa karissati, pariggaṇhissāmi tāva naṃ”-ti cintetvā upasaṅkamtvā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Yo {4.24} te imaṃ visālakkhiṃ, piyaṃ saṃmhitabhāsiniṃ,
Ādāya balā gaccheyya, kiṃ nu kayirāsī brāhmaṇa ti.**

Tattha saṃmhitabhāsiniṃ-ti mandahasitabhāsiniṃ. **Balā gaccheyyā** ti balakkārena ādāya gaccheyya. **Kiṃ nu kayirāsī** ti tassa tvaṃ brāhmaṇa kiṃ kareyyāsīti?

Athassa kathaṃ sutvā mahāsatto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Uppajje me na mucceyya, na me mucceyya jīvato,
Rajamva vipulā vuṭṭhi, khippam-eva nivāraye ti.**

Tassatto: mahārāja, sace imaṃ gahetvā gacchante kismiñci mama abbhantare kopo uppajjeyya, so me anto uppajjitvā na mucceyya, yāvāhaṃ jīvāmi, tāva me na mucceyya. Nāssa anto ghanasannivāsena patiṭṭhātum dassāmi, atha kho yathā uppannaṃ rajaṃ vipulā meghavuṭṭhi khippaṃ nivāreti, tathā khippam-eva naṃ mettābhāvanāya niggahetvā vāressāmīti.

Evam mahāsatto sīhanādaṃ nadi. Rājā panassa kathaṃ sutvā pi andhabālatāya paṭibaddhaṃ attano cittaṃ nivāretum asakkonto aññataraṃ amaccaṃ āṇāpesi: “Imaṃ paribbājikaṃ rājanivesanaṃ nehī” ti. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā: “Adhammo loke vattati, ayuttan”-ti ādīni vatvā paridevamānaṃ yeva naṃ ādāya pāyāsi. Bodhisatto tassā paridevanasaddaṃ sutvā ekavāraṃ oloketvā puna na olokesi. Taṃ rodantiṃ paridevantiṃ rājanivesanaṃ-eva nayimsu. So pi bārāṇasirājā uyyāne papañcaṃ akatvāva sīghataraṃ gantvā taṃ paribbājikaṃ pakkosāpetvā mahantena yasena nimantesi. Sā yasassa aguṇaṃ pabbajāya eva guṇaṃ kathesi. Rājā kenaci pariyāyena tassā manaṃ alabhanto taṃ ekasmiṃ gabbhe kāretvā cintesi: “Ayaṃ paribbājikā evarūpaṃ yasaṃ na icchatī, so pi tāpaso evarūpaṃ mātugāmaṃ gahetvā gacchante kujjhivā olokitamattam-pi na akāsi, pabbajitā kho pana bahumāyā honti, kiñci payojetvā anattam-pi me kareyya, gacchāmi {4.25} tāva jānāmi kiṃ karonto nisinna” ti saṇṭhātum asakkonto uyyānaṃ agamāsi. Bodhisatto pi cīvaraṃ sibbanto nisīdi. Rājā mandaparivāro va padasaddaṃ akaronto saṇikaṃ upasaṅkami. Bodhisatto rājānaṃ anoloketvā cīvaram-eva sibbi. Rājā: “Ayaṃ kujjhivā mayā saddhiṃ na sallapatī” ti maññaṃāno: “Ayaṃ kūṭatāpaso ‘kodhassa uppajjitum na dassāmi, uppannam-pi naṃ khippam-eva niggāṇhissāmi” ti paṭhamam-eva gajjitvā idāni kodhena thaddho hutvā mayā saddhiṃ na sallapatī” ti saññāya tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Yaṃ nu pubbe vikatthittho, balamhiva apassito,
Svajja tuṇhikato dāni, saṅghāṭim sabbamacchasi ti.**

Tattha **balamhiva apassito** ti balanissito viya hutvā. **Tuṇhikato** ti kiñci avadanto. **Sabbamacchasi** ti sabbanto acchasi.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Ayaṃ rājā kodhavasena maṃ nālapatīti maññati, kathessāmi dānissa uppannassa kodhassa vasaṃ agatabhāvan”-ti cintetvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Uppajji me na muccittha, na me muccittha jīvato,
Rajamva vipulā vuṭṭhi, khippam-eva nivārayin-ti.**

Tassatto: mahārāja, uppajji me, na na uppajji, na pana me muccittha, nāssa pavisitvā hadaye ṭhātuṃ adāsiṃ, iti so mama jīvato na muccittheva, rajam vipulā vuṭṭhi viya khippam-eva naṃ nivāresinti.

Taṃ sutvā rājā: “Kiṃ nu kho esa kopam-eva sandhāya vadati, udāhu aññaṃ kiñci sippaṃ sandhāya kathesi, pucchissāmi tāva naṃ”-ti cintetvā pucchanto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Kiṃ te uppajji no mucci, kiṃ te na mucci jīvato,
Rajamva vipulā vuṭṭhi, katamaṃ taṃ nivārayi ti.**

Tattha {4.26} **kiṃ te uppajji no mucci** ti kiṃ tava uppajji ceva na mucci ca.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Mahārāja, evaṃ kodho bahuādīnavo mahāvināsadāyako, eso mama uppajji, uppannañca naṃ mettābhāvanāya nivāresin”-ti kodhe ādīnavam pakāseto:

**6. Yamhi jāte na passati, ajāte sādhu passati,
So me uppajji no mucci, kodho dummedhagocaro.**

**7. Yena jātena nandanti, amittā dukkhamesino,
So me uppajji no mucci, kodho dummedhagocaro.**

**8. Yasmiñca jāyamānamhi, sadatthaṃ nāvabujjhati,
So me uppajji no mucci, kodho dummedhagocaro.**

**9. Yenābhibhūto kusalam jahāti, parakkare vipulañcā pi atthaṃ,
Sa bhīmaseno balavā pamaddi, kodho mahārāja na me amuccatha.**

**10. Kaṭṭhasmiṃ matthamānasmiṃ, pāvako nāma jāyati,
Tam-eva kaṭṭhaṃ ḍahati, yasmā so jāyate gini.**

**11. Evaṃ mandassa posassa, bālassa avijānato,
Sārambhā jāyate kodho, so pi teneva dayhati.**

**12. Aggīva tiṇakaṭṭhasmiṃ, kodho yassa pavaḍḍhati,
Nihīyati tassa yaso, kālapakkheva candimā.**

**13. Anedho dhūmaketūva, kodho yassūpasammati,
Āpūراتi tassa yaso, sukkapakkheva candimā ti.**

Imā gāthā āha.

Tattha **na passatī** ti attattham-pi na passati, pageva parattham. **Sādhū passatī** ti attattham parattham ubhayattham-pi sādhu passati. **Dummedhagocaro** ti nippaññānam ādhārabhūto gocaro. **Dukkhamasino** ti dukkham icchantā. **Sadatthan-**ti attano atthabhūtam atthato ceva dhammato ca vuddhiṃ. **Parakkare** ti vipulam-pi attham uppannam parato kāreti, apanetha, na me iminā atthoti vadati. **Sa bhīmaseno** ti so kodho bhīmāya bhayajananiyā mahatiyā kilesasenāya {4.27} samannāgato. **Pamaddī** ti attano balavabhāvena uḷāre pi satte gahetvā attano vase karaṇena maddanasamattho. **Na me amuccathā** ti mama santikā makkham na labhati, hadaye vā pana me khīram viya muhuttaṃ dadhibhāvena na patiṭṭhahitthāti pi attho.

Kaṭṭhasmiṃ matthamānasmin-ti araṇisāhitena matthiyamāne, “maddamānasmin”-ti pi pāṭho. **Yasmā** ti yato kaṭṭhā jāyati, tam-eva dayhati. **Ginī** ti aggi. **Bālassa avijānato** ti bālassa avijānantassa. **Sārambhā jāyate** ti aham tvanti ākaḍḍhanavikaḍḍhanam karontassa karaṇuttariyalakkhaṇā sārambhā araṇimattana viya pāvako kodho jāyati. **So pi tenevā** ti so pi bālo teneva kodhena kaṭṭham viya agginā dayhati. **Anedho dhūmaketūvā** ti anindhano aggi viya. **Tassā** ti tassa adbhivāsānakhantiyā samannāgatassa puggalassa sukkapakkhe cando viya laddho yaso aparāparam āpūratīti.

Rājā mahāsattassa dhammakatham sutvā tuṭṭho ekaṃ amaccam āṇāpetvā paribbājikam āharāpetvā: “Bhante nikkodhatāpasa, ubho pi tumhe pabbajjāsukhena vītināmentā idheva uyyāne vasatha, aham vo dhammikam rakkhāvaraṇaguttiṃ karissāmī” ti vatvā khamāpetvā vanditvā pakkāmi. Te ubho pi tattheva vasiṃsu. Aparabhāge paribbājikā kalamakāsi. Bodhisatto tassā kālakatāya himavantam pavisitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne kodhano bhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. Tadā paribbājikā rāhulamātā ahosi, rājā ānando, paribbājako pana aham-eva ahosinti.

Cūḷabodhi-jātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 444 Kaṇhadīpāyanajātakavaṇṇanā

Sattāhamevāhan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Vatthu **kusajātake** (Ja. 531) āvi bhavissati.

Eko kira sāvattvivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajito ekadivasam sāvattthiyam piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkataitthim disvā subhanimittagāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi dīghakesanakho kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanīsanthatagatto. Yathā hi devalokā cavanadhammānaṃ devaputtānaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, mālā milāyanti, vatthāni kilissanti, sarīre dubbaṇṇiyam okkamati, ubho hi kacchehi sedā muccanti, devo devāsane nābhiramati, evam-eva sāsana cavanadhammānaṃ ukkaṇṭhitabhikkhūnaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, saddhāpupphāni milāyanti, sīlavatthāni kilissanti, sarīre maṅkutāya ceva ayasavasena ca dubbaṇṇiyam okkamati, kilesasedā muccanti, araṇṇarukkhamūlasuññāgāresu nābhiramanti. Tassa pi tāni paññāyimsu. Atha naṃ bhikkhū satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ, bhante, ukkaṇṭhito” ti dassesum. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti taṃ pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Mā, bhikkhu, kilesavasiko hohi, mātugāmo nāmesa pāpo, tasmim paṭibaddhacittataṃ vinodehi, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayabyasanaṃ pāpuṃsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Satthā taṃ bhikkhuṃ: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ bhante” ti {4.28} vutte: “Bhikkhu porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe bāhirakapabbajjāṃ pabbajitvā atirekapaññāsavassāni anabhiratā brahmacariyaṃ carantā hirottappabhedabhayaena attano ukkaṇṭhitabhāvaṃ na kassaci kathesum, tvaṃ kasmā evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā mādisassa garuno buddhassa sammukhe ṭhatvā catuparisamajjhe ukkaṇṭhitabhāvaṃ āvi karosi, kimatthaṃ attano hirottappaṃ na rakkaṇṇāsi” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte vaṁsaraṭṭhe kosambiyaṁ nāma nagare kosambako nāma rājā rajjaṁ
kāresi. Tadā aññatarasmim nīgame dve brāhmaṇā asītikoṭṭidhanavibhavā
aññamaññaṁ piyasahāyakā kāmesu dosaṁ disvā mahādānaṁ pavattetvā ubho pi
kāme pahāya mahājanassa rodantassa paridevantassa nikkhamitvā
himavantapadese assamapadaṁ katvā pabbajitvā uñchācariyāya
vanamūlaphalāphalena yāpentā paṇṇāsa vassāni vasiṁsu, jhānaṁ uppādetuṁ
nāsakkhiṁsu. Te paṇṇāsavassaccayena loṇambilasevanatthāya janapadaṁ
carantā kāsiraṭṭhaṁ sampāpuṇiṁsu. Tatra aññatarasmim nīgamagāme
dīpāyanatāpasassa gihisahāyo maṇḍabyo nāma atthi, te ubho pi tassa santikaṁ
agamaṁsu. So te disvāva attamano paṇṇasālaṁ kāretvā ubho pi te catūhi
paccayehi upaṭṭhahi. Te tatha tīṇi cattāri vassāni vasiṁsu taṁ āpucchitvā
cārikaṁ carantā bārāṇasiṁ patvā atimuttakasusāne vasiṁsu. Tatha dīpāyano
yathābhirantaṁ viharitvā puna tasseva sahāyassa santikaṁ gato.
Maṇḍabyatāpaso tattheva vasi.

Athekadivasam eko coro antonagare corikaṁ katvā dhanasāraṁ ādāya
nikkhanto: “Coro” ti ñatvā paṭibuddhehi gharassāmikehi ceva
ārakkhamanussehi ca anubaddho niddhamanena nikkhamitvā vegena susānaṁ
pavisitvā tāpasassa paṇṇasāladvāre bhaṇḍikaṁ chaṭṭetvā palāyi. Manussā
bhaṇḍikaṁ disvā: “Are duṭṭhajaṭila, tvaṁ rattim corikaṁ katvā {4.29} divā
tāpasarūpena carasī” ti tajjetvā pothetvā taṁ ādāya netvā rañño dassayiṁsu.
Rājā anupaparikkhitvāva: “Gacchatha, naṁ sūle uttāsethā” ti āha. Te taṁ
susānaṁ netvā khadirasūlaṁ āropayiṁsu, tāpasassa sarīre sūlaṁ na pavisati.
Tato nimbasūlaṁ āhariṁsu, tam-pi na pavisati. Ayasūlaṁ āhariṁsu, tam-pi na
pavisati. Tāpaso: “Kiṁ nu kho me pubbakammaṁ”-ti olokesi, athassa
jātissaraññaṁ uppajji, tena pubbakammaṁ oloketvā addasa. Kiṁ panassa
pubbakammanti? Koviḷārasūle makkhikāvedhanaṁ. So kira purimabhava
vaḍḍhakuputto hutvā pitu rukkhatacchanaṭṭhānaṁ gantvā ekaṁ makkhikaṁ
gahetvā koviḷārasalākāya sūle viya vijjhi. Tamenam pāpakammaṁ imaṁ
ṭhānaṁ patvā gaṇhi. So: “Na sakkā ito pāpā mayā muccitun”-ti ñatvā rājapurise
āha: “Sace maṁ sūle uttāsetukāmattha, koviḷārasūlaṁ āharathā” ti. Te tathā
katvā taṁ sūle uttāsetvā ārakkhaṁ datvā pakkamiṁsu.

Ārakkhakā paṭicchannā hutvā tassa santikaṁ āgacchante olokenti. Tadā
dīpāyano: “Ciraḍiṭṭho me sahāyo” ti maṇḍabyassa santikaṁ āgacchanto: “Sūle
uttāsito” ti taṁ divasaññeva antarāmagge sutvā taṁ ṭhānaṁ gantvā ekamantaṁ
ṭhito: “Kiṁ samma kārakosī” ti pucchitvā: “Akāraḥomhī” ti vutte: “Attano

manopadosaṃ rakkhitaṃ sakkhi, nāsakkhī” ti pucchi. “Samma, yehi ahaṃ gahito, neva tesaṃ, na rañño upari mayhaṃ manopadoso atthi” ti. “Evaṃ sante tādissa silavato chāyā mayhaṃ sukhā” ti vatvā dīpāyano sūlaṃ nissāya nisīdi. Athassa sarīre maṇḍabyassa sarīrato lohitaṃbindūni patimṃsu. Tāni suvaṇṇavaṇṇasarīre patitapatitāni sussitvā kāḷakāni uppajjimṃsu. Tato paṭṭhā yeva so kaṇhadīpāyano nāma ahosi. So sabbarattim tattheva nisīdi.

Punadivase ārakkhapurisā āgantvā taṃ pavattim rañño ārocesum. Rājā: “Anisāmetvāva me katan”-ti vegena tattha gantvā {4.30} “pabbajita, kasmā sūlaṃ nissāya nisinnosī” ti dīpāyanaṃ pucchi. Mahārāja, imaṃ tāpasam rakkhanto nisinnomhi. Kiṃ pana tvaṃ mahārāja, imassa kārakabhāvaṃ vā akārakabhāvaṃ vā ñatvā evaṃ kāresīti? So kammaṃ asodhitabhāvaṃ ācikkhi. Athassa so: “Mahārāja, rañña nāma nisammakārinā bhavitabbaṃ, alaso gihī kāmabhogī na sādhu” ti ādīni vatvā dhammaṃ desesi. Rājā maṇḍabyassa niddosabhāvaṃ ñatvā: “Sūlaṃ harathā” ti āṇāpesi. Sūlaṃ harantā haritum na sakkhimṃsu. Maṇḍabyo āha: “mahārāja, ahaṃ pubbe katakammadosena evarūpaṃ bhayaṃ sampatto, mama sarīrato sūlaṃ haritum na sakkā, sace mayhaṃ jīvitaṃ dātukāmo, kakacaṃ āharāpetvā imaṃ sūlaṃ cammasamaṃ chindāpehi” ti. Rājā tathā kāresi. Antosarīre sūlo anto yeva ahosi. Tadā kira so sukhumaṃ kovīḷārasalākaṃ gahetvā makkhikāya vaccamaggaṃ pavesesi, taṃ tassa antosarīre yeva ahosi. So tena kāraṇena amaritvā attano āyukkhayeneva mari, tasmā ayam-pi na mato. Rājā tāpase vanditvā khamāpetvā ubho pi uyyāne vasāpento paṭijaggi, tato paṭṭhāya maṇḍabyo āṇimaṇḍabyo nāma jāto. So rājānaṃ upanissāya tattheva vasi, dīpāyano pana tassa vaṇaṃ phāsukaṃ katvā attano gihisahāyamaṇḍabyassa santikaṃ-eva gato.

Taṃ paṇṇasālaṃ pavisantaṃ disvā eko puriso sahāyassa ārocesi. So sutvāva tuṭṭhacitto saputtadāro bahū gandhamālatelaphāṇitādīni ādāya taṃ paṇṇasālaṃ gantvā dīpāyanaṃ vanditvā pāde dhovitvā telena makkhetvā pānakaṃ pāyetvā āṇimaṇḍabyassa pavattim suṇanto nisīdi. Athassa putto yaññadattakumāro nāma caṅkamanakoṭiyaṃ geṇḍukena kīḷi, tatra cekasmim vammike āsīviso vasati. Kumārassa bhūmiyaṃ pahaṭageṇḍuko gantvā vammikabile āsīvisassa matthake pati. So ajānanto bile hatthaṃ pavesesi. Atha naṃ kuddho āsīviso hatthe ḍamsi. So visavegena mucchito tattheva pati. Athassa mātāpitaro {4.31} sappena ḍaṭṭhabhāvaṃ ñatvā kumārakaṃ ukkhipitvā tāpasassa santikaṃ ānetvā pādamūle nipajjāpetvā: “Bhante, pabbajitā nāma osadhaṃ vā parittaṃ vā jānanti, puttakaṃ no ārogaṃ karoṭhā” ti āhaṃsu. Ahaṃ osadhaṃ na jānāmi,

nāhaṃ vejjakammaṃ karissāmīti. “Tena hi bhante, imasmiṃ kumārake mettaṃ katvā saccakiriyaṃ karothā” ti vutte tāpaso: “Sādhū, saccakiriyaṃ karissāmī” ti vatvā yaññadattassa sīse hatthaṃ ṭhapetvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Sattāhamevāhaṃ pasannacitto, puññatthiko ācarim brahmacariyaṃ,
Athāparaṃ yaṃ caritaṃ mamedam, vassāni paññāsa samādhikāni,
Akāmakovā pi ahaṃ carāmi, etena saccena suvatthi hotu,
Hataṃ visaṃ jīvatu yaññadatto ti.**

Tattha **athāparaṃ yaṃ caritaṃ**-ti tasmā sattāhā uttari yaṃ mama brahmacariyaṃ. **Akāmakovāpi** ti pabbajjaṃ anicchanto yeva. **Etena saccena suvatthi hotū** ti sace atirekapaṇṇāsavassāni anabhirativāsaṃ vasantena mayā kassaci anārocitabhāvo saccam, etena saccena yaññadattakumārassa sotthibhāvo hotu, jīvitam paṭilabhatūti.

Athassa saha saccakiriyaṃ yaññadattassa thanappadesato uddham visaṃ bhassitvā pathaviṃ pāvisi. Kumāro akkhīni ummīletvā mātāpitāro oloketvā: “Ammatātā” ti vatvā parivattitvā nipajji. Athassa pitaram kaṇhadīpāyano āha: “mayā tāva mama balaṃ kataṃ, tvam-pi attano balaṃ karohī” ti. So: “Aham-pi saccakiriyaṃ karissāmī” ti puttassa ure hatthaṃ ṭhapetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Yasmā dānaṃ nābhinandim kadāci, disvānahaṃ atithim vāsakāle,
Na {4.32} cā pi me appiyataṃ avedun, bahussutā samaṇabrāhmaṇā ca,
Akāmakovā pi ahaṃ dadāmi, etena saccena suvatthi hotu,
Hataṃ visaṃ jīvatu yaññadatto ti.**

Tattha **vāsakāle** ti vasanattāya geham āgatakāle. **Na cā pi me appiyataṃ avedun**-ti bahussutā pi samaṇabrāhmaṇā: “Ayaṃ neva dānaṃ abhinandati na amhe” ti imam mama appiyabhāvaṃ neva jānimsu. Ahañhi te piyacakkhūhi yeva olokemīti dīpeti. **Etena saccenā** ti sace ahaṃ dānaṃ dadamāno vipākaṃ asaddahitvā attano anicchāya dammi, anicchanabhāvaṃ mama pare na jānanti, etena saccena suvatthi hotū ti attho.

Evam tassa saccakiriyaṃ saha kaṭito uddham visaṃ bhassitvā pathaviṃ pāvisi. Kumāro uttāya nisīdi, ṭhātuṃ pana na sakkoti. Athassa pitā mātaram āha: “Bhadde, mayā attano balaṃ kataṃ, tvam idāni saccakiriyaṃ katvā puttassa uttāya gamanabhāvaṃ karohī” ti. “Sāmi, atthi mayham ekaṃ saccam, tava pana santike kathetuṃ na sakkomī” ti. “Bhadde, yathā tathā me puttaṃ arogaṃ karohī” ti. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā saccam karontī tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Āsīviso tāta pahūtatejo, yo taṃ aḍaṃsī bilarā udicca,
Tasmiṇca me appiyatāya ajja, pitaraṇca te natthi koci viseso,
Etena saccena suvatthi hotu, hataṃ visam jīvatu yaññadatto ti.**

Tattha **tātā** ti puttam ālapati. **Pahūtatejo** ti balavaviso. **Bilarā** ti vivarā, ayam-eva vā pāṭho. **Udiccā** ti utṭhahitvā, vammikabilato utṭhāyā ti attho. **Pitaraṇca te** ti pitari ca te. Aṭṭhakathāyaṃ pana ayam-eva pāṭho. Idam vuttam hoti: “tāta, yaññadatta tasmiṇca āsīvise tava pitari {4.33} ca appiyabhāvena mayham koci viseso natthi. Taṇca pana appiyabhāvaṃ ṭhapetvā ajja mayā koci jānāpitapubbo nāma natthi, sace etaṃ saccam, etena saccena tava sotthi hotū” ti.

Saha ca saccakiriyāya sabbam visam bhassitvā pathaviṃ pāvisi. Yaññadatto nibbisena sarīrena utṭhāya kīḷitum āraddho. Evaṃ putte utṭhite maṇḍabyo dīpāyanassa ajjhāsayaṃ pucchanto catuttham gāthamāha.

**4. Santā dantā yeva paribbajanti, aññatra kaṇhā natthākāmarūpā,
Dīpāyana kissa jigucchamāno, akāmako carasi brahmacariyan-ti.**

Tassattho: ye keci khattiyādayo kāme pahāya idha loke pabbajanti, te aññatra kaṇhā bhavantaṃ kaṇham ṭhapetvā aññe akāmarūpā nāma natthi, sabbe jhānabhāvanāya kilesānaṃ samitattā santā, cakkhādīni dvārāni yathā nibbisevanāni honti, tathā tesam damitattā dantā hutvā abhiratāva brahmacariyaṃ caranti, tvaṃ pana bhante dīpāyana, kiṃkāraṇā tapaṃ jigucchamāno akāmako hutvā brahmacariyaṃ carasi, kasmā puna na agāram-eva ajjhāvasasīti.

Athassa so kāraṇam kathento pañcamam gāthamāha.

**5. Saddhāya nikkhamma punaṃ nivatto, so eḷamūgo va bālo vatāyaṃ,
Etassa vādassa jigucchamāno, akāmako carāmi brahmacariyaṃ,
Viññuppasatthaṇca sataṇca ṭhānaṃ, evampahaṃ puññakaro bhavāmi ti.**

Tassattho: kaṇho kammaṇca phalaṇca saddahitvā tāva mahantaṃ vibhavaṃ pahāya agārā nikkhamitvā yaṃ jahi, puna tadattham-eva nivatto. So yaṃ eḷamūgo gāmadārako viya bālo vatāti imaṃ vādam jigucchamāno aham attano hirottappabhedabhayena anicchamāno pi brahmacariyaṃ carāmi. Kiṇca bhiyyo pabbajjāpuññaṇca nāmetaṃ viññūhi buddhādīhi pasattham, tesam yeva ca sataṃ nivāsaṭṭhānaṃ. Evaṃ iminā pi kāraṇena aham puññakaro bhavāmi, assumukho pi rudamāno brahmacariyaṃ carāmiyevā ti.

Evaṃ {4.34} so attano ajjhāsayaṃ kathetvā puna maṇḍabyaṃ pucchanto chaṭṭham gāthamāha.

**6. Samaṇe tuvaṃ brāhmaṇe addhike ca, santappayāsi annapānena bhikkhaṃ,
Opānabhūtaṃva gharaṃ tava yidaṃ, annena pānena upetarūpaṃ,
Atha kissa vādassa jigucchamāno, akāmakō dānamimaṃ dadāsī ti.**

Tattha **bhikkhan**-ti bhikkhāya carantānaṃ bhikkhaṇca sampādetvā dadāsi.
Opānabhūtaṃvā ti catumahāpathe khatasādhāraṇapokkharāṇī viya.

Tato maṇḍabyo attano ajjhāsayaṃ kathento sattamaṃ gāthamāha.

**7. Pitaro ca me āsuṃ pitāmahā ca, saddhā ahum dānapatī vadaññū,
Taṃ kullavattaṃ anuvattamāno, māhaṃ kule antimagandhano ahum,
Etassa vādassa jigucchamāno, akāmakō dānamimaṃ dadāmi ti.**

Tattha: “Āsun”-ti padassa: “Saddhā” ti iminā sambandho, saddhā ahesunti attho. **Ahun**-ti saddhā hutvā tato uttari dānajeṭṭhakā ceva: “Detha karoṭhā” ti vuttavacanassa atthajānanakā ca ahesuṃ. **Taṃ kullavattan**-ti taṃ kulavattaṃ, aṭṭhakathāyaṃ pana ayam-eva pāṭho. **Māhaṃ kule antimagandhano ahunti**: “Ahaṃ attano kule sabbapacchimako ceva kulapalāpo ca mā ahun”-ti sallakkhetvā etaṃ: “Kulaantimo kulapalāpo” ti vādaṃ jigucchamāno dānaṃ anicchanto pi idaṃ dānaṃ dadāmi ti dīpeti.

Evaṇca pana vatvā maṇḍabyo attano bhariyaṃ pucchamāno aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Dahariṃ {4.35} kumāriṃ asamatthapaññaṃ, yaṃ tānayaṃ ñātikulā sugatte,
Na cā pi me appiyataṃ avedi, aññatra kāmā paricārayantā,
Atha kena vaṇṇena mayā te bhoti, saṃvāsadhammo ahu evarūpo ti.**

Tattha **asamatthapaññan**-ti kuṭumbaṃ vicāretuṃ appaṭibalapaññaṃ atitaruṇiññaeva samānaṃ. **Yaṃ tānayaṃ**-ti yaṃ taṃ ānayaṃ, ahaṃ daharim-eva samānaṃ taṃ ñātikulato ānesinti vuttaṃ hoti. **Aññatra kāmā paricārayantā** ti ettakaṃ kālaṃ vinā kāmēna anicchāya maṃ paricārayantā pi attano appiyataṃ maṃ na jānāpesi, sampiyāyamānarūpāva paricari. **Kena vaṇṇenā** ti kena kāraṇena. **Bhoti** ti taṃ ālapati. **Evarūpo** ti āsīvisasamānapaṭikūlabhāvena mayā saddhiṃ tava saṃvāsadhammo evarūpo piyasamvāso viya kathaṃ jātoti.

Athassa sā kathenti navamaṃ gāthamāha.

**9. Ārā dūre nayidha kadāci atthi, paramparā nāma kule imasmiṃ,
Taṃ kullavattaṃ anuvattamānā, māhaṃ kule antimagandhinī ahuṃ,
Etassa vādassa jigucchamānā, akāmikā paddhacarāṃhi tuyhan-ti.**

Tattha **ārā dūre** ti aññaṃaññavevacanaṃ. Atidūreti vā dassentī evamāha. **Idhā** ti nipātamattaṃ, na kadāci ti attho. **Paramparā** ti purisaparamparā. Idaṃ vuttaṃ hoti: sāmi, imasmiṃ amhākaṃ ñātikule dūrato paṭṭhāya yāva sattamā kulaparivaṭṭā purisaparamparā nāma na kadāci atthi, ekittiyā pi sāmikaṃ chaḍḍetvā añño puriso gahitapubbo nāma natthīti. **Taṃ kullavattan-**ti aham-pi taṃ kulavattaṃ kulapaveṇiṃ anuvattamānā attano kule pacchimikā palālabhūtā mā ahunti sallakkhetvā etaṃ kulaantimā kulagandhinīti vādaṃ jigucchamānā akāmikā pi tuyhaṃ paddhacarāṃhi veyyāvaccakārikā pādaparicārikā jātāmhīti.

Evañca {4.36} pana vatvā: “Mayā sāmikassa santike abhāsitaṃpubbaṃ guyhaṃ bhāsitaṃ, kujjheyya pi me ayaṃ, amhākaṃ kulūpakatāpasassa sammukhe yeva khamāpessāmi” ti cintetvā khamāpentī dasamaṃ gāthamāha.

**10. Maṇḍabya bhāsīṃ yamabhāsaneyyaṃ, taṃ khamyataṃ puttakahetu majja,
Puttapemā na idha paratthi kiñci, so no ayaṃ jīvati yaññadatto ti.**

Tattha **taṃ khamyatan-**ti taṃ khamayatu. **Puttakahetu majjā** ti taṃ mama bhāsitaṃ ajja imassa puttassa hetu khamayatu. **So no ayan-**ti yassa puttassa kāraṇā mayā etaṃ bhāsitaṃ, so no putto jīvati, imassa jīvitālabhābhāvena me khama sāmi, ajjato paṭṭhāya tava vasavattinī bhavissāmīti.

Atha naṃ maṇḍabyo: “Uṭṭhehi bhadde, khamāmi te, ito pana paṭṭhāya mā pharusacittā ahoṣi, aham-pi te appiyaṃ na karissāmi” ti āha. Bodhisatto maṇḍabyaṃ āha: “āvuso, tayā dussaṅgharaṃ dhanam saṅgharitvā kammañca phalañca asaddahitvā dānaṃ dadantena ayuttaṃ kataṃ, ito paṭṭhāya dānaṃ saddahitvā dehī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā bodhisattaṃ āha: “bhante, tayā amhākaṃ dakkhiṇeyyabhāve ṭhatvā anabhiratena brahmacariyaṃ carantena ayuttaṃ kataṃ, ito paṭṭhāya idāni yathā tayi katakārā mahapphalā honti, evaṃ cittaṃ pasādetvā suddhacitto abhirato hutvā brahmacariyaṃ carāhi” ti. Te mahāsattaṃ vanditvā uṭṭhāya agamaṃsu. Tato paṭṭhāya bhariyā sāmike sasnehā ahoṣi, maṇḍabyo pasannacitto saddhāya dānaṃ adāsi. Bodhisatto anabhiratiṃ vinodetvā jhānābhiññaṃ uppādetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhito bhikkhu sotāpattiṃphale patiṭṭhahi. Tadā maṇḍabyo

ānando ahosi, bhariyā {4.37} visākhā, putto rāhulo, āṇimaṇḍabyo sārīputto, kaṇhadīpāyano pana aham-eva ahosinti.

Kaṇhadīpāyanajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 445 Nigrodhajātakavaṇṇanā

Na vāhametaṃ jānāmī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū tena: “Āvuso devadatta, satthā tava bahūpakāro, tvañhi satthāraṃ nissāya pabbajjaṃ labhi upasampadaṃ labhi, tepiṭakaṃ buddhavacanaṃ uggaṇhi, jhānaṃ uppādesi, lābhasakkāro pi te dasabalasseva santako” ti bhikkhūhi vutte tiṇasalākaṃ ukkhipitvā: “Ettakam-pi samaṇena gotamena mayhaṃ kataṃ guṇaṃ na passāmī” ti vutte dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto akataññū mittadubbhī” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadhamahārājā nāma rajjaṃ kāresi. Tadā rājagahaseṭṭhi attano puttassa janapadaseṭṭhino dhītaraṃ ānesi, sā vañjhā ahosi. Athassā aparabhāge sakkāro parihāyi. “Amhākaṃ puttassa gehe vañjhitthiyā vasantiyā kathaṃ kulavaṃso vaḍḍhissatī” ti yathā sā suṇāti, evam-pi kathaṃ samuṭṭhāpenti. Sā taṃ sutvā: “Hotu gabbhini-ālayaṃ katvā ete vañcessāmī” ti cintetvā attano atthacārikaṃ dhātīm āha: “Amma, gabbhiniyo nāma kiñca kiñca karontī” ti gabbhiniparihāraṃ pucchitvā utunikāle paṭicchādetvā ambulādirucikā hutvā hatthapādānaṃ uddhumāyanakāle hatthapādapiṭṭhiyo koṭṭāpetvā bahalaṃ kāresi, divase divase pi pilotikāveṭhanena ca udaravaḍḍhanaṃ vaḍḍhesi, thanamukhāni kālāni kāresi, sarīrakiccaṃ karontī pi aññatra tassā dhātiyā aññesaṃ sammukhaṭṭhāne na karoti. Sāmiko pissā gabbhaparihāraṃ adāsi. Evaṃ nava māse vasitvā: “Idāni janapade pitu gharaṃ gantvā vijāyissāmī” ti sasare āpucchitvā rathamāruhitvā mahantena parivārena {4.38} rājagahā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Tassā pana purato eko sattho gacchati. Satthena vasitvā gataṭṭhānaṃ esā pātārāsakāle pāpuṇāti.

Athekadivasaṃ tasmaṃ satthe ekā duggatitthī rattiyaṃ ekasmiṃ nigrodhamūle puttaṃ vijāyitvā pāto va satthe gacchante: “Ahaṃ vinā satthena gantuṃ na sakkhissāmi, sakkā kho pana jīvantiyā puttaṃ labhituṃ”-ti nigrodhamūlajāle

jalābuñceva gabbhamalañca attharivā puttāṃ chaṭṭetvā agamāsi. Dārakassa pi devatā ārakkaṃ gaṇhiṃsu. So hi na yo vā so vā, bodhisatto yeva. So pana tadā tādisaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Itarā pātarāsakāle taṃ ṭhānaṃ patvā: “Sarīrakiccaṃ karissāmī” ti tāya dhātiyā saddhiṃ nigrodhamūlaṃ gatā suvaṇṇavaṇṇaṃ dāraṃ disvā: “Ammā, nipphannaṃ no kiccaṃ”-ti pilotikāyo apanetvā ucchaṅgapadesaṃ lohiteṇa ca gabbhamaleṇa ca makkhetvā attano gabbhavuṭṭhānaṃ ārocesi. Tāvadeva naṃ sāṇiyā parikkhipitvā haṭṭhatuṭṭho saparijano rājagahaṃ paṇṇaṃ pesesi. Athassā sassusasurā vijātakālato paṭṭhāya: “Pitu kule kiṃ karissati, idheva āgacchatū” ti pesayiṃsu. Sā paṭinivattitvā rājagahaṃ-eva pāvisi. Tattha taṃ sampāṭicchitvā dārakassa nāmaṃ karontā nigrodhamūle jātatā: “Nigrodhakumāro” ti nāmaṃ kariṃsu. Taṃ divasaññeva anuseṭṭhisuṇisā pi vijāyanatthāya kulagharaṃ gacchantī antarāmagge ekissā rukkaṃ sākhāya heṭṭhā puttāṃ vijāyi, tassa: “Sākhakumāro” ti nāmaṃ kariṃsu. Taṃ divasaññeva seṭṭhiṃ nissāya vasantassa tunnakārassa bhariyā pi pilotikantare puttāṃ vijāyi, tassa: “Pottiko” ti nāmaṃ kariṃsu.

Mahāseṭṭhi ubho pi te dārake: “Nigrodhakumārassa jātadivasaññeva jāta” ti āṇāpetvā teneva saddhiṃ saṃvaḍḍhesi. Te ekato vaḍḍhitvā vayappattā takkaṃsaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhiṃsu. Ubho pi seṭṭhiputtā ācariyassa dve saḥassāni adāsiṃsu. Nigrodhakumāro {4.39} pottikassa attano santike sippaṃ paṭṭhapesi. Te nipphannaṃ sippā ācariyaṃ āpucchitvā nikkhantā: “Janapadacārikaṃ carissāmā” ti anupubbena bārāṇasiṃ patvā ekasmiṃ rukkaṃsaṃ nipajjiṃsu. Tadā bārāṇasirañño kālakatassa sattamo divaso, “sve phussaṃsaṃ yoṇṇissāmā” ti nagare bheriṃ carāpesuṃ. Tesu pi saḥāyesu rukkaṃsaṃ nipajjitvā niddāyantesu pottiko paccūsakāle utṭhāya nigrodhakumārassa pāde parimajjanto nisīdi. Tasmiṃ rukke vutthakukkuṭesu uparikukkuṭo heṭṭhākukkuṭassa sarīre vaccaṃ pātesi. Atha naṃ so: “Kenetaṃ pātitaṃ”-ti āha. “Samma, mā kujjhi, mayā ajānantaṃ pātitaṃ”-ti āha. “Are, tvaṃ mama sarīraṃ attano vaccaṭṭhānaṃ maññasi, kiṃ mama pamāṇaṃ na jānāsi” ti. Atha naṃ itaro: “Are tvaṃ ‘ajānantaṃ me kantaṃ’-ti vutte pi kujjhasi yeva, kiṃ pana te pamāṇaṃ”-ti āha. “Yo maṃ māretvā maṃsaṃ khādāti, so pāto va saḥassaṃ labhati, tasmā ahaṃ mānaṃ karomī” ti. Atha naṃ itaro: “Are ettakamattena tvaṃ mānaṃ karosi, maṃ pana māretvā yo thūlammaṃsaṃ khādāti, so pāto va rājā hoti, yo majjhimammaṃsaṃ khādāti, so senāpati, yo aṭṭhinissitaṃ khādāti, so bhaṇḍāgāriko hoti” ti āha.

Pottiko tesam katham sutvā: “Kiṃ no sahasena, rajjam-eva varan”-ti saṇikam rukkham abhiruhitvā uparisayitakukkuṭam gahetvā māretvā āṅgare pacitvā thūlamamsam nigrodhassa adāsi, majjhimamamsam sākhasa adāsi, aṭṭhimamsam attanā khādi. Khāditvā pana: “Samma nigrodha, tvaṃ ajja rājā bhavissasi, samma sākha, tvaṃ senāpati bhavissasi, ahaṃ pana bhaṇḍāgāriko bhavissāmī” ti vatvā: “Katham jānāsī” ti puṭṭho taṃ pavattim ārocesi. Te tayo pi janā pātarāsavelāya bārāṇasim pavisitvā ekassa brāhmaṇassa gehe sappisakkarayuttam pāyāsam bhuñjitvā nagarā nikkhamitvā uyyānam {4.40} pavisimsu. Nigrodhakumāro silāpatte nipajji, itare dve bahi nipajjimsu. Tasmim samaye pañca rājakakudhabhaṇḍāni anto ṭhapetvā phussaratham vissajjesum. Tattha vitthārakathā **mahājanakajātake** (Ja. 539) āvi bhavissati. Phussaratho uyyānam gantvā nivattitvā ārohanasajjo hutvā aṭṭhāsi. Purohito: “Uyyāne puñṇavatā sattena bhavitabban”-ti uyyānam pavisitvā kumāram disvā pādantato sātakaṃ apantvā pādesu lakkhaṇāni upadhāretvā: “Tiṭṭhatu bārāṇasiyaṃ rajjam, sakalajambudīpassa adhipatirājā bhavitum yutto” ti sabbatālāvacare paggaṇhāpesi. Nigrodhakumāro pabujjhitvā mukhato sātakaṃ apantvā mahājanam oloketvā parivattitvā nipanno thokaṃ vītināmetvā silāpatte pallaṅkena nisīdi. Atha naṃ purohito jaṇṇunā patiṭṭhāya: “Rajjam te deva pāpuṇātī” ti vatvā: “Sādhū” ti vutte tattheva ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisīci. So rajjam patvā sākhasa senāpatiṭṭhānam datvā mahantena sakkārena nagaram pāvisi, pottiko pi tehi saddhiñṇeva agamāsi. Tato paṭṭhāya mahāsatto bārāṇasiyaṃ dhammena rajjam kāresi.

So ekadivasam mātāpitūnam saritvā sākham āha: “samma, na sakkā mātāpitūhi vinā vattitum, mahantena parivārena gantvā mātāpitaro no ānehi” ti. Sākho: “Na me tattha gamanakammaṃ atthī” ti paṭikkhi pi. Tato pottikaṃ āṇāpesi. So: “Sādhū” ti tattha gantvā nigrodhassa mātāpitaro: “Putto vo rajje patiṭṭhito, etha gacchāmā” ti āha. Te: “Atthi no tāva vibhavamattaṃ, alaṃ tattha gamanenā” ti paṭikkhipimsu. Sākhasa pi mātāpitaro avoca, te pi na icchimsu. Attano mātāpitaro avoca, “mayam tāta tunnakārakammena jīvissāma alan”-ti paṭikkhipimsu. So tesam manam alabhivā bārāṇasim-eva paccāgantvā: “Senāpatissa ghare maggakilamatham vinodetvā pacchā nigrodhasahāyam passissāmī” ti cintetvā tassa nivesanadvāram gantvā: “Sahāyo kira {4.41} te pottiko nāma āgatoti senāpatissa ārocehi” ti dovārikaṃ āha, so tathā akāsi. Sākho pana: “Ayaṃ mayham rajjam adatvā sahāyanigrodhassa adāsi” ti tasmim veram bandhi. So taṃ katham sutvāva kuddho āgantvā: “Ko imassa sahāyo

ummattako dāsiputto, gaṇhatha nan”-ti vatvā hatthapādajaṇṇukapparehi koṭṭāpetvā gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi.

So cintesi: “Sākho mama santikā senāpatiṭṭhānaṃ labhivā akataññū mittadubbhī, maṃ koṭṭāpetvā nīharāpesi, nigrodho pana paṇḍito kataññū sappuriso, tasseva santikaṃ gamissāmī” ti. So rājadvāraṃ gantvā: “Deva, pottiko kira nāma te saḥāyo dvāre ṭhito” ti rañño ārocāpesi. Rājā pakkosāpetvā taṃ āgacchantam disvā āsanā vuṭṭhāya paccuggantvā paṭisanthāraṃ katvā massukammādīni kārāpetvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitena paribhuttanānaggarasabhojanena tena saddhiṃ sukhānisinno mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchitvā anāgamanabhāvaṃ suṇi. Sākho pi: “Pottiko maṃ rañño santike paribhindeyya, mayi pana gate kiñci vattum na sakkhissatī” ti tattheva agamāsi. Pottiko tassa santike yeva rājānaṃ āmantetvā: “Deva, ahaṃ maggakilanto ‘sākhassa gehaṃ gantvā vissamitvā idhāgamissāmī’ ti agamiṃ. Atha maṃ sākho ‘nāhaṃ taṃ jānāmī’ ti vatvā koṭṭāpetvā gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesīti saddaheyyāsi tvaṃ etan”-ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**1. Na vāhametaṃ jānāmi, ko vāyaṃ kassa vāti vā,
Yathā sākho vadi eva, nigrodha kinti maññasi.**

**2. Tato galavinītena, purisā nīharimsu maṃ,
Datvā mukhapahārāni, sākhassa vacanaṃkarā.**

**3. Etādisaṃ dummatinā, akataññuna dubbhinā,
Kataṃ anariyaṃ sakhena, sakhinā te janādhipā ti.**

Tattha {4.42} **kinti maññasī** ti yathā maṃ sākho acari, kiṃ tvaṃ-pi evam-eva maññasi, udāhu aññathā maññasi, maṃ sākho evaṃ vadeyyāti saddaḥasi, taṃ na saddaḥasīti adhippāyo. **Galavinītenā** ti galaggāhena. **Dubbhinā** ti mittadubbhinā.

Taṃ sutvā nigrodho catasso gāthā abhāsi:

**4. Na vāhametaṃ jānāmi, na pi me koci saṃsati,
Yaṃ me tvaṃ samma akkhāsī, sakhena kāraṇaṃ kataṃ.**

**5. Sakhīnaṃ sājivakaro, mama sākhassa cūbhayaṃ,
Tvaṃ nosissariyaṃ dātā, manussesu mahantataṃ,
Tayamā labbhitā iddhī, ettha me natthi saṃsayo.**

**6. Yathā pi bijamaggimhi, ḍayhati na virūhati,
Evaṃ kataṃ asappurise, nassatī na virūhati.**

**7. Kataññumhi ca posamhi, sīlavante ariyavuttine,
Sukhette viya bijāni, kataṃ tamhi na nassatī ti.**

Tattha **samsatī** ti ācikkhati. **Kāraṇaṃ katan-ti**
ākaḍḍhanavikaḍḍhanapothanakoṭṭanasasāṅkhātāṃ kāraṇaṃ katanti attho.
Sakhīnaṃ sājīvakaro ti samma, pottika tvaṃ sahāyakānaṃ suājīvakaro
jīvikāya uppādetā. **Mama sākhasa cūbhayan-ti** mayhañca sākhasa ca
ubhinnaṃ-pi sakhīnanti attho. **Tvaṃ nosissariyan-ti** tvaṃ no asi issariyaṃ
dātā, tava santikā imā sampattī amhehi laddhā. **Mahantatan-ti**
mahantabhāvaṃ.

Evañca pana vatvā ettakaṃ kathente nigrodhe sākho tattheva aṭṭhāsi. Atha naṃ
rājā: “Sākha imaṃ pottikaṃ sañjānāsī” ti pucchi. So tuṇhī ahosi. Athassa rājā
daṇḍaṃ āṇāpento aṭṭhamāṃ gāthamāha.

**8. Imaṃ jammaṃ nekatikaṃ, asappurisacintakaṃ,
Hanantu sākhaṃ sattīhi, nāssa icchāmi jīvitān-ti.**

Tattha **jamma**-ti lāmakāṃ. **Nekatikan-ti** vañcakaṃ.

Taṃ sutvā pottiko: “Mā esa bālo maṃ nissāya nassatū” ti cintetvā navamaṃ
gāthamāha.

**9. Khamatassa {4.43} mahārāja, pāṇā na paṭi-ānayā,
Khama deva asappurisassa, nāssa icchāmahaṃ vadhaṇ-ti.**

Tattha **khamatassā** ti khamataṃ assa, etassa asappurisassa khamathā ti attho.
Na paṭi-ānayā ti matassa nāma pāṇā paṭi-ānetuṃ na sakkā.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā sākhasa khami, senāpatiṭṭhānaṃ-pi pottikasessa
dātukāmo ahosi, so pana na icchi. Athassa sabbasenānīnaṃ vicāraṇārahaṃ
bhaṇḍāgārikaṭṭhānaṃ nāma adāsi. Pubbe kiretaṃ ṭhānantaraṃ nāhosi, tato
paṭṭhāya jātāṃ. Aparabhāge pottiko bhaṇḍāgāriko puttadhītāhi vadḍhamāno
attano puttadhītānaṃ ovādasena osānagāthamāha.

**10. Nigrodham-eva seveyya, na sākhamupasaṃvase,
Nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo, yañce sākhasmi jīvitān-ti.**

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, devadatto pubbe pi
akataññūyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sākho devadatto ahosi,
pottiko ānando, nigrodho pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Nigrodhajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 446 Takkalajātakavaṇṇanā

Na takkalā santi na āluvānī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ pituposakaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira daliddakule paccājāto mātari kālakatāya pāto va utthāya dantakaṭṭhamukhodakadānādīni karonto bhatim vā kasim vā katvā laddhaviḥbhavānurūpena yāgubhattādīni sampādetvā pitaraṃ posesi. Atha naṃ pitā āha: “tāta, tvaṃ ekako va anto ca bahi ca kattabbaṃ karosi, ekaṃ te kuladārikaṃ ānessāmi, sā te gehe kattabbaṃ karissatī” ti. “Tāta, itthiyo nāma gharaṃ āgatā neva mayhaṃ, na tumhākaṃ cittasukhaṃ karissanti, mā evarūpaṃ cintayittha, ahaṃ yāvajīvaṃ tumhe posetvā tumhākaṃ ^{4.44} accayena jānissāmi” ti. Athassa pitā anicchamānasseva ekaṃ kumārikaṃ ānesi. Sā sasurassa ca sāmikassa ca upakārikā ahosi nīcavutti. Sāmiko pissā: “Mama pitu upakārikā” ti tussitvā laddhaṃ laddhaṃ manāpaṃ āharitvā deti, sā pi taṃ sasurasseva upanāmesi. Sā aparabhāge cintesi: “Mayhaṃ sāmiko laddhaṃ laddhaṃ pitu adatvā mayham-eva deti, addhā pitari nisneho jāto, imaṃ mahallakaṃ ekenupāyena mama sāmikassa paṭikkūlaṃ katvā gehā nikkadḍhāpessāmi” ti.

Sā tato paṭṭhāya udakaṃ atisītaṃ vā accuṇhaṃ vā, āhāraṃ atiloṇaṃ vā aloṇaṃ vā, bhattaṃ uttaṇḍulaṃ vā atikilinnaṃ vāti evamādīni tassa kodhuppattikāraṇāni katvā tasmim kujjhante: “Ko imaṃ mahallakaṃ upaṭṭhātuṃ sakkhissatī” ti pharusāni vatvā kalahaṃ vaḍḍhesi. Tattha tattha kheḷapiṇḍādīni chaḍḍetvā pi sāmikaṃ ujjhāpesi: “Passa pitu kammaṃ, ‘idañcidaṇca mā karī’ ti vutte kujjhati, imasmim gehe pitaraṃ vā vasāpehi maṃ vā” ti. Atha naṃ so: “Bhadde, tvaṃ daharā yattha katthaci jīvitum sakkhissasi, mayhaṃ pitā mahallako, tvaṃ tassa asahantī imahā gehā nikkhamā” ti āha. Sā bhītā: “Ito paṭṭhāya evaṃ na karissāmi” ti sasurassa pādesu patitvā khamāpetvā pakatiniyāmeneva paṭijaggitum ārabhi. Atha so upāsako purimadivasesu tāya ubbālho satthu santikaṃ dhammassavanāya agantvā tassā pakatiyā patiṭṭhitakāle agamāsi. Atha naṃ satthā: “Kim, upāsaka, sattaṭṭha divasāni dhammassavanāya nāgatosī” ti pucchi. So taṃ kāraṇaṃ kathesi. Satthā: “Idāni tāva tassā kathaṃ aggahetvā pitaraṃ na nīharāpesi, pubbe pana etissā kathaṃ gahetvā pitaraṃ āmakasusānaṃ netvā āvāṭaṃ khaṇitvā tattha naṃ pakkhipitvā mārāṇakāle ahaṃ sattavassiko hutvā mātāpitūnaṃ guṇaṃ kathetvā

pitughātakakammā nivāresim, tadā tvaṃ mama kathaṃ sutvā tava pitaraṃ
yāvajīvaṃ paṭijaggitvā saggaparāyaṇo jāto, svāyaṃ mayā dinno ovādo
bhavantaragatam-pi na vijahati, iminā kāraṇena tassā kathaṃ aggahetvā idāni
tayā pitā na nīhaṇo” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente aññatarasmim kāsīgāme ekassa
kulassa ghare ekaputtako ahosi nāmena saviṭṭhako nāma. So mātāpitāro
paṭijagganto {4.45} aparabhāge mātari kālakatāya pitaraṃ posesīti sabbaṃ vatthu
paccuppannavatthuniyāmeneva kathetabbaṃ. Ayaṃ panettha viseso. Tadā sā
itthī: “Passa pitu kammaṃ, ‘idañcidañca mā karī’ ti vutte kujjhatī” ti vatvā:
“Sāmi, pitā te caṇḍo pharuso niccaṃ kalahaṃ karoti, jarājiṇṇo byādhipīḷito na
cirasseva marissati, ahañca etena saddhim ekagehe vasitum na sakkomi,
sayampesa katipāhena marissati yeva, tvaṃ etaṃ āmakasusānaṃ netvā āvātaṃ
khaṇitvā tattha naṃ pakkhipitvā kuddālena sīsaṃ chinditvā jīvitakkhayaṃ
pāpetvā upari paṃsunā chādetvā āgacchāhi” ti āha. So tāya punappunaṃ
vuccamāno: “Bhadde, purisamāraṇaṃ nāma bhāriyaṃ, kathaṃ naṃ māressāmī”
ti āha. “Ahaṃ te upāyaṃ ācikkhissāmī” ti. “Ācikkha tāvā” ti. “Sāmi, tvaṃ
paccūsakāle pitu nisinnaṭṭhānaṃ gantvā yathā sabbe suṇanti, evaṃ mahāsaddaṃ
katvā ‘tāta, asukagāme tumhākaṃ uddhāraṇako atthi, mayi gate na deti,
tumhākaṃ accayena na dassateva, sve yānake nisīditvā pāto va gacchissāmā’ ti
vatvā tena vuttavelāyam-eva uttāhāya yānakaṃ yojetvā tattha nisīdāpetvā
āmakasusānaṃ netvā āvātaṃ khaṇitvā corehi acchinnasaddaṃ katvā māretvā
āvāte pakkhipitvā sīsaṃ chinditvā nhāyitvā āgacchā” ti.

Saviṭṭhako: “Atthesa upāyo” ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā yānakaṃ
gamanasajjaṃ akāsi. Tassa paneko sattavassiko putto atthi paṇḍito byatto. So
mātu vacanaṃ sutvā: “Mayhaṃ mātā pāpadhammā pitaraṃ me
pitughātakammaṃ kāreti, ahaṃ imassa pitughātakammaṃ kātuṃ na dassāmī” ti
saṇikaṃ gantvā ayyakena saddhim nipajji. Saviṭṭhako pi itarāya vuttavelāya
yānakaṃ yojetvā: “Ehi, tāta, uddhāraṃ sodhessāmā” ti pitaraṃ yānake
nisīdāpesi. Kumāro pi paṭhamataraṃ yānakaṃ abhiruhi. Saviṭṭhako taṃ {4.46}
nivāretum asakkonto teneva saddhim āmakasusānaṃ gantvā pitarañca
kumārakena saddhim ekamante ṭhapetvā sayam otaritvā kuddālapīṭakaṃ ādāya
ekasmim paṭicchannaṭṭhāne caturassāvātaṃ khaṇitum ārabhi. Kumārako
otaritvā tassa santikaṃ gantvā ajānanto viya kathaṃ samuṭṭhāpetvā paṭhamam
gāthamāha.

**1. Na takkalā santi na āluvāni, na biḷāliyo na kaḷambāni tāta,
Eko araṇṇamhi susānamajjhe, kimatthiko tāta khaṇāsī kāsuni-ti.**

Tattha **na takkalā santi** ti piṇḍālukandā na santi. **Āluvāni** ti āluvakandā.
Biḷāliyo ti biḷārivallikandā. **Kaḷambāni** ti tālakandā.

Athassa pitā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Pitāmaho tāta sudubbalo te, anekabyādhīhi dukhena phuṭṭho,
Tamajjaham nikhaṇissāmi sobbhe, na hissa tam jīvitaṃ rocaṃyāmi ti.**

Tattha **anekabyādhīhi** ti anekehi byādhīhi uppannena dukkhena phuṭṭho. **Na hissa tan**-ti ahaṇhi tassa tava pitāmahassa tam dujjīvitam na icchāmi,
“evarūpā jīvita maraṇamevassa varan”-ti maññamāno tam sobbhe
nikhaṇissāmīti.

Tam sutvā kumāro upaḍḍham gāthamāha.

3. Saṅkappametam paṭiladdha pāpakam, accāhitam kamma karosi luddan-ti.

Tassattho: tāta, tvam: “Pītaṃ dukkhā pamocessāmī” ti maraṇadukkhena
yojento etaṃ pāpakam saṅkappam paṭiladdhā tassa ca saṅkappavasena hitam
atikkamma thitattā accāhitam kammaṃ karosi luddanti.

Evaṇca pana vatvā kumāro pitu hatthato kuddālam gahetvā avidūre aññataram
āvāṭam khaṇitum ārabhi. Atha nam pitā upasaṅkamitvā {4.47} “kasmā, tāta,
āvāṭam khaṇasī” ti pucchi. So tassa kathento tatiyaṃ gāthamāha.

**Mayā pi tāta paṭilacchase tuvaṃ, etādisam kamma jarūpanīto,
Tam kullavattam anuvattamāno, aham-pi tam nikhaṇissāmi sobbhe ti.**

Tassattho: tāta, aham-pi etasmiṃ sobbhe tam mahallakakāle nikhaṇissāmi, iti
kho tāta, mayā pi kate imasmiṃ sobbhe tuvaṃ jarūpanīto etādisam kammaṃ
paṭilacchase, yaṃ etaṃ tayā pavattitam kulavattam, tam anuvattamāno
vayappatto bhariyāya saddhiṃ vasanto aham-pi tam nikhaṇissāmi sobbheti.

Athassa pitā catuttham gāthamāha.

**4. Pharusāhi vācāhi pakubbamāno, āsajja mam tvam vadase kumāra,
Putto mamaṃ orasako samāno, ahītānukampī mama tvamsi puttā ti.**

Tattha **pakubbamāno** ti abhibhavanto. **Āsajja** ti ghaṭṭetvā.

Evam vutte paṇḍitakumārako ekaṃ paṭivacanagātham, dve udānagāthāti tisso
gāthā abhāsī:

**5. Na tāhaṃ tāta ahitānukampī, hitānukampī te aham-pi tāta,
Pāpañca taṃ kamma pakubbamānaṃ, arahāmi no vārayitum tato.**

**6. Yo mātaraṃ vā pitaraṃ saviṭṭha, adūsake himsati pāpadhammo,
Kāyassa bhedā abhisamparāyaṃ, asaṃsayam so nirayaṃ upeti.**

**7. Yo mātaraṃ vā pitaraṃ saviṭṭha, annena pānena upaṭṭhahāti,
Kāyassa {4.48} bhedā abhisamparāyaṃ, asaṃsayam so sugatiṃ upeti ti.**

Imaṃ pana puttassa dhammakathaṃ sutvā pitā aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Na me tvaṃ putta ahitānukampī, hitānukampī me tvaṃsi putta,
Ahañca taṃ mātaraṃ vuccamāno, etādisaṃ kamma karomi luddan-ti.**

Tattha **ahañca taṃ mātaraṃ** ti ahañca te mātaraṃ, ayam-eva vā pāṭho.

Taṃ sutvā kumāro: “Tāta, itthiyo nāma uppanne dose aniggayhamānā punappunaṃ pāpaṃ karonti, mama mātā yathā puna evarūpaṃ na karoti, tathā naṃ paṇāmetum vaṭṭatī” ti navamaṃ gāthamāha.

**9. Yā te sā bhariyā anariyarūpā, mātā mamesā sakiyā janetti,
Niddhāpaye tañca sakā agārā, aññaṃ-pi te sā dukhamāvaheyyā ti.**

Saviṭṭhako paṇḍitaputtassa kathaṃ sutvā somanassajāto hutvā: “Gacchāma, tātā” ti saddhim puttana ca pitaraṃ ca yānake nisīditvā pāyāsi. Sā pi kho anācārā: “Nikkhantā no gehā kālakaṇṇī” ti haṭṭhatuṭṭhā allagomayena gehaṃ upalimpetvā pāyāsaṃ pacitvā āgamanamaggaṃ oloketi te āgacchante disvā: “Nikkhantaṃ kālakaṇṇiṃ puna gahetvā āgato” ti kujjhivā: “Are nikatika, nikkhantaṃ kālakaṇṇiṃ puna ādāya āgato” ti paribhāsi. Saviṭṭhako kiñci avatvā yānakaṃ mocetvā: “Anācāre kiṃ vadesi” ti taṃ sukoṭṭitaṃ koṭṭetvā: “Ito paṭṭhāya mā imaṃ gehaṃ pāvisi” ti pāde gahetvā nikkadḍhi. Tato pitarañca puttañca nhāpetvā sayam-pi nhāyitvā tayo pi {4.49} pāyāsaṃ paribhuñjimsu. Sā pi pāpadhammā katipāhaṃ aññaṃsmiṃ gehe vasi. Tasmim kāle putto pitaraṃ āha: “tāta, mama mātā ettakena na bujjhati, tumhe mama mātu maṅkubhāvakaraṇatthaṃ ‘asukagāmake mama mātuladhītā atthi, sā mayhaṃ pitarañca puttañca mañca paṭijaggissati, taṃ ānessāmī’ ti vatvā mālāgandhādīni ādāya yānakena nikkhamitvā khettaṃ anuvicaritvā sāyaṃ āgacchathā” ti. So tathā akāsi.

Paṭivissakakule itthiyo: “Sāmiko kira te aññaṃ bhariyaṃ ānetum asukagāmaṃ nāma gato” ti tassā ācikkhimsu. Sā: “Dānimhi naṭṭhā, natthi me puna okāso” ti bhītā tasitā hutvā: “Puttam-eva yācissāmī” ti paṇḍitaputtassa santikaṃ gantvā

tassa pādesu patitvā: “Tāta, tam ṭhapetvā añño mama paṭisaraṇaṃ natthi, ito paṭṭhāya tava pitarañca pitāmahañca alaṅkatacetiyaṃ viya paṭijaggissāmi, puna mayhaṃ imasmiṃ ghare pavesanaṃ karohi” ti āha. So: “Sādhu, amma, sace puna evarūpaṃ na karissatha, karissāmi, appamattā hothā” ti vatvā pitu āgatakāle dasamaṃ gāthamāha.

**10. Yā te sā bhariyā anariyarūpā, mātā mamesā sakiyā janetti,
Dantā kareṇūva vasūpanītā, sā pāpadhammā punarāvajātū ti.**

Tattha **kareṇūvā** ti tāta, idāni sā āneñjakāraṇaṃ kārīkā hatthinī viya dantā vasam upanītā nibbisevanā jātā. **Punarāgajātū** ti puna imaṃ gehaṃ āgacchatūti.

Evaṃ so pitu dhammaṃ kathetvā gantvā mātaraṃ ānesi. Sā sāmikañca sasurañca khamāpetvā tato paṭṭhāya dantā dhammena samannāgatā hutvā sāmikañca sasurañca puttañca paṭijaggi. Ubho pi ca puttassa ovāde ṭhatvā dānādāni puññāni karitvā saggaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā {4.50} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne pituposako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā pitā ca putto ca suṇisā ca te yeva ahesuṃ, paṇḍitakumāro pana aham-eva ahosinti.

Takkalajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 447 Mahādhammapālaajātakavaṇṇanā

Kim te vatan-ti idaṃ satthā paṭhamagamanena kapilapuraṃ gantvā nigrodhārāme viharanto pitu nivesane rañño asaddahanaṃ ārabba kathesi. Tadā hi suddhodanamahārājā vīsatisahassabhikkhuparivārassa bhagavato attano nivesane yāgukhajjakaṃ datvā antarābhatte sammodanīyaṃ kathaṃ kathento: “Bhante, tumhākaṃ padhānakāle devatā āgantvā ākāse ṭhatvā ‘putto te siddhatthakumāro appāhāratāya mato’ ti mayhaṃ ārocesun”-ti āha. Satthārā ca: “Saddahi, mahārājā” ti vutte: “Na saddahiṃ, bhante, ākāse ṭhatvā kathentiyo pi devatā, ‘mama puttassa bodhitale buddhattaṃ appatvā parinibbānaṃ nāma natthi’ ti paṭikkhipin”-ti āha. “Mahārāja, pubbe pi tvaṃ mahādhammapālakāle pi ‘putto te mato imānissa aṭṭhīni’ ti dassetvā vadantassa pi disāpāmokkhācariyassa ‘amhākaṃ kule taruṇakāle kālakiriya nāma natthi’ ti na saddahi, idāni pana kasmā saddahissasī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente kāsiraṭṭhe dhammapālagāmo nāma ahosi. So dhammapālakulassa vasanatāya etaṃ nāmaṃ labhi. Tattha dasannaṃ kusalakammaphānaṃ pālanato: “Dhammapālo” tveva paññāto brāhmaṇo paṭivasati, tassa kule antamaso dāsakammakarā pi dānaṃ denti, sīlaṃ rakkhanti, uposathakammaṃ karonti. Tadā bodhisatto tasmim kule nibbatti, “dhammapālakumāro” tvevassa nāmaṃ karimsu. Atha naṃ vayappattaṃ pitā sahaṃsaṃ datvā sippuggahaṇatthāya takkasilāṃ pesesi. So tattha gantvā disāpāmoḁkhācariyassa santike sippaṃ uggaṇhi, pañcannaṃ māṇavakasatānaṃ jeṭṭhantevāsiko ahosi. Tadā ācariyassa jeṭṭhaputto kālamakāsi. Ācariyo māṇavakaparivuto {4.51} nātigaṇena saddhiṃ rodanto kandanto susāne tassa sarīrakiccaṃ kāreti. Tattha ācariyo ca nātivaggo cassa antevāsikā ca rodanti paridevanti, dhammapāloyeveko na rodati na paridevati. Apica kho pana tesu pañcasatesu māṇavesu susānā āgama ācariyassa santike nisīditvā: “Aho evarūpo nāma ācārasampanno taruṇamāṇavo taruṇakāle yeva mātāpitūhi vippayutto maraṇappatto” ti vadantesu: “Sammā, tumhe ‘taruṇo’ ti bhaṇatha, atha kasmā taruṇakāle yeva marati, nanu ayuttaṃ taruṇakāle maritun”-ti āha.

Atha naṃ te āhaṃsu: “Kiṃ pana samma, tvaṃ imesaṃ sattānaṃ maraṇabhāvaṃ na jānāsī” ti? Jānāmi, taruṇakāle pana na maranti, mahallakakāle yeva marantīti. Nanu aniccā sabbe saṅkhārā hutvā abhāvinoti? “Saccaṃ aniccā, daharakāle pana sattā na maranti, mahallakakāle maranti, aniccataṃ pāpuṇanti” ti. “Kiṃ samma, dhammapāla, tumhākaṃ gehe na keci maranti” ti? “Daharakāle pana na maranti, mahallakakāle yeva maranti” ti. “Kiṃ panesā tumhākaṃ kulapaveṇī” ti? “Āma kulapaveṇī” ti. Māṇavā taṃ tassa kathaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Atha naṃ so pakkosāpetvā pucchi: “Saccaṃ kira tāta dhammapāla, tumhākaṃ kule daharakāle na mīyanti” ti? “Saccaṃ ācariyā” ti. So tassa vacanaṃ sutvā cintesi: “Ayaṃ ativiya acchariyaṃ vadati, imassa pitu santikaṃ gantvā pucchitvā sace etaṃ saccaṃ, aham-pi tam-eva dhammaṃ pūressāmi” ti. So puttassa kattabbakiccaṃ katvā sattatṭṭhādivasaccayena dhammapālaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, ahaṃ khippaṃ āgamissāmi, yāva mamāgamaṇā ime māṇave sippaṃ vācehi” ti vatvā ekassa eḷakassa {4.52} aṭṭhīni gahetvā dhovitvā pasibbake katvā ekaṃ cūlupaṭṭhākaṃ ādāya takkasilato nikkhamitvā anupubbena taṃ gāmaṃ patvā: “Kataraṃ mahādhammapālassa gehaṇ”-ti pucchitvā gantvā dvāre aṭṭhāsī. Brāhmaṇassa dāsamanussesu yo yo paṭhamaṃ addasa, so so ācariyassa hatthato chattaṃ gaṇhi, upāhanaṃ gaṇhi, upaṭṭhākassa pi hatthato pasibbakaṃ gaṇhi. “Puttassa vo dhammapālakumārassa

ācariyo dvāre ʒhitoti kumārassa pitu ārocethā” ti ca vuttā: “Sādhū” ti gantvā ārocayimsu. So vegena dvāramūlaṃ gantvā: “Ito ethā” ti taṃ gharaṃ abhinetvā pallaṅke nisīdāpetvā sabbaṃ pādadhovanādikiccaṃ akāsi.

Ācariyo bhuttabhojano sukhakathāya nisinnakāle: “Brāhmaṇa, putto te dhammapālakumāro pañṇavā tiṇṇaṃ vedānaṃ aṭṭhārasannañca sippānaṃ nipphattiṃ patto, apica kho panekena aphāsukena jīvitakkhayaṃ patto, sabbe saṅkhārā aniccā, mā socitthā” ti āha. Brāhmaṇo paṇiṃ paharitvā mahāhasitaṃ hasi. “Kiṃ nu brāhmaṇa, hasasi” ti ca vutte: “Mayhaṃ putto na marati, añño koci mato bhavissati” ti āha. “Brāhmaṇa, putto yeva te mato, puttasseva te aṭṭhīni disvā saddahā” ti aṭṭhīni nīharitvā: “Imāni te puttassa aṭṭhīni” ti āha. Etāni eḷakassa vā sunakhassa vā bhavissanti, mayhaṃ pana putto na marati, amhākāñhi kule yāva sattamā kulaparivaṭṭā taruṇakāle matapubbā nāma natthi, tvaṃ musā bhaṇasīti. Tasmīṃ khaṇe sabbe pi paṇiṃ paharitvā mahāhasitaṃ hasimsu. Ācariyo taṃ acchariyaṃ disvā somanassappatto hutvā: “Brāhmaṇa, tumhākaṃ kulapaveṇiyaṃ daharānaṃ amaraṇena na sakkā ahetukena bhavituṃ, kena vo kāraṇena daharā na mīyanti” ti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Akkhāhi me brāhmaṇa etamatthaṃ, kasmā nu tumhaṃ daharā na mīyare ti.**

Tattha {4.53} **vatan**-ti vatasamādānaṃ. **Brahmacariyan**-ti seṭṭhacariyaṃ.

Kissa suciṇṇassā ti tumhākaṃ kule daharānaṃ amaraṇaṃ nāma
katarasucaritassa vipākoti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo yesaṃ guṇānaṃ ānubhāvena tasmīṃ kule daharā na mīyanti, te vaṇṇayanto:

**2. Dhammaṃ carāma na musā bhaṇāma, pāpāni kammāni parivajjayāma,
Anariyaṃ parivajjemu sabbaṃ, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.**

**3. Suṇoma dhammaṃ asataṃ satañca, na cā pi dhammaṃ asataṃ rocayāma,
Hitvā asante na jahāma sante, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.**

**4. Pubbeva dānā sumanā bhavāma, dadam-pi ve attamanā bhavāma,
Datvā pi ve nānutappāma pacchā, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.**

**5. Samaṇe mayaṃ brāhmaṇe addhike ca, vanibbake yācanake dalidde,
Annena pānena abhitappayāma, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.**

6. Mayañca bhariyaṃ nātikkamāma, amhe ca bhariyā nātikkamanti,
Aññatra tāhi brahmacariyaṃ carāma, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.

7. Pāṇātipātā viramāma sabbe, loke adinnaṃ parivajjayāma,
Amajjapā no pi musā bhaṇāma, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.

8. Etāsu ve jāyare suttamāsu, medhāvino honti pahūtapaññā,
Bahussutā vedaguno ca honti, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.

9. Mātā pitā ca bhaginī bhātaro ca, puttā ca dārā ca mayañca sabbe,
Dhammaṃ carāma paralokahetu, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare.

10. Dāsā ca dāsyo anujīvino ca, paricārakā kammakarā ca sabbe,
Dhammaṃ {4.54} caranti paralokahetu, tasmā hi amhaṃ daharā na mīyare ti.

Imā gāthā āha.

Tattha **dhammaṃ carāmā** ti dasakusalakammapathadhammaṃ carāma, attano jīvitahetu antamaso kunthakipillikam-pi jīvitā na voropema, parabhaṇḍaṃ lobhacittena na olokemāti sabbaṃ vitthāretabbaṃ. Musāvādo cettha musāvādissa akaraṇapāpaṃ nāma natthīti ussannavasena puna vutto. Te kira hasādhippāyena pi musā na bhaṇanti. **Pāpānī** ti sabbāni nirayagāmikammāni. **Anariyan**-ti ariyagarahitaṃ sabbaṃ asundaraṃ aparisuddhaṃ kammaṃ parivajjayāma. **Tasmā hi amhan**-ti ettha **hi**-kāro nipātamatto, tena kāraṇena amhākaṃ daharā na mīyanti, antarā akālamaraṇaṃ nāma no natthī ti attho. “Tasmā amhan”-ti pi pāṭho. **Suṇomā** ti mayaṃ kiriyavādānaṃ sappurisānaṃ kusalaadīpanam-pi asappurisānaṃ akusalaadīpanam-pi dhammaṃ suṇoma, so pana no sutamattako va hoti, taṃ na rocaṃyāma. Tehi pana no saddhiṃ viggaho vā vivādo vā mā hotūti dhammaṃ suṇāma, sutvā pi hitvā asante sante vattāma, ekam-pi khaṇaṃ na jahāma sante, pāpamitte pahāya kalyāṇamittasevino va homāti.

Samāṇe mayaṃ brāhmaṇe ti mayaṃ samitapāpe bāhitapāpe paccekabuddhasamaṇabrāhmaṇe pi avasesadhammikasamaṇabrāhmaṇe pi addhikayācake sesajane pi annapānena abhitappemā ti attho. Pāḷiyaṃ pana ayaṃ gāthā: “Pubbeva dānā” ti gāthāya pacchato āgatā. **Nātikkamāmā** ti attano bhariyaṃ atikkamitvā bahi aññaṃ micchācāraṃ na karoma. **Aññatra tāhī** ti tā attano bhariyā ṭhapetvā sesaitthīsu brahmacariyaṃ carāma, amhākaṃ bhariyā pi sesapurisesu evam-eva vattanti. **Jāyare** ti jāyanti. **Suttamāsū** ti susīlāsu uttamitthīsu. Idaṃ vuttaṃ hoti: ye etāsu sampannasīlāsu uttamitthīsu amhākaṃ puttā jāyanti, te medhāvinoti evaṃpakārā honti, kuto tesāṃ antarā maraṇaṃ, tasmā pi amhākaṃ kule daharā na marantīti.

Dhammaṃ carāmā ti paralokatthāya tividhasucaritadhammaṃ carāma.

Dāsyo ti dāsiyo.

Avasāne:

**11. Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ, dhammo suciṇṇo sukhamāvahati,
Esānisamso dhamme suciṇṇe, na duggatiṃ gacchati dhammacārī.**

12. Dhammo {4.55} **have rakkhati dhammacāriṃ, chatthaṃ mahantaṃ viya
vassakāle,**

Dhammena gutto mama dhammapālo, aññassa aṭṭhīni sukhī kumāro ti.

Imāhi dvīhi gāthāhi dhammacārīnaṃ guṇaṃ kathesi.

Tattha **rakkhatī** ti dhammo nāmeso rakkhito attano rakkhitaṃ paṭirakkhati.

Sukhamāvahatī ti devamanussasukhañceva nibbānasukhañca āvahati. **Na**

duggatiṃ-ti nirayādibhedam duggatiṃ na gacchati. Evaṃ brāhmaṇa, mayaṃ
dhammaṃ rakkhāma, dhammo pi amhe rakkhatīti dasseti. **Dhammena gutto**
ti mahāchattasadisena attanā go pitadhammena gutto. **Aññassa aṭṭhīni** ti tayā
ānītāni aṭṭhīni aññassa eḷakassa vā sunakhassa vā aṭṭhīni bhavissanti,
chaḍḍethetāni, mama putto sukhī kumāroti.

Taṃ sutvā ācariyo: “Mayhaṃ āgamaṇaṃ suāgamaṇaṃ, saphalaṃ, no
nippalan”-ti sañjātasomanasso dhammapālassa pitaraṃ khamāpetvā: “Mayā
āgacchantena tumhākaṃ vīmaṃsanatthāya imāni eḷaka-aṭṭhīni ābhatāni, putto te
arogo yeva, tumhākaṃ rakkhitadhammaṃ mayham-pi dethā” ti paṇṇe likhitvā
katipāhaṃ tattha vasitvā takkasilam gantvā dhammapālaṃ sabbasippāni
sikkhāpetvā mahantena parivārena pesesi.

Satthā suddhodanamahārājassa imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni
pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne rājā anāgāmiphale patiṭṭhahi.
Tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesum, ācariyo sārīputto, parisā
buddhaparisā, dhammapālakumāro pana aham-eva ahosinti.

Mahādhammapālajātakavaṇṇanā navamā

Ja 448 Kukkuṭajātakavaṇṇanā

Nāsmase katapāpamhī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa vadhāya
parisakkanam ārabha kathesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhū devadattassa
aguṇakathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, devadatto dhanuggahādīpayojanena
dasabalassa vadhattham-eva upāyaṃ karotī” ti. Satthā {4.56} āgantvā: “Kāya

nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi esa mayham vadhāya parisakkiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kosambiyaṃ kosambako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto ekasmiṃ veḷuvane kukkuṭayoniyaṃ nibbattitvā anekasatakukkuṭaparivāro araṇṇe vasati, tassāvidūre eko seno vasati. So upāyena ekekaṃ kukkuṭaṃ gahetvā khādanto ṭhapetvā bodhisattaṃ sese khādī, bodhisatto ekako va ahosi. So appamatto velāya gocaraṃ gahetvā veḷuvanaṃ pavisitvā vasati. So seno taṃ gaṇhituṃ asakkonto: “Ekena naṃ upāyena upalāpetvā gaṇhissāmī” ti cintetvā tassāvidūre sākāya nilīyitvā: “Samma kukkuṭarāja, tvaṃ mayham kasmā bhāyasi, ahaṃ tayā saddhiṃ vissāsaṃ kattukāmo, asukasmim nāma padese sampannagocaro, tattha ubho pi gocaraṃ gahetvā aññaṃaññaṃ piyasamvāsaṃ vasissāmā” ti āha. Atha naṃ bodhisatto āha: “Samma, mayham tayā saddhiṃ vissāso nāma natthi, gaccha tvaṃ”-ti. “Samma, tvaṃ mayā pubbe katapāpatāya na saddhasi, ito paṭṭhāya evarūpaṃ na karissāmī” ti. “Na mayham tādiseṇa sahāyenattho, gaccha tvaṃ”-ti. Iti naṃ yāvatatiyaṃ paṭikkhipitvā: “Etehi aṅgehi samannāgatena puggalena saddhiṃ vissāso nāma kātuṃ na vaṭṭatī” ti vanaghaṭaṃ unnādentō devatāsu sādhuṃkāraṃ dadamānāsu dhammakathaṃ samuṭṭhāpentō:

1. Nāsmase katapāpamhi, nāsmase alikavādine,
Nāsmase attatthapaññaṃhi, atisante pi nāsmase.
2. Bhavanti heke purisā, go pipāsikajātikā,
Ghasanti mañṇe mittāni, vācāya na ca kammunā.
3. Sukkhañjalipaggahitā, vācāya paliguṇṭhitā,
Manussapheggū nāsīde, yasmiṃ natthi kataññutā.
4. Na {4.57} hi aññaññacittānaṃ, itthīnaṃ purisāna vā,
Nānāvikatvā samsaggaṃ, tādisaṃ-pi ca nāsmase.
5. Anariyakammamokkantaṃ, athetaṃ sabbaghātināṃ,
Nisitaṃva paṭicchannaṃ, tādisaṃ-pi ca nāsmase.
6. Mittarūpenidhekacce, sākalyena acetasā,
Vividhehi upāyanti, tādisaṃ-pi ca nāsmase.

**7. Āmisam vā dhanam vā pi, yattha passati tādiso,
Dubbhim karoti dummedho, tañca hantvāna gacchatī ti.**

Imā gāthā āha.

Tattha **nāsmase** ti nāssase. Ayam-eva vā pāṭho, na vissaseti vuttam hoti. **Katapāpamhī** ti paṭhamam katapāpe puggale. **Alikavādine** ti musāvādimhi pi na vissase. Tassa hi akattabham nāma pāpam natthi. **Nāsmase attatthapaññamhī** ti attano atthāya eva yassa paññā snehavasena na bhajati, dhanatthiko va bhajati, tasmim attatthapaññe pi na vissase. **Atisante** ti anto upasame avijjamāne yeva ca bahi upasamadassanena atisante viya paṭicchannakammante pi bilapaṭicchannaāsīvisasadise kuhakapuggale. **Go pipāsikajātikā** ti gunnam pipāsakajātikā viya, pipāsitagosadisāti vuttam hoti. Yathā pipāsitaḡavo tittham otarivā mukhapūram udakam pivanti, na pana udakassa kattabbayuttakam karonti, evam-eva ekacce: “Idañcidañca karissāmā” ti madhuravacanena mittāni ghasanti, piyavacanānucchavikam pana na karonti, tādisesu vissāso mahato anattāya hotīti dīpeti.

Sukkhāñjalipaggahitā ti paggahitatucchaañjalino. **Vācāya paliguṇṭhitāti**: “Idam dassāma, idam karissāmā” ti vacanena paṭicchādikā. **Manussapheggū** ti evarūpā asārakā manussā manussapheggū nāma. **Nāsīde** ti na āsīde evarūpe na upagaccheyya. **Yasmin natthī** ti yasmiñca puggale kataññutā natthi, tam-pi nāsīdeti attho. **Aññaññacittānan**-ti aññenaññena cittena samannāgatānam, lahucittānanti attho. Evarūpānam itthīnam vā purisānam vā na vissaseti dīpeti. **Nānāvikatvā saṃsaggan**-ti yo pi na sakkā anupagantvā etassa antarāyam kātunti antarāyakaraṇattham nānākāraṇehi saṃsaggamāvikatvā daḷham karitvā pacchā antarāyam karoti, tādissam-pi puggalam nāsmase na vissaseyyāti dīpeti.

Anariyakammamokkantati anariyānam dussīlānam kammam otarivā ṭhitam. **Athetan**-ti athiram appatiṭṭhitavacanam. **Sabbaghātinan**-ti okāsam labhitvā sabbesam upaghātakaram. **Nisitamva** {4.58} **paṭicchannan**-ti kosiya vā pilotikāya vā paṭicchannam nisitakhaggamiva. **Tādisampī** ti evarūpam-pi amittam mittapatirūpakam na vissaseyya. **Sākhalyenā** ti maṭṭhavacanena. **Acetasā** ti acittakena. Vacanam-eva hi nesam maṭṭham, cittam pana thaddham pharusam. **Vividhehī** ti vividhehi upāyehi otārāpekkhā upagacchanti. **Tādisampī** ti yo etehi amittehi mittapatirūpakehi sadiso hoti, tam-pi na vissaseti attho. **Āmisam**-ti khādanīyabhojanīyam. **Dhanam**-ti mañcapaṭipādakam ādim katvā avasesam. **Yattha passatī** ti sahāyakagehe yasmin ṭhāne passatī. **Dubbhim karotī** ti dubbhicittam uppādeti, tam dhanam harati. **Tañca hantvānā** ti tañca sahāyakam-pi chetvā gacchati.

Iti imā satta gāthā kukkuṭarājā kathesi.

**8. Mittarūpena bahavo, channā sevanti sattavo,
Jahe kāpurise hete, kukkuṭo viya senakam.**

**9. Yo ca uppatitam attham, na khippamanubujjhati,
Amitavasamanveti, pacchā ca manutappati.**

**10. Yo ca uppatitam attham, khippam-eva nibodhati,
Muccate sattusambādha, kukkuṭo viya senakā.**

**11. Tam tādisaṃ kūṭamivoḍḍitam vane, adhammikaṃ niccavidhaṃsakārinam,
Ārā vivajjeyya naro vicakkhaṇo, senam yathā kukkuṭo vaṃsakānane ti.**

Imā catasso dhammarājena bhāsita abhisambuddhagāthā.

Tattha **jahe kāpurise hete** ti bhikkhave, ete kāpurise paṇḍito jaheyya. **Ha-**
kāro panettha nipātamattam. **Pacchā ca manutappatī** ti pacchā ca
anutappati. **Kūṭamivoḍḍitan**-ti vane migānam bandhanatthāya kūṭapāsam
viya oḍḍitam. **Niccavidhaṃsakārinan**-ti niccam viddhaṃsanakaram.
Vaṃsakānane ti yathā vaṃsavane kukkuṭo senam vivajjeti, evam vicakkhaṇo
pāpamitte vivajjeyya.

So pi tā gāthā vatvā senam āmantetvā: “Sace imasmim ṭhāne vasissasi, jānissāmi
te kattabban”-ti tajjesi. Seno tato palāyitvā aññatra gato.

Satthā {4.59} imam dhammadesanam āharitvā: “Evam bhikkhave devadatto
pubbe pi mayham vadhāya parisakkī” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā seno
devadatto ahosi, kukkuṭo pana aham-eva ahosin”-ti.

Kukkuṭajātakavaṇṇanā dasamā

Ja 449 Maṭṭhakuṇḍalījātakavaṇṇanā

Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalī ti idam satthā jetavane viharanto ekam mataputtam
kuṭumbikam ārabha kathesi. Sāvatthiyam kirekassa buddhupaṭṭhākassa
kuṭumbikassa piyaputto kālamakāsi. So puttasokasamappito na nhāyati na
bhuñjati na kammante vicāreti, na buddhupaṭṭhānam gacchati, kevalam:
“Piyaputtaka, mam ohāya paṭhamataram gatosī” ti ādīni vatvā vippalapati.
Satthā paccūsasamaye lokam olokeno tassa sotāpattiphalūpanissayam disvā
punadivase bhikkhusaṅghaparivuto sāvatthiyam piṇḍāya caritvā
katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā ānandattherena pacchāsamaṇena tassa

gharadvāraṃ agamāsi. Satthu āgatabhāvaṃ kuṭumbikassa ārocesuṃ. Athassa gehajano āsanaṃ pañṇapetvā satthāraṃ nisīdāpetvā kuṭumbikaṃ pariggahetvā satthu santikaṃ ānesi. Taṃ vanditvā ekamantaṃ nisinnaṃ satthā karuṇāsītalena vacanena āmantetvā: “Kiṃ, upāsaka, puttakaṃ anusocasi” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Upāsaka, porāṇakapaṇḍitā putte kālakate sokasamappitā vicarantā pi paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā ‘alabbhanīyaṭṭhānaṃ’-ti tathato ñatvā appamattakam-pi sokaṃ na karimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇassa putto pañcadasasoḷasavassakāle ekena byādhinā phuṭṭho kālaṃ katvā devaloke nibbatti. Brāhmaṇo tassa kālakiriyato paṭṭhāya susānaṃ gantvā chārikapuñjaṃ āvijjhanto paridevati, sabbakammante pariccajitvā sokasamappito vicarati. Tādā devaputto anuvicaranto taṃ disvā: “Ekaṃ upamaṃ katvā sokaṃ harissāmi” ti tassa susānaṃ gantvā paridevanakāle tasseva puttavaṇṇī hutvā sabbābharaṇapaṭimaṇḍito ekasmiṃ padese ṭhatvā ubho hatthe sīse ṭhapetvā {4.60} mahāsaddena paridevi. Brāhmaṇo saddaṃ sutvā taṃ oloketvā puttapemaṃ paṭilabhivā tassa santike ṭhatvā: “Tāta māṇava, imasmiṃ susānamajjhe kasmā paridevasi” ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Alaṅkato maṭṭhakuṇḍalī, māladhārī haricandanussado,
Bāhā paggayha kandasi, vanamajjhe kiṃ dukkhito tuvan-ti.**

Tattha **alaṅkato** ti nānābharaṇavibhūsito. **Maṭṭhakuṇḍalī** ti karaṇapariniṭṭhitehi maṭṭhehi kuṇḍalehi samannāgato. **Māladhārī** ti vicitrakusumamālādharo. **Haricandanussado** ti suvaṇṇavaṇṇena candanena anulitto. **Vanamajjhe** ti susānamajjhe. **Kiṃ dukkhito tuvan-ti** kiṃkāraṇā dukkhito tvaṃ, ācikkha, ahaṃ te yaṃ icchasi, taṃ dassāmīti āha.

Athassa kathento māṇavo dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sovanṇamayo pabhassaro, uppanno rathapañjaro mama,
Tassa cakkayugaṃ na vindāmi, tena dukkhena jahāmi jīvitan-ti.**

Brāhmaṇo sampañicchanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Sovanṇamayaṃ maṇimayaṃ, lohamayaṃ atha rūpiyamayaṃ,
Pāvada rathaṃ karissāmi te, cakkayugaṃ paṭipādayāmi tan-ti.**

Tattha **pāvada** ti yādisena te attho yādisaṃ rocesi, tādisaṃ vada, ahaṃ te ratha karissāmi. **Paṭipādayāmi tan-ti** taṃ pañjarānurūpaṃ cakkayugaṃ adhigacchāpemi.

Taṃ sutvā māṇavena kathitāya gāthāya paṭhamapādaṃ satthā abhisambuddho hutvā kathesi, sesaṃ māṇavo.

**4. So māṇavo tassa pāvadi, candasūriyā {4.61} ubhayettha bhātaro,
Sovaṇṇamayo ratho mama, tena cakkayugena sobhatī ti.**

Brāhmaṇo tadanantaraṃ āha:

**5. Bālo kho tvaṃsi māṇava, yo tvaṃ patthayasi apatthiyam,
Maññāmi tvaṃ marissasi, na hi tvaṃ lacchasi candasūriye ti.**

Brāhmaṇena vuttagāthāya **apatthiyan**-ti apatthetabbaṃ.

Tato māṇavo āha:

**6. Gamanāgamanam-pi dissati, vaṇṇadhātu ubhayettha vīthiyo,
Peto pana neva dissati, ko nu kho kandataṃ bālyataro ti.**

Māṇavena vuttagāthāya **gamanāgamanan**-ti uggamanañca atthagamanañca. Vaṇṇo yeva vaṇṇadhātu. **Ubhayettha vīthiyo** ti ettha ākāse: “Ayaṃ candassa vīthi, ayaṃ sūriyassa vīthi” ti evaṃ ubhayagamanāgamanabhūmiyo pi paññāyanti. **Peto panā** ti paralokaṃ gatasatto pana na dissateva. **Ko nu kho** ti evaṃ sante amhākaṃ dvinnaṃ kandantānaṃ ko nu kho bālyataroti.

Evaṃ māṇave kathente brāhmaṇo sallakkhetvā gāthamāha.

**7. Saccaṃ kho vadesi māṇava, aham-eva kandataṃ bālyataro,
Candaṃ viya dārako rudam, petaṃ kālakatābhipatthaye ti.**

Tattha **candaṃ viya dārako** ti yathā daharo gāmadārako: “Candaṃ dethā” ti candassatthāya rodeyya, evaṃ aham-pi petaṃ kālakataṃ abhipatthemīti.

Iti brāhmaṇo māṇavassa kathāya nissoko hutvā tassa thutiṃ karonto sesagāthā abhāsi:

**8. Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghasattaṃva pāvakaṃ,
Vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daram.**

**9. Abbahī {4.62} vata me sallam, yamāsi hadayassitam,
Yo me sokaparetassa, puttasokaṃ apānudi.**

**10. Sohaṃ abbūḷhasallosmi, vītasoko anāvilo,
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇavā ti.**

Atha naṃ māṇavo: “Brāhmaṇa, yassatthāya tvaṃ rodasi, ahaṃ te putto, ahaṃ devaloke nibbatto, ito paṭṭhāya mā maṃ anusoci, dānaṃ dehi, sīlaṃ rakkhāhi,

uposatham karohī” ti ovaditvā sakaṭṭhānam-eva gato. Brāhmaṇo pi tassovāde
ṭhatvā dānādīni puññāni katvā kālakato devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam
samodhānehi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā
dhammadesakadevaputto aham-eva ahosinti.

Maṭṭhakuṇḍalījātakavaṇṇanā ekādasamā

Ja 450 Bilārakosiyajātakavaṇṇanā

Apacantāpī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dānavittam bhikkhum
ārabbha kathesi. So kira bhagavato dhammadesanaṃ sutvā sāsane pabbajitvā
pabbajitakālato paṭṭhāya dānavitto ahosi dānajjhāsayo, pattapariyāpannam-pi
piṇḍapātam aññassa adatvā na bhuñji, antamaso pāṇīyam-pi labhitvā aññassa
adatvā na pivi, evaṃ dānābhirato ahosi. Athassa dhammasabhāyaṃ bhikkhū
guṇakatham kathesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi
kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte taṃ bhikkhum
pakkosāpetvā: “Saccam kira tvaṃ bhikkhu dānavitto dānajjhāsayo” ti pucchitvā:
“Saccam, bhante” ti vutte: “Bhikkhave ayaṃ pubbe assaddho ahosi appasanno,
tiṇaggena telabindum-pi uddharitvā kassaci na adāsi, atha naṃ ahaṃ dametvā
nibbisevanaṃ katvā dānaphalaṃ ñāpesiṃ, tam-eva dānaninnaṃ cittam
bhavantare pi na pajahatī” ti vatvā bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā
vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ patvā
ekadivasaṃ dhanavilokanaṃ katvā: “Dhanaṃ paññāyati, etassa {4.63} uppādakā
na paññāyanti, imaṃ dhanam vissajjetvā mahādānaṃ dātuṃ vaṭṭatī” ti
dānasālaṃ kāretvā yāvajīvaṃ mahādānaṃ pavattetvā āyupariyosāne: “Idaṃ
dānavattam mā upacchindī” ti puttassa ovādaṃ datvā tāvatimsabhavane sakko
hutvā nibbatti. Putto pissa tatheva dānaṃ datvā puttaṃ ovaditvā āyupariyosāne
cando devaputto hutvā nibbatti, tassa putto sūriyo hutvā nibbatti, tassa pi putto
mātalisaṅgāhako hutvā nibbatti, tassa putto pañcasikho gandhabbadevaputto
hutvā nibbatti. Chaṭṭho pana assaddho ahosi thaddhacitto nisneho maccharī,
dānasālaṃ viddhamsetvā jhāpetvā yācake pothetvā nīharāpesi, kassaci
tiṇaggena uddharitvā telabindum-pi na deti. Tadā sakko devarājā attano
pubbakammaṃ oloketvā: “Pavattati nu kho me dānavamso, udāhu no” ti

upadhārento: “Putto me dānaṃ pavattetvā cando hutvā nibbatti, tassa putto sūriyo, tassa putto mātali, tassa putto pañcasikho gandhabbadevaputto hutvā nibbatti, chaṭṭho pana taṃ vaṃsaṃ upacchindī” ti passi.

Athassa etadahosi: “Imaṃ pāpadhammaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā āgamiṣṣāmi” ti. So candasūriyamātalipañcasikhe pakkosāpetvā: “Sammā, amhākaṃ vaṃse chaṭṭho kulavaṃsaṃ samucchinditvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nīharāpesi, na kassaci kiñci deti, etha naṃ damessāmā” ti tehi saddhiṃ bārāṇasiṃ agamāsi. Tasmīṃ khaṇe seṭṭhi rājupaṭṭhānaṃ katvā āgantvā sattame dvārakoṭṭhake antaravīthiṃ olokeno caṅkamati. Sakko: “Tumhe mama pavīṭṭhakāle pacchato paṭipāṭiyā āgacchathā” ti vatvā gantvā seṭṭhissa santike ṭhatvā: “Bho mahāseṭṭhi, bhojanaṃ me dehī” ti āha. “Brāhmaṇa natthi tava idha bhattaṃ, aññattha gacchā” ti. “Bho mahāseṭṭhi, brāhmaṇehi bhatte yācite ^{4.64} na dātuṃ na labbhatī” ti. “Brāhmaṇa, mama gehe pakkam-pi pacitabbam-pi bhattaṃ natthi, aññattha gacchā” ti. “Mahāseṭṭhi, ekaṃ te silokaṃ kathessāmi, taṃ suṇāhi” ti. “Natthi mayhaṃ tava silokenattho, mā idha tiṭṭhā” ti. Sakko tassa kathaṃ asuṇanto viya dve gāthā abhāsi:

**1. Apacantā pi dicchanti, santo laddhāna bhojanaṃ,
Kim-eva tvaṃ pacamāno, yaṃ na dajjā na taṃ samaṃ.**

**2. Maccherā ca pamādā ca, evaṃ dānaṃ na dīyati,
Puññaṃ ākaṅkhamānena, deyyaṃ hoti vijānatā ti.**

Tāsaṃ attho: mahāseṭṭhi apacantā pi santo sappurisā bhikkhācariyāya laddham-pi bhojanaṃ dātuṃ icchanti, na ekakā paribhuñjanti. Kim-eva tvaṃ pacamāno yaṃ na dadeyyāsi, na taṃ samaṃ, taṃ tava anurūpaṃ anucchavikaṃ na hoti. Dānañhi maccherena ca pamādena cāti dvīhi dosehi na dīyati, puññaṃ ākaṅkhamānena vijānatā paṇḍitamanussena dātabbam-eva hotīti.

So tassa vacanaṃ sutvā: “Tena hi gehaṃ pavisitvā nisīda, thokaṃ lacchasi” ti āha. Sakko pavisitvā te siloke sajjhāyanto nisīdi. Atha naṃ cando āgantvā bhattaṃ yāci. “Natthi te bhattaṃ, gacchā” ti ca vutto: “Mahāseṭṭhi anto eko brāhmaṇo nisinno, brāhmaṇavācanakaṃ maññe bhavissati, aham-pi bhavissāmi” ti vatvā: “Natthi brāhmaṇavācanakaṃ, nikkhamā” ti vuccamāno pi: “Mahāseṭṭhi iṅgha tāva silokaṃ suṇāhi” ti dve gāthā abhāsi:

**3. Yasseva bhīto na dadāti maccharī, tadevādadato bhayaṃ,
Jighacchā ca pipāsā ca, yassa bhāyati maccharī,
Tam-eva bālaṃ phusati, asmim loke paramhi ca.**

**4. Tasmā vineyya maccheraṃ, dajjā dānaṃ malābhibhū,
Puññāni paralokasmim, patiṭṭhā honti paṇinan-ti.**

Tattha **yassa bhāyatī**: “Ahaṃ aññesaṃ datvā sayam jighacchito ca pipāsito ca bhavissāmī” ti yassā jighacchāya pipāsāya bhāyati. **Tamevā** ti {4.65} taññeva jighacchāpipāsāsaṅkhātāṃ bhayaṃ etaṃ bālaṃ nibbattanibbattaṭṭhāne idhaloke paraloke ca phusati pīḷeti, accantadāḷiddiyaṃ pāpuṇāti. **Malābhibhū** ti macchariyamalaṃ abhibhavanto.

Tassa pi vacanaṃ sutvā: “Tena hi pavisa, thokaṃ labhissasī” ti āha. So pi pavisitvā sakkassa santike nisīdi. Tato thokaṃ vītināmetvā sūriyo āgantvā bhattaṃ yācanto dve gāthā abhāsi:

**5. Duddadaṃ dadamānānaṃ, dukkaraṃ kamma kubbataṃ,
Asanto nānukubbanti, sataṃ dhammo durannayo.**

**6. Tasmā sataṅca asataṃ, nānā hoti ito gati,
Asanto nirayaṃ yanti, santo saggaparāyaṇā ti.**

Tattha **duddadan**-ti dānaṃ nāma duddadaṃ maccheraṃ abhibhavitvā dātabbato, taṃ dadamānānaṃ. **Dukkaran**-ti tadeva dānakammaṃ dukkaraṃ yuddhasadisam, taṃ kubbataṃ. **Nānukubbantī** ti asappurisā dānaphalaṃ ajānantā tesam gatamaggaṃ nānugacchanti. **Sataṃ dhammo** ti sappurisānaṃ bodhisattānaṃ dhammo aññehi duranugamo. **Asanto** ti macchariyavasena dānaṃ adatvā asappurisā nirayaṃ yanti.

Seṭṭhi gahetabbagahaṇaṃ apassanto: “Tena hi pavisitvā brāhmaṇānaṃ santike nisīda, thokaṃ lacchasī” ti āha. Tato thokaṃ vītināmetvā mātali āgantvā bhattaṃ yācivā: “Natthī” ti vacanamattakālam-eva sattamaṃ gāthamāha.

**7. Appasmeke pavecchanti, bahuneke na dicchare,
Appasmā dakkhiṇā dinnā, sahassena samaṃ mitā ti.**

Tattha **appasmeke pavecchantī** ti mahāseṭṭhi ekacce paṇḍitapurisā appasmim-pi deyyadhamme pavecchanti, dadantiyevā ti attho. Bahunā pi deyyadhammena samannāgatā eke sattā **na dicchare** na dadanti. **Dakkhiṇā** ti kammaṅca phalaṅca saddahitvā dinnadānaṃ. **Sahassena samaṃ mitā** ti evam dinnā kaṭacchubhattamattā pi dakkhiṇā sahassadānena saddhim mitā, mahāphalattā sahassadānasadisāva hotī ti attho.

Tam-pi {4.66} so: “Tena hi pavisitvā nisīdā” ti āha. Tato thokaṃ vītināmetvā pañcasikho āgantvā bhattaṃ yācitvā: “Natthi gacchā” ti vutte: “Ahaṃ na gatapubbo, imasmiṃ gehe brāhmaṇavācanakaṃ bhavissati maññe” ti tassa dhammakathaṃ ārabhanto aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Dhammaṃ care yo pi samuñchakaṃ care, dārañca posaṃ dadamappakasmim,
Sataṃ sahasānaṃ sahasayāgīnaṃ, kalam-pi nāgghanti tathāvidhassa te ti.**

Tattha **dhamma**-ti tividhasucaritadhammaṃ. **Samuñchaka**-ti gāme vā āmakapakkabhikkhācariyaṃ araṇṇe vā phalāphalaharaṇasaṅkhātāṃ uñchaṃ yo careyya, so pi dhamma-eva care. **Dārañca posan**-ti attano ca puttadāraṃ posento yeva. **Dadamappakasmin**-ti paritte vā deyyadhamme dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ dadamāno dhammaṃ caretī attho. **Sataṃ sahasānaṃ sahasayāgīnaṃ**-ti paraṃ pothetvā viheṭhetvā sahasena yāgaṃ yajantānaṃ sahasayāgīnaṃ issarānaṃ sata-sahasam pi. **Kalam-pi nāgghanti tathāvidhassa te** ti tesāṃ sata-sahasasaṅkhātānaṃ sahasayāgīnaṃ yāgā tathāvidhassa dhammena samena deyyadhammaṃ uppādetvā dentassa duggatamanussassa soḷasim kalam na agghantīti.

Seṭṭhi pañcasikhassa kathaṃ sutvā sallakkhesi. Atha naṃ anagghakāraṇaṃ pucchanto navamaṃ gāthamāha.

**9. Kenesa yañño vipulo mahagghato, samena dinnassa na agghameti,
Kathaṃ sataṃ sahasānaṃ sahasayāgīnaṃ, kalam-pi nāgghanti tathāvidhassa te ti.**

Tattha **yañño** ti dānayāgo sata-sahasapariccāgavasena vipulo, vipulattāva mahagghato. **Samena dinnassā** ti dhammena dinnassa kena kāraṇena agghaṃ na upeti. **Kathaṃ sataṃ sahasānaṃ**-ti brāhmaṇa, kathaṃ {4.67} sahasayāgīnaṃ purisānaṃ bahūnaṃ sahasānaṃ sata-sahasasaṅkhātā issarā tathāvidhassa dhammena uppādetvā dāyakassa ekassa duggatamanussassa kalam nāgghantīti.

Athassa kathento pañcasikho osānagāthamāha.

**10. Dadanti heke visame niviṭṭhā, chetvā vadhitvā atha socayitvā,
Sā dakkhiṇā assumukhā sadaṇḍā, samena dinnassa na agghameti,
Evaṃ sataṃ sahasānaṃ sahasayāgīnaṃ, kalam-pi nāgghanti tathāvidhassa te ti.**

Tattha **visame** ti visame kāyakammādimhi niviṭṭhā. **Chetvā** ti kilametvā. **Vadhitvā** ti māretvā. **Socayitvā** ti sasoke katvā.

So pañcasikhassa dhammakatham sutvā: “Tena hi gaccha, geham pavisitvā nisīda, thokam lacchasi” ti āha. So pi gantvā tesam santike nisīdi. Tato bilārakosiyo seṭṭhi ekam dāsim āmantetvā: “Etesam brāhmaṇānam palāpavīhīnam nālim nālim dehī” ti āha. Sā vīhī gahetvā brāhmaṇe upasaṅkamitvā: “Ime ādāya yattha katthaci pacāpetvā bhuñjathā” ti āha. “Na amhākaṁ vīhinā attho, na mayam vīhim āmasāmā” ti. “Ayya, vīhim kirete nāmasanti” ti? “Tena hi tesam taṇḍule dehī” ti. Sā taṇḍule ādāya gantvā: “Brāhmaṇa taṇḍule gaṇhathā” ti āha. “Mayam āmakam na paṭiggaṇhāmā” ti. “Ayya, āmakam kira na gaṇhanti” ti. “Tena hi tesam karoṭiyam vaḍḍhetvā gobhattam dehī” ti. Sā tesam karoṭiyam vaḍḍhetvā mahāgoṇānam pakkabhattam āharitvā adāsi. Pañca pi janā kabaḷe vaḍḍhetvā mukhe pakkhipitvā gale laggāpetvā akkhini parivattetvā vissatṭhasaññā matā viya nipajjimsu. Dāsī te disvā: “Matā bhavissantī” ti bhītā gantvā seṭṭhino ārocesi: “Ayya, te brāhmaṇa gobhattam gilitum asakkontā {4.68} matā” ti.

So cintesi: “Idāni ayaṁ pāpadhammo sukhumālabrāhmaṇānam gobhattam dāpesi, te tam gilitum asakkontā matāti maṁ garahissantī” ti. Tato dāsim āha: “khippam gantvā etesam karoṭikesu bhattam haritvā nānaggarasam sālibhattam vaḍḍhehī” ti. Sā tathā akāsi. Seṭṭhi antarapīthim paṭipannamanusse pakkosāpetvā: “Aham mama bhuñjananiyāmena etesam brāhmaṇānam bhattam dāpesim, ete lobhena mahante piṇḍe katvā bhuñjamānā gale laggāpetvā matā, mama niddosabhāvaṁ jānāthā” ti vatvā parisam sannipātesi. Mahājane sannipatite brāhmaṇa utthāya mahājanam oloketvā: “Passathimassa seṭṭhissa musāvāditaṁ, ‘amhākaṁ attano bhuñjanabhattam dāpesi’nti vadati, paṭhamam gobhattam amhākaṁ datvā amhesu matesu viya nipannesu imam bhattam vaḍḍhāpesi” ti vatvā attano mukhehi gahitabhattam bhūmiyam pātetvā dassetum. Mahājano seṭṭhim garahi: “Andhabāla, attano kulavaṁsam nāsesi, dānasālam jhāpesi, yācake gīvāyam gahetvā nīharāpesi, idāni imesam sukhumālabrāhmaṇānam bhattam dento gobhattam dāpesi, paralokam gacchanto tava ghare vibhavam gīvāyam bandhitvā gamissasi maññe” ti.

Tasmim khaṇe sakko mahājanam pucchi: “Jānātha, tumhe imasmim gehe dhanam kassa santakan”-ti? “Na jānāmā” ti. “Imasmim nagare asukakāle bārānasiyam mahāseṭṭhi nāma dānasālam kāretvā mahādānam pavattayī” ti sutapubbam tumhehīti. “Āma suṇāmā” ti. “Aham so seṭṭhi, dānam datvā sakko devarājā hutvā putto pi me tam vaṁsam avināsetvā dānam datvā cando devaputto hutvā nibbatto, tassa putto sūriyo, tassa putto mātali, tassa putto

pañcasikho gandhabbadevaputto hutvā nibbatto. Tesu ayaṃ cando, ayaṃ sūriyo, ayaṃ mātalisāṅgāhako, ayaṃ imassa {4.69} pāpadhammassa pitā pañcasikho gandhabbadevaputto, evaṃ bahugūṇaṃ etaṃ dānaṃ nāma, kattabbam-eva kusalaṃ paṇḍitehī” ti kathentā mahājanassa kaṅkhacchedanatthaṃ ākāse uppatitvā mahantenānubhāvena mahantena parivārena jalamānasarīrā aṭṭhaṃsu, sakalanagaraṃ pajjalantaṃ viya ahosi. Sakko mahājanaṃ āmantetvā: “Mayaṃ attano dibbasampattiṃ pahāya āgacchantā imaṃ kulavaṃsanāsakaraṃ pāpadhammabilārakosiyaṃ nissāya āgatā, ayaṃ pāpadhammo attano kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake gīvāyaṃ gahetvā nīharāpetvā amhākaṃ vaṃsaṃ samucchindi, ‘ayaṃ adānasīlo hutvā niraye nibbatteyyā’ ti imassa anukampāya āgatāmhā” ti vatvā dānagūṇaṃ pakāsento mahājanassa dhammaṃ desesi. Bilārakosiyo sirasmiṃ añjaliṃ patiṭṭhapetvā: “Deva, ahaṃ ito paṭṭhāya porāṇakulavaṃsaṃ anāsāpetvā dānaṃ pavattessāmi, ajja ādiṃ katvā antamaso udakadantaponāṃ upādāya attano laddhāhāraṃ parassa adatvā na khādissāmi” ti sakkassa paṭiññaṃ adāsi. Sakko taṃ dametvā nibbisevanaṃ katvā pañcasu sīlesu patiṭṭhapetvā cattāro devaputte ādāya sakaṭṭhānam-eva gato. So pi seṭṭhi yāvajjivaṃ dānaṃ datvā tāvatimsabhavane nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, ayaṃ bhikkhu pubbe assaddho ahosi kassaci kiñci adātā, ahaṃ pana naṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpesiṃ, tam-eva cittaṃ bhavantaragatam-pi na jahātī” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā seṭṭhi ayaṃ dānapatiko bhikkhu ahosi, cando sārīputto, sūriyo moggallāno, mātali kassapo, pañcasikho ānando, sakko pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Bilārakosiyajātakavaṇṇanā dvādasamā

Ja 451 Cakkavākajātakavaṇṇanā

Vaṇṇavā {4.70} **abhirūposī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira cīvarādīhi atitto: “Kahaṃ saṅghabhattaṃ, kahaṃ nimantanā”-ti pariyesanto vicarati, āmisakathāyaṃ-eva abhiramati. Athaññe pesalā bhikkhū tassānuggahena satthu ārocesuṃ. Satthā taṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu lolo” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu kasmā evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā lolo ahosi, lolabhāvo ca nāma pāpako, pubbe pi tvaṃ lolabhāvaṃ nissāya

bārāṇasiyaṃ hatthikuṇapādīhi atitto mahāaraññaṃ pavittṭho” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko lolakāko bārāṇasiyaṃ hatthikuṇapādīhi atitto: “Araññaṃ nu kho kīdisan”-ti araññaṃ gantvā tattha pi phalāphalehi asantuṭṭho gaṅgāya tīraṃ gantvā vicaranto jayampatike cakkavāke disvā: “Ime sakuṇā ativiya sobhanti, ime imasmiṃ gaṅgātīre bahuṃ macchamaṃsaṃ khādanti maññe, ime paṭipucchitvā mayā pi imesaṃ bhojanaṃ gocaraṃ khāditvā vaṇṇavantena bhavituṃ vaṭṭatī” ti tesāṃ avidūre nisīditvā cakkavākaṃ pucchanto dve gāthā abhāsi:

**1. Vaṇṇavā abhirūposi, ghano sañjātarohito,
Cakkavāka surūposi, vipasannamukhindriyo.**

**2. Pāṭhīnaṃ pāvusaṃ macchaṃ, balajaṃ muñjarohitaṃ,
Gaṅgāya tīre nisinna, evaṃ bhuñjasi bhojanan-ti.**

Tattha **ghano** ti ghanasarīro. **Sañjātarohito** ti uttattasuvaṇṇaṃ viya suṭṭhujātarohitavaṇṇo. **Pāṭhīna**-ti pāṭhīnanāmakāṃ pāsāṇamacchaṃ. **Pāvusa**-ti mahāmukhamacchaṃ, “pāhusan”-ti pi pāṭho. **Balajan**-ti balajamacchaṃ. **Muñjarohita**-ti muñjamacchaṇca rohitamacchaṇca. **Evaṃ bhuñjasi** ti evarūpaṃ bhojanaṃ maññe bhuñjasīti pucchati.

Cakkavāko tassa vacanaṃ paṭikkhipanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na {4.71} vāhametaṃ bhuñjāmi, jaṅgalānodakāni vā,
Aññatra sevālapaṇakā, etaṃ me samma bhojanan-ti.**

Tassattho: ahaṃ samma, aññatra sevālā ca paṇakā ca sesāni jaṅgalāni vā odakāni vā maṃsāni ādāya etaṃ bhojanaṃ na bhuñjāmi, yaṃ panetaṃ sevālapaṇakāṃ, etaṃ me samma, bhojananti.

Tato kāko dve gāthā abhāsi:

**4. Na vāhametaṃ saddahāmi, cakkavākassa bhojanaṃ,
Aham-pi samma bhuñjāmi, gāme loṇiyateliyaṃ.**

**5. Manussesu kataṃ bhattaṃ, suciṃ maṃsūpasecanaṃ,
Na ca me tādiso vaṇṇo, cakkavāka yathā tuvan-ti.**

Tattha **yathā tuvan**-ti yathā tuvaṃ sobhaggappatto sarīravaṇṇo, tādiso mayhaṃ vaṇṇo natthi, etena kāraṇena ahaṃ tava: “Sevālapaṇakāṃ mama bhojanan”-ti vadantassa vacanaṃ na saddahāmīti.

Athassa cakkavāko dubbaṇṇakāraṇaṃ kathetvā dhammaṃ desento sesagāthā abhāsi:

**6. Sampassaṃ attani veraṃ, himsayāṃ mānusiṃ pajam,
Utrasto ghasasī bhīto, tena vaṇṇo tavediso.**

**7. Sabbalokaviruddhosi, dhaṅka pāpena kammunā,
Laddho piṇḍo na pīṇeti, tena vaṇṇo tavediso.**

**8. Aham-pi samma bhuñjāmi, ahimsaṃ sabbapāṇinaṃ,
Appossukko nirāsaṅkī, asoko akutobhaya.**

**9. So karassu ānubhāvaṃ, vītivattassu sīliyaṃ,
Ahimsāya cara loke, piyo hohisi maṃmiva.**

**10. Yo na hanti na ghāteti, na jināti na jāpaye,
Mettaṃso sabbabhūtesu, veraṃ tassa na kenacī ti.**

Tattha **sampassan**-ti samma kāka tvaṃ paresu uppannaṃ attani veracittaṃ sampassamāno mānusiṃ pajam himsanto viheṭhento. **Utrasto** ti bhīto. **Ghasasī** ti bhuñjasi. Tena te ediso bībhacchavaṇṇo jāto. **Dhaṅkā** ti kākaṃ ālapati. **Piṇḍo** ti bhojanaṃ. **Ahimsaṃ sabbapāṇinan**-ti ahaṃ pana sabbasatte ahimsanto {4.72} bhuñjāmīti vadati. **So karassu ānubhāvan**-ti so tvam-pi vīriyaṃ karohi, attano sīliyasaṅkhātāṃ dussīlabhāvaṃ vītivattassu. **Ahimsāyā** ti ahimsāya samannāgato hutvā loke cara. **Piyo hohisi maṃmivā** ti evaṃ sante mayā sadiso va lokassa piyo hohisi. **Na jinātī** ti dhanajāniṃ na karoti. **Na jāpaye** ti aññe pi na kāreti. **Mettaṃso** ti mettakoṭṭhāso mettacitto. **Na kenacī** ti kenaci ekasattena pi saddhiṃ tassa veraṃ nāma natthīti.

Tasmā sace lokassa piyo bhavituṃ icchasi, sabbaverehi viramāhīti evaṃ cakkavāko kākassa dhammaṃ desesi. Kāko: “Tumhe attano gocaraṃ mayhaṃ na kathetha, kā kā” ti vassanto uppatitvā bārāṇasiyaṃ ukkārabhūmiyaññeva otari.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi. Tadā kāko lolabhikkhu ahosi, cakkavākī rāhulamātā, cakkavāko pana aham-eva ahosinti.

Cakkavākajātakavaṇṇanā terasamā

Ja 452 Bhūripaṇṇajātakavaṇṇanā

Saccaṃ kirā ti idaṃ bhūripaṇṇajātakaṃ **mahāumaṅgajātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

Atha rājā maraṇabhayaatajjito punadivase cattāro amacce pakkosāpetvā: “Tātā, tumhe cattāro catūsu rathesu thatvā catūhi nagaradvārehi nikkhamitvā yattha mama puttāṃ mahosadhapaṇḍitaṃ passatha, tatthevassa sakkāraṃ katvā khippaṃ ānethā” ti āṇāpesi. Te pi cattāro ekekena dvārena nikkhamiṃsu. Tesu tayo janā paṇḍitaṃ na passimṃsu. Dakkhiṇadvārena nikkhanto pana dakkhiṇayavamajjhakagāme mahāsattaṃ mattikaṃ āharitvā ācariyassa cakkam vaṭṭetvā mattikāmakkhitasarīraṃ palālapīṭṭhake nisīditvā muṭṭhiṃ muṭṭhiṃ katvā appasūpaṃ yavabhattaṃ bhuñjamānaṃ passi. Kasmā panesa etaṃ kammaṃ akāsīti? Rājā kira: “Nissamṣayaṃ paṇḍito rajjaṃ gaṇhissatī” ti āsaṅkati. “So ‘kumbhakārakammena jīvati’ ti sutvā nirāsaṅko bhavissatī” ti cintetvā evamakāsīti. So amaccaṃ disvā attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā: “Ajja mayhaṃ yaso puna pākatiko bhavissati, amarādeviyā sampāditaṃ nānaggarasabhojanam-eva bhuñjissāmī” ti cintetvā gahitaṃ yavabhattapiṇḍaṃ chaḍḍetvā uṭṭhāya mukhaṃ vikkhāletvā nisīdi. Tasmīṃ khaṇe so amacco taṃ upasaṅkami. So pana senakapakkhiko, tasmā naṃ ghaṭento: “Paṇḍita, ācariyasena-kassa vacanaṃ niyyānikaṃ, tava nāma yase parihīne tathārūpā paṇṇā patiṭṭhā hotuṃ nāsakkhi, idāni mattikāmakkhito palālapīṭṭhe nisīditvā evarūpaṃ bhattaṃ bhuñjasi” ti vatvā dasakanipāte bhūripaṇṇe paṭhamāṃ gāthamāha.

1. Saccaṃ {6.373} **kira, tvaṃ api bhūripaṇṇā, yā tādisī sirī dhitī matī ca, Na tāyatebhāvavasūpanitaṃ, yo yavakaṃ bhuñjasi appasūpan-ti.**

Atha naṃ mahāsatto: “Andhabāla, ahaṃ attano paṇṇābalena puna taṃ yasam pākatikaṃ kātukāmo evaṃ karomī” ti vatvā imaṃ gāthādvayamāha:

2. Sukhaṃ dukkhena paripācayanto, kālākālaṃ vicinaṃ chandachanno, Atthassa dvārāni avāpuranto, tenāhaṃ tussāmi yavodanena.

3. Kālāṇca ñatvā abhijīhanāya, mantehi atthaṃ paripācayitvā, Vijambhissaṃ sīhavijambhitāni, tāyiddhiyā dakkhasi maṃ punāpī ti.

Atha naṃ amacco āha: “paṇḍita, chatte adhivatthā devatā rājānaṃ pañhaṃ pucchi. Rājā cattāro paṇḍite pucchi. Tesu eko pi taṃ pañhaṃ kathetuṃ nāsakkhi, tasmā rājā tava santikaṃ maṃ pahiṇī” ti. “Evaṃ {6.374} *sante pañṇāya*

ānubhāvaṃ kasmā na passasi, evarūpe hi kāle na issariyaṃ patiṭṭhā hoti,
paññāsampanno va patiṭṭhā hotī” ti mahāsatto paññāya ānubhāvaṃ vaṇṇesi.
Amacco rañña: “Paṇḍitaṃ diṭṭhaṭṭhāne yeva sakkāraṃ katvā ānethā” ti dinnam
kahāpaṇasahassaṃ mahāsattassa hatthe ṭhapesi. Kumbhakāro:
“Mahosadhapaṇḍito kira mayā pesakārakammaṃ kārīto” ti bhayaṃ āpajji. Atha
naṃ mahāsatto: “Mā bhāyi, ācariya, bahūpakāro tvaṃ amhākan”-ti assāsetvā
sahassaṃ datvā mattikāmakkhiteva sarīrena rathe nisīditvā nagaraṃ pāvisi.
Amacco rañño ārocetvā: “Tāta, kuhiṃ paṇḍito diṭṭho” ti vutte: “Deva,
dakkhiṇayavamajjhakagāme kumbhakārakammaṃ katvā jīvati, tumhe
pakkosathāti sutvāva anbhāyitvā mattikāmakkhiteva sarīrena āgato” ti āha.
Rājā: “Sace mayhaṃ paccatthiko assa, issariyavidhinā careyya, nāyaṃ mama
paccatthiko” ti cintetvā: “Mama puttassa ‘attano gharaṃ gantvā nhatvā
alaṅkaritvā mayā dinnavidhānena āgacchatū’ ti vadeyyāthā” ti āha. Taṃ sutvā
paṇḍito tathā katvā āgantvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā
ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā paṭisanthāraṃ katvā paṇḍitaṃ vīmaṃsanto imaṃ
gāthamāha.

**4. Sukhī pi heke na karonti pāpaṃ, avaṇṇasaṃsaggabhayā puneke,
Pahū samāno vipulatthacintī, kiṃ kārāṇā me na karosi dukkhan-ti.**

Atha naṃ bodhisatto āha:

**5. Na paṇḍitā attasukhassa hetu, pāpāni kammāni samācaranti,
Dukkheṇa [6.375] phuṭṭhā khalitā pi santā, chandā ca dosā na jahanti
dhamman-ti.**

Puna rājā tassa vīmaṃsanatthaṃ khattiyamāyaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**6. Yena kenaci vaṇṇena, mudunā dāruṇena vā,
Uddhare dīnamattānaṃ, pacchā dhammaṃ samācare ti.**

Athassa mahāsatto rukkhūpamaṃ dassento imaṃ gāthamāha.

**7. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako ti.**

Evañca pana vatvā: “mahārāja, yadi paribhuttarukkhassa sākhaṃ bhañjanto pi
mittadubbhī hoti, yehi tumhehi mama pitā uḷāre issariye patiṭṭhāpito, ahañca
mahantena anuggahena anuggahito, tesu tumhesu aparajjhanto ahaṃ kathaṃ
nāma mittadubbho na bhavēyyan”-ti sabbathā pi attano amittadubbhibhāvaṃ
kathetvā rañño cittācāraṃ codento imaṃ gāthamāha.

**8. Yassā pi dhammaṃ puriso vijaññā, ye cassa kaṅkhaṃ vinayanti santo,
Taṃ hissa dīpañca parāyaṇaṇca, na tena mettiṃ jarayetha pañño ti.**

*Tassattho: mahārāja, yassa ācariyassa santikā yo puriso appamattakam-pi
dhammaṃ kāraṇaṃ jāneyya, ye cassa santo uppannaṃ kaṅkhaṃ vinayanti, taṃ
tassa patiṭṭhānaṭṭhena dīpañceva parāyaṇaṇca, tādisena ācariyena saddhiṃ
paṇḍito mittabhāvaṃ nāma na jīreyya na nāseyya.*

Idāni taṃ ovadanto imaṃ gāthādvayamāha:

**9. Alaso gihī kāmabhogī na sādhu, asaññato pabbajito na sādhu,
Rājā na sādhu anisammakārī, yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu.**

**10. Nisamma {6.376} khattiyo kayirā, nānisamma disampati,
Nisammakārino rāja, yaso kitti ca vaḍḍhatī ti.**

Bhūripaññajātakavaṇṇanā cuddasamā

Ja 453 Mahāmaṅgalajātakavaṇṇanā

Kimśu naro ti idaṃ satthā jetavane viharanto **mahāmaṅgalasuttaṃ** (Khp. 5.1) ārabha kathesi. Rājagahanagarasmiñhi kenacideva karaṇīyena santhāgāre sannipatitassa mahājanassa majjhe eko puriso: “Ajja me maṅgalakiriya atthī” ti utṭhāya agamāsi. Aparo tassa vacanaṃ sutvā: “Ayaṃ ‘maṅgalan’-ti vatvāva gato, kiṃ etaṃ maṅgalaṃ nāma” ti āha. Tamañño: “Abhimaṅgalarūpadassanaṃ maṅgalaṃ nāma. Ekacco hi kālasseva utṭhāya sabbasetam usabham vā passati, gabbhinitthim vā rohitamacchaṃ vā puṇṇaghaṭaṃ vā navanītaṃ vā gosappim vā ahatavatthaṃ vā pāyasaṃ vā passati, ito uttari maṅgalaṃ nāma natthī” ti āha. Tena kathitaṃ ekacce: “Sukathitan”-ti abhinandiṃsu. Aparo: “Netam {4.73} maṅgalaṃ, sutam nāma maṅgalaṃ. Ekacco hi ‘puṇṇā’ ti vadantānaṃ suṇāti, tathā ‘vaḍḍhā’ ti ‘vaḍḍhamānā’ ti suṇāti, ‘bhuñjā’ ti ‘khādā’ ti vadantānaṃ suṇāti, ito uttari maṅgalaṃ nāma natthī” ti āha. Tena kathitam-pi ekacce: “Sukathitan”-ti abhinandiṃsu. Aparo: “Na etaṃ maṅgalaṃ, mutaṃ nāma maṅgalaṃ. Ekacco hi kālasseva utṭhāya pathaviṃ āmasati, haritatināṃ allagomayaṃ parisuddhasāṭakaṃ rohitamacchaṃ suvaṇṇarajatabhājanaṃ āmasati, ito uttari maṅgalaṃ nāma natthī” ti āha. Tena kathitam-pi ekacce: “Sukathitan”-ti abhinandiṃsu. Evaṃ diṭṭhamaṅgalikā sutamaṅgalikā mutamaṅgalikāti tisso pi parisā hutvā aññaamaññaṃ saññāpetum nāsakkhiṃsu, bhummadevatā ādim katvā yāva brahmalokā: “Idaṃ maṅgalan”-ti tathato na jāniṃsu.

Sakko cintesi: “Imaṃ maṅgalapaṇhaṃ sadevake loke aññatra bhagavatā añño kathetuṃ samattho nāma natthi, bhagavantam upasaṅkamitvā imaṃ paṇhaṃ pucchissāmi” ti. So rattibhāge satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā añjaliṃ paggayha: “Bahū devā manussā cā” ti paṇhaṃ pucchi. Athassa satthā dvādasahi gāthāhi aṭṭhatimsa mahāmaṅgalāni kathesi. Maṅgalasutte vinivaṭṭante yeva koṭisatasahassamattā devatā arahattaṃ pāpuṇimsu, sotāpannādīnaṃ gaṇanapatho natthi. Sakko maṅgalaṃ sutvā sakaṭṭhānam-eva gato. Satthārā maṅgale kathite sadevako loko: “Sukathitaṃ”-ti abhinandi. Tadā dhammasabhāyaṃ tathāgataṃ guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā aññesaṃ avisayaṃ maṅgalapaṇhaṃ sadevakassa lokassa cittaṃ gahetvā kukkucāṃ chinditvā gaganatale candaṃ uṭṭhāpento viya kathesi, evaṃ mahāpaṇño, āvuso, tathāgato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, idāneva sambodhippattassa mama maṅgalapaṇhakathanāṃ, svāhaṃ bodhisattacariyaṃ caranto pi devamanussānaṃ kaṅkhaṃ chinditvā maṅgalapaṇhaṃ kathesiṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.74} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāme vibhavasampannassa brāhmaṇassa kule nibbatti, “rakkhitaṃ kumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto takkaṣilāyaṃ uggahitasippo katadārapariggaho mātāpitūnaṃ accayena ratanavilokanaṃ katvā saṃviggamānaso mahādānaṃ pavattetvā kāme pahāya himavantapadese pabbajitvā jhānābhiniṇṇaṃ nibbattetvā vanamūlaphalāhāro ekasmiṃ padese vāsaṃ kappesi. Anupubbenassa parivāro mahā ahoṣi, pañca antevāsikasatāni ahesuṃ. Athekadivaṣaṃ te tāpasā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā: “Ācariya, vassārattasamaye himavantato otaritvā loṇambilasevanatthāya janapadacārikaṃ gacchāma, evaṃ no sarīraṇa thiraṃ bhavissati, jaṅghavihāro ca kato bhavissati” ti āhaṃsu. Te: “Tena hi tumhe gacchatha, ahaṃ idheva vasissāmi” ti vutte taṃ vanditvā himavantā otaritvā cārikaṃ caramānā bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasiṃsu. Tesāṃ mahāsakkārasammāno ahoṣi. Athekadivaṣaṃ bārāṇasiyaṃ santhāgāre sannipatite mahājanakāye maṅgalapaṇho samuṭṭhāti. Sabbaṃ paccuppannavatthunayeneva veditabbaṃ.

Tadā pana manussānaṃ kaṅkhaṃ chinditvā maṅgalapaṇhaṃ kathetuṃ samatthaṃ apassanto mahājano uyyānaṃ gantvā isigaṇaṃ maṅgalapaṇhaṃ pucchi. Isayo rājānaṃ āmantetvā: “Mahārāja, mayaṃ etaṃ kathetuṃ na

sakkhissāma, apica kho amhākaṃ ācariyo rakkhitatāpaso nāma mahāpaṇṇo himavante vasati, so sadevakassa lokassa cittaṃ gahetvā etaṃ maṅgalapaṇṇaṃ kathessatī” ti vadimsu. Rājā: “Bhante, himavanto nāma dūre duggamova, na sakkhissāma mayaṃ tattha gantuṃ, sādhu vata tumhe yeva ācariyassa santikaṃ gantvā pucchitvā uggaṇhitvā punāgantvā amhākaṃ kathethā” ti āha. Te: “Sādhu” ti sampaṭicchitvā ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthārā ācariyena raṇṇo dhammikabhāve janapadacāritte ca pucchite taṃ diṭṭhamaṅgalādīnaṃ uppattim ādito paṭṭhāya kathetvā {4.75} raṇṇo yācanāya ca attano paṇhasavanatthaṃ āgatabhāvaṃ pakāsetvā: “Sādhu no bhante, maṅgalapaṇṇaṃ pākaṭaṃ katvā kathethā” ti yācimsu. Tato jeṭṭhantevāsiko ācariyaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kiṃsu naro jappamadhicca kāle, kaṃ vā vijjaṃ katamaṃ vā sutānaṃ,
So macco asmiṇca paramhi loke, kathaṃ karo sotthānena gutto ti.**

Tattha **kāle** ti maṅgalapatthanakāle. **Vijjaṃ**-ti vedam. **Sutānaṃ**-ti sikkhitabbayuttakapariyattīnaṃ. **Asmiṇcā** ti ettha **cā** ti nipātamattaṃ. **Sotthānenā** ti sotthibhāvāvahena maṅgalena. Idaṃ vuttaṃ hoti: “ācariya, puriso maṅgalaṃ icchanto maṅgalakāle kiṃsu nāma jappanto tīsu vedesu kataraṃ vā vedam kataraṃ vā sutānaṃ antare sutapariyattim adhīyitvā so macco imasmiṇca loke paramhi ca kathaṃ karo etesu jappādīsu kiṃ kena niyāmena karonto sotthānena niraparādhamaṅgalena gutto rakkhito hoti, taṃ ubhayalokahitaṃ gahetvā ṭhitamaṅgalaṃ amhākaṃ kathehi” ti.

Evam jeṭṭhantevāsikena maṅgalapaṇṇaṃ puṭṭho mahāsatto devamanussānaṃ kaṅkhaṃ chindanto: “Idaṇcidaṇca maṅgalan”-ti buddhalīlāya maṅgalaṃ kathento āha:

**2. Yassa devā pitaro ca sabbe, sarīsapā sabbabhūtāni cā pi,
Mettāya niccam apacitāni hontī, bhūtesu ve sotthānaṃ tadāhū ti.**

Tattha **yassā** ti yassa puggalassa. **Devā** ti bhummadeve ādim katvā sabbe pi kāmāvacaradevā. **Pitaro cā** ti tatuttari rūpāvacarabrahmāno. **Sarīsapā** ti dīghajātikā. **Sabbabhūtāni cāpi** ti vuttāvasesāni ca sabbāni pi bhūtāni. **Mettāya niccam apacitāni hontī** ti ete sabbe sattā dasadisāpharaṇavasena pavattāya appanāppattāya mettābhāvanāya apacitā hontī. **Bhūtesu ve** ti taṃ tassa puggalassa sabbasattesu sotthānaṃ nirantaraṃ pavattaṃ niraparādhamaṅgalaṃ {4.76} āhu. Mettāvihārī hi puggalo sabbesaṃ piyo hoti parūpakkamena aviko piyo. Iti so iminā maṅgalena rakkhito go pito hotīti.

Iti mahāsatto paṭhamam maṅgalaṃ kathetvā dutiyādīni kathento:

3. Yo sabbalokassa nivātavutti, itthīpumānaṃ sahadārakānaṃ,
Khantā duruttānamappaṭikūlavādī, adhivāsanaṃ sotthānaṃ tadāhu.
4. Yo nāvajānāti sahāyamatte, sippena kulyāhi dhanena jaccā,
Rucipaṇṇo atthakāle matīmā, sahāyesu ve sotthānaṃ tadāhu.
5. Mittāni ve yassa bhavanti santo, saṃvissatthā avisamvādakassa,
Na mittadubbhī saṃvibhāgī dhanena, mittesu ve sotthānaṃ tadāhu.
6. Yassa bhariyā tulyavayā samaggā, anubbatā dhammakāmā pajātā,
Kolīniyā sīlavatī patibbatā, dāresu ve sotthānaṃ tadāhu.
7. Yassa rājā bhūtapati yasassī, jānāti soceyyaṃ parakkamañca,
Advejjhatā suhodayaṃ mamanti, rājūsu ve sotthānaṃ tadāhu.
8. Annañca pānañca dadāti saddho, mālañca gandhañca vilepanañca,
Pasannacitto anumodamāno, saggesu ve sotthānaṃ tadāhu.
9. Yamariyadhammena punanti vuddhā, ārādhitā samacariyāya santo,
Bahussutā {4.77} **isayo sīlavanto**, arahantamajjhe sotthānaṃ tadāhū ti.

Imā gāthā abhāsi.

Tattha **nivātavutti** ti muducittatāya sabbalokassa nīcavutti hoti. **Khantā duruttānan**-ti parehi vuttānaṃ duṭṭhavadanānaṃ adhivāsako hoti.
Appaṭikūlavādī: “Akkocchi maṃ, avadhi maṃ”-ti yugaggāhaṃ akaronto anukūlam-eva vadati. **Adhivāsana**-ti idaṃ adhivāsanaṃ tassa sotthānaṃ niraparādhamaṅgalaṃ paṇḍitā vadanti.

Sahāyamatte ti sahāye ca sahāyamatte ca. Tattha saha paṃsukīḷitā sahāyā nāma, dasa dvādasa vassāni ekato vutthā sahāyamattā nāma, te sabbepi: “Ahaṃ sippavā, ime nisippā” ti evaṃ sippena vā: “Ahaṃ kulīno, ime na kulīnā” ti evaṃ kulasampattisaṅkhātāhi kulyāhi vā, “ahaṃ aḍḍho, ime duggatā” ti evaṃ dhanena vā, “ahaṃ jātisampanno, ime dujjātā” ti evaṃ jaccā vā nāvajānāti. **Rucipaṇṇo** ti sādhu paṇṇo sundarapaṇṇo. **Atthakāle** ti kassacideva atthassa kāraṇassa uppannakāle. **Matīmā** ti taṃ taṃ atthaṃ paricchinditvā vicāraṇasamatthatāya matīmā hutvā te sahāye nāvajānāti. **Sahāyesū** ti taṃ tassa anāvajānanaṃ sahāyesu sotthānaṃ nāmāti porāṇakapaṇḍitā āhu. Tena hi so niraparādhamaṅgalena idhaloke ca paraloke ca gutto hoti. Tattha paṇḍite sahāye nissāya sotthibhāvo **kusanāḷijātakena** (Ja. 121) kathetabbo.

Santo ti paṇḍitā sappurisā yassa mittāni bhavanti. **Samvissatthā** ti gharam pavisitvā icchiticchitasseva gahaṇavasena vissāsamāpannā. **Avisamvādakassā** ti avisamvādanasīlassa. **Na mittadubbhī** ti yo ca mittadubbhī na hoti. **Samvibhāgī dhanenā** ti attano dhanena mittānam samvibhāgam karoti. **Mittesū** ti mitte nissāya laddhabbam tassa tam mittesu sotthānam nāma hoti. So hi evarūpehi mittehi rakkhito sotthim pāpuṇāti. Tattha mitte nissāya sotthibhāvo **mahāukkusajātakādīhi** (Ja. 486.1 ādayo) kathetabbo.

Tulyavayā ti samānavayā. **Samaggā** ti samaggavāsā. **Anubbatā** ti anuvattitā. **Dhammakāmā** ti tividhasucaritadhammam roceti. **Pajātā** ti vijāyinī, na vañjhā. **Dāresū** ti etehi sīlaguṇehi samannāgate mātugāme gehe vasante sāmikassa sotthi hotīti paṇḍitā kathenti. Tattha sīlavantaṃ mātugāmam nissāya sotthibhāvo **maṇicorajātaka-** (Ja. 194) **sambulajātaka-** (Ja. 519) **khaṇḍahārajātakehi** (Ja. 544) kathetabbo.

Soceyyan-ti sucibhāvam. **Advejjhatā** ti advejjhatāya na esa mayā saddhim bhijjivā dvidhā bhavissatīti evaṃ advejjhabhāvena yaṃ jānāti. **Suhadayam maman-**ti suhado ayaṃ mamanti ca yaṃ jānāti. **Rājūsu ve** ti evaṃ rājūsu sevakānam sotthānam nāmāti paṇḍitā kathenti. **Dadā ti** {4.78} **saddho** ti kammaṇca phalaṇca saddahitvā dadāti. **Saggesu ve** ti evaṃ sagge devaloke sotthānam niraparādhamaṅgalanti paṇḍitā kathenti, tam petavattuvimānavatthūhi vitthāretvā kathetabbam.

Punanti vuddhā ti yaṃ puggalam nāṇavuddhā ariyadhammena punanti parisodhenti. **Samacariyāyā** ti sammāpaṭipattiyā. **Bahussutā** ti paṭivedhabahussutā. **Isayo** ti esitaguṇā. **Sīlavanto** ti ariyasīlena samannāgatā. **Arahantamajjhe** ti arahantānam majjhe paṭilabhitabbam tam sotthānanti paṇḍitā kathenti. Arahanto hi attanā paṭividdhamaggaṃ ācikkhitvā paṭipādentā ārādhakam puggalam ariyamaggena punanti, so pi arahāva hoti.

Evaṃ mahāsatto arahattena desanāya kūṭam gaṇhanto aṭṭhahi gāthāhi aṭṭha mahāmaṅgalāni kathetvā tesaṇṇeva maṅgalānam thutim karonto osānagāthamāha.

**10. Etāni kho sotthānāni loke, viññuppasatthāni sukhudrayāni,
Tānīdha sevetha naro sapaṇṇo, na hi maṅgale kiñcanamatthi saccan-ti.**

Tattha **na hi maṅgale** ti tasmim pana diṭṭhasutamutappabhede maṅgale kiñcanam ekamaṅgalam-pi saccam nāma natthi, nibbānam-eva panekam paramatthasaccanti.

Isayo tāni maṅgalāni sutvā sattaṭṭhadivasaccayena ācariyaṃ āpucchitvā tattheva agamaṃsu. Rājā tesam̐ santikaṃ gantvā pucchi. Te tassa ācariyena kathitaniyāmena maṅgalapañhaṃ kathetvā himavantam-eva āgamaṃsu. Tato paṭṭhāya loke maṅgalam̐ pākaṭam̐ ahosi. Maṅgalesu vattitvā matamatā saggapatham̐ pūresum̐. Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā isigaṇam̐ ādāya brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ maṅgalapañhaṃ kathesi”-ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā isigaṇo buddhapaṇḍitaṃ ahosi, [4.79] maṅgalapañhapucchako jeṭṭhantevāsiko sārīputto, ācariyo pana aham-eva ahosi”-ti.

Mahāmaṅgalajātakavaṇṇanā pannarasamā

Ja 454 Ghaṭapaṇḍitajātakavaṇṇanā

Uṭṭhehi kaṇhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mataputtaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Vatthu maṭṭhakuṇḍalisadisam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mataputtaṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kirekassa buddhupaṭṭhākassa kuṭumbikassa piyaputto kālamakāsi. So puttāsokasamappito na nhāyati na bhuñjati na kammante vicāreti, na buddhupaṭṭhānaṃ gacchati, kevalaṃ: “Piyaputtaka, maṃ ohāya paṭhamataraṃ gatosī” ti ādāni vatvā vipvalapati. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokento tassa sotāpattiphalūpanissayaṃ disvā punadvase bhikkhusaṅghaparivuto sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā ānandattherena pacchāsamaṇena tassa gharadvāraṃ agamāsi. Satthu āgatabhāvaṃ kuṭumbikassa ārocesum̐. Athassa gehajano āsanaṃ paññāpetvā satthāraṃ nisīdāpetvā kuṭumbikaṃ pariggahetvā satthu santikaṃ ānesi.

Idha pana satthā taṃ upāsakaṃ: “Kiṃ, upāsaka, socasī” ti vatvā: “Āma, bhanten”-ti vutte: “Upāsaka, porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā mataputtaṃ nānusoṇṇasū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte uttarapathe kaṃsabhoge asitañjananagare mahākaṃso nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa kaṃso ca, upakaṃso cāti dve puttā ahesum̐, devagabbhā nāma ekā dhītā. Tassā jātadvase nemittakā brāhmaṇā: “Etissā kucchiyaṃ nibbattaputtā kaṃsagottaṃ kaṃsavaṃsaṃ nāseṇanti” ti byākariṃsu. Rājā balavasinehena dhītaraṃ vināsetum̐ nāsakkhi, “bhātaro jānissanti” ti yāvatāyukaṃ ṭhatvā

kālamakāsi. Tasmim kālakate kaṁso rājā ahosi, upakaṁso uparājā. Te cintayimsu: “Sace mayam bhaginiṁ nāsessāma, gārayhā bhavissāma, etaṁ kassaci adativā nissāmikaṁ katvā paṭijaggissāmā” ti. Te ekathūṇakaṁ pāsādaṁ kāretvā taṁ tattha vasāpesuṁ. Nandigopā nāma tassā paricārikā ahosi. Andhakaveṇḍo nāma dāso tassā sāmiko ārakhamakāsi.

Tadā uttaramadhurāya mahāsāgaro nāma rājā rajjam kāresi. Tassa sāgaro, upasāgaro cāti dve puttā ahesuṁ. Tesu pitu accayena sāgaro rājā ahosi, upasāgaro uparājā. So upakaṁsassa sahāyako ekācariyakule ekato uggahitasippo. So sāgarassa bhātu antepure dubbhivā bhāyamāno palāyitvā kaṁsabhoge upakaṁsassa santikaṁ agamāsi. Upakaṁso taṁ rañño dassesi, rājā tassa {4.80} mahantaṁ yasaṁ adāsi. So rājupaṭṭhānaṁ gacchanto devagabbhāya nivāsaṁ ekathambhaṁ pāsādaṁ disvā: “Kasseso nivāso” ti pucchitvā taṁ kāraṇaṁ sutvā devagabbhāya paṭibaddhacitto ahosi. Devagabbhā pi ekadivasam taṁ upakaṁsena saddhiṁ rājupaṭṭhānaṁ āgacchantaṁ disvā: “Ko eso” ti pucchitvā: “Mahāsāgarassa putto upasāgaro nāmā” ti nandigopāya santikā sutvā tasmim paṭibaddhacittā ahosi. Upasāgaro nandigopāya lañjam datvā: “Bhagini, sakkhissasi me devagabbhaṁ dassetuṁ”-ti āha. Sā: “Na etaṁ sāmī, garukan”-ti vatvā taṁ kāraṇaṁ devagabbhāya ārocesi. Sā pakatiyāva tasmim paṭibaddhacittā taṁ vacanaṁ sutvā: “Sādhū” ti sampatiucchitvā nandigopā upasāgarassa saññaṁ datvā rattibhāge taṁ pāsādaṁ āropesi. So devagabbhāya saddhiṁ samvāsaṁ kappesi. Atha nesaṁ punappunaṁ samvāsena devagabbhā gabbhaṁ paṭilabhi.

Aparabhāge tassā gabbhapatiṭṭhānaṁ pākāṭaṁ ahosi. Bhātaro nandigopaṁ pucchimsu, sā abhayaṁ yācitvā taṁ antaraṁ kathesi. Te sutvā: “Bhaginiṁ nāsetuṁ na sakkā, sace dhītaraṁ vijāyissati, tam-pi na nāsessāma, sace pana putto bhavissati, nāsessāmā” ti cintetvā devagabbhaṁ upasāgarasseva adamsu. Sā paripuṇṇagabbhā dhītaraṁ vijāyi. Bhātaro sutvā haṭṭhatuṭṭhā tassā: “Añjanadevī” ti nāmaṁ karimsu. Tesam bhogavaḍḍhamānaṁ nāma bhogagāmaṁ adamsu. Upasāgaro devagabbhaṁ gahetvā bhogavaḍḍhamānagāme vasi. Devagabbhāya puna pi gabbho patiṭṭhāsi, nandigopā pi taṁ divasaṁ-eva gabbhaṁ paṭilabhi. Tāsu paripuṇṇagabbhāsu ekadivasam-eva devagabbhā puttāṁ vijāyi, nandigopā dhītaraṁ vijāyi. Devagabbhā puttassa vināsanabhayena puttāṁ nandigopāya rahassena pesetvā tassā dhītaraṁ āharāpesi. Tassā vijātabhāvaṁ bhātikānaṁ ārocesuṁ. Te: “Puttāṁ vijātā, dhītaraṁ”-ti pucchitvā: “Dhītaraṁ”-ti {4.81} vutte: “Tena hi

posethā” ti āhaṃsu. Etenupāyena devagabbhā dasa putte vijāyi, dasa dhītaro nandigopā vijāyi. Dasa puttā nandigopāya santike vaḍḍhanti, dhītaro devagabbhāya. Taṃ antaraṃ koci na jānāti. Devagabbhāya jeṭṭhaputto vāsudevo nāma ahosi, dutiyo baladevo, tatiyo candadevo, catuttho sūriyadevo, pañcama aggidevo, chaṭṭho varuṇadevo, sattamo ajjuno, aṭṭhamo pajjuno, navamo ghaṭapaṇḍito, dasamo aṅkuro nāma ahosi. Te andhakaveṇḍadāsaputtā dasa bhātikā ceṭakāti pākaṭā ahesuṃ.

Te aparabhāge vuddhimanvāya thāmabalasampannā kakkhaḷā pharusā hutvā vilopaṃ karontā vicaranti, rañño gacchante paṇṇākāre pi vilumpanteva. Manussā sannipatitvā: “Andhakaveṇḍadāsaputtā dasa bhātikā raṭṭhaṃ vilumpanti” ti rājaṅgaṇe upakkosiṃsu. Rājā andhakaveṇḍaṃ pakkosāpetvā: “Kasmā puttehi vilopaṃ kārāpesi” ti tajjesi. Evaṃ dutiyam-pi tatiyam-pi manussehi upakkose kate rājā taṃ santajjesi. So maraṇabhayaabhīto rājānaṃ abhayaṃ yācivā: “Deva, ete na mayhaṃ puttā, upasāgarassa puttā” ti taṃ antaraṃ ārocesi. Rājā bhīto: “Kena te upāyena gaṇhāmā” ti amacce pucchitvā: “Ete, deva, mallayuddhavittakā, nagare yuddhaṃ kāretvā tattha ne yuddhamaṇḍalaṃ āgate gāhāpetvā māressāmā” ti vutte cāruraṇca, muṭṭhikañcāti dve malle posetvā: “Ito sattame divase yuddhaṃ bhavissati” ti nagare bheriṃ carāpetvā rājaṅgaṇe yuddhamaṇḍalaṃ sajjāpetvā akkhavāṭaṃ kāretvā yuddhamaṇḍalaṃ alaṅkārapetvā dhajapaṭākaṃ bandhāpesi. Sakalanagaraṃ saṅkhubhi. Cakkāticakkaṃ mañcātimañcaṃ bandhitvā cāruramuṭṭhikā yuddhamaṇḍalaṃ āgantvā vaggantā gajjantā apphoṭentā vicariṃsu. Dasa bhātikā pi āgantvā rajakavīthiṃ vilumpitvā vaṇṇasāṭake nivāsetvā gandhāpaṇesu gandhaṃ, {4.82} mālākārāpaṇesu mālaṃ vilumpitvā vilittagattā māladhārino katakaṇṇapūrā vaggantā gajjantā apphoṭentā yuddhamaṇḍalaṃ pavisiṃsu.

Tasmiṃ khaṇe cāruro apphoṭento vicarati. Baladevo taṃ disvā: “Na naṃ hatthena chupissāmī” ti hatthisālato mahantaṃ hatthiyottaṃ āharitvā vaggitvā gajjitvā yottaṃ khipitvā cāruraṃ udare veṭhetvā dve yottakoṭiyo ekato katvā vattetvā ukkhipitvā sīsamatthake bhametvā bhūmiyaṃ pothetvā bahi akkhavāṭe khi pi. Cārura mate rājā muṭṭhikamallaṃ āṇāpesi. So uṭṭhāya vaggitvā gajjitvā apphoṭesi. Baladevo taṃ pothetvā aṭṭhīni sañcuṇṇetvā: “Amallomhi, amallomhī” ti vadantameva: “Nāhaṃ tava mallabhāvaṃ vā amallabhāvaṃ vā jānāmī” ti hatthe gahetvā bhūmiyaṃ pothetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā bahi akkhavāṭe khi pi. Muṭṭhiko maranto: “Yakkho hutvā taṃ khādituṃ labhissāmī” ti patthanaṃ

paṭṭhapesi. So kālamattikaataviyaṃ nāma yakkho hutvā nibbatti. Rājā: “Gaṇhatha dasa bhātike ceṭake” ti uṭṭhahi. Tasmim̐ khaṇe vāsudevo cakkam̐ khi pi. Tam̐ dvinnam-pi bhātikānam̐ sīsāni pātesi. Mahājano bhītatasito: “Avassayā no hothā” ti tesam̐ pādesu patitvā nipajji. Te dve pi mātule māretvā asitañjananagare rajjam̐ gahetvā mātāpitaro tattha katvā: “Sakalajambudīpe rajjam̐ gaṇhissāmā” ti nikkhamitvā anupubbena kālayonakaraṇṇo nivāsam̐ ayujjhanagaram̐ gantvā tam̐ parikkhipitvā ṭhitam̐ parikhārukkhagahanam̐ viddhamsetvā pākāram̐ bhinditvā rājānam̐ gahetvā tam̐ rajjam̐ attano hatthagatam̐ katvā dvāravatiṃ pāpuṇimsu. Tassa pana nagarassa ekato samuddo ekato pabbato, amanussapariggahitam̐ kira tam̐ ahosi.

Tassa ārakkham̐ gahetvā ṭhitayakkho paccāmitte disvā gadrabhavesena gadrabharavam̐ ravati. Tasmim̐ khaṇe yakkhānubhāvena {4.83} sakalanagaram̐ uppatitvā mahāsamudde ekasmim̐ dīpake tiṭṭhati. Paccāmittesu gatesu punāgantvā sakaṭṭhāne yeva patiṭṭhāti. Tadā pi so gadrabho tesam̐ dasannam̐ bhātikānam̐ āgamanam̐ ñatvā gadrabharavam̐ ravi. Nagaram̐ uppatitvā dīpake patiṭṭhāya tesu nagaram̐ adisvā nivattantesu punāgantvā sakaṭṭhāne patiṭṭhāsi. Te puna nivattiṃsu, puna pi gadrabho tatheva akāsi. Te dvāravatinagare rajjam̐ gaṇhitum̐ asakkontā kaṇhadīpāyanassa isino santikam̐ gantvā vanditvā: “Bhante, mayam̐ dvāravatiyam̐ rajjam̐ gahetum̐ na sakkoma, ekam̐ no upāyam̐ karoṭhā” ti pucchitvā: “Parikhāpiṭṭhe asukasim̐ nāma ṭhāne eko gadrabho carati. So hi amitte disvā viravati, tasmim̐ khaṇe nagaram̐ uppatitvā gacchati, tumhe tassa pāde gaṇhatha, ayam̐ vo nipphajjanūpāyo” ti vutte tāpasam̐ vanditvā gantvā gadrabhassa pādesu gahetvā nipatitvā: “Sāmi, ṭhapetvā tumhe añño amhākam̐ avassayo natthi, amhākam̐ nagaram̐ gaṇhanakāle mā ravitthā” ti yāciṃsu. Gadrabho: “Na sakkā na viravitum̐, tumhe pana paṭhamataram̐ āgantvā cattāro janā mahantāni ayanaṅgalāni gahetvā catūsu nagaradvāresu mahante ayakhāṇuke bhūmiyam̐ ākoṭetvā nagarassa uppatanakāle naṅgalāni gahetvā naṅgalabaddham̐ ayasaṅkhalikam̐ ayakhāṇuke bandheyyātha, nagaram̐ uppatitum̐ na sakkhissatī” ti āha.

Te: “Sādhū” ti vatvā tasmim̐ aviravante yeva naṅgalāni ādāya catūsu nagaradvāresu khāṇuke bhūmiyam̐ ākoṭetvā aṭṭham̐su. Tasmim̐ khaṇe gadrabho viravi, nagaram̐ uppatitumārabhi. Catūsu dvāresu ṭhitā catūhi ayanaṅgalehi gahetvā naṅgalabaddhā ayasaṅkhalikā khāṇukesu bandhiṃsu, nagaram̐ uppatitum̐ nāsakkihi. Dasa bhātikā tato nagaram̐ pavisitvā rājānam̐ māretvā rajjam̐ gaṇhiṃsu. Evam̐ te sakalajambudīpe tesatṭhiyā {4.84} nagarasahassesu

sabbarājāno cakkena jīvitakkhayaṃ pāpetvā dvāravatiyaṃ vasamānā rajjaṃ
dasa koṭṭhāse katvā vibhajiṃsu, bhaginiṃ pana añjanadeviṃ na sarīṃsu. Tato
puna: “Ekādasa koṭṭhāse karomā” ti vutte aṅkuro: “Mama koṭṭhāsaṃ tassā
detha, ahaṃ vohāraṃ katvā jīvissāmi, kevalaṃ tumhe attano janapade mayhaṃ
suṅkaṃ vissajjethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tassa koṭṭhāsaṃ
bhaginiyā datvā saddhiṃ tāya nava rājāno dvāravatiyaṃ vasiṃsu. Aṅkuro pana
vaṇijjamakāsi. Evaṃ tesu aparāparaṃ puttadhītāhi vaḍḍhamānesu addhāne gate
mātāpitara kālamakaṃsu.

Tadā kira manussānaṃ vīsativassasahassāyukakālo ahosi. Tadā
vāsudevamahārājassa eko putto kālamakāsi. Rājā sokapareto sabbakiccāni
pahāya mañcassa aṭaniṃ pariggahetvā vilapanto nipajji. Tasmīṃ kāle
ghaṭapaṇḍito cintesi: “Thapetvā maṃ añño koci mama bhātu sokaṃ harituṃ
samatto nāma natthi, upāyenassa sokaṃ harissāmī” ti. So ummattakavesaṃ
gahetvā: “Sasaṃ me detha, sasaṃ me dethā” ti ākāsaṃ ullokento sakalanagaraṃ
vicari. “Ghaṭapaṇḍito ummattako jāto” ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi. Tasmīṃ
kāle rohiṇeyyo nāma amacco vāsudevaraṇño santikaṃ gantvā tena saddhiṃ
kathaṃ samuṭṭhāpento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Uṭṭhehi kaṇha kiṃ sesi, ko attho supanena te,
Yo pi tuyhaṃ sako bhātā, hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇaṃ,
Tassa vātā balīyanti, ghaṭo jappati kesavā ti.**

Tattha **kaṇhā** ti gottenālapati, kaṇhāyanagotto kiresa. **Ko attho** ti katarā
nāma vaḍḍhi. **Hadayaṃ cakkhu ca dakkhiṇaṃ**-ti hadayena ceva
dakkhiṇacakkhunā ca samānoti attho. **Tassa vātā balīyanti** ti tassa hadayaṃ
apasmāravātā avattharanti ti attho. **Jappatīti**: “Sasaṃ me dethā” ti
vippalapati. **Kesavā** ti so kira kesasobhanatāya: “Kesavā” ti paññāyittha, tena
taṃ nāmenālapati.

Evaṃ {4.85} amaccena vutte tassa ummattakabhāvaṃ ṇatvā satthā
abhisambuddho hutvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, rohiṇeyyassa kesavo,
Taramānarūpo vuṭṭhāsi, bhātusokena aṭṭito ti.**

Rājā uṭṭhāya sīghaṃ pāsādā otaritvā ghaṭapaṇḍitassa santikaṃ gantvā ubhosu
hatthesu daḷhaṃ gahetvā tena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kiṃ nu ummattarūpova, kevalaṃ dvārakaṃ imaṃ,
Saso sasoti lapasi, ko nu te sasamāharī ti.**

Tattha **kevalaṃ dvārakaṃ imaṃ**-ti kasmā ummattako viya hutvā sakalaṃ imaṃ dvāravatinagaraṃ vicaranto: “Saso saso” ti lapasi. Ko tava sasam hari, kena te saso gahitoti pucchati.

So rañña evaṃ vutte pi punappunaṃ tadeva vacanaṃ vadati. Rājā puna dve gāthā abhāsi:

**4. Sovaṇṇamayam maṇimayam, lohamayam atha rūpiyamam,
Saṅkhasilāpavālamayam, kārayissāmi te sasam.**

**5. Santi aññe pi sasakā, araññe vanagocarā,
Te pi te ānayissāmi, kīdisam sasamicchasi ti.**

Tatrāyam saṅkhepattho: tesu suvaṇṇamayādīsu yaṃ icchasi, taṃ vada, ahaṃ te kāretvā dassāmi, athā pi te na rocesi, aññe pi araññe vanagocarā sasakā atthi, te pi te ānayissāmi, vada bhadramukha, kīdisam sasamicchasi.

Raṇño katham sutvā ghaṭapaṇḍito chaṭṭham gāthamāha.

**6. Na cāhamete icchāmi, ye sasā pathavissitā,
Candato sasamicchāmi, taṃ me ohara kesavā ti.**

Tattha **oharā** ti otārehi.

Rājā tassa katham sutvā: “Nissamsayaṃ me bhātā ummattako va jāto” ti domanassappatto sattamaṃ gāthamāha.

**7. So {4.86} nūna madhuraṃ ñāti, jīvitam vijahissasi,
Apatthiyam yo patthayasi, candato sasamicchasi ti.**

Tattha **ñāti** ti kaniṭṭham ālapanto āha. Idaṃ vuttaṃ hoti: “tāta, mayham piyañāti so tvaṃ nūna atimadhuraṃ attano jīvitam vijahissasi, yo apatthetabbaṃ patthayasi” ti.

Ghaṭapaṇḍito raṇño vacanaṃ sutvā niccalo ṭhatvā: “Bhātika, tvaṃ candato sasakaṃ patthentassa taṃ alabhivā jīvitakkhayabhāvaṃ jānanto kiṃ kāraṇaṃ mataputtaṃ anusocasī” ti vatvā aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Evaṃ ce kaṇha jānāsi, yadaññamanusāsasi,
Kasmā pure mataṃ puttaṃ, ajjā pi manusocasī ti.**

Tattha **evan**-ti idaṃ alabbhaneyyaṭṭhānaṃ nāma na patthetabbanti yadi evaṃ jānāsi. **Yadaññamanusāsasi** ti evaṃ jānanto va yadi aññaṃ anusāsasi ti attho.

Pure ti atha kasmā ito catumāsamatthake mataputtaṃ ajjā pi anusocasīti vadati.

Evam so antaravīthiyaṃ ʈhitakova: “Bhātika, ahaṃ tāva paññāyamānaṃ patthemī, tvaṃ pana apaññāyamānassa socasī” ti vatvā tassa dhammaṃ desento puna dve gāthā abhāsi:

**9. Yaṃ na labbhā manussena, amanussena vā puna,
Jāto me mā marī putto, kuto labbhā alabbhiyaṃ.**

**10. Na mantā mūlabhesajjā, osadhehi dhanena vā,
Sakkā ānayituṃ kaṇha, yaṃ petamanusocasī ti.**

Tattha **yan**-ti bhātika yaṃ evaṃ jāto me putto mā marīti manussena vā devena vā puna na labbhā na sakkā laddhuṃ, taṃ tvaṃ patthesi, tadetaṃ kuto labbhā kena kāraṇena sakkā laddhuṃ, na sakkāti dīpeti. Kasmā? Yasmā alabbhiyaṃ, alabbhaneyyatṭhānañhi nāmetanti attho. **Mantā** ti mantapayogena. **Mūlabhesajjā** ti mūlabhesajjena. **Osadhehi** ti nānāvidhosadhehi. **Dhanena vā** ti koṭisatasañkhyena pi dhanena vā. Idaṃ vuttaṃ hoti: “yaṃ tvaṃ petamanusocasi, taṃ etehi mantapayogādīhi ānetuṃ na sakkā” ti.

Rājā taṃ sutvā: “Yuttaṃ, tāta, sallakkhitaṃ me, mama sokaharaṇatthāya tayā idaṃ katan”-ti ghaṭapaṇḍitaṃ vaṇṇento catasso gāthā abhāsi:

**11. Yassa {4.87} etādisā assu, amaccā purisapaṇḍitā,
Yathā nijjhāpaye ajja, ghaṭo purisapaṇḍito.**

**12. Ādittaṃ vata maṃ santaṃ, ghatasittaṃva pāvakaṃ,
Vārinā viya osiñcaṃ, sabbaṃ nibbāpaye daraṃ.**

**13. Abbahī vata me sallāṃ, yamāsi hadayassitaṃ,
Yo me sokaparetassa, puttāsokaṃ apānudi.**

**14. Sohaṃ abbūlhasallosmi, vītasoko anāvilo,
Na socāmi na rodāmi, tava sutvāna māṇavā ti.**

Tattha paṭhamagāthāya saṅkhepattho: yathā yena kāraṇena ajja maṃ puttāsokaparetaṃ ghaṭo purisapaṇḍito sokaharaṇatthāya nijjhāpaye nijjhāpesi bodhesi. Yassa aññassa pi etādisā purisapaṇḍitā amaccā assu, tassa kuto sokoti. Sesagāthā vuttatthā yeva.

Avasāne:

**15. Evaṃ karonti sappaññā, ye honti anukampakā,
Nivattayanti sokamhā, ghaṭo jeṭṭhamva bhāṭaran-ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā uttānatthā yeva.

Evaṃ ghaṭakumārena vītasoke kate vāsudeve rajjaṃ anusāsante dīghassa addhuno accayena dasabhātikaputtā kumārā cintayimṣu: “Kaṇhadīpāyanam ‘dibbacakkhuko’ ti vadanti, vīmaṃsissāma tāva nan”-ti. Te ekaṃ daharakumāraṃ alaṅkaritvā gabbhini-ākārena dassetvā udare masūrakam bandhitvā tassa santikaṃ netvā: “Bhante, ayaṃ kumārikā kiṃ vijāyissatī” ti pucchimṣu. Tāpaso: “Dasabhātikarājūnaṃ vināsakālo patto, mayhaṃ nu kho āyusaṅkhāro kīdiso hotī” ti olokento: “Ajjeva maraṇaṃ bhavissatī” ti ñatvā: “Kumārā iminā tumhākaṃ ko attho” ti vatvā: “Kathetheva no, bhante” ti nibaddho: “Ayaṃ ito sattame divase khadiraghaṭikaṃ vijāyissati, tāya vāsudevakulam nassissati, apica kho pana tumhe taṃ khadiraghaṭikaṃ gahetvā jhāpetvā chārikaṃ nadiyaṃ pakkhipeyyāthā” ti āha. Atha naṃ te: “Kūṭajaṭila, puriso vijāyanako nāma natthī” ti vatvā tantarajjukaṃ nāma kammakaraṇaṃ katvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpayimṣu. Rājāno kumāre pakkosāpetvā: “Kiṃ kāraṇā tāpasam mārayitthā” ti {4.88} pucchitvā sabbam sutvā bhītā tassa ārakkham datvā sattame divase tassa kucchito nikkhantaṃ khadiraghaṭikaṃ jhāpetvā chārikaṃ nadiyaṃ khipimṣu. Sā nadiyā vuyhamānā mukhadvāre ekapasse laggi, tato erakaṃ nibbatti.

Athekadivasam te rājāno: “Samuddakīlaṃ kīḷissamā” ti mukhadvāraṃ gantvā mahāmaṇḍapaṃ kārapetvā alaṅkatamaṇḍape khādantā pivantā kīḷavaseneva pavattahatthapādaparāmāsā dvidhā bhijjivā mahākalahaṃ karimṣu. Atheke aññaṃ muggaraṃ alabhanto erakavanato ekaṃ erakapattaṃ gaṇhi. Taṃ gahitamattam-eva khadiramusalam ahoṣi. So tena mahājanaṃ pothesi. Athaññehi sabbehi gahitagahitaṃ khadiramusalam-eva ahoṣi. Te aññamaññaṃ paharivā mahāvināsaṃ pāpuṇimṣu. Tesu mahāvināsaṃ vinassantesu vāsudevo ca baladevo ca bhaginī añjanadevī ca purohito cāti cattāro janā ratham abhiruhitvā palāyimṣu, sesā sabbe pi vinaṭṭhā. Te pi cattāro rathena palāyanta kālamattikaataviṃ pāpuṇimṣu. So hi muṭṭhikamallo patthanaṃ katvā yakkho hutvā tattha nibbatta baladevassa āgatabhāvaṃ ñatvā tattha gāmaṃ māpetvā mallavesam gahetvā: “Ko yujjhitukāmo” ti vagganto gajjanto apphoṭento vicari. Baladevo taṃ disvāva: “Bhātika, ahaṃ iminā saddhiṃ yujjhissāmī” ti vatvā vāsudeve vārente yeva rathā oruyha tassa santikaṃ gantvā vagganto gajjanto

apphoṭesi. Atha naṃ so pasāritahatthe yeva gahetvā mūlakandaṃ viya khādi. Vāsudevo tassa matabhāvaṃ ñatvā bhaginiñca purohitañca ādāya sabbarattim gantvā sūriyodaye ekaṃ paccantagāmaṃ patvā: “Āhāraṃ pacitvā āharathā” ti bhaginiñca purohitañca gāmaṃ pahiṇitvā sayam ekasmiṃ gacchantare paṭicchanno nipajji.

Atha naṃ jarā nāma eko luddako gacchaṃ calantaṃ disvā: “Sūkaro ettha bhavissatī” ti saññāya sattim khipitvā pāde vijjhivā: “Ko maṃ vijjhī” ti vutte manussassa viddhabhāvaṃ ñatvā bhīto palāyituṃ ārabhi. {4.89} Rājā satim paccupaṭṭhapetvā utthāya: “Mātula, mā bhāyi, ehi” ti pakkositvā āgataṃ: “Kosi nāma tvaṃ”-ti pucchitvā: “Ahaṃ sāmi, jarā nāmā” ti vutte: “Jarāya viddho marissatīti kira maṃ porāṇā byākariṃsu, nissaṃsayam ajja mayā maritabban”-ti ñatvā: “Mātula, mā bhāyi, ehi pahāraṃ me bandhā” ti tena pahāramukhaṃ bandhāpetvā taṃ uyyojesi. Balavavedanā pavattiṃsu, itarehi ābhataṃ āhāraṃ paribhuñjitum nāsakkihi. Atha te āmantetvā: “Ajja ahaṃ marissāmi, tumhe pana sukhumālā aññaṃ kammaṃ katvā jīvitum na sakkhissatha, imaṃ vijjaṃ sikkhathā” ti ekaṃ vijjaṃ sikkhāpetvā te uyyojetvā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ añjanadeviṃ ṭhapetvā sabbeva vināsaṃ pāpuṇimsūti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Upāsaka, evaṃ porāṇakapaṇḍitā paṇḍitānaṃ kathaṃ sutvā attano puttasokaṃ harimṃsu, mā cintayī” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rohiṇeyyo ānando ahosi, vāsudevo sārputto, avasesā buddhapaṇḍitā, ghaṭapaṇḍito pana aham-eva ahosinti.

Ghaṭapaṇḍitajātakavaṇṇanā soḷasamā

Iti soḷasajātakapaṭimaṇḍitassa

Dasakanipātajātakassa atthavaṇṇanā niṭṭhitā

Jātakuddānaṃ:

**Catudvāro kaṇhuposo, saṅkha bodhi dīpāyano,
Nigrodha takkala dhamma-pālo kukkuṭa kuṇḍalī,
Bilāra cakka bhūri ca, maṅgala ghaṭa soḷasa.**

Dasakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

11. Ekādasakanipāto

Ja 455 Mātuposakajātakavaṇṇanā

Tassa {4.90} **nāgassa vippavāsenā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthu sāmajātakavatthusadisam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahosi mātāpitūnaṃ piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaram ugghāṭetvā vīthim olokeno gandhamālādihattham mahājanam dhammassavanatthāya jetavanam gacchantam {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram gantvā vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantam pūjetvā ekamantam nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam disvā pabbajjāya ca ānisaṃsam sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantam pabbajjam yācīvā: “Mātāpitūhi ananuññātam puttam tathāgatā nāma na pabbājentī” ti sutvā bhagavantam vanditvā puna geham gantvā sagāravena mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadayā viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulāṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayaṇhi tāta, jarājijjā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇam pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇham labhati, uṇhena atthe sati sītam labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Tam sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāham nirāhāro. Athassa mātāpitāro evam cintesum: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānam puna nam passissāmā” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, tam pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Tam sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīram oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāram gantvā bhagavantam pabbajjam yāci. Satthā ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Imam kumāram pabbājehī” ti āṇāpesi. So tam pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhetvā

laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanaṃ vaḍḍhetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthi” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathārucci palāyiṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraṇṇasuvanṇādīni gahetvā palāyiṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiṅcanam-pi alabhivā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carīṃsu. Tasmīṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃ ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitāro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitāro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitāro posetvā dānaṃ datvā saggaṃ parāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattiṃ. So tattheva iṭṭhā: “Kiṃ nu kho paṭṭhamaṃ mātāpitāro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitāro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitāro passissāmi” ti sāvattimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana

*satthā paccūsakāle lokam olovento imassa kulaputtassa upanissayasampattim addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasuttena** (SN. 1.205) mātāpitūnam guṇam vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante thatvā satthussa dhammakatham suṇanto cintesi: “Aham gihī hutvā mātāpitaro paṭijaggitum sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnan’-ti vadati. Sacāham satthāram adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyam. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitaro posessāmī” ti.*

So salākaggaṃ gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitaro passissāmi” ti cintevā: “Kapaṇānam mātāpitūnam santikam tucchahatthena gantum ayuttan”-ti cintevā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāram gato. Mātāpitaro pissa yāgubhikkham caritvā parabhittim nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākam dātabbayuttakam natthi, aticchathā” ti āha. So tassā katham sutvā hadayapūram sokam gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaram āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketī sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantam kāruṇṇam ahosi.

So pi mātāpitaro disvā sakabhāvena saṇṭhātum asakkonto assūni pavattesi. So sokam adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, aham vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitaro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkham āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkham pariyesitvā tesam santikam gantvā puna bhattanāpucchitvā pacchā sayam paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitaro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikam-pi aññam-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttam jīṇṇapilotikam gahetvā aggaḷam datvā rajitvā sayam paribhuñjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesum. Athassa nivāsanapārupanam atilūkam hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto ahosi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetuṃ na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesāṃ kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipādetvā gihī poseṭi” ti satthu ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī poseṭi” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte taṃ kiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca pubbacariyaṃ pakāsetukāmo: “Bhikkhu, gihī posento ke poseṭi” ti pucchi. “Mātāpitaro me, bhante” ti vutte.

Satthā pana bhikkhū āmantetvā: “Mā bhikkhave, etaṃ bhikkhuṃ ujjhāyittha, porāṇakapaṇḍitā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattā pi mātaraṃ viyuttā sattāhaṃ nirāhāratāya sussaṃānā rājārahaṃ bhojanaṃ labhivā pi ‘mātaraṃ vinā na bhuñjissāmā’ ti mātaraṃ disvāva gocaraṃ gaṇhimsū” ti vatvā tehi yācito atītamāhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese hatthiyaṇiyaṃ nibbattitvā sabbaseto ahosi abhirūpo dassanīyo pāsādiko lakkaṇasampanno asītihatthisahassaparivāro. So jarājiṇṇaṃ mātaraṃ posesi, mātā panassa andhā. So madhuramadhurāni phalāphalāni hatthīnaṃ datvā mātu santikaṃ pesesi. Hatthī tassā adatvā attanāva khādanti. So pariggaṇhanto taṃ pavattiṃ ñatvā: “Yūthaṃ chaḍḍetvā mātaram-eva posessāmī” ti rattibhāge aññesaṃ hatthīnaṃ ajānantānaṃ mātaraṃ gahetvā caṇḍoraṇapabbatapādaṃ gantvā ekaṃ naḷiniṃ upanissāya ṭhitāya pabbataguhāyaṃ mātaraṃ ṭhapetvā posesi. Atheke bārāṇasivāsī vanacarako maggamūḷho disaṃ vavatthapetuṃ asakkonto mahantena {4.91} saddena paridevi. Bodhisatto tassa saddaṃ sutvā: “Ayaṃ puriso anātho, na kho pana metaṃ patirūpaṃ, yaṃ esa mayi ṭhite idha vinasseyyā” ti tassa santikaṃ gantvā taṃ bhayena palāyantaṃ disvā: “Ambho purisa, natthi te maṃ nissāya bhayaṃ, mā palāyi, kasmā tvaṃ paridevanto vicarasī” ti pucchitvā: “Sāmi, ahaṃ maggamūḷho, ajja me sattamo divaso” ti vutte: “Bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathe ṭhapessāmī” ti taṃ attano piṭṭhiyaṃ nisīdāpetvā araṇṇā nīharitvā nivatti. So pi pāpo: “Nagaraṃ gantvā

rañño ārocessāmī” ti rukkhasaññaṃ pabbatasaññaṃ karonto va nikkhamitvā bārāṇasim agamāsi.

Tasmim kāle rañño maṅgalahatthī kālamakāsi. Rājā: “Sace kenaci katthaci opavayhaṃ kātuṃ yuttarūpo hatthī diṭṭho atthi, so ācikkhatū” ti bherim carāpesi. So puriso rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mayā, deva, tumhākaṃ opavayho bhavitum yuttarūpo sabbaseto sīlavā hatthirājā diṭṭho, ahaṃ maggaṃ dassessāmi, mayā saddhim hatthācariye pesetvā taṃ gaṇhāpethā” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti: “Imaṃ maggadesakaṃ katvā araṇṇaṃ gantvā iminā vuttaṃ hatthināgaṃ ānethā” ti tena saddhim mahantena parivārena hatthācariyaṃ pesesi. So tena saddhim gantvā bodhisattaṃ naḷiniṃ pavisitvā gocaraṃ gaṇhantaṃ passi. Bodhisatto pi hatthācariyaṃ disvā: “Idaṃ bhayaṃ na aññato uppannaṃ, tassa purisassa santikā uppannaṃ bhavissati, ahaṃ kho pana mahābalo hatthisahassam-pi viddhamsetum samattho homi, kujjhitvā saraṭṭhakaṃ senāvāhanaṃ nāsetum, sace pana kujjhissāmi, sīlaṃ me bhijjissati, tasmā ajja sattīhi koṭṭiyamāno pi na kujjhissāmi” ti adhiṭṭhāya sīsaṃ nāmetvā niccalo va aṭṭhāsi. Hatthācariyo padumasaraṃ otaritvā tassa lakkhaṇasampattiṃ disvā: “Ehi puttā” ti rajatadāmasadisāya soṇḍāya gahetvā sattame divase bārāṇasim pāpuṇi. Bodhisattamātā pana putte anāgacchante: “Putto me rājarājamahāmattādīhi nīto {4.92} bhavissati, idāni tassa vip̐pavāsena ayaṃ vanasaṇḍo vaḍḍhissatī” ti paridevamānā dve gāthā abhāsi:

**1. Tassa nāgassa vip̐pavāsena, virūḷho sallakī ca kuṭajā ca,
Kuruvindakaravīrā bhisasāmā ca, nivāte pupphitā ca kaṇikārā.**

**2. Kocideva suvaṇṇakāyurā, nāgarājaṃ bharanti piṇḍena,
Yattha rājā rājakumāro vā, kavacamabhihessati achambhito ti.**

Tattha **virūḷhā** ti vaḍḍhitā nāma, natthettha saṃsayoti asaṃsayavasenevamaḥa. **Sallakī ca kuṭajā cā** ti indasālarukkhā ca kuṭajarukkhā ca. **Kuruvindakaravīrā bhisasāmā cā** ti kuruvindarukkhā ca karavīranāmakāni mahātiṇāni ca bhisāni ca sāmākāni cā ti attho. Ete ca sabbe idāni vaḍḍhissantīti paridevati. **Nivāte** ti pabbatapāde. **Pupphitā** ti mama puttena sākhaṃ bhañjitvā akhādiyamānā kaṇikārā pi pupphitā bhavissantīti vuttaṃ hoti. **Kocidevā** ti katthacideva gāme vā nagare vā. **Suvaṇṇakāyurā** ti suvaṇṇābharaṇā rājarājamahāmattā. **Bharanti piṇḍenā** ti ajja mātuposakaṃ nāgarājaṃ rājarahassa bhojanassa suvaḍḍhitena piṇḍena posenti. **Yatthā** ti yasmiṃ nāgarāje rājā nisiditvā. **Kavacamabhihessatī** ti saṅgāmaṃ pavisitvā paccāmittānaṃ kavacaṃ abhihanissati bhindissati. Idaṃ vuttaṃ hoti: “yattha

mama putte nisinno rājā vā rājakumāro vā achambhito hutvā sapattānaṃ
kavacaṃ hanissati, taṃ me puttaṃ nāgarājānaṃ suvaṇṇābharaṇā ajja piṇḍena
bharantī” ti.

Hatthācariyo pi antarāmaggeva rañño sāsanaṃ pesesi. Taṃ sutvā rājā nagaraṃ
alaṅkārapesi. Hatthācariyo bodhisattaṃ katagandhaparibhaṇḍaṃ
alaṅkatapaṭiyattaṃ hatthisālaṃ netvā vicitrasāṇiyā parikkhipāpetvā rañño
ārocāpesi. Rājā nānaggarasabhojanaṃ ādāya gantvā bodhisattassa dāpesi. So:
“Mātaraṃ vinā gocaraṃ na gaṇhissāmī” ti piṇḍaṃ na gaṇhi. Atha naṃ yācanto
rājā tatiyaṃ gāthamāha.

3. Gaṇhāhi ^[4.93] **nāga kabaḷaṃ, mā nāga kisako bhava,**
Bahūni rājakiccāni, tāni nāga karissasī ti.

Taṃ sutvā bodhisatto catutthaṃ gāthamāha.

4. Sā nūnasā kapaṇikā, andhā aparīṇāyikā,
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, girim caṇḍoraṇaṃ patī ti.

Tattha **sā nūnasā** ti mahārāja, nūna sā esā. **Kapaṇikā** ti puttaviyogena
kapaṇā. **Khāṇuṃ**-ti tattha tattha patitaṃ rukkhakaliṅgaraṃ. **Ghaṭṭeti** ti
paridevamānā tattha tattha pādena pothentī nūna pādena hanati. **Girim**
caṇḍoraṇaṃ patī ti caṇḍoraṇapabbatābhimukhī, pabbatapāde
paripphandamānā ti attho.

Atha naṃ pucchanto rājā pañcamaṃ gāthamāha.

5. Kā nu te sā mahānāga, andhā aparīṇāyikā,
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, girim caṇḍoraṇaṃ patī ti.

Bodhisatto chaṭṭhaṃ gāthamāha.

6. Mātā me sā mahārāja, andhā aparīṇāyikā,
Khāṇuṃ pādena ghaṭṭeti, girim caṇḍoraṇaṃ patī ti.

Rājā chaṭṭhagāthāya tamatthaṃ sutvā muñcāpento sattamaṃ gāthamāha.

7. Muñcathetaṃ mahānāgaṃ, yoyaṃ bharati mātaraṃ,
Sametu mātaraṃ nāgo, saha sabbehi nātibhī ti.

Tattha **yoyaṃ bharatī** ti ayaṃ nāgo: “Ahaṃ, mahārāja, andhaṃ mātaraṃ
posemi, mayā vinā mayhaṃ mātā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissati, tāya vinā
mayhaṃ issariyena attho natthi, ajja me mātu gocaraṃ alabhantiyā sattamo
divaso” ti vadati, tasmā yo ayaṃ mātaraṃ bharati, etaṃ mahānāgaṃ khippaṃ
muñcatha. **Sabbehi nātibhī** ti saddhiṃ esa mātaraṃ sametu samāgacchatūti.

Aṭṭhamanavamā abhisambuddhagāthā honti:

**8. Mutto ca bandhanā nāgo, muttamādāya kuñjaro,
Muhuttaṃ assāsavitvā, agamā yena pabbato.**

**9. Tato ^{4.94} so naḷiniṃ gantvā, sītaṃ kuñjarasevitaṃ,
Soṇḍāyūdakamāhatvā, mātaraṃ abhisiñcathā ti.**

So kira nāgo bandhanā mutto thokaṃ vissamitvā rañño dasarājadhammagāthāya dhammaṃ desetvā: “Appamatto hohi, mahārājā” ti ovādaṃ datvā mahājanena gandhamālādīhi pūjīyamāno nagarā nikkhamitvā tadaheva taṃ padumasaraṃ patvā: “Mama mātaraṃ gocaraṃ gāhāpetvāva sayam gaṇhissāmī” ti bahuṃ bhisamuḷālaṃ ādāya soṇḍapūraṃ udakaṃ gahetvā guhāleṇato nikkhamitvā guhādvāre nisinnāya mātuyā santikaṃ gantvā sattāhaṃ nirāhāratāya mātu sarīrassa phassapaṭilābhatthaṃ upari udakaṃ siñci, tamatthaṃ āvikaronto satthā dve gāthā abhāsi. Bodhisattassa mātāpi: “Devo vassatī” ti saññāya taṃ akkosantī dasamaṃ gāthamāha.

**10. Koyaṃ anariyo devo, akālena pi vassati,
Gato me atrajo putto, yo mayhaṃ paricārako ti.**

Tattha **atrajo** ti attato jāto.

Atha naṃ samassāsento bodhisatto ekādasamaṃ gāthamāha.

**11. Uṭṭhehi amma kiṃ sesi, āgato tyāhamatrajo,
Muttomhi kāsīrājena, vedehena yasassinā ti.**

Tattha **āgato tyāhan**-ti āgato te ahaṃ. **Vedehenā** ti nāṇasampannena.

Yasassinā ti mahāparivārena tena raññā maṅgalaṭṭhībhaṇḍāya gahito pi ahaṃ mutto, idāni tava santikaṃ āgato uṭṭhehi gocaraṃ gaṇhāhīti.

Sā tuṭṭhamānasā rañño anumodanaṃ karontī osānagāthamāha.

**12. Ciraṃ jīvatu so rājā, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano,
Yo me puttaṃ pamocesi, sadā vuddhāpacāyikan-ti.**

Tadā rājā bodhisattassa guṇe pasīditvā naḷiniyā avidūre gāmaṃ māpetvā bodhisattassa ca mātu cassa nibaddhaṃ vattaṃ paṭṭhapesi. Aparabhāge bodhisatto mātari kālakatāya tassā sarīraparihāraṃ katvā ^{4.95} kāraṇḍakaassamapadaṃ nāma gato. Tasmim pana ṭhāne himavantato otaritvā pañcasatā isayo vasiṃsu, taṃ vattaṃ tesam adāsi. Rājā bodhisattassa samānarūpaṃ silāpaṭimaṃ kāretvā mahāsakkāraṃ pavattesi.

Sakalajambudīpavāsino anusamvaccharaṃ sannipatitvā hatthimahaṃ nāma karim̐su.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, pāpapuriso devadatto, hatthācariyo sārīputto, mātā hatthinī mahāmāyā, mātuposakanāgo pana aham-eva ahosinti.

Mātuposakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 456 Juṇhajātakavaṇṇanā

Suṇohi mayhaṃ vacanaṃ janindā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherena laddhavare ārabba kathesi. Paṭhamabodhiyāhi vīsati vassāni bhagavato anibaddhupaṭṭhākā ahesuṃ. Ekaḍā thero nāgasamālo, ekaḍā nāgito, ekaḍā upavāṇo, ekaḍā sunakkhatto, ekaḍā cundo, ekaḍā nando, ekaḍā sāgato, ekaḍā megghiyo bhagavantaṃ upaṭṭhahi. Athekadivasaṃ bhagavā bhikkhū āmantesi: “Bhikkhave, idānimhi mahallako, ekacce bhikkhū ‘iminā maggena gacchāmā’ ti vutte aññena gacchanti, ekacce mayhaṃ pattacīvaraṃ bhūmiyaṃ nikkhipanti, nibaddhupaṭṭhākā me ekaṃ bhikkhuṃ jānāthā” ti. “Bhante, ahaṃ upaṭṭhahissāmi, ahaṃ upaṭṭhahissāmī” ti sirasi añjalim̐ katvā utṭhite sārīputtattherādayo: “Tumhākaṃ patthanā matthakaṃ pattā, alan”-ti paṭikkhi pi. Tato bhikkhū ānandattheraṃ: “Tvam̐ āvuso, upaṭṭhākapaṭṭhānaṃ yācāhi” ti āhaṃsu. Thero: “Sace me bhante, bhagavā attanā laddhacīvaraṃ na dassati, piṇḍapātaṃ na dassati, ekagandhakuṭiyaṃ vasituṃ na dassati, maṃ gahetvā nimantanaṃ na gamissati, sace pana bhagavā mayā gahitaṃ nimantanaṃ gamissati, sace ahaṃ tiroraṭṭhā tirojanapadā bhagavantaṃ daṭṭhuṃ āgataṃ parisāṃ āgatakkhaṇe yeva dassetuṃ labhissāmi, {4.96} yadā me kaṅkhā uppajjati, tasmim̐ khaṇe yeva bhagavantaṃ upasaṅkamituṃ labhissāmi, sace yaṃ bhagavā mama parammukhā dhammaṃ katheti, taṃ āgantvā mayhaṃ kathessati, evāhaṃ bhagavantaṃ upaṭṭhahissāmī” ti ime cattāro paṭikkhepe catasso ca āyācanaṃ aṭṭha vare yāci, bhagavāpissa adāsi.

So tato paṭṭhāya pañcavīsati vassāni nibaddhupaṭṭhāko ahosi. So pañcasu ṭhānesu etadagge ṭhapanam̐ patvā āgamasampadā, adhigamasampadā, pubbaḥetusampadā, attatthaparipucchāsampadā, titthavāsasampadā, yonisomanasikārasampadā, buddhūpanissayasampadāti imāhi sattahi sampadāhi

samannāgato buddhassa santike aṭṭhavaradāyajjam labhivā buddhasāsane paññāto gaganamajjhe cando viya pākaṭo ahoṣi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, tathāgato ānandattheraṃ varadānena santappesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchivā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ ānandaṃ varena santappesiṃ, pubbepāhaṃ yaṃ yaṃ esa yāci, taṃ taṃ adāsiṃyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa putto juṇhakumāro nāma hutvā takkasilāyaṃ sippaṃ uggahetvā ācariyassa anuyogaṃ datvā rattibhāge andhakāre ācariyassa gharā nikkhamitvā attano nivāsaṭṭhānaṃ vegena gacchanto aññataraṃ brāhmaṇaṃ bhikkhaṃ caritvā attano nivāsaṭṭhānaṃ gacchantam apassanto bāhunā paharitvā tassa bhattapātīm bhindim, brāhmaṇo patitvā viravi. Kumāro kāruṇṇena nivattitvā taṃ hatthe gahetvā utṭhāpesi. Brāhmaṇo: “Tayā, tāta, mama bhikkhābhājanaṃ bhinnam, bhattamūlaṃ me dehi” ti āha. Kumāro: “Brāhmaṇa, na dānāhaṃ tava bhattamūlaṃ dātuṃ sakkomi, ahaṃ kho pana kāsikaraṇṇo putto juṇhakumāro nāma, mayi rajje patiṭṭhite āgantvā maṃ dhaṇaṃ yāceyyāsī” ti vatvā niṭṭhitasippo ācariyaṃ vanditvā bārāṇasiṃ gantvā pitu sippaṃ dassesi. Pitā: “Jīvantena me putto diṭṭho, rājabhūtaṃ-pi naṃ passissāmī” ti rajje abhisiñci. So {4.97} juṇharājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ kāresi. Brāhmaṇo taṃ pavattim sutvā: “Idāni mama bhattamūlaṃ āharissāmī” ti bārāṇasiṃ gantvā rājānaṃ alaṅkatanagaraṃ padakkhiṇaṃ karontam-eva disvā ekasmiṃ unnatappadese ṭhito hatthaṃ pasāretvā jayāpesi. Atha naṃ rājā anoloketvāva atikkami. Brāhmaṇo tena adiṭṭhabhāvaṃ ṇatvā katham samuṭṭhāpento paṭhamam gāthamāha.

**1. Suṇohi mayhaṃ vacanaṃ janinda, atthena juṇhamhi idhānupatto,
Na brāhmaṇe addhike tiṭṭhamāne, gantabbamāhu dvipadinda seṭṭhā ti.**

Tattha **juṇhamhī** ti mahārāja, tayi juṇhamhi ahaṃ ekena atthena idhānupatto, na nikkāraṇā idhāgatomhīti dīpeti. **Addhike** ti addhānaṃ āgate. **Gantabban**-ti taṃ addhikaṃ addhānamāgataṃ yācamānaṃ brāhmaṇaṃ anoloketvāva gantabbanti paṇḍitā na āhu na kathentīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā hatthim vajiraṅkusena niggahetvā dutiyaṃ gāthamāha.

2. Suṇomi tiṭṭhāmi vadehi brahme, yenāsi atthena idhānupatto,
Kaṁ vā tvamatthaṁ mayi patthayāno, idhāgamo brahme tadingha brūhī ti.

Tattha **inghā** ti codanatthe nipāto.

Tato paraṁ brāhmaṇassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena sesagāthā kathitā:

3. Dadāhi me gāmavarāni pañca, dāsīsataṁ satta gavaṁsatāni,
Parosahassaṇca suvaṇṇanikkhe, bhariyā ca me sādisī dve dadāhi.

4. Tapo {4.98} nu te brāhmaṇa bhimsarūpo, mantā nu te brāhmaṇa cittarūpā,
Yakkhā nu te assavā santi keci, atthaṁ vā me abhijānāsi kattaṁ.

5. Na me tapo atthi na cā pi mantā, yakkhā pi me assavā natthi keci,
Attham-pi te nābhijānāmi kattaṁ, pubbe ca kho saṅgatiṁattamāsi.

6. Paṭhamam idam dassanam jānato me, na tābhijānāmi ito puratthā,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṁ, kadā kuhiṁ vā ahu saṅgamo no.

7. Gandhārārājassa puramhi ramme, avasimhase takkasīlāyam deva,
Tatthandhakāramhi timīsikāyam, aṁsena aṁsam samaghaṭṭayimha.

8. Te tattha ṭhatvāna ubho janinda, sārāṇiyam vītisārayimha tattha,
Sā yeva no saṅgatiṁattamāsi, tato na pacchā na pure ahoṣi.

9. Yadā kadāci manujesu brahme, samāgamo sappurisena hoti,
Na paṇḍitā saṅgatisanthavāni, pubbe kataṁ vā pi vināsayanti.

10. Bālāva kho saṅgatisanthavāni, pubbe kataṁ vā pi vināsayanti,
Bahum-pi bālesu kataṁ vinassati, tathā hi bālā akataññurūpā.

11. Dhīrā ca kho saṅgatisanthavāni, pubbe kataṁ vā pi na nāsayanti,
Appam-pi {4.99} dhīresu kataṁ na nassati, tathā hi dhīrā sukataññurūpā.

12. Dadāmi te gāmavarāni pañca, dāsīsataṁ satta gavaṁsatāni,
Parosahassaṇca suvaṇṇanikkhe, bhariyā ca te sādisī dve dadāmi.

13. Evaṁ sataṁ hoti samecca rāja, nakkhattarājāriva tārakānam,
Āpūratī kāsipatī tathāham, tayā pi me saṅgamo ajja laddho ti.

Tattha **sādisī** ti rūpavaṇṇajātikulapadesena mayā sādisī ekasadisā dve mahāyasā bhariyā ca me dehī ti attho. **Bhimsarūpo** ti kiṁ nu te brāhmaṇa balavarūpasīlācāraguṇasaṅkhātāṁ tapokammaṁ atthīti pucchati. **Mantā nu te** ti udāhu vicitrarūpā sabbatthasādhakā mantā te atthi. **Assavā** ti vacanakārakā icchiticchitadāyakā yakkhā vā te keci santi. **Kattan-**ti kataṁ,

udāhu tayā kataṃ kiñci mama atthaṃ abhijānāsīti pucchati. **Saṅgati**mattan-ti samāgagamattaṃ tayā saddhiṃ pubbe mama āsīti vadati. **Jānato me** ti jānantassa mama idaṃ paṭhamam tava dassanaṃ. **Na tābhijānāmī** ti na taṃ abhijānāmi. **Timīsikāyan**-ti bahalatimirāyaṃ rattiyaṃ. **Te tattha ṭhatvānā** ti te mayaṃ tasmim amsena amsaṃ ghaṭṭitaṭṭhāne ṭhatvā **vītisārayimha tatthā** ti tasmim yeva ṭhāne saritabbayuttakaṃ kathaṃ vītisārayimha, ahaṃ: “Bhikkhābhājanam me tayā bhinnaṃ, bhattamūlaṃ me dehī” ti avacaṃ, tvaṃ: “Idānāhaṃ tava bhattamūlaṃ dātuṃ na sakkomi, ahaṃ kho pana kāsikaraṇṇo putto juṇhakumāro nāma, mayi rajje patiṭṭhite āgantvā maṃ dhanam yāceyyāsi” ti avacāti imaṃ saraṇīyakathaṃ karimhāti āha. **Sā yeva no saṅgati**mattamāsī ti deva, amhākaṃ sā yeva aññamaññaṃ saṅgatimattamāsī, ekamuhuttikamahosīti dīpeti. **Tato** ti tato pana taṃmuhuttikamittadhammato pacchā vā pure vā kadāci amhākaṃ saṅgati nāma na bhūtapubbā.

Na paṇḍitā ti brāhmaṇa paṇḍitā nāma taṃmuhuttikaṃ saṅgatiṃ vā cirakālasanthavāni vā yaṃ kiñci pubbe katagunaṃ vā na nāsenti. **Bahumpī** ti bahukam pi. **Akataññurūpā** ti yasmā bālā akataññusabhāvā, tasmā tesu bahum-pi kataṃ nassatī ti attho. **Sukataññurūpā** ti suṭṭhu kataññusabhāvā. Etthā pi tatthā pi **tathā hi ti hi**-kāro kāraṇattho. **Dadāmi te** ti brāhmaṇena yācitayācitam dadanto evamāha. **Evaṃ satan**-ti brāhmaṇo raṇṇo {4.100} anumodanaṃ karonto vadati, sataṃ sappurisānaṃ ekavāram-pi samecca saṅgati nāma evaṃ hoti. **Nakkhattarājārīvā** ti ettha **ra**-kāro nipātamattaṃ. **Tārakānan**-ti tārakagaṇamajjhe. **Kāsipatī** ti rājānamālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti: “deva, kāsiraṭṭhādhipati yathā cando tārakānaṃ majjhe ṭhito tārakagaṇaparivuto pāṭipadato paṭṭhāya yāva puṇṇamā āpūrati, tathā aham-pi ajja tayā dinnehi gāmavarādīhi āpūrāmī” ti. **Tayā pi me** ti mayā pubbe tayā saddhiṃ laddho pi saṅgamo aladdhova, ajja pana mama manorathassa nipphannattā mayā tayā saha saṅgamo laddho nāmāti nipphannaṃ me tayā saddhiṃ mittaphalanti vadati.

Bodhisatto tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāham ānandaṃ varena santappesiṃ yevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Juṇhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 457 Dhammadevaputtajātakavaṇṇanā

Yasokaro puñṇakaro hamasmī ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha kathesi. Tadā hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto tathāgatena saddhiṃ paṭivirujjhivā pathaviṃ pavittṭho” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinṇā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na idānevesa, bhikkhave, mama jinacakke pahāraṃ datvā pathaviṃ pavittṭho, pubbe pi dhammacakke pahāraṃ datvā pathaviṃ pavisitvā avācīparāyaṇo jātōyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāmāvacaradevaloke dhammo nāma devaputto hutvā nibbatti, devadatto adhammo nāma. Tesu dhammo dibbālaṅkārapaṭimaṇḍito dibbarathavaramabhiruyha accharāgaṇaparivuto manussesu sāyamāsaṃ bhuñjitvā attano attano gharadvāre sukhakathāya nisinnesu puṇṇamuposathadivase gāmanigamajanapadarājadhānīsu ākāse ṭhatvā: “Pāṇātipātādīhi dasahi akusalakammapathehi viramitvā mātupaṭṭhānadhammaṃ pitupaṭṭhānadhammaṃ tividhasucaritadhammañca pūretha, {4.101} evaṃ saggaparāyaṇā hutvā mahantaṃ yasaṃ anubhavissathā” ti manusse dasa kusalakammapathe samādapento jambudīpaṃ padakkhiṇaṃ karoti. Adhammo pana devaputto: “Pāṇaṃ hanathā” ti ādinā nayena dasa akusalakammapathe samādapento jambudīpaṃ vāmaṃ karoti. Atha tesaṃ ākāse rathā sammukhā ahesuṃ. Atha nesaṃ parisā: “Tumhe kassa, tumhe kassā” ti pucchitvā: “Mayaṃ dhammassa, mayaṃ adhammassā” ti vatvā maggā okkamitvā dvidhā jātā. Dhammo pi adhammaṃ āmantetvā: “Samma, tvaṃ adhammo, ahaṃ dhammo, maggo mayhaṃ anucchaviko, tava rathaṃ okkāmetvā mayhaṃ maggaṃ dehi” ti paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yasokaro puñṇakaro hamasmi, sadātthuto samaṇabrāhmaṇānaṃ,
Maggāraho devamanussapūjito, dhammo ahaṃ dehi adhamma maggan-ti.**

Tattha **yasokaro** ti ahaṃ devamanussānaṃ yasadāyako. Dutiyapade pi eseva nayo. **Sadātthuto** ti sadā thuto niccapasattho. Tato parā:

**2. Adhammayānaṃ daḥhamāruhitvā, asantasanto balavāhamasmi,
Sa kissa hetumhi tavajja dajjaṃ, maggaṃ ahaṃ dhamma adinnapubbaṃ.**

3. Dhammo have pāturahosi pubbe, pacchā adhammo udapādi loke,
Jeṭṭho ca seṭṭho ca sanantano ca, uyyāhi jeṭṭhassa kaniṭṭha maggā.
4. Na yācanāya na pi pātirūpā, na arahatā tehaṃ dadeyyaṃ maggaṃ,
Yuddhañca {4.102} no hotu ubhinnaṃajja, yuddhamhi yo jessati tassa maggo.
5. Sabbā disā anuvisaṭṭhamasmi, mahabbalo amitayaso atulyo,
Guṇehi sabbehi upetarūpo, dhammo adhamma tvaṃ kathaṃ vijessasi.
6. Lohena ve haññati jātarūpaṃ, na jātarūpena hananti lohaṃ,
Sace adhammo hañchatī dhammamajja, ayo suvaṇṇaṃ viya dassaneyyaṃ.
7. Sace tuvaṃ yuddhabalo adhamma, na tuyha vuḍḍhā ca garū ca atthi,
Maggāñca te dammi piyāppiyena, vācāduruttāni pi te khamāmī ti.

Imā cha gāthā tesaññeva vacanapaṭivacanavasena kathitā.

Tattha **sa kissa hetumhi tavaṃjja dajjan**-ti somhi ahaṃ adhammo adhammayānaṃ rathaṃ āruḷho abhīto balavā. Kimkāraṇā ajja bho dhamma, kassaci adinnapubbaṃ maggaṃ tuyhaṃ dammīti. **Pubbe** ti paṭhamakappikakāle imasmiṃ loke dasakusalakammapathadhammo ca pubbe pāturahosi, pacchā adhammo. **Jeṭṭho cā** ti pure nibbattabhāvena ahaṃ jeṭṭho ca seṭṭho ca porāṇako ca, tvaṃ pana kaniṭṭho, tasmā maggā uyyāhīti vadati. **Na pi** pātirūpāti ahañhi te neva yācanāya na patirūpavacanena maggārahātāya maggaṃ dadeyyaṃ. **Anuvisaṭṭo** ti ahaṃ catasso disā catasso anudisāti sabbā disā attano guṇena patthaṭṭo paññāto pākaṭo. **Lohenā** ti ayamuṭṭhikena. **Hañchatī** ti hanissati. **Tuvaṃ yuddhabalo adhammā** ti sace tvaṃ yuddhabalosi adhamma. **Vuḍḍhā ca garū cā** ti yadi tuyhaṃ: “Ime vuḍḍhā, ime garū paṇḍitā” ti evaṃ natthi. **Piyāppiyenā** ti piyenā pi appiyenā pi dadanto piyenā viya te maggaṃ dadāmī ti attho.

Bodhisattena {4.103} pana imāya gāthāya kathitakkhaṇe yeva adhammo rathe ṭhātum asakkonto avaṃsiro pathaviyaṃ patitvā pathaviyā vivare dinne gantvā avīcimhi yeva nibbatti. Etamatthaṃ viditvā bhagavā abhisambuddho hutvā sesagāthā abhāsi:

8. Idañca sutvā vacanaṃ adhammo, avaṃsiro patito uddhapādo,
Yuddhatthiko ce na labhāmi yuddhaṃ, ettāvataṃ hoti hato adhammo.
9. Khantībalo yuddhabalaṃ vijetvā, hantvā adhammaṃ nihanitva bhūmyā,
Pāyāsi vitto abhiruyha sandanaṃ, maggeneva atibalo saccanikkamo.

**10. Mātā pitā samaṇabrāhmaṇā ca, asammānitā yassa sake agāre,
Idheva nikkhippa sarīradehaṃ, kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajanti te,
Yathā adhammo patito avamsiro.**

**11. Mātā pitā samaṇabrāhmaṇā ca, susammānitā yassa sake agāre,
Idheva nikkhippa sarīradehaṃ, kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajanti te,
Yathā pi dhammo abhiruyha sandanan-ti.**

Tattha **yuddhatthiko** ce ti ayaṃ tassa vilāpo, so kirevaṃ vilapanto yeva patitvā pathaviṃ pavīṭṭho. **Ettāvatā** ti bhikkhave, yāvatā pathaviṃ pavīṭṭho, tāvatā adhammo hatto nāma hoti. **Khantibalo** ti bhikkhave, evaṃ adhammo pathaviṃ pavīṭṭho adhivāsanakhantibalo taṃ yuddhabalaṃ vijetvā vadhivā bhūmiyaṃ nihanitvā pātetvā vitta-jātātāya **vitto** attano rathaṃ āruyha maggeneva **sacchanikkamo** tathaparakkamo dhammadevaputto pāyāsi.

Asammānitā ti asakkatā. **Sarīradehan-**ti imasmiṃ yeva loke sarīrasaṅkhātā dehaṃ nikkhipitvā. **Nirayaṃ vajantī** ti yassa pāpapuggalassa ete sakkārārahā gehe asakkatā, tathārūpā yathā adhammo patito avamsiro, evaṃ avamsirā {4.104} nirayaṃ vajantī ti attho. **Sugatiṃ vajantī** ti yassa panete sakkatā, tādīsā paṇḍitā yathā pi dhammo sandanaṃ abhiruyha devalokaṃ gato, evaṃ sugatiṃ vajantīti.

Satthā evaṃ dhammaṃ desetvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto mayā saddhiṃ paṭivirujjhivā pathaviṃ pavīṭṭho” ti vatvā jātakāṃ samodhānesi: “tadā adhammo devaputto devadatto ahosi, parisāpissa devadattaparīsā, dhammo pana aham-eva, parisā buddhaparīsāyevā” ti.

Dhammadevaputtajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 458 Udayajātakavaṇṇanā

Ekā nisinnā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Vatthu **kusajātake** (Ja. 531) āvi bhavissati.

*Eko kira sāvattvivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajito ekadivasam sāvattthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkataitthiṃ disvā
subhanimittaggāhasena oloketvā kilesābhībhūto anabhirato vihāsi
dīghakesanakho kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanīsanthatagatto.
Yathā hi devalokā cavanadhammānaṃ devaputtānaṃ pañca pubbanimittāni
paññāyanti, mālā milāyanti, vatthāni kilissanti, sarīre dubbaṇṇiyaṃ okkamati,
ubho hi kacchehi sedā muccanti, devo devāsane nābhīramati, evam-eva sāsanaṃ*

cavanadhammānaṃ ukkaṇṭhitabhikkhūnaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, saddhāpupphāni milāyanti, sīlavatthāni kilissanti, sarīre maṅkutāya ceva ayasavasena ca dubbaṇṇiyaṃ okkamati, kilesasedā muccanti, araṇṇarukkhamūlasuññāgāresu nābhiramanti. Tassa pi tāni paññāyimsu. Atha naṃ bhikkhū satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ, bhante, ukkaṇṭhito” ti dassesum.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ: “Saccaṃ kira tvaṃ ukkaṇṭhitosi” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu kasmā kilesavasena evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ukkaṇṭhitosi? Porāṇakapaṇḍitā samiddhe dvādasayojanike surundhananagare rajjaṃ kārentā devaccharapaṭibhāgāya itthiyā saddhiṃ satta vassasatāni ekagabbhe vasantā pi indriyāni bhinditvā lobhavasena na olokesuṃ”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kāsiraṭṭhe surundhananagare kāsirājā rajjaṃ kāresi, tassa neva putto, na dhītā ahoṣi. So attano deviyo: “Putte patthethā” ti āha. Aggamahesī pi rañño vacanaṃ sampaṭicchitvā tathā akāsi. Tadā bodhisatto brahmalokā cavitvā tasseva rañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. Athassa mahājanassa hadayaṃ vaḍḍhetvā jātabhāvena: “Udayabhaddo” ti nāmaṃ karimsu. Kumārassa padasā caraṇakāle añño pi satto brahmalokā cavitvā tasseva rañño aññatarāya deviyā kucchimhi kumārikā hutvā nibbatti, tassāpi: “Udayabhaddā” ti nāmaṃ karimsu. Kumāro vayappatto sabbasippanipphattiṃ pāpuṇi, {4.105} jātabrahmacārī pana ahoṣi, supinantena pi methunadhammaṃ na jānāti, na tassa kilesesu cittaṃ allīyi. Rājā puttaṃ rajje abhisiñcitukāmo: “Kumārassa idāni rajjasukhasevanakālo, nātakāpissa paccupaṭṭhāpessāmī” ti sāsanaṃ pesesi. Bodhisatto: “Na mayhaṃ rajjenattho, kilesesu me cittaṃ na allīyati” ti paṭikkhipitvā punappunaṃ vuccamāno rattajambunadamayaṃ itthirūpaṃ kāretvā: “Evarūpaṃ itthiṃ labhamāno rajjaṃ sampaṭicchissāmī” ti mātāpitūnaṃ pesesi. Te taṃ suvaṇṇarūpakaṃ sakalajambudīpaṃ parihārāpetvā tathārūpaṃ itthiṃ alabhantā udayabhaddaṃ alaṅkāretvā tassa santike ṭhapesuṃ. Sā taṃ suvaṇṇarūpakaṃ abhibhavitvā atṭhāsi. Atha nesaṃ anicchamānānaññeva vemātikaṃ bhaginiṃ udayabhaddakumāriṃ aggamahesiṃ katvā bodhisattaṃ rajje abhisiñcimsu. Te pana dve pi brahmacariyavāsam-eva vasisu.

Aparabhāge mātāpitūnaṃ accayena bodhisatto rajjaṃ kāresi. Ubho ekagabbhe vasamānā pi lobhavasena indriyāni bhinditvā aññamaññaṃ na olokesuṃ, apica kho pana: “Yo amhesu paṭhamataraṃ kālaṃ karoti, so nibbattaṭṭhānato āgantvā ‘asukaṭṭhāne nibbattosmī’ ti ārocetū” ti saṅgaramakamsu. Atha kho bodhisatto

abhisekato sattavassasataccayena kālamakāsi. Añño rājā nāhosi, udayabhaddāya yeva āṇā pavatti. Amaccā rajjam anusāsimsu. Bodhisatto pi cutikkhaṇe tāvatisabhavane sakkattam patvā yasamahantatāya sattāham anussaritam nāsakkhi. Iti so manussagaṇanāya sattavassasataccayena āvajjetvā: “Udayabhaddam rājadhītaram dhanena vīmaṁsitvā sīhanādam nadāpetvā dhammam desetvā saṅgaram mocetvā āgamiṣāmī” ti cintesi. Tadā kira manussānam dasavassasahassāyukakālo hoti. Rājadhītā pi tam divasam rattibhāge pihitesu dvāresu ṭhapitāārakkhe sattabhūmikapāsādavaratāle alaṅkatasirigabbhe ekikāva niccalā attano {4.106} sīlam āvajjamānā nisīdi. Atha sakko suvaṇṇamāsakapūram ekam suvaṇṇapātiṁ ādāya āgantvā sayanagabbhe yeva pātubhavītvā ekamantaṁ ṭhito tāya saddhim sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ekā nisinnā suci saññatūrū, pāsādamāruya aninditaṅgī,
Yācāmi tam kinnaranettacakkhu, imekarattim ubhayo vasesā ti.**

Tattha **sucī** ti sucivatthanivatthā. **Saññatūrū** ti suṭṭhu ṭhapitāūrū, iriyāpatham saṇṭhapetvā sucivatthā ekikāva nisinnāsīti vuttam hoti. **Aninditaṅgī** ti pādantato yāva kesaggā aninditasarīrā paramasobhaggappattasarīrā. **Kinnaranettacakkhū** ti tīhi maṇḍalehi pañcahi ca pasādehi upasobhitatā kinnarānam nettasadisehi cakkhūhi samannāgate. **Imekarattin**-ti imam ekarattam ajja imasmim alaṅkatasayanagabbhe ekato vaseyyāmāti yācati.

Tato rājadhītā dve gāthā abhāsi:

**2. Okīṇṇantaraparikhāṁ, dalhamatṭālakoṭṭhakam,
Rakkhitam khaggahatthehi, duppavesamidam puram.**

**3. Daharassa yuvino cā pi, āgamo ca na vijjati,
Atha kena nu vaṇṇena, saṅgamaṁ icchase mayā ti.**

Tattha **okīṇṇantaraparikhān**-ti idam dvādasayojanikam surundhanapuram antaranarā udakaparikhānam kaddamaparikhānam sukkhaparikhānam okīṇṇatā okīṇṇantaraparikhānam. **Dalhamatṭālakoṭṭhakan**-ti thiratarehi aṭṭālakehi dvārakoṭṭhakehi ca samannāgataṁ. **Khaggahatthehi** ti āvudhatthehi dasahi yodhasahashehi rakkhitam. **Duppavesamidam puran**-ti idam sakalapuram-pi tassa anto māpitaṁ mayham nivāsapuram-pi ubhayam kassaci pavisitum na sakkā. **Āgamo cā** ti idha imāya velāya taruṇassa vā yobbanappattassa vā thāmasampannayodhassa vā aññassa vā mahantam-pi paṇṇākāram gahetvā āgacchantassa āgamo nāma natthi. **Saṅgaman**-ti atha tvaṁ kena kāraṇena imāya velāya mayā saha samāgamaṁ icchasīti.

Atha sakko catuttham̐ gāthamāha.

**4. Yakkhohamasmi {4.107} kalyāṇi, āgatosmi tavantike,
Tvaṃ maṃ nandaya bhaddante, puṇṇakaṃsaṃ dadāmi te ti.**

Tassattho: kalyāṇi, sundaradassane ahameko devaputto devatānubhāvena
idhāgato, tvaṃ ajja maṃ nandaya tosehi, ahaṃ te imaṃ
suvaṇṇamāsakapūṇaṃ suvaṇṇapātiṃ dadāmi ti.

Taṃ sutvā rājadhītā pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Devaṃva yakkhaṃ atha vā manussaṃ, na patthaye udayamaticca aññaṃ,
Gaccheva tvaṃ yakkha mahānubhāva, mā cassu gantvā punarāvajjithā ti.**

Tassattho: ahaṃ devarāja, devaṃ vā yakkhaṃ vā udayaṃ atikkamitvā aññaṃ
na patthemī, so tvaṃ gaccheva, mā idha aṭṭhāsi, na me tayā ābhatena
paṇṇākārena attho, gantvā ca mā imaṃ ṭhānaṃ punarāvajjithā ti.

So tassā sīhanādaṃ sutvā aṭṭhatvā gatasadiso hutvā tattheva antarahito aṭṭhāsi.
So punadivase tāya velāyam-eva suvaṇṇamāsakapūraṃ rajatapātiṃ ādāya tāya
saddhiṃ sallapanto chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Yā sā rati uttamā kāmabhoginā, yaṃhetu sattā visamaṃ caranti,
Mā taṃ ratiṃ jīyi tvaṃ sucimhite, dadāmi te rūpiyaṃ kaṃsapūraṇ-ti.**

Tassattho: bhadde, rājadhīte yā eṣā kāmabhogisattānaṃ ratīsu
methunakāmarati nāma uttamā rati, yassā ratiyā kāraṇā sattā
kāyaduccaritādivisaṃ caranti, taṃ ratiṃ tvaṃ bhadde, sucimhite
manāpahasite mā jīyi, aham-pi āgacchanto na tucchahattho āgato, hiyyo
suvaṇṇamāsakapūraṃ suvaṇṇapātiṃ āharim̐, ajja rūpiyapātiṃ, imaṃ te ahaṃ
rūpiyapātiṃ suvaṇṇapūraṃ dadāmi ti.

Rājadhītā cintesi: “Ayaṃ kathāsallāpaṃ labhanto punappunaṃ āgamiṣṣati, na
dāni tena saddhiṃ kathessāmī” ti. Sā kiñci na {4.108} kathesi.

Sakko tassā akathitabhāvaṃ ñatvā tattheva antarahito hutvā punadivase tāyam-
eva velāya lohapātiṃ kahāpaṇapūraṃ ādāya: “Bhadde, tvaṃ maṃ kāmaratiyā
santappehi, imaṃ te kahāpaṇapūraṃ lohapātiṃ dassāmī” ti āha. Taṃ disvā
rājadhītā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Nāriṃ naro nijjhapayaṃ dhanena, ukkaṃsatī yattha karoti chandaṃ,
Vipaccanīko tava devadhammo, paccakkhato thokatarena eṣī ti.**

Tassattho: bho purisa, tvaṃ jaḷo. Naro hi nāma nāriṃ kilesaratikāraṇā
dhanena nijjhāpento saññāpento yattha nāriyā chandaṃ karoti, taṃ ukkaṃsati

vaṇṇetvā thometvā bahutarena dhanena palobheti, tuyhaṃ paneso
devasabhāvo vipaccanīko, tvañhi mayā paccakkhato thokatarena esi,
paṭhamadivase suvaṇṇapūraṃ suvaṇṇapātiṃ āharitvā, dutiyadivase
suvaṇṇapūraṃ rūpiyapātiṃ, tatiyadivase kahāpaṇapūraṃ lohapātiṃ āharasīti.

Taṃ sutvā sakko: “Bhadde rājakumāri, ahaṃ chekavāṇijo na niratthakena
atthaṃ nāsemi, sace tvaṃ āyunā vā vaṇṇena vā vaḍḍheyyāsi, ahaṃ te
paṇṇākāraṃ vaḍḍhetvā āhareyyaṃ, tvaṃ pana parihāyaseva, tenāham-pi
dhanam parihāpemī” ti vatvā tisso gāthā abhāsi:

**8. Āyu ca vaṇṇo ca manussaloke, nihīyati manujānaṃ sugatte,
Teneva vaṇṇena dhanam-pi tuyhaṃ, nihīyati jiṇṇatarāsi ajja.**

**9. Evaṃ me pekkhamānassa, rājaputti yasassini,
Hāyateva tava vaṇṇo, ahorattānamaccaye.**

**10. Imināva tvaṃ vayasā, rājaputti sumedhase,
Brahmacariyaṃ careyyāsi, bhiyyo vaṇṇavatī siyā ti.**

Tattha **nihiyati** ti parissāvane āsittaudakaṃ viya parihāyati.
Manussalokasmiñhi sattā jīvitena vaṇṇena cakkhupasādādīhi ca dine dine
parihāyanteva. **Jiṇṇatarāsi** ti {4.109} mama paṭhamam āgatadivase pavattañhi
te āyu hiyyo divasaṃ na pāpuṇi, kuṭhāriyā chinnaṃ viya tattheva nirujjhi,
hiyyo pavattam-pi ajjadivasaṃ na pāpuṇi, hiyyo va kuṭhāriyā chinnaṃ viya
nirujjhi, tasmā ajja jiṇṇatarāsi jātā. **Evaṃ me** ti tiṭṭhatu hiyyo ca parahiyyo ca,
ajjeva pana mayhaṃ evaṃ pekkhamānasseva hāyateva tava vaṇṇo.
Ahorattānamaccaye ti ito paṭṭhāya rattindivesu vītivattesu ahorattānaṃ
accayena apaṇṇattikabhāvam-eva gamissasīti dasseti. **Imināvā** ti tasmā
bhadde, sace tvaṃ iminā vayeneva imasmiṃ suvaṇṇavaṇṇe sarīre rajāya
avilutte yeva seṭṭhacariyaṃ careyyāsi, pabbajitvā samaṇadhammaṃ
kareyyāsi. **Bhiyyo vaṇṇavatī siyā** ti atirekataravaṇṇā bhaveyyasīti.

Tato rājadhītā itaraṃ gāthamāha.

**11. Devā na jīranti yathā manussā, gattesu tesam valiyo na honti,
Pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva, kathaṃ nu devāna sarīradeho ti.**

Tattha **sarīradeho** ti sarīrasaṅkhāto deho, devānaṃ sarīraṃ kathaṃ na jīrati,
idaṃ ahaṃ taṃ pucchāmīti vadati.

Athassā kathento sakko itaraṃ gāthamāha.

**12. Devā na jīranti yathā manussā, gattesu tesam valiyo na honti,
Suve suve bhiyyataro va tesam, dibbo ca vaṇṇo vipulā ca bhogā ti.**

Tattha **yathā manussā** ti yathā manussā jīrantā rūpena vaṇṇena bhogena cakkhupasādādīhi ca jīranti, na evaṃ devā. Tesañhi gattesu valiyo pi na santi, maṭṭhakañcanapaṭṭamiva sarīraṃ hoti. **Suve suve** ti divase divase.

Bhiyyatarovā ti atirekataro va tesam dibbo ca vaṇṇo vipulā ca bhogā honti, manussesu hi rūpaparihāni cirajātabhāvassa sakkhi, devesu atirekarūpasampatti ca atirekaparivārasampatti ca. Evaṃ aparihānadhammo nāmesa devaloko. {4.110} Tasmā tvaṃ jaraṃ appatvāva nikkhamitvā pabbaja, evaṃ parihānīyasabhāvā manussalokā cavitvā aparihānīyasabhāvaṃ evarūpaṃ devalokaṃ gamissasīti.

Sā devalokassa vaṇṇaṃ sutvā tassa gamanamaggaṃ pucchantī itaraṃ gāthamāha.

**13. Kimsūdha bhītā janatā anakā, maggo ca nekāyatanam pavutto,
Pucchāmi tam yakkha mahānubhāva, katthaṭṭhito paralokaṃ na bhāye ti.**

Tattha **kimsūdha bhītā** ti devarāja, ayaṃ khattiyādibhedā anakā janatā kimbhītā kassa bhayena parihānīyasabhāvā manussalokā devalokaṃ na gacchatīti pucchatī. **Maggo** ti devalokagāmimaggo. Idha pana: “Kin”-ti āharitvā: “Ko” ti pucchā kātābbā. Ayañhettha attho:

“Anekatiṭṭhāyatanavasena paṇḍitehi pavutto devalokamaggo ko kataro” ti vutto. **Katthaṭṭhito** ti paralokaṃ gacchanto katarasmim magge ṭhito na bhāyatīti.

Athassā kathento sakko itaraṃ gāthamāha.

**14. Vācam manañca paṇidhāya sammā, kāyena pāpāni akubbamāno,
Bahunnapānam gharamāvasanto, saddho mudū samvibhāgī vadaññū,
Saṅgāhako sakhilo saṇhavāco, etthaṭṭhito paralokaṃ na bhāye ti.**

Tassattho: bhadde, udaye vācam manañca sammā ṭhapetvā kāyena pāpāni akaronto ime dasa kusalakammapathe samādāya vattanto bahuannapāne pahūtadeyyadhamme ghare vasanto: “Dānassa vipāko atthī” ti saddhāya samannāgato muducitto dānasamvibhāgatāya **samvibhāgī** pabbajitā bhikkhāya caramānā vadanti nāma, tesam paccayadānena tassa vādassa jānanato **vadaññū** catūhi saṅgahavatthūhi saṅgahatāya **saṅgāhako** piyavādītāya **sakhilo** maṭṭhavacanaṭāya **saṇhavāco ettha** ettake guṇarāsimhi ṭhito paralokaṃ gacchanto na bhāyatīti.

Tato {4.111} rājadhītā tam tassa vacanaṃ sutvā thutim karontī itaraṃ gāthamāha.

**15. Anusāsasi maṃ yakkha, yathā mātā yathā pitā,
Uḷāravaṇṇa pucchāmi, ko nu tvamasi subrahā ti.**

Tassattho: yathā mātāpitāro puttake anusāsanti, tathā maṃ anusāsasi.
Uḷāravaṇṇa sobhaggappattarūpadāraka ko nu asi tvaṃ evaṃ
accuggatasarīroti.

Tato bodhisatto itaraṃ gāthamāha.

**16. Udayohamasmi kalyāṇi, saṅgarattā idhāgato,
Āmanta kho taṃ gacchāmi, muttosmi tava saṅgarā ti.**

Tassattho: kalyāṇadassane ahaṃ purimabhava tava sāmiko udayo nāma
tāvatisabhavane sakko hutvā nibbatta, idhāgacchanto na kilesavasenāgato,
taṃ vīmaṃsitvā pana saṅgaraṃ mocessāmīti saṅgarattā pubbe saṅgarassa
katattā āgatosmi, idāni taṃ āmantetvā gacchāmi, muttosmi tava saṅgarāti.

Rājadhītā assasitvā: “Sāmi, tvaṃ udayabhaddarājā” ti assudhārā pavattayamānā:
“Ahaṃ tumhehi vinā vasitum na sakkomi, yathā tumhākaṃ santike vasāmi,
tathā maṃ anusāsathā” ti vatvā itaraṃ gāthaṃ abhāsi:

**17. Sace kho tvaṃ udayosi, saṅgarattā idhāgato,
Anusāsa maṃ rājaputta, yathāssa puna saṅgamo ti.**

Atha naṃ anusāsanto mahāsatto catasso gāthā abhāsi:

**18. Atipatati vayo khaṇo tatheva, ṭhānaṃ natthi dhuvaṃ cavanti sattā,
Parijīyati addhuvaṃ sarīraṃ, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.**

**19. Kasiṇā pathavī dhanassa pūrā, ekasseva siyā anaññadheyyā,
Taṃ cā pi jahati avītarāgo, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.**

**20. Mātā {4.112} ca pitā ca bhātaro ca, bhariyā yā pi dhanena hoti kītā,
Te cā pi jahanti aññamaññaṃ, udaye mā pamāda carassu dhammaṃ.**

**21. Kāyo parabhojananti ñatvā, saṃsāre sugatiṇca duggatiṇca,
Ittaravāsoti jāniyāna, udaye mā pamāda carassu dhamman-ti.**

Tattha **atipatati** ti ativiya patati, sīghaṃ atikkamati. **Vayo** ti
paṭhamavayāditividho pi vayo. **Khaṇo tathevā** ti uppādaṭṭhitibhaṅgakkhaṇo
pi tatheva atipatati. Ubhayena pi bhinno imesaṃ sattānaṃ āyusaṅkhāro nāma
sīghasotā nadī viya anivattanto sīghaṃ atikkamatīti dasseti. **Ṭhānaṃ natthīti**:
“Uppannā saṅkhārā abhijjivā tiṭṭhantū” ti patthanāya pi tesāṃ ṭhānaṃ nāma
natthi, dhuvaṃ ekamseneva buddhaṃ bhagavantāṃ ādiṃ katvā sabbe pi sattā
cavanti, “dhuvaṃ maraṇaṃ, addhuvaṃ jīvitānaṃ”-ti evaṃ maraṇassatiṃ

bhāvehīti dīpeti. **Parijīyati** ti idaṃ suvaṇṇavaṇṇam-pi sarīraṃ jīrateva, evaṃ jānāhi. **Mā pamādan**-ti tasmā tvaṃ udayabhadde mā pamādaṃ āpajji, appamattā hutvā dasakusalakammapathadhammaṃ carāhīti.

Kasiṇā ti sakalā. **Ekassevā** ti yadi ekasseva rañño, tasmim ekasmim yeva anaññādhīnā assa. **Taṃ cā pi jahati avītarāgo** ti taṇhāvasiko puggalo ettakena pi yasena atitto maraṇakāle avītarāgo va taṃ vijahati. Evaṃ taṇhāya apūraṇīyabhāvaṃ jānāhīti dīpeti. **Te cāpi** ti mātā puttaṃ, putto mātaraṃ, pitā puttaṃ, putto pitaraṃ, bhātā bhaginiṃ, bhaginī bhātaraṃ, bhariyā sāmikaṃ, sāmiko bhariyanti ete aññamaññaṃ jahanti, nānā honti. Evaṃ sattānaṃ nānābhāvavinābhāvaṃ jānāhīti dīpeti.

Parabhojanan-ti vividhānaṃ kākādīnaṃ parasattānaṃ bhojanaṃ. **Ittaravāso** ti yā eṣā imasmim saṃsāre manussabhūtā suggaṭi ca tiracchānabhūtā duggaṭi ca, etaṃ ubhayampi: “Ittaravāso” ti jānitvā mā pamādaṃ, carassu dhammaṃ. Imesaṃ sattānaṃ nānāṭhānato āgantvā ekasmim ṭhāne samāgamo paritto, ime sattā appakasmim yeva kāle ekato vasanti, tasmā appamattā hohīti.

Evaṃ mahāsatto tassā ovādamadāsi. Sā pi tassa dhammakathāya pasīditvā thutiṃ karontī osānagāthamāha.

22. Sādhū {4.113} **bhāsatīyaṃ yakkho, appaṃ maccāna jīvitaṃ,**
Kasiraṇca parittaṇca, taṇca dukkhena saṃyutaṃ,
Sāhaṃ ekā pabbajissāmi, hitvā kāsīṃ surundhanan-ti.

Tattha **sādhūti**: “Appaṃ maccāna jīvitaṃ”-ti bhāsamāno ayaṃ devarājā sādhu bhāsati. Kimkāraṇā? Idaṃhi kasiraṇca dukkhaṃ assādarahitaṃ, parittaṇca na bahukaṃ ittarakālaṃ. Sace hi kasiram-pi samānaṃ dīghakālaṃ pavatteyya, parittakam-pi samānaṃ sukhaṃ bhavēyya, idaṃ pana kasiraṇceva parittaṇca sakalena vaṭṭadukkhena saṃyutaṃ sannihitaṃ. **Sāhan**-ti sā ahaṃ.

Surundhanan-ti surundhananagaraṇca kāsiraṭṭhaṇca chaḍḍetvā ekikāva pabbajissāmīti āha.

Bodhisatto tassā ovādaṃ datvā sakaṭṭhānaṃ-eva gato. Sā pi punadivase amacce rajjaṃ paṭicchāpetvā antonagare yeva ramaṇīye uyyāne isipabbajjaṃ pabbajitvā dhammaṃ caritvā āyupariyosāne tāvatimsabhavane bodhisattassa pādapariṇāṭikā hutvā nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā rājadhītā rāhulamātā ahosi, sakko pana aham-eva ahosinti.

Udayajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 459 Pāṇiyajātakavaṇṇanā

Mitto mittassā ti idaṃ satthā jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Ekasmiñhi samaye sāvattvivāsino pañcasatā gihisahāyakā tathāgatassa dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā upasampannā antokoṭṭisanthāre vasantā aḍḍharattasamaye kāmavitakkaṃ vitakkesuṃ. Sabbaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ.

Satthā attano sāvake rattiyā tayo vāre, divasassa tayo vāreti rattindivaṃ cha vāre olokento kikī aṇḍaṃ viya, camarī vāladhiṃ viya, mātā piyaputtaṃ viya, ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya rakkhati, tasmim̐ tasmim̐ yeva khaṇe uppannakilesaṃ niggaṇhāti. So taṃ divasaṃ aḍḍharattasamaye jetavanaṃ pariggaṇhanto tesaṃ bhikkhūnaṃ vitakkasamudācāraṃ ñatvā: “Imesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare ayaṃ kilesaṃ vaḍḍhanto arahattassa hetuṃ bhindissati, idāneva nesaṃ kilesaṃ niggaṇhitvā arahattaṃ dassāmī” ti gandhakuṭṭo nikkhamitvā ānandattheraṃ pakkosāpetvā: “Ānanda, antokoṭṭisanthāre [3.376] vasanakabhikkhū sabbe sannipātehi” ti sannipātāpetvā paññattavarabuddhāsane [nisīdati].

Bhagavato āṇattiyā panāyasmata ānandena bhikkhusaṅghe sannipātite satthā paññattāsane nisīditvā anodissakaṃ katvā: “Kāmavitakkaṃ vitakkayitthā” ti avatvā sabbasaṅgāhikavaseneva: “Bhikkhave, kilesaṃ khuddako nāma natthi, bhikkhunā nāma uppannuppannā kilesā niggaheṭṭabbā, porāṇakapaṇḍitā anuppanne pi buddhe kilese niggaheṭṭvā paccekabodhiñāṇaṃ pattā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.114} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake dve sahāyakā pāṇiyatumbāni ādāya khettaṃ gantvā ekamantaṃ ṭhapetvā khettaṃ koṭṭetvā pipāsitaḥ kāle āgantvā pāṇiyaṃ pivanti. Tesu eko pāṇiyatthāya āgantvā attano pāṇiyaṃ rakkhanto itarassa tumbato pivitvā sāyaṃ araṇṇā nikkhamitvā nhāyitvā ṭhito: “Atthi nu kho me kāyadvārādīhi ajja kiñci pāpaṃ katan”-ti upadhārento thenetvā pāṇiyassa pivitabhāvaṃ disvā saṃvegappatto hutvā: “Ayaṃ taṇhā vaḍḍhamānā maṃ apāyesu khipissati, imaṃ kilesaṃ niggaṇhissāmī” ti pāṇiyassa thenetvā pivitabhāvaṃ ārammaṇaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiñāṇaṃ nibbattetvā paṭiladdhaguṇaṃ āvajjento aṭṭhāsī. Atha naṃ itaro nhāyitvā uṭṭhito: “Ehi, samma, gharaṃ gacchāma” ti āha. “Gaccha tvaṃ, mama gharena kiccaṃ natthi, paccekabuddhā nāma mayan”-ti. “Paccekabuddhā nāma tumhādisā na hontī” ti. “Atha kīdisā

paccekabuddhā hontī” ti? “Dvaṅgulakesā kāsāyavatthavasanaṃ uttarahimavante nandamūlakapabbhāre vasantī” ti. So sīsaṃ parāmasi, taṃ khaṇaṇṇevassa gihilingaṃ antaradhāyi, surattadupaṭṭaṃ nivattham-eva, vijjulatāsadisam kāyabandhanaṃ baddham-eva, alattakapāṭalavaṇṇaṃ uttarāsaṅgacīvaraṃ ekaṃsaṃ katam-eva, meghavaṇṇaṃ paṃsukūlacīvaraṃ dakkhiṇaamsakūṭe ṭhapitam-eva, bhamaravaṇṇo mattikāpatto vāmaamsakūṭe laggito va ahosi. So ākāse ṭhatvā dhammaṃ desetvā uppatitvā nandamūlakapabbhāre yeva otari.

Aparo pi kāsīgāme yeva kuṭumbiko āpaṇe nisinno ekaṃ purisaṃ attano bhariyaṃ ādāya gacchantaṃ disvā taṃ uttamarūpadharaṃ itthiṃ indriyāni bhinditvā oloketvā puna cintesi: “Ayaṃ lobho vaḍḍhamāno maṃ apāyesu khipissatī” ti saṃviggamānaso vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbattetvā ākāse ṭhito dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhāram-eva {4.115} gato.

Apare pi kāsīgāmaṃvāsino yeva dve pitāputtā ekato maggaṃ paṭipajjimsu. Aṭavīmukhe pana corā uṭṭhitā honti. Te pitāputte labhitvā puttaṃ gahetvā: “Dhanaṃ āharitvā tava puttaṃ gaṇhā” ti pitaraṃ vissajjenti, dve bhātaro labhitvā kaniṭṭhaṃ gahetvā jeṭṭhaṃ vissajjenti, ācariyantevāsike labhitvā ācariyaṃ gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti, antevāsiko sippalobhena dhanam āharitvā ācariyaṃ gaṇhitvā gacchati. Atha te pitāputtā pi tattha corānaṃ uṭṭhitabhāvaṃ ñatvā: “Tvaṃ maṃ ‘pitā’ ti mā vada, aham-pi taṃ ‘putto’ ti na vakkhāmi” ti katikaṃ katvā corehi gahitakāle: “Tumhe aññaamaññaṃ kiṃ hothā” ti puṭṭhā: “Na kiñci homā” ti sampajānamusāvādaṃ kariṃsu. Tesu aṭavito nikkhamitvā sāyaṃ nhāyitvā ṭhitesu putto attano sīlaṃ sodhento taṃ musāvādaṃ disvā: “Idaṃ pāpaṃ vaḍḍhamānaṃ maṃ apāyesu khipissati, imaṃ kilesaṃ niggaṇhissāmi” ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ nibbattetvā ākāse ṭhito pitu dhammaṃ desetvā nandamūlakapabbhāram-eva gato.

Aparo pi kāsīgāme yeva pana eko gāmaabhojako māghātaṃ kārāpesi. Atha naṃ balikammakāle mahājano sannipatitvā āha: “Sāmi, mayaṃ migasūkarādayo māretvā yakkhānaṃ balikammaṃ karissāma, balikammakālo eso” ti. Tumhākaṃ pubbe karaṇaniyāmeneva karoṭhāti manussā bahuṃ pāṇātipātamaṃsu. So bahuṃ macchamaṃsaṃ disvā: “Ime manussā ettake paṇe mārentā mamevekassa vacanena mārayimsū” ti kukkucam katvā vātapānaṃ nissāya ṭhitako va vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ

nibbattetvā ākāse ʈhito mahājanassa dhammaṃ desetvā
nandamūlakapabbhāram-eva gato.

Aparo pi kāsiraṭṭhe yeve gāmabhojako majjavikkayaṃ vāretvā: “Sāmi, pubbe
imasmim̃ kāle surāchaṇo nāma hoti, kiṃ karomā” ti mahājanena vutto:
“Tumhākaṃ porāṇakaniyāmeneva karoṭhā” ti {4.116} āha. Manussā chaṇaṃ
katvā suraṃ pivitvā kalahaṃ karontā hatthapāde bhañjitvā sīsaṃ bhinditvā
kaṇṇe chinditvā bahudaṇḍena bajjhim̃su. Gāmabhojako te disvā cintesi: “Mayi
ananujānante ime imaṃ dukkhaṃ na vindeyyuñ”-ti. So ettakena kukkuccaṃ
katvā vātapānaṃ nissāya ʈhitako va vipassanaṃ vaḍḍhetvā paccekabodhiññaṃ
nibbattetvā: “Appamattā hothā” ti ākāse ʈhatvā dhammaṃ desetvā
nandamūlakapabbhāram-eva gato.

Aparabhāge te pañca paccekabuddhā bhikkhācārathāya bārāṇasidvāre otaritvā
sunivatthā supārutā pāsādikehi abhikkamādīhi piṇḍāya carantā rājadvāraṃ
sampāpuṇim̃su. Rājā te disvā pasannacitto rājanivesanaṃ pavesetvā pāde
dhovitvā gandhatelena makkhetvā paṇṭena khādanīyena bhojanīyena
parivisitvā ekamantaṃ nisīditvā: “Bhante, tumhākaṃ paṭhamavaye pabbajjā
sobhati, imasmim̃ vaye pabbajantā kathaṃ kāmesu ādīnavaṃ passittha, kiṃ vo
ārammaṇaṃ ahoṣī” ti pucchi. Te tassa kathentā:

- 1. Mitto mittassa pānīyaṃ, adinnaṃ paribhuñjisaṃ,
Tena pacchā vijigucchim̃, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.**
- 2. Paradāraṇca disvāna, chando me udapajjatha,
Tena pacchā vijigucchim̃, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.**
- 3. Pītaṃ me mahārāja, corā agaṇhu kānane,
Tesāhaṃ pucchito jānaṃ, aññathā naṃ viyākarim̃.**
- 4. Tena pacchā vijigucchim̃, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.**
- 5. Pāṇātipātamakaruṃ, somayāge upaṭṭhite,
Tesāhaṃ samanunñāsīm̃.**
- 6. Tena pacchā vijigucchim̃, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahaṃ.**

**7. Surāmerayamādhukā, ye janā paṭhamāsu no,
Bahūnaṃ te anattāya, majjapānamakappayum,
Tesāhaṃ {4.117} samanūññāsīm.**

**8. Tena pacchā vijjucchīm, taṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Mā puna akaraṃ pāpaṃ, tasmā pabbajito ahan-ti.**

Imā paṭipāṭiyā pañca gāthā abhāsimsu. Rājā pi ekamekassa byākaraṇaṃ sutvā:
“Bhante, ayaṃ pabbajjā tumhākaṃ yevānucchavikā” ti thutimakāsi.

Tattha **mitto mittassā** ti mahārāja, ahaṃ ekassa mitto hutvā tassa mittassa santakaṃ pānīyaṃ iminā niyāmeneva paribhuñjīm. **Tasmā** ti yasmā puthujjanā nāma pāpakammaṃ karonti, tasmā ahaṃ **mā puna akaraṃ pāpaṃ**, taṃ pāpaṃ ārammaṇaṃ katvā pabbajitomi. **Chando** ti mahārāja, imināva niyāmena mama paradāraṃ disvā kāme chando uppajji. **Agañhū** ti agaṇhiṃsu. **Jānaṃ**-ti tesaṃ corānaṃ: “Ayaṃ kiṃ te hotī” ti pucchito jānanto yeva: “Na kiñci hotī” ti aññathā byākāsīm. **Somayāge** ti navacande uṭṭhite somayāgaṃ nāma yakkhabaliṃ karimsu, tasmīm upaṭṭhite. **Samanūññāsīn**-ti samanūñño āsīm. **Surāmerayamādhukā** ti piṭṭhasurādisurañca pupphāsavādimerayañca pakkamadhu viya madhuraṃ maññamānā. **Ye janā paṭhamāsu no** ti ye no gāme janā paṭhamaṃ evarūpā āsum ahesum. **Bahūnaṃ te** ti te ekadivasaṃ ekasmīm chaṇe patte bahūnaṃ anattāya majjapānaṃ akappayimsu.

Rājā tesaṃ dhammaṃ sutvā pasannacitto cīvarasāṭake ca bhesajjāni ca datvā paccekabuddhe uyyojesi. Te pi tassa anumodanaṃ katvā tattheva agamaṃsu. Tato paṭṭhāya rājā vatthukāmesu viratto anapekkho hutvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā itthiyo anālapitvā anoloketvā virattacitto uṭṭhāya sirigabbhaṃ pavisitvā nisinnō setabhittiyaṃ kasiṇaparikkammaṃ katvā jhānaṃ nibbattesi. So jhānappatto kāme garahanto:

**9. Dhiratthu subahū kāme, duggandhe bahukaṇṭake,
Ye ahaṃ paṭisevanto, nālabhiṃ tādisaṃ sukhaṃ-ti.**

Gāthamāha.

Tattha **bahukaṇṭake** ti bahū paccāmitte. **Ye ahan**-ti yo ahaṃ, ayam-eva vā paṭho. **Tādisaṃ**-ti etādisaṃ kilesarahitaṃ jhānasukhaṃ.

Athassa {4.118} aggamaheṣī: “Ayaṃ rājā paccekabuddhānaṃ dhammakathaṃ sutvā ukkaṇṭhitarūpo ahosi, amhehi saddhiṃ akathetvāva sirigabbhaṃ pavitṭho, pariggaṇhissāmi tāva nan”-ti cintetvā sirigabbhadvāre ṭhitā rañño kāmesu

garahantassa udānaṃ sutvā: “Mahārāja, tvaṃ kāme garahasi,
kāmasukhasadisāṃ nāma sukhaṃ natthī” ti kāme vaṇṇentī itaraṃ gāthamāha.

**10. Mahassādā sukhā kāmā, natthi kāmā paraṃ sukhaṃ,
Ye kāme paṭisevanti, saggaṃ te upapajjare ti.**

Tattha **mahassādā** ti mahārāja, ete kāmā nāma mahāassādā, ito uttarim
aññaṃ sukhaṃ natthi. Kāmasevino hi apāye anupagamma sagge nibbantī ti
attho.

Taṃ sutvā bodhisatto tassā: “Nassa vasali, kiṃ kathesi, kāmesu sukhaṃ nāma
kuto atthi, vipariṇāmadukkhā ete” ti garahanto sesagāthā abhāsi:

**11. Appassādā dukkhā kāmā, natthi kāmā paraṃ dukhaṃ,
Ye kāme paṭisevanti, nirayaṃ te upapajjare.**

**12. Asī yathā sunisito, nettiṃso va supāyiko,
Sattīva urasi khittā, kāmā dukkhatarā tato.**

**13. Aṅgārānaṃva jalitaṃ, kāsūṃ sādhikaporisaṃ,
Phālaṃva divasaṃtattaṃ, kāmā dukkhatarā tato.**

**14. Visaṃ yathā halāhalaṃ, telaṃ pakkuthitaṃ yathā,
Tambalohavilīnaṃva, kāmā dukkhatarā tato ti.**

Tattha **nettiṃso** ti nikkaruṇo, idam-pi ekassa khaggassa nāmaṃ. **Dukkhatarā**
ti evaṃ jalitaṅgārakāsūṃ vā divasaṃ tattaṃ phālaṃ vā paṭicca yaṃ dukkhaṃ
uppajjati, tato pi kāmā yeva dukkhatarā ti attho. Anantaragāthāya yathā etāni
visādīni dukkhāvahanato dukkhāni, evaṃ kāmā pi dukkhā, taṃ pana
kāmadukkhaṃ itarehi dukkhehi dukkhataranti attho.

Evaṃ {4.119} mahāsatto deviyā dhammaṃ desetvā amacce sannipātetvā: “Bhonto
amaccā, tumhe rajjaṃ paṭipajjatha, ahaṃ pabbajissāmī” ti vatvā mahājanassa
rodantassa paridevantassa uṭṭhāya ākāse ṭhatvā ovādaṃ datvā anilapatheneva
uttarahimavantaṃ gantvā ramaṇīye padese assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ
pabbajitvā āyupariyosāne brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Bhikkhave, kilesa khuddako nāma
natthi, appamattako pi paṇḍitehi niggahitabboyeṇā” ti vatvā saccāni pakāsetvā
jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne pañcasatā bhikkhū arahatte
patiṭṭhahimsu. Tadā paccekabuddhā parinibbāyimsu, devī rāhulamātā ahosi, rājā
pana aham-eva ahosinti.

Pāṇiyajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 460 Yudhañcayajātakavaṇṇanā

Mittāmaccapariyūḷhan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinikkhamanaṃ ārabha kthesi. Ekadivasañhi dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū: “Āvuso, sace dasabalo agāraṃ ajjhāvasissa, sakalacakkavāḷagabbhe cakkavattirājā abhaviṣṣa sattaratanasamannāgato caturiddhīhi samiddho parosahassaputtaparivāro, so evarūpaṃ sirivibhavaṃ pahāya kāmesu dosaṃ disvā aḍḍharattasamaye channasahāyo va kaṇṭakamāruya nikkhamitvā anomanadītīre pabbajitvā chabbassāni dukkarakārikaṃ katvā sammāsambodhiṃ patto” ti satthu guṇakathaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahābhinikkhamanaṃ nikkhanto, pubbe pi dvādasayojanike bārāṇasinagare rajjaṃ pahāya nikkhantoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rammanagare sabbadatto nāma rājā ahoṣi. Ayañhi bārāṇasī **udayajātake** (Ja. 458) **surundhananagaraṃ** nāma jātā, **cūlasutasomajātake** (Ja. 525) **sudassanaṃ** nāma, **soṇanandajātake** (Ja. 532) **brahmavaḍḍhanaṃ** nāma, **khaṇḍahārajātake** (Ja. 544) **pupphavatī** {4.120} nāma, **saṅkhabrahmañajātake** (Ja. 442) **moḷinī** nāma, imasmiṃ pana yudhañcayajātake (Ja. 460) **rammanagaraṃ** nāma ahoṣi. Evamassā kadāci nāmaṃ parivattati. Tattha sabbadattarañño puttasaḥassaṃ ahoṣi. Yudhañcayassa nāma jeṭṭhaputtassa uparajjaṃ adāsi. So divase divase mahādānaṃ pavattesi. Evaṃ gacchante kāle bodhisatto ekadivasaṃ pāto va rathavaramāruya mahantena sirivibhavena uyyānakīḷaṃ gacchanto rukkhaggatiṇaggasākhaggamakkaṭakasuttajālādīsu muttājālākārena laggitaussavabindūni disvā: “Samma sārathi, kiṃ nāmetan”-ti pucchitvā: “Ete deva, himasamaye patanakaussavabindūni nāmā” ti sutvā divasabhāgaṃ uyyāne kīḷitvā sāyanhakāle paccāgacchanto te adisvāva: “Samma sārathi, kahaṃ nu kho ete ussavabindū, na te idāni passāmī” ti pucchī. “Deva, te sūriye uggacchante sabbeva bhijjitvā pathaviyaṃ patantī” ti sutvā saṃvegappatto hutvā: “Imesaṃ sattānaṃ jīvitasaṅkhārā pi tiṇagge ussavabindusadisāva, mayā byādhijarāmarañehi apīḷite yeva mātāpitaro āpucchitvā pabbajitum vaṭṭatī” ti ussavabindum-eva ārammaṇaṃ katvā āditte viya tayo bhava passanto attano gehaṃ agantvā alaṅkatapaṭiyattāya

vinicchayasālāya nisinnassa pitu santikaṃ yeva gantvā pitaraṃ vanditvā
ekamantaṃ ʘhito pabbajjaṃ yācanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Mittāmaccapariyūḷhaṃ, ahaṃ vande rathesabhaṃ,
Pabbajissāmahaṃ rāja, taṃ devo anumaññatū ti.**

Tattha **pariyūḷhan**-ti parivāritaṃ. **Taṃ devo** ti taṃ mama pabbajjaṃ devo
anujānātū ti attho.

Atha naṃ rājā nivārento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Sace te ūnaṃ kāmehi, ahaṃ paripūrayāmi te,
Yo taṃ hiṃ sati vāremi, mā pabbaja yudhañcayā ti.**

Taṃ {4.121} sutvā kumāro tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Na matthi ūnaṃ kāmehi, hiṃsitā me na vijjati,
Dīpañca kātumicchāmi, yaṃ jarā nābhikīratī ti.**

Tattha **dīpañcā** ti tāta neva mayhaṃ kāmehi ūnaṃ atthi, na maṃ hiṃsanto
koci vijjati, ahaṃ pana paralokagamanāya attano patiṭṭhaṃ kātumicchāmi.
Kīdisaṃ? **Yaṃ jarā nābhikīratī** na viddhaṃseti, tamahaṃ kātumicchāmi,
amatamahānibbānaṃ gavesissāmi, na me kāmehi attho, anujānātha maṃ,
mahārājāti vadati.

Iti punappunaṃ kumāro pabbajjaṃ yāci, rājā: “Mā pabbajā” ti vāreti.

Tamatthamāvikaronto satthā upaḍḍhaṃ gāthamāha.

4. Putto vā pitaraṃ yāce, pitā vā puttamorasana-ti.

Tattha **vā**-kāro sampiṇḍana-ttho. Idaṃ vuttaṃ hoti: “evaṃ, bhikkhave, putto
ca pitaraṃ yācati, pitā ca orasaṃ puttaṃ yācatī” ti.

Sesaṃ upaḍḍhagāthaṃ rājā āha:

“Negamo taṃ yāce tāta, mā pabbaja yudhañcayā” ti.

Tassattho: ayaṃ te tāta nigamavāsimaḥājano yācati, nagarajano pi mā tvaṃ
pabbajāti.

Kumāro puna pi pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Mā maṃ deva nivārehi, pabbajantaṃ rathesabha,
Māhaṃ kāmehi sammatto, jarāya vasamanvagū ti.**

Tattha **vasamanvagū** ti mā ahaṃ kāmehi sammatto pamatto jarāya vasagāmī
nāma homi, vaṭṭadukkhaṃ pana khepetvā yathā ca
sabbaññutaññāṇappaṭivijjhanako homi. Tathā maṃ olokehīti adhippāyo.

Evam vutte rājā appaṭibhāṇo ahosi. Mātā panassa: “Putto te, devi, pitaraṃ
pabbajjaṃ anujānāpetī” ti sutvā: “Kiṃ tumhe kathethā” ti nirassāsena mukhena
suvaṇṇasivikāya nisīditvā sīghaṃ vinicchayaṭṭhānaṃ gantvā yācamānā
chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Ahaṃ taṃ tāta yācāmi, ahaṃ putta nivāraye,
Ciraṃ taṃ daṭṭhumicchāmi, mā pabbaja yudhañcayā ti.**

Taṃ {4.122} sutvā kumāro sattamaṃ gāthamāha.

**7. Ussāvo va tiṇaggamhi, sūriyuggamanaṃ pati,
Evamāyu manussānaṃ, mā maṃ amma nivārayā ti.**

Tassattho: amma, yathā tiṇagge ussavabindu sūriyassa uggamanaṃ
patiṭṭhātum na sakkoti, pathaviyaṃ patati, evaṃ imesaṃ sattānaṃ jīvitam
parittaṃ tāvakālikaṃ aciraṭṭhitikaṃ, evarūpe lokasannivāse kathaṃ tvaṃ
ciraṃ maṃ passasi, mā maṃ nivārehīti.

Evam vutte pi sā punappunaṃ yāci yeva. Tato mahāsatto pitaraṃ āmantetvā
aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Taramāno imaṃ yānaṃ, āropetu rathesabha,
Mā me mātā tarantassa, antarāyakarā ahū ti.**

Tassattho: tāta rathesabha, imaṃ mama mātaraṃ taramāno puriso
suvaṇṇasivikāyānaṃ āropetu, mā me jātijarābyādhimaraṇakantāraṃ
tarantassa atikkamantassa mātā antarāyakarā ahūti.

Rājā puttassa vacanaṃ sutvā: “Gaccha, bhadde, tava sivikāya nisīditvā
rativaḍḍhanapāsādaṃ abhiruhā” ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvā ṭhātum
asakkontī nārīgaṇaparivutā gantvā pāsādaṃ abhiruhitvā: “Kā nu kho puttassa
pavattī” ti vinicchayaṭṭhānaṃ olokentī aṭṭhāsi. Bodhisatto mātu gatakāle puna
pitaraṃ yāci. Rājā paṭibāhitum asakkonto: “Tena hi tāta, tava manam
matthakaṃ pāpehi, pabbajāhī” ti anujāni. Rañño anuññātakāle bodhisattassa
kaniṭṭho yudhiṭṭhilakumāro nāma pitaraṃ vanditvā: “Tāta, mayhaṃ pabbajjaṃ
anujānāthā” ti anujānāpesi. Ubho pi bhātaropitaraṃ vanditvā kāme pahāya

mahājanaparivutā vinicchayato nikkhamim̐su. Devī pi mahāsattam̐ oloketvā: “Mama putte pabbajite rammanagaraṃ tucchaṃ bhavissatī” ti paridevamānā gāthādvayamāha:

**9. Abhidhāvatha bhaddante, suññaṃ hessati rammakaṃ,
Yudhañcayo anuññāto, sabbadattena rājinā.**

**10. Yohu {4.123} seṭṭho sahassassa, yuvā kañcanasannibho,
Soyaṃ kumāro pabbajito, kāsāyavasano balī ti.**

Tattha **abhidhāvathā** ti parivāretvā ṭhitā nāriyo sabbā vegena dhāvathāti āṇāpeti. **Bhaddante** ti evaṃ gantvā: “Bhaddaṃ tava hotū” ti vadatha. **Rammakan-**ti rammanagaraṃ sandhāyāha. **Yohu seṭṭho** ti yo rañño putto sahassassa seṭṭho ahosi, so pabbajitoti pabbajjāya gacchantaṃ sandhā yevamāha.

Bodhisatto pi na tāva pabbajati. So hi mātāpitāro vanditvā kaniṭṭhaṃ yudhiṭṭhilakumāraṃ gahetvā nagarā nikkhamma mahājanaṃ nivattetvā ubho pi bhātaro himavantaṃ pavisitvā manorame ṭhāne assamapadaṃ karitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññaṃ nibbattetvā vanamūlaphalādīhi yāvajīvaṃ yāpetvā brahmalokaparāyaṇā ahesuṃ. Tamatthaṃ osāne abhisambuddhagāthāya dīpeti:

**11. Ubho kumārā pabbajitā, yudhañcayo yudhiṭṭhilo,
Pahāya mātāpitāro, saṅgaṃ chetvāna maccuno ti.**

Tattha **maccuno** ti mārassa. Idaṃ vuttaṃ hoti: bhikkhave, yudhañcayo ca yudhiṭṭhilo ca te ubho pi kumārā mātāpitāro pahāya mārassa santakaṃ rāgadosamohasaṅgaṃ chinditvā pabbajitāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā: “Na bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato rajjaṃ chaḍḍetvā pabbajitoyevā” ti vatvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, yudhiṭṭhilakumāro ānando, yudhañcayo pana aham-eva ahosin”-ti.

Yudhañcayajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 461 Dasarathajātakavaṇṇanā

Etha lakkhaṇa sītā cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ matapitikaṃ kuṭumbikaṃ ārabba kathesi. So hi pitari kālakate sokābhibhūto sabbakiccāni pahāya sokānuvattako va ahosi. Satthā paccūsasamaye lokaṃ olokeno tassa

sotāpattiṭṭhalūpanissayaṃ disvā punadivase sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā katabhattakicco bhikkhū uyyojetvā ekaṃ pacchāsamaṇaṃ {4.124} gahetvā tassa gehaṃ gantvā vanditvā nisinnaṃ madhuravacanena ālapanto: “Kiṃ socasi upāsakā” ti vatvā: “Āma, bhante, pitusoko maṃ bādhati” ti vutte: “Upāsaka, porāṇakapaṇḍitā aṭṭhavidhe lokadhamme tathato jānantā pitari kālakate appamattakam-pi sokaṃ na karimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ dasarathamahārājā nāma agatigamaṇaṃ pahāya dhammena rajjaṃ kāresi. Tassa soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā aggamaheṣi dve putte ekaṃca dhītaraṃ vijāyi. Jeṭṭhaputto rāmapaṇḍito nāma ahosi, dutiyo lakkhaṇakumāro nāma, dhītā sītā devī nāma. Aparabhāge maheṣi kālamakāsi. Rājā tassā kālakatāya cirataraṃ sokavaṣaṃ gantvā amaccehi saññāpito tassā kattabbaparihāraṃ katvā aññaṃ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. Sā rañño piyā ahosi manāpā. Sā pi aparabhāge gabbhaṃ gaṇhitvā laddhagabbhaparihārā puttaṃ vijāyi, “bharatakumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. Rājā puttasiṇehena: “Bhadde, varaṃ te dammi, gaṇhāhi” ti āha. Sā gahitakaṃ katvā ṭhapetvā kumārassa sattatṭhavassakāle rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, tumhehi mayhaṃ puttassa varo dinno, idāniṣsa varaṃ dethā” ti āha. Gaṇha, bhaddeti. “Deva, puttassa me rajjaṃ dethā” ti vutte rājā accharaṃ paharitvā: “Nassa, vasali, mayhaṃ dve puttā aggikkhandhā viya jalanti, te mārāpetvā tava puttassa rajjaṃ yācasī” ti tajjesi. Sā bhītā sirigabbhaṃ pavisitvā aññesu pi divasesu rājānaṃ punappunaṃ rajjaṃ-eva yāci.

Rājā tassā taṃ varaṃ adatvāva cintesi: “Mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī, ayaṃ me kūṭapaṇṇaṃ vā kūṭalaññaṃ vā katvā putte ghātāpeyyā” ti. So putte pakkosāpetvā tamatthaṃ ārocetvā: “Tātā, tumhākaṃ idha vasantānaṃ antarāyo pi bhaveyya, tumhe sāmantarajjaṃ vā araññaṃ vā gantvā mama maraṇakāle āgantvā kulasantakaṃ rajjaṃ gaṇheyyāthā” ti vatvā puna nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā attano āyuparicchedaṃ pucchitvā: “Aññāni dvādasa vassāni {4.125} pavattissatī” ti sutvā: “Tātā, ito dvādasavassaccayena āgantvā chattaṃ ussāpeyyāthā” ti āha. Te: “Sādhū” ti vatvā pitaraṃ vanditvā rodantā pāsādā otarimsu. Sītā devī: “Aham-pi bhātikehi saddhiṃ gamissāmi” ti pitaraṃ vanditvā rodantī nikkhami. Tayo pi janā mahāparivārā nikkhamitvā mahājanaṃ nivattetvā anupubbena himavantaṃ pavisitvā sampannodake sulabhaphalāphale padese assamaṃ māpetvā phalāphalena yāpentā vasimsu.

Lakkhaṇapaṇḍito ca sītā ca rāmapaṇḍitaṃ yācitvā: “Tumhe amhākaṃ pituṭṭhāne ṭhitā, tasmā assame yeva hotha, mayaṃ phalāphalaṃ āharitvā tumhe posessāmā” ti paṭiññaṃ gaṇhiṃsu. Tato paṭṭhāya rāmapaṇḍito tattheva hoti. Itare dve phalāphalaṃ āharitvā taṃ paṭijaggiṃsu. Evaṃ tesāṃ phalāphalena yāpetvā vasantānaṃ dasarathamahārājā puttāsokena navame saṃvacchare kālamakāsi. Tassa sarīrakkiccam kāretvā devī: “Attano puttassa bharatakumārassa chattaṃ ussāpethā” ti āha. Amaccā pana: “Chattassāmikā araṇṇe vasanti” ti na adāṃsu. Bharatakumāro: “Mama bhātaraṃ rāmapaṇḍitaṃ araṇṇato ānetvā chattaṃ ussāpessāmi” ti pañcarājakakudhabhaṇḍāni gahetvā caturaṅginiyā senāya tassa vasanaṭṭhānaṃ patvā avidūre khandhāvāraṃ katvā tattha nivāsetvā katipayehi amaccehi saddhiṃ lakkhaṇapaṇḍitassa ca sītāya ca araṇṇaṃ gatakāle assamapadaṃ pavisitvā assamapadadvāre ṭhapitakañcanarūpakam viya rāmapaṇḍitaṃ nirāsaṅkam sukhanisinnam upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ṭhito raṇṇo pavattiṃ ārocetvā saddhiṃ amaccehi pādesu patitvā rodati. Rāmapaṇḍito pana neva soci, na paridevi, indriyavikāramattampissa nāhosi. Bharatassa pana roditvā nisinnakāle sāyanhasamaye itare dve phalāphalaṃ ādāya āgamimṃsu. Rāmapaṇḍito cintesi: “Ime daharā mayhaṃ viya pariggaṇhanapañña etesaṃ natthi, sahasā {4.126} ‘pitā vo mato’ ti vutte sokaṃ sandhāretum asakkontānaṃ hadayam-pi tesāṃ phaleyya, upāyena te udakaṃ otāretvā etaṃ pavattiṃ ārocessāmi” ti. Atha nesaṃ purato ekaṃ udakaṭṭhānaṃ dassetvā: “Tumhe aticirena āgatā, idaṃ vo daṇḍakammaṃ hotu, imaṃ udakaṃ otaritvā tiṭṭhathā” ti upaḍḍhagāthaṃ tāva āha:

1. Etha lakkhaṇa sītā ca, ubho otarathodakan-ti.

Tassattho: etha lakkhaṇa sītā ca āgacchatha, ubho pi otaratha udakanti,

Te ekavacaneneva otaritvā aṭṭhaṃsu. Atha nesaṃ pitu pavattiṃ ārocento sesaṃ upaḍḍhagāthamāha.

“Evāyaṃ bharato āha, rājā dasaratho mato” ti.

Te pitu matasāsanam sutvāva visañña ahesum. Puna pi nesaṃ kathesi, puna pi te visañña ahesunti evaṃ yāvatatiyaṃ visaññaṃ patte te amaccā ukkhipitvā udakā nīharitvā thale nisīdāpetvā laddhassāsesu tesu sabbe aññaṃaṇṇaṃ roditvā paridevitvā nisīdimṃsu. Tadā bharatakumāro cintesi: “mayhaṃ bhātā lakkhaṇakumāro ca bhaginī ca sītā devī pitu matasāsanam sutvāva sokaṃ

sandhāretum na sakkonti, rāmapaṇḍito pana neva socati, na paridevati, kiṃ nu kho tassa asocanakāraṇaṃ, pucchissāmi naṃ”-ti. So taṃ pucchanto dutiyam gāthamāha.

**2. Kena rāmapabhāvena, socitabbaṃ na socasi,
Pitaraṃ kālakatam sutvā, na taṃ pasahate dukhan-ti.**

Tattha **pabhāvenā** ti ānubhāvena. **Na taṃ pasahate dukhan**-ti evarūpaṃ dukkhaṃ kena kāraṇena taṃ na piḷeti, kiṃ te asocanakāraṇaṃ, kathehi tāva nanti.

Athassa rāmapaṇḍito attano asocanakāraṇaṃ kathento:

**3. Yaṃ na sakkā nipāletum, posena lapataṃ bahuṃ,
Sa kissa viññū medhāvī, attānamupatāpaye.**

4. Daharā {4.127} **ca hi vuddhā ca, ye bālā ye ca paṇḍitā,
Aḍḍhā ceva daliddā ca, sabbe maccuparāyaṇā.**

**5. Phalānamiva pakkānaṃ, niccaṃ patanato bhayaṃ,
Evaṃ jātāna maccānaṃ, niccaṃ maraṇato bhayaṃ.**

**6. Sāyameke na dissanti, pāto diṭṭhā bahuḷḷanā,
Pāto eke na dissanti, sāyaṃ diṭṭhā bahuḷḷanā.**

**7. Paridevayamāno ce, kiñcidatthaṃ udabbahe,
Sammūḷho hiṃsamattānaṃ, kayirā taṃ vicakkhaṇo.**

**8. Kiso vivaṇṇo bhavati, hiṃsamattānamattano,
Na tena petā pārenti, niratthā paridevanā.**

**9. Yathā saraṇamādittaṃ, vārinā parinibbaye,
Evam-pi dhīro sutavā, medhāvī paṇḍito naro,
Khippamuppatitaṃ sokaṃ, vāto tūlaṃva dhamṣaye.**

**10. Macco eko va acceti, eko va jāyate kule,
Samyogaparamātveva, sambhogā sabbapāṇinaṃ.**

**11. Tasmā hi dhīrassa bahussutassa, sampassato lokamimaṃ paraṇca,
Aññāya dhammaṃ hadayaṃ manaṇca, sokā mahantā pi na tāpayanti.**

**12. Sohaṃ dassaṇca bhokkhaṇca, bharissāmi ca ñātake,
Sesaṇca pālayissāmi, kiccametam vijānato ti.**

Imāhi dasahi gāthāhi aniccataṃ pakāseti.

Tattha **nipāletun**-ti rakkhitum. **Lapatan**-ti lapantānam. Idam vuttam hoti: “tāta bharata, yaṃ sattānam jīvitam bahum-pi vilapantānam purisānam ekenā pi mā ucchijjīti na sakkā rakkhitum, so dāni mādiso aṭṭha lokadhamme tathato jānanto viññū medhāvī paṇḍito maraṇapariyosānajīvitesu sattesu kissa attānamupatāpaye, kimkāraṇā anupakārena sokadukkhena attānam santāpeyyā” ti.

Daharā cā ti gāthā: “Maccu nāmesa tāta bharata, neva {4.128} suvaṇṇarūpakasadisānam daharānam khattiyakumārakādīnam, na vuddhipattānam mahāyodhānam, na bālānam puthujjanasattānam, na buddhādīnam paṇḍitānam, na cakkavatti ādīnam issarānam, na niddhanānam daliddādīnam lajjati, sabbe pime sattā maccuparāyaṇā maraṇamukhe sambhaggavibhaggā bhavantiyevā” ti dassanattham vuttā.

Niccaṃ patanato ti idam vuttam hoti: yathā hi tāta bharata, pakkānam phalānam pakkakālato paṭṭhāya: “Idāni vaṇṭā chijjivā patissanti, idāni patissanti” ti patanato bhayaṃ niccaṃ dhuvaṃ ekaṃsikaṃ-eva bhavati, evaṃ āsaṅkāyato evaṃ jātānam maccānam-pi ekaṃsikaṃ yeva maraṇato bhayaṃ, natthi so khaṇo vā layo vā yattha tesam maraṇam na āsaṅkitabbam bhavyeyyāti.

Sāyan-ti vikāle. Iminā rattibhāge ca diṭṭhānam divasabhāge adassanam, divasabhāge ca diṭṭhānam rattibhāge adassanam dīpeti. **Kiñcidatthanti**: “Pitā me, putto me” ti ādīhi paridevamāno va poso sammūḷho attānam himsanto kilamento appamattakam-pi attham āhareyya. **Kayirā taṃ vicakkhaṇo** ti atha paṇḍito puriso evaṃ paridevaṃ kareyya, yasmā pana paridevanto matam vā ānetum aññaṃ vā tassa vaḍḍhim kātum na sakkoti, tasmā niratthakattā paridevitassa paṇḍitā na paridevanti.

Attānamattano ti attano attabhāvaṃ sokaparidevadukkhena himsanto. **Na tenā** ti tena paridevena paralokaṃ gatā sattā na pāleni na yāpenti. **Niratthā** ti tasmā tesam matasattānam ayaṃ paridevanā niratthakā. **Saraṇan**-ti nivāsageham. Idam vuttam hoti: yathā paṇḍito puriso attano vasaṇāgāre āditte muhuttam-pi vosānam anāpajjitvā ghaṭasatena ghaṭasahassena vārinā nibbāpayateva, evaṃ dhīro uppatitam sokaṃ khippam-eva nibbāpaye. Tūlam viya ca vāto yathā saṇṭhātum na sakkoti, evaṃ dhamṣaye viddhamseyyā ti attho.

Macco eko va acceti ti ettha tāta bharata, ime sattā kammassakā nāma, tathā hi ito paralokaṃ gacchanto satto eko va acceti atikkamati, khattiyādikule jāyamāno pi eko va gantvā jāyati. Tattha tattha pana ñātimittasaṃyogena: “Ayaṃ me pitā, ayaṃ me mātā, ayaṃ me mitto” ti saṃyogaparamātveva

sambhogā sabbapāṇīnaṃ, paramatthena pana tīsu pi bhavesu kammassakāvete
sattā ti attho.

Tasmā ti yasmā etesaṃ sattānaṃ ñātimittasaṃyogaṃ
ñātimittaparibhogamattaṃ ṭhapetvā ito paraṃ aññaṃ natthi, tasmā.

Sampassato ti imaṅca paraṅca lokaṃ nānābhāvavinābhāvam-eva sammā
passato. **Aññāya dhamman-**ti aṭṭhavidhalokadhammaṃ jānitvā. **Hadayaṃ**
manañcā ti {4.129} idaṃ ubhayam-pi cittasseva nāmaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti:

Lābho alābho yaso ayaso ca, nindā pasaṃsā ca sukhaṅca dukkhaṃ,
Ete aniccā manujesu dhammā, mā soca kiṃ socasi poṭṭhapādā ti. (Ja. 329.2).

Imesaṃ aṭṭhannaṃ lokadhammānaṃ yena kenaci cittaṃ pariyādiyati, tassa ca
aniccataṃ ñatvā ṭhitassa dhīrassa pituputtamaraṇādivatthukā mahantā pi sokā
hadayaṃ na tāpayantīti. Etaṃ vā aṭṭhavidhaṃ lokadhammaṃ ñatvā ṭhitassa
hadayavatthuṅca manaṅca mahantā pi sokā na tāpayantīti evampettha attho
daṭṭhabbo.

Sohaṃ dassaṅca bhokkhaṅcāti gāthāya: tāta bharata, andhabālānaṃ sattānaṃ
viya mama rodanaparidevanaṃ nāma na anucchavikaṃ, ahaṃ pana pitu
accayena tassa ṭhāne ṭhatvā kapaṇādīnaṃ dānārahānaṃ dānaṃ,
ṭhānantarārahānaṃ ṭhānantaraṃ, yasārahānaṃ yasaṃ dassāmi, pitarā me
paribhuttanayena issariyaṃ paribhuñjissāmi, ñātake ca posessāmi, avasesaṅca
antoparijanādikaṃ janaṃ pālessāmi, dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ
dhammikaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ karissāmīti evaṅhi jānato paṇḍitapurisassa
anurūpaṃ kiccanti attho.

Parisā imaṃ rāmapaṇḍitassa aniccatāpakāsaṇaṃ dhammadesanaṃ sutvā nissokā
ahesuṃ. Tato bharatakumāro rāmapaṇḍitaṃ vanditvā: “Bārāṇasirajjaṃ
sampaṭicchathā” ti āha. Tāta lakkhaṇaṅca, sītādeviṅca gahetvā gantvā rajjaṃ
anusāsathāti. Tumhe pana, devā ti. Tāta, mama pitā: “Dvādasavassaccayena
āgantvā rajjaṃ kāreyyāsi” ti maṃ avoca, ahaṃ idāneva gacchanto tassa
vacanakaro nāma na homi, aññāni pi tīṇi vassāni atikkamitvā āgamissāmīti.
“Ettakaṃ kālāṃ ko rajjaṃ kāressatī” ti? “Tumhe kārethā” ti. “Na mayaṃ
kāressāmā” ti. “Tena hi yāva mamāgamanā imā pādukā kāressantī” ti attano
tiṇapādukā omuñcitvā adāsi. Te tayo pi janā pādukā gahetvā rāmapaṇḍitaṃ
vanditvā mahājanaparivutā bārāṇasiṃ agamaṃsu. Tīṇi saṃvaccharāni pādukā
rajjaṃ kāresuṃ. Amaccā tiṇapādukā rājapallaṅke ṭhapetvā aḍḍaṃ vinicchinenti.
Sace dubbinicchito hoti, pādukā aññamaññaṃ {4.130} paṭihaññanti. Tāya saññāya

puna vinicchinti. Sammā vinicchitakāle pādukā nissaddā sannisīdanti.
Rāmapaṇḍito tiṇṇaṃ saṃvaccharānaṃ accayena araṇṇā nikkhamitvā
bārāṇasinagaraṃ patvā uyyānaṃ pāvisi. Tassa āgamanabhāvaṃ ñatvā kumārā
amaccagaṇaparivutā uyyānaṃ gantvā sītaṃ aggamahesiṃ katvā ubhinnaṃ-pi
abhisekaṃ akaṃsu. Evaṃ abhisekappatto mahāsatto alaṅkatarathe ṭhatvā
mahantena parivārena nagaraṃ pavisitvā padakkhiṇaṃ katvā
candakapāsādarassa mahātalaṃ abhiruhi. Tato paṭṭhāya soḷasa vassasahassāni
dhammena rajjaṃ kāretvā āyupariyosāne saggapuraṃ pūresi.

**13. Dasa vassasahassāni, saṭṭhi vassasatāni ca,
Kambugīvo mahābāhu, rāmo rajjamakārayī ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā tamatthaṃ dīpeti.

Tattha **kambugīvo** ti suvaṇṇāliṅgasadisagīvo. Suvaṇṇaṃhi kambūti vuccati.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakāṃ samodhānesi,
saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patitṭhahi. Tādā dasarathamahārājā
suddhodanamahārājā ahosi, mātā mahāmāyādevī, sītā rāhulamātā, bharato
ānando, lakkhaṇo sārīputto, parisā buddhaparisā, rāmapaṇḍito pana aham-eva
ahosinti.

Dasarathajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 462 Saṃvarajātakavaṇṇanā

Jānanto no mahārājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ
bhikkhū ārabba kathesi. So kira sāvattivāsī kulaputto satthu
dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā laddhūpasampado ācariyupajjhāyavattaṃ
pūrento ubhayāni pātimokkhāni paguṇāni katvā paripuṇṇapañcavasso
kammaṭṭhānaṃ gahetvā: “Araṇṇe vasissāmī” ti ācariyupajjhāye āpucchitvā
kosalaratṭhe ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā tattha iriyāpathe pasannamanussehi
{4.131} paṇṇasālaṃ katvā upaṭṭhiyamāno vassaṃ upagantvā yuñjanto ghaṭento
vāyamanto accāraddhena vīriyena temāsaṃ kammaṭṭhānaṃ bhāvetvā
obhāsamattam-pi uppādetuṃ asakkonto cintesi: “Addhā ahaṃ satthārā desitesu
catūsu puggalesu padaparamo, kiṃ me araṇṇavāsena, jetavanaṃ gantvā
tathāgatassa rūpasirīṃ passanto madhuradhammadesanaṃ suṇanto
vītināmessāmī” ti. So vīriyaṃ ossajitvā tato nikkhanto anupubbena jetavanaṃ
gantvā ācariyupajjhāyehi ceva sandiṭṭhasambhattehi ca āgamanakāraṇaṃ puṭṭho

tamattham kathetvā tehi: “Kasmā evamakāsī” ti garahitvā satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, anicchamānam bhikkhum ānayitthā” ti vutte: “Ayaṃ, bhante, vīriyaṃ ossajitvā āgato” ti ārocite satthā: “Saccam kirā” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Kasmā bhikkhu vīriyaṃ ossaji, imasmiñhi sāsane nibbīriyassa kusītapuggalassa aggaphalam arahattam nāma natthi, āraddhavīriyā imaṃ dhammaṃ ārādhenti, tvaṃ kho pana pubbe vīriyavā ovādakkhamo, teneva kāraṇena bārāṇasirañño puttassatassa sabbakaniṭṭho hutvā pi paṇḍitānam ovāde ṭhatvā setacchattam pattosī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente saṃvarakumāro nāma puttassatassa sabbakaniṭṭho ahosi. Rājā ekekaṃ puttaṃ: “Sikkhitabbayuttakaṃ sikkhāpethā” ti ekekassa amaccassa adāsī. Saṃvarakumārassa ācariyo amacco bodhisatto ahosi paṇḍito byatto rājaputtassa pituṭṭhāne ṭhito. Amaccā sikkhitasippe rājaputte rañño dassetuṃ. Rājā tesam janapadam datvā uyyojesi. Saṃvarakumāro sabbasippassa nipphattiṃ patvā bodhisattam pucchi: “Tāta, sace maṃ pitā janapadam peseti, kim karomī” ti? “Tāta, tvaṃ janapade dīyamāne taṃ aggahetvā ‘deva ahaṃ sabbakaniṭṭho, mayi pi gate tumhākaṃ pādamūlam tucchaṃ bhavissati, ahaṃ tumhākaṃ pādamūle yeva vasissāmī’ ti vadeyyāsi” ti. Athekadivasam rājā saṃvarakumāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisinnaṃ pucchi: “Kim tāta, sippaṃ te niṭṭhitaṃ”-ti? “Āma, devā” ti. “Tuyham-pi janapadam demī” ti. “Deva tumhākaṃ pādamūlam {4.132} tucchaṃ bhavissati, pādamūle yeva vasissāmī” ti. Rājā tussitvā: “Sādhū” ti sampatiṇṇhi. So tato paṭṭhāya rañño pādamūle yeva hutvā puna pi bodhisattam pucchi: “Tāta aññaṃ kim karomī” ti? “Tāta rājānaṃ ekaṃ purāṇuyyānaṃ yācāhī” ti. So: “Sādhū” ti uyyānaṃ yācitvā tattha jātakehi pupphaphalehi nagare issarajanaṃ saṅgaṇhitvā puna: “Kim karomī” ti pucchi. “Tāta, rājānaṃ āpucchitvā antonagare bhattavetanaṃ tvam-eva dehī” ti. So tathā katvā antonagare kassaci kiñci ahāpetvā bhattavetanaṃ datvā puna bodhisattam pucchitvā rājānaṃ viññāpetvā antonivesane dāsaṇṇasānaṃ-pi hatthīnaṃ-pi assānaṃ-pi balakāyassa pi vattaṃ aparihāpetvā adāsī, tirojanapadehi āgatānaṃ dūtādīnaṃ nivāsattṭhānādīni vāṇijānaṃ suṅkanti sabbakaraṇīyāni attanāva akāsī. Evaṃ so mahāsattassa ovāde ṭhatvā sabbaṃ antojanaṇca bahijanaṇca nāgare ca raṭṭhavāsino ca āgantuke ca āyavattane ca tena tena saṅgahavatthunā ābandhitvā saṅgaṇhi, sabbesaṃ piyo ahosi manāpo.

Aparabhāge rājānaṃ maraṇamañce nipannaṃ amaccā pucchiṃsu: “Deva, tumhākaṃ accayena setacchattam kassa demā” ti? “Tāta, mama puttā sabbe pi

setacchattassa sāmīno va. Yo pana tumhākaṃ manañ gaṇhāti, tasseva setacchattham dadeyyāthā” ti. Te tasmim kālakate tassa sarīraparihāraṃ katvā sattame divase sannipatitvā: “Raññā ‘yo tumhākaṃ manañ gaṇhāti, tassa setacchattam ussāpeyyāthā’ ti vuttam, amhākañca ayaṃ saṃvarakumāro manañ gaṇhātī” ti nātakehi parivāritā tassa kañcanamālāṃ setacchattam ussāpayimsu. Saṃvaramahārājā bodhisattassa ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāresi. Itare ekūnasatakumārā: “Pitā kira no kālakato, saṃvarakumārassa kira setacchattam {4.133} ussāpesum, so sabbakaniṭṭho, tassa chattaṃ na pāpuṇāti, sabbajeṭṭhakassa chattaṃ ussāpessāmā” ti ekato āgantvā: “Chattaṃ vā no detu, yuddham vā” ti saṃvaramahārājassa paṇṇam pesetvā nagaraṃ uparundhimsu. Rājā bodhisattassa taṃ pavattim ārocetvā: “Idāni kiṃ karomā” ti pucchi. Mahārāja, tava bhātikehi saddhim yujjhanakiccaṃ natthi, tvaṃ pitu santakaṃ dhanam satakoṭṭhāse kāretvā ekūnasataṃ bhātikānaṃ pesetvā: “Imaṃ tumhākaṃ koṭṭhāsaṃ pitu santakaṃ gaṇhatha, nāhaṃ tumhehi saddhim yujjhāmī” ti sāsanaṃ paḥiṇāhīti. So tathā akāsi. Athassa sabbajeṭṭhabhātiko uposathakumāro nāma sese āmantetvā: “Tātā, rājānaṃ nāma abhibhavitum samatthā nāma natthi, ayañca no kaniṭṭhabhātiko paṭisattu pi hutvā na tiṭṭhati, amhākaṃ pitu santakaṃ dhanam pesetvā ‘nāhaṃ tumhehi saddhim yujjhāmī’ ti pesesi, na kho pana mayaṃ sabbe pi ekakkhaṇe chattaṃ ussāpessāma, ekasseva chattaṃ ussāpessāma, ayam-eva rājā hotu, etha taṃ passitvā rājakuṭumbaṃ paṭicchādetvā amhākaṃ janapadam-eva gacchāmā” ti āha. Atha te sabbe pi kumārā nagaradvāraṃ vivarāpetvā paṭisattuno ahutvā nagaraṃ pavisimsu. Rājā pi tesaṃ amaccehi paṇṇākāraṃ gāhāpetvā paṭimaggam peseti. Kumārā nātimahantena parivārena pattikāva āgantvā rājanivesanaṃ abhiruhitvā saṃvaramahārājassa nipaccakāraṃ dassetvā nīcāsane nisīdimsu. Saṃvaramahārājā setacchattassa heṭṭhā sīhāsane nisīdi, mahanto yaso mahantaṃ sirisobhaggaṃ ahosi, olokitolokitaṭṭhānaṃ kam pi. Uposathakumāro saṃvaramahārājassa sirivibhavaṃ oloketvā: “Amhākaṃ pitā attano accayena saṃvarakumārassa rājabhāvaṃ ñatvā maññe amhākaṃ janapade datvā imassa na adāsī” ti cintetvā tena saddhim sallapanto tisso gāthā abhāsi:

**1. Jānanto {4.134} no mahārāja, tava sīlaṃ janādhipo,
Ime kumāre pūjento, na taṃ kenaci maññatha.**

**2. Tiṭṭhante no mahārāja, adu deve divaṅgate,
Ñātī taṃ samanunñimsu, sampassaṃ atthamattano.**

**3. Kena saṃvara vattena, sañjāte abhitiṭṭhasi,
Kena taṃ nātivattanti, ñātisaṅghā samāgatā ti.**

Tattha **jānanto no** ti jānanto nu. **Janādhipo** ti amhākaṃ pitā narindo. **Ime** ti ime ekūnasate kumāre. Pālipoṭṭhakesu pana: “Aññe kumāre” ti likhitaṃ. **Pūjento** ti tena tena janapadena mānento. **Na taṃ kenaci** ti khuddakenā pi kenaci janapadena taṃ pūjetabbaṃ na maññittha, “ayaṃ mama accayena rājā bhavissati” ti ñatvā maññe attano pādamūle yeva vāsesīti. **Tiṭṭhante no** ti tiṭṭhante nu, dharamāne yeva nūti pucchati, **adu deve** ti udāhu amhākaṃ pitari divaṅgate attano atthaṃ vuḍḍhiṃ passantā saddhiṃ rājakārakehi negamaajānapadehi ñātayo taṃ: “Rājā hohī” ti samanunñimsu. **Vattenā** ti sīlācārena. **Sañjāte abhitiṭṭhasi** ti samānajātike ekūnasatabhātaro abhibhavivā tiṭṭhasi. **Nātivattanti** ti na abhibhavanti.

Taṃ sutvā saṃvaramahārājā attano guṇaṃ kathento cha gāthā abhāsi:

**4. Na rājaputta usūyāmi, samaṇānaṃ mahesinaṃ,
Sakkaccaṃ te namassāmi, pāde vandāmi tādinaṃ.**

**5. Te maṃ dhammaguṇe yuttaṃ, sussūsamanusūyakam,
Samaṇā manusāsanti, isi dhammaguṇe ratā.**

**6. Tesāhaṃ vacanaṃ sutvā, samaṇānaṃ mahesinaṃ,
Na kiñci atimaññāmi, dhamme me nirato mano.**

**7. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Tesaṃ nappaṭibandhāmi, niviṭṭhaṃ bhattavetanaṃ.**

**8. Mahāmattā ca me atthi, mantino paricārakā,
Bārāṇasim voharanti, bahumaṃsasurodanaṃ.**

**9. Atho pi ^{4.135} vāṇijā phītā, nānāraṭṭhehi āgatā,
Tesu me vihitā rakkhā, evaṃ jānāhuposathā ti.**

Tattha **na rājaputtā** ti ahaṃ rājaputta, kañci sattaṃ: “Ayaṃ sampatti imassa mā hotū” ti na usūyāmi. **Tādinan**-ti tādilakkhaṇayuttānaṃ samitapāpatāya samaṇānaṃ mahantānaṃ sīlakkhandhādīnaṃ guṇānaṃ esitatāya mahesīnaṃ dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ pañcapatiṭṭhitena pāde vandāmi, dānaṃ dadanto dhammikaṇca nesaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ paccupaṭṭhapento sakkaccaṃ te namassāmi, manena sampiyāyanto ca pūjemī ti attho. **Te man**-ti te samaṇā maṃ: “Ayaṃ dhammakotṭhāse yuttapayutto sussūsaṃ anusūyako” ti tathato ñatvā maṃ dhammaguṇe yuttaṃ sussūsaṃ anusūyakam anusāsanti, “idaṃ kara, idaṃ mā karī” ti ovasanti ti attho. **Tesāhan**-ti tesaṃ ahaṃ.

Hatthārohā ti hatthim āruyha yujjhanakā yodhā. **Anīkaṭṭhā** ti hatthānīkādīsu ṭhitā. **Rathikā** ti rathayodhā. **Pattikārakā** ti pattino va. **Nivīṭṭhan**-ti yaṃ tehi sajjitaṃ bhataṇca vetanaṇca, ahaṃ taṃ nappaṭibandhāmi, aparihāpetvā dadāmi ti attho.

Mahāmattā ti bhātika, mayhaṃ mahāpaññā mantesu kusalā mahāamaccā ceva avasesamantino ca paricārakā atthi. Iminā imaṃ dasseti: “Tumhe mantasampanne paṇḍite ācariye na labhittha, amhākaṃ pana ācariyā paṇḍitā upāyakusalā, te no setacchattena yojesun”-ti. **Bārāṇasin**-ti bhātika, mama chattaṃ ussāpitakālato paṭṭhāya: “Amhākaṃ rājā dhammiko anvaddhamāsaṃ devo vassati, tena sassāni sampajjanti, bārāṇasiyaṃ bahum khāditaḥḥayuttakaṃ macchamaṃsaṃ pāyitaḥḥayuttakaṃ surodakaṇca jātan”-ti evaṃ raṭṭhavāsino bahumaṃsasurodakaṃ katvā bārāṇasiṃ voharanti. **Phītā** ti hatthiratanaassaratanaṃuttaratanādīni āharitvā nirupaddavā vohāraṃ karontā phītā samiddhā. **Evaṃ jānāhi** ti bhātika uposatha ahaṃ imehi ettakehi kāraṇehi sabbakaniṭṭho pi hutvā mama bhātike abhibhavitvā setacchattaṃ patto, evaṃ jānāhi.

Athassa guṇaṃ sutvā uposathakumāro dve gāthā abhāsi:

**10. Dhammena kira ñātinaṃ, rajjaṃ kārehi saṃvara,
Medhāvī paṇḍito cāsi, atho pi ñātinaṃ hito.**

**11. Taṃ taṃ ñātiparibhūḥhaṃ, nānāratanaṃmocitaṃ,
Amittā nappasahanti, indaṃva asurādhipo ti.**

Tattha {4.136} **dhammena kira ñātinaṃ**-ti tāta saṃvara mahārāja, dhammena kira tvam ekūnasatānaṃ ñātinaṃ attano jeṭṭhabhātikānaṃ ānubhāvaṃ abhibhavasi, ito paṭṭhāya tvam-eva rajjaṃ kārehi, tvam-eva medhāvī ceva paṇḍito ca ñātinaṇca hitoti attho. **Taṃ tan**-ti evaṃ vividhaguṇasampannaṃ taṃ. **Ñātiparibhūḥhan**-ti amhehi ekūnasatehi ñātakehi parivāritaṃ.

Nānāratanaṃmocitaṃ-ti nānāratanehi ocitaṃ sañcitaṃ bahuratanasañcayā. **Asurādhipo** ti yathā tāvatimsehi parivāritaṃ indaṃ asurarājā nappasahati, evaṃ amhehi ārakkaṃ karontehi parivāritaṃ taṃ tiyojanasatike kāsiraṭṭhe dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjaṃ kārentaṃ amittā nappasahantīti dīpeti.

Saṃvaramahārājā sabbesaṃ-pi bhātikānaṃ mahantaṃ yasaṃ adāsi. Te tassa santike māsaḍḍhamāsaṃ vasitvā: “Mahārāja janapadesu coresu utṭhahantesu mayā jānissāma, tvam rajjasukhaṃ anubhavā” ti vatvā attano attano janapadaṃ gatā. Rājā pi bodhisattassa ovāde ṭhatvā āyupariyosāne devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Bhikkhu evaṃ tvaṃ pubbe ovādakkhamo, idāni kasmā vīriyaṃ na akāsi” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā saṃvaramahārājā ayaṃ bhikkhu ahosi, uposathakumāro sārīputto, sesabhātikā therānuthera, parisā buddhapaṇḍita, ovādadāyako amacco pana aham-eva ahosinti.

Samvarajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 463 Suppārakajātakavaṇṇanā

Ummujjanti nimujjanti ti idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi sāyanhasamaye tathāgatassa dhammaṃ desetum nikkhamanaṃ āgamayamānā bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Āvuso, aho satthā mahāpaṇḍito puthupaṇḍito hāsapaṇḍito javanapaṇḍito tikkhapaṇḍito nibbedhikapaṇḍito tatra tatra upāyapaṇḍitāya samannāgato vipulāya pathavīsamāya, mahāsamuddo viya gambhīrāya, ākāso viya vitthiṇṇāya, sakalajambudīpasmiñhi utṭhitapaṇḍito dasabalaṃ atikkamitvā gantum samattho nāma natthi. Yathā mahāsamudde utṭhitaūmiyo velaṃ nātikkamanti, velaṃ patvāva bhijjanti, evaṃ {4.137} na koci paṇḍito dasabalaṃ atikkamati, satthu pādamūlaṃ patvā bhijjatevā” ti dasabalassa mahāpaṇḍitāpāramiṃ vaṇṇesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva paññavā, pubbe pi aparipakke ñaṇe paññavāva, andho hutvā pi mahāsamudde udakasaṇḍitāya ‘imasmiṃ imasmiṃ samudde idaṃ nāma idaṃ nāma ratanan’-ti aññāsī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe kururājā nāma rajjaṃ kāresi, kurukacchaṃ nāma paṭṭanagāmo ahosi. Tadā bodhisatto kurukacche niyāmakajetṭhakassa putto hutvā nibbatti pāsādiko suvaṇṇavaṇṇo, “suppārakakumāro” tissa nāmaṃ karīmsu. So mahantena parivārena vadḍhanto soḷasavassakāle yeva niyāmakasippe nipphattiṃ patvā aparabhāge pitu accayena niyāmakajetṭhako hutvā niyāmakakammaṃ akāsi, paṇḍito ñāṇasampanno ahosi. Tena āruḷhanāvāya byāpatti nāma natthi. Tassa aparabhāge loṇajalapahaṭṭhāni dve pi cakkhūni nassīmsu. So tato paṭṭhāya niyāmakajetṭhako hutvā pi niyāmakakammaṃ akatvā: “Rājānaṃ nissāya jīvissāmī” ti rājānaṃ upasaṅkami. Atha naṃ rājā

agghāpaniyakamme ṭhapesi. So tato paṭṭhāya rañño
hatthiratanassaratanaṃuttasāramaṇisārādīni agghāpesi.

Athekadivasam: “Rañño maṅgalaḥatthī bhavissatī” ti kālāpāsāṇakūṭavaṇṇam
ekaṃ vāraṇam ānesum. Tam disvā rājā: “Paṇḍitassa dassethā” ti āha. Atha naṃ
tassa santikaṃ nayimsu. So hatthena tassa sarīraṃ parimajjitvā: “Nāyaṃ
maṅgalaḥatthī bhavitum anucchaviko, pādehi vāmanadhātuko esa, etañhi mātā
vijāyamānā aṅkena sampaṭicchitum nāsakkhi, tasmā bhūmiyaṃ patitvā
pacchimapaḍehi vāmanadhātuko hotī” ti āha. Hatthiṃ gahetvā āgate pucchimsu.
Te: “Saccam paṇḍito kathetī” ti vadimsu. Tam kāraṇam {4.138} rājā sutvā tuṭṭho
tassa aṭṭha kahāpaṇe dāpesi.

Punekadivasam: “Rañño maṅgalaṃso bhavissatī” ti ekaṃ assaṃ ānayimsu. Tam-
pi rājā paṇḍitassa santikaṃ pesesi. So tam-pi hatthena parāmasitvā: “Ayaṃ
maṅgalaṃso bhavitum na yutto, etassa hi jātadivase yeva mātā mari, tasmā mātu
khīraṃ alabhanto na sammā vaḍḍhito” ti āha. Sāpissa kathā saccāva ahoṣi. Tam-
pi sutvā rājā tussitvā aṭṭha kahāpaṇe dāpesi. Athekadivasam: “Rañño
maṅgalaratho bhavissatī” ti rathaṃ āharimsu. Tam-pi rājā tassa santikaṃ pesesi.
So tam-pi hatthena parāmasitvā: “Ayaṃ ratho susīrarukkheṇa kato, tasmā rañño
nānucchaviko” ti āha. Sāpissa kathā saccāva ahoṣi. Rājā tam-pi sutvā aṭṭheva
kahāpaṇe dāpesi. Athassa mahagghaṃ kambalaratanaṃ āharimsu. Tam-pi
tasseva pesesi. So tam-pi hatthena parāmasitvā: “Imassa mūsikacchinnaṃ
ekaṭṭhānaṃ atthī” ti āha. Sodhentā tam disvā rañño ārocesum. Rājā sutvā
tussitvā aṭṭheva kahāpaṇe dāpesi.

So cintesi: “Ayaṃ rājā evarūpāni pi acchariyāni disvā aṭṭheva kahāpaṇe dāpesi,
imassa dāyo nhāpitadāyo, nhāpitajātiko bhavissati, kiṃ me evarūpena
rājupaṭṭhānena, attano vasanaṭṭhānam-eva gamissāmī” ti. So
kurukacchapaṭṭānam-eva paccāgami. Tasmim tattha vasante vāṇijā nāvaṃ
sajjetvā: “Kaṃ niyāmakam karissāmā” ti mantesum. “Suppārakapaṇḍitena
āruḷhanāvā na byāpajjati, esa paṇḍito upāyakusalo, andho samāno pi
suppārakapaṇḍito va uttamo” ti taṃ upasaṅkamitvā: “Niyāmaṃ no hohī” ti
vatvā: “Tātā, ahaṃ andho, kathaṃ niyāmakakammaṃ karissāmī” ti vutte:
“Sāmi, andhā pi tumhe yeva amhākaṃ uttamā” ti punappunaṃ yāciyamāno:
“Sādhu tātā, tumhehi ārocitasāññāya niyāmaṃso bhavissāmī” ti tesaṃ {4.139}
nāvaṃ abhiruhi. Te nāvāya mahāsamuddaṃ pakkhandimsu. Nāvā satta divasāni
nirupaddavā agamāsi, tato akālavātaṃ uppātitaṃ uppajji, nāvā cattāro māse

pakatisamuddapiṭṭhe vicaritvā khuramālīsamuddaṃ nāma pattā. Tattha macchā manussasamānasarīrā khuranāsā udae ummujjanimuḍḍaṃ karonti. Vāṇijā te disvā mahāsattaṃ tassa samuddassa nāmaṃ pucchantā paṭhamāṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Ummujjanti nimujjanti, manussā khuranāsikā,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Evam̐ tehi puṭṭho mahāsatto attano niyāmakasuttēna saṃsanditvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, khuramālīti vuccatī ti.**

Tattha **payātānaṃ**-ti kurukacchapaṭṭanā nikkhamitvā gacchantānaṃ.
Dhanesinaṃ-ti tumhākaṃ vāṇijānaṃ dhanāṃ pariyesantānaṃ. **Nāvāya vippanaṭṭhāya** ti tāta tumhākaṃ imāya videsaṃ pakkhandanāvāya kammakārakaṃ pakatisamuddaṃ atikkamitvā sampatto ayaṃ samuddo:
“Khuramālī” ti vuccati, evametam̐ paṇḍitā kathentīti.

Tasmiṃ pana samudde vajiraṃ ussannaṃ hoti. Mahāsatto: “Sacāhaṃ ‘ayaṃ vajirasamuddo’ ti evaṃ etesaṃ kathessāmi, lobhena bahuṃ vajiraṃ gaṇhitvā nāvaṃ osīdāpessanti” ti tesam̐ anācikkhitvāva nāvaṃ laggāpetvā upāyenekaṃ yottaṃ gahetvā macchagahaṇaniyāmena jālaṃ khipāpetvā vajirasāraṃ uddharitvā nāvāyaṃ pakkhipitvā aññaṃ appagghabhaṇḍaṃ chaḍḍāpesi. Nāvā taṃ samuddaṃ atikkamitvā purato aggimālīṃ nāma gatā. So pajjalitaaggikkhandho viya majjhanhikasūriyo viya ca obhāsaṃ muñcanto aṭṭhāsi. Vāṇijā:

**3. Yathā aggīva sūriyova, samuddo paṭidissati,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Gāthāya taṃ pucchimsu.

Mahāsatto pi tesam̐ anantaragāthāya kathesi:

**4. Kurukacchā {4.140} payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, aggimālīti vuccatī ti.**

Tasmiṃ pana samudde suvaṇṇaṃ ussannaṃ ahosi. Mahāsatto purimanayeneva tato pi suvaṇṇaṃ gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Nāvā tam-pi samuddaṃ atikkamitvā khīraṃ viya dadhiṃ viya ca obhāsantaṃ dadhimālīṃ nāma samuddaṃ pāpuṇi. Vāṇijā:

**5. Yathā dadhīva khīraṃva, samuddo paṭidissati,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Gāthāya tassa pi nāmaṃ pucchimsu.

Mahāsatto anantaragāthāya ācikkhi:

**6. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, dadhimālīti vuccatī ti.**

Tasmiṃ pana samudde rajataṃ ussannaṃ ahosi. So tam-pi upāyena gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Nāvā tam-pi samuddaṃ atikkamitvā nīlakuṣaṭṭhaṃ viya sampannasassaṃ viya ca obhāsamānaṃ nīlavaṇṇaṃ kusamālīṃ nāma samuddaṃ pāpuṇi. Vāṇijā:

**7. Yathā kuso va sassova, samuddo paṭidissati,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Gāthāya tassa pi nāmaṃ pucchimsu.

So anantaragāthāya ācikkhi:

**8. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, kusamālīti vuccatī ti.**

Tasmiṃ pana samudde nīlamaṇirātanaṃ ussannaṃ ahosi. So tam-pi upāyeneva gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Nāvā tam-pi samuddaṃ atikkamitvā naḷavanaṃ viya veḷuvanaṃ viya ca khāyamānaṃ naḷamālīṃ nāma samuddaṃ pāpuṇi. Vāṇijā:

**9. Yathā {4.141} naḷo va veḷūva, samuddo paṭidissati,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Gāthāya tassa pi nāmaṃ pucchimsu.

Mahāsatto anantaragāthāya kathesi:

**10. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, naḷamālīti vuccatī ti.**

Tasmiṃ pana samudde masāragallaṃ veḷuriyaṃ ussannaṃ ahosi. So tam-pi upāyena gāhāpetvā nāvāyaṃ pakkhipāpesi. Aparo nayo: **naḷo** ti vicchikanaḷo pi kakkāṭakanaḷo pi, so rattavaṇṇo hoti. **Veḷū** ti pana pavāḷassetāṃ nāmaṃ, so ca samuddo pavāḷussanno rattobhāso ahosi, tasmā: “Yathā naḷo va veḷuvā” ti pucchimsu. Mahāsatto tato pavāḷaṃ gāhapesīti.

Vāṇijā naḷamāliṃ atikkantā balavāmukhasamuddaṃ nāma passiṃsu. Tattha udakaṃ kaḍḍhitvā kaḍḍhitvā sabbato bhāgena uggacchati. Tasmīṃ sabbato bhāgena uggate udakaṃ sabbato bhāgena chinnaṃ papātamaḥāsobbho viya paññāyati, ūmiyā uggatāya ekato papātasadisāṃ hoti, bhayaajanano saddo uppajjati sotāni bhindanto viya hadayaṃ phārento viya ca. Taṃ disvā vāṇijā bhītatasitā:

**11. Mahabbhaya bhīṃsanako, saddo suyyatimānuso,
Yathā sobbho papātova, samuddo paṭidissati,
Suppārakaṃ taṃ pucchāma, samuddo katamo ayan-ti.**

Gāthāya tassa pi nāmaṃ pucchiṃsu.

Tattha **suyyatimānuso** ti suyyati amānuso saddo.

**12. Kurukacchā payātānaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Nāvāya vippanaṭṭhāya, balavāmukhīti vuccatī ti.**

Bodhisatto anantaragāthāya tassa nāmaṃ ācikkhitvā: “Tātā, imaṃ balavāmukhasamuddaṃ {4.142} patvā nivattitum samatthā nāvā nāma natthi, ayaṃ sampattanāvaṃ nimujjāpetvā vināsaṃ pāpetī” ti āha. Taṃca nāvaṃ satta manussasatāni abhiruhiṃsu. Te sabbe maraṇabhayaabhītā ekappahāreṇeva avīcimhi paccamānasattā viya atikāruṇṇaṃ ravaṃ muñciṃsu. Mahāsatto: “Ṭhapetvā maṃ aṇṇo etesaṃ sotthibhāvaṃ kātuṃ samattho nāma natthi, saccakiriyaṃ tesaṃ sotthiṃ karissāmi” ti cintetvā te āmantetvā āha: “tātā, khippaṃ maṃ gandhodakena nhāpetvā ahatavatthāni nivāsāpetvā puṇṇapātiṃ sajjetvā nāvāya dhure ṭhapethā” ti. Te vegena tathā kariṃsu. Mahāsatto ubhohi hatthehi puṇṇapātiṃ gahetvā nāvāya dhure ṭhito saccakiriyaṃ karonto osānagāthamāha.

**13. Yato sarāmi attānaṃ, yato pattosmi viññutaṃ,
Nābhijānāmi sañcicca, ekapāṇam-pi himsitaṃ,
Etena saccavajjena, sotthiṃ nāvā nivattatū ti.**

Tattha **yato** ti yato paṭṭhāya ahaṃ attānaṃ sarāmi, yato paṭṭhāya camhi viññutaṃ pattoti attho. **Ekapāṇam-pi himsitaṃ**-ti etthantare sañcicca ekaṃ kunthakipillikapāṇam-pi himsitaṃ nābhijānāmi. Desanāmetamevetam, bodhisatto pana tiṇasalākam-pi upādāya mayā parasantakaṃ na gahitapubbaṃ, lobhavasena paradāraṃ na olokitapubbaṃ, musā na bhāsitaṃ, tiṇaggenā pi majjaṃ na pivitapubbanti evaṃ pañcasīlavasena

pana saccakiriyaṃ akāsi, katvā ca pana puṇṇapātiyā udakaṃ nāvāya dhure
abhisinhi.

Cattāro māse videsaṃ pakkhandanāvā nivattitvā iddhimā viya saccānubhāvena
ekadivaseneva kurukacchapaṭṭanaṃ agamāsi. Gantvā ca pana thale pi
aṭṭhusabhamattaṃ ṭhānaṃ pakkhanditvā nāvikassa gharadvāre yeva aṭṭhāsi.
Mahāsatto tesaṃ vāṇijānaṃ suvaṇṇarajatamaṇipavāḷamuttavajirāni bhājetvā
adāsi. “Ettakehi {4.143} vo ratanehi alaṃ, mā puna samuddaṃ pavisathā” ti tesaṃ
ovādaṃ datvā yāvajīvaṃ dānādīni puññaṇi katvā devapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbe pi tathāgato
mahāpañño evā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā parisā buddhapaṇḍita
ahesuṃ, suppārakapaṇḍito pana aham-eva aho sin”-ti.

Suppārakajātakavaṇṇanā navamā.

Jātakuddānaṃ:

**Mātuposaka juṇho ca, dhamma udaya pāṇīyo,
Yudhañcayo dasaratho, saṃvaro ca suppārako,
Ekādasanipātamhi, saṅgītā nava jātakā.**

Ekādasakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

12. Dvādasakanipāto

Ja 464 Cūḷakuṇālaajātakavaṇṇanā

Luddhānaṃ {4.144} **lahucittānanti** idaṃ jātakam **kuṇālaajātake** (Ja. 536) āvi bhavissati,

*Aparā pi atīte brahmadattassa bhariyā piṅgiyānī nāma aggamaheṣī
sīhapañjaram vivarivā oloketī maṅgalaassagopakam disvā rañño
niddupagamanakāle vātapānena oruyha tena saddhiṃ aticarivā puna pāsādam
āruyha gandhehi sarīram ubbaṭṭetvā raññā saddhiṃ nipajji. Athekadivasam
rājā: “Kim nu kho deviya aḍḍharattasamaye niccam sarīram sītam hoti,
pariggaṇhissāmi nan”-ti ekadivasam niddupagato viya hutvā tam uṭṭhāya
gacchantim anugantvā assabandhena saddhiṃ aticarantim disvā nivattitvā
sayanam abhiruhi. Sā pi aticaritvā āgantvā cūḷasayanake nipajji. Punadivase
rājā amaccagaṇamajjhe yeva tam pakkosāpetvā tam kiccam āvikatvā: “Sabbāva
itthiyo pāpadhammā” ti tassā vadhabandhachejjabhejjāraham dosam khamitvā
ṭhānā cāvetvā aññaṃ aggamaheṣim akāsi. Tadā kuṇālo rājā brahmadatto ahosi,
tena tam attanā diṭṭham āharitvā dassento gāthamāha.*

*Piṅgiyānī sabbalokissarassa, rañño piyā brahmadattassa bhariyā,
Avācarī paṭṭhavasānugassa, tam vā pi sā nājjhagā kāmakāminī ti.*

*Evam pāpadhammā itthiyoti atītavatthūhi {5.445} itthīnaṃ dosam kathetvā
aparena pi pariyāyena tāsam dosam-eva kathento āha:*

*1. Luddhānaṃ lahucittānaṃ, akataññūna dubbhinaṃ,
Nādevasatto puriso, thīnaṃ saddhātumarahati.*

*2. Na tā pajānanti kataṃ na kiccam, na mātaram pītaram bhātaram vā,
Anariyā samatikkantadhammā, sasseeva cittassa vasaṃ vajanti.*

*3. Cirānuvutṭham-pi piyaṃ manāpaṃ, anukampakam pāṇasamam-pi bhattum,
Āvāsu kicesu ca naṃ jahanti, tasmāhamitthīnaṃ na vissasāmi.*

*4. Thīnañhi cittaṃ yathā vānarassa, kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
Calācalaṃ hadayamitthiyānaṃ, cakkassa nemi viya parivattati.*

*5. Yadā tā passanti samekkhamānā, ādeyyarūpaṃ purisassa vittaṃ,
Saṇḥāhi vācāhi nayanti menaṃ, kambojakā jalajeneva assaṃ.*

6. *Yadā na passanti samekkhamānā, ādeyyarūpaṃ purisassa vittaṃ,
Samantato naṃ parivajjayanti, tiṇṇo nadīpāragato va kullaṃ.*

7. *Silesūpamā sikkhiva sabbabhakkhā, tikkhamāyā nadīriva sīghasotā,
Sevanti hetā piyamappiyaṇca, nāvā yathā orakulaṃ paraṇca.*

8. *Na tā ekassa na dvinnaṃ, āpaṇo va pasārito,
Yo tā mayhanti mañṇeyya, vātaṃ jālena bādhaye.*

9. *Yathā {5.446} nadī ca pantho ca, pānāgāraṃ sabhā papā,
Evaṃ lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati.*

10. *Ghatāsanasamā etā, kaṇhasappasirūpamā,
Gāvo bahi tiṇasseva, omasanti varaṃ varaṃ.*

11. *Ghatāsanaṃ kuñjaraṃ kaṇhasappaṃ, muddhābhisittaṃ pamadā ca sabbā,
Ete naro niccayato bhajetha, tesāṃ have dubbidu sabbabhāvo.*

12. *Naccantavaṇṇā na bahūna kantā, na dakkhiṇā pamadā sevitabbā,
Na parassa bhariyā na dhanassa hetu, etitthiyo paṇca na sevitabbā ti.*

Cūḷakuṇḍalajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 465 Bhaddasālajātakavaṇṇanā

Kā tvaṃ suddhehi vattthehi ti idaṃ satthā jetavane viharanto nātattacariyaṃ ārabba kathesi. Sāvattiyañhi anāthapiṇḍikassa nivesane pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ nibaddhabhojanaṃ pavattati, tathā visākhāya ca kosalarañño ca. Tattha pana kiñcā pi nānaggarasabhojanaṃ dīyati, bhikkhūnaṃ panettha koci vissāsiko natthi, tasmā bhikkhū rājanivesane na bhuñjanti, bhattaṃ gahetvā anāthapiṇḍikassa vā visākhāya vā aññesaṃ vā vissāsikānaṃ gharaṃ gantvā bhuñjanti. Rājā ekadivasaṃ paṇṇākāraṃ āhaṭaṃ: “Bhikkhūnaṃ dethā” ti bhattaggaṃ pesetvā: “Bhattagge bhikkhū natthi” ti vutte: “Kahaṃ gatā” ti pucchitvā: “Attano vissāsikagehesu nisīditvā bhuñjanti” ti sutvā bhuttapātarāso satthu santikaṃ gantvā: “Bhante, bhojanaṃ nāma kiṃ paramaṃ”-ti pucchi. Vissāsaparamaṃ mahārāja, kañjikamattakam-pi vissāsikena dinnaṃ madhuraṃ hotīti. Bhante, kena pana saddhiṃ bhikkhūnaṃ vissāso hotīti? “Ñātīhi vā sekkhakulehi vā, mahārāja” ti. Tato rājā cintesi: “Ekaṃ sakyadhītaraṃ ānetvā aggamaheṣiṃ karissāmi, evaṃ mayā saddhiṃ bhikkhūnaṃ nātaka viya {4.145} vissāso bhavissati” ti. So utthāyāsanaṃ attano nivesanaṃ gantvā kapilavatthum

dūtaṃ pesesi: “Dhītaraṃ me detha, ahaṃ tumhehi saddhiṃ ñātibhāvaṃ icchāmi” ti.

Sākiyā dūtavacanaṃ sutvā sannipatitvā mantayimsu: “Mayaṃ kosalarāṇṇo āṇāpavattiṭṭhāne vasāma, sace dārikaṃ na dassāma, mahantaṃ veraṃ bhavissati, sace dassāma, kulavaṃso no bhijjissati, kiṃ nu kho kātabban”-ti. Atha ne mahānāmo āha: “mā cintayittha, mama dhītā vāsabhakhattiyā nāma nāgamuṇḍāya nāma dāsiyā kucchismiṃ nibbatti. Sā soḷasavassuddesikā uttamarūpadharā sobhaggappattā pitu vaṃsena khattiyajātikā, tamassa ‘khattiyakaṇṇā’ ti pesessāmā” ti. Sākiyā: “Sādhū” ti sampañcchitvā dūte pakkosāpetvā: “Sādhū, dārikaṃ dassāma, idāneva naṃ gahetvā gacchathā” ti āhaṃsu. Dūtā cintesuṃ: “Ime sākiyā nāma jātiṃ nissāya atimānino, ‘sadiṣi no’ ti vatvā asadisim-pi dadeyyuṃ, etehi saddhiṃ ekato bhuñjamānaṃ-eva gaṇhissāmā” ti. Te evamāhaṃsu: “Mayaṃ gahetvā gacchantā yā tumhehi saddhiṃ ekato bhuñjati, taṃ gahetvā gamissāmā” ti. Sākiyā tesāṃ nivāsattṭhānaṃ dāpetvā: “Kiṃ karissāmā” ti cintayimsu. Mahānāmo āha: “tumhe mā cintayittha, ahaṃ upāyaṃ karissāmi, tumhe mama bhojanakāle vāsabhakhattiyaṃ alaṅkaritvā ānetvā mayā ekasmiṃ kabaḷe gahitamatte ‘deva, asukarājā paṇṇaṃ pahīṇi, imaṃ tāva sāsanaṃ suṇāthā’ ti paṇṇaṃ dasseyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampañcchitvā tasmīṃ bhuñjamāne kumārikaṃ alaṅkarimsu.

Mahānāmo: “Dhītaraṃ me ānetha, mayā saddhiṃ bhuñjatū” ti āha. Atha naṃ alaṅkaritvā tāvadeva thokaṃ papañcaṃ katvā ānayimsu. Sā: “Pitarā saddhiṃ bhuñjissāmi” ti ekapātiyaṃ hatthaṃ otāresi. Mahānāmo pi tāya saddhiṃ ekapiṇḍaṃ gahetvā mukhe ṭhapesi. Dutiyapiṇḍāya hatthe pasārite: “Deva, asukaraṇṇā paṇṇaṃ pahitaṃ, imaṃ tāva sāsanaṃ suṇāthā” ti paṇṇaṃ upanāmesuṃ. Mahānāmo: “Amma, tvaṃ bhuñjāhi” ti dakkhiṇahatthaṃ {4.146} pātiyā yeva katvā vāmahatthena gahetvā paṇṇaṃ olokesi. Tassa taṃ sāsanaṃ upadhārentasseva itarā bhuñji. So tassā bhuttakāle hatthaṃ dhovitvā mukhaṃ vikkhālesi. Taṃ disvā dūtā: “Nicchayenesā etassa dhītā” ti niṭṭhamakaṃsu, na taṃ antaraṃ jānituṃ sakkhimsu. Mahānāmo mahantena parivārena dhītaraṃ pesesi. Dūtā pi naṃ sāvatthiṃ netvā: “Ayaṃ kumārikā jātisampannā mahānāmassa dhītā” ti vadimsu. Rājā tussitvā sakalanagaraṃ alaṅkārapetvā taṃ ratanarāsimihi ṭhapetvā aggamahesiṭṭhāne abhisiṅcāpesi. Sā raṇṇo piyā ahosi manāpā.

Athassā na cirasseva gabbho paṭiṭṭhahi. Rājā gabbhaparihāramadāsi. Sā dasamāsaccayena suvaṇṇavaṇṇaṃ puttāṃ vijāyi. Athassa nāmaggaṇadivase rājā attano ayyakassa santikaṃ pesesi: “Sakyaarājadhītā vāsabhakhattiyā puttāṃ vijāyi, kimassa nāmaṃ karomā” ti. Taṃ pana sāsanaṃ gahetvā gato amacco thokaṃ badhiradhātuko, so gantvā rañño ayyakassārocesi. So taṃ sutvā: “Vāsabhakhattiyā puttāṃ avijāyitvā pi sabbaṃ janaṃ abhibhavati, idāni pana ativiya rañño vallabhā bhavissatī” ti āha. So badhiraamacco: “Vallabhā” ti vacanaṃ dussutaṃ sutvā: “Viṭaṭṭubho” ti sallakkhetvā rājānaṃ upagantvā: “Deva, kumārassa kira ‘viṭaṭṭubho’ ti nāmaṃ karoṭhā” ti āha. Rājā: “Porāṇakaṃ no kuladattikaṃ nāmaṃ bhavissatī” ti cintetvā: “Viṭaṭṭubho” ti nāmaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya kumāro kumāraparihārena vaḍḍhanto sattavassikakāle aññesaṃ kumārānaṃ mātāmahakulato hatthirūpakaassarūpakādīni āhariyamānāni disvā mātaraṃ pucchi: “Amma, aññesaṃ mātāmahakulato paṇṇākāro āhariyati, mayhaṃ koci kiñci na pesesi, kiṃ tvaṃ nimmātā nippitāsī” ti? Atha naṃ sā: “Tāta, sakyaarājāno mātāmahā dūre pana vasanti, tena te kiñci na pesenti” ti vatvā vañcesi.

Puna soḷasavassikakāle: “Amma, mātāmahakulaṃ passitukāmomhī” ti vatvā: “Alaṃ tāta, kiṃ tattha gantvā karissasī” ti vāriyamāno pi punappunaṃ yāci. Athassa mātā: “Tena hi {4.147} gacchāhī” ti sampaṭicchi. So pitu ārocetvā mahantena parivārena nikkhami. Vāsabhakhattiyā puretaraṃ paṇṇaṃ pesesi: “Ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, sāmīno kiñci antaraṃ mā dassayimsū” ti. Sākiyā viṭaṭṭubhassa āgamaṇaṃ ṇatvā: “Vanditum na sakkā” ti tassa daharadahare kumārake janapadaṃ paṇiṇimsu. Kumāre kapilavatthum sampatte sākiyā santhāgāre sannipatimsu. Kumāro santhāgāraṃ gantvā aṭṭhāsī. Atha naṃ: “Ayaṃ te, tāta, mātāmaho, ayaṃ mātulo” ti vadiṃsu so sabbe vandamāno vicari. So yāvapiṭṭhiyā rujanappamāṇā vanditvā ekam-pi attānaṃ vandamānaṃ adisvā: “Kiṃ nu kho maṃ vandantā natthī” ti pucchi. Sākiyā: “Tāta, tava kaniṭṭhakumārā janapadaṃ gatā” ti vatvā tassa mahantaṃ sakkāraṃ karimsu. So katipāhaṃ vasitvā mahantena parivārena nikkhami. Athekā dāsī santhāgāre tena nisinnaphalakaṃ: “Idaṃ vāsabhakhattiyāya dāsiyā puttassa nisinnaphalakan”-ti akkositvā paribhāsitvā khīrodakena dhovi. Eko puriso attano āvudhaṃ pamussitvā nivatto taṃ gaṇhanto viṭaṭṭubhakumārassa akkosanasaddaṃ sutvā taṃ antaraṃ pucchitvā: “Vāsabhakhattiyā dāsiyā kucchismiṃ mahānāmasakkassa jātā” ti ṇatvā gantvā balakāyassa kathesi. “Vāsabhakhattiyā kira dāsiyā dhītā” ti mahākolāhalaṃ ahosi.

Kumāro taṃ sutvā: “Ete tāva mama nisinnaphalakam khīrodakena dhovantu, aham pana rajje paṭiṭṭhitakāle etesaṃ galalohitam gahetvā mama nisinnaphalakam dhovissāmi” ti cittam paṭṭhapesi. Tasmim sāvattim gate amaccā sabbam pavattim rañño ārocesum. Rājā: “Sabbe mayham dāsiddhītaram adamsū” ti sākiyānam kujjhivā vāsabhakhattiyāya ca puttassa ca dinnaparihāram acchindivā dāsadāsīhi laddhabbaparihāramattam-eva dāpesi. Tato katipāhaccayena satthā rājanivesanam āgantvā nisīdi. Rājā satthāram vanditvā: “Bhante, tumhākam kira nātakehi dāsiddhītā mayham dinnā, tenassā aham saputtāya parihāram acchindivā dāsadāsīhi laddhabbaparihāramattam-eva dāpesin”-ti āha. Satthā: “Ayuttam, mahārāja, sākiyehi {4.148} katam, dadantehi nāma samānajatikā dātabbā assa. Tam pana mahārāja, vadāmi vāsabhakhattiyā khattiyarājadhītā khattiyassa rañño gehe abhisekam labhi, viṭaṭūbho pi khattiyarājānam-eva paṭicca jāto, mātugottam nāma kim karissati, pitugottam-eva pamāṇanti porāṇakapaṇḍitā dalidditthiyā kaṭṭhahārikāya pi aggamahesiṭṭhānam adamsu, tassā ca kucchimhi jātakumāro dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjam katvā kaṭṭhavāhanarājā nāma jāto” **ti kaṭṭhavāhanajātakam** (Ja. 7) katesi. Rājā satthu dhammakatham sutvā: “Pitugottam-eva kira pamāṇan”-ti sutvā tussitvā mātāputtānam pakatiparihāram-eva dāpesi.

Rañño pana bandhulo nāma senāpati mallikam nāma attano bhariyam vañjham: “Tava kulagharam-eva gacchāhi” ti kusināram-eva pesesi. Sā: “Satthāram disvāva gamissāmi” ti jetavanam pavisitvā tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā: “Kham gacchasi” ti ca puṭṭhā: “Sāmiko me, bhante, kulagharam pesesi” ti vatvā: “Kasmā” ti vuttā: “Vañjhā aputtikā, bhante” ti vatvā satthārā: “Yadi evaṃ gamanakkiccam natthi, nivattāhi” ti vuttā tuṭṭhā satthāram vanditvā nivesanam-eva puna agamāsi. “Kasmā nivattasi” ti puṭṭhā: “Dasabalena nivattitāmhī” ti āha. Senāpati: “Diṭṭham bhavissati tathāgatena kāraṇan”-ti āha. Sā na cirasseva gabbham paṭilabhitvā uppannadolaḥ: “Dolaḥ me uppanno” ti ārocesi. “Kim dolaḥ” ti? “Vesāliya nagare licchavirājānam abhisekamaṅgalapokkharāṇim otarivā nhatvā pāṇiyam pivitukāmāmhī, sāmī” ti. Senāpati: “Sādhū” ti vatvā sahassathāmadhanuṃ gahetvā taṃ ratham āropetvā sāvattithito nikkhamitvā ratham pājento vesālim pāvisi.

Tasmiṇca kāle kosalarañño bandhulasenāpatinā saddhim ekācariyakule uggahitasippo mahāli nāma licchavī andho licchavīnam atthaṇca dhammaṇca anusāsanto dvārasamīpe vasati. So rathassa ummāre paṭighaṭṭanasaddam sutvā: “Bandhulamallassa rathapatanasaddo {4.149} eso, ajja licchavīnam bhayam

uppajjissatī” ti āha. Pokkharaniyā anto ca bahi ca ārakkhā balavā, upari lohajālaṃ patthaṭaṃ, sakuṇānaṃ-pi okāso natthi. Senāpati pana rathā otaritvā ārakkhake khaggena paharanto palāpetvā lohajālaṃ chinditvā antopokkharaniyaṃ bhariyaṃ otāretvā nhāpetvā pāyetvā sayam-pi nhatvā mallikaṃ rathaṃ āropetvā nagarā nikkhamitvā āgatamaggeneva pāyāsi. Ārakkhakā gantvā licchavīnaṃ ārocesuṃ. Licchavirājāno kujjhitvā pañca rathasatāni āruya: “Bandhulamallaṃ gaṇhissāmā” ti nikkhamiṃsu. Taṃ pavattiṃ mahālissa ārocesuṃ. Mahāli: “Mā gamittha, so hi vo sabbe ghātayissatī” ti āha. Tepi: “Mayaṃ gamissāmayevā” ti vadimsu. Tena hi cakkassa yāva nābhito pathaviṃ pavitṭhaṭṭhānaṃ disvā nivatteyyātha, tato anivattantā purato asanisaddaṃ viya suṇissatha, tamhā ṭhānā nivatteyyātha, tato anivattantā tumhākaṃ rathadhuesu chiddaṃ passissatha, tamhā ṭhānā nivatteyyātha, purato māgamitthāti. Te tassa vacanena anivattitvā taṃ anubandhiṃsu yeva.

Mallikā disvā: “Rathā, sāmi, paññāyanti” ti āha. Tena hi ekassa rathassa viya paññāyanakāle mama āroceyyāsīti. Sā yadā sabbe eko viya hutvā paññāyiṃsu, tadā: “Ekam-eva sāmi rathasīsaṃ paññāyatī” ti āha. Bandhulo: “Tena hi imā rasmiyo gaṇhāhi” ti tassā rasmiyo datvā rathe ṭhito va dhanuṃ āropeti, rathacakkaṃ yāva nābhito pathaviṃ pāvisi, licchavino taṃ ṭhānaṃ disvā pi na nivattiṃsu. Itaro thokaṃ gantvā jiyaṃ pothesi, asanisaddo viya ahosi. Te tato pi na nivattiṃsu, anubandhantā gacchanteva. Bandhulo rathe ṭhitako va ekaṃ saraṃ khi pi. So pañcannaṃ rathasatānaṃ rathasīsaṃ chiddaṃ katvā pañca rājasatāni parikarabandhanaṭṭhāne vijjhitvā pathaviṃ pāvisi. Te attano viddhabhāvaṃ ajānitvā: “Tiṭṭha re, tiṭṭha re” ti vadantā anubandhiṃsu yeva. Bandhulo rathaṃ ṭhapetvā: “Tumhe matakā, matakahe saddhiṃ mayhaṃ yuddhaṃ nāma natthī” ti āha. Te: “Matakā nāma amhādisā neva hontī” ti vadimsu. “Tena hi sabbapacchimassa parikaraṃ mocethā” ti. Te {4.150} mocayiṃsu. So muttamatte yeva maritvā patito. Atha ne: “Sabbe pi tumhe evarūpā, attano gharāni gantvā saṃvidhātappaṃ saṃvidahitvā puttadāre anusāsitvā sannāhaṃ mocethā” ti āha. Te tathā katvā sabbe jīvitaṃkhaṃ pattā.

Bandhulo pi mallikaṃ sāvattiṃ ānesi. Sā soḷasakkhattuṃ yamake putte vijāyi, sabbe pi sūrā thāmasampannā ahesuṃ, sabbasippe nipphattiṃ pāpuṃsi. Ekekassa pi purisasahassaparivāro ahosi. Pitarā saddhiṃ rājanivesanaṃ gacchantehi teheva rājaṅgaṇaṃ paripūri. Athekadivaṃ vinicchaye kūṭṭhapaṇṇaṃ manussā bandhulaṃ āgacchantāṃ disvā mahāravaṃ viravantā

vinicchayaamaccānaṃ kūṭaḍḍakāraṇaṃ tassa ārocesuṃ. So pi vinicchayaṃ gantvā taṃ aḍḍaṃ tīretvā sāmikam-eva sāmikam, assāmikam-eva assāmikam akāsi. Mahājano mahāsaddena sādhuḥkāraṃ pavattesi. Rājā: “Kimidan”-ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā tussitvā sabbe pi te amacce hāretvā bandhulasseva vinicchayaṃ niyyādesi. So tato paṭṭhāya sammā vinicchini. Tato porāṇakavinicchayikā lañjaṃ alabhantā appalābhā hutvā: “Bandhulo rajjaṃ pattheti” ti rājakule paribhindiṃsu. Rājā taṃ kathaṃ gahetvā cittaṃ niggaheṭuṃ nāsakkhi, “imasmim idheva ghātiyamāne garahā me uppajjissati” ti puna cintetvā: “Payuttapurisehi paccantaṃ paharāpetvā te palāpetvā nivattakāle antarāmagge puttehi saddhiṃ māretuṃ vaṭṭati” ti bandhulaṃ pakkosāpetvā: “Paccanto kira kupito, tava puttehi saddhiṃ gantvā core gaṇhāhi” ti pahiṇitvā: “Etthevassa dvattiṃsāya puttehi saddhiṃ sīsaṃ chinditvā āharathā” ti tehi saddhiṃ aññe pi samatthe mahāyodhe pesesi. Tasmim paccantaṃ gacchante yeva: “Senāpati kira āgacchatī” ti sutvāva payuttakacorā palāyiṃsu. So taṃ padesaṃ āvāsāpetvā janapadaṃ saṇṭhapetvā nivatti.

Athassa nagarato avidūre ṭhāne te yodhā puttehi saddhiṃ sīsaṃ chindiṃsu. Taṃ divasaṃ mallikāya pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ dve aggasāvaka nimantitā honti. Athassā pubbaṇhasamaye: “Sāmikassa te saddhiṃ puttehi sīsaṃ chindiṃsū” ti paṇṇaṃ āharitvā adaṃsu. Sā taṃ pavattiṃ ṇatvā {4.151} kassaci kiñci avatvā paṇṇaṃ ucchaṅge katvā bhikkhusaṅgham-eva parivisi. Athassā paricārīkā bhikkhūnaṃ bhattaṃ datvā sappicāṭiṃ āharantiyo therānaṃ purato cāṭiṃ bhindiṃsu. Dhammasenāpati: “Upāsike, bhedanadhammaṃ bhinnaṃ, na cintetabban”-ti āha. Sā ucchaṅgato paṇṇaṃ nīharitvā: “Dvattiṃsaputtehi saddhiṃ pitu sīsaṃ chinnanti me imaṃ paṇṇaṃ āharīṃsu, ahaṃ idaṃ sutvā pi na cintemi, sappicāṭiyā bhinnāya kiṃ cintemi, bhante” ti āha. Dhammasenāpati: “Animittamanaññātan”-ti ādīni (Sn. 579) vatvā dhammaṃ desetvā utṭhāyāsana vihāraṃ agamāsi. Sā pi dvattiṃsa suṇisāyo pakkosāpetvā: “Tumhākaṃ sāmikā attano purimakammaphalaṃ labhiṃsu, tumhe mā socittha mā paridevittha, rañño upari manopadosaṃ mā karitthā” ti ovadi.

Rañño carapurisā taṃ kathaṃ sutvā tesāṃ niddosabhāvaṃ rañño kathayiṃsu. Rājā samvegappatto tassā nivesanaṃ gantvā mallikañca suṇisāyo cassā khamāpetvā mallikāya varaṃ adāsi. Sā: “Gahito me hotū” ti vatvā tasmim gate matakabhattaṃ datvā nhatvā rājānaṃ upasaṅkamitvā vanditvā: “Deva, tumhehi me varo dinno, mayhañca aññena attho natthi, dvattiṃsāya me suṇisānaṃ mama ca kulagharagamanam anujānāthā” ti āha. Rājā sampaṭicchi. Sā dvattiṃsāya

suṇisānaṃ sakakulaṃ pesetvā sayāṃ kusiṇāranagare attano kulagharaṃ agamāsi. Rājā bandhulasenāpatino bhāgineyyassa dīghakārāyanassa nāma senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. So pana: “Mātulo me iminā mārīto” ti rañño otāraṃ gavesanto vicarati. Rājā pi nipparādhassa bandhulassa mārītakālato paṭṭhāya vippaṭisārī cittassādaṃ na labhati, rajjasukhaṃ nānubhoti.

Tadā satthā sākiyānaṃ veḷuṃ nāma nigamaṃ upanissāya viharati. Rājā tattha gantvā ārāmato avidūre khandhāvāraṃ nivāsetvā: “Mahantena parivārena satthāraṃ vandissāmā” ti vihāraṃ gantvā pañca rājakakudhabhaṇḍāni dīghakārāyanassa datvā ekako va gandhakuṭiṃ pāvisi. Sabbaṃ **dhammacetiya**suttaniyāmeneva (MN. 89) veditabbaṃ. Tasmim gandhakuṭiṃ pavitṭhe dīghakārāyano tāni pañca rājakakudhabhaṇḍāni gahetvā viṭaṭṭubhaṃ [4.152] rājānaṃ katvā rañño ekaṃ assaṃ ekañca upaṭṭhānakārikaṃ mātugāmaṃ nivattetvā sāvatthim agamāsi. Rājā satthārā saddhim piyakathaṃ kathetvā nikkhanto senaṃ adisvā taṃ mātugāmaṃ pucchitvā taṃ pavattim sutvā: “Ahaṃ bhāgineyyaṃ ajātasattum ādāya āgantvā viṭaṭṭubhaṃ gahessāmī” ti rājagahanagaraṃ gacchanto vikāle dvāresu pihitesu nagaraṃ pavisitumasakkonto ekissāya sālāya nipajjitvā vātātapena kilanto rattibhāge tattheva kālamaḥāsi. Vibhātāya rattiya: “Deva kosalanarinda, idāni anāthosi jāto” ti vilapantiyā tassā itthiyā saddaṃ sutvā rañño ārocesum. So mātulassa mahantena sakkārena sarīrakiccaṃ kāresi.

Viṭaṭṭubho pi rajjaṃ labhitvā taṃ veraṃ saritvā: “Sabbe pi sākiye māressāmī” ti mahatiyā senāya nikkhami. Taṃ divasaṃ satthā paccūsasamaye lokaṃ volokento nātisaṅghassa vināsaṃ disvā: “Nātisaṅghaṃ kātum vaṭṭatī” ti cintetvā pubbaṇhasamaye piṇḍāya caritvā piṇḍapātaṭaṭikkanto gandhakuṭiyaṃ sīhaseyyaṃ kappetvā sāyanhasamaye ākāsenā gantvā kapilavatthusāmante ekasmiṃ kabaracchāye rukkhamaḷe nisīdi. Tato avidūre viṭaṭṭubhassa rajjasīmāya anto sandacchāyo nigrodharukkho atthi, viṭaṭṭubho satthāraṃ disvā upasaṅkamitvā vanditvā: “Bhante, kimkāraṇā evarūpāya uṇhavelāya imasmiṃ kabaracchāye rukkhamaḷe nisīdatha, etasmiṃ sandacchāye nigrodharukkhamūle nisīdatha, bhante” ti vatvā: “Hotu, mahārāja, nātakānaṃ chāyā nāma sītālā” ti vutte: “Nātakānaṃ rakkhaṇatthāya satthā āgato bhavissatī” ti cintetvā satthāraṃ vanditvā sāvatthim-eva paccāgami. Satthā pi uppatitvā jetavanam-eva gato.

Rājā sākiyānaṃ dosaṃ saritvā dutiyaṃ nikkhamitvā tattheva satthāraṃ passitvā puna nivattitvā tatiyavāre nikkhamitvā tattheva satthāraṃ passitvā nivatti. Catutthavāre pana tasmim nikkhante satthā sākiyānaṃ pubbakammaṃ oloketvā tesam nadiyaṃ visapakkhipanapāpakammassa appaṭibāhirabhāvaṃ ñatvā catutthavāre na agamāsi. Viṭaṭūbharājā khīrapāyake dārake ādim katvā sabbe sākiye ghātetvā galalohitena nisinnaphalakaṃ dhovitvā paccāgami. Satthari tatiyavāre gamanato paccāgantvā punadivase piṇḍāya caritvā {4.153} niṭṭhāpitabhattakicce gandhakuṭiyaṃ pavisante disāhi sannipatitā bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Āvuso, satthā attānaṃ dassetvā rājānaṃ nivattāpetvā ñatake maraṇabhayaṃ mocesi, evaṃ ñatakānaṃ atthacarō satthā” ti bhagavato guṇakathaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva tathāgato ñatakānaṃ atthaṃ carati, pubbe pi cariyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma rājā dasa rājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento ekadivasaṃ cintesi: “Jambudīpatale rājāno bahuthambhesu pāsādesu vasanti, tasmā bahūhi thambhehi pāsādakaraṇaṃ nāma anacchariyaṃ, yaṃnūnāhaṃ ekathambhakaṃ pāsādaṃ kāreyyaṃ, evaṃ sabbarājūnaṃ aggarājā bhavissāmī” ti. So vaḍḍhakī pakkosāpetvā: “Mayhaṃ sobhaggappattaṃ ekathambhakaṃ pāsādaṃ karoṭhā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā araṇṇaṃ pavisitvā ujū mahante ekathambhakapāsādārahe bahū rukkhe disvā: “Ime rukkhaṃ santi, maggo pana visamo, na sakkā otāretum, raṇṇo ācikkhissāmā” ti cintetvā tathā akaṃsu. Rājā: “Kenaci upāyena saṇikaṃ otārethā” ti vatvā: “Deva, yena kenaci upāyena na sakkā” ti vutte: “Tena hi mama uyyāne ekaṃ rukkhaṃ upadhārethā” ti āha. Vaḍḍhakī uyyānaṃ gantvā ekaṃ sujātaṃ ujukaṃ gāmanigamapūjitaṃ rājakulato pi laddhabalikammaṃ maṅgalasālarukkhaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesum. Rājā: “Uyyāne rukkho nāma mama paṭibaddho, gacchatha bho taṃ chindathā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā gandhamālādihatthā uyyānaṃ gantvā rukkhe gandhapañcaṅgulikaṃ datvā suttena parikkhipitvā pupphakaṇṇikaṃ bandhitvā dīpaṃ jāletvā balikammaṃ katvā: “Ito {4.154} sattame divase āgantvā rukkhaṃ chindissāma, rājā chindāpeti, imasmim rukkhe nibbattadevatā aññattha gacchatu, amhākaṃ doso natthī” ti sāvesum.

Atha tasmim nibbatto devaputto taṃ vacanaṃ sutvā: “Nissaṃsayam ime vaḍḍhakī imaṃ rukkhaṃ chindissanti, vimānaṃ me nassissati,

vimānapariyantikam-eva kho pana mayhaṃ jīvitam, imaṃca rakkhaṃ parivāretvā ʘhitesu taruṇasālarukkhesu nibbattānaṃ mama ñātidevatānam-pi bahūni vimānāni nassissanti. Vimānapariyantikam-eva mama ñātīnaṃ devatānam-pi jīvitam, na kho pana maṃ tathā attano vināso bādhati, yathā ñātīnaṃ, tasmā nesaṃ mayā jīvitam dātuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā aḍḍharattasamaye dibbālaṅkārapaṭimaṇḍito rañño sirigabbhaṃ pavisitvā sakalagabbhaṃ ekobhāsaṃ katvā ussisakapasse rodamāno aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā bhīttasito tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kā tvaṃ suddhehi vatthehi, aghe vehāyasaṃ ʘhitā,
Kena tyāssūni vattanti, kuto taṃ bhayamāgatan-ti.**

Tattha **kā tvaṃ**-ti nāgayakkhasupaṇṇasakkādīsū kā nāma tvanti pucchati. **Vatthehi** ti vacanamattamevetam, sabbe pi pana dibbālaṅkāre sandhā yevamāha. **Aghe** ti appaṭighe ākāse. **Vehāyasaṃ**-ti tasseeva vevacanam. **Kena tyāssūni vattanti** ti kena kāraṇena tava assūni vattanti. **Kuto** ti ñātiviyogadhanavināsādīnaṃ kiṃ nissāya taṃ bhayamāgatan-ti pucchati.

Tato devarājā dve gāthā abhāsi:

**2. Taveva deva vijite, bhaddasāloti maṃ vidū,
Saṭṭhi vassasahassāni, tiṭṭhato pūjitassa me.**

**3. Kārayantā nagarāni, agāre ca disampati,
Vividhe cā pi pāsāde, na maṃ te accamaññisum,**

Yatheva maṃ te pūjesum, tatheva tvam-pi pūjayā” ti.

Tattha {4.155} **tiṭṭhato** ti sakalabārāṇasinagarehi ceva gāmanigamehi ca tayā ca pūjitassa niccam balikammaṃca sakkāraṃca labhantassa mayhaṃ imasmim uyyāne tiṭṭhantassa ettako kālo gatoti dasseti. **Nagarāni** ti nagarapaṭisaṅkharaṇakammāni. **Agārecā** ti bhūmigeḥāni. **Disampati** ti disānaṃ pati, mahārāja. **Na maṃ te** ti te nagarapaṭisaṅkharaṇādīni karontā imasmim nagare porāṇakarājāno maṃ nātimaññisum nātikkamiṃsu na viheṭṭhayiṃsu, mama nivāsarukkhaṃ chinditvā attano kammaṃ na kariṃsu, mayhaṃ pana sakkāram-eva kariṃsūti avaca. **Yathevā** ti tasmā yatheva te porāṇakarājāno maṃ pūjayiṃsu, eko pi imaṃ rukkhaṃ na chindāpesi, tvaṃcā pi maṃ tatheva pūjaya, mā me rukkhaṃ chedayīti.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

**4. Taṃ ivāhaṃ na passāmi, thūlaṃ kāyena te dumaṃ,
Ārohapariṇāhena, abhirūposi jātiyā.**

**5. Pāsādaṃ kārayissāmi, ekatthambhaṃ manoramaṃ,
Tattha taṃ upanessāmi, ciraṃ te yakkha jīvitan-ti.**

Tattha **kāyena** ti pamāṇena. Idaṃ vuttaṃ hoti: tava pamāṇena taṃ viya thūlaṃ mahantaṃ aṇṇaṃ dumaṃ na passāmi, tvaṇṇeva pana ārohapariṇāhena sujātasāṅkhātāya samasaṇṭhānaujubhāvappakārāya jātiyā ca abhirūpo sobhaggappatto ekathambhapāsādārahoti. **Pāsādan**-ti tasmā taṃ chedāpetvā ahaṃ pāsādaṃ kārāpessāmi-eva. **Tattha tan**-ti taṃ panāhaṃ samma devarāja, tattha pāsāde upanessāmi, so tvaṃ mayā saddhiṃ ekato vasanto aggagandhamālādīni labhanto sakkārappatto sukhaṃ jīvissasi, nivāsaṇṭhānābhāvena me vināso bhavissatīti mā cintayi, ciraṃ te yakkha jīvitaṃ bhavissatīti.

Taṃ sutvā devarājā dve gāthā abhāsi:

**6. Evaṃ cittaṃ udapādi, sarīrena vinābhāvo,
Puthuso maṃ vikantitvā, khaṇḍaso avakantatha.**

**7. Agge {4.156} ca chetvā majjhe ca, pacchā mūlamhi chindatha,
Evaṃ me chijjamānassa, na dukkhaṃ maraṇaṃ siyā ti.**

Tattha **evaṃ cittaṃ udapādī** ti yadi evaṃ cittaṃ tava uppannaṃ. **Sarīrena vinābhāvo** ti yadi te mama sarīrena bhaddasālarukkhena saddhiṃ mama vinābhāvo patthito. **Puthuso** ti bahudhā. **Vikantitvā** ti chinditvā. **Khaṇḍaso** ti khaṇḍākhandaṃ katvā avakantatha. **Agge cā** ti avakantantā pana paṭhamāṃ agge, tato majjhe chetvā sabbapacchā mūle chindatha. Evaṃhi me chijjamānassa na dukkhaṃ maraṇaṃ siyā, sukhaṃ nu khaṇḍaso bhavēyyāti yācati.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

**8. Hatthapādaṃ yathā chinde, kaṇṇanāsaṇca jīvato,
Tato pacchā siro chinde, taṃ dukkhaṃ maraṇaṃ siyā.**

**9. Sukhaṃ nu khaṇḍaso chinnaṃ, bhaddasāla vanappati,
Kiṃhetu kiṃ upādāya, khaṇḍaso chinnaṃ micchasi ti.**

Tattha **hatthapādan**-ti hatthe ca pāde ca. **Taṃ dukkhaṃ**-ti evaṃ paṭipāṭiyā chijjantassa corassa taṃ maraṇaṃ dukkhaṃ siyā. **Sukhaṃ nū** ti samma bhaddasāla, vajjhappattā corā sukhena maritukāmā sīsacchedaṃ yācanti, na khaṇḍaso chedanaṃ, tvaṃ pana evaṃ yācasi, tena taṃ pucchāmi: “Sukhaṃ nu

khaṇḍaso chinnaṃ”-ti. **Kimhetū** ti khaṇḍaso chinnaṃ nāma na sukhaṃ,
kāraṇena panettha bhavitabbanti taṃ pucchanto evamāha.

Athassa ācikkhanto bhaddasālo dve gāthā abhāsi:

**10. Yañca hetumupādāya, hetuṃ dhammūpasamhitam,
Khaṇḍaso chinna micchāmi, mahārāja suṇohi me.**

**11. Ñātī me sukhasamvaddhā, mama passe nivātajā,
Tepiham upahimseyya, paresam asukhocitan-ti.**

Tattha {4.157} **hetuṃ dhammūpasamhitam**-ti mahārāja, yaṃ
hetusabhāvayuttam-eva, na hetupatirūpakam, hetuṃ upādāya ārabba
sandhāyāham khaṇḍaso chinna micchāmi, taṃ ohitasoto suṇohī ti attho. **Ñātī**
me ti mama bhaddasālarukkassa chāyāya sukhasamvaddhā mama passe
taruṇasālarukkhesu nibbattā mayā katavātaparittāṇattā nivātajā mama ñātakā
devasaṅghā atthi, te aham visālasākhaviṭapo mūle chinditvā patanto
upahimseyyam, sambhaggavimāne karonto vināseyyanti attho. **Paresam**
asukhocitan-ti evam sante mayā tesam paresam ñātidevasaṅghānam asukham
dukkham ocitam vaḍḍhitam, na cāham tesam dukkhakāmo, tasmā
bhaddasālam khaṇḍaso khaṇḍaso chindāpemi ti ayametthāhippāyo.

Taṃ sutvā rājā: “Dhammiko vatāyam, devaputto, attano vimānavināsato pi
ñātīnam vimānavināsam na icchati, ñātīnam atthacariyam carati, abhayamassa
dassāmī” ti tussitvā osānagāthamāha.

**12. Ceteyyarūpaṃ cetesi, bhaddasāla vanappati,
Hitakāmosi ñātīnam, abhayam samma dammi te ti.**

Tattha **ceteyyarūpaṃ cetesi** ti ñātīsu muducittatāya cinto
cintetabbayuttakam-eva cintesi. Chedeyyarūpaṃ chedesīti pi pāṭho. Tassattho:
khaṇḍaso chinna micchanto chedetabbayuttakam-eva chedesīti. **Abhayam**-ti
etasmim te samma, guṇe pasīditvā abhayam dadāmi, na me pāsādenattho,
nāham taṃ chedāpessāmi, gaccha ñātisaṅghaparivuto sakkatagarukato
sukham jīvāti āha.

Devarājā rañño dhammam desetvā agamāsi. Rājā tassovāde ṭhatvā dānādīni
puññāni katvā saggaṇam pūresi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā: “Evam, bhikkhave, pubbe pi tathāgato
ñātatthacariyam acariyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, taruṇasālesu nibbattadevatā buddhāparisā, bhaddasāladevarājā pana
aham-eva ahosi”-ti.

Bhaddasālaajātakavaṇṇanā dutiyā**Ja 466 Samuddavāṇijajātakavaṇṇanā**

Kasan-ti {4.158} **vapanti te janā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pañca kulasatāni gahetvā niraye patitabhāvaṃ ārabha kathesi. So hi aggasāvakesu parisam gahetvā pakkantesu sokaṃ sandhāretum asakkonto uṇhalohite mukhato nikkhante balavavedanāpīlito tathāgatassa guṇaṃ anussarivā: “Aham-eva nava māse tathāgatassa anattaṃ cintesiṃ, satthu pana mayi pāpacittam nāma natthi, asītimahātherānam-pi mayi āghāto nāma natthi, mayā katakammena aham-eva idāni anātho jāto, satthārāpimhi vissatṭho mahātherehi pi nātiseṭṭhena rāhulatherena pi sakyaṛājakulehi pi, gantvā satthāraṃ khamāpessāmi” ti parisāya saññaṃ datvā attānaṃ pañcakena gāhāpetvā rattiṃ rattiṃ gacchanto kosalaratṭhaṃ sampāpuṇi. Ānandatthero satthu ārocesi: “Devadatto kira, bhante, tumhākaṃ khamāpetum āgacchatī” ti. “Ānanda, devadatto mama dassanaṃ na labhissatī” ti.

Atha tasmaṃ sāvattinagaradvāraṃ sampatte puna thero ārocesi, bhagavā pi tatheva avaca. Tassa jetavane pokkharāṇiyā samīpaṃ āgatassa pāpaṃ matthakaṃ pāpuṇi, sarīre dāho uppajji, nhatvā pāṇīyaṃ pivitukāmo hutvā: “Mañcakato maṃ āvuso otāretha, pāṇīyaṃ pivissāmi” ti āha. Tassa otāretvā bhūmiyaṃ ṭhapitamattassa cittassāde aladdhe yeva mahāpathavī vivaramadāsi. Tāvadeva taṃ avīcīto aggijālā utṭhāya parikkhipitvā gaṇhi. So: “Pāpakammaṃ me matthakaṃ pattan”-ti tathāgatassa guṇe anussarivā:

**Imehi atṭhīhi tamaggapuggalaṃ, devā tidevaṃ naradammasārathim,
Samantacakkhum satapuññalakkhaṇaṃ, pāṇehi buddhaṃ saraṇaṃ upemī ti.
(Mil. 4.3).**

Imāya gāthāya saraṇe patitṭhahanto avīciparāyaṇo ahosi. Tassa pana pañca upatṭhākakulasatāni ahesuṃ. Tāni pi tappakkhikāni hutvā dasabalaṃ akkositvā avīcimhi yeva nibbattiṃsu. Evaṃ so tāni pañca kulasatāni gaṇhitvā avīcimhi patitṭhito.

Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto pāpo lābhasakkāragiddhatāya {4.159} sammāsambuddhe atṭhāne kopam bandhitvā anāgatabhayamanoloketvā pañcahi kulasatehi saddhim avīciparāyaṇo jāto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi

kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na bhikkhave, idāneva devadatto lābhasakkāragiddho hutvā anāgatabhayaṃ na olokesi, pubbe pi anāgatabhayaṃ anoloketvā paccuppannasukhagiddhena saddhiṃ parisāya mahāvināsaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasito avidūre kulasahassanivāso mahāvaḍḍhakīgāmo ahosi. Tattha vaḍḍhakī: “Tumhākaṃ mañcaṃ karissāma, pīṭhaṃ karissāma, gehaṃ karissāma” ti vatvā manussānaṃ hatthato bahuṃ iṇaṃ gahetvā kiñci kātuṃ na sakkhiṃsu. Manussā diṭṭhadiṭṭhe vaḍḍhakī codenti palibuddhanti. Te iṇāyikehi upaddutā sukhāṃ vasitūṃ asakkontā: “Videsaṃ gantvā yattha katthaci vasissāmā” ti araññaṃ pavisitvā rukke chinditvā mahatiṃ nāvaṃ bandhitvā nadiṃ otāretvā āharitvā gāmato gāvutaḍḍhajojanamatte ṭhāne ṭhapetvā aḍḍharattasamaye gāmaṃ āgantvā puttadāramādāya nāvaṭṭhānaṃ gantvā nāvaṃ āruya anukkamena mahāsamuddaṃ pavisitvā vātavegena vicarantā samuddamajjhe ekaṃ dīpakaṃ pāpuṇiṃsu. Tasmiṃ pana dīpake sayamjātasāliucchukadaliambajambupanasatālanāḷikerādīni vividhaphalāni atthi, aññataro pabhinnanāvo puriso paṭhamataraṃ taṃ dīpakaṃ patvā sālībhattaṃ bhuñjamāno ucchuādīni khādamāno thūlasarīro naggo parūḷhakesamassu tasmiṃ dīpake paṭivasati.

Vaḍḍhakī cintayīṃsu: “Sace ayaṃ dīpako rakkhasapariggahito bhavissati, sabbe pi amhe vināsaṃ pāpuṇissāma, pariggaṇhissāma tāva nan”-ti. Atha sattaṭṭha purisā sūrā balavanto {4.160} sannaddhapañcāvudhā hutvā otaritvā dīpakaṃ pariggaṇhiṃsu. Tasmiṃ khaṇe so puriso bhuttaṭṭarāso ucchurasāṃ pivitvā sukhappatto ramaṇīye padese rajatapattasadiṣe vālukatale sītacchāyāya uttānako nipajjitvā: “Jambudīpavāsino kasantā vapantā evarūpaṃ sukhaṃ na labhanti, jambudīpato mayhaṃ ayam-eva dīpako varan”-ti gāyamāno udānaṃ udānesi. Atha satthā bhikkhū āmantetvā: “So bhikkhave puriso imaṃ udānaṃ udānesi” ti dassento paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kasanti vapanti te janā, manujā kammaphalūpajīvino,
Nayimassa dīpakassa bhāgino, jambudīpā idam-eva no varan-ti.**

Tattha **te janā** ti te jambudīpavāsino janā. **Kammaphalūpajīvino** ti nānakammānaṃ phalūpajīvino sattā.

Atha te dīpakaṃ pariggaṇhantā purisā tassa gītasaddaṃ sutvā: “Manussasaddo viya suyyati, jānissāma nan”-ti saddānusārena gantvā taṃ purisaṃ disvā:

“Yakkho bhavissatī” ti bhītatasitā sare sannahimsu. So pi te disvā attano vadhahayena: “Nāhaṃ, sāmi, yakkho, purisomhi, jīvitaṃ me dethā” ti yācanto: “Purisā nāma tumhādisā naggā na hontī” ti vutte punappunam yācivā manussabhāvaṃ viññāpesi. Te taṃ purisaṃ upasaṅkamitvā sammodanīyaṃ kathaṃ sutvā tassa tattha āgatanīyāmaṃ pucchimsu. So pi sabbaṃ tesaṃ kathetvā: “Tumhe attano puññasampattiyā idhāgatā, ayaṃ uttamadīpo, na ettha sahatthena kammaṃ katvā jīvanti, sayamjātasālīnañceva ucchuādīnañcetta anto natthīti anukkaṇṭhantā vasathā” ti āha. Idha pana vasantānaṃ amhākaṃ añño paripantho {4.161} natthi, aññaṃ bhayaṃ ettha natthi, ayaṃ pana amanussapariggahito, amanussā tumhākaṃ uccārapassāvaṃ disvā kujjheyyuṃ, tasmā taṃ karontā vālukaṃ viyūhitvā vālukāya paṭicchādeyyātha, ettakaṃ idha bhayaṃ, aññaṃ natthi, niccaṃ appamattā bhaveyyāthāti. Te tattha vāsaṃ upagacchimsu. Tasmiṃ pana kulasahassee pañcannaṃ pañcannaṃ kulasatānaṃ jeṭṭhakā dve vaḍḍhakā ahesuṃ. Tesu eko bālo ahosi rasagiddho, eko paṇḍito rasesu anallīno.

Aparabhāge sabbe pi te tattha sukhaṃ vasantā thūlasarīrā hutvā cintayimsu: “Ciraṃ pītā no surā, ucchurasena merayaṃ katvā pivissāmā” ti. Te merayaṃ kāretvā pivitvā madavasena gāyantā naccantā kīlantā pamattā tattha tattha uccārapassāvaṃ katvā appaṭicchādetvā dīpakaṃ jegucchaṃ paṭikūlaṃ karimsu. Devatā: “Ime amhākaṃ kīlāmaṇḍalaṃ paṭikūlaṃ karontī” ti kujjhitvā: “Mahāsamuddaṃ uttarāpetvā dīpakadhovanaṃ karissāmā” ti mantetvā: “Ayaṃ kālapakkho, ajja amhākaṃ samāgamo ca bhinno, ito dāni pannarasame divase puṇṇamūposathadivase candassuggamanavelāya samuddaṃ ubbattetvā sabbepime ghāteṣṣāmā” ti divasaṃ ṭhapayimsu. Atha nesaṃ antare eko dhammiko devaputto: “Mā ime mama passantassa nassimsū” ti anukampāya tesu sāyamāsaṃ bhuñjitvā gharadvāre sukhakathāya nisinnesu sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito sakaladīpaṃ ekobhāsaṃ katvā uttarāya disāya ākāse ṭhatvā: “Ambho vaḍḍhakā, devatā tumhākaṃ kuddhā. Imasmiṃ ṭhāne mā vasittha, ito aḍḍhamāsaccayena hi devatā samuddaṃ ubbattetvā {4.162} sabbeva tumhe ghāteṣṣanti, ito nikkhamitvā palāyathā” ti vatvā dutyaṃ gāthamāha.

**2. Tipañcarattūpagatamhi cande, vego mahā hehiti sāgarassa,
Uplavissaṃ dīpamimaṃ ulāraṃ, mā vo vadhī gacchatha leṇamaññaṇ-ti.**

Tattha **uplavissan**-ti imaṃ dīpakaṃ uplavanto ajjhottharanto abhibhavissati.
Mā vo vadhī ti so sāgaravego tumhe mā vadhi.

Iti so tesam ovādam datvā attano thānam-eva gato. Tasmim gate aparo sāhasiko kakkhaḷo devaputto: “Ime imassa vacanam gahetvā palāyeyyūm, aham nesam gamanam nivāretvā sabbepe me mahāvināsam pāpessāmī” ti cintetvā dibbālāṅkārapaṭimaṇḍito sakaladīpaṃ ekobhāsam karonto āgantvā dakkhiṇāya disāya ākāse thatvā: “Eko devaputto idhāgato, no” ti pucchitvā: “Āgato” ti vutte: “So vo kiṃ kathesi” ti vatvā: “Imam nāma, sāmī” ti vutte: “So tumhākaṃ idha nivāsam na icchatī, dosena katheti, tumhe aññattha agantvā idheva vasathā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**3. Na jātuyam sāgaravārivego, uplavissam dīpamimam ulāram,
Tam me nimittehi bahūhi diṭṭham, mā bhetha kiṃ socatha modathavho.**

**4. Pahūtabhakkham bahuannapānam, pattattha āvāsamimam ulāram,
Na vo bhayam paṭipassāmi kiñci, āputtaputtehi pamodathavho ti.**

Tattha {4.163} **na jātuyan**-ti na jātu ayam. **Mā bhethā** ti mā bhāyittha. **Modathavho** ti pamoditā pītisomanassajātā hotha. **Āputtaputtehi** ti yāva puttānam-pi puttehi pamodatha, natthi vo imasmim thāne bhayanti.

Evam so imāhi dvīhi gāthāhi te assāsetvā pakkāmi. Tassa pakkantakāle dhammikadevaputtassa vacanam anādiyanto bālavaḍḍhakī: “Suṇantu me, bhonto, vacanam”-ti sesavaḍḍhakī āmantetvā pañcamam gāthamāha.

**5. Yo devoyam dakkhiṇāyam disāyam, khemanti pakkosati tassa saccam,
Na uttaro vedi bhayābhayassa, mā bhetha kiṃ socatha modathavho ti.**

Tattha **dakkhiṇāyan**-ti dakkhiṇāya, ayam-eva vā pāṭho.

Tam sutvā rasagiddhā pañcasatā vaḍḍhakī tassa bālassa vacanam ādiyimsu. Itaro pana paṇḍitavaḍḍhakī tassa vacanam anādiyanto te vaḍḍhakī āmantetvā catasso gāthā abhāsi:

**6. Yathā ime vippavadanti yakkhā, eko bhayam saṃsati khemameko,
Tadiṅgha mayham vacanam suṇātha, khippam lahum mā vinassimha sabbe.**

**7. Sabbe samāgamma karoma nāvam, doṇim daḷham sabbayantūpapannam,
Sace ayam dakkhiṇo saccamāha, mogham paṭikkosati uttaroyam,
Sā ceva no hehiti āpadatthā, imaṇca dīpaṃ na pariccejama.**

**8. Sace ca kho uttaro saccamāha, mogham paṭikkosati dakkhiṇoyam,
Tam-eva {4.164} nāvam abhiruyha sabbe, evam mayam sotthi taremu pāram.**

**9. Na ve sugaṇhaṃ paṭhamena seṭṭhaṃ, kaniṭṭhamāpāthagataṃ gahetvā,
Yo cīdha tacchaṃ paviceyya gaṇhati, sa ve naro seṭṭhamupeti ṭhānan-ti.**

Tattha **vippavadantī** ti aññamaññaṃ viruddhaṃ vadanti. **Lahun**-ti purimassa atthadīpanaṃ. **Doṇin**-ti gambhīraṃ mahānāvaṃ. **Sabbayantūpapannan**-ti sabbehi phiyārittādīhi yantehi upapannaṃ. **Sā ceva no hehiti āpadatthā** ti sā ca no nāvā pacchā pi uppannāya āpadāya atthā bhavissati, imaṅca dīpaṃ na pariccajissāma. **Taremū** ti tarissāma. **Na ve sugaṇhan**-ti na ve sukhena gaṇhitabbaṃ. **Seṭṭhan**-ti uttamaṃ tathaṃ saccaṃ. **Kaniṭṭhan**-ti paṭhamavacanaṃ upādāya pacchimavacanaṃ kaniṭṭhaṃ nāma. Idhāpi: “Na ve sugaṇhan”-ti anuvattateva. Idam vuttaṃ hoti: ambho vaḍḍhakī, yena kenaci paṭhamena vuttavacanaṃ: “Idam-eva seṭṭhaṃ tathaṃ saccaṃ”-ti sukhaṃ na gaṇhitabbaṃ-eva, yathā ca taṃ, evaṃ kaniṭṭhaṃ gacchā vuttavacanampi: “Idam-eva tathaṃ saccaṃ”-ti na gaṇhitabbaṃ. Yaṃ pana sotavisayaṃ āpāthagataṃ hoti, taṃ āpāthagataṃ gahetvā yo idha paṇḍitapuriso purimavacanaṅca pacchimavacanaṅca paviceyya vicinitvā tīretvā upaparikkhitvā tacchaṃ gaṇhāti, yaṃ tathaṃ saccaṃ sabhāvabhūtaṃ, tadeva paccakkhaṃ katvā gaṇhāti. **Sa ve naro seṭṭhamupeti ṭhānan**-ti so uttamaṃ ṭhānaṃ upeti adhiḡacchati vindati labhatīti.

So evaṅca pana vatvā āha: “ambho, mayaṃ dvinnam-pi devatānaṃ vacanaṃ karissāma, nāvaṃ tāva sajjeyyāma. Sace paṭhamassa vacanaṃ saccaṃ bhavissati, taṃ nāvaṃ abhiruhitvā palāyissāma, atha itarassa vacanaṃ saccaṃ bhavissati, nāvaṃ ekamante ṭhapetvā idheva vasissāmā” ti. Evaṃ vutte bālavaḍḍhakī: “Ambho, tvaṃ udakapātiyaṃ {4.165} susumāraṃ passasi, atīva dīghaṃ passasi, paṭhamadevaputto amhesu dosavasena kathesi, pacchimo sineheneva, imaṃ evarūpaṃ varadīpaṃ pahāya kuhiṃ gamissāma, sace pana tvaṃ gantukāmo, tava parisāṃ gaṇhitvā nāvaṃ karohi, amhākaṃ nāvāya kiccaṃ natthī” ti āha. Paṇḍito attano parisāṃ gahetvā nāvaṃ sajjetvā nāvāya sabbūpakaraṇāni āropetvā sapariso nāvāya aṭṭhāsi.

Tato puṇṇamadvase candassa uggamanavelāya samuddato ūmi uttaritvā jāṇukapamāṇā hutvā dīpakam dhovitvā gatā. Paṇḍito samuddassa uttaraṇabhāvaṃ ñatvā nāvaṃ vissajjesi. Bālavaḍḍhakupakkhikāni pañca kulasatāni: “Samuddato ūmi dīpadhovanatthāya āgatā, ettakam-eva etan”-ti kathentā nisīdimsu. Tato paṭipāṭiyā kaṭippamāṇā purisappamāṇā tālappamāṇā sattatālappamāṇā sāgaraūmi dīpakam-pi vuyhamāṇā āgañchi. Paṇḍito upāyakusalatāya rase alaggo sotthinā gato, bālavaḍḍhakī rasagiddhena anāgatabhayaṃ anolokento pañcahi kulasatehi saddhim vināsaṃ patto.

Ito parā sānusāsānī tamattham dīpayamānā tisso abhisambuddhagāthā honti:

**10. Yathā pi te sāgaravārimajjhe, sakammunā sotthi vahimsu vāṇijā,
Anāgatattham paṭivijjhiyāna, appam-pi nācceti sa bhūripaṇṇo.**

**11. Bālā ca mohena rasānugiddhā, anāgataṃ appaṭivijjhiyattham,
Paccuppanne sīdanti atthajāte, samuddamajjhe yathā te manussā.**

**12. Anāgataṃ {4.166} paṭikayirātha kiccaṃ, ‘mā maṃ kiccaṃ kiccakāle
byadhesi’,
Taṃ tādisaṃ paṭikatakiccakāriṃ, na taṃ kiccaṃ kiccakāle byadhetī ti.**

Tattha **sakammunā** ti anāgatabhayaṃ disvā puretaraṃ katena attano kammena. **Sotthi vahimsū** ti khemena gamimsu. **Vāṇijā** ti samudde vicaraṇabhāvena vaḍḍhakī vuttā. **Paṭivijjhiyānā** ti evaṃ, bhikkhave, paṭhamataraṃ kattabbaṃ anāgataṃ attham paṭivijjhivā idhaloke bhūripaṇṇo kulaputto appamattakam-pi attano attham na acceti nātivattati, na hāpetī ti attho. **Appaṭivijjhiyatthan**-ti appaṭivijjhivā attham, paṭhamam-eva kattabbaṃ akatvā ti attho. **Paccuppanne** ti yadā taṃ anāgataṃ atthajātaṃ uppajjati, tadā tasmiṃ paccuppanne **sīdanti**, atthe jāte attano patiṭṭhaṃ na labhanti, samudde te bālavaḍḍhakī manussā viya vināsaṃ pāpuṇanti.

Anāgatan-ti bhikkhave, paṇḍitapuriso anāgataṃ paṭhamataraṃ kattabbakiccaṃ samparāyikaṃ vā diṭṭhadhammikaṃ vā **paṭikayirātha**, puretaram-eva kareyya. Kimkāraṇā? **Mā maṃ kiccaṃ kiccakāle byadhesi**, pure kattabbaṃhi pure akayiramānaṃ pacchā paccuppannabhāvappattaṃ attano kiccakāle kāyacittābādhena byadheti, taṃ maṃ mā byadhesīti paṭhamam-eva naṃ paṇḍito kareyya. **Taṃ tādisaṃ**-ti yathā paṇḍitaṃ purisaṃ. **Paṭikatakiccakāriṃ**-ti paṭikacceva kattabbakiccakāriṇaṃ. **Taṃ kiccaṃ kiccakāle** ti anāgataṃ kiccaṃ kayiramānaṃ pacchā paccuppannabhāvappattaṃ attano kiccakāle kāyacittābādhakāle tādisaṃ purimaṃ na byadheti na bādhati. Kasmā? Pure yeva katattāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto paccuppannasukhe laggo anāgatabhayaṃ anoloketvā sapariso vināsaṃ patto” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā bālavaḍḍhakī devadatto ahosi, dakkhiṇadisāya ṭhito adhammikadevaputto kokāliko, uttaradisāya ṭhito dhammikadevaputto sārīputto, paṇḍitavaḍḍhakī pana aham-eva ahosin”-ti.

Samuddavāṇijajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 467 Kāmajātakavaṇṇanā

Kāmaṃ {4.167} **kāmayamānassā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram brāhmaṇaṃ ārabba kathesi. Eko kira sāvatthivāsī brāhmaṇo aciravatītīre khattakaraṇatthāya araññaṃ koṭesi. Satthā tassa upanissayaṃ disvā sāvatthiṃ piṇḍāya pavisanto maggā okkamma tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Kiṃ karosi brāhmaṇā” ti vatvā: “Khattatṭhānaṃ koṭāpemi bho, gotamā” ti vutte: “Sādhu, brāhmaṇa, kammaṃ karohī” ti vatvā agamāsi. Eteneva upāyena chinnarukkhe hāretvā khattassa sodhanakāle kasanakāle kedārabandhanakāle vapanakāleti punappunaṃ gantvā tena saddhiṃ paṭisanthāramakāsi. Vapanadivase pana so brāhmaṇo: “Ajja, bho gotama, mayhaṃ vappamaṅgalaṃ, ahaṃ imasmim sasse nipphanne buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ dassāmī” ti āha. Satthā tuṇhībhaṇa adhivāsetvā pakkāmi. Punekadivasam brāhmaṇo sassam olokento aṭṭhāsi. Satthā pi tattha gantvā: “Kiṃ karosi brāhmaṇā” ti pucchitvā: “Sassam olokemi bho gotamā” ti vutte: “Sādhu brāhmaṇā” ti vatvā pakkāmi. Tadā brāhmaṇo cintesi: “Samaṇo gotamo abhiṇhaṃ āgacchatī, nissamsayaṃ bhaddena atthiko, dassāmahaṃ tassa bhaddan”-ti. Tassevaṃ cintetvā gehaṃ gatadivase satthā pi tattha agamāsi. Atha brāhmaṇassa ativiya vissāso ahosi. Aparabhāge pariṇate sasse: “Sve khattaṃ lāyissāmī” ti sannitṭhānaṃ katvā nipanne brāhmaṇe aciravatiyā upari sabbarattim karakavassam vassī. Mahogho āgantvā ekanāḷimattam-pi anavasesam katvā sabbam sassam samuddam pavesesi. Brāhmaṇo oghamhi patite sassavināsam oloketvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ nāhosi, balavasokābhībhūto hatthena uraṃ paharitvā paridevamāno rodanto nipajji.

Satthā paccūsasamaye sokābhībhūtaṃ brāhmaṇaṃ disvā: “Brāhmaṇassāvassayo bhavissāmī” ti punadivase sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapātaṭṭhikkanto bhikkhū vihāraṃ pesetvā pacchāsamaṇena saddhiṃ tassa gehadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇo satthu āgatabhāvaṃ {4.168} sutvā: “Paṭisanthāratthāya me sahāyo āgato bhavissatī” ti paṭiladdhassāso āsanaṃ paññāpesi. Satthā pavisitvā paññattāsane nisīditvā: “Brāhmaṇa, kasmā tvaṃ dummanosi, kiṃ te aphāsukan”-ti pucchi. Bho gotama, aciravatītīre mayā rukkhacchedanato paṭṭhāya kataṃ kammaṃ tumhe jānātha, ahaṃ: “Imasmim sasse nipphanne tumhākaṃ dānaṃ dassāmī” ti vicarāmi, idāni me sabbam taṃ sassam mahogho samuddam-eva pavesesi, kiñci avasiṭṭhaṃ natthi, sakaṭasatamattaṃ dhaññaṃ vinaṭṭhaṃ, tena me mahāsoko uppannoti. “Kiṃ pana, brāhmaṇa, socantassa

nattham punāgacchatī” ti. “No hetam bho gotamā” ti. “Evaṃ sante kasmā socasi, imesaṃ sattānaṃ dhanadhaññaṃ nāma uppajjanakāle uppajjati, nassanakāle nassati, kiñci saṅkhāragataṃ anassanadhammaṃ nāma natthi, mā cintayī” ti. Iti naṃ satthā samassāsetvā tassa sappāyadhammaṃ desento **kāmasuttaṃ** (Sn. 4.1) kathesi. Suttapariyosāne socanto brāhmaṇo sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā taṃ nissokaṃ katvā utṭhāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. “Satthā asukaṃ nāma brāhmaṇaṃ sokasallasamappitaṃ nissokaṃ katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesī” ti sakalanagaraṃ aññāsi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, dasabalo brāhmaṇena saddhiṃ mittam katvā vissāsiko hutvā upāyeneva tassa sokasallasamappitassa dhammaṃ desetvā taṃ nissokaṃ katvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinna” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepāhaṃ etaṃ nissokamakāsin”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadattassa rañño dve puttā ahesuṃ. So jeṭṭhakassa uparajjaṃ adāsi, kaniṭṭhassa senāpatiṭṭhānaṃ. Aparabhāge brahmadatte kālakate amaccā jeṭṭhakassa abhisekaṃ paṭṭhapesuṃ. So: “Na mayhaṃ rajjenattho, kaniṭṭhassa me dethā” ti vatvā punappunaṃ yāciyamāno pi paṭikkhipitvā kaniṭṭhassa abhiseke kate: “Na me issariyenattho” ti uparajjādīni pi na icchi. “Tena hi sādūni bhojanāni bhuñjanto idheva vasāhī” ti vuttepi: “Na me imasmiṃ nagare kiccaṃ atthī” ti bārāṇasito [4.169] nikkhamitvā paccantaṃ gantvā ekaṃ seṭṭhikulaṃ nissāya sahatthena kammaṃ karonto vasi. Te aparabhāge tassa rājakumārabhāvaṃ ñatvā kammaṃ kātuṃ nādaṃsu, kumārāparihāreneva taṃ parihariṃsu. Aparabhāge rājakammikā khattappamāṇaggahaṇatthāya taṃ gāmaṃ agamaṃsu. Seṭṭhi rājakumāraṃ upasaṅkamitvā: “Sāmi, mayaṃ tumhe posema, kaniṭṭhabhātikassa paṇṇaṃ pesetvā amhākaṃ balim hārethā” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā: “Ahaṃ asukasetṭhikulaṃ nāma upanissāya vasāmi, maṃ nissāya etesaṃ balim vissajjehī” ti paṇṇaṃ pesesi. Rājā: “Sādhū” ti vatvā tathā kāresi.

Atha naṃ sakalagāmavāsino pi janapadavāsino pi upasaṅkamitvā: “Mayaṃ tumhākaññeva balim dassāma, amhākam-pi suṅkaṃ vissajjāpehī” ti āhaṃsu. So tesam-pi atthāya paṇṇaṃ pesetvā vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya te tasseva balim adaṃsu. Athassa mahālābhasakkāro ahosi, tena saddhiññevassa taṇhā pi mahatī jātā. So aparabhāge pi sabbaṃ janapadaṃ yāci, upaḍḍharajjaṃ yāci, kaniṭṭho pi tassa adāsi yeva. So taṇhāya vaḍḍhamānāya upaḍḍharajjena pi asantuṭṭho: “Rajjaṃ gaṇhissāmi” ti janapadaparivuto taṃ nagaraṃ gantvā bahinagare

ṭhatvā: “Rajjam vā me detu yuddham vā” ti kaniṭṭhassa paṇṇaṃ pahīṇi. Kaniṭṭho cintesi: “Ayaṃ bālo pubbe rajjam-pi uparajjādīni pi paṭikkhipitvā idāni ‘yuddhena gaṇhāmī’ ti vadati, sace kho panāham imaṃ yuddhena māressāmi, garahā me bhavissati, kiṃ me rajjena” ti. Athassa: “Alaṃ yuddhena, rajjam gaṇhatū” ti pesesi. So rajjam gaṇhitvā kaniṭṭhassa uparajjam datvā tato paṭṭhāya rajjam kārento taṇhāvasiko hutvā ekena rajjena asantuṭṭho dve tīṇi rajjāni patthetvā {4.170} taṇhāya koṭim nāddasa.

Tadā sakko devarājā: “Ke nu kho loke mātāpitaro upaṭṭhahanti, ke dānādīni puñṇāni karonti, ke taṇhāvasikā” ti olovento tassa taṇhāvasikabhāvaṃ ñatvā: “Ayaṃ bālo bārāṇasirajjena pi na tussati, ahaṃ sikkhāpessāmi nan”-ti māṇavakavesena rājadvāre ṭhatvā: “Eko upāyakusalo māṇavo dvāre ṭhito” ti ārocāpetvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ jayāpetvā: “Kiṃkāraṇā āgatosī” ti vutte: “Mahārāja tumhākaṃ kiñci vattabbaṃ atthi, raho paccāsīsāmī” ti āha. Sakkānubhāvena tāvadeva manussā paṭikkamīṃsu. Atha naṃ māṇavo: “Ahaṃ, mahārāja, phīṭāni ākiṇṇamanussāni sampannabalavāhanāni tīṇi nagarāni passāmi, ahaṃ te attano ānubhāvena tesu rajjam gahetvā dassāmi, papañcaṃ akatvā sīghaṃ gantuṃ vaṭṭatī” ti āha. So taṇhāvasiko rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā sakkānubhāvena: “Ko vā tvaṃ, kuto vā āgato, kiṃ vā te laddhuṃ vaṭṭatī” ti na pucchi. So pi ettakaṃ vatvā tāvatīmsabhavanam-eva agamāsi.

Rājā amacce pakkosāpetvā: “Eko māṇavo ‘amhākaṃ tīṇi rajjāni gahetvā dassāmī’ ti āha, taṃ pakkosatha, nagare bherim carāpetvā balakāyaṃ sannipātāpetha, papañcaṃ akatvā tīṇi rajjāni gaṇhissāmī” ti vatvā: “Kiṃ pana te, mahārāja, tassa māṇavassa sakkāro vā kato, nivāsaṭṭhānaṃ vā pucchitan”-ti vutte: “Neva sakkāraṃ akāsim, na nivāsaṭṭhānaṃ pucchim, gacchatha naṃ upadhārethā” ti āha. Upadhārentā naṃ adisvā: “Mahārāja, sakalanagare māṇavaṃ na passāmā” ti ārocesuṃ. Taṃ sutvā rājā domanassajāto: “Tīsu nagaesu rajjam naṭṭhaṃ, mahantenamhi yasena parihīno, ‘neva me paribbayaṃ adāsi, na ca pucchi nivāsaṭṭhānaṃ’-ti mayhaṃ kujjhitvā māṇavo {4.171} anāgato bhavissatī” ti punappunaṃ cintesi. Athassa taṇhāvasikassa sarīre dāho uppajji, sarīre pariḍayhante udaraṃ khobhetvā lohitaṃ pakkhandikā udapādi. Ekaṃ bhājanaṃ pavisati, ekaṃ nikkhamati, vejjā tikicchitūṃ na sakkonti, rājā kilamati. Athassa byādhitaḥ bhāvo sakalanagare pākaṭo ahoṣi.

Tadā bodhisatto takkasilato sabbasippāni uggaṇḥitvā bārāṇasinagare mātāpitūnaṃ santikaṃ āgato taṃ raṇṇo pavattiṃ sutvā: “Ahaṃ tikicchissāmī” ti rājadvāraṃ gantvā: “Eko kira taruṇamāṇavo tumhe tikicchitum āgato” ti ārocāpesi. Rājā: “Mahantamahantā disāpāmokkhavejjā pi maṃ tikicchitum na sakkonti, kiṃ taruṇamāṇavo sakkhissati, paribbayaṃ datvā vissajjetha naṃ”-ti āha. Taṃ sutvā māṇavo: “Mayhaṃ vejjakammena vetanaṃ natthi, ahaṃ tikicchāmi, kevalaṃ bhesajjamūlamattaṃ detū” ti āha. Taṃ sutvā rājā: “Sādhū” ti pakkosāpesi. Māṇavo rājānaṃ vanditvā: “Mā bhāyi, mahārāja, ahaṃ te tikicchāmi, apica kho pana me rogassa samuṭṭhānaṃ ācikkhāhi” ti āha. Rājā harāyamāno: “Kiṃ te samuṭṭhānena, bhesajjaṃ eva karohī” ti āha. Mahārāja, vejjā nāma: “Ayaṃ byādhi imaṃ nissāya samuṭṭhito” ti ṇatvā anucchavikaṃ bhesajjaṃ karontīti. Rājā: “Sādhū tātā” ti samuṭṭhānaṃ kathento: “Ekena māṇavena āgantvā tīsu nāgaesu rajjaṃ gahetvā dassāmī” ti ādiṃ katvā sabbaṃ kathetvā: “Iti me tātā, taṇhaṃ nissāya byādhi uppanno, sace tikicchitum sakkosi, tikicchāhi” ti āha. Kiṃ pana mahārāja, socanāya tāni nagarāni sakkā laddhanti? “Na sakkā tātā” ti. “Evaṃ sante kasmā socasi, mahārāja, sabbaṃ-eva hi saviññāṇakāviññāṇakavatthum attano kāyaṃ ādiṃ katvā pahāya gamanīyaṃ, [4.172] catūsu nāgaesu rajjaṃ gahetvā pi tvaṃ ekappahāreneva na catasso bhattapātiyo bhuñjissasi, na catūsu sayanesu sayissasi, na cattāri vatthayugāni acchādessasi, taṇhāvasikena nāma bhavitum na vaṭṭati, ayañhi taṇhā nāma vaḍḍhamānā catūhi apāyehi muccitum na detīti.

Iti naṃ mahāsatto ovaḍitvā athassa dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

1. Kāmaṃ kāmayamānassa, tassa ce taṃ samijjhati,
Addhā pītimano hoti, laddhā macco yadicchati.
2. Kāmaṃ kāmayamānassa, tassa ce taṃ samijjhati,
Tato naṃ aparaṃ kāme, ghamme taṇhaṃva vindati.
3. Gavaṃva siṅgino siṅgaṃ, vaḍḍhamānassa vaḍḍhati,
Evaṃ mandassa posassa, bālassa avijānato,
Bhiyyo taṇhā pipāsā ca, vaḍḍhamānassa vaḍḍhati.
4. Pathabyā sāliyavakaṃ, gavāssaṃ dāsaporisaṃ,
Datvā ca nālamekassa, iti vidvā samaṃ care.

5. Rājā pasayha pathaviṃ vijitvā, sasāgarantaṃ mahimāvasanto,
Oram samuddassa atittarūpo, pāraṃ samuddassa pi patthayetha.

6. Yāva anussaraṃ kāme, manasā titti nājjhagā,
Tato nivattā paṭikkamma disvā, te ve sutittā ye paññāya tittā.

7. Paññāya tittinaṃ seṭṭhaṃ, na so kāmehi tappati,
Paññāya tittaṃ purisaṃ, taṇhā na kurute vasaṃ.

8. Apacinetheva kāmānaṃ, appicchassa alolupo,
Samuddamatto puriso, na so kāmehi tappati.

9. Rathakāro va cammassa, parikantaṃ upāhanaṃ,
Yaṃ {4.173} yaṃ cajati kāmānaṃ, taṃ taṃ sampajjate sukhaṃ,
Sabbāñce sukhamiccheyya, sabbe kāme pariccaje ti.

Tattha **kāman**-ti vatthukāmam-pi kilesakāmam pi. **Kāmayamānassā** ti patthayamānassa. **Tassa ce taṃ samijjhatī** ti tassa puggalassa taṃ kāmītavatthu samijjhati ce, nipphajjati ceti attho. **Tato naṃ aparaṃ kāme** ti ettha **nan**-ti nipātamattaṃ. **Aparan**-ti parabhāgadīpanaṃ. **Kāme** ti upayogabahuvacanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: sace kāmāṃ kāmayamānassa taṃ kāmītavatthu samijjhati, tasmīṃ samiddhe tato paraṃ so puggalo kāmayamāno yathā nāma **ghamme** gimhakāle vātātapena kilanto **taṇhaṃ vindati**, pānīyapipāsāṃ paṭilabhati, evaṃ bhiyyo kāmataṇhāsāṅkhāte kāme vindati paṭilabhati, rūpataṇhādikā taṇhā cassa vaḍḍhatiyevā ti. **Gavaṃvā** ti gorūpassa viya. **Siṅgino** ti matthakaṃ padāletvā uṭṭhitasīṅgassa. **Mandassā** ti mandapaññassa. **Bālassā** ti bāladhamme yuttassa. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā vacchakassa vaḍḍhantassa sarīreneva saddhiṃ siṅgaṃ vaḍḍhati, evaṃ andhabālassa pi appattakāmataṇhā ca pattakāmapipāsā ca aparāparaṃ vaḍḍhatīti.

Sāliyavakan-ti sālikhettayavakhettaṃ. Etena sāliyavādikaṃ sabbaṃ dhaññaṃ dasseti, dutiyapadena sabbaṃ dvipadacatuppadaṃ dasseti. Paṭhamapadena vā sabbaṃ aviññāṇakaṃ, itarena saviññāṇakaṃ. **Datvā cā** ti datvā pi. Idaṃ vuttaṃ hoti: tiṭṭhantu tīṇi rajjāni, sace so māṇavo aññaṃ vā sakalam-pi pathaviṃ saviññāṇakāviññāṇakaratanapūraṃ kassaci datvā gaccheyya, idam-pi ettakaṃ vatthu ekasseva apariyantaṃ, evaṃ duppūrā esā taṇhā nāma. **Iti vidvā samaṃ care** ti evaṃ jānanto puriso taṇhāvasiko ahutvā kāyasamācārādīni pūrento careyya.

Oran-ti orimakoṭṭhāsaṃ patvā tena atittarūpo puna samuddapāraṃ-pi patthayetha. Evaṃ taṇhāvasikasattā nāma duppūrāti dasseti. **Yāvā** ti

aniyāmitaparicchado. **Anussaran**-ti anussaranto. **Nājjhagā** ti na vindati. Idam vuttaṃ hoti: mahārāja, puriso apariyante pi kāme {4.174} manasā anussaranto tittim na vindati, pattukāmo va hoti, evaṃ kāmesu sattānaṃ taṇhā vaḍḍhateva. **Tato nivattā** ti tato pana vatthukāmakilesakāmato cittaṇa nivattitvā kāyena paṭikkamma ñāṇena ādīnavaṃ disvā ye paññāya tittā paripuṇṇā, te tittā nāma.

Paññāya tittinaṃ seṭṭhan-ti paññāya tittinaṃ ayaṃ paripuṇṇasetṭho, ayam-eva vā pāṭho. **Na so kāmehi tappatīti**: “Na hī” ti pi pāṭho. Yasmā paññāya titto puriso kāmehi na pariḍayhatī ti attho. **Na kurute vasan**-ti tādisañhi purisaṃ taṇhā vase vattetuṃ na sakkoti, sveva pana taṇhāya ādīnavaṃ disvā sarabhaṅgamāṇavo viya ca aḍḍhamāsakarājā viya ca taṇhāvase na pavattatī ti attho. **Apacinethevā** ti viddhamsetheva. **Samuddamatto** ti mahatiyā paññāya samannāgatattā samuddappamāṇo. So mahantena agginā pi samuddo viya kilesakāmehi na tappati na ḍayhati.

Rathakāro ti cammakāro. **Parikantan**-ti parikantanto. Idam vuttaṃ hoti: yathā cammakāro upāhanaṃ parikantanto yaṃ yaṃ cammassa agayhūpagatṭhānaṃ hoti, taṃ taṃ cajitvā upāhanaṃ katvā upāhanamūlaṃ labhitvā sukhito hoti, evam-eva paṇḍito cammakārasatthasadisāya paññāya kantanto yaṃ yaṃ odhiṃ kāmānaṃ cajati, tena tenassa kāmodhinā rahitaṃ taṃ taṃ kāyakammaṃ vacīkammaṃ manokammañca sukhaṃ sampajjati vigatadarathaṃ, sace pana sabbam-pi kāyakammādisukhaṃ vigatapariḷāham-eva iccheyya, kasiṇaṃ bhāvetvā jhānaṃ nibbattetvā sabbe kāme pariccajati.

Bodhisattassa pana imaṃ gāthaṃ kathentassa rañño setacchattaṃ ārammaṇaṃ katvā odātakasiṇajjhānaṃ udapādi, rājā pi arogo ahosi. So tuṭṭho sayanā vuṭṭhahitvā: “Ettakā vejjā maṃ tikicchituṃ nāsakkhimsu, paṇḍitaṃ māṇavo pana attano ñāṇosadhena maṃ nirogaṃ akāsī” ti tena saddhiṃ sallapanto dasamaṃ gāthamāha.

10. Aṭṭha {4.175} **te bhāsītā gāthā, sabbā honti sahassiyā,**
Paṭigaṇha mahābrahme, sādhetam tava bhāsitan-ti.

Tattha **aṭṭhā** ti dutiyagāthaṃ ādiṃ katvā kāmādīnavasaṃyuttā aṭṭha.

Sahassiyā ti sahassārāhā. **Paṭigaṇhā** ti aṭṭha sahassāni gaṇha. **Sādhetam tava bhāsitan**-ti sādhu etaṃ tava vacanaṃ.

Taṃ sutvā mahāsatto ekādasamaṃ gāthamāha.

**11. Na me attho sahassehi, satehi nahutehi vā,
Pacchimaṃ bhāsato gāthaṃ, kāme me na rato mano ti.**

Tattha **pacchimanti**: “Rathakāro va cammassā” ti gāthaṃ. **Kāme me na rato mano** ti imaṃ gāthaṃ bhāsamānasseva mama vatthukāme pi kilesakāme pi mano nābhiraṃmāmi. Ahañhi imaṃ gāthaṃ bhāsamāno attano va dhammadesanāya jhānaṃ nibbattesim, mahārājāti.

Rājā bhiyyosomattāya tussitvā mahāsattaṃ vaṇṇento osānagāthamāha.

**12. Bhadrako vatāyaṃ māṇavako, sabbalokavidū muni,
Yo imaṃ taṇhaṃ dukkhajananiṃ, parijānāti paṇḍito ti.**

Tattha **dukkhajananiṃ**-ti sakalavaṭṭadukkhajananiṃ. **Parijānāti** ti parijāni paricchindi, luñcivā nīharāti bodhisattaṃ vaṇṇento evamāha.

Bodhisatto pi: “Mahārāja, appamatto hutvā dhammaṃ carā” ti rājānaṃ ovaditvā ākāseṇa himavantaṃ gantvā isipabbajjaṃ pabbajitvā yāvatāyukaṃ thatvā brahmavihāre bhāvetvā aparihīnājjhāno hutvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbepāhaṃ etaṃ brāhmaṇaṃ nissokamakāsin”-ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā esa brāhmaṇo ahoṣi, paṇḍitamāṇavo pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Kāmajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 468 Janasandhajātakavaṇṇanā

Dasa {4.176} **khalū** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño ovādatthāya kathesi. Ekasmiñhi kāle rājā issariyamadamatto kilesasukhanissito vinicchayampi na paṭṭhapesi, buddhupaṭṭhānam-pi pamajji. So ekadivase dasabalaṃ anussaritvā: “Satthāraṃ vandissāmī” ti bhuttaṭṭātarāso rathavaramāruyha vihāraṃ gantvā satthāraṃ vanditvā nisīdi. Atha naṃ satthā: “Kiṃ mahārāja ciraṃ na paññāyāsī” ti vatvā: “Bahukiccatāya no bhante buddhupaṭṭhānassa okāso na jāto” ti vutte: “Mahārāja, mādisse nāma ovādadāyake sabbaññubuddhe dhuravihāre viharante ayuttaṃ tava pamajjituṃ, rañña nāma rājakiccesu appamattena bhavitabbaṃ, raṭṭhavāsīnaṃ mātāpitusaṃ agatigamaṇaṃ pahāya dasa rājadhamme akopentena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati, rañño hi dhammikabhāve sati parisāpissa dhammikā honti, anacchariyaṃ kho panetaṃ, yaṃ mayi anusāsante tvaṃ dhammena rajjaṃ kāreyyāsī, porāṇakapaṇḍitā anusāsakaācariye avijjamāne pi attano matiyāva tividdhasucaritadhamme

patiṭṭhāya mahājanassa dhammaṃ desetvā saggapathaṃ pūrayamānā
agamaṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā
kucchimhi nibbatti, “janasandhakumāro” tissa nāmaṃ karimṃsu. Athassa
vayappattassa takkasilato sabbasippāni uggaṇhitvā āgatakāle rājā sabbāni
bandhanāgārāni sodhāpetvā uparajjaṃ adāsi. So aparabhāge pitu accayena rajje
patiṭṭhāya catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe rājadvāre cāti cha dānasālāyo
kārapetvā divase divase cha satasahassāni pariccajivā sakalajambudīpaṃ
saṅkhobhetvā mahādānaṃ pavattento bandhanāgārāni niccaṃ vivaṭāni
kārapetvā dhammabhaṇḍikaṃ sodhāpetvā catūhi saṅgahavatthūhi lokam
saṅgaṇhanto pañca sīlāni {4.177} rakkhanto uposathavāsaṃ vasanto dhammena
rajjaṃ kāresi. Antarantarā ca raṭṭhavāsino sannipātāpetvā: “Dānaṃ detha, sīlaṃ
samādiyatha, bhāvanaṃ bhāvettha, dhammena kammante ca vohāre ca
payojetha, daharakāle yeva sippāni uggaṇhatha, dhanam uppadetha,
gāmakūṭakammaṃ vā piṣuṇavācākammaṃ vā mā karittha, caṇḍā pharusā mā
ahuvattha, mātupaṭṭhānaṃ pitupaṭṭhānaṃ pūretha, kule jeṭṭhāpacāyino
bhavathā” ti dhammaṃ desetvā mahājane sucaritadhamme patiṭṭhāpesi. So
ekadivasaṃ pannarasūposathe samādinuṇṇosatho: “Mahājanassa bhiyyo
hitasukhatthāya appamādvihāratthāya dhammaṃ desessāmī” ti cintetvā nagare
bherim carāpetvā attano orodhe ādim katvā sabbanagarajanaṃ sannipātāpetvā
rājāgaṇe alaṅkaritvā alaṅkataratanamaṇḍapamajjhe supaññattavarapallaṅke
nisīditvā: “Ambho, nagaravāsino tumhākaṃ tapanīye ca atapanīye ca dhamme
desessāmi, appamattā hutvā ohitasotā sakkaccaṃ suṇāthā” ti vatvā dhammaṃ
desesi.

Satthā saccaparibhāvitaṃ mukharatanaṃ vivarivā taṃ dhammadesanaṃ
madhurena sarena kosalaraṇṇo āvi karonto:

**1. Dasa khalu imāni ṭhānāni, yāni pubbe akarivā,
Sa pacchā manutappati, iccevāha janasandho.**

**2. Aladdhā vittaṃ tappati, pubbe asamudānitaṃ,
Na pubbe dhanamesissaṃ, iti pacchānutappati.**

**3. Sakyarūpaṃ pure santaṃ, mayā sippaṃ na sikkhitaṃ,
Kicchā vutti asippassa, iti pacchānutappati.**

4. Kūṭavedī pure āsīm, piṣuṇo piṭṭhimaṁsiko,
Caṇḍo ca pharusō cā pi, iti pacchānutappati.
5. Pāṇātipātī {4.178} pure āsīm, luddo cā pi anāriyo,
Bhūtānaṁ nāpacāyissaṁ, iti pacchānutappati.
6. Bahūsu vata santīsu, anāpādāsu itthisu,
Paradāraṁ aseviṣsaṁ, iti pacchānutappati.
7. Bahumhi vata santamhi, annapāne upaṭṭhite,
Na pubbe adadaṁ dānaṁ, iti pacchānutappati.
8. Mātaraṁ pitaraṁ cā pi, jiṇṇakaṁ gatayobbanam,
Pahu santo na posissaṁ, iti pacchānutappati.
9. Ācariyamanusatthāraṁ, sabbakāmarasāharaṁ,
Pitaraṁ atimaññissaṁ, iti pacchānutappati.
10. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, sīlavante bahussute,
Na pubbe payirupāsissaṁ, iti pacchānutappati.
11. Sādhū hoti tapo ciṇṇo, santo ca payirupāsito,
Na ca pubbe tapo ciṇṇo, iti pacchānutappati.
12. Yo ca etāni ṭhānāni, yoniso paṭipajjati,
Karaṁ purisakiccāni, sa pacchā nānutappatī ti.

Imā gāthā āha.

Tattha **ṭhānāni** ti kārāṇāni. **Pubbe** ti paṭhamam-eva akaritvā. **Sa pacchā manutappatī** ti so paṭhamam kattabbānaṁ akārako puggalo pacchā idhaloke pi paraloke pi tappati kilamati. “Pacchā vā anutappatī” ti pi pāṭho. **Icevāhā** ti iti evaṁ āhāti padacchedo, iti evaṁ rājā janasandho avoca. Iccassuhāti pi pāṭho. Tattha assu-kāro nipātamattaṁ iti assu āhāti padacchedo. Idāni tāni dasa tapanīyakāraṇāni pakāsetuṁ bodhisattassa dhammakathā hoti. Tattha **pubbe** ti paṭhamam-eva taruṇakāle parakkamaṁ katvā **asamudānitaṁ** asambhataṁ dhanam mahallakakāle alabhitvā tappati socati, pare ca sukhite disvā sayam dukkham jīvanto: “Pubbe dhanam na pariyesissan”-ti evaṁ pacchā anutappati, tasmā mahallakakāle sukham jīvitukāmā daharakāle yeva dhammikāni kasikammādīni katvā dhanam pariyesathāti dasseti.

Pure santan-ti pure daharakāle ācariye payirupāsitvā mayā kātuṁ sakyarūpaṁ samānaṁ hatthisippādikaṁ kiñci sippaṁ na {4.179} sikkhitam.

Kicchā ti mahallakakāle asippassa dukkhā jīvitavutti, neva sakkā tadā sippaṃ sikkhituṃ, tasmā mahallakakāle sukhaṃ jīvitukāmā taruṇakāle yeva sippaṃ sikkhathāti dasseti. **Kuṭavedī** ti kūṭajānanako gāmakūṭako vā lokassa anattakārako vā tulākūṭādikārako vā kūṭaṭṭakārako vā ti attho. **Āsin**-ti evarūpo ahaṃ pubbe ahosiṃ. **Pisuṇo** ti pesuññakāraṇo. **Piṭṭhimamsiko** ti lañjaṃ gahetvā asāmiṃ sāmike karonto paresaṃ piṭṭhimamsakhādako. **Iti pacchā** ti evaṃ maraṇamañce nipanno anutappati, tasmā sace niraye na vasitukāmāttha, mā evarūpaṃ pāpakammaṃ karitthāti ovadati.

Luddo ti dāruṇo. **Anāriyo** ti na ariyo nīcasamācāro. **Nāpacāyissan**-ti khantimettānuddayavasena nīcavuttiko nāhosiṃ. Sesāṃ purimanayeneva yojetabbaṃ. **Anāpādāsū** ti āpādānaṃ āpādo, pariggahoti attho. Natthi āpādo yāsaṃ tā anāpādā, aññehi akatapariggahāsū ti attho. **Upaṭṭhite** ti paccupaṭṭhite. **Na pubbe** ti ito pubbe dānaṃ na adadaṃ. **Pahu santo** ti dhanabalenā pi kāyabalenā pi posituṃ samattho paṭibalo samāno. **Ācariyan**-ti ācāre sikkhāpanato idha pitā: “Ācariyo” ti adhippeto. **Anusatthāran**-ti anusāsakaṃ. **Sabbakāmarasāharan**-ti sabbe vatthukāmarase āharitvā positāraṃ. **Atimaññissan**-ti tassa ovādaṃ agaṇhanto atikkamitvā maññissaṃ.

Na pubbe ti ito pubbe dhammikasamaṇabrāhmaṇe pi gilānāgilāne pi cīvarādīni datvā appaṭijaggaṇena na payirupāsissaṃ. **Tapo** ti sucaritapato. **Santo** ti tīhi dvārehi upasanto sīlavā. Idaṃ vuttaṃ hoti:
tividhasucaritasāṅkhāto tapo ciṇṇo evarūpo ca upasanto payirupāsito nāma sādhu sundaro. **Na pubbe** ti mayā daharakāle evarūpo tapo na ciṇṇo, iti pacchā jarājiṇṇo maraṇabhayaṭṭajjito anutappati socati. Sace tumhe evaṃ na socitukāmā, tapokammaṃ karothāti vadati. **Yo ca etānī** ti yo pana etānī dasa kāraṇāni paṭhamam-eva upāyena paṭipajjati samādāya vattati, purisehi kattabbāni dhammikakiccāni karonto so appamādavihārī puriso pacchā nānutappati, somanassappatto va hotīti.

Iti {4.180} mahāsatto anvaddhamāsaṃ iminā niyāmena mahājanassa dhammaṃ desesi. Mahājano pissa ovāde ṭhatvā tāni dasa ṭhānāni pūretvā saggaṇarāyaṇo va ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, mahārāja, porāṇakapaṇḍitā anācariyakā pi attano matiyāva dhammaṃ desetvā mahājanaṃ saggaṇathe patiṭṭhāpesun”-ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā parisā buddhapaṇḍitā ahesuṃ, janasandharājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Janasandhajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 469 Mahākaṇhajātakavaṇṇanā

Kaṇho kaṇho cā ti idaṃ satthā jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ nisīditvā: “Yāvañcidaṃ, āvuso, satthā bahujanahitāya paṭipanno attano phāsuvihāraṃ pahāya lokasseva atthaṃ carati, paramābhisambodhiṃ patvā sayāṃ pattacīvaramādāya aṭṭhārasayojanamaggaṃ gantvā pañcavaggiyattherānaṃ **dhammacakkaṃ** (SN. 5.1081; Mv. 13; Ps. 2.30) pavattetvā pañcamiyā pakkhassa **anattalakkaṇasuttaṃ** (SN. 5.59; Mv. 20) kathetvā sabbesaṃ arahattaṃ adāsi. Uruvelaṃ gantvā tebhātikajaṭilānaṃ aḍḍhuḍḍhāni pāṭihāriyasahassāni dassetvā pabbājetvā gayāsīse **ādittapariyāyaṃ** (SN. 3.235; Mv. 54) kathetvā jaṭilasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, mahākassapassa tīṇi gāvutāni paccuggamaṇaṃ gantvā tīhi ovādehi upasampadaṃ adāsi. Eko pacchābhattaṃ pañcacattālīsayojanamaggaṃ gantvā pukkusātikulaputtaṃ anāgāmiphale patiṭṭhāpesi, mahākappinassa vīsayojanasataṃ paccuggamaṇaṃ katvā arahattaṃ adāsi, eko pacchābhattaṃ tiṃsayojanamaggaṃ gantvā tāva kakkhaḷaṃ pharusāṃ aṅgulimālaṃ arahatte patiṭṭhāpesi, tiṃsayojanamaggaṃ gantvā ālavakaṃ yakkaṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā kumārassa sotthiṃ akāsi. Tāvatiṃsabhavane temāsaṃ vasanto asītiyā devatākoṭīnaṃ dhammābhisamayaṃ sampādesi, brahmalokaṃ gantvā bakabrahmuno diṭṭhiṃ bhinditvā dasannaṃ brahmasahassānaṃ arahattaṃ adāsi, anusaṃvaccharaṃ tīsu maṇḍalesu cārikaṃ caramāno upanissayasampannānaṃ manussānaṃ saraṇāni ceva sīlānica maggaphalāni ca deti, nāgasupaṇṇādīnaṃ-pi {4.181} nānappakāraṃ atthaṃ caratī” ti dasabalassa lokatthacariyaguṇaṃ kathayimāsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, sohaṃ idāni abhisambodhiṃ patvā lokassa atthaṃ careyyaṃ, pubbe sarāgakāle pi lokassa atthaṃ acarīn”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kassapasammāsambuddhakāle bārāṇasiyaṃ usīnako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Kassapasammāsambuddhe catusaccadesanāya mahājanaṃ kilesabandhanā mocetvā nibbānanagaraṃ pūretvā parinibbute dīghassa addhuno accayena sāsaṇaṃ osakki. Bhikkhū ekavīsatiyā anesaṇāhi jīvikaṃ kappenti, bhikkhū gihisaṃsaggaṃ karonti, puttadhītādīhi vaḍḍhanti. Bhikkhuniyo pi gihisaṃsaggaṃ karonti, puttadhītādīhi vaḍḍhanti. Bhikkhū bhikkhudhammaṃ, bhikkhuniyo bhikkhunidhammaṃ, uposakā upāsakadhammaṃ, upāsikā

upāsikadhammaṃ, brāhmaṇā brāhmaṇadhammaṃ vissajjesuṃ. Yebhuyyena manussā dasa akusalakammaapathe samādāya vattiṃsu, matamatā apāyesu paripūresuṃ. Tādā sakko devarājā nave nave deve apassanto manussalokaṃ oloketvā manussānaṃ apāyesu nibbattitabhāvaṃ ñatvā satthu sāsanaṃ osakkitaṃ disvā: “Kiṃ nu karissāmī” ti cintetvā: “Attheko upāyo, mahājanaṃ tāsavā bhītabhāvaṃ ñatvā pacchā assāsetvā dhammaṃ desetvā osakkitaṃ sāsanaṃ paggayha aparam-pi vassasahassaṃ pavattanakāraṇaṃ karissāmī” ti sannitṭhānaṃ katvā mātādevaputtaṃ mocappamaṇadāṭṭhaṃ catūhi dāṭṭhāhi viniggatarasmiyā bhayānakaṃ katvā gabbhinīnaṃ dassaneneva gabbhapātanasamatthaṃ ghorarūpaṃ ājāneyyappamaṇaṃ kālāvaṇṇaṃ mahākaṇhasunakhaṃ māpetvā pañcabandhanena bandhitvā rattamālaṃ {4.182} kaṇṭhe piḷandhitvā rajjukotiṃ ādāya sayāṃ dve kāsāyāni nivāsetvā pacchāmukhe pañcadhā kese bandhitvā rattamālaṃ piḷandhitvā āropitapavāḷavaṇṇajīyaṃ mahādhanuṃ gahetvā vajiragganārācaṃ nakkena parivaṭṭento vanacarakavesaṃ gahetvā nagarato yojanamatte ṭhāne otaritvā: “Nassati loko, nassati loko” ti tikkhattuṃ saddaṃ anusāvetvā manusse uttāsetvā nagarūpacāraṃ patvā puna saddamakāsi.

Manussā sunakhaṃ disvā utrastā nagaraṃ pavisitvā taṃ pavattiṃ rañño ārocesuṃ. Rājā sīghaṃ nagaradvārāni pidahāpesi. Sakko pi atṭhārasahatthaṃ pākāraṃ ullaṅghitvā sunakhena saddhiṃ antonagare patiṭṭhahi. Manussā bhītatasitā palāyitvā gehāni pavisitvā nilīyīṃsu. Mahākaṇho pi diṭṭhadiṭṭhe manusse upadhāvitvā santāseṇto rājanivesanaṃ agamāsi. Rājāṅgaṇe manussā bhayena palāyitvā rājanivesanaṃ pavisitvā dvāraṃ pidahiṃsu. Usīnakarājā pi orodhe gahetvā pāsādaṃ abhiruhi. Mahākaṇho sunakho purimāpāde ukkhipitvā vātapāne ṭhatvā mahābhussitaṃ bhussi. Tassa saddo heṭṭhā avīciṃ, upari bhavaggaṃ patvā sakalacakkavāḷaṃ ekaninnādaṃ ahosi. **Vidhuraajātake** (Ja. 546) hi puṇṇakayakkharaṇṇo, **kusajātake** (Ja. 531) kusaraṇṇo, **bhūridattajātake** (Ja. 543) sudassananāgaraṇṇo, imasmim mahākaṇhajātake (Ja. 469) ayaṃ saddoti ime cattāro saddā jambudīpe mahāsaddā nāma ahesuṃ.

Nagaravāsino bhītatasitā hutvā ekapuriso pi sakkena saddhiṃ kathetuṃ nāsakkhi, rājā yeva satim upatṭhāpetvā vātapānaṃ nissāya sakkaṃ āmantetvā: “Ambho luddaka, kasmā te {4.183} sunakho bhussatī” ti āha. “Chātabhāvena, mahārājā” ti. “Tena hi tassa bhattaṃ dāpessāmī” ti antojanassa ca attano ca pakkabhattaṃ sabbaṃ dāpesi. Taṃ sabbaṃ sunakho ekakabaḷaṃ viya katvā puna saddamakāsi. Puna rājā pucchitvā: “Idāni pi me sunakho chātoyevā” ti

sutvā hatthiassādīnaṃ pakkabhattaṃ sabbaṃ āharāpetvā dāpesi. Tasmīṃ ekappahāreneva niṭṭhāpīte sakalanagarassa pakkabhattaṃ dāpesi. Tam-pi so tatheva bhuñjitvā puna saddamakāsi. Rājā: “Na esa sunakho, nissamsayaṃ esa yakkho bhavissati, āgamanakāraṇaṃ pucchissāmī” ti bhītatasi hutvā pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kaṇho kaṇho ca ghero ca, sukkadāṭṭho pabhāsavā,
Baddho pañcahi rajjūhi, kiṃ ravi sunakho tavā ti.**

Tattha **kaṇho kaṇho** ti bhayavasena daḥhivasena vā āmedītaṃ. **Ghero** ti passantānaṃ bhayaṇako. **Pabhāsavā** ti dāṭṭhā nikkhantaramsipabhāsena pabhāsavā. **Kiṃ ravi** ti kiṃ viravi. Tavesa evarūpo kakkhaḷo sunakho kiṃ karoti, kiṃ mige gaṇhāti, udāhu te amitte, kiṃ te iminā, vissajjehi nanti adhippāyenevamāha.

Taṃ sutvā sakko dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nāyaṃ migānamatthāya, usīnaka bhavissati,
Manussānaṃ anayo hutvā, tadā kaṇho pamokkhatī ti.**

Tassattho: ayañhi: “Migamaṃsaṃ khādissāmī” ti idha nāgato, tasmā migānaṃ attho na bhavissati, manussamaṃsaṃ pana khādituṃ āgato, tasmā tesāṃ anayo mahāvināsakārako hutvā yadā anena manussā vināsaṃ pāpitā bhavissanti, tadā ayaṃ kaṇho pamokkhati, mama hatthato muccissatīti.

Atha naṃ rājā: “Kiṃ pana te bho luddaka-sunakho sabbesaṃ yeva manussānaṃ maṃsaṃ khādissati, udāhu tava amittānaññevā” ti ^{4.184} pucchitvā: “Amittānaññeva me, mahārājā” ti vutte: “Ke pana idha te amittā” ti pucchitvā: “Adhammābhiratā visamacārino, mahārājā” ti vutte: “Kathehi tāva ne amhākaṃ”-ti pucchi. Athassa kathento devarājā dasa gāthā abhāsi:

**3. Pattahatthā samaṇakā, muṇḍā saṅghāṭipārutā,
Naṅgalehi kasissanti, tadā kaṇho pamokkhati.**

**4. Tapassiniyo pabbajitā, muṇḍā saṅghāṭipārutā,
Yadā loke gamissanti, tadā kaṇho pamokkhati.**

**5. Dīghottaroṭṭhā jaṭilā, paṇkadantā rajassirā,
Iṇaṃ codāya gacchanti, tadā kaṇho pamokkhati.**

**6. Adhicca vede sāvittim, yaññatantañca brāhmaṇā,
Bhatikāya yajjissanti, tadā kaṇho pamokkhati.**

7. Mātaram pitaram cā pi, jīṇṇakam gatayobbanam,
Pahū santo na bharanti, tadā kaṇho pamokkhati.

8. Mātaram pitaram cā pi, jīṇṇakam gatayobbanam,
Bālā tumheti vakkhanti, tadā kaṇho pamokkhati.

9. Ācariyabhariyam sakhim, mātulānim pitucchakim,
Yadā loke gamissanti, tadā kaṇho pamokkhati.

10. Asicammam gahetvāna, khaggaṃ paggayha brāhmaṇā,
Panthaghātam karissanti, tadā kaṇho pamokkhati.

11. Sukkacchavī vedhaverā, thūlabāhū apātubhā,
Mittabhedam karissanti, tadā kaṇho pamokkhati.

12. Māyāvino nekatikā, asappurisacintakā,
Yadā loke bhavissanti, tadā kaṇho pamokkhatī ti.

Tattha {4.185} **samaṇakāti**: “Mayam samaṇāmhā” ti paṭiññāmatkena hīṭitavohārenevamāha. **Kasissantī** ti te tadā pi kasanti yeva. Ayaṃ pana ajānanto viya evamāha. Ayañhissa adhippāyo: ete evarūpā dussilā mama amittā, yadā mama sunakhena ete māretvā maṃsam khāditaṃ bhavissati, tadā esa kaṇho ito pañcarajjubandhanā pamokkhatīti. Iminā upāyena sabbagāthāsu adhippāyayanā veditabbā.

Pabbajitā ti buddhasāsane pabbajitā. **Gamissantī** ti agāramajjhe pañca kāmaguṇe paribhuñjantiyo vicarissanti. **Dīghottaroṭṭhā** ti dāṭhikānaṃ vaḍḍhitattā dīghuttaroṭṭhā. **Paṇkadantā** ti paṇkena malena samannāgatadantā. **Ṇaṃ codāyā** ti bhikkhācariyāya dhanam saṃharitvā vaḍḍhiyā ṇaṃ payojetvā taṃ codetvā tato laddhena jīvikaṃ kappentā yadā gacchantī ti attho.

Sāvittin-ti sāvittiṇca adhiyivā. **Yaññatantañcā** ti yaññavidhāyakatantaṃ, yaññaṃ adhiyivā ti attho. **Bhatikāyā** ti te te rājarājamahāmatte upasaṅkamitvā: “Tumhākaṃ yaññaṃ yajissāma, dhanam dethā” ti evaṃ bhatiatthāya yadā yaññaṃ yajissanti. **Pahū santo** ti bharitum posetum samatthā samānā. **Bālā tumhe** ti tumhe bālā na kiñci jānāthāti yadā vakkhanti. **Gamissantī** ti lokadhammasevanavasena gamissanti. **Panthaghātan**-ti panthe ṭhatvā manusse māretvā tesam bhaṇḍaggahaṇam.

Sukkacchavī ti kasāvacuṇṇādighaṃsanena samuṭṭhāpitasukkacchavivaṇṇā. **Vedhaverā** ti vidhavā apatikā, tāhi vidhavāhi veram carantīti vedhaverā. **Thūlabāhū** ti pādaparimaddanādīhi samuṭṭhāpitamaṃsatāya mahābāhū.

Apātubhā ti apātubhāvā, dhanuppādarahitā ti attho. **Mittabhedan**-ti mithubhedam, ayam-eva vā pātho. Idam vuttam hoti: yadā evarūpā itthidhuttā: “Imā amhe na jahissantī” ti sahiraññā vidhavā upagantvā samvāsam kappetvā tāsam santakam khāditvā tāhi saddhim mittabhedam {4.186} karissanti, vissāsam bhinditvā aññam sahiraññam gamissanti, tadā esa te core sabbeva khāditvā muccissati. **Asappurisacintakā** ti asappurisacittehi paradukkhacintanasilā. **Tadā** ti tadā sabbe pime ghātetvā khāditamāso kaṇho pamokkhatīti.

Evañca pana vatvā: “Ime mayham, mahārāja, amittā” ti te te adhammakārake pakkhanditvā khāditukāmataṃ viya katvā dasseti. So tato mahājanassa utrastakāle sunakham rajjuyā ākaḍḍhitvā ṭhapitaṃ viya katvā luddakavesam vijahitvā attano ānubhāvena ākāse jalamāno ṭhatvā: “Mahārāja, aham sakko devarājā, ‘ayam loko vinassatī’ ti āgato, pamattā hi mahājanā, adhammam vattitvā matamatā sampati apāye pūrenti, devaloko tuccho viya vito, ito paṭṭhāya adhammikesu kattabbaṃ aham jānissāmi, tvaṃ appamatto hohi, mahārājā” ti catūhi satārahagāthāhi dhammam desetvā manussānam dānasīlesu patiṭṭhāpetvā osakkitasāsanam aññam vassasahassam pavattanasamattham katvā mātaliṃ ādāya sakaṭṭhānam-eva gato. Mahājanā dānasīlādīni puññāni katvā devaloke nibbattimsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā: “Evaṃ bhikkhave pubbepāham lokassa attham-eva carāmi” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā mātali ānando ahosi, sakko pana aham-eva ahosi”-ti.

Mahākāṇhajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 470 Kosiyaajātakavaṇṇanā

Kosiyaajātakam **sudhābhojanajātake** (Ja. 535) āvi bhavissati.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente eko gahapati aḍḍho ahosi asītikoṭivibhavo. Athassa rājā seṭṭhiṭṭhānam adāsi. So rājaṇapūjito nāgarajānapadapūjito hutvā ekadivasam attano sampattiṃ oloketvā cintesi: “ayam yaso mayā atītabhave neva niddāyantena, na kāyaduccaritādīni karontena laddho, sucaritāni pana {5.383} pūretvā laddho, anāgate pi mayā mama patiṭṭham kātuṃ vaṭṭatī” ti. So rañño santikam gantvā: “Deva, mama ghare asītikoṭidhanam atthi, tam gaṇhāhi” ti vatvā: “Na mayham tava dhanenattho, bham me dhanam, ito pi yadicchasi, tam gaṇhāhi” ti vutte: “Kiṃ nu, deva,

mama dhanam dātum labhāmī” ti āha. Atha raññā: “Yathāruci karohī” ti vutte catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā devasikam chasatasahassapariccāgam karonto mahādānam pavattesi. So yāvajīvam dānam datvā: “Imam mama dānavamsam mā upacchindathā” ti putte anusāsivā jīvitapariyosāne sakko hutvā nibbatti. Putto pissa tatheva dānam datvā cando hutvā nibbatti, tassa putto sūriyo hutvā nibbatti, tassa putto mātali hutvā nibbatti, tassa putto pañcasikho hutvā nibbatti, tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhiṭṭhānam laddhā macchariyakosiyo nāma ahosi asītikoṭivibhavo yeva. So: “Mama pitupitāmahā bālā ahesum, dukkhena sambhataṃ dhanam chaḍḍesum, aham pana dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmī” ti cintetvā dānasālā viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamaccharī ahosi.

Athassa gehadvāre yācakā sannipatitvā bāhā paggayha, “mahāseṭṭhi, mā attano pitupitāmahānam dānavamsam nāsayi, dānam dehī” ti mahāsaddena paridevimsu. Tam sutvā mahājano: “Macchariyakosiyena attano dānavamso upacchinno” ti tam garahi. So lajjito nivesanadvāre yācakānam āgatāgataṭṭhānam nivāretum ārakkham ṭhapesi. Te nippaccayā hutvā puna tassa gehadvāram na olokesum. So tato paṭṭhāya dhanam-eva saṃharati, neva attanā paribhuñjati, na puttadārādīnam deti, kañjikabilaṅgadutiyam sakunḍakabhataṃ bhuñjati, mūlaphalamattatantāni thūlavatthāni nivāseti, paṇṇachattaṃ matthake dhāretvā jaraggaṇayuttana jajjararathakena yāti. Iti tassa asappurisassa tattakam [5.384] dhanam sunakhena laddham nālīkeram viya ahosi.

So ekadivasam rājūpaṭṭhānam gacchanto: “Anuseṭṭhim ādāya gamissāmī” ti tassa geham agamāsi. Tasmim khaṇe anuseṭṭhi puttadhītādīhi parivuto navasappipakkamadhusakkharacuṇṇehi saṅkhatam pāyāsam bhuñjamāno nisinnō hoti. So macchariyakosiyam disvā āsanā vuṭṭhāya: “Ehi, mahāseṭṭhi, imasmim pallaṅke nisīda, pāyāsam bhuñjissāmā” ti āha. Tassa pāyāsam disvā mukhe kheḷā uppajji, bhuñjitukāmo ahosi, evam pana cintesi: “sacāham bhuñjissāmi, anuseṭṭhino mama geham āgatakāle paṭisakkāro katabbo bhavissati, evam me dhanam nassissati, na bhuñjissāmī” ti. Atha punappunam yāciyamāno pi: “Idāni me bhuttaṃ, suhito smī” ti na icchi. Anuseṭṭhimhi bhuñjante pana olovento mukhe sañjāyamānena kheḷena nisīditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanam gantvā rājānam passitvā rājanivesanato otaritvā attano geham anupatto pāyāsatanhāya pīḷiyamāno cintesi: “sacāham ‘pāyāsam bhuñjitukāmomhī’ ti vakkhāmi, mahājano

bhuñjitukāmo bhavissati, bahū taṇḍulādayo nassissanti, na kassaci kathessāmī” ti. So rattindivam pāyāsam-eva cintento vītināmetvā pi dhananāsanabhayena kassaci akathetvāva pipāsam adhvāsesi, anukkamena adhvāsetum asakkonto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi. Evaṃ sante pi dhananāsanabhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā sayanam upagūhitvā nipajji.

Atha naṃ bhariyā upagantvā hatthena piṭṭhiṃ parimajjamānā: “Kiṃ te, sāmī, aphāsukan”-ti pucchi. “Taveva sarīre aphāsukaṃ karohi, mama aphāsukaṃ natthī” ti. “Sāmī, uppaṇḍuppaṇḍukajātosi, kiṃ nu te kāci cintā atthi, udāhu rājā te kupito, adu puttehi avamāno kato, atha vā pana kāci taṇhā uppannā” ti? “Āma, taṇhā me uppannā” ti. “Kathehi, sāmī” ti? “Kathessāmī, sakkhissasi naṃ rakkhitun”-ti. “Rakkhittabbayuttakā ce, rakkhissāmī” ti. Evam-pi {5.385} dhananāsanabhayena kathetum na ussahi. Tāya punappunam piḷiyamāno kathesi: “bhadde, ahaṃ ekadivasam anuseṭṭhiṃ navasappimadhusakkharacuṇṇehi saṅkhatam pāyāsam bhuñjantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādīsam pāyāsam bhuñjitukāmo jāto” ti. “Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakalamārāṇasivāsīnam pahonakaṃ pāyāsam pacissāmī” ti. Athassa sīse daṇḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhitvā: “Jānāmahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ atthi, pāyāsam pacitvā nāgarānam dehi” ti āha. “Tena hi ekavīthivāsīnam pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ te etehi, attano pana santakaṃ khādantū” ti? “Tena hi ito cito ca sattasattagharavāsīnam pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ te etehī” ti. “Tena hi imasmiṃ gehe parijanassā” ti. “Kiṃ te etenā” ti? “Tena hi bandhujanasseva pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ te etenā” ti? “Tena hi tuyhañca mayhañca pacāmi sāmī” ti. “Kāsi tvaṃ, na tuyhaṃ vaṭṭatī” ti? “Tena hi ekasseva te pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Mayhañca tvaṃ mā paci, gehe pana pacante bahū paccāsīanti, mayhaṃ pana patthaṃ taṇḍulānam catubhāgaṃ khīrassa accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ sappissa karaṇḍakaṃ madhussa ekañca pacanabhājanam dehi, ahaṃ araṇṇam pavisitvā tattha pacitvā bhuñjāmī” ti. Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena gāhāpetvā: “Gaccha asukaṭṭhāne tiṭṭhāhī” ti taṃ purato pesetvā ekako va oḷuṇṭhikaṃ katvā aññātakavesena tattha gantvā nadītīre ekasmiṃ gacchamūle uddhanam kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā: “Tvaṃ gantvā ekasmiṃ magge ṭhatvā kañcīdeva disvā mama saññaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāleva āgaccheyyāsi” ti taṃ pesetvā aggim katvā pāyāsam paci.

Tasmiṃ khaṇe sakko devarājā dasasahassayojanam alaṅkatadevanagaram, saṭṭhiyojanam {5.386} suvaṇṇavīthim, yojanasahassubbedham vejayantam,

pañcayojanasatikam sudhammasabham, saṭṭhiyojanam
paṇḍukambalasilāsanam, pañcayojanāvaṭṭam kañcanamālasacetattam,
aḍḍhateyyakoṭisaṅkhā devaccharā, alaṅkatapaṭiyattam attabhāvanti imam
attano sirim oloketvā: “Kim nu kho katvā mayā ayaṁ yaso laddho” ti cintetvā
bārāṇasiyaṁ seṭṭhibhūtena pavattitam dānam addasa. Tato: “Mama puttādayo
kuhim nibbattā” ti olokeno: “Putto me cando devaputto hutvā nibbatti, tassa
putto sūriyo, tassa putto, mātali, tassa putto, pañcasikho” ti sabbesaṁ nibbattim
disvā: “Pañcasikhassa putto kīdiso” ti olokeno attano vaṁsassa
upacchinnabhāvaṁ passi. Athassa etadahosi: “ayaṁ asappuriso maccharī hutvā
neva attanā paribhuñjati, na paresaṁ deti, mama vaṁso tena upacchinno, kālam
katvā niraye nibbattissati, ovādamassa datvā mama vaṁsaṁ paṭiṭṭhāpetvā
etassa imasim devanagare nibbattanākāraṁ karissāmī” ti. So candādayo
pakkosāpetvā: “Ethā manussapathaṁ gamissāma, macchariyakosiyena
amhākaṁ vaṁso upacchinno, dānasālā jhāpitā, neva attanā paribhuñjati, na
paresaṁ deti, idāni pana pāyāsaṁ bhuñjitukāmo hutvā ‘ghare paccante aññassa
pi pāyāso dātabbo bhavissatī” ti araññaṁ pavisitvā ekako va pacati, etaṁ
dametvā dānaphalaṁ jānāpetvā āgamissāma, apica kho pana amhehi sabbehi
ekato yāciyamāno tattheva mareyya. Mama paṭhamam gantvā pāyāsaṁ yācitvā
nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyā āgantvā yāceyyāthā” ti vatvā
sayaṁ tāva brāhmaṇavaṇṇena taṁ upasaṅkamitvā: “Bho, kataro
bārāṇasigamanamaggo” ti pucchi. Atha naṁ macchariyakosiyō: “Kim
ummattakosi, bārāṇasimaggam-pi na jānāsi, kim ito esi, etto yāhī” ti āha.

Sakko tassa vacanam sutvā asuṇanto viya: “Kim kathesī” ti taṁ upagacchateva.
So pi, “are, [5.387] badhira brāhmaṇa, kim ito esi, purato yāhī” ti viravi. Atha
naṁ sakko, “bho, kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi paññāyati, pāyāso
paccati, brāhmaṇānaṁ nimantanāṭṭhānena bhavitabbaṁ, aham-pi brāhmaṇānaṁ
bhojanakāle thokaṁ labhissāmi, kim maṁ nicchubhasī” ti vatvā: “Natthettha
brāhmaṇānaṁ nimantanam, purato yāhī” ti vutte: “Tena hi kasmā kujjhasi, tava
bhojanakāle thokaṁ labhissāmī” ti āha. Atha naṁ so: “Aham te ekasittham-pi
na dassāmi, thokaṁ idaṁ mama yāpanamattam-eva, mayā pi cetam yācitvāva
laddham, tvaṁ aññato āhāraṁ pariyesāhī” ti vatvā bhariyam yācitvā
laddhabhāvaṁ sandhā yeva vatvā gāthamāha.

**73. Neva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi, na cā pi me sannicayo ca atthi,
Sukiccharūpaṃ vatidaṃ parittaṃ, patthodano nālamayaṃ duvinnan-ti.**

Taṃ sutvā sakko: “Aham-pi te madhurasaddena ekaṃ silokaṃ kathessāmi, taṃ suṇāhī” ti vatvā: “Na me tava silokena attho” ti tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**74. Appamhā appakaṃ dajjā, anumajjhato majjhakaṃ,
Bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ nūpapajjati.**

**75. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

So {5.388} tassa vacanaṃ sutvā: “Manāpaṃ te, brāhmaṇa, kathitaṃ, pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdāhī” ti āha. Sakko ekamante nisīdi. Tasmim̐ nisinne cando teneva niyāmena upasaṅkamitvā tatheva kathaṃ pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**76. Moghañcassa hutaṃ hoti, moghañcā pi samīhitaṃ,
Atithismim̐ yo nisinnasmim̐, eko bhuñjati bhojanaṃ.**

**77. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

So tassa vacanaṃ sutvā kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. So gantvā sakkassa santike nisīdi. Tato sūriyo teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva kathaṃ pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**78. Saccañcassa hutaṃ hoti, saccañcā pi samīhitaṃ,
Atithismim̐ yo nisinnasmim̐, neko bhuñjati bhojanaṃ.**

**79. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. So gantvā candassa santike nisīdi. Atha naṃ mātali teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva kathaṃ pavattetvā tassa vārentasseva imā gāthā abhāsī:

**80. Sarañca juhati poso, bahukāya gayāya ca,
Doṇe timbarutitthasmim̐, sīghasote mahāvahe.**

**81. Atra cassa hutaṃ hoti, atra cassa samīhitaṃ,
Atithismim̐ yo nisinnasmim̐, neko bhuñjati bhojanaṃ.**

**82. Tam tam vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

So tassa pi vacanaṃ sutvā pabbatakūṭena otthaṭo viya kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. Mātali gantvā sūriyassa santike nisīdi. Tato pañcasikho teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva kathaṃ pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**83. Baḷisañhi so nigilati, dīghasuttaṃ sabandhanaṃ,
Atithismiṃ yo nisinnasmiṃ, eko bhuñjati bhojanaṃ.**

**84. Tam tam vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Macchariyakosiyo tam sutvā dukkhavedano nitthunanto: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. Pañcasikho gantvā mātaliassa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu nisinnamattesveva pāyāso pacci. Atha naṃ kosiyo uddhanā otāretvā: “Tumhākaṃ pattāni āharathā” ti āha. Te anuṭṭhāya yathānisinnāva hatthe pasāretvā himavantato māluvapattāni āhariṃsu. Kosiyo tāni disvā: “Tumhākaṃ etesu pattesu dātabbapāyāso natthi, khadirādīnaṃ pattāni āharathā” ti āha. Te tāni pi āhariṃsu. Ekekaṃ pattaṃ yodhaphalakappamāṇaṃ ahoṣi. So sabbesaṃ dabbīyā pāyāsaṃ adāsi, sabbantimassa dānakāle pi ukkhaliyā ūnaṃ na paññāyi, pañcannam-pi datvā sayam ukkhalim gahetvā nisīdi.

Kosiyajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 471 Meṇḍakapañhajātakavaṇṇanā

Meṇḍakapañhajātakam umaṅgajātake (Ja. 542) āvi bhavissati.

Aparasmiṃ divase rājā katapātarāso pāsādassa dīghantare caṅkamanto vātapānantarena olokento ekaṃ eḷakañca sunakhañca mittasanthavaṃ karontaṃ addasa. So kira eḷako hatthisālaṃ gantvā hatthissa purato khittaṃ anāmaṭṭhataṇaṃ khādi. Atha naṃ hatthigopakā pothetvā nīhariṃsu. So viravitvā palāyi. Atha naṃ eko puriso vegenāgantvā piṭṭhiyaṃ daṇḍena tiriyaṃ pahari. So piṭṭhiṃ onāmetvā vedanāppatto hutvā gantvā rājagehassa mahābhittiṃ nissāya piṭṭhikāya nipajji. Tam divasam-eva rañño mahānase aṭṭhicammādīni khāditvā vadḍhitasunakho bhattakārake bhattaṃ sampādetvā bahi ṭhatvā sarīre sedam nibbāpente macchamaṃsagandhaṃ ghāyitvā taṇhaṃ adhvāsetuṃ asakkonto

mahānasaṃ pavisitvā bhājanapīdhānaṃ pādetvā maṃsaṃ [6.350] khādi. Atha bhattakārako bhājanasaddena pavisitvā taṃ disvā dvāraṃ pidahitvā taṃ leḍḍudaṇḍādīhi pothesi. So khāditamaṃsaṃ mukheneva chaḍḍetvā viravitvā nikkhami. Bhattakārako pi tassa nikkhantabhāvaṃ ñatvā anubandhitvā piṭṭhiyaṃ daṇḍena tiriyaṃ pahari. So vedanāppatto piṭṭhiṃ onāmetvā ekaṃ pādaṃ ukkhipitvā eḷakassa nipannaṭṭhānam-eva pāvīsi. Atha naṃ eḷako: “Samma, kiṃ piṭṭhiṃ onāmetvā āgacchasi, kiṃ te vāto vijjhatī” ti pucchi. Sunakho pi: “Tvam-pi piṭṭhiṃ onāmetvā nipannosi, kiṃ te vāto vijjhatī” ti pucchi. Te aññaamaññaṃ attano pavattiṃ ārocesuṃ.

Atha naṃ eḷako pucchi: “Kiṃ pana tvaṃ puna bhattagehaṃ gantuṃ sakkhissasi sammā” ti? “Na sakkhissāmi, sammā, gatassa me jīvitaṃ natthī” ti. “Tvam pana puna hatthisālaṃ gantuṃ sakkhissasi” ti. “Mayā pi tattha gantuṃ na sakkā, gatassa me jīvitaṃ natthī” ti. Te: “Kathaṃ nu kho mayaṃ idāni jīvissāmā” ti upāyaṃ cintesuṃ. Atha naṃ eḷako āha: “sace mayaṃ samaggavāsaṃ vasituṃ sakkoma, attheko upāyo” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Samma, tvaṃ ito paṭṭhāya hatthisālaṃ yāhi, “nāyaṃ tiṇaṃ khādatī” ti tayi hatthigopakā āsaṅkaṃ na karissanti, tvaṃ mama tiṇaṃ āhareyyāsi. Aham-pi bhattagehaṃ pavisissāmi, “nāyaṃ maṃsakhādako” ti bhattakārako mayi āsaṅkaṃ na karissati, ahaṃ te maṃsaṃ āharissāmī” ti. Te: “Sundaro upāyo” ti ubho pi sampatiḥchimsu. Sunakho hatthisālaṃ gantvā tiṇakalāpaṃ ḍaṃsitvā āgantvā mahābhittiṭṭhikāya ṭhapesi. Itaro pi bhattagehaṃ gantvā maṃsakhāṇḍaṃ mukhapūraṃ ḍaṃsitvā ānetvā tattheva ṭhapesi. Sunakho maṃsaṃ khādi, eḷako tiṇaṃ khādi. Te iminā upāyena samaggā sammadamānā mahābhittiṭṭhikāya vasanti. Rājā tesāṃ mittasanthavaṃ disvā cintesi: “Adiṭṭhapubbaṃ vata me kāraṇaṃ diṭṭhaṃ, ime paccāmittā hutvā pi samaggavāsaṃ vasanti. Idaṃ kāraṇaṃ gahetvā pañhaṃ katvā pañca paṇḍite pucchissāmi, imaṃ pañhaṃ ajānantaṃ raṭṭhā pabbājessāmi, taṃ jānantassa ‘evarūpo paṇḍito natthī’ ti [6.351] mahāsakkāraṃ karissāmi. Ajja tāva avelā, sve upaṭṭhānaṃ āgatakāle pucchissāmī” ti. So punadivase paṇḍitesu āgantvā nisinnesu pañhaṃ pucchanto imaṃ gāthamāha.

**1. Yesaṃ na kadāci bhūtapubbaṃ, sakhyaṃ sattapadampimasmi loke,
Jātā amittā duve sahāyā, paṭisandhāya caranti kissa hetū ti.**

Idaṃca pana vatvā puna evamāha:

**2. Yadi me ajja pātarāsakāle, pañhaṃ na sakkuṇeyyātha vattumetaṃ,
Raṭṭhā pabbājayissāmi vo sabbe, na hi mattho duppaññajātikehī ti.**

Tadā pana senako aggāsane nisinno ahosi, paṇḍito pana pariyante nisinno. So taṃ pañhaṃ upadhārento tamatthaṃ adisvā cintesi: “Ayaṃ rājā dandhadhātuko imaṃ pañhaṃ cintetvā saṅkharitum asaṃmattho, kiñcideva, tena diṭṭhaṃ bhavissati, ekadivasam okāsam labhanto imaṃ pañhaṃ nīharissāmi, senako kenaci upāyena ajjekadivasamattaṃ adhivāsāpetū” ti. Itare pi cattāro paṇḍitā andhakāragabbhaṃ paviṭṭhā viya na kiñci passiṃsu. Senako: “Kā nu kho mahosadhassa pavattī” ti bodhisattaṃ olokesi. So pi taṃ olokesi. Senako bodhisattassa olokitaḥkāreneva tassa adhippāyaṃ ṇatvā: “Paṇḍitassa pi na upaṭṭhāti, tenekadivasam okāsam icchati, pūressāmiṃsa manorathan”-ti cintetvā raññā saddhiṃ vissāseṇa mahāhasitaṃ hasitvā: “Kiṃ, mahārāja, sabbeva amhe pañhaṃ kathetum asakkonte raṭṭhā pabbājessasi, etam-pi ‘eko gaṇṭhipañho’ ti tvam sallakkhesi, na mayaṃ etam kathetum na sakkoma, apica kho thokaṃ adhivāsehi. Gaṇṭhipañho esa, na sakkoma mahājanamajjhe kathetum, ekamante cintetvā pacchā tumhākaṃ kathessāma, [6.352] okāsam no dehī” ti mahāsattaṃ oloketvā imaṃ gāthādvayamāha:

**3. Mahājanasamāgamamhi ghore, janakolāhalasaṅgamamhi jāte,
Vikkhittamanā anekacittā, pañhaṃ na sakkuṇoma vattumetaṃ.**

**4. Ekaggacittāva ekamekā, rahasi gatā atthaṃ nicintayitvā,
Paviveke sammāsivāna dhīrā, atha vakkhanti janinda etamatthan-ti.**

Rājā tassa kathaṃ sutvā anattamano hutvāpi: “Sādhu cintetvā kathetha, akathente pana vo pabbājessāmī” ti tajjesi yeva. Cattāro paṇḍitā pāsādā otariṃsu. Senako itare āha: “sammā, rājā sukhumaṇṇapañhaṃ pucchi, akathite mahantaṃ bhayaṃ bhavissati, sappāyabhojanaṃ bhuñjitvā sammā upadhārethā” ti. Te attano attano gehaṃ gatā. Paṇḍito pi uṭṭhāya udumbaradeviyā santikaṃ gantvā: “Devī, ajja vā hiyyo vā rājā kattha ciraṃ aṭṭhāsī” ti pucchi. “Tāta, dīghantare vātapānena olovento caṅkamatī” ti. Tato paṇḍito cintesi: “Raññā iminā passena kiñci diṭṭhaṃ bhavissatī” ti. So tattha gantvā bahi olovento eḷakasunakhānaṃ kiriyaṃ disvā: “Ime disvā raññā pañho abhisankhato” ti sannīṭṭhānaṃ katvā gehaṃ gato. Itare pi tayo cintetvā kiñci adisvā senakassa santikaṃ agamaṃsu. So te pucchi: “Diṭṭho vo pañho” ti. “Na diṭṭho ācariyā” ti. “Yadi evaṃ rājā vo pabbājessati, kiṃ karissathā” ti? “Tumhehi pana diṭṭho” ti? “Aham-pi na passāmī” ti. “Tumhesu apassantesu

mayam kim passāma, rañño pana santike ‘cintetvā kathessāmā’ ti sīhanādam naditvā āgatamhā, akathite amhe rājā kujjhissati, kim karoma, ayam pañho na sakkā amhehi datṭhum, {6.353} paṇḍitena pana sataguṇam sahasaguṇam satahasaguṇam katvā cintito bhavissati, etha tassa santikam gacchāmā” ti te cattāro paṇḍitā bodhisattassa gharadvāram āgatabhāvam ārocāpetvā:

“Pavisantu paṇḍitā” ti vutte geham pavisitvā paṭisanthāram katvā ekamantam thitā mahāsattam pucchimsu: “Kim pana, paṇḍita, cintito pañho” ti? “Āma, cintito, mayi acintente añño ko cintayissatī” ti. “Tena hi paṇḍita amhākam-pi kathethā” ti.

Paṇḍito: “Sacāham etesam na kathessāmi, rājā te raṭṭhā pabbājessati, mam pana sattahi ratanehi pūjessati, ime andhabālā mā vinassantu, kathessāmi tesan”-ti cintetvā te cattāro pi nīcāsane nisīdāpetvā añjalim paggaṇhāpetvā raññā diṭṭhataṃ ajānāpetvā: “Raññā pucchitakāle evam katheyyāthā” ti catunnam-pi catasso gāthāyo bandhitvā pālīm-eva uggaṇhāpetvā uyyojesi. Te dutiyadivase rājupaṭṭhānam gantvā paññattāsane nisīdimsu. Rājā senakam pucchi: “Nāto te, senaka, pañho” ti? “Mahārāja, mayi ajānante añño ko jānissatī” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Suṇātha devā” ti so uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**5. Uggaputtarājaputtiyānam, urabbhassa maṃsam piyam manāpam,
Na sunakhassa te adenti maṃsam, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti.**

Gātham vatvā pi senako attham na jānāti. Rājā pana attano diṭṭhabhāvena pajānāti, tasmā: “Senakena tāva nāto” ti pukkusaṃ pucchi. So pissa: “Kim aham-pi apaṇḍito” ti vatvā uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**6. Cammam vihananti eḷakassa, assapiṭṭhattharassukhassa hetu,
Na ca te sunakhassa attharanti, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti.**

Tassa pi {6.354} attho apākaṭo yeva. Rājā pana attano pākaṭattā: “Iminā pi pukkusena nāto” ti kāmindam pucchi. So pi uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**7. Āvellitasīṅgiko hi meṇḍo, na ca sunakhassa visāṇakāni atthi,
Tiṇabhakkho maṃsabhojano ca, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti.**

Rājā: “Iminā pi nāto” ti devindam pucchi. So pi uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**8. Tiṇamāsi palāsamāsi meṇḍo, na ca sunakho tiṇamāsi no palāsaṃ,
Gaṇheyya suṇo sasaṃ bilāraṃ, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti.**

Atha rājā paṇḍitaṃ pucchi: “tāta, tvam-pi imaṃ pañhaṃ jānāsī” ti? “Mahārāja, avīcīto yāva bhavaggā maṃ ṭhapetvā ko añño etaṃ jānissatī” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Suṇa mahārāja” ti tassa pañhassa attano pākaṭabhāvaṃ pakāsentō gāthādvayamāha:

**9. Aṭṭhaḍḍhapado catuppadassa, meṇḍo aṭṭhanakho adissamāno,
Chādiyamāharatī ayaṃ imassa, maṃsaṃ āharatī ayaṃ amussa.**

**10. Pāsādavaragato videhaseṭṭho, vītiḥāraṃ aññamaññabhojanānaṃ,
Addakkhi kira sakkhikaṃ janindo, bubhukkassa puṇṇaṃ mukhassa cetan-ti.**

Rājā itarehi bodhisattaṃ nissāya ñātabhāvaṃ ajānanto: “Pañca paṇḍitā attano attano ñāṇabalena jānimsū” ti maññamāno somanassappatto hutvā imaṃ gāthamāha.

**11. Lābhā vata me anapparūpā, yassa medisā paṇḍitā kulamhi,
Pañhassa gambhīragataṃ nipuṇamatthaṃ, paṭivijjhanti subhāsitena dhīrā ti.**

Atha nesaṃ: “Tuṭṭhena nāma tuṭṭhākāro katabbo” ti taṃ karonto imaṃ gāthamāha.

**12. Assatarirathañca ekamekaṃ, phūtaṃ gāmavarañca ekamekaṃ,
Sabbesaṃ vo dammi paṇḍitānaṃ, paramappaṭītamano subhāsitenā ti.**

Iti vatvā tesam taṃ sabbaṃ dāpesi.

Dvādasanipāte meṇḍakapañho niṭṭhito

Meṇḍakapañhajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 472 Mahāpadumajātakavaṇṇanā

Nādaṭṭhā {4.187} **parato dosan-ti** idaṃ satthā jetavane viharanto ciñcamāṇavikaṃ ārabha kathesi.

Paṭhamabodhiyañhi dasabalassa puthubhūtesu sāvakesu aparimāṇesu devamanussesu ariyabhūmiṃ okkantesu patthaṭesu guṇasamudayesu mahālābhasakkāro udapādi. Titthiyā sūriyuggamane khajjopanakasadisā ahesuṃ hatalābhasakkārā. Te antaravīthiyaṃ ṭhatvā: “Kiṃ samaṇo gotamo va buddho, mayam-pi buddhā, kiṃ tasseva dinnaṃ mahapphalaṃ, amhākam-pi

dinnam mahapphalam-eva, amhākam-pi detha karoṭhā” ti evaṃ manusse viññāpentā pi lābhasakkāraṃ alabhantā raho sannipatitvā: “Kena nu kho upāyena samaṇassa gotamassa manussānaṃ antare avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāraṃ nāseyyāma” ti mantayimsu. Tadā sāvatthiyaṃ ciñcamāṇavikā nāmekā paribbājikā uttamarūpadharā sobhaggappattā devaccharā viya. Tassā sarīrato rasmiyo niccharanti. Atheko kharamantī evamāha: “ciñcamāṇavikaṃ paṭicca samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāraṃ nāsessāma” ti. Te: “Attheso upāyo” ti sampaṭicchimsu. Atha sā titthiyārāmaṃ gantvā vanditvā aṭṭhāsi, titthiyā tāya saddhiṃ na kathesuṃ. Sā: “Ko nu kho me doso” ti yāvatatiyaṃ: “Vandāmi ayyā” ti vatvā: “Ayyā, ko nu kho me doso, kiṃ mayā saddhiṃ na kathethā” ti āha. “Bhagini, samaṇaṃ gotamaṃ amhe viheṭṭhentaṃ hatalābhasakkāre katvā vicarantaṃ na jānāsi” ti. “Nāhaṃ jānāmi ayyā, mayā kiṃ panettha kattabbanti. Sace tvaṃ bhagini, amhākaṃ sukhamicchasi, attānaṃ paṭicca samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāraṃ nāsehi” ti.

Sā: “Sādhu ayyā, mayhameveso bhāro, mā cintayitthā” ti vatvā pakkamitvā itthimāyāsu kusalatāya tato paṭṭhāya sāvatthivāsīnaṃ dhammakathaṃ sutvā jetavanā nikkhamanasamaye indagopakavaṇṇaṃ paṭaṃ pārupitvā gandhamālādihatthā jetavanābhimukhī {4.188} gacchantī: “Imāya velāya kuhiṃ gacchasi” ti vutte: “Kiṃ tumhākaṃ mama gamanaṭṭhānenā” ti vatvā jetavanasamāpe titthiyārāme vasitvā pātova: “Aggavandanaṃ vandissāma” ti nagarā nikkhamante upāsakajane jetavane vutthā viya hutvā nagaraṃ pavisati. “Kuhiṃ vutthāsi” ti vutte: “Kiṃ tumhākaṃ mama vutthaṭṭhānenā” ti vatvā māsaddhamāsaccayena pucchiamānā: “Jetavane samaṇena gotamena saddhiṃ ekagandhakuṭiyā vutthāmhī” ti āha. Puthujjanānaṃ: “Saccaṃ nu kho etaṃ, no” ti kaṅkhaṃ uppādetvā temāsacatumāsaccayena pilotikāhi udaraṃ veṭṭhetvā gabbhiniṇaṇṇaṃ dassetvā upari rattapaṭaṃ pārupitvā: “Samaṇaṃ gotamaṃ paṭicca gabbho me laddho” ti andhabāle gāhāpetvā aṭṭhanavamāsaccayena udare dārumaṇḍalikaṃ bandhitvā upari rattapaṭaṃ pārupitvā hatthapādapiṭṭhiyo gohanukena koṭṭāpetvā ussade dassetvā kilantindriyā hutvā sāyanhasamaye tathāgate alaṅkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desente dhammasabhaṃ gantvā tathāgatassa purato ṭhatvā: “Mahāsamaṇa, mahājanassa tāva dhammaṃ desesi, madhuro te saddo, suphusitaṃ dantāvaraṇaṃ, ahaṃ pana taṃ paṭicca gabbhaṃ labhitvā paripuṇṇagabbhā jātā, neva me sūtigharaṃ jānāsi, na sappitelādīni, sayam akaronto upaṭṭhākānaṃ-pi aññataraṃ kosalarājānaṃ vā anāthapiṇḍikaṃ vā visākhaṃ upāsikaṃ vā: “Imissā ciñcamāṇavikāya

kattabbayuttam̐ karohī’ ti na vadasi, abhiramitum̐ yeṇa jānāsi, gabbhaparihāram̐ na jānāsi” ti gūthapiṇḍam̐ gahetvā candamaṇḍalam̐ dūsetum̐ vāyamantī viya parisamajjhe tathāgataṁ akkosi. Tathāgato dhammakatham̐ ṭhapetvā sīho viya abhinadanto: “Bhagini, tayā kathitassa tathabhāvaṁ vā atathabhāvaṁ vā ahañceva tvañca jānāmā” ti āha. Āma, samaṇa, tayā ca mayā ca nātabhāvenetaṁ jātanti.

Tasmim̐ khaṇe sakkassa bhavanam̐ uṇhākāram̐ dassesi. So āvajjamāno: “Ciñcamāṇavikā tathāgataṁ abhūtena akkosati” ti nātva: “Imam̐ vatthum̐ sodhessāmī” ti catūhi devaputtehi saddhim̐ āgami. Devaputtā mūsikapotakā hutvā dārumaṇḍalikassa {4.189} bandhanarajjūke ekappahāreneva chindim̐su, pārutapaṭam̐ vāto ukkhi pi, dārumaṇḍalikam̐ patamānam̐ tassā pādapiṭṭhiyam̐ pati, ubho aggapādā chijjim̐su. Manussā uṭṭhāya: “Kāḷakaṇṇi, sammāsambuddham̐ akkosasi” ti sīse kheḷam̐ pātetvā leḍḍudaṇḍādihatthā jetavanā nīharim̐su. Athassā tathāgatassa cakkhupatham̐ atikkantakāle mahāpathavī bhijjitvā vivaramadāsi, avīcito aggijālā uṭṭhahi. Sā kuladattiyam̐ kambalam̐ pārupamānā viya gantvā avīcimhi nibbatti. Aññatitthiyānam̐ lābhasakkāro parihāyi, dasabalassa bhiyyosomattāya vaḍḍhi. Punadivase dhammasabhāyam̐ katham̐ samuṭṭhāpesum̐: “Āvuso, ciñcamāṇavikā evam̐ ulāraguṇam̐ aggadakkhiṇeyyam̐ sammāsambuddham̐ abhūtena akkositvā mahāvināsam̐ pattā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinna” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi esā mam̐ abhūtena akkositvā mahāvināsam̐ pattā” ti vatvā atītam̐ āhari.

Atīte bārāṇasiyam̐ brahmadatte rajjam̐ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, phullapadumasassirikamukhattā panassa: “Padumakumāro” tveva nāmam̐ karim̐su. So vayappatto takkasilāyam̐ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā āgami. Athassa mātā kālamakāsi. Rājā aññam̐ aggamahesim̐ katvā puttassa uparajjam̐ adāsi. Aparabhāge rājā paccantaṁ kupitaṁ vūpasametum̐ aggamahesim̐ āha: “Bhadde, idheva vasa, aham̐ paccantaṁ kupitaṁ vūpasametum̐ gacchāmī” ti vatvā: “Nāham̐ idheva vasissāmi, aham-pi gamissāmī” ti vutte yuddhabhūmiyā ādīnavam̐ dassetvā: “Yāva mamāgamanā anukkaṇṭhamānā vasa, aham̐ padumakumāram̐ yathā tava kattabbakiccesu appamatto hoti, evam̐ āṇāpetvā gamissāmī” ti vatvā tathā katvā gantvā paccāmitte palāpetvā janapadam̐ santappetvā paccāgantvā bahinagare

khandhāvāraṃ nivāsesi. Bodhisatto pitu āgatabhāvaṃ ñatvā nagaraṃ {4.190} alaṅkārapetvā rājagehaṃ paṭijaggāpetvā ekako va tassā santikaṃ agamāsi.

Sā tassa rūpasampattiṃ disvā paṭibaddhacittā ahosi. Bodhisatto taṃ vanditvā: “Amma, kiṃ amhākaṃ kattabban”-ti pucchi. Atha naṃ: “Ammāti maṃ vadasī” ti uṭṭhāya hatthe gahetvā: “Sayanaṃ abhiruhā” ti āha. “Kiṃkāraṇā” ti? “Yāva rājā na āgacchati, tāva ubho pi kilesaratiyā ramissāmā” ti. “Amma, tvaṃ mama mātā ca sasāmikā ca, mayā sapariggaho mātugāmo nāma kilesavasena indriyāni bhinditvā na olokitapubbo, kathaṃ tayā saddhiṃ evarūpaṃ kiliṭṭhakammaṃ karissāmī” ti. Sā dve tayo vāre kathetvā tasmiṃ anicchamāne: “Mama vacanaṃ na karosī” ti āha. “Āma, na karomī” ti. “Tena hi raṇṇo kathetvā sīsaṃ te chindāpessāmī” ti. Mahāsatto: “Tava ruciṃ karohī” ti vatvā taṃ lajjāpetvā pakkāmi.

Sā bhītatasitā cintesi: “Sace ayaṃ paṭhamaṃ pitu ārocessati, jīvitaṃ me natthi, aham-eva puretaraṃ kathessāmī” ti bhattaṃ abhuñjitvā kiliṭṭhalomavatthaṃ nivāsetvā sarīre nakharājiyo dassetvā: “Kuhim devīti raṇṇo pucchanakāle: “Gilānā” ti katheyyāthā” ti paricārikānaṃ saṇṇaṃ datvā gilānālayaṃ katvā nipajji. Rājā pi nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ āruya taṃ apassanto: “Kuhim devī” ti pucchitvā: “Gilānā” ti sutvā sirigabbhaṃ pavisitvā: “Kiṃ te devi, aphāsukan”-ti pucchi. Sā tassa vacanaṃ asuṇantī viya hutvā dve tayo vāre pucchitā: “Mahārāja, kasmā katesi, tuṇhī hohi, sasāmikaitthiyo nāma mādisā na hontī” ti vatvā: “Kena tvaṃ viheṭhitāsi, sīghaṃ me kathehi, {4.191} sīsamassa chindissāmī” ti vutte: “Kaṃsi tvaṃ, mahārāja, nagare ṭhapetvā gato” ti vatvā: “Padumakumāraṃ”-ti vutte: “So mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ āgantvā ‘tāta, mā evaṃ karohi, ahaṃ tava mātā’ ti vuccamāno pi ‘ṭhapetvā maṃ aṇṇo rājā natthi, ahaṃ taṃ gehe karitvā kilesaratiyā ramissāmī’ ti maṃ kesesu gahetvā aparāparaṃ luṅcivā attano vacanaṃ akarontiṃ maṃ pātetvā koṭṭetvā gato” ti āha.

Rājā anupaparikkhitvā āsīviso viya kuddho purise āṇāpesi: “Gacchatha, bhaṇe, padumakumāraṃ bandhitvā ānethā” ti. Te nagaraṃ avattharantā viya tassa gehaṃ gantvā taṃ bandhitvā paharitvā pacchābāhaṃ gāḷhabandhanaṃ bandhitvā rattakaṇaveramālaṃ gīvāyaṃ paṭimuṇcivā vajjhaṃ katvā ānayimsu. So: “Deviyā idaṃ kamman”-ti ñatvā: “Bho purisā, nāhaṃ raṇṇo dosakārako, nipparādhohamasmī” ti vilapanto āgacchati. Sakalanagaraṃ saṃkhubbhitvā: “Rājā kira mātugāmassa vacanaṃ gahetvā mahāpadumakumāraṃ ghātāpesī” ti sannipatitvā rājakumārassa pādamūle nipatitvā: “Idaṃ te sāmi,

ananucchavikan”-ti mahāsaddena paridevi. Atha naṃ netvā rañño dassetuṃ. Rājā disvāva cittaṃ niggaṇḍhituṃ asakkonto: “Ayaṃ arājāva rājalīlaṃ karoti, mama putto hutvā aggamahesiyā aparajjhati, gacchatha naṃ corapapāte pādetvā vināsaṃ pāpethā” ti āha. Mahāsatto: “Na mayhaṃ, tāta, evarūpo aparādho atthi, mātugāmassa vacanaṃ gahetvā mā maṃ nāsehi” ti pitaraṃ yāci. So tassa kathaṃ na gaṇhi.

Tato soḷasasahassā antepurikā: “Tāta mahāpadumakumāra, attano ananucchavikaṃ idaṃ laddhan”-ti mahāviraṇaṃ viraviṃsu. Sabbe {4.192} khattiyamahāsālādayo pi amaccaparijanāpi: “Deva, kumāro sīlācāraguṇasampanno vaṃsānurakkhito rajjadāyādo, mā naṃ mātugāmassa vacanaṃ gahetvā anupaparikkhitvāva vināsehi, raññā nāma nisammakārinā bhavitabban”-ti vatvā satta gāthā abhāsiṃsu:

1. Nādaṭṭhā parato dosaṃ, aṇuṃ thūlāni sabbaso,
Issaro paṇaye daṇḍaṃ, sāmaṃ appaṭivekkhiya.
2. Yo ca appaṭivekkhitvā, daṇḍaṃ kubbati khattiyo,
Sakaṇṭakaṃ so gilati, jaccandho va samakkhikaṃ.
3. Adaṇḍiyaṃ daṇḍayati, daṇḍiyaṃca adaṇḍiyaṃ,
Andho va visamaṃ maggaṃ, na jānāti samāsamaṃ.
4. Yo ca etāni ṭhānāni, aṇuṃ thūlāni sabbaso,
Sudiṭṭhamanusāseyya, sa ve voharitu maraḥati.
5. Nekantamudunā sakkā, ekantatikhiṇena vā,
Attaṃ mahante ṭhapetuṃ, tasmā ubhayamācare.
6. Paribhūto mudu hoti, atitikkho ca veravā,
Etaṃca ubhayaṃ ñatvā, anumajjhaṃ samācare.
7. Bahum-pi ratto bhāseyya, duṭṭho pi bahu bhāsati,
Na itthikāraṇā rāja, puttaṃ ghātetumarahasī ti.

Tattha **nādaṭṭhā** ti na adisvā. **Parato** ti parassa. **Sabbaso** ti sabbāni. **Aṇuṃthūlāni** ti khuddakamahantāni vajjāni. **Sāmaṃ appaṭivekkhiyā** ti parassa vacanaṃ gahetvā attano paccakkhaṃ akatvā pathavissaro rājā daṇḍaṃ na paṇaye na paṭṭhapeyya. Mahāsammatarājakālasmiṃhi satato uttari daṇḍo nāma natthi, tālanagaraṇapabbājanato uddhaṃ hatthapādacchedanaghātanaṃ nāma natthi, pacchā kakkhaḷarājūnaṃ yeva

kāle etaṃ uppannaṃ, taṃ sandhāya te amaccā: “Ekanteneva parassa dosaṃ sāmāṃ adisvā kātum na yuttan”-ti kathentā evamāhamsu.

Yo ca appaṭivekkhitvā ti mahārāja, evaṃ appaṭivekkhitvā dosānucchavike daṇḍe paṇetabbe yo rājā agatigamane ṭhito taṃ dosaṃ appaṭivekkhitvā hatthacchedādidandaṃ karoti, so {4.193} attano dukkhakāraṇaṃ karonto sakaṇṭakaṃ bhojanaṃ gilati nāma, jaccandho viya ca samakkhikaṃ bhuñjati nāma. **Adaṇḍiyan**-ti yo adaṇḍiyaṃ adaṇḍapaṇetabbañca daṇḍetvā daṇḍiyañca daṇḍapaṇetabbaṃ adaṇḍetvā attano rucim-eva karoti, so andho viya visamaṃ maggaṃ paṭipanno, na jānāti samāsamaṃ, tato pāsāṇādīsu pakkhalanto andho viya catūsu apāyesu mahādukkhaṃ pāpuṇātī ti attho. **Etāni ṭhānāni** ti etāni daṇḍiyādaṇḍiyakāraṇāni ceva daṇḍiyakāraṇesu pi aṇumthūlāni ca sabbāni sudiṭṭhaṃ disvā anusāseyya, sa ve voharituṃ rajjamanusāsītuṃ arahatī ti attho.

Attam mahante ṭhapetun-ti evarūpo anuppanne bhoge uppādetvā uppanne thāvare katvā attānaṃ mahante ulāre issariye ṭhapetuṃ na sakkotī ti attho. **Mudū** ti mudurājā raṭṭhavāsīnaṃ paribhūto hoti avaññāto, so rajjaṃ niccoraṃ kātum na sakkoti. **Veravā** ti atitikkhassa pana sabbe pi raṭṭhavāsino verino hontīti so veravā nāma hoti. **Anumajjhan**-ti anubhūtaṃ mudutikkhiṇabhāvānaṃ majjhaṃ samācare, amudu atikkho hutvā rajjaṃ kāreyyā ti attho. **Na itthikāraṇā** ti pāpaṃ lāmaṃ mātugāmaṃ nissāya vaṃsānurakkhakaṃ chattadāyādaṃ puttaṃ ghātetuṃ nārahasi, mahārājāti.

Evaṃ nānākāraṇehi kathentā pi amaccā attano kathaṃ gāhāpetuṃ nāsakkhiṃsu. Bodhisatto pi yācanto attano kathaṃ gāhāpetuṃ nāsakkhi. Andhabālo pana rājā: “Gacchatha naṃ corapapāte khipathā” ti āṇāpento aṭṭhamaṃ gāthamāha.

8. Sabbo va loko ekato, itthī ca ayamekikā,
Tenāhaṃ paṭipajjissāṃ, gacchatha pakkhipatheva tan-ti.

Tattha **tenāhan**-ti yena kāraṇena sabbo loko ekato kumārasseva pakkho hutvā ṭhito, ayañca itthī ekikāva, tena kāraṇena ahaṃ imissā vacanaṃ paṭipajjissāṃ, gacchatha taṃ pabbataṃ āropetvā papāte khipathevā ti.

Evaṃ vutte soḷasasahassāsu rājaitthīsu ekā pi sakabhāvena saṇṭhātuṃ nāsakkhi, sakalanagaravāsino bāhā paggayha kanditvā kese vikirayamānā vilapiṃsu. Rājā: “Ime imassa papāte khipanaṃ {4.194} paṭibāheyyun”-ti saparivāro gantvā mahājanassa paridevantasseva naṃ uddhampādaṃ avāṃsiraṃ katvā gāhāpetvā papāte khipāpesi. Athassa mettānubhāvena pabbate adhivatthā devatā: “Mā

bhāyi mahāpadumā” ti taṃ samassāsetvā ubhohi hatthehi gahetvā hadaye
 ʈhapetvā dibbasamphassaṃ pharāpetvā otaritvā pabbatapāde
 patiṭṭhitanāgarājassa phaṇagabbhe ʈhapesi. Nāgarājā bodhisattaṃ
 nāgabHAVANAṃ netvā attano yasaṃ majjhe bhinditvā adāsi. So tattha
 ekasaṃvaccharaṃ vasitvā: “Manussapathaṃ gamissāmī” ti vatvā: “Kataraṃ
 ʈhānaṃ”-ti vutte: “Himavantaṃ gantvā pabbajissāmī” ti āha. Nāgarājā: “Sādhū”
 ti taṃ gahetvā manussapathe patiṭṭhāpetvā pabbajitaparikkhāre datvā
 sakaṭṭhānaṃ-eva gato. So pi himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā
 jhānābhiññaṃ nibbattetvā vanamūlaphalāhāro tattha paṭivasati.

Atheko bārāṇasivāsī vanacarako taṃ ʈhānaṃ patto mahāsattaṃ sañjānitvā:
 “Nanu tvaṃ deva, mahāpadumakumāro” ti vatvā: “Āma, sammā” ti vutte taṃ
 vanditvā katipāhaṃ tattha vasitvā bārāṇasiṃ gantvā rañño ārocesi: “Deva, putto
 te himavantapadese isipabbajjaṃ pabbajitvā paṇṇasālāyaṃ vasati, ahaṃ tassa
 santike vasitvā āgato” ti. “Paccakkhato te diṭṭho” ti? “Āma devā” ti. Rājā
 mahābalakāyaparivuto tattha gantvā vanapariyante khandhāvāraṃ bandhitvā
 amaccagaṇaparivuto paṇṇasālaṃ gantvā kañcanarūpasadisāṃ paṇṇasāladvāre
 nisinnaṃ mahāsattaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Amaccā pi vanditvā
 paṭisanthāraṃ katvā nisīdīsu. Bodhisatto pi rājānaṃ paṭipucchitvā
 paṭisanthāramakāsi. Atha naṃ rājā: “Tāta, mayā tvaṃ gambhīre {4.195} papāte
 khipāpito, kathaṃ sajjīvitoṣī” ti pucchanto navamaṃ gāthamāha.

**9. Anekatāle narake, gambhīre ca suduttare,
 Pātito giriduggasmiṃ, kena tvaṃ tattha nāmarī ti.**

Tattha **anekatāle** ti anekatālappamāṇe. **Nāmarī** ti na amari.

Tatoparaṃ:

**10. Nāgo jātaphaṇo tattha, thāmaṃ girisānujo,
 Paccaggahi maṃ bhogehi, tenāhaṃ tattha nāmarim.**

**11. Ehi taṃ paṭinessāmi, rājaputta sakaṃ gharaṃ,
 Rajjaṃ kārehi bhaddante, kiṃ araṇṇe karissasi.**

**12. Yathā gilitvā baḷisaṃ, uddhareyya salohitaṃ,
 Uddharitvā sukhī assa, evaṃ passāmi attanaṃ.**

**13. Kiṃ nu tvaṃ baḷisaṃ brūsi, kiṃ tvaṃ brūsi salohitaṃ,
 Kiṃ nu tvaṃ ubbhataṃ brūsi, taṃ me akkhāhi pucchito.**

**14. Kāmāhaṃ baḷisaṃ brūmi, hatthiassaṃ salohitaṃ,
Cattāhaṃ ubbhatāṃ brūmi, evaṃ jānāhi khattiyā ti.**

Imāsu pañcasu ekantarikā tisso gāthā bodhisattassa, dve rañño.

Tattha **paccaggahi man**-ti pabbatapatanakāle devatāya pariggahetvā dibbasamphassena samassāsetvā upanītaṃ maṃ paṭiggaṇhi, gahetvā ca pana nāgabHAVANAṃ ānetvā mahantaṃ yasaṃ datvā: “Manussapathaṃ maṃ nehī” ti vutto maṃ manussapathaṃ ānesi. Ahaṃ idhāgantvā pabbajito, iti tena devatāya ca nāgarājassa ca ānubhāvena ahaṃ tattha nāmarinti sabbaṃ ārocesi.

Ehī ti rājā tassa vacanaṃ sutvā somanassappatto hutvā: “Tāta, ahaṃ bālabhāvena itthiyā vacanaṃ gahetvā evaṃ sīlācārasampanne tayi aparajjhīm, khamāhi me dosan”-ti pādesu nipatitvā: “Uṭṭhehi, mahārāja, khamāma te dosan, ito paraṃ puna mā evaṃ anisammakārī bhaveyyāsi” ti vutte: “Tāta, tvaṃ attano kulasantakaṃ setacchattaṃ ussāpetvā rajjaṃ anusāsanto mayhaṃ khamasi nāmā” ti evamāha.

Uddharitvā ti {4.196} hadayavakkādīni asampattam-eva taṃ uddharitvā sukhī assa. **Evaṃ passāmi attanan**-ti attānaṃ mahārāja, evaṃ aham-pi puna sotthibhāvappattaṃ gilitabaḷisaṃ purisamiva attānaṃ passāmīti. **“Kiṃ nu tvan”**-ti idaṃ rājā tamatthaṃ vitthārato sotuṃ pucchati. **Kāmāhan**-ti pañca kāmaguṇe ahaṃ. **Hatthiassaṃ salohitan**-ti evaṃ hatthiassarathavāhanaṃ sattaratanādivibhavaṃ: “Salohitan”-ti brūmi. **Cattāhan**-ti cattaṃ ahaṃ, yadā taṃ sabbam-pi cattaṃ hoti pariccattaṃ, taṃ dānāhaṃ: “Ubbhatan”-ti brūmi.

“Iti kho, mahārāja, mayhaṃ rajjena kiccaṃ natthi, tvaṃ pana dasa rājadhamme akopetvā agatigamanaṃ pahāya dhammena rajjaṃ kārehī” ti mahāsatto pitu ovādaṃ adāsi. So rājā roditvā paridevitvā nagaraṃ gacchanto antarāmagge amacce pucchi. “Ahaṃ kaṃ nissāya evarūpena ācāraguṇasampannena puttena viyogaṃ patto” ti? “Aggamahesiṃ, devā” ti. Rājā taṃ uddhampādaṃ gāhāpetvā corapapāte khipāpetvā nagaraṃ pavisitvā dhammena rajjaṃ kāresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbepesā maṃ akkositvā mahāvināsaṃ pattā” ti vatvā:

**15. Ciñcamāṇavikā mātā, devadatto ca me pitā,
Ānando paṇḍito nāgo, sārīputto ca devatā,
Rājaputto ahaṃ āsiṃ, evaṃ dhāretha jātakan-ti.**

Osānagāthāya jātakaṃ samodhānesi.

Mahāpadumajātakavaṇṇanā navamā

Ja 473 Mittāmittajātakavaṇṇanā

Kāni kammānī ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño atthacarakam amaccam ārabha kathesi. So kira rañño bahūpakāro ahosi. Athassa rājā atirekasammānam kāresi. Avasesā nam asahamānā: “Deva, asuko nāma amacco tumhākam anattakārako” ti paribhindimsu. Rājā taṃ pariggaṇhanto kiñci dosam adisvā: “Aham imassa kiñci dosam na passāmi, katham nu kho sakkā mayā imassa mittabhāvam vā amittabhāvam vā jānitun”-ti cintetvā: “Imam pañham ṭhapetvā tathāgataṃ ^{4.197} añño jānitum na sakkhissati, gantvā pucchissāmi” ti bhuttaṭātarāso satthāram upasaṅkamitvā: “Bhante, katham nu kho sakkā purisena attano mittabhāvam vā amittabhāvam vā jānitun”-ti pucchi. Atha nam satthā: “Pubbe pi mahārāja, paṇḍitā imam pañham cintetvā paṇḍite pucchitvā tehi kathitavasena ñatvā amitte vajjetvā mitte seviṃsū” ti vatvā tena yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto tassa atthadhammānusāsako amacco ahosi. Tadā bārāṇasirañño ekaṃ atthacarakam amaccam sesā paribhindimsu. Rājā tassa dosam apassanto: “Katham nu kho sakkā mittam vā amittam vā ñātun”-ti mahāsattam pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kāni kammāni kubbānam, katham viññū parakkame,
Amittam jāneyya medhāvī, disvā sutvā ca paṇḍito ti.**

Tassattho: kāni kammāni karontam medhāvī paṇḍito puriso cakkhunā disvā vā sotena sutvā vā: “Ayam mayham amitto” ti jāneyya, tassa jānanatthāya katham viññū parakkameyyāti.

Athassa amittalakkhaṇam kathento āha:

**2. Na nam umhayate disvā, na ca nam paṭinandati,
Cakkhūni cassa na dadāti, paṭilomañca vattati.**

**3. Amitte tassa bhajati, mitte tassa na sevati,
Vaṇṇakāme nivāreti, akkosante pasamsati.**

**4. Guyhañca tassa nakkhāti, tassa guyham na gūhati,
Kammam tassa na vaṇṇeti, paññassa nappasamsati.**

5. Abhave nandati tassa, bhava tassa na nandati,
Accheram̐ bhojanam̐ laddhā, tassa nuppajjate sati,
Tato nam̐ nānukampati, aho so pi labheyyito.

6. Iccete soḷasākārā, amittasmiṃ patiṭṭhitā,
Yehi amittam̐ jāneyya, disvā sutvā ca paṇḍito ti.

Mahāsatto imā pañca gāthā vatvāna puna:

7. Kāni {4.198} kammāni kubbānam̐, katham̐ viññū parakkame,
Mittam̐ jāneyya medhāvī, disvā sutvā ca paṇḍito ti.

Imāya gāthāya mittalakkhaṇam̐ puṭṭho sesagāthā abhāsi:

8. Pavuttham̐ tassa sarati, āgataṃ abhinandati,
Tato kelāyito hoti, vācāya paṭinandati.

9. Mitte tasseva bhajati, amitte tassa na sevati,
Akkosante nivāreti, vaṇṇakāme pasamsati.

10. Guyhañca tassa akkhāti, tassa guyhañca gūhati,
Kammañca tassa vaṇṇeti, paññam̐ tassa pasamsati.

11. Bhava ca nandati tassa, abhave tassa na nandati,
Accheram̐ bhojanam̐ laddhā, tassa uppajjate sati,
Tato nam̐ anukampati, aho so pi labheyyito.

12. Iccete soḷasākārā, mittasmiṃ suppatiṭṭhitā,
Yehi mittañca jāneyya, disvā sutvā ca paṇḍito ti.

Tattha **na nam̐ umhayate disvā** ti tam̐ mittam̐ mittapatirūpako disvā sitam̐ na karoti, pahaṭṭhākāram̐ na dasseti. **Na ca nam̐ paṭinandatī** ti tassa katham̐ paggaṇhanto na paṭinandati na tussati. **Cakkhūni cassa na dadātī** ti oloketam̐ na oloketi. **Paṭilomañcā** ti tassa katham̐ paṭippharati paṭisattu hoti. **Vaṇṇakāme** ti tassa vaṇṇam̐ bhaṇante. **Nakkhātī** ti attano guyham̐ tassa na ācikkhati. **Kammam̐ tassā** ti tena katakammam̐ na vaṇṇayati. **Paññassā** ti assa paññam̐ nappasamsati, ñāṇasampadam̐ na pasamsati. **Abhave** ti avaḍḍhiyam̐. **Tassa nuppajjate satī** ti tassa mittapatirūpakassa: “Mama mittassa pi ito dassāmī” ti sati na uppajjati. **Nānukampatī** ti muducittena na cinteti. **Labheyyito** ti labheyya ito. **Ākārā** ti kāraṇāni. **Pavutthan-**ti videsagataṃ. **Kelāyito** ti kelāyati mamāyati pattheti piheti icchatī ti attho. **Vācāyā** ti madhuravacanena tam̐ samudācaranto paṭinandati tussati. Sesam̐ vuttapaṭipakkhanayena veditabbam̐.

Rājā {4.199} mahāsattassa kathāya attamano hutvā tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, mahārāja, pubbepesa pañho samuṭṭhahi, paṇḍitāva naṃ kathayimsu, imehi dvattimsāya ākārehi mittāmitto jānitabbo” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, paṇḍitāmacco pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mittāmittajātakavaṇṇanā dasamā

Jātakuddānaṃ:

**Kuṇālaṃ bhaddasālaṇca, samuddavāṇija paṇḍitaṃ,
Janasandhaṃ mahākaphaṃ, kosiyaṃ sirimantaṃ.**

**Padumaṃ mittāmittaṇca, icceta dasa jātake,
Saṅgāyimsu mahātherā, dvādasamhi nipātake.**

Dvādasakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

13. Terasakanipāto

Ja 474 Ambajātakavaṇṇanā

Ahāsi {4.200} **me ambaphalāni pubbe** ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattaṃ ārabba katesi. Devadatto hi: “Ahaṃ buddho bhavissāmi, mayhaṃ samaṇo gotamo neva ācariyo na upajjhāyo” ti ācariyaṃ paccakkhāya jhānaparihīno saṅghaṃ bhinditvā anupubbena sāvattim āgacchanto bahijetavane pathaviyā vivare dinne avīcim pāvisi. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto ācariyaṃ paccakkhāya mahāvināsaṃ patto, avīcimahāniraye nibbatto” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto ācariyaṃ paccakkhāya mahāvināsaṃ pattoyeva” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa purohitakulaṃ ahivātarena vinassi. Eko va putto bhittim bhinditvā palāto. So takkasilaṃ gantvā disāpāmokkhasācariyassa santike tayo vede ca avasesasippāni ca uggahetvā ācariyaṃ vanditvā nikkhanto: “Desacārittaṃ jānissāmi” ti caranto ekaṃ paccantanagaraṃ pāpuṇi. Taṃ nissāya mahācaṇḍālagāmakko ahoṣi. Tadā bodhisatto tasmim gāme paṭivasati, paṇḍito byatto akāle phalaṃ gaṇhāpanamantaṃ jānāti. So pāto va vuṭṭhāya kājaṃ ādāya tato gāmā nikkhimitvā araṇṇe ekaṃ ambarukkaṃ upasaṅkamitvā sattapadamatthake ṭhito taṃ mantāṃ parivattetvā ambarukkaṃ ekena {4.201} udakapasatena paharati. Rukkhatto taṅkhaṇaṇṇeva purāṇapaṇṇāni patanti, navāni uṭṭhahanti, pupphāni pupphitvā patanti, ambaphalāni uṭṭhāya muhutteneva paccitvā madhurāni ojavantāni dibbarasasadisāni hutvā rukkhato patanti. Mahāsatto tāni uccinitvā yāvadatthaṃ khāditvā kājaṃ pūrāpetvā gehaṃ gantvā tāni vikkīṇitvā puttadāraṃ posesi.

So brāhmaṇakumāro mahāsattaṃ akāle ambapakkāni āharitvā vikkīṇantaṃ disvā: “Nissamsayena tehi mantabalena uppannehi bhavitabbaṃ, imaṃ purisaṃ nissāya idaṃ anagghamantaṃ labhissāmi” ti cintetvā mahāsattassa ambāni āharaṇaniyāmaṃ pariggaṇhanto tathato ṇatvā tasmim araṇṇato anāgate yeva tassa gehaṃ gantvā ajānanto viya hutvā tassa bhariyaṃ: “Kuhim ayyo, ācariyo” ti pucchitvā: “Araṇṇaṃ gato” ti vutte taṃ āgataṃ āgamayamāno va ṭhatvā āgacchantaṃ disvā hatthato pacchim gahetvā āharitvā gehe ṭhapesi. Mahāsatto

taṃ oloketvā bhariyaṃ āha: “bhadde, ayaṃ māṇavo mantatthāya āgato, tassa hatthe manto nassati, asappuriso eso” ti. Māṇavo pi: “Ahaṃ imaṃ mantaṃ ācariyassa upakārako hutvā labhissāmi” ti cintetvā tato paṭṭhāya tassa gehe sabbakiccāni karoti. Dārūni āharati, vīhiṃ koṭṭeti, bhattaṃ pacati, dantakaṭṭhamukhadhovanādīni deti, pādaṃ dhovati.

Ekadivasaṃ mahāsattena: “Tāta māṇava, mañcapādānaṃ me upadhānaṃ dehī” ti vutte aññaṃ apassitvā sabbarattim ūrumhi ṭhapetvā nisīdi. Aparabhāge mahāsattassa bhariyā puttaṃ vijāyi. Tassā pasūtikāle parikammaṃ sabbamakāsi. Sā ekadivasaṃ mahāsattaṃ āha: “Sāmi, ayaṃ māṇavo jātisampanno hutvā mantatthāya amhākaṃ veyyāvaccaṃ karoti, etassa hatthe manto tiṭṭhatu vā mā vā, detha tassa mantan”-ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā {4.202} tassa mantaṃ datvā evamaḥa: “tāta, anagghoyaṃ manto, tava imaṃ nissāya mahālābhasakkāro bhavissati, rañña vā rājamahāmattena vā ‘ko te ācariyo’ ti puṭṭhakāle mā maṃ nigūhittho, sace hi ‘caṇḍālassa me santikā manto gahito’ ti lajjanto ‘brāhmaṇamahāsālo me ācariyo’ ti kathessasi, imassa mantassa phalaṃ na labhissasi” ti. So: “Kiṃ kārāṇa taṃ nigūhissāmi, kenaci puṭṭhakāle tumhe yeva kathessāmi” ti vatvā taṃ vanditvā caṇḍālagāmato nikkhamitvā mantaṃ vīmaṃsitvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā ambāni vikkiṇitvā bahuṃ dhanam labhi.

Athekadivasaṃ uyyānapālo tassa hatthato ambaṃ kiṇitvā rañño adāsi. Rājā taṃ paribhuñjitvā: “Kuto samma, tayā evarūpaṃ ambaṃ laddhan”-ti pucchi. Deva, eko māṇavo akālaambaphalāni ānetvā vikkiṇāti, tato me gahitanti. Tena hi: “Ito paṭṭhāya idheva ambāni āharatū” ti naṃ vadehīti. So tathā akāsi. Māṇavo pi tato paṭṭhāya ambāni rājakulaṃ harati. Atha rañña: “Upaṭṭhaha man”-ti vutte rājānaṃ upaṭṭhahanto bahuṃ dhanam labhitvā anukkamena vissāsiko jāto. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchi: “Māṇava, kuto akāle evaṃ vaṇṇagandharasasampannāni ambāni labhasi, kiṃ te nāgo vā supaṇṇo vā devo vā koci deti, udāhu mantabalaṃ etan”-ti? “Na me mahārāja, koci deti, anaggho pana me manto atthi, tasseva balan”-ti. “Tena hi mayam-pi te ekadivasaṃ mantabalaṃ daṭṭhukāmā” ti. “Sādhū, deva, dassessāmi” ti. Rājā punadivase tena saddhiṃ uyyānaṃ gantvā: “Dassehī” ti āha. So: “Sādhū” ti ambarukkhāṃ upagantvā sattapadamatthake ṭhito mantaṃ parivattetvā rukkhāṃ udakena pahari. Taṅkhaṇaṇṇeva ambarukkho heṭṭhā vuttaniyāmeneva phalaṃ gahetvā {4.203} mahāmegho viya ambavassaṃ vassi. Mahājano sādhukāraṃ adāsi, celukkhepā pavattiṃsu.

Rājā ambaphalāni khāditvā tassa bahuṃ dhanam datvā: “Māṇavaka, evarūpo te acchariyamanto kassa santike gahito” ti pucchi. Māṇavo: “Sacāham ‘caṇḍālassa santike’ ti vakkhāmi, lajjitabbakam bhavissati, mañca garahissanti, manto kho pana me paguṇo, idāni na nassissati, disāpāmokkham ācariyam apadisāmī” ti cintetvā musāvadam katvā: “Takkasilāyam disāpāmokkhācariyassa santike gahito me” ti vadanto ācariyam paccakkhāsi. Taṅkhaṇaṇṇeva manto antaradhāyi. Rājā somanassajāto tam ādāya nagaram pavisitvā punadivase: “Ambāni khādissāmī” ti uyyānam gantvā maṅgalasilāpaṭṭe nisīditvā māṇava, ambāni āharāti āha. So: “Sādhū” ti ambam upagantvā sattapadamatthake ṭhito: “Mantaṃ parivattessāmī” ti mante anupaṭṭhahante antarahitabhāvam ṇatvā lajjito aṭṭhāsi. Rājā: “Ayaṃ pubbe parisamajjhe yeva ambāni āharitvā amhākam deti, ghanameghavassam viya ambavassam vassāpeti, idāni thaddho viya ṭhito, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti cintetvā tam pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ahāsi me ambaphalāni pubbe, aṇṇi thūlāni ca brahmacāri,
Teheva mantehi na dāni tuyham, dumapphalā pātubhavanti brahme ti.**

Tattha **ahāsi** ti āhari. **Dumapphalā** ti rukkhaphalāni.

Tam sutvā māṇavo: “Sace ‘ajja ambaphalam na gaṇhāmī’ ti vakkhāmi, rājā me kujjhissati, musāvādena nam vañcessāmī” ti dutiyam gāthamāha.

**2. Nakkhattayogam paṭimānāyāmi, khaṇam muhuttañca mante na passam,
Nakkhattayogañca {4.204} khaṇaṇca laddhā, addhā harissambaphalam pahūtan-
ti.**

Tattha **addhāharissambaphalan**-ti addhā ambaphalam āharissāmi.

Rājā: “Ayaṃ aññadā nakkhattayogam na vadati, kiṃ nu kho etan”-ti pucchanto dve gāthā abhāsi:

**3. Nakkhattayogam na pure abhāṇi, khaṇam muhuttam na pure asaṃsi,
Sayam harī ambaphalam pahūtam, vaṇṇena gandhena rasenupeṭam.**

**4. Mantābhijappena pure hi tuyham, dumapphalā pātubhavanti brahme,
Svājja na pāresi jappam-pi mantaṃ, ayaṃ so ko nāma tavajja dhammo ti.**

Tattha **na pāresi** ti na sakkosi. **Jappampī** ti jappanto pi parivattento pi. **Ayaṃ** so ti ayam-eva so tava sabhāvo ajja ko nāma jātoti.

Taṃ sutvā māṇavo: “Na sakkā rājānaṃ musāvādena vañcetuṃ, sace pi me sabhāve kathite āṇaṃ kareyya, karotu, sabhāvam-eva kathessāmī” ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

**5. Caṇḍālaputto mama sampadāsi, dhammena mante pakatiṇca saṃsi,
Mā cassu me pucchito nāmagottaṃ, guyhittho atthaṃ vijaheyya manto.**

**6. Sohaṃ janindena janamhi puṭṭho, makkhābhībhūto alikaṃ abhāṇiṃ,
Mantā ime brāhmaṇassā’ ti micchā, pahīnamanto kapaṇo rudāmī ti.**

Tattha **dhammenā** ti samena kāraṇena appaṭicchādetvāva adāsi. **Pakatiṇca saṃsīti**: “Mā me pucchito nāmagottaṃ guyhittho, sace gūhasi, {4.205} mantā te nassissantī” ti tesāṃ nassanapakatiṇca mayhaṃ saṃsi. **Brāhmaṇassā** ti **micchāti**: “Brāhmaṇassa santike mayā ime mantā gahitā” ti micchāya abhaṇiṃ, tena me te mantā naṭṭhā, svāhaṃ pahīnamanto idāni kapaṇo rudāmīti.

Taṃ sutvā rājā: “Ayaṃ pāpadhammo evarūpaṃ ratanamantaṃ na olokesi, evarūpasmiṇhi uttamaratanamante laddhe jāti kiṃ karissatī” ti kujjhitvā tassa garahanto:

**7. Eraṇḍā pucimandā vā, atha vā pālibhaddakā,
Madhuṃ madhutthiko vinde, so hi tassa dumuttamo.**

**8. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā,
Yamhā dhammaṃ vijāneyya, so hi tassa naruttamo.**

**9. Imassa daṇḍaṇca vadhaṇca datvā, gale gahetvā khalayātha jammaṃ,
Yo uttamatthaṃ kasirena laddhaṃ, mānātimānena vināsayitthā ti.**

Imā gāthā āha.

Tattha **madhutthiko** ti madhuatthiko puriso araṇṇe madhuṃ olovento etesaṃ rukkhānaṃ yato madhuṃ labhati, so va dumo tassa dumuttamo nāma. Tattheva khattiyādīsu yamhā purisā dhammaṃ kāraṇaṃ yuttaṃ atthaṃ vijāneyya, so va tassa uttamo naro nāma. **Imassa daṇḍaṇcā** ti imassa pāpadhammassa sabbassaharaṇadaṇḍaṇca veḷupesikādīhi piṭṭhicammaṃ uppāṭetvā vadhaṇca datvā imaṃ jammaṃ gale gahetvā khalayātha, khalikārattaṃ pāpetvā niddhamatha nikkaḍḍhatha, kiṃ iminā idha vasantenāti.

Rājapurisā tathā katvā: “Tavācariyassa santikaṃ gantvā taṃ ārādhettvāva sace puna mante labhissasi, idha āgaccheyyāsi, no ce, imaṃ disaṃ mā olokeyyāsi” ti

taṃ nibbisayamakaṃsu. So anātho hutvā: “Ṭhapetvā ācariyaṃ na me aññaṃ paṭisaraṇaṃ atthi, tasseva santikaṃ gantvā taṃ ārādhetvā puna mantaṃ yācissāmi” ti rodanto taṃ gāmaṃ agamāsi. Atha {4.206} naṃ āgacchantāṃ disvā mahāsatto bhariyaṃ āmantetvā: “Bhadde, passa taṃ pāpadhammaṃ parihīnamantaṃ puna āgacchantā”-ti āha. So mahāsattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno: “Kiṃkāraṇā āgato” ti puṭṭho: “Ācariya, musāvādaṃ katvā ācariyaṃ paccakkhitvā mahāvināsaṃ pattomhi” ti vatvā accayaṃ dassetvā puna mante yācanto:

**10. Yathā samaṃ maññaṃāno pateyya, sobbhaṃ guhaṃ narakāṃ pūtipādaṃ,
Rajjūti vā akkame kaṇhasappaṃ, andho yathā jotimadhiṭṭhaheyya,
Evam-pi maṃ taṃ khalitaṃ sapañña, pahīnamantassa punappadāhi ti.**

Gāthamāha.

Tattha **yathā saman**-ti yathā puriso idaṃ samaṃ ṭhānanti maññaṃāno sobbhaṃ vā guhaṃ vā bhūmiyā phalitaṭṭhānasaṅkhātāṃ narakāṃ vā pūtipādaṃ vā pateyya. **Pūtipādo** ti himavantapadese mahārukkhe sussitvā mate tassa mūlesu pūtikesu jātesu tasmim̐ ṭhāne mahāvāto hoti, tassa nāmaṃ. **Jotimadhiṭṭhaheyyā** ti aggiṃ akkameyya. **Evampī** ti evaṃ aham-pi paññācakkhuno abhāvā andho tumhākaṃ visesaṃ ajānanto tumhesu khalito, taṃ maṃ khalitaṃ viditvā **sapañña** nāṇasampanna pahīnamantassa mama puna pi dethāti.

Atha naṃ ācariyo: “Tāta, kiṃ kathesi, andho hi saññāya dinnāya sobbhādīni pariharati, mayā paṭhamam-eva tava kathitaṃ, idāni kimatthaṃ mama santikaṃ āgato” ti vatvā:

**11. Dhammena mantaṃ tava sampadāsiṃ, tuvaṃ-pi dhammena paṭiggahesi,
Pakatim-pi te attamano asaṃsiṃ, dhamme ṭhitaṃ taṃ na jaheyya manto.**

**12. Yo {4.207} bāla-mantaṃ kasirena laddhaṃ, yaṃ dullabhaṃ ajja manussaloke,
Kiñcā pi laddhā jīvituṃ appapañño, vināsayī alikaṃ bhāsamāno.**

**13. Bālassa mūlhasa akataññuno ca, musā bhaṇantassa asaññatassa,
Mante mayaṃ tādīsake na dema, kuto mantā gaccha na mayhaṃ ruccasī ti.**

Imā gāthā āha.

Tattha **dhammenā** ti aham-pi tava ācariyabhāgaṃ hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā aggahetvā dhammeneva mantaṃ sampadāsiṃ, tvam-pi kiñci adatvā dhammena sameneva paṭiggahesi. **Dhamme ṭhitan**-ti ācariyapūjakadhamme

ṭhitam. **Tādisake** ti tathārūpe akālaphalagaṇhāpake mante na dema, gaccha na me ruccasīti.

So evaṃ ācariyena uyyojito: “Kiṃ mayham jīvitenā” ti araṇṇam pavisitvā anāthamaraṇam mari.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto ācariyam paccakkhāya mahāvināsam patto” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā akataṇṇū māṇavo devadatto ahosi, rājā ānando, caṇḍālaputto pana aham-eva ahosin”-ti.

Ambajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 475 Phandanajātakavaṇṇanā

Kuṭṭhārihattho puriso ti idaṃ satthā rohiṇīnadītīre viharanto nātakānam kalaham ārabha kathesi. Vatthu pana **kuṇālajātake** (Ja. 536) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā kuṇāladahe viharanto anabhiratipīḷite pañcasate bhikkhū ārabha kathesi. Tatrāyam anupubbikathā: sākiyakoliyā kira kapilavatthunagarassa ca koliyanagarassa ca antare rohiṇim nāma nadim ekenevāvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha jeṭṭhamūlamāse sassesu milāyantesu ubhayanagaravāsīnam-pi kammakārā sannipatiṃsu. Tattha koliyanagaravāsino vadiṃsu: “idaṃ udakam ubhayato nīhariyamānam neva tumhākam, na amhākam pahossati, amhākam pana sassam ekaudakeneva nipphajjissati, idaṃ udakam amhākam dethā” ti. Kapilavatthuvāsino vadiṃsu: “tumhesu koṭṭhe pūretvā ṭhitesu mayam rattasuvaṇṇanīlamaṇikāḷakahāpaṇe gahetvā na sakkhissāma pacchipasibbakādihatthā tumhākam gharadvāre vicarituṃ, amhākam-pi sassam ekeneva udakena nipphajjissati, idaṃ udakam amhākam dethā” ti. “Na mayam dassāmā” ti? “Mayam-pi na dassāmā” ti. Evaṃ kalaham vaḍḍhetvā eko uṭṭhāya ekassa pahāram adāsi, so pi aññassāti evaṃ aññamaññam paharitvā rājakulānam jātim ghaṭṭetvā kalaham pavattesuṃ.

Koliyakammakārā vadanti: “tumhe kapilavatthuvāsike sākiyadārake gahetvā gajjatha, [5.413] ye soṇasiṅgālādayo viya attano bhaginīhi saddhim vasimsu, etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāvudhāni vā amhākam kiṃ karissantī” ti? Sākiyakammakārā vadanti: “tumhe dāni kuṭṭhino dārake gahetvā gajjatha, ye anāthā niggaṭikā tiracchānā viya kolarukkhe vasimsu, etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāvudhāni vā amhākam kiṃ karissantī” ti? Te gantvā tasmim kamme

niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ, amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ. Tato sākiyā:
 “Bhaginīhi saddhiṃ saṃvāsikānaṃ thāmañca balañca dassessāmā” ti
 yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Koliyāpi: “Kolarukkhavāsīnaṃ thāmañca balañca
 dassessāmā” ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare panācariyā: “Sākiyakoliyānaṃ
 dāsīsu udakatthāya nadiṃ gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ nikkhipitvā
 sukhakathāya sannisinnāsu ekissā cumbaṭaṃ ekā sakasaññāya gaṇhi, taṃ
 nissāya ‘mama cumbaṭaṃ, tava cumbaṭaṃ’-ti kalahe pavatte kamena
 ubhayanagaravāsīno dāsakammakārā ceva sevakagāmahojakāmaccauparājāno
 cāti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū” ti vadanti. Imamhā pana nayā
 purimanayo va bahūsu aṭṭhakathāsu āgato, yuttarūpo cāti sveva gahetabbo.

Te pana sāyanhasamaye yuddhasajjā nikkhamissantīti tasmiṃ samaye bhagavā
 sāvatthiyaṃ viharanto paccūsasamaye lokam volokento ime evaṃ yuddhasajje
 nikkhante addasa, disvā ca: “Mayi gate esa kalaho vūpasamissati nu kho, no” ti
 upadhārento: “Ahamettha gantvā kalahavūpasamatthaṃ tīṇi jātakāni
 kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, atha sāmaggidīpanatthāya dve jātakāni
 kathetvā **attadaṇḍasuttaṃ** (Snp. 941 ādayo) desessāmi, desanaṃ sutvā
 ubhayanagaravāsīno aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni kumārasatāni dassanti, ahaṃ
 te pabbājessāmi, mahanto samāgamo bhavissati” ti sanniṭṭhānaṃ katvā pāto va
 sarīrapaṭijagganaṃ katvā sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapātaṭikkanto
 sāyanhasamaye gandhakuṭito nikkhamitvā kassaci anārocetvā sayam-eva
 pattacīvaramādāya dvinnam senānaṃ antare ākāse pallaṅkam ābhujitvā tesam
 saṃvegajananatthaṃ divā andhakāraṃ kātuṃ kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi.
 Atha nesaṃ saṃviggaṃ mānasānaṃ attānaṃ dassento chabbapannā buddharaṃsiyo
 vissajjesi. Kapilavatthuvāsīno pi bhagavantaṃ disvā: “Amhākaṃ nātiseṭṭho
 satthā āgato, diṭṭho nu kho tena amhākaṃ kalahakaraṇabhāvo” ti cintetvā: “Na
 kho pana sakkā satthari āgate amhehi parassa sarīre satthaṃ pātetuṃ,
 koliyanagaravāsīno amhe hanantu {5.414} vā bajjhantu vā” ti āvudhāni
 chaḍḍesuṃ. Koliyanagaravāsīno pi tatheva akāṃsu.

Atha bhagavā otaritvā ramaṇīye padese vālukapuline paññattavarabuddhāsane
 nisīdi anopamāya buddhasiriyā virocamāno. Te pi rājāno bhagavantaṃ vanditvā
 nisīdiṃsu. Atha ne satthā jānantova: “Kasmā āgatattha, mahārājā” ti pucchi.
 “Neva, bhante, nadidassanatthāya, na kīḷanatthāya, apica kho pana imasmiṃ
 ṭhāne saṅgāmaṃ paccupaṭṭhāpetvā āgatamhā” ti. “Kiṃ nissāya vo kalaho,
 mahārājā” ti? “Udakaṃ nissāya bhante” ti. “Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā”
 ti? “Appagghaṃ, bhante” ti. “Pathavī nāma kiṃ agghati, mahārājā” ti?

*“Anagghā, bhante” ti. “Khattiyā kiṃ agghanti, mahārājā” ti? “Khattiyā nāma anagghā, bhante” ti. “Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā anagge khattiye nāsetha, mahārāja, kalahasmiñhi assādo nāma natthi, kalahavasena hi mahārājā ekāya rukkhadevatāya kālasīhena saddhiṃ baddhāghāto sakalam-pi imaṃ kappam anuppattoyevā” ti vatvā **phandanajātakaṃ** (Ja. 475) kathesi. Tadā pana satthā ñātake āmantetvā: mahārājā:*

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bahinagare vaḍḍhakigāmo ahoṣi. Tatreko brāhmaṇavaḍḍhakī araṇṇato dārūni āharitvā rathaṃ katvā jīvikaṃ kappesi. Tadā himavantapadese mahāphandanarukkho ahoṣi. {4.208} Eko kālasīho gocaraṃ pariyesitvā āgantvā tassa mūle nipajji. Athassa ekadivasaṃ vāte paharante eko sukkhadaṇḍako patitvā khandhe avatthāsi. So thokaṃ khandhena rujantena bhītatasi to utthāya pakkhanditvā puna nivatto āgataṃ aggaṃ olokento kiñci adisvā: “Añño maṃ sīho vā byaggho vā anubandhanto natthi, imasmiṃ pana rukke nibbattadevatā maṃ ettha nipajjantaṃ na sahati maññe, hotu jānissāmī” ti aṭṭhāne kopam bandhitvā rukkham paharitvā: “Neva tava rukkhassa pattaṃ khādāmi, na sākham bhañjāmi, idha aññe mige vasante sahasi, maṃ na sahasi, ko mayham doso atthi, katipāham āgamehi, samūlam te rukkham uppāṭetvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chedāpessāmī” ti rukkhadevataṃ tajjetvā ekaṃ purisaṃ upadhārento vicari. Tadā so brāhmaṇavaḍḍhakī dve tayo manusse ādāya rathadārūnaṃ atthāya yānakena taṃ padesaṃ gantvā ekasmiṃ ṭhāne yānakaṃ ṭhapetvā vāsipharasuhattho rukke upadhārento phandanasamīpaṃ agamāsi. Kālasīho taṃ disvā: “Ajja, mayā paccāmittassa piṭṭhiṃ daṭṭhuṃ vaṭṭatī” ti gantvā rukkhamaṃ utthāsi. Vaḍḍhakī ca ito cito oloketvā phandanasamīpena pāyāsi. So: “Yāva eso nātikkamati, tāvadevassa kathessāmī” ti cintetvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Kuṭṭhārihattho puriso, vanamogayha tiṭṭhasi,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ dāruṃ chetumicchasi ti.**

Tattha **puriso** ti tvaṃ kuṭṭhārihattho eko puriso imaṃ vanam ogayha tiṭṭhasīti.

So tassa vacanam sutvā: “Acchariyaṃ vata bho, na vata me ito pubbe migo manussavācam bhāsanto diṭṭhapubbo, esa rathānucchavikaṃ {4.209} dāruṃ jānissati, pucchissāmi nan”-ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Isso vanāni carasi, samāni visamāni ca,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ dāruṃ nemiyaṃ daḷhan-ti.**

Tattha **isso** ti tvam-pi eko kāḷasīho vanāni carasi, tvam rathānucchavikaṃ dāruṃ jānissasīti.

Taṃ sutvā kāḷasīho: “Idāni me manoratho matthakaṃ pāpuṇissatī” ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Neva sālo na khadiro, nāssakaṇṇo kuto dhavo,
Rukkho ca phandano nāma, taṃ dāruṃ nemiyaṃ daḷhan-ti.**

So taṃ sutvā somanassajāto: “Sudivasena vatamhi ajja araṇṇaṃ pavitṭho, tiracchānagato me rathānucchavikaṃ dāruṃ ācikkhati, aho sādhu” ti pucchanto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Kīdisānissa pattāni, khandho vā pana kīdiso,
Puṭṭho me samma akkhāhi, yathā jānemu phandanan-ti.**

Athassa so ācikkhanto dve gāthā abhāsi:

**5. Yassa sākhā palambanti, namanti na ca bhañjare,
So rukkho phandano nāma, yassa mūle ahaṃ ṭhito.**

**6. Arānaṃ cakkanābhīnaṃ, īsānemirathassa ca,
Sabbassa te kammaniyo, ayaṃ hessati phandano ti.**

Tattha: “**Arānan**”-ti idaṃ so: “Kadācesa imaṃ rukkhaṃ na gaṇheyya, guṇampissa kathessāmī” ti cintetvā evamāha. Tattha **īsānemirathassa cā** ti īsāya ca nemiyaṃ ca sesassa ca rathassa sabbassa te esa kammaniyo kammakkhamo bhavissatīti.

So evaṃ ācikkhitvā tuṭṭhamānaso ekamante vicari, vaḍḍhakī pi rukkhaṃ chindituṃ ārabhi. Rukkhadevatā cintesi: “Mayā etassa upari na kiñci pātitaṃ, ayaṃ aṭṭhāne āghātaṃ bandhitvā mama vimānaṃ nāseti, ahañca vinassissāmi, ekenupāyena {4.210} imañca issaṃ vināsessāmī” ti. Sā vanakammikapuriso viya hutvā tassa santikaṃ āgantvā pucchi: “Bho purisa manāpo te rukkho laddho, imaṃ chinditvā kiṃ karissasī” ti? “Rathanemiṃ karissāmī” ti. “Iminā rukkhena ratho bhavissatī” ti kena te akkhātanti. “Ekena kāḷasīhenā” ti. “Sādhu suṭṭhu tena akkhātaṃ, iminā rukkhena ratho sundaro bhavissati, kāḷasīhassa galacammaṃ uppāṭetvā caturaṅgulamatte ṭhāne ayapaṭṭena viya nemimaṇḍale parikkhitte nemi ca thirā bhavissati, bahuñca dhanam labhissasī” ti. “Kāḷasīhacammaṃ kuto lacchāmī” ti? “Tvam bālakosi, ayaṃ tava rukkho vane

ṭhito na palāyati, tvaṃ yena te rukkho akkhāto, tassa santikaṃ gantvā ‘sāmi tayā dassitarukkhāṃ kataratṭhāne chindāmī’ ti vañcetvā ānehi, atha naṃ nirāsaṅkaṃ ‘idha ca ettha ca chindā’ ti mukhatuṇḍaṃ pasāretvā ācikkhantaṃ tikhiṇena mahāpharasunā koṭṭetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā cammaṃ ādāya varamaṃsaṃ khādītva rukkhaṃ chindā” ti veraṃ appesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā imā gāthā āha:

**7. Iti phandanarukkho pi, tāvade ajjhabhāsatha,
Mayham-pi vacanaṃ atthi, bhāradvāja suṇohi me.**

**8. Issassa upakkhandhamhā, ukkacca caturaṅgulaṃ,
Tena nemim pasāresi, evaṃ daḥataram siyā.**

**9. Iti phandanarukkho pi, veraṃ appesi tāvade,
Jātānaṃca ajātānaṃ, issānaṃ dukkhamāvahī ti.**

Tattha **bhāradvājā** ti taṃ gottena ālapati. **Upakkhandhamhā** ti khandhato. **Ukkaccā** ti ukkantitvā.

Vaḍḍhakī rukkhadevatāya vacanaṃ sutvā: “Aho ajja mayhaṃ maṅgaladivaso” ti kālāsīhaṃ ghātetvā rukkhaṃ chetvā pakkāmi. Tamatthaṃ {4.211} pakāsento satthā āha:

**10. Icevaṃ phandano issaṃ, isso ca pana phandanaṃ,
Aññamaññaṃ vivādena, aññamaññaṃmaghātayum.**

**11. Evam-eva manussānaṃ, vivādo yattha jāyati,
Mayūranaccaṃ naccanti, yathā te issaphandanā.**

**12. Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, yāvantettha samāgatā,
Sammodatha mā vivadatha, mā hotha issaphandanā.**

**13. Sāmaggim-eva sikkhetha, buddhehetāṃ pasāṃsitāṃ,
Sāmaggirato dhammaṭṭho, yogakkhemā na dhamasatī ti.**

Tattha **aghātayun**-ti ghātāpesuṃ. **Mayūranaccaṃ naccantī** ti mahārājā yattha hi manussānaṃ vivādo hoti, tattha yathā nāma mayūrā naccantā paṭicchādetabbaṃ rahassaṅgaṃ pākaṭaṃ karonti, evaṃ manussā aññamaññaṃ randhaṃ pakāsentaṃ mayūranaccaṃ naccanti nāma. Yathā te issaphandanā aññamaññaṃ randhaṃ pakāsentaṃ naccimṣu nāma. **Taṃ vo** ti tena kāraṇena tumhe vadāmi. **Bhaddaṃ vo** ti bhaddaṃ tumhākaṃ hotu. **Yāvantetthā** ti yāvanto ettha issaphandanasadisā mā ahuvattha. **Sāmaggim-eva sikkhethā** ti samaggaḥbhāvam-eva tumhe sikkhatha, idaṃ paññāvuddhehi

paṇḍitehi pasamsitaṃ. **Dhammaṭṭho** ti sucaritadhamme ṭhito. **Yogakkhemā na dhamṣatī** ti yogehi khemā nibbānā na parihāyatīti nibbānena desanākūṭaṃ gaṇhi.

Sakyaṛājāno dhammakathaṃ sutvā samaggā jātā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā taṃ kāraṇaṃ viditvā tasmim vanasaṇḍe nivutthadevatā aham-eva ahoṣin”-ti.

Phandanajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 476 Javanahamsajātakavaṇṇanā

Idheva haṃsa nipatā ti idaṃ satthā jetavane viharanto
daḷhadhammadhanuggahasuttantadesanaṃ (SN. 2.228) ārabha kathesi.
Bhagavatā hi:

“Seyyathā pi, bhikkhave, cattāro daḷhadhammā dhanuggahā susikkhitā katahatthā katūpāsanaṃ catuddisā ṭhitā assu, atha puriso āgaccheyya ‘ahaṃ imesaṃ catunnaṃ daḷhadhammānaṃ dhanuggahānaṃ susikkhitānaṃ katahatthānaṃ katūpāsānaṃ {4.212} catuddisā kaṇḍe khitte apatiṭṭhite pathaviyaṃ gahetvā āharissāmī’ ti. “Taṃ kiṃ maññatha, bhikkhave, ‘javano puriso paramena javena samannāgato’ ti alaṃ vacanāyā” ti? “Evaṃ bhante” ti. Yathā ca, bhikkhave, tassa purisassa javo, yathā ca candimasūriyānaṃ javo, tato sīghataro. Yathā ca, bhikkhave, tassa purisassa javo, yathā ca candimasūriyānaṃ javo, yathā ca yā devatā candimasūriyānaṃ purato dhāvanti, tesaṃ devatānaṃ javo, tato sīghataraṃ āyusaṅkhārā khīyanti, tasmātiha, bhikkhave, evaṃ sikkhitabbaṃ ‘appamattā viharissāmā’ ti. Evañhi vo, bhikkhave, sikkhitabban”-ti:

Imassa suttassa kathitadivasato dutiyadivase bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā attano buddhavisaye ṭhatvā imesaṃ sattānaṃ āyusaṅkhāre ittare dubbale katvā paridīpento puthujjanabhikkhū ativiya santāsaṃ pāpesi, aho buddhabalaṃ nāmā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, svāhaṃ idāni sabbaññutaṃ patto āyusaṅkhārānaṃ ittarabhāvaṃ dassetvā bhikkhū saṃvejetvā dhammaṃ desemi, mayā hi pubbe ahetukahaṃsayoniyaṃ nibbattena pi āyusaṅkhārānaṃ ittarabhāvaṃ dassetvā

bārāṇasirājānaṃ ādīm katvā sakalarājaparisaṃ saṃvejetvā dhammo desito” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto javanahaṃsayoniyaṃ nibbattitvā navutihaṃsasahassaparivuto cittakūṭe paṭivasati. So ekadivasaṃ jambudīpatale ekasmiṃ sare saparivāro sayamjātasāliṃ khāditvā ākāse suvaṇṇakilañjaṃ pattharanto viya mahantena parivārena bārāṇasinagarassa matthakena mandamandāya vilāsagatiyā cittakūṭaṃ gacchati. Atha naṃ bārāṇasirājā disvā: “Iminā pi mādisena rañña bhavitabban”-ti amaccānaṃ vatvā tasmīṃ sinehaṃ uppādetvā mālāgandhavilepanaṃ gahetvā mahāsattaṃ oloketvā sabbatūriyāni paggaṇhāpesi. Mahāsatto attano sakkāraṃ karontaṃ disvā haṃse pucchi: “Rājā, {4.213} mama evarūpaṃ sakkāraṃ karonto kiṃ paccāsīsatī” ti? “Tumhehi saddhiṃ mittabhāvaṃ devā” ti. “Tena hi rañño amhehi saddhiṃ mittabhāvo hotū” ti rañña saddhiṃ mittabhāvaṃ katvā pakkāmi. Athekadivasaṃ rañño uyyānaṃ gatakāle anotattadahaṃ gantvā ekena pakkhena udakaṃ, ekena candanacuṇṇaṃ ādāya āgantvā rājānaṃ tena udakena nhāpetvā candanacuṇṇena okiritvā mahājanassa passantasseva saparivāro cittakūṭaṃ agamāsi. Tato paṭṭhāya rājā mahāsattaṃ daṭṭhukāmo hutvā: “Sahāyo me ajja āgamissati, sahāyo me ajja āgamissati” ti āgamanamaggaṃ olokeno acchati.

Tadā mahāsattassa kaniṭṭhā dve haṃsapotakā: “Sūriyena saddhiṃ javissāmā” ti mantetvā mahāsattassa ārocesuṃ: “Mayaṃ sūriyena saddhiṃ javissāmā” ti. “Tātā, sūriyajavo nāma sīgho, sūriyena saddhiṃ javituṃ na sakkhissatha, antarāva vinassissatha, mā gamitthā” ti. Te dutiyam-pi tatiyam-pi yācīmsu, bodhisatto pi te yāvatatiyaṃ vāresi yeva. Te mānathaddhā attano balaṃ ajānantā mahāsattassa anācikkhitvāva: “Sūriyena saddhiṃ javissāmā” ti sūriye anuggate yeva gantvā yugandharamatthake nisīdimsu. Mahāsatto te adisvā: “Kahaṃ nu kho gatā” ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā cintesi: “Te sūriyena saddhiṃ javituṃ na sakkhissanti, antarāva vinassissanti, jīvitaṃ tesaṃ dassāmī” ti. So pi gantvā yugandharamatthake yeva nisīdi. Atha uggate sūriyamaṇḍale haṃsapotakā uppatitvā sūriyena saddhiṃ pakkhandimsu, mahāsatto pi tehi saddhiṃ pakkhandi. Kaniṭṭhabhātiko yāva pubbaṇhasamayā javitvā kilami, pakkhasandhīsu aggiṭṭhānakālo viya ahoṣi. So bodhisattassa saññaṃ adāsi: “Bhātika, na sakkomī” ti. Atha naṃ mahāsatto: “Mā bhāyi, jīvitaṃ te dassāmī” ti pakkhapañjarena parikkhipitvā assāsetvā cittakūṭapabbataṃ netvā haṃsānaṃ majje ṭhapetvā puna pakkhanditvā sūriyaṃ patvā itarena saddhiṃ pāyāsi. So pi

yāva upakaṭṭhamajjhanhikā sūriyena {4.214} saddhiṃ javitvā kilami,
pakkhasandhīsu aggiuṭṭhānakālo viya ahosi. Tadā bodhisattassa saññaṃ adāsi:
“Bhātika, na sakkomī” ti. Tam-pi mahāsatto tatheva samassāsetvā
pakkhapañjarenādāya cittakūṭam-eva agamāsi. Tasmim̐ khaṇe sūriyo
nabhamajjhaṃ pāpuṇi.

Atha mahāsatto: “Mama ajja sarīrabalaṃ vīmaṃsissāmī” ti cintetvā ekavegena
pakkhanditvā yugandharamatthake nisīditvā tato uppatitvā ekavegena sūriyaṃ
pāpuṇitvā kālena purato, kālena pacchato javitvā cintesi: “Mayhaṃ sūriyena
saddhiṃ javanaṃ nāma niratthakaṃ ayonisomanasikārasambhūtaṃ, kiṃ me
iminā, bārāṇasiṃ gantvā mama sahāyakassa rañño atthayuttaṃ dhammayuttaṃ
kathaṃ kathessāmī” ti. So nivattitvā sūriye nabhamajjhaṃ anatikkante yeva
sakalacakkavāḷagabbhaṃ antantena anusaṃyāyitvā vegaṃ parihāpento
sakalajambudīpaṃ antantena anusaṃyāyitvā bārāṇasiṃ pāpuṇi.
Dvādasayojanikaṃ sakalanagaraṃ haṃsacchannaṃ viya ahosi, chiddaṃ nāma
na paññāyi, anukkamena vege parihāyante ākāse chiddāni paññāyimsu.
Mahāsatto vegaṃ parihāpetvā ākāso otaritvā sīhapañjarassa abhimukhaṭṭhāne
aṭṭhāsi. Rājā: “Āgato me sahāyo” ti somanassappatto tassa nisīdanatthāya
kañcanapīṭhaṃ paññāpetvā: “Samma, pavisa, idha nisīdā” ti vatvā paṭhamam̐
gāthamāha.

**1. Idheva haṃsa nipata, piyaṃ me tava dassanaṃ,
Issarosi anupatto, yamidhatthi pavedayā ti.**

Tattha: “**Idhā**” ti kañcanapīṭhaṃ sandhāyāha. **Nipatā** ti nisīda. **Issarosi** ti
tvaṃ imassa ṭhānassa issaro sāmi hutvā āgatosīti vadati. **Yamidhatthi**
pavedayā ti yaṃ imasmim̐ nivesane atthi, taṃ aparisaṅkanto amhākaṃ
kathehīti.

Mahāsatto kañcanapīṭhe nisīdi. Rājā satapākasahassapākehi telehi tassa
pakkhantarāni makkhetvā kañcanataṭṭake madhulāje ca madhurodakaṇca
sakkharodakaṇca dāpetvā madhuraṭṭhisanthāraṃ katvā {4.215} “samma, tvaṃ
ekako va āgatosi, kuhiṃ agamitthā” ti pucchi. So taṃ pavattim̐ vitthārena
kathesi. Atha naṃ rājā āha: “Samma, mama pi sūriyena saddhiṃ javitavegaṃ
dassehī” ti. Mahārāja, na sakkā so vego dassetunti. Tena hi me
sarikkhakamattaṃ dassēhīti. Sādhu, mahārāja, sarikkhakamattaṃ dassessāmi,
akkhaṇavedhī dhanuggahe sannipātehīti. Rājā sannipātesi. Mahāsatto cattāro
dhanuggahe gahetvā nivesanā oruyha rājāṅgaṇe silāthambhaṃ nikhaṇāpetvā

attano gīvāyaṃ ghaṇṭaṃ bandhāpetvā silāthambhamatthake nisīditvā cattāro dhanuggahe thambhaṃ nissāya catuddisābhimukhe ṭhapetvā: “Mahārāja, ime cattāro janā ekappahāreneva catuddisābhimukhā cattāri kaṇḍāni khipantu, tāni ahaṃ pathaviṃ appattāneva āharitvā etesaṃ pādamūle pāteṣṣāmi. Mama kaṇḍagahaṇatthāya gatabhāvaṃ ghaṇṭasaddasaññāya jāneyyāsi, maṃ pana na passissasī” ti vatvā tehi ekappahāreneva khittakaṇḍāni āharitvā tesāṃ pādamūle pātetvā silāthambhamatthake nisinnam-eva attānaṃ dassetvā: “Diṭṭho te, mahārāja, mayhaṃ vego” ti vatvā: “Mahārāja, ayaṃ vego mayhaṃ neva uttamo, majjhimo, paritto lāmakavego esa, evaṃ sīgho, mahārāja, amhākaṃ vego” ti āha.

Atha naṃ rājā pucchi: “Samma, atthi pana tumhākaṃ vegato añño sīghataro vego” ti? “Āma, mahārāja, amhākaṃ uttamavegato pi sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena imesaṃ sattānaṃ āyusaṅkhārā sīghataraṃ khīyanti bhijjanti, khayaṃ gacchantī” ti khaṇikanīrodhavasena rūpadhammānaṃ nirodhaṃ dasseti, tato nāmadhammānaṃ. Rājā mahāsattassa kathaṃ sutvā maraṇabhayaabhīto satimṃ paccupaṭṭhāpetuṃ asakkonto bhūmiyaṃ pati, mahājano utrāsaṃ patto ahosi. Rañño mukhaṃ udakena siñcitvā satimṃ labhāpesi. Atha naṃ mahāsatto: “Mahārāja, mā bhāyi, maraṇassatimṃ {4.216} bhāvehi, dhammaṃ carāhi, dānādīni puññāni karohi, appamatto hohi, devā” ti ovadi. Atha rājā: “Sāmi, mayaṃ tumhādisena ñāṇabalasampannena ācariyena vinā vasituṃ na sakkhissāma, cittakūṭaṃ agantvā mayhaṃ dhammaṃ desento mayhaṃ ovādācariyo hutvā idheva vasāhī” ti yācanto dve gāthā abhāsi:

**2. Savanena ekassa piyā bhavanti, disvā panekassa viyeti chando,
Disvā ca sutvā ca piyā bhavanti, kaccinnu me piyasi dassanena.**

**3. Savanena piyo mesi, bhiyyo cāgama dassanaṃ,
Evaṃ piyadassano me, vasa haṃsa mamantike ti.**

Tāsaṃ attho: samma haṃsarāja savanena ekassa ekacce piyā honti, “evaṃ guṇo nāmā” ti sutvā savanena piyāyati, ekassa pana ekacce disvāva chando vīgacchati, pemaṃ antaradhāyati, khādituṃ āgatā yakkhā viya upaṭṭhahanti, ekassa ekacce disvā ca sutvā cāti ubhayathā pi piyā honti, tena taṃ pucchāmi.

Kaccinnu me piyasi dassanena ti kacci nu tvaṃ maṃ piyāyasi, mayhaṃ pana tvaṃ savanena piyova, dassanaṃ paṇāgama atipiyo va. Evaṃ mama piyadassano samāno cittakūṭaṃ agantvā idha mama santike vasāti.

Bodhisatto āha:

**4. Vaseyyāma tavāgāre, niccaṃ sakkatapūjitā,
Matto ca ekadā vajje, haṃsarājaṃ pacantu me ti.**

Tattha **matto ca ekadā** ti mahārāja, mayaṃ tava ghare niccaṃ pūjitā vaseyyāma, tvaṃ pana kadāci surāmadamatto maṃsakhādanattham: “Haṃsarājaṃ pacantu me” ti vadeyyāsi, atha evaṃ tava anujīvino maṃ māretvā paceyyaṃ, tadāhaṃ kiṃ karissāmīti.

Athassa {4.217} rāja: “Tena hi majjam-eva na pivissāmī” ti paṭiññaṃ dātuṃ imaṃ gāthamāha.

**5. Dhiratthu taṃ majjapānaṃ, yaṃ me piyataraṃ tayā,
Na cā pi majjaṃ pissāmi, yāva me vacchasī ghare ti.**

Tato paraṃ bodhisatto cha gāthā āha:

**6. Suvijānaṃ siṅgālānaṃ, sakuṇānañca vassitaṃ,
Manussavassitaṃ rāja, dubbijānatarāṃ tato.**

**7. Api ce maññatī poso, ñāti mitto sakhāti vā,
Yo pubbe sumano hutvā, pacchā sampajjate diso.**

**8. Yasmiṃ mano nivasati, avidūre sahā pi so,
Santike pi hi so dūre, yasmiṃ nāvisate mano.**

**9. Anto pi so hoti pasannacitto, pāraṃ samuddassa pasannacitto,
Anto pi so hoti paduṭṭhacitto, pāraṃ samuddassa paduṭṭhacitto.**

**10. Saṃvasantā vivasanti, ye disā te rathesabha,
Ārā santo saṃvasanti, manasā raṭṭhavaḍḍhana.**

**11. Aticiraṃ nivāsena, piyo bhavati appiyo,
Āmanta kho taṃ gacchāma, purā te homa appiyā ti.**

Tattha **vassita**-ti mahārāja, tiracchānagatā ujuhadayā, tena tesāṃ vassitaṃ suvijānaṃ, manussā pana kakkhaḷā, tasmā tesāṃ vacanaṃ dubbijānataranti attho. **Yo pubbe** ti yo puggalo paṭhamam-eva attamano hutvā: “Tvaṃ mayhaṃ nātako mitto pāṇasamo sakhā” ti api evaṃ maññati, sveva pacchā diso verī sampajjati, evaṃ dubbijānaṃ nāma manussahadayanti. **Nivisati** ti mahārāja, yasmiṃ puggale pemavasena mano nivasati, so dūre vasanto pi avidūre sahā pi vasati yeva nāma. Yasmiṃ pana puggale mano na nivasati apeti, so santike vasanto pi dūre yeva.

Anto pi so hotī ti mahārāja, yo sahāyo pasannacitto, so cittena allīnattā pārāṃ samuddassa vasanto pi anto yeva {4.218} hoti. Yo pana paduṭṭhacitto, so cittena anallīnattā anto vasanto pi pārāṃ samuddassa nāma. **Ye disā te** ti ye verino paccatthikā, te ekato vasantā pi dūre vasanti yeva nāma. Santo pana paṇḍitā ārā ṭhitā pi mettābhāvitena manasā āvajjentā saṃvasanti yeva. **Purā te homā** ti yāva tava appiyā na homa, tāvadeva taṃ āmantetvā gacchāmāti vadati.

Atha naṃ rājā āha:

**12. Evaṃ ce yācamānānaṃ, añjaliṃ nāvabujjhasi,
Paricārakānaṃ sataṃ, vacanaṃ na karosī no,
Evaṃ taṃ abhiyācāma, puna kayirāsi pariyāyan-ti.**

Tattha **evaṃ ce** ti sace haṃsarāja, evaṃ añjaliṃ paggayha yācamānānaṃ amhākaṃ imaṃ añjaliṃ nāvabujjhasi, tava paricārakānaṃ samānānaṃ vacanaṃ na karosī, atha naṃ evaṃ yācāma. **Puna kayirāsi pariyāyan-ti** kālena kālaṃ idha āgamanāya vāraṃ kareyyāsī ti attho.

Tato bodhisatto āha:

**13. Evaṃ ce no viharataṃ, antarāyo na hessati,
Tuyhaṃ cā pi mahārāja, mayhañca raṭṭhavaḍḍhana,
Appeva nāma passemu, ahorattānamaccaye ti.**

Tattha **evaṃ ce no** ti mahārāja, mā cintayittha, sace amhākaṃ-pi evaṃ viharantānaṃ jīvitantarāyo na bhavissati, appeva nāma ubho aññamaññaṃ passissāma, apica tvaṃ mayā dinnāṃ ovādam-eva mama ṭhāne ṭhapetvā evaṃ ittarajīvite lokasannivāse appamatto hutvā dānādīni puññāni karonto dasa rājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārehi, evaṃhi me ovādaṃ karonto maṃ passissatiyevā ti.

Evaṃ mahāsatto rājānaṃ ovaditvā cittakūṭapabbatam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbe tiracchānayoniyāṃ nibbattena pi mayā āyusaṅkhārānaṃ dubbalabhāvaṃ dassetvā dhammo desito” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā rājā ānando ahoṣi, kaniṭṭho moggallāno, majjhimo sāriputto, sesahaṃsagaṇā buddhaparisa, javanahaṃso pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Javanahaṃsajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 477 Cūḷanāradajātakavaṇṇanā

Na {4.219} **te kaṭṭhāni bhinnāni** ti idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārikāpalobhanam ārabha kathesi. Sāvattvivāsino kirekassa kulassa pannarasasoḷasavassuddesikā dhītā ahosi sobhaggappattā, na ca naṃ koci vāresi. Athassā mātā cintesi: “Mama dhītā vayappattā, na ca naṃ koci vāreti, āmisena maccham viya etāya ekaṃ sākiyabhikkhum palobhetvā uppabbājetvā taṃ nissāya jīvissāmī” ti. Tadā ca sāvattvivāsī eko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya sikkhākāmatam pahāya ālasiyo sarīramaṇḍanamamanuyutto vihāsi. Mahāupāsikā gehe yāgukhādanīyabhojanīyāni sampādetvā dvāre ṭhatvā antaravīthiyā gacchantesu bhikkhūsu ekaṃ bhikkhum rasataṇhāya bandhitvā gahetum sakkuṇeyyarūpaṃ upadhārentī tepiṭakaābhiddhammikavinayadharānam mahantena parivārena gacchantānam antare kañci gayhupagaṃ adisvā tesam pacchato gacchantānam madhuradhammakathikānam acchinnavalāhakasadisānam piṇḍapātikānam-pi antare kañci adisvāya ekaṃ yāva bahi apaṅgā akkhīni añjetvā kese osaṇhetvā dukūlantaravāsakaṃ nivāsetvā ghaṭitamattṭham cīvaram pārutipvā maṇivaṇṇapattam ādāya manoramam chattam dhārayamānam vissatṭhindriyam kāyadaḷhibahulam āgacchantam disvā: “Imam sakkā gaṇhitun”-ti gantvā vanditvā pattam gahetvā: “Etha, bhante” ti gharam ānetvā nisīdāpetvā yāguādīhi parivisitvā katabhattakiccaṃ taṃ bhikkhum: “Bhante, ito paṭṭhāya idhevāgaccheyyāthā” ti āha. So pi tato paṭṭhāya tattheva gantvā aparabhāge vissāsiko ahosi.

Athekadivasam mahāupāsikā tassa savanapathe ṭhatvā: “Imasmim gehe upabhogaparibhogamattā atthi, tathārūpo pana me putto vā jāmātā vā geham vicāritum samattho natthī” ti āha. So tassā vacanam sutvā: “Kimattham nu kho kathetī” ti thokam hadaye viddho viya ahosi. Sā dhītaram āha: “Imam palobhetvā tava vase vattāpehī” ti. Sā tato paṭṭhāya maṇḍitapasādhitā itthikuttavilāsehi taṃ palobhesi. Thullakumārikāti {4.220} na ca thūlasarīrā daṭṭhabbā, thūlā vā hotu kisā vā, pañcakāmaguṇikarāgena pana thūlatāya: “Thullakumārikā” ti vuccati. So daharo kilesavasiko hutvā: “Na dānāham buddhasāsane patiṭṭhātum sakkhissāmī” ti cintetvā: “Vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā asukaṭṭhānam nāma gamissāmī, tatra me vatthāni pesethā” ti vatvā vihāram gantvā pattacīvaram niyyādetvā: “Ukkaṇṭhitosmī” ti ācariyupajjhāye āha. Te taṃ ādāya satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ bhikkhu

ukkaṇṭhito” ti ārocesuṃ. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti vatvā: “Thullakumārikāya, bhante” ti vutte: “Bhikkhu pubbepesā tava araṇṇe vasantassa brahmacariyantarāyaṃ katvā mahantaṃ anattthamakāsi, puna tvaṃ etam-eva nissāya kasmā ukkaṇṭhitosī” ti vatvā bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe mahābhoge brāhmaṇakule nibbattitvā uggahitasippo kuṭumbaṃ saṇṭhapesi, athassa bhariyā ekaṃ puttaṃ vijāyitvā kālamakāsi. So: “Yatheva me piyabhariyāya, evaṃ mayi pi maraṇaṃ āgamiṣṣati, kiṃ me gharāvāsena, pabbajissāmi” ti cintetvā kāme pahāya puttaṃ ādāya himavantaṃ pavisitvā tena saddhiṃ isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīṇṇā nibbattetvā vanamūlaphalāhāro araṇṇe vihāsi. Tadā paccantavāsino corā janapadaṃ pavisitvā gāmaṃ paharitvā karamare gahetvā bhaṇḍikaṃ ukkhipāpetvā puna paccantaṃ pāpayiṃsu. Tesāṃ antare ekā abhirūpā kumārikā kerāṭṭikapaṇṇāya samannāgatā cintesi: “Ime amhe gahetvā dāsibhogena paribhuñjissanti, ekena upāyena palāyituṃ vaṭṭatī” ti. Sā: “Sāmi, sarīrakiccaṃ kātukāmāmihi, thokaṃ paṭikkamitvā tiṭṭhathā” ti vatvā core vañcetvā palāyitvā araṇṇaṃ pavisaṇṭi bodhisattassa puttaṃ assame ṭhapetvā phalāphalattthāya gatakāle pubbaṇhasamaye taṃ assamaṃ pāpuṇitvā taṃ tāpasakumāraṃ {4.221} kāmaratiyā palobhetvā sīlamassa bhinditvā attano vase vattetvā: “Kiṃ te araṇṇavāsena, ehi gāmaṃ gantvā vasissāma, tatra hi rūpādayo kāmaguṇā sulabhā” ti āha. So pi: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Pitā tāva me araṇṇato phalāphalaṃ āharituṃ gato, taṃ disvā ubho pi ekato va gamissāma” ti āha.

Sā cintesi: “ayaṃ taruṇadārako na kiñci jānāti, pitarā panassa mahallakakāle pabbajitena bhavitabbaṃ, so āgantvā ‘idha kiṃ karosī’ ti maṃ pothetvā pāde gahetvā kaḍḍhetvā araṇṇe khipissati, tasmimānāgate yeva palāyissāmi” ti. Atha naṃ: “Ahaṃ purato gacchāmi, tvaṃ pacchā āgaccheyyāsī” ti vatvā maggasaṇṇaṃ ācikkhitvā pakkāmi. So tassā gatakālato paṭṭhāya uppannadomanasso yathā pure kiñci vattaṃ akatvā sasīsaṃ pārupitvā antopaṇṇasālāya pajjhāyanto nipajji. Mahāsatto phalāphalaṃ ādāya āgantvā tassā padavalaṇṇaṃ disvā: “Ayaṃ mātugāmaṃ padavalaṇṇo, ‘puttassa mama sīlaṃ bhinnaṃ bhavissatī’ ti cinto paṇṇasālaṃ pavisitvā phalāphalaṃ otāretvā puttaṃ pucchanto paṭṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakamābhataṃ,
Aggī pi te na hāpito, kiṃ nu mando va jhāyasī ti.**

Tattha **aggī pi te na hāpito** ti aggī pi te na jālito. **Mandovā** ti nippaṇṇo andhabālo viya.

So pitu kathaṃ sutvā uṭṭhāya pitaraṃ vanditvā gāraveneva araṇṇavāse anussāhaṃ pavedento gāthādvayamāha:

**2. Na ussahe vane vatthuṃ, kassapāmantayāmi taṃ,
Dukkho vāso araṇṇamhi, raṭṭhaṃ icchāmi gantave.**

**3. Yathā ahaṃ ito gantvā, yasmiṃ janapade vasam,
Ācāraṃ brahme sikkheyyaṃ, taṃ dhammaṃ anusāsa man-ti.**

Tattha {4.222} **kassapāmantayāmi tan-ti** kassapa āmantayāmi taṃ. **Gantave** ti gantuṃ. **Ācāran-ti** yasmiṃ janapade vasāmi, tattha vasanto yathā ācāraṃ janapadacārittaṃ sikkheyyaṃ jāneyyaṃ, taṃ dhammaṃ anusāsa ovaḍāhīti vadati.

Mahāsatto: “Sādhu, tāta, desacārittaṃ te kathessāmī” ti vatvā gāthādvayamāha:

**4. Sace araṇṇaṃ hitvāna, vanamūlaphalāni ca,
Raṭṭhe rocayase vāsam, taṃ dhammaṃ nisāmehi me.**

**5. Visam mā paṭisevittho, papātaṃ parivajjaya,
Paṅke ca mā visīdittho, yatto cāsivise care ti.**

Tattha **dhamman-ti** sace raṭṭhavāsaṃ rocesi, tena hi tvaṃ janapadacārittaṃ dhammaṃ nisāmehi. **Yatto cāsivise** ti āsīvisassa santike yatto paṭiyatto careyyāsi, sakkonto āsīvisaṃ parivajjeyyāsi ti attho.

Tāpasakumāro saṃkhittena bhāsītassa atthaṃ ajānanto pucchi:

**6. Kiṃ nu visam papāto vā, paṅko vā brahmacāriṇaṃ,
Kaṃ tvaṃ āsīvisaṃ brūsi, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Itaro pissa byākāsi:

**7. Āsavo tāta lokasmiṃ, surā nāma pavuccati,
Manuṇṇo surabhī vaggu, sādu khuddarasūpamo,
Visam tadāhu ariyā se, brahmacariyassa nārada.**

8. Itthiyo tāta lokasmiṃ, pamattaṃ pamathenti tā,
Haranti yuvino cittaṃ, tūlaṃ bhaṭṭhaṃva māluto,
Papāto eso akkhāto, brahmacariyassa nārada.

9. Lābho siloko sakkāro, pūjā parakulesu ca,
Paṅko eso ca akkhāto, brahmacariyassa nārada.

10. Sasatthā tāta rājāno, āvasanti mahiṃ imaṃ,
Te tādise manussinde, mahante tāta nārada.

11. Issarānaṃ {4.223} adhipatīnaṃ, na tesāṃ pādato care,
Āsīvisoti akkhāto, brahmacariyassa nārada.

12. Bhattattho bhattakāle ca, yaṃ gehamupasaṅkame,
Yadettha kusalaṃ jaññā, tattha ghāsesanaṃ care.

13. Pavisitvā parakulaṃ, pānatthaṃ bhojanāya vā,
Mitaṃ khāde mitaṃ bhuñje, na ca rūpe manañ kare.

14. Goṭṭhaṃ majjaṃ kirāṭaṇca, sabhā nikiraṇāni ca,
Ārakā parivajjehi, yānīva visamaṃ pathan-ti.

Tattha **āsavo** ti pupphāsavādi. **Visaṃ tadāhū** ti taṃ āsavaṣaṅkhātāṃ suraṃ ariyā: “Brahmacariyassa visaṃ”-ti vadanti. **Pamattan**-ti muṭṭhassatiṃ. **Tūlaṃ bhaṭṭhaṃvā** ti rukkhā bhassitvā patitatūlaṃ viya. **Akkhāto** ti buddhādīhi kathito. **Siloko** ti kittivaṇṇo. **Sakkāro** ti añjalikammādi. **Pūjā** ti gandhamālādīhi pūjā. **Paṅko** ti esa osīdāpanaṭṭhena: “Paṅko” ti akkhāto. **Mahante** ti mahantabhāvappatte. **Na tesāṃ pādato care** ti tesāṃ santike na care, rājakulūpako na bhavyeyāsī ti attho. Rājāno hi āsīvisā viya muhutteneva kujjhivā anayabyasanaṃ pāpentī. Apica antepurappavesane vuttādīnavavasena pettha attho veditabbo.

Bhattattho ti bhattena atthiko hutvā. **Yadettha kusalan**-ti yaṃ tesu upasaṅkamitabbesu gehesu kusalaṃ anavajjaṃ pañcaagocararahitaṃ jāneyyāsī, tattha ghāsesanaṃ careyyāsī ti attho. **Na ca rūpe manañ kare** ti parakule mattaññū hutvā bhojanaṃ bhuñjanto pi tattha itthirūpe manañ mā kareyyāsī, mā cakkhum ummīletvā itthirūpe nimittaṃ gaṇheyyāsīti vadati. **Goṭṭhaṃ majjaṃ kirāṭan**-ti ayaṃ potthakesu pāṭho, aṭṭhakathāyaṃ pana: “Goṭṭhaṃ majjaṃ kirāsaṇcā” ti vatvā: “**Goṭṭhan**-ti gunnaṃ ṭhitaṭṭhānaṃ. **Majjan**-ti pānāgāraṃ. **Kirāsan**-ti dhuttakerāṭikajanan”-ti vuttaṃ. **Sabhā nikiraṇāni cā** ti sabhāyo ca hiraññasuvaṇṇānaṃ nikiraṇaṭṭhānāni ca. **Ārakā**

ti etāni sabbāni dūrato parivajjeyyāsi. **Yānīvā** ti sappitelayānena gacchanto visamaṃ maggaṃ viya.

Māṇavo pitu kathentasseva satim paṭilabhivā: “Tāta, alaṃ me manussapathenā” ti āha. Athassa pitā {4.224} mettādibhāvanam ācikkhi. So tassovāde ṭhatvā na cirasseva jhānābhiññā nibbattesi. Ubho pi pitāputtā aparihīnajjhānā kālaṃ katvā brahmaloke nibbattiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā sā kumārikā ayaṃ kumārikā ahosi, tāpasakumāro ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā pana aham-eva ahoṣi”-ti.

Cūḷanāradajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 478 Dūtajātakavaṇṇanā

Dūte te brahme pāhesin-ti idaṃ satthā jetavane viharanto attano paññāpasamsanaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū katham samuṭṭhāpesuṃ: “Passatha, āvuso, dasabalassa upāyakosallaṃ, nandassa sakyaputtassa accharāgaṇaṃ dassetvā arahattaṃ adāsi, cūḷapanthakassa pilotikaṃ datvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ adāsi, kammāraputtassa padumaṃ dassetvā arahattaṃ adāsi, evaṃ nānāupāyehi satte vinetī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva ‘iminā idaṃ hotī’ ti upāyakusalo, pubbe pi upāyakusaloyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente janapado ahirañño ahosi. So hi janapadaṃ piḷetvā dhanam-eva saṃkaḍḍhi. Tadā bodhisatto kāsīgāme brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilaṃ gantvā: “Pacchā dhammena bhikkhaṃ caritvā ācariyadhanaṃ āharissāmī” ti vatvā sippaṃ paṭṭhapetvā niṭṭhitasippo anuyogaṃ datvā: “Ācariya, tumhākaṃ dhanam āharissāmī” ti āpucchitvā nikkhamma janapade caranto dhammena samena pariyesitvā satta nikkhe labhitvā: “Ācariyassa dassāmī” ti gacchanto antarāmagge gaṅgaṃ otaritum nāvaṃ abhiruhi. Tassa tattha nāvāya viparivattamānāya taṃ suvaṇṇam udake pati. So cintesi: “Dullabhaṃ hiraññaṃ, janapade puna ācariyadhane pariyesiyamāne {4.225} papañco bhavissati, yaṃnūnāhaṃ gaṅgātīre yeva nirāhāro nisīdeyyaṃ, tassa me nisinnabhāvaṃ anupubbena rājā jānissati, tato amacce pesessati, ahaṃ tehi saddhiṃ na mantessāmi, tato rājā sayam āgamissati, iminā

upāyena tassa santike ācariyadhanam labhissāmī” ti. So gaṅgātīre uttarisāṭakam pārupitvā yaññasuttam bhi ṭhapetvā rajatapaṭṭavaṇṇe vālukatale suvaṇṇapaṭimā viya nisīdi. Tam nirāhāram nisinnam disvā mahājano: “Kasmā nisinnosī” ti pucchi, kassaci na kathesi. Punadivase dvāragāmaṇāsino tassa tattha nisinnabhāvaṃ sutvā āgantvā pucchimsu, tesam-pi na kathesi. Te tassa kilamatham disvā paridevantā pakkamsu. Tatiyadivase nagaravāsino āgamsu, catutthadivase nagarato issarajanā, pañcamadivase rājapurisā. Chaṭṭhadivase rājā amacce pesesi, tehi pi saddhim na kathesi. Sattamadivase rājā bhayaṭṭito hutvā tassa santikam gantvā pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Dūte te brahme pāhesim, gaṅgātīrasmi jhāyato,
Tesam puṭṭho na byākāsi, dukkham guyhamataṃ nu te ti.**

Tattha **dukkham guyhamataṃ nu te** ti kim nu kho, brāhmaṇa, yaṃ tava dukkham uppannam, tam te guyham-eva mataṃ, na aññassa ācikkhitabbanti.

Tam sutvā mahāsatto: “Mahārāja, dukkham nāma haritum samatthasseva ācikkhitabbam, na aññassā” ti vatvā satta gāthā abhāsi:

**2. Sace te dukkhamuppajje, kāsīnam raṭṭhavaḍḍhana,
Mā kho nam tassa akkhāhi, yo tam dukkhā na mocaye.**

**3. Yo tassa dukkhajātassa, ekaṅgama pi bhāgaso,
Vippamoceyya dhammena, kāmam tassa pavedaya.**

**4. Suvijānam siṅgālānam, sakuṇānaṃ vassitaṃ,
Manussavassitaṃ rāja, dubbijānataram tato.**

**5. Api {4.226} ce maññatī poso, ñāti mitto sakhāti vā,
Yo pubbe sumano hutvā, pacchā sampajjate diso.**

**6. Yo attano dukkhamanānupuṭṭho, pavedaye jantu akālarūpe,
Ānandino tassa bhavanti mittā, hitesino tassa dukhī bhavanti.**

**7. Kālaṇḍika natvāna tathāvidhassa, medhāvinaṃ ekamanam viditvā,
Akkheyya tibbāni parassa dhīro, saṇham giram atthavatiṃ pamuñce.**

**8. Sace ca jaññā avisayhamattano, na te hi mayham sukhāgamāya,
Eko va tibbāni saheyya dhīro, saccam hirottappamapekkhamāno ti.**

Tattha **uppajje** ti sace tava uppajjeyya. **Mā akkhāhi** ti mā kathehi. **Dubbijānataram tato** ti tato tiracchānagatavassitato pi dubbijānataram, tasmā tathato ajānitvā haritum asamatthassa attano dukkham na

kathetabbamevā ti. Api **ce** ti gāthā vuttatthāva. **Anānupuṭṭho** ti punappunam puṭṭho. **Pavedaye** ti katheti. **Akālarūpe** ti akāle. **Kālan**-ti attano guyhassa kathanakālam. **Tathāvidhassā** ti paṇḍitapurisam attanā saddhim ekamanam veditvā tathāvidhassa ācikkheyya. **Tibbānī** ti dukkhāni.

Sace ti yadi attano dukkham avisayham attano vā paresam vā purisakarena atekiccham jāneyya. **Te hī** ti te eva lokapaveṇikā, aṭṭhalokadhammā ti attho. Idam vuttam hoti: atha ayam lokapaveṇī na mayham eva sukhāgamāya uppannā, aṭṭhahi lokadhammehi parimutto nāma natthi, evam sante sukham-eva patthentena parassa dukkhāropanam nāma na yuttam, netam hirottappasampannena kattabham, atthi ca me hirī ottappanti saccam samvijjamānam attani hirottappam apekkhamāno va aññassa anārocetvā eko va tibbāni saheyya dhīroti.

Evam {4.227} mahāsatto sattahi gāthāhi rañño dhammam desetvā attano ācariyadhanassa pariyesitabhāvam dassento catasso gāthā abhāsi:

**9. Aham raṭṭhe vicaranto, nigame rājadhāniyo,
Bhikkhamāno mahārāja, ācariyassa dhanatthiko.**

**10. Gahapatī rājapurise, mahāsāle ca brāhmaṇe,
Alattham satta nikkhāni, suvaṇṇassa janādhipa,
Te me naṭṭhā mahārāja, tasmā socāmaham bhusam.**

**11. Purisā te mahārāja, manasānuvicintitā,
Nālam dukkhā pamocetum, tasmā tesam na byāharim.**

**12. Tvaṇca kho me mahārāja, manasānuvicintito,
Alam dukkhā pamocetum, tasmā tuyham pavedayin-ti.**

Tattha **bhikkhamāno** ti ete gahapati ādayo yācamāno. **Te me** ti te satta nikkhā mama gaṅgam tarantassa naṭṭhā, gaṅgāyam patitā. **Purisā te** ti mahārāja, tava dūtapurisā. **Anuvicintitāti**: “Nālam ime mam dukkhā mocetun”-ti mayā ñātā. **Tasmā** ti tena kāraṇena tesam attano dukkham nācikkhim. **Pavedayin**-ti kathesim.

Rājā tassa dhammakatham sutvā: “Mā cintayī, brāhmaṇa, aham te ācariyadhanam dassām” ti dviguṇadhanamadāsi. Tamattham pakāsento satthā osānagāthamāha.

**13. Tassādāsi pasannatto, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano,
Jātarūpamaye nikkhe, suvaṇṇassa catuddasā ti.**

Tattha **jātarūpamaye** ti te suvaṇṇassa catuddasa nikkhe jātarūpamaye yeva adāsi, na yassa vā tassa vā suvaṇṇassā ti attho.

Mahāsatto rañño ovādaṃ datvā ācariyassa dhanam datvā dānādīni puñṇāni katvā rājā pi tassovāde ṭhito dhammena rajjam kāretvā ubho pi yathākamam gatā.

Satthā {4.228} imam dhammadesanam āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato upāyakuśaloyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando ahoṣi, ācariyo sārīputto, brāhmaṇamaṇavo pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Dūtajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 479 Kālīṅgabodhi-jātakavaṇṇanā

Rājā kālīṅgo cakkavattī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ānandattherena kataṃ mahābodhipūjam ārabha kathesi. Veneyyaśaṅgahatthāya hi tathāgate janapadacārikam pakkante sāvattvivāsino gandhamālādīhatthā jetavanam gantvā aññaṃ pūjanīyaṭṭhānam alabhivā gandhakuṭṭidvāre pātetvā gacchanti, te ulārapāmojjā na honti. Taṃ kāraṇam natvā anāthapiṇḍiko tathāgatassa jetavanam āgatakāle ānandattherassa santikam gantvā: “Bhante, ayaṃ viharo tathāgate cārikam pakkante nipaccayo hoti, manussānam gandhamālādīhi pūjanīyaṭṭhānam na hoti, sādhu, bhante, tathāgatassa imamattham ārocetvā ekassa pūjanīyaṭṭhānassa sakkuṇeyyabhāvaṃ jānāthā” ti āha. So: “Sādhu” ti sampañicchitvā tathāgataṃ pucchi: “Kati nu kho, bhante, cetiyānī” ti? “Tīṇi ānandā” ti. “Katamāni, bhante, tīṇī” ti? “Sārīrikam pāribhogikam uddissakan”-ti. “Sakkā pana, bhante, tumhesu dharantesu yeva cetiyam kātun”-ti. “Ānanda, sārīrikam na sakkā kātum. Tañhi buddhānam parinibbānakāle hoti, uddissakam avatthukam mamāyanamattam-eva hoti, buddhehi paribhutto mahābodhirukkho buddhesu dharantesu pi cetiyamevā” ti. “Bhante, tumhesu pakkantesu jetavanaviharo appaṭisaraṇo hoti, mahājano pūjanīyaṭṭhānam na labhati, mahābodhito bījam āharitvā jetavanadvāre ropessāmi, bhante” ti. “Sādhu, ānanda, ropehi, evaṃ sante jetavane mama nibaddhavāso viya bhavissatī” ti.

Thero kosalanarindassa anāthapiṇḍikassa visākhādīnañca ārocetvā jetavanadvāre bodhiropanaṭṭhāne āvātam khaṇāpetvā mahāmoggallānattheram

āha: “bhante, ahaṃ jetavanadvāre bodhiṃ ropessāmi, mahābodhito me bodhipakkaṃ āharathā” ti. Thero: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā ākāseṇa bodhimaṇḍaṃ gantvā vaṇṭā parigalantaṃ {4.229} pakkaṃ bhūmiṃ asampattam-eva cīvarena sampaṭicchitvā gahetvā ānandattherassa adāsi. Ānandatthero: “Ajja bodhiṃ ropessāmi” ti kosalarājādīnaṃ ārocesi. Rājā sāyanhasamaye mahantena parivārena sabbūpakaraṇāni gāhāpetvā āgami, tathā anāthapiṇḍiko visākhā ca añño ca saddho jano. Thero mahābodhiropanaṭṭhāne mahantaṃ suvaṇṇakaṭāhaṃ ṭhapetvā heṭṭhā chiddaṃ kāretvā gandhakalalassa pūretvā: “Idaṃ bodhipakkaṃ ropehi, mahārājā” ti rañño adāsi. So cintesi: “Rajjaṃ nāma na sabbakālaṃ amhākaṃ hatthe tiṭṭhati, idaṃ mayā anāthapiṇḍikena ropāpetuṃ vaṭṭatī” ti. So taṃ bodhipakkaṃ mahāseṭṭhissa hatthe ṭhapesi. Anāthapiṇḍiko gandhakalalaṃ viyūhitvā tattha pātesi. Tasmīṃ tassa hatthato muttamatte yeva sabbesaṃ passantānaññeva naṅgalasīsapamāṇo bodhikhandho paṇṇāsahatthubbedho uṭṭhahi, catūsu disāsu uddhañcāti pañca mahāsākhā paṇṇāsahatthāva nikkhamimsu. Iti so taṅkhaṇaṇñeva vanappatijetṭhako hutvā atṭhāsi. Rājā atṭhārasamatte suvaṇṇarajataghaṭe gandhodakena pūretvā nīluppalahatthakādipaṭimaṇḍite mahābodhiṃ parikkhipitvā puṇṇaghaṭe paṭipāṭiyā ṭhapesi, sattaratanamayaṃ vedikaṃ kāresi, suvaṇṇamissakaṃ vālukaṃ okiri, pākāraparikkhepaṃ kāresi, sattaratanamayaṃ dvārakoṭṭhakaṃ kāresi, sakkāro mahā ahosi.

Thero tathāgataṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, tumhehi mahābodhimūle samāpannasamāpattiṃ mayā ropitabodhimūle nisīditvā mahājanassa hitatthāya samāpajjathā” ti āha. “Ānanda, kiṃ kathesi, mayi mahābodhimūle samāpannasamāpattiṃ samāpajjitvā nisinne añño padeso dhāretuṃ na sakkotī” ti. “Bhante, mahājanassa hitatthāya imassa bhūmippadesassa dhuvaniyāmena samāpattisukhena taṃ bodhimūlaṃ paribhuñjathā” ti. Satthā ekarattiṃ samāpattisukhena paribhuñji. Thero kosalarājādīnaṃ kathetvā bodhimahaṃ nāma kāresi. So pi kho bodhirukkho ānandattherena ropitattā **ānandabodhiyevā** ti paññāyittha. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso āyasmā ānando dharante yeva tathāgate bodhiṃ ropetvā mahāpūjaṃ kāresi, {4.230} aho mahāguṇo thero” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānando saparivāresu catūsu mahādīpesu manusse gahetvā bahugandhamālādīni āharitvā mahābodhimaṇḍe bodhimahaṃ kāresiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kaliṅgaratthe dantapuranagare kāliṅgo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa mahākāliṅgo, cūḷakāliṅgoti dve puttā ahesuṃ. Nemittakā: “Jeṭṭhaputto pitu accayena rajjaṃ kāressati, kaniṭṭho pana isipabbajjaṃ pabbajitvā bhikkhāya carissati, putto panassa cakkavattī bhavissati” ti byākariṃsu. Aparabhāge jeṭṭhaputto pitu accayena rājā ahosi, kaniṭṭho pana uparājā. So: “Putto kira me cakkavattī bhavissati” ti puttaṃ nissāya mānaṃ akāsi. Rājā asahanto: “Cūḷakāliṅgaṃ gaṇhā” ti ekaṃ atthacarakāṃ āṇāpesi. So gantvā: “Kumāra, rājā taṃ gaṇhāpetukāmo, tava jīvitāṃ rakkhāhi” ti āha. So attano lañjanamuddikañca sukhumakambalañca khaggañcāti imāni tīṇi atthacarakāmacassa dassetvā: “Imāya saññāya mama puttassa rajjaṃ dadeyyāthā” ti vatvā araṇṇaṃ pavisitvā ramaṇīye bhūmibhāge assamaṃ katvā isipabbajjaṃ pabbajitvā nadītīre vāsaṃ kappesi.

Maddaratthe pi sāgalanagare maddarañño aggamaheṣī dhītaraṃ vijāyi. Taṃ nemittakā: “Ayaṃ bhikkhaṃ caritvā jīvikaṃ kappessati, putto panassā cakkavattī bhavissati” ti byākariṃsu. Sakalajambudīpe rājāno taṃ pavattim sutvā ekappahāreneva āgantvā sāgalanagaraṃ rundhiṃsu. Maddarājā cintesi: “Sacāhaṃ imaṃ ekassa dassāmi, sesarājāno kujjhissanti, mama dhītaraṃ rakkhissāmi” ti dhītarañca bhariyañca gahetvā aññatakavesena palāyitvā araṇṇaṃ pavisitvā cūḷakāliṅgakumārassa assamapadato uparibhāge assamaṃ {4.231} katvā pabbajitvā uñchācariyāya jīvikaṃ kappento tattha paṭivasati. Mātāpitāro: “Dhītaraṃ rakkhissāmā” ti taṃ assamapade katvā phalāphalattāya gacchanti. Sā tesāṃ gatakāle nānāpupphāni gahetvā pupphacumbaṭakaṃ katvā gaṅgātīre ṭhapitasopānapanti viya jāto eko supupphito ambarukkho atthi, taṃ abhiruhitvā kilītvā pupphacumbaṭakaṃ uduke khi pi. Taṃ ekadivasāṃ gaṅgāyaṃ nhāyantassa cūḷakāliṅgakumārassa sīse laggi. So taṃ oloketvā: “Idaṃ ekāya itthiyā kataṃ, no ca kho mahallikāya, taruṇakumārikāya katakammaṃ, vīmaṃsissāmi tāva nan”-ti kilesavasena uparigaṇgaṃ gantvā tassā ambarukkhe nisīditvā madhurena sarena gāyantiyā saddaṃ sutvā rukkhamaṇaṃ gantvā taṃ disvā: “Bhadde, kā nāma tvaṃ”-ti āha. “Manussitthīhamasmi sāmī” ti. “Tena hi otarāhi” ti. “Na sakkā sāmī, ahaṃ khattiyā” ti. “Bhadde, ahaṃ-pi khattiyō yeva, otarāhi” ti. Sāmī, na vacanamatteneva khattiyō hoti, yadisi khattiyō, khattiyamāyaṃ kathehi” ti. Te ubho pi aññamaññaṃ khattiyamāyaṃ kathayimṃsu. Rājadhītā otari.

Te aññamaññaṃ ajjhācāraṃ carimṃsu. Sā mātāpitūsu āgatesu tassa kāliṅgarājaputtabhāvañceva araṇṇaṃ pavittakāraṇaṃ vitthārena tesāṃ

kathesi. Te: “Sādhū” ti sampañicchitvā taṃ tassa adamsu. Tesam piyasamvāsena vasantānaṃ rājadhītā gabbhaṃ labhitvā dasamāsaccayena dhaññapuññalakkaṇasampannaṃ puttaṃ vijāyi, “kāliṅgo” tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto pitu ceva ayyakassa ca santike sabbasippānaṃ nipphattiṃ pāpuṇi. Athassa pitā nakkhattayogavasena bhātu matabbhāvaṃ ñatvā: “Tāta, mā tvaṃ araṇṇe vasa, petteyyo te mahākāliṅgo kālakato, tvaṃ dantapurānagaraṃ gantvā kulasantakaṃ sakalarajjaṃ gaṇhāhi” ti vatvā attanā {4.232} ānītaṃ muddikaṇca kambalaṇca khaggaṇca datvā: “Tāta, dantapurānagare asukavīthiyaṃ amhākaṃ atthacarako amacco atthi, tassa gehe sayanamajjhe otaritvā imāni tīṇi ratanāni tassa dassetvā mama puttabhāvaṃ ācikkha, so taṃ rajje patiṭṭhāpessatī” ti uyyojesi. So mātāpitāro ca ayyakāyyike ca vanditvā puññamahiddhiyā ākāseṇa gantvā amaccassa sayanapitṭhe yeva otaritvā: “Kosi tvaṃ”-ti puṭṭho: “Cūlakāliṅgassa puttomhī” ti ācikkhitvā tāni ratanāni dassesi. Amacco rājaparisāya ārocesi. Amaccā nagaraṃ alaṅkārapetvā tassa setacchattaṃ ussāpayimsu.

Athassa kāliṅgabhāradvājo nāma purohito tassa dasa cakkavattivattāni ācikkhi. So taṃ vattaṃ pūresi. Athassa pannarasauposathadivase cakkadahato cakkaratanaṃ, uposathakulato hatthirātanaṃ, valāhakakulato assaratanaṃ, vepullapabbatato maṇirātanaṃ āgami, itthirātanaṃ gahapātirātanaṃ pariṇāyakarātanaṃ pātubhavanti. So sakalacakkavāḷagabbhe rajjaṃ gaṇhitvā ekadivasaṇca chattimsayojanāya parisāya parivuto sabbasetam kelāsakūṭapaṭibhāgaṃ hatthiṃ āruya mahantena sirivilāseṇa mātāpitūnaṃ santikaṃ pāyāsi. Athassa sabbabuddhānaṃ jayapallaṅkassa pathavīnābhībhūtaṃ mahābodhimaṇḍassa uparibhāge nāgo gantuṃ nāsakkhi. Rājā punappunaṃ codesi, so nāsakkhi yeva. Tamatthaṃ pakāsento satthā paṭhamam gāthamāha.

**1. Rājā kāliṅgo cakkavatti, dhammena pathavīmanusāsam,
Agamā bodhisamīpaṃ, nāgena mahānubhāvenā ti.**

Atha raṇṇo purohito raṇṇā saddhiṃ gacchanto: “Ākāse āvaraṇaṃ nāma natthi, kiṃ nu kho rājā hatthiṃ pesetuṃ na sakkoti, {4.233} vīmaṃsissāmī” ti ākāsatō oruya sabbabuddhānaṃ yeva jayapallaṅkaṃ pathavīnābhimaṇḍalabhūtaṃ bhūmibhāgaṃ passi. Tadā kira tattha aṭṭharājakaṛisamatte ṭhāne kesamassumattam-pi tiṇaṃ nāma natthi, rajatapattāvaṇṇavālukaṃ vippakiṇṇā honti, samantā tiṇalatāvanappatiyo bodhimaṇḍaṃ padakkhiṇaṃ katvā āvaṭṭetvā

bodhimaṇḍābhimukhāva aṭṭhaṃsu. Brāhmaṇo taṃ bhūmibhāgaṃ oloketvā:
“Idaṇhi sabbabuddhānaṃ sabbakilesaviddhaṃsanaṭṭhānaṃ, imassa uparibhāge
sakkādīhi pi na sakkā gantun”-ti cintetvā kāliṅgaraṇṇo santikaṃ gantvā
bodhimaṇḍassa vaṇṇaṃ kathetvā rājānaṃ: “Otarā” ti āha. Tamatthaṃ pakāsento
satthā imā gāthā āha:

**2. Kāliṅgo bhāradvājo ca, rājānaṃ kāliṅgaṃ samaṇakolaṇṇaṃ,
Cakkaṃ vattayato pariggahetvā, pañjali idamavoca.**

**3. Paccoroha mahārāja, bhūmibhāgo yathā samaṇuggato,
Idha anadhivarā buddhā, abhisambuddhā virocanti.**

**4. Padakkhiṇato āvaṭṭā, tiṇalatā asmiṃ bhūmibhāgasmiṃ,
Pathaviyā nābhīyaṃ maṇḍo, iti no sutāṃ mante mahārāja.**

**5. Sāgarapariyantāya, mediniyā sabbabhūtaḍḍharāṇiyā,
Pathaviyā ayaṃ maṇḍo, orohitvā namo karoḥi.**

**6. Ye te bhavanti nāgā ca, abhijātā ca kuṇjarā,
Ettāvatā padesaṃ te, nāgā neva mupayanti.**

**7. Abhijāto nāgo kāmaṃ, peshehi kuṇjaraṃ dantiṃ,
Ettāvatā padeso, sakkā nāgena mupagantuṃ.**

**8. Taṃ sutvā rājā kāliṅgo, veyyaṇjanikavaco nisāmetvā,
Sampesesi nāgaṃ ṇassāma, mayaṃ yathimassidaṃ vacanaṃ.**

**9. Sampesito ca raṇṇā, nāgo koṇco va abhinaditvāna,
Paṭisakkitvā nisīdi, garuṃva bhāraṃ asahamāno ti.**

Tattha {4.234} **samaṇakolaṇṇaṃ**-ti tāpasānaṃ puttaṃ. **Cakkaṃ vattayato** ti cakkaṃ vattayamānaṃ, cakkavattinti attho. **Pariggahetvā** ti bhūmibhāgaṃ vīmaṃsitvā. **Samaṇuggato** ti sabbabuddhehi vaṇṇito. **Anadhivarā** ti atulyā appameyyā. **Virocanti** ti vihatasabbakilesandhakārā taruṇasūriyā viya idha nisinnā virocanti. **Tiṇalatā** ti tiṇāni ca latāyo ca. **Maṇḍo** ti catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalāya pathaviyā maṇḍo sāro nābhībhūto acalaṭṭhānaṃ, kappe saṇṭhahante paṭhamāṃ saṇṭhahati, vinassante pacchā vinassati. **Iti no sutan**-ti evaṃ amhehi lakkhaṇamantavasena sutāṃ. **Orohitvā** ti ākāso otaritvā imassa sabbabuddhānaṃ kilesaviddhaṃsanaṭṭhānaṃ **namo karoḥi**, pūjāsakkāraṃ karoḥi.

Ye te ti ye cakkavattirañño hatthiratanasaṅkhātā uposathakule nibbattanāgā.
Ettāvatā ti sabbe pi te ettakaṃ padesaṃ neva upayanti, koṭṭiyamānā pi na upagacchanti yeva. **Abhijāto** ti gocariyādīni aṭṭha hatthikulāni abhibhavitvā atikkamitvā uposathakule jāto. **Kuñjaraṇ**-ti uttamaṃ. **Ettāvatā** ti ettako padeso sakkā etena nāgena upagantum, ito uttari na sakkā, abhikaṅkhanto vajiraṅkusena saññaṃ datvā pesehīti. **Veyyañjanikavaco nisāmetvā** ti bhikkhave, so rājā tassa lakkhaṇapāṭhakassa veyyañjanikassa kālīṅgabhāradvājassa vaco nisāmetvā upadhāretvā: “Nassāma mayaṃ yathā imassa vacanaṃ yadi vā saccaṃ yadi vā alikaṃ”-ti vīmaṃsanto nāgaṃ pesesī ti attho. **Koṇco va abhinaditvānā** ti bhikkhave, so nāgo tena rañña vajiraṅkusena codetvā pesito koṇcasakuṇo viya naditvā paṭisakkitvā soṇḍaṃ ukkhipitvā gīvaṃ unnāmetvā garuṃ bhāraṃ vahitum asakkonto viya ākāse yeva nisīdi.

So tena punappunaṃ vijjhiyamāno vedanaṃ sahitum asakkonto kālamakāsi.
Rājā panassa matabhāvaṃ ajānanto piṭṭhe nisinno va ahosi. Kālīṅgabhāradvājo:
“Mahārāja, tava nāgo niruddho, aññaṃ hatthiṃ saṅkamā” ti āha. Tamatthaṃ pakāsento satthā dasamaṃ gāthamāha.

**10. Kālīṅgabhāradvājo, nāgaṃ khīṇāyukaṃ viditvāna,
Rājānaṃ kālīṅgaṃ, taramāno ajjhabhāsīttha,
Aññaṃ saṅkama nāgaṃ, nāgo khīṇāyuko mahārājā ti.**

Tattha {4.235} **nāgo khīṇāyuko** ti nāgo te jīvitakkhayaṃ patto, yaṃ kiñci karontena na sakkā piṭṭhe nisinna bodhimaṇḍamatthakena gantum. **Aññaṃ nāgaṃ saṅkamā** ti rañño puññiddhibalena añño nāgo uposathakulato āgantvā piṭṭhiṃ upanāmesi.

Rājā tassa piṭṭhiyaṃ nisīdi. Tasmim khaṇe matahatthī bhūmiyaṃ pati.
Tamatthaṃ pakāsento satthā itaraṃ gāthamāha.

**11. Taṃ sutvā kālīṅgo, taramāno saṅkamī nāgaṃ,
Saṅkanteva rañṇe nāgo, tattheva pati bhumiya,
Veyyañjanikavaco, yathā tathā ahu nāgo ti.**

Atha rājā ākāśato oruyha bodhimaṇḍaṃ oloketvā pāṭihāriyaṃ disvā bhāradvājassa thutiṃ karonto āha:

**12. Kāliṅgo rājā kāliṅgaṃ, brāhmaṇaṃ etad-avoca,
Tvam-eva asi sambuddho, sabbaññū sabbadassāvī ti.**

Brāhmaṇo taṃ anadhivāsento attānaṃ nīcaṭṭhāne ṭhapetvā buddhe yeva ukkhipitvā vaṇṇesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā imā gāthā abhāsi:

**13. Taṃ anadhivāsento kāliṅga, brāhmaṇo idamavoca,
Veyyañjanikā hi mayaṃ, buddhā sabbaññuno mahārāja.**

**14. Sabbaññū sabbavidū ca, buddhā na lakkhaṇena jānanti,
Āgamabalasā hi mayaṃ, buddhā sabbaṃ pajānantī ti.**

Tattha **veyyañjanikā** ti mahārāja, mayaṃ byañjanaṃ disvā byākaraṇasamatthā sutabuddhā nāma, buddhā pana sabbaññū sabbavidū. Buddhā hi atītādibhedaṃ sabbaṃ jānanti ceva passanti ca, sabbaññutaññāṇena te sabbaṃ jānanti, na lakkhaṇena. Mayaṃ pana āgamabalasā attano sippabaleneva jānāma, taṃca ekadesam-eva, buddhā pana sabbaṃ pajānantīti.

Rājā buddhaguṇe sutvā somanassappatto hutvā sakalacakkavāḷavāsikehi bahugandhamālaṃ āharāpetvā mahābodhimaṇḍe sattāhaṃ vasitvā mahābodhipūjaṃ kāresi. Tamatthaṃ {4.236} pakāsento satthā imaṃ gāthādvayamāha:

**15. Mahayitvā sambodhiṃ, nānāturiyehi vajjamānehi,
Mālāvillepanaṃ abhiharitvā, atha rājā manupāyāsi.**

**16. Saṭṭhi vāhasahassāni, pupphānaṃ sannipātayi,
Pūjesi rājā kāliṅgo, bodhimaṇḍamanuttaraṇa-ti.**

Tattha **manupāyāsi** ti mātāpitūnaṃ santikaṃ agamāsi. So mahābodhimaṇḍe aṭṭhārasaṭṭhaṃ suvaṇṇatthambhaṃ ussāpesi. Tassa sattaratanamayā vedikā kāresi, ratanamissakaṃ vālukaṃ okirāpetvā pākāraparikkhitaṃ kāresi, sattaratanamayam dvārakoṭṭhakaṃ kāresi, devasikaṃ pupphānaṃ saṭṭhivāhasahassāni sannipātayi, evaṃ bodhimaṇḍaṃ pūjesi. Pāḷiyaṃ pana: “Saṭṭhi vāhasahassāni pupphānaṃ”-ti ettakam-eva āgataṃ.

Evaṃ mahābodhipūjaṃ katvā mātāpitaro ayyakāyyike ca ādāya dantapuram-eva ānetvā dānādīni puñṇāni katvā tāvatimsabhavane nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānando bodhipūjaṃ kāresiyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā māṇavakakāliṅgo ānando ahosi, kāliṅgabhāradvājo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Kāliṅgabodhipūjātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 480 Akittijātakavaṇṇanā

Akittim disvā sammantan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sāvattvivāsīm dānapatim upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira satthāraṃ nimantetvā sattāhaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā pariyosānadivase ariyasaṅghassa sabbaparikkhāre adāsi. Athassa satthā parisamajjhe yeva anumodanaṃ karonto: “Upāsaka, mahā te pariccāgo, aho dukkaraṃ tayā kataṃ, ayañhi dānavaṃso nāma porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, dānaṃ nāma gihinā pi pabbajitenā pi dātabbam-eva. Porāṇakapaṇḍitā pana pabbajitvā araṇṇe vasantā pi aloṇakaṃ vidhūpanaṃ udakamattasittāṃ kārappaṇṇaṃ {4.237} khādamānā pi sampattayācakānaṃ yāvadatthaṃ datvā sayāṃ pītisukhena yāpayimsū” ti vatvā: “Bhante, idaṃ tāva sabbaparikkhāradānaṃ mahājanassa pākaṭaṃ, tumhehi vuttaṃ apākaṭaṃ, taṃ no kathethā” ti tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhavassa brāhmaṇamahāsālassa kule nibbatti, “akittī” tissa nāmaṃ karimsu. Tassa padasā gamanakāle bhaginī pi jāyi, “yasavatī” tissā nāmaṃ karimsu. Mahāsatto soḷasavassakāle takkasilāṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgami. Athassa mātāpitāro kalamakaṃsu. So tesāṃ petakiccāni kāretvā dhanavilokanaṃ karonto: “Asuko nāma ettakaṃ dhanāṃ saṇṭhapetvā atīto, asuko ettakan”-ti vacanaṃ sutvā saṃviggamānaso hutvā: “Idaṃ dhanam-eva paññāyati, na dhanassa saṃhārakā, sabbe imaṃ dhanāṃ pahā yeva gatā, ahaṃ pana taṃ ādāya gamissāmī” ti bhaginiṃ pakkosāpetvā: “Tvaṃ imaṃ dhanāṃ paṭipajjāhī” ti āha. “Tumhākaṃ pana ko ajjhāsayo” ti? “Pabbajitukāmomhī” ti. “Bhātika, ahaṃ tumhehi chaḍḍitaṃ kheḷaṃ na sirasā sampaṭicchāmi, na me iminā attho, aham-pi pabbajissāmī” ti. So rājānaṃ āpucchitvā bheriṃ carāpesi: “Dhanena atthikā akittipaṇḍitassa gehaṃ āgacchantū” ti.

So sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā dhane akhīyamāne cintesi: “Ime saṅkhārā khīyanti, kiṃ me dhanakīlāya, atthikā taṃ gaṇhissantī” ti nivesanadvāraṃ vivaritvā: “Dinnaññeva harantū” ti sahiraññasuvaṇṇaṃ gehaṃ pahāya ñātimaṇḍalassa paridevantassa bhaginiṃ gahetvā bārāṇasito nikkhami. Yena dvārena nikkhami, taṃ akittidvāraṃ nāma jātaṃ, yena titthena nadiṃ otiṇṇo, tam-pi akittititthaṃ nāma jātaṃ. So dve tīṇi yojanāni gantvā ramaṇīye thāne paṇṇasālaṃ katvā bhaginiyā saddhim pabbaji. Tassa pabbajitakālato {4.238} paṭṭhāya bahugāmanigamarājadhānivāsino pabbajimsu. Mahāparivāro ahosi,

mahālābhasakkāro nibbatti, buddhuppādakālo viya pavatti. Atha mahāsatto: “Ayaṃ lābhasakkāro mahā, parivāro pi mahanto, mayā ekakeneva viharitum vaṭṭatī” ti cintetvā avelāya antamaso bhaginim-pi ajānāpetvā ekako va nikkhamitvā anupubbena dāṃḍaraṭṭhaṃ patvā kāvīrapaṭṭanasamīpe uyyāne viharanto jhānābhīṇṇāyo nibbattesi. Tatrāpissa mahālābhasakkāro uppajji. So taṃ jigucchitvā chaḍḍetvā ākāseṇa gantvā nāgadīpasamīpe kāradīpe otari. Tadā kāradīpo ahidīpo nāma ahosi. So tattha mahantaṃ kārarukkhaṃ upanissāya paṇṇasālaṃ māpetvā vāsaṃ kappesi. Tattha tassa vasanabhāvaṃ na koci jānāti. Athassa bhaginī bhātaraṃ gavesamānā anupubbena dāṃḍaraṭṭhaṃ patvā taṃ adisvā tena vasitaṭṭhāne yeva vasi, jhānaṃ pana nibbattetum nāsakkhi.

Mahāsatto appicchatāya katthaci agantvā tassa rukkhassa phalakāle phalāni khādati, pattakāle pattāni udakasittāni khādati. Tassa sīlatejēna sakkassa paṇḍukambalasilāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko: “Ko nu kho maṃ ṭhānā cāvetukāmo” ti āvajjento akittipaṇḍitaṃ disvā: “Kimatthaṃ esa tāpaso sīlāni rakkhati, sakkattaṃ nu kho pattheti, udāhu aññaṃ, vīmimsissāmi naṃ. Ayañhi dukkhena jīvikaṃ kappesi, udakasittāni kārapaṇṇāni khādati, sace sakkattaṃ pattheti, attano sittapattāni mayhaṃ dassati, no ce, na dassatī” ti brāhmaṇavaṇṇena tassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto kārapaṇṇāni sedetvā otāretvā: “Sītalabhūtāni khādissāmī” ti paṇṇasāladvāre nisīdi. Athassa purato sakko bhikkhāya aṭṭhāsi. Mahāsatto taṃ disvā somanassappaṭto hutvā: “Lābhā vata me, yohaṃ yācakaṃ passāmi, ajja me manorathaṃ matthakaṃ {4.239} pāpetvā dānaṃ dassāmī” ti pakkabhājaneneva ādāya gantvā: “Idaṃ me dānaṃ sabbaññutaññāṇassa paccayo hotū” ti attano asesetvā tassa bhājane pakkhi pi. Brāhmaṇo taṃ gahetvā thokaṃ gantvā antaradhāyi. Mahāsatto pi tassa datvā puna apacitvā pītisukheneva vītinaṃmetvā punadivase pacitvā tattheva paṇṇasāladvāre nisīdi.

Sakko puna brāhmaṇavesena agamāsi. Punapissa datvā mahāsatto tattheva vītinaṃmesi. Tatiyadivase pi tattheva datvā: “Aho me lābhā vata, kārapaṇṇāni nissāya mahantaṃ puññaṃ pasutan”-ti somanassappaṭto tayo divase anāhāratāya dubbalo pi samāno majjhanhikasamaye paṇṇasālato nikkhamitvā dānaṃ āvajjento paṇṇasāladvāre nisīdi. Sakko pi cintesi: “Ayaṃ brāhmaṇo tayo divase nirāhāro hutvā evaṃ dubbalo pi dānaṃ dento tuṭṭhacitto va deti, cittassa aññathattam-pi natthi, ahaṃ imaṃ ‘idaṃ nāma patthetvā deti’ ti na jānāmi, pucchitvā ajjhāsayamassa sutvā dānakāraṇaṃ jānissāmī” ti. So majjhanhike vītivatte mahantena sirisobhaggena gaganatale taruṇasūriyo viya jalamāno

āgantvā mahāsattassa purato va ṭhatvā: “Ambho tāpasa, evaṃ uṇhavāte paharante evarūpe loṇajalaparikkhitte araṇṇe kimatthaṃ tapokammaṃ karosī” ti pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā paṭhamam gāthamāha.

**1. Akittiṃ disvā sammantaṃ, sakko bhūtapatī bravi,
Kiṃ patthayaṃ mahābrahme, eko sammasi ghammanī ti.**

Tattha **kiṃ patthayan**-ti kiṃ manussasampattiṃ patthento, udāhu sakkasampatti ādīnaṃ aññataranti.

Mahāsatto taṃ sutvā sakkabhāvañcassa ñatvā: “Nāhaṃ etā sampattiyo patthemī, sabbaññutaṃ pana patthento tapokammaṃ karomī” ti pakāsetuṃ dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dukkho {4.240} punabbhavo sakka, sarīrassa ca bhedanaṃ,
Sammohamaraṇaṃ dukkhaṃ, tasmā sammāmi vāsavā ti.**

Tattha **tasmā** ti yasmā punappunaṃ jāti khandhānaṃ bhedanaṃ sammohamaraṇaṃ dukkhaṃ, tasmā yatthetāni natthi, taṃ nibbānaṃ patthento idha sammāmīti evaṃ attano nibbānajjhāsayataṃ dīpeti.

Taṃ sutvā sakko tuṭṭhamānaso: “Sabbabhavesu kirāyaṃ ukkaṇṭhito nibbānatthāya araṇṇe viharati, varamassa dassāmī” ti varena nimantento tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Tattha **yaṃ kiñci manasicchasi** ti yaṃ manasā icchasi, taṃ dammi, varam gaṇhāhīti.

Mahāsatto varam gaṇhanto catutthaṃ gāthamāha.

**4. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Yena putte ca dāre ca, dhanadhaññaṃ piyāni ca,
Laddhā narā na tappanti, so lobho na mayī vase ti.**

Tattha **varañce me ado** ti sace varam mayhaṃ desi. **Piyāni cā** ti aññāni ca yāni piyabhaṇḍāni. **Na tappantī** ti punappunaṃ puttādayo patthenti yeva, na tittim upagacchanti. **Na mayī vase** ti mayi mā vasatu mā uppajjatu.

Athassa sakko tussitvā uttarim-pi varam dento mahāsatto ca varam gaṇhanto imā gāthā abhāsimsu:

5. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi.
6. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Khettaṃ vatthum hiraññaṇca, gavāssaṃ dāsaṇṇaṃ,
Yena jātena jīyanti, so doso na mayī vase.
7. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi.
8. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Bālaṃ na passe na suṇe, na ca bālena saṃvase,
Bālenallāpasallāpaṃ, na kare na ca rocaḍe.
9. Kiṃ {4.241} nu te akaraṃ bālo, vada kassapa kāraṇaṃ,
Kena kassapa bālassa, dassanaṃ nābhikaṇkhasi.
10. Anayaṃ nayati dummedho, adhurāyaṃ niyuñjati,
Dunnayo seyyaso hoti, sammā vutto pakuppati,
Vinayaṃ so na jānāti, sādhu tassa adassanaṃ.
11. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi.
12. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Dhīraṃ passe suṇe dhīraṃ, dhīrena saha saṃvase,
Dhīrenallāpasallāpaṃ, taṃ kare taṇca rocaḍe.
13. Kiṃ nu te akaraṃ dhīro, vada kassapa kāraṇaṃ,
Kena kassapa dhīrassa, dassanaṃ abhikaṇkhasi.
14. Nayaṃ nayati medhāvī, adhurāyaṃ na yuñjati,
Sunayo seyyaso hoti, sammā vutto na kuppati,
Vinayaṃ so pajānāti, sādhu tena samāgamo.
15. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi.
16. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Tato ratyā vivasāne, sūriyuggamanaṃ pati,
Dibbā bhakkhā pātubhaveyyum, sīlavanto ca yācakā.

**17. Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyaham,
Dadam cittaṃ pasādeyyam, etaṃ sakka varam vare.**

**18. Etasmiṃ te sulapite, patirūpe subhāsīte,
Varam kassapa te dammi, yaṃ kiñci manasicchasi.**

**19. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Na maṃ puna upeyyāsi, etaṃ sakka varam vare.**

**20. Bahūhi vatacariyāhi, narā ca atha nāriyo,
Dassanam abhikaṅkhanti, kiṃ nu me dassane bhayam.**

**21. Taṃ tādisaṃ devavaṇṇam, sabbakāmasamiddhinam,
Disvā tapo pamajjeyyam, etaṃ te dassane bhayan-ti.**

Tattha **yena jātenā** ti yena cittena jātena kuddhā sattā paṇavadhādīnam katattā rājadaṇḍavasena visakhādanādīhi vā attano maraṇavasena {4.242} etāni khetṭādīni jīyanti, so doso mayi na vaseyyāti yācati. **Na suṇe** ti asukaṭṭhāne nāma vasatīti pi imehi kāraṇehi na suṇeyyam. **Kiṃ nu te akaran-**ti kiṃ nu tava bālena mātā mārītā, udāhu tava pitā, aññaṃ vā pana te kiṃ nāma anatthaṃ bālo akaram.

Anayam nayatī ti akāraṇam: “Kāraṇan”-ti gaṇhāti, pāṇātipātādīni katvā jīvikam kappessāmīti evarūpāni anattakammāni cinteti. **Adhurāyan-**ti saddhādhurasīladhurapaññādhuresu ayojetvā ayoge niyuñjati. **Dunnayo seyyaso hotī** ti dunnayo va tassa seyyo hoti. Pañca dussīlakammāni samādāya vattanam-eva seyyoti gaṇhāti, hitapaṭipattiyā vā dunnayo hoti netum asakkuṇeyyo. **Sammā vutto** ti hetunā kāraṇena vutto kuppati. **Vinayanti:** “Evaṃ abhikkamitabban”-ti ādikam ācāravīnayaṃ na jānāti, ovādañca na sampañicchati. **Sādhu tassā** ti etehi kāraṇehi tassa adassanam-eva sādhu.

Sūriyuggamanam patī ti sūriyuggamanavelāya. **Dibbā bhakkhā** ti dibbabhojanam **yācakā** ti tassa dibbabhojanassa paṭiggāhakā. **Vatacariyāhī** ti dānasīlauposathakammehi. **Dassanam abhikaṅkhantī** ti dassanam mama abhikaṅkhanti. **Taṃ tādisan-**ti evarūpam dibbalaṅkāravibhūsitam.

Pamajjeyyan-ti pamādam āpajjeyyam. Tava sirisampattiṃ pattheyyam, evaṃ nibbānatthāya pavattite tapokamme sakkaṭṭhānam patthento pamatto nāma bhaveyyam, etaṃ tava dassane mayham bhayanti.

Sakko: “Sādhu, bhante, ito paṭṭhāya na te santikam āgamissāmā” ti taṃ vanditvā khamāpetvā pakkāmi. Mahāsatto yāvajīvam tattheva vasanto brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sakko anuruddho ahosi, akittipaṇḍito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Akittijātakavaṇṇanā sattamā

Ja 481 Takkāriyajātakavaṇṇanā

Aham-eva dubbhāsitaṃ bhāsi bālo ti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Ekasmiñhi antovasse dve aggasāvakā gaṇaṃ pahāya vivittāvāsaṃ vasitukāmā satthāraṃ āpucchitvā kokālikaraṭṭhe kokālikassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā taṃ evamāhaṃsu: “Āvuso kokālika, taṃ {4.243} nissāya amhākaṃ, amhe ca nissāya tava phāsuvihāro bhavissati, imaṃ temāsaṃ idha vaseyyāmā” ti. “Ko panāvuso, maṃ nissāya tumhākaṃ phāsuvihāro” ti. Sace tvaṃ āvuso: “Dve aggasāvakā idha viharantī” ti kassaci nāroceyyāsi, mayam sukhāṃ vihareyyāma, ayaṃ taṃ nissāya amhākaṃ phāsuvihāroti. “Atha tumhe nissāya mayhaṃ ko phāsuvihāro” ti? “Mayaṃ tuyhaṃ antotemāsaṃ dhammaṃ vācessāma, dhammakathaṃ kathessāma, esa tuyhaṃ amhe nissāya phāsuvihāro” ti. “Vasathāvuso, yathājjhāsayaṇā” ti. So tesāṃ patirūpaṃ senāsaṇaṃ adāsi. Te phalasaṃpattisukhena sukhāṃ vasiṃsu. Koci nesaṃ tattha vasanabhāvaṃ na jānāti.

Te vutthavassā pavāretvā: “Āvuso, taṃ nissāya sukhāṃ vutthāma, satthāraṃ vanditum gacchāmā” ti taṃ āpucchīṃsu. So: “Sādhū” ti sampañcchitvā te ādāya dhuraḡāme piṇḍāya carī. Therā katabhattakiccā gāmato nikkhamīṃsu. Kokāliko te uyyojetvā nivattitvā manussānaṃ ārocesi: “Upāsakā, tumhe tiracchānasadisā, dve aggasāvake temāsaṃ dhuravihāre vasante na jānittha, idāni te gatā” ti. Manussā: “Kasmā pana, bhante, amhākaṃ nārocitthā” ti vatvā bahuṃ sappitelādibhesajjañceva vatthacchādanañca gahetvā there upasaṅkamitvā vanditvā: “Khamatha no, bhante, mayaṃ tumhākaṃ aggasāvakabhāvaṃ na jānāma, ajja no kokālikabhadantassa vacanena ñātā, amhākaṃ anukampāya imāni bhesajjavatthacchādānāni gaṇhathā” ti āhaṃsu.

Kokāliko: “Therā appicchā santuṭṭhā, imāni vatthāni attanā aggahetvā mayhaṃ dassantī” ti cintevā upāsakehi saddhiṃ yeva therānaṃ santikaṃ gato. Therā bhikkhuparipācitattā tato kiñci neva attanā gaṇhiṃsu, na kokālikassa dāpesuṃ. Upāsakā: “Bhante, idāni agaṇhantā puna amhākaṃ anukampāya idha āgaccheyyāthā” ti yāciṃsu. Therā anadhivāsetvā satthu santikaṃ agamīṃsu.

Kokāliko: “Ime therā attanā agaṇhantā mayhaṃ na dāpesun”-ti āghātaṃ bandhi. Therā pi satthu santike thokaṃ vasitvā attano parivāre pañcabhikkhusate ca ādāya bhikkhusahassena saddhiṃ cārikaṃ caramānā kokālikaraṭṭhaṃ pattā. Te upāsakā paccuggamanā katvā there ādāya tam-eva vihāraṃ netvā devasikaṃ mahāsakkāraṃ karimsu. Pahutaṃ bhesajjavatthacchādanāṃ {4.244} uppajji, therehi saddhiṃ āgatabhikkhū cīvarāni vicārentā saddhiṃ āgatānaṃ bhikkhūnaññeva denti, kokālikassa na denti, therā pi tassa na dāpenti. Kokāliko cīvaraṃ alabhitvā: “Pāpicchā sārīputtamoggallānā, pubbe dīyamānaṃ lābhaṃ aggahetvā idāni gaṇhanti, pūretuṃ na sakkā, aññe na olokeṇti” ti there akkosati paribhāsati. Therā: “Ayaṃ amhe nissāya akusalaṃ pasavatī” ti saparivārā nikkhamitvā: “Aññaṃ, bhante, katipāhaṃ vasathā” ti manussehi yāciyamānā pi nivattituṃ na icchimsu.

Atheko daharo bhikkhu āha: “upāsakā, kathaṃ therā vasissanti, tumhākaṃ kulūpako thero idha imesaṃ vāsaṃ na sahatī” ti. Te tassa santikaṃ gantvā: “Bhante, tumhe kira therānaṃ idha vāsaṃ na sahattha, gacchatha ne khamāpetvā nivattetha, sace na nivattetha, palāyitvā aññattha vasathā” ti āhaṃsu. So upāsakānaṃ bhayena gantvā there yāci. Therā: “Gacchāvuso, na mayaṃ nivattāmā” ti pakkamimsu. So there nivattetuṃ asakkonto vihāraṃ-eva paccāgato. Atha naṃ upāsakā pucchimsu: “Nivattitā te, bhante, therā” ti. “Nivattetuṃ nāsakkehi āvuso” ti. Atha naṃ: “Imasmiṃ pāpadhamme vasante idha pesalā bhikkhū na vasissanti, nikkadḍhāma naṃ”-ti cintetvā: “Bhante, mā tvaṃ idha vasi, amhe nissāya tuyhaṃ kiñci natthī” ti āhaṃsu. So tehi nikkadḍhito pattacīvaramādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Pāpicchā, bhante, sārīputtamoggallānā, pāpikānaṃ icchānaṃ vasaṃ gatā” ti āha. Atha naṃ satthā: “Mā hevaṃ kokālika, avaca, mā hevaṃ kokālika avaca, pasādehi kokālika, sārīputtamoggallānesu cittaṃ, te pesalā bhikkhū” ti vāreti. Vārīto pi kokāliko: “Tumhe, bhante, tumhākaṃ aggasāvakaṇaṃ saddahatha, ahaṃ paccakkhato addasaṃ, pāpicchā ete paṭicchannakammantā dussīlā” ti vatvā yāvatatiyaṃ satthārā vārīto pi tatheva vatvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Tassa pakkantamattasseva sakalasārīre sāsapamattā piḷakā utṭhahitvā anupubbena vadḍhitvā beḷuvapakkamattā hutvā bhijjitvā pubbalohitāni paggharimsu. So nitthunanto vedanāppatto jetavanadvārakoṭṭhake nipajji. “Kokālikena dve aggasāvaka akkuṭṭhā” ti yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahoṣi.

Athassa upajjhāyo turū nāma brahmā {4.245} taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “There khamāpessāmi” ti āgantvā ākāse ṭhatvā: “Kokālika, pharusāṃ te kammaṃ

katam, aggasāvake pasādehī” ti āha. “Ko pana tvaṃ āvuso” ti? “Turū brahmā nāmāhan”-ti. “Nanu tvaṃ, āvuso, bhagavatā anāgāmīti byākato, anāgāmī ca anāvattidhammo asmā lokāti vuttam, tvaṃ saṅkāraṭṭhāne yakkho bhavissasī” ti mahābrahmaṃ apasādesi. So tam attano vacanam gāhāpetum asakkonto: “Tava vācāya tvaññeva paññāyissasī” ti vatvā suddhāvāsam-eva gato. Kokāliko pi kalam katvā padumaniraye uppajji. Tassa tattha nibbattabhāvaṃ ñatvā sahampatibrahmā tathāgatassa ārocesi, satthā bhikkhūnam ārocesi. Bhikkhū tassa aḡaṇam kathentā dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, kokāliko kira sārīputtamoggallāne akkositvā attano mukhaṃ nissāya padumaniraye uppanno” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinna” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva kokāliko vacanena hato attano mukhaṃ nissāya dukkhaṃ anubhoti, pubbe pi esa attano mukhaṃ nissāya dukkhaṃ anubhosiyeva” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente tassa purohito piṅgalo nikkhantadāṭho ahosi. Tassa brāhmaṇī aññena brāhmaṇena saddhiṃ aticari, so pi tādiso va. Purohito brāhmaṇiṃ punappunam vārento pi vāretum asakkonto cintesi: “Imam mama verim sahatthā māretum na sakkā, upāyena nam māressāmī” ti. So rājānam upasaṅkamitvā āha: “Mahārāja, tava nagaram sakalajambudīpe agganagaram, tvaṃ aggarājā, evam aggarañño nāma tava dakkhiṇadvāram duyuttam avamaṅgalan”-ti. “Ācariya, idāni kim kātābhan”-ti? “Maṅgalam katvā yojetabhan”-ti. “Kim laddhum vaṭṭatī” ti. “Purāṇadvāram hāretvā maṅgalayuttāni dārūni gahetvā nagarapariggāhakānam bhūtānam balim datvā maṅgalanakkhattena patiṭṭhāpetum vaṭṭatī” ti. “Tena hi evam karoṭhā” ti. Tadā bodhisatto takkāriyo nāma māṇavo hutvā {4.246} tassa santike sippam uggaṇhāti. Purohito purāṇadvāram hāretvā navam niṭṭhāpetvā rājānam āha: “niṭṭhitam, deva, dvāram, sve bhaddakam nakkhattam, tam anatikkamitvā balim katvā dvāram patiṭṭhāpetum vaṭṭatī” ti. “Ācariya, balikammatthāya kim laddhum vaṭṭatī” ti? “Deva, mahesakkaṃ dvāram mahesakkhāhi devatāhi pariggahitam, ekaṃ piṅgalam nikkhantadāṭham ubhatovissuddham brāhmaṇam māretvā tassa maṃsalohitena balim katvā sarīram heṭṭhā khpitvā dvāram patiṭṭhāpetabban, evam tumhākaṇca nagarassa ca vuḍḍhi bhavissatī” ti. “Sādhu ācariya, evarūpaṃ brāhmaṇam māretvā dvāram patiṭṭhāpehī” ti.

So tuṭṭhamānaso: “Sve paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmī” ti ussāhajāto attano geham gantvā mukhaṃ rakkhituṃ asakkonto turitaturito bhariyam āha: “pāpe

caṇḍāli ito paṭṭhāya kena saddhim abhiraṃsasi, sve te jāraṃ māretvā balikammaṃ karissāmī” ti. “Niraparādhaṃ kimkāraṇā māressasī” ti? Rājā: “Kaḷārapiṅgassa brāhmaṇassa maṃsalohitena balikammaṃ katvā nagaradvāraṃ paṭiṭṭhāpehī” ti āha, “jāro ca te kaḷārapiṅgalo, taṃ māretvā balikammaṃ karissāmī” ti. Sā jārassa santikaṃ sāsaṇaṃ pāhesi: “Rājā kira kaḷārapiṅgalaṃ brāhmaṇaṃ māretvā baliṃ kātukāmo, sace jīvitukāmo, aññe pi tayā sadise brāhmaṇe gaḥetvā kālasseva palāyassū” ti. So tathā akāsi. Taṃ nagare pākaṭaṃ ahosi, sakalanagarato sabbe kaḷārapiṅgalā palāyimsu.

Purohito paccāmittassa palātabhāvaṃ ajānitvā pāto va rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Deva, asukaṭṭhāne kaḷārapiṅgalo brāhmaṇo atthi, taṃ gaṇhāpethā” ti āha. Rājā amacce pesesi. Te taṃ apassantā āgantvā: “Palāto kirā” ti ārocesuṃ. “Aññattha upadhārethā” ti {4.247} sakalanagaraṃ upadhārentā pi na passiṃsu. Tato: “Aññaṃ upadhārethā” ti vutte: “Deva, ṭhapetvā purohitaṃ añño evarūpo natthī” ti vadiṃsu. Purohitaṃ na sakkā māretunti. “Deva, kiṃ kathetha, purohitassa kāraṇā ajja dvāre appaṭiṭṭhāpita nagaraṃ aguttaṃ bhavissati, ācariyo kathento: “Ajja nakkhattaṃ atikkamitvā ito saṃvaccharaccayena nakkhattaṃ labhissatī” ti kathesi, saṃvaccharaṃ nagare advārake paccatthikānaṃ okāso bhavissati, imaṃ māretvā aññena byattena brāhmaṇena balikammaṃ kāretvā dvāraṃ paṭiṭṭhāpessāmā” ti. “Atthi pana añño ācariyasadiso paṇḍito brāhmaṇo” ti? “Atthi deva, tassa antevāsī takkāriyamāṇavo nāma, tassa purohitaṭṭhānaṃ datvā maṅgalaṃ karoṭhā” ti.

Rājā taṃ pakkosāpetvā sammānaṃ kāretvā purohitaṭṭhānaṃ datvā tathā kātuṃ āṇāpesi. So mahantena parivārena nagaradvāraṃ agamāsi. Purohitaṃ rājānubhāvena bandhitvā ānayimsu. Mahāsatto dvāraṭṭhapanatṭhāne āvāṭaṃ khaṇāpetvā sāṇiṃ parikkhipāpetvā ācariyena saddhim antosāṇiyaṃ aṭṭhāsi. Ācariyo āvāṭaṃ oloketvā attano paṭiṭṭhaṃ alabhanto: “Attho tāva me nipphādito ahosi, bālattā pana mukhaṃ rakkhituṃ asakkonto vegena pāpitthiyā kathesiṃ, attanāva attano vadho ābhato” ti mahāsattaṃ ālapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Aham-eva dubbhāsitaṃ bhāsi bālo, bhekovaraññe ahimavhāyamāno, Takkāriye sobbhamimaṃ patāmi, na kireva sādhu ativelabhāṇī ti.

Tattha {4.248} **dubbhāsitaṃ bhāsi** ti dubbhāsitaṃ bhāsim. **Bhekovā** ti yathā araṇṇe maṇḍūko vassanto attano khādakaṃ ahim avhāyamāno dubbhāsitaṃ

bhāsati nāma, evaṃ aham-eva dubbhāsitaṃ bhāsim. **Takkāriye** ti tassa nāmaṃ, takkāriyāti itthiliṅgaṃ nāmaṃ, teneva taṃ ālapanto evamāha.

Taṃ sutvā mahāsatto dutiyaṃ gāthamāha.

2. Pappoti macco ativelabhāṇī, bandhaṃ vadhaṃ sokapariddavañca, Attānam-eva garahāsi ettha, ācera yaṃ taṃ nikhaṇanti sobbhe ti.

Tattha **ativelabhāṇī** ti velātikkantaṃ pamāṇātikkantaṃ katvā kathanāṃ nāma na sādhu, ativelabhāṇī puriso na sādhu ti attho. **Sokapariddavañcā** ti ācariya, evam-eva ativelabhāṇī puriso vadhaṃ bandhañca sokañca mahantena saddena paridevañca pappoti. **Garahāsi** ti paraṃ agarahitvā attānaṃ yeva garaheyyāsi. **Etthā** ti etasmiṃ kāraṇe. **Ācera yaṃ tan**-ti ācariya, yena kāraṇena taṃ nikhaṇanti sobbhe, taṃ tayāva kataṃ, tasmā attānam-eva garaheyyāsīti vadati.

Evañca pana vatvā: “Ācariya, vācaṃ arakkhitvā na kevalaṃ tvam-eva dukkhappatto, añño pi dukkhappattoyevā” ti vatvā atītaṃ āharitvā dassesi.

Pubbe kira bārāṇasiyaṃ kālī nāma gaṇikā ahosi, tassā tuṇḍilo nāma bhātā. Kālī ekadivasaṃ sahasaṃ gaṇhāti. Tuṇḍilo pana itthidhutto surādhutto akkhadhutto ahosi. Sā tassa dhanāṃ deti, so laddhaṃ laddhaṃ vināseti. Sā taṃ vārentī pi vāretuṃ nāsakkhi. So ekadivasaṃ jūtaparājito nivatthavatthāni datvā kaṭasāraḥakhaṇḍaṃ nivāsetvā tassā gehaṃ āgami. Tāya ca dāsiyo āṇattā honti: “Tuṇḍilassa āgatakāle {4.249} kiñci adatvā gīvāyaṃ naṃ gahetvā nīhareyyāthā” ti. Tā tathā karimsu. So dvāramūle rodanto aṭṭhāsi.

Atheko seṭṭhiputto niccakālaṃ kāliyā sahasaṃ āharāpento disvā: “Kasmā tuṇḍila rodasī” ti pucchi. “Sāmi, jūtaparājito mama bhaginiyā santikaṃ āgatomhi, taṃ maṃ dāsiyo gīvāyaṃ gahetvā nīharimsū” ti. “Tena hi tiṭṭha, bhaginiyā te kathessāmi” ti so gantvā: “Bhātā te kaṭasāraḥakhaṇḍaṃ nivāsetvā dvāramūle ṭhito, vatthānissa kimatthaṃ na desī” ti āha. “Ahaṃ tāva na demi, sace pana te sineho atthi, tvam dehī” ti. Tasmiṃ pana gaṇikāya ghare idaṃcārittaṃ: ābhataṣaḥasato pañcasatāni gaṇikāya honti, pañcasatāni vatthagandhamālamūlāni honti. Āgatapurisā tasmiṃ ghare laddhavatthāni nivāsetvā rattiṃ vasitvā punadivase gacchantā ābhatavatthāneva nivāsetvā gacchanti. Tasmā so seṭṭhiputto tāya dinnavatthāni nivāsetvā attano sāṭake tuṇḍilassa dāpesi. So nivāsetvā nadanto gajjanto gantvā surāgehaṃ pāvīsi. Kālī pi dāsiyo āṇāpesi: “Sve etassa gamanakāle vatthāni acchindeyyāthā” ti. Tā tassa nikkhamanakāle ito cito ca upadhāvitvā vilumpamānā sāṭake gahetvā: “Idāni

yāhi kumārā” ti naggam katvā vissajjesum. So naggo va nikkhami. Jano parihāsam karoti. So lajjitvā: “Mayāvetam kataṃ, aham-eva attano mukhaṃ rakkhitum nāsakkhin”-ti paridevi. Idam tāva dassetum tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kimevahaṃ tuṇḍilamanupucchim, kareyya sam bhātaram kālīkāyaṃ,
Naggovahaṃ vatthayugañca jīno, ayam-pi attho bahutādisovā ti.**

Tattha {4.250} **bahutādisovā** ti seṭṭhiputto hi attanā katena dukkhaṃ patto, tvam-pi tasmā ayam-pi tuyhaṃ dukkhappatti attho. Bahūhi kāraṇehi tādisova.

Aparo pi bārāṇasiyaṃ ajapālānaṃ pamādena gocarabhūmiyaṃ dvīsu meṇḍesu yujjhantesu eko kuliṅgasakuṇo: “Ime dāni bhinnehi sīsehi marissanti, vāressāmi teti mātulā mā yujjhathā” ti vāretvā tesam kathaṃ aggahetvā yujjhantānaññeva piṭṭhiyam-pi sīse pi nisīditvā yācitvā vāretum asakkonto: “Tena hi maṃ māretvā yujjhathā” ti ubhinnaṃ-pi sīsantaram pāvisi. Te aññamaññaṃ yujjhiṃsu yeva. So saṇhakaraṇiyaṃ pisito viya attanā kateneva vināsam patto. Idam-pi aparaṃ kāraṇaṃ dassetum catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yo yujjhamānānamayujjhamāno, meṇḍantaram accupatī kuliṅgo,
So pimsito meṇḍasirehi tattha, ayam-pi attho bahutādisovā ti.**

Tattha **meṇḍantaram**-ti meṇḍānaṃ antaram. **Accupatī** ti atigantvā uppati, ākāse sīsanaṃ vemajjhe aṭṭhāsī ti attho. **Pimsito** ti pīlito.

Apare pi bārāṇasivāsino gopālakā phalitaṃ tālarukkhaṃ disvā ekaṃ tālaphalattāya rukkhaṃ āropesum. Tasmim phalāni pāte eko kaṇhasappo vammikā nikkhamitvā tālarukkhaṃ āruhi. Heṭṭhā patiṭṭhitā daṇḍehi paharantā nivāretum nāsakkhiṃsu. Te: “Sappo tālaṃ abhiruhatī” ti itarassa ācikkhiṃsu. So bhīto mahāvīraṃ viravi. Heṭṭhā ṭhitā ekaṃ thirasāṭakaṃ catūsu kaṇṇesu gahetvā: “Imasmim sāṭake patā” ti āhaṃsu. So patanto catunnam-pi antare sāṭakamajjhe pati. Tassa pana pātanavegena te sandhāretum asakkontā aññamaññaṃ {4.251} sīsehi paharitvā bhinnehi sīsehi jīvitakkhayaṃ pattā. Idam-pi kāraṇaṃ dassento pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Caturo janā potthakamaggahesum, ekañca posam anurakkhamānā,
Sabbeva te bhinnasirā sayiṃsu, ayam-pi attho bahutādisovā ti.**

Tattha **potthakan**-ti sāṇasāṭakaṃ. **Sabbeva te** ti te pi cattāro janā attanā kateneva bhinnasirā sayiṃsu.

Apare pi bārāṇasivāsino eḷakacorā rattim ekaṃ ajaṃ thenetvā: “Divā araṇṇe khādissāmā” ti tassā avassanattāya mukhaṃ bandhitvā veḷugumbe ṭhapesum.

Punadivase taṃ khādituṃ gacchantā āvudhaṃ pamussitvā agamaṃsu. Te: “Ajaṃ māretvā maṃsaṃ pacitvā khādissāma, āharathāvudhan”-ti ekassa pi hatthe āvudhaṃ adisvā: “Vinā āvudhena etaṃ māretvā pi maṃsaṃ gahetuṃ na sakkā, vissajjetha naṃ, puññaṃassa atthi” ti vissajjesuṃ. Tadā eko naḷakāro veḷuṃ gahetvā: “Puna pi āgantvā gahessāmi” ti naḷakārasatthaṃ veḷugumbantare ṭhapetvā pakkāmi. Ajā: “Muttāmhī” ti tussitvā veḷumūle kīḷamānā pacchimapādehi paharitvā taṃ satthaṃ pātesi. Corā satthasaddaṃ sutvā upadhārentā taṃ disvā tuṭṭhamānasā ajaṃ māretvā maṃsaṃ khādiṃsu. Iti: “Sā pi ajā attanā kateneva matā” ti dassetuṃ chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Ajā yathā veḷugumbasmiṃ baddhā, avakkhipantī asimajjhagacchi,
Teneva tassā galakāvakantaṃ, ayam-pi attho bahutādisovā ti.**

Tattha **avakkhipantī** ti kīḷamānā pacchimapāde khipantī.

Evañca {4.252} pana vatvā: “Attano vacanaṃ rakkhitvā mitabhāṇino nāma maraṇadukkhā muccanti” ti dassetvā **kinnaravatthuṃ** āhari.

Bārāṇasivāsī kireko luddako himavantaṃ gantvā ekenupāyena jayampatike dve kinnare gahetvā ānetvā rañño adāsi. Rājā adiṭṭhapubbe kinnare disvā tussitvā: “Ludda, imesaṃ ko guṇo” ti pucchi. “Deva, ete madhurena saddena gāyanti, manuññaṃ naccanti, manussā evaṃ gāyituñca naccituñca na jānantī” ti. Rājā luddassa bahuṃ dhanam datvā kinnare: “Gāyatha naccathā” ti āha. Kinnarā: “Sace mayam gāyantā byañjanaṃ paripuṇṇaṃ kātuṃ na sakkhissāma, duggītaṃ hoti, amhe garahissanti vadhissanti, bahuṃ kathentānañca pana musāvādo pi hoti” ti musāvādabhayena raññā punappunaṃ vuttā pi na gāyiṃsu na nacciṃsu. Rājā kujjhivā: “Ime māretvā maṃsaṃ pacitvā āharathā” ti āṇāpento sattamaṃ gāthamāha.

**7. Ime na devā na gandhabbaputtā, migā ime atthavasam gatā me,
Ekañca naṃ sāyamāse pacantu, ekaṃ punappātarāse pacantū ti.**

Tattha **migā ime** ti ime sace devā gandhabbā vā bhaveyyuṃ, nacceyyuñceva gāyeyyuñca, ime pana migā tiracchānagatā. **Atthavasam gatā me** ti atthaṃ paccāsīsentena luddena ānītattā atthavasena mama hatthaṃ gatā. Etesu ekaṃ sāyamāse, ekaṃ pātarāse pacantūti.

Kinnarī cintesi: “Rājā kuddho nissamsayaṃ māressati, idāni kathetuṃ kālo” ti aṭṭhamaṃ gāthamāha.

**8. Sataṃ sahaṣṣāni dubbhāsītāni, kalam-pi nāgghanti subbhāsītassa,
Dubbhāsitaṃ saṅkamāno kilesa, tasmā tuṇhī kimpurisā na bālyā ti.**

Tattha {4.253} **saṅkamāno kilesa** ti kadāci ahaṃ bhāsamāno dubbhāsitaṃ bhāseyyaṃ, evaṃ dubbhāsitaṃ saṅkamāno kilissati kilamati. **Tasmā** ti tena kāraṇena tumhākaṃ na gāyim, na bālabhāvenāti.

Rājā kinnariyā tussitvā anantaraṃ gāthamāha.

**9. Yā mesā byāhāsi pamuñcathetaṃ, giriṇca naṃ himavantaṃ nayantu,
Imaṇca kho dentu mahānasāya, pāto va naṃ pātarāse pacantū ti.**

Tattha **yā mesā** ti yā me esā. **Dentū** ti mahānasatthāya dentu.

Kinnaro rañño vacanaṃ sutvā: “Ayaṃ maṃ akathentaṃ avassaṃ māressati, idāni kathetuṃ vaṭṭatī” ti itaraṃ gāthamāha.

**10. Pajjunnanāthā pasavo, pasunāthā ayaṃ pajā,
Tvaṃ nāthosi mahārāja, nāthohaṃ bhariyāya me,
Dvinnamaññataram ṇatvā, mutto gaccheyya pabbatan-ti.**

Tattha **pajjunnanāthā pasavo** ti tiṇabhakkhā pasavo meghanāthā nāma. **Pasunāthā ayaṃ pajā** ti ayaṃ pana manussapajā pañcagorasena upajīvantī pasunāthā pasupatiṭṭhā. **Tvaṃ nāthosī** ti tvaṃ mama patiṭṭhā asi. **Nāthohan-** ti mama bhariyāya ahaṃ nātho, ahamassā patiṭṭhā. **Dvinnamaññataram ṇatvā, mutto gaccheyya pabbatan-ti** amhākaṃ dvinnaṃ antare eko ekaṃ mataṃ ṇatvā sayam maraṇato mutto himavantaṃ gaccheyya, jīvamānā pana mayam aññaṃaṇñaṃ na jahāma, tasmā sace pi imaṃ himavantaṃ pesetukāmo, maṃ paṭhamam māretvā pacchā pesehīti.

Evaṇca pana vatvā: “Mahārāja, na mayam tava vacanaṃ akātukāmatāya tuṇhī ahumha, mayam kathāya pana dosaṃ disvā na kathayimhā” ti dīpento imaṃ gāthādvayamāha:

**11. Na ve nindā suparivajjayetha, nānā janā sevitabbā janinda,
Yeneva {4.254} eko labhate pasaṃsaṃ, teneva añño labhate ninditāraṃ.**

**12. Sabbo loko paricitto aticitto, sabbo loko cittavā samhi citte,
Paccekaṇṇaṃ puthu sabbasattā, kassīdha cittassa vasena vatte ti.**

Tattha **suparivajjayethā** ti mahārāja, nindā nāma sukhena parivajjetuṃ na sakkā. **Nānā janā** ti nānāchandaṃ janā. **Yenevā** ti yena sīlādiguṇena eko pasaṃsaṃ labhati, teneva añño ninditāraṃ labhati. Amhākañhi kinnarānaṃ

antare kathanena pasaṃsaṃ labhati, manussānaṃ antare nindaṃ, iti nindā
nāma dupparivajjiyā, svāhaṃ kathaṃ tava santikā pasaṃsaṃ labhissāmīti.

Sabbo loko paricitto ti mahārāja, asappuriso nāma pāṇātipātādicittena,
sappuriso pāṇātipātā veramaṇi ādicittena aticittoti, evaṃ sabbo loko paricitto
aticittoti attho. **Cittavā samhi citte** ti sabbo pana loko attano hīnena vā
paṇītena vā cittena cittavā nāma. **Paccekkacittā** ti pāṭiyekkekacittā
puthuppabhedā sabbe sattā. Tesu kassekassa tava vā aññassa vā cittena kinnarī
vā mādiso vā añño vā vatteyya, tasmā: “Ayaṃ mama cittavasena na vattatī” ti,
mā mayhaṃ kujjhi. Sabbasattā hi attano cittavasena gacchanti, devā ti.
Kimpuriso rañño dhammaṃ desesi.

Rājā: “Sabhāvam-eva katheti paṇḍito kinnaro” ti somanassappatto hutvā
osānagāthamāha.

**13. Tuṇhī ahū kimpuriso sabhariyo, yo dāni byāhāsi bhayassa bhīto,
So dāni mutto sukhito arogo, vācākirevatthavatī narānan-ti.**

Tattha **vācākirevatthavatī narānan**-ti vācāgirā eva imesaṃ sattānaṃ
atthavatī hitāvahā hotī ti attho.

Rājā kinnare suvaṇṇapañjare nisīdāpetvā tam-eva luddaṃ pakkosāpetvā:
“Gaccha bhaṇe, gahitaṭṭhāne yeva vissajjehī” ti vissajjāpesi. Mahāsatto pi {4.255}
“ācariya, evaṃ kinnarā vācaṃ rakkhitvā pattakāle kathitena subhāsiteneva
muttā, tvaṃ pana dukkathitena mahādukkhaṃ patto” ti idaṃ udāharaṇaṃ
dassetvā: “Ācariya, mā bhāyi, jīvitāṃ te ahaṃ dassāmī” ti assāsesi, “apica kho
pana tumhe maṃ rakkheyyāthā” tivutte: “Na tāva nakkhattayogo labbhatī” ti
divasaṃ vītināmetvā majjhimayāmasamanantare mataṃ eḷakaṃ āharāpetvā:
“Brāhmaṇa, yattha katthaci gantvā jīvāhī” ti kañci ajānāpetvā uyyojetvā
eḷakamaṃsena balim katvā dvāraṃ patiṭṭhāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi
kokāliko vācāya hatoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kaḷārapingalo
kokāliko ahosi, takkāriyapaṇḍito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Takkāriyajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 482 Rurumigarājajātakavaṇṇanā

Tassa gāmaṇaṃ dammī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattaṃ
ārabbha kathesi. So kira bhikkhūhi: “Bahūpakāro te āvuso, devadattasatthā,

tvam tathāgataṃ nissāya pabbajjāṃ labhi, tīṇi piṭakāni uggaṇhi, lābhasakkāraṃ pāpuṇī” ti vutto: “Āvuso, satthārā mama tiṇaggamatto pi upakāro na kato, ahaṃ sayam-eva pabbajim, sayam tīṇi piṭakāni uggaṇhim, sayam lābhasakkāraṃ pāpuṇin”-ti kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Akataññū āvuso, devadatto akatavedī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, devadatto idāneva akataññū, pubbe pi akataññū yeva, pubbepesa mayā jīvite dinne pi mama guṇamattaṃ na jānātī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko asītikoṭivibhavo seṭṭhi puttaṃ labhitvā: “Mahādhanako” tissa, nāmaṃ katvā: “Sippaṃ uggaṇhanto mama putto kilamissatī” ti na kiñci sippaṃ uggaṇhāpesi. So gītanaccavāditakhādanabhojanato uddhaṃ na kiñci aññāsi. Taṃ vayappattaṃ patirūpena dārena saṃyojetvā mātāpitara kālamakaṃsu. So tesaṃ accayena itthidhuttasurādhattādīhi parivuto nānābyasanamukhehi {4.256} iṇaṃ ādāya taṃ dātuṃ asakkonto iṇāyikehi codiyamāno cintesi: “Kiṃ mayhaṃ jīvitenā, ekenamhi attabhāvena añño viya jāto, mataṃ me seyyo” ti. So iṇāyike āha: “tumhākaṃ iṇapaṇṇāni gahetvā āgacchatha, gaṅgātīre me nidahitaṃ kulasantakaṃ dhanam atthi, taṃ vo dassāmī” ti. Te tena saddhim agamaṃsu. So: “Idha dhanan”-ti nidhiṭṭhānaṃ ācikkhanto viya: “Gaṅgāyaṃ patitvā marissāmī” ti palāyitvā gaṅgāyaṃ pati. So caṇḍasotena vuyhanto kāruṇṇaravaṃ viravi.

Tadā mahāsatto rurumigayoniyaṃ nibbattitvā parivāraṃ chaḍḍetvā ekako va gaṅgānivattane ramaṇīye sālamiṣṣake supupphitaambavane vasati uposathaṃ upavutthāya. Tassa sarīracchavi sumajjitakañcanapaṭṭavaṇṇā ahoṣi, hatthapādā lākhārasaparikkamakatā viya, naṅguṭṭhaṃ cāmarīnaṅguṭṭhaṃ viya, siṅgāni rajatadāmasadisāni, akkhīni sumajjitamaṇigulikā viya, mukhaṃ odahitvā ṭhapitarattakambalageṇḍukaṃ viya. Evarūpaṃ tassa rūpaṃ ahoṣi. So aḍḍharattasamaye tassa kāruṇṇasaddaṃ sutvā: “Manussasaddo sūyati, mā mayi dharante maratu, jīvitamassa dassāmī” ti cintetvā sayanagumbā utthāya nadītīraṃ gantvā: “Ambho purisa, mā bhāyi, jīvitaṃ te dassāmī” ti assāsetvā sotaṃ chindanto gantvā taṃ piṭṭhiyaṃ āropetvā tīraṃ pāpetvā attano vasanaṭṭhānaṃ netvā phalāphalāni datvā dvīhatīhaccayena: “Bho purisa, ahaṃ taṃ ito araṇṇato nīharitvā bārāṇasimagge ṭhapessāmi, tvam sotthinā gamissasi, apica kho pana tvam ‘asukaṭṭhāne nāma kañcanamigo vasatī’ ti dhanakāraṇā

maṃ rañño ceva rājamahāmattassa ca mā ācikkhāhī” ti āha. So: “Sādhu sāmī” ti sampaṭicchi.

Mahāsatto tassa paṭiññaṃ gahetvā taṃ attano piṭṭhiyaṃ āropetvā bārāṇasimagge otāretvā nivatti. Tassa bārāṇasipavisanadivase yeva khemā nāma rañño aggamaheṣī paccūsakāle supinante suvaṇṇavaṇṇaṃ migam attano dhammaṃ desentaṃ disvā {4.257} cintesi: “Sace evarūpo migo na bhaveyya, nāhaṃ supine passeyyaṃ, addhā bhavissati, rañño ārocessāmī” ti. Sā rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Mahārāja, ahaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ migam passitum icchāmi, suvaṇṇavaṇṇamigassa dhammaṃ sotukāmāmi, labhissāmi ce, jīveyyaṃ, no ce, natthi me jīvitaṃ”-ti āha. Rājā taṃ assāsetvā: “Sace manussaloke atthi, labhissasi” ti vatvā brāhmaṇe pakkosāpetvā: “Suvaṇṇavaṇṇā migā nāma hontī” ti pucchitvā: “Āma, deva, hontī” ti sutvā alaṅkatahatthikkhandhe suvaṇṇacaṅkoṭake saḥassathavikaṃ ṭhapetvā yo suvaṇṇavaṇṇaṃ migam ācikkhissati, tassa saddhiṃ saḥassathavikasuvaṇṇacaṅkoṭakena taṅca hatthim tato ca uttari dātukāmo hutvā suvaṇṇapaṭṭe gāthaṃ likhāpetvā ekaṃ amaccaṃ pakkosāpetvā: “Ehi tāta, mama vacanena imaṃ gāthaṃ nagaravāsīnaṃ kathehi” ti imasmim jātaka paṭhamam gāthamāha.

**1. Tassa gālavaram dammi, nāriyo ca alaṅkatā,
Yo me taṃ migamakkhāti, migānaṃ migamuttaman-ti.**

Amacco suvaṇṇapaṭṭam gahetvā sakalanagare vācāpesi. Atha so seṭṭhiputto bārāṇasiṃ pavisanto va taṃ kathaṃ sutvā amaccassa santikaṃ gantvā: “Ahaṃ rañño evarūpaṃ migam ācikkhissāmi, maṃ rañño dassehi” ti āha. Amacco hatthikkhandhato otaritvā taṃ rañño santikaṃ netvā: “Ayaṃ kira, deva, taṃ migam ācikkhissati” ti dassesi. Rājā: “Saccaṃ ambho purisā” ti pucchi. So: “Saccaṃ mahārāja, tvaṃ etaṃ yasaṃ mayhaṃ dehi” ti vadanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Mayhaṃ gālavaram dehi, nāriyo ca alaṅkatā,
Ahaṃ te migamakkhissam, migānaṃ migamuttaman-ti.**

Taṃ sutvā rājā tassa mittadubbhissa tussitvā: “Abbho kuhiṃ so migo vasati” ti pucchitvā: “Asukaṭṭhāne nāma devā” ti vutte tam-eva maggadesakaṃ katvā mahantena parivārena taṃ ṭhānaṃ agamāsi. Atha naṃ so mittadubbhī: “Senam, deva, sannisīdāpehi” ti {4.258} vatvā sannisinnāya senāya eso, deva, suvaṇṇamigo etasmim vane vasati” ti hatthaṃ pasāretvā ācikkhanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Etasmiṃ vanasaṇḍasmiṃ, ambā sālā ca pupphitā,
Indagopakasañchannā, ettheso tiṭṭhate migo ti.**

Tattha **indagopakasañchannā** ti etassa vanasaṇḍassa bhūmi
indagopakavaṇṇāya rattāya sukhasamphassāya tiṇajātiyā sañchannā,
sasakucchi viya mudukā, ettha etasmiṃ ramaṇīye vanasaṇḍe eso tiṭṭhatīti
dasseti.

Rājā tassa vacanam sutvā amacce āṇāpesi: “Tassa migassa palāyitum adatvā
khippam āvudhahatthehi purisehi saddhim vanasaṇḍam parivārethā” ti. Te tathā
katvā unnadimsu. Rājā katipayehi janehi saddhim ekamantaṃ aṭṭhāsi, so pissa
avidūre aṭṭhāsi. Mahāsatto taṃ saddam sutvā cintesi: “Mahanto balakāyasaddo,
tamhā me purisā bhayena uppannena bhavitabban”-ti. So utṭhāya sakalaparisam
oloketvā rañño ṭhitatṭhānam disvā: “Rañño ṭhitatṭhāne yeva me sotthi
bhavissati, ettheva mayā gantum vaṭṭatī” ti cintetvā rājābhimukho pāyāsi. Rājā
taṃ āgacchantam disvā: “Nāgabalo migo avattharanto viya āgaccheyya, saram
sannayhitvā imam migam santāsetvā sace palāyati, vijjhivā dubbalam katvā
gaṇhissāmī” ti dhanum āropetvā bodhisattābhimukho ahosi. Tamattham
pakāsento satthā imam gāthādvayamāha:

**4. Dhanum advejjham katvāna, usum sannayhupāgami,
Migo ca disvā rājānam, dūrato ajjhabhāsatha.**

**5. Āgamehi mahārāja, mā maṃ vijjhi rathesabha,
Ko nu te idamakkhāsi, ettheso tiṭṭhate migo ti.**

Tattha {4.259} **advejjham katvānā** ti jiyāya ca sarena ca saddhim ekam-eva
katvā. **Sannayhā** ti sannayhitvā. **Āgamehīti**: “Tiṭṭha, mahārāja, mā maṃ
vijjhi, jīvaggāham-eva gaṇhāhī” ti madhurāya manussavācāya abhāsi.

Rājā tassa madhurakathāya bandhitvā dhanum otāretvā gāravena aṭṭhāsi.
Mahāsatto pi rājānam upasaṅkamitvā madhurapaṭisanthāram katvā ekamantaṃ
aṭṭhāsi. Mahājano pi sabbāvudhāni chaḍḍetvā āgantvā rājānam parivāresi.
Tasmiṃ khaṇe mahāsatto suvaṇṇakiṇṇikam cāleno viya madhurena sarena
rājānam pucchi: “Ko nu te idamakkhāsi, ettheso tiṭṭhate migo” ti? Tasmiṃ
khaṇe pāpapuriso thokam paṭikkamitvā sotapatheva aṭṭhāsi. Rājā: “Iminā me
dassito” ti kathento chaṭṭham gāthamāha.

**6. Esa pāpacaro poso, samma tiṭṭhati ārakā,
Soyam me idamakkhāsi, ettheso tiṭṭhate migo ti.**

Tattha **pāpacaro** ti vissatṭhācāro.

Taṃ sutvā mahāsatto taṃ mittadubbhiṃ garahitvā rañṇā saddhiṃ sallapanto
sattamaṃ gāthamāha.

**7. Saccaṃ kireva māhaṃsu, narā ekacciyā idha,
Kaṭṭhaṃ niplavitaṃ seyyo, na tvevekacciyo naro ti.**

Tattha **niplavitaṃ**-ti uttāritaṃ. **Ekacciyo** ti ekacco pana mittadubbhī
pāpapuggalo uduke patanto pi uttārito na tveva seyyo. Kaṭṭhañhi
nānappakārena upakārāya saṃvattati, mittadubbhī pana pāpapuggalo
vināsāya, tasmā tato kaṭṭham-eva varataranti porāṇakapaṇḍitā kathayimṣu,
mayā pana tesam vacanaṃ na katanti.

Taṃ sutvā rājā itaraṃ gāthamāha.

**8. Kiṃ nu ruru garahasi migānaṃ, kiṃ pakkhīnaṃ kiṃ pana mānūsānaṃ,
Bhayaṃ ^{4.260} hi maṃ vindatinapparūpaṃ, sutvāna taṃ mānusiṃ bhāsamānaṃ-
ti.**

Tattha **migānaṃ**-ti migānamaññataraṃ garahasi, udāhu pakkhīnaṃ,
mānūsānanti pucchi. **Bhayañhi maṃ vindatī** ti bhayaṃ maṃ paṭilabhati,
ahaṃ attani anissaro bhayasantako viya homi. **Anapparūpan**-ti mahantaṃ.

Tato mahāsatto: “Mahārāja, na migam, na pakkhiṃ garahāmi, manussaṃ pana
garahāmī” ti dassento navamaṃ gāthamāha.

**9. Yamuddharim vāhane vuyhamānaṃ, mahodake salile sīghasote,
Tatonidānaṃ bhayamāgataṃ mama, dukkho have rāja asabbhi saṅgamo ti.**

Tattha **vāhane** ti patitapatite vahitum samatthe gaṅgāvahe. **Mahodake salile**
ti mahāudake mahāsalileti attho. Ubhayenā pi gaṅgāvahasseeva bahuudakataṃ
dasseti. **Tatonidānaṃ**-ti mahārāja, yo mayhaṃ tayā dassito puriso, eso mayā
gaṅgāya vuyhamāno aḍḍharattasamaye kāruṇṇaravaṃ viravanto uddharito,
tatonidānaṃ me idamajja bhayaṃ āgataṃ, asappurisehi samāgamo nāma
dukkho, mahārājāti.

Taṃ sutvā rājā tassa kujjhitvā: “Evaṃ bahūpakārassa nāma guṇaṃ na jānāti,
vijjhitvā naṃ jīvitakkhayaṃ pāpessāmī” ti dasamaṃ gāthamāha.

**10. Sohaṃ catuppattamimaṃ vihaṅgamaṃ, tanucchidaṃ hadaye ossajāmi,
Hanāmi taṃ mittadubbhīṃ akiccakāriṃ, yo tādisaṃ kammakataṃ na jāne ti.**

Tattha **catuppattan**-ti catūhi vājapattehi samannāgataṃ. **Vihaṅgaman**-ti ākāsaḡāmim. **Tanucchidan**-ti sarīrachindanaṃ. **Ossajāmī** ti etassa hadaye vissajjemi.

Tato mahāsatto: “Mā esa maṃ nissāya nassatū” ti cintetvā ekādasamaṃ gāthamāha.

**11. Dhīrassa {4.261} bālassa have janinda, santo vadhaṃ nappasaṃsanti jātu,
Kāmaṃ gharaṃ gacchatu pāpadhammo, yañcassa bhaṭṭhaṃ tadetassa dehi,
Ahañca te kāmakaro bhavāmī ti.**

Tattha **kāman**-ti kāmena yathāruciyaṃ attano gharaṃ gacchatu. **Yañcassa bhaṭṭhaṃ tadetassa dehi** ti yañca tassa: “Idaṃ nāma te dassāmī” ti tayā kathitaṃ, taṃ tassa dehi. **Kāmakaro** ti icchākaro, yaṃ icchasi, taṃ karohi, maṃsaṃ vā me khāda, kīlāmiḡaṃ vā karohi, sabbattha te anukūlavattī bhavissāmī ti attho.

Taṃ sutvā rājā tuṭṭhamānaso mahāsattassa thutiṃ karonto anantaraṃ gāthamāha.

**12. Addhā rurū aññataro sataṃ so, yo dubbhato mānussa na dubbhi,
Kāmaṃ gharaṃ gacchatu pāpadhammo, yañcassa bhaṭṭhaṃ tadetassa dammi,
Ahañca te kāmacāraṃ dadāmī ti.**

Tattha **sataṃ so** ti addhā tvaṃ sataṃ paṇḍitānaṃ aññataro. **Kāmacāran**-ti ahaṃ tava dhammakathāya pasīditvā tuyhaṃ kāmacāraṃ abhayaṃ dadāmi, ito paṭṭhāya tumhe nibbhayaṃ yathāruciyaṃ viharathāti mahāsattassa varaṃ adāsi.

Atha naṃ mahāsatto: “Mahārāja, manussā nāma aññaṃ mukhena bhāsanti, aññaṃ kāyena karonti” ti pariggaṇhanto dve gāthā abhāsi:

**13. Suvijānaṃ siṅgālānaṃ, sakuṇānañca vassitaṃ,
Manussavassitaṃ rāja, dubbijānataraṃ tato.**

**14. Api ce maññatī poso, ñāti mitto sakhāti vā,
Yo pubbe sumano hutvā, pacchā sampajjate diso ti.**

Taṃ sutvā rājā: “Migarāja, mā maṃ evaṃ maññi, ahañhi rajjaṃ jahanto pi na tuyhaṃ dinnavaraṃ jahissaṃ, saddahatha, mayhan”-ti {4.262} varaṃ adāsi. Mahāsatto tassa santike varaṃ gaṇhanto attānaṃ ādiṃ katvā sabbasattānaṃ

abhayadānaṃ varaṃ gaṇhi. Rājā pi taṃ varaṃ datvā bodhisattaṃ nagaraṃ netvā mahāsattañca nagarañca alaṅkārapetvā deviyā dhammaṃ desāpesi. Mahāsatto devim ādim katvā rañño ca rājaparisāya ca madhurāya manussabhāsāya dhammaṃ desetvā rājānaṃ dasahi rājadhammehi ovaditvā mahājanaṃ anusāsivā araṇṇaṃ pavisitvā migagaṇaparivuto vāsaṃ kappesi. Rājā: “Sabbesaṃ sattānaṃ abhayaṃ dammī” ti nagare bherim carāpesi. Tato paṭṭhāya migapakkhīnaṃ koci hatthaṃ pasāretum samattho nāma nāhosi. Migagaṇo manussānaṃ sassāni khādati, koci vāretum na sakkoti. Mahājano rājagaṇaṃ gantvā upakkosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā imaṃ gāthamāha.

**15. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Migā sassāni khādanti, taṃ devo paṭisedhatū ti.**

Tattha **taṃ devo** ti taṃ migagaṇaṃ devo paṭisedhatūti.

Taṃ sutvā rājā gāthādvayamāha:

**16. Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañcā pi vinassatu,
Na tvevāhaṃ rurum dubbhe, datvā abhayadakkhiṇaṃ.**

**17. Mā me janapado āsi, raṭṭhañcā pi vinassatu,
Na tvevāhaṃ migarājassa, varaṃ datvā musā bhaṇe ti.**

Tattha **māsi** ti kāmaṃ mayhaṃ janapado mā hotu. **Rurun**-ti na tveva ahaṃ suvaṇṇavaṇṇassa rurumigarājassa abhayadakkhiṇaṃ datvā dubbhissāmīti.

Mahājano rañño vacanaṃ sutvā kiñci vattum avisahanto paṭikkami. Sā kathā vitthārikā ahosi. Taṃ sutvā mahāsatto migagaṇaṃ sannipātāpetvā: “Ito paṭṭhāya manussānaṃ sassāni mā khādathā” ti ovaditvā: “Attano khettesu paṇṇasaññaṃ bandhantū” ti {4.263} manussānaṃ ghosāpesi. Te tathā bandhimsu, tāya saññāya migā yāvajjatanā sassāni na khādanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto akataññūyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā seṭṭhiputto devadatto ahosi, rājā ānando, rurumigarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Rurumigarājajātakavaṇṇanā navamā

Ja 483 Sarabhamigajātakavaṇṇanā

Āsīsetheva puriso ti idaṃ satthā jetavane viharanto attanā saṃkhittena pucchitapañhassa dhammasenāpatino vitthārena byākaraṇaṃ ārabha kathesi.

Kadā pana satthā theram saṁkhittena pañham pucchīti? Devorohane. Tatrāyam saṁkhepato anupubbikathā. Rājagahaseṭṭhino hi santake candanapatte āyasmatā piṇḍolabbhāradvājena iddhiyā gahite satthā bhikkhūnam iddhipāṭihāriyakaraṇam paṭikkhi pi. Tadā titthiyā: “Paṭikkhittam samaṇena gotamena iddhipāṭihāriyakaraṇam, idāni sayam-pi na karissatī” ti cintetvā maṅkubhūtehi attano sāvakehi: “Kiṁ, bhante, iddhiyā pattam na gaṇhathā” ti vuccamānā: “Netam āvuso, amhākaṁ dukkaram, chavassa pana dārupattassatthāya attano saṇhasukhumagaṇam ko gihīnam pakāsessatīti na gaṇhimha, samaṇā pana sakyaputtiyā lolatāya iddhiṁ dassetvā gaṇhiṁsu. Mā ‘amhākaṁ iddhikaraṇam bhāro’ ti cintayittha, mayaṇhi tiṭṭhantu samaṇassa gotamassa sāvaka, ākaṅkhamānā pana samaṇena gotamena saddhiṁ iddhiṁ dassessāma, sace hi samaṇo gotamo ekaṁ pāṭihāriyam karissati, mayam dvigaṇam karissāmā” ti kathayimṁsu.

Tam sutvā bhikkhū bhagavato ārocesum: “Bhante, titthiyā kira pāṭihāriyam karissantī” ti. Satthā: “Bhikkhave, karontu, aham-pi karissāmī” ti āha. Tam sutvā bimbisāro āgantvā bhagavantam pucchi: “Bhante, pāṭihāriyam kira karissathā” ti? “Āma, mahārājā” ti. “Nanu, bhante, sikkhāpadam paññattan”-ti. “Mahārāja, tam mayā sāvakanam paññattam, buddhānam pana sikkhāpadam nāma {4.264} natthi. “Yathā hi, mahārāja, tava uyyāne pupphaphalam aññesaṁ vāritam, na tava, evaṁsappadamidaṁ datṭhabban”-ti. “Kattha pana, bhante, pāṭihāriyam karissathā” ti? “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambaruḁkhamūle” ti. “Amhehi tattha kiṁ kattabban”-ti? “Natthi kiñci mahārājā” ti. Punadivase satthā katabhattakicco cārikaṁ pakkāmi. Manussā: “Kuhim, bhante, satthā gacchatī” ti pucchanti. “Sāvatthinagaradvāre kaṇḍambaruḁkhamūle titthiyamaddanam yamakapāṭihāriyam kātun”-ti tesam bhikkhū kathayanti. Mahājano: “Acchariyarūpaṁ kira pāṭihāriyam bhavissati, passissāma nan”-ti gharadvārāni chaḍḍetvā satthārā saddhiṁ yeva agamāsi.

Aññatitthiyā: “Mayam-pi samaṇassa gotamassa pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne pāṭihāriyam karissāmā” ti upaṭṭhākehi saddhiṁ satthāram-eva anubandhimṁsu. Satthā anupubbena sāvatthim gantvā raññā: “Pāṭihāriyam kira, bhante, karissathā” ti pucchito: “Karissāmī” ti vatvā: “Kadā, bhante” ti vutte: “Ito sattame divase āsāḥhipuṇṇamāsiyan”-ti āha. “Maṇḍapaṁ karomi bhante” ti? “Alam mahārāja, mama pāṭihāriyakaraṇaṭṭhāne sakko devarājā dvādasayojanikaṁ ratanamāṇḍapaṁ karissatī” ti. “Etaṁ kāraṇam nagare ugghosāpemi, bhante” ti? “Ugghosāpehi mahārājā” ti. Rājā dhammaghosakaṁ

alaṅkatahatthipiṭṭhiṃ āropetvā: “Bhagavā kira sāvatthinagaradvāre kaṇḍambarukkkhamūle titthiyamaddanaṃ pāṭihāriyaṃ karissati ito sattame divase” ti yāva chaṭṭhadvivasā devasikaṃ ghosanaṃ kāresi. Titthiyā: “Kaṇḍambarukkkhamūle kira karissatī” ti sāmikānaṃ dhanam datvā sāvatthisāmante ambarukkhe chindāpayimsu. Dhammaghosako puṇṇamīdivase pātova: “Ajja, bhagavato pāṭihāriyaṃ bhavissati” ti ugghosesi. Devatānubhāvena sakalajambudīpe dvāre ṭhatvā ugghositaṃ viya ahosi. Ye ye gantuṃ cittaṃ uppādentī, te te sāvatthiṃ pattam-eva attānaṃ passimsu, dvādasayojanikā parisā ahosi.

Satthā pāto va sāvatthiṃ piṇḍāya pavisituṃ nikkhami. Kaṇḍo nāma uyyānapālo piṇḍipakkam-eva kumbhapamāṇaṃ mahantaṃ ambapakkaṃ rañño haranto satthāraṃ nagaradvāre disvā: “Idaṃ tathāgatasseva anucchavikan”-ti adāsi. Satthā paṭiggahetvā tattheva ekamantaṃ nisinno paribhuñjitvā: “Ānanda, imaṃ ambaṭṭhiṃ uyyānapālakassa imasmim ṭhāne ropanatthāya dehi, esa kaṇḍambo {4.265} nāma bhavissati” ti āha. Thero tathā akāsi. Uyyānapālo paṃsum viyūhitvā ropesi. Taṅkhaṇaṇṇeva aṭṭhiṃ bhinditvā mūlāni otarimsu, naṅgalasīsapamāṇo rattaṅkuro uṭṭhahi, mahājanassa olokentasseva paṇṇāsahatthakkhandho paṇṇāsahatthasākho ubbedhato ca hatthasatiko ambarukkho sampajji, tāvadevassa pupphāni ca phalāni ca uṭṭhahimsu. So madhukaraparivuto suvaṇṇavaṇṇaphalabharito nabhaṃ pūretvā aṭṭhāsi, vātappaharaṇakāle madhurapakkāni patimsu. Pacchā āgacchantā bhikkhū paribhuñjitvāva āgamimsu.

Sāyanhasamaye sakko devarājā āvajjento: “Satthu ratanamaṇḍapakaraṇaṃ amhākaṃ bhāro” ti ñatvā vissakammadevaputtaṃ pesetvā dvādasayojanikaṃ nīluppalasañchannaṃ sattaratanamaṇḍapaṃ kāresi. Evaṃ dasasahassacakkavāḷadevatā sannipatimsu. Satthā titthiyamaddanaṃ asādhāraṇaṃ sāvakehi yamakapāṭihāriyaṃ katvā bahujaṇassa pasannabhāvaṃ ñatvā oruyha buddhāsane nisinno dhammaṃ desesi. Vīsati pāṇakoṭiyo amatapānaṃ pivimsu. Tato: “Purimabuddhā pana pāṭihāriyaṃ katvā kattha gacchantī” ti āvajjento: “Tāvatiṃsabhavanan”-ti ñatvā buddhāsana uṭṭhāya dakkhiṇapādaṃ yugandharamuddhani ṭhapetvā vāmapādena sinerumatthakaṃ akkamitvā pāricchattakamūle paṇḍukambalasilāyaṃ vassaṃ upagantvā antotemāsaṃ devānaṃ abhidhammapiṭakaṃ kathesi. Parisā satthu gataṭṭhānaṃ ajānantī: “Disvāva gamissāmā” ti tattheva temāsaṃ vasi. Upakattāya pavāraṇāya mahāmoggallānatthero gantvā bhagavato ārocesi. Atha naṃ satthā

pucchi: “Kham̐ pana etarahi sārīputto” ti? “Eso, bhante, pāṭihāriye pasīditvā pabbajitehi pañcahi bhikkhusatehi saddhim̐ saṅkassanagaradvāre vaṣī” ti. “Moggallāna, aham̐ ito sattame divase saṅkassanagaradvāre otarissāmi, tathāgataṃ daṭṭhukāmā saṅkassanagare ekato sannipatantū” ti. Thero: “Sādhū” ti paṭissuñitvā āgantvā parisāya ārocetvā sakalaparisam̐ sāvattthito timsayojanam̐ saṅkassanagaram̐ ekamuhutteneva pāpesi.

Satthā vutthavasso pavāretvā: “Mahārāja, manussalokaṃ gamissāmī” ti sakkassa ārocesi. Sakko vissakammaṃ āmantetvā: “Dasabalassa manussalokagamanatthāya tīṇi sopānāni karohī” ti āha. So sinerumatthake sopānasīsam̐ saṅkassanagaradvāre dhurasopānam̐ katvā majjhe maṇimayaṃ, ekasmiṃ passe rajatamayaṃ, ekasmiṃ passe suvaṇṇamayanti {4.266} tīṇi sopānāni māpesi, sattaratanamayā vedikāparikkhepā. Satthā lokavivaraṇam̐ pāṭihāriyam̐ katvā majjhe maṇimayena sopānena otari. Sakko pattacīvaram̐ aggahesi, suyāmo vālabījanim̐, sahampati mahābrahmā chattaṃ dhāresi, dasasahassacakkavāḷadevatā dibbagandhamālādīhi pūjayimsu. Satthāram̐ dhurasopāne paṭiṭṭhitaṃ paṭhamam-eva sārīputtatthero vandi, pacchā sesaparisā. Tasmim̐ samāgame satthā cintesi: “Moggallāno: “Iddhimā’ ti pākaṭo, upāli ‘vinayadharo’ ti. Sārīputtassa pana mahāpaṇṇaguṇo apākaṭo, ṭhapetvā maṃ añño etena sadiso samapaṇṇo nāma natthi, paṇṇāguṇamassa pākaṭam̐ karissāmī” ti paṭhamam̐ tāva puthujjanānam̐ visaye paṇham̐ pucchi, tam̐ puthujjanāva kathayimsu tato sotāpannānam̐ visaye paṇham̐ pucchi, tam-pi sotāpannāva kathayimsu, puthujjanā na jānimsu. Evaṃ sakadāgāmivisaye anāgāmivisaye khīṇāsavavisaye mahāsāvakavisaye ca paṇham̐ pucchi, tam-pi heṭṭhimā heṭṭhimā na jānimsu, uparimā uparimāva kathayimsu. Aggasāvakavisaye puṭṭhapaṇham-pi aggasāvakāva kathayimsu, aññe na jānimsu. Tato sārīputtattherassa visaye paṇham̐ pucchi, tam̐ thero va kathesi, aññe na jānimsu.

Manussā: “Ko nāma esa thero satthārā saddhim̐ kathesī” ti pucchitvā: “Dhammasenāpati sārīputtatthero nāmā” ti sutvā: “Aho mahāpaṇṇo” ti vadiṃsu. Tato paṭṭhāya devamanussānam̐ antare therassa mahāpaṇṇaguṇo pākaṭo jāto. Atha nam̐ satthā:

**Ye ca saṅkhātadhammāse, ye ca sekhā puthū idha,
Tesaṃ me nipako iriyam̐, puṭṭho pabrūhi mārīsā ti. (Snp. 1044, CNidd.
ajitamāṇavapucchā 63, netti. 14).**

Buddhavisaye pañham pucchitvā: “Imassa nu kho sārīputta, saṁkhittena bhāsitaṣa kathaṁ vitthārena attho daṭṭhabbo” ti āha. Thero pañham oloketvā: “Satthā maṁ sekhāsekhānaṁ bhikkhūnaṁ āgamanapaṭipadaṁ pucchati” ti pañhe nikkāṁkho hutvā: “Āgamanapaṭipadā nāma khandhādivasena bahūhi mukhehi sakkā kathetuṁ, kataṁ nu kho kathento satthu ajjhāsayaṁ gaṇhituṁ sakkhissāmi” ti ajjhāsaye kaṁkhi. Satthā: “Sārīputto pañhe nikkāṁkho, ajjhāsaye pana me kaṁkhati, mayā naye adinne kathetuṁ na sakkhissati, nayamassa dassāmi” ti {4.267} nayaṁ dadanto: “Bhūtamidaṁ sārīputta samanupassā” ti āha. Evaṁ kirassa ahosi: “Sārīputto mama ajjhāsayaṁ gahetvā kathento khandhavasena kathessati” ti. Therassa saha nayadānena so pañho nayasatena nayasahassena upaṭṭhāsi. So satthārā dinnanaye ṭhatvā buddhavisaye pañham kathesi.

Satthā dvādasayojanikāya parisāya dhammaṁ desesi. Tiṁsa pāṇakoṭiyo amatapānaṁ pivimsu. Satthā parisāṁ uyyojetvā cārikaṁ caranto anupubbena sāvattiṁ gantvā punadivase sāvattiyaṁ piṇḍāya caritvā piṇḍapāṭapaṭikkanto bhikkhūhi vatte dassite gandhakuṭiṁ pāvisi. Sāyanhasamaye bhikkhū therassa guṇakathaṁ kathentā dhammasabhāyaṁ nisīdimsu: “Mahāpañño, āvuso, sārīputto puthupañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño dasabalena saṁkhittena pucchitapañham vitthārena kathesi” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi esa saṁkhittena bhāsitaṣa vitthārena attham kathesiyevā” ti vatvā atītaṁ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṁ brahmadatte rajjaṁ kārente bodhisatto sarabhamigayoniyaṁ nibbattitvā araṇṇe vasati. Rājā migavittako ahosi thāmasampanno, aññaṁ manussaṁ: “Manusso” ti pi na gaṇeti. So ekadivasaṁ migavaṁ gantvā amacce āha: “yassa passena migo palāyati, tena so daṇḍo dātabbo” ti. Te cintayimsu: “Kadāci vemajjhe ṭhitamigaṁ vijjhanti, kadāci utṭhitam, kadāci palāyantam pi, ajja pana yena kenaci upāyena raṇṇo ṭhitaṭṭhānaññeva āropessāmā” ti. Cintetvā ca pana katikaṁ katvā raṇṇo dhuramaggaṁ adaṁsu. Te mahantaṁ gumbaṁ parikkhipitvā muggarādīhi bhūmiṁ pothayimsu. Paṭhamam-eva sarabhamigo utṭhāya tikkhattuṁ gubbaṁ anuparigantvā palāyanokāsaṁ oloketto sesadisāsu manusse bāhāya bāhaṁ dhanunā dhanuṁ āhacca nirantare ṭhite disvā raṇṇo ṭhitaṭṭhāne yeva okāsaṁ addasa. So ummīlitesu akkhīsu {4.268} vālukaṁ khipamāno viya rājānaṁ abhimukho agamāsi. Rājā taṁ lahusampattaṁ disvā saraṁ ukkhipitvā vijjhi. Sarabhamigā nāma saraṁ vañcetūṁ chekā honti, sare

abhimukhaṃ āgacchante vegaṃ hāpetvā tiṭṭhanti, pacchato āgacchante vegena purato javanti, uparibhāgenāgacchante piṭṭhiṃ nāmenti, passenāgacchante thokaṃ apagacchanti, kucchiṃ sandhāyāgacchante parivattitvā patanti, sare atikkante vātacchinnavalāhakavegena palāyanti.

So pi rājā tasmim parivattitvā patite: “Sarabhamigo me viddho” ti nādaṃ muñci. Sarabho utṭhāya vātavegena palāyi. Balamaṇḍalaṃ bhijjivā ubhosu passesu ṭhitaamaccā sarabhaṃ palāyamānaṃ disvā ekato hutvā pucchimsu: “Migo kassa ṭhitaṭṭhānaṃ abhiruhī” ti? “Rañño ṭhitaṭṭhānaṃ”-ti. “Rājā ‘viddho me’ ti vadati, konena viddho, nibbirajjho bho amhākaṃ rājā, bhūminena viddhā” ti te nānappakārena rañña saddhiṃ keḷim karimsu. Rājā cintesi: “Ime maṃ parihasanti, na mama pamāṇaṃ jānanti” ti gālhaṃ nivāsetvā pattiko va khaggaṃ ādāya: “Sarabhaṃ gaṇhissāmi” ti vegena pakkhandi. Atha naṃ disvā tīṇi yojanāni anubandhi. Sarabho araṇṇaṃ pāvisi, rājā pi pāvisi. Tattha sarabhamigassa gamanamagge saṭṭhihatthamatto mahāpūtipādanarakāvāto atthi, so tiṃsahatthamattaṃ udakena puṇṇo tiṇehi ca paṭicchanno. Sarabho udakagandhaṃ ghāyitvāva āvāṭabhāvaṃ ṇatvā thokaṃ osakkitvā gato. Rājā pana ujukam-eva gacchanto tasmim pati.

Sarabho tassa padasaddaṃ asuṇanto nivattitvā taṃ apassanto: “Narakāvāṭe patito bhavissatī” ti ṇatvā āgantvā olokeno taṃ gambhīraudake apatiṭṭhaṃ kilamantaṃ disvā tena kataṃ aparādhaṃ hadaye akatvā {4.269} sañjātakāruṇṇo: “Mā mayi passanteva rājā nassatu, imamahā dukkhā naṃ mocessāmi” ti āvāṭatīre ṭhito: “Mā bhāyi, mahārāja, mahantā dukkhā taṃ mocessāmi” ti vatvā attano piyaputtaṃ uddharitum ussāhaṃ karonto viya tassuddharaṇatthāya silāya yoggaṃ katvāva: “Vijjhissāmi” ti āgataṃ rājānaṃ saṭṭhihatthā narakā uddharitvā assāsetvā piṭṭhiṃ āropetvā araṇṇā nīharitvā senāya avidūre otāretvā ovādamassa datvā pañcasu sīlesu patiṭṭhāpesi. Rājā mahāsattaṃ vinā vasitum asakkonto āha: “Sāmi sarabhamigarāja, mayā saddhiṃ bārāṇasiṃ ehi, dvādasayojanikāya te bārāṇasiyaṃ rajjaṃ dammi, taṃ kārehī” ti. “Mahārāja, mayaṃ tiracchānagatā, na me rajjenattho, sace te mayi sineho atthi, mayā dinnāni sīlāni rakkhanto raṭṭhavāsino pi sīlaṃ rakkhāpehī” ti taṃ ovaditvā araṇṇaṃ-eva pāvisi.

So assupuṇṇehi nettehi tassa guṇaṃ saranto va senaṃ pāpuṇitvā senaṅgaparivuto nagaraṃ gantvā: “Ito paṭṭhāya sakalanagaravāsino pañca sīlāni rakkhantū” ti dhammabherim carāpesi. Mahāsattena pana attano kataguṇaṃ

kassaci akathetvā sāyanhe nānaggarasabhojanam bhuñjitvā alaṅkatasayane
sayitvā paccūsakāle mahāsattassa guṇam saritvā uṭṭhāya sayanapiṭṭhe
pallaṅkena nisīditvā pītipuṇṇena hadayena chahi gāthāhi udānesi:

1. Āsīsetheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,

Passāmi voham attānam, yathā icchim tathā ahu.

2. Āsīsetheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,

Passāmi voham attānam, udakā thalamubbhataṃ.

3. Vāyameheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,

Passāmi voham attānam, yathā icchim tathā ahu.

4. Vāyameheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,

Passāmi voham attānam, udakā thalamubbhataṃ.

5. Dukkūpanīto pi naro sapañño, āsam na chindeyya sukhāgamāya,

Bahū {4.270} hi phassā ahitā hitā ca, avitakkitā maccumupabbajanti.

6. Acintitam-pi bhavati, cintitam-pi vinassati,

Na hi cintāmayā bhogā, itthiyā purisassa vā ti.

Tattha **āsīsetheva puriso** ti āsacchedakakammaṃ akatvā attano kammesu
āsam karotheva na ukkaṇṭheyya. **Yathā icchin**-ti ahañhi saṭṭhihatthā narakā
uṭṭhānam icchim, somhi tatheva jāto, tato uṭṭhitoyevā ti dīpeti. **Ahitā hitā cā**
ti dukkhaphassā ca sukhaphassā ca, “maraṇaphassā jīvitaphassā cā” ti pi attho,
sattānañhi maraṇaphasso ahito jīvitaphasso hito, tesam avitakkito acintito pi
maraṇaphasso āgacchatīti dasseti. **Acinti tampī** ti mayā: “Āvāṇe patissāmī” ti
na cintitam, “sarabham māressāmī” ti cintitam, idāni pana me cintitam
naṭṭham, acintitam-eva jātam. **Bhogā** ti yasaparivārā. Ete cintāmayā na honti,
tasmā nāṇavatā vīriyam-eva kātabbam. Vīriyavato hi acintitam-pi hoti yeva.

Tassevaṃ udānam udānentasseva aruṇam uṭṭhahi. Purohito ca pāto va
sukhaseyyapucchanattham āgantvā rājadvāre ṭhito tassa udānagītasaddam sutvā
cintesi: “Rājā hiyyo migavam agamāsi, tattha sarabhamigam viraddho
bhavissati, tato amaccehi avahasiyamāno ‘māretvā nam āharissāmī’ ti
khattiyamānena tam anubandhanto saṭṭhihatthe narake patito bhavissati,
dayālunā sarabharājena rañño dosam acintetvā rājā uddharito bhavissati, tena
maññe udānam udānetī” ti. Evaṃ brāhmaṇassa rañño paripuṇṇabyañjanam
udānam sutvā sumajjite ādāse mukham olokontassa chāyā viya rañña ca
sarabhena ca katakāraṇam pākāṇam ahoṣi. So nakhaggena dvāram ākoṭesi. Rājā:

“Ko eso” ti pucchi. “Aham deva purohito” ti. Athassa dvāraṃ vivaritvā: “Ito ehācariyā” ti āha. So pavisitvā rājānaṃ jayāpetvā ekamantaṃ ʾhito: “Aham, mahārāja, tayā araṇṇe katakārāṇaṃ jānāmi, tvaṃ ekaṃ sarabhamigaṃ anubandhanto narake patito, atha naṃ so sarabho silāya yoggaṃ katvā {4.271} narakato uddhari, so tvaṃ tassa guṇaṃ anussaritvā udānaṃ udānesī” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**7. Sarabhaṃ giriduggasmiṃ, yaṃ tvaṃ anusarī pure,
Alīnacittassa tuvaṃ, vikkantamanuḷvasi.**

**8. Yo taṃ viduggā narakā samuddhari, silāya yoggaṃ sarabho karitvā,
Dukkhūpanītaṃ maccumukhā pamocayi, alīnacittaṃ ta migāṃ vadesī ti.**

Tattha **anudarī** ti anubandhi. **Vikkanta**-ti uddharaṇatthāya kataparakkamaṃ. **Anuḷvasī** ti upaḷvasi, tassānubhāvena tayā jīvitāṃ laddhanti attho. **Samuddharī** ti uddhari. **Ta migāṃ vadesī** ti taṃ suvaṇṇasarabhamigaṃ idha sirisayane nisinna vaṇṇesi.

Taṃ sutvā rājā: “Ayaṃ mayā saddhiṃ na migavaṃ gato, sabbaṃ pavattiṃ jānāti, kathaṃ nu kho jānāti, pucchissāmi naṃ”-ti cintetvā navamaṃ gāthamāha.

**9. Kiṃ tvaṃ nu tattheva tadā ahosi, udāhu te koci naṃ etadakkhā,
Vivaṭchaddo nusi sabbadassī, ñāṇaṃ nu te brāhmaṇa bhīmsarūpan-ti.**

Tattha **bhīmsarūpan**-ti kiṃ nu te ñāṇaṃ balavajātikaṃ, tenetaṃ jānāsīti.

Brāhmaṇo: “Nāhaṃ sabbaññubuddho, byañjanaṃ amakkhetvā tayā kathitagāthānaṃ pana mayhaṃ attho upaṭṭhātī” ti dīpento dasamaṃ gāthamāha.

**10. Na cevahaṃ tattha tadā ahosiṃ, na cā pi me koci naṃ etadakkhā,
Gāthāpadānaṃ {4.272} subhāsītānaṃ, atthaṃ tadānenti janinda dhīrā ti.**

Tattha **subhāsītāna**-ti byañjanaṃ amakkhetvā suṭṭhu bhāsītānaṃ. **Atthaṃ tadānenti** ti yo tesaṃ attho, taṃ ānenti upadhārentīti.

Rājā tassa tussitvā bahuṃ dhanāṃ adāsī. Tato paṭṭhāya dānādipuñṇābhirato ahosi, manussā pi puñṇābhiratā hutvā matamatā saggam-eva pūrayimsu. Athekadivasāṃ rājā: “Lakkhaṃ vijjhissāmi” ti purohitamādāya uyyānaṃ gato. Tadā sakko devarājā bahū nave deve ca devakañṇāyo ca disvā: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti āvajjento sarabhamigena narakā uddharitvā raṇṇo sīlesu patitṭhāpitabhāvaṃ ñatvā: “Raṇṇo ānubhāvena mahājano puñṇāni karoti, tena devaloko paripūrati, idāni kho pana rājā lakkhaṃ vijjhituṃ uyyānaṃ gato, taṃ vīmaṃsitvā sīhanādaṃ nadāpetvā sarabhamigassa guṇaṃ kathāpetvā attano ca

sakkabhāvaṃ jānāpetvā ākāse ʘhito dhammaṃ desetvā mettāya ceva pañcannaṃ
sīlānaṃ guṇaṃ kathetvā āgamiṣāmi” ti cintetvā uyyānaṃ āgamaṣi. Rājāpi:
“Lakkhaṃ vijjhissāmi” ti dhanuṃ āropetvā saraṃ sannayhi. Tasmim̐ khaṇe
sakko rañño ca lakkhassa ca antare attano ānubhāvena sarabhaṃ dasseti. Rājā
taṃ disvā saraṃ na muñci. Atha naṃ sakko purohitassa sarīre adhimuccitvā
gāthaṃ abhāsi:

**11. Ādāya pattim̐ paraviriyaghātīm̐, cāpe saraṃ kiṃ vicikicchase tuvaṃ,
Nunno saro sarabhaṃ hantu khippaṃ, annaṇhi etaṃ varapaṇṇa rañño ti.**

Tattha **pattin-**ti vājapattehi samannāgataṃ. **Paraviriyaghātīn-**ti paresaṃ
vīriyaghātakaṃ. **Cāpe saraṃ-**ti etaṃ pattasahitaṃ saraṃ cāpe ādāya
sannayhitvā idāni tvaṃ kiṃ vicikicchasi. **Hantu** ti tayā vissaṭṭho hutvā esa
saro {4.273} khippaṃ imaṃ sarabhaṃ hanatu. **Annaṇhi etaṃ-**ti varapaṇṇa,
mahārāja, sarabho nāma rañño āhāro bhakkhoti attho.

Tato rājā gāthamāha.

**12. Addhā pajānāmi aham-pi etaṃ, annaṃ migo brāhmaṇa khattiyassa,
Pubbe kataṇca apacāyamāno, tasmā migaṃ sarabhaṃ no hanāmi ti.**

Tattha **pubbe kataṇcā** ti brāhmaṇa, ahametaṃ ekaṃsena jānāmi yathā migo
khattiyassa annaṃ, pubbe pana iminā mayhaṃ kataguṇaṃ pūjemi, tasmā taṃ
na hanāmi.

Tato sakko gāthādvayamāha:

**13. Neso migo mahārāja, asureso disampati,
Etaṃ hantvā manussinda, bhavassu amarādhipo.**

**14. Sace ca rājā vicikicchase tuvaṃ, hantuṃ migaṃ sarabhaṃ sahāyakaṃ,
Saputtadāro naravīraseṭṭha, gantā tuvaṃ vetaraṇim̐ yamassā ti.**

Tattha **asureso** ti asuro eso, asurajeṭṭhako sakko esoti adhippāyena vadati.
Amarādhipo ti tvaṃ etaṃ sakkaṃ māretvā sayāṃ sakko devarājā hohīti
vadati. **Vetaraṇim̐ yamassāti:** “Sace etaṃ ‘sahāyo me’ ti cintetvā na
māressasi, saputtadāro yamassa vetaraṇinirayaṃ gato bhavissasi” ti naṃ
tāsesi.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

**15. Kāmaṃ ahaṃ jānapadā ca sabbe, puttā ca dārā ca sahāyasaṅghā,
Gacchemu taṃ vetaraṇim̐ yamassa, na tveva haṇṇo mama pāṇado yo.**

**16. Ayam̃ {4.274} migo kicchagatassa mayham̃, ekassa kattā vivanasmi ghore,
Tam̃ tādissam̃ pubbakiccam̃ saranto, jānam̃ mahābrahme katham̃ haneyyan-ti.**

Tattha **mama pāṇado yo** ti brāhmaṇa, yo mama pāṇadado yena me piyam̃
jīvitam̃ dinnam̃, narakam̃ pavisantena mayā so na tveva hañño na hanitabbo,
avajjho esoti vadati. **Ekassa kattā vivanasmi ghore** ti dāruṇe araṇṇe
paviṭṭhassa sato ekassa asahāyakassa mama kattā kārako jīvitassa dāyako,
svāham̃ tam̃ iminā katam̃ tādissam̃ pubbakiccam̃ saranto yeva tam̃ guṇam̃
jānanto yeva katham̃ haneyyam̃.

Atha sakko purohitassa sarīrato apagantvā sakkattabhāvam̃ māpetvā ākāse
ṭhatvā rañño guṇam̃ pakāsento gāthādvayamāha:

**17. Mittābhirādhī ciram-eva jīva, rajjam̃ imam̃ dhammaguṇe pasāsa,
Nārīgaṇehi paricāriyanto, modassu raṭṭhe tidiveva vāsavo.**

**18. Akkodhano niccapasannacitto, sabbātithī yācayogo bhavitvā,
Datvā ca bhutvā ca yathānubhāvam̃, anindito saggamuṇehi ṭhānan-ti.**

Tattha **mittābhirādhī** ti mitte ārādhento tosentu tesu adubbhamāno.
Sabbātithī ti sabbe dhammikasamaṇabrāhmaṇe atithī pāhunake yeva katvā
pariharanto yācitabbayuttako hutvā. **Anindito** ti dānādīni puñṇāni karaṇena
pamudito devalokena abhinandito hutvā saggaṭṭhānam̃ upehīti.

Evam̃ {4.275} vatvā sakko: “Aham̃ mahārājam̃ tam̃ pariggaṇhitum̃ āgato, tvaṃ
attānam̃ pariggaṇhitum̃ nādāsi, appamatto hohī” ti tam̃ ovaditvā sakaṭṭhānam-
eva gato.

Satthā imam̃ dhammadesanam̃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi
sāriputto samkhittena bhāsītassa vitthārena attham̃ jānātiyevā” ti vatvā jātakam̃
samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, purohito sāriputto, sarabhamigo pana
aham-eva ahosin”-ti.

Sarabhamigajātakavaṇṇanā dasamā

Jātakuddānam̃:

**Amba phandana javana, nārada dūta kaliṅgā,
Akitti takkāriyam̃ ruru, sarabham̃ dasa terase.**

Terasakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

14. Pakiṇṇakanipāto

Ja 484 Sālikedārajātakavaṇṇanā

Sampannam {4.276} **sālikedāran**-ti idam satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Paccuppannavatthu **sāmajātake** (Ja. 540) āvi bhavissati.

Idam satthā jetavane viharanto ekam mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahosi mātāpitūnaṃ piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaram ugghāṭetvā vīthim olovento gandhamālādihattham mahājanam dhammassavanatthāya jetavanam gacchantam {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram gantvā vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantam pūjetvā ekamantam nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam disvā pabbajjāya ca ānisaṃsam sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantam pabbajjam yācīvā: “Mātāpitūhi ananuññātam puttam tathāgatā nāma na pabbājentī” ti sutvā bhagavantam vanditvā puna geham gantvā sagāravena mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadayā viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayaṇhi tāta, jarājijjā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇam pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇham labhati, uṇhena atthe sati sītam labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Tam sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāham nirāhāro. Athassa mātāpitāro evam cintesum: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānam puna nam passissāmā” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, tam pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Tam sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīram oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāram gantvā bhagavantam pabbajjam yāci. Satthā ekam bhikkhum pakkosāpetvā: “Imam kumāram pabbājehī” ti āṇāpesi. So tam pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhetvā

laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanaṃ vaḍḍhetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthī” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathārucci palāyiṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraṇṇasuvanṇādīni gahetvā palāyiṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiṅcanam-pi alabhivā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carīṃsu. Tasmīṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃ ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyan”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakko assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitāro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitāro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitāro posetvā dānaṃ datvā saggaṃ parāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattiṃ. So tattheva iṭṭhā: “Kiṃ nu kho paṭthamaṃ mātāpitāro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitāro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitāro passissāmi” ti sāvattimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana

satthā paccūsakāle lokam olovento imassa kulaputtassa upanissayasampattim addasa.

*So tassāgamanakāle **mātuposakasuttēna** (SN. 1.205) mātāpitūnam guṇam vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa dhammakatham suṇanto cintesi: “Aham gihī hutvā mātāpitāro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnan’-ti vadati. Sacāham satthāram adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhavyeyam. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitāro posessāmī” ti.*

So salākaggam gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitāro passissāmi” ti cintetvā: “Kapaṇānam mātāpitūnam santikam tucchahatthena gantum ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesam porāṇakagehadvāram gato. Mātāpitāro pissa yāgubhikkham caritvā parabhittim nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākam dātabbayuttakam natthi, aticchathā” ti āha. So tassā katham sutvā hadayapūram sokam gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaram āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketi sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantam kāruṇṇam ahosi.

So pi mātāpitāro disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assūni pavattesi. So sokam adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, aham vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitāro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkham āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkham pariyesitvā tesam santikam gantvā puna bhattanāpucchitvā pacchā sayam paribhuṇjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitāro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhattādini tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuṇjati, alabhamāno na bhuṇjati, vassāvāsikam-pi añṇam-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttam jiṇṇapilotikam gahetvā aggaḷam datvā rajitvā sayam paribhuṇjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesuṃ. Athassa nivāsanapāruṇanam atilūkham hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto ahoṣi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattim ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhamṣu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetuṃ na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti.

Satthā pana taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu gihī posesī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kiṃ te hontī” ti vatvā: “Mātāpitaro me, bhante” ti vutte: “Sādhu bhikkhu, porāṇakapaṇḍitā tiracchānā hutvā suvayoniyāṃ nibbattitvā pi jiṇṇe mātāpitaro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadharājā nāma rajjaṃ kāresi. Tadā nagarato pubbuttaradisāya sāliddiyo nāma brāhmaṇagāmo ahoṣi. Tassa pubbuttaradisāya magadhakhettaṃ atthi, tattha kosiyaगतto nāma sāliddiyavāsī brāhmaṇo sahaṣakarīsamattaṃ khettaṃ gahetvā sālīm vapāpesi. Uṭṭhite ca pana sasse vatim thiraṃ kāretvā kassaci paṇṇāsakarīsamattaṃ, kassaci saṭṭhikarīsamattanti evaṃ pañcasatakarīsamattaṃ khettaṃ attano purisānaṃ yeva ārakkhaṇatthāya datvā sesaṃ {4.277} pañcasatakarīsamattaṃ khettaṃ bhatim katvā ekassa bhataḥkassa adāsi. So tattha kuṭim katvā rattindivaṃ vasati. Khettaṣa pana pubbuttaradisābhāge ekasmiṃ sānupabbate mahantaṃ simbalivanaṃ atthi, tattha anekaṇi suvasatāni vasanti. Tadā bodhisatto tasmim suvasaṅghe suvaraṇṇo putto hutvā nibbatti. So vayappatto abhirūpo thāmasampanno sakaṭaṇābhipamaṇasarīro ahoṣi. Athassa pitā mahallakakāle: “Ahaṃ idāni dūraṃ gantuṃ na sakkomi, tvaṃ imaṃ gaṇaṃ pariharā” ti gaṇaṃ niyyādesi. So punadivasato paṭṭhāya mātāpitūnaṃ gocaratthāya gantuṃ nādāsi, suvagaṇaṃ pariharanto himavantaṃ gantvā sayamjātasālivanane yāvadatthaṃ sālīm khādītva āgamanakāle mātāpitūnaṃ pahonakaṃ gocaraṃ āharitvā mātāpitaro posesi.

Athassa ekadivasam suvā ārocesuṃ: “Pubbe imasmiṃ kāle magadhakhette sālī paccati, idāni kiṃ nu kho jātan”-ti? “Tena hi jānāthā” ti dve suve pahimimsu. Te gantvā magadhakhette otarantā tassa bhatiyā rakkhaṇapurisassa khette otaritvā sālīm khādītva ekaṃ sālīsisaṃ ādāya simbalivanaṃ gantvā sālīsisaṃ mahāsattassa pādamaḷe ṭhapetvā: “Tattha evarūpo sālī” ti vadimsu. So punadivase suvagaṇaparivuto tattha gantvā tasmim bhataḥkassa khette otari. So

pana puriso suve sālīm khādante disvā ito cito ca dhāvitvā vārento pi vāretum na sakkoti. Sesā suvā yāvadattham sālīm khāditvā tucchamukhāva gacchanti. Suvarājā pana bahūni sālīsīsāni ekato katvā tehi parivuto hutvā āharitvā mātāpitūnam deti. Suvā punadivasato paṭṭhāya tattheva sālīm khādimasu. Atha so puriso: “Sace ime aññam {4.278} katipāham evam khādissanti, kiñci na bhavissati, brāhmaṇo sālīm agghāpetvā mayham iṇam karissati, gantvā tassa āroccassāmī” ti sālīmuṭṭhinā saddhim tathārūpaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā sāliddiyagāmaṃ gantvā brāhmaṇam passitvā vanditvā paṇṇākāraṃ datvā ekamantaṃ ṭhito: “Kim, bho purisa, sampannaṃ sālīkhetan”-ti puṭṭho: “Āma, brāhmaṇa, sampannan”-ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**1. Sampannaṃ sālīkedāraṃ, suvā bhuñjanti kosiya,
Paṭivedemi te brahme, na ne vāretumussahe.**

**2. Eko ca tattha sakūṇo, yo nesam sabbasundaro,
Bhutvā sālīm yathākāmaṃ, tuṇḍenādāya gacchatī ti.**

Tattha **sampannan**-ti paripuṇṇam avekallam. **Sālīkedāran**-ti sālīkhetan. **Sabbasundaro** ti sabbehi koṭṭhāsehi sundaro rattatuṇḍo jīṇjukasannibhaakkhi rattapādo tīhi rattarājīhi parikkhittagīvo mahāmayūrapamāṇo so yāvadattham sālīm khāditvā aññam tuṇḍena gahetvā gacchatīti.

Brāhmaṇo tassa katham sutvā suvarāje sineham uppādetvā khettapālam pucchi: “Ambho purisa, pāsam oḍḍetum jānāsi” ti? “Āma, jānāmī” ti. Atha nam gāthāya ajjhabhāsi:

**3. Oḍḍentu vālapāsāni, yathā bajjetha so dijo,
Jīvañca nam gahetvāna, ānayehe mamantike ti.**

Tattha **oḍḍentū** ti oḍḍayantu. **Vālapāsānī** ti assavālādirajjumayapāsāni. **Jīvañca nan**-ti jīvantaṃ eva nam. **Ānayehe** ti ānehi.

Tam sutvā khettapālo sālīm agghāpetvā iṇassa akatabhāvena tuṭṭho gantvā assavāle vaṭṭetvā: “Ajja imasmim ṭhāne otarissati” ti suvaraṇṇo otaraṇaṭṭhānam sallakkhetvā punadivase pāto va cāṭipamāṇam pañjaram katvā pāsāna oḍḍetvā suvānam āgamanam olovento kuṭiyam nisīdi. Suvarājā pi suvagaṇaparivuto āgantvā aloluppacārātāya hiyyo khāditaṭṭhāne {4.279} oḍḍitapāse pādam pavesanto va otari. So attano baddhabhāvam ṇatvā cintesi: “Sacāham idāneva baddharavam ravissāmi, ṇātakāme bhayatajjitā gocaram aggahetvāva palāyissanti, yāva etesaṃ gocaraggahaṇam, tāva adhivāsessāmi” ti. So tesam suhitabhāvam ṇatvā maraṇabhayatajjito hutvā tikkhattum baddharavam ravi.

Atha sabbe te suvā palāyiṃsu. Suvarājā: “Ettakesu me ñātakesu nivattitvā oloken-to eko pi natthi, kiṃ nu kho mayā pāpaṃ katan”-ti vilapanto gāthamāha.

**4. Ete bhutvā pivitvā ca, pakkamanti vihaṅgamā,
Eko baddhosmi pāsena, kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā ti.**

Khettapālo suvarājassa baddharavaṃ suvānañca ākāse pakkhandanasaddaṃ sutvā: “Kiṃ nu kho” ti kuṭiyā oruyha pāsāṭṭhānaṃ gantvā suvarājānaṃ disvā: “Yasseva me pāso oḍḍito, sveva baddho” ti tuṭṭhamānaso suvarājānaṃ pāsato mocetvā dve pāde ekato bandhitvā daḷhaṃ ādāya sāliddiyagāmaṃ gantvā suvarājānaṃ brāhmaṇassa adāsi. Brāhmaṇo balavasinehena mahāsattaṃ ubhohi hatthehi daḷhaṃ gahetvā aṅke nisīdāpetvā tena saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi:

**5. Udaraṃ nūna aññesaṃ, suva accodaraṃ tava,
Bhutvā sāliṃ yathākāmaṃ, tuṇḍenādāya gacchasi.**

**6. Koṭṭhaṃ nu tattha pūresi, suva veraṃ nu te mayā,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kuhiṃ sāliṃ nidāhasi ti.**

Tattha **udaraṃ nūna** ti aññesaṃ udaraṃ udaram-eva maññe, tava udaraṃ pana atiudaraṃ. **Tatthā** ti tasmiṃ simbalivane. **Pūresi** ti vassārattatthāya pūresi. **Nidāhasi** ti nidhānaṃ katvā ṭhapesi, “nidhīyasi” ti pi pātho.

Taṃ sutvā suvarājā madhurāya manussabhāsāya sattamaṃ gāthamāha.

**7. Na {4.280} me veraṃ tayā saddhiṃ, koṭṭho mayhaṃ na vijjati,
Iṇaṃ muñcāmiṇaṃ dammi, sampatto koṭasimbalim,
Nidhim-pi tattha nidahāmi, evaṃ jānāhi kosiya ti.**

Tattha **iṇaṃ muñcāmiṇaṃ dammi** ti tava sāliṃ haritvā iṇaṃ muñcāmi ceva dammi cāti vadati. **Nidhimpi** ti ekaṃ tattha simbalivane anugāmikanidhim-pi nidahāmi.

Atha naṃ brāhmaṇo pucchi:

**8. Kīdisaṃ te iṇadānaṃ, iṇamokkho ca kīdiso,
Nidhinidhānamakkhāhi, atha pāsā pamokkhasi ti.**

Tattha **iṇadāna**-ti iṇassa dānaṃ. **Nidhinidhāna**-ti nidhino nidhānaṃ.

Evaṃ brāhmaṇena puṭṭho suvarājā tassa byākaronto catasso gāthā abhāsi:

**9. Ajātapakkhā taruṇā, puttakā mayha kosiya,
Te maṃ bhatā bharissanti, tasmā tesam iṇaṃ dade.**

**10. Mātā pitā ca me vuddhā, jiṇṇakā gatayobbanā,
Tesaṃ tuṇḍena hātūna, muñce pubbakataṃ iṇaṃ.**

**11. Aññe pi tattha sakuṇā, khīṇapakkhā sudubbālā,
Tesaṃ puññatthiko dammi, taṃ nidhiṃ āhu paṇḍitā.**

**12. Īdisaṃ me iṇadānaṃ, iṇamokkho ca īdiso,
Nidhinidhānamakkhāmi, evaṃ jānāhi kosiya ti.**

Tattha **hātūnā** ti haritvā. **Taṃ nidhin-**ti taṃ puññakammaṃ paṇḍitā anugāmikanidhiṃ nāma kathenti. **Nidhinidhānan-**ti nidhino nidhānaṃ, “nidhānanidhin”-ti pi pāṭho, ayamevattho.

Brāhmaṇo mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā pasannacitto dve gāthā abhāsi.

**13. Bhaddako vatayaṃ pakkhī, dijo paramadhammiko,
Ekaccesu manussesu, ayaṃ dhammo na vijjati.**

14. Bhuñja {4.281} **sālin** yathākāmaṃ, saha sabbehi nātibhi,
Punā pi suva passemu, piyaṃ me tava dassanan-ti.

Tattha **bhuñja sālin-**ti ito paṭṭhāya nibbhayo hutvā bhuñjāti karīsasahassam-pi tasseva niyyādentō evamāha. **Passemū** ti attano ruciya āgataṃ aññesu pi divasesu taṃ passeyyāmāti.

Evaṃ brāhmaṇo mahāsattaṃ yācitvā piyaputtaṃ viya muducittena olokeno pādato bandhanaṃ mocetvā satapākatelena pāde makkhetvā bhaddapīṭhe nisīdāpetvā kañcanataṭṭake madhulāje khādāpetvā sakkharodakaṃ pāyesi. Athassa suvarājā: “Appamatto hohi, brāhmaṇā” ti vatvā ovādaṃ dento āha:

**15. Bhuttaṇca pītaṇca tavassamamhi, ratī ca no kosiya te sakāse,
Nikkhattadaṇḍesu dadāhi dānaṃ, jiṇṇe ca mātāpitaro bharassū ti.**

Tattha **tavassamamhī** ti tava nivesane. **Ratī** ti abhirati.

Taṃ sutvā brāhmaṇo tuṭṭhamānaso udānaṃ udānento gāthamāha.

**16. Lakkhī vata me udapādi ajja, yo addasāsīm pavaraṃ dijānaṃ,
Suvassa sutvāna subhāsītāni, kāhāmi puññāni anappakānī ti.**

Tattha **lakkhī** ti sirī pi puññaṃ-pi paññā pi.

Mahāsatto brāhmaṇena attano dinnam karīsasahassamattam paṭikkhipitvā aṭṭhakarīsam-eva gaṇhi. Brāhmaṇo thambhe nikhanitvā tassa khetam niyyādetvā gandhamālādīhi pūjetvā khamāpetvā: “Gaccha sāmi, assumukhe rodamāne mātāpitāro assāsehi” ti vatvā tam uyyojesi. So tuṭṭhamānaso sālisīsam ādāya gantvā mātāpitūnam purato nikkhipitvā: “Ammatātā, uṭṭhethā” ti āha. Te assumukhā rodamānā uṭṭhahiṃsu, tāvadeva suvagaṇā {4.282} sannipatitvā: “Katham muttosi, devā” ti pucchīṃsu. So tesam sabbam vitthārato kathesi. Kosiyo pi suvaraṇṇo ovādam sutvā tato paṭṭhāya dhammikasamaṇabrāhmaṇānam mahādānam paṭṭhapesi. Tamattham pakāsento satthā osānagāthamāha.

**17. So kosiyo attamano udaggo, annaṇca pānaṇcabhisankharitvā,
Annena pānena pasannacitto, santappayi samaṇabrāhmaṇe cā ti.**

Tattha **santappayī** ti gahitagahitāni bhājanāni pūrento santappesīti.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā: “Evaṃ bhikkhu mātāpitūnam posanam nāma paṇḍitānam vaṃso” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. Tadā suvagaṇā buddhāparisā ahesum, mātāpitāro mahārājakulāni, khettpālo channo, brāhmaṇo ānando, suvarājā pana aham-eva ahosinti.

Sālikedārajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 485 Candakinnarījātakavaṇṇanā

Upanīyatidam mañṇe ti idam satthā kapilavatthupuram upanissāya nigrodhārāme viharanto rājanivesane rāhulamātaram ārabba kathesi. Idam pana jātakam dūrenidānato paṭṭhāya kathetabbam. Sā panesā nidānakathā yāva laṭṭhivane uruvelakassapasīhanādā **apaṇṇakajātake** (Ja. 1) kathitā, tato param yāva kapilavatthugamanā **vessantarajātake** (Ja. 547) āvi bhavissati. Satthā pana pitu nivesane nisīditvā antarabhattachasamaye **mahādhammapālaajātakam** (Ja. 447) kathetvā katabhattakicco: “Rāhulamātu nivesane nisīditvā tassā guṇam vaṇṇento **candakinnarījātakam** (Ja. 485) kathessāmī” ti rājānam pattam gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhim rāhulamātu nivesanaṭṭhānam pāyāsi. Tadā tassā sammukhā cattālīsasahassanāṭakittiyo vasanti tāsu khattiyakaññānam yeva navutiadhikasahassam. Sā tathāgatassa āgamanam ñatvā: “Sabbā kāsāvāneva nivāsentū” ti tāsam ārocāpesi. Tā tathā karīṃsu.

Satthā āgantvā paññattāsane {4.283} nisīdi. Atha tā sabbā pi ekappahāreneva viraviṃsu, mahāparidevasaddo ahosi. Rāhulamātā pi paridevitvā sokaṃ vinodetvā satthāraṃ vanditvā rājagatena bahumānena sagāravena nisīdi. Rājā tassā guṇakathaṃ ārabhi, “bhante, mama suṇhā ‘tumhehi kāsāvāni nivatthānī’ ti sutvā kāsāvāneva nivāsesi, ‘mālādīni pariccattānī’ ti sutvā mālādīni pariccaji, ‘bhūmiyaṃ sayatī’ ti sutvā bhūmisayanāva jātā, tumhākaṃ pabbajitakāle vidhavā hutvā aññehi rājūhi pesitaṃ paṇṇākāraṃ na gaṇhi, evaṃ tumhesu asaṃhīracittā esā” ti nānappakārehi tassā guṇakathaṃ kathesi. Satthā: “Anacchariyaṃ, mahārāja, yaṃ esā idāni mama pacchime attabhāve mayi sasinehā asaṃhīracittā anaññaneyyā bhaveyya. Esā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattā pi mayi asaṃhīracittā anaññaneyyā ahoṣī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente mahāsatto himavantapadese kinnarayoniyaṃ nibbatti, candā nāmassa bhariyā. Te ubho pi candanāmake rajatapabbate vasīmsu. Tadā bārāṇasirājā amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā dve kāsāyāni nivāsetvā sannaddhapañcāvudho ekako va himavantaṃ pāvisi. So migamaṃsaṃ khādanto ekaṃ khuddakanadiṃ anusañcaranto uddhaṃ abhiruhi. Candapabbatavāsino kinnarā vassārattasamaye anotaritvā pabbate yeva vasanti, nidāghasamaye otaranti. Tadā ca so candakinnaro attano bhariyāya saddhiṃ otaritvā tesu tesu ṭhānesu gandhe vilimpanto pupphareṇuṃ khādanto pupphapaṭe nivāsento pārupanto latādolāhi kīḷanto madhurassarena gāyanto taṃ khuddakanadiṃ patvā ekasmiṃ nivattanaṭṭhāne otaritvā udae pupphāni vikiritvā udakakīḷaṃ kīḷitvā pupphapaṭe nivāsetvā pārupitvā rajatapaṭṭavaṇṇāya vālukāya pupphāsaṃ paññāpetvā ekaṃ veḷu daṇḍakaṃ gahetvā sayane nisīdi. {4.284} Tato candakinnaro veḷuṃ vādento madhurasaddena gāyi. Candakinnarī muduhatthe nāmetvā tassa avidūre ṭhitā nacci ceva gāyi ca. So rājā tesāṃ saddaṃ sutvā padasaddaṃ asāvento saṇikaṃ gantvā paṭicchanne ṭhatvā te kinnare disvā kinnariyā paṭibaddhacitto hutvā: “Taṃ kinnaraṃ vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā imāya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappessāmī” ti ṭhatvā candakinnaraṃ vijjhi. So vedanāppatto paridevamāno catasso gāthā abhāsi:

**1. Upanīyatidaṃ maññe, cande lohitamaddane,
Ajjā jahāmi jīvitaṃ, pāṇā me cande nirujjhanti.**

**2. Osīdi me dukkhaṃ hadayaṃ, me ḍayhate nitammāmi,
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehi.**

**3. Tiṇamiva vanamiva milāyāmi, nadī aparipuṇṇāva sussāmi,
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehi.**

**4. Vassamiva sare pāde, imāni assūni vattare mayhaṃ,
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehī ti.**

Tattha **upanīyatī** ti santativicchedaṃ upanīyati. **Idan**-ti jīvitaṃ. **Pāṇā me** ti bhadde, cande mama jīvitaṃ nirujjhanti. **Osīdi me** ti jīvitaṃ me osīdati. **Nitammāmī** ti atikilamāmi. **Tava candiyā** ti idaṃ mama dukkhaṃ, na naṃ aññehi sokehi, atha kho tava candiyā socantiyā sokahetu yasmā tvaṃ mama viyogena socissasi, tasmā ti attho. **Tiṇamiva vanamiva milāyāmi** ti tattapāsāṇe khittatiṇamiva mūlachinnavanamiva milāyāmīti vadati. **Sare pāde** ti yathā nāma pabbatapāde patitavassaṃ saritvā acchinnadhāraṃ vattati.

Mahāsatto imāhi catūhi gāthāhi paridevitvā pupphasayane nipanno va satim̐ vissajjetvā parivatti. Rājā paṭiṭṭhito va. Itarā mahāsatte paridevante attano ratiyā mattā hutvā tassa {4.285} viddhabhāvaṃ na jānāti, visaññaṃ pana naṃ parivattitvā nipannaṃ disvā: “Kiṃ nu kho me piyasāmikassa dukkhaṃ”-ti upadhārentī pahāramukhato paggharantaṃ lohitaṃ disvā piyasāmike uppannaṃ balavasokaṃ sandhāretuṃ asakkontī mahāsaddena paridevi. Rājā: “Kinnaro mato bhavissatī” ti nikkhamitvā attānaṃ dassesi. Candā taṃ disvā: “Iminā me corena piyasāmiko viddho bhavissatī” ti kampamānā palāyitvā pabbatamatthake ṭhatvā rājānaṃ paribhāsantī pañca gāthā abhāsi:

**5. Pāpo khosi rājaputta, yo me icchitaṃ patim̐ varākiyā,
Vijjhasi vanamūlasmiṃ, soyaṃ viddho chamā seti.**

**6. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu rājaputta tava mātā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, kimpurisaṃ avekkhamānāya.**

**7. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu rājaputta tava jāyā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, kimpurisaṃ avekkhamānāya.**

**8. Mā ca puttaṃ mā ca patim̐, addakkhi rājaputta tava mātā,
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāmā hi.**

**9. Mā ca puttaṃ mā ca patim̐, addakkhi rājaputta tava jāyā,
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāmā hī ti.**

Tattha **varākiyā** ti kapaṇāya. **Paṭimuñcatū** ti paṭilabhātu phusatu pāpuṇātu. **Mayha kāmā hī** ti mayhaṃ kāmēna.

Rājā nam pañcāhi gāthāhi paribhāsivā pabbatamatthake ʘhitam yeva assāsento gāthamāha.

**10. Mā tvaṃ cande rodi mā so pi, vanatimiramattakkhi,
Mama tvaṃ hehisi bhariyā, rājakule pūjitā nārībhi ti.**

Tattha {4.286} **cande** ti mahāsattassa paridevanakāle nāmassa sutattā evamāha.
Vanatimiramattakkhi ti vanatimirapupphasamānaakkhi. **Pūjitā nārībhi** ti
soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā aggamaheṣi hessasi.

Candā tassa vacanaṃ sutvā: “Tvaṃ kiṃ maṃ vadesi” ti sihanādaṃ nadanti
anantaragāthamāha.

**11. Api nūnaṃ marissaṃ, nāhaṃ rājaputta tava hessaṃ,
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāma hi ti.**

Tattha api **nūnaṃ**-ti api ekaṃseneva ahaṃ marissaṃ.

So tassā vacanaṃ sutvā nicchandarāgo hutvā itaraṃ gāthamāha.

**12. Api bhīruke api jīvitukāmike, kimpurisi gaccha himavantam,
Tālīsatarabhojanā, aññe taṃ migā ramissantī ti.**

Tattha api **bhīruke** ti bhīrujātike. **Tālīsatarabhojanā** ti tvaṃ
tālīsapattatagarapattabhojanā migi, tasmā aññe taṃ migā ramissantī, na tvaṃ
rājakulārahā, gacchāti naṃ avaca, vatvā ca pana nirapekkho hutvā pakkāmi.

Sā tassa gatabhāvaṃ ñatvā oruyha mahāsattaṃ ālīngitvā pabbatamatthakaṃ
āropetvā pabbatatale nipajjāpetvā sīsamassa attano ūrūsu katvā
balavaparidevaṃ paridevamānā dvādasa gāthā abhāsi:

**13. Te pabbatā tā ca kandarā, tā ca giriguhāyo tattheva tiṭṭhanti,
Tattheva taṃ apassanti, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.**

**14. Te paṇṇasanthatā ramaṇīyā, vāḷamigeḥi anuciṇṇā,
Tattheva taṃ apassanti, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.**

**15. Te pupphasanthatā ramaṇīyā, vāḷamigeḥi anuciṇṇā,
Tattheva taṃ apassanti, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.**

**16. Acchā {4.287} savanti girivananadiyo, kusumābhikiṇṇasotāyo,
Tattheva taṃ apassanti, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.**

17. Nīlāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

18. Pītāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

19. Tambāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

20. Tuṅgāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

21. Setāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

22. Citrāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

23. Yakkhagaṇasevite gandhamādane, osadhebhi sañchanne,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.

24. Kimpurisasevite gandhamādane, osadhebhi sañchanne,
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ-ti.

Tattha **te pabbatā** ti yesu mayaṃ ekato va abhiramimha, ime te pabbatā tā ca kandarā tā ca giriguhāyo tattheva ṭhitā. Tesu ahaṃ idāni **taṃ apassantī kathaṃ kassaṃ**, kiṃ karissāmi, tesu pupphaphalapallavādisobhaṃ taṃ apassantī kathaṃ adhvāsetuṃ sakkhissāmi paridevati. **Paṇṇasanthatā** ti tālīsapattādigandhapaṇṇasantharā. **Acchā** ti vippasannodakā. **Nīlānī** ti nīlamaṇimayāni. **Pītānī** ti sovaṇṇamayāni. **Tambānī** ti manosilamayāni. **Tuṅgānī** ti uccāni tikhiṇaggāni. **Setānī** ti rajatamayāni. **Citrānī** ti sattaratanamissakāni. **Yakkhagaṇasevite** ti bhummadevatāhi sevite.

Iti sā dvādasahi gāthāhi paridevitvā mahāsattassa ure hatthaṃ ṭhapetvā santāpabhāvaṃ ṇatvā: “Cando jīvati yeva, devujjhānakammaṃ katvā jīvitamassa dassāmi” ti cintetvā: “Kiṃ nu kho lokapālā nāma natthi, udāhu vippavutthā, adu matā, {4.288} te me piyasāmikaṃ na rakkhantī” ti devujjhānakammaṃ akāsi. Tassā sokavegena sakkassa āsanaṃ uṇhaṃ ahosi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ṇatvā brāhmaṇavaṇṇena vegeneva āgantvā kuṇḍikato udakaṃ gahetvā mahāsattaṃ āsiñci. Tāvadeva visaṃ antaradhāyi, vaṇo ruhi, imasmiṃ ṭhāne viddhoti pi na paññāyi. Mahāsatto sukhito uṭṭhāsi.

Candā piyasāmikaṃ arogaṃ disvā somanassappattā sakkassa pāde vandantī anantaragāthamāha.

**25. Vande te ayirabrahme, yo me icchitaṃ patiṃ varākiyā,
Amatena abhisiñci, samāgatāsmi piyatamenā ti.**

Tattha **amatenā** ti udakaṃ: “Amatan”-ti maññamānā evamāha. **Piyatamenā** ti piyatarena, ayam-eva vā pāṭho.

Sakko tesaṃ ovādamadāsi: “Ito paṭṭhāya candapabbatato oruyha manussapathaṃ mā gamittha, idheva vasathā” ti. Evañca pana vatvā te ovaditvā sakaṭṭhānam-eva gato. Candāpi: “Kiṃ no sāmi iminā paripanthaṭṭhānena, ehi candapabbatam-eva gacchāmā” ti vatvā osānagāthamāha.

**26. Vicarāma dāni girivananadiyo, kusumābhikiṇṇasotāyo,
Nānādumavasanāyo, piyaṃvadā aññamaññassā ti.**

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na idāneva, pubbepesā mayi asaṃhīracittā anaññaneyyā evā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā rājā devadatto ahosi, sakko anuruddho, candā rāhulamātā, candakinnaro pana aham-eva ahosin”-ti.

Candakinnarījātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 486 Mahāukkusajātakavaṇṇanā

Ukkā cilācā bandhantī ti idaṃ satthā jetavane viharanto mittabandhakaupāsakaṃ ārabha kathesi. So kira sāvatthiyaṃ pariṇiṇṇassa kulassa {4.289} putto sahāyaṃ pesetvā aññataraṃ kuladhītaraṃ vārāpetvā: “Atthi panassa uppannakiccaṃ nittharaṇasamattho mitto vā sahāyo vā” ti vutte: “Natthī” ti vatvā: “Tena hi mitte tāva bandhatū” ti vutte tasmiṃ ovāde ṭhatvā paṭhamaṃ tāva catūhi dovārikehi saddhiṃ mettiṃ akāsi, athānupubbena nagaraguttikagaṇakamahāmatādīhi saddhiṃ mettiṃ katvā senāpatinā pi uparājenā pi saddhiṃ mettiṃ akāsi. Tehi pana saddhiṃ ekato hutvā raññā saddhiṃ mettiṃ akāsi. Tato asītiyā mahātherehi saddhiṃ ānandattherena pi saddhiṃ ekato hutvā tathāgatena saddhiṃ mettiṃ akāsi. Atha naṃ satthā saraṇesu ca sīlesu ca patitṭhāpesi, rājāpissa issariyamadāsi. So mittabandhakoyevā ti pākaṭo jāto. Athassa rājā mahantaṃ gehaṃ datvā āvāhamaṅgalaṃ kāresi. Rājānaṃ ādiṃ katvā mahājano paṇṇākāre pahiṇi. Athassa bhariyā raññā pahitaṃ paṇṇākāraṃ uparājassa, uparājena pahitaṃ

paṇṇākāraṃ senāpatissāti etena upāyena sakalanagaravāsino ābandhitvā gaṇhi.
Sattame divase mahāsakkāraṃ katvā dasabalaṃ nimantetvā pañcasatassa
buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ datvā bhattakiccāvasāne
satthārā kathitaṃ anumodanaṃ sutvā ubho pi jayampatikā sotāpattiṭṭhale
patiṭṭhahimsu.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso,
mittabandhakaupāsako attano bhariyaṃ nissāya tassā vacanaṃ katvā sabbehi
mettiṃ katvā rañño santikā mahantaṃ sakkāraṃ labhi, tathāgatena pana
saddhiṃ mettiṃ katvā ubho pi jayampatikā sotāpattiṭṭhale patiṭṭhitā” ti. Satthā
āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā:
“Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva so etaṃ mātugāmaṃ nissāya
mahantaṃ yasaṃ sampatto, pubbe tiracchānayoniyaṃ nibbatta pi panesa etissā
vacanena bahūhi saddhiṃ mettiṃ katvā puttāsokato muttoyevā” ti vatvā tehi
yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente ekacce paccantavāsino yattha
yattha bahuṃ maṃsaṃ labhanti, tattha tattha gāmaṃ nivāsetvā araññe caritvā
migādayo māretvā maṃsaṃ āharitvā puttadāre {4.290} posenti. Tesāṃ gāmato
avidūre mahājātassaro atthi. Tassa dakkhiṇapasse eko senasakuṇo,
pacchimapasse ekā senasakuṇī, uttarapasse sīho migarājā, pācīnapasse
ukkusasakuṇarājā vasati. Jātassaramajjhe pana unnataṭṭhāne kacchapo vasati.
Tadā seno senim: “Bhariyā me hohi” ti vadati. Atha naṃ sā āha: “atthi pana te
koci mitto” ti? “Natthi bhadde” ti. Amhākaṃ uppannaṃ bhayaṃ vā dukkhaṃ vā
haraṇasamatthaṃ mittam vā sahāyaṃ vā laddhum vaṭṭati, mitte tāva gaṇhāhīti.
“Kehi saddhiṃ mettiṃ karomi bhadde” ti? Pācīnapasse vasantena ukkusarājena,
uttarapasse sīhena, jātassaramajjhe kacchapena saddhiṃ mettiṃ karohīti. So
tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā tathā akāsi. Tadā te ubho pi saṃvāsaṃ kappetvā
tasmiṃ yeva sare ekasmiṃ dīpake kadambarukkho atthi samantā udakena
parikkhitto, tasmiṃ kulāvakaṃ katvā paṭivasimsu.

Tesaṃ aparabhāge dve sakuṇapotakā jāyimsu. Tesaṃ pakkhesu asaṇjātesu yeva
ekadivasaṃ te jānapadā divasaṃ araññe caritvā kiñci alabhitvā: “Na sakkā
tucchahatthena gharaṃ gantum, macche vā kacchape vā gaṇhissāmā” ti saraṃ
otaritvā taṃ dīpakaṃ gantvā tassa kadambassa mūle nipajjitvā makasādīhi
khajjamānā tesaṃ palāpanatthāya araṇiṃ manthetvā aggim nibbattetvā
dhūmaṃ karimsu. Dhumo uggantvā sakuṇe pahari, sakuṇapotakā viravimsu.

Jānapadā taṃ sutvā: “Ambho, sakuṇapotakānaṃ sūyati saddo, uṭṭhetha ukkā bandhatha, chātā sayitum na sakkoma, sakuṇamaṃsaṃ khāditvāva sayissāmā” ti vatvā aggim jāletvā ukkā bandhimsu. Sakuṇikā tesaṃ saddaṃ sutvā: “Ime amhākaṃ potake khāditukāmā, mayaṃ evarūpassa bhayassa haraṇatthāya mitte gaṇhimha, sāmikaṃ ukkusarājassa santikaṃ pesessāmī” ti cintetvā: “Gaccha, sāmi, {4.291} puttānaṃ no uppannabhayaṃ ukkusarājassa ārocehi” ti vatvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Ukkā cilācā bandhanti dīpe, pajā mamaṃ khāditum patthayanti,
Mittam sahāyaṇca vadehi senaka, ācikkha ñātibyaśanaṃ dijānan-ti.**

Tattha **cilācā** ti jānapadā. **Dīpe** ti dīpakamhi. **Pajā mamaṃ**-ti mama puttake. **Senakā** ti senakasakuṇaṃ nāmenālapati. **Ñātibyaśanaṃ**-ti puttānaṃ byasanaṃ. **Dijānan**-ti amhākaṃ ñātīnaṃ dijānaṃ idaṃ byasanaṃ ukkusarājassa santikaṃ gantvā ācikkhāhi vadati.

So vegena tassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā vassitvā attano āgatabhāvaṃ jānapetvā katokāso upasaṅkamitvā vanditvā: “Kimkāraṇā āgatosī” ti puṭṭho āgatakāraṇaṃ dassento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Dijo dijānaṃ pavarosi pakkhima, ukkusarāja saraṇaṃ taṃ upema,
Pajā mamaṃ khāditum patthayanti, luddā cilācā bhava me sukhāyā ti.**

Tattha **dijo** ti tvaṃ dijo ceva dijānaṃ pavaro ca.

Ukkusarājā: “Senaka mā bhāyī” ti taṃ assāsetvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Mittam sahāyaṇca karonti paṇḍitā, kāle akāle sukhamesamānā,
Karomi te senaka etamatthaṃ, ariyo hi ariyassa karoti kiccaṃ ti.**

Tattha **kāle akāle** ti divā ca rattiṇca. **Ariyo** ti idha ācāraariyo adhippeto. Ācārasampanno hi ācārasampannassa kiccaṃ karoteva, kimettha karaṇīyanti vadati.

Atha {4.292} naṃ pucchi: “Kim, samma, rukkaṃ abhiruḷhā cilācā” ti? Na tāva abhiruḷhā, ukkā yeva bandhantīti. Tena hi tvaṃ sīghaṃ gantvā mama sahāyikaṃ assāsetvā mamāgamanabhāvaṃ ācikkhāhi. So tathā akāsi. Ukkusarājā pi gantvā kadambassa avidūre cilācānaṃ abhiruḷhanaṃ olokento ekasmiṃ rukkhagge nisīditvā ekassa cilācassa abhiruḷhanakāle tasmim kulāvakassa avidūraṃ abhiruḷhe sare nimujjitvā pakkhehi ca mukhena ca udakaṃ āharitvā ukkāya upari āsiñci, sā nibbāyi. Cilācā: “Imaṇca senakasakuṇapotake cassa khādissāmī” ti otaritvā puna ukkaṃ jālāpetvā

abhiruhiṃsu. Puna so ukkaṃ vijjhāpesi. Etenupāyena baddhaṃ baddhaṃ vijjhāpentassevassa aḍḍharatto jāto. So ativiya kilami, heṭṭhāudare kilomakaṃ tanutaṃ gataṃ, akkhīni rattāni jātāni. Taṃ disvā sakuṇī sāmikaṃ āha: “sāmi, ativiya kilanto ukkusarājā, etassa thokaṃ vissamanatthāya gantvā kacchaparājassa kathehī” ti. So tassā vacanaṃ sutvā ukkusaṃ upasaṅkamtivā gāthāya ajjhabhāsi:

**4. Yaṃ hoti kiccaṃ anukampakena, ariyassa ariyena kataṃ tayīdaṃ,
Attānurakkhī bhava mā aḍayhi, lacchāma putte tayi jīvamāne ti.**

Tattha **tayīdan**-ti tayā idaṃ, ayam-eva vā pāṭho.

So tassa vacanaṃ sutvā sīhanādaṃ nadanto pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Taveva rakkhāvaraṇaṃ karonto, sarīrabhedā pi na santasāmi,
Karonti heke sakhinaṃ sakhāro, pāṇaṃ cajantā satamesa dhammo ti.**

Chaṭṭhaṃ {4.293} pana satthā abhisambuddho hutvā tassa guṇaṃ vaṇṇento āha:

**6. Sudukkaraṃ kammamakāsi, aṇḍajāyaṃ vihaṅgamo,
Atthāya kuraro putte, aḍḍharatte anāgate ti.**

Tattha **kuraro** ti ukkusarājā. **Putte** ti senakassa putte rakkhanto tesam atthāya **aḍḍharatte anāgate** yāva diyaḍḍhayāmā vāyāmaṃ karonto dukkaraṃ akāsi.

Seno pi ukkusaṃ: “Thokaṃ vissamāhi, sammā” ti vatvā kacchapassa santikaṃ gantvā taṃ utṭhāpetvā: “Kiṃ, samma, āgatosī” ti vutto: “Evarūpaṃ nāma bhayaṃ uppannaṃ, ukkusarājā paṭhamayāmato paṭṭhāya vāyamanto kilami, tenamhi tava santikaṃ āgato” ti vatvā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Cutā pi heke khalitā sakammunā, mittānukampāya paṭiṭṭhahanti,
Puttā mamaṭṭā gatimāgatosmi, atthaṃ caretho mama vāricarā ti.**

Tassattho: sāmi, ekacce hi yasato vā dhanato vā cutā pi sakammunā khalitā pi mittānaṃ anukampāya paṭiṭṭhahanti, mama ca puttā aṭṭā āturā, tenāhaṃ taṃ gatim paṭisaraṇaṃ katvā āgatosmi, puttānaṃ jīvitadānaṃ dadanto atthaṃ me carāhi vāricarāti.

Taṃ sutvā kacchapo itaraṃ gāthamāha.

**8. Dhanena dhaññaena ca attanā ca, mittam sahāyañca karonti paṇḍitā,
Karomi te senaka etamattham, ariyo hi ariyassa karoti kiccan-ti.**

Athassa putto avidūre nipanno pitu vacanam sutvā: “Mā me pitā kilamatu, aham pitu kiccam karissāmī” ti cintetvā navamam gāthamāha.

**9. Appossukko tāta tuvaṃ nisīda, putto pitu carati atthacariyam,
Aham {4.294} carissāmi tavetamattham, senassa putte paritāyamāno ti.**

Atha nam pitā gāthāya ajjhabhāsi:

**10. Addhā hi tāta satamesa dhammo, putto pitu yaṃ care atthacariyam,
Appeva maṃ disvāna pavaḍḍhakāyam, senassa puttā na viheṭṭhayeyyun-ti.**

Tattha **satamesa dhammo** ti paṇḍitānam esa dhammo. **Puttā** ti senassa putte cilācā na heṭṭhayeyyunti.

Evaṃ vatvā mahākacchapo: “Samma, mā bhāyi, tvaṃ purato gaccha, idānāham āgamiṣṣāmī” ti taṃ uyyojetvā udaye patitvā kalalañca sevālañca saṃkaḍḍhitvā ādāya dīpakaṃ gantvā aggim vijjhāpetvā nipajji. Cilācā: “Kiṃ no senapotakehi, imaṃ kālākacchapaṃ parivattetvā māressāma, ayaṃ no sabbesaṃ pahossatī” ti valliyo uddharitvā jiyā gahetvā nivatthapilotikā pi mocetvā tesu tesu ṭhānesu bandhitvā kacchapaṃ parivattetuṃ na sakkonti. Kacchapo te ākaḍḍhanto gantvā gambhīraṭṭhāne udaye pati. Te pi kacchapalobhena saddhim yeva patitvā udakapunnāya kucchiyā kilantā nikkhamitvā: “Bho ekena no ukkusena yāva aḍḍharattā ukkā vijjhāpitā, idāni iminā kacchapena udaye pātetvā udakaṃ pāyetvā mahodarā katamha, puna aggim karitvā aruṇe uggate pi ime senakapotake khādisṣāmā” ti aggim kātuṃ ārabhiṃsu. Sakuṇī tesam katham sutvā: “Sāmi, ime yāya kāyaci velāya amhākaṃ puttake khāditvā gamissanti, sahāyassa no sīhassa santikaṃ gacchāhī” ti āha. So taṅkhaṇaṇṇeva sīhassa {4.295} santikaṃ gantvā: “Kiṃ avelāya āgatosī” ti vutte ādito paṭṭhāya taṃ pavattim ārocetvā ekādasamaṃ gāthamāha.

**11. Pasū manussā migavīraseṭṭha, bhayaṭṭitā seṭṭhamupabbajanti,
Puttā mamaṭṭā gatimāgatosmi, tvaṃ nosi rājā bhava me sukhāyā ti.**

Tattha **pasū** ti sabbatiracchāne āha. Idam vuttam hoti: “sāmi, migesu vīriyena seṭṭha, sabbalokasmiṃhi sabbe tiracchānā pi manussā pi bhayaṭṭitā hutvā seṭṭham upagacchanti, mama ca puttā aṭṭā āturā. Tasmāham taṃ gatim katvā āgatomhi, tvaṃ amhākaṃ rājā sukhāya me bhavāhī” ti.

Taṃ sutvā sīho gāthamāha.

**12. Karomi te senaka etamatthaṃ, āyāmi te taṃ disataṃ vadhāya,
Kathañhi viññū pahu sampajāno, na vāyame attajanassa guttiyā ti.**

Tattha **taṃ disatan**-ti taṃ disasamūhaṃ, taṃ tava paccatthikagaṇanti attho.

Pahū ti amitte hantuṃ samattho. **Sampajāno** ti mittassa bhayupattim
jānanto. **Attajanassā** ti attasamassa aṅgasamānassa janassa, mittassā ti attho.

Evañca pana vatvā: “Gaccha tvaṃ putte samassāsehi” ti taṃ uyyojetvā
maṇivaṇṇaṃ udakaṃ maddamāno pāyāsi. Cilācā taṃ āgacchantāṃ disvā:
“Kurarena tāva amhākaṃ ukkā vijjhāpitā, tathā kacchapena amhe
nivatthapilotikānam-pi assāmikā katā, idāni pana naṭṭhamhā, sīho no
jīvitakkhayam-eva pāpessatī” ti maraṇabhayaatajjitā yena vā tena vā palāyimsu.
Sīho āgantvā rukkhamaṇe na kiñci addasa. Atha naṃ kuraro {4.296} ca kacchapo
ca seno ca upasaṅkamitvā vandimsu. So tesāṃ mittānisamsāṃ kathetvā: “Ito
paṭṭhāya mittadhammaṃ abhinditvā appamattā hothā” ti ovaḍitvā pakkāmi, te
pi sakaṭṭhānāni gatā. Senasakuṇī attano putte oloketvā: “Mitte nissāya amhehi
dāraḱā laddhā” ti sukhānisinnasamaye senena saddhiṃ sallapantī
mittadhammaṃ pakāsamānā cha gāthā abhāsi:

**13. Mittaṇca kayirātha suhadayaṇca, ayiraṇca kayirātha sukhāgamāya,
Nivatthakoco va sarebhihantvā, modāma puttehi samaṅgibhūtā.**

**14. Sakamittassa kammena, sahāyassāpalāyino,
Kūjantamupakūjanti, lomasā hadayaṅgamaṃ.**

**15. Mittaṃ sahāyaṃ adhigamma paṇḍito, so bhuñjatī putta pasuṃ dhanāṃ vā,
Ahaṇca puttā ca patī ca mayhaṃ, mittānukampāya samaṅgibhūtā.**

**16. Rājavatā sūravatā ca attho, sampannasakhissa bhavanti hete,
So mittavā yasavā uggaṭatto, asmiṃdhaloke modati kāmakāmī.**

**17. Karaṇīyāni mittāni, daliddenā pi senaka,
Passa mittānukampāya, samaggamhā sañātake.**

**18. Sūrena balavantena, yo mitte kurute dijo,
Evaṃ so sukhito hoti, yathāhaṃ tvaṇca senakā ti.**

Tattha **mittaṇcā** ti yaṃkiñci attano mittaṇca **suhadayaṇca**
suhadayaṣahāyaṇca sāmikasaṅkhātāṃ **ayiraṇca** karotheva. **Nivatthakoco va**
sarebhihantvā ti ettha **koco** ti kavaco. Yathā nāma paṭimukkakavaco sare
abhihanati nivāreti, evaṃ mayam-pi mittabalena paccatthike abhihantvā
puttehi saddhiṃ {4.297} modāmāti vadati. **Sakamittassa kammena** ti sakassa

mittassa parakkamena. **Sahāyassāpalāyino** ti sahāyassa apalāyino migarājassa. **Lomasā** ti pakkhino amhākaṃ puttakā mañca tañca kūjantaṃ hadayaṅgamaṃ madhurassaraṃ nicchāretvā upakūjanti. **Samaṅgibhūtā** ti ekaṭṭhāne ṭhitā.

Rājavatā sūravatā ca attho ti yassa sīhasadiso rājā ukkusakacchapasadisā ca sūrā mittā honti, tena rājavatā sūravatā ca attho sakkā pāpuṇitum. **Bhavanti hete** ti yo ca sampannasakho paripuṇṇamittadhammo, tassa ete sahāyā bhavanti. **Uggatatto** ti sirisobhaggena uggatasabhāvo. **Asmiṃdhaloke** ti idhalokasaṅkhātē asmiṃ loke modati. **Kāmakāmī** ti sāmikaṃ ālapati. So hi kāme kāmanato kāmakāmī nāma. **Samaggamhā** ti samaggā jātamhā. **Saññātake** ti ñātakehi puttehi saddhim.

Evam sā chahi gāthāhi mittadhammassa guṇakathaṃ kathesi. Te sabbe pi sahāyakā mittadhammaṃ abhinditvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva so bhariyaṃ nissāya sukhappatto, pubbe pi sukhappattoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā seno ca senī ca jayampatikā ahesum, puttakacchapo rāhulo, pitā mahāmoggallāno, ukkuso sārīputto, sīho pana aham-eva ahosin”-ti.

Mahāukkusajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 487 Uddālakajātakavaṇṇanā

Kharājīnā jaṭilā paṅkadantā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhum ārabba kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvā pi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthum pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsenta bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “Āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanam nissāya jīvikaṃ kappeti” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.298} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahosi paṇḍito byatto. So ekadivasam uyyānakīlaṃ gato ekaṃ abhirūpaṃ gaṇikaṃ disvā paṭibaddhacitto tāya saddhim saṃvāsaṃ kappesi. Sā taṃ paṭicca gabbhaṃ paṭilabhi. Gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā taṃ āha: “sāmi, gabbho me paṭiṭṭhito, jātakāle nāmaṃ karontī assa kiṃ nāmaṃ karomī” ti? So: “Vaṇṇadāsiyā kucchimhi nibbattattā na sakkā kulanāmaṃ kātun”-ti cintetvā:

“Bhadde, ayaṃ vātaghātarukkhō uddālo nāma, idha paṭiladdhattā ‘uddālako’ tissa nāmaṃ kareyyāsi” ti vatvā aṅgulimuddikaṃ adāsi. “Sace dhītā hoti, imāya naṃ poseyyāsi, sace putto, atha naṃ vayappattaṃ mayhaṃ dasseyyāsi” ti āha. Sā aparabhāge puttaṃ vijāyitvā: “Uddālako” tissa nāmaṃ akāsi.

So vayappatto mātaraṃ pucchi: “amma, ko me pitā” ti? “Purohito tātā” ti. “Yadi evaṃ vede uggaṇhissāmi” ti mātu hatthato muddikaṇca ācariyabhāgaṇca gahetvā takkasilaṃ gantvā disāpāmomkkhācariyassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekaṃ tāpasagaṇaṃ disvā: “Imesaṃ santike varasippaṃ bhavissati, taṃ uggaṇhissāmi” ti sippalobhena pabbajitvā tesāṃ vattapaṭivattaṃ katvā: “Ācariyā maṃ tumhākaṃ jānanasippaṃ sikkhāpethā” ti āha. Te attano attano jānananiyāmeneva taṃ sikkhāpesuṃ. Pañcannaṃ tāpasasatānaṃ eko pi tena atirekapaṇṇo nāhosi, sveva tesāṃ paṇṇāya aggo. Athassa te sannipatitvā ācariyaṭṭhānaṃ adaṃsu. Atha ne so āha: “mārisā, tumhe niccaṃ vanamūlaphalāhārā araṇṇeva vasatha, manussapathaṃ kasmā na gacchathā” ti? “Mārisa, manussā nāma mahādānaṃ datvā anumodanaṃ kārāpentī, dhammiṃ kathaṃ bhaṇāpentī, paṇhaṃ pucchanti, mayaṃ tena bhayena tattha na gacchāmā” ti. “Mārisā, sace pi cakkavattirājā bhavissati, manaṃ gahetvā kathanāṃ nāma mayhaṃ bhāro, tumhe mā bhāyathā” ti vatvā tehi saddhiṃ cārikaṃ caramāno anupubbena bārāṇasiṃ patvā {4.299} rājuyyāne vasitvā punadivase sabbehi saddhiṃ dvāragāme bhikkhāya carī, manussā mahādānaṃ adaṃsu. Tāpasā punadivase nagaraṃ pavasiṃsu manussā mahādānaṃ adaṃsu. Uddālakatāpaso dānānumodanaṃ karoti, maṅgalaṃ vadati, paṇhaṃ vissajjeti, manussā pasīditvā bahupaccaye adaṃsu. Sakalanagaraṃ: “Paṇḍito gaṇasatthā dhammikatāpaso āgato” ti saṅkhubhi, taṃ raṇṇo pi kathayimsu.

Rājā: “Kuhiṃ vasatī” ti pucchitvā: “Uyyāne” ti sutvā: “Sādhu ajja tesāṃ dassanāya gamissāmi” ti āha. Eko puriso gantvā: “Rājā kira vo passitum āgacchissatī” ti uddālakassa kathesi. So pi isigaṇaṃ āmantetvā: “Mārisā, rājā kira āgamissati, issare nāma ekadivasaṃ ārādhetvā yāvajīvaṃ alaṃ hotī” ti. “Kiṃ pana kātappaṃ ācariyā” ti? So evamāha: “tumhesu ekacce vaggulivattaṃ carantu, ekacce ukkuṭikappadhānaṃ manuyuñjantu, ekacce kaṇṭakāpassayikā bhavantu, ekacce pañcātapaṃ tapantu, ekacce udakorohanakammaṃ karontu, ekacce tattha tattha mante sajjhāyantū” ti. Te tathā karimsu. Sayāṃ pana aṭṭha vā dasa vā paṇḍitavādino gahetvā manorame ādhārake ramaṇīyaṃ potthakaṃ ṭhapetvā antevāsikaparivuto supaṇṇatte sāpassaye āsane nisīdi. Tasmim̐ khaṇe rājā purohitaṃ ādāya mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā te micchātapaṃ

carante disvā: “Apāyabhayamhā muttā” ti pasīditvā uddālakassa santikaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinno tuṭṭhamānaso purohitena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kharājīnā jaṭilā paṅkadantā, dummakkharūpā ye mantam jappanti,
Kaccinnu te mānusake payoge, idam vidū parimuttā apāyā ti.**

Tattha {4.300} **kharājīnā** ti sakhurehi ajinacammehi samannāgatā.

Paṅkadantā ti dantakaṭṭhassa akhādanena malaggahitadantā.

Dummakkharūpā ti anañjitakkhā amaṇḍitarūpā lūkhasaṅghāṭidharā.

Mānusake payoge ti manussehi kattabbavīriye. **Idam vidū** ti idam tapacaraṇaṇca mantasajjhāyanaṇca jānantā. **Apāyā** ti kacci ācariya, ime catūhi apāyehi muttāti pucchati.

Tam sutvā purohito: “Ayaṃ rājā aṭṭhāne pasanno, tuṇhī bhavitum na vaṭṭatī” ti cintetvā dutiyam gāthamāha.

**2. Pāpāni kammāni karetha rāja, bahussuto ce na careyya dhammam,
Sahassavedo pi na tam paṭicca, dukkhā pamucce caraṇam apatvā ti.**

Tattha **bahussuto ce** ti sace mahārāja, “ahaṃ bahussutomhī” ti paguṇavedo pi dasakusalakammaphadhammam na careyya, tīhi dvārehi pāpāneva kareyya, tiṭṭhantu tayo vedā, sahassavedo pi samāno tam bāhusaccam paṭicca aṭṭhasamāpattisaṅkhātāṃ caraṇam appatvā apāyadukkhato na mucceyyāti.

Tassa vacanam sutvā uddālakko cintesi: “Rājā yathā vā tathā vā isigaṇassa pasīdi, ayaṃ pana brāhmaṇo carantaṃ goṇam daṇḍena paharanto viya vaḍḍhitabhatte kacavaram khipanto viya kathesi, tena saddhiṃ kathessāmī” ti. So tena saddhiṃ kathento tatiyam gāthamāha.

**3. Sahassavedo pi na tam paṭicca, dukkhā pamucce caraṇam apatvā,
Maññāmi vedā aphaḷā bhavanti, sasamīyamam caraṇaññeva saccan-ti.**

Tattha **aphalā** ti tava vāde vedā ca sesasippāni ca aphaḷāni āpajjanti, tāni kasmā uggaṇhanti, sīlasamīyamena saddhiṃ caraṇaññeva ekaṃ saccam āpajjatīti.

Tato {4.301} purohito catuttham gāthamāha.

**4. Na heva vedā aphaḷā bhavanti, sasamīyamam caraṇaññeva saccam,
Kittiñhi pappoti adhicca vede, santiṃ puṇāti caraṇena danto ti.**

Tattha **na hevā** ti nāham: “Vedā aphaḷā” ti vadāmi, apica kho pana sasamīyamam caraṇam saccam-eva sabhāvabhūtaṃ uttamaṃ. Tena hi sakkā

dukkhā muccitum. **Santiṃ puṇātī** ti samāpattisaṅkhātena caraṇena danto bhayasantikaram nibbānam pāpuṇātīti.

Taṃ sutvā uddālako: “Na sakkā iminā saddhiṃ paṭipakkhavasena ṭhātum, ‘putto tavāhan’-ti vutte sineham akaronto nāma natthi, puttabhāvamassa kathessāmi” ti cintetvā pañcamam gāthamāha.

**5. Bhaccā mātā pitā bandhū, yena jāto sa yeva so,
Uddālako aham bhoto, sottiyaikulavamsako ti.**

Tattha **bhaccā** ti mātā ca pitā ca sesabandhū ca bharitabbā nāma. Yena pana jāto, so yeva so hoti. Attā yeva hi attano jāyati, ahañca tayāva uddālakarukkhamaṇe janito, tayā vuttam-eva nāmaṃ kataṃ, uddālako aham bhoti.

So: “Ekamsena tvaṃ uddālako” ti vutte: “Āmā” ti vatvā: “Mayā te mātu saññānam dinnam, taṃ kuhin”-ti vutte: “Idaṃ brāhmaṇā” ti muddikaṃ tassa hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo muddikaṃ sañjānitvā nicchayena: “Tvaṃ brāhmaṇadhammaṃ pajānāsī” ti vatvā brāhmaṇadhammaṃ pucchanto chaṭṭham gāthamāha.

**6. Kathaṃ {4.302} bho brāhmaṇo hoti, kathaṃ bhavati kevalī,
Kathaṇca parinibbānam, dhammaṭṭho kinti vuccatī ti.**

Uddālako pi tassa ācikkhanto sattamaṃ gāthamāha.

**7. Niraṃkatvā aggimādāya brāhmaṇo, āpo siñcam yajam usseti yūpaṃ,
Evaṃkaro brāhmaṇo hoti khemī, dhamme ṭhitaṃ tena amāpayimsū ti.**

Tattha **niraṃkatvā aggimādāyā** ti nirantaram katvā aggim gahetvā paricarati. **Āpo siñcam yajam usseti yūpan**-ti abhisecanakakammaṃ karonto sammāpāsam vā vājapeyyam vā niraggaḷam vā yajanto suvaṇṇayūpaṃ ussāpeti. **Khemī** ti khemappatto. **Amāpayimsū** ti teneva ca kāraṇena dhamme ṭhitaṃ kathayimsu.

Taṃ sutvā purohito tena kathitaṃ brāhmaṇadhammaṃ garahanto aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Na suddhi secanenatthi, nā pi kevalī brāhmaṇo,
Na khantī nā pi soraccam, nā pi so parinibbuto ti.**

Tattha **secanenā** ti tena vuttasu brāhmaṇadhammesu ekaṃ dassetvā sabbaṃ paṭikkhipati. Idaṃ vuttaṃ hoti: “aggiparicaraṇena vā udakasecanena vā pasughātayaññena vā suddhi nāma natthi, nā pi ettakena brāhmaṇo

kevalaparipuṇṇo hoti, na adhivāsanakhanti, na sīlasoraccaṃ, nā pi
kilesaparinibbānena parinibbuto nāma hotī” ti.

Tato naṃ uddālako: “Yadi evaṃ brāhmaṇo na hoti, atha kathaṃ hotī” ti
pucchanto navamaṃ gāthamāha.

**9. Kathaṃ so brāhmaṇo hoti, kathaṃ bhavati kevalī,
Kathaṇca parinibbānaṃ, dhammaṭṭho kinti vuccatī ti.**

Purohito pissa {4.303} kathento itaraṃ gāthamāha.

**10. Akhettabandhū amamo nirāso, nillobhapāpo bhavalobhakhīṇo,
Evaṃkaro brāhmaṇo hoti khemī, dhamme ṭhitaṃ tena amāpayimsū ti.**

Tattha **akhettabandhū** ti akkhetto abandhu,
khattavattugāmanigamapariggahena ceva
ñātibandhavagottabandhavamittabandhavasahāyabandhavasippabandhavapar
iggahena ca rahito. **Amamo** ti sattasaṅkhāresu taṇhādīṭṭhimamāyanarahito.
Nirāso ti lābhadhanaputtajīvitāsāya rahito. **Nillobhapāpo** ti
pāpalobhavisamalobhena rahito. **Bhavalobhakhīṇo** ti khīṇabhavarāgo.

Tato uddālako gāthamāha.

**11. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā,
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā,
Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, atthi seyyoṭha pāpiyo ti.**

Tattha **atthi seyyoṭha pāpiyo** ti ete khattiyādayo sabbe pi soraccādīhi
samannāgatā honti, evaṃ bhūtānaṃ pana tesāṃ ayaṃ seyyo, ayaṃ pāpiyoti
evaṃ hīnukkaṭṭhatā atthi, natthīti pucchati.

Athassa: “Arahattupattito paṭṭhāya hīnukkaṭṭhatā nāma natthī” ti dassetuṃ
brāhmaṇo gāthamāha.

**12. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā,
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā,
Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, natthi seyyoṭha pāpiyo ti.**

Atha naṃ garahanto uddālako gāthādvayamāha:

**13. Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā,
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā.**

**14. Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, natthi seyyoṭha pāpiyo,
Panaṭṭhaṃ carasi brahmaññaṃ, sottiyaikulavaṃsatan-ti.**

Tassattho {4.304}: yadi etehi guṇehi samannāgatānaṃ viśeso natthi, eko vaṇṇo va hoti, evaṃ sante tvaṃ ubhato sujātabhāvaṃ nāsento panaṭṭhaṃ carasi brahmaññaṃ, caṇḍālasamo hosi, sottiyakulavaṃsataṃ nāsesīti.

Atha naṃ purohito upamāya saññāpento gāthādvayamāha:

**15. Nānārattehi vatthehi, vimānaṃ bhavati chāditam,
Na tesam chāyā vatthānaṃ, so rāgo anupajjatha.**

**16. Evam-eva manussesu, yadā sujjhanti māṇavā,
Te sajātim pamuñcanti, dhammamaññāya subbatā ti.**

Tattha **vimānan**-ti gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā. **Chāyā** ti tesam vatthānaṃ chāyā so nānāvidho rāgo na upeti, sabbā chāyā ekavaṇṇāva honti. **Evamevā** ti manussesu pi evam-eva ekacce aññāṇabrāhmaṇā akāraṇeneva cātuvaṇṇe suddhiṃ paññāpenti, esā atthīti mā gaṇhi. Yadā ariyamaggena māṇavā sujjhanti, tadā tehi paṭividdhaṃ nibbānadhammaṃ jānitvā subbatā sīlavantā paṇḍitapurisā te sajātim muñcanti. Nibbānappattito paṭṭhāya hi jāti nāma niratthakāti.

Uddālako pana paccāharitum asakkonto appaṭibhāno va nisīdi. Atha brāhmaṇo rājānaṃ āha: “sabbe ete, mahārāja, kuhakā sakalajambudīpe kohaññeneva nāsenti, uddālakaṃ uppabbājetvā upapurohitaṃ karoṭha, sese uppabbājetvā phalakāvudhāni datvā sevake karoṭhā” ti. “Sādhu, ācariyā” ti rājā tathā kāresi. Te rājānaṃ upaṭṭhahantāva yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā uddālako kuhakabhikkhu ahosi, rājā ānando, purohito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Uddālakajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 488 Bhisajātakavaṇṇanā

Assaṃ gavaṃ rajataṃ jātārūpan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba katesi. Vatthu pana **kusajātake** (Ja. 531) āvi bhavissati.

Idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira sāvattvivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajito ekadivasam sāvattthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkataitthiṃ disvā subhanimittaggāhasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi dīghakesanakho kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanīsanthatagatto. Yathā hi devalokā cavanadhammānaṃ devaputtānaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, mālā milāyanti, vatthāni kilissanti, sarīre dubbaṇṇiyaṃ okkamati, ubhohi kacchehi sedā muccanti, devo devāsane nābhiramati, evam-eva sāsanaṃ cavanadhammānaṃ ukkaṇṭhitabhikkhūnaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, saddhāpupphāni milāyanti, sīlavatthāni kilissanti, sarīre maṅkutāya ceva ayasavasena ca dubbaṇṇiyaṃ okkamati, kilesasedā muccanti, araṇṇarukkhamūlasuññāgāresu nābhiramanti. Tassa pi tāni paññāyimsu. Atha naṃ bhikkhū satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ, bhante, ukkaṇṭhito” ti dassesum.

Tadā {4.305} pana satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Kiṃ paṭicca” ti vatvā: “Kilesaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā kilesaṃ paṭicca ukkaṇṭhito, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe bāhirakapabbajjaṃ pabbajitvā vatthukāmakilesakāme ārabba uppajjanakasaññaṃ sapathaṃ katvā viharimsu” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhavassa brāhmaṇamahāsālakulassa putto hutvā nibbatti, “mahākañcanakumāro” tissa nāmaṃ karimsu. Athassa padasā vicaraṇakāle aparo pi putto jāyi, “upakañcanakumāro” tissa nāmaṃ karimsu. Evaṃ paṭipāṭiyā satta puttā ahesum. Sabbakaniṭṭhā panekā dhītā, tassā: “Kañcanadevī” ti nāmaṃ karimsu. Mahākañcanakumāro vayappatto takkasilato sabbasippāni uggaṇhitvā āgacchi. Atha naṃ mātāpitaro gharāvāsena bandhitukāmā: “Attanā samānajātiyakulato te dārikaṃ ānessāma, gharāvāsaṃ saṇṭhapehī” ti vadimsu. “Ammatātā, na mayhaṃ gharāvāsenattho, mayhañhi tayo bhavā ādittā viya sappatibhayā, bandhanāgāraṃ viya palibuddhā, ukkārabhūmi viya jegucchā hutvā upaṭṭhahanti, mayā supinena pi methunadhammo na diṭṭhapubbo, aññe vo puttā atthi, te gharāvāsena nimantethā” ti vatvā punappunaṃ yācito pi sahāye pesetvā tehi yācito pi na icchi.

Atha naṃ sahāyā: “Samma, kiṃ pana tvaṃ patthento kāme paribhuñjitum na icchasi” ti pucchiṃsu. So tesam nekkhammajjhāsayataṃ ārocesi. Taṃ sutvā

mātāpitaro sesaputte nimantesuṃ, te pi na icchiṃsu. Kañcanadevī pi na icchi yeva. Aparabhāge mātāpitaro kālamakaṃsu. Mahākañcanapaṇḍito mātāpitūnaṃ kattabbakiccaṃ katvā asītikoṭṭidhanena kapaṇaddhikānaṃ mahādānaṃ datvā cha bhātaro bhaginiṃ ekaṃ dāsaṃ ekaṃ dāsiṃ ekaṃ sahāyakaṃca ādāya mahābhiniikkhamanaṃ {4.306} nikkhamitvā himavantaṃ pāvisi. Te tattha ekaṃ padumasaraṃ nissāya ramaṇīye bhūmibhāge assamaṃ katvā pabbajitvā vanamūlaphalāhārehi yāpayiṃsu. Te araṇṇaṃ gacchantā ekato va gantvā yattha eko phalaṃ vā pattāṃ vā passati, tattha itare pi pakkosivā diṭṭhasutādīni kathentā uccinanti, gāmassa kammantaṭṭhānaṃ viya hoti. Atha ācariyo mahākañcanatāpaso cintesi: “Amhākaṃ asītikoṭṭidhanaṃ chaḍḍetvā pabbajitānaṃ evaṃ loluppacāravasena phalāphalatthāya vicaraṇaṃ nāma appatirūpaṃ, ito paṭṭhāya aham-eva phalāphalaṃ āharissāmi” ti. So assamaṃ patvā sabbe pi te sāyanhasamaye sannipātetvā tamatthaṃ ārocetvā: “Tumhe idheva samaṇadhammaṃ karontā acchatha, ahaṃ phalāphalaṃ āharissāmi” ti āha. Atha naṃ upakañcanādayo: “Mayaṃ ācariya, tumhe nissāya pabbajitā, tumhe idheva samaṇadhammaṃ karoṭha, bhaginī pi no idheva hotu, dāsī pi tassā santike acchatu, mayaṃ aṭṭha janā vārena phalāphalaṃ āharissāma, tumhe pana tayo vāramuttāva hothā” ti vatvā paṭiññaṃ gaṇhiṃsu.

Tato paṭṭhāya aṭṭhasu pi janesu ekeko vāreneva phalāphalaṃ āharati. Sesā attano attano paṇṇasālāyam-eva honti, akāraṇena ekato bhavituṃ na labhanti. Vārappatto phalāphalaṃ āharitvā eko māḷako atthi, tattha pāsāṇaphalake ekādasa koṭṭhāse katvā ghaṇḍisaññaṃ katvā attano koṭṭhāsaṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ pavisati. Sesā ghaṇḍisaññaṃ nikkhamitvā loluppaṃ akatvā gāravaparihārena gantvā attano pāpuṇanakoṭṭhāsaṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā paribhuñjitvā samaṇadhammaṃ karonti. Te aparabhāge bhisāni āharitvā khādantā tattatapā ghoratapā paramājitindriyā kaṣiṇaparikkammaṃ karontā viharīṃsu. Atha tesaṃ sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kam pi. Sakko pi āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Kāmādhimuttā nu kho ime isayo, {4.307} no” ti āsaṅkaṃ karoti yeva. So: “Ime tāva isayo pariggaṇhissāmi” ti cintetvā attano ānubhāvena mahāsattassa koṭṭhāsaṃ tayo divase antaradhāpesi. So paṭhamadivase koṭṭhāsaṃ adisvā: “Mama koṭṭhāsaṃ pamuṭṭho bhavissati” ti cintesi, dutiyadivase: “Mama dosena bhavitabbaṃ, paṇāmanavasena mama koṭṭhāsaṃ na ṭhapesi maññe” ti cintesi, tatiyadivase: “Kena nu kho kāraṇena mayhaṃ koṭṭhāsaṃ na ṭhapenti, sace me doso atthi, khamāpessāmi” ti sāyanhasamaye ghaṇḍisaññaṃ adāsi.

Sabbe sannipatitvā: “Kena ghaṇḍisaññā dinnā” ti āhaṃsu. “Mayā tātā” ti. “Kīṃkāraṇā ācariyā” ti? “Tātā tatiyadivase kena phalāphalam ābhatan”-ti? Tesu eko uṭṭhāya: “Mayā ācariyā” ti vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāse karontena te mayhaṃ koṭṭhāso katoti. “Āma, ācariya, jeṭṭhakakoṭṭhāso me kato” ti. “Hiyyo kenābhatan”-ti? “Mayā” ti aparo uṭṭhāya vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāsaṃ karonto maṃ anussarīti. “Tumhākaṃ me jeṭṭhakakoṭṭhāso ṭhapito” ti. “Ajja kenābhatan”-ti. “Mayā” ti aparo uṭṭhāya vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāsaṃ karonto maṃ anussarīti. “Tumhākaṃ me jeṭṭhakakoṭṭhāso kato” ti. “Tātā, ajja mayhaṃ koṭṭhāsaṃ alabhantassa tatiyo divaso, paṭhamadivase koṭṭhāsaṃ adisvā ‘koṭṭhāsaṃ karonto maṃ pamuṭṭho bhavissatī’ ti cintesiṃ, dutiyadivase: “Mama koci doso bhavissatī” ti cintesiṃ, ajja pana: “Sace me doso atthi, khamāpessāmī” ti cintetvā ghaṇḍisaññāya tumhe sannipātesiṃ. Ete bhisakoṭṭhāse tumhe: “Karimhā” ti vadatha, ahaṃ na labhāmi, etesaṃ thenetvā khādakaṃ nātum vaṭṭati, kāme pahāya pabbajitānaṃ bhisamattaṃ thenanaṃ nāma appatirūpanti. Te tassa kathaṃ sutvā: “Aho sāhasikakamman”-ti {4.308} sabbeva ubbegappattā ahesuṃ.

Tasmiṃ assamapade vanaṇṭṭhakaruṃkhe nibbattadevatā pi otaritvā āgantvā tesāṃ yeva santike nisīdi. Āneñjakaraṇaṃ kāriyamāno dukkhaṃ adhivāsetum asakkonto ālānaṃ bhinditvā palāyitvā araṇṇaṃ pavīṭṭho eko vāraṇo kālena kālaṃ isigaṇaṃ vandati, so pi āgantvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Sappakīlāpanako eko vānaro ahituṇḍikassa hatthato mucchitvā palāyitvā araṇṇaṃ pavisitvā tattheva assame vasati. So pi taṃ divasaṃ isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Sakko: “Isigaṇaṃ parigaṇhissāmī” ti tesāṃ santike adissamānakāyo aṭṭhāsi. Tasmiṃ khaṇeva bodhisattassa kaniṭṭho upakaṇṇanāpaso uṭṭhāyāsanaṃ bodhisattaṃ vanditvā sesānaṃ apacitiṃ dassetvā: “Ācariya, ahaṃ aññe apatṭhapetvā attānaññeva sodhetuṃ labhāmī” ti pucchi. “Āma, labhasī” ti. So isigaṇamajjhe ṭhatvā: “Sace te mayā bhisāni khādītāni, evarūpo nāma hotū” ti sapathaṃ karonto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Assaṃ gavaṃ rajataṃ jātārūpaṃ, bhariyañca so idha labhataṃ manāpaṃ,
Puttehi dārehi samaṅgi hotu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī ti.**

Tattha: “**Assaṃ gavaṃ**”-ti idaṃ: “So ‘yattakāni piyavatthūni honti, tehi vippayoge tattakāni sokadukkhāni uppajjantī’ ti vatthukāme garahanto abhāsī” ti veditabbaṃ.

Taṃ sutvā isigaṇo: “Mārisa, mā evaṃ kathetha, atibhāriyo te sapatho” ti kaṇṇe pidahi. Bodhisatto pi naṃ: “Tāta, atibhāriyo te sapatho, na tvam khādasi, tava pattāsane nisīdā” ti āha. Tasmim paṭhamam sapatham katvā nisinne dutiyo pi bhātā sahasā uṭṭhāya mahāsattam vanditvā sapathena attānam sodhento dutiyam gāthamāha.

**2. Mālañca {4.309} so kāśikacandanañca, dhāretu puttassa bahū bhavantu,
Kāmesu tibbam kurutam apekkham, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi ti.**

Tattha **tibban**-ti vatthukāmakilesakāmesu bahalam apekkham karotūti. Idam so: “Yassetesu tibbā apekkhā honti, so tehi vippayoge mahantam dukkham pāpuṇātī” ti dukkhapaṭikkhepavaseneva āha.

Tasmim nisinne sesā pi attano attano ajjhāsayanurūpena tam tam gātham abhāsimsu:

**3. Pahūtaḍḍhañño kasimā yasassī, putte gihī dhanimā sabbakāme,
Vayam apassam gharamāvasātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**4. So khattiyo hotu pasayhakārī, rājābhirājā balavā yasassī,
Sa cāturantam mahimāvasātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**5. So brāhmaṇo hotu avītarāgo, muhuttanakkhattapathesu yutto,
Pūjetu nam raṭṭhapatī yasassī, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**6. Ajjhāyakaṃ sabbasamantavedam, tapassinam maññatu sabbaloko,
Pūjetu nam jānapadā samecca, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**7. Catussadam gā mavaram samiddham, dinnañhi so bhuñjatu vāsavena,
Avītarāgo maraṇam upetu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**8. So {4.310} gāmaṇī hotu sahāyamajjhe, naccehi gītehi pamodamāno,
So rājato byasana mālattha kiñci, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**9. Yam ekarājā pathaviṃ vijetvā, itthīsaḥassāna ṭhapetu aggam,
Sīmantinīnam pavarā bhavātu, bhisāni te brāhmaṇa yā ahāsi.**

**10. Isīnañhi sā sabbasamāgatānam, bhuñjeyya sādum avikampamānā,
Carātu lābhena vikatthamānā, bhisāni te brāhmaṇa yā ahāsi.**

**11. Āvāsiko hotu mahāvihāre, navakammiko hotu gajaṅgalāyam,
Āloka sandhim divasam karotu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**12. So bajjhatū pāsasatehi chabbhi, rammā vanā niyyatu rājadhāniṃ,
Tuttehi so haññatu pācanehi, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.**

**13. Alakkamālī tipukaṇṇaviddho, laṭṭhīhato sappamukhaṃ upetu,
Sakacchabandho visikhaṃ carātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi ti.**

Tattha tatiyena vuttagāthāya **kasimā** ti sampannakasikammo. **Putte gihī dhanimā sabbakāme** ti putte labhatu, gihī hotu, sattavidhena ratanadhanena dhanimā hotu, rūpādibhede sabbakāme labhatu. **Vayaṃ apassan**-ti mahallakakāle pabbajjānurūpam-pi attano vayaṃ apassanto pañcakāmaguṇasamiddhaṃ gharam-eva āvasatūti. Idaṃ so: “Pañcakāmaguṇagiddho kāmaguṇavippayogena mahāvināsaṃ pāpuṇātī” ti dassetuṃ kathesi.

Catutthena vuttagāthāya {4.311} **rājābhirājā** ti rājūnaṃ antare abhirājāti. Idaṃ so: “Issarānaṃ nāma issariye parigalite mahantaṃ dukkhaṃ uppajjati” ti rajje dosaṃ dassento kathesi. Pañcamena vuttagāthāya **avītarāgo** ti purohitaṭṭhānataṇhāya sataṇhoti. Idaṃ so: “Purohitassa purohitaṭṭhāne parigalite mahantaṃ domanassaṃ uppajjati” ti dassetuṃ kathesi. Chaṭṭhena vuttagāthāya **tapassinan**-ti tapasīlasampannoti taṃ maññatu. Idaṃ so: “Lābhasakkārāpagamena mahantaṃ domanassaṃ uppajjati” ti lābhasakkāragarahavasena kathesi.

Sahāyatāpasena vuttagāthāya **catussadan**-ti ākiṇṇamanussatāya manussehi, pahūtadhaññatāya dhaññena, sulabhadārutāya dārūhi, sampannodakatāya udakenāti catūhi ussannaṃ, catussadasamannāgatanti attho. **Vāsavenā** ti vāsavena dinnaṃ viya acalaṃ, vāsavato laddhavarānubhāvena ekaṃ rājānaṃ ārādhetaṃ tena dinnanti pi attho. **Avītarāgo** ti kaddame sūkaro viya kāmapaṅke nimuggo va hutvā. Iti so pi kāmānaṃ ādīnavaṃ kathento evamāha.

Dāsena vuttagāthāya **gāmaṇī** ti gāmajeṭṭhako. Ayam-pi kāme garahanto yeva evamāha. Kañcanadeviyā vuttagāthāya **yan**-ti yaṃ itthinti attho. **Ekarājā** ti aggarājā. **Itthisahassānan**-ti vacanaṃ aṭṭhatāya vuttaṃ, soḷasannaṃ itthisahassānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapetū ti attho. **Sīmantinānan**-ti sīmantaḍḍharānaṃ itthīnanti attho. Iti sā itthibhāve ṭhatvā pi duggandhagūtharāsīṃ viya kāme garahantī yeva evamāha. Dāsiyā vuttagāthāya **sabbasamāgatānan**-ti sabbesaṃ sannipatitānaṃ majjhe nisīditvā avikampamānā anosakkamānā sādurasāṃ bhuñjatū ti attho. Dāsīnaṃ kira sāmikassa santike nisīditvā bhuñjanaṃ nāma appiyaṃ. Iti sā attano appiyatāya evamāha. **Carātū** ti caratu. **Lābhena vikatthamānā** ti lābhahetu

kuhanakammaṃ karontī lābhasakkāraṃ uppādentī caratū ti attho. Iminā sā dāsibhāve ʈhitā pi kilesakāmaṃvattukāme garahati.

Devatāya vuttagāthāya **āvāsiko** ti āvāsajagganako. **Gajaṅgalāyan**-ti evaṃnāmake nagare. Tattha kira dabbasambhārā sulabhā. **Ālokasandhim divasan**-ti ekadivaseneva vātapānaṃ karotu. So kira devaputto kassapabuddhakāle gajaṅgalanagaraṃ nissāya yojanike jiṇṇamahāvihāre āvāsikasāṅghatthero hutvā jiṇṇavihāre navakammaṃ karonto yeva mahādukkhaṃ anubhavi. Tasmā tadeva dukkhaṃ ārabha evamāha. Hatthinā vuttagāthāya **pāsasatehī** ti bahūhi pāsehi. **Chabbhī** ti catūsu pādesu gīvāya kaṭibhāge cāti chasu ʈhānesu. **Tuttehī** ti dvikaṇḍakāhi dīghalaṭṭhihi. **Pācanehi** ti dasapācanehi aṅkusehi vā. So kira attano anubhūtaḍḍakkhaññeva ārabha evamāha.

Vānarena vuttagāthāya **alakkamālī** ti ahituṇḍikena kaṇṭhe parikkhipitvā ʈhapitāya alakkamālāya samannāgato. **Tipukaṇṇaviddho** ti tipupiḷandhanena piḷandhakaṇṇo. **Laṭṭhihato** ti sappakīḷaṃ sikkhāpayamāno laṭṭhiyā hato hutvā. Eso pi ahituṇḍikassa hatthe attano anubhūtaḍḍakkhaṃ-eva sandhāya evamāha.

Evaṃ {4.312} tehi terasahi janehi sapathe kate mahāsatto cintesi: “Kadāci ime ‘ayaṃ anaṭṭhaṃ-eva naṭṭhanti kathetī’ ti mayi āsaṅkaṃ kareyyuṃ, aham-pi sapathaṃ karomī” ti. Atha naṃ karonto cuddasamaṃ gāthamāha.

14. Yo ve anaṭṭhaṃva naṭṭhanti cāha, kāma-eva so labhataṃ bhuñjatanā, Agāramajjhe maraṇaṃ upetu, yo vā bhonto saṅkati kañcivedā ti.

Tattha **bhonto** ti ālapanam. Idaṃ vuttaṃ hoti: bhavanto yo anaṭṭhe koṭṭhāse: “Naṭṭhaṃ me” ti vadati, yo vā tumhesu kañci āsaṅkati, so pañca kāmaguṇe labhatu ceva bhuñjatu ca, ramaṇīyam-eva pabbajjaṃ alabhitvā agāramajjhe yeva maratūti.

Evaṃ isihi sapathe kate sakko bhāyitvā: “Ahaṃ ime vīmaṃsanto bhisāni antaradhāpesim. Ime ca chaḍḍitakheḷapiṇḍaṃ viya kāme garahantā sapathaṃ karonti, kāme garahakāraṇaṃ te pucchissāmī” ti cintetvā dissamānarūpo bodhisattaṃ vanditvā pucchanto anantaraṃ gāthamāha.

15. Yadesamānā vicaranti loke, iṭṭhañca kantañca bahūnametaṃ, Piyaṃ manuññaṃ cidha jīvaloke, kasmā isayo nappasaṃsanti kāme ti.

Tattha **yadesamānā** ti yaṃ vatthukāmaṃ kilesakāmañca kasigorakkhādīhi samavisamakammehi pariyesamānā sattā loke vicaranti, etaṃ bahūnaṃ

devamanussānaṃ iṭṭhaṇca kantaṇca piyaṇca manuṇṇaṇca, kasmā isayo nappasaṃsanti kāmeti attho. “**Kāme**” ti iminā taṃ vatthum sarūpato dasseti.

Athassa pañhaṃ vissajjento mahāsatto dve gāthā abhāsi:

**16. Kāmesu ve haññare bajjhare ca, kāmesu dukkhaṇca bhayaṇca jātāṃ,
Kāmesu bhūtādhīpatī pamattā, pāpāni kammāni karonti mohā.**

**17. Te pāpadhammā pasavetva pāpaṃ, kāyassa bhedā nirayaṃ vajanti,
Ādīnavaṃ {4.313} kāmagaṇesu disvā, tasmā isayo nappasaṃsanti kāme ti.**

Tattha **kāmesū** ti kāmahetu, kāme nissāya kāyaduccaritādīni karontī ti attho. **Haññare** ti daṇḍādīhi haññanti. **Bajjhare** ti rajjubandhanādīhi bajjhanti. **Dukkhan**-ti kāyikacetasikaṃ asātaṃ dukkhaṃ. **Bhayan**-ti attānuvādādikaṃ sabbam-pi bhayaṃ. **Bhūtādhīpatī** ti sakkaṃ ālapati. **Ādīnavan**-ti evarūpaṃ dosaṃ. So panaśa ādīnavo dukkhakkhandhādīhi suttehi (MN. 13-14) dīpetabbo.

Sakko mahāsattassa kathaṃ sutvā saṃviggamānaso anantaraṃ gāthamāha.

**18. Vīmaṃsamāno isino bhisāni, tīre gahetvāna thale nidhesiṃ,
Suddhā apāpā isayo vasanti, etāni te brahmacārī bhisāni ti.**

Tattha **vīmaṃsamāno** ti bhante, ahaṃ: “Ime isayo kāmādhimuttā vā, no vā” ti vīmaṃsanto. **Isino** ti tava mahesino santakāni bhisāni. **Tīre gahetvānā** ti tīre nikkhattāni gahetvā thale ekamante nidhesiṃ. **Suddhā** ti idāni mayā tumhākaṃ sapathakiriyaṃ nātaṃ: “Ime isayo suddhā apāpā hutvā vasanti” ti.

Taṃ sutvā bodhisatto gāthamāha.

**19. Na te naṭā no pana kīḷaneyyā, na bandhavā no pana te sahāyā,
Kismiṃ vupatthambha sahasanetta, isihi tvaṃ kīḷasi devarājā ti.**

Tattha **na te naṭā no** ti devarāja, mayaṃ tava naṭā vā kīḷitabbayuttakā vā keci na homa, nā pi tava nātakā, na sahāyā, atha tvaṃ kiṃ vā upatthambhaṃ katvā kiṃ nissāya isihi saddhiṃ kīḷasī ti attho.

Atha naṃ sakko khamāpento vīsatiṃ gāthamāha.

**20. Ācariyo mesi pitā ca mayhaṃ, esā patiṭṭhā khalitassa brahme,
Ekāparādhaṃ khama bhūripaṇṇa, na paṇḍitā kodhabalā bhavanti ti.**

Tattha **esā patiṭṭhā** ti esā tava pādacchāyā ajja mama khalitassa aparaddhassa patiṭṭhā hotu. **Kodhabalā** ti paṇḍitā nāma khantibalā bhavanti, na kodhabalāti.

Atha {4.314} mahāsatto sakkassa devarañño khamitvā sayam isigaṇaṃ khamāpento itaram gāthamāha.

**21. Suvāsitaṃ isinaṃ ekarattaṃ, yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiddasāma,
Sabbeva bhonto sumanā bhavantu, yaṃ brāhmaṇo paccupādī bhisānī ti.**

Tattha **suvāsitaṃ isinaṃ ekarattaṃ**-ti āyasmantānaṃ isīnaṃ ekarattaṃ-pi imasmiṃ araṇṇe vasitaṃ suvasitaṃ-eva. Kimkāraṇā? Yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiṃ addasāma, sace hi mayaṃ nagare avasimha, imaṃ na addasāma. **Bhonto** ti bhavanto sabbe pi sumanā bhavantu, tussantu, sakkassa devarañño khamantu. Kimkāraṇā? **Yaṃ brāhmaṇo paccupādī bhisānī**, yasmā tumhākaṃ ācariyo bhisānī paṭilabhīti.

Sakko isigaṇaṃ vanditvā devalokam-eva gato. Isigaṇo pi jhānābhiññāyo nibbattetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ bhikkhu porāṇakapaṇḍitā sapathaṃ katvā kilese pajahiṃsū” ti vatvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Jātaṃ samodhānento puna satthā tisso gāthā abhāsi:

**22. Ahaṇca sārīputto ca, moggallāno ca kassapo,
Anuruddho puṇṇo ānando, tadāsum satta bhātaro.**

**23. Bhaginī uppalavaṇṇā ca, dāsī khujjuttarā tadā,
Citto gahapati dāso, yakkho sātāgiro tadā.**

**24. Pālīeyyo tadā nāgo, madhudo seṭṭhavānaro,
Kāludāyī tadā sakko, evaṃ dhāretha jātaṃ-ti.**

Bhisajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 489 Surucijātakavaṇṇanā

Mahesī surucino bhariyā ti idaṃ satthā sāvatthiṃ upanissāya migāramātupāsāde viharanto visākhāya mahāupāsikāya laddhe aṭṭha vare ārabba kathesi. Sā hi ekadivasam jetavane dhammakathaṃ sutvā bhagavantaṃ saddhiṃ bhikkhusaṅghena svātanāya nimantetvā pakkāmi. Tassā pana rattiyaṃ accayena cātuddīpiko mahāmegho pāvassi. {4.315} Bhagavā bhikkhū āmantetvā: “Yathā, bhikkhave, jetavane vassati, evaṃ catūsu dīpesu vassati, ovassāpetha, bhikkhave, kāyaṃ, ayaṃ pacchimako cātuddīpiko mahāmegho” ti vatvā

ovassāpitakāyehi bhikkhūhi saddhim iddhibalena jetavane antarahito visākhāya koṭṭhake pāturahosi. Upāsikā: “Acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho, tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā, yatra hi nāma jāṇukamattesu pi oghesu vattamānesu kaṭimattesu pi oghesu vattamānesu na hi nāma ekabhikkhussa pi pādā vā cīvarāni vā allāni bhavissantī” ti haṭṭhā udaggā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ parivisitvā katabhattakiccaṃ bhagavantaṃ etad-avoca: “Aṭṭhāhaṃ, bhante, bhagavantaṃ varāni yācāmi” ti. “Atikkantavarā kho, visāke, tathāgatā” ti. “Yāni ca, bhante, kappiyāni yāni ca anavajjāni” ti. “Vadehi visāke” ti. “Icchāmahaṃ, bhante, bhikkhusaṅghassa yāvajjīvaṃ vassikasāṭikaṃ dātuṃ, āgantukabhattaṃ dātuṃ, gamikabhattaṃ dātuṃ, gilānabhattaṃ dātuṃ, gilānupaṭṭhākabhattaṃ dātuṃ, gilānabhesajjāṃ dātuṃ, dhuvayāguṃ dātuṃ, bhikkhunisaṅghassa yāvajjīvaṃ udakasāṭikaṃ dātuṃ”-ti.

Satthā: “Kaṃ pana tvaṃ, visāke, atthavaśaṃ sampassamānā tathāgataṃ aṭṭha varāni yācasī” ti pucchitvā tāya varānisamse kathite: “Sādhū sādhū, visāke, sādhū kho tvaṃ, visāke, imaṃ ānisaṃsaṃ sampassamānā tathāgataṃ aṭṭha varāni yācasī” ti vatvā: “Anujānāmi te, visāke, aṭṭha varāni” ti aṭṭha vare datvā anumodanaṃ katvā pakkāmi. Athekadivaśaṃ satthari pubbārāme viharante bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, visākhā mahāupāsikā mātugāmattabhāve ṭhatvā pi dasabalassa santike aṭṭha vare labhi, aho mahāguṇā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, visākhā idāneva mama santikā vare labhati, pubbepeṣā labhiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte mithilāyaṃ suruci nāma rājā rajjaṃ kārento puttaṃ paṭilabhitvā tassa: “Surucikumāro” tveva nāmaṃ akāsi. So vayappatto: “Takkasilāyaṃ sippaṃ uggaṇhissāmi” ti gantvā nagaradvāre sālāyaṃ nisīdi. Bārāṇasirañño pi putto brahmadattakumāro {4.316} nāma tatheva gantvā surucikumārassa nisinnaphalake yeva nisīdi. Te aññaṃaññaṃ pucchitvā vissāsikā hutvā ekato va ācariyassa santikaṃ gantvā ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭhapetvā na cirasseva niṭṭhitasippā ācariyaṃ āpucchitvā thokaṃ maggaṃ ekato va gantvā dvedhāpathe ṭhitā aññaṃaññaṃ ālīngitvā mittadhammānurakkhaṇatthaṃ katikaṃ karīṃsu: “Sace mama putto jāyati, tava dhītā, tava putto, mama dhītā, tesāṃ āvāhavivāhaṃ karissāmā” ti. Tesu rajjaṃ kārentesu surucimahārājassa putto jāyi, “surucikumāro” tvevassa nāmaṃ karīṃsu. Brahmadattassa dhītā jāyi, “sumedhā” tissā nāmaṃ karīṃsu.

Surucikumāro vayappatto takkasilāyaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgacchi.
 Atha naṃ pitā rajje abhisiṅcitukāmo hutvā: “Sahāyassa kira me bārāṇasiraṇṇo
 dhītā atthi, tamevassa aggamaheṣiṃ karissāmi” ti tassā atthāya bahuṃ
 paṇṇākāraṃ datvā amacce pesesi. Tesāṃ anāgatakāle yeva bārāṇasirājā devīṃ
 pucchi: “Bhadde, mātugāmassa nāma kiṃ atirekadukkhaṃ”-ti?
 “Sapattirosadukkhaṃ devā” ti. “Tena hi, bhadde, amhākaṃ ekaṃ dhītaraṃ
 sumedhādevīṃ tamhā dukkhā mocetvā yo etaṃ ekikaṃ-eva gaṇhissati, tassa
 dassāmā” ti āha. So tehi amaccehi āgantvā tassā nāme gahite: “Tātā, kāmaṃ
 mayā pubbe mayhaṃ sahāyassa paṭiñṇā katā, imaṃ pana mayhaṃ itthighaṭṭāya
 antare na khipitukāmā, yo etaṃ ekikaṃ-eva gaṇhāti, tassa dātukāmamhā” ti
 āha. Te raṇṇo santikaṃ pahīṃsu. Rājā pana: “Amhākaṃ rajjaṃ mahantaṃ,
 sattayojanikaṃ mithilanagaraṃ, tīṇi yojanasatāni raṭṭhaparicchedo,
 heṭṭhimantena soḷasa itthisahassāni laddhuṃ vaṭṭatī” ti vatvā na rocesi.

Surucikumāro pana sumedhāya rūpasampadaṃ sutvā savanasāmsaggena {4.317}
 bajjhivā: “Ahaṃ taṃ ekikaṃ-eva gaṇhissāmi, na mayhaṃ itthighaṭṭāya attho,
 tam-eva ānentū” ti mātāpitūnaṃ pesesi. Te tassa manaṃ abhinditvā bahuṃ
 dhanāṃ pesetvā mahantena parivārena taṃ ānetvā kumārassa aggamaheṣiṃ
 katvā ekato va abhisiṅcīṃsu. So surucimahārājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ
 kārento tāya saddhiṃ piyasaṃvāsaṃ vasi. Sā pana dasa vassasahassāni tassa
 gehe vasantī neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhi. Atha nāgarā sannipatitvā
 rājaṅgaṇe upakkositvā: “Kimetan”-ti vutte: “Raṇṇo doso natthi, vaṃsānupālako
 pana vo putto na vijjati, tumhākaṃ ekāva devī, rājakule ca nāma heṭṭhimantena
 soḷasahi itthisahashehi bhavitabbaṃ, itthighaṭṭaṃ gaṇha, deva, addhā tāsu
 puñṇavatī puttaṃ labhissati” ti vatvā: “Tātā, kiṃ kathetha, ‘ahaṃ aññaṃ na
 gaṇhissāmi’ ti paṭiñṇaṃ datvā mayā esā ānītā, na sakkā musāvādaṃ kātuṃ, na
 mayhaṃ itthighaṭṭāya attho” ti raṇṇā paṭikkhattā pakkamīṃsu.

Sumedhā taṃ kathaṃ sutvā: “Rājā tāva saccavāditāya añña itthiyo na ānesi,
 aham-eva panassa ānessāmi” ti raṇṇo mātusamabhariyaṭṭhāne ṭhatvā attano
 ruciyāva khattiyakaññaṇaṃ sahasaṃ, amaccakaññaṇaṃ sahasaṃ,
 gahapatikaññaṇaṃ sahasaṃ, sabbasamayanāṭakitthīnaṃ sahasanti cattāri
 itthisahassāni ānesi. Tā pi dasa vassasahassāni rājakule vasitvā neva puttaṃ, na
 dhītaraṃ labhiṃsu. Etenevupāyena aparāni pi tikkhattuṃ cattāri cattāri
 sahasāni ānesi. Tā pi neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhiṃsu. Ettāvatā soḷasa
 itthisahassāni ahesuṃ. Cattālīsa vassasahassāni atikkamīṃsu, tāni tāya ekikāya
 vutthehi dasahi sahashehi saddhiṃ paññāsa vassasahassāni honti. Atha nāgarā

sannipatitvā puna upakkositvā: “Kimetan”-ti vutte: “Deva, tumhākaṃ itthiyo {4.318} puttāṃ patthetum āṇāpethā” ti vadimsu. Rājā: “Sādhū” ti sampañicchitvā: “Tumhe puttāṃ patthethā” ti āha. Tā tato paṭṭhāya puttāṃ patthayamānā nānādevatā namassanti, nānāvatāni caranti, putto nuppajjateva. Atha rājā sumedham āha: “Bhadde, tvam-pi puttāṃ patthehī” ti. Sā: “Sādhū” ti pannarasauposathadivase aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ samādāya sirigabbhe sīlāni āvajjamānā kappiyamañcake nisīdi. Sesā ajavatagovatā hutvā puttāṃ alabhivā uyyānaṃ agamaṃsu.

Sumedhāya sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kam pi. Tadā sakko āvajjento: “Sumedhā puttāṃ pattheti, puttamassā dassāmi, na kho pana sakkā yaṃ vā taṃ vā dātum, anucchavikamassā puttāṃ upadhāressāmī” ti upadhārento naḷakāradevaputtāṃ passi. So hi puññasampanno satto purimattabhāve bārāṇasiyaṃ vasanto vappakāle khettaṃ gacchanto ekaṃ paccekabuddhaṃ disvā dāsakammakare: “Vapathā” ti paṇiṇi. Sayāṃ nivattitvā paccekabuddhaṃ gehaṃ netvā bhojetvā puna gaṅgātīraṃ ānetvā puttena saddhiṃ ekato hutvā udumbarabhittipādaṃ naḷabhittikaṃ paṇṇasālaṃ katvā dvāraṃ yojetvā caṅkamaṃ katvā paccekabuddhaṃ tattheva temāsaṃ vasāpetvā vutthavassaṃ dve pitāputtā ticīvarena acchādetvā uyyojesuṃ. Eteneva niyāmena sattaṭṭha paccekabuddhe tāya paṇṇasālāya vasāpetvā ticīvarāni adamsu. “Dve pitāputtā naḷakārā hutvā gaṅgātīre veḷum upadhārentā paccekabuddhaṃ disvā evamakaṃsū” ti pi vadanti yeva.

Te kālaṃ katvā tāvatimsabhavane nibbattitvā chasu kāmāvacarasaggesu anulomapaṭilomena mahantaṃ devissariyaṃ anubhavantaṃ vicaranti. Te tato cavitvā uparidevaloke nibbattitukāmā honti. Sakko tathā gatabhāvaṃ ñatvā tesu ekassa {4.319} vimānadvāraṃ gantvā taṃ āgantvā vanditvā ṭhitaṃ āha: “mārisa, tayā manussalokaṃ gantum vaṭṭatī” ti. “Mahārāja, manussaloko nāma jeguccho paṭikūlo, tattha ṭhitā dānādīni puñṇāni katvā devalokaṃ patthenti, tattha gantvā kiṃ karissāmī” ti. “Mārisa, devaloke paribhuñjītabbasampattiṃ manussaloke paribhuñjissasi, pañcavīsatiyojanubbedhe navayojanaāyāme aṭṭhajojanavittihāre ratanapāsāde vasissasi, adhivāsehi” ti. So adhivāsesi. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā isivesena rājuyyānaṃ gantvā tāsāṃ itthīnaṃ upari ākāse caṅkamanto attānaṃ dassetvā: “Kassāhaṃ puttavaraṃ dammi, kā puttavaraṃ gaṇhissatī” ti āha. “Bhante, mayhaṃ dehi, mayhaṃ dehi” ti soḷasa itthisahassāni hatthe ukkhipimsu. Tato sakko āha: “ahaṃ sīlavatīnaṃ puttāṃ dammi, tumhākaṃ kiṃ sīlaṃ, ko ācāro” ti. Tā ukkhittahatthe samañchitvā: “Sace sīlavatiyā dātukāmo,

sumedhāya santikaṃ gacchāhī” ti vadiṃsu. So ākāseṇeva gantvā tassā vāsāgāre sīhapañjare aṭṭhāsi.

Athassā tā itthiyo ārocesuṃ: “Etha, devi, sakko devarājā ‘tumhākaṃ puttavaraṃ dassāmi’ ti ākāsenāgantvā sīhapañjare ṭhito” ti. Sā garuparihārenāgantvā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā: “Saccaṃ kira, bhante, tumhe sīlavatiyā puttavaraṃ dethā” ti āha. “Āma devī” ti. “Tena hi mayhaṃ dethā” ti. “Kiṃ pana te sīlaṃ, kathehi, sace me ruccati, dassāmi te puttavaraṃ”-ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā: “Tena hi suṇāhī” ti vatvā attano sīlaguṇaṃ kathentī pannarasa gāthā abhāsi:

**1. Mahesī surucino bhariyā, ānītā paṭhamam aham,
Dasa vassasahassāni, yaṃ maṃ surucimānayaṃ.**

**2. Sāhaṃ brāhmaṇa rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ,
Nābhijānāmi kāyena, vācāya uda cetasā,
Surucim atimaññittha, āvi vā yadi vā raho.**

**3. Etena {4.320} saccavajjena, putto uppajjataṃ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.**

**4. Bhattu mama sassu mātā, pitā cā pi ca sassuro,
Te maṃ brahme vinetāro, yāva aṭṭhamsu jīvitaṃ.**

**5. Sāhaṃ ahimsāratinī, kāmasā dhammacārinī,
Sakkaccaṃ te upaṭṭhāsim, rattindivamatanditā.**

**6. Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.**

**7. Soḷasitthisahassāni, sahabharyāni brāhmaṇa,
Tāsu issā vā kodho vā, nāhu mayhaṃ kudācanaṃ.**

**8. Hitena tāsam nandāmi, na ca me kāci appiyā,
Attānaṃvānukampāmi, sadā sabbā sapattiyo.**

**9. Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.**

**10. Dāse kammaṃkare pesse, ye caññe anujīvino,
Pesemi sahadhammena, sadā pamuditindriyā.**

**11. Etena saccavajjena, putto uppajjatan̐ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.**

**12. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, aññe cā pi vanibbake,
Tappemi annapānena, sadā payatapāṇinī.**

**13. Etena saccavajjena, putto uppajjatan̐ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.**

**14. Cātuddasiṃ pañcaddasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgatam̐,
Uposatham̐ upavasāmi, sadā sīlesu saṃvutā.**

**15. Etena saccavajjena, putto uppajjatan̐ ise,
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā ti.**

Tattha **mahesī** ti aggamaheṣī. **Surucino** ti surucirañño. **Paṭhaman-**ti soḷasannaṃ itthisahassānaṃ sabbapaṭhamam̐. **Yaṃ man-**ti yasmiṃ kāle maṃ suruci ānaya, tato paṭṭhāya ahaṃ dasa vassasahassāni ekikāva imasmiṃ gehe vasiṃ. **Atimaññitthā** ti muhuttam-pi sammukhā vā parammukhā vā atimaññinti idaṃ atikkamitvā maññanaṃ na jānāmi na sarāmi. **Ise** ti taṃ ālapati.

Te man-ti sasuro ca sassu cāti te ubho pi maṃ **vinetāro**, tehi vinītā amhi, te {4.321} me yāva jīviṃsu, tāva ovādamadaṃsu. **Ahimsāratinī** ti ahimsāsāṅkhātāya ratiyā samannāgatā. Mayā hi kunthakipilliko pi na himsitapubbo. **Kāmasā** ti ekanteneva. **Dhammacārini** ti dasakusalakammāpathesu pūremi. **Upaṭṭhāsin-**ti pādāparikammādīni kiccāni karontī upaṭṭhahim̐.

Sahabhariyānī ti mayā saha ekasāmikassa bhariyabhūtāni. **Nāhū** ti kilesaṃ nissāya issāddhammo vā kodhadhammo vā mayhaṃ na bhūtapubbo. **Hitenā** ti yaṃ tāsāṃ hitaṃ, teneva nandāmi, ure vutthadhītaro viya tā disvā tussāmi. **Kācī** ti tāsū ekā pi mayhaṃ appiyā nāma natthi, sabbā pi piyakā yeva. **Anukampāmī** ti muducittena sabbā soḷasasahassā pi tā attānaṃ viya anukampāmi.

Sahadhammenā ti nayena kāraṇena yo yaṃ kātuṃ sakkoti, taṃ tasmiṃ kamme payojemī ti attho. **Pamuditindriyā** ti pesentī ca niccaṃ pamuditindriyāva hutvā pesemi, “are duṭṭha dāsa idaṃ nāma karohī” ti evaṃ kujjhivā na me koci katthaci pesitapubbo. **Payatapāṇinī** ti dhotahatthā pasāritahatthāva hutvā. **Pāṭihāriyapakkhañcā** ti

aṭṭhamīcātuddasīpannarasīnaṃ paccuggamanānuggamanavasena cattāro
divasā. **Sadā** ti niccakālaṃ pañcasu sīlesu saṃvutā, tehi pihitago
pitattabhāvāva homīti.

Evam tassā gāthāya satena pi sahassena pi vaṇṇiyamānānaṃ guṇānaṃ pamāṇaṃ
nāma natthi, tāya pannarasahi gāthāhi attano guṇānaṃ vaṇṇitakāle yeva sakko
attano bahukaraṇīyatāya tassā kathaṃ avicchinditvā: “Pahūtā abbhutā yeva te
guṇā” ti taṃ pasamsanto gāthādvayamāha:

**16. Sabbeva te dhammaguṇā, rājaputti yasassini,
Saṃvijjanti tayi bhadde, ye tvaṃ kittesi attani.**

**17. Khattiyo jātisampanno, abhijāto yasassimā,
Dhammarājā videhānaṃ, putto uppajjate tavā ti.**

Tattha **dhammaguṇā** ti sabhāvaguṇā bhūtaguṇā. **Saṃvijjantī** ti ye tayā vuttā,
te sabbeva tayi upalabbhanti. **Abhijāto** ti atijāto suddhajāto. **Yasassimā** ti
yasaṃpannena parivārasaṃpannena samannāgato. **Uppajjate** ti evarūpo
putto tava uppajjissati, mā cintayīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā somanassajātā taṃ pucchantī dve gāthā abhāsi:

**18. Dummi [4.322] rajojalladharo, aghe vehāyasam ṭhito,
Manuññaṃ bhāsase vācam, yaṃ mayhaṃ hadayaṅgamaṃ.**

**19. Devatānusi saggamhā, isi vāsi mahiddhiko,
Ko vāsi tvaṃ anuppatto, attānaṃ me pavedayā ti.**

Tattha **dummi** ti anañjitāmaṇḍito sakko āgacchanto ramaṇīyena tāpasavesena
āgato, pabbajitavesena āgatattā pana sā evamāha. **Aghe** ti appaṭighe ṭhāne.
Yaṃ mayhan-ti yaṃ etaṃ manuññaṃ vācam mayhaṃ bhāsasi, taṃ
bhāsamāno tvaṃ devatānusi saggamhā idhāgato. **Isi vāsi mahiddhiko** ti
yakkhādīsu ko vā tvaṃ asi idhānuppatto, attānaṃ me pavedaya, yathābhūtaṃ
kathehīti vadati.

Sakko tassā kathento cha gāthā abhāsi:

**20. Yaṃ devasaṅghā vandanti, sudhammāyaṃ samāgatā,
Sohaṃ sakko sahassakkho, āgatosmi tavantike.**

**21. Itthiyo jīvalokasmim, yā hoti samacārini,
Medhāvinī sīlavatī, sassudevā patibbatā.**

**22. Tādisāya sumedhāya, sucikammāya nāriyā,
Devā dassanamāyanti, mānusiya amānusā.**

**23. Tvañca bhadde suciṇṇena, pubbe sucaritena ca,
Idha rājakule jātā, sabbakāmasamiddhinī.**

**24. Ayañca te rājaputti, ubhayattha kaṭaggaho,
Devalokūpapattī ca, kittī ca idha jīvite.**

**25. Ciraṃ sumedhe sukhinī, dhammamattani pālaya,
Esāhaṃ tidivaṃ yāmi, piyaṃ me tava dassanan-ti.**

Tattha **sahassakkho** ti atthasahassassa taṃmuhuttaṃ dassanavasena saḥassakkho. **Itthiyo** ti itthī. **Samacārinī** ti tīhi dvārehi samacariyāya samannāgatā. **Tādisāya** ti tathārūpāya. **Sumedhāya** ti supaññāya.

Ubhayattha kaṭaggaho ti ayaṃ tava imasmiñca attabhāve anāgate ca jayaggāho. Tesu anāgate devalokupatti ca idha jīvite pavattamāne kitti cāti ayaṃ ubhayattha kaṭaggaho nāma. **Dhamman-**ti evaṃ sabhāvaguṇaṃ ciraṃ attani pālaya. **Esāhan-**ti eso ahaṃ. **Piyaṃ me** ti mayhaṃ tava dassanaṃ piyaṃ.

Devaloke {4.323} pana me kiccakaraṇīyaṃ atthi, tasmā gacchāmi, tvaṃ appamattā hohīti tassā ovādaṃ datvā pakkāmi. Naḷakāradēvaputto pana paccūsakāle cavitvā tassā kucchiyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā rañño ārocesi, rājā gabbhassa parihāraṃ adāsī. Sā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “mahāpanādo” tissa nāmaṃ karimsu. Ubhayaraṭṭhavāsino: “Sāmi puttassa no khīramūlan”-ti ekekaṃ kahāpaṇaṃ rājaṅgaṇe khipimsu, mahādhanaṃ rāsī ahoṣi. Rañña paṭikkhittāpi: “Sāmi puttassa no vaḍḍhitakāle paribbayo bhavissatī” ti aggahetvāva pakkamimsu. Kumāro pana mahāparivārena vaḍḍhitvā vayappatto soḷasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi. Rājā puttassa vayaṃ oloketvā devīṃ āha: “bhadde, puttassa me rajjābhisekakālo, ramaṇīyamassa pāsādaṃ kāretvā abhisekaṃ karissāmi” ti. Sā: “Sādhu devā” ti sampaṭicchī. Rājā vatthuvijjācariye pakkosāpetvā: “Tātā, vaḍḍhakiṃ gahetvā amhākaṃ nivesanato avidūre puttassa me pāsādaṃ māpetha, rajjena naṃ abhisiñcissāmā” ti āha. Te: “Sādhu, devā” ti bhūmippadesaṃ vīmaṃsanti.

Tasmiṃ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So taṃ kāraṇaṃ ñatvā vissakammaṃ āmantetvā: “Gaccha, tāta, mahāpanādakumārassa āyāmena navayojanikaṃ, vitthārato aṭṭhayanikaṃ, ubbedhena pañcavīsatiyojanikaṃ,

ratanapāsādaṃ māpehī” ti pesesi. So vaḍḍhakīvesena vaḍḍhakīnaṃ santikaṃ gantvā: “Tumhe pātārāsaṃ bhuñjitvā ethā” ti te pesetvā daṇḍakena bhūmiṃ pahari, tāvadeva vuttappakāro sattabhūmiko pāsādo utṭhahi. Mahāpanādassa pāsādamaṅgalaṃ, chattamaṅgalaṃ, āvāhamaṅgalanti tīṇi maṅgalāni ekato va ahesuṃ. Maṅgalaṭṭhāne ubhayaraṭṭhavāsino sannipatitvā maṅgalacchaṇena satta vassāni vītināmesuṃ. Neva ne rājā uyyojesi, tesāṃ vatthālaṅkārahādanīyabhojanīyādi {4.324} sabbaṃ rājakulasantakam-eva ahosi. Te sattaṃvaccharaccayena upakkositvā surucimahārājena: “Kimetan”-ti puṭṭhā: “Mahārāja, amhākaṃ maṅgalaṃ bhuñjantānaṃ satta vassāni gatāni, kadā maṅgalassa osānaṃ bhavissati” ti āhaṃsu. Tato rājā: “Tātā, puttena me ettakaṃ kālaṃ na hasitapubbaṃ, yadā so hasissati, tadā gamissathā” ti āha. Atha mahājano bheriṃ carāpetvā naṭe sannipātesi. Cha naṭasahassāni sannipatitvā satta koṭṭhāsā hutvā naccantā rājānaṃ hasāpetuṃ nāsakkhimsu. Tassa kira dīgharattaṃ dibbanāṭakānaṃ diṭṭhattā tesāṃ naccaṃ amanuññaṃ ahosi.

Tadā bhaṇḍukaṇḍo ca paṇḍukaṇḍo cāti dve nāṭakajetṭhakā: “Mayaṃ rājānaṃ hasāpessāmā” ti rājaṅgaṇaṃ pavisiṃsu. Tesu bhaṇḍukaṇḍo tāva rājadvāre mahantaṃ atulaṃ nāma ambaṃ māpetvā suttaguḷaṃ khipitvā tassa sākhāya laggāpetvā suttana atulambaṃ abhiruhi. Atulamboti kira vessavaṇassa ambo. Atha tam-pi vessavaṇassa dāsā gahetvā aṅgapaccaṅgāni chinditvā pātesuṃ, sesanāṭakā tāni samodhānetvā udakena abhisiñciṃsu. So pupphapaṭaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca naccanto va utṭhahi. Mahāpanādo tam-pi disvā neva hasi. Paṇḍukaṇḍo naṭo rājaṅgaṇe dārucitakaṃ kāretvā attano parisāya saddhiṃ aggiṃ pāvisi. Tasmiṃ nibbuta citakaṃ udakena abhisiñciṃsu. So sapaṇḍo pupphapaṭaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca naccanto va utṭhahi. Tam-pi disvā rājā neva hasi. Iti taṃ hasāpetuṃ asakkontā manussā upaddutā ahesuṃ.

Sakko taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Gaccha, tāta, mahāpanādaṃ hasāpetvā ehī” ti devanaṭaṃ pesesi. So āgantvā rājaṅgaṇe ākāse ṭhatvā upaḍḍhaaṅgaṃ nāma {4.325} dassesi, eko va hattho, eko va pādo, ekaṃ akkhi, ekā dāṭhā naccati calati phandati, sesaṃ niccalamahosi. Taṃ disvā mahāpanādo thokaṃ hasitaṃ akāsi. Mahājano pana hasanto hasanto hāsaṃ sandhāretuṃ satim paccupaṭṭhāpetuṃ asakkonto aṅgāni vissajjetvā rājaṅgaṇe yeva pati, tasmiṃ kāle maṅgalaṃ niṭṭhitaṃ. Sesamettha: “Panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo” ti mahāpanādaṇḍakena (Ja. 264) vaṇṇetabbaṃ.

*Panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo,
Tiriyam̐ soḷasubbedho, uddhamāhu saḥassadhā.
Sahassakaṇḍo satageṇḍu, dhajālu haritāmayo,
Anaccum̐ tattha gandhabbā, cha saḥassāni sattadhā.
Evametaṃ tadā āsi, yathā bhāsasi bhaddaji,
Sakko aham̐ tadā āsim̐, veyyāvaccakaro tavā ti.*

Rājā mahāpanādo dānādīni puñṇāni katvā āyupariyosāne devalokam-eva gato.

Satthā imam̐ dhammadesanam̐ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, visākhā pubbe pi mama santikā varam̐ labhiyevā” ti vatvā jātakam̐ samodhānesi: “tadā mahāpanādo bhaddaji ahoṣi, sumedhādevī visākhā, vissakammo ānando, sakko pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Suruciajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 490 Pañcuposathajātakavaṇṇanā

Appossukko dāni tuvaṃ kapotā ti idam̐ satthā jetavane viharanto uposathike pañcasate upāsake ārabba kathesi. Tadā hi satthā dhammasabhāyaṃ catuparisamajjhe alaṅkatabuddhāsane nisīditvā muducittena parisam̐ oloketvā: “Ajja upāsakānaṃ katham̐ paṭicca desanā samuṭṭhahissatī” ti ñatvā upāsake āmantetvā: “Uposathikattha upāsakā” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Sādhu vo kataṃ, uposatho nāmesa porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, porāṇakapaṇḍitā hi rāgādikilesaniggahattham̐ uposathavāsaṃ vasimsū” ti vatvā tehi yācito atītam̐ āhari.

Atīte magadharatṭhādīnaṃ tiṇṇam̐ ratṭhānaṃ antare aṭavī ahoṣi. Bodhisatto magadharatṭhe brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya nikkhamitvā taṃ aṭaviṃ pavisitvā assamaṃ katvā isipabbajjaṃ pabbajitvā vāsaṃ kappesi. Tassa pana assamassa avidūre ekasmim̐ veḷugahane attano bhariyāya saddhiṃ kapotasakuṇo {4.326} vasati, ekasmim̐ vammike ahi, ekasmim̐ vanagumbe siṅgālo, ekasmim̐ vanagumbe accho. Te cattāro pi kālena kālaṃ isim̐ upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇanti.

Athekadivasam̐ kapoto bhariyāya saddhiṃ kulāvakā nikkhamitvā gocarāya pakkāmi. Tassa pacchato gacchantim̐ kapotiṃ eko seno gahetvā palāyi. Tassā viravasaddam̐ sutvā kapoto nivattitvā olovento taṃ tena hariyamānaṃ passi. Seno pi naṃ viravantim̐ yeva māretvā khādi. Kapoto tāya viyogena

rāgapariḷāhena pariḍayhamāno cintesi: “Ayaṃ rāgo maṃ ativiya kilameti, na idāni imaṃ aniggahetvā gocarāya pakkamissāmī” ti. So gocarapatham pacchinditvā tāpasassa santikaṃ gantvā rāganiggahāya uposatham samādiyitvā ekamantaṃ nipajji.

Sappo pi: “Gocaraṃ pariyessāmī” ti vasanaṭṭhānā nikkhamitvā paccantagāme gāvīnaṃ vicaraṇaṭṭhāne gocaraṃ pariyesati. Tadā gāmabhojakassa sabbaseto maṅgalausabho gocaraṃ gahetvā ekasmiṃ vammikapāde jaṇṇunā patiṭṭhāya siṅgehi mattikaṃ gaṇhanto kīlati, sappo gāvīnaṃ padasaddena bhīto taṃ vammikaṃ pavisitum pakkanto. Atha naṃ usabho pādena akkami. So taṃ kujjhitvā ḍaṃsi, usabho tattheva jīvitakkhayaṃ patto. Gāmaṃvāsino: “Usabho kira mato” ti sutvā sabbe ekato āgantvā roditvā kanditvā taṃ gandhamālādīhi pūjetvā āvāṇe nikhaṇitvā pakkamiṃsu. Sappo tesam gatakāle nikkhamitvā: “Ahaṃ kodhaṃ nissāya imaṃ jīvitā voropetvā mahājanassa hadaye sokaṃ pavesesiṃ, na dāni imaṃ kodhaṃ aniggahetvā gocarāya pakkamissāmī” ti cintetvā nivattitvā taṃ assamaṃ gantvā kodhaniggahāya uposatham samādiyitvā ekamantaṃ nipajji.

Siṅgālo pi gocaraṃ pariyesanto ekaṃ matahatthiṃ disvā: “Mahā me gocaro laddho” ti tuṭṭho gantvā soṇḍāyaṃ ḍaṃsi, thambhe daṭṭhakālo viya ahoṣi. Tattha assādaṃ alabhivā dante ḍaṃsi, pāsāṇe daṭṭhakālo viya ahoṣi. Kucchiyaṃ ḍaṃsi, kusule daṭṭhakālo viya ahoṣi. Naṅguṭṭhe ḍaṃsi, ayasalāke {4.327} daṭṭhakālo viya ahoṣi. Vaccamagge ḍaṃsi, ghatapūve daṭṭhakālo viya ahoṣi. So lobhavasena khādanto antokucchiyaṃ pāvisi, tattha chātakāle maṃsaṃ khādati, pipāsitaḥ khādaṃ lohitaṃ pivati, nipajjanakāle antāni ca papphāsaṇa avattharivā nipajji. So: “Idheva me annapānaṇa sayanaṇa nipphannaṃ, aññattha kiṃ karissāmī” ti cintetvā tattheva abhirato bahi anikkhamitvā antokucchiyaṃ yeva vasi. Aparabhāge vātātapena hatthikuṇape sukkhante karīsamaggo pihito, siṅgālo antokucchiyaṃ nipajjamāno appamaṃsalohito paṇḍusarīro hutvā nikkhamanamaggaṃ na passi. Atheskadivasam akālamaggo vassi, karīsamaggo temiyamāno mudu hutvā vivaraṃ dassesi. Siṅgālo chiddaṃ disvā: “Aticiramhi kilanto, iminā chiddena palāyissāmī” ti karīsamaggaṃ sīsena pahari. Tassa sambādhaṭṭhānena vegena nikkhantassa sinnasarīrassa sabbāni lomāni karīsamagge laggāni, tālakando viya nillomasarīro hutvā nikkhami. So: “Lobhaṃ nissāya mayā idaṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ, na dāni imaṃ aniggahetvā gocaraṃ gaṇhissāmī” ti cintetvā taṃ assamaṃ gantvā lobhaniggahatthāya uposatham samādiyitvā ekamantaṃ nipajji.

Accho pi araṇṇā nikkhamitvā atricchābhībhūto mallaraṭṭhe paccantagāmaṃ gato. Gāmaṃvāsino: “Accho kira āgato” ti dhanudaṇḍādīhatthā nikkhamitvā tena pavīṭṭhaṃ gumbaṃ parivāresuṃ. So mahājanena parivāritabhāvaṃ ñatvā nikkhamitvā palāyi, palāyantam-eva taṃ dhanūhi ceva daṇḍādīhi ca pothesuṃ. So bhinnena sīsena lohiteṇa galanteṇa attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā: “Idaṃ dukkhaṃ mama atricchālobhavasena uppannaṃ, na dāni imaṃ aniggahetvā gocaraṃ gaṇhissāmī” ti cintetvā taṃ assamaṃ gantvā atricchāniggahāya uposathaṃ samādiyitvā {4.328} ekamantaṃ nipajji.

Tāpaso pi attano jātīm nissāya mānavasiko hutvā jhānaṃ uppādetuṃ na sakkoti. Atheke paccekabuddho tassa mānanissitabhāvaṃ ñatvā: “Ayaṃ na lāmakasatto, buddhaṅkuro esa, imasmiṃ yeva bhaddakappe sabbaññutaṃ pāpuṇissati, imassa mānaniggahaṃ katvā samāpattinibbattaṇākāraṃ karissāmī” ti tasmiṃ paṇṇasālāya nisinne yeva uttarahimavantato āgantvā tassa pāsānaphalake nisīdi. So nikkhamitvā taṃ attano āsane nisinnaṃ disvā mānanissitabhāvena anattamano hutvā taṃ upasaṅkamitvā accharaṃ paharitvā: “Nassa, vasala, kāḷakaṇṇi, muṇḍaka, samaṇaka, kimatthaṃ mama nisinnaphalake nisinnosī” ti āha. Atha naṃ so: “Sappurisa, kasmā mānanissitosi, ahaṃ paṭividdhapaccekabodhiñāṇo, tvaṃ imasmiṃ yeva bhaddakappe sabbaññubuddho bhavissasi, buddhaṅkurosi, pāramiyo pūretvā āgato aññaṃ ettakaṃ nāma kālaṃ atikkamitvā buddho bhavissasi, buddhattabhāve ṭhito siddhattho nāma bhavissasi” ti nāmañca gottañca kulañca aggasaṅgahāya ca sabbe ācikkhitvā: “Kimatthaṃ tvaṃ mānanissito hutvā pharusososi, nayidaṃ tava anucchavikaṇ”-ti ovādamadāsi. So tena evaṃ vutto pi neva naṃ vandi, na ca: “Kadāhaṃ buddho bhavissāmī” ti ādīni pucchi. Atha naṃ paccekabuddho: “Tava jātīyaṃ mama guṇānaṃ mahantabhāvaṃ jāna, sace sakkosi, ahaṃ viya ākāse vicarāhī” ti vatvā ākāse uppatitvā attano pādapaṃsuṃ tassa jaṭamaṇḍale vikiranto uttarahimavantam-eva gato.

Tāpaso tassa gatakāle saṃvegappatto hutvā: “Ayaṃ samaṇo evaṃ garusarīro vātamukhe khittatūlapicu viya ākāse pakkhando, ahaṃ jātīmānena evarūpassa paccekabuddhassa neva pāde vandim, na ca: “Kadāhaṃ buddho bhavissāmī” ti pucchim, jāti nāmesā kiṃ karissati, imasmiṃ loke sīlacaraṇam-eva mahantaṃ, ayaṃ kho pana {4.329} me māno vaḍḍhanto nirayaṃ upanessati, na idāni imaṃ mānaṃ aniggahetvā phalāphalattāya gamissāmī” ti paṇṇasālaṃ pavisitvā mānaniggahāya uposathaṃ samādāya kaṭṭhattharikāya nisinno mahāñāṇo kulaputto mānaṃ niggahetvā kaṣiṇaṃ vaḍḍhetvā abhiññā ca samāpattiyo ca

nibbattetvā nikkhamitvā caṅkamanakoṭṭiyaṃ pāsāṇaphalake nisīdi. Atha naṃ kapotādayo upasaṅkhamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Mahāsatto kapotaṃ pucchi: “Tvam aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, gocaraṃ pariyesasi, kiṃ nu kho ajja uposathiko jātosī” ti? “Āma bhante” ti. Atha naṃ: “Kena kāraṇeṇā” ti pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Appossukko dāni tuvaṃ kapota, vihaṅgama na tava bhojanattho,
Khudam pipāsam adhivāsayinganto, kasmā bhavaṃposathiko kapotā ti.**

Tattha **appossukko** ti nirālayo. **Na tava bhojanattho** ti kiṃ ajja tava bhojanena attho natthi.

Tam sutvā kapoto dve gāthā abhāsi:

**2. Aham pure giddhigato kapotiyā, asmiṃ padesasmimubho ramāma,
Athaggahī sākuṇiko kapotiṃ, akāmakō tāya vinā ahoṣiṃ.**

**3. Nānābhavā vippayogena tassā, manomayaṃ vedana vedayāmi,
Tasmā ahaṃposatham pālayāmi, rāgo mamaṃ mā punarāgamāsī ti.**

Tattha **ramāmā** ti imasmiṃ bhūmibhāge kāmaratiyā ramāma. **Sākuṇiko** ti senasakuṇo.

Kapotena {4.330} attano uposathakamme vaṇṇite mahāsatto sappādīsu ekekaṃ pucchi. Te pi yathābhūtaṃ byākarīmsu:

**4. Anujjugāmī uragā dujivha, dāṭṭhāvudho ghoravissosi sappa,
Khudam pipāsam adhivāsayinganto, kasmā bhavaṃposathiko nu dīgha.**

**5. Usabho ahū balavā gāmikassa, calakkakū vaṇṇabalūpapanno,
So maṃ akkami tam kupito aḍaṃsiṃ, dukkhābhituṇṇo maraṇam upāgā.**

**6. Tato janā nikkhamitvāna gāmā, kanditvā roditvā apakkamīmsu,
Tasmā ahaṃposatham pālayāmi, kodho mamaṃ mā punarāgamāsī.**

**7. Matāna maṃsāni bahū susāne, manuññarūpaṃ tava bhojane tam,
Khudam pipāsam adhivāsayinganto, kasmā bhavaṃposathiko siṅgāla.**

**8. Pavisi kucchiṃ mahato gajassa, kuṇape rato hatthimaṃsesu giddho,
Uṇho ca vāto tikhiṇa ca rasmiyo, te sosayum tassa karīsamaggaṃ.**

**9. Kiso ca paṇḍū ca aham bhadante, na me ahū nikkhamanāya maggo,
Mahā ca meggho sahasā pavassi, so temayī tassa karīsamaggaṃ.**

**10. Tato ahaṃ nikkhamisaṃ bhadante, cando yathā rāhumukhā pamutto,
Tasmā {4.331} ahaṃposathaṃ pālayāmi, lobho mamaṃ mā punarāgamāsi.**

**11. Vammīkathūpasmiṃ kipillikāni, nippothayanto tuvaṃ pure carāsi,
Khudāṃ pipāsaṃ adhivāsayanto, kasmā bhavaṃposathiko nu accha.**

**12. Sakāṃ niketaṃ atihīlayāno, atricchatā mallagāmaṃ agacchīm,
Tato janā nikkhamitvāna gāmā, kodaṇḍakena paripothayimāsu maṃ.**

**13. So bhinnasīso ruhiraṃmakkhitaṅgo, paccāgamāsiṃ sakāṃ niketaṃ,
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, atricchatā mā punarāgamāsi ti.**

Tattha **anujjugāmi**ti ādīhi taṃ ālapati. **Calakkakū** ti calamānakakudho. **Dukkābhitsuṇṇo** ti so usabho dukkhena abhitsuṇṇo āturo hutvā. **Bahū** ti bahūni. **Pavisī** ti pāvisiṃ. **Rasmiyo** ti sūriyarasmiyo. **Nikkhamisan**-ti nikkhamiṃ. **Kipillikāni** ti upacikāyo. **Nippothayanto** ti khādamāno. **Atihīlayāno** ti atimaññanto nindanto garahanto. **Kodaṇḍakenā** ti dhanudaṇḍakehi ceva muggarehi ca.

Evam te cattāro pi attano uposathakammaṃ vaṇṇetvā utṭhāya mahāsattaṃ vanditvā: “Bhante, tumhe aññesu divasesu imāya velāya phalāphalatthāya gacchatha, ajja agantvā kasmā uposathikatthā” ti pucchantā gāthamāhaṃsu:

**14. Yaṃ no apucchittha tuvaṃ bhadante, sabbeva byākarimha yathāpajānaṃ,
Mayam-pi pucchāma tuvaṃ bhadante, kasmā bhavaṃposathiko nu brahme ti.**

So pi {4.332} nesaṃ byākāsi:

**15. Anūpalitto mama assamamhi, paccekabuddho muhuttaṃ nisīdi,
So maṃ avedī gatimāgatiṇca, nāmaṇca gottam caraṇaṇca sabbaṃ.**

**16. Evampahaṃ na vandī tassa pāde, na cā pi naṃ mānagatena pucchīm,
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, māno mamaṃ mā punarāgamāsi ti.**

Tattha **yaṃ no** ti yaṃ atthaṃ tvaṃ amhe apucchi. **Yathāpajānan**-ti attano pajānananiyāmena taṃ mayam byākarimha. **Anūpalitto** ti sabbakilesehi alitto. **So maṃ avedī** ti so mama idāni gantabbatṭhānaṇca gataṭṭhānaṇca: “Anāgate tvaṃ evaṃnāmo buddho bhavissasi evaṃgotto, evarūpaṃ te sīlacaraṇaṃ bhavissatī” ti evaṃ nāmaṇca gottaṇca caraṇaṇca sabbaṃ maṃ avedī jānāpesi, kathesī ti attho. **Evampahaṃ na vandī** ti evaṃ kathentassa pi tassa ahaṃ attano mānaṃ nissāya pāde na vandinti.

Evam mahāsatto attano uposathakāraṇaṃ kathetvā te ovaditvā uyyojetvā paṇṇasālaṃ pāvīsi, itare pi yathāṭṭhānāni agamaṃsu. Mahāsatto aparihīṇajjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi, itare ca tassovāde ṭhatvā saggaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ upāsakā, uposatho nāmesa porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, upavasitabbo uposathavāso” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā kapoto anuruddho ahosi, accho kassapo, siṅgālo moggallāno, sappo sāriputto, tāpaso pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Pañcuposathajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 491 Mahāmorajātakavaṇṇanā

Sace hi tyāhaṃ dhanahetu gāhito ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ {4.333} ukkaṇṭhitosi” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Bhikkhu ayaṃ nandīrāgo tādisaṃ kiṃ nāma nālolessati, na hi sineruubbāhanakavāto sāmante purāṇapaṇṇassa lajjati, pubbe satta vassasatāni antokilesasamudācāraṃ vāretvā viharante visuddhasattepesa ālolesiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto paccantapadese morasakuṇiyā kucchimhi paṭisandhiṃ aggahesi. Gabbhe paripākagate mātā gocarabhūmiyaṃ aṇḍaṃ pātetvā pakkāmi. Aṇḍaṇca nāma mātu arogabhāve sati aññasmim dīghajātikādiparipantho ca avijjamāne na nassati. Tasmā taṃ aṇḍaṃ kaṇikāramakulaṃ viya suvaṇṇavaṇṇaṃ hutvā pariṇatakāle attano dhammatāya bhijji, suvaṇṇavaṇṇo moracchāpo nikkhami. Tassa dve akkhīni jīṇjukāphalasadisāni, tuṇḍaṃ pavāḷavaṇṇaṃ, tisso rattarājiyo gīvaṃ parikkhipitvā piṭṭhimajjhena agamaṃsu. So vayappatto bhaṇḍasakaṭamattasarīro abhirūpo ahosi. Taṃ sabbe nīlamorā sannipatitvā rājānaṃ katvā parivārayiṃsu.

So ekadivasaṃ udakasonḍiyaṃ pāṇīyaṃ pivanto attano rūpasampattiṃ disvā cintesi: “Ahaṃ sabbamorehi atirekarūpasobho, sacāhaṃ imehi saddhiṃ manussapathe vasissāmi, paripantho me uppajjissati, himavantaṃ gantvā ekako va phāsukaṭṭhāne vasissāmi” ti. So rattibhāge moresu paṭisallīnesu kañci ajānāpetvā uppatitvā himavantaṃ pavisitvā tisso pabbatarājiyo atikkamma catutthāya pabbatarājiyā ekasmiṃ araṇṇe padumasañchanno jātassaro atthi, tassa avidūre ekaṃ pabbataṃ nissāya ṭhito mahānigrodharukkho atthi, tassa

sākhāya nilīyi. Tassa pana pabbatassa vemajjhe manāpā guhā atthi. So tattha vasitukāmo hutvā tassā pamukhe pabbatatale nilīyi. Taṃ pana ṭhānaṃ neva heṭṭhābhāgena abhiruhitum, na uparibhāgena otaritum sakkā, biḷāladīghajātikamanussabhayehi {4.334} vimuttaṃ. So: “Idaṃ me phāsukaṭṭhānan”-ti taṃ divasaṃ tattheva vasitvā punadivase pabbataguhāto uṭṭhāya pabbatamatthake puratthābhimukho nisinno udentam sūriyamaṇḍalam disvā attano divārakkhāvaraṇatthāya:

**Udetayaṃ cakkhumā ekarājā,
Harissavaṇṇo pathavippabhāso,
Taṃ taṃ namassāmi harissavaṇṇaṃ pathavippabhāsaṃ,

Ye brāhmaṇā vedagū sabbadhamme, te me namo te ca maṃ pālayantu,
Namatthu buddhānaṃ namatthu bodhiyā, namo vimuttānaṃ namo vimuttiyā,
Imaṃ so parittaṃ katvā, moro carati esanā ti.**

parittaṃ katvā gocarabhūmiyaṃ otaritvā gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgantvā pabbatamatthake pacchābhimukho nisinno atthaṅgataṃ sūriyamaṇḍalam disvā attano rattirakkhāvaraṇatthāya:

**Apetayaṃ cakkhumā ekarājā,
harissavaṇṇo pathavippabhāso,
Taṃ taṃ namassāmi harissavaṇṇaṃ pathavippabhāsaṃ, tayājja guttā viharemu
rattiṃ.

Ye brāhmaṇā vedagū sabbadhamme, te me namo te ca maṃ pālayantu,
Namatthu buddhānaṃ namatthu bodhiyā, namo vimuttānaṃ namo vimuttiyā,
Imaṃ so parittaṃ katvā, moro vāsamakappayī ti.**

parittaṃ katvā etenupāyena vasati.

Atha naṃ ekadivasaṃ eko luddaputto araṇṇe vicaranto pabbatamatthake nisinnaṃ moraṃ disvā attano nivesanaṃ āgantvā maraṇāsannakāle puttaṃ āha: “tāta, catutthāya pabbatarājīyā araṇṇe suvaṇṇavaṇṇo moro atthi, sace rājā pucchati, ācikkheyyāsi” ti. Athekasmiṃ divase bārāṇasiraṇṇo khemā nāma aggamaheṣī paccūsakāle supinaṃ passi. Evarūpo supino ahosi: “suvaṇṇavaṇṇo moro dhammaṃ deseti, sā sādhuḥkāraṃ datvā dhammaṃ suṇāti, moro dhammaṃ desetvā uṭṭhāya pakkāmi”. Sā: “Moraṇā rājā gacchati, gaṇhatha naṃ”-ti vadantī yeva pabujjhi, pabujjhitvā ca pana supinabhāvaṃ ñatvā: “Supinoti vutte rājā na ādaraṃ karissati, ‘dohaḷo me’ ti vutte karissati” ti cintetvā dohaḷiṇī viya hutvā

nipajji. Atha naṃ rājā upasaṅkamitvā pucchi: “Bhadde, kiṃ te aphāsukan”-ti. “Dohaḷo me uppanno” ti. “Kiṃ icchasi bhadde” ti? “Suvanṇavaṇṇassa morassa dhammaṃ sotum devā” ti. “Bhadde, kuto evarūpaṃ moraṃ lacchāmī” ti? “Deva, sace na labhāmi, jīvitam me natthī” ti. “Bhadde, mā cintayi, sace katthaci atthi, labhissasi” ti rājā naṃ assāsetvā gantvā rājāsane nisinno amacce pucchi: “Ambho, devī suvaṇṇavaṇṇassa morassa dhammaṃ sotukāmā, morā {4.335} nāma suvaṇṇavaṇṇā hontī” ti? “Brāhmaṇā jānissanti devā” ti.

Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Brāhmaṇā evamāhaṃsu: “Mahārāja jalajesu macchakacchapakakkaṭakā, thalajesu migā haṃsā morā tittirā ete tiracchānagatā ca manussā ca suvaṇṇavaṇṇā hontīti amhākaṃ lakkhaṇamantesu āgatan”-ti. Rājā attano vijite luddaputte sannipātetvā: “Suvanṇavaṇṇo moro vo diṭṭhapubbo” ti pucchi. Sesā: “Na diṭṭhapubbo” ti āhaṃsu. Yassa pana pitarā ācikkhitaṃ, so āha: “mayā pi na diṭṭhapubbo, pitā pana me ‘asukaṭṭhāne nāma suvaṇṇavaṇṇo moro atthī’ ti kathesi” ti. Atha naṃ rājā: “Samma, mayhañca deviyā ca jīvitam dinnam bhavissati, gantvā taṃ bandhitvā ānehi” ti bahum dhanam datvā uyyojesi. So puttadārassa dhanam datvā tattha gantvā mahāsattam disvā pāse oḍdetvā: “Ajja bajjhissati, ajja bajjhissatī” ti abajjhivāva mato, devī pi patthanam alabhanti matā. Rājā: “Tam moram nissāya piyabhariyā me matā” ti kujjhivā kodhavasiko hutvā: “Himavante catutthāya pabbatarājiyā suvaṇṇavaṇṇo moro carati, tassa maṃsam khādītva aṇḍā amarā hontī” ti suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā tam paṭṭam saramaṇjūsāyam ṭhapetvā kalamakāsi.

Atha añño rājā ahosi. So suvaṇṇapaṭṭe akkharāni disvā: “Ajaro amaro bhavissāmī” ti tassa gahaṇatthāya ekaṃ luddaputtam pesesi. So pi tattheva mato. Evaṃ cha rājaparivaṭṭā gatā, cha luddaputtā himavante yeva matā. Sattamena pana rañña pesito sattamo luddo: “Ajja ajjevā” ti satta saṃvaccharāni bajjhitaṃ asakko cintesi: “Kiṃ nu kho imassa morarājassa pāde pāsassa asaṅcaraṇakāraṇaṃ”-ti? Atha naṃ pariggaṇhanto sāyaṃpātāṃ parittam karontam disvā: “Imasmim ṭhāne añño moro natthi, iminā brahmacārīnā bhavitabbaṃ, brahmacariyānubhāvena {4.336} ceva parittānubhāvena cassa pādo pāse na bajjhati” ti nayato pariggahetvā paccantajanapadam gantvā ekaṃ moram bandhitvā yathā sā accharāya pahaṭṭāya vassati, paṇimhi pahaṭṭe naccati, evaṃ sikkhāpetvā ādāya gantvā bodhisattassa parittakaraṇato puretaram-eva pāsam oḍdetvā accharam paharivā moram vassāpesi. Moro tassā saddam suṇi, tāvadevassa satta vassasatāni sannisinnaṃkilesa phaṇam karitvā daḍḍena pahaṭṭāsīviso viya utṭhahi. So kilesāturo hutvā parittam kātuṃ asakkuṇitvāva

vegena tassā santikaṃ gantvā pāse pādaṃ pavesento yeva ākāsaṃ otari. Satta vassasatāni asaṅcaraṇakapāso taṅkhaṇaṇṇeva saṅcaritvā pādaṃ bandhi.

Atha naṃ luddaputto yaṭṭhiagge olambantaṃ disvā cintesi: “Imaṃ morarājaṃ cha luddaputtā bandhituṃ nāsakkhiṃsu, aham-pi satta vassāni nāsakkhiṃ, ajja panesa imaṃ moriṃ nissāya kilesāturo hutvā parittaṃ kātuṃ asakkuṇitvā āgamma pāse baddho heṭṭhāsīsako olambati, evarūpo me sīlavā kilamito, evarūpaṃ raṇṇo paṇṇākāratthāya netuṃ ayuttaṃ, kiṃ me raṇṇā dinnena sakkārena, vissajjessāmi naṃ”-ti. Puna cintesi: “Ayaṃ nāgabalo thāmasampanno mayi upasaṅkamante ‘esa maṃ māretuṃ āgacchatī’ ti maraṇabhayatajjito phandamāno pādaṃ vā pakkhaṃ vā bhindeyya, anupagantvā pana paṭicchanne ṭhatvā khurappenassa pāsaṃ chindissāmi, tato sayam-eva yathāruciyaṃ gamissatī” ti. So paṭicchanne ṭhatvā dhanuṃ āropetvā khurappaṃ sannayhitvā ākaḍḍhi. Moro pi: “Ayaṃ luddako maṃ kilesāturaṃ katvā baddhabhāvaṃ ñatvā nirāsaṅko āgacchissati, kahaṃ nu kho so” ti cintetvā ito cito ca viloketvā dhanuṃ āropetvā ṭhitaṃ disvā: “Māretvā {4.337} maṃ ādāya gantukāmo bhavissatī” ti maṇṇamāno maraṇabhayatajjito hutvā jīvitaṃ yācanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Sace hi tyāhaṃ dhanahetu gāhito, mā maṃ vadhī jīvagāhaṃ gahetvā,
Raṇṇo ca maṃ samma upantikaṃ nehi, maṇṇe dhanam lacchasinapparūpan-ti.**

Tattha **sace hi tyāhan**-ti sace hi te ahaṃ. **Upantikaṃ nehi** ti upasantikaṃ nehi. **Lacchasinapparūpan**-ti lacchasi anappakarūpaṃ.

Taṃ sutvā luddaputto cintesi: “morarājā, ‘ayaṃ maṃ vijjhitukāmatāya khurappaṃ sannayhī’ ti maṇṇati, assāsessāmi naṃ”-ti. So assāsento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na me ayaṃ tuyha vadhāya ajja, samāhito cāpadhure khurappo,
Pāsaṅca tyāhaṃ adhipātayissaṃ, yathāsukhaṃ gacchatu morarājā ti.**

Tattha **adhipātayissan**-ti chindayissaṃ.

Tato morarājā dve gāthā abhāsi:

**3. Yaṃ satta vassāni mamānubandhi, rattindivaṃ khuppiṇāsaṃ sahanto,
Atha kissa maṃ pāsavasūpanītaṃ, pamuttave icchasi bandhanasmā.**

**4. Pāṇātipātā virato nusajja, abhayaṃ nu te sabbabhūtesu dinnam,
Yaṃ maṃ tuvaṃ pāsavasūpanītaṃ, pamuttave icchasi bandhanasmā ti.**

Tattha **yan**-ti yasmā maṃ ettakaṃ kālaṃ tvaṃ anubandhi, tasmā taṃ pucchāmi, atha kissa maṃ pāsavaṣaṃ upanītaṃ bandhanasmā pamocetuṃ icchasi ti attho. **Virato nusajjā** ti virato nusi ajja. **Sabbabhūtesū** ti sabbasattānaṃ.

Ito {4.338} param:

**5. Pāṇātipātā viratassa brūhi, abhayaṇca yo sabbabhūtesu deti,
Pucchāmi taṃ morarājetamatthaṃ, ito cuto kiṃ labhate sukhaṃ so.**

**6. Pāṇātipātā viratassa brūmi, abhayaṇca yo sabbabhūtesu deti,
Diṭṭheva dhamme labhate paṣaṃsaṃ, saggaṇca so yāti sarīrabhedā.**

**7. Na santi devā iti āhu eke, idheva jīvo vibhavaṃ upeti,
Tathā phalaṃ sukatadukkaṭāṇaṃ, dattupaññattaṇca vadanti dānaṃ,
Tesaṃ vaco arahataṃ saddahāno, tasmā ahaṃ sakuṇe bādhayāmi ti.**

Imā uttānasambandhagāthā pāḷinayena veditabbā.

Tattha **iti āhu eke** ti ekacce samaṇabrāhmaṇā evaṃ kathenti. **Tesaṃ vaco arahataṃ saddahāno** ti tassa kira kulūpakā ucchedavādino naggasamaṇakā. Te taṃ paccekabodhiñāṇassa upanissayasampannam-pi sattaṃ ucchedavādaṃ gaṇhāpesuṃ. So tehi saṃsaggena: “Kusalākusalaṃ natthī” ti gahetvā sakuṇe māreti. Evaṃ mahāsāvajjā esā asappurisasevanā nāma. Te yeva ayaṃ: “Arahanto” ti maññaṃāno evamāha.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Tasseva paralokassa atthibhāvaṃ kathessāmi” ti pāsayaṭṭhiyaṃ adhosiro olambamāno va imaṃ gāthamāha.

**8. Cando ca suriyo ca ubho sudassanā, gacchanti obhāsayamantalikkhe,
Imassa lokassa parassa vā te, kathaṃ nu te āhu manussaloke ti.**

Tattha {4.339} **imassā** ti kiṃ nu te imassa lokassa santi, udāhu paralokassāti. Bhummatthe vā etaṃ sāmivacanaṃ. **Kathaṃ nu te** ti etesu vimānesu candimasūriyadevaputte kathaṃ nu kathenti, kiṃ atthīti kathenti, udāhu natthīti, kiṃ vā devā, udāhu manussāti?

Luddaputto gāthamāha.

**9. Cando ca suriyo ca ubho sudassanā, gacchanti obhāsaya mantalikkhe,
Parassa lokassa na te imassa, devā ti te āhu manussaloke ti.**

Atha naṃ mahāsatto āha:

**10. Ettheva te nīhatā hīnavādā, ahetukā ye na vadanti kammaṃ,
Tathā phalaṃ sukatadukkaṇaṃ, dattupaññattaṃ ye ca vadanti dānaṃ-ti.**

Tattha **ettheva te nīhatā hīnavādā** ti sace candimasūriyā devaloke ʈhitā, na manussaloke, sace ca te devā, na manussā, ettheva ettake byākaṇe te tava kulūpakā hīnavādā nīhatā honti. **Ahetukā**: “Visuddhiyā vā saṃkilesassa vā hetubhūtaṃ kammaṃ natthī” ti evaṃvādā. **Dattupaññattan**-ti ye ca dānaṃ: “Bālakehi paññattan”-ti vadanti.

So mahāsatte kathente sallakkhetvā gāthādvayamāha:

**11. Addhā hi saccaṃ vacanaṃ tavedaṃ, kathaṇhi dānaṃ aphalaṃ bhaveyya,
Tathā phalaṃ sukatadukkaṇaṃ, dattupaññattaṃ kathaṃ bhaveyya.**

**12. Kathaṃkaro kintikaro kimācamaṃ, kiṃ sevamāno kena tapogūḇena,
Akkhāhi me morarājetamatthaṃ, yathā ahaṃ no nirayaṃ pateyyaṃ-ti.**

Tattha {4.340} **dattupaññattaṃ** ti dānaṃ dattupaññattaṃ nāma kathaṃ bhaveyyā ti attho. **Kathaṃkaro** ti katarakammaṃ karonto. **Kintikaro** ti kena kāraṇena karonto ahaṃ nirayaṃ na gaccheyyaṃ. Itarāni tasseva vevacanāni.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Sacāhaṃ imaṃ paṇhaṃ na kathessāmi, manussaloko tuccho viya kato bhavissati, tathevassa dhammikānaṃ samaṇabrāhmaṇaṇaṃ atthibhāvaṃ kathessāmi” ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

**13. Ye keci atthi samaṇā pathabyā, kāsāyavatthā anagāriyā te,
Pāto va piṇḍāya caranti kāle, vikālacariyā viratā hi santo.**

**14. Te tattha kālenupasaṅkamitvā, pucchāhi yaṃ te manaso piyaṃ siyā,
Te te pavakkhanti yathāpajānaṃ, imassa lokassa parassa catthan-ti.**

Tattha **santo** ti santapāpā paṇḍitā paccekabuddhā. **Yathāpajānaṃ**-ti te tuyhaṃ attano pajānananiyāmena vakkhanti, kaṅkhaṃ te chinditvā kathessanti. **Imassa lokassa parassa catthan**-ti iminā nāma kammaṃ manussaloke nibbattanti, iminā devaloke, iminā nirayādisūti evaṃ imassa ca parassa ca lokassa atthaṃ ācikkhissanti, te pucchāti.

Evaṇca pana vatvā nirayabhayena tajjesi. So pana pūritapāramī paccekabodhisatto sūriyarasmisamphassaṃ oloketvā ʈhitaṃ pariṇatapadumaṃ viya paripākagataṇṇo vicarati. So tassa dhammakathaṃ suṇanto ʈhitapadeneva

ṭhito saṅkhāre pariggaṇhitvā tilakkhaṇaṃ sammasanto paccekabodhiñāṇaṃ paṭivijjhi. Tassa paṭivedho ca mahāsattassa pāsato makkho ca ekakkhaṇe yeva ahosi. Paccekabuddho sabbakilese padāletvā bhavapariyante ṭhito va udānaṃ udānanto gāthamāha.

**15. Tacamaṃva {4.341} jiṇṇaṃ urago purāṇaṃ, paṇḍupalāsaṃ harito dumova,
Esappahīno mama luddabhāvo, jahāmahaṃ luddakabhāvamajjā ti.**

Tassattho: yathā jiṇṇaṃ purāṇaṃ tacamaṃ urago jahati, yathā ca harito sampajjamānanīlapatto dumo katthaci ṭhitaṃ paṇḍupalāsaṃ jahati, evaṃ aham-pi ajja luddabhāvaṃ dāruṇabhāvaṃ jahitvā ṭhito, so dāni esa pahīno mama luddabhāvo, sādhu vata jahāmahaṃ luddakabhāvamajjāti. **Jahāmahan-**ti pajahiṃ ahanti attho.

So imaṃ udānaṃ udānetvā: “Ahaṃ tāva sabbakilesabandhanehi mutto, nivesane pana me bandhitvā ṭhapitā bahū sakuṇā atthi, te kathaṃ mocessāmi” ti cintetvā mahāsattaṃ pucchi: “moraṛāja, nivesane me bahū sakuṇā baddhā atthi, te kathaṃ mocessāmi” ti? Paccekabuddhato pi sabbaññubodhisattānaññeva upāyapariggahañāṇaṃ mahantataraṃ hoti, tena naṃ āha: “Yaṃ vo maggena kilese khaṇḍetvā paccekabodhiñāṇaṃ paṭividdhaṃ, taṃ ārabba saccakiriyaṃ karoṭha, sakalajambudīpe bandhanagato satto nāma na bhavissatī” ti. So bodhisattena dinnanayadvāre ṭhatvā saccakiriyaṃ karonto gāthamāha.

**16. Ye cā pi me sakuṇā atthi baddhā, satānīnekāni nivesanasmiṃ,
Tesampahaṃ jīvitamajja dammi, makkhaṇca te pattā sakaṃ nīketan-ti.**

Tattha **makkhaṇca te pattā** ti svāhaṃ makkhaṃ patto paccekabodhiñāṇaṃ paṭivijjhitvā ṭhito, te satte jīvitadānena anukampāmi, etena saccena. **Sakaṃ nīketan-**ti sabbe pi te sattā attano attano vasanaṭṭhānaṃ gacchantūti vadati.

Athassa {4.342} saccakiriyaśamakālam-eva sabbe bandhanā muccitvā tuṭṭhiravaṃ ravantā sakaṭṭhānaṃ-eva agamiṃsu. Tasmīṃ khaṇe tesaṃ tesaṃ gehesu biḷāle ādīṃ katvā sakalajambudīpe bandhanagato satto nāma nāhosi. Paccekabuddho hatthaṃ ukkhipitvā sīsaṃ parāmasi. Tāvadeva gihiliṅgaṃ antaradhāyi, pabbajitaliṅgaṃ pāturahosi. So saṭṭhivassikatthero viya ākappasampanno aṭṭhaparikkhāradharo hutvā: “Tvam-eva mama patiṭṭhā ahosi” ti moraṛājassa añjalīṃ paggayha padakkhiṇaṃ katvā ākāse uppatitvā nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. Moraṛāja pi yaṭṭhiaggato uppatitvā gocaraṃ gahetvā attano vasanaṭṭhānaṃ gato. Idāni luddassa satta vassāni pāsahatthassa caritvā pi moraṛājānaṃ nissāya dukkhā muttabhāvaṃ pakāsento satthā osānagāthamāha.

**17. Luddo carī pāsahattho araṇṇe, bādhetu morādhipatiṃ yasassiṃ,
Bandhitvā morādhipatiṃ yasassiṃ, dukkhā sa pamucci yathāhaṃ pamutto ti.**

Tattha **bādhetū** ti māretum, ayam-eva vā pāṭho. **Bandhitvā** ti bandhitvā
ṭhitassa dhammakatham sutvā paṭiladdhasamvego hutvā ti attho. **Yathāhan-**ti
yathā ahaṃ sayambhuñāpena mutto, evam-eva so pi muttoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Tadā morarājā aham-eva
ahosinti.

Mahāmorajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 492 Tacchasūkarajātakavaṇṇanā

Yadesamānā vicarimhā ti idaṃ satthā jetavane viharanto dve mahallakatthere
ārabbha kathesi. Mahākosalo kira raṇṇo bimbisārassa dhītaraṃ dento dhītu
nhāniyamulattthāya kāsīgāmaṃ adāsi. Pasenadi rājā ajātasattunā {4.343} pitari
mārīte taṃ gāmaṃ acchindi. Tesu tassatthāya yujjhantesu paṭhamam
ajātasattussa jayo ahosi. Kosalarājā parājayappatto amacce pucchi: “Kena nu
kho upāyena ajātasattum gaṇheyyāmā” ti. Mahārāja, bhikkhū nāma
mantakusalā honti, carapurise pesetvā vihāre bhikkhūnaṃ katham
pariggaṇhitum vaṭṭatīti. Rājā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā: “Ethā, tumhe vihāraṃ
gantvā paṭicchannā hutvā bhadantānaṃ katham pariggaṇhathā” ti carapurise
payojesi. Jetavane pi bahū rājapurisā pabbajitā honti. Tesu dve mahallakattherā
vihārapaccante paṇṇasālāyaṃ vasanti, eko dhanuggahatissatthero nāma, eko
mantidattatthero nāma. Te sabbarattim supitvā paccūsakāle pabujjhimsu.

Tesu dhanuggahatissatthero aggim jāletvā āha: “Bhante, mantidattattherā” ti.
“Kiṃ bhante” ti. “Niddāyatha tumhe” ti. “Na niddāyāmi, kiṃ kātabban”-ti?
“Bhante, lālako vatāyaṃ kosalarājā cāṭimattabhojanam-eva bhuñjitum jānātī” ti.
“Atha kiṃ bhante” ti. “Attano kucchimhi pāṇakamattena ajātasattunā parājito
rājā” ti. “Kinti pana bhante kātum vaṭṭatī” ti? “Bhante, mantidattatthera
yuddham nāma sakaṭabyūhacakkabyūhapadumabyūhavasena tividham. Tesu
bhāgineyyam ajātasattum gaṇhantena sakaṭabyūham katvā gaṇhitum vaṭṭati,
asukasmiṃ nāma pabbatakaṇṇe dvīsu passesu sūrapurise ṭhapetvā purato balam
dassetvā anto pavitṭhabhāvaṃ ṇatvā naditvā vaggitvā kumine pavitṭhamaccham
viya antomuṭṭhiyaṃ katvāva naṃ gahetum sakkā” ti.

Payojitapurisā taṃ kathāṃ sutvā rañño ārocesuṃ. Rājā mahatīyā senāya gantvā tathā katvā ajātasattuṃ gahetvā saṅkhalikabandhanena bandhitvā katipāhaṃ nimmadaṃ katvā: “Puna evarūpaṃ mā karī” ti assāsetvā mocetvā dhītaraṃ vajirakumāriṃ nāma tassa datvā mahantena parivārena vissajjesi. “Kosalarañña dhanuggahatissattherassa saṃvidhānena ajātasattu gahito” ti bhikkhūnaṃ antare kathā samuṭṭhahi, dhammasabhāyam-pi tam-eva kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi dhanuggahatisso yuddhasaṃvidhāne chekoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.344} bārāṇasinagarassa dvāragāmaṃvāsī eko vaḍḍhakī dāruatthāya araṇṇaṃ gantvā āvāṇe patitaṃ ekaṃ sūkarapotakaṃ disvā ānetvā: “Tacchasūkaro” tissa nāmaṃ katvā posesi. So tassa upakārako ahosi. Tuṇḍena rukke parivattetvā deti, dāṭhāya veṭhetvā kālasuttaṃ kaḍḍhati, mukhena ḍaṃsitvā vāsinikhādanamuggare āharati. So vuḍḍhippatto mahābalo mahāsarīro ahosi. Atha vaḍḍhakī tasmīṃ puttapemaṃ paccupaṭṭhāpetvā: “Imaṃ idha vasantaṃ kocideva himseyyā” ti araṇṇe vissajjesi. So cintesi: “Ahaṃ imasmiṃ araṇṇe ekako va vasituṃ na sakkhissāmi, nātake pariyesitvā tehi parivuto vasissāmi” ti. So vanaghaṭṭāya sūkare pariyesanto bahū sūkare disvā tussitvā tisso gāthā abhāsi:

1. Yadesamānā vicarimha, pabbatāni vanāni ca,
Anvesaṃ vicariṃ ñātī, teme adhigatā mayā.
2. Bahuñcidaṃ mūlaphalaṃ, bhakkho cāyaṃ anappako,
Rammā cimā girīnājjo, phāsuvāso bhavissati.
3. Idhevāhaṃ vasissāmi, saha sabbehi ñātibhi,
Appossukko nirāsaṅkī, asoko akutobhaya ti.

Tattha **yadesamānā** ti yaṃ ñātigaṇaṃ pariyesantā mayaṃ vicarimha.
Anvesan-ti ciraṃ vata anvesanto vicariṃ. **Teme** ti te ime. **Bhakkho** ti sveva vanamūlaphalasaṅkhāto bhakkho. **Appossukko** ti anussukko hutvā.

Sūkarā tassa vacanaṃ sutvā catutthaṃ gāthamāhaṃsu:

4. Aññaṃ-pi leṇaṃ pariyesa, sattū no idha vijjati,
So taccha sūkare hantī, idhāgantvā varaṃ varan-ti.

Tattha **tacchā** ti taṃ nāmenālapanti. **Varaṃ varan**-ti sūkare hananto thūlamāṃsaṃ varaṃ varaṇṇeva hanati.

Ito paramṃ uttānasambandhagāthā pālinayena veditabbā:

**5. Ko numhākaṃ idha sattū, ko ñātī susamāgate,
Duppadhamse padhamseti, taṃ me akkhātha pucchitā.**

**6. Uddhaggarājī {4.345} migarājā, balī dāṭhāvudho migo,
So taccha sūkare hantī, idhāgantvā varam varam.**

**7. Na no dāṭhā na vijjanti, balaṃ kāye samohitaṃ,
Sabbe samaggā hutvāna, vasaṃ kāhāma ekakaṃ.**

**8. Hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ, vācaṃ bhāsasi tacchaka,
Yo pi yuddhe palāyeyya, tam-pi pacchā hanāmase ti.**

Tattha **ko numhākaṃ**-ti ahaṃ tumhe disvāva: “Ime sūkarā appamaṃsalohitā, bhayena nesaṃ bhavitabban”-ti cintesiṃ, tasmā me ācikkhatha, ko nu amhākaṃ idha sattū. **Uddhaggarājī** ti uddhaggāhi sarīrarājīhi samannāgato. Byagghaṃ sandhā yevamāhaṃsu. **Yopī** ti yo amhākaṃ antare eko pi palāyissati, tam-pi mayaṃ pacchā hanissāmāti.

Tacchasūkarō sabbe sūkare ekacitte katvā pucchi: “Kāya velāya byaggho āgamissatī” ti. Ajja pāto va ekaṃ gahetvā gato, sve pāto va āgamissatīti. So yuddhakusalo: “Imasmiṃ ṭhāne ṭhiteṇa sakkā jetun”-ti bhūmisīsaṃ pajānāti, tasmā ekaṃ padesaṃ sallakkhetvā rattim-eva sūkare gocaraṃ gāhāpetvā balavapaccūsato paṭṭhāya: “Yuddhaṃ nāma sakaṭabyūhādivasena tividhaṃ hotī” ti vatvā padumabyūhaṃ saṃvidahati. Majjhe ṭhāne khīrapivake sūkarapotake ṭhapesi. Te parivāretvā tesāṃ mātaro, tā parivāretvā vañjhā sūkariyo, tāsāṃ anantarā sūkarapotake, tesāṃ anantarā makuladāṭhe taruṇasūkare, tesāṃ anantarā mahādāṭhe, tesāṃ anantarā jiṇṇasūkare, tato tattha tattha dasavaggaṃ vīsativaggaṃ tiṃsavaggaṇca katvā balagumbaṃ ṭhapesi. Attano atthāya ekaṃ āvāṭaṃ, byagghassa patanattāya ekaṃ suppasāṇṭhānaṃ pabbhāraṃ katvā khaṇāpesi. Dvinnaṃ āvāṭānaṃ antare attano vasanattāya pīṭhakaṃ kāresi. So thāmasampanne yodhasūkare gahetvā tasmimṃ tasmimṃ ṭhāne sūkare assāsento vicari. Tassevaṃ {4.346} karontasseva sūriyo uggacchati.

Atha byaggharājā kūṭajaṭilassa assamapadā nikkhamitvā pabbatatale aṭṭhāsi. Taṃ disvā sūkarā: “Āgato no bhante verī” ti vadiṃsu. Mā bhāyatha, yaṃ yaṃ esa karoti, taṃ sabbaṃ sarikkhā hutvā karoṭhāti. Byaggho sarīraṃ vidhunitvā osakkanto viya passāvamaṃkāsi, sūkarā pi tatheva kariṃsu. Byaggho sūkare

oloketvā mahānadaṃ nadi, te pi tatheva kariṃsu. So tesāṃ kiriyaṃ disvā cintesi: “Na ime pubbasadisā, ajja mayhaṃ paṭisattuno hutvā vaggavaggā ṭhitā, saṃvidahako nesāṃ senānāyako pi atthi, ajja mayā etesaṃ santikaṃ gantuṃ na vaṭṭatī” ti maraṇabhayaatajjito nivattitvā kūṭajaṭilassa santikaṃ gato. Atha naṃ so tucchahatthaṃ disvā navamaṃ gāthamāha.

**9. Pāṇātipātā virato nu ajja, abhayaṃ nu te sabbabhūtesu dinnam,
Dāṭhā nu te migavadhāya na santi, yo saṅghapatto kapaṇo va jhāyasī ti.**

Tattha **saṅghapatto** ti yo tvaṃ sūkarasaṅghapatto hutvā kiñci gocaraṃ alabhitvā kapaṇo viya jhāyasīti.

Atha byaggho tisso gāthā abhāsi:

**10. Na me dāṭhā na vijjanti, balaṃ kāye samohitaṃ,
Ñātī ca disvāna sāmaggī ekato, tasmā ca jhāyāmi vanamhi ekako.**

**11. Imassudaṃ yanti disodisaṃ pure, bhayaṭṭhitā leṇagavesino puthu,
Te dāni saṅgamma vasanti ekato, yatthaṭṭhitā duppasahajja te mayā.**

**12. Pariṇāyakasampannā, {4.347} sahitā ekavādino,
Te maṃ samaggā himseyyūṃ, tasmā nesāṃ na patthaye ti.**

Tattha **sāmaggī ekato** ti sahitā hutvā ekato ṭhite. **Imassudan**-ti ime sudaṃ mayā akkhīni ummīletvā olokitamattāva pubbe disodisaṃ gacchanti. **Puthū** ti visuṃ visuṃ. **Yatthaṭṭhitā** ti yasmiṃ bhūmibhāge ṭhitā.

Pariṇāyakasampannā ti senānāyakena sampannā. **Tasmā nesāṃ na patthaye** ti tena kāraṇena etesaṃ na patthemī.

Taṃ sutvā kūṭajaṭilo tassa ussāhaṃ janayanto gāthamāha.

**13. Eko va indo asure jināti, eko va seno hanti dije pasayha,
Eko va byaggho migasaṅghapatto, varaṃ varaṃ hanti balañhi tādisan-ti.**

Tattha **migasaṅghapatto** ti migagaṇapatto hutvā varaṃ varaṃ migam hanti. **Balañhi tādisan**-ti tādisañhi tassa balaṃ.

Atha byaggho gāthamāha.

**14. Na heva indo na seno, na pi byaggho migādhipo,
Samagge sahite ñātī, na byagge kurute vase ti.**

Tattha **byagge** ti byagghasādise hutvā sarīravidhūnanādīni katvā ṭhite vase na kurute, attano vase vattāpetuṃ na sakkotī ti attho.

Puna jaṭilo taṃ ussāhento dve gāthā abhāsi:

**15. Kumbhīlakā sakunākā, saṅghino gaṇacārino,
Sammodamānā ekajjhaṃ, uppatanti ḍayanti ca.**

**16. Tesaṇca ḍayamānānaṃ, ekettha apasakkatī,
Taṇca seno nitāleti, veyyagghi yeva sā gatī ti.**

Tattha {4.348} **kumbhīlakā** ti evaṃnāmakā khuddakasakuṇā. **Uppatantī** ti gocaraṃ carantā uppatanti. **Ḍayanti cā** ti gocaraṃ gahetvā ākāseṇa gacchanti. **Ekettha apasakkatī** ti eko etesu osakkitvā vā ekapassena vā visumaṃ gacchati. **Nitāletī** ti paharivā gaṇhāti. **Veyyagghi yeva sā gatī** ti byagghānaṃ esāti veyyagghi, samaggānaṃ gacchantānaṃ-pi esā evarūpā gati byagghānaṃ gati yeva nāma hoti. Na hi sakkā sabbehi ekato va gantuṃ, tasmā yo evaṃ tattha eko gacchati, taṃ gaṇhāti.

Evaṇca pana vatvā: “Byaggharāja tvaṃ attano balaṃ na jānāsi, mā bhāyi, kevalaṃ tvaṃ naditvā pakkhanda, dve ekato gacchantā nāma na bhavissanti” ti ussāhesi. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**17. Ussāhito jaṭilena, luddenāmisacakkhunā,
Dāṭhī dāṭhīsu pakkhanti, maññaṃāno yathā pure ti.**

Tattha **dāṭhī** ti sayamaṃ dāṭhāvudho itaresu dāṭhāvudhesu pakkhandi. **Yathā pure** ti yathā pubbe maññati, tatheva maññaṃāno.

So kira gantvā pabbatatale tāva aṭṭhāsi. Sūkarā: “Punāgato sāmi, coro” ti tacchassa ārocesuṃ. So: “Mā bhāyathā” ti te assāsetvā utṭhāya dvinnāṃ āvāṭānaṃ antare pīṭhakāya aṭṭhāsi. Byaggho vegamaṃ janetvā tacchasūkaraṃ sandhāya pakkhandi. Tacchasūkaro parivattitvā pacchāmukho purimaāvāṭe pati. Byaggho ca vegamaṃ sandhāretuṃ asakkonto gantvā suppapabbhāre āvāṭe patitvā puñjakito va aṭṭhāsi. Tacchasūkaro vegena utṭhāya tassa antarasatthimhi dāṭhaṃ otāretvā yāva hadayaṃ phāletvā maṃsaṃ khāditvā mukhena ḍaṃsitvā bahi-āvāṭe pātetvā: “Gaṇhathimaṃ dāsaṃ”-ti āha. Paṭhamāgatā {4.349} ekavāraṃ-eva tuṇḍotāraṇamattaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā alabhitvā: “Byagghamaṃsaṃ nāma kīdisaṃ”-ti vadiṃsu. Tacchasūkaro āvāṭā uttaritvā sūkare oloketvā: “Kim nu kho na tussathā” ti āha. “Sāmi, eko tāva byaggho gahito, añño paneko dasabyagghagghanaṃ atthi” ti? “Ko nāmeso” ti? “Byagghena ābhatābhatamaṃsaṃ khādako kūṭajaṭilo” ti. “Tena hi etha, gaṇhissāma naṃ”-ti tehi saddhiṃ vegena pakkhandi.

Jaṭilo: “Byaggho cirāyatī” ti tassa āgamanamaggaṃ olokeno bahū sūkare āgacchante disvā: “Ime byagghaṃ māretvā mama māraṇatthāya āgacchanti

maññe” ti palāyitvā ekaṃ udumbararukkhaṃ abhiruhi. Sūkarā: “Esa rukkhhaṃ āruḷho” ti vadimsu. “Kiṃ rukkhan”-ti. “Udumbararukkhan”-ti. “Tena hi mā cintayittha, idāni naṃ gaṇhissāmā” ti taruṇasūkare pakkosivā rukkhamaulatā paṃsum apabyūhāpesi, sūkarīhi mukhapūraṃ udakaṃ āharāpesi, mahādāṭhasūkarehi samantā mūlāni chindāpesi. Ekaṃ ujukaṃ otiṇṇamūlam-eva aṭṭhāsi. Tato sesasūkare: “Tumhe apethā” ti ussāretvā jaṇṇukehi patiṭṭhahitvā dāṭhāya mūlaṃ pahari, pharasunā pahaṭaṃ viya chijjitvā gataṃ. Rukkho parivattitvā pati. Taṃ kūṭajaṭilaṃ patantam-eva sampaṭicchitvā maṃsaṃ bhakkhesuṃ. Taṃ acchariyaṃ disvā rukkhadevatā gāthamāha.

**18. Sādhū sambahulā ñātī, api rukkhā araṇṇajā,
Sūkarehi samaggehi, byaggho ekāyane hatō ti.**

Tattha **ekāyane hatō** ti ekagamanasmiṃ yeva hatō.

Ubhinnaṃ pana nesaṃ hatabhāvaṃ pakāsento satthā itaraṃ gāthamāha.

**19. Brāhmaṇaṇceva byagghaṇca, ubho hantvāna sūkarā,
Ānandino pamuditā, mahānādaṃ panādisun-ti.**

Puna {4.350} tacchasūkaro te pucchi: “Aññe pi vo amittā atthī” ti? Sūkarā: “Natthi, sāmī” ti vatvā: “Taṃ abhisiñcitvā rājānaṃ karissāmā” ti udakaṃ pariyesantā jaṭilassa pāṇīyasaṅkhaṃ disvā taṃ dakkhiṇāvattaṃ saṅkharatanaṃ pūretvā udakaṃ abhiharitvā tacchasūkaraṃ udumbararukkhamūle yeva abhisiñcimsu. Abhisekaudakaṃ āsittaṃ, sūkarimevassa aggamaheṣiṃ karimsu. Tato paṭṭhāya udumbarabhadrapīṭhe nisīdāpetvā dakkhiṇāvattasaṅkhena abhisekakaraṇaṃ pavattaṃ. Tam-pi atthaṃ pakāsento satthā osānagāthamāha.

**20. Te su udumbaramūlasmiṃ, sūkarā susamāgatā,
Tacchakaṃ abhisiñcimsu, tvaṃ no rājāsi issaro ti.**

Tattha **te sū** ti te sūkarā, **su-kāro** nipātamattaṃ. **Udumbaramūlasmin-ti** udumbarassa mūle.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi dhanuggahatisatthero yuddhasaṃvidahane chekoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kūṭajaṭilo devadatto ahoṣi, tacchasūkaro dhanuggahatisso, rukkhadevatā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Tacchasūkarajātakavaṇṇanā navamā

Ja 493 Mahāvāṇijajātakavaṇṇanā

Vāṇijā samitiṃ katvā ti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthivāsino vāṇije ārabba kathesi. Te kira vohāratthāya gacchantā satthu mahādānaṃ datvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāya: “Bhante, sace arogā āgamissāma, puna tumhākaṃ pāde vandissāma” ti vatvā pañcamatthehi sakaṭasatehi nikkhamitvā kantāraṃ patvā maggaṃ asallakkhetvā maggamūlhaṃ nirudake nirāhāre araṇṇe vicarantā ekaṃ nāgapariggahitaṃ nigrodharukkhaṃ disvā sakaṭāni mocetvā rukkhamaṇḍale nisīdiṃsu. Te tassa udakatintāni viya nīlāni siniddhāni pattāni udakapūṇṇā viya ca sākhaṃ disvā cintayīṃsu: “Imasmiṃ rukkhe udakaṃ sañcarantaṃ viya paññāyati, imassa purimasākhaṃ chindāma, pāṇīyaṃ no dassatī” ti. Atheko {4.351} rukkhaṃ abhiruhitvā sākhaṃ chindi, tato tālakkhandhappamāṇā udakadhārā pavatti. Te tattha nhatvā pivitvā ca dakkhiṇasākhaṃ chindiṃsu, tato nānaggarasabhojanaṃ nikkhami. Taṃ bhuñjitvā pacchimasākhaṃ chindiṃsu, tato alaṅkataitthiyo nikkhamiṃsu. Tāhi saddhiṃ abhiramitvā uttarasākhaṃ chindiṃsu, tato satta ratanāni nikkhamiṃsu. Tāni gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvā sāvatthiṃ paccāgantvā dhanāṃ gopetvā gandhamālādihattā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisinnā dhammakathaṃ sutvā nimantetvā punadivase mahādānaṃ datvā: “Bhante, imasmiṃ dāne amhākaṃ dhanadāyikāya rukkhadevatāya pattim demā” ti pattim adāsiṃsu. Satthā niṭṭhitabhattakicco: “Katararukkhadevatāya pattim dethā” ti pucchi. Vāṇijā nigrodharukkhe dhanassa laddhākāraṃ tathāgatassārocesuṃ. Satthā: “Tumhe tāva mattaññutāya taṇhāvasikā ahutvā dhanāṃ labhittha, pubbe pana amattaññutāya taṇhāvasikā dhanaṇca jīvitaṇca vijahiṃsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasinagare tadeva pana kantāraṃ sveva nigrodho. Vāṇijā maggamūlhaṃ hutvā tam-eva nigrodhaṃ passiṃsu. Tamatthaṃ satthā abhisambuddho hutvā kathento imā gāthā āha:

1. Vāṇijā samitiṃ katvā, nānāraṭṭhato āgatā,
Dhanāharā pakkamiṃsu, ekaṃ katvāna gāmaṇiṃ.
2. Te taṃ kantāramāgamma, appabhakkhaṃ anodakaṃ,
Mahānigrodhamaddakkhuṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.

3. Te ca tattha nisīditvā, tassa rukkhassa chāyayā,
Vāṇijā samacintesum, bālā mohena pārutā.
4. Allāyate ayaṃ rukkho, api vārīva sandati,
Inghassa purimaṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
5. Sā ca chinnāva pagghari, acchaṃ vāriṃ anāvilam,
Te tattha nhatvā pivitvā, yāvaticchimsu vāṇijā.
6. Dutiyam samacintesum, bālā mohena pārutā,
Inghassa dakkhiṇam sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
7. Sā {4.352} ca chinnāva pagghari, sālīmaṃsodanam bahum,
Appodavaṇṇe kummāse, siṅgiṃ vidalasūpiyo.
8. Te tattha bhutvā khādītva, yāvaticchimsu vāṇijā,
Tatiyaṃ samacintesum, bālā mohena pārutā,
Inghassa pacchimaṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
9. Sā ca chinnāva pagghari, nāriyo samalaṅkatā,
Vicitravatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā.
10. Api su vāṇijā ekā, nāriyo paṇṇavīsati,
Samantā parivāriṃsu, tassa rukkhassa chāyayā,
Te tāhi paricāretvā, yāvaticchimsu vāṇijā.
11. Catuttham samacintesum, bālā mohena pārutā,
Inghassa uttaram sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
12. Sā ca chinnāva pagghari, muttā veḷuriyā bahū,
Rajataṃ jātarūpaṇca, kuttiyo paṭiyāni ca.
13. Kāsikāni ca vatthāni, uddiyāni ca kambalā,
Te tattha bhāre bandhitvā, yāvaticchimsu vāṇijā.
14. Pañcamaṃ samacintesum, bālā mohena pārutā,
Inghassa mūlam chindāma, api bhiyyo labhāmase.
15. Athuṭṭhahi satthavāho, yācamāno katañjalī,
Nigrodho kiṃ paraṃjhati, vāṇijā bhaddamatthu te.

**16. Vāridā purimā sākhā, annapānañca dakkhiṇā,
Nāridā pacchimā sākhā, sabbakāme ca uttarā,
Nigrodho kiṃ parajjhāti, vāṇijā bhaddamatthu te.**

**17. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.**

**18. Te ca tassānādiyitvā, ekassa vacanaṃ bahū,
Nisitāhi kuṭṭhārīhi, mūlato naṃ upakkamun-ti.**

Tattha **samitiṃ katvā** ti bārāṇasiyaṃ samāgamaṃ katvā, bahū ekato hutvā ti attho. **Pakkamimsū** ti pañcahi sakaṭasatehi bārāṇaseyyakaṃ bhaṇḍaṃ ādāya pakkamimsu. **Gāmaṇin-**ti ekaṃ pañṇavantataraṃ satthavāhaṃ katvā. {4.353} **Chāyayā** ti chāyāya. **Allāyate** ti udakabharito viya allo hutvā pañṇāyati. **Chinnāva paggharī** ti eko rukkhārohanakusalo abhiruhitvā taṃ chindi, sā chinnamattāva paggharīti dasseti. Parato pi eseva nayo.

Appodavaṇṇe kummāse ti appodakapāyāsasadise kummāse. **Siṅgin-**ti siṅgiverādikaṃ uttaribhaṅgaṃ. **Vidalasūpiyo** ti muggasūpādayo. **Vāṇijā ekā** ti ekekassa vāṇijassa yattakā vāṇijā, tesu ekekassa ekekāva, satthavāhassa pana santike pañcaviṣatī ti attho. **Parivārimsū** ti parivāresuṃ. Tāhi pana saddhiṃ yeva nāgānubhāvena sāṇivitānasayanādīni paggharimsu.

Kuttiyo ti hatthattharādayo. **Paṭiyānicā** ti uṇṇāmayapaccattharaṇāni. “Setakambalānī” ti pi vadanti yeva. **Uddiyāni ca kambalā** ti uddiyāni nāma kambalā atthi. **Te tattha bhāre bandhitvā** ti yāvatakaṃ icchimsu, tāvatakaṃ gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvā ti attho. **Vāṇijā bhaddamatthu te** ti ekekaṃ vāṇijaṃ ālapanto: “Bhaddaṃ te atthū” ti āha. **Annapānañcā** ti annaṃca pānaṃca adāsi. **Sabbakāme cā** ti sabbakāme ca adāsi. **Mittadubbho hī** ti mittānaṃ dubbhanapuriso hi pāpako lāmakko nāma. **Anādiyitvā** ti tassa vacanaṃ aggahetvā. **Upakkamun-**ti mohāva chinditum ārabhimisu.

Atha ne chindanatthāya rukkhāṃ upagate disvā nāgarājā cintesi: “Ahaṃ etesaṃ pipāsītānaṃ pāṇīyaṃ dāpesiṃ, tato dibbabhojanaṃ, tato sayanādīni ceva paricārikā ca nāriyo, tato pañcasatasakaṭapūraṃ ratanaṃ, idāni panime: “Rukkhāṃ mūlato chindissāmā” ti vadanti, ativiya luddhā ime, ṭhapetvā satthavāhaṃ avasese māretum vaṭṭatī” ti. So: “Ettakā sannaddhayodhā nikkhamantu, ettakā dhanuggahā, ettakā vammaṇo” ti senaṃ vicāresi. Tamatthaṃ pakāsento satthā gāthamāha.

**19. Tato nāgā nikkhamiṃsu, sannaddhā paṇṇavīsati,
Dhanuggahānaṃ tisatā, chasahassā ca vammīno ti.**

Tattha **sannaddhā** ti suvaṇṇarajatādivammakavacikā. **Dhanuggahānaṃ tisatā** ti meṇḍavisāṇadhanuggahānaṃ tīṇi satāni. **vammīno** ti kheṭṭakaphalakahatthā chasahassā.

**20. Ete ^{4.354} hanatha bandhatha, mā vo muñcittha jīvitāṃ,
Thapetvā satthavāhaṃva, sabbe bhasmaṃ karoṭṭha ne ti.**

ayaṃ nāgarājena vuttagāthā,

Tattha **mā vo muñcittha jīvitāṃ**-ti kassaci ekassa pi jīvitāṃ mā muñcittha.

Nāgā tathā katvā attharaṇādīni pañcasu sakaṭasatesu āropetvā satthavāhaṃ gahetvā sayāṃ tāni sakaṭāni pājentā bārāṇasīṃ gantvā sabbaṃ dhaṇaṃ tassa gehe paṭisāmetvā taṃ āpucchitvā attano nāgabhavanam-eva gatā. Tamatthaṃ viditvā satthā ovādasena gāthādvayamāha:

**21. Tasmā hi paṇḍito poso, sampassaṃ atthamattano,
Lobhassa na vasaṃ gacche, haneyyārisakaṃ manāṃ.**

**22. Evamādinavaṃ ṇatvā, taṇhā dukkhassa sambhavaṃ,
Vītataṇho anādāno, sato bhikkhu paribbaje ti.**

Tattha **tasmā** ti yasmā lobhavasikā mahāvināsaṃ pattā, satthavāho uttamasampattim, tasmā. **Haneyyārisakaṃ manāṃ**-ti anto uppajjamānānaṃ nānāvidhānaṃ lobhasattūnaṃ santakaṃ manāṃ, lobhasampayuttacittāṃ haneyyā ti attho. **Evamādinavaṃ**-ti evaṃ lobhe ādinavaṃ jānitvā. **Taṇhā dukkhassa sambhavaṃ**-ti jāti ādidukkhassa taṇhā sambhavo, tato etaṃ dukkhaṃ nibbattati, evaṃ taṇhāva dukkhassa sambhavaṃ ṇatvā **vītataṇho** taṇhāādānena **anādāno** maggena āgatāya satiyā **sato** hutvā **bhikkhu paribbaje** iriyetha vattethāti arahattena desanāya kūṭaṃ gaṇhi.

Imaṇca pana dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ upāsakā pubbe lobhavasikā vāṇijā mahāvināsaṃ pattā, tasmā lobhavasikena na bhavitabbaṃ”-ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne te vāṇijā sotāpattiphale patiṭṭhitā. Tadā nāgarājā sārīputto ahosi, satthavāho pana aham-eva ahosinti.

Mahāvāṇijajātakavaṇṇanā dasamā

Ja 494 Sādhinajātakavaṇṇanā

Abbhuto {4.355} **vata lokasmin**-ti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathike upāsake ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Upāsakā porāṇakapaṇḍitā attano uposathakammaṃ nissāya manussasarīreva devalokaṃ gantvā ciraṃ vasimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte mithilāyaṃ sādhino nāma rājā dhammena rajjaṃ kāresi. So catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā mahādānaṃ pavattesi, devasikaṃ cha satasahassāni vayakaraṇaṃ gacchanti, pañca sīlāni rakkhati, uposathaṃ upavasati. Raṭṭhavāsino pi tassa ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā matamatā devanagare yeva nibbattiṃsu. Sudhammadevasabhaṃ pūretvā nisinnā devā rañño sīlādiguṇaṃ-eva vaṇṇayanti. Taṃ sutvā sesadevā pi rājānaṃ daṭṭhukāmā ahesuṃ. Sakko devarājā tesāṃ manaṃ viditvā āha: “sādhinarājānaṃ daṭṭhukāmatthā” ti. “Āma devā” ti. So mātaliṃ āṇāpesi: “Gaccha tvaṃ vejayantarathaṃ yojetvā sādhinarājānaṃ ānehi” ti. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā rathaṃ yojetvā videharaṭṭhaṃ agamāsi, tadā puṇṇamadivaso hoti. Mātali manussānaṃ sāyamāsaṃ bhuñjitvā gharadvāresu sukhakathāya nisinnakāle candamaṇḍalena saddhiṃ rathaṃ pesesi. Manussā: “Dve candā uṭṭhitā” ti vadantā puna candamaṇḍalaṃ ohāya rathaṃ āgacchantāṃ disvā: “Nāyaṃ cando, ratho eso, devaputto paññāyati, kassesa etaṃ manomayasindhavayuttaṃ dibbarathaṃ āneti, na aññassa, amhākaṃ rañño bhavissati, rājā hi no dhammiko dhammarājā” ti somanassajātā hutvā añjaliṃ paggayha ṭhitā paṭṭhamaṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Abbhuto vata lokasmiṃ, uppajji lomahaṃsano,
Dibbo ratho pāturahu, vedehassa yasassino ti.**

Tassattho {4.356}: abbhuto vatesa amhākaṃ rājā, lokasmiṃ lomahaṃsano uppajji, yassa dibbo ratho pāturahosi vedehassa yasassinoti.

Mātali pie taṃ rathaṃ ānetvā manussesu gandhamālādīhi pūjentesu tikkhattuṃ nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā rañño nivesanadvāraṃ gantvā rathaṃ nivattetvā pacchābhāgena sīhapañjaraummāre ṭhapetvā ārohaṇasajjaṃ katvā aṭṭhāsi. Taṃ divasaṃ rājā pi dānasālāyo oloketvā: “Iminā niyāmena dānaṃ dethā” ti āṇāpetvā uposathaṃ samādiyitvā divasaṃ vītināmetvā amaccagaṇaparivuto alaṅkatamahātale pācīnasīhapañjarābhimukho dhammayuttaṃ kathento nisinna

hoti. Atha naṃ mātaḷi rathābhīruhanatthaṃ nimantetvā ādāya agamāsi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā imā gāthā abhāsi:

**2. Devaputto mahiddhiko, mātaḷi devasārathi,
Nimantayittha rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ.**

**3. Ehimāṃ rathamāruya, rājaseṭṭha disampati,
Devā dassanakāmā te, tāvatimsā saindakā,
Saramānā hi te devā, sudhammāyaṃ samacchare.**

**4. Tato ca rājā sādmino, vedeho mithilaggaho,
Sahassayuttamāruya, agā devāna santike,
Taṃ devā paṭinandiṃsu, disvā rājānamāgataṃ.**

**5. Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Nisīda dāni rājāsi, devarājassa santike.**

**6. Sakko pi paṭinandittha, vedehaṃ mithilaggahaṃ,
Nimantayittha kāmehi, āsanena ca vāsavo.**

**7. Sādhu khosi anuppatto, āvāsaṃ vasavattinaṃ,
Vasa devesu rājāsi, sabbakāmasamiddhisu,
Tāvatimsesu devesu, bhuñja kāme amānuse ti.**

Tattha **samacchare** ti acchanti. **Agā devāna santike** ti devānaṃ santikaṃ agamāsi. Tasmiṃhi rathaṃ abhiruhitvā ṭhite ratho ākāsaṃ pakkhandi, so mahājanassa olokontasseva antaradhāyi. Mātali rājānaṃ devalokaṃ nesi. {4.357} Taṃ disvā devatā ca sakko ca haṭṭhatuṭṭhā paccuggamaṇaṃ katvā paṭisanthāraṃ karīṃsu. Tamatthaṃ dassetuṃ: “**Taṃ devā**” ti ādi vuttaṃ. Tattha **paṭinandiṃsū** ti punappunaṃ nandiṃsu. **Āsanena cā** ti rājānaṃ āliṅgitvā: “Idha nisīdā” ti attano paṇḍukambalasilāsanena ca kāmehi ca nimantesi, upaḍḍharajjaṃ datvā ekāsane nisīdāpesī ti attho.

Tattha sakkena devaraññā dasayojanasahassaṃ devanagaraṃ aḍḍhatiyā ca accharākoṭiyo vejayantapāsādañca majjhe bhinditvā dinnaṃ sampattiṃ anubhavantassa manussagaṇanāya satta vassasatāni atikkantāni. Tenattabhāvena devaloke vasanakaṃ puññaṃ khīṇaṃ, anabhirati uppannā, tasmā sakkena saddhiṃ sallapanto gāthamāha.

**8. Ahaṃ pure saggagato ramāmi, naccehi gītehi ca vāditehi,
So dāni ajja na ramāmi sagge, āyuraṃ nu khīṇo maraṇaṃ nu santike,
udāhu mūlhosmi janindaseṭṭhā ti.**

Tattha **āyuraṃ nu khīṇo** ti kiṃ nu mama sarasena jīvitindriyaṃ khīṇaṃ, udāhu upacchedakakammavasena maraṇaṃ santike jātanti pucchati. **Janindaseṭṭhā** ti janindānaṃ devānaṃ seṭṭha.

Atha naṃ sakko āha:

**9. Na tāyu khīṇaṃ maraṇaṃ dūre, na cā pi mūlho naravīraseṭṭha,
Tuyhaṃ puñṇāni parittakāni, yesaṃ vipākaṃ idha vedayittho.**

**10. Vasa devānubhāvena, rājaseṭṭha disampati,
Tāvatiṃsesu devesu, bhuñja kāme amānuse ti.**

Tattha: “**Parittakāni**” ti idaṃ tena attabhāvena devaloke vipākadāyakāni puñṇāni sandhāya vuttaṃ, itarāni paṇassa puñṇāni pathaviyaṃ paṃsu viya appamāṇāni. **Vasa devānubhāvenā** ti ahaṃ te attano puñṇāni majjhe bhinditvā dassāmi, mamānubhāvena vasāti taṃ samassāsento āha.

Atha {4.358} naṃ paṭikkhipanto mahāsatto āha:

**11. Yathā yācitakaṃ yānaṃ, yathā yācitakaṃ dhanam,
Evaṃsampadamevetam, yaṃ parato dānapaccayā.**

**12. Na cāhametamicchāmi, yaṃ parato dānapaccayā,
Sayamkatāni puñṇāni, taṃ me āveṇikaṃ dhanam.**

**13. Sohaṃ gantvā manussesu, kāhāmi kusalaṃ bahuṃ,
Dānena samacariyāya, saṃyamena damena ca,
Yaṃ katvā sukhito hoti, na ca pacchānutappatī ti.**

Tattha **yaṃ parato dānapaccayā** ti yaṃ parena dinnattā labbhati, taṃ yācitakasadisam-eva hoti. Yācitakaṃhi tuṭṭhakāle denti, atuṭṭhakāle acchinditvā gaṇhantīti vadati. **Samacariyāya** ti kāyādīhi pāpassa akaraṇena. **Samyamena** ti sīlasamyamena. **Damenā** ti indriyadamanena. **Yaṃ katvā** ti yaṃ karitvā sukhito ceva hoti na ca pacchānutappati, tathārūpam-eva kammaṃ karissāmīti.

Athassa vacanaṃ sutvā sakko mātaliṃ āṇāpesi: “Gaccha, tāta, sādhinarājānaṃ mithilaṃ netvā uyyāne otārehī” ti. So tathā akāsi. Rājā uyyāne caṅkamati. Atha naṃ uyyānapālo disvā pucchitvā gantvā nāradaṇṇo ārocesi. So raṇṇo āgatabhāvaṃ sutvā: “Tvaṃ purato gantvā uyyānaṃ sajjetvā tassa ca mayhaṃca

dve āsanāni paññāpehī” ti uyyānapālaṃ uyyojesi. So tathā akāsi. Atha naṃ rājā pucchi: “Kassa dve āsanāni paññāpesī” ti? “Ekaṃ tumhākaṃ, ekaṃ amhākaṃ rañño” ti. Atha naṃ rājā: “Ko añño satto mama santike āsane nisīdissatī” ti vatvā ekasmiṃ nisīditvā ekasmiṃ pāde ṭhapesi. Nāradaṛājā āgantvā tassa pāde vanditvā ekamantaṃ nisīdi. So kirassa sattamo panattā. Tadā kira vassasatāyukakālo va hoti. Mahāsatto pana attano puññabalena ettakaṃ kālaṃ vītināmesi. So nāradaṃ hatthe gahetvā uyyāne vicaranto tisso gāthā abhāsi:

**14. Imāni tāni khettāni, imaṃ nikkhaṃ sukuṇḍalaṃ,
Imā tā haritānūpā, imā najjo savantiyo.**

**15. Imā {4.359} tā pokkharāṇi rammā, cakkavākapakūjitā,
Mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi ca,
Yassimāni mamāyimsu, kiṃ nu te disataṃ gatā.**

**16. Tānīdha khettāni so bhūmibhāgo, te yeva ārāmanūpacārā,
Tam-eva mayhaṃ janataṃ apassato, suññaṃva me nārada khāyate disā ti.**

Tattha **khettāni** ti bhūmibhāge sandhāyāha. **Imaṃ nikkhaṃ**-ti imaṃ tādīsam-eva udakaniddhamanaṃ. **Sukuṇḍalaṃ**-ti sobhanena musalapavesanakūḍalena samannāgataṃ. **Haritānūpā** ti udakaniddhamanassa ubhosu passesu haritaṇṇasañchannā anūpabhūmiyo. **Yassimāni mamāyimsu** ti tāta nārada, ye mama upaṭṭhākā ca orodhā ca imasmiṃ uyyāne mahantena yasena mayā saddhiṃ vicarantā imāni ṭhānāni mamāyimsu piyāyimsu, kataraṃ nu te disataṃ gatā, kattha te pesitā. **Tānīdha khettāni** ti imasmiṃ uyyāne tāneva etāni uparopanakavīruhanaṭṭhānāni. **Te yeva ārāmanūpacārā** ti ime te yeva ārāmanūpacārā, vihārabhūmiyoti attho.

Atha naṃ nārada āha: “deva, tumhākaṃ devalokagatānaṃ idāni satta vassasatāni, ahaṃ vo sattamo panattā, tumhākaṃ upaṭṭhākā ca orodhā ca maraṇamukhaṃ pattā, idaṃ vo attano santakaṃ rajjaṃ, anubhavatha naṃ”-ti. Rājā: “Tāta nārada, nāhaṃ idhāgacchanto rajjathāya āgato, puññakaraṇathāyamhi āgato, ahaṃ puññaṃ-eva karissāmi” ti vatvā gāthā āha:

**17. Diṭṭhā mayā vimānāni, obhāsentā catuddisā,
Sammukhā devarājassa, tidasānañca sammukhā.**

**18. Vutthaṃ me bhavanaṃ dibyaṃ, bhuttā kāmā amānusā,
Tāvatiṃsesu devesu, sabbakāmasamiddhisu.**

**19. Sohaṃ etādisaṃ hitvā, puññāyamhi idhāgato,
Dhammam-eva carissāmi, nāhaṃ rajjena atthiko.**

**20. Adaṇḍāvacaraṃ {4.360} maggaṃ, sammāsambuddhadesitaṃ,
Taṃ maggaṃ paṭipajjissaṃ, yena gacchanti subbatā ti.**

Tattha **vutthaṃ me bhavanaṃ dibhaṇ**-ti vejayantaṃ sandhāya āha. **Sohaṃ etādisaṇ**-ti tāta nārada, sohaṃ buddhañāṇena aparicchindaniyaṃ evarūpaṃ kāmagaṇasampattiṃ pahāya puññakaraṇatthāya idhāgato. **Adaṇḍāvacaraṇ**-ti adaṇḍehi nikkhattadaṇḍahatthehi avacaritabbaṃ sammādiṭṭhipurekkhāraṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ. **Subbatā** ti yena maggena subbatā sabbaññubuddhā gacchanti, ahaṃ-pi agatapubbaṃ disaṃ gantuṃ bodhitale nisīditvā tam-eva maggaṃ paṭipajjissāmīti.

Evam bodhisatto imā gāthāyo sabbaññutaññāṇena saṅkhipitvā kathesi. Nārado puna pi āha: “rajjaṃ, deva, anusāsā” ti. “Tāta, na me rajjenattho, satta vassasatāni vigataṃ dānaṃ sattāheneva dātukāmamhī” ti. Nārado: “Sādhū” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā mahādānaṃ paṭiyādesi. Rājā sattāhaṃ dānaṃ datvā sattame divase kālaṃ katvā tāvatimsabhavane yeva nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ vasitabbayuttakaṃ uposathakammaṃ nāma” ti dassetvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne uposathikesu upāsakesu keci sotāpattiphale, keci sakadāgāmiphale, keci anāgāmiphale paṭiṭṭhahimsu. Tadā nāradaṛājā sārīputto ahosi, mātali ānando, sakko anuruddho, sādhinarājā pana ahaṃ-eva ahosinti.

Sādhinajātakavaṇṇanā ekādasamā

Ja 495 Dasabrāhmaṇajātakavaṇṇanā

Rājā avoca vidhuraṇ-ti idaṃ satthā jetavane viharanto asadisadānaṃ ārabha kathesi. Taṃ aṭṭhakanipāte **ādittajātake** (Ja. 424) vitthāritam-eva.

Ekasmiṃ kira samaye Rājagahe Sāvattiyaṃ Sākete Kosambiyaṃ Bārāṇasiyaṃ Bhagavato paṭipāṭibhattaṃ nāma uppannaṃ, tattheke: “Ahaṃ sataṃ vissajjetvā, dānaṃ dassāmī” ti., paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Añño: “Ahaṃ dve satāni.” Añño: “Ahaṃ pañca satāni.” Añño: “Ahaṃ sahaṃsaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve sahaṃsāni.” Añño: “Ahaṃ pañca, dasa, vīsati, paññāsaṃ.” Añño: “Ahaṃ satahaṃsaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve satahaṃsāni vissajjetvā dānaṃ dassāmī,” ti paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Janapadacārikaṃ

carantam-pi okāsaṃ labhivā: “Dānaṃ dassāmi,” ti sakaṭāni pūretvā, mahājano anubandhi yeva. Yathāha: “Tena kho pana samayena jānapadā manussā bahum loṇam-pi telam-pi taṇḍulam-pi khādanīyam-pi sakaṭesu āropetvā, Bhagavato piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti: ‘Yattha paṭipāṭiṃ labhissāma, tattha bhattaṃ karissāmā’ ti, evaṃ aññāni pi Khandhake ca Vinaye ca bahūni vatthūni veditabbāni.

Ekasmiṃ kira samaye bhagavati janapadacārikaṃ caritvā jetavanam sampatte rājā nimantetvā dānam adāsi. Dutiyadivase nāgarā adamsu. Puna tesam dānato atirekam rājā, tassa dānato atirekam nāgarāti evaṃ bahūsu divasesu gatesu rājā cintesi: “ime nāgarā divase divase atirekataram karonti, pathavissaro pana rājā nāgarehi dāne parājitoti garahā bhavissatī”ti. Athassa mallikā upāyam ācikkhi. So rājaṅgaṇe sālakalyāṇipadarehi maṇḍapaṃ kāretvā taṃ nīluppalehi chādetvā pañca āsanasatāni paññāpetvā pañca hatthisatāni āsanānam pacchābhāge ṭhapetvā ekekena hatthinā ekekassa bhikkhuno setacchattaṃ dhārāpesi. Dvinnam dvinnam āsanānam antare sabbālankārapaṭimaṇḍitā ekeka khattiyadhītā catujjātiyagandham pisati. Niṭṭhitaṃ niṭṭhitaṃ majjhaṭṭhāne gandhambaṇe pakkhipati, taṃ aparā khattiyadhītā nīluppalahatthakena samparivatteti. Evaṃ ekekassa bhikkhuno tisso tisso khattiyadhītaro parivārā, aparā sabbālankārapaṭimaṇḍitā itthi tālavaṇṭaṃ gahetvā bījati, aññā dhamakaraṇam gahetvā udakaṃ parissāveti, aññā pattato udakaṃ harati. Bhagavato cattāri anagghāni ahesum. Pādakathalikā ādhārako apassenaphalakam chattapādamaṇṭi imāni cattāri anagghāni ahesum. Saṅghanavakassa deyyadhammo satasahassam agghati.

Rājā kira taṃ dānam dadanto satthāram jeṭṭhakaṃ katvā pañca bhikkhusatāni vicinitvā gaṇhitvā mahākhīṇāsavānam yeva adāsi. Athassa guṇakatham kathentā: “Āvuso, rājā asadisadānam dadanto vicinitvā mahapphalaṭṭhāne adāsī” ti dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyam, bhikkhave, yaṃ kosalarājā {4.361} mādisassa buddhassa upaṭṭhāko hutvā viceyyadānam deti, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe pi viceyyadānam adamsū” ti vatvā atītam āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare yudhiṭṭhilagotto korabyo nāma rājā rajjam kāresi. Tassa vidhuro nāma amacco atthaṇca dhammaṇca anusāsati. Rājā sakalajambudīpaṃ khobhetvā mahādānam deti. Taṃ gahetvā bhuñjantesu eko pi

pañcasīlamattaṃ rakkhanto nāma natthi, sabbe dussīlāva, dānaṃ rājānaṃ na toseti. Rājā: “Viceyyadānaṃ mahapphalan”-ti sīlavantānaṃ dātukāmo hutvā cintesi: “Vidhurapaṇḍitena saddhiṃ mantayissāmi” ti. So taṃ upaṭṭhānaṃ āgataṃ āsane nisīdāpetvā pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā upaḍḍhagāthamāha.

1a. Rājā avoca vidhuraṃ, dhammakāmo yudhiṭṭhilo ti,

Parato rañño ca vidhurassa ca vacanapaṭivacanaṃ hoti:

1b. Brāhmaṇe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

**2. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ,
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.**

**3. Dullabhā brāhmaṇā deva, sīlavanto bahussutā,
Viratā methunā dhammā, ye te bhuñjeyyu bhojanaṃ.**

**4. Dasa khalu mahārāja, yā tā brāhmaṇajātiyo,
Tesaṃ vibhaṅgaṃ vicayaṃ, vitthārena suṇohi me.**

**5. Pasibbake gahetvāna, puṇṇe mūlassa saṃvute,
Osadhikāyo ganthenti, nhāpayanti japanti ca.**

**6. Tikicchakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.**

**7. Apetā {4.362} te ca brahmaññā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.**

**8. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ,
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.**

**9. Kiṅkiṇikāyo gahetvā, ghosenti purato pi te,
Pesanāni pi gacchanti, rathacariyāsu sikkhare.**

**10. Paricārakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.**

**11. Apetā te ca brahmaññā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.**

12. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

13. Kamaṇḍaluṃ gahetvāna, vaṅkadaṇḍañca brāhmaṇā,
Paccupessanti rājāno, gāmesu nigamesu ca,
Nādinne vuṭṭhahissāma, gāmamhi vā vanamhi vā.

14. Niggāhakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

15. Apetā te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

16. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

17. Parūḷhakacchanakhalomā, paṅkadantā rajassirā,
Okīṇṇā rajareṇūhi, yācakā vicaranti te.

18. Khāṇughātasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

19. Apetā {4.363} te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

20. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

21. Harītakaṃ āmalakaṃ, ambaṃ jambuṃ vibhītakaṃ,
Labujaṃ dantapoṇāni, beluvā badarāni ca.

22. Rājāyatanaṃ ucchupuṭaṃ, dhūmanettaṃ madhuañjanaṃ,
Uccāvacāni paṇiyāni, vipaṇenti janādhipa.

23. Vāṇijakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

24. Apetā te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

25. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

26. Kasivāṇijjam kārenti, posayanti ajeḷake,
Kumāriyo pavecchanti, vivāhantāvahanti ca.

27. Samā ambaṭṭhavessehi, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

28. Apetā te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

29. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

30. Nikkhattabhikkham {4.364} bhuñjanti, gāmesveke purohitā,
Bahū te paripucchanti, aṇḍacchedā nilaṇchakā.

31. Pasū pi tattha haññanti, mahimsā sūkarā ajā,
Goghātakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

32. Apetā te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

33. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

34. Asicammaṃ gahetvāna, khaggaṃ paggayha brāhmaṇā,
Vessapathesu tiṭṭhanti, sattham abbāhayanti pi.

35. Samā gopanisādehi, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

36. Apetā te ca brahmaṇṇā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

37. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalaṃ.

38. Araññe kuṭikaṃ katvā, kuṭāni kārayanti te,
Sasabhiḷāre bādhenti, āgodhā macchakacchapam.

39. Te luddakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

40. Apetā te ca brahmaññā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

41. Virate {4.365} methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalam.

42. Aññe dhanassa kāmā hi, heṭṭhāmañce pasakkitā,
Rājāno upari nhāyanti, somayāge upaṭṭhite.

43. Malamajjakasamā rāja, te pi vuccanti brāhmaṇā,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

44. Apetā te ca brahmaññā, (iti rājā korabyo)
Na te vuccanti brāhmaṇā,
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

45. Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanam,
Dakkhiṇam samma dassāma, yattha dinnam mahapphalan-ti.

Tattha sīlavante ti maggenāgatasīle. Bahussute ti paṭivedhabahussute.
Dakkhiṇan-ti dānam. Ye te ti ye dhammikā samaṇabrāhmaṇā tava dānam
bhuñjeyyum, te dullabhā. Brāhmaṇajātiyo ti brāhmaṇakulāni. Tesam
vibhaṅgam vicayan-ti tesam brāhmaṇānam vibhaṅgam mama paññāya
vicitabhāvaṃ vitthārena suṇohi. Samvute ti baddhamukhe. Osadhikāyo
ganthentīti: “Idam imassa rogassa bhesajjam, idam imassa rogassa bhesajjan”-
ti evam siloke bandhitvā manussānam denti. Nhāpayantī ti nahāpanam nāma
karonti. Japanti cā ti bhūtavijjam parivattenti. Tikicchakasamā ti
vejjasadisā. Te pi vuccantī ti tepi: “Brāhmaṇā vā mayam, abrahmaṇā vā” ti
ajānitvā vejjakammena jīvikam kappentā vohārena: “Brāhmaṇā” ti vuccanti.
Akkhātā te ti ime te mayā vejjabrahmaṇā nāma akkhātā. Nipatāmase ti
vadehi dāni, kim tādise brāhmaṇe nipatāma, nimantanatthāya upasaṅkamāma,
atthi te etehi atthoti pucchati. Brahmaññā ti brāhmaṇadhammato. Na te
vuccantī ti te bāhitapāpatāya brāhmaṇā nāma na vuccanti.

Kiṇkiṇikāyo ti mahārāja, apare pi brāhmaṇā attano brāhmaṇadhammaṃ chaḍḍetvā jīvikatthāya rājarājamahāmattānaṃ purato kaṃsatāle gahetvā vādentā gāyantā gacchanti. **Pesanānipī** ti dāsakammakarā viya pesanāni pi gacchanti. **Rathacariyāsū** ti rathasippaṃ sikkhanti. **Paricārakasamā** ti dāsakammakarasadisā. **Vaṅkadaṇḍan**-ti {4.366} vaṅkadaṇḍakaṭṭhaṃ.

Paccupessanti rājāno ti rājarājamahāmatte paṭicca āgamma sandhāya upasevanti. **Gāmesu nigamesu cā** ti tesaṃ nivesanadvāre nisīdanti.

Niggāhakasamā ti niggahakārahehi balisādhakarājapurisehi samā. Yathā te purisā: “Aggahetvā na gamissāmā” ti niggahaṃ katvā gaṇhanti yeve, tathā: “Gāme vā vane vā aladdhā marantā pi na vuṭṭhahissāmā” ti upavasanti. **Tepī** ti te pi balisādhakasadisā pāpadhammā.

Rajareṇūhī ti rajehi ca paṃsūhi ca okiṇṇā. **Yācakā** ti dhanayācakā.

Khāṇughātasamā ti malīnasarīratāya jhāmakhette khāṇughātakehi bhūmim khaṇitvā jhāmakhāṇukauddharaṇakamanussehi samānā, “aggahetvā na gamissāmā” ti niccalabhāvena ṭhitattā nikhaṇitvā ṭhapitavatikhāṇukā viyāti pi attho. **Tepī** ti te pi tathā laddhaṃ dhaṇaṃ vaḍḍhiyā payojetvā puna tatheva ṭhitattā dussilā brāhmaṇā.

Ucchupuṭan-ti ucchuñceva phāṇitapuṭaṇca. **Madhuañjanan**-ti madhuñceva añjanaṇca. **Uccāvacānī** ti mahagghaappagghāni. **Paṇiyānī** ti bhaṇḍāni.

Vipaṇentī ti vikkiṇanti. **Tepī** ti te pi imāni ettakāni vikkiṇitvā jīvikakappakā vāṇijakabrāhmaṇā. **Posayantī** ti gorasavikkayena jīvikakappanattamā posenti. **Paveccantī** ti attano dhītaro hiraññasuvaṇṇaṃ gahetvā paresaṃ denti. Te evaṃ paresaṃ dadamānā vivāhanti nāma, attano puttānaṃ atthāya gaṇhamānā āvāhanti nāma. **Ambaṭṭhavessehi** ti kuṭumbikehi ceva gahapatīhi ca samā, te pi vohāravasena: “Brāhmaṇā” ti vuccanti.

Nikkhattabhikkhan-ti gāmapurohitā hutvā attano atthāya nibaddhabhikkhaṃ. **Bahū te** ti bahū janā ete gāmapurohite nakkhattamuhuttamaṅgalāni pucchanti. **Aṇḍacchedā nilaṇchakā** ti bhatim gahetvā balibaddānaṃ aṇḍacchedakā ceva tisulādiaṅkakaṇaṇena laṇchakā ca, lakkhaṇakārakā ti attho. **Tatthā** ti tesaṃ gāmapurohitānaṃ gehesu maṃsavikkiṇanattamā ete pasuādayo pi haññanti. **Tepī** ti te pi goghātakasamā brāhmaṇāti vuccanti.

Asicamman-ti asilaṭṭhiñceva kaṇḍavāraṇaṇca. **Vessapathesū** ti vāṇijānaṃ gamanamaggesu. **Sattham abbāhayantī** ti satthavāhānaṃ hatthato satam-pi sahassam-pi gahetvā satthe corāṭavim atibāhenti. **Gopanisādehi** ti gopālakehi ceva nisādehi ca gāmaghātakacorehi samāti vuttaṃ. **Tepī** ti te pi evarūpā brāhmaṇāti vuccanti. **Kuṭāni kārayanti te** ti kūṭapāsādīni ropenti. **Sasabīlāre**

ti sase ceva biḷāre ca. Etena thalacare mige dasseti. **Āgodhā macchakacchapan-**ti thalajesu tāva āgodhato mahante ca khuddake ca paṇayo bādhenti mārenti, jalajesu macchakacchape. **Tepī** ti te pi luddakasamā {4.367} brāhmaṇāti vuccanti.

Aññe dhanassa kāmā hī ti apare brāhmaṇā dhanam patthentā. **Heṭṭhāmañce pasakkītāti:** “Kalipavāhakammaṃ kāressāmā” ti ratanamayaṃ mañcam kāretvā tassa heṭṭhā nipannā acchanti. Atha nesaṃ somayāge upaṭṭhite rājāno upari nahāyanti, te kira somayāge niṭṭhite āgantvā tasmim mañce nisīdanti. Atha ne aññe brāhmaṇā: “Kaliṃ pavāhessāmā” ti nahāpenti. Ratanamañco ceva rañño rājālaṅkāro ca sabbo heṭṭhāmañce nipannasseva hoti. **Tepī** ti te pi malamajjakehi nahāpitehi sadisā brāhmaṇāti vuccanti.

Evañcime vohāramattabrāhmaṇe dassetvā idāni paramatthabrāhmaṇe dassento dve gāthā abhāsi:

**46. Atthi kho brāhmaṇā deva, sīlavanto bahussutā,
Viratā methunā dhammā, ye te bhuñjeyyu bhojanam.**

**47. Ekañca bhattam bhuñjanti, na ca majjam pivanti te,
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase ti.**

Tattha **sīlavanto** ti ariyasīlena samannāgatā. **Bahussutā** ti paṭivedhabāhusaccena samannāgatā. **Tādise** ti evarūpe bāhitapāpe paccekabuddhabrāhmaṇe nimantanatthāya upasaṅkamāmāti.

Rājā tassa katham sutvā pucchi: “Samma vidhura, evarūpā aggadakkhiṇeyyā brāhmaṇā kham vasantī” ti? Uttarahimavante nandamūlakapabbhāre, mahārājāti. “Tena hi, paṇḍita, tava balena mayham te brāhmaṇe pariyesā” ti tuṭṭhamānaso gāthamāha.

**48. Ete kho brāhmaṇā vidhura, sīsavanto bahussutā,
Ete vidhura pariyesa, khippañca ne nimantayā ti.**

Mahāsatto: “Sādhū” ti tassa vacanam sampaṭicchitvā: “Tena hi, mahārāja, nagaram alaṅkārapetvā sabbe nagaravāsino dānam datvā uposatham adhiṭṭhāya samādinnaṣīlā hontū” ti bherim carāpetvā: “Tumhe pi saddhim parijanena uposatham samādiyathā” ti vatvā sayam pāto va bhuñjitvā uposatham samādāya sāyanhasamayē jātipupphapuṇṇam suvaṇṇasamuggam āharāpetvā raññā saddhim pañcapaṭiṭṭhitam paṭiṭṭhahitvā {4.368} paccekabuddhānam guṇe anussaritvā vanditvā: “Uttarahimavante nandamūlakapabbhāravāsino pañcasatā paccekabuddhā sve amhākam bhikkham gaṇhantū” ti nimantetvā ākāse aṭṭha

pupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Tadā tattha pañcasatā paccekabuddhā vasanti, pupphāni gantvā tesam upari patimsu. Te āvajjentā tam kāraṇam ñatvā: “Mārisā, vidhurapaṇḍitena nimantitamha, na kho panesa ittarasatto, buddhaṅkuro esa, imasmim yeva kappe buddho bhavissati, karissāmassa saṅghan”-ti nimantanam adhivāsayimsu. Mahāsatto pupphānam anāgamanasaññāya adhivāsita bhāvam ñatvā: “Mahārāja, sve paccekabuddhā āgamissanti, sakkārasammānam karohi” ti āha. Rājā punadivase mahāsakkāram katvā mahātale mahārāhāni āsanāni paññapesi. Paccekabuddhā anotattadahe katasarīrapaṭijagganā velam sallakkhetvā ākāsenāgantvā rājāṅgaṇe otarimsu. Rājā ca bodhisatto ca pasannamānasā tesam hatthato pattāni gahetvā pāsādam āropetvā nisīdāpetvā dakkhiṇodakam datvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisimsu. Bhattakiccapariyosāne ca punadivasatthāyāti evam satta divase nimantetvā mahādānam datvā sattame divase sabbaparikkhāre adamsu. Te anumodanam katvā ākāseṇa tattheva gatā, parikkhārā pi tehi saddhim yeva gatā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā: “Anacchariyam, bhikkhave, kosalarāṇṇo mama upaṭṭhākassa sato viceyyadānam dātum, porāṇakapaṇḍitā anuppanne pi buddhe dānam adamśuyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando ahosi, vidhurapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Dasabrāhmaṇajātakavaṇṇanā dvādasamā

Ja 496 Bhikkhāparamparajātakavaṇṇanā

Sukhumālarūpaṃ {4.369} **disvā** ti idam satthā jetavane viharanto aññataram kuṭumbikam ārabba katesi. So kira saddho ahosi pasanno, tathāgatassa ceva saṅghassa ca nibaddham mahāsakkāram karoti. Athekadivasam cintesi: “Aham buddharatanassa ceva saṅgharatanassa ca paṇītāni khādanīyabhojanīyāni ceva sukhumavatthāni ca dento niccam mahāsakkāram karomi, idāni dhammaratanassa pi karissāmi, katham nu kho tassa sakkāram karontena kattabban”-ti. So bahūni gandhamālādīni ādāya jetavanam gantvā satthāram vanditvā pucchi: “Aham, bhante, dhammaratanassa sakkāram kattukāmomhi, katham nu kho tassa sakkāram karontena kattabban”-ti. Atha nam satthā āha: “sace dhammaratanassa sakkāram kattukāmo, dhammabhaṇḍāgārikassa ānandassa sakkāram karohi” ti. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā theram nimantetvā punadivase mahantena sakkārena attano geham netvā mahārahe āsane nisīdāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā nānaggarasabhojanam datvā mahagghe

ticīvarappahonake sāṭake adāsi. Thero pi: “Ayaṃ sakkāro dhammaratanassa kato, na mayhaṃ anucchaviko, aggasāvakassa dhammasenāpatissa anucchaviko” ti cintetvā piṇḍapātañca vatthāni ca vihāraṃ haritvā sārīputtattherassa adāsi. So pi: “Ayaṃ sakkāro dhammaratanassa kato, ekantena dhammassāmīno sammāsambuddhasseva anucchaviko” ti cintetvā dasabalassa adāsi. Satthā attano uttaritaraṃ adisvā piṇḍapātaṃ paribhuñji, cīvarasāṭake aggahesi.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, asuko nāma kuṭumbiko ‘dhammaratanassa sakkāraṃ karomī’ ti dhammabhaṇḍāgārikassa ānandattherassa adāsi. Thero ‘nāyaṃ mayhaṃ anucchaviko’ ti dhammasenāpatino adāsi, so pi ‘nāyaṃ mayhaṃ anucchaviko’ ti tathāgatassa adāsi. Tathāgato aññaṃ uttaritaraṃ apassanto attano dhammassāmitāya ‘mayhameveso anucchaviko’ ti taṃ piṇḍapātaṃ paribhuñji, cīvarasāṭake pi gaṇhi, evaṃ so piṇḍapāto yathānucchavikatāya dhammassāmīno va pādamūlaṃ gato” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva piṇḍapāto paramparā yathānucchavikaṃ gacchati, pubbe pi anuppanne buddhe agamāsiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.370} bārāṇasiyaṃ brahmadatto agatigamaṇaṃ pahāya dasa rājadhamme akopento dhammena rajjaṃ kāresi. Evaṃ santepissa vinicchayo suñño viya ahosi. Rājā attano aguṇagavesako hutvā antonivesanādīni pariggaṇhanto antepure ca antonagare ca dvāragāmesu ca attano aguṇaṃ kathentaṃ adisvā: “Janapade gavesissāmī” ti amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā purohitena saddhiṃ aññātakaveseneva kāsiratṭhe caranto kañci aguṇaṃ kathentaṃ adisvā paccante ekaṃ nigamaṃ patvā bahidvārasālāyaṃ nisīdi. Tasmīṃ khaṇe nigamavāsī asītikoṭivibhavo kuṭumbiko mahantena parivārena nhānatitthaṃ gacchanto sālāyaṃ nisinnaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ sukhumālasarīraṃ rājānaṃ disvā uppannasineho sālāṃ pavisitvā paṭisanthāraṃ katvā: “Idheva hothā” ti vatvā gehaṃ gantvā nānaggarasabhojanaṃ sampādetvā mahantena parivārena bhattachājanāni gāhāpetvā agamāsi. Tasmīṃ khaṇe himavantavāsī pañcābhiñño tāpaso āgantvā tattheva nisīdi. Nandamūlakapabbhārato paccekabuddho pi āgantvā tattheva nisīdi.

Kuṭumbiko rañño hatthadhovanaudakaṃ datvā nānaggarasehi sūpabyañjanehi bhattachāpātiṃ sajjetvā rañño upanesi. Rājā naṃ gahetvā purohitassa brāhmaṇassa

adāsi. Brāhmaṇo gahetvā tāpasassa adāsi. Tāpaso paccekabuddhassa santikaṃ gantvā vāmahatthena bhattapātīm, dakkhiṇahatthena kamaṇḍalum gahetvā dakkhiṇodakaṃ datvā patte bhattaṃ pakkhi pi. So kañci animantetvā anāpucchitvā paribhuñji. Tassa bhattakiccapariyosāne kuṭumbiko cintesi: “Mayā rañño bhattaṃ dinnam, raññā brāhmaṇassa, brāhmaṇena tāpasassa, tāpasena paccekabuddhassa, paccekabuddho kañci anāpucchitvā paribhuñji, kiṃ nu kho imesaṃ ettakaṃ dānakāraṇaṃ, kiṃ imassa kañci anāpucchitvāva {4.371} bhuñjanakāraṇaṃ, anupubbena te pucchissāmī” ti. So ekekaṃ upasaṅkamitvā vanditvā pucchi. Tepissa kathesuṃ:

- 1. Sukhumālarūpaṃ disvā, raṭṭhā vivanamāgataṃ,
Kuṭāgāravarūpetam, mahāsayanamupāsitaṃ.**
- 2. Tassa te pemakenāhaṃ, adāsiṃ vaḍḍhamodanaṃ,
Sālīnaṃ viciṭaṃ bhattaṃ, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.**
- 3. Taṃ tvaṃ bhattaṃ paṭiggayha, brāhmaṇassa adāsayaṃ,
Attānaṃ anasitvāna, koyaṃ dhammo namatthu te.**
- 4. Ācariyo brāhmaṇo mayhaṃ, kiccākicesu byāvaṇo,
Garu ca āmantanīyo ca, dātumarahāmi bhojanaṃ.**
- 5. Brāhmaṇaṃ dāni pucchāmi, gotamaṃ rājapūjitaṃ,
Rājā te bhattaṃ pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.**
- 6. Taṃ tvaṃ bhattaṃ paṭiggayha, isissa bhojanaṃ adā,
Akhettaññūsi dānassa, koyaṃ dhammo namatthu te.**
- 7. Bharāmi puttadāre ca, gharesu gadhito ahaṃ,
Bhuñje mānusake kāme, anusāsāmi rājino.**
- 8. Āraññikassa isino, cirarattaṃ tapassino,
Vuḍḍhassa bhāvitattassa, dātumarahāmi bhojanaṃ.**
- 9. Isiṇca dāni pucchāmi, kisaṃ dhamanisanthataṃ,
Parūḷhakacchanakhalomaṃ, paṇkadantaṃ rajassiraṃ.**
- 10. Eko araṇṇe viharasi, nāvakaṅkhasi jīvitaṃ,
Bhikkhu kena tayā seyyo, yassa tvaṃ bhojanaṃ adā.**

**11. Khaṇantālukalambāni, bilālitakkalāni ca,
Dhunam sāmākanīvāram, saṅghāriyam pasāriyam.**

**12. Sākaṃ bhisam madhum maṃsam, badarāmalakāni ca,
Tāni āharitvā bhuñjāmi, atthi me so pariggaho.**

**13. Pacanto {4.372} apacantassa, amamassa sakiñcano,
Anādānassa sādāno, dātumarahāmi bhojanam.**

**14. Bhikkhuñca dāni pucchāmi, tuḥhīmāsīna subbatam,
Isi te bhattam pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanam.**

**15. Tam tvaṃ bhattam paṭiggayha, tuḥhī bhuñjasi ekako,
Nāññaṃ kañci nimantesi, koyaṃ dhammo namatthu te.**

**16. Na pacāmi na pācemi, na chindāmi na chedaye,
Tam maṃ akiñcanam ñatvā, sabbapāpehi āratam.**

**17. Vāmena bhikkhamādāya, dakkhiṇena kamaṇḍalum,
Isi me bhattam pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanam.**

**18. Ete hi dātumarahanti, samamā sapariggahā,
Paccanīkamahaṃ maññe, yo dātāram nimantaye ti.**

Tattha **vivanan**-ti nirudakāraññasadisam imaṃ paccantaṃ āgataṃ.

Kūṭāgāravarūpetan-ti kūṭāgāravarena upagataṃ, ekaṃ varakūṭāgāravāsīnanti attho. **Mahāsayanamupāsitan**-ti tattheva supaññattaṃ sirisayanam upāsitaṃ. **Tassa te** ti evarūpaṃ tam disvā ahaṃ pemamakāsiṃ, tassa te pemakena. **Vaḍḍhamodanan**-ti uttamodanam. **Vicitan**-ti apagatakhaṇḍakāḷakehi vicitataṇḍulehi kataṃ. **Adāsayī** ti adāsi. **Attānan**-ti attanā, ayam-eva vā pāṭho. **Anasitvānā** ti abhuñjitvā. **Koyaṃ dhammo** ti mahārāja, ko esa tumhākaṃ sabhāvo. **Namatthu te** ti namo tava atthu, yo tvaṃ attanā abhuñjitvā parassa adāsi.

Ācariyo ti kuṭumbika esa mayhaṃ ācārasikkhāpako ācariyo. **Byāvaṇo** ti ussuko. **Āmantanīyo** ti āmantetabbayuttako mayā dinnam bhattam gahetuṃ anurūpo. **Dātumarahāmī**ti: “Ahaṃ evarūpassa ācariyassa bhojanam dātuṃ arahāmī” ti rājā brāhmaṇassa guṇam vaṇṇesi. **Akhettaññūsī** ti nāhaṃ dānassa khettaṃ, mayi dinnam mahapphalaṃ na hotīti evaṃ attānam dānassa akhettaṃ jānāsi maññeti. **Anusāsāmī** ti attano attham pahāya rañño atthañca dhammañca anusāsāmi.

Evam attano aguṇaṃ kathetvā **āraññikassā** ti isino guṇaṃ kathesi. **Isino** ti sīlādiguṇapariyesakassa. **Tapassino** ti tapanissitassa. **Vuḍḍhassā** ti {4.373} paṇḍitassa guṇavuḍḍhassa. **Nāvakaṅkhasī** ti sayam dullabhabhojano hutvā evarūpaṃ bhojanaṃ aññassa desi, kiṃ attano jīvitam na kaṅkhasi. **Bhikkhu kenā** ti ayam bhikkhu katarena guṇena tayā seṭṭhataro.

Khaṇantālukalambānī ti khaṇanto ālūni ceva tālakandāni ca. **Bilālitakkalāni cā** ti bilālikandatakkalakandāni ca. **Dhunaṃ sāmākanivāran-**ti sāmākañca nīvārañca dhunitvā. **Saṅghāriyaṃ pasāriyan-**ti ete sāmākanivāre dhunanto saṅghāretvā puna sukkhāpīte pasāretvā suppena papphoṭetvā koṭṭetvā taṇḍule ādāya pacitvā bhuñjāmīti vadati. **Sākan-**ti yaṃ kiñci sūpeyyapaṇṇam. **Mamsan-**ti sīhabyagghavighāsādimaṃsam. **Tāni āharitvā** ti tāni sākādīni āharitvā. **Amamassā** ti taṇhādīṭṭhimamattarahitassa. **Sakiñcano** ti sapalibodho. **Anādānassā** ti niggahaṇassa. **Dātumarahāmī** ti evarūpassa paccekabuddhassa attanā laddhabhojanaṃ dātuṃ arahāmi.

Tuḥhīmāsīnan-ti kiñci avatvā nisinnam. **Akiñcanan-**ti rāgakiñcanādīhi rahitam. **Āratan-**ti viratam sabbapāpāni pahāya ṭhitam. **Kamaṇḍalun-**ti kuṇḍikam. **Ete hī** ti ete rājādayo tayo janāti hattham pasāretvā te niddisanto evamāha. **Dātumarahantī** ti mādisassa dātuṃ arahanti. **Paccanīkan-**ti paccanīkapaṭipadam. Dāyakassa hi nimantanam ekavīsatiyā anesanāsu aññatarāya piṇḍapātapariyesanāya jīvikakappanasaṅkhātā micchājīvapaṭipatti nāma hoti.

Tassa vacanam sutvā kuṭumbiko attamano dve osānagāthā abhāsi:

**19. Atthāya vata me ajja, idhāgacchi rathesabho,
Sohaṃ ajja pajānāmi, yattha dinnam mahapphalam.**

**20. Raṭṭhesu giddhā rājāno, kiccākiccesu brāhmaṇā,
Isī mūlaphale giddhā, vippamuttā ca bhikkhavo ti.**

Tattha **rathesabho** ti rājānam sandhāyāha. **Kiccākiccesū** ti rañño kiccakaraṇīyesu. **Bhikkhavo** ti paccekabuddhā bhikkhavo pana sabbabhavehi vippamuttā.

Paccekabuddho tassa dhammam desetvā sakaṭṭhānam-eva gato, tathā tāpaso. Rājā pana katipāham tassa santike vasitvā bārāṇasim-eva gato.

Satthā {4.374} **imam dhammadesanam āharitvā:** “Na, bhikkhave, idāneva piṇḍapāto yathānucchavikam gacchatī, pubbe pi gatoyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā kuṭumbiko dhammaratanassa sakkārakārako kuṭumbiko

ahosi, rājā ānando, purohito sārīputto, himavantatāpaso pana aham-eva ahosin”-
ti.

Bhikkhāparamparajātakavaṇṇanā terasamā.

Jātakuddānaṃ:

**Kedāraṃ candakinnarī, ukkusuddālabhisakaṃ,
Suruci pañcuposathaṃ, mahāmorañca tacchakaṃ.**

**Mahāvāṇija sādhināṃ, dasabrāhmaṇajātakāṃ,
Bhikkhāparamparā pi ca, terasāni pakiṇṇake.**

Pakiṇṇakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

15. Vīsatinipāto

Ja 497 Mātaṅgajātakavaṇṇanā

Kuto {4.375} **nu āgacchasi dummavāsī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto udenaṃ nāma vaṃsarājānaṃ ārabha kathesi. Tasmiṃhi kāle āyasmā piṇḍolabhāradvājo jetavanato ākāseṇa gantvā yebhuyyena kosambiyaṃ udenassa rañño uyyānaṃ divāvihārāya gacchati. Thero kira purimabhava rajjaṃ kārento dīghamaddhānaṃ tasmiṃ uyyāne mahāparivāro sampattiṃ anubhavi. So tena pubbāciṇṇena yebhuyyena tattheva divāvihāraṃ nisīditvā phalasamāpattisukhena vītināmeti. Tasmiṃ ekadivasaṃ tattha gantvā supupphitasālamūle nisinne udeno sattāhaṃ mahāpānaṃ pivitvā: “Uyyānakīlaṃ kīḷissāmī” ti mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā maṅgalasilāpaṭṭe aññatarāya itthiyā anke nipanno surāmadamattatāya niddaṃ okkami. Gāyantā nisinnitthiyo tūriyāni chaḍḍetvā uyyānaṃ pavisitvā pupphaphalādīni vicinantiyo therāṃ disvā gantvā vanditvā nisīdīmsu. Thero tāsāṃ dhammakathaṃ kathento nisīdi. Itarā pi itthī ankaṃ cāletvā rājānaṃ pabodhetvā: “Kuhim tā vasaliyo gatā” ti vutte: “Ekaṃ samaṇaṃ parivāretvā nisinnā” ti āha. So kuddho gantvā therāṃ akkositvā paribhāsītva: “Handāhaṃ, taṃ samaṇaṃ tambakipillakehi khādāpessāmī” ti kodhavasena therassa sarīre tambakipillakapuṭaṃ bhindāpesi. Thero ākāse ṭhatvā tassovādaṃ datvā jetavane gandhakuṭīdvāre yeva otaritvā tathāgatena: “Kuto āgatosī” ti puṭṭho thero tamatthaṃ ārocesi. Satthā: “Na kho, bhāradvāja, udeno idāneva pabbajite viheṭṭheti, pubbe pi viheṭṭhesiyeṇā” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte {4.376} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tadā mahāsatto bahinagare caṇḍālayoniyaṃ nibbatti, “mātaṅgo” tissa nāmaṃ karīmsu. Aparabhāge viññutaṃ patto: “Mātaṅgapaṇḍito” ti pākaṭo ahosi. Tadā bārāṇasiseṭṭhino dhītā diṭṭhamaṅgalikā nāma ekamāsadvemāsavārena mahāparivārā uyyānaṃ kīḷitum gacchati. Athekadivasaṃ mahāsatto kenaci kammaṇa nagaraṃ pavisanto antaradvāre diṭṭhamaṅgalikaṃ disvā ekamantaṃ apagantvā allīyitvā atṭhāsī. Diṭṭhamaṅgalikā sāṇiyā antarena oloketi taṃ disvā: “Ko eso” ti pucchitvā: “Caṇḍālo ayye” ti vutte: “Adiṭṭhapubbayuttakaṃ vata passāmī” ti gandhodakena akkhīni dhovitvā tato nivatti. Tāya saddhim nikkhantajano: “Are, duṭṭha caṇḍāla, ajja taṃ nissāya amhākaṃ amūlakaṃ surābhattaṃ natṭhan”-ti kodhābhibhūto mātaṅgapaṇḍitaṃ hatthehi ca pādehi ca pothetvā visaññim katvā

pakkāmi. So muhuttaṃ vītināmetvā paṭiladdhasañño cintesi:
 “Diṭṭhamaṅgalikāya pariṇāno maṃ niddosaṃ akāraṇena pothesi,
 diṭṭhamaṅgalikaṃ labhivāva uṭṭhahissāmi, no alabhivā” ti adhiṭṭhāya gantvā
 tassā pītu nivesanadvāre nipajji. So: “Kena kāraṇena nipannaṃ” ti vutte:
 “Aññaṃ kāraṇaṃ natthi, diṭṭhamaṅgalikāya me attho” ti āha. Eko divaso atīto,
 tathā dutiyo, tatiyo, catuttho, pañcama, chaṭṭho ca. Bodhisattānaṃ adhiṭṭhānaṃ
 nāma samijjhati, tasmā sattame divase diṭṭhamaṅgalikaṃ nīharitvā tassa
 adāmsu.

Atha naṃ sā: “Uṭṭhehi, sāmi, tumhākaṃ gehaṃ gacchāmā” ti āha. Bhadde, tava
 pariṇānenamhi supothito dubbalo, maṃ ukkhipitvā piṭṭhiṃ āropetvā ādāya
 gacchāhīti. Sā tathā katvā nagaravāsīnaṃ passantānaññeva nagarā nikkhamitvā
 caṇḍālagāmakāṃ gatā. Atha naṃ mahāsatto jātisambhedavītikkamaṃ akatvāva
 katipāhaṃ gehe vasāpetvā cintesi: “Ahametaṃ lābhaggaṃyasaṃgappattaṃ
 karonto pabbajitvāva kātuṃ sakkhissāmi, na itarathā” ti. {4.377} Atha naṃ
 āmantetvā ‘bhadde, mayi araṇṇato kiñci anāharante amhākaṃ jīvika
 nappavattati, yāva mamāgamaṇā mā ukkaṇṭhi, ahaṃ araṇṇaṃ gamissāmī’ ti
 vatvā gehavāsino pi: “Imaṃ mā pamajjitthā” ti ovaditvā araṇṇaṃ gantvā
 samaṇapabbajjaṃ pabbajitvā appamatto sattame divase aṭṭha samāpattiyo ca
 pañca abhiññāyo ca uppādetvā: “Idāni diṭṭhamaṅgalikāya avassayo bhavituṃ
 sakkhissāmī” ti iddhiyā gantvā caṇḍālagāmadvāre otarivā diṭṭhamaṅgalikāya
 gehadvāraṃ agamāsi. Sā tassāgamaṇaṃ sutvā gehato nikkhamitvā: “Sāmi,
 kasmā maṃ anāthaṃ katvā pabbajitosī” ti paridevi. Atha naṃ: “Bhadde, mā
 cintayi, tava porāṇakayasato idāni mahantataraṃ yasaṃ karissāmi, apica kho
 pana ‘na mayhaṃ mātāṅgapaṇḍito sāmiko, mahābrahmā me sāmiko’ ti ettakaṃ
 parisamajjhe vattuṃ sakkhissasī” ti āha. “Āma, sāmi, sakkhissāmī” ti. “Tena hi:
 “Idāni te sāmiko kuhinti puṭṭhā ‘brahmalokaṃ gato’ ti vatvā ‘kadā āgamissatī’ ti
 vutte ‘ito sattame divase puṇṇamāyaṃ candaṃ bhinditvā āgamissatī’ ti
 vadeyyāsī” ti naṃ vatvā mahāsatto himavantam-eva gato.

Diṭṭhamaṅgalikā pi bārāṇasiyaṃ mahājanassa majjhe tesu tesu ṭhānesu tathā
 kathesi. Mahājano: “Aho mahābrahmā samāno diṭṭhamaṅgalikaṃ na gacchati,
 evametaṃ bhavissatī” ti saddahi. Bodhisatto pi puṇṇamādivase candassa
 gaganamajjhe ṭhitakāle brahmattabhāvaṃ māpetvā sakalaṃ kāsiraṭṭhaṃ
 dvādasayojanikaṃ bārāṇasinagaraṇca ekobhāsaṃ katvā candamaṇḍalaṃ
 bhinditvā otarivā bārāṇasiyā uparūpari tikkhattuṃ paribbhamitvā mahājanena
 gandhamālādīhi pūjyamāno caṇḍālagāmakābhimukho ahosi. Brahmabhaddā

sannipatitvā caṇḍālagāmakam gantvā diṭṭhamaṅgalikāya geham suddhavatthehi chādetvā bhūmim catujjātiyagandhehi opuñchitvā pupphāni vikiritvā dhūmam {4.378} datvā celavitānam pasāretvā mahāsayanam paññapetvā gandhatelehi dīpaṃ jāletvā dvāre rajatapattavaṇṇavālukaṃ okiritvā pupphāni vikiritvā dhaje bandhimsu. Evaṃ alaṅkate gehe mahāsatto otaritvā anto pavisitvā thokaṃ sayanapiṭṭhe nisīdi.

Tadā diṭṭhamaṅgalikā utunī hoti. Athassā aṅguṭṭhakena nābhiṃ parāmasi, kucchiyaṃ gabbho patiṭṭhāsi. Atha naṃ mahāsatto āmantetvā: “Bhadde, gabbho te patiṭṭhito, tvam puttaṃ vijāyissasi, tvam-pi putto pi te lābhaggayasaggappattā bhavissatha, tava pādadhovanaudakaṃ sakalajambudīpe rājūnaṃ abhisekodakaṃ bhavissati, nahānodakaṃ pana te amatosadham bhavissati, ye taṃ sīse āsiñcissanti, te sabbarogehi muccissanti, kāḷakaṇṇim parivajjessanti, tava pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā vandantā sahasaṃ dassanti, sotapathe ṭhatvā vandantā sataṃ dassanti, cakkhupathe ṭhatvā vandantā ekaṃ kahāpaṇaṃ datvā vandissanti, appamattā hohī” ti naṃ ovaditvā gehā nikkhamitvā mahājanassa passantasseva uppatitvā candamaṇḍalaṃ pāvisi. Brahmabhaddhā sannipatitvā ṭhitakāva rattim vītinaṃmetvā pāto va diṭṭhamaṅgalikaṃ suvaṇṇasivikaṃ āropetvā sīse ukkhipitvā nagaraṃ pavisimsu. “Mahābrahmabhariyā” ti taṃ upasaṅkamitvā mahājano gandhamālādīhi pūjesi. Pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā vanditum labhantā sahasatthavikaṃ denti, sotapathe ṭhatvā vanditum labhantā sataṃ denti, cakkhupathe ṭhatvā vanditum labhantā ekaṃ kahāpaṇaṃ denti. Evaṃ dvādasayojanikaṃ bārāṇasim taṃ gahetvā vicarantā aṭṭhārasakoṭṭidhanaṃ labhimsu.

Atha naṃ nagaraṃ pariharitvā ānetvā nagaramajjhe mahāmaṇḍapaṃ kāretvā sāṇim parikkhipitvā mahāsayanam paññapetvā mahantena sirisobhaggena tattha vasāpesum. Maṇḍapasantike yeva sattadvāraakoṭṭham sattabhūmikaṃ pāsādaṃ kātum ārabhimsu, mahantaṃ navakammaṃ ahosi. Diṭṭhamaṅgalikā maṇḍape yeva puttaṃ vijāyi. Athassa nāmaggaṇadivase brāhmaṇā sannipatitvā {4.379} maṇḍape jātattā: “Maṇḍabyakumāro” ti nāmaṃ karimsu. Pāsādo pana dasahi māsehi niṭṭhito. Tato paṭṭhāya sā mahantena yasena tasmim vasati, maṇḍabyakumāro pi mahantena parivārena vaḍḍhati. Tassa sattatṭhavassakāle yeva jambudīpatale uttamācariyā sannipatimsu. Te taṃ tayo vede uggaṇhāpesum. So soḷasavassakālato paṭṭhāya brāhmaṇānaṃ bhattaṃ paṭṭhapesi, nibaddham soḷasa brāhmaṇasahassāni bhuñjanti. Catutthe dvāraakoṭṭhake brāhmaṇānaṃ dānaṃ deti.

Athekasmiṃ mahāmahadivase gehe bahum pāyāsaṃ paṭiyādesum. Soḷasa brāhmaṇasahassāni catutthe dvārakoṭṭhake nisīditvā suvaṇṇarasavaṇṇena navasappinā pakkamadhukhaṇḍasakkharāhi ca abhisankhataṃ pāyāsaṃ paribhuñjanti. Kumāro pi sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito suvaṇṇapādukā āruyha hatthena kañcanaḍaṇḍaṃ gahetvā: “Idha sappiṃ detha, idha madhun”-ti vicārento carati. Tasmim khaṇe mātaṅgapaṇḍito himavante assamapade nisinnō: “Kā nu kho diṭṭhamaṅgalikāya puttassa pavattī” ti olokeno tassa atitthe pakkhandabhāvaṃ disvā: “Ajjeva gantvā māṇavaṃ dametvā yattha dinnam mahapphalaṃ hoti, tattha dānaṃ dāpetvā āgamiṣṣāmi” ti cintetvā ākāseṇa anottadadaṃ gantvā mukhadhovanādīni katvā manosilātaḷe ṭhito rattadupaṭṭaṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā paṃsukūlasaṅghāṭiṃ pārupitvā mattikāpattaṃ ādāya ākāseṇagantvā catutthe dvārakoṭṭhake dānagge yeva otaritvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Maṇḍabyo kumāro ito cito ca olokeno taṃ disvā: “Evaṃvirūpo saṅkārayakkhasadiso ayaṃ pabbajito imaṃ ṭhānaṃ āgacchanto kuto nu kho āgacchatī” ti tena saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha.

1. Kuto {4.380} nu āgacchasi dummavāsī, otallako paṃsupisācakova, Saṅkāracoḷaṃ paṭimuñca kaṇṭhe, ko re tuvaṃ hosi adakkhiṇeyyo ti.

Tattha **dummavāsī** ti anañjitaamaṇḍitaḡaṭitasasaṅghāṭikapilotikavasano. **Otallako** ti lāmaḡo olambavilambanantakadharo vā. **Paṃsupisācakovā** ti saṅkāraṭṭhāne pisācako viya. **Saṅkāracoḷaṃ**-ti saṅkāraṭṭhāne laddhapilotikaṃ. **Paṭimuñcā** ti paṭimuñcitvā. **Adakkhiṇeyyo** ti tvaṃ adakkhiṇeyyo imesaṃ paramadakkhiṇeyyānaṃ nisinnaṭṭhānaṃ eko hutvā kuto āgato.

Taṃ sutvā mahāsatto muducitteneva tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ gāthamāha.

2. Annaṃ tavedaṃ pakataṃ yasassi, taṃ khajjare bhuñjare piyyare ca, Jānāsi maṃ tvaṃ paradattūpajīviṃ, uttiṭṭhapiṇḍaṃ labhataṃ sapāko ti.

Tattha **pakataṃ**-ti paṭiyattaṃ. **Yasassi** ti parivārasampanna. **Taṃ khajjare** ti taṃ khajjanti ca bhuñjanti ca pivanti ca. Kimkāraṇā mayhaṃ kujjhasi? **Uttiṭṭhapiṇḍaṃ**-ti upatiṭṭhitvā labhitabbapiṇḍaṃ, uṭṭhāya ṭhitehi vā dīyamānaṃ heṭṭhā ṭhatvā labhitabbapiṇḍaṃ. **Labhataṃ sapāko** ti sapāko caṇḍālo pi labhatu. Jātisampannā hi yattha katthaci labhanti, sapākacaṇḍālassa pana ko deti, dullabhapiṇḍo ahaṃ, tasmā me jīvitapavattanatthaṃ bhojanaṃ dāpehi, kumārāti.

Tato maṇḍabyo gāthamāha.

**3. Annam mamedam pakatam brāhmaṇānam, attatthāya saddahato mamedam,
Apehi etto kimidhaṭṭhitosi, na mādisā tumham dadanti jammā ti.**

Tattha {4.381} **attatthāyā** ti attano vaḍḍhiatthāya. **Apehi etto** ti imamahā ṭhānā
apagaccha. **Na mādisā** ti mādisā jātisampannānam udiccabrāhmaṇānam
dānam denti, na tuyham caṇḍālassa, gaccha, jammāti.

Tato mahāsatto gāthamāha.

**4. Thale ca ninne ca vapanti bījam, anūpakhetto phalamāsamānā,
Etāya saddhāya dadāhi dānam, appeva ārādhaye dakkhiṇeyye ti.**

Tassatto: kumāra, sassaphalam āsīsamānā tīsu pi khettesu bījam vapanti.
Tattha ativuṭṭhikāle thale sassam sampajjati, ninne pūtikam hoti, anūpakhetto
nadiṇca taḷākāñca nissāya kataṃ oghena vuyhati. Mandavuṭṭhikāle thale
khetto vipajjati, ninne thokam sampajjati, anūpakhetto sampajjateva.
Samavuṭṭhikāle thale khetto thokam sampajjati, itaresu sampajjateva. Tasmā
yathā phalamāsīsamānā tīsu pi khettesu vapanti, tathā tvam-pi etāya
phalasaddhāya āgatāgatānam sabbesam yeva dānam dehi, appeva nāma evam
dadanto dakkhiṇeyye ārādheyysī labheyysīti.

Tato maṇḍabyo gāthamāha.

**5. Khettāni mayham viditāni loke, yesāham bījāni patiṭṭhapemi,
Ye brāhmaṇā jātīmantūpapannā, tānīdha khettāni supesalānī ti.**

Tattha **yesāhan**-ti yesu aham. **Jātīmantūpapannā** ti jātiyā ca mantehi ca
upapannā.

Tato mahāsatto dve gāthā abhāsi:

**6. Jātīmado ca atimānītā ca, lobho ca doso ca mado ca moho,
Ete aguṇā yesu ca santi sabbe, tānīdha khettāni apesalāni.**

**7. Jātīmado ca atimānītā ca, lobho ca doso ca mado ca moho,
Ete {4.382} aguṇā yesu na santi sabbe, tānīdha khettāni supesalānī ti.**

Tattha **jātīmado** ti: “Ahamasmi jātisampanno” ti evam uppannamāno.
Atimānītā cāti: “Añño mayā saddhim jāti ādīhi sadiso natthī” ti atikkamma
pavattamāno. Lobhādayo lubbhanadussanamajjanamuyhanamattāva.
Apesalānī ti evarūpā puggalā āsīvisabharitā viya vammikā appiyasīlā honti.
Evarūpānam dinnam na mahapphalam hoti, tasmā mā etesam
supesalakhettabhāvaṃ maññittha. Na hi jātīmantā saggaḍāyakā. Ye pana

jātimānādirahitā ariyā, tāni khattāni supesalāni, tesu dinnam mahapphalaṃ, te saggadāyakā hontīti.

Iti so mahāsatto punappunam kathente kujjhitvā: “Ayaṃ ativiya bahum vippalapati, kuhiṃ gatā ime dovārikā, nayimam caṇḍālam nīharantī” ti gāthamāha.

**8. Kvettha gatā upajotiyo ca, upajjhāyo atha vā gaṇḍakucchi,
Imassa daṇḍañca vadhañca datvā, gale gahetvā khalayātha jamman-ti.**

Tattha **kveththa gatā** ti imesu tīsu dvāresu ṭhapitā upajotiyo ca upajjhāyo ca gaṇḍakucchi cāti tayo dovārikā kuhiṃ gatā ti attho.

Te pi tassa vacanam sutvā vegenāgantvā vanditvā: “Kiṃ karoma devā” ti āhaṃsu. “Ayaṃ vo jammo caṇḍālo diṭṭho” ti? “Na passāma deva, kutoci āgatabhāvaṃ na jānāmā” ti. “Ko cesa māyākāro vā vijjādharo vā bhavissati, idāni kiṃ tiṭṭhathā” ti. “Kiṃ karoma devā” ti? “Imassa mukham-eva pothetvā bhindantā daṇḍaveḷupesikāhi piṭṭhicammaṃ uppāṭentā vadhañca datvā gale gahetvā etaṃ jammaṃ khalayātha, ito nīharathā” ti.

Mahāsatto tesu attano santikaṃ anāgatesveva uppatitvā ākāse ṭhito gāthamāha.

**9. Girim {4.383} nakhena khaṇasi, ayo dantehi khādasi,
Jātavedaṃ padahasi, yo isim paribhāsasī ti.**

Tattha **jātavedaṃ padahasi** ti aggim gilitum vāyamasi.

Imaṇca pana gātham vatvā mahāsatto passantasseva māṇavassa ca brāhmaṇaṇca ākāse pakkhandi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**10. Idam vatvāna mātango, isi saccaparakkamo,
Antalikkhasim pakkāmi, brāhmaṇaṇam udikkhatan-ti.**

Tattha **saccaparakkamo** ti sabhāvaparakkamo.

So pācīnadisābhimukho gantvā ekāya vīthiyā otarivā: “Padavaḷañjam paññāyatū” ti adhiṭṭhāya pācīnadvārasamīpe piṇḍāya caranto missakabhattaṃ samkaḍḍhitvā ekissam sālāyaṃ nisīditvā missakabhattaṃ paribhuñji. Nagaradevatā: “Ayaṃ amhākaṃ ayyam viheṭhetvā kathetī” ti asahamānā āgamimsu. Athassa jeṭṭhakayakkho maṇḍabyassa gīvaṃ gahetvā parivattesi, sesadevatā sesabrāhmaṇaṇam gīvaṃ gaṇhitvā parivattesuṃ. Bodhisatte muducittatāya pana: “Tassa putto” ti nam na mārenti, kevalam kilamenti yeva. Maṇḍabyassa sīsam parivattitvā piṭṭhipassābhimukham jātam, hatthapādā ujukā

thaddhāva aṭṭhaṃsu, akkhīni kālakatasseva parivattiṃsu. So thaddhasarīro va nipajji, sesabrāhmaṇā mukhena kheḷaṃ vamaṇṭā aparāparaṃ parivattanti. Māṇavā: “Ayye, puttassa te kiṃ jātan”-ti diṭṭhamaṅgalikāya ārocayiṃsu. Sā vegena gantvā puttaṃ disvā: “Kimetan”-ti vatvā gāthamāha.

**11. Āvellitaṃ piṭṭhito uttamaṅgaṃ, bāhuṃ pasāreti akammaneyyaṃ,
Setāni akkhīni yathā matassa, ko me imaṃ puttamakāsi evan-ti.**

Tattha {4.384} **āvellitan**-ti parivattitaṃ.

Athassā tasmim̐ ṭhāne ṭhitajano ārocetuṃ gāthamāha.

**12. Idhāgamā samaṇo dummaṇṣī, otallako paṃsupisācako,
Saṅkāracoḷaṃ paṭimuṇca kaṇṭhe, so te imaṃ puttamakāsi evan-ti.**

Sā taṃ sutvāva cintesi: “Aññassetam̐ balaṃ natthi, nissaṃsayam̐ mātaṅgapaṇḍito bhavissati, sampannamettābhāvano kho pana dhīro na ettakaṃ janam̐ kilamētvā gamissati, kataram̐ nu kho disaṃ gato bhavissatī” ti. Tato pucchantī gāthamāha.

**13. Katamaṃ disaṃ agamā bhūripaṇṇo, akkhātha me māṇavā etamatthaṃ,
Gantvāna taṃ paṭikaremu accayaṃ, appeva naṃ putta labhemu jīvitan-ti.**

Tattha **gantvānā** ti tassa santikaṃ gantvā. **Taṃ paṭikaremu accayan**-ti taṃ accayaṃ paṭikarissāma desessāma, khamāpessāma nanti. **Putta labhemu jīvitan**-ti appeva nāma puttassa jīvitaṃ labheyyāma.

Athassā tattha ṭhitā māṇavā kathentā gāthamāhaṃsu:

**14. Vehāyasam̐ agamā bhūripaṇṇo, pathaddhuno pannaraseva cando,
Api cā pi so purimadisam̐ agacchi, saccappaṭiṇṇo isi sādthurūpo ti.**

Tattha **pathaddhuno** ti ākāsapathasaṅkhātassa addhuno majjhe ṭhito pannarase cando viya. Api **cā pi so** ti apica kho pana so puratthimaṃ disaṃ gato.

Sā tesam̐ vacanam̐ sutvā: “Mama sāmikaṃ upadhāressāmī” ti suvaṇṇakalasaṃsuvaṇṇasarakāni gāhāpetvā dāsigaṇaparivutā tena padavaḷaṇjassa adhiṭṭhitatṭhānam̐ patvā tenānusārena gacchantī tasmim̐ pīṭhikāya nisīditvā bhuñjamāne tassa santikaṃ gantvā {4.385} vanditvā aṭṭhāsi. So taṃ disvā thokaṃ odanam̐ patte ṭhapesi. Diṭṭhamaṅgalikā suvaṇṇakalaseṇa tassa udakaṃ adāsi. So tattheva hatthaṃ dhovitvā mukhaṃ vikkhālesi. Atha naṃ sā: “Kena me puttassa so vippakāro kato” ti pucchantī gāthamāha.

**15. Āvellitaṃ piṭṭhito uttamaṅgaṃ, bāhuṃ pasāreti akammaneyyaṃ,
Setāni akkhīni yathā matassa, ko me imaṃ puttamakāsi evan-ti.**

Tato parā tesāṃ vacanapaṭivacanagāthā honti:

**16. Yakkhā have santi mahānubhāvā, anvāgatā isayo sādhurūpā,
Te duṭṭhacittaṃ kupitaṃ viditvā, yakkhā hi te puttamakāṃsu evaṃ.**

**17. Yakkhā ca me puttamakāṃsu evaṃ, tvaññeva me mā kuddho brahmacāri,
Tumheva pāde saraṇaṃ gatāsmi, anvāgatā puttasokena bhikkhu.**

**18. Tadeva hi etarahi ca mayhaṃ, manopadoso na mamatthi koci,
Putto ca te vedamadena matto, atthaṃ na jānāti adhicca vede.**

**19. Addhā have bhikkhu muhuttakena, sammuyhateva purisassa saññā,
Ekāparādhaṃ khamā bhūripaṇña, na paṇḍitā kodhabalā bhavantī ti.**

Tattha **yakkhā** ti nagarapariggāhakayakkhā. **Anvāgatā** ti anu āgatā, isayo sādhurūpā guṇasampannāti evaṃ jānamānā ti attho. **Te** ti te isiṇaṃ guṇaṃ ñatvā tava puttaṃ duṭṭhacittaṃ kupitacittaṃ viditvā. **Tvaññeva me** ti sace {4.386} yakkhā kupitā evamakāṃsu, karontu, devatā nāma pānīyauḷuṅkamattena santappetuṃ sakkā, tasmāhaṃ tesāṃ na bhāyāmi, kevalaṃ tvaññeva me puttassa mā kujjhi. **Anvāgatā** ti āgatāsmi. **Bhikkhū** ti mahāsattaṃ ālapantī puttassa jīvitadānaṃ yācati. **Tadeva hī** ti diṭṭhamaṅgalike tadā tava puttassa maṃ akkosanakāle ca mayhaṃ manopadoso natthi, etarahi ca tayi yācamānāya pi mama tasmimṃ manopadoso natthi yeva. **Vedamadenāti**: “Tayo vedā me uggahitā” ti madena. **Adhiccā** ti vede uggahetvā pi atthānatthaṃ na jānāti. **Muhuttakenā** ti yaṃ kiñci uggahetvā muhuttakeneva.

Evaṃ tāya khamāpiyamāno mahāsatto: “Tena hi etesaṃ yakkhānaṃ palāyanatthāya amatosadhaṃ dassāmī” ti vatvā gāthamāha.

**20. Idañca mayhaṃ uttiṭṭhapiṇḍaṃ, tava maṇḍabyo bhuñjatu appapañño,
Yakkhā ca te naṃ na viheṭṭhayeyyūṃ, putto ca te hessati so arogo ti.**

Tattha **uttiṭṭhapiṇḍaṃ**-ti ucchiṭṭhakapiṇḍaṃ, “ucchiṭṭhapiṇḍaṃ”-ti pi pāṭho.

Sā mahāsattassa vacanaṃ sutvā: “Detha, sāmi, amatosadhaṃ”-ti suvaṇṇasarakāṃ upanāmesi. Mahāsatto ucchiṭṭhakakaṇḍhikaṃ tattha āsiñcitvā: “Paṭhamaññeva ito upaḍḍhaṃ tava puttassa mukhe osiñcitvā sesaṃ cāṭiyaṃ udakena missetvā sesabrāhmaṇānaṃ mukhe osiñcehi, sabbe pi nirogā bhavissantī” ti vatvā uppatitvā himavantam-eva gato. Sā pi taṃ sarakāṃ sīsenādāya: “Amatosadhaṃ

me laddhan”-ti vadantī nivesanam gantvā paṭhamam puttassa mukhe kañjikam osiñci, yakkho palāyi. Itaro paṃsum puñchanto uṭṭhāya: “Amma kimetan”-ti āha. Tayā kataṃ tvam-eva jānissasi. Ehi, tāta, tava dakkhiṇeyyānam tesam vippekāram passāti. So te disvā vippeṭṭisārī ahosi. Atha {4.387} nam mātā: “Tāta maṇḍabya, tvaṃ bālo dānassa mahapphalaṭṭhānam na jānāsi, dakkhiṇeyyā nāma evarūpā na honti, mātaṅgapaṇḍitasadisāva honti, ito paṭṭhāya mā etesam dussīlānam dānamadāsi, sīlavantānam dehī” ti vatvā āha:

**21. Maṇḍabya bālosi parittapañño, yo puññakkhettānamakovidosi,
Mahakkasāvesu dadāsi dānam, kiliṭṭhakammesu asaṇṇatesu.**

**22. Jaṭā ca kesā ajinā nivatthā, jarūdapānamva mukham parūḷham,
Pajam imam passatha dummarūpam, na jaṭājinam tāyati appapañnam.**

**23. Yesam rāgo ca doso ca, avijjā ca virājītā,
Khīṇāsavā arahanto, tesu dinnam mahapphalan-ti.**

Tattha **mahakkasāvesū** ti mahākasāvesu mahantehi rāgakasāvādīhi samannāgatesu. **Jaṭā ca kesā** ti tāta maṇḍabya, tava dakkhiṇeyyesu ekaccānam kesā jaṭā katvā baddhā. **Ajinā nivatthā** ti sakhurāni ajinacammāni nivatthā. **Jarūdapānam vā** ti tiṇagahanena jiṇṇakūpo viya mukham dīghamassutāya parūḷham. **Pajam imam**-ti imam evarūpam anañjitamaṇḍitalūkhavesam pajam passatha. **Na jaṭājinan**-ti etaṃ jaṭājinam imam appapañnam pajam tāyitum na sakkoti, sīlapaññānatapokammāneva imesam sattānam paṭiṭṭhā honti. **Yesan**-ti yasmā yesam ete rajjanadussanamuyhanasabhāvā rāgādayo aṭṭhavatthukā ca avijjā virājītā vigatā, vigatattā yeva ca etesam kilesānam ye khīṇāsavā arahanto, tesu dinnam mahapphalam, tasmā tvaṃ, tāta, ito paṭṭhāya evarūpānam dussīlānam adatvā ye loke aṭṭhasamāpattilābhino pañcābhiññā dhammikasamaṇabrāhmaṇā ca paccekabuddhā ca santi, tesam dānam dehi. Ehi, tāta, tava kulūpake amatosadham pāyetvā aroge {4.388} karissāmāti vatvā ucchiṭṭhakañjikam gāhāpetvā udakacāṭiyam pakkhipitvā soḷasannam brāhmaṇasahassānam mukhesu āsiñcāpesi.

Ekeko paṃsum puñchanto va uṭṭhahi. Atha ne brāhmaṇā: “Imehi caṇḍālucchiṭṭhakam pītan”-ti abrahmaṇe karimsu. Te lajjitā bārāṇasito nikkhamitvā majjharaṭṭham gantvā majjharañño santike vasisu, maṇḍabyo pana tattheva vasi. Tadā vettavatīnagaram upanissāya vettavatīnadītīre jātimanto nāmeko brāhmaṇo pabbajito jātim nissāya mahantaṃ mānamakāsi. Mahāsatto: “Etassa mānam bhindissāmī” ti taṃ ṭhānam gantvā tassa santike

uparisote vāsaṃ kappesi. So ekadivasam dantakaṭṭham khāditvā: “Imaṃ dantakaṭṭham jātīmantassa jaṭāsu laggatū” ti adhiṭṭhāya nadiyaṃ pātesi. Taṃ tassa udakaṃ ācamantassa jaṭāsu laggi. So taṃ disvāva: “Nassa vasalā” ti vatvā: “Kuto ayaṃ kāḷakaṇṇī āgato, upadhāressāmi nan”-ti uddhamsoṭam gacchanto mahāsattam disvā: “Kimjātikosī” ti pucchi. “Caṇḍālosmī” ti. “Tayā nadiyā dantakaṭṭham pātitan”-ti? “Āma, mayā” ti. “Nassa, vasala, caṇḍāla kāḷakaṇṇi mā idha vasi, heṭṭhāsote vasāhī” ti vatvā heṭṭhāsote vasantena pi tena pātite dantakaṭṭhe paṭisoṭam āgantvā jaṭāsu laggante so: “Nassa vasala, sace idha vasissasi, sattame divase sattadhā muddhā phalissatī” ti āha.

Mahāsatto: “Sacāham etassa kujjhissāmi, sīlam me arakkhitaṃ bhavissati, upāyenevassa mānaṃ bhindissāmī” ti sattame divase sūriyuggamaṇaṃ nivāresi. Manussā ubbāḷhā jātīmantam tāpasam upasaṅkamitvā: “Bhante, tumhe sūriyuggamaṇaṃ na dethā” ti pucchimsu. So āha: “na me taṃ kammaṃ, nadītīre paneko caṇḍālo vasati, tassetam kammaṃ bhavissatī” ti. Manussā mahāsattam upasaṅkamitvā: “Tumhe, bhante, sūriyuggamaṇaṃ {4.389} na dethā” ti pucchimsu. “Āmāvuso” ti. “Kimkāraṇā” ti. “Tumhākaṃ kulūpako tāpaso maṃ niraparādham abhisa pi, tasmim āgantvā khamāpanatthāya mama pādesu patite sūriyaṃ vissajjessāmi” ti. Te gantvā taṃ kaḍḍhantā ānetvā mahāsattassa pādamūle nipajjāpetvā khamāpetvā āhaṃsu: “Sūriyaṃ vissajjetha bhante” ti. “Na sakkā vissajjetum, sacāham vissajjessāmi, imassa sattadhā muddhā phalissatī” ti. “Atha, bhante, kim karomā” ti? So: “Mattikāpiṇḍam āharathā” ti āharāpetvā: “Imaṃ tāpasassa sīse ṭhapetvā tāpasam otāretvā udaye ṭhapethā” ti ṭhapāpetvā sūriyaṃ vissajjesi. Sūriyarasmīhi pahaṭamatte mattikāpiṇḍo sattadhā bhijji, tāpaso udaye nimujji.

Mahāsatto taṃ dametvā: “Kahaṃ nu kho dāni soḷasa brāhmaṇasahassāni vasantī” ti upadhārento: “Majjharaṇṇo santike” ti ṇatvā: “Te damessāmī” ti iddhiyā gantvā nagarasāmaṇe otaritvā pattam ādāya nagare piṇḍāya cari. Brāhmaṇa taṃ disvā: “Ayaṃ idha ekaṃ dve divase vasanto pi amhe appatitṭhe karissatī” ti vegena gantvā: “Mahārāja, māyākāro eko vijjādharo coro āgato, gaṇhāpetha nan”-ti raṇṇo ārocesum. Rājā: “Sādhū” ti sampatṭicchi. Mahāsatto pi missakabhattam ādāya aññataram kuṭṭam nissāya pīṭhikāya nisinnā bhuñjati. Atha naṃ aññavihitakam āhāram paribhuñjamānam-eva raṇṇā pahitapurisā asinā gīvaṃ paharivā jīvitaṭṭhayaṃ pāpesum. So kālam katvā brahmaloke nibbatti. Imasmim kira jātake bodhisatto koṇḍadamako ahosi. So teneva paratantiyuttabhāvena jīvitaṭṭhayaṃ pāpuṇi. Devatā kujjhivā sakalam-eva

majjharatṭham uṇham kukkuḷavassam vassāpetvā ratṭham aratṭhamakamsu.
Tena vuttam:

**Upahacca manam majjho, mātaṅgasmim yasassine,
Sapārisajjo ucchinno, majjhāraṇṇam tadā ahū ti. (Ja. 530.28).**

Satthā {4.390} imam dhammadesanam āharitvā: “Na idāneva, pubbe pi udeno pabbajite viheṭhesiyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā maṇḍabyo udeno ahosi, mātaṅgapaṇḍito pana aham-eva ahosin”-ti.

Mātaṅgajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 498 Cittasambhūtajātakavaṇṇanā

Sabham narānam saphalam suciṇṇan-ti idam satthā jetavane viharanto āyasmato mahākassapassa piyasamvāse dve saddhivihārike bhikkhū ārabha kathesi. Te kira aññamaññam appaṭivibhattabhogā paramavissāsikā ahesum, piṇḍāya carantā pi ekato va gacchanti, ekato va āgacchanti, vinā bhavitum na sakkonti. Dhammasabhāyam bhikkhū tesam yeva vissāsam vaṇṇayamānā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyam, bhikkhave, imesam ekasmim attabhāve vissāsikattam, porāṇakapaṇḍitā tīṇi cattāri bhavantarāni gacchantā pi mittabhāvam na vijahimsuyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte avantiraṭṭhe ujjeniyam avantimahārājā nāma rajjam kāresi. Tadā ujjeniyā bahi caṇḍālagāmakā ahosi. Mahāsatto tattha nibbatti, aparo pi satto tasseva mātucchāputto hutvā nibbatti. Tesu eko citto nāma ahosi, eko sambhūto nāma. Te ubho pi vayappattā caṇḍālavamśadhovanam nāma sippam uggaṇhitvā ekadivasam: “Ujjenīnagaradvāre sippam dassessāmā” ti eko uttaradvāre sippam dassesi, eko pācīnadvāre. Tasmiṇca nagare dve diṭṭhamaṅgalikāyo ahesum, ekā seṭṭhidhītā, ekā purohitadhītā. Tā bahukhādanīyabhojanīyamālāgandhādīni gāhāpetvā: “Uyyānakīlam kīḷissāmā” ti ekā uttaradvārena nikkhami, ekā pācīnadvārena. Tā te caṇḍālaputte sippam dassente disvā: “Ke ete” ti pucchitvā: “Caṇḍālaputtā” ti sutvā: “Apassitabbayuttakam vata passimhā” ti gandhodakena {4.391} akkhīni dhovitvā nivattimsu. Mahājano: “Are duṭṭhacaṇḍāla, tumhe nissāya mayam amūlakāni surābhaddādīni na labhimhā” ti te ubho pi bhātike pothetvā anayabyasanam pāpesi.

Te paṭiladdhasaññā uṭṭhāya aññamaññassa santikaṃ gacchantā ekasmiṃ ṭhāne samāgantvā aññamaññassa taṃ dukkhuppattiṃ ārocetvā roditvā paridevitvā: “Kinti karissāmā” ti mantetvā: “Imaṃ amhākaṃ jātiṃ nissāya dukkhaṃ uppannaṃ, caṇḍālakammaṃ kātuṃ na sakkhissāma, jātiṃ paṭicchādetvā brāhmaṇamaṇavavaṇṇena takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhissāmā” ti sannitṭhānaṃ katvā tattha gantvā dhammantevāsikā hutvā disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ paṭṭhapesuṃ. Jambudīpatale: “Dve kira caṇḍālā jātiṃ paṭicchādetvā sippaṃ uggaṇhantī” ti sūyittha. Tesu cittapaṇḍitassa sippaṃ niṭṭhitaṃ, sambhūtaṃ na tāva niṭṭhāti.

Athekadivasaraṃ eko gāmaṃ vāsī: “Brāhmaṇavācanakaṃ karissāmī” ti ācariyaṃ nimantesi. Tam-eva rattiṃ devo vassitvā magge kandarādīni pūresi. Ācariyo pāto va cittapaṇḍitaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, ahaṃ gantuṃ na sakkhissāmi, tvaṃ māṇavehi saddhiṃ gantā maṅgalaṃ vatvā tumhehi laddhaṃ bhuñjitvā amhehi laddhaṃ āharā” ti pesesi. So: “Sādhū” ti māṇavake gahetvā gato. Yāva māṇavā nhāyanti ceva mukhāni ca dhovanti, tāva manussa pāyāsāṃ vaḍḍhetvā nibbātūti ṭhapesuṃ. Māṇavā tasmim anibbute yeva āgantvā nisīdiṃsu. Manussa dakkhiṇodakaṃ datvā tesaṃ purato pātiyo ṭhapesuṃ. Sambhūto luddhadhātuko viya hutvā: “Sītaḷo” ti saññāya pāyāsapiṇḍaṃ ukkhipitvā mukhe ṭhapesi, so tassa ādittaayogūlo viya mukhaṃ dahi. So kampamāno satim anupaṭṭhāpetvā cittapaṇḍitaṃ oloketvā caṇḍālabhāsāya eva: “Khaḷu khaḷū” ti āha. {4.392} So pi tatheva satim anupaṭṭhāpetvā caṇḍālabhāsāya eva: “Niggala niggala” ti āha. Māṇavā aññamaññaṃ oloketvā: “Kiṃ bhāsā nāmesā” ti vadiṃsu. Cittapaṇḍito maṅgalaṃ abhāsi. Māṇavā bahi nikkhamitvā vaggavaggā hutvā tattha tattha nisīditvā bhāsāṃ sodhentā: “Caṇḍālabhāsā” ti ṇatvā: “Are duṭṭhacaṇḍālā, ettaṃ kālāṃ ‘brāhmaṇāmhā’ ti vatvā vañcayitthā” ti ubho pi te pothayimṃsu. Atheke sappuriso: “Apethā” ti vāretvā: “Ayaṃ tumhākaṃ jātiyā doso, gacchatha katthaci dese va pabbajitvā jīvathā” ti te ubho uyyojesi. Māṇavā tesaṃ caṇḍālabhāvaṃ ācariyassa ārocesuṃ.

Te pi araṇñaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā na cirasseva tato cavitvā nerañjarāya tīre migiyā kucchismiṃ nibbattimṃsu. Te mātukucchito nikkhantakālato paṭṭhāya ekato va vicaranti, vinā bhavituṃ na sakkonti. Te ekadivasaraṃ gocaraṃ gahetvā ekasmiṃ rukkhamaḷe sīsena sīsaraṃ, siṅgena siṅgaṃ, tuṇḍena tuṇḍaṃ allīyāpetvā romanthayamāne ṭhite disvā eko luddako sattiṃ khipitvā ekappahāreneva jīvitā voropesi. Tato cavitvā nammadānādītīre ukkusayoniyaṃ nibbattimṃsu. Tatrā pi vuddhippatte gocaraṃ gahetvā sīsena

sīsaṃ, tuṇḍena tuṇḍaṃ allīyāpetvā ʈhite disvā eko yaṭṭhiluddako ekappahāreṇeva bandhitvā vadhi. Tato pana cavitvā cittapaṇḍito kosambiyā purohitassa putto hutvā nibbatti. Sambhūtapapaṇḍito uttarapañcālaraṇṇo putto hutvā nibbatti. Te nāmaggaḥaṇadivasato paṭṭhāya attano jātiṃ anussariṃsu. Tesu sambhūtapapaṇḍito niraṇṭaraṃ sarituṃ asakkonto catutthaṃ caṇḍālajātim-eva anussarati, cittapaṇḍito paṭipāṭiyā catasso pi jātiyo. So soḷasavassakāle nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā {4.393} jhānābhīṇṇaṃ nibbattetvā jhānasukheṇa vītināmento vasi. Sambhūtapapaṇḍito pi pitu accayena chattaṃ ussāpetvā chattaṃaṅgaladivase yeva mahājanamajjhe maṅgalagītaṃ katvā udānavasena dve gāthā abhāsi. Taṃ sutvā: “Amhākaṃ raṇṇo maṅgalagītaṃ”-ti orodhā pi gandhabbā pi tam-eva gītaṃ gāyanti. Anukkameneva: “Raṇṇo piyagītaṃ”-ti sabbe pi nagaravāsino manussā tam-eva gāyanti.

Cittapaṇḍito pi himavantapadesa vasanto yeva: “Kiṃ nu kho mama bhātikena sambhūtena chattaṃ laddhaṃ, udāhu na vā” ti upadhārento laddhabhāvaṃ ṇatvā: “Navarajjaṃ tāva idāni gantvā pi bodhetuṃ na sakkhissāmi, mahallakakāle naṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ kathetvā pabbājessāmi” ti cintetvā paṇṇāsa vassāni agantvā raṇṇo puttadhītāhi vaḍḍhitakāle iddhiyā gantvā uyyāne otaritvā maṅgalasilāpaṭṭe suvaṇṇapaṭimā viya nisīdi. Tasmim̐ khaṇe eko dārako taṃ gītaṃ gāyanto dārūni uddharati. Cittapaṇḍito taṃ pakkosi. So āgantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ āha: “tvaṃ pāto va paṭṭhāya imam-eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aṇṇaṃ na jānāsī” ti. “Bhante, aṇṇāni pi bahūni jānāmi, imāni pana dve raṇṇo piyagītāni, tasmā imāneva gāyāmī” ti. “Atthi pana raṇṇo gītassa paṭigītaṃ gāyanto” ti? “Natthi bhante” ti. “Sakkhissasi pana tvaṃ paṭigītaṃ gāyitun”-ti? “Jānanto sakkhissāmi” ti. “Tena hi tvaṃ raṇṇā dvīsu gītesu gāyitesu idaṃ tatiyaṃ katvā gāyassū” ti gītaṃdatvā: “Gantvā raṇṇo santike gāyissasi, rājā te pasāditvā mahantaṃ issariyaṃ dassatī” ti uyyojesi.

So sīghaṃ mātu santikaṃ gantvā attānaṃ alaṅkārapetvā rājadvāraṃ gantvā: “Eko kira dārako tumhehi saddhiṃ paṭigītaṃ gāyissatī” ti raṇṇo ārocāpetvā: “Āgacchatū” ti vutte gantvā vanditvā: “Tvaṃ kira, tāta, paṭigītaṃ gāyissatī” ti {4.394} puṭṭho: “Āma, deva, sabbaṃ rājapariṣaṃ sannipātethā” ti sannipatitāya pariṣāya rājānaṃ āha: “Tumhe tāva, deva, tumhākaṃ gītaṃ gāyatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmi” ti. Rājā gāthādvayamāha:

**1. Sabbaṃ narānaṃ saphalaṃ suciṇṇaṃ, na kammunā kiñcana moghamatthi,
Passāmi sambhūtaṃ mahānubhāvaṃ, sakammunā puññaphalūpapannaṃ.**

**2. Sabbaṃ narānaṃ saphalaṃ suciṇṇaṃ, na kammunā kiñcana moghamatthi,
Kaccinnu cittassa pi evamevaṃ, iddho mano tassa yathā pi mayhan-ti.**

Tattha **na kammunā kiñcana moghamatthī** ti sukatadukkaṭṭesu kammesu kiñcana ekakammam-pi moghaṃ nāma natthi, nipphalaṃ na hoti, vipākaṃ datvāva nassatīti aparāpariyavedanīyakammaṃ sandhāyāha. **Sambhūtan**-ti attānaṃ vadati, passāmahaṃ āyasmantaṃ sambhūtaṃ sakena kammena puññaphalūpapannaṃ, sakammaṃ nissāya puññaphalena upapannaṃ taṃ passāmī ti attho. **Kaccinnu cittassapī** ti mayaṇhi dve pi janā ekato hutvā na ciraṃ sīlaṃ rakkhimha, ahaṃ tāva tassa phalena mahantaṃ yasaṃ patto, kacci nu kho me bhātikassa cittassa pi evam-eva mano iddho samiddhoti.

Tassa gītavasāne dārako gāyanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Sabbaṃ narānaṃ saphalaṃ suciṇṇaṃ, na kammunā kiñcana moghamatthi,
Cittam-pi jānāhi tatheva deva, iddho mano tassa yathā pi tuyhan-ti.**

Taṃ sutvā rājā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Bhavaṃ nu citto sutamaññaṭo te, udāhu te koci naṃ etadakkhā,
Gāthā sugītā na mamaṭthi kaṅkhā, dadāmi te gāmavaraṃ satañcā ti.**

Tattha {4.395} **sutamaññaṭo te** ti ahaṃ sambhūtassa bhātā citto nāmāti vadantassa cittasseva nu te santikā sutanti attho. **Koci nan**-ti udāhu mayā sambhūtassa rañño bhātā citto diṭṭhoti koci te etamatthaṃ ācikkhi. **Sugītā** ti sabbathā pi ayaṃ gāthā sugītā, natthettha mama kaṅkhā. **Gāmavaraṃ satañcā** ti gāmavarānaṃ te sataṃ dadāmīti vadati.

Tato dārako pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Na cāhaṃ citto sutamaññaṭo me, isī ca me etamatthaṃ asaṃsi,
Gantvāna rañño paṭigāhi gāthaṃ, api te varaṃ attamano dadeyyā ti.**

Tattha **etamatthan**-ti tumhākaṃ uyyāne nisinno eko isi mayhaṃ etamatthaṃ ācikkhi.

Taṃ sutvā rājā: “So mama bhātā citto bhavissati, idāneva naṃ gantvā passissāmī” ti purise āṇāpento gāthādvayamāha:

**6. Yojetu ve rājarathe, sukate cittasibbane,
Kaccaṃ nāgānaṃ bandhatha, gīveyyaṃ paṭimuñcatha.**

**7. Āhaññantu bherimudiṅgasaṅkhe, sīghāni yānāni ca yojayantu,
Ajjevahaṃ assamaṃ taṃ gamissaṃ, yattheva dakkhissamisiṃ nisinnan-ti.**

Tattha **āhaññantū** ti āhanantu. **Assamaṃ tan**-ti taṃ assamaṃ.

So evaṃ vatvā rathaṃ abhiruyha sīghaṃ gantvā uyyānadvāre rathaṃ ṭhapetvā
cittapaṇḍitaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisinno tuṭṭhamānaso
aṭṭhamāṃ gāthamāha.

**8. Suladdhalābho vata me ahosi, gāthā sugītā parisāya majjhe,
Svāhaṃ isiṃ sīlavatūpapannaṃ, disvā patīto sumanohamasmī ti.**

Tassattho {4.396}: suladdhalābho vata mayhaṃ chattamaṅgaladivase parisāya
majjhe gītagāthā sugītāva ahosi, svāhaṃ ajja sīlavatasampannaṃ isiṃ disvā
pītisomanassappatto jātoti.

So cittapaṇḍitassa diṭṭhakālato paṭṭhāya somanassappatto: “Bhātikassa me
pallaṅkaṃ attharathā” ti ādīni āṇāpento navamaṃ gāthamāha.

**9. Āsanaṃ udakaṃ pajjaṃ, paṭiggaṇhātu no bhavaṃ,
Agghe bhavantaṃ pucchāma, agghaṃ kurutu no bhavan-ti.**

Tattha **agghe** ti atithino dātabbayuttakasmīṃ agghe bhavantaṃ āpucchāma.
Kurutu no ti imaṃ no agghaṃ bhavaṃ paṭiggaṇhātu.

Evaṃ madhurapaṭisaṅthāraṃ katvā rajjaṃ majjhe bhinditvā dento itaraṃ
gāthamāha.

**10. Rammaṇa te āvasathaṃ karontu, nārīgaṇehi paricārayassu,
Karoḥi okāsamanuggahāya, ubho pimaṃ issariyaṃ karomā ti.**

Tattha **imaṃ issariyan**-ti kapilaraṭṭhe uttarapañcālanagare rajjaṃ majjhe
bhinditvā dve pi janā karoma anubhavāma.

Tassa taṃ vacanaṃ sutvā cittapaṇḍito dhammaṃ desento cha gāthā abhāsi:

**11. Disvā phalaṃ duccharitassa rāja, attho suciṇṇassa mahāvīpākāṃ,
Attānam-eva paṭisaṃyamissaṃ, na patthaye putta pasuṃ dhanāṃ vā.**

**12. Dasevimā vassadasā, maccānaṃ idha jīvitaṃ,
Apattaññeva taṃ odhiṃ, naḷo chinno va sussati.**

**13. Tattha kā nandi kā khiḍḍā, kā ratī kā dhanesanā,
Kiṃ me puttehi dārehi, rāja muttosmi bandhanā.**

**14. Sohaṃ evaṃ pajānāmi, maccu me nappamajjati,
Antakenādhīpannassa, kā ratī kā dhanesanā.**

15. Jāti {4.397} **narānaṃ adhamā janinda, caṇḍālayoni dvipadākaniṭṭhā,
Sakehi kammehi supāpakehi, caṇḍālagabbhe avasimha pubbe.**

**16. Caṇḍālāhumha avantīsu, migā nerañjaraṃ pati,
Ukkusā nammadātīre, tyajja brāhmaṇakhattiyā ti.**

Tattha **duccaritassā** ti mahārāja, tvaṃ sucaritasseva phalaṃ jānāsi, ahaṃ pana duccaritassa pi phalaṃ passāmi yeva. Mayañhi ubho duccaritassa phalena ito catutthe attabhāve caṇḍālayoniyāṃ nibbattā. Tattha na ciraṃ sīlaṃ rakkhivā tassa phalena tvaṃ khattiyakule nibbatto, ahaṃ brāhmaṇakule, evāhaṃ duccaritassa ca phalaṃ suciṇṇassa ca mahāvīpākāṃ disvā attānaṃ-eva sīlasaṃyamena paṭisaṃyamissaṃ, puttāṃ vā pasuṃ vā dhanāṃ vā na patthemī.

Dasevimā vassadasā ti mahārāja, mandadasakāṃ khiḍḍādasakāṃ vaṇṇadasakāṃ baladasakāṃ paññādasakāṃ hānidasakāṃ pabbhāradasakāṃ vaṅkadasakāṃ momūhadasakāṃ sayanadasakanti imesañhi dasannaṃ dasakānaṃ vasena daseva vassadasā imesaṃ maccānaṃ idha manussaloke jīvitaṃ. Tayidaṃ na niyameṇa sabbā eva etā dasā pāpuṇāti, atha kho appattaññeva taṃ odhiṃ naḷo chinno va sussati. Ye pi sakalaṃ vassasataṃ jīvanti, tesam-pi mandadasake pavattā rūpārūpadhammā vicchinditvā ātape khittanaḷo viya tattheva sussanti antaradhāyanti, taṃ odhiṃ atikkamitvā khiḍḍādasakāṃ na pāpuṇanti, tathā khiṭṭādasakādīsu pavattā vaṇṇadasakādīni.

Tatthā ti tasmīṃ evaṃ sussamāne jīvite kā pañca kāmaguṇe nissāya abhinandī, kā kāyakīḷādivasena khiḍḍā, kā somanassavasena ratī, kā dhanesanā, kiṃ me puttehi, kiṃ dārehi, muttosmi tamhā puttadārabandhanā ti attho. **Antakenādhīpannassā** ti jīvitantakarena maccunā abhibhūtaṃ.

Dvipadākaniṭṭhā ti dvipadānaṃ antare lāmakā. **Avasimhā** ti dve pi mayāṃ vasimha.

Caṇḍālāhumhā ti mahārāja, ito pubbe catutthaṃ jātīm avantiraṭṭhe ujjeninagare caṇḍālā ahumha, tato cavitvā nerañjarāya nadiyā tīre ubho pi migā ahumha. Tattha dve pi amhe ekasmiṃ rukkhamaḷe aññaṃaññaṃ nissāya ṭhite eko luddako ekeneva sattipahārena jīvītā voropesi, tato cavitvā nammadānadītīre kurarā ahumha. Tatrā pi no nissāya ṭhite eko nesādo ekappahāreneva bandhitvā jīvitaṃ pāpesi, tato cavitvā te {4.398}

mayam aṇṇa brāhmaṇakhattiyā jātā. Aham kosambiyam brāhmaṇakule
nibbatto, tvaṃ idha rājā jātoti.

Evamassa atīte lāmakajātiyo pakāsetvā idāni imissā pi jātiyā
āyusaṅkhārapparittatam dassetvā puññesu ussāham janento catasso gāthā abhāsi:

**17. Upanīyati jīvitamappamāyu, jarūpanītassa na santi tāṇā,
Karoḥi pañcāla mameta vākyam, mākāsi kammāni dukkhudrayāni.**

**18. Upanīyati jīvitamappamāyu, jarūpanītassa na santi tāṇā,
Karoḥi pañcāla mameta vākyam, mākāsi kammāni dukkhapphalāni.**

**19. Upanīyati jīvitamappamāyu, jarūpanītassa na santi tāṇā,
Karoḥi pañcāla mameta vākyam, mākāsi kammāni rajassirāni.**

**20. Upanīyati jīvitamappamāyu, vaṇṇam jarā hanti narassa jīyyato,
Karoḥi pañcāla mameta vākyam, mākāsi kammam nirayūpapattiyā ti.**

Tattha **upanīyati** ti mahārāja, idaṃ jīvitam maraṇam upagacchati. Idañhi
imesam sattānam appamāyu sarasaparittatāya pi tītiparittatāya pi
parittakam, sūriyuggamane tiṇagge ussāvabindusadisam. **Na santi tāṇā** ti na
hi jarāya maraṇam upanītassa puttādayo tāṇā nāma honti. **Mameta vākyan**-ti
mama etaṃ vacanam. **Mākāsi** ti mā rūpādikāmaguṇahetu pamādam āpajjitvā
nirayādīsu dukkhavaḍḍhanāni kammāni kari. **Dukkhapphalāni** ti
dukkhavipākāni. **Rajassirāni** ti kilesarajena okiṇṇasīsāni. **Vaṇṇan**-ti
jīramānassa narassa sarīravaṇṇam jarā hanti. **Nirayūpapattiyā** ti nirassāde
niraye uppajjanatthāya.

Evam {4.399} mahāsatte kathente rājā tussitvā tisso gāthā abhāsi:

**21. Addhā hi saccam vacanam tavetam, yathā isi bhāsasi evametaṃ,
Kāmā ca me santi anapparūpā, te duccajā mādisakena bhikkhu.**

**22. Nāgo yathā paṅkamajjhe byasanno, passam thalam nābhisambhoti gantum,
Evampaham kāmapaṅke byasanno, na bhikkhuno maggamanubbajāmi.**

**23. Yathā pi mātā ca pitā ca puttam, anusāsare kinti sukhī bhaveyya,
Evam-pi mam tvaṃ anusāsa bhante, yathā ciram pecca sukhī bhaveyyan-ti.**

Tattha **anapparūpā** ti aparittajātikā bahū aparimitā. **Te duccajā mādisakenā**
ti bhātika, tvaṃ kilese pahāya tītho, aham pana kāmapaṅke nimuggo, tasmā
mādisakena te kāmā duccajā. **“Nāgo yathā”** ti iminā attano kāmapaṅke
nimuggabhāvassa upamam dasseti. Tattha **byasanno** ti visanno anupavīttho
ayam-eva vā pātho. **Maggan**-ti tumhākam ovādānusāsanīmaggam

nānubbaḷāmi pabbajitum na sakkomi, idheva pana me ṭhitassa ovādam dethāti. **Anusāsare** ti anusāsanti.

Atha naṃ mahāsatto āha:

**24. No ce tuvaṃ ussahase janinda, kāme ime mānusake pahātum,
Dhammiṃ baliṃ paṭṭhapayassu rāja, adhammakāro tava māhu raṭṭhe.**

**25. Dūtā vidhāvantu disā catasso, nimantakā samaṇabrāhmaṇānaṃ,
Te annapānena upaṭṭhahassu, vatthena senāsanapaccayena ca.**

**26. Annena {4.400} pānena pasannacitto, santappaya samaṇabrāhmaṇe ca,
Datvā ca bhutvā ca yathānubhāvaṃ, anindito saggamupehi ṭhānaṃ.**

**27. Sace ca taṃ rāja mado saheyya, nārīgaṇehi paricārayantaṃ,
Imam-eva gāthaṃ manasī karohi, bhāsesi cenam parisāya majjhe.**

**28. Abbhokāsasayo jantu, vajantyā khīrapāyito,
Parikiṇṇo suvānehi, svājja rājāti vuccatī ti.**

Tattha **ussahase** ti ussahasi. **Dhammiṃ baliṃ**-ti dhammena samena anatirittam baliṃ gaṇhā ti attho. **Adhammakāro** ti porāṇakarājūhi ṭhapitam vinicchayadhammam bhinditvā pavattā adhammakariyā. **Nimantakā** ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe nimantetvā pakkosakā. **Yathānubhāvan**-ti yathābalaṃ yathāsattim. **Imam-eva gāthan**-ti idāni vattabbaṃ sandhāyāha. Tatrāyaṃ adhippāyo: “mahārāja, sace taṃ mado abhibhaveyya, sace te nārīgaṇaparivutassa rūpādayo vā kāmaguṇe rajjasukhaṃ vā ārabha māno uppajjeyya, athevaṃ cinteyyāsi ‘aham pure caṇḍālayoniyam nibbatto channassa tiṇakuṭimattassa pi abhāvā abbhokāsasayo ahoṣim, tadā hi me mātā caṇḍālī araṇṇam dārupaṇṇādīnaṃ atthāya gacchantī maṃ kukkuragaṇassa majjhe abbhokāse nipajjāpetvā attano khīraṃ pāyetvā gacchati, sohaṃ kukkurehi parivārito tehi yeva saddhim sunakhiyā khīraṃ pivitvā vaḍḍhito, evaṃ nīcajacco hutvā ajja rājā nāma jāto’ ti. ‘Iti kho, tvaṃ mahārāja, iminā atthena attānaṃ ovaḍanto yo so pubbe abbhokāsasayo jantu araṇṇe vajantiyā caṇḍāliyaṃ ito cito ca anusaṇcarantiyā sunakhiyā ca khīraṃ pāyito sunakhehi parikiṇṇo vaḍḍhito, so ajja rājāti vuccatī’ ti imaṃ gāthaṃ bhāseyyāsi” ti.

Evaṃ mahāsatto tassa ovādam datvā: “Dinno te mayā ovādo, idāni tvaṃ pabbaja vā mā vā, attanāva attano kammaṣṣa vipākaṃ paṭisevissatī” ti vatvā ākāse uppatitvā tassa matthake pādarajaṃ pātentō himavantam-eva gato. Rājā pi taṃ disvā {4.401} uppannasamvego jeṭṭhaputtassa rajjaṃ datvā balakāyaṃ nivattetvā himavantābhimukho pāyāsi. Mahāsatto tassāgamaṇaṃ ṇatvā isigaṇaparivuto

āgantvā taṃ ādāya gantvā pabbājetvā kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhi. So jhānābhīṇṇaṃ nibbattesi. Iti te ubho pi brahmalokūpagā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā tīṇi cattāri bhavantarāni gacchantā pi daḷhavissāsāva ahesuṃ”-ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā sambhūtaṇḍito ānando ahosi, cittaṇḍito pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Cittasambhūtajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 499 Sivijātakavaṇṇanā

Dūre apassam̐ therovā ti idaṃ satthā jetavane viharanto asadisadānaṃ ārabha kathesi. Taṃ aṭṭhakanipāte **sivijātake** (Ja. 499) vitthāritam-eva.

Ekasmiṃ kira samaye Rājagahe Sāvatthiyaṃ Sākeṭe Kosambiyaṃ Bārāṇasiyaṃ Bhagavato paṭipāṭibhattaṃ nāma uppannaṃ, tattheke: “Ahaṃ sataṃ vissajjetvā, dānaṃ dassāmī” ti, paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Añño: “Ahaṃ dve satāni.” Añño: “Ahaṃ pañca satāni.” Añño: “Ahaṃ sahaṣsaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve sahaṣsāni.” Añño: “Ahaṃ pañca, dasa, vīsati, pañṇāsāṃ.” Añño: “Ahaṃ sataṣaṣsaṃ.” Añño: “Ahaṃ dve sataṣaṣsāni vissajjetvā dānaṃ dassāmī,” ti paṇṇaṃ likhitvā vihāradvāre bandhi. Janapadacārikaṃ carantaṃ-pi okāsaṃ labhivā: “Dānaṃ dassāmī,” ti sakaṭāni pūretvā, mahājano anubandhi yeva. Yathāha: “Tena kho pana samayena jānapadā manussā bahuṃ loṇaṃ-pi telam-pi taṇḍulam-pi khādanīyaṃ-pi sakaṭesu āropetvā, Bhagavato piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti: ‘Yattha paṭipāṭiṃ labhissāma, tattha bhattaṃ karissāma’ ti, evaṃ aññāni pi Khandhake ca Vinaye ca bahūni vatthūni veditabbāni.

Asadisadāne panesa lābho matthakaṃ patto. Ekasmiṃ kira samaye bhagavati janapadacārikaṃ caritvā jetavanaṃ sampatte rājā nimantetvā dānaṃ adāsi. Dutiyadivase nāgarā adāsu. Puna tesaṃ dānato atirekaṃ rājā, tassa dānato atirekaṃ nāgarāti evaṃ bahūsu divasesu gatesu rājā cintesi: “ime nāgarā divase divase atirekataraṃ karonti, pathavissaro pana rājā nāgarehi dāne parājītoti garahā bhavissatī”ti. Athassa mallikā upāyaṃ ācikkhi. So rājagaṇe sālakalyāṇipadarehi maṇḍapaṃ kāretvā taṃ nīluppalehi chādetvā pañca āsanasatāni pañṇāpetvā pañca hatthisatāni āsanānaṃ pacchābhāge ṭhapetvā ekekena hatthinā ekekassa bhikkhuno setacchattaṃ dhārāpesi. Dvinnāṃ

dvinnam āsanānam antare sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā ekekā khattiyadhītā catujjātiyagandham pisati. Niṭṭhitam niṭṭhitam majjhaṭṭhāne gandhambāṇe pakkhipati, tam aparā khattiyadhītā nīluppalahatthakena samparivatteti. Evam ekekassa bhikkhuno tisso tisso khattiyadhītaro parivārā, aparā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā itthī tālavaṇṇam gahetvā bījati, aññā dhamakaraṇam gahetvā udakam parissāveti, aññā pattato udakam harati. Bhagavato cattāri anagghāni ahesum. Pādakathalikā ādhārako apassenaphalakam chattapādamaṇṭi imāni cattāri anagghāni ahesum. Saṅghanavakassa deyyadhammo satasahassam agghati.

Tadā pana rājā sattame divase sabbaparikkhāre datvā anumodanam yāci, satthā akatvāva pakkāmi. Rājā bhuttaṭpātarāso vihāram gantvā: “Kasmā, bhante, anumodanam na karitthā” ti āha. Satthā: “Aparisuddhā, mahārāja, parisā” ti vatvā:

**“Na ve kadariyā devalokam vajanti,
Bālā have nappasaṃsanti dānam;
Dhīro ca dānam anumodamāno,
Teneva so hoti sukhī parattha.”**¹²

gāthāya dhammam desesi. Rājā pasīditvā satasahassagghanakena sīveyyakena uttarāsaṅgena tathāgatam pūjetvā nagaram pāvisi. Punadivase dhammasabhāyam katham samuṭṭhāpesum: “Āvuso, kosalarājā asadisadānam datvā tādisena pi dānena atitto dasabalena dhamme desite puna satasahassagghanakam sīveyyakavattham adāsi, yāva atitto vata āvuso dānena rājā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā ‘imāya nāmā’ ti vutte: “Bhikkhave, bāhirabhaṇḍam nāma sudinam, porāṇakapaṇḍitā sakalajambudīpam unnaṅgalam katvā devasikam chasatasahassapariccāgena dānam dadamānā pi bāhiradānena atittā ‘piyassa dātā piyam labhatī’ ti sampattayācakānam akkhīni uppāṭetvā adamsuyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte sivratthe ariṭṭhapuranagare sivimahārāje rajjam kārente mahāsatto tassa putto hutvā nibbatti, “sivikumāro” tissa nāmam karimsu. So vayappatto takkasilam gantvā uggahitasippo {4.402} āgantvā pitu sippam dassetvā uparajjam

¹² *Dhammapada*, 177. [Only the first line is quoted in the text.]

labhitvā aparabhāge pitu accayena rājā hutvā agatigamanam pahāya dasa
rājadhamme akopetvā dhammena rajjam kāretvā catūsu dvāresu nagaramajjhe
nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā devasikam
chasatasahassapariccāgena mahādānam pavattesi. Aṭṭhamiyam cātuddasiyam
pannarasiyañca niccam dānasālam gantvā dānam olokesi. So ekadā
puṇṇamadivase pāto va samussitasetacchatte rājapallanke nisinno attanā
dinnadānam āvajjento bāhiravatthum attanā adinnam nāma adisvā: “Mayā
bāhiravatthu adinnam nāma natthi, na mam bāhiradānam toseti, aham
ajjhattikadānam dātukāmo, aho vata ajja mama dānasālam gatakāle kocideva
yācako bāhiravatthum ayācitvā ajjhattikassa nāmam gaṇheyya, sace hi me koci
hadayamaṁsassa nāmam gaṇheyya, kaṇayena uram paharivā pasannaudakato
sanālam padumam uddharanto viya lohitaḥbanduni paggharantaṁ hadayam
nīharitvā dassāmi. Sace sarīramaṁsassa nāmam gaṇheyya,
avalekhanasatthakena telasiṅgam likhanto viya sarīramaṁsam otāretvā
dassāmi. Sace lohitaṁ nāmam gaṇheyya, yantamukhe pakkhanditvā upanītaṁ
bhājanam pūretvā lohitaṁ dassāmi. Sace vā pana koci ‘gehe me kammam
nappavattati, gehe me dāsakammam karohī’ ti vadeyya, rājavesam apanetvā
bahi ṭhatvā attānam sāvetvā dāsakammam karissāmi. Sace me koci akkhino
nāmam gaṇheyya, tālamiñjam nīharanto viya akkhīni uppāṭetvā dassāmī” ti
cintesi.

Iti so:

Yamkiñci mānusaṁ dānam, adinnam me na vijjati,

Yo pi yāceyya maṁ cakkhum, dadeyyam avikampito ti. (Cp. 1.52).

Cintetvā soḷasahi gandhodakaghaṭehi nhāyitvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito
nānaggarasabhojanam bhuñjitvā alaṅkatahatthikkhandhavaragato {4.403}
dānaggaṁ agamāsi. Sakko tassa ajjhāsayaṁ viditvā: “Sivirājā ‘ajja
sampattayācakānam cakkhūni uppāṭetvā dassāmī’ ti cintesi, sakkhissati nu kho
dātum, udāhu no” ti tassa vimaṁsanatthāya jarāpatto andhabrāhmaṇo viya
hutvā rañño dānaggagamanakāle ekasmiṁ unnatappadese hattham pasāretvā
rājānam jayāpetvā aṭṭhāsi. Rājā tadabhimukham vāraṇam pesetvā: “Brāhmaṇa,
kiṁ vadesi” ti pucchi. Atha naṁ sakko: “Mahārāja, tava dānajjhāsayaṁ nissāya
samuggatena kittighosena sakalalokasannivāso nirantaram phuṭo, aham andho,
tvaṁ dvicakkhuko” ti vatvā cakkhum yācanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Dūre apassaṃ therova, cakkhum yācitumāgato,
Ekanettā bhavissāma, cakkhum me dehi yācito ti.**

Tattha **dūre** ti ito dūre vasanto. **Thero** ti jarājiṇṇathero. **Ekanettā** ti ekaṃ nettaṃ mayhaṃ dehi, evaṃ dve pi ekekanettā bhavissāmāti.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Idānevāhaṃ pāsāde nisinno cintetvā āgato, aho me lābho, ajjeva me manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, adinnapubbaṃ dānaṃ dassāmī” ti tuṭṭhamānaso dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Kenānusiṭṭho idha māgatosi, vanibbaka cakkhupathāni yācitum,
Suduccajaṃ yācasi uttamaṅgaṃ, yamāhu nettaṃ purisena ‘duccaja’nti.**

Tattha **vanibbakā** ti taṃ ālapati. **Cakkhupathānī** ti cakkhūnametaṃ nāmaṃ. **Yamāhū** ti yaṃ paṇḍitā: “Duccajan”-ti kathenti.

Ito paraṃ uttānasambandhagāthā pāḷinayeneva veditabbā:

**3. Yamāhu devesu sujampatīti, maghavāti naṃ āhu manussaloke,
Tenānusiṭṭho {4.404} idha māgatosmi, vanibbako cakkhupathāni yācitum.**

**4. Vanibbato mayha vaniṃ anuttaraṃ, dadāhi te cakkhupathāni yācito,
Dadāhi me cakkhupathaṃ anuttaraṃ, yamāhu nettaṃ purisena duccajaṃ.**

**5. Yena atthena āgacchi, yamatthamabhipatthayaṃ,
Te te ijjhantu saṅkappā, labha cakkhūni brāhmaṇa.**

**6. Ekaṃ te yācamānassa, ubhayāni dadāmahaṃ,
Sa cakkhumā gaccha janassa pekkhato, yadicchase tvaṃ tadate samijjhatū ti.**

Tattha **vanibbato** ti yācantassa. **Vanin**-ti yācanaṃ. **Te te** ti te tava tassa atthassa saṅkappā. **Sa cakkhumā** ti so tvaṃ mama cakkhūhi cakkhumā hutvā. **Yadicchase tvaṃ tadate samijjhatū** ti yaṃ tvaṃ mama santikā icchasi, taṃ te samijjhatūti.

Rājā ettakaṃ kathetvā: “Idheva mayā akkhīni uppāṭetvā dātuṃ asāruppan”-ti cintetvā brāhmaṇaṃ ādāya antepuraṃ gantvā rājāsane nisīditvā sīvikaṃ nāma vejjaṃ pakkosāpetvā: “Akkhiṃ me sodhehi” ti āha. “Amhākaṃ kira rājā akkhīni uppāṭetvā brāhmaṇassa dātukāmo” ti sakalanagare ekakolāhalaṃ ahosi. Atha senāpati ādayo rājavallabhā ca nāgarā ca orodhā ca sabbe sannipatitvā rājānaṃ vārentā tisso gāthā avocum:

**7. Mā no deva adā cakkhum, mā no sabbe parākari,
Dhanam dehi mahārāja, muttā veḷuriyā bahū.**

**8. Yutte deva rathe dehi, ājāniye calaṅkate,
Nāge dehi mahārāja, hemakappanavāsase.**

**9. Yathā {4.405} taṃ sivayo sabbe, sayoggā sarathā sadā,
Samantā parikireyyum, evaṃ dehi rathesabhā ti.**

Tattha **parākari** ti pariccaji. Akkhīsu hi dinnesu rajjam tvaṃ na kāressasi, añño rājā bhavissati, evaṃ tayā mayam pariccattā nāma bhavissāmāti adhippāyenevamāhaṃsu. **Parikireyyun**-ti parivāreyyum. **Evaṃ dehī** ti yathā taṃ avikalacakkhum sivayo parivāreyyum, evaṃ bāhiradhanamevassa dehi, mā akkhīni. Akkhīsu hi dinnesu na taṃ sivayo parivāressantīti.

Atha rājā tisso gāthā abhāsi:

**10. Yo ve dassanti vatvāna, adāne kurute mano,
Bhūmyam so patitaṃ pāsam, gīvāyam paṭimuṇcati.**

**11. Yo ve dassanti vatvānam, adāne kurute mano,
Pāpā pāpataro hoti, sampatto yamasāddhanam.**

**12. Yañhi yāce tañhi dade, yaṃ na yāce na taṃ dade,
Svāham tam-eva dassāmi, yaṃ maṃ yācati brāhmaṇo ti.**

Tattha **paṭimuṇcati** ti paveseti. **Pāpā pāpataro** ti lāmakā pi lāmakataro nāma hoti. **Sampatto yamasāddhanan**-ti yamassa āṇāpavattiṭṭhānam ussadanirayam esa patto yeva nāma hoti. **Yañhi yāce** ti yaṃ yācako yāceyya, dāyako pi tam-eva dadeyya, na ayācitam, ayaṅca brāhmaṇo maṃ cakkhum yācati, na muttādikaṃ dhanam, tadevassāham dassāmīti vadati.

Atha naṃ amaccā: “Kiṃ patthetvā cakkhūni desī” ti pucchantā gāthamāhaṃsu:

**13. Āyum nu vaṇṇam nu sukham balaṃ nu, kiṃ patthayāno nu janinda desi,
Kathañhi rājā sivaṇam anuttaro, cakkhūni dajjā paralokahetū ti.**

Tattha **paralokahetū** ti mahārāja, katham nāma tumhādiso paṇḍitapuriso sandiṭṭhikaṃ issariyam pahāya paralokahetu cakkhūni dadeyyāti.

Atha {4.406} nesaṃ kathento rājā gāthamāha.

**14. Na vāhametaṃ yasasā dadāmi, na puttamicche na dhanam na raṭṭham,
Satañca dhammo carito purāṇo, icceva dāne ramate mano mamā ti.**

Tattha **na vāhan**-ti na ve ahaṃ. **Yasasā** ti dibbassa vā mānussassa vā yasassa kāraṇā. **Na puttamicche** ti imassa cakkhudānassa phalena nevāhaṃ puttaṃ icchāmi, na dhanam na raṭṭham, apica sataṃ paṇḍitānaṃ sabbaññubodhisattānaṃ esa āciṇṇo samāciṇṇo porāṇakamaggo, yadidaṃ pāramīpūraṇaṃ nāma. Na hi pāramiyo apūretvā bodhipallaṅke sabbaññutaṃ pāpuṇituṃ samatto nāma atthi, ahañca pāramiyo pūretvā buddho bhavitukāmo. **Iceva dāne ramate mano mamā** ti iminā kāraṇena mama mano dāne yeva niratoti vadati.

Sammāsambuddho pi dhammasenāpatisāriputtattherassa cariyāpiṭakaṃ desento: “Mayhaṃ dvīhi cakkhūhi pi sabbaññutaññāṇam-eva piyataran”-ti dīpetuṃ āha:

**Na me dessā ubho cakkhū, attānaṃ me na dessiyaṃ,
Sabbaññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā cakkhuṃ adāsahan-ti. (Cp. 1.66).**

Mahāsattassa pana kathaṃ sutvā amaccesu appaṭibhāṇesu ṭhitesu mahāsatto sīvikaṃ vejjaṃ gāthāya ajjhabhāsi:

**15. Sakhā ca mitto ca mamāsi sīvika, susikkhito sādhu karohi me vaco,
Uddharitvā cakkhūni mamaṃ jigīsato, hatthesu ṭhapehi vanibbakassā ti.**

Tassatto: samma sīvika, tvaṃ mayhaṃ sahāyo ca mitto ca vejjasippe cāsi susikkhito, sādhu me vacanaṃ karohi. Mama jigīsato upadhārentassa olokontasseva tālamiñjaṃ viya me akkhīni uddharitvā imassa yācakassa hatthesu ṭhapehīti.

Atha naṃ sīviko āha: “Cakkhudānaṃ nāma bhāriyaṃ, upadhārehi, devā” ti. Sīvika, upadhāritaṃ mayā, tvaṃ mā papañcaṃ {4.407} karohi, mā mayā saddhiṃ bahuṃ kathehīti. So cintesi: “Ayuttaṃ mādisassa susikkhitassa vejjaṃ rañño akkhīsu satthapātanan”-ti. So nānābhesajjāni ghaṃsitvā bhesajjacuṇṇena nīluppalaṃ paribhāvetvā dakkhiṇakkhiṃ upasiṅghāpesi, akkhi parivatti, dukkhavedanā uppajji. “Sallakkhehi, mahārāja, paṭipākatikakaraṇaṃ mayhaṃ bhāro” ti. “Alaṅhi tāta mā papañcaṃ karī” ti. So paribhāvetvā puna upasiṅghāpesi, akkhi akkhikūpato mucci, balavataṛā vedanā udapādi. “Sallakkhehi mahārāja, sakkomahaṃ paṭipākatikaṃ kātun”-ti. “Mā papañcaṃ karī” ti. So tatiyavāre kharataraṃ paribhāvetvā upanāmesi. Akkhi osadhabalena paribbhamitvā akkhikūpato nikkhamitvā nhārusuttakena olambamānaṃ aṭṭhāsi. Sallakkhehi narinda, puna pākatikakaraṇaṃ mayhaṃ balanti. Mā papañcaṃ

karīti. Adhimattā vedanā udapādi, lohitaṃ pagghari, nivatthasātakā lohiteṇa temimsu. Orodhā ca amaccā ca rañño pādamūle patitvā: “Deva akkhīni mā dehi” ti mahāparidevaṃ paridevimsu.

Rājā vedanaṃ adhivāsetvā: “Tāta, mā papañcaṃ karī” ti āha. So: “Sādhu, devā” ti vāmahatthena akkhiṃ dhāretvā dakkhiṇahatthena satthakaṃ ādāya akkhisuttakaṃ chinditvā akkhiṃ gahetvā mahāsattassa hatthe ṭhapesi. So vāmakkhinā dakkhiṇakkhiṃ oloketvā vedanaṃ adhivāsetvā: “Ehi brāhmaṇā” ti brāhmaṇaṃ pakkosītva: “Mama ito akkhito sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena sabbaññutaññāṇakkhim-eva piyataraṃ, tassa me idaṃ paccayo hotū” ti vatvā brāhmaṇassa akkhiṃ adāsi. So taṃ ukkhipitvā attano akkhiṃhi ṭhapesi. Taṃ tassānubhāvena vikaṣitaṇiluppalaṃ viya hutvā patiṭṭhāsi. Mahāsatto vāmakkhinā tassa taṃ akkhiṃ disvā: “Aho, sudinnaṃ mayā akkhidānaṃ”-ti anto samuggaṭṭhāya {4.408} pītiyā nirantaraṃ phuṭo hutvā itaram-pi akkhiṃ adāsi. Sakko tam-pi attano akkhiṃhi ṭhapetvā rājanivesanā nikkhamitvā mahājanassa oloketasāseva nagarā nikkhamitvā devalokaṃ-eva gato. Tamatthaṃ pakāseṇto satthā diyaḍḍhagāthamāha.

**16. Codito sivrājena, sīviko vacanaṃkaro,
Rañño cakkhūnuddharitvā, brāhmaṇassūpanāmayi,
Sacakkhu brāhmaṇo āsi, andho rājā upāvisī ti.**

Rañño na cirasseva akkhīni ruhiṃsu, ruhamānāni ca āvāṭabhāvaṃ appatvā kambalagenḍukena viya uggatena maṃsapiṇḍena pūretvā cittaḥkammaṇupassa viya akkhīni ahesuṃ, vedanā pacchijji. Atha mahāsatto katipāhaṃ pāsāde vasitvā: “Kiṃ andhassa rajjena, amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā uyyānaṃ gantvā pabbajitvā samaṇadhammaṃ karissāmī” ti cintetvā amacce pakkosāpetvā tesāṃ tamatthaṃ ārocetvā: “Eko mukhadhovaṇādīdāyako kappiyakārako va mayhaṃ santike bhavissati, sarīrakiccaṭṭhānesu pi me rajjukaṃ bandhathā” ti vatvā sārathīṃ āmantetvā: “Rathaṃ yojehī” ti āha. Amaccā paṇassa rathena gantuṃ adatvā suvaṇṇasivikāya naṃ netvā pokkharāṇītīre nisīdāpetvā ārakkhaṃ saṃvidhāya paṭikkamimsu. Rājā pallaṅkena nisinno attano dānaṃ āvajjesi. Tasmīṃ khaṇe sakkassa āsanaṃ uṇhaṃ ahosi. So āvajjento taṃ kāraṇaṃ disvā: “Mahārājassa varam datvā cakkhuṃ paṭipākatikaṃ karissāmī” ti cintetvā tattha gantvā mahāsattassa avidūre aparāparaṃ caṅkami. Tamatthaṃ pakāseṇto satthā imā gāthā āha:

**17. Tato so katipāhassa, uparūlhesu cakkhusu,
Sūtaṃ āmantayī rājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano.**

**18. Yojeḥi {4.409} sārathi yānaṃ, yuttañca paṭivedaya,
Uyyānabhūmiṃ gacchāma, pokkharañño vanāni ca.**

**19. So ca pokkharaṇṭīre, pallaṅkena upāvisi,
Tassa sakko pāturahu, devarājā sujampatī ti.**

Sakko pi mahāsattena padasaddaṃ sutvā: “Ko eso” ti puṭṭho gāthamāha.

**20. Sakkohamasmi devindo, āgatosmi tavantike,
Varaṃ varassu rājāsi, yaṃ kiñci manasicchasi ti.**

Evam vutte rājā gāthamāha.

**21. Pahūtaṃ me dhanam sakka, balaṃ koso canappako,
Andhassa me sato dāni, maraṇaṇṇeva ruccatī ti.**

Tattha **marāṇaṇṇeva ruccatī** ti devarāja, idāni mayhaṃ andhabhāvena maraṇam-eva ruccatī, taṃ me dehīti.

Atha naṃ sakko āha: “Sivirāja, kiṃ pana tvaṃ maritukāmo hutvā maraṇaṃ rocesi, udāhu andhabhāvena” ti? “Andhabhāvena devā” ti. “Mahārāja, dānaṃ nāma na kevalaṃ samparāyattham-eva dīyati, diṭṭhadhammatthāya pi paccayo hoti, tvañca ekaṃ cakkhuṃ yācito dve adāsi, tena saccakiriyaṃ karohi” ti kathaṃ samuṭṭhāpetvā āha:

**22. Yāni saccāni dvipadinda, tāni bhāsassu khattiya,
Saccaṃ te bhaṇamānassa, puna cakkhu bhavissatī ti.**

Taṃ sutvā mahāsatto: “Sakka, sacesi mama cakkhuṃ dātukāmo, aññaṃ upāyaṃ mā kari, mama dānanissandeneva me cakkhu uppajjatū” ti vatvā sakkena: “Mahārāja, ahaṃ sakko devarājā pi na paresaṃ cakkhuṃ dātuṃ sakkomi, tayā dinnadānassa phaleneva te cakkhu uppajjissatī” ti vutte: “Tena hi mayā dānaṃ sudinnan”-ti vatvā saccakiriyaṃ karonto gāthamāha.

**23. Ye {4.410} maṃ yācitumāyanti, nānāgottā vanibbakā,
Yo pi maṃ yācate tattha, so pi me manaso piyo,
Etena saccavajjena, cakkhu me upapajjathā ti.**

Tattha **ye man**-ti ye maṃ yācitum āgacchanti, tesu yācakesu āgacchantesu yo pi maṃ yācate, so pi me manaso piyo. **Etenā** ti sace mama sabbe pi yācakā

piyā, saccamevetam mayā vuttam, etena me saccavacanena ekam me cakkhu upapajjatha upapajjatūti āha.

Athassa vacanānantaram-eva paṭhamam cakkhu udapādi. Tato dutiyassa uppajjanatthāya gāthādvayamāha:

**24. Yam mam so yācitum āgā, dehi cakkhunti brāhmaṇo,
Tassa cakkhūni pādāsīm, brāhmaṇassa vanibbato.**

**25. Bhiyyo mam āvisī pīti, somanassañcanappakam,
Etena saccavajjena, dutiyam me upapajjathā ti.**

Tattha **yam man**-ti yo mam yācati. **So** ti so cakkhuvikalo brāhmaṇo: “Dehi me cakkhun”-ti yācitum āgato. **Vanibbato** ti yācantassa. **Bhiyyo mam āvisī** ti brāhmaṇassa cakkhūni datvā andhakālato paṭṭhāya tasmim andhakāle tathārūpaṃ vedanaṃ agaṇetvā: “Aho sudinnaṃ me dānan”-ti paccavekkhantaṃ mam bhiyyo atirekatarā pīti āvisi, mama hadayaṃ pavīṭṭhā, somanassañca mama anantaṃ aparimāṇaṃ uppajji. **Etenā** ti sace mama tadā anappakam pītisomanassaṃ uppannaṃ, saccamevetam mayā vuttam, etena me saccavacanena dutiyam-pi cakkhu upapajjatūti āha.

Taṅkhaṇaṇṇeva dutiyam-pi cakkhu udapādi. Tāni panassa cakkhūni neva pākatikāni, na dibbāni. Sakkabrāhmaṇassa hi dinnam cakkhum puna pākatikam kātum na sakkā, upahatavatthuno ca dibbacakkhu nāma na uppajjati, tāni panassa {4.411} saccapāramitānubhāvena sambhūtāni cakkhūnīti vuttāni. Tesam uppattisamakālam-eva sakkānubhāvena sabbā rājaparisā sannipatitāva ahesum. Athassa sakko mahājanamajjhe yeva thutiṃ karonto gāthādvayamāha:

**26. Dhammena bhāsītā gāthā, sivīnam raṭṭhavaḍḍhana,
Etāni tava nettāni, dibbāni paṭidissare.**

**27. Tirokuṭṭam tiroselaṃ, samatiggayha pabbataṃ,
Samantā yojanasataṃ, dassanaṃ anubhontu te ti.**

Tattha **dhammena bhāsītā** ti mahārāja, imā te gāthā dhammena sabhāveneva bhāsītā. **Dibbāni** ti dibbānubhāvayuttāni. **Paṭidissare** ti paṭidissanti. **Tirokuṭṭan**-ti mahārāja, imāni te cakkhūni devatānaṃ cakkhūni viya parakuṭṭam paraselaṃ yamkiñci pabbataṃ-pi samatiggayha atikkamitvā samantā dasa disā yojanasataṃ rūpadassanaṃ anubhontu sādhentū ti attho.

Iti so ākāse ṭhatvā mahājanamajjhe imā gāthā bhāsivā: “Appamatto hohi” ti mahāsattaṃ ovaditvā devalokam-eva gato. Mahāsatto pi mahājanaparivuto mahantena sakkārena nagaraṃ pavisitvā sucandakam pāsādam abhiruhi. Tena

cakkhūnaṃ paṭiladdhabhāvo sakalasiviraṭṭhe pākaṭo jāto. Athassa dassanattamaṃ sakalaraṭṭhavāsino bahum paṇṇākāraṃ gahetvā āgamiṃsu. Mahāsatto: “Imasmiṃ mahājanasannipāte mama dānaṃ vaṇṇayissāmi” ti rājadvāre mahāmaṇḍapaṃ kāretvā samussitasetacchatte rājapallaṅke nisinno nagare bheriṃ carāpetvā sabbaseniyo sannipātetvā: “Ambho, siviraṭṭhavāsino imāni me dibbacakkhūni disvā ito paṭṭhāya dānaṃ adatvā mā bhuñjathā” ti dhammaṃ desento catasso gāthā abhāsi:

**28. Ko nīdha vittaṃ na dadeyya yācito, api viṣiṭṭhaṃ supiyam-pi attano,
Tadiṅgha sabbe sivayo samāgatā, dibbāni nettāni mamaṃja passatha.**

29. Tirokuṭṭhaṃ {4.412} **tiroselaṃ, samatiggayha pabbataṃ,
Samantā yojanasataṃ, dassanaṃ anubhonti me.**

**30. Na cāgamattā paramatthi kiñci, maccānaṃ idha jīvite,
Dativā mānusaṃ cakkhuṃ, laddhaṃ me cakkhuṃ amānusaṃ.**

**31. Etam-pi disvā sivayo, detha dānāni bhuñjatha,
Dativā ca bhutvā ca yathānubhāvaṃ, aninditā saggamupetha ṭhāna-ti.**

Tattha **konīdhā** ti ko nu idha. Api **viṣiṭṭhan**-ti uttamam-pi samānaṃ. **Cāgamattā** ti cāgapamāṇato aññaṃ varaṃ nāma natthi. **Idha jīvite** ti imasmiṃ jīvaloke. “Idha jīvatan”-ti pi pāṭho, imasmiṃ loke jīvamānānanti attho. **Amānusan**-ti dibbacakkhu mayā laddhaṃ, iminā kāraṇena veditabbametaṃ: “Cāgato uttamam nāma natthi” ti. **Etam-pi disvā** ti etaṃ mayā laddhaṃ dibbacakkhuṃ disvā pi.

Iti imāhi catūhi gāthāhi dhammaṃ desetvā tato paṭṭhāya anvaddhamāsaṃ pannarasuposathesu mahājanaṃ sannipātāpetvā niccaṃ imāhi gāthāhi dhammaṃ desesi. Taṃ sutvā mahājano dānādīni puññāni katvā devalokaṃ pūrento va agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, porāṇakapaṇḍitā bāhiradānena asantuṭṭhā sampattayācakānaṃ attano cakkhūni uppāṭetvā adaṃsū” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā sīvikavejjo ānando ahosi, sakko anuruddho ahosi, sesaparisā buddhāparisā, sivrājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sivijātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 500 Sirīmantajātakavaṇṇanā

Paññāyupetaṃ siriyā vihīnan-ti ayaṃ sirīmantapaṇho mahāummaṅge (Ja. 542) āvi bhavissati.

Udumbaradevī pana itarehi paṇḍitaṃ nissāya pañhassa ñātabhāvaṃ ñatvā:
“Raññā muggaṃ māsenā nibbisesakaṃ karontena viya pañcannaṃ samako va sakkāro kato, nanu mayhaṃ kaniṭṭhassa viśesaṃ sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti cintevā rañño santikaṃ gantvā pucchi: “Deva, kena vo paṇho kathito” ti?
“Pañcahi paṇḍitehi, bhadde” ti. “Deva, cattāro janā taṃ pañhaṃ kaṃ nissāya jānimsū” ti? “Na jānāmi, bhadde” ti. “Mahārāja, kiṃ te jānanti, paṇḍito pana ‘mā nassantu ime bālā’ ti pañhaṃ uggaṇhāpesi, tumhe sabbesaṃ {6.356} samakaṃ sakkāraṃ karoṭha, ayuttametaṃ, paṇḍitassa viśesaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti. Rājā: “Attānaṃ nissāya ñātabhāvaṃ na kathesi” ti paṇḍitassa tussitvā atirekataraṃ sakkāraṃ kātukāmo cintesi: “Hotu mama puttaṃ ekaṃ pañhaṃ pucchitvā kathitakāle mahantaṃ sakkāraṃ karissāmī” ti. So pañhaṃ cinto sirimantapaṇhaṃ cintevā ekadivasaṃ pañcannaṃ paṇḍitānaṃ upaṭṭhānaṃ āgantvā sukhānisinnakāle senakaṃ āha: “senaka, pañhaṃ pucchissāmī” ti. “Puccha devā” ti. Rājā sirimantapaṇhe paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Paññāyupetaṃ siriyā vihīnaṃ, yasassināṃ vā pi apetaṇṇānaṃ,
Pucchāmi taṃ senaka etamatthaṃ, kamettha seyyo kusalā vadantī ti.**

Ayaṃ kira paṇho senakassa vaṃsānugato, tena naṃ khippam-eva kathesi:

**2. Dhīrā ca bālā ca have janinda, sippūpapannā ca asippino ca,
Sujātinto pi ajātimaṃ, yasassino pesakarā bhavanti,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Rājā tassa vacanaṃ sutvā itare tayo apucchitvā saṅghanavakaṃ hutvā nisinnaṃ mahosadhapaṇḍitaṃ āha:

**3. Tuvam-pi pucchāmi anomapañña, mahosadha kevaladhammadassi,
Bālaṃ yasassiṃ paṇḍitaṃ appabhogaṃ, kamettha seyyo kusalā vadantī ti.**

Athassa {6.357} mahāsatto: “Suṇa, mahārājā” ti vatvā kathesi:

**4. Pāpāni kammāni karoti bālo, idham-eva seyyo iti maññamāno,
Idhalokadassī paralokamadassī, ubhayattha bālo kalimaggaheṣi,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Evam vutte rājā senakaṃ oloketvā: “Nanu mahosadho paññavantam-eva uttamoti vadatī” ti āha. Senako: “Mahārāja, mahosadho daharo, ajjāpissa mukhe khīragandho vāyati, kimesa jānātī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**5. Nisippametaṃ vidadhāti bhogaṃ, na bandhuvā na sarīravaṇṇo yo,
Passeḷamūgaṃ sukhamedhamānaṃ, sirī hi naṃ bhajate goravindaṃ,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Taṃ sutvā rājā: “Kīdisaṃ, tāta, mahosadhapaṇḍitā” ti āha. Paṇḍito: “Deva, kiṃ senako jānāti, odanasitthaṭṭhāne kāko viya dadhiṃ pātuṃ āraddhasunakho viya ca yasam-eva passati, sīse patantaṃ mahāmuggaraṃ na passati, suṇa, devā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**6. Laddhā sukhaṃ majjati appapañño, dukkhena phuṭṭho pi pamohameti,
Āgantunā dukkhasukhena phuṭṭho, pavedhati vāricaro va ghamme,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Taṃ sutvā rājā: “Kīdisaṃ ācariyā” ti āha. Senako: “Deva, kimesa jānāti, tiṭṭhantu tāva manussā, araṇṇe jātarukkhesu pi phalasampannam-eva bahū vihaṅgamā bhajantī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**7. Dumaṃ yathā sādupalamaṃ araṇṇe, samantato samabhisaranti pakkhī,
Evam-pi aḍḍhaṃ sadhanaṃ sabhogaṃ, bahujjano bhajati atthahetu,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Taṃ sutvā rājā: “Kīdisaṃ tātā” ti āha. Paṇḍito: “Kimesa mahodaro jānāti, suṇa, devā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**8. Na sādhu balavā bālo, sāhasā vindate dhanam,
Kandantametaṃ dummedham, kaḍḍhanti nirayaṃ bhusaṃ,
Etam-pi [6.359] disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Puna raññā: “Kiṃ senakā” ti vutte senako imaṃ gāthamāha.

**9. Yā kāci najjo gaṅgamabhissavanti, sabbāva tā nāmagottaṃ jahanti,
Gaṅgā samuddaṃ paṭipajjamānā, na khāyate iddhiṃ pañño pi loke,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Puna rājā: “Kiṃ paṇḍitā” ti āha. So: “Suṇa, mahārājā” ti vatvā imaṃ gāthādvayamāha:

**10. Yametamakkhā udadhiṃ mahantaṃ, savanti najjo sabbakālamasaṅkhyāṃ,
So sāgaro nīccamuḷāravego, velaṃ na acceti mahāsamuddo.**

**11. Evam-pi bālassa pajappitāni, paññaṃ na acceti sirī kadāci,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 542.29-30).**

Taṃ sutvā rājā: “Kathaṃ senakā” ti āha. So: “Suṇa, devā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**12. Asaññato ce pi paresamatthaṃ, bhaṇāti sandhānagato yasassī,
Tasseva taṃ rūhati nātimaṃjhe, sirī hi naṃ kārayate na pañña,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Puna raññā: “Kiṃ, tātā” ti vutte paṇḍito: “Suṇa, deva, bālasenako kiṃ jānātī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**13. Parassa vā attano vā pi hetu, bālo musā bhāsati appapañño,
So nindito hoti sabhāya maṃjhe, pacchā pi so duggatigāmī hoti,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Tato senako imaṃ gāthamāha.

**14. Attham-pi ce bhāsati bhūripaṇño, anāḷhiyo appadhano daliddo,
Na tassa taṃ rūhati nātimaṃjhe, sirī {6.361} ca paññaṇavato na hoti,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Puna raññā: “Kīdisaṃ, tātā” ti vutte paṇḍito: “Kiṃ jānātī, senako, idhalokamattam-eva oloketi, na paralokaṃ”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**15. Parassa vā attano vā pi hetu, na bhāsati alikaṃ bhūripaṇño,
So pūjito hoti sabhāya maṃjhe, pacchā pi so suggatigāmī hoti,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Tato senako gāthamāha.

**16. Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, thiyo ca iddhesu kulesu jātā,
Sabbāva tā upabhogā bhavanti, iddhassa posassa aniddhimanto,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Tato paṇḍito: “Kiṃ esa jānātī” ti vatvā ekaṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento imaṃ gāthamāha.

**17. Asaṃvihitakammantaṃ, bālaṃ dummedhamantinaṃ,
Sirī jahati dummedhaṃ, jiṇṇaṃva urago tacaṃ,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi,
Pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Atha senako raññā: “Kīdisaṃ”-ti vutte: “Deva, kiṃ esa taruṇadārako jānāti, suṇāthā” ti vatvā: “Paṇḍitaṃ appaṭibhānaṃ karissāmī” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**18. Pañca paṇḍitā mayaṃ bhaddante, sabbe pañjalikā upaṭṭhitā,
Tvaṃ no abhibhuyya issarosi, sakko va bhūtapati devarājā,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Idaṃ kira sutvā rājā: “Sādhurūpaṃ senakena kāraṇaṃ ābhataṃ, sakkhissati nu kho me putto imassa vādaṃ bhinditvā aññaṃ kāraṇaṃ āharitun”-ti cintetvā: “Kīdisaṃ paṇḍitā” ti āha. Senakena kira imasmiṃ kāraṇe ābhate ṭhapetvā bodhisattaṃ añño taṃ vādaṃ bhinditun samattho nāma natthi, tasmā mahāsatto attano ñāṇabalena tassa vādaṃ bhindanto: “Mahārāja, kimesa bālo jānāti, yasam-eva oloketi, paññāya visesaṃ na jānāti, suṇāthā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**19. Dāso va paññassa yasassi bālo, atthesu jātesu tathāvidhesu,
Yaṃ paṇḍito nipuṇaṃ saṃvidheti, sammohamāpajjati tattha bālo,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti.**

Iti mahāsatto sinerupādato suvaṇṇavālukaṃ uddharanto viya gaganatale puṇṇacandaṃ uṭṭhāpento viya ca nayakāraṇaṃ dassesi. Evaṃ mahāsattena paññānubhāvaṃ dassetvā kathite rājā senakaṃ āha: “kīdisaṃ, senaka, sakkonto uttari pi kathehi” ti. So koṭṭhe ṭhapitadhaññaṃ viya uggahitakaṃ khepetvā appaṭibhāno maṅkubhūto pajjhāyanto {6.363} nisīdi. Sace hi so aññaṃ kāraṇaṃ āhareyya, na gāthāsahassena pi imaṃ jātakaṃ niṭṭhāyetha. Tassa pana appaṭibhānassa ṭhitakāle gambhīraṃ oghaṃ ānento viya mahāsatto uttari pi paññaṃ-eva vaṇṇento imaṃ gāthamāha.

**20. Addhā hi paññāva sataṃ pasatthā, kantā sirī bhogaratā manussā,
Ñāṇaṇca buddhānamatulyarūpaṃ, paññaṃ na acceti sirī kadācī ti.**

Taṃ sutvā rājā mahāsattassa pañhabyākaraṇena tuṭṭho ghanavassaṃ vassento viya mahāsattaṃ dhanena pūjento imaṃ gāthamāha.

21. *Yaṃ taṃ apucchimha akittayī no, mahosadha kevaladhammadassī,
Gavaṃ sahaṃsaṃ usabhañca nāgaṃ, ājaññayutte ca rathe dasa ime,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te gāmavarāni soḷasā ti.*

Vīsatinipāte sirimantapañho niṭṭhito

Sirīmantajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 501 Rohaṇamigajātakavaṇṇanā

Ete {4.413} **yūthā patiyantī** ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgaṃ ārabba kathesi. So panassa jīvitapariccāgo asītinipāte **cūḷahaṃsajātake** (Ja. 533) dhanapāladamane āvi bhavissati.

Idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgaṃ ārabba kathesi. Devadattena hi tathāgataṃ jīvitā voropetuṃ payojitesu dhanuggahesu sabbapaṭhamam pesitena āgantvā: “Nāhaṃ, bhante, sakkomi taṃ bhagavantaṃ jīvitā voropetuṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti vutte devadatto: “Alaṃ, āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropehi, aham-eva samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti vatvā tathāgate gijjhakūṭapabbatassa pacchimachāyāya caṅkamante sayam gijjhakūṭam pabbataṃ abhiruhitvā yantavegena mahatiṃ silaṃ pavijjihi, “imāya silāya samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti. Tadā dve pabbatakūṭā samāgantvā taṃ silaṃ sampatiṇṇimsu. Tato papaṭikā uppatitvā bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ uppādesi, balavavedanā pavattiṃsu. Jīvako tathāgatassa pādaṃ satthakena phāletvā duṭṭhalohitaṃ vamevā pūtimaṃsaṃ apantevā dhovitvā bhesajjaṃ ālimpitvā nirogamakāsi. Satthā purimasadisam-eva bhikkhusaṅghaparivuto mahatiyā buddhalīlāya vicari.

Atha naṃ disvā devadatto cintesi: “samaṇassa gotamassa rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṅkamituṃ na sakkoti, rañño kho pana nālāgiri nāma hatthī caṇḍo pharuso {5.334} *manussaghātako buddhadhammasaṅghaguṇe na jānāti, so taṃ jīvitakkhayaṃ pāpessatī” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhū” ti sampatiṇṇitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Samma, sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ vissajjehī” ti āha. Devadatto pi naṃ: “Aññesu divasesu hatthī kittakaṃ suraṃ pivatī” ti pucchitvā: “Aṭṭha ghaṭe, bhante” ti vutte: “Tena hi sve tvaṃ taṃ soḷasa ghaṭe pāyetvā*

samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ kareyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Rājā nagare bheriṃ carāpesi: “sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā nagare vissajjessati, nāgarā pāto va sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā paṭipajjimsū” ti. Devadatto pi rājanivesanā oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā: “Mayaṃ bhaṇe uccaṭṭhāniyaṃ nīcaṭṭhāne, nīcaṭṭhāniyaṃ vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā, sace vo yasena attho, sve pāto va nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇassa gotamassa āgamanavelāya tuttomarehi vijjhivā kujjhāpetvā hatthisālaṃ bhindāpetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ katvā samaṇaṃ gotamaṃ jīvitakkhayaṃ pāpethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu.

Sā pavatti sakalanagare vitthārikā ahosi. Buddhadhammasaṅghamāmakā upāsakā taṃ sutvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, devadatto raññā saddhiṃ ekato hutvā sve tumhehi paṭipannavīthiyaṃ nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idheva hotha, mayaṃ vihāre yeva buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa bhikkhaṃ dassāmā” ti vadimsu. Satthāpi: “Sve piṇḍāya na pavisissāmī” ti avatvāva: “Ahaṃ sve nālāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā titthiye madditvā rājagahe piṇḍāya acaritvāva bhikkhusaṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva āgamissāmī, rājagahavāsino pi bahūni bhattabhājanāni gahetvā veḷuvanam-eva āgamissanti, sve vihāre yeva bhattaggaṃ bhavissatī” ti iminā kāraṇena tesāṃ adhivāsesi. Te tathāgatassa adhivāsaṇaṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā: “Vihāre yeva dānaṃ dassāmā” ti pakkamimsu.

Satthā pi paṭhamayāme dhammaṃ desetvā majjhimayāme devatānaṃ pañhaṃ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamāpattiyā [5.335] vītināmetvā tatiyakoṭṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bodhaneyyabandhave olokento nālāgiridamane caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayaṃ disvā vibhātāya rattiyaṃ katasarīrapaṭijaggano hutvā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantetvā, “ānanda, ajja rājagahaparivattakesu aṭṭhārasasu mahāvihāresu sabbesam-pi bhikkhūnaṃ mayāsaddhiṃ rājagahaṃ pavisituṃ ārocehī” ti āha. Thero tathā akāsi. Sabbe pi bhikkhū veḷuvane sannipatimsu. Satthā mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahaṃ pāvisi. Atha hatthimeṇḍā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāsampannā manussā: “Ajja kira buddhanāgassa tiracchānanāgena saṅgāmo bhavissati, anūpamāya buddhalīlāya nālāgiridamanaṃ passissāmā” ti

pāsādahammiyagehacchadanādīni abhiruhitvā aṭṭhaṃsu. Asaddhā pana micchādīṭṭhikā: “Ayaṃ nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātako buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti, so ajja samaṇassa gotamassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ viddhaṃsetvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā” ti pāsādādīsu aṭṭhaṃsu.

Hatthī pi bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddhaṃsento sakatāni saṃcuṇṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo pabbato viya ajjhottharanto yena bhagavā tenābhidhāvi. Taṃ āgacchantaṃ disvā bhikkhū bhagavantaṃ etadavocuṃ: “ayaṃ, bhante, nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātako imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho panāyaṃ buddhādiguṇaṃ jānāti, paṭikkamatu, bhante, bhagavā, paṭikkamatu sugato” ti. Mā, bhikkhave, bhāyittha, paṭibalo ahaṃ nālāgiriṃ dametunti. Athāyasmā sārīputto satthāraṃ yāci: “bhante, pitu uppannakiccaṃ nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, aham-eva taṃ damemī” ti. Atha naṃ satthā, “sārīputta, buddhabalaṃ nāma aññaṃ, sāvakabalaṃ aññaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti paṭibāhi. Evaṃ yebhuyyena asīti mahātherā yāciṃsu. Satthā sabbe pi paṭibāhi. Atha āyasmā ānando satthari balavasinehena adhivāsetuṃ asakkonto: “Ayaṃ hatthī paṭhamaṃ maṃ māretū” ti tathāgatassatthāya jīvitaṃ pariccajitvā gantvā satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā: “Apehi, ānanda, mā me purato aṭṭhāsi” ti āha. “Bhante, ayaṃ hatthī caṇḍo {5.336} pharuso manussaghātako kappuṭṭhānaggisadiso paṭhamaṃ maṃ māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū” ti thero avaca. Yāvataṭṭhiyaṃ vuccamāno pi tatheva aṭṭhāsi na paṭikkami. Atha naṃ bhagavā iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭhapesi.

Evaṃ tenāyasmatā satthu atthāya jīvite pariccatte dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, āyasmā ānando sekkhapaṭisambhidappatto hutvā dasabalassatthāya jīvitaṃ pariccajī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepeṣa mamatthāya jīvitaṃ pariccajiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente khemā nāmassa aggamaheṣī ahoṣi. Tadā bodhisatto himavantapadese migayoniyaṃ nibbattitvā suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi sobhaggappatto. Kaniṭṭho pissa cittamigo nāma suvaṇṇavaṇṇo va ahoṣi, kaniṭṭhabhaginīpissa sutanā nāma suvaṇṇavaṇṇāva ahoṣi. Mahāsatto pana rohaṇo nāma migarājā ahoṣi. So himavante dve

pabbatarājiyo atikkamitvā tatiyāya antare rohaṇaṃ nāma saraṃ nissāya
asītimgasahassaparivāro vāsaṃ kappesi. So andhe jiṇṇe mātāpitāro posesi.
Atheke bārāṇasito avidūre nesādagāmaṃ nāsī nesādaputto himavantaṃ pavittṭho
mahāsattaṃ disvā attano gāmaṃ āgantvā aparabhāge kālaṃ karonto
puttassārocesi: “Tāta, amhākaṃ kammabhūmiyaṃ asukasmim nāma ṭhāne
suvaṇṇavaṇṇo migo vasati, sace rājā puccheyya, katheyyāsī” ti.

Atheke divasaṃ khemā devī paccūsakāle supinaṃ addasa. Evarūpo supino ahosi:
suvaṇṇavaṇṇo migo āgantvā kañcanaṇṇe nisīditvā suvaṇṇakiṇṇikaṃ
ākoṭento viya madhurassarena deviyā dhammaṃ deseti, sā sādhuṇāraṃ datvā
dhammaṃ suṇāti. Migo dhammakathāya aṇiṭṭhitāya eva utṭhāya gacchati, sā:
“Migaṃ gaṇhatha gaṇhathā” ti vadantī yeva pabujjhi. Paricārīkāyo tassā saddaṃ
sutvā: “Pihitadvāravāṭapānaṃ gehaṃ vātassa pi okāso natthi, ayyā, imāya
velāya migaṃ gaṇhāpeti” ti avahasimsu. Sā tasmiṃ khaṇe ^{4.414} “supino ayan”-
ti ṇatvā cintesi: “Supinoti vutte rājā anādaro bhavissati, ‘dohaḷo uppanno’ ti
vutte pana ādarena pariyessati, suvaṇṇavaṇṇassa migassa dhammakathaṃ
suṇissāmi” ti. Sā gilānālayaṃ katvā nipajji. Rājā āgantvā: “Bhadde, kiṃ te
aphāsukaṃ”-ti pucchi. “Deva, aññaṃ natthi, dohaḷo pana me uppanno” ti. “Kiṃ
icchasi devī” ti? “Suvaṇṇavaṇṇassa dhammikamigassa dhammaṃ sotukāma
devā” ti. “Bhadde, yaṃ natthi, tattha te dohaḷo uppanno, suvaṇṇavaṇṇo nāma
migo yeva natthi” ti. So: “Sace na labhāmi, idheva me maraṇaṃ”-ti rañño
piṭṭhiṃ datvā nipajji.

Rājā: “Sace atthi, labhissasī” ti parisamajjhe nisīditvā **morajātake** (Ja. 159)
vuttanayeneva amacce ca brāhmaṇe ca pucchitvā: “Suvaṇṇavaṇṇā migā nāma
hontī” ti sutvā luddake sannipādetvā: “Evarūpo migo kena diṭṭho, kena suto” ti
pucchitvā tena nesādaputtana pitu santikā sutaniyāmena kathite: “Samma, tassa
te migassa ānītakāle mahantaṃ sakkāraṃ karissāmi, gaccha ānehi naṃ”-ti vatvā
paribbayaṃ datvā taṃ pesesi. So pi: “Sacāhaṃ, deva, taṃ ānetuṃ na
sakkhissāmi, cammamassa ānessāmi, taṃ ānetuṃ asakkonto lomānipissa
ānessāmi, tumhe mā cintayitthā” ti vatvā attano nivesanaṃ gantvā puttadārassa
paribbayaṃ datvā tattha gantvā taṃ migarājānaṃ disvā: “Kasmiṃ nu kho ṭhāne
pāsaṃ oḍḍetvā imaṃ migarājānaṃ gaṇhituṃ sakkhissāmi” ti vīmaṃsanto
pāṇiyatitthe okāsaṃ passi. So daḷhaṃ cammayottaṃ vaṭṭetvā mahāsattassa
pāṇiyapivanaṭṭhāne yaṭṭhipāsaṃ oḍḍesi.

Punadivase mahāsatto asītiyā migasahasseehi saddhiṃ gocaraṃ caritvā:
 “Pakatitithe yeva pāṇīyaṃ pivissāmi” ti tattha gantvā otaranto yeva pāse bajjhi.
 So: “Sacāhaṃ idāneva baddharavaṃ ravissāmi, ñātigaṇā pāṇīyaṃ apivitvāva
 bhītā palāyissanti” ti cintetvā yaṭṭhiyaṃ {4.415} allīyitvā attano vase vattetvā
 pāṇīyaṃ pivanto viya ahosi. Atha asītiyā migasahassānaṃ pāṇīyaṃ pivitvā
 uttaritvā ṭhitakāle: “Pāsaṃ chindissāmi” ti tikkhattuṃ ākaḍḍhi. Paṭhamavāre
 cammaṃ chijji, dutiyavāre maṃsaṃ chijji, tatiyavāre nhāruṃ chinditvā pāso
 aṭṭhiṃ āhacca aṭṭhāsi. So chindituṃ asakko baddharavaṃ ravi, migagaṇā
 bhāyitvā tihi ghaṭṭhi palāyimsu. Cittamigo tiṇṇaṃ-pi ghaṭṭanaṃ antare
 mahāsattaṃ adisvā: “Idaṃ bhayaṃ uppajjamānaṃ mama bhātu uppannaṃ
 bhavissati” ti cintetvā tassa santikaṃ gantvā baddhaṃ passi. Atha naṃ
 mahāsatto disvā: “Bhātika, mā idha tiṭṭha, sāsakaṃ idaṃ ṭhānaṃ”-ti vatvā
 uyyojento paṭhamam gāthamāha.

**1. Ete yūthā patiyanti, bhītā maraṇassa cittaṃ,
 Gaccha tuvaṃ-pi mākaṅkhi, jīvissanti tayā sahā ti.**

Tattha **ete** ti cakkhupathaṃ atikkamitvā dūragate sandhāyāha. **Patiyanti** ti
 patigacchanti, palāyanti ti attho. **Cittakā** ti taṃ ālapati. **Tayā sahā** ti tvaṃ
 etesaṃ mama ṭhāne ṭhatvā rājā hohi, ete tayā saddhiṃ jīvissantīti.

Tato ubhinnaṃ-pi tisso ekantarikagāthāyo honti:

**2. Nāhaṃ rohaṇa gacchāmi, hadayaṃ me avakassati,
 Na taṃ ahaṃ jahissāmi, idha hissāmi jīvitaṃ.**

**3. Te hi nūna marissantī, andhā aparīṇāyakā,
 Gaccha tuvaṃ-pi mākaṅkhi, jīvissanti tayā saha.**

**4. Nāhaṃ rohaṇa gacchāmi, hadayaṃ me avakassati,
 Na taṃ baddhaṃ jahissāmi, idha hissāmi jīvitaṃ-ti.**

Tattha **rohaṇā** ti mahāsattaṃ nāmena ālapati. **Avakassati** ti kaḍḍhayati, sokena
 vā kaḍḍhīyati. **Te hi nūnā** ti te amhākaṃ mātāpitāro ekaṃseneva dvīsu pi
 amhesu idha matesu aparīṇāyakā hutvā appaṭijaggiyamānā sussitvā
 marissantī, tasmā bhātika cittaṃ, gaccha tuvaṃ, tayā saha te jīvissantī ti
 attho. **Idha hissāmi** ti imasmiṃ yeva ṭhāne jīvitaṃ jahissāmi.

Iti vatvā bodhisattassa {4.416} dakkhiṇapassaṃ nissāya taṃ sandhāretvā assāsento
 aṭṭhāsi. Sutaṇa pi migapotikā palāyitvā migānaṃ antare ubho bhātike apassanti:

“Idaṃ bhayaṃ mama bhātikānaṃ uppannaṃ bhavissatī” ti nivattitvā tesāṃ santikaṃ āgatā. Naṃ āgacchantiṃ disvā mahāsatto pañcamāṃ gāthamāha.

**5. Gaccha bhīru palāyassu, kūṭe baddhosmi āyase,
Gaccha tuvaṃ-pi mākaṅkhi, jīvissanti tayā sahā ti.**

Tattha **bhīrū** ti mātugāmo nāma appamattakena pi bhāyati, tena naṃ evaṃ ālapati. **Kūṭe** ti paṭicchannapāse. **Āyase** ti so hi antoudake ayakkhandhaṃ koṭṭetvā tattha sāradaṛuṃ yaṭṭhiṃ bandhitvā oḍḍito, tasmā evamāha. **Tayā sahā** ti te asītisahassā migā tayā saddhiṃ jīvissantīti.

Tato paraṃ purimanayeneva tisso gāthā honti:

**6. Nāhaṃ rohaṇa gacchāmi, hadayaṃ me avakassati,
Na taṃ ahaṃ jahissāmi, idha hissāmi jīvitaṃ.**

**7. Te hi nūna marissanti, andhā aparīṇāyakā,
Gaccha tuvaṃ-pi mākaṅkhi, jīvissanti tayā saha.**

**8. Nāhaṃ rohaṇa gacchāmi, hadayaṃ me avakassati,
Na taṃ baddhaṃ jahissāmi, idha hissāmi jīvitaṃ-ti.**

Tattha **te hi nūnā** ti idhā pi mātāpitāro yeva sandhāyāha.

Sā pi tatheva paṭikkhipitvā mahāsattassa vāmapassaṃ nissāya assāsayaṃānā aṭṭhāsi. Luddo pi te mige palāyante disvā baddharavaṇṇa sutvā: “Baddho bhavissati migarājā” ti daḥhaṃ kacchaṃ bandhitvā migamāraṇasattiṃ ādāya vegenāgacchi. Mahāsatto taṃ āgacchantāṃ disvā navamaṃ gāthamāha.

**9. Ayaṃ so luddako eti, luddarūpo sahāvudho,
Yo no vadhissati ajja, usunā sattiyā apī ti.**

Tattha **luddarūpo** ti dāruṇajātiko. **Sattiyā apī** ti sattiyā pi no paharitvā vadhissati, tasmā yāva so nāgacchati, tāva palāyathāti.

Taṃ ^{4.417} disvā pi cittamigo na palāyi. Sutanā pana sakabhāvena saṇṭhātum asakkontī maraṇabhayaabhītā thokaṃ palāyitvā: “ahaṃ dve bhātike pahāya kuhiṃ palāyissāmi” ti attano jīvitaṃ jahitvā nalāṭena maccuṃ ādāya punāgantvā bhātu vāmapasse aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā dasamaṃ gāthamāha.

**10. Sā muhuttaṃ palāyitvā, bhayaṭṭā bhayatajjitā,
Sudukkaraṃ akaraṃ bhīru, maraṇāyūpanivattathā ti.**

Tattha **marañāyūpanivattathā** ti marañatthāya upanivatti.

Luddo pi āgantvā te tayo jane ekato ṭhite disvā mettacittam upādetvā ekakucchiyaṃ nibbattabhātaro viya te maññamāno cintesi: “Migarājā, tāva pāse baddho, ime pana dve janā hirottappabandhanena baddhā, kiṃ nu kho ime etassa hontī” ti? Atha naṃ pucchanto gāthamāha.

**11. Kiṃ nu teme migā honti, muttā baddham upāsare,
Na taṃ cajitumicchanti, jīvitassa pi kāraṇā ti.**

Tattha **kiṃ nu teme** ti kiṃ nu te ime. **Upāsare** ti upāsanti.

Athassa bodhisatto ācikkhi:

**12. Bhātaro honti me ludda, sodariyā ekamātukā,
Na maṃ cajitumicchanti, jīvitassa pi kāraṇā ti.**

So tassa vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya muducitto ahosi. Cittamigarājā tassa muducittabhāvaṃ ñatvā: “Samma luddaka, mā tvaṃ etaṃ migarājānaṃ ‘migamattoyevā’ ti maññittha, ayañhi asītiyā migasahassānaṃ rājā sīlācārasampanno sabbasattesu muducitto mahāpaṇṇo andhe jiṇṇe mātāpitaro poseti. Sace tvaṃ evarūpaṃ dhammikaṃ migam māresi, etaṃ mārento mātāpitaro ca no mañca bhaginiñca meti amhe pañca pi jane māresi yeva. Mayhaṃ pana bhātu jīvitaṃ dento pañcannam-pi janānaṃ jīvitadāyakosī” ti vatvā gāthamāha.

**13. Te ^{4.418} hi nūna marissanti, andhā aparīṇāyakā,
Pañcannaṃ jīvitaṃ dehi, bhātaraṃ muñca luddakā ti.**

So tassa dhammakathaṃ sutvā pasannacitto: “Mā bhāyi sāmī” ti vatvā anantaraṃ gāthamāha.

**14. So vo ahaṃ pamokkhāmi, mātāpettibharaṃ migam,
Nandantu mātāpitaro, muttam disvā mahāmigan-ti.**

Tattha **vo** ti nipātamattaṃ. **Muttan**-ti bandhanā muttam passivā.

Evañca pana vatvā cintesi: “Raññā dinnayaso mayhaṃ kiṃ karissati, sacāhaṃ imaṃ migarājānaṃ vadhissāmi, ayaṃ vā me pathavī bhijjitvā vivaraṃ dassati, asani vā me matthake patissati, vissajjessāmi nan”-ti. So mahāsattaṃ upasaṅkamitvā yaṭṭhiṃ pātetvā cammayottaṃ chinditvā migarājānaṃ ālīngitvā udakapariyante nipajjāpetvā muducittena saṇikaṃ pāsā mocetvā nhārūhi nhārūhi, maṃsena maṃsaṃ, cammena cammaṃ samodhānetvā udakena lohitaṃ dhovitvā mettacittena punappunaṃ parimajji. Tassa mettānubhāveneva

mahāsattassa pāramitānubhāvena ca sabbāni nhārumaṁsacammāni sandhīyimsu, pādo sañchannachavi sañchannalomo ahosi, asukaṭṭhāne baddho ahosīti pi na paññāyi. Mahāsatto sukhappatto hutvā aṭṭhāsi. Taṁ disvā cittamigo somanassajāto luddassa anumodanaṁ karonto gāthamāha.

**15. Evaṁ luddaka nandassu, saha sabbehi ñātibhi,
Yathāhamajja nandāmi, muttaṁ disvā mahāmigan-ti.**

Atha mahāsatto: “Kiṁ nu kho esa luddo maṁ gaṇhanto attano kāmena gaṇhi, udāhu aññassa āṇattiyā” ti cintetvā gahitakāraṇaṁ pucchi. Luddaputto āha: “sāmi, na mayhaṁ tumhehi kammaṁ atthi, rañño pana aggamahesī khemā nāma tumhākaṁ dhammakathaṁ sotukāmā, tadatthāya rañño āṇattiyā tvaṁ mayā gahito” ti. Samma, evaṁ sante maṁ vissajjento atidukkaraṁ [4.419] karosi, ehi maṁ netvā rañño dassehi, deviyā dhammaṁ kathessāmīti. Sāmi, rājāno nāma kakkhaḷā, ko jānāti, kiṁ bhavissati, mayhaṁ raññā dinnayasena kammaṁ natthi, gaccha tvaṁ yathāsukhanti. Puna mahāsatto: “Iminā maṁ vissajjentena atidukkaraṁ kataṁ, yasapaṭilābhassa upāyassa karissāmī” ti cintetvā: “Samma, piṭṭhiṁ tāva me hatthena parimajjā” ti āha. “So parimajji, hattho suvaṇṇavaṇṇehi lomehi pūri”. “Sāmi, imehi lomehi kiṁ kāromī” ti. “Samma, imāni haritvā rañño ca deviyā ca dassetvā ‘imāni tassa suvaṇṇavaṇṇamigassa lomāni’ ti vatvā mama ṭhāne ṭhatvā imāhi gāthāhi deviyā dhammaṁ desehi, taṁ sutvā yeva cassā dohaḷo paṭippassambhissatī” ti. “Dhammaṁ cara mahārājā” ti dasa dhammacariyagāthā uggaṇhāpetvā pañca sīlāni datvā appamādena ovaditvā uyyojesi. Luddaputto mahāsattaṁ ācariyaṭṭhāne ṭhapetvā tikkhattuṁ padakkhiṇaṁ katvā catūsu ṭhānesu vanditvā lomāni paduminipattena gahetvā pakkāmi. Te pi tayo janā thokaṁ anugantvā mukhena gocaraṇca pānīyaṇca gahetvā mātāpitūnaṁ santikaṁ gamimsu. Mātāpitāro: “Tāta rohaṇa, tvaṁ kira pāse baddho kathaṁ muttosī” ti pucchantā gāthamāhamāsu:

**16. Kathaṁ tvaṁ pamokkho āsi, upanītasmi jīvite,
Kathaṁ putta amocesi, kūṭapāsamha luddako ti.**

Tattha **upanītasmi** ti tava jīvite maraṇasantikaṁ upanīte kathaṁ pamokkho āsi.

Taṁ sutvā bodhisatto tisso gāthā abhāsi:

**17. Bhaṇaṁ kaṇṇasukhaṁ vācaṁ, hadayaṅgaṁ hadayassitaṁ,
Subhāsītāhi vācāhi, cittako maṁ amocayī.**

**18. Bhaṇaṃ kaṇṇasukhaṃ vācaṃ, hadayaṅgaṃ hadayassitaṃ,
Subhāsītāhi vācāhi, sutanā maṃ amocayī.**

**19. Suttvā {4.420} kaṇṇasukhaṃ vācaṃ, hadayaṅgaṃ hadayassitaṃ,
Subhāsītāni suttvāna, luddako maṃ amocayī ti.**

Tattha **bhaṇan**-ti bhaṇanto. **Hadayaṅgan**-ti hadayaṅgamaṃ. Dutiyagāthāya **bhaṇan**-ti bhaṇamānā. **Suttvā** ti so imesaṃ ubhinnaṃ vācaṃ suttvā.

Athassa mātāpitaro anumodantā āhaṃsu:

**20. Evaṃ ānandito hotu, saha dārehi luddako,
Yathā mayaḍḍa nandāma, disvā rohaṇamāgatan-ti.**

Luddo pi araṇṇā nikkhamitvā rājakulaṃ gantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Taṃ disvā rājā gāthamāha.

**21. Nanu tvaṃ avaca ludda, ‘migacammāni āharim’,
Atha kena nu vaṇṇena, migacammāni nāharī ti.**

Tattha **migacammānī** ti migāṃ vā cammaṃ vā. **Āharin**-ti āharissāmi. Idaṃ vuttaṃ hoti: ambho ludda, nanu tvaṃ evaṃ avaca: “Migāṃ ānetuṃ asakkonto cammaṃ āharissāmi, taṃ asakkonto lomānī” ti, so tvaṃ kena kāraṇena neva migāṃ, na migacammaṃ āharīti?

Taṃ suttvā luddo gāthamāha.

**22. Āgamā ceva hatthatthaṃ, kūṭapāsaṇca so migo,
Abajjhi taṃ migarājaṃ, taṇca muttā upāsare.**

**23. Tassa me ahu saṃvego, abbhuto lomahaṃsano,
Imaṇcāhaṃ migāṃ hañṇe, ajja hissāmi jīvitan-ti.**

Tattha **āgamā** ti mahārāja, so migo mama hatthatthaṃ hatthapāsaṇceva mayā oḍḍitaṃ kūṭapāsaṇca āgato, tasmiṇca kūṭapāse abajjhi. **Taṇca muttā upāsare** ti taṇca baddhaṃ apare muttā abaddhāva dve migā assāsentaṃ taṃ nissāya aṭṭhaṃsu. **Abbhuto** ti pubbe abhūtapubbo. **Imaṇcāhan**-ti atha me saṃviggassa etadahosi: “Sace ahaṃ imaṃ migāṃ hanissāmi, ajjeva imasmiṃ yeva ṭhāne jīvitaṃ jahissāmi” ti.

Taṃ suttvā rājā āha:

**24. Kīdisā te migā ludda, kīdisā dhammikā migā,
Kathamvaṇṇā kathamsilā, bālham kho ne pasamsasī ti.**

Idaṃ so rājā vimhayavasena punappunaṃ pucchatī. Taṃ sutvā luddo gāthamāha.

**25. Odātasiṅgā ^[4.421] sucivālā, jātarūpatacūpamā,
Pādā lohitakā tesam, añjitakkhā manoramā ti.**

Tattha **odātasiṅgā** ti rajatadāmasadisasiṅgā. **Sucivālā** ti cāmarivālasadisena sucinā vālena samannāgatā. **Lohitakā** ti rattanakhā pavālasadisā. **Pādā** ti khurapariyantā. **Añjitakkhā** ti añjitehi viya visuddhapañcapasādehi akkhīhi samannāgatā.

Iti so kathento va mahāsattassa suvaṇṇavaṇṇāni lomāni rañño hatthe ṭhapetvā tesam migānaṃ sarīravaṇṇaṃ pakāsento gāthamāha.

**26. Edisā te migā deva, edisā dhammikā migā,
Mātāpettibharā deva, na te so abhihāritun-ti.**

Tattha **mātāpettibharā** ti jiṇṇe andhe mātāpitaro posenti, etādisā nesaṃ dhammikatā. **Na te so abhihāritun-ti** so migarājā na sakkā kenaci tava paṇṇākāratthāya abhiharitunti attho. “Abhihārayin”-ti pi pāṭho, so ahaṃ taṃ te paṇṇākāratthāya nābhihārayim na āharinti attho.

Iti so mahāsattassa ca cittamigassa ca sutanāya migapotikāya ca guṇaṃ kathetvā: “Mahārāja, ahaṃ tena migaraññā ‘attano lomāni dassetvā mama ṭhāne ṭhatvā dasahi rājadhammacariyagāthāhi deviyā dhammaṃ katheyyāsī’ ti uggaṇhāpito āṇatto” ti āha. Taṃ sutvā rājā naṃ nhāpetvā ahatavatthāni nivāsetvā sattaratanakhacite pallaṅke nisīdāpetvā sayam deviyā saddhim nīcāsane ekamantaṃ nisīditvā taṃ añjalim paggayha yācati. So dhammaṃ desento āha:

**Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhesu janapadesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇabrāhmaṇesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.**

**Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā,
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado ti. (Ja. 527.58-67).**

Iti nesādaputto mahāsattena desitaniyāmena ākāsagaṅgaṃ otārento viya buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Mahājano sādhu-kārasahassāni pavattesi. Dhammakathaṃ sutvā yeva deviyā {4.422} dohaḷo paṭippassambhī. Rājā tussitvā luddaputtaṃ mahantena yasena santappento tisso gāthā abhāsi:

**27. Dammi nikkhasataṃ ludda, thūlaṇca maṇikuṇḍalaṃ,
Catussadaṇca pallaṅkaṃ, umāpupphasarinnibhaṃ.**

**28. Dve ca sādisiyo bhariyā, usabhaṇca gavaṃ satam,
Dhammena rajjaṃ kāressaṃ, bahukāro mesi luddaka.**

**29. Kasivāṇijjā iṇadānaṃ, ucchācariyā ca luddaka,
Etena dāraṃ posehi, mā pāpaṃ akarī punā ti.**

Tattha **thūlan**-ti mahagghaṃ maṇikuṇḍalapasādhanaṇca te dammi.

Catussadan-ti caturussadaṃ, catuussāsakanti attho.

Umāpupphasarinnibhan-ti nīlapaccattharaṇattā umāpupphasadisāya nibhāya obhāsena samannāgataṃ, kāḷavaṇṇadārusāramayaṃ vā. **Sādisiyo** ti aññaṃaññaṃ {4.423} rūpena ca bhogena ca sadisā. **Usabhaṇca gavaṃ satan**-ti usabhaṃ jeṭṭhakaṃ katvā gavaṃ sataṇca te dammi. **Kāressan**-ti dasa rājadhamme akopento dhammeneva rajjaṃ kāressāmi. **Bahukāro mesi** ti suvaṇṇavaṇṇassa migaraṇṇo ṭhāne ṭhatvā dhammassa desitattā tvaṃ mama

bahupakāro, migarājena vuttaniyāmeneva te ahaṃ pañcasu sīlesu patiṭṭhāpito.
Kasivāṇijjā ti samma luddaka, aham-pi migarājānaṃ adisvā tassa vacanam-
eva sutvā pañcasu sīlesu patiṭṭhito, tvam-pi ito paṭṭhāya sīlavā hohi, yāni tāni
kasivāṇijjāni iṇadānaṃ uñchācariyāti ājīvamukhāni, eteneva sammāājīvena
tava puttadāraṃ posehi, mā puna pāpaṃ karīti.

So rañño kathaṃ sutvā: “Na me gharāvāsenattho, pabbajjaṃ me anujānātha
devā” ti anujānāpetvā raññā dinnadhanaṃ puttadārassa datvā himavantam
pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā
brahmalokaparāyaṇo ahosi. Rājā pi mahāsattassa ovāde ṭhatvā saggapuram
pūresi, tassa ovādo vassasahassaṃ pavatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ bhikkhave pubbe pi
mamatthāya ānandena jīvitam pariccattamevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi:
“tadā luddo channo ahosi, rājā sārīputto, devī khemā bhikkhunī, mātāpitāro
mahārājakulāni, sutanā uppalavaṇṇā, cittamigo ānando, asīti migasahassāni
sākiyagaṇo, rohaṇo migarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Rohaṇamigajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 502 Cūḷahaṃsajātakavaṇṇanā

Ete haṃsā pakkamantī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ānandatherassa
jīvitapariccāgam-eva ārabha kathesi.

*Idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgam ārabha
kathesi. Devadattena hi tathāgataṃ jīvitā voropetuṃ payojitesu dhanuggahe
sabbapaṭhamam pesitena āgantvā: “Nāhaṃ, bhante, sakkomi taṃ bhagavantaṃ
jīvitā voropetuṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti vutte devadatto:
“Alaṃ, āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropehi, aham-eva samaṇaṃ
gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti vatvā tathāgate gijjhakūṭapabbatassa
pacchimachāyāya caṅkamante sayam gijjhakūṭam pabbataṃ abhiruhitvā
yantavegena mahatiṃ silaṃ pavijji, “imāya silāya samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā
voropessāmī” ti. Tadā dve pabbatakūṭā samāgantvā taṃ silaṃ sampaṭicchimsu.
Tato papaṭikā uppattitvā bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ uppādesi,
balavavedanā pavattiṃsu. Jīvako tathāgatassa pādaṃ satthakena phāletvā
duṭṭhalohitaṃ vamevā pūtimaṃsaṃ apantvā dhovitvā bhesajjaṃ ālimpitvā*

nirogamakāsi. Satthā purimasadisam-eva bhikkhusaṅghaparivuto mahatiyā buddhalīlāya vicari.

Atha nam disvā devadatto cintesi: “samaṇassa gotamassa rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṅkamituṃ na sakkoti, rañño kho pana nālāgiri nāma hatthī caṇḍo pharuso [5.334] manussaghātako buddhadhammasaṅghaguṇe na jānāti, so taṃ jīvitakkhayaṃ pāpessatī” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Samma, sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ vissajjehī” ti āha. Devadatto pi nam: “Aññesu divasesu hatthī kittakaṃ suraṃ pivatī” ti pucchitvā: “Aṭṭha ghaṭe, bhante” ti vutte: “Tena hi sve tvaṃ taṃ soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ kareyyāsī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Rājā nagare bheriṃ carāpesi: “sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā nagare vissajjessati, nāgarā pāto va sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā paṭipajjimsū” ti. Devadatto pi rājanivesanā oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā: “Mayaṃ bhaṇe uccaṭṭhāniyaṃ nīcaṭṭhāne, nīcaṭṭhāniyaṃ vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā, sace vo yasena attho, sve pāto va nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇassa gotamassa āgamanavelāya tuttatomarehi vijjhivā kujjhāpetvā hatthisālaṃ bhindāpetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ katvā samaṇaṃ gotamaṃ jīvitakkhayaṃ pāpethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu.

Sā pavatti sakalanagare vitthārikā ahosi. Buddhadhammasaṅghamāmakā upāsakā taṃ sutvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, devadatto raññā saddhiṃ ekato hutvā sve tumhehi paṭipannavīthiyaṃ nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idheva hotha, mayaṃ vihāre yeva buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa bhikkhaṃ dassāmā” ti vadiṃsu. Satthāpi: “Sve piṇḍāya na pavisissāmī” ti avatvāva: “Ahaṃ sve nālāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā titthiye madditvā rājagahe piṇḍāya acaritvāva bhikkhusaṅghaparivuto nāgarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva āgamissāmi, rājagahavāsino pi bahūni bhattachājanāni gahetvā veḷuvanam-eva āgamissanti, sve vihāre yeva bhattachgaṃ bhavissatī” ti iminā kāraṇena tesāṃ adhivāsesi. Te tathāgatassa adhivāsanaṃ veditvā bhattachājanāni āharitvā: “Vihāre yeva dānaṃ dassāmā” ti pakkamimsu.

*Satthā pi paṭhamayāme dhammaṃ desetvā majjhimayāme devatānaṃ pañhaṃ
vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse sīhaseyyaṃ kappetvā
dutiyaakoṭṭhāse phalasamāpattiya [5.335] vītināmetvā tatiyaakoṭṭhāse
mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bodhaneyyabandhave olokento
nālāgiridamane caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayaṃ disvā
vibhātāya rattiya katasarīrapaṭijaggano hutvā āyasmantaṃ ānandaṃ
āmantetvā, “ānanda, ajja rājagahaparivattakesu aṭṭhārasasu mahāvihāresu
sabbesaṃ-pi bhikkhūnaṃ mayāsaddhiṃ rājagahaṃ pavisitum ārocehi” ti āha.
Thero tathā akāsi. Sabbe pi bhikkhū veḷuvane sannipatiṃsu. Satthā
mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahaṃ pāvisi. Atha hatthimeṇḍā
yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjiṃsu, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāsampannā
manussā: “Ajja kira buddhanāgassa tiracchānanāgena saṅgāmo bhavissati,
anūpamāya buddhalīlāya nālāgiridamaṇaṃ passissāmā” ti
pāsādahammiyagehacchadanādīni abhiruhitvā aṭṭhaṃsu. Asaddhā pana
micchādīṭṭhikā: “Ayaṃ nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātako buddhādīnaṃ
guṇaṃ na jānāti, so ajja samaṇassa gotamassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ
viddhaṃsetvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā”
ti pāsādādīsu aṭṭhaṃsu.*

*Hatthī pi bhagavantaṃ āgacchantāṃ disvā manusse tāsento gehāni
viddhaṃsento sakaṭāni saṃcuṇṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo
pabbato viya ajjhottharanto yena bhagavā tenābhidhāvi. Taṃ āgacchantāṃ
disvā bhikkhū bhagavantaṃ etadavocuṃ: “ayaṃ, bhante, nālāgiri caṇḍo
pharuso manussaghātako imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ
buddhādiguṇaṃ jānāti, paṭikkamatu, bhante, bhagavā, paṭikkamatu sugato” ti.
Mā, bhikkhave, bhāyittha, paṭibalo ahaṃ nālāgiriṃ dametunti. Athāyasmā
sāriputto satthāraṃ yāci: “bhante, pitu uppannakiccaṃ nāma jeṭṭhaputtassa
bhāro, aham-eva taṃ damemi” ti. Atha naṃ satthā, “sāriputta, buddhabalaṃ
nāma aññaṃ, sāvakabalaṃ aññaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti paṭibāhi. Evaṃ yebhuyyena
asīti mahātherā yāciṃsu. Satthā sabbe pi paṭibāhi. Atha āyasmā ānando satthari
balavasinehena addivāsetum asakkonto: “Ayaṃ hatthī paṭhamāṃ maṃ māretū”
ti tathāgatassatthāya jīvitaṃ paricajjitvā gantvā satthu purato aṭṭhāsi. Atha
naṃ satthā: “Apehi, ānanda, mā me purato aṭṭhāsi” ti āha. “Bhante, ayaṃ hatthī
caṇḍo [5.336] pharuso manussaghātako kappuṭṭhānaggisadiso paṭhamāṃ maṃ
māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū” ti thero avaca. Yāvataṭṭhiyaṃ*

vuccamāno pi tatheva aṭṭhāsi na paṭikkami. Atha naṃ bhagavā iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭhapesi.

Tadā pi hi dhammasabhāyaṃ therassa guṇakathaṃ kathentesu bhikkhūsu satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānandena mamatthāya jīvitam pariccattamevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ bahuputtako nāma rājā rajjaṃ kāresi. Khemā nāmassa aggamaheṣī ahoṣi. Tadā mahāsatto suvaṇṇahaṃsayoniyaṃ nibbattitvā navutihaṃsasahassaparivuto cittakūṭe vasi. Tadā pi devī {4.424} vuttanayeneva supinaṃ disvā rañño suvaṇṇavaṇṇahaṃsassa dhammadesanāsavanadohaḷaṃ ārocesi. Rājā pi amacce pucchitvā: “Suvaṇṇavaṇṇahaṃsā nāma cittakūṭapabbate vasantī” ti ca sutvā khemaṃ nāma saraṃ kāretvā nānappakārāṇi nivāpadhaññāni ropāpetvā catūsu kaṇṇesu devasikaṃ abhayaghosanaṃ ghosāpesi, ekaṇca luddaputtaṃ haṃsānaṃ gahaṇatthāya payojesi. Tassa payojitākāro ca, tena tattha sakuṇānaṃ upaparikkhitabhāvo ca, suvaṇṇahaṃsānaṃ āgatakāle rañño ārocetvā pāsānaṃ oḍḍitanīyāmo ca, mahāsattassa pāse baddhaniyāmo ca, sumukhassa haṃsasenaṭpatino tīsu haṃsaghaṭṭasu taṃ adisvā nivattanaṅca sabbaṃ **mahāhaṃsajātaka** (Ja. 534) āvi bhavissati.

Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā sakkāraṃ katvā pucchi: “honti nu kho ācariyā suvaṇṇavaṇṇā haṃsā” ti? “Āma, mahārāja amhākaṃ mantasumacchā, kakkaṭakā, kacchapā, migā, morā, haṃsāti cha ete tiracchānagatā suvaṇṇavaṇṇā hontīti āgatā, tattha dhataratṭhakulahaṃsā nāma paṇḍitā ñāṇasampannā, iti manussehi saddhiṃ satta suvaṇṇavaṇṇā hontī” ti.

Taṃ sutvā rājā attamano hutvā: “Kahaṃ nu kho ācariyā dhataratṭhahaṃsā vasantī” ti pucchitvā: “Na jānāma, mahārājā” ti vutte: “Atha ke pana jānissantī” ti vatvā: “Luddaputtā” ti vutte sabbe attano vijite luddake sannipātāpetvā pucchi: “tātā, suvaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakulahaṃsā nāma kahaṃ vasantī” ti? Atheke luddo: “Himavante kira, deva, cittakūṭapabbateti no kulaparamparāya kathenti” ti āha. “Jānāsi pana nesaṃ gahaṇūpāyan”-ti? “Na jānāmi, devā” ti. “Ke pana jānissantī” ti? Brāhmaṇāti. So brāhmaṇapaṇḍite pakkosāpetvā {5.356} cittakūṭapabbate suvaṇṇavaṇṇānaṃ haṃsānaṃ atthibhāvaṃ ārocetvā: “Jānātha nu kho tesam gahaṇūpāyan”-ti pucchi. “Mahārāja, kiṃ tehi gantvā gahitehi, upāyena te nagarasamīpaṃ ānetvā gahessāmā” ti. “Ko pana

*upāyo” ti? “Mahārāja, nagarato avidūre uttarena tigāvutamatte
tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ nāma saraṃ kārāpetvā udakassa pūretvā
nānādhaññāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ kārāpetvā ekaṃ
paṇḍitaṃ nesādaṃ paṭicchāpetvā manussānaṃ upagantuṃ adatvā catūsu
kaṇṇesu ṭhitehi abhayaṃ ghosāpetha, taṃ sutvā nānāsakuṇaḥ dasa disā
otarissanti, te pi haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā
āgacchissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā” ti.*

*Taṃ sutvā rājā tehi vuttapadese vuttappakāraṃ saraṃ kārāpetvā chekaṃ
nesādaṃ pakkosāpetvā tassa sahaṃsaṃ dāpetvā: “Tvaṃ ito paṭṭhāya attano
kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ posessāmi, tvaṃ appamatto khemaṃ
saraṃ rakkhanto manusse paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā
āgatāgate sakuṇe mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇahaṃsesu āgatesu mahantaṃ
sakkāraṃ labhissasī” ti tamassāsetvā khemaṃ saraṃ paṭicchāpesi. So tato
paṭṭhāya rañña vuttanayeneva tattha paṭipajji, “khemaṃ saraṃ rakkhatī” ti
cassa: “Khemanesādo” tveva nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya ca nānappakārā
sakuṇā otariṃsu, “khemaṃ nibbhayaṃ saran”-ti paramparāghosena nānāhaṃsā
āgamīṃsu. Paṭhamāṃ tāva tiṇahaṃsā āgamīṃsu, tesāṃ ghosena paṇḍuhamā, tesāṃ
ghosena manosilāvaṇṇā haṃsā, tesāṃ ghosena setahaṃsā, tesāṃ ghosena
pākahaṃsā āgamīṃsu. Tesu āgatesu khemako rañña ārocesi: “deva,
pañcavaṇṇā haṃsā āgantvā sare gocaraṃ gaṇhanti, pākahaṃsānaṃ āgatattā
idāni katipāheneva suvaṇṇahaṃsā āgamissanti, mā [5.357] cintayittha, devā” ti.*

*Taṃ sutvā rājā: “Aññaena tattha na gantabbaṃ, yo gacchissati,
hatthapādachedanaṃca gharavilopaṃca pāpuṇissatī” ti nagara bheriṃ carāpesi.
Tato paṭṭhāya tattha koci na gacchati. Cittakūṭassa panāvidūre
kañcanaguḥāyāmpākahaṃsā vasanti, te pi mahabbalā. Dhataratṭhakulena
saddhiṃ tesāṃ sarīravaṇṇo va viseso. Pākahaṃsarañña pana dhītā
suvaṇṇavaṇṇā ahosi. So taṃ dhataratṭhamahissarassa anurūpāti tassa
pādapariṇārikaṃ katvā pesesi. Sā tassa piyā ahosi manāpā, teneva ca kāraṇena
tāni dve haṃsakulāni aññaṃaṇṇaṃ viśāsikāni jātāni.*

*Athekadivasāṃ bodhisattassa parivārahaṃsā pākahaṃse pucchīṃsu: “tumhe
imesu divasesu kahaṃ gocaraṃ gaṇhathā” ti? “Mayaṃ bārāṇasito avidūre
khemasare gocaraṃ gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍathā” ti. “Asukaṃ
nāmā” ti vutte: “Kasmā khemasaraṃ na gacchatha, so hi saro ramaṇīyo
nānāsakuṇasamākiṇṇo pañcavaṇṇapadumasañchanno*

nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito catūsu kaṇṇesu niccam pavattaabhayaghosano, koci naṃ upasaṅkamtum samattho nāma natthi, pageva aññaṃ upaddavaṃ kātum, evarūpo so saro” ti khemasaraṃ vaṇṇayimsu. Te tesaṃ vacanaṃ sutvā: “Bārāṇasiyā samīpe kira evarūpo khemo nāma saro atthi, pākahaṃsā tattha gantvā gocaraṃ gaṇhanti, tumhe pi dhataṛaṭṭhamahissarassa ārocetha, sace anujānāti, mayam-pi tattha gantvā gocaraṃ gaṇheyyāmā” ti sumukhassa kathesuṃ. Sumukho rañño ārocesi. So cintesi: “manussā nāma bahumāyā kharamantā upāyakusalā, bhavitabbamettha kāraṇena, ettakaṃ kālāṃ eso saro natthi, idāni amhākaṃ gahaṇatthāya kato bhavissatī” ti. So sumukhaṃ āha: “mā vo tattha gamanaṃ ruccatha, na so saro tehi sudhammatāya kato, amhākaṃ gahaṇatthā yeva kato, manussā nāma bahumāyā kharamantā upāyakusalā, tumhe sake yeva gocare carathā” ti. {5.358}

Suvaṇṇahaṃsā: “Khemam saraṃ gantukāmamhā” ti dutiyam-pi tatiyam-pi sumukhassa ārocesuṃ. So tesaṃ tattha gantukāmataṃ mahāsattassa ārocesi. Atha mahāsatto: “Mama ñātakā maṃ nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā” ti navutihamsasahassaparivuto tattha gantvā gocaraṃ gahetvā haṃsakīlaṃ kīḷitvā cittakūṭam-eva paccāgami. Khemako tesaṃ gocaraṃ caritvā gatakāle gantvā tesaṃ āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā, “samma khemaka, ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhitum vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmī” ti vatvā paribbayaṃ datvā taṃ uyyojesi. So tattha gantvā cāṭipaṇjare nisīditvā haṃsānaṃ caraṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. Bodhisattā nāma nilloluppacārino honti, tasmā mahāsatto otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ sālim khādanto agamāsi. Sesā ito cito ca khādantā vicarimsu.

Atha luddaputto: “Ayaṃ haṃso nilloluppacārī, imaṃ bandhitum vaṭṭatī” ti cintetvā punadivase haṃsesu saraṃ anotiṇṇesu yeva cāṭipaṇjare nisinno taṃ ṭhānaṃ gantvā avidūre paṇjare attānaṃ paṭicchādetvā chiddena olokento acchi. Tasmim khāṇe mahāsatto navutihamsasahassapurakkhato hiyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhiyaṃ nisīditvā sālim khādanto pāyāsi. Nesādo paṇjarachiddena olokento tassa rūpasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ disvā: “Ayaṃ haṃso sakaṭaṇābhīppamāṇasarīro suvaṇṇavaṇṇo, tīhi rattarājīhi gīvāyaṃ parikkhitto, tisso rājiyo galena otaritvā urantarena gatā, tisso pacchābhāgena nibbijjhivā gatā, rattakambalasuttasikkāya ṭhapitakaṇcanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ raññā bhavitabbaṃ, imaṃ-eva gaṇhissāmī” ti cintesi. Haṃsarājā pi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakīlaṃ kīḷitvā haṃsagaṇaparivuto cittakūṭam-eva agamāsi. Iminā niyāmeneva

pañca divase gocaraṃ gaṇhi. Chaṭṭhe divase khemako kālaassavālamayaṃ daḷhaṃ mahārajjum yaṭṭitvā yaṭṭhiyā pāsam katvā: “Sve haṃsarājā imasmim okāse [5.359] otarissati” ti tathato ñatvā antoudake yaṭṭhipāsam oḍḍi.

Punadivase haṃsarājā otaranto pādam pāse pavesanto yeva otari. Athassa pāso pādam ayapaṭṭakena kaḍḍhanto viya ābandhitvā gaṇhi. So: “Chindissāmi nan”-ti vegam janetvā kaḍḍhitvā pātesi. Paṭhamavāre suvaṇṇavaṇṇam cammam chijji, dutiyavāre kambalavaṇṇam maṃsam chijji, tatiyavāre nhāru chijji, catutthavāre pana: “Pādā chijjeyyum, rañño pana hīnaṅgatā nāma ananucchavikā” ti na vāyāmaṃ akāsi, balavavedanā ca pavattiṃsu. So cintesi: “sacāham baddharavaṃ ravissāmi, ñātakā me ñatrastā hutvā gocaraṃ aggahetvā chātajjhataṃ palāyantā dubbalattā samudde patissantī” ti. So vedanaṃ adhivāsetvā pāsavase vattetvā sālim khādanto viya hutvā tesam yāvadattham caritvā haṃsakīḷam kīḷanakāle mahantena saddena baddharavaṃ ravi. Tam sutvā haṃsā maraṇabhayatajjitā vaggavaggā cittakūṭābhimukhā purimanayeneva pakkamiṃsu.

Sumukho pi heṭṭhā vuttanayeneva cintetvā vicinitvā tīsu pi koṭṭhāsesu mahāsattaṃ adisvā: “Addhā tassevedaṃ bhayaṃ uppannan”-ti nivattitvā āgato mahāsattaṃ pāsena baddham lohitaṃ dukkhāturaṃ paṇkapiṭṭhe nipannaṃ disvā: “Mā bhāyi, mahārāja, ahaṃ mama jīvitaṃ pariccajitvā tumhe mocessāmi” ti vadanto otaritvā mahāsattaṃ assāsento paṇkapiṭṭhe nisīdi.

Idhā pi mahāsatto yaṭṭhipāse bajjhितvā pāsayaṭṭhiyaṃ olambanto yeva gīvaṃ pasāretvā haṃsānaṃ gatamaggaṃ olovento sumukhaṃ āgacchantam disvā: “Āgatakāle naṃ vīmaṃsissāmi” ti cintetvā tasmim āgate tisso gāthā abhāsi:

**1. Ete haṃsā pakkamanti, vakkaṅgā bhayameritā,
Harittaca hemavaṇṇa, kāmaṃ sumukha pakkama.**

**2. Ohāya maṃ nātigaṇā, ekaṃ pāsavaṃ gataṃ,
Anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi.**

**3. Pateva patataṃ seṭṭha, natthi baddhe sahāyatā,
Mā anīghāya hāpesi, kāmaṃ sumukha pakkamā ti.**

*Tattha **bhayameritā** ti bhayeritā bhayatajjitā bhayacalitā. **Harittaca hemavaṇṇā** ti dvīhi pi vacanehi tamevālapati. **Kāmaṃ**-ti suvaṇṇattaca, suvaṇṇavaṇṇa, sundaramukha ekaṃsena pakkamāhi yeva, kiṃ te idhāgamanenāti vadati. **Ohāyā** ti maṃ jahitvā uppatitā. **Anapekkhamānā** ti*

te mama ñātakā mayi anapekkhāva gacchanti. **Patevā** ti uppateva. **Mā anīghāyā** ti ito gantvā pattabbāya niddukkhabhāvāya vīriyaṃ mā hāpesi.

Tato {4.425} sumukho paṅkapiṭṭhe nisīditvā gāthamāha.

**4. Nāhaṃ dukkhaparetoti, dhataratṭha tuvaṃ jahe,
Jīvitāṃ maraṇaṃ vā me, tayā saddhiṃ bhavissatī ti.**

Tattha **dukkhapareto** ti mahārāja, “tvam maraṇadukkhapareto” ti ettakeneva nāhaṃ taṃ jahāmi.

Evaṃ sumukhena sīhanāde kathite dhataratṭho gāthamāha.

**5. Etadariyassa kalyāṇaṃ, yaṃ tvam sumukha bhāsasi,
Taṇca vīmaṃsamānohaṃ, patatetaṃ avassajin-ti.**

Tattha **etadariyassā** ti yaṃ tvam: “Nāhaṃ taṃ jahe” ti bhāsasi, etaṃ ācārasampannassa ariyassa kalyāṇaṃ uttamavacanaṃ. **Patatetan**-ti ahaṇca na taṃ vissajjetukāmo va evaṃ avacaṃ, atha kho taṃ vīmaṃsamāno: “Patatū” ti etaṃ vacanaṃ avassajim, gacchāti taṃ avocanti attho.

Evaṃ tesam kathentānaññeva luddaputto daṇḍamādāya vegenāgato. Sumukho dhataratṭhaṃ assāsetvā tassābhimukho gantvā apacitīm dassetvā haṃsarañño guṇe kathesi. Tāvadeva luddo muducitto ahosi. So tassa muducittakaṃ ñatvā puna gantvā haṃsarājam-eva assāsento aṭṭhāsī. Luddo pi haṃsarājānaṃ upasaṅkamitvā chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Apadena padaṃ yāti, antalikkhacaro dijo,
Ārā pāsaṃ na bujjhi tvam, haṃsānaṃ pavaruttamā ti.**

Tattha **apadena padan**-ti mahārāja, tumhādiso antalikkhacaro dijo apade ākāse padaṃ katvā yāti. **Na bujjhi tvan**-ti so tvam evarūpo dūrato va imaṃ pāsaṃ na bujjhi na jānīti pucchati.

Mahāsatto āha:

**7. Yadā parābhavo hoti, poso jīvitasāṅkhaye,
Atha jālaṇca pāsaṇca, āsajjā pi na bujjhatī ti.**

Tattha {4.426} **yadā parābhavo** ti samma luddaputta, yadā parābhavo avuḍḍhi vināso sampatto hoti, atha poso jīvitasāṅkhaye patte jālaṇca pāsaṇca patvā pi na jānātī ti attho.

Luddo haṃsarañño kathaṃ abhinanditvā sumukhena saddhiṃ sallapanto tisso gāthā abhāsī:

**8. Ete haṃsā pakkamanti, vakkaṅgā bhayameritā,
Harittaca hemavaṇṇa, tvaññeva avahiyyasi.**

**9. Ete bhutvā ca pivitvā ca, pakkamanti vihaṅgamā,
Anaṇṇakhamānā vakkaṅgā, tvaññeveko upāsasi.**

**10. Kiṃ nu tyāyaṃ diho hoti, mutto baddhaṃ upāsasi,
Ohāya sakuṇā yanti, kiṃ eko avahiyyasī ti.**

Tattha **tvaññevā** ti tvam-eva ohiyyasīti pucchati. **Upāsasī** ti payirupāsasi.

Sumukho āha:

**11. Rājā me so diho mitto, sakhā pāṇasamo ca me,
Neva naṃ vijahissāmi, yāva kālassa pariyāyan-ti.**

Tattha **yāva kālassa pariyāyan-ti** luddaputta, yāva jīvitakālassa pariyosānaṃ ahaṃ etaṃ na vijahissāmi yeva.

Taṃ sutvā luddo pasannacitto hutvā: “Sacāhaṃ evaṃ sīlasampannesu imesu aparajjhissāmi, pathavī pi me vivaraṃ dadeyya, kiṃ me rañño santikā laddhena dhanena, vissajjessāmi naṃ”-ti cintetvā gāthamāha.

**12. Yo ca tvaṃ sakhino hetu, pāṇaṃ cajitumicchasi,
So te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo ti.**

Tattha **yo ca tvaṃ**-ti yo nāma tvaṃ. **So** ti so ahaṃ. **Tavānugo** ti esa haṃsarājā tava vasaṃ anugato hotu, tayā saddhiṃ ekaṭṭhāne vasatu.

Evaṃca pana vatvā dhataratṭhaṃ yaṭṭhipāsato otāretvā saratīraṃ netvā pāsāṃ muñcivā muducittena lohitaṃ dhovitvā nhāruādīni {4.427} paṭipādesi. Tassa muducittatāya mahāsattassa pāramitānubhāvena ca tāvadeva pādo sacchavi ahosi, baddhaṭṭhānaṃ-pi na paññāyi. Sumukho bodhisattaṃ oloketvā tuṭṭhacitto anumodanaṃ karonto gāthamāha.

**13. Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi nātibhi,
Yathāhamajja nandāmi, muttaṃ disvā dijādhipan-ti.**

Taṃ sutvā luddo: “Gacchatha, sāmī” ti āha. Atha naṃ mahāsatto: “Kiṃ pana tvaṃ samma, maṃ attano atthāya bandhi, udāhu aññassa āṇattiyā” ti pucchitvā tena tasmiṃ kāraṇe ārocite: “Kiṃ nu kho me ito va cittaṃ gantuṃ seyyo, udāhu nagaraṃ”-ti vimānsanto: “Mayi nagaraṃ gate luddaputto dhanam labhissati, deviyā dohaḷo paṭippassambhissati, sumukhassa mittadhammo pākaṭo bhavissati, tathā mama nāṇabalaṃ, khemañca saraṃ abhayadakkhiṇaṃ katvā

labhissāmi, tasmā nagaram-eva gantum seyyo” ti sannitṭhānaṃ katvā: “Ludda, tvaṃ amhe kājenādāya rañño santikaṃ nehi, sace no rājā vissajjetukāmo bhavissati, vissajjessati” ti āha. Rājāno nāma sāmi, kakkhaḷā, gacchatha tumheti. Mayaṃ tādisaṃ luddam-pi mudukaṃ karimha, rañño ārādhane amhākaṃ bhāro, nehi yeva no, sammāti. So tathā akāsi. Rājā haṃse disvāva somanassajāto hutvā dve pi haṃse kañcanapīṭhe nisīdāpetvā madhulāje khādāpetvā madhurodakaṃ pāyetvā añjaliṃ paggayha dhammakathaṃ āyāci. Haṃsarājā tassa sotukāmataṃ viditvā paṭhamam tāva paṭisanthāramakāsi. Tatrimā haṃsassa ca rañño ca vacanapaṭivacanagāthāyo honti:

**14. Kaccinnu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayam,
Kacci raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsasi.**

**15. Kusalaṃ {4.428} ceva me haṃsa, atho haṃsa anāmayam,
Atho raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsaham.**

**16. Kacci bhoto amaccesu, doso koci na vijjati,
Kacci ārā amittā te, chāyā dakkhiṇatoriva.**

**17. Atho pi me amaccesu, doso koci na vijjati,
Atho ārā amittā me, chāyā dakkhiṇatoriva.**

**18. Kacci te sādisī bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, tava chandavasānugā.**

**19. Atho me sādisī bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, mama chandavasānugā.**

**20. Kacci te bahavo puttā, sujātā raṭṭhavaḍḍhana,
Paññājavena sampannā, sammodanti tato tato.**

**21. Satameko ca me puttā, dhataratṭha mayā sutā,
Tesaṃ tvaṃ kiccamakkhāhi, nāvarujjhanti te vaco ti.**

Tattha **kusalan**-ti ārogyaṃ, itaraṃ tasseva vevacanaṃ. **Phītan**-ti kacci te idaṃ raṭṭhaṃ phītaṃ subhikkhaṃ, dhammena ca naṃ anusāsasīti pucchati.

Doso ti aparādhō. **Chāyā dakkhiṇatorivā** ti yathā nāma dakkhiṇadisābhimukhā chāyā na vaḍḍhati, evaṃ te kacci amittā na vaḍḍhantīti vadati. **Sādisī** ti jātigottakulapadesehi samānā. Evarūpā hi aticārīnī na hoti. **Assavā** ti vacanapaṭiggāhikā. **Puttarūpayasūpetā** ti puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā. **Paññājavenā** ti paññāvegena paññaṃ javāpetvā tāni tāni kiccāni paricchinditum samatthāti pucchati. **Sammodanti tato tato**

ti yattha yattha niyuttā honti, tato tato sammodanteva, na virujjhantīti pucchati. **Mayā sutā** ti mayā vissutā. Mañhi loko: “Bahuputtarājā” ti vadati, iti te maṃ nissāya vissutā pākaṭā jātāti mayā sutā nāma hontīti vadati. **Tesaṃ tvaṃ kiccamakkhāhi** ti tesaṃ mama puttānaṃ: “Idaṃ nāma karontū” ti tvaṃ kiccamakkhāhi, na te vacanaṃ avarujjhanti, ovādaṃ nesaṃ dehīti adhippāyenevamāha.

Taṃ sutvā mahāsatto tassa ovādaṃ dento pañca gāthā abhāsi:

**22. Upapanno pi ce hoti, jātiyā vinayena vā,
Atha pacchā kurute yogaṃ, kicche āpāsu sīdati.**

**23. Tassa {4.429} saṃhīrapaññassa, vivaro jāyate mahā,
Rattimandho va rūpāni, thūlāni manupassati.**

**24. Asāre sārayogaññū, matiṃ na tveva vindati,
Sarabho va giriduggasmiṃ, antarā yeva sīdati.**

**25. Hīnajacco pi ce hoti, uṭṭhātā dhitimā naro,
Ācārasīlasampanno, nise aggīva bhāsati.**

**26. Etaṃ me upamaṃ katvā, putte vijjāsu vācaya,
Saṃvirūlhettha medhāvī, khette bījaṃva vuṭṭhiyā ti.**

Tattha **vinayenā** ti ācārena. **Pacchā kurute yogaṃ**-ti yo ce sikkhitabbasikkhāsu daharakāle yogaṃ vīriyaṃ akatvā pacchā mahallakakāle karoti, evarūpo pacchā tathārūpe dukkhe vā āpadāsu vā uppannāsu sīdati, attānaṃ uddharitum na sakkoti. **Tassa saṃhīrapaññassā** ti tassa asikkhitattā tato tato haritabbapaññassa niccaṃ calabuddhino. **Vivaro** ti bhogaḍḍinaṃ chiddaṃ, parihānī ti attho. **Rattimandho** ti rattandho. Idaṃ vuttaṃ hoti: “yathā rattandho rattikāṇo rattim candobhāsādīhi thūlarūpāneva passati, sukhumāni passitum na sakkoti, evaṃ asikkhito saṃhīrapañño kismiñcīdeva bhaye uppanne sukhumāni kiccāni passitum na sakkoti, oḷārike yeva passati, tasmā tava putte daharakāle yeva sikkhāpetum vaṭṭatī” ti.

Asāre ti nissāre lokāyatavedasamaye. **Sārayogaññū** ti sārayutto esa samayoti maññamāno. **Matiṃ na tveva vindatī** ti bahuṃ sikkhitvā pi paññaṃ na labhati yeva. **Giriduggasmin**-ti so evarūpo yathā nāma sarabho attano vasanaṭṭhānaṃ āgacchanto antarāmagge visamam-pi samantī maññamāno giridugge vegenāgacchanto narakapapātaṃ patitvā antarā yeva sīdati, āvāsaṃ na pāpuṇāti, evametam asāraṃ lokāyatavedasamayaṃ sārasaññāya uggahetvā mahāvināsaṃ pāpuṇāti. Tasmā tava putte atthanissitesu vaḍḍhi-āvasesu

kiccesu yojetvā sikkhāpehīti. **Nise aggīvā** ti mahārāja, hīnajātiko pi utṭhānādiguṇasampanno rattim aggikkhandho viya obhāsati. **Etam me** ti etaṃ mayā vuttaṃ rattandhaṇca aggikkhandhaṇca upamaṃ katvā tava putte vijjāsu vācaya, sikkhitabbayuttāsu sikkhāsu yojehi. Evaṃ yutto hi yathā sukhette suvuṭṭhiyā bijaṃ saṃvirūhati, tatheva medhāvī saṃvirūhati, yasena ca bhogehi ca vaḍḍhatīti.

Evaṃ {4.430} mahāsatto sabbarattim rañño dhammaṃ desesi, deviyā dohaḷo paṭippassambhi. Mahāsatto aruṇuggamanavelāyam-eva rājānaṃ pañcasu sīlesu patiṭṭhapetvā appamādena ovaditvā saddhim sumukhena uttarasīhapañjarena nikkhamitvā cittakūṭam-eva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbe pi iminā mamatthāya jīvitam pariccattamevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā luddo channo ahosi, rājā sārīputto, devī khemābhikkhunī, haṃsaparisā sākiyagaṇo, sumukho ānando, haṃsarājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Cūlahamsajātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 503 Sattigumbajātakavaṇṇanā

Migaluddo mahārājā ti idaṃ satthā maddakucchismiṃ migadāye viharanto devadattaṃ ārabha kathesi. Devadattena hi silāya paviddhāya bhagavato pāde sakalikāya khate balavavedanā uppajji. Tathāgatassa dassanatthāya bahū bhikkhū sannipatimsu. Atha bhagavā parisam sannipatitam disvā: “Bhikkhave, idaṃ senāsanaṃ atisambādham, sannipāto mahā bhavissati, maṃ mañcasivikāya maddakucchim nethā” ti āha. Bhikkhū tathā karimsu. Jīvako tathāgatassa pādam phāsukaṃ akāsi. Bhikkhū satthu santike nisinnāva katham samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, devadatto sayam-pi pāpo, parisāpissa pāpā, iti so pāpo pāpaparivāro va viharatī” ti. Satthā: “Kim kathetha, bhikkhave” ti pucchitvā: “Idaṃ nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto pāpo pāpaparivāroyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte uttarapañcālanagare pañcālo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Mahāsatto araṇṇāyatane ekasmiṃ sānupabbate simbalivane ekassa suvaraṇṇo putto hutvā nibbatti, dve bhātaro ahesuṃ. Tassa pana pabbatassa uparivāte coragāmakko ahosi pañcannaṃ corasatānaṃ nivāso, adhovāte assamo pañcannaṃ isisatānaṃ nivāso. Tesam suvapotaṇṇaṃ pakkhanikkhamanakkāle vātamaṇḍalikā udapādi. Tāya pahaḷo eko suvapotako coragāmake {4.431} corānaṃ āvudhantare patito,

tassa tattha patitattā: “Sattigumbo” tveva nāmaṃ karim̐su. Eko assame vālukatale pupphantare pati, tassa tattha patitattā: “Pupphako” tveva nāmaṃ karim̐su. Sattigumbo corānaṃ antare vaḍḍhito, pupphako isiṇaṃ.

Athekadivasan̐ rājā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito rathavaraṃ abhiruhitvā mahantena parivārena migavadhāya nagarato nātidūre supupphitaphalitāṃ ramaṇīyaṃ upagumbavanaṃ gantvā: “Yassa passena migo palāyati, tasseva gīvā” ti vatvā rathā oruyha paṭicchādetvā dinne koṭṭhake dhanuṃ ādāya aṭṭhāsi. Purisehi migānaṃ uṭṭhāpanatthāya vanagumbesu pothiyamānesu eko eṇimigo uṭṭhāya gamanamaggaṃ olokento raṇṇo ṭhitatṭhānasseva vivittataṃ disvā tadabhimukho pakkhanditvā palāyi. Amaccā: “Kassa passena migo palāyito” ti pucchantā: “Raṇṇo passenā” ti ṇatvā raṇṇā saddhiṃ keḷim̐ karim̐su. Rājā asmimānena tesāṃ keḷim̐ asahanto: “Idāni taṃ migāṃ gahessāmī” ti rathaṃ āruya: “Sīghaṃ pesehī” ti sārathiṃ āṇāpetvā migena gatamaggaṃ paṭipajji. Rathaṃ vegena gacchantāṃ parisā anubandhituṃ nāsakkhi. Rājā sārathidutiyo yāva majjhanhikā gantvā taṃ migāṃ adisvā nivattanto tassa coragāmassa santike ramaṇīyaṃ kandaraṃ disvā rathā oruyha nhatvā ca pivitvā ca paccuttari. Athassa sārathi rathassa uttarattharaṇaṃ otāretvā sayanaṃ rukkhacchāyāya paññapesi, so tattha nipajji. Sārathi pi tassa pāde sambāhanto nisīdi. Rājā antaranarā niddāyati ceva pabujjhati ca.

Coragāmavāsino corā pi raṇṇo ārakkhaṇatthāya araṇṇam-eva pavisiṃsu. Coragāmake sattigumbo ceva bhattarandhako patikolambo nāmeko puriso cāti dveva ohīyim̐su. Tasmim̐ khaṇe sattigumbo gāmakā nikkhamitvā rājānaṃ disvā: “Imaṃ niddāyamānam-eva māretvā ābharaṇāni gahessāmā” ti cintetvā patikolambassa santikaṃ gantvā taṃ kāraṇaṃ ārocesi. Tamatthaṃ {4.432} pakāsento satthā pañca gāthā abhāsi:

1. Migaluddo mahārājā, pañcālānaṃ rathesabho,
Nikkhanto saha senāya, ogaṇo vanamāgamā.
2. Tatthaddasā araṇṇasmiṃ, takkarānaṃ kuṭim̐ kataṃ,
Tassā kuṭiyā nikkhamma, suvo luddāni bhāsati.
3. Sampannavāhano poso, yuvā sammatṭhakuṇḍalo,
Sobhati lohituṇhīso, divā sūriyo va bhāsati.

**4. Majjhanhike sampatike, sutto rājā sasārathi,
Handassābharaṇaṃ sabbaṃ, gaṇhāma sāhasā mayaṃ.**

**5. Nisīthe pi rahodāni, sutto rājā sasārathi,
Ādāya vatthaṃ maṇikuṇḍalaṇca, hantvāna sākāhi avattharāmā ti.**

Tattha **migaluddo** ti luddo viya migānaṃ gavesanato: “Migaluddo” ti vutto. **Ogaṇo** ti gaṇā ohīno parihīno hutvā. **Takkarānaṃ kuṭim katan**-ti so rājā tattha araṇṇe corānaṃ vasanattāya kataṃ gāmakam addasa. **Tassā** ti tato corakuṭito. **Luddāni bhāsati** ti patikolambena saddhim dāruṇāni vacanāni katheti. **Sampannavāhano** ti sampannaassavāhano. **Lohituṇhiso** ti rattena uṇhīsapaṭṭena samannāgato. **Sampatike** ti sampati idāni, evarūpe ṭhitamajjhanhikakāleti attho. **Sāhasā** ti sāhasena pasayhākāraṃ katvā gaṇhāmāti vadati. **Nisīthe pi rahodāni** ti nisīthe pi idāni pi raho. Idam vadati: yathā nisīthe aḍḍharattasamaye manussā kilantā sayanti, raho nāma hoti, idāni ṭhitamajjhanhike pi kāle tathevā ti. **Hantvānā** ti rājānaṃ māretvā vatthābharaṇānissa gahetvā atha naṃ pāde gahetvā kaḍḍhitvā ekamante sākāhi paṭicchādemāti.

Iti so vegena sakim nikkhamati, sakim patikolambassa santikam gacchati. So tassa vacanam sutvā nikkhamitvā olokeno rājabhāvaṃ ṇatvā bhīto gāthamāha.

**6. Kinnu ummattarūpova, sattigumba pabhāsasi,
Durāsadā hi rājāno, aggi pajjalito yathā ti.**

Atha naṃ suvo gāthāya ajjhabhāsi:

**7. Atha tvaṃ patikolamba, matto thullāni gajjasi,
Mātari mayha naggāya, kinnu tvaṃ vijigucchase ti.**

Tattha {4.433} **atha tvaṃ**-ti nanu tvaṃ. **Matto** ti corānaṃ ucchiṭṭhasuraṃ labhitvā tāya matto hutvā pubbe mahāgajjitāni gajjasi. **Mātari** ti corajeṭṭhakassa bhariyaṃ sandhāyāha. Sā kira tadā sākābhāṅgaṃ nivāsetvā carati. **Vijigucchase** ti mama mātari naggāya kinnu tvaṃ idāni corakammaṃ jigucchasi, kātum na icchasīti.

Rājā pabujjhivā tassa tena saddhim manussabhāsāya kathentassa vacanam sutvā: “Sappaṭibhayaṃ idam ṭhānan”-ti sārathim uṭṭhāpento gāthamāha.

**8. Uṭṭhehi samma taramāno, ratham yojehi sārathi,
Sakuṇo me na ruccati, aññaṃ gacchāma assaman-ti.**

So pi sīghaṃ uṭṭhahitvā ratham yojetvā gāthamāha.

**9. Yutto ratho mahārāja, yutto ca balavāhano,
Adhitiṭṭhā mahārāja, aññaṃ gacchāma assaman-ti.**

Tattha **balavāhano** ti balavavāhano, mahāthāmaassasampannoti attho.
Adhitiṭṭhā ti abhiruha.

Abhiruḷhamatte yeva ca tasmim̐ sindhavā vātavegena pakkhandimsu.
Sattigumbo ratham̐ gacchantam̐ disvā saṃvegappatto dve gāthā abhāsi:

**10. Ko num-eva gatā sabbe, ye asmiṃ paricārakā,
Esa gacchati pañcālo, mutto tesam̐ adassanā.**

**11. Kodaṇḍakāni gaṇhatha, sattiyo tomarāni ca,
Esa gacchati pañcālo, mā vo muñcittha jīvatan-ti.**

Tattha **ko nume** ti kuhiṃ nu ime. **Asmin**-ti imasmim̐ assame. **Paricārakā** ti corā. **Adassanā** ti etesam̐ corānam̐ adassanena mutto esa gacchatīti, etesam̐ hatthato mutto hutvā esa adassanam̐ gacchatīti pi attho. **Kodaṇḍakānī** ti dhanūni. **Jīvatan**-ti tumhākam̐ jīvantānam̐ mā muñcittha, āvudhahatthā dhāvitvā gaṇhatha nanti.

Evam̐ tassa viravitvā aparāparam̐ dhāvantageva rājā isīnam̐ assamam̐ patto.
Tasmim̐ khaṇe isayo phalāphalatthāya gatā. {4.434} Eko pupphakasuvo va
assamapade ṭhito hoti. So rājānam̐ disvā paccuggamanam̐ katvā
paṭisanthāramakāsi. Tamattham̐ pakāsento satthā catasso gāthā abhāsi:

**12. Athāparo paṭinandittha, suvo lohitanuṇḍako,
Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Issarosi anuppatto, yaṃ idhatthi pavedaya.**

**13. Tiṇḍukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam̐ varam̐.**

**14. Idam-pi pānīyam̐ sītam̐, ābhatam̐ girigabbharā,
Tato piva mahārāja, sace tvaṃ abhikaṇkhasi.**

**15. Araññaṃ uñchāya gatā, ye asmiṃ paricārakā,
Sayam̐ utṭhāya gaṇhavho, hatthā me natthi dātave ti.**

Tattha **paṭinanditthā** ti rājānam̐ disvāva tussi. **Lohitanuṇḍako** ti rattanuṇḍo
sobhaggappatto. **Madhuke** ti madhukaphalāni. **Kāsūmāriyo** ti evaṃnāmakāni
phalāni, kāraphalāni vā. **Tato pivā** ti tato pānīyamālato gahetvā pānīyam̐
piva. **Ye asmiṃ paricārakā** ti mahārāja, ye imasmim̐ assame vicaraṇakā

isayo, te araṇṇaṃ uñchāya gatā. **Gaṇhavho** ti phalāphalāni gaṇhatha. **Dātave** ti dātuṃ.

Rājā tassa paṭisanthāre pasīditvā gāthādvayamāha:

**16. Bhaddako vatayaṃ pakkhī, dijo paramadhammiko,
Atheso itaro pakkhī, suvo luddāni bhāsati.**

**17. ‘Etaṃ hanatha bandhatha, mā vo muñcittha jīvataṃ’,
Icevevaṃ vilapantassa, sotthiṃ pattosmi assaman-ti.**

Tattha **itaro** ti corakuṭṭiyaṃ suvako. **Icevan**-ti ahaṃ pana tassa evaṃ vilapantasseva imaṃ assamaṃ sotthinā patto.

Raṇṇo kathaṃ sutvā pupphako dve gāthā abhāsi:

**18. Bhātarosma mahārāja, sodariyā ekamātukā,
Ekarukkkhasmiṃ saṃvaḍḍhā, nānākhettagatā ubho.**

**19. Sattigumbo ca corānaṃ, ahañca isinaṃ idha,
Asataṃ so, sataṃ ahaṃ, tena dhammena no vinā ti.**

Tattha {4.435} **bhātarosmā** ti mahārāja, so ca ahañca ubho bhātaro homa. **Corānan**-ti so corānaṃ santike saṃvaḍḍho, ahaṃ isīnaṃ santike. **Asataṃ so, sataṃ ahan**-ti so asādhūnaṃ dussīlānaṃ santikaṃ upagato, ahaṃ sādhūnaṃ sīlavantānaṃ. **Tena dhammena no vinā** ti mahārāja, taṃ sattigumbaṃ corā coradhammena corakiriyyāya vinesuṃ, maṃ isayo isidhammena isisīlācārena, tasmā so pi tena coradhammena no vinā hoti, aham-pi isidhammena no vinā homīti.

Idāni taṃ dhammaṃ vibhajanto gāthādvayamāha:

**20. Tattha vadho ca bandho ca, nikatī vañcanāni ca,
Ālopā sāhasākārā, tāni so tattha sikkhati.**

**21. Idha saccañca dhammo ca, ahimsā saṃyamo damo,
Āsanūdakadāyīnaṃ, aṅke vaddhosmi bhāradhā ti.**

Tattha **nikatī** ti patirūpakena vañcanā. **Vañcanānī** ti ujukavañcanāneva. **Ālopā** ti divā gāmaghātā. **Sāhasākārā** ti gehaṃ pavisitvā maraṇena tajjetvā sāhasikakammakaraṇāni. **Saccan**-ti sabhāvo. **Dhammo** ti sucaritadhammo. **Ahimsā** ti mettāpubbabbhāgo. **Saṃyamo** ti sīlasaṃyamo. **Damo** ti indriyadamaṇaṃ. **Āsanūdakadāyīnan**-ti abbhāgatānaṃ āsanañca udakañca dānasīlānaṃ. **Bhāradhā** ti rājānaṃ ālapati.

Idāni rañño dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

**22. Yaṃ yañhi rāja bhajati, santaṃ vā yadi vā asaṃ,
Sīlavantaṃ viṣāṃ vā, vasaṃ tasseva gacchati.**

**23. Yādisaṃ kurute mittāṃ, yādisaṃ cūpasevati,
So pi tādisako hoti, sahavāso hi tādiso.**

**24. Sevamāno sevamānaṃ, samphuṭṭho samphusaṃ paraṃ,
Saro diddho kalāpaṃva, alittamupalimpati,
Upalepabhayā dhīro, neva pāpasakhā siyā.**

**25. Pūtimacchaṃ kusaggena, yo naro upanayhati,
Kusā pi pūti vāyanti, evaṃ bālūpasevanā.**

**26. Tagarañca {4.436} palāsena, yo naro upanayhati,
Pattā pi surabhi vāyanti, evaṃ dhīrūpasevanā.**

**27. Tasmā pattapuṭasseva, ñatvā sampākamattano,
Asante nopaseveyya, sante seveyya paṇḍito,
Asanto nirayaṃ nenti, santo pāpenti suggatin-ti.**

Tattha **santaṃ vā yadi vā asan-**ti sappurisaṃ vā asappurisaṃ vā. **Sevamāno sevamāna-**ti seviyamāno ācariyo sevamānaṃ antevāsikaṃ. **Samphuṭṭho** ti antevāsinaṃ vā phuṭṭho ācariyo. **Samphusaṃ para-**ti paraṃ ācariyaṃ samphusanto antevāsī vā. **Alittan-**ti taṃ antevāsikaṃ pāpadhammena alittaṃ so ācariyo visadiddho saro sesaṃ sarakalāpaṃ viya limpati. **Evaṃ bālūpasevanā** ti bālūpasevī hi pūtimacchaṃ upanayhanakusaggaṃ viya hoti, pāpakammaṃ akaronto pi avaṇṇaṃ akittiṃ labhati. **Dhīrūpasevanā** ti dhīrūpasevī puggalo tagarādigandhajātīpaliveṭhanapattaṃ viya hoti, paṇḍito bhavituṃ asakkonto pi kalyāṇamittasevī guṇakittiṃ labhati. **Pattapuṭassevā** ti duggandhasugandhapaliveṭhanapaṇṇasseva. **Sampākamattano** ti kalyāṇamittasaṃsaggavasena attano paripākaṃ paribhāvanaṃ ñatvā ti attho. **Pāpenti suggatin-**ti santo sammādiṭṭhikā attānaṃ nissite satte saggam-eva pāpenti desanaṃ yathānusandhim-eva pāpesi.

Rājā tassa dhammakathāya pasīdi, isigaṇo pi āgato. Rājā isayo vanditvā: “Bhante, maṃ anukampamānā mama vasanaṭṭhāne vasathā” ti vatvā tesāṃ paṭiññaṃ gahetvā nagaraṃ gantvā suvānaṃ abhayaṃ adāsi. Isayo pi tattha agamaṃsu. Rājā isigaṇaṃ uyyāne vasāpento yāvajīvaṃ upaṭṭhahitvā saggapuram pūresi. Athassa putto pi chattaṃ ussāpento isigaṇaṃ paṭijaggiyevā ti

tasmim kulaparivaṭṭe satta rājāno isigaṇassa dānaṃ pavattayimṃsu. Mahāsatto araṇṇe vasanto yeva yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbe pi devadatto pāpo pāparivāro yevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā sattigumbo devadatto ahosi, corā devadattaparisā, ^[4.437] rājā ānando, isigaṇā buddhaparisā, pupphakasuvo pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Sattigumbajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 504 Bhallātiyajātakavaṇṇanā

Bhallātiyo nāma ahosi rājā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devim ārabha kathesi. Tassā kira ekadivasam raṇṇā saddhim sayanaṃ nissāya kalaho ahosi. Rājā kujjhivā naṃ na olokesi. Sā cintesi: “Nanu tathāgato raṇṇo mayi kuddhabhāvaṃ na jānātī” ti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā punadvase bhikkhusaṅghaparivuto sāvattiṃ piṇḍāya pavisitvā raṇṇo gehadvāraṃ gato. Rājā paccuggantvā pattaṃ gahetvā satthāraṃ pāsādaṃ āropetvā paṭipāṭiyā bhikkhusaṅghaṃ nisīdāpetvā dakkhiṇodakaṃ datvā paṇītenāhārena parivisitvā bhattakiccāvasāne ekamantaṃ nisīdi. Satthā: “Kim nu kho, mahārāja, mallikā na paññāyati” ti pucchitvā: “Attano sukhamadamattatāyā” ti vutte: “Nanu, mahārāja, tvaṃ pubbe kinnarayoniyaṃ nibbattitvā ekarattiṃ kinnariyā vinā hutvā satta vassasatāni paridevamāno vicarī” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ bhallātiyo nāma rājā rajjaṃ kārento:

“Aṅgārapakkamigamaṃsaṃ khādissāmi” ti rajjaṃ amaccānaṃ niyyādetvā sannaddhapañcāvudho susikkhitakoleyyakasūṇakhagaṇaparivuto nagarā nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā anugaṅgaṃ gantvā upari abhiruhitum asakkonto ekaṃ gaṅgaṃ otiṇṇanadiṃ disvā tadanusārena gacchanto migasūkarādayo vadhivā aṅgārapakkamaṃsaṃ khādanto uccaṭṭhānaṃ abhiruhi. Tattha ramaṇīyā nadikā paripuṇṇakāle thanapamāṇodakā hutvā sandati, aññadā jaṇṇukapamāṇodakā hoti. Tattha nānappakārakā macchakacchapā vicaranti. Udaḥpariyante rajatapaṭṭavaṇṇavālukaṃ ubhosu tīresu nānāpupphaphalabharitavinamitā rukkhā pupphaphalarasamattehi nānāvihāṅgamabhamaragaṇehi samparikiṇṇā vividhamigasasaṅghanisevitā sītacchāyā. Evaṃ ramaṇīyāya hemavatanadiyā tīre dve ^[4.438] kinnarā aññamaññaṃ āliṅgitvā paricumbitvā nānappakārehi paridevantā rodanti.

Rājā tassā nadiyā tīrena gandhamādanam abhiruhanto te kinnare disvā: “Kim nu kho ete evam paridevanti, pucchissāmi ne” ti cintetvā sunakhe oloketvā accharam pahari. Susikkhitakoleyyakasunakhā tāya saññāya gumbam pavisitvā urena nipajjimsu. So tesam paṭisallīnabhāvam ānavā dhanukalāpañceva sesāvudhāni ca rukkhāni nissāya ṭhapetvā padasaddam akaronto saṇikam tesam santikam gantvā: “Kimkāraṇa tumhe rodathā” ti kinnare pucchi. Tamattham pakāsento satthā tisso gāthā abhāsi:

**1. Bhallātiyo nāma ahosi rājā, raṭṭham pahāya migavam acāri so,
Agamā girivaram gandhamādanam, supupphitam kimpurisānuciṇṇam.**

**2. Sālūrasaṅghaṇca nisedhayitvā, dhanum kalāpaṇca so nikkhipitvā,
Upāgami vacanam vattukāmo, yatthaṭṭhitā kimpurisā ahesum.**

**3. Himaccaye hemavatāya tīre, kimidhaṭṭhitā mantayavho abhiṇham,
Pucchāmi vo mānusedhavaṇṇe, katham vo jānanti manussaloke ti.**

Tattha **sālūrasaṅghan**-ti sunakhagaṇam. **Himaccaye** ti catunnam hemantamāsānam atikkame. **Hemavatāyā** ti imissā hemavatāya nadiyā tīre.

Raṇṇo vacanam sutvā kinnaro tuṇhī ahosi, kinnarī pana raṇṇā saddhim sallapi:

**4. Mallam girim paṇḍarakaṁ tikūṭam, sītodakā anuvarāma najjo,
Migā {4.439} manussāva nibhāsavaṇṇā, jānanti no kimpurisāti luddā ti.**

Tattha **mallam girin**-ti samma luddaka, mayam imam mallagiriṇca paṇḍarakaṇca tikūṭaṇca imā ca najjo anuvarāma. “Mālāgirin”-ti pi pāṭho. **Nibhāsavaṇṇā** ti nibhāsamānavāṇṇā, dissamānasarīrā ti attho.

Tato rājā tisso gāthā abhāsi:

**5. Sukiccharūpaṁ paridevayavho, ālīngito cāsi piyo piyāya,
Pucchāmi vo mānusedhavaṇṇe, kimidha vane rodatha appatītā.**

**6. Sukiccharūpaṁ paridevayavho, ālīngito cāsi piyo piyāya,
Pucchāmi vo mānusedhavaṇṇe, kimidha vane vilapatha appatītā.**

**7. Sukiccharūpaṁ paridevayavho, ālīngito cāsi piyo piyāya,
Pucchāmi vo mānusedhavaṇṇe, kimidha vane socatha appatītā ti.**

Tattha **sukiccharūpan**-ti suṭṭhu dukkhappattā viya hutvā. **Ālīngito cāsi piyo piyāyā** ti tayā piyāya tava piyo ālīngito ca āsi. “Ālīngiyo cāsī” ti pi pāṭho, ayamevattho. **Kimidha vane** ti kimkāraṇa idha vane antaranarā ālīngitvā paricumbitvā piyakatham kathetvā puna appatītā rodathāti.

Tato parā ubhinnaṃ-pi ālāpasallāpagāthā honti:

8. Mayekarattaṃ vippavasimha ludda, akāmakā aññamaññaṃ sarantā,
Tamekarattaṃ anutappamānā, socāma ‘sā ratti punaṃ na hossati’.
9. Yamekarattaṃ anutappathetaṃ, dhanamva naṭṭhaṃ pitaramva petam,
Pucchāmi {4.440} vo mānusa dehavaṇṇe, kathaṃ vinā vāsamakappayittha.
10. Yamimaṃ nadiṃ passasi sīghasotaṃ, nānādumacchādanaṃ selakūlaṃ,
Taṃ me piyo uttari vassakāle, mamañca maññaṃ anubandhatīti.
11. Ahañca añkolakamocināmi, atimuttakaṃ sattaliyothikañca,
Piyo ca me hehiti mālabhārī, ahañca naṃ mālinī ajjhupessaṃ’.
12. Ahañcidaṃ kuravakamocināmi, uddālakā pāṭalisindhuvārakā,
Piyo ca me hehiti mālabhārī, ahañca naṃ mālinī ajjhupessaṃ’.
13. Ahañca sālassa supupphitassa, oceyya pupphāni karomi mālāṃ,
Piyo ca me hehiti mālabhārī, ahañca naṃ mālinī ajjhupessaṃ’.
14. Ahañca sālassa supupphitassa, oceyya pupphāni karomi bhāraṃ,
Idaṃ no hehiti santharatthaṃ, yatthajjimaṃ viharissāma rattiṃ.
15. Ahañca kho agaḷuṃ candanañca, silāya piṃsāmi pamattarūpā,
Piyo ca me hehiti rositaṅgo, ahañca naṃ rositā ajjhupessaṃ’.
16. Athāgamā salilaṃ sīghasotaṃ, nudaṃ sāle salaḷe kaṇṇikāre,
Āpūratha {4.441} tena muhuttakena, sāyaṃ nadī āsi mayā suduttarā.
17. Ubhosu tīresu mayā tadā ṭhitā, sampassantā ubhayo aññamaññaṃ,
Sakim-pi rodāma sakiṃ hasāma, kicchena no āgamā saṃvarī sā.
18. Pāto va kho uggate sūriyamhi, catukkaṃ nadiṃ uttariyāna ludda,
Āliṅgiyā aññamaññaṃ mayā ubho, sakim-pi rodāma sakiṃ hasāma.
19. Tīhūnakaṃ satta satāni ludda, yamidha mayā vippavasimha pubbe,
Vassekimaṃ jīvitaṃ bhūmipāla, ko nīdha kantāya vinā vaseyya.
20. Āyuñca vo kīvatako nu samma, sace pi jānātha vadetha āyūṃ,
Anussavā vuḍḍhato āgamā vā, akkhātha metaṃ avikampamānā.

**21. Āyuñca no vassasahassam ludda, na cantarā pāpako atthi rogo,
Appañca dukkham sukham-eva bhiyyo, avītarāgā vijahāma jīvitān-ti.**

Tattha **mayekarattan**-ti mayaṃ ekarattaṃ. **Vippavasimhā** ti vippayuttā hutvā vasimha. **Anutappamānāti**: “Aniccamānānaṃ no ekaratto atīto” ti taṃ ekarattaṃ anucintayamānā. **Punaṃ na hessatī** ti puna na bhavissati nāgamissatīti socāma. **Dhanamva naṭṭhaṃ pitaramva petan**-ti dhanam vā naṭṭhaṃ pitaram vā mātaram vāpetam kālakataṃ kiṃ nu kho tumhe cintayamānā kena kāraṇena taṃ ekarattaṃ vinā vasaṃ akappayittha, idaṃ me ācikkhathāti pucchati. **Yamiman**-ti yaṃ imaṃ. **Selakūlan**-ti dvinnam selānaṃ antare sandamānaṃ. **Vassakāle** ti ekassa meghassa uṭṭhāya vassanakāle. {4.442} Amhākañhi imasmiṃ vanasaṇḍe rativasena carantānaṃ eko megho uṭṭhahi. Atha me piyasāmiko kinnaromaṃ: “Pacchato āgacchatī” ti maññamāno etaṃ nadiṃ uttarīti āha.

Ahañcā ti ahaṃ panetassa paratīraṃ gatabhāvaṃ ajānantī supupphitāni aṅkolakādīni pupphāni ocināmi. Tattha **sattaliyothikañcā** ti kundālapupphañca suvaṇṇayothikañca ocinantī pana: “Piyo ca me mālabhārī bhavissati, ahañca naṃ mālinī hutvā ajjhupessan”-ti iminā kāraṇena ocināmi. **Uddālakā pāṭalisindhuvārakā** ti te pi mayā ocitāyevā ti vadati. **Oceyyā** ti ocinitvā. **Agaluṃ candanañcā** ti kālāgaḷuñca rattacandanañca. **Rositaṅgo** ti vilittasārīro. **Rositā** ti vilittā hutvā. **Ajjhupessan**-ti sayane upagamissāmi. **Nudaṃ sāle salaḷe kaṇṇikāre** ti etāni mayā ocinitvā tīre ṭhapitāni pupphāni nudantaṃ harantaṃ. **Suduttarā** ti tassā hi orimatīre ṭhitakāle yeva nadiyā udakaṃ āgataṃ, taṅkhaṇaṇṇeva sūriyo atthaṅgato, vijjulatā niccharanti, kinnarā nāma udakabhīrukā honti, iti sā otarituṃ na visahi. Tenāha: “**Sāyaṃ nadī āsi mayā suduttarā**” ti.

Sampassantā ti vijjulatāniccharaṇakāle passantā. **Rodāmā** ti andhakārakāle apassantā rodāma, vijjulatāniccharaṇakāle passantā hasāma. **Samvarī** ti ratti. **Catukkan**-ti tucchaṃ. **Uttariyānā** ti uttaritvā. **Tīhūnakan**-ti tīhi ūnāni satta vassasatāni. **Yamidha mayan**-ti yaṃ kālā idha mayaṃ vippavasimha, so ito tīhi ūnakāni satta vassasatāni hontīti vadati. **Vassekiman**-ti vassaṃ ekaṃ imaṃ, tumhākaṃ ekaṃ-eva vassasataṃ imaṃ jīvitanti vadati. **Ko nīdhā** ti evaṃ parittake jīvite ko nu idha kantāya vinā bhaveyya, ayuttaṃ tava piyabhariyāya vinā bhavitunti dīpeti.

Kīvatako nū ti rājā kinnariyā vacanaṃ sutvā: “Imesaṃ āyuppaṃānaṃ pucchissāmi” ti cintetvā: “Tumhākaṃ kittako āyū” ti pucchati. **Anussavā** ti sace vo kassaci vadantassa vā sutam, mātāpitūnaṃ vā vuḍḍhānaṃ mahallakānaṃ santikā āgamo atthi, atha me tato anussavā vuḍḍhato āgamā vā

etaṃ avikampamānā akkhātha. **Na cantarā** ti amhākaṃ vassasahassaṃ āyu,
antarā ca no pāpako jīvitantarāyakaro rogo pi natthi. **Avītarāgā** ti
aññamaññaṃ avigatapemāva hutvā.

Taṃ sutvā rājā: “Ime hi nāma tiracchānagatā hutvā ekarattim vippayogena satta
vassasatāni rodantā vicaranti, ahaṃ pana tiyojanasatike rajje mahāsampattim
pahāya araṇṇe vicarāmi, aho akiccakārimhī” ti tato va nivatto bārāṇasim
gantvā: “Kim te, mahārāja, himavante acchariyaṃ diṭṭhaṃ”-ti amaccehi {4.443}
puṭṭho sabbaṃ ārocetvā tato paṭṭhāya dānāni dadanto bhoge bhuñji. Tamatthaṃ
pakāsento satthā:

**22. Idañca sutvāna amānusānaṃ, bhallātiyo ittaraṃ jīvanti,
Nivattatha na migavaṃ acari, adāsi dānāni abhuñji bhoge ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā puna oवादanto dve gāthā abhāsi:

**23. Idañca sutvāna amānusānaṃ, sammodatha mā kalahaṃ akattha,
Mā vo tapī attakammāparādhō, yathā pi te kimpurisekarattaṃ.**

**24. Idañca sutvāna amānusānaṃ, sammodatha mā vivādaṃ akattha,
Mā vo tapī attakammāparādhō, yathā pi te kimpurisekarattaṃ-ti.**

Tattha **amānusāna**-ti kinnarānaṃ. **Attakammāparādhō** ti attano
kammadoso. **Kimpurisekarattaṃ**-ti yathā te kimpurise ekarattim kato attano
kammadoso ta pi, tathā tumhe pi mā tapī ti attho.

Mallikā devī tathāgatassa dhammadesanaṃ sutvā uṭṭhāyāsanaṃ añjalim paggayha
dasabalassa thutim karontī osānagāthamāha.

**25. Vividhaṃ adhimānā suṇomahaṃ, vacanapathaṃ tava atthasamhitāṃ,
Muñcaṃ girāṃ nudaseva me daram, samaṇa sukhāvaha jīva me ciraṇ-ti.**

Tattha **vividhaṃ adhimānā suṇomahaṃ**-ti bhante, tumhehi vividhehi
nānākāraṇehi alaṅkaritvā desitaṃ dhammadesanaṃ ahaṃ adhimānā
pasannacittā hutvā suṇomi. **Vacanapathaṃ**-ti taṃ tumhehi vuttaṃ
vividhavacanaṃ. **Muñcaṃ girāṃ nudaseva me daram**-ti kaṇṇasukhaṃ
madhuraṃ girāṃ muñcanto mama hadaye sokadarathaṃ nudasi yeva harasi
yeva. **Samaṇa** {4.444} **sukhāvaha jīva me ciraṇ**-ti bhante buddhasamaṇa,
dibbamānusalokiyalokuttarasukhāvaha mama sāmi dhammarāja, ciraṃ jīvāti.

Kosalarājā tato paṭṭhāya tāya saddhim samaggavāsaṃ vasi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā kinnaro
kosalarājā ahosi, kinnarī mallikā devī, bhallātiyarājā ahaṃ-eva ahosiṃ”-ti.

Bhallātiyajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 505 Somanassajātakavaṇṇanā

Ko taṃ hiṃsati heṭṭhetī ti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa vadhāya parisakkanaṃ ārabba kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pesa mama vadhāya parisakkiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe uttarapañcālanagare reṇu nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tadā mahārakkhito nāma tāpaso pañcasatātāpasaparivāro himavante ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya cārikaṃ caranto uttarapañcālanagaraṃ patvā rājuyyāne vasitvā sapariso piṇḍāya caranto rājadvāraṃ pāpuṇi. Rājā isigaṇaṃ disvā iriyāpathe pasanno alaṅkatamahātale nisīdāpetvā paṇītenāhārena parivisitvā: “Bhante, imaṃ vassārattaṃ mama uyyāne yeva vasathā” ti vatvā tehi saddhiṃ uyyānaṃ gantvā vasanaṭṭhānāni kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā vanditvā nikkhami. Tato paṭṭhāya sabbe pi te rājanivesane bhuñjanti. Rājā pana aputtako puttaṃ pattheti, puttaṃ nuppajjanti. Vassārattaccayena mahārakkhito: “Idāni himavanto ramaṇīyo, tattheva gamissāmā” ti rājānaṃ āpucchitvā rañña katasakkārasammāno nikkhamitvā antarāmagge majjhanhikasamaye maggā okkamma ekassa sandacchāyassa rukkhassa heṭṭhā taruṇaṭṭhiṇaṭṭhe saparivāro nisīdi.

Tāpasā kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Rājagehe vaṃsānurakkhito putto natthi, sādhu vatassa sace rājā puttaṃ labheyya, paveṇi ghaṭṭiyethā” ti. Mahārakkhito tesāṃ kathaṃ sutvā: “Bhavissati nu kho rañño ^[4.445] putto, udāhu no” ti upadhārento: “Bhavissatī” ti ṇatvā evamāha: “Mā bhonto cintayittha, ajja paccūsakāle eko devaputto cavitvā rañño aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhissatī” ti. Taṃ sutvā eko kuṭajaṭilo: “Idāni rājakulūpako bhavissāmī” ti cintetvā tāpasānaṃ gamanakāle gilānālayaṃ katvā nipajjitvā: “Ehi gacchāmā” ti vutto: “Na sakkomī” ti āha. Mahārakkhito tassa nipannakāraṇaṃ ṇatvā: “Yadā sakkosi, tadā āgaccheyyāsī” ti vatvā isigaṇaṃ ādāya himavantam-eva gato. Kuhako pi nivattitvā vegenāgantvā rājadvāre ṭhatvā: “Mahārakkhitassa upaṭṭhakatāpaso āgato” ti rañño ārocāpetvā rañña vegena pakkosāpito pāsādaṃ abhiruyha paññattāsane nisīdi. Rājā kuhakaṃ tāpasāṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno isīnaṃ ārogyaṃ pucchitvā: “Bhante, atikhippaṃ nivattittha, vegena kenatthenāgatatthā” ti āha. “Āma, mahārāja, isigaṇo sukhanisinno ‘sādhu vatassa, sace rañño pavenipālako putto uppajjeyyā’ ti kathaṃ samuṭṭhāpesi.

Ahaṃ kathaṃ sutvā: “Bhavissati nu kho rañño putto, udāhu no” ti dibbacakkhunā olokeno: “Mahiddhiko devaputto cavitvā aggamahesiyā sudhammāya kucchimhi nibbattissati” ti disvā: “Ajānantā gabbhaṃ nāseyyuṃ, ācikkhissāmi nesaṃ”-ti tumhākaṃ kathanatthāya āgato. Kathitaṃ te mayā, gacchāmahaṃ, mahārājāti. Rājā: “Bhante, na sakkā gantun”-ti haṭṭhatuṭṭho pasannacitto kuhakatāpasam uyyānaṃ netvā vasanaṭṭhānaṃ samvidahitvā adāsi. So tato paṭṭhāya rājakule bhuñjanto vasati, “dibbacakkhuko” tvevassa nāmaṃ ahosi.

Tadā bodhisatto tāvatimsabhavanā cavitvā tattha paṭisandhiṃ gaṇhi. Jātassa cassa nāmaggaṇadivase: “Somanassakumāro” tveva nāmaṃ karimṃsu. So kumārāparihārena vaḍḍhati. Kuhakatāpaso pi uyyānassa ekasmiṃ passe nānappakāraṃ sūpeyyasākaṃca valliphalāni ca ropetvā paṇṇikānaṃ hatthe vikkiṇanto dhanam saṇṭhapesi. Bodhisattassa sattavassikakāle rañño paccanto [4.446] kup pi. “Dibbacakkhutāpasam mā pamajjī” ti kumāraṃ paṭicchāpetvā: “Paccantaṃ vūpasameśāmi” ti gato. Athekadivasam kumāro: “Jaṭilaṃ passissāmi” ti uyyānaṃ gantvā kūṭajaṭilaṃ ekaṃ gaṇṭhikakāsāvaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā ubho hi hatthehi dve udakaghaṭe gahetvā sākavatthusmiṃ udakaṃ āsiṇṇantaṃ disvā: “Ayaṃ kūṭajaṭilo attano samaṇadhammaṃ akatvā paṇṇikakammaṃ karotī” ti ñatvā: “Kiṃ karosi paṇṇikagahapatikā” ti taṃ lajjāpetvā avanditvāva nikkhami. Kūṭajaṭilo: “Ayaṃ idāneva evarūpo paccāmitto, ko jānāti kiṃ karissati, idāneva naṃ nāsetuṃ vaṭṭati” ti cintetvā rañño āgamanakāle pāsāṇaphalakaṃ ekamantaṃ khipitvā pāṇiyaghaṭaṃ bhinditvā paṇṇasālāya tiṇāni vikiritvā sarīraṃ telena makkhetvā paṇṇasālāṃ pavisitvā sasīsaṃ pārupitvā mahādukkhappatto viya mañce nipajji. Rājā āgantvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ apavisitvāva: “Mama sāmikaṃ dibbacakkhukaṃ passissāmi” ti paṇṇasāladvāraṃ gantvā taṃ vipakāraṃ disvā: “Kiṃ nu kho etan”-ti anto pavisitvā taṃ nipannaṃ disvā pāde parimajjanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Ko taṃ himsati heṭheti, kiṃ dummano socasi appatīto,
Kassajja mātāpitāro rudantu, kvajja setu nihato pathabyā ti.**

Tattha **himsati** ti paharati. **Heṭheti** ti akkosati. **Kvajja setu** ti ko aṇṇa sayatu.

Taṃ sutvā kūṭajaṭilo nitthunanto uṭṭhāya dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Tuṭṭhosmi deva tava dassanena, cirassam passāmi tam bhūmipāla,
Ahimsako {4.447} reṇumanuppavissa, puttana te heṭṭhayitosmi devā ti.**

Ito parā uttānasambandhagāthā pālīnayeneva veditabbā:

**3. Āyantu dovārikā khaggabandhā, kāsāviyā yantu antepurantam,
Hantvāna tam somanassam kumāram, chetvāna sīsam varamāharantu.**

**4. Pesitā rājino dūtā, kumāram etadabravum,
Issarena vitiṇṇosi, vadham pattosi khattiya.**

**5. Sa rājaputto paridevayanto, dasaṅgulim añjalim paggaḥetvā,
Aham-pi icchāmi janinda daṭṭhum, jīvam mam netvā paṭidassayetha.**

**6. Tassa tam vacanam sutvā, rañño puttam adassayum,
Putto ca pitaram disvā, dūratovajjhabhāsatha.**

**7. Āgacchum dovārikā khaggabandhā, kāsāviyā hantu mamam janinda,
Akkhāhi me pucchito etamattham, aparādhō ko nidha mamaṃja atthi ti.**

Tattha **ahimsako** ti aham kassaci ahimsako sīlācārasampanno.

Reṇumanuppavissā ti mahārāja reṇu, aham tava puttana mahāparivārena anupavisitvā: “Are kūṭatāpasa, kasmā tvaṃ idha vasasī” ti vatvā pāsāṇaphalakam khipitvā ghaṭam bhinditvā hatthehi ca pādehi ca koṭṭentena viheṭṭhitosmīti evam so abhūtam-eva bhūtam viya katvā rājānam saddahāpesi. **Āyantū** ti gacchantu. “Mama sāmimhi vipaṭipannakālato paṭṭhāya mayi pi so na lajjissatī” ti kujjhitvā tassa vadham āṇāpento evamāha. **Kāsāviyā** ti coraghātakā. Te pi pharasuhatthā attano vidhānena gacchantūti vadati. **Varan**-ti varam sīsam uttamasīsam chinditvā āharantu.

Rājino ti bhikkhave, rañño santikā dūtā raññā pesitā vegena gantvā mātara alaṅkaritvā attano aṅke nisīdāpitaṃ kumāram parivāretvā etadavocum. **Issarenā** ti raññā. **Vitiṇṇosī** ti pariccattosi. **Sa rājaputto** ti bhikkhave, tesam vacanam sutvā maraṇabhayaatajjito mātu aṅkato uṭṭhāya so rājaputto. {4.448} **Paṭidassayethā** ti dassetha. **Tassā** ti bhikkhave, te dūtā kumārassa tam vacanam sutvā māretum avisahantā goṇam viya nam rajjuyā parikaḍḍhantā netvā rañño dassayum. Kumāre pana nīyamāne dāsigaṇaparivutā saddhim orodhehi sudhammā pi devī nāgarāpi: “Mayam niraparādham kumāram māretum na dassāmā” ti tena saddhim yeva agamaṃsu. **Āgacchun**-ti tumhākam āṇāya mama santikam āgamiṃsu. **Hantum mamam**-ti mam māretum. **Ko nīdhā** ti ko nu idha mama aparādhō, yena mam tvaṃ māresīti pucchi.

Rājā: “Bhavaggaṃ atinīcaṃ, tava doso atimahanto” ti tassa dosaṃ kathento gāthamāha.

**8. Sāyañca pāto udakaṃ sajāti, aggaṃ sadā pāricaratappamatto,
Taṃ tādisaṃ saṃyataṃ brahmacāriṃ, kasmā tuvaṃ brūsi gahappatī ti.**

Tattha **udakaṃ sajāti** ti udakoroḥaṇakammaṃ karoti. **Taṃ tādisan**-ti taṃ tathārūpaṃ mama sāmiṃ dibbacakkhutāpasam kasmā tvaṃ gahapativādena samudācarasīti vadati.

Tato kumāro: “Deva, mayhaṃ gahapatiññeva ‘gahapatī’ ti vadantassa ko doso” ti vatvā gāthamāha.

**9. Tālā ca mūlā ca phalā ca deva, pariggahā vividhā santimassa,
Te rakkhati gopayatappamatto, tasmā ahaṃ brūmi gahappatī ti.**

Tattha **mūlā** ti mūlakādimūlāni. **Phalā** ti nānāvīdhāni valliphalāni. **Te rakkhati gopayatappamatto** ti te esa tava kulūpakatāpaso paṇṇikakammaṃ karonto nisīditvā rakkhati, vatiṃ katvā gopayati appamatto, tena kāraṇena so tava brāhmaṇo gahapati nāma hoti.

Iti naṃ ahampi: “Gahapatī” ti kathesiṃ. Sace na saddhasi, catūsu dvāresu paṇṇike pucchāpehīti. Rājā pucchāpesi. Te ^{4.449} “āma, mayam imassa hatthato paṇṇaṃca phalāphalāni ca kiṇāmā” ti āhaṃsu. Paṇṇavatthum-pi upadhārāpetvā paccakkhamakāsi. Paṇṇasālampissa pavisitvā kumārassa purisā paṇṇavikkayaladdhaṃ kahāpaṇamāsakabhaṇḍikaṃ nīharitvā rañño dassesuṃ. Rājā mahāsattassa niddosabhāvaṃ ñatvā gāthamāha.

**10. Saccam kho etaṃ vadasi kumāra, pariggahā vividhā santimassa,
Te rakkhati gopayatappamatto, sa brāhmaṇo gahapati tena hotī ti.**

Tato mahāsatto cintesi: “Evarūpassa bālassa rañño santike vāsato himavantam pavisitvā pabbajitum varam, parisamajjhe yevassa dosaṃ āvikatvā āpucchitvā ajeva nikkhamitvā pabbajissāmī” ti. So parisāya namakkāram katvā gāthamāha.

**11. Suṇantu mayhaṃ parisā samāgatā, sanegamā jānapadā ca sabbe,
Bālāyaṃ bālassa vaco nisamma, ahetunā ghātayate maṃ janindo ti.**

Tattha **bālāyaṃ bālassa** ti ayaṃ rājā sayam bālo imassa bālassa kūṭajaṭilassa vacanaṃ sutvā ahetunāva maṃ ghātayateti.

Evañca pana vatvā pitaraṃ vanditvā attānaṃ pabbajjāya anujānāpento itaraṃ gāthamāha.

**12. Daḷhasmi mūle visaṭe virūḷhe, dunnikkayo veḷu pasākhajāto,
Vandāmi pādāni tava janinda, anujāna maṃ pabbajissāmi devā ti.**

Tattha **visaṭe** ti visāle mahante jāte. **Dunnikkayo** ti dunnikkaḍḍhiyo.

Tato {4.450} parā rañño ca puttassa ca vacanapaṭivacanagāthā honti:

**13. Bhuñjassu bhoge vipule kumāra, sabbañca te issariyaṃ dadāmi,
Aḷjeva tvaṃ kurūnaṃ hohi rājā, mā pabbajī pabbajjā hi dukkhā.**

**14. Kinnūdha deva tavamatthi bhogā, pubbevahaṃ devaloke ramissaṃ,
Rūpehi saddehi atho rasehi, gandhehi phassehi manoramehi.**

**15. Bhuttā ca me bhogā tidivasmiṃ deva, parivārīto accharānaṃ gaṇena,
Tuvañca bālaṃ paraneyyaṃ viditvā, na tādise rājakule vaseyyaṃ.**

**16. Sacāhaṃ bālo paraneyyo asmi, ekāparādhaṃ khama putta mayhaṃ,
Puna pi ce edisakaṃ bhaveyya, yathāmatīṃ somanassa karohī ti.**

Tattha **dukkhā** ti tāta, pabbajjā nāma parapaṭibaddhajīvikattā dukkhā, mā pabbajī, rājā hohīti taṃ yāci. **Kinnūdha devā** ti deva, ye tava bhogā, tesu kiṃ nāma bhuñjitabbaṃ atthi. **Parivārīto** ti paricārīto, ayam-eva vā pāṭho. Tassa kira jātissaraññaṃ uppajji, tasmā evamāha. **Paraneyya**-ti andhaṃ viya yaṭṭhiyā parena netabbaṃ. **Tādise** ti tādissassa rañño santike na paṇḍitena vasitabbaṃ, mayā attano ñāṇabalena ajja jīvitāṃ laddhaṃ, nāhaṃ tava santike vasissāmīti nāpetuṃ evamāha. **Yathāmatī**-ti sace puna mayhaṃ evarūpo doso hoti, atha tvaṃ yathāajjhāsayaṃ karohīti puttāṃ khamāpesi.

Mahāsatto rājānaṃ ovadanto aṭṭha gāthā abhāsi:

**17. Anisamma {4.451} kataṃ kammaṃ, anavatthāya cintitaṃ,
Bhesajjasseva vebhaṅgo, vipāko hoti pāpako.**

**18. Nisamma ca kataṃ kammaṃ, sammāvatthāya cintitaṃ,
Bhesajjasseva sampatti, vipāko hoti bhadraḥ.**

**19. Alaso giḥī kāmabhogī na sādhu, asaṇṇato pabbajito na sādhu,
Rājā na sādhu anisammakārī, yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu.**

**20. Nisamma khattiyo kayirā, nānisamma disampati,
Nisammakārino rāja, yaso kitti ca vaḍḍhati.**

**21. Nisamma daṇḍaṃ paṇayeyya issaro, vegā kataṃ tappati bhūmipāla,
Sammāpaṇḍhī ca narassa atthā, anānutappā te bhavanti pacchā.**

**22. Anānutappāni hi ye karonti, vibhajja kammāyatanāni loke,
Viññuppasatthāni sukhudrayāni, bhavanti buddhānumatāni tāni.**

**23. Āgacchuṃ dovārikā khaggabandhā, kāsāviyā hantu mamaṃ janinda,
Mātuñca añkasmimahaṃ nisinno, ākaḍḍhito sahasā tehi deva.**

**24. Kaṭukañhi sambādhaṃ sukicchaṃ patto, madhuraṃ-pi yaṃ jīvitaṃ laddha
rāja,
Kicchenahaṃ ajja vadhā pamutto, pabbajjamevābhimanohamasmī ti.**

Tattha {4.452} **anissammā** ti anoloketvā anupadhāretvā. **Anavatthāya cintita-**
ti anavatthapetvā atuletva atīretvā cintitaṃ. **Vipāko ho ti pāpako** ti tassa hi
yathā nāma bhesajjassa vebhaṅgo vipatti, evamevaṃ vipāko hoti pāpako.
Asaññato ti kāyādīhi asaññato dussīlo. **Taṃ na sādhu** ti taṃ tassa kodhanaṃ
na sādhu. **Nānisammā** ti anisāmetvā kiñci kammaṃ na kareyya. **Paṇayeyyā** ti
paṭṭhapeyya pavatteyya. **Vegā** ti vegena sahasā. **Sammāpaṇīdhī cā** ti yoniso
ṭhapitena cittena katā narassa atthā pacchā anānutappā bhavanti ti attho.
Vibhajjāti: “Imāni kātuṃ yuttāni, imāni ayuttāni” ti evaṃ paññāya vibhajjivā.
Kammāyatanāni ti kammāni. **Buddhānumatāni** ti paṇḍitehi anumatāni
anavajjāni honti. **Kaṭukan-**ti deva, kaṭukaṃ sambādhaṃ sukicchaṃ
maraṇabhayaṃ pattomhi. **Laddhā** ti attano ñāṇabalena labhitvā.
Pabbajjamevābhimanohamasmī ti pabbajjābhimukhacitto yevasmī.

Evaṃ mahāsattena dhamme desite rājā devīm āmantetvā gāthamāha.

**25. Putto tavāyaṃ taruṇo sudhamme, anukampako somanasso kumāro,
Taṃ yācamāno na labhāmi svajja, arahasi naṃ yācitave tuvampī ti.**

Tattha **yācitave** ti yācituṃ.

Sā pabbajjāyam-eva uyojenti gāthamāha.

**26. Ramassu bhikkhācariyāya putta, nisamma dhammesu paribbajassu,
Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ, anindito brahmamupeti ṭhāna-ti.**

Tattha **nisammā** ti pabbajanto ca nisāmetvā micchādiṭṭhikānaṃ pabbajjaṃ
pahāya sammādiṭṭhiyuttaṃ niyyānikapabbajjaṃ pabbaja.

Atha rājā gāthamāha.

**27. Accherarūpaṃ vata yādisaṇca, dukkhitāṃ maṃ dukkhāpayase sudhamme,
Yācassu {4.453} puttaṃ iti vuccamānā, bhiyyo va ussāhayase kumāra-ti.**

Tattha **yādisaṇca** ti yādisaṃ idaṃ tvaṃ vadesi, taṃ acchariyarūpaṃ vata.
Dukkhitān-ti pakatiyā pi maṃ dukkhitāṃ bhiyyo dukkhāpayasi.

Puna devī gāthamāha.

**28. Ye vippamuttā anavajjabhogino, parinibbutā lokamimam caranti,
Tamariyamaggaṃ paṭipajjamānaṃ, na ussahe vārayituṃ kumāran-ti.**

Tattha **vippamuttā** ti rāgādīhi vippamuttā. **Parinibbutā** ti kilesaparinibbānena nibbutā. **Tamariyamaggaṃ**-ti taṃ tesam buddhādīnaṃ ariyānaṃ santakaṃ maggaṃ paṭipajjamānaṃ mama puttaṃ vāretuṃ na ussahāmi devā ti.

Tassā vacanaṃ sutvā rājā osānagāthamāha.

**29. Addhā have sevitabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
Yesāyaṃ sutvāna subhāsītāni, appossukkā vītasokā sudhammā ti.**

Tattha **bahuṭṭhānacintino** ti bahukāraṇacintino. **Yesāyan**-ti yesaṃ ayaṃ. Somanassakumārasseva hi sā subhāsitaṃ sutvā appossukkā jātā, rājā pi tadeva sandhāyāha.

Mahāsatto mātāpitāro vanditvā: “Sace mayhaṃ doso atthi, khamathā” ti mahājanassa añjaliṃ katvā himavantābhimukho gantvā manussesu nivattesu manussavaṇṇenāgantvā devatāhi satta pabbatarājiyo atikkamitvā himavantaṃ nīto vissakammunā nimmitāya paṇṇasālāya isipabbajjaṃ pabbaji. Taṃ tattha yāva soḷasavassakālā rājakulapariṇāśavesena devatā yeva upaṭṭhahimsu. Kūṭajaṭilam-pi mahājano pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Mahāsatto jhānābhīṇṇaṃ nibbattetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā {4.454} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbepesa mayhaṃ vadhāya parisakkiyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā kuhako devadatto ahosi, mātā mahāmāyā, mahārakkhito sārīputto, somanassakumāro pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Somanassajātakavaṇṇanā navamā

Ja 506 Campeyyajātakavaṇṇanā

Kā nu vijjurivābhāsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Sādhu vo kataṃ upāsakā uposathavāsaṃ vasantehi, porāṇakapaṇḍitā nāgasampattiṃ pahāya uposathavāsaṃ vasimsuyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte aṅgaratṭhe aṅge ca magadharatṭhe magadhe ca rajjam kārente aṅgamagadharatṭhānaṃ antare campā nāma nadī, tattha nāgabhavanaṃ ahoṣi. Campeyyo nāma nāgarājā rajjam kāresi. Kadāci magadharājā aṅgaratṭhaṃ gaṇhāti, kadāci aṅgarājā magadharatṭhaṃ. Atheskadivasam magadharājā aṅgena saddhim yujjhivā yuddhaparājito assam āruya palāyanto aṅgaraṇṇo yodhehi anubaddho puṇṇaṃ campānadiṃ patvā: “Parahatthe maraṇato nadiṃ pavisitvā mataṃ seyyo” ti asseneva saddhim nadiṃ otari. Tadā campeyyo nāgarājā antodake ratanamaṇḍapaṃ nimminivā mahāparivāro mahāpānaṃ pivati. Asso raṇṇā saddhim udae nimujjitvā nāgaraṇṇo purato otari. Nāgarājā alaṅkatapaṭiyattaṃ rājānaṃ disvā sinehaṃ uppādetvā āsanā uṭṭhāya: “Mā bhāyi, mahārājā” ti rājānaṃ attano pallaṅke nisīdāpetvā udae nimuggakāraṇaṃ pucchi. Rājā yathābhūtaṃ kathesi. Atha naṃ: “Mā bhāyi, mahārāja, ahaṃ taṃ dvinnam ratṭhānaṃ sāmikaṃ karissāmī” ti assāsetvā sattāhaṃ mahantaṃ yasaṃ anubhavivā sattame divase magadharājena saddhim nāgabhavanā nikkhami. Magadharājā nāgarājassānubhāvena aṅgarājānaṃ gahetvā jīvitā voropetvā dvīsu ratṭhesu rajjam kāresi. Tato paṭṭhāya raṇṇo ca nāgarājassa ca vissāso thiro ahoṣi. Rājā anusaṃvaccharaṃ campānadītīre {4.455} ratanamaṇḍapaṃ kāretvā mahantena pariccāgena nāgaraṇṇo balikammaṃ karoti. So pi mahantena parivārena nāgabhavanā nikkhamivā balikammaṃ sampatṭicchati. Mahājano nāgaraṇṇo sampattiṃ oloketi.

Tadā bodhisatto daliddakule nibbatto rājaparisāya saddhim nadītīraṃ gantvā taṃ nāgarājassa sampattiṃ disvā lobhaṃ uppādetvā taṃ patthayamāno dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā campeyyanāgarājassa kālakiriyato sattame divase cavitvā tassa vasanaṇḍāde sirigabbhe sirisayanapiṭṭhe nibbatti. Sarīraṃ sumanadāmavaṇṇaṃ mahantaṃ ahoṣi. So taṃ disvā vipaṭṭisārī hutvā: “Mayā katakusalanissandena chasu kāmasaggesu issariyaṃ koṭṭhe paṭisāmitaṃ dhaṇṇaṃ viya ahoṣi. Svāhaṃ imissā tiracchānayoniyā paṭisandhim gaṇhim, kiṃ me jīvitenā” ti maraṇāya cittaṃ uppādesi. Atha naṃ sumanā nāma nāgamāṇavikā disvā: “Mahānubhāvo satto nibbatto bhavissatī” ti sesanāgamāṇavikānaṃ saṇṇaṃ adāsi, sabbā nānātūriyahatthā āgantvā tassa upahāraṃ karīmsu. Tassa taṃ nāgabhavanaṃ sakkabhavanaṃ viya ahoṣi, maraṇacittaṃ paṭippassambhi, sappasarīraṃ vijahivā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito sayanapiṭṭhe nisīdi. Athassa tato paṭṭhāya yaso mahā ahoṣi.

So tattha nāgarajjam kārento aparabhāge vipaṭṭisārī hutvā: “Kiṃ me imāya tiracchānayoniyā, uposathavāsaṃ vasitvā ito muccitvā manussapathaṃ gantvā

saccāni paṭivijjhivā dukkhassantaṃ karissāmī” ti cintetvā tato paṭṭhāya tasmim yeva pāsāde uposathakammaṃ karoti. Alaṅkatanāgamāṇavikā tassa santikaṃ gacchanti, yebhuyyenassa sīlaṃ bhijjati. So tato paṭṭhāya pāsādā nikkhamitvā uyyānaṃ gacchati. Tā tatrā pi gacchanti, uposatho bhijjateva. So cintesi: “Mayā ito nāgabhavanā nikkhamitvā manussalokaṃ gantvā uposathavāsaṃ vasitum vaṭṭatī” ti. So tato paṭṭhāya {4.456} uposathadivasesu nāgabhavanā nikkhamitvā ekassa paccantagāmassa avidūre mahāmaggasamīpe vammikamatthake: “Mama cammādīhi atthikā gaṇhantu, maṃ kīlāsappaṃ vā kātukāmā karontū” ti sarīraṃ dānamukhe vissajjetvā bhoge ābhujitvā nipanno uposathavāsaṃ vasati. Mahāmaggena gacchantā ca āgacchantā ca taṃ disvā gandhādīhi pūjetvā pakkamanti. Paccantagāmaṃ gantvā: “Mahānubhāvo nāgarājā” ti tassa upari maṇḍapaṃ karitvā samantā vālukaṃ okiritvā gandhādīhi pūjayimsu. Tato paṭṭhāya manussā mahāsatte pasīditvā pūjaṃ katvā puttāṃ patthenti, dhītaraṃ patthenti.

Mahāsatto pi uposathakammaṃ karonto cātuddasīpannarasīsu vammikamatthake nipajjitvā pāṭipade nāgabhavanaṃ gacchati. Tassevaṃ uposathaṃ karontassa addhā vītivatto. Ekadivasaṃ sumanā aggamaheśi āha: “Deva, tvaṃ manussalokaṃ gantvā uposathaṃ upavasasi, manussaloko ca sāsāṅko sappātibhaya, sace te bhayaṃ uppajjeyya, atha mayaṃ yena nimittena jāneyyāma, taṃ no ācikkhāhi” ti. Atha naṃ mahāsatto maṅgalapokkharāṇiyā tīraṃ netvā: “Sace maṃ bhadde, koci paharitvā kilamessati, imissā pokkharāṇiyā udakaṃ āvilāraṃ bhavissati, sace supaṇṇo gahessati, udakaṃ pakkuthissati, sace ahituṇḍiko gaṇhissati, udakaṃ lohitavaṇṇaṃ bhavissati” ti āha. Evaṃ tassā tīpi nimittāni ācikkhitvā cātuddasīuposathaṃ adhiṭṭhāya nāgabhavanā nikkhamitvā tattha gantvā vammikamatthake nipajji sarīrasobhāya vammikaṃ sobhayamāno. Sarīraṇhissa rajatadāmaṃ viya setaṃ ahosi matthako rattakambalageṇḍuko viya. Imasmim pana jātake bodhisattassa sarīraṃ naṅgalasīsapamāṇaṃ ahosi, **bhūridattajātake** (Ja. 543) ūruppamāṇaṃ, **saṅkhapālajātake** (Ja. 524) ekadoṇikanāvapamāṇaṃ.

Tadā eko bārāṇasivāsī māṇavo takkasilāṃ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike alampāyanamantaṃ {4.457} uggaṇhitvā tena maggena attano gehaṃ gacchanto mahāsattaṃ disvā: “Imaṃ sappāṃ gahetvā gāmanigamarājadhānīsu kīlāpento dhanāṃ uppādessāmī” ti cintetvā dibbosadhāni gahetvā dibbamantaṃ parivattetvā tassa santikaṃ agamāsi. Dibbamantasutakālato paṭṭhāya mahāsattassa kaṇṇesu ayasalākapavesanakālo viya jāto, matthako sikharena

abhimatthiyamāno viya jāto. So: “Ko nu kho eso” ti bhogantarato sīsam ukkhipitvā olokeno ahituṇḍikaṃ disvā cintesi: “Mama viśam mahantaṃ, sacāhaṃ kujjhivā nāsavātaṃ vissajjessāmi, etassa sarīraṃ bhasmamuttṭhi viya vippakirissati, atha me sīlaṃ khaṇḍaṃ bhavissati, na dāni taṃ olokessāmī” ti. So akkhīni nimmīletvā sīsam bhogantare ṭhapesi.

Ahituṇḍiko brāhmaṇo osadhaṃ khāditvā mantaṃ parivattetvā kheḷaṃ mahāsattassa sarīre o pi, osadhānaṃca mantassa cānubhāvena kheḷena phuṭṭhaphuṭṭhaṭṭhāne phoṭānaṃ utṭhānakālo viya jāto. Atha naṃ so naṅguṭṭhe gahetvā kaḍḍhitvā dīghaso nipajjāpetvā ajapadena daṇḍena uppīlento dubbalaṃ katvā sīsam daḷhaṃ gahetvā nippīḷi, mahāsattassa mukhaṃ vivari. Athassa mukhe kheḷaṃ o pitvā osadhamantaṃ katvā dante bhindi, mukhaṃ lohitassa pūri. Mahāsatto attano sīlabhedabhayaena evarūpaṃ dukkhaṃ adhivāsento akkhīni ummīletvā olokanamattam-pi nākari. So pi: “Nāgarājānaṃ dubbalaṃ karissāmī” ti naṅguṭṭhato paṭṭhāyassa aṭṭhīni cuṇṇayamāno viya sakalasarīraṃ madditvā paṭṭakaveṭhanaṃ nāma veṭhesi, tantamajjitaṃ nāma majji, naṅguṭṭhaṃ gahetvā dussapothimaṃ nāma pothesi. Mahāsattassa sakalasarīraṃ lohitamakkhitaṃ ahoṣi. So mahāvedanaṃ adhivāsesi.

Athassa dubbalabhāvaṃ ṇatvā vallīhi peḷaṃ {4.458} karitvā tattha naṃ pakkhipitvā paccantagāmaṃ netvā mahājanamajjhe kīḷāpesi. Nīlādīsu vaṇṇesu vaṭṭacaturassādīsu saṇṭhānesu aṇumṭhūlādīsu pamāṇesu yaṃ yaṃ brāhmaṇo icchati, mahāsatto taṃtadeva katvā naccati, phaṇasataṃ phaṇasahassam-pi karoti yeva. Mahājano paśīditvā bahuṃ dhaṇaṃ adāsi. Ekadivasam-eva kahāpaṇasahassaṇceva saḥassagghanaḥ ca parikkhāre labhi. Brāhmaṇo ādito va saḥassaṃ labhitvā: “Vissajjessāmī” ti cintesi, taṃ pana dhaṇaṃ labhitvā: “Paccantagāme yeva tāva me etthaṃ dhaṇaṃ laddhaṃ, rājarājamahāmaccaṇaṃ santike bahuṃ dhaṇaṃ labhissāmī” ti sakaṭaṇca sukhayānaṇca gahetvā sakaṭe parikkhāre ṭhapetvā sukhayānaḥ nisinnā mahantena parivārena mahāsattaṃ gāmaṇigamādīsu kīḷāpento: “Bārāṇasīyaṃ uggasenaraṇṇo santike kīḷāpetvā vissajjessāmī” ti agamāsi. So maṇḍūke māretvā nāgaraṇṇo deti. Nāgarājā: “Punappunaṃ esa maṃ nissāya māressatī” ti na khādati. Athassa madhulāje adāsi. Mahāsatto: “Sacāhaṃ bhojanaṃ gaṇhissāmi, antopeḷāya eva maraṇaṃ bhavissatī” ti te pi na khādati. Brāhmaṇo māsamattena bārāṇasīyaṃ patvā dvāragāmesu kīḷāpento bahuṃ dhaṇaṃ labhi.

Rājā pi nam pakkosāpetvā: “Amhākaṃ kīlāpehī” ti āha. “Sādhu, deva, sve pannarase tumhākaṃ kīlāpessāmī” ti. Rājā: “Sve nāgarājā rājaṅgaṇe naccissati, mahājano sannipatitvā passatū” ti bherim carāpetvā punadivase rājaṅgaṇaṃ alaṅkārapetvā brāhmaṇaṃ pakkosāpesi. So ratanapeḷāya mahāsattaṃ netvā vicittatthare peḷaṃ ṭhapetvā nisīdi. Rājā pi pāsādā oruyha mahājanaparivuto rājāsane nisīdi. Brāhmaṇo mahāsattaṃ nīharitvā naccāpesi. Mahājano sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto celukkhepasahassaṃ pavatteti. Bodhisattassa upari sattaratanavassaṃ vassati. Tassa gahitassa māso sampūri. Ettakaṃ kālaṃ nirāhāro va ahosi. Sumanā {4.459} “aticirāyati me piyasāmiko, idāni idha anāgacchantassa māso sampuṇṇo, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti gantvā pokkharāṇiṃ oloketi lohitavaṇṇaṃ udakaṃ disvā: “Ahituṇḍikena gahito bhavissati” ti ñatvā nāgabhavanā nikkhamitvā vammikasantikaṃ gantvā mahāsattassa gahitaṭṭhānaṃ kilamitaṭṭhānaṃ disvā roditvā kanditvā paccantagāmaṃ gantvā pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā bārāṇasiṃ gantvā rājaṅgaṇe parisamajjhe ākāse rodamānā aṭṭhāsi. Mahāsatto naccanto va ākāsaṃ oloketvā taṃ disvā lajjito peḷaṃ pavisitvā nipajji. Rājā tassa peḷaṃ pavitṭhakāle: “Kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti ito cito ca oloketto taṃ ākāse ṭhitam disvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Kā nu vijjurivābhāsi, osadhī viya tārakā,
Devatā nusi gandhabbī, na taṃ maññāmī mānusiṃ-ti.**

Tattha **na taṃ maññāmī mānusiṃ**-ti ahaṃ taṃ mānusiṃti na maññāmi, tayā ekāya devatāya gandhabbiyā vā bhavituṃ vaṭṭatīti vadati.

Idāni tesam vacanapaṭivacanagāthā honti:

**2. Namhi devī na gandhabbī, na mahārāja mānusi,
Nāgakaññāsmi bhaddante, atthenamhi idhāgatā.**

**3. Vibbhantacittā kupitindriyāsi, nettehi te vārigaṇā savanti,
Kiṃ te naṭṭham kiṃ pana patthayānā, idhāgatā nāri tadiṅgha brūhi.**

**4. Yamuggatejo uragoti cāhu, nāgoti nam āhu janā janinda,
Tamaggahī puriso jīvikattho, taṃ bandhanā muñca patī mameso.**

**5. Kathaṃ nvayaṃ balaviriyaṃ papanno, hatthattamāgacchi vanibbakassa,
Akkhāhi me nāgakaññe tamattham, kathaṃ vijānemu gahītanāgam.**

**6. Nagaram-pi {4.460} nāgo bhasmaṃ kareyya, tathā hi so balaviriyaṃ papanno,
Dhammañca nāgo apacāyamāno, tasmā parakkamma tapo karotī ti.**

Tattha **atthenamhī** ti ahaṃ ekaṃ kāraṇaṃ paṭicca idhāgatā. **Kupitindriyā** ti kilantindriyā. **Vāriḡaṇā** ti assubindughaṭā. **Urago** ti **cāhū** ti uragoti cāyaṃ mahājano kathesi. **Tamaggahī puriso** ti ayaṃ puriso taṃ nāgarājānaṃ jīvikatthāya aggahesi. **Vanibbakassā** ti imassa vanibbakassa kathaṃ nu esa mahānubhāvo samāno hatthattaṃ āgatoti pucchati. **Dhammañca** ti pañcasīladhammaṃ uposathavāsadhammañca garuṃ karonto viharati, tasmā iminā purisena gahito pi: “Sacāhaṃ imassa upari nāsavātaṃ vissajjessāmi, bhasmamuttīhi viya vikirissati, evaṃ me sīlaṃ bhijjissatī” ti sīlabhedabhayaṃ parakkamma taṃ dukkhaṃ adhivāsetvā tapo karoti, vīriyam-eva karotīti āha.

Rājā: “Kahaṃ paneso iminā gahito” ti pucchi. Athassa sā ācikkhantī gāthamāha.

**7. Cātuddasiṃ pañcadasiṃca rāja, catuppathe sammati nāgarājā,
Tamaggahī puriso jīvikattho, taṃ bandhanā muñca patī mameso ti.**

Tattha **catuppathe** ti catukkamaggassa āsannaṭṭhāne ekasmiṃ vammike caturaṅgasamannāgataṃ adhiṭṭhānaṃ adhiṭṭhahitvā uposathavāsaṃ vasanto nipajjati ti attho. **Taṃ bandhanā** ti taṃ evaṃ dhammikaṃ guṇavantaṃ nāgarājānaṃ etassa dhaṇaṃ datvā peḷabandhanā pamuñca.

Evañca pana vatvā puna pi taṃ yācantī dve gāthā abhāsi:

**8. Soḷasitthisahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Vāriḡahasayā nārī, tā pi taṃ saraṇaṃ gatā.**

**9. Dhammena mocehi asāhasena, gāmena nikkhena gavaṃ satena,
Ossaṭṭhakāyo urago carātu, puññatthiko muñcatu bandhanasmā ti.**

Tattha {4.461} **soḷasitthisahassāni** ti mā tvaṃ esa yo vā so vā daliddanāgoti maññittha. Etassa hi ettakā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā itthiyova, sesā sampatti aparimāṇatī dasseti. **Vāriḡahasayā** ti udakacchadanaṃ udakagabbhaṃ katvā tattha sayanasīlā. **Ossaṭṭhakāyo** ti nissaṭṭhakāyo hutvā. **Carātū** ti caratu.

Atha naṃ rājā tisso gāthā abhāsi:

**10. Dhammena mocemi asāhasena, gāmena nikkhena gavaṃ satena,
Ossaṭṭhakāyo urago carātu, puññatthiko muñcatu bandhanasmā.**

**11. Dammi nikkhasataṃ ludda, thūlañca maṇikuṇḍalaṃ,
Catussadañca pallaṅkaṃ, umāpupphasarinnibhaṃ.**

**12. Dve ca sādisiyo bhariyā, usabhañca gavaṃ sataṃ,
Ossaṭṭhakāyo urago carātu, puññatthiko muñcatu bandhanasmā ti.**

Tattha **luddā** ti rājā uragaṃ mocetuṃ ahituṇḍikaṃ āmantetvā tassa dātabbam deyyadhammaṃ dassento evamāha. Gāthā pana heṭṭhā vuttatthā yeva.

Atha naṃ luddo āha:

**13. Vinā pi dānā tava vacanaṃ janinda, muñcemu naṃ uragaṃ bandhanasmā,
Ossaṭṭhakāyo urago carātu, puññatthiko muñcatu bandhanasmā ti.**

Tattha **tava vacanan**-ti mahārāja, vinā pi dānena tava vacanam-eva amhākaṃ garu. **Muñcemu nan**-ti muñcissāmi etanti vadati.

Evañca pana vatvā mahāsattaṃ peḷato nīhari. Nāgarājā nikkhamitvā pupphantaram pavisitvā taṃ attabhāvaṃ vijahitvā māṇavakavaṇṇena alaṅkatasarīro hutvā pathaviṃ bhindanto viya nikkhanto aṭṭhāsi. Sumanā ākāśato otaritvā tassa santike ṭhitā. Nāgarājā añjaliṃ paggayha rājānaṃ namassamāno aṭṭhāsi. Tamatthaṃ {4.462} pakāsento satthā dve gāthā abhāsi:

**14. Mutto campeyyako nāgo, rājānaṃ etadabravi,
Namo te kāsirājatthu, namo te kāsivaḍḍhana,
Añjaliṃ te paggaṇhāmi, passeyyaṃ me nivesanaṃ.**

**15. Addhā hi dubbissasametamāhu, yaṃ mānuso vissase amānusamhi,
Sace ca maṃ yācasi etamatthaṃ, dakkhemu te nāga nivesanānī ti.**

Tattha **passeyyaṃ me nivesanan**-ti mama nivesanaṃ campeyyanāgabhavanaṃ ramaṇīyaṃ passitabbayuttakaṃ. Taṃ te ahaṃ dassetukāmo, taṃ sabalavāhano tvaṃ āgantvā passa, narindāti vadati.

Dubbissasan-ti duvissāsaniyaṃ. **Sace cā** ti sace maṃ yācasi, passeyyāma te nivesanāni, api ca kho pana taṃ na saddahāmīti vadati.

Atha naṃ saddahāpetuṃ sapathaṃ karonto mahāsatto dve gāthā abhāsi:

**16. Sace pi vāto girimāvaheyya, cando ca suriyo ca chamā pateyyuṃ,
Sabbā ca najjo paṭisotaṃ vajeyyuṃ, na tvevahaṃ rāja musā bhaṇeyyaṃ.**

**17. Nabhaṃ phaleyya udadhī pi susse, saṃvaṭṭaye bhūtaḍḍharā vasundharā,
Siluccayo meru samūlamuppate, na tvevahaṃ rāja musā bhaṇeyyan-ti.**

Tattha **saṃvaṭṭaye bhūtaḍḍharā vasundharā** ti ayaṃ bhūtaḍḍharāti ca vasundharāti ca saṅkhaṃ gatā mahāpathavī kilañjaṃ viya saṃvaṭṭeyya.

Samūlamuppate ti evaṃ mahāsinerupabbato samūlo uṭṭhāya purāṇapaṇṇaṃ viya ākāse pakkhandeyya.

So mahāsattena evaṃ vutte pi asaddahanto:

**18. Addhā hi dubbissasametamāhu, yaṃ mānuso vissase amānusaṃhi,
Sace {4.463} ca maṃ yācasi etamatthaṃ, dakkhemu te nāga nivesanānī ti.**

Puna pi tam-eva gāthaṃ vatvā: “Tvaṃ mayā kataguṇaṃ jānituṃ arahasi, saddahituṃ pana yuttabhāvaṃ vā ayuttabhāvaṃ vā ahaṃ jānissāmī” ti pakāsento itaraṃ gāthamāha.

**19. Tumhe khottha ghoravisā ulārā, mahātejā khippakopī ca hotha,
Maṃkāraṇā bandhanasmā pamutto, arahasi no jānituye katānī ti.**

Tattha **ulārā** ti ulāravisā. **Jānituye** ti jānituṃ.

Atha naṃ saddahāpetuṃ puna sapathaṃ karonto mahāsatto gāthamāha.

**20. So paccataṃ niraye ghorarūpe, mā kāyikaṃ sātamalattā kiñci,
Peḷāya baddho maraṇaṃ upetu, yo tādisaṃ kammakataṃ na jāne ti.**

Tattha **paccatan**-ti paccatu. **Kammakatan**-ti katakammaṃ evaṃ guṇakārakaṃ tumhādisaṃ yo na jānāti, so evarūpo hotūti vadati.

Athassa rājā saddahitvā thutiṃ karonto gāthamāha.

**21. Saccappaṭiññā tava mesa hotu, akkodhano hohi anupanāhī,
Sabbāñca te nāgakulaṃ supaṇṇā, aggimva gimhesu vivajjayantū ti.**

Tattha **tava mesa hotū** ti tava esā paṭiññā saccā hotu. **Aggimva gimhesu vivajjayantū** ti yathā manussā gimhakāle santāpaṃ anicchantā jalamānaṃ aggim vivajjenti, evaṃ vivajjentu dūrato va pariharantu.

Mahāsatto pi rañño thutiṃ karonto itaraṃ gāthamāha.

**22. Anukampasī nāgakulaṃ janinda, mātā yathā suppiyaṃ ekaputtaṃ,
Ahañca te nāgakulena saddhiṃ, kāhāmi veyyāvaṭikaṃ ulāran-ti.**

Taṃ {4.464} sutvā rājā nāgabhavanaṃ gantukāmo senaṃ gamanasajjaṃ kātuṃ āṇāpento gāthamāha.

**23. Yojentu ve rājarathe sucitte, kambojake assatare sudante,
Nāge ca yojentu suvaṇṇakappane, dakkhemu nāgassa nivesanānī ti.**

Tattha **kambojake assatare sudante** ti susikkhite kambojaraṭṭhasambhave assatare yojentu.

Itarā abhisambuddhagāthā.

**24. Bherī mudiṅgā paṇavā ca saṅkhā, avajjayiṃsu uggasenassa rañño,
Pāyāsi rājā bahu sobhamāno, purakkhato nārīgaṇassa majjhe ti.**

Tattha **bahu sobhamāno** ti bhikkhave, bārāṇasirājā soḷasahi nārīsaḥassehi purakkhato parivārīto tassa nārīgaṇassa majjhe bārāṇasito nāgabhanam gacchanto ativiya sobhamāno pāyāsi.

Tassa nagarā nikkhantakāle yeva mahāsatto attano ānubhāvena nāgabhanam sabbaratanamayaṃ pākāraṇca dvāraṭṭālake ca dissamānarūpe katvā nāgabhanagāmiṃ maggaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ māpesi. Rājā sapariso tena maggena nāgabhanam pavisitvā ramaṇīyaṃ bhūmibhāgaṇca pāsāde ca addasa. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**25. Suvanṇacitakam bhūmiṃ, addakkhi kāsivaḍḍhano,
Sovaṇṇamayapāsāde, veḷuriyaphalakatthate.**

**26. Sa rājā pāvisi byamhaṃ, campeyyassa nivesanaṃ,
Ādiccavaṇṇasannibhaṃ, kamsavijjupabhassaraṃ.**

**27. Nānārukkhehi sañchannaṃ, nānāgandhasamīritaṃ,
So pāvekkhi kāsirājā, campeyyassa nivesanaṃ.**

**28. Pavitṭhasmiṃ kāsiraññe, campeyyassa nivesanaṃ,
Dibbā tūriyā pavajjiṃsu, nāgakaññā ca naccisuṃ.**

**29. Taṃ {4.465} nāgakaññā caritaṃ gaṇena, anvāruhī kāsirājā pasanno,
Nisīdi sovaṇṇamayamhi pīṭhe, sāpassaye candanasāralitte ti.**

Tattha **suvanṇacitakan**-ti suvaṇṇavālukāya santhataṃ. **Byamhan**-ti alaṅkatanāgabhanam. **Campeyyassā** ti nāgabhanam pavisitvā campeyyanāgarājassa nivesanaṃ pāvisi. **Kamsavijjupabhassaran**-ti meghamukhe sañcaraṇasuvaṇṇavijju viya obhāsamānaṃ.

Nānāgandhasamīritan-ti nānāvidhehi dibbagandhehi anusañcaritaṃ.

Caritaṃ gaṇenā ti taṃ nivesanaṃ nāgakaññāgaṇena caritaṃ anusañcaritaṃ.

Candanasāralitte ti dibbasāracandanena anulitte.

Tattha nisinnamattassevassa nānaggarasaṃ dibbabhojanaṃ upanāmesuṃ, tathā soḷasannaṃ itthisahassānaṃ sesarājaparisāya ca. So sattāhamattaṃ sapariso dibbannapānādīni paribhuñjitvā dibbehi kāmaguṇehi abhiramitvā sukhasayane nisinno mahāsattassa yasaṃ vaṇṇetvā: “Nāgarāja, tvaṃ evarūpaṃ sampattiṃ pahāya manussaloke vammikamatthake nipajjitvā kasmā uposathavāsaṃ vaṣī” ti pucchi. So pissa kathesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**30. So tattha bhutvā ca atho ramitvā, campeyyakam kāsirājā avoca,
Vimānaseṭṭhāni imāni tuyham, ādiccavaṇṇāni pabhassarāni,
Netādisam atthi manussaloke, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**31. Tā kambukāyūradharā suvatthā, vaṭṭaṅgulī tambatalūpapannā,
Paggayha pāyenti anomavaṇṇā, netādisam atthi manussaloke,
Kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**32. Najjo {4.466} ca temā puthulomamacchā, āṭṣakuntābhirudā sutitthā,
Netādisam atthi manussaloke, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**33. Koṇcā mayūrā diviyā ca haṃsā, vaggussarā kokilā sampatanti,
Netādisam atthi manussaloke, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**34. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo, uddālakā pāṭaliyo ca phullā,
Netādisam atthi manussaloke, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**35. Imā ca te pokkharaṇṇo samantato, dibbā ca gandhā satataṃ pavāyanti,
Netādisam atthi manussaloke, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.**

**36. Na puttahetu na dhanassa hetu, na āyuno cā pi janinda hetu,
Manussayoniṃ abhipatthayāno, tasmā parakkamma tapo karomī ti.**

Tattha **tā** ti soḷasasahassanāgakaṇṇāyo sandhāyāha. **Kambukāyūradharā** ti suvaṇṇābharaṇadharā. **Vaṭṭaṅgulī** ti pavāḷaṅkurasadisavaṭṭaṅgulī. **Tambatalūpapannā** ti abhirattehi hatthapādatalehi samannāgatā. **Pāyentī** ti dibbapānaṃ ukkhipitvā taṃ pāyenti. **Puthulomamacchā** ti puthulapattehi nānāmacchehi samannāgatā. **Āṭṣakuntābhirudā** ti āṭṣaṅkhātehi sakuṇehi abhirUd. **Sutitthā** ti sundaratitthā. **Diviyā ca haṃsā** ti dibbahaṃsā ca. **Sampatantī** ti manuṇṇaravaṃ ravantā rukkhato rukkhaṃ sampatanti. **Dibbā ca gandhā** ti tāsu pokkharaṇṇesu satataṃ dibbagandhā vāyanti. **Abhipatthayāno** ti patthayanto vicarāmi. **Tasmā** ti tena kāraṇena parakkamma vīriyaṃ paggahevā tapo karomī, uposathaṃ upavasāmiti.

Evam vutte rājā āha:

**37. Tvaṃ lohitakkho vihatantaramso, alaṅkato kappitakesamassu,
Surosito lohitacandanena, gandhabbarājāva disā pabhāsasi.**

**38. Deviddhipattosi mahānubhāvo, sabbehi kāmehi samaṅgibhūto,
Pucchāmi taṃ nāgarājetamattham, seyyo ito kena manussaloko ti.**

Tattha {4.467} **surosito** ti suvilitto.

Athassa ācikkhanto nāgarājā āha:

**39. Janinda nāññatra manussalokā, suddhīva samvijjati samyamo vā,
Ahañca laddhāna manussayoniṃ, kāhāmi jātimaṇassa antan-ti.**

Tattha **suddhī vā** ti mahārāja, aññatra manussalokā
amatamahānibbānasaṅkhātā suddhi vā sīlasamyamo vā natthi. **Antan**-ti
manussayoniṃ laddhā jātimaṇassa antaṃ karissāmīti tapo karomīti.

Taṃ sutvā rājā āha:

**40. Addhā have sevitaḃbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
Nāriyo ca disvāna tuvañca nāga, kāhāmi puññāni anappakānī ti.**

Tattha **nāriyo cā** ti imā tava nāgakaññāyo ca tuvañca disvā bahūni puññāni
karissāmīti vadati.

Atha naṃ nāgarājā āha:

**41. Addhā have sevitaḃbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
Nāriyo ca disvāna mamañca rāja, karoḥi puññāni anappakānī ti.**

Tattha **karoḥī** ti kareyyāsi, mahārājāti.

Evaṃ vutte uggaseno gantukāmo hutvā: “Nāgarāja, ciraṃ vasimha, gamissāmā”
ti āpucchi. Atha naṃ mahāsatto: “Tena hi mahārāja, yāvadicchakaṃ dhanam
gaṇhāhī” ti dhanam dassento āha:

**42. Idañca me jātārūpaṃ pahūtaṃ, rāsī suvaṇṇassa ca tālamattā,
Ito haritvāna suvaṇṇagharāni, karassu rūpiyapākāraṃ karontu.**

**43. Muttā ^[4.468] ca vāhasahassāni pañca, veḷuriyamissāni ito haritvā,
Antepure bhūmiyaṃ santharantu, nikkaddamā hehiti nīrajā ca.**

**44. Etādisaṃ āvasa rājaseṭṭha, vimānaseṭṭhaṃ bahu sobhamānaṃ,
Bārāṇasim nagaraṃ iddhaṃ phītaṃ, rajjañca kārehi anomapaññā ti.**

Tattha **rāsī** ti tesu tesu ṭhānesu tālapamāṇā rāsiyo. **Suvaṇṇagharānī** ti
suvaṇṇagehāni. **Nikkaddamā** ti evaṃ te antepure bhūmi nikkaddamā ca
nirajā ca bhavissati. **Etādisan**-ti evarūpaṃ suvaṇṇamayam rajatapākāraṃ
muttāveḷuriyasanthatabhūmibhāgaṃ. **Phītan**-ti phītaṃ bārāṇasinagarañca
āvasa. **Anomapaññā** ti alāmakapaññā.

Rājā tassa katham sutvā adhivāsesi. Atha mahāsatto nāgabhavane bherim
carāpesi: “Sabbā rājapariṣā yāvadicchakaṃ hiraññasuvaṇṇādikaṃ dhanam
gaṇhantū” ti. Rañño ca anekehi sakaṭasatehi dhanam pesesi. Rājā mahantena

yasena nāgabhavanā nikkhamitvā bārāṇasim-eva gato. Tato paṭṭhāya kira jambudīpatalaṃ sahiraññaṃ jātaṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ porāṇakapaṇḍitā nāgasampattiṃ pahāya uposathavāsaṃ vasiṃsū” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā ahituṇḍiko devadatto ahosi, sumanā rāhulamātā, uggaseno sārīputto, campeyyanāgarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Campeyyajātakavaṇṇanā dasamā

Ja 507 Mahāpalobhanajātakavaṇṇanā

Brahmalokā cavitvānā ti idaṃ satthā jetavane viharanto visuddhasaṃkilesaṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā vitthāritam-eva. Idha pana satthā: “Bhikkhu mātugāmo nāmesa visuddhasatte pi saṃkiliṭṭhe karotī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {4.469} bārāṇasiyanti **cūḷapalobhane** (Ja. 263) vuttanayeneva atītavattu vitthāritabbaṃ.

*Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rājā aputtako hutvā attano itthiyo: “Puttapatthanam karothā” ti āha. Tā putte patthenti. Evaṃ addhāne gate bodhisatto brahmalokā cavitvā aggamaheṣiṃ kucchismiṃ nibbatti. Taṃ jātamattaṃ nhāpetvā thaññapāyanatthāya dhātiyā adaṃsu. So pāyamāno rodati, atha naṃ aṇṇissā adaṃsu. Mātugāmahatthagato neva tuṇhī hoti. Atha naṃ ekassa pādamūlikassa adaṃsu, tena gahitamatto yeva tuṇhī ahosi. Tato paṭṭhāya purisāva taṃ gahetvā caranti. Thaṇṇaṃ pāyentā duhitvā vā pāyenti, sāṇiantarena vā thanaṃ mukhe ṭhapenti. Tenassa **anitthigandhakumāro** ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa aparāparaṃ vaddhamānassa pi mātugāmaṃ nāma dassetuṃ na sakkā. Tenassa rājā visuṃ yeva nisajjādiṭṭhānāni jhānāgāraṇca kāresi.*

So tassa soḷasavassikakāle cintesi: “mayhaṃ aṇṇo putto natthi, ayaṃ pana kumāro kāme na paribhuñjati, rajjam-pi na icchissati, dulladdho vata me putto” ti.

Tadā pana mahāsatto brahmalokā cavitvā kāsiraṇṇo putto hutvā nibbatti, anitthigandhakumāro nāma ahosi. Itthīnaṃ hatthe na saṇṭhāti, purisavesena naṃ thaṇṇaṃ pāyenti, jhānāgāre vasati, itthiyo na passati. Tamatthaṃ pakāsento satthā catasso gāthā abhāsi:

**1. Brahmaloḁā cavītvāna, devaputto mahiddhiko,
Rañño putto udapādi, sabbakāmasamiddhisu.**

**2. Kāmā vā kāmasaññā vā, brahmaloke na vijjati,
Svāssu tā yeva saññāya, kāmeḁi vijjucchatha.**

**3. Tassa cantepure āsi, jhānāgāraḁ sumāpitaḁ,
So tattha paṭisallīno, eko rahasi jhāyatha.**

**4. Sa rājā paridevesi, puttasokena aṭṭito,
Ekaputto cayaḁ mayhaḁ, na ca kāmāni bhuñjati ti.**

Tattha **sabbakāmasamiddhisū** ti sabbakāmānaḁ samiddhīsu sampattīsu
ṭhitassa rañño putto hutvā eko devaputto nibbatti. **Svāssū** ti so kumāro.
Tāyevā ti tāya brahmaloke nibbattitāya jhānasaññāya eva. **Sumāpitan-**ti
pitarā suṭṭhu manāpaḁ katvā māpitaḁ. **Rahasi jhāyathā** ti mātugāmaḁ
apassanto vasi. **Paridevesī** ti vila pi.

Pañcamā rañño paridevanagāthā:

**5. Ko nu khvettha upāyo so, ko vā jānāti kiñcanaḁ,
Yo me puttaḁ palobheyya, yathā kāmāni patthaye ti.**

Tattha **ko nu khvettha upāyo** ti ko nu kho ettha etassa kāmānaḁ
bhuñjanaupāyo. “Ko nu kho idhupāyo so” ti pi pāṭho, aṭṭhakathāyaḁ pana:
“Ko nu kho etaḁ upavasitvā upalāpanakāraṇaḁ jānāti” ti vuttaḁ. **Ko vā jānā**
ti **kiñcanan-**ti ko vā etassa palibodhakāraṇaḁ jānāti ti attho.

Tato paraḁ diyaḍḍhagāthā abhisambuddhagāthā.

**6. Ahu kumārī tattheva, vaṇṇarūpasamāhitā,
Kusalā naccagītassa, vādite ca padakkhiṇā.**

**7. Sā tattha upasaṅkamma, rājānaḁ etadabravī ti,
Tattha {4.470} ahūti bhikkhave, tattheva antepure cūḁanāṭakānaḁ antare ekā
taruṇakumārīkā ahosi. Padakkhiṇāti susikkhitā.**

“Ahaḁ kho naḁ palobheyyaḁ, sace bhattā bhavissatī” ti.

Upaḍḍhagāthā kumārīkāya vuttā.

Tattha **sace bhattā** ti sace esa mayhaḁ pati bhavissatī.

**8. Taṃ tathāvādinim rājā, kumārim etadabravi,
Tvaññeva naṃ palobhehi, tava bhattā bhavissatīti.**

Tattha **tava bhattā** ti tavesa pati bhavissati, tvaññeva tassa aggamaheṣī
bhavissasi, gaccha naṃ palobhehi, kāmarasaṃ jānāpehīti.

Evam vatvā rājā: “Imissā kira okāsaṃ karontū” ti kumārassa upaṭṭhākānaṃ
pesesi. Sā paccūsakāle vīṇaṃ ādāya gantvā kumārassa sayanagabbhassa bahi
avidūre ṭhatvā agganakhehi vīṇaṃ vādentī madhurasarena gāyitvā taṃ
palobhesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**9. Sā ca antepuraṃ gantvā, bahuṃ kāmupasaṃhitam,
Hadayaṅgamā pemaṇiyā, citrā gāthā abhāsatha.**

**10. Tassā ca gāyamānāya, saddaṃ sutvāna nāriyā,
Kāmacchandassa uppaṭṭi, janaṃ so paripucchatha.**

**11. Kassesō saddo ko vā so, bhaṇati uccāvacaṃ bahuṃ,
Hadayaṅgamaṃ pemaṇiyaṃ, aho kaṇṇasukhaṃ mama.**

**12. Esā kho pamadā deva, khiḍḍā esā anappikā,
Sace tvaṃ kāme bhuñjeyya, bhiyyo bhiyyo chādeyyu taṃ.**

**13. Ingha āgacchatorena, avidūramhi gāyatu,
Assamassa samīpamhi, santike mayha gāyatu.**

**14. Tirokuṭṭamhi gāyitvā, jhānāgāramhi pāvisi,
Bandhi naṃ anupubbena, āraññaṃiva kuñjaraṃ.**

**15. Tassa kāmarasaṃ ñatvā, issādammo ajāyatha,
Aham-eva kāme bhuñjeyyaṃ, mā añño puriso ahu’.**

**16. Tato asim gahetvāna, purise hantum upakkami,
Ahameveko bhuñjissam, mā añño puriso siyā.**

**17. Tato {4.471} jānapadā sabbe, vikkandimsu samāgatā,
Putto tyāyaṃ mahārāja, janaṃ heṭhetyadūsakaṃ.**

**18. Tañca rājā vivāhesi, samhā raṭṭhā ca khattiyo,
Yāvatā vijitāṃ mayhaṃ, na te vatthabba tāvade.**

**19. Tato so bhariyamādāya, samuddaṃ upasaṅkami,
Paṇṇasālaṃ karitvāna, vanamuñchāya pāvisi.**

20. Athettha isi māgacchi, samuddam uparūpari,
So tassa geham pāvekkhi, bhattakāle upaṭṭhite.
21. Tañca bhariyā palobhesi, passa yāva sudāruṇam,
Cuto so brahmacariyamhā, iddhiyā parihāyatha.
22. Rājaputto ca uñchāto, vanamūlaphalam bahum,
Sāyam kājena ādāya, assamam upasaṅkami.
23. Isī ca khattiyam disvā, samuddam upasaṅkami,
Vehāyasam gamissa’nti, sīdate so mahaṇṇave.
24. Khattiyo ca isim disvā, sīdamānam mahaṇṇave,
Tasseva anukampāya, imā gāthā abhāsatha.
25. Abhijjamāne vārisim, sayam āgamma iddhiyā,
Missibhāvitthiyā gantvā, saṁsīdasi mahaṇṇave.
26. Āvaṭṭanī mahāmāyā, brahmacariyavikopanā,
Sīdanti nam viditvāna, ārakā parivajjaye.
27. Analā mudusambhāsā, duppūrā tā nadīsamā,
Sīdanti nam viditvāna, ārakā parivajjaye.
28. Yam etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā,
Jātavedo va sam ṭhānam, khippam anudahanti tam.
29. Khattiyassa vaco sutvā, isissa nibbidā ahu,
Laddhā porāṇakam maggam, gacchate so vihāyasam.
30. Khattiyo ca isim disvā, gacchamānam vihāyasam,
Samvegam alabhī dhīro, pabbajjam samarocayi.
31. Tato so pabbajitvāna, kāmarāgam virājayi,
Kāmarāgam virājetvā, brāhmalokūpago ahū ti.

Tattha {4.472} **antepuran**-ti kumārassa vasanaṭṭhānam. **Bahun**-ti bahum
nānappakāram. **Kāmupasaṁhitan**-ti kāmanissitam gītam pavattayamānā.
Kāmacchandassā ti assa anitthigandhakumārassa kāmacchando uppajji.
Janan-ti attano santikāvacaram paricārikajanam. **Uccāvacan**-ti uggatañca
anuggatañca. **Bhuñjeyyā** ti sace bhuñjeyyāsi. **Chādeyyu tan**-ti ete kāmā nāma
tava ruceyyum. So: “Pamadā” ti vacanam sutvā tuṇhī ahosi. Itarā punadivase

pi gāyi. Evaṃ kumāro paṭibaddhacitto hutvā tassā āgamanāṃ rocento paricārike āmantetvā: **“Inghā” ti** gāthamāha.

Tirokuṭṭamhī ti sayanagabbhakuṭṭassa bahi. **Mā añño** ti añño kāme paribhuñjanto puriso nāma mā siyā. **Hantum upakkamī** ti antaravīthim otaritvā māretum ārabhi. **Vikandimsū** ti kumārena katipayesu purisesu pahatesu purisā palāyitvā gehāni pavisiṃsu. So purise alabhanto thokaṃ vissamī. Tasmim khaṇe rājaṅgaṇe sannipatitvā upakkosiṃsu. **Janam heṭhetyadūsakan**-ti niraparādham janam heṭheti, taṃ gaṇhāpethāti vadiṃsu. Rājā upāyena kumāraṃ gaṇhāpetvā: “Imassa kiṃ kattabban”-ti pucchi. “Deva, aññaṃ natthi, imaṃ pana kumāraṃ tāya kumārikāya saddhim raṭṭhā pabbājetum vaṭṭati” ti vutte tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā: **“Tañcā” ti** ādimāha. Tattha **vivāhesī** ti pabbājesi. **Na te vatthabba tāvade** ti yattakaṃ mayhaṃ vijitam, tattake tayā na vatthabbaṃ. **Uñchāyā** ti phalāphalatthāya.

Tasmim pana vanam pavīṭṭhe itarā yaṃ tattha pacitabbayuttakaṃ atthi, taṃ pacitvā tassāgamanam oloketi paṇṇasāladvāre nisīdati. Evaṃ kāle gacchante ekadivasam antaradīpakavāsī eko iddhimantatāpaso assamapadato nikkhamitvā maṇiphalakaṃ viya udakaṃ maddamāno va ākāse uppatitvā bhikkhācāraṃ gacchanto paṇṇasālāya uparibhāgaṃ patvā dhūmaṃ disvā: “Imasmim ṭhāne manussā vasanti maññe” ti paṇṇasāladvāre otari. Sā taṃ disvā nisīdāpetvā paṭibaddhacittā hutvā itthikuttaṃ dassetvā tena saddhim anācāraṃ acari. Tamatthaṃ pakāsento satthā: **“Athetthā” ti** ādimāha. Tattha **isi māgacchī** ti isi āgacchi. **Samuddam uparūparī** ti samuddassa matthakamatthakena. **Passa yāva sudāruṇan**-ti passatha, bhikkhave, tāya kumārikāya yāva sudāruṇaṃ kammaṃ katanti attho.

Sāyan-ti sāyanhasamaye. **Disvā** ti taṃ vijahitum asakkonto sakaladivasam tattheva hutvā sāyanhasamaye rājaputtaṃ āgataṃ disvā palāyitum: “Vehāyasaṃ gamissan”-ti uppatanākāraṃ karonto patitvā mahaṇṇave sīdati. **Isim disvā** ti anubandhamāno gantvā passitvā. **Anukampāyā** ti sacāyaṃ bhūmiyā āgato abhavissa, palāyitvā araṇṇam paviseyya, ākāseṇa āgato {4.473} bhavissati, tasmā samudde patito pi uppatanākāraṃ-eva karotīti anukampaṃ uppādetvā tasseeva anukampāya abhāsatha. Tāsam pana gāthānaṃ attho tikanipāte vutto yeva. **Nibbidā ahū** ti kāmesu nibbedo jāto. **Porāṇakaṃ maggan**-ti pubbe adhigataṃ jhānavisesaṃ. **Pabbajitvānā** ti taṃ itthim manussāvāsaṃ netvā nivattitvā araṇṇe isipabbajjam pabbajitvā kāmarāgaṃ virājayi, virājetvā brahmalokūpago ahoṣīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, mātugāmaṃ paṭicca visuddhasattā pi saṃkilissanti” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahattaṃ patto. Tadā anitthigandhakumāro aham-eva ahosinti.

Mahāpalobhanajātakavaṇṇanā ekādasamā

Ja 508 Pañcapaṇḍitajātakavaṇṇanā

Pañcapaṇḍitajātakaṃ mahāumaṅge āvi bhavissati.

Puna te cattāro paṇḍitā: “Ambho, gahapatiputto idāni mahantataro jāto, kiṃ karomā” ti mantayim̐su. Atha ne senako āha: “hotu diṭṭho me upāyo, mayaṃ gahapatiputtaṃ upasaṅkamitvā ‘rahassaṃ nāma kassa kathetuṃ vaṭṭatī’ ti pucchissāma, so ‘na kassaci kathetabban’-ti vakkhati. Atha naṃ ‘gahapatiputto te, deva, paccatthiko jāto’ ti paribhindissāmā” ti. Te cattāro pi paṇḍitā tassa gharaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā: “Paṇḍita, pañhaṃ pucchitukāmamhā” ti vatvā: “Pucchathā” ti vutte senako pucchi: “Paṇḍita, purisena nāma kattha paṭiṭṭhātabban”-ti? “Sacce paṭiṭṭhātabban”-ti. “Sacce paṭiṭṭhitena [6.379] kiṃ uppādetabban”-ti? “Dhanaṃ uppādetabban”-ti. “Dhanaṃ uppādetvā kiṃ kātabban”-ti? “Manto gahetabbo” ti. “Mantaṃ gahetvā kiṃ kātabban”-ti? “Attano rahassaṃ parassa na kathetabban”-ti. Te: “Sādhū paṇḍitā” ti vatvā tuṭṭhamānasā hutvā: “Idāni gahapatiputtassa piṭṭhiṃ passissāmā” ti rañño santikaṃ gantvā: “Mahārāja, gahapatiputto te paccatthiko jāto” ti vadim̐su. “Nāhaṃ tumhākaṃ vacanaṃ saddahāmi, na so mayhaṃ paccatthiko bhavissati” ti. Saccaṃ, mahārāja, saddahatha, asaddahanto pana tam-eva pucchatha: “Paṇḍita, attano rahassaṃ nāma kassa kathetabban”-ti? Sace paccatthiko na bhavissati, “asukassa nāma kathetabban”-ti vakkhati. Sace paccatthiko bhavissati, “kassaci na kathetabbaṃ, manorathe paripuṇṇe kathetabban”-ti vakkhati. Tadā amhākaṃ vacanaṃ saddahitvā nikkāṅkhā bhaveyyāthāti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā ekadivasaṃ sabbesu samāgantvā nisinnesu vīsatinipāte pañcapaṇḍitapañhe paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Pañca paṇḍitā samāgatāttha, pañhā me paṭibhāti taṃ suṇātha,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, kassevāvikareyya guḍhamatthan-ti.**

Evaṃ vutte senako: “Rājānam-pi amhākaṃ yeva abbhantare pakkipissāmī” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**2. Tvaṃ āvikarohi bhūmipāla, bhattā bhārasaho tuvaṃ vadetaṃ,
Tava chandarucīni sammasitvā, atha vakkhanti janinda pañca dhīrā ti.**

Atha rājā attano kilesavasikatāya imaṃ gāthamāha.

**3. Yā sīlavatī anaññatheyyā, bhattucchandavasānugā piyā manāpā,
Nindiyamatthaṃ [6.380] pasaṃsiyaṃ vā, bhariyāyāvikareyya guyhamatthan-ti.**

Tato senako: “Idāni rājānaṃ amhākaṃ abbhantare pakkhipimhā” ti tussitvā sayamkatakāraṇam-eva dīpento imaṃ gāthamāha.

**4. Yo kicchagatassa āturassa, saraṇaṃ hoti gatī parāyaṇaṇca,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, sakhinovāvikareyya guyhamatthan-ti.**

Atha rājā pukkusaṃ pucchi: “Kathaṃ, pukkusa, passasi, nindiyaṃ vā pasaṃsiyaṃ vā rahassaṃ kassa kathetabban”-ti? So kathento imaṃ gāthamāha.

**5. Jeṭṭho atha majjhimo kaniṭṭho, yo ce sīlasamāhito ʔhitatto,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, bhātuvāvikareyya guyhamatthan-ti.**

Tato rājā kāmindam pucchi: “Kathaṃ kāmindā passasi, rahassaṃ kassa kathetabban”-ti? So kathento imaṃ gāthamāha.

**6. Yo ve pituhadayassa paddhagū, anujāto pitaraṃ anomapañño,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, puttassāvikareyya guyhamatthan-ti.**

Tato rājā devindam pucchi: “kathaṃ devindā, passasi, rahassaṃ kassa kathetabban”-ti? So attano katakāraṇam-eva kathento imaṃ gāthamāha.

**7. Mātā dvipadājanindaseṭṭha, yā naṃ poseṭi chandasā piyena,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, mātuyāvikareyya guyhamatthan-ti.**

Evam te pucchitvā rājā paṇḍitaṃ pucchi: “Kathaṃ passasi, paṇḍita, rahassaṃ kassa kathetabban”-ti. “Mahārāja, yāva attano icchitaṃ na nipphajjati, tāva paṇḍito adhvāseyya, kassaci na katheyyā” ti so imaṃ gāthamāha.

**8. Guyhassa hi guyham-eva sādhu, na hi guyhassa pasatthamāvikammaṃ,
Anipphannatā saheyya dhīro, nipphanṇo va yathāsukhaṃ bhaṇeyyā ti.**

Paṇḍitena pana evaṃ vutte rājā anattamano ahosi. Senako rājānaṃ olokesi, rājā pi senakamukhaṃ olokesi. Bodhisatto tesam kiriyam disvāva jāni: “Ime cattāro janā paṭhamam-eva maṃ rañño antare paribhindiṃsu, vīmaṃsanavasena pañho pucchito bhavissatī” ti. Tesam pana kathentānaññeva sūriyo atthaṅgato, dīpā jalitā. Paṇḍito: “Rājakammāni nāma bhāriyāni, na paññāyati ‘kiṃ bhavissatī’ ti, khippam-eva gantum vaṭṭatī” ti uṭṭhāyāsana rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā

cintesi: “Imesu eko ‘sahāyakassa kathetum vaṭṭatī’ ti āha, eko ‘bhātussa, eko puttassa, eko mātu kathetum vaṭṭatī’ ti āha. Imehi etaṃ katam-eva bhavissati, diṭṭham-eva kathitanti maññāmi, hotu ajjeva etaṃ jānissāmī” ti. Te pana cattāro pi aññesu divasesu rājakulā nikkhamitvā rājanivesanadvāre ekassa bhattaambaṇassa piṭṭhe nisīditvā kiccakaraṇīyāni mantetvā gharāni gacchanti. Tasmā paṇḍito: “Ahaṃ etesaṃ catunnaṃ rahassaṃ ambaṇassa heṭṭhā nipajjitvā jānitum sakkuṇeyyan”-ti cintetvā taṃ ambaṇaṃ ukkhipāpetvā attharaṇaṃ attharāpetvā ambaṇassa heṭṭhā pavisitvā purisānaṃ saññaṃ adāsi: “Tumhe catūsu paṇḍitesu mantetvā gatesu āgantvā maṃ āneyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā pakkamiṃsu. Senako pi rājānaṃ āha: “mahārāja, amhākaṃ vacanaṃ na saddahatha, idāni [6.382] kiṃ karissathā” ti. So tassa vacanaṃ gahetvā anisāmetvāva bhūtatasito hutvā: “Idāni kiṃ karoma, senaka paṇḍitā” ti pucchi. “Mahārāja, papañcaṃ akatvā kañci ajānāpetvā gahapatiputtaṃ māretum vaṭṭatī” ti. Rājā: “Senaka, ṭhapetvā tumhe añño mama atthakāmo nāma natthi, tumhe attano suhade gahetvā dvārantare ṭhatvā gahapatiputtassa pāto va upaṭṭhānaṃ āgacchantassa khaggena sīsaṃ chindathā” ti attano khaggaratanaṃ adāsi. Te: “Sādhū, deva, mā bhāyi, mayaṃ taṃ māressāmā” ti vatvā nikkhamitvā: “Diṭṭhā no paccāmittassa piṭṭhī” ti bhattaambaṇassa piṭṭhe nisīdiṃsu. Tato senako āha: “Ambho, ko gahapatiputtaṃ māressatī” ti. Itare: “Tumhe yeva ācariya, mārethā” ti tasseva bhāraṃ kariṃsu.

Atha ne senako pucchi: “Tumhe ‘rahassaṃ nāma asukassa asukassa kathetabban’-ti vadatha, kiṃ vo etaṃ kataṃ, udāhu diṭṭhaṃ sutan”-ti? “Kataṃ etaṃ, ācariyā” ti. Tumhe: “Rahassaṃ nāma sahāyakassa kathetabban”-ti vadatha, “kiṃ vo etaṃ kataṃ, udāhu diṭṭhaṃ sutan”-ti? “Kataṃ etaṃ mayā” ti? “Kathetha, ācariyā” ti. “Imasmiṃ rahasse raññā ñāte jīvitā me natthī” ti. “Mā bhāyatha ācariya, idha tumhākaṃ rahassabhedako natthi, kathethā” ti. So nakhena ambaṇaṃ koṭṭetvā: “Atthi nu kho imassa heṭṭhā gahapatiputto” ti āha. “Ācariya, gahapatiputto attano issariyena evarūpaṃ ṭhānaṃ na pavisissati, idāni yasena matto bhavissati, kathetha [6.383] tumhe” ti. Senako tāva attano rahassaṃ kathento āha: “tumhe imasmiṃ nagare asukaṃ nāma vesim jānāthā” ti? “Āma, ācariyā” ti. “Idāni sā paññāyati” ti. “Na paññāyati, ācariyā” ti. “Ahaṃ sālavanuyyāne tāya saddhiṃ purisakiccaṃ katvā tassā piḷandhanesu lobhena taṃ māretvā tassā yeva sātakena bhaṇḍikaṃ katvā āharitvā amhākaṃ ghare asukabhūmikāya asuke nāma gabbhe nāgadantake laggesim, vaḷañjetum 3 visahāmi, purāṇabhāvamassa olokemi, evarūpaṃ aparādhakammaṃ katvā mayā

ekassa saḥāyakassa kathitaṃ, na tena kassaci kathitapubbaṃ, iminā kāraṇena ‘saḥāyakassa gūyaṃ kathetabbaṃ’-ti mayā kathitaṃ”-ti. Paṇḍito tassa rahassaṃ sādhuḥkaṃ vavatthapetvā sallakkhesi.

Pukkuso pi attano rahassaṃ kathento āha: “mama ūruyā kuṭṭhaṃ atthi, kaniṭṭho me pāto va kañci ajānāpetvā taṃ dhovitvā bhesajjena makkhetaṃ upari pilotikaṃ datvā bandhati. Rājā mayi muducitto ‘ehi pukkusa’ ti maṃ pakkositaṃ yebhuyyena mama ūruyā yeva sayati, sace pana etaṃ rājā jāneyya, maṃ māreyya. Taṃ mama kaniṭṭhaṃ ṭhapetvā añño jānanto nāma natthi, tena kāraṇena ‘rahassaṃ nāma bhātu kathetabbaṃ’-ti mayā vuttaṃ”-ti. Kāmino pi attano rahassaṃ kathento āha: “maṃ kālāpakke uposathadivase naradevo nāma yakkho gaṇhāti, ahaṃ ummattakasunakho viya viravāmi, svāhaṃ tamatthaṃ puttassa kathesiṃ. So mama yakkhena gahitabhāvaṃ ñatvā maṃ antogehagabbhe nipajjāpetvā dvāraṃ pidahitvā nikkhamitvā mama saddaṃ paṭicchādanatthaṃ dvāre samajjaṃ kāresi, iminā kāraṇena ‘rahassaṃ nāma puttassa kathetabbaṃ’-ti mayā vuttaṃ”-ti. Tato tayo pi devindaṃ pucchimsu. So attano rahassaṃ kathento āha: “mayā maṇipahaṃsanakammaṃ karontena rañño santakaṃ sakkena kusarañño dinnāṃ, siripavesanaṃ maṅgalamaṇiratanāṃ thenetvā mātuyā dinnāṃ. Sā kañci ajānāpetvā mama rājakulaṃ pavisanakāle taṃ mayhaṃ deti, ahaṃ tena maṇinā sirim pavesetvā rājanivesanaṃ gacchāmi. Rājā tumhehi saddhiṃ akathetvā paṭhamataraṃ mayā saddhiṃ kathesi. Devasikaṃ aṭṭha, soḷasa, dvattimsa, catusaṭṭhi kahāpaṇe mama paribbayatthāya deti. Sace tassa maṇiratanassa channabhāvaṃ rājā jāneyya, mayhaṃ jīvitaṃ natthi, iminā kāraṇena ‘rahassaṃ nāma mātu kathetabbaṃ’-ti mayā vuttaṃ”-ti.

Mahāsatto sabbesaṃ-pi gūyaṃ attano paccakkhaṃ akāsi. [6.384] Te pana attano udaraṃ phāletvā antaṃ bāhiraṃ karontā viya rahassaṃ aññamaññaṃ kathetvā: “Tumhe appamattā pāto va āgacchatha, gahapatiputtaṃ māressāmā” ti uṭṭhāya pakkamimsu. Tesāṃ gatakāle paṇḍitassa purisā āgantvā ambaṇaṃ ukkhipitvā mahāsattaṃ ādāya pakkamimsu. So gharaṃ gantvā nhatvā alaṅkaritvā subhojanaṃ bhuñjitvā: “Ajja me bhaginī udumbaradevī rājagehato sāsaṇaṃ pesesatī” ti ñatvā dvāre paccāyikaṃ purisaṃ ṭhapesi: “Rājagehato āgataṃ sīghaṃ pavesetvā mama dasseyyāsī” ti. Evaṃca pana vatvā sayanapiṭṭhe nipajji. Tasmim khāṇe rājā pi sayanapiṭṭhe nipanno va paṇḍitassa guṇaṃ saritvā: “Mahosadhapaṇḍito sattavassikakālato paṭṭhāya maṃ upaṭṭhahanto na kiñci mayhaṃ anattaṃ akāsi, devatāya pucchitapañhe pi paṇḍite asati jīvitaṃ me

laddhaṃ na siyā. Veripaccāmittānaṃ vacanaṃ gahetvā ‘asamadhuraṃ paṇḍitaṃ mārethā’ ti khaggaṃ dentena ayuttaṃ mayā kataṃ, sve dāni naṃ passitum na labhissāmi” ti sokaṃ uppādesi. Sarīrato sedā mucchiṃsu. So sokasamappito cittassādaṃ na labhi. Udumbaradevī pi tena saddhiṃ ekasayanagatā taṃ ākāraṃ disvā: “Kiṃ nu kho mayhaṃ koci aparādhō atthi, udāhu devassa kiñci sokakāraṇaṃ uppannaṃ, pucchissāmi tāva nan”-ti imaṃ gāthamāha.

**9. Kiṃ tvaṃ vīmanosi rājaseṭṭha, dvipadajanīda vacanaṃ suṇoma metaṃ,
Kiṃ cintayamāno dummanosi, nūna deva aparādhō atthi mayhan-ti.**

Atha rājā kathento gāthamāha.

**10. Paṇhe vajjho mahosadhoti, āṇatto me vāmāya bhūripaṇṇo,
Taṃ cintayamāno dummanosmi, na hi devī aparādhō atthi tuyhan-ti.**

Tassā [6.385] tassa vacanaṃ sutvāva mahāsatte sinehena pabbatamatto soko uppajji. Tato sā cintesi: “Ekena upāyena rājānaṃ assāsetvā raṇṇo niddaṃ okkamanakāle mama kaniṭṭhassa sāsaṇaṃ paḥiṇissāmi” ti. Atha sā: “Mahārāja, tayāvetam kataṃ gahapatiputtaṃ mahante issariye patiṭṭhāpentena, tumhehi so senāpatiṭṭhāne ṭhapito, idāni kira so tumhākaṃ yeva paccatthiko jāto, na kho pana paccatthiko khuddako nāma atthi, māretabbova, tumhe mā cintayitthā” ti rājānaṃ assāsesi. So tanubhūtasoko niddaṃ okkami. Devī uṭṭhāya gabbhaṃ pavisitvā: “Tāta mahosadha, cattāro paṇḍitā taṃ paribhindiṃsu, rājā kuddho sve dvārantare taṃ vadhāya āṇāpesi, sve rājakulaṃ mā āgaccheyyāsi, āgacchanto pana nagaraṃ hatthagataṃ katvā samattho hutvā āgaccheyyāsi” ti paṇṇaṃ likhitvā modakassa anto pakkhipitvā modakaṃ suttana veṭhetvā navabhājane katvā chādetvā lañchetvā atthacārikāya dāsiyā adāsi: “Imaṃ modakaṃ gahetvā mama kaniṭṭhassa dehī” ti. Sā tathā akāsi. “Rattim kathaṃ nikkhantā” ti na cintetabbaṃ. Raṇṇā paṭhamam-eva deviyā varo dinno, tena na naṃ koci nivāresi. Bodhisatto paṇṇākāraṃ gahetvā naṃ uyyojesi. Sā puna āgantvā dinnabhāvaṃ ārocesi. Tasmim khaṇe devī āgantvā raṇṇā saddhiṃ nipajji. Mahāsatto pi modakaṃ bhinditvā paṇṇaṃ vācetvā tamatthaṃ ṇatvā kattabbakiccaṃ vicāretvā sayane nipajji.

Itare pi cattāro janā pāto va khaggaṃ gahetvā dvārantare ṭhatvā paṇḍitaṃ apassantā dummanā hutvā raṇṇo santikaṃ gantvā: “Kiṃ paṇḍitā mārito vo gahapatiputto” ti vutte: “Na passāma, devā” ti āhaṃsu. Mahāsatto pi aruṇuggamane yeva nagaraṃ attano hatthagataṃ katvā tattha tattha ārakkhaṃ ṭhapetvā mahājanaparivuto rathaṃ āruyha mahantena parivārena rājadvāraṃ

agamāsi. Rājā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā bahi olovento aṭṭhāsi. Atha mahāsatto rathā otaritvā rājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā cintesi: “Sace ayaṃ mama paccatthiko bhaveyya, {6.386} na maṃ vandeyyā” ti. Atha naṃ pakkosāpetvā rājā āsane nisīdi. Mahāsatto pi ekamantaṃ nisīdi. Cattāro pi paṇḍitā tattheva nisīdimsu. Atha naṃ rājā kiñci ajānanto viya: “Tāta, tvam hiyyo gantvā idāni āgacchasi, kiṃ maṃ pariccajasi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**11. Abhidosaḡato dāni ehisi, kiṃ sutvā kiṃ saṅkate mano te,
Ko te kimavoca bhūripaṇṇa, iṅgha vacanaṃ suṇoma brūhi metan-ti.**

Atha naṃ mahāsatto: “Mahārāja, tayā me catunnaṃ paṇḍitānaṃ vacanaṃ gahetvā vadho āṇatto, tenāhaṃ na emī” ti codento imaṃ gāthamāha.

**12. Paṇhe vajjho mahosadhoti, yadi te mantayitaṃ janinda dosaṃ,
Bhariyāya rahogaḡo asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti.**

Rājā taṃ sutvā: “Imāya taṅkhaṇaṇṇeva sāsanaṃ pahitaṃ bhavissati” ti kuddho devim olokesi. Taṃ ṇatvā mahāsatto: “Kiṃ, deva, deviyā kujjhatha, ahaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ sabbaṃ jānāmi. Deva, tumhākaṃ tāva rahassaṃ deviyā kathitaṃ hotu, ācariyasenaḡassa pukkusādīnaṃ vā rahassaṃ mama kena kathitaṃ, ahaṃ etesaṃ-pi rahassaṃ jānāmiyevā” ti senaḡassa tāva rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**13. Yam sālavanasmim senako, pāpakammaṃ akāsi asabbhirūpaṃ,
Sakhino va {6.387} rahogaḡo asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti.**

Rājā senakaṃ oloketvā: “Saccaṃ, senakā” ti pucchitvā: “Saccaṃ, devā” ti vutte tassa bandhanāḡārappavesanaṃ āṇāpesi. Paṇḍito pukkusassa rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**14. Pukkusapurisassa te janinda, uppanno rogo arājayutto,
Bhātucca rahogaḡo asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti.**

Rājā tam-pi oloketvā: “Saccaṃ pukkusā” ti pucchitvā: “Saccaṃ devā” ti vutte tam-pi bandhanāḡāraṃ pavesāpesi. Paṇḍito kāmindassa pi rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**15. Ābādhoyaṃ asabbhirūpo, kāmino naradevena phuttho,
Puttassa rahogato asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ suttaṃ mametan-ti.**

Rājā [6.388] tam-pi oloketvā: “Saccaṃ kāmindā” ti pucchitvā: “Saccaṃ devā” ti vutte tam-pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Paṇḍito devindassa pi rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**16. Aṭṭhavaṇkaṃ maṇiratanam ulāraṃ, sakko te adadā pitāmahassa,
Devindassa gataṃ tadajja hatthaṃ, mātucca rahogato asaṃsi,
Guyhaṃ pātukataṃ suttaṃ mametan-ti.**

Rājā tam-pi oloketvā: “Saccaṃ devindā” ti pucchitvā: “Saccaṃ devā” ti vutte tam-pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Evaṃ: “Bodhisattaṃ vadhissāmā” ti cintetvā sabbe pi te bandhanāgāraṃ pavīṭṭhā. Bodhisatto: “Mahārāja, iminā kāraṇenāhaṃ ‘attano guyhaṃ parassa na kathetabban’-ti vadāmi, vadantā pana mahāvīnāsaṃ pattā” ti vatvā uttari dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

**17. Guyhassa hi guyham-eva sādhu, na guyhassa pasatthamāvikammaṃ,
Anipphannatā saheyya dhīro, nipphanno va yathāsukhaṃ bhaṇeyya.**

**18. Na guyhamatthaṃ vivareyya, rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
Na hi pātukato sādhu, guyho attho pajānatā.**

**19. Thiyaṃ guyhaṃ na saṃseyya, amittassa ca paṇḍito,
Yo cāmisena saṃhīro, hadayattheno ca yo naro.**

**20. Guyhamatthaṃ asambuddhaṃ, sambodhayati yo naro,
Mantabhedabhayaṃ tassa, dāsabhūto titikkhati.**

**21. Yāvanto purisassatthaṃ, guyhaṃ jānanti mantinaṃ,
Tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje.**

**22. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ, rattiṃ giraṃ nātivelam pamuñce,
Upassutikā [6.389] hi suṇanti mantam, tasmā manto khippamupeti bhedaṇ-ti.**

Rājā mahāsattassa kathaṃ sutvā: “Ete sayam rājaverino hutvā paṇḍitaṃ mama verim karonti” ti kujjhivā: “Gacchatha ne nagarā nikkhamāpetvā sūlesu vā uttāsetha, sīsāni vā tesam chindathā” ti āṇāpesi. Tesu pacchābāhaṃ bandhitvā catukke catukke kasāhi pahārasahassaṃ datvā nīyamānesu paṇḍito: “Deva, ime tumhākaṃ porāṇakā amaccā, khamatha nesaṃ aparāadhan”-ti rājānaṃ khamāpesi. Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Sādhū” ti te pakkosāpetvā tasseva dāse katvā adāsi. So pana te tattheva bhujiṣse akāsi. Rājā: “Tena hi mama vijjite mā

vasantū” ti pabbājanīyakammaṃ āṇāpesi. Paṇḍito: “Khamatha, deva, etesaṃ andhabālānaṃ dosan”-ti khamāpetvā tesam̐ ṭhānantarāni puna pākatikāni kāresi. Rājā: “Paccāmittesu pi tāvassa evarūpā mettā bhavati, aññesu janesu kathaṃ na bhavissatī” ti paṇḍitassa ativiya pasanno ahosi. Tato paṭṭhāya cattāro paṇḍitā uddhatadāṭhā viya sappā nibbisā hutvā kiñci kathetuṃ nāsakkhimsu.

Pañcapaṇḍitajātakavaṇṇanā dvādasamā

Ja 509 Hatthipālajātakavaṇṇanā

Cirassaṃ vata passāmā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinikkhamanaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhinikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ esukārī nāma rājā ahosi. Tassa purohito daharakālato paṭṭhāya piyasahāyo. Te ubho pi aputtakā ahesuṃ. Te ekadivasam̐ sukhasayane nisinnā mantayimsu: “Amhākaṃ issariyaṃ mahantaṃ, putto vā dhītā vā natthi, kiṃ nu kho kattabban”-ti. Tato rājā purohitaṃ āha: “samma, sace tava gehe putto jāyissati, mama rajjassa sāmiko bhavissati, sace mama putto jāyissati, tava gehe bhogānaṃ sāmiko bhavissatī” ti. Evaṃ ubho pi aññamaññaṃ saṅkarimsu.

Athekadivasam̐ purohito bhogagāmaṃ gantvā āgamanakāle dakkhiṇadvārena nagaraṃ pavisanto bahinagare ekaṃ bahuputtikaṃ nāma {4.474} duggatitthim̐ passi. Tassā satta puttā sabbeva arogā, eko pacanabhājanakapallaṃ gaṇhi, eko sayanakaṭasārakaṃ, eko purato gacchati, eko pacchato, eko aṅguliṃ gaṇhi, eko aṅke nisinno, eko khandhe. Atha naṃ purohito pucchi: “Bhadde, imesaṃ dārakānaṃ pitā kuhin”-ti? “Sāmi, imesaṃ pitā nāma nibaddho natthī” ti. “Evarūpe satta putte kinti katvā alatthā” ti? Sā aññaṃ gahaṇaṃ apassantī nagaradvāre ṭhitaṃ nigrodharukkhaṃ dassetvā: “Sāmi etasmim̐ nigrodhe adhivatthāya devatāya santike patthetvā labhim̐, etāya me puttā dinnā” ti āha. Purohito: “Tena hi gaccha tvaṃ”-ti rathā oruyha nigrodhamūlaṃ gantvā sākḥāya gahetvā cāletvā: “Ambho devate, tvaṃ raṇṇo santikā kiṃ nāma na labhasi, rājā te anusaṃvaccharaṃ sahasaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti, tassa puttaṃ na desi, etāya duggatitthiyā tava ko upakāro kato, yenassā satta putte adāsī. Sace amhākaṃ raṇṇo puttaṃ na desi, ito taṃ sattame divase samūlaṃ chindāpetvā

khaṇḍākhaṇḍikaṃ kāressāmī” ti rukkhadevatāṃ tajjetvā pakkāmi. So etena niyāmeneva punadivasepīti paṭipāṭiyā cha divase kathesi. Chaṭṭhe pana divase sākḥāya gahetvā: “Rukkhadevate ajjekarattimattakam-eva sesaṃ, sace me rañño puttaṃ na desi, sve taṃ niṭṭhāpessāmī” ti āha.

Rukkhadevatā āvajjetvā taṃ kāraṇaṃ tathato ñatvā: “Ayaṃ brāhmaṇo puttaṃ alabhanto mama vimānaṃ nāsessati, kena nu kho upāyena tassa puttaṃ dātuṃ vaṭṭatī” ti catunnaṃ mahārājānaṃ santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesi. Te: “Mayaṃ tassa puttaṃ dātuṃ na sakkhissāmā” ti vadiṃsu.

Aṭṭhavīsatiyakkhasenāpatīnaṃ santikaṃ agamāsi, te pi tathevāhaṃsu. Sakkassa devaraṇṇo santikaṃ gantvā kathesi. So pi: “Labhissati nu kho rājā anucchavike putte, udāhu no” ti {4.475} upadhārento puñṇavante cattāro devaputte passi. Te kira purimabhava bārāṇasiyaṃ pesakārā hutvā tena kammena laddhakaṃ pañcakoṭṭhāsaṃ katvā cattāro koṭṭhāse paribhuñjīṃsu. pañcamaṃ gahetvā ekato va dānaṃ adaṃsu. Te tato cutā tāvatīṃsabhavane nibbattiṃsu, tato yāmbhavaneti evaṃ anulomapaṭilomaṃ chasu devalokesu sampattiṃ anubhavantā vicaranti. Tadā pana nesaṃ tāvatīṃsabhavanato cavitvā yāmbhavanaṃ gamanavāro hoti. Sakko tesaṃ santikaṃ gantvā pakkositvā: “Mārisā, tumhehi manussalokaṃ gantuṃ vaṭṭati, esukārīraṇṇo aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattathā” ti āha. Te tassa vacanaṃ sutvā: “Sādhu deva, gamissāma, na panamhākaṃ rājakulenattho, purohitassa gehe nibbattitvā daharakāle yeva kāme pahāya pabbajissāmā” ti vadiṃsu. Sakko: “Sādhū” ti tesaṃ paṭiññaṃ gahetvā āgantvā rukkhadevatāya tamatthaṃ ārocesi. Sā tuṭṭhamānasā sakkaṃ vanditvā attano vimānaṃ-eva gatā.

Purohito pi punadivase balavapurise sannipātāpetvā vāsipharasuādīni gāhāpetvā rukkhamūlaṃ gantvā rukkhasākḥāya gahetvā: “Ambho devate, ajja mayhaṃ taṃ yācantassa sattamo divaso, idāni te niṭṭhānakālo” ti āha. Tato rukkhadevatā mahantenānubhāvena khandhavivarato nikkhamitvā madhurasarena taṃ āmantetvā ‘brāhmaṇa, tiṭṭhatu eko putto, cattāro te putte dassāmī” ti āha. “Mama puttenattho natthi, amhākaṃ rañño puttaṃ dehi” ti. “Tuyhaṃ yeva demī” ti. “Tena hi mama dve, rañño dve dehi” ti. “Rañño na demi, cattāro pi tuyham-eva dammi, tayā ca laddhamattāva bhavissanti, agāre pana aṭṭhatvā daharakāle yeva pabbajissanti” ti. “Tvaṃ me kevalaṃ putte dehi, apabbajanakāraṇaṃ pana amhākaṃ bhāro” ti. Sā tassa puttavaraṃ datvā attano bhavanaṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya devatāya sakkāro mahā ahoṣi.

Jeṭṭhakadevaputto cavitvā purohitassa brāhmaṇiyā {4.476} kucchimhi nibbatti. Tassa nāmaggaṇadivase: “Hatthipālo” ti nāmaṃ katvā apabbajanatthāya hatthigopake paṭicchāpesuṃ. So tesam̐ santike vaḍḍhati. Tassa padasā gamanakāle dutiyo cavitvā assā kucchimhi nibbatti, tassa pi jātakāle: “Assapālo” ti nāmaṃ karimsu. So assagopakānam̐ santike vaḍḍhati. Tatiyassa jātakāle: “Gopālo” ti nāmaṃ karimsu. So gopālehi saddhim̐ vaḍḍhati. Catutthassa jātakāle: “Ajapālo” ti nāmaṃ karimsu. So ajapālehi saddhim̐ vaḍḍhati. Te vuḍḍhimanvāya sobhaggappattā ahesuṃ.

Atha nesaṃ pabbajitabhayena rañño vijitā pabbajite nīharimsu. Sakalakāsiraṭṭhe ekapabbajito pi nāhosi. Te kumārā atipharusā ahesuṃ, yāya disāya gacchanti, tāya āhariyamānam̐ paṇṇākāram̐ vilumpanti. Hatthipālassa soḷasavassakāle kāyasampattiṃ disvā rājā ca purohito ca: “Kumārā mahallakā jātā, chattussāpanasamayo, tesam̐ kiṃ nu kho kātabban”-ti mantetvā: “Ete abhisittakālato paṭṭhāya atissarā bhavissanti, tato tato pabbajitā āgamissanti, te disvā pabbajissanti, etesaṃ pabbajitakāle janapado ulloḷo bhavissati, vīmaṃsissāma tāva ne, pacchā abhisiṅcissāmā” ti cintetvā ubho pi isivesaṃ gahetvā bhikkhaṃ carantā hatthipālassa kumārassa nivesanadvāram̐ agamaṃsu. Kumāro te disvāva tuṭṭho pasanno upasaṅkamitvā vanditvā tisso gāthā abhāsi:

1. Cirassaṃ vata passāma, brāhmaṇaṃ devavaṇṇinaṃ,
Mahājaṭaṃ khāridharaṃ, paṅkadantaṃ rajassiraṃ.
2. Cirassaṃ vata passāma, isin̐ dhammaguṇe rataṃ,
Kāsāyavatthavasanaṃ, vākacīraṃ paṭicchadaṃ.
3. Āsanaṃ udakaṃ pajjaṃ, paṭigaṇhātu no bhavaṃ,
Agghe bhavantaṃ pucchāma, agghaṃ kurutu no bhavan-ti.

Tattha {4.477} **brāhmaṇaṃ**-ti bāhitapāpabrāhmaṇaṃ. **Devavaṇṇinaṃ**-ti seṭṭhavaṇṇinaṃ ghoratapaṃ paramatikkhindriyaṃ pabbajitabhāvaṃ upagatanti attho. **Khāridharaṃ**-ti khāribhāradharaṃ. **Isin̐**-ti sīlakkhandhādayo pariyesitvā ṭhitāṃ. **Dhammaguṇe rataṃ**-ti sucaritakoṭṭhāse abhirataṃ. **“Āsanaṃ”**-ti idaṃ tesam̐ nisīdanatthāya āsanaṃ paññāpetvā gandhodakaṃ pādabbhañjanaṃ upanetvā āha. **Agghe** ti ime sabbe pi āsanādayo agghe bhavantaṃ pucchāma. **Kurutu no** ti ime no agghe bhavaṃ paṭiggaṇhatūti.

Evaṃ so tesu ekekaṃ vārenāha. Atha naṃ purohito āha: “tāta hatthipāla tvaṃ amhe ‘ke ime’ ti maññamāno evaṃ kathesi” ti. “Hemavantakā isayo” ti. “Na

mayam, tāta, isayo, esa rājā esukārī, aham te pitā parohito” ti. “Atha kasmā isivesam gaṇhitthā” ti? “Tava vīmaṃsanatthāyā” ti. “Mama kiṃ vīmaṃsathā” ti? “Sace amhe disvā na pabbajissasi, atha taṃ rajje abhisiñcituṃ āgatāmhā” ti. “Tāta na me rajjenattho, pabbajissāmahanti. Atha naṃ pitā: “Tāta hatthipāla, nāyam kālo pabbajjāyā” ti vatvā yathājñhāsayaṃ anusāsanto catutthagāthamāha.

**4. Adhicca vede pariyesa vittaṃ, putte gehe tāta patiṭṭhapetvā,
Gandhe rase paccanubhuyya sabbaṃ, araṇṇaṃ sādhu muni so pasattho ti.**

Tattha **adhiccā** ti sajjhāyivā. **Putte** ti chatthaṃ ussāpetvā nāṭake vārena upaṭṭhāpetvā puttadhītāhi vaḍḍhitvā te putte gehe patiṭṭhapetvā ti attho. **Sabbaṃ**-ti ete ca gandharase sesaṇca sabbaṃ vatthukāmaṃ anubhavivā. **Araṇṇaṃ sādhu muni so pasattho** ti pacchā mahallakakāle pabbajitassa araṇṇaṃ sādhu laddhakaṃ hoti. Yo evarūpe kāle pabbajati, so muni buddhādīhi ariyehi pasatthoti vadati.

Tato hatthipālo gāthamāha.

**5. Vedā na saccā na ca vittalābho, na puttalābhena jaraṃ vihani,
Gandhe {4.478} rase muccanamāhu santo, sakammunā hoti phalūpapattī ti.**

Tattha **na saccā** ti yaṃ saggaṇca maggaṇca vadanti, na taṃ sādheti, tucchā nissārā nipphalā. **Na ca vittalābho** ti dhanalābho pi pañcasādhāraṇatā sabbo ekasabhāvo na hoti. **Jaraṃ**-ti tāta, jaraṃ vā byādhimaraṇaṃ vā na koci puttalābhena paṭibāhitaṃ samattho nāma atthi. Dukkhamulā hete upadhayo. **Gandhe rase** ti gandhe ca rase ca sesesu ārammaṇesu ca muccanaṃ muttim-eva buddhādayo paṇḍitā kathenti. **Sakammunā** ti attanā katakammeneva sattānaṃ phalūpapatti phalanipphatti hoti. Kammasakā hi, tāta, sattāti.

Kumārassa vacanaṃ sutvā rājā gāthamāha.

**6. Addhā hi saccaṃ vacanaṃ tavetaṃ, sakammunā hoti phalūpapatti,
Jiṇṇā ca mātāpitaro tavīme, passeyyuṃ taṃ vassasataṃ arogaṇ-ti.**

Tattha **vassasataṃ arogaṇ**-ti ete vassasataṃ arogaṃ taṃ passeyyuṃ, tvam-pi vassasataṃ jīvanto mātāpitaro posassūti vadati.

Taṃ sutvā kumāro: “Deva, tvam kiṃ nāmetaṃ vadasī” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**7. Yassassa sakkhī maraṇena rāja, jarāya mettī naravīraseṭṭha,
Yo cā pi jaṇṇā na marissaṃ kadāci, passeyyuṃ taṃ vassasataṃ arogaṇ.**

**8. Yathā pi nāvaṃ puriso dakamhi, ereti ce naṃ upaneti tīraṃ,
Evam-pi byādhī satataṃ jarā ca, upaneti maccaṃ vasamantakassā ti.**

Tattha **sakkhī** ti mittadhammo. **Maraṇena** ti datto mato mitto matoti sammutimaraṇena. **Jarāyā** ti pākaṭajarāya vā saddhiṃ yassa mettī {4.479} bhaveyya, yassetam maraṇaṇca jarā ca mittabhāvena nāgaccheyyā ti attho. **Ereti ce nan-**ti mahārāja, yathā nāma puriso nadītitthe udakamhi nāvaṃ ṭhapetvā paratīragāmiṃ janaṃ āropetvā sace arittena uppīlento phiyena kaḍḍhanto cāleti ghaṭṭeti, atha naṃ paratīraṃ neti. Evaṃ byādhī jarā ca niccaṃ antakassa maccuno vasaṃ upanetiyeṃvā ti.

Evaṃ imesaṃ sattānaṃ jīvitasāṅkhārassa parittabhāvaṃ dassetvā: “Mahārāja, tumhe tiṭṭhatha, tumhehi saddhiṃ kathayantam-eva maṃ byādhijarāmaraṇāni upagacchanti, appamattā hothā” ti ovādaṃ datvā rājānaṇca pitaraṇca vanditvā attano paricārake gahetvā bārāṇasiyaṃ rajjaṃ pahāya: “Pabbajissāmī” ti nagarato nikkhami. “Pabbajjā nāmesā sobhanā bhavissatī” ti hatthipālakumārena saddhiṃ mahājano nikkhami. Yojanikā parisā ahosi. So tāya parisāya saddhiṃ gaṅgāya tīraṃ patvā gaṅgāya udakaṃ oloketvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā jhānāni nibbattetvā cintesi: “Ayaṃ samāgamo mahā bhavissati, mama tayo kaniṭṭhabhātaro mātāpitaro rājā devīti sabbe saparisā pabbajissanti, bārāṇasī suñṇā bhavissati, yāva etesaṃ āgamanā idheva bhavissāmī” ti. So tattheva mahājanassa ovādaṃ dento nisīdi.

Punadivase rājā ca purohito ca cintayimsu: “Hatthipālakumāro tāva ‘rajjaṃ pahāya mahājanaṃ ādāya pabbajissāmī’ ti gantvā gaṅgātīre nisinno, assapālaṃ vīmaṃsitvā abhisiṅcissāmā” ti. Te isiveseneva tassa pi gehadvāraṃ agamaṃsu. So pi te disvā pasannamānaso upasaṅkamitvā: “Cīrassaṃ vata passāmā” ti ādīni vadanto tattheva paṭipajji. Te pi taṃ tattheva vatvā attano āgatakāraṇaṃ kathayimsu. So: “Mama bhātike hatthipālakumāre sante kathaṃ paṭhamataraṃ mayham-eva setacchattaṃ pāpuṇātī” ti pucchitvā: “Tāta, bhātā, te ‘na mayham rajjenattho, pabbajissāmī’ ti vatvā nikkhanto” ti vutte: “Kahaṃ paneso idānī” ti vatvā: “Gaṅgātīre {4.480} nisinno” ti vutte: “Tāta, mama bhātarā chaḍḍitakheḷena kammaṃ natthi, bālā hi parittakapaṇṇā sattā etaṃ kilesaṃ jahitum na sakkonti, ahaṃ pana jahissāmī” ti rañño ca pitu ca dhammaṃ desento dve gāthā abhāsi:

**9. Paṅko ca kāmā palipo ca kāmā, manoharā duttarā maccudheyā,
Etasmiṃ paṅke palipe byasannā, hīnattarūpā na taranti pāraṃ.**

10. Ayaṃ pure luddamakāsi kammaṃ, svāyaṃ gahīto na hi mokkhito me, Orundhiyā naṃ parirakkhissāmi, māyaṃ puna luddamakāsi kamman-ti.

Tattha **paṅko** ti yo koci kaddamo. **Palipo** ti sukhumavālukamisso saṇhakaddamo. Tattha kāmā laggāpanavasena paṅko nāma, osīdāpanavasena palipo nāmāti vuttā. **Duttarā** ti duratikkamā. **Maccudheyyā** ti maccuno adhiṭṭhānā. Etesu hi laggā ceva anupaviṭṭhā ca sattā uttaritum asakkontā dukkhakkhandhapariyāye vuttappakāram dukkhañceva maraṇaṇca pāpuṇanti. Tenāha: “**etasmim paṅke palipe byasannā hīnattarūpā na taranti pāran**”-ti. Tattha **byasannā** ti sannā. “Visannā” ti pi pāṭho, ayamevattho. **Hīnattarūpā** ti hīnacittasabhāvā. **Na taranti pāran**-ti nibbānapāram gantum na sakkonti.

Ayan-ti mahārāja, ayaṃ mamattabhāvo pubbe assagopakehi saddhim vaḍḍhanto mahājanassa vilumpanaviheṭṭhanādivasena bahuṃ luddaṃ sāhasikakammaṃ akāsi. **Svāyaṃ gahīto** ti so ayaṃ tassa kammassa vipāko mayā gahito. **Na hi mokkhito me** ti saṃsāravatṭe sati na hi mokkho ito akusalaphalato mama atthi. **Orundhiyā naṃ parirakkhissāmi** ti idāni naṃ kāyavacīmanodvārāni pidahanto orundhitvā parirakkhissāmi. Kimkāraṇā? **Māyaṃ puna luddamakāsi kammaṃ**. Ahañhi ito paṭṭhāya pāpaṃ akatvā kalyāṇam-eva karissāmi.

Evaṃ assapālakumāro dvīhi gāthāhi dhammaṃ desetvā: “Tiṭṭhatha tumhe, tumhehi saddhim kathentam-eva maṃ byādhijarāmarañāni upagacchantī” ti ovādaṃ datvā yojanikaṃ parisāṃ gahetvā {4.481} nikkhamitvā hatthipālakumārāsseva santikaṃ gato. So tassa ākāse nisīditvā dhammaṃ desetvā: “Bhātika, ayaṃ samāgamo mahā bhavissati, idheva tāva homā” ti āha. Itaro pi: “Sādhū” ti sampañicchi. Punadivase rājā ca purohito ca tenevupāyena gopālakumārassa nivesanaṃ gantvā tena pi tatheva paṭinanditvā attano āgamanakāraṇaṃ ācikkhimsu. So pi assapālakumāro viya paṭikkhipitvā: “Ahaṃ cirato paṭṭhāya pabbajitukāmo vane naṭṭhagoṇaṃ viya pabbajjaṃ upadhārento vicarāmi, tena me naṭṭhagoṇassa padaṃ viya bhātikānaṃ gatamaggo diṭṭho, svāhaṃ teneva maggena gamissāmi” ti vatvā gāthamāha.

11. Gavaṃva naṭṭhaṃ puriso yathā vane, anvesatī rāja apassamāno, Evaṃ naṭṭho esukārī mamattho, sohaṃ kathaṃ na gaveseyyaṃ rājā ti.

Tattha **esukārī** ti rājānaṃ ālapati. **Mamattho** ti vane goṇo viya mama pabbajjāsankhāto attho naṭṭho. **Sohan**-ti so ahaṃ ajja pabbajitānaṃ maggaṃ disvā kathaṃ pabbajjaṃ na gaveseyyaṃ, mama bhātikānaṃ gatamaggaṃ-eva gamissāmi narindāti.

Atha nañ: “Tāta gopāla, ekāhañ dvīhañ āgamehi, amhe samassāsetvā pacchā pabbajissasī” ti vadimsu. So: “Mahārāja, ajja kattabbakammañ ‘sve karissāmī’ ti na vattabbañ, kalyāṇakammañ nāma ajjeva kattabban”-ti vatvā itarañ gāthamāha.

12. Hiyyoti hiyyati poso, pareti parihāyati,

Anāgatañ netamatthīti ñatvā, uppannachandañ ko panudeyya dhīro ti.

Tattha **hiyyo** ti sveti attho. **Pare** ti punadivase. Idañ vuttañ hoti: “yo mahārāja, ajja kattabbañ kammañ ‘sve’ ti, sve kattabbañ kammañ ‘pare’ ti vatvā na karoti, so tato parihāyati, na tañ kammañ kātuñ sakkotī” ti. Evañ gopālo **bhaddekarattasuttañ** {4.482} (MN. 131) nāma kathesi. Svāyamatto bhaddekarattasuttena kathetabbo. **Anāgatañ netamatthī** ti yañ anāgatañ, tañ: “Netañ atthī” ti ñatvā uppannañ kusalacchandañ ko paṇḍito panudeyya hareyya.

Evañ gopālakumāro dvīhi gāthāhi dhammañ desetvā: “Tiṭṭhatha tumhe, tumhehi saddhiñ kathentam-eva mañ byādhijarāmarañāni upagacchantī” ti yojanikañ parisāñ gahetvā nikkhamitvā dvinnañ bhātikānañ santikañ gato. Hatthipālo tassa pi dhammañ desesi. Punadivase rājā ca purohito ca tenevupāyena ajapālakumārassa nivesanañ gantvā tena pi tatheva paṭinanditvā attano āgamanakāraṇañ ācikkhitvā: “Chattañ te ussāpessāmā” ti vadimsu. Kumāro āha: “mayhañ bhātikā kuhin”-ti? Te: “Amhākañ rajjenatto natthī” ti setacchattañ pahāya tiyojanikañ parisāñ gahetvā nikkhamitvā gaṅgātīre nisinnāti. Nāhañ mama bhāतिकेहि chaḍḍitakheḷañ sīsenādāya vicarissāmī, aham-pi pabbajissāmīti. Tāta, tvañ tāva daharo, amhākañ hatthabhāro, vayappattakāle pabbajissasīti. Atha ne kumāro: “Kiñ tumhe kathetha, nanu ime sattā daharakāle pi mahallakakāle pi maranti yeva, ‘ayañ daharakāle marissati, ayañ mahallakakāle’ ti kassaci hatthe vā pāde vā nimittañ natthi, ahañ mama maraṇakālañ na jānāmi, tasmā idāneva pabbajissāmī” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

13. Passāmi vohañ daharañ kumārīñ, mattūpamañ ketakapupphanettañ,

Abhuttabhoge paṭhame vayasmīñ, ādāya maccu vajate kumārīñ.

14. Yuvā sujāto sumukho sudassano, sāmo kusumbhaparikiṇṇamassu,

Hitvāna kāme paṭikacca gehañ, anujāna mañ pabbajissāmī devā ti.

Tattha {4.483} **vo** ti nipātamattañ, passāmiccevā ti attho. **Mattūpaman**-ti hāsabhāsavilāsehi mattañ viya carantiñ. **Ketakapupphanetan**-ti ketakapupphapattañ viya puthulāyatanettañ. **Abhuttabhoge** ti evañ

uttamarūpadharam kumāriṃ paṭhamavaye vattamānaṃ abhutta bhogam-eva mātāpitūnaṃ upari mahantaṃ sokaṃ pātetvā maccu gahetvāva gacchati. **Sujāto** ti susaṇṭhito. **Sumukho** ti kañcanādāsapuṇṇacandasadisamukho. **Sudassano** ti uttamarūpadhāritāya sampannadassano. **Sāmo** ti suvaṇṇasāmo. **Kusumbhaparikiṇṇamassū** ti sannisinnaṭṭhena sukhumaṭṭhena ca taruṇakusumbhakesarasadisaparikiṇṇamassu. Iminā evarūpo pi kumāro maccuvasaṃ gacchati. Tathāvidham-pi hi sineruṃ uppātentō viya nikkaruṇo maccu ādāya gacchatīti dasseti. **Hitvāna kāme paṭikacca gehaṃ, anujāna maṃ pabbajissāmi devā** ti deva, puttadārabandhanasmiṇhi uppanne taṃ bandhanaṃ ducchedanīyaṃ hoti, tenāhaṃ puretaraññeva kāme ca gehaṇca hitvā idāneva pabbajissāmi, anujāna, manti.

Evaṇca pana vatvā: “Tiṭṭhatha tumhe, tumhehi saddhiṃ kathentam-eva maṃ byādhijarāmarañāni upagacchantī” ti te ubho pi vanditvā yojanikaṃ parisāṃ gahetvā nikkhamitvā gaṅgātīram-eva agamāsi. Hatthipālo tassa pi ākāse nisīditvā dhammaṃ desetvā: “Samāgamo mahā bhavissatī” ti tattheva nisīdi. Punadivase purohito pallaṅkavaramajjhagato nisīditvā cintesi: “Mama puttā pabbajitā, idānāhaṃ ekako va manussakhāṇuko jātomhi, aham-pi pabbajissāmī” ti. So brāhmaṇiyā saddhiṃ mantento gāthamāha.

15. Sākhāhi rukkho labhate samaññaṃ, pahīnasākhāṃ pana khāṇumāhu, Pahīnaputtassa mamajja bhoti, vāseṭṭhi bhikkhācariyāya kālo ti.

Tattha **labhate samaññaṃ**-ti rukkhoti vohāraṃ labhati. **Vāseṭṭhi** ti brāhmaṇiṃ ālapati. **Bhikkhācariyāya** ti mayham-pi pabbajjāya kālo, puttānaṃ santikam-eva gamissāmīti.

So evaṃ vatvā brāhmaṇe pakkosāpesi, saṭṭhi brāhmaṇasahassāni sannipatiṃsu. Atha ne āha: “tumhe kiṃ karissathā” ti {4.484} tumhe pana ācariyāti. “Ahaṃ mama puttassa santike pabbajissāmī” ti. “Na tumhākam-eva nirayo uṇho, mayam-pi pabbajissāmā” ti. So asītikoṭidhanaṃ brāhmaṇiyā niyyādetvā yojanikaṃ brāhmaṇaparisaṃ ādāya nikkhamitvā puttānaṃ santikaññeva gato. Hatthipālo tāya pi parisāya ākāse ṭhatvā dhammaṃ desesi. Punadivase brāhmaṇī cintesi: “Mama cattāro puttā setacchattaṃ pahāya ‘pabbajissāmā’ ti gatā, brāhmaṇo pi purohitaṭṭhānena saddhiṃ asītikoṭidhanaṃ chaḍḍetvā puttānaññeva santikaṃ gato, aham-eva ekā kiṃ karissāmi, puttānaṃ gatamaggeneva gamissāmī” ti. Sā atītaṃ udāharaṇaṃ āharantī udānagāthamāha.

**16. Aghasmi koñcāva yathā himaccaye, katāni jālāni padāliya haṁsā,
Gacchanti puttā ca patī ca mayhaṁ, sāhaṁ kathaṁ nānuvaje pajānan-ti.**

Tattha **aghasmi koñcāva yathā** ti yatheva ākāse koñcasakuṇā asajjamānā gacchanti. **Himaccaye** ti vassānaccaye. **Katāni jālāni padāliya haṁsā** ti atīte kira channavutisahasā suvaṇṇahaṁsāvassārattapahonakaṁ sālīm kañcanaguhāyaṁ nikkhipitvā vassabhayaena bahi anikkhamitvā catumāsam tattha vasanti. Atha nesaṁ uṇṇanābhi nāma makkaṭako guhādvāre jālāṁ bandhati. Haṁsā dvinnaṁ taruṇahaṁsānaṁ dviguṇaṁ vaṭṭaṁ denti. Te thāmasampannatāya taṁ jālāṁ chinditvā purato gacchanti, sesā tesam gatamaggena gacchanti. Sā tamatthaṁ pakāsentī evamāha. Idaṁ vuttaṁ hoti: yatheva ākāse koñcasakuṇā asajjamānā gacchanti, tathā himaccaye vassānātikkame dve taruṇahaṁsā katāni jālāni padāletvā gacchanti, atha nesaṁ gatamaggena itare haṁsā. Idāni pana mama puttā taruṇahaṁsā jālāṁ viya kāmajālāṁ chinditvā gatā, mayā pi tesam gatamaggena gantabbanti iminādhippāyena: **“Gacchanti puttā ca patī ca mayhaṁ, sāhaṁ kathaṁ nānuvaje pajānan”-ti āha.**

Iti sā: “Kathaṁ ahaṁ evaṁ pajānantī na pabbajissāmi, pabbajissāmi yevā” ti sanniṭṭhānaṁ katvā brāhmaṇiyo pakkosāpetvā evamāha: “Tumhe kiṁ ^{4.485} karissathā” ti? “Tumhe pana ayye” ti. “Ahaṁ pabbajissāmī” ti. “Mayam-pi pabbajissāmā” ti. Sā taṁ vibhavaṁ chaḍḍetvā yojanikaṁ parisam gahetvā puttānaṁ santikaṁ-eva gatā. Hatthipālo tāya pi parisāya ākāse nisīditvā dhammaṁ desesi. Punadivase rājā: “Kuhim purohito” ti pucchi. “Deva, purohito ca brāhmaṇi ca sabbaṁ dhanam chaḍḍetvā dviyojanikaṁ parisam gahetvā puttānaṁ santikaṁ gatā” ti. Rājā: “Asāmikaṁ dhanam amhākaṁ pāpuṇātī” ti tassa gehato dhanam āharāpesi. Athassa aggamaheṣī: “Rājā kiṁ karotī” ti pucchitvā: “Purohitassa gehato dhanam āharāpetī” ti vutte: “Purohito kuhin”-ti vatvā: “Sapajāpatiko pabbajjathāya nikkhanto” ti sutvā: “Ayaṁ rājā brāhmaṇena ca brāhmaṇiyā ca catūhi puttehi ca jahitaṁ ukkāraṁ mohena mūḷho attano gharaṁ āharāpeti, upamāya naṁ bodhessāmī” ti sūnato maṁsaṁ āharāpetvā rājaṅgaṇe rāsīm kāretvā ujumaggaṁ vissajjetvā jālāṁ parikkhipāpesi. Gijjhā dūrato va disvā tassatthāya otarīmsu. Tattha sappaññā jālāṁ pasāritaṁ ṇatvā atibhārikā hutvā: “Ujukaṁ uppatituṁ na sakkhissāmā” ti attanā khādītamaṁsaṁ chaḍḍetvā vamtivā jālāṁ anallīyitvā ujukam-eva uppatitvā gamīmsu. Andhabālā pana tehi chaḍḍitaṁ vamitaṁ khādītva bhāriyā hutvā ujukaṁ uppatituṁ asakkontā āgantvā jāle bajjhiṁsu. Athekaṁ gijjhaṁ ānetvā deviyā dassayīmsu. Sā taṁ ādāya rañño santikaṁ gantvā: “Ethā tāva,

mahārāja, rājaṅgaṇe ekaṃ kiriyaṃ passissāmā” ti sīhapañjaraṃ vivaritvā: “Ime gijjhe olokehi mahārājā” ti vatvā dve gāthā abhāsi:

**17. Ete bhutvā vamtivā ca, pakkamanti vihaṅgamā,
Ye ca bhutvā na vamiṃsu, te me hatthattamāgatā.**

**18. Avamī {4.486} brāhmaṇo kāme, so tvaṃ paccāvamissasi,
Vantādo puriso rāja, na so hoti pasamsiyo ti.**

Tattha **bhutvā vamtivā cā** ti maṃsaṃ khāditvā vamtivā ca. **Paccāvamissasi** ti paṭibhuñjissasi. **Vantādo** ti parassa vamtikhādako. **Na pasamsiyo** ti so taṇhāvasiko bālo buddhādīhi paṇḍitehi pasamsitabbo na hoti.

Taṃ sutvā rājā vippaṭisārī ahosi, tayo bhavā ādittā viya upaṭṭhahimsu. So: “Ajjeva rajjaṃ pahāya mama pabbajitum vaṭṭatī” ti uppannaṃvego deviyā thutim karonto gāthamāha.

**19. Pañke ca posaṃ palipe byasannaṃ, balī yathā dubbalamuddhareyya,
Evam-pi maṃ tvaṃ udatāri bhoti, pañcālī gāthāhi subhāsītāhī ti.**

Tattha **byasanna**-ti nimuggaṃ, “visanna”-ti pi pāṭho. **Uddhareyyā** ti kesesu vā hatthesu vā gahetvā ukkhipitvā thale ṭhapeyya. **Udatārī** ti kāmapaṅkato uttarayi. “Udatāsī” ti pi pāṭho, ayamevattho. “Uddhaṭāsī” ti pi pāṭho, uddharī ti attho. **Pañcālī** ti pañcālarājadhīte.

Evañca pana vatvā taṅkhaṇaṇṇeva pabbajitukāmo hutvā amacce pakkosāpetvā āha: “tumhe kiṃ karissathā” ti tumhe pana, devā ti? “Ahaṃ hatthipālassa santike pabbajissāmī” ti. “Mayam-pi pabbajissāma, devā” ti. Rājā dvādasayojanike bārāṇasinagare rajjaṃ chaḍḍetvā: “Atthikā setacchattaṃ ussāpentū” ti amaccaparivuto tiyojanikaṃ parisāṃ gahetvā kumārasseva santikaṃ gato. Hatthipālo tassā pi parisāya ākāse nisinno dhammaṃ desesi. Sathā rañño pabbajitabhāvaṃ pakāsento gāthamāha.

**20. Idam vatvā mahārājā, esukārī disampati,
Raṭṭhaṃ hitvāna pabbajī, nāgo chetvāva bandhanan-ti.**

Punadivase {4.487} nagare ohīnajano sannipatitvā rājadvāraṃ gantvā deviyā ārocetvā nivesanaṃ pavisitvā devim vanditvā ekamantaṃ ṭhito gāthamāha.

**21. Rājā ca pabbajjamarocayittha, raṭṭhaṃ pahāya naravīraseṭṭho,
Tuvam-pi no hohi yatheva rājā, amhehi guttā anusāsa rajjan-ti.**

Tattha **anusāsā** ti amhehi guttā hutvā dhammena rajjaṃ kārehi.

Sā mahājanassa katham sutvā sesagāthā abhāsi:

**22. Rājā ca pabbajjamarocayittha, raṭṭhaṃ pahāya naravīraseṭṭho,
Aham-pi ekā carissāmi loke, hitvāna kāmāni manoramāni.**

**23. Rājā ca pabbajjamarocayittha, raṭṭhaṃ pahāya naravīraseṭṭho,
Aham-pi ekā carissāmi loke, hitvāna kāmāni yathodhikāni.**

**24. Accenti kālā tarayanti rattiyo, vayoguṇā anupubbaṃ jahanti,
Aham-pi ekā carissāmi loke, hitvāna kāmāni manoramāni.**

**25. Accenti kālā tarayanti rattiyo, vayoguṇā anupubbaṃ jahanti,
Aham-pi ekā carissāmi loke, hitvāna kāmāni yathodhikāni.**

**26. Accenti kālā tarayanti rattiyo, vayoguṇā anupubbaṃ jahanti,
Aham-pi ekā carissāmi loke, sītibhūtā sabbamaticca saṅgan-ti.**

Tattha {4.488} **ekā** ti puttadhītukilesasambādhehi muccitvā imasmim loke ekikāva carissāmi. **Kāmāni** ti rūpādayo kāmaguṇe. **Yatodhikāni** ti yena yena odhinā ṭhitāni, tena tena ṭhitāneva jahissāmi, na kiñci āmasissāmī ti attho. **Accenti kālā** ti pubbaṇhādayo kālā atikkamanti. **Tarayanti** ti atucchā hutvā āyusaṅkhāraṃ khepayamānā khādayamānā gacchanti. **Vayoguṇā** ti paṭhamavayādayo tayo, mandadasakādayo vā dasa koṭṭhāsā. **Anupubbaṃ jahanti** ti uparūparikoṭṭhāsāṃ appatvā tattha tattheva nirujjhanti. **Sītibhūtā** ti uṇhakārake uṇhasabhāve kilese pahāya sītālā hutvā. **Sabbamaticca saṅgan-ti** rāgasāṅgādikaṃ sabbasaṅgaṃ atikkamitvā ekā carissāmi, hatthipālakumārassa santikaṃ gantvā pabbajissāmīti.

Iti sā imāhi gāthāhi mahājanassa dhammaṃ desetvā amaccabhariyāyo pakkosāpetvā āha: “tumhe kiṃ karissathā” ti tumhe pana ayyeti? “Ahaṃ pabbajissāmī” ti. “Mayam-pi pabbajissāmā” ti. Sā: “Sādhū” ti rājanivesane suvaṇṇakoṭṭhāgārādīni vivarāpetvā: “Asukaṭṭhāne ca asukaṭṭhāne ca mahānidhi nidahitaṃ”-ti suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā: “Dinnaññeva, atthikā harantū” ti vatvā suvaṇṇapaṭṭaṃ mahātale thambhe bandhāpetvā nagare bherim carāpetvā mahāsampattiṃ chaḍḍetvā nagarā nikkhami. Tasmim khaṇe sakalanagaraṃ saṅkhubhi. “Rājā ca kira devī ca rajjaṃ pahāya ‘pabbajissāmā’ ti nikkhamanti, mayam idha kiṃ karissāmā” ti tato tato manussā yathāpūritāneva gehāni chaḍḍetvā putte hatthesu gahetvā nikkhamimsu. Sabbāpaṇā pasāritaniyāmeneva ṭhitā, nivattitvā olokento nāma nāhosi. Sakalanagaraṃ tucchaṃ ahosi, devī pi tiyojanikaṃ parisam gahetvā tattheva gatā. Hatthipālo tassā pi parisāya ākāse nisinnō dhammaṃ desetvā dvādasayojanikaṃ parisam gahetvā

himavantābhimukho pāyāsi. “Hatthipālakumāro kira dvādasayojanikam bārāṇasim tucchaṃ katvā ‘pabbajissāmī’ ti mahājanam ādāya himavantam gacchati, kimaṅgam pana mayan”-ti sakalakāsiraṭṭham saṅkhubhi. Aparabhāge parisā timsayojanikā ahesum, so tāya parisāya saddhim himavantam {4.489} pāvisi.

Sakko āvajjento tam pavattim natvā: “Hatthipālakumāro mahābhinikkhamanam nikkhanto, samāgamo mahā bhavissati, vasanaṭṭhānam laddhum vaṭṭatī” ti vissakammam āṇāpesi: “Gaccha, āyāmato chattimsayojanam, vitthārato pannarasayojanam assamam māpetvā pabbajitaparikkhāre sampādehi” ti. So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā gaṅgātīre ramaṇīye bhūmibhāge vuttappamāṇam assamapadam māpetvā paṇṇasālāsu kaṭṭhattharaṇapaṇṇattharaṇaāsanādīni paññāpetvā sabbe pabbajitaparikkhāre māpesi. Ekekissā paṇṇasālāya dvāre ekeko caṅkamo rattiṭṭhānadivāṭṭhānaparicchinno katasudhāparikammo ālambanaphalako, tesu tesu ṭhānesu nānāvaṇṇasurabhikusumasañchannā pupphagacchā, ekekassa caṅkamassa koṭiyam ekeko udakabharito kūpo, tassa santike ekeko phalarukkho, so eko va sabbaphalāni phalati. Idam sabbam devatānubhāvena ahoṣi. Vissakammo assamapadam māpetvā paṇṇasālāsu pabbajitaparikkhāre ṭhapetvā: “Ye keci pabbajitukāmā ime parikkhāre gaṇhantū” ti jātihiṅgulakena bhittiyā akkharāni likhitvā attano ānubhāvena bheravasadde migapakkhī duddasike amanusse ca paṭikkamāpetvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Hatthipālakumāro ekapadikamaggena sakkadattiyam assamam pavisitvā akkharāni disvā: “Sakkena mama mahābhinikkhamanam nikkhantabhāvo nāto bhavissati” ti dvāram vivaritvā paṇṇasālāni pavisitvā isipabbajjalingam gahetvā nikkhamitvā caṅkamam otarivā katipaye vāre aparāparam caṅkamitvā sesajanakāyam pabbājetvā assamapadam vicārento taruṇaputtānam itthīnam majjhaṭṭhāne paṇṇasālāni adāsi. Tato anantaram mahallakittīnam, tato anantaram majjhimittīnam, samantā parikkhipitvā pana purisānam adāsi. {4.490} Atheko rājā: “Bārāṇasiyam kira rājā natthī” ti āgantvā alaṅkatapaṭiyattam nagaram oloketvā rājanivesanam āruyha tattha tattha ratanarāsim disvā: “Evarūpaṃ nagaram pahāya pabbajitakālato paṭṭhāya pabbajjā nāmesā ulāra bhavissati” ti surāsonde maggam pucchitvā hatthipālāssa santikam pāyāsi. Hatthipālo tassa vanantaram āgatabhāvam natvā paṭimaggam gantvā ākāse nisinnam parisāya dhammam desetvā assamapadam netvā sabbaparisam pabbājesi. Etenupāyena aññe pi cha rājāno pabbajimsu. Satta rājāno bhoge chaḍḍayimsu,

chattimsayojaniko assamo nirantaro paripūri. Yo kāmavitakkādīsu aññataram
vitakketi, mahāpuriso tassa dhammam desetvā brahmavihārabhāvanañceva
kasiṇabhāvanañca ācikkhati. Te yebhuyyena jhānābhiññā nibbattetvā tīsu
koṭṭhāsesu dve koṭṭhāsā brahmaloke nibbattiṃsu. Tatiyakotṭhāsam tidhā katvā
eko koṭṭhāso brahmaloke nibbatti, eko chasu kāmasaggesu, eko isīnam
pāricariyam katvā manussaloke tīsu kulasampattīsu nibbatti. Evaṃ hatthipālassa
sāsanaṃ apagatanirayatiracchānayanipettivisayāsuraḥkāyam ahoṣi.

Imasmiṃ tambapaṇṇidīpe pathavicālakadhammaguttatthero,
kaṭakandhakāravāsī phussadevatthero, uparimaṇḍalavāsī
mahāsaṅgharakkhitatthero, malayamahādevatthero, abhayagirivāsī
mahādevatthero, gāmantapabbhāravāsī mahāsivatthero, kāḷavallimaṇḍapavāsī
mahānāgatthero kuddālasamāgame mūgapakkhasamāgame
cūlasutasomasamāgame ayogharapaṇḍitasamāgame hatthipālasamāgame ca
sabbapacchā nikkhantapurisā ahesuṃ. Tenevāha bhagavā:

Abhittharetha kalyāṇe, pāpā cittaṃ nivāraye,

Dandhañhi karoto puññaṃ, pāpasmiṃ ramate mano ti. (Dhp. 116).

Tasmā kalyāṇaṃ turitaturiteneva kātabbanti.

Satthā {4.491} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evaṃ, bhikkhave, pubbe pi
tathāgato mahābhiniikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi:
“tadā esukārī rājā suddhodanamahārājā ahoṣi, devī mahāmāyā, purohito
kassapo, brāhmaṇī bhaddakāpilānī, ajapālo anuruddho, gopālo moggallāno,
assapālo sārīputto, sesaparisā buddhāparisā, hatthipālo pana aham-eva ahoṣi”-
ti.

Hatthipālajātakavaṇṇanā terasamā

Ja 510 Ayogharajātakavaṇṇanā

Yamekarattiṃ paṭhaman-ti idaṃ satthā jetavane viharanto
mahābhiniikkhamanaññeva ārabba kathesi. Tadā pi hi so: “Na, bhikkhave,
idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhiniikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā
atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente brahmadattassa rañño
aggamahesī gabbhaṃ paṭilabhitvā laddhagabbhāparihārā pariṇatagabbhā

paccūsasamanantare puttāṃ vijāyi. Tassā purimattabhāve ekā sapattikā: “Tava jātaṃ jātaṃ pajāṃ khāditaṃ labhissāmi” ti patthanaṃ paṭṭhapesi. Sā kira sayāṃ vañjhā hutvā puttamātukodhena taṃ patthanaṃ katvā yakkhayoniyāṃ nibbatti. Itarā rañño aggamaheṣi hutvā imaṃ puttāṃ vijāyi. Sā yakkhinī tadā okāsaṃ labhitvā deviyā passantiyāva bībhaccharūpā hutvā āgantvā taṃ dāraḥ gahetvā palāyi. Devī: “Yakkhinī me puttāṃ gahetvā palāyi” ti mahāsaddena viravi. Itarā pi dāraḥ mūlakandaṃ viya muruṃ muruṃ karontī khāditaṃ deviyā hatthavikārādīhi bheravaṃ pakāsetvā tajjetvā pakkāmi. Rājā taṃ vacanaṃ sutvā: “Kiṃ sakkā yakkhiniyā kātun”-ti tuṇhī ahosi. Puna deviyā vijāyanakāle daḥhaṃ ārakkhamaḥāsi. Devī puttāṃ puna vijāyi. Yakkhinī āgantvā tam-pi khāditaṃ gatā. Tatiyavāre tassā kucchiyaṃ mahāsatto paṭisandhiṃ gaṇhi. Rājā mahājanaṃ sannipādetvā: “Deviyā jātaṃ jātaṃ pajāṃ ekā yakkhinī khādati, {4.492} kiṃ nu kho kātābbaṃ”-ti pucchi. Atheḥko: “Yakkhā nāma tālapaṇṇassa bhāyanti, deviyā hatthapādesu tālapaṇṇaṃ bandhitaṃ vaṭṭati” ti āha. Atheḥko: “Ayogharassa bhāyanti, ayogharaṃ kātun vaṭṭati” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti attano vijite kammāre sannipādetvā: “Ayogharaṃ karoṭhā” ti āṇāpetvā āyuttake adāsi. Antonagare yeva ramaṇīye bhūmibhāge gehaṃ paṭṭhapesuṃ, thambhe ādimaṃ katvā sabbagehasambhārā ayomayāva ahesuṃ, navahi māsehi ayomayaṃ mahantaṃ caturassasālaṃ niṭṭhānaṃ agamaṃsi. Taṃ niccaṃ pajjalitapadīpaṃ-eva hoti.

Rājā deviyā gabbhapaṇipākaṃ ṇatvā ayogharaṃ alaṅkārapetvā taṃ ādāya ayogharaṃ pāvisi. Sā tattha dhañṇapuñṇalakkhaṇasampannaṃ puttāṃ vijāyi, “ayogharakumāro” tvevassa nāmaṃ karimsu. Taṃ dhātinaṃ datvā mahantaṃ ārakkhamaṃ samvidahitvā rājā devim ādāya nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā alaṅkatapāsādatalaṃ-eva abhiruhi. Yakkhinī pi udakavāraṃ gantvā vessavaṇassa udakaṃ vahanā jīvitakkhayaṃ pattā. Mahāsatto ayoghare yeva vadḍhitvā viññutaṃ patto tattheva sabbasippāni uggaṇhi. Rājā: “Ko me puttassa vayappadeso” ti amacce pucchitvā: “Soḷasavasso, deva, sūro thāmasampanno yakkhasahassam-pi paṭibāhitaṃ samattho” ti sutvā: “Rajjamaṃsa dassāmi, sakalanagaraṃ alaṅkaritvā ayogharato taṃ nīharitvā ānethā” ti āha. Amaccā: “Sādhū, devā” ti dvādasayojanikaṃ bārāṇasiṃ alaṅkaritvā sabbālaṅkāravibhūsitāṃ maṅgalavāraṇaṃ ādāya tattha gantvā kumāraṃ alaṅkārapetvā hatthikkhandhe nisīdāpetvā: “Deva, kulasantaḥkaṃ alaṅkatanagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pitaraṃ kāsiraṇānaṃ vandatha, ajeva setacchattaṃ labhissathā” ti āhaṃsu.

Mahāsatto nagaram padakkhiṇaṃ karonto
 ārāmarāmaṇeyyakavanapokkharāṇibhūmirāmaṇeyyakapāsādarāmaṇeyyakādīni
 disvā {4.493} cintesi: “Mama pitā maṃ ettakaṃ kālāṃ bandhanāgāre vasāpesi.
 Evarūpaṃ alaṅkatanagaram daṭṭhuṃ nādāsi, ko nu kho mayhaṃ doso” ti
 amacce pucchi. “Deva, natthi tumhākaṃ doso, tumhākaṃ pana dvebhātike ekā
 yakkhinī khādi, tena vo pitā ayoghare vasāpesi, ayogharena jīvitāṃ tumhākaṃ
 laddhan”-ti. So tesāṃ vacanaṃ sutvā cintesi: “Ahaṃ dasa māse
 lohakumbhiniraye viya ca gūthaniraye viya ca mātukucchimhi vasitvā
 mātukucchito nikkhantakālato paṭṭhāya soḷasa vassāni etasmiṃ bandhanāgāre
 vasiṃ, bahi oloketum-pi na labhiṃ, ussadaniraye khitto viya ahosiṃ, yakkhiniyā
 hatthato mutto pi panāhaṃ neva ajaro, na amaro homi, kiṃ me rajjena, rajje
 ṭhitakālato paṭṭhāya dunnikkhamanaṃ hoti, ajjeva mama pitaraṃ pabbajjaṃ
 anujānāpetvā himavantaṃ pavisitvā pabbajissāmī” ti. So nagaram padakkhiṇaṃ
 katvā rājakulaṃ pavisitvā rājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi.

Rājā tassa sarīrasobhaṃ oloketvā balavasinehena amacce olokesi. Te: “Kiṃ
 karoma, devā” ti vadiṃsu. Puttaṃ me ratanarāsimaṃ ṭhapetvā tīhi saṅkhehi
 abhisiñcitvā kañcanaṃālāṃ setacchattaṃ ussāpethāti. Mahāsatto pitaraṃ
 vanditvā: “Na mayhaṃ rajjenattho, ahaṃ pabbajissāmi, pabbajjaṃ me
 anujānāthā” ti āha. Tāta rajjaṃ paṭikkhipitvā kiṃkāraṇā pabbajissasīti. “Deva
 ahaṃ mātukucchimhi dasa māse gūthaniraye viya vasitvā mātukucchito
 nikkhanto yakkhinibhayena soḷasa vassāni bandhanāgāre vasanto bahi
 oloketum-pi na alabhiṃ, ussadaniraye khitto viya ahosiṃ, yakkhiniyā hatthato
 muttomhīti pi ajaro amaro na homi. Maccu nāmesa na sakkā kenaci jinituṃ,
 bhava ukkaṇṭhitomhi, yāva me byādhijarāmarāṇāni nāgacchanti, tāvadeva
 pabbajitvā dhammaṃ carissāmi, alaṃ me rajjena, anujānātha maṃ, devā” ti
 vatvā pitu dhammaṃ desento āha:

**1. Yamekarattim {4.494} paṭthamaṃ, gabbhe vasati māṇavo,
 Abbhuṭṭhito va so yāti, sa gacchaṃ na nivattati.**

**2. Na yujjhamānā na balenavassitā, narā na jīranti na cā pi mīyare,
 Sabbam hidaṃ jātijarāyupaddutaṃ, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.**

**3. Caturaṅginim senaṃ subhimsarūpaṃ, jayanti raṭṭhādhipatī pasayha,
 Na maccuno jayitumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.**

4. Hatthīhi assehi rathehi pattibhi, parivāritā muccare ekacceyyā,
Na maccuno muccitumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
5. Hatthīhi assehi rathehi pattibhi, sūrā pabhañjanti padhamsayanti,
Na maccuno bhañjitumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
6. Mattā gajā bhinnagaḷā pabhinnā, nagarāni maddanti janam hananti,
Na maccuno madditumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
7. Issāsino katahatthā pi vīrā, dūrepātī akkhaṇavedhino pi,
Na maccuno vijjhitumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
8. Sarāni khīyanti saselakānanā, sabbaṃ hidam khīyati dīghamantaram,
Sabbam hidam bhañjare kālapariyāyam, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
9. Sabbesamevañhi narāna nārinam, calācalaṃ pāṇabhunodha jīvitam,
Paṭo va dhuttassa, dumo va kūlajo, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
10. Dumapphalāneva {4.495} patanti māṇavā, daharā ca vuddhā ca sarīrabhedā,
Nāriyo narā majjhimaporisā ca, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
11. Nāyam vayo tāra karājasannibho, yadabbhatītaṃ gatam-eva dāni taṃ,
Jiṇṇassa hī natthi ratī kuto sukham, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
12. Yakkhā pisācā athavā pi petā, kupitā te assasanti manusse,
Na maccuno assasitussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
13. Yakkhe pisāce athavā pi pete, kupite pi te nijjhapanam karonti,
Na maccuno nijjhapanam karonti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
14. Aparādhake dūsake heṭhake ca, rājāno daṇḍenti vidityāna dosam,
Na maccuno daṇḍayitussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
15. Aparādhakā dūsakā heṭhakā ca, labhanti te rājino nijjhapetum,
Na maccuno nijjhapanam karonti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
16. Na khattiyoti na ca brāhmaṇoti, na aḍḍhakā balavā tejavā pi,
Na maccurājassa apekkhamatthi, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
17. Sīhā ca byagghā ca atho pi dīpiyo, pasayha khādanti vipphandamānam,
Na maccuno khāditumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.

18. Māyākārā raṅgamajjhe karontā, mohenti cakkhūni janassa tāvade,
Na maccuno mohayitussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
19. Āsīvisā {4.496} kupitā uggatejā, ḍaṃsanti mārenti pi te manusse,
Na maccuno ḍaṃsitumussahanti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
20. Āsīvisā kupitā yaṃ ḍaṃsanti, tikicchakā tesa viṣaṃ hananti,
Na maccuno daṭṭhaviṣaṃ hananti, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
21. Dhammantarī vettaraṇi ca bhojo, viṣāni hantvāna bhujaṅgamānaṃ,
Suyyanti te kālakatā tatheva, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
22. Vijjādhārā ghoramadhīyamānā, adassanaṃ osadhehi vajanti,
Na maccurājassa vajantadassanaṃ, taṃ me matī hoti carāmi dhammaṃ.
23. Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ, dhammo suciṇṇo sukhamāvahāti,
Esānisaṃso dhamme suciṇṇe, na duggatiṃ gacchati dhammacārī.
24. Na hi dhammo adhammo ca, ubho samavipākino,
Adhammo nirayaṃ neti, dhammo pāpeti suggaṭṭhi.

Tattha **yamekarattin**-ti yebhuyyena sattā mātukucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhantā rattiyaṃ yeva gaṇhanti, tasmā evamāha. Ayaṃ panettha attho: yaṃ ekarattin vā divā vā paṭhamam-eva paṭisandhiṃ gaṇhitvā mātukucchisaṅkhāte gabbhe vasati. **Māṇavo** ti satto kalalabhāvena patiṭṭhāti. **Abbhutṭhito va so yāti** ti so māṇavo yathā nāma valāhakasaṅkhāto abbho utṭhito nibbato vāyuvegāhato paṭigacchati, tatheva:

Paṭhamam kalalam hoti, kalalā hoti abbudam,
Abbudā jāyate pesi, pesi nibbattatī ghano,
Ghanā pasākhā jāyanti, kesā lomā nakhā pi ca.

Yañcassa bhuñjati mātā, annam pānaṃca bhojanaṃ,
Tena so tattha yāpeti, mātukucchigato naroti. (SN. 1.235).

Imaṃ mātukucchiyaṃ kalalādibhāvaṃ, mātukucchito ca nikkhanto mandadasakādibhāvaṃ āpajjamāno satatam samitam gacchati. **Sa gaccham na nivattatī** ti sacāyaṃ {4.497} evam gacchanto puna abbudato kalalabhāvaṃ, pesi-ādito vā abbudādibhāvaṃ, khiḍḍādasakato mandadasakabhāvaṃ, vaṇṇadasakādito vā khiḍḍādasakādibhāvaṃ pāpuṇitum na nivattati. Yathā pana so valāhako vātavegena saṃcuṇṇiyamāno: “Ahaṃ asukaṭṭhāne nāma utṭhito puna nivattitvā tattheva gantvā pakatibhāvena ṭhassāmī” ti na labhati, yaṃ disaṃ gataṃ, taṃ gataṃ-eva, yaṃ antarahitaṃ, taṃ antarahitaṃ-eva

hoti, tathā so pi kalalādibhāvena gacchamāno gacchateva, tasmim̐ tasmim̐ koṭṭhāse saṅkhārā purimānaṃ purimānaṃ paccayā hutvā pacchato anivattitvā tattha tattheva bhijjanti, jarākāle saṅkhārā: “Amhehi esa pubbe yuvā thāmasampanno kato, puna naṃ nivattitvā tattheva karissāmā” ti na labhanti, tattha tattheva antaradhāyantīti dasseti.

Na yujjhamānā ti ubhato byūḷhe saṅgāme yujjhantā. **Na balenavassitā** ti na kāyabalena vā yodhabalena vā upagatā samannāgatā. **Na jīrantī** ti purima-na-kāraṃ āharitvā evarūpā pi narā na jīranti na cā pi na mīyareti attho veditabbo. **Sabbaṃ hidan-**ti mahārāja, sabbam-eva idaṃ pāṇamaṇḍalaṃ mahāyantena pīḷiyamānā ucchughaṭikā viya jātiyā ca jarāya ca upaddutaṃ niccaṃ pīḷitaṃ. **Taṃ me matī hotī** ti tena kāraṇena mama: “Pabbajitvā dhammaṃ carāmī” ti mati hoti cittaṃ uppajjati.

Caturaṅginin-ti hatthi-ādīhi caturaṅgehi samannāgataṃ. **Senam̐ subhimsarūpan-**ti suṭṭhu bhimsanaka-jātikaṃ senaṃ. **Jayantī** ti kadāci ekacce rājāno attano senāya jayanti. **Na maccuno** ti te pi rājāno mahāsenassa maccuno senaṃ jayitum̐ na ussahanti, na byādhijarāmarāṇāni madditum̐ sakkonti. **Muccare ekacceyyā** ti etehi hatthi-ādīhi parivāritā ekacce paccāmittānaṃ hatthato muccanti, maccuno pana santikā muccitum̐ na sakkonti. **Pabhañjantī** ti etehi hatthi-ādīhi paccatthikarājūnaṃ nagarāni pabhañjanti. **Padhamsayantī** ti mahājanaṃ dham̐sentā padhamsentā jīvitakkhayaṃ pāpentī. **Na maccuno** ti te pi maraṇakāle patte maccuno bhañjitum̐ na sakkonti.

Bhinnagaḷā pabhinnā ti tīsu ṭhānesu pabhinnā hutvā madaṃ gaḷantā, paggharitamadā ti attho. **Na maccuno** ti te pi mahāmaccum̐ madditum̐ na sakkonti. **Issāsino** ti issāsā dhanuggahā. **Katahatthā** ti susikkhitā. **Dūrepātī** ti saraṃ dūre pātetum̐ samatthā. **Akkhaṇavedhino** ti aviraddhavedhino, vijjuālokena vijjhanasamatthā vā. **Sarānī** ti anotattādīni mahāsarāni khīyanti yeva. **Saselakānanā** ti sapabbatavanasañḍā mahāpathavī pi khīyati. **Sabbaṃ hidan-**ti sabbamidaṃ saṅkhāragataṃ dīghamantaraṃ ṭhatvā khīyateva. Kappuṭṭhānaggim̐ {4.498} patvā mahāsineru pi aggimukhe madhusitthakaṃ viya vilīyateva, aṇumatto pi saṅkhāro ṭhātum̐ na sakkoti. **Kālapariyāyan-**ti kālapariyāyaṃ nassanakālavāraṃ patvā **sabbaṃ bhañjare**, sabbam̐ saṅkhāragataṃ bhijjateva. Tassa pakāsanatthaṃ **sattasūriyasuttaṃ** (AN. 7.66) āharitabbaṃ.

Calācalan-ti cañcalaṃ sakabhāvena ṭhātum̐ asamatthaṃ nānābhāvavinābhāvasabhāvam-eva. **Pāṇabhunodha jīvitan-**ti idha loke imesaṃ pāṇabhūtānaṃ jīvitaṃ. **Paṭo va dhuttassa, dumo va kūlajo** ti

suradhutto hi suraṃ disvāva udare baddhaṃ sātakaṃ datvā pivāteva, nadīkūle jātadumo va kūle lujjamaṇe lujjati, yathā esa paṭo ca dumo ca cañcalo, evaṃ sattānaṃ jīvitāṃ, devā ti. **Dumapphalānevā** ti yathā pakkāni phalāni vātāhatāni dumaggato bhūmiyaṃ patanti, tathevime māṇavā jarāvātāhatā jīvitā gaḷitvā maraṇapathaviyaṃ patanti. **Daharā** ti antamaso kalalabhāve ʈhitā pi. **Majjhimaporisā** ti nārīnarānaṃ majjhe ʈhitā ubhatobyañjanakanapumsakā.

Tārakarājasannibho ti yathā tārararājā kāḷapakkhe khīṇo, puna juṇhapakkhe pūراتي, na evaṃ sattānaṃ vayo. Sattānañhi yaṃ abbatthitaṃ, gatam-eva dāni taṃ, na tassa punāgamaṇaṃ atthi. **Kuto sukhan**-ti jarājiṇṇassa kāmaguṇesu rati pi natthi, te paṭicca uppajjanakasukhaṃ kuto yeva. **Yakkhā** ti mahiddhikā yakkhā. **Pisācā** ti paṃsupisācakā. **Petā** ti pettivisayikā. **Assasanti** ti assāsavātena upahananti, āvisanti ti vā attho. **Na maccuno** ti maccaṃ pana te pi assāsena upahanitum vā āvisitum vā na sakkonti. **Nijjhapanāṃ karontī** ti balikammavasena khamāpentī pasādentī. **Aparādhake** ti rājāparādhakārake. **Dūsake** ti rajjadūsake. **Heṭhake** ti sandhicchedādīhi lokaviheṭhake. **Rājāno** ti rājāno. **Viditvāna dosan**-ti dosaṃ jānitvā yathānurūpena daṇḍena daṇḍentī ti attho. **Na maccuno** ti te pi maccaṃ daṇḍayitum na sakkonti.

Nijjhāpetun-ti sakkhīhi attano niraparādhabhāvaṃ pakāsetvā pasādetum. **Na adḍhakā balavā tejavāpīti**: “Ime adḍhā, ayaṃ kāyabalañāṇabalādīhi balavā, ayaṃ tejavā” ti evam-pi na paccurājassa apekkhaṃ atthi, ekasmim-pi satte apekkhaṃ pemaṃ sineho natthi, sabbam-eva abhimaddatīti dasseti. **Pasayhā** ti balakkārena abhibhavitvā. **Na maccuno** ti te pi maccaṃ khādītum na sakkonti. **Karontā** ti māyaṃ karontā. **Mohenti** ti abhūtaṃ bhūtaṃ katvā dassentā mohenti. **Uggatejā** ti uggatena visatejena samannāgatā. **Tikicchakā** ti visavejjā. **Dhammantarī vettaraṇī ca bhojo** ti ete evaṃnāmakā vejjā. **Ghoramadhīyamānā** ti ghoraṃ nāma vijjaṃ adhīyanti. **Osadhehi** ti ghoraṃ vā gandhāriṃ {4.499} vā vijjaṃ sāvetvā osadhaṃ ādāya tehi osadhehi paccatthikānaṃ adassanaṃ vajanti.

Dhammo ti sucaritadhammo. **Rakkhatī** ti yena rakkhito, taṃ paṭirakkhati. **Sukhan**-ti chasu kāmasaggesu sukhaṃ āvāhati. **Pāpetī** ti paṭisandhivasena upaneti.

Evaṃ mahāsatto catuvīsatiyā gāthāhi pitu dhammaṃ desetvā: “Mahārāja, tumhākaṃ rajjaṃ tumhākaṃ-eva hotu, na mayhaṃ iminā attho, tumhehi pana saddhiṃ kathentaṃ-eva maṃ byādhijarāmaraṇāni upagacchanti, tiṭṭhatha, tumhe” ti vatvā ayadāmaṃ chinditvā mattahatthī viya kañcanapañjaraṃ

chinditvā sīhapotako viya kāme pahāya mātāpitāro vanditvā nikkhami. Athassa pitā: “Mama pi rajjenattho natthī” ti rajjam pahāya tena saddhiññeva nikkhami, tasmiñ nikkhante devī pi amaccā pi brāhmaṇagahapatikādayopīti sakalanagaravāsino gehāni chaḍḍetvā nikkhamiṃsu. Samāgamo mahā ahosi, parisā dvādasayojanikā jātā. Tañ ādāya mahāsatto himavantañ pāvisi. Sakko tassa nikkhantabhāvañ ñatvā vissakammañ pesetvā dvādasayojanāyāmañ sattayojanavittihārañ assamapadañ kāresi. Sabbe pabbajitaparikkhāre paṭiyādāpesi. Ito parañ mahāsattassa pabbajjā ca ovādadānañca brahmalokaparāyaṇatā ca parisāya anapāyagamanīyatā ca sabbā heṭṭhā vuttanayeneva veditabbā.¹³

Yo kāmavitakkādīsū aññatarañ vitakketi, mahāpuriso tassa dhammañ desetvā brahmavihārabhāvanañceva kaṣiṇabhāvanañca ācikkhati. Te yebhuyyena jhānābhīññā nibbattetvā tīsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāsā brahmaloke nibbattiṃsu. Tatiyakoṭṭhāsañ tidhā katvā eko koṭṭhāso brahmaloke nibbatti, eko chasu kāmāggesu, eko isīnañ pāricariyañ katvā manussaloke tīsu kulāsaṃpattīsū nibbatti.

Satthā imañ dhammadeśanañ āharitvā: “Evañ, bhikkhave, pubbe pi tathāgato mahābhiniikkhamanañ nikkhantoyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuñ, sesaparisā buddhaparisā, ayogharapaṇḍito pana aham-eva ahoṣiñ”-ti.

Ayogharajātakavaṇṇanā cuddasamā

Jātakuddānañ:

**Mātaṅgo cittaśambhūto, sivi sirī ca rohaṇaṃ,
Haṃso sattigumbo bhallā, somanassaṃ campeyyakaṃ.**

**Palobhañ pañcapaṇḍitañ, hatthipālañ ayogharaṃ,
Vīsatiyaṃhi jātakā, catuddaseva saṅgitā.**

Vīsatinipātavaṇṇanā niṭṭhitā

¹³ [As at the end of Ja 509. I include the relevant part of the text here.]

Viṣaṭṭinipāto – 1742

Catuttho bhāgo niṭṭhito

Pañcamo Bhāgo (511-537)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

16. Timsanipāto

Ja 511 Kimchandajātakavaṇṇanā

Kimchando ^{5.1} **kimadhippāyo** ti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi satthā bahū upāsake ca upāsikāyo ca uposathike dhammassavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne: “Uposathikāttha upāsakā” ti pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Sādhu vo kataṃ uposathaṃ karontehi, porāṇakā upaḍḍhūposathakammasa nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhimsū” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto dhammena rajjaṃ karento saddho ahosi dānasīlauposathakammesu appamatto. So sese pi amaccādayo dānādīsu samādapesi. Purohito panassa parapiṭṭhimaṃsiko lañjakhādako kūṭavinicchayiko ahosi. Rājā uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā: “Uposathikā hothā” ti āha. Purohito uposathaṃ na samādiyi. Atha naṃ divā lañjaṃ gahetvā kūṭaḍḍaṃ katvā upaṭṭhānaṃ āgataṃ rājā: “Tumhe uposathikā” ti amacce pucchanto: “Tvam-pi ācariya uposathiko” ti pucchi. So: “Āmā” ti musāvādaṃ katvā pāsādā otari. Atha naṃ eko amacco: “Nanu tumhe na uposathikā” ti codesi. So āha: “ahaṃ velāyam-eva bhuñjīm, gehaṃ pana gantvā mukhaṃ vikkhāletvā uposathaṃ adhiṭṭhāya sāyaṃ ^{5.2} na bhuñjissāmi, rattim sīlaṃ rakkhissāmi, evaṃ me upaḍḍhūposathakammaṃ bhavissatī” ti? “Sādhu, ācariyā” ti. So gehaṃ gantvā tathā akāsi. Punekadivasaṃ tasmiṃ vinicchaye nisinne aññatarā sīlavatī itthi aḍḍaṃ karontī gharaṃ gantuṃ alabhamānā: “Uposathakammaṃ nātikkamissāmī” ti upakaṭṭhe kāle mukhaṃ vikkhāletuṃ ārabhi. Tasmiṃ khaṇe brāhmaṇassa supakkānaṃ ambaphalānaṃ ambapiṇḍi āhariyittha. So tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā: “Imāni khādītva uposathikā hohī” ti adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kammaṃ.

So aparabhāge kālaṃ katvā himavantapadese kosikigaṅgāya tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge sobhaggappatte kanakavimāne alaṅkatasirisayane suttappabuddho viya nibbatti alaṅkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasasahassadevakaṇṇāparivāro. So rattiṇṇeva taṃ sirisampattiṃ anubhoti. Vemānikapetabhāvena hissa kammasarikkhako vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggacchante ambavanaṃ pavisati, pavipṭṭhakkhaṇe yevassa dibbattabhāvo antaradhāyati, asītihaṭṭatālakkhandhappamaṇo attabhāvo nibbattati, sakalasarīraṃ jhāyati, supupphitakiṃsuko viya hoti. Dvīsu haṭṭhesu ekekāva aṅguli, tattha mahākuddālappamāṇā nakhā honti. Tehi nakhehi attano piṭṭhimaṃsaṃ phāletvā uppāṭetvā khādanto vedanāppatto mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Sūriye atthaṅgate taṃ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati, alaṅkatapaṭiyattā dibbanāṭakitthiyo nānātūriyāni gahetvā parivārenti. So mahāsampattiṃ anubhavanto ramaṇīye ambavane dibbapāsādaṃ abhiruhati. Iti so uposathikāya itthiyā ambaphaladānassa nissandena tiyojanikaṃ ambavanaṃ paṭilabhati, laṅjaṃ gahetvā kūṭaḍḍakaraṇanissandena pana piṭṭhimaṃsaṃ uppāṭetvā {5.3} khādanti, upaḍḍhūposathassa nissandena rattiṃ sampattiṃ anubhoti, soḷasasahassanāṭakitthiḥi parivuto paricāresi.

Tasmiṃ kāle bārāṇasirājā kāmesu dosaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā adhogaṅgāya ramaṇīye bhūmipadese paṇṇasālaṃ kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Aṭheka divasaṃ tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇaṃ ambapakkaṃ gaṅgāya patitvā sotena vuyhamānaṃ tassa tāpasassa paribhogatitthābhimukhaṃ agamāsi. So mukhaṃ dhovanto taṃ majjhe nadiyā āgacchantaṃ disvā udakaṃ taranto gantvā ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre ṭhapetvā satthakena phāletvā yāpanamattaṃ khāditvā sesaṃ kadalipaṇṇehi paṭicchādetvā punappunaṃ divase divase yāva parikkhayā khādi. Tasmiṃ pana khīṇe aññaṃ phalāphalaṃ khādituṃ nāsakkhi, rasataṇhāya bajjhivā: “Tam-eva ambapakkaṃ khādissāmī” ti nadītīraṃ gantvā nadiṃ olokento: “Ambaṃ alabhitvā na utṭhahissāmī” ti sanniṭṭhānaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro ekam-pi divasaṃ, dve pi, tīṇi, catu, pañca, cha divasāni vātātapena parisussanto ambaṃ olokento nisīdi. Atha sattame divase nadīdevatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā: “Ayaṃ tāpaso taṇhāvasiko hutvā sattāhaṃ nirāhāro gaṅgaṃ olokento nisīdi, imassa ambapakkaṃ adātuṃ na yuttaṃ, alabhanto marissati, dassāmi tassā” ti āgantvā gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena saddhiṃ sallapantī paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Kimchando kimadhippāyo, eko sammasi ghammani,
Kimpatthayāno kim esam, kena atthena brāhmaṇā ti.**

Tattha **chando** ti ajjhāsayo. **Adhippāyo** ti cittaṃ. **Sammasi** ti acchasi.
Ghammani ti gimhe. **Esan**-ti esanto. **Brāhmaṇā** ti pabbajitattā tāpasam
ālapati. Idam vuttam hoti: brāhmaṇa, tvaṃ kim adhippāyo kim cintento kim
patthento kim gavesanto kenatthena imasmiṃ gaṅgātīre gaṅgam olokento
nisinnoti.

Tam {5.4} sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

**2. Yathā mahā vāridharo, kumbho supariṇāhavā,
Tathūpamam ambapakkam, vaṇṇagandharasuttamam.**

**3. Tam vuyhamānam sotena, disvānāmalamajjhime,
Pāṇibhi nam gahetvāna, agyāyatanamāharim.**

**4. Tato kadalipattesu, nikkhipitvā sayam aham,
Satthena nam vikappetvā, khuppiṇāsam ahāsi me.**

**5. Soham apetadaratho, byantībhūto dukhakkhamo,
Assādam nādhigacchāmi, phalesvaññesu kesuci.**

**6. Sotetvā nūna maraṇam, tam mamam āvahissati,
Ambam yassa phalam sādu, madhuraggaṃ manoramam,
Yamuddharim vuyhamānam, udadhisamā mahaṇṇave.**

**7. Akkhātam te mayā sabbam, yasmā upavasāmaham,
Rammam pati nisinnosmi, puthulomāyutā puthu.**

**8. Tvaṇca kho m-eva akkhāhi, attānamapalāyini,
Kā vā tvamasi kalyāṇi, kissa vā tvaṃ sumajjhime.**

**9. Ruppapaṭṭapalimaṭṭhiva, byagghiva girisānujā,
Yā santi nāriyo devesu, devānam paricārikā.**

**10. Yā ca manussalokasmiṃ, rūpenānvāgatitthiyo,
Rūpena te sadisī natthi, devesu gandhabbamanussaloke,
Puṭṭhāsi me cārupubbaṅgi, brūhi nāmaṇca bandhave ti.**

Tattha **vāridharo kumbho** ti udakaghaṭo. **Supariṇāhavā** ti susaṇṭhāno.
Vaṇṇagandharasuttaman-ti vaṇṇagandharasehi uttamam. **Disvānā** ti disvā.
Amalamajjhime ti nimmalamajjhe. Devataṃ ālapanto evamāha. **Pāṇibhi** ti
hatthehi. **Agyāyatanamāharin**-ti attano aggihutasālam āharim. **Vikappetvā**

ti vicchinditvā. “Vikantetvā” ti pi pāṭho. “Khādin”-ti pāṭhaseso. **Ahāsi me** ti taṃ jivhagge ṭhapitamattam-eva satta rasaharaṇisahassāni pharitvā mama {5.5} khudañca pipāsañca hari. **Apetadaratho** ti vigatakāyacittadaratho. Sudhābhojanaṃ bhuttassa viya hi tassa sabbadarathaṃ apahari. **Byantībhūto** ti tassa ambapakkassa vigatanto jāto, parikkhīṇaambapakko hutvā ti attho. **Dukhakkhamo** ti dukkhena asātena kāyakkhamena ceva cittakkhamena ca samannāgato. Aññesu pana kadalipanasādīsū phalesu parittakam-pi assādaṃ nādhigacchāmi, sabbāni me jivhāya ṭhapitamattāni tittakāneva sampajjantīti dīpeti.

Sosetvā ti nirāhāratāya sosetvā sukkhāpetvā. **Taṃ maman**-ti taṃ mama. **Yassā** ti yaṃ assa, ahosī ti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: yaṃ phalaṃ mama sādu ahosi, yamaṃ gambhīre puthulaudakakkhandhasaṅkhāte mahaṇṇave vuyhamānaṃ tato udadhiṃ uddharim, taṃ ambaṃ mama maraṇaṃ āvahissatīti maññāmi, mayhaṃ taṃ alabhantassa jīvitaṃ nappavattissatīti. **Upavasāmī** ti khuppipāsāhi upagato vasāmi. **Rammaṃ pati nisinnosmī** ti ramaṇīyaṃ nadiṃ pati ahaṃ nisinno. **Puthulomāyutā puthū** ti ayaṃ nadī puthulomehi macchehi āyutā puthu vipulā, api nāma me ito sotthi bhaveyyāti adhippāyo. **Apalāyini** ti apalāyitvā mama sammukhe ṭhiteti taṃ devataṃ ālapati. “Apalāsini” ti pi pāṭho, palāsarāhite anavajjasarīreti attho. **Kissa vā** ti kissa vā kāraṇā idhāgatāsīti pucchati.

Rūpapaṭṭapalimaṭṭhivā ti suṭṭhu parimajjitakañcanapaṭṭasadiṣi. **Byagghivā** ti līlāvilāsenā taruṇabyagghapotikā viya. **Devānan**-ti channaṃ kāmāvacaradevānaṃ. **Yā ca manussalokasmin**-ti yā ca manussaloke. **Rūpenānvāgatitthiyo** ti rūpena anvāgatā itthiyo natthīti attano sambhāvanāya evamāha. Tava rūpasadisāya nāma na bhavitabbanti hissa adhippāyo. **Gandhabbamanussaloke** ti mūlagandhādinissitesu gandhabbesu ca manussaloke ca. **Cārupubbaṅgī** ti cārunā pubbaṅgena ūrulakkaṇena samannāgate. **Nāmañca bandhave** ti attano nāmagottañca bandhave ca mayhaṃ akkhāhīti vadati.

Tato devadhītā aṭṭha gāthā abhāsi:

**11. Yaṃ tvaṃ pati nisinnosi, rammaṃ brāhmaṇa kosikim,
Sāhaṃ bhusālayāvutthā, varavārivahoghasā.**

**12. Nānādumagaṇākiṇṇā, bahukā girikandarā,
Mam-eva pamukhā honti, abhisandanti pāvuse.**

13. Atho {5.6} bahū vanatodā, nīlavārivahindharā,
Bahukā nāgavittodā, abhisandanti vārinā.

14. Tā ambajambulabujā, nīpā tālā cudumbarā,
Bahūni phalajātāni, āvahanti abhiṇhaso.

15. Yaṁ kiñci ubhato tīre, phalaṁ patati ambuni,
Asaṁsayam taṁ sotassa, phalaṁ hoti vasānugam.

16. Etadaññāya medhāvi, puthupañña suṇohi me,
Mā rocaya mabhisaṅgam, paṭisedha janādhipa.

17. Na vāhaṁ vaḍḍhavaṁ maññe, yaṁ tvaṁ raṭṭhābhivaḍḍhana,
Āceyyamāno rājisi, maraṇam abhikaṅkhasi.

18. Tassa jānanti pitaro, gandhabbā ca sadevakā,
Ye cā pi isayo loke, saññatattā tapassino,
Asaṁsayam te pi jānanti, paṭṭhabhūtā yasassino ti.

Tattha **kosikin**-ti yaṁ tvaṁ, brāhmaṇa, rammaṁ kosikim gaṅgam pati
nisinno. **Bhusālayāvutthā** ti bhuse caṇḍasote ālayo yassa vimānassa, tasmiṁ
addivatthā, gaṅgaṭṭhakavimānavāsini ti attho. **Varavārivahoghasā** ti
varavārivahena oghena samannāgatā. **Pamukhā** ti tā vuttappakārā
girikandarā maṁ pamukhaṁ karonti, ahaṁ tasmaṁ pāmokkhā homīti dasseti.
Abhisandanti ti sandanti pavattanti, tato tato āgantvā maṁ kosikigaṅgam
pavisanti ti attho. **Vanatodā** ti na kevalam kandarāva, atha kho bahū
vanatodā tamhā tamhā vanamhā udakāni pi maṁ bahūni pavisanti.
Nīlavārivahindharā ti maṇivaṇṇena nīlavārinā yutte
udakakkhandhasaṅkhāte vahe dhārayantiyo. **Nāgavittodā** ti nāgānam
vittikārena dhanasaṅkhātena vā udakena samannāgatā. **Vārinā** ti evarūpā hi
bahū nadiyo maṁ vārināva abhisandanti pūrentīti dasseti.

Tā ti tā nadiyo. **Āvahanti** ti etāni ambādīni ākaḍḍhanti. Sabbāni hi etāni
upayogathe paccattavacanāni. Atha vā **tā** ti upayogabahuvacanam. **Āvahanti**
ti imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti, upagacchanti ti attho, evaṁ upagatāni
pana mama sotaṁ pavisantīti adhippāyo. **Sotassā** ti yaṁ ubhato tīre
jātarukkhehi phalaṁ mama ambuni patati, sabbaṁ taṁ mama sotasseva
vasānugam hoti. Natthettha saṁsayoti evaṁ ambapakkassa nadīsotena
āgamanakāraṇam kathesi.

Medhāvi puthupañña ti ubhayaṁ ālapanam-eva. **Mā rocayā** ti evaṁ
taṇhābhisaṅgam mā rocaya. **Paṭisedhā** ti paṭisedhehi nanti rājānam ovadati.

Vaḍḍhavan-ti paññāvaḍḍhabhāvaṃ paṇḍitabhāvaṃ. **Raṭṭhābhivaḍḍhanā** ti {5.7} raṭṭhassa abhivaḍḍhana. **Āceyyamāno** ti maṃsalohitehi āciyanto vaḍḍhanto, taruṇo va hutvā ti attho. **Rājisi** ti taṃ ālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti: yaṃ tvaṃ nirāhāratāya sussamāno taruṇo va samāno ambalobhena maraṇaṃ abhikaṅkhasi, na ve ahaṃ tava imaṃ paṇḍitabhāvaṃ maññāmīti.

Tassā ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti, tassa taṇhāvasikabhāvaṃ: “Pitaro” ti saṅkhaṃ gatā brahmāno ca saddhiṃ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttappakārā dibbacakkhukā isayo ca asaṃsayam jānanti.

Anacchariyañcetaṃ, yaṃ te iddhimanto jāneyyūṃ, “asuko hi nāma taṇhāvasiko hoti” ti. Puna tesam bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā ye pi tesam paṭṭhabhūtā yasassino paricārakā, te pi jānanti. Pāpakammaṃ karontassa hi raho nāma natthīti tāpasassa saṃvegaṃ uppādentī evamāha.

Tato tāpaso catasso gāthā abhāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ, viddhaṃsanaṃ cavanaṃ jīvitassa,
Na cīyatī tassa narassa pāpaṃ, sace na ceteti vadhāya tassa.

20. Isipūgasamaññāte, evaṃ lokyā viditā sati,
Anariyaparisaṃbhāse, pāpakammaṃ jigīsasi.

21. Sace ahaṃ marissāmi, tīre te puthusussoṇi,
Asaṃsayam taṃ asiloko, mayi pete āgamissati.

22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ, rakkhasseva sumajjhime,
Mā taṃ sabbo jano pacchā, pakuṭṭhāyi mayi mate ti.

Tattha **evaṃ viditvā** ti yathā ahaṃ sīlaṇca aniccataṇca jānāmi, evaṃ jānitvā ṭhitassa. **Vidū** ti viduno. **Sabbadhamma**-ti sabbaṃ sucaritadhammaṃ. Tividhañhi sucaritaṃ idha sabbadhammoti adhippetam. **Viddhaṃsana**-ti bhaṅgaṃ. **Cavana**-ti cutim. **Jīvitassā** ti āyuno. Idaṃ vuttaṃ hoti: evaṃ viditvā ṭhitassa paṇḍitassa sabbaṃ sucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jānantassa evarūpassa narassa pāpaṃ na cīyati na vaḍḍhati. **Sace na ceteti vadhāya tassā** ti tassa saṅkhaṃ gatassa parapuggalassa vadhāya na ceteti na pakappeti, neva parapuggalaṃ vadhāya ceteti, nā pi parasantakaṃ vināseti, ahaṇca kassaci vadhāya acetetvā kevalaṃ ambapakke āsaṅgaṃ katvā gaṅgaṃ olovento nisinno, tvaṃ mayhaṃ kiṃ nāma akusalaṃ passasīti.

Isipūgasamaññāte ti {5.8} isigaṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate. **Evaṃ lokyā** ti tvaṃ nāma pāpavāhanena lokassa hitāti evaṃ viditā. **Sati** ti sati sobhane uttamehi ālapanametaṃ. **Anariyaparisaṃbhāse** ti: “Tassa jānanti pitaro” ti ādikāya asundarāya paribhāsāya samannāgate. **Jigīsasi** ti mayi pāpe

asaṃvijjante pi maṃ evaṃ paribhāsantī ca paramaraṇaṃ ajjupekkhantī ca attano pāpakammaṃ gavesasi uppādesi. **Tire te** ti tava gaṅgātīre.

Puthusussoṇī ti puthulāya sundarāya soṇiyā samannāgate. **Pete** ti ambapakkaṃ alabhitvā paralokaṃ gate, mateti attho. **Pakuṭṭhāyī** ti akkosi garahi nindi. “Pakvatthāsī” ti pi pāṭho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsi:

**23. Aññātametaṃ avisayhasāhi, attānamambañca dadāmi te taṃ,
Yo dubbaje kāmaguṇe pahāya, santiñca dhammañca adhiṭṭhitosi.**

**24. Yo hitvā pubbasaññoḃaṃ, pacchāsāmyojane ṭhito,
Adhammañceva caratī, pāpañcassa pavaḍḍhati.**

**25. Ehi taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ appossuko bhava,
Upanayāmi sītasmiṃ, viharāhi anussuko.**

**26. Taṃ puppharasamattebhi, vakkaṅgehi arindama,
Koñcā mayūrā diviyā, kolaṭṭhimadhusālīkā,
Kūjītā haṃsapūgehi, kokileṭṭha pabodhare.**

**27. Ambettha vippasākhaggā, palālakhalasannibhā,
Kosambasalaḷā nīpā, pakkatālavilambino ti.**

Tattha **aññātametaṃ**ti: “Garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya vadasī” ti etaṃ kārāṇaṃ mayā aññātaṃ. **Avisayhasāhī** ti rājāno nāma dussahaṃ sahaṃti, tena naṃ ālapantī evamāha. **Attānan-**ti taṃ āliṅgitvā ambavanaṃ nayantī attānañca te dadāmi tañca ambaṃ. **Kāmaguṇe** ti kañcanamālāsetacchattapaṭimaṇḍite vatthukāme. **Santiñca dhammañcā** ti dussīlyavūpasamena santisaṅkhātāṃ sīlañceva sucaritadhammañca. **Adhiṭṭhitosī** ti yo tvaṃ ime guṇe upagato, etesu vā patiṭṭhitoti attho.

Pubbasaññoḃan-ti purimabandhanaṃ. **Pacchāsāmyojane** ti pacchimabandhane. Idaṃ vuttaṃ hoti: ambho tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ pahāya ambapakkamatte {5.9} rasataṇhāya bajjhivā vātātaṃ agaṇetvā nadītīre sussaṃāno nisīdati, so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasadiṣo. Yo puggalo rasataṇhāvasiko adhammañceva carati, rasataṇhāvasena kariyamāṇaṃ pāpañcassa pavaḍḍhatīti. Iti sā tāpasāṃ garahantī evamāha.

Kāmaṃ appossuko bhavā ti ekaṃseneva ambapakke nirālayo hohi. **Sītasmin-**ti sītale ambavane. **Tan-**ti evaṃ vadamānāva devatā tāpasāṃ āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhantā tiyojanikaṃ dibbaambavanaṃ

disvā sakuṇasaddaṇca sutvā tāpasassa ācikkhantī: “Tan”-ti evamāha.

Puppharasamattebhī ti puppharasena mattehi. **Vakkaṅgehī** ti vaṅkagīvehi sakuṇehi abhināditanti attho. Idāni te sakuṇe ācikkhantī: “Koñcā” ti ādimāha. Tattha **diviyā** ti dibyā. **Kolaṭṭhimadhusālīkā** ti kolaṭṭhisakuṇā ca nāma suvaṇṇasālīkā sakuṇā ca. Ete dibbasakuṇā ettha vasantīti dasseti. **Kūjitā haṃsapūgehī** ti haṃsagaṇehi upakūjitā viravaśaṅghaṭṭitā. **Kokilethha pabodhare** ti ettha ambavane kokilā vassantiyo attānaṃ pabodhenti nāpenti. **Ambetthā** ti ambā ettha. **Vippasākhaggā** ti phalabhārena onamitasākhaggā. **Palālakhalasannibhā** ti pupphasannicayena sālīpalālakhalasadisā. **Pakkatālavilambino** ti pakkatālaphalavilambino. Evarūpā rukkhā ca ettha atthīti ambavanaṃ vaṇṇeti.

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasam tattha otāretvā: “Imasmiṃ ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehi” ti vatvā pakkāmi. Tāpaso ambāni khāditvā taṇhaṃ pūretvā vissamitvā ambavane vicaranto taṃ petam dukkhaṃ anubhavantaṃ disvā kiñci vattuṃ nāsakkhi. Sūriye pana atthaṅgate taṃ nāṭakithiparivāritaṃ dibbasampattim anubhavamānaṃ disvā tisso gāthā abhāsi:

**28. Mālī kiriṭṭi kāyūrī, aṅgadī candanussado,
Rattim tvam paricāresi, divā vedesi vedanam.**

**29. Soḷasitthisahassāni, yā temā paricārikā,
Evam mahānubhāvosi, abbhuto lomahaṃsano.**

**30. Kiṃ kammamakārī pubbe, pāpaṃ attadukkhāvahaṃ,
Yaṃ karitvā manussesu, piṭṭhimaṃsāni khādasī ti.**

Tattha **mālī** ti dibbamālādharo. **Kiriṭṭi** ti dibbaveṭṭhanadharo. **Kāyūrī** ti dibbābharaṇapaṭimaṇḍito. **Aṅgadī** ti dibbaṅgadasamannāgato. **Candanussado** ti {5.10} dibbacandanavilitto. **Paricāresi** ti indriyāni dibbavisayesu cāresi. **Divā** ti divā pana mahādukkhaṃ anubhosi. **Yā temā** ti yā te imā. **Abbhuto** ti manussaloke abhūtapubbo. **Lomahaṃsano** ti ye taṃ passanti, tesam lomāni haṃsanti. **Pubbe** ti purimabhava. **Attadukkhāvahan**-ti attano dukkhāvahaṃ. **Manussesū** ti yaṃ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimaṃsāni khādasīti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā: “Tumhe maṃ na sañjānātha, ahaṃ tumhākaṃ purohito ahoṣim, idaṃ me rattim sukhānubhavanaṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhūposathassa nissandena laddhaṃ, divā dukkhānubhavanaṃ pana mayā pakatassa pāpasseva nissandena. Ahañhi tumhehi vinicchaye ṭhapito kūṭaḍḍaṃ

karitvā lañjaṃ gahetvā parapiṭṭhimaṃsiko hutvā tassa divā katassa kammaṣṣa nissandena idaṃ dukkhaṃ anubhavāmi” ti vatvā gāthādvayamāha:

**31. Ajjhenāni paṭiggayha, kāmesu gadhito ahaṃ,
Acarim dīghamaddhānaṃ, paresaṃ ahitāyahaṃ.**

**32. Yo piṭṭhimaṃsiko hoti, evaṃ ukkacca khādati,
Yathāhaṃ ajja khādāmi, piṭṭhimaṃsāni attano ti.**

Tattha **ajjhenāni** ti vede. **Paṭiggayhā** ti paṭiggahetvā adhīyitvā. **Acarin**-ti paṭipajjim. **Ahitāyahan**-ti ahitāya atthanāsanāya ahaṃ. **Yo piṭṭhimaṃsiko** ti yo puggalo paresaṃ piṭṭhimaṃsakhādako pisaṇo hoti. **Ukkaccā** ti ukkantitvā.

Idaṃ pana vatvā tāpasam pucchi: “tumhe kathaṃ idhāgatā” ti. Tāpaso sabbaṃ vitthārena kathesi. “Idāni pana, bhante, idheva vasissatha, gamissathā” ti. “Na vasissāmi, assamapadaṃ yeva gamissāmi” ti. Peto: “Sādhū, bhante, ahaṃ vo nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmi” ti vatvā attano ānubhāvena assamapade yeva otāretvā: “Anukkaṇṭhā idheva vasathā” ti paṭiññaṃ gahetvā gato. Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto kaṣiṇaparikkammaṃ katvā jhānābhiniñña nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā {5.11} upāsakānaṃ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahoṣi, tāpaso pana aham-eva ahoṣinti.

Kimchandajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 512 Kumbhajātakavaṇṇanā

Ko pāturāsī ti idaṃ satthā jetavane viharanto visākhāya sahāyikā surāpītā pañcasatā itthiyo ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira surāchaṇe saṅghuṭṭhe tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇe kīlamānānaṃ tikkhasuraṃ paṭiyādetvā: “Chaṇaṃ kīlissāma” ti sabbā pi visākhāya santikaṃ gantvā: “Sahāyike chaṇaṃ kīlissāma” ti vatvā: “Ayaṃ surāchaṇo, na ahaṃ suraṃ pivissāmi” ti vutte: “tumhe sammāsambuddhassa dānaṃ detha, mayaṃ chaṇaṃ karissāma” ti āhaṃsu. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tā uyyojetvā satthāraṃ nimantāpetvā mahādānaṃ pavattetvā bahuṃ gandhamālaṃ ādāya sāyanhasamaye dhammakathaṃ sotuṃ tāhi parivutā jetavanaṃ agamāsi. Tā panitthiyo suraṃ

pivamānāva tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvā suraṃ pivitvāva tāya saddhiṃ satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā satthu santike yeva naccim̐su, ekaccā gāyim̐su, ekaccā hatthakukkucapādakukkucāni, ekaccā kalahaṃ akaṃsu.

Satthā tāsāṃ saṃvegajananatthāya bhamukalomato raṃsī vissajjesi, andhakāratimisā ahoṣi. Tā bhītā ahesuṃ maraṇabhayaatajjitā, tena tāsāṃ surā jīri. Satthā nisinnapallaṅke antarahito sinerumuddhani ṭhatvā uṇṇalomato raṃsī vissajjesi, candasūriyasahassuggamaṇaṃ viya ahoṣi. Satthā tattha ṭhito va tāsāṃ saṃvegajananatthāya:

Ko nu hāso kimānando, niccaṃ pajjalite sati,

Andhakārena onaddhā, padīpaṃ na gavesathā ti. (Dhp. 146).

Imaṃ gāthamāha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatā pi sotāpattiphale patiṭṭhahim̐su. Satthā āgantvā gandhakuṭichāyāya buddhāsane nisīdi. Atha naṃ visākhā vanditvā, “bhante, idaṃ hirottappabhedakaṃ surāpānaṃ nāma kadā uppannaṃ”-ti pucchi. So tassā ācikkhanto atītaṃ āhari.

Atīte {5.12} bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko kāsiraṭṭhavāsī suro nāma vanacarako bhaṇḍapariyesanattāya himavantaṃ agamaṃsi. Tattheke rukkho uggantvā porisamatte ṭhāne tidhākappo ahoṣi. Tassa tiṇṇaṃ kappānaṃ antare cāṭippamaṇo āvāṇo ahoṣi. So deve vassante udakena pūrito, taṃ parivāretvā harītakī āmalakī maricagaccho ca ahoṣi, tesāṃ pakkāni phalāni chijjitvā tattha patanti. Tassāvidūre sayam̐jātasālī jāto, tato suvakā sālisīsāni āharitvā tasmim̐ rukkhe nisīditvā khādanti. Tesāṃ khādamānānaṃ sālī pi taṇḍulā pi tattha patanti. Iti taṃ udakaṃ sūriyasantāpena paccamānaṃ rasaṃ lohitavaṇṇaṃ ahoṣi. Nidāghasamaye pipāsītā sakunagaṇā āgantvā taṃ pivitvā mattā parivattitvā rukkhamūle patim̐su, tasmim̐ thokaṃ niddāyitvā vikūjamānā pakkamanti. Rukkhasunakhamakkaṭṭhādisu pi eseṇa nayo. Vanacarako taṃ disvā: “Sace idaṃ visaṃ bhavēyya, ime mareyyuṃ, ime pana thokaṃ niddāyitvā yathāsukhaṃ gacchanti, nayidaṃ visaṃ”-ti sayam̐ pivitvā matto hutvā maṃsaṃ khādikutāmo ahoṣi. Tato aggim̐ katvā rukkhamūle patite tittirakukkuṭādayo māretvā maṃsaṃ aṅgāre pacitvā ekena hatthena naccanto ekena maṃsaṃ khādanto ekāhadvīhaṃ tattheva ahoṣi.

Tato pana avidūre eko varuṇo nāma tāpasō vasati. Vanacarako aññadā pi tassa santikaṃ gacchati. Athassa etadahosi: “idaṃ pānaṃ tāpasena saddhiṃ pivissāmī” ti. So ekaṃ veḷunālīkaṃ pūretvā pakkamaṃsena saddhiṃ āharitvā

paṇṇasālaṃ gantvā, “bhante, imaṃ {5.13} pivathā” ti vatvā ubho pi maṃsaṃ khādantā pivimsu. Iti surena ca varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa: “Surā” ti ca: “Varuṇā” ti ca nāmaṃ jātaṃ. Te ubho pi: “Attheso upāyo” ti veḷunāḷiyo pūretvā kājenādāya paccantanagaraṃ gantvā: “Pānakārakā nāma āgatā” ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā ne pakkosāpesi, te tassa pānaṃ upanesuṃ. Rājā dve tayo vāre pivitvā majji, tassa taṃ ekāhadvīhamattam-eva ahosi. Atha ne: “Aññaṃ-pi atthi” ti pucchi. “Atthi, devā” ti. “Kuhin”-ti? “Himavante devā” ti. “Tena hi ānethā” ti. Te gantvā ekadve vāre ānetvā: “Nibaddhaṃ gantuṃ na sakkhissāmā” ti sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa tacarṃ ādim katvā sabbasambhāre pakkhipitvā nagare suraṃ karimsu. Nāgarā suraṃ pivitvā pamādaṃ āpannā duggatā ahesuṃ, nagaraṃ suññaṃ viya ahosi, tena pānakārakā tato palāyitvā bārāṇasiṃ gantvā: “Pānakārakā āgatā” ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā ne pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi. Te tatthā pi suraṃ akaṃsu, tam-pi nagaraṃ tatheva vinassi, tato palāyitvā sāketam, sāketato sāvatthim agamaṃsu.

Tadā sāvatthiyaṃ sabbamitto nāma rājā ahosi. So tesam saṅghaṃ katvā: “Kena vo attho” ti pucchitvā: “Sambhāramūlena ceva sālipiṭṭhena ca pañcahi cāṭisatehi cā” ti vutte sabbaṃ dāpesi. Te pañcasu cāṭisatesu suraṃ saṇṭhāpetvā mūsikabhayena cāṭirakkhaṇatthāya ekekāya cāṭiyā santike ekekaṃ biḷāraṃ bandhimsu. Te paccitvā uttaraṇakāle cāṭikucchīsu paggharantaṃ suraṃ pivitvā mattā niddāyimsu. Mūsikā āgantvā tesam kaṇṇanāsikadāṭhikanaṅguṭṭhe khādītva agamaṃsu. “Biḷārā suraṃ pivitvā matā” ti {5.14} āyuttakapurisā rañño ārocesuṃ. Rājā: “Visakārakā ete bhavissantī” ti tesam dvinnam-pi janānaṃ sīsāni chindāpesi. Te: “Suraṃ deva, madhuraṃ devā” ti viravantāva marimsu. Rājā te mārāpetvā: “Cāṭiyo bhindathā” ti āṇāpesi. Biḷārā pi surāya jiṇṇāya utṭhahitvā kīḷantā vicarimsu, te disvā rañño ārocesuṃ. Rājā: “Sace visaṃ assa, ete mareyyuṃ, madhureneva bhavitabbaṃ, pivissāmi naṃ”-ti nagaraṃ alaṅkārapetvā rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kārapetvā alaṅkatamaṇḍape samussitasetacchatte rājpallaṅke nisīditvā amaccagaṇaparivuto suraṃ pātuṃ ārabhi.

Tadā sakko devarājā: “Ke nu kho mātupaṭṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritāni pūrentī” ti lokaṃ volokento taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā: “Sacāyaṃ suraṃ pivissati, sakalajambudīpo nassissati. Yathā na pivissati, tathā naṃ karissāmī” ti ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammukhaṭṭhāne ākāse ṭhatvā: “Imaṃ kumbhaṃ kiṇātha, imaṃ kumbhaṃ kiṇāthā” ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ

ākāse ʃhitam disvā: “Kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatī” ti tena saddhim
sallapanto tisso gāthā abhāsi:

1. Ko pāturāsī tidivā nabhamhi, obhāsayaṃ saṃvarim candimāva,
Gattehi te rasmiyo niccharanti, sateratā vijjurivantalikke.
2. So chinnavātaṃ kamasī aghamhi, vehāyasaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca,
Iddhī nu te vatthukatā subhāvitā, anaddhagūnaṃ api devatānaṃ.
3. Vehāyasaṃ gammamāgama tiṭṭhasi, kumbhaṃ kiṇāthāti yametamatthaṃ,
Ko {5.15} vā tuvaṃ kissa vā tāya kumbho, akkhāhi me brāhmaṇa etamatthan-ti.

Tattha **ko pāturāsī** ti kuto pātubhūtosī, kuto āgatosī ti attho. **Tidivā nabhamhī** ti kim tāvatimsabhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṭo jātosīti pucchati. **Saṃvarin-**ti rattiṃ. **Sateratā** ti evaṃnāmikā. **So** ti so tvaṃ. **Chinnavātan-**ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto natthi, tenevamāha. **Kamasī** ti pavattesi. **Aghamhī** ti appaṭighe ākāse. **Vatthukatā** ti vatthu viya patiṭṭhā viya katā. **Anaddhagūnaṃ api devatānan-**ti yā padasā addhānaṃ agamanena anaddhagūnaṃ devatānaṃ iddhi, sā api tava subhāvitāti pucchati. **Vehāyasaṃ gammamāgammā** ti ākāse pavattaṃ padavītiḥaraṃ paṭicca nissāya. “Tiṭṭhasī” ti imassa: “Ko vā tuvaṃ”-ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā tvanti attho. **Yametamatthan-**ti yaṃ etaṃ vadasi. Imassa: “Kissa vā tāyan”-ti iminā sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthāti vadasi, kissa vā te ayaṃ kumbhoti attho.

Tato sakko: “Tena hi suṇāhī” ti vatvā surāya dose dassento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho, na phāṇitassa na madhussa kumbho,
Kumbhassa vajjāni anappakāni, dose bahū kumbhagate suṇātha.
5. Gaḷeyya yaṃ pitvā pate papātaṃ, sobbhaṃ guhaṃ candaniyoḷigallaṃ,
Bahum-pi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
6. Yaṃ pitvā cittasmiṃ anesamāno, āhiṇḍatī goriva bhakkhasādī,
Anāthamāno {5.16} upagāyati naccati ca, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
7. Yaṃ ve pivitvā acelo va naggo, careyya gāme visikhantarāni,
Sammūḷhacitto ativelasāyī, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
8. Yaṃ pitvā utṭhāya pavedhamāno, sīsañca bāhuñca pacālayanto,
So naccatī dārukaṭallakova, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

9. Yaṃ ve pivitvā aggidaḍḍhā sayanti, atho sigālehi pi khādītase,
Bandhaṃ vadhaṃ bhogajāñīcupenti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
10. Yaṃ pitvā bhāseyya abhāsaneyyaṃ, sabhāyamāsīno apetavattho,
Sammakkhito vantagato byasanno, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
11. Yaṃ ve pivitvā ukkaṭṭho āvilakkho, mam-eva sabbapathavīti maññe,
Na me samo cāturanto pi rājā, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
12. Mānātimānā kalahāni pesuṇī, dubbaṇṇinī naggayinī palāyinī,
Corāna dhuttāna gatī niketo, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
13. Iddhāni phītāni kulāni assu, anekasāhassadhanāni loke,
Ucchinnadāyajjakatānimāya, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
14. Dhaññaṃ dhanam rajataṃ jātārūpaṃ, khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti,
Ucchedanī vittagataṃ kulānaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
15. Yaṃ {5.17} ve pitvā dittarūpo va poso, akkosati mātaraṃ pitarañca,
Sassum-pi gaṇheyya atho pi suṇhaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
16. Yaṃ ve pitvā dittarūpāva nārī, akkosatī sassuraṃ sāmikañca,
Dāsam-pi gaṇhe paricārikam pi, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
17. Yaṃ ve pivitvāna haneyya poso, dhamme ṭhitaṃ samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā,
Gacche apāyam-pi tatonidānaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
18. Yaṃ ve pivitvā duccharitaṃ caranti, kāyena vācāya ca cetasa ca,
Nirayaṃ vajanti duccharitaṃ caritvā, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
19. Yaṃ yācamānā na labhanti pubbe, bahuṃ hiraññaṃ-pi pariccajantā,
So taṃ pivitvā alikaṃ bhaṇāti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
20. Yaṃ ve pitvā pesane pesiyanto, accāyike karaṇīyamhi jāte,
Attham-pi so nappajānāti vutto, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
21. Hirīmaṇā pi ahirīkabhāvaṃ, pātuṃ karonti madanāya mattā,
Dhīrā pi santā bahukaṃ bhaṇanti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.
22. Yaṃ ve pitvā ekathūpā sayanti, anāsakā thaṇḍiladukkhaseyyaṃ,
Dubbaṇṇiyaṃ āyasakyañcupenti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

23. Yam ve pitvā pattakhandhā sayanti, gāvo kūṭahatāva na {5.18} hi vāruṇiyā,
Vego narena susahoriva, tassā puṇṇam kumbhamimam kiṇātha.

24. Yam manussā vivajjanti, sappam ghoravisamiva,
Tam loka visasamānam, ko nara pātumarahati.

25. Yam ve pitvā andhakaveṇḍaputtā, samuddatīre paricārayantā,
Upakkamuṃ musalebhi aññamaññaṃ, tassā puṇṇam kumbhamimam kiṇātha.

26. Yam ve pitvā pubbadevā pamattā, tidivā cutā sassatiyā samāyā,
Tam tādisaṃ majjamimam niratthakam, jānam mahārāja katham piveyya.

27. Nayimasmim kumbhasmim dadhi vā madhu vā, evam abhiññāya kiṇāhi rāja,
Evañhimam kumbhagatā mayā te, akkhātārūpaṃ tava sabbamittā ti.

Tattha **vajjānīti** ādinavā. **Galēyyā** ti gacchanto pade pade parivatteyya. **Yam pitvā pate** ti yam pivitvā pateyya. **Sobbhan-**ti āvāṭam. **Candaniyoḷigallan-**ti candanikaṇṇa oḷigallaṇṇa. **Abhojaneyyan-**ti bhuñjitum ayuttam. **Anesamāno** ti anissaro. **Gorivā** ti goṇo viya. **Bhakkhasādī** ti purāṇakasaṭakhādako, yathā so tattha tattha bhakkhasam pariyesanto āhiṇḍati, evam āhiṇḍatī ti attho. **Anāthamāno** ti niravassayo anātho viya. **Upagāyatī** ti aññaṃ gāyantam disvā upagantvā gāyati. **Acelovā** ti acelako viya. **Visikhantarānī** ti antaravīthiyo. **Ativelasāyī** ti aticiram-pi niddam okkameyya. “Ativelacārī” ti pi pāṭho, ativelacārī hutvā careyyā ti attho.

Dārukaṭallako vā ti dārumayayantarūpakam viya. **Bhogajāniñcupentī** ti bhogajāniṇṇa upenti, pāṇātipātādāni katvā daṇḍapīḷitā dhanajāniṇṇa aññaṇṇa vadhabandhanādidukkham pāpuṇantī ti attho. **Vantagato** ti attano vantasim {5.19} gato. **Byasanno** ti byasanāpanno. “Visanno” ti pi pāṭho, tasmim vante osannoti attho. **Ukkaṭṭho** ti aham mahāyodho, ko mayā sadiso atthīti evam ukkaṃsagato hutvā. **Āvilakkho** ti rattakkho. **Sabbapathavī** ti sabbā pathavī. “Sabbaputhuvī” ti pi pāṭho. **Cāturanto** ti catusamuddapariyantāya pathaviyā issaro. **Mānātimānā** ti mānakārikā. Sesapadesu pi eseva nayo. **Gatī** ti nibbatti. **Niketo** ti nivāso. **Tassā puṇṇan-**ti yā evarūpā, tassā puṇṇam. **Iddhānī** ti samiddhānī. **Phītānī** ti vatthālāṇkārakappabhaṇḍehi pupphitānī. **Ucchinnadāyajjakatānī** ti ucchinnadāyādānī niddhanānī katānī. **Yattha vināsayantī** ti yam nissāya yattha patiṭṭhitā, evam bahum-pi dhanadhaññādisāpateyyam nāsanti, kapaṇā honti.

Dittarūpo ti dappitarūpo. **Gaṇheyyā** ti bhariyasaññāya kilesavasena hatthe gaṇheyya. **Dāsam-pi gaṇhe** ti attano dāsam-pi kilesavasena: “Sāmiko me” ti gaṇheyya. **Pivitvānā** ti pivitvā. **Duccaritam caritvā** ti evam tīhi dvārehi

dasavidham-pi akusalam katvā. **Yam yācamānā** ti yam purisaṃ pubbe suraṃ apivantam bahuṃ hiraññaṃ pariccajantā musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti. **Pitvā** ti pivitvā ṭhito. **Nappajānā** ti **vutto** ti: “Kenaṭṭhena āgatosī” ti vutto sāsanassa duggahitattā taṃ atthaṃ na jānāti. **Hirīmanāpī** ti hirīyuttacittā pi. **Ekathūpā** ti sūkarapotakā viya hīnajakcehi pi saddhiṃ ekarāsī hutvā. **Anāsakā** ti nirāhārā. **Thaṇḍiladukkhaseyyan**-ti bhūmiyaṃ dukkhaseyyaṃ sayanti. **Āyasakyan**-ti garahaṃ.

Pattakhandhā ti patitakkhandhā. **Kūṭahatāvā** ti gīvāya baddhena kūṭena hatā gāvo viya, yathā tā tiṇaṃ akhādantiyo pānīyaṃ apivantiyo sayanti, tathā sayantī ti attho. **Ghoravisamivā** ti ghoravisam viya. **Visasamānan**-ti visasadisam. **Andhakaveṇḍaputtā** ti dasa bhātikarājāno. **Upakkamun**-ti pahariṃsu. **Pubbadevā** ti asurā. **Tidivā** ti tāvatimsadevalokā. **Sassatiyā** ti sassatā, dīghāyukabhāvena niccasammatā devalokā ti attho. **Samāyā** ti saddhiṃ asuramāyāhi. **Jānan**-ti evaṃ: “Niratthakaṃ etan”-ti jānanto tumhādiso paṇḍito puriso kathaṃ piveyya. **Kumbhagatā mayā** ti kumbhagataṃ mayā, ayam-eva vā pāṭho. **Akkhātarūpan**-ti sabhāvato akkhātāṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādīnavam ṇatvā tuṭṭho sakkassa thutiṃ karonto dve gāthā abhāsi:

**28. Na {5.20} me pitā vā athavā pi mātā, etādisā yādisako tuvaṃsi,
Hitānukampī paramatthakāmo, sohaṃ karissam vacanam tavaṃja.**

**29. Dadāmi te gāmavarāni pañca, dāsīsataṃ satta gavaṃsatāni,
Ājaññayutte ca rathe dasa ime, ācariyo hosi mamatthakāmo ti.**

Tattha **gāmavarānī**ti, brāhmaṇa, ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchitabbo, saṃvacchare saṃvacchare sataṣaṇṇasutṭhānake tuyhaṃ pañca gāme dadāmiṃti vadati. **Dasa ime** ti ime dasa purato ṭhite kañcanavacitte rathe dassento evamāha.

Taṃ sutvā sakko devattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ jānāpento ākāse ṭhatvā dve gāthā abhāsi:

**30. Taveva dāsīsatamatthu rāja, gāmā ca gāvo ca taveva hontu,
Ājaññayuttā ca rathā taveva, sakkohamasmī tidasānamindo.**

**31. Mamsodanam sappipāyāsam bhuñja, khādassu ca tvaṃ madhumāsapūve,
Evaṃ tuvaṃ dhammarato janinda, anindito saggamupehi ṭhānan-ti.**

Tattha **evaṃ tuvaṃ dhammarato** ti evaṃ tvaṃ nānaggarasabhojanam
bhuñjanto surāpānā virato tīṇi duccharitāni pahāya tividhasucaritadhammarato
hutvā kenaci anindito saggatṭhānam upehīti.

Iti sakko tassa ovādam datvā sakatṭhānam-eva gato. So pi suram apivitvā
surābhājanāni bhindāpetvā sīlam samādāya dānam datvā saggaparāyaṇo ahosi.
Jambudīpe pi anukkamena surāpānam vepullappattam jātam.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi: “tadā rājā ānando
ahosi, sakko pana aham-eva ahosin”-ti.

Kumbhajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 513 Jayaddisajātakavaṇṇanā

Cirassam {5.21} **vata me** ti idam satthā jetavane viharanto ekam
mātuposakabhikkhum ārabba katesi. Paccuppannavatthu **sāmajātakasadisam**
(Ja. 540.296 ādayo).

*Sāvatthiyam kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako
ahosi mātāpitūnam piyo manāpo. So ekadivasam pāsādaragato sīhapañjaram
ugghāṭetvā vīthim olokento gandhamālādihattham mahājanam
dhammassavanatthāya jetavanam gacchantam {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam
suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram gantvā
vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca
bhagavantam pūjetvā ekamantam nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam
disvā pabbajjāya ca ānisaṃsam sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantam
pabbajjam yācitvā: “Mātāpitūhi ananuññātam puttam tathāgatā nāma na
pabbājentī” ti sutvā bhagavantam vanditvā puna geham gantvā sagāravena
mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike
pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena
sattadhā bhijjamānahadaya viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta
piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta paṇasadisa, tayā
vinā katham jīvāma, tayi paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayañhi tāta, jarājijñā
vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇam pāpuṇissāma, tasmā*

mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇhaṃ labhati, uṇhena atthe sati sītaṃ labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Taṃ sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāhaṃ nirāhāro. Athassa mātāpitāro evaṃ cintesuṃ: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānaṃ puna naṃ passissāma” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, taṃ pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti anujāniṃsu. Taṃ sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīraṃ oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā vihāraṃ gantvā bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci. Satthā ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ kumāraṃ pabbājehī” ti āṇāpesi. So taṃ pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhettvā laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tattha vipassanaṃ vadḍhettvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthī” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathāruci palāyiṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraññasuvaṇṇādīni gahetvā palāyiṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiñcanam-pi alabhivā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruññabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carīṃsu. Tasmīṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhanisinnakāle: “Bhante, kuto āgatattā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃ ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvattiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyan”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruññabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitāro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitāro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitaro posetvā dānaṃ datvā sagga-parāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattthito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattthiṃ. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam mātāpitaro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitaro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabham bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddham disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitaro passissāmī” ti sāvattthimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle lokaṃ olokeno imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasuttena** (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa dhammakathaṃ suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitaro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnaṃ’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitaro posessāmī” ti.

So salākaggaṃ gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattthiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitaro passissāmī” ti cintetvā: “Kapaṇānaṃ mātāpitūnaṃ santikaṃ tucchahatthena gantuṃ ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāraṃ gato. Mātāpitaro pissa yāgubhikkhaṃ caritvā parabhittiṃ nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupunṇehi nettehi tesaṃ avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākaṃ dātabbayuttakaṃ natthi, aticchathā” ti āha. So tassā kathaṃ sutvā hadayapūraṃ sokaṃ gahetvā assupunṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaraṃ āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketī sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantaṃ kāruṇṇaṃ ahosi.

So pi mātāpitaro disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assūni pavattesi. So sokaṃ adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, ahaṃ vo posessāmī” ti [6.71]

mātāpitaro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkhaṃ āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkhaṃ pariyesitvā tesam santikaṃ gantvā puna bhattenāpucchitvā pacchā sayam paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitaro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikaṃ-pi aññam-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttaṃ jīṇṇapilotikaṃ gahetvā aggaḷaṃ datvā rajitvā sayam paribhuñjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesuṃ. Athassa nivāsanapārūpanaṃ atilūkhaṃ hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto ahosi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattim ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetuṃ na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesam kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭi” ti satthu ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī poseṭi” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte taṃ kiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca pubbacariyaṃ pakāsetukāmo: “Bhikkhu, gihī posento ke poseṭi” ti pucchi. “Mātāpitaro me, bhante” ti vutte satthā tassa ussāhaṃ janetuṃ: “Sādhu sādhu, bhikkhū” ti tikkhattuṃ sādhuḥkāraṃ datvā: “Tvaṃ mama gatamagge uthito, aham-pi pubbacariyaṃ caranto mātāpitaro posesin”-ti āha. So assāsaṃ paṭilabhi.

Tadā pana satthā: “Porāṇakapaṇḍitā kañcanamālaṃ setacchattaṃ pahāya mātāpitaro posesun”-ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kapilaratṭhe uttarapañcālanagare pañcālo nāma rājā ahosi. Tassa aggamahesī gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā kujjhivā: “Tuyhaṃ jātaṃ jātaṃ pajaṃ khādituṃ samatthā bhavissāmi” ti patthanam uthapetvā yakkhinī ahosi. Sā tadā okāsaṃ labhitvā tassā passantiyāva taṃ allamaṃsapesivaṇṇaṃ kumārakaṃ gahetvā murumurāyanti khāditvā pakkāmi. Dutiyavāre pi tatheva akāsi. Tatiyavāre pana tassā pasūtigharaṃ pavitṭhakāle gehaṃ parivāretvā gālhaṃ ārakkaṃ akaṃsu.

Vijātadivase yakkhinī āgantvā puna dāraṇaṃ aggahesi. Devī: “Yakkhinī” ti mahāsaddamakāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā dinnasaññāya yakkhinim anubandhimsu. Sā khāditum okāsaṃ alabhantī tato palāyitvā udakaniddhamanaṃ pāvisi. Dārako mātusaññāya tassā thanaṃ mukhena gaṇhi. Sā puttasinghaṃ uppādetvā tato palāyitvā susānaṃ gantvā dāraṇaṃ pāsāṇaleṇa ṭhapetvā paṭijaggi. Athassa anukkamena vaḍḍhamānassa manussamaṃsaṃ āharitvā adāsi. Ubho pi manussamaṃsaṃ khāditvā tattha vasiṃsu. Dārako attano manussabhāvaṃ na jānāti: “Yakkhiniputtosmī” ti saññāya. So attabhāvaṃ jahitvā antaradhāyitum na sakkoti. Athassa sā antaradhānatthāya ekaṃ mūlaṃ adāsi. So mūlānubhāvena antaradhāyitvā manussamaṃsaṃ khādanto vicarati. Yakkhinī vessavaṇassa mahārājassa veyyāvaccatthāya gatā tattheva kālamakāsi. Devī pi catutthavāre aññaṃ puttaṃ {5.22} vijāyi. So yakkhiniyā muttattā arogo ahosi. Paccāmittaṃ yakkhinim jinitvā jātattā: “Jayaddisakumāro” tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā chattaṃ ussāpetvā rajjamanusāsi.

Tadā bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti, “alīnasattakumāro” tissa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. So pi yakkhiniputto aparabhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyitum asakkonto dissamānarūpo va susāne manussamaṃsaṃ khādi. Manussā taṃ disvā bhītā āgantvā rañño upakkosiṃsu: “Deva eko yakkho dissamānarūpo susāne manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena nagaraṃ pavisitvā manusse māretvā khādissati, taṃ gāhāpetum vaṭṭatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā: “Gaṇhatha nan”-ti āṇāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā aṭṭhāsi. Yakkhiniputto naggo ubbiggarūpo maraṇabhayaabhīto viravanto manussānaṃ antaraṃ pakkhandi. Manussā: “Yakkho” ti maraṇabhayaabhītā dvidhā bhijjiṃsu. So pi tato palāyitvā araṇṇaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgacchi. So ekaṃ mahāvattaniaṭaviṃ nissāya maggapaṭipannesu manussesu ekekaṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodhamūle vāsaṃ kappesi.

Atheko satthavāhabrahmaṇo aṭavipālānaṃ sahaṃsaṃ datvā pañcahi sakaṭasatehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi, bhītā manussā urena nipajjiṃsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palāyanto khāṇunā pāde viddho aṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaḍḍetvā attano vasanaṭṭhānarukkhamūle nipajji. Tassa tattha nipannassa sattame divase jayaddisarājā migavadhaṃ āṇāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ nagarā nikkhantamattam-eva {5.23} takkasilavāsī nando nāma mātuposakabrahmaṇo

catasso satārahagāthāyo ādāya āgantvā rājānaṃ addasa. Rājā: “Nivattitvā suṇissāmi” ti tassa nivāsagehaṃ dāpetvā migavaṃ gantvā: “Yassa passena migo palāyati, tasseva gīvā” ti āha. Atheko pasadamigo uṭṭhahitvā rañño abhimukho gantvā palāyi. Amaccā parihāsaṃ kariṃsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ anubandhitvā tiyojanamatthake patvā khaggena paharitvā dve khaṇḍāni karitvā kājenādāya āgacchanto manussayakkhassa nipannaṭṭhānaṃ patvā dabbatiṇesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā gantuṃ ārabhi. Atha naṃ so uṭṭhāya: “Tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, bhakkhosi me” ti hatthe gahetvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Cirassaṃ vata me udapādi ajja, bhakkho mahā sattamibhattakāle,
Kutosi kovāsi tadiṅgha brūhi, ācikkha jātiṃ vidito yathāsī ti.**

Tattha **bhakkho mahā** ti mahābhakkho. **Sattamibhattakāle** ti pāṭipadato paṭṭhāya nirāhārassa sattamiyaṃ bhattakāle. **Kutosi** ti kuto āgatosi.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrutthambhaṃ patvā palāyituṃ nāsakkhi, satim̐ pana paccupaṭṭhāpetvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Pañcālarājā migavaṃ pavitṭho, jayaddiso nāma yadissuto te,
Carāmi kacchāni vanāni cāhaṃ, pasadaṃ imaṃ khāda mamaṃ muñcā ti.**

Tattha **migavaṃ pavitṭho** ti migavadhāya raṭṭhā nikkhanto. **Kacchāni** ti pabbatapassāni. **Pasadan-**ti pasadamigaṃ.

Taṃ {5.24} sutvā yakkho tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Seneva tvaṃ paṇasi sassamāno, mamesa bhakkho pasado yaṃ vadesi,
Taṃ khādiyāna pasadaṃ jighaṇṇaṃ, khādissaṃ pacchā na vilāpakālo ti.**

Tattha **senevā** ti mama santakeneva. **Paṇasi** ti voharasi attānaṃ vikkīṇasi. **Sassamāno** ti vihiṃsayamāno. **Taṃ khādiyānā** ti taṃ paṭhamāṃ khādītva. **Jighaṇṇan-**ti ghasitukāmo. **Khādissan-**ti etaṃ pacchā khādissāmi. **Na vilāpakālo** ti mā vila pi. Nāyaṃ vilāpakāloti vadati.

Taṃ sutvā rājā nandabrāhmaṇaṃ saritvā catutthaṃ gāthamāha.

**4. Na catthi makkho mama nikkayena, gantvāna pacchāgamanāya paṇhe,
Taṃ saṅgaram̐ brāhmaṇassappaḍāya, saccānurakkhī punarāvajissan-ti.**

Tattha **na catthi** ti na ce mayhaṃ nikkayena vimokkho atthi. **Gantvānā** ti evaṃ sante ajja imaṃ migamaṃsaṃ khādītva mama nagaraṃ gantvā. **Paṇhe** ti page yeva, sveva pātarāsakāle paccāgamanatthāya paṭiñṇaṃ gaṇhāhīti adhippāyo. **Taṃ saṅgaran-**ti mayā: “Dhanaṃ te dassāmi” ti brāhmaṇassa

saṅgaro kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttaṃ saccaṃ anurakkhanto ahaṃ
puna āgamissāmī ti attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Kiṃ kammajātaṃ anutappate tvaṃ, pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja,
Ācikkha me taṃ api sakkuṇemu, anujānituṃ āgamanāya paṇhe ti.**

Tattha {5.25} kammam-eva **kammajātaṃ. Anutappate** ti taṃ anutappati.
Pattan-ti upagataṃ. Api **sakkuṇemū** ti api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā
pāto va āgamanāya taṃ anujānituṃ sakkuṇeyyāmā ti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gāthamāha.

**6. Katā mayā brāhmaṇassa dhanāsā, taṃ saṅgaram paṭimukkaṃ na muttaṃ,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇassappadāya, saccānurakkhī punarāvajissan-ti.**

Tattha **paṭimukkaṃ na muttan**-ti catasso satārahā gāthā sutvā: “Dhanaṃ te
dassāmī” ti paṭiññāya mayā attani paṭimuñcivā ṭhapitaṃ, na pana taṃ
muttaṃ dhanassa adinnattā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gāthamāha.

**7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā, taṃ saṅgaram paṭimukkaṃ na muttaṃ,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇassappadāya, saccānurakkhī punarāvajassū ti.**

Tattha **punarāvajassū** ti puna āgacchassu.

Evañca pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissatṭho: “Tvaṃ mā cintayī,
ahaṃ pāto va āgamissāmī” ti vatvā magganimitāni sallakkhento attano
balakāyaṃ upagantvā balakāyaparivuto nagaraṃ pavisitvā nandabrāhmaṇaṃ
pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri saḥassāni datvā
yānaṃ āropetvā: “Imaṃ takkaṣilaṃ-eva nethā” ti manusse datvā brāhmaṇaṃ
uyyojetvā dutiyadivase paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsi.

Tamatthaṃ dīpento satthā dve gāthā abhāsi:

**8. Muttoca so porisādassa hatthā, gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī,
Taṃ {5.26} saṅgaram brāhmaṇassappadāya, āmantayī puttamalīnasattum.**

**9. Ajjeva rajjaṃ abhisiṅcayassu, dhammaṃ cara sesu paresu cā pi,
Adhammakāro ca te māhu raṭṭhe, gacchāmahaṃ porisādassa ñatte ti.**

Tattha **alīnasattun**-ti evaṃnāmakāṃ kumāraṃ. Pāliyaṃ pana: “Arinasattun”-
ti likhitaṃ. **Ajjeva rajjan**-ti putta rajjaṃ te dammi, tvaṃ ajjeva muddhani
abhisekaṃ abhisiṅcayassu. **Ñatte** ti abhyāse, santiketi attho.

Taṃ sutvā kumāro dasamaṃ gāthamāha.

**10. Kiṃ kamma krubbaṃ tava deva pāva, nārādhayī taṃ tadicchāmi sotum,
Yamajja rajjamhi udassaye tuvaṃ, rajjam-pi niccheyyaṃ, tayā vināhan-ti.**

Tattha **krubban-**ti karonto. **Yamajjā** ti yena anārādhakammena ajja maṃ rajjamhi tvaṃ udassaye ussāpesi patiṭṭhāpesi, taṃ me ācikkha, ahañhi tayā vinā rajjam-pi na icchāmī ti attho.

Taṃ sutvā rājā anantaraṃ gāthamāha.

**11. Na kammunā vā vacasāva tāta, aparādhitoḥaṃ tuviyaṃ sarāmi,
Sandhiñca katvā purisādakena, saccānurakkhī punāhaṃ gamissan-ti.**

Tattha **aparādhito** ti aparādham ito. **Tuviyan-**ti tava santakam. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, ahaṃ ito tava kammato vā tava vacanato vā kiñci mama appiyaṃ aparādham na sarāmīti. **Sandhiñca katvā** ti maṃ pana migavaṃ {5.27} gataṃ eko yakkho: “Khādissāmī” ti gaṇhi. Athāhaṃ brāhmaṇassa dhammakathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā: “Sve tava pātarāsakāle āgamiṣāmī” ti tena purisādakena sandhiṃ saccaṃ katvā āgato, tasmā taṃ saccaṃ anurakkhanto puna tattha gamissāmi, tvaṃ rajjam kārehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha.

**12. Ahaṃ gamissāmi idheva hohi, natthi tato jīvato vippamokkho,
Sace tuvaṃ gacchasi yeva rāja, aham-pi gacchāmi ubho na homā ti.**

Tattha **idhevā** ti tvaṃ idheva hoti. **Tato** ti tassa santikā jīvantassa mokkho nāma natthi. **Ubho** ti evaṃ sante ubho pi na bhavissāma.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha.

**13. Addhā hi tāta satānesa dhammo, maraṇā ca me dukkhataṃ tadassa,
Kammāsapādo taṃ yadā pacitvā, pasayha khāde bhidā rukkhasūle ti.**

Tassattho: **addhā** ekaṃsena esa, tāta, **satānaṃ** paṇḍitānaṃ **dhammo** sabhāvo, yuttaṃ tvaṃ vadasi, api ca kho pana mayhaṃ maraṇatopetaṃ dukkhataṃ tadassa, yadā taṃ so kammāsapādo. **Bhidā rukkhasūle** ti tikhīṇarukkhasūle bhītvā pacitvā pasayha balakkārena khādeyyāti.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha.

**14. Pāṇena te pāṇamaham nimissam, mā tvaṃ agā porisādassa ñatte,
Evañca te pāṇamaham nimissam, tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemī ti.**

Tattha **nimissan**-ti ahaṃ idheva tava pāṇena mama pāṇaṃ parivattessaṃ.
Tasmā ti yasmā etaṃ pāṇaṃ tava pāṇenāhaṃ nimissam, tasmā tava {5.28}
jīvitassatthāya mama maraṇaṃ vaṇṇemī maraṇam-eva varemi, icchāmī ti
attho.

Taṃ sutvā rājā puttassa balaṃ jānanto: “Sādhu tāta, gacchāhī” ti sampañicchi. So
mātāpitaro vanditvā nagaramhā nikkhami. Tamatthaṃ pakāsento satthā
upaḍḍhagāthamāha.

15. Tato have dhitimā rājaputto, vanditvā mātu ca pitu ca pāde ti.

Tattha pādeti pāde vanditvā nikkhantoti attho,

Athassa mātāpitaro pi bhaginī pi bhariyā pi amaccaparijanehi saddhiṃ yeva
nikkhamimsu. So nagarā nikkhamitvā pitaraṃ maggaṃ pucchitvā suṭṭhu
vavatthapetvā mātāpitaro vanditvā sesānaṃ ovādaṃ datvā acchambhito
kesarasīho viya maggaṃ āruya yakkhāvāsaṃ pāyāsi. Taṃ gacchantaṃ disvā
mātā sakabhāvena saṇṭhātum asakkontī pathaviyaṃ pati. Pitā bāhā paggayha
mahantena saddena kandī. Tam-pi atthaṃ pakāsento satthā:

“Dukhinissa mātā nipatā pathabyā, pitāssa paggayha bhujāni kandatī” ti.

Upaḍḍhagāthaṃ vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsīsavādaṃ abhivādanavādaṃ
mātārā bhaginībhariyāhi ca kataṃ saccakiriyaṃ pakāsento aparā pi catasso
gāthā abhāsi:

**16. Taṃ gacchantaṃ tāva pitā viditvā, parammukho vandati pañjalīko,
Somo ca rājā varuṇo ca rājā, pajāpatī candimā sūriyo ca,
Etehi gutto purisādakamhā, anuññāto sotthi paccehi tāta.**

**17. Yaṃ {5.29} daṇḍakirañño gatassa mātā, rāmassakāsi sotthānaṃ suguttā,
Taṃ te ahaṃ sotthānaṃ karomi, etena saccena sarantu devā,
Anuññāto sotthi paccehi putta.**

**18. Āvī raho vā pi manopadosaṃ, nāhaṃ sare jātu malīnasatte,
Etena saccena sarantu devā, anuññāto sotthi paccehi bhātika.**

**19. Yasmā ca me anadhimanosi sāmī, na cā pi me manasā appiyosī,
Etena saccena sarantu devā, anuññāto sotthi paccehi sāmī ti.**

Tattha **parammukho** ti ayaṃ me putto parammukho mātāpitāro vanditvā gacchati, iti etaṃ parammukhaṃ gacchantāṃ disvā viditvā. **Pañjalīko** ti tasmim̐ kāle sirasi añjaliṃ ṭhapetvā vandati devatā namassati.

Purisādakamhā ti purisādassa santikā tena anuññāto sotthinā paccehi.

Rāmassakāsī ti rāmassa akāsī. Eko kira bārāṇasivāsī rāmo nāma mātuposako mātāpitāro paṭijagganto vohāratthāya gato daṇḍakirañño vijite kumbhavatīnagaraṃ gantvā navavidhena vassena sakalaraṭṭhe vināsiyamāne mātāpitūnaṃ guṇaṃ sari. Atha naṃ mātupaṭṭhānakamassa phalena devatā sotthinā ānāyitvā mātu adāṃsu. Taṃ kāraṇaṃ sutavasenāharitvā evamāha.

Sotthānan-ti sotthibhāvaṃ. Taṃ pana kiñcā pi devatā karim̐su, mātupaṭṭhānaṃ nissāya nibbattattā pana mātā akāsīti vuttaṃ. **Taṃ te ahan-**ti aham-pi te tam-eva sotthānaṃ karomi, maṃ nissāya tatheva tava sotthibhāvo hotū ti attho. Atha vā **karomī** ti icchāmi. **Etena saccenā** ti sace devatāhi tassa sotthinā ānītabhāvo sacco, etena saccena mama pi puttaṃ sarantu devā, rāmaṃ viya tam-pi āharitvā mama dassantū ti attho. **Anuññāto** ti porisādena: “Gacchā” ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthi paṭi-āgaccha puttāti vadati.

Jātu malīnasatte ti jātu ekaṃsena alīnasatte mama bhātike ahaṃ sammukhā vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso katapubboti evamassa kaniṭṭhā saccamakāsī. **Yasmā ca me anadhimanosi,** {5.30} **sāmī** ti mama, sāmī alīnasattu yasmā tvaṃ anadhimanosi, maṃ abhibhavitvā atikkamitvā aññaṃ manena na patthesi. **Na cā pi me manasā appiyosī** ti mayham-pi ca manasā tvaṃ appiyo na hosi, aññaṃaññaṃ piyasaṃvāsāva mayanti evamassa aggamaheṣī saccamakāsī.

Kumāro pi pitarā akkhātanayena rakkhāvāsamaggaṃ paṭipajji. Yakkho pi: “Khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti, kiṃ bhavissati” ti rukkhaṃ abhiruhitvā rañño āgamaṇaṃ olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantāṃ disvā: “Pitaraṃ nivattetvā putto āgato bhavissati, natthi me bhayan”-ti otaritvā tassa piṭṭhiṃ dassento nisīdi. So āgantvā tassa purato aṭṭhāsi. Atha yakkho gāthamāha.

**20. Brahā ujū cārumukho kutosi, na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ,
Luddaṃ maṃ ñatvā ‘purisādako’si, ko sotthimājānamidhāvajeyyā ti.**

Tattha **ko sotthimājānamidhāvajeyyā** ti kumāra ko nāma puriso attano sotthibhāvaṃ jānanto icchanto idhāgaccheyya, tvaṃ ajānanto āgato maññeti.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha.

**21. Jānāmi ludda purisādako tvaṃ, na taṃ na jānāmi vane vasantaṃ,
Ahañca puttosmi jayaddisassa, mamañja khāda pituno pamokkhā ti.**

Tattha **pamokkhā** ti pamokkhaheṭṭu ahaṃ pitu jīvitāṃ datvā idhāgato, tasmā taṃ muñca, maṃ khādāhī ti attho.

Tato yakkho gāthamāha.

**22. Jānāmi puttoti jayaddisassa, tathā hi vo mukhavaṇṇo ubhinnaṃ,
Sudukkaraññeva {5.31} kataṃ tavedaṃ, yo mattumicche pituno pamokkhā ti.**

Tattha **tathā hi vo** ti tādiso vo tumhākaṃ. Ubhinnaṃ-pi sadiso va mukhavaṇṇo hotī ti attho. **Kataṃ tavedaṃ**-ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro gāthamāha.

**23. Na dukkaraṃ kiñci mahettha maññe, yo mattumicche pituno pamokkhā,
Mātu ca hetu paraloka gantvā, sukhena saggena ca sampayutto ti.**

Tattha **kiñci mahettha maññe** ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi. Idaṃ vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya mātu vā hetu paralokaṃ gantvā sukhena sagge nibbattanakasukhena sampayutto bhavituṃ **mattumicche** marituṃ icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitūnaṃ atthāya jīvitapariccāge kiñci dukkaraṃ na maññāmīti.

Taṃ sutvā yakkho: “Kumāra, maraṇassa abhayānakasatto nāma natthi, tvaṃ kasmā na bhāyāsī” ti pucchi. So tassa kathento dve gāthā abhāsī:

**24. Ahañca kho attano pāpakiriyaṃ, āvī raho vā pi sare na jātu,
Saṅkhātajātīmaraṇohamasmi, yatheva me idha tathā parattha.**

**25. Khādajja maṃ dāni mahānubhāva, karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
Rukkhassa vā te papatāmi aggā, chādayamāno mayhaṃ tvamadesi maṃsan-ti.**

Tattha **sare na jātū** ti ekaṃseneva na sarāmi. **Saṅkhātajātīmaraṇohamasmi** ti ahaṃ nāṇena suparicchinnajātīmaraṇo, jātasatto amaraṇadhammo nāma natthīti jānāmi. **Yatheva me idhā** ti yatheva mama idha, {5.32} tathā paraloke, yathā ca paraloke, tathā idhā pi maraṇato mutti nāma natthīti idaṃ-pi mama nāṇena suparicchinnaṃ. **Karassu kiccāni** ti iminā sarīrena kattabbakiccāni kara, imaṃ te mayā nissatṭhaṃ sarīraṃ. **Chādayamāno mayhaṃ tvamadesi maṃsan**-ti mayi rukkhaggā patitvā mate mama sarīrato tvaṃ chādayamāno rocamāno yaṃ yaṃ icchasi, taṃ taṃ maṃsaṃ adesi, khādeyyāsī ti attho.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā bhīto hutvā: “Na sakkā imassa maṃsaṃ khādituṃ, upāyena naṃ palāpessāmi” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**26. Idañca te ruccati rājaputta, cajesī pāṇaṃ pītuno pamokkhā,
Tasmā hi so tvaṃ taramānarūpo, sambhañja kaṭṭhāni jalehi aggin-ti.**

Tattha **jalehi** ti araṇṇaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā agginṃ jāletvā niddhūme aṅgāre kara, tattha te maṃsaṃ pacitvā khādissāmīti dīpeti.

So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi. Taṃ kāraṇaṃ pakāsento satthā itaraṃ gāthamāha.

**27. Tato have dhitimā rājaputto, dāruṃ samāharitvā mahantamagginṃ,
Santīpayitvā paṭivedayittha, ādīpito dāni mahāyamaggī ti.**

Yakkho agginṃ katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā: “Ayaṃ purisasīho, maraṇāpissa bhayaṃ natthi, mayā ettakaṃ kālaṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo” ti lomahaṃsajāto kumāraṃ punappunaṃ olokento nisīdi. Kumāro tassa kiriyaṃ disvā gāthamāha.

**28. Khādajja maṃ dāni pasayhakāri, kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo,
Tathā [5.33] tathā tuyhamahaṃ karomi, yathā yathā maṃ chādayamāno adesī ti.**

Tattha **muḥun**-ti punappunaṃ. **Tathā tathā tuyhamahan**-ti ahaṃ tuyhaṃ tathā tathā vacanaṃ karomi, idāni kiṃ karissāmi, yathā yathā maṃ chādayamāno rociyamāno adesī khādissasi, tasmā khādajja manti.

Athassa vacanaṃ sutvā yakkho gāthamāha.

**29. Ko tādisaṃ arahati khādītāye, dhamme ṭhitaṃ saccavādiṃ vadaññuṃ,
Muddhā pi tassa vipphaleyya sattadhā, yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā ti.**

Taṃ sutvā kumāro: “Sace maṃ na khāditukāmosi, atha kasmā dārūni bhañjāpetvā agginṃ kāresī” ti vatvā: “Palāyissati nu kho, noti tava pariggaṇhanatthāyā” ti vutte: “Tvaṃ idāni maṃ kathaṃ pariggaṇhissasi, yohaṃ tiracchānayaṇiyaṃ nibbatto sakkassa devaraṇṇo attānaṃ pariggaṇhituṃ nādāsin”-ti vatvā āha:

**30. Idañhi so brāhmaṇaṃ maññaṃ, saso avāsesi sake sarīre,
Teneva so candimā devaputto, sasatthuto kāmāduhajja yakkhā ti.**

Tassattho: idañhi so sasapaṇḍito: “Brāhmaṇo eso” ti brāhmaṇaṃ maññaṃ: “Ajja imaṃ sarīraṃ khāditvā idheva vasā” ti evaṃ sake sarīre attano sarīraṃ dātuṃ avāsesi, vasāpesī ti attho. Sarīraṇcassa bhakkhatthāya adāsi. Sakko

pabbatarasaṃ piḷetvā ādāya candamaṇḍale sasalakkhanaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya teneva sasalakkhanaṃ so candimā devaputto: “Sasī sasī” ti evaṃ sasatthuto lokassa kāmaduho pemavaḍḍhano ajja yakkha virocati. Kappaṭṭhiyañhetam paṭihāriyanti.

Taṃ {5.34} sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento gāthamāha.

**31. Cando yathā rāhumukhā pamutto, virocate pannaraseva bhāṇumā,
Evaṃ tuvaṃ porisādā pamutto, viroca kappile mahānubhāva,
Āmodayaṃ pitaraṃ mātarañca, sabbo ca te nandatu ñātipakkho ti.**

Tattha **bhāṇumā** ti sūriyo. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā pannarase rāhumukhā mutto cando vā bhāṇumā vā virocati, evaṃ tvam-pi mama santikā mutto kapilaraṭṭhe viroca mahānubhāvāti. **Nandatū** ti tussatu.

Gaccha mahāvīrāti mahāsattaṃ uyyojesi. So pi taṃ nibbisevanam katvā pañca sīlāni datvā: “Yakkho nu kho esa, no” ti pariggaṇhanto: “Yakkhānaṃ akkhīni rattāni honti animmisāni ca, chāyā na paññāyati, acchambhitā honti. Nāyaṃ yakkho, manusso eso. Mayhaṃ pitu kira tayo bhātaro yakkhiniyā gahitā. Tesu etāya dve khādītā bhavissanti, eko puttasiṇehena paṭijaggito bhavissati, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu ācikkhitvā rajje patiṭṭhāpessāmī” ti cintetvā: “Ehi ambho, na tvam yakkho, pitu me jeṭṭhabhātikosi, ehi mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehī” ti vatvā itarena: “Nāhaṃ manusso” ti vutte: “Na tvam mayhaṃ saddahasi, atthi pana so, yassa saddahasi” ti pucchitvā: “Atthi asukaṭṭhāne dibbacakkhukatāpaso” ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso te disvāva: “Kiṃ karontā pitāputtā araṇṇe carathā” ti vatvā tesam ñātibhāvaṃ kathesi. Porisādo tassa saddahitvā: “Tāta, tvam gaccha, ahaṃ ekasmiññeva attabhāve dvidhā jāto, na me rajjenattho, pabbajissāmahan”-ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaraṃ agamāsi. Tamatthaṃ {5.35} pakāsento satthā:

**32. Tato have dhitimā rājaputto, katañjalī pariyāya porisādaṃ,
Anuññāto sotthi sukhī arogo, paccāgamā kapilamalīnasattā ti.**

Gāthaṃ vatvā tassa nagaraṃ gatassa negamādīhi katakiriyaṃ dassento osānagāthamāha.

**33. Taṃ negamā jānapadā ca sabbe, hatthārohā rathikā pattikā ca,
Namassamānā pañjalikā upāgamum, namatthu te dukkarakārakoṣi ti.**

Rājā: “Kumāro kira āgato” ti sutvā paccuggamaṇaṃ akāsi. Kumāro mahājanaparivāro gantvā rājānaṃ vandi. Atha naṃ so pucchi: “tāta, kathaṃ tādīsā porisādā muttosī” ti. “Tāta, nāyaṃ yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātiko, esa mayhaṃ petteyyo” ti sabbaṃ pavattiṃ ārocetvā: “Tumhehi mama petteyyaṃ daṭṭhuṃ vaṭṭatī” ti āha. Rājā taṅkhaṇaṇṇeva bheriṃ carāpetvā mahantena parivārena tāpasānaṃ santikaṃ agamāsi. Mahātāpaso tassa yakkhiniyā ānetvā akhāditvā posita-kāraṇaṇca yakkhābhāvaka-kāraṇaṇca tesāṃ nātibhāvaṇca sabbaṃ vitthārato kathesi. Rājā: “Ehi, bhātika, rajjaṃ kārehī” ti āha. “Alaṃ mahārājā” ti. “Tena hi etha uyyāne vasissatha, ahaṃ vo catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmī” ti? “Na āgacchāmi mahārājā” ti. Rājā tesāṃ assama-padato avidūre ekaṃ pabbatantaraṃ bandhitvā mahantaṃ taḷākaṃ kāretvā kedāre sampādetvā mahaḍḍhakulasahassaṃ ānetvā mahāgāmaṃ nivāsetvā tāpasānaṃ bhikkhācāraṃ paṭṭhapesi. So gāmo cūḷakammāsadammanigamo nāma jāto. Sutasomamahāsattena {5.36} porisādassa damitapadeso pana mahākammāsadammanigamoti veditabbo.

Satthā idaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakatthero sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, tāpaso sārīputto, porisādo aṅgulimālo, kaniṭṭhā uppalavaṇṇā, aggamaheśī rāhulamātā, alīnasattukumāro pana aham-eva ahosinti.

Jayaddisajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 514 Chaddantajātakavaṇṇanā

Kim nu socasī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ daharabhikkhuṇiṃ ārabha kathesi. Sā kira sāvattiyaṃ kuladhītā gharāvāse ādīnavaṃ disvā sāsane pabbajitvā ekadivasaṃ bhikkhuṇīhi saddhiṃ dhammasavanāya gantvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desentassa dasabalassa aparimāṇapuṇṇāpabhāvābhiniḍḍhattaṃ uttamarūpasampattiyaṃ attabhāvaṃ oloketvā: “Paricīṇṇapubbā nu kho me bhavasmiṃ vicarantiyā imassa mahāpurisassa pādapari-cārikā” ti cintesi. Athassā taṅkhaṇaṇṇeva jātissaraṇāṇaṃ uppajji: “chaddantavāraṇakāle ahaṃ imassa mahāpurisassa pādapari-cārikā bhūtapubbā” ti. Athassā sarantiyā mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena

mahāhasitaṃ hasitvā puna cintesi: “pādapariṇāṣikā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsayā appakā, ahitajjhāsayāva bahutarā, hitajjhāsayā nu kho ahaṃ imassa mahāpurisassa ahoṣiṃ, ahitajjhāsayā” ti. Sā anussaramānā: “Ahaṃ appamattakaṃ dosaṃ hadaye t̥hapetvā vīsaratanasatikaṃ chaddantamahāgajissaraṃ sonuttaraṃ nāma nesādaṃ pesetvā visapītasallena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesin”-ti addasa. Athassā soko udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahoṣi, sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī assasitvā passasitvā mahāsaddena parodi. Taṃ disvā satthā sitaṃ pātu karitvā: “Ko nu kho, bhante, hetu, ko paccayo sitassa pātukammāyā” ti bhikkhusaṅghena puṭṭho: “Bhikkhave, ayaṃ daharabhikkhuni pubbe mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodatī” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte {5.37} himavantapadese chaddantadahaṃ upanissāya aṭṭhasahassā hatthināgā vasimsu iddhimantā vehāsaṅgamā. Tadā bodhisatto jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahoṣi rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto aṭṭhāsītihatthubbedho ahoṣi vīsaratanasatāyāmo. Aṭṭhapaṇṇāsahatthāya rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato. Dantā panassa parikkhepato pannarasahatthā ahesuṃ dīghato tiṃsahatthā chabbaṇṇaramsīhi samannāgatā. So aṭṭhannaṃ nāgasahassānaṃ jeṭṭhako ahoṣi, pañcasate paccekabuddhe pūjesi. Tassa dve aggamahesiyo ahesuṃ: cūlasubhaddā, mahāsubhaddā cāti. Nāgarājā aṭṭhanāgasahassaparivāro kañcanaguḥāyaṃ vasati. So pana chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paṇṇāsajoyano hoti. Tassa majjhe dvādasayojanappamaṇe t̥hāne sevālo vā paṇakaṃ vā natthi, maṇikkhandhavaṇṇaudakam-eva santiṭṭhati, tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kallahāravanam, taṃ udakaṃ parikkhipitvā t̥hitaṃ, tadanantaraṃ yojanavitthataṃ-eva suddhaṃ nīluppalavanam taṃ parikkhipitvā t̥hitaṃ, tato yojanayojanavitthatāneva rattuppalasetuppalarattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ parikkhipitvā t̥hitāni. Imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ sabbesaṃ-pi tesam kallahārādivanānaṃ vasena omissakavanam yojanavitthataṃ-eva tāni parikkhipitvā t̥hitaṃ. Tadanantaraṃ nāgānaṃ kaṭippamaṇe udaye yojanavitthataṃ-eva rattasālivanam, tadanantaraṃ udakapariyante yojanavitthataṃ-eva nīlapītalohitaodātasurabhisukhumakusumasamākiṇṇam khuddakagacchavanam, iti imāni dasa vanāni yojanavitthatāneva. Tato khuddakarājamaśamahārājamaśamuggavanam, tadanantaraṃ tipusaelālulābukumbhaṇḍavallivanāni, tato pūgarukkhappamānaṃ

ucchuvanaṃ, tato hatthidantappamāṇaphalaṃ kadalivanaṃ, {5.38} tato sālavanaṃ, tadanantaraṃ cāṭṭipamāṇaphalaṃ panasavanaṃ, tato madhuraphalaṃ ciñcavanaṃ, tato ambavanaṃ, tato kapiṭṭhavanaṃ, tato omissako mahāvanasaṇḍo, tato veḷuvanaṃ, ayamassa tasmim̐ kāle sampatti. Saṃyuttaṭṭhakathāyaṃ pana idāni pavattamānasampatti yeva kathitā.

Veḷuvanaṃ pana parikkhipitvā satta pabbatā ṭhitā. Tesam̐ bāhirantato paṭṭhāya paṭhamo cūlakāḷapabbato nāma, dutiyo mahākāḷapabbato nāma, tato udakapabbato nāma, tato candimapassapabbato nāma, tato sūriyapassapabbato nāma, tato maṇipassapabbato nāma, sattamo suvaṇṇapassapabbato nāma. So ubbedhato sattayojaniko chaddantadahaṃ parikkhipitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito. Tassa abbhantarimaṃ passaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ, tato nikkhantena obhāsenā chaddantadaho samuggatabālasūriyo viya hoti. Bāhirapabbatesu pana eko ubbedhato chayojaniko, eko pañca, eko cattāri, eko tīṇi, eko dve, eko yojaniko, evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavāṭappaharaṇokāse mahānigrodharukkho atthi. Tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko, ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catasso sākḥā chayojanikā, uddhaṃ uggatasākḥā pi chayojanikāva, iti so mūlato paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko, sākḥānaṃ orimantato yāva pārīmantā dvādasayojaniko, aṭṭhahi pārōhasahashehi paṭimaṇḍito muṇḍamaṇipabbato viya vilāsamāno tiṭṭhati. Chaddantadahassa pana pacchimadisābhāge suvaṇṇapassapabbate dvādasayojanikā kañcanaguhā tiṭṭhati. Chaddanto nāma nāgarājā vassāratte hemante aṭṭhasahassanāgaparivuto kañcanaguhāyaṃ vasati. Gimhakāle udakavātaṃ sampaṭicchamāno mahānigrodhamūle pārōhantare tiṭṭhati.

Athassa ekadivasaṃ: “Mahāsālavanaṃ pupphitan”-ti taruṇanāgā āgantvā ārocayim̐su. So saparivāro: “Sālakīlaṃ kīḷissāmī” ti {5.39} sālavanaṃ gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālārukkhaṃ kumbhena pahari. Tadā cūḷasubhaddā paṭivātapasse ṭhitā, tassā sarīre sukkhadaṇḍakamissakāni purāṇapaṇṇāni ceva tambakipillikāni ca patim̐su. Mahāsūbhaddā adhovātapasse ṭhitā, tassā sarīre pupphareṇukiṇṇajakkhapattāni patim̐su. Cūḷasubhaddā: “Ayaṃ nāgarājā attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiṇṇajakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadaṇḍakamissāni purāṇapaṇṇāni ceva tambakipillikāni ca pātesi, hotu, kātabbaṃ jānissāmī” ti mahāsatte veraṃ bandhi.

Aparam-pi divasaṃ nāgarājā saparivāro nhānatthāya chaddantadahaṃ otari. Atha dve taruṇanāgā soṇḍāhi usirakalāpe gahetvā kelāsakūṭaṃ majjantā viya nhāpesuṃ. Tasmim̐ nhatvā uttiṇṇe dve kareṇuyo nhāpesuṃ. Tā pi uttaritvā mahāsattassa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassanāgāsaraṃ otaritvā udakakīḷaṃ kīḷitvā sarato nānāpupphāni āharitvā rajatathūpaṃ alaṅkarontā viya mahāsattaṃ alaṅkaritvā pacchā dve kareṇuyo alaṅkarim̐su. Atheko hatthī sare vicaranto sattuddayaṃ nāma mahāpadumaṃ labhitvā āharitvā mahāsattassa adāsi. So taṃ soṇḍāya gahetvā reṇuṃ kumbhe okiritvā jeṭṭhakāya mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā: “Idam-pi sattuddayaṃ mahāpadumaṃ attano piyabhariyāya eva adāsi, na mayhan”-ti puna pi tasmim̐ veraṃ bandhi.

Athekadivasaṃ bodhisatte madhuraphalāni ceva bhisamuḷālāni ca pokkharamadhunā yojetvā pañcasate paccekabuddhe bhojente cūḷasubhaddā attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ datvā: “Bhante, ito cavitvā maddarājakule nibbattitvā subhaddā nāma rājakañña hutvā vayappattā bārāṇasirañño aggamaheśibhāvaṃ patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakaṃ pesetvā imaṃ hatthim̐ visapītena sallena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā chabbaṇṇaraṃsim̐ {5.40} vissajjente yamakadante āharāpetuṃ samatthā homī” ti patthanaṃ ṭhapesi. Sā tato paṭṭhāya gocaraṃ aggahetvā sussitvā nacirasseva kālaṃ katvā maddaratṭhe rājaaggamaheśiyā kucchimhi nibbatti, subhaddātissā nāmaṃ karim̐su. Atha naṃ vayappattaṃ bārāṇasirañño adāsu. Sā tassa piyā ahosi manāpā, soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā hutvā jātissaraññaṇca paṭilabhi. Sā cintesi: “samiddhā me patthanā, idāni tassa nāgassa yamakadante āharāpessāmī” ti. Tato sarīraṃ telena makkhetvā kiliṭṭhavatthaṃ nivāsetvā gilānākāraṃ dassetvā sirigabbhaṃ pavisitvā mañcake nipajji. Rājā: “Kuhim̐ subhaddā” ti vatvā: “Gilānā” ti sutvā sirigabbhaṃ pavisitvā mañcake nisīditvā tassā piṭṭhim̐ parimajjanto paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Kim̐ nu socasinuccaṅgi, paṇḍūsi varavaṇṇini,
Milāyasi visālakkhi, mālāva parimadditā ti.**

Tattha **anuccaṅgi** ti kañcanasannibhasarīre. **Mālāva parimadditā** ti hatthehi parimadditā padumamālā viya.

Taṃ sutvā sā itaraṃ gāthamāha.

**2. Dohaḷo me mahārāja, supinantenupajjhagā,
Na so sulabharūpova, yādiso mama dohaḷo ti.**

Tattha **na so** ti yādiso mama **supinantenupajjhagā** supine passantiyā mayā diṭṭho dohaḷo, so sulabharūpo viya na hoti, dullabho so, mayhaṃ pana taṃ alabhantiyā jīvitam natthīti avaca.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha.

**3. Ye keci mānūsā kāmā, idha lokamhi nandane,
Sabbe te pacurā mayhaṃ, ahaṃ te dammi dohaḷan-ti.**

Tattha **pacurā** ti bahū sulabhā.

Taṃ sutvā devī, “mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na taṃ idāni kathemi, yāvattakā pana te vijite luddā, te sabbe sannipātetha, {5.41} tesam majjhe kathessāmī” ti dīpentī anantaram gāthamāha.

**4. Luddā deva samāyantu, ye keci vijite tava,
Etesam ahamakkhissam, yādiso mama dohaḷo ti.**

Rājā: “Sādhū” ti sirigabbhā nikkhamitvā: “Yāvatikā tiyojanasatike kāsikaratṭhe luddā, tesam sannipātathāya bherim carāpethā” ti amacce āṇāpesi. Te tathā akaṃsu. Nacirasseva kāsiraṭṭhavāsino luddā yathābalaṃ paṇṇākāram gahetvā āgantvā āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesum. Te sabbe pi saṭṭhisahassamattā ahesum. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ñatvā vātapāne ʘhito hatthaṃ pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā kathento āha:

**5. Ime te luddakā devi, katahatthā visāradā,
Vanaññū ca migaññū ca, mamatthe cattaḷjīvitā ti.**

Tattha ime teti ye tvaṃ sannipātāpesi, ime te. Katahatthāti vijjhanachedanesu katahatthā kusalā susikkhitā. Visāradāti nibbhayā. Vanaññū ca migaññū cāti vanāni ca mige ca jānanti. Mamattheti sabbe pi cete mamatthe cattaḷjīvitā, yamahaṃ icchāmi, taṃ karontīti.

Taṃ sutvā devī te āmantetvā itaram gāthamāha.

**6. Luddaputtā nisāmetha, yāvantettha samāgatā,
Chabbisāṇaṃ gajaṃ setaṃ, addasaṃ supine ahaṃ,
Tassa dantehi me attho, alābhe natthi jīvitan-ti.**

Tattha nisāmethāti suṇātha. Chabbisāṇanti chabbaṇṇavisāṇaṃ.

Taṃ sutvā luddaputtā āhaṃsu:

**7. Na no pitūnaṃ na pitāmahānaṃ, diṭṭho suto kuñjaro chabbisāṇo,
Yamaddasā {5.42} supine rājaputtī, akkhāhi no yādiso hatthināgo ti.**

Tattha pitūnanti karaṇatthe sāmivacanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: devi neva amhākaṃ pitūhi, na pitāmahehi evarūpo kuñjaro diṭṭhapubbo, pageva amhehi, tasmā attanā diṭṭhalakkhaṇavasena akkhāhi no, yādiso tayā diṭṭho hatthināgoti.

Anantaragāthā pi teheva vuttā:

**8. Disā catasso vidisā catasso, uddhaṃ adho dasa disā imāyo,
Katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā, yamaddasā supine chabbisāṇan-ti.**

Tattha disāti disāsu. Katamanti etāsu disāsu katamāya disāyāti.

Evaṃ vutte subhaddā sabbe ludde oloketvā tesaṃ antare patthaṭapādaṃ bhattapuṭasadisajaṅghaṃ mahājāṇukaṃ mahāphāsukaṃ bahalamassutambadāṭhikaṃ nibbiddhapiṅgalaṃ dussaṇṭhānaṃ bībhaccaṃ sabbesaṃ matthakamatthakena paññāyamānaṃ mahāsattassa pubbaveriṃ sonuttaraṃ nāma nesādaṃ disvā: “Esa mama vacanaṃ kātuṃ sakkhissatī” ti rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya sattabhūmikapāsādassa uparimatalaṃ āruyha uttarasīhapañjaraṃ vivaritvā uttarahimavantābhimukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā abhāsi:

**9. Ito ujum uttariyaṃ disāyaṃ, atikkamma so satta giri brahmante,
Suaṇṇapasso nāma giri ulāro, supupphito kimpurisaṇuciṇṇo.**

**10. Āruyha selaṃ bhavanaṃ kinnarānaṃ, olokaya pabbatapādamūlaṃ,
Atha {5.43} dakkhasī meghasamānavañṇaṃ, nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ.**

**11. Tatthacchatī kuñjaro chabbisāṇo, sabbaseto duppasaho parebhi,
Rakkhanti naṃ aṭṭhasahassanāgā, īsādantā vātajavappahārino.**

**12. Tiṭṭhanti te tumūlaṃ passasantā, kuppanti vātassa pi eritassa,
Manussabhūtaṃ pana tattha disvā, bhasmaṃ kareyyum nāssa rajo pi tassā ti.**

Tattha **ito** ti imamhā ṭhānā. **Uttariyan**-ti uttarāya. **Ulāro** ti mahā itarehi chahi pabbatehi uccataro. **Olokayā** ti ālokeyyāsi. **Tatthacchatī** ti tasmim nigrodhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampañicchanto tiṭṭhati. **Duppasaho** ti aññe taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātuṃ samatthā nāma natthīti duppasaho parebhi. **Īsādantā** ti rathīsāya samānadantā. **Vātajavappahārino** ti vātajavena gantvā paccāmitte paharaṇasīlā evarūpā aṭṭhasahassanāgā nāgarājānaṃ rakkhanti. **Tumūlan**-ti bhimsanakaṃ mahāsaddānubandhaṃ

assāsam muñcantā tiṭṭhanti. **Eritassā** ti vātapaharītassa yaṃ saddānubandham eṛitaṃ calanaṃ kampanaṃ, tassa pi kuppanti, evaṃpharusā te nāgā. **Nāssā** ti tassa nāsavātena viddhamsetvā bhasmaṃ katassa tassa rajo pi na bhaveyyāti.

Taṃ sutvā sonuttaro maraṇabhayaabhīto āha:

**13. Bahū hime rājakulamhi santi, piḷandhanā jātārūpassa devī,
Muttā {5.44} maṇī veḷuriyāmayā ca, kiṃ kāhasi dantapiḷandhanena,
Māretukāmā kuñjaraṃ chabbisāṇaṃ, udāhu ghātessasi luddaputte ti.**

Tattha **piḷandhanā** ti ābharaṇāni. **Veḷuriyāmayā** ti veḷuriyamayāni. **Ghātessasī** ti udāhu piḷandhanāpadesena luddaputte ghātāpetukāmāsīti pucchati.

Tato devī gāthamāha.

**14. Sā issitā dukkhitā casmi ludda, uddhañca sussāmi anussarantī,
Karoḥi me luddaka etamatthaṃ, dassāmi te gāmavarāni pañcā ti.**

Tattha **sā** ti sā ahaṃ. **Anussarantī** ti tena vāraṇena pure mayi kataṃ veraṃ anussaramānā. **Dassāmi te** ti etasmim te atthe nipphādite saṃvacchare sataṣaḥsuṭṭhānake pañca gāmavare dadāmīti.

Evañca pana vatvā: “Samma luddaputta ahaṃ ‘etaṃ chaddantahatthim mārāpetvā yamakadante āharāpetum samatthā homī’ ti pubbe paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanaṃ paṭṭhapesim, mayā supinantena diṭṭhaṃ nāma natthi, sā pana mayā patthitapatthanā samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhāyī” ti taṃ samassāsetvā pesesi. So: “Sādhu, ayye” ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā: “Tena hi me pākaṭaṃ katvā tassa vasanaṭṭhānaṃ kathehī” ti pucchanto imaṃ gāthamāha.

**15. Katthacchatī kattha mupeti ṭhānaṃ, vīthissa kā nhānagatassa hoti,
Kathañhi so nhāyati nāgarājā, kathaṃ vijānemu gatiṃ gajassā ti.**

Tattha **katthacchatī** ti kattha vasati. **Kattha mupeti** ti kattha upeti, kattha tiṭṭhatī ti attho. **Vīthissa kā** ti tassa nhānagatassa kā vīthi hoti, kataramaggena so gacchati. **Kathaṃ vijānemu gatiṃ**-ti tayā akathite mayaṃ kathaṃ tassa nāgarājassa gatiṃ vijānissāma, tasmā kathehi notī attho.

Tato {5.45} sā jātissarañāṇena paccakkhato diṭṭhaṭṭhānaṃ tassa ācikkhantī dve gāthā abhāsi:

**16. Tattheva sā pokkharāṇī adūre, rammā sutitthā ca mahodikā ca,
Sampupphitā bhamaragaṇānuciṇṇā, ettha hi so nhāyati nāgarājā.**

**17. Sīsāṃ nahātuppalamālabhārī, sabbaseto puṇḍarīkattacaṅgī,
Āmodamāno gacchati sanniketam, purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan-ti.**

Tattha **tatthevā** ti tassa vasanaṭṭhāne yeva. **Pokkharāṇī** ti chaddantadahaṃ sandhāyāha. **Sampupphitā** ti duvidhehi kumudehi tividhehi upplehi pañcavaṇṇehi ca padumehi samantato pupphitā. **Ettha hi so** ti so nāgarājā ettha chaddantadahe nhāyati. **Uppalamālabhārī** ti uppalādīnaṃ jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālaṃ dhārento. **Puṇḍarīkattacaṅgī** ti puṇḍarīkasadisatacena odātena aṅgena samannāgato. **Āmodamāno** ti āmoditapamodito. **Sanniketan**-ti attano vasanaṭṭhānaṃ. **Purakkhatvā** ti sabbabhaddaṃ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhahi nāgasahashehi parivuto attano vasanaṭṭhānaṃ gacchatīti.

Taṃ sutvā sonuttaro: “Sādhu ayye, ahaṃ taṃ vāraṇaṃ māretvā tassa dante āharissāmī” ti sampatīcchi. Athassa sā tuṭṭhā sahassaṃ datvā: “Gehaṃ tāva gaccha, ito sattāhaccayena tattha gamissasī” ti taṃ uyyojetvā kammāre pakkosāpetvā: “Tātā amhākaṃ vāsipharasu-kuddāla-nikhādana-muṭṭhikavelugumbacchedana-sattha-tiṇalāyana-asilohadaṇḍakakacakhāṇuka-ayasiṅghāṭakehi attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā āharathā” ti āṇāpetvā cammakāre pakkosāpetvā: “Tātā amhākaṃ kumbhabhāragāhitaṃ cammabhastam kātum vaṭṭati, cammayottavarattahatthipādaupāhanacammachattehi pi no attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā āharathā” ti āṇāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīghaṃ katvā āharitvā {5.46} adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ saṃvidahitvā araṇisahitaṃ ādim katvā sabbaṃ upakaraṇaṅca baddhasattumādim katvā pātheyyaṅca cammabhastāyaṃ pakkhi pi, taṃ sabbam-pi kumbhabhāramattaṃ ahosi.

Sonuttaro pi attano parivacchaṃ katvā sattame divase āgantvā devim vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ sā: “Niṭṭhitaṃ te samma sabbūpakaraṇaṃ, imaṃ tāva pasibbakaṃ gaṇhā” ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ hatthīnaṃ balaṃ dhāreti, tasmā tambūlapasibbakaṃ viya ukkhipitvā upakacchantare ṭhapetvā rittahattho viya aṭṭhāsi. Subhaddā luddassa puttadārānaṃ paribbayaṃ datvā raṇṇo ācikkhitvā sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṅca devīṅca vanditvā rājanivesanā oruyha rathe ṭhatvā mahantena parivārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamajanapadaparamparāya paccantaṃ patvā jānapade nivattetvā paccantavāsīhi saddhim araṇṇaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsino pi nivattetvā ekako va gacchanto tiṃsayojanaṃ patvā

paṭhamam dabbagahanam kāsagahanam tiṇagahanam tulasigahanam
 saragahanam tirivacchagahananti cha gahanāni, kaṇṭakaveḷugumbagahanāni
 vettagahanam omisakagahanam naḷagahanam saragahanasadisaṃ uragena pi
 dubbini vijjham ghanavanagahanam rukkhagahanam veḷugahanam aparam-pi
 veḷugumbagahanam kalalagahanam udakagahanam pabbatagahananti aṭṭhārasa
 gahanāni paṭipāṭiyā patvā dabbagahanādīni asitena lāyitvā tulasigahanādīni
 veḷugumbacchedanasatthena chinditvā rukke pharasunā koṭṭetvā atimahante
 rukke nikhādanena vijjhitvā maggam karonto veḷuvane nisseṇim katvā
 veḷugumbam āruya veḷum chinditvā aparassa veḷugumbassa upari pātetvā
 veḷugumbamatthakena gantvā kalalagahane sukkharukkhapadaram {5.47}
 attharivā tena gantvā aparam attharivā itaram ukkhipitvā puna purato
 attharonto tam atikkamitvā udakagahane doṇim katvā tāya udakagahanam
 taritvā pabbatapāde ṭhatvā ayasiṅghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipitvā
 pabbate laggāpetvā yottenāruya vajiraggena lohadaṇḍena pabbatam vijjhitvā
 khāṇukam koṭṭetvā tattha ṭhatvā siṅghāṭakam ākaḍḍhitvā puna upari laggāpetvā
 tattha ṭhito cammayottam olambetvā tam ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke
 bandhitvā vāmahatthena yottam gahetvā dakkhiṇahatthena muggaram ādāya
 yottam paharivā khāṇukam nīharitvā puna abhiruhati. Etenupāyena
 pabbatamatthakam abhiruya parato otaranto purimanayeneva paṭhamam
 pabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā cammapasibbake yottam bandhitvā
 khāṇuke veṭhetvā sayam antopasibbake nisīditvā makkaṭakānam
 makkaṭasuttavissajjanākārena yottam viniveṭhento otarati. Cammachattena
 vātam gāhāpetvā sakuṇo viya otaratīti pi vadanti yeva.

Evam tassa subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamitvā sattarasa gahanāni
 atikkamitvā pabbatagahanam patvā tatrā pi cha pabbate atikkamitvā
 suvaṇṇapassapabbatamatthakam āruḷhabhāvam āvikaronto satthā āha:

**18. Tattheva so uggahetvāna vākyam, ādāya tūṇiṇca dhanuṇca luddo,
 Vituriyati satta girī brahante, suvaṇṇapassam nāma girim ulāram.**

**19. Āruya selam bhavanam kinnarānam, olokayī pabbatapādamūlam,
 Tatthaddasā meghasamānavanṇam, nigrodharājānam aṭṭhasahassapādam.**

**20. Tatthaddasā {5.48} kuñjaram chabbisānam, sabbasetam duppasaham parebhi,
 Rakkhanti nam aṭṭhasahassanāgā, īsādanā vātajavappahārino.**

21. Tatthaddasā pokkharaniṃ adūre, rammaṃ sutitthañca mahodikañca, Sampupphitaṃ bhamaragaṇānuciṇṇaṃ, yattha hi so nhāyati nāgarājā.

22. Disvāna nāgassa gatiṃ ʔhitiñca, vithissayā nhānatassa hoti, Opātamāgacchi anariyarūpo, payojito cittavasānugāyā ti.

Tattha so ti, bhikkhave, so luddo tattheva sattabhūmikapāsādatale ʔhitāya tassā subhaddāya vacanaṃ uggahetvā saratūṇiñca mahādhanuñca ādāya pabbatagahanaṃ patvā: “Kataro nu kho suvaṇṇapassapabbato nāmā” ti satta mahāpabbate vituriyati, tasmim kāle tuleti tīreti. So evaṃ tīrento suvaṇṇapassaṃ nāma giriṃ ulāraṃ disvā: “Ayaṃ so bhavissatī” ti cintesi. **Olokayī** ti taṃ kinnarānaṃ bhavanabhūtaṃ pabbataṃ āruyha subhaddāya dinnasaññāvasena heṭṭhā olokesi. **Tatthā** ti tasmim pabbatapādamūle avidūre yeva taṃ nigrodhaṃ addasa.

Tatthā ti tasmim nigrodharukkhamūle ʔhitaṃ. **Tatthā** ti tattheva antopabbate tassa nigrodhassāvidūre yattha so nhāyati, taṃ pokkharaniṃ addasa. **Disvānā** ti suvaṇṇapassapabbatā oruyha hatthinaṃ gatakāle hatthipādaupāhanaṃ āruyha tassa nāgarañño gataṭṭhānaṃ nibaddhavasanaṭṭhānaṃ upadhārento: “Iminā maggena gacchati, idha nhāyati, nhatvā uttiṇṇo, idha tiṭṭhatī” ti sabbaṃ disvā ahirikabhāvena anariyarūpo tāya cittavasānugāya payojito, tasmā opātaṃ āgacchi paṭipajji, āvātaṃ khaṇī ti attho.

Tatrāyaṃ anupubbikathā: “so kira mahāsattassa vasanokāsaṃ sattamāsādhikehi sattahi saṃvaccharehi sattahi ca divasehi patvā vuttanayeneva tassa vasanokāsaṃ sallakkhetvā: “Idha āvātaṃ khaṇitvā tasmim ʔhito vāraṇādhipatiṃ visapītena sallena vijjhितvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmī” ti vavatthapetvā araṇṇaṃ pavisitvā thambhādīnaṃ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjetvā hatthīsu {5.49} nhānatthāya gatesu tassa vasanokāse mahākuddālena caturassaṃ āvātaṃ khaṇitvā uddhatapaṃsuṃ bījaṃ vapanto viya udakena vikiritvā udukkhalapāsāṇānaṃ upari thambhe paṭiṭṭhapetvā tulā ca kāje ca datvā padarāni attharitvā kaṇḍappamāṇaṃ chiddaṃ katvā upari paṃsuñca kacavarañca pakkhipitvā ekena passena attano pavisanaṭṭhānaṃ katvā evaṃ niṭṭhite āvāte paccūsakāle yeva patisīsakaṃ paṭimuñcitvā kāsāyāni paridahitvā saddhiṃ visapītena sallena dhanuṃ ādāya āvātaṃ otaritvā aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

23. Khaṇitvāna kāsūṃ phalakehi chādayi, attānamodhāya dhanuñca luddo, Passāgataṃ puthusallena nāgaṃ, samappayī dukkaṭakammakārī.

**24. Viddho ca nāgo koñcamanādi ghoram, sabbe ca nāgā ninnadum
ghorarūpam,**

Tiṇaṇca kaṭṭhaṇca raṇam karontā, dhāvimsu te aṭṭha disā samantato.

**25. Vadhissametanti parāmasanto, kāsāvamaddakkhi dhajam isīnam,
Dukkhena phuṭṭhassudapādi saññā, arahaddhajo sabbhi avajjharūpo ti.**

Tattha **odhāyā** ti odahitvā pavesetvā. **Passāgatan**-ti attano āvāṭassa passam āgataṃ. So kira dutiyadivase āgantvā nhatvā uttiṇṇo tasmim mahāvisālamālake nāma padese aṭṭhāsi. Athassa sarīrato udakam nābhīpadesena ogalitvā tena chiddena luddassa sarīre pati. Tāya saññāya so mahāsattassa āgantvā ṭhitabhāvaṃ ṇatvā taṃ passāgataṃ puthunā sallena samappayi vijjhi. **Dukkaṭṭakammakārī** ti tassa mahāsattassa kāyikacetasikassa dukkhassa uppādanena dukkaṭṭassa kammassa kārako.

Koñcamanādī ti koñcanādaṃ akari. Tassa kira taṃ sallam nābhiyaṃ pavisitvā pīhakādīni sañcuṇṇetvā antāni chinditvā piṭṭhibhāgaṃ {5.50} pharasunā padālentam viya uggantvā ākāse pakkhandi. Bhinnarajatakumbhato rajanam viya pahāramukhena lohitaṃ pagghari, balavavedanā uppajji. So vedanam adhivāsetum asakkonto vedanāppatto sakalapabbataṃ ekaninnādaṃ karonto tikkhattum mahantaṃ koñcanādaṃ nadi. **Sabbe cā** ti te pi sabbe aṭṭhasahassanāgā taṃ saddam sutvā maraṇabhayabhītā ghorarūpam ninnadum anuravam karimsu. **Raṇam karontā** ti tena saddena gantvā chaddantavāraṇam vedanāppattaṃ disvā: “Paccāmittam gaṇhissāmā” ti tiṇaṇca kaṭṭhaṇca cuṇṇavicuṇṇam karontā samantā dhāvimsu.

Vadhissametanti: “Bhikkhave, so chaddantavāraṇo disā pakkantesu nāgesu subhaddāya kareṇuyā passe ṭhatvā sandhāretvā samassāsayamānāya vedanam adhivāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānam sallakkhento ‘sace idam puratthimadisādīhi āgataṃ abhavissa, kumbhādīhi pavisitvā pacchimakāyādīhi nikkhamissa, idam pana nābhiyā pavisitvā ākāsam pakkhandi, tasmā pathaviyaṃ ṭhitena vissaṭṭham bhavissatī’ ti upadhāretvā ṭhitaṭṭhānam upaparikkhitukāmo: “Ko jānāti, kim bhavissati, subhaddam apanetum vaṭṭatī” ti cintetvā: “Bhadde, aṭṭhasahassanāgā mama paccāmittam pariyesantā disā pakkhandā, tvam idha kim karosī” ti vatvā, “deva, aham tumhe sandhāretvā samassāsentī ṭhitā, khamatha me” ti tikkhattum padakkhiṇam katvā catūsu ṭhānesu vanditvā tāya ākāsam pakkhandāya nāgarājā bhūmim pādanakhena pahari, padaram uppatitvā gataṃ. So chiddena olokento sonuttaram disvā: “Vadhissāmi nan”-ti cittaṃ uppādetvā rajatadāmaṇṇasonḍam pavesetvā parāmasanto buddhānam isīnam dhajam

kāsāvaṃ addakkhi. Luddo kāsāvaṃ mahāsattassa hatthe ṭhapesi. So taṃ ukkhipitvā purato ṭhapesi. Athassa tena tathārūpena pi dukkhena phuṭṭhassa: “Arahaddhajo nāma sabbhi paṇḍitehi avajjharūpo, aññadattu sakkātabbo garukātabboyevā” ti ayaṃ saññā udapādi.

So tena saddhiṃ sallapanto gāthādvayamāha:

**26. Anikkasāvo kāsāvaṃ, yo vatthaṃ paridahissati,
Apeto damasaccena, na so kāsāvamarahati.**

**27. Yo ca vantakasāvassa, sīlesu susamāhito,
Upeto damasaccena, sa ve kāsāvamarahatī ti. [Dhp 9-10]**

Tassattho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kasāvehi anikkasāvo indriyadamena ceva vacīsaccena ca apeto anupagato tehi guṇehi kasāvarasapītaṃ kāsāvavattaṃ paridahati, so taṃ kāsāvaṃ nārahati, nānucchaviko so tassa {5.51} vatthassa. Yo pana tesaṃ kasāvānaṃ vantattā vantakasāvo assa sīlesu susamāhito supatitṭhito paripuṇṇasīlācāro, so taṃ kāsāvaṃ arahati nāmāti.

Evaṃ vatvā mahāsatto tasmiṃ cittaṃ nibbāpetvā: “Samma kimatthaṃ tvaṃ maṃ vijjhasi, kiṃ attano atthāya, udāhu aññena payojitosī” ti pucchi.

Tamatthaṃ āvīkaronto satthā āha:

**28. Samappito puthusallena nāgo, aduṭṭhacitto luddakamajjhabhāsi,
Kimatthayaṃ kissa vā samma hetu, mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo ti.**

Tattha **kimatthayan**-ti āyatim kiṃ patthento. **Kissa vā** ti kissa hetu kena kāraṇena, kiṃ nāma tava mayā saddhiṃ veranti adhippāyo. **Kassa vā** ti kassa vā aññassa ayaṃ payogo, kena payojito maṃ avadhī ti attho.

Athassa ācikkhanto luddo gāthamāha.

**29. Kāsissa rañño mahesī bhadante, sā pūjitā rājakule subhaddā,
Taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi, dantehi atthoti ca maṃ avocā ti.**

Tattha **pūjitā** ti aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapetvā pūjitā. **Addasā** ti sā kira taṃ supinante addasa. **Asaṃsi** ti sā ca mama sakkāraṃ kāretvā: “Himavantapadese evarūpo nāma nāgo asukasmiṃ nāma ṭhāne vasatī” ti mamaṃ ācikkhi. **Dantehi** ti tassa nāgassa chabbaṇṇaraṃsisamujjalā dantā, tehi mama attho, piḷandhanaṃ kāretukāmāmi, te me āharāti maṃ avocāti.

Taṃ sutvā: “Idaṃ cūḷasubhaddāya kamman”-ti ñatvā mahāsatto vedanaṃ adhivāsetvā: “Tassā mama dantehi attho natthi, maṃ māretukāmatāya pana pahiṇī” ti dīpento gāthādvayamāha:

**30. Bahū hime dantayugā uḷārā, ye me pitūnañca pitāmahānaṃ,
Jānāti sā kodhanā rājaputtī, vadhatthikā veramakāsi bālā.**

**31. Uṭṭhehi {5.52} tvaṃ ludda kharaṃ gahetvā, dante ime chinda purā marāmi,
Vajjāsi taṃ kodhanaṃ rājaputtiṃ, nāgo hato handa imassa dantā ti.**

Tattha **ime** ti tassa kira pitu pitāmahānaṃ dantā mā vinassantūti guhāyaṃ sannicitā, te sandhāya evamāha. **Jānāti** ti bahūnaṃ vāraṇānaṃ idha sannicihe dante jānāti. **Vadhatthikā** ti kevalaṃ pana sā maṃ māretukāmā appamattakaṃ dosaṃ hadaye ṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusakammena matthakaṃ pāpesi. **Kharan-**ti kakacaṃ. **Purā marāmī** ti yāva na marāmi. **Vajjāsī** ti vadeyyāsi. **Handa imassa dantā** ti hato so mayā nāgo, manoratho te matthakappatto, gaṇha, ime tassa dantāti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisīdanaṭṭhānā vuṭṭhāya kakacaṃ ādāya: “Dante chindissāmī” ti tassa santikaṃ upagato. So pana ubbedhato aṭṭhāsītihattho rajatapabbato viya ṭhito, tenassa so dantaṭṭhānaṃ na pāpuṇi. Atha mahāsatto kāyaṃ upanāmento heṭṭhāsīsako nipajji. Tadā nesādo mahāsattassa rajatadāmasadisāṃ soṇḍaṃ maddanto abhiruhitvā kelāsakūṭe viya kumbhe ṭhatvā mukhakoṭimaṃsaṃ dhanukena paharitvā anto pakkhipitvā kumbhato oruyha kakacaṃ antomukhe pavesesi, ubhohi hatthehi daḷhaṃ aparāparaṃ kaḍḍhi. Mahāsattassa balavavedanā uppajji, mukhaṃ lohiteṇa pūri. Nesādo ito cito ca sañcārento kakacena chindituṃ nāsakkhi. Atha naṃ mahāsatto mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ adhivāsetvā: “Kiṃ samma chindituṃ na sakkosī” ti pucchi. “Āma, sāmī” ti. Mahāsatto satim paccupaṭṭhapetvā: “Tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhipitvā kakacakoṭim gaṇhāpehi, mama sayāṃ soṇḍaṃ ukkhipituṃ balaṃ natthi” ti āha. Nesādo tathā akāsi.

Mahāsatto soṇḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cāresi, dantā kaḷīrā viya chijjimsu. Atha naṃ te āharāpetvā gaṇhitvā: “Samma luddaputta ahaṃ ime dante tuyhaṃ dadamāno neva ‘mayhaṃ appiyā’ ti {5.53} dammi, na sakkattamārattabrahmattāni patthento, imehi pana me dantehi sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena sabbaññutaññāpadantāva piyatarā, sabbaññutaññāṇappaṭivedhāya me idaṃ puññaṃ paccayo hotū” ti dante datvā: “Samma idaṃ ṭhānaṃ kittakena kālena āgatosī” ti pucchitvā:

“Sattamāsasattadivasādhikehi sattahi saṁvaccharehī” ti vutte: “gaccha imesaṁ dantānaṁ ānubhāvena sattadivasabbhantare yeva bārāṇasim pāpuṇissasī” ti vatvā tassa parittam katvā taṁ uyyojesi. Uyyojetvā ca pana anāgatesu yeva tesu nāgesu subhaddāya ca anāgatāya kālamakāsi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**32. Uṭṭhāya so luddo kharaṁ gahetvā, chetvāna dantāni gajuttamassa,
Vaggū subhe appaṭṭime pathabyā, ādāya pakkāmi tato hi khippan-ti.**

Tattha **vaggū** ti vilāsavante. **Subhe** ti sundare. **Appaṭṭime** ti imissam pathaviyaṁ aññehi dantehi asadiseti.

Tasmim pakkante te nāgā paccāmittaṁ adisvā āgamimsu. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**33. Bhayaṭṭitā nāgavadhena aṭṭā, ye te nāgā aṭṭha disā vidhāvum,
Adisvāna posam gajapaccamittam, paccāgamum yena so nāgarājā ti.**

Tattha **bhayaṭṭitā** ti maraṇabhayaena upaddutā. **Aṭṭā** ti dukkhitā.
Gajapaccamittan-ti gajassa paccāmittaṁ. **Yena so** ti yattha visālamālake so nāgarājā kālam katvā kelāsapabbato viya patito, taṁ ṭhānaṁ paccāgamunti attho.

Tehi {5.54} pana saddhim mahāsubhaddā pi āgatā. Te sabbe pi aṭṭhasahassanāgā tattha roditvā kanditvā mahāsattassa kulupakānaṁ paccekabuddhānaṁ santikaṁ gantvā, “bhante, tumhākaṁ paccayadāyako visapītena sallena viddho kālakato, sīvathikadassanamassa āgacchathā” ti vadiṁsu. Pañcasatā paccekabuddhā pi ākāsenāgantvā visālamālake otariṁsu. Tasmim khaṇe dve taruṇanāgā nāgarañño sarīraṁ dantehi ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṁ āropetvā jhāpayiṁsu. Paccekabuddhā sabbarattim ālāhane dhammasajjhāyamakaṁsu. Aṭṭhasahassanāgā ālāhanaṁ nibbāpetvā vanditvā nhatvā mahāsubhaddaṁ purato katvā attano vasanaṭṭhānaṁ agamaṁsu. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**34. Te tattha kanditvā roditvāna nāgā, sīse sake paṁsukaṁ okiritvā,
Agamaṁsu te sabbe sakaṁ niketaṁ, purakkhatvā mahesim sabbabhaddan-ti.**

Tattha **paṁsukan**-ti ālāhanapaṁsukaṁ.

Sonuttaro pi appatte yeva sattame divase dante ādāya bārāṇasim sampāpuṇi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**35. Ādāya dantāni gajuttamassa, vaggū subhe appaṭime pathabyā,
Suvanṇarājīhi samantamodare, so luddako kāsipuram upāgami,
Upanesi so rājakaññāya dante, nāgo hato handa imassa dantā ti.**

Tattha **suvanṇarājīhi** ti suvanṇarājīraṃsīhi. **Samantamodare** ti samantato obhāsante sakalavanasañḍaṃ suvanṇavaṇṇaṃ viya karonte. **Upanesi** ti ahaṃ chaddantavāraṇassa chabbaṇṇaraṃsivissajjane yamakadante ādāya {5.55} āgacchāmi, nagaraṃ alaṅkārapethāti deviyā sāsaṇaṃ pesetvā tāya rañño ārocāpetvā devanagaraṃ viya nagare alaṅkārapite sonuttaro pi nagaraṃ pavisitvā pāsadaṃ āruhitvā dante upanesi, upanetvā ca pana, “ayye, yassa kira tumhe appamattakaṃ dosaṃ hadaye karittha, so nāgo mayā hato mato, ‘matabhāvaṃ me āroceyyāsi’ ti āha, tassa matabhāvaṃ tumhe jānātha, gaṇhatha, ime tassa dantā” ti dante adāsi.

Sā mahāsattassa chabbaṇṇaraṃsivicittadante maṇitālavaṇṇena gahetvā ūrūsu ṭhapetvā purimabhava attano piraśāṃmikassa dante olokeṇti: “Evarūpaṃ sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkhayaṃ pāpetvā ime dante chinditvā sonuttaro āgato” ti mahāsattaṃ anussaranti sokaṃ uppādetvā adhivāsetuṃ nāsakkhi. Athassā tattheva hadayaṃ phali, taṃ divasaṃ-eva kālamakāsi. Tamatthaṃ pakāseṇto satthā āha:

**36. Disvāna dantāni gajuttamassa, bhattuppiyassa purimāya jātiyā,
Tattheva tassā hadayaṃ aphāli, teneva sā kālamakāsi bālā ti.**

**37. Sambodhipatto sa mahānubhāvo, sitaṃ akāsi parisāya majjhe,
Pucchiṃsu bhikkhū suvimuttacittā, nākāraṇe pātukaronti buddhā.**

**38. Yamaddasātha dahariṃ kumāriṃ, kāsāyavatthaṃ anagāriyaṃ carantiṃ,
Sā kho tadā rājakaññā ahoṣi, ahaṃ tadā nāgarājā ahoṣiṃ.**

**39. Ādāya dantāni gajuttamassa, vaggū subhe appaṭime pathabyā,
Yo {5.56} luddako kāsipuram upāgami, so kho tadā devadatto ahoṣi.**

**40. Anāvasūraṃ cirarattasaṃsitam, uccāvacam caritamidaṃ purāṇam,
Vītaddaro vītasoko visallo, sayam abhiññāya abhāsi buddho.**

**41. Ahaṃ vo tena kālena, ahoṣiṃ tattha bhikkhavo,
Nāgarājā tadā homi, evaṃ dhāretha jātaṅkaṇ-ti.**

Imā gāthā dasabalassa guṇe vaṇṇenteḥi dhammasaṅgāhakatthereḥi ṭhapitā.

Tattha **sitaṃ akāsi** ti so sambodhipatto satthā mahānubhāvo alaṅkatadhammasabhāyaṃ alaṅkatadhammāsane parisamajjhe nisinno

ekadivasam sitam akāsi. **Nākāraṇe** ti: “Bhante, buddhā nāma akāraṇe sitam na karonti, tumhehi ca sitam katham, kena nu kho kāraṇena sitam katan”-ti mahākhīṇāsavā bhikkhū pucchimsu. **Yamaddasāthā** ti evam puṭṭho, āvuso, satthā attano sitakāraṇam ācikkhanto ekaṃ daharabhikkhunim dassetvā evamāha: “bhikkhave, yaṃ ekaṃ daharam yobbanappattam kumāriṃ kāsāyavattham anagāriyam upetaṃ pabbajitvā imasmiṃ sāsane carantiṃ addasātha passatha, sā tadā ‘visapītena sallena nāgarājāṃ vijjhivā vadhehi’”-ti sonuttarassa pesetā rājakaññā ahosi. Tena gantvā jīvitakkhayaṃ pāpito aham tadā so nāgarājā ahosinti attho. **Devadatto** ti, bhikkhave, idāni devadatto tadā so luddako ahosi.

Anāvasūran-ti na avasūram, anattaṅgatasūriyanti attho.

Cirarattasamsitan-ti ito ciraratte anakavassakoṭimattake samsitam samsaritam anuciṇṇam. Idam vuttam hoti: āvuso, ito anakavassakoṭimattake samsaritam-pi pubbaṇhe katham tam divasam-eva sāyanhe saranto viya attano caritavasena uccattā tāya rājadhītāya ca sonuttarassa ca caritavasena nīcattā uccānīcam caritam idam purāṇam rāgādīnam darānam vigatatāya vītaddaro, nātīdhanasokādīnam abhāvena vītasoko, rāgasallādīnam vigatattā visallo attanāva jānitvā buddho abhāsīti. **Aham vo** ti ettha **vo** ti nipātamattam, bhikkhave, aham tena kālena tattha chaddantadahe ahosinti attho. **Nāgarājā** ti honto ca pana na añño koci tadā homi, atha kho nāgarājā homi ti attho. **Evam cārethā** ti tumhe tam jātakaṃ evam dhāretha uggaṇhātha pariyāpuṇāthāti.

Imaṇca {5.57} pana dhammadesanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Sā pana bhikkhunī pacchā vipassitvā arahattaṃ pattāti.

Chaddantajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 515 Sambhavajātakavaṇṇanā

Rajjaṇca paṭipannāsmā ti idam satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu **mahāumaṅgajātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā tathāgatassa paññāpāramiṃ vaṇṇayantā nisīdīmsu: “Mahāpañño, āvuso, tathāgato puthupañño gambhīrapañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano paññānubhāvena kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core,

ālavakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo brahmāno ca dametvā nibbisevane akāsi, bahunakāye pabbajjāṃ datvā maggaphalesu patiṭṭhāpesi, evaṃ mahāpañño, āvuso, satthā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {6.330} vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva paññavā, atīte pi aparipakke ñāṇe bodhiññatthāya cariyāṃ caranto pi paññavāyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte pana kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcayakorabyo nāma rājā rajjāṃ kāresi. Tassa sucirato nāma brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahosi. Rājā dānādīni puññāni karonto dhammena rajjamanusāsi. So ekadivasāṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisankharitvā sucirataṃ nāma brāhmaṇaṃ purohitaṃ āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ pucchanto catasso gāthāyo abhāsi:

**1. Rajjañca paṭipannāsma, ādhipaccaṃ sucīrata,
Mahattaṃ pattumicchāmi, vijetaṃ pathaviṃ imaṃ.**

**2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
Kicco va dhammo carito, rañño hoti sucīrata.**

**3. Idha cevāninditā yena, pecca yena aninditā,
Yasaṃ devamanussesu, yena pappomu brāhmaṇa.**

**4. Yohaṃ atthañca dhammañca, kattumicchāmi brāhmaṇa,
Taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, brāhmaṇakkhāhi pucchito ti.**

Tattha **rajjanti**, ācariya, mayaṃ imasmiṃ sattayojanike indapatthanagare rajjañca, tiyojanasatike kururaṭṭhe issarabhāvasaṅkhātāṃ ādhipaccañca. **Paṭipannāsmā** ti adhigatā bhavāma. **Mahattan**-ti idāni mahantabhāvaṃ. **Pattumicchāmi vijetaṃ**-ti imaṃ pathaviṃ dhammena abhibhavitum ajjhottharitam icchāmi. **Kiccovā** ti avasesajanehi rañño carito dhammo kicco karaṇīyataro. Rājānuvattako hi loko, so tasmim dhammike sabbo pi dhammiko hoti. Tasmā esa dhammo nāma rañño va kiccoti.

Idha cevāninditā ti yena mayaṃ idhaloke paraloke {5.58} ca aninditā. **Yena pappomū** ti yena mayaṃ nirayādīsu anibbattitvā devesu ca manussesu ca yasaṃ issariyaṃ sobhaggaṃ pāpuṇeyyāma, taṃ no kāraṇaṃ kathehīti. **Yohanti**, brāhmaṇa, yo ahaṃ phalavipākasaṅkhātāṃ atthañca tassa atthassa hetubhūtaṃ dhammañca kattum samādāya vattitum uppādetuñca icchāmi. **Taṃ tvaṃ**-ti tassa mayhaṃ tvaṃ sukheneva nibbānagāmiaggāṃ āruyha

apaṭisandhikabhāvaṃ patthentassa taṃ atthañca dhammañca pucchito
akkhāhi, pākaṭaṃ katvā kathēhīti brāhmaṇaṃ dhammayāgapañhaṃ pucchi.

Ayaṃ pana pañho gambhīro buddhavisayo, sabbaññubuddham-eva taṃ
pucchitum yuttam, tasmim asati sabbaññutaññānapariyesakaṃ bodhisattanti.
Sucirato pana attano abodhisattatāya pañhaṃ kathetum nāsakkhi, asakkonto ca
paṇḍitamānaṃ akatvā attano asamatthabhāvaṃ kathento gāthamāha.

**5. Nāññatra vidhurā rāja, etadakkhātumarahati,
Yaṃ tvaṃ atthañca dhammañca, kattumicchasi khattiyā ti.**

Tassatto: avisayo esa, mahārāja, pañho mādisānaṃ. Ahañhi nevassa ādim, na
pariyosānaṃ passāmi, andhakāraṃ pavitṭho viya homi. Bārāṇasirañño pana
purohito vidhuro nāma brāhmaṇo atthi, so etaṃ ācikkheyya, taṃ ṭhapetvā
yaṃ tvaṃ atthañca dhammañca kattumicchasi, etaṃ akkhātum na añño
arahatīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Tena hi, brāhmaṇa, khippaṃ tassa santikaṃ
gacchāhi” ti paṇṇākāraṃ datvā taṃ pesetukāmo hutvā gāthamāha.

**6. Ehi kho pahito gaccha, vidhurassa upantikaṃ,
Nikkhañcimam suvaṇṇassa, haram gaccha sucīrata,
Abhihāraṃ imam dajjā, atthadhammānusiṭṭhiyā ti.**

Tattha **upantikaṃ**-ti santikaṃ. **Nikkhan**-ti pañcasuvaṇṇo eko nikkho. Ayaṃ
pana rattasuvaṇṇassa nikkhasahassaṃ datvā evamāha. **Imam dajjā** ti tena
imasmiṃ dhammayāgapañhe kathite tassa atthadhammānusiṭṭhiyā
abhihārapūjaṃ karonto imam nikkhasahassaṃ dadeyyāsīti.

Evañca {5.59} pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya
satasahassagghanakaṃ suvaṇṇapaṭṭaṇca gamanatthāya yānaṃ, parivāratthāya
balakāyaṃ, tañca paṇṇākāraṃ datvā taṃkhaṇaṇṇeva uyyojesi. So pana
indapatthanagarā nikkhamitvā ujukam-eva bārāṇasiṃ agantvā yattha yattha
paṇḍitā vasanti, sabbāni tāni ṭhānāni upasaṅkamitvā sakalajambudīpe pañhassa
vissajjetāraṃ alabhitvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā ekasmiṃ ṭhāne nivāsaṃ
gahetvā katipayehi janehi saddhiṃ pātarāsabhuñjanavelāya vidhurassa
nivesanaṃ gantvā āgatabhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare
bhuñjamānaṃ addasa. Tamatthaṃ āvikaronto satthā sattamaṃ gāthamāha.

**7. Svādhippāgā bhāradvājo, vidhurassa upantikam,
Tamaddasa mahābrahmā, asamānam sake ghare ti.**

Tattha **svādhippāgā** ti so bhāradvājagotto sucirato adhippāgā, gatoti attho.
Mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo. **Asamānan**-ti bhuñjamānam.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule uggahitasippo, tasmā tena saddhim
ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne sukhanisinno: “Samma kimattham
āgatosi” ti puṭṭho āgamanakāraṇam ācikkhanto aṭṭhamam gāthamāha.

**8. Rañño ham pahito dūto, korabyassa yasassino,
Attham dhammañca pucchesi, iccabravi yudhiṭṭhilo,
Tam tvaṃ atthañca dhammañca, vidhurakkhāhi pucchito ti.**

Tattha **rañño han**-ti aham rañño korabyassa yasassino dūto. **Pahito** ti tena
pesito idhāgamim. **Pucchesi** ti so yudhiṭṭhilagotto dhanañcayarājā mam
dhammayāgapañham nāma pucchi, aham kathetum asakkonto: “Tvaṃ
sakkhissasi” ti ñatvā tassa ārocesim, so ca paṇṇākāram datvā
pañhapucchanatthāya mam tava santikam pesento: “Vidhurassa santikam
gantvā imassa pañhassa atthañca pālīdhammañca puccheyyāsi” ti abravi.
“Tam tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhi” ti.

Tadā {5.60} pana so brāhmaṇo: “Mahājanassa cittam gaṇhissāmī” ti gaṇam
pidahanto viya vinicchayam vicāreti. Tassa pañhavissajjane okāso natthi. So
tamattham ācikkhanto navamam gāthamāha.

**9. Gaṇam me pidahissanti, na tam sakkomi brāhmaṇa,
Apidhetum mahāsindhum, tam katham so bhavissati,
Na te sakkomi akkhātum, attham dhammañca pucchito ti.**

Tassattho: brāhmaṇa, mayham: “Mahājanassa nānācittagatisaṅkhātam
gaṇam pidahissan”-ti byāpāro uppanno, tamaham mahāsindhum apidhetum
na sakkomi, tasmā katham so okāso bhavissati, yasmā te aham pañham
vissajjeyyam. Iti cittekaggatañceva okāsañca alabhanto na te sakkomi
akkhātum attham dhammañca pucchitoti.

Evañca pana vatvā: “Putto me paṇḍito mayā ñāṇavantataro, so te byākarissati,
tassa santikam gacchāhi” ti vatvā dasamam gāthamāha.

**10. Bhadrakāro ca me putto, oraso mama atrajo,
Tam tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇā ti.**

Tattha **oraso** ti ure samvaddho. **Atrajo** ti attanā jātoti.

Taṃ sutvā sucirato vidhurassa gharā nikkhamitvā bhadrakārassa
bhuttapātarāsassa attano parisamajjhe nisinnakāle nivesanaṃ agamāsi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā ekādasamaṃ gāthamāha.

**11. Svādhīpāgā bhāradvājo, bhadrakārassupantikaṃ,
Tamaddasa mahābrahmā, nisinnaṃ samhi vesmanī ti.**

Tattha **vesmanī** ti ghare.

So tattha gantvā bhadrakāramāṇavena katāsanābhīhārasakkāro nisīditvā
āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ gāthamāha.

**12. Raññoḥaṃ {5.61} pahito dūto, korabyassa yasassino,
Atthaṃ dhammañca pucchasi’, iccabravi yudhiṭṭhilo,
Taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, bhadrakāra pabrūhi me ti.**

Atha naṃ bhadrakāro, “tāta, ahaṃ imesu divasesu paradārikakamme
abhiniviṭṭho, cittaṃ me byākulaṃ, tena tyāhaṃ vissajjetuṃ na sakkhissāmi,
mayhaṃ pana kaniṭṭho sañcayakumāro nāma mayā ativiya ñāṇavantataro, taṃ
puccha, so te pañhaṃ vissajjessatī” ti tassa santikaṃ pesento dve gāthā abhāsi:

**13. Maṃsakājaṃ avahāya, godhaṃ anupatāmahaṃ,
Na te sakkomi akkhātum, atthaṃ dhammañca pucchito.**

**14. Sañcayo nāma me bhātā, kaniṭṭho me sucīrata,
Taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇā ti.**

Tattha **maṃsakājan**-ti yathā nāma puriso thūlamigamaṃsaṃ kājenādāya
gacchanto antarāmagge godhapotakaṃ disvā maṃsakājaṃ chaḍḍetvā taṃ
anubandheyya, evam-eva attano ghare vasavattiniṃ bhariyaṃ chaḍḍetvā
parassa rakkhitaḡo pitaṃ itthiṃ anubandhanto homīti dīpento evamāhāti.

So tasmaṃ khaṇe sañcayassa nivesanaṃ gantvā tena katasakkāro
āgamanakāraṇaṃ puṭṭho ācikkhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā dve gāthā
abhāsi:

**15. Svādhīpāgā bhāradvājo, sañcayassa upantikaṃ,
Tamaddasa mahābrahmā, nisinnaṃ samhi vesmanī.**

**16. Raññoḥaṃ pahito dūto, korabyassa yasassino,
Atthaṃ dhammañca pucchesi', iccabravi yudhiṭṭhilo,
Taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, sañcayakkhāhi pucchito ti.**

Sañcayakumāro pana tadā paradāram-eva sevati. Athassa so: “Ahaṃ, tāta, paradāraṃ sevāmi, sevanto ca pana gaṅgaṃ otaritvā {5.62} paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyañca pāto ca nadiṃ tarantaṃ maccu gilati nāma, tena cittaṃ me byākulaṃ, na tyāhaṃ ācikkhituṃ sakkhissāmi, kaniṭṭho pana me sambhavadakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko, mayā sataguṇena saḥassaguṇena sataṣaḥassaguṇenādhikaññatāro, so te ācikkhissati, gaccha taṃ pucchāhi” ti āha. Imamatthaṃ pakāsento satthā dve gāthā abhāsi:

**17. Sadā maṃ gilate maccu, sāyaṃ pāto sucīrata,
Na te sakkomi akkhātum, atthaṃ dhammañca pucchito.**

**18. Sambhavo nāma me bhātā, kaniṭṭho me sucīrata,
Taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇa ti.**

Taṃ sutvā sucirato: “Ayaṃ pañho imasmim loke abbhuto bhavissati, imaṃ pañhaṃ vissajjetuṃ samattho nāma natthi maññe” ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

**19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati,
Tayo janā pitāputtā, te su paññāya no vidū.**

**20. Na taṃ sakkotha akkhātum, atthaṃ dhammañca pucchitā,
Kathaṃ nu daharo jaññā, atthaṃ dhammañca pucchito ti.**

Tattha **nāyan**-ti ayaṃ pañhadhammo abbhuto, imaṃ kathetuṃ samatthena nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ: “Kumāro kathessatī” ti vadati, nāyaṃ asmākaṃ ruccati. **Te sū** ti ettha **su**-kāro nipātamattaṃ. **Pitā** ti vidhuro paṇḍito, puttā bhadrakāro sañcayo cāti te pi tayo pitāputtā paññāya imaṃ dhammaṃ no vidū, na vijānanti, añño ko jānissatī ti attho. **Na tan**-ti tumhe tayo janā pucchitā etaṃ akkhātum na sakkotha, daharo sattavassiko kumāro pucchito kathaṃ nu jaññā, kena kāraṇena jānitum sakkhissatī ti attho.

Taṃ sutvā sañcayakumāro, “tāta, sambhavadakumāraṃ ‘daharo’ ti mā uññāsi, sace pi pañhavissajjanenātthiko, gaccha naṃ pucchā” ti atthadīpanāhi upamāhi kumārassa vaṇṇaṃ pakāsento dvādasa gāthā abhāsi:

**21. Mā {5.63} naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.**

22. Yathā pi cando vimalo, gacchaṃ ākāsadhātuyā,
Sabbe tārāgaṇe loke, ābhāya atirocati.

23. Evam-pi daharūpeto, paññāyogena sambhavo,
Mā naṃ daharoti uññāsī, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

24. Yathā pi rammako māso, gimhānaṃ hoti brāhmaṇa,
Atevaññehi māsehi, dumapupphehi sobhati.

25. Evam-pi daharūpeto, paññāyogena sambhavo,
Mā naṃ daharoti uññāsī, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

26. Yathā pi himavā brahme, pabbato gandhamādano,
Nānārukkhehi sañchanno, mahābhūtagaṇālayo,
Osadhehi ca dibbehi, disā bhāti pavāti ca.

27. Evam-pi daharūpeto, paññāyogena sambhavo,
Mā naṃ daharoti uññāsī, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

28. Yathā pi pāvako brahme, accimālī yasassimā,
Jalamāno vane gacche, analo kaṇhavattanī.

29. Ghatāsano dhūmaketu, uttamāhevanandaho,
Nisīthe pabbataggasmiṃ, pahūtedho virocati.

30. Evam-pi daharūpeto, paññāyogena sambhavo,
Mā naṃ daharoti uññāsī, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

31. Javena bhadraṃ jānanti, balibaddaṇca vāhiye,
Dohena dhenuṃ jānanti, bhāsamānañca paṇḍitaṃ.

32. Evam-pi daharūpeto, paññāyogena sambhavo,
Mā naṃ daharoti uññāsī, apucchitvāna sambhavaṃ,
Pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa ti.

Tattha **jaññā** ti jānissasi. **Cando** ti puṇṇacando. **Vimalo** ti
abbhādimalavirahito. **Evam-pi daharūpeto** ti evaṃ sambhavakumāro
daharabhāvena upeto pi {5.64} paññāyogena sakalajambudīpatale avasese
paṇḍite atikkamitvā virocati. **Rammako** ti cittamāso. **Atevaññehi** ti ativiya

aññehi ekādasahi māsehi. **Evan**-ti evaṃ sambhavo pi paññāyogena sobhati. **Himavā** ti himapātasamaye himayuttoti himavā, gimhakāle himaṃ vamatīti himavā. Sampattaṃ janaṃ gandhena madayatīti **gandhamādano**. **Mahābhūtagaṇālayo** ti devagaṇānaṃ nivāso. **Disā bhātī** ti sabbadisā ekobhāsā viya karoti. **Pavātī** ti gandhena sabbadisā vāyati. **Evan**-ti evaṃ sambhavo pi paññāyogena sabbadisā bhāti ceva pavāti ca.

Yasassimā ti tejasampattiya yasassimā. **Accimālī** ti accīhi yutto. **Jalamāno vane gacche** ti gacchasaṅkhāte mahāvane jalanto carati. **Analo** ti atitto. Gatamaggassa kaṇhabhāvena **kaṇhavattani**. Yaññe āhutivasena āhutaṃ ghataṃ asnātīti **ghatāsano**. Dhūmo ketukiccaṃ assa sādhetīti **dhūmaketu**. **Uttamāhevanandaho** ti ahevanam vuccati vanasaṇḍo, uttamaṃ vanasaṇḍaṃ dahatī ti attho. **Nisīthe** ti rattibhāge. **Pabbataggasmin**-ti pabbatasikhare. **Pahūtedho** ti pahūtaindhano. **Virocatī** ti sabbadisāsu obhāsati. **Evan**-ti evaṃ mama kaniṭṭho sambhavakumāro daharo pi paññāyogena virocati. **Bhadran**-ti bhadraṃ assājānīyaṃ javasampattiya jānanti, na sarīrena. **Vāhiye** ti vahitabbabhāre sati bhāravahatāya: “Ahaṃ uttamo” ti balibaddaṃ jānanti. **Dohenā** ti dohasampattiya dhenum: “Sukhīrā” ti jānanti. **Bhāsamānan**-ti ettha: “Nābhāsamānaṃ jānanti, missaṃ bālehi paṇḍitaṃ”-ti suttaṃ (SN. 2.241) āharitabbaṃ.

Sucirato evaṃ tasmim sambhavaṃ vaṇṇente: “Pañhaṃ pucchitvā jānissāmī” ti: “Kahaṃ pana te kumāra kaniṭṭho” ti pucchi. Athassa so sīhapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ pasāretvā: “Yo esa pāsādvāre antaravīthiya kumārakehi saddhiṃ suvaṇṇavaṇṇo kīlati, ayaṃ mama kaniṭṭho, upasaṅkamitvā taṃ puccha, buddhalīlāya te pañhaṃ kathessatī” ti āha. Sucirato tassa vacanaṃ sutvā pāsādā oruyha kumārassa santikaṃ agamāsī. Kāya velāyāti? Kumārassa nivatthasāṭakaṃ mocetvā {5.65} khandhe khipitvā ubho hi hatthehi paṃsum gahetvā ṭhitavelāya. Tamatthaṃ āvikaronto satthā gāthamāha.

**33. Svādhippāgā bhāradvājo, sambhavassa upantikaṃ,
Tamaddasa mahābrahmā, kīlamānaṃ bahīpure ti.**

Tattha **bahīpure** ti bahinivesane.

Mahāsatto pi brāhmaṇaṃ āgantvā purato ṭhitaṃ disvā: “Tāta, kenatthenāgatosī” ti pucchitvā, “tāta, kumāra ahaṃ jambudīpatale āhiṇḍanto mayā pucchitaṃ pañhaṃ kathetuṃ samatthaṃ alabhivā tava santikaṃ āgatomhī” ti vutte: “Sakalajambudīpe kira avinicchito pañho mama santikaṃ āgato, ahaṃ ñāṇena mahallako” ti hirottappaṃ paṭilabhivā hatthagataṃ paṃsum chaḍḍetvā

khandhato sāṭakam ādāya nivāsetvā: “Puccha, brāhmaṇa, buddhalīlāya te kathessāmi” ti sabbaññupavāraṇam pavāresi. Tato brāhmaṇo:

**34. Raññoḥam pahito dūto, korabyassa yasassino,
Attham dhammañca pucchesi’, iccabravi yudhiṭṭhilo,
Tam tvam atthañca dhammañca, sambhavakkhāhi pucchito ti.**

Gāthāya pañham pucchi.

Tassa attho sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe puṇṇacando viya pākaṭo ahosi.

Atha nam: “Tena hi suṇohī” ti vatvā dhammayāgapañham vissajjento gāthamāha.

**35. Taggha te ahamakkhissam, yathā pi kusalo tathā,
Rājā ca kho tam jānāti, yadi kāhati vā na vā ti.**

Tassa antaravīthiyam ṭhatvā madhurassarena dhammam desentassa saddo dvādasayojanikam sakalabārāṇasinagaram avatthari. Atha rājā ca uparājādayo ca sabbe sannipatiṃsu. Mahāsatto mahājanassa majjhe dhammadesanam paṭṭhapesi.

Tattha {5.66} **tagghā** ti ekaṃsavacanam. **Yathā pi kusalo** ti yathā atikusalo sabbaññubuddho ācikkhati, tathā te ekaṃseneva ahamakkhissanti attho. **Rājā ca kho tan-**ti aham tam pañham yathā tumhākam rājā jānitum sakkoti, tathā kathessāmi. Tato uttari rājā eva tam jānāti, yadi karissati vā na vā karissati, karontassa vā akarontassa vā tassevetam bhavissati, mayham pana doso natthīti dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanam paṭijānitvā idāni dhammayāgapañham kathento āha:

**36. Ajja suveti samseyya, raññā puṭṭho sucīrata,
Mā katvā avasī rājā, atthe jāte yudhiṭṭhilo.**

**37. Ajjhataññeva samseyya, raññā puṭṭho sucīrata,
Kummaggam na niveseyya, yathā mūlho acetaso.**

**38. Attānam nātivatteyya, adhammam na samācare,
Atitthe nappatāreyya, anatthe na yuto siyā.**

**39. Yo ca etāni ṭhānāni, kattum jānāti khattiyo,
Sadā so vaḍḍhate rājā, sukkapakkheva candimā.**

**40. Ñātīnañca piyo hoti, mittesu ca virocāti,
Kāyassa bheda sappañño, saggaṃ so upapajjati ti.**

Tattha **saṃseyyā** ti katheyya. Idam vuttaṃ hoti: tāta, sucirata sace tumhākaṃ rañña: “Ajja dānaṃ dema, sīlaṃ rakkhāma, uposathakammaṃ karomā” ti koci puṭṭho, “mahārāja, ajja tāva pāṇaṃ hanāma, kāme paribhuñjāma, suraṃ pivāma, kusalaṃ pana karissāma suve” ti rañño katheyya, tassa atimahantassa pi amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā yudhiṭṭhilagotto tathārūpe atthe jāte taṃ divasaṃ pamādena vītināmento mā avasi, tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ kusalacittaṃ aparihāpetvā kusalapaṭisaṃyuttaṃ kammaṃ karotu yeva, idamassa katheyyāsīti.

Evam mahāsatto imāya gāthāya:

“Ajjeva kiccamātappaṃ, ko jañña maraṇaṃ suve” ti. (MN. 131).

Bhaddekarattasuttañceva,

“Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padan”-ti. (Dhp. 21).

Appamādovādañca kathesi.

Ajjhattaññevā ti, tāta, sucirata sambhavapaṇḍito tayā dhammayāgapañhe pucchite kiṃ kathesīti rañña puṭṭho samāno tumhākaṃ rañño ajjhattaññeva saṃseyya, niyakajjhattasaṅkhātāṃ khandhapañcakaṃ hutvā abhāvato aniccanti katheyyāsī. Ettāvata mahāsatto:

“Sabbe saṅkhārā aniccāti, yadā paññāya passati”. (Dhp. 277).

“Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino” ti. (DN. 16.221).

Evam vibhāvitaṃ aniccataṃ kathesīti.

Kummagganti, brāhmaṇa, yathā {5.67} mūlho acetano andhabālaputhujjano dvāsaṭṭhidiṭṭhigatasāṅkhātāṃ kummaggaṃ sevati, evaṃ tava rājā taṃ kummaggaṃ na seveyya, niyyānikaṃ dasakusalakammapathamaggam-eva sevatu, evamassa vadeyyāsīti.

Attānan-ti imaṃ sugatiyaṃ ṭhitaṃ attabhāvaṃ nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabbakāmasagge atikkamitvā apāye nibbattanti, taṃ kammaṃ na kareyyā ti attho. **Adhamman**-ti tividhaduccaritasāṅkhātāṃ adhammaṃ na samācareyya. **Atitthe** ti dvāsaṭṭhidiṭṭhisāṅkhāte atitthe nappatāreyya na otāreyya. “Na tāreyyā” ti pi pāṭho, attano diṭṭhānugatiṃpajjantaṃ janaṃ na otāreyya. **Anatthe** ti akāraṇe. **Na yuto** ti yuttapayutto na siyā. Brāhmaṇa, yadi te rājā dhammayāgapañhe vattitukāmo, “imasmim ovāde vattatū” ti tassa katheyyāsīti ayamettha adhippāyo.

Sadā ti satataṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: “yo khattiyo etāni kāraṇāni kātuṃ jānāti, so rājā sukkapakkhe cando viya sadā vaḍḍhatī” ti. **Virocatī** ti mittāmaccaṇaṃ majjhe attano sīlācāraṇāṇādīhi guṇehi sobhati virocatīti.

Evam mahāsatto gaganatale candam uṭṭhāpento viya buddhalīlāya brāhmaṇassa pañham kathesi. Mahājano nadanto selento apphoṭento sādhu kārasahassāni adāsi, celukkhepe ca aṅguliphoṭe ca pavattesi, hatthapiḷandhanādīni khi pi. Evam khittadhamam koṭimattam ahoṣi. Rājāpissa tuṭṭho mahantaṃ yasaṃ adāsi. Sucirato pi nikkhasahassena pūjam katvā suvaṇṇapaṭṭe jātihiṅgulakena pañhavissajjanaṃ likhitvā indapatthanagaraṃ gantvā rañño dhammayāgapañham kathesi. Rājā tasmim dhamme vattitvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahāpaṇṇoyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “Tadā dhanañcayarājā ānando ahoṣi, sucirato anuruddho, vidhuro kassapo, bhadrakāro moggallāno, sañcayamāṇavo sārīputto, sambhavapaṇḍito pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Sambhavajātakavaṇṇanā pañcamā

Ja 516 Mahākapijātakavaṇṇanā

Bārāṇasyam ahū rājā ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa sīlāpavijjhanam ārabha kathesi. Tena hi dhanuggahe payojetvā aparabhāge {5.68} sīlāya paviddhāya bhikkhūhi devadattassa avaṇṇe kathite satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto mayham silam pavijjhiyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente kāsikagāmake eko kassakabrāhmaṇo khettaṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi. Goṇā ekasmim gacche paṇṇāni khādantā anukkamena aṭaviṃ pavisitvā palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālam ṭhapetvā goṇe olokento adisvā domanassappatto te pariyesanto antoṭaviṃ pavisitvā āhiṇḍanto himavantaṃ pāvisi. So tattha disāmūlho hutvā sattāham nirāhāro vicaranto ekaṃ tindukarukkham disvā abhiruyha phalāni khādanto tindukarukkhatto parigaḷitvā saṭṭhihatthe narakapapāte pati. Tatrassa dasa divasā vītivattā. Tadā bodhisatto kapiyoniyam nibbattitvā phalāphalāni khādanto tam purisaṃ disvā sīlāya yoggaṃ katvā tam purisaṃ uddharitvā sīlāya matthake nisīdāpetvā evamāha:

“bho brāhmaṇa, ahaṃ kilamāmi, muhuttaṃ niddāyissāmi, maṃ rakkhāhī” ti. So tassa niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi. Mahāsatto tassa taṃ kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākāya nisīditvā: “Bho purisa, tvaṃ bhūmiyā gaccha, ahaṃ sākhaḡena tuyhaṃ maggaṃ ācikkhanto gamissāmī” ti taṃ purisaṃ araṇṇato nīharitvā magge ṭhapetvā pabbatapādam-eva pāvisi. So puriso mahāsatte aparajjhivā kuṭṭhī hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahosi.

So satta vassāni dukkhapīḷito vicaranto bārāṇasiyaṃ migājinaṃ nāma uyyānaṃ pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharivā vedanāppatto nipajji. Tadā bārāṇasirājā uyyānaṃ gantvā tattha vicaranto taṃ disvā: “Kosi tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ dukkhaṃ patto” ti pucchi. So pissa sabbaṃ vitthārato ācikkhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**1. Bārāṇasyaṃ ahū rājā, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhana,
Mittāmaccaparibyūḷho, agamāsi migājinaṃ.**

**2. Tattha {5.69} brāhmaṇamaddakkhi, setaṃ citraṃ kilāsinaṃ,
Viddhastāṃ koviḷāraṃvā, kisaṃ dhamanisanthataṃ.**

**3. Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ, disvā kicchagataṃ naraṃ,
Avaca byamhito rājā, yakkhānaṃ katamo nusi.**

**4. Hatthapādā ca te setā, tato setataraṃ siro,
Gattaṃ kammāsavaṇṇaṃ te, kilāsabahulo casi.**

**5. Vaṭṭanāvaḷisaṅkāsaṃ, piṭṭhi te ninnatunnatā,
Kāḷapabbāva te aṅgā, nāṇṇaṃ passāmi edisaṃ.**

**6. Ugghaṭṭapādo tasito, kiso dhamanisanthato,
Chāto ātattarūposi, kutosi kattha gacchati.**

**7. Duddasī appakārosi, dubbaṇṇo bhīmadassano,
Janetti yā pi te mātā, na taṃ iccheyya passitum.**

**8. Kiṃ kammamakaraṃ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi,
Kibbisāṃ yaṃ karitvāna, idaṃ dukkhaṃ upāgamī ti.**

Tattha **bārāṇasyaṃ**-ti bārāṇasiyaṃ. **Mittāmaccaparibyūḷho** ti mittehi ca daḷhabhattiḥi amaccehi ca parivuto. **Migājinaṃ**-ti evaṃnāmakāṃ uyyānaṃ. **Setaṃ**-ti setakuṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena vicitraṃ paribhinnena kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena kilāsinaṃ vedanāppattaṃ kadalipaṇṇe nipannaṃ addasa. **Viddhastāṃ koviḷāraṃvā** ti vaṇamukhehi paggharantena maṃsena

viddhastaṃ pupphitakoviḷārasadisāṃ. **Kisan**-ti ekaccesu padesesu
aṭṭhicammamattasarīraṃ sirājālasanthataṃ. **Byamhito** ti bhīto
vimhayamāpanno vā. **Yakkhānan**-ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakkho
nāmāsi. **Vaṭṭanāvaḷisaṅkāsa** ti piṭṭhikaṇṭakattṭhāne āvunitvā
ṭhapitāvaṭṭanāvaḷisadisā. **Aṅgā** ti kāḷapabbavallisadisāni te aṅgāni. **Nāññan**-ti
aññaṃ purisaṃ edisaṃ na passāmi. **Ugghaṭṭapādo** ti rajokiṇṇapādo.
Ātattarūpo ti sukkhasarīro. **Duddasī** ti dukkhena passitabbo. **Appakārosī** ti
sarīrappakārarahitosi, dussaṇṭhānosī ti attho. **Kim kammamakaraṇ**-ti ito
pubbe kiṃ kammaṃ akaraṃ, akāsī ti attho. **Kibbisān**-ti dāruṇakammaṃ.

Tato paraṃ brāhmaṇo āha:

9. Taggha te ahamakkhissāṃ, yathā pi kusalo tathā,
Saccavādiṇhi lokasmiṃ, pasāmsantīdha paṇḍitā.
10. Eko {5.70} caraṃ gogaveso, mūḷho accasarim vane,
Araññe iriṇe vivane, nānākuñjarasevite.
11. Vālamigānucarite, vippanaṭṭhosmi kānane,
Acariṃ tattha sattāhaṃ, khuppiṇpāsasamappito.
12. Tattha tindukamaddakkiṃ, visamaṭṭhaṃ bubhukkhito,
Papātamabhilambantaṃ, sampannaphaladhāriṇaṃ.
13. Vātassitāni bhakkhesiṃ, tāni ruccimsu me bhusaṃ,
Atitto rukkhamaṇṇhiṃ, tattha hessāmi āsita.
14. Ekaṃ me bhakkhitaṃ āsi, dutiyaṃ abhipatthitaṃ,
Tato sā bhañjatha sākāhā, chinnā pharasunā viya.
15. Sohaṃ sahāva sākāhi, uddhampādo avamsiro,
Appatitṭhe anālambe, giriduggasmi pāpataṃ.
16. Yasmā ca vāri gambhīraṃ, tasmā na samapajjisāṃ,
Tattha sesiṃ nirānando, anūnā dasa rattiyo.
17. Athettha kapi māgañchi, gonaṅgulo darīcaro,
Sākāhi sākhaṃ vicaranto, khādamāno dumapphalaṃ.
18. So maṃ disvā kisaṃ paṇḍuṃ, kāruññaṃ makaraṃ mayi,
Ambho ko nāma so ettha, evaṃ dukkhena aṭṭito.

19. Manusso amanusso vā, attānaṃ me pavedaya,
Tassañjaliṃ paṇāmetvā, idaṃ vacanamabravim.
20. Manussohaṃ byasampatto, sā me natthi ito gati,
Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, tvaṅca me saraṇaṃ bhava.
21. Garuṃ silaṃ gahetvāna, vicarī pabbate ka pi,
Silāya yoggaṃ katvāna, nisabho etadabravi.
22. Ehi me piṭṭhimāruyha, gīvaṃ gaṇhāhi bāhubhi,
Ahaṃ taṃ uddharissāmi, giriduggata vegasā.
23. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, vānarindassa sirīmato,
Piṭṭhimāruyha dhīrassa, gīvaṃ bāhāhi aggahim.
24. So maṃ tato samuṭṭhāsi, tejassī balavā ka pi,
Vihaññaṃāno kicchena, giriduggata vegasā.
25. Uddharitvāna maṃ santo, nisabho etadabravi,
Iṅha maṃ samma rakkhassu, pasupissaṃ muhuttakaṃ.
26. Sihā byagghā {5.71} ca dīpī ca, acchakokataracchayo,
Te maṃ pamattaṃ himseyyuṃ, te tvaṃ disvā nivāraya.
27. Evaṃ me parittātūna, pasupī so muhuttakaṃ,
Tadāhaṃ pāpikaṃ diṭṭhim, paṭilacchim ayoniso.
28. Bhakkho ayaṃ manussānaṃ, yathā caññe vane migā,
Yaṃ nūnimaṃ vadhivāna, chāto khādeyya vānaraṃ.
29. Asito ca gamissāmi, maṃsamādāya sambalaṃ,
Kantāraṃ nittharissāmi, pātheyyaṃ me bhavissati.
30. Tato silaṃ gahetvāna, matthakaṃ sannitālayim,
Mama gattakilantassa, pahāro dubbalo ahu.
31. So ca vegenudappatto, kapi ruhiramakkhito,
Assupuṇṇehi nettehi, rodanto maṃ udikkhati.
32. Māyyo maṃ kari bhaddante, tvaṅca nāmedisaṃ kari,
Tvaṅca kho nāma dīghāvu, aññe vāretumarahasi.

33. Aho vata re purisa, tāvadukkarakāraka,
Edisā visamā duggā, papātā uddhato mayā.
34. Ānīto paralokāva, dubbheyyaṃ maṃ amaññaṭṭha,
Taṃ tena pāpakammaṇa, pāpaṃ pāpena cintitaṃ.
35. Mā heva tvaṃ adhammaṭṭha, vedanaṃ kaṭukaṃ phusi,
Mā heva pāpakammaṃ taṃ, phalaṃ veḷumva taṃ vadhi.
36. Tayi me natthi vissāso, pāpadhamma asaṇṇata,
Ehi me piṭṭhito gaccha, dissamāno va santike.
37. Muttosi hatthā vāḷānaṃ, pattosi mānusiṃ padaṃ,
Esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha yathāsukhaṃ.
38. Idaṃ vatvā giricaro, rahade pakkhalya matthakaṃ,
Assūni sampamajjitvā, tato pabbatamāruhi.
39. Sohaṃ tenābhisattosmi, pariḷāhena aṭṭito,
Dayhamānena gattena, vāriṃ pātuṃ upāgamiṃ.
40. Agginā viya santatto, rahado ruhiramakkhito,
Pubbalohtitasankāso, sabbo me samapajjatha.
41. Yāvanto {5.72} udabindūni, kāyasmiṃ nipatīmsu me,
Tāvanto gaṇḍa jāyetha, addhabeluvasādisā.
42. Pabhinnā paggharīmsu me, kuṇapā pubbalohitā,
Yena yeneva gacchāmi, gāmesu nigamesu ca.
43. Daṇḍahatthā nivārenti, itthiyo purisā ca maṃ,
Okkitā pūtigandhena, māssu orena āgamā.
44. Etādisaṃ idaṃ dukkhaṃ, satta vassāni dāni me,
Anubhomi sakaṃ kammaṃ, pubbe dukkaṭamattano.
45. Taṃ vo vadāmi bhaddante, yāvantettha samāgatā,
Māssu mittāna dubbhittho, mittadubbho hi pāpako.
46. Kuṭṭhī kilāsī bhavati, yo mittānidha dubbhati,
Kāyassa bhedaṃ mittaddu, nirayaṃ sopapajjati ti.

Tattha **kusalo** ti yathā cheko kusalo katheti, tathā vo kathessāmi. **Gogaveso** ti naṭṭhe goṇe gavesanto. **Accasarin**-ti manussapathaṃ atikkamitvā

himavantam pāvisim. **Araññe** ti arājake suññe. **Irīṇe** ti sukkhakantāre. **Vivane** ti vivitte. **Vippanaṭṭho** ti maggamūlho. **Bubhukkhitō** ti sañjātabubhukkho chātajjhatto. **Papātamabhilambantan**-ti papātābhimukham olambantaṃ. **Sampannaphaladhārinan**-ti madhuraphaladhārinam. **Vātassitānī** ti paṭhamam tāva vātapatitāni khādim. **Tattha hessāmī** ti tasmim rukke suhito bhavissāmīti āruḷhomhi. **Tato sā bhañjatha sākā** ti tassa abhipatthitassa atthāya hatthe pasārite sā mayā abhiruḷhā sākā pharasunā chinnā viya abhañjatha. **Anālambe** ti ālambitabbaṭṭhānarahite. **Giriduggasmin**-ti girivisame. **Sesin**-ti sayitomhi.

Kapi māgañchī ti kapi āgañchi. **Gonaṅgulo** ti gunnam naṅguṭṭhasadisanaṅguṭṭho. “Gonaṅguṭṭho” ti pi pāṭho. “Gonaṅgulī” ti pi paṭhanti. **Akaram mayī** ti akarā mayi. **Ambho** ti, mahārāja, so kapiṛājā tasmim narakapapāte mama udakapothanasaddam sutvā maṃ: “Ambho” ti ālapitvā: “Ko nāmeso” ti pucchi. **Byasampatto** ti byasanam patto, papātassa vasam pattoti vā attho. **Bhaddam vo** ti tasmā tumhe vadāmi: “bhaddam tumhākam hotū” ti. **Garum silanti**, mahārāja, so kapiṛājā mayā evam vutte: “Mā bhāyī” ti maṃ assāsetvā paṭhamam tāva garum silam gahetvā yoggam karonto pabbate vicari. {5.73} **Nisabho** ti purisanisabho uttamavānarindo pabbatapapāte ṭhatvā maṃ etadabravīti.

Bāhubhī ti dvīhi bāhāhi mama gīvam suggahitam gaṇha. **Vegasā** ti vegena. **Sirīmato** ti puñṇavantassa. **Aggahin**-ti saṭṭhihattham narakapapātam vātavegena otaritvā udakapiṭṭhe ṭhitassa aham vegena piṭṭhimabhiruhitvā ubhoḥi bāhāhi gīvam aggahesim. **Vihaññamāno** ti kilamanto. **Kicchenā** ti dukkhena. **Santo** ti paṇḍito, atha vā parisanto kilanto. **Rakkhassū** ti aham tam uddharanto kilanto muhuttam vissamanto pasupissam, tasmā maṃ rakkhāhi. **Yathā caññe vane migā** ti sīhādīhi aññe pi ye imasmim vane vālamigā. Pāliyam pana: “Acchakokataracchayo” ti likhanti. **Parittātūnāti**, mahārāja, evam so kapiṛājā maṃ attano parittāṇam katvā muhuttam pasu pi. **Ayoniso** ti ayonisomanasikārena. **Bhakkho** ti khādītābbayuttako. **Asito** dhāto suhito. **Sambalan**-ti pātheyyam. **Matthakam sannitālayan**-ti tassa vānarindassa matthakam paharim. “Sannitālayan”-ti pi pāṭho. **Dubbalo ahū** ti na balavā āsi, yathādhippāyam na agamāsīti.

Vegenā ti mayā pahaṭapāsāṇavegena. **Udappatto** ti uṭṭhito. **Māyyo** ti tena mittadubbhipurisenā silāya paviddhāya mahācammam chinditvā olambi, ruhiram pagghari. Mahāsatto vedanāppatto cintesi: “imasmim ṭhāne añño natthi, idaṃ bhayam imam purisam nissāya uppannan”-ti. So maraṇabhayabhīto olambantaṃ cammabandham hatthena gahetvā uppatitvā

sākhāṃ abhiruyha tena pāpapurisena saddhiṃ sallapanto: “**Māyyo maṃ**”-ti ādimāha. Tattha **māyyo maṃ kari bhaddante** ti mā akari ayyo maṃ bhaddanteti taṃ nivāreti. **Tvaṅca kho nāmā** ti tvaṃ nāma evaṃ mayā papātā uddhaṭo edisaṃ pharusakammaṃ mayi kari, aho te ayuttaṃ katanti. **Aho vatā** ti taṃ garahanto evamāha. **Tāvadukkarakārakā** ti mayi aparajjhanena atidukkarakammakāraka. **Paralokāvā** ti paralokato viya ānīto. **Dubbheyyan-**ti dubbhitabbaṃ vadhitabbaṃ. **Vedanaṃ kaṭukan-**ti evaṃ sante pi tvaṃ adhammaṭṭha yādisaṃ vedanaṃ ahaṃ phusāmi, edisaṃ vedanaṃ kaṭukaṃ mā phusi, taṃ pāpakammaṃ phalaṃ veḷumva taṃ mā vadhi. Iti maṃ, mahārāja, so piyaputtakaṃ viya anukam pi.

Atha naṃ ahaṃ etad-avocaṃ: “ayya, mayā kataṃ dosaṃ hadaye mā kari, mā maṃ asappurisaṃ evarūpe araṇṇe nāsaya, ahaṃ disāmūḷho maggaṃ na jānāmi, attanā kataṃ kammaṃ mā nāsetha, jīvitadānaṃ me detha, araṇṇā nīharitvā manussapathe ṭhapethā” ti. Evaṃ vutte so mayā saddhiṃ sallapanto: “**Tayi me natthi vissāso**” ti ādimāha. Tattha **tayī** ti ito paṭṭhāya mayhaṃ tayi vissāso {5.74} natthi. **Ehīti**, bho purisa, ahaṃ tayā saddhiṃ maggena na gamissāmi, tvaṃ pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīro va gaccha, ahaṃ rukkhaggeheva gamissāmīti. **Muttosī** ti atha so maṃ, mahārāja, araṇṇā nīharitvā, bho purisa, vāḷamigānaṃ hatthā muttosi. **Pattosi mānusiṃ padan-**ti manussūpacāraṃ patto āgatosi, esa te maggo, etena gacchāti āha.

Giricaro ti giricārī vānaro. **Pakkhalyā** ti dhovitvā. **Tenābhisattosmī** ti so ahaṃ, mahārāja, tena vānarena abhisatto, pāpakamme pariṇate tenābhisattosmīti maññaṃāno evamāha. **Aṭṭito** ti upadduto. **Upāgamin-**ti ekaṃ rahadaṃ upagatosmi. **Samapajjathā** ti jāto, evarūpo hutvā upaṭṭhāsi. **Yāvanto** ti yattakāni. **Gaṇḍa jāyethā** ti gaṇḍa jāyimsu. So kira pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto udakañjalim ukkhipitvā thokaṃ pivitvā sesaṃ sarīre siñci. Athassa tāvadeva udakabindugaṇanāya aḍḍhabeluvapakkappamāṇā gaṇḍa uṭṭhahimsu, tasmā evamāha. **Pabhinnā** ti te gaṇḍa taṃ divasaṃ-eva bhijjitvā kuṇapā pūtigandhikā hutvā pubbalohitāni paggharimsu. **Yena yena** ti yena yena maggena. **Okkitā** ti pūtigandhena okiṇṇā parikkhittā parivāritā. **Māssu orena āgamā** ti duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākaṃ santikaṃ mā āgamīti evaṃ vadantā maṃ nivārentī ti attho. **Satta vassāni dāni me** ti, mahārāja, tato paṭṭhāya idāni satta vassāni mama ettakaṃ kālāṃ sakaṃ kammaṃ anubhomi.

Iti so attano mittadubbhikammaṃ vitthāretvā, “mahārāja, maññeva oloketvā evarūpaṃ kammaṃ na kenaci katabban”-ti vatvā: “**Taṃ vo**” ti ādimāha.

Tattha **tan**-ti tasmā. Yasmā evarūpaṃ kammaṃ evaṃ dukkhavipākaṃ, tasmā ti attho.

**47. Kuṭṭhī kilāsi bhavati, yo mittānidha dubbhati,
Kāyassa bheda mittaddu, nirayaṃ sopapajjati ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Bhikkhave, yo idha loka mittāni dubbhati himsati, so evarūpo hoti ti attho.

Tassa pi purisassa raññā saddhiṃ kathentasseva pathavī vivaraṃ adāsi.
Taṅkhaṇaṇṇeva cavitvā avīcimhi nibbatto. Rājā tasmim pathaviṃ pavitthe
uyyānā nikkhamitvā nagaraṃ pavitttho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi
devadatto mayhaṃ silaṃ paṭivijjhiyevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “tadā
mittadubbhī puriso devadatto ahosi, kapirājā pana aham-eva ahosin”-ti.

Mahākapijātakavaṇṇanā chaṭṭhā

Ja 517 Dakarakkhasajātakavaṇṇanā

Sace {5.75} **vo vuyhamānānan**-ti dakarakkhasajātakam. Taṃ sabbaṃ
mahāumaṅgajātake (Ja. 542) āvi bhavissatīti.

*Pañcālacandī videharaññā piyā ahosi manāpā. Sā dutiye saṃvacchare puttam
vijāyi. Tassa dasame saṃvacchare vedeharājā kālamakāsi. Bodhisatto tassa
chattam ussāpetvā: “Deva, ahaṃ tava ayyakassa cūlanirañño santikaṃ
gamissāmī” ti āpucchi. Paṇḍita, mā maṃ daharaṃ chaḍḍetvā gamittha, ahaṃ
taṃ pituṭṭhāne ṭhapetvā sakkāraṃ karissāmīti. Pañcālacandī pi naṃ: “Paṇḍita,
tumhākaṃ gatakāle aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, mā gamitthā” ti yāci. So pi:
“Mayā rañño paṭiññā dinnā, na sakkā agantun”-ti mahājanassa kalunaṃ
paridevantasseva attano upaṭṭhāke gahetvā nagarā nikkhamitvā
uttarapañcālanagaraṃ gato. Rājā tassāgamaṇaṃ sutvā paccuggantvā
mahantena sakkārena nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ gehaṃ datvā ṭhapetvā
paṭhamadinne {6.467} asītigāme na aññaṃ bhogaṃ adāsi. So taṃ rājānaṃ
upaṭṭhāsi.*

*Tadā bherī nāma paribbājikā rājagehe bhuñjati, sā paṇḍitā byattā. Tāya
mahāsatto na diṭṭhapubbo, “mahosadhapaṇḍito kira rājānaṃ upaṭṭhātī” ti
saddam-eva suṇāti. Tena pi sā na diṭṭhapubbā, “bherī nāma paribbājikā*

rājagehe bhuñjati” ti saddam-eva suṇāti. Nandādevī pana: “Piyavippayogam katvā amhe kilamāpesī” ti bodhisatte anattamanā ahosī. Sā pañcasatā vallabhitthiyo āṇāpesi: “Mahosadhassa ekaṃ dosaṃ upadhāretvā rañño antare paribhindituṃ vāyamathā” ti. Tā tassa antaram olokentiyo vicaranti.

Athekadivasam sā paribbājikā bhuñjitvā rājagehā nikkhantī bodhisattam rājupaṭṭhānam āgacchantam rājaṅgaṇe passi. So tam vanditvā aṭṭhāsī. Sā: “Ayaṃ kira paṇḍito, jānissāmi tāvassa paṇḍitabhāvaṃ vā apaṇḍitabhāvaṃ vā” ti hatthamuddāya pañham pucchantī bodhisattam oloketvā hattham pasāresi. Sā kira: “Kīdisam, paṇḍita, rājā tam paradesato ānetvā idāni paṭijaggati, na paṭijaggati” ti manasāva pañham pucchi. Bodhisatto: “Ayaṃ hatthamuddāya maṃ pañham pucchati” ti ñatvā pañham vissajjento hatthamuṭṭhiṃ akāsī. So kira: “Ayye, mama paṭiññam gahetvā pakkosivā idāni rājā gāḷhamuṭṭhiva jāto, na me apubbam kiñci detī” ti manasāva pañham vissajjesi. Sā tam kāraṇam ñatvā hattham ukkhipitvā attano sīsam parāmasi. Tena idaṃ dasseti: “Paṇḍita, sace kilamasi, mayaṃ viya kasmā na pabbajasī” ti? Tam ñatvā mahāsatto attano kucchiṃ parāmasi. Tena idaṃ dasseti: “Ayye, mama positabbā puttadārā bahutarā, tena na pabbajāmī” ti. Iti sā hatthamuddāya pañham pucchitvā attano āvāsam-eva agamāsī. Mahāsatto pi tam vanditvā rājupaṭṭhānam gato.

Nandādeviyā payuttā vallabhitthiyo sīhapañjare ʔhitā tam kiriyaṃ disvā cūlanirañño santikaṃ gantvā: “Deva, mahosadho bheriparibbājikāya saddhiṃ ekato hutvā tumhākaṃ rajjam gaṇhitukāmo, tumhākaṃ paccatthiko hotī” ti paribhindiṃsu. Rājā āha: “kiṃ vo diṭṭham vā sutam vā” ti? Mahārāja, {6.468} paribbājikā bhuñjitvā otarantī mahosadham disvā rājānam hatthatalaṃ viya khalamaṇḍalaṃ viya ca samaṃ katvā: “Rajjam attano hatthagataṃ kātuṃ sakkosī” ti hattham pasāresi. Mahosadho pi khaggaggahaṇākāram dassento: “Katipāhaccayena sīsam chinditvā rajjam attano hatthagataṃ karissāmī” ti muṭṭhiṃ akāsī. Sā: “Sīsam-eva chindāhī” ti attano hattham ukkhipitvā sīsam parāmasi. Mahosadho: “Majjhe yeva naṃ chindissāmī” ti kucchiṃ parāmasi. Appamattā, mahārāja, hotha, mahosadham ghātetuṃ vaṭṭatīti. So tāsam katham sutvā cintesi: “Na sakkā paṇḍitena mayi dussituṃ, paribbājikaṃ pucchissāmī” ti.

So punadivase paribbājikāya bhuttakāle tam upasaṅkamitvā pucchi: “Ayye, kacci te mahosadhapaṇḍito diṭṭho” ti? “Āma, mahārāja, hiyyo ito bhuñjitvā nikkhantiyā diṭṭho” ti. “Koci pana vo kathāsallāpo ahosī” ti. “Mahārāja,

sallāpo natthi, ‘so pana paṇḍito’ ti sutvā ‘sace paṇḍito, idaṃ jānissatī’ ti hatthamuddāya naṃ pañhaṃ pucchantī: “Paṇḍita, kacci te rājā pasāritahattho, na saṅkucitahattho, kacci te saṅgaṇhātī” ti hattham pasāresim. Paṇḍito: “rājā mama paṭiññaṃ gahetvā pakkosivā idāni kiñci na detī” ti muṭṭhimakāsi. Athāham: “sace kilamasi, mayam viya kasmā na pabbajasī” ti sīsam parāmasim. So: “mama posetabbā puttadārā bahutarā, tena na pabbajāmī” ti attano kucchim parāmasīti. “Paṇḍito, ayye, mahosadho” ti? “Āma, mahārāja, pathavitale paññāya tena sadiso nāma natthī” ti. Rājā tassā katham sutvā tam vanditvā uyyojesi. Tassā gatakāle paṇḍito rājupaṭṭhānaṃ pavitṭho. Atha naṃ pucchi: “Kacci te, paṇḍita, bherī nāma paribbājikā diṭṭhā” ti? “Āma, mahārāja, hiyyo ito nikkhantiṃ passim, sā hatthamuddāya evaṃ naṃ pañhaṃ pucchi, ahañcassā tatheva vissajjesin”-ti tāya kathitaniyāmeneva kathesi. Rājā tam divasaṃ pasīditvā paṇḍitassa senāpatiṭṭhānaṃ adāsi, sabbakiccāni tam-eva paṭicchāpesi. Tassa yaso mahā ahosi.

Rañño dinnayasānantaram-eva so cintesi: “Rañña ekappahāreneva [6.469] mayhaṃ atimahantaṃ issariyaṃ dinnam, rājāno kho pana māretukāmā pi evaṃ karonti yeva, yaṃnūnāhaṃ ‘mama suhadayo vā no vā’ ti rājānaṃ vīmaṃseyyam, na kho panañño jānitum sakkhissati, bherī paribbājikā nāṇasampannā, sā ekenupāyena jānissatī” ti. So bahūni gandhamālādīni gahetvā paribbājikāya āvāsaṃ gantvā tam pūjayitvā vanditvā: “Ayye, tumhehi rañño mama guṇakathāya kathitadivasato paṭṭhāya rājā ajjhottharivā mayhaṃ atimahantaṃ yasaṃ deti, tam kho pana ‘sabhāvena vā deti, no vā’ ti na jānāmi, sādhu vatassa, sace ekenupāyena rañño mayi sinehabhāvaṃ jāneyyāthā” ti āha. Sā: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā punadivase rājagehaṃ gacchamānā dakarakkhasapañhaṃ nāma cintesi. Evaṃ kirassā ahosi: “Ahaṃ carapuriso viya hutvā upāyena rājānaṃ pañhaṃ pucchitvā ‘paṇḍitassa suhadayo vā, no vā’ ti jānissāmī” ti. Sā gantvā katabhattakiccā nisīdi. Rājā pi naṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Tassā etadahosi: “Sace rājā paṇḍitassa upari duhadayo bhavissati, pañhaṃ puṭṭho attano duhadayabhāvaṃ mahājanamajjhe yeva kathessati, tam ayuttaṃ, ekamante naṃ pañhaṃ pucchissāmī” ti. Sā: “Raho paccāsīsāmi, mahārājā” ti āha. Rājā manusse paṭikkamāpesi. Atha naṃ sā āha: “mahārāja, tam pañhaṃ pucchāmī” ti. “Puccha, ayye, jānanto kathessāmī” ti. Atha sā dakarakkhasapañhe paṭhamam gāthamāha.

**1. Sace vo vuyhamānānaṃ, sattannaṃ udakaṇṇave,
Manussabalimesāno, nāvaṃ gaṇheyya rakkhaso,
Anupubbaṃ kathaṃ datvā, muñcesi dakarakkhasā ti.**

Taṃ [6.470] sutvā rājā attano yathājjhāsayaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**2. Mātaraṃ paṭhamam dajjaṃ, bhariyaṃ datvāna bhātaraṃ,
Tato sahāyaṃ datvāna, pañcamaṃ dajjaṃ brāhmaṇam,
Chaṭṭhāhaṃ dajjamattānaṃ, neva dajjaṃ mahosadhan-ti.**

Evam nātam paribbājikāya rañño mahāsatte suhadayataṃ, na pana ettakeneva paṇḍitassa guṇo cando viya pākaṇo hoti. Tenassā etadahosi: “Ahaṃ mahājanamajjhe etesaṃ guṇam kathayissāmi, rājā tesam aguṇam kathetvā paṇḍitassa guṇam kathessati, evam paṇḍitassa guṇo nabhe punṇacando viya pākaṇo bhavissatī” ti. Sā sabbaṃ antepurajanaṃ sannipātāpetvā ādito paṭṭhāya puna rājānaṃ tam-eva pañham pucchitvā tena tatheva vutte: “Mahārāja, tvaṃ ‘mātaraṃ paṭhamam dassāmi’ ti vadasi, mātā nāma mahāguṇā, tuyhañca mātā na aññesaṃ mātusadisā. Bahūpakārā te esā” ti tassā guṇam kathentī gāthādvayamāha:

**3. Posetā te janettī ca, dīgharattānukampikā,
Chabbhī tayi padussati, paṇḍitā atthadassinī,
Aññaṃ upanisaṃ katvā, vadhā taṃ parimocayi.**

**4. Taṃ tādisiṃ pāṇadadiṃ, orasaṃ gabbhadhārinim,
Mātaraṃ kena dosena, dajjāsī dakarakkhino ti.**

Cūlanissa kira mahācūlanī nāma pitā ahosi. Sā imassa daharakāle purohitena saddhiṃ methunaṃ paṭisevitvā rājānaṃ visena mārāpetvā brāhmaṇassa chattaṃ ussāpetvā tassa aggamahesī hutvā ekadivasaṃ: “Amma, chātomhī” ti [6.471] vutte puttassa phāṇitena saddhiṃ pūvakhajjakam dāpesi. Atha naṃ makkhikā parivārayiṃsu, so: “Imaṃ nimmakkhikam katvā khādissāmi” ti thokaṃ paṭikkamitvā bhūmiyaṃ phāṇitabindūni pātetvā attano santike makkhikā pothetvā palāpesi. Tā gantvā itaraṃ phāṇitaṃ parivārayiṃsu. So nimmakkhikam katvā khajjakam khāditvā hatthaṃ dhovitvā mukhaṃ vikkhāletvā pakkāmi. Brāhmaṇo tassa taṃ kiriyaṃ disvā cintesi: “Ayaṃ dārako idāneva nimmakkhikam phāṇitaṃ khādati, vuḍḍhippatto mama rajjaṃ na dassati, idāneva naṃ māressāmi” ti. So deviyā tamatthaṃ ārocesi.

Sā: “Sādhū, deva, ahaṃ taya sinehena attano sāmikam-pi māresim, iminā me ko attho, mahārāja, ekam-pi ajānāpetvā rahassena naṃ māressāmī” ti brāhmaṇaṃ vañceta: “Attheso upāyo” ti paṇḍitaṃ upāyakusalaṃ bhattakārakaṃ pakkosāpetvā: “Samma, mama putto cūlanikumāro ca tava putto dhanusekhakumāro ca ekadivasam jātā ekato kumāraparihārena vaḍḍhitā piyasahāyakā, chabbhībrāhmaṇo mama puttaṃ māretukāmo, tvaṃ tassa jīvitaḍḍhanam dehī” ti vatvā: “Sādhū, devī, kiṃ karomī” ti vutte: “Mama putto abhiṇham tava gehe hotu, tvañca te ca katipāham nirāsaṅkabhāvattathāya mahānase yeva supatha. Tato nirāsaṅkabhāvaṃ nātva tumhākaṃ sayanaṭṭhāne eḷakaṭṭhīni ṭhapetvā manussānaṃ sayanavelāya mahānase aggaṃ datvā kañci ajānāpetvā mama puttañca tava puttañca gahetvā aggadvāreneva nikkhamitvā tiroraṭṭham gantvā mama puttassa rājaputtabhāvaṃ anācikkhitvā jīvitaṃ anurakkhāhī” ti āha.

So: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Athassa sā ratanasāraṃ adāsi. So tathā katvā kumārañca puttañca ādāya maddaraṭṭhe sāgalanagaraṃ gantvā rājānaṃ upaṭṭhāsi. So porāṇabhaddakārakaṃ apānetvā tassa taṃ ṭhānaṃ adāsi. Dve pi kumārā tena saddhiṃ yeva rājanivesanaṃ gacchanti. Rājā: “Kassete puttā kumārā” ti pucchi. Bhattakārako: “Mayham puttā” ti āha. “Nanu dve asadisā” ti? “Dvinnam itthīnaṃ puttā, devā” ti. Te gacchante kāle vissāsikā hutvā maddarañño dhītāya saddhiṃ rājanivesane yeva kīlanti. Atha cūlanikumāro ca rājadhītā ca abhiṇhadassanena aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesum. Kīlanaṭṭhāne kumāro rājadhītaraṃ geṇḍukaṃ-pi pāsakaṃ-pi āharāpeti. Anāharantiṃ sīse paharati, sā rodati. Athassa saddaṃ sutvā rājā: “Kena me dhītā pahaṭā” ti vadati. Dhātīyo āgantvā pucchanti. Kumārikā: “Sacāham ‘iminā pahaṭāmhī’ ti vakkhāmi, pitā me etassa rājadaṇḍam karissatī” ti sinehena na katheti, “nāham kenaci pahaṭā” ti vadati.

Athekadivasam maddarājā naṃ paharantaṃ addasa. Disvānassa etadahosi: “Ayaṃ kumāro na ca bhattakārakena sadiso abhirūpo pāsādiko ativiya achambhito, na iminā etassa puttena bhavitabban”-ti. So tato paṭṭhāya taṃ pariggaṇhi. Dhātīyo kīlanaṭṭhāne khādanīyaṃ āharitvā rājadhītāya denti, sā aññesaṃ-pi dārakānaṃ deti. Te jaṇṇunā paṭiṭṭhāya onatā gaṇhanti. Cūlanikumāro pana ṭhitako va tassā hatthato acchinditvā gaṇhāti. Rājā pi taṃ kiriyaṃ addasa. Athekadivasam cūlanikumārassa geṇḍuko rañño cūlasayanassa heṭṭhā pāvisi. Kumāro taṃ gaṇhanto attano issaramānena: “Imassa paccantarañño heṭṭhāsanyane na pavisāmī” ti {6.472} taṃ daṇḍakena nīharitvā

gañhi. Rājā tam-pi kiriyaṃ disvā: “Nicchayenesa na bhattakārakassa putto” ti taṃ pakkosāpetvā: “Kasseso putto” ti pucchi. “Mayhaṃ putto, devā” ti. “Ahaṃ tava puttañca aputtañca jānāmi, sabhāvaṃ me kathehi, no ce katesi, jīvitaṃ te natthi” ti khaggaṃ uggiri. So maraṇabhayaabhīto: “Kathemi, deva, raho pana paccāsīsāmi” ti vatvā raññā okāse kate abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ ārocesi. Rājā tathato ñatvā attano dhītaraṃ alaṅkaritvā tassa pādapari-cārikam katvā adāsi.

Taṃ sutvā rājā: “Ayye, bahū mama mātu guṇā, ahañcassā mama upakārabhāvaṃ jānāmi, tato pi pana mam-eva guṇā bahutarā” ti mātu aguṇaṃ kathento imaṃ gāthādvayamaḥa:

**5. Daharā viyalaṅkāraṃ, dhāreti apiḷandhanaṃ,
Dovārike anīkaṭṭhe, ativelaṃ pajagghati.**

**6. Atho pi paṭirājūnaṃ, sayam dūtāni sāsati,
Mātaraṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti.**

Atha paribbājikā: “Mahārāja, {6.473} mātaraṃ tāva iminā dosena dehi, bhariyā pana te bahūpakārā” ti tassā guṇaṃ kathenti dve gāthā abhāsi:

**7. Itthigumbassa pavarā, accantaṃ piyabhāṇinī,
Anuggatā sīlavatī, chāyāva anapāyinī.**

**8. Akkodhanā puñṇavatī, paṇḍitā atthadassinī,
Ubbariṃ kena dosena, ajjāsi dakarakkhino ti.**

So tassā aguṇaṃ kathento āha:

**9. Khiddāratismāpannaṃ, anattavasamāgataṃ,
Sā maṃ sakāna puttānaṃ, ayācaṃ yācate dhanam.**

**10. Sohaṃ dadāmi sāratto, bahuṃ uccāvacaṃ dhanam,
Suduccajam cajitvāna, pacchā socāmi dummano,
Ubbariṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti.**

Tattha anattavasamāgatanti tāya khiddāratiyā kāmakiḷāya anattakārakānaṃ kilesānaṃ vasaṃ āgataṃ maṃ viditvā. Sā manti sā nandādevī maṃ. Sakāna puttānanti yaṃ mayā attano puttadhītānañca bhariyānañca dinnam piḷandhanaṃ, taṃ ayācitabbarūpaṃ mayhaṃ dehi ti yācati. Pacchā socāmīti sā dutiyadivase imāni piḷandhanāni raññā me dinnāni, āharathetāni ti tesam rodantānaṃ omuñcitvā gaṇhāti. Athāhaṃ te rodamaṇe mama santikaṃ āgate

disvā pacchā socāmi. Evaṃ dosakārikā esā. Iminā naṃ dosena dakarakkhasassa dassāmīti.

Atha naṃ paribbājikā: “Imaṃ tāva iminā dosena dehi, kaniṭṭho pana te tikhiṇamantikumāro upakārako, taṃ kena dosena dassatī” ti pucchantī āha:

**11. Yenocitā ^[6.474] janapadā, ānītā ca paṭiggahaṃ,
Ābhataṃ pararajjebhi, abhiṭṭhāya bahuṃ dhanam.**

**12. Dhanuggahānaṃ pavaraṃ, sūraṃ tikhiṇamantinaṃ,
Bhātaraṃ kena dosena, dajjāsī dakarakkhino ti.**

So kira mātu brāhmaṇena saddhiṃ vasanakāle jāto. Athassa vayappattassa brāhmaṇo khaggaṃ hatthe datvā: “Imaṃ gahetvā maṃ upaṭṭhahā” ti āha. So brāhmaṇaṃ: “Pitā me” ti saññāya upaṭṭhāsī. Atha naṃ eko amacco: “Kumāra, na tvaṃ etassa putto, tava kucchigatakāle calākadevī rājānaṃ māretvā etassa chattaṃ ussāpesi, tvaṃ mahācūḷanirañño putto” ti āha. So kujjhitvā: “Ekena upāyena naṃ māressāmī” ti rājakulaṃ pavisanto taṃ khaggaṃ ekassa pādamūlikassa datvā aparaṃ: “Tvaṃ rājadvāre ‘mameso khaggo’ ti iminā saddhiṃ vivādaṃ kareyyāsī” ti vatvā pāvisi. Te kalaham karimsu. So: “Kiṃ esa kalaho” ti ekaṃ purisaṃ pesesi. So āgantvā: “Khaggaṭṭhāyā” ti āha. Brāhmaṇo taṃ sutvā: “Kiṃ etan”-ti pucchi. So kira tumhehi mama dinnakhaggo parassa santakoti. “Kiṃ vadesi, tāta, tena hi āharāpehi, sañjānissāmi nan”-ti āha. So taṃ āharāpetvā kosato nikkadḍhitvā: “Passathā” ti taṃ sañjhānāpento viya upagantvā ekappahāreneva tassa sīsaṃ chinditvā attano pādamūle pātesi. Tato rājagehaṃ paṭijaggitvā nagaraṃ alaṅkaritvā tassa abhiseke upanīte mātā cūḷanikumārassa maddaraṭṭhe vasanabhāvaṃ ācikkhi. Taṃ sutvā kumāro senaṅgaparivuto tattha gantvā bhātaraṃ ānetvā rajjaṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya taṃ: “Tikhiṇamantī” ti sañjānimsu. Paribbājikā taṃ: “Evarūpaṃ bhātaraṃ kena dosena dakarakkhasassa dajjāsī” ti pucchi.

Rājā tassa dosaṃ kathento āha:

**13. Yenocitā janapadā, ānītā ca paṭiggahaṃ,
Ābhataṃ pararajjebhi, abhiṭṭhāya bahuṃ dhanam.**

**14. Dhanuggahānaṃ pavaro, sūro tikhiṇamanti ca,
Mayāyaṃ sukhito rājā, atimaññati dārako.**

**15. Upaṭṭhānam-pi me ayye, na so eti yathā pure,
Bhātaraṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti.**

Atha paribbājikā: “Bhātu tāva ko doso hotu, dhanusekhakumāro pana tayi sinehaguṇayutto bahūpakāro” ti tassa guṇaṃ kathentī āha:

**16. Ekarattena ubhayo, tvañceva dhanusekha ca,
Ubho jātettha pañcālā, sahāyā susamāvayā.**

**17. Cariyā taṃ anubandhittho, ekadukkkhasukho tava,
Ussukko te divārattiṃ, sabbakiccesu byāvaṇṇo,
Sahāyaṃ kena dosena, dajjāsi dakarakkhino ti.**

Athassa rājā dosaṃ kathento āha:

**18. Cariyā maṃ ayaṃ ayye, pajagghittho mayā saha,
Ajjā pi tena vaṇṇena, ativelaṃ pajagghati.**

**19. Ubbariyāpihaṃ ayye, mantayāmi rahogato,
Anāmanto pavisati, pubbe appaṭivedito.**

**20. Laddhadvāro katokāso, ahirikaṃ anādaraṃ,
Sahāyaṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti.**

Atha paribbājikā: “Mahārāja, tava sahāyakassa tāva eso doso hotu, purohito pana tava bahūpakāro” ti tassa guṇaṃ kathentī āha:

**21. Kusalo sabbanimittānaṃ, rutaññū āgatāgamo,
Uppāte supine yutto, niyyāne ca pavesane.**

**22. Paṭṭho {6.476} bhūmantalikkhasmiṃ, nakkhattapadakovido,
Brāhmaṇaṃ kena dosena, dajjāsi dakarakkhino ti.**

Rājā tassa dosaṃ kathento āha:

**23. Parisāyam-pi me ayye, ummīletvā udikkhati,
Tasmā accabhamuṃ luddaṃ, dajjāhaṃ dakarakkhino ti.**

Tato paribbājikā: “Mahārāja, tvaṃ ‘mātaraṃ ādiṃ katvā ime pañca dakarakkhasassa dammī’ ti vadasi, ‘evarūpañca sirivibhavaṃ agaṇetvā attano jīvitam-pi mahosadhassa dammī’ ti vadasi, kaṃ tassa guṇaṃ passasī” ti pucchantī imā gāthāyo āha:

24. Sasamuddapariyāyaṃ, mahiṃ sāgarakuṇḍalaṃ,
Vasundharaṃ āvasati, amaccaparivārīto.

25. Cāturanto mahāraṭṭho, vijitāvī mahabbalo,
Pathabyā ekarājāsī, yaso te vipulaṃ gato.

26. Soḷasitthisahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Nānājanapadā nārī, devakaññūpamā subhā.

27. Evaṃ sabbaṅgasampannaṃ, sabbakāmasamiddhinaṃ,
Sukhitānaṃ piyaṃ dīghaṃ, jīvitaṃ āhu khattiya.

28. Atha tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā,
Paṇḍitaṃ anurakkhanto, pāṇaṃ cajasi duccajan-ti.

Rājā tassā kathaṃ sutvā paṇḍitassa guṇaṃ kathento imā gāthā abhāsi:

29. Yato pi āgato ayye, mama hatthaṃ mahosadho,
Nābhijānāmi dhīrassa, aṇumattam-pi dukkaṭaṃ.

30. Sace ca kismici kāle, maraṇaṃ me pure siyā,
So me putte paputte ca, sukhāpeyya mahosadho.

31. Anāgataṃ paccuppannaṃ, sabbamattham-pi passati,
Anāparādhakammantaṃ, na dajjaṃ dakarakkhino ti.

Iti imaṃ jātaṃ yathānusandhippattaṃ. Atha paribbājikā cintesi: “Ettakena pi paṇḍitassa guṇā pākaṭā na honti, sakalanagaravāsīnaṃ majjhe sāgarapiṭṭhe āsittatelaṃ vippakirantī viya tassa guṇe pākaṭe karissāmī” ti rājānaṃ gahetvā pāsādā oruyha rājaṅgaṇe āsanaṃ paññāpetvā tattha nisīdāpetvā nāgare sannipātāpetvā puna rājānaṃ ādito paṭṭhāya dakarakkhasassa pañhaṃ pucchitvā tena heṭṭhā kathitaniyāmeneva kathitakāle nāgare āmantetvā āha:

32. Idaṃ suṇātha pañcālā, cūḷaneyyassa bhāsitaṃ,
Paṇḍitaṃ anurakkhanto, pāṇaṃ cajati duccajaṃ.

33. Mātu {6.478} bhariyāya bhātucca, sakhino brāhmaṇassa ca,
Attano cā pi pañcālo, channaṃ cajati jīvitaṃ.

34. Evaṃ mahatthikā paññā, nipuṇā sādhu cintinī,
Dīṭṭhadhammahitathāya, samparāyasukhāya cā ti.

Iti sā ratanagharassa maṇikkhandhena kūṭaṃ gaṇhantī viya mahāsattassa guṇehi desanākūṭaṃ gaṇhīti.

Dakarakkhasajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 518 Paṇḍaranāgarājajātakavaṇṇanā

Vikiṇṇavācan-ti idaṃ satthā jetavane viharanto musāvādaṃ katvā devadattassa pathavippavesanaṃ ārabha kathesi. Tada hi satthā bhikkhūhi tassa avaṇṇe kathite: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavitṭhoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente pañcasatavāṇijā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā sattame divase atīradassaniyā nāvāya samuddapiṭṭhe bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchakacchapabhakkhā ahesuṃ, eko pana vātavegena karampiyapaṭṭanaṃ nāma pāpuṇi. So samuddato uttaritvā naggabhogo tasmīṃ paṭṭane yeva bhikkhāya cari. Tameṇaṃ manussā: “Ayaṃ samaṇo appiccho santuṭṭho” ti sambhāvetvā sakkāraṃ karim̐su. So: “Laddho me jīvikūpāyo” ti tesu nivāsanapārupanaṃ dentesu pi na icchi. Te: “Natthi ito uttari appiccho samaṇo” ti bhiyyo bhiyyo pasīditvā tassa assamapadaṃ katvā tattha naṃ nivāsāpesuṃ. So: “Karampiyaacelo” ti paññāyi. Tassa tattha vasantassa mahālābhasakkāro udapādi.

Eko nāgarājāpissa supaṇṇarājā ca upaṭṭhānaṃ āgacchanti. Tesu nāgarājā nāmena paṇḍaro nāma. Athekadivasā supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evamāha: “bhante, amhākaṃ nātakā nāge gaṇhantā bahū vinassanti, etesaṃ nāgānaṃ gahaṇaniyāmaṃ mayaṃ na jānāma, guyhakāraṇaṃ kira tesāṃ atthi, sakuṇeyyātha nu kho tumhe ete piyāyamānā viya {5.76} taṃ kāraṇaṃ pucchitun”-ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante nāgarājassa āgatakāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: “nāgarāja, supaṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahū vinassanti, tumhe gaṇhantā kathaṃ gaṇhituṃ na sakkontī” ti. Bhante, idaṃ amhākaṃ guyhaṃ rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṅghassa maraṇaṃ āhaṭaṃ hotīti. Kiṃ pana tvaṃ, āvuso, “ayaṃ aññassa kathessatī” ti evaṃsaññī hosi, nāhaṃ aññassa kathessāmi, attanā pana jānitukāmatāya pucchāmi, tvaṃ mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti. Nāgarājā: “Na kathessāmi, bhante” ti vanditvā pakkāmi. Punadivase pi pucchi, tathāpissa na kathesi.

Atha naṃ tatiyadivase āgantvā nisinnaṃ, “nāgarāja, ajja tatiyo divaso, mama pucchantassa kimatthaṃ na kathesi” ti āha. “Tumhe aññassa ācikkhissathā” ti

bhayena, bhanteti. Kassaci na kathessāmi, nibbhayo kathehīti. “Tena hi, bhante, aññassa mā kathayitthā” ti paṭiññāṃ gahetvā, “bhante, mayaṃ mahante mahante pāsāṇe gilītvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamanakāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivarītvā supaṇṇe ḍaṃsitum acchāma, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesāṃ amhe garubhāre hutvā nipanne uddharitum vāyamantānaññeva udakaṃ ottharati. Te sīdantā antoudake yeva maranti, iminā kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesāṃ amhe gaṇhantānaṃ kiṃ sīsena gahitena, bālā naṅguṭṭhe gahetvā amhe heṭṭhāsīsake katvā gahitaṃ gocaraṃ mukhena chaḍḍāpetvā lahuke katvā gantum sakkonti” ti so attano rahassakāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi.

Atha tasmim pakkante supaṇṇarājā āgantvā karampiyaacelaṃ vanditvā: “Kiṃ, bhante, pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ”-ti āha. So: “Āmāvuso” ti {5.77} vatvā sabbaṃ tena kathitaniyāmeneva kathesi. Taṃ sutvā supaṇṇo: “Nāgarājena ayuttaṃ kataṃ, nātīnaṃ nāma nassananiyāmo parassa na kathetabbo, hotu, ajeva mayā supaṇṇavātaṃ katvā paṭhamaṃ etam-eva gahetum vaṭṭatī” ti supaṇṇavātaṃ katvā paṇḍaranāgarājānaṃ naṅguṭṭhe gahetvā heṭṭhāsīsaṃ katvā gahitagocaraṃ chaḍḍāpetvā uppatitvā ākāsaṃ pakkhandi. Paṇḍaro ākāse heṭṭhāsīsakaṃ olambanto: “Mayāva mama dukkhaṃ ābhatan”-ti paridevanto āha:

1. Vikiṇṇavācaṃ aniguyhamantaṃ, asaṇṇataṃ aparicakkhitāraṃ,
Bhayaṃ tamanveti sayāṃ abodhaṃ, nāgaṃ yathā paṇḍarakaṃ supaṇṇo.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaṇeyyaṃ, mohā naro saṃsati hāsamāno,
Taṃ bhinnamantaṃ bhayamanveti khippaṃ, nāgaṃ yathā paṇḍarakaṃ
supaṇṇo.
3. Nānumitto garuṃ atthaṃ, guyhaṃ veditumarahati,
Sumitto ca asambuddhaṃ, sambuddhaṃ vā anattavā.
4. Vissāsamāpajjimahaṃ acelaṃ, samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
Tassāhamakkhim vivariṃ guyhamatthaṃ, atītamatto kapaṇaṃ rudāmi.
5. Tassāhaṃ paramaṃ brahme guyhaṃ, vācaṃ himaṃ nāsakkhim saṃyametum,
Tappakkhato hi bhayaṃāgataṃ mamaṃ, atītamatto kapaṇaṃ rudāmi.
6. Yo {5.78} ve naro suhadam maññaṃmāno, guyhamatthaṃ saṃsati dukkulīne,
Dosā bhayā athavā rāgarattā, pallatthito bālo asaṃsayam so.

**7. Tirokkhavāco asataṃ pavīṭṭho, yo saṅgatīsu mudīreti vākyam,
Āsīviso dummukhotyāhu taṃ naraṃ, ārā ārā saṃyame tādīsamhā.**

**8. Annaṃ pānaṃ kāsikacandanañca, manāpitthiyo mālamucchādanañca,
Ohāya gacchāmase sabbakāme, supaṇṇa pāṇūpagatāva tyamhā ti.**

Tattha **vikīṇṇavācan**-ti patthaṭṭavacanāṃ. **Aniguyhamantan**-ti appaṭicchannamantaṃ. **Asaññatan**-ti kāyadvārādīni rakkhituṃ asakkontaṃ. **Aparicakkhitāranti**: “Ayaṃ mayā kathitamantaṃ rakkhituṃ sakkhissati, na sakkhissatī” ti puggalaṃ oloketuṃ upaparikkhituṃ asakkontaṃ. **Bhayaṃ tamanvetī** ti taṃ imehi catūhi aṅgehi samannāgataṃ abodhaṃ duppaññaṃ puggalaṃ sayamkatam-eva bhayaṃ anveti, yathā maṃ paṇḍarakanāgaṃ supaṇṇo anvāgatoti. **Samāsati hāsamāno** ti rakkhituṃ asamatthassa pāpapurisassa hāsamāno katheti. **Nānumitto** ti anuvattanamattena yo mitto, na hadayena, so guyhaṃ atthaṃ jānituṃ nārahatīti paridevati. **Asambuddhan**-ti asambuddhanto ajānanto, appaṇṇoti attho. **Sambuddhan**-ti sambuddhanto jānanto, sappaṇṇoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: “yo pi suhodayo mitto vā amitto vā appaṇṇo sappaṇṇo pi vā yo anattavā anattacaro, so pi guyhaṃ vedituṃ nārahate” ti.

Samāṇo ayan-ti ayaṃ samaṇoti ca lokasammatoti ca bhāvitattoti ca maññaṃāno ahaṃ etasmiṃ vissāsamāpajjīṃ. **Akkhin**-ti kathesiṃ. **Atītamatto** ti atītattho, atikkantatto hutvā idāni kapaṇaṃ rudāmīti paridevati. **Tassā** ti tassa acelakassa. **Brahme** ti supaṇṇaṃ ālapati. **Samyametun**-ti imaṃ guyhavācam rahassakāraṇaṃ rakkhituṃ nāsakkhiṃ. **Tappakkhato hī** ti idāni idaṃ bhayaṃ mama tassa acelakassa pakkhato koṭṭhāsato santikā āgataṃ, iti atītattho kapaṇaṃ rudāmīti. **Suhadanti**: “Suhado mama ayan”-ti maññaṃāno. **Dukkulīne** ti {5.79} akulaje nīce. **Dosā** ti etehi dosādīhi kāraṇehi yo evarūpaṃ guyhaṃ saṃsati, so bālo asaṃsayam **pallatthito** parivattetvā pāpito, hato yeva nāmā ti attho.

Tirokkhavāco ti attano yaṃ vācam kathetukāmo, tassā tirokkhakatattā paṭicchannavāco. **Asataṃ pavīṭṭho** ti asappurisānaṃ antaraṃ pavīṭṭho asappurisesu pariyāpanno. **Saṅgatīsu mudīreti** ti yo evarūpo paresaṃ rahassaṃ sutvāva parisamajjesu: “Asukena asukaṃ nāma kataṃ vā vuttaṃ vā” ti vākyam udīreti, taṃ naraṃ: “Āsīviso dummukho pūtimukho” ti āhu, tādīsamhā purisā **ārā ārā saṃyame**, dūrato dūrato va virameyya, parivajjeyya nanti attho. **Mālamucchādanañcā** ti mālañca dibbaṃ catujjātiyagandhañca ucchādanañca. **Ohāyā** ti ete dibbaannādayo sabbakāme ajja mayaṃ ohāya chaḍḍetvā gamissāma. **Supaṇṇa, pāṇūpagatāva tyamhāti**, bho supaṇṇa, pāṇehi upagatāva te amhā, saraṇaṃ no hohīti.

Evam paṇḍarako ākāse heṭṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi gāthāhi paridevi.
Supaṇṇo tassa paridevanasaddam sutvā, “nāgarāja attano rahassam acelakassa
kathetvā idāni kimattham paridevasi” ti tam garahitvā gāthamāha.

**9. Ko nīdha tiṇṇam garaham upeti, asmiṁdha loke pāṇabhū nāgarāja,
Samaṇo supaṇṇo athavā tvam-eva, kimkāraṇa paṇḍarakaggahito ti.**

Tattha **ko nīdha** ti idha amhesu tīsu janesu ko nu. **Asmiṁdha** ti ettha **idhā** ti
nipātamattaṁ, asmiṁ loketi attho. **Pāṇabhū** ti pāṇabhūto. **Athavā tvamevā** ti
udāhu tvam yeva. Tattha samaṇam tāva mā garaha, so hi upāyena tam
rahassam pucchi. Supaṇṇam-pi mā garaha, ahañhi tava paccatthiko va.
Paṇḍarakaggahito ti, samma paṇḍaraka, “aham kimkāraṇa supaṇṇena
gahito” ti cintetvā ca pana attānam-eva garaha, tayā hi rahassam kathentena
attanāva attano anattho katoti ayamettha adhippāyo.

Tam sutvā paṇḍarako itaram gāthamāha.

**10. Samaṇoti me sammatatto ahoṣi, piyo ca me manasā bhāvitatto,
Tassāhamakkhiṁ {5.80} vivariṁ guyhamattham, atītamatto kapaṇam rudāmī
ti.**

Tattha **sammattatto** ti so samaṇo mayham: “Sappuriso ayan”-ti sammatabhāvo
ahoṣi. **Bhāvitatto** ti sambhāvitabhāvo ca me ahoṣīti.

Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

**11. Na catthi satto amaro pathabyā, paññāvidhā natthi na ninditabbā,
Saccena dhammena dhitiyā damena, alabhamabyāharatī naro idha.**

**12. Mātā pitā paramā bandhavānam, nāssa tatiyo anukampakatthi,
Tesam-pi guyham paramam na samse, mantassa bhedaṁ parisaṅkamāno.**

**13. Mātā pitā bhaginī bhātaro ca, sahāyā vā yassa hontī sapakkhā,
Tesam-pi guyham paramam na samse, mantassa bhedaṁ parisaṅkamāno.**

**14. Bhariyā ce purisam vajjā, komārī piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, ñātisaṅghapurakkhatā,
Tassā pi guyham paramam na samse,
Mantassa bhedaṁ parisaṅkamāno ti.**

Tattha **amaro** ti amaraṇasabhāvo satto nāma natthi. **Paññāvidhā natthi ti**
na-kāro padasandhikaro, paññāvidhā atthi ti attho. Idam vuttam hoti:
nāgarāja, loke amaro pi natthi, paññāvidhā pi atthi, sā aññesaṁ
paññākoṭṭhāsasaṅkhātā paññāvidhā attano jīvitahetu na ninditabbāti. Atha vā

paññāvidhā ti paññāsadisā na ninditabbā nāma aññā dhammajāti natthi, taṃ kasmā nindasīti. Yesaṃ pana: “Paññāvidhānam-pi na ninditabban”-ti pi pāṭho, tesaṃ ujukam-eva. **Saccenā**ti ādīsu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca paññāsāṅkhātāya dhitiyā ca indriyadamena ca **alabbhaṃ** dullabhaṃ aṭṭhasamāpattimaggaphalanibbānasaṅkhātam-pi visesaṃ **abyāharati** āvahati taṃ nipphādeti {5.81} naro idha, tasmā nārahasi acelam nindituṃ, attānam-eva garaḥa. Acelena hi attano paññavantatāya upāyakusalatāya ca vañcetvā tvaṃ rahassaṃ guyhaṃ mantam pucchitoti attho.

Paramā ti ete ubho bandhavānam uttamabandhavā nāma. **Nāssa tatiyo** ti assa puggalassa mātāpitūhi añño tatiyo satto anukampako nāma natthi, mantassa bhedaṃ parisaṅkamāno paṇḍito tesaṃ mātāpitūnam-pi paramaṃ guyhaṃ na saṃseyya, tvaṃ pana mātāpitūnam-pi akathetabbaṃ acelakassa kathesī ti attho. **Sahāyā vā** ti suhadayamittā vā. **Sapakkhā** ti petteyyamātulapitucchādayo samānapakkhā ñātayo. **Tesampī** ti etesaṃ-pi ñātimittānaṃ na katheyya, tvaṃ pana acelakassa kathesi, attano va kujjhassūti dīpeti. **Bhariyā ce** ti komārī piyabhāṇinī puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā evarūpā bhariyā pi ce: “Ācikkhāhi me tava guyhan”-ti vadeyya, tassā pi na saṃseyya.

Tato parā:

**15. Na guyhamattham vivareyya, rakkheyya naṃ yathā nidhim,
Na hi pātukato sādhu, guyho attho pajānatā.**

**16. Thiya guyhaṃ na saṃseyya, amittassa ca paṇḍito,
Yo cāmisena saṃhīro, hadayattheno ca yo naro.**

**17. Guyhamattham asambuddham, sambodhayati yo naro,
Mantabhedabhayaṃ tassa, dāsabhūto titikkhati.**

**18. Yāvanto purisassattham, guyhaṃ jānanti mantinam,
Tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje,**

**19. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ, rattim giram nāvelam pamuñce,
Upassutikā hi suṇanti mantam, tasmā manto khippamupeti bhedaṃ-ti.**

Pañca gāthā umaṅgajātake (Ja. 542) pañcapaṇḍitapañhe āvi bhavissanti.

Tato parāsu:

**20. Yathā pi assa nagaram mahantam, advarakam āyasam bhaddasālam,
Samantakhātāparikhāupetaṃ, {5.82} evam-pi me te idha guyhamantā.**

**21. Ye guyhamantā avikippavācā, daḷhā sadatthesu narā dujivha,
Ārā amittā byavajanti tehi, āsīvisā vā riva sattusaṅghā ti.**

Dvīsu gāthāsu **bhaddasālan**-ti āpaṇādīhi sālāhi sampannaṃ.

Samantakhātāparikhāupetan-ti samantakhātāhi tīhi parikhāhi upagataṃ.

Evam-pi me ti evam-pi mayhaṃ te purisā khāyanti. Katare? Ye idha guyhamantā. Idam vuttaṃ hoti: yathā advārakassa ayomayanagarassa manussānaṃ upabhogaparibhogo anto va hoti, na abbhantarimā bahi nikkhamanti, na bāhirā anto pavisanti, aparāparaṃ saṅcāro chijjati, guyhamantā purisā evarūpā honti, attano guyhaṃ attano anto yeva jīrāpentī, na aññassa kathentīti. **Daḷhā sadatthesū** ti attano atthesu thirā. **Dujivhā** ti paṇḍarakanāgaṃ ālapati. **Byavajanti** ti paṭikkamanti. **Āsīvisā vā riva sattusaṅghā** ti ettha **vā** ti nipātamattaṃ, āsīvisā sattusaṅghā rivā ti attho. Yathā āsīvisato sattusaṅghā jīvitukāmā manussā ārā paṭikkamanti, evaṃ tehi guyhamantehi narehi ārā amittā paṭikkamanti, upagantaṃ okāsaṃ na labhantīti vuttaṃ hoti.

Evaṃ supaṇṇena dhamme kathite paṇḍarako āha:

**22. Hitvā gharaṃ pabbajito acelo, naggo muṇḍo carati ghāsahetu,
Tamhi nu kho vivariṃ guyhamatthaṃ, atthā ca dhammā ca apaggaṭāmhā.**

**23. Kathaṃkaro hoti supaṇṇarāja, kiṃsīlo kena vatena vattaṃ,
Samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni, kathaṃkaro saggamupeti ṭhānan-ti.**

Tattha **ghāsahetū** ti nissiriko kucchipūraṇatthāya khādanīyabhojanīye pariyesanto carati. **Apaggaṭāmhā** ti apagatā parihīnāmhā. **Kathaṃkaro** ti {5.83} idam nāgarājā tassa naggassa samaṇabhāvaṃ ñatvā samaṇapaṭipattiṃ pucchanto āha. Tattha **kiṃsīlo** ti katarena ācārena samannāgato. **Kena vatenā** ti katarena vatasamādānena vattanto. **Samaṇo caran**-ti pabbajjāya caranto taṇhāmamāyitāni hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti.

Saggan-ti kathaṃ karonto ca suṭṭhu aggaṃ devanagaraṃ so samaṇo upetīti.

Supaṇṇo āha:

**24. Hiriyā titikkhāya damenupeto, akkodhano pesuṇiyaṃ pahāya,
Samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni, evaṃkaro saggamupeti ṭhānan-ti.**

Tattha **hiriyā**ti, samma nāgarāja, ajjhatabahiddhāsamuṭṭhānehi hirottappehi titikkhāsaṅkhātāya adhivāsanakhantiyā indriyadāmena ca upeto akujghanasīlo pisuṇavācaṃ pahāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo nāma hoti, evaṃkaro yeva ca etāni hirīdāni kusalāni karonto saggamupeti ṭhānanti.

Idaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā paṇḍarako jīvitam yācanto gāthamāha.

**25. Mātāva puttam taruṇam tanujjam, samphassatā sabbagattam phareti,
Evam-pi me tvaṃ pāturahu dijinda, mātāva puttam anukampamāno ti.**

Tassattho: yathā mātā **tanujam** attano sarīrajātam taruṇam puttam samphassatam disvā tam ure nipajjāpetvā thaṇṇam pāyenti puttasaṃphassena sabbam attano gattam phareti, na pi mātā puttato bhāyati na pi putto mātito, evam-pi me tvaṃ **pāturahu** pātubhūto **dijinda** dijarāja, tasmā mātāva puttam mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa, jīvitam me dehīti.

Athassa supaṇṇo jīvitam dento itaram gāthamāha.

**26. Handajja tvaṃ muñca vadhā dujivha, tayo hi puttā na hi añño atthi,
Antevāsī {5.84} dinnako atrajo ca, rajjassu puttaññataro me ahoṣi ti.**

Tattha **muñcā** ti mucca, ayam-eva vā pāṭho. **Dujivhā** ti tam ālapati. **Añño** ti añño catuttho putto nāma natthi. **Antevāsī** ti sippam vā uggaṇhamāno pañham vā suṇanto santike nivuttho. **Dinnako** ti: “Ayaṃ te putto hotū” ti parehi dinno. **Rajjassū** ti abhiraṃassu. **Aññataro** ti tīsu puttesu aññataro antevāsī putto me tvaṃ jātoti dīpeti.

Evañca pana vatvā ākāśā otaritvā tam bhūmiyaṃ patiṭṭhāpesi. Tamattham pakāśento satthā dve gāthā abhāsi:

**27. Icceva vākyam visajjī supaṇṇo, bhumiyaṃ patiṭṭhāya dijo dujivham,
Muttajja tvaṃ sabbabhayātivatto, thalūdake hohi mayābhigutto.**

**28. Ātaṅkinam yathā kusalo bhisakko, pipāsītānam rahado va sīto,
Vesmaṃ yathā himasītaṭṭitānam, evam-pi te saraṇamaham bhavāmi ti.**

Tattha **icceva vākyan**-ti iti evaṃ vacanam vatvā tam nāgarājāṃ vissajji.

Bhumiyan-ti so sayam-pi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya dijo tam dujivham samassāsento mutto ajja tvaṃ ito paṭṭhāya sabbabhayāni ativatto thale ca uduke ca mayā abhigutto rakkhito hohīti āha. **Ātaṅkinan**-ti gilānānam.

Evam-pi te ti evaṃ aham tava saraṇam bhavāmi.

Gaccha tvanti uyyojesi. So nāgarājā nāgabHAVanam pāvisi. Itaro pi supaṇṇabhavanam gantvā: “Mayā paṇḍarakanāgo sapatham katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisaṃ nu kho mayi tassa hadayaṃ, vīmaṃsissāmi naṃ”-ti nāgabHAVanam gantvā supaṇṇavātam akāsi. Tam disvā nāgo: “Supaṇṇarājā maṃ gahetuṃ āgato bhavissati” ti maññamāno byāmasahassamattaṃ attabhāvaṃ

māpetvā pāsāṇe ca vālukaṇca gilitvā bhāriyo hutvā {5.85} naṅguṭṭhaṃ
heṭṭhākatvā bhogamatthake phaṇaṃ dhārayamāno nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ
ḍamsitukāmo viya ahosi. Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ gāthamāha.

**29. Sandhiṃ katvā amittena, aṇḍajena jalābuja,
Vivariya dāṭhaṃ sesi, kuto taṃ bhayamāgatan-ti.**

Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:

**30. Saṅketheva amittasmim, mittasmim-pi na vissase,
Abhayā bhayamuppannaṃ, api mūlāni kantati.**

**31. Kathaṃ nu vissase tyamhi, yenāsi kalaho kato,
Niccayattena ṭhātabbaṃ, so disabbhi na rajjati.**

**32. Vissāsaye na ca taṃ vissayeyya, asaṅkito saṅkito ca bhaveyya,
Tathā tathā viññū parakkameyya, yathā yathā bhāvaṃ paro na jaññā ti.**

Tattha **abhayā** ti abhayaṭṭhānabhūtā mittamhā bhayaṃ uppannaṃ
jīvitasaṅkhātāni mūlāneva kantati. **Tyamhī** ti tasmim. **Yenāsi** ti yena saddhiṃ
kalaho kato ahosi. **Niccayattenā** ti niccapāṭiyattena. **So disabbhi na rajjati** ti
yo niccayattena abhitiṭṭhati, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsavasena na
rajjati, tato tesam yathākāmakaraṇīyo na hoti ti attho. **Vissāsaye** ti param
attani vissāsaye, taṃ pana sayam na vissaseyya. Parena asaṅkito attanā ca so
saṅkito bhaveyya. **Bhāvaṃ paro** ti yathā yathā paṇḍito parakkamati, tathā
tathā tassa paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍitena vīriyaṃ kātabbamevā ti
dīpeti.

Iti te aññaamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodamānā ubho pi acelakassa
assamaṃ agamiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**33. Te devavaṇṇā sukhumālarūpā, ubho samā sujayā puññakhandhā,
Upāgamum {5.86} karampiyaṃ acelaṃ, missībhūtā assavāhāva nāgā ti.**

Tattha **samā** ti samānarūpā sadisasaṇṭhānā hutvā. **Sujayā** ti suvayā
parisuddhā, ayam-eva vā pāṭho. **Puññakhandhā** ti katakusalatāya
puññakkhandhā viya. **Missībhūtā** ti hatthena hatthaṃ gahetvā
kāyamissībhāvaṃ upagatā. **Assavāhāva nāgā** ti dhure yuttakā rathavāhā dve
assā viya purisaṇṭhā tassa assamaṃ agamiṃsu.

Gantvā ca pana supaṇṇarājā cintesi: “ayaṃ nāgarājā acelakassa jīvitaṃ na
dassati, etaṃ dussilaṃ na vandissāmi” ti. So bahi ṭhatvā nāgarājānaṃ-eva tassa
santikaṃ pesesi. Taṃ sandhāya satthā itaraṃ gāthamāha.

**34. Tato have paṇḍarako acelaṃ, sayamevupāgamma idaṃ avoca,
Muttajjaham sabbabhayātivatto, na hi nūna tuyham manaso piyamhā ti.**

Tattha **piyamhā** ti dussīlanaggabhoggamusāvādi nūna mayam tava manaso na piyā ahumhāti paribhāsi.

Tato acelo itaram gāthamāha.

**35. Piyo hi me āsi supaṇṇarājā, asaṃsayam paṇḍarakena saccam,
So rāgaratto va akāsimetaṃ, pāpakammaṃ sampajāno na mohā ti.**

Tattha **paṇḍarakenā** ti tayā paṇḍarakena so mama piyataro ahosi, saccametaṃ. **So** ti so aham tasmim supaṇṇe rāgena ratto hutvā etaṃ pāpakammaṃ jānanto va akāsim, na mohena ajānantoti.

Taṃ sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi:

**36. Na me piyam appiyam vā pi hoti, sampassato lokamimam parañca,
Susaññatānañhi viyañjanena, asaññato lokamimam carāsi.**

**37. Ariyāvakāsoṣi [5.87] anariyovāsi, asaññato saññatasannikāso,
Kaṇhābhijātikoṣi anariyarūpo, pāpam bahum duccharitam acārī ti.**

Tattha **na me** ti ambho dussīlanaggamusāvādi pabbajitassa hi imaṃ parañca lokam sampassato piyam vā me appiyam vā pi meti na hoti, tvam pana **susaññatānam** sīlavantānam byañjanena pabbajitaliṅgena asaññato hutvā imam lokam vañcento carasi. **Ariyāvakāsoṣi** ti ariyapaṭirūpakosi. **Asaññato** ti kāyādīhi asaññatosi. **Kaṇhābhijātiko** ti kāḷakasabhāvo. **Anariyarūpo** ti ahirikasabhāvo. **Acārī** ti akāsi.

Iti taṃ garahitvā idāni abhisapanto imam gāthamāha.

**38. Aduṭṭhassa tuvaṃ dubbhi, dubbhī ca pisuṇo caṣi,
Etena saccavajjena, muddhā te phalatu sattadhā ti.**

Tassattho: ambho dubbhi tvam aduṭṭhassa mittassa dubbhī caṣi, pisuṇo caṣi, etena saccavajjena muddhā te sattadhā phalatūti.

Iti nāgarājassa sapantasseva acelakassa sīsam sattadhā phali. Nisinnatṭhāne yevassa bhūmi vivaram adāsi. So pathaviṃ pavisitvā avīcimhi nibbatti, nāgarājasupaṇṇarājāno pi attano bhavanam-eva agamiṃsu. Satthā tassa pathaviṃ pavitṭhabhāvaṃ pakāsentosānagāthamāha.

**39. Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbaṃ, mittadubbhā pāpiyo natthi añño,
Āsittasatto nihato pathabyā, indassa vākyena hi saṃvaro hatoti.**

Tattha **tasmā** ti yasmā mittadubbhikamma pharuso vipāko, tasmā.

Āsittasatto ti āsittavisena satto. **Indassā** ti nāgindassa vākyena. **Saṃvaro** ti:

“Ahaṃ saṃvare ʘhitosmī” ti paṭiññāya evaṃ paññāto ājīvako hatoti.

Satthā {5.88} imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavitṭhoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā acelako devadatto ahosi, nāgarājā sārīputto, supaṇṇarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Paṇḍaranāgarājajātakavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 519 Sambulājātakavaṇṇanā

Kā vedhamānā ti idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devim ārabba kathesi. Vatthu **kummāsapiṇḍijātake** (Ja. 415) vitthāritam-eva.

Idaṃ satthā jetavane viharanto mallikaṃ devim ārabba kathesi. Sā hi sāvattiyaṃ ekassa mālākārajeṭṭhakassa dhītā uttamarūpadharā mahāpuññā soḷasavassikakāle ekadivasaṃ kumārikāhi saddhim pupphārāmaṃ gacchantī tayo kummāsapiṇḍe gahetvā pupphapacchiyaṃ ʘhapetvā gacchati. Sā nagarato nikkhamanakāle bhagavantaṃ sarīrappabhaṃ vissajjetvā bhikkhusaṅghaparivutaṃ nagaraṃ pavisantaṃ disvā tayo kummāsapiṇḍe upanāmesi. Satthā catumahārājadattiyaṃ pattam upanetvā paṭiggahesi. Sā pi tathāgatassa pāde sirasā vanditvā buddhārammaṇaṃ pītiṃ gahetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Satthā taṃ oloketvā sitaṃ pātvākāsi. Āyasmā ānando: “Ko nu kho, bhante, hetu ko paccayo tathāgatassa sitakaraṇe” ti bhagavantaṃ pucchi. Athassa satthā: “Ānanda, ayaṃ kumārikā imesaṃ kummāsapiṇḍānaṃ phalena ajjeva kosalarañño aggamaheṣī bhavissatī” ti sitakāraṇaṃ kathesi.

Kumārikā pi pupphārāmaṃ gatā. {3.406} Taṃ divasaṃ-eva kosalarājā ajātasattunā saddhim yujjhanto yuddhaparājito palāyitvā assaṃ abhiruyha āgacchanto tassā gītasaddaṃ sutvā paṭibaddhacitto assaṃ taṃ ārāmābhimukhaṃ pesesi. Puññasampannā kumārikā rājānaṃ disvā apalāyitvāva āgantvā assassa nāsarajjyā gaṇhi, rājā assapiṭṭhiyaṃ nisinnova: “Sasāmikāsi, asāmikāsi” ti pucchitvā asāmikabhāvaṃ ṇatvā assā oruyha vātātapakilanto tassā aṅke nipanno muhuttaṃ vissamitvā taṃ assapiṭṭhiyaṃ

nisīdāpetvā balakāyaparivuto nagaram pavisitvā attano kulagharam pesetvā sāyanhasamaye yānam pahiṇitvā mahantena sakkārasammānena kulagharato āharāpetvā ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisekam datvā aggamaheśim akāsi.

Sā pana tathāgatassa tiṇṇaṃ kummāsapiṇḍikānaṃ dānānubhāvena taṃ divasaññeva rañño aggamaheśibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyitādīhi pañcahi kalyāṇadhammehi samannāgatā ṇāṇasampannā buddhupaṭṭhāyikā patidevatā ahosi. Tassā patidevatābhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi. Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, mallikā devī kira vattasampannā ṇāṇasampannā patidevatā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesā vattasampannā patidevatāyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadattassa rañño sotthiseno nāma putto ahosi. Taṃ rājā vayappattaṃ uparajje patiṭṭhapesi, sambulā nāmassa aggamaheśi ahosi uttamarūpadharā sarīrappabhāsampannā, nivāte jalamānā dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge sotthisenassa sarīre kuṭṭhaṃ uppajjati, vejā tikicchitum nāsakkhimsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikūlo hutvā vipphaṇṇasāraṃ patvā: “Ko me rajjena attho, araññe anāthamaṇaṃ marissāmī” ti rañño ārocāpetvā itthāgāraṃ chaḍḍetvā nikkhami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānā pi anivattitvā: “Ahaṃ taṃ sāmikaṃ araññe paṭijaggissāmī” ti vatvā saddhiññeva nikkhami. So araññaṃ pavisitvā sulabhamūlaphalāphale chāyūdakasampanne padese paṇṇasālaṃ katvā vasaṃ kappesi. Rājadhītā taṃ paṭijaggi. Kathaṃ? Sā hi pāto vuṭṭhāya assamapadaṃ sammajjitvā pāṇiyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhapetvā dantakaṭṭhaṇa {5.89} mukhadhovanaṇa upanāmetvā mukhe dhote nānāosadhāni pisitvā tassa vaṇe makkhetvā madhuramadhurāni phalāphalāni khādāpetvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthesu dhotesu: “Appamatto hohi devā” ti vatvā vanditvā pacchikhaṇittiaṅkusake ādāya phalāphalathāya araññaṃ pavisitvā phalāphalāni āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭeṇa udakaṃ āharitvā nānācunṇehi ca mattikāhi ca sotthisenaṃ nhāpetvā puna madhuraphalāphalāni upanāmeti. Paribhogāvasāne vāsitaṇṇiyaṃ upanetvā sayam phalāphalāni paribhuñjitvā padarasantharaṃ saṃvidahitvā tasmim tattha nipanne tassa pāde dhovitvā sīsaparikkammapiṭṭhiparikkammapādaparikkamāni katvā sayanapassaṃ upagantvā nipajjati. Etenupāyena sāmikaṃ paṭijaggi.

Sā ekadivasam araṇṇe phalāphalam āharantī ekaṃ girikandaram disvā sīsato pacchim otāretvā kandaratīre ṭhapetvā: “Nhāyissāmī” ti otaritvā haliddāya sarīram ubbaṭṭetvā nhatvā sudhotasarīrā uttaritvā vākacīram nivāsetvā kandaratīre aṭṭhāsī. Athassā sarīrappabhāya vanam ekobhāsam ahosi. Tasmim khaṇe eko dānavo gocarathāya caranto tam disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthādvayam āha:

**1. Kā vedhamānā girikandarāyam, ekā tuvaṃ tiṭṭhasi saṃhitūru,
Puṭṭhāsī me pāṇipameyyamajjhe, akkhāhi me nāmañca bandhave ca.**

**2. Obhāsayam vanam rammaṃ, sīhabyagghanisevitam,
Kā vā tvamasi kalyāṇi, kassa vā tvaṃ sumajjhime,
Abhivādemī tam bhadde, dānavāham namatthu te ti.**

Tattha **kā vedhamānā** ti nhānamattatāya sītabhāvena kampamānā.
Saṃhitūrū ti sampiṇḍitūru uttamaūrulakkhaṇe. **Pāṇipameyyamajjhe** ti {5.90}
hatthena minitabbamajjhe. **Kā vā tvaṃ**-ti kā nāma vā tvaṃ bhavasi.
Abhivādemī ti vandāmi. **Dānavāhan**-ti aham eko dānavo, ayaṃ namakkāro
tava atthu, añjalim te paggaṇhāmīti avaca.

Sā tassa vacanam sutvā tisso gāthā abhāsī:

**3. Yo putto kāsirājassa, sotthisenoti tam vidū,
Tassāham sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
Abhivādemī tam bhante, sambulāham namatthu te.**

**4. Vedehaputto bhaddante, vane vasati āturo,
Tamaham rogasammattam, ekā ekaṃ upaṭṭhaham.**

**5. Ahañca vanamuñchāya, madhumamsam migābilaṃ,
Yadāharāmi tam bhakkho, tassa nūnajja nādhatī ti.**

Tattha **vedehaputto** ti vedeharājadhītāya putto. **Rogasammattan**-ti
rogapīḷitam. **Upaṭṭhahan**-ti upaṭṭhahāmi paṭijaggāmi. “Upaṭṭhitā” ti pi pāṭho.
Vanamuñchāyā ti vanam uñchetvā uñchācariyam caritvā. **Madhumamsan**-ti
nimmakkhikaṃ madhuñca migābilamamsaṇca sīhabyagghamigeḥi
khāditamamsato atirittakoṭṭhāsam. **Tam bhakkho** ti yaṃ aham āharāmi, tam
bhakkho va so mama sāmiko. **Tassa nūnajjā** ti tassa maññe ajja āharam
alabhamānassa sarīram ātape pakkhittapadumam viya **nādhati** upatappati
milāyati.

Tato param dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacanagāthāyo honti:

6. Kiṃ vane rājaputtana, āturena karissasi,
Sambule pariciṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te.
7. Sokaṭṭāya durattāya, kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
Aññaṃ pariyesa bhaddante, abhirūpataraṃ mayā.
8. Ehimam girimāruya, bhariyā me catussatā,
Tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi, sabbakāmasamiddhinī.
9. Nūna tārakavaṇṇābhe, yaṃ kiñci manasicchasi,
Sabbam taṃ pacuraṃ mayham, ramassvajja mayā saha.
10. No {5.91} ce tuvaṃ maheseyyaṃ, sambule kārayissasi,
Alaṃ tvaṃ pātārāsāya, paṇhe bhakkhā bhavissasi.
11. Tañca sattajaṭo luddo, kaḷāro purisādako,
Vane nātham apassantiṃ, sambulaṃ aggahī bhuje.
12. Adhipannā pisācena, luddenāmisacakkhunā,
Sā ca sattuvasaṃ pattā, patimevānusocati.
13. Na me idaṃ tathā dukkham, yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso,
Yañca me ayyaputtassa, mano hessati aññathā.
14. Na santi devā pavasanti nūna, na hi nūna santi idha lokapālā,
Sahasā karontānamasaññatānaṃ, na hi nūna santi paṭisedhitāro ti.

Tattha **pariciṇṇenā** ti tena āturena pariciṇṇena kiṃ karissasi. **Sokaṭṭāyā** ti sokātūrāya. “Sokaṭṭhāyā” ti pi pāṭho, soke ṭhitāyā ti attho. **Durattāyā** ti duggatakapaṇabhāvappattāya attabhāvāya. **Ehiman**-ti mā tvaṃ durattāmhīti cintayi, etaṃ mama girimhi dibbavimānaṃ, ehi imaṃ girim āruha. **Catussatā** ti tasmiṃ me vimāne aparā pi catussatā bhariyāyo atthi. **Sabbam tan**-ti yaṃ kiñci upabhogaparibhogavatthābharaṇādikaṃ icchasi, sabbam taṃ nūna mayham pacuraṃ bahuṃ sulabham, tasmā mā kapaṇāmhīti cintayi, ehi mayā saha ramassūti vadati.

Maheseyyanti, “bhadde, sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvaṃ kāressasi, pariyattā tvaṃ mama pātārāsāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nessāmi, tatra maṃ asaṅgaṇhantī mama sve pāto va bhakkhā bhavissasī” ti evaṃ vatvā so sattahi jaṭāhi samannāgato luddako dāruṇo nikkhantadanto taṃ tasmiṃ vane kiñci attano nātham apassantiṃ sambulaṃ bhuje aggahesi. **Adhipannā** ti ajjhotthaṭā. **Āmisacakkhunā** ti kilesalolena. **Patimevā** ti attano acintetvā patim-eva anusocati. **Mano hessatī** ti maṃ cirāyantiṃ viditvā aññathā cittaṃ

bhavissati. **Na santi devā** ti idaṃ sā dānavena bhuje gahitā devatujjhāpanaṃ karontī āha. **Lokapālā** ti evarūpānaṃ sīlavantīnaṃ patidevatānaṃ pālakā lokapālā nūna idha loke na santīti paridevatī.

Athassā {5.92} sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kam pi, paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā vajiraṃ ādāya vegena gantvā dānavassa matthake ṭhatvā itaraṃ gāthamāha.

**15. Itthīnamesā pavarā yasassinī, santā samā aggirivuggatejā,
Tañce tuvaṃ rakkhasādesi kaññaṃ, muddhā ca hi sattadhā te phaleyya,
Mā tvaṃ dahī muñca patibbatāyā ti.**

Tattha **santā** ti upasantā, atha vā paṇḍitā ñāṇasampannā. **Samā** ti kāyavisamādivirahitā. **Adesī** ti khādasi. **Phaleyyā** ti iminā me indavajjirena paharivā muddhā bhijjetha. **Mā tvaṃ dahī** ti tvaṃ imaṃ patibbatam mā tāpeyyāsīti.

Taṃ sutvā dānavo sambulaṃ vissajjesi. Sakko: “Puna pi esa evarūpaṃ kareyyā” ti cintetvā dānavaṃ devasaṅkhalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare vissajjesi, rājadhītaraṃ appamādena ovaditvā sakaṭṭhānam-eva gato. Rājadhītā pi atthaṅgate sūriye candālokena assamaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ pakāsento satthā aṭṭha gāthā abhāsi:

**16. Sā ca assamamāgacchi, pamuttā purisādakā,
Nīlaṃ paḷinaṃ sakuṇīva, gatasīṅgaṃva ālayaṃ.**

**17. Sā tattha paridevesi, rājaputtī yasassinī,
Sambulā utumattakkhā, vane nāthaṃ apassantī.**

**18. Samaṇe brāhmaṇe vande, sampannacaraṇe ise,
Rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.**

**19. Vande sīhe ca byagghe ca, ye ca aññe vane migā,
Rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.**

**20. Tiṇā latāni osajho, pabbatāni vanāni ca,
Rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.**

**21. Vande indīvarīsāmaṃ, rattiṃ nakkhattamāliniṃ,
Rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.**

**22. Vande {5.93} bhāgīrathim gaṅgam, savantīnam paṭiggaham,
Rājaputtam apassantī, tumhammhi saraṇam gatā.**

**23. Vande aham pabbatarājaseṭṭham, himavantaṃ siluccayam,
Rājaputtam apassantī, tumhammhi saraṇam gatā ti.**

Tattha **nīlam paḷīnam sakuṇivā** ti yathā sakuṇikā mukhatuṇḍakena gocaraṃ gahetvā kenaci upaddavena sakuṇapotakānaṃ paḷinattā paḷīnam sakuṇinīlaṃ āgaccheyya, yathā vā **gatasīṅgam** nikkhantavacchakaṃ **ālayam** suññaṃ vacchakasālaṃ vacchagiddhinī dhenu āgaccheyya, evaṃ suññaṃ assamaṃ āgacchī ti attho. Tadā hi sotthiseno sambulāya cīramānāya: “Itthiyo nāma lolā, paccāmittam-pi me gahetvā āgaccheyyā” ti parisaṅkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaraṃ pavisitvā nisīdi. Tenetaṃ vuttaṃ. **Utumattakkhā** ti sokavegasañjātena uṇhena utunā mandalocanā. **Apassantī** ti tasmīṃ vane nāthaṃ attano patim apassantī ito cito ca sandhāvamānā paridevesi.

Tattha **samaṇe brāhmaṇe** ti samitapāpabāhitapāpe samaṇe brāhmaṇe. **Sampannacaraṇe** ti saha sīlena aṭṭhannaṃ samāpattīnaṃ vasena ca sampannacaraṇe ise vandeti evaṃ vatvā rājaputtaṃ apassantī tumhākaṃ saraṇam gatā amhi. Sace me sāmikassa nisinnatṭhānaṃ jānātha, ācikkhathāti paridevesī ti attho. Sesagāthāsu pi ese va nayo. **Tiṇā latāni osajho** ti antopheggubahisāratiṇāni ca latāni ca antosāraosadhiyo ca. Imaṃ gāthaṃ tiṇādīsū nibbattadevatā sandhāyāha. **Indīvarīsāman**-ti indīvarīpupphasamānavañṇam. **Nakkhattamālinin**-ti nakkhattapaṭipāṭisamannāgataṃ. **Tumhammhī** ti rattiṃ sandhāya tam-pi amhīti āha. **Bhāgīrathim gaṅgam**-ti evaṃpariyāyanāmikaṃ gaṅgam. **Savantīnan**-ti aññasaṃ bahūnaṃ nadīnaṃ paṭiggāhikaṃ. Gaṅgāya nibbattadevataṃ sandhā yeva māha. Himavante pi ese va nayo.

Taṃ evaṃ paridevamānaṃ disvā sotthiseno cintesi: “ayaṃ ativiya paridevati, na kho panassā bhāvaṃ jānāmi, sace mayi sinehena evaṃ karoti, hadayampissā phaleyya, pariggaṇhissāmi tāva nan”-ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sā pi paridevamānāva paṇṇasāladvāraṃ gantvā tassa pāde vanditvā: “Kuhim gatosi, devā” ti āha. Atha naṃ so, “bhadde, tvaṃ aññesu {5.94} divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsī” ti pucchanto gāthamāha.

**24. Atisāyaṃ vatāgañchi, rājaputti yasassini,
Kena nuḷḷa samāgacchi, ko te piyataro mayā ti.**

Atha naṃ sā: “Ahaṃ, ayyaputta, phalāphalāni ādāya āgacchantī ekaṃ dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā ‘sace mama

vacanaṃ na karosi, khādissāmi tan’-ti āha, ahaṃ tāya velāya taññeva anusocantī evaṃ paridevin”-ti vatvā gāthamāha.

**25. Idam khoham tadāvocaṃ, gahitā tena sattunā,
Na me idam tathā dukkham, yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso,
Yañca me ayyaputtassa, mano hessati aññathā ti.**

Athassa sesam-pi pavattim ārocentī: “Tena panāham, deva, dānavena gahitā attānaṃ vissajjāpetum asakkontī devatujjhāpanakammaṃ akāsim, atha sakko vajirahattho āgantvā ākāse ṭhito dānavam santajjetvā maṃ vissajjāpetvā taṃ devasaṅkhalikāya bandhitvā tatiye pabbatantare khipitvā pakkāmi, evāhaṃ sakkam nissāya jīvitam labhin”-ti āha. Taṃ sutvā sotthiseno, “bhadde, hotu, mātugāmassa antare saccaṃ nāma dullabhaṃ, himavante hi bahū vanacarakatāpasavijjādharādayo santi, ko tuyhaṃ saddahissatī” ti vatvā gāthamāha.

**26. Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ, yāsu saccaṃ sudullabhaṃ,
Thīnaṃ bhāvo durājāno, macchassevodaye gatan-ti.**

Sā tassa vacanaṃ sutvā, “ayyaputta, ahaṃ taṃ asaddahantaṃ mama saccabaleneva tikicchissāmī” ti udakassa kalasaṃ pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṅcantī gāthamāha.

**27. Tathā {5.95} maṃ saccaṃ pāletu, pālayissati ce mamaṃ,
Yathāhaṃ nābhijānāmi, aññaṃ piyataraṃ tayā,
Etena saccavajjena, byādhi te vūpasammatū ti.**

Tattha tathā-saddo: “Ce maman”-ti iminā saddhim yojetabbo. Idam vuttaṃ hoti: yathāhaṃ vadāmi, tathā ce mama vacanaṃ saccaṃ, atha maṃ idāni pi pāletu, āyatim-pi pālessati, idāni me vacanaṃ suṇātha: “Yathāhaṃ nābhijānāmi” ti. Potthakesu pana: “Tathā maṃ saccaṃ pāletī” ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi.

Evaṃ tāya saccakiriyaṃ katvā udaye āsittamatte yeva sotthisenassa kuṭṭhaṃ ambilena dhotam viya tambamalam tāvadeva apagacchi. Te katipāhaṃ tattha vasitvā araṇṇā nikkhamma bārāṇasim patvā uyyānaṃ pavisiṃsu. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ṇatvā uyyānaṃ gantvā tattheva sotthisenassa chattaṃ ussāpetvā sambulaṃ aggamaheṣiṭṭhāne abhiṣiṅcāpetvā nagaraṃ pavesetvā sayam isipabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasaṃ kappesi, rājanivesane yeva ca nibaddhaṃ bhuñji. Sotthiseno pi sambulāya aggamaheṣiṭṭhānamattam-eva adāsi, na punassā koci sakkāro ahosi, atthibhāvampissā na aññāsi, aññāheva itthīhi saddhim

abhirami. Sambulā sapattidosavasena kisā ahosi upaṇḍupaṇḍukajātā dhamanīsanthatagattā. Sā ekadivasam sokavinodanattam bhuñjitum āgatassa sasuratāpasassa santikam gantvā tam katabhattakiccam vanditvā ekamantam nisīdi. So tam milātindriyam disvā gāthamāha.

**28. Ye kuñjarā sattasatā uḷārā, rakkhanti rattindivamuyyutāvudhā,
Dhanuggahānañca satāni soḷasa, kathamvidhe passasi bhadde sattavo ti.**

Tassattho: bhadde, sambule ye amhākam sattasatā kuñjarā, tesaññeva khandhagatānam yodhānam vasena uyyutāvudhā, aparāni ca soḷasadhanuggahasatāni {5.96} rattindivam bārāpasim rakkhanti. Evaṃ surakkhite nagare kathamvidhe tvaṃ sattavo passasi. Bhadde, yassā tava sāsankā sappatibhayā araññā āgatakāle pi pabhāsampannam sarīram, idāni pana milātā paṇḍupalāsavaṇṇā ativiya kilantindriyāsi, kassa nāma tvaṃ bhāyāsī” ti pucchi.

Sā tassa vacanam sutvā: “Putto te, deva, mayi na purimasadiso” ti vatvā pañca gāthā abhāsi:

**29. Alaṅkatāyo padumuttarattacā, virāgitā passati haṃsagaggarā,
Tāsam suṇitvā mitagītavāditam, na dāni me tāta tathā yathā pure.**

**30. Suvanṇasamkaccadharā suviggahā, alaṅkatā mānusiyaaccharūpamā,
Seno piyā tāta aninditaṅgiyo, khattiyakaññā paṭilobhayanti nam.**

**31. Sace aham tāta tathā yathā pure, patiṃ tamuñchāya punā vane bhare,
Sammānaye maṃ na ca maṃ vimānaye, ito pi me tāta tato varam siyā.**

**32. Yamannapāne vipulasmi ohite, nārī vimaṭṭhābharaṇā alaṅkatā,
Sabbāṅgupetā patino ca appiyā, abajjha tassā maraṇam tato varam.**

**33. Api ce daliddā kapaṇā anāḷhiyā, kaṭādutīyā patino ca sā piyā,
Sabbāṅgupetāya pi appiyāya, ayam-eva seyyā kapaṇā pi yā piyā ti.**

Tattha **padumuttarattacā** ti padumagabbhasadisauttarattacā. Sabbāsam sarīrato suvaṇṇapabhā niccharantīti dīpeti. **Virāgitā** ti vilaggasarīrā, tanumajjhāti {5.97} attho. **Haṃsagaggarā** ti evarūpā haṃsā viya madhurassarā nārīyo passati. **Tāsan**-ti so tava putto tāsam nārīnam mitagītavāditādīni suṇitvā idāni me, tāta, yathā pure, tathā na pavattatīti vadati.

Suvanṇasamkaccadharā ti suvaṇṇamayasaṃkaccālaṅkāradharā. **Alaṅkatā** ti nānālaṅkārapaṭimaṇḍitā. **Mānusiyaaccharūpamā** ti mānusiyo accharūpamā.

Seno piyā ti sotthisenassa piyā. **Paṭilobhayanti nan**-ti nam tava puttam paṭilobhayanti.

Sace ahanti, tāta, yathā pure sace ahaṃ puna pi taṃ patim̐ theva kuṭṭharogena vanaṃ pavittṭhaṃ uñchāya tasmim̐ vane bhareyyaṃ, puna pi maṃ so sammāneyya na vimāneyya, tato me ito pi bārāṇasirajjato taṃ araṇṇaṃ-eva varaṃ siyā sapattidosena sussantiyāti dīpeti. **Yamannapāne** ti yaṃ annapāne. **Ohite** ti ṭhapite paṭiyatte. Iminā bahunnapānagharaṃ dasseti. Ayaṃ kirassā adhippāyo: yā nārī vipulannapāne ghare ekikāva asapatti samānā vimaṭṭhābharaṇā nānālaṅkārehi alaṅkatā sabbehi guṇaṅgehi upetā patino ca appiyā hoti, abajjha gīvāya valliyaṃ vā rajjuyā vā bandhitvā tassā tato gharāvāsato maraṇaṃ-eva varataranti. **Anāḷhīyā** ti anāḷhā. **Kaṭādutiyā** ti nipajjanakaṭasāarakadutiyā. **Seyyā** ti kapaṇā pi samānā yā patino piyā, ayam-eva uttamāti.

Evam̐ tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite tāpaso rājānaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, sotthisena tayi kuṭṭharogābhibhūte araṇṇaṃ pavisante tayā saddhim̐ pavisitvā taṃ upaṭṭhahantī attano saccabalena tava rogaṃ vūpasametvā yā te rajje patiṭṭhānakāraṇamakāsi, tassā nāma tvaṃ neva ṭhitaṭṭhānaṃ, na nisinnaṭṭhānaṃ jānāsi, ayuttaṃ te kataṃ, mittadubbhikammaṃ nāmetaṃ pāpakan”-ti vatvā puttāṃ ovaḍanto gāthamāha.

**34. Sudullabhitthī purisassa yā hitā, bhattitthiyā dullabho yo hito ca,
Hitā ca te sīlavatī ca bhariyā, janinda dhammaṃ cara sambulāyā ti.**

Tassattho: tāta, yā purisassa hitā muducittā anukampikā itthī, yo ca bhattā itthiyā hito kataguṇaṃ jānāti, ubhopete sudullabhā. Ayaṅca sambulā tuyhaṃ {5.98} hitā ceva sīlasampannā ca, tasmā etissā dhammaṃ cara, kataguṇaṃ jānitvā muducitto hohi, cittaṃmassā paritosehīti.

Evam̐ so puttassa ovādaṃ datvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Rājā pitari gate sambulaṃ pakkosāpetvā, “bhadde, ettakaṃ kālaṃ mayā kataṃ dosaṃ khama, ito paṭṭhāya sabbissariyaṃ tuyhaṃ-eva dammī” ti vatvā osānagāthamāha.

**35. Sace tuvaṃ vipule laddhabhoge, issāvatiṇṇā maraṇaṃ upesi,
Ahaṅca te bhadde imā rājakaṇṇā, sabbe te vacanakarā bhavāmā ti.**

Tassattho: bhadde, sambule sace tvaṃ ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisittā aggamaheṣiṭṭhānavasena vipule bhoge labhitvā pi issāya otiṇṇā maraṇaṃ upesi, ahaṅca imā ca rājakaṇṇā sabbe tava vacanakarā bhavāma, tvaṃ yathādhippāyaṃ imaṃ rajjaṃ vicārehīti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

Tato paṭṭhāya ubho samaggavāsaṃ vasantā dānādīni puñṇāni karitvā yathākammaṃ gamimsu. Tāpaso jhānābhiñṇāyo nibbattetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi mallikā patidevatāyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā sambulā mallikā ahosi, sotthiseno kosalarājā, pitā tāpaso pana aham-eva ahosi”-ti.

Sambulājātakavaṇṇanā navamā

Ja 520 Gandhatindukajātakavaṇṇanā

Appamādo ti idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ ārabha kathesi. Rājovādo heṭṭhā vitthārito va.

Taṃhi rājānaṃ dhammassavanatthāya āgataṃ satthā āmantetvā: “Mahārāja, raññā nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, yasmīṃhi samaye rājāno adhammikā honti, rājayuttā pi tasmīṃ samaye adhammikā hontī” ti catukkanipāte (AN. 4.70) āgatasuttanayena ovaditvā agatigamane agatiagamane ca ādīnavaṇṇa ānisaṃsaṇṇa kathetvā: “Supinakūpamā kāmā” ti ādinā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā, “mahārāja, imesaṃhi sattānaṃ:

*Maccunā saṅgaro natthi, laṇḍjaggāho na vijjati,
Yuddhaṃ natthi jayo natthi, sabbe maccuparāyaṇā.*

Tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ ṭhapetvā attanā kataṃ kalyāṇakammaṃ aññā patiṭṭhā nāma natthi. Evaṃ ittarapaccupaṭṭhānaṃ avassaṃ pahātabbaṃ, na yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ vaṭṭati, appamatteneva hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati. Porāṇakarājāno anuppanne pi buddhe paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamiṃsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte pana kapilaraṭṭhe uttarapañcālanagare pañcālo nāma rājā agatigamane ṭhito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Athassa amaccādayo sabbe pi adhammikāva jātā. Balipīlītā raṭṭhavāsino puttadāre ādāya araṇṇe migā viya carimṃsu, gāmaṭṭhāne gāmo nāma nāhosi. Manussā rājapurisānaṃ {5.99} bhayena divā gehe vasitum asakkontā gehāni kaṇṭakasākhaṃhi parikkhipitvā gehe rattim vasitvā aruṇe uggaçchante yeva araṇṇaṃ pavisanti. Divā rājapurisā vilumpanti, rattim corā. Tadā bodhisatto bahinagare gandhatindukarukkhe devatā hutvā nibbatti, anusaṃvaccharaṃ raṇṇo santikā sahaśsaḡghanaḡkaṃ balikammaṃ labhati. So cintesi: “ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakalaratṭhaṃ vinassati, ṭhapetvā maṃ aṇṇo rājānaṃ patirūpe nivesetum samattho nāma natthi,

upakārako cā pi me anusamvaccharam saḥassagghanakabalinā pūjeti,
ovadissāmi nan”-ti.

So rattibhāge rañño sirigabbham pavisitvā ussīsakapasse ṭhatvā obhāsam
vissajjetvā ākāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ bālasūriyam viya jalamānam disvā: “Kosi
tvaṃ, kena vā kāraṇena idhāgatosī” ti pucchi. So tassa vacanam sutvā,
“mahārāja, ahaṃ gandhatindukadevatā, ‘tuyhaṃ ovādam dassāmī’ ti āgatomhī”
ti āha. “Kiṃ nāma ovādam dassasī” ti evaṃ vutte mahāsatto, “mahārāja, tvaṃ
pamatto hutvā rajjam kāresi, tena te sakalaraṭṭham hataviluttaṃ viya vinaṭṭham,
rājāno nāma pamādena rajjam kārentā sakalaraṭṭhassa sāmīno na honti, diṭṭheva
dhamme vināsam patvā samparāye puna mahāniraye nibbattanti. Tesu ca
pamādam āpannesu antojanā bahijanāpissa pamattāva honti, tasmā raññā
atirekena appamattena bhavitabban”-ti vatvā dhammadesanam paṭṭhapento imā
ekādasa gāthā āha:

- 1. Appamādo amatapadam, pamādo maccuno padam,
Appamattā na mīyanti, ye pamattā yathā matā. [Dhp 21]**
- 2. Madā pamādo jāyetha, pamādā jāyate khayō,
Khayā padosā jāyanti, mā mado bharatūsabha.**
- 3. Bahū hi khattiyā jīnā, attham raṭṭham pamādino,
Atha pi gāmīno gāmā, anagārā agārino.**
- 4. Khattiyassa {5.100} pamattassa, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana,
Sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate agham.**
- 5. Nesa dhammo mahārāja, ativelaṃ pamajjasi,
Iddham phītaṃ janapadam, corā viddhamsayanti nam.**
- 6. Na te puttā bhavissanti, na hiraññaṃ na dhāniyam,
Raṭṭhe viluppamānamhi, sabbabhogehi jīyasi.**
- 7. Sabbabhogā pariḷṇam, rājānam vā pi khattiyam,
Ñātimittā suhajjā ca, na taṃ maññanti māniyam.**
- 8. Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Tamevamupaḷvantā, na taṃ maññanti māniyam.**
- 9. Asamvihitakammantaṃ, bālaṃ dummantimantinaṃ,
Sirī jahati dummedham, jīṇamva urago tacam.**

**10. Susaṃvihitakammantaṃ, kāluṭṭhāyimaṃ atanditaṃ,
Sabbe bhogaḃbhivaḍḍhanti, gāvo sausaḃbhāma.**

**11. Upassutimaṃ mahārāja, raṭṭhe janapade cara,
Tattha disvā ca sutvā ca, tato taṃ paṭipajjasī ti.**

Tattha **appamādo** ti satiyā avippavāso. **Amatapadan**-ti amatassa nibbānassa padaṃ adhigamakāraṇaṃ. **Maccuno padan**-ti maraṇassa kāraṇaṃ. Pamattā hi vipassanaṃ avaḍḍhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattuṃ asakkontā punappunaṃ saṃsāre jāyanti ceva mīyanti ca, tasmā pamādo maccuno padaṃ nāma. **Na mīyanti** ti vipassanaṃ vaḍḍhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattā puna saṃsāre anibbattattā na mīyanti nāma. **Ye pamattāti**, mahārāja, ye puggalā pamattā, te yathā matā, tattheva daṭṭhabbā. Kasmā? Akiccaśāḍhanatāya. Matassa pi hi: “Ahaṃ dānaṃ dassāmi, sīlaṃ rakkhissāmi, uposathakammaṃ karissāmi, kalyāṇakammaṃ pūressāmi” ti ābhogo vā patthanā vā pariyuṭṭhānaṃ vā natthi apagataviññāṇattā, pamattassa pi appamādaḃbhāvāti tasmā ubhopete ekasadisāva.

Madāti, mahārāja, ārogyayobbanajīvitamadasaṅkhātā tividdhā madā pamādo nāma jāyati. So madappatto pamādāpanno paṇātipātādīni pāpakammāni karoti. Atha naṃ rājāno chindāpenti vā hanāpenti vā, sabbaṃ vā dhanamassa haranti, evamassa pamādā nātiddhanajīvitakkhayo jāyati. Puna so dhanakkhayaṃ {5.101} vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttatthāya kāyaduḥkaritādīni karoti, iccassa khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi **mā mado bharatūsaḃbhāti**, raṭṭhabhāraḃkajeṭṭhaka bharatūsaḃha mā pamādamāpajjī ti attho. **Atthaṃ raṭṭhan**-ti janapadavāsīnaṃ vuddhiñceva sakalaraṭṭhaṇca bahū pamāmino jīnā. Tesāṃ āvibhāvatthāya khantivādiḃjātaka-mātaṅgaḃjātaka-bharuḃjātaka-saraḃhaṅgaḃjātaka-cetiyaḃjātakāni kathetabbāni. **Gāmino** ti gāmaḃhokaḃ pi te gāmaḃ pi bahū pamādadosaṇa jīnā parihīnā vinaṭṭhā. **Anagārā agārino** ti pabbajitā pi pabbajitapaṭipattito, gihī pi gharāvāsato ceva dhanadhaññādīhi ca bahū jīnā parihīnāti vadati. **Taṃ vuccate aghanti**, mahārāja, yasabhogaparihāni nāmetaṃ rañño dukkhaṃ vuccati. Bhogaḃbhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayaso mahantaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ pāpuṇāti.

Nesa dhammo ti, mahārāja, esa porāṇakarājūnaṃ dhammo na hoti. **Iddhaṃ phītan**-ti annapānādīnā samiddhaṃ hiraññaśuvaṇṇādīnā phītaṃ pupphitaṃ. **Na te puttāti**, mahārāja, paveṇipālakaḃ te puttā na bhavissanti. Raṭṭhavāsino hi: “Adhammikarañño esa putto, kiṃ amhākaṃ vuḍḍhiṃ karissati, nassa chattaṃ dassāma” ti chattaṃ na denti. Evametesāṃ paveṇipālakaḃ puttā na honti nāma. **Parijñāna**-ti parihīnaṃ. **Rājānaṃ vāpi** ti sace pi so rājā hoti,

atha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi. **Māṇiyanti**: “Ayaṃ rājā” ti garucittena sammānetabbaṃ katvā na maññanti. **Upajīvantā** ti upanissāya jīvantā pi ete ettakā janā garucittena maññitabbaṃ na maññanti. Kimkāraṇā? Adhammikabhāvena.

Sirī ti yasavibhavo. **Tacan**-ti yathā urago jiṇṇatacaṃ jigucchanto jahati, na puna oloketi, evaṃ tādisaṃ rājānaṃ sirī jahati. **Susamvihitakammantan**-ti kāyadvārādīhi pāpakammaṃ akarontaṃ. **Abhivaḍḍhantī** ti abhimukhaṃ gacchantā vaḍḍhanti. **Sausabhāmivā** ti sausbhā iva. Appamattassa hi sausbhajeṭṭhako gogaṇo viya bhogā vaḍḍhanti. **Upassutin**-ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaraṭṭhe ca janapade ca cara. **Tatthā** ti tasmim raṭṭhe caranto daṭṭhabbaṃ disvā sotabbaṃ sutvā attano guṇaguṇaṃ paccakkhaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭipajjissasīti.

Iti mahāsatto ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā: “Gaccha papañcaṃ akatvā pariggaṇha raṭṭhaṃ, mā nāsayī” ti vatvā sakaṭṭhānaṃ-eva gato. Rājā pi tassa vacanaṃ sutvā saṃvegappatto punadivase rajjaṃ amacce paṭicchāpetvā purohitena saddhim kālasseva pācīnadvārena nagarā nikkhamitvā {5.102} yojanamattaṃ gato. Tattheko gāmaṃ mahallako aṭavito kaṇṭakasākhā āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rājapurisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre pāde kaṇṭakena viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ nīharanto:

**12. Evaṃ vedetu pañcālo, saṅgāme saramappito,
Yathāhamajja vedemi, kaṇṭakena samappito ti.**

Imāya gāthāya rājānaṃ akkosi. Taṃ panassa akkosanaṃ bodhisattānubhāvena ahosi. Bodhisattena adhiggaḥhito va so akkosīti veditabbo. Tasmim pana samaye rājā ca purohito ca aññātakavesena tassa santikeva aṭṭhaṃsu. Athassa vacanaṃ sutvā purohito itaraṃ gāthamāha.

**13. Jiṇṇo dubbalacakkhūsi, na rūpaṃ sādhu passasi,
Kim tattha brahmadattassa, yaṃ taṃ maggeyya kaṇṭako ti.**

Tattha **maggeyyā** ti vijjheyya. Idaṃ vuttaṃ hoti: yadi tvaṃ attano abyattatāya kaṇṭakena viddho, ko ettha raṇṇo doso. Yena rājānaṃ akkosi, kim te raṇṇā kaṇṭako oloketvā ācikkhitabboti.

Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

**14. Bahvettha brahmadattassa, sohaṃ maggasmī brāhmaṇa,
Arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.**

**15. Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.**

**16. Etādisse bhaye jāte, bhayaṭṭā tāta māṇavā,
Nillanakāni kubbanti, vane āhatva kaṇṭakan-ti.**

Tattha **bahvetthā**ti, brāhmaṇa, sohaṃ sakaṇṭake magge patito sannisinno, bahu ettha brahmadattassa doso, tvaṃ ettakaṃ kālāraṃ rañño dosena {5.103} mama sakaṇṭake magge vicaraṇabhāvaṃ na jānāsi. Tassa hi arakkhitā jānapadā ...pe... kaṇṭakanti. Tattha **khādantī** ti vilumpanti. **Tuṇḍiyā** ti vadhabandhādīhi piḷetvā adhammena balisādhakā. **Kūṭarājassā** ti pāparañño. **Adhammiko** ti paṭicchannakammanto. **Tātā** ti purohitaṃ ālapati. **Māṇavā** ti manussā. **Nillanakāni** ti nilīyanatṭhānāni. **Vane āhatva kaṇṭakan-ti** kaṇṭakaṃ āharitvā dvārāni pidahitvā gharaṃ chaḍḍetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavisitvā tasmīṃ vane attano nilīyanatṭhānāni karonti. Atha vā vane yo kaṇṭako, taṃ āharitvā gharāni parikkhipanti. Iti rañño dosenevampi kaṇṭakena viddho, mā evarūpassa rañño upatthambho hohīti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā, “ācariya, mahallako yuttaṃ bhaṇati, amhākam-eva doso, ehi nivattāma, dhammena rajjaṃ kāressāmā” ti āha. Bodhisatto purohitassa sarīre adhimuccitvā purato gantvā: “Pariggaṇhissāma tāva, mahārājā” ti āha. Te tamhā gāmā aññaṃ gāmaṃ gacchantā antarāmagge ekissā mahallikāya saddaṃ assosum. Sā kirekā dalidditthī dve dhītaro vayappattā rakkhamānā tāsāṃ araṇṇaṃ gantuṃ na deti. Sayāṃ araṇṇato dārūni ceva sākañca āharitvā dhītaro paṭijaggati. Sā taṃ divasaṃ ekaṃ gumbaṃ āruyha sākaṃ gaṇhantī pavaṭṭamānā bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena akkosantī gāthamāha.

**17. Kadāssu nāmayāṃ rājā, brahmadatto marissati,
Yassa raṭṭhamhi jīyanti, appatikā kumārikā ti.**

Tattha **appatikā** ti assāmikā. Sace hi tāsāṃ sāmikā assu, maṃ poseyyum. Pāparañño pana rajje ahaṃ dukkhaṃ anubhomī, kadā nu kho esa marissatīti.

Evam bodhisattānubhāveneva sā akkosi. Atha naṃ purohito paṭisedhento gāthamāha.

**18. Dubbhāsitañhi te jammi, anattapadakovide,
Kuhim rājā kumārīnaṃ, bhattāraṃ pariyasatī ti.**

Taṃ {5.104} sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

**19. Na me dubbhāsitaṃ brahme, kovidatthapadā ahaṃ,
Arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.**

**20. Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano,
Dujjīve dubbhare dāre, kuto bhattā kumāriyo ti.**

Tattha **kovidatthapadā** ti ahaṃ atthapade kāraṇapade kovidā chekā, mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasaṃsi. **Dujjīve** ti dujjīve raṭṭhe dubbhare dāre jāte manussesu bhīttasitesu araṇṇe vasantesu **kuto bhattā kumāriyo**, kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantī ti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā: “Yuttaṃ sā kathetī” ti tato paraṃ gacchantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum. Tassa kira kasantassa sāliyo nāma balibaddo phālena paḥaṭṭo sayi. So rājānaṃ akkosanto gāthamāha.

**21. Evaṃ sayatu pañcālo, saṅgāme sattiyaṃ hato,
Yathāyaṃ kapaṇo seti, hato phālena sāliyo ti.**

Tattha **yathā** ti yathā ayaṃ vedanāppatto sāliyabalibaddo seti, evaṃ sayatū ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento gāthamāha.

**22. Adhammena tuvaṃ jamma, brahmadattassa kujjhasi,
Yo tvaṃ sapasi rājānaṃ, aparajjhivāna attano ti.**

Tattha **adhammena** ti akāraṇena asabhāvena.

Taṃ sutvā so tisso gāthā abhāsi:

**23. Dhammena brahmadattassa, ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
Arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā.**

**24. Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.**

**25. Sā {5.105} nūna puna re pakkā, vikāle bhattamāhari,
Bhattahāriṃ apekkhanto, hato phālena sāliyo ti.**

Tattha **dhammenā** ti kāraṇeṇeva, akāraṇeṇa akkosatīti saññaṃ mā kari. **Sā nūna puna re pakkā, vikāle bhattamāharīti**, brāhmaṇa, sā bhattahārikā itthī pāto va mama bhattaṃ pacitvā āharantī adhammabalisādhakehi brahmadattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayhaṃ bhattaṃ pakkaṃ bhavissati, tena kāraṇeṇa vikāle bhattaṃ āhari, “ajja vikāle bhattaṃ āharī” ti cintetvā chātajjhatto ahaṃ taṃ bhattahāriṃ olokeno goṇaṃ aṭṭhāne patodena vijjhiṃ, tenesa pādaṃ ukkhipitvā phālaṃ paharanto hato phālena sāliyo. Tasmā: “Esa mayā hato” ti saññaṃ mā kari, pāparaṇño yeva hato nāmesa, mā tassa vaṇṇaṃ bhaṇīti.

Te purato gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pāto va ekā kūṭadhenu godohakaṃ pādena paharitvā saddhiṃ khīrena pavaṭṭesi. So brahmadattaṃ akkosanto gāthamāha.

**26. Evaṃ haññatu pañcālo, saṅgāme asinā hato,
Yathāhamajja pahato, khīraṇca me pavaṭṭitan-ti.**

Taṃ sutvā purohito paṭisedhento gāthamāha.

**27. Yaṃ pasu khīraṃ chaḍḍeti, pasupālaṃ vihiṃsati,
Kiṃ tattha brahmadattassa, yaṃ no garahate bhavan-ti.**

Brāhmaṇeṇa gāthāya vuttāya puna so tisso gāthā abhāsi:

**28. Gārayho brahme pañcālo, brahmadattassa rājino,
Arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.**

**29. Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.**

**30. Caṇḍā aṭanakā gāvī, yaṃ pure na duhāmase,
Taṃ dāni ajja dohāma, khīrakāme hupaddutā ti.**

Tattha **caṇḍā** ti pharusā. **Aṭanakā** ti palāyanasīlā. **Khīrakāme** ti adhammikaraṇño purisehi bahuṃ khīraṃ āharāpentehi upaddutā duhāma. Sace hi so dhammena rajjaṃ kāreyya, na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyyāti.

Te {5.106} “so yuttaṃ kathetī” ti tamhā gāmā nikkhamma mahāmaggaṃ āruyha nagarābhimukhā gamiṃsu. Ekasmiṃca gāme balisādhakā asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabaravacchakaṃ māretvā cammaṃ gaṇhiṃsu. Vacchakamātā dhenu

puttasokena tiṇaṃ na khādati pāṇīyaṃ na pivati, paridevamānā āhiṇḍati. Taṃ disvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā gāthamāhaṃsu:

**31. Evaṃ kandaṭṭu pañcālo, viputto vippasukkhatu,
Yathāyaṃ kapaṇā gāvī, viputtā paridhāvati ti.**

Tattha **paridhāvati** ti paridevamāno dhāvati.

Tato purohito itaraṃ gāthamāha.

**32. Yaṃ pasu pasupālassa, sambhameyya raveyya vā,
Koṇidha aparādhathhi, brahmadattassa rājino ti.**

Tattha **sambhameyya raveyya vā** ti bhameyya vā viraveyya vā. Idaṃ vuttaṃ hoti: tātā, pasu nāma pasupālassa rakkhantasseva dhāvati pi viravati pi, tiṇaṃ-pi na khādati pāṇīyaṃ-pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhoti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsimsu:

**33. Aparādho mahābrahme, brahmadattassa rājino,
Arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.**

**34. Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
Raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano,
Kathaṃ no asikosatthā, khīrapā haññate pajā ti.**

Tattha **mahābrahme** ti mahābrāhmaṇa. **Rājino** ti rañño. **Kathaṃ no** ti kathaṃ nu kena nāma kāraṇena. **Khīrapā haññate pajā** ti pāparājassa sevakehi khīrapako vacchako haññati, idāni sā dhenu puttasokena paridevati, so pi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatūti rājānaṃ akkosimsu yeva.

Te: “Sādhu vo kāraṇaṃ vadathā” ti vatvā pakkamimsu. Athantarāmagge ekissā sukkhapokkharāṇiyā kākā tuṇḍehi vijjhivā maṇḍūke khādanti. Bodhisatto tesu taṃ ṭhānaṃ sampattesu attano ānubhāvena maṇḍūkena:

**35. Evaṃ {5.107} khajjatu pañcālo, hato yuddhe saputtako,
Yathāhamajja khajjāmi, gāmikehi araṇṇajo ti.**

Rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha **gāmikehi** ti gāmaṃvāsīhi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍūkena saddhiṃ sallapanto gāthamāha.

**36. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ, rājāno maṇḍuka manussaloke,
Nettāvatā rājā adhammacārī, yaṃ tādisaṃ jīvamadeyyu dhaṅkā ti.**

Tattha **jīvan**-ti jīvantaṃ. **Adeyyun**-ti khādeyyuṃ. **Dhaṅkā** ti kākā. Ettāvatā rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araṇṇaṃ pavisitvā raṇṇā taṃ rakkhantena caritunti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

**37. Adhammarūpo vata brahmacārī, anuppiyaṃ bhāsasi khattiyassa,
Viluppamānāya puthuppajāya, pūjesi rājāṃ paramappamādaṃ.**

**38. Sace idaṃ brahme surajjakam siyā, phītaṃ raṭṭhaṃ muditaṃ vippasannaṃ,
Bhutvā baliṃ aggapiṇḍaṇca kākā, na mādisaṃ jīvamadeyyu dhaṅkā ti.**

Tattha **brahmacārī** ti purohitaṃ garahanto āha. **Khattiyassā** ti evarūpassa pāparaṇṇo. **Viluppamānāyā** ti vilumpamānāya, ayam-eva vā pāṭho. **Puthuppajāyā** ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya. **Pūjesi** ti pasaṃsi. **Surajjakan**-ti chandādivasena agantvā dasa rājadhamme akopentena appamattena raṇṇā rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjakam bhaveyya. **Phītan**-ti devesu sammādhāraṃ anuppaveccantesu sampannasassaṃ. **Na mādisan**-ti evaṃ sante mādisaṃ jīvamānaṇṇeva kākā na khādeyyuṃ.

Evaṃ chasu pi ṭhānesu akkosanaṃ bodhisattasseva ānubhāvena ahosi,

Taṃ {5.108} sutvā rājā ca purohito ca: “Araṇṇavāsiṃ tiracchānagataṃ maṇḍukaṃ upādāya sabbe amhe yeva akkosanti” ti vatvā tato nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā mahāsattassovāde ṭhitā dānādīni puñṇāni karimṃsu.

Satthā kosalarāṇṇo imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā, “mahārāja, raṇṇā nāma agatigamaṇaṃ pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban”-ti vatvā jātakam samodhānesi: “Tadā gandhatindukadevatā aham-eva ahosiṃ”-ti.

Gandhatindukajātakavaṇṇanā dasamā

Jātakuddānaṃ:

**Kimchanda kumbha jayaddisa chaddanta, atha paṇḍitasambhava siraka pi,
Dakarakkhasa paṇḍaranāgavaro, atha sambula tindukadevasutoti.**

Timsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

17. Cattālīsanipāto

Ja 521 Tesakuṇajātakavaṇṇanā

Vessantaram {5.109} **taṃ pucchāmī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño ovādasasena kathesi. Tañhi rājānaṃ dhammassavanatthāya āgataṃ satthā āmantetvā: “Mahārāja, rañña nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, yasmiñhi samaye rājāno adhammikā honti, rājayuttā pi tasmiṃ samaye adhammikā hontī” ti catukkanipāte (AN. 4.70) āgatasuttanayena ovaditvā agatigamane agatiagamane ca ādīnavañca ānisaṃsañca kathetvā: “Supinakūpamā kāmā” ti ādinā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā, “mahārāja, imesañhi sattānaṃ:

**Maccunā saṅgaro natthi, lañjaggāho na vijjati,
Yuddhaṃ natthi jayo natthi, sabbe maccuparāyaṇā.**

Tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ ṭhapetvā attanā kataṃ kalyāṇakammaṃ aññā patitṭhā nāma natthi. Evaṃ ittarapaccupatṭhānaṃ avassaṃ pahātabbaṃ, na yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ vaṭṭati, appamatteneva hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati. Porāṇakarājāno anuppanne pi buddhe paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamimsū” ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rajjaṃ kārento aputtako ahosi, patthento pi puttāṃ vā dhītaraṃ vā na labhi. So ekadivasāṃ mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kīḷitvā maṅgalasālarukkhamūle {5.110} sayanaṃ attharāpetvā thokaṃ niddāyitvā pabuddho sālarukkhaṃ oloketvā tattha sakuṇakulāvakaṃ passi, saha dassanenevassa sineho uppajji. So ekaṃ purisaṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ rukkhaṃ abhiruhitvā etasmiṃ kulāvake kassaci atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhī” ti āha. So: “Sādhu, devā” ti vatvā abhiruhitvā tattha tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. Rājā: “Tena hi etesaṃ upari nāsavātaṃ mā vissajjesī” ti vatvā: “Caṅkoṭake kappāsapicumaṃ attharitvā tattheva tāni aṇḍakāni ṭhapetvā saṇikaṃ otarāhī” ti otārāpetvā caṅkoṭakaṃ hatthena gahetvā: “Katarasakuṇaṇḍakāni nāmetānī” ti amacce pucchi. Te: “Mayaṃ na jānāma, nesādā jānissantī” ti vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā pucchi. Nesādā, “mahārāja, tesu ekaṃ ulūkaaṇḍaṃ, ekaṃ sālīkāṇḍaṃ, ekaṃ suvakaṇḍaṃ”-ti kathayīṃsu. Kiṃ pana ekasmiṃ kulāvake tiṇṇaṃ sakuṇikānaṃ aṇḍāni hontīti. Āma, deva, paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti. Rājā tussitvā: “Ime

mama puttā bhavissanti” ti tāni tīṇi aṇḍāni tayo amacce paṭicchāpetvā: “Ime mayhaṃ puttā bhavissanti, tumhe sādhukaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mamāroceyyāthā” ti āha. Te tāni sādhukaṃ rakkhimsu.

Tesu paṭhamāṃ ulūkaaṇḍāṃ bhijji. Amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā: “Tvaṃ itthibhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhi” ti vatvā tena taṃ vīmaṃsitvā: “Puriso” ti vutte rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Putto te, deva, jāto” ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahuṃ dhanāṃ datvā: “Puttakāṃ me sādhukaṃ paṭijagga, ‘vessantaro’ ti cassa nāmaṃ karohi” ti vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhaccayena sālīkaāṇḍāṃ bhijji. So pi amacco taṃ nesādena vīmaṃsāpetvā: “Itthi” ti sutvā rañño santikaṃ gantvā: “Dhītā te, deva, jātā” ti āha. Rājā tuṭṭho tassa pi bahuṃ dhanāṃ datvā: “Dhītaram {5.111} me sādhukaṃ paṭijagga, ‘kuṇḍalini’ ti cassā nāmaṃ karohi” ti vatvā uyyojesi. So pi tathā akāsi. Puna katipāhaccayena suvakaāṇḍāṃ bhijji. So pi amacco nesādena taṃ vīmaṃsitvā: “Puriso” ti vutte rañño santikaṃ gantvā: “Putto te, deva, jāto” ti āha. Rājā tuṭṭho tassa pi bahuṃ dhanāṃ datvā: “Puttassa me mahantena parivārena maṅgalaṃ katvā ‘jambuko’ tissa nāmaṃ karohi” ti vatvā uyyojesi. So pi tathā akāsi. Te tayo pi sakuṇā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumārāparihāreneva vaḍḍhanti. Rājā: “Mama putto, mama dhītā” ti voharati. Athassa amaccā aññaamaññaṃ avahasanti: “Passatha, bho, rañño kiriyāṃ, tiracchānagate pi ‘putto me, dhītā me’ ti vadanto vicarati” ti.

Taṃ sutvā rājā cintesi: “Ime amaccā etesaṃ mama puttānaṃ paññāsampadaṃ na jānanti, pākaṭaṃ nesaṃ karissāmī” ti. Athekaṃ amaccaṃ vessantarassa santikaṃ pesesi: “tumhākaṃ pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchatū” ti. So amacco gantvā vessantaram vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi. Taṃ sutvā vessantaro attano paṭijaggakaṃ amaccaṃ pakkositvā: “Mayhaṃ kira pitā maṃ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhāgatassa sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭati, kadā āgacchatū” ti pucchi. Amacco: “Ito sattame divase tava pitā āgacchatū” ti āha. Taṃ sutvā vessantaro: “Pitā me ito sattame divase āgacchatū” ti vatvā uyyojesi. So āgantvā rañño ācikkhi. Rājā sattame divase nagare bheriṃ carāpetvā puttassa nivesanaṃ agamāsi. Vessantaro rañño mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsakammakārānaṃ-pi sakkāraṃ kāresi. Rājā vessantarasaṅgassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakaṃ nivesanaṃ āgantvā rājaṅgaṇe mahantaṃ maṇḍapaṃ kārāpetvā nagare bheriṃ carāpetvā alaṅkatamaṇḍapamajjhe mahājanaparivāro nisīditvā: “Vessantaram {5.112} ānetū” ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco vessantaram suvaṇṇapīṭhe

nisīdāpetvā ānesi. Vessantarasakuṇo pitu anke nisīditvā pitarā saha kīḷitvā gantvā tattheva suvaṇṇapīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Vessantaram taṃ pucchāmi, sakuṇa bhaddamatthu te,
Rajjam kāretukāmena, kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan-ti.**

Tattha **sakuṇā** ti taṃ ālapati. **Kiṃ sū** ti kataram kiccaṃ kataṃ varam uttamam hoti, kathehi me, tāta, sakalam rājadhammanti evam kira taṃ so pucchi.

Taṃ sutvā vessantaro pañham akathetvāva rājānam tāva pamādena codento dutiyam gāthamāha.

**2. Cirassam vata maṃ tāto, kaṃso bārāṇasiggaho,
Pamatto appamattaṃ maṃ, pitā puttaṃ acodayi ti.**

Tattha **tāto** ti pitā. **Kaṃso** ti idam tassa nāmam. **Bārāṇasiggaho** ti catūhi saṅgahavatthūhi bārāṇasim saṅgahetvā vattanto. **Pamatto** ti evarūpānam paṇḍitānam santike vasanto pañhassa apucchanena pamatto. **Appamattaṃ man-ti** sīlādiguṇayogena maṃ appamattaṃ. **Pitā** ti posakapitā. **Acodayi** ti amaccehi: “Tiracchānagate putte katvā voharatī” ti avahasiyamāno pamādam āpajjitvā cirassam ajja codesi, pañham pucchīti vadati.

Evam so imāya gāthāya codetvā: “Mahārāja, raññā nāma tīsu dhammesu ṭhatvā dhammena rajjam kāretabban”-ti vatvā rājadhammaṃ kathento imā gāthāyo āha:

**3. Paṭhameneva vitatham, kodham hāsam nivāraye,
Tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ āhu khattiya.**

**4. Yaṃ tvaṃ tāta tapokammaṃ, pubbe katamasamsayam,
Ratto duṭṭho ca yaṃ kayirā, na taṃ kayirā tato puna.**

**5. Khattiyassa pamattassa, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana,
Sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate agham.**

**6. Sirī tāta alakkhī ca, pucchitā etadabravum,
Uṭṭhānavīriye pose, ramāham anusūyake.**

**7. Usūyake {5.113} duhadaye, purise kammadussake,
Kāḷakaṇṇī mahārāja, ramati cakkabhañjanī.**

8. So tvaṃ sabbe suhadayo, sabbesaṃ rakkhito bhava,
Alakkhiṃ nuda mahārāja, lakkhyā bhava nivesanaṃ.

9. Sa lakkhīdhitisaṃpanno, puriso hi mahaggato,
Amittānaṃ kāsipati, mūlaṃ aggañca chindati.

10. Sakko pi hi bhūtapati, uṭṭhāne nappamajjati,
Sa kalyāṇe dhiṭiṃ katvā, uṭṭhāne kurute mano.

11. Gandhabbā pitaro devā, sājīvā honti tādino,
Uṭṭhāhato appamajjato, anuṭṭhanti devatā.

12. So appamatto akkuddho, tāta kiccāni kāraya,
Vāyamassu ca kiccesu, nālaso vindate sukhaṃ.

13. Tattheva te vattapadā, esāva anusāsani,
Alaṃ mitte sukhāpetuṃ, amittānaṃ dukhāya cā ti.

Tattha **paṭhameneva vitathanti**, tāta, rājā nāma ādito va musāvādaṃ nivāraye. Musāvādino hi rañño raṭṭhaṃ nirojaṃ hoti, pathaviyā ojaṃ kammakaraṇaṭṭhānato sattaratanamattaṃ heṭṭhā bhassati, tato āhāre vā telamadhuphāṇitādīsu vā osadhesu ojaṃ na hoti. Nirojāhārabhojanā manussa bahvābādhā honti, raṭṭhe thalajalapathesu āyo nuppajjati, tasmīṃ anuppajjante rājāno duggatā honti. Te sevakā saṅgaṇhituṃ na sakkonti, asaṅgahitā sevakā rājānaṃ garucittena na olokeṇti. Evaṃ, tāta, musāvādo nāmesa nirojo, na so jīvitaṃ pi katabbo, saccaṃ pana sādutaraṃ rasānanti tadeva paṭiggahetabbaṃ. Apica musāvādo nāma guṇaparidhaṃsako vipattipariyosāno, dutiyacittavāre avīciparāyaṇaṃ karoti. Imasmiṃ panatthe: “Dhammo have hato hanti” **ti cetiyajātakaṃ** (Ja. 422) kathetabbaṃ.

Kodhanti, tāta, rājā nāma paṭhamam-eva kujjhanalakkhaṇaṃ kodham-pi nivāreyya. Tāta, aññesañhi kodho khippaṃ matthakaṃ na pāpuṇāti, rājūnaṃ pāpuṇāti. Rājāno nāma vācāvudhā kujjhitvā olokitamattenā pi paraṃ vināsenti, tasmā raññā aññehi manussehi atirekataraṃ nikkodhena bhavitabbaṃ, khantimettānuddayāsampannena attano piyaputtaṃ viya lokaṃ volokentena bhavitabbaṃ. Tāta, atikodhano nāma rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhituṃ na sakkoti. Imassa panatthassa dīpanatthaṃ **khantivādi-jātaka-** (Ja. 313) **cūḷadhammapālajātakāni** (Ja. 358) kathetabbāni.

Cūḷadhammapālajātakaṃsmiṃhi mahāpatāpano nāma rājā puttaṃ ghātetvā {5.114} puttasaṃsāraṃ hadayena phalitena matāya deviyā sayam-pi devīṃ anusocanto hadayena phaliteneva mari. Atha te tayo pi ekaāḷāhaneva

jhāpesum. Tasmā rañña paṭhamam-eva musāvādaṃ vajjetvā dutiyaṃ kodho vajjetabbo.

Hāsan-ti hassaṃ, ayam-eva vā pāṭho. Tesu tesu kiccesu uppilāvitacittatāya keḷisīlataṃ parihāsaṃ nivāreyya. Tāta, rañña nāma keḷisīlena na bhavitabbaṃ, aparapattiyena hutvā sabbāni kiccāni attapaccakkheneva kātabbāni. Uppilāvitacitto hi rājā atuletvā kammāni karonto laddhaṃ yasaṃ vināseti. Imasmiṃ panatthe **sarabhaṅgajātake** (Ja. 522) purohitassa vacanaṃ gahetvā daṇḍakiraṇṇo kisavacche aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā kukkuḷaniraye nibbattabhāvo ca **mātaṅgajātake** (Ja. 497) majjharaṇṇo brāhmaṇānaṃ kathaṃ gahetvā mātaṅgatāpase aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā niraye nibbattabhāvo ca **ghaṭapaṇḍitajātake** (Ja. 454) dasabhātikarājadārakānaṃ mohamūḷhānaṃ vacanaṃ gahetvā kaṇhadīpāyane aparajjhivā vāsudevakulassa nāsitabhāvo ca kathetabbo.

Tato kiccāni kāreyyā ti evaṃ, tāta, paṭhamam musāvādaṃ dutiyaṃ kodhaṃ tatiyaṃ adhammahāsaṃ vajjetvā tato pacchā rājā raṭṭhavāsīnaṃ kattabbakiccāni kāreyya. **Taṃ vataṃ āhu khattiyāti**, khattiyamahārāja, yaṃ mayā vuttaṃ, etaṃ raṇṇo vatasamādānanti porāṇakapaṇḍitā kathayimsu.

Na taṃ kayirā ti yaṃ tayā rāgādivasena pacchā tāpakaraṃ kammaṃ kataṃ hoti, tato pubbe katato puna tādisaṃ kammaṃ na kayirā, mā kareyyāsi, tātāti.

Vuccate ti taṃ raṇṇo aghanti vuccati, evaṃ porāṇakapaṇḍitā kathayimsu.

Sirī ti idaṃ vessantarasaṃvāso pubbe bārāṇasiyaṃ pavattitakāraṇaṃ āharitvā dassento āha. Tattha **abravun**-ti suciparivāraseṭṭhinā pucchitā kathayimsu.

Uṭṭhānavīriye ti yo poso uṭṭhāne vīriye ca patiṭṭhito, na ca paresaṃ sampattiṃ disvā usūyati, tasmim ahaṃ abhiramāmīti āha. Evaṃ tāva tāta sirī kathesi. **Usūyake** ti alakkhī pana, tāta, pucchitā ahaṃ parasampattiusūyake **duhadaye** ducitte kalyāṇakammadūsake yo kalyāṇakammaṃ dussanto appiyyānto aṭṭiyānto na karoti, tasmim abhiramāmīti āha. Evaṃ sā kāḷakaṇṇī, mahārāja, ramati patirūpadesavāsādino kusalacakkassa bhaṇjanī.

Suhadayo ti sundaracitto hitacittako. **Nudā** ti nīhara. **Nivesanan**-ti lakkhiyā pana nivesanaṃ bhava patiṭṭhā hohi. **Sa lakkhīdhitisampanno** ti, mahārāja, kāsīpati so puriso paṇṇāya ceva vīriyena ca sampanno. **Mahaggato** ti mahajjhāsayo corānaṃ paccayabhūte gaṇhanto amittānaṃ mūlaṃ core gaṇhanto amittānaṃ aggaṃ chindatīti vadati. **Sakko** ti {5.115} indo. **Bhūtapatī** ti rājānaṃ ālapati. **Uṭṭhāne** ti uṭṭhānavīriye. **Nappamajjati** ti na pamajjati, sabbakiccāni karoti. **Sa kalyāṇe** ti so devarājā uṭṭhānavīriye manam karonto pāpakammaṃ akatvā kalyāṇe puñṇakammasmiṇṇeva dhitim katvā appamatto uṭṭhāne manam karoti, tassa pana kalyāṇakamme

vīriyakaraṇabhāvadassanattam sarabhaṅgaajātake (Ja. 522) dvīsu devalokesu devatāhi saddhim kapiṭṭhārāmaṃ āgantvā pañham pucchitvā dhammassa sutabhāvo, **mahākapaḥajātake** (Ja. 469) attano ānubhāvena janam tāsetvā osakkantassa sāsanassa pavattitabhāvo cāti evamādīni vatthūni kathetabbāni.

Gandhabbā ti cātumahārājikānam heṭṭhā catuyonikā devā, catuyonikattā yeva kira te gandhabbā nāma jātā. **Pitaro** ti brahmāno. **Devā** ti upapattidevavasena cha kāmāvacaradevā. **Tādino** ti tathāvidhassa kusalābhiratassa rañño. **Sājīvā hontī** ti samānājīvikā upajīvitabbā. Tādisā hi rājāno dānādīni puññāni karontā devatānam pattiṃ denti, tā tam pattiṃ anumoditvā sampaṭicchitvā dibbayasena vaḍḍhanti. **Anutiṭṭhantī** ti tādisassa rañño vīriyam karontassa appamādaṃ āpajjantassa devatā anutiṭṭhanti anugacchanti, dhammikaṃ rakkham saṃvidahantī ti attho.

So ti so tvaṃ. **Vāyamassū** ti tāni raṭṭhakiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhakammavasena tesu tesu kiccesu vīriyam karassu. **Tattheva te vattapadāti**, tāta, yaṃ maṃ tvaṃ kiṃsu kiccaṃ katanṃ varanti pucchi, tattha tava pañhe yeva ete mayā: “Paṭhameneva vitathan”-ti ādayo vuttā, ete vattapadā vattakoṭṭhāsā, evaṃ tattha vattassu. **Esā** ti yā te mayā kathitā, esāva tava anusāsanī. **Alan**-ti evaṃ vattamāno hi rājā attano mitte sukhāpetum, amittānaṃ dukkhāya alam pariyatto samatthoti.

Evaṃ vessantarasaṇṇena ekāya gāthāya rañño pamādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite: “Buddhalīlāya pañho kathito” ti mahājano acchariyabbhutaṭṭajāto sādhuṃkārāsātāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce āmantetvā pucchi: “bhonto! Amaccā mama puttana vessantarena evaṃ kathentena kena kattaḃbam kiccaṃ katanṃ”-ti. Mahāsenaguttana, devā ti. “Tena hissa mahāsenaguttaṭṭhānaṃ dammī” ti vessantaraṃ ṭhānantare ṭhapesi. So tato paṭṭhāya mahāsenaguttaṭṭhāne ṭhito pitu kammaṃ akāsīti.

Vessantarapañho niṭṭhito

Puna {5.116} rājā katipāhaccayena purimanayeneva kuṇḍaliniyā santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha gantvā paccāgantvā tattheva maṇḍapamajjhe nisīditvā kuṇḍalinim āharāpetvā suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto gāthamāha.

**14. Sakkhisi tvaṃ kuṇḍalini, maññasi khattabandhuni,
Rajjam kāretukāmena, kim su kiccaṃ kataṃ varan-ti.**

Tattha **sakkhisī** ti mayā puṭṭhapañhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati.

Kuṇḍalini ti tassā salīngato āgatanāmenālapati. Tassā kira dvīsu kaṇṇapiṭṭhesu kuṇḍalasaṇṭhānā dve lekhā ahesuṃ, tenassā: “Kuṇḍalini” ti nāmaṃ kāresi. **Maññasi** ti jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthanti.

Khattabandhuni ti khattassa mahāsenaguttassa bhaginibhāvena naṃ evaṃ ālapati. Kasmā panesa vessantarasaṅgaṇaṃ evaṃ apucchitvā imam-eva pucchatīti? Itthibhāvena. Itthiyo hi parittapaññā, tasmā: “Sace sakkoti, pucchissāmi, no ce, na pucchissāmi” ti vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taññeva pañhaṃ pucchi.

Sā evaṃ raññā rājadhamme pucchite, “tāta, tvaṃ maṃ ‘itthikā nāma kim kathessatī’ ti vīmaṃsasi maññe, sakalaṃ te rājadhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmi” ti vatvā āha:

**15. Dveva tāta padakāni, yattha sabbam patitṭhitam,
Aladdhassa ca yo lābho, laddhassa cānurakkhaṇā.**

**16. Amacce tāta jānāhi, dhīre atthassa kovide,
Anakkhākitave tāta, asoṇḍe avināsake.**

**17. Yo ca taṃ tāta rakkheyya, dhanam yañceva te siyā,
Sūto va ratham saṅgaṇhe, so te kiccāni kāraye.**

**18. Susaṅgahitantaṇaṃ, sayam vittaṃ avekkhiya,
Nidhiṇca iṇadānaṇca, na kare parapattiyā.**

**19. Sayam āyam vayam jaññā, sayam jaññā katākatam,
Niggaṇhe niggahārahaṃ, paggaṇhe paggaṇhārahaṃ.**

**20. Sayam {5.117} jānapadam attham, anusāsa rathesabha,
Mā te adhammikā yuttā, dhanam raṭṭhaṇca nāsayum.**

**21. Mā ca vegena kiccāni, karosi kārayesi vā,
Vegasā hi kataṃ kammaṃ, mando pacchānutappati.**

**22. Mā te adhisare muñca, subālhamadhiko pitam,
Kodhasā hi bahū phītā, kulā akulataṃ gatā.**

**23. ‘Mā tāta issaromhī’ ti, anattāya patārayi,
Itthīnaṃ purisānañca, mā te āsi dukhudrayo.**

**24. Apetalomahaṃsassa, rañño kāmānusārino,
Sabbe bhoga vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ.**

**25. Tattheva te vattapadā, esāva anusāsānī,
Dakkhassudāni puñṇakaro, asoṇḍo avināsako,
Sīlavāssu mahārāja, dussīlo vinipātiko ti.**

Tattha **padakānī** ti kāraṇapadāni. **Yatthā** ti yesu dvīsu padesu sabbaṃ atthajātaṃ hitasukhaṃ paṭiṭṭhitam. **Aladdhassā** ti yo ca pubbe aladdhassa lābhassa lābho, yā ca laddhassa anurakkhaṇā. Tāta, anuppannassa hi lābhassa uppādanam nāma na bhāro, uppannassa pana anurakkhaṇam-eva bhāro. Ekacco hi yasaṃ uppādetvā pi yase pamatto pamādam uppādetvā pāṇātipātādīni karoti, mahācoro hutvā raṭṭhaṃ vilumpamāno carati. Atha naṃ rājāno gāhāpetvā mahāvināsaṃ pāpentī. Atha vā uppannarūpādīsu kāmaguṇesu pamatto ayoniso dhanam nāsento sabbasāpateyye khīṇe kapaṇo hutvā cīrakavasano kapālamādāya carati. Pabbajito vā pana ganthadhurādivasena lābhasakkāram nibbattetvā pamatto hīnāyāvattati. Aparo paṭhamajhānādīni nibbattetvā pi muṭṭhassatitāya tathārūpe ārammaṇe bajjhivā jhānā parihāyati. Evaṃ uppannassa yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhaṇam-eva dukkaram. Tadattadīpanattham pana devadattassa vatthu ca, mudulakkhaṇa- (Ja. 66) lomasakassapa- (Ja. 433) haritacajātaka- (Ja. 431) saṅkappajātakādīni (Ja. 251) ca kathetabbāni. Eko pana lābhasakkāram uppādetvā appamāde ṭhatvā kalyāṇakammaṃ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya vaḍḍhati, tasmā tvaṃ, mahārāja, appamatto payogasampattiyā ṭhatvā dhammena rajjaṃ karento tava uppannam yasaṃ anurakkhāhīti.

Jānāhī ti bhaṇḍāgārikakammādīnam karaṇattham upadhārehi. **Anakkhākitave** ti anakkhe akitave ajutakare ceva akerāṭṭike ca. {5.118} **Asoṇḍe** ti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabhāvarahite. **Avināsake** ti tava santakānam dhanadhaññādīnam avināsake. **Yo** ti yo amacco. **Yañceva** ti yañca te ghare dhanam siyā, taṃ rakkheyya. **Sūtovā** ti rathasārathi viya. Yathā sārathi visamamagganivāraṇattham asse saṅgaṇhanto ratham saṅgaṇheyya, evaṃ yo saha bhogehi taṃ rakkhituṃ sakkoti, so te amacco nāma tādisam saṅgahetvā bhaṇḍāgārikādīkiccāni kāraye.

Susaṅgahitantajano ti, tāta, yassa hi rañño attano antojano attano valañjanakaparijano ca dānādīhi asaṅgahito hoti, tassa antonivesane

suvanṇahiraññādīni tesam asaṅgahitamanussānam vasena nassanti, antojanā bahi gacchanti, tasmā tvaṃ suṭṭhusaṅgahitaantojano hutvā: “Ettakam nāma me vittan”-ti sayam attano dhanam avekkhitvā: “Asukaṭṭhāne nāma nidhiṃ nidhema, asukassa iṇam demā” ti idaṃ ubhayam-pi **na kare parapattiyā**, parapattiyā pi tvaṃ mā kari, sabbam attapaccakkham-eva kareyyāsīti vadati.

Āyam vayan-ti tato uppajjanakam āyañca tesam tesam dātabbam vayañca sayam-eva jāneyyāsīti. **Katākatan**-ti saṅgāme vā navakamme vā aññesu vā kiccesu: “Iminā idaṃ nāma mayham kataṃ, iminā na katan”-ti etam-pi sayam-eva jāneyyāsī, mā parapattiyo hohi. **Niggaṇhe** ti, tāta, rājā nāma sandhicchedādikārakam niggaṇhārahāṃ ānetvā dassitam upaparikkhitvā sodhetvā porāṇakarājūhi ṭhapitadaṇḍam oloketvā dosānurūpaṃ niggaṇheyya. **Paggaṇhe** ti yo pana paggaṇhāraho hoti, abhinnassa vā parabalassa bhedetā, bhinnassa vā sakabalassa ārādhako, aladdhassa vā rajjassa āharako, laddhassa vā thāvarakārako, yena vā pana jīvitam dinnam hoti, evarūpaṃ paggaṇhārahāṃ paggaṇhetvā mahantaṃ sakkārasammānam kareyya. Evaṃ hissa kiccesu aññe pi uram datvā kattabbam karissanti.

Jānapadan-ti janapadavāsīnam attham sayam attapaccakkheneva anusāsa. **Adhammikā yuttā** ti adhammikā tattha tattha niyuttā āyuttakā lañjam gahetvā vinicchayaṃ bhindantā tava dhanañca raṭṭhañca mā nāsayum. Iminā kāraṇena appamatto hutvā sayam-eva anusāsa. **Vegenā** ti sahasā atuletvā atīretvā. **Vegasā** ti atuletvā atīretvā chandādivasena sahasā kataṃ kammañhi na sādhu na sundaram. Kimkāraṇā? Tādisañhi katvā mando pacchā vippaṭisāravasena idha loke apāyadukkhāṃ anubhavanto paraloke ca anutappati. Ayam panettha attho: “Isīnamantaram katvā, bharurājāti me sutan”-ti bharujātakena (Ja. 213) dīpetabbo. {5.119}

Mā te adhisare muñca, subālhamadhiko pitanti, tāta, tava hadayaṃ kusalam adhisarivā atikkamivā pavatte paresam akusalakamme suṭṭhu bālham adhiko pitam kujjhāpitam hutvā mā muñca, mā patiṭṭhāyatū ti attho. Idaṃ vuttam hoti: tāta, yadā te vinicchaye ṭhitassa iminā puriso vā hato sandhi vā chinnoti coram dassenti, tadā te paresam vacanehi suṭṭhu ko pitam-pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca, apariggahetvā mā daṇḍam paṇehi. Kimkāraṇā? Acoram-pi hi: “Coro” ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhivā ubhinnaṃ attapaccatthikānam katham sutvā suṭṭhu sodhetvā attapaccakkhena tassa corabhāvaṃ ṇatvā paveṇiyā ṭhapitadaṇḍavasena kattabbam karohi. Raññā hi uppanne pi kodhe hadayaṃ sītalam akatvā kammaṃ na kātabbam. Yadā panassa hadayaṃ nibbutam hoti mudukam, tadā vinicchayakammaṃ kātabbam. Pharuse hi citte pakkuthite uduke mukhanimittam viya kāraṇam na paññāyati. **Kodhasā hīti**, tāta, kodhena hi bahūni phītāni rājakulāni

akulabhāvaṃ gatāni mahāvināsaṃ-eva pattānīti. Imassa panatthassa dīpanattham khantivādi jātaka- (Ja. 313) nālīkerarājavatthusahassabāhuajjunavatthuādīni kathetabbāni.

Mā, tāta, issaromhīti, anattāya patārayīti, tāta, “ahaṃ pathavissaro” ti mā mahājanaṃ kāyaduccaritādanattāya patārayi mā otārayi, yathā taṃ anattam samādāya vattati, mā evamakāsi ti attho. **Mā te āsīti**, tāta, tava vijite manussajātikānaṃ vā tiracchānajātikānaṃ vā itthipurisānaṃ **dukkhodayo** dukkhuppatti mā āsi. Yathā hi adhammikaṛājūnaṃ vijite manussā kāyaduccaritādīni katvā niraye uppajjanti, tava raṭṭhavāsīnaṃ taṃ dukkham yathā na hoti, tathā karohī ti attho.

Apetalomahaṃsassa ti attānuvādādibhayehi nibbhayassa. Iminā imaṃ dasseti: tāta, yo rājā kismiñci āsaṅkaṃ akatvā attano kāmam-eva anussarati, chandavasena yaṃ yaṃ icchatī, taṃ taṃ karoti, vissaṭṭhayaṭṭhi viya andho niraṅkuso viya ca caṇḍahatthī hoti, tassa sabbe bhogā vinassanti, tassa taṃ bhogabyasanaṃ aghaṃ dukkhanti vuccati.

Tattheva te vattapadā ti purimanayeneva yojetabbaṃ. **Dakkhassudānīti**, tāta, tvaṃ imaṃ anusāsaniṃ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena **puññakaro** surādipariharaṇena. **Asoṇḍo** diṭṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsanena **avināsako** bhavyeysīti. **Silavāssū** ti silavā ācārasampanno bhava, dasasu rājadhammesu paṭiṭṭhāya rajjaṃ kārehi. **Dussīlo vinipātiko** ti dussīlo hi, mahārāja, attānaṃ niraye vinipātento vinipātiko nāma hotīti.

Evam [5.120] kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dhammaṃ desesi. Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: “bhonto! Amaccā mama dhītāya kuṇḍaliniyā evaṃ kathayamānāya kena kattabbaṃ kiccaṃ katan”-ti. Bhaṇḍāgārikena, devā ti. “Tena hissā bhaṇḍāgārikaṭṭhānaṃ dammī” ti kuṇḍaliniṃ ṭhānantare ṭhapesi. Sā tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhatvā pitu kammaṃ akāsīti.

Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito

Puna rājā katipāhaccayena purimanayeneva jambukapaṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato tattheva maṇḍapamajjhe nisīdi. Amacco jambukapaṇḍitaṃ kañcanabhaddapīṭhe nisīdāpetvā pīṭhaṃ sīsenādāya āgacchi. Paṇḍito pitu aṅke nisīditvā kīlītvā gantvā kañcanapīṭhe yeva nisīdi. Atha naṃ rājā paṇhaṃ pucchanto gāthamāha.

**26. Apucchimha kosiyaḡottaṃ, kuṇḡḡaliniṃ tatheva ca,
Tvaṃ dāni vadehi jambuka, balānaṃ balaṃuttaman-ti.**

Tassattho: tāta, jambuka, ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyaḡottaṃ vessantaraṃ bhaginiṃca te kuṇḡḡaliniṃ rājadhammaṃ apucchiṃ, te attano balena kathesuṃ, yathā pana te pucchiṃ, tatheva idāni, putta jambuka, taṃ pucchāmi, tvaṃ me rājadhammaṃca balānaṃ uttamaṃ balaṃca kathehīti.

Evaṃ rājā mahāsattaṃ paṇhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchitaniyāmena apucchitvā visesetvā pucchi. Athassa paṇḡḡito: “Tena hi, mahārāja, ohitasoto suṇāhi, sabbaṃ te kathessāmi” ti pasāritahatthe sahassatthavikaṃ ṡapento viya dhammadesanaṃ ārabhi:

**27. Balaṃ paṃcavidhaṃ loke, purisasmiṃ mahaggaṭṭe,
Tattha bāhubalaṃ nāma, carimaṃ vuccate balaṃ.**

**28. Bhogabalaṃca dīghāvu, dutiyaṃ vuccate balaṃ,
Amaccabalaṃca dīghāvu, tatiyaṃ vuccate balaṃ.**

**29. Abhijaccabalaṃceva, taṃ catutthaṃ asaṃsayāṃ,
Yāni cetāni sabbāni, adhigaṇḡhāti paṇḡḡito.**

**30. Taṃ {5.121} balānaṃ balaṃ seṡṡhaṃ, aggāṃ paṇṇābalaṃ balaṃ,
Paṇṇābalenupatthaddho, atthaṃ vindati paṇḡḡito.**

**31. Api ce labhati mando, phītaṃ dharaṇimuttamaṃ,
Akāmassa pasayhaṃ vā, añño taṃ paṡipajjati.**

**32. Abhiḡāto pi ce hoti, rajjaṃ laddhāna khattiyo,
Dappaṇño hi kāsipati, sabbena pi na jīvati.**

**33. Paṇṇāva sutāṃ vinicchini, paṇṇā kittisilokavaḡḡḡhanī,
Paṇṇāsaḡhito naro idha, api dukkhe sukhāni vindati.**

**34. Paṇṇāṃca kho asussūsaṃ, na koci adhigacchati,
Bahussutaṃ anāḡamma, dhammaṡṡhaṃ avinibbhujāṃ.**

**35. Yo ca dhammavibhaṃḡaññū, kāluṡṡhāyī atandito,
Anuṡṡhahati kālena, kammaphalaṃ tassijjhati.**

**36. Anāyatanaṡīlassa, anāyatanaṡevino,
Na nibbindiyakārissa, sammadattho vipaccati.**

**37. Ajjhattañca payuttassa, tathāyatanasevino,
Anibbindiyakārissa, sammadattho vipaccati.**

**38. Yogappayogasañkhātāṃ, sambhatassānurakkhaṇāṃ,
Tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhayi,
Akammunā hi dummedho, naḷāgāraṃva sīdati ti.**

Tattha **mahaggate** ti, mahārāja, imasmim̐ sattaloke mahajjhāsaye purise pañcavidhaṃ balaṃ hoti. **Bāhubalan**-ti kāyabalaṃ. **Cariman**-ti taṃ atimahantam-pi samānaṃ lāmakam-eva. Kimkāraṇā? Andhabālabhāvena. Sace hi kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhaveyya, vāraṇabalato laṭukikāya balaṃ khuddakaṃ bhaveyya, vāraṇabalaṃ pana andhabālabhāvena maraṇassa paccayaṃ jātāṃ, laṭukikā attano ñāṇakusalatāya vāraṇaṃ jīvitakkhayaṃ pāpesi. Imasmim̐ panatthe: “Na heva sabbattha balena kiccaṃ, balañhi bālassa vadhāya hoti” ti suttaṃ (Ja. 357) āharitabbaṃ.

Bhogabalan-ti upatthambhanavasena sabbaṃ hiraññasuvaṇṇādi upabhogajātāṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato mahantataraṃ.

Amaccabalan-ti abhejjamantassa sūrassa suhadayassa amaccamaṇḍalassa atthitā, taṃ balaṃ saṅgāmasūratāya purimehi balehi mahantataraṃ.

Abhijaccabalan-ti tīṇi kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena jātisampatti, {5.122} taṃ itarehi balehi mahantataraṃ. Jātisampannā eva hi sujjhanti, na itareti. **Yāni cetānī** ti yāni ca etāni cattāri pi balāni paṇḍito paññānubhāvena adhigaṇhāti abhibhavati, taṃ sabbabalānaṃ paññābalaṃ seṭṭhanti ca agganti ca vuccati. Kimkāraṇā? Tena hi balena upatthaddho paṇḍito atthaṃ vindati, vuḍḍhiṃ pāpuṇāti. Tadatthajotanatthaṃ: “Puṇṇaṃ nadiṃ yena ca peyyamāhū” **ti puṇṇanadījātakaṇca** (Ja. 214) sirīkāḷakaṇṇipaṇhaṃ pañcapaṇḍitapaṇhaṇca **sattubhastajātaka-** (Ja. 402) **sambhavajātaka-** (Ja. 515) **sarabhaṅgajātakādīni** (Ja. 522) ca kathetabbāni.

Mando ti mandapaṇṇo bālo. **Phītanti**, tāta, mandapaṇṇo puggalo sattaratanapuṇṇaṃ ce pi uttamaṃ dharaṇiṃ labhati, tassa anicchamānasseva pasayhakāraṃ vā pana katvā añño paññāsampanno taṃ paṭipajjati. Mando hi laddhaṃ yasaṃ rakkhituṃ kulasantakaṃ vā pana paveṇi-āgatam-pi rajjaṃ adhigantuṃ na sakkoti. Tadatthajotanatthaṃ: “Addhā pādañjalī sabbe, paññāya atirocati” **ti pādañjalījātakaṃ** (Ja. 247) kathetabbāṃ. **Laddhānā** ti jātisampattiṃ nissāya kulasantakaṃ rajjaṃ labhitvā pi. **Sabbenapī** ti tena sakalena pi rajjena na jīvati, anupāyakusalatāya duggato va hotīti.

Evam̐ mahāsatto ettakena ṭhānena apaṇḍitassa aguṇaṃ kathetvā idāni paññaṃ pasamsanto: “**Paññā**” ti **ādīmāha**. Tattha **sutan**-ti sutapariyatti. Tañhi

paññāva vinicchinati. **Kittisilokavaḍḍhanī** ti kittighosassa ca lābhasakkārassa ca vaḍḍhanī. **Dukkhe sukhāni vindatī** ti dukkhe uppanne pi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukhaṃ paṭilabhati. Tadatthadīpanatthaṃ:

Yassete caturo dhammā, vānarinda yathā tava.

Alameteḥi ambēhi, jambūhi panasehi cā” ti. (Ja. 57).

Ādīni jātakāni kathetabbāni.

Asussūsan-ti paṇḍitapuggale apayirupāsanto assuṇanto. **Dhammaṭṭhan**-ti sabhāvakāraṇe ṭhitaṃ bahussutaṃ anāgamaṃ taṃ asaddahanto.

Avinibbhujan-ti atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ anogāhanto atīrento na koci paññaṃ adhigacchati, tātāti.

Dhammavibhaṅgaññū ti dasakusalakammapathavibhaṅgakusalo. **Kāluṭṭhāyī** ti vīriyaṃ kātuṃ yuttakāle vīriyassa kārako. **Anuṭṭhahatī** ti tasmim tasmim kāle taṃ taṃ kiccaṃ karoti. **Tassā** ti tassa puggalassa kammaphalaṃ samijjhati nipphajjati. **Anāyatanaśīlassā** ti anāyatanaṃ vuccati lābhayasasukhānaṃ anākaro dussīyakammaṃ, taṃśīlassa tena dussīyakammena samannāgatassa, anāyatanabhūtaṃ-eva dussīlapuggalaṃ sevantassa, kusalassa kammaṃ karaṇakāle **nibbindiyakāriṣṣa** nibbinditvā ukkaṇṭhitvā karontassa evarūpassa, tāta, puggalassa kammānaṃ attho sammā **na vipaccati** na sampajjati, tīṇi kulaggāni ca cha kāmasaggāni ca na upanetī ti attho. **Ajjhattaṇcā** ti {5.123} attano niyakajjhataṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa. **Tathāyatanaśevino** ti tatheva śīlavante puggale sevamānassa. **Vipaccatī** ti sampajjati mahantaṃ yasaṃ deti.

Yogappayogasāṅkhātan-ti yoge yuñjitabbayuttake kāraṇe payogakoṭṭhāsabhūtaṃ paññaṃ. **Sambhatassā** ti rāsikatassa dhanassa anurakkhaṇaṃ. **Tāni tvaṇ**-ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni sabbāni, tāta, tvaṃ sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhanam rakkha. **Mā akammāya randhayī** ti ayuttena akāraṇena mā randhayi, taṃ dhanam mā jhāpayi mā nāsayi. Kimkāraṇa? **Akammunā hī** ti ayuttakammakaraṇena dummedho puggalo sakaṃ dhanam nāsetvā pacchā duggato. **Naḷāgāraṃva sīdatī** ti yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ appatiṭṭhaṃ patati, evaṃ akāraṇena dhanam nāsetvā apāyesu nibbattaṭṭi.

Evam-pi bodhisatto ettakena ṭhānena pañca balāni vaṇṇetvā paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍalaṃ nīharanto viya kathetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ dento āha:

39. Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
40. Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
41. Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
42. Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
43. Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
44. Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhe janapadesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
45. Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇe brāhmaṇesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
46. Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
47. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
48. Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā,
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado ti. (Ja. 527.58-67)

Tattha paṭhamagāthāya tāva **idha dhamma**-ti mātāpitupaṭṭhānadhammaṃ. Taṃ kālasseva vuṭṭhāya mātāpitūnaṃ mukhodakadantakaṭṭhadānamādiṃ katvā sabbasarīrakiccapariharaṇaṃ karonto va pūrehīti vadati. **Puttadāresū** ti puttadhītaro tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento sippaṃ uggaṇhāpentō {5.124} vayappattakāle patirūpakulavaṃsena āvāhavivāhaṃ karonto samaye dhanāṃ dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ sammānento anavamānento anaticaranto issariyaṃ vossajjento alaṅkāraṃ anuppadento dāresu dhammaṃ carati nāma. **Mittāmaccesū** ti mittāmacce catūhi saṅgahavatthūhi saṅgaṇhanto avisamvādentō etesu dhammaṃ carati nāma. **Vāhanesu balesu cā** ti hatthiassādīnaṃ vāhanānaṃ balakāyassa ca dātābbayuttakaṃ dento sakkāraṃ karonto hatthiassādayo mahallakakāle kammesu ayojento tesu dhammaṃ carati nāma.

Gāmesu nigamesu cā ti gāmanigamavāsino daṇḍabalīhi apīlento va tesu dhammaṃ carati nāma. **Raṭṭhe janapadesu cā** ti raṭṭhañca janapadañca akāraṇena kilamento hitacittaṃ apaccupaṭṭhapento tattha adhammaṃ carati nāma, apīlento pana hitacittena pharanto tattha dhammaṃ carati nāma. **Samane brāhmaṇesu cā** ti tesam cattāro paccaye dento va tesu dhammaṃ carati nāma. **Migapakkhīsū** ti sabbacatuppadasakuṇānaṃ abhayaṃ dento tesu dhammaṃ carati nāma. **Dhammo ciṇṇo** ti sucaritadhammo ciṇṇo. **Sukhāvaho** ti tīsu kulasampadāsu chasu kāmasaggesu sukhaṃ āvahati. **Suciṇṇenā** ti idha ciṇṇena kāyasucaritādinā suciṇṇena. **Divam pattā** ti devalokabrahmalokasaṅkhātaṃ divaṃ gatā, tattha dibbasampattilābhino jātā. **Mā dhammaṃ rāja pāmado** ti tasmā tvaṃ, mahārāja, jīvitaṃ jahanto pi dhammaṃ mā pamajjīti.

Evam dasa dhammacariyagāthāyo vatvā uttari pi ovadanto osānagāthamāha.

**49. Tattheva te vattapadā, esāva anusāsani,
Sappaññasevī kalyāṇī, samattaṃ sāma taṃ vidū ti.**

Tattha **tattheva te vattapadā** ti idaṃ purimanayeneva yojetabbaṃ. **Sappaññasevī kalyāṇī, samattaṃ sāma taṃ vidūti**, mahārāja, taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakālaṃ sappaññapuggalasevī kalyāṇaguṇasamannāgato hutvā samattaṃ paripuṇṇaṃ sāmaṃ vidū atpaccakkhato va jānitvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjāti.

Evam mahāsatto ākāsagaṇaṃ otārento viya buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi, sādhu-kārasahassāni adāsi. Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: “bhonto! Amaccā mama puttana {5.125} taruṇajambuphalasamānatuṇḍena jambukapaṇḍitena evaṃ kathentena kena kattaḃbaṃ kiccaṃ katan”-ti. Senāpatinā, devā ti. “Tena hissa senāpatiṭṭhānaṃ dammi” ti jambukaṃ ṭhānantare ṭhapesi. So tato paṭṭhāya senāpatiṭṭhāne ṭhatvā pitu kammāni akāsi. Tiṇṇaṃ sakuṇānaṃ mahanto sakkāro ahosi. Tayo pi janā rañño atthañca dhammañca anusāsimsu. Mahāsattassovāde ṭhatvā rājā dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahosi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ katvā sakuṇānaṃ ārocetvā: “Sāmi, jambukasakuṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ ussāpetabbaṃ akāsi” ti vadiṃsu. Mahāsatto: “Na mayhaṃ rajjenattho, tumhe appamattā rajjaṃ kārethā” ti mahājanaṃ sīlesu patiṭṭhāpetvā: “Evam vinicchayaṃ pavatteyyāthā” ti vinicchayadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araṇṇaṃ pāvīsi. Tassovādo cattālīsa vassasahassāni pavattati.

Satthā rañño ovādasasena imaṃ dhammadesanaṃ desetvā jātakam samodhānesi: “Tadā rājā ānando ahosi, kuṇḍalinī uppalavaṇṇā, vessantaro sārīputto, jambukasakuṇo pana aham-eva ahosin”-ti.

Tesakuṇajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 522 Sarabhaṅgajātakavaṇṇanā

Alaṅkatā kuṇḍalino suvatthā ti idaṃ satthā veļuvane viharanto mahāmoggallānattherassa parinibbānaṃ ārabha kathesi. Sārīputtatthero tathāgataṃ jetavane viharantaṃ attano parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā nālakagāmake jātovarake parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā satthā rājagahaṃ gantvā veļuvane vihāsi. Tadā mahāmoggallānatthero isigilipasse kāḷasilāyaṃ viharati. So pana iddhibalena koṭippattabhāvena devalokacārikaṇca ussanirayacārikaṇca gacchati. Devaloke buddhasāvakānaṃ mahantaṃ issariyaṃ disvā ussanirayesu ca titthiyasāvakānaṃ mahantaṃ dukkhaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā: “Asuko upāsako asukā ca upāsikā asukasmīṃ nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattiṃ anubhavanti, titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca nirayādīsu asukaapāye {5.126} nāma nibbattā” ti manussānaṃ kathesi. Manussā sāsane paśīdanti, titthiye parivajjenti. Buddhasāvakānaṃ sakkāro mahanto ahosi, titthiyānaṃ parihāyati.

Te there āghataṃ bandhitvā: “Imasmīṃ jīvante amhākaṃ upaṭṭhākā bhijjanti, sakkāro ca parihāyati, mārāpessāma nan”-ti therassa māraṇatthaṃ samaṇaguttakassa nāma corassa sahaṣaṃ adaṃsu. So: “Theraṃ māressāmī” ti mahantena parivārena saddhiṃ kāḷasilaṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantam disvāva iddhiyā uppatitvā pakkāmi. Coro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā punadivasepīti cha divase agamāsi. Thero pi tatheva iddhiyā pakkāmi. Sattame pana divase therassa pubbe kataṃ aparāpariyavedanīyakammaṃ okāsaṃ labhi. So kira pubbe bhariyāya vacanaṃ gahetvā mātāpitaro māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā corānaṃ utṭhitākāraṃ katvā mātāpitaro pothesi pahari. Te cakkhudubbalatāya rūpadassanarahitā taṃ attano puttaṃ asaṇṇānantā: “Corā eva ete” ti saṇṇāya, “tāta, asukā nāma corā no ghātenti, tvaṃ paṭikkamāhī” ti tassevatthāya parideviṃsu. So cintesi: “īme mayā pothiyamānā pi mayhaṃ yevatthāya paridevanti, ayuttaṃ kammaṃ karomī” ti. Atha ne assāsetvā corānaṃ palāyanākāraṃ dassetvā tesam hatthapāde sambāhitvā: “Amma, tāta, mā bhāyittha, corā palātā” ti vatvā puna attano geham-eva ānesi. Taṃ kammaṃ

ettakaṃ kālāṃ okāsaṃ alabhitvā bhasmapaṭicchanho aṅgārārāsi viya ṭhatvā imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā gaṇhi. Yathā hi pana sunakhaluddakena migāṃ disvā sunakho vissajjito migāṃ anubandhitvā yasmiṃ ṭhāne pāpuṇāti, tasmim̐ yeva gaṇhāti, evaṃ idaṃ kammaṃ yasmiṃ ṭhāne okāsaṃ labhati, tasmim̐ vipākaṃ deti, tena mutto nāma natthi.

Thero attanā katakammassa ākaḍḍhitabhāvaṃ ñatvā na apagacchi. Thero tassa nissandena ākāse uppatitum̐ nāsakkhi.

Nandopanandadamanasamatthavejayantakampanasamatthāpissa iddhi kammabalena dubbalataṃ pattā. Coro therāṃ gahetvā therassa aṭṭhīni taṇḍulakaṇamattāni karonto bhinditvā saṅcuṇṇetvā palālapitṭhikakaraṇaṃ nāma katvā: “Mato” ti saññāya ekasmiṃ gumbapiṭṭhe khipitvā saparivāro pakkāmi. Thero satim̐ paṭilabhitvā: “Satthāraṃ passitvā parinibbāyissāmī” ti cintetvā sarīraṃ jhānaveṭhanena veṭhetvā thiraṃ katvā ākāsaṃ uppatitvā ākāseṇa satthu santikaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā: “Bhante, āyusaṅkhāro me ossaṭṭho, parinibbāyissāmī” ti āha. “Parinibbāyissasi, moggallāna”āti. “Āma, bhante” ti. “Kattha gantvā parinibbāyissasī” ti. “Kāḷasilāpatṭe, bhante” ti. Tena hi, moggallāna, dhammaṃ mayhaṃ kathetvā yāhi, tādissassa sāvakassa idāni dassanaṃ natthīti. So: “Evaṃ karissāmi, bhante” ti satthāraṃ vanditvā tālappamāṇaṃ ākāse uppatitvā parinibbānadivase sārīputtatthero viya nānappakārā iddhiyo katvā dhammaṃ kathetvā satthāraṃ vanditvā kāḷasilāyaṃ aṭaviyaṃ parinibbāyi.

Taṅkhaṇaṇṇeva cha devalokā ekakolāhalā ahesum̐, “amhākaṃ kira ācariyo parinibbuto” ti dibbagandhamālāvāsadhūmacandanacuṇṇāni ceva nānādārūni ca gahetvā āgamimsu, ekūnasataratanacandanacitakā {5.127} ahosi. Satthā therassa santike ṭhatvā sarīranikkhepaṃ kāresi. Ājāhanassa samantato yojanamatte padese pupphavassaṃ vassi. Devānaṃ antare manussā, manussānaṃ antare devā ahesum̐. Yathākkamena devānaṃ antare yakkhā tiṭṭhanti, yakkhānaṃ antare gandhabbā tiṭṭhanti, gandhabbānaṃ antare nāgā tiṭṭhanti, nāgānaṃ antare venateyyā tiṭṭhanti, venateyyānaṃ antare kinnarā tiṭṭhanti, kinnarānaṃ antare chattā tiṭṭhanti, chattānaṃ antare suvaṇṇacāmarā tiṭṭhanti, tesaṃ antare dhajā tiṭṭhanti, tesaṃ antare paṭākā tiṭṭhanti. Satta divasāni sādhuḷāṃ kīlīmsu. Satthā therassa dhātum̐ gāhāpetvā veḷuvanadvārakoṭṭhake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum̐: “Āvuso, sārīputtatthero tathāgatassa santike aparinibbutattā buddhānaṃ santikā mahantaṃ sammānaṃ na labhi, moggallānatthero pana buddhānaṃ samīpe

parinibbutattā mahāsammānam labhī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva moggallāno mama santikā sammānam labhati, pubbe pi labhiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purohitassa brāhmaṇiṃ kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhitvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātukucchito nikkhami. Tasmiṃ khaṇe dvādasayojanike bārāṇasinagare sabbāvudhāni pajjalimsu. Purohito puttassa jātakkhaṇe bahi nikkhamitvā ākāsaṃ olokeno nakkhattayogaṃ disvā: “Iminā nakkhattena jātattā eso kumāro sakalajambudīpe dhanuggahānaṃ aggo bhavissatī” ti ñatvā kālasseva rājakulaṃ gantvā rājānaṃ sukkasayitabhāvaṃ pucchi. “Kuto me, ācariya, sukhaṃ, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānī” ti vutte: “Mā bhāyi, deva, na tumhākaṃ nivesane yeve, sakalanagare pi pajjalimsu yeve, ajja amhākaṃ gehe kumārassa jātattā evaṃ ahoṣī” ti. “Ācariya, evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissatī” ti? “Na kiñci, mahārāja, so pana sakalajambudīpe dhanuggahānaṃ aggo bhavissatī” ti. “Sādhū, ācariya, tena hi naṃ paṭijaggitvā vayappattakāle amhākaṃ dasseyyāsī” ti vatvā khīramūlaṃ tāva sahaṣsaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nivesanaṃ gantvā brāhmaṇiṃ datvā puttassa nāmaggaḥaṇadivase jātakkhaṇe āvudhānaṃ pajjalitattā: “Jotipālo” tissa nāmaṃ akāsi.

So mahantena parivārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. Athassa pitā sarīrasampattiṃ oloketvā sahaṣsaṃ datvā, “tāta, takkasilaṃ gantvā {5.128} disāpāmokkhaṣsa ācariyaṣsa santike sippaṃ uppaṇhāhī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampatiḥchitvā ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitāro vanditvā tattha gantvā sahaṣsaṃ datvā sippaṃ paṭṭhapetvā sattāheneva nipphattiṃ pāpuṇi. Athassa ācariyo tussitvā attano santakaṃ khaggaratanaṃ sandhiyuttaṃ meṇḍakasiṅgadhanuṃ sandhiyuttaṃ tūṇīraṃ attano sannāhakaṇcukaṃ uṇhisaṇca datvā: “Tāta jotipola, ahaṃ mahallako, idāni tvaṃ ime māṇavake sikkhāpehī” ti pañcasatamāṇavake pi tasseeva niyyādesi. Bodhisatto sabbaṃ upakaraṇaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā bārāṇasiṃ-eva āgantvā mātāpitāro vanditvā atṭhāsī. Atha naṃ vanditvā ṭhitaṃ pitā avoca: “Uggahitaṃ te, tāta, sippaṃ”-ti. “Āma, tāta” ti. So tassa vacanaṃ sutvā rājakulaṃ gantvā: “Putto me, deva, sippaṃ sikkhitvā āgato, kiṃ karotū” ti āha. “Ācariya, amhe upaṭṭhahatū” ti. “Paribbayamassa jānātha, devā” ti. “So devasikaṃ sahaṣsaṃ labhatū” ti. So: “Sādhū” ti sampatiḥchitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā: “Tāta,

rājānaṃ upaṭṭhahā” ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahaṣsaṃ labhivā rājānaṃ upaṭṭhahi.

Rājapādamūlikā ujjhāyimsu: “mayāṃ jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sahaṣsaṃ gaṇhāti, mayamassa sippaṃ passitukāmā” ti. Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito: “Sādhu, devā” ti puttassārocesi. So: “Sādhu, tāta, ito sattame divase dassessāmi sippaṃ, apica rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū” ti āha. Purohito gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi. Saṭṭhisahassā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesāṃ sannipatitabhāvaṃ ñatvā: “Nagaravāsino jotipālassa sippaṃ passantū” ti nagare bheriṃ carāpetvā rājaṅgaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto pallaṅkavare ^[5.129] nisīditvā dhanuggahe pakkosāpetvā: “Jotipālo āgacchatū” ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutūṇīrasannāhakaṇcukaṇḍhāsāni nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhāpetvā pakativesena rañño santikaṃ gantvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Dhanuggahā: “Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ āgato, dhanuṃ aggahetvā pana āgatattā amhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nassa dassāmā” ti katikaṃ karimsu. Rājā jotipālaṃ āmantetvā: “Sippaṃ dassehi” ti āha. So sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sāṭakaṃ apanetvā sannāhakaṇcukaṃ pavesetvā uṇhīsaṃ sīse paṭimuñcitvā meṇḍakasiṅgadhanumhi pavālavaṇṇaṃ jiyāṃ āropetvā tūṇīraṃ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapitṭhena parivattetvā sāṇiṃ vivaritvā pathaviṃ bhinditvā alaṅkatanāgakumāro viya nikkhamitvā gantvā rañño apacitiṃ dassetvā aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahājanā vagganti nadanti apphoṭenti seḷenti. Rājā: “Dassehi, jotipāla, sippaṃ”-ti āha. Deva, tumhākaṃ dhanuggahe akkhaṇavedhivāavedhisaravedhisaddavedhino cattāro dhanuggahe pakkosāpehīti. Atha rājā pakkosāpesi.

Mahāsatto rājaṅgaṇe caturassaparichedabbhantare maṇḍalaṃ katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike ekekaṃ kaṇḍadāyakaṃ ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍalamajjhe ṭhatvā: “Mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahāreneva sare khipitvā maṃ vijjhantu, ahaṃ etehi khittakaṇḍāni nivāressāmī” ti āha. Rājā: “Evaṃ karoṭhā” ti āṇāpesi. Dhanuggahā āhaṃsu, “mahārāja, mayāṃ akkhaṇavedhivāavedhisaravedhisaddavedhino, jotipālo taruṇadārako, na mayāṃ vijjhissāmā” ti. Mahāsatto: “Sace sakkotha, vijjhatha

man”-ti āha. Te: “Sādhū” ti sampatiçchitvā ekappahāreneva kaṇḍāni khipiṃsu. Mahāsatto tāni nārācena paharitvā yathā vā tathā {5.130} vā na pātesi, bodhikoṭṭhakaṃ pana parikkhipanto viya tālena tālaṃ, vālena vālaṃ, daṇḍakena daṇḍakaṃ, vājena vājaṃ anatikkamanto khipitvā saragabbhaṃ akāsi. Dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni. So tesāṃ kaṇḍakhīṇabhāvaṃ ñatvā saragabbhaṃ avināsento va uppatitvā gantvā rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnādentō vagganto apphoṭento seḷento accharaṃ paharanto mahākolāhalaṃ katvā vatthābharaṇādīni khi pi. Evaṃ ekarāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhanāṃ ahosi.

Atha naṃ rājā pucchi: “kiṃ sippaṃ nāmetaṃ jotipālā” ti? Sarapaṭibāhanaṃ nāma, devā ti. Aññe etaṃ jānantā atthīti. Sakalajambudīpe maṃ ṭhapetvā añño natthi, devā ti. Aparāṃ dassehi, tātāti. Deva, ete tāva catūsu kaṇṇesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ na sakkhiṃsu, ahaṃ panete catūsu kaṇṇesu ṭhite ekeneva sarena vijjhissāmīti. Dhanuggahā ṭhātuṃ na ussaḥiṃsu. Mahāsatto catūsu kaṇṇesu catasso kadaliyo ṭhapāpetvā nārācapunkhe rattasuttakaṃ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya khi pi. Nārāco taṃ kadaliṃ vijjhivā tato dutiyaṃ, tato tatiyaṃ, tato catutthaṃ, tato paṭhamaṃ viddham-eva vijjhivā puna tassa hatthe yeva patiṭṭhahi. Kadaliyo sutta-parikkhittā aṭṭhaṃsu. Mahājano unnādasahassāni pavattesi. Rājā: “Kiṃ sippaṃ nāmetaṃ, tātā” ti? Cakkaviddhaṃ nāma, devā ti. Aparāṃ-pi dassehi, tātāti. Mahāsatto saralaṭṭhiṃ nāma, sararajjuṃ nāma, saravedhiṃ nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma, sarasopānaṃ nāma, saramaṇḍapaṃ nāma, sarapākāraṃ nāma, sarapokkharāṇiṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhāraṇāni {5.131} imāni dvādasa sippāni dassetvā puna aññehi asādhāraṇe yeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabāhalaṃ udumbarapadaṃ vijjhi, caturaṅgulabāhalaṃ asanapadaṃ, dvaṅgulabāhalaṃ tambapaṭṭaṃ, ekaṅgulabāhalaṃ ayapaṭṭaṃ, ekābaddhaṃ phalakasataṃ vinivijjhivā palālasakaṭavālukaṣakaṭapadarasakaṭānaṃ purimabhāgena saraṃ khipitvā pacchābhāgena nikkhamāpesi, pacchābhāgena saraṃ khipitvā purimabhāgena nikkhamāpesi, udae catuṣsabhaṃ, thale aṭṭhaṣabhaṭṭhānaṃ kaṇḍaṃ pesesi. Vātiṅgaṇasaññāya usabhamattake vālaṃ vijjhi. Bodhisatto sare khipitvā ākāse sarapāsādādīni katvā puna ekena sarena te sare pātento bhaṅgavibhaṅge akāsīti: “Sarabhaṅgo” ti nāma paññāto. Tassa ettakāni sippāni dassentasseva sūriyo atthaṅgato.

Athassa rājā senāpatiṭṭhānaṃ paṭijānitvā: “Jotipāla, ajja vikālo, sve tvaṃ senāpatiṭṭhānaṃ sakkāraṃ gaṇhissasi, kesamassuṃ kāretvā nhatvā ehī” ti taṃ divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ adāsi. Mahāsatto: “Iminā mayhaṃ attho natthī” ti aṭṭhārasakoṭisaṅkhyāṃ dhaṇaṃ sāmikānaññeva datvā mahantena parivārena nhāyitūṃ nadim̐ gantvā kesamassuṃ kāretvā nhatvā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍito anopamāya siriyā nivesanaṃ pavisitvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipanno dve yāme sayitvā pacchimayāme pabuddho uṭṭhāya pallaṅkaṃ ābhujitvā sayanapiṭṭhe nisinno va attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olovento: “Mama sippassa ādito va paramāraṇaṃ paññāyati, majjhe kilesaparibhogō, pariyosāne nirayamhi paṭisandhi, pāṇātipāto kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo niraye paṭisandhim̐ deti, raññaṃ mayhaṃ mahantaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dinnaṃ, mahantaṃ me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītaro ca bahū bhavissanti. Kilesavatthu kho pana vepullagataṃ duccajaṃ hoti, idāneva nikkhamitvā ekako va araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ {5.132} pabbajitūṃ yuttaṃ mayhan”-ti mahāsayanato uṭṭhāya kañci ajānāpento pāsādā oruyha aggadvārena nikkhamitvā ekako va araṇṇaṃ pavisitvā godhāvarinadītīre tiyojanikaṃ kapiṭṭhavanaṃ sandhāya pāyāsi.

Tassa nikkhantabhāvaṃ ñatvā sakko vissakammaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, jātipālo abhinikkhamanaṃ nikkhanto, mahāsamāgamo bhavissati, godhāvarinadītīre kapiṭṭhavane assamaṃ māpetvā pabbajitaparikkhāre paṭiyādehī” ti āha. So tathā akāsi. Mahāsatto taṃ ṭhānaṃ patvā ekapadikamaggaṃ disvā: “Pabbajitānaṃ vasanaṭṭhānena bhavitabban”-ti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā: “Sakko devarājā mama nikkhantabhāvaṃ aññāsi maññe” ti cintetvā sāṭakaṃ apanetvā rattavākaciraṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca ajinacammaṃ ekaṃsagataṃ akāsi, jaṭāmaṇḍalaṃ bandhitvā khārikājaṃ amse katvā kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā caṅkamaṃ āruyha katipayavāre aparāparaṃ caṅkamitvā pabbajjāsiriyā vanaṃ upasobhayamāno kasiṇaparikkammaṃ katvā pabbajitato sattame divase aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca nibbattetvā uñchācariyāya vanamūlaphalāhāro ekako va vihāsi. Mātāpitaro mittasuhajjādayo ñātivaggāpissa taṃ apassantā rodantā paridevantā vicaranti.

Atheko vanacarako araṇṇaṃ pavisitvā kapiṭṭhakaassamapade nisinnaṃ mahāsattaṃ disvā sañjānitvā gantvā tena saddhim̐ paṭisanthāraṃ katvā nagaraṃ

gantvā tassa mātāpitūnaṃ ārocesi. Te rañño ārocayimsu. Rājā: “Etha naṃ passissāmā” ti tassa mātāpitāro gahetvā mahājanaparivuto vanacarakena desitena maggena godhāvarinadītīraṃ pāpuṇi. Bodhisatto nadītīraṃ āgantvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā te sabbe assamapadaṃ {5.133} pavesetvā tatra pi tesam ākāse nisinno va kāmesu ādīnavaṃ pakāsetvā dhammaṃ desesi. Rājānaṃ ādiṃ katvā sabbeva pabbajimsu. Bodhisatto isigaṇaparivuto tattheva vasi. Athassa tattha vasanabhāvo sakalajambudīpe pākato ahoṣi. Aññe pi rājāno raṭṭhavāsīhi saddhiṃ āgantvā tassa santike pabbajimsu, samāgamo mahā ahoṣi. Anupubbena anekasatasahassaparisā ahesuṃ. Yo kāmavitakkaṃ vā byāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā vitakketi, mahāsatto gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dhammaṃ deseti, kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhati. Tassovāde ṭhatvā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānanipphattiṃ pattā sālissaro meṇḍissaro pabbato kālādevilo kisavaccho anusisso nāradoti satta jeṭṭhantevāsino ahesuṃ. Aparabhāge kapiṭṭhakaassamo paripūri. Isigaṇassa vasanokāso nappahoti.

Atha mahāsatto sālissaraṃ āmantetvā: “Sālissara, ayaṃ assamo isigaṇassa nappahoti, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ gahetvā majjharañño vijite kalappacullakanigamaṃ upanissāya vasāhī” ti āha. So: “Sādhū” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā anekasahassaṃ isigaṇaṃ gahetvā gantvā tattha vasaṃ kappesi. Manussesu āgantvā pabbajantesu puna assamo paripūri. Bodhisatto meṇḍissaraṃ āmantetvā, “meṇḍissara, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ ādāya suraṭṭhajanapadassa sīmantare sātodikā nāma nadī atthi, tassā tīre vasāhī” ti uyyojesi, puna kapiṭṭhakaassamo paripūri. Etenupāyena tatiyavāre pabbataṃ āmantetvā: “Pabbata, tvaṃ mahāaṭaviyaṃ añjanapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasāhī” ti pesesi. Catutthavāre kālādevilaṃ āmantetvā: “Kālādevila, tvaṃ dakkhiṇapathe avantiraṭṭhe ghanaselapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasāhī” ti pesesi. Puna kapiṭṭhakaassamo paripūri, pañcasu ṭhānesu anekasatasahassaisigaṇo ahoṣi. Kisavaccho pana mahāsattaṃ āpucchitvā daṇḍakirañño {5.134} vijite kumbhavinagaram nāma atthi, taṃ upanissāya uyyāne vihāsi. Nārado majjhimadese añjanagirināmake pabbatajālantare vihāsi. Anusisso pana mahāsattassa santikeva ahoṣi.

Tasmim kāle daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikaṃ ṭhānā cāvesi. Sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā kisavacchatāpasam disvā: “Ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa sarīre kalim pavāhetvā nhatvā gamissāmī” ti dantakaṭṭhaṃ khādītva sabbapaṭhamam tassūpari bahalakheḷam niṭṭhubhantī

kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhampissa sīse yeva khipitvā sayam sīsam nhāyitvā gatā. Rājā pi tam saritvā puna pākatikam-eva akāsi. Sā mohamūlā hutvā: “Kālakaṇṇisarīre kalim pavāhetvā mam-pi rājā puna ṭhāne ṭhabeti mayā yaso laddho” ti saññamakāsi. Tato nacirasseva rājā purohitam ṭhānato cāvesi. So tassā santikam gantvā: “Tvaṃ kena kāraṇena puna ṭhānam labhasi” ti pucchi. Athassa sā: “Rājuyyāne kālakaṇṇisarīre kalissa pavāhitattā” ti ārocesi. Purohito gantvā tatheva tassa sarīre kalim pavāhesi, tam-pi rājā puna ṭhāne ṭhapesi. Athassa aparabhāge paccanto kup pi. So senaṅgaparivuto yuddhāya nikkhami. Atha nam mohamūlho purohito, “mahārāja, kim tumhe jayam icchatha, udāhu parājayan”-ti pucchitvā: “Jayan”-ti vutte: “tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre kalim pavāhetvā yāhi” ti āha. So tassa katham gahetvā: “Ye mayā saddhim āgacchanti, te uyyāne kālakaṇṇisarīre kalim pavāhentū” ti vatvā uyyānam pavisitvā dantakaṭṭham khādītva sabbapaṭhamam sayam-eva tassa jaṭantare kheḷam niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhañca khipitvā sīsam nhāyi. Balakāyo pissa tathā akāsi.

Tasmiṃ pakkante senāpati gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhādīni nīharitvā sādhuḥkam nhāpetvā: “Bhante, rañño kim bhavissati” ti pucchi. Āvusā mayham manopadoso natthi, devatā pana kupitā {5.135} ito sattame divase sakalaraṭṭham araṭṭham karissanti, tvaṃ puttadāram gahetvā sīgham palāyitvā aññattha yāhīti. So bhītatasito gantvā rañño ārocesi, rājā tassa vacanam na gaṇhi. So nivattitvā attano geham gantvā puttadāram ādāya palāyitvā aññam raṭṭham agamāsi. Sarabhaṅgasatthā tam kāraṇam ṇatvā dve taruṇatāpase pesetvā: “Kisavaccham mañcasavikāya ānethā” ti ākāsena āṇāpesi. Rājā yujjhītvā core gahetvā nagaram-eva paccāgami. Tasmiṃ āgate devatā paṭhamam devam vassāpesum, vassoghena sabbakuṇāpesu avahaṭesu suddhavālukavassam vassi, suddhavālukamatthake dibbapupphavassam vassi, dibbapupphamatthake māsakavassam, māsakamatthake kahāpaṇavassam, kahāpaṇamatthake dibbābharaṇavassam vassi, manussā somanassappattā hiraññasuvaṇṇābharaṇāni gaṇhitum ārabhimsu. Atha nesam sarīre sampajjalitam nānappakāram āvudhavassam vassi, manussā khaṇḍākhāṇḍikam chijjimsu. Atha nesam upari mahantamahantā vītaccitaṅgārā patimsu, tesam upari mahantamahantāni pajjalitapabbatakūṭāni patimsu, tesam upari saṭṭhihatthaṭṭhānam pūrayantam sukhumavālukavassam vassi. Evam saṭṭhiyojanaṭṭhānam araṭṭham ahoṣi, tassa evam araṭṭhabhāvo sakalajambudīpe paññāyi.

Atha tassa raṭṭhassa anantararaṭṭhādhipatino kāliṅgo, aṭṭhako, bhīmarathoti tayo rājāno cintayīmsu: “pubbe bārāṇasiyaṃ kalābukāsikarājā khantivāditāpase aparajjhivā pathaviṃ pavitṭhoti sūyati, tathā: “Nāḷikerarājā tāpase sunakhehi khādāpetvā, saḥassabāhu ajjuno ca aṅgīrase aparajjhivā, idāni daṇḍakirājā kisavacche aparajjhivā saha raṭṭhena vināsaṃ patto” ti sūyati. Imesaṃ pana catunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhānaṃ mayaṃ na jānāma, taṃ no ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ añño kathetuṃ samattho nāma natthi, taṃ upasaṅkamitvā ime pañhe pucchissāmā” ti. {5.136} Te tayo pi mahantena parivārena pañhapucchanatthāya nikkhamīmsu. Te pana: “Asuko pi nikkhanto” ti na jānanti, ekeko: “Aham-eva gacchāmī” ti maññati, tesāṃ godhāvarinadito avidūre samāgamo ahosi. Te rathehi otarivā tayo pi ekam-eva rathaṃ abhiruyha godhāvarinadītīraṃ sampāpuṇīmsu.

Tasmiṃ khaṇe sakko paṇḍukambalasilāsane nisinno satta pañhe cintetvā: “Ime pañhe ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ añño sadevake loke kathetuṃ samattho nāma natthi, taṃ ime pañhe pucchissāmi, ime pi tayo rājāno sarabhaṅgasatthāraṃ pañhaṃ pucchitūṃ godhāvarinadītīraṃ pattā, etesaṃ pañhe pi aham-eva pucchissāmī” ti dvīsu devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Taṃ divasaṃ-eva kisavaccho kālamakāsi. Tassa sarīrakiccaṃ kāretuṃ catūsu ṭhānesu anekasahassā isayo tattheva gantvā pañcasu ṭhānesu maṇḍapañca kāretvā anekasahassā isigaṇā kisavacchassa tāpasassa candanacitakaṃ katvā sarīraṃ jhāpesuṃ. Āḷāhanassa samantā aḍḍhayanamatte ṭhāne dibbakusumavassaṃ vassi. Mahāsatto tassa sarīranikkhepaṃ kārapetvā assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi. Tesam-pi rājūnaṃ nadītīraṃ āgatakāle mahāsenāvāhanatūriyasaddo ahosi. Mahāsatto taṃ sutvā anusissaṃ tāpasāṃ āmantetvā: “Tāta, tvaṃ gantvā tāva jānāhi, kiṃ saddo nāmeso” ti āha. So pānīyaghaṭaṃ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchanavasena paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Alaṅkatā kuṇḍalino suvatthā, veḷuriyamuttātharukhaggabandhā,
Rathesabhā tiṭṭhatha ke nu tumhe, kathaṃ vo jānanti manussaloke ti.**

Tattha **veḷuriyamuttātharukhaggabandhā** ti veḷuriyamañhi ceva muttālabakehi ca alaṅkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā. **Tiṭṭhathā** ti ekasmiṃ rathe tiṭṭhatha. **Ke nū** ti ke nāma tumhe, kathaṃ vo sañjānantīti?

Te {5.137} tassa vacanaṃ sutvā rathā otarivā vanditvā aṭṭhaṃsu. Tesu aṭṭhakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Ahamaṭṭhako bhīmaratho panāyaṃ, kālīṅgarājā pana uggatoyaṃ,
Susaññatānaṃ isīnaṃ dassanāya, idhāgatā pucchitāyemha pañhe ti.**

Tattha **uggato** ti cando viya sūriyo viya ca pākaṭo paññāto. **Susaññatānaṃ isīnanti**, bhante, na mayāṃ vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā, atha kho kāyādīhi susaññatānaṃ sīlasampannānaṃ isīnaṃ dassanatthāya idhāgatā.

Pucchitāyemha pañhe ti sarabhaṅgasatthāraṃ pañhe pucchitum emha, āgatāmhā ti attho. Ya-kāro byañjanasandhikaroti veditabbo.

Atha ne tāpaso: “Sādhu mahārājā, āgantabbaṭṭhānaññeva āgatāttha, tena hi nhatvā vissamitvā assamapadaṃ pavisitvā isigaṇaṃ vanditvā sarabhaṅgasatthāraṃ-eva pañhaṃ pucchathā” ti tehi saddhim paṭisanthāraṃ katvā pānīyaghaṭaṃ ukkhipitvā udakatheve puñchanto ākāsaṃ olokento sakkam devarājānaṃ devagaṇaparivutaṃ erāvaṇakkhandhavaragataṃ otarantaṃ disvā tena saddhim sallapanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Vehāyasaṃ tiṭṭhasi antalikkhe, pathaddhuno pannaraseva cando,
Pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva, kataṃ taṃ jānanti manussaloke ti.**

Tattha **vehāyasaṃ**-ti abbhuggantvā antalikkhe ākāse tiṭṭhasi. **Pathaddhuno** ti pathaddhagato, addhapathe gaganamajjhe ṭhitoti attho.

Taṃ sutvā sakko catutthaṃ gāthamāha.

**4. Yamāhu devesu ‘sujampatī’ ti, ‘maghavā’ ti taṃ āhu manussaloke,
Sa devarājā idamajja patto, susaññatānaṃ isīnaṃ dassanāyā ti.**

Tattha {5.138} **sa devarājā** ti so ahaṃ sakko devarājā. **Idamajja patto** ti idam ṭhānaṃ ajja āgato. **Dassanāyā** ti dassanatthāya vandanatthāya sarabhaṅgasatthāraṇca pañhaṃ pucchanaṭṭhāyāti āha.

Atha naṃ anusisso: “Sādhu, mahārāja, tumhe pacchā āgacchathā” ti vatvā pānīyaghaṭaṃ ādāya assamapadaṃ pavisitvā pānīyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tiṇṇaṃ rājūnaṃ devarājassa ca pañhapucchanatthāya āgatabhāvaṃ mahāsattassa ārocesi. So isigaṇaparivuto mahāvisālamāḷake nisīdi. Tayo rājāno āgantvā isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdīmsu. Sakko pi otaritvā isigaṇaṃ upasaṅkamitvā añjaliṃ paggayha ṭhito isigaṇaṃ vaṇṇetvā vandamāno pañcamaṃ gāthamāha.

**5. Dūre sutā no isayo samāgatā, mahiddhikā iddhiguṇūpapannā,
Vandāmi te ayire pasannacitto, ye jīvalokettha manussasettḥā ti.**

Tattha **dūre sutā no** ti, bhante, amhehi tumhe dūre devaloke ʈhitehi yeva sutāti mamāyanto evamāha. Idaṁ vuttaṁ hoti: ime idha samāgatā amhākaṁ isayo dūre sutā yāva brahmalokā vissutā pākaṭāti. **Mahiddhikā** ti mahānubhāvā. **Iddhiguṇūpapannā** ti pañcavidhena iddhiguṇena samannāgatā. **Ayire** ti, ayye. **Ye** ti ye tumhe imasmim jīvaloke manussesu settḥāti.

Evam isigaṇaṁ vaṇṇetvā sakko cha nisajjadose pariharanto ekamantaṁ nisīdi. Atha naṁ isīnaṁ adhovāte nisinnaṁ disvā anusisso chaṭṭhaṁ gāthamāha.

**6. Gandho isīnaṁ ciradikkhitānaṁ, kāyā cuto gacchati mālutena,
Ito paṭikkamma sahasanetta, gandho isīnaṁ asuci devarājā ti.**

Tattha **ciradikkhitānaṁ**-ti cirapabbajitānaṁ. **Paṭikkammā** ti paṭikkama apehi. **Sahasanettā** ti ālapanametaṁ. Sakko hi amaccasahashehi cintitaṁ atthaṁ ekako va passati, tasmā: “Sahasanetto” ti vuccati. {5.139} Atha vā sahasanettānaṁ pana devānaṁ dassanūpacārātikkaṁ amanasaṁ matthoti sahasanettā. **Asucī** ti sedamalādīhi paribhāvitattā duggandho, tumhe ca sucikāmā, tena vo esa gandho bādhaṭīti.

Taṁ sutvā sakko itaraṁ gāthamāha.

**7. Gandho isīnaṁ ciradikkhitānaṁ, kāyā cuto gacchatu mālutena,
Vicittapupphaṁ surabhiṁva mālāṁ, gandhañca etaṁ pāṭikañkhāma bhante,
Na hettha devā paṭikkūlasaññino ti.**

Tattha **gacchatū** ti yathāsukhaṁ pavattatu, nāsapuṭaṁ no paharatū ti attho. **Pāṭikañkhāmā** ti icchāma patthema. **Etthā** ti etasmim gandhe devā jigucchasaññino na honti. Dussīle yeva hi devā jigucchanti, na sīlavanteti.

Evañca pana vatvā: “Bhante, anusissa ahaṁ mahantena ussāhena pañhaṁ pucchitum āgato, okāsaṁ me karohī” ti āha. So tassa vacanaṁ sutvā uṭṭhāyāsana isigaṇaṁ okāsaṁ karonto gāthādvayamāha:

**8. Purindado bhūtapatī yasassī, devānamindo sakko maghavā sujampati,
Sa devarājā asuragaṇappamaddano, okāsamākañkhati pañha pucchitum.**

**9. Ko nevimesaṃ idha paṇḍitānaṃ, pañhe puṭṭho nipuṇe byākarissati,
Tiṇaṇca raññaṃ manujādhīpānaṃ, devānamindassa ca vāsavassā ti.**

Tattha: “Purindado” ti ādīni sakkasseva guṇanāmāni. So hi pure dānaṃ dinnattā **purindado**, bhūtesu jeṭṭhakattā **bhūtapati**, parivārasampadāya **yasassī**, paramissaratāya **devānamindo**, sattannaṃ vattapadānaṃ suṭṭhu katattā **sakko**, purimajātivaseṇa **maghavā**, sujāya asurakaññāya patibhāvena **sujampati**, devānaṃ rañjanatāya **devarājā**. **Ko nevā** ti ko nu eva. **Nipuṇe** ti saṇhasukhume pañhe. **Raññaṃ**-ti rājūnaṃ. Imesaṃ catunnaṃ rājūnaṃ manaṃ gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānaṃ isīnaṃ pañhe kathessati, pañhaṃ nesaṃ kathetuṃ samatthaṃ jānāthāti vadati.

Taṃ {5.140} sutvā isigaṇo, “mārisa, anusissa tvam pathaviyaṃ ṭhatvā pathaviṃ apassanto viya kathesi, ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ ko añño etesaṃ pañhaṃ kathetuṃ samattho” ti vatvā gāthamāha.

**10. Ayam isi sarabhaṅgo tapassī, yato jāto virato methunasmā,
Āceraputto suvinītarūpo, so nesaṃ pañhāni viyākarissatī ti.**

Tattha **sarabhaṅgo** ti sare khipitvā ākāse sarapāsādādīni katvā puna ekena sarena te sare pātentō bhaṅgavibhaṅge akāsīti sarabhaṅgo. **Methunasmā** ti methunadhammato. So kira methunaṃ asevitvā pabbajito. **Āceraputto** ti rañño ācariyassa purohitassa putto.

Evaṇca pana vatvā isigaṇo anusissaṃ āha: “mārisa, tvam-eva satthāraṃ vanditvā isigaṇassa vacanena sakkena pucchitapañhakathanāya okāsaṃ kārehī” ti. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ kārento anantaraṃ gāthamāha.

**11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi, yācanti taṃ isayo sādhurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo, yaṃ vuddhamāgacchati esa bhāro ti.**

Tattha **koṇḍañña** ti taṃ gottenālapati. **Dhammo** ti sabhāvo. **Yaṃ vuddhan**-ti yaṃ paññāya vuddhaṃ purisaṃ esa pañhānaṃ vissajjanabhāro nāma āgacchati, eso manujesu sabhāvo, tasmā candimasūriyasahassaṃ uṭṭhāpento viya pākāṭaṃ katvā devaraṇño pañhe kathehīti.

Tato mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ gāthamāha.

**12. Katāvakāsā pucchantu bhonto, yaṃ kiñci pañhaṃ manasābhipatthitaṃ,
Ahañhi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ, ñatvā sayam lokamimaṃ parañcā ti.**

Tattha {5.141} **yaṃ kiñci** ti na kevalaṃ tumhākaṃ yeva, atha kho sadevakassa pi lokassa yaṃ manasābhipatthitaṃ, taṃ maṃ bhavanto pucchantu. Ahañhi

vo idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā sabbaṃ pañhaṃ imaṅca paraṅca
lokaṃ sayāṃ paññāya sacchikatvā kathessāmi ti sabbaññupavāraṇaṃ
sampavāresi.

Evam tena okāse kate sakko attanā abhisaṅkhataṃ pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha:

**13. Tato ca maghavā sakko, atthadassī purindado,
Apucchi paṭhamāṃ pañhaṃ, yañcāsi abhipatthitaṃ.**

**14. Kiṃ sū vadhivā na kadāci socati, kissappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
Kassīdha vuttaṃ pharusāṃ khametha, akkhāhi me koṇḍañña etamatthan-ti.**

Tattha **yañcāsi** ti yaṃ tassa manasā abhipatthitaṃ āsi, taṃ pucchi ti attho.
Etan-ti etaṃ mayā pucchitamatthaṃ akkhāhi meti ekagāthāya tayo pañhe
pucchi.

Tato paraṃ byākaronto āha:

**15. Kodhaṃ vadhivā na kadāci socati, makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
Sabbesaṃ vuttaṃ pharusāṃ khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo ti.**

Tattha **kodhaṃ vadhivā** ti kodhaṃ māretvā chaḍḍetvā. Socanto hi
paṭighacitteneva socati, kodhābhāvā kuto soko. Tena vuttaṃ: **“Na kadāci
socatī” ti. Makkhappahānaṃ**-ti parehi attano
kataguṇamakkhanalakkaṇassa akataññubhāvasaṅkhātassa makkhassa
pahānaṃ isayo vaṇṇayanti. **Sabbesaṃ**-ti hīnamajjhimukkaṭṭhānaṃ sabbesaṃ-
pi pharusāṃ vacanaṃ khametha. **Santo** ti porāṇakā paṇḍitā evaṃ kathenti.

Sakko āha:

**16. Sakkā ubhinnaṃ vacanaṃ titikkhituṃ, sadisassa vā seṭṭhatarassa vā pi,
Kathaṃ nu hīnassa vaco khametha, akkhāhi me koṇḍañña etamatthan-ti.**

Sarabhaṅgo āha:

**17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha, sārambhahetū pana sādissassa,
Yo {5.142} cīdha hīnassa vaco khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo ti.**

Evamādīnaṃ gāthānaṃ vacanappaṭivacanavasena sambandho veditabbo.

Tattha **akkhāhi me** ti, bhante koṇḍañña, tumhehi dve pañhā sukathitā, eko me
cittaṃ na gaṇhāti, kathaṃ sakkā attano hīnatarassa vacanaṃ adhiṇvāsetuṃ,
taṃ mama akkhāhīti pucchanto evamāha. **Etaṃ khantiṃ**-ti yadetaṃ
jātigottādi hīnassa vacanaṃ khamanaṃ, etaṃ khantiṃ uttamanti
porāṇakapaṇḍitā vadanti. Yaṃ panetaṃ jāti ādīhi seṭṭhassa bhayena, sadisassa

karaṇuttariyalakkhaṇe sārambhe ādīnavadassanena khamanaṃ, nesā
adhivāsanakhanti nāmā ti attho.

Evaṃ vutte sakko mahāsattaṃ āha: “bhante, paṭhamam tumhe ‘sabbesaṃ vuttaṃ
pharusaṃ khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo’ ti vatvā idāni ‘yo cīdha
hīnassa vaco khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo’ ti vadatha, na vo
purimena pacchimaṃ sametī” ti. Atha naṃ mahāsatto, “sakka, pacchimaṃ mayā
‘ayaṃ hīno’ ti ṇatvā pharusavacanaṃ adhivāsentassa vasena vuttaṃ, yasmā pana
na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādibhāvo ṇātuṃ, tasmā purimaṃ
vuttan”-ti vatvā sattānaṃ aññatra saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādibhāvassa
duviññeyyataṃ pakāsento gāthamāha.

**18. Kathaṃ vijaññā catupattharūpaṃ, seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavā pi hīnaṃ,
Virūparūpena caranti santo, tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā ti.**

Tattha **catupattharūpan**-ti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabhāvaṃ.
Virūparūpenā ti virūpānaṃ lāmakapuggalānaṃ rūpena uttamaguṇā santo pi
vicaranti. Imasmiṃ panatthe majjhantikatherassa vatthu kathetabbaṃ.

Taṃ sutvā sakko nikkāṅkho hutvā, “bhante, etāya no khantiyā ānisaṃsaṃ
kathehī” ti yāci. Athassa mahāsatto gāthamāha.

**19. Na hetamatthaṃ mahatī pi senā, sarājikā yujjhamānā labhetha,
Yaṃ {5.143} khantimā sappuriso labhetha, khantībalassūpasamanti verā ti.**

Tattha **etamatthan**-ti etaṃ veravūpasamanippaṭighasabhāvasaṅkhātāṃ
atthaṃ.

Evaṃ mahāsattena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimsu: “sakko attano va
pañhe pucchati, amhākaṃ pucchanokāsaṃ na dassatī” ti. Atha nesaṃ
ajjhāsayaṃ viditvā sakko attanā abhisāṅkhate cattāro pañhe ṭhapetvāva tesāṃ
kaṅkhaṃ pucchanto gāthamāha.

**20. Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi,
Yathā ahuṃ daṇḍakī nāḷikero, athajjuno kalābu cā pi rājā,
Tesaṃ gatiṃ brūhi supāpakammaṇaṃ, katthūpapannā isīnaṃ viheṭhakā ti.**

Tattha **anumodiyānā** ti idaṃ mayā puṭṭhānaṃ tiṇṇaṃ pañhānaṃ
vissajjanaṃsaṅkhātāṃ tava subhāsitaṃ anumoditvā. **Yathā ahun**-ti yathā
cattāro janā ahesuṃ. **Kalābu cā** ti kalāburājā ca. **Athajjuno** ti atha ajjunarājā.

Athassa vissajjento mahāsatto pañca gāthāyo abhāsi:

21. Kisañhi vacchaṃ avakiriya daṇḍakī, ucchinnamūlo sajano saraṭṭho,
Kukkuḷanāme nirayamhi paccati, tassa phuliṅgāni patanti kāye.
22. Yo saññate pabbajite aheṭṭhayi, dhammaṃ bhaṇante samaṇe adūsake,
Taṃ nāḷikeram sunakhā parattha, saṅgamma khādanti viphandamaṇaṃ.
23. Athajjuno niraye sattisūle, avamsiro patito uddhampādo,
Aṅgīrasaṃ {5.144} gotamaṃ heṭṭhayitvā, khantiṃ tapassiṃ cirabrahmacāriṃ.
24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi, khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ,
Kalābuvīciṃ upapajja paccati, mahāpatāpaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.
25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito, aññāni pāpiṭṭhatarāni cettha,
Dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu, evaṃkaro saggamupeti ṭhāna-ti.

Tattha **kisan**-ti appamaṃsalohitattā kisasarīraṃ. **Avakiriya** ti avakiritvā niṭṭhubhanadantakaṭṭhapātanena tassa sarīre kaliṃ pavāhetvā. **Ucchinnamūlo** ti ucchinnamūlo hutvā. **Sajano** ti sapariso. **Kukkuḷanāme nirayamhi** ti yojanasatappamaṇe kappasaṇṭhite uṇhachārikaniraye. **Phuliṅgāni** ti vītaccitaṅgārā. Tassa kira tattha uṇhakukkuḷe nimuggassa navahi vaṇamukhehi uṇhā chārikā pavisanti, sīse mahantamahantā aṅgārā patanti. Tesāṃ pana patanakāle sakalasarīraṃ dīparukkho viya jalati, balavavedanā vattanti. So adhiṇvāsetuṃ asakkonto mahāviraṇaṃ ravati. Sarabhaṅgasatthā pathaviṃ bhinditvā taṃ tattha tathāpaccamaṇaṃ dassesi, mahājano bhayasantāsamāpajji. Tassa ativiya bhītabhāvaṃ ṇātvā mahāsatto taṃ nirayaṃ antaradhāpesi.

Dhammaṃ bhaṇante ti dasakusalakammapathadhammaṃ bhāsante. **Samaṇe** ti samitapāpe. **Adūsake** ti niraparādhe. **Nāḷikeran**-ti evaṃnāmakam rājānaṃ. **Paratthā** ti paraloke niraye nibbattaṃ. **Saṅgamma** ti ito cito ca samāgantvā chinditvā mahantamahantā sunakhā khādanti. Tasmiṃ kira kaliṅgaratṭhe dantapuranaḡare nāḷikere nāma rañṇe rajjaṃ kārayamaṇe eko mahātāpaso pañcasatatāpasaparivuto himavantā āgamma rājuyyāne vasaṃ kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi. “Dhammikātāpaso uyyāne vasatī” ti rañṇo pi ārocayimsu. Rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kāresi. So amaccesu tāpasam pasamsantesu: “Aham-pi dhammaṃ suṇissāmī” ti uyyānaṃ gantvā tāpasam vanditvā nisīdi. Tāpaso rañṇā saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto: “Kiṃ, mahārāja, dhammena rajjaṃ kāresi, janaṃ na pīḷesī” ti āha. So tassa kujjhitvā: “Ayaṃ kūṭajaṭilo ettakaṃ kālāṃ nāgarānaṃ santike mamañṇeva aguṇaṃ kathesi mañṇe, hotu jānissāmī” ti cintetvā: “Sve amhākaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā” ti nimantetvā punadivase purāṇagūthassa cāṭiyo

paripūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesaṃ bhikkhābhājanāni gūthassa pūrāpetvā dvāraṃ pidahāpetvā musalāni ca lohadaṇḍe ca gāhāpetvā [5.145] isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṭāsu gāhāpetvā kaḍḍhāpetvā sunakhehi khādāpetvā tattheva bhinnaṃ pathaviṃ pavisitvā sunakhamahāniraye nibbattati, tatrassa tigāvutappamāṇasarīraṃ ahosi. Atha naṃ mahantamahantā mahāhatthippamāṇā pañcavaṇṇā sunakhā anubandhitvā ḍaṃsitvā navayojanāya jalitaayapathaviyā pādetvā mukhapūraṃ luñcantā vipphandaṃ mānaṃ khādiṃsu. Mahāsatto pathaviṃ dvidhā bhinditvā taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabhāvaṃ ñatvā antaradhāpesi.

Athajjuno ti sahaṣṣabāhurājā. **Aṅgīrasan**-ti aṅgehi raṃsīnaṃ niccharaṇato evaṃladdhanāmaṃ. **Heṭṭhayitvā** ti viheṭṭhetvā visapītakaṇḍena vijjhītvā jīvitaḥkhayaṃ pāpetvā. So kira ajjuno nāma rājā mahisakaraṭṭhe ketakarājadhāniyaṃ rajjaṃ kārento migavaṃ gantvā mige vadhitvā aṅgārapakkamaṃsaṃ khādanto vicari. Athekadivasāṃ migānaṃ āgamaṇaṭṭhāne koṭṭhakaṃ katvā mige olokayamāno aṭṭhāsi. Tadā so tāpaso tassa rañño avidūre ekaṃ kārarukkhāṃ abhiruhitvā phalāni ocinanto ocinitaphalasākhāṃ muñci. Tassā vissaṭṭhāya saddena taṃṭhānaṃ pattā migā palāyīṃsu. Rājā kujjhītvā tāpasāṃ visamissitena sallena vijjhi. So parigalitvā patanto matthakena khadirakhāṇukaṃ āsādetvā sūlagge yeva kālamakāsi. Rājā taṅkhaṇe yeva dvidhā bhinnaṃ pathaviṃ pavisitvā sattisūlaniraye nibbatti, tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ ahosi. Tatra taṃ nirayapālā jalitehi āvudhehi koṭṭetvā jalitaṃ ayapabbataṃ āropenti. Pabbatamatthake ṭhitakāle vāto paharati, so vātappahārena parigalitvā patati. Tasmīṃ khaṇe heṭṭhā navayojanāya jalitaayapathaviyā mahātālakkhandhappamāṇaṃ jalitaṃ ayasūlaṃ uṭṭhahati. So sūlaggamatthake yeva āsādetvā sūlāvuto tiṭṭhati. Tasmīṃ khaṇe pathavī jalati, sūlaṃ jalati, tassa sarīraṃ jalati. So tattha mahāravaṃ ravanto paccati. Mahāsatto pathaviṃ dvidhā katvā taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabhāvaṃ ñatvā antaradhāpesi.

Khaṇḍaso ti cattāro hatthapāde kaṇṇanāsaṇca khaṇḍākkhaṇḍaṃ katvā. **Adūsakan**-ti niraparādhāṃ. Tathā chedāpetvā dvīhi kasāhi pahārasahashehi tālāpetvā jaṭāsu gahetvā ākaḍḍhāpetvā paṭikujjaṃ nipajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇhiyā paharītvā mahādukkhasamappitaṃ akāsi. **Kalābuvīcin**-ti kalābu avīcim. **Kaṭukan**-ti tikhiṇavedanaṃ, evarūpaṃ nirayaṃ upapajjitvā channaṃ jālānaṃ antare paccati. Vitthārato pana kalāburañño vatthu **khantivādījātake** (Ja. 313) kathitam-eva. **Aññāni pāpiṭṭhatarāni cetthā** ti etehi nirayehi pāpiṭṭhatarāni ca aññāni nirayāni sutvā. **Dhammaṃ care** ti, sakka devarāja, paṇḍito kulaputto na kevalaṃ ete yeva cattāro nirayā, ete yeva ca rājāno nerayikā, atha kho aññe pi nirayā, aññe pi ca rājāno nirayesu uppannāti

viditvā catupaccayadānadhammikārakkhāvaraṇasaṃvidhānasaṅkhātāṃ
samaṇabrāhmaṇesu dhammaṃ careyyāti.

Evam {5.146} mahāsattena catunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhāne dassite tayo rājāno
nikkaṅkhā ahesuṃ. Tato sakko avasese cattāro pañhe pucchanto gāthamāha.

**26. Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi,
Kathaṃvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti, kathaṃvidhaṃ paññavantaṃ vadanti,
Kathaṃvidhaṃ sappurisaṃ vadanti, kathaṃvidhaṃ no siri no jahātī ti.**

Tattha **kathaṃvidhaṃ no siri no jahātī** ti kathaṃvidhaṃ nu purisaṃ
paṭiladdhasirī na jahātīti.

Athassa vissajjento mahāsatto catasso gāthāyo abhāsi:

**27. Kāyena vācāya ca yodha saññato, manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ,
Na attahetū alikaṃ bhaṇeti, tathāvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti.**

**28. Gambhīrapañhaṃ manasābhicintayaṃ, nāccāhitaṃ kamma karoti luddaṃ,
Kālāgataṃ atthapadaṃ na riñcati, tathāvidhaṃ paññavantaṃ vadanti.**

**29. Yo ve kataññū katavedi dhīro, kalyāṇamitto daḥhabhatti ca hoti,
Dukhitassa sakkacca karoti kiccaṃ, tathāvidhaṃ sappurisaṃ vadanti.**

**30. Etehi sabbehi guṇehupeto, saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū,
Saṅgāhakaṃ sakhilaṃ saṇhāvācam, tathāvidhaṃ no siri no jahātī ti.**

Tattha {5.147} “**kāyena**” ti ādīni padāni tividhasucaritadvāraṇasena vuttāni.
Na attahetū ti desanāsīsamevetam, attahetu vā parahetu vā yasahetu vā
dhanahetu vā lābhahetu vā āmisakiñcikkahetu vā alikaṃ na kathetī ti attho.
Kāmañcesa attho: “Vācāya saññato” ti imināva siddho, musāvādino pana
akattabbaṃ pāpaṃ nāma natthīti garubhāvadīpanatthaṃ puna evamāhāti
veditabbo. Taṃ puggalaṃ sīlavantaṃ vadanti.

Gambhīrapañhan-ti atthato ca pālito ca gambhīraṃ guḷhaṃ paṭicchannaṃ
sattubhastajātaka- (Ja. 402) **sambhavaajātaka**- (Ja. 515)

mahāumaṅgaajātakesu (Ja. 542) āgatasadisāṃ pañhaṃ. **Manasābhicintayan**-
ti manasā abhicintento atthaṃ paṭivijjhivā candasahassaṃ sūriyasahassaṃ
uṭṭhāpento viya pākaṭaṃ katvā yo kathetuṃ sakkotī ti attho. **Nāccāhitan**-ti na
atiahitaṃ, hitātikkantaṃ luddaṃ pharusāṃ sāhasikakammañca yo na karotī ti
attho. Imassa panatthassa āvibhāvatthaṃ:

**Na paṇḍitā attasukhassa hetu, pāpāni kammāni samācaranti,
Dukkheṇa phuṭṭhā piḷitā pi santā, chandā dosā ca na jahanti dhamman-ti.**

Bhūripaṇho kathetabbo.

Kālāgatan-ti ettha dānaṃ dātabbakāle, sīlaṃ rakkhaṇakāle, uposathaṃ upavāsakāle, saraṇesu paṭiṭṭhānakāle, pabbajitakāle, samaṇadhammakaraṇakāle, vipassanācārasmiṃ yuñjanakāle cāti imāni dānādīni sampādentā kālāgataṃ atthapadaṃ na riñcati na hāpeti na gaḷāpeti nāma. **Tathāvidhan**-ti sakka sabbaññubuddhā ca paccekabuddhā ca bodhisattā ca paññavantaṃ kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti.

“Yo ve” ti gāthāya pareṇa attano kataguṇaṃ jānātīti **kataññū**. Evaṃ ñatvā pana yenassa guṇo kato, tassa guṇaṃ paṭikaronto **katavedī** nāma. **Dukhitassā** ti attano sahāyassa dukkhappattassa dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannakiccaṃ sahatthena sakkaccaṃ karoti, buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ nāma kathenti. Apica sappurisaṃ nāma kataññū katavedino hontīti **satapatṭajātaka**- (Ja. 279) **cūḷahaṃsajātaka**- (Ja. 533)

mahāhaṃsajātakādīni (Ja. 534) kathetabbāni. **Etehi sabbehi** ti sakka yo ete hi heṭṭhā vuttehi sīlādīhi sabbehi pi guṇehi upeto. **Saddho** ti okappanasaddhāya samannāgato. **Mudū** ti piyabhāṇī. **Samvibhāgī** ti sīlasamvibhāgadānaṃ samvibhāgābhiraṭṭā samvibhāgī. Yācakānaṃ vacanaṃ ñatvā dānavasena **vadaññū**. Catūhi saṅgahavatthūhi tesam tesam saṅgaṇhanato **saṅgāhakaṃ**, madhuravacanatāya **sakhilaṃ**, maṭṭhavacanatāya **saṇhāvācaṃ** tathāvidhaṃ nu puggalaṃ adhigatayasasobhaggasaṅkhātā sirī no jahāti, nāssa sirī vinassatīti.

Evaṃ {5.148} mahāsatto gaganatale puṇṇacandaṃ uṭṭhāpento viya cattāro paṇhe vissajjesi. Tato paraṃ sesapañhānaṃ pucchā ca vissajjanaṇa hoti:

**31. Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi,
Sīlaṃ sirīcā pi sataṇca dhammaṃ, paññaṇa kaṃ seṭṭhataraṃ vadanti.**

**32. Pañña hi seṭṭhā kusalā vadanti, nakkhattarājāriva tārakānaṃ,
Sīlaṃ sirī cā pi sataṇca dhammo, anvāyikā pañnavato bhavanti.**

**33. Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi,
Kathaṃkaro kintikaro kimācaram, kiṃ sevamāno labhatīdha paññaṃ,
Paññāya dānippaṭipadaṃ vadehi, kathaṃkaro pañnavā hoti macco.**

**34. Sevetha vuddhe nipuṇe bahussute, uggāhako ca paripucchako siyā,
Suṇeyya sakkacca subhāsitaṇi, evaṃkaro pañnavā hoti macco.**

**35. Sa paññavā kāmaguṇe avekkhati, aniccato dukkhato rogato ca,
Evaṃ vipassī pajahāti chandaṃ, dukkhesu kāmesu mahabbhayesu.**

**36. Sa vītarāgo pavineyya dosaṃ, mettaṃ cittaṃ bhāvaye appamāṇaṃ,
Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ, anindito brahmamupeti ṭhāna-ti.**

Tattha {5.149} **sīlan**-ti ācārasīlaṃ. **Sirin**-ti issariyasiriṃ. **Satañca dhamman**-ti sappurisdhammaṃ. **Paññan**-ti supaññaṃ. Evaṃ imesaṃ catunnaṃ dhammānaṃ kataraṃ dhammaṃ seṭṭhataṃ vadantīti pucchati. **Paññā hīti**, sakka, etesu catūsu dhammesu yā esā paññā nāma, sāva seṭṭhā, iti buddhādayo kusalā vadanti. Yathā hi tārakagaṇā candaṃ parivārenti, cando va tesāṃ uttamo. Evaṃ sīlañca sirī cā pi satañca dhammoti ete tayo pi anvāyikā **paññavato bhavan**-ti paññavantam-eva anugacchanti, paññāya eva parivārā hontī ti attho.

“Kathaṃkaro” ti ādīni aññamaññavevacanāneva. **Kathaṃkaro** ti kiṃ nāma kammaṃ karonto kiṃ ācaranto kiṃ sevamāno bhajamāno payirupāsamāno idhaloke paññaṃ labhati, paññāyam-eva paṭipadaṃ vadehi, jānitukāmomhi, kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati. **Vuddhe** ti paññāvuddhippatte paṇḍite. **Nipuṇe** ti sukhmakāraṇajānanasamatthe. **Evaṃkaro** ti yo puggalo evaṃ vuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati, pāliṃ uggaṇhāti, punappunaṃ atthaṃ pucchati, pāsāṇe lekhaṃ khaṇanto viya kañcananāliya sīhavasāṃ sampatiṇṇanto viya ohitasoto sakkaccaṃ subhāsītāni suṇāti, ayaṃ evaṃkaro macco paññavā hotīti.

Evaṃ mahāsatto pācīnalokadhātuto sūriyaṃ utthāpento viya paññāya paṭipadaṃ kathetvā idāni tassā paññāya guṇaṃ kathento: “**Sa paññavā**” ti ādimāha. Tattha **kāmaguṇe** ti kāmakoṭṭhāse hutvā abhāvaṭṭhena **aniccato**, diṭṭhadhammikasamparāyikānaṃ dukkhānaṃ vatthubhāvena **dukkhato**, aṭṭhanavutiyā rogamukhānaṃ kāme nissāya uppattisambhavana **rogato ca avekkhati** oloketi, so **evaṃ vipassī** etehi kāraṇehi kāmānaṃ aniccāditaṃ passanto: “Kāme nissāya uppajjanakadukkhānaṃ anto natthi, kāmānaṃ pahānam-eva sukhaṃ”-ti viditvā dukkhesu kāmesu mahabbhayesu chandaṃ pajahāti. **Sa vītarāgo** ti, “sakka, so puggalo evaṃ vītarāgo navāghātavatthuvasena uppajjanakasabhāvadosaṃ vinetvā mettacittaṃ bhāveyya, appamāṇasattārammaṇattā appamāṇaṃ taṃ bhāvetvā aparihīnajiḥhāno arahito brahmaloke uppajjati” ti.

Evaṃ mahāsatte kāmānaṃ dosaṃ kathente yeva tesāṃ tiṇṇam-pi rājūnaṃ sabalakāyānaṃ tadaniggappahānena pañcakāmaguṇarāgo pahīno. Taṃ ñatvā mahāsatto tesāṃ pahaṃsanavasena gāthamāha.

**37. Mahatthiyam āgamanam ahosi, tavamatthakā bhīmarathassa cā pi,
Kālīngarājassa ca uggaṭassa, sabbesa vo kāmarāgo pahīno ti.**

Tattha {5.150} **mahatthiyam**-ti mahattham mahāvippahāram mahājutikam.
Tavamatthakā ti tava atthakā. **Pahīno** ti tadanāgappahānena pahīno.

Tam sutvā rājāno mahāsattassa thutim karontā gāthamāhamsu:

**38. Evametam paracittavedi, sabbesa no kāmarāgo pahīno,
Karoḥi okāśamanuggahāya, yathā gatiṃ te abhisambhavemā ti.**

Tattha **anuggahāyā** ti pabbajjathāya okāśam no karoḥi. Yathā mayam
pabbajitvā tava gatiṃ nipphattiṃ abhisambhavema pāpuṇeyyāma, tayā
paṭividdhaguṇam paṭivijjheyyāmāti vadimsu.

Atha nesaṃ okāśam karonto mahāsatto itaram gāthamāha.

**39. Karomi okāśamanuggahāya, tathā hi vo kāmarāgo pahīno,
Pharātha kāyam vipulāya pītiyā, yathā gatiṃ me abhisambhavethā ti.**

Tattha **pharātha kāyam**-ti jhānapītiyā vipulāya kāyam pharathāti.

Tam sutvā te sampaṭicchantā gāthamāhamsu:

**40. Sabbam karissāma tavānusāsanim, yam yam tuvam vakkhasi bhūripañña,
Pharāma kāyam vipulāya pītiyā, yathā gatiṃ te abhisambhavemā ti.**

Atha nesaṃ sabalakāyānam mahāsatto pabbajjam dāpetvā isigaṇam uyyojento
gāthamāha.

**41. Katāya vacchassa kisassa pūjā, gacchantu bhonto isayo sādhurūpā,
Jhāne ratā hotha sadā samāhitā, esā ratī pabbajitassa seṭṭhā ti.**

Tattha **gacchantū** ti attano attano vasanaṭṭhānāni gacchantu.

Isayo {5.151} tassa sarabhaṅgasatthuno vacanam sirasā sampaṭicchitvā vanditvā
ākāśam uppatitvā sakāni vasanaṭṭhānāni gamimsu. Sakko pi utthāyāsana
mahāsattassa thutim katvā añjalim paggayha sūriyam namassanto viya
mahāsattam namassamāno sapariso pakkāmi. Etamattham veditvā satthā imā
gāthāyo abhāsi:

**42. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā, subhāsītā isinā paṇḍitena,
Te vedajātā anumodamānā, pakkāmu devā devapuram yasassino.**

**43. Gāthā imā atthavatī subyañjanā, subhāsītā isinā paṇḍitena,
Yo kocimā aṭṭhikavā suṇeyya, labhetha pubbāpariyaṃ viṣesaṃ,
Laddhāna pubbāpariyaṃ viṣesaṃ, adassanaṃ maccurājassa gacche ti.**

Tattha **paramatthasamhitā** ti aniccādidīpanena nibbānanissitā. **Gāthā imā** ti idaṃ satthā sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ vaṇṇento āha. Tattha **atthavatī** ti nibbānadāyakaṭṭhena paramatthanissitā. **Subyañjanā** ti parisuddhabyañjanā. **Subhāsītā** ti sukathitā. **Aṭṭhikavā** ti attano atthikabhāvaṃ katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya. **Pubbāpariyaṃ**-ti paṭhamajjhānaṃ pubbaviseso, dutiyajjhānaṃ aparaviseso. Dutiyajjhānaṃ pubbaviseso, tatiyajjhānaṃ aparavisesoti evaṃ aṭṭhasamāpatticatummaggavasena pubbāparabhāvena ṭhitaṃ viṣesaṃ. **Adassanaṃ**-ti pariyosāne aparavisesaṃ arahattaṃ labhivā nibbānaṃ pāpuṇeyya. Nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanaṃ gato nāma hotīti.

Evaṃ satthā arahattena desanāya kūṭaṃ gaṇhitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi moggallānassa ālāhane pupphavassaṃ vassī” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānento āha:

**44. Sālissaro sārīputto, meṇḍissaro ca kassapo,
Pabbato anuruddho ca, kaccāyano ca devalo,
45. Anusisso ca ānando, kisavaccho ca kolito,
Nārado udāyitthero, parisā buddhapaṇḍitā,
Sarabhaṅgo lokanātho, evaṃ dhāretha jātakaṃ.**

Sarabhaṅgajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 523 Alambusājātakavaṇṇanā

Athabravī ti {5.152} idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Vatthu **indriyajātake** (Ja. 423) vitthāritam-eva.

Sāvattiyaṃ kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā: “Na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantapaṇḍitaṃ brahmacariyaṃ caritum, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī” ti ghare vibhavaṃ puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. Satthāpissa pabbajjaṃ dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanāsālāya vā āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyaṃ pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā

pāpuṇāti. Āhāro pi ulūṇkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūtisukkhakhajjakam vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇam na hoti. So attanā [3.462] laddham gahetvā purāṇadutiyikāya santikam gacchatī. Athassa sā pattaṁ gahetvā vanditvā pattato bhattam nīharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyikam jahitum na sakkoti. Sā cintesi: “Baddho nu kho, notī vīmaṇissāmi nan”-ti.

Athekadivasam janapadamanussam setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokam pānabhajanam dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdiṁsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekam sakaṭam-pi ṭhapāpesi, sayam pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre aṭṭhāsī. Tam disvā eko mahallakapuriso: “Ayye, eko thero dvāre ṭhito” ti āha. “Vanditvā aticchāpehī” ti. So: “Aticchatha, bhante” ti punappunam kathetvā pi tam agacchantam disvā: “Ayye, thero na gacchatī” ti āha. Sā āgantvā sāṇiṁ ukkhipitvā oloketvā: “Ambho ayam mama dāraikapitā” ti vatvā nikkhamitvā pattaṁ gahetvā geham pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā: “Bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayam ettakam kalam aññam kulam na gaṇhimha, asāṁike pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayam aññam kulam gaṇhāma, dūram janapadam gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā” ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha nam: “Aham tam jahitum na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sātakam pesehi, pattacīvaram paṭicchāpetvā āgacchissāmī” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Mahallako vihāram gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaram paṭicchāpento: “Kasmā, āvuso, evam karosī” ti vutto: “Purāṇadutiyikam jahitum na sakkomi vibbhamissāmī” ti āha. Atha nam te anicchantaññeva satthu santikam netvā: “Kim, bhikkhave, imam anicchantaññeva ānayitthā” ti vutte: “Bhante, ayam ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo” ti vadimsu.

Satthā pana tam bhikkhum: “Saccam kira tvaṁ, bhikkhu, ukkaṇṭhitosī” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Kena ukkaṇṭhāpitosī” ti vatvā: “Purāṇadutiyikāya” ti vutte: “Bhikkhu esā itthī tuyham anathakārīkā, tvaṁ etaṁ nissāya jhānam nāsetvā tīṇi samvaccharāni mūlho visaññī nipajjitvā uppannāya saññāya mahāparidevam paridevī” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe
brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā
isipabbajjaṃ pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Athekā migī
tassa passāvaṭṭhāne sambhavamissakam tiṇaṃ khāditvā udakaṃ pivi.
Ettakeneva ca tasmim paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabhitvā tato paṭṭhāya
katthaci agantvā tattheva tiṇaṃ khāditvā assamassa sāmante yeva vicarati.
Mahāsatto pariggaṇhanto taṃ kāraṇaṃ aññāsi. Sā aparabhāge manussadārakaṃ
vijāyi. Mahāsatto taṃ puttasiṇehena paṭijaggi, “isisiṅgo” tissa nāmaṃ akāsi.
Atha naṃ mahāsatto viññutappattaṃ pabbājetvā attano mahallakakāle taṃ
ādāya nārivanaṃ nāma gantvā, “tāta, imasmim himavante imehi pupphehi
sadiṣā itthiyo nāma honti, tā attano vasaṃ gate mahāvināsaṃ pāpenti, na tāsāṃ
vasaṃ nāma gantuṃ vaṭṭatī” ti ovaḍitvā aparabhāge brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Isisiṅgo pi jhānakīlaṃ kīlanto himavantappadese vasaṃ kappesi. Ghoratapo
paramadhitindriyo ahosi. Athassa sīlatejēna sakkassa bhavanaṃ kam pi, sakko
āvajjento taṃ kāraṇaṃ ṇatvā: “Ayaṃ maṃ sakkattā cāveyya, ekaṃ accharaṃ
pesetvā sīlamassa bhindāpessāmī” ti sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano
aḍḍhateyyakoṭisaṅkhānaṃ paricārikānaṃ majjihe ekaṃ alambusaṃ nāma
accharaṃ ṭhapetvā aññaṃ tassa sīlaṃ bhindituṃ samatthaṃ adisvā taṃ
pakkosāpetvā tassa sīlabhedam kātuṃ āṇāpesi. Tamatthaṃ {5.153} āvikaronto
satthā paṭhamaṃ gāthamāha.

**1. Athabravi brahā indo, vatrabhū jayataṃ pitā,
Devakaññaṃ parābhetvā, sudhammāyaṃ alambusan-ti.**

Tattha **brahā** ti mahā. **Vatrabhū** ti vatrassa nāma asurassa abhibhavitā.
Jayataṃ pitā ti jayantānaṃ jayappattānaṃ sesānaṃ tettiṃsāya devaputtānaṃ
pitukiccasāadhanena pitā. **Parābhetvā** ti hadayaṃ bhinditvā olokeno viya
taṃ: “Paṭibalā ayan”-ti ṇatvā ti attho. **Sudhammāyan**-ti sudhammāyaṃ
devasabhāyaṃ.

Paṇḍukambalasilāsane nisinna taṃ alambusaṃ pakkosāpetvā idamāha:

**2. Misse devā taṃ yācanti, tāvatimsā saindakā,
Isippalobhane gaccha, isisiṅgaṃ alambuse ti.**

Tattha **misse** ti taṃ ālapati, idaṇca tassā nāmaṃ, sabbā panitthiyo purise
kilesamissanena missanato: “Missā” ti vuccanti, tena sādharmaṇa
guṇanāmenālapanto evamāha. **Isippalobhane** ti isiṇaṃ palobhanasamatthe.

Isisiṅgan-ti tassa kira matthake migasiṅgākārena dve cūlā uṭṭhahimsu, tasmā evaṃ vuccati.

Iti sakko: “Gaccha isisiṅgaṃ upasaṅkamitvā attano vasaṃ ānetvā sīlamassa bhindā” ti alambusaṃ āṇāpesi.

**3. Purāyaṃ amhe acceti, vattavā brahmacariyavā,
Nibbānābhirato vuddho, tassa maggāni āvarā ti.**

vacanaṃ āha,

Tattha **purāyan**-ti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so panesa dīghāyukatāya nibbānasāṅkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca vuddho. Tasmā yāva esa amhe nātikkamati, na abhibhavitvā imamhā ṭhānā cāveti, tāvadeva tvaṃ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni āvara, yathā idha nāgacchati, evaṃ karohī ti attho.

Taṃ sutvā alambusā gāthādvayamāha:

**4. Devarāja kim-eva tvaṃ, mam-eva tuvaṃ sikkhasi,
Isippalobhane gaccha, santi aññā pi accharā.**

**5. Mādisiyo pavarā ceva, asoke nandane vane,
Tāsam-pi hotu pariyāyo, tā pi yantu palobhanā ti.**

Tattha {5.154} **kim-eva tvaṃ**-ti kiṃ nāmetam tvaṃ karosīti dīpeti. **Mam-eva tuvaṃ sikkhasi** ti imasmiṃ sakaladevaloke mam-eva tuvaṃ ikkhasi, aññam na passasīti adhippāyena vadati. **Sa**-kāro panettha byañjanasandhikaro. **Isippalobhane gacchā** ti kiṃkāraṇā maññeva evaṃ vadesīti adhippāyo. **Pavarā cevā** ti mayā uttaritarā ceva. **Asoke** ti sokarahite. **Nandane** ti nandijanake. **Pariyāyo** ti gamanavāro.

Tato sakko tisso gāthāyo abhāsi:

**6. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññā pi accharā,
Tādisiyo pavarā ceva, asoke nandane vane.**

**7. Na tā evaṃ pajānanti, pārīcariyaṃ pumaṃ gatā,
Yādisaṃ tvaṃ pajānāsi, nāri sabbaṅgasobhane.**

**8. Tvam-eva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā casi,
Taveva vaṇṇarūpena, savasamānayissasī ti.**

Tattha **pumaṃ gatā** ti purisaṃ upasaṅkamantā samānā purisapalobhinipārīcariyaṃ na jānanti. **Vaṇṇarūpenā** ti sarīravaṇṇena ceva

rūpasampattiya ca. **Savasamānayissasī** ti taṃ tāpasam attano vasam ānessasīti.

Taṃ sutvā alambusā dve gāthā abhāsi:

**9. Na vāhaṃ na gamissāmi, devarājena pesitā,
Vibhemi cetam āsādum, uggatejo hi brāhmaṇo.**

**10. Aneke nirayaṃ pattā, isimāsādiyā janā,
Āpannā mohasaṃsāram, tasmā lomāni haṃsaye ti.**

Tattha **na vāhan**-ti na ve aham. **Vibhemī** ti bhāyāmi. **Āsādun**-ti āsāditum. Idam vuttam hoti: nāham, deva, tayā pesitā na gamissāmi, apicāham taṃ isim sīlabhedanattāyā allīyitum bhāyāmi, uggatejo hi soti. **Āsādiyā** ti āsādetvā. **Mohasaṃsāran**-ti mohena saṃsāram, mohena isim palobhetvā saṃsāram āpannā vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapatham atikkantā. **Tasmā** ti tena kāraṇena. **Lomāni haṃsaye** ti aham lomāni uṭṭhapemi, “tassa kirāham sīlam bhindissāmī” ti cintayamānāya me lomāni pahamsantīti vadati.

**11. Idam vatvāna pakkāmi, accharā kāmavaṇṇinī,
Missā missitumicchantī, isisiṅgam alambusā.**

**12. Sā {5.155} ca taṃ vanamogayha, isisiṅgena rakkhitam,
Bimbijālakasañchannam, samantā addhayanam.**

**13. Pāto va pātarāsamhi, udaṇhasamayam pati,
Aggiṭṭham parimajjantam, isisiṅgam upāgamī ti.**

imā abhisambuddhagāthā.

Tattha **pakkāmī** ti tena hi, devarāja, āvajjeyyāsi manti attano sayanagabbham pavasitvā alaṅkaritvā isisiṅgam kilesena missitum icchantī pakkāmi, bhikkhave, sā accharā tassa assamam gatāti. **Bimbijālakasañchannan**-ti rattaṅkuravanena sañchannam. **Pāto va pātarāsamhī**ti, bhikkhave, pātarāsavelāya pāto va page yeva atipageva. **Udaṇhasamayam patī** ti sūriyuggamanavelāyam-eva. **Aggiṭṭhan**-ti aggisālam. Rattim padhāmananuyuñjitvā pāto va nhatvā udakakiccam katvā paṇṇasālāyam thokaṃ jhānasukhena vītināmetvā nikkhamitvā aggisālam sammajjantam taṃ isisiṅgam sā upāgami, itthivilāsam dassentī tassa purato aṭṭhāsi.

Atha nam tāpaso pucchanto āha:

14. Kā nu vijjurivābhāsi, osadhī viya tārakā,
Vicittahatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā.
15. Ādiccavaṇṇasaṅkāsa, hemacandanagandhinī,
Saṇṇatūrū mahāmāyā, kumārī cārudassanā.
16. Vilaggā mudukā suddhā, pādā te suppatiṭṭhitā,
Gamanā kāmanīyā te, haranti yeva me mano.
17. Anupubbā ca te ūrū, nāganāsasamūpamā,
Vimaṭṭhā tuyhaṃ sussoṇī, akkhassa phalakaṃ yathā.
18. Uppalasseva kiṇjakkhā, nābhi te sādhusaṇṭhitā,
Purā kaṇhaṇjanasseva, dūrato patidissati.
19. Duvidhā jātā urajā, avaṇṭā sādhipaccUd,
Payodharā apatitā, aḍḍhalābusamā thanā.
20. Dīghā kambutalābhāsā, gīvā eṇeyyakā yathā,
Paṇḍarāvaraṇā vaggu, catutthamanasannibhā.
21. Uddhaggā {5.156} ca adhaggā ca, dumaggaparimajjitā,
Duvijā nelasambhūtā, dantā tava sudassanā.
22. Apaṇḍarā lohitantā, jiṇṇūkaphalasannibhā,
Āyatā ca visālā ca, nettā tava sudassanā.
23. Nātidīghā susammaṭṭhā, kanakabyāsamocitā,
Uttamaṅgaruhā tuyhaṃ, kesā candanagandhikā.
24. Yāvatā kasigorakkhā, vāṇijānaṅca yā gati,
Isīnaṅca parakkantaṃ, saṇṇatānaṃ tapassināṃ.
25. Na te samasamaṃ passe, asmiṃ pathavimaṇḍale,
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayan-ti.

Tattha **vicittahatthābharaṇā** ti vicittehi hatthābharaṇehi samannāgatā. **Hemacandanagandhinī** ti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhavilepanā. **Saṇṇatūrū** ti suvaṭṭitaghanaūru sampannaūrulakkhaṇā. **Vilaggā** ti saṃkhittamajjhā. **Mudukā** ti mudu sukhumālā. **Suddhā** ti nimmalā. **Suppatiṭṭhitā** ti samaṃ pathaviṃ phusantā suṭṭhu patiṭṭhitā. **Gamanā** ti gacchamānā. **Kāmanīyā** ti kantā kāmitabbayuttakā. **Haranti yeva me mano** ti ete evarūpena paramena itthivilāsenā caṅkamantiyā tava pādā mama cittaṃ haranti yeva. **Vimaṭṭhā** ti

visālā. **Sussonī** ti sundarasonī. **Akkhassā** ti sundaravaṇṇassa akkhassa suvaṇṇaphalakaṃ viya visālā te soṇīti vadati. **Uppalasseva kiṇṇakkhā** ti nīluppalakaṇṇikā viya. **Kaṇhañjanassevā** ti sukhumakaṇṇhalomacittattā evamāha.

“Duvidhā” tigāthaṃ thane vaṇṇayanto āha. Te hi dve hutvā ure jātā vaṇṇassa abhāvā **avaṇṭā**, ure laggā eva hutvā suṭṭhu nikkhantattā **sādhupaccUd**, payassa dhāraṇato **payodharā**, **apatitā** ti na patitā, amilātātāya vā alambanātāya vā na anto pavīṭṭhāti apatitā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavaṭṭaalābuno aḍḍhena sadisātāya **aḍḍhalābusamā thanā**. **Eṇeyyakā yathā** ti eṇīmigassa hi dīghā ca vaṭṭā ca gīvā sobhati yathā, evaṃ tava gīvā thokaṃ dīghā. **Kambutalābhāsā** ti suvaṇṇāliṅgatalasannibhā gīvā ti attho. **Paṇḍarāvaraṇā** ti dantāvaraṇā. **Catutthamanasannibhā** ti catutthamano vuccati catutthamanavattubhūtā jivhā. Abhirattabhāvena jivhāsadisam te oṭṭhapariyosānanti vadati. **Uddhaggā** ti heṭṭhimadantā. **Adhaggā** ti uparimadantā. **Dumaggaparimajjitā** ti {5.157} dantakaṭṭhaparimajjitā parisuddhā. **Duvijā** ti dvijā. **Nelasambhūtā** ti niddosesu hanumaṃsapariyosānesu sambhūtā.

Apaṇḍarā ti kaṇhā. **Lohitantā** ti rattapariyantā. **Jiṇṇūkaphalasannibhā** ti rattatṭhāne jiṇṇūkaphalasadisā. **Sudassanā** ti passantānam atittikarā pañcapasādasamannāgatā. **Nātidīghā** ti pamāṇayuttā. **Susammaṭṭhā** ti suṭṭhu sammaṭṭhā. **Kanakabyāsamocitā** ti kanakabyā vuccati suvaṇṇaphaṇikā, tāya gandhatelaṃ ādāya paharitā suracitā. **Kasigorakkhā** ti iminā kasiṇca gorakkhaṇca nissāya jīvanakasatte dasseti. **Yā gatī** ti yattakā nipphatti. **Parakkantan**-ti yattakaṃ isīnam parakkantaṃ, vitthārīkatā imasmiṃ himavante yattakā isayo vasantī ti attho. **Na te samasaman**-ti tesu sabbesu ekam-pi rūpalīlāvilāsādisamatāya tayā samānam na passāmi. **Ko vā tvaṇ**-ti idaṃ tassā itthibhāvaṃ jānanto purisavohāravasena pucchati.

Evaṃ pādato paṭṭhāya yāva kesā attano vaṇṇam bhāsante tāpase alambusā tuṇhī hutvā tassā kathāya yathānusandhiṃ gatāya tassa sammūlhabhāvaṃ ñatvā gāthamāha.

**26. Na pañhakālo bhaddante, kassapevaṃ gate sati,
Ehi samma ramissāma, ubho asmākamassame,
Ehi taṃ upagūhissam, ratīnam kusalo bhavā ti.**

Tattha **kassapevaṃ gate satī** ti kassapagotta evaṃ tava citte pavatte sati pañhakālo na hoti. **Sammā** ti vayassa, piyavacanālapanametaṃ. **Ratīnan**-ti pañcakāmaguṇaratīnam.

Evam vatvā alambusā cintesi: “nāyaṃ mayi ʈhitāya hatthapāsāṃ āgamissati, gacchantī viya bhavissāmī” ti. Sā itthimāyākusalatāya tāpasāṃ anupasaṅkamitvā āgatamaggābhimukhī pāyāsi. Tamatthaṃ pakāśento satthā āha:

**27. Idam vatvāna pakkāmi, accharā kāmavaṇṇinī,
Missā missitumicchantī, isisiṅgaṃ alambusā ti.**

Atha {5.158} naṃ tāpaso gacchantiṃ disvā: “Ayaṃ gacchatī” ti attano dandhaparakkamaṃ mandagamanam chinditvā vegena dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi. Tamatthaṃ pakāśento satthā āha:

**28. So ca vegena nikkhamma, chetvā dandhaparakkamaṃ,
Tamuttamāsu veṇīsu, ajjhappatto parāmasi.**

**29. Tamudāvatta kalyāṇī, palissajī susobhanā,
Cavitamhi brahmacariyā, yathā taṃ atha tositā.**

**30. Manasā agamā indaṃ, vasantaṃ nandane vane,
Tassā saṅkappamaññāya, maghavā devakuṇjaro.**

**31. Pallaṅkaṃ pahiṇī khippaṃ, sovaṇṇaṃ sopavāhanaṃ,
Sauttaracchadapaññāsaṃ, saḥassapaṭiyatthataṃ.**

**32. Tameṇaṃ tattha dhāresi, ure katvāna sobhanā,
Yathā ekamuhuttaṃva, tīṇi vassāni dhārayi.**

**33. Vimado tīhi vassehi, pabujjhivāna brāhmaṇo,
Addasāsi haritarukkhe, samantā aggiyāyanaṃ.**

**34. Navapattavanaṃ phullaṃ, kokilaggaṇaghositam,
Samantā paviloketvā, rudaṃ assūni vattayi.**

**35. Na juhe na jape mante, aggihuttaṃ pahāpitaṃ,
Ko nu me pāricariyāya, pubbe cittaṃ palobhayi.**

**36. Araññe me viharato, yo me tejā ha sambhutaṃ,
Nānāratana-paripūraṃ, nāvaṃva gaṇhi aṇṇave ti.**

Tattha **ajjhappatto** ti sampatto. **Tamudāvatta kalyāṇī** ti taṃ kese parāmasitvā ʈhitaṃ isiṃ udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sā suṭṭhu sobhanā. **Palissajī** ti āliṅgi. **Cavitamhi brahmacariyā, yathā taṃ atha tositāti**, bhikkhave, tassa isino tāvadeva jhānaṃ antaradhāyī. Tasmim tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā taṃ sakkena patthitaṃ, tatheva ahosi. Atha

sakkassa patthanāya samiddhabhāvaṃ viditvā sā devakaññā tositā, tassa tena brahmacariyavināseṇa sañjanitapītipāmojjā ti attho.

Manasā agamā ti sā taṃ ālīngitvā ʒhitā: “Aho vata sakko pallaṅkaṃ me peseyyā” ti evaṃ pavattena manasā indaṃ agamā. **Nandane vane** ti nandijananasamatthatāya nandanavanasaṅkhāte tāvatimsabhavane vasantaṃ. **Devakuñjaro** ti devaseṭṭho. {5.159} **Pahiṇī** ti pesesi. “Pāhiṇī” ti pi pāṭho. **Sopavāhanan**-ti saparivāraṃ. **Sauttaracchadapaññāsan**-ti paññāsāya uttaracchadehi paṭicchāditaṃ. **Sahassapaṭiyatthatan**-ti sahassadibbakojavatthataṃ. **Tamenam tatthā** ti taṃ isisiṅgaṃ tattha dibbapallaṅke nisinnā sā ure katvā dhāresi. **Tīṇi vassāni** ti ekamuhuttaṃ viya manussagaṇanāya tīṇi vassāni taṃ ure nipajjāpetvā tattha nisinnā dhāresi.

Vimado ti nimmado vigatasaññabhāvo. So hi tīṇi saṃvaccharāni visañño sayitvā pacchā paṭiladdhasañño pabujjhi. Tasmim pabujjhamāne hatthādhiphandanaṃ disvāva alambusā tassa pabujjhanabhāvaṃ ñatvā pallaṅkaṃ antarahāpetvā sayam-pi antarahitā aṭṭhāsi. **Addasāsi** ti so assamapadaṃ olovento: “Kena nu khomhi sīlavināsaṃ pāpito” ti cintetvā mahantena saddena paridevamāno addasāsi. **Haritarukkhe** ti aggiyāyanasaṅkhātaṃ aggisālaṃ samantā parivāretvā ʒhite haritapattarukkhe. **Navapattavanan**-ti taruṇehi navapattehi sañchannaṃ vanaṃ. **Rudan**-ti paridevanto.

Na juhe na jape mante ti ayamassa paridevanagāthā. **Pahāpitan**-ti hāpitaṃ, **pa**-kāro upasaggamattaṃ. **Pāricariyāyā** ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayīti paridevati. **Yo me tejā ha sambhutaṃ ha**-kāro nipātamattaṃ. Yo mama samaṇatejena sambhūtaṃ jhānaguṇaṃ nānāratanaparipuṇṇaṃ mahantaṃ mahaṇṇave nāvaṃ viya gaṇhi, vināsaṃ pāpesi, ko nāmesoti paridevatīti.

Taṃ sutvā alambusā cintesi: “sacāhaṃ na kathessāmi, ayaṃ me abhisapissati, handassa kathessāmi” ti. Sā dissamānena kāyena ʒhatvā gāthamāha.

37. Ahaṃ te pāricariyāya, devarājena pesitā,
Avadhim cittaṃ cittena, pamādo tvaṃ na bujjesi ti.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādaṃ saritvā: “Pitu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ pattomhī” ti paridevanto catasso gāthāyo abhāsi:

38. Imāni kira maṃ tātō, kassapo anusāsati,
Kamalāsadisitthiyo, tāyo bujjesi māpava.

**39. Uregaṇḍāyo bujjhesi, tāyo bujjhesi māṇava,
Iccānusāsi maṃ tāto, yathā maṃ anukampako.**

**40. Tassāhaṃ {5.160} vacanaṃ nākaṃ, pitu vuddhassa sāsanaṃ,
Araññe nimmanussamhi, svajja jhāyāmi ekako.**

**41. Sohaṃ tathā karissāmi, dhiratthu jīvitena me,
Puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ me bhavissatī ti.**

Tattha **imānī** ti imāni vacanāni. **Kamalāsadisitthiyo** ti kamalā vuccati nāripupphalatā, tāsāṃ pupphasadisā itthiyo. **Tāyo bujjhesi māṇavā** ti māṇava tvaṃ tāyo jāneyyāsi, ñatvā dassanapathaṃ agantvā palāpeyyāsīti yāni evarūpāni vacanāni tadā maṃ tāto anusāsati, imāni kira tānīti. **Uregaṇḍāyo** ti uramhi dvīhi gaṇḍehi samannāgatā. **Tāyo bujjhesi, māṇavāti**, māṇava, tāyo attano vasaṃ gate vināsaṃ pāpentīti tvaṃ jāneyyāsi. **Nākaṃ**-ti nākarim. **Jhāyāmi** ti pajjhāyāmi paridevāmi. **Dhiratthu jīvitena me** ti dhiratthu garahitaṃ mama jīvitaṃ, jīvitena me ko attho. **Puna vā** ti tathā karissāmi, yathā puna vā tādiso bhavissāmi, naṭṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi, maraṇaṃ vā me bhavissatīti.

So kāmarāgaṃ pahāya puna jhānaṃ uppādesi. Athassa samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ ñatvā alambusā bhītā khamāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā dve gāthāyo abhāsi:

**42. Tassa tejaṃ vīriyañca, dhitim ñatvā avaṭṭhitaṃ,
Sirasā aggahī pāde, isisiṅgaṃ alambusā.**

**43. Mā me kujjha mahāvīra, mā me kujjha mahāise,
Mahā attho mayā ciṇṇo, tidasānaṃ yasassinaṃ,
Tayā pakampitaṃ āsi, sabbaṃ devapuraṃ tadā ti.**

Atha naṃ so: “Khamāmi te, bhadde, yathāsukhaṃ gacchā” ti vissajjento gāthamāha.

**44. Tāvatimsā ca ye devā, tidasānañca vāsavo,
Tvañca bhadde sukhī hohi, gaccha kaññe yathāsukhan-ti.**

Sā taṃ vanditvā teneva suvaṇṇapallaṅkena devapuraṃ gatā. Tamatthaṃ {5.161} pakāsento satthā tisso gāthāyo abhāsi:

**45. Tassa pāde gahetvāna, katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ,
Añjaliṃ paggahetvāna, tamhā ṭhānā apakkami.**

**46. Yo ca tassāsi pallaṅko, sovaṇṇo sopavāhano,
Sauttaracchadapaṇṇāso, saḥassapaṭiyatthato,
Tam-eva pallaṅkamāruya, agā devāna santike.**

**47. Tamokkamiva āyantim, jalantim vijjutam yathā,
Patīto sumano vitto, devindo adadā varan-ti.**

Tattha **okkamivā** ti dīpakam viya. “Patīto” ti ādīhi tuṭṭhākāro va dassito
adadā varan-ti āgantvā vanditvā tṭhitāya tuṭṭho varam adāsi.

Sā tassa santike varam gaṇhantī osānagāthamāha.

**48. Varañce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Nisippalobhikā gacche, etaṃ sakka varam vare ti.**

Tassattho: “sakka devarāja, sace me tvaṃ varam ado, puna isipalobhikāya na gaccheyyam, mā maṃ etadatthāya paṇeyyāsi, etaṃ varam vare yācāmī” ti.

Satthā tassa bhikkhuno imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā
jātakam samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi.
Tadā alambusā purāṇadutiyaikā ahoṣi, isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāisi
pana aham-eva ahoṣinti.

Alambusājātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 524 Saṅkhapāla-jātakavaṇṇanā

Ariyāvakaṣosī ti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabba
kathesi. Tadā hi satthā uposathike upāsake sampahaṃsetvā: “Porāṇakapaṇḍitā
mahatim nāgasampattim pahāya uposathavāsaṃ upavasimsuevā” ti vatvā tehi
yācito atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadharājā nāma rajjam kāresi. Tadā bodhisatto tassa rañño
aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, “duyyodhano” tissa nāmaṃ karimsu. So
vayappatto takkasilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā āgantvā pitu sippam dassesi.
Atha nam pitā rajje abhisiṅcitvā isipabbajjam {5.162} pabbajitvā uyyāne vasi.
Bodhisatto divasassa tikkhattum pitu santikam agamāsi. Tassa
mahālābhasakkāro udapādi. So teneva palibodhena kasiṇaparikammamattam-pi
kātum asakkonto cintesi: “mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha
vasantena imaṃ jaṭam chinditum, puttassa me anārocetvāva aññattha
gamissāmī” ti. So kañci ajānāpetvā uyyānā nikkhamitvā magadharaṭṭham

atikkamitvā mahisakaraṭṭhe saṅkhapāladahato nāma nikkhantāya kaṇṇaveṇṇāya nadiyā nivattane candakapabbataṃ upanissāya paṇṇasālaṃ katvā tattha vasanto kasiṇaparikkammaṃ katvā jhānābhīṇṇā nibbattetvā uñchācariyāya yāpesi. Tamenam saṅkhapālo nāma nāgarājā mahantena parivārena kaṇṇaveṇṇanadito nikkhamitvā antarantarā upasaṅkamati. So tassa dhammaṃ desesi. Athassa putto pitaraṃ daṭṭhukāmo gataṭṭhānaṃ ajānanto anuvicārāpetvā: “Asukaṭṭhāne nāma vasatī” ti ñatvā tassa dassanattāya mahantena parivārena tattha gantvā ekamante khandhavāraṃ nivāsetvā katipayehi amaccehi saddhim assamapadābhimukho pāyāsi.

Tasmim khaṇe saṅkhapālo mahantena parivārena dhammaṃ suṇanto nisīdi. So taṃ rājānaṃ āgacchantam disvā isim vanditvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ katvā nisīditvā pucchi: “bhante, katararājā nāmesa tumhākaṃ santikaṃ āgato” ti. Tāta, saṅkhapālanāgarājā nāmesoti. So tassa sampattiṃ nissāya nāgabhavane lobhaṃ katvā katipāhaṃ vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dāpetvā attano nagaram-eva gantvā catūsu dvāresu dānasālāyo kāretvā sakalajambudīpaṃ saṅkhobhento dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā uposathakammaṃ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā saṅkhapālanāgarājā ahosi. {5.163} So gacchante kāle tāya sampattiyā vipaṭisārī hutvā tato paṭṭhāya manussayoniṃ patthento uposathavāsaṃ vasi. Athassa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati, sīlavināsaṃ pāpuṇāti. So tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkhamitvā kaṇṇaveṇṇāya nadiyā avidūre mahāmaggassa ca ekapadikamaggassa ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ adhiṭṭhāya samādinnaṃ: “Mama cammamāṃsādīhi atthikā cammamāṃsādīni harantū” ti attānaṃ dānamukhe vissajjetvā vammikamatthake nipanno samaṇadhammaṃ karonto cātuddase pannarase vasitvā pāṭipade nāgabhavanaṃ gacchati.

Tasmim ekadivasam evaṃ sīlaṃ samādiyitvā nipanne paccantagāmaṃ soḷasa janā: “Māṃsaṃ āharissāmā” ti āvudhahatthā araṇṇe vicarantā kiñci alabhitvā nikkhantā taṃ vammikamatthake nipannaṃ disvā: “Mayaṃ ajja godhāpotakam-pi na labhimhā, imaṃ nāgarājānaṃ vadhitvā khādissāmā” ti cintetvā: “Mahā kho panesa gayhamāno palāyeyya, yathānipannaṃ-eva taṃ bhogesu sūlehi vijjhivā dubbalaṃ katvā gaṇhissāmā” ti sūlāni ādāya upasaṅkamiṃsu. Bodhisattassa sarīraṃ mahantaṃ ekadoṇikanāvappamāṇaṃ vaṭṭetvā ṭhapitasumanapupphadāmaṃ viya jīṇjukaphalasannibhehi akkhīhi jayasumanapupphasadisena ca sīsena samannāgataṃ ativiya sobhati. So tesam

soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhogantarato sīsaṃ nīharitvā rattakkhīni ummīletvā te sūlahatthe āgacchante disvā cintesi: “ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā vīriyaṃ adhiṭṭhahitvā nipanno, ime mama sarīraṃ sattīhi koṭṭetvā chiddāvachiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummīletvā na olokessāmi” ti attano sīlabhedabhayena dālhaṃ adhiṭṭhāya {5.164} sīsaṃ bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha naṃ te upagantvā naṅguṭṭhe gahetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ pothetvā tikhīṇasūlehi aṭṭhasu ṭhānesu vijjhivā sakaṇṭakakāḷavettayaṭṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā aṭṭhasu ṭhānesu kājenādāya mahāmaggaṃ paṭipajjimsu, mahāsatto sūlehi vijjhanato paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhīni ummīletvā te na olokesi. Tassa aṭṭhahi kājehi ādāya nīyamānassa sīsaṃ olambetvā bhūmiyaṃ pahari. Atha naṃ: “Sīsamassa olambati” ti mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpuṭaṃ vijjhivā rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā kājakoṭiyaṃ laggitvā puna pi ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjimsu.

Tasmiṃ khaṇe videharaṭṭhe mithilanagaravāsī āḷāro nāma kuṭumbiko pañca sakaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhojaputte bodhisattaṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesaṃ soḷasannaṃ-pi soḷasahi vāhagoṇehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇamāsake sabbesaṃ nivāsanapārūpanāni bhariyānaṃ-pi nesaṃ vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. Atha so nāgabhavanaṃ gantvā tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā āḷāraṃ upasaṅkamitvā nāgabhavanassa vaṇṇaṃ kathetvā taṃ ādāya nāgabhavanaṃ gantvā tīhi nāgakaññāsatehi saddhiṃ mahantamassa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi. Āḷāro nāgabhavane ekavassaṃ vasitvā dibbakāme paribhuñjitvā: “Icchāmaṃ, samma, pabbajitun”-ti nāgarājassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabhavanato himavantappadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā aparabhāge cārikaṃ caranto bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadvase bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ agamāsi. Atha naṃ bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā {5.165} aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Ariyāvakaśosi pasannanetto, maññe bhavaṃ pabbajito kulamhā,
Kathaṃ nu vittāni pahāya bhoge, pabbaji nikkhamma gharā sapaññā ti.**

Tattha **ariyāvakaśosī** ti niddosasundarasarīrāvakaśosi, abhirūposī ti attho. **Pasannanetto** ti pañcahi pasādehi yuttanetto. **Kulamhā** ti khattiyakulā vā brāhmaṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajitosīti maññāmi. **Kathaṃ nū** ti kena

kāraṇena kiṃ ārammaṇaṃ katvā dhanañca upabhoge ca pahāya gharā
nikkhamitvā pabbajitosi sapañña paṇḍitapurisāti pucchati.

Tato paraṃ tāpasassa ca rañño ca vacanappaṭivacanavasena gāthānaṃ
sambandho veditabbo:

2. Sayāṃ vimānaṃ naradeva disvā, mahānubhāvassa mahoragassa,
Disvāna puññāna mahāvīpākāṃ, saddhāyahaṃ pabbajitomi rāja.
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā, vācaṃ musā pabbajitā bhaṇanti,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, sutvāna me jāyihitippasādo.
4. Vāṇijja raṭṭhādhipa gacchamāno, pathe addasāsīmhi bhojaputte,
Pavaḍḍhakāyaṃ uragaṃ mahantaṃ, ādāya gacchante pamodamāne.
5. Sohaṃ samāgamma janinda tehi, pahaṭṭhalomo avacamhi bhīto,
Kuhim āyaṃ nīyati bhīmakāyo, nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā.
6. Nāgo {5.166} āyaṃ nīyati bhojanatthā, pavaḍḍhakāyo urago mahanto,
Sāduñca thūlañca muduñca maṃsaṃ, na tvaṃ rasaññāsi videhaputta.
7. Ito mayaṃ gantvā sakaṃ niketaṃ, ādāya satthāni vikopayitvā,
Maṃsaṃ bhokkhāma pamodamānā, mayāhi ve sattavo pannagānaṃ.
8. Sace āyaṃ nīyati bhojanatthā, pavaḍḍhakāyo urago mahanto,
Dadāmi vo balibaddāni soḷasa, nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā.
9. Addhā hi no bhakkho āyaṃ manāpo, bahū ca no uragā bhuttapubbā,
Karoma te taṃ vacanaṃ aḷāra, mittañca no hohi videhaputta.
10. Tadāssu te bandhanā mocayimsu, yaṃ natthuto paṭimokkassa pāse,
Mutto ca so bandhanā nāgarājā, pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ, puññehi nettehi palokayī maṃ,
Tadāssahaṃ piṭṭhito anvagacchim, dasaṅgulim añjalim paggahevā.
12. Gaccheva kho tvaṃ taramānarūpo, mā taṃ amittā punaraggahesum,
Dukkho hi luddehi punā samāgamo, adassanaṃ bhojaputtāna gaccha.
13. Agamāsi so rahadaṃ vipasannaṃ, nīlobhāsaṃ ramaṇīyaṃ sutitthaṃ,
Samotataṃ {5.167} jambuhi vetasāhi, pāvekkhi nittiṇṇabhayo patīto.

**14. So taṃ pavissa nacirassa nāgo, dibbena me pāturahū janinda,
Upaṭṭhahī maṃ pitaraṃva putto, hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto.**

**15. Tvaṃ mesi mātā ca pitā aḷāra, abbhantaro pāṇadado sahāyo,
Sakaṇca iddhiṃ paṭilābhakosmi, aḷāra passa me nivesanāni,
Pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassā ti.**

Tattha **vimānan**-ti saṅkhapālanāgaraṇṇo
anekasatanāṭakasampattisampannaṃ kaṇcanamaṇivimānaṃ. **Puññānan**-ti
tena katapuññānaṃ mahantaṃ vipākaṃ disvā kammaṇca phalaṇca
paralokaṇca saddahitvā pavattāya saddhāya ahaṃ pabbajito. **Na kāmakāmā**
ti na vatthukāmena pi bhayena pi dosena pi musā bhaṇanti. **Jāyihīti**, bhante,
tumhākaṃ vacanaṃ sutvā mayham-pi pasādo somanassaṃ jāyissati. **Vāṇijjan**-
ti vāṇijjakammaṃ karissāmīti gacchanto. **Pathe addasāsīmhi** ti pañcannaṃ
sakaṭasatānaṃ purato sukhayānake nisīditvā gacchanto mahāmagge
janapadamanusse addasaṃ. **Pavaḍḍhakāyaṇ**-ti vaḍḍhitakāyaṃ. **Ādāyā** ti
aṭṭhahi kājehi gahetvā. **Avacamhi** ti abhāsim. **Bhīmakāyo** ti
bhayaajanakakāyo. **Bhojaputtā** ti luddaputtake piyasamudācārenālapati.
Videhaputtā ti videharaṭṭhavāsītāya ālāraṃ ālapimsu. **Vikopayitvā** ti
chinditvā. **Mayaṇhi vo sattavo** ti mayaṃ pana nāgānaṃ verino nāma.
Bhojanatthā ti bhojanatthāya. **Mittaṇca no hohi** ti tvaṃ amhākaṃ mitto
hohi, kataguṇaṃ jāna.

Tadāssu te ti, mahārāja, tehi bhojaputtehi evaṃ vutte ahaṃ tesaṃ soḷasa
vāhagone nivāsanaṇṇapāraṇāni pasataṃ pasataṃ suvaṇṇamāsake bhariyānaṇca
nesaṃ vatthālānākaṃ adāsim, atha te saṅkhapālanāgarājānaṃ bhūmiyaṃ
nipajjāpetvā attano kakkhaḷatāya sakaṇṭakakāḷavettalatāya koṭiyaṃ gahetvā
ākaḍḍhituṃ ārabhimṃsu. Athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ disvā akilamento
va asinā tā latā chinditvā dāraḷānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭinīharaṇaniyāmena
adukkhāpento saṇikaṃ nīharim, tasmim kāle te bhojaputtā yaṃ bandhanaṃ
assa natthuto pavesetvā pāse paṭimokkaṃ, tasmā bandhanā taṃ {5.168} uragaṃ
mocayimsu. Tassa nāsato saha pāsena taṃ rajjukaṃ nīharimsūti dīpeti. Iti te
uragaṃ vissajjetvā thokaṃ gantvā: “Ayaṃ urago dubbalo, matakāle naṃ
gahetvā gamissāmā” ti nīḷiyimsu.

Puṇṇehi ti so pi muhuttaṃ pācīnābhimukho gantvā assupuṇṇehi nettehi maṃ
palokayi. **Tadāssahan**-ti tadā assa ahaṃ. **Gacchevā** ti evaṃ taṃ avacanti
vadati. **Rahadan**-ti kaṇṇaveṇṇadahaṃ. **Samotatan**-ti ubhayatīresu
jamburukkhavetasarukkhehi otataṃ vitataṃ. **Nittiṇṇabhayo patīto** ti so kira
taṃ dahanā pavisanto ālārassa nipaccakāraṃ dassetvā yāva naṅguṭṭhā otari,
udake pavatṭhaṭṭhānamevassa nibbhayaṃ ahosi, tasmā nittiṇṇabhayo patīto

haṭṭhatuṭṭho pāvekkhīti. **Pavissā** ti pavisitvā. **Dibbena me** ti nāgabhavane pamādaṃ anāpajjitvā mayi kaṇṇaveṇṇatīraṃ anatikkante yeva dibbena parivārena mama purato pāturahosi. **Upaṭṭhahī** ti upāgami. **Abbhantaro** ti hadayamaṃsasadiso. Tvaṃ mama bahupakāro, sakkāraṃ te karissāmi. **Passa me nivesanānī** ti mama nāgabhavanaṃ passa. **Masakkasāraṃ viyā** ti masakkasāro vuccati osakkanaparisakkanābhāvena ghanasāratāya ca sinerupabbatarājā. Ayaṃ tattha māpitaṃ tāvatimsabhavanaṃ sandhā yevamāha.

Mahārāja! Evaṃ vatvā so nāgarājā uttari attano nāgabhavanaṃ vaṇṇento gāthādvayamāha:

16. Taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ, asakkharā ceva mudū subhā ca, Nīcattiṇā apparajā ca bhūmi, pāsādikā yattha jahanti sokaṃ.

17. Anāvakulā veḷuriyūpanīlā, catuddisaṃ ambavanaṃ surammaṃ, Pakkā ca pesī ca phalā suphullā, niccotukā dhārayantī phalānī ti.

Tattha **asakkharā** ti yā tattha bhūmi pāsāpasakkhararahitā mudu subhā kañcanarajatamaṇimayā sattaratanavālukaṇṇā. **Nīcattiṇā** ti indagopakapiṭṭhisadisavaṇṇehi nīcatiṇehi samannāgatā. **Apparajā** ti paṃsurahitā. **Yattha jahanti sokaṃ**-ti yattha pavitṭhamattāva nissokā honti. **Anāvakulā** ti {5.169} na avakulā akhāṇumā upari ukkulavikulabhāvarahitā vā samasaṇṭhitā. **Veḷuriyūpanīlā** ti veḷuriyena upanīlā, tasmim nāgabhavane veḷuriyamayā pasannasālilā nīlobhāsā anekavaṇṇakamaluppalasañchannā pokkharāṇī ti attho. **Catuddisaṃ**-ti tassā pokkharāṇiyā catūsu disāsu. **Pakkā cā** ti tasmim ambavane ambarukkhā pakkaphalā ca aḍḍhapakkaphalā ca taruṇaphalā ca phullitāyevā ti attho. **Niccotukā** ti channam-pi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi samannāgatāti.

18. Tesāṃ vanānaṃ naradeva majjhe, nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ, Rajataggaḷaṃ sovaṇṇamayāṃ ulāraṃ, obhāsati vijjurivantalikkhe.

19. Maṇīmayā soṇṇamayā ulārā, anekacittā satataṃ sunimmitā, Paripūrā kaññāhi alaṅkatāhi, suvaṇṇakāyūradharāhi rāja.

20. So saṅkhapālo taramānarūpo, pāsādamāruyha anomavaṇṇo, Sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ, yatthassa bhariyā mahesī ahoṣi.

21. Ekā ca nārī taramānarūpā, ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ, Subhaṃ maṇim jātimaṇṭupapannaṃ, acoditā āsanamabbhihāsi.

**22. Tato maṃ urago hatthe gahetvā, nisīdayī pāmukhaāsanasmim,
Idamāsanam atra bhavam nisīdatu, bhavañhi me aññataro garūnam.**

**23. Aññā ca nārī taramānarūpā, ādāya vārim upasaṅkamtivā,
Pādāni pakkhālayī me janinda, bhariyāva bhattū patino piyassa.**

**24. Aparā {5.170} ca nārī taramānarūpā, paggayha sovaṇṇamayāya pātiyā,
Anekasūpaṃ vividham viyañjanam, upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ.**

**25. Turiyehi maṃ bhārata bhuttavantaṃ, upaṭṭhahum bhattu mano viditvā,
Tatuttarim maṃ nipatī mahantaṃ, dibbehi kāmehi anappakehī ti.**

Tattha **nivesanan**-ti pāsādo. **Bhassarasannikāsan**-ti pabhassaradassanam.
Rajataggaḷan-ti rajatadvārakavāṭam. **Maṇimayā** ti evarūpā tattha kūṭāgārā
ca gabbhā ca. **Paripūrā** ti sampuṇṇā. **So saṅkhapālo** ti, mahārāja, aham evaṃ
tasmim nāgabhavanam vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahoṣim, atha maṃ tattha
netvā so saṅkhapālo hatthe gahetvā taramāno veḷuriyathambhehi
sahassathambhaṃ pāsādam āruyha yasmiṃ ṭhāne assa mahesī ahoṣi, taṃ
ṭhānam netīti dīpeti. **Ekā cā** ti mayi pāsādam abhiruḷhe ekā itthī aññehi
maṇīhi jātimahantehi upetaṃ subhaṃ veḷuriyāsanam tena nāgarājena
avuttāva. **Abbhīhāsī** ti abbihari, attharīti vuttaṃ hoti.

Pāmukhaāsanasmim-ti pamukhāsanasmim, uttamāsane nisīdāpesī ti attho.
Garūnan-ti mātāpitūnam me tvam aññataroti evaṃ vatvā nisīdāpesi.
Vividham viyañjanan-ti vividham byañjanam. **Bhatta manuññarūpan**-ti
bhattaṃ manuññarūpaṃ. **Bhāratā** ti rājānam ālapati. **Bhuttavantan**-ti
bhuttāvim katabhattakiccaṃ. **Upaṭṭhahun**-ti anekasatehi turiyehi
gandhabbaṃ kurumānā upaṭṭhahiṃsu. **Bhattu mano viditvā** ti attano patino
cittam jānitvā. **Tatuttarin**-ti tato gandhabbakaraṇato uttarim. **Maṃ nipatī** ti
so nāgarājā maṃ upasaṅkami. **Mahantaṃ dibbehī** ti mahantehi uḷārehi
dibbehi kāmehi tehi ca anappakehi.

Evaṃ upasaṅkamtivā ca pana gāthamāha.

**26. Bhariyā mameṭā tisatā aḷāra, sabbattamajjhā padumuttarābhā,
Aḷāra eṭṭassu te kāmakārā, dadāmi te tā paricārayassū ti.**

Tattha **sabbattamajjhā** ti sabbā attamajjhā, paṇinā gahitappamāṇamajjhā ti
attho. Aṭṭhakathāyaṃ pana: “Sumajjhā” ti pāṭho. **Padumuttarābhā** ti {5.171}
padumavaṇṇauttarābhā, padumavaṇṇauttaracchaviyoti attho. **Paricārayassū**
ti tā attano pādaparicārikā karohīti vatvā tīhi itthisatehi saddhim
mahāsampattim mayham adāsi.

So āha:

**27. Samvaccharam dibbarasānubhutvā, tadāssuham uttarimajjhabhāsim,
Nāgassidam kinti kathañca laddham, kathajjhagamāsi vimānaseṭṭham.**

**28. Adhiccaladdham pariṇāmajam te, sayamkataṃ udāhu devehi dinnam,
Pucchāmi taṃ nāgarājetamattham, kathajjhagamāsi vimānaseṭṭhan-ti.**

Tattha **dibbarasānubhutvā** ti dibbe kāmaguṇarase anubhavitvā.

Tadāssuhan-ti tadā assu aham. **Nāgassidan**-ti bhadramukhassa saṅkhaṇḍapālanāgarājassa idam sampattijātam **kin**-ti kim nāma kammaṃ katvā kathañca katvā laddham, kathametaṃ vimānaseṭṭham tvaṃ ajjhagamāsi, iti nam aham pucchim. **Adhiccaladdhan**-ti ahetunā laddham. **Pariṇāmajam te** ti kenaci tava atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam. **Sayamkatan**-ti kārake pakkosāpetvā ratanāni datvā kārītanti.

Tato parā dvinnam-pi vacanappaṭivacanagāthāva:

**29. Nādhiccaladdham na pariṇāmajam me, na sayamkataṃ nā pi devehi dinnam,
Sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimānam.**

**30. Kim te vataṃ kim pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Akkhāhi me nāgarājetamattham, katham nu te laddhamidaṃ vimānam.**

**31. Rājā ahoṣim magadhānamissaro, duyodhano nāma mahānubhāvo,
So {5.172} ittaram jīvitam samviditvā, asassataṃ vipariṇāmadhammam.**

**32. Annañca pānañca pasannacitto, sakkacca dānam vipulaṃ adāsim,
Opānabhūtam me gharaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.**

**33. Mālañca gandhañca vilepanañca, padīpiyaṃ yānamupassayañca,
Acchādanam sayanamathannapānam, sakkacca dānāni adamha tattha.**

**34. Tam me vataṃ tam pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Teneva me laddhamidaṃ vimānam, pahūtabhakkham bahuannapānam,
Nacchehi gīthehi cupetarūpaṃ, ciraṭṭhitikaṃ na ca sassatāyaṃ.**

**35. Appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ, tejassinam hanti atejavanto,
Kim-eva dāṭhāvudha kim paṭicca, hatthattamāgacchi vanibbakānam.**

**36. Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ, tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
Kim-eva dāṭhāvudha kim paṭicca, kilesamāpajji vanibbakānam.**

37. Na me bhayaṃ anvagataṃ mahantaṃ, tejo na sakkā mama tehi hantaṃ,
Satañca dhammāni sukittitāni, samuddavelāva duraccayāni.

38. Cātuddasiṃ pañcadasīṃ aḷāra, uposathaṃ niccamupāvasāmi,
Athāgamaṃ soḷasa bhojaputtā, rajjumaṃ gahetvāna daḷhañca pāsāmi.

39. Bhettvāna {5.173} nāsaṃ atikassa rajjumaṃ, nayimsu maṃ samparigayha luddā,
Etādisaṃ dukkhamahamaṃ titikkhaṃ, uposathaṃ appaṭṭikopayanto.

40. Ekāyane taṃ pathe addasaṃsu, balena vaṇṇena cupetarūpaṃ,
Siriya paññāya ca bhāvitosi, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.

41. Na puttahetū na dhanassa hetū, na āyuno cā pi aḷāra hetu,
Manussayoniṃ abhipatthayaṇo, tasmā parakkama tapo karomi.

42. Tvaṃ lohitakkho vihatantaramso, alaṅkato kappitakesamassu,
Surosito lohitacandanena, gandhabbarājāva disā pabhāsasi.

43. Deviddhipattosi mahānubhāvo, sabbehi kāmehi samaṅgibhūto,
Pucchāmi taṃ nāgarājetamatthaṃ, seyyo ito kena manussaloko.

44. Aḷāra nāññatra manussalokā, suddhiva saṃvijjati saṃyamo vā,
Ahañca laddhāna manussayoniṃ, kāhāmi jātīmaraṇassa antaṃ.

45. Saṃvaccharo me vasato tavantike, annena pānena upaṭṭhitosmi,
Āmantayitvāna palemi nāga, cirappavuṭṭhosmi ahaṃ janinda.

46. Puttā ca dārā anujīvino ca, niccānusiṭṭhā upaṭṭhathetaṃ,
Kaccinnu {5.174} taṃ nābhisapittha koci, piyañhi me dassanaṃ tuyhaṃ aḷāra.

47. Yathā pi mātū ca pitū agāre, putto piyo paṭivihito vaseyya,
Tato pi mayhaṃ idham-eva seyyo, cittañhi te nāga mayī pasannaṃ.

48. Maṇī mamaṃ vijjati lohitaṅko, dhanāharo maṇiratanāṃ ulāraṃ,
Ādāya tvaṃ gaccha sakaṃ niketaṃ, laddhā dhanāṃ taṃ maṇimossajassū ti.

Tattha **kiṃ te vatan**-ti kiṃ tava vatasamādānaṃ. **Brahmacariyan**-ti
seṭṭhacariyaṃ. **Opānabhūtan**-ti catumahāpathe khatapokkharaṇī viya
dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribhuñjitabbavibhavaṃ. **Na**
ca sassatāyan-ti ciraṭṭhitikaṃ samānaṃ-pi ce taṃ mayhaṃ sassataṃ na hotīti
me katheti.

Appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha. **Hantī** ti aṭṭhasu ṭhānesu sūlehi
vijjhantā kimkāraṇā haniṃsu. **Kiṃ paṭiccā** ti kiṃ sandhāya tvaṃ tadā tesam

hatthattaṃ āgacchi vasaṃ upagato. **Vanibbakānan**-ti bhojaputtā idha:
“Vanibbakā” ti vuttā. **Tejo nu te nānvagaṃ dantamūlan**-ti kiṃ nu tava tejo
bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvagataṃ, udāhu viṣaṃ
dantamūlaṃ na anvagataṃ. **Kilesan**-ti dukkhaṃ. **Vanibbakānan**-ti
bhojaputtānaṃ santike, bhojaputte nissāyā ti attho.

Tejo na sakkā mama tehi hantun-ti mama visatejo aññassa tejena
abhihantum-pi na sakkā. **Satan**-ti buddhādīnaṃ. **Dhammānī** ti
sīlasamādhipaṇṇākhantianuddayamettābhāvanāsaṅkhātāni dhammāni.
Sukittitānī ti suvaṇṇitāni sukathitāni. Kinti katvā? **Samuddavelāva**
duraccayānī ti tehi samuddavelā viya sappurisehi jīvitattham-pi
duraccayānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ sīlabhedabhayaena
khantimettādisamannāgato hutvā mama kopassa sīlavelantaṃ atikkamituṃ na
adāsinti āha.

“Imissā pana saṅkhapāladhammadesanāya dasa pi pāramiyo labbhanti. Tadā
hi mahāsattena sarīrassa pariccattabhāvo dānapāramī nāma hoti, tathārūpenā
pi visatejēna sīlassa abhinnaṭā sīlapāramī, nāgabhavanato nikkhamitvā
samaṇadhammakaraṇaṃ nekkhammapāramī, ‘idaṇcīdaṇca kātuṃ vaṭṭatī’ ti
saṃvidahanaṃ paṇṇāpāramī, adhivāsanavīriyaṃ vīriyapāramī,
adhivāsanakhanti khantipāramī, saccasamādhānaṃ saccapāramī, ‘mama sīlaṃ
na bhindissāmī’ ti adhiṭṭhānaṃ adhiṭṭhānapāramī, anuddayabhāvo {5.175}
mettāpāramī, vedanāya majjhatabhāvo upekkhāpāramī” ti.

Athāgamun-ti athekadivasaṃ vammikamatthake nīpannaṃ disvā soḷasa
bhojaputtā khararajjuṇca daḷhapāsaṇca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ
āgatā. **Bhetvānā** ti mama sarīraṃ aṭṭhasu ṭhānesu bhinditvā
sakaṇṭakakāḷavettalatā pavesetvā. **Nāsaṃ atikassa rajjun**-ti thokaṃ gantvā
sīsaṃ me olambantaṃ disvā mahāmagge nīpajjāpetvā puna nāsaṃ-pi me
bhinditvā vaṭṭarajjuṃ atikassa āvunitvā kājakoṭiyaṃ laggetvā samantato
pariggahetvā maṃ nayiṃsu.

Addasāmsūti, samma saṅkhapāla, te bhojaputtā ekāyane ekagamane
jaṅghapadikamagge taṃ balena ca vaṇṇena ca upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ
pana issariyasobhaggasiriyaṃ ca paṇṇāya ca bhāvito vaḍḍhito, so tvaṃ evarūpo
samāno pi kimatthaṃ tapaṃ karosi, kimicchanto uposathavāsaṃ vasasi, sīlaṃ
rakkhasi. “Addasāsin”-ti pi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge taṃ addasinti
attho. **Abhipatthayāno** ti patthento. **Tasmā** ti yasmā manussayoniṃ patthemī,
tasmā vīriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomi.

Surosito ti suṭṭhu manulitto. **Ito** ti imamahā nāgabhavanā manussaloko kena
uttaritaro. **Suddhī** ti maggaphalanibbānasaṅkhātā Vsm. **Samyamo** ti sīlaṃ.

Idaṃ so manussaloke yeva buddhapaccekabuddhānaṃ uppattiṃ sandhāyāha.

Kāhāmī ti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ karonto jātijarāmarañassantaṃ karissāmīti. Evaṃ, mahārāja, so saṅkhapālo manussalokaṃ vaṇṇesi.

Samvachcharo me ti evaṃ, mahārāja, tasmiṃ manussalokaṃ vaṇṇente ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etad-avocaṃ. Tattha **upaṭṭhitosmī** ti annapānena ceva dibbehi ca kāmaguṇehi paricīṇṇo mānito asmi. **Palemī** ti paremi gacchāmi. **Cirappavuṭṭhosmī** ti ahaṃ manussalokato cirappavuṭṭho asmi.

Nābhisapitthā ti kacci nu kho mama puttādīsu koci taṃ na akkosi na paribhāsīti pucchati. “Nābhisajjethā” ti pi pāṭho, na kopesī ti attho. **Paṭivihito** ti paṭijaggito. **Maṇī maman-**ti sace, samma ālāra, gacchasi yeva, evaṃ sante mama lohitaṅko dhanahārako sabbakāmadado maṇi samvījati, taṃ ulāraṃ maṇiratanāṃ ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena yāvadicchakāṃ dhanāṃ laddhā puna imaṃ maṇiṃ ossajassu, ossajanto ca aññattha anossajitvā attano udakacāṭiyaṃ ossajeyyāsīti vatvā mayhaṃ maṇiratanāṃ upanesīti vadati.

Evaṃ vatvā ālāro: “Athāhaṃ, mahārāja, nāgarājānaṃ etad-avocaṃ: ‘samma, nāhaṃ dhanenatthiko, pabbajitum pana icchāmī’ ti {5.176} pabbajitaparikkhāraṃ yācitvā teneva saddhiṃ nāgabhavanā nikkhamitvā taṃ nivattetvā himavantaṃ pavisitvā pabbajitomhī” ti vatvā rañño dhammakathaṃ kathento gāthādvayamāha:

49. Diṭṭhā mayā mānusakā pi kāmā, asassatā vipariṇāmadhammā,
Ādīnavaṃ kāmaguṇesu disvā, saddhāyahaṃ pabbajitomhi rāja.

50. Dumapphalānīva patanti māṇavā, daharā ca vuddhā ca sarīrabhedā,
Etaṃ-pi disvā pabbajitomhi rāja, apaṇṇakaṃ sāmāññaṃ-eva seyyo ti.

Tattha **saddhāyā** ti kammaṇca phalaṇca nibbānaṇca saddahitvā.

Dumapphalānīva patantī ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti, tathā māṇavā daharā ca vuddhā ca patanti. **Apaṇṇakan-**ti aviraddhaṃ niyyānikaṃ. **Sāmāññaṃ-eva seyyo** ti pabbajjāva uttamāti pabbajjāya guṇaṃ disvā pabbajitomhi, mahārājāti.

Taṃ sutvā rājā anantaraṃ gāthamāha.

51. Addhā have sevitabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
Nāgaṇca sutvāna tavañcaḷāra, kāhāmi puññāni anappakāni ti.

Tattha **ye bahuṭṭhānacintino** ti ye bahūni kāraṇāni jānanti. **Nāgaṇcā** ti tathā appamādavīhāriṇaṃ nāgarājānaṇca tava ca vacanaṃ sutvā.

Athassa ussāhaṃ janento tāpaso osānagāthamāha.

**52. Addhā have sevitabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭhānacintino,
Nāgañca sutvāna mamañca rāja, karohi puññāni anappakānī ti.**

Evaṃ {5.177} so rañño dhammaṃ desetvā tattheva cattāro vassānamāse vasitvā puna himavantam gantvā yāvajīvaṃ cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahosi. Saṅkhaṇḍapālo pi yāvajīvaṃ uposathavāsaṃ vasitvā rājā ca dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: “tadā pitā tāpaso kassapo ahosi, bārāṇasirājā ānando, ālāro sārīputto, saṅkhaṇḍapālanāgarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Saṅkhaṇḍapāla-jātaka-vaṇṇanā catutthā

Ja 525 Cūlasutasomajātaka-vaṇṇanā

Āmantayāmi nigaman-ti idaṃ satthā jetavane viharanto nekkhammapāramiṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu **mahānārada-kassapa-jātaka-**sadisam-eva (Ja. 545.1 ādayo).

Idaṃ satthā laṭṭhivanuyyāne viharanto uruvelakassapadamaṇaṃ ārabha kathesi. Yadā hi satthā pavattitavaradhammacakko uruvelakassapādayo {6.220} jaṭile dametvā magadharājassa paṭissavaṃ locetum purāṇajaṭīlasahassaparivuto laṭṭhivanuyyānaṃ agamāsi. Tadā dvādasanahutāya parisāya saddhiṃ āgantvā dasabalaṃ vanditvā nisinnassa magadharañño parisantare brāhmaṇagahapatikānaṃ vitakko uppajji: “Kim nu kho uruvelakassapo mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carati, udāhu mahāsamaṇo uruvelakassape” ti. Atha kho bhagavā tesaṃ dvādasanahutānaṃ cetasā cetoparivitakkamaññāya: “Kassapassa mama santike pabbajitabhāvaṃ jānāpessāmī” ti imaṃ gāthamāha.

**Kim-eva disvā uruvelavāsi, pahāsi aggiṃ kisakovadāno,
Pucchāmi taṃ kassapa etamatthaṃ, kathaṃ pahīnaṃ tava agghittan-ti. (Mv. 55).**

Thero pi bhagavato adhippāyaṃ veditvā:

**Rūpe ca sadde ca atherase ca, kāmitthiyo cābhivadanti yaññā,
Etaṃ malanti upadhīsu ñatvā, tasmā na yitṭhe na hute arañjin-ti. (Mv. 55),:**

Imaṃ gātham vatvā attano sāvakahāvaṃ pakāsanattham tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsam ṭhapetvā: “Satthā me, bhante, bhagavā, sāvako hamasmī” ti vatvā ekatālam dvitālam titālanti yāva sattatālappamāṇam sattakkhattum vehāsam abbhuggantvā oruḥa tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā mahājano: “Aho mahānubhāvo buddho, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko nāma attānaṃ ‘arahā’ ti maññamāno uruvelakassapo pi diṭṭhijālam bhinditvā tathāgatena damito” ti satthu guṇakathaññeva kathesi. Taṃ sutvā satthā: “Anacchariyaṃ idāni sabbaññutappattena mayā imassa damaṇaṃ, svāhaṃ pubbe sarāgakāle pi nārado nāma brahmā hutvā imassa diṭṭhijālam bhinditvā imaṃ nibbisevanamakāsin”-ti vatvā tāya parisāya yācito atītaṃ āhari.

Atīte pana bārāṇasī sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahosi, tattha brahmadatto nāma rājā ajjhāvasi. Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti, dasamāsaccayena mātukucchito nikkhami. Tassa pana puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ ahosi, tenassa: “Somakumāro” ti nāmaṃ karimsu. So viññutaṃ patto sutavittako savanasīlo ahosi, tena naṃ: “Sutasomo” ti sañjānimsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggahetvā āgato pitu santakaṃ setacchattaṃ labhitvā dhammena rajjaṃ kāresi, mahantaṃ issariyaṃ ahosi. Tassa candādevippamukhāni soḷasa itthisahassāni ahesuṃ. So aparabhāge puttadhītāhi vaḍḍhanto gharāvāse anabhirato araṇṇaṃ pavisitvā pabbajitukāmo ahosi.

So ekadivasaṃ kappakaṃ āmantetvā: “Yadā me, samma, sirasmiṃ palitaṃ passeyyāsi, tadā me āroceyyāsi” ti āha. Kappako tassa vacanaṃ sampañcchitvā aparabhāge palitaṃ disvā ārocetvā: “Tena hi naṃ, samma kappaka, uddharitvā mama hatthe patiṭṭhapehi” ti vutte suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā raṇṇo hatthe ṭhapesi. Taṃ disvā mahāsatto: “Jarāya me sarīraṃ abhibhūtaṃ”-ti bhīto taṃ palitaṃ gahetvāva pāsādā otaritvā mahājanassa {5.178} dassanaṭṭhāne paññatte rājapallaṅke nisīditvā senāpatippamukhāni asīti amaccasahassāni purohitappamukhāni satṭhibrahmaṇasahassāni aññe ca raṭṭhikajānapadanegamādayo bahū jane pakkosāpetvā: “Sirasmiṃ me palitaṃ jātaṃ, ahaṃ mahallakosmi, mama pabbajitabhāvaṃ jānāthā” ti vatvā paṭthamaṃ gāthamaḥa.

**1. Āmantayāmi nigamaṃ, mittāmacce parissaje,
Sirasmiṃ palitaṃ jātaṃ, pabbajjaṃ dāni rocahan-ti.**

Tattha **āmantayāmī** ti jānāpemi. **Rocahanti**: “Rocemi ahaṃ, tassa me, bhonto! Pabbajitabhāvaṃ jānāthā” ti.

Taṃ sutvā tesu eko visāradappatto hutvā gāthamāha.

**2. Abhuṃ me kathaṃ nu bhaṇasi, sallaṃ me deva urasi kappesi,
Sattasatā te bhariyā, kathaṃ nu te tā bhavissantī ti.**

Tattha **abhun**-ti avaḍḍhiṃ. **Uraṣi kappesī** ti urasmiṃ sunisitadhotasattiṃ cāresi. **Sattasatā** ti samajātikā khattiyakaññā sandhāyetaṃ vuttaṃ. **Kathaṃ nu te tā bhavissantī** ti tā tava bhariyā tayi pabbajite anāthā nippaccayā kathaṃ bhavissantī, etā anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma na yuttāti.

Tato mahāsatto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Paññāyihinti etā, daharā aññaṃ-pi tā gamissantī,
Saggañca patthayāno, tena ahaṃ pabbajissāmī ti.**

Tattha **paññāyihintī** ti attano kammaṃ paññāyissantī. Ahaṃ etāsaṃ kiṃ homi, sabbāpetā daharā, yo añño rājā bhavissati, taṃ etā gamissantīti.

Amaccādayo bodhisattassa paṭivacanaṃ dātuṃ asakkontā tassa mātu santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Sā turitaturitā āgantvā {5.179} “saccaṃ kira tvaṃ, tāta, pabbajitukāmosī” ti vatvā dve gāthāyo abhāsi:

**4. Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te homahaṃ mātā,
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi deva.**

**5. Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam,
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi devā ti.**

Tattha **dulladdhaṃ**-ti yaṃ etaṃ mayā labhantiyā puttaṃ jammaṃ laddhaṃ dulladdhaṃ. **Yaṃ me** ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ vipalantiyā tvaṃ pabbajitūṃ icchasi, tena kāraṇena tādissa puttassa labhanaṃ mama dulladdhaṃ nāmāti.

Bodhisatto evaṃ paridevamānāya pi mātaraṃ saddhiṃ kiñci na kathesi. Sā roditvā kanditvā sayam-eva ekamantaṃ aṭṭhāsi. Athassa pitu ārocesuṃ. So āgantvā ekaṃ tava gāthamāha.

**6. Ko nāmeso dhammo, sutasoma kā ca nāma pabbajjā,
Yaṃ no amhe jiṇṇe, anapekkho pabbajasi devā ti.**

Tattha **yaṃ no amhe** ti yaṃ tvaṃ amhākaṃ putto samāno amhe jiṇṇe
paṭijaggitabbakāle appaṭijaggitvā papāte silaṃ pavaṭṭento viya chaḍḍetvā
anapekkho pabbajasi, tena taṃ vadāmi ko nāmeso tava dhammoti adhippāyo.

Taṃ sutvā mahāsatto tuṇhī ahosi. Atha naṃ pitā, “tāta sutasoma, sace pi te
mātāpitūsu sineho natthi, puttadhītaro te bahū taruṇā, tayā vinā vattitum na
sakkhissanti, tesam vuḍḍhippattakāle pabbajissasi” ti vatvā sattamaṃ
gāthamāha.

**7. Puttā pi {5.180} tuyhaṃ bahavo, daharā appattayobbanā,
Mañjū tepitaṃ apassantā, maññe dukkhaṃ nigacchantī ti.**

Tattha **mañjū** ti madhuravacanā. **Nigacchantī** ti nigacchissanti
kāyikacetasikadukkhaṃ paṭilabhissantīti maññāmi.

Taṃ sutvā mahāsatto gāthamāha.

**8. Puttehi ca me etehi, daharehi appattayobbanehi,
Mañjūhi sabbehi pi tumhehi, ciraṃ-pi ṭhatvā vināsabhāvo ti.**

Tattha **sabbehi pi tumhehi**ti, tāta, na kevalaṃ putteheva, atha kho tumhehi pi
aññehi pi sabbasaṅkhārehi ciraṃ ṭhatvā pi dīghamaddhānaṃ ṭhatvā pi
vināsabhāvo va niyato. Sakalasmim-pi hi lokasannivāse ekasaṅkhāro pi nicco
nāma natthīti.

Evam mahāsatto pitu dhammakathaṃ kathesi. So tassa dhammakathaṃ sutvā
tuṇhī ahosi. Athassa sattasatānaṃ bhariyānaṃ ārocayīmsu. Tā ca pāsādā oruyha
tassa santikaṃ gantvā gopphakesu gahetvā paridevamānā gāthamāhaṃsu:

**9. Chinnaṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ, adu te karuṇā ca natthi amhesu,
Yaṃ no vikandantiyo, anapekkho pabbajasi devā ti.**

Tassatto: sāmi sutasoma, amhe vidhavā katvā gacchantassa appamattakassa
pi sinehassa abhāvena tava hadayaṃ amhesu chinnaṃ nu, udāhu karuṇāya
abhāvena kāruṇiaṃ vā natthi, yaṃ no evaṃ vikandantiyo pahāya pabbajasi.

Mahāsatto tāsāṃ pādamūle parivattitvā paridevamānānaṃ paridevanasaddaṃ
suttvā anantaraṃ gāthamāha.

**10. Na {5.181} ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ, atthi karuṇā pi mayhaṃ tumhesu,
Saggañca patthayāno, tena ahaṃ pabbajissāmī ti.**

Tattha **saggañcā** ti ahaṃ saggañca patthayanto yasmā ayaṃ pabbajjā nāma buddhādīhi vaṇṇitā, tasmā pabbajissāmi, tumhe mā cintayitthāti tā assāsesi.

Athassa aggamahesiyā ārocesuṃ. Sā garubhārā paripuṇṇagabbhā pi samānā āgantvā mahāsattaṃ vanditvā ekamantaṃ ʘhitā tisso gāthāyo abhāsi:

**11. Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te ahaṃ bhariyā,
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi deva.**

**12. Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te ahaṃ bhariyā,
Yaṃ me kucchipaṭṭisandhiṃ, anapekkho pabbajasi deva.**

**13. Paripakko me gabbho, kucchigato yāva naṃ vijāyāmi,
Māhaṃ ekā vidhavā, pacchā dukkhāni addakkhin-ti.**

Tattha **yaṃ me** ti yasmā mama vilapantiyā tvaṃ anapekkho pabbajasi, tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamahesiṭṭhānaṃ laddhaṃ, taṃ dulladdham-eva āsi. Dutiyagāthāya yasmā maṃ tvaṃ kucchipaṭṭisandhiṃ pahāya anapekkho pabbajasi, tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ laddhaṃ, taṃ dulladdhaṃ meti attho. **Yāva nan-**ti yāvahaṃ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi, tāva adhivāsehitī.

Tato mahāsatto gāthamāha.

**14. Paripakko te gabbho, kucchigato iṅha tvaṃ vijāyassu,
Puttaṃ {5.182} anomavaṇṇaṃ, taṃ hitvā pabbajissāmī ti.**

Tattha **puttanti**, bhadde, tava gabbho paripakkoti jānāmi, tvaṃ pana vijāyamānā puttaṃ vijāyissasi, na dhītaraṃ, sā tvaṃ sotthinā vijāyassu puttaṃ, ahaṃ pana saddhiṃ tayā taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmiyevā ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī: “Ito dāni paṭṭhāya, deva, amhākaṃ sirī nāma natthī” ti ubhohi hatthehi hadayaṃ dhārayamānā assūni muñcantī mahāsaddena paridevi. Atha naṃ samassāsento mahāsatto gāthamāha.

**15. Mā tvaṃ cande rudi, mā soci vanatimiramattakkhi,
Āroha varapāsādaṃ, anapekkho ahaṃ gamissāmī ti.**

Tattha **mā tvaṃ cande rudī**ti, bhadde candādevi, tvaṃ mā rodī mā soci. **Vanatimiramattakkhī** ti girikaṇṇikapupphasamānanette. Pāḷiyaṃ pana: “Koviḷāratambakkhī” ti likhitaṃ, tassā koviḷārapupphaṃ viya tambanetteti attho.

Sā tassa vacanam sutvā ṭhātuṃ asakkontī pāsādam āruyha rodamānā nisīdi.
Atha naṃ bodhisattassa jeṭṭhaputto disvā: “Kiṃ nu kho me mātā rodantī
nisinnā” ti taṃ pucchanto gāthamāha.

**16. Ko taṃ amma kopesi, kiṃ rodasi pekkhasi ca maṃ bālhaṃ,
Kaṃ avajjhaṃ ghātemi, ñātīnaṃ udikkhamānānan-ti.**

Tattha **kopesī**ti, amma! Ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi. **Pekkhasi
cā** ti maṃ bālhaṃ pekkhantī kiṃkāraṇā rodasīti adhippāyo. **Kaṃ avajjhaṃ
ghātemī** ti aghātetabbam-pi kaṃ ghātemi attano ñātīnaṃ
udikkhamānānaññeva, akkhāhi meti pucchati.

Tato devī gāthamāha.

**17. Na hi so sakkā hantuṃ, vijitāvī yo maṃ tāta kopesi,
Pitā ^[5.183] te maṃ tāta avaca, anapekkho ahaṃ gamissāmī ti.**

Tattha **vijitāvī**ti, tāta, yo maṃ imissā pathaviyā vijitāvī kopesi,
appiyasamudācārena me hadaye kopaṇca sokaṇca pavesesi, so tayā hantuṃ na
sakkā, mañhi, tāta, tava pitā: “Ahaṃ rajjasiriṇca taṇca pahāya araṇṇaṃ
pavisitvā pabbajissāmī” ti avaca, idaṃ me rodanakāraṇanti.

So tassā vacanam sutvā: “Amma! Kiṃ nāma tvaṃ kathesi, nanu evaṃ sante
mayam anāthā nāma bhavissāmā” ti paridevanto gāthamāha.

**18. Yohaṃ pubbe niyyāmi, uyyānaṃ mattakuñjare ca yodhemi,
Sutasome pabbajite, kathaṃ nu dāni karissāmī ti.**

Tassattho: yo ahaṃ pubbe catuājaññayuttaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ
rathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gacchāmi, mattakuñjare ca yodhemi, aññehi ca
assakīlādīhi kīlāmi, svāhaṃ idāni sutasome pabbajite kathaṃ karissāmīti?

Athassa kaniṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi rodante disvā mātaraṃ
upasaṅkamitvā, “amma! Kiṃkāraṇā tumhe rodathā” ti pucchitvā tamatthaṃ
sutrā: “Tena hi mā rodatha, ahaṃ tātassa pabbajituṃ na dassāmī” ti ubho pi te
assāsetvā dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikaṃ gantvā, “tāta, tvaṃ kira
amhe akāmake pahāya ‘pabbajāmī’ ti vadasi, ahaṃ te pabbajituṃ na dassāmī” ti
pitaraṃ gīvāya dāhaṃ gahetvā gāthamāha.

**19. Mātucca me rudantyā, jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa,
Hatthe pi te gahessaṃ, na hi gacchasi no akāmānan-ti.**

Mahāsatto cintesi: “ayaṃ me paripanthaṃ karoti, kena nu kho naṃ upāyena
paṭikkamāpeyyan”-ti. Tato dhātiṃ oloketvā, “amma! Dhāti handimaṃ

maṇikkhandhapīḷandhanam, taveso hotu {5.184} hatthe, puttam apanehi, mā me antarāyam karī” ti sayam puttam hatthe gahetvā apānetum asakkonto tassā lañjam paṭijānetvā gāthamāha.

**20. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti, imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,
Mā me paripanthamakāsi, saggaṃ mama patthayānassā ti.**

Tattha **imaṃ kumāranti**, amma! Dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ apānetvā āgantvā imaṃ maṇim gahetvā aññattha naṃ abhiramehīti.

Sā lañjam labhitvā kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha gantvā paridevamānā gāthamāha.

**21. Yaṃ nūnimaṃ dadeyyaṃ pabhaṅkaraṃ, ko nu me imināttho,
Sutasome pabbajite, kiṃ nu menaṃ karissāmī ti.**

Tassattho: yaṃ nūna ahaṃ imaṃ lañjatthāya gahitaṃ pabhaṅkaraṃ suppbhāsaṃ maṇim dadeyyaṃ, ko nu mayhaṃ sutasomanarinde pabbajite iminā attho, **kiṃ nu menaṃ karissāmī**, ahaṃ tasmim pabbajite imaṃ labhissāmī, labhantī pi ca kiṃ nu kho etaṃ karissāmī, passatha me kammanti.

Tato mahāsenagutto cintesi: “ayaṃ rājā: “Gehe me dhanam mandan’-ti saññaṃ karoti maññe, bahubhāvamassa kathessāmī” ti. So uṭṭhāya vanditvā gāthamāha.

**22. Koso ca tuyhaṃ vipulo, koṭṭhāgāraṇca tuyhaṃ paripūraṃ,
Pathavī ca tuyhaṃ vijitā, ramassu mā pabbaji devā ti.**

Tam sutvā mahāsatto gāthamāha.

**23. Koso ca mayhaṃ vipulo, koṭṭhāgāraṇca mayhaṃ paripūraṃ,
Pathavī ca mayhaṃ vijitā, taṃ hitvā pabbajissāmī ti.**

Tam {5.185} sutvā tasmim apagate kulavaḍḍhanasetṭhi nāma uṭṭhāya vanditvā gāthamāha.

**24. Mayham-pi dhanam pahūtaṃ, saṅkhyātuṃ no pi deva sakkomi,
Tam te dadāmi sabbam pi, ramassu mā pabbaji devā ti.**

Tam sutvā mahāsatto gāthamāha.

**25. Jānāmi dhanam pahūtaṃ, kulavaḍḍhana pūjito tayā casmi,
Saggaṇca patthayāno, tena ahaṃ pabbajissāmī ti.**

Tam sutvā kulavaḍḍhane apagate mahāsatto somadattaṃ kaniṭṭhabhātaraṃ āmantetvā, “tāta, ahaṃ pañjarapakkhitto vanakukkuṭo viya ukkaṇṭhito, maṃ

gharāvāse anabhirati abhibhavati, ajjeva pabbajissāmi, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajjā” ti rajjaṃ niyyādentō gāthamāha.

**26. Ukkaṇṭhitoṣmi bālhaṃ, arati maṃ somadatta āvisati,
Bahukā pi me antarāyā, ajjevāhaṃ pabbajissāmī ti.**

Taṃ sutvā so pi pabbajitukāmo taṃ dīpento itaraṃ gāthamāha.

**27. Idañca tuyhaṃ rucitaṃ, sutasoma ajjeva dāni tvaṃ pabbaja,
Aham-pi pabbajissāmi, na ussahe tayā vinā ahaṃ ṭhātun-ti.**

Atha naṃ so paṭikkhipitvā upaḍḍhaṃ gāthamāha.

28. Na hi sakkā pabbajitūṃ, nagare na hi paccati janapade cā ti.

Tattha {5.186} **na hi paccatī** ti idāneva tāva mama pabbajjādhippāyaṃ sutvāva imasmiṃ dvādasayojanike sudassananagare ca sakalajanapade ca na paccati, koci uddhane aggim na jāleti, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthāva raṭṭhavāsino bhavissanti, tasmā na hi sakkā tayā pabbajitūṃ, aham-eva pabbajissāmīti.

Taṃ sutvā mahājano mahāsattassa pādamūle parivattitvā paridevanto upaḍḍhagāthamāha.

“Sutasome pabbajite, kathaṃ nu dāni karissāmā” ti.

Tato mahāsatto: “Alaṃ mā socayittha, ahaṃ ciraṃ-pi ṭhatvā tumhehi vinā bhavissāmi, uppannasaṅkhāro hi nicco nāma natthī” ti mahājanassa dhammaṃ kathento āha:

**29. Upanīyatidaṃ maññe, parittaṃ udakaṃva caṅkavāramhi,
Evaṃ suparittake jīvite, na ca pamajjitūṃ kālo.**

**30. Upanīyatidaṃ maññe, parittaṃ udakaṃva caṅkavāramhi,
Evaṃ suparittake jīvite, andhabālā pamajjanti.**

**31. Te vaḍḍhayanti nirayaṃ, tīracchānayaniṃca pettivisayaṃca,
Taṇhāya bandhanabaddhā, vaḍḍhenti asurakāyan-ti.**

Tattha **upanīyatidaṃ maññe** ti, tāta, “idaṃ jīvitam upanīyatī” ti ahaṃ maññāmi. Aññesu suttesu upasaṃharaṇattho upaniyyanattho, idha pana pariyādānattho. Tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānaṃ khāracaṅkavāre pakkhittaṃ sīghaṃ pariyādiyati, tathā jīvitam pi. Evaṃ suparittake jīvite taṃ parittakaṃ āyusaṅkhāraṃ gahetvā vicarantānaṃ sattānaṃ na puñṇakiriyāya pamajjitūṃ kālo, appamādo va kātuṃ vaṭṭatīti ayamettha attho. **Andhabālā**

pamajjantī ti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya hutvā kāmapañke
nimujjantā {5.187} pamajjanti. **Asurakāyan**-ti kālakañjikaasurayoniñca
vaḍḍhentī ti attho.

Evam mahāsatto mahājanassa dhammaṃ desetvā pubbakam nāma pāsādam
āruyha sattamāya bhūmiyā t̥hito khaggena cūlaṃ chinditvā: “Ahaṃ tumhākaṃ
kiñci na homi, attano rājānaṃ gaṇhathā” ti saveṭhanaṃ cūlaṃ mahājanassa
antare khi pi. Taṃ gahetvā mahājano bhūmiyaṃ parivaṭṭento parivaṭṭento
paridevi. Tasmim̐ thāne mahantaṃ rajaggaṃ ut̥thahi. Paṭikkamitvā t̥hitajano
taṃ oloketvā: “Rañña cūlaṃ chinditvā saveṭhanā cūlā mahājanassa antare khittā
bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre rajavaṭṭi uggatā” ti paridevanto
gāthamāha.

**32. Ūhaññate rajaggaṃ avidūre, pubbakamhi ca pāsāde,
Maññe no kesā chinnā, yasassino dhammarājassā ti.**

Tattha **ūhaññate** ti ut̥thahati. **Rajagga**-ti rajakkhandho. **Avidūre** ti ito
amhākaṃ t̥hitat̥thānato avidūre. **Pubbakamhī** ti pubbakapāsādassa samīpe.
Maññe no ti amhākaṃ dhammarājassa kesā chinnā bhavissantīti maññāma.

Mahāsatto paricārikaṃ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharāpetvā kappakena
kesamassuṃ ohārāpetvā alaṅkāraṃ sayanapiṭṭhe pātetvā rattapaṭānaṃ dasāni
chinditvā tāni kāsāyāni nivāsetvā mattikāpattaṃ vāmaṃsakūṭe laggetvā
kattaradaṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṅkamitvā pāsādā otaritvā
antaravīthim̐ paṭipajji. Gacchantaṃ pana naṃ na koci sañjāni. Athassa sattaṣaṭṭa
khattiyakañña pāsādam abhiruhitvā taṃ adisvā ābharaṇabhaṇḍam-eva disvā
otaritvā avasesānaṃ soḷasasahassānaṃ itthīnaṃ santikaṃ gantvā: “Amhākaṃ
piyasāmiko sutasomamahissaro pabbajito” ti mahāsaddena paridevamānāva bahi
nikkhamimsu. Tasmim̐ khaṇe mahājano {5.188} tassa pabbajitabhāvaṃ aññāsi,
sakalanagaraṃ saṅkhubhitvā: “Rājā kira no pabbajito” ti rājadvāre sannipati,
mahājano: “Idha rājā bhavissati, ettha bhavissati” ti pāsādādāni rañño
paribhogat̥thānāni gantvā rājānaṃ adisvā:

**33. Ayamassa pāsādo, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇo,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.**

**34. Ayamassa pāsādo, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇo,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.**

35. Idamassa kūṭāgāraṃ, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
36. Idamassa kūṭāgāraṃ, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
37. Ayamassa asokavanikā, supupphitā sabbakālikā rammā,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
38. Ayamassa asokavanikā, supupphitā sabbakālikā rammā,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
39. Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari {5.189} rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
40. Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
41. Idamassa kaṇikāraṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
42. Idamassa kaṇikāraṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
43. Idamassa pāṭalivanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
44. Idamassa pāṭalivanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
45. Idamassa ambavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
46. Idamassa ambavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
47. Ayamassa pokkharāṇī, saṅchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā,
Yahimanuvicari {5.190} rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
48. Ayamassa pokkharāṇī, saṅchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā,
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghenā ti.

Imāhi gāthāhi paridevanto vicari.

Tattha **vīṭikiṇṇo** ti sovaṇṇapupphehi ca nānāmālyehi ca samokiṇṇo.
Parikiṇṇo ti parivārito. **Itthāgārehī** ti dāsiyo upādāya itthiyo itthāgārā nāma.
Ñātisaṅghenā ti amaccā pi idha ñātayo eva. **Kūṭāgāran**-ti sattaratanavicitto
sayanakūṭāgāragabbho. **Asokavanikā** ti asokavanabhūmi. **Sabbakālīkā** ti
sabbakālaparibhogakkhamā niccapupphitā vā. **Uyyānan**-ti
nandanavanacittalatāvanasadisaṃ uyyānaṃ. **Sabbakālīkan**-ti chasu pi utūsu
uppajjanakapupphaphalasañchannaṃ. Kaṇikāraṇādīsu **sabbakālīkan**-ti
sabbakāle supupphitaphalitam-eva. **Sañchannā** ti nānāvidhehi
jalajathalajakusumehi suṭṭhu sañchannā. **Aṇḍajehi vīṭikiṇṇā** ti
sakuṇasaṅghehi okiṇṇā.

Evaṃ tesu tesu ṭhānesu paridevitvā mahājano puna rājaṅgaṇaṃ āgantvā:

**49. Rājā vo kho pabbajito, sutasomo rajjaṃ imaṃ pahatvāna,
Kāsāyavatthavasano, nāgo va ekako caratī ti.**

Gāthaṃ vatvā attano ghare vibhavaṃ pahāya puttadhītaro hatthesu gahetvā
nikkhamitvā bodhisattasseva santikaṃ agamāsi, tathā mātāpitaro puttadārā
soḷasasahassā ca nāṭakitthiyo. Sakalanagaraṃ tucchaṃ viya ahoṣi,
janapadavāsino pi tesāṃ pacchato pacchato gamiṃsu. Bodhisatto
dvādasayojanikaṃ parisāṃ gahetvā himavantābhimukho pāyāsi. Athassa
abhinikkhamanaṃ ñatvā sakko vissakammaṃ āmantetvā, “tāta vissakamma,
sutasomamahārājā abhinikkhamanaṃ nikkhanto, vasaṇaṭṭhānaṃ {5.191} laddhum
vaṭṭati, samāgamo ca mahā bhavissati, gaccha himavantapadese gaṅgātīre
tiṃsayojanāyāmaṃ pañcadasayojanavittataṃ assamapadaṃ māpehi” ti pesesi.
So tathā katvā tasmiṃ assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā
ekapadikamaggaṃ māpetvā devalokam-eva gato.

Mahāsatto tena maggena gantvā taṃ assamapadaṃ pavisitvā paṭhamāṃ sayāṃ
pabbajitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajiṃsu. Tiṃsayojanikaṃ
ṭhānaṃ paripūri. Vissakammena pana assamamāpitaniyāmo ca bahūnaṃ
pabbajitaniyāmo ca bodhisattassa assamapadasaṃvidahitaniyāmo ca
hatthipālajātaka (Ja. 509) āgatanayeneva veditabbo. Tattha mahāsatto yassa
yasseeva kāmavitakkādi micchāvitakko uppajjati, taṃ taṃ ākāseṇa
upasaṅkamitvā ākāse pallaṅkena nisīditvā ovaḍanto gāthādvayamāha:

**50. Māssu pubbe ratikīṭitāni, hasitāni ca anussaritttha,
Mā vo kāmā haniṃsu, rammañhi sudassanaṃ nagaraṃ.**

**51. Mettacittaṇca bhāvētha, appamāṇaṁ divā ca ratto ca,
Agacchittha devapuraṁ, āvāsaṁ puñṇakamminan-ti.**

Tattha **ratikīlītānī** ti kāmaratiyo ca kāyavācākhiḍḍāvasena pavattakīlītānī ca.

Mā vo kāmā haniṁsū ti mā tumhe vatthukāmakilesakāmā haniṁsu.

Rammaṁ hī ti sudassananagaraṁ nāma ramaṇīyaṁ, taṁ mā anussarīttha.

Mettacittan-ti idaṁ desanāmettam-eva, so pana cattāro pi brahmavīhāre ācikkhi. **Appamāṇan**-ti appamāṇasattārammaṇaṁ. **Agacchitthā** ti gamissatha. **Devapuran**-ti brahmalokaṁ.

So pi {5.192} isigaṇo tassovāde ṭhatvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣīti sabbam **hatthipālajātake** (Ja. 509) āgatanayeneva kathetabbaṁ.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhiniikkhamanaṁ nikkhantoyevā” ti vatvā jātaṁ samodhānesi: “Tadā mātāpitāro mahārājakulānī ahesuṁ, candādevī rāhulamātā, jeṭṭhaputto sārīputto, kaniṭṭhaputto rāhulo, dhāti khujjuttarā, kulavaḍḍhanaseṭṭhi kassapo, mahāsenagutto moggallāno, somadattakumāro ānando, sesaparisā buddhaparisā, sutasomaṛājā pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Cūlasutasomajātakavaṇṇanā pañcamā

Jātakuddānaṁ:

**Suvapaṇḍitajambukakuṇḍalino, varakaṇṇamalambusajātakaṇca,
Pavaruttamasāṅkhasirīvhayako, sutasomaarindamarājavaro.**

Cattālīsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

18. Paṇṇāsanipāto

Ja 526 Niḷinikājātakavaṇṇanā

Uddayhate {5.193} **janapado** ti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyaikāpalobhanam ārabba kathesi. Kathento ca taṃ bhikkhum: “Kena ukkaṇṭhāpitosi” ti pucchitvā: “Purāṇadutiyaikāyā” ti vutte: “Na esā kho, bhikkhu, idāneva tava anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya jhānā parihāyitvā mahāvināsaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto udiccabrahmaṇamaḥāsālakule nibbattitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjaṃ pabbijitvā jhānābhiññā nibbattetvā himavantapadese vasaṃ kappesi. Alambusājātake vuttanayeneva taṃ paṭicca ekā migi gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, “isisiṅgo” tvevassa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ pitā vayappattaṃ pabbājetvā kaṣiṇaparikkammaṃ uggaṇhāpesi. So nacirasseva jhānābhiññā uppādetvā jhānasukhena kīḷi, ghoratapo paramadhitindriyo ahosi. Tassa sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kam pi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Upāyenassa sīlaṃ bhindissāmī” ti tīṇi saṃvaccharāni sakalakāsiraṭṭhe vuṭṭhiṃ nivāresi, raṭṭhaṃ aggidaḍḍhaṃ viya ahosi. Sasse asampajjamāne dubbhikkhapīḷitā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosiṃsu. Atha ne rājā vātapāne ʈhito: “Kiṃ etan”-ti pucchi. “Mahārāja, tīṇi {5.194} saṃvaccharāni devassa avassantattā sakalaraṭṭhaṃ uddayhati, manussā dukkhitā, devaṃ vassāpehi, devā” ti. Rājā sīlaṃ samādiyitvā uposathaṃ upavasanto pi vassaṃ vassāpetuṃ nāsakkhi.

Tasmiṃ kāle sakko aḍḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavisitvā ekobhāsaṃ katvā vehāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā: “Kosi tvaṃ”-ti pucchi. “Sakkohamasmi” ti. “Kenatthenāgatosi” ti? “Vassati te, mahārāja, raṭṭhe devo” ti? “Na vassatī” ti. “Jānāsi panassa avassanakāraṇaṃ”-ti? “Na jānāmi, sakkā” ti. “Mahārāja, himavantapadese isisiṅgo nāma tāpaso paṭivasati ghoratapo paramadhitindriyo. So nibaddhaṃ deve vassante kujjhitvā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatī” ti. “Idāni panettha kiṃ kātabban”-ti? “Tassa tape bhinne devo vassissatī” ti. “Ko panassa tapaṃ bhindituṃ samattho” ti? “Dhītā te, mahārāja, niḷinikā samatthā, taṃ pakkosāpetvā ‘asukaṭṭhānaṃ nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindāhi’ ti pesehi” ti. Evaṃ so rājānaṃ anusāsितvā sakaṭṭhānam-eva agamāsi. Rājā

punadivase amaccehi saddhim mantetvā dhītaram pakkosāpetvā paṭhamam gāthamāha.

**1. Uddayhate janapado, raṭṭhañcā pi vinassati,
Ehi niḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇamānaya ti.**

Tattha **taṃ me** ti taṃ mama anattakārim brāhmaṇam attano vasaṃ ānehi,
kilesarativasenassa sīlam bhindāhīti.

Taṃ sutvā sā dutiyam gāthamāha.

**2. Nāham dukkhakkhamā rāja, nāham addhānakovidā,
Katham aham gamissāmi, vanam kuñjarasevitan-ti.**

Tattha **dukkhakkhamā** ti aham, mahārāja, dukkhassa khamā na homi,
addhānam-pi na jānāmi, sāham katham gamissāmīti.

Tato rājā dve gāthāyo abhāsi:

**3. Phītaṃ janapadam gantvā, hatthinā ca rathena ca,
Dārusaṅghāṭayānena, evaṃ gaccha niḷinike.**

**4. Hatthiassarathe {5.195} pattī, gacchevādāya khattiye,
Taveva vaṇṇarūpena, vasaṃ tamānayissasī ti.**

Tattha **dārusaṅghāṭayānenā**ti, amma, niḷinike na tvaṃ padasā gamissasi,
phītaṃ pana subhikkham khemaṃ attano janapadam hatthivāhanehi ca
rathavāhanehi ca gantvā tato param-pi ajjhokāse paṭicchannena vayhādina
udakaṭṭhāne nāvāsāṅkhātena dārusaṅghāṭayānena gaccha. **Vaṇṇarūpenā** ti
evaṃ akilamamānā gantvā tava vaṇṇena ceva rūpasampadāya ca taṃ
brāhmaṇam attano vasaṃ ānayasasīti.

Evaṃ so dhītaraṃ saddhim akathetabbam-pi raṭṭhaparipālanam nissāya kathesi.
Sāpi: “Sādhū” ti sampaṭicchhi. Athassā sabbam dātabbayuttakam datvā amaccehi
saddhim uyyojesi. Amaccā taṃ ādāya paccantam patvā tattha khandhāvāram
nivāsāpetvā rājadhītaram ukkhipāpetvā vanacarakena desitena maggena
himavantam pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamapadassa samīpaṃ
pāpuṇimso. Tasmim khaṇe bodhisatto puttam assamapade nivāsāpetvā sayam
phalāphalatthāya araṇṇam pavitṭho hoti. Vanacarako sayam assamam agantvā
tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā niḷinikāya taṃ dassento dve gāthā abhāsi:

**5. Kadalīdhajapaññāṇo, ābhuḷiparivārīto,
Eso padissati rammo, isisīgassa assamo.**

**6. Eso aggiṣṣa saṅkhāto, eso dhūmo padissati,
Maññe no agginṃ hāpeti, isisiṅgo mahiddhiko ti.**

Tattha kadalīsaṅkhātā dhajā paññāṇaṃ assāti **kadalīdhajapaññāṇo**.
Ābhujīparivārito ti bhujaṭṭavanaparikkhitto. **Saṅkhāto** ti eso aggiṣṣa
isisiṅgassa jhānena saṅkhāto paccakkhagato jalati. **Maññe no aggin**-ti agginṃ
no hāpeti juhati paricaratīti maññāmi.

Amaccā pi bodhisattassa araṇṇaṃ pavīṭṭhavelāya assamaṃ parivāretvā
ārakkhaṃ ṭhapetvā rājadhītaraṃ isivesaṃ gāhāpetvā {5.196} suvaṇṇacīrakena
nivāsanapārūpanaṃ katvā sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā tantubaddhaṃ
cittageṇḍukaṃ gāhāpetvā assamaṭṭapaṭaṃ pesetvā sayāṃ bahi rakkhantā
aṭṭhaṃsu. Sā tena geṇḍukena kīlanti caṅkamakoṭiyaṃ otari. Tasmimṃ khaṇe
isisiṅgo paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake nisinno hoti. So taṃ āgacchantimṃ disvā
bhītatasito utṭhāya paṇṇasālaṃ pavisitvā aṭṭhāsi. Sāpissa paṇṇasāladvāraṃ
gantvā kīlī yeva. Satthā taṅca tato uttari ca atthaṃ pakāsento tisso gāthā abhāsi:

**7. Taṅca disvāna āyantiṃ, āmuttamaṇikuṇḍalaṃ,
Isisiṅgo pāvisi bhīto, assamaṃ paṇṇachādanaṃ.**

**8. Assamassa ca sā dvāre, geṇḍukenassa kīlati,
Vidaṃsayantiṃ aṅgāni, guyhaṃ pakāsītāni ca.**

**9. Taṅca disvāna kīlantiṃ, paṇṇasālagato jaṭi,
Assamā nikkhamitvāna, idaṃ vacanamabravī ti.**

Tattha **geṇḍukenassā** ti assa isisiṅgassa assamadvāre geṇḍukena kīlati.
Vidaṃsayantiṃ ti dassenti. **Guyhaṃ pakāsītāni cā** ti guyhaṅca rahassaṅgaṃ
pakāsītāni ca pākāṭāni mukhahatthādīni. **Abravī** ti so kira paṇṇasālāya ṭhatvā
cintesi: “sacāyaṃ yakkho bhavēyya, paṇṇasālaṃ pavisitvā maṃ
murumurāpetvā khādeyya, nāyaṃ yakkho, tāpaso bhavissatī” ti assamā
nikkhamitvā pucchanto gāthamāha.

**10. Ambho ko nāma so rukkho, yassa tevaṃgataṃ phalaṃ,
Dūre pi khittaṃ pacceti, na taṃ ohāya gacchatī ti.**

Tattha **yassa tevaṃgataṃ phalaṃ**-ti yassa tava rukkhassa evaṃgatikaṃ
manoramaṃ phalaṃ. **Ko nāma so rukkho** ti citrageṇḍukassa adiṭṭhapubbattā:
“Rukkhaphalena tena bhavitabban”-ti maññamāno evaṃ pucchati.

Athassa sā rukkhaṃ ācikkhantiṃ gāthamāha.

**11. Assamassa mama brahme, samīpe gandhamādane,
Bahavo tādīsā rukkhā, yassa tevaṃgataṃ phalaṃ,
Dūre pi khittaṃ pacceṭi, na maṃ ohāya gacchatī ti.**

Tattha {5.197} **samīpe gandhamādane** ti gandhamādanapabbate mama assamassa samīpe. **Yassa tevaṃgatan**-ti yassa evaṃgataṃ, **ta**-kāro byañjanasandhikaroti.

Iti sā musāvādaṃ abhāsī. Itaro pi saddahitvā: “Tāpaso eso” ti saññāya paṭisanthāraṃ karonto gāthamāha.

**12. Etū bhavaṃ assamimaṃ adetu, pajjaṇca bhakkhaṇca paṭicca dammi,
Idamāsaṇaṃ atra bhavaṃ nisīdatu, ito bhavaṃ mūlaphalāni bhuñjatū ti.**

Tattha **assamiman**-ti assamaṃ imaṃ bhavaṃ pavisatu. **Adetū** ti yathāsannihitaṃ āhāraṃ paribhuñjatu. **Pajjan**-ti pādabbhañjanaṃ. **Bhakkhan**-ti madhuraphalāphalaṃ. **Paṭicchā** ti paṭiggaṇha. **Idamāsanān**-ti pavittṭhakāle evamāha.

Tassā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇe nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhā gate sarīraṃ appaṭicchannaṃ ahosi. Tāpaso mātugāmasarīrassa adittṭhapubbattā taṃ disvā: “Vaṇṇo eso” ti saññāya evamāha:

**13. Kiṃ te idaṃ ūrūnamantarasmim, supicchitaṃ kaṇharivappakāsati,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, kose nu te uttamaṅgaṃ pavittṭhan-ti.**

Tattha **supicchitan**-ti dvinnāṃ ūrūnaṃ samāgamakāle suphusitaṃ sippipuṭamukhasaṇṭhānaṃ. Subhalakkhaṇena hi asamannāgatāya taṃ ṭhānaṃ āvāṭadhātukaṃ hoti, samannāgatāya abbhunnataṃ sippipuṭamukhasaṇṭhānaṃ. **Kaṇharivappakāsati** ti ubhosu passesu kāḷakaṃ viya khāyati. **Kose nu te uttamaṅgaṃ pavittṭhan**-ti tava uttamaṅgaṃ liṅgasāṇṭhānaṃ na paññāyati, kiṃ nu taṃ tava sarīrasaṅkhāte kose pavittṭhanti pucchati.

Atha naṃ sā vañcayanti gāthādvayamāha:

**14. Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ caraṃ, āsādayiṃ acchaṃ sughorarūpaṃ,
So {5.198} maṃ patitvā sahasājjhapatto, panujja maṃ abbahi uttamaṅgaṃ.**

**15. Svāyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati, sabbañca kālāṃ na labhāmi sātāṃ,
Paho bhavaṃ kaṇḍumimaṃ vinetuṃ, kurutaṃ bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan-
ti.**

Tattha **āsādayin**-ti ghaṭṭesiṃ, āgacchantāṃ disvā leḍḍunā paharinti attho.
Patitvā ti upadhāvitvā. **Sahasājjhappatto** ti mamaṃ sahasā ajjhappatto
sampatto. **Panujjā** ti atha maṃ potetvā. **Abbahī** ti mukhena mama
uttamaṅgaṃ luṇcivā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ ṭhāne vaṇo jāto.
Svāyan-ti so ayaṃ tato paṭṭhāya mayhaṃ vaṇo khajjati ceva kaṇḍuvañca
karoti, tappaccayā sāhaṃ sabbakālāṃ kāyikacetasikasukhaṃ na labhāmi.
Paho ti pahu samattho. **Brāhmaṇatthan**-ti bhavaṃ mayā yācito imaṃ
brāhmaṇassa atthaṃ karotu, idaṃ me dukkhaṃ harāhīti vadati.

So tassā musāvādaṃ: “Sabhāvo” ti saddahitvā: “Sace te evaṃ sukhaṃ hoti,
karissāmi” ti taṃ padesaṃ oloketvā anantaraṃ gāthamāha.

**16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito, apūtika vaṇagandho mahā ca,
Karomi te kiñci kasāyayogaṃ, yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā ti.**

Tattha **salohito** ti rattobhāso. **Apūtika** ti pūtimaṃsarahito. **Vaṇagandho** ti
thokaṃ duggandho. **Kasāyayogaṃ**-ti ahaṃ keci rukkhakasāye gahetvā tava
ekaṃ kasāyayogaṃ karomīti.

Tato nīlinikā gāthamāha

**17. Na mantayogā na kasāyayogā, na osadhā brahmacāri kamanti,
Yaṃ te mudu tena vinehi kaṇḍuṃ, yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan-ti.**

Tattha {5.199} **kamantī**ti, bho brahmacāri, imasmiṃ mama vaṇe neva
mantayogā, na kasāyayogā, na pupphaphalādīni osadhāni kamanti,
anekavāraṃ katehi pi tehi etassa phāsukabhāvo na bhūtapubbo. Yaṃ pana te
etaṃ mudu āṅgajātaṃ, tena ghaṭṭiyamānasseva tassa kaṇḍu na hoti, tasmā
tena vinehi kaṇḍunti.

So: “Saccaṃ eso bhaṇatī” ti sallakkhetvā: “Methunasamsaggena sīlaṃ bhijjati,
jhānaṃ antaradhāyati” ti ajānanto mātugāmassa adiṭṭhapubbattā
methunadhammassa ca ajānanabhāvena: “Bhesajjan”-ti vadantiyā tāya
methunaṃ paṭisevi. Tāvadevassa sīlaṃ bhijji, jhānaṃ parihāyi. So dve tayo vāre
saṃsaggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saraṃ oruyha nhatvā
paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāyaṃ nisīditvā puna pi taṃ: “Tāpaso” ti
maññaṃ māno vasaṇaṭṭhānaṃ pucchanto gāthamāha.

**18. Ito nu bhoto katamena assamo, kacci bhavaṃ abhiramasi araṇṇe,
Kacci nu te mūlaphalaṃ pahūtaṃ, kacci bhavantaṃ na vihiṃsanti vāḷā ti.**

Tattha **katamenā** ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo. **Bhavan**-ti ālapanametaṃ.

Tato niṭṭhikā catasso gāthāyo abhāsi:

**19. Ito ujum uttarāyaṃ disāyaṃ, khemā nadī himavatā pabhāvī,
Tassā tīre assamo mayha rammo, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.**

**20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo, uddālakā pāṭaliyo ca phullā,
Samantato kimpurisābhigītaṃ, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.**

**21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mettha, vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ,
Taṃ {5.200} bhūmibhāgehi upetarūpaṃ, aho bhavaṃ assamaṃ mayhaṃ passe.**

**22. Phalā ca mūlā ca pahūtamettha, vaṇṇena gandhena rasenupeṭā,
Āyanti ca luddakā taṃ padesaṃ, mā me tato mūlaphalaṃ ahāsun-ti.**

Tattha **uttarāyan**-ti uttarāya. **Khemā** ti evaṃnāmikā nadī. **Himavatā pabhāvī** ti himavantato pavattati. **Aho** ti patthanatthe nipāto. **Uddālakā** ti vātaghātakā. **Kimpurisābhigītan**-ti samantato parivāretvā madhurasaddena gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ. **Tālā ca mūlā ca phalā ca metthā** ti ettha mama assame pāsādikā tālarukkhā ca tesaṇṇeva vaṇṇagandhādisampannā kandasāṅkhātā mūlā ca phalā ca. **Pahūtametthā** ti nānārukkaphalā ca rukkhavallimūlā ca pahūtā ettha. **Mā me tato** ti taṃ mama assamapadaṃ sambahulā luddakā āgacchanti, mayā cettha āharitvā ṭhapitaṃ bahu madhurasamūlaphalāphalaṃ atthi, te mayi cirāyante mūlaphalāphalaṃ hareyyuṃ. Te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā hariṃsu, tasmā sace pi mayā saddhiṃ āgantukāmo, ehi, no ce, ahaṃ gamissāmīti āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamanā adhvāsāpetuṃ gāthamāha.

**23. Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato, idāni āgacchati sāyakāle,
Ubho va gacchāmase assamaṃ taṃ, yāva pitā mūlaphalato etū ti.**

Tattha **ubho va gacchāmase** ti mama pitu ārocetvā ubho va gamissāma.

Tato sā cintesi: “ayaṃ tāva araṇṇeva vaḍḍhitabhāvena mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā panassa maṃ disvāva jānitvā ‘tvaṃ idha kiṃ karosī’ ti kājakoṭiyā paharitvā sīsam-pi me bhindeyya, tasmiṃ anāgate yeva mayā gantuṃ vaṭṭati, āgamanakammam-pi me niṭṭhitan”-ti. Sā tassa āgamanūpāyaṃ ācikkhantī itaraṃ gāthamāha.

**24. Aññe {5.201} bahū isayo sādthurūpā, rājīsayo anumagge vasanti,
Te yeva pucchesi mamassamañ tañ, te tañ nayissanti mamañ sakāse ti.**

Tattha **rājīsayo** ti, samma, mayā na sakkā cirāyitum, aññe pana sādhusabhāvā
rājīsayo ca brāhmaṇisayo ca anumagge mama assamamaggapasse vasanti,
ahañ tesañ ācikkhitvā gamissāmi, tvam te puccheyyāsi, te tañ mama
santikam nayissantīti.

Evam sā attano palāyanūpāyañ katvā paṇṇasālato nikkhamitvā tañ
olokentameva: “Tvam nivattā” ti vatvā āgamanamaggeneva amaccānañ
santikam agamāsi. Te tañ gahetvā khandhāvārañ gantvā anupubbena
bārāṇasim pāpuṇṇimsu. Sakko pi tañ divasam-eva tussitvā sakalaraṭṭhe devaṃ
vassāpesi, tato subhikkhañ janapadañ ahosi. Isisingatāpasassa pi tāya
pakkantamattāya eva kāye dāho uppajji. So kampanto paṇṇasālañ pavisitvā
vākaṭṭhañ pārupitvā socanto nipajji. Bodhisatto sāyañ āgantvā puttañ
apassanto: “Kahañ nu kho gato” ti kājañ otāretvā paṇṇasālañ pavisitvā tañ
nipannakam disvā: “Tāta, kiñ karosi” ti piṭṭhiñ parimajjanto tisso gāthā abhāsi:

**25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakamābhatañ,
Aggī pi te na hāpito, kiñ nu mando va jhāyasi.**

**26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca aggī, tapanī pi te samitā brahmacārī,
Piṭṭhañca mayhañ udakañca hoti, ramasi tuvañ brahmabhūto puratthā.**

**27. Abhinnakaṭṭhosi anābhatodako, ahāpitaggīsi asiddhabhojano,
Na me tuvañ ālapasī mamajja, naṭṭhañ nu kiñ cetasikañca dukkhañ-ti.**

Tattha {5.202} **bhinnāni** ti araṇṇato uddhaṭṭāni. **Na hāpito** ti na jalito.
Bhinnāni ti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṭṭāneva honti.
Huto ca aggī ti aggī ca huto hoti. **Tapanī** ti visibbanaaggisañkhātā tapanī pi
te samitāya sayam-eva saṃvidahitāya hoti. **Piṭṭhañ**-ti mama āsanatthāya
piṭṭhañca paññattam-eva hoti. **Udakañcā** ti pādadhovanaudakam-pi
upaṭṭhāpitam-eva hoti. **Brahmabhūto** ti tuvañ-pi ito puratthā seṭṭhabhūto
imasmim assame abhiramasi. **Abhinnakaṭṭhosi** ti so dāni ajja
anuddhaṭṭakaṭṭhosi. **Asiddhabhojano** ti na te kiñci amhākañ kandaṃvā
paṇṇaṃ vā seditañ. **Mamajjāti**, mama putta, ajja na me tvam ālapasi.
Naṭṭhañ nu kin-ti kiñ nu te naṭṭhañ vā, kiñ cetasikañ vā dukkhañ,
akkhāhi me nipannakāraṇanti pucchati.

So pitu vacanañ sutvā tañ kāraṇaṃ kathento āha:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī, sudassaneyyo sutanū vineti,
Nevā tidīgho na panātirasso, sukaṇṇhakaṇṇhacchadanehi bhoto.
29. Amassujāto apurāṇavaṇṇī, ādhārarūpaṇca panassa kaṇṭhe,
Dve yamā gaṇḍā ure sujātā, suvaṇṇatindukanibhā pabhassarā.
30. Mukhaṇca tassa bhusadassaneyyam, kaṇṇesu lambanti ca kuṇcitaggā,
Te jotare carato māṇavassa, suttaṇca yam samyamanam jāṇam.
31. Aññā ca tassa samyamāni catasso, nīlā pītā lohikā ca setā,
Tā pimsare carato māṇavassa, tiriṭṭisaṅghāriva pāvusamhi.
32. Na mikhalam muṇjamayam dhāreti, na santhare no pana pabbajassa,
Tā {5.203} jotare jaghanantare vilaggā, sateratā vijjurivantalikkhe.
33. Akhīlakāni ca avaṇṭakāni, heṭṭhā nabhyā kaṭṭisamohitāni,
Aghaṭṭitā niccakīlam karonti, ham tāta kimrukkhaphalāni tāni.
34. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā, parosataṃ vellitaggā sugandhā,
Dvedhā siro sādhu vibhatarūpo, aho nu kho mayha tathā jaṭassu.
35. Yadā ca so pakirati tā jaṭāyo, vaṇṇena gandhena upetarūpā,
Nīluppalam vātasameritamva, tatheva samvāti panassamo ayam.
36. Paṇko ca tassa bhusadassaneyyo, netādiso yādiso mayham kāye,
So vāyati erito mālutena, vanam yathā aggagimhe suphullam.
37. Nihanti so rukkhaphalam pathabyā, sucittarūpam ruciram dassaneyyam,
Khittāṇca tassa punarehi hattham, ham tāta kimrukkhaphalam nu kho tam.
38. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā, suddhā samā saṅkhavarūpapannā,
Mano pasādenti vivariyamānā, na hi nūna so sākamakhādi tehi.
39. Akakkasam aggaḷitam muhum mudum, ujum anuddhataṃ acapalamassa
bhāsitam,
Rudam {5.204} manuññam karavīkasussaram, hadayaṅgamaṃ rañjayateva me
mano.
40. Bindussaro nātivisaṭṭhavākyo, na nūna sajjhāyamatippayutto,
Icchāmi bho tam punadeva daṭṭhum, mitto hi me māṇavohu puratthā.

41. Susandhi sabbattha vimaṭṭhimam vaṇam, puthū sujātam
kharapattasannibham,
Teneva mam uttariyāna māṇavo, vivaritam ūrum jaghanena piḷayi.
42. Tapanti ābhanti virocare ca, sateratā vijjurivantalikkhe,
Bāhā mudū añjanalomasādisā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare.
43. Akakkasaṅgo na ca dīghalomo, nakhāssa dīghā api lohitaggā,
Mudūhi bāhāhi palissajanto, kalyāṇarūpo ramayaṃ upaṭṭhahi.
44. Dumassa tūlūpanibhā pabhassarā, suvaṇṇakambutalavaṭṭasucchavi,
Hatthā mudū tehi mam samphusitvā, ito gato tena mam dahanti tāta.
45. Na nūna so khārividham ahāsi, na nūna so kaṭṭhāni sayam abhañji,
Na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā, na hissa hatthesu khilāni atthi.
46. Accho ca kho tassa vaṇam akāsi, so mambravi ‘sukhitam mam karoḥi’,
Tāham {5.205} karim tena mamāsi sokhyam, so cabravi ‘sukhitosmi’ ti brahme.
47. Ayaṇca te mālurvapaṇṇasanthatā, vikiṇṇarūpāva mayā ca tena ca,
Kilantarūpā uduke ramitvā, punappunam paṇṇakuṭim vajāma.
48. Na majja mantā paṭibhanti tāta, na aggihuttam na pi yaññatantam,
Na cā pi te mūlaphalāni bhuñje, yāva na passāmi tam brahmacārim.
49. Addhā pajānāsi tuvam-pi tāta, yassam disam vasate brahmacārī,
Tam mam disam pāpaya tāta khippam, mā te aham amarimassamamhi.
50. Vicitraphullañhi vanam sutam mayā, dijābhighuṭṭham dijaṅghasevitam,
Tam mam vanam pāpaya tāta khippam, purā te pāṇam vijahāmi assame ti.

Tattha **idhāgamāti**, tāta, imam assamapadam āgato. **Sudassaneyyo** ti suṭṭhu
dassaneyyo. **Sutanū** ti suṭṭhu tanuko nātikiso nātithūlo. **Vineti** ti attano
sarīrappabhāya assamapadam ekobhāsam viya vineti pūreti.

Sukaṇhakapaṇhacchadanehi bhoto ti, tāta, tassa bhoto sukaṇhehi
kaṇhacchadanehi bhamaravaṇṇehi kesehi sukaṇhasīsam sumajjitamaṇimayaṃ
viya khāyati. **Amassūjāto** ti na tāvassa massu jāyati, taruṇo yeva.

Apurāṇavaṇṇi ti acirapabbajito. **Ādhārarūpaṇca panassa kaṇṭhe** ti kaṇṭhe
ca panassa amhākam bhikkhābhājanatṭhapanam pattādhārasadisam
piḷandhanam atthīti muttāhāram sandhāya vadati. **Gaṇḍā** ti thane
sandhāyāha. **Ure sujātā** ti uramhi sujātā. “Urato” ti pi pāṭho. **Pabhassarā** ti
pabhāsampannā. “Pabhāsare” ti pi pāṭho, obhāsantī ti attho.

Bhusadassaneyyan-ti ativiya dassanīyaṃ. **Kuñcitaggā** ti sīhakuṇḍalaṃ sandhāya vadati. **Suttañcā** ti yaṃ tassa jaṭābandhanasuttaṃ, tam-pi jotati pabhaṃ muñcati. “**Samīyamāni catasso**” ti iminā maṇisuvannaṇapavālarajata mayāni cattāri piḷandhanāni dasseti. {5.206} **Tā pimsare** ti tāni piḷandhanāni pāvusaṃhi pavuṭṭhe deve tiriṭisaṅghā viya viravanti. **Mikhalan**-ti mekhalaṃ, ayam-eva vā pāṭho. Idaṃ nivatthakañcanacīrakaṃ sandhāyāha. **Na santhare** ti na vāke. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, yathā mayāṃ tiṇamayaṃ vā vākamayaṃ vā cīrakaṃ dhārema, na tathā so, so pana suvaṇṇacīrakaṃ dhāretīti. **Akhīlakāni** ti atacāni nippaṇṇāni. **Kaṭṭisamohitāni** ti kaṭṭiyaṃ baddhāni. **Niccakīlaṃ karontī** ti aghaṭṭitāni pi niccakālaṃ kīḷayanti. **Ham, tātā** ti hambho, tāta. **Kim rukkhaphalāni tāni** ti tāni tassa māṇavassa suttāruḷhāni kaṭṭiyaṃ baddhāni katararukkhaphalāni nāmāti maṇisaṅghātiṃ sandhāyāha.

Jaṭa ti jaṭamaṇḍalākārena baddharatanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha. **Vellitagga** ti kuñcitaggā. **Dvedhāsīro** ti tassa sīsaṃ dvedhā katvā baddhānaṃ jaṭānaṃ vasena suṭṭhu vibhatarūpaṃ. **Tathā** ti yathā tassa māṇavassa jaṭā, tathā tumhehi mama na baddhā, aho vata mama pi tathā assūti patthento āha. **Upetarūpa** ti upetasabhāvā. **Vātasameritaṃvā** ti yathā nāma nīluppalaṃ vātena samīritam, tatheva ayaṃ imasmiṃ vanasaṇḍe assamo samivāti. **Netādiso** ti, tāta, yādiso mama kāye paṅko, netādiso tassa sarīre. So hi dassanīyo ceva sugandho ca. **Aggagimhe** ti vasantasamaye.

Nihantī ti paharati. **Kim rukkhaphalaṃ nu kho tan**-ti katararukkhassa nu kho taṃ phalaṃ. **Saṅkhavarūpapannā** ti sudhotasaṅkhapaṭibhāgā. **Na hi nūna so sākamakhādī tehi** ti na nūna so māṇavo mayāṃ viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni ceva mūlaphalāphalāni ca khādī. Amhākañhi tāni khādantānaṃ sabalā paṇṇavaṇṇā dantāti dīpeti.

Akakkasanti, tāta, tassa bhāsitaṃ aphaṇṇaṃ agaḷitaṃ, punappunaṃ vadantassā pi madhuratāya **muhum mudum**, apamussatāya **ujum**, avikkhattatāya **anuddhaṭam**, patiṭṭhitatāya **acapalaṃ**. **Rudan**-ti bhāsamānassa sarasaṅkhātāṃ rudam-pi manoharaṃ karavīkassa viya sussaraṃ sumadhuraṃ. **Raṇṇajatevā** ti mama mano raṇṇajati yeva. **Bindussaro** ti piṇḍitassaro. **Māṇavohū** ti so hi māṇavo puratthā mama mitto ahu.

Susandhi sabbattha vimaṭṭhimam vaṇan-ti tāta tassa māṇavassa ūrūnaṃ antare ekaṃ vaṇaṃ atthi, taṃ susandhi suphūsaṃ sippipūṭamukhasadisam, sabbattha vimaṭṭhaṃ samantato maṭṭhaṃ. **Puthū** ti mahantaṃ. **Sujātan**-ti susaṇṭhitaṃ. **Kharapattasannibhan**-ti {5.207} supupphitapadumamakuḷasannibhaṃ. **Uttariyānā** ti uttaritvā avattharivitvā.

Piḷayī ti pīlesi. **Tapantī** ti tassa māṇavassa sarīrato niccharantā
suvaṇṇavaṇṇaramsiyo jalanti obhāsanti virocanti ca. **Bāhā** ti bāhāpissa mudū.
Añjanalomasādisā ti añjanasadisehi lomehi samannāgatā.
Vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare ti hatthāpissa varalakkaṇavicitrāhi
pavālaṅkurasadisāhi vaṭṭaṅgulīhi samannāgatā sobhanti.

Akakkasaṅgo ti kacchupīlakādirahitaṅgapaccaṅgo. **Ramayam upaṭṭhahī** ti
maṁ ramayanto upaṭṭhahī paricari. **Tūlūpanibhā** ti mudubhāvassa upamā.
Suvaṇṇakambutalavaṭṭasucchavī ti suvaṇṇamayam ādāsatalam viya vaṭṭā ca
succhavi ca, parimaṇḍalatalā ceva sundaracchavi cā ti attho. **Samphusitvā** ti
sutṭhu phusitvā attano hatthasamphassam mama sarīre pharāpetvā. **Ito gato** ti
mama oloketasseva ito gato. **Tena maṁ dahantī** ti tena tassa
hatthasamphassena idāni maṁ dahanti. Tathā hi tassa gatakālato paṭṭhāya
mama sarīre dāho uṭṭhito, tenamhi domanassappatto nipannoti.

Na nūna so khārividhanti, tāta, nūna so māṇavo na khāribhāram ukkhipitvā
vicari. **Khilānī** ti kilāni, “āyam-eva vā pāṭho. **Sokhyan-**ti sukham.

Māluvapaṇṇasanthatā vikiṇṇarūpāvāti, tāta, āyam tava
māluvapaṇṇasanthatā ajja mayā ca tena ca aññamaññaṁ
parāmasanālīṅganavasena parivattantehi vikiṇṇā viya ākulabyākulā jātā.

Punappunam paṇṇakuṭim vajāmāti, tāta, ahaṅca so ca abhiramitvā
kilantarūpā paṇṇasālato nikkhamitvā udakam pavisitvā ramitvā
vigatadarathā punappunam imam-eva kuṭim pavisāmāti vadati.

Na majja mantā ti ajja mama tassa gatakālato paṭṭhāya neva mantā
paṭibhanti na upaṭṭhahanti na ruccanti. **Na aggihuttam na pi yaññatantan-**ti
mahābrahmuno ārādhanaṭṭhāya kattabbahomavidhūpanādiyaññakiriyā pi me
na paṭibhāti na upaṭṭhāti na ruccati. **Na cā pi te** ti tayā
ābhatamūlaphalāphalāni pi na bhuñjāmi. **Yassam disan-**ti yassam disāyam.
Vanan-ti tassa māṇavassa assamam parivāretvā ṭhitavananti.

Tassevam vilapantassa tam vilāpam sutvā mahāsatto: “Ekāya itthiyā imassa
sīlam bhinnam bhavissatī” ti ñatvā tam ovaḍanto cha gāthāyo abhāsi:

**51. Imasmāham jotirase vanamhi, gandhabbadevaccharasaṅghasevite,
Isīnamāvāse** [5.208] **sanantanamhi, netādisam aratim pāpuṇetha.**

**52. Bhavanti mittāni aho na honti, ñātīsu mittesu karonti pemaṁ,
Ayaṅca jammo kissa vā nivīṭṭho, yo neva jānāti ‘kutomhi āgato’.**

**53. Saṁvāseṇa hi mittāni, sandhīyanti punappunam,
Sveva mitto asaṁgantu, asaṁvāseṇa jīrati.**

**54. Sace tuvaṁ dakkhasi brahmacāriṁ, sace tuvaṁ sallape brahmacārinā,
Sampannasassaṁva mahodakena, tapoguṇaṁ khippamimaṁ pahissasi.**

**55. Puna pi ce dakkhasi brahmacāriṁ, puna pi ce sallape brahmacārinā,
Sampannasassaṁva mahodakena, usmāgataṁ khippamimaṁ pahissasi.**

**56. Bhūtāni hetāni caranti tāta, virūparūpena manussaloke,
Na tāni sevetha naro sapaṇṇo, āsajja naṁ nassati brahmacārī ti.**

Tattha **imasmā** ti imasmim. **Han**-ti nipātamattaṁ. **Jotirase** ti hūyamānassa jotino raṁsiobhāsīte. **Sanantanamhī** ti porāṇake. **Pāpuṇethā** ti pāpuṇeyya. Idaṁ vuttaṁ hoti: tāta, evarūpe vane vasanto yaṁ aratiṁ tvaṁ patto, etādisaṁ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto, pattuṁ nārahaṭī ti attho.

“Bhavanti” ti imaṁ gāthaṁ mahāsatto antogatam-eva bhāsati. Ayamettha adhippāyo: loka sattānaṁ mittāni nāma honti pi na honti pi tattha yesaṁ honti, te attano ñātīsu ca mittesu ca pemaṁ karonti. **Ayaṇca jammo** ti migasiṅgo lāmakko. **Kissa vā nivīṭṭho** ti kena nāma kāraṇena tasmim mātugāme mittasaṇṇāya nivīṭṭho, so migiyā kucchismiṁ nibbattitvā araṇṇe vaḍḍhitattā: “Kutomhi āgato” ti attano āgataṭṭhānamattam-pi {5.209} na jānāti, pageva ñātimitteti.

Punappunanti, tāta, mittāni nāma punappunam saṁvāseṇa saṁsevanena sandhīyanti ghaṭīyanti. **Sveva mitto** ti so eva mitto **asaṁgantu** asaṁgacchantassa purisassa tena asaṁgamasāṅkhātena asaṁvāseṇa **jīrati** vinassati. **Sace** ti tasmā, tāta, sace tvaṁ puna pi taṁ dakkhasi, tena vā sallapissasi, atha yathā nāma nipphannasassaṁ mahoghena harīyati, evaṁ imaṁ attano tapoguṇaṁ pahissasi hāressasī ti attho. **Usmāgatan**-ti samaṇatejaṁ.

Virūparūpenā ti vividharūpena. Idaṁ vuttaṁ hoti: tāta, manussalokasmiṁhi etāni yakkhinisaṅkhātāni bhūtāni vividharūpapaṭicchannena attano rūpena attano vasaṁ gate khādituṁ caranti, tāni sapaṇṇo naro na sevetha. Tādisaṁhi bhūtaṁ āsajja naṁ patvā nassati brahmacārī, diṭṭhosi tāya yakkhiniyā na khāditoti puttaṁ ovadi.

So pitu kathaṁ sutvā: “Yakkhinī kira sā” ti bhūto cittaṁ nivattetvā: “Tāta, etto na gamissāmi, khamatha me” ti khamāpesi. So pi naṁ samassāsetvā: “Ehi tvaṁ, māṇava, mettaṁ bhāvehi, karuṇaṁ, muditaṁ, upekkhaṇaṁ”-ti

brahmavihārabhāvanam ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānābhiññā nibbatesi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā ñīṇikā purāṇadutiyikā ahosi, isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā pana aham-eva ahosinti.

Ñīṇikājātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 527 Ummādantījātakavaṇṇanā

Nivesanam kassanudam sunandā ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. So kirekadivasam sāvatthiyam piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ uttamarūpadharam itthim oloketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṃ nivattetum asakkonto vihāram-eva āgantvā tato paṭṭhāya sallaviddho viya rāgāturo bhantamigapaṭibhāgo kiso dhamanīsanthatagatto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhirato ekiriyaṭhe pi cittassādam alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesaparipecchākammaṭṭhānānuyogarahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi: “Pubbe tvaṃ, āvuso, santindriyo vipprasannamukhavaṇṇo, idāni no tathā, kiṃ {5.210} nu kho kāraṇaṃ”-ti puṭṭho, “āvuso, anabhiratomhī” ti āha. Atha naṃ te: “Abhiramāvuso, sāsane, buddhuppādo nāma dullabho, tathā saddhammassavanam manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābham paṭilabhitvā dukkhassantakiriyaṃ patthayamāno assumukham nātijanam pahāya saddhāya pabbajitvā kiṃkāraṇaṃ kilesavasam yāsi, kilesā nāmete gaṇḍuppādakapāṇakam upādāya sabbabāla janasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā, te pi appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Aṭṭhikaṅkalūpamā kāmā, maṃsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṅḡarakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā, aggikkhandhūpamā kāmā, tvaṃ nāma evarūpe buddhasāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇānaṃ kilesānaṃ vasam gatosī” ti ovaditvā attano katham gāhāpetum asakkontā satthu santikam dhammasabham netvā: “Kiṃ, bhikkhave, aniccamānakam bhikkhum ānayitthā” ti vutte, “bhante, ayaṃ kira bhikkhu ukkaṇṭhito” ti āhaṃsu. Satthā: “Saccam kirā” ti pucchitvā: “Saccam, bhante” ti vutte: “Bhikkhu porāṇakapaṇḍitā rajjam

anusāsantā pi kilese uppanne tassa vasam agantvā cittam nivāretvā na
ayuttakam karimsu” ti vatvā atītam āhari.

Atīte sivratthe ariṭṭhapuranagare sivi nāma rājā rajjam kāresi. Bodhisatto tassa
aggamahesiyā kucchismim nibbatti, “sivikumāro” tvevassa nāmam karimsu.
Senāpatissa pi putto jāyi, “abhipārako” tissa nāmam karimsu. Te ubho pi sahāyā
hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā takkasilam gantvā sippam uggaṇhitvā
āgamimsu. Rājā puttassa rajjam adāsi. So pi abhipārakam senāpatiṭṭhāne
ṭhapetvā dhammena rajjam kāresi. Tasmim yeva nagare tiriṭṭivacchassa nāma
asītikoṭivibhavassa seṭṭhino dhītā nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā
subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmaggaḥaṇadivase: “Ummādanti” ti
nāmam karimsu. Sā soḷasavassikakāle atikkantamānusavaṇṇā devaccharā viya
abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā ahosi.
Ye ye puthujjanā tam passanti, te te sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontā {5.211}
surāpānamadamattā viya kilesamadena mattā hutvā satim paccupaṭṭhāpetum
samatthā nāma nāhesum.

Athassā pitā tiriṭṭivaccho rājānam upasaṅkamitvā: “Deva, mama gehe
itthiratanam uppannam, rañño va anucchavikam, lakkhaṇapāṭhake brāhmaṇe
pesetvā tam vīmaṃsāpetvā yathārucci karohi” ti āha. Rājā: “Sādhū” ti vatvā
brāhmaṇe pesesi. Te seṭṭhigeham gantvā katasakkārasammānā pāyāsam
paribhuñjimsu. Tasmim khaṇe ummādanti sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā tesam
santikam agamāsi. Te tam disvā satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā
kilesamadadamattā hutvā attano vippakatabhojanabhāvam na jānimsu. Ekacce
ālopanam gahetvā: “Bhuñjissāmā” ti saññāya sīse ṭhapesum, ekacce
upakacchantare khipimsu, ekacce bhittim paharimsu, sabbeva ummattakā
ahesum. Sā te disvā: “Ime kira mama lakkhaṇam vīmaṃsissanti, gīvāyam ne
gahetvā nīharathā” ti nīharāpesi. Te maṅkubhūtā rājanivesanam gantvā
ummādantiyā kuddhā: “Deva, sā itthi kālakaṇṇi, na tumhākam anucchavikā” ti
vadiṃsu. Rājā: “Kālakaṇṇi kirā” ti na tam āṇāpesi. Sā tam pavattim sutvā:
“Aham kira kālakaṇṇi rañña na gahitā, kālakaṇṇiyo nāma na evarūpā honti” ti
vatvā: “Hotu, sace pana tam rājānam passissāmi, jānissāmi” ti tasmim āghātam
bandhi. Atha nam pitā abhipārakassa adāsi, sā tassa piyā ahosi manāpā.

Kassa pana kammassa nissandena sā evam abhirūpā ahosīti? Rattavatthadānassa
nissandenāti. Sā kira atīte bārāṇasiyam daliddakule nibbattitvā ussavadivase
puññasampannā itthiyo kusumbharattavattham nivāsetvā alaṅkatā kīḷantiyo

disvā tādisaṃ vatthaṃ nivāsetvā kīḷitukāmā hutvā mātāpitūnaṃ ārocetvā tehi,
“amma, mayaṃ daliddā, kuto no evarūpaṃ vatthan”-ti vutte: “Tena hi maṃ
ekasmiṃ aḍḍhakule bhaṭṭiṃ kātuṃ anujānātha, te mama guṇaṃ ñatvā dassanti”
ti vatvā tehi {5.212} anuññatā ekaṃ kulaṃ upasaṅkamitvā:

“Kusumbharattavatthena bhaṭṭiṃ karomī” ti āha. Atha naṃ te: “Tīṇi
saṃvaccharāni kamme kate tava guṇaṃ ñatvā dassāmā” ti vadimsu. Sā: “Sādhū”
ti paṭissuṇitvā kammaṃ paṭipajji. Te tassā guṇaṃ ñatvā aparipuṇṇesu yeva tīsu
saṃvacchareshu tassā ghanakusumbharattavatthena saddhiṃ aññaṃ-pi vatthaṃ
datvā: “Tava saḥāyikāhi saddhiṃ gantvā nhatvā nivāsehi” ti taṃ pesayimsu. Sā
saḥāyikā ādāya gantvā rattavatthaṃ nadītīre ṭhapetvā nhāyi.

Tasmiṃ khaṇe eko kassapadasabalassa sāvako acchinnacīvaro sākhābhaṅgaṃ
nivāsetvā ca pārupitvā ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā: “Ayaṃ bhadanto
acchinnacīvaro bhavissati, pubbe pi adinnabhāvena me nivāsaṇaṃ dullabhaṃ
jātan”-ti taṃ vatthaṃ dvidhā phāletvā: “Ekaṃ koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmī” ti
cintetvā uttaritvā attano nivāsaṇaṃ nivāsetvā: “Tiṭṭhatha, bhante” ti vatvā
theraṃ vanditvā rattavatthaṃ majjhe phāletvā tassekaṃ koṭṭhāsaṃ adāsi. So
ekamante paṭicchanne ṭhatvā sākhābhaṅgaṃ chaḍḍetvā tassekaṃ kaṇṇaṃ
nivāsetvā ekaṃ pārupitvā nikkhami. Athassa vatthobhāseṇa sakalasārīraṃ
taruṇasūriyo viya ekobhāsaṃ ahosi. Sā taṃ disvā: “Mayhaṃ ayyo paṭhamaṃ na
sobhati, idāni taruṇasūriyo viya virocati, idam-pi etasseva dassāmī” ti dutiyam-
pi koṭṭhāsaṃ datvā: “Bhante, ahaṃ bhava bhava vicarantī uttamarūpadharā
bhavyeayaṃ, maṃ disvā koci puriso sakabhāvena saṇṭhātuṃ mā asakkhi, mayā
abhirūpatarā nāma añña mā hotū” ti patthanaṃ paṭṭhapesi. Thero pi
anumodanaṃ katvā pakkāmi.

Sā devaloke saṃsarantī tasmiṃ kāle ariṭṭhapure nibbattitvā tathā abhirūpā
ahosi. Atha tasmiṃ nagare kattikachaṇaṃ ghosayimsu, kattikapuṇṇamāyaṃ
nagaraṃ sajjayimsu. Abhipārako attano ārakkhattṭhānaṃ gacchanto taṃ
āmantetvā: “Bhadde, ummādanti {5.213} ajja kattikarattivāro chaṇo, rājā
nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamaṃ imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā
kho tassa attānaṃ dassesi, so pi taṃ disvā satim upaṭṭhāpetuṃ na sakkhissati” ti
āha. Sā: “Gaccha tvaṃ, sāmi, ahaṃ jānissāmī” ti sampaṭicchitvā tasmiṃ gate
dāsīm āṇāpesi: “Raṇṇo imaṃ gehadvāraṃ āgatakāle mayhaṃ āroceyyāsī” ti.
Atha sūriye atthaṅgate uggahe puṇṇacande devanagare viya nagare alaṅkate
sabbadisāsu dīpesu jalitesu rājā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito ājāññarathavaragato
amaccagaṇaparivuto mahantena yasena nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto

paṭhamam-eva abhipārakassa gehadvāraṃ agamāsi. Taṃ pana gehaṃ manosilāvaṇṇapākāraparikkhitaṃ alaṅkatadvāraṭṭhālakam sobhaggappattaṃ pāsādikaṃ. Tasmiṃ khaṇe dāsī ummādantiyā ārocesi. Sā pupphasamuggaṃ gāhāpetvā kinnarilīlāya vātapānaṃ nissāya ṭhitā rañño pupphāni khi pi. So taṃ ulloketvā kilesamadamatto satim upaṭṭhāpetum asakkonto: “Abhipārakassetam gehaṃ”-ti sañjānitum-pi nāsakkhi, atha sārathim āmantetvā pucchanto dve gāthā abhāsi:

**1. Nivesanaṃ kassa nudaṃ sunanda, pākārena paṇḍumayena guttaṃ,
Kā dissati aggisikhāva dūre, vehāyasaṃ pabbataggeva acci.**

**2. Dhītā nvayaṃ kassa sunanda hoti, suṇisā nvayaṃ kassa atho pi bhariyā,
Akkhāhi me khippamidheva puṭṭho, avāvaṭā yadi vā atthi bhattā ti.**

Tattha **kassa nudaṃ**-ti kassa nu idaṃ. **Paṇḍumayenā** ti rattiṭṭhakamayena. **Dissatī** ti vātapāne ṭhitā paññāyati. **Acci** ti analajālakkhandho. **Dhītā** {5.214} **nvayan**-ti dhītā nu ayaṃ. **Avāvaṭā** ti apētāvaraṇā apariggahā. **Bhattā** ti yadi vā assā sāmiko atthi, etaṃ me akkhāhīti.

Athassa so ācikkhanto dve gāthā abhāsi:

**3. Ahañhi jānāmi janinda etaṃ, matyā ca petyā ca atho pi assā,
Taveva so puriso bhūmipāla, rattindivaṃ appamatto tavatthe.**

**4. Iddho ca phīto ca suvaḍḍhito ca, amacco ca te aññataro janinda,
Tassesā bhariyābhipārakassa, ummādanti nāmadheyyena rājā ti.**

Tattha **matyā ca petyā cā** ti mātito ca pitito cetam jānāmi. **Atho pi assā** ti atha sāmikaṃ-pi assā jānāmīti vadati. **Iddho** ti samiddho. **Phīto** ti vatthālaṅkārehi supupphito. **Suvaḍḍhito** ti suṭṭhu vuddho. **Nāmadheyyenā** ti nāmena. Ayañhi yo naṃ passati, taṃ ummādeti, satimassa paccupaṭṭhāpetum na deti, tasmā ummādanti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāmamassā thomento anantaraṃ gāthamāha.

**5. Ambho ambho nāmamidaṃ imissā, matyā ca petyā ca kataṃ susādhu,
Tadā hi mayhaṃ avalokayantī, ummattakaṃ ummadanti akāsī ti.**

Tattha **matyā ca petyā cā** ti mātārā ca pitarā ca. **Mayhan**-ti upayogatthe sampadānavacanaṃ. **Avalokayantī** ti mayā avalokitā sayam-pi maṃ avalokayantī maṃ ummattakaṃ akāsī ti attho.

Sā tassa kampitabhāvaṃ ñatvā vātapānaṃ thaketvā sirigabbham-eva agamāsi. Rañño pi tassā diṭṭhakālato paṭṭhāya nagaraṃ padakkhiṇakaraṇe cittaṃ-eva

nāhosi. So sārathim āmantetvā, “samma sunanda, ratham nivattehi, ayaṃ chaṇo {5.215} amhākaṃ nānucchaviko, abhipārakassa senāpatissevānucchaviko, rajjam-pi tassevānucchavikan”-ti ratham nivattāpetvā pāsādam abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Yā puṇṇamāse migamandalocanā, upāvisi puṇḍarīkattacaṅgī,
Dve puṇṇamāyo tadahū amaññaham, disvāna pārāvatarattavāsiniṃ.
7. Aḷārapamhehi subhehi vaggubhi, palobhayantī maṃ yadā udikkhati,
Vijambhamānā harateva me mano, jātā vane kimpurisīva pabbate.
8. Tadā hi brahatī sāmā, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Ekaccavasanā nārī, migī bhantāvudikkhati.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā, bāhā mudū candanasāralittā,
Vaṭṭaṅgulī sannatadhīrakuttiyā, nārī upaṇṇissati sīsato subhā.
10. Kadāssu maṃ kañcanajāluracchadā, dhītā tirīṭissa vilaggamajjhā,
Mudūhi bāhāhi palissajissati, brahāvane jātadumaṃva māluvā.
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavī, bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī,
Mukhaṃ mukhena upanāmayissati, soṇḍo va soṇḍassa surāya thālam.
12. Yadāddasaṃ taṃ tiṭṭhantiṃ, sabbabhaddaṃ manoramam,
Tato sakassa cittassa, nāvabodhāmi kañcinam.
13. Ummādantimahaṃ daṭṭhā, āmuttamaṇikuṇḍalam,
Na supāmi divārattiṃ, sahassaṃva parājito.
14. Sakko {5.216} ce me varaṃ dajjā, so ca labbhetha me varo,
Ekarattaṃ dirattaṃ vā, bhavyeyyaṃ abhipārako,
Ummādantyā ramitvāna, sivrājā tato siyan-ti.

Tattha **puṇṇamāse** ti puṇṇacandāya rattiya. **Migamandalocanā** ti kaṇḍasantāsenā palāyitvā vanantare ṭhatvā luddaṃ olokontiyā migiyā viya mandāni locanāni assāti migamandalocanā. **Upāvisī** ti padumavaṇṇena karatalena pupphāni khipitvā maṃ olokontī vātapāne nisīdi. **Puṇḍarīkattacaṅgī** ti rattapadumavaṇṇasarīrā. **Dve puṇṇamāyo** ti ahaṃ tadahu tasmiṃ chaṇadivase taṃ pārāvatapādasamānavanṇarattavatthanivattaṃ disvā tassā mukhasobhaṃ olovento ekassa pācīnalokadhātuto ekassa abhipārakassa senāpatino nivesaneti dvinnam puṇṇacandānam uggaṭattā dve puṇṇamāyo amaññim.

Aḷārapamhehi ti visālapakhumehi. **Subhehi** ti parisuddhehi. **Vaggubhi** ti madhurākārehi. **Udikkhatī** ti evarūpehi nettehi yasmiṃ khaṇe oloketi. **Pabbate** ti yathā himavantapabbate supupphitavane vīṇaṃ ādāya tantissarena attano saraṃ saṃsandantī kimpurisi kimpurisassa manāṃ harati, evaṃ harateva me manoti vippalapati.

Brahātī ti ulārā. **Sāmā** ti suvaṇṇavaṇṇasāmā. **Ekaccavasanā** ti ekaccikavasanā, ekavatthanivatthā ti attho. **Bhantāvudikkhatī** ti saṇhakesā puthunalāṭṭhā āyatabhamū visālakkhī tuṅganāsā rattoṭṭhā setadantā tikhiṇadāṭṭhā suvaṭṭitagīvā sutanubāhu susaṇṭhitapayodharā karamitamajjhā visālasaṇṇī suvaṇṇakadalisaṃmānoru sā uttamitthī tasmīṃ khaṇe maṃ udikkhantī bhayena vanāṃ pavisitvā puna nivattitvā luddaṃ udikkhantī bhantā migīvā maṃ udikkhatīti vadati. **Bāhāmudū** ti mudubāhā. **Sannatadhīrakuttiyā** ti suphusitachekakaraṇā. **Upaṇṇissati man-**ti sā subhā nārī kadā nu maṃ tehi tambanakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena dhīrena karaṇena paritosessatīti patthento vilapati.

Kaṇcanajāluracchadā ti kaṇcanamayauracchadālaṅkāṛā. **Vilaggamajjhā** ti vilaggasārīrā tanumajjhīmā. **Brahāvane** ti mahāvane.

Lākhārasarattasucchavī ti hatthapādātalaaggaṇakhaṭṭhamāṃsesu lākhārasarattamaṇipavālavāṇṇā. **Bindutthanī** ti udakapupphūlāparimaṇḍalatthanī. **Tato** ti yadā taṃ tiṭṭhantiṃ addasaṃ, tato paṭṭhāya. **Sakassa cittassā** ti attano cittassa anissaro jātomaṇḍitī adhippāyo. **Kaṇcinan-**ti kaṇci: “Ayaṃ asuko nāmā” ti na jānāmi, ummattako jātomaṇḍitī vadati. **Daṭṭhā** ti disvā. **Na supāmī** ti neva rattiṃ, na divā niddaṃ labhāmi. **So ca labbhetthā** ti yaṃ me sakko varaṃ dadeyya, so ca me varo labbhettha, labheyyāhaṃ taṃ varanti attho.

Atha te amaccā abhipārakassa pi ārocayimsu: “sāmi rājā, nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto tumhākaṃ gharadvāraṃ patvā nivattitvā {5.217} pāsādaṃ abhiruhī” ti. So attano gehaṃ gantvā ummādaṇṭiṃ āmantetvā: “Bhadde, kacci raṇṇo attānaṃ dassesī” ti pucchi. “Sāmi, eko mahodaro mahādāṭṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahaṃ taṃ rājā vā arājā vāti na jānāmi, eko issaroti pana vutte vātapāne ṭhatvā pupphāni khipiṃ, so tāvadeva nivattitvā gato” ti. So taṃ sutvā: “Nāsitoṃhi tayā” ti punadivase pāto va rājanivesanaṃ āruya sirigabbhadvāre ṭhatvā raṇṇo ummādaṇṭiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā: “Ayaṃ ummādaṇṭiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, raṇṇo ca mama ca agūṇaṃ mocetvā imassa mayā jīvitaṃ dātuṃ vaṭṭatī” ti attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ dāḷhamantaṃ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā, “tāta, asukaṭṭhāne susiracetiyarukkho

atthi, tvaṃ kañci ajānāpetvā atthaṅgate sūriye tattha gantvā antorukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto, ‘sāmi devarāja, amhākaṃ rājā nagaramhi chaṇe vattamāne akālitvā sirigabbhaṃ pavisitvā vippalapanto va nipanno, mayaṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā devatānaṃ bahūpakāro, anusaṃvaccharaṃ sahaṃsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti, idaṃ nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkhatha, rañño no jīvitadānaṃ dethā’ ti yācissāmi, tvaṃ tasmiṃ khaṇe saddaṃ parivattitvā, ‘senāpati, tumhākaṃ rañño byādhi nāma natthi, so pana tava bhariyāya ummādantiyā paṭibaddhacitto. Sace naṃ labhissati, jīvissati, no ce, marissati. Sace tassa jīvitaṃ icchasi, ummādantimassa dehi’ ti vadeyyāsi” ti evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi.

So gantvā tasmiṃ rukkhe nisīditvā punadivase senāpatinā amaccagaṇaparivutena taṃ ṭhānaṃ gantvā yācito tathā abhāsi. Senāpati: “Sādhū” ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ āruya sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim upaṭṭhapetvā {5.218} “ko eso” ti pucchi. Ahaṃ, deva, abhipārakoti. Athassa rājā dvāraṃ vivari. So pavisitvā rājānaṃ vanditvā gāthamāha.

**15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato, āgamma yakkho idametadabravi,
Rañño mano ummadantyā nivīṭṭho, dadāmi te taṃ paricārayassū ti.**

Tattha **namassato** ti tumhākaṃ vippalāpakāraṇajānanatthaṃ balikammaṃ katvā namassantassa. **Tan**-ti ahaṃ taṃ ummādantiṃ tumhākaṃ paricārikaṃ katvā dadāmi.

Atha naṃ rājā, “samma abhipāraka, mama ummādantiyā paṭibaddhacittatāya vippalapitabhāvaṃ yakkhā pi jānanti” ti pucchi. Āma, devā ti. So: “Sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto” ti lajjidhamme paṭiṭṭhāya anantaraṃ gāthamāha.

**16. Puññā ca dhamse amaro na camhi, jano ca me pāpamidañca jaññā,
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyaṃ ummadantiṃ adaṭṭhā ti.**

Tattha **dhamse** ti, samma abhipāraka, ahaṃ tāya saddhiṃ kilesavasena paricārento puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro ca na homi, mahājano ca me imaṃ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato: “Ayuttam raññā katan”-ti garaheyya, tañca mama datvā pacchā piyabhariyaṃ adaṭṭhā tava manaso vighāto cassā ti attho.

Sesā ubhinnaṃ-pi vacanapaṭivacanagāthā honti:

17. Janinda nāññatra tayā mayā vā, sabbā pi kammassa katassa jaññā,
Yaṃ te mayā ummadantī padinnā, bhusehi rājā vanatham saajāhi.
18. Yo pāpakam kammakaram manusso, so maññati māyida maññimsu aññe,
Passanti {5.219} bhūtāni karontametam, yuttā ca ye hontī narā pathabyā.
19. Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti,
Bhuso ca tyassa manuso vighāto, datvā piyam ummadantiṃ adaṭṭhā.
20. Addhā piyā mayha janinda esā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
Gaccheva tvam ummadantiṃ bhadante, siho va selassa guham upeti.
21. Na pīlitā attadukhena dhīrā, sukhapphalam kamma pariccajanti,
Sammohitā vā pi sukhena mattā, na pāpakammañca samācaranti.
22. Tuvañhi mātā ca pitā ca mayham, bhattā patī posako devatā ca,
Dāso aham tuyha saputtadāro, yathāsukham sāmi karoḥi kāmam.
23. Yo ‘issaromhī’ ti karoti pāpam, katvā ca so nuttasate paresam,
Na tena so jīvati dīghamāyu, devā pi pāpena samekkhare nam.
24. Aññātakam sāmikehī padinnam, dhamme ṭhitā ye paṭicchanti dānam,
Paṭicchakā dāyakā cā pi tattha, sukhapphalaññeva karonti kammam.
25. Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti,
Bhuso {5.220} ca tyassa manaso vighāto, datvā piyam ummadantiṃ adaṭṭhā.
26. Addhā piyā mayha janinda esā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
Yaṃ te mayā ummadantī padinnā, bhusehi rājā vanatham saajāhi.
27. Yo attadukkhena parassa dukkham, sukhena vā attasukham dahāti,
Yathevidam mayha tathā paresam, yo evam jānāti sa vedi dhammam.
28. Añño nu te koci naro pathabyā, saddheyya lokasmi na me piyāti,
Bhuso ca tyassa manaso vighāto, datvā piyam ummadantiṃ adaṭṭhā.
29. Janinda jānāsi piyā mamesā, na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
Piyena te dammi piyam janinda, piyadāyino deva piyam labhanti.
30. So nūnāham vadhissāmi, attānam kāmahetukam,
Na hi dhammam adhammena, aham vadhītumussahe.

31. Sace tuvaṃ mayha satim̐ janinda, na kāmayāsi naravīra seṭṭha,
Cajāmi naṃ sabbajanassa sibbyā, mayā pamuttaṃ tato avhayesi naṃ.
32. Adūsiyaṃ ce abhipāraka tvaṃ, cajāsi katte ahitāya tyassa,
Mahā ca te upavādo pi assa, na cā pi tyassa nagaramhi pakkho.
33. Ahaṃ sahiṣsaṃ upavādametaṃ, nindaṃ pasaṃsaṃ garahaṇca sabbam̐,
Mametamāgacchatu bhūmipāla, yathāsukhaṃ sivi karohi kāmaṃ.
34. Yo {5.221} neva nindaṃ na panappasaṃsaṃ, ādiyati garaḥaṃ no pi pūjaṃ,
Sirī ca lakkhī ca apeti tamhā, āpo suvuṭṭhīva yathā thalamhā.
35. Yaṃ kiñci dukkhaṇca sukhaṇca etto, dhammātisāraṇca manovighātaṃ,
Urasā ahaṃ paccuttarissāmi sabbam̐, pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ.
36. Dhammātisāraṇca manovighātaṃ, dukkhaṇca nicchāmi ahaṃ paresaṃ,
Ekovimaṃ hārayissāmi bhāraṃ, dhamme ṭhito kiñci ahāpayanto.
37. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda, mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
Dadāmi te ummadantiṃ pasanno, rājāva yaññe dhanam̐ brāhmaṇānaṃ.
38. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ, sakhā mamaṃ ummadantī tuvaṇca,
Nindeyyu devā pitaro ca sabbe, pāpaṇca passaṃ abhisamparāyaṃ.
39. Na hetadhammaṃ sivrāja vajjuṃ, sanegamā jānapadā ca sabbe,
Yaṃ te mayā ummadantī padinnā, bhusehi rājā vanathaṃ sajjāhi.
40. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ, sakhā mamaṃ ummadantī tuvaṇca,
Sataṇca dhammāni sukittitāni, samuddavelāva duraccayāni.
41. Āhuneyyo mesi hitānukampī, dhātā vidhātā casi kāmapālo,
Tayī {5.222} hutā rāja mahapphalā hi, kāmena me ummadantiṃ paṭiccha.
42. Addhā hi sabbam̐ abhipāraka tvaṃ, dhammaṃ acārī mama kattuputta,
Añño nu te ko idha sotthikattā, dvipado naro aruṇe jīvaloke.
43. Tovaṃ nu seṭṭho tvamanuttarosi, tvaṃ dhammagutto dhammavidū
sumedho,
So dhammagutto ciraṃ-eva jīva, dhammaṇca me desaya dhammapāla.
44. Tadiṇgha abhipāraka, suṇohi vacanaṃ mama,
Dhammaṃ te desayissāmi, sataṃ āsevitam̐ ahaṃ.

45. Sādhū dhammarucī rājā, sādhū paññāṇavā naro,
Sādhū mittānamaddubbho, pāpassākaraṇaṃ sukhāṃ.
46. Akkodhanassa vijite, t̥hitadhammassa rājino,
Sukhaṃ manussā āsetha, sītaccchāyā saṅghare.
47. Na cāhametaṃ abhirocayāmi, kammaṃ asamekkhakataṃ asādhū,
Ye vā pi ñatvāna sayāṃ karonti, upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi.
48. Gavaṃ ce taramānānaṃ, jimaṃ gacchati puṅgavo,
Sabbā tā jimaṃ gacchanti, nette jimaṃ gate sati.
49. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So ce adhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbā raṭṭhaṃ dukhaṃ seti, rājā ce hoti adhammiko.
50. Gavaṃ ce taramānānaṃ, ujum gacchati puṅgavo,
Sabbā gāvī ujum yanti, nette ujum gate sati.
51. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So sace dhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbā raṭṭhaṃ sukhaṃ seti, rājā ce hoti dhammiko.
52. Na {5.223} cāpāhaṃ adhammena, amarattamabhipatthaye,
Imaṃ vā pathaviṃ sabbāṃ, vijetum abhipāraka.
53. Yañhi kiñci manussesu, ratanaṃ idha vijjati,
Gāvo dāso hiraññaṇṇa, vatthiyaṃ haricandanaṃ.
54. Assitthiyo ratanaṃ maṇikaṇṇa, yañcā pi me candimasūriyā abhipālayanti,
Na tassa hetu visamaṃ careyyaṃ, majjhe sivīnaṃ usabhomhi jāto.
55. Netā hitā uggato raṭṭhapālo, dhammaṃ sivīnaṃ apacāyamāno,
So dhammamevānuvicintayanto, tasmā sake cittavase na vatto.
56. Addhā tuvaṃ mahārāja, niccaṃ abyasanaṃ sivaṃ,
Karissasi ciraṃ rajjaṃ, paññā hi tava tādīsī.
57. Etaṃ te anumodāma, yaṃ dhammaṃ nappamajjasi,
Dhammaṃ pamajja khattiyo, raṭṭhā cavati issaro.
58. Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

**59. Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**60. Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**61. Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**62. Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**63. Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhesu janapadesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**64. Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇabrāhmaṇesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**65. Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**66. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggam gamissasi.**

**67. Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā,
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado ti.**

Tattha {5.224} **sabbāpīti**, janinda, ahametaṃ ekako va paṭicchādetvā ānessāmi, tasmā ṭhapetvā mamañca tuvañca aññā sabbā pi pajā imassa katassa ākāramattam-pi na jaññā na jānissanti. **Bhusehī** ti tāya saddhiṃ abhiramanto attano taṇhāvanathaṃ bhusaṃ karohi vaḍḍhehi manorathaṃ pūrehi. **Sajāhī** ti manorathaṃ pana pūretvā sace te na ruccati, atha naṃ sajāhi mayham-eva paṭidehi. **Kammakaranti**, samma abhipāraka, yo manusso pāpakaṃ kammaṃ karonto, so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammaṃ maññimsu mā jānantūti maññati cinteti, ducintitametaṃ tassa. Kimkāraṇā? **Passanti bhūtāni karontametā**-ti ye ca buddhā paccekabuddhā buddhaputtā iddhiyā yuttā, te ca naṃ passanti yeva. **Na me piyāti**, samma abhipāraka, añño nu te koci: “Idha lokasmiṃ sakalāya pi pathaviyā na me ummādanī piyā” ti evaṃ saddaheyya.

Sīho va selassa guhanti, mahārāja, sace tvaṃ taṃ idha na ānesi, atha yathā sīho kilesapariḷāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānaṃ maṇiguhāṃ upeti, evaṃ tassā vasanaṭṭhānaṃ gaccha, tattha attano patthanaṃ pūrehīti.

Sukhapphalanti, samma abhipāraka, paṇḍitā attano dukkhena phutṭhā samānā na sukhavipākādāyakkammaṃ pariccajanti, sammohitā vā pi hutvā mohana mūlā sukhena mattā pāpakammaṃ nāma na samācaranti.

Yathāsukhaṃ, sāmi, karohi kāmanti, sāmi sivrāja, attano dāsiṃ paricārentassa garahā nāma natthi, tvaṃ yathāsukhaṃ yathājjhāsayāṃ kāmāṃ karohi, attano icchāṃ pūrehīti. **Na tena so jīvātī**, samma abhipāraka, yo: “Issaromhī” ti pāpāṃ karoti, katvā ca kiṃ maṃ devamanussā vakkhantīti na uttasati na ottappati, so tena kammaṃ na ca dīghakālaṃ jīvati, khippam-eva marati, devatā pi pana: “Kiṃ imassa pāparaṇṇo rajjena, varamassa vālukaghaṭaṃ gale bandhitvā maraṇaṃ”-ti lāmakena cakkhunā olokenti.

Aññātakanti, mahārāja, aññesaṃ santakaṃ tehi sāmikehi padinnaṃ dānaṃ ye attano dhamme ṭhitā paṭicchanti, te tattha paṭicchakā ca dāyaka ca sabbe pi sukhapphalaṃ-eva kammaṃ karonti. Paṭiggāhake hi paṭiggaṇhante taṃ dānaṃ dāyakaṃ mahantaṃ vipākaṃ detīti. **Yo attadukkhenaṭi**, samma abhipāraka, yo attano dukkhena pīlito taṃ parassa dahati, attano sarīrato apanetvā parassa sarīre khipati, parassa vā sukhena attano sukhaṃ dahati, parassa sukhaṃ gahetvā attani pakkhipati, “attano dukkhaṃ harissāmi” ti paraṃ dukkhaṃ karoti, “attānaṃ sukhessāmi” ti paraṃ dukkhaṃ karoti, “attānaṃ sukhessāmi” ti parassa sukhaṃ nāseti, na so dhammaṃ jānāti. Yo pana evaṃ jānāti: “Yathevaṃ mayhaṃ sukhadukkhaṃ, tathā paresaṃ”-ti, sa vedi dhammaṃ jānāti nāmāti ayametissā gāthāya attho.

Piyena te dammī ti piyena kārāṇabhūtena piyaṃ phalaṃ patthento dammī ti attho. **Piyam labhanti** ti saṃsāre saṃsaraṇā piyaṃ-eva labhanti.

Kāmahetukanti, samma abhipāraka, {5.225} kāmahetukaṃ ayuttaṃ katvā: “Attānaṃ vadhiṃsāmi” ti me parivitaṃ uppajjati. **Mayha satī**-ti mama santakaṃ. “Mayha satī” ti pi pāṭho, mama santakāti evaṃ maññaṃ sace tvaṃ taṃ na kamesī ti attho. **Sabbajanassā** ti sabbā seniyo sannipātāpetvā tassa sabbajanassa ayaṃ mayhaṃ ahitāti pariccajissāmi. **Tato avhayesī** ti tato taṃ apariggahitattā āneyyāsī. **Adūsiyaṃ**-ti anaparādhaṃ. **Katte** ti tam-eva aparena nāmena ālapati. So hi raṇṇo hitaṃ karoti, tasmā: “Kattā” ti vuccati. **Na cā pi tyassā** ti evaṃ akicca-kārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya.

Nindan-ti na kevalaṃ upavādam-eva, sace pi maṃ koci sammukhā nindissati vā paṇḍissati vā, dosaṃ vā pana āropento garahissati, tamāhaṃ nindaṃ paṇḍissaṃ garahaṇa sabbāṃ sahiṃsāmi, sabbametaṃ mama āgacchatūti vadati. **Tamhā** ti yo ete nindādayo na gaṇhāti, tamhā purisaṃ issariya-saṅkhātā sirī ca paṇḍisaṅkhātā lakkhī ca thalaṭṭhānato suvuṭṭhisāṅkhātō āpo viya apeti

na patiṭṭhātīti. **Etto** ti ito mama tassā pariccattakāraṇā. **Dhammātisāraṇcā** ti dhammaṃ atikkamitvā pavattaṃ akusalaṃ vā yaṃ kiñci hoti.

Paccuttarissāmī ti sampañicchissāmī dhārayissāmī. **Thāvarānaṃ tasānaṃ**-ti yathā mahāpathavī khīṇāsavānaṃca puthujjanānaṃca kiñci sampañicchatī sabbamādhivāseti, tathevāham-pi sabbametaṃ sampañicchissāmī adhvāyāsaṃ dīpeti. **Ekovimaṇ**-ti ahaṃ eko va imaṃ-pi attano dukkhabhāraṃ hārayissāmī dhārayissāmī vahissāmī. **Dhamme ʒhito** ti vinicchayadhamme pavenidhamme tividhasucaritadhamme ca ʒhito hutvā.

Saggūpaganti, deva, puñṇakammaṃ nāmetaṃ saggūpagaṃ hoti. **Yaññe dhanan**-ti yaññadhanaṃ, ayam-eva vā pāṭho. **Sakhā** ti ummādanāpi pi mama sahāyikā, tvam-pi sahāyako. **Pitaro** ti brahmāno. **Sabbe** ti na kevalaṃ devabrahmānova, sabbe raṭṭhavāsino pi maṃ passatha, “bho, sahāyakassa bhariyā sahāyikā iminā gehe katā” ti nindeyyuṃ. **Na hetadhamman**-ti na hi etaṃ adhammikaṃ. **Yaṃ te mayā** ti yasmā mayā sā tuyhaṃ dinnā, tasmā etaṃ adhammoti na vadissanti. **Satan**-ti santānaṃ buddhādīnaṃ khantimettābhāvanāsīlācārasaṅkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni samuddavelāva duraccayāni, tasmā yathā samuddo velaṃ nātikkamati, evamaham-pi sīlavelaṃ nātikkamissāmīti vadati.

Āhuneyyo mesīti, mahārāja, tvaṃ mama āhunapāhunasakkārassānucchaviko.

Dhātā vidhātā caṣi kāmapālo ti tvaṃ mama, deva, dhāraṇato dhātā issariyasukhassa vidahanato vidhātā icchitapatthitānaṃ {5.226} kāmaṇaṃ pālanato kāmapālo. **Tayī hutā** ti tuyhaṃ dinnā. **Kāmena me** ti mama kāmena mama patthanāya ummādanāpi paṭicchātī evaṃ abhipārako rañño deti. Rājā: “Na mayhaṃ attho” ti paṭikkhipati. Bhūmiyaṃ patitaṃ sākuṇikapacchiṃ piṭṭhipādena paharitvā aṭaviyaṃ khipantā viya ubho pi naṃ jahanteva. Idāni rājā puna akathanatthāya taṃ santajjento: “**Addhā hī**” ti gāthamāha. Tattha **kattuputtā** ti pitāpissa kattāva, tena naṃ evaṃ ālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti: addhā tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbadhammaṃ acari, hitaṃ-eva vuḍḍhim-eva akāsi, idāni pana paṭipakkho hutvā bahuṃ kathesi, “mā evaṃ vippalapasi, añño nu te dvipado nara, ko idha jīvaloke aruṇe yeva sotthikattā, sace hi ahaṃ viya añño rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhaviṣṣa, antoaruṇe yeva tava sīsaṃ chindāpetvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabhayeneva na karomi, tuṇhī hohi, na me etāya attho” ti taṃ santajjesi.

So taṃ sutvā puna kiñci vattuṃ asakkonto rañño thutivasena: “**Tuvaṃ nū**” ti gāthamāha. Tassattho: mahārāja, tvaññeva sakalajambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ **seṭṭho**, tvaṃ **anuttaro**, tvaṃ vinicchayadhammapavenidhammasucaritadhammānaṃ gopāyanena

dhammagutto, tesaṃ viditattā **dhammavidū** tvaṃ **sumedho**, so tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi, teneva gutto cīraṃ jīva, dhammañca me desehi dhammapālaka, dhammagopaka, rājavarāti.

Atha rājā dhammaṃ desento: “**Tadiṅghā**” ti ādimāha. Tattha **iṅghā** ti codanatthe nipāto, yasmā maṃ tvaṃ codesi, tasmā ti attho. **Satan**-ti buddhādīhi sappurisehi āsevitāṃ. **Sādhū** ti sundaro pasattho.

Vinicchayapaveṇisucaritadhamme rocetīti **dhammaruci**. Tādiso hi jīvitaṃ jahanto pi akiccaṃ na karoti, tasmā sādhu. **Paññāṇavā** ti ñāṇasampanno.

Mittānamaddubbho ti mittassa adussanabhāvo. **Ṭhitadhammassā** ti patiṭṭhitatividhadhammassa. **Āsethā** ti āseyyuṃ nisīdeyyuṃ. Desanāsīsam-eva cetāṃ, cattāro pi iriyāpathe sukhaṃ kappeyyunti ayaṃ panettha attho.

Sītacchāyāyā ti puttadāraṇātimittānaṃ sītālāya chāyāya. **Saṅghare** ti sakaghare, attano geheti attho. Adhammabalidaṇḍādīhi anupaddutā sukhaṃ vaseyyunti dasseti. **Na cāhametanti**, samma abhipāraka, yametaṃ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ, etaṃ ahaṃ na rocaयāmi. **Ye vā pi ñatvānā** ti ye vā pana rājāno ñatvā tuletva tīretva sayaṃ karonti, tesāhaṃ kammaṃ rocemīti adhippāyo. **Upamā imā** ti imasmiṃ panatthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā suṇohi.

Jimhan-ti vaṅkaṃ. **Nette** ti yo gāviyo neti, tasmiṃ jeṭṭhakausabhe. **Pagevā** ti tasmiṃ adhammaṃ carante itarā pajā pageva carati, ativiya karotī ti attho.

Dhammiko ti cattāri agatigamanāni pahāya dhammena rajjaṃ kārento.

Amarattan-ti devattaṃ. **Ratanan**-ti saviññāṇakāviññāṇakaratanāṃ.

Vatthiyan-ti kāsikavattham-eva. **Assitthiyo** ti vātasamagatiassē pi uttamarūpadharā itthiyo pi. **Ratanāṃ maṇikañcā** ti sattavidharatanañca mahagghabhaṇḍakañca. **Abhipālayantī** ti {5.227} ālokaṃ karontā rakkhanti.

Na tassā ti tassa cakkavattirajjassa pi hetu na visamaṃ careyyaṃ. **Usabhomhī** ti yasmā ahaṃ sivīnaṃ majjhe jeṭṭhakarājā hutvā jāto, tasmā cakkavattirajjakāraṇam-pi na visamaṃ carāmī ti attho. **Netā** ti mahājanaṃ kusale patiṭṭhāpetvā devanagaraṃ netā, hitakaraṇena tassa **hitā**, “sivirājā kira dhammacārī” ti sakalajambudīpe ñātattā **uggato**, samena raṭṭhapālanato **raṭṭhapālo**. **Apacāyamāno** ti sivīnaṃ porāṇakarājūnaṃ paveṇidhammaṃ apacāyamāno. **So** ti so ahaṃ tam-eva dhammaṃ anuvicintayanto tasmā tena kāraṇena attano cittassa vase na vattāmi.

Evam mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā abhipārako thutiṃ karonto:

“**Addhā**” ti ādimāha. **Nappamajjasi** ti attanā kathitadhammaṃ nappamajjasi tattheva vattesi. **Dhammaṃ pamajjā** ti dhammaṃ pamussitvā agativasena gantvā. Evam so tassa thutiṃ katvā: “**Dhammaṃ carā**” ti dhammacariyāya

niyyojento uttari pi dasa ovādagāthā abhāsi. Tāsamattho heṭṭhā
tesakuṇṇajātake (Ja. 521) vaṇṇitova.

Evam abhipārakasenāpatinā rañño dhamme desite rājā ummādantiyā
paṭibaddhacittam vinodesi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Tadā sunandasārathi
ānando ahosi, abhipārako sārīputto, ummādantī uppalavaṇṇā, sesaparisā
buddhaparisā, sivrājā aham-eva ahosinti.

Ummādantījātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 528 Mahābodhi-jātakavaṇṇanā

Kim nu daṇḍam kimajinan-ti idam satthā jetavane viharanto paññāpāramim
ārabbha kathesi. Vatthu **mahāumaṅga-jātake** (Ja. 542) āvi bhavissati.

*Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā tathāgatassa
paññāpāramim vaṇṇayantā nisīdimsu: “Mahāpañño, āvuso, tathāgato
puthupañño gambhīrapañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño
nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano paññānubhāvena
kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core,
ālāvakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo brahmāno ca dametvā
nibbisevane akāsi, bahujanakāye pabbajjam datvā maggaphalesu patiṭṭhāpesi,
evam mahāpañño, āvuso, satthā” ti.*

Tadā pana satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññavā
parappavādappamaddanoyevā” ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe
asītikoṭivibhavassa udiccabrāhmaṇamahāsālassa kule nibbatti, “bodhikumāro”
tissa nāmam karimsu. So vayappatto takkasilāyam uggahitasippo paccāgantvā
agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme pahāya himavantapadesam pavisitvā
paribbājakapabbajjam pabbajitvā {5.228} tattheva vanamūlaphalāhāro ciram
vasitvā vassārattasamaye himavantā oruyha cārikam caranto anupubbena
bārāṇasim patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbājakasārūppena nagare
bhikkhāya caranto rājadvaram pāpuṇi tamenam sīhapaṇjare ṭhito rājā disvā
tassa upasame pasīditvā tam attano bhavanam pavesetvā rājapallanke

nisīdāpetvā katapaṭisanthāro thokaṃ dhammakathaṃ sutvā
nānaggarasabhajanāṃ dāpesi. Mahāsatto bhattaṃ gahetvā cintesi: “idaṃ
rājakulaṃ nāma bahudosāṃ bahupaccāmittaṃ hoti, ko nu kho mama uppannaṃ
bhayaṃ nittharissatī” ti. So avidūre ṭhitaṃ rājavallabhaṃ ekaṃ
piṅgalasunakhaṃ disvā mahantaṃ bhattapiṇḍaṃ gahetvā tassa
dātukāmatākāraṃ dassesi. Rājā ñatvā sunakhassa bhājanāṃ āharāpetvā bhattaṃ
gāhāpetvā dāpesi. Mahāsatto pi tassa datvā bhattakiccaṃ niṭṭhapesi. Rājāpissa
paṭiññaṃ gahetvā antonagare rājuyyāne paṇṇasālaṃ kāretvā
pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsāpesi, devasikañcassa dve tayo vāre
upaṭṭhānaṃ agamāsi. Bhojanakāle pana mahāsatto niccaṃ rājapallaṅke yeva
nisīditvā rājabhajanam-eva bhuñjati. Evaṃ dvādasa saṃvaccharāṇi atītāni.

Tassa pana rañño pañca amaccā atthañca dhammañca anusāsanti. Tesu eko
ahetukavādī, eko issarakatavādī, eko pubbekatavādī, eko ucchedavādī, eko
khattavijjavādī. Tesu ahetukavādī: “Ime sattā saṃsārasuddhikā” ti mahājanaṃ
uggaṇhāpesi. Issarakatavādī: “Ayaṃ loko issaranimmitto” ti mahājanaṃ
uggaṇhāpesi. Pubbekatavādī: “Imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā
uppañjamaṇaṃ pubbekateneva uppañjati” ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi.
Ucchedavādī: “Ito paralokaṃ gato nāma natthi, ayaṃ loko ucchijjati” ti
mahājanaṃ uggāṇhāpesi. Khattavijjavādī: “Mātāpitāro pi māretvā attano va
attho kātabbo” ti mahājanaṃ uggāṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā
lañjakhādakā [5.229] hutvā assāmikaṃ sāmikaṃ, sāmikaṃ assāmikaṃ karonti.

Athekadivasāṃ eko puriso kūṭaṭṭaparājito mahāsattaṃ bhikkhāya carantaṃ
rājagehaṃ pavisantaṃ disvā vanditvā, “bhante, tumhe rājagehe bhuñjamānā
vinicchayāmacce lañjaṃ gahetvā lokaṃ vināsente kasmā ajjupekkhatha, idāni
pañcahi amaccehi kūṭaṭṭakārakassa hatthato lañjaṃ gahetvā sāmiko va samāno
assāmiko kato” ti paridevi. So tasmiṃ kārūṇṇavasena vinicchayaṃ gantvā
dhammena vinicchinitvā sāmikaññeva sāmikaṃ akāsi. Mahājano
ekappahāreneva mahāsaddena sādhuakāraṃ adāsi. Rājā taṃ saddaṃ sutvā:
“Kimsaddo nāmāyan”-ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā katabhattakiccaṃ
mahāsattaṃ upanisīditvā pucchi: “bhante, ajja kira vo aṭṭo vinicchito” ti. “Āma,
mahārājā” ti. “Bhante, tumhesu vinicchinentesu mahājanassa vuḍḍhi bhavissati,
ito paṭṭhāya tumheva vinicchinathā” ti. “Mahārāja, mayaṃ pabbajitā nāma,
netāṃ kammaṃ amhākaṃ kammaṃ”-ti. “Bhante, mahājane kārūṇṇena kātum
vaṭṭati, tumhe sakaladivasāṃ mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā
vinicchayaṭṭhānaṃ gantvā pāto va cattāro aṭṭe vinicchinatha, bhutvā uyyānaṃ

gacchantā cattāro, evaṃ mahājanassa vuḍḍhi bhavissatī” ti. So tena punappunam yāciyamāno: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi.

Kūṭaṭṭakārakā okāsam na labhiṃsu. Te pi amaccā lañjam alabhantā duggatā hutvā cintayimṃsu: “bodhiparibbājakassa vinicchinanakālato paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa nam ‘rājaveriko’ ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpessāmā” ti. Te rājānam upasaṅkamitvā, “mahārāja, bodhiparibbājako tumhākam anattakāmo” ti vatvā asaddahantena rañña: “Sīlavā esa ñāṇasampanno, na evaṃ karissatī” ti vutte, “mahārāja, tena sakalanagaravāsino attano hatthe katvā kevalam amhe yeva pañca {5.230} jane kātuṃ na sakkā, sace amhākam vacanam na saddahatha, tassa idhāgamanakāle parisam olokethā” ti āhaṃsu. Rājā: “Sādhū” ti sīhapañjare ʈhito tam āgacchantam olokento parivāram disvā attano aññāṇena aṭṭakārakamanusse: “Tassa parivārā” ti maññamāno bhijjitvā te amacce pakkosāpetvā: “Kinti karomā” ti pucchi. “Gaṇhāpetha nam, devā” ti. “Oḷārikam aparādham apassantā katham gaṇhāmā” ti. “Tena hi, mahārāja, pakatiparihāramassa hāpetha, tam parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā sayam-eva palāyissatī” ti.

Rājā: “Sādhū” ti vatvā anupubbena tassa parihāram parihāpesi. Paṭhamadivasam tāva nam tucchapallaṅke yeva nisīdāpesum. So tucchapallaṅkam disvā rañño paribhinnabhāvam ñatvā sayam-eva uyyānam gantvā tam divasam-eva pakkamitukāmo hutvāpi: “Ekantena ñatvā pakkamissāmī” ti na pakkāmi. Athassa punadivase tucchapallaṅke nisinnassa raññopakatibhattaṅca aññaṅca gahetvā missakabhattam adāṃsu. Tatiyadivase mahātalam pavisitum adatvā sopānasīse yeva ʈhapetvā missakabhattam adāṃsu. So tam-pi ādāya uyyānam gantvā bhattakiccam akāsi. Catutthadivase heṭṭhāpāsāde ʈhapetvā kaṇājakabhattam adāṃsu. So tam-pi gahetvā uyyānam gantvā bhattakiccam akāsi. Rājā amacce pucchi: “bodhiparibbājako sakkāre parihāpiti pi na pakkamati, kinti nam karomā” ti? “Deva, na so bhattatthāya carati, chattatthāya pana carati. Sace bhattatthāya careyya, paṭhamadivasam yeva palāyeyyā” ti. “Idāni kim karomā” ti? “Sve ghātāpetha nam, mahārājā” ti. So: “Sādhū” ti tesaññeva hatthe khagge ʈhapetvā: “Sve antaradvāre ʈhatvā pavisantassevassa sīsam chinditvā khaṇḍākhāṇḍikam katvā kañci ajānāpetvā vaccakuṭiyam pakkhipitvā nhatvā āgaccheyyāthā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā: “Sve āgantvā evaṃ karissāmā” ti aññamaññam {5.231} vicāretvā evaṃ attano nivesanam agamaṃsu.

Rājā pi sāyaṃ bhuttabhōjano sirisayane nipajjitvā mahāsattassa guṇe anussari. Athassa tāvadeva soko uppajji, sarīrato sedā muccīmsu, sayane assāsaṃ alabhanto aparāparaṃ parivatti. Athassa aggamaheṣī upanipajji, so tāya saddhiṃ sallāpamattam-pi na kari. Atha naṃ sā: “Kiṃ nu kho, mahārāja, sallāpamattam-pi na karoṭha, api nu kho me koci aparādho atthi” ti pucchi. “Natthi devī, apica kho bodhiparibbājako kira amhākaṃ paccatthiko jātoti tassa sve ghātanatthāya pañca amacce āṇāpesiṃ, te pana naṃ māretvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ katvā vaccakūpe pakkhipissanti, so pana amhākaṃ dvādasa saṃvaccharāṇi bahuṃ dhammaṃ desesi, ekāparādho pissa mayā paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena hutvā tassa mayā vadho āṇatto, tena kāraṇena socāmi” ti. Atha naṃ sā: “Sace te deva so paccatthiko jāto, taṃ ghātento kiṃ socasi, paccatthikaṃ nāma puttam-pi ghātetvā attano sotthibbhāvo kātabbova, mā socitthā” ti assāsesi. So tassā vacanena paṭiladdhassāso niddaṃ okkami.

Tasmiṃ khaṇe koleyyako piṅgalasunakho taṃ kathaṃ sutvā: “Sve mayā attano balenassa jīvitaṃ dātuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā punadivase pāto va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā mahāsattassa āgamanamaggaṃ olokento va nipajji. Te pi amaccā pāto va khaggahatthā āgantvā dvārantare aṭṭhaṃsu. Bodhisatto pi velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgañchi. Atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāṭhā dassetvā: “Kiṃ tvaṃ, bhante, jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañca amacce khaggahatthe dvārantare ṭhapesi, mā tvaṃ nalāṭena maccuṃ gahetvā āgami, sīghaṃ pakkamā” ti mahāsaddena viravi. So sabbarutaññutāya tamatthaṃ ñatvā tato va nivattitvā uyyānaṃ gantvā {5.232} pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājā sīhapañjare ṭhito taṃ āgacchantam gacchantañca disvā: “Sace ayaṃ mama paccatthiko bhaveyya, uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipātāpetvā kammaṣajjo bhavissati. No ce, attano parikkhāre gahetvā gamanaṣajjo bhavissati, jānissāmi tāvassa kiriyaṃ”-ti uyyānaṃ gantvā mahāsattaṃ attano parikkhāre ādāya: “Gamissāmi” ti paṇṇasālato nikkhantaṃ caṅkamanakoṭiyaṃ disvāva vanditvā ekamantaṃ ṭhito paṭhamam gāthamāha.

**1. Kiṃ nu daṇḍam kimajinaṃ, kiṃ chattaṃ kimupāhanaṃ,
Kimaṅkusaṇca pattaṇca, saṅghāṭiṇcā pi brāhmaṇa,
Taramānarūpohāsi, kiṃ nu patthayase disan-ti.**

Tassattho: bhante, pubbe tvaṃ amhākaṃ gharaṃ āgacchanto daṇḍādīni na gaṇhāsi, ajja pana kena kāraṇena daṇḍaṇca ajjinaṇca chattupāhanaṇca mattikapasibbakolambanaaṅkusaṇca mattikapattaṇca saṅghāṭiṇcāti sabbepime

parikkhāre taramānarūpo gaṇhāsi, kataraṃ nu disaṃ patthesi, kattha
gantukāmosīti pucchi.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti maññati,
jānāpessāmi nan”-ti dve gāthā abhāsi:

**2. Dvādaśetāni vassāni, vusitāni tavantike,
Nābhijānāmi soṇena, piṅgalenābhikūjitam.**

**3. Svāyaṃ ditto va nadati, sukkadāṭṭham vidamsayaṃ,
Tava sutvā sabhariyassa, vītasaddhassa maṃ patī ti.**

Tattha **abhikūjitan**-ti etena tava sunakhena evaṃ mahāviraṇa viravitaṃ na
jānāmi. **Ditto vā** ti dappito viya. **Sabhariyassā** ti tava sabhariyassa mama
māraṇatthāya pañcannaṃ amaccānaṃ āṇattabhāvaṃ kathentassa sutvā: “Kiṃ
tvaṃ aññattha bhikkhaṃ na labhasi, raññā te vadho āṇatto, idha māgacchī” ti
ditto va nadati. **Vītasaddhassa maṃ patī** ti mamantare vigatasaddhassa tava
vacanaṃ sutvā eva nadatīti āha.

Tato rājā attano dosaṃ sampaṭicchitvā taṃ khamāpento catutthaṃ gāthamāha.

**4. Ahu {5.233} esa kato doso, yathā bhāsasi brāhmaṇa,
Esa bhiyyo pasīdāmi, vasa brāhmaṇa māgamā ti.**

Tattha **bhiyyo** ti saccaṃ mayā evaṃ āṇattaṃ, ayaṃ me doso, esa panāhaṃ
idāni adhikataṃ tayi pasīdāmi, idheva vasa, mā aññattha gamīti.

Taṃ sutvā mahāsatto, “mahārāja, paṇḍitā nāma tādisena parapattiyena
apaccakkhakārinā saddhiṃ na vasanti” ti vatvā tassa anācāraṃ pakāseto āha:

**5. Sabbaseto pure āsi, tato pi sabalo ahu,
Sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama.**

**6. Abbhantaraṃ pure āsi, tato majjhe tato bahi,
Purā niddhamanā hoti, sayam-eva vajāmahaṃ.**

**7. Vītasaddhaṃ na seveyya, upadānaṃvanodakaṃ,
Sace pi naṃ anukhaṇe, vāri kaddamagandhikaṃ.**

**8. Pasannaṃ-eva seveyya, appasannaṃ vivaṃjaye,
Pasannaṃ payirupāseyya, rahadaṃvudakatthiko.**

**9. Bhaje bhajantaṃ purisaṃ, abhajantaṃ na bhajjaye,
Asappurisadhammo so, yo bhajantaṃ na bhajjati.**

**10. Yo bhajantaṃ na bhajati, sevamānaṃ na sevati,
Sa ve manussapāpiṭṭho, migo sākhaṣṣito yathā.**

**11. Accābhikkhaṇasaṃsaggā, asamosaraṇena ca,
Etena mittā jīranti, akāle yācanāya ca.**

**12. Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche, na ca gacche cirāciraṃ,
Kālena yācaṃ yāceyya, evaṃ mittā na jīyare.**

**13. Aticiraṃ nivāsena, piyo bhavati appiyo,
Āmanta kho taṃ gacchāma, purā te homa appiyā ti.**

Tattha **sabbaseto** ti, mahārāja, paṭhamam-eva tava nivesane mama odano sabbaseto ahosi, yaṃ tvam̐ bhuñjasi, tam-eva dāpesī ti attho. **Tato** ti tato pacchā paribhedakānaṃ vacanaṃ gahetvā tava mayi virattakāle **sabalo** missakodano jāto. **Dānī** ti idāni sabbalohitako jāto. **Kālo** ti aguṇaññussa tava santikā idāni mama pakkamituṃ kālo. **Abbhantaran-**ti paṭhamam̐ mama abbhantaram̐ {5.234} āsanam̐ āsi, alaṅkatamahātalamhi ussitasetacchatte rājapallaṅke yeva maṃ nisīdāpesuṃ. **Majjhe** ti sopānamatthake. **Purā niddhamanā hotī** ti yāva gīvāyaṃ gahetvā nikkaḍḍhanā na hoti.

Anukhaṇe ti sace pi anudakaṃ udapānaṃ patto puriso udakaṃ apassanto kalalaṃ viyūhitvā anukhaṇeyya, tathā pi taṃ vāri kaddamagandhikaṃ bhaveyya, amanuññatāya na piveyya, tatheva vītasaddhaṃ payirupāsantena laddhapaccayā pi parittā ceva lūkhā ca, amanuññā aparibhogārāhā ti attho. **Pasannan-**ti patiṭṭhitasaddhaṃ. **Rahadan-**ti gambhīraṃ mahārahadaṃ. **Bhajantan-**ti attānaṃ bhajantaṃ-eva bhajeyya. **Abhajantan-**ti paccatthikaṃ. **Na bhajjaye** ti na bhajeyya. **Na bhajjatī** ti yo puriso attānaṃ bhajantaṃ hitacittaṃ puggalaṃ na bhajati, so asappurisadhammo nāmāti. **Manussapāpiṭṭho** ti manussalāmakko patikuṭṭho sabbapacchimako. **Sākhaṣṣito** ti makkaṭo.

Accābhikkhaṇasaṃsaggā ti ativiya abhiṇhasaṃsaggena. **Akāle** ti ayuttappattakāle parassa piyabhaṇḍam̐ yācanāya mittā jīranti nāma, tvam-pi aticiraṃ nivāsena mayi mittim̐ bhindi. **Tasmā** ti yasmā accābhikkhaṇasaṃsaggena asamosaraṇena ca mittā jīranti, tasmā. **Cirāciran-**ti cirakālam̐ vītināmetvā ciraṃ na gacche na upasaṅkameyya. **Yācan-**ti yācitabbaṃ bhaṇḍakaṃ yuttakāle yāceyya. **Na jīyare** ti evaṃ mittā na jīranti. **Purā te homa appiyā** ti yāva tava appiyā na homa, tāva āmantetvāva taṃ gacchāmāti.

Rājā āha:

**14. Evaṃ ce yācamānānaṃ, añjaliṃ nāvabujjhasi,
Paricārakānaṃ satam, vacanaṃ na karosi no,
Evaṃ taṃ abhiyācāma, puna kayirāsi pariyāyan-ti.**

Tattha **nāvabujjhasī** ti sace, bhante, evaṃ yācantena mayā kataṃ añjaliṃ na jānāsi, na paṭiggaṇhasī ti attho. **Pariyāyan**-ti puna idhāgamanāya ekavāraṃ kareyyāsīti yācati.

Bodhisatto āha:

**15. Evaṃ ce no viharataṃ, antarāyo na hessati,
Tuyhaṃ vā pi mahārāja, mayhaṃ vā raṭṭhavaddhana,
Appeva nāma passema, ahorattānamaccaye ti.**

Tattha **evaṃ ce no** ti sace, mahārāja, evaṃ nānā hutvā viharantānaṃ amhākaṃ antarāyo na hessati, tuyhaṃ vā mayhaṃ vā jīvitam pavattissatīti dīpeti. **Passemā** ti api nāma passeyyāma.

Evaṃ {5.235} vatvā mahāsatto rañño dhammaṃ desetvā: “Appamatto hohi, mahārājā” ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiṃ sabhāgaṭṭhāne bhikkhāya caritvā bārāṇasito nikkhamma anupubbena himavantokāsam-eva gantvā kiñci kālāṃ vasitvā puna otaritvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araññe vasi. Tassa pana gatakālato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisīditvā vilopaṃ karontā cintayimsu: “sace mahābodhiparibbājako punāgamissati, jīvitam no natthi, kiṃ nu khvassa anāgamanakāraṇaṃ kareyyāmā” ti. Atha nesaṃ etadahosi: “ime sattā paṭibaddhaṭṭhānaṃ nāma jahitum na sakkonti, kiṃ nu khvassa idha paṭibaddhaṭṭhānaṃ”-ti. Tato: “Rañño aggamahe” ti ñatvā: “Ṭhānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ so imaṃ nissāya āgaccheyya, paṭikacceva naṃ mārāpessāmā” ti te rājānaṃ etadavocuṃ: “deva, imasmiṃ divase nagare ekā kathā sūyati” ti. “Kiṃ kathā nāmā” ti? “Mahābodhiparibbājako ca kira devī ca aññamaññaṃ sāsanaṇaṇaṃ pesenti” ti. “Kinti katvā” ti? Tena kira deviyā pesitaṃ: “Sakkā nu kho attano balena rājānaṃ mārāpetvā mama setacchattaṃ dātun”-ti. Tāyapissa pesitaṃ: “Rañño māraṇaṃ nāma mama bhāro, mahābodhiparibbājako khippaṃ āgacchatū” ti rājā tesaṃ punappunaṃ kathentānaṃ saddahitvā: “Idāni kiṃ kattabban”-ti pucchitvā: “Deviṃ māretum vaṭṭati” ti vutte anupaparikkhitvā: “Tena hi naṃ tumheva māretvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chinditvā vaccakūpe khipathā” ti āha. Te tathā karimsu. Tassā māritabhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi.

Athassā cattāro puttā: “Iminā no niraparādhā mātā mārītā” ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahābhayappatto ahosi. Mahāsatto paramparāya taṃ pavattim sutvā cintesi: “ṭhapetvā maṃ añño te kumāre saññāpetvā pitaraṃ khamāpetum samattho nāma natthi, rañño ca jīvitaṃ dassāmi, kumāre ca pāpato mocessāmi” ti. So punadivase paccantagāmaṃ pavisitvā manussehi dinnam makkaṭamaṃsaṃ khāditvā tassa {5.236} cammaṃ yācitvā gahetvā assamapade sukkhāpetvā niggandham katvā nivāsesi pi pārupesī pi amse pi ṭhapesi. Kimkāraṇā? “Bahūpakāro me” ti vacanattāya. So taṃ cammaṃ ādāya anupubbena bārāṇasiṃ gantvā kumāre upasaṅkamitvā: “Pitughātakakammaṃ nāma dāruṇaṃ, taṃ vo na kātabbam, ajarāmaro satto nāma natthi, ahaṃ tumhe aññaṃaññaṃ samagge karissāmicceva āgato, tumhe mayā pahite sāsane āgaccheyyāthā” ti kumāre ovaditvā antonagare uyyānaṃ pavisitvā makkaṭacammaṃ attharivā silāpaṭṭe nisīdi.

Atha naṃ uyyānapālako disvā vegena gantvā rañño ārocesi. Rājā sutvāva sañjātasomanasso hutvā te amacce ādāya tattha gantvā mahāsattaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāraṃ kātuṃ ārabhi. Mahāsatto tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭacammam-eva parimajji. Atha naṃ evamāha: “bhante, tumhe maṃ akathetvā makkaṭacammam-eva parimajjatha, kim vo idaṃ mayā bahūpakārataran”-ti? “Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro, ahamassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pānīyaghaṭaṃ āhari, vasanaṭṭhānaṃ sammajji, ābhisamācārikavattapaṭivattaṃ mama akāsi, ahaṃ pana attano dubbalacittatāya assa maṃsaṃ khāditvā cammaṃ sukkhāpetvā attharivā nisīdāmi ceva nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan”-ti. Iti so tesaṃ vāde bhindanattāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā taṃ taṃ pariyāyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tassa nivutthapubbattā: “Piṭṭhe nisīditvā vicariṃ”-ti āha; taṃ amse katvā pānīyaghaṭassa āhaṭapubbattā: “Pānīyaghaṭaṃ āhari” ti āha; tena cammena bhūmiyaṃ sammatṭhapubbattā: “Vasanaṭṭhānaṃ sammajji” ti āha; nipannakāle tena cammena piṭṭhiyā, akkantakāle pādānaṃ phuṭṭhapubbattā: “Vattapaṭivattaṃ me akāsi” ti āha. Chātakāle pana tassa maṃsaṃ labhitvā khāditattā: “Ahaṃ pana {5.237} attano dubbalacittatāya tassa maṃsaṃ khādin”-ti āha.

Taṃ sutvā te amaccā: “Pāṇātipāto tena kato” ti saññāya: “Passatha, bho, pabbajitassa kammaṃ, makkaṭaṃ kira māretvā maṃsaṃ khāditvā cammaṃ gahetvā vicarati” ti paṇiṃ paharivā parihāsamakaṃsu. Mahāsatto te tathā karonte disvā: “Ime attano vādabhedanattāya mama cammaṃ ādāya

āgatabhāvaṃ na jānanti, jānāpessāmi ne” ti ahetukavādiṃ tāva āmantetvā pucchi: “āvuso, tvaṃ kasmā maṃ parihasasī” ti? “Mittadubbhikammaṃ ceva pāṇātipātassa ca katattā” ti. Tato mahāsatto: “Yo pana gatiyā ceva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṃ kareyya, tena kiṃ dukkaṭaṇ”-ti tassa vādaṃ bhindanto āha:

**16. Udīraṇā ce saṃgatyā, bhāvāyamanuvattati,
Akāmā akaraṇīyaṃ vā, karaṇīyaṃ vā pi kubbati,
Akāmakaraṇīyamhi, kvidha pāpena lippati.**

**17. So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako,
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.**

**18. Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā,
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti.**

Tattha **udīraṇā** ti kathā. **Saṃgatyā** ti saṃgatiyā channaṃ abhijātīnaṃ taṃ taṃ abhijātīṃ upagamanena. **Bhāvāyamanuvattatī** ti bhāvena anuvattati, karaṇatthe sampadānaṃ. **Akāmā** ti akāmena anicchāya. **Akaraṇīyaṃ vā karaṇīyaṃ vāpi** ti akattabbaṃ pāpaṃ vā kattabbaṃ kusalaṃ vā. **Kubbati** ti karoti. **Kvidhā** ti ko idha. Idaṃ vuttaṃ hoti: tvaṃ ahetukavādī: “Natthi hetu natthi paccayo sattānaṃ saṃkilesāyā” ti ādidiṭṭhiko, ayaṃ loko saṃgatiyā ceva sabhāvena ca anuvattati pariṇamati, tattha tattha sukhadukkhaṃ paṭisaṃvedeti. Akāmako va pāpaṃ vā puññaṃ vā karotīti vadasi, ayaṃ tava udīraṇā sace tathā, evaṃ sante akāmakaraṇīyasmim attano dhammatāya pavattamāne pāpe ko idha satto pāpena lippati, sace hi attanā akatena pāpena lippati, na koci na lippeyyāti.

So ce ti so ahetukavādasaṅkhāto tava bhāsitattho ca atthajotako dhammo ca kalyāṇo na ca pāpako. “Ahetū appaccayā sattā saṃkilissanti, sukhadukkhaṃ paṭisaṃvediyanti” ti idaṃ bhoto vacanaṃ {5.238} saccaṃ ce, suhato vānaro mayā, ko ettha mama dosoti attho. **Vijāniyāti**, samma, sace hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi, na maṃ garaheyyāsi. Kimkāraṇā? **Bhoto vādo hi tādiso**, tasmā ayaṃ mama vādaṃ karotīti maṃ pasaṃseyyāsi, attano pana vādaṃ ajānanto maṃ garahasīti.

Evaṃ mahāsatto taṃ niggaṇhitvā appaṭibhāṇaṃ akāsi. So pi rājaparisati maṅkubhūto pattakkhandho nisīdi. Mahāsatto pi tassa vādaṃ bhinditvā issarakatavādiṃ āmantetvā: “Tvaṃ, āvuso, maṃ kasmā parihasasi, yadi issaranimmitavādaṃ sārato paccesi” ti vatvā āha:

**19. Issaro sabbalokassa, sace kappeti jīvitam,
Iddhiṃ byasanabhāvaṇṇa, kammaṃ kalyāṇapāpakam,
Niddesakārī puriso, issaro tena lippati.**

**20. So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako,
Bhoto ce vacanam saccam, suhato vānaro mayā.**

**21. Attano ce hi vādassa, aparādham vijāṇiyā,
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti.**

Tattha **kappeti jīvitam**-ti sace brahmā vā añño vā koci issaro: “Tvaṃ kasiyā jīva, tvaṃ gorakkhenā” ti evaṃ sabbalokassa jīvitam saṃvidahati vicāreti.

Iddhiṃ byasanabhāvaṇṇa ti issariyādibhedā iddhiyo ca ñātivināsādikaṃ byasanabhāvaṇṇa sesaṇṇa kalyāṇapāpakam kammaṃ sabbaṃ yadi issaro va kappeti karoti. **Niddesakārī** ti yadi tassa niddesaṃ āṇattim-eva seso yo koci puriso karoti, evaṃ sante yo koci puriso pāpam karoti, tassa issarena katattā issaro va tena pāpena lippati. Sesaṃ purimanayeneva veditabbaṃ. Yathā ca idha, evaṃ sabbattha.

Iti so ambato va muggaram gahetvā ambaṃ pātento viya issarakaraṇeneva issarakatavādam bhinditvā pubbekatavādim āmantetvā: “Tvaṃ, āvuso, maṃ kiṃ parihāsasi, yadi pubbekatavādam saccam maññasī” ti vatvā āha:

**22. Sace pubbekatahetu, sukhadukkham nigacchati,
Porāṇakam kataṃ pāpam, tameso muccate iṇam,
Porāṇaka iṇamokkho, kvidha pāpena lippati.**

**23. So {5.239} ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako,
Bhoto ce vacanam saccam, suhato vānaro mayā.**

**24. Attano ce hi vādassa, aparādham vijāṇiyā,
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti.**

Tattha **pubbekatahetū** ti pubbakatahetu purimabhava katakammakāraṇeneva. **Tameso muccate iṇam**-ti yo vadhabandhādīhi dukkham pāpuṇāti, yadi so yaṃ tena porāṇakam kataṃ pāpam, taṃ idāni iṇam muccati, evaṃ sante mama pi esa porāṇakaiṇato mokkho, anena hi makkaṇena pubbe paribbājakena hutvā ahaṃ makkaṇo samāno māretvā khādito bhavissāmi, svāyaṃ idha makkaṇattam patto mayā paribbājakattam pattenā māretvā khādito bhavissati, ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhimukhaṃ katvā: “Tvam, āvuso, ‘itthi dinnan’-ti ādīni vatvā ‘idheva sattā ucchijjanti, paralokaṃ gatā nāma natthi’ ti maññamāno kasmā maṃ parihasasī” ti santajjetvā āha:

**25. Catunnaṃyevupādāya, rūpaṃ sambhoti pāṇinaṃ,
Yato ca rūpaṃ sambhoti, tatthevānupagacchati,
Idheva jīvati jīvo, pecca pecca vinassati.**

**26. Uccijjati ayaṃ loko, ye bālā ye ca paṇḍitā,
Uccijjamāne lokamhi, kvidha pāpena lippati.**

**27. So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako,
Bhoto ce vacanaṃ saccaṃ, suhato vānaro mayā.**

**28. Attano ce hi vādassa, aparādhaṃ vijāniyā,
Na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti.**

Tattha **catunna**-ti pathavīādīnaṃ bhūtānaṃ. **Rūpa**-ti rūpakkhando. **Tatthevā** ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti, nirujjhanakāle pi tattheva anupagacchati. Iminā tassa: “Cātumahābhūtika ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti, tadā pathavī pathavīkāyaṃ anupeti anupagacchati, āpo ... tejo ... vāyo vāyokāyaṃ anupeti anupagacchati, ākāsaṃ indriyāni saṅkamanti, āsandhipaṇcamā purisā mataṃ ādāya gacchanti, yāva ālāhanā padāni paññāyanti, kāpotakāni atṭhīni bhavanti, bhasmantā āhutiyo, {5.240} dattupaññattaṃ yadidaṃ dānaṃ, tesāṃ tucchā musā vilāpo, ye keci atthikavādaṃ vadanti, bāle ca paṇḍite ca kāyassa bhedā ucchijjanti vinassanti, na honti paraṃ maraṇā” ti imaṃ diṭṭhiṃ patiṭṭhāpesi. **Idheva** ti imasmim yeva loke jīvo jīvati. **Pecca pecca vinassati** ti paraloke nibbatto satto gativasena idha anāgantvā tattheva paraloke vinassati ucchijjati. Evaṃ ucchijjamāne lokasmim ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ āmantetvā: “Tvam, āvuso, ‘mātāpitāro pi māretvā attano attho kātabbo’ ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā vicaranto kasmā maṃ parihasasī” ti vatvā āha:

**29. Āhu khattavidā loke, bālā paṇḍitamānino,
Mātaraṃ pitaraṃ haññe, atho jeṭṭham-pi bhātaraṃ,
Haneyya puttadāre ca, attho ce tādiso siyā ti.**

Tattha **khattavidā** ti khattavijjā, ayam-eva vā pāṭho. Khattavijjācariyānaṃ etaṃ nāmaṃ. **Bālā paṇḍitamānino** ti bālā samānāpi: “Paṇḍitā mayaṃ attano paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā” ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā evamāhu.

Attho ce ti sace attano yathārūpo koci attho siyā, na kiñci parivajjeyya,
sabbam haneyyevā ti vadanti, tvam-pi nesam aññataroti.

Evam tassa laddhim patiṭṭhapetvā attano laddhim pakāsento āha:

**30. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākham bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.**

**31. Atha atthe samuppanne, samūlama pi abbahe,
Attho me sambalenā pi, suhato vānaro mayā.**

**32. So ce attho ca dhammo ca, kalyāṇo na ca pāpako,
Bhoto ce vacanam saccam, suhato vānaro mayā.**

**33. Attano ce hi vādassa, aparādham vijāniyā,
Na mam tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti.**

Tattha ambho khattavida ambhakaṃ pana ācariyā evam vaṇṇayanti. Attanā paribhuttacchāyassa rukkhassa pi sākham vā paṇṇam vā na bhañjeyya. Kimkāraṇā {5.241}? Mittadubbho hi pāpako. Tvam pana evam vadesi: “atha atthe samuppanne samūlama pi abbahe” ti, mama ca pātheyyena attho ahosi, tasmā sacepesa mayā hato, tathā pi attho me sambalenā pi, suhato vānaro mayā.

Evam so tassa pi vadam bhinditvā pañcasu tesu apaṭibhānesu nisinnesu rājānam āmantetvā, “mahārāja, tvam ime pañca raṭṭhaviḷopake mahācore gahetvā vicarasi, aho bālo, evarūpānañhi saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam-pi samparāyikam-pi mahādukkham pāpuṇeyyā” ti vatvā rañño dhammam desento āha:

**34. Ahetuvādo puriso, yo ca issarakuttiko,
Pubbekatī ca ucchedī, yo ca khattavido naro.**

**35. Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino,
Kareyya tādiso pāpam, atho aññam-pi kāraye,
Asappurisasamsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo ti.**

Tattha **tādiso** ti, mahārāja, yādisā ete pañca diṭṭhigatikā, tādiso puriso sayam-pi pāpam kareyya. Yvāssa vacanam suṇāti, tam aññam-pi kāraye. **Dukkhanto** ti evarūpehi asappurisehi saddhim saṃsaggo idhaloke pi paraloke pi dukkhanto kaṭukudrayo va hoti. Imassa panatthassa pakāsanattham: “Yāni kānici, bhikkhave, bhayāni uppajjanti, sabbāni tāni bālato” ti suttaṃ (AN. 3.1)

āharitabbaṃ. **Godhajātaka-** (Ja. 138) **sañjīvajātaka-** (Ja. 150)
akittiājātakādīhi (Ja. 480) cāyamatto dīpetabbo.

Idānī opammadassanavasena dhammadesanaṃ vaḍḍhento āha:

36. Urabbharūpena vakassu pubbe, asaṃkito ajayūthaṃ upeti,
Hantvā uraṇiṃ ajikaṃ ajaṇca, utrāsavitvā yena kāmāṃ paleti.

37. Tathāvidheke samaṇabrāhmaṇāse, chadanaṃ katvā vañcayanti manusse,
Anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca, rajojallaṃ ukkuṭikappadhānaṃ,
Pariyāyabhattaṇca [5.242] apānakattā, pāpācārā arahanto vadānā.

38. Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino,
Kareyya tādiso pāpaṃ, atho aññaṃ-pi kāraye,
Asappurisasamaṇsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo.

39. Yamāhu natthi vīriyanti, ahetuṇca pavadanti ye,
Parakāraṃ attakāraṇca, ye tucchaṃ samavaṇṇayun.

40. Ete asappurisā loke, bālā paṇḍitamānino,
Kareyya tādiso pāpaṃ, atho aññaṃ-pi kāraye,
Asappurisasamaṇsaggo, dukkhanto kaṭukudrayo.

41. Sace hi vīriyaṃ nāssa, kammaṃ kalyāṇapāpakāṃ,
Na bhare vaḍḍhakiṃ rājā, na pi yantāni kāraye.

42. Yasmā ca vīriyaṃ atthi, kammaṃ kalyāṇapāpakāṃ,
Tasmā yantāni kāreti, rājā bharati vaḍḍhakiṃ.

43. Yadi vassasataṃ devo, na vasse na himaṃ pate,
Ucchiṇṇeṇ ayaṃ loko, vinasseyya ayaṃ pajā.

44. Yasmā ca vassatī devo, himaṇcānuphusāyati,
Tasmā sassāni paccanti, raṭṭhaṇca pālita ciraṃ.

45. Gavaṃ ce taramānānaṃ, jimaṃ gacchati puṅgavo,
Sabbā tā jimaṃ gacchanti, nette jimaṃ gate sati.

46. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So ce adhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbā raṭṭhaṃ dukhaṃ seti, rājā ce hoti adhammiko.

47. Gavaṃ ce taramānānaṃ, ujuṃ gacchati puṅgavo,
Sabbā gāvī ujuṃ yanti, nette ujuṃ gate sati.

48. Evam-eva manussesu, yo hoti seṭṭhasammato,
So sace dhammaṃ carati, pageva itarā pajā,
Sabbam raṭṭhaṃ sukhaṃ seti, rājā ce hoti dhammiko.

49. Mahārukkhassa phalino, āmaṃ chindati yo phalaṃ,
Rasañcassa na jānāti, bījañcassa vinassati.

50. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ, adhammena pasāsati,
Rasañcassa na jānāti, raṭṭhañcassa vinassati.

51. Mahārukkhassa phalino, pakkaṃ chindati yo phalaṃ,
Rasañcassa vijānāti, bījañcassa na nassati.

52. Mahārukkhūpamaṃ {5.243} raṭṭhaṃ, dhammena yo pasāsati,
Rasañcassa vijānāti, raṭṭhañjassa na nassati.

53. Yo ca rājā janapadaṃ, adhammena pasāsati,
Sabbosadhīhi so rājā, viruddho hoti khattiyo.

54. Tatheva negame himsaṃ, ye yuttā kayavikkaye,
Ojadānabalīkāre, sa kosena virujjhati.

55. Pahāravarakhettaññū, saṅgāme katanissame,
Ussite himsayam rājā, sa balena virujjhati.

56. Tatheva isayo himsaṃ, saññate brahmacārino,
Adhammacārī khattiyo, so saggena virujjhati.

57. Yo ca rājā adhammaṭṭho, bhariyam hanti adūsikaṃ,
Luddhaṃ pasavate ṭhānaṃ, puttehi ca virujjhati.

58. Dhammaṃ care jānapade, negamesu balesu ca,
Isayo ca na himseyya, puttadāre samaṃ care.

59. Sa tādiso bhūmipati, raṭṭhapālo akodhano,
Sapatte sampakampeti, indo va asurādhipo ti.

Tattha **vakassū** ti vako assu, **assū** ti nipātamattaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti:
mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahosi, tassa naṅguṭṭhamattam-eva
dīghaṃ, taṃ pana so antarasattimhi pakkipitvā urabbharūpena asaṃkito
ajayūthaṃ upeti. Tattha uraṇikaṇca ajikaṇca ajaṇca hantvā yena kāmāṃ

paleti. **Tathāvidheke** ti tathāvidhā eke samaṇabrāhmaṇā pabbajjālīṅgena chadanam katvā attānam chādetvā madhuravacanādīhi hitakāmā viya hutvā lokam vañcenti. **“Anāsakā”** ti **ādi** tesam chadanassa dassanattam vuttam. Ekacce hi: “Mayam anāsakā na kiñci āhāremā” ti manusse vañcenti, apare: “Mayam thaṇḍilaseyyakā” ti. Aññesam pana rajojallam chadanam, aññesam ukkuṭikappadhānam, te gacchantā pi uppatitvā ukkuṭikāva gacchanti. Aññesam sattāhadasāhādivārabhojanasaṅkhātā ^{5.244} pariyāyabhattachadanam, apare apānakattā honti, “mayam pānīyam na pivāmā” ti vadanti. **Arahanto vadānā** ti pāpācārā hutvāpi: “Mayam arahanto” ti vadantā vicaranti. **Ete** ti, mahārāja, ime vā pañca janā hontu aññe vā, yāvanto diṭṭhigatikā nāma, sabbe pi ete asappurisā. **Yamāhū** ti ye āhu, ye vadanti.

Sace hi vīriyam nāssāti, mahārāja, sace nāṇasampayuttam kāyikacetasikavīriyam na bhaveyya. **Kamman**-ti kalyāṇapāpakam kammam-pi yadi na bhaveyya. **Na bhare** ti evam sante vaḍḍhakiṃ vā aññe vā kārake rājā na poseyya, **na pi yantānī** ti na pi tehi sattabhūmikapāsādādīni yantāni kāreyya. Kimkāraṇā? Vīriyassa ceva kammassa ca abhāvā. **Ucchijjeyyāti**, mahārāja, yadi ettakam kalam neva devo vasseyya, na himam pateyya, atha kappuṭṭhānakālo viya ayam loko ucchijjeyya. Ucchedavādinā kathitaniyāmena pana ucchedo nāma natthi. **Pālite** ti pālayati.

“Gavam ce” ti catasso gāthā rañño dhammadesanāyam-eva vuttā, tathā: “Mahārukkhassā” ti ādikā. Tattha **mahārukkhassā** ti madhuraambarukkhassa. **Adhammenā** ti agatigamanena. **Rasañcassa na jānāti** ti adhammiko rājā ratṭhassa rasam ojam na jānāti, āyasampattim na labhati. **Vinassatī** ti suññam hoti, manussā gāmanigame chaḍḍetvā paccantam pabbatavisamam bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti. **Sabbosadhīhi** ti sabbehi mūlatacapattapupphaphalādīhi ceva sappinavanītādīhi ca osadhehi virujjhati, tāni na sampajjanti. Adhammikarañño hi pathavī nirojā hoti, tassā nirojatāya osadhānam oja na hoti, tāni rogañca vūpasametum na sakkonti. Iti so tehi viruddho nāma hoti.

Negame ti nigamavāsikuṭumbike. **Himsan**-ti himsanto pīlento. **Ye yuttā** ti ye kayavikkaye yuttā āyānam mukhā thalajalapathavāṇijā, te ca himsanto. **Ojadānabalīkāre** ti tato tato bhaṇḍāharaṇasunkadānavasena ojadānañceva chabhāgadasabhāgādibhedam baliṇca karonte. **Sa kosenā** ti so ete himsanto adhammika-rājā dhanadhaññehi parihāyanto kosena virujjhati nāma. **Pahāravarakhettaññūti**: “Imasmim ṭhāne vijjhitum vaṭṭatī” ti evam pahāravaranam khettañ jānante dhanuggahe. **Saṅgāme katanissame** ti

yuddhe sukatakamme mahāyodhe. **Ussite** ti uggate paññāte mahāmatte. **Hi sayan-**ti evarūpe sayam vā himsanto parehi vā himsāpento. **Balenā** ti balakāyena. Tathāvidhañhi rājānaṃ: “Ayaṃ bahukāre attano rajjadāyake pi himsati, kimaṅgaṃ pana amhe” ti avasesā pi yodhā vijahanti yeva. Iti so balena viruddho nāma hoti.

Tatheva isayo himsan-ti yathā ca negamādayo, tatheva esitaguṇe pabbajite akkosanapaharaṇādīhi {5.245} himsanto adhammacārī rājā kāyassa bhedā apāyam-eva upeti, sagge nibbattitum na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti. **Bhariyaṃ hanti adūsikan-**ti attano bāhucchāyāya vaḍḍhitam puttadhītāhi saṃvaḍḍham sīlavatim bhariyaṃ mittapatirūpakānaṃ corānaṃ vacanaṃ gahetvā māreti. **Luddham pasavate thānan-**ti so attano nirayūpapattiṃ pasavati nipphādeti. **Puttehi cā** ti imasmiññeva attabhāve attano puttehi saddhim virujjhatīti.

Evamassa so tesaṃ pañcannaṃ janānaṃ katham gahetvā deviyā māritabhāvañca puttānaṃ viruddhabhāvañca sandhimukhe coraṃ cūlāyaṃ gaṇhanto viya kathesi. Mahāsatto hi tesaṃ amaccānaṃ niggaṇhanañca dhammadesanañca deviyā tehi māritabhāvassa āvikaraṇatthañca tattha anupubbena katham āharitvā okāsaṃ katvā etamatthaṃ kathesi. Rājā tassa vacanaṃ sutvā attano aparādham jāni. Atha naṃ mahāsatto: “Ito paṭṭhāya, mahārāja, evarūpānaṃ pāpānaṃ katham gahetvā mā puna evamakāsi” ti vatvā ovadanto: “**Dhammaṃ care**” ti ādimāha.

Tattha **dhammaṃ care** ti, mahārāja, rājā nāma janapadaṃ adhammikenā balinā apīlento janapade dhammaṃ careyya, sāmike asāmike akaronto negamesu dhammaṃ careyya, aṭṭhāne akilamento balesu dhammaṃ careyya. Vadhabandhaakkosaparibhāse pariharanto paccaye ca nesaṃ dadanto isayo na vihimseyya, dhītaro yuttaṭṭhāne patiṭṭhāpento putte ca sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyaṃ issariyavossaggaalaṅkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto puttadāre samaṃ careyya. **Sa tādiso** ti so tādiso rājā paveṇim abhinditvā dhammena samena rajjaṃ karento rājāṇāya rājatejena sapatte sampakampeti tāseti cāleti. “**Indovā**” ti idaṃ upamatthaṃ vuttaṃ. Yathā asure jetvā abhibhavitvā thitakālato paṭṭhāya asurādhipoti saṅkhyāṃ gato indo attano sapattabhūte asure kampesi, tathā kampetīti.

Evam mahāsatto rañño dhammaṃ desetvā cattāro pi kumāre pakkosāpetvā ovaditvā rañño katakammaṃ pakāsetvā rājānaṃ khamāpetvā: “Mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānaṃ katham gahetvā mā evarūpaṃ sāhasikakammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā” ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha naṃ rājā āha: “ahaṃ, bhante, tumhesu ca deviyā ca

aparajjhanto ime nissāya etesaṃ kathaṃ gahetvā etaṃ pāpakammaṃ karim, ime pañca pi māremī” ti. {5.246} Na labbhā, mahārāja, evaṃ kātunti. Tena hi tesāṃ hatthapāde chedāpemi. Idam-pi na labbhā kātunti. Rājā: “Sādhu, bhante” ti sampaṭicchitvā te sabbasaṃharaṇe katvā pañcacūḷākaraṇagaddūlabandhanagomayāsīncanehi avamānetvā raṭṭhā pabbājesi. Bodhisatto tattha katipāhaṃ vasitvā: “Appamatto hohī” ti rājānaṃ ovaditvā himavantaṃ yeva gantvā jhānābhīṇṇā nibbattetvā yāvajīvaṃ brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato pañṇavā yeva parappavādappamaddano yevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “Tadā pañca diṭṭhigatikā pūraṇakassapamakhaligosālapakudhakaccānaajitakesakambalanigaṇṭhanāṭapu ttā ahesuṃ, piṅgalasunakho ānando, mahābodhiparibbājako pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Mahābodhi jātakavaṇṇanā Tatiyā

Jātakuddānaṃ:

**Saṇiḷṇikamavhayano paṭhamo, dutiyo pana saummadantivaro,
Tatiyo pana bodhisirīvhayano, kathitā pana tīṇi jīnena subhāti.**

Paṇṇāsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā

19. Saṭṭhinipāto

Ja 529 Soṇakajātakavaṇṇanā

Kassa {5.247} **sutvā sataṃ dammī** ti idaṃ satthā jetavane viharanto nekkhammapāramiṃ ārabha kathesi. Tadā hi bhagavā dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramiṃ vaṇṇayantānaṃ bhikkhūnaṃ majjhe nisīditvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhinnikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadharājā nāma rajjaṃ kāresi. Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti, nāmaggaḥaṇadivase cassa: “Arindamakumāro” ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātadivase yeva purohitassa pi putto jāyi, “soṇakakumāro” tissa nāmaṃ kariṃsu. Te ubho pi ekato va vaḍḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā rūpena nibbisesā hutvā takkasiṃ gantvā uggahitasippā tato nikkhamitvā: “Sabbasamayasiṃpaṇṇa desacārittaṇṇa jānissāmā” ti anupubbena cārikaṃ carantā bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ pavisīṃsu. Taṃ divasaṇṇa ekacce manussā: “Brāhmaṇavācanakaṃ karissāmā” ti pāyāsaṃ paṭiyādetvā āsanāni paññāpetvā āgacchante te kumāre disvā gharaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpesuṃ. Tattha bodhisattassa paññattāsane suddhavatthaṃ atthataṃ ahosi, soṇakassa rattakambalaṃ. So taṃ nimittaṃ disvā: “Ajja me piyasahāyo arindamakumāro {5.248} bārāṇasirājā bhavissati, mayhaṃ pana senāpatiṭṭhānaṃ dassatī” ti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā uyyānam-eva agamaṃsu.

Tadā bārāṇasirañño kālakatassa sattamo divaso hoti, aputtakam rājakulaṃ. Amaccādayo pāto va sasīsaṃ nhātā sannipatitvā: “Rajjārahassa santikaṃ gamissatī” ti phussarathaṃ yojetvā vissajjesuṃ. So nagarā nikkhamitvā anupubbena rājuyyānaṃ gantvā uyyānadvāre nivattitvā ārohaṇasajjo hutvā aṭṭhāsi. Bodhisatto maṅgalasilāpaṭṭesasiṃ pārupitvā nipajji, soṇakakumāro tassa santike nisīdi. So tūriyasaddaṃ sutvā: “Arindamassa phussaratho āgacchati, ajjesa rājā hutvā mama senāpatiṭṭhānaṃ dassati, na kho pana mayhaṃ issariyenattho, etasmiṃ gate nikkhamitvā pabbajissāmī” ti cintetvā ekamante paṭicchanne aṭṭhāsi. Purohito uyyānaṃ pavisitvā mahāsattaṃ nipannakaṃ disvā tūriyāni paggaṇhāpesi. Mahāsatto pabujjhivā parivattitvā thokaṃ nipajjitvā utṭhāya silāpaṭṭe pallaṅkena nisīdi. Atha naṃ purohito añjaliṃ paggaṇhitvā āha: “rajjaṃ te, deva, pāpuṇātī” ti. “Kiṃ aputtakam

rājakulan”-ti? “Evaṃ, devā” ti. “Tena hi sādhu” ti. Atha naṃ te tattheva abhisiñcitvā ratham āropetvā mahantena parivārena nagaram pavesesum. So nagaram padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhirūhi. So yasamahantatāya soṇakakumāraṃ na sari.

So pi tasmim nagaram pavitṭhe pacchā āgantvā silāpaṭṭhe nisīdi. Athassa purato bandhanā pavuttaṃ sālarukkhato paṇḍupalāsaṃ pati. So taṃ disvāva: “Yathevetam, tathā mama pi sarīraṃ jaraṃ patvā patissati” ti aniccādivasena vipassanaṃ paṭṭhapetvā paccekabodhim pāpuṇi. Tamkhaṇaṇṇevassa gihilingaṃ antaradhāyi, pabbajitalingaṃ pāturahosi. So: “Natthi dāni punabbhavo” ti udānaṃ udānento nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. Mahāsatto pi cattālīsamattānaṃ saṃvaccharānaṃ accayena saritvā: “Kahaṃ nu kho me sahāyo soṇako” ti soṇakaṃ punappunaṃ saranto pi: “Mayā suto {5.249} vā diṭṭho vā” ti vattāraṃ alabhitvā alaṅkatamahātale rājapallaṅke nisinno gandhabbanāṭakanaccagītādīhi parivuto sampattimanubhavanto: “Yo me kassaci santike sutvā ‘asukaṭṭhāne nāma soṇako vasati’ ti ācikkhissati, tassa sataṃ dassāmi, yo me sāmaṃ disvā ārocessati, tassa sahasan”-ti ekaṃ udānaṃ abhisaṅkharitvā gītavasena udānento paṭhamam gāthamāha.

**Kassa sutvā sataṃ dammi, sahasaṃ diṭṭha soṇakaṃ,
Ko me soṇakamakkhāti, sahāyaṃ paṃsukīḷitaṃ-ti.**

Athassa mukhato luṅcantī viya gahetvā ekā nāṭakīṭṭhī taṃ gāyi. Athaṇṇā athaṇṇāti: “Amhākaṃ raṇṇo piyagītan”-ti sabbā orodhā gāyimsu. Anukkamena nagaravāsino pi jānapadā pi tam-eva gītaṃ gāyimsu. Rājā pi punappunaṃ tam-eva gītaṃ gāyati. Paṇḍāsamattānaṃ saṃvaccharānaṃ accayena panassa bahū puttadhītarō ahesum, jeṭṭhaputto dīghāvukumāro nāma ahosi. Tadā soṇakapaccekabuddho: “Arindamarājā maṃ daṭṭhukāmo, ahaṃ tattha gantvā kāmesu ādīnavam nekkhamme cānisaṃsaṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomī” ti cintetvā iddhiyā ākāsenāgantvā uyyāne nisīdi. Tadā eko sattavassiko pañcacūḷakakumārako mātaraṃ pahito gantvā uyyānavane dārūni uddharanto punappunaṃ tam-eva gītaṃ gāyi. Atha naṃ so pakkositvā: “Kumāraka, tvaṃ aṇṇam agāyitvā ekaṃ-eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aṇṇam na jānāsī” ti pucchi. “Jānāmi, bhante, amhākaṃ pana raṇṇo idam-eva piyam, tena naṃ punnappunaṃ gāyāmi” ti. “Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gāyanto koci diṭṭhapubbo” ti. “Na diṭṭhapubbo, bhante” ti. “Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi raṇṇo santikaṃ gantvā paṭigītaṃ gāyitun”-ti. “Āma, bhante” ti. Athassa so paṭigītaṃ

ācikkhanto: **“Mayham sutvā”** ti ādimāha. Uggaṇhāpetvā ca pana {5.250} taṃ uyyojesi: “gaccha, kumāraka, imaṃ paṭigītaṃ rañña saddhim gāyāhi, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kiṃ te dārūhi, vegena yāhi” ti.

So: “Sādhū” ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇhitvā vanditvā, “bhante, yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi, tāva idheva hothā” ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā, “amma, khippaṃ maṃ nhāpetvā alaṅkarotha, ajja taṃ daliddabhāvato mocessāmī” ti vatvā nhātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā: “Ayya dovārika, ‘eko dārako tumhehi saddhim paṭigītaṃ gāyissāmīti āgantvā dvāre ṭhito’ ti rañño arocehī” ti āha. So vegena gantvā rañño ārocesi. Rājā: “Āgacchatū” ti pakkosāpetvā, “tāta, tvaṃ mayā saddhim paṭigītaṃ gāyissasī” ti āha. “Āma, devā” ti. “Tena hi gāyassū” ti. “Deva, imasmiṃ ṭhāne na gāyāmi, nagare pana bheriṃ carāpetvā mahājanaṃ sannipātāpetha, mahājanaṃ majjhe gāyissāmī” ti. Rājā tathā kāretvā alaṅkatamaṇḍape pallaṅkamajjhe nisīditvā tassānurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā: “Idāni tava gītaṃ gāyassū” ti āha. “Deva, tumhe tāva gāyatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmī” ti. Tato rājā paṭhamam gāyanto gāthamāha.

**1. Kassa sutvā sataṃ dammi, sahassaṃ diṭṭha soṇakaṃ,
So me soṇakamakkhāti, sahāyaṃ paṃsukīlitaṃ-ti.**

Tattha **sutvāti**: “Asukaṭṭhāne nāma te piyasahāyo soṇako vasatī” ti tassa vasanaṭṭhānaṃ sutvā ārocentassa kassa sataṃ dammi. **Diṭṭhāti**: “Asukaṭṭhāne nāma mayā diṭṭho” ti disvā ārocentassa kassa sahassaṃ dammīti.

Evam rañña paṭhamam udānagāthāya gītāya pañcacūḷakadārakena paṭigītabhāvaṃ pakāsento satthā abhisambuddho hutvā dīyaḍḍhagāthā abhāsi:

**2. Athabravī māṇavako, daharo pañcacūḷako,
Mayham sutvā sataṃ dehi, sahassaṃ diṭṭha soṇakaṃ,
Aham te soṇakakkhissam, sahāyaṃ paṃsukīlitaṃ-ti.**

Tena vuttagāthāya pana ayamatto: mahārāja, yaṃ tvaṃ: “Sutvā ārocentassa sataṃ dammī” ti vadasi, tam-pi mam-eva dehi, yaṃ: “Disvā ārocentassa sahassaṃ {5.251} dammī” ti vadasi, tam-pi mayham-eva dehi, aham te piyasahāyaṃ idāneva paccakkhatova: “Ayaṃ soṇako” ti ācikkhissanti.

Ito param suviññeyyā sambuddhagāthā paḷinayeneva veditabbā:

**3. Katamasmiṃ so janapade, raṭṭhesu nigamesu ca,
Kattha soṇakamaddakkhi, taṃ me akkhāhi pucchito.**

**4. Taveva deva vijjite, tavevuyyānabhūmiyaṃ,
Ujuvaṃsā mahāsālā, nīlobhāsā manoramā.**

**5. Tiṭṭhanti meghasamānā, rammā aññoññanissitā,
Tesaṃ mūlamhi soṇako, jhāyatī anupādano,
Upādānesu lokesu, ḍayhamānesu nibbuto.**

**6. Tato ca rājā pāyāsi, senāya caturaṅgiyā,
Kārāpetvā samaṃ maggaṃ, agamā yena soṇako.**

**7. Uyyānabhūmiṃ gantvāna, vicaranto brahāvane,
Āsīnaṃ soṇakaṃ dakkhi, ḍayhamānesu nibbutan-ti.**

Tattha **ujuvaṃsā** ti ujukkhandhā. **Mahāsālā** ti mahārukkhā. **Meghasamānā** ti nīlameghasadiṣā. **Rammā** ti ramaṇīyā. **Aññoññanissitā** ti sākāhi sākhaṃ, mūlena mūlaṃ saṃsibbitvā ʾhitā. **Tesan**-ti tesaṃ evarūpānaṃ tava uyyānavane sālānaṃ heṭṭhā. **Jhāyatī** ti lakkaḥūpanijjhānaārammaṇūpanijjhānaśāṅkhātehi jhānehi jhāyati. **Anupādano** ti kāmupādānādivirahito. **Ḍayhamānesū** ti ekādasahi aggīhi ḍayhamānesu sattesu. **Nibbuto** ti te aggī nibbāpetvā sītalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalasālarukkhamaṇe silāpaṭṭe nisinna esa te saḥāyo kaṇcanaṇaṭṭimā viya sobhamāno ṇaṭṭimānetīti. **Tato cāti**, bhikkhave, tato so arindamo rājā tassa vacanaṃ sutvāva: “Soṇakapaccakabuddhaṃ passissāmī” ti caturaṅginiyā senāya pāyāsi nikkhami. **Vicaranto** ti ujukam-eva agantvā tasmaṃ mahanta vanasaṇḍe vicaranto tassa santikaṃ gantvā taṃ āsīnaṃ addakkhi.

So taṃ avanditvā ekamantaṃ nisīditvā attano kilesābhiraṭṭatā taṃ: “Kapaṇo” ti maññaṃmāno imaṃ gāthamāha.

**8. Kapaṇo vatayaṃ bhikkhu, muṇḍo saṅghāṭipāruto,
Amātiko apitiko, rukkhamaṇasmi jhāyatī ti.**

Tattha **jhāyatī** ti nimmātiko nippitiko kāruṇṇappatto jhāyati.

**9. Imaṃ vākyam nisāmetvā, soṇako etadabravi,
Na rāja kapaṇo hoti, dhammaṃ kāyena phassayaṃ.**

**10. Yo {5.252} ca dhammaṃ niraṃkatvā, adhammanuvattati,
Sa rāja kapaṇo hoti, pāpo pāpapaṇāyano ti.**

Tattha **imaṃ**-ti tassa kilesābhiraṭṭatassa pabbajjaṃ arocentassa imaṃ pabbajjāgarahavacanaṃ sutvā. **Etadabravī** ti pabbajjāya guṇaṃ pakāseto

etaṃ abravi. **Phassayan**-ti phassayanto yena ariyamaggadhammo
nāmakāyena phassito, so kapaṇo nāma na hotīti dassento evamāha.
Niraṃkatvā ti attabhāvato nīharitvā. **Pāpo pāpaparāyaṇo** ti sayam pāpānam
karaṇena pāpo, aññesam-pi karontānam paṭiṭṭhābhāvena pāpaparāyaṇoti.

Evam so bodhisattaṃ garahi. So attano garahitabhāvaṃ ajānanto viya hutvā
nāmagottaṃ kathetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto gāthamāha.

**11. Arindamoti me nāmaṃ, kāsirājāti maṃ vidū,
Kacci bhoto sukhasseyyā, idha pattassa soṇakā ti.**

Tattha **kaccī** ti amhākaṃ tāva na kiñci aphāsukaṃ, bhoto pana kacci idha
pattassa imasmiṃ uyyāne vasato sukhavihāroti pucchati.

Atha naṃ paccekabuddho, “mahārāja, na kevalaṃ idha, aññatrā pi vasantassa
me asukhaṃ nāma natthi” ti vatvā tassa samaṇabhadragāthāyo nāma ārabhi:

**12. Sadā pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Na tesam koṭṭhe openti, na kumbhiṃ na kaḷo piyaṃ,
Paraniṭṭhitamesānā, tena yāpentī subbatā.**

**13. Dutiyam-pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Aṇaṇṇajjapiṇḍo bhottabbo, na ca kocūparodhati.**

**14. Tatiyam-pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Nibbuto piṇḍo bhottabbo, na ca kocūparodhati.**

**15. Catuttham-pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Muttassa raṭṭhe carato, saṅgo yassa na vijjati.**

**16. Pañcamam-pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Nagaramhi ḍaḍḍhamānamhi, nāssa kiñci aḍḍhatha.**

**17. Chaṭṭham-pi {5.253} bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Raṭṭhe vilumpamānamhi, nāssa kiñci ahīratha.**

**18. Sattamam-pi bhādrāmadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Corehi rakkhitaṃ maggaṃ, ye caññe paripanthikā,
Pattacīvaramādāya, sotthiṃ gacchati subbato.**

**19. Aṭṭhamam-pi bhadramadhanassa, anāgārassa bhikkhuno,
Yaṃ yaṃ disaṃ pakkamati, anapekkho va gacchatī ti.**

Tattha **anāgārassāti**, mahārāja, gharāvāsaṃ pahāya anāgāriyabhāvaṃ pattassa adhanassa akiñcanassa bhikkhuno sabbakālaṃ bhadram-eva. **Na tesanti**, mahārāja, tesaṃ adhanānaṃ bhikkhūnaṃ na koṭṭhāgāre dhanadhaññāni openti, na kumbhiyaṃ, na pacchiyaṃ, te pana subbatā **paraniṭṭhitam** paresaṃ ghare pakkaṃ āhāraṃ saṅghāṭim pārupitvā kapālamādāya gharapaṭipāṭiyā **esānā** pariyesantā tena tato laddhena piṇḍena taṃ āhāraṃ navannaṃ pāṭikulyānaṃ vasena paccavekkhitvā paribhuñjitvā jīvitavuttiṃ yāpenti.

Anavajjapiṇḍo bhottabbo ti vejjakammādikāya anesanāya vā kuhanā lapanā nemittikatā nippesikatā lābhena lābhaṃ nijigīsanatāti evarūpena micchājīvena vā uppādītā cattāro paccayā, dhammena uppādītā pi apaccavekkhitvā paribhuttā sāvajjapiṇḍo nāma. Anesanaṃ pana pahāya micchājīvaṃ vajjetvā dhammena samena uppādītā: “Paṭisaṅkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevāmī” ti vuttanayeneva paccavekkhitvā paribhuttā anavajjapiṇḍo nāma. Yena evarūpo anavajjapiṇḍo bhottabbo paribhuñjitabbo, yañca evarūpaṃ anavajjaṃ piṇḍaṃ bhuñjamānānaṃ paccaye nissāya **koci** appamattako pi kilesa **na uparodhati** na pīḷeti, tassa dutiyam-pi bhadraṃ adhanassa anāgārassa bhikkhuno.

Nibbuto ti puthujjanabhikkhuno dhammena uppannapiṇḍo pi paccavekkhitvā paribhuñjīyamāno nibbutapiṇḍo nāma, ekantato pana khīṇāsavassa piṇḍo va nibbutapiṇḍo nāma. Kimkāraṇā? So hi theyyaparibhogo, iṇaparibhogo, dāyajjaparibhogo, sāmiparibhogoti imesu catūsu paribhogesu sāmiparibhogavasena taṃ bhuñjati, taṇhādāsabyaṃ atīto sāmī hutvā paribhuñjati, na taṃ tappaccayā koci appamattako pi kilesa uparodhati.

Muttassa raṭṭhe carato ti upaṭṭhākakulādīsu alaggamānasassa chinnavalāhakassa viya rāhumukhā pamuttassa vimalacandamaṇḍalassa viya ca yassa gāmanigamādīsu carantassa rāgasāṅgādīsu eko pi saṅgo natthi. Ekacco hi kulehi saṃsaṭṭho viharati sahasokī sahanandī, ekacco mātāpitūsu pi alaggamānaso vicarati korunagaragāmavāsī daharo viya, evarūpassa puthujjanassa pi bhadram-eva. {5.254}

Nāssa kiñcī ti yo hi bahuparikkhāro hoti, so: “Mā me corā parikkhāre hariṃsū” ti atirekāni ca cīvarādīni antonagare upaṭṭhākakule nikkhipati, atha nagaramhi ḍayhamāne: “Asukakule nāma aggī utṭhito” ti sutvā socati kilamati, evarūpassa bhadraṃ nāma natthi. Yo pana, mahārāja, sakuṇavattaṃ

pūreti, kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti, tassa tādisassa na kiñci aḍayhatha, tenassa pañcamam-pi bhadram-eva.

Vilumpamānamhī ti viluppamānamhi, ayam-eva vā pāṭho. **Ahīrathā** ti yathā pabbatagahanādihi nikkhamitvā raṭṭham vilumpamānesu coresu bahuparikkhārassa antogāme ṭhapitaṃ vilumpati harati, tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci ahīratha tassa chaṭṭham-pi bhadram-eva.

Ye caññe paripanthikā ti ye ca aññe pi tesu tesu ṭhānesu suñkagahaṇatthāya ṭhapitā paripanthikā, tehi ca rakkhitaṃ. **Pattacīvaran-**ti corānaṃ anupakāraṃ suñkikānaṃ asuñkārahaṃ mattikāpattañceva katadaḥhikkammaparibhaṇḍaṃ paṃsukūlacīvarañca appagghāni kāyabandhanaparissāvanasūcivāsipattatthavikāni cāti sabbe pi aṭṭha parikkhāre kāyapaṭibaddhe katvā maggappaṭipanno kenaci aviheṭhiyamāno sotthiṃ gacchati. **Subbato** ti lobhanīyāni hi cīvarādīni disvā corā haranti, suñkikāpi: “Kiṃ nu kho etassa hatthe” ti pattatthavikādīni sodhenti, subbato pana sallahukavutti tesaṃ passantānaññeva sotthiṃ gacchati, tenassa sattamam-pi bhadram-eva.

Anapekkho va gacchatī ti kāyapaṭibaddhato atirekassa vihāre paṭisāmitassa kassaci parikkhārassa abhāvā vasanaṭṭhānaṃ nivattitvā pi na oloketi. Yaṃ yaṃ disaṃ gantukāmo hoti, taṃ taṃ gacchantto anapekkho va gacchati anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānaṃ dvinnāṃ kulaputtānaṃ vuḍḍhataro viya.

Iti soṇakapaccekabuddho aṭṭha samaṇabhadrakāni kathesi. Tato uttarim̐ pana satam-pi saḥassam-pi aparimāṇāni samaṇabhadrakāni esa kathetuṃ samattho yeva. Rājā pana kāmābhīratattā tassa kathaṃ pacchinditvā: “Mayhaṃ samaṇabhadrakehi attho natthī” ti attano kāmādhimuttataṃ pakāsento āha:

**20. Bahūni samaṇabhadraṇi, ye tvaṃ bhikkhu pasāmsasi,
Ahañca giddho kāmesu, kathaṃ kāhāmi soṇaka.**

**21. Piyā me mānusa kāmā, atho dībyā pi me piyā,
Atha kena nu vaṇṇena, ubho loke labhāmase ti.**

Tattha {5.255} **vaṇṇenā** ti kārāṇena.

Atha naṃ paccekabuddho āha:

**22. Kāme giddhā kāmaratā, kāmesu adhimuccitā,
Narā pāpāni katvāna, upapajjanti duggatim̐.**

23. Ye ca kāme pahantvāna, nikkhantā akutobhayā,
Ekodibhāvādhigatā, na te gacchanti duggatim.

24. Upamaṃ te karissāmi, taṃ suṇohi arindama,
Upamāya midhekacce, atthaṃ jānanti paṇḍitā.

25. Gaṅgāya kuṇapaṃ disvā, vuyhamānaṃ mahaṇṇave,
Vāyaso samacintesi, appapañño acetaso.

26. Yānañca vatidaṃ laddhaṃ, bhakkho cāyaṃ anappako,
Tattha rattim tattha divā, tattheva nirato mano.

27. Khādaṃ nāgassa maṃsāni, pivaṃ bhāgīrathodakaṃ,
Sampassaṃ vanacetyāni, na palettha vihaṅgamo.

28. Tañca otaraṇī gaṅgā, pamattaṃ kuṇape rataṃ,
Samuddaṃ ajjhagāhāsi, agatī yattha pakkhinaṃ.

29. So ca bhakkhaparikkhīṇo, udapatvā vihaṅgamo,
Na pacchato na purato, nuttaraṃ no pi dakkhiṇaṃ.

30. Dīpaṃ so najjhagāgañchi, agatī yattha pakkhinaṃ,
So ca tattheva pāpattha, yathā dubbalako tathā.

31. Tañca sāmuddikā macchā, kumbhīlā makarā susū,
Pasayhakārā khādīṃsu, phandamānaṃ vipakkhakaṃ.

32. Evam-eva tuvaṃ rāja, ye caññe kāmabhogino,
Giddhā ce na vamiṣṣanti, kākapaññāva te vidū.

33. Esā te upamā rāja, atthasandassanī katā,
Tvañca paññāyase tena, yadi kāhasi vā na vā ti.

Tattha {5.256} **pāpānī**ti, mahārāja, tvaṃ kāmaggiddho, narā ca kāme nissāya kāyaduccaritādīni pāpāni katvā yattha supinante pi dibbā ca mānusikā ca kāmā na labbhanti, taṃ duggatim upapajjantī ti attho. **Pahantvānā** ti kheḷapiṇḍaṃ viya pahāya. **Akutobhayā** ti rāgādīsū kutoci anāgatabhayā. **Ekodibhāvādhigatā** ti ekodibhāvaṃ ekavīhārikataṃ adhigatā. **Na te** ti te evarūpā pabbajitā duggatim na gacchanti.

Upamaṃ te ti, mahārāja, dibbamānusake kāme patthentassa hatthikuṇape paṭibaddhakākasadisassa tava ekaṃ upamaṃ karissāmi, taṃ suṇohī ti attho. **Kuṇapan**-ti hatthikaḷevaram. **Mahaṇṇave** ti gambhīraputhule udaye. Eko kira mahāvāraṇo gaṅgātīre caranto gaṅgāyaṃ patitvā uttaritum asakkento

tattheva mato gaṅgāya vuyhi, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. **Vāyaso** ti ākāseṇa gacchanto eko kāko. **Yānañca vatidan-**ti so evaṃ cintetvā tattha nilīyitvā: “Idaṃ mayā hatthiyānaṃ laddhaṃ, ettha nilīno sukhaṃ carissāmi, ayam-eva ca me anappako bhakkho bhavissati, idāni mayā aññattha gantuṃ na vaṭṭati” ti sannitṭhānamakāsi. **Tattha rattin-**ti tattha rattiñca divā ca tattheva mano abhirato ahosi. **Na paletthā** ti na uppatitvā pakkāmi.

Otaranī ti samuddābhimukhī otaramānā. “Ohāriṇī” ti pi pāṭho, sā samuddābhimukhī avahāriṇī ti attho. **Agatī yatthā** ti samuddamajjhaṃ sandhāyāha. **Bhakkhaparikkhīpo** ti parikkhīṇabhakkho. **Udapatvā** ti khīṇe camme ca maṃse ca aṭṭhisaṅghāto ūmivegena bhinno udae nimujji. Atha so kāko udae patiṭṭhātuṃ asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho. **Agatī yattha pakkhinan-**ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhīnaṃ agatī, tattha so evaṃ uppatito pacchimaṃ disaṃ gantvā tattha patiṭṭhaṃ alabhitvā puratthimaṃ, tato uttaraṃ, tato dakkhiṇanti catasso pi disā gantvā attano patiṭṭhānaṃ na ajjhagā nāgañchī ti attho. Atha vā vāyaso evaṃ uppatitvā pacchimādīsu ekekaṃ disaṃ āgañchi, dīpaṃ pana najjhāgamāti evamettha attho daṭṭhabbo. **Pāpatthā** ti papatito. **Yathā dubbalako** ti yathā dubbalako pateyya, tattheva patito. **Susū** ti susunāmakā caṇḍamacchā. **Pasayhakārā** ti anicchamānakaṃ yeva balakkārena. **Vipakkhakan-**ti viddhastapakkhakaṃ.

Giddhā ce na vamiṣṣanti ti yadi giddhā hutvā kāme na vamiṣṣanti, na chaḍḍessanti. **Kākapaññāva te** ti kākassa samānapaññā iti te buddhādayo paṇḍitā **vidū** vidanti, jānantī ti attho. **Atthasandassanī** ti atthappakāsikā. **Tvañca paññāyase** ti tvañca paññāyissasi. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, mayā hitakāmena tava ovādo dinno, taṃ pana tvam yadi kāhasi, devaloke nibbattissasi, yadi na kāhasi, kāmapaṇke nimuggo jīvītapariyosāne niraye nibbattissasīti evaṃ tvam-eva tena kāraṇena vā akāraṇena {5.257} vā sagge vā niraye vā paññāyissasi. Ahaṃ pana sabbabhavehi mutto appaṭṭisandhikoti.

Imaṃ pana ovādaṃ dentena paccekabuddhena nadī dassitā, tāya vuyhamānaṃ hatthikuṇapaṃ dassitaṃ, kuṇapakhādako kāko dassito, tassa kuṇapaṃ khāditvā pānīyapivanakālo dassito, ramaṇīyavanasaṇḍadassanakālo dassito, kuṇapassa nadiyā vuyhamānassa samuddapaveso dassito, samuddamajjhe kākassa hatthikuṇape patiṭṭhaṃ alabhitvā vināsaṃ pattakālo dassito. Tattha nadī viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, nadiyā vuyhamānaṃ hatthikuṇapaṃ viya saṃsāre pañca kāmaguṇā, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kuṇapaṃ khāditvā pānīyapivanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇe paribhuñjitvā somanassikakālo, kākassa kuṇape laggasseva ramaṇīyavanasaṇḍadassanaṃ viya puthujjanassa kāmaguṇesu laggasseva savanavasena aṭṭhatimsārammaṇadassanaṃ, kuṇape

samuddaṃ pavitṭhe kākassa patiṭṭhaṃ labhituṃ asakkontassa vināsaṃ pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pāpaparāyaṇassa kusaladhamme patiṭṭhaṃ labhituṃ asakkontassa mahāniraye mahāvināsapatti daṭṭhabbāti.

Evamassa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam-eva ovādaṃ thiraṃ katvā patiṭṭhapetuṃ gāthamāha.

**34. Ekavācam-pi dvivācam, bhaṇeyya anukampako,
Tatuttariṃ na bhāseyya, dāsovayyassa santike ti.**

Tattha **na bhāseyyā** ti vacanaṃ aggaṇhantassa hi tato uttariṃ bhāsamāno sāmikassa santike dāso viya hoti. Dāso hi sāmike kathaṃ gaṇhante pi aggaṇhante pi katheti yeva. Tena vuttaṃ: “**Tatuttariṃ na bhāseyyā**” ti.

**35. Idaṃ vatvāna pakkāmi, soṇako amitabuddhimā,
Vehāse antalikkhasmiṃ, anusāsivāna khattiyan-ti.**

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Tattha **idaṃ vatvānāti**, bhikkhave, so paccekabuddho amitāya lokuttarabuddhiyā amitabuddhimā idaṃ vatvā iddhiyā uppatitvā: “Sace pabbajissasi, taveva, no ce pabbajissasi, taveva, dinno te mayā ovādo, appamatto hohi” ti evaṃ anusāsivāna khattiyaṃ pakkāmi.

Bodhisatto pi taṃ ākāsaṇa gacchantā yāva dassanapathā olokeno ṭhatvā tasmīṃ cakkhupathe atikkante saṃvegaṃ paṭilabhitvā cintesi: “ayaṃ brāhmaṇo hīnajacco samāno asambhinne khattiyavaṃse jātassa mama matthake attano pādarajaṃ {5.258} okiranto ākāsaṃ uppatitvā gato, mayā pi ajjeva nikkhamitvā pabbajitūṃ vaṭṭati” ti. So rajjaṃ niyyādetvā pabbajitukāmo gāthādvayamāha:

**36. Ko nume rājakattāro, suddā veyyattamāgatā,
Rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena matthiko.**

**37. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagan-ti.**

Tattha **ko nume** ti kuhiṃ nu ime. **Rājakattāro** ti ye rājārahaṃ abhisīñcitvā rājānaṃ karonti. **Suddā veyyattamāgatā** ti suddā ca ye ca aññe byattabhāvaṃ āgatā mukhamaṅgalikā. **Rajjena matthiko** ti rajjena atthiko. **Ko jaññā maraṇaṃ suve** ti maraṇaṃ ajja vā suve vāti idaṃ ko jānituṃ samattho.

Evam rajjaṃ niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

**38. Atthi te daharo putto, dīghāvu raṭṭhavaḍḍhano,
Taṃ rajje abhisiṅcassu, so no rājā bhavissatī ti.**

Tato paraṃ raññā vuttagāthamādiṃ katvā udānasambandhagāthā pālinayeneva
veditabbā:

**39. Khippaṃ kumāramānetha, dīghāvuṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
Taṃ rajje abhisiṅcissaṃ, so vo rājā bhavissati.**

**40. Tato kumāramānesuṃ, dīghāvuṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
Taṃ disvā ālapī rājā, ekaputtaṃ manoramaṃ.**

**41. Saṭṭhi gāmasahassāni, paripuṇṇāni sabbaso,
Te putta paṭipajjasu, rajjaṃ niyyādayāmi te.**

**42. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagāṃ.**

**43. Saṭṭhi nāgasahassāni, sabbālaṅkārabhūsitā,
Suvāṇṇakacchā mātaṅgā, hemakappanavāsasā.**

**44. Ārūlhā gāmaṇīyebhi, tomaraṅkusapāṇibhi,
Te putta paṭipajjasu, rajjaṃ niyyādayāmi te.**

**45. Ajjeva {5.259} pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagāṃ.**

**46. Saṭṭhi assasahassāni, sabbālaṅkārabhūsitā,
Ājānīyāva jātiyā, sindhavā sīghavāhino.**

**47. Ārūlhā gāmaṇīyebhi, illiyācāpadhāribhi,
Te putta paṭipajjasu, rajjaṃ niyyādayāmi te.**

**48. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagāṃ.**

**49. Saṭṭhi rathasahassāni, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.**

**50. Ārūlhā gāmaṇīyebhi, cāpahatthehi vammibhi,
Te putta paṭipajjasu, rajjaṃ niyyādayāmi te.**

51. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagaṃ.
52. Saṭṭhi dhenusahassāni, rohaññā puṅgavūsabhā,
Tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te.
53. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagaṃ.
54. Soḷasitthisahassāni, sabbālaṅkārahūsitā,
Vicitravatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Tā putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te.
55. Ajjeva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
Māhaṃ kāko va dummedho, kāmānaṃ vasamanvagaṃ.
56. Daharasseva me tāta, mātā matāti me sutāṃ,
Tayā vinā ahaṃ tāta, jīvitum-pi na ussahe.
57. Yathā āraññaṃ nāgaṃ, poto anveti pacchato,
Jessantaṃ giriduggesu, samesu visamesu ca.
58. Evaṃ taṃ anugacchāmi, pattamādāya pacchato,
Subharo te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharo.
59. Yathā sāmuddikaṃ nāvaṃ, vāṇijānaṃ dhanesinaṃ,
Vohāro tattha gaṇheyya, vāṇijā byasani siyā.
60. Evamevāyaṃ puttakali, antarāyakaro mama,
Imaṃ kumāraṃ pāpetha, pāsādaṃ rativaḍḍhanaṃ.
61. Tattha {5.260} kambusahatthāyo, yathā sakkaṃva accharā,
Tā naṃ tattha ramesanti, tāhi ceso ramissati.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ, pāsādaṃ rativaḍḍhanaṃ,
Taṃ disvā avacuṃ kaññā, dīghāvuṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ.
63. Devatānusi gandhabbo, adu sakko purindado,
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ.
64. Namhi devo na gandhabbo, nā pi sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto, dīghāvu raṭṭhavaḍḍhano,
Mamaṃ bharatha bhaddaṃ vo, ahaṃ bhattā bhavāmi vo.

**65. Taṃ tattha avacum kaññā, dīghavum raṭṭhavaḍḍhanam,
Kuhim rājā anupatto, ito rājā kuhim gato.**

**66. Paṅkam rājā atikkanto, thale rājā patiṭṭhito,
Akaṇḍakam agahanam, paṭipanno mahāpatham.**

**67. Ahañca paṭipannosmi, maggam duggatigāminam,
Sakaṇṭakam sagahanam, yena gacchanti duggatim.**

**68. Tassa te svāgataṃ rāja, sīhasseva giribbajam,
Anusāsa mahārāja, tvam no sabbāsamissaro ti.**

Tattha **khhippan**-ti tena hi nam sīgham ānetha. **Ālapīti**: “Saṭṭhi gāmasahassānī” ti ādīni vadanto āla pi. **Sabbālaṅkārahūsitā** ti te nāgā sabbehi sīsūpagādīhi alaṅkārehi bhūsitā. **Hemakappanavāsasā** ti suvaṇṇakhacitena kappanena paṭicchannasarīrā. **Gāmaṇīyebhī** ti hatthācariyehi. **Ājānīyāvā** ti kāraṇākāraṇavijānanakā va. **Jātiyā** ti sindhavajātiyā sindhuraṭṭhe sindhunadītīre jātā. **Gāmaṇīyebhī** ti assācariyehi. **Illiyā cāpadhāribhī** ti illiyāvudhañca cāpāvudhañca dhārentehi. **Dīpā atho pi veyyagghā** ti dīpicammabyagghacamma parivārā. **Gāmaṇīyebhī** ti rathikehi. **Vammibhī** ti sannaddhavammehi. **Rohaññā** ti rattavaṇṇā. **Puṅgavūsabhā** ti usabhasaṅkhātena jeṭṭhaka puṅgavena samannāgatā.

Daharasseva me, tātā ti atha nam kumāro, tātā, mama daharasseva sato mātā matā iti mayā sutam, soham tayā vinā jīvītuṃ na sakkhissāmīti āha. **Poto** ti taruṇapotako. **Jessantan**-ti vicarantaṃ. **Sāmuddikan**-ti samudde vicarantaṃ. **Dhanesinan**-ti dhanam pariyesantānam. **Vohāro** ti vicitravohāro heṭṭhākaḍḍhanako vālamaccho vā {5.261} udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā. **Tatthā** ti tasmiṃ samudde. **Vāṇijā byasanī siyā** ti atha te vāṇijā byasanappattā bhavēyyuṃ. “Siyunti” pi pāṭho. **Puttakalī** ti puttālāmakko puttakāḷakaṇṇī. Kumāro puna kiñci vattum na visahi. Atha rājā amacce āṇāpento: **“Iman”**-ti ādimāha. **Tattha kambusahatthāyo** ti kambusam vuccati suvaṇṇam, suvaṇṇabharaṇabhūsitahatthāyoti attho. **Yathā** ti yathā icchanti, tathā karonti.

Evam vatvā mahāsatto tattheva taṃ abhiñcāpetvā nagaram pāhesi. Sayam pana ekako va uyyānā nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā ramaṇīye bhūmibhāge paṇṇasālam māpetvā isipabbajjam pabbajitvā vanamūlaphalāhāro yāpesi. Mahājano pi kumāram bārāṇasim pavesesi. So nagaram padakkhiṇam katvā pāsadam abhiruhi. Tamattham pakāsento satthā: **“Tato”** ti ādimāha. **Tam disvā avacum kaññā** ti tam mahantena parivārena sirisobhaggena

āgataṃ disvā: “Asuko nāmeso” ti ajānantiyo va tā nāṭakitthiyo gantvā avocuṃ. **Mamaṃ bharathā** ti mamaṃ icchatha. **Paṇkan**-ti rāgādikilesapaṇkaṃ. **Thale** ti pabbajjāya. **Akaṇṭakan**-ti rāgakaṇṭakādivirahitaṃ. Teheva gahanehi **agahanam**. **Mahāpathan**-ti saggamokkhagāminam mahāmaggaṃ paṭipanno. **Yenā** ti yena micchāmaggena duggatiṃ gacchanti, taṃ ahaṃ paṭipannoti vadati. Tato tā cintesuṃ: “rājā tāva amhe pahāya pabbajito, ayam-pi kāmesu virattacittarūpo, sace naṃ nābhīrāmessāma, nikkhamitvā pabbajeyya, abhīraṃ nākaṃ rāmaṃ karissāma” ti. Atha naṃ abhinandantiyo osānagāthamāhaṃsu. Tattha **giribbajan**-ti sīhapotakānaṃ vasanaṭṭhānaṃ kaṇṇanaguhaṃ kesarasīhassa āgataṃ viya tassa tava āgataṃ suāgataṃ. **Tvaṃ no** ti tvaṃ sabbāsam-pi amhākaṃ issaro, sāmīti.

Evaṃca pana vatvā sabbā tūriyāni paggaṇhiṃsu, nānappakārāni naccagītāni pavattiṃsu. Yaso mahā ahosi, so yasamadamatto pitaraṃ na sari, dhammena rajjaṃ karetvā yathākammaṃ gato. Bodhisatto pi jhānābhīṇṇā nibbattetvā āyupariyosāne brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhīnikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paccekabuddho parinibbāyi, putto rāhulakumāro ahosi, sesaparisaṃ buddhapaṇṇasā, arindamarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Soṇakajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 530 Saṃkiccajātakavaṇṇanā

Disvā nisinnaṃ rājānan-ti idaṃ satthā jīvakaṃbavane viharanto ajātasattussa pituḡhātakammaṃ ārabha kathesi. So hi devadattaṃ nissāya tassa {5.262} vacanena pitaraṃ ghātāpetvā devadattassa saṅghabhedāvasāne bhinnapaṇṇasassa roge uppanne: “Tathāgataṃ khamāpessāmī” ti maṇṇasivikāya sāvattthiṃ gacchantassa jetavanadvāre pathaviṃ pavīṭṭhabhāvaṃ sutvā: “Devadatto sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā pathaviṃ pavisitvā avīciparāyaṇo jāto, mayā pi taṃ nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham-pi nu kho pathaviṃ pavississāmī” ti bhūto rajjasiriyā cittassādaṃ na labhi, “thokaṃ niddāyissāmī” ti niddaṃ upagatamatto va navayojanabahalāyaṃ ayamahāpathaviyaṃ pādetvā ayasūlehi koṭṭiyamāno viya sunakhehi luṇṇitvā khajjamāno viya bheravaravena viravanto utṭhāti.

Athekadivasam̐ komudiyā cātumāsiniyā amaccagaṇaparivuto attano yasaṁ oloketvā: “Mama pitu yaso ito mahantataro, tathārūpaṁ nāma ahaṁ dhammarājānaṁ devadattaṁ nissāya ghātesin”-ti cintesi. Tassevaṁ cintentasseva kāye dāho uppajji, sakalasarīraṁ sedatintaṁ ahosi. Tato: “Ko nu kho me imaṁ bhayaṁ vinodetuṁ sakkhissatī” ti cintetvā: “Thapetvā dasabalaṁ añño natthī” ti ñatvā: “Ahaṁ tathāgatassa mahāparādho, ko nu kho maṁ netvā dassessatī” ti cinto: “Na añño koci aññatra jīvaka” ti sallakkhetvā tassa gahetvā gamanūpāyaṁ karonto: “Ramaṇīyā vata, bho, dosinā rattī” ti udānaṁ udānetvā: “Kaṁ nu khvajja samaṇaṁ vā brāhmaṇaṁ vā payirupāseyyāmi” ti vatvā pūraṇasāvakaḍḍhi pūraṇādīnaṁ guṇe kathite tesam̐ vacanaṁ anādiyitvā jīvakaṁ paṭipucchitvā tena tathāgatassa guṇaṁ kathetvā: “Taṁ devo bhagavantaṁ payirupāsatu” ti vutto hatthiyānāni kappāpetvā jīvakambavanaṁ gantvā tathāgataṁ upasaṅkamitvā vanditvā tathāgatena katapaṭisanthāro sandiṭṭhikaṁ sāmāññaphalaṁ pucchitvā tathāgatassa madhuraṁ **sāmāññaphaladhammadesanaṁ** (DN. 1.150 ādayo) sutvā suttapariyosāne upāsakattaṁ paṭiveditvā tathāgataṁ khamāpetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya dānaṁ dento sīlaṁ rakkhanto tathāgatena saddhiṁ saṁsaggaṁ katvā madhuradhammakathaṁ suṇanto kalyāṇamittasaṁsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṁso hutvā cittassādaṁ paṭilabhivā sukhena cattāro iriyāpathe kappesi.

Athekadivasam̐ dhammasabhāyaṁ kathaṁ samuṭṭhāpesuṁ: “āvuso, ajātasattu pitughātakammaṁ katvā bhayappatto ahosi, rajjasiriṁ nissāya cittassādaṁ alabhanto sabbairiyāpathesu dukkhaṁ anubhoti, so dāni tathāgataṁ āgamma kalyāṇamittasaṁsaggena vigatabhayo issariyasukhaṁ anubhoti” ti. Saṭṭhā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya {5.263} nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa pitughātakammaṁ katvā maṁ nissāya sukhaṁ sayī” ti vatvā atītaṁ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṁ brahmadatto rajjaṁ kārento brahmadattakumāraṁ nāma puttaṁ paṭilabhi. Tadā bodhisatto purohitassa gehe paṭisandhiṁ gaṇhi, jātassevassa: “Saṁkiccakumāro” ti nāmaṁ karīmsu. Te ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhiṁsu. Aññamaññaṁ sahāyakā hutvā vayappattā takkasilaṁ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgamiṁsu. Atha rājā puttassa uparajjaṁ adāsi. Bodhisatto pi uparājasseva santike ahosi. Athekadivasam̐ uparājā pitu uyyānakīlaṁ gacchantassa mahantaṁ yasaṁ disvā tasmīṁ lobhaṁ uppādetvā: “Mayhaṁ pitā mama bhātikasadiṇṇo, sace etassa maraṇaṁ olokessāmi,

mahallakakāle rajjaṃ labhissāmi, tadā laddhena pi rajjena ko attho, pitaraṃ māretvā rajjaṃ gaṇhissāmi” ti cintetvā bodhisattassa tamatthaṃ ārocesi. Bodhisatto, “samma, pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ, nirayamaggo, na sakkā etaṃ kātuṃ, mā karī” ti paṭibāhi. So punappunam-pi kathetvā yāvatatiyaṃ tena paṭibāhito pādamūlikehi saddhiṃ mantesi. Te pi sampaṭicchitvā rañño māraṇūpāyaṃ vīmaṃsimsu. Bodhisatto taṃ pavattiṃ ñatvā: “Nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato bhavissāmi” ti mātāpitara anāpucchitvāva aggadvārena nikkhamitvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīññā nibbattetvā vanamūlaphalāhāro vihāsi.

Rājakumāro pi tasmiṃ gate pitaraṃ mārāpetvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. “Saṃkiccakumāro kira isipabbajjaṃ pabbajito” ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā tassa santike pabbajimsu. So mahatā isigaṇena parivuto tattha vasi. Sabbe pi samāpattilābhino yeva. Rājā pi pitaraṃ māretvā appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā tato paṭṭhāya bhūto cittassādaṃ alabhanto niraye kammakaraṇappatto viya ahosi. So bodhisattaṃ anussaritvā: “Sahāyo me ‘pitughātakammaṃ bhāriyaṃ, mā karī’ ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāhāpetuṃ asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi. Sace so idha abhavissa, {5.264} na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam-pi me bhayaṃ hareyya, kahaṃ nu kho so etarahi viharati. Sace tassa vasanaṭṭhānaṃ jāneyyaṃ, pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasanaṭṭhānaṃ āroceyyā” ti cintesi. So tato paṭṭhāya antepure ca rājasabhāyañca bodhisattasseva vaṇṇaṃ bhāsati.

Evaṃ addhāne gate bodhisatto: “Rājā maṃ sarati, mayā tattha gantvā tassa dhammaṃ desetvā taṃ nibbhayaṃ katvā āgantuṃ vaṭṭatī” ti paṇṇāsa vassāni himavante vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāsenāgantvā dāyapasse nāma uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpaṭṭe nisīdi. Uyyānapālo taṃ disvā: “Bhante, gaṇasatthā konāmo” ti pucchitvā: “Saṃkiccapaṇḍito nāmā” ti ca sutvā sayam-pi sañjānitvā: “Bhante, yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi, tāva idheva hotha, amhākaṃ rājā tumhe daṭṭhukāmo” ti vatvā vegena rājakulaṃ gantvā tassa āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tassa santikaṃ gantvā kattabbayuttakaṃ upahāraṃ katvā pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ, brahmadattaṃ rathesabhaṃ,
Athassa paṭivedesi, yassāsi anukampako.**

2. Saṁkiccāyaṁ anuppatto, isīnaṁ sādhusammato,
Taramānarūpo niyyāhi, khippaṁ passa mahesinaṁ.

3. Tato ca rājā taramāno, yuttamāruyha sandanaṁ,
Mittāmaccapariyūḷho, agamāsi rathesabho.

4. Nikkhippa pañca kakudhāni, kāsīnaṁ raṭṭhavaḍḍhanaṁ,
Vālabhājanimuḥhīsaṁ, khaggaṁ chattañcupāhanaṁ.

5. Oruyha rājā yānamhā, ṭhapayitvā paṭicchadaṁ,
Āsīnaṁ dāyapassasmiṁ, saṁkiccamupasaṅkami.

6. Upasaṅkamitvā so rājā, sammodi isinā saha,
Taṁ kathaṁ vītisāretvā, ekamantaṁ upāvisi.

7. Ekamantaṁ nisinnova, atha kālaṁ amaññatha,
Tato pāpāni kammāni, pucchitum paṭipajjatha.

8. Isiṁ pucchāma saṁkiccaṁ, isīnaṁ sādhusammataṁ,
Āsīnaṁ dāyapassasmiṁ, isisaṅghapurakkhataṁ.

9. Kaṁ {5.265} gatiṁ pecca gacchanti, narā dhammāticārino,
Aticiṇṇo mayā dhammo, taṁ me akkhāhi pucchito ti.

Tattha **disvā**ti, bhikkhave, so uyyānapālo rājānaṁ rājasabhāyaṁ nisinnaṁ disvā athassa paṭivedesi, “yassāsī” ti vadanto ārocesī ti attho. **Yassāsī**ti, mahārāja, yassa tvaṁ anukampako muducitto ahosi, yassa abhiññaṁ vaṇṇaṁ payirudāhāsi, so ayaṁ saṁkicco isīnaṁ antare sādhu laddhakoti sammato anuppatto tava uyyāne silāpaṭṭhe isigaṇaparivuto kañcanaapaṭimā viya nisinno. **Taramānarūpo** ti, mahārāja, pabbajitā nāma kule vā gaṇe vā alaggā tumhākaṁ gacchantānaññeva pakkameyyuṁ, tasmā taramānarūpo khippaṁ niyyāhi, mahantānaṁ sīlādiguṇānaṁ esitattā passa **mahesinaṁ**.

Tato ti, bhikkhave, so rājā tassa vacanaṁ sutvā tato tassa vacanato anantaram-eva. **Nikkhippā** ti nikkhipitvā tassa kira uyyānadvāraṁ patvāva etadahosi: “pabbajitā nāma garuṭṭhāniyā, saṁkiccatāpasassa santikaṁ uddhatavesena gantum ayuttan”-ti. So mañicittasuvaṇṇadaṇḍaṁ vālabhājanim, kañcanamayam uḥhīsapattaṁ, suparikkhittaṁ maṅgalakhaggaṁ, setacchattaṁ, sovaṇṇapādukāti imāni pañca rājakakudhabhaṇḍāni apanesi. Tena vuttaṁ: “Nikkhippā” ti. **Paṭicchadan**-ti tam-eva rājakakudhabhaṇḍaṁ ṭhapayitvā bhaṇḍāgārikassa hatthe datvā. **Dāyapassasmin**-ti evaṁnāmake uyyāne. **Atha kālaṁ amaññathā** ti atha so idāni me pañhaṁ pucchitum kālotti

jāni. Pāliyaṃ pana: “Yathākālan”-ti āgataṃ, tassa kālānurūpena pañhapucchanāṃ amaññāthā ti attho. **Paṭipajjathā** ti paṭipajji. **Peccā** ti paṭigantvā, paralokassa vā nāmetāṃ, tasmā paraloketi attho. **Mayāti**, bhante, mayā sucaritadhammo aticiṇṇo pitughātakammaṃ kataṃ, taṃ me akkhāhi, kaṃ gatiṃ pitughātakā gacchanti, katarasmimṃ niraye paccantīti pucchati.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Tena hi, mahārāja, suṇohī” ti vatvā ovādaṃ tāva adāsi. Satthā tamatthaṃ pakāsento āha:

**10. Isī avaca saṃkicco, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
Āsīnaṃ dāyapassasmiṃ, mahārāja suṇohi me.**

**11. Uppathena vajantassa, yo maggamanusāsati,
Tassa ce vacanaṃ kayirā, nāssa maggeyya kaṇṭako.**

**12. Adhammaṃ paṭipannassa, yo dhammamanusāsati,
Tassa ce vacanaṃ kayirā, na so gaccheyya duggatin-ti.**

Tattha **uppathenā** ti corehi pariyuṭṭhitamaggena. **Maggamanusāsati** ti khemamaggaṃ akkhāti. **Nāssa maggeyya kaṇṭako** ti tassa ovādarkarassa purisassa {5.266} mukhaṃ corakaṇṭako na passeyya. **Yo dhamman-ti** yo sucaritadhammaṃ. **Na so** ti so puriso nirayādibhedaṃ duggatiṃ na gaccheyya. Uppathasadiṣo hi, mahārāja, adhammo, khemamaggasadiṣo sucaritadhammo, tvaṃ pana pubbe: “Pitaraṃ ghātetvā rājā homī” ti mayhaṃ kathetvā mayā paṭibāhito mama vacanaṃ akatvā pitaraṃ ghātetvā idāni socasi, paṇḍitānaṃ ovādaṃ akaronto nāma coramaggapaṭipanno viya mahābyasanaṃ pāpuṇātīti.

Evamassa ovādaṃ datvā upari dhammaṃ desento āha:

**13. Dhammo patho mahārāja, adhammo pana uppatho,
Adhammo nirayaṃ neti, dhammo pāpeti suggaṭiṃ.**

**14. Adhammacārino rāja, narā visamaṇḍalino,
Yaṃ gatiṃ pecca gacchanti, niraye te suṇohi me.**

**15. Saṇḍhā kālāsutto ca, saṇḍhāto dve ca roruvā,
Athāparo mahāvīci, tāpano ca patāpano.**

**16. Iccete aṭṭha nirayā, akkhātā duratikkamā,
Ākiṇṇā luddakammehi, paccekā soḷasussadā.**

17. Kadariyatāpanā ghorā, accimanto mahabbhayā,
Lomahamsanarūpā ca, bhesmā paṭibhayā dukhā.

18. Catukkaṇṇā catudvārā, vibhattā bhāgasō mitā,
Ayopākārapariyantā, ayaśā paṭikuḷlītā.

19. Tesāṃ ayomayā bhūmi, jalitā tejasā yutā,
Samantā yojanasatāṃ, phuṭā tiṭṭhanti sabbadā.

20. Ete patanti niraye, uddhampādā avamsirā,
Isīnaṃ ativattāro, saññatānaṃ tapassinaṃ.

21. Te bhūnahuno paccanti, macchā bilakatā yathā,
Saṃvacchare asaṅkheyye, narā kibbisakārino.

22. Ḍayhamānena gattena, niccaṃ santarabāhiraṃ,
Nirayā nādhigacchanti, dvāraṃ nikkhamanesino.

23. Puratthimena dhāvanti, tato dhāvanti pacchato,
Uttarena pi dhāvanti, tato dhāvanti dakkhiṇaṃ,
Yaṃ yañhi dvāraṃ gacchanti, taṃ tadeva pidhīyare.

24. Bahūni {5.267} vassasahassāni, janā nirayagāmino,
Bāhā paggayha kandanti, patvā dukkhaṃ anappakāṃ.

25. Āsīvisaṃva kupitaṃ, tejjasiṃ duratikkamaṃ,
Na sādthurūpe āsīde, saññatānaṃ tapassinaṃ.

26. Atikāyo mahissāso, ajjuno kekakādhipo,
Sahassabāhu ucchinno, isimāsajja gotamaṃ.

27. Arajaṃ rajasā vacchaṃ, kisaṃ avakiriya daṇḍakī,
Tālo va mūlato chinno, sa rājā vibhavaṅgato.

28. Upahacca manaṃ majjho, mātaṅgasmiṃ yasassine,
Sapārisajjo ucchinno, majjhārāññaṃ tadā ahu.

29. Kaṇhadīpāyanāsajja, isiṃ andhakaveṇḍayo,
Aññoññaṃ musalā hantvā, sampattā yamasādhanaṃ.

30. Athāyaṃ isinā satto, antalikkhacaro pure,
Pāvekkhi pathaviṃ cecco, hīnatto pattapariyāyaṃ.

31. Tasmā hi chandāgamanam, nappasaṃsanti paṇḍitā,
Aduṭṭhacitto bhāseyya, giram saccūpasamhitam.
32. Manasā ce paduṭṭhena, yo naro pekkhate munim,
Vijjācaraṇasampannam, gantā so nirayam adho.
33. Ye vuḍḍhe paribhāsanti, pharusūpakkamā janā,
Anapaccā adāyādā, tālavatthu bhavanti te.
34. Yo ca pabbajitam hanti, katakiccam mahesinam,
Sa kālasutte niraye, cirarattāya paccati.
35. Yo ca rājā adhammaṭṭho, raṭṭhaviddhamasano mago,
Tāpayitvā janapadam, tāpane pecca paccati.
36. So ca vassasahassāni, satam dibbāni paccati,
Accisaṅghapareto so, dukkham vedeti vedanam.
37. Tassa {5.268} aggisikhā kāyā, niccharanti pabhassarā,
Tejobhakkhassa gattāni, lomehi ca nakhehi ca.
38. Ḍayhamānena gattena, niccam santarabāhiram,
Dukkhabhitunno nadati, nāgo tuttaṭṭito yathā.
39. Yo lobhā pitaram hanti, dosā vā purisādhamo,
Sa kālasutte niraye, cirarattāya paccati.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyam, pakkañca sattīhi hananti nittacam,
Andham karitvā muttakarīsabhakkham, khāre nimujjanti tathāvidham naram.
41. Tattam pakkuthitamayoguḷaṇca, dīghe ca phāle cirarattatāpite,
Vikkhambhamādāya vibandharajjubhi, vivaṇe mukhe sampavisanti rakkhasā.
42. Sāmā ca soṇā sabalā ca giijhā, kākolasāṅghā ca dijā ayomukhā,
Saṅgamma khādanti vipphandamānam, jivham vibhajja vighāsam salohitam.
43. Tam daḍḍhatālam paribhinnagattam, nipphothayantā anuvicaranti rakkhasā,
Ratī hi tesam dukhino panītare, etādisasmim niraye vasanti,
Ye keci loke idha pettighātino.
44. Putto ca mātaram hantvā, ito gantvā yamakkhayam,
Bhusamāpajjate dukkham, attakammaphalūpago.

45. Amanussā atibalā, hantāraṃ janayantiyā,
Ayomayehi vālehi, pīlayanti punappunāṃ.
46. Tamassavaṃ {5.269} sakā gattā, rudhiraṃ attasambhavaṃ,
Tambalohavilīnaṃva, tattaṃ pāyenti mattighaṃ.
47. Jigucchāṃ kuṇapaṃ pūtiṃ, duggandhaṃ gūthakaddamaṃ,
Pubbalohitasāṅkāsaṃ, rahadamogayha tiṭṭhati.
48. Tameṇaṃ kimayo tattha, atikāyā ayomukhā,
Chaviṃ bhetvāna khādanti, saṃgiddhā māṃsalohite.
49. So ca taṃ nirayaṃ patto, nimuggo sataporisaṃ,
Pūtikaṃ kuṇapaṃ vāti, samantā satayojanaṃ.
50. Cakkhumā pi hi cakkhūhi, tena gandhena jīyati,
Etādisaṃ brahmadatta, mātugho labhate dukhaṃ.
51. Khuradhāraṇanukamma, tikkhaṃ durabhisambhavaṃ,
Patanti gabbhapātiyo, duggaṃ vetaraṇiṃ nadiṃ.
52. Ayomayā simbaliyo, soḷasaṅgulakaṇṭakā,
Ubhato abhilambanti, duggaṃ vetaraṇiṃ nadiṃ.
53. Te accimanto tiṭṭhanti, aggikkhandhāva ārakā,
Ādittā jātavedena, uddhaṃ yojanamuggatā.
54. Ete vajanti niraye, tatte tikhiṇakaṇṭake,
Nāriyo ca aticārā, narā ca paradāragū.
55. Te patanti adhokkhandhā, vivattā vihatā puthū,
Sayanti vinividdhaṅgā, dīghaṃ jagganti sabbadā.
56. Tato ratyā vivasāne, mahatiṃ pabbatūpamaṃ,
Lohakumbhiṃ pavajjanti, tattaṃ aggisamūdakam.
57. Evaṃ divā ca ratto ca, dussilā mohapārutā,
Anubhonti sakaṃ kammaṃ, pubbe dukkaṭamattano.
58. Yā ca bhariyā dhanakkītā, sāmikaṃ atimaññati,
Sassuṃ vā sasuraṃ vā pi, jeṭṭhaṃ vā pi nanandaraṃ.

**59. Tassā vaṅkena jivhaggam, nibbahanti sabandhanam,
Sa {5.270} byāmamattam kiminam, jivham passati attani,
Viññāpetum na sakkoti, tāpane pecca paccati.**

**60. Orabbhikā sūkarikā, macchikā migabandhakā,
Corā goghātakā luddā, avaṇṇe vaṇṇakārakā.**

**61. Sattīhi lohakūṭehi, nettimsehi usūhi ca,
Haññamānā khāranadiṃ, papatanti avamsirā.**

**62. Sāyam pāto kūṭakārī, ayokūṭehi haññati,
Tato vantam durattānam, paresam bhuñjare sadā.**

**63. Dhaṅkā bheraṇḍakā giṇṇhā, kākolā ca ayomukhā,
Vipphandamānam khādanti, naram kibbisakārakam.**

**64. Ye migena migam hanti, pakkhim vā pana pakkhinā,
Asanto rajasā channā, gantā te nirayussadan-ti.**

Tattha **dhammo patho** ti dasakusalakammapathadhammo khemo appaṭibhayo sugatimaggo. **Visamaṇvino** ti adhammena kappitajīvika. **Niraye te** ti te etesam nibbattaniraye kathemi. **Suṇohi me** ti mahāsatto raññā pitughātakānam nibbattanirayam pucchito pi pathamam tam adassetvā aṭṭha mahāniraye soḷasa ca ussadaniraye dassetum evamāha. Kimkāraṇā? Paṭhamāhi tasmim dassiyamāne rājā phalitena hadayena tattheva mareyya, imesu pana nirayesu paccamānasatte disvā diṭṭhānugatiko hutvā: “Aham viya aññe pi bahū pāpakammīno atthi, aham etesam antare paccissāmī” ti sañjātupatthambho arogo bhavissatīti te pana niraye dassento mahāsatto paṭhamam iddhibalena pathaviṃ dvidhā katvā pacchā dassesi.

Tesam vacanattho: nirayapālehi pajjalitāni nānāvudhāni gahetvā khaṇḍākhaṇḍikam chinnā hīram hīram katā nerayikasattā punappunam sañjīvanti etthāti **sañjīvo**. Nirayapālā punappunam nadantā vaggantā pajjalitāni nānāvudhāni gahetvā jalitāya lohapatthaviyam nerayike satte aparāparam anubandhitvā paharivā jalitapatthaviyam patite jalitakālasuttam pātetvā jalitapharasum gahetvā sayam unnadantā mahantena aṭṭassarena viravante aṭṭhamse soḷasamse karontā ettha tacchanṭīti **kālasutto**. Mahantā jalitāyapabbatā ghātenti etthāti **saṅghāto**. Tattha kira satte navayojanāya jalitāya ayapatthaviyā yāva kaṭito {5.271} pavesetvā niccale karonti. Atha puratthimato jalito ayapabbato samuṭṭhāya asani viya viravanto āgantvā te satte saṇhakaraṇiyam tile pisanto viya gantvā pacchimadisāya tiṭṭhati, pacchimadisato samuṭṭhito pi tattheva gantvā puratthimadisāya tiṭṭhati. Dve

pana ekato samāgantvā ucchuyante ucchukhaṇḍāni viya pīḷenti. Evaṃ tattha bahūni vassasatasahassāni dukkhaṃ anubhonti.

Dve ca roruvā ti jālaroruvo, dhūmaroruvo cāti dve. Tattha jālaroruvo kappena saṇṭhitāhi rattalohajāḷāhi puṇṇo, dhūmaroruvo khāradhūmena puṇṇo. Tesu jālaroruve paccantānaṃ navahi vaṇṇamukhehi jāḷa pavisitvā sarīraṃ dahanti, dhūmaroruve paccantānaṃ navahi vaṇamukhehi khāradhūmo pavisitvā piṭṭhaṃ viya sarīraṃ sedeti. Ubhayattha pi paccantā sattā mahāviravaṃ viravantīti dvepi: “Roruvā” ti vuttā. Jālānaṃ vā paccanasattānaṃ vā tesāṃ dukkhassa vā vīci antaraṃ natthi etthāti avīci, mahanto avīci **mahāvīci**. Tattha hi puratthimādīhi bhittīhi jāḷa utṭhahitvā pacchimādīsu paṭihaṇṇati, tā ca bhittiyo vinivijjhivā purato yojanasataṃ gaṇhāti. Heṭṭhā utṭhitā jāḷa upari paṭihaṇṇati, upari utṭhitā heṭṭhā paṭihaṇṇati. Evaṃ tāvettha jālānaṃ vīci nāma natthi. Tassa pana anto yojanasataṃ ṭhānaṃ khīravallipiṭṭhassa pūritanāḷi viya sattehi nirantaraṃ pūritaṃ catūhi iriyāpathehi paccantānaṃ sattānaṃ pamāṇaṃ natthi, na ca aññamaññaṃ byābādhenti, sakaṭṭhāne yeva paccanti. Evamettha sattānaṃ vīci nāma natthi. Yathā pana jivhagge cha madhubindūni sattamassa tambalohabinduno anudahanabalavatāya abbohārikāni honti, tathā tattha anudahanabalavatāya sesā cha akusalavipākupekkhā abbohārikā honti, dukkham-eva nirantaraṃ paññāyati. Evamettha dukkhassa vīci nāma natthi. Svāyaṃ saha bhittīhi vikkhambhato aṭṭhārasādhikatiyojanasato, āvaṭṭato pana catupaṇṇāsādhikanavayojanasato, saha ussadehi dasa yojanasahassāni. Evamassa mahantatā veditabbā.

Niccale satte tapatīti **tāpano**. Ativiya tāpetīti **patāpano**. Tattha tāpanasmiṃ tāva satte tālakkhandhappamāṇe jalitaayasūle nisīdāpentī. Tato heṭṭhā pathavī jalati, sūlāni jalanti, sattā jalanti. Evaṃ so nirayo niccale satte tapati. Itarasmīṃ pana nibbattasatte jalantehi āvudhehi paharivā jalitaṃ ayapabbataṃ āropenti. Tesāṃ pabbatamatthake ṭhitakāle kammaṇṇaṃ vāto paharati. Te tattha saṇṭhātum asakkontā uddhamāpādā adhosirā patanti. Atha heṭṭhā ayapathavito jalitāni ayasūlāni utṭhahanti. Te tāni matthakeneva paharivā tesu vinividdhasarīrā {5.272} jalantā paccanti. Evamesa ativiya tāpetīti.

Bodhisatto pana ete niraye dassento paṭhamāṃ sañjīvaṃ dassetvā tattha paccante nerayikasatte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam antaradhāpetvā puna pathaviṃ dvidhā katvā kāḷasuttaṃ dassesi, tattha pi paccamāne satte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam-pi antaradhāpesīti evaṃ paṭipāṭiyā dassesi. Tato rājānaṃ āmantetvā, “mahārāja, tayā imesu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte disvā appamādaṃ kātum

vaṭṭatī” ti vatvā puna tesaññeva mahānirayānaṃ kiccaṃ kathetuṃ: “**Iccete**” ti ādimāha. Tattha **akkhātā** ti mayā ca tuyhaṃ kathitā, porāṇakehi ca kathitā yeva. **Ākiṇṇā** ti paripuṇṇā. **Paccekaṃ soḷasussadā** ti etesaṃ nirayānaṃ ekekassa catūsu dvāresu ekekasmimṃ cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussadanirayāti sabbe pi sataṃ aṭṭhavīsati ca ussadanirayā aṭṭha ca mahānirayāti chattiṃsanirayasataṃ. **Kadariyatāpanā** ti sabbete kadariyānaṃ tāpanā. Balavadukkhātāya **ghorā**. Kammanibbattānaṃ accīnaṃ atthitāya **accimanto**. Bhayassa mahantatāya **mahabbhayā**. Diṭṭhamattā vā sutamattā vā lomāni haṃsantīti **lomahaṃsanarūpā ca**. Bhīsanatāya **bhesmā**. Bhayaajanatāya **paṭibhayā**. Sukhābhāvena **dukkhā**. **Catukkappaṇṇā** ti sabbe pi caturassamañjūsasadiṣā. **Vibhattā** ti catudvāravasena vibhattā. **Bhāgasō mitā** ti dvāravithīnaṃ vasena koṭṭhāse ṭhapetvā mitā. **Ayasā paṭikujjitā** ti sabbe pi navayojanikena ayakapālena paṭicchannā. **Phuṭā tiṭṭhantī** ti sabbe pi ettakaṃ ṭhānaṃ anupharitvā tiṭṭhanti.

Uddhamāpādā avamsirā ti evaṃ tesu tesu nirayesu samparivattitvā punappunaṃ patamāne sandhāyāha. **Ativattāro** ti pharusavācāhi atikkamitvā vattāro. Mahānirayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu katāparādhāva paccanti, tasmā evamāha. **Te bhūnahuno** ti te isiṇaṃ ativattāro attano vuḍḍhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatā macchā viya paccanti. **Asaṅkheyye** ti gaṇetuṃ asakkuṇeyye. **Kibbisakārino** ti dāruṇakammakārino. **Nikkhamanesino** ti nirayā nikkhamanaṃ esantā pi gavesantā pi nikkhamanadvāraṃ nādhigacchanti. **Puratthimenā** ti yadā taṃ dvāraṃ apārutaṃ hoti, atha tadabhimukhā dhāvanti, tesaṃ tattha chavi-ādīni jhāyanti. Dvārasamīpaṃ pattānaṃ tesaṃ taṃ pidhīyati, pacchimadvāraṃ apārutaṃ viya khāyati. Esa nayo sabbattha. **Na sādthurūpe** ti vuttappakāraṃ sappāṃ viya sādthurūpe isayo **na āsīde**, na pharusavacanena kāyakammena vā ghaṭṭento upagaccheyya. Kimkāraṇā? Saññatānaṃ tapassīnaṃ āsāditattā aṭṭhasu mahānirayesu mahādukkhassa anubhavitabbattā.

Idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā taṃ dukkhaṃ pattā, te dassetuṃ:

“**Atikāyo**” ti ādimāha. Tattha **atikāyo** ti balasampanno mahākāyo.

Mahissāso ti {5.273} mahādhanuggaho. **Kekakādhīpo** ti kekakarattādhīpati.

Sahassabāhū ti pañcahi dhanuggahasatehi bāhusahassena āropetabbaṃ

dhanuṃ āropanasamatthatāya saḥassabāhu. **Vibhavaṅgato** ti vināsaṃ patto.

Vatthūni pana **sarabhaṅgajātaka** (Ja. 522) vitthāritāni. **Upahacca manan-**ti

attano cittaṃ padūsetvā. **Mātaṅgasmin-**ti mātaṅgapaṇḍite. Vatthu

mātaṅgajātaka (Ja. 497) vaṇṇitaṃ. **Kaṇhadīpāyanāsajjā** ti kaṇhadīpāyanaṃ

āsajja. **Yamasādhanan-**ti nirayapālakaraṇṇo āṇāpavattaṭṭhānaṃ. Vatthu

ghaṭapaṇḍitajātaka (Ja. 454) vitthāritaṃ. **Isinā** ti kapilatāpasena. **Pāvekkhī**

ti paviṭṭho. **Cecco** ti cetiyarājā. **Hinatto** ti parihīnattabhāvo antarahitaiddhi. **Pattapariyāyan**-ti pariyāyaṃ maraṇakālaṃ patvā. Vatthu **cetiyaajātake** (Ja. 422) kathitaṃ.

Tasmā hī ti yasmā cittavasiko hutvā isīsu aparajjhivā aṭṭhasu mahānirayesu paccati, tasmā hī. **Chandāgamanan**-ti chandādicatubbidham-pi agatigamanam. **Paduṭṭhenā** ti kuddhena. **Gantā so nirayaṃ adho** ti so tena adhogamaniyena kammena adhonirayaṃ-eva gacchati. Pāḷiyaṃ pana: “Nirayussadan”-ti likhitaṃ, tassa ussadanirayaṃ gacchatī ti attho. **Vuḍḍhe** ti vayovuddhe ca guṇavuddhe ca. **Anapaccā** ti bhavantare pi apaccam vā dāyādam vā na labhantī ti attho. **Tālavatthū** ti diṭṭhadhamme pi chinnamūlatālo viya mahāvināsaṃ patvā niraye nibbattanti. **Yo ca pabbajitaṃ hantī** ti yo bālaṃ samaṇaṃ hanati. **Cirarattāyā** ti ciraṃ kālaṃ.

Evam mahāsatto isivihetṭhakānaṃ paccananiraye dassetvā upari adhammikaṛājūnaṃ paccananiraye dassento: “**Yo cā**” ti ādimāha. Tattha **raṭṭhavidhamasano** ti chandādivasena gantvā raṭṭhassa viddhamasano. **Accisaṅghapareto** ti accisaṃmūhapaṛikkhitto. **Tejobhakkhasā** ti aggim-eva khādantassa. **Gattānī** ti tigāvute sarīre sabbaṅgapaccaṅgāni. **Lomehi ca nakhehi cā** ti etehi saddhim sabbāni ekajālāni honti. **Tuttaṭṭito** ti āneñjakāraṇaṃ kāriyamāno tuttehi viddho nāgo yathā nadati.

Evam mahāsatto adhammikaṛājūnaṃ paccananiraye dassetvā idāni pitughātakādīnaṃ paccananiraye dassetuṃ: “**Yo lobhā**” ti ādimāha. Tattha **lobhā** ti yasadhanalobhena. **Dosā vā** ti duṭṭhacittatāya vā. **Nittacan**-ti lohakumbhiyaṃ bahūni vasasahassāni pakkaṃ nīharitvā tigāvutamassa sarīraṃ nittacaṃ katvā jalitāya lohapaṭhaviyaṃ pādetvā tiṇhehi ayasūlehi koṭṭetvā cuṇavicuṇṇaṃ karonti. **Andham karitvā**ti, mahārāja, taṃ pitughātaṃ nirayapālā jalitalohapaṭhaviyaṃ uttānaṃ pādetvā jalitehi ayasūlehi akkhīni bhinditvā andham karitvā mukhe uḥhaṃ muttakarīsaṃ pakkhipitvā palālapīṭhaṃ viya naṃ parivattetvā kappena saṇṭhite khāre lohaudake nimujjāpenti. **Tattaṃ pakkuthitamayogulaṅcā** ti puna pakkuthitaṃ gūthakalalaṅceva jalitaayogulaṅca khādāpenti. So pana taṃ āhariyamānaṃ disvā mukhaṃ pidheti. Athassa dīge ciratāpīte jalamāne phāle ādāya mukhaṃ vikkhambhetvā vivaritvā rajjubaddhaṃ ayabalisaṃ khipitvā jivhaṃ nīharitvā {5.274} tasmim vivaṭe mukhe taṃ ayogulaṃ sampavisanti pakkhipanti. **Rakkhasā** ti nirayapālā.

Sāmā cāti, mahārāja, tassa pitughātakassa jivhaṃ balisena nikkaḍḍhitvā ayasaṅkūhi paṭhaviyaṃ nīhataṃ jivhaṃ sāmā soṇā sabalavaṇṇā sunakhā ca

lohatuṇḍā gijjhā ca kākolasaṅghā ca aññe ca nānappakārā sakuṇā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kākapadākārena koṭṭhāse katvā vipphandamānaṃ salohitaṃ vighāsaṃ khādantā viya satte bhakkhayanti ti attho. **Taṃ daḍḍhatālan-**ti taṃ pitughātakam jhāyamānatālaṃ viya jalitasarīraṃ. **Paribhinnagattan-**ti tattha tattha paribhinnagattaṃ. **Nippothayantā** ti jalitehi ayamuggarehi paharantā. **Ratī hi tesa-**ti tesam nirayapālānaṃ sā rati kīlā hoti. **Dukhino panītare** ti itare pana nerayikasattā dukkhitā honti. **Pettighātino** ti pitughātakā. Iti imaṃ pitughātakānaṃ paccananirayaṃ disvā rājā bhītatasi to aho.

Atha naṃ mahāsatto samassāsetvā mātughātakānaṃ paccananirayaṃ dassesi. **Yamakkhayan-**ti yamanivesanaṃ, nirayanti attho. **Attakammaphalūpago** ti attano kammaphalena upagato. **Amanussā** ti nirayapālā. **Hantāraṃ janayantiyā** ti mātughātakam. **Vālehi** ti ayamakacivālehi veṭhetvā ayayantena pīlayanti. **Tan-**ti taṃ mātughātakam. **Pāyenti** ti tassa pīliyamānassa ruhiram gaḷitvā ayakapallaṃ pūreti. Atha naṃ yantato nīharanti, tāvadevassa sarīraṃ pākatikam hoti. Taṃ pathaviyaṃ uttānaṃ nipajjāpetvā vilīnaṃ tambalohaṃ viya pakkuthitaṃ lohitaṃ pāyenti. **Ogayha tiṭṭhati** ti taṃ bahūni vassasahassāni ayayantehi pīletvā jegucche duggandhe paṭikūle mahante gūthakalalāāvāṇe khipanti, so taṃ rahadaṃ ogayha ogāhitvā tiṭṭhati. **Atikāyā** ti ekadoṇikanāvappamāṇasarīrā. **Ayomukhā** ti ayasūcimukhā. **Chaviṃ bhetvānā** ti chavimādiṃ katvā yāva aṭṭhim-pi bhetvā aṭṭhimīṇjam-pi khādanti. **Samgiddhā** ti gadhitā mucchitā. Na kevalaṇca khādanteva, adhomaggādīhi pana pavisitvā mukhādīhi nikkhamanti, vāmapassādīhi pavisitvā dakkhiṇapassādīhi nikkhamanti, sakalam-pi sarīraṃ chiddāvachiddaṃ karonti, so tattha atidukkhapareto viravanto paccati. **So cā** ti so mātughātakā ca taṃ sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nimuggo va hoti, taṇca kuṇapaṃ samantā yojanasataṃ pūtikaṃ hutvā vāyati. **Mātugho** ti mātughātakā.

Evam mahāsatto mātughātakānaṃ paccananirayaṃ dassetvā puna gabbhapātakānaṃ paccananirayaṃ dassento gāthamāha.

Khuradhāraṇanukkamā ti khuradhāranirayaṃ atikkamitvā. Tattha kira nirayapālā mahantamahante khure upari dhāre katvā santharanti, tato yāhi gabbhapātanaḥkharabhesajjāni {5.275} pivitvā gabbhā pātītā, tā gabbhapātiniyo itthiyo jalitehi āvudhehi pothentā anubandhanti, tā tikkhiṇakhuradhārāsu khaṇḍākhaṇḍikā hutvā punappunaṃ utṭhāya taṃ durabhisambhavaṃ khuradhāranirayaṃ akkamantiyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā duggaṃ duratikkamaṃ visamaṃ veteraṇiṃ nadiṃ patanti. Tattha kammakāraṇaṃ **nimijātake** (Ja. 541) āvi bhavissati.

Evam gabbhapātinīnam nirayaṃ dassetvā mahāsatto yatta paradārikā ca aticāriniyo ca patantā paccanti, taṃ kaṇṭakasimbalinirayaṃ dassento: **“Ayomayā”** ti ādimāha. Tattha **ubhato abhilambantī** ti vetaraṇiyā ubhosu tīresu tāsāṃ simbalīnam sākhā olambanti. **Te accimanto** ti te pajjalitasarīrā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti. **Yojanan-**ti tigāvutaṃ tesāṃ sarīraṃ, tato uṭṭhitajālāya pana saddhiṃ yojanaubbedhā honti. **Ete vajantī** ti te paradārikā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭiyamānā ete simbaliniraye abhiruhanti. **Te patantī** ti te bahūni vassasahassāni rukkhaviṭapesu laggā jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi vihatā vivattā hutvā parivattitvā adhosīsakā patanti. **Puthū** ti bahū. **Vinividdhaṅgā** ti tesāṃ tato patanakāle heṭṭhā ayapathavito sūlāni uṭṭhahitvā tesāṃ matthakaṃ paṭicchanti, tāni tesāṃ adhomaggena nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhasarīrā cirarattā sayanti. **Dīghan-**ti supine pi niddaṃ alabhantā dīgharattaṃ jaggantī ti attho. **Ratyā vivasāne** ti rattīnam accayena, cirakālātikkamenā ti attho. **Pavajjantī** ti saṭṭhiyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhiṃ kappena saṇṭhitaṃ jalitatambaloharasapuṇṇaṃ lohakumbhiṃ nirayapālehi khittā paccanti. **Dussilā** ti paradārikā.

Evam mahāsatto paradārikaaticārikānam paccanasimbalinirayaṃ dassetvā ito paraṃ sāmikavattasassusasuravattādīni apūrentīnam paccanaṭṭhānam pakāsento: **“Yā cā”** ti ādimāha. Tattha **atimaññati ti bhisajātake** (Ja. 488) vuttaṃ sāmikavattaṃ akarontī atikkamitvā maññati. **Jeṭṭhaṃ vā** ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ. **Nanandaran-**ti sāmikassa bhaginīṃ. Etesam-pi hi aññatarassa hatthapādapiṭṭhiparikammanhāpanabhojanādibhedam vattaṃ apūrentī tesu hīrottappaṃ anupaṭṭhapentī te atimaññati nāma, sā pi niraye nibbatti. **Vañkenā** ti tassā sāmikavattādīnam aparipūrikāya sāmikādayo akkositvā paribhāsivā niraye nibbattāya lohapathaviyaṃ nipajjāpetvā ayaśaṅkunā mukhaṃ vivaritvā balisena jivhaggaṃ nibbahanti, rajjubandhanena sabandhanaṃ kaḍḍhanti. **Kimīnan-**ti kimibharitaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, so nerayikasatto evaṃ nikkaḍḍhitaṃ attano byāmena byāmamattaṃ jivhaṃ āvudhehi koṭṭitakoṭṭitaṭṭhāne saṇjātehi mahādoṇippamāṇehi kimīhi bharitaṃ passati. **Viññāpetum na sakkotī** ti nirayapāle yācitukāmo pi kiñci vuttum na sakkotī. **Tāpane** ti evaṃ sā tattha bahūni vassasahassāni paccitvā puna tāpanamahāniraye paccati.

Evam mahāsatto sāmikavattasassusasuravattādīni apūrentīnam paccananirayaṃ dassetvā idāni sūkarikādīnam paccananiraye dassento: **“Orabbhikā”** ti ādimāha. {5.276} Tattha **avaṇṇe vaṇṇakārakā** ti pesuññakārakā. **Khāranadin-**ti ete orabbhikādayo etehi satti ādīhi haññamānā vetaraṇiṃ nadiṃ patantī ti attho. Sesāni orabbhikādīnam paccanaṭṭhānāni nimijātake (Ja. 541) āvi bhavissanti. **Kuṭṭakārī** ti

kūṭavinicchayassa ceva tulākūṭādīnañca kārake sandhāyetam vuttam. Tattha kūṭavinicchayakūṭaṭṭakārakakūṭaagghāpanikānam paccananirayā nimijātake (Ja. 541) āvi bhavissanti. **Vantan**-ti vamtakam. **Durattānan**-ti duggatattabhāvānam. Idam vuttam hoti: mahārāja, te durattabhāvā sattā ayakūṭehi matthake bhijjamāne vamenti, tato tam vantam jalitaayakapallehi tesu ekaccānam mukhe khipanti, iti te paresam vantam bhuñjanti nāma. **Bheraṇḍakā** ti siṅgālā. **Vipphandamānan**-ti adhomukham nipajjāpitam nikkadḍhitajivham ito cito ca vipphandamānam. **Migenā** ti okacārakamigena. **Pakkhinā** ti tathārūpeneva. **Gantā te** ti gantāro te. **Nirayussadan**-ti ussadanirayam. Pāliyam pana: “Nirayam adho” ti likhitam. Ayam pana nirayo nimijātake (Ja. 541) āvi bhavissatīti.

Iti mahāsatto ettake niraye dassetvā idāni devalokavivaraṇam katvā rañño devaloke dassento āha:

**65. Santo ca uddham gacchanti, suciṇṇenidha kammunā,
Suciṇṇassa phalam passa, saindā devā sabrahmakā.**

**66. Tam tam brūmi mahārāja, dhammam raṭṭhapatī cara,
Tathā rāja carāhi dhammam, yathā tam suciṇṇam nānutappeyya pacchā ti.**

Tattha **santo** ti kāyādīhi upasantā. **Uddhan**-ti devalokam. **Saindā** ti tattha tattha indehi saddhim. Mahāsatto hissa cātumahārājādike deve dassento, “mahārāja, cātumahārājike deve passa, cattāro mahārājāno passa, tāvatimse passa, sakkam passā” ti evam sabbe pi saindake sabrahmake ca deve dassento: “Idam-pi suciṇṇassa phalam idam-pi phalan”-ti dassesi. **Tam tam brūmi** ti tasmā tam bhaṇāmi. **Dhamman**-ti ito paṭṭhāya pāṇātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puñṇāni karohīti. **Yathā tam suciṇṇam nānutappeyyā** ti yathā tam dānādipuñṇakammam suciṇṇam pitughātakammapaccayam vippaṭisāram paṭicchādetum samatthatāya tam nānutappeyya, tathā tam suciṇṇam cara, bahum puñṇam karohī ti attho.

So {5.277} mahāsattassa dhammakatham sutvā tato paṭṭhāya assāsam paṭilabhi. Bodhisatto pana kiñci kalam tattha vasitvā attano vasanaṭṭhānāñeva gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa mayā assāsito yevā” ti vatvā jātakam samodhānesi: “Tadā rājā ajātasattu ahoṣi, isigaṇo buddhapaṇisā, samkiccapaṇḍito pana aham-eva ahoṣin”-ti.

Samkiccajātakavaṇṇanā dutiyā

Jātakuddānam:

Saṭṭhinipāto – 1978

**Atha saṭṭhinipātamhi, suṇātha mama bhāsitaṃ,
Jātakasavhayano pavaro, soṇakaarindamasavhayano,
Tathā vuttarathesabhakiccavaroti.**

Saṭṭhinipātavaṇṇanā niṭṭhitā

20. Sattatinipāto

Ja 531 Kusajātakavaṇṇanā

Idaṃ {5.278} **te raṭṭhan-**ti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Eko kira sāvatthivāsī kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajito ekadivasam sāvatthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkataitthiṃ disvā subhanimittaggāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi dīghakesanakho kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanīsanthatagatto. Yathā hi devalokā cavanadhammānaṃ devaputtānaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, mālā milāyanti, vatthāni kilissanti, sarīre dubbaṇṇiyaṃ okkamati, ubhohi kacchehi sedā muccanti, devo devāsane nābhiramati, evam-eva sāsana cavanadhammānaṃ ukkaṇṭhitabhikkhūnaṃ pañca pubbanimittāni paññāyanti, saddhāpupphāni milāyanti, sīlavatthāni kilissanti, sarīre maṅkutāya ceva ayasavasena ca dubbaṇṇiyaṃ okkamati, kilesasedā muccanti, araṇṇarukkhamūlasuñṇāgāresu nābhiramanti. Tassa pi tāni paññāyimsu. Atha naṃ bhikkhū satthu santikaṃ netvā: “Ayaṃ, bhante, ukkaṇṭhito” ti dassesum. Satthā: “Saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito” ti taṃ pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte: “Mā, bhikkhu, kilesavasiko hohi, mātugāmo nāmesa pāpo, tasmim paṭibaddhacittataṃ vinodehi, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayabyasanaṃ pāpuṇimsū” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte mallaraṭṭhe kusāvatīrājadhāniyaṃ okkāko nāma rājā dhammena samena rajjaṃ kāresi. Tassa soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā {5.279} sīlavatī nāma aggamahesī ahoṣi, sā neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhi. Athassa nāgarā ceva raṭṭhavāsino ca rājanivesanadvāre sannipatitvā: “Raṭṭhaṃ nassissati, raṭṭhaṃ nassissatī” ti upakkosimsu. Rājā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā: “Mayi rajjaṃ kārente adhammakāro nāma natthi, kasmā upakkosathā” ti pucchi. “Saccaṃ, deva, adhammakāro nāma natthi, apica vaṃsānurakkhako pana vo putto natthi, añño rajjaṃ gahetvā raṭṭhaṃ nāsessati, tasmā dhammena rajjaṃ kāretum samatthaṃ puttaṃ patthethā” ti. “Puttaṃ patthento kiṃ karomī” ti? “Paṭhamāṃ tāva ekaṃ sattāhaṃ cullanāṭakaṃ dhammanāṭakaṃ katvā vissajjetha, sace sā puttaṃ labhissati, sādhu, no ce, atha majjhimanāṭakaṃ vissajjetha, tato jeṭṭhanāṭakaṃ, avassaṃ ettakāsu itthīsu ekā puñṇavatī puttaṃ labhissatī” ti. Rājā tesāṃ vacanena tathā katvā satta divase yathāsukhaṃ abhiramitvā āgatāgataṃ pucchi:

“kacci vo putto laddho” ti? Sabbā: “Na labhāma, devā” ti āhaṃsu. Rājā: “Na me putto uppajjissatī” ti anattamano ahosi. Nāgarā puna tatheva upakkosīmsu. Rājā: “Kiṃ upakkosatha, mayā tumhākaṃ vacanena nāṭakāni viṣṭṭhāni, ekā pi puttaṃ na labhati, idāni kiṃ karomā” ti āha. “Deva, etā dussilā bhavissanti nippuññā, natthi etāsaṃ puttalābhāya puññaṃ, tumhe etāsu puttaṃ alabhanṭīsu pi mā appossukkataṃ āpajjatha, aggamaheṣī vo sīlavatī devī sīlasampannā, taṃ viṣṭajjetha, tassā putto uppajjissatī” ti.

So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā: “Ito kira sattame divase rājā sīlavatim devim dhammanāṭakaṃ katvā viṣṭajjessati, purisā sannipatantū” ti bherim carāpetvā sattame divase devim alaṅkārapetvā rājanivesanā otāretvā viṣṭajjesi. Tassā sīlatejena sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dasseti. Sakko: “Kiṃ nu kho” ti āvajjento deviyā puttapaṭṭhanabhāvaṃ ṇatvā: “Etissā mayā puttaṃ {5.280} dātum vaṭṭati, atthi nu kho devaloke etissā anucchaviko putto” ti upadhārento bodhisattaṃ addasa. So kira tadā tāvatimsabhavane āyūṃ khepetvā uparidevaloke nibbattitukāmo ahosi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ pakkosivā, “mārisa, tayā manussalokaṃ gantvā okkākaraṇṇo aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhitum vaṭṭatī” ti sampāṭicchāpetvā aparam-pi devaputtaṃ: “Tvam-pi etissā eva putto bhavissasī” ti vatvā: “Mā kho panassā koci sīlaṃ bhindatū” ti mahallakabrāhmaṇavesena raṇṇo nivesanadvāraṃ agamāsi.

Mahājano pi nhāto alaṅkato: “Ahaṃ devim gaṇhissāmi, ahaṃ devim gaṇhissāmi” ti rājadvāre sannipatitvā sakkaṇca disvā: “Tvam kasmā āgatosī” ti parihāsamakāsi. Sakko: “Kiṃ maṃ tumhe garahatha, sace pi me sarīraṃ jiṇṇaṃ, rāgo pana na jīrati, sace sīlavatim labhissāmi, ādāya naṃ gamissāmīti āgatomhī” ti vatvā attano ānubhāvena sabbesaṃ purato va aṭṭhāsi. Aṇṇo koci tassa tejena purato bhavitum nāsakkhi. So taṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ nivesanā nikkhamantiññeva hatthe gahetvā pakkāmi. Atha naṃ tattha tattha ṭhitā garahiṃsu: “Passatha, bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devim ādāya gacchati, attano yuttaṃ na jānātī” ti. Devīpi: “Mahallako maṃ gahetvā gacchati” ti na aṭṭiyati na harāyati. Rājā pi vātapāne ṭhatvā: “Ko nu kho devim gahetvā gacchati” ti olokento taṃ disvā anattamano ahosi.

Sakko taṃ ādāya nagaradvārato nikkhamitvā dvārasamīpe ekaṃ gharaṃ māpesi vivaḍadvāraṃ paññattakaṭṭhattharikaṃ. Atha naṃ sā: “Idaṃ te nivesanaṃ”-ti pucchi. So: “Āma, bhadde, pubbe panāhaṃ eko, idānimhā mayaṃ

dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādīni āharissāmi, tvaṃ imissā kaṭṭhattharikāya nipajjāhī” ti vatvā taṃ mudunā hatthena parāmasanto {5.281} dibbasamphassaṃ pharāpetvā tattha nipajjāpesi. Sā dibbasamphassapharaṇena saññaṃ vissajjesi. Atha naṃ attano ānubhāvena tāvatimsabhavanaṃ netvā alaṅkatavimāne dibbasayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sampattiṃ disvā: “Na so brāhmaṇo manusso, sakko bhavissatī” ti aññāsi. Sakko pi tasmim̐ samaye pāricchattakamūle dibbanāṭakaparivuto nisinno ahosi. Sā sayanā uṭṭhāya tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha naṃ sakko: “Vamaṃ te, devī, dadāmi, gaṇhāhī” ti āha. “Tena hi, deva, ekaṃ puttaṃ me dehī” ti. “Devī, tiṭṭhatu eko putto, ahaṃ te dve putte dassāmi. Tesu pana eko paññavā bhavissati virūpavā, eko rūpavā na paññavā. Tesu kataraṃ paṭhamam̐ icchasi” ti? “Paññavantaṃ, devā” ti. So: “Sādhū” ti vatvā tassā kusatiṇaṃ dibbavatthaṃ dibbacandanaṃ pāricchattakapupphaṃ kokanudañca nāma vīṇaṃ datvā taṃ ādāya rañño sayanagharaṃ pavisitvā rañña saddhim̐ ekasayane nipajjāpetvā aṅguṭṭhakena tassā nābhim̐ parāmasi. Tasmim̐ khaṇe bodhisatto tassā kucchimhi paṭisandhim̐ gaṇhi. Sakko pi sakaṭṭhānam-eva gato. Paṇḍitā devī gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ jāni.

Atha naṃ pabuddho rājā disvā, “devī, kena nītāsī” ti pucchi. “Sakkena, devā” ti. “Ahaṃ paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ taṃ ādāya gacchantam̐ addasaṃ, kasmā maṃ vañcesī” ti? “Saddahatha, deva, sakko maṃ gahetvā devalokaṃ nesī” ti. “Na saddahāmi, devī” ti. Athassa sā sakkadattiyaṃ kusatiṇaṃ dassetvā: “Saddahathā” ti āha. Rājā: “Kusatiṇaṃ nāma yato kutoci labbhati” ti na saddahi. Athassa sā dibbavatthādīni dasseti. Rājā tāni disvā saddahitvā, “bhadde, sakko tāva taṃ netu, putto pana te laddho” ti pucchi. “Laddho mahārāja, gabbho me patiṭṭhito” ti. So tuṭṭho tassā gabbhaparihāraṃ adāsi. Sā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, tassa aññaṃ nāmaṃ akatvā kusatiṇanāma-eva {5.282} akaṃsu. Kusakumārassa padasā gamanakāle itaro devaputto tassā kucchiyaṃ paṭisandhim̐ gaṇhi. Sā dasamāse paripuṇṇe puttaṃ vijāyi, tassa: “Jayampatī” ti nāmaṃ karimsu. Te mahantena yasena vaḍḍhim̐su. Bodhisatto paññavā ācariyassa santike kiñci sippaṃ anuggahetvā attano va paññāya sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi.

Athassa soḷasavassakāle rājā rajjaṃ dātukāmo devim̐ āmantetvā: “Bhadde, puttassa te rajjaṃ datvā nāṭakāni upaṭṭhapessāma, mayaṃ jīvantā yeva naṃ rajje patiṭṭhitaṃ passissāma, sakalajambudīpe kho pana yassa rañño dhītaraṃ icchati, tamassa ānetvā aggamahesiṃ karissāma, cittaṃ jānāhi, kataraṃ

rājadhītaram rocesi” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampatīcchitvā: “Kumārassa imam pavattim ārocetvā cittaṃ jānāhi” ti ekaṃ paricārikaṃ pesesi. Sā gantvā tassa taṃ pavattim ārocesi. Taṃ sutvā mahāsatto cintesi: “ahaṃ na rūpavā, rūpasampannā rājadhītā ānītā pi maṃ disvā ‘kiṃ me iminā virūpenā’ ti palāyissati iti no lajjitabbakaṃ bhavissati, kiṃ me gharāvāsena, dharamāne mātāpitāro upatthahitvā tesam accayena nikkhamitvā pabbajissāmi” ti. So: “Mayhaṃ neva rajjenattho, na nātakehi, ahaṃ mātāpitūnaṃ accayena pabbajissāmi” ti āha. Sā gantvā tassa kathaṃ deviyā ārocesi, devī pi rañño ārocesi. Rājā anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanam pesesi. So pi paṭibāhati yeva. Evaṃ yāvatatiyaṃ paṭibāhitvā catutthavāre cintesi: “mātāpitūhi saddhim ekantena paṭipakkhabhāvo nāma na yutto, ekaṃ upāyaṃ karissāmi” ti.

So kammārajetthakaṃ pakkosāpetvā bahum suvaṇṇam datvā: “Ekaṃ itthirūpakaṃ karohi” ti uyyojetvā tasmiṃ pakkante aññaṃ suvaṇṇam gahetvā sayam-pi itthirūpakaṃ akāsi. Bodhisattānañhi adhippāyo nāma samijjhati. Taṃ suvaṇṇarūpakaṃ jivhāya avaṇṇanīyasobhaṃ ahosi. Atha naṃ mahāsatto khomaṃ nivāsāpetvā sirigabbhe ṭhapāpesi. So kammārajetthakena ābhatarūpakaṃ disvā taṃ garahitvā: “Gaccha amhākaṃ sirigabbhe ṭhapitarūpakaṃ āharā” ti āha. So sirigabbhaṃ pavīṭṭho {5.283} taṃ disvā: “Kumārena saddhim abhiraṃmituṃ ekā devaccharā, āgatā bhavissati” ti hatthaṃ pasāretuṃ avisahanto nikkhamitvā: “Deva, sirigabbhe ayyā ekikāva ṭhitā, upagantuṃ na sakkomi” ti āha. “Tāta, gaccha, suvaṇṇarūpakaṃ etaṃ, āharā” ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ suvaṇṇagabbhe nikkhipāpetvā attanā kataṃ alaṅkārapetvā rathe ṭhapāpetvā: “Evarūpaṃ labhanto gaṇhāmi” ti mātu santikaṃ paṇiṇi.

Sā amacce pakkosāpetvā, “tātā, mayhaṃ putto mahāpuñña sakkadattiyo anucchavikaṃ kumārikaṃ labhissati, tumhe evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha, imaṃ rūpakaṃ paṭicchannayāne ṭhapetvā sakalajambudīpaṃ carantā yassa rañño evarūpaṃ dhītaram passatha, tassetam datvā ‘okkākarājā tumhehi saddhim āvāhaṃ karissati’ ti divasaṃ vavatthapetvā āgacchathā” ti āha. Te: “Sādhū” ti taṃ ādāya mahantena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ rājadhāniṃ pāpuṇanti, tattha sāyanhasamaye mahājanassa samosaraṇaṭṭhāne taṃ rūpakaṃ vatthapupphālaṅkārehi alaṅkaritvā suvaṇṇasavikaṃ āropetvā titthamagge ṭhapetvā amaccā sayam paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanatthaṃ ekamante tiṭṭhanti. Mahājano taṃ oloketvā: “Suvaṇṇarūpakaṃ”-ti saññaṃ akatvā: “Ayaṃ manussitthi samānā pi

devaccharapaṭibhāgā ativiya sobhati, kiṃ nu kho ettha ṭhitā, kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā natthī” ti vaṇṇento pakkamati. Taṃ sutvā amaccā: “Sace idha evarūpā dārikā bhaveyya, ‘asukā rājadhītā viya asukā amaccadhītā viyā’ ti vadeyyuṃ, addhā idha evarūpā natthī” ti taṃ ādāya aññaṃ nagaraṃ gacchanti.

Te evaṃ vicarantā anupubbena maddaraṭṭhe sāgalanagaraṃ sampāpuṇṇimsu. Tattha maddarañño aṭṭha dhītaro uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, tāsāṃ sabbajetṭhikā pabhāvatī nāma. Tassā sarīrato {5.284} bālasūriyassa pabhā viya pabhā niccharanti, andhakāre pi catuhatthe antogabbhe paḍipakiccaṃ natthi, sabbo gabbho ekobhāso va hoti. Dhātī panassā khujjā, sā pabhāvatim bhojetvā tassā sisanhāpanattham aṭṭhahi vaṇṇadāsīhi aṭṭha ghaṭe gāhāpetvā sāyanhasamaye udakatthāya gacchantī titthamagge ṭhitam taṃ rūpakaṃ disvā: “Pabhāvatī” ti saññāya: “Ayaṃ dubbiniṭā ‘sīsaṃ nhāyissāmī’ ti amhe udakatthāya pesetvā paṭhamataram āgantvā titthamagge ṭhitā” ti kujjhitvā: “Are kulalajjāpanike amhehi purimataram āgantvā kasmā idha ṭhitāsi, sace rājā jānissati, nāsessati no” ti vatvā hatthena gaṇḍapasse pahari, hatthatalaṃ bhijjamānaṃ viya jātaṃ. Tato: “Suvanṇarūpakaṃ”-ti ñatvā hasamānā tāsāṃ vaṇṇadāsīnaṃ santikaṃ gacchantī: “Passathetaṃ me kammaṃ, mama dhītātisaññāya pahāraṃ adāsim, ayaṃ mama dhītu santike kimagghati, kevalaṃ me hattho dukkhāpito” ti āha.

Atha naṃ rājadūtā gahetvā: “Tvaṃ ‘mama dhītā ito abhirūpatarā’ ti vadantī kaṃ nāma kathesi” ti āhaṃsu. “Maddarañño dhītaram pabhāvatim, idaṃ rūpakaṃ tassā soḷasim-pi kalaṃ na agghatī” ti. Te tuṭṭhamānasā rājadvāraṃ gantvā: “Okkākarañño dūtā dvāre ṭhitā” ti paṭihāresuṃ. Rājā āsanā vuṭṭhāya ṭhitakova: “Pakkosathā” ti āha. Te pavisitvā rājānaṃ vanditvā: “Mahārāja, amhākaṃ rājā tumhākaṃ ārogyaṃ pucchati” ti vatvā katasakkārasammānā: “Kimattham āgatathā” ti puṭṭhā: “Amhākaṃ rañño sīhassaro putto kusakumāro nāma, rājā tassa rajjaṃ dātukāmo amhe tumhākaṃ santikaṃ pahiṇi, tumhākaṃ kira dhītā pabhāvatī, taṃ tassa detha, imaṇca suvaṇṇarūpakaṃ deyyadhammaṃ gaṇhathā” ti taṃ rūpakaṃ tassa adāsu. So pi: “Evarūpena mahārājena saddhim vivāhamaṅgalaṃ bhavissati” ti tuṭṭhacitto sampaṭicchi. {5.285} Atha naṃ dūtā āhaṃsu: “mahārāja, amhehi na sakkā papañcaṃ kātuṃ, kumārikāya laddhabhāvaṃ rañño āroccsāma, atha naṃ so āgantvā ādāya gamissati” ti. So: “Sādhū” ti vatvā tesāṃ sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño ca deviyā ca āroccesuṃ. Rājā mahantena parivārena kusāvatito nikkhamitvā anupubbena

sāgalanagaram paṇṇi. Maddarājā paccuggantvā taṃ nagaram pavesetvā mahantaṃ sakkāramakāsi.

Sīlavatī devī paṇḍitattā: “Ko jānāti, kiṃ bhavissatī” ti ekāhadvīhaccayena maddarājānaṃ āha: “mahārāja, suṇisaṃ daṭṭhukāmāmhī” ti. So: “Sādhū” ti sampañcchitvā taṃ pakkosāpesi. Pabhāvatī sabbālaṅkārapaṇḍitā dhātigaṇaparivutā āgantvā sassuṃ vandi. Sā taṃ disvā cintesi: “ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo. Sace esā taṃ passissati, ekāham-pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissāmī” ti. Sā maddarājānaṃ āmantetvā, “mahārāja, suṇisā me puttassa anucchavikā, apica kho pana amhākaṃ kulapaveṇiyā āgataṃ cārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmiṃ cāritte vattissati, nessāmi naṃ”-ti āha. “Kiṃ pana vo cārittan”-ti. “Amhākaṃ vaṃse yāva ekassa gabbhassa patiṭṭhānaṃ hoti, tāva divā sāmikaṃ passituṃ na labhati. Sace esā tathā karissati, nessāmi naṃ”-ti. Rājā: “Kiṃ, amma, sakkhissasi evaṃ vattitun”-ti dhītaraṃ pucchi. Sā: “Āma tātā” ti āha. Tato okkākarājā maddaraṇṇo bahuṃ dhanam datvā taṃ ādāya pakkāmi. Maddarājā pi mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi.

Okkāko kusāvatim gantvā nagaram alaṅkārapetvā sabbabandhanāni mocetvā puttassa abhisekaṃ katvā rajjaṃ datvā pabhāvatim aggamahesiṃ kāretvā nagare: “Kusarājassa āṇā” ti bherim carāpesi. Sakalajambudīpatale rājāno yesaṃ dhītaro atthi, te kusaraṇṇo dhītaro paṇiṃsu. Yesaṃ puttā [5.286] atthi, te tena saddhim mittabhāvaṃ ākaṅkhaṇā putte upaṭṭhāke katvā paṇiṃsu. Bodhisattassa nāṭakaparivāro mahā ahoṣi, mahantena yasena rajjaṃ kāresi. So pabhāvatim divā passituṃ na labhati, sā pi taṃ divā passituṃ na labhati, ubhinnaṃ rattidassanaṃ-eva hoti. Tattha pabhāvatiyā sarīrappabhā pi abbohārikā ahoṣi. Bodhisatto sirigabbhato rattiṃ yeva nikkhamati.

So katipāhaccayena pabhāvatim divā daṭṭhukāmo mātuyā ārocesi. Sā: “Mā te tātā, rucci, yāva ekaṃ puttaṃ labhasi, tāva āgamehī” ti, paṭikkhi pi. So punappunaṃ yāci yeva. Atha naṃ sā āha: “tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha, ahaṃ taṃ tattha ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi, mā ca attānaṃ jānāpehī” ti. So: “Sādhū” ti sampañcchitvā hatthisālaṃ agamāsi. Athassa mātā hatthisālaṃ alaṅkārapetvā pabhāvatim: “Ehi sāmikassa hatthino passāmā” ti tattha netvā: “Ayaṃ hatthī asuko nāma, ayaṃ hatthī asuko nāmā” ti tassā dassesi. Tattha taṃ rājā mātu pacchato gacchantim disvā hatthigopakavesena hatthichakaṇapiṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari. Sā kuddhā: “Raṇṇo kathetvā te hatthaṃ chindāpessāmī” ti vatvā devim ujjhāpesi. Rājamātā:

“Mā amma kujjhī” ti suṇisaṃ saññāpetvā piṭṭhiṃ parimajji. Puna pi rājā taṃ daṭṭhukāmo hutvā assasālāya assagopakavesena taṃ disvā tatheva assachakaṇapiṇḍena pahari. Tadā pi taṃ kuddhaṃ sassu saññāpesi.

Punekadivase pabhāvatī mahāsattaṃ passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā: “Alaṃ mā te rucctī” ti paṭikkhattā pi punappunaṃ yāci. Atha naṃ sā āha: “tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ karissati, tvaṃ sīhapañjaraṃ vivaritvā taṃ passeyyāsī” ti. Evañca pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṅkārapetvā jayampatikumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipiṭṭhe nisīdāpetvā bodhisattaṃ pacchimāsane nisīdāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kārapesi. Sā pabhāvatīm ādāya sīhapañjare ṭhatvā: “Passa tava sāmikassa sirisobhaggaṇ”-ti āha. Sā: “Anucchaviko {5.287} me sāmiko laddho” ti attamaṇā ahosi. Taṃ divasaṃ pana mahāsatto hatthimeṇḍavesena jayampatissa pacchimāsane nisīditvā yathādhippāyena pabhāvatīm olokento hatthavikārādivasena cittaruciyaṃ keḷiṃ dassesi. Hatthimhi atikkante rājamātā pabhāvatīm pucchi: “diṭṭho te, amma, sāmiko” ti. “Āma ayye, pacchimāsane panassa nisinna hatthimeṇḍo ativiya dubbiniṭo, mayhaṃ hatthavikārādīni dassesi, kasmā evarūpaṃ alakkhikaṃ rañño pacchimāsane nisīdāpesuṃ, nīharāpehi naṇ”-ti? “Amma, rañño pacchimāsane rakkhā nāma icchitabbā” ti.

Sā cintesi: “ayaṃ hatthimeṇḍo ativiya nibbhayo, rājānaṃ ‘rājā’ ti pi na maññati, kiṃ nu kho eso va kusarājā, addhā hi eso ativiya virūpo eva bhavissati, teneva maṃ na dassenti” ti. Sā khujjaṃ kaṇṇamūle āha: “amma, gaccha tāva jānāhi, kiṃ purimāsane nisinnako rājā, udāhu pacchimāsane” ti? “Kathaṃ paṇāhaṃ jānissāmī” ti. “Sace hi so rājā bhavissati, paṭhamataraṃ hatthipiṭṭhito otarissati, imāya saññāya jānāhi” ti. Sā gantvā ekamante ṭhitā paṭhamam mahāsattaṃ otarantaṃ addasa, pacchā jayampatikumāraṃ. Mahāsatto pi ito cito ca olokento khujjaṃ disvā: “Iminā nāma kāraṇena esā āgatā bhavissati” ti ñatvā taṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ antaraṃ pabhāvatiyā mā kathehi” ti daḷhaṃ vatvā uyyojesi. Sā gantvā: “Purimāsane nisinna paṭhamam otarī” ti āha. Pabhāvatī tassā vacanaṃ saddahi.

Mahāsatto pi puna daṭṭhukāmo hutvā mātaraṃ yāci. Sā paṭikkhipitum asakkonti: “Tena hi aññātakavesena uyyānaṃ gacchāhi” ti āha. So uyyānaṃ gantvā pokkharāṇiyaṃ galappamaṇaṃ udakaṃ pavisitvā paduminipattena sīsaṃ chādetvā pupphitapadumena mukhaṃ āvaritvā aṭṭhāsī. Mātāpissa pabhāvatīm uyyānaṃ netvā sāyanhasamaye: “Ime rukkhe passa, sakuṇe passa, mige passa” ti

palobhayamānā pokkharāṇītīraṃ pāyāsi. Sā pañcavidhapadumasañchannaṃ pokkharāṇiṃ {5.288} disvā nhāyitukāmā paricārīkāhi saddhiṃ pokkharāṇiṃ otaritvā kīḷantī taṃ padumaṃ disvā vicinitukāmā hatthaṃ pasāresi. Atha naṃ rājā paduminipattaṃ apanetvā: “Ahaṃ kusarājā” ti vatvā hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā: “Yakkho maṃ gaṇhi” ti viravitvā tattheva visaññitaṃ pattā. Athassā rājā hatthaṃ muñci. Sā saññaṃ paṭilabhivā: “Kusarājā kira maṃ hatthe gaṇhi, imināvāhaṃ hatthisālāya hatthichakaṇapiṇḍena, assasālāya assachakaṇapiṇḍena pahaṭā, ayam-eva maṃ hatthissa pacchimāsane nisīditvā uppaṇḍesi, kiṃ me evarūpena dummukhena patinā, imaṃ jahitvā ahaṃ jīvanti aññaṃ patiṃ labhissāmī” ti cintetvā attanā saddhiṃ āgate amacce pakkosāpetvā: “Mama yānavāhanaṃ sajjāṃ karotha, ajjeva gamissāmī” ti āhaṃ. Te rañño ārocesuṃ. Rājā cintesi: “sace gantuṃ na labhissati, hadayamassā phalissati, gacchatu puna taṃ attano balena ānessāmī” ti cintetvā athassā gamanaṃ anujāni. Sā pitunagaram-eva agamāsi.

Mahāsatto pi uyyānato nagaraṃ pavisitvā alaṅkatapāsādaṃ abhiruhi. Bodhisattañhi sā pubbapatthanāvasena na icchi, so pi pubbakammavaseneva virūpo ahoṣi. Atīte kira bārāṇasiyaṃ dvāragāme uparimavīthiyā ca heṭṭhimavīthiyā ca dve kulāni vasiṃsu. Ekassa kulassa dve puttā ahesuṃ. Ekassa ekāva dhītā ahoṣi. Dvīsu puttesu bodhisatto kaniṭṭho. Taṃ kumārikaṃ jeṭṭhakassa adaṃsu. Kaniṭṭho adārabharaṇo bhātu santike yeva vasi. Athekadivasāṃ tasmīṃ ghare atirasakapūve paciṃsu. Bodhisatto araññaṃ gato hoti. Tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasese bhājetvā khādīṃsu. Tasmīṃ khaṇe paccekabuddho bhikkhāya gharadvāraṃ agamāsi. Bodhisattassa bhātujāyā: “Cūḷapatino aññaṃ pūvaṃ pacissāmī” ti taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi. So pi taṃ khaṇaññaṃ araññato āgacchi. Atha naṃ sā āha: “sāmi, cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno” ti. So {5.289} “tava koṭṭhāsaṃ khādītva mama koṭṭhāsaṃ desi, ahaṃ kiṃ khādissāmī” ti kuddho paccekabuddhaṃ anugantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sappiṃ āharitvā paccekabuddhassa pattaṃ pūresi, taṃ obhāsaṃ muñci. Sā taṃ disvā patthanaṃ paṭṭhapesi: “bhante, iminā dānabalena nibbattanibbattaṭṭhāne me sarīraṃ obhāsajātaṃ hotu, uttamarūpadharā ca bhaveyyaṃ, iminā ca me asappurisena saddhiṃ ekaṭṭhāne vāso mā ahoṣī” ti. Iti sā imissā pubbapatthanāya vasena taṃ na icchi. Bodhisatto pi taṃ pūva tasmīṃ sappipatte osīdāpetvā patthanaṃ paṭṭhapesi: “bhante, imaṃ yojanasate vasanti-pi ānetvā mama pādapariacārīkaṃ kātuṃ samattho

bhaveyyan”-ti. Tattha yaṃ so kuddho gantvā pūvaṃ gaṇhi, tassa pubbakamassa vasena virūpo ahosi, pubbatthanāya sā ca taṃ na icchīti.

So pabhāvatīyā gatāya sokappatto ahosi, nānākārehi paricārayamānā pi naṃ sesitthiyo olokāpetum-pi nāsakkhimsu., pabhāvatirahitamassa sakalam-pi nivesanaṃ tucchaṃ viya khāyi. So: “Idāni sāgalanagaraṃ pattā bhavissatī” ti paccūsasamaye mātu santikaṃ gantvā, “amma, ahaṃ pabhāvatim ānessāmi, tumhe rajjaṃ anusāsathā” ti vadanto paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Idam te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ, sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ,
Idam te rajjaṃ anusāsa amma, gacchāmahaṃ yattha piyā pabhāvatī ti.**

Tattha **sayogga**-ti hatthiyoggādisahitaṃ. **Sakāyura**-ti sapañcarājakakudhabhaṇḍaṃ. **Anusāsa, amma** ti so kira purisassa rajjaṃ datvā puna gaṇhanaṃ nāma na yuttanti pitu vā bhātu vā aniyyādetvā mātu niyyādentō evamāha.

Sā tassa kathaṃ sutvā: “Tena hi, tāta, appamatto bhaveyyāsi, mātugāmo nāma aparisuddhahadayo” ti vatvā nānaggarasabhojanassa suvaṇṇakaroṭim pūretvā: “Idam antarāmagge bhuñjeyyāsi” ti {5.290} vatvā uyyojesi. So taṃ ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā: “Jīvanto puna tumhe passissāmi” ti vatvā sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhitvā bhattakaroṭiyā saddhim kahāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā kokanudañca vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahabbalo mahāthāmo yāva majjhanhikā paṇṇāsa yojanāni gantvā bhattaṃ bhuñjitvā sesadivasabhāgena puna paṇṇāsa yojanāni gantvā ekāheneva yojanasatikaṃ maggaṃ khepetvā sāyanhasamaye nhatvā sāgalanagaraṃ pāvīsi. Tasmim paviṭṭhamatte yeva tassa tejena pabhāvatī sayanapiṭṭhe saṇṭhātuṃ asakkontī otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. Bodhisattaṃ kilantindriyaṃ vīthiyā gacchantaṃ aññatarā itthī disvā pakkosāpetvā nisīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi. So kilantakāyo nipajjitvā niddaṃ okkami.

Atha sā tasmim niddamupagate bhattaṃ sampādetvā taṃ pabodhetvā bhattaṃ bhojesi. So tuṭṭho tassā saddhim bhattakaroṭiyā kahāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tattheva ṭhapetvā: “Gantabbatṭhānaṃ me atthī” ti vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā: “Ajja me idha vasituṃ detha, gandhabbaṃ vo karissāmi” ti vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā thokaṃ niddāyitvā paṭippassaddhadaratho utṭhāya vīṇaṃ muñcitvā: “Sāgalanagaravāsino imaṃ saddaṃ suṇantū” ti vīṇaṃ vādentō gāyi. Pabhāvatī

bhūmiyaṃ nipannā taṃ saddaṃ sutvāva: “Ayaṃ na aññassa vīṇāsaddo, nissaṃsayāṃ kusarājā mamatthāya āgato” ti aññāsi. Maddarājā pi taṃ saddaṃ sutvā: “Ativīya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakkosāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmī” ti cintesi.

Bodhisatto: “Na sakkā idha vasamānena pabhāvatī daṭṭhuṃ, aṭṭhānametan”-ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ bhuttagehe yeva pātarāsaṃ bhuñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivaseneva gharaṃ mattikāya pūretvā ^[5.291] “bhājanāni karomi ācariyā” ti vatvā, “āma, kārohi” ti vutte ekaṃ mattikāpiṇḍaṃ cakke ṭhapetvā cakkam āviñchi, sakiṃ āviddham-eva yāva majjhanhikātikkamā bhami yeva. So nānāvaṇṇāni khuddakamahantāni bhājanāni katvā pabhāvatiyā atthāya bhājanaṃ karonto nānārūpāni samuṭṭhāpesi. Bodhisattānañhi adhippāyo nāma samijjhati, “tāni rūpāni pabhāvatī yeva passatū” ti adhiṭṭhāsi. So sabbabhājanāni sukkhāpetvā pacitvā gehaṃ pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni gahetvā rājakulaṃ agamāsi. Rājā disvā: “Kenimāni katānī” ti pucchi. “Mayā, devā” ti. “Ahaṃ tayā katāni jānāmi, kathehi, kena katānī” ti? “Antevāsikena me devā” ti. “Na te so antevāsī, ācariyo te so, tvaṃ tassa santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya ca so mama dhītānaṃ bhājanāni karotu, imaṃcassa sahaṃsaṃ dehī” ti sahaṃsaṃ dāpetvā: “Nānāvaṇṇāni imāni khuddakabhājanāni mama dhītānaṃ dehī” ti āha.

So tāni tāsāṃ santikaṃ netvā: “Imāni vo kīḷanattāya khuddakabhājanānī” ti āha. Tā sabbā āgamimsu. Kumbhakāro mahāsattena pabhāvatiyā atthāya katabhājanam-eva tassā adāsi. Sā ca bhājanaṃ gahetvā tattha attano ca mahāsattassa ca khujjāya ca rūpaṃ passitvā: “Idaṃ na aññena kataṃ, kusarājeneva katan”-ti ṇatvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khipitvā: “Iminā mayhaṃ attho natthi, icchantānaṃ dehī” ti āha. Athassā bhaginiyo kuddhabhāvaṃ ṇatvā: “Khuddakabhājanaṃ kusaraññā katanti maññasi, idaṃ tena na kataṃ, kumbhakāreneva kataṃ, gaṇhāhi nan”-ti avahasimsu. Sā tena katabhāvaṃ tassa ca āgatabhāvaṃ tāsāṃ na kathesi. Kumbhakāro sahaṃsaṃ bodhisattassa datvā: “Tāta, rājā te tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānaṃ bhājanāni kareyyāsi, ahaṃ tāsāṃ harissāmī” ti āha.

So: “Idhā pi vasantena na sakkā pabhāvatī daṭṭhun”-ti taṃ sahaṃsaṃ tasseva datvā rājupaṭṭhākassa naḷakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsiko hutvā pabhāvatiyā atthāya tālavaṇṇaṃ katvā tattheva setacchattañca āpānabhūmiñca ^[5.292] vatthaṃ gahetvā ṭhitaṃ pabhāvatīncāti nānārūpāni dassesi. Naḷakāro

tañca aññañca tena katabhaṇḍakaṃ ādāya rājakulaṃ agamāsi. Rājā disvā: “Kenimāni katānī” ti pucchitvā purimanayeneva sahaṣsaṃ datvā: “Imāni naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānaṃ dehi” ti āha. So pi bodhisattena pabhāvatiyā atthāya kataṃ tālavaṇṭaṃ tassā yeva adāsi. Tatra pi rūpāni añño jano na passati, pabhāvatī pana disvā kusarañña katabhāvaṃ ñatvā: “Gaṇhitukāmā gaṇhantū” ti kuddhā bhūmiyaṃ khi pi. Atha naṃ sesā avahasimsu. Naḷakāro sahaṣsaṃ āharitvā bodhisattassa datvā taṃ pavattiṃ ārocesi.

So: “Idam-pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan”-ti sahaṣsaṃ tasseva datvā rājamālākārassa santikaṃ gantvā antevāsikabhāvaṃ upagantvā nānāvidhaṃ mālāvikatiṃ ganthitvā pabhāvatiyā atthāya nānārūpavicitraṃ ekaṃ cumbaṭakaṃ akāsi. Mālākāro taṃ sabbaṃ ādāya rājakulaṃ agamāsi. Rājā disvā: “Kenimāni ganthitānī” ti pucchi. “Mayā, devā” ti. “Ahaṃ tayā ganthitāni jānāmi, kathehi, kena ganthitānī” ti? “Antevāsikena me, devā” ti. “Na so antevāsī, ācariyo te so, tvaṃ tassa santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya ca so mama dhītānaṃ pupphāni ganthatu, imaṇcassa sahaṣsaṃ dehi” ti sahaṣsaṃ datvā: “Imāni pupphāni mama dhītānaṃ dehi” ti āha. So pi bodhisattena pabhāvatiyā atthāya kataṃ cumbaṭakaṃ tassā yeva adāsi. Sā tattha attano ca rañño ca rūpehi saddhiṃ nānārūpāni disvā tena katabhāvaṃ ñatvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khi pi. Sesā bhaginiyo taṃ tatheva avahasimsu. Mālākāro pi sahaṣsaṃ āharitvā bodhisattassa datvā taṃ pavattiṃ ārocesi.

So: “Idam-pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan”-ti sahaṣsaṃ tasseva datvā rañño sūdassa santikaṃ gantvā antevāsikabhāvaṃ upagacchi. Athekadivasā sūdo rañño bhojanavikatiṃ haranto attano atthāya pacitum bodhisattassa aṭṭhimaṃsaṃ adāsi. So taṃ tathā sampādesi, yathāssa gandho sakalanagaraṃ avatthari. Rājā {5.293} taṃ ghāyitvā: “Kiṃ te mahānase aññaṃ-pi maṃsaṃ pacasī” ti pucchi. “Natthi, deva, apica kho pana me antevāsikassa aṭṭhimaṃsaṃ pacanattāya dinnā, tasseva so gandho bhavissati” ti. Rājā āharāpetvā tato thokaṃ jivhagge ṭhapesi, tāvadeva satta rasaharaṇisaṃsaṇi khobhentaṃ phari. Rājā rasataṇhāya bajjhitvā sahaṣsaṃ datvā: “Iti paṭṭhāya tava antevāsinaṃ mama ca dhītānaṃ me bhattaṃ pacāpetvā tvaṃ mayhaṃ āhara, so me dhītānaṃ haratū” ti āha. Sūdo gantvā tassa ārocesi. So taṃ sutvā: “Idāni me manoratho matthakaṃ patto, idāni panāhaṃ pabhāvatiṃ daṭṭhum labhissāmī” ti tuṭṭho taṃ sahaṣsaṃ tasseva datvā punadivase bhattaṃ sampādetvā rañño bhattachājanāni pesetvā rājadhītānaṃ bhattachājāṃ sayāṃ gahetvā pabhāvatiyā vasanapāsādaṃ abhiruhi. Sā taṃ bhattachājāṃ ādāya pāsādaṃ abhiruhantaṃ disvā cintesi: “ayaṃ attano

ananucchavikaṃ dāsakammakarehi kattabbaṃ karoti. Sace panāhaṃ katipāhaṃ tuṇhī bhavissāmi, ‘idāni maṃ esā rocati’ ti saññī hutvā katthaci agantvā maṃ olokeno idheva vasissati, idāneva taṃ akkositvā paribhāsivā muhuttam-pi idha vasitum adatvā palāpessāmi” ti. Sā dvāraṃ aḍḍhavivaṭaṃ katvā ekaṃ hatthaṃ kavāṭe laggetvā ekena hatthena aggaḷaṃ uppīletvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Anujjubhūtena hamaṃ mahantaṃ, divā ca ratto ca nisīthakāle,
Paṭigaccha tvaṃ khippaṃ kusāvatim kusa, nicchāmi dubbaṇṇamaham
vasanta-ti.**

Tassattho: mahārāja, tvaṃ bhattachakāro hutvā ujukena cittena yo pi te sīsaṃ bhindeyya, tassapetaṃ kammaṃ na karosi, anujjubhūtena pana cittena mamatthāya etaṃ mahantaṃ kājaṃ haranto divā ca ratto ca nisīthakāle ca mahantaṃ {5.294} dukkhaṃ anubhavissasi, kiṃ te tena anubhūtena dukkhena, tvaṃ attano nagaraṃ kusāvatim-eva paṭigaccha, aññaṃ attanā sadisiṃ atirasakapūvasaṇṭhānamukhiṃ yakkhiniṃ aggamahesiṃ katvā rajjaṃ kārehīti. **Nicchāmi dubbaṇṇamaham vasanta-ti** ahaṃ pana taṃ dubbaṇṇaṃ dussaṇṭhitaṃ idha vasantaṃ na icchāmīti.

So: “Pabhāvatiyā me santikā kathā laddhā” ti tuṭṭhacitto tisso gāthā abhāsi:

**3. Nāhaṃ gamissāmi ito kusāvatim, pabhāvatī vaṇṇapalobhito tava,
Ramāmi maddassa niketaramme, hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato.**

**4. Pabhāvatī vaṇṇapalobhito tava, sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
Disaṃ na jānāmi kutomhi āgato, tayamhi matto migamandalocane.**

**5. Suvaṇṇacīravasane, jātārūpasumekhale,
Sussoṇi tava kāmā hi, nāhaṃ rajjena matthiko ti.**

Tattha **ramāmī** ti abhiraṃsāmi na ukkaṇṭhāmi. **Sammūlharūpo** ti kilesasammūlho hutvā. **Tayamhi matto** ti tayi mattomhi, tayā vā mattomhi. **Suvaṇṇacīravasane** ti suvaṇṇakhacitavattavasane. **Nāhaṃ rajjena matthiko** ti na ahaṃ rajjena atthiko.

Evam vutte sā cintesi: “ahaṃ etaṃ ‘vipphaṇṇasārī bhavissatī’ ti paribhāsāmi, ayaṃ pana rajjitvāva katheti, sace kho pana maṃ ‘ahaṃ kusarājā’ ti vatvā hatthe gaṇheyya, ko taṃ nivāreyya, koci no imaṃ kathaṃ suṇeyyā” ti dvāraṃ thaketvā sūciṃ datvā anto aṭṭhāsi. So pi bhattachakājaṃ āharitvā bhattaṃ vaḍḍhetvā rājadhītaro bhojesi. Pabhāvatī: “Gaccha kusarājena pakkabhattaṃ āhara” ti khujjaṃ pesesi. Sā āharitvā: “Bhuñjāhī” ti āha. Nāhaṃ tena pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpaṃ gahetvā bhattaṃ pacitvā āhara,

kusarañño āgatabhāvañca mā kassaci ārocesīti. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhāsaṃ āharitvā sayam bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti. Kusarājā pi {5.295} tato paṭṭhāya taṃ passitum alabhanto cintesi: “atthi nu kho pabhāvatiyā mayi sineho, udāhu natthi, vīmaṃsissāmi nan”-ti. So pana rājadhītaro bhojetvā bhattakājaṃ ādāya nikkhanto tassā gabbhadvāre pāsādatalaṃ pādena paharitvā bhājanāni ghaṭṭetvā nitthunitvā visaññi hutvā viya avakuḍḍo pati. Sā tassa nitthunitasaddena dvāraṃ vivaritvā taṃ bhattakājena otthataṃ disvā cintesi: “ayaṃ sakalajambudīpe aggarājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumālatāya bhattakājena avatthato patati, jīvati nu kho, no vā” ti. Sā gabbhato nikkhamitvā tassa nāsavātaṃ upadhāretum gīvaṃ pasāretvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ kheḷaṃ gahetvā tassā sarīre pātesi. Sā taṃ paribhāsivā gabbhaṃ pavisitvā dvāraṃ aḍḍhavivaṭaṃ thaketvā ṭhitā gāthamāha.

**6. Abbhūti tassa bho hoti, yo anicchantamicchati,
Akāmaṃ rāja kāmesi, akantaṃ kantumicchasī ti.**

Tattha **abbhūti** ti abhūti, avuḍḍhī ti attho.

So pana paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno pi vipphaṭṭisāraṃ anuppādetvāva anantaraṃ gāthamāha.

**7. Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā, yo naro labhate piyaṃ,
Lābhamettha pasamsāma, alābho tattha pāpako ti.**

Sā pi tasmim evaṃ kathente pi anosakkivā thaddhataravacanaṃ vatvā palāpetukāmā itaraṃ gāthamāha.

**8. Pāsāpasāraṃ khaṇasi, kaṇikārassa dārunā,
Vātaṃ jālena bādhesi, yo anicchantamicchasī ti.**

Tattha **kaṇikārassa dārunā** ti kaṇikārakaṭṭhena. **Bādhesi** ti bandhasīti.

Taṃ sutvā rājā tisso gāthāyo abhāsi:

**9. Pāsāṇo nūna te hadaye, ohito mudulakkhaṇe,
Yo te sātaṃ na vindāmi, tirojanapadāgato.**

**10. Yadā {5.296} maṃ bhakuṭṭim katvā, rājaputtī udikkhati,
Ālāriko tadā homi, rañño maddassantepure.**

**11. Yadā umhayamānā maṃ, rājaputtī udikkhati,
Nālāriko tadā homi, rājā homi tadā kuso ti.**

Tattha **mudulakkhaṇe** ti mudunā itthilakkhaṇena samannāgate. **Yo** ti yo ahaṃ tiroraṭṭhā āgato tava santike vasanto paṭisanthāramattam-pi sātāṃ na labhāmi, so evaṃ maññāmi, mayi sinehuppattinivāraṇāya nūna tava hadaye pāsāṇo ṭhapito. **Bhakuṭim katvā** ti kodhavasena valivisamaṃ nalāṭaṃ katvā. **Ālāriko** ti bhattakārako. Tasmim̐ khaṇe ahaṃ maddarañño antepure bhattakāradāso viya homīti vadati. **Umhayamānā** ti pahaṭṭhākāraṃ dassetvā hasamānā. **Rājā homi** ti tasmim̐ khaṇe ahaṃ kusāvatinagare rajjam̐ kārento rājā viya homi, kasmāsi evaṃ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpaṃ kari, bhaddeti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā cintesi: “ayaṃ ativiya allīyitvā katheti, musāvādaṃ katvā upāyena naṃ ito palāpessāmī” ti gāthamāha.

**12. Sace hi vacanaṃ saccaṃ, nemittānaṃ bhavissati,
Neva me tvaṃ patī assa, kāmaṃ chindantu sattadhā ti.**

Tassattho: mahārāja, mayā: “Ayaṃ kusarājā mayhaṃ pati bhavissati, na bhavissati” ti bahū nimittapāṭhakā pucchitā, te: “Kāmaṃ kira maṃ sattadhā chindantu, neva me tvaṃ pati bhavissasi” ti vadiṃsūti.

Taṃ sutvā rājā taṃ paṭibāhanto: “Bhadde, mayā pi attano raṭṭhe nemittakā pucchitā, te ‘aññatra sīhassarakusarājato tava pati nāma añño natthī’ ti byākariṃsu, aham-pi attano ñāṇabalanimittena evam-eva kathesiṃ”-ti vatvā anantaraṃ gāthamāha.

**13. Sace hi vacanaṃ saccaṃ, aññesaṃ yadi vā mama,
Neva tuyhaṃ patī atthi, añño sīhassarā kusā ti.**

Tassattho: yadi hi aññesaṃ nemittānaṃ vacanaṃ saccaṃ, yadi vā mama vacanaṃ saccaṃ, tava añño pati nāma natthīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā: “Na sakkā imaṃ lajjāpetuṃ vā palāpetuṃ vā, kiṃ me iminā” ti dvāraṃ pidhāya attānaṃ na dassesi. So pi kājaṃ gahetvā otari, tato paṭṭhāya taṃ daṭṭhuṃ na labhati, bhattakāradakammaṃ karonto ativiya kilamati, {5.297} bhuttaṭpātarāso dārūni phāleti, bhājanāni dhovati, kājena udakaṃ āharati, sayanto ambaṇapiṭṭhe sayati, pāto vuṭṭhāya yāguādīni pacati harati bhojeti, nandirāgaṃ nissāya atidukkhaṃ anubhoti. So ekadivasaṃ bhattagehadvārena gacchantim̐ khujjam̐ disvā pakkosi. Sā pabhāvatīyā bhayena

tassa santikaṃ gantum avisahantī turitaturitā viya gacchati. Atha naṃ vegena upagantvā: “Khuḷḷe” ti āha.

Sā nivattitvā ʘhitā: “Ko eso” ti vatvā: “Tumhākaṃ saddaṃ na suṇāmi” ti āha. Atha naṃ: “Khuḷḷe tvam-pi sāminī pi te ubho pi ativiya thaddhā, ettakaṃ kālaṃ tumhākaṃ santike vasanto ārogyasāsanamattam-pi na labhāmi, deyyadhammaṃ pana kiṃ dassatha, tiṭṭhatu tāvetaṃ, api me pabhāvatim mudukaṃ katvā dassetuṃ sakkhissā” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Atha naṃ: “Sace me taṃ dassetuṃ sakkhissasi, khuḷḷabhāvaṃ te ujukaṃ katvā gīveyyakaṃ dassāmi” ti palobhento pañca gāthāyo abhāsi:

**14. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ, patvā khuḷḷe kusāvatim,
Sace maṃ nāganāsūrū, olokeyya pabhāvatī.**

**15. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ, patvā khuḷḷe kusāvatim,
Sace maṃ nāganāsūrū, ālapeyya pabhāvatī.**

**16. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ, patvā khuḷḷe kusāvatim,
Sace maṃ nāganāsūrū, umhāyeyya pabhāvatī.**

**17. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ, patvā khuḷḷe kusāvatim,
Sace maṃ nāganāsūrū, pamhāyeyya pabhāvatī.**

**18. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ, patvā khuḷḷe kusāvatim,
Sace maṃ nāganāsūrū, paññi upasamphuse ti.**

Tattha **nekkhaṃ gīvaṃ te** ti tava gīveyyaṃ sabbasuvaṇṇamayam-eva kāressāmi ti attho. “Nekkhaṃ gīvaṃ te karissāmi” ti pi pāṭho, tava gīvāya nekkhamayaṃ piḷandhanaṃ piḷandhessāmi ti attho. **Olokeyyā** ti sace tava vacanena maṃ pabhāvatī olokeyya, sace maṃ tāya olokāpetuṃ sakkhissā ti attho. “**Ālapeyyā**” ti ādīsu pi ese va nayo. Ettha pana **umhāyeyyā** ti mandahasitavasena parihāseyya. **Pamhāyeyyā** ti mahāhasitavasena parihāseyya.

Sā {5.298} tassa vacanaṃ sutvā: “Gacchatha tumhe, deva, katipāhaccayena naṃ tumhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakkaman”-ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvā pabhāvatiyā santikaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharaṇayoggaṃ leḍḍukaṇḍam-pi asetvā antamaso pādukā pi nīharitvā sakalagabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ katvā uccāsanaṃ paññāpetvā pabhāvatiyā ekaṃ nīcapīṭhakaṃ attharitvā: “Ehi, amma, sīse te ūkā vicinissāmi” ti taṃ tattha pīṭhake nisīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ

ṭhapetvā thokaṃ kaṇḍuyitvā: “Aho imissā sīse bahū ūkā” ti sakasīsato ūkā gahetvā tassā hatthe ṭhapetvā: “Passa kittakā te sīse ūkā” ti piyakathaṃ kathetvā mahāsattassa guṇaṃ kathentī gāthamāha.

**19. Na hi nūnāyaṃ rājaputtī, kuse sātama-pi vīdati,
Ālārike bhate pose, vetanena anattahike ti.**

Tassattho: ekaṃsena ayaṃ rājaputtī pubbe kusāvatīnagare kusanarindassa santike mālāgandhavilepanavattahālaṅkāravasena appamattakama-pi sātama na vīdati na labhati, tambūlamattama-pi etena etissā dīnnapubbaṃ na bhavissati. Kimkāraṇā? Itthiyo nāma ekadivasaṃ-pi aṅkaṃ avattharitvā nipannaśāmikamhi hadayaṃ bhinditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate pose ālārikattaṅca bhatakattaṅca upagata etasmiṃ purisa mūlena pi anattahike kevalaṃ taṃ yeva nissāya rājama pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante paṭisaṇṭhāramattama-pi na karoti, sace pi te, amma, tasmiṃ sineho natthi, sakalajambudīpe aggarājā maṃ nissāya kilamattīti tassa kiṅcīdeva dātum arahasīti.

Sā taṃ sutvā khujjāya kujjhi. Atha naṃ khujjā gīvāyaṃ gahetvā antogabbhe khipitvā sayama bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āvīṇṇaṇarajjuma olambantī aṭṭhāsī. Pabhāvatī taṃ gahetum asakkontī dvāramūle ṭhatvā akkosantī itaraṃ gāthamāha.

**20. Na {5.299} hi nūnāyaṃ sā khujjā, labhati jivhāya chedanama,
Sunisitena satthena, evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇanta-ti.**

Tattha **sunisitenā** ti suṭṭhu nisitena tikhiṇasatthena. **Evaṃ dubbhāsitaṃ**-ti evaṃ asotabbayuttakama dubbhāsitaṃ bhaṇantī.

Atha khujjā āvīṇṇaṇarajjuma gahetvā ṭhitāva: “Nippaṇṇe dubbinīte tava rūpaṃ kiṃ karissati, kiṃ mayama tava rūpaṃ khāditvā yāpessāmā” ti vatvā terasahi gāthāhi bodhisattassa guṇaṃ pakāsenti khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

**21. Mā naṃ rūpena pāmesi, ārohana pabhāvatī,
Mahāyasoti katvāna, karassu rucire piyama.**

**22. Mā naṃ rūpena pāmesi, ārohana pabhāvatī,
Mahaddhanoti katvāna, karassu rucire piyama.**

**23. Mā naṃ rūpena pāmesi, ārohana pabhāvatī,
Mahabbaloti katvāna, karassu rucire piyama.**

24. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Mahāraṭṭhoti katvāna, karassu rucire piyam.

25. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Mahārājāti katvāna, karassu rucire piyam.

26. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Sīhassaroti katvāna, karassu rucire piyam.

27. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Vaggussaroti katvāna, karassu rucire piyam.

28. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Bindussaroti katvāna, karassu rucire piyam.

29. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Mañjussaroti katvāna, karassu rucire piyam.

30. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Madhussaroti katvāna, karassu rucire piyam.

31. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Satasippoti katvāna, karassu rucire piyam.

32. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Khattiyoti pi katvāna, karassu rucire piyam.

33. Mā nam rūpena pāmesi, ārohena pabhāvati,
Kusarājāti katvāna, karassu rucire piyan-ti.

Tattha mā nam rūpena pāmesi, ārohena, pabhāvati ti are pabhāvati, mā tvaṃ etaṃ kusanarindaṃ attano rūpena ārohapariṇāhena pamini, evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi. **Mahāyaso** ti mahānubhāvo soti evaṃ hadaye katvāna **rucire** piyadassane karassu tassa piyam. Ānubhāvo yeva hissa rūpanti vadati. Esa nayo sabbattha. Api ca **mahāyaso** ti mahāparivāro. **Mahaddhano** ti mahābhogo. **Mahabbalo** ti {5.300} mahāthāmo. **Mahāraṭṭho** ti vipularaṭṭho. **Mahārājā** ti sakalajambudīpe aggarājā. **Sīhassaro** ti sīhasaddasamānasaddo. **Vaggussaro** ti līlāyuttassaro. **Bindussaro** ti sampiṇḍitaḥṇassaro. **Mañjussaro** ti sundarassaro. **Madhussaro** ti madhurayuttassaro. **Satasippo** ti paresaṃ santike asikkhitvā attano baleneva nipphannaanekasatasippo. **Khattiyoti** ti okkākapaveṇīyam jāto asambhinnakhattiyoti. **Kusarājā** ti sakkadattiyakusatiṇasamānanāmo rājā. Evarūpo hi añño rājā nāma natthīti jānitvā etassa piyam karohīti khujjā ettakāhi gāthāhi tassa guṇaṃ kathesi.

Pabhāvatī tassā vacanaṃ sutvā: “Khuḷḷe ativiya gajjasi, hatthena pāpuṇantī sasāmikabhāvaṃ te jānāpessāmī” ti khuḷḷaṃ tajjesi. Sā pi taṃ: “Ahaṃ taṃ rakkhamānā pituno te kusarājassa āgatabhāvaṃ nārocesim, hotu, ajja rañño ārocessāmī” ti mahantena saddena bhāyāpesi. Sāpi: “Kocideva suṇeyyā” ti khuḷḷaṃ saññāpesi. Bodhisatto pi taṃ passitum alabhanto satta māse dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: “ko me etāya attho, satta māse vasanto etaṃ passitum-pi na labhāmi, ativiya kakkhaḷā sāhasikā, gantvā mātāpitāro passissāmī” ti. Tasmim khaṇe sakko āvājento tassa ukkaṇṭhitabhāvaṃ ṇatvā: “Rājā satta māse pabhāvatim daṭṭhum-pi na labhi, labhanākāramassa karissāmī” ti maddarañño dūte katvā sattannaṃ rājūnaṃ dūtaṃ pāhento: “Pabhāvatī, kusarājaṃ chaḍḍetvā āgatā, āgacchantu pabhāvatim gaṇhantū” ti ekekassa visum visum sāsaṇaṃ paḥiṇi. Te mahāparivārena gantvā nagaraṃ patvā aññaṃaññaṃ āgatakāraṇaṃ na jānanti. Te: “Tvam kasmā āgato, tvam kasmā āgatosī” ti pucchitvā tamatthaṃ ṇatvā kujjhivā: “Ekaṃ kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passathassa anācāraṃ, uppaṇḍeti no, gaṇhatha nan”-ti: “Sabbesam-pi amhākaṃ pabhāvatim detu yuddhaṃ vā” ti sāsanāni paḥiṇitvā nagaraṃ parivārayimsu. Maddarājā sāsaṇaṃ sutvā bhītatasi amacce āmantetvā: “Kim karomā” ti pucchi. Atha naṃ amaccā: “Deva, {5.301} satta pi rājāno pabhāvatim nissāya āgatā, ‘sace na dassati, pākāraṃ bhinditvā nagaraṃ pavisitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā taṃ gaṇhissāmā’ ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam pabhāvatim pesessāmā” ti vatvā gāthamāhamsu:

**34. Ete nāgā upatthaddhā, sabbe tiṭṭhanti vammīta,
Purā maddanti pākāraṃ, ānentetaṃ pabhāvatī-ti.**

Tattha **upatthaddhā** ti atithaddhā dappitā. **Ānentetaṃ pabhāvatī**-ti ānentu etaṃ pabhāvatīti sāsanāni paḥiṇimsu. Tasmā yāva ete nāgā pākāraṃ na maddanti, tāva nesaṃ pabhāvatim pesehi, mahārājāti.

Taṃ sutvā rājā: “Sacāhaṃ ekassa pabhāvatim pesessāmi, sesā yuddhaṃ karissanti, na sakkā ekassa dātuṃ, sakalaḷambudīpe aggarājānaṃ ‘virūpo’ ti chaḍḍetvā āgatā āgamanassa phalaṃ labhatu, vadhitvāna naṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ khattiyānaṃ pesessāmī” ti vadanto anantaraṃ gāthamāha.

**35. Satta bile karitvāna, ahametaṃ pabhāvatim,
Khattiyānaṃ padassāmi, ye maṃ hantum idhāgatā ti.**

Tassa sā kathā sakalanivesane pākāṭā ahoṣi. Paricārikā gantvā: “Rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājūnaṃ pesessatī” ti pabhāvatiyā ārocesum. Sā

marañabhayabhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginīhi parivutā mātu sirigabbham
agamāsi. Tamattham pakāśento satthā āha:

**36. Avuṭṭhahi rājaputtī, sāmā koseyyavāsini,
Assupunṇehi nettehi, dāsigaṇapurakkhatā ti.**

Tattha **sāmā** ti suvaṇṇavaṇṇā. **Koseyyavāsini** ti
suvaṇṇakhacitakoseyyanivasanā.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaraṃ vanditvā paridevamānā āha:

**37. Tam {5.302} nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ,
ādāsadantātharupaccavekkhitaṃ,
Subhaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṇḍaṇaṃ, chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi.**

**38. Te nūna me asite vellitagge, kese mudū candanasāralitte,
Samākule sīvathikāya majjhe, pādehi gijjhā parikaḍḍhissanti.**

**39. Tā nūna me tambanakhā sulomā, bāhā mudū candanasāralittā,
Chinnā vane ujjhitā khattiyehi, gayha dhaṅko gacchati yenakāmaṃ.**

**40. Te nūna tālūpanibhe alambe, nisevite kāsikacandanena,
Thanesu me lambissati siṅgālo, mātūva putto taruṇo tanūjo.**

**41. Tam nūna soṇiṃ puthulaṃ sukoṭṭitaṃ, nisevitaṃ kañcanamekhalāhi,
Chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ, siṅgālasaṅghā parikaḍḍhissanti.**

**42. Soṇā dhaṅkā siṅgālā ca, ye caññe santi dāṭhino,
Ajarā nūna hessanti, bhakkhayitvā pabhāvatim.**

**43. Sace maṃsāni harimsu, khattiyā dūragāmino,
Aṭṭhīni amma yācivā, anupathe dahātha naṃ.**

**44. Khettāni amma kāretvā, kaṇikārettha ropaya,
Yadā te pupphitā assu, hemantānaṃ himaccaye,
Sareyyātha mamaṃ amma, evaṃvaṇṇā pabhāvatī ti.**

Tattha kakkūpanisevitaṃ **kakkūpanisevita**-ti
sāsapakakkaloṇakakkamattikakakkatilakakkahaliddikakkamukhacuṇṇakehi
imehi pañcahi kakkehi upanisevitaṃ. **Ādāsadantātharupaccavekkhita**-ti
{5.303} dantamayatharumhi ādāse paccavekkhitaṃ tattha oloketvā maṇḍitaṃ.
Subha-ti subhamukhaṃ. **Viraja**-ti vigatarajaṃ nimmalaṃ. **Anaṇḍaṇa**-ti
gaṇḍapiḷakādidosarahitaṃ. **Chuddha**-ti amma evarūpaṃ mama mukhaṃ
addhā idāni khattiyehi chaḍḍitaṃ **vane** araṇṇe ṭhassatīti paridevati. **Asite** ti

kāḷake. **Vellitagge** ti unnatagge. **Sīvathikāyā** ti susānamhi. **Parikaḍḍhissanti** ti evarūpe mama kese manussamaṃsakhādakā gijjhā pādehi paharivā nūna parikaḍḍhissanti. **Gayha dhaṅko gacchati yena kāman**-ti amma mama evarūpaṃ bāhaṃ nūna dhaṅko gahetvā luṇḍitvā khādanto yena kāmaṃ gacchissati.

Tālūpanibhe ti suvaṇṇatālaphalasadise. **Kāsikacandanenā** ti sukhumacandanena nisevite. **Thanesu me** ti amma mama susāne patitāya evarūpethane disvā mukhena ḍaṃsitvā tesu me thanesu attano tanujo mātu taruṇaputto viya nūna siṅgālo lambissati. **Soṇin**-ti kaṭim. **Sukoṭṭitan**-ti gohanukena paharivā suvaḍḍhitam. **Avatthan**-ti chaḍḍitam. **Bhakkhayivā** ti amma ete ettakā nūna mama maṃsaṃ khāditvā ajarā bhavissanti.

Sace maṃsāni harimsū ti amma sace te khattiyā mayim paṭibaddhacittā mama maṃsāni hareyyum, atha tumhe aṭṭhīni yācitvā **anupathe dahāthanam**, jaṅghamaggamahāmaggānaṃ antare daheyyāthāti vadati. **Khettānī** ti amma mama jhāpitaṭṭhāne mālādivatthūni kāretvā ettha etesu khettesu kaṇikārarukkhe ropaya. **Himaccaye** ti himapātātikame phagguṇamāse. **Sareyyāthā** ti tesam pupphānaṃ suvaṇṇacaṅkoṭakaṃ pūretvā ūrusu ṭhapetvā mama dhītā pabhāvatī evaṃvaṇṇāti sareyyātha.

Iti sā maraṇabhayatajjitā mātu santike vila pi. Maddarājāpi: “Pharasuṇca gaṇḍikaṇca gahetvā coraghātako idheva āgacchatū” ti āṇāpesi. Tassa āgamanam sakalarājagehe pākātam ahosi. Athassa āgatabhāvaṃ sutvā pabhāvatiyā mātā utṭhāyāsanaṃ sokasamappitā raṇṇo santikaṃ agamāsi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**45. Tassā mātā udaṭṭhāsī, khattiyā devavaṇṇinī,
Disvā asiṇca sūnaṇca, raṇṇo maddassantepure ti.**

Tattha {5.304} **udaṭṭhāsī** ti āsanā utṭhāya raṇṇo santikaṃ gantvā aṭṭhāsī. **Disvā asiṇca sūnaṇcā** ti antepuramhi alaṅkatamahātale raṇṇo purato nikkhittam pharasuṇca gaṇḍikaṇca disvā vilapantī gāthamāha.

**46. Iminā nūna asinā, susaṇṇam tanumajjhimam,
Dhītaram madda hantvāna, khattiyānam padassasī ti.**

Tattha **asinā** ti pharasuṇ sandhāyāha. So hi imasmim ṭhāne asi nāma jāto. **Susaṇṇam tanumajjhimam**-ti suṭṭhu saṇṇātam tanumajjhimam.

Atha nam rājā saṇṇāpento āha: “devi, kim kathesi, tava dhītā sakalajambudīpe aggarājānam ‘virūpo’ ti chaḍḍetvā gatamagge padavalaṇṇe avinaṭṭhe yeva

maccuṃ na lāṭeṇādāya āgatā, idāni attano rūpaṃ nissāya īdisaṃ phalaṃ labhatū” ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ gantvā vilapantī āha:

**47. Na me akāsi vacanaṃ, atthakāmāya puttike,
Sājja lohitasañchannā, gacchasi yamasādhanaṃ.**

**48. Evamāpajjatī poso, pāpiyañca nigacchati,
Yo ve hitānaṃ vacanaṃ, na karoti atthadassanaṃ.**

**49. Sace ca ajja dhāresi, kumāraṃ cārudassanaṃ,
Kusena jātaṃ khattiyaṃ, suvaṇṇamaṇimekhalaṃ,
Pūjitaṃ nātisaṅghehi, na gacchasi yamakkhayaṃ.**

**50. Yatthassu bherī nadati, kuñjaro ca nikūjati,
Khattiyānaṃ kule bhadde, kinnu sukhataraṃ tato.**

**51. Asso ca sisati dvāre, kumāro uparodati,
Khattiyānaṃ kule bhadde, kinnu sukhataraṃ tato.**

**52. Mayūraṇcābhirude, kokilābhinikūjite,
Khattiyānaṃ kule bhadde, kinnu sukhataraṃ tato ti.**

Tattha **puttike** ti taṃ ālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti: amma, idha kiṃ karissasi, sāmikassa santikaṃ gaccha, mā rūpamadena majjīti evaṃ yācantiyā pi me vacanaṃ na akāsi, sā tvaṃ ajja lohitasañchannā gacchasi yamasādhanaṃ, maccurājassa bhavanaṃ {5.305} gamissasīti. **Pāpiyañcā** ti ito pāpatarañca nigacchati. **Sace ca ajja dhāresīti**, amma, sace tvaṃ cittassa vasaṃ agantvā kusanarindaṃ paṭicca laddhaṃ attano rūpena sadisaṃ cārudassanaṃ kumāraṃ ajja dhārayissasi. **Yamakkhayan**-ti evaṃ sante yamanivesanaṃ na gaccheyyāsi. **Tato** yamhi khattiyakule ayaṃ vibhūti, tamhā nānābherisaddena ceva mattavāraṇaṇcānādena ca ninnāditā kusāvatīrājakuḷā kiṃ nu sukhataraṃ disvā idhāgatāsī ti attho. **Sisatī** ti hasati. **Kumāro** ti susikkhito gandhabbakumāro. **Uparodatī** ti nānātūriyāni gahetvā upahāraṃ karoti. **Kokilābhinikūjite** ti kusarājakule sāyaṃ pāto pavattanaccagītavādītupahāraṃ paṭippharantī viya kokilehi abhinikūjite.

Iti sā pi ettakāhi gāthāhi tāya saddhiṃ sallapitvā: “Sace ajja kusanarindo idha assa, ime satta rājāno palāpetvā mama dhītaraṃ dukkhā pamocetvā ādāya gaccheyyā” ti cintetvā gāthamāha.

**53. Kahaṃ nu kho sattumaddano, pararaṭṭhappamaddano,
Kuso soḷārapaññāṇo, yo no dukkhā pamocaye ti.**

Tattha **soḷārapaññāṇo** ti uḷārapañño.

Tato pabhāvatī: “Mama mātu kusassa vaṇṇaṃ bhaṇantiyā mukhaṃ nappahoti, ācikkhissāmi tāvassā tassa idheva āḷārikakammaṃ katvā vasanabhāvan”-ti cintetvā gāthamāha.

**54. Idheva so sattumaddano, pararaṭṭhappamaddano,
Kuso soḷārapaññāṇo, yo te sabbe vadhissatī ti.**

Athassā mātā: “Ayaṃ maraṇabhayaabhītā vippalapatī” ti cintetvā gāthamāha.

**55. Ummattikā nu bhaṇasi, andhabālā pabhāsasi,
Kuso ce āgato assa, kiṃ na jānemu taṃ mayan-ti.**

Tattha **andhabālā** ti sammūḷhā aññāṇā hutvā. **Kiṃ na jānemū** ti kena kāraṇena taṃ na jāneyyāma. So hi antarāmagge ṭhito va amhākaṃ sāsanaṃ peseyya, samussitaddhajā caturaṅginīsenā paññāyetha, tvaṃ pana maraṇabhayena kathesīti.

Sā {5.306} evaṃ vutte: “Na me mātā saddahati, tassa idhāgantvā satta māse vasanabhāvaṃ na jānāti, dassessāmi nan”-ti cintetvā mātaraṃ hatthe gahetvā sīhapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ pasāretvā dassentī gāthamāha.

**56. Eso āḷāriko poso, kumārīpuramantare,
Daḷhaṃ katvāna saṃvelliṃ, kumbhiṃ dhovati oṇato ti.**

Tattha **kumārīpuramantare** ti vātapāne ṭhitā tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhānantare naṃ olokehi. **Saṃvelliṃ**-ti kacchaṃ bandhitvā kumbhiṃ dhovati.

So kira tadā: “Ajja me manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, addhā maraṇabhayatajjitā, pabhāvatī, mama āgatabhāvaṃ kathessati, bhājanāni dhovitvā paṭisāmessāmi” ti udakaṃ āharitvā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha naṃ mātā paribhāsantī gāthamāha.

**57. Veṇī tvamasi caṇḍālī, adūsi kulagandhinī,
Kathaṃ maddakule jātā, dāsaṃ kayirāsi kāmukan-ti.**

Tattha **veṇī** ti tacchikā. **Adūsi kulagandhinī** ti udāhu tvaṃ kuladūsikā. **Kāmukan**-ti kathaṃ nāma tvaṃ evarūpe kule jātā attano sāmikaṃ dāsaṃ kareyyāsīti.

Tato pabhāvatī: “Mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ vasanabhāvaṃ na jānāti maññe” ti cintetvā itaraṃ gāthamāha.

**58. Namhi veṇī na caṇḍālī, na camhi kulagandhinī,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasī ti.**

Tattha **okkākaputto** ti, amma, esa okkākaputto, tvaṃ pana: “Dāso” ti maññasi, kasmā naṃ ahaṃ: “Dāso” ti kathessāmīti.

Idānissa yasaṃ vaṇṇentī āha:

**59. Yo brāhmaṇasahassāni, sadā bhojeti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasi.**

**60. Yassa {5.307} nāgasahassāni, sadā yojenti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasi.**

**61. Yassa assasahassāni, sadā yojenti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasi.**

**62. Yassa rathasahassāni, sadā yojenti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasi,**

**62. Yassa usabhasahassāni, sadā yojenti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasi.**

**63. Yassa dhenusahassāni, sadā duhanti vīsatiṃ,
Okkākaputto bhaddante, tvaṃ nu dāsoti maññasī ti.**

Evaṃ tāya pañcahi gāthāhi mahāsattassa yaso vaṇṇito. Athassā mātā: “Ayaṃ asambhitā kathā katheti, addhā evametan”-ti saddahitvā rañño santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesi. So vegena pabhāvatīyā santikaṃ gantvā: “Saccaṃ kira, amma, kusarājā idhāgato” ti. “Āma tāta, ajjassa satta māsā atikkantā tava dhītānaṃ āḷarikattaṃ karontassā” ti. So tassā asaddahanto khujjaṃ pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā dhītaraṃ garahanto gāthamāha.

**64. Taggha te dukkaṭaṃ bāle, yaṃ khattiyaṃ mahabbalaṃ,
Nāgaṃ maṇḍūkavaṇṇena, na taṃ akkhāsiddhāgatan-ti.**

Tattha **tagghā** ti ekamseneva.

So dhītaraṃ garahitvā vegena tassa santikaṃ gantvā katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayaṃ dassento gāthamāha.

**65. Aparādham mahārāja, tvaṃ no khama rathesabha,
Yaṃ taṃ aññātesena, nāññāsimhā idhāgatan-ti.**

Taṃ sutvā mahāsatto: “Sacāhaṃ pharusāṃ vakkhāmi, idhevassa hadayaṃ phalissati, assāsessāmi naṃ”-ti cintetvā bhājanantare ʒhito va itaraṃ gāthamāha.

**66. Mādisassa na taṃ channaṃ, yohaṃ ālāriko bhava,
Tvaññeva me paśīdassu, natthi te deva dukkaṇan-ti.**

Rājā tassa santikā paṭisanthāraṃ labhitvā pāsādaṃ abhiruhitvā pabhāvatīṃ pakkosāpetvā khamāpanatthāya pesetuṃ gāthamāha.

**67. Gaccha {5.308} bāle khamāpehi, kusarājaṃ mahabbalaṃ,
Khamāpito kuso rājā, so te dassati jīvitān-ti.**

Sā pitu vacanaṃ sutvā bhaginīhi ceva paricārikāhi ca parivutā tassa santikaṃ agamāsi. So pi kammakāra-vesena ʒhito va tassā attano santikaṃ āgamanāṃ ñatvā: “Ajjā pabhāvatīyā mānaṃ bhinditvā pādamūle naṃ kalale nipajjāpessāmi” ti sabbāṃ attanā ābhataṃ udakaṃ chaḍḍetvā khalamaṇḍalamattaṃ ʒhānaṃ madditvā ekakalalaṃ akāsi. Sā tassa santikaṃ gantvā tassa pādesu nipatitvā kalalapiṭṭhe nipannā taṃ khamāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**68. Pitussa vacanaṃ sutvā, devavaṇṇī pabhāvatī,
Sirasā aggahī pāde, kusarājaṃ mahabbalan-ti.**

Tattha **sirasā** ti sirasā nipatitvā kusarājānaṃ pāde aggahesīti.

Gahetvā ca pana naṃ khamāpentī tisso gāthāyo abhāsi:

**69. Yāmā ratyo atikkantā, tāmā deva tayā vinā,
Vande te sirasā pāde, mā me kujjha rathesabha.**

**70. Sabbāṃ te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
Na cā pi appiyaṃ tuyhaṃ, kareyyāmi ahaṃ puna.**

**71. Evaṃ ce yācamānāya, vacanaṃ me na kāhasi,
Idāni maṃ tāto hantvā, khattiyānaṃ padassatī ti.**

Tattha **ratyo** ti rattiyo. **Tāmā** ti tā imā sabbā pi tayā vinā atikkantā. **Sabbāṃ te paṭijānāmi**ti, mahārāja, ettakaṃ kālaṃ mayā tava appiyam-eva kataṃ, idaṃ te ahaṃ sabbāṃ paṭijānāmi, aparam-pi suṇohi me, ito paṭṭhāyāhaṃ puna tuyhaṃ appiyaṃ na karissāmi. **Evaṃ ce** ti sace evaṃ yācamānāya mama tvaṃ vacanaṃ na karissasīti.

Taṃ sutvā rājā: “Sacāhaṃ ‘imaṃ tvañceva jānissasī’ ti vakkhāmi, hadayamassā phalissati, assāsessāmi naṃ”-ti cintetvā āha:

**72. Evaṃ te yācamānāya, kiṃ na kāhāmi te vaco,
Vikuddho tyasmi kalyāṇi, mā tvaṃ bhāyi pabhāvati.**

**73. Sabbam̐ {5.309} te paṭijānāmi, rājaṇi suṇohi me,
Na cā pi appiyaṃ tuyhaṃ, kareyyāmi ahaṃ puna.**

**74. Tava kāmā hi sussoṇi, pahu dukkhaṃ titikkhisāṃ,
Bahum̐ maddakulam̐ hantvā, nayitum̐ taṃ pabhāvati ti.**

Tattha **kiṃ na kāhāmi** ti kiṃkāraṇā tava vacanaṃ na karissāmi. **Vikuddho tyasmī** ti vikuddho nikkopo te asmiṃ. **Sabbam̐ te** ti vikuddhabhāvaṇca idāni appiyakaraṇaṇca ubhayaṃ te idaṃ sabbam-eva paṭijānāmi. **Tava kāmā** ti tava kāmēna taṃ icchamāno. **Titikkhisāṃ**-ti adhvāseṃ. **Bahum̐ maddakulam̐ hantvā nayitum̐ tan-**ti bahumaddarājakulam̐ hanitvā balakkārena taṃ netum̐ samatthoti.

Atha so sakkassa devaraṇṇo paricārikaṃ viya taṃ attano paricārikaṃ disvā khattiyamānaṃ uppādetvā: “Mayi kira dhamaṇe yeva mama bhariyaṃ aṇṇe gahetvā gamissanti” ti sīho viya rājāṇaṇe vijambhamāno: “Sakalanagaravāsino me āgatabhāvaṃ jānantū” ti vagganto nadanto seḷento apphoṭento: “Idāni te jīvaggāhaṃ gahessāmi, rathādayo me yojentū” ti anantaram̐ gāthamāha.

**75. Yojayantu rathe asse, nānācette samāhite,
Atha dakkhatha me vegaṃ, vidhamantassa sattavo ti.**

Tattha **nānācette** ti nānālaṅkāravacitte. **Samāhite** ti asse sandhāya vuttam̐, susikkhite nibbisevaneti attho. **Atha dakkhatha me vegaṃ**-ti atha me parakkamaṃ passissathāti.

Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro, gaccha tvaṃ nhatvā alaṅkaritvā pāsādaṃ āruhati taṃ uyyojesi. Maddarājāpissa parihāraṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa mahānasadvāre yeva sāṇiṃ parikkhipitvā kappake upaṭṭhapesuṃ. So katamassukammo sīsam̐nhāto sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito amaccādīhi parivuto: “Pāsādaṃ abhiruhissāmi” ti disā viloketvā apphoṭesi. Olokitaolokitaṭṭhānaṃ vikam pi. So: “Idāni me parakkamaṃ passissathā” ti āha. Tamatthaṃ pakāsento satthā anantaram̐ gāthamāha.

**76. Tañca tattha udikkhimsu, rañño maddassantepure,
Vijambhamānaṃ sīhanva, phoṭentaṃ diguṇaṃ bhujan-ti.**

Tassattho {5.310}: tañca tattha vijambhantaṃ apphoṭentaṃ rañño antepure
vātapānāni vivaritvā itthiyo udikkhimsūti.

Athassa maddarājā kataāneñjakāraṇaṃ alaṅkatavaravāraṇaṃ pesesi. So
samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya: “Pabhāvatim ānethā” ti tam-pi
pacchato nisīdāpetvā caturaṅginīyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā
parasenaṃ oloketvā: “Ahaṃ kusarājā, jīvitatthikā urena nipajjantū” ti
tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattumaddanaṃ akāsi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**77. Hatthikkhandhañca āruya, āropetvā pabhāvatim,
Saṅgāmaṃ otarivāna, sīhanādaṃ nadī kuso.**

**78. Tassa taṃ nadato sutvā, sīhassevitare migā,
Khattiyā vipalāyimsu, kusasaddabhayaṭṭitā.**

**79. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Aññamaññassa chindanti, kusasaddabhayaṭṭitā.**

**80. Tasmiṃ saṅgāmasīsasmiṃ, passitvā haṭṭhamānaso,
Kusassa rañño devindo, adā verocanaṃ maṇim.**

**81. So taṃ vijjhivā saṅgāmaṃ, laddhā verocanaṃ maṇim,
Hatthikkhandhagato rājā, pāvekkhi nagaraṃ puram.**

**82. Jivaggāhaṃ gahetvāna, bandhitvā satta khattiye,
Sasurassūpanāmesi, ime te deva sattavo.**

**83. Sabbeva te vasaṃ gatā, amittā vihatā tava,
Kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te hanassu vā ti.**

Tattha **vipalāyimsū** ti satim paccupaṭṭhāpetum asakkontā vipallatthacittā
bhijjimsu. **Kusasaddabhayaṭṭitā** ti kusarañño saddaṃ nissāya jātena bhayena
upaddutā mūḷhacittā. **Aññamaññassa chindanti** ti aññamaññaṃ chindanti
maddanti. “Bhindimsū” ti pi pāṭho. **Tasmin**-ti evaṃ bodhisattassa
saddasavaneneva saṅgāme bhinne tasmiṃ saṅgāmasīse taṃ mahāsattassa
parakkamaṃ passitvā tuṭṭhahadayo sakko verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ
tassa adāsi. **Nagaraṃ puran**-ti nagarasaṅkhātaṃ puram. **Bandhitvā** ti

tesaññeva uttari sāṭakena pacchābāhaṃ bandhitvā. **Kāmaṃ karohi te tayā** ti
tvaṃ attano kāmaṃ icchaṃ ruciṃ karohi, ete hi tayā dāsā katāyevā ti.

Rājā {5.311} āha:

**84. Tuyheva sattavo ete, na hi te mayha sattavo,
Tvaññeva no mahārāja, muñca vā te hanassu vā ti.**

Tattha **tvaññeva no** ti, mahārāja, tvaṃ yeva amhākaṃ issaroti.

Evam vutte mahāsatto: “Kiṃ imehi māritehi, mā tesaṃ āgamanam niratthakaṃ
hotu, pabhāvatiyā kaniṭṭhā satta maddarājadhītarō atthi, tā nesaṃ dāpessāmī” ti
cintetvā gāthamāha.

**85. Imā te dhītarō satta, devakaññūpamā subhā,
Dadāhi nesaṃ ekekaṃ, hontu jāmātarō tavā ti.**

Atha naṃ rājā āha:

**86. Amhākañceva tāsāṇca, tvaṃ no sabbesamissaro,
Tvaññeva no mahārāja, dehi nesaṃ yadicchasī ti.**

Tattha **tvaṃ no sabbesanti**, mahārāja kusanarinda, kiṃ vadesi, tvaññeva
etesāṇca sattannaṃ rājūnaṃ mamañca imāsañca sabbesaṃ no issaro.

Yadicchasī ti yadi icchasi, yassa vā yaṃ dātuṃ icchasi, tassa taṃ dehīti.

Evam vutte so tā sabbā pi alaṅkārapetvā ekekassa rañño ekekaṃ adāsi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā pañca gāthāyo abhāsi:

**87. Ekamekassa ekekaṃ, adā sīhassaro kuso,
Khattiyānaṃ tadā tesaṃ, rañño maddassa dhītarō.**

**88. Pīṇitā tena lābhena, tuṭṭhā sīhassare kuse,
Sakaraṭṭhāni pāyimsu, khattiyā satta tāvade.**

**89. Pabhāvatīṇca ādāya, maṇim verocanaṃ subhaṃ,
Kusāvatim kuso rājā, agamāsi mahabbalo.**

**90. Tyassu ekarathe yantā, pavisantā kusāvatim,
Samānā vaṇṇarūpena, nāññamaññātirocisum.**

**91. Mātā puttena saṃgacchi, ubhayo ca jayampatī,
Samaggā te tadā āsum, phītaṃ dharaṇimāvasun-ti.**

Tattha **pīṇitā** ti santappitā. **Pāyimsū** ti idāni appamattā bhavyeyāthāti
kusanarindena ovaditā agamaṃsu. **Agamāsi** ti katipāhaṃ vasitvā: “Amhākaṃ

raṭṭhaṃ {5.312} gamissāmā” ti sasuraṃ āpucchitvā gato. **Ekarathe yantā** ti dve pi ekarathaṃ abhiruyha gacchantā. **Samānā vaṇṇarūpenā** ti vaṇṇena ca rūpena ca samānā hutvā. **Nāññamaññātirocisun-**ti eko ekaṃ nātikkamī. Maṇiratanānubhāvena kira mahāsatto abhirūpo ahosi suvaṇṇavaṇṇo sobhaggappatto, so kira pubbe paccekabuddhassa piṇḍapātānissandena buddhapaṭimākaraṇanissandena ca evaṃ tejavanto ahosi. **Samāgacchī** ti athassa mātā mahāsattassa āgamanam sutvā nagare bherim carāpetvā mahāsattassa bahuṃ paṇṇākāraṃ ādāya paccuggamanam katvā samāgacchī. So pi mātārā saddhim yeva nagaram padakkhiṇam katvā sattāham chaṇakīlaṃ kīḷitvā alaṅkatapāsādalaṃ abhiruhi. Te pi ubho jayampatikā samaggā ahesuṃ, tato paṭṭhāya yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā phītaṃ dharaṇim ajjhāvasimsūti.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, kaniṭṭho ānando, khujjā khujjuttarā, pabhāvatī rāhulamātā, parisā buddhāparisā, kusarājā pana aham-eva ahosinti.

Kusajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 532 Soṇanandajātakavaṇṇanā

Devatā nusi gandhabbo ti idaṃ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhum ārabba kathesi. Vatthu **sāmajātake** (Ja. 540) vatthusadisam.

Sāvattiyaṃ kira aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahosi mātāpitūnaṃ piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā vīthim olokeno gandhamālādihatthaṃ mahājanam dhammassavanatthāya jetavanam gacchantam {6.69} disvā: “Aham-pi dhammam suṇissāmī” ti mātāpitāro vanditvā gandhamālādīni gāhāpetvā vihāram gantvā vatthabhesajjapānakādīni bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantam pūjetvā ekamantaṃ nisinno dhammam sutvā kāmesu ādīnavam disvā pabbajjāya ca ānisaṃsam sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantam pabbajjam yācitvā: “Mātāpitūhi ananuññātam puttam tathāgatā nāma na pabbājenti” ti sutvā bhagavantam vanditvā puna geham gantvā sagāravena mātāpitāro vanditvā evamāha: “ammatātā, aham tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitāro tassa vacanam sutvā ekaputtakabhāvena

sattadhā bhijjamānahadayā viya puttasinghena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā vinā katham jīvāma, taya paṭibaddham no jīvitaṃ. Mayaṇhi tāta, jarājiṇṇā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve vā parasuve vā maraṇaṃ pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta, pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇhaṃ labhati, uṇhena atthe sati sītaṃ labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhi” ti.

Taṃ sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāhaṃ nirāhāro. Athassa mātāpitāro evaṃ cintesuṃ: “Sace no putto ananuññāto, addhā marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānaṃ puna naṃ passissāma” ti. Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, taṃ pabbajjāya anujānāma, pabbajāhi” ti anujāniṃsu. Taṃ sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasārāmaṃ oṇāmetvā mātāpitāro vanditvā viharāmaṃ gantvā bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci. Satthā ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Imaṃ kumāraṃ pabbājehi” ti āṇāpesi. So taṃ pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So ācariyupajjhāye ārādhettvā laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantaḡāmaṃ nissāya araṇṇe vihaṣi. So tattha vipassanaṃ vadḍhettvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi viṣesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitāro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesu khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthi” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathāruci palāyīṃsu. Gehe dāsakammakarādayo pi hiraṇṇasuvaṇṇādāni gahetvā palāyīṃsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiṅcanam-pi alabhitvā gehaṃ vikkhiṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carīṃsu. Tasmīṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasaṇṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhaniṣṇakāle: “Bhante, kuto āgatatthā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḡdānaṇca ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṇca pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvatthiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhiṇaṃ, idāni dve

janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya carantī” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitaro, ahaṃ tesam putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitaro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhī” ti.

*So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, [6.70] abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitaro posetvā dānaṃ datvā saggaparāyaṇo bhavissāmī” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvattthito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvattthiṃ. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam mātāpitaro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitaro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitaro passissāmī” ti sāvattthimaggaṃ pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvisi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle lokaṃ olokento imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasuttena** (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante ṭhatvā satthussa dhammakathaṃ suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitaro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnan’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitaro posessāmī” ti.*

So salākaggaṃ gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattthiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamam yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitaro passissāmī” ti cintetvā: “Kapaṇānaṃ mātāpitūnaṃ santikaṃ tucchahatthena gantuṃ ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāraṃ gato. Mātāpitaro pissa yāgubhikkhaṃ caritvā parabhattiṃ nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesam avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na saṇṭhānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya ṭhito bhavissatī” ti saṇṭhāya: “Bhante, tumhākaṃ dātabbayuttakaṃ natthi, aticchathā” ti āha. So tassā kathaṃ sutvā hadayapūraṃ sokaṃ gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaraṃ āha: “gaccha, bhadde, jānāhi,

putto nu kho no eso” ti. Sā uṭṭhāya upagantvā oloketi sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tatheva akāsi, mahantaṃ kāruṇṇaṃ ahoṣi.

So pi mātāpitaro disvā sakabhāvena saṅghātum asakkonto assūni pavattesi. So sokaṃ adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, ahaṃ vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitaro assāsetvā yāgum pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkhaṃ āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkhaṃ pariyesitvā tesam santikaṃ gantvā puna bhattenāpucchitvā pacchā sayam paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitaro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesam yeva datvā sayam piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikaṃ-pi aññaṃ-pi yaṃ kiñci labhitvā tesam yeva deti. Tehi paribhuttaṃ jīṇṇapilotikaṃ gahetvā aggaḷaṃ datvā rajitvā sayam paribhuñjati. Bhikkhalabhanadivasehi panassa alabhanadivasā bahū ahesum. Athassa nivāsanapārūpanaṃ atilūkhaṃ hoti.

Iti so mātāpitaro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto ahoṣi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu: “Āvuso, pubbe tava sarīraṇaṃ sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto, byādhi te nu kho uppanno” ti. So: “Natthi me, āvuso, byādhi, apica pana palibodho me atthi” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetum na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesam kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭi” ti satthu ārocesum.

Tadā pana satthā: “Mā, bhikkhave, imaṃ bhikkhum ujjhāyittha, porāṇakapaṇḍitā sakalajambudīpe rajjaṃ labhamānā pi taṃ aggahetvā mātāpitaro posimsuyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasī brahmavaḍḍhanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi. Tattha manojo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tattha aññatara asītikoṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahoṣi. Tassa brāhmaṇi teneva: “Bhoti puttaṃ patthehi” ti vuttā patthesi. Atha bodhisatto brahmalokā cavitvā tassā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi, jātassa cassa: “Soṇakumāro” ti nāmaṃ karimsu. Tassa padaṣā gamanakāle añño pi satto brahmalokā cavitvā tassā yeva kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi, tassa jātassa: “Nandakumāro” ti nāmaṃ karimsu. Tesam uggahitavedānaṃ sabbasippesu nipphattiṃ pattānaṃ vayappattānaṃ rūpasampadaṃ disvā

brāhmaṇo brāhmaṇiṃ āmantetvā: “Bhoti puttaṃ soṇakumāraṃ gharabandhanena bandhissāmā” ti āha. Sā: “Sādhū” ti sampañcchitvā puttassa tamatthaṃ ācikkhi. {5.313} So: “Alaṃ, amma, mayhaṃ gharāvāsena, ahaṃ yāvajīvaṃ tumhe paṭijaggitvā tumhākaṃ accayena himavantaṃ pavisitvā pabbajissāmī” ti āha. Sā brāhmaṇassa etamatthaṃ ārocesi.

Te punappunaṃ kathentā pi tassa cittaṃ alabhivā nandakumāraṃ āmantetvā: “Tāta, tena hi tvaṃ kuṭumbaṃ paṭipajjāhī” ti vatvā: “Nāhaṃ bhātarā chaḍḍitakheḷaṃ sīsena ukkhipāmi, aham-pi tumhākaṃ accayena bhātarāva saddhiṃ pabbajissāmī” ti vutte tesāṃ vacanaṃ sutvā: “Ime dve evaṃ taruṇāva kāme pajahanti, kimaṅgaṃ pana mayaṃ, sabbe yeva pabbajissāmā” ti cintetvā, “tātā, kiṃ vo amhākaṃ accayena pabbajjāya, idāneva sabbe mayaṃ pabbajissāmā” ti rañño ārocetvā sabbaṃ dhaṇaṃ dānamukhe vissajjetvā dāsajanaṃ bhujissaṃ katvā nātīnaṃ dātabbayuttakaṃ datvā cattāro pi janā brahmavaḍḍhananagarā nikkhamitvā himavantapadese pañcapadumasañchannaṃ saraṃ nissāya ramaṇīye vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā pabbajitvā tattha vasiṃsu. Ubho pi bhātaro mātāpitāro paṭijaggiṃsu, tesāṃ pāto va dantakaṭṭhaṇca mukhadhovanaṇca datvā paṇṇasālaṇca pariveṇaṇca sammajjitvā pānīyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhapetvā araṇṇato madhuraphalāphalāni āharitvā mātāpitāro khādāpentī, uḥhena vā sītena vā vārinā nhāpentī, jaṭā sodhenti, pādaparikkammādīni tesāṃ karonti.

Evaṃ addhāne gate nandapaṇḍito: “Mayā ābhataphalāphalāneva paṭhamaṃ mātāpitāro khādāpessāmī” ti purato gantvā hiyyo ca parahiyyo ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā mātāpitāro khādāpesi. Te tāni khāditvā mukhaṃ vikkhāletvā uposathikā bhavanti. Soṇapaṇḍito pana dūraṃ gantvā madhuramadhurāni supakkasupakkāni āharitvā upanāmesi. Atha naṃ, “tātā, kaniṭṭhena te ābhatāni mayaṃ pāto va khāditvā uposathikā jātā, na idāni no attho” ti vadanti. Iti tassa phalāphalāni paribhogaṃ na labhanti vinassanti, punadivasesu pi tathevā ti. {5.314} Evaṃ so pañcābhiññatāya dūraṃ gantvā pi āharati, te pana na khādanti.

Atha mahāsatto cintesi: “mātāpitāro me sukhumālā, nando ca yāni vā tāni vā apakkaduppakkāni phalāphalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na cīraṃ pavattissanti, vāressāmi nan”-ti. Atha naṃ so āmantetvā: “Nanda, ito paṭṭhāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamaṇaṃ paṭimānehi, ubho pi ekato va khādāpessāmā” ti āha. So evaṃ vutte pi attano puññaṃ paccāsīsanto na tassa

vacanamakāsi. Mahāsatto: “Nando mama vacanam akaronto ayuttam karoti, palāpessāmi nam, tato ekako va mātāpitaro paṭijaggissāmī” ti cintevā: “Nanda, tvaṃ anovādako paṇḍitānam vacanam na karosi, aham jeṭṭho, mātāpitaro mam-eva bhāro, aham-eva nesam paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitum na lacchasi, aññattha yāhī” ti tassa accharam pahari.

So tena palāpito tassa santike ṭhātum asakkonto tam vanditvā mātāpitaro upasaṅkamitvā tamattham ārocetvā attano paṇṇasālam pavisitvā kaṣiṇam oloketvā tam divasam-eva pañca abhiññāyo aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā cintesi: “aham sīnerupādato ratanavālukā āharitvā mama bhātu paṇṇasālāya pariveṇe okiritvā bhātaram khamāpetum pahomi, evam-pi na sobhissati, anotattato udakam āharitvā mama bhātu paṇṇasālāya pariveṇe osiñcitvā bhātaram khamāpetum pahomi, evam-pi na sobhissati, sace me bhātaram devatānam vasena khamāpeyyam, cattāro ca mahārājāno sakkañca ānetvā bhātaram khamāpetum pahomi, evam-pi na sobhissati, sakalajambudīpe manojam aggarājānam ādim katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evam sante mama bhātu guṇo sakalajambudīpe avattharitvā gamissati, candimasūriyo viya paññāyissatī” ti. So tāvadeva iddhiyā gantvā brahmavaḍḍhananagare tassa rañño nivesanadvāre otaritvā ṭhito: “Eko kira {5.315} vo tāpaso daṭṭhukāmo” ti rañño ārocāpesi. Rājā: “Kiṃ pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatī” ti bhattam pahiṇi, so bhattam na icchi. Taṇḍulam pahiṇi, taṇḍulam na icchi. Vatthāni pahiṇi, vatthāni na icchi. Tambūlam pahiṇi, tambūlam na icchi. Athassa santike dūtam pesesi, “kimattham āgatosī” ti. So dūtena puṭṭho: “Rājānam upaṭṭhahitum āgatomhī” ti āha. Rājā tam sutvā: “Bahū mama upaṭṭhākā, attano va tāpasadhammam karotū” ti pesesi. So tam sutvā: “Aham tumhākam attano balena sakalajambudīpe rajjam gahetvā dassāmī” ti āha.

Tam sutvā rājā cintesi: “pabbajitā nāma paṇḍitā, kiñci upāyam jānissantī” ti tam pakkosāpetvā āsane nisīdāpetvā vanditvā: “Bhante, tumhe kira mayham sakalajambudīparajjam gahetvā dassathā” ti pucchi. “Āma mahārājā” ti. “Katham gaṇhissathā” ti? “Mahārāja, antamaso khuddakamakkhikāya pivanamattam-pi lohitaṃ kassaci anuppādetvā tava dhanacchedam akatvā attano iddhiyāva gahetvā dassāmi, apica kevalam papañcam akatvā ajjeva nikkhamitum vaṭṭatī” ti. So tassa vacanam saddahitvā senaṅgaparivuto nagarā nikkhami. Sace senāya uṇham hoti, nandapaṇḍito attano iddhiyā chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassitum na deti, sītam vā uṇham vā vāreti, magge khāṇukaṇṭakādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggam

kasiṇamaṇḍalaṃ viya samaṃ katvā sayam ākāse cammakhaṇḍaṃ pattharivā
pallaṅkena nisinno senāya parivuto gacchati.

Evam senaṃ ādāya paṭthamaṃ kosalaratṭhaṃ gantvā nagarassāvidūre
khandhāvāraṃ nivāsāpetvā: “Yuddhaṃ vā no detu setacchattaṃ vā” ti
kosalaraṇṇo dūtaṃ pāhesi. So kujjhitvā: “Kiṃ ahaṃ na rājā” ti: “Yuddhaṃ
damma” ti senāya purakkhato nikkhami. Dve {5.316} senā yujjhituṃ ārabhimsu.
Nandapaṇḍito dvinnam-pi antare attano nisīdanaṃ ajinacammaṃ mahantaṃ
katvā pasāretvā dvīhi pi senāhi khittasare cammeneva sampaṭicchī. Ekasenāya
pi koci kaṇḍena viddho nāma natthi, hatthagatānaṃ pana kaṇḍānaṃ khayena
dve pi senā nirussāhā aṭṭhaṃsu. Nandapaṇḍito manojarājassa santikaṃ gantvā:
“Mā bhāyi, mahārājā” ti assāsetvā kosalassa santikaṃ gantvā: “Mahārāja, mā
bhāyi, natthi te paripantho, tava rajjaṃ taveva bhavissati, kevalaṃ manojaraṇṇo
vasavattī hohī” ti āha. So tassa saddahitvā: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Atha naṃ
manojassa santikaṃ netvā: “Mahārāja, kosalarājā te vase vattati, imassa rajjaṃ
imasseva hotū” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā taṃ attano vase vattetvā
dve senā ādāya aṅgaratṭhaṃ gantvā aṅgaṃ gahetvā tato magadharatṭhanti
etenupāyena sakalajambudīpe rājāno attano vase vattetvā tato tehi parivuto
brahmavaḍḍhananagaram-eva gato. Rajjaṃ gaṇhanto panesa sattannaṃ
saṃvaccharānaṃ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi. So
ekekarājadhānito nānappakāraṃ khajjabhojanaṃ āharāpetvā ekasatarājāno
gahetvā tehi saddhiṃ sattāhaṃ mahāpānaṃ pivi.

Nandapaṇḍito: “Yāva rājā sattāhaṃ issariyasukhaṃ anubhoti, tāvassa attānaṃ
na dassessāmī” ti uttarakurumhi piṇḍāya caritvā himavante kaṇcanaguhādvāre
sattāhaṃ vasi. Manojo pi sattame divase attano mahantaṃ sirivibhavaṃ
oloketvā: “Ayaṃ yaso na mayhaṃ mātāpitūhi, na aññehi dinno, nandatāpasam
nissāya uppanno, taṃ kho pana me apassantassa ajja sattamo divaso, kahaṃ nu
kho me yasadāyako” ti nandapaṇḍitaṃ sari. So tassa anussaraṇabhāvaṃ ñatvā
āgantvā purato ākāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā cintesi: “ahaṃ imassa tāpasassa
devatābhāvaṃ vā manussabhāvaṃ vā na jānāmi, sace esa {5.317} manusso
bhaveyya, sakalajambudīparajjaṃ etasseva dassāmi. Atha devo, sakkāramassa
karissāmī” ti. So taṃ vīmaṃsanto paṭthamaṃ gāthamāha.

**1. Devatā nuti gandhabbo, adu sakko purindado,
Manussabhūto iddhimā, kathaṃ jānemu taṃ mayan-ti.**

So tassa vacanaṃ sutvā sabhāvaṃ-eva kathento dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nā pi devo na gandhabbo, nā pi sakko purindado,
Manussabhūto iddhimā, evaṃ jānāhi bhāradhā ti.**

Tattha **bhāradhā** ti raṭṭhabhāradhāritāya naṃ evaṃ ālapati.

Taṃ sutvā rājā: “Manussabhūto kirāyaṃ mayhaṃ evaṃ bahupakāro, mahantena yasena naṃ santappessāmī” ti cintetvā āha:

**3. Katarūpamidam bhoto, veyyāvaccam anappakam,
Devamhi vassamānamhi, anovassam bhavam akā.**

**4. Tato vātātape ghore, sītacchāyaṃ bhavam akā,
Tato amittamajjhesu, saratāṇaṃ bhavam akā.**

**5. Tato phītāni raṭṭhāni, vasino te bhavam akā,
Tato ekasataṃ khatye, anuyante bhavam akā.**

**6. Patītāssu mayam bhoto, vada tam bhañjamicchasi,
Hatthiyānam assaratham, nāriyo ca alaṅkatā,
Nivesanāni rammāni, mayam bhoto dadāmase.**

**7. Atha vaṅge vā magadhe, mayam bhoto dadāmase,
Atha vā assakāvantī, sumanā damma te mayam.**

**8. Upaddham vā pi rajjassa, mayam bhoto dadāmase,
Sace te attho rajjena, anusāsa yadicchasi ti.**

Tattha **katarūpamidan**-ti katasabhāvaṃ. **Veyyāvaccan**-ti kāyaveyyāvaticakammaṃ. **Anovassan**-ti avassam, yathā devo na vassati, {5.318} tathā katanti attho. **Sītacchāyan**-ti sītalaṃ chāyaṃ. **Vasino te** ti te raṭṭhavāsino amhākaṃ vasavattino. **Khatye** ti khattiye, aṭṭhakathāyaṃ pana ayam-eva pāṭho. **Patītāssu mayan**-ti tuṭṭhā mayam. **Vada tam bhañjamicchasi ti bhañjan**-ti ratanassetam nāmaṃ, varaṃ te dadāmi, yaṃ ratanaṃ icchasi, tam vadehī ti attho. **“Hatthiyānan”**-ti ādīhi sarūpato tam tam ratanaṃ dasseti . **Assakāvantī** assakaraṭṭham vā avantiraṭṭham vā. **Rajjenā** ti sace pi te sakalajambudīparajjena attho, tam-pi te datvā ahaṃ phalakāvudhahattho tumhākaṃ rathassa purato gamissāmīti dīpeti. **Yadicchasi** ti etesu mayā vuttappakāresu yaṃ icchasi, tam anusāsa āṇāpehīti.

Taṃ sutvā nandaṇḍito attano adhippāyaṃ āvikaronto āha:

**9. Na me attho pi rajjena, nagarena dhanena vā,
Atho pi janapadena, attho mayham na vijjatī ti.**

“Sace te mayi sineho atthi, ekaṃ me vacanaṃ karohī” ti vatvā gāthādvayamāha:

**10. Bhoto va raṭṭhe vijite, araṇṇe atthi assamo,
Pitā mayham janettī ca, ubho sammanti assame.**

**11. Tesāham pubbacariyesu, puṇṇaṃ na labhāmi kātave,
Bhavantam ajjhāvaraṃ katvā, soṇaṃ yācemu saṃvaraṃ-ti.**

Tattha **raṭṭhe** ti rajje. **Vijite** ti āṇāpavattiṭṭhāne. **Assamo** ti himavantāraṇṇe eko assamo atthi. **Sammanti** ti tasmīṃ assame vasanti. **Tesāhan**-ti tesu ahaṃ. **Kātave** ti vattapaṭivattaphalāphalāharaṇasaṅkhātāṃ puṇṇaṃ kātuṃ na labhāmi, bhātā me soṇapaṇḍito nāma mamekasmīṃ aparādhe mā idha vasīti maṃ palāpesi. **Ajjhāvaraṃ**-ti adhi-āvaram te mayam bhavantam saparivāram katvā soṇapaṇḍitaṃ saṃvaraṃ yācemu, āyatiṃ saṃvaraṃ yācāmā ti attho. “Yācemimaṃ varaṃ”-ti pi pāṭho, mayam tayā saddhiṃ soṇaṃ yāceyyāma khamāpeyyāma, imaṃ varaṃ tava santikā gaṇhāmī ti attho.

Atha naṃ rājā āha:

**12. Karomi te taṃ vacanaṃ, yaṃ maṃ bhaṇasi brāhmaṇa,
Etaṇca kho no akkhāhi, kīvanto hontu yācakā ti.**

Tattha {5.319} **karomī** ti ahaṃ sakalajambudīparaṇṇaṃ dadamāno ettakaṃ kiṃ na karissāmi, karomīti vadati. **Kīvanto** ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

**13. Parosataṃ jānapadā, mahāsālā ca brāhmaṇā,
Ime ca khattiyā sabbe, abhijātā yasassino,
Bhavaṇca rājā manojo, alaṃ hessanti yācakā ti.**

Tattha **jānapadā** ti gahapatī. **Mahāsālā ca brāhmaṇā** ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva. **Alaṃ hessanti** ti pariyattā bhavissanti. **Yācakā** ti mamatthāya soṇapaṇḍitassa khamāpakā.

Atha naṃ rājā āha:

**14. Hatthī asse ca yojentu, ratham sannayha sārathi,
Ābandhanāni gaṇhātha, pādāsussārayaddhaje,
Assamaṃ taṃ gamissāmi, yattha sammati kosiyo ti.**

Tattha **yojentu** ti hatthārohā hatthī, assārohā ca asse kappentu. **Ratham sannayha sārathi** ti sammasārathi tvam-pi ratham sannayha. **Ābandhanāni** ti

hatthiassarathesu ābandhitabbāni bhaṇḍāni ca gaṇhatha.

Pādāsussārayaddhaje ti rathe ṭhapitadhajapādāsu dhaje ussārayantu ussāpentu. **Kosiyo** ti yasmiṃ assame kosiyaḡotto vasatīti.

15. Tato ca rājā pāyāsi, senāya caturaṅginī,

Agamā assamaṃ rammaṃ, yattha sammati kosiyo ti.

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Tattha **tato cāti**, bhikkhave, evaṃ vatvā tato so rājā ekasatakhattiye gahetvā mahatiyā senāya parivuto nandapaṇḍitaṃ purato katvā nagarā nikkhami.

Caturaṅginī ti caturaṅginīyā senāya agamāsi, antaramagge vattamāno pi avassaṃ gāmitāya evaṃ vutto. Catuvīsatiakkhobhaṇisaṅkhātena balakāyena saddhiṃ maggaṃ paṭipannassa tassa nandapaṇḍito iddhānubhāvena aṭṭhasabhavitthataṃ maggaṃ samaṃ māpetvā ākāse cammakhaṇḍaṃ pattharitvā tattha pallaṅkena nisīditvā senāya parivuto alaṅkatahatthikkhandhe nisīditvā gacchantena rañña saddhiṃ dhammayuttakathaṃ kathento sītaṇḍāparissaye vārento agamāsi.

Athassa assamaṃ pāpuṇanadivase soṇapaṇḍito: “Mama kaniṭṭhassa atirekasattamāsasattadivasādhikāni satta vassāni {5.320} nikkhantassā” ti

āvajjetvā: “Kahaṃ nu kho so etarahī” ti dibbena cakkhunā olokeno:

“Catuvīsatiakkhobhaṇiparivārena saddhiṃ ekasatarājāno gahetvā mamaññeva khamāpetuṃ āgacchatī” ti disvā cintesi: “imehi rājūhi ceva parisāhi ca mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ ajānitvā ‘ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ ayyena saddhiṃ payojesi’ ti maṃ vambhentaṃ kathentaṃ avīciparāyaṇā bhaveyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmī” ti. So caturaṅgulamattena aṃsaṃ aḡhusantaṃ ākāse kājaṃ ṭhapetvā anotattato udakaṃ āharituṃ rañño avidūre ākāseṇa pāyāsi. Nandapaṇḍito taṃ āgacchantāṃ disvā attānaṃ dassetuṃ avisahanto nisinnaṭṭhāne yeva antaradhāyitvā palāyitvā himavantaṃ pāvisi. Manojarājā pana taṃ ramaṇīyena isivesena tathā āgacchantāṃ disvā gāthamāha.

16. Kassa kādambayo kājo, vehāsaṃ caturaṅgulaṃ,

Aṃsaṃ asamphusaṃ eti, udahārāya gacchato ti.

Tattha **kādambayo** ti kadambarukkkhamayo. **Aṃsaṃ asamphusaṃ eti** ti aṃsaṃ asamphusanto sayam-eva āgacchatī. **Udahārāya** ti udakaṃ āharituṃ gacchantassa kassa esa kājo evaṃ eti, ko nāma tvaṃ, kuto vā āgacchasīti.

Evaṃ vutte mahāsatto gāthādvayamāha:

**17. Ahaṃ soṇo mahārāja, tāpaso sahitaḥbato,
Bharāmi mātāpitaro, rattindivamatandito.**

**18. Vane phalañca mūlañca, āharitvā disampati,
Posemi mātāpitaro, pubbe katamanussaran-ti.**

Tattha **sahitaḥbato** ti sahitaḥvato sīlācārasampanno eko tāpaso ahanti vadati.
Bharāmi ti posemi. **Atandito** ti analaso hutvā. **Pubbe katamanussaran-ti**
tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussarantoti.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ viśāsaṃ kattukāmo anantaraṃ gāthamāha.

**19. Icchāma {5.321} assamaṃ gantuṃ, yattha sammata kosiyo,
Maggam no soṇa akkhāhi, yena gacchemu assaman-ti.**

Tattha **assaman-ti** tumhākaṃ assamapadaṃ.

Atha mahāsatto attano ānubhāvena assamapadagāmimaggam māpetvā
gāthamāha.

**20. Ayaṃ ekapadī rāja, yenetam meghasannibham,
Koviḷārehi sañchannaṃ, ettha sammata kosiyo ti.**

Tassattho: mahārāja, ayaṃ ekapadiko jaṅghamaggo, iminā gacchatha, yena
disābhāgena etaṃ meghavaṇṇaṃ supupphitakoviḷārasañchannaṃ vanaṃ
dissati, ettha mama pitā kosiyaḡotto vasati, etassa so assamoti.

**21. Idaṃ vatvāna pakkāmi, taramāno mahāisi,
Vehāse antalikkhasmiṃ, anusāsivāna khattiye.**

**22. Assamaṃ parimajjitvā, paññāpetvāna āsanaṃ,
Paṇṇasālaṃ pavisitvā, pitaraṃ patibodhayi.**

**23. Ime āyanti rājāno, abhijātā yasassino,
Assamā nikkhamitvāna, nisīda tvaṃ mahāise.**

**24. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, taramāno mahāisi,
Assamā nikkhamitvāna, sadvāramhi upāvisi ti.**

imā abhisambuddhagāthā.

Tattha **pakkāmi** ti anotattaṃ agamāsi. **Assamaṃ parimajjitvā**ti, bhikkhave,
so isi vegena anotattaṃ gantvā pāṇīyaṃ ādāya tesu rājūsu assamaṃ
asampattesu yeva āgantvā pāṇīyaghaṭe pāṇīyamālake ṭhapetvā: “Mahājano
pivissatī” ti vanakusumehi vāsetvā sammajjanaṃ ādāya assamaṃ sammajjitvā

paṇṇasāladvāre pitu āsanam paññāpetvā pavisitvā pitaram jānāpesī ti attho.

Upāvisī ti uccāsane nisīdi.

Bodhisattassa mātā pana tassa pacchato nīcatṭhāne ekamantaṃ nisīdi. Mahāsatto nīcāsane nisīdi. Nandapaṇḍito pi bodhisattassa anotattato pānīyam ādāya assamaṃ āgatakāle rañño santikaṃ āgantvā assamassa avidūre khandhāvāram nivāsesi. Atha rājā nhatvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito ekasatarājaparivuto nandapaṇḍitaṃ gahetvā mahantena sirisobhaggena bodhisattaṃ khamāpetum assamaṃ pāvisi. Atha naṃ tathā āgacchantaṃ bodhisattassa pitā disvā bodhisattaṃ pucchi, so pissa ācikkhi. Tamatthaṃ {5.322} pakāsento satthā āha:

25. Tañca disvāna āyantaṃ, jalantaṃriva tejasā,

Khatyasaṅghaparibyūḷhaṃ, kosiyo etadabravi.

26. Kassa bherī mudiṅgā ca, saṅkhā paṇavadindimā,

Purato paṭipannāni, hāsayaṇtā rathesabhaṃ.

27. Kassa kañcanapaṭṭena, puthunā vijjuvaṇṇinā,

Yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

28. Ukkāmkhapapaṭṭhaṃva, khadiraṅgārasannibhaṃ,

Mukhañca rucirā bhāti, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

29. Kassa paggaḥitaṃ chattaṃ, sasalākaṃ manoramam,

Ādiccaramsāvaraṇam, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

30. Kassa aṅgaṃ pariggayha, vālabījanimuttamam,

Caranti varapuññassa, hatthikkhandhena āyato.

31. Kassa setāni chattaṇi, ājānīyā ca vammaṭṭā,

Samantā parikīrenti, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

32. Kassa ekasataṃ khatyā, anuyantā yasassino,

Samantānupariyanti, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

33. Hatthiassarathapatti, senā ca caturaṅginī,

Samantānupariyanti, ko eti siriyaṃ jalaṃ.

34. Kassesā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati,

Akkhobhaṇi apariyantaṃ, sāgarasseva ūmiyo.

**35. Rājābhirājā manojo, indo va jayataṃ pati,
Nandassaajjhāvaram eti, assamam brahmacārinam.**

**36. Tassesā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati,
Akkhobhaṇī अपariyantā, sāgarasseva ūmiyo ti.**

Tattha **jalantaṃrivā** ti jalantaṃ viya. **Paṭipannānī** ti etāni tūriyāni kassa purato āgacchantī ti attho. **Hāsayantā** ti tosentā. **Kaṇcanapaṭṭenāti**, tāta, kassa kaṇcanamayena vijjuvaṇṇena uṇhīsapattēna nalāṭanto parikkhittoti pucchati. **Yuvā** ti taruṇo. **Kalāpasannaddho** ti sannaddhasaratūṇīro. **Ukkāmukhapahaṭṭham vā** ti kammārānaṃ uddhane pahaṭṭham suvaṇṇam viya. **Khadiraṅgārasannibhan**-ti vītaccitakhadiraṅgāraṇṇam. **Ādiccaramsāvaraṇanti** ādiccaramsīnaṃ āvaraṇam. **Aṅgam pariggayhā** ti aṅgam pariggahetvā, sarīraṃ parikkhipitvā ti attho. **Vālabījanimuttaman**-ti vālabījanīṃ uttamaṃ. {5.323} **Carantī** ti sañcarantī. **Chattānī** ti ājānīyapiṭṭhe nisinnānaṃ dhāritachattānī. **Parikīrentī** ti tassa samantā sabbadisābhāgesu parikīrayanti. **Caturaṅginī** ti etehi hatthi-ādīhi catūhi aṅgehi samannāgatā. **Akkhobhaṇī** ti khobhetum na sakkā. **Sāgarassevā** ti sāgarassa ūmiyo viya अपariyantā. **Rājābhirājā** ti ekasatarājūnaṃ pūjito, tesam vā adhiko rājāti rājābhirājā. **Jayataṃ pati** ti jayappattānaṃ tāvatimsānaṃ jeṭṭhako. **Ajjhāvaran**-ti mamaṃ khamāpanatthāya nandassa parisabhāvaṃ upagantvā eti.

Satthā āha:

**37. Anulittā candanena, kāsikuttamadhārino,
Sabbe pañjalikā hutvā, isīnaṃ ajjhupāgamun-ti.**

Tattha **isīnaṃ ajjhupāgamunti**, bhikkhave, sabbe pi te rājāno surabhicandanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sirasi paṭiṭṭhāpitaañjalī hutvā isīnaṃ santikaṃ upagatā.

Tato manojo rājā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno paṭisanthāraṃ karonto gāthādvayamāha:

**38. Kacci nu bhoto kusalam, kacci bhoto anāmayam,
Kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.**

**39. Kacci ḍamsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vālamigākīṇṇe, kacci himsā na vijjatī ti.**

Tato param ubhinnaṃ tesam vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā honti:

40. Kusalañceva no rāja, atho rāja anāmayam,
Atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū.

41. Atho ḍaṃsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākīṇṇe, himsā mayham na vijjati.

42. Bahūni vassapūgāni, assame sammataṃ idha,
Nābhijānāmi uppannam, ābādham amanoramam.

43. Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Issarosi anuppatto, yaṃ idhatthi pavedaya.

44. Tindukāni {5.324} piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam varam.

45. Idam-pi pāṇiyam sītam, ābhatam girigabbharā,
Tato piva mahārāja, sace tvaṃ abhikaṅkhasi.

46. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam, sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Nandassā pi nisāmetha, vacanam so pavakkhati.

47. Ajjhāvaramhā nandassa, bhoto santikamāgatā,
Suṇātu bhavam vacanam, nandassa parisāya cā ti.

Imā yebhuyyena pākaṣasambandhā yeva, yaṃ panettha apākaṣam, tadeva vakkhāma. **Pavedayā** ti yaṃ imasmiṃ ṭhāne tava abhirucitaṃ atthi, tam no kathehīti vadati. **Khuddakappānī** ti etāni nānārukkaphalāni khuddakamadupaṭibhāgāni madhurāni. **Varam varan**-ti ito uttamuttamam gahetvā bhuñja. **Girigabbharā** ti anotattato. **Sabbassa agghiyan**-ti yena mayam āpucchitā, tam amhehi paṭiggahitaṃ nāma tumhehi ca dinnam-eva nāma, ettāvatā imassa janassa sabbassa agghiyaṃ tumhehi kataṃ. **Nandassāpi** ti amhākaṃ tāva sabbam kataṃ, idāni pana nandapaṇḍito kiñci vattukāmo, tassa pi tāva vacanam suṇātha. **Ajjhāvaramhā** ti mayaṇhi na aññena kamma āgatā, nandassa pana parisā hutvā tumhākaṃ khamāpanatthāya āgatāti vadati. **Bhavan**-ti bhavam soṇapaṇḍito suṇātu.

Evam vutte nandapaṇḍito utthāyāsanaṃ mātāpitaro ca bhātaraṇca vanditvā sakaparisāya saddhim sallapanto āha:

48. Parosataṃ jānapadā, mahāsālā ca brāhmaṇā,
Ime ca khattiyā sabbe, abhijātā yasassino,
Bhavaṇca rājā manojō, anumaññantu me vaco.

**49. Ye ca santi samītāro, yakkhāni idha massame,
Araññe bhūtabhabyāni, suṇantu vacanaṃ mama.**

**50. Namo katvāna bhūtānaṃ, isiṃ vakkhāmi subbatam,
So tyāhaṃ dakkhiṇā bāhu, tava kosiya sammato.**

**51. Pitarāṃ me janettiṇca, bhattukāmassa me sato,
Vīra puññamidaṃ ṭhānaṃ, mā maṃ kosiya vāraya.**

**52. Sabbhi {5.325} hetam upaṇṇātam, mametaṃ upanissaja,
Uṭṭhānapāricariyāya, dīgharattaṃ tayā kataṃ,
Dhātāpitūsu puññāni, mama lokadado bhava.**

**53. Tatheva santi manujā, dhamme dhammapadaṃ vidū,
Maggo saggassa lokassa, yathā jānāsi tvaṃ ise.**

**54. Uṭṭhānapāricariyāya, mātāpitūsukhāvahaṃ,
Taṃ maṃ puññā nivāreti, ariyamaggāvaro naro ti.**

Tattha **anumaññantū** ti anubujjhantu, sādhukaṃ sutvā paccakkhaṃ karontū ti attho. **Samītāro** ti samāgatā. **Araññe bhūtabhabyāni** ti asmiṃ himavantāraññe yāni bhūtāni ceva vuḍḍhimariyādappattāni bhabyāni ca taruṇadevatāni, tāni pi sabbāni mama vacanaṃ suṇantū ti attho. “**Namo katvānā**” ti idaṃ so parisāya saññaṃ datvā tasmim vanasaṇḍe nibbattadevatānaṃ namakkāraṃ katvā āha. Tassattho: ajja bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ āgatāhi bhavitabbaṃ, ahaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayhaṃ sahāyā hothāti. So devatānaṃ añjalim paggahe tvā parisam jānāpetvā: “**Isiṃ vakkhāmi**” ti ādimāha. Tattha **isin**-ti soṇapaṇḍitaṃ sandhāya vadati. **Sammato** ti bhātaro nāma āngasamā honti, tasmā so te ahaṃ dakkhiṇā bāhūti sammato. Tena me khamitum arahathāti dīpeti.

Vīra ti vīriyavanta mahāparakkama. **Puññamidaṃ ṭhānaṃ**-ti idaṃ mātāpituupaṭṭhānaṃ nāma puññaṃ saggasaṃvattanikakāraṇaṃ, taṃ karontaṃ maṃ mā vārayāti vadati. **Sabbhi hetan**-ti etaṃhi mātāpituupaṭṭhānaṃ nāma paṇḍitehi **upaṇṇātam** upagantvā nātañceva vaṇṇitaṇca. **Mametaṃ upanissajā** ti idaṃ tvaṃ mayhaṃ nissaja vissajjehi dehi. **Uṭṭhānapāricariyāya** ti uṭṭhānena ca pāricariyāya ca. **Katan**-ti dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ. **Puññāni** ti idāni ahaṃ mātāpitūsu puññāni kattukāmo. **Mama lokadado** ti tassa mama tvaṃ saggalokadado hoti, ahañhi tesam vattaṃ upaṭṭhānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me tvaṃ dāyako hohīti vadati.

Tathevā ti yathā tvaṃ jānāsi, tatheva aññe pi manujā imissaṃ parisāyaṃ santi, te nānappakāre dhamme idaṃ jeṭṭhāpacāyikabhāvasaṅkhātāṃ dhammakotṭhāsaṃ vadanti. Kinti? **Maggo saggassa lokassāti. Sukhāvahan-** ti uṭṭhānena ca pāricariyāya ca mātāpitūnaṃ sukhāvahaṃ. **Taṃ man-**ti taṃ maṃ evaṃ sammāpaṭipannam-pi bhātā soṇapaṇḍito tamhā puñña abhivāreti. **Ariyamaggāvaro** ti so evaṃ vārento ayaṃ naro mama piyadassanatāya ariyasaṅkhātassa vedalokassa maggāvaraṇo nāma hotīti.

Evaṃ {5.326} nandapaṇḍitena vutte mahāsatto: “Imassa tāva tumhehi vacanaṃ sutam, idāni mama pi suṇāthā” ti sāvento āha:

**55. Suṇantu bhonto vacanaṃ, bhāturajjhāvarā mama,
Kulavaṃsaṃ mahārāja, porāṇaṃ parihāpayam,
Adhammacārī jeṭṭhesu, nirayaṃ sopapajjati.**

**56. Ye ca dhammassa kusalā, porāṇassa disampati,
Cārittena ca sampannā, na te gacchanti duggatim.**

**57. Mātā pitā ca bhātā ca, bhaginī ñāti bandhavā,
Sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evaṃ jānāhi bhāradha.**

**58. Ādiyivā garuṃ bhāraṃ, nāviko viya ussahe,
Dhammaṇca nappamajjāmi, jeṭṭho casmi rathesabhā ti.**

Tattha **bhāturajjhāvarā** ti mama bhātu parisā hutvā āgatā bhonto sabbe pi rājāno mama pi tāva vacanaṃ suṇantu. **Parihāpayan-**ti parihāpentō. **Dhammassā** ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa paveṇīdhammassa. **Kusalā** ti chekā. **Cārittena cā** ti ācārasīlena sampannā. **Bhārā** ti sabbe ete jeṭṭhena vahitabbā paṭijaggitabbāti tassa bhārā nāma. **Nāviko viyā** ti yathā nāvāya garuṃ bhāraṃ ādiyivā samuddamajjhe nāvaṃ sotthinā netuṃ nāviko ussahe ti vāyamati, saha nāvāya sabbabhaṇḍaṇca jano ca tasseva bhāro hoti, tathā mam-eva sabbe ñātakā bhāroti, ahaṇca te ussahāmi paṭijaggituṃ sakkomi, taṇca jeṭṭhāpacāyanadhammaṃ nappamajjāmi, na kevalaṇca etesaññeva, sakalassa pi lokassa jeṭṭho ca asmi, tasmā aham-eva saddhiṃ nandena paṭijaggituṃ yuttoti.

Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno attamanā hutvā: “Jeṭṭhabhātikassa kira avasesā bhārāti aṇṇa amhehi ñātan”-ti nandapaṇḍitaṃ pahāya mahāsattaṃ sannissitā hutvā tassa thutiṃ karontā dve gāthā abhāsimsu:

**59. Adhigamā tame ñāṇaṃ, jālaṃva jātavedato,
Evam-eva no bhavaṃ dhammaṃ, kosiyo pavidamsayi.**

**60. Yathā udayamādicco, vāsudevo pabhaṅkaro,
Pāṇīnaṃ pavidamseti, rūpaṃ kalyāṇapāpakam,
Evam-eva no bhavaṃ dhammaṃ, kosiyo pavidamsayī ti.**

Tattha {5.327} **adhigamā** ti mayaṃ ito pubbe
jeṭṭhāpacāyanadhammapaṭicchādaḥ tame vattamānā na jānāma, ajja
jātavedato jālaṃva ñāṇaṃ adhigatā. **Evam-eva no** ti yathā mahandhakāre
pabbatamatthake jalito jātavedo samantā ālokaṃ pharanto rūpāni dasseti,
tathā no bhavaṃ kosiyaḥ gatto dhammaṃ pavidamsayī ti attho. **Vāsudevo** ti
vasudevo vasujotano, dhanapakāsanoti attho.

Iti mahāsatto ettakaṃ kālāṃ nandapaṇḍitassa pāṭihāriyāni disvā tasmim
pasannacitte te rājāno ñāṇabalena tasmim pasādaṃ bhinditvā attano kathaṃ
gāhāpetvā sabbeva attano mukhaṃ ullokite akāsi. Atha nandapaṇḍito: “Bhātā
me paṇḍito byatto dhammakathiko sabbepime rājāno bhinditvā attano pakkhe
kari, ṭhapetvā imaṃ añño mayhaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, imam-eva yācissāmī” ti
cintetvā gāthamāha.

**61. Evaṃ me yācamānassa, añjaliṃ nāvabujjhatha,
Tava baddhacaro hessaṃ, vuṭṭhito paricārako ti.**

Tassatthā: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya
paggahitaṃ añjaliṃ nāvabujjhatha na paṭiggaṇhatha, tumheva mātāpitaro
upaṭṭhahatha, ahaṃ pana tumhākaṃ baddhacaro veyyāvaccakaro hessaṃ,
rattindivaṃ analasabhāvena vuṭṭhito paricārako ahaṃ tumhe paṭijaggissāmīti.

Mahāsattassa pakatiyā pi nandapaṇḍite doso vā veraṃ vā natthi, atithaddhaṃ
vacanaṃ kathentassa panassa mānahāpanatthaṃ niggahavasena tathā katvā
idānissa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto tasmim pasādaṃ uppādetvā: “Idāni te
khamāmi, mātāpitaro ca paṭijaggitum labhissasī” ti tassa guṇaṃ pakāsento āha:

**62. Addhā nanda vijānāsi, saddhammaṃ sabbhi desitaṃ,
Ariyo ariyasamācāro, bālhaṃ tvaṃ mama ruccasi.**

**63. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṇca, suṇātha vacanaṃ mama,
Nāyaṃ bhāro bhāramato, ahu mayhaṃ kudācanaṃ.**

**64. Taṃ maṃ upaṭṭhitaṃ santaṃ, mātāpitu sukhāvahaṃ,
Nando ajjhāvaraṃ katvā, upaṭṭhānāya yācati.**

**65. Yo {5.328} ve icchatī kāmēna, santānaṃ brahmacāriṇaṃ,
Nandaṃ vo varatha eko, kaṃ nando upaṭṭhatū ti.**

Tattha **ariyo** ti sundaro. **Ariyasamācāro** ti sundarasamācāro pi jāto. **Bālhan-**ti idāni tvaṃ mama ativiya ruccasi. **Supāthā** ti amma tātā tumhe mama vacanaṃ supātha. **Nāyaṃ bhāro** ti ayaṃ tumhākaṃ paṭijaggaṇabhāro na kadāci mama bhāramato ahu. **Taṃ man-**ti taṃ bhāroti amaññitvāva maṃ tumhe upaṭṭhitaṃ samānaṃ. **Upaṭṭhānāya yācatī** ti tumhe upaṭṭhātum maṃ yācatī. **Yo ve icchatī** ti mayhañhi tvaṃ me mātaraṃ vā pitaraṃ vā upaṭṭhahāti vattum na yuttaṃ, tumhākaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ yo eko icchatī, taṃ vadāmi kāmēna **nandaṃ vo varatha**, taṃ mama kaniṭṭhaṃ nandaṃ rocetha, tumhesu kaṃ esa upaṭṭhātu, ubho pi hi mayaṃ tumhākaṃ puttāyevā ti.

Athassa mātā āsanā vuṭṭhāya, “tāta soṇapaṇḍita, cirappavuttho te kaniṭṭho, evaṃ cirāgatam-pi taṃ yāciturū na visahāmi, mayañhi taṃ nissitā, idāni pana tayā anuññātā ahaṃ etaṃ brahmacāriṇaṃ bāhāhi upagūhitvā sīse upasiṅghāyiturū labheyyan”-ti imamatthaṃ pakāsentī gāthamāha.

**66. Tayā tāta anuññātā, soṇa taṃ nissitā mayaṃ,
Upagūhitum labhe nandaṃ, muddhani brahmacāriṇaṃ-ti.**

Atha mahāsatto: “Tena hi, amma, anujānāmi, tvaṃ gaccha, puttam nandaṃ āliṅgitvā sīse ghāyitvā cumbitvā tava hadaye sokaṃ nibbāpehī” ti āha. Sā tassa santikaṃ gantvā nandapaṇḍitaṃ parisamajjhe yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā hadaye sokaṃ nibbāpetvā mahāsattena saddhiṃ sallapantī āha:

**67. Assatthasseva taruṇaṃ, pavāḷaṃ māluteritaṃ,
Cirassaṃ nandaṃ disvāna, hadayaṃ me pavedhati.**

**68. Yadā suttā pi supine, nandaṃ passāmi āgataṃ,
Udaggā sumanā homi, nando no āgato ayaṃ.**

**69. Yadā ca paṭibujjhitvā, nandaṃ passāmi nāgataṃ,
Bhiyyo āvisatī soko, domanassañcanappakaṃ.**

**70. Sāhaṃ {5.329} ajja cirassam pi, nandaṃ passāmi āgataṃ,
Bhattucca mayhañca piyo, nando no pāvisī gharaṃ.**

**71. Pitu pi nando suppiyo, yaṃ nando nappavase gharā,
Labhatū tāta nando taṃ, maṃ nando upaṭṭhatū ti.**

Tattha **māluteritan**-ti yathā vātāhataṃ assatthassa pallavaṃ kampati, evaṃ cirassaṃ nandaṃ disvā ajja mama hadayaṃ kampatīti vadati. **Suttāti**, tāta soṇa, yadāhaṃ suttā pi supine nandaṃ āgataṃ passāmi, tadā pi udaggā homi. **Bhattuccā** ti sāmikassa ca me mayhañca piyo. **Nando no pāvisi gharanti**, tāta, putto no nando paṇṇasālaṃ pavisatu. **Yan**-ti yasmā pitu pi suṭṭhu piyo, tasmā puna imamhā gharā na vippavaseyya. **Nando tanti**, tāta, nando yaṃ icchati, taṃ labhatu. **Maṃ nando** ti, tāta soṇa, tava pitaraṃ tvaṃ upaṭṭhaha, maṃ nando upaṭṭhātu.

Mahāsatto: “Evaṃ hotū” ti mātu vacanaṃ sampaṭicchitvā: “Nanda, tayā jeṭṭhakakoṭṭhāso laddho, mātā nāma atigūṇakārikā, appamatto hutvā paṭijaggeyyāsī” ti ovaditvā mātu guṇaṃ pakāsento dve gāthā abhāsi:

**72. Anukampikā paṭiṭṭhā ca, pubbe rasadadī ca no,
Maggo saggassa lokassa, mātā taṃ varate ise.**

**73. Pubbe rasadadī gottī, mātā puññūpasamhitā,
Maggo saggassa lokassa, mātā taṃ varate ise ti.**

Tattha **anukampikā** ti muduhadayā. **Pubbe rasadadī** ti paṭhamam-eva attano khīrasaṅkhātassa rasassa dāyikā. **Mātā tan**-ti mama mātā maṃ na icchati, taṃ varati icchati. **Gottī** ti gopāyikā. **Puññūpasamhitā** ti puññūpanissitā puññadāyikā.

Evaṃ mahāsatto dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā tassā āsane nisinnakāle: “Nanda, tvaṃ dukkarakārikāṃ mātaraṃ labhasi, ubho pi mayaṃ mātaraṃ dukkhena saṃvaḍḍhitā, taṃ idāni tvaṃ appamatto paṭijaggāhi, amadhurāni phalāphalāni mā khādāpehī” ti vatvā parisamajjhe yeva mātu dukkarakārikataṃ pakāsento āha:

**74. Ākaṅkhamānā {5.330} puttaphalaṃ, devatāya namassati,
Nakkhattāni ca pucchati, utusaṃvaccharāni ca.**

**75. Tassā utumhi nhātāya, hoti gabbhassa vakkamo,
Tena dohaṇī hoti, suhadā tena vuccati.**

**76. Saṃvaccharaṃ vā ūnaṃ vā, pariharitvā vijāyati,
Tena sā janayantīti, janetti tena vuccati.**

77. Thanakhīrena gītena, aṅgapāvuraṇena ca,
Rodantaṃ puttaṃ toseti, tosentī tena vuccati.
78. Tato vātātape ghore, mamaṃ katvā udikkhati,
Dārakaṃ appajānantaṃ, posentī tena vuccati.
79. Yañca mātudhanaṃ hoti, yañca hoti pituddhanaṃ,
Ubhayampetassa gopeti, api puttassa no siyā.
80. Evaṃ putta aduṃ putta, iti mātā vihaññati,
Pamattaṃ paradāresu, nisīthe pattayobbane,
Sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ, iti mātā vihaññati.
81. Evaṃ kicchā bhato poso, mātu aparicārako,
Mātari micchā caritvāna, nirayaṃ sopapajjati.
82. Evaṃ kicchā bhato poso, pitu aparicārako,
Pitari micchā caritvāna, nirayaṃ sopapajjati.
83. Dhanā pi dhanakāmānaṃ, nassati iti me suttaṃ,
Mātaraṃ aparicaritvāna, kicchaṃ vā so nigacchati.
84. Dhanā pi dhanakāmānaṃ, nassati iti me suttaṃ,
Pitaraṃ aparicaritvāna, kicchaṃ vā so nigacchati.
85. Ānando ca pamodo ca, sadā hasitakīlitaṃ,
Mātaraṃ paricaritvāna, labbhametaṃ vijānato.
86. Ānando ca pamodo ca, sadā hasitakīlitaṃ,
Pitaraṃ paricaritvāna, labbhametaṃ vijānato.
87. Dānañca piyavācā ca, atthacariyā ca yā idha,
Samānattatā ca dhammesu, tattha tattha yathārahaṃ,
Ete kho saṅgahā loke, rathassāṇīva yāyato.
88. Ete ca saṅgahā nāssu, na mātā puttakāraṇā,
Labhetha {5.331} mānaṃ pūjaṃ vā, pitā vā puttakāraṇā.
89. Yasmā ca saṅgahā ete, sammapekkhanti paṇḍitā,
Tasmā mahattaṃ papponti, pāsamsā ca bhavanti te.
90. Brahmāti mātāpitāro, pubbācariyāti vuccare,
Āhuneyyā ca puttānaṃ, pajāya anukampakā.

**91. Tasmā hi ne namasseyya, sakkareyya ca paṇḍito,
Annena atho pānena, vatthena sayanena ca,
Ucchādanena nhāpanena, pādānam dhovanena ca.**

**92. Tāya nam pāricariyāya, mātāpitūsu paṇḍitā,
Idheva nam pasamsanti, pecca sagge pamodatī ti.**

Tattha **puttaphalan**-ti puttasaṅkhātāṃ phalaṃ. **Devatāya namassatīti**: “Putto me uppajjatū” ti devatāya namakkāraṃ karoti āyācati. **Pucchati**: “Katarena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti, katarena appāyuko” ti evaṃ nakkhattāni ca pucchati. **Utusamvaccharāni cāti**: “Channam utūnam katarasmim utumhi jāto dīghāyuko hoti, katarasmim utumhi appāyuko, kativassāya vā mātuyā jāto putto dīghāyuko hoti, kativassāya appāyuko” ti evaṃ utusamvaccharāni ca pucchati. **Utumhi nhātāyā** ti pupphe uppanne utumhi nhātāyā. **Vokkamo** ti tiṇṇam sannipātā gabbhāvakkanti hoti, kucchiyaṃ gabbho patiṭṭhāti. **Tenā** ti tena gabbhena sā dohaḷinī hoti. **Tenā** ti tadā tassā kucchimhi nibbattapajāya sineho uppajjati, tena kāraṇena: “Suhadā” ti vuccati. **Tenā** ti tena kāraṇena sā: “Janayantī” ti ca: “Janettī” ti ca vuccati.

Aṅgapāvuraṇena cā ti thanantare nipajjāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpentī aṅgasaṅkhāteneva pāvuraṇena. **Tosentī** ti saññāpentī hāsentī. **Mamaṃ katvā udikkhatīti**: “Puttassa me upari vāto paharati, ātapo pharati” ti evaṃ mamaṃkāraṃ katvā siniddhena hadayena udikkhati. **Ubhayampetassā** ti ubhayam-pi etaṃ dhanam etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sārāgabbhādīsu mātā gopeti. **Evaṃ putta, aduṃ puttāti**: “Andhabāla putta, evaṃ rājakulādīsu appamatto hohi, aduñca kammaṃ mā karohī” ti sikkhāpentī iti mātā vihaññati kilamati. **Pattayobbane** ti putte pattayobbane taṃ puttaṃ nisīthe parādāresu pamattaṃ sāyaṃ anāgacchantaṃ ñatvā assuṇṇehi nettehi maggaṃ oloketī vihaññati kilamati.

Kicchā bhato ti kicchena bhato paṭijaggito. **Micchā caritvānā** ti mātaraṃ apaṭijaggitvā. **Dhanāpi** ti dhanam pi, ayam-eva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti: dhanakāmānaṃ {5.332} uppannaṃ dhanam-pi mātaraṃ apaṭijaggantānaṃ nassatīti me sutanti. **Kiccham vā so** ti iti dhanam vā tassa nassati, dukkhaṃ vāso puriso nigacchati. **Labbhametan**-ti etaṃ idhaloke ca paraloke ca ānandādisukhaṃ mātaraṃ paricaritvā vijānato paṇḍitassa labbhaṃ, sakkā laddhuṃ tādisenā ti attho.

Dānañcā ti mātāpitūnaṃ dānaṃ dātabbaṃ, piyavacanāṃ bhaṇitabbaṃ, uppannakiccasādhanaśasena attho caritabbo. **Dhammesū** ti

jeṭṭhāpacāyanadhammesu tattha tattha parisamajjhe vā rahogatānaṃ vā abhivādanādivasena samānattatā kātabbā, na raho abhivādanādīni katvā parisati na kātabbāni, sabbattha samāneneva bhavitabbaṃ. **Ete ca saṅgahā nāssū** ti sace ete cattāro saṅgahā na bhaveyyuṃ. **Sammapekkhantī** ti sammā nayena kāraṇena pekkhanti. **Mahattan-**ti seṭṭhattaṃ. **Brahmā** ti puttānaṃ brahmasamā uttamā seṭṭhā. **Pubbācariyā** ti paṭhamāCp. **Āhuneyyā** ti āhunapaṭiggāhakā yassa kassaci sakkārassa anucchavikā. **Annena atho** ti annena ceva attho pānena ca. **Peccā** ti kālakiriyāya pariyosāne ito gantvā sagge pamodatīti.

Evam mahasatto sineruṃ pavaṭṭento viya dhammadesanaṃ niṭṭhāpesi. Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno balakāyā ca pasīdiṃsu. Atha ne pañcasu sīlesu patiṭṭhāpetvā: “Dānādīsu appamattā hothā” ti ovaditvā uyyojesi. Sabbe pi dhammena rajjaṃ kāretvā āyupariyosāne devanagaraṃ pūrayiṃsu. Soṇapaṇḍitanandapaṇḍitā pi yāvatāyukaṃ mātāpitaro paricaritvā brahmalokaaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mātāpitaro māhārājakulāni ahesuṃ, nandapaṇḍito ānando, manojarājā sārīputto, ekasatarājāno asītimahātherā ceva aññataratherā ca, catuvīsati akkhobhaṇiyo buddhapaṇḍito pana aham-eva ahosinti.

Soṇanandajātakavaṇṇanā dutiyā

Jātakuddānaṃ:

**Atha sattatimamhi nipātavare, sabhāvantu kusāvatirājavaro,
Atha soṇasunandavaro ca puna, abhivāsitasattatimamhi suteti.**

Sattatinipātavaṇṇanā niṭṭhitā

21. Asītinipāto

Ja 533 Cūḷahaṃsajātakavaṇṇanā

Sumukhā ti {5.333} idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgaṃ ārabbhā kathesi. Devadattena hi tathāgataṃ jīvitā voropetuṃ payojitesu dhanuggaheṣu sabbapaṭhamāṃ pesitena āgantvā: “Nāhaṃ, bhante, sakkomi taṃ bhagavantaṃ jīvitā voropetuṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti vutte devadatto: “Alaṃ, āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropehi, aham-eva samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmi” ti vatvā tathāgate giṃjhakūṭapabbatassa pacchimachāyāya caṅkamante sayāṃ giṃjhakūṭaṃ pabbataṃ abhiruhitvā yantavegena mahatiṃ silaṃ pavijjhi, “imāya silāya samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmi” ti. Tadā dve pabbatakūṭā samāgantvā taṃ silaṃ sampaṭicchimsu. Tato papaṭikā uppatitvā bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ uppādesi, balavavedanā pavattiṃsu. Jīvako tathāgatassa pādaṃ satthakena phāletvā duṭṭhalohitaṃ vametvā pūtimaṃsaṃ apanetvā dhovitvā bhesajjaṃ ālīmpitvā nirogamakāsi. Satthā purimasadisam-eva bhikkhusaṅghaparivuto mahatiyā buddhalīlāya vicari.

Atha naṃ disvā devadatto cintesi: “samaṇassa gotamassa rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṅkhamituṃ na sakkoti, rañño kho pana nālāgiri nāma hatthī caṇḍo pharuso {5.334} manussaghātaḥ buddhadhammasaṅghaguṇe na jānāti, so taṃ jīvitakkhayaṃ pāpessatī” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Samma, sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ vissajjehī” ti āha. Devadatto pi naṃ: “Aññesu divasesu hatthī kittakaṃ suraṃ pivatī” ti pucchitvā: “Aṭṭha ghaṭe, bhante” ti vutte: “Tena hi sve tvaṃ taṃ soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ kareyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Rājā nagare bheriṃ carāpesi: “sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā nagare vissajjessati, nāgarā pāto va sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā paṭipajjimsū” ti. Devadatto pi rājanivesanā oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā: “Mayaṃ bhāṇe uccaṭṭhāniyaṃ nīcaṭṭhāne, nīcaṭṭhāniyaṃ vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā, sace vo yasena attho, sve pāto va nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇassa gotamassa āgamanavelāya tuttatomarehi vijjhītvā kujjhāpetvā hatthisālaṃ bhindāpetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ

katvā samaṇaṃ gotamaṃ jīvitakkhayaṃ pāpethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampañcchimsu.

Sā pavatti sakalanagare vitthārikā ahosi. Buddhadhammasaṅghamāmakā upāsakā taṃ sutvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, devadatto rañña saddhim ekato hutvā sve tumhehi paṭipannavīthiyaṃ nāḷāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idheva hotha, mayaṃ vihare yeva buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa bhikkhaṃ dassāmā” ti vadimsu. Satthāpi: “Sve piṇḍāya na pavisissāmī” ti avatvāva: “Ahaṃ sve nāḷāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā titthiye madditvā rājagahe piṇḍāya acaritvāva bhikkhusaṅghaparivuto nagarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva āgamissāmi, rājagahavāsino pi bahūni bhattabhājanāni gahetvā veḷuvanam-eva āgamissantī, sve vihare yeva bhattaggaṃ bhavissatī” ti iminā kāraṇena tesaṃ adhivāsesi. Te tathāgatassa adhivāsanaṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā: “Vihare yeva dānaṃ dassāmā” ti pakkamimsu.

Satthā pi paṭhamayāme dhammaṃ desetvā majjhimayāme devatānaṃ pañhaṃ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamāpattiyaṃ {5.335} vītināmetvā tatiyakoṭṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bodhaneyyabandhave olokeno nāḷāgiridamane caturāsītiyā paṇasahassānaṃ dhammābhisamayaṃ disvā vibhātāya rattiyaṃ katasarīrapaṭijaggano hutvā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantetvā, “ānanda, ajja rājagahaparivattakesu aṭṭhārasasu mahāvihāresu sabbesam-pi bhikkhūnaṃ mayāsaddhim rājagahaṃ pavisituṃ ārocehi” ti āha. Thero tathā akāsi. Sabbe pi bhikkhū veḷuvane sannipatiṃsu. Satthā mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahaṃ pāvisi. Atha hatthimeṇḍā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāsampannā manussā: “Ajja kira buddhanāgassa tiracchānanāgena saṅgāmo bhavissati, anūpamāya buddhalīlāya nāḷāgiridamanaṃ passissāmā” ti pāsādahammiyagehacchadanādīni abhiruhitvā aṭṭhaṃsu. Asaddhā pana micchādīṭṭhikā: “Ayaṃ nāḷāgiri caṇḍo pharuso manussaghātaḥ buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti, so ajja samaṇassa gotamassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ viddhaṃsetvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā” ti pāsādādīsū aṭṭhaṃsu.

Hatthī pi bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsentō gehāni viddhaṃsentō sakaṭāni saṃcuṇṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo

pabbato viya ajjhottharanto yena bhagavā tenābhidhāvi. Taṃ āgacchantam disvā bhikkhū bhagavantam etadavocum: “ayaṃ, bhante, nālāgiri caṇḍo pharuso manussaghātaḥ imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyam buddhādiguṇaṃ jānāti, paṭikkamatu, bhante, bhagavā, paṭikkamatu sugato” ti. Mā, bhikkhave, bhāyittha, paṭibalo ahaṃ nālāgiriṃ dametuntī. Athāyasmā sārīputto satthāraṃ yāci: “bhante, pitu uppannakiccaṃ nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, aham-eva taṃ damemī” ti. Atha naṃ satthā, “sārīputta, buddhabalaṃ nāma aññaṃ, sāvakaḥ aṇṇaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti paṭibāhi. Evaṃ yebhuyyena asīti mahātherā yāciṃsu. Satthā sabbe pi paṭibāhi. Atha āyasmā ānando satthari balavasinehena adbhivāsetum asakkonto: “Ayaṃ hatthī paṭhamam maṃ māretū” ti tathāgatassatthāya jīvitaṃ paricajitvā gantvā satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā: “Apehi, ānanda, mā me purato aṭṭhāsi” ti āha. “Bhante, ayaṃ hatthī caṇḍo {5.336} pharuso manussaghātaḥ kappuṭṭhānaggisadisō paṭhamam maṃ māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū” ti therō avaca. Yāvatiyaṃ vuccamāno pi tatheva aṭṭhāsi na paṭikkami. Atha naṃ bhagavā iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭhapesi.

Tasmim khaṇe ekā itthī nālāgiriṃ disvā maraṇabhayaḥ bhītā palāyamānā ankena gahitaṃ dāraḥ hatthino ca tathāgatassa ca antare chaḍḍetvā palāyi. Hatthī taṃ anubandhitvā nivattitvā dāraḥ santikaṃ agamāsi. Tadā dāraḥ mahāravaṃ ravi. Satthā nālāgiriṃ odissakamettāya pharitvā sumadhuraṃ brahmāsaram nicchāretvā: “Ambho nālāgiri taṃ soḷasa surāghaṇe pāyevā mattaṃ karontā na ‘aññaṃ gaṇhissatī” ti karimṃsu, ‘maṃ gaṇhissatī” ti pana karimṃsu, mā akāraṇena jaṅghāyo kilamento vicari, ito ehī” ti pakkosi. So satthu vacanaṃ sutvā akkhini ummīletvā bhagavato rūpasiriṃ oloketvā paṭiladdhasamvego buddhatejasa pacchinnasurāmado soḍḍam olambento kaṇṇe cālento āgantvā tathāgatassa pādesu pati. Atha naṃ satthā, “nālāgiri, tvaṃ tiracchānahatthī, ahaṃ buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo pharuso manussaghātaḥ bhava, sabbasattesu mettacittaṃ paṭilabhā” ti vatvā dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā kumbhe parāmasitvā:

**Mā kuṇjara nāgamāsado, dukkho hi kuṇjara nāgamāsado,
Na hi nāgahatassa kuṇjara, sugati hoti ito param yato.**

**Mā ca mado mā ca pamādo, na hi pamattā sugatim vajanti te,
Tvaññeva tathā karissasi, yena tvaṃ sugatim gamissasi ti. (Cv. 342).**

Dhammaṃ desesi.

Tassa sakalasārāṃ pītiyā nīrantarāṃ phūṭam ahoṣi. Sace kira tiracchāṇagato nābhavissā, sotāpattiphalaṃ adhigamissā. Manussā taṃ pāṭihāriyaṃ disvā unnadimṣu apphoṭimṣu, sañjātasomanassā nānābharaṇāni khipimṣu, tāni hatthissa sarīraṃ paṭicchādayimṣu. Tato paṭṭhāya {5.337} nālāgiri dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana dhanapālakasamāgame caturāsīti pāṇasahassāni amataṃ pivimṣu. Satthā dhanapālakaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. So soṇḍāya bhagavato pāde paṃsūni gahetvā upari muddhani ākiritvā paṭikuṭito va paṭikkamitvā dassanūpacāre ṭhito dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthisālaṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya dantasudanto hutvā na kañci viheṭheti. Satthā nipphannamanoratho: “Yehi yaṃ dhanam khittaṃ, tesaṇṇeva taṃ hotū” ti adhiṭṭhāya: “Ajja mayā mahantaṃ pāṭihāriyaṃ kataṃ, imasmim nagare piṇḍāya caraṇaṃ appaṭirūpan”-ti titthiye madditvā bhikkhusaṅghaparivuto jayappatto viya khattiyo nagarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva gato. Nagaravāsino bahum annapānakhādānīyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahādānaṃ pavattayimṣu.

Taṃ divasaṃ sāyanhasamaye dhammasabhaṃ pūretvā sannisinnā bhikkhū
kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “āvuso, āyasmatā ānandena tathāgatassatthāya attano
jīvitam pariccajantena dukkaram kataṃ, nālāgirim disvā satthārā tikkhattuṃ
paṭibāhiyamāno pi nāpagato, aho dukkarakārako, āvuso, āyasmā ānando” ti.
Satthā: “Ānandassa guṇakathā pavattati, gantabbaṃ mayā etthā” ti gandhakuṭṭo
nikkhamitvā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti
pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānando
tiracchānayoniyam nibbatto pi mamatthāya jīvitam pariccajijevā” ti vatvā tehi
yācito atītaṃ āhari.

Atīte mahimsakaraṭṭhe sāgalanagare sāgalo nāma rājā dhammena rajjam kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmiṃ nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakuṇe bandhitvā nagare vikkiṇanto jīvikaṃ kappesi. Nagarato ca avidūre āvaṭṭato dvādasayojano mānusiyo nāma padumasaro ahosi pañcavaṇṇapadumasañchanno. Tattha nānappakāro sakuṇasaṅgho otari. So nesādo tattha aniyāmena pāse oḍḍesi. Tasmiṃ kāle dhataratṭho haṃsarājā channavutihaṃsasahassaparivāro cittakūṭapabbate suvaṇṇaguhāyaṃ vasati, sumukho nāmassa senāpati ahosi. Athekadivasaṃ tato haṃsayūthā katipayā {5.338} suvaṇṇahaṃsā mānusiyaṃ saraṃ gantvā pahūtagocare tasmiṃ yathāsukhaṃ vicaritvā suhitā cittakūṭaṃ āgantvā dhataratṭhassa ārocesuṃ: “mahārāja, manussapathe mānusiyo nāma padumasaro sampannagocarō, tattha gocarāṃ ganhituṃ gacchāma” ti. So: “Manussapatho nāma sāsāṅko

sappaṭibhayo, mā vo ruccitthā” ti paṭikkhipitvā pi tehi punappunam vuccamāno: “Sace tumhākaṃ ruccati, gacchāmā” ti saparivāro taṃ saraṃ agamāsi. So ākāsa otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva otari. Athassa pāso pādaṃ ayapaṭṭakena kaḍḍhanto viya ābandhitvā gaṇhi. Athassa: “Chindissāmi nan”-ti ākaḍḍhantassa paṭhamavāre cammaṃ chijji, dutiyavāre maṃsaṃ chijji, tatiyavāre nhāru chijji, pāso aṭṭhiṃ āhacca aṭṭhāsi, lohitaṃ pagghari, balavavedanā pavattiṃsu.

So cintesi: “sacāhaṃ baddharavaṃ ravissāmi, nātakā me utrastā hutvā gocaraṃ aggaṇhitvā chātajjhataṃ palāyantaṃ dubbalatāya mahāsamudde patissanti” ti. So vedanaṃ adhivāsetvā nātinaṃ yāvadatthaṃ caritvā haṃsānaṃ kīlanakāle mahantena saddena baddharavaṃ ravi. Taṃ sutvā te haṃsā maraṇabhayaṭṭajjitā vaggavaggā hutvā cittakūṭābhimukhā pakkamiṃsu. Tesu pakkantesu sumukho haṃsasenaṇapati: “Kacci nu kho idaṃ bhayaṃ mahārājassa uppannaṃ, jānissāmi nan”-ti vegena pakkhanditvā purato gacchantassa haṃsagaṇassa antare mahāsattaṃ adisvā majjhimaṃsagaṇaṃ vicini, tattha pi adisvā pacchimahaṃsagaṇaṃ vicini, tattha pi adisvā: “Nissaṃsayam tassevedaṃ bhayaṃ uppannaṃ”-ti nivattitvā {5.339} āgacchanto mahāsattaṃ pāse baddhaṃ lohitaṃ dukkhāturaṃ paṇkapiṭṭhe nipannaṃ disvā: “Mā bhāyi, mahārāja, ahaṃ mama jīvitaṃ pariccajitvā tumhe pāsato mocessāmi” ti vadanto otaritvā mahāsattaṃ assāsento va paṇkapiṭṭhe nisīdi. Atha naṃ vīmaṃsanto mahāsatto paṭhamam gāthamāha.

**1. Sumukha anupacinantā, pakkamanti vihaṅgamā,
Gaccha tvam-pi mā kaṅkhi, natthi baddhe sahāyatā ti.**

Tattha **anupacinantā** ti sinehena ālayavasena anolokentā. **Pakkamantī** ti ete channavuti haṃsasahassā nātivihaṅgamā maṃ chaḍḍetvā gacchanti, tvam-pi gaccha, mā idha vāsaṃ ākaṅkhi, evaṇhi pāsena baddhe mayi sahāyatā nāma natthi, na hi te ahaṃ idāni kiñci sahāyakiccaṃ kātuṃ sakkhissāmi, kiṃ te mayā nirūpakārena, papañcaṃ akatvā gacchevā ti vadati.

Ito paraṃ:

**2. Gacche vāhaṃ na vā gacche, na tena amaro siyaṃ,
Sukkhitaṃ taṃ upāsītva, dukkhitaṃ taṃ kathaṃ jahe.**

**3. Maraṇam vā tayā saddhiṃ, jīvitaṃ vā tayā vinā,
Tadeva maraṇam seyyo, yañce jīve tayā vinā.**

4. Nesa dhammo mahārāja, yaṃ taṃ evaṃ gataṃ jahe,
Yā gati tuyhaṃ sā mayhaṃ, ruccate vihaḡādhīpa.
5. Kā nu pāsena baddhassa, gati aññā mahānasā,
Sā kathaṃ cetayānassa, muttassa tava ruccati.
6. Kaṃ vā tvaṃ passase atthaṃ, mama tuyhañca pakkhima,
Ñātīnaṃ vāvasiṭṭhānaṃ, ubhinnaṃ jīvitakkhaye.
7. Yaṃ na kañcanadepiñcha, andhena tamasā gataṃ,
Tādise sañcajaṃ pāṇaṃ, kamatthamabhijotaye.
8. Kathaṃ nu patataṃ seṭṭha, dhamme atthaṃ na bujḡhasi,
Dhammo apacito santo, atthaṃ dasseti pāṇinaṃ.
9. Sohaṃ {5.340} dhammaṃ apekkhāno, dhammā catthaṃ samuṭṭhitaṃ,
Bhattiñca tayi sampassaṃ, nāvakaṅkhāmi jīvitaṃ.
10. “Addhā eso sataṃ dhammo, yo mitto mittamāpade.
Na caḡe jīvitassā pi, hetudhammamanussaraṃ.
11. Svāyaṃ dhammo ca te ciṇṇo, bhatti ca viditā mayi,
Kāmaṃ karassu mayhetāṃ, gacchevānumato mayā.
12. Api tvevaṃ gate kāle, yaṃ khaṇḡaṃ ñātīnaṃ mayā,
Tayā taṃ buddhisampannaṃ, assa paramasaṃvutaṃ.
13. Iccevaṃ mantayantānaṃ, ariyānaṃ ariyavuttinaṃ,
Paccadissatha nesādo, āturānamivantako.
14. Te sattumabhisañcikkha, dīgharattaṃ hitā dijā,
Tuḡhīmāsīttha ubhayaḡ, na sañcalesumāsana.
15. Dhataṛaṭṭhe ca disvāna, samuḡḡḡente tato tato,
Abhikkhamatha vegena, diḡasattu dijādhipe.
16. So ca vegenabhikkamma, āsajḡa parame diḡe,
Paccakamittha nesādo, baddhā iti vicintayaṃ.
17. Ekaṃva baddhamāsīnaṃ, abaddhañca punāparaṃ,
Āsajḡa baddhamāsīnaṃ, pekkhamānamadīnavaṃ.

18. Tato so vimato yeva, paṇḍare ajjhabhāsatha,
Pavaḍḍhakāye āsīne, dijasaṅghagaṇādhipe.

19. Yaṃ nu pāsena mahatā, baddho na kurute disaṃ,
Atha kasmā abaddho tvaṃ, balī pakkhi na gacchasi.

20. Kiṃ nu tyāyaṃ diho hoti, mutto baddhaṃ upāsasi,
Ohāya sakuṇā yanti, kiṃ eko avahīyasi.

21. Rājā me so dijāmita, sakhā pāṇasamo ca me,
Neva naṃ vijahissāmi, yāva kālassa pariyāyaṃ.

22. Kathaṃ {5.341} panāyaṃ vihaṅgo, nāddasa pāsamoḍḍitaṃ,
Padañhetāṃ mahantānaṃ, boddhumarahanti āpadaṃ.

23. Yadā parābhavo hoti, poso jīvitasaṅkhaye,
Atha jālaṅca pāsāṅca, āsajjā pi na bujjhati.

24. Api tveva mahāpaṇṇa, pāsā bahuvidhā tatā,
Guyhamāsajja bajjhanti, athevaṃ jīvitakkhaye ti.

Imāsaṃ gāthānaṃ sambandho pālinayeneva veditabbo.

Tattha **gacche vāti**, mahārāja, ahaṃ ito gaccheyyaṃ vā na vā, nāhaṃ tena gamanena vā agamanena vā amaro siyaṃ, ahañhi ito gato pi agato pi maraṇato amuttova, ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsivā idāni dukkhitaṃ taṃ kathaṃ jaheyyanti vadati. **Maraṇaṃ vā** ti mama agacchantassa vā tayā saddhiṃ maraṇaṃ bhaveyya, gacchantassa vā tayā vinā jīvitaṃ. Tesu dvīsu yaṃ tayā saddhiṃ maraṇaṃ, tadeva me varaṃ, yaṃ tayā vinā jīveyyaṃ, na me taṃ varanti attho. **Ruccate** ti yā tava gati nipphatti, sāva mayhaṃ ruccati. **Sā kathan-**ti samma sumukha mama tāva daḥhena vālapāsena baddhassa parahatthaṃ gatassa sā gati ruccatu, tava pana **cetayānassa** sacetanassa pañṇavato muttassa kathaṃ ruccati.

Pakkhimā ti pakkhasampanna. **Ubhinnan-**ti amhākaṃ dvinnaṃ jīvitakkhaye sati tvaṃ mama vā tava vā avasiṭṭhañātīnaṃ vā kaṃ atthaṃ passasi. **Yaṃ nā** ti ettha **na-kāro** upamāne. **Kaṅcanadepiṇchā** ti kaṅcanadvepiṇcha, ayam-eva vā pāṭho, kaṅcanasadisaubhayapakkhā ti attho. **Tamasā** ti tamasi. **Gatan-**ti kataṃ, ayam-eva vā pāṭho. Purimassa **na-kārassa** iminā sambandho, “na katan”-ti kataṃ viyā ti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: tayi pāṇaṃ cājante pi acājante pi mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāṇasaṅcājanaṃ, taṃ andhena tamasi kataṃ viya kiñcideva rūpakammaṃ apaccakkhaguṇaṃ, tādise tava

apaccakkhaguṇe pāṇasañcajane tvaṃ pāṇaṃ sañcajanto kamatthaṃ joteyyāsīti.

Dhammo apacito santo ti dhammo pūjito mānito samāno. **Atthaṃ dassetī** ti vuddhiṃ dasseti. **Apekkhāno** ti apekkhanto. **Dhammā catthan-**ti dhammato ca atthaṃ samuṭṭhitaṃ passanto. {5.342} **Bhattin-**ti sinehaṃ. Sataṃ **dhammo** ti paṇḍitānaṃ sabhāvo. **Yo mitto** ti yo mitto āpadāsu mittam na caje, tassa acajantassa mittassa esa sabhāvo nāma addhā sataṃ dhammo. **Viditā** ti pākaṭā jātā. **Kāmaṃ karassū** ti etaṃ mama kāmaṃ mayā icchitaṃ mama vacanaṃ karassu. Api **tvevaṃ gate kāle** ti api tu evaṃ gate kāle mayi imasmiṃ ṭhāne pāsena baddhe. **Paramasaṃvutan-**ti paramaparipuṇṇaṃ.

Icevaṃ mantayantānanti: “Gaccha, na gacchāmī” ti evaṃ kathentānaṃ **ariyānan-**ti ācāraariyānaṃ. **Paccadissathā** ti kāsāyāni nivāsetvā rattamālaṃ piḷandhitvā muggaraṃ ādāya āgacchanto adissatha. **Āturānan-**ti gilānānaṃ maccu viya. **Abhisañcikkhāti,** bhikkhave, te ubho pi sattum āyantaṃ passitvā. **Hitā** ti dīgharattaṃ aññamaññassa hitā muducittā. **Na sañcalesumāsana** ti āsanato na calimsu, yathānisinnāva ahesum. Sumukho pana: “Ayaṃ nesādo āgantvā paharanto maṃ paṭhamam paharatū” ti cintetvā mahāsattaṃ pacchato katvā nisīdi.

Dhataratṭhe ti haṃse. **Samuḍḍente** ti maraṇabhayena ito cito ca uppatante disvā. **Āsajjā** ti itare dve jane upagantvā. **Paccakamitthāti:** “Baddhā, na baddhā” ti cinto upadhārento akamittha, vegaṃ hāpetvā saṇikaṃ agamāsi. **Āsajja baddhamāsīnan-**ti baddham mahāsattaṃ upagantvā nisinnaṃ sumukhaṃ. **Adīnavanti** ādīnavam-eva hutvā mahāsattaṃ olokentaṃ disvā. **Vimato** ti kiṃ nu kho abaddho baddhassa santike nisinno, kāraṇaṃ pucchissāmīti vimatijāto hutvā ti attho. **Paṇḍare** ti haṃse, atha vā parisuddhe nimmale, sampahaṭṭhakañcanaṇṇeti attho. **Pavaḍḍhakāye** ti vaḍḍhitakāye mahāsarīre. **Yaṃ nū** ti yaṃ tāva eso mahāpāsena baddho. **Na kurute disan-**ti palāyanatthāya ekaṃ disaṃ na bhajati, taṃ yuttanti adhippāyo. **Balī** ti balasampanno hutvā pi. **Pakkhī** ti taṃ ālapati. **Ohāyā** ti chaḍḍetvā. **Yantī** ti sesasaṇṇa gacchanti. **Avahīyasī** ti ohīyasi.

Dijāmittā ti dijānaṃ amitta. **Yāva kālassa pariyāyan-**ti yāva maraṇassa vāro āgacchati. **Kathaṃ panāyan-**ti tvaṃ rājā me soti vadasi, rājāno ca nāma paṇḍitā honti, iti pi paṇḍito samāno kena kāraṇena oḍḍitaṃ pāsaṃ na addasa. **Padaṃ hetan-**ti yasamahattaṃ vā nāṇamahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhanam nāma padaṃ kāraṇaṃ, tasmā te āpadaṃ boddhumarahanti. **Parābhavo** ti avaḍḍhi. **Āsajjāpī** ti upagantvā pi na bujjhati. **Tatā** ti vitatā

oḍḍitā. **Guyhamāsajjā** ti tesu pāsesu yo guḷho paṭicchanno pāso, taṃ āsajja bajjhanti. **Athevan-**ti atha evaṃ jīvitakkhaye bajjhantevā ti attho.

Iti naṃ so kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā mahāsattassa jīvitam yācanto gāthamāha.

25. Apādīsu pekkhitena palobhanei {5.343} nāyam tayā saddhim, samvāsassa sukhudrayo,

Api no anumaññāsī, api no jīvitam dade ti.

Tattha api **nāyan-**ti api nu ayam. **Sukhudrayo** ti sukhaphalo. Api **no anumaññāsī** ti cittakūṭam gantvā ñātake passitum tvaṃ api no anujāneyyāsi. Api **no jīvitam dade** ti api no imāya kathāya uppannavissāso na māreyyāsīti.

So tassa madhurakathāya bajjhivā gāthamāha.

26. Na ceva me tvaṃ baddhosi, na pi icchāmi te vadham,
Kāmaṃ khippamito gantvā, jīva tvaṃ anigho ciran-ti.

Tato sumukho catasso gāthā abhāsi:

27. Nevāhametamicchāmi, aññatretassa jīvitā,
Sace ekena tuṭṭhosi, muñcetam mañca bhakkhaya.

28. Ārohapariṇāhena, tulyāsmā vayasā ubho,
Na te lābhena jīvatthi, etena niminā tuvaṃ.

29. Tadiṅgha samapekkhassu, hotu giddhi tavamhasu,
Maṃ pubbe bandha pāsena, pacchā muñca dijādhipam.

30. Tāvadeva ca te lābho, katāssa yācanāya ca,
Mitti ca dhataratṭhehi, yāvajīvāya te siyā ti.

Tattha **etan-**ti yaṃ aññatra etassa jīvitā mama jīvitam, etaṃ ahaṃ neva icchāmi. **Tulyāsmā** ti samānā homa. **Niminā tuvaṃ-**ti parivattehi tvaṃ. **Tavamhasū** ti tava amhesu giddhi hotu, kiṃ te etena, mayi lobham uppādehīti vadati. **Tāvadevā** ti tattako yeva. **Yācanāya cā** ti yā mama yācanā, sāva katā assā ti attho.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapicu viya mudugatahadayo mahāsattam tassa dāyam katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsaṅghā, tayā muttam ito gataṃ,
Mittāmaccā ca bhaccā ca, puttadārā ca bandhavā.

**32. Na ca te tādīsā mittā, bahūnaṃ idha vijjati,
Yathā tvaṃ dharaṭṭhassa, pāṇasādhāraṇo sakhā.**

**33. So te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
Kāmaṃ khippamito gantvā, nātimajjhe virocathā ti.**

Tattha {5.344} **no** ti nipātamattaṃ. **Tayā muttan-**ti imaṇhi tvaññeva muñcasi nāma, tasmā imaṃ tayā muttaṃ ito cittaṃkūṭapabbataṃ gataṃ mahantā ñātisaṅghā ete ca mittādayo passantu. Ettha ca **bandhavā** ti ekalohitasambandhā. **Vijjati** ti vijjanti. **Pāṇasādhāraṇo** ti sādharāṇapāṇo avibhattajīvikko, yathā tvaṃ etassa sakhā, etādīsā aññesaṃ bahūnaṃ mittā nāma na vijjanti. **Tavānugo** ti etaṃ dukkhitaṃ ādāya purato gacchantassa tava ayaṃ anugo hotūti.

Evaṃ vatvā pana nesādaputto mettacittena mahāsattaṃ upasaṅkamitvā bandhanaṃ chinditvā ālīngitvā sarato nikkhāmetvā saratīre taruṇadabbatīṇapitṭhe nisīdāpetvā pāde bandhanapāsaṃ muducittena saṅikaṃ mocetvā dūre khipitvā mahāsatte balavasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā punappunaṃ parimajji. Tassa mettacittānubhāvena bodhisattassa pāde sirā sirāhi, maṃsaṃ maṃsena, cammaṃ cammena ghaṭitaṃ, tāvadeva pādo saṃruḷho sañjātaḥchavisañjātalomo ahosi abaddhapādena nibbiseso. Bodhisatto sukhito pakatibhāveneva nisīdi. Atha sumukho attānaṃ nissāya mahāsattassa sukhitaḥbhāvaṃ disvā sañjātasomanasso nesādassa thutimakāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**34. So patīto pamuttana, bhattunā bhattugāravo,
Ajjhabhāsatha vakkāṇo, vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ.**

**35. Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi ñātibhi,
Yathāhamajja nandāmi, muttaṃ disvā dijādhīpan-ti.**

Tattha **vakkāṇo** ti vaṅkagīvo.

Evaṃ luddassa thutiṃ katvā sumukho bodhisattaṃ āha: “mahārāja, iminā amhākaṃ mahāupakāro kato, ayaṇhi amhākaṃ vacanaṃ akatvā kīlāhaṃse no katvā issarānaṃ dento bahuṃ dhanāṃ labheyya, māretvā maṃsaṃ vikkiṇanto mūlam-pi labhettha, attano pana jīvitaṃ anoloketvā amhākaṃ vacanaṃ akari, {5.345} imaṃ rañño santikaṃ netvā sukhaṃjīvitaṃ karomā” ti. Mahāsatto sampaṭicchi. Sumukho attano bhāsāya mahāsattena saddhiṃ kathetvā puna manussabhāsāya luddaputtaṃ āmantetvā: “Samma, tvaṃ kimatthaṃ pāse

oḍḍesī” ti pucchitvā: “Dhanatthan”-ti vutte: “Evaṃ sante amhe ādāya nagaraṃ pavisitvā rañño dassehi, bahuṃ te dhanam dāpessāmī” ti vatvā āha:

**36. Ehi taṃ anusikkhāmi, yathā tvama pi lacchase,
Lābham tavāyaṃ dhataratṭho, pāpaṃ kiñci na dakkhati.**

**37. Khippamantepuram netvā, rañño dassehi no ubho,
Abaddhe pakatibhūte, kāje ubhayato ṭhite.**

**38. Dhataratṭhā mahārāja, haṃsādhipatino ime,
Ayañhi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatītaro.**

39. Asaṃsayam imam disvā, haṃsarājāṃ narādhipo.

Patīto sumano vitto, bahuṃ dassati te dhanan-ti.

Tattha **anusikkhāmī** ti anusāsāmi. **Pāpan**-ti lāmakam. **Rañño dassehi no ubho** ti amhe ubho pi rañño dassehi. Ayaṃ bodhisattassa paññāpabhāvadassanattam, attano mittadhammassa āvibhāvanattam, luddassa dhanalābhattham, rañño sīlesu patitṭhāpanatthañcāti catūhi kāraṇehi evamāha. **Dhataratṭhā** ti netvā ca pana rañño evaṃ ācikkheyyāsi, “mahārāja, ime dhataratṭhakule jātā dve haṃsādhipatino, etesu ayaṃ rājā, itaro senāpatī” ti. Iti naṃ sikkhāpesi. **“Patīto”** ti ādīni tīṇi pi tuṭṭhākāravevacanāneva.

Evaṃ vutte luddo, “sāmi, mā vo rājadassanaṃ rucci, rājāno nāma calacittā, kīlāhamse vā vo kareyyuṃ mārāpeyyuṃ vā” ti vatvā, “samma, mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kakkhaḷaṃ luddam lohitapāṇiṃ dhammakathāya mudukaṃ katvā mama pādesu pātesim, rājāno nāma puññavanto paññavanto ca subhāsita dubbhāsitaññū ca, khippaṃ amhe rañño dassehī” ti vutte: “Tena hi mā mayham kujjhittha, ahaṃ avassaṃ tumhākaṃ {5.346} ruciyā nemī” ti vatvā ubho pi kājaṃ āropetvā rājakulaṃ gantvā rañño dassetvā raññā puṭṭho yathābhūtaṃ ārocesi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**40. Tassa taṃ vacanam sutvā, kammunā upapādayi,
Khippamantepuram gantvā, rañño haṃse adassayi,
Abaddhe pakatibhūte, kāje ubhayato ṭhite.**

**41. Dhataratṭhā mahārāja, haṃsādhipatino ime,
Ayañhi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatītaro,**

42. Kathaṃ panime vihaṅgā, tava hatthattamāgatā,
Kathaṃ luddo mahantānaṃ, issare idha ajjhagā.
43. Vihitā santime pāsā, pallalesu janādhīpa,
Yaṃ yadāyatanāṃ maññe, dijanāṃ pāṇarodhanāṃ.
44. Tādisaṃ pāsamāsajja, haṃsarājā abajjhatha,
Taṃ abaddho upāsino, mamāyaṃ ajjhabhāsatha.
45. Sudukkaraṃ anariyebhi, dahate bhāvamuttamaṃ,
Bhatturatthe parakkanto, dhammayutto vihaṅgamo.
46. Attanāyaṃ cajitvāna, jīvitāṃ jīvitāraho,
Anutthunanto āsīno, bhattu yācittha jīvitāṃ.
47. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, pasādamahamajjhagā,
Tato naṃ pāmuciṃ pāsā, anuññāsiṃ sukhena ca.
48. So patīto pamuttēna, bhattunā bhattugāravo,
Ajjhabhāsatha vakkaṅgo, vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ.
49. Evaṃ luddaka nandassu, saha sabbehi ñātibhi,
Yathāhamajja nandāmi, muttaṃ disvā dijjādhipaṃ.
50. Ehi taṃ anusikkhāmi, yathā tvama pi lacchase,
Lābhaṃ tavāyaṃ dhataratṭho, pāpaṃ kiñci na dakkhati.
51. Khippamantepuraṃ netvā, rañño dassēhi no ubho,
Abaddhe pakatibhūte, kāje ubhayato ṭhite.
52. Dhataratṭhā mahārāja, haṃsādhipatino ime,
Ayañhi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatītaro.
53. Asaṃsayāṃ imaṃ disvā, haṃsarājāṃ narādhipo,
Patīto sumano vitto, bahuṃ dassati te dhanāṃ.
54. Evametassa {5.347} vacanā, ānītāme ubho mayā,
Ettheva hi ime āsum, ubho anumatā mayā.
55. Soyaṃ evaṃ gato pakkhī, dijo paramadhammiko,
Mādisassa hi luddassa, janayeyyātha maddavaṃ.

**56. Upāyanañca te deva, nāññaṃ passāmi edisaṃ,
Sabbasākuṇikāgāme, taṃ passa manujādhipā ti.**

Tattha **kammunā upapādayī** ti yaṃ so avaca, taṃ karonto kāyakammena sampādesi. **Gantvā** ti haṃsarājena nisinnakājakoṭiṃ uccataram, senāpatinā nisinnakājakoṭiṃ thokaṃ nīcaṃ katvā ubho pi te ukkhipitvā: “Haṃsarājā ca senāpati ca rājānaṃ passitum gacchanti, ussaratha ussarathā” ti janam ussārento: “Evarūpā nāma sobhaggappattā suvaṇṇavaṇṇā haṃsarājāno na diṭṭhapubbā” ti muduhadayesu manussesu pasamsantesu khippamantepuram gantvā. **Adassayīti**: “Haṃsarājāno tumhe daṭṭhum āgatā” ti rañño ārocāpetvā tena tuṭṭhacittena: “Āgacchantū” ti pakkosāpito abhiharitvā dassesi.

Hatthattan-ti hatthesu āgataṃ, pattanti vuttam hoti. **Mahantānan**-ti yasamahantappattānaṃ suvaṇṇavaṇṇānaṃ dhataratṭhahaṃsānaṃ issare sāmīno katham tvaṃ luddo hutvā adhigatoti pucchati. “Issaramidhamajjhagā” ti pi pāṭho, etesaṃ issariyaṃ tvaṃ katham ajjhagā ti attho.

Vihitā ti yojitā. **Yaṃ yadāyatanaṃ maññe** ti, mahārāja, yaṃ yaṃ samosaraṇatṭhānaṃ dijānaṃ paṇarodhanaṃ jīvitakkhayakaraṃ maññāmi, tattha tattha mayā pallalesu pāsā vihitā. **Tādīsan**-ti mānusiyaṃ tathāvidhaṃ paṇarodhanaṃ mayā vihitam pāsam. **Tan**-ti taṃ etaṃ tattha baddham. **Upāsino** ti attano jīvitam agaṇetvā upagantvā nisinno. **Mamāyan**-ti maṃ ayaṃ senāpati **ajjhabhāsatha**, mayā saddhim kathesi. **Sudukkaran**-ti tasmim khaṇe esa amhādisehi anariyehi sudukkaram akāsi. Kim tanti? **Dahate bhāvamuttamaṃ**, attano uttamaṃ ajjhāsayaṃ dahati vidahati pakāseti. **Attanāyan**-ti attano ayaṃ. **Anutthunanto** ti bhattuguṇe vaṇṇento tassa jīvitam muñcāti maṃ yāci.

Tassā ti tassa tathā yācantassa. **Sukhena cā** ti yathāsukhena cittakūṭam gantvā ñātisaṅgham passathāti ca anujānīm. **Ettheva hī** ti mayā pana ime dve ettha mānusiyaṃ yeva cittakūṭagamanāya anumatā ahesum. **Evaṃ gato** ti evaṃ sattu hatthagato. **Janayeyyātha maddavan**-ti attani mettacittam janesi. **Upāyanan**-ti paṇṇākāram. **Sabbasākuṇikāgāme** ti {5.348} sabbasmim-pi sākuṇikagāme nāhaṃ aññaṃ tava evarūpaṃ kenaci sākuṇikena ābhatapubbaṃ upāyanaṃ passāmi. **Taṃ passā** ti taṃ mayā ābhatam upāyanaṃ passa manujādhipāti.

Evaṃ so ṭhitako va sumukhassa guṇam kathesi. Tato rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanaṃ, sumukhassa ca suvaṇṇabhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam tattha nisinnānaṃ suvaṇṇabhājanehi lājamadhuphāṇitādīni dāpetvā niṭṭhite pānabhojanakicce añjalim paggayha mahāsattam dhammakatham yācivā

suvaṇṇapīṭhake nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**57. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ, pīṭhe sovaṇṇaye subhe,
Ajjhabhāsatha vakkaṅgo, vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ.**

**58. Kacci nu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayāṃ,
Kacci raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsasi.**

**59. Kusalañceva me haṃsa, atho haṃsa anāmayāṃ,
Atho raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsaham.**

**60. Kacci bhoto amaccesu, doso koci na vijjati,
Kacci ca te tavatthesu, nāvakaṅkhanti jīvitaṃ.**

**61. Atho pi me amaccesu, doso koci na vijjati,
Atho pi te mamatthesu, nāvakaṅkhanti jīvitaṃ.**

**62. Kacci te sādisī bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, tava chandavasānugā.**

**63. Atho me sādisī bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, mama chandavasānugā ti.**

Tattha **rājānaṃ**-ti sāgalarājānaṃ. **Vakkaṅgo** ti haṃsarājā. **Dhammena manusāsasi** ti dhammena anusāsasi. **Doso** ti aparādhō. **Tavatthesū** ti uppannesu tava yuddhādīsu atthesu. **Nāvakaṅkhanti** ti uraṃ datvā pariccajantā kicci attano jīvitaṃ na patthenti, jīvitaṃ ca cajitvā tavevatthaṃ karonti. **Sādisī** ti samānajātikā. **Assavā** ti vacanasampañcchikā. **Puttarūpayasūpetā** ti {5.349} puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā. **Tava chandavasānugā** ti kacci tava ajjhāsayaṃ tava vasaṃ anuvattati, na attano cittavasena vattatīti pucchati.

Evam bodhisattena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhiṃ kathento āha:

**64. Bhavantaṃ kacci nu mahā-sattuhatthattataṃ gato,
Dukkhamāpajji vipulaṃ, tasmim paṭhamamāpade.**

**65. Kacci yantāpatitvāna, daḍḍena samapothayi,
Evametesāṃ jammānaṃ, pātikaṃ bhavati tāvade.**

**66. Khemamāsi mahārāja, evamāpadiyā sati,
Na cāyaṃ kiñci rasmāsu, sattūva samapajjatha.**

**67. Paccagamittha nesādo, pubbeva ajjhabhāsatha,
Tadāyaṃ sumukho yeva, paṇḍito paccabhāsatha.**

**68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, pasādamayamajjhagā,
Tato maṃ pāmucī pāsā, anuññāsī sukhena ca.**

**69. Idañca sumukheneva, etadatthāya cintitaṃ,
Bhoto sakāsegamanaṃ, etassa dhanamicchatā.**

**70. Svāgatañcevidaṃ bhavataṃ, patīto casmi dassanā,
Eso cā pi bahuṃ vittaṃ, labhataṃ yāvadicchati ti.**

Tattha **mahāsattuhatthattataṃ gato** ti mahantassa sattuno hatthattaṃ gato. **Āpatitvānā** ti upadhāvitvā. **Pātikan**-ti pākatikaṃ, ayam-eva vā paṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti: etesañhi jammānaṃ tāvadeva evaṃ pākatikaṃ hoti, sakuṇe daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpento dhanavetanaṃ labhatīti. **Kiñci rasmāsū** ti kiñci amhesu. **Sattūvā** ti sattū viya. **Paccagamitthāti**, mahārāja, esa amhe disvā baddhāti saññāya thokaṃ osakkittha. **Pubbevā** ti ayam-eva paṭhamaṃ ajjhabhāsi. **Tadā** ti tasmiṃ kāle. **Etadatthāyā** ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ. **Dhanamicchatā** ti etassa dhanam icchantena {5.350} tava santikaṃ amhākaṃ āgamaṃ cintitaṃ. **Svāgatañcevidan**-ti mā bhonto cintayantu, bhavataṃ idaṃ idhāgamaṃ svāgatam-eva. **Labhatan**-ti labhatu.

Evañca pana vatvā rājā aññataraṃ amaccaṃ oloketvā: “Kiṃ karomi devā” ti vutte: “Imaṃ nesādaṃ kappitakesamassuṃ nhātānulittaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ kāretvā ānehī” ti vatvā tena tathā katvā ānītassa tassa saṃvacchare saṃvacchare sataṣassuṭṭhānakaṃ gāmaṃ, dve vīthiyo gahetvā ʘhitaṃ mahantaṃ gehaṃ, rathavarañca, aññañca bahuṃ hiraññasuvaṇṇaṃ adāsi. Tamatthaṃ āvikaronto satthā āha:

**71. Santappayitvā nesādaṃ, bhogehi manujādhipo,
Ajjhabhāsatha vakkaṅgaṃ, vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇan-ti.**

Atha mahāsatto rañño dhammaṃ desesi. So tassa dhammakathaṃ sutvā tuṭṭhahadayo: “Dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmī” ti setacchattaṃ datvā rajjaṃ paṭicchāpento āha:

**72. Yaṃ khalu dhammamādhīnaṃ, vaso vattati kiñcanaṃ,
Sabbatthissariyaṃ bhavataṃ, pasāsatha yadicchatha.**

**73. Dānattham upabhottum vā, yaṃ caññaṃ upakappati,
Etaṃ dadāmi vo vittaṃ, issariyaṃ vissajjāmi vo ti.**

Tattha **vaso vattatī** ti yattha mama vaso vattati. **Kiñcanan-**ti taṃ appamattakam pi. **Sabbatthissariyan-**ti sabbaṃ bhavataṃ yeva issariyaṃ atthu. **Yaṃ caññaṃ upakappatī** ti puññakāmatāya dānattham vā chattaṃ ussāpetvā rajjam-eva upabhottum vā yaṃ vā aññaṃ tumhākaṃ ruccati, taṃ karotha, etaṃ dadāmi vo vittaṃ, saddhiṃ yeva setacchattena mama santakam issariyaṃ vissajjāmi voti.

Atha mahāsatto rañña dinnam setacchattaṃ puna tasseva adāsi. Rājā pi cintesi: “haṃsarañño tāva me dhammakathā sutā, luddaputtana pana ‘ayaṃ sumukho mudhurakatho’ ti ativiya {5.351} vaṇṇito, imassa pi dhammakathaṃ sossāmī” ti. So tena saddhiṃ sallapanto anantaraṃ gāthamāha.

**74. Yathā ca myāyaṃ sumukho, ajjhabhāseyya paṇḍito,
Kāmasā buddhisampanno, taṃ myāssa paramappiyan-ti.**

Tattha **yathā** ti yadi. Idaṃ vuttaṃ hoti: yadi ca me ayaṃ sumukho paṇḍito buddhisampanno kāmasā attano ruciyā ajjhabhāseyya, taṃ me paramappiyaṃ assāti.

Tato sumukho āha:

**75. Ahaṃ khalu mahārāja, nāgarājārivantaram,
Paṭivattum na sakkomi, na me so vinayo siyā.**

**76. Amhākañceva so seṭṭho, tvañca uttamasattavo,
Bhūmipālo manussindo, pūjā bahūhi hetubhi.**

**77. Tesam ubhinnaṃ bhaṇataṃ, vattamāne vinicchaye,
Nantaram pativattabbaṃ, pessena manujādhipā ti.**

Tattha **nāgarājārivantaran-**ti peḷāya abbhantaram pavīṭṭho nāgarājā viya. **Paṭivattun-**ti tumhākaṃ dvinnaṃ antare vattum na sakkomi. **Na me so** ti sace vadeyyaṃ, na me so vinayo bhavēyya. **Amhākañcevā** ti channavutiyā haṃsasahassānaṃ. **Uttamasattavo** ti uttamasatto. **Pūjā** ti ubho tumhe mayhaṃ bahūhi kāraṇehi pūjārahā ceva pasamsārahā ca. **Pessenā** ti veyyāvaccakarena sevakena.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhahadayo: “Nesādaputto taṃ vaṇṇeti, na aññaṇa tumhādisena madhuradhammakathikena nāma bhavitabban”-ti vatvā āha:

**78. Dhammena kira nesādo, paṇḍito aṇḍajo iti,
Naheva akatattassa, nayo etādiso siyā.**

**79. Evaṃ aggapakatimā, evaṃ uttamasattavo,
Yāvatatthi mayā diṭṭhā, nāññaṃ passāmi edisaṃ.**

**80. Tuṭṭhosmi vo pakatiyā, vākyena madhurena ca,
Eso cā pi mamacchando, ciraṃ passeyya vo ubho ti.**

Tattha {5.352} **dhammenā** ti sabhāvena kāraṇena. **Akatattassā** ti asampāditaattabhāvassa mittadubbhissa. **Nayo** ti paññā. **Aggapakatimā** ti aggasabhāvo. **Uttamasattavo** ti uttamasatto. **Yāvatatthi** ti yāvatā mayā diṭṭhā nāma atthi. **Nāññan-**ti tasmim mayā diṭṭhatṭhāne aññaṃ evarūpaṃ na passāmi. **Tuṭṭhosmi vo pakatiyā** ti samma haṃsarāja ahaṃ pakatiyā paṭhamam-eva tumhākaṃ dassanena tuṭṭho. **Vākyenā** ti idāni pana vo madhuravacanena tuṭṭhosmi. **Ciraṃ passeyya vo** ti idheva vasāpetvā muhuttam-pi avippavāsanto ciraṃ tumhe passeyyanti esa me chandoti vadati.

Tato mahāsatto rājānaṃ pasamsanto āha:

**81. Yaṃ kiccaṃ parame mitte, katamasmāsu taṃ tayā,
Pattā nissamsayaṃ tyāmhā, bhattirasmāsu yā tava.**

**82. Aduñca nūna sumahā, ñātisaṅghassa mantaraṃ,
Adassanena asmākaṃ, dukkhaṃ bahūsu pakkhisu.**

**83. Tesāṃ sokavighātāya, tayā anumatā mayaṃ,
Taṃ padakkhiṇato katvā, ñātiṃ passemurindama.**

**84. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ, bhavataṃ vindāmi dassanā,
Eso cā pi mahā attho, ñātivissāsanā siyā ti.**

Tattha **katamasmāsū** ti kataṃ amhesu. **Pattā nissamsayaṃ tyāmhā** ti mayaṃ nissamsayena tayā pattā yeva. **Bhattirasmāsu yā tavā** ti yā tava amhesu bhatti, tāya bhattiyā mayaṃ tayā asamsayena pattā yeva, na ca vippayuttā, vippavuṭṭhā pi sahaṃsino yeva nāma mayanti dīpeti. **Aduñca nūna sumahā** ti etañca ekaṃseneva sumahantaṃ. **Ñātisaṅghassa mantaraṃ-**ti amhehi dvīhi janehi virahitassa mama ñātisaṅghassa antaraṃ chiddaṃ. **Asmākan-**ti amhākaṃ dvinnāṃ adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannaṃ. **Passemurindamā** ti passeyyāma arindama. **Bhavatan-**ti bhoto dassanena. **Eso cā pi mahā attho** ti yā esā ñātisaṅghasaṅkhātā ñātivissāsanā siyā, eso cā pi mahanto attho pi.

Evam vutte rājā tesam gamanam anujāni. Mahāsatto pi rañño pañcavidhe dussīlye ādīnavam, sīle ca ānisaṃsam kathetvā: “Imam sīlam rakkha, dhammena rajjam kārehi, catūhi saṅgahavatthūhi janam saṅgaṇhāhi” ti ovaditvā cittakūṭam agamāsi. Tamattham {5.353} pakāsento satthā āha:

**85. Idam vatvā dhatarattho, haṃsarājā narādhipam,
Uttamam javamanvāya, nātisaṅgham upāgamum.**

**86. Te aroge anuppatte, disvāna parame dije,
Kekāti makarum haṃsā, puthusaddo ajāyatha.**

**87. Te patitā pamuttana, bhattunā bhattugāravā,
Samantā parikirimsu, aṇḍajā laddhapaccayā ti.**

Tattha **upāgamun**-ti aruṇuggamanavelāyam-eva lājamadhuphāṇitādīni paribhuñjitvā rañña ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇatālavaṇṭhehi ukkhipitvā gandhamālādīhi katasakkārā tālavaṇṭhehi otaritvā rājānam padakkhiṇam katvā vehāsam uppatitvā rañña añjalim paggayha: “Gacchatha sāmino” ti vutte sīhapañjarena nikkhantā uttamera javena gantvā nātigaṇam upāgamimsu. **Parame** ti uttame. **Kekā** ti attano sabhāvena: “Kekā” ti saddamakamsu. **Bhattugāravā** ti bhattari sagāravā. **Parikirimsu** ti bhattuno muttabhāvena tuṭṭhā tam bhattāram samantā parivārayimsu. **Laddhapaccayā** ti laddhapatiṭṭhā.

Evam parivāretvā pana te haṃsā: “Katham muttosi, mahārājā” ti pucchimsu. Mahāsatto sumukham nissāya muttabhāvam, sāgalarājaluddaputtehi katakammaṇca kathesi. Tam sutvā tuṭṭho haṃsagaṇo: “Sumukhasenāpati ca rājā ca luddaputto ca sukhitā niddukkhā ciraṃ jīvantū” ti thutimakāsi. Tamattham pakāsento satthā osānagāthamāha.

**88. Evam mittavataṃ atthā, sabbe honti padakkhiṇā,
Haṃsā yathā dhataratthā, nātisaṅgham upāgamun-ti.**

Tattha **mittavatan**-ti kalyāṇamittasampannānam. **Padakkhiṇā** ti sukhanipphattino vuḍḍhiyuttā. **Dhataratthā** ti haṃsarājā sumukho rañña ceva luddaputtana cāti dvīhi evam ubho pi te dhataratthā kalyāṇamittasampannā yathā nātisaṅgham upāgamum, nātisaṅghaupagamanasaṅkhāto nesam attho padakkhiṇo jāto, evam aññesam-pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontīti.

Satthā {5.354} **imam dhammadesanam āharitvā: “Na bhikkhave idāneva,
pubbepānando mamatthāya jīvitam pariccaji” ti vatvā jātakam samodhānesi:**

“Tadā nesādo channo ahosi, rājā sārīputto, sumukho ānando, channavuti haṃsasahassā buddhapaṇḍita, haṃsarājā pana aham-eva ahosi”-ti.

Cūlahamsajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 534 Mahāhamsajātakavaṇṇanā

Ete haṃsā pakkamantī ti idaṃ satthā veḷuvane viharanto ānandatherassa jīvitapariccāgam-eva ārabha kathesi.

Idaṃ satthā veḷuvane viharanto āyasmato ānandassa jīvitapariccāgam ārabha kathesi. Devadattena hi tathāgataṃ jīvitā voropetuṃ payojitesu dhanuggaheṣu sabbapaṭhamāṃ pesitena āgantvā: “Nāhaṃ, bhante, sakkomi taṃ bhagavantaṃ jīvitā voropetuṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti vutte devadatto: “Alaṃ, āvuso, mā tvaṃ samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropehi, aham-eva samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti vatvā tathāgate gijjhakūṭapabbatassa pacchimachāyā caṇkamante sayāṃ gijjhakūṭaṃ pabbataṃ abhiruhitvā yantavegena mahatiṃ silaṃ pavijjhi, “imāya silāya samaṇaṃ gotamaṃ jīvitā voropessāmī” ti. Tadā dve pabbatakūṭā samāgantvā taṃ silaṃ sampaṭicchimsu. Tato papaṭikā uppatitvā bhagavato pādaṃ paharitvā ruhiraṃ uppādesi, balavavedanā pavattimsu. Jīvako tathāgatassa pādaṃ satthakena phāletvā duṭṭhalohitaṃ vamevā pūtimamsaṃ apanetvā dhovitvā bhesajjaṃ ālimpitvā nirogamakāsi. Satthā purimasadisam-eva bhikkhusaṅghaparivuto mahatiyā buddhalīlāya vicari.

Atha naṃ disvā devadatto cintesi: “samaṇassa gotamassa rūpasobhaggappattaṃ sarīraṃ disvā koci manussabhūto upasaṅkamituṃ na sakkoti, rañño kho pana nālāgiri nāma hatthī caṇḍo pharuso {5.334} manussaghātaḥ buddhadhammasaṅghaguṇo na jānāti, so taṃ jīvitakkhayaṃ pāpessatī” ti. So gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā: “Samma, sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā pāto va samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ vissajjehī” ti āha. Devadatto pi naṃ: “Aññesu divasesu hatthī kittakaṃ suraṃ pivatī” ti pucchitvā: “Aṭṭha ghaṭe, bhante” ti vutte: “Tena hi sve tvaṃ taṃ soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ kareyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Rājā nagare bheriṃ carāpesi: “sve nālāgiriṃ mattaṃ katvā nagare vissajjessati, nāgarā pāto va sabbakiccāni katvā antaravīthiṃ mā

paṭipajjimsū” ti. Devadatto pi rājanivesanā oruyha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā: “Mayaṃ bhaṇe uccaṭṭhāṇiyaṃ nīcaṭṭhāṇe, nīcaṭṭhāṇiyaṃ vā uccaṭṭhāṇe kātuṃ samatthā, sace vo yasena attho, sve pāto va nālāgiriṃ tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā samaṇassa gotamassa āgamanavelāya tuttomarehi vijjhivā kujjhāpetvā hatthisālaṃ bhindāpetvā samaṇena gotamena paṭipannavīthiyaṃ abhimukhaṃ katvā samaṇaṃ gotamaṃ jīvitakkhayaṃ pāpethā” ti āha. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu.

Sā pavatti sakalanagare vitthārikā ahosi. Buddhadhammasaṅghamāmakā upāsakā taṃ sutvā satthāraṃ upasaṅkamitvā: “Bhante, devadatto raññā saddhiṃ ekato hutvā sve tumhehi paṭipannavīthiyaṃ nālāgiriṃ vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idheva hotha, mayaṃ vihāre yeva buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa bhikkhaṃ dassāmā” ti vadimsu. Satthāpi: “Sve piṇḍāya na pavisissāmī” ti avatvāva: “Ahaṃ sve nālāgiriṃ dametvā pāṭihāriyaṃ katvā titthiye madditvā rājagahe piṇḍāya acaritvāva bhikkhusaṅghaparivuto nagarā nikkhamitvā veḷuvanam-eva āgamissāmī, rājagahavāsino pi bahūni bhattabhājanāni gahetvā veḷuvanam-eva āgamissanti, sve vihāre yeva bhattagaṃ bhavissatī” ti iminā kāraṇena tesāṃ adhvāsēsi. Te tathāgatassa adhvāsanaṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā: “Vihāre yeva dānaṃ dassāmā” ti pakkamimsu.

Satthā pi paṭhamayāme dhammaṃ desetvā majjhimayāme devatānaṃ pañhaṃ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamāpattiyaṃ [5.335] vītināmetvā tatiyakoṭṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bodhaneyyabandhave olokento nālāgiridamane caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayaṃ disvā vibhātāya rattiyaṃ katasarīrapaṭijaggano hutvā āyasmantaṃ ānandaṃ āmantetvā, “ānanda, ajja rājagahaparivattakesu aṭṭhārasasu mahāvihāresu sabbesam-pi bhikkhūnaṃ mayāsaddhiṃ rājagahaṃ pavisituṃ ārocehī” ti āha. Thero tathā akāsi. Sabbe pi bhikkhū veḷuvane sannipatimsu. Satthā mahābhikkhusaṅghaparivuto rājagahaṃ pāvisi. Atha hatthimeṇḍā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu, mahanto samāgamo ahosi. Saddhāsampannā manussā: “Ajja kira buddhanāgassa tiracchānanāgena saṅgāmo bhavissati, anūpamāya buddhalīlāya nālāgiridamanaṃ passissāmā” ti pāsādaḥhammiyagehacchadanādīni abhiruhitvā aṭṭhaṃsu. Asaddhā pana micchādīṭṭhikā: “Ayaṃ nālāgiri caṇḍo pharusō manussaghātako buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti, so ajja samaṇassa gotamassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ

*viddhamsetvā jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā”
ti pāsādādīsu aṭṭhamasu.*

*Hatthī pi bhagavantam āgacchantam disvā manusse tāsento gehāni
viddhamsetto sakaṭāni saṃcuṇṇento soṇḍam ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo
pabbato viya ajjhottharanto yena bhagavā tenābhidhāvi. Tam āgacchantam
disvā bhikkhū bhagavantam etadavocum: “ayaṃ, bhante, nālāgiri caṇḍo
pharuso manussaghātako imam raccham paṭipanno, na kho panāyaṃ
buddhādiguṇam jānāti, paṭikkamatu, bhante, bhagavā, paṭikkamatu sugato” ti.
Mā, bhikkhave, bhāyittha, paṭibalo aham nālāgiriṃ dametunti. Athāyasmā
sāriputto satthāram yāci: “bhante, pitu uppannakiccaṃ nāma jeṭṭhaputtassa
bhāro, aham-eva tam damemī” ti. Atha nam satthā, “sāriputta, buddhabalam
nāma aññaṃ, sāvakabalam aññaṃ, tiṭṭha tvaṃ”-ti paṭibāhi. Evaṃ yebhuyyena
asīti mahātherā yācimsu. Satthā sabbe pi paṭibāhi. Atha āyasmā ānando satthari
balavasinehena adhivāsetum asakkonto: “Ayaṃ hatthī paṭhamam mam māretū”
ti tathāgatassatthāya jīvitam pariccajitvā gantvā satthu purato aṭṭhāsi. Atha
nam satthā: “Apehi, ānanda, mā me purato aṭṭhāsi” ti āha. “Bhante, ayaṃ hatthī
caṇḍo [5.336] pharuso manussaghātako kappuṭṭhānaggisadiso paṭhamam mam
māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū” ti thero avaca. Yāvataṭṭhiyaṃ
vuccamāno pi tatheva aṭṭhāsi na paṭikkami. Atha nam bhagavā iddhibalena
paṭikkamāpetvā bhikkhūnam antare ṭhapesi.*

Vatthu heṭṭhā vuttasadisam-eva, idha pana satthā atītam āharanto idamāhari.

*Atīte bārāṇasiyam saṃyamassa nāma bārāṇasirañño khemā nāma aggamahesī
ahosi. Tadā bodhisatto navutihamṣasahassaparivuto cittakūṭe vihāsi.
Athekaḍivasam khemā devī paccūsasamaye supinaṃ addasa. Suvaṇṇavaṇṇā
haṃsā āgantvā rājapallaṅke nisīditvā madhurassarena dhammakatham
kathesum. Deviyā sādhuḥkāram datvā dhammam suṇantiyā dhammassavanena
atittāya eva ratti vibhāyi. Haṃsā dhammam kathetvā sīhapañjarena
nikkhamitvā agamaṃsu. Sā vegenutṭhāya: “Palāyamāne haṃse gaṇhatha
gaṇhathā” ti vatvā hattham pasārentī yeva pabujjhi. Tassā katham sutvā
paricārikāyo: “Kuhim haṃsā” ti thokaṃ avahasimsu. Sā tasmim khaṇe
supinabhāvaṃ ṇatvā cintesi: “aham abhūtam na passāmi, addhā imasmim loke
suvaṇṇavaṇṇā haṃsā bhavissanti, sace kho pana ‘suvaṇṇahaṃsānam dhammam
sotukāmāmhī’ ti rājānam vakkhāmi, ‘amhehi suvaṇṇahaṃsā nāma na
diṭṭhapubbā, haṃsānaṃca kathā nāma abhūtāyevā’ ti vatvā nirussukko*

bhavissati, ‘dohaḷo’ ti vutte pana yena kenaci upāyena pariyesissati, evaṃ me manoratho samijjhissati” ti. Sā gilānālayaṃ dassetvā paricārikānaṃ {5.355} saññaṃ datvā nipajji.

Rājā rājāsane nisinno tassā dassanavelāya taṃ adisvā: “Kahaṃ, khemā devī” ti pucchitvā: “Gilānā” ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadesa nisīditvā piṭṭhiṃ parimajjanto: “Kiṃ te aphāsukaṃ”-ti pucchi. “Deva aññaṃ aphāsukaṃ natthi, dohaḷo pana me uppanno” ti. Tena hi: “Bhaṇa, devī, yaṃ icchasi, taṃ sīghaṃ te upanāmessāmi” ti. “Mahārāja, ahamekassa suvaṇṇahaṃsassa samussitasetacchatte rājapallaṅke nisinnassa gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sādhuḷkāraṃ dadamānā dhammakathaṃ sotumicchāmi, sace labhāmi, iccetaṃ kusalaṃ, no ce, jīvitaṃ me natthi” ti. Atha naṃ rājā: “Sace manussaloke atthi, labhissasi, mā cintayī” ti assāsetvā sirigabbhato nikkhamma amaccehi saddhiṃ mantesi: “ambho, khemā devī, ‘suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotum labhanti jīviṃsāmi, alabhantiyā me jīvitaṃ natthi’ ti vadati, atthi nu kho suvaṇṇavaṇṇā haṃsā” ti. “Deva amhehi neva diṭṭhapubbā na sutapubbā” ti. “Ke pana jāneyyū”-ti? “Brāhmaṇā, devā” ti. Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā sakkāraṃ katvā pucchi: “honti nu kho ācariyā suvaṇṇavaṇṇā haṃsā” ti? “Āma, mahārāja amhākaṃ mantesumacchā, kakkatākā, kacchapā, migā, morā, haṃsāti cha ete tiracchānagatā suvaṇṇavaṇṇā hontīti āgatā, tattha dhataratṭhakulahaṃsā nāma paṇḍitā ñāṇasampannā, iti manussehi saddhiṃ satta suvaṇṇavaṇṇā hontī” ti.

Taṃ sutvā rājā attamano hutvā: “Kahaṃ nu kho ācariyā dhataratṭhahaṃsā vasanti” ti pucchitvā: “Na jānāma, mahārāja” ti vutte: “Atha ke pana jānissanti” ti vatvā: “Luddaputtā” ti vutte sabbe attano vijite luddake sannipātāpetvā pucchi: “tātā, suvaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakulahaṃsā nāma kahaṃ vasanti” ti? Atheke luddo: “Himavante kira, deva, cittakūṭapabbateti no kulaparamparāya kathenti” ti āha. “Jānāsi pana nesaṃ gahaṇūpāyan”-ti? “Na jānāmi, devā” ti. “Ke pana jānissanti” ti? Brāhmaṇāti. So brāhmaṇapaṇḍite pakkosāpetvā {5.356} cittakūṭapabbate suvaṇṇavaṇṇānaṃ haṃsānaṃ atthibhāvaṃ ārocetvā: “Jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyan”-ti pucchi. “Mahārāja, kiṃ tehi gantvā gahitehi, upāyena te nagarasamīpaṃ ānetvā gahessāmā” ti. “Ko pana upāyo” ti? “Mahārāja, nagarato avidūre uttarena tigāvutamatte tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ nāma saraṃ kārāpetvā udakassa pūretvā nānādhaññāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ kārāpetvā ekaṃ paṇḍitaṃ nesādaṃ paṭicchāpetvā manussānaṃ upagantuṃ adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi abhayaṃ

ghosāpetha, taṃ sutvā nānāsakuṇā dasa disā otarissanti, te pi haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āgacchissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā” ti.

Taṃ sutvā rājā tehi vuttapadese vuttappakāraṃ saraṃ kārāpetvā chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa sahasaṃ dāpetvā: “Tvaṃ ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ posessāmi, tvaṃ appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā āgatāgate sakuṇe mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇahaṃsesu āgatesu mahantaṃ sakkāraṃ labhissasi” ti tamassāsetvā khemaṃ saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya rañña vuttanayeneva tattha paṭipajji, “khemaṃ saraṃ rakkhati” ti cassa: “Khemanesādo” tveva nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya ca nānappakārā sakuṇā otariṃsu, “khemaṃ nibbhayaṃ saran”-ti paramparāghosena nānāhaṃsā āgamiṃsu. Paṭhamāṃ tāva tiṇahaṃsā āgamiṃsu, tesaṃ ghosena paṇḍuhaṃsā, tesaṃ ghosena manosilāvaṇṇā haṃsā, tesaṃ ghosena setahaṃsā, tesaṃ ghosena pākahaṃsā āgamiṃsu. Tesu āgatesu khemako rañño ārocesi: “deva, pañcavaṇṇā haṃsā āgantvā sare gocaraṃ gaṇhanti, pākahaṃsānaṃ āgatattā idāni katipāheneva suvaṇṇahaṃsā āgamissanti, mā {5.357} cintayittha, devā” ti.

Taṃ sutvā rājā: “Aññaena tattha na gantabbaṃ, yo gacchissati, hatthapādachedanañca gharavilopañca pāpuṇissati” ti nagara bheriṃ carāpesi. Tato paṭṭhāya tattha koci na gacchati. Cittakūṭassa panāvidūre kañcanaguḥāyaṃpākahaṃsā vasanti, te pi mahabbalā. Dhataratṭhakulena saddhiṃ tesaṃ sarīravaṇṇo va viseso. Pākahaṃsarañño pana dhītā suvaṇṇavaṇṇā ahosi. So taṃ dhataratṭhamahissarassa anurūpāti tassa pādaparicārikaṃ katvā pesesi. Sā tassa piyā ahosi manāpā, teneva ca kāraṇena tāni dve haṃsakulāni aññaamaññaṃ viśāsikāni jātāni.

Athekadivasāṃ bodhisattassa parivārahaṃsā pākahaṃse pucchiṃsu: “tumhe imesu divasesu kahaṃ gocaraṃ gaṇhathā” ti? “Mayaṃ bārāṇasito avidūre khemasare gocaraṃ gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍathā” ti. “Asukaṃ nāmā” ti vutte: “Kasmā khemasaraṃ na gacchatha, so hi saro ramaṇīyo nānāsakuṇasamākīṇo pañcavaṇṇapadumasañchanno nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito catūsu kaṇṇesu niccaṃ pavattaabhayaḡhosano, koci naṃ upasaṅkamituṃ samattho nāma natthi, pageva aññaṃ upaddavaṃ kātuṃ, evarūpo so saro” ti khemasaraṃ vaṇṇayīṃsu. Te tesaṃ vacanaṃ sutvā: “Bārāṇasiyā samīpe kira evarūpo khemo nāma saro

atthi, pākahaṃsā tattha gantvā gocaraṃ gaṇhanti, tumhe pi dhataratṭhamahissarassa ārocetha, sace anujānāti, mayam-pi tattha gantvā gocaraṃ gaṇheyyāma” ti sumukhassa kathesuṃ. Sumukho rañño ārocesi. So cintesi: “manussā nāma bahumāyā kharamantā upāyakusalā, bhavitabbamettha kāraṇena, ettakaṃ kālāṃ eso saro natthi, idāni amhākaṃ gahaṇatthāya kato bhavissatī” ti. So sumukhaṃ āha: “mā vo tattha gamanaṃ ruccatha, na so saro tehi sudhammatāya kato, amhākaṃ gahaṇatthā yeva kato, manussā nāma bahumāyā kharamantā upāyakusalā, tumhe sake yeva gocare carathā” ti. {5.358}

Suvaṇṇahaṃsā: “Khemam saram gantukāmamhā” ti dutiyam-pi tatiyam-pi sumukhassa ārocesuṃ. So tesam tattha gantukāmataṃ mahāsattassa ārocesi. Atha mahāsatto: “Mama ñātakā maṃ nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā” ti navutihan̄sasahasaparivuto tattha gantvā gocaraṃ gahetvā haṃsakīlaṃ kīlitvā cittakūṭam-eva paccāgami. Khemako tesam gocaraṃ caritvā gatakāle gantvā tesam āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā, “samma khemaka, ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhituṃ vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmī” ti vatvā paribbayaṃ datvā taṃ uyyojesi. So tattha gantvā cāṭipaṇjare nisīditvā haṃsānaṃ caraṇatṭhānaṃ vīmaṃsi. Bodhisattā nāma nilloluppacārino honti, tasmā mahāsatto otiṇṇatṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ sālim khādanto agamāsi. Sesā ito cito ca khādantā vicariṃsu.

Atha luddaputto: “Ayaṃ haṃso nilloluppacārī, imaṃ bandhituṃ vaṭṭatī” ti cintetvā punadivase haṃsesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipaṇjare nisinna taṃ ṭhānaṃ gantvā avidūre paṇjare attānaṃ paṭicchādetvā chiddena olokento acchi. Tasmim̄ khaṇe mahāsatto navutihan̄sasahasapurakkhato hiyyo otiṇṇatṭhāne yeva otaritvā odhiyaṃ nisīditvā sālim khādanto pāyāsi. Nesādo paṇjarachiddena olokento tassa rūpasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ disvā: “Ayaṃ haṃso sakaṭanābhippamāṇasarīro suvaṇṇavaṇṇo, tīhi rattarājīhi gīvāyaṃ parikkhitto, tisso rājiyo galena otaritvā urantarena gatā, tisso pacchābhāgena nibbijhitvā gatā, rattakambalasuttasikkāya ṭhapitakaṇṇanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ raññā bhavitabbaṃ, imam-eva gaṇhissāmī” ti cintesi. Haṃsarājā pi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakīlaṃ kīlitvā haṃsagaṇaparivuto cittakūṭam-eva agamāsi. Iminā niyāmeneva pañca divase gocaraṃ gaṇhi. Chaṭṭhe divase khemako kāḷaassavālamayaṃ daḷhaṃ mahārajjūṃ vaṭṭitvā yaṭṭhiyā pāsāṃ katvā: “Sve haṃsarājā imasmim̄ okāse {5.359} otarissatī” ti tathato ñatvā antoudake yaṭṭhipāsāṃ oḍḍi.

Punadivase haṁsarājā otaranto pādaṁ pāse pavesanto yeva otari. Athassa pāso pādaṁ ayapaṭṭakena kaḍḍhanto viya ābandhitvā gaṇhi. So: “Chindissāmi nan”-ti vegam janetvā kaḍḍhitvā pātesi. Paṭhamavāre suvaṇṇavaṇṇaṁ cammaṁ chijji, dutiyavāre kambalavaṇṇaṁ maṁsaṁ chijji, tatiyavāre nhāru chijji, catutthavāre pana: “Pādā chijjeyyūṁ, rañño pana hīnaṅgatā nāma ananucchavikā” ti na vāyāmaṁ akāsi, balavavedanā ca pavattiṁsu. So cintesi: “sacāhaṁ baddharavaṁ ravissāmi, ñātakā me ñatrastā hutvā gocaraṁ aggahetvā chātajjhataṁ palāyantaṁ dubbalattā samudde patissanti” ti. So vedanaṁ adhivāsetvā pāsavase vattetvā sālīm khādanto viya hutvā tesam yāvadattham caritvā haṁsakīlaṁ kīḷanākāle mahantena saddena baddharavaṁ ravi. Taṁ sutvā haṁsā maraṇabhayaṭṭajjitā vaggavaggā cittakūṭābhimukhā purimanayeneva pakkamiṁsu.

Sumukho pi heṭṭhā vuttanayeneva cintetvā vicinitvā tīsu pi koṭṭhāsesu mahāsattaṁ adisvā: “Addhā tassevedaṁ bhayaṁ uppannaṁ”-ti nivattitvā āgato mahāsattaṁ pāsena baddhaṁ lohitaṁ akkhitāṁ dukkhāturaṁ paṅkapiṭṭhe nipannaṁ disvā: “Mā bhāyi, mahārāja, ahaṁ mama jīvitam pariccajitvā tumhe mocessāmi” ti vadanto otaritvā mahāsattaṁ assāsento paṅkapiṭṭhe nisīdi. Mahāsatto: “Navutihanāsasahassesu maṁ chaḍḍetvā palāyantesu ayaṁ sumukho ekako va āgato, kiṁ nu kho luddaputtassa āgataṁ kiṁ chaḍḍetvā palāyissati, udāhu no” ti vīmaṁsanavasena lohitaṁ akkhitāṁ pāsayaṭṭhiyaṁ olambanto yeva tisso gāthā abhāsi:

**1. Ete haṁsā pakkamanti, vakkaṅgā bhayameritā,
Harittaca hemavaṇṇa, kāmaṁ sumukha pakkama.**

**2. Ohāya maṁ ñātigaṇā, ekaṁ pāsavaṁ gataṁ,
Anaṭṭhamānā gacchanti, kiṁ eko avahīyasi.**

**3. Pateva patataṁ seṭṭha, natthi baddhe sahāyatā,
Mā anīghāya hāpesi, kāmaṁ sumukha pakkamā ti.**

Tattha {5.360} **bhayameritā** ti bhayena eritā bhayaṭṭitā bhayacalitā.

Tatiyapade: “Harī” tipi: “Hema”-ti pi suvaṇṇasseva nāmaṁ. So ca harittacatāya hemavaṇṇo, tena taṁ evaṁ ālapati. **Sumukhā** ti sundaramukha.

Anaṭṭhamānā ti tava ñātakā maṁ anolokentā nirālayā hutvā. **Patevā** ti uppatāhi yeva. **Mā anīghāyā** ti ito gantvā pattaḁbāya nidukkhabhāvāya vīriyaṁ mā hāpesi.

Taṃ sutvā sumukho: “Ayaṃ haṃsarājā mama piyamittabhāvaṃ na jānāti, anuppiyabhāṇī mittoti maṃ sallakkheti, sinehabhāvamassa dassessāmī” ti cintetvā catasso gāthā abhāsi:

**4. Nāhaṃ dukkhapareto pi, dhataratṭha tuvaṃ jahe,
Jīvitāṃ maraṇaṃ vā me, tayā saddhiṃ bhavissati.**

**5. Nāhaṃ dukkhapareto pi, dhataratṭha tuvaṃ jahe,
Na maṃ anariyaśaṃyutte, kamme yojetumarahasi.**

**6. Sakumāro sakhātyasmi, sacitte casmi te ʘhito,
Ñāto senāpatī tyāhaṃ, haṃsānaṃ pavaruttama.**

**7. Kathaṃ ahaṃ vikattissaṃ, ñātimaḃjhe ito gato,
Taṃ hitvā patataṃ seṭṭha, kiṃ te vakkhāmito gato,
Idha pāṇaṃ cajissāmi, nānariyaṃ kattumussahe ti.**

Tattha **nāhan**-ti ahaṃ, mahārāja, kāyikacetāsikena dukkhena phuṭṭho pi taṃ na jahāmi. **Anariyaśaṃyutte** ti mittadubbhīhi ahirikehi kattaḃbatāya anariyabhāvena śaṃyutte. **Kamme** ti taṃ jahitvā pakkamanakamme. **Sakumāro** ti samānakumāro, ekadivaseneva paṭisandhiṃ gaḃetvā ekadivase aṇḃakosaṃ padāletvā ekato vaḃḃhitakumāroti attho. **Sakhātyasmī** ti ahaṃ te dakkhiṇakkhisamo piyaśahāyo. **Sacitte** ti tava sake citte ahaṃ ʘhito tava vase vattāmi, tayi jīvante jīvāmi, na jīvante na jīvāmī ti attho. “Saṃcitte” ti pi pāṭho, tava citte ahaṃ saṇṭhito suṭṭhu ʘhitoti attho. **Ñāto** ti sabbahaṃsānaṃ antare paññāto. **Vikattissanti**: “Kuhiṃ haṃsarājā” ti pucchito ahaṃ kinti kathessāmi. **Kiṃ te vakkhāmī** ti te tava pavattiṃ pucchante haṃsagaṇe kiṃ vakkhāmi.

Evaṃ sumukhena catūhi gāthāhi sīhanāde nadite tassa guṇaṃ pakāśento mahāsatto āha:

**8. Eso hi dhammo sumukha, yaṃ tvaṃ ariyapathe ʘhito,
Yo bhattāraṃ sakhāraṃ maṃ, na pariccattumussahe.**

**9. Tañhi {5.361} me pekkhamānassa, bhayaṃ na tveva jāyati,
Adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ, evaṃbhūtaśa jīvitaṃ-ti.**

Tattha **eso dhammo** ti esa porāṇakapaṇḃitānaṃ sabhāvo. **Bhattāraṃ sakhāraṃ man**-ti sāmikaṇca saḃāyaṇca maṃ. **Bhayan**-ti cittutrāso mayhaṃ na jāyati, cittakūṭapabbate haṃsagaṇamaḃjhe ʘhito viya homi. **Mayhan**-ti mama jīvitaṃ tvaṃ labhāpessasi.

Evam tesam kathentānaññeva luddaputto sarapariyante ʘhito hamse tīhi khandhehi palāyante disvā: “Kim nu kho” ti pāsattānaṃ olokeno bodhisattaṃ pāsayaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā sañjātasomanasso kacchaṃ daḷhaṃ bandhivā muggaraṃ gahetvā kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno paṇhiyā akkantakalale upariṣisena gantvā purato patante vegena upasaṅkama. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**10. Icevaṃ mantayantānaṃ, ariyānaṃ ariyavuttinaṃ,
Daṇḍamādāya nesādo, āpatī turito bhusaṃ.**

**11. Tamāpatantaṃ disvāna, sumukho atibrūhayi,
Aṭṭhāsi purato rañño, haṃso vissāsayaṃ byathaṃ.**

**12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
Ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ, yuttaṃ dhammūpasañhitaṃ,
Tena pariyāpadānena, khippaṃ pāsā pamokkhasī ti.**

Tattha **ariyavuttinan**-ti ariyācāre vattamānānaṃ. **Bhusan**-ti daḷhaṃ balavaṃ. **Atibrūhayī** ti anantaragāthāya āgataṃ: “Mā bhāyī” ti vacanaṃ vadanto atibrūhesi mahāsaddaṃ nicchāresi. **Aṭṭhāsi** ti sace nesādo rājānaṃ paharissati, ahaṃ pahāraṃ sampaṭicchissāmīti jīvitaṃ pariccajivā purato aṭṭhāsi. **Vissāsayaṃ**-ti vissāsento assāsento. **Byathan**-ti byathitaṃ bhītaṃ rājānaṃ: “Mā bhāyī” ti iminā vacanena vissāsento. **Tādisā** ti tumhādisā ñāṇavīriyasampannā. **Yogan**-ti ñāṇavīriyayogaṃ. **Yuttan**-ti anucchavikaṃ. **Dhammūpasañhitan**-ti kāraṇanissitaṃ. **Tena pariyāpadānenā** ti tena mayā payuttana yogena parisuddhena. **Pamokkhasī** ti muccissasi.

Evam sumukho mahāsattaṃ assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā madhuraṃ mānusiṃ vācaṃ nicchārento, “samma, tvaṃ konāmosī” ti {5.362} pucchitvā: “Suvannaṇṇaṇṇahaṃsarāja, ahaṃ khemako nāmā” ti vutte, “samma khemaka, ‘tayā oḍḍitavālapāse yo vā so vā haṃso baddho’ ti saññaṃ mā kari, navutiyā haṃsasahassānaṃ pavaro dhatarattāhaṃsarājā te pāse baddho, ñāṇasīlācārasampanno saṅgāhakaṃpakke ʘhito, na taṃ māretuṃ yutto, ahaṃ tava iminā kattabbakiccaṃ karissāmi, ayam-pi suvaṇṇaṇṇo, aham-pi tatheva, ahaṃ etassatthāya attano jīvitaṃ pariccajissāmi, sace tvaṃ etassa pattāni gaṇhitukāmosi, mama pattāni gaṇha, atho pi cammamāṃsanhāruattāhīnamaññataraṃ gaṇhitukāmosi, mam-eva sarīrato gaṇha, atha naṃ kīḷāhaṃsaṃ kātukāmosi, maññeva kara, jīvantam-eva vikkiṇitvā sace dhanam uppadetukāmosi, maṃ jīvantam-eva vikkiṇitvā dhanam

uppādehi, mā etaṃ ñāṇādiḡaṇasaṃyuttaṃ haṃsarājānaṃ avadhi, sace hi naṃ vadhissasi, nirayādīhi na muccissasi” ti taṃ nirayādibhayena santajjētvā attano madhurakathaṃ gaṇhāpetvā puna bodhisattassa santikaṃ gantvā taṃ assāsento aṭṭhāsi. Nesādo tassa kathaṃ sutvā: “Ayaṃ tiracchānagato samāno manussehi pi kātuṃ asakkuṇeyyaṃ evarūpaṃ mittadhammaṃ karoti, manussā pi evaṃ mittadhamme ṭhātuṃ na sakkonti, aho esa ñāṇasampanno madhurakatho dhammiko” ti sakalasarīraṃ pītisomanassaparipuṇṇaṃ katvā pahaṭṭhalomo daṇḍaṃ chaḍḍetvā sirasi aṇḡalaṃ patiṭṭhapetvā sūriyaṃ namassanto viya sumukhassa ḡaṇaṃ kittento aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**13. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, sumukhassa subhāsitaṃ,
Pahaṭṭhalomo nesādo, aṇḡalissa paṇāmayi.**

**14. Na me sutāṃ vā diṭṭhaṃ vā, bhāsanto mānusiṃ diḡo,
Ariyaṃ bruvāno vakkaṅgo, cājanto mānusiṃ giraṃ.**

**15. Kiṃ nu tāyaṃ diḡo hoti, mutto baddhaṃ upāsasi,
Ohāya sakuṇā yanti, kiṃ eko avahīyasī ti.**

Tattha {5.363} **aṇḡalissa paṇāmayī** ti aṇḡalaṃ assa upanāmayi, “na me” ti gāthāyassa thutiṃ karoti. Tattha **mānusiṃ**-ti manussavācaṃ. **Ariyan**-ti sundaraṃ niddosaṃ. **Cājanto** ti vissajjento. Idaṃ vuttaṃ hoti: samma, tvaṃ diḡo samāno ajja mayā saddhiṃ mānusiṃ vācaṃ bhāsanto niddosaṃ bruvāno mānusiṃ giraṃ cājanto paccakkhato diṭṭho, ito pubbe pana idaṃ acchariyaṃ mayā neva sutāṃ na diṭṭhanti. **Kiṃ nu tāyan**-ti yaṃ etaṃ tvaṃ upāsasi, kiṃ nu te ayaṃ hoti.

Evaṃ tuṭṭhacittena nesādena puṭṭho sumukho: “Ayaṃ muduko jāto, idānissa bhiyyosomattāya mudubhāvatthaṃ mama ḡaṇaṃ dassesāmī” ti cintetvā āha:

**16. Rājā me so diḡamitta, senāpaccassa kārayiṃ,
Tamāpade pariccatuṃ, nussahe vihagādhīpaṃ.**

**17. Mahāgaṇāya bhattā me, mā eko byasanaṃ agā,
Tathā taṃ samma nesāda, bhattāyaṃ abhito rame ti.**

Tattha **nussahe** ti na samatthomhi. **Mahāgaṇāyā** ti mahato haṃsagaṇassa. **Mā eko** ti mādisē sevake vijjamāne mā ekako byasanaṃ agā. **Tathā tan**-ti yathā ahaṃ vadāmi, tatheva taṃ. **Sammā** ti vayassa. **Bhattāyaṃ abhito rame** ti bhattā ayaṃ mama, ahamassa abhito rame santike ramāmi na ukkaṇṭhāmīti.

Nesādo taṃ tassa dhammanissitaṃ madhurakathaṃ sutvā somanassappatto pahaṭṭhalomo: “Sacāhaṃ etaṃ sīlādiguṇasaṃyuttaṃ haṃsarājānaṃ vadhissāmi, catūhi apāyehi na muccissāmi, rājā maṃ yadicchati, taṃ karotu, ahametaṃ sumukhassa dāyaṃ katvā vissajjessāmī” ti cintetvā gāthamāha.

**18. Ariyavattasi vakkaṅga, yo piṇḍamapacāyasi,
Cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchathūbho yathāsukhan-ti.**

Tattha **ariyavattasī** ti mittadhammarakkhaṇasaṅkhātena ācāraariyānaṃ vattena samannāgatosi. **Piṇḍamapacāyasī** ti bhattu santikā laddhaṃ piṇḍaṃ senāpatiṭṭhānaṃ pūjesi. **Gacchathūbho** ti dve pi janā assumukhe nātisaṅghe hāsayaṃānā yathāsukhaṃ gacchathāti.

Evam {5.364} vatvā nesādo muducittena mahāsattaṃ upasaṅkamitvā yaṭṭhiṃ onāmetvā paṅkapiṭṭhe nisīdāpetvā pāsayaṭṭhiyā mocetvā taṃ ukkhipitvā sarato nīharitvā taruṇadabbatiṇapiṭṭhe nisīdāpetvā pāde baddhapāsaṃ saṇikaṃ mocetvā mahāsatte balavasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā punappunaṃ parimajji, athassa mettānubhāvena sirāya sirā, maṃsena maṃsaṃ, cammena cammaṃ ghaṭitaṃ, pādo pākatiko ahosi, itarena nibbiseso. Bodhisatto sukhappatto hutvā pakatibhāvena nisīdi. Sumukho attānaṃ nissāya rañño sukhitaḥbhāvaṃ disvā sañjātasomanasso cintesi: “iminā amhākaṃ mahāupakāro kato, amhehi etassa kato upakāro nāma natthi, sace esa rājarājamahāmattānaṃ atthāya amhe gaṇhi, tesaṃ santikaṃ netvā bahum dhanam labhissati, sace attano atthāya gaṇhi, amhe vikkiṇitvā dhanam labhissateva, pucchissāmi tāva nan”-ti. Atha naṃ upakāraṃ kātukāmatāya pucchanto āha:

**19. Sace attappayogena, ohito haṃsapakkhinam,
Paṭiggaṇhāma te samma, etaṃ abhayadakkhiṇam.**

**20. No ce attappayogena, ohito haṃsapakkhinam,
Anissaro muñcamamhe, theyyaṃ kayirāsi luddakā ti.**

Tattha **sace** ti, samma nesāda, sace tayā attano payogena attano atthāya haṃsānañceva sesapakkhīnañca pāso ohito. **Anissaro** ti anissaro hutvā amhe muñcanto yenāsi āṇatto, tassasantakaṃ gaṇhanto theyyaṃ kayirāsi.

Taṃ sutvā nesādo: “Nāhaṃ tumhe attano atthāya gaṇhiṃ, bārāṇasiraññā pana saṃyamena gaṇhāpitomhi” ti vatvā deviyā diṭṭhasupinakālato paṭṭhāya yāva raññā tesaṃ āgatabhāvaṃ sutvā, “samma khemaka, ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhitum vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmī” ti vatvā paribbayaṃ datvā

uyyojitabhāvo, tāva sabbaṃ pavattiṃ ārocesi. Taṃ sutvā sumukho: “Iminā nesādena attano jīvitaṃ agaṇetvā amhe vissajjentena {5.365} dukkaraṃ kataṃ, sace mayaṃ ito cittaḥkūṭaṃ gamissāma, neva dhataṛaṭṭharaṇṇo paṇṇānubhāvo, na mayhaṃ mittadhammo pākaṭo bhavissati, na luddaputto mahantaṃ yasaṃ lacchati, na rājā pañcasu sīlesu patiṭṭhahissati, na deviyā manoratho matthakaṃ pāpuṇissatī” ti cintetvā, “samma, evaṃ sante amhe vissajjetuṃ na labhasi, raṇṇo no dassehi, so amhe yathārucaṃ karissatī” ti imamatthaṃ pakāsento gāthamāha.

**21. Yassa tvaṃ bhatako raṇṇo, kāmaṃ tasseva pāpaya,
Tattha saṃyamano rājā, yathābhiṇṇaṃ karissatī ti.**

Tattha **tassevā** ti tasseva santikaṃ nehi. **Tatthā** ti tasmim rājanivesane.
Yathābhiṇṇan-ti yathādhippāyaṃ yathārucaṃ.

Taṃ sutvā nesādo: “Mā vo bhaddante rājadassanaṃ ruccittha, rājāno nāma sappatibhayā, kīlāhaṃse vā vo kareyyuṃ māreyyuṃ vā” ti āha. Atha naṃ sumukho, “samma luddaka mā amhākaṃ cintayi, ahaṃ tādisassa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ, raṇṇo kiṃ na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaḍḍabbhāsitaṇṇu, khippaṃ no raṇṇo santikaṃ nehi, nayanto ca mā bandhanena nayi, pupphapaṇjare pana nisīdāpetvā nehi, pupphapaṇjaraṃ karonto dhataṛaṭṭhassa mahantaṃ setapadumasaṇchannaṃ, mama khuddakaṃ rattapadumasaṇchannaṃ katvā dhataṛaṭṭhaṃ purato, mamaṃ pacchato nīcataraṃ katvā ādāya khippaṃ netvā raṇṇo dassehi” ti āha. So tassa vacanaṃ sutvā: “Sumukho rājānaṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatī” ti saṇjātasomanasso mudūhi latāhi paṇjare katvā padumehi chādetvā vuttanayeneva te gahetvā agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**22. Iccevaṃ vutto nesādo, hemavaṇṇe harittace,
Ubho hatthehi saṅgayha, paṇjare ajjhavodahi.**

**23. Te {5.366} paṇjaragate pakkhī, ubho bhassaravaṇṇine,
Sumukhaṃ dhataṛaṭṭhaṇca, luddo ādāya pakkamī ti.**

Tattha **ajjhavodahī** ti odahi ṭhapesi. **Bhassaravaṇṇine** ti pabhāsampannavaṇṇe.

Evaṃ luddassa te ādāya pakkamanakāle dhataṛaṭṭho pākahaṃsarājadhītaraṃ attano bhariyaṃ saritvā sumukhaṃ āmantetvā kilesavasena vila pi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**24. Hariyamāno dhataratṭho, sumukhaṃ etadabravi,
Bālhaṃ bhāyāmi sumukha, sāmāya lakkhaṇūruyā,
Asmākaṃ vadhamaññāya, athattānaṃ vadhissati.**

**25. Pākahaṃsā ca sumukha, suhemā hemasuttacā,
Koñcī samuddatīreva, kapaṇā nūna rucchatī ti.**

Tattha **bhāyāmī** ti maraṇato bhāyāmi. **Sāmāyā** ti suvaṇṇavaṇṇāya. **Lakkhaṇūruyā** ti lakkhaṇasampannaūruyā. **Vacamaññāyā** ti vadhaṃ jānitvā: “Mama piyasāmiko mārīto” ti saññī hutvā. **Vadhissatī** ti kiṃ me piyasāmike mate jīvitenāti marissati. **Pākahaṃsā** ti pākahaṃsarājadhītā. **Suhemā** ti evaṃnāmikā. **Hemasuttacā** ti hemasadisasaratacā. **Rucchatī** ti yathā loṇisaṅkhātāṃ samuddaṃ otarivā mate patimhi koñcī sakuṇikā kapaṇā rodati, evaṃ nūna sā rodissatīti.

Taṃ sutvā sumukho: “Ayaṃ haṃsarājā aññe ovaditum yutto mātugāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya vatiyā uṭṭhāya kedārakhādanakālo viya ca jāto, yaṃnūnāhaṃ attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ saññāpeyyan”-ti cintetvā gāthamāha.

**26. Evaṃ mahanto lokassa, appameyyo mahāgaṇī,
Ekitthimanusoceyya, nayidaṃ paññavatāmiva.**

**27. Vāto va gandhamādeti, ubhayaṃ chekapāpakam,
Bālo āmakapakkamva, lolo andho va āmisam.**

**28. Avinichayaññu {5.367} atthesu, mando va paṭibhāsi maṃ,
Kiccākiccaṃ na jānāsi, sampatto kālapariyāyam.**

**29. Aḍḍhummatto udīresi, yo seyyā maññasitthiyo,
Bahusādhāraṇā hetā, soḍḍānaṃva surāgharam.**

**30. Māyā cetā marīcī ca, sokā rogā cupaddavā,
Kharā ca bandhanā cetā, maccupāsā guhāsaya,
Tāsu yo vissase poso, so naresu narādhamo ti.**

Tattha **mahanto** ti mahanto samāno. **Lokassā** ti haṃsalokassa. **Appameyyo** ti guṇehi pametuṃ asakkuṇeyyo. **Mahāgaṇī** ti mahantena gaṇena samannāgato gaṇasatthā. **Ekitthin-**ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekaṃ itthiṃ anusoceyya, idaṃ anusocanaṃ na paññavataṃ iva, tenāhaṃ ajja taṃ bāloti maññāmīti adhippāyenevamāha.

Ādetī ti gaṇhāti. **Chekapāpakam**-ti sundarāsundaram. **Āmakapakkati** āmakañca pakkañca. **Lolo** ti rasalolo. Idam vuttam hoti: mahārāja, yathā nāma vāto padumasarādīni paharivā sugandham-pi saṅkāraṭṭhānādīni paharivā duggandhampīti ubhayam chekapāpakam gandham ādiyati, yathā ca bālo kumārako ambajambūnam heṭṭhā nisinnō hattham pasāretvā patitapatitam āmakam-pi pakkam-pi phalam gahetvā khādati, yathā ca rasalolo andho bhatte upanīte yaṁkiñci samakkhikam-pi nimmakkhikam-pi āmisam ādiyati, evaṁ itthiyo nāma kilesavasena aḍḍham-pi duggatam-pi kulīnam-pi akulīnam-pi abhirūpam-pi virūpam-pi gaṇhanti bhajanti, tādisānam pāpadhammānam itthīnam kimkāraṇā vippalapasi, mahārājāti.

Atthesū ti kāraṇākāraṇesu. **Mando** ti andhabālo. **Paṭibhāsi man**-ti mama upaṭṭhāsi. **Kālapariyāyan**-ti evarūpam maraṇakālam patto: “Imasmim kāle idam kattabbam, idam nakattabbam, idam vattabbam, idam na vattabban”-ti na jānāsi devā ti. **Aḍḍhummatto** ti aḍḍhummatto maññe hutvā. **Udiresī** ti yathā suram pivitvā nātimatto puriso yaṁ vā tam vā palapati, evaṁ palapasī ti attho. **Seyyā** ti varā uttamā.

“Māyā cā” ti ādisu, deva, itthiyo nāmetā vañcanaṭṭhena **māyā**, agayhupagaṭṭhena **marīci**, sokādīnam paccayattā **sokā**, **rogā**, anekappakārā **upaddavā**, kodhādīhi thaddhabhāveneva **kharā**. Tā hi nissāya andubandhanādīhi bandhanato **bandhanā cetā**, itthiyo nāma sarīraguhāsavāseneva maccu nāma etā, devā ti. “Kāmahetu, kāmanidānam, kāmādhikaraṇam, kāmānam-eva hetu rājāno coram gahetvā” ti (MN. 129.168-169) suttenapesa attho dīpetabbo.

Tato {5.368} dhataratṭho mātugāme paṭibaddhacittatāya: “Tvam mātugāmassa guṇam na jānāsi, paṇḍitā eva etaṁ jānanti, na hetā garahitabbā” ti dīpento āha:

31. Yaṁ vuddhehi upaṇṇātāṁ, ko taṁ ninditumarahati,
Mahābhūtitthiyo nāma, lokasmim udapajjisum.

32. Khiddā paṇihitā tyāsu, rati tyāsu patiṭṭhitā,
Bījāni tyāsu rūhanti, yadidaṁ sattā pajāyare,
Tāsu ko nibbide poso, pāṇamāsajja pāṇibhi.

33. Tvam-eva nañño sumukha, thīnam atthesu yuñjasi,
Tassa tyajja bhaye jāte, bhīte na jāyate mati.

34. Sabbo hi saṁsayam patto, bhayam bhīrū titikkhati,
Paṇḍitā ca mahantāno, atthe yuñjanti duyuyuje.

**35. Etadatthāya rājāno, sūramicchanti mantinam,
Paṭibāhati yaṃ sūro, āpadaṃ attapariyāyam.**

**36. Mā no ajja vikantiṃsu, rañño sūdā mahānase,
Tathā hi vaṇṇo pattānam, phalaṃ veḷumva taṃ vadhi.**

**37. Mutto pi na icchi udḍetum, sayam bandham upāgami,
Sopajja saṃsayam patto, attham gaṇhāhi mā mukhan-ti.**

Tattha **yan**-ti yaṃ mātugāmasaṅkhātāṃ vatthu paññāvuddhehi nātāṃ, tesam-eva pākaṭaṃ, na bālānaṃ. **Mahābhūtā** ti mahāguṇā mahānisaṃsā. **Udapajjisun**-ti paṭhamakappikakāle itthiliṅgasseva paṭhamam pātubhūtattā paṭhamam nibbattā ti attho. **Tyāsū** ti sumukha tāsu itthīsu kāyavacīkhiḍḍā ca **paṇihitā** ohitā ṭhapitā, kāmaguṇarati ca patiṭṭhitā. **Bījānī** ti buddhapaccekabuddhaariyasāvakacakkavatti ādibījāni tāsu ruhanti. **Yadidan**-ti ye ete sabbe pi sattā. **Pajāyare** ti sabbe tāsāññeva kucchimhi saṃvaddhāti dīpeti. **Nibbide** ti nibbindeyya. **Pāṇamāsajja pāṇibhī** ti attano pāṇehi pi tāsam pāṇam āsādetvā attano jīvitam cajanto pi tā labhitvā ko nibbindeyyā ti attho.

Nañño ti na añño, sumukha, mayā cittakūṭatale haṃsagaṇamajjhe nisinnena taṃ adisvā: “Kahaṃ nu sumukho” ti vutte: “Esa mātugāmaṃ gahetvā kañcanaguhāyaṃ uttamaratiṃ anubhotī” ti vadanti, evaṃ tvam-eva thīnaṃ atthesu **yuñjasi** yuttapayutto hosi, na {5.369} aññoti attho. **Tassa tyajjā** ti tassa te ajja maraṇabhaye jāte iminā bhītena maraṇabhayena bhīto maññe, ayaṃ mātugāmassa dosadassane nipuṇā mati jāyateti adhippāyenevamāha.

Sabbo hī ti yo hi koci. **Saṃsayam patto** ti jīvitasāṃsayappatto. **Bhīrū** ti bhīrū hutvā pi bhayaṃ adhivāseti. **Mahantāno** ti ye pana paṇḍitā ca honti mahante ca ṭhāne ṭhitā mahantāno, te duiyuje atthe yuñjanti ghaṭenti vāyamanti, tasmā: “Mā bhāyi, dhīro hohī” ti taṃ ussāhento evamāha. **Āpadan**-ti sāmino āgataṃ āpadaṃ esa sūro paṭibāhati, etadatthāya sūram mantinam icchanti. **Attapariyāyan**-ti attano parittāṇam-pi ca kātum sakkotīti adhippāyo.

Vikantiṃsū ti chindim̐su. Idam̐ vuttam̐ hoti: samma sumukha, tvam̐ mayā attano anantare ṭhāne ṭhapito, tasmā yathā ajja rañño sūdā amhe maṃsatthāya na vikantiṃsu, tathā karohi, tādiso hi amhākaṃ pattavaṇṇo. **Taṃ vadhī** ti svāyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷum̐ nissāya jātāṃ phalaṃ veḷum-eva vadhati, tathā mā taṃ vadhi, tañca mañca mā vadhīti adhippāyenevamāha.

Muttopī ti yathāsukham̐ cittakūṭapabbataṃ gacchāti evaṃ luddaputtana mayā saddhim̐ mutto vissajjito samāno pi udḍitum̐ na icchi. **Sayan**-ti rājānam̐

daṭṭhukāmo hutvā sayam-eva bandhaṃ upagatoti evamidaṃ amhākaṃ
bhayaṃ taṃ nissāya āgataṃ. **Sopajjā** ti so pi ajja jīvitasamsayaṃ patto.
Atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ-ti idāni amhākaṃ muñcanakāraṇaṃ gaṇha,
yathā muccāma, tathā vāyama, “vāto va gandhamādeti” ti ādīni vadanto
itthigarahatthāya mukhaṃ mā pasārayi.

Evam mahāsatto mātugāmaṃ vaṇṇetvā sumukhaṃ appaṭibhāṇaṃ katvā tassa
anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇhanto gāthamāha.

**38. So taṃ yogaṃ payuñjassu, yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ,
Tava pariyāpadānena, mama pāṇesanaṃ carā ti.**

Tattha **so** ti, samma sumukha, so tvaṃ. **Taṃ yogaṃ**-ti yaṃ pubbe: “Ahaṃ
yogaṃ payuñjissaṃ, yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ”-ti avacāsi, taṃ idāni
payuñjassu. **Tava pariyāpadānenā** ti tava tena yogena parisuddhena.
“Pariyodātenā” ti pi pāṭho, parittāṇenā ti attho, tayā katattā tava santakena
parittāṇena mama jīvita-pariyesanaṃ carāti adhippāyo.

Atha {5.370} sumukho: “Ayaṃ ativiya maraṇabhayaabhīto mama nāṇabalaṃ na
jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhitvā jānissāmi, assāsessāmi tāva naṃ”-
ti cintetvā gāthamāha.

**39. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
Ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ, yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ,
Mama pariyāpadānena, khippaṃ pāsā pamokkhasi ti.**

Tattha **pāsā** ti dukkhapāsato.

Iti tesam sakuṇabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana
te kājenādāya bārāṇasiṃ pāvīsi. Acchariyabbhuta-jātena añjalina mahājanena
anuggacchamāno so rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**40. So luddo haṃsakājena, rājadvāraṃ upāgami,
Paṭivedetha maṃ rañño, dhataratṭhāyamāgato ti.**

Tattha **paṭivedetha man-**ti khemako āgatoti evaṃ maṃ rañño nivedetha.
Dhataratṭhāyan-ti ayaṃ dhataratṭho āgatoti paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi. Rājā sañjātasomanasso: “Khippaṃ āgacchatū” ti
vatvā amaccagaṇaparivuto samussitasetacchatte rājapallaṅke nisinno khemakaṃ
haṃsakājaṃ ādāya mahātalaṃ abhiruḷhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse oloketvā:

“Sampunṇo me manoratho” ti tassa kattabbakiccaṃ amacce āṇāpesi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**41. Te disvā puññasāṅkāse, ubho lakkhaṇasammate,
Khalu saṃyamano rājā, amacce ajjhabhāsatha.**

**42. Detha luddassa vatthāni, annaṃ pānaṇca bhojanaṃ,
Kāmaṅkaro hiraññassa, yāvanto esa icchatī ti.**

Tattha **puññasāṅkāse** ti attano puññasadise. **Lakkhaṇasammate** ti seṭṭhasammate abhiññāte. **Khalū** ti nipāto, tassa: “Te khalu disvā” ti purimapadena sambandho. “**Dethā**” ti **ādīni** rājā pasannākāraṃ karonto āha. Tattha **kāmaṅkaro hiraññassā** ti {5.371} hiraññaṃ assa kāmakiriyā atthu. **Yāvanto** ti yattakaṃ esa icchatī, tattakaṃ hiraññaṃassa dethā ti attho.

Evam pasannākāraṃ kāretvā pītisomanassāsamussahito: “Gacchatha naṃ alaṅkaritvā ānethā” ti āha. Atha naṃ amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassuṃ nhātānulittaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ katvā rañño dassetuṃ. Athassa rājā saṃvacchare satasahassuṭṭhānake dvādasa gāme ājaññayuttaṃ rathaṃ alaṅkatamahāgehañcāti mahantaṃ yasaṃ dāpesi. So mahantaṃ yasaṃ labhitvā attano kammaṃ pakāsetuṃ: “Na te, deva, mayā yo vā so vā haṃso ānīto, ayaṃ pana navutiyā haṃsasahassānaṃ rājā dhataratṭho nāma, ayaṃ senāpati sumukho nāmā” ti āha. Atha naṃ rājā: “Kathaṃ te, samma, ete gahitā” ti pucchi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**43. Disvā luddaṃ pasannattaṃ, kāsirājā tadabravi,
Yadyāyaṃ samma khemaka, puṇṇā haṃsehi tiṭṭhati.**

**44. Kathaṃ rucimajjhagataṃ, pāsahattho upāgami,
Okīṇṇaṃ nātisaṅghehi, nimmajjhimaṃ kathaṃ gahī ti.**

Tattha **pasannattān**-ti pasannabhāvaṃ somanassappattaṃ. **Yadyāyanti**, samma khemaka, yadi ayaṃ amhākaṃ pokkharāṇī navutihaṃsasahashehi puṇṇā tiṭṭhati. **Kathaṃ rucimajjhagataṃ**-ti evaṃ sante tvaṃ tesaṃ rucīnaṃ piyadassanānaṃ haṃsānaṃ majjhagataṃ etaṃ nātisaṅghehi okīṇṇaṃ. **Nimmajjhimaṃ**-ti neva majjhimaṃ neva kaniṭṭhaṃ uttamaṃ haṃsarājānaṃ kathaṃ pāsahattho upāgami kathaṃ gaṇhīti.

So tassa kathento āha:

**45. Ajja me sattamā ratti, adanāni upāsato,
Padametassa anvesaṃ, appamatto ghaṭassito.**

**46. Athassa padamaddakkhim, carato adanesanam,
Tatthāham odahim pāsam, evam tam dijamaggahin-ti.**

Tattha {5.372} **adanānī** ti ādānāni, gocaraggahaṇaṭṭhānānī ti attho, ayam-eva vā pāṭho. **Upāsato** ti upagacchantassa. **Padan**-ti gocarabhūmiyaṃ akkantapadam. **Ghaṭassito** ti cātipaṇjare nissito hutvā. **Athassā** ti atha chaṭṭhe divase etassa adanesanam carantassa padam addakkhim. **Evam tan**-ti evam tam dijam aggahinti sabbam gahitopāyaṃ ācikkhi.

Tam sutvā rājā: “Ayaṃ dvāre ṭhatvā paṭivedento pi dhataratṭhassevāgamanam paṭivedesi, idāni pi etaṃ ekam-eva gaṇhinti vadati, kim nu kho ettha kāraṇaṃ”-ti cintetvā gāthamāha.

**47. Ludda dve ime sakunā, atha ekoti bhāsasi,
Cittam nu te vipariyattam, adu kim nu jigīsasī ti.**

Tattha **vipariyattan**-ti vipallattham. **Adu kim nu jigīsasī** ti udāhu kim nu cintesi, kim itaram gahetvā aññassa dātukāmo hutvā cintesīti pucchati.

Tato luddo: “Na me, deva, cittam vipallattham, nā pi aham itaram aññassa dātukāmo, apica kho pana mayā ohite pāse eko va baddho” ti āvi karonto āha:

**48. Yassa lohitakā tālā, tapanīyanibhā subhā,
Uram samhacca tiṭṭhanti, so me bandham upāgami.**

**49. Athāyaṃ bhassaro pakkhī, abaddho baddhamāturam,
Ariyam bruvāno aṭṭhāsī, cajanto mānusiṃ giran-ti.**

Tattha **lohitakā** ti rattavaṇṇā. **Lātā** ti rājiyo. **Uram samhaccā** ti uram āhacca. Idaṃ vuttam hoti: mahārāja, yassetā rattasuvaṇṇasappaṭibhāgā tisso lohitakā rājiyo gīvaṃ parikkhipitvā uram āhacca tiṭṭhanti, so eko va mama pāse bandham upāgatoti. **Bhassaro** ti parisuddho pabhāsampanno. **Āturan**-ti gilānam dukkhitam aṭṭhāsīti.

Atha dhataratṭhassa baddhabhāvaṃ ñatvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamanakāle ca paccuggamanam katvā ākāse yeva mayā saddhim madhuraṭṭhisanthāram katvā manussabhāsāya dhataratṭhassa guṇam kathento aṭṭhāsī, mama hadayaṃ mudukaṃ {5.373} katvā puna etasseva purato aṭṭhāsī. Athāham, deva, sumukhassa subhāsitaṃ sutvā pasannacitto dhataratṭham vissajjesim, iti dhataratṭhassa pāsato makkho, ime haṃse ādāya mama idhāgamanaṃca sumukheneva katanti. Evam so sumukhassa guṇakatham kathesi. Tam sutvā rājā sumukhassa dhammakatham sotukāmo ahosi.

Luddaputtassa sakkāraṃ karontasseva sūriyo atthaṅgato, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo sannipatitā, khemā devī pi vividhanāṭakaparivārā rañño dakkhiṇapasse nisīdi. Tasmiṃ khaṇe rājā sumukhaṃ kathāpetukāmo gāthamāha.

**50. Atha kiṃ dāni sumukha, hanuṃ saṃhacca tiṭṭhasi,
Adu me parisamṃ patto, bhayā bhīto na bhāsasī ti.**

Tattha **hanuṃ saṃhaccā** ti madhurakatho kira tvaṃ, atha kasmā idāni mukhaṃ pidhāya tiṭṭhasi. **Adū** ti kacci. **Bhayā bhīto** ti parisasārajjabhayena bhīto hutvā.

Taṃ sutvā sumukho abhītabhāvaṃ dassento gāthamāha.

**51. Nāhaṃ kāsipati bhīto, ogayha parisamṃ tava,
Nāhaṃ bhayā na bhāsissamṃ, vākyamṃ atthasmiṃ tādise ti.**

Tattha **tādise** ti apica kho pana tathārūpe atthe uppanne vākyamṃ bhāsissāmīti vacanokāsaṃ olokeno nisinnomhī ti attho.

Taṃ sutvā rājā tassa kathaṃ vaḍḍhetukāmatāya parihāsaṃ karonto āha:

**52. Na te abhisaramṃ passe, na rathe na pi pattike,
Nāssa cammamva kīṭamṃ vā, vammite ca dhanuggahe.**

**53. Na hiraññaṃ suvaṇṇamṃ vā, nagaramṃ vā sumāpitaṃ,
Okīṇṇaparikhaṃ duggamṃ, daḷhamatṭālakoṭṭhakaṃ,
Yattha paviṭṭho sumukha, bhāyitabbaṃ na bhāyasī ti.**

Tattha **abhisaran-**ti rakkhaṇatthāya parivāretvā ṭhitaṃ āvudhahatthaṃ parisamṃ te na passāmi. **Nāssā** ti ettha **assā** ti nipātamattaṃ. **Camman-**ti saraparittāṇacammaṃ. **Kīṭan-**ti kīṭamṃ cāṭikapālādi vuccati. Cāṭikapālahatthā pi te santike natthīti dīpeti. **Vammite** ti cammasannaddhe. **Na hirañña-**ti yaṃ nissāya na bhāyasī, taṃ hiraññaṃ-pi te na passāmi.

Evamṃ {5.374} raññā: “Kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ”-ti vutte taṃ kathento āha:

**54. Na me abhisarenattho, nagarena dhanena vā,
Apathena pathamṃ yāma, antalikkhecarā mayamṃ.**

**55. Sutā ca paṇḍitā tyambhā, nipuṇā catthacintakā,
Bhāsematthavatimṃ vācamṃ, sacce cassa patiṭṭhito.**

**56. Kiñca tuyhaṃ asaccassa, anariyassa karissati,
Musāvādissa luddassa, bhaṇitam-pi subhāsitan-ti.**

Tattha **abhisarenā** ti ārakkhaparivārena. **Attho** ti etena mama kiccaṃ natthi. Kasmā? Yasmā **apathena** tumhādisānaṃ amaggena pathaṃ māpetvā yāma, ākāsa-carino mayanti. **Paṇḍitā tyamhā** ti paṇḍitāti tayā sutāmhā, teneva kāraṇena amhākaṃ santikā dhammaṃ sotukāmo kira no gāhāpesi. **Sacce cassā** ti sace pana tvaṃ sacce patiṭṭhito assa, atthavatiṃ kāraṇanissitaṃ vācaṃ bhāseyyāma. **Asaccassā** ti vacīsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muḍassa dantasūci viya kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā: “Kasmā maṃ musāvādī anariyoti vadasi, kiṃ mayā katan”-ti āha. Atha naṃ sumukho: “Tena hi, mahārāja, suṇāhi” ti vatvā āha:

**57. Taṃ brāhmaṇānaṃ vacanā, imaṃ khemamakārayi,
Abhayañca tayā ghuṭṭhaṃ, imāyo dasadhā disā.**

**58. Ogayha te pokkharāṇiṃ, vippasannodakaṃ sucim,
Pahūtaṃ cādanam tattha, ahimsā cettha pakkhinam.**

**59. Idam sutvāna nigghosaṃ, āgatamha tavantike,
Te te baddhasma pāsena, etaṃ te bhāsitaṃ musā.**

**60. Musāvādam purakkhatvā, icchālobhañca pāpakam,
Ubhosandhimatikkamma, asātaṃ upapajjati ti.**

Tattha **tan**-ti tvaṃ. **Khema**-ti evaṃnāmikaṃ pokkharāṇiṃ. **Ghuṭṭhan**-ti catūsu kaṇṇesu ṭhatvā ghoṣāpitaṃ. **Dasadhā** ti imāsu dasadhā ṭhitāsu disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ. **Ogayhā** ti ogāhetvā āgatānaṃ santikā. **Pahūtaṃ cādanam**-ti pahūtañca padumapupphasāli-ādikaṃ adanaṃ. **Idam sutvānā** ti {5.375} tesam taṃ pokkharāṇiṃ ogāhetvā āgatānaṃ santikā idaṃ abhayaṃ sutvā **tavantike** tava samīpe tayā kāritapokkharāṇiṃ āgatāmhā ti attho. **Te te** ti te mayaṃ tava pāsena baddhā. **Purakkhatvā** ti purato katvā. **Ichchālobhan**-ti icchāsaṅkhātāṃ pāpakam lobhaṃ. **Ubhosandhin**-ti ubhayaṃ devaloke ca manussaloke ca paṭisandhiṃ ime pāpadhamme purato katvā caranto puggalo sugatipaṭisandhiṃ atikkamitvā asātaṃ nirayaṃ upapajjatīti.

Evaṃ parisamajje ye va rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ rājā: “Nāhaṃ, sumukha, tumhe māretvā maṃsaṃ khāditukāmo gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo gaṇhāpesin”-ti pakāsento āha:

**61. Nāparaṁjḥāma sumukha, na pi lobhāva maggahim,
Sutā ca paṇḍitātyattha, nipuṇā atthacintakā.**

**62. Appevatthavatim vācam, byāhareyyum idhāgatā,
Tathā taṁ samma nesādo, vutto sumukha maggahī ti.**

Tattha **nāparaṁjḥāmā** ti mārento aparajjhati nāma, mayam na mārema.
Lobhāva maggahin-ti maṁsaṁ khāditukāmo hutvā lobhāva tumhe nāhaṁ
aggahim. **Paṇḍitātyatthā** ti paṇḍitāti sutā attha. **Atthacintakā** ti
paṭicchannānaṁ atthānaṁ cintakā. **Atthavatin**-ti kāraṇanissitaṁ. **Tathā** ti tena
kāraṇena. **Vutto** ti mayā vutto hutvā. **Sumukha, maggahīti**, sumukhāti ālapati,
ma-kāro padasandhikaro. **Aggahī** ti dhammaṁ desetum tumhe gaṇhi.

Taṁ sutvā sumukho: “Subhāsitaṁ sotukāmena ayuttaṁ te kataṁ, mahārājā” ti
vatvā āha:

**63. Neva bhītā kāsipati, upanītasmin jīvite,
Bhāsematthavatim vācam, sampattā kālapariyāyam.**

**64. Yo migena migam hanti, pakkhim vā pana pakkhinā,
Sutena vā sutam kiṇyā, kim anariyataram tato.**

**65. Yo cāriyarudam bhāse, anariyadhammavassito,
Ubho so dhamasate lokā, idha ceva parattha ca.**

**66. Na majjetha yasaṁ patto, na byādhe pattasamsayaṁ,
Vāyametheva kiccesu, samvare vivarāni ca.**

**67. Ye {5.376} vuddhā abbatikkantā, sampattā kālapariyāyam,
Idha dhammaṁ caritvāna, evaṁte tidivaṁ gatā.**

**68. Idam sutvā kāsipati, dhammamattani pālaya,
Dhataratṭhañca muñcāhi, hamsānaṁ pavaruttaman-ti.**

Tattha **upanītasmin**-ti maraṇasantikaṁ upanīte. **Kālapariyāyan**-ti
maraṇakālavāraṁ sampattā samānā na bhāsissāma. Na hi dhammakathikaṁ
bandhitvā maraṇabhayena tajjetvā dhammaṁ suṇanti, ayuttaṁ te katanti.
Migenā ti suṭṭhu sikkhāpitena dīpakamigena. **Hantī** ti hanati. **Pakkhinā** ti
dīpakapakkhinā. **Sutenā** ti khemaṁ nibbhayanti vissutena
dīpakamigapakkkhisadisena padumasarena. **Sutanti**: “Paṇḍito citrakathī” ti
evaṁ sutam dhammakathikaṁ. **Kiṇyāti**: “Dhammaṁ sossāmi” ti

pāsabandhanena yo kiṇeyya himseyya bādheyya. **Tato** ti tesaṃ kiriyaṭo uttari aññaṃ anariyataraṃ nāma kimatthi.

Ariyarudan-ti mukhena ariyavacanaṃ sundaravacanaṃ bhāsati.

Anariyadhammavassito ti kammena anariyadhammaṃ avassito. **Ubho** ti devalokā ca manussalokā cāti ubhayamhā. **Idha cevā** ti idha uppanno pi parattha uppanno pi evarūpo dvīhi sugatilokehi dhamṣitvā nirayam-eva upapajjati. **Pattasaṃsayan**-ti jīvitasamṣayamāpannam-pi dukkhaṃ patvā na kilameyya. **Samvare vivarāni cā** ti attano chiddāni dvārāni samvareyya pidaheyya. **Vuddhā** ti guṇavuddhā paṇḍitā. **Abbhatikkantā** ti imaṃ manussalokaṃ atikkantā. **Kālapariyāyan**-ti maraṇakālapariyāyaṃ pattā hutvā. **Evamte** ti evaṃ ete. **Idan**-ti idaṃ mayā vuttaṃ atthanissitaṃ vacanaṃ. **Dhamman**-ti paveniyadhammam-pi sucaritadhammam pi.

Taṃ sutvā rājā āha:

**69. Āharantudakaṃ pajjaṃ, āsanañca mahārahaṃ,
Pañjarato pamokkhāmi, dhataratṭhaṃ yasassinam.**

**70. Tañca senāpatiṃ dhīraṃ, nipuṇaṃ atthacintakaṃ,
Yo sukhe sukhito rañño, dukkhite hoti dukkhito.**

**71. Ediso kho arahati, piṇḍamasnātu bhattuno,
Yathāyaṃ sumukho rañño, pāṇasādhāraṇo sakhā ti.**

Tattha **udakan**-ti pādadhovanaṃ. **Pajjan**-ti pādabbhañjanaṃ. **Sukhe** ti sukhamhi sati.

Rañño vacanaṃ sutvā tesaṃ āsanāni āharitvā tattha nisinnānaṃ gandhodakena pāde dhovitvā satapākena telena abbhañjimsu. Tamatthaṃ {5.377} pakāsento satthā āha:

**72. Piṭhañca sabbasovaṇṇaṃ, aṭṭhapādaṃ manoramaṃ,
Matṭhaṃ kāsikamatthannaṃ, dhataratṭho upāvisi.**

**73. Kocchañca sabbasovaṇṇaṃ, veyyagghaparisibbitaṃ,
Sumukho ajjhupāvekkhi, dhataratṭhassanantarā.**

**74. Tesaṃ kañcanapattahi, puthū ādāya kāsīyo,
Haṃsānaṃ abhihāresu, aggarañño pavāsitan-ti.**

Tattha **matṭhan**-ti karaṇapariniṭṭhitaṃ. **Kāsikamatthanna**-ti kāsikavatthena atthataṃ. **Kocchan**-ti majjhe saṃkhittaṃ.

Veyyagghaparisibbitan-ti byagghacammaṃ parisibbitaṃ maṅgaladivase

aggamahesiyā nisinnapīṭhaṃ. **Kañcanapattehi** ti suvaṇṇabhājanehi. **Puthū** ti bahū janā. **Kāsiyo** ti kāsiraṭṭhavāsino. **Abhihāresun**-ti upanāmesuṃ. **Aggarañño pavāsitan**-ti aṭṭhasatapalasuvaṇṇapātīparikkhitaṃ haṃsarañño paṇṇākāratthāya kāsiraññā pesitaṃ nānaggarasabhojanaṃ.

Evam upanīte pana tasmim kāsirājā tesaṃ sampaggahatthaṃ sayam suvaṇṇapātīm gahetvā upanāmesi. Te tato madhulāje khāditvā madhurodakañca pivimsu. Atha mahāsatto rañño abhihārañca pasādañca disvā paṭisanthāramakāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**75. Disvā abhihaṭaṃ aggaṃ, kāsirājena pesitaṃ,
Kusalo khattadhammānaṃ, tato pucchi anantarā.**

**76. Kaccinnu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayam,
Kacci raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsasi.**

**77. Kusalañceva me haṃsa, atho haṃsa anāmayam,
Atho raṭṭhamidaṃ phītaṃ, dhammena manusāsaham.**

**78. Kacci bhoto amaccesu, doso koci na vijjati,
Kacci ca te tavatthesu, nāvakaṅkhanti jīvitaṃ.**

**79. Atho pi me amaccesu, doso koci na vijjati,
Atho pi te mamatthesu, nāvakaṅkhanti jīvitaṃ.**

**80. Kacci te sādisi bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, tava chandavasānugā.**

**81. Atho me sādisi bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Puttarūpayasūpetā, mama chandavasānugā.**

**82. Kacci {5.378} raṭṭhaṃ anuppīlaṃ, akutociupaddavaṃ,
Asāhasena dhammena, samena manusāsasi.**

**83. Atho raṭṭhaṃ anuppīlaṃ, akutociupaddavaṃ,
Asāhasena dhammena, samena manusāsaham.**

**84. Kacci santo apacitā, asanto parivaṃjitā,
No ce dhammaṃ niraṃkatvā, adhammamanuvattasi.**

**85. Santo ca me apacitā, asanto parivaṃjitā,
Dhammamevānuvattāmi, adhammo me niraṃkato.**

86. Kacci nānāgataṃ dīghaṃ, samavekkhasi khattiya,
Kaccimatto madaniye, paralokaṃ na santasi.

87. Nāhaṃ anāgataṃ dīghaṃ, samavekkhāmi pakkhima,
Ṭhito dasasu dhammesu, paralokaṃ na santase.

88. Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ, ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ,
Akkodhaṃ avihimsaṇca, khantiṇca avirodhanam.

89. Iccete kusale dhamme, ṭhite passāmi attani,
Tato me jāyate pīti, sāmanassañcanappakaṃ.

90. Sumukho ca acintetvā, visajji pharusam giram,
Bhāvadosamanaññāya, asmākāyaṃ vihaṅgamo.

91. So kuddho pharusam vācam, nicchāresi ayoniso,
Yānasmesu na vijjanti, nayidaṃ paññavatāmivā ti.

Tattha **disvā** ti taṃ bahuṃ aggapānabhojanaṃ disvā. **Pesitan**-ti āharāpetvā upanītaṃ. **Khattadhammānan**-ti paṭhamakāraṇesu paṭisanthāradhammānaṃ. **Tato pucchi anantarā** ti tasmiṃ kāle: “Kacci nu, bhoto” ti anupaṭipāṭiyā pucchi. Tā panetā cha gāthā heṭṭhā vuttatthā yeva. **Anuppīlan**-ti kacci raṭṭhavāsino yante ucchuṃ viya na pīlesīti pucchati. **Akutociupaddavan**-ti kutoci anupaddavaṃ. **Dhammena samena manusāsasī** ti kacci tava raṭṭham dhammena samena anusāsasi. **Santo** ti sīlādiguṇasaṃyuttā sappurisa. **Niramkatvā** ti chaḍḍetvā. **Nānāgataṃ dīghan**-ti anāgataṃ attano jīvitapavattiṃ: “Kacci dīghan”-ti na samavekkhasi, āyusaṅkhārānaṃ parittabhāvaṃ jānāsīti pucchati. **Madaniye** ti madārahe rūpādi-ārammaṇe. **Na santasī** ti na bhāyasi. Idaṃ vuttaṃ hoti: kacci rūpādīsu kāmaguṇesu amatto appamatto hutvā dānādīnaṃ kusalānaṃ katattā paralokaṃ na bhāyasīti.

Dasasū ti dasasu rājadhammesu. Dānādīsu dasavatthukā cetanā **dānaṃ**, pañcasīladasasīlāni **sīlaṃ**, deyyadhammacāgo {5.379} **pariccāgo**, ujubhāvo **ajjavaṃ**, mudubhāvo **maddavaṃ**, uposathakammaṃ **tapo**, mettāpubbabhāgo **akkodho**, karuṇāpubbabhāgo **avihimsā**, adhivāsana **khanti**, avirodho **avirodhanam**. **Acintetvā** ti mama imaṃ guṇasampattiṃ acintetvā. **Bhāvadosan**-ti cittadosaṃ. **Anaññāyā** ti ajānitvā. Asmākañhi cittadoso nāma natthi, yamesa jāneyya, taṃ ajānitvāva pharusam kakkhaḷaṃ giram vissajjesi. **Ayoniso** ti anupāyena. **Yānasmesū** ti yāni vajjāni amhesu na vijjanti, tāni vadati. **Nayidan**-ti tasmāssa idaṃ vacanaṃ paññavataṃ iva na hoti, tenesa mama na paṇḍito viya upaṭṭhāti.

Taṃ sutvā sumukho: “Mayā guṇasampanno va rājā apasādito, so me kuddho, khamāpessāmi nan”-ti cintetvā āha:

**92. Atthi me taṃ atisāraṃ, vegena manujādhipa,
Dhataṛaṭṭhe ca baddhasmiṃ, dukkhaṃ me vipulaṃ ahu.**

**93. Tvaṃ no pitāva puttānaṃ, bhūtānaṃ dharaṇīriva,
Asmākaṃ adhipannānaṃ, khamassu rājakuñjarā ti.**

Tattha **atisāra**-ti pakkhalitaṃ. **Vegenā** ti ahaṃ etaṃ kathaṃ kathento vegena sahasā kathesiṃ. **Dukkha**-ti cetasiṃ dukkhaṃ mama vipulaṃ ahosi, tasmā kodhavasena yaṃ mayā vuttaṃ, taṃ me khamatha, mahārājāti. **Puttāna**-ti tvaṃ amhākaṃ puttānaṃ pitā viya. **Dharaṇīrivā** ti pāṇabhūtānaṃ patiṭṭhā pathavī viya tvaṃ amhākaṃ avassayo. **Adhipannāna**-ti dosena aparādheṇa ajjhotthaṭṭhānaṃ khamassūti idaṃ so āsanā oruyha pakkhehi añjaliṃ katvā āha.

Atha naṃ rājā ālīngitvā ādāya suvaṇṇapīṭhe nisīdāpetvā accayadesanaṃ paṭiggaṇhanto āha:

**94. Etaṃ te anumodāma, yaṃ bhāvaṃ na nigūhasi,
Khilaṃ pabhindasi pakkhi, ujukosi vihaṅgamā ti.**

Tattha **anumodāmā** ti etaṃ te dosaṃ khamāma. **Yan**-ti yasmā tvaṃ attano cittapaṭicchannabhāvaṃ na nigūhasi. **Khila**-ti cittakhilaṃ cittakhāṇukaṃ.

Idaṃ pana vatvā rājā mahāsattassa dhammakathāya sumukhassa ca ujubhāve pasīditvā: “Pasannena nāma pasannākāro katabbo” ti ubhinnaṃ-pi tesaṃ attano rajjasiriṃ niyyādetto āha:

**95. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi, kāsirājanivesane,
Rajataṃ jātārūpaṇca, muttā veḷuriyā bahū.**

**96. Maṇayo {5.380} saṅkhamuttā ca, vatthakaṃ haricandanaṃ,
Ajināṃ dantabhaṇḍaṇca, lohaṃ kālāyaṣaṃ bahuṃ,
Etaṃ dadāmi vo vittaṃ, issaraṃ vissajāmi vo ti.**

Tattha **muttā** ti viddhāviddhamuttā. **Maṇayo** ti maṇibhaṇḍakāni. **Saṅkhamuttā cā** ti dakkhiṇāvāṭṭasaṅkharatanaṇca āmalakavaṭṭamuttaratanaṇca. **Vatthaka**-ti sukhumaṅkāsikavatthāni. **Ajina**-ti ajinamigacammaṃ. **Lohaṃ kālāyaṣa**-ti tambaloḥaṇca kālaloḥaṇca. **Issara**-ti kañcanaṃ mālānaṃ setacchattena saddhiṃ dvādasayojanike bārāṇasinagare rajjaṃ.

Evañca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā rajjam paṭicchāpesi. Atha mahāsatto raññā saddhiṃ sallapanto āha:

**97. Addhā apacitā tyamhā, sakkatā ca rathesabha,
Dhammesu vattamānānaṃ, tvaṃ no ācariyo bhava.**

**98. Ācariya manuññātā, tayā anumatā mayam,
Taṃ padakkhiṇato katvā, ñātiṃ passemurindamā ti.**

Tattha **dhammesū** ti kusalakammapathadhammesu. **Ācariyo** ti tvaṃ amhehi byattataro, tasmā no ācariyo hoti, apica dasannaṃ rājadhammānaṃ kathitattā sumukhassa dosaṃ dassetvā accayapaṭiggahaṇassa katattā pi tvaṃ amhākaṃ ācariyova, tasmā idāni pi no ācārasikkhāpanena ācariyo bhavāti āha.

Passemurindamā ti passemu arindama.

So tesaṃ gamanaṃ anujāni, bodhisattassa pi dhammaṃ kathentasseva aruṇaṃ uṭṭhahi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**99. Sabbarattim cintayitvā, mantayitvā yathākathaṃ,
Kāsirajā anuññāsi, haṃsānaṃ pavaruttaman-ti.**

Tattha **yathākathan**-ti yaṃkiñci atthaṃ tehi saddhiṃ cintetabbaṃ mantetabbaṃca, sabbaṃ taṃ cintetvā ca mantetvā cā ti attho. **Anuññāsi** ti gacchathāti anuññāsi.

Evaṃ tena anuññāto bodhisatto rājānaṃ: “Appamatto dhammena rajjam kārehi” ti ovaditvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājā tesaṃ kañcanabhājanehi {5.381} madhulājañca madhurodakañca upanāmetvā niṭṭhitāhāraṅgicce gandhamālādīhi pūjetvā bodhisattaṃ suvaṇṇacaṅkoṭakena sayam ukkhi pi, khemā devī sumukhaṃ ukkhi pi. Atha ne sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā sūriyuggamanavelāya: “Gacchatha sāmīno” ti vissajjesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**100. Tato ratyā vivasāne, sūriyuggamanaṃ pati,
Pekkhato kāsirājassa, bhavanā te vigāhisun-ti.**

Tattha **vigāhisun**-ti ākāsaṃ pakkhandimsu.

Tesu mahāsatto suvaṇṇacaṅkoṭakato uppatitvā ākāse ṭhatvā: “Mā cindayi, mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsī” ti rājānaṃ samassāsetvā sumukhaṃ ādāya cittakūṭam-eva gato. Tāni pi kho navuti haṃsasahassāni kañcanaguhato nikkhamitvā pabbatatale nisinnāni te āgacchante disvā paccuggantvā parivāresuṃ. Te ñātigaṇaparivutā cittakūṭatalaṃ pavisiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**101. Te aroge anuppatte, disvāna parame dije,
Kekāti makarum hamsā, puthusaddo ajāyatha.**

**102. Te patītā pamuttēna, bhattunā bhattugāravā,
Samantā parikirimsu, aṇḍajā laddhapaccayā ti.**

Evam parivāretvā ca pana te hamsā: “Katham muttosi, mahārājā” ti pucchimsu. Mahāsatto sumukham nissāya muttabhāvaṃ saṃyamarājaluddaputtehi katakammañca kathesi. Tam sutvā tuṭṭhā hamsagaṇā: “Sumukho senāpati ca rājā ca luddaputto ca sukhitā niddukkhā ciraṃ jīvantū” ti āhaṃsu. Tamattham {5.382} pakāsento satthā āha:

**103. Evaṃ mittavataṃ atthā, sabbe honti padakkhiṇā,
Hamsā yathā dhataratṭhā, nātisaṅghamupāgamun-ti.**

Tam cūḷahamsajātake (Ja. 533) vuttattham-eva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi ānando mamatthāya attano jīvitam pariccajī” ti vatvā jātakam samodhānesi: “Tadā luddaputto channo ahosi, khemā devī, khemā bhikkhunī, rājā sārīputto, sumukho ānando, sesaparisā buddhaparisā, dhataratṭhahamsarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahāhamsajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 535 Sudhābhojanajātakavaṇṇanā

Neva kiṇāmi na pi vikkiṇāmī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ dānājjhāsayaṃ bhikkhum ārabba kathesi. So kira sāvatthiyaṃ eko kulaputto hutvā satthu dhammakatham sutvā pasannacitto pabbajitvā sīlesu paripūrakārī dhutaṅgaguṇasamannāgato sabrahmacārīsu pavattamettacitto divasassa tikkhattum buddhadhammasaṅghupaṭṭhāne appamatto ācārasampanno dānājjhāsayo ahosi. Sāraṇīyadhammapūrafo attanā laddham paṭiggāhakesu vijjamānesu chinnabhatto hutvā pi deti yeva, tasmā tassa dānājjhāsayaḍānābhīratābhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo ahosi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum, “āvuso, asuko nāma bhikkhu dānājjhāsayo dānābhīrato attanā laddham pasatamattapānīyam-pi lobham chinditvā sabrahmacārīnaṃ deti, bodhisattassevassa ajjhāsayo” ti. Satthā taṃ katham dibbāya sotadhātuyā sutvā gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya

nāmā” ti vutte: “Ayaṃ, bhikkhave, bhikkhu pubbe adānasīlo maccharī tiṇaggena telabindum-pi adātā ahoṣi, atha naṃ ahaṃ dametvā nibbisevanāṃ katvā dānaphalaṃ vaṇṇetvā dāne patiṭṭhāpesiṃ, so ‘pasatamattaṃ udakam-pi labhitvā adatvā na pivissāmī’ ti mama santike varaṃ aggahesi, tassa phalena dānajjhāsayo dānābhirato jāto” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko gahapati aḍḍho ahoṣi asītikoṭivibhavo. Athassa rājā seṭṭhiṭṭhānaṃ adāsi. So rājapūjito nāgarajānapadapūjito hutvā ekadivasāṃ attano sampattiṃ oloketvā cintesi: “ayaṃ yaso mayā atītabhave neva niddāyanta, na kāyaduccaritādāni karontena laddho, sucaritāni pana {5.383} pūretvā laddho, anāgate pi mayā mama patiṭṭhaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti. So rañño santikaṃ gantvā: “Deva, mama ghare asītikoṭidhanaṃ atthi, taṃ gaṇhāhī” ti vatvā: “Na mayhaṃ tava dhanenatto, bahuṃ me dhanāṃ, ito pi yadicchasi, taṃ gaṇhāhī” ti vutte: “Kiṃ nu, deva, mama dhanāṃ dātuṃ labhāmī” ti āha. Atha raññā: “Yathāruci karohī” ti vutte catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariccāgaṃ karonto mahādānaṃ pavattesi. So yāvajīvaṃ dānaṃ datvā: “Imaṃ mama dānavamsaṃ mā upacchindathā” ti putte anusāsivā jīvitapariyosāne sakko hutvā nibbatti. Putto pissa tattheva dānaṃ datvā cando hutvā nibbatti, tassa putto sūriyo hutvā nibbatti, tassa putto mātali hutvā nibbatti, tassa putto pañcasikho hutvā nibbatti, tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhiṭṭhānaṃ laddhā macchariyakosiyō nāma ahoṣi asītikoṭivibhavo yeva. So: “Mama pitupitāmahā bālā ahesuṃ, dukkhena sambhataṃ dhanāṃ chaḍḍesuṃ, ahaṃ pana dhanāṃ rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmī” ti cintetvā dānasālā viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamaccharī ahoṣi.

Athassa gehadvāre yācakā sannipatitvā bāhā paggayha, “mahāseṭṭhi, mā attano pitupitāmahānaṃ dānavamsaṃ nāsayi, dānaṃ dehi” ti mahāsaddena paridevimsu. Taṃ sutvā mahājano: “Macchariyakosiyena attano dānavamso upacchinno” ti taṃ garahi. So lajjito nivesanadvāre yācakānaṃ āgatāgataṭṭhānaṃ nivāretuṃ ārakkhaṃ ṭhapesi. Te nippaccayā hutvā puna tassa gehadvāraṃ na olokesuṃ. So tato paṭṭhāya dhanam-eva saṃharati, neva attanā paribhuñjati, na puttadārādīnaṃ deti, kañjikabilaṅgadutiyaṃ sakuṇḍakabhattaṃ bhuñjati, mūlaphalamattatantāni thūlavatthāni nivāseti, paṇṇachattaṃ matthake dhāretvā jaraggoṇayuttēna jajjararathakena yāti. Iti tassa asappurisassa tattakaṃ {5.384} dhanāṃ sunakhena laddhaṃ nālīkeraṃ viya ahoṣi.

So ekadivasam rājūpaṭṭhānam gacchanto: “Anuseṭṭhim ādāya gamissāmī” ti tassa geham agamāsi. Tasmim khaṇe anuseṭṭhi puttadhītādīhi parivuto navasappipakkamadhusakkharacuṇṇehi saṅkhataṃ pāyāsam bhuñjamāno nisinno hoti. So macchariyakosiyam disvā āsanā vuṭṭhāya: “Ehi, mahāseṭṭhi, imasmim pallaṅke nisīda, pāyāsam bhuñjissāmā” ti āha. Tassa pāyāsam disvāva mukhe khelā uppajji, bhuñjitukāmo ahosi, evaṃ pana cintesi: “sacāham bhuñjissāmī, anuseṭṭhino mama geham āgatakāle paṭisakkāro kātabbo bhavissati, evaṃ me dhanam nassissati, na bhuñjissāmī” ti. Atha punappunam yāciyamāno pi: “Idāni me bhuttaṃ, suhitosmī” ti na icchi. Anuseṭṭhimhi bhuñjante pana olovento mukhe sañjāyamānena khelena nisīditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanam gantvā rājānam passitvā rājanivesanato otaritvā attano geham anuppatto pāyāsataṇhāya pīḷiyamāno cintesi: “sacāham ‘pāyāsam bhuñjitukāmomhī’ ti vakkhāmi, mahājano bhuñjitukāmo bhavissati, bahū taṇḍulādayo nassissantī, na kassaci kathessāmī” ti. So rattindivam pāyāsam-eva cintento vītināmetvā pi dhananāsanabhayena kassaci akathetvāva pipāsam adhivāsesi, anukkamena adhivāsetum asakkonto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi. Evaṃ sante pi dhananāsanabhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā sayanam upagūhitvā nipajji.

Atha nam bhariyā upagantvā hatthena piṭṭhim parimajjamānā: “Kiṃ te, sāmī, aphāsukan”-ti pucchi. “Taveva sarīre aphāsukaṃ karoḥi, mama aphāsukaṃ natthi” ti. “Sāmī, uppaṇḍuppaṇḍukajātosi, kiṃ nu te kāci cintā atthi, udāhu rājā te kupito, adu puttehi avamāno kato, atha vā pana kāci taṇhā uppannā” ti? “Āma, taṇhā me uppannā” ti. “Kathehi, sāmī” ti? “Kathessāmī, sakkhissasi nam rakkhitaṃ”-ti. “Rakkhitaṃ bayuttakā ce, rakkhissāmī” ti. Evam-pi {5.385} dhananāsanabhayena kathetum na ussahi. Tāya punappunam pīḷiyamāno kathesi: “bhaddhe, aham ekadivasam anuseṭṭhim navasappimadhusakkharacuṇṇehi saṅkhataṃ pāyāsam bhuñjantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādisam pāyāsam bhuñjitukāmo jāto” ti. “Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakalamārāṇasivāsīnam pahonakaṃ pāyāsam pacissāmī” ti. Athassa sīse daṇḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhitvā: “Jānāmahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ atthi, pāyāsam pacitvā nāgarānam dehī” ti āha. “Tena hi ekavīthivāsīnam pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ te etehi, attano pana santakaṃ khādantū” ti? “Tena hi ito cito ca sattasattagharavāsīnam pahonakaṃ katvā pacāmī” ti. “Kiṃ te etehī” ti. “Tena hi imasmim gehe pariḷhanassā” ti. “Kiṃ te etenā” ti? “Tena hi bandhujanasseva

pahonakaṃ katvā pacāmi” ti. “Kiṃ te etenā” ti? “Tena hi tuyhañca mayhañca pacāmi sāmi” ti. “Kāsi tvaṃ, na tuyhaṃ vaṭṭatī” ti? “Tena hi ekasseva te pahonakaṃ katvā pacāmi” ti. “Mayhañca tvaṃ mā paci, gehe pana pacante bahu paccāsīsanti, mayhaṃ pana patthaṃ taṇḍulānaṃ catubhāgaṃ khīrassa accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ sappissa karaṇḍakaṃ madhussa ekañca pacanabhājanaṃ dehi, ahaṃ araṇṇaṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjāmi” ti. Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena gāhāpetvā: “Gaccha asukaṭṭhāne tiṭṭhāhi” ti taṃ purato pesetvā ekako va oguṇṭhikaṃ katvā aññatakavesena tattha gantvā nadītīre ekasmiṃ gacchamūle uddhanaṃ kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā: “Tvaṃ gantvā ekasmiṃ magge ṭhatvā kañcideva disvā mama saṇṇaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāleva āgaccheyyāsi” ti taṃ pesetvā aggim katvā pāyāsaṃ paci.

Tasmiṃ khāṇe sakko devarājā dasasahassayojanaṃ alaṅkatadevanagaraṃ, saṭṭhiyojanaṃ {5.386} suvaṇṇavīthim, yojanasahassubbedhaṃ vejayantaṃ, pañcayojanasatikaṃ sudhammasabhaṃ, saṭṭhiyojanaṃ paṇḍukambalasilāsaṇaṃ, pañcayojanāvattaṃ kañcanamālasatcchattaṃ, aḍḍhateyyakoṭisaṅkhā devaccharā, alaṅkatapaṭiyattaṃ attabhāvanti imaṃ attano sirim oloketvā: “Kiṃ nu kho katvā mayā ayaṃ yaso laddho” ti cintetvā bārāṇasiyaṃ seṭṭhibhūtena pavattitaṃ dānaṃ addasa. Tato: “Mama puttādayo kuhiṃ nibbattā” ti olokeno: “Putto me cando devaputto hutvā nibbatti, tassa putto sūriyo, tassa putto, mātali, tassa putto, pañcasikho” ti sabbesaṃ nibbattim disvā: “Pañcasikhassa putto kīdiso” ti olokeno attano vaṃsassa upacchinnabhāvaṃ passi. Athassa etadahosi: “ayaṃ asappuriso maccharī hutvā neva attanā paribhuñjati, na paresaṃ deti, mama vaṃso tena upacchinno, kālaṃ katvā niraye nibbattissati, ovādamassa datvā mama vaṃsaṃ patiṭṭhāpetvā etassa imasmiṃ devanagare nibbattanākāraṃ karissāmi” ti. So candādayo pakkosāpetvā: “Etha manussapathaṃ gamissāma, macchariyakosiyena amhākaṃ vaṃso upacchinno, dānasālā jhāpitā, neva attanā paribhuñjati, na paresaṃ deti, idāni pana pāyāsaṃ bhuñjitukāmo hutvā ‘ghare paccante aññassa pi pāyāso dātabbo bhavissati’ ti araṇṇaṃ pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā āgamissāma, apica kho pana amhehi sabbehi ekato yāciyamāno tattheva mareyya. Mama paṭhamāṃ gantvā pāyāsaṃ yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyā āgantvā yāceyyāthā” ti vatvā sayāṃ tāva brāhmaṇavaṇṇena taṃ upasaṅkamitvā: “Bho, kataro bārāṇasigamanamaggo” ti pucchi. Atha naṃ macchariyakosiyō: “Kiṃ ummattakosi, bārāṇasimaggaṃ-pi na jānāsi, kiṃ ito esi, etto yāhi” ti āha.

Sakko tassa vacanaṃ sutvā asuṇanto viya: “Kiṃ kathesī” ti taṃ upagacchateva. So pi, “are, {5.387} badhira brāhmaṇa, kiṃ ito esi, purato yāhī” ti viravi. Atha naṃ sakko, “bho, kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇānaṃ nimantanaṭṭhānena bhavitabbaṃ, aham-pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhissāmi, kiṃ maṃ nicchubhasī” ti vatvā: “Natthettha brāhmaṇānaṃ nimantanaṃ, purato yāhī” ti vutte: “Tena hi kasmā kujjhasi, tava bhojanakāle thokaṃ labhissāmī” ti āha. Atha naṃ so: “Ahaṃ te ekasittham-pi na dassāmi, thokaṃ idaṃ mama yāpanamattam-eva, mayā pi cetam yācitvā laddhaṃ, tvaṃ aññato āhāraṃ pariyesāhī” ti vatvā bhariyaṃ yācitvā laddhabhāvaṃ sandhā yeva vatvā gāthamāha.

**1. Neva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi, na cā pi me sannicayo ca atthi,
Sukiccharūpaṃ vatidaṃ parittaṃ, patthodano nālamayaṃ duvinnan-ti.**

Taṃ sutvā sakko: “Aham-pi te madhurasaddena ekaṃ silokaṃ kathessāmi, taṃ suṇāhī” ti vatvā: “Na me tava silokena attho” ti tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**2. Appamhā appakaṃ dajjā, anumajjhato majjhakaṃ,
Bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ nūpapajjati.**

**3. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Tattha **anumajjhato majjhakan**-ti appamattakam-pi majjhe chetvā dve koṭṭhāse karitvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe chetvā eko koṭṭhāso dātabbo yeva. **Adānaṃ nūpapajjati** ti appaṃ vā bahum vā dinnam hotu, adānaṃ nāma na hoti, tam-pi dānam-eva mahapphalam-eva.

So {5.388} tassa vacanaṃ sutvā: “Manāpaṃ te, brāhmaṇa, kathitaṃ, pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdāhī” ti āha. Sakko ekamante nisīdi. Tasmim nisinne cando teneva niyāmena upasaṅkamitvā tatheva kathaṃ pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**4. Moghañcassa hutaṃ hoti, moghañcā pi samīhitaṃ,
Atithismim yo nisinnasmim, eko bhuñjati bhojanaṃ.**

**5. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Tattha **samīhitan**-ti dhanuppādanavīriyaṃ.

So tassa vacanam sutvā kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. So gantvā sakkassa santike nisīdi. Tato sūriyo teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva katham pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**6. Saccañcassa hutam hoti, saccañcā pi samīhitam,
Atithismim yo nisinnasmim, neko bhuñjati bhojanam.**

**7. Tam tam vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Tassa pi vacanam sutvā kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. So gantvā candassa santike nisīdi. Atha naṃ mātali teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva katham pavattetvā tassa vārentasseva imā gāthā abhāsi:

**8. Sarañca juhati poso, bahukāya gayāya ca,
Doṇe timbarutitthasmim, sīghasote mahāvahe.**

**9. Atra cassa hutam hoti, atra cassa samīhitam,
Atithismim yo nisinnasmim, neko bhuñjati bhojanam.**

**10. Tam tam vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Tāsaṃ attho: yo puriso: “Nāgayakkhādīnaṃ balikammaṃ karomī” ti samuddasoṇḍipokkharāṇīdīsu yaṃ kiñci sarañca upagantvā juhati, tattha balikammaṃ karoti, {5.389} tathā bahukāya nadiyā gayāya pokkharāṇiyā doṇanāmake ca timbarunāmake ca titthe sīghasote mahante vāriyahe. **Atra cassā** ti yadi atrā pi etesu sarādīsu assa purisassa hutañceva samīhitañca hoti, saphalaṃ sukhudrayaṃ sampajjati. Atithismim yo nisinnasmim neko bhuñjati bhojanam, ettha vattabbam-eva natthi, tena tam vadāmi: kosiya, dānāni ca dehi, sayañca bhuñja, ariyānaṃ dānābhiraṭānaṃ buddhādīnaṃ maggaṃ abhiruha. Na hi ekāsī eko va bhuñjamāno sukhaṃ nāma labhatīti.

So tassa pi vacanam sutvā pabbatakūṭena otthaṭo viya kicchena kasirena: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. Mātali gantvā sūriyassa santike nisīdi. Tato pañcasikho teneva nayena upasaṅkamitvā tatheva katham pavattetvā tassa vārentasseva gāthādvayamāha:

**11. Baḷisañhi so nigilati, dīghasuttaṃ sabandhanam,
Atithismim yo nisinnasmim, eko bhuñjati bhojanam.**

**12. Taṃ taṃ vadāmi kosiya, dehi dānāni bhuñja ca,
Ariyamaggaṃ samāruha, nekāsī labhate sukhan-ti.**

Macchariyakosiyo taṃ sutvā dukkhavedano nitthunanto: “Tena hi nisīda, thokaṃ labhissasī” ti āha. Pañcasikho gantvā mātālissa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu nisinnamattesveva pāyāso pacci. Atha naṃ kosiyo uddhanā otāretvā: “Tumhākaṃ pattāni āharathā” ti āha. Te anuṭṭhāya yathānisinnāva hatthe pasāretvā himavantato māluvapattāni āharimsu. Kosiyo tāni disvā: “Tumhākaṃ etesu pattesu dātabbapāyāso natthi, khadirādīnaṃ pattāni āharathā” ti āha. Te tāni pi āharimsu. Ekekaṃ pattam yodhaphalakappamāṇaṃ ahosi. So sabbesaṃ dabbiyā pāyāsaṃ adāsī, sabbantimassa dānakāle pi ukkhalīyā ūnaṃ na paññāyi, pañcannam-pi datvā sayam ukkhalīm gahetvā nisīdi. Tasmim khāṇe pañcasikho uṭṭhāya attabhāvaṃ vijahitvā sunakho hutvā tesam purato passāvaṃ karonto agamāsī. Brāhmaṇā attano pāyāsaṃ pattena pidahimsu. Kosiyaṃ hatthapiṭṭhe passāvabindu pati. Brāhmaṇā [5.390] kuṇḍikāhi udakaṃ gahetvā pāyāsaṃ abbhukiritvā bhuñjamānā viya ahesum. Kosiyo: “Mayham-pi udakaṃ detha, hatthaṃ dhovitvā bhuñjissāmī” ti āha. “Tava udakaṃ āharitvā hatthaṃ dhovā” ti. “Mayā tumhākaṃ pāyāso dinno, mayham thokaṃ udakaṃ dethā” ti. “Mayam piṇḍapaṭiṇḍakammaṃ nāma na karomā” ti. “Tena hi imam ukkhalīm oloketha, hatthaṃ dhovitvā āgamissāmī” ti nadim otari. Tasmim khāṇe sunakho ukkhalīm passāvassa pūresi. So taṃ passāvaṃ karontaṃ disvā mahantaṃ daṇḍamādāya taṃ tajjento āgacchi. So assājānīyamatto hutvā taṃ anubandhanto nānāvaṇṇo ahosi, kāḷo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco pi, evaṃ nānāvaṇṇo hutvā macchariyakosiyaṃ anubandhi. So maraṇabhayaabhīto brāhmaṇe upasaṅkami. Te pi uppatitvā ākāse ṭhitā. So tesam taṃ iddhiṃ disvā gāthamāha.

**13. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇā ime, ayañca vo sunakho kissa hetu,
Uccāvacam vaṇṇanibham vikubbati, akkhātha no brāhmaṇā ke nu tumhe ti.**

Taṃ sutvā sakko devarājā:

**14. Cando ca sūriyo ca ubho idhāgatā, ayam pana mātali devasārathi,
Sakkohamasmi tidasānamindo, Eso ca kho pañcasikhoti vuccatī ti.**

Gātham vatvā tassa yasaṃ vaṇṇento gāthamāha.

**15. Pāṇissarā mudiṅgā ca, muraḷālambarāni ca,
Suttamenam pabodhenti, paṭibuddho ca nandatī ti.**

So tassa vacanam sutvā: “Sakka, evarūpaṃ dibbasampattiṃ kinti katvā labhasī” ti pucchi. Sakko: “Adānasīlā tāva pāpadhammā maccharino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbantantī” ti dassento:

**16. Ye {5.391} kecime maccharino kadariyā, paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānam,
Idheva nikkhippa sarīradeham, kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantī ti.**

Imaṃ gātham vatvā dhamme ṭhitānam devalokapaṭilābham dassetuṃ gāthamāha.

**17. Ye kecime sugatimāsamanā, dhamme ṭhitā saṃyame saṃvibhāge,
Idheva nikkhippa sarīradeham, kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajantī ti.**

Tattha **āsamanā** ti āsītantā. Ye keci sugatiṃ āsīsanti, sabbe te saṃyamasaṅkhāte dasasīladhamme saṃvibhāgasāṅkhāte dānadhamme ca ṭhitā hutvā idha sarīrasaṅkhātā deham nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajantī ti attho.

Evaṃ vatvā ca pana, “kosiya, na mayaṃ tava santike pāyāsathāya āgatā, kāruṇṇena pana taṃ anukampamānā āgatāmhā” ti tassa pakāsetuṃ āha:

**18. Tvaṃ nosi ñāti purimāsu jātisu, so maccharī rosako pāpadhammo,
Taveva atthāya idhāgatamhā, mā pāpadhammo nirayaṃ gamitthā ti.**

Tattha **so** ti so tvaṃ. **Mā pāpadhammo** ti ayaṃ amhākaṃ ñāti pāpadhammo mā nirayaṃ agamāti etadattham āgatamhā ti attho.

Taṃ sutvā kosiyo: “Atthakāmā kira me, ete maṃ nirayā uddharitvā sagge patiṭṭhāpetukāmā” ti tuṭṭhacitto āha:

**19. Addhā maṃ vo hitakāmā, yaṃ maṃ samanūsāsatha,
Sohaṃ tathā karissāmi, sabbam vuttam hitesibhi.**

**20. Esāhamajjeva uparamāmi, na cāham kiñci kareyya pāpaṃ,
Na {5.392} cā pi me kiñci adeyyamatthi, na cāpidatvā udakaṃ pivāmi.**

**21. Evañca me dadato sabbakālaṃ, bhogā ime vāsava khīyissanti,
Tato aham pabbajissāmi sakka, hitvāna kāmāni yathodhikānī ti.**

Tattha **man**-ti mama. **Vo** ti tumhe. **Yaṃ man**-ti yena maṃ samanūsāsatha, tena me tumhe hitakāmā. **Tathā** ti yathā vadatha, tatheva karissāmi.

Uparamāmi ti maccharibhāvato uparamāmi. **Adeyyamatthī** ti ito paṭṭhāya ca

mama ālopato upaḍḍham-pi adeyyaṃ nāma natthi, **na cāpidatvā** ti
udakapasatam-pi cāhaṃ labhivā adatvā na pivissāmi. **Khīyissanti** ti
vikkhīyissanti. **Yathodhikānī** ti vatthukāmakilesakāmasasena
yathāḥhitakoṭṭhāsāni yeve.

Sakko macchariyakosiyaṃ dametvā nibbisevanam katvā dānaphalam jānāpetvā
dhammadesanāya pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā saddhiṃ tehi devanagaram-eva
gato. Macchariyakosiyo pi nagaram pavisitvā rājānam anujānāpetvā:
“Gahitagahitabhājanāni pūretvā gaṇhantū” ti yācakānam dhanam datvā tasmim
khīṇe nikkhamma himavantato dakkhiṇapasse gaṅgāya ceva ekassa ca
jātassarassa antare paṇṇasālam katvā pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha
ciram vihāsi, jaram pāpuṇi.

Tadā sakkassa āsā saddhā sirī hirīti catasso dhītaro honti. Tā bahum
dibbagandhamālam ādāya udakakīḷanattāya anottadahaṃ gantvā tattha
kīḷitvā manosilātale nisīdimsu. Tasmim khaṇe nārado nāma brāhmaṇatāpaso
tāvatisabhavanam divāvihāratthāya gantvā nandanavanacittalatāvanesu
divāvihāram katvā pāricchattakapuppham chattaṃ viya chāyattāya
dhārayamāno manosilātalamattakena attano vasanaṭṭhānam kañcanaguham
gacchati. Atha tā tassa hatthe taṃ puppham disvā yācimsu. Tamattam {5.393}
pakāsento satthā āha:

**22. Naguttame girivare gandhamādane, modanti tā devavarābhipālītā,
Athāgamā isivaro sabbalokagū, supupphitaṃ dumavarasākhamādiya.**

**23. Sucim sugandham tidasehi sakkatam, pupphuttamam amaravarehi sevitam,
Aladdha maccehiva dānavehi vā, aññatra devehi tadāraham hidam.**

**24. Tato catasso kanakattacūpamā, utṭhāya nāriyo pamadādhipā munim,
Āsā ca saddhā ca sirī tato hirī, iccabravum nāradadeva brāhmaṇam.**

**25. Sace anuddiṭṭham tayā mahāmuni, puppham imam pārichattassa bramhe,
Dadāhi no sabbā gati te ijjhatu, tuvam-pi no hohi yatheva vāsavo.**

**26. Tam yācamānābhisamekkha nārado, iccabravī samkalaham udīrayi,
Na mayhamatthatthi imehi koci nam, yā yeve vo seyyasi sā piḷandhathā ti.**

Tattha **girivare** ti purimassa vevacanam. **Devavarābhipālītā** ti sakkena
rakkhitā. **Sabbalokagū** ti devaloke ca manussaloke ca sabbattha
gamanasamattho. **Dumavarasākhamādiyā** ti sakhāya jātattā
dumavarasākhanti laddhanāmam puppham gahetvā. **Sakkatan**-ti

katasakkāraṃ. **Amaravarehī** ti sakkaṃ sandhāya vuttaṃ. **Aññatra devehī** ti ṭhapetvā deve ca iddhimante ca aññehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdhaṃ. **Tadārahaṃ hidan-**ti tesāṃ yeva hi taṃ arahaṃ anucchavikaṃ. **Kanakattacūpamā** ti kanakūpamā tacā. **Uṭṭhāyā** ti ayyo mālāgandhavilepanādipaṭivirato pupphaṃ na piḷandhissati, ekasmiṃ padese chaḍḍessati, etha taṃ yācivā pupphaṃ piḷandhissāmāti hatthe pasāretvā yācamānā ekappahāreneva uṭṭhahitvā. **Pamadādhipā** ti pamadānaṃ uttamā. **Munin-**ti isiṃ.

Anuddiṭṭhanti: “Asukassa nāma dassāmī” ti na uddiṭṭhaṃ. **Sabbā gati te ijjahatū** ti sabbā te cittaḡati ijjahatu, patthitapatthitassa {5.394} lābhī hohīti tassa thulimaṅgalaṃ vadanti. **Yatheva vāsavo** ti yathā amhākaṃ pitā vāsavo icchiticchitaṃ deti, tatheva no tvam-pi hohīti. **Tan-**ti taṃ pupphaṃ. **Abhisamekkhā** ti disvā. **Samkalahan-**ti nānāgāhaṃ kalahavaḍḍhanaṃ kathaṃ udīrayi. **Imehī** ti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho natthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāraṇatoti dīpeti. **Yā yeva vo seyyasī** ti yā tumhākaṃ antare jeṭṭhikā. **Sā piḷandhathā** ti sā etaṃ piḷandhatū ti attho.

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gāthamāhaṃsu:

27. Tvam nottamevābhisamekkha nārada, yassicchasi tassā anuppavecchasu, Yassā hi no nārada tvam padassasi, sā yeva no hehiti seṭṭhasammatā ti.

Tattha **tvam nottamevā** ti uttamamahāmuni tvam-eva no upadhārehi. Tāsaṃ vacanaṃ sutvā nārado tā ālapanto gāthamāha.

28. Akallametaṃ vacanaṃ sugatte, ko brāhmaṇo samkalahaṃ udīraye, Gantvāna bhūtādhipam-eva pucchatha, sace na jānātha idhuttamādhamen-ti.

Tassattho: bhadde sugatte, idaṃ tumhehi vuttaṃ vacanaṃ mama ayuttaṃ, evañhi sati mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ, sesā hīnā karontena kalaho vaḍḍhito bhavissati, ko bāhitapāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīraye vaḍḍheyya. Evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttaṃ, tasmā ito gatvā attano pītaṃ bhūtādhipaṃ sakkam-eva pucchatha, sace attano uttamaṃ adhamañca na jānāthāti.

Tato satthā gāthamāha.

29. Tā nāradena paramappako pitā, udīritā vaṇṇamadena mattā, Sakāse gantvāna saḥassacakkhuno, pucchimsu bhūtādhipaṃ kā nu seyyasī ti.

Tattha **paramappako pitā** ti pupphaṃ adadantena ativiya ko pitā tassa kupitā hutvā. **Udīritāti:** “Bhūtādhipam-eva pucchathā” ti vuttā. **Saḥassacakkhuno** ti

sakkassa santikaṃ gantvā. **Kā nū** ti amhākaṃ antare katamā uttamāti pucchimsu.

Evam̐ {5.395} pucchitvā ʈhitā:

**30. Tā disvā āyattamanā purindado, iccabravī devavaro katañjali,
Sabbāva vo hotha sugatte sādīsī, koneva bhadde kalahaṃ udīrayī ti.**

Tattha **tā disvā**ti, bhikkhave, catasso pi attano santikaṃ āgatā disvā. **Āyattamanā** ti ussukkamanā byāvaṭacittā. **Katañjali** ti namassamānāhi devatāhi paggahitañjali. **Sādīsī** ti sabbāva tumhe sādisiyo. **Ko nevā** ti ko nu evam̐. **Kalahaṃ udīrayī** ti idaṃ nānāgāhaṃ viggahaṃ kathesi vaḍḍhesi.

Athassa tā kathayamānā gāthamāhaṃsu:

**31. Yo sabbalokaccarito mahāmuni, dhamme ʈhito nārado saccanikkamo,
So nobravi girivare gandhamādane, gantvāna bhūtādhipam-eva pucchatha,
Sace na jānātha idhuttamādhamaṃ-ti.**

Tattha **saccanikkamo** ti tathaparakkamo.

Taṃ sutvā sakko: “Imā catasso pi mayhaṃ dhītarova, sacāhaṃ ‘etāsu ekā guṇasampannā uttamā’ ti vakkhāmi, sesā kujjhissanti, na sakkā ayaṃ aḍḍo vinicchinituṃ, imā himavante kosiyaṭāpasassa santikaṃ pesesāmi, so etāsaṃ aḍḍaṃ vinicchiniṣṣatī” ti cintetvā: “Ahaṃ tumhākaṃ aḍḍaṃ na vinicchiniṣṣāmi, himavante kosiyo nāma tāpasaso atthi, tassāhaṃ attano sudhābhojanaṃ pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati, dadanto ca vicinitvā guṇavantānaṃ deti, yā tumhesu tassa hatthato bhattaṃ labhissati, sā uttamā bhavissatī” ti ācikkhanto gāthamāha.

**32. Asu brahāraññacaro mahāmuni, nādatvā bhattaṃ varagatte bhuñjati,
Viceyya dānāni dadāti kosiyo, yassā hi so dassati sāva seyyasī” ti.**

Tattha {5.396} **brahāraññadharo** ti mahāaraññavāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā mātaliṃ pakkosāpetvā tassa santikaṃ pesento anantaraṃ gāthamāha.

**33. Asū hi yo sammati dakkhiṇaṃ disaṃ, gaṅgāya tīre himavantapassani,
Sa kosiyo dullabhapānabhojano, tassa sudhaṃ pāpaya devasārathī ti.**

Tattha **sammati** ti vasati. **Dakkhiṇaṃ**-ti himavantassa dakkhiṇāya disāya. **Passanī** ti passe.

Tato satthā āha:

**34. Sa mātālī devavarena pesito, sahassayuttaṃ abhiruyha sandanaṃ,
Sukhippam-eva upagamma assamaṃ, adissamāno munino sudhaṃ adā ti.**

Tattha **adissamāno** ti, bhikkhave, so mātali devarājassa vacanaṃ sampatiçchitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamānakāyo hutvā tassa sudhaṃ adāsi, dadamāno ca rattiṃ padhānamanuyuñjitvā paccūsasamaye aggim paricaritvā vibhātāya rattiyaṃ udentam sūriyaṃ namassamānassa ðhitassa tassa hatthe sudhābhojanapātim ðhapesi.

Kosiyo taṃ gahetvā ðhitako va gāthādvayamāha:

**35. Udaggihuttaṃ upatiññhato hi me, pabhaṅkaraṃ lokatamonuduttamaṃ,
Sabbāni bhūtāni adhicca vāsavo, ko neva me pāṇisu kiṃ sudhodahi.**

**36. Saṅkhūpamaṃ setamatulyadassanaṃ, suciṃ sugandhaṃ
piyarūpamabbhutaṃ,
Adiññhapubbaṃ mama jātu cakkhubhi, kā devatā pāṇisu kiṃ sudhodahī ti.**

Tattha **udaggihuttaṃ**-ti udakaaggihuttaṃ paricaritvā aggisālato nikkhamma paṇṇasāladvāre ðhatvā pabhaṅkaraṃ lokatamonudaṃ uttamaṃ ādiccaṃ upatiññhato mama sabbāni bhūtāni adhicca atikkamitvā vattamāno vāsavo nu kho evaṃ mama pāṇisu kiṃ sudhaṃ kiṃ nāmetaṃ odahi. “Saṅkhūpaman”-ti ādīhi ðhitako va sudhaṃ vaṇṇeti.

Tato {5.397} mātali āha:

**37. Ahaṃ mahindena mahesi pesito, sudhābhihāsim turito mahāmuni,
Jānāsi maṃ mātali devasārathi, bhuñjassu bhattuttama mābhivārayi.**

**38. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake, khudaṃ pipāsaṃ aratiṃ daraklamaṃ,
Kodhūpanāhaṇca vivādapesuṇaṃ, sītuṇha tandiṇca rasuttamaṃ idan-ti.**

Tattha **sudhābhihāsin**-ti imaṃ sudhābhojanaṃ tuyhaṃ abhiharim. **Jānāsī** ti jānāhi maṃ tvaṃ, ahaṃ mātali nāma devasārathī ti attho. **Mābhivārayī** ti na bhuñjāmīti appaṭikkhipitvā bhuñja mā papañca kari. **Pāpake** ti ayañhi sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanati. **Khudan**-ti paṭhamaṃ tāva chātabhāvaṃ hanati, dutiyaṃ pāṇiyapipāsaṃ, tatiyaṃ ukkaññhitam, catuttham kāyadaratham, pañcamaṃ kilantabhāvaṃ, chaṭṭham kodham, sattamaṃ upanāham, aṭṭhamaṃ vivādam, navamaṃ pesuṇaṃ, dasamaṃ sītaṃ, ekādasamaṃ uṇhaṃ, dvādasamaṃ tandim ālasiyabhāvaṃ, idam rasuttamaṃ uttamarasaṃ sudhābhojanaṃ ime dvādasa pāpadhamme hanati.

Taṃ sutvā kosiyo attano vatasamādānaṃ āvikaronto:

**39. Na kappatī mātali mayha bhuñjituṃ, pubbe adatvā iti me vatuttamaṃ,
Na cā pi ekāsnamariyapūjitaṃ, asaṃvibhāgī ca sukhaṃ na vindatī ti.**

Gāthaṃ vatvā, “bhante, tumhehi parassa adatvā bhojane kaṃ dosaṃ disvā idaṃ vataṃ samādinnaṃ”-ti mātalinā puṭṭho āha:

**40. Thīghātakā ye cime pārādārikā, mittadduno ye ca sapanti subbate,
Sabbe ca te maccharipaṇcamādhama, tasmā adatvā udakam-pi nāsniye.**

**41. Sohitthiyā {5.398} vā purisassa vā pana, dassāmi dānaṃ vidusampavaṇṇitaṃ,
Saddhā vadaññū idha vītamaccharā, bhavanti hete sucisaccasammatā ti.**

Tattha **pubbe** ti paṭhamam adatvā, atha vā iti me pubbe vatuttamaṃ idaṃ pubbeva mayā vataṃ samādinnaṃ dasseti. **Na cā pi ekāsnamariyapūjitaṃ**-ti ekakassa asanaṃ na ariyehi buddhādīhi pūjitaṃ. **Sukhaṃ**-ti dibbamānusikaṃ sukhaṃ na labhati. **Thīghātakā** ti itthighātakā. **Ye cime** ti ye ca ime. **Sapantī** ti akkosanti. **Subbate** ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe. **Maccharipaṇcamā** ti maccharī paṇcamo etesanti maccharipaṇcamā. **Adhamā** ti ime pañca adhamā nāma. **Tasmā** ti yasmā ahaṃ pañcamaadhamabhāvabhayaena adatvā udakam-pi **nāsniye** na paribhuñjissāmīti imaṃ vataṃ samādiyim. **Sohitthiyā vā** ti so ahaṃ itthiyā vā. **Vidusampavaṇṇitaṃ**-ti vidūhi paṇḍitehi buddhādīhi vaṇṇitaṃ. **Sucisaccasammatā** ti ete okappaniyasaddhāya samannāgatā vadaññū vītamaccharā purisā sucī ceva uttamasammatā ca hontī ti attho.

Taṃ sutvā mātali dissamānakāyena aṭṭhāsi. Tasmim khāṇe tā catasso devakaññāyo catuddisaṃ aṭṭhaṃsu, sirī pācīnadisāya aṭṭhāsi, āsā dakkhiṇadisāya, saddhā pacchimadisāya, hirī uttaradisāya. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**42. Ato matā devavarena pesitā, kaññā catasso kanakattacūpamā,
Āsā ca saddhā ca sirī tato hirī, taṃ assamaṃ āgamu yattha kosiyo.**

**43. Tā disvā sabbo paramappamodito, subhena vaṇṇena sikhārivaggino,
Kaññā catasso caturo catuddisā, iccabravī mātolino ca sammukhā.**

**44. Purimaṃ disaṃ kā tvaṃ pabhāsi devate, alaṅkatā tāravarāva osadhī,
Pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe, ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā.**

**45. Sirāha {5.399} devī manujehi pūjitā, apāpasattūpanisevinī sadā,
Sudhāvivādena tavantimāgatā, taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājaya.**

**46. Yassāhamicchāmi sudhaṃ mahāmuni, so sabbakāmehi naro pamodati,
Sirīti maṃ jānāhi jūhatuttama, taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā ti.**

Tattha **ato** ti tato. **Matā** ti anumatā, atha devavarena anumatā ceva pesitā cā ti attho. **Sabbo paramappamodito** ti anavaseso hutvā atipamodito. “Sāman”-ti pi pāṭho, tā devatā sāmaṃ disvā ti attho. **Caturo** ti caturā. Ayam-eva vā pāṭho, cāturiyena samannāgatā ti attho. **Tāravarā** ti tārakānaṃ varā. **Kaṇcanavelliviggahe** ti kaṇcanarūpasadisasarīre. **Sirāhā** ti sirī ahaṃ. **Tavantimāgatā** ti tava santikaṃ āgatā. **Bhājayā** ti yathā maṃ sudhā bhajati, tathā karohi, sudhaṃ me dehī ti attho. **Jānāhi** ti jāna. **Jūhatuttamā** ti aggim juhantānaṃ uttama.

Taṃ sutvā kosiyo āha:

**47. Sippena vijjācaraṇena buddhiyā, narā upetā paṇṇā sakammunā,
Tayā vihinā na labhanti kiñcanaṃ, tayidaṃ na sādhu yadidaṃ tayā kataṃ.**

**48. Passāmi posaṃ alasaṃ mahagghasaṃ, sudukkulinam-pi arūpimaṃ naraṃ,
Tayānugutto siri jātimāma pi, peseti dāsaṃ viya bhogavā sukhī.**

**49. Taṃ taṃ asaccaṃ avibhajjasevininṃ, jānāmi mūlhaṃ vidurānupātininṃ,
Na tādisī arahati āsanūdakaṃ, kuto sudhā gaccha na mayha ruccasī ti.**

Tattha **sippenā** ti hatthiassarathadhanusippādinā. **Vijjācaraṇenā** ti vedattayasaṅkhātāya vijjāya ceva sīlena ca. **Paṇṇā sakammunā** ti attano purisakārena padhānaguṇasamannāgatā. **Kiñcanan**-ti kiñci appamattakam-pi yasaṃ vā sukhaṃ vā na labhanti. **Yadidan**-ti yaṃ etaṃ issariyatthāya sippāni uggaṇhitvā carantānaṃ {5.400} tayā vekallaṃ kataṃ, taṃ te na sādhu. **Arūpiman**-ti virūpaṃ. **Tayānugutto** ti tayā anurakkhito. **Jātimāmapī** ti jātisampannam-pi sippavijjācaraṇabuddhikammehi sampannam pi. **Peseti** ti pesanakāraṃ karoti. **Taṃ tan**-ti tasmā taṃ. **Asaccan**-ti sabhāvasaṅkhāte sacce avattanatāya asaccaṃ uttamabhāvarahitaṃ. **Avibhajjasevinin**-ti avibhajjivā yuttāyuttaṃ ajānitvā sippādisampanne pi itare pi sevamānaṃ. **Vidurānupātinin**-ti paṇḍitānupātininṃ paṇḍite pātetvā pothetvā viheṭhetvā caramānaṃ. **Kuto sudhā** ti tādisāya nigguṇāya kuto sudhābhojanaṃ, na me ruccasi, gaccha mā idha tiṭṭhāti.

Sā tena paṭikkhittā tatthevantaradhāyī. Tato so āsāya saddhiṃ sallapanto āha:

**50. Kā sukkadāṭṭhā paṭimukkakuṇḍalā, cittaṅgadā kambuvimaṭṭhadhārini,
Osittavaṇṇaṃ paridayha sobhasi, kusaggirattaṃ apiḷayha mañjarinṃ.**

**51. Migīva bhantā saracāpadhārinā, virādhitā mandamiva udikkhasi,
Ko te dutīyo ida mandalocane, na bhāyasi ekikā kānane vane ti.**

Tattha **cittaṅgadā** ti citrehi āṅgadehi samannāgatā. **Kambuvimaṭṭhadhārinī** ti karaṇapariniṭṭhitena vimaṭṭhasuvaṇṇālāṅkāradhārinī. **Osittavaṇṇan-**ti avasittaudakadhāraṇṇam dibbadukūlam. **Paridayhā** ti nivāsetvā ceva pārūpitvā ca. **Kusaggirattan-**ti kusatiṇaggisikhāvaṇṇam. **Apiḷayha mañjarin-**ti sapallavam asokakaṇṇikam kaṇṇe piḷandhitvāti vuttam hoti. **Saracāpadhārinā** ti luddena. **Virādhitā** ti viraddhapahārā. **Mandamivā** ti yathā sā migī bhītā vanantare ṭhatvā tam mandam mandam oloketi, evam olokesi.

Tato āsā āha:

**52. Na me dutīyo idha matthi kosiya, masakkasārappabhavamhi devatā,
Āsā sudhāsāya tavantimāgatā, tam mam sudhāya varapañña bhājayā ti.**

Tattha **masakkasārappabhavā** ti tāvatimsabhavane sambhavā.

Tam {5.401} sutvā kosiyo: “Tvam kira yo te ruccati, tassa āsāphalanipphādanena āsam desi, yo te na ruccati, tassa na desi, natthi tayā samā patthitattavināsikā” ti dīpento āha:

**53. Āsāya yanti vāpijā dhanesino, nāvam samāruya parenti aṇṇave,
Te tattha sīdanti atho pi ekadā, jīnāadhanā enti vinaṭṭhapābhatā.**

**54. Āsāya khettāni kasanti kassakā, vapanti bījāni karontupāyaso,
Ītīnipātena avuṭṭhitāya vā, na kiñci vindanti tato phalāgamaṃ.**

**55. Athattakārāni karonti bhattusu, āsam purakkhatvā narā sukhesino,
Te bhatturattā atigāḷhitā puna, disā panassanti aladdha kiñcanam.**

**56. Hitvāna dhaññañca dhanañca ñātake, āsāya saggādhimanā sukhesino,
Tapanti lūkham-pi tapam cirantaram, kumaggamāruya parenti duggatim.**

**57. Āsā visamvādikasammatā ime, āse sudhāsam vinayassu attani,
Na tādisī arahati āsanūdakam, kuto sudhā gaccha na mayha ruccasī ti.**

Tattha **parentī** ti pakkhandanti. **Jīnāadhanā** ti jīnadhanā. Iti tava vasena eke sampajjanti eke vipajjanti, natthi tayā sadisā pāpadhammāti vadati.

Karontupāyaso ti tam tam kiccam upāyena karonti. **Ītīnipātenā** ti visamavātamūśikalabhasukapāṇakasetatṭhikarogādīnam sassupaddavānam aññataranipātena vā. **Tato** ti tato sassato te kiñci phalam na vindanti, tesam-pi āsacchedanakammaṃ tvam-eva karosīti vadati. **Athattakārānī** ti

yuddhabhūmīsu purisakāre. **Āsaṃ purakkhatvā** ti issariyāsaṃ purato katvā. **Bhatturattā** ti sāmīno atthāya. **Atigāḷitā** ti paccatthikehi atipīḷitā viluttasāpateyyā dḍhastasenavāhanā hutvā. **Panassantī** ti palāyanti. **Aladdha kiñcanan-**ti kiñci issariyaṃ alabhitvā. {5.402} Iti etesaṃ-pi issariyālābhaṃ tvam-eva karosīti vadati. **Saggādhimanā** ti saggāṃ adhigantumanā. **Lūkhan-**ti nirojaṃ pañcatapādikaṃ kāyakilamathaṃ. **Cirantaran-**ti cirakālaṃ. **Āsā visamvādikasammatā ime** ti evaṃ ime sattā saggāsāya duggatīṃ gacchanti, tasmā tvaṃ āsā nāma visamvādikasammatā visamvādikāti saṅkhaṃ gatā. **Āse** ti taṃ ālapati.

Sā pi tena paṭikkhittā antaradhāyi. Tato saddhāya saddhiṃ sallapanto gāthamāha.

**58. Daddallamānā yasaṃ yasassinī, jighaṇṇanāmavhayanāṃ disaṃ pati,
Pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe, ācikkha me tvaṃ katamāsi devate ti.**

Tattha **daddallamānā** ti jalamānā. **Jighaṇṇanāmavhayanā-**ti aparāti ca pacchimāti ca evaṃ jighaṇṇena lāmakena nāmena vuccamānaṃ disaṃ pati daddallamānā tiṭṭhasi.

Tato sā gāthamāha.

**59. Saddhāha devī manujehi pūjitā, apāpasattūpanisevinī sadā,
Sudhāvivādena tavanti māgatā, taṃ maṃ sudhāya varapaṇṇa bhājayā ti.**

Tattha **saddhā** ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā sāvajjā pi hoti anavajjā pi. **Pūjitā** ti anavajjakotṭhāsavasena pūjitā. **Apāpasattūpanisevinī** ti anavajjasaddhāya ca ekantapattiyāyanusabhāvāra paresu pi pattiyāyanavidahanasamatthāya devatāyetaṃ nāmaṃ.

Athaṃ naṃ kosiyo: “Ime sattā yassa kassaci vacanaṃ saddahitvā taṃ taṃ karontā kattabbato akattabbam-eva bahutaraṃ karonti, taṃ sabbaṃ tayā kārītaṃ nāma hotī” ti vatvā evamāha:

**60. Dānaṃ damaṃ cāgamatho pi saṃyamamaṃ, ādāya saddhāya karonti hekadā,
Theyyāṃ {5.403} musā kūṭamatho pi pesuṇaṃ, karonti heke puna viccutā tayā.**

**61. Bhariyāsu poso sadisīsu pekkhavā, sīlūpapannāsu patibbatāsu pi,
Vinētvāna chandaṃ kulīthirāsu pi, karoti saddhaṃ puna kumbhadāsīyā.**

**62. Tvam-eva saddhe paradārasevinī, pāpaṃ karosi kusalam-pi riñcasi,
Na tādisī arahati āsanūdakaṃ, kuto sudhā gaccha na mayha ruccasī ti.**

Tattha **dānan**-ti dasavattthukaṃ puññacetanaṃ. **Daman**-ti indriyadamaṇaṃ. **Cāgan**-ti deyyadhammapariccāgaṃ. **Samyaman**-ti sīlaṃ. **Ādāya saddhāyāti**: “Etāni dānādīni mahānisaṃsāni kattabbānī” ti vadataṃ vacanaṃ saddhāya ādiyitvā pi karonti ekadā. **Kūṭan**-ti tulākūṭādikāṃ vā gāmakūṭādikāṃ kammaṃ vā. **Karonti heke** ti eke manussā evarūpesu nāma kālesu imesañca atthāya theyyādīni kattabbānīti kesañci vacanaṃ saddahitvā etāni pi karonti. **Puna viccutā tayā** ti puna tayā visuttā sāvajjadukkhavipākānetāni na kattabbānīti vadataṃ vacanaṃ apattiyāyitvā pi karonti. Iti tava vasena sāvajjam-pi anavajjam-pi kareyyāsi vadati.

Sadisīsu ti jātigottasīlādīhi sadisīsu. **Pekkhavā** ti pekkhā vuccati taṇhā, sataṇhoti attho. **Chandan**-ti chandarāgaṃ. **Karoti saddhan**-ti kumbhadāsiyā pi vacane saddhaṃ karoti, tassā: “Ahaṃ tumhākaṃ idaṃ nāma upakāraṃ karissāmī” ti vadantiyā pattiyaṃyitvā kulitthiyo pi chaḍḍetvā tam-eva paṭisevati, asukā nāma tumhesu paṭibaddhacittāti kumbhadāsiyā pi vacane saddhaṃ katvāva paradāraṃ sevati. **Tvam-eva saddhe paradārasevinī** ti yasmā taṃ taṃ pattiyaṃyitvā tava vasena paradāraṃ sevanti pāpaṃ karonti kusalam jahanti, tasmā tvam-eva paradārasevinī tvaṃ pāpāni karosi, kusalam-pi riñcasi, natthi tayā samā lokavināsikā pāpadhammā, gaccha na me ruccasīti.

Sā tattheva antaradhāyi. Kosiyo pi uttarato ʈhitāya hiriyā saddhiṃ sallapanto gāthādvayamāha:

**63. Jighañnarattim aruṇasmimūhate, yā dissati uttamarūpavaṇṇinī,
Tathūpamā {5.404} maṃ paṭibhāsi devate, ācikkha me tvaṃ katamāsi accharā.**

**64. Kālā nidāgheriva aggijāriva, anileritā lohitapattamālīnī,
Kā tiṭṭhasi mandamigāvalokayaṃ, bhāsesamānāva giram na muñcasī ti.**

Tattha **jighañnarattin**-ti pacchimarattim, rattipariyosāneti attho. **Ūhate** ti aruṇe uggate. **Yā** ti yā puratthimā disā rattasuvaṇṇatāya uppamarūpadharā hutvā dissati. **Kālā nidāgherivā** ti nidāghasamaye kālavallī viya. **Aggijārivā** ti aggijālā iva, sā pi nijjhāmakhettesu taruṇauṭṭhitakālavallī viyā ti attho. **Lohitapattamālīnī** ti lohitavaṇṇehi pattehi parivutā. **Kā tiṭṭhasī** ti yathā sā taruṇakālavallī vāteritā vilāsamānā sobhamānā tiṭṭhati, evaṃ kā nāma tvaṃ tiṭṭhasi. **Bhāsesamānāvā** ti mayā saddhiṃ bhāsitukāmā viya hosi, na ca giram muñcasī.

Tato sā gāthamāha.

**65. Hirāha devī manujehi pūjitā, apāpasattūpanisevinī sadā,
Sudhāvivādena tavantimāgatā, sāhaṃ na sakkomi sudham-pi yācituṃ,
Kopīnarūpā viya yācanitthiyā ti.**

Tattha **hirāhan**-ti hirī ahaṃ. **Sudhampī** ti sā ahaṃ sudhābhojanaṃ taṃ yācituṃ-pi na sakkomi. Kimkāraṇā? **Kopīnarūpā viya yācanitthiyā**, yasmā itthiyā yācanā nāma kopīnarūpā viya rahassaṅgavivaraṇasadisā hoti, nillajjā viya hotī ti attho.

Taṃ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

66. Dhammena ñāyena sugatte lacchasi, eso hi dhammo na hi yācanā sudhā.

Taṃ taṃ ayācantimahaṃ nimantaye, sudhāya yañcicchasi tam-pi dammi te.

**67. Sā {5.405} tvaṃ mayā ajja sakamhi assame, nimantitā kañcanavelliviggahe,
Tuvañhi me sabbarasehi pūjiyā, taṃ pūjayitvāna sudham-pi asniye ti.**

Tattha **dhammenā** ti sabhāvena. **Ñāyenā** ti kāraṇena. **Na hi yācanā sudhā** ti na hi yācanāya sudhā labbhati, teneva kāraṇena itarā tisso nalabhiṃsu. **Taṃ tan**-ti tasmā taṃ. **Yañcicchasi** ti na kevalaṃ nimantemi yeva, yañca sudhaṃ icchasi, tam-pi dammi te. **Kañcanavelliviggahe** ti kañcanarāsissirikasariṇe. **Pūjiyā** ti na kevalaṃ sudhāya, aññehi pi sabbarasehi tvaṃ mayā pūjetabbayuttakāva. **Asniye** ti taṃ pūjetvā sace sudhāya avasesaṃ bhavissati, aham-pi bhuñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā.

**68. Sā kosiyeṇānumatā jutīmatā, addhā hiri rammaṃ pāvisi yassamaṃ,
Udakavantam phalamariyapūjitam, apāpasattūpanisevitam sadā.**

**69. Rukkhaggahānā bahukettha pupphitā, ambā piyālā panasā ca kimsukā,
Sobhañjanā loddamatho pi paddhakā, kekā ca bhaṅgā tilakā supupphitā.**

**70. Sālā karerī bahukettha jambuyo, assatthanigrodhamadhukavetasā,
Uddālakā pāḷaḷi sinduvārakā, manuññagandhā mucalindaketakā.**

**71. Hareṇukā veḷukā keṇu tindukā, sāmākanīvāramatho pi cīnakā,
Mocā kadalī bahukettha sāliyo, pavīhaya ābhūjino ca taṇḍulā.**

**72. Tassevuttarapassena, jātā pokkharaṇī sivā,
Akakkasā apabbhārā, sādhu appaṭigandhikā.**

**73. Tattha macchā sanniratā, khemino bahubhojanā,
Siṅgū savaṅkā saṃkulā, satavaṅkā ca rohitā,
Āḷigaggarakākiṇṇā, pāṭhīnā kākamacchakā.**

**74. Tattha {5.406} pakkhī sanniratā, khemino bahubhojanā,
Haṃsā koṇcā mayūrā ca, cakkavākā ca kukkuhā,
Kuṇālakā bahū citrā, sikhaṇḍī jīvaḷḷvakā.**

**75. Tattha pānāya māyanti, nānā migagaṇā bahū,
Sīhā byagghā varāhā ca, acchakokataracchayo.**

**76. Palāsādā gavaḷḷā ca, mahimsā rohitā rurū,
Eṇeyyā ca varāhā ca, gaṇino nīkasūkarā,
Kadalimigā bahukettha, biḷārā sasakaṇṇikā.**

77. Chamāgiriṃ pupphavicitrasanthatā, dijābhigghuṭṭhā dijasaṅghasevitā ti.

Tattha **jutimatā** ti ānubhāvasampanna. **Pāvisi yassaman-**ti pāvisi assamaṃ, **ya-**kāro byañjanasandhikaro. **Udakavantān-**ti tesu tesu ṭhānesu udakasampannaṃ. **Phalan-**ti anekaphalasampannaṃ. **Ariyapūjitan-**ti nīvaraṇadosarahitehi jhānalābhīhi ariyehi pūjitaṃ pasatthaṃ. **Rukkhaḡḡahānā** ti pupphūpagaphalūpagarukkhaḡḡahanā. **Sobhaṇṇjanā** ti sigguruḡḡhā. **Loddamatho pi paddhakā** ti loddaruḡḡhā ca padumarukkha ca. **Kekā ca bhaṇḡā** ti evaṃnāmakā ruḡḡhā eva. **Karerī** ti kareriruḡḡhā. **Uddālakā** ti vātaghātakā. **Mucalindaketakā** ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca. **Hareṇukā** ti aparaṇṇajāti. **Velukā** ti vaṃsabhedakā. **Keṇū** ti araṇṇamāsā. **Tindukā** ti timbaruruḡḡhā. **Cīnakā** ti khuddakarājamāsā. **Mocā** ti aṭṭhikakadaliyo. **Sāliyo** ti nānappakārā jātassamaṃ upanissāya jātā sāliyo. **Pavīhaya** ti nānappakārā vīhaya. **Ābhūjino** ti bhujapattā. **Taṇḍulā** ti nikkuṇḍakathusāni sayamjātataṇḍulasīsāni.

Tassevā ti, bhikkhave, tasseva assamassa uttaradisābhāḡe. **Pokkharāṇī** ti pañcavidhapadumasaṇṇhannā jātassarapokkharāṇī. **Akakkasā** ti macchasippikasevālādikakkasarahitā. **Apabbhārā** ti acchinnataṭṭā samatitthā. **Appaṭṭigandhikā** ti apaṭṭikūlagandhena udakena samannāgatā. **Tatthā** ti tassā pokkharāṇiyā. **Khemino** ti abhayā. “**Siṅgū**” ti ādīni tesam macchānaṃ nāmāni. **Kuṇālakā** ti kokilā. **Citrā** ti citrapattā. **Sikhaṇḍī** ti uṭṭhitasikhā morā, aṇṇe pi vā matthake jātasikhā pakkhino. **Pānāya māyanti** ti pānāya āyanti. **Palāsādā** ti khaggā. **Gavaḷḷā** ti gavayā. **Gaṇino** ti gokaṇṇā. **Kaṇṇikā** ti kaṇṇikamigā. **Chamāgiriṃ** ti bhūmisamapatthaṭṭā piṭṭhipāsāṇā. **Pupphavicitrasanthatā** ti vicitrapupphasanthatā. **Dijābhigghuṭṭhā** ti

madhurassarehi dijeḥi abhighuṭṭhā. Evarūpā tattha bhūmipabbatāti evaṃ
bhagavā kosiyaṃ assamaṃ vaṇṇeti.

Idāni hirideviyā tattha pavisanādāni dassetuṃ āha:

78. Sā {5.407} **suttacā nīladumābhilambitā, vijjū mahāmegharivānupajjatha,**
Tassā susambandhasiraṃ kusāmayāṃ, suciṃ sugandhaṃ ajinūpasevitaṃ,
Atricca kocchaṃ hirimetadabravi, nisīda kalyāṇi sukhayidamāsanāṃ.

79. Tassā tadā kocchagatāya kosiyo, yadicchamānāya jaṭājinandharo,
Navehi pattehi sayāṃ sahūdakaṃ, sudhābhihāsī turito mahāmuni.

80. Sā taṃ paṭiggayha ubhohi pāṇibhi, iccabravi attamanā jaṭādharmaṃ,
Handāhaṃ etarahi pūjitā tayā, gaccheyyaṃ brahme tidivaṃ jītāvinī.

81. Sā kosiyeṇānumatā jutīmatā, udīritā vaṇṇamadena mattā,
Sakāse gantvāna saḥassacakkhuno, ayaṃ sudhā vāsava dehi me jayaṃ.

82. Tamena sakko pi tadā apūjayi, sahindadevā surakaññaṃuttamaṃ,
Sā pañjalī devamanussapūjitā, navamhi kocchamhi yadā upāvisī ti.

Tattha **suttacā** ti succhavī. **Nīladumābhilambitā** ti nīlesu dumesu
abhilambitā hutvā, taṃ taṃ nīladumasākhāṃ parāmasantī ti attho.

Mahāmegharivā ti tena nimantitā mahāmeghavijju viya tassa taṃ assamaṃ
pāvisi. **Tassā** ti tassā hiriya. **Susambandhasiraṃ**-ti suṭṭhu sambandhasīsaṃ.

Kusāmayan-ti usīrādīmissakakusatiṇamayaṃ. **Sugandhan**-ti usīrena ceva
aññena sugandhatiṇena ca missakattā sugandhaṃ. **Ajinūpasevitan**-ti
upariatthātana ajinacammāna upasevitaṃ. **Atricca kocchan**-ti evarūpaṃ
kocchāsaṃ paṇṇasāladvāre attharivā. **Sukhayidamāsanā**-ti sukhaṃ
nisīda idamāsaṃ.

Yan-ti yāvadatthaṃ. **Ichchamānāyā** ti sudhaṃ icchantiyā. **Navehi pattehi** ti
taṅkhaṇaṇṇeva pokkharāṇito ābhatehi allapaduminipattehi. **Sayan**-ti
sahatthēna. **Sahūdakan**-ti {5.408} dakkhiṇodakasahitaṃ. **Sudhābhihāsī** ti
sudhaṃ abhihari. **Turito** ti somanassavegena turito. **Handā** ti vavassaggatthe
nipāto. **Jītāvinī** ti vijayappattā hutvā.

Anumatā ti idāni yathāruceṃ gacchāti anuññatā. **Udīritā** ti tīdasapuraṃ
gantvā sakkassa santike ayaṃ sudhāti udīrayi. **Surakaññaṃ**-ti devadhītaraṃ.
Uttaman-ti pavaraṃ. **Sā pañjalī devamanussapūjitā** ti pañjalī devehi ca
manussehi ca pūjitā. **Yadā** ti yadā nisīdanatthāya sakkēna dāpīte nave
kañcanapīṭhasaṅkhāte kocche sā upāvisi, tadā naṃ tattha nisinnaṃ sakko ca
sesadevatā ca pāricchattakapupphādīhi pūjayimsu.

Evam sakko taṃ pūjetvā cintesi: “kena nu kho kāraṇena kosiyo sesānaṃ adatvā imissāva sudhaṃ adāsi” ti. So tassa kāraṇassa jānanatthāya puna mātaliṃ pesesi. Tamatthaṃ āvi karonto satthā āha:

**83. Tam-eva saṃsī punadeva mātaliṃ, sahassanetto tidasānamindo,
Gantvāna vākyam mama brūhi kosiyaṃ, āsāya saddhā siriya ca kosiya,
Hirī sudhaṃ kena malattha hetunā ti.**

Tattha **saṃsī** ti abhāsi. **Vākyam mamā** ti mama vākyam kosiyaṃ brūhi. **Āsāya saddhā siriya cā** ti āsāto ca saddhāto ca siritto ca hirī yeva kena hetunā sudhamalatthāti.

So tassa vacanaṃ sampañicchitvā vejayantarathamāruyha agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**84. Taṃ suplavatthaṃ udatārayī rathaṃ, daddallamānaṃ upakāriyasādisaṃ,
Jambonadisaṃ tapaneyyasannibhaṃ, alaṅkataṃ kañcanacittasannibhaṃ.**

**85. Suvanṇacandetta bahū nipātītā, hatthī gavāssā kikiyagghadīpiyo,
Eṇeyyakā laṅghamayetta pakkhino, migettha veḷuriyamayā yudhā yutā.**

**86. Tatthassarājaharayo ayojayum, dasasatāni susunāgasādise,
Alaṅkate {5.409} kañcanajāluracchade, āveḷine saddagame asaṅgite.**

**87. Taṃ yānaseṭṭhaṃ abhiruyha mātali, disā imāyo abhinādayittha,
Nabhañca selañca vanappatiniñca, sasāgaram pabyathayittha medinim.**

**88. Sa khippam-eva upagamma assamaṃ, pāvāramekaṃsakato katañjalī,
Bahussutaṃ vuddhaṃ vinītavantam, iccabravi mātali devabrāhmaṇam.**

**89. Indassa vākyam nisāmehi kosiya, dūto ahaṃ pucchati taṃ purindado,
Āsāya saddhā siriya ca kosiya, hirī sudhaṃ kena malattha hetunā ti.**

Tattha **taṃ suplavatthan**-ti taṃ vejayantaratham sukhena plavanattham. **Udatārayī** ti uttāresi ukkhipitvā gamanasajjamakāsi. **Upakāriyasādisa**-ti upakaraṇabhaṇḍehi sadisaṃ, yathā tassa aggisikhāya samānavanṇāni upakaraṇāni jalanti, tatheva jalitanti attho. **Jambonadisa**-ti jambunadasaṅkhātāṃ rattasuvanṇamayam īsam. **Kañcanacittasannibhanti**, kañcanamayena sattaratanavicittena aṭṭhamaṅgalena samannāgataṃ. **Suvanṇacandetta** ti suvanṇamayā candakā ettha rathe. **Hatthī** ti suvanṇarajatamaṇimayā hatthī. **Gavādīsu** pi eseva nayo. **Laṅghamayetta pakkhino** ti ettha rathe laṅghamayā nānāratanamayā pakkhigaṇā pi

paṭipāṭiyā ṭhitā. **Yudhā yutā** ti attano attano yudhena saddhim yuttā hutvā dassitā.

Assarājaharayo ti harivaṇṇamanomayaassarājāno. **Susunāgasādise** ti balasampattiyā taruṇanāgasadise. **Kaṇṇanajāluracchade** ti kaṇṇanajālamayena uracchadālaṅkārena samannāgate. **Āveḷine** ti āveḷasaṅkhātehi kaṇṇālaṅkārehi yutte. **Saddagame** ti patodappahāraṃ vinā saddamatteneva gamanasīle. **Asaṅgīte** ti nissaṅge sīghajave evarūpe assarāje tattha yojesunti attho.

Abhinādayitthā ti yānasaddena ekaninnādaṃ akāsi. **Vanappatiniṅcā** ti vanappatinī ca vanasaṇḍe cā ti attho. **Pabyathayitthā** ti kampayittha. Tattha ākāsaṭṭhakavimānakampanena nabhakampanaṃ veditabbaṃ.

Pāvāramekaṃsakato ti ekaṃsakatapāvāradibbavattho. **Vuddhan-**ti guṇavuddhaṃ. **Vinītavantan-**ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ.

Iccabravī ti rathaṃ ākāse ṭhapetvā otaritvā evaṃ abravi. **Devabrāhmaṇan-**ti devasamaṃ brāhmaṇaṃ.

So {5.410} tassa vacanaṃ sutvā gāthamāha.

90. Andhā sirī maṃ paṭibhāti mātali, saddhā aniccā pana devasārathi.

Āsā visamvādikasammatā hi me, hirī ca ariyamhi guṇe paṭiṭṭhitā” ti.

Tattha **andhā** ti sippādisampanne pi asampanne pi bhajanato: “Andhā” ti maṃ paṭibhāti. **Aniccā** ti saddhā pana taṃ taṃ vatthuṃ pahāya aññasmiṃ aññasmiṃ uppajjanato hutvā abhāvākārena: “Aniccā” ti maṃ paṭibhāti.

Visamvādikasammatā ti āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā vinaṭṭhapābhatā enti, tasmā: “Visamvādikā” ti maṃ paṭibhāti.

Ariyamhi guṇe ti hirī pana hirottappasabhāvasaṅkhāte parisuddhe ariyaguṇe paṭiṭṭhitāti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha:

**91. Kumāriyo yācimā gottarakkhitā, jiṇṇā ca yā yā ca sabhattuitthiyo,
Tā chandarāgaṃ purisesu uggataṃ, hiriyā nivārenti sacittamattano.**

**92. Saṅgāmasīse sarasattisaṃyute, parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ,
Hiriyā nivattanti jahitva jīvitāṃ, te sampañicchanti punā hirīmanā.**

**93. Velā yathā sāgaravegavārinī, hirāya hi pāpajanaṃ nivārinī,
Taṃ sabbaloke hirimariyapūjitaṃ, indassa taṃ vedaya devasārathī ti.**

Tattha **jiṇṇā** ti vidhavā. **Sabbhattū** ti sasāmikā taruṇitthiyo. **Attano** ti tā sabbā pi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggataṃ viditvā: “Ayuttametaṃ amhākaṃ”-ti hiriyā sacittaṃ nivārenti, pāpakammaṃ na karonti. **Patataṃ palāyinan-**ti patantānañca palāyantānañca antare. **Jahitva jīvitān-**ti ye hirimanto honti, te attano jīvitāṃ cajitvā hiriyā nivattanti, evaṃ nivattā ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampañicchanti, amittahatthato mocetvā gaṇhanti. **Pāpajanaṃ nivārinī** ti pāpato janaṃ nivārinī, ayam-eva vā pāṭho. {5.411} **Tan-**ti taṃ hirim. **Ariyapūjitaṃ**-ti ariyehi buddhādīhi pūjitaṃ. **Indassa taṃ vedayā** ti yasmā evaṃ mahāguṇā ariyapūjitaṃ, tasmā taṃ evaṃ uttamā nāmesāti indassa katthehīti.

Taṃ sutvā mātali gāthamāha.

**94. Ko te imaṃ kosiya diṭṭhimodahi, brahmā mahindo atha vā pajāpati,
Hirāya devesu hi seṭṭhasammatā, dhītā mahindassa mahesi jāyathā ti.**

Tattha **diṭṭhinti**: “Hirī nāma mahāguṇā ariyapūjita” ti laddhiṃ. **Odahī** ti hadaye pavesesi. **Seṭṭhasammatā** ti tava santike sudhāya laddhakālato paṭṭhāya indassa santike kañcanāsaṇaṃ labhitvā sabbadevatāhi pūjyamānā uttamasammatā jāyatha.

Evaṃ tasmim kathente yeva kosiyaṃ taṃkhaṇaṇṇeva cavanadhammo jāto. Atha naṃ, mātali, “kosiya āyusaṅkhāro te ossaṭṭho, cavanadhammo pi te sampatto, kiṃ te manussalokena, devaḷokaṃ gacchāmā” ti tattha netukāmo hutvā gāthamāha.

**95. Handehi dāni tidivaṃ apakkama, rathaṃ samāruyha mamāyitaṃ imaṃ,
Indo ca taṃ indasagotta kaṅkhati, ajjeva tvaṃ indasahabyataṃ vajā ti.**

Tattha **mamāyitaṃ**-ti piyaṃ manāpaṃ. **Indasagottā** ti purimabhava indena samānagotta. **Kaṅkhatī** ti tavāgamaṇaṃ icchanto kaṅkhati.

Iti tasmim kosiyaṃ saddhiṃ kathente yeva kosiyo cavitvā opapātiko devaputto hutvā āruyha dibbarathe aṭṭhāsi. Atha naṃ, mātali, sakkassa santikaṃ nesi. Sakko taṃ disvāva tuṭṭhamānaso attano dhītaraṃ hirideviṃ tassa aggamaheṣiṃ katvā adāsi, aparimāṇamaṣṣa issariyaṃ ahosi. Tamatthaṃ viditvā: “Anomasattānaṃ kammaṃ nāma evaṃ visuṃjhatī” ti satthā osānagāthamāha.

**96. Evaṃ visujjhanti apāpakammīno, atho suciṇṇassa phalaṃ na nassati,
Ye {5.412} keci maddakkhu sudhāya bhojanaṃ, sabbeva te indasahabyataṃ gatā
ti.**

Tattha **apāpakammīno** ti apāpakammā sattā evaṃ visujjhanti **ye keci
maddakkhū** ti ye keci sattā tasmīṃ himavantapadese tadā kosiyeṇa hiriyā
dīyamānaṃ sudhābhojanaṃ addasaṃsu. **Sabbeva te** ti te sabbe pi taṃ dānaṃ
anumoditvā cittaṃ pasādetvā indasahabyataṃ gatāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbepetam
adānābhirataṃ thaddhamacchariyaṃ samānaṃ ahaṃ dasesimīyevā” ti vatvā
jātaṃ samodhānesi: “Tadā hirī devatā uppalavaṇṇā ahoṣi, kosiyo dānapati
bhikkhu, pañcasikho anuruddho, mātali ānando, sūriyo kassapo, cando
moggallāno, nārado sārīputto, sakko aham-eva ahoṣin”-ti.

Sudhābhojanajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 536 Kuṇālaajātakavaṇṇanā

Evamakkhāyatī ti idaṃ satthā kuṇāladahe viharanto anabhiratipīḷite pañcasate
bhikkhū ārabha kathesi. Tatrāyaṃ anupubbikathā: sākiyakoliyā kira
kapilavatthunagarassa ca koliyanagarassa ca antare rohiṇiṃ nāma nadim
ekenevāvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha jeṭṭhamūlamāse sassesu
milāyantesu ubhayanagaravāsīnam-pi kammakārā sannipatiṃsu. Tattha
koliyanagaravāsīno vadiṃsu: “idaṃ udakaṃ ubhayato nīhariyamānaṃ neva
tumhākaṃ, na amhākaṃ pahossati, amhākaṃ pana sassam ekaudakeneva
nipphajjissati, idaṃ udakaṃ amhākaṃ dethā” ti. Kapilavatthuvāsīno vadiṃsu:
“tumhesu koṭṭhe pūretvā ṭhitesu mayaṃ rattasuvaṇṇanīlamaṇikāḷakahāpaṇe
gahetvā na sakkhissāma pacchipasibbakādihatthā tumhākaṃ gharadvāre
vicarituṃ, amhākam-pi sassam ekeneva udakena nipphajjissati, idaṃ udakaṃ
amhākaṃ dethā” ti. “Na mayaṃ dassāmā” ti? “Mayam-pi na dassāmā” ti. Evaṃ
kalaham vaḍḍhetvā eko utthāya ekassa pahāraṃ adāsī, so pi aññassāti evaṃ
aññamaññaṃ paharitvā rājakulānaṃ jātīm ghaṭṭetvā kalaham pavattesuṃ.

Koliyakammakārā vadanti: “tumhe kapilavatthuvāsike sākiyadārake gahetvā
gajjatha, {5.413} ye soṇasiṅgālādayo viya attano bhaginīhi saddhim vasīṃsu,
etesam hatthiassādayo vā phalakāvudhāni vā amhākaṃ kim karissantī” ti?
Sākiyakammakārā vadanti: “tumhe dāni kuṭṭhino dārake gahetvā gajjatha, ye
anāthā niggaṭikā tiracchānā viya kolarukkhe vasīṃsu, etesam hatthiassādayo vā

phalakāvudhāni vā amhākaṃ kiṃ karissantī” ti? Te gantvā tasmim kamme niyuttaamaccānaṃ kathesuṃ, amaccā rājakulānaṃ kathesuṃ. Tato sākiyā: “Bhaginīhi saddhim saṃvāsikānaṃ thāmañca balañca dassessāmā” ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Koliyāpi: “Kolarukkhavāsīnaṃ thāmañca balañca dassessāmā” ti yuddhasajjā nikkhamiṃsu. Apare panācariyā: “Sākiyakoliyānaṃ dāsīsu udakatthāya nadiṃ gantvā cumbaṇāni bhūmiyaṃ nikkhipitvā sukhakathāya sannisinnāsu ekissā cumbaṇaṃ ekā sakasaññāya gaṇhi, taṃ nissāya ‘mama cumbaṇaṃ, tava cumbaṇa’-ti kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsino dāsakammakārā ceva sevakagāma¹h²ojakāmaccauparājāno cāti sabbe yuddhasajjā nikkhamiṃsū” ti vadanti. Imamhā pana nayā purimanayo va bahūsu aṭṭhakathāsu āgato, yuttarūpo cāti sveva gahetabbo.

Te pana sāyanhasamaye yuddhasajjā nikkhamissantīti tasmim samaye bhagavā sāvatthiyaṃ viharanto paccūsasamaye lokaṃ volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhante addasa, disvā ca: “Mayi gate esa kalaho vūpasamissati nu kho, no” ti upadhārento: “Ahamettha gantvā kalahavūpasamatthaṃ tīṇi jātakāni kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, atha sāmaggidīpanatthāya dve jātakāni kathetvā **attadaṇḍasuttaṃ** (Snp. 941 ādayo) desessāmi, desanaṃ sutvā ubhayanagaravāsino aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni kumārasatāni dassanti, ahaṃ te pabbājessāmi, mahanto samāgamo bhavissati” ti sanniṭṭhānaṃ katvā pāto va sarīrapaṭijagganaṃ katvā sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapāta³paṭikkanto sāyanhasamaye gandhakuṭito nikkhamitvā kassaci anārocetvā sayam-eva pattacīvaramādāya dvinnāṃ senānaṃ antare ākāse pallaṅkaṃ ābhujitvā tesāṃ saṃvegajananatthaṃ divā andhakāraṃ kātuṃ kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi. Atha nesaṃ saṃviggamānasānaṃ attānaṃ dassento chabbaṇṇā buddharaṃsiyo vissajjesi. Kapilavatthuvāsino pi bhagavantaṃ disvā: “Amhākaṃ ñātisetṭho satthā āgato, diṭṭho nu kho tena amhākaṃ kalahakaraṇabhāvo” ti cintetvā: “Na kho pana sakkā satthari āgate amhehi parassa sarīre satthaṃ pātetuṃ, koliyanagaravāsino amhe hanantu (5.414) vā bajjhantu vā” ti āvudhāni chaḍḍesuṃ. Koliyanagaravāsino pi tatheva akaṃsu.

Atha bhagavā otaritvā ramaṇīye padese vāluka⁴puline paññattavarabuddhāsane nisīdi anopamāya buddhasiriya virocamāno. Te pi rājāno bhagavantaṃ vanditvā nisīdiṃsu. Atha ne satthā jānantova: “Kasmā āgatattha, mahārājā” ti pucchi. “Neva, bhante, nadidassanatthāya, na kīḷanatthāya, apica kho pana imasmim ṭhāne saṅgāmaṃ paccupaṭṭhāpetvā āgatamhā” ti. “Kiṃ nissāya vo kalaho, mahārājā” ti? “Udakaṃ nissāya bhante” ti. “Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā” ti?

“Appagghaṃ, bhante” ti. “Pathavī nāma kiṃ agghati, mahārājā” ti? “Anagghā, bhante” ti. “Khattiyā kiṃ agghanti, mahārājā” ti? “Khattiyā nāma anagghā, bhante” ti. “Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā anagghe khattiye nāsetha, mahārāja, kalahasmiñhi assādo nāma natthi, kalahavasena hi mahārājā ekāya rukkhadevatāya kālasīhena saddhiṃ baddhāghāto sakalam-pi imaṃ kappam anuppattoyevā” ti vatvā **phandanajātakaṃ** (Ja. 475) kathesi.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bahinagare vaḍḍhakigāmo ahosi. Tatreko brāhmaṇavaḍḍhakī araṇṇato dārūni āharitvā rathaṃ katvā jīvikaṃ kappesi. Tadā himavantapadese mahāphandanarukkho ahosi. {4.208} Eko kālasīho gocaraṃ pariyesitvā āgantvā tassa mūle nipajji. Athassa ekadivasaṃ vāte paharante eko sukkhadaṇḍako patitvā khandhe avatthāsi. So thokaṃ khandhena rujantena bhītatasi to uṭṭhāya pakkhanditvā puna nivatto āgatamaggaṃ olokento kiñci adisvā: “Añño maṃ sīho vā byaggho vā anubandhanto natthi, imasmiṃ pana rukkhe nibbattadevatā maṃ ettha nipajjantaṃ na sahati maññe, hotu jānissāmī” ti aṭṭhāne kopam bandhitvā rukkham paharitvā: “Neva tava rukkhasa pattaṃ khādāmi, na sākham bhañjāmi, idha aññe mige vasante sahasi, maṃ na sahasi, ko mayham doso atthi, katipāham āgamehi, samūlam te rukkham uppāṭetvā khaṇḍākhāṇḍikaṃ chedāpessāmī” ti rukkhadevataṃ tajjetvā ekaṃ purisaṃ upadhārento vicari. Tadā so brāhmaṇavaḍḍhakī dve tayo manusse ādāya rathadārūnaṃ atthāya yānakena taṃ padesaṃ gantvā ekasmiṃ ṭhāne yānakaṃ ṭhapetvā vāsipharasuhattho rukkhe upadhārento phandanasamīpaṃ agamāsi. Kālasīho taṃ disvā: “Ajja, mayā paccāmittassa piṭṭhiṃ daṭṭhum vaṭṭatī” ti gantvā rukkhamūle aṭṭhāsi. Vaḍḍhakī ca ito cito oloketvā phandanasamīpena pāyāsi. So: “Yāva eso nātikkamati, tāvadevassa kathessāmī” ti cintetvā paṭhamam gāthamāha.

Kuṭhārihattho puriso, vanamogayha tiṭṭhasi,

Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ dāruṃ chetumicchasi ti.

So tassa vacanaṃ sutvā: “Acchariyaṃ vata bho, na vata me ito pubbe migo manussavācam bhāsanto diṭṭhapubbo, esa rathānucchavikaṃ {4.209} dāruṃ jānissati, pucchissāmi nan”-ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha.

***Isso vanāni carasi, samāni visamāni ca,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ dāruṃ nemiya dāḷhan-ti.***

*Taṃ sutvā kāḷasīho: “Idāni me manoratho matthakaṃ pāpuṇissatī” ti cintetvā
tatiyaṃ gāthamāha.*

***Neva sālo na khadiro, nāssakaṇṇo kuto dhavo,
Rukkho ca phandano nāma, taṃ dāruṃ nemiya dāḷhan-ti.***

*So taṃ sutvā somanassajāto: “Sudivasena vatamhi ajja araṇṇaṃ paviṭṭho,
tiracchānagato me rathānucchavikaṃ dāruṃ ācikkhati, aho sādhu” ti pucchanto
catutthaṃ gāthamāha.*

***Kīdisānissa pattāni, khandho vā pana kīdiso,
Puṭṭho me samma akkhāhi, yathā jānemu phandanan-ti.***

Athassa so ācikkhanto dve gāthā abhāsi:

***Yassa sākā palambanti, namanti na ca bhañjare,
So rukkho phandano nāma, yassa mūle ahaṃ ṭhito.***

***Arānaṃ cakkanābhīnaṃ, īsānemirathassa ca,
Sabbassa te kammaniyo, ayaṃ hessati phandano ti.***

*So evaṃ ācikkhitvā tuṭṭhamānaso ekamante vicari, vaḍḍhakī pi rukkhāṃ
chindituṃ ārabhi. Rukkhadevatā cintesi: “Mayā etassa upari na kiñci pātitaṃ,
ayaṃ aṭṭhāne āghātaṃ bandhitvā mama vimānaṃ nāseti, ahañca vinassissāmi,
ekenupāyena {4.210} imañca issaṃ vināsessāmī” ti. Sā vanakammikapuriso viya
huttvā tassa santikaṃ āgantvā pucchi: “Bho purisa manāpo te rukkho laddho,
imaṃ chinditvā kiṃ karissasī” ti? “Rathanemiṃ karissāmī” ti. “Iminā rukkhena
ratho bhavissatī” ti kena te akkhātanti. “Ekena kāḷasīhenā” ti. “Sādhu suṭṭhu
tena akkhātaṃ, iminā rukkhena ratho sundaro bhavissati, kāḷasīhassa
galacammaṃ uppāṭetvā caturaṅgulamatte ṭhāne ayapaṭṭena viya nemimaṇḍale
parikkhitte nemi ca thirā bhavissati, bahuñca dhanāṃ labhissasī” ti.
“Kāḷasīhacammaṃ kuto lacchāmī” ti? “Tvāṃ bālakosi, ayaṃ tava rukkho vane
ṭhito na palāyati, tvāṃ yena te rukkho akkhāto, tassa santikaṃ gantvā ‘sāmi tayā
dassitarukkhāṃ kataratṭhāne chindāmī’ ti vañcetvā ānehi, atha naṃ nirāsaṅkaṃ
‘idha ca ettha ca chindā’ ti mukhatuṇḍaṃ pasāretvā ācikkhantaṃ tikhiṇena
mahāpharasunā koṭṭetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā cammaṃ ādāya varamaṃsaṃ
khādītva rukkhāṃ chindā” ti veraṃ appesi. Tamatthaṃ pakāśento satthā imā
gāthā āha:*

*Iti phandanarukkho pi, tāvade ajjhabhāsatha,
Mayham-pi vacanaṃ atthi, bhāradvāja suṇohi me.*

*Issassa upakkhandhamhā, ukkacca caturaṅgulaṃ,
Tena nemiṃ pasāresi, evaṃ daḷhataraṃ siyā.*

*Iti phandanarukkho pi, veraṃ appesi tāvade,
Jātānañca ajātānaṃ, issānaṃ dukkhamāvahī ti.*

*Vaḍḍhakī rukkhadevatāya vacanaṃ sutvā: “Aho ajja mayhaṃ maṅgaladivaso”
ti kālasīhaṃ ghātetvā rukkhaṃ chetvā pakkāmi. Tamatthaṃ [4.211] pakāsento
satthā āha:*

*Icevaṃ phandano issaṃ, isso ca pana phandanaṃ,
Aññamaññaṃ vivādena, aññamaññaṃ maghātayum.*

*Evaṃ-eva manussānaṃ, vivādo yattha jāyati,
Mayūranaccaṃ naccanti, yathā te issaphandaṇā.*

*Taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, yāvantettha samāgatā,
Sammodatha mā vivadatha, mā hotha issaphandaṇā.*

*Sāmaggiṃ-eva sikkhetha, buddhehetāṃ paṇḍitaṃ,
Sāmaggiraṭo dhammaṭṭho, yogakkhemā na dhamasatī ti.*

Sakyaṛājāno dhammakathaṃ sutvā samaggā jātā.

**Tato: “Parapattiyena nāma mahārājā na bhavitabbaṃ, parapattiyā hi hutvā
ekassa sasassa kathāya tiyojanasahassavitthate himavante catuppadagaṇā
mahāsamuddaṃ pakkhandino ahesuṃ, tasmā parapattiyena na bhavitabban”-ti
vatvā daddabhajātakaṃ (Ja. 322) kathesi.**

*Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sīhayoniyaṃ
nibbattitvā vayappatto araṇṇe paṭivasati. Tadā pana pacchimasamuddasamīpe
beluvamissakatālavanaṃ hoti. Tatreko sasako beluvarukkhamūle ekassa
tālagacchassa heṭṭhā vasati. So ekadivasaṃ gocaraṃ ādāya āgantvā
tālapaṇṇassa heṭṭhā nipanno cintesi: “Sace ayaṃ pathavī saṃvaṭṭeyya, kahaṃ
nu kho gamissāmī” ti. Tasmim̐ khaṇe ekaṃ beluvapakkaṃ tālapaṇṇassa upari
pati. So tassa saddena: “Addhā pathavī saṃvaṭṭatī” ti uppatitvā pacchato
anolokento va palāyi. Taṃ maraṇabhayaabhūtaṃ vegena palāyantaṃ añño sasako
disvā pucchi: “Kiṃ bho, ativiya bhīto palāyasī” ti. “Mā pucchi, bho” ti. So:
“Kiṃ bho, kiṃ bho” ti pacchato dhāvateva. Itaro nivattitvā anolokentova:*

“Ettha pathavī saṁvaṭṭatī” ti āha. So pi tassa pacchato palāyi. Evaṁ tamañño addasa, tamaññoti evaṁ sasakasahassaṁ ekato hutvā palāyi. Te eko pi migo disvā ekato hutvā palāyi. Eko sūkaro, eko gokaṇṇo, eko mahimso, eko gavayo, eko khaggo, eko byaggho, eko sīho, eko hatthī disvā: “Kimetan”-ti pucchitvā: “Ettha pathavī saṁvaṭṭatī” ti vutte {3.76} palāyi. Evaṁ anukkamena yojanamattaṁ tiracchānabalaṁ ahosi.

Tadā bodhisatto taṁ balaṁ palāyantaṁ disvā: “Kimetan”-ti pucchitvā: “Ettha pathavī saṁvaṭṭatī” ti sutvā cintesi: “Pathavīsaṁvaṭṭanaṁ nāma na kadāci atthi, addhā etesaṁ kiñci dussutaṁ bhavissati, mayi kho pana ussukkaṁ anāpajjante sabbe nassissanti, jīvitaṁ nesaṁ dassāmī” ti sīhavegena purato pabbatapādaṁ gantvā tikkhattuṁ sīhanādaṁ nadi. Te sīhabhayatajjitā nivattitvā piṇḍitā aṭṭhaṁsu. Sīho tesāṁ antaraṁ pavisitvā: “Kimatthaṁ palāyathā” ti pucchi. “Pathavī saṁvaṭṭatī” ti. “Kena saṁvaṭṭamānā diṭṭhā” ti? “Hatthī jānantī” ti. Hatthī pucchi. Te: “Mayaṁ na jānāma, sīhā jānantī” ti vadiṁsu, sīhāpi: “Mayaṁ na jānāma, byagghā jānantī” ti, byagghāpi: “Mayaṁ na jānāma, khaggā jānantī” ti, khaggāpi: “Gavayā jānantī” ti, gavayāpi: “Mahimśā jānantī” ti, mahimśāpi: “Gokaṇṇā jānantī” ti, gokaṇṇāpi: “Sūkarā jānantī” ti, sūkarāpi: “Migā jānantī” ti, migāpi: “Mayaṁ na jānāma, sasakā jānantī” ti, sasakesu pucchiyamānesu: “Ayaṁ kathetī” ti taṁ sasakaṁ dassesuṁ. Atha naṁ: “Evaṁ kira, samma, passasi pathavī saṁvaṭṭatī” ti pucchi. “Āma, sāmi mayā diṭṭhā” ti. “Kattha vasanto passasī” ti? “Pacchimasamuddasamāpe beluvamissakatālavane vasāmi. Ahañhi tattha beluvarukkhamūle tālagacche tālapaṇṇassa heṭṭhā nipanno cintesiṁ: “Sace pathavī saṁvaṭṭati, kahaṁ gamissāmī” ti, atha taṅkhaṇaṇṇeva pathaviyā saṁvaṭṭanasaddaṁ sutvā palātomhī” ti.

Sīho cintesi: “Addhā tassa tālapaṇṇassa upari beluvapakkaṁ patitvā duddubhāyanasaddamakāsi, svāyaṁ taṁ saddaṁ sutvā ‘pathavī saṁvaṭṭatī’ ti saññaṁ uppādetvā palāyi, tathato {3.77} jānissāmī” ti. So taṁ sasakaṁ gahetvā mahājanaṁ assāsetvā: “Ahaṁ iminā diṭṭhaṭṭhāne pathaviyā saṁvaṭṭanabhāvaṁ vā asaṁvaṭṭanabhāvaṁ vā tathato jānitvā āgamissāmī, yāva mamāgamaṇā tumhe ettheva hothā” ti sasakaṁ piṭṭhiyaṁ āropetvā sīhavegena pakkhanditvā tālavane sasakaṁ otāretvā: “Ehi tayā diṭṭhaṭṭhānaṁ dassēhī” ti āha. “Na visahāmi sāmī” ti. “Ehi mā bhāyī” ti. So beluvarukkhaṁ upasaṅkamituṁ asakkonto avidūre ṭhatvā: “Idaṁ sāmi duddubhāyanaṭṭhānaṁ”-ti vatvā paṭhamāṁ gāthamāha.

**Duddubhāyati bhaddante, yasmim̐ dese vasāmahaṃ,
Ahampetaṃ na jānāmi, kimetaṃ duddubhāyatī ti.**

*Evam̐ vutte sīho beluvarukkkhamūlaṃ gantvā tālapaṇṇassa heṭṭhā sasakena
nipannaṭṭhānañceva tālapaṇṇamatthake patitaṃ beluvapakkañca disvā
pathaviyā asan̐vaṭṭanabhāvaṃ tathato jānitvā sasakaṃ piṭṭhiyaṃ āropetvā
sīhavegena khippaṃ migasaṅghānaṃ santikaṃ gantvā sabbaṃ pavattiṃ
ārocetvā: “Tumhe mā bhāyathā” ti migagaṇaṃ assāsetvā vissajjesi. Sace hi tadā
bodhisatto na bhaveyya, sabbe samuddaṃ pavisitvā nasseyyūṃ. Bodhisattaṃ
pana nissāya sabbe jīvitaṃ labhiṃsūti.*

**Beluvaṃ patitaṃ sutvā, duddubhanti saso javi,
Sasassa vacanaṃ sutvā, santattā migavāhinī.**

**Appatvā padaviññāṇaṃ, paraghosānusārino,
Panādaparamā bālā, te honti parapattiyaṃ.**

**Ye {3.78} ca sīlena sampannā, paññāyūpasame ratā,
Ārakā viratā dhīrā, na honti parapattiyaṃ ti.**

Imā tisso abhisambuddhagāthā.

**Assaddho akataññū ca, sandhicchedo ca yo naro,
Hatāvakāso vantaṃso, sa ve uttamaporiso ti. (Dhp. 97).**

**Tato: “Kadāci mahārājā dubbalo pi mahabbalassa randhaṃ passati, kadāci
mahabbalo pi dubbalassa randhaṃ passati, laṭukikā pi hi sakuṇikā hatthināgaṃ
ghātesī” ti vatvā laṭukikajātakam̐ (Ja. 357) kathesi.**

*Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto hatthiyoniyaṃ
nibbattitvā vayappatto pāsādiko mahākāyo asītisahassavāraṇaparivāro
yūthapati hutvā himavantapadese vihāsi. Tadā ekā laṭukikā sakuṇikā hatthīnaṃ
vicaraṇaṭṭhāne aṇḍāni nikkhi pi, tāni pariṇatāni bhinditvā sakuṇapotakā
nikkhamiṃsu. Tesu aviruḷhapakkhesu uppatituṃ asakkontesu yeva mahāsatto
asītisahassavāraṇaparivuto gocarāya caranto taṃ padesaṃ patto. Taṃ disvā
laṭukikā cintesi: “Ayaṃ hatthirājā mama potake madditvā māressati, handa naṃ
puttakānaṃ parittāṇatthāya dhammikārakkhaṃ yācāmī” ti. Sā ubho pakkhe
ekato katvā tassa purato ṭhatvā paṭhamam̐ gāthamāha.*

***Vandāmi taṃ kuñjara saṭṭhihāyanaṃ, ārañṇakaṃ yūthapatiṃ yasassiṃ,
Pakkhehi taṃ pañjalikaṃ karomi, mā me vadhī puttake dubbalāyā ti.***

*Mahāsatto: “Mā cintayi laṭukike, ahaṃ te puttake rakkhissāmī” ti
sakuṇapotaṇānaṃ upari ṭhatvā asītiyā hatthisahassesu gatesu laṭukikaṃ
āmantetvā: “Laṭukike amhākaṃ pacchato eko ekacāriko hatthī āgacchati, so
amhākaṃ vacanaṃ na karissati, tasmīṃ āgate tam-pi yācitvā puttakānaṃ
sotthibhāvaṃ kareyyāsī” ti vatvā pakkāmi. Sā pi tassa paccuggamanaṃ katvā
ubhohi pakkhehi añjaliṃ katvā dutiyaṃ gāthamāha.*

***Vandāmi taṃ kuñjara ekacāriṃ, ārañṇakaṃ pabbatasānugocaraṃ,
Pakkhehi taṃ pañjalikaṃ karomi, mā me vadhī puttake dubbalāyā ti.***

So tassā vacanaṃ sutvā tatiyaṃ gāthamāha.

***Vadhissāmi te laṭukike puttakāni, kiṃ me tuvaṃ kāhasi dubbalāsi,
Sataṃ sahasāni pi tādisīnaṃ, vāmena pādena papothayeyyan-ti.***

*Evañca {3.176} pana vatvā so tassā puttake pādena sañcuṇṇetvā muttena
pavāhetvā nadanto va pakkāmi. Laṭukikā rukkhāsākhāya nilīyitvā: “Idāni tāva
vāraṇa nadanto gacchasi, katipāheneva me kiriyaṃ passissasi, kāyabalato
ñāṇabalassa mahantabhāvaṃ na jānāsi, hotu, jānāpessāmi nan”-ti taṃ
santajjayamānāva catutthaṃ gāthamāha.*

***Na heva sabbattha balena kiccaṃ, balañhi bālassa vadhāya hoti,
Karissāmi te nāgarājā anatthaṃ, yo me vadhī puttake dubbalāyā ti.***

*Sā evaṃ vatvā katipāhaṃ ekaṃ kākaṃ upaṭṭhahitvā tena tuṭṭhena: “Kiṃ te
karomī” ti vuttā: “Sāmi, aññaṃ me kātappaṃ natthi, ekassa pana
ekacārikavāraṇassa tuṇḍena paharitvā tumhehi akkhīni bhinnāni paccāsīsāmī”
ti āha. Sā tena: “Sādhū” ti sampaṭicchitā ekaṃ nīlamakkhikaṃ upaṭṭhahi.
Tāyapi: “Kiṃ te, karomī” ti vuttā: “Iminā kākena ekacārikavāraṇassa akkhīsu
bhinnesu tumhehi tattha āsāṭikaṃ pātetuṃ icchāmī” ti vatvā tāyapi: “Sādhū” ti
vutte ekaṃ maṇḍukaṃ upaṭṭhahitvā tena: “Kiṃ te, karomī” ti vuttā: “Yadā
ekacārikavāraṇo andho hutvā pānīyaṃ pariyesati, tadā pabbatamatthake ṭhito
saddaṃ katvā tasmīṃ pabbatamatthakaṃ abhiruhante otaritvā papāte saddaṃ
kareyyātha, ahaṃ tumhākaṃ santikā ettakaṃ paccāsīsāmī” ti āha. So pi tassā
vacanaṃ: “Sādhū” ti sampaṭicchī.*

*Athekadivasam kāko vāraṇassa dve pi {3.177} akkhīni tuṇḍena bhindī,
nīlamakkhikā āsāṭikaṃ pātesi. So puḷavehi khajjanto vedanāppatto*

pipāsābhibhūto pānīyaṃ pariyesamāno vicari. Tasmim̐ kāle maṇḍūko pabbatamatthake ṭhatvā saddamakāsi. Vāraṇo: “Ettha pānīyaṃ bhavissatī” ti pabbatamatthakaṃ abhiruhi. Atha maṇḍūko otarivā papāte ṭhatvā saddamakāsi. Vāraṇo: “Ettha pānīyaṃ bhavissatī” ti papātābhimukho gacchanto parigaḷitvā pabbatapāde pativā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Laṭukikā tassa matabhāvaṃ ṇatvā: “Diṭṭhā me paccāmittassa piṭṭhī” ti haṭṭhatuṭṭhā tassa khandhe caṅkamitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā: “Na, bhikkhave, kenaci saddhim̐ veraṃ nāma kātabbhaṃ, evaṃ balasampannam-pi vāraṇaṃ ime cattāro janā ekato hutvā vāraṇassa jīvitakkhayaṃ pāpesun” -ti:

*Kākañca passa laṭukikaṃ, maṇḍūkaṃ nīlamakkhikaṃ,
Ete nāgaṃ aghātesuṃ, passa verassa verinaṃ,
Tasmā hi veraṃ na kayirātha, appiyena pi kenacī ti.*

Evam̐ kalahavūpasamanatthāya tīṇi jātakāni kathetvā sāmaggiparidīpanatthāya dve jātakāni kathesi. “Samaggānañhi mahārājā koci otāraṃ nāma passitum̐ na sakkoti” ti vatvā **rukkhadhammajātakam̐ (Ja. 74) kathesi.**

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente paṭhamam̐ uppanno vessavaṇo mahārājā cavi, sakko aññaṃ vessavaṇaṃ ṭhapesi. Etasmim̐ vessavaṇe parivatte pacchā nibbattavessavaṇo: “Rukkhagacchagumbalatānaṃ attano attano ruccanaṭṭhāne vimānaṃ gaṇhantū” ti sāsanaṃ pesesi. Tadā bodhisatto himavantappadese ekasmim̐ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ñātake āha: “Tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhatha, imasmim̐ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā ṭhitavimānāni gaṇhathā” ti. Tattha bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā ṭhitavimānāni gaṇhiṃsu. Apaṇḍitā pana devatā: “Kiṃ amhākaṃ attho araṇṇavimānehi, mayaṃ manussapathe gāmaṇigamarājadhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma. Gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontī” ti manussapathe aṅgaṇaṭṭhāne nibbattamahārukkesu vimānāni gaṇhiṃsu.

Athekasmim̐ divase mahatī vātavuṭṭhi uppajji. Vātassa atibalavatāya daḷhamūlā vanaṇeṭṭhakarukkhā pi sambhaggasākhāviṭapā samūlā nipatiṃsu. Tam̐ pana aññaṃaññaṃ sambandhanena ṭhitaṃ sālavanaṃ patvā ito cito ca paharanto ekarukkham-pi pātetum̐ nāsakkhi. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā himavantaṃ gantvā attano pavattim̐ sālavanadevatānaṃ {1.329}

kathayim̐su. Tā tāsam̐ evam̐ āgatabhāvaṃ bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto: “Paṇḍitānaṃ vacanaṃ aggahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarūpāva honti” ti vatvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha.

*Sādhū sambahulā ñātī, api rukkhā araṇṇajā,
Vāto vahati ekaṭṭhaṃ, brahantam-pi vanappatin-ti.*

Tato: “Samaggānaṃ mahārājā koci vivaraṃ passitum̐ nāsakkhi, yadā pana aññamaññaṃ vivādamakaṃsu, atha ne eko nesādaputto jīvitakkhayaṃ pāpetvā ādāya gato, vivāde assādo nāma natthi” ti vatvā **vaṭṭakajātakaṃ** (Ja. 35) kathesi.

Atīte magadharatṭhe tasmim̐ yeva padese bodhisatto vaṭṭakayoniyam̐ paṭisandhim̐ gahetvā mātukucchito jāto aṇḍakosaṃ padāletvā nikkhantakāle mahāgeṇḍukappamāṇo vaṭṭakapotako ahosi. Atha naṃ mātāpitāro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāse gamanabalaṃ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā natthi. Tañca padesaṃ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti, so tasmim-pi samaye mahāravaṃ ravanto taṃ padesaṃ gaṇhi, sakuṇasaṅghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhūtā viravantā palāyanti, bodhisattassa pi mātāpitāro maraṇabhayaabhūtā bodhisattaṃ chaḍḍetvā palāyim̐su. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantam̐ aggim̐ disvā cintesi: “Sace mayhaṃ pakkhe pasāretvā ākāseṇa gamanabalaṃ bhaveyya, uppatitvā aññattha gaccheyyaṃ. Sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṃ bhaveyya, padavārena aññattha gaccheyyaṃ. Mātāpitāro pi kho me maraṇabhayaabhūtā maṃ ekakaṃ pahāya attānaṃ parittāyantā palātā. Idāni me aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, atāṇomhi asaraṇo, kiṃ nu kho aṭṭhaṃ kātum̐ vaṭṭatī” ti.

Athassa etadahosi: “Imasmim̐ loke sīlaguṇo nāma atthi, saccaguṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhimūle nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhīpaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasampannā {1.214} saccānuddayakāruṇṇākhantisamannāgatā sabbasattesu samappavattamettabhāvanā sabbaññubuddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayi cā pi ekaṃ saccaṃ atthi, saṃvijjamāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte buddhe ceva tehi paṭividdhaguṇe ca āvajjetvā mayi vijjamānaṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggim̐ paṭikkamāpetvā aṭṭhaṃ kātum̐ attano ceva sesakuṇānañca sotthibhāvaṃ kātum̐ vaṭṭatī” ti. Tena vuttaṃ:

*Atthi loka sīlaguṇo, saccaṃ soceyyanuddayā,
Tena saccena kāhāmi, saccakiriyamanuttaraṃ.*

*Āvajjetvā dhammabalaṃ, saritvā pubbake jīne,
Saccabalamavassāya, saccakiriyamakāsahan-ti. (Cp. 3.79-80).*

*Atha bodhisatto atīte parinibbutānaṃ buddhānaṃ guṇe āvajjetvā attani
vijjamānaṃ saccasabhāvaṃ ārabha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gāthamāha.*

*Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
Mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti.*

*Iti mahāsatto: “Sace mayhaṃ pakkhānaṃ atthibhāvo, te ca pasāretvā ākāse
apatanabhāvo, pādānaṃ atthibhāvo, te ca ukkhipitvā avañcanabhāvo,
mātāpitūnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto
yeva, jātaveda, etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā” ti kulāvake nipannako va
saccakiriyaṃ akāsi. Tassa saha saccakiriyaṃ soḷasakarīsamatte ṭhāne jātavedo
paṭikkamā. Paṭikkamanto ca na jhāyamāno va aññaṃ gato, udaye pana o pilāpitā
ukkā viya tattheva nibbāyi. Tena vuttaṃ:*

*Saha {1.215} sacce kate mayhaṃ, mahāpajjalito sikhī,
Vajjesi soḷasa karīsāni, udakaṃ patvā yathā sikhī ti. (Cp. 3.82).*

*Taṃ pana ṭhānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā anabhibhavanīyattā
kappaṭṭhiyapāṭihāriyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ bodhisatto saccakiriyaṃ katvā
jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.*

*Evaṃ imāni pañca jātakāni kathetvā avasāne attadaṇḍasuttaṃ (Snp. 941)
kathesi:*

*“Attadaṇḍā bhayaṃ jātaṃ, janaṃ passatha medhagaṃ,
Saṃvegaṃ kittayissāmi, yathā saṃvijitaṃ mayā.*

*Phandamānaṃ paṇaṃ disvā, macche appodake yathā;
Aññaṃaññehi byāruddhe, disvā maṃ bhayaṃāvisi.*

*Samantamasāro loka, disā sabbā sameritā;
Icchaṃ bhavanamattano, nāddasāsīṃ anositaṃ.*

*Osānetveva byāruddhe, disvā me aratī ahu;
Athettha sallamaddakkhim, duddasaṃ hadayanissitaṃ.*

*Yena sallena otiṇṇo, disā sabbā vidhāvati;
Tameva sallamabbuyha, na dhāvati na sīdati.*

*Tattha sikkhānugīyanti:
Yāni loke gadhitāni, na tesu pasuto siyā,
nibbijja sabbaso kāme, Sikkhe nibbānamattano.*

*Sacco siyā appagabbho, amāyo rittapesuṇo;
Akkodhano lobhapāpaṃ, vevicchaṃ vitare muni.*

*Niddaṃ tandiṃ sahe thīnaṃ, pamādena na saṃvase;
Atimāne na tiṭṭheyya, nibbānamanaso naro.*

*Mosavajje na nīyetha, rūpe snehaṃ na kubbaye;
Mānañca parijāneyya, sāhasā virato care.*

*Purāṇaṃ nābhinandeyya, nave khantiṃ na kubbaye;
Hiyyamāne na soceyya, ākāsaṃ na sito siyā.*

*Gedhaṃ brūmi mahoghoti, ājavaṃ brūmi jappanaṃ;
Ārammaṇaṃ pakappanaṃ, kāmapaṇko duraccayo.*

*Saccā avokkamma muni, thale tiṭṭhati brāhmaṇo;
Sabbā so paṭinissajja, sa ve santoti vuccati.*

*Sa ve vidvā sa vedagū, ṇatvā dhammaṃ anissito;
Sammā so loke iriyāno, na pihetīdha kassaci.*

*Yodha kāme accatari, saṅgaṃ loke duraccayaṃ;
Na so socati nājjheti, chinnaṃ abandhano.*

*Yaṃ pubbe taṃ visosehi, pacchā te māhu kiñcanaṃ;
Majjhe ce no gahessasi, upasanto carissasi.*

*Sabbaso nāmarūpasmim, yassa natthi mamāyitaṃ;
Asatā ca na socati, sa ve loke na jīyati.*

*Yassa natthi idaṃ meti, paresaṃ vāpi kiñcanaṃ;
Mamattaṃ so asaṃvindaṃ, natthi meti na socati.*

*Aniṭṭhurī ananugiddho, anejo sabbadhī samo;
Tamānisaṃsaṃ pabrūmi, pucchito avikampinaṃ.*

Anejassa vijānato, natthi kāci nisaṅkhati.

Virato so viyārabbhā, khemaṃ passati sabbadhi.

Na samesu na omesu, na ussesu vadate muni;

Santo so vītamaccharo, nādeti na nīrassatī” ti.

Atha rājāno pasannā: “Sace satthā nāgamissa, mayaṃ aññamaññaṃ vadhivā lohitanadiṃ pavattayissāma, satthāraṃ nissāya no jīvitam laddham. Sace pana satthā agāraṃ ajjhāvasissa, dvisahassadīpaparivāraṃ catumahādīparajjam hatthagataṃ abhaviṣsa, atirekasahassaṃ kho panassa puttā abhavissamsu, tato khattiyaparivāro va avicarissa, taṃ kho panesa sampattiṃ pahāya nikkhamitvā {5.415} sambodhiṃ patto, idāni pi khattiyaparivāro va vicaratū” ti ubhayanagaravāsino aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni kumārasatāni adamsu. Bhagavā te pabbājetvā mahāvanaṃ agamāsi. Punadivasato paṭṭhāya tehi parivuto ekadā kapilavatthunagare ekadā koliyanagareti dvīsu nagaresu piṇḍāya carati. Ubhayanagaravāsino mahāsakkāraṃ karīmsu. Tesam garugāravena na attano ruciya pabbajitānaṃ anabhirati uppajji. Purāṇadutiyikāyo pi nesaṃ anabhiratijananatthāya taṃ taṃ vatvā sāsanaṃ pesesum. Te atirekataraṃ ukkaṇṭhīmsu. Bhagavā āvajjento tesam anabhiratabhāvaṃ ñatvā: “Ime bhikkhū mādīsena buddhena saddhiṃ ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathaṃ rūpā nu kho tesam dhammakathā sappāyā” ti upadhārento kuṇāladhammadesanaṃ passi. Athassa etadahosi: “ahaṃ ime bhikkhū himavantaṃ netvā kuṇālakathāya nesaṃ mātugāmadosaṃ pakāsetvā anabhiratiṃ haritvā sotāpattimaggaṃ dassāmī” ti.

So pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaramādāya kapilavatthum piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapātapaṭikkanto bhattakiccavelāyam-eva te pañcasate bhikkhū āmantetvā: “Diṭṭhapubbo vo, bhikkhave, ramaṇīyo himavantapadeso” ti pucchi. “Noheṭaṃ, bhante” ti. “Gacchissatha pana himavantacārīkaṃ”-ti? “Bhante, aniddhimanto mayaṃ kathaṃ gamissāmā” ti. “Sace pana vo koci gahetvā gaccheyya, gaccheyyāthā” ti? “Āma, bhante” ti. Satthā sabbe pi te attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā himavantaṃ gantvā gaganatale ṭhito va ramaṇīye himavantapadese kañcanapabbataṃ rajatapabbataṃ maṇipabbataṃ hiṅgulikapabbataṃ añjanapabbataṃ sānupabbataṃ phalikapabbatanti nānāvidhe pabbate, pañca mahānadiyo, kaṇṇamuṇḍakaṃ rathakāraṃ sīhapapātaṃ chaddantaṃ tiyaggaḷaṃ anotattaṃ kuṇāladahanti satta dahe dassesi. Himavanto ca nāma mahā pañcayojanasatubbedho tiyojanasahassavittthato, tassa imaṃ ramaṇīyaṃ

ekadesaṃ attano ānubhāvena dasseti. Tattha katanivāsāni
sīhabyagghahatthikulādīni catuppadāni pi ekadesato dasseti. Tattha
ārāmarāmaṇeyyakādīni pupphūpagaphalūpage rukkhe nānāvidhe sakuṇasaṅghe
jalajathalajapupphāni himavantassa puratthimapasse suvaṇṇatalaṃ,
pucchimapasse hiṅgulatalaṃ dasseti. Imesaṃ rāmaṇeyyakānaṃ diṭṭhakālato
paṭṭhāya tesāṃ bhikkhūnaṃ purāṇadutiyikāsu chandarāgo pahīno.

Atha satthā te bhikkhū gahetvā ākāśato {5.416} otarivā himavantapacchimapasse
saṭṭhiyojanike manosilātale sattayojanikassa kappatṭhikasālarukkhasa heṭṭhā
tiyojanikāya manosilālālāya tehi bhikkhūhi parivuto chabbaṇṇarasmiyo
vissajjento aṇṇavakucchiṃ khobhetvā jalamāno sūriyo viya nisīditvā
madhurassaraṃ nicchārento te bhikkhū āmantesi: “bhikkhave, imasmim
himavante tumhehi adiṭṭhapubbaṃ pucchathā” ti. Tasmim khaṇe dve citrakokilā
ubhosu koṭīsu daṇḍakaṃ mukhena ḍaṃsitvā majjhe attano sāmikaṃ nisīdāpetvā
aṭṭha citrakokilā purato, aṭṭha pacchato, aṭṭha vāmato, aṭṭha dakkhiṇato, aṭṭha
heṭṭhā, aṭṭha upari chāyaṃ katvā evaṃ citrakokilaṃ parivāretvā
ākāsenāgacchanti. Atha te bhikkhū taṃ sakuṇasaṅghaṃ disvā satthāraṃ
pucchimsu: “ke nāmete, bhante sakuṇā” ti? “Bhikkhave, esa mama porāṇako
vaṃso, mayā ṭhapitā paveṇī, maṃ tāva pubbe evaṃ paricarimsu, tadā panesa
sakuṇagaṇo mahā ahosi, aḍḍhuḍḍhāni dijakaññāsahassāni maṃ paricarimsu.
Anupubbena parihāyivā idāni ettako jāto” ti. “Kathaṃ evarūpe pana, bhante,
vanasaṇḍe etā dijakaññāyo tumhe paricarimsu” ti? Atha nesaṃ satthā: “Tena hi,
bhikkhave, suṇāthā” ti satim upaṭṭhāpetvā atītaṃ āharitvā dassento āha:

“Evamakkhāyati evamanusūyati:

- (1.) Sabbosadhadharaṇidhare¹⁴
- (2.) nekapupphamālyavitate
- (3.) gajagavajamahimsarurucamarapasadakhaggagokaṇṇasīhabyagghadīpi-
acchakokataracchauddārakadalimigabiḷārasasakaṇṇikānucarite
- (4.) ākiṇṇanelamaṇḍalamahāvarāhanāgakuḷakareṇusaṅghādhivuṭṭhe
- (5.) issamigasākhamigasabhamigaenīmigavātamiga-
pasadamigapurisālukimpurisayakkharakkhasanisevite
- (6.) amajjavamañjarīdharapahaṭṭhapupphaphusitaggaṇekapādapagaṇavitake
- (7.) kuraracakoravāraṇamayūraparabhatajīvañjīvakacelāvaka-
bhiṅkārakaravīkamattavihaṅgagaṇasatatasampaghuṭṭhe
- (8.) añjanamanosilāharitālahaṅgulakahemaraajatakanakāneka-
dhātusatavinaddhapaṭimaṇḍitapadese

evarūpe khalu, bho, ramme vanasaṇḍe kuṇālo nāma sakuṇo paṭivasati
ativiya {5.417} citto ativiya cittapattacchadano.

Tasseva khalu, bho, kuṇālassa sakuṇassa aḍḍhuḍḍhāni itthisahassāni
paricārīkā dijakaññāyo, atha khalu, bho, dve dijakaññāyo kaṭṭham
mukhena ḍamsitvā taṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ majjhe nisīdāpetvā uḍḍentimā
naṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā ti.

Pañcasatā dijakaññāyo heṭṭhato heṭṭhato uḍḍenti ‘sacāyaṃ kuṇālo sakuṇo
āsanā paripatissati, mayaṃ taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā’ ti.

Pañcasatā dijakaññāyo uparūpari uḍḍenti ‘mā naṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ
ātaṇḍa paritāpesī’ ti.

Pañcasatā dijakaññāyo ubhatopassena uḍḍenti ‘mā naṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ
sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphusī’ ti.

Pañcasatā dijakaññāyo purato purato uḍḍenti ‘mā naṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ
gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā
vā kaṭṭhena vā kaṭṭhalena vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā
sakkharāhi vā pahāraṃ adamsu, māyaṃ kuṇālo sakuṇo gacchehi vā latāhi
vā rukkhehi vā sākhāhi vā thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā
pakkhīhi saṅgamesī’ ti.

¹⁴ [This and similar lines below are in a rare kind of verse called *varṇaka*, that went unnoticed by the Burmese editors.]

Pañcasatā dijakaññāyo pacchato pacchato uḍḍenti saṇhāhi sakhilāhi mañjūhi madhurāhi vācāhi samudācarantiyo ‘māyaṃ kuṇālo sakuṇo āsane pariyukkaṇṭhī’ ti.

Pañcasatā dijakaññāyo disodisaṃ uḍḍenti anekarukkhavividhaviakatiphalamāharantiyo ‘māyaṃ kuṇālo sakuṇo khudāya parikilamitthā’ ti.

Atha khalu, bho, tā dijakaññāyo taṃ kuṇālaṃ sakuṇaṃ ārāmeneva ārāmaṃ, uyyāneneva uyyānaṃ, nadītitteneva nadītittamaṃ, pabbatasikhareneva pabbatasikharaṃ, ambavaneneva ambavanaṃ, jambuvaneneva jambuvanaṃ, labujavaneneva labujavanaṃ, nāḷikerasaṇcāriyeneva nāḷikerasaṇcāriyaṃ khippam-eva abhisambhonti ratittāya.

Atha khalu, bho, kuṇālo sakuṇo tāhi dijakaññāhi divasaṃ paribyuḷho evaṃ apasādeti {5.418} ‘nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasiliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahucittāyo katassa appaṭikārīkāyo anilo viya yena kāmaṃ gamāyo’ ” ti.

Tatrāyaṃ atthavaṇṇanā: bhikkhave, so vanasaṇḍo evaṃ akkhāyati evaṇca anusūyati. Kinti? Sabbosadhadharaṇidhareti vitthāro. Tattha **sabbosadhadharaṇidhare** ti mūlatacapattapupphādisabbosadhadharāya dharaṇiyā samannāgateti attho, sabbosadhayutto vā dharaṇidharo. So hi padeso sabbosadhadharaṇidharoti evamakkhāyati evaṇca anusūyati, tasmim vanasaṇḍeti vuttaṃ hoti. Sesapadayo janāya pi ese va nayo.

Nekapupphamālyavitate ti anekehi phalattāya uppannapupphēhi ceva piḷandhanamālyehi ca vitate. **Rurū** ti suvaṇṇavaṇṇā migā. **Uddārā** ti uddā. **Biḷārā** ti mahābiḷārā. **Nelamaṇḍalam** vuccati taruṇabhiṇṇacchāpamaṇḍalam. **mahāvarāhā** ti mahāhatthino, ākiṇṇanelamaṇḍalamahāvarāhena gocariyādibhedena dasavidhena nāgakulena ceva kareṇusaṅghena ca adhivuṭṭheti attho. **Issamigā** ti kāḷasīhā. **Vātamigā** ti mahāvātamigā. **Pasadamigā** ti citramigā. **Purisālū** ti vaḷavāmukhayakkhiniyo. **Kimpurisā** ti devakinnaracandakinnaradumakinnaradaṇḍamaṇḍavakakonti-sakuṇakaṇṇapāvuraṇādibhedā kinnarā.

Amajjavamañjarīdharapahaṭṭhapupphaphusitaggānekapādapagaṇavitate ti makuladharehi ceva mañjarīdharehi ca supupphitehi ca aggamattapupphitehi ca anekehi pādapagaṇehi vitate. **Vāraṇā** nāma hatthiliṇṇasakuṇā. **Celāvakāti** pi ete sakuṇā yeva. **Hemaṇca kanakaṇcā** ti

dve suvaṇṇajātiyo. Etehi añjanādīhi anekadhātusatehi anekehi vaṇṇadhāturāsīhi vinaddhapaṭimaṇḍitapadese. **Bho** ti dhammālapanamattametam. **Citto** ti mukhatuṇḍake pi heṭṭhāudarabhāge pi citrova.

Aḍḍhuddhānī ti aḍḍhacatutthānī, tīṇi sahaṣṣāni pañceva satānī ti attho. **Addhānapariyāyapathe** ti addhānasaṅkhāte gamanamagge. **Ubbāhetthā** ti bādhayittha. **Upapphusī** ti upagantvā phusi. **Pahāram adamsū** ti ettha: “Mā nan”-ti padassa sāmivasena attho veditabbo. **Saṅgamesī** ti samāgacchi. **Saṇhāhī** ti maṭṭhāhi. **Sakhilāhī** ti piyāhi. **Mañjūhī** ti sakhilāhi. **Madhurāhī** ti madhurassarāhi. **Samudācarantiyo** ti gandhabbakaraṇavasena paricarantiyo. **Anekarukkhavividhavigatiphalan-**ti anekehi rukkehi vividhavigatiphalam. **Ārāmeneva ārāman-**ti pupphārāmādisu aññatarena ārāmeneva aññataram ārāman nentī ti attho. **Uyyānādisu** pi eseva nayo. **Nāḷikerasañcāriyenevā** ti nāḷikeravaneneva aññam nāḷikeravanam. **Atisambhontī** ti evam netvā tattha nam khippaññeva {5.419} ratitthāya pāpuṇanti.

Divasaṃ paribyūḷho ti sakaladivasaṃ paribyūḷho. **Apasādetī** ti tā kira tam evam divasaṃ paricaritvā nivāsarukkhe otāretvā parivāretvā rukkhāsākhāsu nisīditvā: “Appeva nāma madhuravacanam labheyyāmā” ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasanaṭṭhānam gamissāmāti vasanti. Kuṇālarājā pana tā uyyojento: “Nassathā” ti ādivacanehi apasādeti. Tattha **nassathā** ti gacchatha. **Vinassathā** ti sabbatobhāgena nassatha. Gehe dhanadhaññādīnam nāsanena **coriyo**, bahumāyatāya **dhuttiyo**, naṭṭhassatitāya **asatiyo**, anavaṭṭhitacittatāya **lahucittāyo**, katavināsanena mittadubbhitāya **katassa appaṭikārikāyo** ti.

Evañca pana vatvā: “Iti kho, bhikkhave, aham tiracchānagato pi itthīnam akataññutam bahumāyatam anācāratam dussīlatañca jānāmi, tadāpāham tāsam vase avattitvā tā eva attano vase vattemī” ti imāya kathāya tesam bhikkhūnam anabhiratiṃ haritvā satthā tuṇhī ahoṣi. Tasmim̐ khaṇe dve kālākokilā sāmikam daṇḍakena ukkhipitvā heṭṭhābhāgādisu catasso catasso hutvā tam padesaṃ āgamimsu. Te bhikkhū tā pi disvā satthāram pucchimsu. Satthā: “Pubbe, bhikkhave, mama sahāyo puṇṇamukho nāma phussakokilo ahoṣi, tassāyam vamsō” ti vatvā purimanayeneva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

“Tasseva khalu, bho, himavato pabbatarājassa puratthimadisābhāge

(9.) susukhumasunipuṇagirippabhavaharitupayantiyo” ti.

Tattha suṭṭhu sukhumaṣaṇhasalilatāya susukhumasunipuṇā, giri etāsaṃ pabhavoti girippabhavā, himavantato sandamānahratiṇaṃmissaoghatāya haritā, kuṇāladahaṃ upagamanena upayantiyoti

susukhumasunipuṇagirippabhavaharitupayantiyo, evarūpā nadiyo yasmim sandantī ti attho. Idāni yaṃ kuṇāladahaṃ tā upayanti, tattha pupphāni vaṇṇento āha:

(10.) “Uppalapadumakumudanalinasatapattasogandhikamandālaka-sampativiruḷhasucigaṇṭhamanuññaṃmāvakappadese” ti.

Tattha **uppalan**-ti nīluppalaṃ. **Nalinan**-ti setapadumaṃ. **Satapattan**-ti paripuṇṇasatapattapadumaṃ. **Sampatī** ti etehi sampativiruḷhehi abhinavajātehi sucigandhena ceva manuññaṃ ca hadayabandhanasamatthatāya māvakena ca padesena samannāgateti attho. Idāni tasmim dahe rukkhādayo vaṇṇento āha:

(11.) “Kuravakamucalindaketakavedisavañjulapunnāgabakulatilaka-piyakahasanasālasaḷalacampakaasokaṇāgarukkha-tirīṭibhujapattaloddacandanoghavane {5.420}

(12.) kāḷāgarupadmakapiyaṅgudevadārūkacocagahane

(13.) kakudhakuṭajaaṅkolakaccikārakaṇṇikārakaṇṇikārakanavera-koraṇḍakakoviḷārakiṃsukayodhikavanamallikamanaṅgaṇamanavajja-bhaṇḍisurucirabhaginimālāmalyadhare

(14.) jātisumanamadhugandhikadhanutakkārītālīsatagara-musīrakoṭṭhakacchavitate

(15.) atimuttakasamkusumitalatāvitatapaṭimaṇḍitappadese

(16.) haṃsapilavakādambakāraṇḍavābhinadite

(17.) vijjādharasiddhasamaṇatāpasagaṇādhivuṭṭhe

(18.) varadevayakkharakkhasadānavagandhabbakinnara-mahoragānuciṇṇappadese:

evarūpe khalu, bho, ramme vanasaṇḍe puṇṇamukho nāma phussakokilo pativasati ativiya madhuragiyo vilāsitanayano mattakkho.

Tasseva khalu, bho, puṇṇamukhassa phussakokilassa aḍḍhuḍḍhāni itthisatāni paricārikā dijakaññāyo. Atha khalu, bho, dve dijakaññāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍaṃsitvā taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ majjhe nisīdāpetvā uḍḍenti ‘mā naṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā’ ti.

Paññāsa dijakaññāyo heṭṭhato heṭṭhato uḍḍenti ‘sacāyaṃ puṇṇamukho phussakokilo sakuṇo āsanā paripatissati, mayaṃ taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā’ ti.

Paññāsa dijakaññāyo uparūpari uḍḍenti ‘mā naṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ ātapo paritāpesī’ ti.

Paññāsa paññāsa dijakaññāyo ubhatopassena uḍḍenti ‘mānaṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphuṣī’ ti.

Paññāsa dijakaññāyo purato purato uḍḍenti ‘mā naṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭhalāya vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pahāramadaṃsu, māyaṃ puṇṇamukho phussakokilo gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā sākhāhi vā thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhīhi saṅgameṣī’ ti.

Paññāsa dijakaññāyo pacchato pacchato uḍḍenti saṇhāhi sakhilāhi {5.421} mañjūhi madhurāhi vācāhi samudācarantiyo ‘māyaṃ puṇṇamukho phussakokilo āsane pariyukkaṇṭhī’ ti.

Paññāsa dijakaññāyo disodisaṃ uḍḍenti anekarukkhaṃ vidhavikati phalamāharantiyo ‘māyaṃ puṇṇamukho phussakokilo khudāya parikilamitthā’ ti.

Atha khalu, bho, tā dijakaññāyo taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ ārāmeneva ārāmaṃ, uyyāneneva uyyānaṃ, nadītittheṇeva nadītittthaṃ, pabbatasikhareneva pabbatasikharaṃ, ambavaneneva ambavanaṃ, jambuvaneneva jambuvanaṃ, labujavaneneva labujavanaṃ, nālīkeraṣaṇcāriyeneva nālīkeraṣaṇcāriyaṃ khippam-eva abhisambhonti ratitthāya.

Atha khalu, bho, puṇṇamukho phussakokilo tāhi dijakaññāhi divasaṃ paribyūḷho evaṃ pasaṃsati ‘sādhu sādhu, bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumhākaṃ patirūpaṃ kuladhītānaṃ, yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā’ ti.

Atha khalu, bho, puṇṇamukho phussakokilo yena kuṇālo sakuṇo tenupasaṅkami. Addasaṃsu kho kuṇālassa sakuṇassa paricārikā

dijakaññāyo taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ dūrato va āgacchantāṃ,
disvāna yena puṇṇamukho phussakokilo tenupasaṅkamimsu,
upasaṅkamitvā taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ etadavocum: ‘ayaṃ,
samma puṇṇamukha, kuṇālo sakuṇo ativiya pharuso ativiya pharusavāco,
appeva nāma tavam-pi āgama piyavācam labheyyāmā’ ti. ‘Appeva nāma
bhaginiyo’ ti vatvā yena kuṇālo sakuṇo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā
kuṇālena sakuṇena saddhiṃ paṭisammoditvā ekamantaṃ nisīdi,
ekamantaṃ nisinno kho puṇṇamukho phussakokilo taṃ kuṇālāṃ
sakuṇaṃ etad-avoca: ‘kissa tvaṃ, samma kuṇāla, itthīnaṃ sujātānaṃ
kuladhītānaṃ sammāpaṭipannānaṃ micchāpaṭipannosi,
amanāpabhāṇīnaṃ-pi kira, samma kuṇāla, itthīnaṃ manāpabhāṇinā
bhavitabbaṃ, kimaṅgaṃ pana manāpabhāṇīna’nti.

Evaṃ vutte kuṇālo sakuṇo taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ evaṃ
apasādesi: ‘nassa tvaṃ, samma jamma vasala, vinassa tvaṃ, samma jamma
vasala, ko nu tayā viyatto jāyājīnenā’ ti. Evaṃ apasādito ca pana
puṇṇamukho phussakokilo tato yeva {5.422} paṭinivatti.

Atha khalu, bho, puṇṇamukhassa phussakokilassa aparena samayena
nacirasseva kharo ābādho uppajji, lohitapakkhandaṃ bālā vedanā
vattanti māraṇantikā. Atha khalu, bho, puṇṇamukhassa phussakokilassa
paricārikānaṃ dijakaññānaṃ etadahosi: ‘ābādhiko kho ayaṃ
puṇṇamukho phussakokilo, appeva nāma imamahā ābādhā vuṭṭhaheyyā’ ti
ekaṃ adutiyaṃ ohāya yena kuṇālo sakuṇo tenupasaṅkamimsu. Addasā
kho kuṇālo sakuṇo tā dijakaññāyo dūrato va āgacchantiyo, disvāna tā
dijakaññāyo etad-avoca: ‘kahaṃ pana tumhaṃ vasaliyo bhaddā’ ti.
‘Ābādhiko kho, samma kuṇāla, puṇṇamukho phussakokilo appeva nāma
tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyā’ ti. Evaṃ vutte kuṇālo sakuṇo tā dijakaññāyo
evaṃ apasādesi: ‘nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo
coriyo dhuttiyo asatiyo lahucittāyo katassa appaṭikārikāyo anilo viya
yenakāmaṅgamāyo’ ti vatvā yena puṇṇamukho phussakokilo
tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ etad-
avoca: ‘haṃ, samma, puṇṇamukhā’ ti. ‘Haṃ, samma, kuṇālā’ ti.

Atha khalu, bho, kuṇālo sakuṇo taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ
pakkhehi ca mukhatuṇḍakena ca pariggahetvā vuṭṭhāpetvā nānābhesaṃjāni

pāyāpesi. Atha khalu, bho, puṇṇamukhassa phussakokilassa so ābādho paṭippassambhī” ti.

Tattha **piyakā** ti setapupphā. **Hasanā ti ha**-kāro sandhikaro, asanā yeva. **Tirīṭi** ti ekā rukkhajāti. **Candanā** ti rattasurabhicandanā. **Oghavane** ti etesaṃ oghena ghaṭāya samannāgatavane. **Devadārukacocagahane** ti devadārurukkhehi ceva kadalīhi ca gahane. **Kaccikārā** ti ekā rukkhajāti. **Kaṇṇikārā** ti mahāpupphā. **Kaṇṇikārā** ti khuddakapupphā. **Kimśukā** ti vātaghātākā. **Yodhikā** ti yūthikā.

Vanamallikamanaṅgaṇamanavaḷḷabhaṇḍisurucirabhaginimālāmalyadhar e ti mallikānañca anaṅgaṇaṇaṃ anavaḷḷajānañca bhaṇḍīnaṃ surucirānañca bhaginīnaṃ pupphehi mālyadhārayamāne. **Dhanutakkārī** ti dhanupāṭali. **Tālīsā** ti tālisapattarukkhā. **Kacchavitate** ti etehi jātisumanādīhi vitate nadikacchapabbatakacche. **Samkusumitalatā** ti tesu tesu ṭhānesu suṭṭhu kusumitaatimuttakehi ceva nānāvidhalatāhi ca vitatapaṭimaṇḍitapadese. **Gaṇādhivuṭṭhe** ti etesaṃ vijjādhārādīnaṃ gaṇehi adhivuṭṭhe. **Puṇṇamukho** ti mukhaparipuṇṇatāya puṇṇamukho. Parehi {5.423} phuṭṭhatāya **phussakokilo**. **Vilāsitanayano** ti vilāsitanetto. **Mattakkho** ti yathā mattānaṃ akkhīni rattāni honti, evaṃ rattakkho, pamāṇayuttanetto vā.

Bhaginiyo ti ariyavohārena ālapanāṃ. **Paricareyyāthā** ti sakaladivasāṃ gahetvā vicareyyātha. Iti so piyakathaṃ kathetvā uyyojeti. Kadāci pana kuṇālo saparivāro puṇṇamukhaṃ dassanāya gacchati, kadāci puṇṇamukho kuṇālassa santikaṃ āgacchati. Tenāha: “**Atha khalu, bho**” ti. **Sammā** ti vayassa. **Āgammā** ti paṭicca upanissāya. **Labheyyāmā** ti kuṇālassa santikā piyavacanāṃ labheyyāma. **Appeva nāmā** ti api nāma labheyyātha, vakkhāmi nanti. **Sujātānan-**ti samajātikānaṃ.

Nassā ti palāya. **Jammā** ti lāmaka. **Viyatto** ti ko nu tayā sadiso añño byatto nāma atthi. **Jāyājīnenā** ti jāyājītena, ayam-eva vā pāṭho. Evaṃ itthiparājītena tayā sadiso ko nāma byatto atthīti taṃ puna evarūpassa vacanassa abhaṇanattāya apasādeti. **Tatoyevā ti**: “Kuddho me kuṇālo” ti cintetvā tato yeva paṭinivatti, so nivattitvā saparivāro attano nivāsaṭṭhānam-eva agamāsi.

Appeva nāmā ti saṃsayaparivitakko, imamhā ābādhā vuṭṭhaheyya vā no vāti evaṃ cintetvā taṃ ohāya pakkamimsu. **Tumhan-**ti tumhākāṃ. **Appeva nāmā** ti tamhā ābādhā vuṭṭhaheyya vā no vā, amhākāṃ āgatakāle mato bhavissati. Mayañhi idāneva so marissatīti ñatvā tumhākāṃ pādaparcīrikā bhavitum āgatā. **Tenupasaṅkamī** ti imā itthiyo sāmikassa matakāle āgatā paṭikkulā bhavissāmāti taṃ pahāya āgatā, ahaṃ gantvā mama sahāyakaṃ pupphaphalādīni nānābhesajjāni saṃharitvā arogaṃ karissāmīti cintetvā

nāgabalo mahāsatto ākāse uppativā yena so tenupasaṅkami. **Han**-ti nipāto, “jīvasi, sammā” ti pucchanto evamāha. Itaro pissa: “Jīvāmī” ti vadanto: “**Ham sammā**” ti āha. **Pāyāpesī** ti pāyesi. **Paṭippassambhī** ti vūpasamīti.

Tā pi dijakaññāyo asmiṃ aroge jāte āgatā. Kuṇālo pi puṇṇamukhaṃ katipāhaṃ phalāphalāni khādāpetvā tassa balappattakāle, “samma, idāni tvaṃ arogo, attano paricārikāhi saddhiṃ vasa, aham-pi attano vasanaṭṭhānaṃ gamissāmī” ti āha. Atha naṃ so: “Imā, samma, maṃ bālāhagilānaṃ pahāya palāyanti, na me etāhi dhuttīhi attho” ti āha. Taṃ sutvā mahāsatto: “Tena hi te, samma, itthīnaṃ pāpabhāvaṃ ācikkhissāmī” ti puṇṇamukhaṃ gahetvā himavantapasse manosilātaṃ netvā sattayojanikasālarukkhamūle manosilāsane nisīdi. Ekasmiṃ passe puṇṇamukho saparivāro nisīdi. Sakalahimavante devaghosanaṃ cari: “ajja kuṇālo sakuṇarājā himavante manosilāsane nisīditvā buddhalīlāya dhammaṃ desessati, taṃ suṇāthā” ti. Paramparaghosena {5.424} cha kāmāvacaradevā sutvā yebhuyyena tattha sannipatiṃsu. Bahunāgasupaṇṇakinnaravijjādharādīnam-pi devatā tamatthaṃ ugghosesuṃ. Tadā ānando nāma gijjharājā dasasahassagijjhaparivāro gijjhapabbate paṭivasati. So pi taṃ kolāhalaṃ sutvā: “Dhammaṃ suṇissāmī” ti saparivāro āgantvā ekamantaṃ nisīdi. Nārado pi pañcābhiñño tāpaso dasasahassatāpasaparivuto himavantapadesse viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā: “Sahāyo kira me kuṇālo itthīnaṃ aguṇaṃ kathessati, mahāsamāgamo bhavissati, mayā pi taṃ desanaṃ sotuṃ vaṭṭatī” ti tāpasadasasahassena saddhiṃ iddhiyā tattha gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipātasadiso mahāsamāgamo ahoṣi. Atha mahāsatto jātissaraññaṇena itthidosapaṭisaṃyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ puṇṇamukhaṃ kāyasakkehiṃ katvā kathesi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

“Atha khalu, bho, kuṇālo sakuṇo taṃ puṇṇamukhaṃ phussakokilaṃ gilānavuṭṭhitaṃ aciravuṭṭhitaṃ gelañña etad-avoca:

‘Diṭṭhā mayā, samma puṇṇamukha, kaṇhā dveṇṇikā pañcapatikāya chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibandhantiyā, yadidaṃ kabandhe pīṭhasappimhī’ ti. Bhavati ca panuttarettha vākyam:

**1. Athajjuno nakulo bhīmaseno, yudhiṭṭhilo sahadevo ca rājā,
Ete paṭi pañca maticca nārī, akāsi khujjavāmanakena pāpa’nti.**

Diṭṭhā mayā, samma puṇṇamukha, saccatāpāpī nāma samaṇī susānamajjhe vasantī catutthabhattaṃ pariṇāmayamānā surādhuttakena pāpamakāsi.

Diṭṭhā mayā, samma puṇṇamukha, kākavatī nāma devī samuddamajjhe
vasantī bhariyā venateyyassa naṭakuverena pāpamakāsi.

Diṭṭhā mayā, samma puṇṇamukha, kuruṅgadevī nāma lomasuddarī
eḷikakumāraṃ {5.425} kāmayamānā chaḷaṅgakumārathanantevāsina
pāpamakāsi.

**1a. Evañhetam mayā ñātam, brahmadattassa mātaram,
Ohāya kosalarājam, pañcālacaṇḍena pāpamakāsi.**

1b. Etā ca aññā ca akaṃsu pāpam, tasmāhamitthīnam na vissase nappasamse,

**1c. Mahī yathā jagati samānarattā, vasundharā itarītarāpatiṭṭhā,
Sabbasahā aphananā akuppā, tathitthiyo tāyo na vissase naro.**

**2. Sīho yathā lohitamaṃsabhojano, vāḷamigo pañcāvudho suruddho,
Pasayhakhādī parahimsane rato, tathitthiyo tāyo na vissase naro.**

Na khalu, samma puṇṇamukha, vesiyo nāriyo gamaniyo, na hetā
bandhakiyo nāma, vadhikāyo nāma etāyo, yadidaṃ vesiyo nāriyo
gamaniyo ti.

Coro viya veṇikatā madirāva diddhā vāṇijo viya vācāsanthutiyo
issasiṅgamiva viparivattāyo uragamiva dujivhāyo. Sobbhamiva
paṭicchannā pātālamiva duppurā rakkhasī viya duttosā
yamovekantahāriyo. Sikhīriva sabbabhakkhā nadīriva sabbavāhī anilo
viya yenakāmaṃcarā neru viya avisesakarā visarukkho viya
niccaphalitāyoti. Bhavati ca panuttarettha vākyam:

**3. ‘Yathā coro yathā diddho, vāṇijo va vikatthanī,
Issasiṅgamiva parivattā, dujivhā urago viya.**

**4. ‘Sobbhamiva paṭicchannā, pātālamiva duppurā,
Rakkhasī viya duttosā, yamovekantahāriyo.**

**5. Yathā sikhī nadī vāto, nerunāva samāgatā,
Visarukkho viya niccaphalā, nāsayanti ghare bhogaṃ,
Ratanantakaritthiyo ti.**

Tattha **gilānavuṭṭhitan**-ti paṭhamam gilānam pacchā vuṭṭhitam. **Diṭṭhā mayā**
ti atīte kira brahmadatto kāsirājā sampannabalavāhanatāya kosalarajjam
gahetvā kosalarājānam māretvā tassa aggamaheṣim sagabbham gahetvā
bārāṇasim {5.426} gantvā tam attano aggamaheṣim akāsi. Sā aparabhāge

dhītaram vijāyi. Rañño pana pakatiyā dhītā vā putto vā natthi, so tussitvā, “bhadde, varam gaṇhāhi” ti āha. Sā gahitakam katvā ṭhapesi. Tassā pana kumārikāya: “Kaṇhā” ti nāmaṃ karimsu. Athassā vayappattāya mātā tam āha: “amma, pitarā tava varo dinno, tamaham gahetvā ṭhapesim, tava ruccanakam varam gaṇhā” ti. Sā: “Amma, mayham aññaṃ avijjamānam natthi, patiggahaṇatthāya me sayam varam kārehī” ti kilesabahulatāya hirottappam bhinditvā mātaram āha. Sā rañño ārocesi. Rājā: “Yathārucitam patim gaṇhatū” ti vatvā sayam varam ghosāpesi. Rājaṅgaṇe sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā bahū purisā sannipatimsu. Kaṇhā pupphasamuggam ādāya uttarasīhapaṇjare ṭhitā oloketi ekam-pi na rocesi.

Tadā paṇḍurājagottato ajjuno nakulo bhīmaseno yudhiṭṭhilo sahaddevoti ime pañca paṇḍurājaputtā takkasilāyam disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippam uggahetvā: “Desacārittam jānissāmā” ti vicarantā bārāṇasim patvā antonagare kolāhalaṃ sutvā pucchitvā tamattham ṇatvā: “Mayam-pi gamissāmā” ti kañcanarūpasamānarūpā tattha gantvā paṭipāṭiyā aṭṭhamu. Kaṇhā te disvā pañcasu pi tesu paṭibaddhacittā hutvā pañcannam-pi sīsesu mālācumbaṭakāni khipitvā, “amma, ime pañca jane varemī” ti āha. Sā pi rañño ārocesi. Rājā varassa dinnattā: “Na labhissatī” ti avatvā anattamanova: “Kiṃjātikā kassa puttā” ti pucchitvā paṇḍurājaputtabhāvaṃ ṇatvā tesam sakkāram katvā tam pādaparicārikam adāsi.

Sā sattabhūmikapāsāde te kilesavasena saṅgaṇhi. Eko panassā paricārako khujjo pīṭhasappi atthi. Sā pañca rājaputte kilesavasena saṅgaṇhitvā tesam bahi nikkhantakāle okāsam labhitvā kilesena anuḍayhamānā khujjena saddhim pāpaṃ karoti, tena ca saddhim kathenti: “mayham tayā sadiso piyo natthi, rājaputte mārāpetvā tesam galalohitena tava pāde makkhāpessāmī” ti vadati. Itaresu pi jeṭṭhabhātikena missībhūtakāle: “imehi catūhi tvam-eva mayham piyataro, mayā jīvitam-pi tavatthāya pariccattam, mama pitu accayena tuyhaññeva rajjam dāpessāmī” ti vadati. Itarehi saddhim missībhūtakāle pi eseva nayo. Te: “Ayaṃ amhe piyāyati, issariyaṅca no etaṃ nissāya jātan”-ti tassā ativiya tussanti.

Sā ekadivasam ābādhikā ahosi. Atha naṃ te parivāretvā eko sīsam sambāhanto nisīdi, sesā ekekaṃ hatthaṅca pādaṅca. Khujjo pana pādamūle nisīdi. Sā sīsam sambāhamānassa jeṭṭhabhātikassa ajjunakumārassa: “mayham tayā piyataro natthi, jīvamānā tuyham jīvissāmi, pitu accayena tuyham rajjam dāpessāmī” ti sīsenā saññaṃ dadamānā tam saṅgaṇhi, itaresam-pi hatthapādehi tatheva saññaṃ adāsi. Khujjassa pana: “tvaññeva mama piyo, tavatthāya aham jīvissāmī” ti jivhāya saññaṃ adāsi. Te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāya saññāya tamattham jānimsu. Tesu sesā attano dinnasañña

yeva jāniṃsu. Ajjunakumāro pana tassā hatthapādaḥāvīkāre {5.427} disvā: “yathā mayhaṃ, evaṃ sesānam-pi imāya saññā dinnā bhavissati, khujjena cā pi saddhiṃ etissāya santhavena bhavitabban”-ti cintetvā bhātaro gahetvā bahi nikkhamitvā pucchi: “diṭṭhā vo pañcapatikā mama sīsavīkāraṃ dassenti” ti? “Āma, diṭṭhā” ti. “Kīṃkāraṇaṃ jānāthā” ti? “Na jānāmā” ti. “Idaṃ nāmettha kāraṇaṃ, tumhākaṃ pana hatthapādehi dinnasaññāya kāraṇaṃ jānāthā” ti? “Āma, jānāmā” ti. “Amhākaṃ-pi teneva kāraṇena adāsi, khujjassa jivhāvīkārena saññādānassa kāraṇaṃ jānāthā” ti? “Na jānāmā” ti. Atha nesaṃ ācikkhitvā: “Iminā pi saddhiṃ etāya pāpakammaṃ katan”-ti vatvā tesu asaddahantesu khujjaṃ pakkosivā pucchi. So sabbaṃ pavattim kathesi.

Te tassa vacanaṃ sutvā tassā vigatacchandarāgā hutvā: “aho mātugāmo nāma pāpo dussīlo, mādise nāma jātisampanne sobhaggappatte pahāya evarūpena jegucchapaṭikūlena khujjena saddhiṃ pāpakammaṃ karoti, ko nāma paṇḍitajātiko evaṃ nillajjāhi pāpadhammāhi itthiṃ saddhiṃ ramissati” ti anekapariyāyena mātugāmaṃ garahitvā: “Alaṃ no gharāvāsenā” ti pañca janā himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā kasiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ gatā. Kuṇālo pana sakuṇarājā tadā ajjunakumāro ahosi. Tasmā attanā diṭṭhakāraṇaṃ dassento: “**Diṭṭhā mayā**” ti ādimāha.

Tattha **dvepitikā** ti kosalarañño ca kāsirañño ca vasanetaṃ vuttaṃ.

Pañcapatikāyā ti pañcapatikā, **ya**-kāro nipātamatto. **Paṭibandhantiyā** ti paṭibandhamānā. **Kabandhe** ti tassa kira gīvā onamitvā uraṃ allīnā, tasmā chinnaśiso viya khāyati. **Pañca maticcā** ti ete pañca atikkamitvā.

Khujjavāmanakenā ti khujjena vāmanakena.

Idaṃ vatvā aparāni pi diṭṭhapubbāni dassento puna: “**Diṭṭhā**” ti ādimāha. Tattha dutiyavatthusmiṃ tāva ayaṃ vibhāvanā: atīte kira bārāṇasim nissāya saccatāpāpi nāma setasamaṇi susāne paṇṇasālaṃ kāretvā tattha vasamānā cattāri bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalanagare cando viya sūriyo viya ca pākāṭā ahosi. Bārāṇasivāsino khipitvā pi khalitvāpi: “Namo saccatāpāpiyā” ti vadanti. Athekasmiṃ chaṇakāle paṭhamadivase tāva suvaṇṇakārā gaṇabandhena ekasmiṃ padese maṇḍapaṃ katvā macchamaṃsasurāgandhamālādīni āharitvā surāpānaṃ ārabhiṃsu. Atheko suvaṇṇakāro surāpiṭṭhakaṃ chaḍḍento: “namo saccatāpāpiyā” ti vatvā ekena paṇḍitena: “ambho andhabāla, calacittāya itthiyā namo karosi, aho bālo” ti vutte: “samma, mā evaṃ avaca, mā nirayasaṃvattanikaṃ kammaṃ karī” ti āha. Atha naṃ so: “Dubbuddhi tuṇhī hohi, sahasena abbhutaṃ karohi, ahaṃ te saccatāpāpiṃ ito sattame divase alaṅkatapaṭiyattaṃ imasmiṃ yeva ṭhāne nisinno surāpiṭṭhakaṃ gāhāpetvā suraṃ pivissāmi, {5.428} mātugāmo

dhuvasīlo nāma natthī” ti āha. So: “Na sakkhissasī” ti vatvā tena saddhim sahasena abbhutamakāsi. So taṃ aññesaṃ suvaṇṇakārānaṃ ārocetvā punadivase pāto va tāpasavesena susānaṃ pavasitvā tassā vasanaṭṭhānassa avidūre sūriyaṃ namassanto aṭṭhāsi.

Sā bhikkhāya gacchamānā naṃ disvā: “mahiddhiko tāpaso bhavissati, ahaṃ tāva susānapasse vasāmi, ayaṃ majjhe susānassa vasati, bhavitabbamassabbhantare santadhammena, vandissāmi naṃ”-ti upasaṅkamitvā vandi. So neva olokesi na āla pi. Dutiyadivase pi tatheva akāsi. Tatiyadivase pana vanditakāle adhomukhova: “Gacchāhī” ti āha. Catutthadivase: “Kacci bhikkhāya na kilamasī” ti paṭisanthāramakāsi. Sā: “Paṭisanthāro me laddho” ti tuṭṭhā pakkāmi. Pañcamadivase bahutaraṃ paṭisanthāraṃ labhitvā thokaṃ nisīditvā gatā. Chaṭṭhe divase pana taṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ: “bhagini, kiṃ nu kho ajja bārāṇasiyaṃ mahāgītavādītasaddo” ti vatvā: “ayya, tumhe na jānātha, nagare chaṇo ghuṭṭho, tattha kīḷantānaṃ esa saddo” ti vutte: “ettha nāmeso saddo” ti ajānanto viya hutvā: “bhagini, kati bhattāni atikkamesī” ti pucchi. “Cattāri, ayya, tumhe pana kati atikkamethā” ti? “Satta bhagini” ti. Idaṃ so musā abhāsi. Devasikaṃ hesa rattim bhuñjati. So taṃ: “Kati te bhagini vassāni pabbajitāya” ti pucchitvā tāya: “Dvādasa vassāni” ti vatvā: “Tumhākaṃ kati vassāni” ti vutto: “Idaṃ me chaṭṭhaṃ vassan”-ti āha. Atha naṃ: “Atthi pana te bhagini santadhammādhigamo” ti pucchitvā: “Natthi, ayya, tumhākaṃ pana atthī” ti vutte: “Mayham-pi natthī” ti vatvā: “bhagini, mayaṃ neva kāmasukhaṃ labhāma, na nekkhammasukhaṃ, kiṃ amhākaṃ yeva uṇho nirayo, mahājanassa kiriyaṃ karoma, ahaṃ gihī bhavissāmi, atthi me mātu santakaṃ dhanam, na sakkomi dukkhaṃ anubhavitun”-ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvā attano calacittatāya tasmim paṭibaddhacittā hutvā: “ayya, aham-pi ukkaṇṭhitā, sace pana maṃ na chaḍḍessatha, aham-pi gihinī bhavissāmi” ti āha. Atha naṃ so: “Ehi taṃ na chaḍḍessāmi, bhariyā me bhavissasī” ti taṃ nagaraṃ pavesetvā saṃvasitvā surāpānamaṇḍapaṃ gantvā tāya surāpiṭṭhakaṃ gāhāpetvā suraṃ pivi. Itaro sahasaṃ jito. Sā taṃ paṭicca puttadhītāhi vaḍḍhi. Tadā kuṇālo surādhuttako ahosi. Tasmā attanā diṭṭhaṃ pakāsento: **“Diṭṭhā mayā”** ti ādimāha.

Tatiyavattthusmim atītakathā catukkanipāte **kākavatījātakavaṇṇanāyaṃ** (Ja. 3.4. kākavatījātakavaṇṇanā) vitthāritā. Tadā pana kuṇālo garuḷo ahosi. Tasmā attanā diṭṭhaṃ pakāsento: **“Diṭṭhā mayā”** ti ādimāha.

Catutthavattthusmim atīte brahmadatto kosalarājānaṃ vadhitvā rajjaṃ gahetvā tassa aggamaheṣim gabbhinim ādāya bārāṇasim paccāgantvā tassā

gabbhinibhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamahesiṃ akāsi. Sā paripakkagabbhā suvaṇṇarūpakasadiṣaṃ puttāṃ vijāyitvā: “vuddhippattam-pi naṃ bārāṇasirājā ‘esa me {5.429} paccāmittassa putto, kiṃ iminā’ ti mārāpessati, mā me putto parahatthe maratū” ti cintetvā dhātīm āha: “amma, imaṃ dāraḥkaṃ pilotikaṃ attharivā āmakasusāne nipajjāpetvā ehī” ti. Dhātī tathā katvā nhatvā paccāgami. Kosalarājā pi maritvā puttassa ārakkhadevatā hutvā nibbatti. Tassānubhāvena ekassa eḷakapālakassa tasmīṃ padese eḷake cārentassa ekā eḷikā taṃ kumāraṃ disvā sinehaṃ uppādetvā khīraṃ pāyetvā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo cattāro vāre pāyesi. Eḷakapālako tassā kiriyaṃ disvā taṃ ṭhānaṃ gantvā taṃ dāraḥkaṃ disvā puttāsinehaṃ paccupaṭṭhapetvā netvā attano bhariyāya adāsi. Sā pana aputtikā, tenassā thaṇṇaṃ natthi, atha naṃ eḷikakhīraṃ-eva pāyesi. Tato paṭṭhāya pana devasikaṃ dve tisso eḷikā maranti. Eḷakapālo: “imasmiṃ paṭijaggiyamāne sabbā eḷikā marissanti, kiṃ no iminā” ti taṃ ekasmiṃ mattikābhājane nipajjāpetvā aparena pidahitvā māsacuṇṇena mukhaṃ nibbivaraṃ vilimpitvā nadiyaṃ vissajjesi. Tameṇaṃ vuyhamānaṃ heṭṭhātthe rājanivesane jiṇṇapaṭisaṅkhārako eko caṇḍālo sapajjāpatiko makaciṃ dhovanto disvāva vegena gantvā āharitvā tīre ṭhapetvā: “Kimetthā” ti vivaritvā olovento dāraḥkaṃ passi. Bhariyāpissa aputtikā, tassā tasmīṃ puttāsineho nibbatti, atha naṃ gehaṃ netvā paṭijaggi. Taṃ sattapaṭṭhavassakālato paṭṭhāya mātāpitaro rājakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti. Soḷasavassakālato pana paṭṭhāya sveva bahulaṃ gantvā jiṇṇapaṭisaṅkharāṇaṃ karoti.

Raṇṇo ca aggamahesiyā kuruṅgadevī nāma dhītā ahosi uttamarūpadharā. Sā tassa diṭṭhakālato paṭṭhāya tasmīṃ paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇapaṭṭhānaṃ-eva āgacchati. Tesāṃ abhiṇhadassanena aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ antorājakule yeva paṭicchannokāse ajjhācāro pavatti. Gacchante kāle paricārikāyo ṇatvā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā kujjhitvā amacce sannipātetvā: “iminā caṇḍālaputtana idaṃ nāma kataṃ, imassa kattabbaṃ jānāthā” ti āha. Amaccā: “Mahāparādho esa, nānāvidhakammakāraṇā kāretvā pacchā māretuṃ vaṭṭatī” ti vadiṃsu. Tasmīṃ khaṇe kumārassa pitā ārakkhadevatā tasseeva kumārassa mātu sarīre adhimucci. Sā devatānubhāvena rājānaṃ upasaṅkamitvā āha: “mahārāja, nāyaṃ kumāro caṇḍālo, esa kumāro mama kucchimhi nibbatto kosalaraṇṇo putto, ahaṃ ‘putto me mato’ ti tumhākaṃ musā avacaṃ, ahametaṃ ‘tumhākaṃ paccāmittassa putto’ ti dhātiyā datvā āmakasusāne chaḍḍāpesiṃ, atha naṃ eko eḷakapālako paṭijaggi, so attano eḷikāsu marantīsu nadiyā pavāhesi, atha naṃ vuyhamānaṃ

tumhākaṃ gehe jiṇṇapaṭisaṅkhārako caṇḍālo disvā posesi, sace na saddahatha, te sabbe pakkosāpetvā pucchathā” ti.

Rājā dhātīm ādim katvā sabbe pakkosāpetvā pucchitvā tattheva taṃ pavattim sutvā: “Jāṭisampannoyaṃ kumāro” ti tuṭṭho taṃ nhāpetvā alaṅkārapetvā tasseva dhītaraṃ adāsi. Tassa pana eḷikānaṃ māritattā {5.430} “eḷikakumāro” ti nāmaṃ akaṃsu. Athassa rājā sasenavāhanaṃ datvā: “gaccha attano pitu santakaṃ rajjaṃ gaṇhā” ti taṃ uyyojesi. So pi kuruṅgadeviṃ ādāya gantvā rajje patitṭhāsi. Athassa bārāṇasirājā: “Anuggahitasippo ayan”-ti sippasikkhāpanatthaṃ chaḷaṅgakumāraṃ nāma ācariyaṃ pesesi. So tassa: “Ācariyo me” ti senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. Aparabhāge kuruṅgadevī tena saddhiṃ anācāramakāsi. Senāpatino pi paricārako dhanantevāsī nāma atthi. So tassa hatthe kuruṅgadeviyā vatthālaṅkāradīni pesesi. Sā tena pi saddhiṃ pāpamakāsi. Kuṇālo taṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento: “**Diṭṭhā mayā**” ti ādimāha.

Tattha **lomasuddarī** ti lomarājiyā maṇḍitaudarā.

Chaḷaṅgakumāraddhanantevāsina ti eḷikakumārakaṃ patthayamānā pi chaḷaṅgakumārasenāpatinā ca tasseva paricārakena dhanantevāsina ca saddhiṃ pāpamakāsi. Evaṃ anācārā itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāhaṃ tā nappasaṃsāmīti idam mahāsatto atītaṃ āharitvā dassesi. So hi tadā chaḷaṅgakumāro ahosi, tasmā attanā diṭṭhakāraṇaṃ āhari.

Pañcamavatthusmim-pi atīte kosalarājā bārāṇasirajjaṃ gahetvā bārāṇasirañño aggamahesiṃ gabbhinim-pi aggamahesiṃ katvā sakanagaram-eva gato. Sā aparabhāge puttaṃ vijāyi. Rājā aputtakattā taṃ puttasiṇehena posetvā sabbasippāni sikkhāpetvā vayappattaṃ: “Attano pitu santakaṃ rajjaṃ gaṇhā” ti pesesi. So tattha gantvā rajjaṃ kāresi. Athassa mātā: “Puttaṃ passitukāmāmhī” ti kosalarājānaṃ āpucchitvā mahāparivārā bārāṇasiṃ gacchantī dvinnāṃ raṭṭhānaṃ antare ekasmiṃ nigame nivāsaṃ gaṇhi. Tattheveko pañcālacaṇḍo nāma brāhmaṇakumāro atthi abhirūpo. So tassā paṇṇākāraṃ upanāmesi. Sā taṃ disvā paṭibaddhacittā tena saddhiṃ pāpakammaṃ katvā katipāhaṃ tattheva vītināmetvā bārāṇasiṃ gantvā puttaṃ disvā khippaṃ nivattitvā puna tasmim yeva nigame nivāsaṃ gahetvā katipāhaṃ tena saddhiṃ anācāraṃ caritvā kosalanagaraṃ gatā. Sā tato paṭṭhāya nacirasseva taṃ taṃ kāraṇaṃ vatvā: “Puttassa santikaṃ gacchāmī” ti rājānaṃ āpucchitvā gacchantī ca āgacchantī ca tasmim nigame aḍḍhamāsamattaṃ tena saddhiṃ anācāraṃ cari. Samma puṇṇamukha, itthiyo nāmetā dussilā musāvādinīyoti idam-pi atītaṃ dassento mahāsatto: “**Evañhetan**”-ti ādimāha.

Tattha **brahmadattassa mātaran**-ti bārāṇasirajjaṃ kārentassa brahmadattakumārassa mātaram. Tadā kira kuṇālo pañcālacaṇḍo ahosi, tasmā taṃ attanā ñātakāraṇaṃ dassento evamāha.

Etā cāti, samma puṇṇamukha, etāva pañca itthiyo pāpamakamsu, na aññāti saññaṃ mā kari, atha kho etā ca aññā ca bahū pāpakammakārikāti. Imasmim ṭhāne ṭhatvā loke aticārīnīnaṃ vatthūni kathetabbāni. **Jagatī** ti yathā jagatisaṅkhātā mahī **samānarattā** paṭighābhāvena sabbesu samānarattā hutvā sā vasundharā **itaritarāpatiṭṭhā** {5.431} uttamānañca adhamānañca patiṭṭhā hoti, tathā itthiyo pi kilesavasena sabbesam-pi uttamādhamañam patiṭṭhā honti. Itthiyo hi okāsaṃ labhamānā kenaci saddhiṃ pāpakaṃ karonti nāma. **Sabbasahā** ti yathā ca sā sabbam-eva sahati na phandati na kuppati na calati, tathā itthiyo sabbe pi purise lokassādasena sahati. Sace tāsāṃ koci puriso citte patiṭṭhito hoti, tassa rakkhaṇatthaṃ na phandanti na calanti na kolāhalaṃ karonti. Yathā ca sā na kuppati na calati, evaṃ itthiyo pi methunadhammena na kuppanti na calanti, na sakkā tena pūretuṃ.

Vālamigo ti duṭṭhamigo. **Pañcāvudho** ti mukhassa ceva catunnañca caraṇānaṃ vasenetarṃ vuttaṃ. **Suruddho** ti suluddho supharuso. **Tathitthiyo** ti yathā hi sīhassa mukhañceva cattāro ca hatthapādāti pañcāvudhāni, tathā itthīnam-pi rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbāni pañcāvudhāni. Yathā so attano bhakkhaṃ gaṇhanto tehi pi pañcahi gaṇhāti, tathā tā pi kilesabhakkhaṃ gaṇhamānā rūpādīhi āvudhehi paharītvā gaṇhanti. Yathā so kakkhaḷo pasayha khādati, evaṃ etā pi kakkhaḷā pasayha khādikā. Tathā hetā thirasīle pi purise attano balena pasayhakāraṃ katvā sīlavināsaṃ pāpenti. Yathā so parahimsane rato, evametā pi kilesavasena parahimsane ratā. **Tāyo** ti tā evaṃ agūṇasammannāgatā na vissase naro.

Gamaniyo ti gaṇikāyo. Idaṃ vuttaṃ hoti: samma puṇṇamukha, yānetāni itthīnaṃ: “Vesiyo” ti ādīni nāmāni, na etāni tāsāṃ sabhāvanāmāni. Na hetā vesiyo nāma gamaniyo nāma bandhakiyo nāma, sabhāvanāmato pana vadhikāyo nāma etāyo, yā etā vesiyo nāriyo gamaniyoti vuccanti. **Vadhikāyo** ti sāmikaghātikāyo. Svāyamatto **mahāhamsajātakena** (Ja. 534) dīpetabbo. Vuttañhetarṃ:

Māyā cetā marīcī ca, sokā rogā cupaddavā,
Kharā ca bandhanā cetā, maccupāsā guhāsaya,
Tāsu yo vissase poso, so naresu narādhmo ti. (Ja. 534.30).

Veṇikatā ti kataveṇiyo. Yathā hi moḷiṃ bandhitvā aṭaviyaṃ ṭhitacoro dhanam vilumpati, evametā pi kilesavasam netvā dhanam vilumpanti. **Madirāva diddhā** ti visamissakā surā viya. Yathā sā vikāraṃ dasseti, evametā

pi aññesu purisesu sārattā kiccākiccaṃ ajānantiyo aññasmiṃ kattabbe aññam-eva karontiyo vikāraṃ dassenti. **Vācāsanthutiyo** ti yathā vāṇiyo attano bhaṇḍassa vaṇṇam-eva bhaṇati, evametā pi attano aguṇaṃ paṭicchādetvā guṇam-eva pakāśenti. **Viparivattāyo** ti yathā issamigassa siṅgaṃ parivattitvā ṭhitaṃ, evaṃ lahucittatāya viparivattāyo va honti. **Uragamivā** ti urago viya {5.432} musāvāditāya dujivhā nāma. **Sobbhamivā** ti yathā padarapaṭicchanno gūthakūpo, evaṃ vatthālaṅkārapaṭicchannā hutvā vicaranti. Yathā ca kacavarehi paṭicchanno āvāto akkanto pādadukkhāṃ janeti, evametā pi vissāsenā upasevīyamānā. **Pātālamivā** ti yathā mahāsamudde pātālaṃ duppūraṃ, evametā pi methunena vijāyanena alaṅkārenāti tīhi duppūrā. Tenevāha: “tiṇṇaṃ, bhikkhave, dhammānaṃ atitto mātugāmo” ti ādi.

Rakkhasī viyā ti yathā rakkhasī nāma maṃsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetuṃ, bahum-pi dhanāṃ paṭikkhipitvā maṃsam-eva pattheti, evametā pi methunagiddhatāya bahunā pi dhanena na tussanti, dhanāṃ agaṇetvā methunam-eva patthenti. **Yamovā** ti yathā yamo ekantaharo na kiñci pariharati, evametā pi jātisampannādīsu na kañci pariharanti, sabbaṃ kilesavasena sīlādivināsaṃ pāpetvā dutiyacittavāre nirayaṃ upanenti. **Sikhīrivā** ti yathā sikhī sucim-pi asucim-pi sabbaṃ bhakkhayati, tathetā pi hīnuttame sabbe sevanti. Nadīupamāyam-pi eseṇa nayo. **Yenakā maṃcarā** ti bhummatthe karaṇavacanaṃ, yattha etāsaṃ kāmo hoti, tattheva dhāvanti. **Nerū** ti himavati eko suvaṇṇapabbato, taṃ upagatā kākā pi suvaṇṇavaṇṇāva honti. Yathā so, evaṃ etā pi nibbisesakārā attānaṃ upagataṃ ekasadiṣaṃ katvā passanti.

Visarukkho ti ambasadiṣo kiṃpakkarukkho. So niccam-eva phalati, vaṇṇādisampanno ca hoti, tena naṃ nirāsaṅkā paribhuñjitvā maranti, evam-eva tā pi rūpādivasena niccaphalitā ramaṇīyā viya khāyanti. Seviyamānā pana pamādaṃ uppādetvā apāyesu pātentī. Tena vuttaṃ:

Āyatim dosam naññāya, yo kāme paṭisevati,

Vipākante hananti naṃ, kiṃpakkamiva bhakkhitan-ti. (Ja. 85).

Yathā vā visarukkho niccaphalito sadā anattāhāvo hoti, evametā pi sīlādivināsanavasena. Yathā visarukkhasa mūlam-pi taco pi pattam-pi puppham-pi phalam-pi visamevā ti niccaphalo, tattheva tāsaṃ rūpaṃ pi ...pe...phoṭṭhabbam-pi visamevā ti visarukkho viya niccaphalitāyoti.

“Panuttaretthā” ti gāthābandhena tamatthaṃ pākāṭaṃ kātuṃ evamāha. Tattha **ratanantakaritthiyo** ti sāmikehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antarāyakaṃ itthiyo etāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

Ito param nānappakārena attano dhammakathāvilāsaṃ dassento āha:

“Cattārimāni, samma puṇṇamukha, yāni vatthūni kicce jāte anattacarāni bhavanti, tāni parakule na vāsetabbāni, goṇaṃ dhenuṃ yānaṃ bhariyā.

6a. Cattāri etāni paṇḍito dhanāni gharā na vippavāsaye.

Bhavati ca panuttarettha vākyam:

6b. ‘Goṇaṃ {5.433} dhenuñca yānañca, bhariyaṃ nātikule na vāsaye,

**7. Bhañjanti rathaṃ ayānakā, ativāhena hananti puṇḍavaṃ,
Dohena hananti vacchakaṃ, bhariyā nātikule padussatī ti.**

Cha imāni, samma puṇṇamukha, yāni vatthūni kicce jāte anattacarāni bhavanti:

**7a. Aḡuṇaṃ dhanu nātikule ca bhariyā, pāraṃ nāvā akkhabhaggañca yānaṃ,
Dūre mitto pāpasahāyako ca, kicce jāte anattacarāni bhavanti ti.**

Aṭṭhahi khalu, samma puṇṇamukha ṭhānehi itthī sāmikaṃ avajānāti: daliddatā, āturatā, jiṇṇatā, surāsoṇḍatā, muddhatā, pamattatā, sabbakiccesu anuvattanatā, sabbadhanaanuppadānena. Imehi khalu, samma puṇṇamukha, aṭṭhahi ṭhānehi itthī sāmikaṃ avajānāti. Bhavati ca panuttarettha vākyam:

**8. Daliddaṃ āturañcā pi, jiṇṇakaṃ surasoṇḍakaṃ,
Pamattaṃ muddhapattañca, sabbakiccesu hāpanaṃ,
Sabbakāmappadānena, avajānāti sāmika’nti.**

Navahi khalu, samma puṇṇamukha ṭhānehi itthī padosamāharati: ārāmagamanasīlā ca hoti, uyyānagamanasīlā ca hoti, nadītitthagamanasīlā ca hoti, nātikulagamanasīlā ca hoti, parakulagamanasīlā ca hoti, ādāsadussamaṇḍanānuyogamanuyuttasīlā ca hoti, majjapāyinī ca hoti, nillokanasīlā ca hoti, sadvāraṭṭhāyinī ca hoti. Imehi khalu, samma puṇṇamukha, navahi ṭhānehi itthī padosamāharati. Bhavati ca panuttarettha vākyam:

**9. Ārāmasīlā ca uyyānaṃ, nadī nāti parakulaṃ,
Ādāsadussamaṇḍanamanuyuttā, yā citthī majjapāyinī.**

**10. Yā ca nillokanasīlā, yā ca sadvāraṭṭhāyinī,
Navahetehi ṭhānehi, padosamāharanti itthiyo ti.**

Cattālīsāya khalu, samma puṇṇamukha, ṭhānehi itthī purisaṃ accācarati: vijambhati, vinamati, vilasati, vilajjati, nakhena nakhaṃ ghaṭṭeti, pādena pādaṃ

akkamati, kaṭṭhena pathaviṃ vilikhati, dārakam ullaṅghati ullaṅghāpeti, {5.434} kīḷati kīḷāpeti, cumbati cumbāpeti, bhuñjati bhuñjāpeti, dadāti, yācati, katamanukaroti, uccam bhāsati, nīcam bhāsati, aviccam bhāsati, viviccam bhāsati, naccena gītena vāditena rodanena vilasitena vibhūsitena jagghati, pekkhati, kaṭim cāleti, guyhabhaṇḍakam sañcāleti, ūrum vivarati, ūrum pidahati, thanam dasseti, kaccham dasseti, nābhim dasseti, akkham nikhanati, bhamukam ukkhipati, oṭṭham upalikhati, jivham nillāleti, dussam muñcati, dussam paṭibandhati, sirasam muñcati, sirasam bandhati. Imehi khalu, samma puṇṇamukha, cattālīsāya ṭhānehi itthi purisam accācarati.

Pañcavīsāya khalu, samma puṇṇamukha, ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati: sāmikassa pavāsam vaṇṇeti, pavuṭṭham na sarati, āgataṃ nābhinandati, avaṇṇam tassa bhaṇati, vaṇṇam tassa na bhaṇati, anattam tassa carati, attam tassa na carati, akiccam tassa karoti, kiccam tassa na karoti, paridahitvā sayati, parammukhī nipajjati, parivattakajātā kho pana hoti kuṅkumiyajātā, dīgham assasati, dukkham vedayati, uccārapassāvam abhiṇham gacchati, vilomamācarati, parapurisasaddam sutvā kaṇṇasotaṃ vivaramodahati, nihatabhogā kho pana hoti, paṭivissakehi santhavam karoti, nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārīnī, aticārīnī kho pana hoti niccam sāmike agāravā paduṭṭhamanasaṅkappā, abhiṇham dvāre tiṭṭhati, kacchāni āṅgāni thanāni dasseti, disodisam gantvā pekkhati. Imehi khalu samma puṇṇamukha, pañcavīsāya ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati. Bhavati ca panuttarettha vākyam:

11. Pavāsam tassa vaṇṇeti, gataṃ tassa na socati,

Disvāna patimāgataṃ nābhinandati, bhattāravaṇṇam na kadāci bhāsati,

Ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

12. Anattam tassa carati asaṇṇatā, attañca hāpeti akiccakārīnī,

Paridahitvā sayati parammukhī, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

13. Parivattajātā {5.435} ca bhavati kuṅkumī, dīghañca assasati dukkhavedinī,

Uccārapassāvamabhiṇham gacchati, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

14. Vilomamācarati akiccakārīnī, saddam nisāmeti parassa bhāsato,

Nihatabhogā ca karoti santhavam, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

15. Kicchena laddham kasirābhatam dhanam, vittam vināseti dukkhena sambhatam,

Paṭivissakehi ca karoti santhavam, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

16. Nikkhamtapādā visikhānucārinī, niccañca sāmimhi paduṭṭhamānasā,
Aticārinī hoti apetagāravā, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

17. Abhikkhaṇam tiṭṭhati dvāramūle, thanāni kacchāni ca dassayantī,
Disodisam pekkhati bhantacittā, ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā.

18. Sabbā nadī vaṅkagatī, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
Sabbitthiyo kare pāpam, labhamāne nivātake.

19. Sace labhetha khaṇam vā raho vā, nivātakam vā pi labhetha tādisaṃ,
Sabbāva itthi kayirum nu pāpam, aññaṃ alattha pīṭhasappinā pi saddhim.

20. Narānamārāmakarāsu nārisu, anekacittāsu aniggahāsu ca,
Sabbattha nāpītikarā pi ce siyā, na vissase titthasamā hi nāriyo ti.

Tattha **goṇam dhenun**-ti līṅgavipallāsena vuttaṃ. **Ñātikule padussatī** ti tattha sā nibbhayā hutvā taruṇakālato paṭṭhāya vissāsakehi dāsādīhi pi saddhim anācāram carati, ñātakā ñatvā pi niggaham na karonti, attano akittim pariharamānā ajānantā viya honti. **Anatthacarānī** ti acaritabbāni atthāni, akiccekārānī ti attho. **Aguṇan**-ti jiyārahitam. **Pāpasahāyako** ti dummitto.

Daliddatā ti daliddatāya. Sesapadesu pi eseva nayo. Tattha daliddo alaṅkāradīnam abhāvato kilesena saṅgaṇhitum na sakkotīti taṃ avajānāti. Gilāno vatthukāmakilesakāmehi saṅgaṇhitum na sakkoti. Jarājiṇṇo kāyikavācasikakhiḍḍāratisamattho na hoti. Surāsoṇḍo {5.436} tassā hatthapiḷandhanādīni pi surāgharaññeva paveseti. Muddho andhabālo ratikusalo na hoti. Pamatto dāsisoṇḍo hutvā gharadāsīhi saddhim saṃvasati, bhariyam pana akkosati paribhāsati, tena naṃ avajānāti. Sabbakiccesu anuvattantaṃ: “Ayaṃ nittejo, mam-eva anuvattatī” ti taṃ akkosati paribhāsati. Yo pana sabbam dhanam anuppadeti kuṭumbaṃ paṭicchāpeti, tassa bhariyā sabbam dhanasāram hatthe katvā taṃ dāsam viya avajānāti, icchamānā: “Ko tayā attho” ti gharato pi naṃ nikkaḍḍhati. **Muddhapattan**-ti muddhabhāvappattam.

Padosamāharatī ti sāmike padosam āharati dussati, pāpakammaṃ karotī ti attho. **Ārāmagamanasīlā** ti sāmikam āpucchā vā anāpucchā vā abhiṇham pupphārāmādīsu aññataram gantvā tattha anācāram caritvā: “Ajja mayā

ārāme rukkhadevatāya balikammaṃ katan”-ti ādīni vatvā bālasāmikaṃ saññāpeti. Paṇḍito pana: “Addhā esā tattha anācāraṃ caratī” ti puna tassā gantum na deti. Evaṃ sabbapadesu pi attho veditabbo. **Parakulan**-ti sandiṭṭhasambhattādīnaṃ gehaṃ. Taṃ sā: “Asukakule me vaḍḍhi payojitā atthi, tāvakālikaṃ dinnakaṃ atthi, taṃ sādhemī” ti ādīni vatvā gacchati. **Nillokanasīlā** ti vātapānatarādīhi olokanasīlā. **Sadvāraṭṭhāyini** ti attano aṅgapaccaṅgaṇi dassentī sadvāre tiṭṭhati.

Accācaratī ti atikkamma carati, sāmikassa santike ʒhitāva aññassa nimittaṃ dassetī ti attho. **Vijambhatī**: “Ahaṃ taṃ disvā vijambhissāmi, tāya saññāya okāsassa atthibhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jāneyyāsī” ti paṭhamam-eva katasañketā vā hutvā akatasañketā vāpi: “Evaṃ esa mayi bajjhissatī” ti sāmikassa passe ʒhitāva vijambhati vijambhanaṃ dassetī. **Vinamatī** ti kiñcideva bhūmiyaṃ pātetvā taṃ ukkhipantī viya onamitvā piṭṭhiṃ dassetī. **Vilasatī** ti gamanādīhi vā iriyāpathehi alaṅkārena vā vilāsaṃ dassetī. **Vilajjatī** ti lajjantī viya vatthena sarīraṃ chādeti, kavāṭaṃ vā bhittim vā allīyati. **Nakhenā** ti pādanakhena pādanakhaṃ, hatthanakhena hatthanakhaṃ ghaṭṭeti. **Kaṭṭhenā** ti daṇḍakena. **Dārakan**-ti attano vā puttaṃ aññassa vā puttaṃ gahetvā ukkhipati vā ukkhipāpeti vā. **Kīlatī** ti sayam vā kīlati, dārakaṃ vā kīlāpeti. **Cumbanādīsu** pi ese va nayo. **Dadātī** ti tassa kiñcideva phalaṃ vā pupphaṃ vā deti. **Yācatī** ti tam-eva paṭiyācatī. **Anukarotī** ti dārakena kataṃ kataṃ anukaroti. **Uccan**-ti mahāsaddavasena vā thomanavasena vā uccaṃ. **Nīcan**-ti mandasaddavasena vā amanāpavacanena vā paribhavavacanena vā nīcaṃ. **Aviccan**-ti bahujaṇamajjhe appaṭicchannaṃ. **Viviccan**-ti raho paṭicchannaṃ. **Naccenā** ti etehi naccādīhi nimittaṃ karoti. Tattha roditena nimittakaraṇena rattim deve vassante vātapānena hatthim āropetvā seṭṭhiputtana nītāya purohitabrāhmaṇiṃ vā vā vā kathetabbaṃ. **Jagghatī** ti mahāhasitaṃ hasati, evam-pi nimittaṃ karoti. {5.437} **Kacchan**-ti upakacchakaṃ. **Upalikhatī** ti dantehi upalikhati. **Sirasan**-ti kesavaṭṭim. Evaṃ kesānaṃ mocanabandhanehi pi parapurisānaṃ nimittaṃ karoti, niyāmetvā vā aniyāmetvā vā kocideva sārājissatīti pi karoti yeva.

Paduṭṭhā veditabbā bhavatī ti ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā, kujjhitvā ca pana micchācāraṃ caratīti paṇḍitena veditabbā bhavatī. **Pavāsanti**: “Asukagāme payuttaṃ dhanam nassati, gaccha taṃ sādhehi, vohāraṃ karohī” ti ādīni vatvā tasmiṃ gate anācāraṃ caritukāmā pavāsaṃ vaṇṇeti. **Anatthan**-ti avaḍḍhiṃ. **Akiccan**-ti akattabbayuttakaṃ. **Paridahitvā** ti gāḷhaṃ nivāsetvā. **Parivattakajātā** ti ito cito ca parivattamānā. **Kuṅkumiyajātā** ti kolāhalajātā pādamūle nipannā paricārikā uṭṭhāpeti, dīpaṃ jālāpeti, nānappakāraṃ kolāhalaṃ karoti, tassa kilesaratim nāseti. **Dukkhaṃ vedayati**

ti sīsaṃ me rujjatīti ādīni vadati. **Vilomamācaratī** ti āhāraṃ sītalaṃ icchantassa uṇhaṃ detīti ādīnaṃ vasena paccanīkavutti hoti. **Nihatabhogā** ti sāmikena dukkhasambhatānaṃ bhogānaṃ surālolatādīhi vināsikā.

Santhavan-ti kilesavasena santhavaṃ karoti. **Nikkhantapādā** ti jārassa upadhāraṇatthāya nikkhantapādā. **Sāmi**ke ti patimhi agāravena ca paduṭṭhamānasāya ca aticārinī hoti.

Sabbitthiyo ti ṭhapetvā vipassanāya tanukatakilesā sesā sabbā itthiyo pāpaṃ kareyyuṃ. **Labhamāne** ti labbhamāne, saṃvijjamāneti attho. **Nivātake** ti rahomantanake paribhedake. **Khaṇaṃ vā raho vā** ti pāpakaraṇatthāya okāsaṃ vā paṭicchannaṭṭhānaṃ vā. **Kayirum** nū ti ettha nū-ti nipātamattaṃ. **Alatthā** ti aladdhā. Ayam-eva vā pāṭho, aññaṃ sampannapurisaṃ alabhitvā pīṭhasappinā pi tato paṭikkūlatarenā pi pāpaṃ kareyyuṃ. **Ārāmakarāsū** ti abhiritakārikāsu. **Aniggahāsū** ti niggahena vinetuṃ asakkuṇeyyāsu.

Titthasamā ti yathā titthaṃ uttamādhamesu na kañci nhāyantaṃ vāreti, tathā etā pi raho vā khaṇe vā nivātake vā sati na kañci paṭikkhipanti.

Tathā hi atīte bārāṇasiyaṃ kaṇḍarī nāma rājā ahosi uttamarūpadharo. Tassa devasikaṃ amaccā gandhakarāṇḍakasahassaṃ āharanti. Tenassa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakarāṇḍake phāletvā gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti. Bhariyāpissa abhirūpā ahosi nāmena kinnarā nāma. Purohito pissa samavayo pañcālacaṇḍo nāma buddhisampanno ahosi. Rañño pana pāsādaṃ nissāya antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākḥā pākāramatthake olambati. Tassa chāyāya jeguccho dussañṭhāno pīṭhasappī vasati. Atheadivasam kinnarā devī vātapānena oloketi tam ditvā paṭibaddhacittā {5.438} hutvā rattiṃ rājānaṃ ratiyā saṅgaṇhitvā tasmim niddaṃ okkante saṇikaṃ utṭhāyāsanaṃ nānaggarasabhojanaṃ suvaṇṇasarake pakkhipitvā ucchaṅge katvā sātakarajjuyā vātapānena otaritvā jambuṃ āruyha sākḥāya oruyha pīṭhasappim bhojetvā pāpaṃ katvā āgatamaggeneva pāsādaṃ āruyha gandhehi sarīraṃ ubbaṭṭetvā rañña saddhim nipajji. Etenupāyena nibaddhaṃ tena saddhim pāpaṃ karoti. Rājā pana na jānāti.

So ekadivasam nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ pavesanto jambuchāyāya sayitaṃ paramakāruṇṇappattaṃ pīṭhasappim disvā purohitaṃ āha: “passetaṃ manussapetan”-ti. “Āma, passāmi devā” ti. “Apī nu kho, samma, evarūpaṃ paṭikkūlaṃ kāci itthi chandarāgavasena upagaccheyyā” ti. Tam kathaṃ sutvā pīṭhasappī mānaṃ janetvā: “Ayam rājā kim katheti, attano deviyā mama santikaṃ āgamaṃ na jānāti maññe” ti jamburukkhassa añjalim

paggahetvā: “Suṇa sāmi, jamburukkhe nibbattadevate, ṭhapetvā taṃ añño etaṃ kāraṇaṃ na jānātī” ti āha. Purohito tassa kiriyaṃ disvā cintesi: “addhā rañño aggamahesī jamburukkhe gantvā iminā saddhiṃ pāpaṃ karotī” ti. So rājānaṃ pucchi: “mahārāja, deviyā te rattibhāge sarīrasamphasso kīdiso hotī” ti? “Samma, aññaṃ na passāmi, majjhimayāme panassā sarīraṃ sītaṃ hotī” ti. “Tena hi, deva, tiṭṭhatu añña itthī, aggamahesī te kinnarādevī iminā saddhiṃ pāpaṃ karotī” ti. “Samma, kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsasampannā kiṃ iminā paramajegucchena saddhiṃ abhiraṃsati” ti? “Tena hi naṃ, deva, pariggaṇhāhī” ti.

So: “Sādhū” ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhiṃ nippajjitvā: “Pariggaṇhissāmi naṃ”-ti pakatīyā niddupagamanavelāya niddupagato viya ahoṣi. Sā pi uṭṭhāya tatheva akāsi. Rājā tassā anupadaññeva gantvā jambuchāyaṃ nissāya aṭṭhāsi. Pīṭhasappī deviyā kujjhitvā: “Tvaṃ aṇṇa aticirāyitvā āgatā” ti hatthena kaṇṇasaṅkhalikaṃ pahari. Atha naṃ: “Mā maṃ kujjhi, sāmi, rañño niddupagamaṇaṃ olokesiṃ”-ti vatvā tassa gehe pādaparicārikā viya ahoṣi. Tena panassā pahārena sīhamukhakuṇḍalaṃ kaṇṇato gaḷitvā rañño pādāmūle pati. Rājā: “Vaṭṭissati ettakaṃ”-ti taṃ gahetvā gato. Sā pi tena saddhiṃ aticaritvā purimaniyāmeneva gantvā rañña saddhiṃ nipajjitum ārabhi. Rājā paṭikkhipitvā punadivase: “Kinnarādevī mayā dinnāṃ sabbālaṅkāraṃ alaṅkaritvā etū” ti āṇāpesi. Sā: “Sīhamukhakuṇḍalaṃ me suvaṇṇakārassa santike” ti vatvā nāgami, puna pesite ca pana ekakuṇḍalāva āgamāsi. {5.439} Rājā pucchi: “kahaṃ te kuṇḍalaṃ”-ti? “Suvaṇṇakārassa santike” ti. Suvaṇṇakārāṃ pakkosāpetvā: “Kiṃkāraṇā imissā kuṇḍalaṃ na desī” ti āha. “Nāhaṃ gaṇhāmi devā” ti. Rājā tassā kujjhitvā: “Pāpe caṇḍālī mādisena te suvaṇṇakāreṇa bhavitabban”-ti vatvā taṃ kuṇḍalaṃ tassā puratho khipitvā purohitaṃ āha: “samma, saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha sīsamassā chedāpehī” ti. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭhapetvā rājānaṃ upasaṅkamitvā: “deva, mā kinnarādeviyā kujjhittha, sabbā itthiyo evarūpā yeva. Sace pi itthīnaṃ dussīlabhāvaṃ nātukāmosi, dassessāmi te etāsaṃ pāpakaṇṇeva bahumāyābhāvaṇca, ehi aññātakavesena janapadaṃ carāmā” ti āha.

Rājā: “Sādhū” ti mātaraṃ rajjaṃ paṭicchāpetvā tena saddhiṃ cārikaṃ pakkāmi. Tesāṃ yojanaṃ maggaṃ gantvā mahāmagge nisinnānaṃ yeva eko kuṭumbiko puttassatthāya maṅgalaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ paṭicchannayāne nisīdāpetvā mahantena parivāreṇa gacchati. Taṃ disvā purohito rājānaṃ āha: “sace icchasi, imaṃ kumārikaṃ tayā saddhiṃ pāpaṃ kāretuṃ sakkā devā” ti. “Kiṃ kathesi,

mahāparivārā esā, na sakkā sammā” ti? Purohito: “Tena hi passa, devā” ti purato gantvā maggato avidūre sāṇiyā parikkhipitvā rājānaṃ antosāṇiyāṃ katvā sayam maggapasse rodanto nisīdi. Atha naṃ so kuṭumbiko disvā: “Tāta, kasmā rodasi” ti pucchi. “Bhariyā me garubhārā, taṃ kulagharaṃ netuṃ maggapaṭipannosmi, tassā antarāmagge yeva gabbho cali, esā antosāṇiyāṃ kilamati, kācissā itthī santike natthi, mayā pi tattha gantuṃ na sakkā, na jānāmi ‘kiṃ bhavissati’ ti, ekaṃ itthiṃ laddhuṃ vaṭṭati” ti? “Mā rodi, bahū me itthiyo, ekā gamissati” ti. “Tena hi ayam-eva kumārīkā gacchatu, etissā pi maṅgalaṃ bhavissati” ti. So cintesi: “saccaṃ vadati, suṇisāya pi me maṅgalaṃ-eva, iminā hi nimittena sā puttadhītāhi vaḍḍhissati” ti tam-eva pesesi. Sā tattha pavisitvā rājānaṃ disvāva paṭibaddhacittā hutvā pāpamakāsi. Rājāpissā aṅgulimuddikaṃ adāsi. Atha naṃ katakiccaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: “kiṃ vijātā” ti? “Suvaṇṇavaṇṇaṃ puttan”-ti. Kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi. Purohito pi rañño santikaṃ gantvā: “Diṭṭhā te, deva, kumārīkā pi evaṃ pāpā, kimaṅgaṃ pana aññā, api pana te kiñci dinnan”-ti pucchi. “Āma, aṅgulimuddikā dinnā” ti. “Nāssā taṃ dassāmi” ti vegena gantvā yānakaṃ gaṇhitvā: “Kimetan”-ti vutte: “Ayaṃ me brāhmaṇiyā ussīsake ṭhapitaṃ muddikaṃ gahetvā āgatā, dehi, amma, muddikan”-ti āha. Sā taṃ dadamānā [5.440] brāhmaṇaṃ hatthe nakkena vijjhivā: “Gaṇha corā” ti adāsi.

Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā pi bahū aticāriniyo rañño dassetvā: “Idha tāva ettakaṃ hotu, aññattha gamissāma, devā” ti āha. Rājā: “Sakalajambudīpe carite pi sabbā itthiyo evarūpāva bhavissanti, kiṃ no etāhi, nivattāmā” ti bārāṇasim-eva paccāgantvā: “mahārāja, itthiyo nāma evaṃ pāpadhammā, pakati esā etāsaṃ, khamatha, deva, kinnarādeviyā” ti purohitena yācito khamitvā rājanivesanato naṃ nikkadḍhāpesi, ṭhānato pana taṃ apanetvā aññaṃ aggamahesiṃ akāsi. Tañca pīṭhasappiṃ nikkadḍhāpetvā jambusākhaṃ chedāpesi. Tadā kuṇālo pañcālacaṇḍo ahosi. Iti attanā diṭṭhakāraṇaṃ-eva āharitvā dassento gāthamāha.

**21. Yaṃ ve disvā kaṇḍarīkinnarānaṃ, sabbitthiyo na ramanti agāre,
Taṃ tādisaṃ maccaṃ cajitvā bhariyā, aññaṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin-ti.**

Tassattho: yaṃ ve kaṇḍarissa rañño kinnarāya deviyā cāti imesaṃ kaṇḍarīkinnarānaṃ virāgakāraṇaṃ ahosi, taṃ disvā jānitabbaṃ: sabbitthiyo attano sāmikānaṃ na ramanti agāre. Tathā hi aññaṃ pīṭhasappiṃ purisaṃ disvā taṃ rājānaṃ tādisaṃ ratikusalaṃ maccaṃ cajitvā bhariyā tena manussapetena saddhiṃ pāpamakāsīti.

Aparo pi atīte bārāṇasiyaṃ bako nāma rājā dhammena rajjaṃ kāresi. Tadā bārāṇasiyā pācīnadvāravāsino ekassa daliddassa pañcapāpī nāma dhītā ahosi. Sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikaṃ madditvā gehe bhittiṃ vilimpati. Atheko paccekabuddho attano pabbhāraparibhaṇḍakaraṇatthaṃ: “Kahaṃ mattikaṃ labhissāmi” ti cintetvā: “Bārāṇasiyaṃ laddhuṃ sakkā” ti cīvaram pārupitvā pattahattho nagaraṃ pavisitvā tassā avidūre aṭṭhāsi. Sā kujjhitvā ulloketī paduṭṭhena manasā: “Mattikaṃ-pi bhikkhatī” ti avoca. Paccekabuddho niccalo va ahosi. Atha sā paccekabuddhaṃ niccalitaṃ disvā puna cittaṃ pasādetvā, “samaṇa, mattikaṃ-pi na labhasī” ti vatvā mahantaṃ mattikāpiṇḍaṃ āharitvā patte ṭhapesi. So tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍamakāsi. Sā nacirasseva tato cavitvā tasmiṃ yeva nagare bahidvāragāme duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā dasamāsaccayena mātu kucchito nikkhami. Tassā mattikāpiṇḍaphalena {5.441} sarīraṃ phassasampannaṃ ahosi, kujjhitvā ullokitattā pana hatthapādamukhaakkhināsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ. Tena taṃ: “Pañcapāpī” tveva sañjānimsu.

Athekadivasam bārāṇasirājā rattim aññātakavesena nagaraṃ pariggaṇhanto taṃ padesaṃ gato. Sā pi gāmadārikāhi saddhiṃ kīḷantī ajānitvāva rājānaṃ hatthe gaṇhi. So tassā hatthasamphassena sakabhāvena saṇṭhātuṃ nāsakkhi, dibbasamphassena phuṭṭho viya ahosi. So phassarāgaratto tathāvirūpam-pi taṃ hatthe gahetvā: “Kassa dhītāsī” ti pucchitvā: “Dvāravāsino” ti vutte assāmikabhāvaṃ pucchitvā: “Ahaṃ te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitaro anujānāpehī” ti āha. Sā mātāpitaro upagantvā: “Eko, amma, puriso maṃ icchatī” ti vatvā: “So pi duggato bhavissati, sace tādīsam-pi icchatī, sādhu” ti vutte gantvā mātāpitūhi anuññātabhāvaṃ ārocesi. So tasmiṃ yeva gehe tāya saddhiṃ vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvisi. Tato paṭṭhā yeva aññātakavesena nibaddhaṃ tattha gacchati, aññaṃ itthiṃ oloketum-pi na icchatī.

Athekadivasam tassā pitu lohitaṃ pakkhandaṃ uppajji.

Asambhinnakhīrasappimadhusakkharayuttapāyāso va etassa bhesajjaṃ, taṃ te daliddatāya uppādetuṃ na sakkonti. Tato pañcapāpimātā dhītaraṃ āha: “kiṃ, amma, tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetuṃ sakkhissatī” ti? “Amma, mama sāmikena amhehi pi duggatatarena bhavitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayī” ti vatvā tassāgamanavelāyaṃ dummanā hutvā nisīdi. Atha naṃ rājā āgantvā: “Kiṃ dummanāsī” ti pucchi. Sā tamatthaṃ ārocesi. Taṃ sutvā rājā: “Bhadde idaṃ atirasabhesajjaṃ, kuto labhissāmi” ti vatvā cintesi: “na sakkā mayā niccakālaṃ evaṃ carituṃ, antarāmagge parissayo pi daṭṭhabbo,

sace kho pana etaṃ antepuraṃ nessāmi, etissā phassasampadaṃ ajānantā ‘amhākaṃ rājā yakkhiṇiṃ gahetvā āgato’ ti keḷiṃ karissanti, sakalanagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garahaṃ mocessāmi” ti. Atha naṃ rājā: “bhadde, mā cintayi, āharissāmi te pitu pāyāsan”-ti vatvā tāya saddhiṃ abhiraṃitvā rājanivesanaṃ gantvā punadivase tādisaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni āharāpetvā dve puṭe katvā ekasmiṃ pāyāsaṃ pakkhipitvā ekasmiṃ cūlāmaṇiṃ ṭhapetvā bandhitvā rattibhāge gantvā, “bhadde, mayaṃ daliddā, kicchena sampāditaṃ, tava pitaraṃ ‘ajja imamhā puṭā pāyāsaṃ bhuñja, sve imamhā’ ti vadeyyāsi” ti āha. Sā tathā akāsi. Athassā pitā ojasampannattā pāyāsassa thokam-eva bhuñjitvā suhito jāto. Sesaṃ mātu datvā sayam-pi {5.442} bhuñji. Tayo pi suhitā ahesuṃ. Cūlāmaṇipuṭaṃ pana punadivasatthāya ṭhapesuṃ.

Rājā nivesanaṃ gantvā mukhaṃ dhovitvāva: “Cūlāmaṇiṃ me āharathā” ti vatvā: “Na passāma, devā” ti vutte: “Sakalanagaraṃ vicinathā” ti āha. Te vicinitvā pi na passiṃsu. Tena hi bahinagare daliddagehesu bhattapaṇṇapuṭe upādāya vicinathāti. Vicinantā tasmīṃ ghaṭe cūlāmaṇiṃ disvā tassā mātāpitāro: “Corā” ti bandhitvā nayiṃsu. Athassā pitā, “sāmi, na mayaṃ corā, aññenāyaṃ maṇi ābhato” ti vatvā: “Kenā” ti vutte: “Jāmātarā me” ti ācikkhitvā: “Kahaṃ so” ti pucchito: “Dhītā me jānāti” ti āha. Tato dhītāya saddhiṃ kathesi: “amma, sāmikaṃ te jānāsi” ti? “Na jānāmi” ti. “Evaṃ sante amhākaṃ jīvitaṃ natthi” ti. “Tāta, so andhakāre āgantvā andhakāre eva yāti, tenassa rūpaṃ na jānāmi, hatthasamphassena pana naṃ jānituṃ sakkomi” ti. So rājapurisānaṃ ārocesi. Te pi rañño ārocesuṃ. Rājā ajānanto viya hutvā: “Tena hi taṃ itthiṃ rājaṅgaṇe antosāṇiyaṃ ṭhapetvā sāṇiyā hatthappamaṇaṃ chiddaṃ katvā nagaravāsino sannipātetvā hatthasamphassena coraṃ gaṇhathā” ti āha. Rājapurisā tathā kātuṃ tassā santikaṃ gantvā rūpaṃ disvāva vipphaṇṇasārino hutvā: “dhī, dhī pisāci” ti jigucchitvā phusituṃ na ussaṃsi, ānetvā pana naṃ rājaṅgaṇe antosāṇiyaṃ ṭhapetvā sakalanagaravāsino sannipātesuṃ. Sā āgatāgatassa chiddena pasāritahatthaṃ gahetvāva: “No eso” ti vadati. Purisā tassā dibbaphassasadiṣṭe phasse bajjhhitvā apagantuṃ na sakkhiṃsu, “sacāyaṃ daṇḍārāhā, daṇḍaṃ datvā pi dāsakammakārabhāvaṃ upagantvā pi etaṃ ghare karissāmā” ti cintayiṃsu. Atha ne rājapurisā daṇḍehi koṭṭetvā palāpesuṃ. Uparājānaṃ ādiṃ katvā sabbe ummattakā viya ahesuṃ.

Atha rājā: “kacci ahaṃ bhavēyyaṃ”-ti hatthaṃ pasāresi. Taṃ hatthe gahetvāva: “Coro me gahito” ti mahāsaddaṃ kari. Rājā te pi pucchi: “tumhe etāya hatthe

gahitā kiṃ cintayitthā” ti. Te yathābhūtaṃ ārocesuṃ. Atha ne rājā āha: “ahaṃ etaṃ attano gehaṃ ānetuṃ evaṃ kāresuṃ ‘etissā phassaṃ ajānantā maṃ paribhaveyyu’nti cintetvā, tasmā mayā sabbe tumhe jānāpitā, vadatha, bho dāni, sā kassa gehe bhavituṃ yuttā” ti? “Tumhākaṃ, devā” ti. Atha naṃ abhisiñcivā aggamaheṣiṃ akāsi. Mātāpitūnampissā {5.443} issariyaṃ dāpesi. Tato paṭṭhāya ca pana tāya sammatto neva vinicchayaṃ paṭṭhapesi, na aññaṃ itthiṃ olokesi. Tā tassā antaraṃ pariyesiṃsu. Sā ekadivasaṃ dvinnāṃ rājūnaṃ aggamaheṣibhāvassa supine nimittaṃ disvā rañño ārocesi. Rājā supinapāṭhake pakkosāpetvā: “Evarūpe supine diṭṭhe kiṃ hotī” ti pucchi. Te itarāsaṃ itthīnaṃ santikā lañjaṃ gahetvā: “mahārāja, deviyā sabbasetassa hatthino khandhe nisinnabhāvo tumhākaṃ maraṇassa pubbanimittaṃ, hatthikhandhagatāya pana candaparāmasanaṃ tumhākaṃ paccāmittarājānayanassa pubbanimittan”-ti vatvā: “Idāni kiṃ katabban”-ti vutte: “Deva imaṃ māretuṃ na sakkā, nāvāya pana naṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatī” ti vadiṃsu. Rājā āhāravatthālankārehi saddhiṃ rattibhāge naṃ nāvāya ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjesi.

Sā nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakaṃ kīḷantassa bāvarikarañño abhimukhaṭṭhānaṃ pattā. Tassa senāpati nāvaṃ disvā: “Ayaṃ nāvā mayhan”-ti āha. Rājā: “Nāvāya bhaṇḍaṃ mayhan”-ti vatvā āgatāya nāvāya taṃ disvā: “Kā nāma tvaṃ pisācīsadisā” ti pucchi. Sā sitaṃ katvā bakassa rañño aggamaheṣibhāvaṃ kathetvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ tassa kathesi. Sā pana pañcapāpīti sakalajambudīpe pākaṭā. Atha naṃ rājā hatthe gahetvā ukkhi pi, saha gahaṇeneva phassarāgaratto aññāsu itthīsu itthisaññaṃ akatvā taṃ aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi. Sā tassa pāṇasamā ahosi. Bako taṃ pavattiṃ sutvā: “Nāhaṃ tassa aggamaheṣiṃ kātuṃ dassāmi” ti senaṃ saṅkaḍḍhitvā tassa paṭititthe nivesanaṃ katvā paṇṇaṃ pesesi: “bhariyaṃ vā me detu yuddhaṃ vā” ti. So: “Yuddhaṃ dassāmi, na bhariyan”-ti vatvā yuddhasajjo ahosi. Ubhinnaṃ amaccā: “Mātugāmaṃ nissāya maraṇakiccaṃ natthi, purimasāmikattā esā bakassa pāpuṇāti, nāvāya laddhattā bāvarikassa, tasmā ekekassa gehe satta satta divasāni hotū” ti mantetvā dve pi rājāno saññāpesuṃ. Te ubho pi attamanā hutvā titthapaṭititthe nagarāni māpetvā vasiṃsu. Sā dvinnam-pi tesaṃ aggamaheṣittāṃ kāresi. Dve pi tassā sammattā ahesuṃ. Sā pana ekassa ghare sattāhaṃ vasitvā nāvāya itarassa gharaṃ gacchantī nāvaṃ pājetvā nentena ekena mahallakakhujjakevaṭṭena saddhiṃ nadīmajjhe pāpaṃ karoti. Tadā

kuṇālo sakuṇarājā {5.444} bako ahosi, tasmā idaṃ attanā diṭṭhakāraṇaṃ āharitvā dassento gāthamāha.

**22. Bakassa ca bāvarikassa ca rañño, accantakāmānugatassa bhariyā,
Avācarī paṭṭhavasānugassa, kaṃ vā pi itthī nāticare tadaññan-ti.**

Tattha **accantakāmānugatassā** ti accantaṃ kāmāṃ anugatassa. **Avācarī** ti anācāraṃ cari. **Paṭṭhavasānugassā** ti paṭṭhassa attano vasānugatassa, attano pesanakārassa santiketi attho. Karaṇatthe vā sāmivacanaṃ, tena saddhiṃ pāpamakāsīti vuttaṃ hoti. **Tadaññan-ti** kataraṃ taṃ aññaṃ purisaṃ nāticareyyā ti attho.

Aparā pi atīte brahmadattassa bhariyā piṅgiyānī nāma aggamahesī sīhapañjaraṃ vivaritvā oloketī maṅgalaassagopakaṃ disvā rañño niddupagamanakāle vātapānena oruyha tena saddhiṃ aticaritvā puna pāsādaṃ āruyha gandhehi sarīraṃ ubbaṭṭetvā raññā saddhiṃ nipajji. Athekadivasāṃ rājā: “Kiṃ nu kho deviyā aḍḍharattasamaye niccaṃ sarīraṃ sītaṃ hoti, pariggaṇhissāmi nan”-ti ekadivasāṃ niddupagato viya hutvā taṃ uṭṭhāya gacchantiṃ anugantvā assabandhena saddhiṃ aticarantiṃ disvā nivattitvā sayanaṃ abhiruhi. Sā pi aticaritvā āgantvā cūḷasayanake nipajji. Punadivase rājā amaccagaṇamajjhe yeva taṃ pakkosāpetvā taṃ kiccaṃ āvikatvā: “Sabbāva itthiyo pāpadhammā” ti tassā vadhabandhachejjabhejjārahaṃ dosaṃ khamitvā ṭhānā cāvetvā aññaṃ aggamahesiṃ akāsi. Tadā kuṇālo rājā brahmadatto ahosi, tena taṃ attanā diṭṭhaṃ āharitvā dassento gāthamāha.

**23. Piṅgiyānī sabbalokissarassa, rañño piyā brahmadattassa bhariyā,
Avācarī paṭṭhavasānugassa, taṃ vā pi sā nājjhagā kāmakāminī ti.**

Tattha **taṃ vā** ti sā evaṃ aticarantiṃ taṃ vā assabandhaṃ taṃ vā aggamahesiṭṭhānanti ubhayam-pi nājjhagā, ubhato bhaṭṭhā ahosi.

Kāmakāminī ti kāme patthayamānā.

Evaṃ pāpadhammā itthiyoti atītavattūhi {5.445} itthīnaṃ dosaṃ kathetvā aparena pi pariyāyena tāsāṃ dosaṃ-eva kathento āha:

**24. Luddhānaṃ lahucittānaṃ, akataññūna dubbhinaṃ,
Nādevasatto puriso, thīnaṃ saddhātumarahati.**

**25. Na tā pajānanti kataṃ na kiccaṃ, na mātaraṃ pitaraṃ bhātaraṃ vā,
Anariyā samatikkantadhammā, sasseva cittassa vasaṃ vajanti.**

26. Cirānuvutṭham-pi piyaṃ manāpaṃ, anukampakaṃ pāṇasamam-pi bhattuṃ,
Āvāsu kiccesu ca naṃ jahanti, tasmāhamitthīnaṃ na vissasāmi.

27. Thīnañhi cittaṃ yathā vānarassa, kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
Calācalaṃ hadayamitthiyānaṃ, cakkassa nemi viya parivattati.

28. Yadā tā passanti samekkhamānā, ādeyyarūpaṃ purisassa vittaṃ,
Saṇhāhi vācāhi nayanti menaṃ, kambojakā jalajeneva assaṃ.

29. Yadā na passanti samekkhamānā, ādeyyarūpaṃ purisassa vittaṃ,
Samantato naṃ parivajjayanti, tiṇṇo nadīpāragato va kullaṃ.

30. Silesūpamā sikhiriva sabbabhakkhā, tikkhamāyā nadīriva sīghasotā,
Sevanti hetā piyamappiyañca, nāvā yathā orakulaṃ parañca.

31. Na tā ekassa na dvinnaṃ, āpaṇo va pasārīto,
Yo tā mayhanti maññeyya, vātaṃ jālena bādhave.

32. Yathā {5.446} nadī ca pantho ca, pānāgāraṃ sabhā papā,
Evaṃ lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati.

33. Ghatāsanasaṃ etā, kaṇhasappasirūpamā,
Gāvo bahi tiṇasseva, omasanti varam varam.

34. Ghatāsaṃ kuñjaraṃ kaṇhasappaṃ, muddhābhisittaṃ pamadā ca sabbā,
Ete naro niccayato bhajetha, tesāṃ have dubbidu sabbabhāvo.

35. Naccantavaṇṇā na bahūna kantā, na dakkhiṇā pamadā sevitabbā,
Na parassa bhariyā na dhanassa hetu, etitthiyo pañca na sevitabbā ti.

Tattha **luddhānaṃ**-ti lubbhānaṃ. **Kaṇaverajātake** (Ja. 318) viya baddhacore
pi sārājjanāṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. **Lahucittānaṃ**-ti muhuttam-eva
parivattanacittānaṃ. **Cūḷadhanuggahajātakeṇa** (Ja. 374) etaṃ dīpetabbaṃ.
Akataññutā pana etāsaṃ ekakanipāte **takkāriyajātakeṇa** (Ja. 481) dīpetabbā.
Nādevasatto ti na adevasatto devena anāsatto ayakkhagahitako abhūtavīṭṭho
puriso thīnaṃ sīlavantataṃ saddhātuṃ nārahati, bhūtavīṭṭho pana
saddaheyya. **Katan**-ti attano kataṃ upakāraṃ. **Kiccan**-ti attanā kattabbaṃ
kiccaṃ. **Na mātaraṇ**-ti sabbe pi ñātake chaḍḍetvā yasmim paṭibaddhacittā
honti, taññeva anubandhanato ete mātādayo na jānanti nāma
mahāpanthakamātā viya. **Anariyā** ti nillajjā. **Sassevā** ti sakassa. **Āvāsū** ti
āpadāsu. **Kiccesū** ti tesu tesu karaṇīyesu.

Kannappakannan-ti otiṇṇotiṇṇaṃ. Yathā hi visame padese rukkhachāyā ninnampiorohati, thalam-pi abhiruhati, tathā etāsam-pi cittaṃ na kañci uttamādhamam vājjeti. **Calācalan**-ti ekasmim yeva apatiṭṭhitam. **Nemi viyā** ti sakaṭassa gacchato cakkanemi viya. **Ādeyyarūpan**-ti gahetabbajātikam. **Vittan**-ti dhanam. **Nayantī** ti attano vasaṃ nenti. **Jalajenā** ti jalajātasevālena. Kambojaraṭṭhavāsino kira yadā aṭavito asse gaṇhitukāmā honti, tadā ekasmim ṭhāne vatim parikkhipitvā dvāram yojetvā assānaṃ udakapānatitthe sevālam madhunā makkhetvā sevālasambandhāni tīre tiṇāni ādim katvā yāva parikkhepadvārā makkhenti, assā pānīyam pivitvā rasagiddhena madhunā makkhitāni tāni tiṇāni khādantā anukkamena tam ṭhānam pavisanti. Iti yathā te jalajena palobhetvā {5.447} asse vasaṃ nenti, tathā etā pi dhanam disvā tassa gahaṇatthāya saṇhāhi vācāhi pi purisaṃ vasaṃ nenti ti attho. **Kullan**-ti taraṇatthāya gahitam yaṃ kiñci.

Silesūpamā ti purisānaṃ cittabandhanena silesasadisā. **Tikkhamāyā** ti tikhiṇamāyā sīghamāyā. **Nadīrivā** ti yathā pabbateyyā nadī sīghasotā, evam sīghamāyā ti attho. **Āpaṇovā** ti yathā ca pasāritāpaṇo yesam mūlam atthi, tesaññeva upakāro, tatheva tā pi. **Yo tā** ti yo puriso tā itthiyo. **Bādhaye** ti so vātam jālena bādheyya. **Velā tāsam na vijjati** ti yathā etesaṃ nadiādīnaṃ: “Asukavelāyam-eva ettha gantabban”-ti velā natthi, rattim-pi divā pi icchiticchitakkhaṇe upagantabbāneva, asukenevā ti pi mariyādā natthi, atthikena upagantabbāneva, tathā tāsampī ti attho.

Ghatāsanasamā etā ti yathā aggi indhanena na tappati, evametā pi kilesaratiyā. **Kaṇhasappasirūpamā** ti kodhanatāya upanāhitāya ghoravisatāya dujivhatāya mittadubbhitāyāti pañcahi kāraṇehi kaṇhasappasirasadisā. Tattha bahularāgatāya ghoravisatā, pisuṇatāya dujivhatā, aticāritāya mittadubbhitā veditabbā. **Gāvo bahi tiṇassevā** ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahi manāpamanāpassa tiṇassa varam varam omasanti khādanti, evametā pi niddhanaṃ chaḍḍetvā aññaṃ sadhanam-eva bhajanti ti attho. **Muddhābhisittan**-ti rājānaṃ. **Pamadā ca sabbā** ti sabbā ca itthiyo. **Ete** ti ete pañca jane. **Niccayato** ti niccasaññato, upaṭṭhitassati appamatto va hutvā ti attho. **Dubbidū** ti dujjāno. **Sabbabhāvo** ti ajjhāsayo. Cirapariciṇṇo pi hi aggi dahati, ciravissāsiko pi kuñjaro ghātetī, ciraparicito pi sappo daṃsati, ciravissāsiko pi rājā anattakaro hoti, evam cirāciṇṇā pi itthiyo vikāraṃ dassenti.

Naccantavaṇṇā ti abhirūpavatī. **Na bahūna kantā** ti aḍḍhakāsigaṇikā viya bahūnaṃ piyā manāpā. **Na dakkhiṇā** ti naccagītakusalā. Tathārūpā hi bahupatthitā bahumittā honti, tasmā na sevatabbā. **Na dhanassa hetū** ti yā

dhanahetu yeva bhajati, sā apariggahā pi na sevītabbā. Sā hi dhanam
alabhamānā kujjhatīti.

Evaṃ vutte mahājano mahāsattassa: “Aho sukathitan”-ti sādhu-kāramadāsi. So pi
ettakehi kāraṇehi itthīnam agunam kathetvā tuṇhī ahosi. Taṃ sutvā ānando
gijjharājā, “samma kuṇāla, aham-pi attano ñāṇabalena itthīnam agunam
kathessāmī” ti vatvā agunakatham ārabhi. Taṃ dassento satthā āha:

“Atha khalu, bho, ānando gijjharājā kuṇālassa
ādimajjhakathāpariyosānam viditvā tāyam velāyam imā gāthā abhāsi:

**36. Puṇṇam-pi {5.448} cemaṃ pathaviṃ dhanena, dajjittthiyā puriso sammatāya,
Laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi, tāsam vasaṃ asatīnam na gacche.**

**37. Uṭṭhāhakaṃ ce pi alīnavuttiṃ, komārabhattāraṃ piyaṃ manāpam,
Āvāsu kiccesu ca naṃ jahanti, tasmāhamittthīnam na vissasāmi.**

**38. Na vissase ‘icchatī man’-ti poso, na vissase ‘rodati me sakāse’,
Sevanti hetā piyamappiyañca, nāvā yathā orakūlaṃ parañca.**

**39. Na vissase sākha-purāṇasanthataṃ, na vissase mittapurāṇacoraṃ,
Na vissase rājānaṃ ‘sakhā mama’nti, na vissase itthi dasanna mātaraṃ.**

**40. Na vissase rāmakarāsu nārisu, accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
Accantapemānugatassa bhariyā, na vissase titthasamā hi nāriyo.**

**41. Haneyyūṃ chindeyyūṃ chedāpeyyūṃ pi, kaṇṭhe pi chetvā rudhiraṃ
piveyyūṃ,
Mā dīnakāmāsu asaṇṇatāsu, bhāvaṃ kare gaṇḍatittthūpamāsu.**

**42. Musā tāsam yathā saccaṃ, saccaṃ tāsam yathā musā,
Gāvo bahi tiṇasseva, omasanti varam varam.**

**43. Gatenetā palobhenti, pekkhitena mhitena ca,
Atha pi dunnivatthena, mañjunā bhaṇitena ca.**

**44. Coriyo kathinā hetā, vālā ca lapasakkharā,
Na tā kiñci na jānanti, yaṃ manussesu vañcanaṃ.**

**45. Asā lokittthiyo nāma, velā tāsam na vijjati,
Sārattā ca pagabbhā ca, sikhī sabbaghaso yathā.**

**46. Natthitthīnaṃ piyo nāma, appiyo pi na vijjati,
Sevanti hetā piyamappiyañca, nāvā yathā orakūlaṃ parañca.**

47. Natthitthīnaṃ {5.449} **piyo nāma, appiyo pi na vijjati,
Dhanattā paṭivallanti, latāva dumanissitā.**

**48. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ, gopurisañca maṇḍalaṃ,
Chavaḍāhakaṃ pupphachaḍḍakaṃ, sadhanamanupatanti nāriyo.**

**49. Kulaputtam-pi jahanti akiñcanaṃ, chavakasamasadisam pi,
Anugacchanti anupatanti, dhanahetu hi nāriyo ti.**

Tattha **ādimajjhakathāpariyosānaṃ**-ti kathāya ādimajjhapariyosānaṃ.
Laddhā khaṇaṃ-ti okāsaṃ labhitvā. **Ichhati man-**ti maṃ esā icchatīti puriso
itthiṃ na vissaseyya. **Sākhapurāṇasanthataṃ**-ti hiyyo vā pare vā santhataṃ
purāṇasākhāsanthataṃ na vissase, apapphoṭetvā apaccavekkhitvā na
paribhuñjeyya. Tatra hi dīghajātiko vā pavisitvā tiṭṭheyye, paccāmitto vā
satthaṃ nikkhipeyya. **Mittapurāṇacoraṃ**-ti panthadūhanaṭṭhāne ṭhitam
coraṃ: “Purāṇamitto me” ti na vissaseyya. Corā hi ye sañjānanti te yeva
mārenti. **Sakhā mamaṃ**-ti so hi khippam-eva kujjhati, tasmā rājānaṃ: “Sakhā
me” ti na vissase. **Dasannamātaranti**: “Ayaṃ mahallikā idāni maṃ na
aticarissati, attānaṃ rakkhissati” ti na vissasetabbā. **Rāmakarāsū** ti bālānaṃ
ratikarāsu. **Accantasīlāsū** ti atikkantasīlāsu. **Accantapemānugatassā** ti sace
pi accantaṃ anugatapemā assa, tathā pi taṃ na vissase. Kimkāraṇā?
Titthasamā hi nāriyoti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇā ti attho.

Haneyyun-ti kuddhā vā aññapurisasārattā vā hutvā sabbametaṃ hananādiṃ
kareyyum. **Mā dīnakāmāsū** ti hīnājjhāsayaṃsaṃ saṃkiliṭṭhaāsayaṃsa. **Bhāvan-**ti
evarūpāsu sinehaṃ mā kare. **Gaṅgatiṭṭhūpamāsū** ti sabbasādhāraṇaṭṭhena
gaṅgatiṭṭhasadisāsu. **Musā** ti musāvādo tāsāṃ saccasadisā va. **Gatenā**ti ādīsu
pekkhiteṇa palobhane **ummādanījātakam**, (Ja. 527) dunnivatthena
niḷinikājātakam, (Ja. 526) mañjunā bhaṇiteṇa: “Tuvaṇaṃ kho, ayyaputta,
āgaccheyyāsi” ti nandattherassa vatthu (Ud. 22) kathetabbaṃ. **Coriyo** ti
sambhatassa dhanassa vināsanena coriyo. **Kathinā** ti thaddhahadaya. **Vālā** ti
duṭṭhā appakeneva kujjhanasīlā. **Lapasakkharā** ti niratthakalapana
sakkharā viya madhurā. **Asā** ti asatiyo lāmakā. **Sārattā** ti sabbadā sārattā.
Pagabbhā ti kāyapāgabbhiyādīhi pagabbhā. **Yathā** ti yathā sikhī sabbaghaso,
evametā pi sabbaghasā. **Paṭivallantī** ti parissajanti upagūhanti veṭhenti.
Latāvā ti yathā latā rukkhaniṣṭhā rukkhaṃ veṭhenti, evametā purisaṃ
parissajanti nāma.

Hatthibandhanti ādisu gopuriso vuccati gopālako. **Chavaḍḍāhakan-ti** chavānaṃ ḍāhakaṃ, susānapālanti vuttaṃ hoti. **Pupphachaḍḍakan-ti** vaccaṭṭhānasodhakaṃ. **Sadhanan-ti** etesu pi sadhanaṃ anugacchanti yeva. {5.450} **Akiñcanan-ti** adhanaṃ. **Chavakasamasadisan-ti** sunakhamamsakhādacaṇḍālena samaṃ sadisaṃ, tena nibbisesam-pi purisaṃ gacchanti bhajanti. Kasmā? Yasmā **anupatanti dhanahetu nāriyo** ti.

Evam attano nāṇe ṭhatvā ānando gijjharājā itthīnaṃ aguṇaṃ kathetvā tuṇhī ahoṣi. Tassa vacanaṃ sutvā nārado pi attano nāṇe ṭhatvā tāsaṃ aguṇaṃ kathesi. Tam dassetto satthā āha:

“Atha khalu, bho, nārado devabrāhmaṇo ānandassa gijjharājassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthā abhāsi:

**50. Cattārome na pūrenti, te me suṇātha bhāsato,
Samuddo brāhmaṇo rājā, itthī cā pi dijampati.**

**51. Saritā sāgaram yanti, yā kāci pathavissitā,
Tā samuddaṃ na pūrenti, ūnattā hi na pūراتي.**

**52. Brāhmaṇo ca adhīyāna, vedamakkhānapaṇcamāṃ,
Bhiyyo pi sutamiccheyya, ūnattā hi na pūراتي.**

**53. Rājā ca pathaviṃ sabbaṃ, sasamuddaṃ sapabbataṃ,
Ajjhāvasaṃ vijinitvā, anantaratanocitaṃ,
Pāraṃ samuddaṃ pattheti ūnattā hi na pūراتي.**

**54. Ekamekāya itthiyā, aṭṭhaṭṭha patino siyā,
Sūrā ca balavanto ca, sabbakāmarasāharā,
Kareyya navame chandaṃ, ūnattā hi na pūراتي.**

**55. Sabbitthiyo sikhīriva sabbabhakkhā, sabbitthiyo nadīriva sabbavāhī,
Sabbitthiyo kaṇṭakānaṃva sākhā, sabbitthiyo dhanahetu vajanti.**

**56. Vātañca jālena naro parāmase, osiñcaye sāgaramekapāṇinā,
Sakena hatthena kareyya ghosaṃ, yo sabbabhāvaṃ pamadāsu ossaje.**

**57. Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ, yāsu saccaṃ sudullabhaṃ,
Thīnaṃ bhāvo durājāno, macchassevodaye gataṃ.**

**58. Analā {5.451} mudusambhāsā, duppūrā tā nadīsamā,
Sīdanti naṃ viditvāna, ārakā parivajjaye.**

**59. Āvaṭṭanī mahāmāyā, brahmacariyavikopanā,
Sīdanti nam viditvāna, ārakā parivajjaye.**

**60. Yaṃ etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā,
Jātavedo va saṃṭhānaṃ, khippaṃ anudahanti na’nti.**

Tattha **dijampatī** ti dijaṇṇaṃ kuṇḍalaṃ ālapati. “**Saritā**” ti ādi
ṭhapitamātikāya bhājanattham vuttaṃ. **Ūnattā** ti udakapatiṭṭhānassa
mahantatāya ūnā eva. **Adhīyānā** ti sajjhāyitvā. **Vedamakkhānapañcaman-**
iti hāsapañcamam vedacatukkaṃ. **Ūnattā** ti so hi ajjhāsaya mahantatāya
sikkhitabbassa na pūراتي. **Anantaratanocitan-**ti nānāratanehi ocitaṃ
paripuṇṇam. **Ūnattā** ti so hi taṇhāmahantatāya na pūراتي. **Siyā** ti siyūṃ, ayam-
eva vā pāṭho. **Sabbakāmarasāharā** ti sabbesaṃ kāmarasānaṃ āharakā.
“**Navame**” ti aṭṭhahi atittabhāvadassanattam vuttaṃ. Sā pana dasame pi
vīsatiṃ pi tato uttaritāre pi chandaṃ karoteva. **Ūnattā** ti sā hi kāmataṇhāya
mahantatāya na pūراتي. **Kaṇḍakānaṃva sākā** ti sambādhamagge
kaṇṭakasākhasadisā. Yathā hi sākā laggitvā ākaḍḍhati, evaṃ etā pi rūpādīhi
kaḍḍhanti. Yathā sākā hatthādīsū vijjhītvā dukkham uppādeti, evaṃ etā pi
phuṭṭhamattā sarīrasamphassa vijjhitvā mahāvīnāsaṃ pāpentī. **Vajantī** ti
parapurisaṃ vajanti.

Parāmase ti gaṇheyya. **Osiñcaye** ti nhāyitūṃ otiṇṇo ekena pāṇinā
sakalasamuddaḍḍakam osiñceyya gahetvā chaḍḍeyya. **Sakenā** ti ekena attano
hatthena tam-eva hattham haritvā gosaṃ uppādeyya. **Sabbabhāvanti:**
“Tvam-eva iṭṭho kanto piyo manāpo” ti vuccamāno yo puriso: “Evametan”-ti
saddahanto sabbaṃ attano ajjhāsayaṃ pamadāsu ossajeyya, so jālādīhi
vātaggaṇādīni kareyyā ti attho. **Gatan-**ti gamanaṃ. **Analā** ti tīhi dhammehi
alanti vacanavīrahitā. **Duppurā tā** ti yathā mahānadī udakena, evaṃ
kilesaratiyā tā duppurā. **Sīdanti nam viditvānā** ti ettha **nan-**ti nipātamattam,
itthiyo allīnā catūsū apāyesu sīdantīti viditvā. **Āvaṭṭanī** ti yathā āvaṭṭanī
mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vase vatteti, evametāpi ti attho.
Vikopanā ti nāsanatthena ca garahatthena ca brahmacariyassa ko pikā.
Chandasā vā ti piyasaṃvāsena vā. **Dhanena vā** ti dhanahetu vā. **Samṭhānan-**
ti yathā jātavedo attano ṭhānaṃ yaṃ yaṃ padesaṃ allīyati, tam tam dahati,
tathā etā pi yaṃ yaṃ purisaṃ kilesavasena allīyanti, tam tam anudahanti
mahāvīnāsaṃ pāpentī.

Evaṃ nāradena itthīnaṃ aguṇe pakāsīte puna mahāsatto visesetvā tāsāṃ
aguṇaṃ pakāseti. Tam [5.452] dassetuṃ satthā āha:

“Atha khalu, bho, kuṇālo sakuṇo nāradassa devabrāhmaṇassa
ādimajjhakathāpariyosānaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo
ajjhabhāsi:

61. ‘Sallape nisitakhaggaṇṇinā, paṇḍito api pisācadosinā,
Uggatejamuragam-pi āside, eko ekāya pamadāya nālope.

62. Lokacittamathanā hi nāriyo, naccagītabhaṇitamhitāvudhā,
Bādhayanti anupaṭṭhitassatiṃ, dīpe rakkhasigaṇo va vāṇije.

63. Natthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro, majjamaṃsaniratā asaṇṇatā,
Tā gilanti purisassa pābhatāṃ, sāgareva makaraṃ timiṅgalo.

64. Pañcakāmaguṇasātagocarā, uddhatā aniyatā asaṇṇatā,
Osaranti pamadā pamādināṃ, loṇatoyavatiyaṃva āpakā.

65. Yaṃ naraṃ upalapenti nāriyo, chandasā vā ratiyā dhanena vā,
Jātavedasadisam-pi tādisaṃ, rāgadosavadhiyo dahanti naṃ.

66. Aḍḍhaṃ ṇatvā purisaṃ mahaddhanaṃ, osaranti sadhanaṃ sahattanā,
Rattacittamativeṭṭhayanti naṃ, sāla māluvalatāva kānane.

67. Tā upenti vividhena chandasā, citrabimbamukhiyo alaṅkatā,
Uhasanti pahasanti nāriyo, sambaro va satamāyakovidā.

68. Jātarūpamaṇimuttabhūsitā, sakkatā patikulesu nāriyo,
Rakkhitā {5.453} aticaranti sāmikāṃ, dānavāṃva hadayanantarassitā.

69. Tejavā pi hi naro vicakkhaṇo, sakkato bahujaṇassa pūjito,
Nārinaṃ vasagato na bhāsati, rāhunā upahato va candimā.

70. Yaṃ kareyya kupito diso disaṃ, duṭṭhacitto vasamāgataṃ arim,
Tena bhiyyo byasanaṃ nigacchati, nārinaṃ vasagato apekkhavā.

71. Kesalūnanakhachinnatajjitā, pādapaṇṇikasadaṇḍatālītā,
Hīnamevupagatā hi nāriyo, tā ramanti kuṇapeva makkhikā.

72. Tā kulesu visikhantaṃsu vā, rājadhāninigamesu vā puna,
Oḍḍitaṃ namucipāsavākaraṃ, cakkhumā parivajje sukhatthiko.

73. Ossajitva kusalaṃ tapoguṇaṃ, yo anariyacaritāni mācari,
Devatāhi nirayaṃ nimissati, chedagāmimaṇiyaṃva vāṇijo.

**74. So idha garahito parattha ca, dummatī upahato sakammunā,
Gacchatī aniyato gaḷāgaḷaṃ, duṭṭhagadrabharatho va uppathe.**

**75. So upeti nirayaṃ patāpanaṃ, sattisimbalivanañca āyasaṃ,
Āvasitvā tiracchānayaniyaṃ, petarājavisaṃ na muñcati.**

**76. Dibyakhiḍḍaratiyo ca nandane, cakkavatticaritañca mānuse,
Nāsayanti pamadā pamādināṃ, duggatiñca paṭipādayanti naṃ.**

**77. Dibyakhiḍḍaratiyo {5.454} na dullabhā, cakkavatticaritañca mānuse,
Soṇṇabyamhanilayā ca accharā, ye caranti pamadāhanatthikā.**

**78. Kāmadhātusamatikkamā gati, rūpadhātuyā bhāvo na dullabho,
Vītarāgavisayūpapatti yā, ye caranti pamadāhanatthikā.**

**79. Sabbadukkkhasamattikkamaṃ sivaṃ, accantamacalitaṃ asaṅkhaṭaṃ,
Nibbuthehi sucihī na dullabhaṃ, ye caranti pamadāhanatthikā ti.**

Tattha **sallape** ti: “Sace mayā saddhiṃ sallapessasi, sīsaṃ te pātessāmī” ti vatvā khaggaṃ ādāya ṭhitenā pi, “sallapitamatte yeva taṃ khāditvā jīvitavināsaṃ pāpessāmī” ti dosinā hutvā ṭhitenā pi pisācena saddhiṃ sallape. “Upagataṃ ḍaṃsitvā nāsessāmī” ti ṭhitaṃ uggatejaṃ uragam-pi āside. Eko pana hutvā raho ekāya pamadāya na hi ālape. **Lokacittamathanā** ti lokassa cittaghātikā. **Dīpe rakkhasigaṇo** ti yathā dīpe rakkhasigaṇo manussavesena vāṇiye upalāpetvā attano vase gate katvā khādati, evaṃ imā pi pañcahi kāmagaṇehi attano vase katvā satte mahāvināsaṃ pāpentī ti attho. **Vinayo** ti ācāro. **Samvaro** ti mariyādo. **Purisassa pābhatan**-ti dukkhasambhaṭaṃ dhanāṃ **gilan**-ti nāsentī.

Aniyatā ti aniyatacittā. **Loṇatoyavatiyan**-ti loṇatoyavantaṃ samuddanti attho. **Āpakā** ti āpagā, ayam-eva vā pāṭho. Yathā samuddaṃ nadiyo osaranti, evaṃ pamādināṃ pamadā ti attho. **Chandasā** ti pemena. **Ratīyā** ti pañcakāmagaṇaratiyā. **Dhanena vā** ti dhanahetu vā. **Jātavedasadisaṇ**-ti guṇasampattiyā aggimiva jalitaṃ pi. **Rāgadosavadhiyo** ti kāmarāgadosahi vadhiḥ. Rāgadosagatiyoti pi pāṭho. **Osarantī** ti dhanagahaṇatthāya madhuravacanena taṃ bandhantiyo upagacchantī. **Sadhanan**-ti sadhanā. Ayam-eva vā pāṭho, vatthālaṅkāratthāya kiñci attano dhanāṃ datvā pi osarantī ti attho. **Sahattanā** ti attabhāvena saddhiṃ attabhāvaṃ-pi tasseva pariccajantiyo viya honti. **Ativeṭṭhayantī** ti dhanagahaṇatthāya ativiya veṭṭhenti piḷenti.

Vividhena chandasā ti nānāvidhena ākārena. **Citrabimbamukhiyo** ti alaṅkāravasena citrasarīrā citramukhiyo hutvā. **Uhasantī** ti mahāhasitaṃ hasanti. **Pahasantī** ti mandahasitaṃ hasanti. **Sambarovā** ti māyākārapuriso viya asurindo viya ca. {5.455} **Dānavamva hadayantarassitā** ti yathā: “Kuto nu āgacchatha, bho, tayo janā” **ti karaṇḍakajātake** (Ja. 436 aka Samuggajātakam) hadayantaraniissitā antoudaragatā pi dānavam aticari, evam aticaranti. Arakkhitā hetāti dīpeti. **Na bhāsati** ti na virocati haritacalomasakassapakusarājāno viya. **Tenā** ti tamhā amittena katā byasanā atirekataram byasananti attho. **Apekkhavā** ti sataṇho.

Kesalūnanakhachinnatajjitā ti ākaḍḍhitvā lūnakesā nakhehi chinnagattā tajjitā pādādīhi ca tālītāva hutvā. Yo kilesavasena ete pi vippakāre karoti, tādīsaṃ hīnam-eva upagatā nāriyo ramanti, na ete vippakāre pariharanti, madhurasamācāre kiṃkāraṇā tā na ramanti. **Kuṇapeva makkhikā** ti yasmā jegucchahatthikuṇapādīmhi makkhikā viya tā hīne yeva ramantī ti attho. **Oḍḍitan**-ti na etā itthiyo nāma, atha kho imesu ṭhānesu namucino kilesamārassa migapakkhigahaṇattham luddakehi oḍḍitaṃ pāsāṇa vākaraṇcāti maññamāno paññācakkhumā puriso dibbamānusikena sukhena atthiko parivajjeyya.

Ossajitvā ti devamanussesu mahāsampattidāyakaṃ tapoguṇaṃ chaḍḍetvā. **Yo** ti yo puriso anariyesu aparisuddhesu kāmaguṇesu kāmaraticaritaṇi ācarati. **Devatāhi nirayaṃ nimissati** ti so devalokena parivattitvā nirayaṃ gaṇhissati. **Chedagāmimaṇiyaṃva vāṇijo** ti yathā bālavāṇijo satasahassagghabhaṇḍam datvā chedagāmimaṇikaṃ gaṇhāti, tathārūpo ayaṃ hotī ti attho. **So** ti so itthīnaṃ vasaṃ gato. **Aniyato** ti ettakaṃ nāma kālaṃ apāyesu paccissatīti aniyato. **Gaḷaḷaḷan**-ti devalokā vā manussalokā vā gaḷitvā apāyam-eva gacchatī ti attho. Yathā kiṃ? **Duṭṭhagadrabharatho va uppathe** ti, yathā kūṭagadrabhayuttaratho maggā okkamitvā uppathe yeva gacchatī, tathā. **Sattisimbavanan**-ti sattisadisehi kaṇṭakehi yuttaṃ āyasaṃ simbalivanam. **Petarājavisanan**-ti petavisayaṇa kālakaṇṭhikaasuravisayaṇa.

Pamādinan-ti pamattānaṃ. Te hi pamadāsu pamattā tāsāṃ sampattīnaṃ mūlabhūtaṃ kusalaṃ na karonti, iti tesāṃ pamadā sabbā tā nāsenti nāma. **Paṭipādayanti** ti tathāvidhaṃ purisaṃ tā pamādavaseneva akusalaṃ kāretvā duggatiṃ paṭipādenti nāma. **Soṇṇabyamhanilayā** ti suvaṇṇamayavimānavāsiniyo. **Pamadāhanatthikā** ti ye purisā pamadāhi anatthikā hutvā brahmacariyaṃ caranti. **Kāmadhātusamatikkamā** ti kāmadhātusamatikkamā yā gati. **Rūpadhātuyā bhāvo** ti yo kāmadhātusamatikkamagatisaṅkhāto rūpadhātuyā bhāvo, so tesāṃ na

dullabho. **Vītarāgavisayūpapatti yā** ti yā vītarāgavisaye suddhāvāsaloke upapatti, sā pi tesam na dullabhā ti attho. **Accantan**-ti antātītaṃ avināsadhammaṃ. **Acalitan**-ti kilesehi akampitaṃ. **Nibbutehi** ti nibbutakilesehi. **Sucihi** ti sucihi parisuddhehi evarūpaṃ nibbānaṃ na dullabhanti.

Evam [5.456] mahāsatto amatamahānibbānaṃ pāpetvā desanaṃ niṭṭhāpesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse ʾhitā devatā ca: “Aho buddhalīlāya kathitā” ti sādhuakāraṃ adamsu. Ānando gijjharājā nārado devabrāhmaṇo puṇṇamukho ca phussakokilo attano attano parisam ādāya yathāṭṭhānam-eva gamimsu. Mahāsatto pi sakaṭṭhānam-eva gato. Itare pana antarantarā gantvā mahāsattassa santike ovādaṃ gahetvā tasmim ovāde ʾatvā saggaparāyaṇā ahesum.

Satthā imam dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānento osānagāthā abhāsi:

**80. Kuṇāloham tadā āsim, udāyī phussakokilo,
Ānando gijjharājāsi, sārputto ca nārado,
Parisā buddhapaṇisā, evam dhāretha jātakan-ti.**

Te pana bhikkhū gamanakāle satthānubhāvena gantvā āgamanakāle attano attano va ānubhāvena āgatā. Tesam satthā mahāvane yeva kammaṭṭhānam kathesi. Sabbe pi te tam divasam-eva arahattaṃ pāpuṇimsu. Mahādevatāsamāgamo ahoṣi. Athassa bhagavā **mahāsamayasuttaṃ** (DN. 20) kathesi.

Kuṇālajātakavaṇṇanā catutthā

Ja 537 Mahāsutasomajātakavaṇṇanā

Kasmā tuvaṃ rasaka edisānī ti idaṃ satthā jetavane viharanto aṅgulimālattheradamaṇaṃ ārabba kathesi. Tassa uppatti ca pabbajjā ca upasampadā ca **aṅgulimālasuttavaṇṇanāyaṃ** (MA. 86) vuttanayena vitthārato vedītabbā. So pana saccakiriyaṃ mūlhaḡabbhāya itthiya sotthibhāvaṃ katvā tato paṭṭhāya sulabhapiṇḡo hutvā vivekamanubrūhanto aparabhāge arahattaṃ patvā abhiññāto va asītiyā mahātherānaṃ abbhantaro ahoṣi. Tasmim kāle dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesum: “āvuso, aho vata bhagavatā tathārūpaṃ luddaṃ lohitapāṇim mahācoraṃ aṅgulimālaṃ adaṇḡdena asatthena

dametvā nibbisevanam karontena dukkaram kataṃ, aho buddhā nāma dukkarakārino” ti. Satthā gandhakuṭiyam ṭhito va dibbasotena taṃ katham sutvā: “Ajja mama gamanam bahupakāram bhavissati, mahādhammadesanā pavattissatī” ti ñatvā anopamāya buddhalīlāya dhammasabham gantvā varapaññattāsane nisīditvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyam, bhikkhave, idāneva paramābhisambodhiṃ {5.457} pattena mayā etassa damanam, svāham pubbacariyam caranto padesañāṇe ṭhito pi etaṃ damesin”-ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare korabyo nāma rājā dhammena rajjam kāresi. Tadā bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti. Dasamāse atikkante suvaṇṇavaṇṇam puttam vijāyi, sutavittatāya pana nam: “Sutasomo” ti sañjānimsu. Tamenam rājā vayappattam nikkhasahassam datvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippuggahaṇatthāya takkasilam pesesi. So ācariyabhāgam ādāya nagarā nikkhamitvā maggam paṭipajji. Tadā bārāṇasiyam kāsirañño putto brahmadattakumāro pi tatheva vatvā pitarā pesito nagarā nikkhamitvā tam-eva maggam paṭipajji. Atha sutasomo maggam gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamatthāya nisīdi. Brahmadattakumāro pi gantvā tena saddhim ekaphalake nisīdi. Atha nam sutasomo paṭisanthāram karonto: “Samma, maggakilantosi, kuto āgacchasi” ti pucchitvā: “Bārāṇasito” ti vutte: “Kassa puttosi” ti vatvā: “Kāsirañño puttomhi” ti vutte: “Ko nāmosi” ti vatvā: “Aham brahmadattakumāro nāmā” ti vutte: “Kena kāraṇena idhāgatosi” ti pucchi. So: “Sippuggahaṇatthāyā” ti vatvā: “Tvam-pi maggakilantosi, kuto āgacchasi” ti teneva nayena itaram pucchi. So pi tassa sabbam ācikkhi. Te ubho pi: “Mayam khattiyā, ekācariyasseva santike sippuggahaṇatthāya gacchāmā” ti aññamaññaṃ mittabhāvam katvā nagaram pavisitvā ācariyakulam gantvā ācariyam vanditvā attano jāti ādim kathetvā sippuggahaṇatthāya āgatabhāvam kathesum. So: “Sādhū” ti sampaticchi. Te ācariyabhāgam datvā sippam paṭṭhapesum.

Na kevalaṇca te dveva, aññe pi tadā jambudīpe ekasatamattā rājaputtā tassa santike sippam uggaṇhanti. Sutasomo tesam jeṭṭhantevāsiko hutvā sippam upadisanto nacirasseva nipphattiṃ pāpuṇi. So aññassa santikam agantvā: “Sahāyo {5.458} me” ti brahmadattassa kumārasseva santikam gantvā tassa piṭṭhi-ācariyo hutvā sippam sikkhāpesi. Itaresam-pi anukkamena sippam niṭṭhitam. Te anuyogam datvā ācariyam vanditvā sutasomam parivāretvā nikkhamimsu. Atha

ne sutasomo maggantare ṭhatvā uyyojento: “Tumhe attano attano pitūnaṃ sippaṃ dassetvā rajjesu paṭiṭṭhahissatha, paṭiṭṭhitā ca pana mamovādaṃ kareyyāthā” ti āha. “Kiṃ, ācariyā” ti? “Pakkhadivasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ kareyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchimsu. Bodhisatto pi aṅgavijjāpāṭhakattā: “Anāgate bārāṇasiyaṃ brahmadattakumāraṃ nissāya mahābhayaṃ uppajjissatī” ti ñatvā te evaṃ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano attano janapadaṃ gantvā pitūnaṃ sippaṃ dassetvā rajjesu paṭiṭṭhāya paṭiṭṭhitabhāvañceva ovāde vattanabhāvañca jānāpetuṃ paṇṇākārena saddhiṃ paṇṇāni paḥiṇimsu. Mahāsatto taṃ pavattiṃ sutvā: “Appamattāva hothā” ti paṇṇāni paṭipesesi.

Tesu bārāṇasirājā vinā maṃsena bhattaṃ na bhuñjati.

Uposathadivasatthāyapissa maṃsaṃ gahetvā ṭhapesi. Athekadivasaṃ evaṃ ṭhapitamāsaṃ bhattakāraṇassa pamādena rājagehe koleyyakasunakhā khādimsu. Bhattakāraṇaṃ taṃ maṃsaṃ aditvā kahāpaṇamuṭṭhiṃ ādāya caranto pi maṃsaṃ uppādetuṃ asakkonto: “Sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi, jīvitaṃ me natthi, kiṃ nu kho karissāmi” ti cintetvā: “Attheso upāyo” ti vikāle āmakasusānaṃ gantvā muhuttamatassa purisassa ūrumaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi. Rañño maṃsakhaṇḍaṃ jivhagge ṭhapitamattam-eva satta rasaharaṇisahassāni phari, sakalasarīraṃ khobhetvā aṭṭhāsi. Kimkāraṇā? Pubbe cassa sevanatāya. So kira atītānantare attabhāve yakkho hutvā bahuṃ manussamaṃsaṃ khāditaṃ pubbo, tenassa taṃ piyaṃ ahosi. {5.459} So: “Sacāhaṃ tuṇhī yeva bhuñjissāmi, na me ayaṃ imaṃ maṃsaṃ kathessatī” ti cintetvā saha kheḷena bhūmiyaṃ pātesi. “Niddosaṃ, deva, khādāhi” ti vutte manusse paṭikkamāpetvā: “Ahametassa niddosaṃ bhāvaṃ jānāmi, kiṃ nāmetāṃ maṃsaṃ”-ti pucchi. “Purimadivasesu paribhogamaṃsam-eva, devā” ti. “Nanu aññasmim kāle ayaṃ raso natthī” ti? “Ajjā supakkaṃ, devā” ti. “Nanu pubbe pi evam-eva pacasī” ti. Atha naṃ tuṇhībhūtaṃ ñatvā: “Sabhāvaṃ kathehi, no ce kathesi, jīvitaṃ te natthī” ti āha. So abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ kathesi. Rājā: “Mā saddamakāsi, pakatīyā pacanakamaṃsaṃ tvaṃ khādītva mayhaṃ manussamaṃsam-eva pacāhi” ti āha. “Nanu dukkaraṃ, devā” ti? “Mā bhāyi, na dukkaraṃ”-ti. “Nibaddhaṃ kuto labhissāmi, devā” ti? “Nanu bandhanāgāre bahū manussā” ti. So tato paṭṭhāya tathā akāsi.

Aparabhāge bandhanāgāre manussesu khīṇesu: “Idāni kiṃ karissāmi, devā” ti āha. “Antarāmagge saḥassabhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhāti, taṃ ‘coro’ ti gahetvā mārehī” ti āha. So tathā akāsi. Aparabhāge rājabhayena

sahassabhaṇḍikaṃ olokentam-pi adisvā: “Idāni kiṃ karissāmī” ti āha. “Yadā bherivelāya nagaraṃ ākulaṃ hoti, tadā tvaṃ pana ekasmiṃ gharasandhimhi vā vīthiyaṃ vā catukke vā ṭhatvā manusse māretvā maṃsaṃ gaṇhāhī” ti. So tato paṭṭhāya tathā katvā thūlamaṃsaṃ ādāya gacchati. Tesu tesu ṭhānesu kaḷevarānī dissanti. Mama mātā na paññāyati, mama pitā na paññāyati, mama bhātā bhaginī ca na paññāyati, manussānaṃ paridevanasaddo sūyati. Nāgarā bhītatasitā: “Ime manusse sīho nu kho khādati, byaggho nu kho khādati, yakkho nu kho khādati” ti olokentā pahāramukhaṃ disvā: “Eko manussakhādako coro ime khādati” ti maññanti. Mahājanā rājaṅgaṇe sannipatitvā upakkosiṃsu. Rājā: “Kiṃ, tātā” ti pucchi. “Deva imasmiṃ nagare manussakhādako coro atthi, taṃ gaṇhāpethā” ti āhaṃsu. “Ahaṃ kathaṃ taṃ jānissāmi, kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto pi carāmī” ti.

Mahājanā: “Rājā nagarena {5.460} anattiko, kāḷahatthisenāpatissa ācikkhissāmā” ti gantvā tassa taṃ kathetvā: “Coram pariyesitum vaṭṭati” ti vadīṃsu. So: “Sādhū sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coram dassāmī” ti mahājane uyyojetvā purise āṇāpesi, “tātā, nagare kira manussakhādako coro atthi, tumhe tesu tesu ṭhānesu nilīyitvā taṃ gaṇhathā” ti. Te: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya nagaraṃ pariggaṇhanti. Bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi sampaṭicchanno hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya pacchiyaṃ pūretum ārabhi. Atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā pacchābāhaṃ bandhitvā: “Gahito manussakhādako coro” ti mahāsaddaṃ karīṃsu. Mahājano taṃ parivāresi. Atha naṃ suṭṭhu bandhitvā maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā ādāya senāpatissa dassetum. Senāpati taṃ disvā: “Kiṃ nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati, udāhu aññena maṃsena missetvā vikkiṇāti, udāhu aññassa vacanena māreti” ti cintetvā tamatthaṃ pucchanto paṭhamam gāthamāha.

**1. Kasmā tuvaṃ rasaka edisāni, karosi kammāni sudāruṇāni,
Hanāsi itthi purise ca mūlho, maṃsassa hetu adu dhanassa kāraṇā ti.**

Tattha **rasakā** ti bhattakāraṇaṃ ālapati.

Ito param uttānasambandhāni vacanapaṭivacanāni pālivaseneva veditabbāni:

**2. Na attahetū na dhanassa kāraṇā, na puttadārassa sahāyañātinam,
Bhattā ca me bhagavā bhūmipālo, so khādati maṃsaṃ bhadantedisaṃ.**

**3. Sace tuvaṃ bhatturatthe payutto, karosi kammāni sudāruṇāni,
Pāto va {5.461} antepuraṃ pāpuṇitvā, lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ.**

**4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante, yathā tuvaṃ bhāsasi kāḷahatthi,
Pāto va antepuraṃ pāpuṇitvā, vakkhāmi te rājino sammukhe tan-ti.**

Tattha **bhagavā** ti gāravādhivacanāṃ. **Sace** **tuvaṃ**: “Saccaṃ nu kho bhaṇāti, udāhu maraṇabhayaena musā bhaṇatī” ti vīmaṃsanto evamāha. Tattha **sudāruṇānī** ti manussaghātakammāni. **Sammukhe tan**-ti sammukhe ṭhatvā evaṃ vadeyyāsīti. So sampañcchanto gāthamāha.

Atha naṃ senāpati gāḷhabandhanam-eva sayāpetvā vibhātāya rattiyā amaccehi ca nāgarehi ca saddhiṃ mantetvā sabbesu ekacchandesu jātesu sabbatṭhānesu ārakkhaṃ ṭhapetvā nagaraṃ hatthagataṃ katvā rasakassa gīvāyaṃ maṃsapacchiṃ bandhitvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi. Sakalanagaraṃ viravi. Rājā hiyyo bhuttaṭpātarāso sāyamāsam-pi alabhitvā: “Rasako idāni āgacchissati, idāni āgacchassatī” ti nisinno va taṃ rattim vītināmetvā: “Ajja pi rasako nāgacchati, nāgarānaṃca mahāsaddo sūyati, kiṃ nū kho etan”-ti vātapānena olokeno taṃ tathā ānīyamānaṃ disvā: “Pākaṭaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan”-ti cintetvā satim upaṭṭhapetvā pallaṅke yeva nisīdi. Kāḷahatthi pi naṃ upasaṅkamitvā anuyuñji, so pissa kathesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**5. Tato ratyā vivasāne, sūriyuggamaṇaṃ pati,
Kāḷo rasakamādāya, rājānaṃ upasaṅkami,
Upasaṅkamma rājānaṃ, idaṃ vacanamabravi.**

6. Saccaṃ kira mahārāja, rasako pesito tayā.

Hanati itthipurise, tuvaṃ maṃsāni khādasi.

**7. Evam-eva [5.462] tathā kāḷa, rasako pesito mayā,
Mama atthaṃ karontassa, kimetaṃ paribhāsasī ti.**

Tattha **kāḷā** ti kāḷahatthi. **Evamevā** ti tena senāpatinā tejavantena anuyutto rājā musā vattuṃ asakkonto evamāha. Tattha **tathā** ti idaṃ purimassa vevacanāṃ. **Mama atthan**-ti mama vuḍḍhiṃ. **Karontassā** ti karontaṃ. **Kimetan**-ti kasmā etaṃ. **Paribhāsasī** ti aho dukkaraṃ karosi, kāḷahatthi tvaṃ nāma aññaṃ coraṃ aggahetvā mama pesanakārakaṃ gaṇhāsīti tassa bhayaṃ janento kathesi.

Taṃ sutvā senāpati: “Ayaṃ sakeneva mukhena paṭijjānāti, aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ ime manussā etena khādītā, vāressāmi naṃ”-ti cintetvā āha: “mahārāja, mā evaṃ kari, mā manussamaṃsaṃ khādasi” ti. “Kāḷahatthi kiṃ kathesi, nāhaṃ viramituṃ sakkomī” ti. “Mahārāja, sace na viramissasi, attānaṃca raṭṭhaṃca nāsessasi” ti. “Evaṃ nassante pi ahaṃ neva tato viramituṃ

sakkomī” ti. Tato senāpati tassa saññāpanatthāya vatthum āharitvā dasseti: atītasmiñhi kāle mahāsamudde cha mahāmacchā ahesum. Tesu ānando timinando ajjhārohoti ime tayo macchā pañcayojanasatikā, timiṅgalo timirapiṅgalo mahātimirapiṅgaloti ime tayo macchā saḥassayojanikā honti. Te sabbe pi pāsāṇasevālabhakkhā ahesum. Tesu ānando mahāsamuddassa ekapasse vasati. Tam bahū macchā dassanāya upasaṅkamanti, ekadivasam: “Sabbesam dvipadacatuppadānam sattānam rājā paññāyati, amhākam rājā natthi, mayampetaṃ rājānam karissāmā” ti cintetvā sabbe ekacchandā hutvā ānandam rājānam karimsu. Te macchā tato paṭṭhāya tassa sāyam pāto va upaṭṭhānam gacchanti.

Athekadivasam ānando ekasmiṃ pabbate pāsāṇasevālam khādanto ajānitvā: “Sevālo” ti saññāya ekaṃ macchaṃ {5.463} khādi. Tassa tam maṃsam khādantassa sakalasārīram saṅkhobhesi. So: “Kiṃ nu kho idaṃ ativiya madhuran”-ti nīharitvā olokeno macchamaṃsakhaṇḍam disvā: “Ettakam kalam ajānitvā na khādāmī” ti cintetvā: “Sāyam pāto pi macchānam āgantvā gamanakāle ekaṃ dve macche khādissāmi, pākaṭam katvā khādiyamāne eko pi maṃ na upasaṅkamissati, sabbe palāyissanti, paṭicchanno hutvā pacchā osakkitosakkitaṃ paharitvā khādissāmi” ti tathā katvā khādi. Macchā parikkhayaṃ gacchantā cintayimsu. “Kuto nu kho nātīnam bhayaṃ uppajjissatī” ti. Atheko paṇḍito maccho: “Mayhaṃ ānandassa kiriyā na ruccati, pariggaṇhissāmi nan”-ti macchesu upaṭṭhānam gatesu ānandassa kaṇṇapatte paṭicchanno aṭṭhāsi. Ānando macche uyyojetvā sabbapacchato gacchantam macchaṃ khādi. So paṇḍitamaccho tassa kiriyam disvā itaresam ārocesi. Te sabbe pi bhītatasitā palāyimsu.

Ānando tato paṭṭhāya macchamaṃsagiddhena aññam gocaram na gaṇhi. So jighacchāya pīlito kilanto: “Kahaṃ nu kho ime gatā” ti te macche pariyesanto ekaṃ pabbataṃ disvā: “Mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya vasanti maññe, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmi” ti naṅguṭṭhena ca sīsena ca ubho passe parikkhipitvā gaṇhi. Tato: “Sace idha vasanti, palāyissanti” ti pabbataṃ parikkhipantaṃ attano naṅguṭṭhaṃ disvā: “Ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabbataṃ nissāya vasatī” ti kuddho paṇṇāsajoyanamattaṃ sakanaṅguṭṭhakhaṇḍam aññamacchasaññāya daḷhaṃ gahetvā murumurāyanto khādi, dukkhavedanā uppajji. Lohitagandhena macchā sannipatitvā luṇjitvā khādantā yāva sīsā āgamaṃsu. Mahāsārīratāya {5.464} parivattetuṃ asakkonto tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi, pabbatarāsi viya aṭṭhirāsi ahosi. Ākāsacārino

tāpasaparibbājakā manussānaṃ kathayaṃsu. Sakalajambudīpe manussā jāniṃsu.
Taṃ vatthum āharitvā dassento kāḷaḥatthi āha:

**8. Ānando sabbamacchānaṃ, khāditvā rasagiddhimā,
Parikkhīṇāya parisāya, attānaṃ khādiyā mato.**

**9. Evaṃ pamatto rasagārave ratto, bālo yadī āyati nāvabujjhati,
Vidhamma putte caji ñātake ca, parivattiya attānaññeva khādati.**

**10. Idaṃ te sutvāna vigetu chando, mā bhakkhayī rāja manussamaṃsaṃ,
Mā tvaṃ imaṃ kevalaṃ vārijo, dvipadādhipa suññaṃakāsi raṭṭhan-ti.**

Tattha **ānando** ti, mahārāja, atītasmiṃ kāle mahāsamudde pañcasatayojaniko ānando nāma mahāmaccho sabbesaṃ macchānaṃ rājā mahāsamuddassa ekapasse ṭhito. **Khāditvā** ti sakajātikānaṃ macchānaṃ rasagiddhimā macche khāditvā. **Parikkhīṇāya** ti macchaparisāya khayappattāya. **Attānaṃ**-ti aññaṃ gocaraṃ aggahetvā pabbataṃ parikkhipanto paṇṇāsajojanamattaṃ attano naṅguṭṭhakhaṇḍaṃ aññaṃmacchasaññāya khāditvā mato maraṇappatto hutvā idāni mahāsamudde pabbatamatto aṭṭhirāsi ahoṣi. **Evaṃ pamatto** ti yathā mahāmaccho ānando, evaṃ-pi tathā tvaṃ taṇhārasagiddhiko hutvā pamatto pamādashāpappatto.

Rasagārave ratto ti manussamaṃsassa rasagārave ratto atirattacitto hoti.

Bālo ti yadī bālo duppaṇṇo āyatiṃ anāgate kāle uppañjanakadukkhaṃ **nāvabujjhati** na jānāti. **Vidhammā** ti vidhametvā vināsetvā. **Putte** ti puttadhītaro ca. **Ñātake cā** ti sesaññātake ca sahāye ca, vidhamma putte ca cajiṭvā ñātake cā ti attho. **Parivattiyā** ti aññaṃ āhāraṃ alabhivā jighacchāya pīḷito sakalanagaraṃ parivattiya vicarivā manussamaṃsaṃ alabhivā attānaṃ khādanto ānando maccho viya attānaññeva khādati.

Idaṃ te sutvānāti, mahārāja, te tuyhaṃ mayā ānītaṃ idaṃ udāharaṇaṃ sutvā **chando** manussamaṃsakhādanacchando **vigetu** vigacchatu viramatu. **Mā bhakkhayī** ti rāja manussamaṃsaṃ mā bhakkhayi mā khādi. **Mā tvaṃ imaṃ kevalaṃ**-ti mahāsamuddaṃ suññaṃ karonto vārijo ānando maccho iva, bho **dvipadādhipa**, dvipadānaṃ manussānaṃ, issara mahārāja, tvaṃ kevalaṃ saccato imaṃ tava kāsiraṭṭhaṃ nagaraṃ suññaṃ mā akāsi ti attho.

Taṃ {5.465} sutvā rājā, “bho kāḷaḥatthi, na tvam-eva upamaṃ jānāsi, aham-pi jānāmi” ti manussamaṃsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

**11. Sujāto nāma nāmena, oraso tassa atrajo,
Jambupesimaladdhāna, mato so tassa saṅkhaye.**

**12. Evam-eva ahaṃ kāḷa, bhutvā bhakkhaṃ rasuttamaṃ,
Aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ, maññe hissāmi jīvitān-ti.**

Tattha **suajāto nāmā** ti kāḷahatthi kuṭumbiko nāmena sujāto nāma, tassa atrajo putto oraso jambupesim **aladdhāna** alabhivāna. **Mato** ti yathā tassā jambupesiyā saṅkhaye so kuṭumbikaputto mato, evam-eva ahaṃ **rasuttamaṃ** aññarasānaṃ uttamaṃ manussānaṃ maṃsaṃ **bhutvā** bhuñjitvā aladdhā manussamaṃsaṃ jīvitāṃ hissāmīti **maññe** maññāmi.

Atīte kira bārāṇasiyaṃ sujāto nāma kuṭumbiko loṇambilasevanatthāya himavantato āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasāpetvā upaṭṭhāsi. Ghare cassa nibaddhaṃ pañcasatamattā bhikkhā ahoṣi. Te pana tāpasā kadāci janapade pi bhikkhāya caranti, kadāci mahājambupesim āharitvā khādanti. Tesam jambupesim āharitvā khādanakāle sujāto cintesi: “ajja bhaddantānaṃ tayo cattāro divasā anāgacchantānaṃ, kahaṃ nu kho gatā” ti. So attano puttakaṃ aṅguliyaṃ gāhāpetvā tesam bhattakiccekāle tattha agamāsi. Tasmim samaye mahallakānaṃ mukhavikkhālanakāle udakaṃ datvā sabbanavako jambupesim khādanti. Sujāto tāpase vanditvā nisinno: “kim, bhante, khādathā” ti pucchi. “Mahājambupesim, āvuso” ti. Taṃ sutvā kumāro pipāsaṃ uppādesi. Athassa gaṇaṇeṭṭhako tāpaso thokaṃ dāpesi. So taṃ khādītva madhurarase bajjhītva: “jambupesim me dethā” ti punappunaṃ yāci. Kuṭumbiko dhammaṃ suṇanto, “puttaka, mā viravi, gehaṃ gantvā khādissasi” ti taṃ vañcetvā: “Imaṃ nissāya bhadantā ukkaṇṭheyyun”-ti taṃ samassāsento isigaṇaṃ anāpucchitvā gehaṃ gato. Gatakālato paṭṭhāya cassa putto: “Jambupesim me dethā” ti paridevi. Sujāto: “Isayo pi ācikkhissāmī” ti uyyānaṃ gato. Te isayo pi: “Idha ciraṃ vasimhā” ti himavantam-eva gatā. Ārāme isayo apassanto tassa jambuambapanasamocādīnaṃ pesiyo madhusakkharacuṇṇasaṃyuttā adāsi. Tā tassa jivhagge ṭhapitamattā halāhalavisasadisā honti. So sattāhaṃ nirāhāro hutvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Rājā idaṃ kāraṇaṃ {5.466} āharitvā dassento evamāha.

Tato kāḷahatthi: “Ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparānipissa udāharaṇāni āharissāmī” ti cintetvā, “mahārāja, viramāhī” ti āha. “Ahaṃ viramituṃ na sakkomī” ti. Deva, sace na viramissasi, tuvaṃ nātimaṇḍalato ceva rajjasirito ca parihāyissasi. Atītasmiñhi, mahārāja, idheva bārāṇasiyaṃ pañcasīlarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ ahoṣi. Tassa kulassa ekaputtako ahoṣi. So mātāpitūnaṃ piyo manāpo ahoṣi paṇḍito byatto tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū. So samavayehi taruṇehi saddhiṃ gaṇabandhanena vicari. Sesā gaṇabandhā macchamaṃsādīni khādantā

suram pivanti. Māṇavo maṁsādīni na khādati, suram na pivati. Te mantayimsu: “ayam surāya apivanato amhākaṁ mūlaṁ na deti, upāyena naṁ suram pāyessāmā” ti. Te sannipatitvā, “samma, chaṇakīlaṁ kīḷissāmā” ti āhaṁsu. “Samma, tumhe suram pivatha, aham suram na pivāmi, tumheva gacchathā” ti. “Samma, tava pivanatthāya khīraṁ gaṇhāpessāmā” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Dhuttā uyyānaṁ gantvā paduminipattesu tikhiṇasuram bandhāpetvā ṭhapyimsu. Atha nesaṁ pānakāle māṇavassa khīraṁ upanayimsu. Atha eko dhutto: “Pokkharamadhum, bho, āharā” ti āharāpetvā paduminipattapuṭaṁ heṭṭhā chiddaṁ katvā aṅgulīhi mukhe ṭhāpetvā ākaḍḍhi. Evaṁ itare pi āharāpetvā pivimsu. Māṇavo: “Kiṁ nāmetan”-ti pucchi. “Pokkharamadhunāmā” ti. “Aham-pi thokaṁ labhissāmi, detha bhonto” ti. Tassa pi dāpayimsu. So pokkharamadhusaṇṇāya suram pivi. Athassa aṅgārapakkamaṁsaṁ adaṁsu, tam-pi khādi.

Evamassa punappunaṁ pivantassa mattakāle: “Na etaṁ pokkharamadhu, surā esā” ti vadiṁsu. So: “Ettakaṁ kālaṁ evaṁ madhurarasaṁ na jāniṁ, āharatha, bho, suran”-ti āha. Te āharitvā puna pi adaṁsu. Pipāsā mahatī ahosi. Athassa {5.467} puna pi yācantassa: “Khīṇā” ti vadiṁsu. So: “Handa taṁ, bho, āharāpethā” ti aṅgulimuddikaṁ adāsi, so sakaladivasam tehi saddhiṁ pivitvā matto rattakkho kampanto vilapanto gehaṁ gantvā nipajji. Athassa pitā surāya pivitabhāvaṁ ṇatvā vigate matte, “tāta, ayuttaṁ te kataṁ sottiyakule jātena suram pivantena, mā puna evaṁ akāsī” ti āha. “Tāta, ko mayhaṁ doso” ti. “Surāya pivitabhāvo” ti. “Tāta, kiṁ kathesi, mayā evarūpaṁ madhurarasaṁ ettakaṁ kālaṁ aladdhapubban”-ti. Brāhmaṇo punappunaṁ yāci. So pi: “Na sakkomi viramitun”-ti āha. Atha brāhmaṇo: “Evaṁ sante amhākaṁ kulavaṁso ca ucchijjissati, dhanaṇca vinassissatī” ti cintetvā gāthamāha.

**13. Māṇava abhirūposi, kule jātosī sotthiye,
Na tvaṁ arahasi tāta, abhakkhaṁ bhakkhayetave ti.**

Tattha, māṇavāti, māṇava, tvaṁ abhirūpo asi, sotthiye kule jāto pi asi.
Abhakkhaṁ bhakkhayetave ti, tāta, tvaṁ abhakkhitabbayuttakaṁ
bhakkhayituṁ na arahasi.

Evaṇca pana vatvā, “tāta, virama, sace na viramasi, aham taṁ ito gehā nikkhāmessāmi, tava raṭṭhā pabbājanīyakammaṁ karissāmī” ti āha. Māṇavo: “Evaṁ sante pi aham suram jahituṁ na sakkomī” ti vatvā gāthādvayamāha:

**14. Rasānaṃ aññataraṃ etaṃ, kasmā maṃ tvaṃ nivāraye,
Sohaṃ tattha gamissāmi, yattha lacchāmi edisaṃ.**

**15. Sovāhaṃ nippatissāmi, nate vacchāmi santike,
Yassa me dassanena tvaṃ, nābhinandasi brāhmaṇa ti.**

Tattha **rasānan**-ti

loṇambilatittakakaṭukakhārikamadhurakasāvasaṅkhātānaṃ sattannaṃ
rasānaṃ aññataraṃ uttamarasametaṃ majjaṃ nāma. **Sovāhan**-ti so ahaṃ eva.

Nippatissāmī ti nikkhamissāmi.

Evañca pana vatvā: “Nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yaṃ te ruccati, taṃ karohī”
ti āha. Atha brāhmaṇo: “Tayi amhe pariccajante mayam-pi taṃ pariccajissāmā”
ti vatvā gāthamāha.

**16. Addhā {5.468} aññe pi dāyāde, putte lacchāma māṇava,
Tvañca jamma vinassasu, yattha pattam na taṃ suṇe ti.**

Tattha **yattha pattan**-ti yattha gataṃ taṃ: “Asukaṭṭhāne nāma vasatī” ti na
suṇoma, tattha gacchāhī ti attho.

Atha naṃ vinicchayaṃ netvā aputtabhāvaṃ katvā nīharāpesi. So aparabhāge
nippaccayo kapaṇo jiṇṇapilotikaṃ nivāsetvā kapālahattho piṇḍāya caranto
aññataraṃ kuṭṭaṃ nissāya kālamakāsi. Idaṃ kāraṇaṃ āharitvā kālahatthi rañño
dassetvā, “mahārāja, sace tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ na karissasi,
pabbājanīyakammaṃ te karissantī” ti vatvā gāthamāha.

**17. Evam-eva tuvaṃ rāja, dvipadinda suṇohi me,
Pabbājessanti taṃ raṭṭhā, soṇḍaṃ māṇavakaṃ yathā ti.**

Tattha **dvipadindā** ti dvipadānaṃ inda, bho mahārāja, **me** mama vacanaṃ
suṇohi tuvaṃ, evam-eva soṇḍaṃ māṇavakaṃ yathā taṃ bhavantaṃ raṭṭhato
pabbājessanti.

Evaṃ kālahatthinā upamāya āhaṭāya pi rājā tato viramituṃ asakkonto aparam-
pi udāharaṇaṃ dassetuṃ āha:

**18. Sujāto nāma nāmena, bhāvitattāna sāvako,
Accharaṃ kāmayantova, na so bhuñji na so pivi.**

**19. Kusaggenudakamādāya, samudde udakaṃ mine,
Evaṃ mānusakā kāmā, dibbakāmāna santike.**

**20. Evam-eva ahaṃ kāḷa, bhutvā bhakkhaṃ rasuttamaṃ,
Aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ, maññe hissāmi jīvitaṃ-ti.**

Vatthu heṭṭhā vuttasadisam-eva.

Tattha **bhāvitattānā** ti bhāvitacittānaṃ tesaṃ pañcannaṃ isisatānaṃ.
Accharaṃ kāmayantovā ti so kira tesaṃ isīnaṃ mahājambupesiyā
khādanakāle anāgamaṇaṃ viditvā: “Kiṃ nu kho kāraṇā na āgacchanti, sace
katthaci gatā, jānissāmi, no ce, atha nesaṃ santike dhammaṃ suṇissāmi” ti
uyyānaṃ gantvā isigaṇe vanditvā gaṇajetṭhakassa santike dhammaṃ suṇanto
nisinno va sūriye atthaṅgate uyyojiyamāno pi: “Ajja idheva vasissāmi” ti
vatvā isigaṇaṃ vanditvā paṇṇasālaṃ pavisitvā nipaṇṇi. Rattibhāge sakko
devarājā devaccharāsaṅghaparivuto saddhiṃ attano paricārikāhi isigaṇaṃ
vanditum āgato, sakalārāmo ekobhāso ahosi. Sujāto: “Kiṃ nu kho etan”-ti
utṭhāya paṇṇasālachiddena olovento sakkaṃ isigaṇaṃ vanditum āgataṃ
devaccharāparivutaṃ {5.469} disvā accharānaṃ saha dassanena rāgaratto
ahosi. Sakko nisīditvā dhammakathaṃ sutvā sakatṭhānaṃ-eva gato.
Kuṭumbiko pi punadivase isigaṇaṃ vanditvā pucchi: “bhante, ko nāmesa
rattibhāge tumhākaṃ vandanatṭhāya āgato” ti? “Sakko, āvuso” ti. “Taṃ
parivāretvā nisinnā kā nāmetā” ti? “Devaccharā nāmetā” ti. So isigaṇaṃ
vanditvā gehaṃ gantvā gatakālato paṭṭhāya: “Accharaṃ me detha, accharaṃ
me dethā” ti vila pi. Nātakā parivāretvā: “Bhūtāvitṭho nu kho” ti accharaṃ
paharimsu. So: “Nāhaṃ etaṃ accharaṃ kathemi, devaccharaṃ kathemi” ti
vatvā: “Ayaṃ accharā” ti alaṅkaritvā ānītaṃ bhariyam-pi gaṇikaṃ-pi
olokento: “Nāyaṃ accharā, yakkhinī esā, devaccharaṃ me dethā” ti vilapanto
nirāhāro hutvā tattheva jīvitaṃ-khayaṃ pāpuṇi. Tena vuttaṃ:

“Accharaṃ kāmayantova, na so bhuñji na so pivī” ti.

Kusaggenudakamādāya, samudde udakaṃ mine ti, samma kāḷahatthi, yo
kusaggeneva udakaṃ gahetvā: “Ettakaṃ siyā mahāsamudde udakan”-ti tena
saddhiṃ upamāya mineyya, so kevalaṃ miney yeva, kusagge pana udakaṃ
atiparittakam-eva. Yathā taṃ, evaṃ mānusakā kāmā dibbakāmānaṃ santike,
tasmā so sujāto aññaṃ itthiṃ na olokesi, accharaṃ-eva patthento mato.

Evaṃevā ti yathā so dibbakāmaṃ alabhanto jīvitaṃ jahi, evaṃ ahaṃ-pi
uttamarasaṃ manussamaṃsaṃ alabhanto jīvitaṃ jahissāmīti vadati.

Taṃ sutvā kāḷahatthi: “Ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi nan”-ti
sakajātikānaṃ maṃsaṃ khāditvā ākāsarā suvaṇṇahaṃsā pi tāva vinaṭṭhāti
dassetum gāthādvayamāha:

**21. Yathā pi te dhataratṭhā, haṃsā vehāyasaṅgamā,
Abhuttaparibhogena, sabbe abbatthataṃ gatā.**

**22. Evam-eva tuvaṃ rāja, dvipadinda suṇohi me,
Abhakkhaṃ rāja bhakkhesi, tasmā pabbājayanti tan-ti.**

Tattha **abhuttaparibhogenā** ti attano samānajātikānaṃ paribhogena. **Abbatthataṃ gatā** ti sabbe maraṇam-eva pattā. Atīte kira cittakūṭe suvaṇṇaguhāyaṃ navuti haṃsasahassāni vasanti. Te vassike cattāro māse na nikkhamanti, sace nikkhameyyuṃ, udakapuṇṇehi pattehi uppatituṃ asakkontā mahāsamudde yeva pateyyuṃ, tasmā na ca nikkhamanti. Upakatṭhe pana vassakāle jātassarato sayamjātasāliyo āharitvā guhaṃ pūretvā sāliṃ khādantā vasanti. Tesāṃ pana guhaṃ pavitṭhakāle guhadvāre eko rathacakkappamaṇo uṇṇanābhi nāma makkaṭako ekekasmim māse ekekaṃ jālaṃ vinandhati. Tassa ekekaṃ suttaṃ gorajjuppaṃamāṇaṃ hoti. Haṃsā: “Taṃ jālaṃ bhindissatī” ti ekassa taruṇahaṃsassa dve koṭṭhāse {5.470} denti. So vigate deve purato gantvā taṃ jālaṃ bhindati. Tena maggena sesā gacchanti. Athekasmim kāle pañca māse vasso vuṭṭho ahoṣi. Haṃsā khīṇagocarā: “Kiṃ nu kho katabban”-ti mantetvā: “Mayaṃ jīvantā aṇḍāni labhissāmā” ti paṭhamaṃ aṇḍāni khādīṃsu, tato potake, tato jiṇṇahaṃse. Pañcamāsaccayena vassaṃ apagataṃ. Makkaṭako pañca jālāni vinandhi. Haṃsā sakajātikānaṃ maṃsaṃ khādītvā appathāmā jātā. Dviguṇakoṭṭhāsālābhī haṃsataruṇo jāle paharivā cattāri bhindi, pañcamāṃ chindituṃ nāsakkhi, tattheva laggi. Athassa sīsaṃ vijjhitvā makkaṭako lohitaṃ pivi. Añño pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi tattheva laggīti evaṃ sabbesaṃ makkaṭako lohitaṃ pivi. Tadā dhataratṭhakulaṃ ucchinnanti vadanti. Tena vuttaṃ: “Sabbe abbatthataṃ gatā” ti.

Evam-eva tuvaṃ-ti yathā ete haṃsā abhakkhaṃ sakajātikamaṃsaṃ khādīṃsu, tathā tvam-pi khādasi, sakalanagaraṃ bhayappattaṃ, virama, mahārājāti. **Tasmā pabbājayanti tan**-ti yasmā abhakkhaṃ sakajātikamaṃsaṃ bhakkhesi, tasmā ime nagaravāsino taṃ ratṭhā pabbājayanti.

Rājā aññaṃ-pi upamaṃ vattukāmo ahoṣi. Nāgarā pana utṭhāya, “sāmi senāpati, kiṃ karosi, kiṃ manussamaṃsakhādakaṃ coraṃ gahetvā vicarasi, sace na viramissati, ratṭhato naṃ pabbājehī” ti vatvā nāssa kathetuṃ adaṃsu. Rājā bahūnaṃ kathaṃ sutvā bhīto puna vattuṃ nāsakkhi. Puna pi naṃ senāpati: “Kiṃ mahārāja viramituṃ sakkhissasi, udāhu na sakkhissasī” ti vatvā: “Na sakkomī” ti vutte sabbaṃ orodhagaṇaṇca puttadhītarō ca

sabbālaṅkārapaṭimaṇḍite passe ṭhapetvā, “mahārāja, ime ñātimaṇḍale ceva amaccagaṇaṅca rajjasiriṅca olokehi, mā vinassi, virama manussamaṁsato” ti āha. Rājā: “Na mayhaṁ ete manussamaṁsato piyatarā” ti vatvā: “Tena hi, mahārāja, imamhā nagarā ca raṭṭhā ca nikkhamathā” ti vutte, “kālahatthi, na me rajjenattho, nagarā nikkhamāmi, ekaṁ pana me khaggaṅca rasakaṅca bhājanaṅca dehi” ti āha. Athassa khaggaṅca maṁsapacanabhājanaṅca pacchiṅca ukkhipāpetvā rasakaṅca datvā raṭṭhā pabbājanīyakammaṁ karimṁsu.

So khaggaṅca rasakaṅca {5.471} ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇaṁ pavisitvā ekasmiṁ nigrodhamūle vasanaṭṭhānaṁ katvā tattha vasanto aṭavimamme ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti. So pissa maṁsaṁ pacitvā upanāmeti. Evaṁ ubho pi jīvanti. Manussagahaṇakāle: “Ahaṁ are manussacoro porisādo” ti vatvā tasmiṁ pakkhante koci sakabhāvena saṇṭhātuṁ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṁ patanti. Tesu yaṁ icchati, taṁ uddhamāpādaṁ adhosāsaṁ katvā āharitvā rasakassa deti. So ekadivasaṁ araṇṇe kañci manussaṁ alabhitvā āgato rasakena: “Kiṁ devā” ti vutte: “Uddhane ukkhalim āropehi” ti āha. “Maṁsaṁ kahaṁ, devā” ti? “Labhissāmahaṁ maṁsaṁ”-ti. So: “Natthi me dāni jīvitaṁ”-ti kampamāno uddhane aggiṁ katvā ukkhalim āropesi. Atha naṁ porisādo asinā māretvā maṁsaṁ pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako va jāto sayam-eva pacitvā khādati. “Porisādo magge maggapaṭipanne hanatī” ti sakalajambudīpe pākato ahoṣi.

Tadā eko sampannavibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāraṁ karonto pubbantato aparantaṁ sañcarati. So cintesi: “porisādo nāma kira coro antarāmagge manusse māresi, dhanam datvā taṁ aṭaviṁ atikkamissāmī” ti. So aṭavimukhavāsīnaṁ manussānaṁ: “Tumhe maṁ aṭavito atikkāmethā” ti sahassaṁ datvā tehi saddhiṁ maggaṁ paṭipajji. Gacchanto ca brāhmaṇo sabbasatthaṁ purato katvā sayam nhātānulitto sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito setagoṇayutte sukhayānake nisinno tehi aṭavivāsikapurisehi parivuto sabbapacchato agamāsi. Tasmiṁ khaṇe porisādo rukkhaṁ āruya purise upadhārento sesamanussesu: “Kiṁ imesu mayā khāditabbaṁ atthi” ti vigatacchando hutvā brāhmaṇaṁ diṭṭhakālato paṭṭhāya taṁ khāditukāmatāya paggharitakheḷo ahoṣi. So tasmiṁ attano santikaṁ āgate rukkhato oruya: “Ahaṁ {5.472} are porisādo” ti nāmaṁ tikkhattuṁ sāvetvā khaggaṁ parivattento vālukāya tesam akkhīni pūrento viya pakkhandi. Eko pi ṭhātuṁ samattho nāma natthi, sabbe bhūmiyaṁ urena nipajjimsu. So sukhayānake nisinnaṁ

brāhmaṇaṃ pāde gahetvā piṭṭhiyaṃ adhosīsakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi.

Tadā te purisā utṭhāya, “bho, purisā mayaṃ brāhmaṇassa hatthato kahāpaṇasahassaṃ gaṇhimhā, ko nāma amhākaṃ purisakāro, sakkontā vā asakkontā vā thokaṃ anubandhāmā” ti vatvā anubandhimsu. Porisādo pi nivattitvā olokeno kañci aditvā saṇikaṃ pāyāsi. Tasmim̐ khaṇe thāmasampanno eko sūrapuriso vegena taṃ pāpuṇi. So taṃ disvā ekaṃ vatim̐ laṅghanto khadirakhāṇukaṃ akkami, khāṇuko piṭṭhipādena nikkhami. Lohitena paggharantena laṅghamāno yāti. Atha naṃ so disvā, “bho, mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi naṃ”-ti āha. Te dubbalabhāvaṃ ñatvā taṃ anubandhimsu. So tehi anubaddhabhāvaṃ ñatvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthimakāsi. Atha aṭavivāsikapurisaṃ brāhmaṇassa laddhakālato paṭṭhāya: “Kiṃ amhākaṃ coreṇā” ti tato nivattimsu.

Porisādo pi attano nigrodhamūlaṃ gantvā pārohanāraṃ pavisitvā nipanno, “ayye rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātum sakkhissasi, sakalajambudīpe ekasatakhattiyānaṃ galalohitena tava khandhaṃ dhovitvā antehi parikkhipitvā pañcamadhuramaṃsena balikammaṃ karissāmī” ti āyācanaṃ kari. Tassa annapānamāṃsaṃ alabhantassa sarīraṃ sussitvā antosattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi. So devatānubhāvena tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi. So katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khādītva balaṃ gahetvā cintesi: “bahupakārā me devatā, āyācanā assā muccissāmī” ti. So khaggaṃ ādāya rukkhamūlato nikkhamitvā {5.473} “rājāno ānessāmī” ti pāyāsi. Atha naṃ purimabhavaṃ yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyakayakkho anuvicarantaṃ disvā: “Ayaṃ mama atītabhave sahāyo” ti ñatvā, “samma, maṃ sañjānāsī” ti pucchi. “Na sañjānāmī” ti. Athassa purimabhavaṃ katakāraṇaṃ kathesi. So taṃ sañjānitvā paṭisanthāramakāsi. “Kahaṃ nibbattosī” ti puṭṭho nibbattaṭṭhānaṃca raṭṭhā pabbājitakāraṇaṃca idāni vasanaṭṭhānaṃca khāṇunā viddhakāraṇaṃca devatāya āyācanāmocanattamaṃ gamanakāraṇaṃca sabbaṃ ārocetvā: “Tayā pi mamaṃ kiccaṃ nittharitabbaṃ, ubho pi gacchāma, sammā” ti āha. “Samma na gaccheyyāhaṃ, ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana anagghaṃ padalakkhaṇaṃ nāma ekaṃ mantaṃ jānāmi, so balaṃca javaṃca saddaṃca karoti, taṃ mantaṃ gaṇhāhī” ti. So: “Sādhū” ti sampatiṇchi. Yakkho pissa taṃ datvā pakkāmi.

Porisādo mantam uggahevā tato paṭṭhāya vātajavo atisūro ahosi. So sattāhabbhantare yeva ekasatarājāno uyyānādīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā: “Aham are manussacoro porisādo” ti nāmam sāvetvā vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gahetvā adhosīsake katvā paṇhiyā sīsam paharanto vātavegena netvā hatthatalesu chiddāni katvā rajjuyā āvunitvā nigrodharukkhe olambesi aggapādaṅgulīhi bhūmiyam phusamānāhi. Te sabbe rājāno vāte paharante milātakuraṇḍakadāmāni viya parivattantā olambiṃsu. “Sutasomo pana me piṭṭhi-ācariyo hoti, sace gaṇhissāmi, sakalajambudīpo tuccho bhavissati” ti tam na nesi. So: “Balikammaṃ karissāmi” ti aggim katvā sūle tacchanto nisīdi. Rukkhadevatā tam kiriyaṃ disvā: “Mayham kiresa balikammaṃ karoti, vaṇampissa mayā kiñci phāsukaṃ kataṃ natthi, idāni imesaṃ mahāvīnāsaṃ {5.474} karissati, kim nu kho kattabban”-ti cintetvā: “Aham etaṃ vāretum na sakkhissāmi” ti cātumahārājikānaṃ santikaṃ gantvā tamatthaṃ kathetvā: “Nivāretha nan”-ti āha. Tehipi: “Na mayaṃ porisādassa kammaṃ nivāretum sakkhissāmā” ti vutte: “Ko sakkhissati” ti pucchitvā: “Sakko, devarājā” ti sutvā sakkaṃ upasaṅkamitvā tamatthaṃ kathetvā: “Nivāretha nan”-ti āha. So pi: “Nāham sakkomi nivāretum, samatthaṃ pana ācikkhissāmi” ti vatvā: “Konāmo” ti vutte: “Sadevake loke añño natthi, kururaṭṭhe pana indapatthanagare korabyarājaputto sutasomo nāma tam nibbisevanam katvā damessati, rājūnañca jīvitam dassati, tañca manussamaṃsā oramāpessati, sakalajambudīpe amataṃ viya dhammaṃ abhisinācissati, sace pi rājūnaṃ jīvitam dātukāmo, ‘sutasomaṃ ānetvā balikammaṃ kātum vaṭṭati’ ti vadehi” ti āha.

Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā khippaṃ āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi. So padasaddena: “Rājā nu kho koci palāto bhavissati” ti olokento tam disvā: “Pabbajitā nāma khattiyāva, imaṃ gahetvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ karissāmi” ti utṭhāya asihattho anubandhi, tiyojanaṃ anubandhitvā pi tam pāpuṇitum nāsakkhi, gattehi sedā muccimṃsu. So cintesi: “aham pubbe hatthim-pi assam-pi ratham-pi dhāvantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajja imaṃ pabbajitaṃ sakāya gatiyā gacchantaṃ sabbathāmena dhāvanto pi gaṇhitum na sakkomi, kim nu kho kāraṇaṃ”-ti. Tato so: “Pabbajitā nāma vacanakarā honti, ‘tiṭṭhā’ ti nam vatvā ṭhitaṃ gaṇhissāmi” ti cintetvā: “Tiṭṭha, samaṇā” ti āha. “Aham tāva ṭhito, tvaṃ pana dhāvitum vāyāmakāsī” ti. Atha nam, “bho, pabbajitā nāma jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti, tvaṃ pana musāvādaṃ kathesi” ti vatvā gāthamāha.

**23. Tiṭṭhāhīti {5.475} mayā vutto, so tvaṃ gacchasi pammukho,
Aṭṭhito tvaṃ ṭhitomhīti, lapasi brahmacārini,
Idaṃ te samaṇāyuttaṃ, asiṇca me maññasi kaṅkapattan-ti.**

Tassattho: samaṇa, tiṭṭhāhi iti vacanaṃ mayā vutto so tvaṃ pammukho parammukho hutvā gacchasi, brahmacārini aṭṭhito samāno tvaṃ ṭhito amhi iti lapasi, asiṇca me kaṅkapattaṃ maññasīti.

Tato devatā gāthādvayamāha:

**24. Ṭhitohamasmī sadhammesu rāja, na nāmagottaṃ parivattayāmi,
Corañca loke aṭṭhitāṃ vadanti,
Āpāyikaṃ nerayikaṃ ito cutaṃ.**

**25. Sace tvaṃ saddahasi rāja, sutāṃ gaṇhāhi khattiya,
Tena yaññaṃ yajjivāna, evaṃ saggaṃ gamissasī ti.**

Tattha **sadhammesūti**, mahārāja, ahaṃ sakesu dasasu kusalakammappathadhammesu ṭhito **asmi** bhavāmi. **Na nāmagottaṃ**-ti tvaṃ pubbe daharakāle brahmadatto hutvā pitari kālakate bārāṇasim rajjaṃ labhivā bārāṇasirājā jāto, taṃ nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā idāni kammāsapādo jāto, khattiyakule jāto pi abhakkhaṃ manussamaṃsaṃ yasmā bhakkhesi, tasmā attano nāmagottaṃ yathā parivattesi, tathā ahaṃ attano nāmagottaṃ na parivattayāmi. **Corañcā** ti loke corañca dasakusalakammappathesu aṭṭhitāṃ nāma vadanti. **Iti cutaṃ**-ti ito cutaṃ hutvā apāye niraye patiṭṭhitaṃ. Khattiya, bhūmipāla mahārāja, tvaṃ mama vacanaṃ sace saddahasi, sutasomaṃ gaṇhāhi, tena sutasomena yaññaṃ yajjivāna evaṃ saggaṃ gamissasi. Bho, porisāda musāvādi tayā mayhaṃ: “Sakalajambudīpe rājāno ānetvā bahikammaṃ karissāmi” ti paṭissutaṃ, idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi, jambudīpatale jeṭṭhakaṃ sutasomarājānaṃ sace tvaṃ na ānessasi, vacanaṃ te musā nāma hoti, tasmā sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evañca pana vatvā devatā pabbajitavesaṃ antaradhāpetvā sakena vaṇṇena ākāse taruṇasūriyo viya jalamānā aṭṭhāsi. So tassā kathaṃ sutvā rūpañca oloketvā: “Kāsi tvaṃ”-ti āha. Imasmiṃ: “Rukkhe nibbattadevatā” ti. So: “Diṭṭhā me attano, devatā” ti tussitvā, “sāmi devarāja, mā sutasomassa kāraṇā cintayi, attano rukkhāṃ {5.476} pavisā” ti āha. Devatā tassa passantasseva rukkhāṃ pavisi. Tasmim̐ khaṇe sūriyo atthaṅgato, cando uggato. Porisādo vedaṅgakusalo nakkhattacāraṃ jānāti. So nabhaṃ oloketvā: “Sve phussanakkhattaṃ bhavissati, sutasomo nhāyitum uyyānaṃ gamissati, tattha gaṇhissāmi, ārakkho panassa

mahā bhavissati, samantā tiyojanam sakalanagaravāsino rakkhantā carissanti, asamvhihite ārakkhe paṭhamayāme yeva migājīnam uyyānam gantvā maṅgalapokkharāṇim otarivā ṭhassāmī” ti cintetvā tattha gantvā pokkharāṇim oruyha padumapattena sīsam paṭicchādetvā aṭṭhāsi. Tassa tejena macchakacchapādayo osakkitvā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicarimsu.

Kuto pana laddhoyam tejoti? Pubbayogavasena. So hi kasapadasabalassa kāle khīrasalākabhaddham paṭṭhapesi, tena mahāthāmo ahosi. Aggīsālāṇa kāretvā bhikkhusaṅghassa sītavinodanattam aggīṇa dārūni ca dārucchedanavāsīṇa pharasuṇa adāsi, tena tejavā ahosi.

Evam tasmiṃ antouyyānam gate yeva balavapaccūsasamaye samantā tiyojanam ārakkham gaṇhimsu. Rājā pi pāto va bhuttapātārāso alaṅkatahatthikkhandhavaragato caturaṅginiyā senāya parivuto nagarato nikkhami. Tadā takkasilato nando nāma brāhmaṇo catasso satārahā gāthāyo ādāya vīsatiyonajasatam maggam atikkamitvā tam nagaram patvā dvāragāme vasitvā sūriye uggate nagaram pavisanto rājānam pācīnadvārena nikkhantam disvā hattham pasāretvā jayāpesi. Rājā disācakkhuko hutvā gacchanto unnatappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahattham disvā hatthinā tam upasaṅkamitvā pucchi:

26. Kismiṃ nu raṭṭhe tava jātibhūmi, atha kena atthena idhānupatto, Akkhāhi {5.477} me brāhmaṇa etamattham, kimicchasi demi tayajja patthitan-ti.

Tassattho: bho brāhmaṇa, tava jātibhūmi kismiṃ raṭṭhe atthi nu, kena atthena payojanena hetubhūtena ida imasmim nagare anupatto, bho brāhmaṇa, mayā pucchito so tvaṃ etamattham etam payojanam me mayham akkhāhi kathehi, tayā patthitavatthum te tuyham ajja idāni dadāmi, kiṃ vatthum icchasi.

Atha nam so gāthamāha.

27. Gāthā catasso dharaṇīmahissara, sugambhīratthā varasāgarūpamā, Taveva atthāya idhāgatosmi, suṇohi gāthā paramatthasamhitā ti.

Tattha **dharaṇīmahissarā** ti bhūmipāla catasso gāthā kiṃ bhūtā?. Sugambhīratthā varasāgarūpamā, **taveva** tava eva atthāya idha ṭhānam anupatto **asmi** bhavāmi. **Suṇohi** ti kassapadasabalena desitā paramatthasamhitā imā satārahā gāthāyo suṇohi ti attho.

Iti vatvā, “mahārāja, imā kassapadasabalena desitā catasso satārahā gāthāyo: “Tumhe sutavittakā’ ti sutvā tumhākaṃ desetum āgatomhī” ti āha. Rājā

tuṭṭhamānaso hutvā, “ācariya, suṭṭhu te āgataṃ, mayā pana nivattitum na sakkā, ajja phussanakkhattayogena sīsaṃ nhāyitum āgatomhi, ahaṃ punadivase āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukkaṇṭhi” ti vatvā: “Gacchatha brāhmaṇassa asukagehe sayanaṃ paññāpetvā ghāsacchādanaṃ saṃvidahathā” ti amacce āṇāpetvā uyyānaṃ pāvisi. Taṃ aṭṭhārasahatthena pākārena parikkhittaṃ ahosi. Taṃ aññamaññaṃ saṅghaṭṭentā samantā hatthino parikkhipiṃsu, tato assā, tato rathā, tato dhanuggahā, tato pattīti, saṅkhubhitamahāsamuddo viya unnādentō balakāyo ahosi. Atha rājā oḷārikāni ābharaṇāni omuñcitvā massukammaṃ kāretvā ubbaṭṭitasarīro pokkharāṇiyā anto rājavibhavana nhatvā paccuttaritvā udakaggahaṇasāṭakena nivāsetvā aṭṭhāsi. Athassa dussagandhamālālaṅkāre upanayīṃsu. Porisādo cintesi: “rājā alaṅkatakāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva naṃ gaṇhissāmī” ti. So {5.478} nadanto vagganto udae macchaṃ āluḷento vijjulatā viya matthake khaggaṃ paribbhamento: “Ahaṃ are manussacoro porisādo” ti nāmaṃ sāvetvā aṅgulim nālāṭe ṭhapetvā udakā uttari. Tassa saddaṃ sutvāva hatthārohā hatthīhi, assārohā assehi, rathārohā rathehi bhassīṃsu. Balakāyo gahitagahitāni āvudhāni chaḍḍetvā urena bhūmiyaṃ nipajji.

Porisādo sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde gahetvā adhosīsake katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati. Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisīdāpesi. So: “Dvārena gamanaṃ papañco bhavissatī” ti sammukhaṭṭhāne yeva aṭṭhārasahatthaṃ pākāraṃ laṅghitvā purato galitamadamattavāraṇakumbhe akkamitvā pabbatakūṭāni pātentō viya vātajavānaṃ assatarānaṃ piṭṭhe akkamanto pātetvā rathadhurarathasīsasu akkamitvā bhamikaṃ bhamanto viya nīlaphalakāni nigrodhapattāni maddanto viya ekavegeneva tiyojanamattaṃ maggaṃ gantvā: “Atthi nu kho koci sutasomassatthāya pacchato āgacchanto” ti oloketvā kañci aditvā saṇikaṃ gacchanto sutasomassa kesehi udakabindūni attano ure patitāni disvā: “Maraṇassa abhāyanto nāma natthi, sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe” ti cintetvā āha:

**28. Na ve rudanti matimanto sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
Dīpañhi etaṃ paramaṃ narānaṃ, yaṃ paṇḍitā sokaṇudā bhavanti.**

**29. Attānaṃ ñātī udāhu puttadāraṃ, dhaññaṃ dhaṇaṃ rajataṃ jātarūpaṃ,
Kim-eva {5.479} tvaṃ sutasomaṇutappe, korabyaseṭṭha vacanaṃ suṇoma tetan-ti.**

Tattha, bho sutasoma mahārāja, ye paṇḍitā kiṃ bhūtā? **Matimanto**
atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ jānanaṇaṇāya samannāgatā, **sappaññā**
vicaraṇaṇaṇāya samannāgatā, **bahussutā** bahussutadharā
bahuṭṭhānacintino bahukāraṇacintanasīlā, te paṇḍitā maraṇabhaye uppanne
sati bhītā hutvā **ve** ekantena **na rudan-ti** na paridevanti. **Dīpaṃ hīti**, bho
sutasoma mahārāja hi kasmā pana vadāmi, mahāsamudde bhinnanāvānaṃ
vāṇijakānaṃ janānaṃ paṭiṭṭhābhūtaṃ mahādīpaṃ iva, evaṃ-pi tathā etaṃ
paṇḍitaṃ appaṭisaraṇānaṃ narānaṃ paramaṃ. **Yaṃ** yena kāraṇena ye
paṇḍitā sokīnaṃ janānaṃ sokaṇudā bhavanti, bho sutasoma mahārāja, tvaṃ
maraṇabhayena paridevīti maññe maññāmi. **Attānanti**, bho sutasoma
mahārāja, attahetu udāhu ñāti hetu puttadārahetu udāhu
dhaññadhanarajatajātarūpahetu **kim-eva tvaṃ** kim-eva dhammajātaṃ tvaṃ
anutappe anutappeyyāsi. **Korabyaseṭṭha** kururaṭṭhavāsīnaṃ seṭṭha uttama,
bho mahārāja, etaṃ tava vacanaṃ suṇomāti.

Sutasoma āha:

**30. Nevāhamattānamanutthunāmi, na puttadāraṃ na dhaṇaṃ na raṭṭhaṃ,
Satañca dhammo carito purāṇo, taṃ saṅgaram brāhmaṇassānutappe.**

**31. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena, raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇasappadāya, saccānurakkhī punarāvajissan-ti.**

Tattha **nevāhamattānamanutthunāmī** ti ahaṃ tāva attatthāya neva rodāmi
na socāmi, imesaṃ-pi puttādīnaṃ atthāya na rodāmi na socāmi, apica kho
pana **sataṃ** paṇḍitānaṃ carito purāṇadhammo atthi, yaṃ saṅgaram katvā
pacchā anutappaṇaṃ nāma, taṃ saṅgaram brāhmaṇassa ahaṃ anusocāmi ti
attho. **Saccānurakkhī** ti saccam anurakkhanto. So hi brāhmaṇo takkasilato
kassapadasabalena desitā catasso satārahā gāthāyo ādāya āgato, tassāhaṃ
āgantukavattaṃ kāretvā: “Nhatvā āgato suṇissāmi, yāva mamāgamanā
āgamehī” ti saṅgaram katvā āgato, tvaṃ tā gāthāyo sotum adatvāva maṃ
gaṇhi. Sace maṃ vissajjesi, taṃ dhammaṃ sutvā saccānurakkhī
punarāvajissāmīti vadati.

Atha naṃ porisādo āha:

**32. Nevāhametaṃ abhisaddahāmi, sukhī naro maccumukhā pamutto,
Amittahatthaṃ punarāvajeyya, korabyaseṭṭha na hi maṃ upesi.**

33. Mutto ^[5.480] **tuvaṃ porisādassa hatthā, gantvā sakam mandiram kāmakāmī, Madhuraṃ piyaṃ jīvitam laddha rāja, kuto tuvaṃ ehisi me sakāsan-ti.**

Tattha **sukhī** ti sukhappatto hutvā. **Maccumukhā pamutto** ti mādisassa corassa hatthato muttatāya maraṇamukhā mutto nāma hutvā **amittahattham punarāvajeyya** āgaccheyya, ahaṃ etaṃ vacanaṃ neva abhisaddahāmi, korabyaseṭṭha tvaṃ mama santikaṃ na hi upesi. **Mutto** ti sutasoma tuvaṃ porisādassa hatthato mutto. **Sakam mandiran**-ti rājadhānigehaṃ gantvā. **Kāmakāmī** ti kāmaṃ kāmayaṃāno. **Laddhā** ti ativiya piyaṃ jīvitam labhitvā tuvaṃ **me** mama santike **kuto** kena nāma kāraṇena ehisi.

Taṃ sutvā mahāsatto sīho viya asambhito āha:

34. Mataṃ vareyya parisuddhasīlo, na jīvitam garahito pāpadhammo, Na hi taṃ naraṃ tāyati duggatīhi, yassā pi hetu alikaṃ bhaṇeyya.

35. Sace pi vāto girimāvaheyya, cando ca sūriyo ca chamā pateyyum, Sabbā ca najjo paṭisotaṃ vajeyyum, na tvevahaṃ rāja musā bhaṇeyyam.

36. Nabham phaleyya udadhī pi susse, samvattaye bhūṭadharā vasundharā, Siluccayo meru samūlamuppate, na tvevahaṃ rāja musā bhaṇeyyan-ti.

Tattha **mataṃ vareyyā** ti porisāda yo naro parisuddhasīlo jīvitahetu aṇumattam-pi pāpaṃ na karoti, sīlasampanno hutvā vareyya taṃ maraṇaṃ iccheyya, garahito pāpadhammo taṃ jīvitam na seyyo, dussīlo puggalo yassā pi hetu attādino pi hetu alikaṃ vacanaṃ bhaṇeyya, taṃ naraṃ evarūpaṃ duggatīhi taṃ alikaṃ na tāyate. **Sace pi vāto girimāvaheyyāti**, samma porisāda, tayā saddhiṃ ekācariyakule sikkhito evarūpo sahāyako hutvā ahaṃ jīvitahetu musā na kathemi, kiṃ na saddahasi. Sace puratthimādibhedo vāto uṭṭhāya mahantaṃ giriṃ tūlapicuṃ viya ākāse āvaheyya, cando ca sūriyo ca attano attano vimānena saddhiṃ **chamā** pathaviyaṃ pateyyum, sabbā pi najjo paṭisotaṃ vajeyyum, bho porisāda, evarūpaṃ vacanaṃ sace bhaṇeyya, taṃ saddahitabbaṃ, ahaṃ musā bhaṇeyyam iti vacanaṃ tuyhaṃ janehi vuttaṃ, na tveva taṃ saddahitabbaṃ.

Evam vutte pi so na saddahi yeva. Atha bodhisatto: “Ayaṃ mayhaṃ na saddahati, sapathena pi naṃ saddahāpessāmī” ti cintetvā, “samma porisāda, khandhato tāva maṃ otārehi, sapathaṃ katvā taṃ saddahāpessāmī” ti vutte tena otāretvā bhūmiyaṃ ṭhapito sapathaṃ karonto āha:

**37. Asiñca {5.481} sattiñca parāmasāmi, sapatham-pi te samma ahaṃ karomi,
Tayā pamutto anaṇo bhavitvā, saccānurakkhī punarāvajissan-ti.**

Tassattho: samma porisāda, sace icchasi, evarūpehi āvudhehi saṃvihitārakkhe khattiyakule me nibbatti nāma mā hotūti asiñca sattiñca parāmasāmi. Sace aññehi rājūhi akattabbaṃ aññaṃ vā yaṃ icchasi, taṃ sapatham-pi te, samma, ahaṃ karomi. Yathāhaṃ tayā pamutto gantvā brāhmaṇassa anaṇo hutvā saccamanurakkhanto punarāgamissāmīti.

Tato porisādo: “Ayaṃ sutasomo khattiyehi akattabbaṃ sapathaṃ karoti, kiṃ me iminā, esa etu vā mā vā, aham-pi khattiyarājā, mam-eva bāhulohitaṃ gahetvā devatāya balikammaṃ karissāmi, ayaṃ ativiya kilamatī” ti cintetvā:

**38. Yo te kato saṅgaro brāhmaṇena, raṭṭhe sake issariye ṭhitena,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇasappadāya, saccānurakkhī punarāvajassū ti.**

Tattha punarāvajassū ti puna āgaccheyyāsi.

Atha naṃ mahāsatto, “samma, mā cintayī, catasso satārahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjaṃ katvā pātovāgamissāmī” ti vatvā gāthamāha.

**39. Yo me kato saṅgaro brāhmaṇena, raṭṭhe sake issariye ṭhitena,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇasappadāya, saccānurakkhī punarāvajissan-ti.**

Atha naṃ porisādo, “mahārāja, tumhe khattiyehi akattabbaṃ sapathaṃ karittha, taṃ anussareyyāthā” ti vatvā, “samma porisāda, tvaṃ maṃ daharakālato paṭṭhāya jānāsi, hāsenā pi me musā na kathitapubbā, sohaṃ idāni rajje patiṭṭhito dhammādhammaṃ jānanto kiṃ musā kathessāmi, saddahasi mayhaṃ, {5.482} ahaṃ te sve balikammaṃ pāpuṇissāmī” ti saddahāpito: “Tena hi gaccha, mahārāja, tumhesu anāgatesu balikammaṃ na bhavissati, devatā pi tumhehi vinā na sampaṭicchati, mā me balikammaṃ antarāyaṃ karitthā” ti mahāsattaṃ uyyojesi. So rāhumukhā muttacando viya nāgabalo thāmasampanno khippam-eva nagaraṃ sampāpuṇi. Senāpissa: “Sutasomo rājā paṇḍito madhuradhammakathiko ekaṃ dve kathā kathetuṃ labhanto porisādaṃ dametvā sīhamukhā muttamattavāraṇo viya āgamissati, ‘ime rājānaṃ porisādassa datvā āgatā’ ti mahājano garahissati” ti cintetvā bahinagare yeva khandhāvāraṃ katvā ṭhitā taṃ dūrato va āgacchantaṃ disvā paccuggantvā vanditvā: “Kacci, mahārāja, porisādena kilamito” ti paṭisanthāraṃ katvā: “Porisādena mayhaṃ mātāpitūhi pi dukkaraṃ kataṃ, tathārūpo nāma caṇḍo sāhasiko porisādo mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesī” ti vutte rājānaṃ

alaṅkaritvā hatthikkhandhaṃ āropetvā parivāretvā nagaraṃ pāvisi. Taṃ disvā sabbe nāgarā tussimsu.

So pi dhammagarutāya dhammasoṇḍatāya mātāpitaro adisvāva: “Pacchā pi ne passissāmī” ti rājanivesanaṃ pavisitvā rājāsane nisīditvā brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammādīnissa āṇāpetvā taṃ kappitakesamassuṃ nhātānulittāṃ vatthālāṅkārapaṭimaṇḍitaṃ katvā ānetvā dassitakāle sayāṃ pacchā nhatvā tassa attano bhojanaṃ dāpetvā tasmiṃ bhutte sayāṃ bhuñjitvā taṃ mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā dhammagarukatāya assa gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sayāṃ nīce āsane nisīditvā: “Tumhehi mayhaṃ ābhatā satārahā gāthā suṇoma ācariyā” ti yāci. Tamatthaṃ dīpento satthā gāthamāha.

**40. Mutto ca so porisādassa hatthā, gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etad-avoca,
Suṇomi {5.483} gāthāyo satārahāyo, yā me sutā assu hitāya brahme ti.**

Tattha **etadavocā** ti etaṃ avoca.

Atha brāhmaṇo bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ubbaṭṭetvā pasibbakā manoramaṃ potthakaṃ nīharitvā ubhoḥi hatthehi gahetvā: “Tena hi, mahārāja, kassapadasabalena desitā rāgamadādinimmadanā amatamahānibbānasampāpikā catasso satārahā gāthāyo suṇohī” ti vatvā potthakaṃ olokento āha:

**41. Sakideva sutasoma, sabbhi hoti samāgamo,
Sā naṃ saṅgati pāleti, nāsabbhi bahu saṅgamo.**

**42. Sabbhireva samāsetha, sabbhi kubbetha santhavaṃ,
Sataṃ saddhammamaññāya, seyyo hoti na pāpiyo.**

**43. Jīranti ve rājarathā sucittā, atho sarīram-pi jaraṃ upeti,
Satañca dhammo na jaraṃ upeti, santo have sabbhi pavedayanti.**

**44. Nabhañca dūre pathavī ca dūre, pāraṃ samuddassa tadāhu dūre,
Tato have dūratarāṃ vadanti, satañca dhammo asatañca rājā ti.**

Tattha **sakidevā** ti ekavāraṃ-eva. **Sabbhī** ti sappurisehi. **Sā nan-**ti sā sabbhi sappurisehi **saṅgati** samāgamo ekavāraṃ pavatto pi taṃ puggalaṃ **pāleti** rakkhati. **Nāsabbhī** ti asappurisehi pana **bahu** suciram-pi kato **saṅgamo** ekaṭṭhāne nivāso na pāleti, na thāvaro hotī ti attho. **Samāsethā** ti saddhiṃ nisīdeyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiteheva saddhiṃ pavatteyyā ti attho. **Santhavan-**ti mittasanthavaṃ. **Sataṃ saddhamman-**ti paṇḍitānaṃ buddhādīnaṃ sattatimsabodhipakkhiyadhammasaṅkhātāṃ saddhammaṃ. **Seyyo** ti etaṃ dhammaṃ ñatvā vaḍḍhi yeva hoti, hāni nāma natthī ti attho.

Rājarathā ti rājūnaṃ {5.484} ārohanīyarathā. **Sucittā** ti suparikammakatā.

Sabbhi pavedayantī ti buddhādayo santo: “Sabbhī” ti saṅkhaṃ gataṃ sobhanaṃ uttamaṃ nibbānaṃ pavedenti thomenti, so nibbānasaṅkhāto sataṃ dhammo jaraṃ na upeti na jīrati. **Nabhan**-ti ākāso. **Dūre** ti pathavī hi sappatiṭṭhā sagahaṇā, ākāso nirālambo appatiṭṭho, iti ubho ete ekābaddhā pi visammyogaṭṭhena anupalittaṭṭhena ca dūre nāma honti. **Pāran**-ti orimatīrato paratīraṃ. **Tadāhū** ti taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā kassapadasabalena desitaniyāmena desetvā tuṇhī ahoṣi. Taṃ sutvā mahāsatto: “Sapphalaṃ vata me āgamanan”-ti tuṭṭhacitto hutvā: “Imā gāthā neva sāvakabhāsītā, na isibhāsītā, na kenaci bhāsītā, sabbaññunāva bhāsītā, kiṃ nu kho agghantī” ti cintetvā: “Imāsaṃ sakalam-pi cakkavāḷaṃ yāva brahmalokā sattaratanapuṇṇaṃ katvā dadamāno pi neva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho panassa tiyojanasate kururaṭṭhe sattayojanike indapatthanagare rajjaṃ dātuṃ pahomi, atthi nu khvassa rajjaṃ kāretuṃ bhāgyan”-ti aṅgavijjānubhāvena olokento nāddasa. Tato senāpatiṭṭhānādīni olokento ekagāmabhojakamattassa pi bhāgyaṃ adisvā dhanalābhassa olokento koṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ yeva kahāpaṇasahassānaṃ bhāgyaṃ disvā: “Ettakena naṃ pūjessāmī” ti catasso sahasatthavikā dāpetvā, “ācariya, tumhe aññesaṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kittakaṃ dhanam labhathā” ti pucchati. “Ekekāya gāthāya sataṃ sataṃ, mahārāja, teneva tā satārahā nāma jātā” ti. Atha naṃ mahāsatto, “ācariya, tvaṃ attanā gahetvā vikkeyyabhaṇḍassa aggham-pi na jānāsi, ito paṭṭhāya ekekā gāthā sahasārahā nāma hontū” ti vatvā gāthamāha.

45. Sahassiyā imā gāthā, nahimā gāthā satārahā,

Cattāri tvaṃ sahasāni, khippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa ti.

Tassattho: brāhmaṇa, imā gāthā sahasiyā sahasārahā, imā gāthā satārahā na hi hontu, brāhmaṇa, tvaṃ cattāri sahasāni khippaṃ gaṇhāti.

Athassa ekaṃ sukhayānakaṃ datvā: “Brāhmaṇaṃ sotthinā gehaṃ {5.485} sampāpethā” ti purise āṇāpetvā taṃ uyyojesi. Tasmim̐ khaṇe: “Sutasomarañña satārahā gāthā sahasārahā katvā pūjitā sādhu sādhu” ti mahāsādhukārasaddo ahoṣi. Tassa mātāpitāro taṃ saddaṃ sutvā: “Kiṃ saddo nāmesā” ti pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā attano dhanalobhatāya mahāsattassa kujjhiṃsu. So pi brāhmaṇaṃ uyyojetvā tesam̐ santikaṃ gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Athassa pitā: “Kathaṃ, tāta, evarūpassa sāhasikassa corassa hatthato muttosī” ti paṭisanthāramattam-pi akatvā attano dhanalobhatāya: “Saccaṃ kira, tāta, tayā

catasso gāthā sutvā cattāri saḥassāni dinnānī” ti pucchitvā: “Saccan”-ti vutte gāthamāha.

**46. Āsītiyā nāvutiyā ca gāthā, satārahā cā pi bhaveyya gāthā,
Paccattam-eva sutasoma jānāhi, saḥassiyā nāma kā atthi gāthā ti.**

Tassattho: gāthā nāma, tāta, āsītiyā ca nāvutiyā ca satārahā cā pi bhaveyya, paccattam-eva attanāva jānāhi, saḥassārahā nāma gāthā kā kassa santike atthīti.

Atha naṃ mahāsatto: “Nāhaṃ, tāta, dhanena vuddhiṃ icchāmi, sutena pana icchāmī” ti saññāpento āha:

**47. Icchāmi vohaṃ sutavuddhimattano, santoti maṃ sappurisā bhajeyyūṃ,
Ahaṃ savantīhi mahodadhīva, na hi tāta tappāmi subhāsitenā.**

**48. Aggi yathā tiṇakaṭṭhaṃ dahanto, na kappatī sāgaro va nadībhi,
Evam-pi te paṇḍitā rājaseṭṭha, sutvā na tappantī subhāsitenā.**

**49. Sakassa dāsassa yadā suṇomi, gāthaṃ ahaṃ atthavatim janinda,
Tam-eva {5.486} sakkacca nisāmayāmi, na hi tāta dhammesu mamatthi tittī ti.**

Tattha vo ti nipātamattaṃ. “Santo” ti ete ca maṃ bhajeyyūṃ iti icchāmi.
Savantīhi ti nadīhi. Sakassā ti tiṭṭhatu, nanda, brāhmaṇo, yadā ahaṃ attano dāsassa pi santike suṇomi, tāta, dhammesu mama titti na hi atthīti.

Evañca pana vatvā: “Mā maṃ, tāta, dhanahetu paribhāsasi, ahaṃ dhammaṃ sutvā āgamissāmi” ti sapathaṃ katvā āgato, idānāhaṃ porisādassa santikaṃ gamissāmi, idaṃ te rajjaṃ gaṇhathā” ti rajjaṃ niyyādentō gāthamāha.

**50. Idaṃ te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ, sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ,
Kiṃ kāmahetu paribhāsasi maṃ, gacchāmahaṃ porisādassa ñatte ti.**

Tattha ñatte ti santike.

Tasmiṃ samaye piturañño hadayaṃ uṇhaṃ ahosi. So, “tāta sutasoma, kiṃ nāmetaṃ kathesi, mayaṃ caturaṅginīyā senāya coraṃ gaḥessāmā” ti vatvā gāthamāha.

**51. Attānurakkhāya bhavanti hete, hatthārohā rathikā pattikā ca,
Assārohā ye ca dhanuggahāse, senaṃ payuñjāma hanāma sattun-ti.**

Tattha hanāmā ti sace evaṃ payojitā senā taṃ gaḥetuṃ na sakkonti, atha naṃ sakalaraṭṭhavāsino gaḥetvā gantvā hanāma sattuṃ, mārema taṃ amhākaṃ paccāmittanti attho.

Atha naṃ mātāpitaro assupuṇṇamukhā rodamānā vilapantā, “tāta, mā gaccha, gantuṃ na labbhā” ti yācimsu. Soḷasasahassā nāṭakitthiyo pi sesaparijano pi: “Amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi, devā” ti paridevimsu. Sakalanagare koci sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto: “Sutasomo porisādassa kira paṭiññaṃ datvā āgato, idāni catasso {5.487} satārahā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā mātāpitaro vanditvā puna pi kira corassa santikaṃ gamissatī” ti sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi. So pi mātāpitūnaṃ vacanaṃ sutvā gāthamāha.

**52. Sudukkaraṃ porisādo akāsi, jīvaṃ gahetvāna avassajī maṃ,
Taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto, dubbhe ahaṃ tassa kathaṃ janindā ti.**

Tattha **jīvaṃ gahetvānā** ti jīvaggāhaṃ gahetvā. **Taṃ tādisan-**ti taṃ tena kataṃ tathārūpaṃ. **Pubbakiccan-**ti purimaṃ upakāraṃ. **Janindā** ti pitaraṃ ālapati.

So mātāpitaro assāsetvā, “amma tātā, tumhe mayhaṃ mā cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, mama chakāmassaggissariyaṃ na dullabhan”-ti mātāpitaro vanditvā āpucchitvā sesajanaṃ anusāsitvā pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**53. Vanditvā so pitaraṃ mātarañca, anusāsitvā negamañca balañca,
Saccavādī saccānurakkhamāno, agamāsi so yattha porisādo ti.**

Tattha **saccānurakkhamāno** ti saccam anurakkhamāno. **Agamāsi** ti taṃ rattiṃ nivesane yeva vasitvā punadvase aruṇuggamanavelāya mātāpitaro vanditvā āpucchitvā sesajanaṃ anusāsitvā assumukhena nānappakāraṃ paridevantena itthāgārādinaṃ mahājanena anugato nagarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakkonto mahāmagge daṇḍakena tiriyaṃ lekhaṃ kaḍḍhitvā: “Sace mayi sineho atthi, imaṃ mā atikkamimsū” ti āha. Mahājano sīlavato tejavantassa āṇaṃ atikkamituṃ asakkonto mahāsaddena paridevamāno taṃ sīhavijambhitena gacchantaṃ oloketvā tasmim dassanūpacāraṃ atikkante ekaravaṃ ravanto nagaraṃ pāvisi. So pi āgatamaggeneva tassa santikaṃ gato. Tena vuttaṃ: “**Agamāsi so yattha porisādo**” ti.

Tato porisādo cintesi: “sace mama sahāyo sutasomo āgantukāmo, āgacchatu, anāgantukāmo, anāgacchatu, rukkhadevatā yaṃ mayhaṃ icchati, {5.488} taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañcamadhuramaṃsena balikammaṃ karissāmī” ti citakaṃ katvā aggiṃ jāletvā: “Aṅgārārāsi tāva hotū” ti tassa sūle tacchantassa nisinnakāle sutasomo āgato. Atha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto, “samma,

gantvā kattabbakiccaṃ te katan”-ti pucchi. Mahāsatto, “āma mahārāja, kassapadasabalena desitā gāthā me sutā, dhammakathikassa ca sakkāro kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ kataṃ nāma hotī” ti dassetuṃ gāthamāha.

**54. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena, raṭṭhe sake issariye ʈhiteṇa,
Taṃ saṅgaram brāhmaṇasappadāya, saccānurakkhī punarāgatosmi,
Yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā ti.**

Tattha **yajassū** ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu, maṃsaṃ vā me khādāhī ti attho.

Taṃ sutvā porisādo: “Ayaṃ rājā na bhāyati, vigatamaraṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo” ti cintetvā: “Aññaṃ natthi, ayaṃ ‘kassapadasabalena desitā gāthā me sutā’ ti vadati, tasmaṃ etena āsubhāvena bhavitabbaṃ, aham-pi taṃ kathāpetvā tā gāthāyo sossāmi, evaṃ aham-pi nibbhayo bhavissāmī” ti sanniṭṭhānaṃ katvā gāthamāha.

**55. Na hāyate khāditaṃ mayhaṃ pacchā, citakā ayaṃ tāva sadhūmikāva,
Niddhūmake pacitaṃ sādhipakkaṃ, suṇomi gāthāyo satārahāyo ti.**

Tattha **khāditaṃ**-ti khādanaṃ. Taṃ khādanaṃ mayhaṃ pacchā vā pure vā na parihāyati, pacchā pi hi tvaṃ mayā khāditabbo va. **Niddhūmake pacitaṃ**-ti niddhūme nijjhāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhipakkaṃ nāma hoti.

Taṃ {5.489} sutvā mahāsatto: “Ayaṃ porisādo pāpadhammo, imaṃ thokaṃ niggahetvā lajjāpetvā kathessāmī” ti cintetvā āha:

**56. Adhammiko tvaṃ porisādakāsi, raṭṭhā ca bhaṭṭho udarassa hetu,
Dhammañcimā abhivadanti gāthā, dhammo ca adhammo ca kuhiṃ sameti.**

**57. Adhammikassa luddassa, niccaṃ lohitapāpino,
Natthi saccaṃ kuto dhammo, kiṃ sutena karissasī ti.**

Tattha **dhammañcimā** ti imā ca gāthā navalokuttaradhammaṃ abhivadanti. **Kuhiṃ sameti** ti kattha samāgacchati. Dhammo hi sugatiṃ pāpeti nibbānaṃ vā, adhammo duggatiṃ. **Kuto dhammo** ti vacīsaccamattam-pi natthi, kuto dhammo. **Kiṃ sutenā** ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasi, mattikābhājanaṃ viya hi sīhavasāya abhājanaṃ tvaṃ dhammassa.

So evaṃ kathite pi neva kujjhi. Kasmā? Mahāsattassa mettābhāvanāya mahattena. Atha naṃ: “Kiṃ pana samma sutasoma aham-eva adhammiko” ti vatvā gāthamāha.

**58. Yo maṃsahetu migavaṃ careyya, yo vā hane purisamattahetu,
Ubho pi te pecca samā bhavanti, kasmā no adhammikaṃ brūsi maṃ tvan-ti.**

Tattha **kasmā no** ti ye jambudīpatale rājāno alaṅkatapaṭiyattā
mahābalaparivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikkhiṇehi sarehi mige
vijjhivā mārenti, te avatvā kasmā tvaṃ maññeva adhammikiṃ vadati. Yadi
te niddosā, aham-pi niddoso evā ti dīpeti.

Taṃ sutvā mahāsatto tassa laddhiṃ bhindanto gāthamāha.

**59. Pañca pañca na khā bhakkhā, khattiyena pajānatā,
Abhakkhaṃ rāja bhakkesi, tasmā adhammiko tuvan-ti.**

Tassatto: samma porisāda, khattiyena nāma khattiyadhammaṃ jānantena
pañca pañca hatthi-ādayo daseva sattā maṃsavasena na khā bhakkhā na kho
khāditabbayuttakā. “Na kho” tveva vā pāṭho. Aparo nayo khattiyena
khattiyadhammaṃ jānantena pañcanakhesu sattesu sasako, sallako, godhā,
kapi kummoti {5.490} ime pañceva sattā bhakkhitabbayuttakā, na aññe, tvaṃ
pana abhakkhaṃ manussamaṃsaṃ bhakkesi, tena adhammikiṃ.

Iti so niggahaṃ patvā aññaṃ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpaṃ paṭicchādentō
gāthamāha.

**60. Mutto tvaṃ porisādassa hatthā, gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī,
Amitthatthaṃ punarāgatosi, na khattadhamme kusalosi rājā ti.**

Tattha **na khattadhamme** ti tvaṃ khattiyadhammasaṅkhāte nītisatthe na
kusalosi, attano atthānatthaṃ na jānāsi, akāraṇeneva te loke paṇḍitoti kitti
patthaṭṭā, ahaṃ pana te paṇḍitabhāvaṃ na passāmi na jānāmi, atibālosīhi
vadati.

Atha naṃ mahāsatto, “samma, khattiyadhamme kusalena nāma mādiseneva
bhavitabbaṃ. Ahañhi taṃ jānāmi, na pana tadatthāya paṭipajjāmī” ti vatvā
gāthamāha.

**61. Ye khattadhamme kusalā bhavanti, pāyena te nerayikā bhavanti,
Tasmā ahaṃ khattadhammaṃ pahāya, saccānurakkhī punarāgatosmi,
Yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā ti.**

Tattha **kusalā** ti tadatthāya paṭipajjanakusalā. **Pāyena** ti yebhuyyena
nerayikā. Ye pana tattha na nibbattanti, te sesāpāyesu nibbattanti.

Porisādo āha:

**62. Pāsādavāsā pathavīgavāssā, kāmitthiyo kāsikacandanañca,
Sabbam̐ tahiṃ labhasi sāmītāya, saccena kiṃ passasi ānisaṃsan-ti.**

Tattha **pāsādavāsā**ti, samma sutasoma, tava tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā dibbavimānakappā tayo nivāsapāsādā. **Pathavīgavāssā** ti pathavī ca gāvo ca assā ca bahū. **Kāmitthiyo** ti kāmavattthubhūtā itthiyo. **Kāsikacandanañcā** ti {5.491} kāsikavatthañca lohita-candanañca. **Sabbam̐ tahiṃ**-ti etañca aññañca upabhogaparibhogaṃ sabbam̐ tvaṃ tahiṃ attano nagare **sāmītāya labhasi**, sāmī hutvā yathā icchasi, tathā paribhuñjitum labhati, so tvaṃ sabbametam̐ pahāya saccānurakkhī idhāgacchanto saccena kiṃ ānisaṃsaṃ passasīti.

Bodhisatto āha:

**63. Ye kecime atthi rasā pathabyā, saccam̐ tesam̐ sādutaram̐ rasānaṃ,
Sacce ʒhitā samaṇabrāhmaṇā ca, taranti jātimaṇassa pāran-ti.**

Tattha **sādutaran**-ti yasmā sabbe pi rasā sattānaṃ saccakāle yeva paṇītā madhurā honti, tasmā saccam̐ tesam̐ sādutaram̐ rasānaṃ, yasmā vā viratisaccava-cī-sacce ʒhitā jātimaṇassaṅkhātassa tebhūmakavaṭṭassa pāram̐ amatamahānibbānaṃ taranti pāpuṇanti, tasmā pi tam̐ sādutaranti.

Evamassa mahāsatto sacce ānisaṃsaṃ kathesi. Tato porisādo vikaṣitapadumapuṇṇacandasassirikamevassa mukhaṃ oloketvā: “Ayaṃ sutasomo aṅgārakitakaṃ mañca sūlaṃ tacchantam̐ passati, cittutrāsamattampissa natthi, kiṃ nu kho esa satārahagāthānaṃ ānubhāvo, udāhu saccassa, aññasseva vā kassacī” ti cintetvā: “Pucchissāmi tāva nan”-ti pucchanto gāthamāha.

**64. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā, gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī,
Amittahattham̐ punarāgatosi, na hi nūna te maraṇabhayaṃ janinda,
Alīnacitto asi saccavādī ti.**

Mahāsatto pissa ācikkhanto āha:

**65. Katā me kalyāṇā anekarūpā, yaññā yitṭhā ye vipulā pasatthā,
Visodhito paralokassa maggo, dhamme ʒhito ko maraṇassa bhāye.**

**66. Katā me kalyāṇā anekarūpā, yaññā yitṭhā ye vipulā pasatthā,
Anānutappaṃ {5.492} paralokaṃ gamissaṃ, yajassu yaññaṃ ada maṃ porisāda.**

**67. Pitā ca mātā ca upaṭṭhitā me, dhammena me issariyaṃ pasattham̐,
Visodhito paralokassa maggo, dhamme ʒhito ko maraṇassa bhāye.**

**68. Pitā ca mātā ca upaṭṭhitā me, dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
Anānutappam̐ paralokaṃ gamissaṃ, yajassu yaññaṃ ada maṃ porisāda.**

**69. Ñātīsu mittesu katā me kārā, dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
Visodhito paralokassa maggo, dhamme ṭhito ko maraṇassa bhāye.**

**70. Ñātīsu mittesu katā me kārā, dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
Anānutappam̐ paralokaṃ gamissaṃ, yajassu yaññaṃ ada maṃ porisāda.**

**71. Dinnam̐ me dānam̐ bahudhā bahūnam̐, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca,
Visodhito paralokassa maggo, dhamme ṭhito ko maraṇassa bhāye.**

**72. Dinnam̐ me dānam̐ bahudhā bahūnam̐, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca,
Anānutappam̐ paralokaṃ gamissaṃ, yajassu yaññaṃ ada maṃ porisādā ti.**

Tattha **kalyāṇā** ti kalyāṇakammā. **Anekarūpā** ti dānādivasena anekavidhā. **Yañña** ti dasavidhadānavatthupariccāgavasena ativipulā paṇḍitehi pasatthā yañña pi yitthā pavattitā. **Dhamme ṭhito** ti evaṃ dhamme patiṭṭhito mādiso ko nāma maraṇassa bhāyeyya. **Anānutappan-**ti anānutappamāno.

Dhammena me issariyaṃ pasatthan-ti dasavidham̐ rājadhammam̐ akopetvā dhammeneva mayā rajjam̐ pasāsitaṃ. **Kārā** ti ñātīsu ñātikiccāni, mittesu ca mittakiccāni. **Dānam-**ti savatthukacetanā. **Bahudhā** ti bahūhi ākārehi.

Bahūnam-ti na pañcannam̐, na dasannam̐, satassa pi saḥassassa pi sataḥassassa pi dinnam-eva. **Santappitā** ti gahitagahitabhājanāni pūretvā suṭṭhu tappitā.

Taṃ {5.493} sutvā porisādo: “Ayaṃ sutasomamahārājā sappuriso ñāṇasampanno madhuradhammakathiko, sacāham̐ etaṃ khādeyyam̐, muddhā me sattadhā phaleyya, pathavī vā pana me vivaram̐ dadeyyā” ti bhīttatasito hutvā, “samma, na tvaṃ mayā khādītabbarūpo” ti vatvā gāthamāha.

**73. Visaṃ pajānam̐ puriso adeyya, āsīvisaṃ jalitamuggatejam̐,
Muddhā pi tassa vipheyya sattadhā, yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā ti.**

Tattha **visaṃ**-ti tattheva māraṇasamattham̐ halāhalavisam̐. **Jalitan-**ti attano visatejēna jalitaṃ teneva uggatejam̐ aggikkhandham̐ viya carantaṃ āsīvisaṃ vā pana so gīvāya gaṇheyya.

Iti so mahāsattam̐: “Halāhalavisasadisō tvaṃ, ko taṃ khādissatī” ti vatvā gāthā sotukāmo taṃ yācitvā tena dhammagāravajananattham̐: “Evarūpānam̐ anavajjagāthānam̐ tvaṃ abhājanan”-ti paṭikkhitto pi: “Sakalajambudīpe iminā sadiso paṇḍito natthi, ayaṃ mama hatthā muccitvā gantvā tā gāthā sutvā

dhammakathikassa sakkāraṃ katvā nalāṭeṇa maccum ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā bhavissantī” ti suṭṭhutarāṃ sañjātadhammassavanādaro hutvā taṃ yācanto gāthamāha.

**74. Suttvā dhammaṃ vijānanti, narā kalyāṇapāpakam,
Api gāthā suṭṭvāna, dhamme me ramate mano ti.**

Tassatto: “samma sutasoma, narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇam-pi pāpakam-pi jānanti, appeva nāma tā gāthā sutvā mama pi kusalakammapathadhamme mano rameyyā” ti.

Atha mahāsatto: “Sotukāmo dāni porisādo, kathessāmī” ti cintetvā: “Tena hi, samma, sādhuṃ suṇāhī” ti taṃ ohitasotaṃ katvā nandabrāhmaṇeṇa kathitaniyāmeneva gāthānaṃ thutiṃ katvā chasu kāmāvacaradevesu ekakolāhalaṃ katvā {5.494} devatāsu sādhuṃ katvā dadamānāsu porisādassa dhammaṃ kathesi:

**75. Sakideva mahārāja, sabbhi hoti samāgamo,
Sā naṃ saṅgati pāleti, nāsabbhi bahu saṅgamo.**

**76. Sabbhireva samāsetha, sabbhi kubbetha santhavaṃ,
Sataṃ sandhammamaññāya, seyyo hoti na pāpiyo.**

**77. Jīranti ve rājarathā sucittā, atho sarīram-pi jaraṃ upeti,
Satañca dhammo na jaraṃ upeti, santo have sabbhi pavedayanti.**

**78. Nabhañca dūre pathavī ca dūre, pāraṃ samuddassa tadāhu dūre,
Tato have dūratarāṃ vadanti, satañca dhammo asatañca rājā ti.**

Tassa tena sukathitattā ceva attano paṇḍitabhāvena ca tā gāthā sabbaññubuddhakathitā viyāti cintentassa sakalasarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā paripūri, bodhisatte muducittaṃ ahosi, setacchattadāyakaṃ pitaraṃ viya naṃ amaññi. So: “Ahaṃ sutasomassa dātabbaṃ kiñci hiraññasuvaṇṇaṃ na passāmi, ekekāya panassa gāthāya ekekaṃ varaṃ dassāmi” ti cintetvā gāthamāha.

**79. Gāthā imā atthavatī subyañjanā, subhāsītā tuyha janinda sutvā,
Ānandi vitto sumano patīto, cattāri te samma vare dadāmi ti.**

Tattha ānandī ti ānandajāto. Sesāni tasseva vevacanāni. Cattāro pi hete tuṭṭhākārā eva.

Atha naṃ mahāsatto: “Kiṃ nāma tvaṃ varaṃ dassasi” ti apasādentō gāthamāha.

80. Yo {5.495} nattano maraṇaṃ bujhasi tuvaṃ, hitāhitaṃ vinipātaṇca saggam, Giddho rase duccharite nivittṭho, kiṃ tvaṃ varaṃ dassasi pāpadhamma.

81. Ahaṇca taṃ ‘dehi varan’-ti vajjaṃ, tvaṃ cā pi datvā na avākareyya, Sandittṭhikaṃ kalahamimaṃ vivādaṃ, ko paṇḍito jānamupabbajeyyā ti.

Tattha **yo** ti yo tvaṃ: “Maraṇadhammohamasmī” ti attano pi maraṇaṃ na bujhasi na jānāsi, pāpakammam-eva karosi. **Hitāhitaṃ**: “Idaṃ me kammaṃ hitaṃ, idaṃ ahitaṃ, idaṃ vinipātaṃ nessati, idaṃ saggan”-ti na jānāsi. **Rase** ti manussamaṃsarase. **Vajjan**-ti vadeyyaṃ. **Na avākareyyā** ti vācāya datvā: “Dehi me varan”-ti vuccamāno na avākareyyāsi na dadeyyāsi. **Upabbajeyyā** ti ko imaṃ kalaham paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo: “Nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi nan”-ti gāthamāha.

82. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātuṃ, yaṃ vā pi datvā na avākareyya, Varassu samma avikampamāno, pāṇaṃ cajitvāna pi dassamevā ti.

Tattha **avikampamāno** ti anoliyamāno.

Atha mahāsatto: “Ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, karissati me vacanaṃ, varaṃ gaṇhissāmi, sace pana: “Manussamaṃsaṃ na khāditaḥḥan”-ti paṭhamam-eva varaṃ vārayissaṃ, ativiya kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ gaṇhissāmī” ti cintetvā āha:

83. Ariyassa ariyena sameti sakhyaṃ, paññassa paññāṇavatā sameti, Passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ, etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmī ti.

Tattha {5.496} **ariyassā** ti ācāraariyassa. **Sakhyān**-ti sakhidhammo mittadhammo. **Paññāṇavatā** ti ñāṇasampanna. **Sametī** ti gaṇḍodakaṃ viya yamunodakena saṃsandati. Dhātuso hi sattā saṃsandanti. **Passeyya tan**-ti sutasomo porisādassa ciraṃ jīvitam icchanta viya paṭhamam attano jīvitavaraṃ yācati. Paṇḍitassa hi: “Mama jīvitam dehī” ti vattuṃ ayuttaṃ, apica so ‘mayham-eva esa ārogyaṃ icchatī’ ti cintetvā tussissatīti evamāha.

So pi taṃ sutvāva: “Ayaṃ issariyā dhamsetvā idāni maṃsaṃ khāditaḥḥamassa evaṃ mahāanattakarassa mahācorassa mayham-eva jīvitam icchati, aho mama hitakāmo” ti tuṭṭhamānaso vañcetvā varassa gahitabhāvaṃ ajānitvā taṃ varaṃ dadamāno gāthamāha.

84. Ariyassa ariyena sameti sakhyaṃ, paññassa paññāṇavatā sameti, Passāsi maṃ vassasataṃ arogaṃ, etaṃ varānaṃ paṭhamam dadāmī ti.

Tattha **varānan**-ti catunnaṃ varānaṃ paṭhamam.

Tato bodhisatto āha:

**85. Ye khattiyāse idha bhūmipālā, muddhābhisittā katanāmadheyyā,
Na tādise bhūmipatī adesi, etaṃ varānaṃ dutiyaṃ varāmī ti.**

Tattha **katanāmadheyyā** ti muddhani abhisittattāva: “Muddhābhisittā” ti katanāmadheyyā. **Na tādise** ti tādise khattiye na adesi mā khādi.

Iti so dutiyaṃ varaṃ gaṇhanto parosatānaṃ khattiyānaṃ jīvitavaraṃ gaṇhi.
Porisādo pissa dadamāno āha:

**86. Ye khattiyāse idha bhūmipālā, muddhābhisittā katanāmadheyyā,
Na tādise bhūmipatī ademi, etaṃ varānaṃ dutiyaṃ dadāmī ti.**

Kim {5.497} pana te tesaṃ saddaṃ suṇanti, na suṇantīti? Na sabbaṃ suṇanti.
Porisādena hi rukkhassa dhūmajālaupaddavabhayena paṭikkamitvā aggi kato,
aggino ca rukkhassa ca antare nisīditvā mahāsatto tena saddhiṃ kathesi, tasmā
sabbaṃ asutvā upaḍḍhupaḍḍhaṃ suṇiṃsu. Te: “Idāni sutasomo porisādaṃ
damessati, mā bhāyathā” ti aññamaññaṃ samassāsesuṃ. Tasmim̐ khaṇe
mahāsatto imaṃ gāthamāha.

**87. Parosataṃ khattiyā te gahītā, talāvutā assumukhā rudantā,
Sake te raṭṭhe paṭipādayāhi, etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmī ti.**

Tattha **parosatan**-ti atirekasataṃ. **Te gahītā** ti tayā gahitā. **Talāvutā** ti
hatthatalesu āvutā.

Iti mahāsatto tatiyaṃ varaṃ gaṇhanto tesaṃ khattiyānaṃ
sakarāṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi. Kimkāraṇā? So akhādanto pi verabhayena
sabbe te dāse katvā araṇṇe yeva vāseyya, māretvā vā chaḍḍeyya, paccantaṃ
netvā vā vikkīṇeyya, tasmā tesaṃ sakarāṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi. Itaro pissa
dadamāno imaṃ gāthamāha.

**88. Parosataṃ khattiyā me gahītā, talāvutā assumukhā rudantā,
Sake te raṭṭhe paṭipādayāmi, etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmī ti.**

Catutthaṃ pana varaṃ gaṇhanto bodhisatto imaṃ gāthamāha.

**89. Chiddaṃ te raṭṭhaṃ byathitā bhayā hi, puthū narā leṇamanuppaviṭṭhā,
Manussamaṃsaṃ viramehi rāja, etaṃ varānaṃ catutthaṃ varāmī ti.**

Tattha {5.498} **chiddan**-ti na ghanavāsaṃ tattha tattha gāmādīnaṃ uṭṭhitattā
savivaraṃ. **Byathitā bhayāhīti**: “Porisādo idāni āgamissatī” ti tava bhayena
kampitā. **Leṇamanuppaviṭṭhā** ti dārake hatthesu gahetvā

tiṇagahanādinilīyanaṭṭhānaṃ pavitṭhā. **Manussamaṃsaṃ**-ti duggandhaṃ jegucchaṃ paṭikkūlaṃ manussamaṃsaṃ pajaha. Nissakkatthe vā upayogaṃ, manussamaṃsato viramāhī ti attho.

Evam vutte porisādo pāṇiṃ paharitvā hasanto: “Samma sutasoma kiṃ nāmetaṃ kathesi, kathāhaṃ tumhākaṃ etaṃ varaṃ dassāmi, sace gaṇhitukāmo, aññaṃ gaṇhāhī” ti vatvā gāthamāha.

**90. Addhā hi so bhakkho mama manāpo, etassa hetumhi vanaṃ pavitṭho,
Sohaṃ kathaṃ etto upārameyyaṃ, aññaṃ varānaṃ catutthaṃ varassū ti.**

Tattha **vanan**-ti rajjaṃ pahāya imaṃ vanaṃ pavitṭho.

Atha naṃ mahāsatto: “Tvaṃ ‘manussamaṃsassa piyatarattā tato viramitum na sakkomī” ti vadasi. Yo hi piyaṃ nissāya pāpaṃ karoti, ayaṃ bālo” ti vatvā gāthamāha.

**91. Na ve ‘piyaṃ me’ ti janinda tādiso, attāṃ niraṃkacca piyāni sevati,
Attāva seyyo paramā ca seyyo, labbhā piyā ocitatthena pacchā ti.**

Tattha **tādiso** ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso: “Idaṃ nāma me piyaṃ”-ti piyavattulobhena tattha attānaṃ niraṃkatvā sabbasugatīhi ceva sukhavisesehi ca cavitvā niraye pātetvā na ve piyāni sevati. **Paramā ca seyyo** ti purisassa hi paramā piyavattumhā attāva varataro. Kimkāraṇā? **Labbhā piyā**ti, piyā nāma visayavasena ceva puññaṃ ca ocitatthena vaḍḍhitatthena diṭṭhadhamme ceva parattha ca devamanussasampattiṃ patvā sakkā laddhum.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā: “Ahaṃ sutasomena gahitaṃ varaṃ vissajjāpetum-pi manussamaṃsato viramitum-pi {5.499} na sakkomi, kiṃ nu kho karissāmī” ti assupuṇṇehi nettehi gāthamāha.

**92. Piyāṃ me mānusaṃ maṃsaṃ, sutasoma vijānāhi,
Namhi sakkā nivāretum, aññaṃ varaṃ samma varassū ti.**

Tattha **vijānāhi** ti tvam-pi jānāhi.

Tato bodhisatto āha:

**93. Yo ve ‘piyaṃ me’ ti piyānurakkhī, attāṃ niraṃkacca piyāni sevati,
Soṇḍo va pitvā visamissapānaṃ, teneva so hoti dukkhī parattha.**

**94. Yo cīdha saṅkhāya piyāni hitvā, kicchena pi sevati ariyadhamme,
Dukkhito va pitvāna yathosadhāni, teneva so hoti sukhī paratthā ti.**

Tattha **yo ve** ti, samma porisāda, yo puriso: “Idaṃ me piyan”-ti pāpakiriyāya attānaṃ niraṃkatvā piyāni vatthūni sevati, so surāpemena visamissaṃ suraṃ pitvā soṇḍo viya tena pāpakammena parattha nirayādīsu dukkhī hoti.
Saṅkhāyā ti jānitvā tuletvā. **Piyāni hitvā** ti adhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā.

Evam vutte porisādo kalūnaṃ paridevanto gāthamāha.

**95. Ohāyahaṃ pītaṃ mātaṃ, manāpiye kāmagaṇe ca pañca,
Etassa hetumhi vanaṃ pavīṭṭho, taṃ te varaṃ kinti mahaṃ dadāmi ti.**

Tattha **etassā** ti manussamaṃsassa. **Kinti mahan-**ti kinti katvā ahaṃ taṃ varaṃ demi.

Tato mahāsatto imaṃ gāthamāha.

**96. Na paṇḍitā diguṇamāhu vākyam, saccappaṭiññāva bhavanti santo,
Varassu {5.500} samma’ iti maṃ avoca, iccabravī tvaṃ na hi te sametī ti.**

Tattha **diguṇanti**, samma porisāda, paṇḍitā nāma ekaṃ vatvā puna taṃ visamvādentā dutiyaṃ vacanaṃ na kathenti. **Iti maṃ avocāti**, “samma sutasoma varassu varan”-ti evaṃ maṃ abhāsasi. **Iccabravī** ti tasmā yaṃ tvaṃ iti abravi, taṃ te idāni na sameti.

So puna rodanto eva gāthamāha.

**97. Apuññalābhaṃ ayasaṃ akittim, pāpaṃ bahuṃ duccharitaṃ kilesaṃ,
Manussamaṃsassa kate upāgā, taṃ te varaṃ kinti mahaṃ dadeyyan-ti.**

Tattha **pāpan-**ti kammaṭṭhaṃ appattaṃ. **Duccharitan-**ti kammaṭṭhappattaṃ. **Kilesan-**ti dukkhaṃ. **Manussamaṃsassa kate** ti manussamaṃsassa hetu. **Upāgā** ti upagatomhi. **Taṃ te** ti taṃ tuyhaṃ kathāhaṃ varaṃ demi, mā maṃ vārayi, anukampaṃ kāruññaṃ mayi karohi, aññaṃ varaṃ gaṇhāhīti āha.

Atha mahāsatto āha:

**98. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātum, yaṃ vā pi datvā na avākareyya,
Varassu samma avikampamāno, pāpaṃ cajitvāna pi dassamevā ti.**

Evam tena paṭhamam vuttagātham āharitvā dassetvā varadāne ussāhento gāthā āha:

**99. Pāṇaṃ cajanti santo nā pi dhammaṃ, saccappaṭiññāva bhavanti santo,
Datvā varaṃ khippamavākarohi, etena sampajja surājaseṭṭha.**

**100. Caje dhanam aṅgavarassa hetu, aṅgaṃ caje jīvitam rakkhamāno,
Aṅgaṃ {5.501} dhanam jīvitañcā pi sabbaṃ, caje naro dhammamanussaranto ti.**

Tattha **pāṇan**-ti jīvitam. Santo nāma api jīvitam cajanti, na dhammam.

Khippamavākarohi ti idha khippam mayham dehī ti attho. **Etenā** ti etena dhammena ceva saccena ca sampajja sampanno upapanno hohi. **Surājaseṭṭhā** ti taṃ paggaṇhanto ālapati. **Caje dhananti**, samma porisāda, paṇḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chijjamāne tassa rakkhaṇatthāya bahum-pi dhanam cajeyya. **Dhammamanussaranto** ti aṅgadhanajīvitāni pariccajanto pi: “Sataṃ dhammam na vītikkamissāmī” ti evaṃ dhammam anussaranto.

Evaṃ mahāsatto imehi kāraṇehi taṃ sacce patiṭṭhāpetvā idāni attano gurubhāvaṃ dassetuṃ gāthamāha.

**101. Yasmā hi dhammam puriso vijaññā, ye cassa kaṅkham vinayanti santo,
Taṃ hissa dīpañca parāyaṇaṇca, na tena mittim jirayetha pañño ti.**

Tattha **yasmā** ti yamhā purisā. **Dhamman**-ti kusalākusalajotakam kāraṇam.

Vijaññā ti vijāneyya. **Taṃ hissa** ti taṃ ācariyakulam etassa puggalassa patiṭṭhānaṭṭhena **dīpaṃ**, uppanne bhaye gantabbatṭhānaṭṭhena **parāyaṇaṇca**.

Na tena mittin-ti tena ācariyapuggalena saha so paṇḍito kenaci pi kāraṇena mittim na jirayetha na vināseyya.

Evañca pana vatvā, “samma porisāda, guṇavantassa ācariyassa vacanam nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahañca taruṇakāle pi tava piṭṭhi-ācariyo hutvā bahum sikkham sikkhāpesim, idāni pi buddhalīlāya satārahā gāthā te kathesim, tena me vacanam kātuṃ arahasī” ti āha. Taṃ sutvā porisādo: “Ayaṃ sutasomo mayham ācariyo ceva paṇḍito ca, varo cassa mayā dinno, kiṃ sakkā kātuṃ, ekasmim attabhāve maraṇam nāma dhuvam, manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmissa varan”-ti assudhārāhi pavattamānāhi utṭhāya sutasomanarindassa pādesu patitvā varaṃ dadamāno imaṃ gāthamāha.

**102. Addhā {5.502} hi so bhakkho mama manāpo, etassa hetumhi vanam pavitṭho,
Sace ca maṃ yācasi etamattham, etam-pi te samma varaṃ dadāmī ti.**

Atha naṃ mahāsatto evamāha: “samma, sīle ṭhitassa maraṇam-pi varaṃ, gaṇhāmi, mahārāja, tayā dinnam varaṃ, ajja paṭṭhāya ariyapathe patiṭṭhitosi, evaṃ sante pi taṃ yācāmi, sace te mayi sineho atthi, pañca sīlāni gaṇha, mahārājā” ti. “Sādhu, samma, dehi me sīlāni” ti. “Gaṇha mahārājā” ti. So

mahāsattaṃ pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Mahāsatto pi naṃ pañcasīlesu paṭiṭṭhāpesi. Tasmim̐ khaṇe tattha sannipatitā bhumṃ devā mahāsatte pītim̐ janetvā: “Avīcito yāva bhavaggā añño porisādaṃ manussamaṃsato nivāretum̐ samattho nāma natthi, aho sutasomena dukkarataraṃ katan”-ti mahantena saddena vanam̐ unnādentā sādhuḱāraṃ adaṃsu. Tesam̐ saddam̐ sutvā cātumahārājikāti evam̐ yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi. Rukkhe laggitarājāno pi tam̐ devatānam̐ sādhuḱārasaddam̐ suṇim̐su. Rukkhadevatā pi sakavimāne ṭhitāva sādhuḱāramadāsi. Iti devatānam̐ saddo va sūyati, rūpaṃ na dissati. Devatānam̐ sādhuḱārasaddam̐ sutvā rājāno cintayim̐su: “sutasomam̐ nissāya no jīvitam̐ laddham̐, dukkaram̐ kataṃ sutasomena porisādaṃ damentenā” ti bodhisattassa thutim̐ karim̐su. Porisādo mahāsattassa pāde vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Atha naṃ bodhisatto: “samma, khattiye mocehī” ti āha. So cintesi: “Aham̐ etesam̐ paccāmitto, ete mayā mocitā ‘gaṇhatha no paccāmittan’-ti maṃ himseyyum̐, mayā jīvitam̐ cajantena pi na sakkā sutasomassa santikā gahitam̐ sīlam̐ bhinditum̐, iminā saddhi yeva gantvā mocessāmi, evam̐ me bhayaṃ na bhavissatī” ti. Atha bodhisattam̐ vanditvā, “sutasoma, ubho pi gantvā khattiye mocessāmā” ti vatvā gāthamāha.

103. Satthā {5.503} ca me hosi sakhā ca mesi, vacanam-pi te samma aham̐ akāsim̐, Tuvam-pi me samma karohi vākyam̐, ubho pi gantvāna pamocayāmā ti.

Tattha **satthā** ti saggamaggassa desitattā satthā ca, taruṇakālato paṭṭhāya sakhā ca.

Atha naṃ bodhisatto āha:

104. Satthā ca te homi sakhā ca tyamhi, vacanam-pi me samma tuvaṃ akāsi, Aham-pi te samma karomi vākyam̐, ubho pi gantvāna pamocayāmā ti.

Evam̐ vatvā te upasaṅkamitvā āha:

105. Kammāsapādena viheṭṭhitattha, talāvutā assumukhā rudantā, Na jātu dubbhetha imassa rañño, saccappaṭiñṇam̐ me paṭissuṇāthā ti.

Tattha kammāsapādenāti idam̐ mahāsatto: “Ubho pi gantvāna pamocayāmā” ti sampaṭicchitvā: “Khattiya nāma mānathaddhā honti, muttamattāva ‘iminā mayam̐ viheṭṭhitamhā’ ti porisādaṃ potheyyum-pi haneyyum pi, na kho panesa tesu dubbhissati, aham̐ ekako va gantvā paṭiñṇam̐ tāva nesaṃ gaṇhissāmi” ti cintetvā tattha gantvā te hatthatale āvunitvā aggapādaṅgulīhi bhūmim̐ phusamānāhi rukkhāsākhāsu olaggite vātappaharaṇakāle nāgadantesu olaggitakuraṇḍakadāmāni viya samparivattante addasa. Te pi tam̐ disvā:

“Idānimhā mayam arogā” ti ekappahārenea mahāviravam ravimsu. Atha ne mahāsatto: “Mā bhāyitthā” ti assāsetvā: “Mayā porisādo damito, tumhākam abhayam gahitam, tumhe pana me vacanam karoṭhā” ti vatvā evamāha. Tattha **na jātū** ti ekamseneva na dubbhetha.

Te āhaṃsu:

**106. Kammāsapādena viheṭṭhitamhā, talāvutā assumukhā rudantā,
Na jātu dubbhema imassa rañño, saccapaṭiññaṃ te paṭissuṇāmā ti.**

Tattha {5.504} **paṭissuṇāmā**ti: “Evaṃ paṭiññaṃ adhivāsema sampaṭicchāma, apica kho pana mayam kilantā kathetum na sakkoma, tumhe sabbasattānaṃ saraṇaṃ, tumheva kathetha, mayam vo vacanam sutvā paṭiññaṃ dassāmā” ti.

Atha ne bodhisatto: “Tena hi paṭiññaṃ dethā” ti vatvā gāthamāha.

107. Yathā pitā vā atha vā pi mātā, anukampakā atthakāmā pajānaṃ.

Evam-eva vo hotu ayañca rājā, tumhe ca vo hotha yatheva puttā” ti.

Atha naṃ te pi sampaṭicchamānā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**108. Yathā pitā vā atha vā pi mātā, anukampakā atthakāmā pajānaṃ,
Evam-eva no hotu ayañca rājā, mayam-pi hessāma yatheva puttā ti.**

Tattha **tumhe ca vo ti vo-kāro** nipātamattaṃ.

Iti mahāsatto tesam paṭiññaṃ gahetvā porisādaṃ pakkosivā: “Ehi, samma, khattiye mocehī” ti āha. So khaggaṃ gahetvā ekassa rañño bandhanam chindi. Rājā sattāham nirāhāro vedanappatto saha bandhanachedā mucchito bhūmiyam pati. Taṃ disvā mahāsatto kāruññaṃ katvā, “samma porisāda, mā evam chindī” ti ekaṃ rājānaṃ ubho hi hatthehi daḷham gahetvā ure katvā: “Idāni bandhanam chindāhī” ti āha. Porisādo khaggena chindi. Mahāsatto thāmasampannatāya naṃ ure nipajjāpetvā orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyam nipajjāpesi. Evaṃ sabbe pi te bhūmiyam nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dārakānaṃ kaṇṇato suttakaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkaḍḍhitvā pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā, “samma porisāda, ekaṃ rukkhatacam pāsāṇe ghaṃsitvā āharā” ti āharāpetvā saccakiriyaṃ katvā tesam hatthatalāni makkhesi. Taṃkhaṇaṇṇeva vaṇo phāsukaṃ ahosi. Porisādo taṇḍulaṃ gahetvā taralam paci, {5.505} ubho janā parosataṃ khattiye pāyesuṃ. Iti te sabbeva santappitā, sūriyo atthaṅgato. Punadivase pāto ca majjhanhike ca sāyañca taralam-eva pāyetvā tatiyadivase sasitthakayāguṃ pāyesuṃ, tāvatā te arogā ahesuṃ.

Atha ne mahāsatto: “Gantum sakkhissathā” ti pucchitvā: “Gacchāmā” ti vutte: “Ehi, samma porisāda, sakaṃ raṭṭhaṃ gacchāmā” ti āha. So rodamāno tassa pādesu patitvā: “Tvam, samma, rājāno gahetvā gaccha, ahaṃ idheva vanamūlaphalāni khādanto vasissāmī” ti āha. “Samma, idha kiṃ karissasi, ramaṇīyaṃ te raṭṭhaṃ, bārāṇasiyaṃ rajjaṃ kārehī” ti. “Samma kiṃ kathesi, na sakkā mayā tattha gantum, sakalanagaravāsino hi me verino, te ‘iminā mayhaṃ mātā khādītā, mayhaṃ pitā, mayhaṃ bhātā’ ti maṃ paribhāsissanti, ‘gaṇhatha imaṃ coran’-ti ekekadaṇḍena vā ekekaleḍḍunā vā maṃ jīvītā voropessanti, ahañca tumhākaṃ santike sīlesu patiṭṭhito, jīvitahetu pi na sakkā mayā paraṃ māretum, tasmā nāhaṃ gacchāmi, ahaṃ manussamaṃsato viratattā kittakaṃ jīvissāmi, idāni mama tumhākaṃ dassanaṃ natthī” ti roditvā: “Gacchatha tumhe” ti āha. Atha mahāsatto tassa piṭṭhiṃ parimajjitvā, “samma porisāda, mā cintayi, sutasomo nāmāhaṃ, mayā tādiso kakkhaḷo pharusō vinīto, bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ atthi, ahaṃ taṃ tattha patiṭṭhāpessāmi, asakkonto attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassāmi” ti vatvā: “Tumhākaṃ-pi nagare mama verino atthiyevā” ti vutte: “Iminā mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena kenaci upāyena porāṇakayase patiṭṭhapetabbo esa mayā” ti cintetvā tassa palobhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha:

**109. Catuppadaṃ sakuṇaṇcā pi maṃsaṃ, sūdehi randhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ,
Sudhaṃva indo paribhuñṇiyāna, hitvā katheko ramaṣī araṇṇe.**

**110. Tā {5.506} khattiyā vellivilākamajjhā, alaṅkatā samparivārayitvā,
Indaṃva devesu pamodayiṃsu, hitvā katheko ramaṣī araṇṇe.**

**111. Tambūpadhāne bahugoṇakamhi, subhamhi sabbassayanamhi saṅge,
Seyyassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā hitvā katheko ramaṣī araṇṇe.**

**112. Pāṇissaraṃ kumbhathūpaṃ nisīthe, atho pi ve nippurisam-pi tūriyaṃ,
Bahū sugītaṇca suvāditaṇca, hitvā katheko ramaṣī araṇṇe.**

**113. Uyyānasampannaṃ pahūtamālyaṃ, migājīnūpetam puram surammaṃ,
Hayehi nāgehi rathehupetaṃ, hitvā katheko ramaṣī araṇṇe ti.**

Tattha **sukatan**-ti nānappakārehi suṭṭhu kataṃ. **Suniṭṭhitan**-ti nānāsambhārayojanena suṭṭhu niṭṭhitaṃ. **Katheko** ti kathaṃ eko. **Ramaṣī** ti mūlaphalādīni khādanto kathaṃ ramissasi, “ehi, mahārāja, gamissāmā” ti. **Vellivilākamajjhā** ti ettha **vellī** ti rāsi, **vilākamajjhā** ti vilaggamajjhā. Uttattaghanasuvaṇṇarāsipabhā ceva tanudīghamajjhā cāti dasseti. **Devesū** ti devalokesu accharā indaṃ viya ramaṇīye bārāṇasinagare pubbe taṃ

pamodayim̐su, tā hitvā idha kiṃ karissasi, “ehi, samma, gacchāmā” ti.
Tambūpadhāne ti rattūpadhāne. **Sabbassayanamhī** ti sabbattharaṇatthate
sayane. **Saṅge** ti anekabhūmike dassetvā addharattaṅgayutte tattha tvam̐
pubbe sayī ti attho. **Sukhan-**ti tādisassa sayanassa majjhamhi sukham̐
sayitvāna idāni katham̐ araṇṇe ramissasi, “ehi gacchāma, sammā” ti. **Nisīthe** ti
rattibhāge. **Hitvā** ti evarūpaṃ sampattim̐ chaḍḍetvā. **Uyyānasampannaṃ**
pahūtamālyanti, mahārāja, tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapuppham̐.
Migājīnūpetam̐ puram̐ suramma-ti {5.507} tam̐ uyyānam̐ migājīnam̐ nāma
nāmena, tena upetaṃ puram̐-pi te suṭṭhu rammaṃ. **Hitvā** ti evarūpaṃ
manoramam̐ nagaram̐ chaḍḍetvā.

Iti mahāsatto: “Appeva nāmesa pubbe upabhuttaparibhogarasam̐ saritvā
gantukāmo bhavēyyā” ti paṭhamam̐ bhojanena palobhesi, dutiyam̐ kilesena,
tatiyam̐ sayanena, catuttham̐ naccagītavāditena, pañcamam̐ uyyānena ceva
nagarena cāti imehi ettakehi palobhetvā: “Ehi, mahārāja, aham̐ tam̐ ādāya
gantvā bārāṇasiyam̐ patiṭṭhāpetvā pacchā sakaraṭṭham̐ gamissāmi, sace
bārāṇasirajjam̐ na labhissasi, upaḍḍharajjam̐ te dassāmi, kiṃ te araṇṇavāsenā,
mama vacanam̐ karohī” ti āha. So tassa vacanam̐ sutvā gantukāmo hutvā:
“Sutasomo mayham̐ atthakāmo anukampako, paṭhamam̐ mam̐ kalyāṇe
patiṭṭhāpetvā ‘idāni porāṇakayaseva patiṭṭhāpessāmī’ ti vadati, sakkhissati cesa
patiṭṭhāpetum̐, iminā saddhim̐ yeva gantum̐ vaṭṭati, kiṃ me araṇṇavāsenā” ti
cintetvā tuṭṭhacitto tassa guṇam̐ nissāya vaṇṇam̐ kathetukāmo: “Samma,
sutasoma, kalyāṇamittasaṃsaggato sādhutaram̐, pāpamittasaṃsaggato vā
pāpataram̐ nāma natthī” ti vatvā āha:

**114. Kālapakkhe yathā cando, hāyateva suve suve,
Kālapakkhūpamo rāja, asatam̐ hoti samāgamo.**

**115. Yathāham̐ rasakamāgama, sūdam̐ kāpurisādhamam̐,
Akāsim̐ pāpakam̐ kammaṃ, yena gacchāmi duggatim̐.**

**116. Sukkapakkhe yathā cando, vaḍḍhateva suve suve,
Sukkapakkhūpamo rāja, satam̐ hoti samāgamo.**

**117. Yathāham̐ tuvamāgama, sutasoma vijānahi,
Kāhāmi kusalam̐ kammaṃ, yena gacchāmi suggatim̐.**

**118. Thale yathā vāri janinda vuṭṭham̐, anaddhaneyyam̐ na ciraṭṭhitikam̐,
Evam̐-pi {5.508} hoti asatam̐ samāgamo, anaddhaneyyo udakam̐ thaleva.**

**119. Sare yathā vāri janinda vuṭṭham, ciraṭṭhitikam naravīraseṭṭha,
Evam-pi ve hoti satam samāgamo, ciraṭṭhitiko udakam sareva.**

**120. Abyāyiko hoti satam samāgamo, yāvam-pi tiṭṭheyya tatheva hoti,
Khippañhi veti asatam samāgamo, tasmā satam dhammo asabbhi ārakā ti.**

Tattha **suve suve** ti divase divase. **Anaddhaneyyan**-ti na addhānakkhamam.
Sare ti samudde. **Naravīraseṭṭhā** ti naresu vīriyena seṭṭha. **Udakam sarevā** ti
samudde vuṭṭhaudakam viya. **Abyāyiko** ti avigacchanako. **Yāvam-pi**
tiṭṭheyyā ti yattakam kālam jīvitam tiṭṭheyya, tattakam kālam tatheva hoti,
na jīrati sappurisehi mittabhāvoti.

Iti porisādo sattahi gāthāhi mahāsattasseva vaṇṇam kathesi. Mahāsatto pi
porisādañca te ca rājāno gahetvā attano paccantagāmam agamāsi.
Paccantagāmavāsino mahāsattam disvā nagaram gantvā amaccānam
ācikkhimsu. Amaccā balakāyam ādāya gantvā parivārayimsu. Mahāsatto tena
parivārena bārāṇasirajjam agamāsi. Antarāmagge janapadavāsino bodhisattassa
paṇṇākāram datvā anugacchimsu, mahanto parivāro ahosi, tena saddhim
bārāṇasim pāpuṇi. Tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati kāḷahatthi yeve.
Nāgarā rañño ārocayimsu: “mahārāja, sutasomo kira porisādam dametvā ādāya
idhāgacchati, nagaramassa pavisitum na dassāmā” ti sīgham nagaradvārāni
pidahitvā āvudhahatthā aṭṭhamsu. Mahāsatto dvārānam pihitabhāvam ñatvā
porisādañca parosatañca rājāno ohāya katipayehi amaccehi saddhim āgantvā:
“Aham sutasomarājā, dvāram vivarathā” ti āha. Purisā gantvā rañño ārocesum.
So: “Khippam vivarathā” ti vivarāpesi. Mahāsatto nagaram pāvisi. Rājā ca
kāḷahatthi cassa paccuggamanam {5.509} katvā ādāya pāsadam āropayimsu.

So rājapallaṅke nisīditvā porisādassa aggamahesim sesāmacce ca pakkosāpetvā
kāḷahatthim āha: “kāḷahatthi, kasmā rañño nagaram pavisitum na dethā” ti? “So
rajjam kārento imasmim nagare bahū manusse khādi, khattiyehi akattabbam
kari, sakalajambudīpam chiddamakāsi, evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā”
ti. “Idāni ‘so evarūpam karissatī’ ti mā cintayittha, aham tam dametvā sīlesu
patitṭhāpesim, jīvitahetu pi kañci na viheṭhessati, natthi vo tato bhayam, evam
mā karittha, puttehi nāma mātāpitāro paṭijaggitabbā, mātāpituposakā hi saggam
gacchanti, itare nirayan”-ti evam so nicāsane nisinnassa puttarājassa ovādam
datvā, “kāḷahatthi, tvam rañño sahāyo ceva sevako ca, raññā pi mahante issariye
patitṭhāpito, tayā pi rañño attham caritum vaṭṭatī” ti senāpatim-pi anusāsivā,
“devi, tvam-pi kulagehā āgantvā tassa santike aggamahesiṭṭhānam patvā

puttadhītāhi vaḍḍhippattā, tayā pi tassa atthaṃ carituṃ vaṭṭatī” ti deviyā pi ovādaṃ datvā tamevatthaṃ matthakaṃ pāpetuṃ dhammaṃ desento gāthā āha:

**121. Na so rājā yo ajeyyaṃ jināti, na so sakhā yo sakhāraṃ jināti,
Na sā bhariyā yā patino na vibhetī, na te puttā ye na bharanti jīṇṇaṃ.**

**122. Na sā sabhā yattha na santi santo, na te santo ye na bhaṇanti dhammaṃ,
Rāgañca dosañca pahāya moham, dhammaṃ bhaṇantāva bhavanti santo.**

**123. Nābhāsamānaṃ jānanti, missaṃ bālehi paṇḍitaṃ,
Bhāsamānañca jānanti, desentaṃ amataṃ padaṃ.**

**124. Bhāsaye jotaye dhammaṃ, paggaṇhe isinaṃ dhajam,
Subhāsītaddhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti.**

Tattha {5.510} **ajeyyan**-ti ajeyyā nāma mātāpitaro, te jinanto rājā nāma na hoti. Sace tvam-pi pitu santakaṃ rajjaṃ labhitvā tassa paṭisattu hosi, akiccakārī nāma bhavissasi. **Sakhāraṃ jinātī** ti kūṭaḍḍena jināti. Sace tvam, kāḷahatthi, rañña saddhiṃ mittadhammaṃ na pūresi, adhammaṭṭho hutvā niraye nibbattissasi. **Na vibhetī** ti na bhāyati. Sace tvam rañño na bhāyasi, bhariyā dhamme ṭhitā nāma na hosi, akiccakārī nāma bhavissasi. **Jīṇṇa**-ti mahallakaṃ. Tasmiṃhi kāle abharantā puttā puttā nāma na honti.

Santo ti paṇḍitā. **Ye na bhaṇanti dhamma**-ti ye pucchitā saccasabhāvaṃ na vadanti, na te paṇḍitā nāma. **Dhammaṃ bhaṇantāva** ti ete rāgādayo pahāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhaṇantāva paṇḍitā nāma honti. **Nābhāsamāna**-ti na abhāsamānaṃ. **Amataṃ pada**-ti amatamahānibbānaṃ desentaṃ: “Paṇḍito” ti jānanti, teneva porisādo maṃ ñatvā pasannacitto cattāro vare datvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhito. **Bhāsaye** ti paṇḍito puriso dhammaṃ bhāseyya joteyya, buddhādayo isayo yasmā dhammo etesaṃ dhajo, tasmā subhāsītaddhajā nāma subhāsitaṃ paggaṇhanti, bālā pana subhāsitaṃ paggaṇhantā nāma natthīti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca devī ca tuṭṭhā: “Gacchāma, mahārāja, ānemā” ti vatvā nagare bherim carāpetvā nāgare sannipātetvā: “Tumhe mā bhāyittha, rājā kira dhamme paṭiṭṭhito, etha naṃ ānemā” ti mahājānaṃ ādāya mahāsattaṃ purato katvā rañño santikaṃ gantvā vanditvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nhātānulittapasādhitaṃ rājānaṃ ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisiñcitvā nagaraṃ pavesesuṃ. Porisādo rājā hutvā parosatānaṃ khattiyānaṃ mahāsattassa ca mahāsakkāraṃ kāresi. “Sutasomanarindena kira porisādaṃ dametvā rajje paṭiṭṭhāpito” ti

sakalajambudīpe mahākolāhalaṃ udapādi. Indapatthanagaravāsino pi: “Rājā no āgacchatū” ti dūtaṃ paṇiṃsu. So tattha māsamattaṃ vasitvā, “samma, gacchāmahaṃ, tvaṃ appamatto hohi, nagaradvāresu ca majjhe cāti pañca dānasālāyo kārehi, dasa rājadhamme akopetvā agatigamaṇaṃ pariharā” ti porisādaṃ ovadi. Parosatāhi rājadhānīhi balakāyo yebhuyyena sannipati. {5.511} So tena balakāyena parivuto bārāṇasito nikkhami. Porisādo pi nikkhamitvā upaḍḍhapathā nivatti. Mahāsatto avāhanānaṃ rājūnaṃ vāhanāni datvā uyyojesi. Te pi rājāno tena saddhiṃ sammoditvā mahāsattaṃ vandanādīni katvā attano attano janapadaṃ agamiṃsu.

Mahāsatto pi nagaraṃ patvā indapatthanagaravāsīhi devanagaraṃ viya alaṅkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitāro vanditvā madhurapaṭiṣanthāraṃ katvā mahātalaṃ abhiruhi. So dhammena rajjaṃ kārento cintesi: “rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābhamassā karissāmī” ti. So tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷakaṃ kāretvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi. Gāmo mahā ahosi asītimattaapaṇasahassapaṭimaṇḍito. Tam-pi rukkhāmūlaṃ sākhaṇṭato paṭṭhāya samatalaṃ kāretvā parikkhattavedikatoṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā abhippasīdi. Kammāsapādassa damitaṭṭhāne nivuṭṭhattā pana so gāmo kammāsadammanigamo nāma jāto. Te pi sabbe rājāno mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā āyupariyosāne saggaṃ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā: “Na, bhikkhave, idānevāhaṃ aṅgulimālaṃ damemi, pubbepesa mayā damitoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “Tadā porisādo rājā aṅgulimālo ahosi, kāḷahatthi sārīputto, nandabrāhmaṇo ānando, rukkhadevatā kassapo, sakko anuruddho, sesarājāno buddhapaṇisā, mātāpitāro mahārājakulāni, sutasomarājā pana aham-eva ahosiṃ”-ti.

Mahāsutasomajātakavaṇṇanā pañcamā

Jātakuddānaṃ:

**Sumukho pana haṃsavaro ca mahā, sudhabhojaniko ca paro pavaro,
Sakuṇāladijādhipativhayano, sutasomavaruttamasavhayanoti.**

Asītinipātavaṇṇanā niṭṭhitā

Pañcamo bhāgo niṭṭhito

Chaṭṭho Bhāgo (538-542)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

22. Mahānipāto

Ja 538 Mūgapakkhajātakavaṇṇanā

Mā {6.1} **paṇḍiccayam vibhāvayā** ti idaṃ satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanaṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā bhagavato nekkhammapāramiṃ vaṇṇayantā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāma” ti vutte: “Bhikkhave, idāni mama pūritapāramissa rajjaṃ chaḍḍetvā mahābhinnikkhamanaṃ nāma anacchariyaṃ. Ahañhi pubbe aparipakke ñāṇe pāramiyo pūrento pi rajjaṃ chaḍḍetvā nikkhantoyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte kāsiraṭṭhe bārāṇasiyaṃ kāsirājā nāma dhammena rajjaṃ kāresi. Tassa soḷasasahassā itthiyo ahesuṃ. Tāsu ekā pi puttaṃ vā dhītaraṃ vā na labhi. Nāgarā: “Amhākaṃ rañño vamsānurakkhako eko pi putto natthi” ti rājaṅgaṇe sannipatitvā **kusajātake** (Ja. 531) āgatanayeneva rājānaṃ evamāhaṃsu: “Deva, puttaṃ patthethā” ti. Rājā tesam vacanaṃ sutvā soḷasasahassā itthiyo: “Tumhe puttaṃ patthethā” ti āṇāpesi. Tā candādīnaṃ devatānaṃ āyācanaupaṭṭhānādīni katvā patthentiyo pi puttaṃ vā dhītaraṃ vā na labhiṃsu. Aggamahesī panassa maddarājadhītā candādevī nāma sīlasampannā ahosi. Rājā: “Bhadde, tvam-pi puttaṃ patthehi” ti āha. Sā puṇṇamadivase uposathaṃ samādiyitvā cūḷasayane nipannāva attano sīlaṃ āvajjetvā: “Sacāhaṃ akhaṇḍasīlā iminā me saccena {6.2} putto uppajjatū” ti saccakiriyaṃ akāsi.

Tassā sīlatejena sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Candādevī puttaṃ pattheti, handāhaṃ puttaṃ dassāmī” ti tassānucchavikaṃ puttaṃ upadhārento bodhisattaṃ passi. Bodhisatto pi tadāvīsativassāni bārāṇasiyaṃ rajjaṃ kāretvā tato cuto ussaniraye nibbatitvā asītivassasahassāni tattha paccitvā tato cavitvā tāvatimsabhavane nibbatti.

Tatthā pi yāvatāyukaṃ tathā tato cavitvā uparidevalokaṃ gantukāmo ahoṣi. Sakko tassa santikaṃ gantvā: “Mārisa, tayi manussaloke uppanne pāramiyo ca te pūriṣṣanti, mahājanassa vuḍḍhi ca bhavissati, ayaṃ kāsirañño candādevī nāma aggamahesī puttāṃ pattheti, tassā kucchiyaṃ uppajjāhī” ti vatvā aññesañca cavanadhammānaṃ pañcasatānaṃ devaputtānaṃ paṭiññaṃ gahetvā sakaṭṭhānam-eva agamāsi. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā pañcahi devaputtasatehi saddhiṃ devalokato cavitvā sayāṃ candādeviyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Itare pana devaputtā amaccabhariyānaṃ kucchīsu paṭisandhiṃ gaṇhiṃsu.

Tadā candādeviyā kucchi vajirapuṇṇā viya ahoṣi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā rañño ārocesi. Taṃ sutvā rājā gabbhassa parihāraṃ dāpesi. Sā paripuṇṇagabbhā dasamāsaccayena dhaññapuṇṇalakkhaṇasampannaṃ puttāṃ vijāyi. Taṃ divasam-eva amaccagehesu pañca kumārasatāni jāyiṃsu. Tasmīṃ khaṇe rājā amaccagaṇaparivuto mahātale nisinno ahoṣi. Athassa: “Putto, te deva, jāto” ti ārocayiṃsu. Tesāṃ vacanaṃ sutvā rañño puttapemaṃ uppajjitvā chaviyādīni chinditvā aṭṭhimiññaṃ āhacca aṭṭhāsi, abbhantare pīti uppajji, hadayaṃ sītalāṃ jātāṃ. So amacce pucchi: “Tuṭṭhā nu kho tumhe, mama putto jāto” ti? “Kiṃ kathetha, deva, mayaṃ pubbe anāthā, idāni pana sanāthā jātā, sāmiko no laddho” ti āhaṃsu. Rājā mahāsenaguttaṃ pakkosāpetvā āṇāpesi: “Mama puttassa parivāro laddhuṃ vaṭṭati, gaccha tvaṃ amaccagehesu ajja jātā dārakā kittakā nāmāti olokehr” ti. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā amaccagehāni gantvā olovento pañca kumārasatāni disvā punāgantvā rañño ārocesi.

Rājā pañcannaṃ dārakasatānaṃ kumārapasādhanaṃ pesetvā puna pañca dhātisatāni ca dāpesi. Mahāsattassa pana atidīghādidosavajjitā {6.3} alambatthaniyo madhurathaññāyo catusaṭṭhi dhātiyo adāsi. Atidīghāya hi itthiyā passe nisīditvā thaññaṃ pivato dārakassa gīvā dīghā hoti, atirassāya passe nisīditvā thaññaṃ pivanto dārako nippīlitakhandhaṭṭhiko hoti, atikisāya passe nisīditvā thaññaṃ pivato dārakassa ūrū rujjanti, atithūlāya passe nisīditvā thaññaṃ pivanto dārako pakkhapādo hoti, atikālikāya khīraṃ atisītalāṃ hoti, atiodātāya khīraṃ atiuṇhaṃ hoti, lambatthaniyā passe nisīditvā thaññaṃ pivanto dārako nippīlitanāsiko hoti. Kāsānañca pana itthīnaṃ khīraṃ atiambilaṃ hoti, sāsānañca pana itthīnaṃ khīraṃ atikaṭukādibhedaṃ hoti, tasmā te sabbe pi dose vivajjetvā alambatthaniyo madhurathaññāyo catusaṭṭhi dhātiyo datvā mahantaṃ sakkāraṃ katvā candādeviyā pi varam adāsi. Sā pi gahitakāṃ katvā tṭhapesi.

Rājā kumārassa nāmaggaḥaṇadivase lakkhaṇapāṭhake brāhmaṇe pakkosāpetvā tesam mahantaṃ sakkāraṃ katvā kumārassa antarāyābhāvaṃ pucchi. Te tassa lakkhaṇasampattiṃ disvā: “Mahārāja, dhaññapuññalakkhaṇasampanno ayaṃ kumāro, tiṭṭhatu ekadīpo, dvisahassaparivārānaṃ catunnam-pi mahādīpānaṃ rajjaṃ kāretuṃ samattho hoti, nāssa koci antarāyo paññāyatī” ti vadimsu. Rājā tesam vacanaṃ sutvā tussitvā kumārassa nāmaṃ karonto yasmā kumārassa jātadivase sakalakāsiraṭṭhe devo vassi, yasmā ca rañño ceva amaccānaṇca hadayaṃ sītaṃ jātaṃ, yasmā ca temayamāno jāto, tasmā: “Temiyakumāro” tissa nāmaṃ akāsi. Atha naṃ dhātiyo ekamāsikaṃ alaṅkaritvā rañño santikaṃ ānayaṃsu. Rājā piyaputtaṃ ālīngitvā sīse cumbitvā aṅke nisīdāpetvā ramayamāno nisīdi.

Tasmiṃ khaṇe cattāro corā ānītā. Rājā te disvā: “Tesu ekassa corassa sakaṇṭakāhi kasāhi pahārasahassaṃ karoṭha, ekassa saṅkhalikāya bandhitvā bandhanāgārapavesanaṃ karoṭha, ekassa sarīre sattipahāraṃ karoṭha, ekassa sūlāropanaṃ karoṭhā” ti āṇāpesi. Atha mahāsatto pitu vacanaṃ sutvā bhītatasi to hutvā: “Aho mama pitā rajjaṃ nissāya atibhāriyaṃ nirayagāmikammaṃ akāsi” ti cintesi. Punadivase pana taṃ setacchattassa heṭṭhā alaṅkatasirisayane nipajjāpesuṃ. So thokaṃ niddāyitvā pabuddho akkhīni ummīletvā setacchattaṃ oloken to mahantaṃ sirivibhavaṃ passi. Athassa pakatiyā pi bhītatasi tassa atirekataraṃ bhayaṃ uppajji. So: “Kuto nu {6.4} kho ahaṃ imaṃ coragehaṃ āgatomhi” ti upadhārento jātissaraññaṇena devalokato āgatabhāvaṃ ñatvā tato paraṃ oloken to ussaniraye pakkabhāvaṃ passi, tato paraṃ oloken to tasmiṃ yeva nagare rājabhāvaṃ aññāsi.

Athassa: “Ahaṃ vīsativassāni bārāṇasiyaṃ rajjaṃ kāretvā asītivassasahassāni ussaniraye pacciṃ, idāni puna pi imasmiṃ yeva coragehe nibbattomhi, pitā me hiyyo catūsu coresu ānītesu tathārūpaṃ pharusaṃ nirayasaṃvattanikaṃ kathaṃ kathesi, sacāhaṃ rajjaṃ kāressāmi, puna pi niraye nibbattitvā mahādukkhaṃ anubhavissāmī” ti āvajjentassa mahantaṃ bhayaṃ uppajji. Bodhisattassa kañcanaṇṇaṃ sarīraṃ hatthena parimadditaṃ padumaṃ viya milātaṃ dubbaṇṇaṃ ahosi. So: “Kathaṃ nu kho imahā coragehā mucceyyan”- ti cinto nipajji. Atha naṃ ekasmiṃ attabhāve mātubhūtapubbā chatte adhivatthā devadhītā assāsetvā: “Tāta temiyakumāra, mā bhāyi, mā soci, mā cintayi. Sace ito muccitukāmosi, tvaṃ apīṭhasappī pi pīṭhasappī viya hohi, abadhiro pi badhiro viya hohi, amūgo pi mūgo viya hohi, imāni tīṇi aṅgāni adhiṭṭhāya attano paṇḍitabhāvaṃ mā pakāsehi” ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Mā paṇḍiccayaṃ vibhāvaya, bālamato bhava sabbapāṇinaṃ,
Sabbo taṃ jano ocināyatu, evaṃ tava attho bhavissatī ti.**

Tattha **paṇḍiccayan**-ti paṇḍiccaṃ, ayam-eva vā pāṭho. **Bālamato** ti bālo iti sammato. **Sabbo jano** ti sakalo antojano ceva bahijano ca. **Ocināyatūti**:
“Nīharathetaṃ kālakaṇṇin”-ti avamaññatu, avajānātū ti attho.

So tassā vacanena assāsaṃ paṭilabhitvā:

**2. Karomi te taṃ vacanaṃ, yaṃ maṃ bhaṇasi devate,
Atthakāmāsi me amma, hitakāmāsi devate ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā tāni tīṇi aṅgāni adhiṭṭhāsi. Sā ca devadhītā antaradhāyi. Rājā puttassa anukkaṇṭhanatthāya tāni pañca kumārasatāni tassa santike yeva ṭhapesi. Te dārakā thaññatthāya rodanti paridevanti. Mahāsatto pana nirayabhayatajjito: “Rajjato me sussitvā matam-eva seyyo” ti na rodati na paridevati. Athassa dhātiyo taṃ pavattim̐ ñatvā candādeviyā {6.5} ārocayim̐su. Sā pi rañño ārocesi. Rājā nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Atha brāhmaṇā āhaṃsu: “Deva, kumārassa pakativelaṃ atikkamitvā thaññaṃ dātuṃ vaṭṭati, evaṃ so rodamāno thanaṃ daḷhaṃ gahetvā sayam-eva pivissatī” ti. Tato paṭṭhāya dhātiyo kumārassa pakativelaṃ atikkamitvā thaññaṃ denti. Dadamānā ca kadāci ekavāraṃ atikkamitvā denti, kadāci sakaladivasam̐ khīraṃ na denti.

Vīmaṃsanakaṇḍam̐

So nirayabhayatajjito sussanto pi thaññatthāya na rodati, na paridevati. Atha naṃ arodantam-pi disvā: “Putto me chāto” ti mātā vā thaññaṃ pāyeti, kadāci dhātiyo vā pāyenti. Sesadārakā thaññaṃ aladdhavelāyam-eva rodanti paridevanti. Mahāsatto pana nirayabhayatajjito na rodati, na paridevati, na niddāyati, na hatthapāde samiñjati, na saddam̐ karoti. Athassa dhātiyo: “Piṭṭhasappīnaṃ hatthapādā nāma na evarūpā honti, mūgānaṃ hanukapariyosānaṃ nāma na evarūpaṃ hoti, badhirānaṃ kaṇṇasotāni nāma na evarūpāni honti, bhavitabbamettha kāraṇena, vīmaṃsissāma nan”-ti cintetvā: “Khīrena tāva naṃ vīmaṃsissāmā” ti sakaladivasam̐ khīraṃ na denti. So sussanto pi khīratthāya saddam̐ na karoti. Athassa mātā: “Putto me chāto” ti sayam-eva thaññaṃ pāyeti. Evaṃ antarantarā khīraṃ adatvā ekasam̐vaccharam̐ vīmaṃsantāpissa antaram̐ na passim̐su.

Tato amaccādayo rañño ārocesuṃ: “Ekavassikadārakā nāma pūvakhajjakam̐ piyāyanti, tena naṃ vīmaṃsissāmā” ti pañca kumārasatāni tassa santike yeva

nisīdāpetvā nānāpūvakhajjakāni upanāmetvā bodhisattassa avidūre ṭhapetvā:
“Yathārucci tāni pūvakhajjakāni gaṇhathā” ti paṭicchannaṭṭhāne tiṭṭhanti.
Sesadārakā kalahaṃ karontā aññaṃaññaṃ paharantā taṃ taṃ gahetvā khādanti.
Mahāsatto pana attānaṃ ovaḍitvā: “Tāta temiyakumāra, nirayabhayaṃ icchanto
pūvakhajjakam icchāhī” ti nirayabhayaṭṭajjito pūvakhajjakam na olokesi. Evaṃ
pūvakhajjakena pi ekasamvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva
antaraṃ passimsu.

Tato: “Dvivassikadārakā nāma phalāphalaṃ piyāyanti, tena naṃ
vīmaṃsissāmā” ti nānāphalāni upanāmetvā bodhisattassa avidūre ṭhapetvā
vīmaṃsimsu. Sesadārakā {6.6} kalahaṃ katvā yujjhantā taṃ taṃ gahetvā
khādanti. So nirayabhayaṭṭajjito tam-pi na olokesi. Evaṃ phalāphalena pi
ekasamvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimsu.

Tato: “Tivassikadārakā nāma kīḷanabhaṇḍakaṃ piyāyanti, tena naṃ
vīmaṃsissāmā” ti nānāsuvannaṃamayaṇi hatthiassarūpakādīni kārāpetvā
bodhisattassa avidūre ṭhapesuṃ. Sesadārakā aññaṃaññaṃ vilumpantā gaṇhimsu.
Mahāsatto pana na kiñci olokesi. Evaṃ kīḷanabhaṇḍakena pi ekasamvaccharaṃ
antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimsu.

Tato: “Catuvassikadārakā nāma bhojanaṃ piyāyanti, tena naṃ vīmaṃsissāmā”
ti nānābhojanāni upanāmesuṃ. Sesadārakā taṃ piṇḍaṃ piṇḍaṃ katvā bhuñjanti.
Mahāsatto pana attānaṃ ovaḍitvā: “Tāta temiyakumāra, aladdhabhojanānaṃ te
attabhāvānaṃ gaṇanā nāma natthī” ti nirayabhayaṭṭajjito tam-pi na olokesi.
Athassa mātā sayam-eva hadayena bhijjamānena viya asahantena sahatthena
bhojanaṃ bhojesi. Evaṃ bhojanena pi ekasamvaccharaṃ antarantarā
vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimsu.

Tato: “Pañcavassikadārakā nāma aggino bhāyanti, tena naṃ vīmaṃsissāmā” ti
rājaṅgaṇe anekadvārayuttaṃ mahantaṃ gehaṃ kāretvā tālapaṇṇehi chādetvā
taṃ sesadārakehi parivutaṃ tassa majjhe nisīdāpetvā aggim denti. Sesadārakā
aggim disvā viravantaṃ palāyimsu. Mahāsatto pana cintesi:

“Nirayaaggisantāpanato idam-eva aggisantāpanaṃ sataguṇena sahasaguṇena
satasahasaguṇena varataran”-ti nirodhasamāpanno mahāthero viya niccalo va
ahosi. Atha naṃ aggimhi āgacchante gahetvā apanenti. Evaṃ agginā pi
ekasamvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimsu.

Tato: “Chavassikadārakā nāma mattahatthino bhāyanti, tena nam vīmaṃsissāmā” ti ekaṃ hatthiṃ susikkhitam sikkhāpetvā bodhisattam sesadārakehi parivutam rājaṅgaṇe nisīdāpetvā tam hatthiṃ muñcanti. So koṇcanādam nadanto soṇḍāya bhūmiyam pothento bhayam dassento āgacchati. Sesadārakā tam disvā maraṇabhayaabhītā disāvidisāsu palāyimsu. Mahāsatto pana mattahatthiṃ āgacchantam disvā cintesi: “Caṇḍaniraye paccanato caṇḍahatthino hatthe maraṇam-eva seyyo” ti nirayabhayatajjito tattheva nisīdi. Susikkhito hatthi mahāsattam pupphakalāpaṃ viya ukkhipitvā aparāparam katvā akilametvāva gacchati. Evaṃ hatthinā pi ekasamvaccharam antaranarā vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu.

Tato: “Sattavassikadārakā nāma sappassa bhāyanti, tena nam vīmaṃsissāmā” ti bodhisattam sesadārakehi saddhiṃ rājaṅgaṇe nisīdāpetvā uddhaṭṭadāthe katamukhabandhe sappe vissajjesum. Sesadārakā te disvā viravantā palāyimsu. Mahāsatto pana nirayabhayam āvajjetvā: “Caṇḍasappassa mukhe vināsam-eva varataran”-ti nirodhasamāpanno mahāthero viya niccalo va ahosi. Athassa sappo sakalasārīram veṭhetvā matthake phaṇam katvā acchi. Tadā pi so niccalo va ahosi. Evaṃ sappena pi ekasamvaccharam antaranarā vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu. {6.7}

Tato: “Aṭṭhavassikadārakā nāma naṭasamajjam piyāyanti, tena nam vīmaṃsissāmā” ti tam pañcadārakasatehi saddhiṃ rājaṅgaṇe nisīdāpetvā naṭasamajjam kārāpesum. Sesadārakā tam naṭasamajjam disvā: “Sādhu sādhu” ti vadantā mahāhasitam hasanti. Mahāsatto pana: “Niraye nibbattakāle tava khaṇamattam-pi hāso vā somanassam vā natthi” ti nirayabhayam āvajjetvā niccalo va ahosi, tam na olokesi. Evaṃ naṭasamajjena pi ekasamvaccharam antaranarā vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu.

Tato: “Navavassikadārakā nāma asino bhāyanti, tena nam vīmaṃsissāmā” ti tam pañcadārakasatehi saddhiṃ rājaṅgaṇe nisīdāpetvā dārakānam kīḷanakāle eko puriso phalikavaṇṇam asim gahetvā paribbhamanto nadanto vagganto tāsento laṅghanto apphoṭento mahāsaddam karonto: “Kāsiraṇṇo kira kāḷakaṇṇi eko putto atthi, so kuhiṃ, sīsamassa chindissāmī” ti abhidhāvati. Tam purisam disvā sesadārakā bhītatasitā hutvā viravantā disāvidisāsu palāyimsu. Mahāsatto pana nirayabhayam āvajjetvā ajānanto viya nisīdi. Atha nam so puriso asinā sīse parāmasitvā: “Sīsam te chindissāmī” ti tāsento pi tāsetum asakkonto apagami.

Evam khaggena pi ekasamvaccharam antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu.

Tato dasavassikakāle panassa badhirabhāvavīmaṃsanattham sirisayane nisīdāpetvā sāṇiyā parikkhipāpetvā catūsu passesu chiddāni katvā tassa adassetvā heṭṭhāsāyane saṅkhadhamake nisīdāpetvā ekappahāreneva saṅkhe dhamāpentī, ekaninnādam ahoṣi. Amaccā catūsu passesu ṭhatvā sāṇiyā chiddehi oloketā pi mahāsattassa ekadivasam-pi satisammosam vā hatthapādavikāram vā phandanamattam vā na passimsu. Evam ekasamvaccharam saṅkhasaddena pi antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu.

Tato param-pi ekādasavassikakāle ekasamvaccharam tatheva bherisaddena vīmaṃsantāpissa neva antaram passimsu.

Tato dvādasavassikakāle: “Dīpena nam vīmaṃsissāmā” ti: “Rattibhāge andhakāre hattham vā pādam vā phandāpeti nu kho, no” ti ghaṭesu dīpe jāletvā sesadīpe nibbāpetvā thokam andhakāre sayāpetvā ghaṭehi dīpe ukkhipitvā ekappahāreneva ālokam katvā iriyāpatham upadhārenti. Evam dīpena pi ekasamvaccharam antarantarā vīmaṃsantāpissa kiñci phandanamattam-pi na passimsu.

Tato terasavassikakāle: “Phāṇitena {6.8} nam vīmaṃsissāmā” ti sakalasarīram phāṇitena makkhetvā bahumakkhike ṭhāne nipajjāpesum. Makkhikā utṭhahanti, tā tassa sakalasarīram parivāretvā sūcīhi vijjhamānā viya khādanti. So nirodhasamāpanno mahāthero viya niccalo va ahoṣi. Evam phāṇitena pi ekasamvaccharam antarantarā vīmaṃsantāpissa kiñci phandanamattam-pi na passimsu.

Athassa cuddasavassikakāle: “Idāni panesa mahallako jāto sucikāmo asuciḍigucchako, asucinā nam vīmaṃsissāmā” ti tato paṭṭhāya nam neva nhāpentī na ca ācamāpentī. So uccārapassāvaṃ katvā tattheva palipanno sayati. Duggandhabhāvena panassa antarudhīnam nikkhamanakālo viya ahoṣi, asucigandhena makkhikā khādanti. So niccalo va ahoṣi. Atha nam parivāretvā ṭhitā dhātiyo āhamṣu: “Tāta temiyakumāra, tvaṃ mahallako jāto, ko taṃ sabbadā paṭijaggissati, kiṃ na lajjasi, kasmā nipannosi, utṭhāya te sarīram paṭijaggāhi” ti akkosanti paribhāsanti. So tathārūpe paṭikūle gūtharāsimhi nimuggo pi duggandhabhāvena yojanasatamatthake ṭhitānam-pi hadayuppatanasamatthassa gūthanirayassa duggandhabhāvaṃ āvajjetvā niccalo

va ahosi. Evaṃ asucinā pi ekasaṃvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimṣu.

Tato pannarasavassikakāle: “Aṅgārena naṃ vīmaṃsissāmā” ti athassa heṭṭhāmañcake aggikapallāni ṭhapayimṣu: “Appeva nāma uñhena pīḷito dukkhavedanaṃ asahanto vipphandaṇākāraṃ dasseyyā” ti. Athassa sarīre phoṭṭhāni uṭṭhahanti. Mahāsatto: “Avīcinirayasantāpo yojanasatamatthake pharati, tamhā dukkhato idaṃ dukkhaṃ sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena varataran”-ti adhivāsetvā niccalo va ahosi. Athassa mātāpitaro bhijjamānahadaya viya manusse paṭikkamāpetvā taṃ tato aggisantāpanato apanetvā: “Tāta temiyakumāra, mayaṃ tava apīṭhasappi-ādibhāvaṃ jānāma. Na hi etesaṃ evarūpāni hatthapādakaṇṇasotāni honti, tvaṃ amhehi patthetvā laddhaputtako, mā no nāsehi, sakalajambudīpe vasantānaṃ rājūnaṃ santike garahato no mocehi” ti yācimṣu. Evaṃ so tehi yācito pi asuṇanto viya hutvā niccalo va nipajji. Athassa mātāpitaro rodamānā paridevamānā paṭikkamanti. {6.9} Ekadā mātā ekikā upasaṅkamitvā yācati, ekadā pitā ekako va upasaṅkamitvā yācati. Evaṃ ekasaṃvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimṣu.

Athassa soḷasavassikakāle amaccabrāhmaṇādayo cintayimṣu: “Pīṭhasappi vā hotu, mūgo vā badhiro vā hotu, vaye pariṇate rajāṇīye arajjantā nāma natthi, dussanīye adussantā nāma natthi, samaye sampatte pupphavikasaṇaṃ viya hi dhammatā esā, nāṭakānaṃpissa paccupaṭṭhāpetvā tāhi naṃ vīmaṃsissāmā” ti. Tato uttamarūpadharā devakaññāyo viya vilāsaṃsaṃpannā nāṭakitthiyo pakkosāpetvā: “Yā kumāraṃ hasāpetuṃ vā kilesehi bandhituṃ vā sakkoti, sā tassa aggamahesī bhavissati” ti vatvā kumāraṃ gandhodakena nhāpetvā devaputtaṃ viya alaṅkaritvā devavimānasadise sirigabbhe supaññatte sirisayane āropetvā gandhadāmapupphadāmadhūmavāsacuṇṇādīhi antogabbhaṃ ekagandhasamodakaṃ katvā paṭikkamimṣu. Atha naṃ tā itthiyo parivāretvā naccagītehi ceva madhuravacanādīhi ca nānappakārehi abhiraṃmāpetuṃ vāyamimṣu. So buddhisampannatāya tā itthiyo anoloketvā: “Imā itthiyo mama sarīrasamphassaṃ mā vindantū” ti adhiṭṭhahitvā assāsapassāse sannirumbhi, athassa sarīraṃ thaddhaṃ ahosi. Tā tassa sarīrasamphassaṃ avindantiyo hutvā: “Thaddhasarīro esa, nāyaṃ manusso, yakkho bhavissati” ti bhītatasiṭā hutvā attānaṃ sandhāretuṃ asakkontiyo palāyimṣu. Evaṃ nāṭakena pi ekasaṃvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpissa neva antaraṃ passimṣu.

Evam soḷasa saṁvaccharāṇi soḷasahi mahāvīmaṁsāhi ceva anekāhi
khuddakavīmaṁsāhi ca vīmaṁsamānā pi tassa cittaṁ pariggaṇhitum
nāsakkhimsu.

Vīmaṁsanakaṇḍaṁ niṭṭhitam.

Rajjayācanakaṇḍaṁ

Tato rājā vipphaṇṇasārī hutvā lakkhaṇapāṭhake brāhmaṇe pakkosāpetvā: “Tumhe
kumārassa jātakāle ‘dhañṇapuñṇalakkhaṇasampanno ayaṁ kumāro, nāssa koci
antarāyo paññāyatī’ ti me kathayittha, idāni pana so pīṭhasappī mūgabadhiro
jāto, kathā vo na sameṭī” ti āha. Brāhmaṇa vadimsu: “Mahārāja, ācariyehi
adiṭṭhakaṁ nāma natthi, apica kho pana, deva, ‘rājakulehi patthetvā
laddhaputtako kāḷakaṇṇī’ ti {6.10} vutte ‘tumhākaṁ domanassaṁ siyā’ ti na
kathayimhā” ti. Atha ne rājā evamāha: “Idāni pana kiṁ kātum vaṭṭatī” ti?
“Mahārāja, imasmiṁ kumāre imasmiṁ gehe vasante tayo antarāyā
paññāyissanti: jīvitassa vā antarāyo, setacchattassa vā antarāyo, aggamahesiyā
vā antarāyo” ti. “Tasmā, deva, papañcaṁ akatvā avamaṅgalarathe
avamaṅgalaasse yojetvā tattha naṁ nipajjāpetvā pacchimadvārena nīharitvā
āmakasusāne catubbhittikaṁ āvātaṁ khaṇitvā nikhaṇitum vaṭṭatī” ti. Rājā
antarāyabhayena bhūto tesaṁ vacanaṁ: “Sādhū” ti sampaṭicchi.

Tadā candādevī taṁ pavattiṁ sutvā turitaturitāva ekikā rājānaṁ upasaṅkamitvā
vanditvā: “Deva, tumhehi mayhaṁ varo dinno, mayā ca gahitako katvā ṭhapito,
idāni taṁ me dethā” ti yāci. “Gaṇhāhi, devī” ti. “Deva, puttassa me rajjaṁ
dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Kiṁkāraṇā, devā” ti. “Putto, te devi, kāḷakaṇṇī”
ti. “Tena hi, deva, yāvajīvaṁ adadantā pi satta vassāni dethā” ti. “Na sakkā,
devī” ti. “Tena hi, deva, cha vassāni dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi,
deva, pañca vassāni dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, cattāri vassāni
dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, tīṇi vassāni dethā” ti. “Na sakkā,
devī” ti. “Tena hi, deva, dve vassāni dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi,
deva, ekavassaṁ rajjaṁ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, satta
māsāni rajjaṁ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, cha māsāni rajjaṁ
dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, pañca māsāni rajjaṁ dethā” ti. “Na
sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, cattāri māsāni rajjaṁ dethā” ti. “Na sakkā, devī”
ti. “Tena hi, deva, tīṇi māsāni rajjaṁ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi,
deva, dve māsāni rajjaṁ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva,

ekamāsaṃ rajjaṃ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, aḍḍhamāsaṃ rajjaṃ dethā” ti. “Na sakkā, devī” ti. “Tena hi, deva, satta divasāni rajjaṃ dethā” ti. Rājā: “Sādhu, devi, gaṇhāhī” ti āha. Sā tasmim̐ khaṇe puttaṃ alaṅkārapetvā: “Temiyakumārassa idaṃ rajjan”-ti nagare bherim̐ carāpetvā sakalanagaraṃ alaṅkārapetvā puttaṃ hatthikkhandhaṃ āropetvā setacchattaṃ tassa matthake kārāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā puna āgantvā antonagaraṃ pavesetvā taṃ sirisayane nipajjāpetvā piyaputtaṃ sabbarattim̐ yāci: “Tāta temiyakumāra, taṃ nissāya soḷasa vassāni niddaṃ alabhitvā rodamaṇāya me akkhīni upakkāni, sokena me hadayaṃ bhijjamānaṃ viya ahosi, ahaṃ tava apīṭhasappi-ādibhāvaṃ jānāmi, mā maṃ anāthaṃ karī” ti. Sā iminā upāyeneva punadivase pi punadivasepīti pañca divasāni yāci.

Rajjayācanakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Atha chaṭṭhe divase rājā sunandaṃ nāma sārathim̐ pakkosāpetvā: “Tāta, sunandasārathi sve pāto va avamaṅgalarathe avamaṅgalaasse yojetvā kumāraṃ tattha nipajjāpetvā pacchimadvārena nīharitvā āmakasusāne catubbhittikaṃ āvātaṃ khaṇitvā tattha naṃ pakkhipitvā kuddālapīṭṭhena matthakaṃ bhinditvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā upari paṃsum̐ datvā pathavivaḍḍhanakammaṃ {6.11} katvā nhatvā ehi” ti āṇāpesi. So: “Sādhu, devā” ti sampaṭicchi. Atha chaṭṭham-pi rattim̐ devī kumāraṃ yācitvā: “Tāta temiyakumāra, tava pitā kāsirājā taṃ sve pāto va āmakasusāne nikhaṇitum̐ āṇāpesi, sve pāto va maraṇaṃ pāpuṇissasi puttā” ti āha. Taṃ sutvā mahāsattassa: “Tāta temiyakumāra, soḷasa vassāni tayā kato vāyāmo idāni matthakaṃ pakko” ti cintentassa abbhantare pīti uppajji. Mātuyā panassa hadayaṃ bhijjamānaṃ viya ahosi, evaṃ santepi: “Manoratho matthakaṃ pāpuṇissatī” ti mātuyā saddhim̐ nāla pi.

Athassā rattiyā accayena pāto va sunando sārathi rathaṃ yojento devatānubhāvena mahāsattassa pāramitānubhāvena ca maṅgalarathe maṅgalaasse yojetvā rathaṃ rājadvāre ṭhapetvā mahātalaṃ abhiruhitvā sirigabbhaṃ pavisitvā devim̐ vanditvā evamāha: “devi, mayhaṃ mā kujjha, raṇṇo āṇā” ti vatvā puttaṃ āliṅgitvā nipannaṃ devim̐ piṭṭhihatthena apānetvā pupphakalāpaṃ viya kumāraṃ ukkhipitvā pāsādā otari. Tadā candādevī uraṃ paharitvā mahantena saddena paridevitvā mahātale ohīyi. Atha naṃ mahāsatto oloketvā: “Mayi akathente mātā hadayena phalitena marissatī” ti kathetukāmo hutvāpi: “Sace ahaṃ kathessāmi, soḷasa vassāni kato vāyāmo me mogho

bhavissati, akathento panāhaṃ attano ca mātāpitūnaṃca mahājanassa ca paccayo bhavissāmi” ti adhivāsesi.

Atha naṃ sārathi rathaṃ āropetvā: “Pacchimadvārābhimukhaṃ rathaṃ pesessāmi” ti cintetvā rathaṃ pesesi. Tādā mahāsattassa pāramitānubhāvena devatāviggahito hutvā rathaṃ nivattāpetvā pācīnadvārābhimukhaṃ rathaṃ pesesi, atha rathacakkaṃ ummāre patihaññi. Mahāsatto pi tassa saddaṃ sutvā: “Manoratho me matthakaṃ patto” ti suṭṭhutarāṃ tuṭṭhacitto ahosi. Ratho nagarā nikkhamitvā devatānubhāvena tiyojanikaṃ ṭhānaṃ gato. Tattha vanaghaṭaṃ sārathissa āmakasusānaṃ viya upaṭṭhāsi. So: “Idaṃ ṭhānaṃ phāsukaṃ”-ti sallakkhetvā rathaṃ maggā okkamāpetvā maggapasse ṭhapetvā rathā oruyha mahāsattassa ābharaṇabhaṇḍaṃ omuñcitvā bhaṇḍikaṃ katvā ekamantaṃ ṭhapetvā kuddālaṃ ādāya rathassa avidūre ṭhāne catubbhittikaṃ āvāṭaṃ khaṇitum ārabhi.

Tato bodhisatto cintesi: “Ayaṃ me vāyāmakālo, ahañhi soḷasa vassāni hatthapāde na cālesim, kiṃ nu kho me balaṃ atthi, udāhu no” ti. So uṭṭhāya vāmahatthena dakkhiṇahatthaṃ, dakkhiṇahatthena vāmahatthaṃ {6.12} parāmasanto ubhoḥi hatthehi pāde sambāhitvā rathā otaritum cittaṃ uppādesi. Tāvadevassa pādapatitaṭṭhāne vātapuṇṇabhastacammaṃ viya mahāpathavī abbhuggantvā rathassa pacchimantaṃ āhacca aṭṭhāsi. Mahāsatto rathā otaritvā katipaye vāre aparāparaṃ caṅkamtivā: “Imināva niyāmena ekadivasaṃ yojanasatam-pi me gantum balaṃ atthi” ti ñatvā: “Sace, sārathi, mayā saddhiṃ virujjheyya, atthi nu kho me tena saha paṭivirujjhitaṃ balan”-ti upadhārento rathassa pacchimantaṃ gahetvā kumārakānaṃ kīḷanayānakaṃ viya ukkhipitvā rathaṃ paribbhamento aṭṭhāsi. Athassa: “Atthi me tena saha paṭivirujjhitaṃ balan”-ti sallakkhetvā pasādhanatthāya cittaṃ uppajji.

Taṃkhaṇaṇṇeva sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Temiyakumārassa manoratho matthakaṃ patto, idāni pasādhanatthāya cittaṃ uppannaṃ, kiṃ etassa mānusakena pasādhanenā” ti dibbapasādhanam gāhāpetvā vissakammadevaputtaṃ pakkosāpetvā: “Tāta vissakamma devaputta, tvaṃ gaccha, kāsirājassa puttaṃ temiyakumāraṃ alaṅkarohi” ti āṇāpesi. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā tāvatimsabhavanato otaritvā tassa santikaṃ gantvā dasahi dussasahashehi veṭhanaṃ katvā dibbehi ceva mānusakhehi ca alaṅkārehi sakkaṃ viya taṃ alaṅkaritvā sakaṭṭhānam-eva

gato. So devarājalīlāya sārathissa khaṇanokāsaṃ gantvā āvāṭatīre ṭhatvā pucchanto tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Kiṃ nu santaramānova, kāsuṃ khaṇasi sārathi,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ kāsuyā karissasī ti.**

Tattha **kāsun**-ti āvāṭaṃ.

Taṃ sutvā sārathi āvāṭaṃ khaṇanto uddhaṃ anoloketvāva catutthaṃ gāthamāha:

**4. Rañño mūgo ca pakkho ca, putto jāto acetaso,
Somhi raññā samajjhīṭṭho, puttaṃ me nikhaṇaṃ vane ti.**

Tattha **pakkho** ti pīṭhasappī. “**Mūgo**” ti vacaneneva panassa badhirabhāvo pi sijjhati badhirassa hi paṭivacanāṃ kathetum asakkuṇeyyattā. **Acetaso** ti acittako viya jāto. Soḷasa vassāni akathitattā evamāha. **Samajjhīṭṭho** ti āṇatto, pesitoti attho. **Nikhaṇaṃ vane** ti vane nikhaṇeyyāsī.

Atha naṃ mahāsatto āha:

**5. Na badhiro na mūgosmi, na pakkho na ca vīkalo,
Adhammaṃ sārathi kayirā, maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane.**

6. Ūrū {6.13} **bāhuñca me passa, bhāsitañca suṇohi me,
Adhammaṃ sārathi kayirā, maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane ti.**

Tattha **na badhiro** ti samma sārathi, sace taṃ rājā evarūpaṃ puttaṃ mārāpetum āṇāpesi, ahaṃ pana evarūpo na bhavāmīti dīpetum evamāha. **Maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane** ti sace badhirabhāvādivirahitaṃ evarūpaṃ maṃ vane nikhaṇeyyāsī, adhammaṃ kammaṃ kareyyāsī ti attho. “**Ūrū**” ti idaṃ so purimagāthaṃ sutvā pi naṃ anolokentaṃ-eva disvā: “Alaṅkatasarīramassa dassessāmī” ti cintetvā āha. Tassattho: samma sārathi, ime kañcanakadalikkhandhasadise ūrū, kanakacchaviṃ bāhuñca me passa, madhuravacanañca me suṇāhīti.

Tato sārathi evaṃ cintesi: “Ko nu kho esa, āgatakālato paṭṭhāya attānam-eva vaṇṇetī” ti. So āvāṭakhaṇanaṃ pahāya uddhaṃ olokento tassa rūpasampattiṃ disvā: “Ayaṃ puriso ko nu kho, manusso vā devo vā” ti ajānanto imaṃ gāthamāha.

**7. Devatā nusi gandhabbo, adu sakko purindado,
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayan-ti.**

Athassa mahāsatto attānaṃ ācikkhitvā dhammaṃ desento āha:

8. Namhi devo na gandhabbo, namhi sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto, yaṃ kāsuyā nihaññasi.

9. Tassa rañño ahaṃ putto, yaṃ tvaṃ sammūpajīvasi,
Adhammaṃ sārathi kayirā, maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane.

10. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.

11. Yathā rukkho tathā rājā, yathā sākhaṃ tathā ahaṃ,
Yathā chāyūpago poso, evaṃ tvamasi sārathi,
Adhammaṃ sārathi kayirā, maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane ti.

Tattha **nihaññasī** ti nihanissasi. Yaṃ tvaṃ ettha nihanissāmīti saññāya kāsuraṃ
khaṇasi, so ahanti dīpeti. So: “Rājaputto ahan”-ti vutte pi na saddahati yeṇa,
madhurakathāya paṇassa bajjhivā dhammaṃ suṇanto aṭṭhāsī. **Mittadubbho**
ti paribhuttachāyassa rukkhassa pattaṃ vā sākhaṃ vā aṅkuraṃ vā bhañjanto
mittaghātako hoti lāmakapuriso, kimaṅgaṃ pana sāmiputtaghātako.

Chāyūpago ti paribhogatthāya chāyaṃ upagato puriso viya rājānaṃ nissāya
jīvamāno tvanti vadati.

So evaṃ {6.14} kathente pi bodhisatte na saddahati yeṇa. Atha mahāsatto:
“Saddahāpessāmi naṃ”-ti devatānaṃ sādhuḥkārena ceva attano ghosena ca
vanaghaṭaṃ unnādentō dasa mittapūjagāthā nāma ārabhi:

12. Pahūtabhakkho bhavati, vippavūṭṭho sakaṃgharā,
Bahū naṃ upajīvanti, yo mittānaṃ na dubbhati.

13. Yaṃ yaṃ janapadaṃ yāti, nigame rājadhāniyo,
Sabbattha pūjito hoti, yo mittānaṃ na dubbhati.

14. Nāssa corā pasāhanti, nātimaññanti khattiyā,
Sabbe amitte tarati, yo mittānaṃ na dubbhati.

15. Akkuddho sagharaṃ eti, sabhāyaṃ paṭinandito,
Ñātīnaṃ uttamo hoti, yo mittānaṃ na dubbhati.

16. Sakkatvā sakkato hoti, garu hoti sagāravo,
Vaṇṇakittibhato hoti, yo mittānaṃ na dubbhati.

17. Pūjako labhate pūjaṃ, vandako paṭivandanaṃ,
Yasokittiṇca pappoti, yo mittānaṃ na dubbhati.

**18. Aggi yathā pajjalati, devatāva viroceti,
Siriya ajahito hoti, yo mittānaṃ na dubbhati.**

**19. Gāvo tassa pajāyanti, khetto vuttaṃ virūhati,
Vuttānaṃ phalamasānāti, yo mittānaṃ na dubbhati.**

**20. Darito pabbatāto vā, rukkhato patito naro,
Cuto patiṭṭhaṃ labhati, yo mittānaṃ na dubbhati.**

**21. Virūḷhamūlasantānaṃ, nigrodhamiva māluta,
Amittā nappasāhanti, yo mittānaṃ na dubbhatī ti.**

Tattha **sakaṃ gharā** ti sakagharā, ayam-eva vā pāṭho. **Na dubbhatī** ti na dussati. **Mittānaṃ**-ti buddhādīnaṃ kalyāṇamittānaṃ na dubbhati. “**Sabbattha pūjito hotī**” ti idaṃ sīvalivatthunā vaṇṇetabbaṃ. **Na pasāhantī** ti pasayhakāraṃ kātuṃ na sakkonti. Idaṃ saṃkiccaṣaṃaṇeravatthunā dīpetabbaṃ. “**Nātimaññanti khattiyā**” ti idaṃ jotikaseṭṭhivatthunā dīpetabbaṃ. **Taratī** ti atikkamati. **Sagharan-**ti attagharaṃ. Mittānaṃ dubbhanto attano gharaṃ āgacchanto pi ghaṭṭitacitto kuddho va āgacchati, ayam pana akuddho va sakagharan eti. **Paṇinandito** ti {6.15} bahūnaṃ sannipātaṭṭhāne amittadubbhino guṇakathaṃ kathenti, tāya so paṇinandito hoti pamuditacitto.

Sakkatvā sakkato hotī ti param sakkatvā sayam-pi parehi sakkato hoti. **Garu ho** ti **sagāra**vo ti paresu sagāra vo sayam-pi parehi garuko hoti.

Vaṇṇakittibhato ti bhatavaṇṇakitti, guṇaṇceva kittisaddaṇca ukkhipitvā caranto nāma hotī ti attho. **Pūjako** ti mittānaṃ pūjako hutvā sayam-pi pūjaṃ labhati. **Vandako** ti buddhādīnaṃ kalyāṇamittānaṃ vandako hutvā punabbhave paṭivandanaṃ labhati. **Yasokittiṇcā** ti issariyaparivāraṇceva guṇakittiṇca pappoti. Imāya gāthāya cittaḡahapatino vatthu (Dhp. 73-74) kathetabbaṃ.

Pajjalatī ti issariyaparivārena pajjalati. **Siriya ajahito hotī** ti ettha anāthapiṇḍikassa vatthu (Dhp. 119-120) kathetabbaṃ. **Asnāti** ti paribhuñjati. “**Patīṭṭhaṃ labhatī**” ti idaṃ **cūḷapadumajātakena** (Ja. 193) dīpetabbaṃ. **Virūḷhamūlasantāna-**ti vaḍḍhitamūlapārohaṃ. **Amittā nappasāhantī** ti ettha kuraraghariyasoṇattherassa mātu geḡhaṃ paviṭṭhacoravatthu kathetabbaṃ.

Sunando sārathi ettakāhi gāthāhi dhammaṃ desentam-pi taṃ asaṇḡānitvā: “Ko nu kho ayan”-ti āvāṭakhaṇanaṃ pahāya rathasamīpaṃ gantvā tattha taṇca

pasāadhanabhaṇḍaṇca ubhayaṃ adisvā puna āgantvā olokeno taṃ sañjānitvā
tassa pādesu patitvā añjalim paggayha yācanto imaṃ gāthamāha.

**22. Ehi taṃ paṭinessāmi, rājaputta sakaṃ gharaṃ,
Rajjaṃ kārehi bhaddante, kiṃ araṇṇe karissasī ti.**

Atha naṃ mahāsatto āha:

**23. Alaṃ me tena rajjena, nātakehi dhanena vā,
Yaṃ me adhammacariyāya, rajjaṃ labbhettha sārathī ti.**

Tattha **alan**-ti paṭikkhepavacanāṃ.

Sārathī āha:

**24. Puṇṇapattaṃ maṃ lābhehi, rājaputta ito gato,
Pitā mātā ca me dajjuṃ, rājaputta tayī gate.**

**25. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Te pi attamanā dajjuṃ, rājaputta tayī gate.**

**26. Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Te pi attamanā dajjuṃ, rājaputta tayī gate.**

**27. Bahudhaññā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Upāyanāni me dajjuṃ, rājaputta tayī gate ti.**

Tattha **puṇṇapattan**-ti tuṭṭhidāyaṃ. **Dajjun**-ti sattaratanavassaṃ vassantā
viya mama ajjhāsayaṇapūraṇaṃ tuṭṭhidāyaṃ dadeyyuṃ. Idaṃ so: “Appeva {6.16}
nāma mayi anukampāya gaccheyyā” ti cintetvā āha. **Vesiyānā cā** ti vessā ca.
Upāyanāni ti paṇṇākārāni.

Atha naṃ mahāsatto āha:

**28. Pitu mātu cahaṃ catto, raṭṭhassa nigamassa ca,
Atha sabbakumārānaṃ, natthi mayhaṃ sakaṃ gharaṃ.**

**29. Anuññāto ahaṃ matyā, saṅcatto pitarā mahaṃ,
Ekoraṇṇe pabbajito, na kāme abhipatthaye ti.**

Tattha **pitu mātu cā** ti pitarā ca mātārā ca ahaṃ catto. Itaresu pi eseṇa nayo.
Matyā ti samma sārathī, ahaṃ sattāhaṃ rajjaṃ paricchinditvā varaṃ
gaṇhantiyā mātārā anuññāto nāma. **Saṅchatto** ti suṭṭhu catto. **Pabbajito** ti
pabbajitvā araṇṇe vasaṇatthāya nikkhantoti attho.

Evam mahāsattassa attano guṇe kathentassa pīti uppajji, tato pītivegena udānaṃ udānento āha:

**30. Api ataramānānaṃ, phalāsāva samiḷḷhati,
Vipakkabrahmacariyosmi, evaṃ jānāhi sārathi.**

**31. Api ataramānānaṃ, sammadattho vipaccati,
Vipakkabrahmacariyosmi, nikkhanto akutobhayaṃ ti.**

Tattha **phalāsāvā** ti ataramānassa mama soḷasavassehi katavāyāmassa samiddhaṃ ajjhāsayaphalaṃ dassetuṃ evamāha. **Vipakkabrahmacariyosmi** ti niṭṭhappattamanoratho. **Sammadattho vipaccati** ti sammā upāyena kāraṇena kattabbakiccaṃ sampajjati.

Sārathi āha:

**32. Evaṃ vaggukatho santo, viṣaṭṭhavacano caṣi,
Kasmā pitu ca mātucca, santike na bhaṇī tadā ti.**

Tattha **vaggukatho** ti sakhilakatho.

Tato mahāsatto āha:

**33. Nāhaṃ asandhitā pakkho, na badhiro asotatā,
Nāhaṃ ajivhatā mūgo, mā maṃ mūgamadhārayi.**

**34. Purimaṃ sarāmahaṃ jātiṃ, yattha rajjamakārayiṃ,
Kārayitvā tahiṃ rajjaṃ, pāpatthaṃ nirayaṃ bhusaṃ.**

**35. Vīsaṭiṇceva vassāni, tahiṃ rajjamakārayiṃ,
Asītivassasahassāni, nirayamhi apaccisaṃ.**

**36. Tassa {6.17} rajjassahaṃ bhīto, mā maṃ rajjābhisecayum,
Tasmā pitu ca mātucca, santike na bhaṇiṃ tadā.**

**37. Uccaṇṇe maṃ nisādetvā, pitā atthānusāsati,
Ekaṃ hanatha bandhatha, ekaṃ khārāpatacchikaṃ,
Ekaṃ sūlasmiṃ uppetha, iccassa manusāsati.**

**38. Tāyāhaṃ pharusāṃ sutvā, vācāyo samudīritā,
Amūgo mūgavaṇṇena, apakkho pakkhasammato,
Sake muttakarīsaṃ, acchāhaṃ samparipluto.**

**39. Kasirañca parittañca, tañca dukkhena saṃyutaṃ,
Komaṃ jīvitamāgama, veraṃ kayirātha kenaci.**

**40. Paññāya ca alābhena, dhammassa ca adassanā,
Komaṃ jīvitamāgama, veraṃ kayirātha kenaci.**

**41. Api ataramānānaṃ, phalāsāva samijjhati,
Vipakkabrahmacariyosmi, evaṃ jānāhi sārathi.**

**42. Api ataramānānaṃ, sammadattho vipaccati,
Vipakkabrahmacariyosmi, nikkhanto akutobhaya ti.**

Tattha **asandhitā** ti sandhīnaṃ abhāvena. **Asotatā** ti sotānaṃ abhāvena. **Ajivhatā** ti samparivattanajivhāya abhāvena mūgo ahaṃ na bhavāmi. **Yatthā** ti yāya jātiyā bārāṇasinagare rajjaṃ akārayim. **Pāpatthan**-ti pāpataṃ. Patito asmīti vadati. **Rajjabhisecayun**-ti rajje abhisecayum. **Nisādetvā** ti nisīdāpetvā. **Atthānusāsati** ti atthaṃ anusāsati. **Khārāpatacchikan**-ti sattīhi paharivā khārāhi patacchikaṃ karotha. **Uppethā** ti āvunatha. **Iccassa manusāsati** ti evamassa atthaṃ anusāsati. **Tāyāhan**-ti tāyo vācāyo ahaṃ. **Pakkhasammato** ti pakkho iti sammato ahoṣim. **Acchāhan**-ti acchim ahaṃ, avasinti attho. **Samparipluto** ti samparikiṇṇo, nimuggo hutvā ti attho.

Kasiran-ti dukkhaṃ. **Parittan**-ti appaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: sammasārathi, sace pi sattānaṃ jīvitaṃ dukkhaṃ-pi samānaṃ bahuciraṭṭhitikaṃ bhaveyya, pattheyya, parittam-pi samānaṃ sace sukhaṃ bhaveyya, pattheyya, idaṃ pana kasirañca parittañca sakalena vaṭṭadukkhena saṃyuttaṃ sannihitaṃ omadditaṃ. **Komaṃ**-ti ko imaṃ. **Veraṃ**-ti paṇātipātādipaṇcavidhaṃ veraṃ. **Kenaci** ti kenaci kāraṇena. {6.18} **Paññāyā** ti vipassanāpaññāya alābhena. **Dhammassā** ti sotāpattimaggassa adassanena. Puna udānagāthāyo agantukāmatāya thirabhāvadassanatthaṃ kathesi.

Taṃ sutvā sunando sārathi: “Ayaṃ kumāro evarūpaṃ rajjasiriṃ kuṇapaṃ viya chaḍḍetvā attano adhiṭṭhānaṃ abhinditvā: “Pabbajissāmīti araṇṇaṃ pavitṭho, mama iminā dujjīvitena ko attho, aham-pi tena saddhiṃ pabbajissāmī” ti cintetvā imaṃ gāthamāha.

**43. Aham-pi pabbajissāmi, rājaputta tavantike,
Avhāyassu maṃ bhaddante, pabbajjā mama ruccatī ti.**

Tattha **tavantike** ti tava santike. **Avhāyassūti**: “Ehi pabbajāhī” ti pakkosassu.

Evaṃ tena yācito pi mahāsatto: “Sacāhaṃ idāneva taṃ pabbājessāmi, mātāpitaro idha nāgacchissanti, atha nesaṃ parihāni bhavissati, ime assā ca

ratho ca pasāḍhanabhaṇḍaṇca idheva nassissanti, ‘yakkho so, khāḍito nu kho tena sārathī’ ti garahā pi me uppajjissatī” ti cintetvā attano ca garahāmocanattamaṃ māṭāpitūnaṇca vuḍḍhiṃ sampassanto asse ca rathaṇca pasāḍhanabhaṇḍaṇca tassa iṇaṃ katvā dassento imaṃ gāthamāha.

**44. Ratham niyyādayitvāna, anaṇo ehi sārathi,
Aṇaṇassa hi pabbajjā, etaṃ isīhi vaṇṇitan-ti.**

Tattha **etan**-ti etaṃ pabbajjākaraṇaṃ buddhādīhi isīhi vaṇṇitaṃ pasatthaṃ thomitaṃ.

Taṃ sutvā sārathi: “Sace mayi nagaraṃ gate esa aññattha gaccheyya, pitā cassa imaṃ pavattiṃ sutvā ‘puttaṃ me dassehi’ ti puna āgato imaṃ na passeyya, rājadaṇḍaṃ me kareyya, tasmā ahaṃ attano guṇaṃ kathetvā aññatthāgamanatthāya paṭiññaṃ gaṇhissāmi” ti cinto gāthādvayamāha:

**45. Yadeva tyāhaṃ vacanaṃ, akaraṃ bhaddamatthu te,
Tadeva me tvaṃ vacanaṃ, yācito kattumarahasi.**

**46. Idheva tāva acchassu, yāva rājānamānaye,
Appeva te pitā disvā, patīto sumano siyā ti.**

Tato {6.19} mahāsatto āha:

**47. Karomi te taṃ vacanaṃ, yaṃ maṃ bhaṇasi sārathi,
Aham-pi daṭṭhukāmosmi, pitaraṃ me idhāgataṃ.**

**48. Ehi samma nivattassu, kusalaṃ vajjāsī nāṭinaṃ,
Mātaraṃ pitaraṃ mayhaṃ, vutto vajjāsī vandana-ti.**

Tattha **karomi tetan**-ti karomi te etaṃ vacanaṃ. **Ehi samma nivattassū** ti samma sārathi, tattha gantvā ehi, etto va khippam-eva nivattassu. **Vutto vajjāsī** ti mayā vutto hutvā: “Putto vo temiyakumāro vandatī” ti vandanaṃ vadeyyāsī ti attho.

Iti vatvā mahāsatto suvaṇṇakadali viya onamitvā pañcapaṭiṭṭhitena bārāṇasinagarābhimukho māṭāpitaro vanditvā sārathissa sāsaṇaṃ adāsī. So sāsaṇaṃ gahetvā kumāraṃ padakkhiṇaṃ katvā rathamāruyha nagarābhimukho pāyāsī. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**49. Tassa pāde gahetvāna, katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ,
Sārathi rathamāruya, rājadvāraṃ upāgamī ti.**

Tassattho: bhikkhave, evaṃ vutto so sārathi, tassa kumārassa pāde gahetvā taṃ padakkhiṇaṃ katvā rathaṃ āruya rājadvāraṃ upāgamīti.

Tasmiṃ khaṇe candādevī sīhapañjaraṃ vivaritvā: “Kā nu kho me puttassa pavattī” ti sārathissa āgamanamaggaṃ oloketī taṃ ekakaṃ āgacchantam disvā uraṃ paharivā paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**50. Suññaṃ mātā rathaṃ disvā, ekaṃ sārathimāgataṃ,
Assupuṇṇehi nettehi, rodantī naṃ udikkhati.**

**51. Ayaṃ so sārathi eti, nihantvā mama atrajaṃ,
Nihato nūna me putto, pathabyā bhūmivaḍḍhano.**

**52. Amittā nūna nandanti, patītā nūna verino,
Āgataṃ sārathim disvā, nihantvā mama atrajaṃ.**

**53. Suññaṃ mātā rathaṃ disvā, ekaṃ sārathimāgataṃ,
Assupuṇṇehi nettehi, rodantī paripucchi naṃ.**

**54. Kiṃ nu mūgo kiṃnu pakkho, kiṃnu so vilapī tadā,
Nihaññaṃāno bhūmiyā, taṃ me akkhāhi sārathi.**

**55. Kathaṃ hatthehi pādehi, mūgapakkho vivajjayi,
Nihaññaṃāno bhūmiyā, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **mātā** ti temiyakumārassa mātā. **Pathabyā bhūmivaḍḍhano** ti so mama putto bhūmivaḍḍhano hutvā pathabyā nihato nūna. **Rodantī paripucchi nan-**ti taṃ rathaṃ ekamantaṃ ṭhapetvā mahātalaṃ {6.20} abhiruya candādeviṃ vanditvā ekamante ṭhitaṃ sārathim paripucchi. **Kinnū** ti kiṃ nu so mama putto mūgo eva pakkho eva. **Tadā** ti yadā naṃ tvaṃ kāsuyaṃ pakkhipitvā kuddālena matthake pahari, tadā. **Nihaññaṃāno bhūmiyā** ti tayā bhūmiyaṃ nihaññaṃāno kiṃ nu vila pi. **Taṃ me** ti taṃ sabbaṃ aparihāpetvā me akkhāhi. **Vivajjayīti**: “Apehi sārathi, mā maṃ mārehi” ti kathaṃ hatthehi pādehi ca phandanto taṃ apanudi, taṃ me kathehi ti attho.

Tato sārathi āha:

**56. Akkheyyaṃ te ahaṃ ayye, dajjāsī abhayaṃ mama,
Yaṃ me sutam vā diṭṭham vā, rājaputtassa santike ti.**

Tattha **dajjāsī** ti sace abhayaṃ dadeyyāsī, so idaṃ: “Sacāhaṃ ‘tava putto neva mūgo na pakkho madhurakatho dhammakathiko’ ti vakkhāmi, atha ‘kasmā taṃ gahetvā nāgatosī’ ti rājā kuddho rājadaṇḍam-pi me kareyya, abhayaṃ tava yācissāmi” ti cintetvā āha.

Atha naṃ candādevī āha:

**57. Abhayaṃ samma te dammi, abhīto bhaṇa sārathi,
Yaṃ te sutam vā diṭṭham vā, rājaputtassa santike ti.**

Tato sārathi āha:

**58. Na so mūgo na so pakkho, visaṭṭhavacano ca so,
Rajjassa kira so bhīto, akarā ālaye bahū.**

**59. Purimaṃ sarati so jātiṃ, yattha rajjamakārayi,
Kārayitvā tahiṃ rajjaṃ, pāpattha nirayaṃ bhusaṃ.**

**60. Vīsatiñceva vassāni, tahiṃ rajjamakārayi,
Asītivassasahassāni, nirayamhi apacci so.**

**61. Tassa rajjassa so bhīto, mā maṃ rajjābhisecayum,
Tasmā pitu ca mātucca, santike na bhaṇī tadā.**

**62. Aṅgapaccaṅgasampanno, ārohapariṇāhavā,
Visaṭṭhavacano pañño, magge saggassa tiṭṭhati.**

**63. Sace tvaṃ daṭṭhukāmāsī, rājaputtaṃ tavatrajaṃ,
Ehi taṃ pāpayissāmi, yattha sammati temiyo ti.**

Tattha **visaṭṭhavacano** ti apalibuddhakatho. **Akarā ālaye bahū** ti tumhākaṃ vañcanāni bahūni akāsi. **Pañño** ti paññavā. **Sace tvaṃ**-ti rājānaṃ dhuraṃ katvā ubho pi te evamāha. **Yattha sammati temiyo** ti yattha vo putto mayā gahitapaṭiñño hutvā acchati, tattha pāpayissāmi, idāni papañcaṃ akatvā lahuṃ gantuṃ vaṭṭatīti āha.

Kumāro {6.21} pana sārathiṃ pesetvā pabbajitukāmo ahosi. Tadā sakko tassa manaṃ ñatvā tasmiṃ khaṇe vissakammadevaputtaṃ pakkosāpetvā: “Tāta vissakammadevaputta, temiyakumāro pabbajitukāmo, tvaṃ tassa paṇṇasālaṇca pabbajitaparikkhāraṇca māpetvā ehī” ti pesesi. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā vegena gantvā tiyojanike vanasaṇḍe attano iddhibalena ramaṇīyaṃ assamaṃ

māpetvā rattiṭṭhānadivāṭṭhānañca pokkharāṇiñca āvāṭañca
akālaphalasampannaṃ rukkhañca katvā paṇṇasālasamīpe
catuvīsatiḥatthappamāṇaṃ caṅkamaṃ māpetvā antocaṅkame ca phalikavaṇṇaṃ
ruciraṃ vālukaṃ okiritvā sabbe pabbajitaparikkhāre māpetvā: “Ye
pabbajitukāmā, te ime gahetvā pabbajantū” ti bhittiyaṃ akkharāni likhitvā
caṇḍavāle ca amanāpasadde sabbe migapakkhino ca palāpetvā sakaṭṭhānam-eva
gato.

Tasmiṃ khaṇe mahāsatto taṃ disvā sakkadattiyabhāvaṃ ñatvā, paṇṇasālaṃ
pavisitvā vatthāni apanetvā, rattavākacīraṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā
ajinacammaṃ ekaṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā kājaṃ aṃse katvā
kattaradaṇḍamādāya paṇṇasālato nikkhamitvā pabbajitasiriṃ samubbahanto
aparāparaṃ caṅkamitvā: “Aho sukhaṃ, aho sukhaṃ”-ti udānaṃ udānento
paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇe nisinno pañca abhiññā aṭṭha samāpattiyo ca
nibbattetvā sāyanhasamaye paṇṇasālato nikkhamitvā caṅkamanakoṭiyaṃ
ṭhitakāraruḍḍhato paṇṇāni gahetvā, sakkadattiyabhājane aloṇake atakke
nidhūpane udake sedetvā amataṃ viya paribhuñjitvā cattāro brahmavihāre
bhāvetvā tattha vāsaṃ kappesi.

Kāsirājā pi sunandasārathissa vacanaṃ sutvā mahāsenaguttaṃ pakkosāpetvā
taramānarūpo va gamanasajjaṃ kāretuṃ āha:

**64. Yojayantu rathe asse, kacchaṃ nāgāna bandhatha,
Uḍirayantu saṅkhapaṇavā, vādantu ekapokkharā.**

**65. Vādantu bherī sannaddhā, vaggū vādantu dundubhī,
Negamā ca maṃ anventu, gacchaṃ puttānivedako.**

**66. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Khippaṃ yānāni yojentu, gacchaṃ puttānivedako.**

**67. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Khippaṃ yānāni yojentu, gacchaṃ puttānivedako.**

**68. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Khippaṃ yānāni yojentu, gacchaṃ puttānivedako ti.**

Tattha {6.22} **uḍirayantū** ti saddaṃ muñcantu. **Vādantū** ti vajjantu.

Ekapokkharā ti ekamukhabheriyo. **Sannaddhā** ti suṭṭhu naddhā. **Vaggū** ti
madhurassarā. **Gacchan**-ti gamissāmi. **Puttānivedako** ti puttassa nivedako
ovādako hutvā gacchāmi. Taṃ ovaditvā mama vacanaṃ gāḥāpetvā tattheva

taṃ ratanarāsimhi ṭhapetvā abhisiñcitvā ānetuṃ gacchāmīti
adhippāyenevamāha. **Negamā** ti kuṭumbikajanā. **Samāgatā** ti sannipatitā
hutvā.

Evam raññā āṇattā sārathino asse yojetvā rathe rājadvāre ṭhapetvā rañño
ārocesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**69. Asse ca sārathī yutte, sindhave sīghavāhane,
Rājadvāraṃ upāgacchuṃ, yuttā deva ime hayā ti.**

Tattha **asse** ti sindhave sindhavajātike sīghavāhane jivasampanne asse ādāya.
Sārathī ti sārathino. **Yutte** ti rathesu yojite. **Upāgacchuṃ**-ti te rathesu yutte
asse ādāya āgamaṃsu, āgantvā ca pana: “Yuttā, deva, ime hayā” ti ārocesuṃ.

Tato sārathīnaṃ vacanaṃ sutvā rājā upaḍḍhagāthamāha.

70. Thulā javena hāyanti, kisā hāyanti thāmunā ti.

**Taṃ sutvā sārathino pi upaḍḍhagāthamāhaṃsu:
“Kise thūle vivaḷḷetvā, saṃsaṭṭhā yojitā hayā” ti.**

Tassattho: deva, kise ca thūle ca evarūpe asse aggaṇhitvā vayena vaṇṇena
javena balena sadisā hayā yojitāti.

Atha rājā puttassa santikaṃ gacchanto cattāro vaṇṇe aṭṭhārasa seniyo sabbañca
balakāyaṃ sannipātāpesi. Tassa sannipātentasseva tayo divasā atikkantā. Atha
catutthe divase kāsirājā nagarato nikkhamitvā gahetabbayuttakaṃ gāhāpetvā
assamapadaṃ gantvā puttana saddhiṃ paṇinandito paṭisanthāramakāsi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**71. Tato rājā taramāno, yuttamāruiha sandanaṃ,
Itthāgāraṃ ajjhabhāsi, sabbāva anuyātha maṃ.**

**72. Vālabījanimuṇhisaṃ, khaggaṃ chattañca paṇḍaraṃ,
Upādhī rathamāruiha, suvaṇṇehi alaṅkatā.**

**73. Tato sa rājā pāyāsi, purakkhatvāna sārathim,
Khippam-eva upāgacchi, yattha sammati temiyo.**

**74. Tañca {6.23} disvāna āyantaṃ, jalantamiva tejasā,
Khattasaṅghaparibyūḷhaṃ, temiyo etadabravi.**

**75. Kacci nu tāta kusalaṃ, kacci tāta anāmayam,
Sabbā ca rājakaññāyo, arogā mayha mātaro.**

**76. Kusalañceva me putta, atho putta anāmayam,
Sabbā ca rājakaññāyo, arogā tuyha mātaro.**

**77. Kacci amajjapo tāta, kacci te suramappiyam,
Kacci sacce ca dhamme ca, dāne te ramate mano.**

**78. Amajjapo aham putta, atho me suramappiyam,
Atho sacce ca dhamme ca, dāne me ramate mano.**

**79. Kacci arogam yoggam te, kacci vahati vāhanam,
Kacci te byādhayo natthi, sarīrassupatāpanā.**

**80. Atho arogam yoggam me, atho vahati vāhanam,
Atho me byādhayo natthi, sarīrassupatāpanā.**

**81. Kacci antā ca te phītā, majjhe ca bahalā tava,
Koṭṭhāgārañca kosañca, kacci te paṭisanthataṃ.**

**82. Atho antā ca me phītā, majjhe ca bahalā mama,
Koṭṭhāgārañca kosañca, sabbam me paṭisanthataṃ.**

**83. Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Patiṭṭhapentu pallaṅkam, yattha rājā nisakkatī ti.**

Tattha **upādhī rathamāruihā** ti suvaṇṇapādukā ca ratham āropentū ti attho. Ime tayo pāde puttassa tattheva abhisekakaraṇatthāya: “Pañca rājakakudhabhaṇḍāni gaṇhathā” ti āṇāpento rājā āha. **Suvaṇṇehi alaṅkatā** ti idaṃ pādukam sandhāyāha. **Upāgacchī** ti upāgato ahosi. Kāya velāyāti? Mahāsattassa kārapaṇṇāni pacitvā nibbāpentassa nisinnavelāya. **Jalantamiva tejasā** ti rājatejena jalantaṃ viya. **Khattasaṅghaparibyuḷhan-**ti kathāphāsukena amaccasaṅghena parivutaṃ, khattiyasamūhehi vā parivāritaṃ. **Etadabravī** ti kāsirājānaṃ bahi khandhāvāraṃ nivāsāpetvā padasāva paṇṇasālaṃ āgantvā taṃ vanditvā nisinnaṃ paṭisanthāraṃ karonto etaṃ vacanaṃ abravi.

Kusalam anāmayan-ti ubhayena pi padena ārogyam-eva pucchati. **Kacci amajjapo** ti kacci majjam na pivasīti pucchati. “**Appamatto**” ti pi pāṭho, kusaladhammesu nappamajjasī ti attho. **Suramappiyan-**ti surāpānaṃ appiyam. “Suramappiyā” ti pi pāṭho, surā appiyā ti attho. **Dhamme** ti dasavidhe rājadhamme. **Yoggan-**ti yuge yuñjitabbaṃ **te** tava assaṇḍikam. **Kacci vahatī** ti kacci arogam hutvā vahatī. **Vāhanan-**ti hatthiassādi sabbam vāhanam. **Sarīrassupatāpanā** ti sarīrassa upatāpakarā. **Antā** ti

paccantajanapadā. **Phītā** ti iddhā subhikkhā, vatthābharanehi vā annapānehi vā paripuṇṇā gāḷhavāsā. **Majjhe cā** ti raṭṭhassa majjhe. **Bahalā** ti gāmanigamā ghanavāsā. **Paṭisanthatan**-ti paṭicchāditam guttam, paripuṇṇam vā. **Yattha rājā nisakkatī** ti yasmiṃ pallaṅke rājā nisīdissati, tam paññāpentūti vadati.

Rājā mahāsatte gāravena pallaṅke na nisīdati. Atha {6.24} mahāsatto: “Sace pallaṅke na nisīdati, paṇṇasanthāram paññāpethā” ti vatvā tasmim paññatte nisīdanatthāya rājānam nimantento gāthamāha.

**84. Idheva te nisīdassu, niyate paṇṇasanthare,
Etto udakamādāya, pāde pakkhālayassu te ti.**

Tattha **niyate** ti susanthate. **Etto** ti paribhogaudakam dassento āha.

Rājā mahāsatte gāravena paṇṇasanthāre pi anisīditvā bhūmiyam eva nisīdi. Mahāsatto pi paṇṇasālam pavisitvā tam kārapaṇṇakam nīharitvā rājānam tena nimantento gāthamāha.

**85. Idam-pi paṇṇakam mayham, randham rāja aloṇakam,
Paribhuñja mahārāja, pāhuno mesidhāgato ti.**

Atha nam rājā āha:

**86. Na cāham paṇṇam bhuñjāmi, na hetam mayha bhojanam,
Sālīnam odanam bhuñje, suciṃ mamsūpasecanan-ti.**

Tattha **na cāhan**-ti paṭikkhepavacanam.

Rājā tathārūpaṃ attano rājabhojanam vaṇṇetvā tasmim mahāsatte gāravena thokam paṇṇakam hatthatale ṭhapetvā: “Tāta, tvaṃ evarūpaṃ bhojanam bhuñjasi” ti puttana saddhim piyakatham kathento nisīdi. Tasmim khaṇe candādevī orodhena parivutā ekamaggena āgantvā bodhisattassa assamapadam patvā piyaputtam disvā tattheva patitvā visaññī ahoṣi. Tato paṭiladdhassāsā patitaṭṭhānato uṭṭhahitvā āgantvā bodhisattassa pāde daḷham gahetvā vanditvā assupuṇṇehi nettehi roditvā vandanaṭṭhānato uṭṭhāya ekamantam nisīdi. Atha nam rājā: “Bhadde, tava puttassa bhojanam passāhi” ti vatvā thokam paṇṇakam tassā hatthe ṭhapetvā sesaitthīnam-pi thokam thokam adāsi. Tā sabbāpi: “Sāmi, evarūpaṃ bhojanam bhuñjasi” ti vadantiyo tam gahetvā attano attano sīse katvā: “Atidukkaram karosi, sāmī” ti vatvā namassamānā nisīdimṣu. Rājā puna: “Tāta, idam mayham acchariyam hutvā upaṭṭhātī” ti vatvā imam gāthamāha.

**87. Accherakaṃ maṃ paṭibhāti, ekakam-pi rahogataṃ,
Edisaṃ bhuñjamānānaṃ, kena vaṇṇo pasīdati ti.**

Tattha **ekakan**-ti tāta, taṃ ekakam-pi rahogataṃ iminā bhojanena yāpentaṃ disvā mama acchariyaṃ hutvā upaṭṭhāti. **Edisan**-ti evarūpaṃ aloṇakaṃ atakkaṃ nidhūpanaṃ randhaṃ pattaṃ bhuñjantānaṃ kena kāraṇena vaṇṇo pasīdati ti naṃ pucchi.

Athassa {6.25} so ācikkhanto āha:

**88. Eko rāja nipajjāmi, niyate paṇṇasanthare,
Tāya me ekaseyyāya, rāja vaṇṇo pasīdati.**

**89. Na ca nettimsabandhā me, rājarakkhā upaṭṭhitā,
Tāya me sukhasēyyāya, rājavaṇṇo pasīdati.**

**90. Atītaṃ nānusocāmi, nappajappāmināgataṃ,
Paccuppannaṃ yāpemi, tena vaṇṇo pasīdati.**

**91. Anāgatappajappāya, atītassānusocanā,
Etena bālā sussanti, naḷo va harito luto ti.**

Tattha **nettimsabandhā** ti khaggabandhā. **Rājarakkhā** ti rājānaṃ rakkhitā. **Nappajappāmī** ti na patthemī. **Harito** ti haritavaṇṇo. **Luto** ti luñcivā ātape khittanaḷo viya.

Atha rājā: “Idheva naṃ abhisiñcitvā ādāya gamissāmī” ti cintetvā rajjena nimantento āha:

**92. Hatthānīkaṃ rathānīkaṃ, asse pattī ca vammīno,
Nivesanāni rammāni, ahaṃ putta dadāmi te.**

**93. Itthāgāraṃ-pi te dammi, sabbālaṅkārahūsitaṃ,
Tā putta paṭipajjassu, tvaṃ no rājā bhavissasi.**

**94. Kusalā naccagītassa, sikkhitā cāturiṭṭhiyo,
Kāme taṃ ramayissanti, kiṃ araṇṇe karissasi.**

**95. Paṭirājūhi te kaṇṇā, ānayissaṃ alaṅkatā,
Tāsu putte janetvāna, atha pacchā pabbajissasi.**

**96. Yuvā ca daharo cāsi, paṭhamuppattiko susu,
Rajjāṃ kārehi bhaddante, kiṃ araṇṇe karissasī ti.**

Tattha **hatthānīkaṃ**-ti dasahatthito paṭṭhāya hatthānīkaṃ nāma, tathā **rathānīkaṃ**. **Vammino** ti vammabaddhasūrayodhe. **Kusalā** ti chekā. **Sikkhitā** ti añṇesu pi itthikicesu sikkhitā. **Cāturitthiyo** ti caturā vilāsā itthiyo, atha vā caturā nāgarā itthiyo, atha vā caturā nāma nāṭakitthiyo. **Paṭirājūhi te kaṇṇā** ti añṇehi rājūhi tava rājakaṇṇāyo ānayissāmi. **Yuvā** ti yobbanappatto. **Daharo** ti taruṇo. **Paṭhamuppattiko** ti paṭhamavayena uppattito samuggato. **Susū** ti atitaruṇo.

Ito paṭṭhāya bodhisattassa dhammakathā hoti:

**97. Yuvā care brahmacariyaṃ, brahmacārī yuvā siyā,
Daharassa hi pabbajjā, etaṃ isihi vaṇṇitaṃ.**

**98. Yuvā {6.26} care brahmacariyaṃ, brahmacārī yuvā siyā,
Brahmacariyaṃ carissāmi, nāhaṃ rajjena matthiko.**

**99. Passāmi vohaṃ daharaṃ, amma tāta vadantaraṃ,
Kicchāladdhaṃ piyaṃ puttaṃ, appatvāva jaraṃ mataṃ.**

**100. Passāmi vohaṃ dahariṃ, kumāriṃ cārudassaniṃ,
Navavaṃsakaḷīraṃva, paluggaṃ jīvitakkhayaṃ.**

**101. Daharā pi hi mīyanti, narā ca atha nāriyo,
Tattha ko vissase poso, ‘daharomhī’ ti jīvite.**

**102. Yassa ratyā vivasāne, āyu appataraṃ siyā,
Appodakeva macchānaṃ, kiṃ nu komāraṃ tahim.**

**103. Niccamabbhāhato loko, niccaṇca parivārīto,
Amoghāsu vajantīsu, kiṃ maṃ rajjebhisiṇcasī ti.**

Kāsirājā āha:

**104. Kena mabbhāhato loko, kena ca parivārīto,
Kāyo amoghā gacchanti, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Bodhisatto āha:

**105. Maccunābbhāhato loko, jarāya parivārīto,
Ratyo amoghā gacchanti, evaṃ jānāhi khattiya.**

**106. Yathā pi tante vītate, yaṃ yadevūpavīyati,
Appakaṃ hoti vetabbaṃ, evaṃ maccāna jīvitaṃ.**

**107. Yathā vārivaho pūro, gacchaṃ nupanivattati,
Evamāyu manussānaṃ, gacchaṃ nupanivattati.**

**108. Yathā vārivaho pūro, vahe rukkhepakūlaje,
Evaṃ jarāmarāṇena, vuyhante sabbapāṇino ti.**

Tattha **brahmacārī yuvā siyā** ti brahmacariyaṃ caranto yuvā bhaveyya. **Isīhi vaṇṇitaṃ**-ti buddhādīhi isīhi thomitaṃ pasatthaṃ. **Nāhaṃ rajjena matthiko** ti ahaṃ rajjena atthiko na homi. **Amma tāta vadantaranti**: “Amma, tāta” ti vadantaṃ. **Paluggaṃ**-ti maccunā luñcivā gahitaṃ. **Yassa ratyā vivasāne** ti mahārāja, yassa mātukucchimhi paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya rattidivātikkena appataraṃ āyu hoti. **Komārakaṃ tahiṇ**-ti tasmim vaye taruṇabhāvo kiṃ karissati.

Kena mabbhāhato ti kena abbhāhato. Idaṃ rājā saṃkhittena bhāsitaṃ atthaṃ ajānanto va pucchati. **Ratyō** ti rattiyo. Tā hi imesaṃ sattānaṃ āyuṇṇa vaṇṇaṇṇa balaṇṇa khepentiyo eva gacchantīti amoghā gacchanti nāmāti veditabbaṃ. {6.27} **Yaṃ yadevūpavīyati** ti yaṃ yaṃ tantaṃ upavīyati. **Vetabbaṃ**-ti tantasmim vīte sesaṃ vetabbaṃ yathā appakaṃ hoti, evaṃ sattānaṃ jīvitaṃ. **Nupanivattati** ti tasmim tasmim khaṇe gataṃ gataṃ-eva hoti, na upanivattati. **Vahe rukkhepakūlaje** ti upakūlaje rukkhe vaheyya.

Rājā mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā: “Kiṃ me gharāvāsenā” ti ativiya ukkaṇṭhito pabbajitukāmo hutvā: “Nāhaṃ tāva puna nagaraṃ gamissāmi, idheva pabbajissāmi. Sace pana me putto nagaraṃ gaccheyya, setacchattamassa dadeyyaṃ”-ti cintetvā taṃ vīmaṃsitaṃ puna rajjena nimantento āha:

**109. Hatthānīkaṃ rathānīkaṃ, asse pattī ca vammaṇo,
Nivesanāni rammāni, ahaṃ putta dadāmi te.**

**110. Itthāgāraṃ-pi te dammi, sabbālaṅkārahūsitaṃ,
Tā putta paṭipajjassu, tvaṃ no rājā bhavissasi.**

**111. Kusalā naccagītassa, sikkhitā cāturitthiyo,
Kāme taṃ ramayissanti, kiṃ araṇṇe karissasi.**

**112. Paṭirājūhi te kaṇṇā, ānayaṃsaṃ alaṅkatā,
Tāsu putte janetvāna, atha pacchā pabbajissasi.**

113. Yuvā ca daharo cāsi, paṭhamuppattiko susu,
Rajjam kārehi bhaddante, kiṃ araṇṇe karissasi.

114. Koṭṭhāgāraṇca kosaṇca, vāhanāni balāni ca,
Nivesanāni rammāni, ahaṃ putta dadāmi te.

115. Gomaṇḍalaparibyūḷho, dāsisanḥapurakkhato,
Rajjam kārehi bhaddante, kiṃ araṇṇe karissasī ti.

Tattha **gomaṇḍalaparibyūḷho** ti subhaṅgīnaṃ rājakaṇṇānaṃ maṇḍalena purakkhato.

Atha mahāsatto rajjena anattikabhāvaṃ pakāsento āha:

116. Kiṃ dhanena yaṃ khīyetha, kiṃ bhariyāya marissati,
Kiṃ yobbanena jīṇṇena, yaṃ jarāyābhibhuyyati.

117. Tattha kā nandi kā khiḍḍā, kā ratī kā dhanesanā,
Kiṃ me puttehi dārehi, rāja muttosmi bandhanā.

118. Yohaṃ evaṃ pajānāmi, maccu me nappamajjati,
Antakenādhīpannassa, kā ratī kā dhanesanā.

119. Phalānamiva {6.28} pakkānaṃ, niccaṃ patanato bhayaṃ,
Evaṃ jātāna maccānaṃ, niccaṃ maraṇato bhayaṃ.

120. Sāyameke na dissanti, pāto diṭṭhā bahū janā,
Pāto ete na dissanti, sāyaṃ diṭṭhā bahū janā.

121. Ajeva kiccaṃ ātapaṃ, ko jaṇṇā maraṇaṃ suve,
Na hi no saṅgamaṃ tena, mahāsenena maccunā.

122. Corā dhanassa patthenti, rāja muttosmi bandhanā,
Ehi rāja nivattassu, nāhaṃ rajjena matthiko ti.

Tattha **yaṃ khīyethā** ti mahārāja, kiṃ tvaṃ maṃ dhanena nimantesi, yaṃ khīyetha khayāṃ gaccheyya. Dhanāṃ vā hi purisaṃ cajati, puriso vā taṃ dhanāṃ cajiṭvā gacchatīti sabbathā pi khayagāmī yeva hoti, kiṃ tvaṃ maṃ tena dhanena nimantesi. **Kiṃ bhariyāyā** ti bhariyāya kiṃ karissāmi, yā mayi ṭhite yeva marissati. **Jīṇṇenā** ti jarāya anuparitena anubhūtena. **Abhibhuyyati** ti abhibhaviyyati. **Tatthā** ti tasmiṃ evaṃ jarāmarāṇadhamme lokasannivāse. **Kā nandī** ti kā nāma tuṭṭhi. **Khiḍḍā** ti kīḷā. **Ratī** ti pañcakāmaguṇarati. **Bandhanā** ti kāmabandhanā mutto asmi, mahārājāti jhānena vikkhambhitattā evamāha. **Maccu me** ti mama maccu nappamajjati, niccaṃ mama vadhāya

appamatoyevā ti. Yo ahaṃ evaṃ pajānāmi, tassa mama antakena adhipannassa vadhitassa kā nāma rati, kā dhanesanāti. **Niccan**-ti jātakālato paṭṭhāya sadā jarāmarañato bhayam-eva uppajjati.

Ātapan-ti kusalakammavīriyaṃ. **Kiccan**-ti kattaḅbaṃ. **Ko jaññā maraṇaṃ suve** ti suve vā parasuve vā maraṇaṃ vā jīvitaṃ vā ko jāneyya. **Saṅgaran**-ti saṅketaṃ. **Mahāsenenā** ti

pañcavīsatibhayabāttimsakammakaraṇachannavutirogappamukhādivasena puthusenena. **Corā dhanassā** ti dhanatthāya jīvitaṃ cajantā corā dhanassa patthenti nāma, ahaṃ pana dhanapatthanāsaṅkhātā bandhanā mutto asmi, na me dhanenatthoti attho. **Nivattassū** ti mama vacanena sammā nivattassu, rajjaṃ pahāya nekkhammaṃ paṭisaraṇaṃ katvā pabbajassu. Yaṃ pana cintesi: “Imaṃ rajje patiṭṭhāpessāmī” ti, taṃ mā cintayi, nāhaṃ rajjena atthikoti. Iti mahāsattassa dhammadesanā sahānusandhinā matthakaṃ pattā.

Taṃ sutvā rājānaṃ candādeviṇca ādiṃ katvā soḷasasahassā orodhā ca amaccādayo ca sabbe pabbajitukāmā ahesuṃ. Rājā pi nagare bheriṃ carāpesi: “Ye mama puttassa santike pabbajituṃ icchanti, te pabbajantū” ti. {6.29}

Sabbesaṇca suvaṇṇakoṭṭhāgārādīnaṃ dvārāni vivarāpetvā: “Asukaṭṭhāne ca mahānidhikumbbhiyo atthi, atthikā gaṇhantū” ti suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhāpetvā mahāthambhe bandhāpesi. Te nāgarā yathāpasārite āpaṇe ca vivaḍadvārāni gehāni ca pahāya nagarato nikkhamitvā rañño santikaṃ āgamimsu. Rājā mahājanena saddhiṃ mahāsattassa santike pabbaji. Sakkadattiyaṃ tiyojanikaṃ assamapadaṃ paripuṇṇaṃ ahosi. Mahāsatto paṇṇasālāyo vicāresi, majjhe tṭhitā paṇṇasālāyo itthīnaṃ dāpesi. Kimkāraṇā? Bhīrukajātikā etāti. Purisānaṃ pana bahipaṇṇasālāyo dāpesi. Tā sabbā pi paṇṇasālāyo vissakammadevaputto va māpesi. Te ca phaladhararukkhe vissakammadevaputto yeva attano iddhiyā māpesi. Te sabbe vissakammena nimmitesu phaladhararukkhesu uposathadivase bhūmiyaṃ patitapatitāni phalāni gahetvā paribhuñjitvā samaṇadhammaṃ karonti. Tesu yo kāmavitakkaṃ vā byāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā vitakketi, tassa manaṃ jānitvā mahāsatto ākāse nisīditvā madhuradhammaṃ kathesi. Te janā bodhisattassa madhuradhammaṃ sutvā ekaggacittā hutvā khippam-eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattesuṃ.

Tadā eko sāmantarājā: “Kāsirājā kira bārāṇasinagarato nikkhamitvā vanaṃ pavisitvā pabbajito” ti sutvā: “Bārāṇasiṃ gaṇhissāmī” ti nāgarā nikkhamitvā bārāṇasiṃ patvā nagaraṃ pavisitvā alaṅkatanagaraṃ disvā rājanivesanaṃ

āruyha sattavidham vararatanam oloketvā: “Kāsirañño imam dhanam nissāya ekena bhayena bhavitabban”-ti cintento surāsoṇḍe pakkosāpetvā pucchi: “Tumhākaṃ rañño idha nagare bhayaṃ uppannam atthī” ti? “Natthi, devā” ti. “Kiṃ kāraṇā” ti. “Amhākaṃ rañño putto temiyakumāro ‘bārāṇasim rajjam na karissāmī’ ti amūgo pi mūgo viya hutvā imamhā nagarā nikkhamitvā vanam pavisitvā isipabbajjam pabbaji, tena kāraṇena amhākaṃ rājā mahājanena saddhim imamhā nagarā nikkhamitvā temiyakumārassa santikaṃ gantvā pabbajito” ti ārocesum. Sāmantarājā tesam vacanam sutvā tussitvā: “Aham-pi pabbajissāmī” ti cintetvā: “Tāta, tumhākaṃ rājā kataradvārena nikkhanto” ti pucchi. “Deva, pācīnadvārenā” ti vutte attano parisāya saddhim teneva pācīnadvārena nikkhamitvā nadītīrena pāyāsi.

Mahāsatto pi tassa āgamanam ñatvā vanantaram āgantvā ākāse nisīditvā madhuradhammam desesi. So parisāya saddhim tassa santike yeva pabbaji. Evaṃ apare pi satta rājāno: “Bārāṇasinagaram gaṇhissāmī” ti āgatā. Te pi rājāno satta rajjāni chaḍḍetvā bodhisattassa santike yeva pabbajimsu. Hatthi pi araṇṇahatthi jātā, assā pi araṇṇaassā jātā, rathā pi araṇṇe yeva vinaṭṭhā, bhaṇḍāgāresu kahāpaṇe assamapade vālukam katvā vikirimsu. Sabbe pi abhiññāsamāpattiyo nibbattetvā jīvitapariyosāne brahmalokaparāyaṇā ahesum. Tiracchānagatā hatthiassā pi isigaṇe cittam pasādetvā chakāmāvacaralokesu nibbattimsu.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsetvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi rajjam pahāya nikkhantoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: “tadā chatte adhivatthā devadhītā uppalavaṇṇā {6.30} ahosi, sunando sārathi sāriputto, mātāpitāro mahārājakulāni, sesaparisā buddhaparisā, mūgapakkhapaṇḍito pana aham-eva sammāsambuddho ahosin”-ti.

Mūgapakkhajātakavaṇṇanā paṭhamā

Ja 539 Mahājanakajātakavaṇṇanā

Koyaṃ majjhe samuddasmin-ti idam satthā jetavane viharanto mahābhinnikkhamanam ārabha kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyam sannisinnā tathāgatassa mahābhinnikkhamanam vaṇṇayantā nisīdimsu. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe

pi tathāgato mahābhinnikkhamanam nikkhantoyevā” ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte videharatthe mithilāyaṃ mahājanako nāma rājā rajjam kāresi. Tassa dve puttā ahesuṃ ariṭṭhajanako ca polajanako cāti. Tesu rājā jeṭṭhaputtassa uparajjam adāsi, kaniṭṭhassa senāpatiṭṭhānam adāsi. Aparabhāge mahājanako kālamakāsi. Tassa sarīrakiccaṃ katvā rañño accayena ariṭṭhajanako rājā hutvā itarassa uparajjam adāsi. Tasseko pādamūliko amacco rañño santikaṃ gantvā: “Deva, uparājā tumhe ghātetukāmo” ti āha. Rājā tassa punappunam katham sutvā kaniṭṭhassa sineham bhinditvā polajanakaṃ saṅkhalikāhi bandhāpetvā rājanivesanato avidūre ekasmiṃ gehe vasāpetvā ārakkham ṭhapesi. Kumāro: “Sacāham bhātu verīmhi, saṅkhalikā pi me hatthapādā mā muccantu, dvāram-pi mā vivarīyatu, sace no verīmhi, saṅkhalikā pi me hatthapādā muccantu, dvāram-pi vivarīyatū” ti saccakiriyamakāsi. Tāvadeva {6.31} saṅkhalikā pi khaṇḍākhaṇḍam chijjimsu, dvāram-pi vivaṭam. So nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā vāsaṃ kappesi.

Paccantagāmavāsino taṃ sañjānitvā upaṭṭhahimsu. Rājā pi taṃ gāhāpetum nāsakkihi. So anupubbena paccantajanapadaṃ hatthagataṃ katvā mahāparivāro hutvā: “Ahaṃ pubbe bhātu na verī, idāni pana verīmhi” ti mahājanaparivuto mithilaṃ gantvā bahinagare khandhāvāraṃ katvā vāsaṃ kappesi. Nagaravāsino yodhā: “Kumāro kira āgato” ti sutvā yebhuyyena hatthiassavāhanādīni gahetvā tasseva santikaṃ āgamimsu, aññe pi nāgarā āgamimsu. So bhātu sāsanaṃ pesesi: “Nāham pubbe tumhākaṃ verī, idāni pana verīmhi, chattaṃ vā me detha, yuddham vā” ti. Rājā taṃ sutvā yuddham kātuṃ icchanto aggamahesiṃ āmantetvā: “Bhadde, yuddhe jayaparājayo nāma na sakkā ñātuṃ, sace mama antarāyo hoti, tvaṃ gabbhaṃ rakkheyyāsi” ti vatvā mahatiyā senāya parivuto nāgarā nikkhami.

Atha naṃ yuddhe polajanakassa yodhā jīvitakkhayaṃ pāpesuṃ. Tadā: “Rājā mato” ti sakalanagare ekakolāhalaṃ jātaṃ. Devī pi tassa matabhāvaṃ ñatvā sīghaṃ sīghaṃ suvaṇṇasārādīni gahetvā pacchiyaṃ pakkhipitvā matthake kiliṭṭhapilotikaṃ attharitvā upari taṇḍule okiritvā kiliṭṭhapilotikaṃ nivāsetvā sarīraṃ virūpaṃ katvā pacchiṃ sīse ṭhāpetvā divā divasseva nikkhami, na koci naṃ sañjāni. Sā uttaradvārena nikkhamitvā katthaci agatapubbattā maggaṃ ajānantī disaṃ vavatthāpetuṃ asakkontī kevalaṃ: “Kālacampānagaraṃ nāma atthi” ti sutattā: “Kālacampānagaraṃ gamikā nāma atthi” ti pucchamānā ekikā

sālāyaṃ nisīdi. Kucchimhi panassā nibbattasatto na yo vā so vā, pūritapāramī mahāsatto nibbatti.

Tassa tejena sakkassa bhavanam kam pi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇam ñatvā: “Tassā kucchiyaṃ nibbattasatto mahāpuṇṇo, mayā gantuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā paṭicchannayoggaṃ māpetvā tattha mañcaṃ paññāpetvā mahallakapuriso viya yoggaṃ pājento tāya nisinnasālāya dvāre ṭhatvā: “Kālacampānagaraṃ gamikā nāma atthī” ti pucchi. “Ahaṃ, tāta, gamissāmī” ti. “Tena {6.32} hi yoggaṃ āruyha nisīda, amma” ti. “Tāta, ahaṃ paripuṇṇagabbhā, na sakkā mayā yoggaṃ abhiruhituṃ, pacchato pacchato gamissāmi, imissā pana me pacchiyā okāsaṃ dehī” ti. “Amma, kiṃ vadesi, yoggaṃ pājetuṃ jānanasamattho nāma mayā sadiso natthi. Amma, mā bhāyi, āruyha nisīdā” ti. Sā: “Tāta, sādhu” ti vadati. So tassā ārohanakāle attano ānubhāvena vātapuṇṇabhastacammaṃ viya pathaviṃ unnāmetvā yoggassa pacchimante paharāpesi. Sā abhiruyha sayane nipajjitvāva: “Ayaṃ devatā bhavissatī” ti aññāsī. Sā dibbasayane nipannamattāva niddaṃ okkami.

Atha naṃ sakko tiṃsayojanamatthake ekaṃ nadiṃ patvā pabodhetvā: “Amma, otarītvā nadiyaṃ nhāyītvā ussīsake sātakayugaṃ atthi, taṃ nivāsehi, antoyogge puṭabhattaṃ atthi, taṃ bhuñjāhi” ti āha. Sā tathā katvā puna nipajjitvā sāyanhasamaye kālacampānagaraṃ patvā dvāraṭṭālakaṇṭhāre disvā: “Tāta, kiṃ nāma nagarametan”-ti pucchi. “Kālacampānagaraṃ, amma” ti. “Kiṃ vadesi, tāta, nanu amhākaṃ nagarato kālacampānagaraṃ saṭṭhiyojanamatthake hotī” ti? “Evaṃ, amma, ahaṃ pana ujumaggaṃ jānāmī” ti. Atha naṃ dakkhiṇadvārasamīpe otāretvā: “Amma, amhākaṃ gāmo purato atthi, tvaṃ gantvā nagaraṃ pavisāhi” ti vatvā purato gantvā viya sakko antaradhāyītvā sakatṭhānam-eva gato.

Devī pi ekikāva sālāyaṃ nisīdi. Tasmim khaṇe eko disāpāmoṃkko ācariyo kālacampānagaravāsī mantajjhāyako brāhmaṇo pañcahi māṇavakasatehi parivuto nhānatthāya gacchanto dūrato va oloketvā taṃ abhirūpaṃ sobhaggappattaṃ tattha nisinnaṃ disvā tassā kucchiyaṃ mahāsattassānubhāvena saha dassaneneva kaniṭṭhabhaginisinehaṃ uppādetvā māṇavake bahi ṭhapetvā ekako va sālaṃ pavisitvā: “Bhagini, kataragāmaṃvāsikā tvaṃ”-ti pucchi. “Tāta, mithilāyaṃ ariṭṭhajanakaraṇṇo aggamaheśimhī” ti. “Amma, idha kasmā āgatāsi” ti? “Tāta, polajanakena rājā mārito, athāhaṃ bhītā ‘gabbhaṃ anurakkhissāmī’ ti āgatā” ti. “Amma, imasmim pana te nagare koci

ñātako atthī” ti? “Natthi, tātā” ti. Tena hi mā cintayī, ahaṃ udiccabrāhmaṇo mahāsālo disāpāmokkhaācariyo, ahaṃ taṃ bhaginiṭṭhāne ṭhapetvā paṭijaggissāmi, tvaṃ: “Bhātikā” ti maṃ vatvā pādesu gahetvā paridevā ti. Sā mahāsaddaṃ katvā {6.33} tassa pādesu gahetvā paridevī. Te dve pi aññamaññaṃ paridevimsu.

Athassa antevāsikā mahāsaddaṃ sutvā khippaṃ upadhāvitvā: “Ācariya, kiṃ te hotī” ti pucchimsu. So āha: “kaniṭṭhabhaginī me esā, asukakāle nāma mayā vinā jātā” ti. Atha māṇavā: “Tava bhaginiṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya mā cintayittha ācariyā” ti āhaṃsu. So māṇave paṭicchannayoggaṃ āharāpetvā taṃ tattha nisīdāpetvā: “Tātā, vo gantvā brāhmaṇiyā mama kaniṭṭhabhaginibhāvaṃ kathetvā sabbakiccāni kātuṃ vadethā” ti vatvā gehaṃ pesesi. Te gantvā brāhmaṇiyā kathesum. Atha naṃ brāhmaṇī pi uṇhodakena nhāpetvā sayanaṃ paññāpetvā nipajjāpesi. Atha brāhmaṇo pi nhātvā āgato bhojanakāle: “Bhaginiṃ me pakkosathā” ti pakkosāpetvā tāya saddhiṃ ekato bhuñjitvā antonivesane yeva taṃ paṭijaggi.

Sā na cirasseva suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijāyī, “mahājanakakumāro” tissa ayyakasantakaṃ nāmamakāsi. So vaḍḍhamāno dārakehi saddhiṃ kīlanto ye taṃ rosentī, te asambhinnakhattiyakule jātattā mahābalavatāya ceva mānathaddhatāya ca daḷhaṃ gahetvā paharati. Tadā te mahāsaddena rodantā: “Kena pahaṭā” ti vutte: “Vidhavāputtenā” ti vadanti. Atha kumāro cintesi: “Ime maṃ ‘vidhavāputto’ ti abhiṇhaṃ vadanti, hotu, mama mātaraṃ pucchissāmī” ti. So ekadivasaṃ mātaraṃ pucchi: “Amma, ko mayhaṃ pitā” ti? Atha naṃ mātā: “Tātā, brāhmaṇo te pitā” ti vañcesi. So punadivase pi dārake paharanto: “Vidhavāputto” ti vutte: “Nanu brāhmaṇo me pitā” ti vatvā: “Brāhmaṇo kiṃ te hotī” ti vutte cintesi: “Ime maṃ, brāhmaṇo te kiṃ hotī” ti abhiṇhaṃ vadanti, mātā me idaṃ kāraṇaṃ yathābhūtaṃ na kathesi, sā attano manena me na kathessati, hotu, kathāpessāmi nan”-ti. So thaññaṃ pivanto thanaṃ dantehi ḍaṃsitvā: “Amma, me pitaraṃ kathehi, sace na kathessasi, thanaṃ te chindissāmī” ti āha. Sā puttaṃ vañcetum asakkontī: “Tātā, tvaṃ mithilāyaṃ ariṭṭhajanakaraṇṇo putto, pitā te polajanakena mārīto, ahaṃ taṃ anurakkhantī imaṃ nagaraṃ āgatā, ayaṃ brāhmaṇo maṃ bhaginiṭṭhāne ṭhapetvā paṭijaggatī” ti kathesi. So taṃ sutvā tato paṭṭhāya: “Vidhavāputto” ti vutte pi na kujjhi.

So soḷasavassabbhantare yeva tayo vede ca sabbasippāni ca uggaṇhi, {6.34} soḷasavassikakāle pana uttamarūpadharo ahosi. Atha so: “Pitu santakaṃ rajjaṃ

gaṇhissāmī” ti cintetvā mātaraṃ pucchi: “Amma, kiñci dhanam te hatthe atthi, udāhu no, aham vohāram katvā dhanam uppādetvā pitu santakam rajjam gaṇhissāmī” ti. Atha nam mātā āha: “tāta, nāham tucchahatthā āgatā, tayo me hatthe dhanasārā atthi, muttasāro, maṇisāro, vajirasāroti, tesu ekeko rajjaggahaṇappamāṇo, tam gahetvā rajjam gaṇha, mā vohāram karī” ti. “Amma, idam-pi dhanam mayham-eva upaḍḍham katvā dehi, tam pana gahetvā suvaṇṇabhūmiṃ gantvā bahuṃ dhanam āharitvā rajjam gaṇhissāmī” ti. So upaḍḍham āharāpetvā bhaṇḍikam katvā suvaṇṇabhūmiṃ gamikehi vāṇijehi saddhiṃ nāvāya bhaṇḍam āropetvā puna nivattitvā mātaraṃ vanditvā: “Amma, aham suvaṇṇabhūmiṃ gamissāmī” ti āha. Atha nam mātā āha: “tāta, samuddo nāma appasiddhiko bahuntarāyo, mā gaccha, rajjaggahaṇāya te dhanam bahū” ti. So: “Gacchissām-eva amma” ti mātaraṃ vanditvā gehā nikkhamma nāvaṃ abhiruhi.

Tam divasam-eva polajanakassa sarīre rogo uppajji, anuṭṭhānaseyyam sayi. Tadā satta jaṅghasatāni nāvaṃ abhiruhimsu. Nāvā sattadivasehi satta yojanasatāni gatā. Sā aticaṇḍavegena gantvā attānam vahituṃ nāsakkhi, phalakāni bhinnāni, tato tato udakam uggataṃ, nāvā samuddamajjhe nimuggā. Mahājanā rodanti paridevanti, nānādevatāyo namassanti. Mahāsatto pana neva rodati na paridevati, na devatāyo namassati, nāvāya pana nimujjanabhāvaṃ ñatvā sappinā sakkharam omadditvā kucchipūram khāditvā dve maṭṭhakasāṭake telena temetvā dāham nivāsetvā kūpakam nissāya ṭhito nāvāya nimujjanasamaye kūpakam abhiruhi. Mahājanā macchakacchapabhakkhā jātā, samantā udakam aḍḍhūsabhamattam lohitaṃ ahosi. Mahāsatto kūpakamatthake ṭhitova: “Imāya nāma disāya mithilanagaran”-ti disam vavatthapetvā kūpakamatthakā uppatitvā macchakacchape atikkamma mahābalavatāya usabhamatthake pati. Tam divasam-eva polajanako kalamakāsi. Tato paṭṭhāya mahāsatto maṇivaṇṇāsu ūmīsu parivattanto suvaṇṇakkhandho viya samuddam {6.35} tarati. So yathā ekadivasaṃ, evaṃ sattāham tarati, “idāni puṇṇamīdivaso” ti velam pana oloketvā loṇodakena mukham vikkhāletvā uposathiko hoti.

Tadā ca: “Ye mātupaṭṭhānādiguṇayuttā samudde marituṃ ananucchavikā sattā, te uddhārehi” ti catūhi lokapālehi maṇimekhalā nāma devadhītā samuddarakkhikā ṭhapitā hoti. Sā satta divasāni samuddam na olokesi, dibbasampattiṃ anubhavantiyā kirassā sati pamuṭṭhā. “Devasamāgamaṃ gatā” ti pi vadanti. Atha sā: “Ajja me sattamo divaso samuddam anolokentiyā, kā nu kho pavattī” ti oloketī mahāsattam disvā: “Sace mahājanakakumāro samudde

nassissa, devasamāgamapavesanaṃ na labhissaṃ”-ti cintetvā mahāsattassa avidūre alaṅkatena sarīrena ākāse ṭhatvā mahāsattaṃ vīmaṃsamānā paṭhamam gāthamāha.

**1. Koyaṃ majjhe samuddasmiṃ, apassaṃ tīramāyue,
Kaṃ tvaṃ atthavaṣaṃ ñatvā, evaṃ vāyamase bhusan-ti.**

Tattha **apassaṃ tīramāyue** ti tīraṃ apassanto va āyūhati vīriyaṃ karoti.

Atha mahāsatto tassā vacanaṃ sutvā: “Ajja me sattamo divaso samuddaṃ tarantassa, na me dutiyo satto diṭṭhapubbo, ko nu maṃ vadatī” ti ākāsaṃ olokeno taṃ disvā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Nisamma vattaṃ lokassa, vāyāmassa ca devate,
Tasmā majjhe samuddasmiṃ, apassaṃ tīramāyue ti.**

Tattha **nisamma vattaṃ lokassa** ti ahaṃ lokassa vattakiriyaṃ disvā upadhāretvā viharāmi ti attho. **Vāyāmassa ca** ti vāyāmassa ca ānisaṃsaṃ nisāmetvā viharāmi ti dīpeti. **Tasmā** ti yasmā nisamma viharāmi, “purisakāro nāma na nassati, sukhe paṭiṭṭhāpetī” ti jānāmi, tasmā tīraṃ apassanto pi āyūhāmi vīriyaṃ karomi, na ukkaṇṭhāmi ti.

Sā tassa dhammakathaṃ sutvā uttari sotukāmā hutvā puna gāthamāha.

**3. Gambhīre appameyyasmiṃ, tīraṃ yassa na dissati,
Mogho te purisavāyāmo, appatvāva marissasī ti.**

Tattha **appatvā** ti tīraṃ appatvā yeva.

Atha naṃ mahāsatto: “Devate, kiṃ nāmetaṃ kathesi, vāyāmaṃ katvā maranto pi garahato muccissāmi” ti vatvā gāthamāha.

**4. Anaṇo {6.36} ñātinaṃ hoti, devānaṃ pitunañca so,
Karaṃ purisakiccāni, na ca pacchānutappatī ti.**

Tattha **anaṇo** ti vāyāmaṃ karonto ñātinañceva devatānañca brahmānañca antare anaṇo hoti agarahito anindito. **Karaṃ purisakiccāni** ti yathā so puggalo purisehi kattabbāni kammāni karaṃ pacchākāle na ca anutappati, yathā nānusocati, evāham-pi vīriyaṃ karonto pacchākāle nānutappāmi nānusocāmi ti attho.

Atha naṃ devadhītā gāthamāha.

**5. Apāraneyyam yaṃ kammaṃ, aphalaṃ kilamathuddayaṃ,
Tattha ko vāyāmenattho, maccu yassābhiniṇṇipattan-ti.**

Tattha **apāraneyyan**-ti vāyāmena matthakaṃ apāpetabbaṃ. **Maccu yassābhiniṇṇipattan**-ti yassa aṭṭhāne vāyāmakaraṇassa maraṇam-eva nipphannaṃ, tattha ko vāyāmenatthoti.

Evam devadhītāya vutte taṃ appaṭibhānaṃ karonto mahāsatto uttari gāthā āha:

**6. Apāraneyyamaccantaṃ, yo viditvāna devate,
Na rakkhe attano paṇaṃ, jaññā so yadi hāpaye.**

**7. Adhippāyaphalaṃ eke, asmiṃ lokasmi devate,
Payojayanti kammāni, tāni ijjhanti vā na vā.**

**8. Sandiṭṭhikaṃ kammaphalaṃ, nanu passasi devate,
Sannā aññe tarāmahaṃ, tañca passāmi santike.**

**9. So ahaṃ vāyamiṣṣāmi, yathāsatti yathābalaṃ,
Gacchaṃ pāraṃ samuddassa, kassaṃ purisa-kāriyaṇ-ti.**

Tattha **accantaṇ**-ti yo: “Idaṃ kammaṃ vīriyaṃ katvā nipphādetuṃ na sakkā, accantaṃ-eva apāraneyyan”-ti viditvā caṇḍahatthi-ādayo apariharanto attano paṇaṃ na rakkhati. **Jaññā so yadi hāpaye** ti so yadi tādisesu ṭhānesu vīriyaṃ hāpeyya, jāneyya tassa kusītabhāvassa phalaṃ. Tvaṃ yaṃ vā taṃ vā niratthakaṃ vadasīti dīpeti. Pāliyaṃ pana: “Jaññā so yadi hāpayan”-ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāsu natthi. **Adhippāyaphalaṇ**-ti attano adhippāyaphalaṃ sampassamānā ekacce purisā kasivaṇijjādīni kammāni payojayanti, tāni ijjhanti vā na vā ijjhanti. “Ettha gamiṣṣāmi, idaṃ uggahessāmi” ti pana kāyikacetasi-kavīriyaṃ karontassa taṃ ijjhateva, tasmā taṃ kātuṃ vaṭṭatiyevā ti dasseti. **Sannā aññe tarāmahan**-ti aññe janā mahāsamudde sannā nimuggā vīriyaṃ akarontā macchakacchapabhakkhā jātā, ahaṃ pana ekako va tarāmi. **Tañca passāmi santike** ti idaṃ me vīriyaphalaṃ passa, mayā iminā attabhāvena devatā nāma {6.37} na diṭṭhapubbā, sohaṃ tañca iminā dibbarūpena mama santike ṭhitaṃ passāmi. **Yathāsatti yathābalaṇ**-ti attano sattiyaṃ ca balassa ca anurūpaṃ. **Kassaṇ**-ti karissāmi.

Tato devatā tassa taṃ dāhavaṇaṃ sutvā thutiṃ karontī gāthamāha.

**10. Yo tvaṃ evaṃ gate oghe, appameyye mahañṇave,
Dhammavāyāmasampanno, kammunā nāvasīdasi,
So tvaṃ tattheva gacchāhi, yattha te nirato mano ti.**

Tattha **evaṃ gate** ti evarūpe gambhīre vitthate mahāsamudde.

Dhammavāyāmasampanno ti dhammavāyāmena samannāgato. **Kammunā** ti attano purisakārakammena. **Nāvasīdasī** ti na avasīdasi. **Yattha te** ti yasmim̐ ṭhāne tava mano nirato, tattheva gacchāhīti.

Sā evañca pana vatvā: “Paṇḍita mahāparakkama, kuhiṃ taṃ nemī” ti pucchi.
“Mithilanagaran”-ti vutte sā mahāsattaṃ pupphakalāpaṃ viya ukkhipitvā
ubho hi hatthehi pariggayha ure nipajjāpetvā piyaputtaṃ ādāya gacchantī viya
ākāse pakkhandi. Mahāsatto sattāhaṃ loṇodakena upakkasarīro hutvā
dibbaphassena phuṭṭho niddaṃ okkami. Atha naṃ sā mithilaṃ netvā
ambavanuyyāne maṅgalasilāpaṭṭe dakkhiṇapassena nipajjāpetvā uyyānadevatāhi
tassa ārakkhaṃ gāhāpetvā sakaṭṭhānam-eva gatā.

Tadā polajanakassa putto natthi. Ekā panassa dhītā ahosi, sā sīvalidevī nāma
paṇḍitā byattā. Amaccā tamenāṃ maraṇamañce nipannaṃ pucchiṃsu:
“Mahārāja, tumhesu divaṅgatesu rajjaṃ kassa dassāmā” ti? Atha ne rājā: “Tātā,
mama dhītaraṃ sīvalideviṃ ārādhetuṃ samatthassa rajjaṃ detha, yo vā pana
caturassapallaṅkassa ussīsakaṃ jānāti, yo vā pana saḥassathāmadhanaṃ
āropetuṃ sakkoti, yo vā pana soḷasa mahānidhī nīharituṃ sakkoti, tassa rajjaṃ
dethā” ti āha. Amaccā: “Deva, tesaṃ no nidhīnaṃ uddānaṃ kathethā” ti
āhaṃsu. Atha rājā:

**Sūriyuggamane nidhi, atho okkamane nidhi,
Anto nidhi bahi nidhi, na anto na bahi nidhi.**

**Ārohane {6.38} mahānidhi, atho orohane nidhi,
Catūsu mahāsālesu, samantā yojane nidhi.**

**Dantaggesu mahānidhi, vālaggesu ca kepuke,
Rukkhaggesu mahānidhi, soḷasete mahānidhī.**

Saḥassathāmo pallaṅko, sīvali-ārādhanaṃ cā ti.

Mahānidhīhi saddhiṃ itaresaṃ-pi uddānaṃ kathesi. Rājā imaṃ kathaṃ vatvā
kālamakāsī.

Amaccā rañño accayena tassa matakiccaṃ katvā sattame divase sannipatitvā
mantayīṃsu: “Ambho rañña ‘attano dhītaraṃ ārādhetuṃ samatthassa rajjaṃ

dātabban’-ti vuttam, ko tam ārādhetuṃ sakkhissatī” ti. Te: “Senāpati vallabho” ti vatvā tassa sāsanaṃ pesesum. So sāsanaṃ sutvā: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā rajjathāya rājadvāraṃ gantvā attano āgatabhāvaṃ rājadhītāya ārocāpesi. Sā tassa āgatabhāvaṃ ñatvā: “Atthi nu khvassa setacchattasiriṃ dhāretuṃ dhitī” ti tassa vīmaṃsanatthāya: “Khippaṃ āgacchatū” ti āha. So tassā sāsanaṃ sutvā tam ārādhetuṃ kāmō sopānapādamūlato paṭṭhāya javenāgantvā tassā santike aṭṭhāsi. Atha naṃ sā vīmaṃsamānā: “Mahātale javena dhāvā” ti āha. So: “Rājadhītaraṃ tosessāmī” ti vegena pakkhandi. Atha naṃ: “Puna ehī” ti āha. So puna vegena āgato. Sā tassa dhiyā virahitabhāvaṃ ñatvā: “Ehi samma, pāde me sambāhā” ti āha. So tassā ārādhanattham nisīditvā pāde sambāhi. Atha naṃ sā ure pādena paharitvā uttānakam pādetvā: “Imaṃ andhabālapurisaṃ dhitivirahitaṃ pothetvā gīvāyaṃ gahetvā nīharathā” ti dāsīnaṃ saññaṃ adāsi. Tā tathā karimsu. So tehi: “Kiṃ senāpatī” ti puṭṭho: “Mā kathetha, sā neva manussitthī, yakkhinī” ti āha. Tato bhaṇḍāgāriko gato, tam-pi tatheva lajjāpesi. Tathā seṭṭhiṃ, chattaḡgāhaṃ, asiggāhanti sabbe pi te lajjāpesi yeva.

Atha amaccā sannipatitvā: “Rājadhītaraṃ ārādhetuṃ samattho nāma natthi, saḡassathāmadhanuṃ āropetuṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti āha, tam-pi koci āropetuṃ nāsakkhi. Tato: “Caturassapallaṅkassa ussīsakam jānantassa rajjaṃ dethā” ti āha, tam-pi koci na jānāti. Tato soḡasa mahānidhī nīharituṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti āha, te pi koci nīharituṃ {6.39} nāsakkhi. Tato: “Ambho arājikaṃ nāma raṭṭhaṃ pāletuṃ na sakkā, kiṃ nu kho kātābbaṃ”-ti mantayimsu. Atha ne purohito āha: “bho tumhe mā cintayittha, phussarathaṃ nāma vissajjetuṃ vaṭṭati, phussarathena hi laddharājā sakalajambudīpe rajjaṃ kāretuṃ samattho hotī” ti. Te: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā nagaraṃ alaṅkārapetvā maṅgalarathe cattāro kumudavaṇṇe asse yojetvā uttamapaccattharaṇaṃ attharitvā paṅca rājakakudhabhaṇḍāni āropetvā caturaṅginiyā senāya parivāresuṃ. “Sasāmikassa rathassa purato tūriyāni vajjanti, asāmikassa pacchato vajjanti, tasmā sabbatūriyāni pacchato vādethā” ti vatvā suvaṇṇabhiṅkārena rathadhuraṅca patodaṅca abhisiṅcitvā: “Yassa rajjaṃ kāretuṃ puṇṇaṃ atthi, tassa santikaṃ gacchatū” ti rathaṃ vissajjesuṃ. Atha ratho rājagehaṃ padakkhiṇaṃ katvā vegena mahāvīthiṃ abhiruhi.

Senāpati ādayo: “Phussaratho mama santikaṃ āgacchatū” ti cintayimsu. So sabbesaṃ gehāni atikkamitvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pācīnavārena nikkhamitvā uyyānābhimukho pāyāsi. Atha naṃ vegena gacchantam disvā: “Nivattethā” ti āhaṃsu. Purohito: “Mā nivattayittha, icchanto yojanasatam-pi

gacchatu, mā nivārethā” ti āha. Ratho uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasilāpaṭṭaṃ padakkhiṇaṃ katvā ārohanasajjo hutvā aṭṭhāsi. Purohito mahāsattaṃ nipannakaṃ disvā amacce āmantetvā: “Ambho eko silāpaṭṭe nipannako puriso dissati, setacchattānucchavikā panassa dhiti atthīti vā natthīti vā na jānāma, sace esa puñṇavā bhavissati, amhe na olokessati, kāḷakaṇṇisatto sace bhavissati, bhīttasito utṭhāya kampamāno olokessati, tasmā khippaṃ sabbatūriyāni paggaṇhathā” ti āha. Tāvadeva anekasatāni tūriyāni paggaṇhiṃsu. Tadā tūriyasaddo sāgaragghoso viya ahosi.

Mahāsatto tena saddena pabujjhivā sīsaṃ vivaritvā olokeno mahājanaṃ disvā: “Setacchattena me āgatena bhavitabban”-ti cintetvā puna sīsaṃ pārupitvā parivattitvā vāmapassena nipajji. Purohito tassa pāde vivaritvā lakkhaṇāni olokeno: “Tiṭṭhatu ayaṃ eko dīpo, catunnam-pi mahādīpānaṃ rajjaṃ kāretuṃ samattho hoti” ti puna tūriyāni paggaṇhāpesi. Atha mahāsatto {6.40} mukhaṃ vivaritvā parivattitvā dakkhiṇapassena nipajjitvā mahājanaṃ olokesi. Tadā purohito paṇisaṃ ussāretvā añjaliṃ paggayha avakujjo hutvā: “Uṭṭhehi, deva, rajjaṃ te pāpuṇātī” ti āha. Atha naṃ mahāsatto: “Rājā vo kuhīn”-ti pucchitvā: “Kālakato devā” ti vutte: “Tassa putto vā bhātā vā natthī” ti pucchitvā: “Natthi devā” ti vutte: “Tena hi sādhu rajjaṃ kāressāmi” ti vatvā utṭhāya silāpaṭṭe pallaṅkena nisīdi. Atha naṃ tattheva abhisīnciṃsu. So mahājanako nāma rājā ahosi. So rathavaraṃ abhiruyha mahantena sirivibhavena nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abhiruhanto: “Senāpati ādīnaṃ tāneva ṭhānāni hontū” ti vicāretvā mahātalaṃ abhiruhi.

Rājadhītā pana purimasaññāya eva tassa vīmaṃsanatthaṃ ekaṃ purisaṃ āṇāpesi: “Tāta, tvaṃ gaccha, rājānaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadehi ‘deva, sīvalidevī tumhe pakkosati, khippaṃ kirāgacchatū” ti. So gantvā tathā ārocesi. Rājā paṇḍito tassa vacanaṃ sutvā pi assuṇanto viya: “Aho sobhano vatāyaṃ pāsādo” ti pāsādam-eva vaṇṇeti. So taṃ sāvetuṃ asakkonto gantvā rājadhītāya taṃ pavattim ārocesi: “Ayye, rājā tumhākaṃ vacanaṃ na suṇāti, pāsādam-eva vaṇṇeti, tumhākaṃ vacanaṃ tiṇaṃ viya na gaṇeti” ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā: “So mahajjhāsayo puriso bhavissati” ti cintetvā dutiyam-pi tatiyam-pi pesesi. Rājā pi attano ruciyaṃ pakatigamanena sīho viya vijambhamāno pāsādam abhiruhi. Tasmim upasaṅkamante rājadhītā tassa tejena sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontī āgantvā hatthāmbakam adāsi.

So tassā hatthaṃ olambitvā mahātalaṃ abhiruhitvā samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīditvā amacce āmantetvā: “Ambho, atthi pana vo rañña kālāṃ karontena koci ovādo dinno” ti pucchitvā: “Āma, devā” ti vutte: “Tena hi vadethā” ti āha. Deva: “Sīvalideviṃ ārādhetuṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti tena vuttanti. Sīvalideviyā āgantvā hatthālambako dinno, ayaṃ tāva ārādhitā nāma, aññaṃ vadethāti. Deva: “Caturassapallaṅkassa ussīsakaṃ jānituṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti tena vuttanti. Rājā: “Idaṃ dujjānaṃ, upāyena sakkā jānituṃ”-ti cintetvā sīsato suvaṇṇasūciṃ nīharitvā sīvalideviyā hatthe ṭhapesi: “Imaṃ ṭhapehi” ti. {6.41} Sā taṃ gahetvā pallaṅkassa ussīsake ṭhapesi. “Khaggaṃ adāsī” ti pi vadanti yeva. So tāya saññāya: “Idaṃ ussīsakaṃ”-ti ñatvā tesāṃ kathaṃ assuṇanto viya: “Kiṃ kathethā” ti vatvā puna tehi tathā vutte: “Idaṃ jānituṃ na garu, etaṃ ussīsakaṃ”-ti vatvā: “Aññaṃ vadethā” ti āha. Deva, “sahassathāmadhanuṃ āropetuṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti tena vuttanti. “Tena hi āharatha naṃ”-ti āharāpetvā so dhanuṃ pallaṅke yathānisinno va itthīnaṃ kappāsaphoṭanadhanuṃ viya āropetvā: “Aññaṃ vadethā” ti āha. “Deva, soḷasa mahānidhī nīharituṃ samatthassa rajjaṃ dethā” ti tena vuttanti. “Tesāṃ kiñci uddānaṃ atthī” ti pucchitvā: “Āma, devā” ti vutte: “Tena hi naṃ kathethā” ti āha. Te: “Sūriyuggamane nidhī” ti uddānaṃ kathayimṃsu. Tassa taṃ suṇantasseva gaganatale puṇṇacando viya so attho pākaṭo ahosi.

Atha ne rājā āha: “ajja, bhaṇe, velā natthi, sve nidhī gaṇhissāmī” ti. So punadivase amacce sannipātetvā pucchi: “Tumhākaṃ rājā paccekabuddhe bhojesī” ti? “Āma, devā” ti. So cintesi: “Sūriyoti nāyaṃ sūriyo, sūriyasadisattā pana paccekabuddhā sūriyā nāma, tesāṃ paccuggamanaṭṭhāne nidhinā bhavitabban”-ti. Tato rājā: “Tesu paccekabuddhesu āgacchantesu paccuggamanaṃ karonto kataraṃ ṭhānaṃ gacchatī” ti pucchitvā: “Asukaṭṭhānaṃ nāma devā” ti vutte: “Taṃ ṭhānaṃ khaṇitvā nidhiṃ nīharathā” ti nidhiṃ nīharāpesi. “Gamanakāle anugacchanto kattha ṭhatvā uyyojesi” ti pucchitvā: “Asukaṭṭhāne nāmā” ti vutte: “Tato pi nidhiṃ nīharathā” ti nidhiṃ nīharāpesi. Atha mahājanā ukkuṭṭhisahassāni pavattentā: **“Sūriyuggamane nidhī”** ti vuttattā sūriyuggamanadisāyaṃ khaṇantā vicarimṃsu. Atho: **“Okkamane nidhī”** ti vuttattā sūriyatthaṅgamanadisāyaṃ khaṇantā vicarimṃsu. “Idaṃ pana dhanāṃ idheva hoti, aho acchariyan”-ti pītisomanassaṃ pavattayimṃsu. **Antonidhī** ti rājagehe mahādvārassa antoummārā nidhiṃ nīharāpesi. **Bahī nidhī** ti bahiummārā nidhiṃ nīharāpesi. **Na anto na bahī nidhī** ti heṭṭhāummārato nidhiṃ nīharāpesi. {6.42} **Ārohane nidhī** ti maṅgalaṭṭhiṃ

ārohanakāle suvaṇṇanisseṇiyā attharaṇaṭṭhānato nidhiṃ nīharāpesi. Atho **orohane nidhī** ti hatthikkhandhato orohanaṭṭhānato nidhiṃ nīharāpesi. **Catūsu mahāsālesū** ti bhūmiyaṃ kataupaṭṭhānaṭṭhāne sirisayanassa cattāro mañcapādā sālamayā, tesam heṭṭhā catasso nidhikumhiyo nīharāpesi. **Samantāyojane nidhī** ti yojanaṃ nāma rathayugapamāṇaṃ, sirisayanassa samantā rathayugappamāṇato nidhiṃ nīharāpesi. **Dantaggesu mahānidhī** ti maṅgalaḥatthiṭṭhāne tassa dvinnam dantānaṃ abhimukhaṭṭhānato nidhiṃ nīharāpesi. **Vālaggesū** ti maṅgalaḥatthiṭṭhāne tassa vāladhisammukhaṭṭhānato nidhiṃ nīharāpesi. **Kepuke** ti kepukaṃ vuccati udakaṃ, maṅalapokkharāṇito udakaṃ nīharāpetvā nidhiṃ dassesi. **Rukkhaggesu mahānidhī** ti uyyāne mahāsālarukkhamaṇe ṭhitamajjhanhikasamaye parimaṇḍalāya rukkhacchāyāya anto nidhiṃ nīharāpesi. Evaṃ soḷasa mahānidhaya nīharāpetvā: “Aññaṃ kiñci atthi” ti pucchi. “Natthi devā” ti vadimsu. Mahājano haṭṭhatuṭṭho ahoṣi.

Atha rājā: “Idaṃ dhanam dānamukhe vikirissāmī” ti nagaramajjhe ceva catūsu nagaradvāresu cāti pañcasu ṭhānesu pañca dānasālāyo kārāpetvā mahādānaṃ paṭṭhapesi, kālacampānagarato attano mātarañca brāhmaṇaṇca pakkosāpetvā mahantaṃ sakkāraṃ akāsi. Tassa taruṇarajje yeva sakalaṃ videharaṭṭham: “Ariṭṭhajanakaraṇṇo kira putto mahājanako nāma rājā rajjaṃ kāreti, so kira paṇḍito upāyakusalo, passissāma nan”-ti dassanattāya saṅkhubhitaṃ ahoṣi. Tato tato bahuṃ paṇṇākāraṃ gahetvā āgamiṃsu, nāgarā pi mahāchaṇaṃ sajjayiṃsu. Rājanivesane attharaṇādīni santharitvā gandhadāmamālādāmādīni osāretvā vippakiṇṇalājākusumavāsadhūmagandhākāraṃ kāretvā nānappakāraṃ pānabhōjanaṃ upaṭṭhāpesuṃ. Raṇṇo paṇṇākārattāya rajatasuvaṇṇabhājanādīsu anekappakārāni khādanīyabhōjanīyamadhuphāṇitaphalādīni gahetvā {6.43} tattha tattha parivāretvā aṭṭhaṃsu. Ekato amaccamaṇḍalaṃ nisīdi, ekato brāhmaṇaṇaṇo, ekato seṭṭhi-ādayo nisīdiṃsu, ekato uttamarūpadharā nāṭakitthiyo nisīdiṃsu, brāhmaṇā pi sotthikārena mukhamaṅgalikāni kathenti, naccagītādīsu kusalā naccagītādīni pavattayiṃsu, anekasatāni tūriyāni pavajjiṃsū. Tadā rājanivesanaṃ yugandharavātavegena pahaṭṭa sāgarakucchi viya ekaninnādaṃ ahoṣi. Olokitolokitaṭṭhānaṃ kampati.

Atha mahāsatto setacchattassa heṭṭhā rājāsane nisinno va sakkasirisadisam mahantaṃ sirivilāsaṃ oloketvā attano mahāsamudde katavāyāmaṃ anussari. Tassa: “Vīriyaṃ nāma kattabbayuttakaṃ, sacāhaṃ mahāsamudde vīriyaṃ nākarissaṃ, na imaṃ sampattiṃ alabhissaṃ”-ti taṃ vāyāmaṃ anussarantassa pīti uppajji. So pītivegena udānaṃ udānento āha:

11. Āsīsetheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, yathā icchim tathā ahu.

12. Āsīsetheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, udakā thalamubbhataṃ.

13. Vāyametheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, yathā icchim tathā ahu.

14. Vāyametheva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
Passāmi vohaṃ attānaṃ, udakā thalamubbhataṃ.

15. Dukkūpanīto pi naro sapañño, āsaṃ na chindeyya sukhāgamāya,
Bahū hi phassā ahitā hitā ca, avitakkitā maccumupabbajanti.

16. Acintitam-pi bhavati, cintitam-pi vinassati,
Na hi cintāmayā bhogā, itthiyā purisassa vā ti.

Tattha āsīsethevā ti āsāchedakammaṃ akatvā attano kammaṃ āsaṃ karotheva. Na nibbindeyyā ti vīriyaṃ karonto na nibbindeyya na alaseyya. Yathā icchin-ti yathā rājabhāvaṃ icchim, tatheva rājā jātomhi. Ubbhatan-ti nīhaṃ. Dukkūpanīto ti kāyikacetasikadukkhena phuṭṭhopī ti attho. Ahitā hitā cā ti dukkhaphassā ahitā, sukhaphassā hitā. Avitakkitā ti avitakkitāro acintitāro. Idaṃ vuttaṃ hoti: tesu phassesu ahitaphassena phuṭṭhā sattā: “Hitaphasso pi atthīti vīriyaṃ karontā taṃ {6.44} pāpuṇanti” ti acintetvā vīriyaṃ na karonti, te imassa atthassa avitakkitāro hitaphassam alabhitvāva maccumupabbajan-ti maraṇam pāpuṇanti, tasmā vīriyaṃ kattabbamevā ti.

Acintitampī ti imesaṃ sattānaṃ acintitam-pi hoti, cintitam-pi vinassati. Mayā pi hi: “Ayuṃjhitvāva rajjam labhissāmī” ti idaṃ acintitam, “suvaṇṇabhūmito dhanam āharitvā yuṃjhitvā pitu santakam rajjam gaṇhissāmī” ti pana cintitam, idāni me cintitam naṭṭham, acintitam jātam. Na hi cintāmayā bhogā ti imesaṃ sattānaṃhi bhogā cintāya anipphajjanato cintāmayā nāma na honti, tasmā vīriyam-eva kattabham. Vīriyavato hi acintitam-pi hotīti.

So tato paṭṭhāya dasa rājadhamme akopetvā dhammena samena rajjam kāresi, paccekabuddhe ca upaṭṭhāsi. Aparabhāge sīvalidevī dhañṇapuñṇalakkhaṇasampannaṃ puttaṃ vijāyi, “dīghāvukumāro” tissa nāmaṃ karimsu. Tassa vayappattassa rājā uparajjam datvā sattavassasahassāni rajjam kāresi. So ekadivasam uyyānapālena phalāphalesu ceva nānapupphesu ca ābhatesu tāni disvā tuṭṭho hutvā tassa sammānaṃ kāretvā: “Samma uyyānapāla, aham uyyānam passissāmi, tvaṃ alaṅkarohi nan”-ti āha. So: “Sādhu, devā” ti

sampañicchitvā tathā katvā rañño paṭivedesi. So hatthikkhandhavaragato mahantena parivārena nagarā nikkhamitvā uyyānadvāraṃ pāpuṇi. Tatra ca dve ambā atthi nīlobhāsā. Eko aphalo, eko phaladharo. So pana atimadhuro, raññā aggaphalassa aparibhuttattā tato koci phalaṃ gahetuṃ na ussahati. Rājā hatthikkhandhavaragato va tato ekaṃ phalaṃ gahetvā paribhuñji, tassa taṃ jivhagge ṭhapitamattam-eva dibbojaṃ viya upaṭṭhāsi. So: “Nivattanakāle bahū khādissāmī” ti cintesi. “Raññā aggaphalaṃ paribhuttan”-ti ñatvā uparājānaṃ ādiṃ katvā antamaso hatthimeṇḍaassameṇḍādayo pi phalaṃ gahetvā paribhuñjimsu. Aññe phalaṃ alabhantā daṇḍehi sākhaṃ bhinditvā nipaṇṇamakamsu. Rukkho obhaggavibhaggo aṭṭhāsi, itaro pana maṇipabbato viya vilāsamāno ṭhito.

Rājā uyyānā nikkhanto taṃ disvā: “Idaṃ kin”-ti amacce pucchati. “Devena aggaphalaṃ paribhuttanti mahājanena vilumpito devā” ti āhaṃsu. “Kiṃ nu kho bhaṇe, imassa pana neva pattam, na vaṇṇo khīṇo” ti? “Nipphalatāya na khīṇo, devā” ti. Taṃ sutvā rājā samvegaṃ paṭilabhitvā: “Ayaṃ rukkho nipphalatāya {6.45} nīlobhāso ṭhito, ayaṃ pana saphalatāya obhaggavibhaggo ṭhito. Idam-pi rajjaṃ saphalarukkhasadisam, pabbajjā pana nipphalarukkhasadisā. Sakiñcanasseva bhayaṃ, nākiñcanassa. Tasmā ahaṃ phalarukkho viya ahutvā nipphalarukkhasadisō bhavissāmi, imaṃ sampattiṃ cajitvā nikkhamma pabbajissāmī” ti daḷhaṃ samādānaṃ katvā manam adhiṭṭhahitvā nagaraṃ pavisitvā pāsādvāre ṭhito va senāpatiṃ pakkosāpetvā: “Mahāsēnāpati, ajja me paṭṭhāya bhattahārakañceva mukhodakadantakaṭṭhadāyakañca ekaṃ upaṭṭhākaṃ ṭhapetvā aññe maṃ daṭṭhuṃ mā labhantu, porāṇakavinicchayāmacce gahetvā rajjaṃ anusāsatha, ahaṃ ito paṭṭhāya uparipāsādatale samaṇadhammaṃ karissāmī” ti vatvā pāsādamāruyha ekako va samaṇadhammaṃ akāsi. Evaṃ gate kāle mahājano rājaṅgaṇe sannipatitvā mahāsattaṃ adisvā: “Na no rājā porāṇako viya hotī” ti vatvā gāthādvayamāha:

**17. Aporāṇaṃ vata bho rājā, sabbabhummo disampati,
Najja nacce nisāmeti, na gīte kurute mano.**

**18. Na mige na pi uyyāne, na pi haṃse udikkhati,
Mūgo va tuṇhimāsīno, na atthamanusāsati ti.**

Tattha **mige** ti sabbasaṅgāhikavacanam, pubbe hatthī yujjhāpeti, meṇḍe yujjhāpeti, ajja te pi na oloketi ti attho. **Uyyāne** ti uyyānakīlam-pi nānubhoti. **Haṃse** ti pañcapadumasañchannāsu uyyānapokkharāṇīsu haṃsagaṇaṃ na

oloketi. **Mūgovā** ti bhattahārakaṇca upaṭṭhākaṇca pucchiṃsu: “Bho rājā, tumhehi saddhiṃ kiñci atthaṃ mantetī” ti. Te: “Na mantetī” ti vadīṃsu. Tasmā evamāhaṃsu.

Rājā kāmesu anallīyantena vivekaninnena cittena attano kulūpakapaccekabuddhe anussarivā: “Ko nu kho me tesāṃ sīlādiguṇayuttānaṃ akiñcanānaṃ vasanaṭṭhānaṃ ācikkhissatī” ti tīhi gāthāhi udānaṃ udānesi:

**19. Sukhakāmā rahosilā, vadhabandhā upāratā,
Kassa nu ajja ārāme, daharā vuddhā ca acchare.**

20. Atikkantavanathā {6.46} **dhīrā, namo tesāṃ mahesinaṃ,
Ye ussukamhi lokamhi, viharanti manussukā.**

**21. Te chetvā maccuno jālaṃ, tataṃ māyāvino daḷhaṃ,
Chinnālayattā gacchanti, ko tesāṃ gatimāpaye ti.**

Tattha **sukhakāmā** ti nibbānasukhakāmā. **Rahosilā** ti paṭicchannasīlā na attano guṇappakāsanaṃ. **Daharā vuḍḍhā cā** ti daharā ceva mahallakā ca. **Acchare** ti vasanti.

Tassevaṃ tesāṃ guṇe anussarantassa mahatī pīti uppajji. Atha mahāsatto pallaṅkato uṭṭhāya uttarasīhapañjaraṃ vivarivā uttaradisābhimukho sirasi añjaliṃ patiṭṭhāpetvā: “Evarūpehi guṇehi samannāgatā paccekabuddhā” ti namassamaṇo: “**Atikkantavanathā**” ti ādimāha. Tattha **atikkantavanathā** ti pahīnataṇhā. **Mahesinan-**ti mahante sīlakkhandhādayo guṇe esitvā ṭhitānaṃ. **Ussukamhi** ti rāgādīhi ussukkaṃ āpanne lokasmiṃ. **Maccuno jālaṃ**-ti kilesamārena pasāritaṃ taṇhājālaṃ. **Tataṃ māyāvino** ti atimāyāvino. **Ko tesāṃ gatimāpaye** ti ko maṃ tesāṃ paccekabuddhānaṃ nivāsaṭṭhānaṃ pāpeyya, gahetvā gaccheyyā ti attho.

Tassa pāsāde yeva samaṇadhammaṃ karontassa cattāro māsā atītā. Athassa ativiya pabbajjāya cittaṃ nami, agāraṃ lokantarikanirayo viya khāyi, tayo bhavā ādittā viya upaṭṭhahiṃsu. So pabbajjābhimukhena cittena: “Kadā nu kho imaṃ sakkabhavanaṃ viya alaṅkatappaṭiyattaṃ mithilaṃ pahāya himavantam pavisitvā pabbajitavesagahaṇakālo mayhaṃ bhavissatī” ti cintetvā mithilavaṇṇanaṃ nāma ārabhi:

**22. Kadāhaṃ mithilaṃ phītaṃ, vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.**

23. Kadāham mithilam phītam, visālam sabbatopabham,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
24. Kadāham mithilam phītam, bahupākāratorañam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
25. Kadāham mithilam phītam, daḷhamatṭālakoṭṭhakam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
26. Kadāham mithilam phītam, suvibhattam mahāpatham,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
27. Kadāham mithilam phītam, suvibhattantarāpaṇam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
28. Kadāham mithilam phītam, gavāssarathapīḷitam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
29. Kadāham {6.47} mithilam phītam, ārānavanamālinim,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
30. Kadāham mithilam phītam, uyyānavanamālinim,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
31. Kadāham mithilam phītam, pāsānavanamālinim,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
32. Kadāham mithilam phītam, tipuram rājabandhunim,
Māpitaṃ somanassena, vedehena yasassinā,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
33. Kadāham vedehe phīte, nicite dhammarakkhite,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
34. Kadāham vedehe phīte, ajeyye dhammarakkhite,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
35. Kadāham antepuram rammaṃ, vibhattam bhāgasam mitam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.
36. Kadāham antepuram rammaṃ, sudhāmatṭikalepanam,
Pahāya pabbajissāmi, tam kudāssu bhavissati.

37. Kadāhaṃ antepuraṃ rammaṃ, sucigandhaṃ manoramaṃ,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

38. Kadāhaṃ kūṭāgāre ca, vibhatte bhāgaso mite,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

39. Kadāhaṃ kūṭāgāre ca, sudhāmattikalepane,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

40. Kadāhaṃ kūṭāgāre ca, sucigandhe manorame,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

41. Kadāhaṃ kūṭāgāre ca, litte candanaphosite,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

42. Kadāhaṃ soṇṇapallaṅke, gonake cittasanthate,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

43. Kadāhaṃ maṇipallaṅke, gonake cittasanthate,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

44. Kadāhaṃ kappāsakoseyyaṃ, khomakoṭumbarāni ca,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

45. Kadāhaṃ pokkharāṇī rammā, cakkavākapakūjitā,
Mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi ca,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

46. Kadāhaṃ hatthigumbe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Suvāṇṇakacche mātaṅge, hemakappanavāsase.

47. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

48. Kadāhaṃ assagumbe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Ājānī yeva jātiyā, sindhave sīghavāhane.

49. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

50. Kadāhaṃ {6.48} rathaseniyo, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.

51. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
52. Kadāhaṃ sovaṇṇarathe, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
53. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
54. Kadāhaṃ sajjhurathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
55. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
56. Kadāhaṃ assarathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
57. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
58. Kadāhaṃ oṭṭharathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
59. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
60. Kadāhaṃ goṇarathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
61. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
62. Kadāhaṃ ajarathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
63. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
64. Kadāhaṃ meṇḍarathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.

65. Ārūlhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
66. Kadāhaṃ migarathe ca, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyyagghe, sabbālaṅkārabhūsite.
67. Ārūlhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
68. Kadāhaṃ hatthārohe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Nīlavammadhare sūre, tomaraṅkusapāṇine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
69. Kadāhaṃ assārohe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Nīlavammadhare sūre, iliyācāpadhārine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
70. Kadāhaṃ rathārohe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Nīlavammadhare sūre, cāpahatthe kalāpine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
71. Kadāhaṃ {6.49} dhanuggahe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Nīlavammadhare sūre, cāpahatthe kalāpine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
72. Kadāhaṃ rājaputte ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Citravammadhare sūre, kañcanāveḷadhārine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
73. Kadāhaṃ ariyagaṇe ca, vatavante alaṅkate,
Haricandalittāṅge, kāsikuttamadhārine,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
74. Kadāhaṃ amaccagaṇe ca, sabbālaṅkārabhūsite,
Pītavammadhare sūre, purato gacchamāline,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
75. Kadāhaṃ sattasatā bhariyā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
76. Kadāhaṃ sattasatā bhariyā, susaṇṇā tanumajjhimā,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

77. Kadāhaṃ sattasatā bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

78. Kadāhaṃ satapalaṃ kamsaṃ, sovaṇṇaṃ satarājikaṃ,
Pahāya pabbajissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

79. Kadāssu maṃ hatthigumbā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Suvaṇṇakacchā mātaṅgā, hemakappanavāsasā.

80. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

81. Kadāssu maṃ assagumbā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Ājāṇīyāva jātiyā, sindhavā sīghavāhanā.

82. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

83. Kadāssu maṃ rathasenī, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

84. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

85. Kadāssu maṃ soṇṇarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

86. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

87. Kadāssu {6.50} maṃ sajjhurathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

88. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

89. Kadāssu maṃ assarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

90. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

91. Kadāssu maṃ oṭṭharathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

92. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

93. Kadāssu maṃ goṇarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

94. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

95. Kadāssu maṃ ajarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

96. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

97. Kadāssu maṃ meṇḍarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

98. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

99. Kadāssu maṃ migarathā, sannaddhā ussitaddhajā,
Dīpā atho pi veyyagghā, sabbālaṅkārabhūsitā.

100. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

101. Kadāssu maṃ hatthārohā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Nīlavammadharā sūrā, tomaraṅkusapāṇino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

102. Kadāssu maṃ assārohā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Nīlavammadharā sūrā, illiyācāpadhārino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

103. Kadāssu maṃ rathārohā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Nīlavammadharā sūrā, cāpahatthā kalāpino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.

104. Kadāssu maṃ dhanuggahā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Nilavammadharā sūrā, cāpahatthā kalāpino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
105. Kadāssu maṃ rājaputtā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Cittravammadharā sūrā, kañcanāveḷadhārino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
106. Kadāssu maṃ ariyagaṇā, vatavantā alaṅkatā,
Haricandalittāṅgā, kāsikuttamadhārino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
107. Kadāssu maṃ amaccagaṇā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Pītavammadharā sūrā, purato gacchamālino,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
108. Kadāssu maṃ sattasatā bhariyā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
109. Kadāssu {6.51} maṃ sattasatā bhariyā, susaṇṇā tanumajjhimā,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
110. Kadāssu maṃ sattasatā bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kudāssu bhavissati.
111. Kadāhaṃ pattaṃ gahetvāna, muṇḍo saṅghāṭipāruto,
Piṇḍikāya carissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
112. Kadāhaṃ paṃsukūlānaṃ, ujjhitānaṃ mahāpathe,
Saṅghāṭiṃ dhārayissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
113. Kadāhaṃ sattāhasammeghe, ovaṭṭho allacīvaro,
Piṇḍikāya carissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
114. Kadāhaṃ sabbattha gantvā, rukkhā rukkhaṃ vanā vanam,
Anapekkho gamissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
115. Kadāhaṃ giriduggesu, pahīnabhayabheravo,
Adutiyo gamissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.
116. Kadāhaṃ vīpaṃva rujjako, sattatantiṃ manoramam,
Cittaṃ ujum karissāmi, taṃ kudāssu bhavissati.

**117. Kadāhaṃ rathakārova, parikantaṃ upāhanaṃ,
Kāmasaññojane checchaṃ, ye dibbe ye ca mānuse ti.**

Tattha **kadā** ti kālaparivitakko. **Phītan**-ti vatthālankārādīhi supupphitaṃ. **Vibhattaṃ bhāgasō mitaṃ**-ti chekehi nagaramāpakehi rājanivesanādīnaṃ vasena vibhattaṃ dvāravīthīnaṃ vasena koṭṭhāsato mitaṃ. **Taṃ kudāssu bhavissatī** ti taṃ evarūpaṃ nagaraṃ pahāya pabbajanaṃ kudā nāma me bhavissati. **Sabbatopabhan**-ti samantato alaṅkārobhāsena yuttaṃ. **Bahupākāratoraṇaṃ**-ti bahalena puthulena pākārena ceva dvāratoraṇehi ca samannāgataṃ. **Daḷhamatṭālakoṭṭhakaṇ**-ti daḷhehi atṭālakehi dvārakoṭṭhakehi ca samannāgataṃ. **Pīḷitaṃ**-ti samākiṇṇaṃ. **Tipuraṇ**-ti tīhi purehi samannāgataṃ, tipākāranti attho. Atha vā **tipuraṇ**-ti tikkhattuṃ puṇṇaṃ. **Rājabandhunīṇ**-ti rājāññatakeheva puṇṇaṃ. **Somanassenā** ti evaṃnāmakena videharājena.

Nicite ti dhanadhaññanicayādīnaṃ sampanne. **Ajeyye** ti paccāmittehi ajetabbe. **Candanaphosite** ti lohitaandanena paripposite. **Koṭumbarānī** ti koṭumbararaṭṭhe utṭhitavattānī. **Hatthigumbe** ti hatthighaṭṭāyo. **Hemakappanavāsase** ti hemamayena sīsālaṅkārasaṅkhātēna kappanena ca hemajālena ca samannāgate. **Gāmaṇīyehī** ti {6.52} hatthācariyehi. **Ājānī yeva jātiyā** ti jātiyā kāraṇākāraṇajānanatāya ājānī yeva, tādisānaṃ assānaṃ gumbe. **Gāmaṇīyehī** ti assācariyehi. **Illiyācāpadhārībhi** ti illiyāṇa cāpaṇa dhārentehi. **Rathaseniyo** ti rathaghaṭṭāyo. **Sannandhe** ti suṭṭhu naddhe. **Dīpe atho pi veyyagghe** ti dīpiyagghacammaaparikkhitte. **Gāmaṇīyehī** ti rathācariyehi. **Sajjhurathe** ti rajatarathe. Ajarathameṇḍarathamigarathe sobhanatthāya yojenti.

Ariyagaṇe ti brāhmaṇagaṇe. Te kira tadā ariyācārā ahesuṃ, tena te evamāha. **Haricandanalittaṅge** ti kañcanavaṇṇena candanena littasarīre. **Sattasatā bhariyā** ti piyabhariyā yeva sandhāyāha. **Susaññā** ti suṭṭhu saññitā. **Assavā** ti sāmikassa vacanakārikā. **Satapalan**-ti palasatena suvaṇṇena kāritaṃ. **Kāmsaṇ**-ti pātiṃ. **Satarājikaṇ**-ti piṭṭhipasse rājisatena samannāgataṃ. **Yantaṃ maṇ**-ti anitthigandhavanasaṇḍe ekam-eva gacchantāṃ maṇi kadā nu te nānuvissanti. **Sattāhasammeghe** ti sattāhaṃ samuṭṭhite mahāmeghe, sattāhavaddaliketī attho. **Ovaṭṭho** ti onatasīso. **Sabbatthā** ti sabbadisāṃ. **Rujjako** ti vīṇāvādako. **Kāmasaṃyojane** ti kāmasaṃyojanaṃ. **Dibbe** ti dibbaṃ. **Mānuse** ti mānusaṃ.

So kira dasavassasahassāyukakāle nibbatto sattavassasahassāni rajjaṃ kāretvā tivassasahassāvasiṭṭhe āyumi pabbajito. Pabbajanto panesa uyyānadvāre ambarukkhassa diṭṭhakālato paṭṭhāya cattāro māse agāre vasitvā: “Imamhā

rājavesā pabbajitaveso varataro, pabbajissāmī” ti cintetvā upaṭṭhākaṃ rahassena āṇāpesi: “Tāta, kañci ajānāpetvā antarāpaṇato kāsāyavatthāni ceva mattikāpattaṇca kiṇitvā āharā” ti. So tathā akāsi. Rājā kappakaṃ pakkosāpetvā kesamassuṃ ohārāpetvā kappakassa gāmaṇaṃ datvā kappakaṃ uyyojetvā ekaṃ kāsāvaṃ nivāsetvā ekaṃ pārūpitvā ekaṃ aṃse katvā mattikāpattam-pi thavikāya osāretvā aṃse laggesi. Tato kattaradaṇḍaṃ gahetvā mahātale katipaye vāre paccekabuddhalīlāya aparāparaṃ caṅkamaṃ. So taṃ divasaṃ tattheva vasitvā punadivase sūriyuggamaṇavelāya pāsādā otarituṃ ārabhi.

Tadā sīvalidevī tā sattasatā vallabhitthiyo pakkosāpetvā: “Ciraṃ diṭṭho no rājā, cattāro māsā atītā, ajja naṃ passissāma, sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā yathābalaṃ itthikuttahāsavilāse dassetvā kilesabandhanena bandhituṃ vāyameyyāthā” ti vatvā alaṅkatappaṭiyattāhi tāhi saddhiṃ: “Rājānaṃ passissāmā” ti pāsādaṃ {6.53} abhiruhantī taṃ otarantaṃ disvā pi na sañjāni. “Raṇṇo ovādaṃ dātuṃ āgato paccekabuddho bhavissatī” ti saññāya vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Mahāsatto pi pāsādā otari. Itarā pi pāsādaṃ abhiruhitvā sirisayanapiṭṭhe bhamaravaṇṇakese ca pasādhanabhaṇḍaṇca disvā: “Na so paccekabuddho, amhākaṃ piyasāmiko bhavissati, etha naṃ yācitvā nivattāpessāmī” ti mahātālā otarivā rājāṅgaṇaṃ sampāpuṇi. Pāpuṇitvā ca pana sabbāhi tāhi saddhiṃ kese mocetvā piṭṭhiyaṃ vikiritvā ubhohi hatthehi uraṃ saṃsumbhutvā: “Kasmā evarūpaṃ kammaṃ karoṭha, mahārājā” ti atikaruṇaṃ paridevamānā rājānaṃ anubandhi, sakalanagaraṃ saṅkhubhitaṃ ahoṣi. Tepi: “Rājā kira no pabbajito, kuto pana evarūpaṃ dhammikaṃ rājānaṃ labhissāmā” ti rodamaṇā rājānaṃ anubandhiṃsu. Tatra tāsāṃ itthīnaṃ paridevanañceva paridevantiyo pi tā pahāya raṇṇo gamaṇaṇca āvikaṇṭo satthā āha:

**118. Tā ca sattasatā bhariyā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Bāhā paggayha pakkandūṃ, kasmā no vijahissasi.**

**119. Tā ca sattasatā bhariyā, susaṇṇā tanumajjhimā,
Bāhā paggayha pakkandūṃ, kasmā no vijahissasi.**

**120. Tā ca sattasatā bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Bāhā paggayha pakkandūṃ, kasmā no vijahissasi.**

**121. Tā ca sattasatā bhariyā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Hitvā sampaddavī rājā, pabbajjāya purakkhato.**

**122. Tā ca sattasatā bhariyā, susaṇṇā tanumajjhimā,
Hitvā sampaddavī rājā, pabbajjāya purakkhato.**

**123. Tā ca sattasatā bhariyā, assavā piyabhāṇinī,
Hitvā sampaddavī rājā, pabbajjāya purakkhato.**

**124. Hitvā {6.54} satapalam kaṁsam, sovaṇṇam satarājikam,
Aggahī mattikam pattam, tam dutiyābhisecanan-ti.**

Tattha **bāhā paggayhā** ti bāhā ukkhipitvā. **Sampaddavī** ti bhikkhave, so mahājanako rājā, tā ca sattasatā bhariyā: “Kiṁ no, deva, pahāya gacchasi, ko amhākaṁ doso” ti vilapantiyo va chaḍḍetvā sampaddavī gato, “pabbajjāya yāhi” ti codiyamāno viya purakkhato hutvā gatoti attho. **Tam dutiyābhisecanan**-ti bhikkhave, tam mattikāpattaggahaṇam dutiyābhisecanam katvā so rājā nikkhantoti.

Sīvalidevī pi paridevamānā rājānam nivattetuṁ asakkontī: “Attheso upāyo” ti cintetvā mahāsenaguttaṁ pakkosāpetvā: “Tāta, raṇṇo purato gamanadisābhāge jīṇṇagharajīṇṇasālādīsu aggim dehi, tiṇapaṇṇāni saṁharitvā tasmim tasmim thāne dhūmaṁ kārehī” ti āṇāpesi. So tathā kāresi. Sā raṇṇo santikaṁ gantvā pādesu patitvā mithilāya ādittabhāvaṁ ārocentī gāthādvayamāha:

**125. Bhesmā aggisamā jālā, kosā ḍayhanti bhāgaso,
Rajataṁ jātārūpaṇca, muttā veḷuriyā bahū.**

**126. Maṇayo saṅkhamuttā ca, vatthikaṁ haricandanaṁ,
Ajinaṁ dantabhaṇḍaṇca, lohaṁ kālāyasam bahū,
Ehi rāja nivattassu, mā tetam vinasā dhanan-ti.**

Tattha **bhesmā** ti bhayānakā. **Aggisamā jālā** ti tesam tesam manussānam gehāni aggi gaṇhi, so esa mahājāloti attho. **Kosā** ti suvaṇṇarajatakoṭṭhāgarādīni. **Bhāgaso** ti koṭṭhāsato suvivhattā pi no ete agginā ḍayhanti, devā ti. **Lohan**-ti tambalohādikaṁ. **Mā tetam vinasā dhanan**-ti mā te etam dhanam vinassatu, ehi nam nibbāpeti, pacchā gamissasi, “mahājanako nagaram ḍayhamānam anoloketvāva nikkhanto” ti tumhākaṁ garahā bhavissati, tāya te lajjā pi vipphaṇṇasāro pi bhavissati, ehi amacce āṇāpetvā aggim nibbāpeti, devā ti.

Atha mahāsatto: “Devi, kiṁ kathesi, yesam kiṇcanam atthi, tesam tam ḍayhati, mayam pana akiṇcanā” ti dīpento gāthamāha.

**127. Susukhaṃ vata jīvāma, yesaṃ no natthi kiñcanaṃ,
Mithilā dayhamānāya, na me kiñci aḍayhathā ti.**

Tattha {6.55} **kiñcanan**-ti yesaṃ amhākaṃ palibuddhakilesasaṅkhātāṃ
kiñcanaṃ natthi, te mayā tena akiñcanabhāvena susukhaṃ vata jīvāma.
Teneva kāraṇena mithilāya dayhamānāya na me kiñci aḍayhatha,
appamattakam-pi attano bhaṇḍakaṃ dayhamānaṃ na passāmīti vadati.

Evañca pana vatvā mahāsatto uttaradvārena nikkhami. Tāpissa sattsatā bhariyā
nikkhamimsu. Puna sīvalidevī ekaṃ upāyaṃ cintetvā:

“Gāmaghātaraṭṭhivilumpanākāraṃ viya dassethā” ti amacce āṇāpesi.

Taṃkhaṇaṃ yeva āvudhahatthe purise tato tato ādhāvante paridhāvante
vilumpante viya sarīre lākhārasaṃ siñcitvā laddhappahāre viya phalake
nipajjāpetvā vuyhante mate viya ca rañño dassetuṃ. Mahājano upakkosi:

“Mahārāja, tumhesu dharantesu yeva raṭṭhaṃ vilumpanti, mahājanaṃ ghātenti”
ti. Atha devī pi rājānaṃ vanditvā nivattanatthāya gāthamāha.

**128. Aṭaviyo samuppannā, raṭṭhaṃ viddhaṃsayanti taṃ,
Ehi rāja nivattassu, mā raṭṭhaṃ vinasā idan-ti.**

Tattha **aṭaviyo** ti mahārāja, tumhesu dharantesu yeva aṭavicorā samuppannā
samuṭṭhitā, taṃ tayā dhammarakkhitaṃ tava raṭṭhaṃ viddhaṃsenti.

Taṃ sutvā rājā: “Mayi dharante yeva corā uṭṭhāya raṭṭhaṃ viddhaṃsentā nāma
natthi, sīvalideviyā kiriyā esā bhavissati” ti cintetvā taṃ appaṭibhānaṃ karonto
āha:

**129. Susukhaṃ vata jīvāma, yesaṃ no natthi kiñcanaṃ,
Raṭṭhe vilumpamānamhi, na me kiñci ahīratha.**

**130. Susukhaṃ vata jīvāma, yesaṃ no natthi kiñcanaṃ,
Pītibhakkhā bhavissāma, devā ābhassarā yathā ti.**

Tattha **vilumpamānamhī** ti viluppamāne. **Ābhassarā yathā** ti yathā te
brahmāno pītibhakkhā hutvā samāpattisukhena vītināmenti, tathā
vītināmessāmāti.

Evaṃ vutte pi mahājano rājānaṃ anubandhi yeva. Athassa etadahosi: “Ayaṃ
mahājano nivattituṃ na icchatī, nivattessāmi naṃ”-ti. So aḍḍhagāvutamattaṃ
gatakāle nivattitvā mahāmagge ṭhito va amacce: “Kassidaṃ rajjan”-ti pucchitvā:
“Tumhākaṃ, {6.56} devā” ti vutte: “Tena hi imaṃ lekhaṃ antaraṃ karontassa
rājadaṇḍaṃ karoṭhā” ti kattaradaṇḍena tiriyaṃ lekhaṃ ākaḍḍhi. Tena tejavatā

rañña kataṃ lekhaṃ koci antaraṃ kātuṃ nāsakkhi. Mahājano lekhaṃ ussīsake katvā bāḷhaparidevaṃ paridevī. Devī pi taṃ lekhaṃ antaraṃ kātuṃ asakkontī rājānaṃ piṭṭhiṃ datvā gacchantāṃ disvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī uraṃ paharitvā mahāmagge tiriyaṃ patitvā parivattamānā agamāsi. Mahājano: “Lekhasāmi kehi lekha bhinnā” ti vatvā deviyā gatamaggeneva gato. Atha mahāsatto pi uttarahimavantābhimukho agamāsi. Devī pi sabbaṃ senāvāhanaṃ ādāya tena saddhiṃ yeva gatā. Rājā mahājanaṃ nivattetuṃ asakkonto yeva saṭṭhiyojanamaggaṃ gato.

Tadā nārado nāma tāpaso himavante suvaṇṇaguhāyaṃ vasitvā pañcābhiñño jhānasukhena vītināmetvā sattāhaṃ atikkāmetvā jhānasukhato vuṭṭhāya: “Aho sukhaṃ, aho sukhaṃ”-ti udānaṃ udānesi. So: “Atthi nu kho koci jambudīpatale idaṃ sukhaṃ pariyesanto” ti dibbacakkhunā olokeno mahājanakabuddhaṅkuraṃ disvā: “Rājā mahābhinikkhamanaṃ nikkhanto pi sīvalidevippamukhaṃ mahājanaṃ nivattetuṃ na sakkoti, antarāyampissa kareyya, idāni gantvā bhiyyoso mattāya daḷhasamādānatthaṃ ovādaṃ dassāmi” ti cintetvā iddhibalena gantvā rañño purato ākāse ṭhito va tassa ussāhaṃ janetuṃ imaṃ gāthamāha.

**131. Kimheso mahato ghoso, kā nu gām-eva kīḷiyā,
Samaṇa teva pucchāma, kattheso abhisāṇo jano ti.**

Tassa taṃ sutvā rājā āha:

**132. Mamaṃ ohāya gacchantāṃ, ettheso abhisāṇo jano,
Sīmātikkamaṇaṃ yantaṃ, munimonassa pattiyā,
Missāṃ nandīhi gacchantāṃ, kiṃ jānāmanupucchasi ti.**

Tattha **kimheso** ti kimhi kena kāraṇena eso hatthikāyādivasena mahato samūhassa ghoso. **Kā nu gām-eva kīḷiyā** ti kā nu esā tayā saddhiṃ āgacchantānaṃ (6.57) gāme viya kīḷi. **Kattheso** ti kimatthaṃ esa mahājano **abhisāṇo** sannipatito, taṃ parivāretvā āgacchatīti pucchi. **Mamaṃ**-ti yo ahaṃ etaṃ janaṃ ohāya gacchāmi, taṃ maṃ ohāya gacchantāṃ. **Etthā** ti etasmiṃ ṭhāne eso mahājano abhisāṇo anubandhanto āgato. **Sīmātikkamaṇaṃ yantaṃ**-ti tvaṃ pana taṃ maṃ kilesasīmaṃ atikkamma anagāriyamuniñāṇasaṅkhātassa monassa pattiyā yantaṃ, “pabbajito vatamhi” ti nandiṃ avijahitvā khaṇe khaṇe uppajjamānāhi nandīhi missam-eva gacchantāṃ kiṃ jānanto pucchasi, udāhu ajānanto. Mahājanako kira videharaṭṭhaṃ chaḍḍetvā pabbajitoti kiṃ na sutāṃ tayāti.

Athassa so daḷhasamādānatthāya puna gāthamāha.

**133. Māssu tiṇṇo amaññittha, sarīraṃ dhārayaṃ imaṃ,
Atīraṇeyya yamidaṃ, bahū hi paripanthayo ti.**

Tattha **māssu tiṇṇo amaññitthā** ti imaṃ bhaṇḍukāsāvanivatthaṃ sarīraṃ dhārento: “Iminā pabbajitaliṅgaggahaṇamatteneva kilesasīmaṃ tiṇṇo atikkantosmī” ti mā amaññittha. **Atīraṇeyya yamidan**-ti idaṃ kilesajātaṃ nāma na ettakena tīretabbaṃ. **Bahū hi paripanthayo** ti saggamaggaṃ āvaritvā ʒhitā tava bahū kilesaparipanthāti.

Tato mahāsatto tassa vacanaṃ sutvā paripanthe pucchanto āha:

**134. Ko nu me paripanthassa, mamaṃ evaṃvihārino,
Yo neva diṭṭhe nādiṭṭhe, kāmānamabhipatthaye ti.**

Tattha **yo neva diṭṭhe nādiṭṭhe** ti yo ahaṃ neva diṭṭhe manussaloke, nādiṭṭhe devaloke kāmānaṃ abhipatthemī, tassa mama evaṃ ekavīhārino ko nu paripantho assāti vadati.

Athassa so paripanthe dassento gāthamāha.

**135. Niddā tandī vijambhitā, aratī bhattasammado,
Āvasanti sarīraṭṭhā, bahū hi paripanthayo ti.**

Tattha **niddā** ti kapiniddā. **Tandī** ti ālasiyaṃ. **Aratī** ti ukkaṇṭhitā. **Bhattasammado** ti bhattapariḷāho. Idaṃ vuttaṃ hoti: “samaṇa, tvaṃ pāsādiko suvaṇṇavaṇṇo rajjaṃ pahāya pabbajito” ti vutte tuyhaṃ paṇītaṃ ojavantaṃ piṇḍapātaṃ dassanti, so tvaṃ pattapūraṃ ādāya yāvadatthaṃ paribhuñjitvā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇe nipaṇṇitvā kākacchamāno niddaṃ okkamitvā antarā pabuddho aparāparaṃ parivattitvā hatthapāde pasāretvā utṭhāya cīvaravaṃsaṃ gahetvā laggacīvaraṃ nivāsetvā ālasiyo hutvā neva sammajjanaṃ ādāya sammajjissasi, na pānīyaṃ āharissasi, puna nipaṇṇitvā niddāyissasi, {6.58} kāmavitakkaṃ vitakkessasi, tadā pabbajjāya ukkaṇṭhissasi, bhattapariḷāho te bhavissatīti. **Āvasanti sarīraṭṭhā** ti ime ettakā paripanthā tava sarīraṭṭhakā hutvā nivasanti, sarīre yeva te nibbattantīti dasseti.

Athassa mahāsatto thutim karonto gāthamāha.

**136. Kalyāṇaṃ vata maṃ bhavaṃ, brāhmaṇa manusāsati,
Brāhmaṇa teva pucchāmi, ko nu tvamasi mārisā ti.**

Tattha **brāhmaṇa manusāsati** ti brāhmaṇa, kalyāṇaṃ vata maṃ bhavaṃ anusāsati.

Tato tāpaso āha:

**137. Nārado iti me nāmaṃ, kassapo iti maṃ vidū,
Bhoto sakāsamāgacchiṃ, sādhu sabbhi samāgamo.**

**138. Tassa te sabbo ānando, vihāro upavattatu,
Yaṃ ūnaṃ taṃ paripūrehi, khantiyā upasamena ca.**

**139. Pasāraya sannatañca, unnatañca pasāraya,
Kammaṃ vijjañca dhammañca, sakkatvāna paribbajā ti.**

Tattha **vidū** ti gottena maṃ: “Kassapo” ti jānanti. **Sabbhī** ti paṇḍitehi saddhim samāgamo nāma sādhu hotīti āgatomhi. **Ānando** ti tassa tava imissā pabbajjāya ānando tuṭṭhi somanassam-eva hotu mā ukkaṇṭhi. **Vihāro** ti catubbidho brahmavihāro. **Upavattatū** ti nibbattatu. **Yaṃ ūnaṃ tan-**ti yaṃ te sīlena kasiṇaparikammaena jhānena ca ūnaṃ, taṃ etehi sīlādīhi pūraya. **Khantiyā upasamena cāti**: “Ahaṃ rājapabbajito” ti mānaṃ akatvā adhiṇāsanakhantiyā ca kilesūpasamena ca samannāgato hohi. **Pasārayā** ti mā ukkhipa mā patthara, pajahā ti attho. **Sannatañca unnatañcāti**: “Ko nāmāhan”-ti ādinā nayena pavattaṃ omānañca: “Ahamasmi jātisampanno” ti ādinā nayena pavattaṃ atimānañca. **Kamma-**ti dasakusalakammamapathaṃ. **Vijjan-**ti pañcaabhiññā-aṭṭhasamāpattiñāṇaṃ. **Dhamman-**ti kasiṇaparikammasaṅkhātāṃ samaṇadhammaṃ. **Sakkatvāna paribbajā** ti ete guṇe sakkatvā vattassu, ete vā guṇe sakkatvā daḷhaṃ samādāya paribbaja, pabbajjaṃ pālehi, mā ukkaṇṭhī ti attho.

Evam so mahāsattaṃ ovaditvā ākāseṇa sakaṭṭhānam-eva gato. Tasmim gate aparo pi migājino nāma tāpaso tatheva samāpattito vuṭṭhāya olokento bodhisattaṃ disvā: “Mahājanaṃ nivattanatthāya tassa ovādaṃ dassāmī” ti tatthevāgantvā ākāse attānaṃ dassento āha:

**140. Bahū {6.59} hatthī ca asse ca, nagare janapadāni ca,
Hitvā janaka pabbajito, kapāle ratimajjhagā.**

**141. Kacci nu te jānapadā, mittāmaccā ca ñātakā,
Dubbhimakamsu janaka, kasmā tetāṃ aruccathā ti.**

Tattha **kapāle** ti mattikāpattaṃ sandhāyāha. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, tvaṃ evarūpaṃ issariyādhupaccaṃ chaḍḍetvā pabbajito imasmiṃ kapāle ratim ajjhagā adhigatoti pabbajjākāraṇaṃ pucchanto evamāha. **Dubbin-**ti kiṃ nu ete tava antare kiñci aparādhaṃ karimṃsu, kasmā tava evarūpaṃ issariyasukhaṃ pahāya etaṃ kapālam-eva aruccitthāti.

Tato mahāsatto āha:

**142. Na migājina jātucche, ahaṃ kañci kudācanam,
Adhammena jine ñātiṃ, na cā pi ñātayo maman-ti.**

Tattha **na migājina** ti ambho migājina **jātucche** ekaṃseneva ahaṃ **kañci** ñātiṃ **kudācanam** kismiñci kāle adhammena na jināmi. Te pi ca ñātayo maṃ adhammena na jinanteva, iti na koci mayi dubbhiṃ nāma akāsī ti attho.

Evamassa pañhaṃ paṭikkhipitvā idāni yena kāraṇena pabbajito, taṃ dassento āha:

**143. Disvāna lokavattantaṃ, khajjantaṃ kaddamīkataṃ,
Haññare bajjhare cettha, yattha sanno puthujjano,
Etāhaṃ upamaṃ katvā, bhikkhakosmi migājina ti.**

Tattha **disvāna lokavattanta**-ti vaṭṭānugatassa bālalokassa vattaṃ tantim pavenim ahamaddasaṃ, taṃ disvā pabbajitomhīti dīpeti. **Khajjantaṃ kaddamīkatan**-ti kilesehi khajjantaṃ teheva ca kaddamīkataṃ lokaṃ disvā. **Yattha sanno puthujjano** ti yamhi kilesavattumhi sanno laggo puthujjano, tattha laggā bahū sattā haññanti ceva andubandhanādīhi ca bajjhanti. **Etāhan**-ti aham-pi sace ettha bajjhissāmi, ime sattā viya haññissāmi ceva bajjhissāmi cāti evaṃ etadeva kāraṇaṃ attano upamaṃ katvā kaddamīkataṃ lokaṃ disvā bhikkhako jātoti attho. **Migājina** ti taṃ nāmena ālapati. Kathaṃ pana tena tassa nāmaṃ ñātanti? Paṭisanthārakāle paṭhamam-eva pucchitattā.

Tāpaso {6.60} taṃ kāraṇaṃ vitthārato sotukāmo hutvā gāthamāha.

**144. Ko nu te bhagavā satthā, kassetam vacanam suci,
Na hi kappam vā vijjam vā, paccakkhāya rathesabha,
Samaṇam āhu vattantaṃ, yathā dukkhassatikkamo ti.**

Tattha **kassetan**-ti etaṃ tayā vuttaṃ sucivacanaṃ kassa vacanaṃ nāma. **Kappan**-ti kappetvā kappetvā pavattitānaṃ abhiññāsamāpattīnaṃ lābhiṃ kammavādim tāpasaṃ. **Vijjan**-ti āsavakkhayañāṇavijjāya samannāgataṃ paccekabuddhaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti: rathesabha mahārāja, na hi kappasamaṇaṃ vā vijjāsamaṇaṃ vā paccakkhāya tassovādaṃ vinā evaṃ paṭipajjitum sakkā. Yathā dukkhassa atikkamo hoti, evaṃ vattantaṃ samaṇaṃ āhu. Tesam pana vacanaṃ sutvā sakkā evaṃ paṭipajjitum, tasmā vadehi, ko nu te bhagavā satthāti.

Mahāsatto āha:

**145. Na migājina jātucche, ahaṃ kañci kudācanam,
Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā pi, sakkatvā anupāvisin-ti.**

Tattha **sakkatvā** ti pabbajjāya guṇapucchanatthāya pūjetvā. **Anupāvisin**-ti na kañci anupaviṭṭhapubbosmi, na mayā añño koci samaṇo pucchitapubboti vadati. Iminā hi paccekabuddhānaṃ santike dhammaṃ suṇantena pi na kadāci odissakavasena pabbajjāya guṇo pucchitapubbo, tasmā evamāha.

Evaṃca pana vatvā yena kāraṇena pabbajito, taṃ ādito paṭṭhāya dīpento āha:

**146. Mahatā cānubhāvena, gacchanto siriyaṃ jalaṃ,
Gīyamānesu gītesu, vajjamānesu vaggusu.**

**147. Tūriyatālasaṅghuṭṭhe, sammatālasamāhite,
Sa migājina maddakkhiṃ, phaliṃ ambaṃ tirocchadaṃ,
Haññamānaṃ manussehi, phalakāmehi jantubhi.**

**148. So kho haṃ taṃ sirim hitvā, orohitvā migājina,
Mūlaṃ ambassupāgacchiṃ, phalino nipphalassa ca.**

**149. Phaliṃ ambaṃ hataṃ disvā, viddhastam vinalikataṃ,
Athekaṃ itaraṃ ambaṃ, nīlobhāsaṃ manoramam.**

**150. Evam-eva {6.61} nūnamhe pi, issare bahukaṇṭake,
Amittā no vadhissanti, yathā ambo phalī hato.**

**151. Ajinamhi haññate dī pi, nāgo dantehi haññate,
Dhanamhi dhanino hanti, aniketamasanthavaṃ,
Phalī ambo aphalo ca, te satthāro ubho mamā ti.**

Tattha **vaggusū** ti madhurassaresu tūriyesu vajjamānesu.

Tūriyatālasaṅghuṭṭhe ti tūriyānaṃ tāḷitehi saṅghuṭṭhe uyyāne.

Sammatālasamāhite ti sammehi ca tālehi ca samannāgate. **Sa migājina** ti migājina, so ahaṃ adakkhiṃ. **Phaliṃ amba**-ti phaliṃ ambarukkhanti attho. **Tirocchadan**-ti tiropākāraṃ uyyānassa antoṭṭhitaṃ bahipākāraṃ nissāya jātaṃ ambarukkhaṃ. **Haññamāna**-ti pothiyamānaṃ. **Orohitvā** ti hatthikkhandhā otarivā. **Vinalikatan**-ti nipattanaḷaṃ kataṃ.

Evamevā ti evaṃ eva. **Phalī** ti phalasampanno. **Ajinamhī** ti cammatthāya cammakāraṇā. **Dantehi** ti attano dantehi, **haññate** dantanimittaṃ haññateti attho. **Hanti** ti haññati. **Aniketamasanthavan**-ti yo pana niketaṃ pahāya pabbajitattā aniketo nāma sattasaṅkhāravatthukassa taṇhāsanthavassa abhāvā

asanthavo nāma, taṃ aniketam asanthavam ko hanissatīti adhippāyo. **Te satthāro** ti te dve rukkhā mama satthāro ahesunti vadati.

Taṃ sutvā migājino: “Appamatto hohī” ti rañño ovādam datvā sakaṭṭhānam-eva gato. Tasmim gate sīvalidevī rañño pādamūle patitvā āha:

**152. Sabbo jano pabyathito, rājā pabbajito iti,
Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā.**

**153. Assāsavitvā janatam, ṭhapayitvā paṭicchadam,
Puttam rajje ṭhapetvāna, atha pacchā pabbajissasī ti.**

Tattha **pabyathito** ti bhīto utrasto. **Paṭicchadan**-ti amhe ḍayhamāne pi viluppamāne pi rājā na oloketīti pabyathitassa mahājanassa āvaraṇam rakkham ṭhapetvā puttam dīghāvukumāram rajje ṭhapetvā abhisinācitvā pacchā pabbajissasī ti attho.

Tato bodhisatto āha:

**154. Cattā mayā jānapadā, mittāmaccā ca ñātakā,
Santi {6.62} puttā videhānam, dīghāvu raṭṭhavaḍḍhano,
Te rajjam kārayissanti, mithilāyam pajāpatī ti.**

Tattha **santi puttā** ti sīvali samaṇānam puttā nāma natthi, videharaṭṭhavāsīnam pana puttā dīghāvu atthi, te rajjam kārayissanti. **Pajāpatī** ti devim ālapati.

Devī āha: “Deva, tumhesu tāva pabbajitesu aham kim karomī” ti. Atha naṃ so: “Bhadde, aham taṃ anusikkhāmi, vacanam me karohī” ti vatvā gāthamāha.

**155. Ehi taṃ anusikkhāmi, yaṃ vākyam mama ruccati,
Rajjam tuvam kārayasi, pāpam duccharitam bahum,
Kāyena vācā manasā, yena gacchasi duggatim.**

156. Paradinnakena paraniṭṭhitena, piṇḍena yāpehi sa dhīradhammo ti.

Tattha **tuva**-ti tvam puttassa chattaṃ ussāpetvā: “Mama puttassa rajjan”-ti rajjam anusāsamānā bahum pāpam karissasi. **Gacchasī** ti yena kāyādīhi katena bahupāpena duggatim gamissasi. **Sa dhīradhammo** ti piṇḍiyālopena yāpetabham, esa paṇḍitānam dhammoti.

Evam mahāsatto tassā ovādam adāsi. Tesam aññamaññam sallapantānam gacchantānaññeva sūriyo atthaṅgato. Devī patirūpe ṭhāne khandhāvāram nivāsapesi. Mahāsatto pi ekaṃ rukkhamulam upagato. So tattha rattim vasitvā

punadivase sarīrapaṭijagganaṃ katvā maggaṃ paṭipajji. Devīpi: “Senā pacchato va āgacchatū” ti vatvā tassa pacchato va ahosi. Te bhikkhācāraṇelāyaṃ thūṇaṃ nāma nagaraṃ pāpuṇṇiṃsu. Tasmīṃ khaṇe antonagare eko puriso sūṇato mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ kiṇṭvā sūlena aṅgāresu pacāpetvā nibbāpanatthāya phalakakoṭiyaṃ ṭhapetvā aṭṭhāsi. Tassa aññavihitassa eko sunakho taṃ ādāya palāyi. So ñatvā taṃ anubandhanto yāva bahidakkhiṇadvāraṃ gantvā nibbindo nivatti. Rājā ca devī ca sunakhassa purato gacchantā dvidhā ahesuṃ. {6.63} So bhayena maṃsakhaṇḍaṃ chaḍḍetvā palāyi.

Mahāsatto taṃ disvā cintesi: “Ayaṃ sunakho chaḍḍetvā anapekkho palāto, añño pissa sāmiko na paññāyati, evarūpo anavajjo paṃsukūlapiṇḍapāto nāma natthi, paribhuñjissāmi na”-ti. So mattikāpattaṃ nīharitvā taṃ maṃsakhaṇḍaṃ ādāya puñchitvā patte pakkhipitvā udakaphāsukaṭṭhānaṃ gantvā paribhuñjitum ārabhi. Tato devī: “Sace esa rajjenatthiko bhaveyya, evarūpaṃ jegucchaṃ paṃsumakkhitaṃ sunakhucchiṭṭhakaṃ na khādeyya. Sace khādeyya, idānesa amhākaṃ sāmiko na bhavissatī” ti cintetvā: “Mahārāja, evarūpaṃ jegucchaṃ khādasī” ti āha. “Devī, tvaṃ andhabālātāya imassa piṇḍapātassa visesaṃ na jānāsī” ti vatvā tasseeva patitaṭṭhānaṃ paccavekkhitvā amataṃ viya paribhuñjitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthe dhovati. Tasmīṃ khaṇe devī nindamānā āha:

**157. Yo pi catutthe bhattakāle na bhuñje, ajuṭṭhamārīva khudāya miyye,
Na tveva piṇḍaṃ luḷitaṃ anariyaṃ, kulaputtarūpo sappuriso na seve,
Tayidaṃ na sādhu tayidaṃ na suṭṭhu, sunakhucchiṭṭhakaṃ janaka bhuñjase
tuvan-ti.**

Tattha **ajuṭṭhamārīvā** ti anāthamaraṇaṃ-eva. **Luḷitaṃ**-ti paṃsumakkhitaṃ. **Anariyan**-ti asundaraṃ. **Na seve** ti **na**-kāro paripucchanatthe nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti: sace catutthe pi bhattakāle na bhuñjeyya, khudāya mareyya, nanu evaṃ sante pi kulaputtarūpo sappuriso evarūpaṃ piṇḍaṃ na tveva seveyyāti. **Tayidan**-ti taṃ idaṃ.

Mahāsatto āha:

**158. Na cā pi me sīvali so abhakkho, yaṃ hoti cattaṃ gihino sunassa vā,
Ye {6.64} keci bhogā idha dhammaladdhā, sabbo so bhakkho anavayoti vutto ti.**

Tattha **abhakkho** ti so piṇḍapāto mama abhakkho nāma na hoti. **Yaṃ hotī** ti yaṃ gihino vā sunassa vā cattaṃ hoti, taṃ paṃsukūlaṃ nāma asāmikattā anavajjam-eva hoti. **Ye keci** ti tasmā aññe pi ye keci dhammena laddhā bhogā,

sabbo so bhakkho. **Anavayo** ti anuavayo, anupunappunam olokiyamāno pi avayo paripuṇṇaguṇo anavajjo, adhammaladdham pana saḥassagghanakam-pi jigucchanīyamevā ti.

Evam te aññamaññaṃ kathentāva thūṇanagaradvāraṃ sampāpuṇimsu. Tatra dārikāsu kīḷantīsu ekā kumārikā khuddakakullakena vālukaṃ papphoṭeti. Tassā ekasmiṃ hatthe ekaṃ valayaṃ, ekasmiṃ dve valayāni. Tāni aññamaññaṃ saṅghaṭṭenti, itaraṃ nissaddaṃ. Rājā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Sīvalidevī mama pacchato carati, itthī ca nāma pabbajitassa malaṃ, ‘ayaṃ pabbajitvā pi bhariyaṃ jahitum na sakkotī’ ti garahissanti maṃ. Sacāyaṃ kumārikā paṇḍitā bhavissati, sīvalideviyā nivattanakāraṇaṃ kathessati, imissā kathaṃ sutvā sīvalideviṃ uyyojessāmī” ti cintetvā āha:

**159. Kumārike upaseniye, niccaṃ niggaḷamaṇḍite,
Kasmā te eko bhujo janati, eko te na janatī bhujo ti.**

Tattha **upaseniye** ti mātaraṃ upagantvā senike. **Niggaḷamaṇḍite** ti agalitamaṇḍanena maṇḍanasīliketi vadati. **Janatī** ti saddaṃ karoti.

Kumārikā āha:

**160. Imasmiṃ me samaṇa hatthe, paṭimukkā dunīvarā,
Saṅghātā jāyate saddo, dutiyasseva sā gati.**

**161. Imasmiṃ me samaṇa hatthe, paṭimukko ekanīvaro,
So adutiyo na janati, munibhūto va tiṭṭhati.**

**162. Vivādappatto dutiyo, keneko vivadissati,
Tassa te saggakāmassa, ekattamuparocatan-ti.**

Tattha {6.65} **dunīvarā** ti dve valayāni. **Saṅghātā** ti saṃhananato saṅghaṭṭanatoti attho. **Gatī** ti nibbatti. Dutiyasseva hi evarūpā nibbatti hotī ti attho. **So** ti so nīvaro. **Munibhūtovā** ti pahīnasabbakilesa ariyapuggalo viya tiṭṭhati. **Vivādappatto** ti samaṇa dutiyako nāma vivādamāpanno hoti, kalahaṃ karoti, nānāgāhaṃ gaṇhāti. **Keneko** ti ekako pana kena saddhiṃ vivadissati. **Ekattamuparocatan-ti** ekībhāvo te ruccatu. Samaṇa nāma bhaginim-pi ādāya na caranti, kiṃ pana tvaṃ evarūpaṃ uttamarūpadharaṃ bhariyaṃ ādāya vicarasi, ayaṃ te antarāyaṃ karissati, imaṃ nīharitvā ekako va samaṇakammaṃ karohīti naṃ o vadati.

So tassā kumārikāya vacanaṃ sutvā paccayaṃ labhitvā deviyā saddhiṃ kathento āha:

**163. Suṇāsi sīvali kathā, kumāriyā paveditā,
Pesiya maṃ garahittho, dutiyasseva sā gati.**

**164. Ayaṃ dvedhāpatho bhadde, anuciṇṇo pathāvihi,
Tesaṃ tvaṃ ekaṃ gaṇhāhi, ahamekaṃ punāparaṃ.**

165. Māvaca maṃ tvaṃ ‘pati me’ ti, nāhaṃ ‘bhariyā’ ti vā punā ti.

Tattha **kumāriyā paveditā** ti kumārikāya kathitā. **Pesiya** ti sacāhaṃ rajjaṃ kāreyyaṃ, esā me pesiya vacanakārikā bhaveyya, oloketum-pi maṃ na visaheyya. Idāni pana attano pesiyaṃ viya ca maññati, “dutyasseva sā gati” ti maṃ ovadati. **Anuciṇṇo** ti anusañcarito. **Pathāvihi** ti pathikehi. **Eka**-ti tava ruccanaṃ ekaṃ maggaṃ gaṇha, ahaṃ pana tayā gahitāvasesaṃ aparaṃ gaṇhissāmi. **Māvaca maṃ tvaṃ**-ti sīvali ito paṭṭhāya puna maṃ: “Pati me” ti mā avaca, ahaṃ vā tvaṃ: “Bhariyā me” ti nāvacaṃ.

Sā tassa vacanaṃ sutvā: “Deva, tumhe uttamā, dakkhiṇamaggaṃ gaṇhatha, ahaṃ vāmamaggaṃ gaṇhissāmī” ti vatvā thokaṃ gantvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī punāgantvā rañña saddhiṃ kathentī ekato va nagaraṃ pāvisi. Tamatthaṃ pakāsento satthā upaḍḍhagāthamāha.

166a. Imam-eva kathayantā, thūṇaṃ nagarupāgamun-ti.

Tattha {6.66} **nagarupāgamun**-ti nagaraṃ pavittā.

Pavisitvā ca pana mahāsatto piṇḍatthāya caranto usukārassa gehadvāraṃ patto. Sīvalidevī pi ekamantaṃ aṭṭhāsi. Tasmīṃ samaye usukāro aṅgarakapalle usum tāpetvā kañjiyena temetvā ekaṃ akkhiṃ nimīletvā ekena akkhiṇā oloketu ujuṃ karoti. Taṃ disvā mahāsatto cintesi: “Sacāyaṃ paṇḍito bhavissati, mayhaṃ ekaṃ kāraṇaṃ kathessati, pucchissāmi naṃ”-ti. So upasaṅkamtivā pucchati. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**167. Koṭṭhake usukārassa, bhattakāle upaṭṭhite,
Tatrā ca so usukāro, ekaṃ daṇḍaṃ ujuṃ kataṃ,
Ekaṇca cakkhuṃ niggayha, jīmhamekena pekkhatī ti.**

Tattha **koṭṭhake** ti bhikkhave, so rājā attano bhattakāle upaṭṭhite usukārassa koṭṭhake aṭṭhāsi. **Tatrā cā** ti tasmīṇca koṭṭhake. **Niggayhā** ti nimīletvā. **Jīmhamekena** ti ekena akkhiṇā vaṅkaṃ saraṃ pekkhati.

Atha naṃ mahāsatto āha:

**168. Evaṃ no sādhu passasi, usukāra suṇohi me,
Yadekaṃ cakkhum niggayha, jīmhomekena pekkhasī ti.**

Tassattho: samma usukāra, evaṃ nu tvaṃ sādhu passasi, yaṃ ekaṃ cakkhum
nimīletvā ekena cakkhunā vaṅkaṃ saraṃ pekkhasīti.

Athassa so kathento āha:

**169. Dvīhi samaṇa cakkhūhi, visālaṃ viya khāyati,
Asampatvā paramaṃ liṅgaṃ, nujubhāvāya kappati.**

**170. Ekañca cakkhum niggayha, jīmhomekena pekkhato,
Sampatvā paramaṃ liṅgaṃ, ujubhāvāya kappati.**

**171. Vivādappatto dutiyo, keneko vivadissati,
Tassa te saggakāmassa, ekattamuparocatan-ti.**

Tattha **visālaṃ viyā** ti vitthiṇṇaṃ viya hutvā khāyati. **Asampatvā paramaṃ liṅgaṃ**-ti parato vaṅkaṭṭhānaṃ appatvā. **Nujubhāvāyā** ti na ujubhāvāya. Idaṃ vuttaṃ hoti: visāle khāyamāne parato ujuṭṭhānaṃ vā vaṅkaṭṭhānaṃ vā na pāpuṇeyya, tasmim̐ asampatte adissamāne ujubhāvāya kiccaṃ na kappati na sampajjatīti. **Sampatvā** ti cakkhunā patvā, {6.67} disvā ti attho. **Vivādappatto** ti yathā dutiye akkhiṃhi ummīlite liṅgaṃ na paññāyati, vaṅkaṭṭhānaṃ-pi ujukaṃ paññāyati, ujuṭṭhānaṃ-pi vaṅkaṃ paññāyatīti vivādo hoti, evaṃ samaṇassa pi dutiyo nāma vivādamāpanno hoti, kalahaṃ karoti, nānāgāhaṃ gaṇhāti. **Keneko** ti eko pana kena saddhiṃ vivadissati. **Ekattamuparocatan-**ti ekibhāvo te ruccatu. Samaṇā nāma bhaginim̐-pi ādāya na caranti, kiṃ pana tvaṃ evarūpaṃ uttamarūpadharaṃ bhariyaṃ ādāya vicarasi. Ayaṃ te antarāyaṃ karissati, imaṃ nīharitvā ekako va samaṇadhammaṃ karohīti so taṃ ovadati.

Evamassa so ovādaṃ datvā tuṇhī ahoṣi. Mahāsatto pi piṇḍāya caritvā missakabhattaṃ saṃkaḍḍhitvā nagarā nikkhamitvā udakaphāsukaṭṭhāne nisīditvā katabhattakicco mukhaṃ vikkhāletvā pattaṃ thavikāya osāretvā sīvalideviṃ āmantetvā āha:

**172. Suṇāsi sīvali kathā, usukārena veditā,
Pesiyaṃ maṃ garahittho, dutiyasseva sā gati.**

**173. Ayaṃ dvedhāpatho bhadde, anuciṇṇo pathāvihi,
Tesaṃ tvaṃ ekaṃ gaṇhāhi, ahomekaṃ punāparaṃ.**

174. Māvaca maṃ tvaṃ ‘pati me’ ti, nāhaṃ ‘bhariyā’ ti vā punā ti.

Tattha **suṇāsi** ti suṇa, tvaṃ kathā. “**Pesiyā man**”-ti idaṃ pana kumārikāya ovādam-eva sandhāyāha.

Sā kira: “Māvaca maṃ tvaṃ ‘pati me’ ti” vuttā pi mahāsattaṃ anubandhi yeva. Rājā naṃ nivattetuṃ na sakkoti. Mahājano pi anubandhi. Tato pana aṭavī avidūre hoti. Mahāsatto nīlavanarājīm disvā taṃ nivattetukāmo hutvā gacchanto yeva maggasamīpe muñjatiṇaṃ addasa. So tato īsikaṃ luñcivā: “Passasi sīvali, ayaṃ idha puna ghaṭetuṃ na sakkā, evam-eva puna mayhaṃ tayā saddhiṃ saṃvāso nāma ghaṭetuṃ na sakkā” ti vatvā imaṃ upaḍḍhagāthamāha.

Muñjāvesikā pavāḷhā, ekā vihara sīvali ti.

Tattha **ekā viharā** ti ahaṃ ekībhāvena viharissāmi, tvaṃ-pi ekā viharāhīti tassā ovādamadāsi.

Taṃ sutvā sīvalidevī: “Itodāni paṭṭhāya natthi mayhaṃ mahājanakanarindena saddhiṃ saṃvāso” ti sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī ubhohi hatthehi uraṃ paharivā mahāmagge {6.68} pati. Mahāsatto tassā visaññibhāvaṃ ñatvā padaṃ vikopetvā araññaṃ pāvīsi. Amaccā āgantvā tassā sarīraṃ udakena siñcivā hatthapāde parimajjitvā saññaṃ labhāpesuṃ. Sā: “Tātā, kuhiṃ rājā” ti pucchi. “Nanu tumheva jānāthā” ti? “Upadhāretha tātā” ti. Te ito cito dhāvitvā vicināntā pi mahāsattaṃ na passimsu. Devī mahāparidevaṃ paridevitvā rañño ṭhitaṭṭhāne cetiyaṃ kāretvā gandhamālādīhi pūjetvā nivatti. Mahāsatto pi himavantāṃ pavisitvā sattāhabbhantare yeva pañca abhiññā ca, aṭṭha samāpattiyo ca nibbattetvā puna manussapathaṃ nāgami. Devī pi usukārena saddhiṃ kathitaṭṭhāne, kumārikāya saddhiṃ kathitaṭṭhāne, maṃsaparibhogatṭhāne, migājinena saddhiṃ kathitaṭṭhāne, nāradena saddhiṃ kathitaṭṭhāne cāti sabbatṭhānesu cetiyāni kāretvā gandhamālādīhi pūjetvā senaṅgaparivutā mithilaṃ patvā ambavanuyyāne puttassa abhisekaṃ kāretvā taṃ senaṅgaparivutaṃ nagaraṃ pesetvā sayāṃ isipabbajjaṃ pabbajitvā tattheva uyyāne vasantī kasiṇaparikkammaṃ katvā jhānaṃ nibbattetvā brahmalokaparāyaṇā ahosi. Mahāsatto pi aparihīnājjhāno hutvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhinikkhamaṇaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā samuddarakkhikā devadhītā uppalavaṇṇā ahosi, nārado sārīputto,

migājino moggallāno, kumārikā khemā bhikkhunī, usukāro ānando, sīvalidevī
rāhulamātā, dīghāvukumāro rāhulo, mātāpitaro mahārājakulāni,
mahājanakanarindo pana aham-eva sammāsambuddho ahosin”-ti.

Mahājanakajātakavaṇṇanā dutiyā

Ja 540 Suvāṇṇasāmajātakavaṇṇanā

Ko nu maṃ usunā vijjhī ti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ
mātuposakabhikkhum ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kira
aṭṭhārasakoṭivibhavassa ekassa seṭṭhikulassa ekaputtako ahoṣi mātāpitūnaṃ
piyo manāpo. So ekadivasam pāsādavaragato sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā vīthiṃ
olokento gandhamālādihatthaṃ mahājanaṃ dhammassavanatthāya jetavanaṃ
gacchantaṃ {6.69} disvā: “Aham-pi dhammaṃ suṇissāmī” ti mātāpitaro vanditvā
gandhamālādīni gāhāpetvā vihāraṃ gantvā vatthabhesajjapānakādīni
bhikkhusaṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca bhagavantaṃ pūjetvā ekamantaṃ
nisinno dhammaṃ sutvā kāmesu ādīnavaṃ disvā pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ
sallakkhetvā parisāya vuṭṭhitāya bhagavantaṃ pabbajjaṃ yācitvā: “Mātāpitūhi
ananuññātaṃ puttaṃ tathāgatā nāma na pabbājenti” ti sutvā bhagavantaṃ
vanditvā puna gehaṃ gantvā sagāravena mātāpitaro vanditvā evamāha:
“ammatātā, ahaṃ tathāgatassa santike pabbajissāmī” ti. Athassa mātāpitaro
tassa vacanaṃ sutvā ekaputtakabhāvena sattadhā bhijjamānahadayā viya
puttasinehena kampamānā evamāhaṃsu: “Tāta piyaputtaka, tāta kulaṅkura, tāta
nayana, tāta hadaya, tāta pāṇasadisa, tayā vinā kathaṃ jīvāma, tayi
paṭibaddhaṃ no jīvitaṃ. Mayañhi tāta, jarājiṇṇā vuḍḍhā mahallakā, ajja vā suve
vā parasuve vā maraṇaṃ pāpuṇissāma, tasmā mā amhe ohāya gacchasi. Tāta,
pabbajjā nāma atidukkarā, sītena atthe sati uṇhaṃ labhati, uṇhena atthe sati
sītaṃ labhati, tasmā tāta, mā pabbajāhī” ti.

Taṃ sutvā kulaputto dukkhī dummano onatasīso pajjhāyanto va nisīdi sattāhaṃ
nirāhāro. Athassa mātāpitaro evaṃ cintesum: “Sace no putto ananuññāto, addhā
marissati, puna na passissāma, pabbajjāya jīvamānaṃ puna naṃ passissāmā” ti.
Cintetvā ca pana: “Tāta piyaputtaka, taṃ pabbajjāya anujānāma, pabbajāhī” ti
anujānimsu. Taṃ sutvā kulaputto tuṭṭhamānaso hutvā attano sakalasarīraṃ
oṇāmetvā mātāpitaro vanditvā vihāraṃ gantvā bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci.
Satthā ekaṃ bhikkhum pakkosāpetvā: “Imaṃ kumāraṃ pabbājehī” ti āṇāpesi.
So taṃ pabbājesi. Tassa pabbajitakālato paṭṭhāya mahālābhasakkāro nibbatti. So

ācariyupajjhāye ārādhettvā laddhūpasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā: “Ahaṃ idha ākiṇṇo viharāmi, na me idaṃ patirūpan”-ti vipassanādhuraṃ pūretukāmo hutvā upajjhāyassa santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā upajjhāyaṃ vanditvā jetavanā nikkhamitvā ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araṇṇe vihāsi. So tatha vipassanaṃ vaḍḍhettvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi visesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi. Mātāpitaro pissa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ. Ye hi tesāṃ khettaṃ vā vaṇijjaṃ vā payojesuṃ, te: “Imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma natthī” ti attano attano hatthagataṃ gahetvā yathāruci palāyimsu. Gehe dāsakammakarādāyo pi hiraṇṇasuvaṇṇādīni gahetvā palāyimsu.

Aparabhāge dve janā kapaṇā hutvā hatthe udakasiñcanam-pi alabhivā gehaṃ vikkīṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvaṃ pattā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahatthā bhikkhāya carimsu. Tasmiṃ kāle eko bhikkhu jetavanato nikkhamitvā anupubbena tassa vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. So tassa āgantukavattaṃ katvā sukhānisinnakāle: “Bhante, kuto āgatattā” ti pucchitvā: “Jetavanā āgato āvuso” ti vutte satthuno ceva mahāsāvakaḍḍhānaṃ ārogyaṃ pucchitvā mātāpitūnaṃ pavattiṃ pucchi: “Kiṃ, bhante, sāvatthiyaṃ asukassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ”-ti? “Āvuso, mā tassa kulassa pavattiṃ pucchā” ti. “Kiṃ bhante” ti. “Āvuso, tassa kira kulassa eko putto atthi, so buddhasāsane pabbajito, tassa pabbajitakālato paṭṭhāya etaṃ kulaṃ parikkhīṇaṃ, idāni dve janā paramakāruṇṇabhāvaṃ pattā bhikkhāya caranti” ti. So tassa vacanaṃ sutvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi rodituṃ ārabhi. “Āvuso, kiṃ rodasī” ti? “Bhante, te mayhaṃ mātāpitaro, ahaṃ tesāṃ putto” ti. “Āvuso, tava mātāpitaro taṃ nissāya vināsaṃ pattā, gaccha, te paṭijaggāhi” ti.

So: “Ahaṃ dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto pi maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ nāsakkhiṃ, {6.70} abhabbo bhavissāmi, kiṃ me pabbajjāya, gihī hutvā mātāpitaro posetvā dānaṃ datvā saggaparāyaṇo bhavissāmi” ti cintetvā araṇṇāvāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase araṇṇā nikkhamitvā anupubbena gacchanto sāvatthito avidūre jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā ahesuṃ. Tesu eko maggo jetavanaṃ gacchati, eko sāvatthiṃ. So tattheva ṭhatvā: “Kiṃ nu kho paṭhamaṃ mātāpitaro passāmi, udāhu dasabalan”-ti cintetvā: “Mayā mātāpitaro ciraṃ diṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me buddhadassanaṃ dullabhaṃ bhavissati, tasmā ajjam-eva sammāsambuddhaṃ disvā dhammaṃ sutvā sve pāto va mātāpitaro passissāmi” ti sāvatthimaggā pahāya sāyanhasamaye jetavanaṃ pāvīsi. Taṃ divasaṃ pana satthā paccūsakāle

lokaṃ olokeno imassa kulaputtassa upanissayasampattiṃ addasa. So tassāgamanakāle **mātuposakasuttēna** (SN. 1.205) mātāpitūnaṃ guṇaṃ vaṇṇesi. So pana bhikkhu parisapariyante tthatvā satthussa dhammakathaṃ suṇanto cintesi: “Ahaṃ gihī hutvā mātāpitāro paṭijaggituṃ sakkomīti cintesiṃ, satthā pana ‘pabbajito va samāno paṭijaggito upakārako mātāpitūnan’-ti vadati. Sacāhaṃ satthāraṃ adisvā gato, evarūpāya pabbajjāya parihīno bhaveyyaṃ. Idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno mātāpitāro posessāmī” ti.

So salākaggamā gantvā salākabhattañceva salākayāguṇca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vutthabhikkhu pārājikappatto viya ahosi. So pāto va sāvattthiyaṃ pavisitvā: “Kiṃ nu kho paṭhamamā yāguṃ gaṇhissāmi, udāhu mātāpitāro passissāmī” ti cintetvā: “Kapaṇānamā mātāpitūnaṃ santikaṃ tucchahatthena gantuṃ ayuttan”-ti cintetvā yāguṃ gahetvā etesaṃ porāṇakagehadvāraṃ gato. Mātāpitāro pissa yāgubhikkhamā caritvā parabhattiṃ nissāya viharanti. So upagantvā nisinnake disvā uppannasoko assupuṇṇehi nettehi tesamā avidūre aṭṭhāsi. Te taṃ disvā pi na sañjānimsu. Atha mātā: “Bhikkhatthāya tthito bhavissatī” ti saññāya: “Bhante, tumhākaṃ dātabbayuttakaṃ natthi, aticchathā” ti āha. So tassā kathaṃ sutvā hadayapūraṃ sokaṃ gahetvā assupuṇṇehi nettehi tattheva aṭṭhāsi. Dutiyam-pi tatiyampi: “Aticchathā” ti vuccamāno pi aṭṭhāsi yeva. Athassa pitā mātaraṃ āha: “gaccha, bhadde, jānāhi, putto nu kho no eso” ti. Sā utthāya upagantvā olokenā sañjānitvā pādamūle patitvā paridevi, pitāpissa tattheva akāsi, mahantaṃ kāruṇṇamā ahosi.

So pi mātāpitāro disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assūni pavattesi. So sokaṃ adhivāsetvā: “Ammatātā, mā cintayittha, ahaṃ vo posessāmī” ti {6.71} mātāpitāro assāsetvā yāguṃ pāyetvā ekamante nisīdāpetvā puna bhikkhamā āharitvā te bhojetvā attano atthāya bhikkhamā pariyesitvā tesamā santikaṃ gantvā puna bhattenāpucchitvā pacchā sayamā paribhuñjati. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena mātāpitāro paṭijaggati. Attanā laddhāni pakkhikabhaddāni tesamā yeva datvā sayamā piṇḍāya caritvā labhamāno bhuñjati, alabhamāno na bhuñjati, vassāvāsikaṃ-pi aññaṃ-pi yaṃ kiñci labhitvā tesamā yeva deti. Tehi paribhuttaṃ jiṇṇapilotikaṃ gahetvā aggaḷamā datvā rajitvā sayamā paribhuñjati. Bhikkhalabhanadvasehi panassa alabhanadvasā bahū ahesuṃ. Athassa nivāsanapārūpanamā atilūkhamā hoti.

Iti so mātāpitāro paṭijagganto yeva aparabhāge kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthatagatto ahosi. Atha naṃ sandiṭṭhasambhattā bhikkhū pucchimsu:

“Āvuso, pubbe tava sarīraṇṇo sobhati, idāni pana kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataḡatto, byādhī te nu kho uppanno” ti. So: “Natthī me, āvuso, byādhī, apica pana palibodho me atthī” ti taṃ pavattiṃ ārocesi. Atha naṃ te bhikkhū āhaṃsu: “Āvuso, bhagavā saddhādeyyaṃ vinipātetuṃ na deti, tvaṃ pana saddhādeyyaṃ gahetvā gihīnaṃ dadamāno ayuttaṃ karosī” ti. So tesaṃ kathaṃ sutvā lajjito olīyi. Te ettakena pi asantuṭṭhā bhagavato santikaṃ gantvā: “Bhante, asuko nāma bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī poseṭī” ti satthu ārocesuṃ. Satthā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā: “Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī poseṭī” ti pucchitvā: “Saccaṃ, bhante” ti vutte taṃ kiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca pubbacariyaṃ pakāsetukāmo: “Bhikkhu, gihī posento ke poseṭī” ti pucchi. “Mātāpitāro me, bhante” ti vutte satthā tassa ussāhaṃ janetuṃ: “Sādhū sādhū, bhikkhū” ti tikkhattuṃ sādhuḡāraṃ datvā: “Tvaṃ mama gatamagge ṭhito, aham-pi pubbacariyaṃ caranto mātāpitāro poseṭī”-ti āha. So assāsaṃ paṭilabhi. Satthā tāya pubbacariyāya āvikaraṇatthaṃ tehi bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasinagarato avidūre nadiyā orimatīre eko nesādagāmo ahosi, pārimatīre eko nesādagāmo. Ekekasmim gāme pañca pañca kulasatāni vasanti. Dvīsu pi gāmesu dve nesādaḡeṭṭhakā sahāyakā ahesuṃ. Te daharakāle yeva katikavattaṃ karīṃsu: “Sace amhesu ekassa dhītā hoti, ekassa putto hoti, tesaṃ āvāhavivāhaṃ karissāmā” ti. Atha orimatīre gāmaḡeṭṭhakassa {6.72} gehe putto jāyi, jātakkhāṇe yeva dukūlena paṭiggahitattā: “Dukūlo” tvevassa nāmaṃ karīṃsu. Itarassa gehe dhītā jāyi, tassā paratīre jātattā: “Pārikā” ti nāmaṃ karīṃsu. Te ubho pi abhirūpā pāsādikā ahesuṃ suvaṇṇavaṇṇā. Te nesādakule jātā pi pāṇātipātaṃ nāma na karīṃsu.

Aparabhāge soḡasavassuddesikaṃ dukūlakumāraṃ mātāpitāro āhaṃsu: “Putta, kumārikaṃ te ānayissāmā” ti. So pana brahmalokato āgato suddhasatto ubho kaṇṇe pidhāya: “Na me gharāvāsenattho ammatātā, mā evarūpaṃ avacutthā” ti vatvā yāvatatiyaṃ vuccamāno pi na icchi yeva. Pārikā pi mātāpitūhi: “Amma, amhākaṃ sahāyakassa putto atthī, so abhirūpo suvaṇṇavaṇṇo, tassa taṃ dassāmā” ti vuttā tatheva vatvā ubho kaṇṇe pidahi. Sā pi brāhmalokato āgatā gharāvāsaṃ na icchi. Dukūlakumāro pana tassā rahassena sāsaṇaṃ paḡiṇi: “Sace pārike methunadhammena atthikā, añṇassa gehaṃ gacchatu, mayhaṃ methunadhamme chando natthī” ti. Sā pi tassa tatheva sāsaṇaṃ pesesi.

Atha mātāpitaro tesam anicchamānānāññeva āvāhavivāhaṃ karimṃsu. Te ubho pi kilesasamuddaṃ anotaritvā dve mahābrahmāno viya ekato va vasiṃsu. Dukūlakumāro pana macchaṃ vā migam vā na māreti, antamaso āhaṭamaṃsam-pi na vikkiṇāti. Atha naṃ mātāpitaro vadiṃsu: “Tāta, tvaṃ nesādakule nibbattitvā pi neva gharāvāsaṃ icchasi, na paṇavadhaṃ karosi, kiṃ nāma kammaṃ karissasī” ti? “Ammatātā, tumhesu anujānantesu mayaṃ pabbajissāmā” ti. Taṃ sutvā mātāpitaro: “Tena hi pabbajathā” ti dve jane anujāniṃsu. Te tuṭṭhahaṭṭhā mātāpitaro vanditvā gāmato nikkhamitvā anupubbena gaṅgātīrena himavantaṃ pavisitvā yasmiṃ ṭhāne migasammata nāma nadī himavantato otaritvā gaṅgaṃ pattā, taṃ ṭhānaṃ gantvā gaṅgaṃ pahāya migasammataḥhimukhā abhiruhiṃsu.

Tasmiṃ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko olokeno taṃ kāraṇaṃ ñatvā vissakammaṃ āmantetvā: “Tāta vissakamma, dve mahāpurisā gāmā nikkhamitvā himavantaṃ pavitṭhā, tesam nivāsaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, migasammataṇḍiyā aḍḍhakosantare {6.73} etesaṃ paṇṇasālaṇca pabbajitaparikkhāre ca māpetvā ehī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā **mūgapakkhajātake** (Ja. 538) vuttanayeneva sabbaṃ saṃvidahitvā amanāpasadde migapakkhino palāpetvā ekapadikaṃ jaṅghamaggaṃ māpetvā sakaṭṭhānaṃ-eva gato. Te pi taṃ maggaṃ disvā tena maggena gantvā taṃ assamapadaṃ pāpuṇiṃsu. Dukūlapaṇḍito paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā: “Sakkena mayhaṃ dinnā” ti sakkadattiyabhāvaṃ ñatvā sāṭakaṃ omuñcitvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā aḷṇacammaṃ aṃse katvā jaṭāmaṇḍalaṃ bandhitvā isivesaṃ gahetvā pārikāya pi pabbajjaṃ adāsi. Ubho pi kāmāvacaramettaṃ bhāvetvā tattha vasiṃsu. Tesam mettānubhāvena sabbe pi migapakkhino aññamaññaṃ mettacittam-eva paṭilabhiṃsu, na koci kañci viheṭhesi. Pārikā tato paṭṭhāya pānīyaṃ paribhojanīyaṃ āharati, assamapadaṃ sammajjati, sabbakiccāni karoti. Ubho pi phalāphalāni āharitvā paribhuñjitvā attano attano paṇṇasālaṃ pavisitvā samaṇadhammaṃ karontā tattha vāsaṃ kappayiṃsu.

Sakko tesam upaṭṭhānaṃ āgacchati. So ekadivasaṃ anuolokento: “Imesaṃ cakkhūni pariḥāyissanti” ti antarāyaṃ disvā dukūlapaṇḍitaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā evamāha: “bhante, tumhākaṃ antarāyo paññāyati, paṭijagganaṃ puttaṃ laddhuṃ vaṭṭati, lokadhammaṃ paṭisevathā” ti. Atha naṃ dukūlapaṇḍito āha: “sakka, kinnāmetaṃ kathesi, mayaṃ agāramajjhe vasantā pi etaṃ lokadhammaṃ puḷavakagūtharāsiṃ viya

jigucchimhā, idāni pana araṇṇaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kathaṃ evarūpaṃ karissāmā” ti. Atha sakko taṃ āha: “bhante, sace evaṃ na karotha, pārikāya tāpasīyā utunikāle nābhiṃ hatthena parāmaseyyāthā” ti.

Dukūlapaṇḍito: “Idaṃ sakkā kātun”-ti sampañicchi. Sakko taṃ vanditvā sakaṭṭhānam-eva gato.

Dukūlapaṇḍito pi taṃ kāraṇaṃ pārikāya ācikkhitvā assā utunikāle nābhiṃ hatthena parāmasi. Tadā bodhisatto devalokato cavitvā tassa kūcchimi paṭisandhiṃ ^{6.74} gaṇhi. Sā dasamāsaccayena suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijāyi, tenevassa: “Suvaṇṇasāmo” ti nāmaṃ karimsu. Pārikāya phalāphalatthāya vanam gatakāle pabbatantare kinnariyo dhātikiccaṃ karimsu. Te ubho pi bodhisattaṃ nhāpetvā paṇṇasālāyaṃ nipajjāpetvā phalāphalatthāya araṇṇaṃ gacchanti. Tasmim̐ khaṇe kinnarā kumāraṃ gahetvā girikandarādīsu nhāpetvā pabbatamatthakaṃ āruya nānāpupphehi alaṅkaritvā haritālamanoṣilādīni silāyaṃ ghaṃsitvā nalāṭe tilake katvā puna ānetvā paṇṇasālāyaṃ nipajjāpesuṃ. Pārikā pi āgantvā puttaṃ thaṇṇaṃ pāyesi. Taṃ aparabhāge vadḍhitvā soḷasavassuddesikaṃ-pi anurakkhantā mātāpitāro paṇṇasālāyaṃ nisīdāpetvā sayam-eva vanamūlaphalāphalatthāya vanam gacchanti. Mahāsatto: “Mama mātāpitūnaṃ kadāci kocideva antarāyo bhavēyyā” ti cintetvā tesam̐ gatamaggaṃ sallakkhesi.

Athekadivasam̐ tesam̐ vanamūlaphalāphalaṃ ādāya sāyanhasamaye nivattantānaṃ assamapadato avidūre mahāmegho uṭṭhahi. Te ekaṃ rukkhamūlaṃ pavisitvā vammikamatthake aṭṭhaṃsu. Tassa ca abbhantare āsīviso atthi. Tesam̐ sarīrato sedagandhamissakaṃ udakaṃ otaritvā tassa nāsāpuṭaṃ pāvisi. So kujjhitvā nāsāvātena pahari. Dve pi andhā hutvā aññaṃaññaṃ na passimsu. Dukūlapaṇḍito pārikaṃ āmantetvā: “Pārike mama cakkhūni parihīnāni, ahaṃ taṃ na passāmī” ti āha. Sā pi tatheva āha. Te: “Natthi no idāni jīvitaṃ”-ti maggaṃ apassantā paridevamānā aṭṭhaṃsu. “Kiṃ pana tesam̐ pubbakammaṃ”-ti? Te kira pubbe vejjakule ahesuṃ. Atha so vejjo ekassa mahādhanassa purisassa akkhirogaṃ paṭijaggi. So tassa kiñci dhanam̐ na adāsi. Atha vejjo kujjhitvā attano geham̐ gantvā bhariyāya ārocetvā: “Bhadde, ahaṃ tassa akkhirogaṃ paṭijaggāmi, idāni mayham̐ dhanam̐ na deti, kiṃ karomā” ti āha. Sā pi kujjhitvā: “Na no tassa santakenattho, bhesajjaṃ tassa ekayogaṃ datvā akkhīni kāṇāni karohī” ti āha. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā tassa santikaṃ gantvā tathā akāsi. So nacirasseva andho hoti. Tesam̐ ubhinnaṃ-pi iminā kammena cakkhūni andhāni jāyimsu.

Atha mahāsatto: “Mama mātāpitāro {6.75} aññesu divasesu imāya velāya āgacchanti, idāni tesam pavattim na jānāmi, paṭimaggam gamissāmī” ti cintetvā maggam gantvā saddamakāsi. Te tassa saddam sañjānitvā paṭisaddam karitvā puttāsinehena: “Tāta suvaṇṇasāma, idha paripantho atthi, mā āgamī” ti vadiṃsu. Atha nesaṃ: “Tena hi imaṃ laṭṭhikoṭim gahetvā mama santikam ethā” ti dīghalaṭṭhim adāsi. Te laṭṭhikoṭim gahetvā tassa santikam āgamiṃsu. Atha ne: “Kena kāraṇena vo cakkhūni vinaṭṭhānī” ti pucchi. Atha naṃ mātāpitāro āhaṃsu: “Tāta, mayam deve vassante idha rukkhāmule vammikamatthake ṭhitā, tena kāraṇenā” ti. So mātāpitūnam katham sutvāva aññāsi: “Tattha āsivisena bhavitabbaṃ, tena kuddhena nāsāvāto vissaṭṭho bhavissatī” ti. So mātāpitāro disvā rodī ceva hasi ca. Atha naṃ te pucchiṃsu: “Kasmā, tāta, rodasi ceva hasasi cā” ti? Ammatātā, “tumhākam daharakāle yeva evam cakkhūni vinaṭṭhānī” ti rodim, “idāni paṭijaggitum labhissāmī” ti hasim. Ammatātā, tumhe mā cintayittha, aham vo paṭijaggissāmīti.

So mātāpitāro assāsetvā assamapadam ānetvā tesam rattitṭhānadivāṭṭhānesu caṅkame paṇṇasālāyam vaccatṭhāne passāvaṭṭhāne cāti sabbatṭhānesu rajjuke bandhi, tato paṭṭhāya te assamapade ṭhapetvā sayam vanamūlaphalādīni āharitvā paṇṇasālāyam ṭhapetvā pāto va tesam vasanaṭṭhānam sammajjitvā mātāpitāro vanditvā ghaṭam ādāya migasammatānadim gantvā pāṇiyaparibhojanīyam āharitvā upaṭṭhāpeti, dantakaṭṭhamukhodakādīni datvā madhuraphalāphalam deti, tehi bhuñjitvā mukhe vikkhālīte sayam khāditvā mātāpitāro vanditvā migagaṇaparivuto phalāphalatthāya araṇṇam pāvisi. Pabbatapāde kinnaraparivāro phalāphalam gahetvā sāyanhasamaye āgantvā ghaṭena udakam āharitvā uṇhodakena tesam yathārucci nhāpanam pādadhovanaṃ vā katvā aṅgārakapallam upanetvā hatthapāde sedetvā tesam nisinnānam phalāphalam datvā khādāpetvā pariyosāne sayam khāditvā sesakam ṭhapesi. Iminā niyāmeneva mātāpitāro paṭijaggi.

Tasmiṃ samaye bārāṇasiyam pīṭiyakkho nāma rājā rajjam kāresi. So migamaṃsalobhena mātaram rajjam paṭicchāpetvā sannaddhapañcāvudho himavantam pavisitvā mige vadhitvā maṃsam khādanto {6.76} migasammatānadim patvā anupubbena sāmassa pāṇiyaggahaṇatittham sampatto migapadavalaṇṇam disvā maṇivaṇṇāhi sākhāhi koṭṭhakaṃ katvā dhanum ādāya visapītam saram sannahitvā nilīno va acchi. Mahāsatto pi sāyanhasamaye phalāphalam āharitvā assamapade ṭhapetvā mātāpitāro vanditvā: “Pāṇiyam āharissāmī” ti ghaṭam gahetvā migagaṇaparivuto dve pi mige ekato katvā tesam

piṭṭhiyaṃ pānīyaghaṭaṃ ṭhapetvā hatthena gahetvā nadītittamaṃ agamāsi. Rājā koṭṭhake ṭhito va taṃ tathā āgacchantaṃ disvā: “Mayā ettakaṃ kālaṃ evaṃ vicarantena pi manusso nāma na diṭṭhapubbo, devo nu kho esa nāgo nu kho, sace panāhaṃ etaṃ upasaṅkamitvā pucchissāmi. Devo ce bhavissati, ākāsaṃ uppatissati. Nāgo ce, bhūmiyaṃ pavisissati. Na kho panāhaṃ sabbakālaṃ himavante yeva vicarissāmi, bārāṇasim gamissāmi. Tatra maṃ pucchissanti ‘a pi nu kho te, mahārāja, himavante vasantena kiñci achariyaṃ diṭṭhapubba’nti? Tatrāhaṃ ‘evarūpo me satto diṭṭhapubbo’ ti vakkhāmi. ‘Ko nāmeso’ ti vutte sace ‘na jānāmi’ ti vakkhāmi, atha garahissanti maṃ, tasmā etaṃ vijjhivā dubbalaṃ katvā pucchissāmi” ti cintesi.

Atha tesu migesu paṭhamam-eva otarivā pānīyaṃ pivivā uttiṇṇesu bodhisatto uggahitavatto mahāthero viya saṅikaṃ otarivā passaddhadaratho paccuttaritvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā ajinacammaṃ aṃse katvā pānīyaghaṭaṃ ukkhipitvā udakaṃ puñchitvā vāmaamsakūṭe ṭhapesi. Tasmim kāle: “Idāni vijjhituṃ samayo” ti rājā visapītaṃ saraṃ ukkhipitvā mahāsattaṃ dakkhiṇapasse vijjhi, saro vāmapassena nikkhami. Tassa viddhabhāvaṃ ñatvā migagaṇā bhītā palāyimsu. Suvaṇṇasāmapaṇḍito pana viddho pi pānīyaghaṭaṃ yathā vā tathā vā anavasumbhitvā satim paccupaṭṭhāpetvā saṅikaṃ otāretvā vālukaṃ viyūhitvā ṭhapetvā disaṃ vavatthapetvā mātāpitūnaṃ vasanaṭṭhānadisābhāgena sīsaṃ katvā rajatapattavaṇṇāya vālukāya {6.77} suvaṇṇapaṭimā viya nipajjitvā satim paccupaṭṭhāpetvā: “Imasmim himavantappadese mama verī nāma natthi, mayhaṃ mātāpitūnaṃca verī nāma natthi” ti mukhena lohitaṃ chaḍḍetvā rājānaṃ adisvāva paṭhamam gāthamāha.

**1. Ko nu maṃ usunā vijjhi, pamattaṃ udahārakaṃ,
Khattiyo brāhmaṇo vesso, ko maṃ viddhā niliyasī ti.**

Tattha **pamattan**-ti mettābhāvanāya anupaṭṭhitasatim. Idañhi so sandhāya tasmim khaṇe attānaṃ pamattaṃ nāma akāsi. **Viddhā** ti vijjhivā.

Evaṃca pana vatvā puna attano sarīramaṃsassa abhakkhasammatabhāvaṃ dassetuṃ dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na me maṃsāni khajjāni, cammenattho na vijjati,
Atha kena nu vaṇṇena, viddheyyaṃ maṃ amaṇṇathā ti.**

Dutiyaḡātham vatvā tam-eva nāmādivasena pucchanto āha:

**3. Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ,
Puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ maṃ viddhā nilīyasī ti.**

Tattha **amaññathā** ti ayaṃ puriso kena kāraṇena maṃ vijjhitabbanti
amaññitthā ti attho.

Evañca pana vatvā tuṇhī ahoṣi. Taṃ sutvā rājā: “Ayaṃ mayā visapītena sallena
vijjhitvā pātito pi neva maṃ akkosati na paribhāsati, mama hadayaṃ
sambāhanto viya piyavacanena samudācarati, gacchissāmissa santikan”-ti
cintetvā gantvā tassa santike ʒhito va dve gāthā abhāsi:

**4. Rājāhamasmi kāsīnaṃ, pīḷiyakkhoti maṃ vidū,
Lobhā raṭṭhaṃ pahitvāna, migamesaṃ carāmahaṃ.**

**5. Issatthe casmi kusalo, daḷhadhammoti vissuto,
Nāgo pi me na mucceyya, āgato usupātanan-ti.**

Tattha **rājāhamasmī** ti evaṃ kirassa vitakko ahoṣi: “Devā pi nāgā pi
manussabhāsāya kathenti yeva, ahametaṃ devoti vā nāgoti vā manussoti vā
na jānāmi. Sace kujjheyya, nāseyya maṃ, ‘rājā’ ti vutte pana abhāyanto nāma
natthi” ti. Tasmā attano rājabhāvaṃ jānāpetuṃ paṭhamāṃ: “Rājāhamasmī” ti
āha. **Lobhā** ti migamaṃsalobhena. **Migamesaṃ**-ti migāṃ esanto.

Carāmahan-ti carāmi ahaṃ. Dutiyaṃ gāthaṃ pana attano {6.78} balaṃ
dīpetukāmo evamāha. Tattha **issatthe** ti dhanusippe. **Daḷhadhammo** ti
daḷhadhanuṃ saḥassatthāmadhanuṃ oropetuñca āropetuñca samattho.

Iti rājā attano balaṃ vaṇṇetvā tassa nāmagottaṃ pucchanto āha:

**6. Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ,
Pituno attano cā pi, nāmagottaṃ pavedayā ti.**

Tattha **pavedayā** ti kathaya.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Sacāhaṃ ‘devanāgakinnarakhattiyādīsū
aññatarohamasmī’ ti katheyyaṃ, saddahey yeva esa, saccam-eva panassa
kathetuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā evamāha:

**7. Nesādaputto bhaddante, sāmo iti maṃ ñātayo,
Āmantayimsu jīvantaṃ, svajjevāhaṃ gato saye.**

**8. Viddhosmi puthusallena, savisena yathā migo,
Sakamhi lohite rāja, passa semi paripluto.**

**9. Paṭivāmagataṃ sallam, passa dhimhāmi lohitaṃ,
Āturo tyānupucchāmi, kiṃ maṃ viddhā nilīyasi.**

**10. Ajinamhi haññate dī pi, nāgo dantehi haññate,
Atha kena nu vaṇṇena, viddheyyaṃ maṃ amaññathā ti.**

Tattha **jīvantan**-ti maṃ ito pubbe jīvamānaṃ: “Ehi sāma, yāhi sāmā” ti
ñātayo āmantayimsu. **Svajjevāhaṃ gato** ti so ahaṃ ajja evaṃ gato
maraṇamukhe sampatto, pavitṭhoti attho. **Saye** ti sayāmi. **Paripluto** ti
nimuggo. **Paṭivāmagatan**-ti dakkhiṇapassena pavisitvā vāmapassena
niggatanti attho. **Passā** ti olokehi maṃ. **Dhimhāmī** ti niṭṭhubhāmi, idaṃ so
satim paccupaṭṭhāpetvā avikampamāno va lohitaṃ mukhena chaḍḍetvā āha.
Āturo tyānupucchāmi” ti bālḥagilāno hutvā ahaṃ taṃ anupucchāmi.
Nilīyaśi ti etasmiṃ vanagumbe nilīno acchasi. Viddheyyanti vijjhitabbaṃ.
Amaññathā ti amaññittha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā yathābhūtaṃ anācikkhitvā musāvādaṃ kathento āha:

**11. Migo upaṭṭhito āsi, āgato usupātanaṃ,
Taṃ disvā ubbiḍi sāma, tena kodho mamāvisi ti.**

Tattha **āvisi** ti ajjhotthari. Tena kāraṇena me kodho uppannoti dīpeti.

Atha {6.79} naṃ mahāsatto: “Kiṃ vadesi, mahārāja, imasmiṃ himavante maṃ
disvā palāyanamigo nāma natthi” ti vatvā āha:

**12. Yato sarāmi attānaṃ, yato pattosmi viññutaṃ,
Na maṃ migā uttasanti, araṇṇe sāpadāni pi.**

**13. Yato nidhiṃ parihariṃ, yato pattosmi yobbanam,
Na maṃ migā uttasanti, araṇṇe sāpadāni pi.**

**14. Bhīrū kimpurisā rāja, pabbate gandhamādane,
Sammodamānā gacchāma, pabbatāni vanāni ca.**

**15. Na maṃ migā uttasanti, araṇṇe sāpadāni pi,
Atha kena nu vaṇṇena, utrāsanti migā maman-ti.**

Tattha **na maṃ migā** ti bho mahārāja, yato kālato paṭṭhāya ahaṃ attānaṃ
sarāmi, yato kālato paṭṭhāya ahaṃ viññubhāvaṃ patto asmi bhavāmi, tato
kālato paṭṭhāya maṃ disvā migā nāma na uttasanti. **Sāpadānipi** ti vālamigā
pi. **Yato nidhin**-ti yato kālato paṭṭhāya ahaṃ vākacīraṃ parihariṃ. **Bhīrū
kimpurisā** ti mahārāja, migā tāva tiṭṭhantu, kimpurisā nāma atibhīrukā honti.
Ye imasmiṃ gandhamādanapabbate viharanti, te pi maṃ disvā na uttasanti,

atha kho mayaṃ aññaamaññaṃ sammodamānā gacchāma. **Utrāsanti migā maman-**ti mamaṃ disvā migā utrāseyyuṃ, kena kāraṇena tvaṃ maṃ saddahāpessasīti dīpeti.

Taṃ sutvā rājā: “Mayā imaṃ niraparādhaṃ vijjhītvā musāvādo kathito, saccam-eva kathayissāmī” ti cintetvā āha:

**16. Na taṃ tasa migo sāma, kiṃ tāhaṃ alikaṃ bhāpe,
Kodhalobhābhībhūtāhaṃ, usuṃ te taṃ avassajin-ti.**

Tattha **na taṃ tasā** ti na taṃ disvā migo tasa, na bhītoti attho. **Kiṃ tāhan-**ti kiṃ te evaṃ kalyāṇadassanassa santike ahaṃ alikaṃ bhāṇissāmī.

Kodhalobhābhībhūtāhan-ti kodhena ca lobhena ca abhībhūto hutvā ahaṃ.

So hi paṭhamam-eva migesu uppannena kodhena: “Mige vijjhissāmī” ti dhanuṃ āropetvā ʒhito pacchā bodhisattaṃ disvā tassa devatādīsu aññatarabhāvaṃ ajānanto: “Pucchissāmī nan”-ti lobhaṃ uppādesi, tasmā evamāha.

Evañca pana vatvā: “Nāyaṃ suvaṇṇasāmo imasmiṃ arañṇe ekako va vasissati, ñātakehipissa bhavitabbaṃ, pucchissāmī nan”-ti cintetvā itaraṃ gāthamāha.

**17. Kuto nu sāma āgamma, kassa vā pahito tuvaṃ,
Udahāro nadiṃ gaccha’, āgato migasammatan-ti.**

Tattha **sāmā** ti mahāsattaṃ ālapati. **Āgammā** ti kuto desā imaṃ vanaṃ āgamitvā: “Amhākaṃ udahāro udakaṃ āharituṃ nadiṃ gacchā” **ti kassa vā pahitokena** puggalena pesito hutvā tuvaṃ imaṃ migasammatam āgatoti attho.

So {6.80} tassa kathaṃ sutvā mahantaṃ dukkhavedanaṃ adhivāsetvā mukhena lohitaṃ chaḍḍetvā gāthamāha.

**18. Andhā mātāpitā mayhaṃ, te bharāmi brahāvane,
Tesāhaṃ udakāhāro, āgato migasammatan-ti.**

Tattha **bharāmī** ti mūlaphalādīni āharitvā posemi.

Evañca pana vatvā mahāsatto mātāpitāro ārabbha vilapanto āha:

**19. Atthi nesaṃ usāmatam, atha sāhassa jīvitam,
Udakassa alābhena, mañṇe andhā marissare.**

**20. Na me idam tathā dukkham, labbhā hi pumunā idam,
Yañca ammaṃ na passāmi, taṃ me dukkhataram ito.**

**21. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ,
Yañca tātāṃ na passāmi, taṃ me dukkhatarāṃ ito.**

**22. Sā nūna kapaṇā ammā, cirarattāya rucchati,
Aḍḍharatteva ratte vā, nadīva avasucchati.**

**23. So nūna kapaṇo tāto, cirarattāya rucchati,
Aḍḍharatteva ratte vā, nadīva avasucchati.**

**24. Uṭṭhānapādacariyāya, pādasambāhanassa ca,
Sāma tātavilapantā, hiṇḍissanti brahāvane.**

**25. Idam-pi dutiyaṃ sallaṃ, kampeti hadayaṃ mamaṃ,
Yañca andhe na passāmi, maññe hissāmi jīvitan-ti.**

Tattha **usāmattan**-ti bhojanamattaṃ. “**Usā**” ti hi bhojanassa nāmaṃ tassa ca atthitāya. **Sāhassa jīvitan**-ti chadivasamattaṃ jīvitan-ti attho. Idaṃ āharitvā ṭhapitaṃ phalāphalaṃ sandhāyāha. Atha vā **usā** ti usmā. Tenetaṃ dasseti: tesāṃ sarīre usmāmattaṃ atthi, atha mayā ābhatena phalāphalena sāhassa jīvitaṃ atthīti. **Marissare** ti marissantīti maññāmi. **Pumunā** ti purisena, evarūpañhi dukkhaṃ purisena labhitabbamevā ti attho. **Cirarattāya rucchati** ti cirarattaṃ rodissati. **Aḍḍharatte vā** ti majjhimaratte vā. **Ratte vā** ti pacchimaratte vā. **Avasucchatī** ti kunnadī viya sussissatī ti attho. **Uṭṭhānapādacariyāya** ti mahārāja, ahaṃ rattim-pi divā pi dve tayo vāre uṭṭhāya attano uṭṭhānavīriyena tesāṃ pādacariyaṃ karomi, hatthapāde sambāhāmi, idāni maṃ adisvā mamatthāya te parihīnacakkhukā: “Sāmatātā” ti vilapantā kaṇṭakehi vijjhiyamānā viya imasmim̐ {6.81} vanappadesse **hiṇḍissan**-ti vicarissantī ti attho. **Dutiyaṃ sallaṃ**-ti paṭhamavidhavisapītasallato sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇena dukkhatarāṃ idaṃ dutiyaṃ tesāṃ adassanasokasallaṃ.

Rājā tassa vilāpaṃ sutvā: “Ayaṃ accantaṃ brahmacārī dhamme ṭhito mātāpitāro bharati, idāni evaṃ dukkhappatto pi tesāṃ yeva vilapati, evaṃ guṇasampanne nāma mayā aparādho kato, kathaṃ nu kho imaṃ samassāseyyaṃ”-ti cintetvā: “Niraye paccanakāle rajjaṃ kiṃ karissati, iminā paṭijaggitaniyāmenevassa mātāpitāro paṭijaggissāmi, imassa maraṇam-pi amaraṇaṃ viya bhavissatī” ti sannipṭhānaṃ katvā āha:

**26. Mā bālhaṃ paridevesi, sāma kalyāṇadassana,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissaṃ te brahāvane.**

**27. Issatthe casmi kusalo, daḷhadhammoti vissuto,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissam te brahāvane.**

**28. Migānaṃ vighāsamanvesaṃ, vanamūlaphalāni ca,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissam te brahāvane.**

**29. Katamaṃ taṃ vanam sāma, yattha mātāpitā tava,
Ahaṃ te tathā bharissam, yathā te abharī tuvan-ti.**

Tattha **bharissam te** ti te tava mātāpitāro bharissāmi. **Migānan-**ti sīhādīnaṃ migānaṃ vighāsaṃ anvesanto. Idaṃ so: “Issatthe casmi kusaloti thūlathūle mige vadhitvā madhuramaṃsena tava mātāpitāro bharissāmī” ti vatvā: “Mā, mahārāja, amhe nissāya pāṇavadham karī” ti vutte evamāha. **Yathā te** ti yathā tvaṃ te abharī, tathēvāham-pi bharissāmīti.

Athassa mahāsatto: “Sādhu, mahārāja, tena hi me mātāpitāro bharassū” ti vatvā maggaṃ ācikkhanto āha:

**30. Ayaṃ ekapadī rāja, yoyaṃ ussīsake mama,
Ito gantvā aḍḍhakosaṃ, tattha nesaṃ agārakaṃ,
Yattha mātāpitā mayham, te bharassu ito gato ti.**

Tattha **ekapadī** ti ekapadamaggo. **Ussīsake** ti yo esa mama matthakaṭṭhāne. **Aḍḍhakosan-**ti aḍḍhakosantare.

Evam so tassa maggaṃ ācikkhitvā mātāpitūsu balavasinehena {6.82} tathārūpaṃ vedanaṃ adhivāsetvā tesam bharaṇatthāya añjaliṃ paggayha yācanto puna evamāha:

**31. Namo te kāsirājatthu, namo te kāsivaḍḍhana,
Andhā mātāpitā mayham, te bharassu brahāvane.**

**32. Añjaliṃ te paggaṇhāmi, kāsirāja namatthu te,
Mātaraṃ pitaraṃ mayham, vutto vajjāsī vandanan-ti.**

Tattha **vutto vajjāsī**ti: “Putto vo suvaṇṇasāmo nadītīrevisapītena sallena viddho rajatapaṭṭasadiṣe vālukāpuline dakkhiṇapassena nipanno añjaliṃ paggayha tumhākaṃ pāde vandatī” ti evaṃ mahārāja, mayā vutto hutvā mātāpitūnaṃ me vandanaṃ vadeyyāsī ti attho.

Rājā: “Sādhu” ti sampaṭicchi. Mahāsatto pi mātāpitūnaṃ vandanaṃ pesetvā visaññitaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**33. Idam vatvāna so sāmo, yuvā kalyāṇadassano,
Mucchito visavegena, visaññī samapajjathā ti.**

Tattha **samapajjathā** ti visaññī jāto.

So hi heṭṭhā ettakaṃ kathento nirassāso viya ahosi. Idāni panassa visavegena madditā bhavaṅgacittasantati hadayarūpaṃ nissāya pavatti, kathā pacchijji, mukhaṃ pihitaṃ, akkhīni nimīlitāni, hatthapādā thaddhabhāvaṃ pattā, sakalasarīraṃ lohiteṇa makkhitaṃ. Rājā: “Ayaṃ idāneva mayā saddhim kathesi, kiṃ nu kho” ti tassa assāsapassāse upadhāresi. Te pana niruddhā, sarīraṃ thaddhaṃ jātaṃ. So taṃ disvā: “Niruddho dāni sāmo” ti sokaṃ saddhāretuṃ asakko ubho hatthe matthake ṭhapetvā mahāsaddena paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**34. Sa rājā paridevesi, bahuṃ kāruṇṇasañhitaṃ,
Ajarāmarohaṃ āsiṃ, ajjetaṃ ñāmi no pure,
Sāmaṃ kālaṅkataṃ disvā, natthi maccussa nāgamo.**

**35. Yassu maṃ paṭimanteti, savisena samappito,
Svajja {6.83} evaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsati.**

**36. Nirayaṃ nūna gacchāmi, ettha me natthi saṃsayo,
Tadā hi pakataṃ pāpaṃ, cirarattāya kibbisam.**

**37. Bhavanti tassa vattāro, gāme kibbisakārako,
Arañhe nimmanussamhi, ko maṃ vattumarahati.**

**38. Sārayanti hi kammāni, gāme saṅgaccha māṇavā,
Arañhe nimmanussamhi, ko nu maṃ sārayissatī ti.**

Tattha **āsin**-ti ahaṃ ettakaṃ kālaṃ ajarāmaromhīti saññī ahosiṃ. **Ajjetan**-ti ajja ahaṃ imaṃ sāmaṃ kālakataṃ disvā mamañceva aññesañca natthi maccussa nāgamoti taṃ maccussa āgamaṇaṃ ajja jānāmi, ito pubbe na jānāmīti vilapati. **Svajja evaṃ gate kāle** ti yo savisena sallena samappito idāneva maṃ paṭimanteti, so ajja evaṃ gate kāle evaṃ maraṇakāle sampatte kiñci appamattakam-pi na bhāsati. **Tadā hī** ti tasmim khape sāmaṃ vijjhantena mayā pāpaṃ kataṃ. **Cirarattāya kibbisam**-ti taṃ pana cirarattaṃ vipaccanasamatthaṃ dāruṇaṃ pharusaṃ.

Tassā ti tassa evarūpaṃ pāpakammaṃ katvā vicarantassa. **Vattāro** ti ninditāro bhavanti: “Kuhim gāme kinti kibbisakārako” ti. Imasmim pana arañhe nimmanussamhi ko maṃ vattumarahati, sace hi bhavēyya, vadeyyāti

vilapati. **Sārayantī** ti gāme vā nigamādīsu vā **saṃgaccha māṇavā** tattha tattha bahū purisā sannipatitvā: “Ambho purisaghātaka, dāruṇaṃ te kammaṃ kataṃ, asukadaṇḍaṃ patto nāma tvaṃ”-ti evaṃ kammāni sārenti codenti. Imasmiṃ pana nimmanusse araṇṇe maṃ ko sārayissatīti attānaṃ codento vilapati.

Tadā bahusundarī nāma devadhītā gandhamādanavāsini mahāsattassa sattame attabhāve mātubhūtapubbā. Sā puttāsinehena bodhisattaṃ niccaṃ āvajjeti, taṃ divasaṃ pana dibbasampattiṃ anubhavamānā na taṃ āvajjeti.

“Devasamāgamaṃ gatā” ti pi vadanti yeva. Sā tassa visaṇṇibhūtakāle: “Kiṃ nu kho me puttassa pavattī” ti āvajjamānā addasa: “Ayaṃ pīḷiyakkho nāma rājā mama puttaṃ visapītena sallena vijjhivā migasammatānadītīre vālūkāpuline ghātetvā mahantena saddena paridevati. Sacāhaṃ na gamissāmi, mama putto suvaṇṇasāmo ettheva marissati, raṇṇo pi hadayaṃ phalissati, sāmassa mātāpitāro pi nirāhārā pāṇīyam-pi alabhantā sussitvā marissanti. Mayi pana gatāya rājā pāṇīyaghaṭaṃ ādāya tassa mātāpitūnaṃ santikaṃ gamissati, gantvā ca pana: “Putto vo mayā hatō” ti kathessati. Evaṃca vatvā tesaṃ vacanaṃ sutvā {6.84} te puttassa santikaṃ ānayissati. Atha kho te ca ahaṃca saccakiriyaṃ karissāma, saccabalena sāmassa visaṃ vinassissati. Evaṃ me putto jīvitāṃ labhissati, mātāpitāro ca cakkhūni labhissanti, rājā ca sāmassa dhammadesanaṃ sutvā nagaraṃ gantvā mahādānaṃ datvā saggaparāyaṇo bhavissati, tasmā gacchāmaṃ tatthā” ti. Sā gantvā migasammatānadītīre adissamānena kāyena ākāse ṭhatvā raṇṇā saddhiṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**39. Sā devatā antarahitā, pabbate gandhamādane,
Raṇṇo va anukampāya, imā gāthā abhāsatha.**

**40. Āgum kira mahārāja, akari kamma dukkaṭaṃ,
Adūsakā pitāputtā, tayo ekūsunā hatā.**

**41. Ehi taṃ anusikkhāmi, yathā te sugatī siyā,
Dhammenandhe vane posa, maññehaṃ sugatī tayā ti.**

Tattha **raṇṇovā** ti raṇṇo yeva. **Āgum kirā** ti mahārāja, tvaṃ mahāparādhaṃ mahāpāpaṃ akari. **Dukkaṭaṃ**-ti yaṃ kataṃ dukkaṭaṃ hoti, taṃ lāmakakammaṃ akari. **Adūsakā** ti niddosā. **Pitāputtā** ti mātā ca pitā ca putto ca ime tayo janā ekausunā hatā. Tasmiṃhi hate tappaṭibaddhā tassa mātāpitāro pi hatāva honti. **Anusikkhāmī** ti sikkhāpemi anusāsāmi. **Posā** ti sāmassa ṭhāne ṭhatvā sinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā sāmo viya te ubho andhe posehi.

Maññeham sugatī tayā ti evaṃ tayā sugati yeva gantabbā bhavissatīti ahaṃ maññāmi.

So devatāya vacanaṃ sutvā: “Ahaṃ kira tassa mātāpitaro posetvā saggaṃ gamissāmī” ti saddahitvā: “Kiṃ me rajjena, te yeva posessāmī” ti daḷhaṃ adhiṭṭhāya balavaparidevaṃ paridevanto sokaṃ tanukaṃ katvā: “Suvanṇasāmo mato bhavissatī” ti nānāpupphehi tassa sarīraṃ pūjetvā udakena siñcitvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā catūsu ṭhānesu vanditvā tena pūritaṃ udakaghaṭaṃ ādāya domanassappatto dakkhiṇadisābhimukho agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**42. Sa rājā paridevitvā, bahuṃ kāruṇṇasañhitāṃ,
Udakakumbhamādāya, pakkāmi dakkhiṇāmukho ti.**

Pakatiyā pi {6.85} mahāthāmo rājā pānīyaghaṭaṃ ādāya gacchanto assamapadaṃ koṭṭento viya pavisitvā dukūlapaṇḍitassa paṇṇasālādvāraṃ sampāpuṇi. Dukūlapaṇḍito anto nisinno va tassa padasaddaṃ sutvā: “Nāyaṃ sāmassa padasaddo, kassa nu kho” ti pucchanto gāthādvayamāha:

**43. Kassa nu eso padasaddo, manussasseva āgato,
Neso sāmassa nigghoso, ko nu tvamasi mārisa.**

**44. Santañhi sāmo vajati, santaṃ pādāni neyati,
Neso sāmassa nigghoso, ko nu tvamasi mārisā ti.**

Tattha **manussassevā** ti nāyaṃ sīhabyagghadīpiyakkhanāgakinnarānaṃ, āgacchato pana manussassevāyaṃ padasaddo, neso sāmassatī. **Santaṃ hī** ti upasamayuttaṃ eva. **Vajatī** ti caṅkamati. **Neyatī** ti patiṭṭhāpeti.

Taṃ sutvā rājā: “Sacāhaṃ attano rājabhāvaṃ akathetvā ‘mayā tumhākaṃ putto mārito’ ti vakkhāmi, ime kujjhitvā mayā saddhiṃ pharusāṃ kathessanti. Evaṃ me tesu kodho uppajjissati, atha ne viheṭhessāmi, taṃ mama akusalaṃ bhavissati, ‘rājā’ ti pana vutte abhāyantā nāma natthi, tasmā rājabhāvaṃ tāva kathessāmī” ti cintetvā pānīyamāḷake pānīyaghaṭaṃ ṭhapetvā paṇṇasālādvāre ṭhatvā āha:

**45. Rājāhamasmi kāsīnaṃ, pīḷiyakkhoti maṃ vidū,
Lobhā raṭṭhaṃ pahitvāna, migamesaṃ carāmahaṃ.**

**46. Issatthe casmi kusalo, daḷhadhammoti vissuto,
Nāgo pi me na mucceyya, āgato usupātanan-ti.**

Dukūlapaṇḍito pi tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha:

**47. Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Issarosi anuppatto, yaṃ idhatthi pavedaya.**

**48. Tindukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam varam.**

**49. Idam-pi pāṇīyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā,
Tato piva mahārāja, sace tvaṃ abhikaṅkhasī ti,**

Tassattho {6.86} **sattigumbajātake** (Ja. 503) kathito. Idha pana:

“Girigabbharā” ti migasammataṃ sandhāya vuttaṃ. Sā hi nadī girigabbharā nikkhantattā: **“Girigabbharā” tveva jātā.**

Evaṃ tena paṭisanthāre kate rājā: **“Putto vo mayā mārito” ti paṭhamam-eva vattum ayuttaṃ, ajānanto viya kathaṃ samuṭṭhāpetvā kathessāmī” ti cintetvā āha:**

**50. Nālaṃ andhā vane daṭṭhum, ko nu vo phalamāhari,
Anandhassevayaṃ sammā, nivāpo mayha khāyatī ti.**

Tattha **nālan-ti** tumhe andhā imasmiṃ vane kiñci daṭṭhum na samatthā. **Ko nu vo phalamāharī** ti ko nu tumhākaṃ imāni phalāphalāni āhari. **Nivāpo** ti ayaṃ sammā nayena upāyena kāraṇena kato khāditabbayuttakānaṃ parisuddhānaṃ phalāphalānaṃ nivāpo sannicayo anandhassa viya mayhaṃ khāyati paññāyati upaṭṭhāti.

Taṃ sutvā dukūlapaṇḍito: **“Mahārāja, na mayaṃ phalāphalāni āharāma, putto pana no āharatī” ti dassetto gāthādvayamāha:**

**51. Daharo yuvā nātibrahā, sāmo kalyāṇadassano,
Dīghassa kesā asitā, atho sūnaggavellitā.**

**52. So have phalamāharitvā, ito ādāya kamaṇḍalum,
Nadiṃ gato udahāro, maññe na dūramāgato ti.**

Tattha **nātibrahā** ti nātidīgho nātirasso. **Sūnaggavellitā** ti sūnasāṅkhātāya maṃsakotṭhanapotthaniyā aggaṃ viya vinatā. **Kamaṇḍalum-ti** ghaṭaṃ. **Na dūramāgato** ti idāni na dūraṃ āgato, āsannaṭṭhānaṃ āgato bhavissatīti maññāmī ti attho.

Taṃ sutvā rājā āha:

**53. Ahaṃ taṃ avadhiṃ sāmaṃ, yo tuyhaṃ paricārako,
Yaṃ kumāraṃ pavedetha, sāmaṃ kalyāṇadassanaṃ.**

**54. Dīghassa kesā asitā, atho sūnaggavellitā,
Tesu lohitalittesu, seti sāmo mahā hato ti.**

Tattha **avadhin**-ti visapītena sarena vijjhivā māresim. **Pavedethā** ti kathetha.
Setī ti migasammatānadītīre vālukāpuline sayati.

Dukūlapaṇḍitassa pana avidūre pārikāya paṇṇasālā hoti. Sā tattha nisinnāva
rañño vacanaṃ sutvā taṃ pavattiṃ sotukāmā {6.87} attano paṇṇasālato
nikkhamitvā rajjukasaññāya dukūlapaṇḍitassa santikaṃ gantvā āha:

**55. Kena dukūla mantesi, ‘hato sāmo’ ti vādinā,
Hato sāmo’ ti sutvāna, hadayaṃ me pavedhati.**

**56. Assatthasseva taruṇaṃ, pavāḷaṃ māluteritaṃ,
Hato sāmo’ ti sutvāna, hadayaṃ me pavedhatī ti.**

Tattha **vādinā**ti: “Mayā sāmo hato” ti vadantena. **Pavāḷan**-ti pallavaṃ.
Māluteritan-ti vātena pahaṭaṃ.

Dukūlapaṇḍito ovadanto āha:

**57. Pārike kāsirājāyaṃ, so sāmaṃ migasammate,
Kodhasā usunā vijjhi, tassa mā pāpamicchimhā ti.**

Tattha **migasammate** ti migasammatānadītīre. **Kodhasā** ti migesu uppannena
kodhena. **Mā pāpamicchimhā** ti tassa mayaṃ ubho pi pāpaṃ mā icchimhā.

Puna pārikā āha:

**58. Kicchā laddho piyo putto, yo andhe abharī vane,
Taṃ ekaputtaṃ ghātimhi, kathaṃ cittaṃ na kopaye ti.**

Tattha **ghātimhī** ti ghātake.

Dukūlapaṇḍito āha:

**59. Kicchā laddho piyo putto, yo andhe abharī vane,
Taṃ ekaputtaṃ ghātimhi, akkodhaṃ āhu paṇḍitā ti.**

Tattha **akkodhan**-ti kodho nāma nirayasamvattaniko, tasmā taṃ kodhaṃ
akatvā puttaghātakamhi akkodho eva kattabboti paṇḍitā āhu kathenti.

Evañca pana vatvā te ubhohi hatthehi uraṃ paharitvā mahāsattassa guṇe vaṇṇetvā bhusaṃ parideviṃsu. Atha ne rājā samassāsento āha:

**60. Mā bālhaṃ paridevetha, ‘hato sāmo’ ti vādinā,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissāmi brahāvane.**

**61. Issatthe casmi kusalo, daḷhadhammoti vissuto,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissāmi brahāvane.**

**62. Migānaṃ vighāsamanvesaṃ, vanamūlaphalāni ca,
Ahaṃ kammakaro hutvā, bharissāmi brahāvane ti.**

Tattha {6.88} **vādinā** ti tumhe: “Sāmo hato” ti vadantena mayā saddhiṃ: “Tayā no evaṃ guṇasampanno putto mārīto, idāni ko amhe bharissatī” ti ādīni vatvā mā bālhaṃ paridevetha, ahaṃ tumhākaṃ kammakaro hutvā sāmo viya tumhe bharissāmīti.

Evaṃ rājā: “Tumhe mā cintayittha, na mayhaṃ rajjenattho, ahaṃ vo yāvajīvaṃ bharissāmī” ti te assāsesi. Te tena saddhiṃ sallapantā āhaṃsu:

**63. Nesa dhammo mahārāja, netaṃ amhesu kappati,
Rājā tvamasi amhākaṃ, pāde vandāma te mayan-ti.**

Tattha **dhammo** ti sabhāvo kāraṇaṃ vā. **Netaṃ amhesu kappatī** ti etaṃ tava kammakaraṇaṃ amhesu na kappati na sobhati. “**Pāde vandāma te mayan**”-ti idaṃ pana te pabbajitaliṅge ʘhitā pi puttāsokena samabbhāhatāya ceva nihataṃānatāya ca vadiṃsu. “Rañño vissāsaṃ uppādetuṃ evamāhaṃsū” ti pi vadanti.

Taṃ sutvā rājā ativiya tussitvā: “Aho acchariyaṃ, evaṃ dosakārake nāma mayi pharusavacanamattam-pi natthi, paggaṇhanti yeva maman”-ti cintetvā gāthamāha.

**64. Dhammaṃ nesādā bhaṇatha, katā apacitī tayā,
Pitā tvamasi amhākaṃ, mātā tvamasi pārike ti.**

Tattha **tayā** ti ekekaṃ vadanto evamāha. **Pitā** ti dukūlapaṇḍita, ajja paṭṭhāya tvaṃ mayhaṃ pituṭṭhāne tiṭṭha, amma pārike, tvam-pi me mātuṭṭhāne tiṭṭha, ahaṃ pana vo puttassa sāmassa ʘhāne ʘatvā pādadhovanādīni sabbakiccāni karissāmi, maṃ rājāti asallakkhetvā sāmoti sallakkethātī.

Te añjalim paggayha vanditvā: “Mahārāja, tava amhākaṃ kammakaraṇakiccaṃ natthi, apica kho pana laṭṭhikoṭiyā no gahetvā ānetvā sāmaṃ dassēhī” ti yācantā gāthādvayamāhaṃsu:

**65. Namo te kāsirājatthu, namo te kāsivaḍḍhana,
Añjalim te paggaṇhāma, yāva sāmānupāpaya.**

**66. Tassa pāde samajjantā, mukhañca bhujadassanaṃ,
Saṃsumbhamānā attānaṃ, kālamāgamayāmase ti.**

Tattha **yāva sāmānupāpayā** ti yāva sāmo yattha, tattha amhe anupāpaya.
Bhujadassanaṃ-ti {6.89} kalyāṇadassanaṃ abhirūpaṃ. **Saṃsumbhamānā** ti
pothentā. **Kālamāgamayāmase** ti kālakiriyaṃ āgamaṣṣāma.

Tesaṃ evaṃ kathentānaññeva sūriyo atthaṅgato. Atha rājā: “Sacāhaṃ idāneva
ime tattha nessāmi, taṃ disvā nesaṃ hadayaṃ phalissati, iti tiṇṇam-pi etesaṃ
matakāle ahaṃ niraye uppajjanto yeva nāma, tasmā tesaṃ gantuṃ na dassāmi”
ti cintetvā catasso gāthāyo ajjhabhāsi:

**67. Brahā vāḷamigākiṇṇaṃ, ākāsantaṃva dissati,
Yattha sāmo hatto seti, cando va patito chamā.**

**68. Brahā vāḷamigākiṇṇaṃ, ākāsantaṃva dissati,
Yattha sāmo hatto seti, sūriyo va patito chamā.**

**69. Brahā vāḷamigākiṇṇaṃ, ākāsantaṃva dissati,
Yattha sāmo hatto seti, paṃsunā patikunthito.**

**70. Brahā vāḷamigākiṇṇaṃ, ākāsantaṃva dissati,
Yattha sāmo hatto seti, idheva vasathassame ti.**

Tattha **brahā** ti accuggataṃ. **Ākāsantaṃvā** ti etaṃ vanaṃ ākāsassa anto viya
hutvā dissati. **Atha vā ākāsantaṃ**-ti ākāsamānaṃ, pakāsamānanti attho.
Chamā ti chamāyaṃ, pathaviyanti attho. “Chaman”-ti pi pāṭho, pathaviṃ
patito viyā ti attho. **Patikunthito** ti parikiṇṇo, paliveṭhitoti attho.

Atha te attano vāḷamigabhayābhāvaṃ dassetuṃ gāthamāhamsu:

**71. Yadi tattha sahasāni, satāni niyutāni ca,
Nevamhākaṃ bhayaṃ koci, vane vāḷesu vijjatī ti.**

Tattha **kocī** ti imasmiṃ vane katthaci ekasmiṃ padese pi amhākaṃ vāḷesu
bhayaṃ nāma natthi.

Rājā te paṭibāhituṃ asakkonto hatthesu gahetvā tattha nesi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha:

**72. Tato andhānamādāya, kāsirājā brahāvane,
Hatthe gahetvā pakkāmi, yattha sāmo hato ahū ti.**

Tattha {6.90} **tato** ti tadā. **Andhānan-**ti andhe. **Ahū** ti ahosi. **Yatthā** ti yasmim
ṭhāne so nipanno, tattha nesī ti attho.

So ānetvā ca pana sāmassa santike ṭhapetvā: “Ayaṃ vo putto” ti ācikkhi.
Athassa pitā sīsaṃ ukkhipitvā mātā pāde gahetvā ūrūsu ṭhapetvā nisīditvā
vilapiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**73. Disvāna patitaṃ sāmaṃ, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Apaviddhaṃ brahāraṇṇe, candaṃva patitaṃ chamā.**

**74. Disvāna patitaṃ sāmaṃ, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Apaviddhaṃ brahāraṇṇe, sūriyaṃva patitaṃ chamā.**

**75. Disvāna patitaṃ sāmaṃ, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Apaviddhaṃ brahāraṇṇe, kalūnaṃ paridevayaṃ.**

**76. Disvāna patitaṃ sāmaṃ, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Bāhā paggayha pakkanduraṃ, ‘adhammo kira bho’iti.**

**77. Bālhaṃ kho tvaṃ pamattosi, sāma kalyāṇadassana,
Yo ajjevaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsasi.**

**78. Bālhaṃ kho tvaṃ padittosi, sāma kalyāṇadassana,
Yo ajjevaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsasi.**

**79. Bālhaṃ kho tvaṃ pakuddhosi, sāma kalyāṇadassana,
Yo ajjevaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsasi.**

**80. Bālhaṃ kho tvaṃ pasuttosi, sāma kalyāṇadassana,
Yo ajjevaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsasi.**

**81. Bālhaṃ kho tvaṃ vimaṇosi, sāma kalyāṇadassana,
Yo ajjevaṃ gate kāle, na kiñci mabhibhāsasi.**

**82. Jaṭaṃ valinaṃ paṃsugataṃ, kodāni saṇṭhapessati,
Sāmo ayaṃ kālakato, andhānaṃ paricārako.**

**83. Ko me sammajjamādāya, sammajjissati assamaṃ,
Sāmo ayaṃ kālakato, andhānaṃ paricārako.**

**84. Kodāni nhāpayissati, sītenuṇhodakena ca,
Sāmo ayaṃ kālakato, andhānaṃ paricārako.**

**85. Kodāni ^[6.91] bhojayissati, vanamūlaphalāni ca,
Sāmo ayaṃ kālakato, andhānaṃ paricārako ti.**

Tattha **apaviddhan**-ti rañṇā niratthakaṃ chaḍḍitaṃ. **Adhammo kira bho itī** ti ayuttaṃ kira bho, ajja imasmiṃ loke vattati. **Pamatto** ti tikhiṇasuraṃ pivitvā viya matto pamatto pamādaṃ āpanno. **Paditto** ti dappito. **“Pakuddhosi vimanosī”** ti sabbaṃ vilāpavasena bhaṇanti. **Jaṭan**-ti tāta, amhākaṃ jaṭāmaṇḍalaṃ. **Valinaṃ paṃsugatan**-ti yadā ākulaṃ malaggaḥitaṃ bhavissati. **Kodānī** ti idāni ko saṇṭhapessati, sodhetvā ujum karissatīti.

Athassa mātā bahuṃ vilapitvā tassa ure hatthaṃ ṭhapetvā santāpaṃ upadhārentī: “Puttassa me santāpo pavattati yeva, visavegena visaññitaṃ āpanno bhavissati, nibbisabhāvatthāya cassa saccakiriyaṃ karissāmī” ti cintetvā saccakiriyaṃ makāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**86. Disvāna patitaṃ sāmaṃ, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Aṭṭitā puttasokena, mātā saccaṃ abhāsatha.**

**87. Yena saccenayaṃ sāmo, dhammacārī pure ahu,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**88. Yena saccenayaṃ sāmo, brahmacārī pure ahu,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**89. Yena saccenayaṃ sāmo, saccavādī pure ahu,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**90. Yena saccenayaṃ sāmo, mātāpettibharo ahu,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**91. Yena saccenayaṃ sāmo, kule jeṭṭhāpacāyiko,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**92. Yena saccenayaṃ sāmo, pāṇā piyatara mama,
Etena saccavajjena, visaṃ sāmassa haññatu.**

**93. Yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ, mayhañceva pitucca te,
Sabbena tena kusalena, viṣaṃ sāmassa haññatū ti.**

Tattha **yena saccenā** ti yena bhūtena sabhāvena. **Dhammacārī** ti dasakusalakammaphadhammacārī. **Saccavādī** ti hasitavasena pi musāvādaṃ na vadati. **Mātāpettibharo** ti {6.92} analaso hutvā rattindivaṃ mātāpitāro bhari. **Kule jeṭṭhāpacāyiko** ti jeṭṭhānaṃ mātāpitūnaṃ sakkārakārako hoti.

Evam mātārā sattahi gāthāhi saccakiriyāya katāya sāmo parivattitvā nipajji. Athassa pitā: “Jīvati me putto, ahampissa saccakiriyaṃ karissāmī” ti tattheva saccakiriyamakāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**94. Disvāna patitaṃ sāmam, puttakaṃ paṃsukunthitaṃ,
Aṭṭito puttasokena, pitā saccaṃ abhāsatha.**

**95. Yena saccenayaṃ sāmo, dhammacārī pure ahu,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**96. Yena saccenayaṃ sāmo, brahmacārī pure ahu,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**97. Yena saccenayaṃ sāmo, saccavādī pure ahu,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**98. Yena saccenayaṃ sāmo, mātāpettibharo ahu,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**99. Yena saccenayaṃ sāmo, kule jeṭṭhāpacāyiko,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**100. Yena saccenayaṃ sāmo, pāṇā piyataro mama,
Etena saccavajjena, viṣaṃ sāmassa haññatu.**

**101. Yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ, mayhañceva mātucca te,
Sabbena tena kusalena, viṣaṃ sāmassa haññatū ti.**

Evam pitari saccakiriyaṃ karonte mahāsatto parivattitvā itarena passena nipajji. Athassa tatiyaṃ saccakiriyaṃ devatā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**102. Sā devatā antarahitā, pabbate gandhamādane,
Sāmassa anukampāya, imaṃ saccaṃ abhāsatha.**

**103. Pabbatyāhaṃ gandhamādane, cirarattanivāsini,
Na me piyataro koci, añño sāmena vijjati,
Etena saccavajjena, visam sāmassa haññatu.**

**104. Sabbe vanā gandhamayā, pabbate gandhamādane,
Etena saccavajjena, visam sāmassa haññatu.**

**105. Tesam lālappamānānaṃ, bahuṃ kāruññasāñhitam,
Khippaṃ sāmo samuṭṭhāsi, yuvā kalyāṇadassano ti.**

Tattha **pabbatyāhan**-ti pabbate ahaṃ. **Sabbe vanā gandhamayā** ti sabbe rukkhā gandhamayā. Na hi tattha agandho nāma koci rukkho atthi. **Tesan**-ti bhikkhave, tesam ubhinnaṃ lālappamānānaññeva devatāya saccakiriyāya pariyosāne khippaṃ sāmo uṭṭhāsi, padumapattato udakaṃ viyassa visam vinivattetvā ābādho vigato, idha nu kho viddho, ettha nu kho viddhoti viddhaṭṭhānam-pi na paññāyī.

Iti mahāsattassa nirogabhāvo, mātāpitūnañca cakkhupaṭilābho, aruṇuggamanañca, devatānubhāvena tesam catunnaṃ assame yeva pākaṭabhāvo {6.93} cāti sabbaṃ ekakkhaṇe yeva ahosi. Mātāpitaro: “Cakkhūni no laddhāni, suvaṇṇasāmo ca arogo jāto” ti atirekataraṃ tussimsu. Atha ne sāmapaṇḍito gāthaṃ abhāsi:

**106. Sāmohamasmi bhaddaṃ vo, sotthināmi samuṭṭhito,
Mā bālhaṃ paridevetha, mañcunābhivadetha man-ti.**

Tattha **sotthināmi samuṭṭhito** ti sotthinā sukhena uṭṭhito amhi bhavāmi. **Mañjunā** ti madhurassarena maṃ abhivadetha.

Atha so rājānaṃ disvā paṭisanthāraṃ karonto āha:

**107. Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Issarosi anupatto, yaṃ idhatthi pavedaya.**

**108. Tindukāni piyālāni, madhuke kāsumāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam varam.**

**109. Atthi me pānīyaṃ sītaṃ, ābhaṭaṃ girigabbharā,
Tato piva mahārāja, sace tvaṃ abhikaṅkhasi ti.**

Rājā pi taṃ acchariyaṃ disvā āha:

**110. Sammuyhāmi pamuyhāmi, sabbā muyhanti me disā,
Petaṃ taṃ sāma maddakkhiṃ, ko nu tvaṃ sāma jīvasī ti.**

Tattha **petan**-ti sāma ahaṃ taṃ mataṃ addasaṃ. **Ko nu tvan**-ti kathaṃ nu tvaṃ jīvitam paṭilabhasīti pucchi.

Mahāsatto: “Ayaṃ rājā maṃ ‘mato’ ti sallakkhesi, amatabhāvamassa pakāsessāmī” ti cintetvā āha:

**111. Api jīvaṃ mahārāja, purisaṃ gāḷhavedanaṃ,
Upanītamanasaṅkappaṃ, jīvantaṃ maññate mataṃ.**

**112. Api jīvaṃ mahārāja, purisaṃ gāḷhavedanaṃ,
Taṃ nirodhagataṃ santaṃ, jīvantaṃ maññate matan-ti.**

Tattha api **jīvan**-ti jīvamānaṃ api. **Upanītamanasaṅkappaṃ**-ti bhavaṅgaotiṇṇacittācāraṃ. **Jīvantan**-ti jīvamānameva: “Eso mato” ti maññati. **Nirodhagatan**-ti assāsapassāsanirodhaṃ samāpannaṃ santaṃ vijjamānaṃ maṃ evaṃ loko mataṃ viya jīvantaṃ-eva maññati.

Evañca pana vatvā mahāsatto rājānaṃ atthe yojetukāmo dhammaṃ desento puna dve gāthā abhāsi:

**113. Yo {6.94} mātaraṃ pitaraṃ vā, macco dhammena posati,
Devā pi naṃ tikicchanti, mātāpettibharaṃ naraṃ.**

**114. Yo mātaraṃ pitaraṃ vā, macco dhammena posati,
Idheva naṃ pasaṃsanti, pecca sagge pamodaṭī ti.**

Taṃ sutvā rājā: “Acchariyaṃ vata, bho, mātāpettibharassa jantuno uppannarogaṃ devatā pi tikicchanti, ativiya ayaṃ sāmo sobhaṭī” ti añjalim paggayha yācanto āha:

**115. Esa bhiyyo pamuyhāmi, sabbā muyhanti me disā,
Saraṇaṃ taṃ sāma gacchāmi, tvañca me saraṇaṃ bhavā ti.**

Tattha **bhiyyo** ti yasmā tādise parisuddhasīlaguṇasampanne tayi aparajjhiṃ, tasmā atirekatarāṃ sammuyhāmi. **Tvañca me saraṇaṃ bhavā** ti saraṇaṃ gacchantassa me tvaṃ saraṇaṃ bhava, paṭiṭṭhā hohi, devalokagāmimaggaṃ karohīti.

Atha naṃ mahāsatto: “Sace pi, mahārāja, devalokaṃ gantukāmosi, mahantaṃ dibbasampattiṃ paribhuñjitukāmosi, imāsu dasarājadhammacariyāsu vattassū” ti tassa dhammaṃ desento dasa rājadhammacariyagāthā abhāsi:

116. Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

117. Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

118. Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

119. Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

120. Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

121. Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhesu janapadesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

122. Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇabrāhmaṇesu ca,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

123. Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

124. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.

125. Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā,
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado ti.

Tāsaṃ attho **tesakuṇajātake** (Ja. 521) vitthārīto va.

Evam {6.95} mahāsatto tassa dasa rājadhamme desetvā uttari pi ovaditvā pañca sīlāni adāsi. So tassa ovādaṃ sirasā sampaṭicchitvā mahāsattaṃ vanditvā khamāpetvā bārāṇasim gantvā dānādīni puñṇāni katvā saggaṃ parāyaṇo ahoṣi. Bodhisatto pi yāvajīvaṃ mātāpitāro paricaritvā mātāpitūhi saddhim pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā idaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Bhikkhave, mātāpitūnaṃ posanaṃ nāma paṇḍitānaṃ vaṃso” ti vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne mātuposakabhikkhu sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Tadā rājā ānando ahoṣi, devadhītā uppalavaṇṇā, sakko anuruddho, dukūlapaṇḍito mahākassapo,

pārikā bhaddakāpilānī bhikkhunī, suvaṇṇasāmapaṇḍito pana aham-eva
sammāsambuddho ahosinti.

Suvaṇṇasāmajātakavaṇṇanā tatiyā

Ja 541 Nimijātakavaṇṇanā

Accheram vata lokasmin-ti idaṃ satthā mithilaṃ upanissāya
maghadevaambavane viharanto sitapātukammaṃ ārabba kathesi.
Ekadivasañhi satthā sāyanhasamaye sambahulehi bhikkhūhi saddhiṃ tasmim
ambavane cārikaṃ caramāno ekaṃ ramaṇīyaṃ bhūmippadesaṃ disvā attano
pubbacariyaṃ kathetukāmo hutvā sitapātukammaṃ katvā āyasmatā
ānandattherena sitapātukammakāraṇaṃ puṭṭho: “Ānanda, ayaṃ bhūmippadeso
pubbe mayā maghadevarājakāle jhānakīḷhaṃ kīḷantena ajjhāvuṭṭhapubbo” ti
vatvā tena yācito paññattāsane nisīditvā atītaṃ āhari.

Atīte videharatṭhe mithilanagare maghadevo nāma rājā rajjaṃ kāresi. So
caturāsītivassasahassāni kumārakīḷhaṃ kīḷi, caturāsītivassasahassāni uparajjaṃ
kāresi, caturāsītivassasahassāni rajjaṃ kārento: “Yadā me samma kappaka,
sirasmim palitāni passeyyāsi, tadā me āroceyyāsi” ti āha. Aparabhāge kappako
palitāni disvā rañño ārocesi. Rājā palitaṃ suvaṇṇasaṇḍāsena uddharāpetvā
hatthatale patiṭṭhāpetvā palitaṃ oloketvā maccurājena āgantvā nalāṭe laggaṃ
viya maraṇaṃ sampassamāno {6.96} “idāni me pabbajitakālo” ti kappakassa
gāmavaraṃ datvā jeṭṭhaputtaṃ pakkosāpetvā: “Tāta, rajjaṃ paṭicca, ahaṃ
pabbajissāmī” ti vatvā: “Kiṃ kāraṇa devā” ti vutte:

**Uttamaṅgaruhā mayhaṃ, ime jātā vayoharā,
Pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ti.**

Vatvā puttaṃ rajje abhisiñcivā: “Tāta, tvam-pi evarūpaṃ palitaṃ disvāva
pabbajeyyāsi” ti taṃ ovaditvā nagarā nikkhamitvā ambavane isipabbajjaṃ
pabbajitvā caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke
nibbatti. Putto pissa eteneva upāyena pabbajitvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.
Tathā tassa putto, tathā tassa puttoti evaṃ dvīhi ūnāni
caturāsītikhattiyasahassāni sīse palitaṃ disvāva imasmim ambavane pabbajitvā
cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke nibbattimṃsu.

Tesaṃ sabbapaṭṭhamāṃ nibbatto maghadevarājā brahmaloke ṭhito va attano
vaṃsaṃ olokeno dvīhi ūnāni caturāsītikhattiyasahassāni pabbajitāni disvā

tuṭṭhamānaso hutvā: “Ito nu kho param pavattissati, na pavattissatī” ti olokeno appavattanabhāvaṃ ṇatvā: “Mama vaṃsaṃ aham-eva ghaṭessāmī” ti cintetvā tato cavitvā mithilanagare rañño aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhitvā dasamāsaccayena mātu kucchito nikkhami. Rājā tassa nāmaggaṇaḍivase nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Te tassa lakkhaṇāni oloketvā: “Mahārāja, ayaṃ kumāro tumhākaṃ vaṃsaṃ ghaṭento uppanno. Tumhākañhi vaṃso pabbajitavaṃso, imassa parato nāgamissatī” ti vadimsu. Taṃ sutvā rājā: “Ayaṃ kumāro rathacakkanemi viya mama vaṃsaṃ ghaṭento jāto, tasmā tassa ‘nimikumāro’ ti nāmaṃ karissāmī” ti cintetvā: “Nimikumāro” tissa nāmaṃ akāsi.

So daharakālato paṭṭhāya dāne sīle uposathakamme ca abhirato ahosi. Athassa pitā purimanayeneva palitaṃ disvā kappakassa gāmvaram datvā puttassa rajjaṃ niyyādetvā ambavane pabbajitvā brahmalokaparāyaṇo ahosi. Nimirājā pana dānājjhāsayatāya catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe cāti pañcasu ṭhānesu pañca dānasālāyo kārāpetvā mahādānaṃ {6.97} pavattesi. Ekekāya dānasālāya satasahassaṃ satasahassaṃ katvā devasikaṃ pañca pañca kahāpaṇasatasahassāni pariccajī, niccaṃ pañca sīlāni rakkhi, pakkhadivasesu uposathaṃ samādiyi, mahājanam-pi dānādīsu puññesu samādapesi, saggamaggaṃ ācikkhitvā nirayabhayaena tajjetvā dhammaṃ desesi. Tassa ovāde ṭhitā manussā dānādīni puññāni katvā tato cutā devaloke nibbattimsu, devaloko paripūri, nirayo tuccho viya ahosi. Tadā tāvatimsabhavane devasaṅghā sudhammāyaṃ devasabhāyaṃ sannipatitvā: “Aho, vata amhākaṃ ācariyo nimirājā, taṃ nissāya mayaṃ imaṃ buddhaññaṇena pi aparicchindanīyaṃ dibbasampattiṃ anubhavāmā” ti vatvā mahāsattassa guṇe vaṇṇayimsu. Manussaloke pi mahāsamuddapiṭṭhe āsittatelaṃ viya mahāsattassa guṇakathā patthari. Satthā tamatthaṃ āvibhūtaṃ katvā bhikkhusaṅghassa kathento āha:

**1. Accheraṃ vata lokasmim, uppajjanti vicakkhaṇā,
Yadā ahu nimirājā, paṇḍito kusalatthiko.**

**2. Rājā sabbavidehānaṃ, adā dānaṃ arindamo,
Tassa taṃ dadato dānaṃ, saṅkappo udapajjatha,
Dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā, katamaṃ su mahapphalan-ti.**

Tattha **yadā ahū** ti bhikkhave, yadā paṇḍito attano ca paresaṅca kusalatthiko nimirājā ahosi, tadā devamanussā: “Accheraṃ vata, bho, evarūpā pi nāma anuppanne buddhaññaṇe mahājanassa buddhakiccaṃ sādhayamānā lokasmim

vicakkhaṇā uppajjantī” ti evaṃ tassa guṇakathaṃ kathesunti attho. “Yathā ahū” ti pi pāṭho. Tassattho: yathā ahu nimirājā paṇḍito kusalatthiko yeve, tathārūpā mahājanassa buddhakiccaṃ sādhayamānā uppajjanti vicakkhaṇā. Yaṃ tesaṃ uppannaṃ, taṃ accheraṃ vata lokasminti. Iti satthā sayam-eva acchariyajāto evamāha. **Sabbavidehānan**-ti sabbavideharaṭṭhavāsīnaṃ.

Katamaṃ sū ti etesu dvīsu katamaṃ nu kho mahapphalanti attho.

So kira pannarasūposathadivase uposathiko hutvā sabbābharaṇāni omuñcitvā sirisayanapiṭṭhe nipanno va dve yāme niddaṃ okkamitvā pacchimayāme pabuddho pallaṅkaṃ ābhujitvā: “Ahaṃ mahājanassa aparimāṇaṃ dānaṃ-pi demi, sīlam-pi rakkhāmi, dānassa nu kho mahantaṃ phalaṃ, udāhu brahmacariyassā” ti cintetvā attano kaṅkhaṃ chindituṃ nāsakkihi. Tasmim̐ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjento taṃ tathā vitakkentaṃ disvā: “Kaṅkhamassa {6.98} chindissāmī” ti ekako va sīghaṃ āgantvā sakalanivesanaṃ ekobhāsaṃ katvā sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse ṭhatvā tena puṭṭho byākāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**3. Tassa saṅkappamaññāya, maghavā devakuñjaro,
Sahassanetto pāturahu, vaṇṇena vihanaṃ tamaṃ.**

**4. Salomahaṭṭho manujindo, vāsavaṃ avacā nimi,
Devatā nusi gandhabbo, adu sakko purindado.**

**5. Na ca me tādiso vaṇṇo, diṭṭho vā yadi vā suto,
Ācikkha me tvaṃ bhaddante, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ.**

**6. Salomahaṭṭhaṃ ñatvāna, vāsavo avacā nimim̐,
Sakkohamasmi devindo, āgatosmi tavantike,
Alomahaṭṭho manujinda, puccha pañhaṃ yamicchasi.**

**7. So ca tena katokāso, vāsavaṃ avacā nimi,
Pucchāmi taṃ mahārāja, sabbabhūtānamissara,
Dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā, katamaṃsu mahapphalaṃ’.**

**8. So puṭṭho naradevena, vāsavo avacā nimim̐,
Vipākaṃ brahmacariyassa, jānaṃ akkhāsijānato.**

**9. Hīnena brahmacariyena, khattiye upapajjati,
Majjhimena ca devattaṃ, uttameraṃ visujjhati.**

**10. Na hete sulabhā kāyā, yācayogena kenaci,
Ye kāye upapajjanti, anāgārā tapassino ti.**

Tattha **salomahaṭṭho** ti bhikkhave, so nimirājā obhāsaṃ disvā ākāsaṃ olokeno taṃ dibbābharaṇapaṭimaṇḍitaṃ disvāva bhayena lomahaṭṭho hutvā: **“Devatā nusi gandhabbo”** ti ādinā pucchi. **Alomahaṭṭho** ti nibbhayo ahaṭṭhalomo hutvā puccha, mahārājāti. **Vāsavaṃ avacā** ti tuṭṭhamānaso hutvā sakkaṃ avoca. **Jānaṃ akkhāsijānato** ti bhikkhave, so sakko atīte attanā paccakkhato diṭṭhapubbaṃ brahmacariyassa vipākaṃ jānanto tassa ajānato akkhāsi.

Hīnenāti ādīsu puthutitthāyatane methunaviratimattaṃ sīlaṃ hīnaṃ nāma, tena khattiyakule upapajjati. Jhānassa upacāramattaṃ majjhimaṃ nāma, tena devattaṃ upapajjati. Aṭṭhasamāpattinibbattanaṃ pana uttamaṃ nāma, tena brahmaloke nibbattati, taṃ bāhirakā nibbānanti kathenti. Tenāha: **“Visujjhatī”** ti. Imasmiṃ pana buddhasāsane parisuddhasīlassa bhikkhuno aññatarāṃ devanikāyaṃ patthentassa brahmacariyacetanā hīnatāya hīnaṃ nāma, tena yathāpatthite devaloke nibbattati. Parisuddhasīlassa bhikkhuno aṭṭhasamāpattinibbattanaṃ majjhimaṃ nāma, tena brahmaloke nibbattati. {6.99} Parisuddhasīlassa vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattupatti uttamaṃ nāma, tena visujjhatīti. Iti sakko: **“Mahārāja, dānato sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇena brahmacariyavāso va mahapphalo”** ti vaṇṇeti. **Kāyā** ti brahmaghaṭā. **Yācayogenā** ti yācanayuttakena yaññayuttakena vāti ubhayatthā pi dāyakassevetāṃ nāmaṃ. **Tapassino** ti tapanissitakā.

Imāya gāthāya brahmacariyavāsasseva mahapphalabhāvaṃ dīpetvā idāni ye atīte mahādānaṃ datvā kāmāvacaraṃ atikkamituṃ nāsakkhiṃsu, te rājāno dassento āha:

**11. Dudīpo sāgaro selo, mujakindo bhagīraso,
Usindaro kassapo ca, asako ca puthujjano.**

**12. Ete caññe ca rājāno, khattiyā brāhmaṇā bahū,
Puthuyaññaṃ yajitvāna, petattaṃ nātivattisun-ti.**

Tassattho: mahārāja, pubbe bārāṇasiyaṃ dudīpo nāma rājā dānaṃ datvā maraṇacakkena chinno kāmāvacare yeva nibbatti. Tathā sāgarādayo aṭṭhāti ete ca aññe ca bahū rājāno ceva khattiyā brāhmaṇā ca puthuyaññaṃ yajitvāna anekappakāraṃ dānaṃ datvā kāmāvacarabhūmisāṅkhātāṃ petattaṃ nātivattiṃsū ti attho. Kāmāvacaradevatā hi rūpādino kilesavatthussa kāraṇā paraṃ paccāsisanato kapaṇatāya: **“Petā”** ti vuccanti. Vuttam-pi cetāṃ:

**Ye adutiyaṃ na ramanti ekikā, vivekajam̐ ye na labhanti pītiṃ,
Kiñcā pi te indasamānabhogā, te ve parādhīnasukhā varākā ti.**

Evam-pi dānaphalato brahmacariyaphalasseva mahantabhāvaṃ dassetvā idāni
brahmacariyavāseṇa petabhavanam̐ atikkamitvā brahmaloke nibbattatāpase
dassento āha:

**13. Atha yīme avattiṃsu, anāgārā tapassino,
Sattisayo yāmahanu, somayāmo manojavo.**

**14. Samuddo māgho bharato ca, isi kālapurakkhato,
Aṅgīraso kassapo ca, kisavaccho akatti cā ti.**

Tattha **avattiṃsū** ti kāmāvacaram̐ atikkamim̐su. **Tapassino** ti sīlatapañceva
samāpattitapañca nissitā. **Sattisayo** ti yāmahanuādayo satta bhātaro va
sandhāyāha. Aṅgīrasādīhi catūhi saddhim̐ ekādasete avattiṃsu atikkamim̐sū ti
attho.

Evam̐ {6.100} tāva sutavaseneva dānaphalato brahmacariyavāsasessa
mahapphalatam̐ vaṇṇetvā idāni attanā diṭṭhapubbam̐ āharanto āha:

**15. Uttarena nadī sīdā, gambhīrā duratikkamā,
Naḷaggivaṇṇā jotanti, sadā kañcanapabbatā.**

**16. Parūḷhakacchā tagarā, rūḷhakacchā vanā nagā,
Tatrāsum̐ dasasahassā, porāṇā isayo pure.**

**17. Aham̐ seṭṭhosmi dānena, samyamena damena ca,
Anuttaram̐ vataṃ katvā, pakiracārī samāhite.**

**18. Jātimantam̐ ajaccañca, aham̐ ujugatam̐ naram̐,
Aṭivelaṃ namassissam̐, kammabandhū hi māṇavā.**

**19. Sabbe vaṇṇā adhammaṭṭhā, patanti nirayam̐ adho,
Sabbe vaṇṇā visujjhanti, caritvā dhammamuttaman-ti.**

Tattha **uttarenā** ti mahārāja, atīte uttarahimavante dvinnam̐
suvaṇṇapabbatānam̐ antare pavattā sīdā nāma nadī gambhīrā nāvāhi pi
duratikkamā ahoṣi. Kiṃ kāraṇā? Sā hi atisukhumodakā, sukhumattā udakassa
antamaso morapiñcha-mattam-pi tattha patitam̐ nam̐ saṇṭhāti, osīditvā
heṭṭhātaḷam-eva gacchati. Teneva sā sīdā nāma ahoṣi. Te pana tassā tīresu
kañcanapabbatā sadā naḷaggivaṇṇā hutvā jotanti obhāsanti. **Parūḷhakacchā
tagarā** ti tassā pana nadiyā tīre kacchā parūḷhatagarā ahesum̐
tagaragandhasugandhino. **Rūḷhakacchā vanā nagā** ti ye tattha aññe pi

pabbatā, tesam-pi antare kacchā rūḷhavanā ahesum,
 pupphaphalūpagarukkhasañchannā ti attho. **Tatrāsun**-ti tasmim evaṃ
 ramaṇīye bhūmibhāge dasasahassā isayo ahesum. Te sabbe pi
 abhiññāsamāpattilābhino va. Tesu bhikkhācāraṇelāya keci uttarakurum
 gacchanti, keci mahājambudīpe jambuphalam āharanti, keci himavante yeva
 madhuraphalāphalāni āharitvā khādanti, keci jambudīpatale tam tam
 nagaram gacchanti. Eko pi rasataṇhābhībhūto natthi, jhānasukheneva
 vītināmenti. Tadā eko tāpaso ākāseṇa bārāṇasim gantvā sunivattho supāruto
 piṇḍāya caranto purohitassa gehadvāram pāpuṇi. So tassa upasame pasīditvā
 antonivesanam ānetvā bhojetvā katipāham paṭijagganto vissāse uppanne:
 “Bhante, tumhe kuhiṃ vasathā” ti pucchi. “Asukaṭṭhāne nāmāvuso” ti. “Kiṃ
 pana tumhe ekako va tattha vasatha, udāhu aññe pi atthi” ti? “Kiṃ vadesi,
 āvuso, tasmim padese dasasahassā isayo vasanti, sabbeva
 abhiññāsamāpattilābhino” ti. Tassa tesam guṇam sutvā pabbajjāya cittam
 nami. Atha nam so āha: “bhante, mam-pi tattha netvā pabbājethā” ti. “Āvuso,
 tvaṃ rājapuriso, na tam sakkā pabbājetun”-ti. “Tena hi, bhante, ajjāham
 rājānam āpucchissāmi, tumhe sve pi āgaccheyyāthā” ti. So adhivāsesi.

Itaro pi bhuttapātarāso rājānam upasaṅkamitvā: “Icchāmahaṃ, deva, {6.101}
 pabbajitun”-ti āha. “Kiṃ kāraṇā pabbajissasī” ti? “Kāmesu dosam nekkhamme
 ca ānisaṃsam disvā” ti. “Tena hi pabbajāhi, pabbajito pi mam dasseyyāsī” ti.
 So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā attano geham gantvā puttadāram anusāsivā
 sabbam sāpateyyam dassetvā attano pabbajitaparikkhāram gahetvā tāpasassa
 āgamanamaggaṃ olokeno va nisīdi. Tāpaso pi tattheva ākāsenāgantvā
 antonagaram pavisitvā tassa geham pāvisi. So tam sakkaccaṃ parivisitvā:
 “Bhante, mayā katham kātabban”-ti āha. So tam bahinagaram netvā hatthe
 ādāya attano ānubhāvena tattha netvā pabbājetvā punadivase tam tattheva
 ṭhapetvā bhattam āharitvā datvā kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhi. So
 katipāheneva abhiññāsamāpattiyo nibbattetvā sayam-eva piṇḍāya carati.

So aparabhāge: “Aham rañño attānam dassetuṃ paṭiññam adāsim,
 dassessāmassa attānan”-ti cintetvā tāpase vanditvā ākāseṇa bārāṇasim gantvā
 bhikkham caranto rājadvāram pāpuṇi. Rājā tam disvā sañjānitvā
 antonivesanam pavesetvā sakkāram katvā: “Bhante, kuhiṃ vasathā” ti pucchi.
 “Uttarahimavantapadese kaṇcanapabbatantare pavattāya sīdānadiyā tīre,
 mahārājā” ti. “Kiṃ pana, bhante, ekako va tattha vasatha, udāhu aññe pi
 atthi” ti. “Kiṃ vadesi, mahārāja, tattha dasasahassā isayo vasanti, sabbeva
 abhiññāsamāpattilābhino” ti? Rājā tesam guṇam sutvā sabbesam bhikkham
 dātukāmo aho. Atha nam rājā āha: “bhante, aham tesam isīnam bhikkham
 dātukāmomhi, kiṃ karomī” ti? “Mahārāja, te isayo jivhāviññeyyarase

agiddhā, na sakkā idhānetun”-ti. “Bhante, tumhe nissāya te bhojessāmi, upāyaṃ me ācikkhathā” ti. “Tena hi, mahārāja, sace tesāṃ dānaṃ dātukāmosi, ito nikkhamitvā sīdānadītīre vasanto tesāṃ dānaṃ dehī” ti.

So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā sabbūpakaraṇāni gāhāpetvā caturaṅginiyā senāya saddhiṃ nikkhamitvā attano rajjasīmaṃ pāpuṇi. Atha naṃ tāpaso attano ānubhāvena saddhiṃ senāya sīdānadītīraṃ netvā nadītīre khandhāvāraṃ kārāpetvā ākāseṇa attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā punadivase paccāgami. Atha naṃ rājā sakkaccaṃ bhojetvā: “Sve, bhante, dasasahassee isayo ādāya idheva āgacchathā” ti āha. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā gantvā punadivase bhikkhācāraṇelāya tesāṃ isīnaṃ ārocesi: “Mārisā, bārāṇasirājā ‘tumahākaṃ bhikkhaṃ dassāmi’ ti āgantvā sīdānadītīre nisinno sve vo nimanteti, tassānukampāya khandhāvāraṃ gantvā bhikkhaṃ gaṇhathā” ti. Te: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā ākāseṇa gantvā khandhāvārassa avidūre otarīmsu. Rājā te disvā paccuggamaṇaṃ katvā khandhāvāraṃ pavesetvā paññattāsanesu nisīdāpetvā isiḡaṇaṃ paṇītenāhāreṇa santappetvā tesāṃ iriyāpathe pasanno svātānāya pi nimantesi. Etenupāyena dasannaṃ tāpasasahassānaṃ dasavassasahassāni dānaṃ adāsi. Dadanto ca tasmīṃ yeva padese nagaraṃ māpetvā sassakammaṃ kāresi. Na kho pana, mahārāja, tadā so rājā añño ahosi, atha kho **aham seṭṭhosmi dānena**, aham-eva hi tadā dānena seṭṭho hutvā taṃ mahādānaṃ datvā imaṃ petalokaṃ atikkamitvā brahmaloke nibbattitum nāsakkhiṃ. Mayā dinnāṃ pana dānaṃ bhuñjitvā sabbeva te tāpasā kāmāvacaraṃ atikkamitvā brahmaloke nibbattā, imināpetam veditabbaṃ: “Brahmacariyavāso va mahapphalo” ti.

Evaṃ dānena attano seṭṭhabhāvaṃ pakāsetvā {6.102} itarehi tīhi padehi tesāṃ isīnaṃ guṇaṃ pakāseti. Tattha **saṃyamenā** ti sīlena. **Damenā** ti indriyadamena. **Anuttaran-**ti etehi guṇehi nirantaraṃ uttamaṃ vataṃ samādānaṃ caritvā. **Pakiracārī** ti gaṇaṃ pakiritvā paṭikkhipitvā pahāya ekacārike, ekībhāvaṃ gateti attho. **Samāhite** ti upacārappanāsamādhīhi samāhitacitte. Evarūpe ahaṃ tapassino upaṭṭhahinti dasseti. **Ahaṃ ujugatan-**ti ahaṃ, mahārāja, tesāṃ dasasahassānaṃ isīnaṃ antare kāyavaṅkādināṃ abhāvena ujugataṃ ekam-pi naraṃ hīnājacco vā hotu jātisampanno vā, jātiṃ avicāretvā tesāṃ guṇesu pasannamānaso hutvā sabbam-eva ativeḡaṃ namassissāṃ, niccakālam-eva namassissanti vadati. Kiṃ kāraṇā?

Kammabandhū hi māṇavāti, sattā hi nāmete kammabandhū kammaṇaṇaṇā, teneva kāraṇena sabbe vaṇṇāti veditabbā.

Evaṅca pana vatvā: “Kiñcā pi, mahārāja, dānato brahmacariyam-eva mahapphalaṃ, dve pi panete mahāpurisavitakkāva, tasmā dvīsu pi appamatto va

hutvā dānañca dehi, sīlañca rakkhāhī” ti taṃ ovaditvā sakaṭṭhānam-eva gato.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**20. Idaṃ vatvāna maghavā, devarājā sujampati,
Vedehamanusāsivā, saggakāyaṃ apakkamī ti.**

Tattha **apakkamī** ti pakkami, sudhammādevasabhāyaṃ nisinnam-eva
attānaṃ dassesī ti attho.

Atha naṃ devagaṇā āhaṃsu: “Mahārāja, nanu na paññāyittha, kuhiṃ gatattā”
ti? “Mārisā mithilāyaṃ nimirañño ekā kaṅkhā uppajji, tassa pañhaṃ kathetvā
taṃ rājānaṃ nikkaṅkhaṃ katvā āgatomhī” ti vatvā puna taṃ kāraṇaṃ gāthāya
kathetum āha:

**21. Imaṃ bhonto nisāmetha, yāvantettha samāgatā,
Dhammikānaṃ manussānaṃ, vaṇṇaṃ uccāvacaṃ bahuṃ.**

**22. Yathā ayaṃ nimirājā, paṇḍito kusalatthiko,
Rājā sabbavidehānaṃ, adā dānaṃ arindamo.**

**23. Tassa taṃ dadato dānaṃ, saṅkappo udapajjatha,
Dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā, katamaṃ su mahapphalan-ti.**

Tattha **iman**-ti dhammikānaṃ kalyāṇadhammānaṃ manussānaṃ mayā
vuccamānaṃ sīlavasena uccaṃ dānavasena avacaṃ bahuṃ imaṃ vaṇṇaṃ
nisāmetha suṇāthā ti attho. **Yathā ayan**-ti ayaṃ nimirājā yathā ativiya
paṇḍitoti.

Iti {6.103} so aparihāpetvā rañño vaṇṇaṃ kathesi. Taṃ sutvā devasaṅghā rājānaṃ
daṭṭhukāmā hutvā: “Amhākaṃ nimirājā ācariyo, tassovāde ṭhatvā taṃ nissāya
amhehi ayaṃ dibbasampatti laddhā, mayaṃ daṭṭhukāmamhā, taṃ pakkosāpehi,
mahārājā” ti vadimsu. Sakko: “Sādhū” ti sampañicchitvā mātaliṃ pakkosāpetvā:
“Samma mātali, vejayantarathaṃ yojetvā mithilaṃ gantvā nimirājānaṃ
dibbayāne āropetvā ānehi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā rathaṃ yojetvā
pāyāsi. Sakkassa pana devehi saddhiṃ kathentassa mātaliṃ āṇāpentassa ca
rathaṃ yojentassa ca manussagaṇanāya māso atikkanto. Iti nimirañño
puṇṇamāyaṃ uposathikassa pācīnasīhapañjaraṃ vivaritvā mahātale nisīditvā
amaccagaṇaparivutassa sīlaṃ paccavekkhantassa pācīnalokadhātuto
uggacchantena candamaṇḍalena saddhiṃ yeva so ratho paññāyati. Manussā
bhuttasāyamāsā gharadvāresu nisīditvā sukhakathaṃ kathentā: “Ajja dve candā
uggatā” ti āhaṃsu. Atha nesaṃ sallapantānaññeva ratho pākaṭo ahosi.

Mahājano: “Nāyaṃ, cando, ratho” ti vatvā anukkamena sindhavasahassayutte māṭalisaṅgāhake vejayantarathe ca pākaṭe jāte: “Kassa nu kho idaṃ dibbayānaṃ āgacchatī” ti cintetvā: “Na kassaci aññassa, amhākaṃ rājā dhammiko, sakkena vejayantaratho pesito bhavissati, amhākaṃ rañño va anucchaviko” ti tuṭṭhappahaṭṭho gāthamāha.

**24. Abbhuto vata lokasmiṃ, uppajji lomahaṃsano,
Dibbo ratho pāturahu, vedehassa yasassino ti.**

Tattha **abbhuto** ti abhūtapubbo. Acchariyoti te vimhayavasenevamāhaṃsu.

Tassa pana mahājanassa evaṃ kathentasseva māṭali vātavegena āgantvā rathaṃ nivattetvā sīhapañjaraummāre pacchābhāgena ṭhapetvā ārohaṇasajjaṃ katvā ārohaṇatthāya rājānaṃ nimantesi. {6.104} Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**25. Devaputto mahiddhiko, māṭali devasārathi,
Nimantayittha rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ.**

**26. Ehiṃ rathamāruya, rājaseṭṭha disampati,
Devā dassanakāmā te, tāvatimsā saindakā,
Saramānā hi te devā, sudhammāyaṃ samacchare ti.**

Tattha **mithilaggahan**-ti mithilāyaṃ patiṭṭhitagehaṃ, catūhi vā saṅgahavatthūhi mithilāyaṃ saṅgāhakaṃ. **Samacchare** ti taveva guṇakathaṃ kathentā nisinnāti.

Taṃ sutvā rājā: “Adiṭṭhapubbaṃ devalokaṇca passissāmi, māṭalissa ca me saṅgaho kato bhavissati, gacchissāmi” ti cintetvā antepuraṇca mahājanaṇca āmantetvā: “Ahaṃ nacirasseva āgamissāmi, tumhe appamattā dānādīni puññāni karoṭhā” ti vatvā rathaṃ abhiruhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**27. Tato rājā taramāno, vedehe mithilaggaho,
Āsanā vuṭṭhahitvāna, pamukho rathamāruhi.**

**28. Abhirūḷhaṃ rathaṃ dibbaṃ, māṭali etadabravi,
Kena taṃ nemi maggena, rājaseṭṭha disampati,
Yena vā pāpakammantā, puññakammā ca ye narā ti.**

Tattha **pamukho** ti uttamo, abhimukho vā, mahājanassa piṭṭhiṃ datvā ārūḷhoti attho. **Yena vā** ti yena maggena gantvā yattha pāpakammantā vasanti, taṃ ṭhānaṃ sakkā daṭṭhuṃ, yena vā gantvā ye puññakammā narā vasanti, tesāṃ ṭhānaṃ sakkā daṭṭhuṃ, etesu dvīsu kena maggena taṃ nemi. Idaṃ so sakkena anāṇatto pi attano dūtavisesadassanatthaṃ āha.

Atha naṃ rājā: “Mayā dve ṭhānāni adittḥapubbāni, dve pi passissāmī” ti cintetvā āha:

**29. Ubhayeneva maṃ nehi, mātali devasārathi,
Yena vā pāpakammantā, puññakammā ca ye narā ti.**

Tato mātali: “Dve pi ekapahāreneva na sakkā dassetuṃ, pucchissāmi naṃ”-ti pucchanto puna gāthamāha.

**30. Kena taṃ paṭhamam nemi, rājasetṭha disampati,
Yena vā pāpakammantā, puññakammā ca ye narā ti.**

NirayaKaṇḍam

Tato {6.105} rājā: “Ahaṃ avassam devalokaṃ gamissāmi, nirayaṃ tāva passissāmī” ti cintetvā anantaraṃ gāthamāha.

**31. Niraye tāva passāmi, āvāse pāpakamminam,
Ṭhānāni luddakammānam, dussilānañca yā gatī ti.**

Tattha yā gatī ti yā etesaṃ nibbatti, tañca passāmīti.

Athassa vetaraṇiṃ nadiṃ tāva dassesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**32. Dassesī mātali rañño, duggaṃ vetaraṇiṃ nadiṃ,
Kuthitaṃ khārasamyuttaṃ, tattaṃ aggisikhūpaman-ti.**

Tattha **vetaraṇiṃ**-ti bhikkhave, mātali rañño kathaṃ sutvā nirayābhimukhaṃ rathaṃ pesetvā kammaṇḍapaccaye utunā samuṭṭhitaṃ vetaraṇiṃ nadiṃ tāva dassesi. Tattha nirayapālā jalitāni asisattitomarabhindivālamuggarādīni āvudhāni gahetvā nerayikasatte paharanti vijjhanti viheṭṭhenti. Te taṃ dukkhaṃ asahantā vetaraṇiyaṃ patanti. Sā upari bhindivālapamāṇāhi sakaṇṭakāhi vettalatāhi sañchannā. Te tattha bahūni vassasahassāni paccimsu. Tesu pajjalantesu khuradhārātikhīṇesu kaṇṭakesu khaṇḍākhaṇḍikā honti. Tesam heṭṭhā tālakkhandhappamāṇāni pajjalitaayasulāni utṭhahanti. Nerayikasattā bahuṃ addhānaṃ vītināmetvā vettalatāhi gaḷitvā sūlesu patitvā viddhasarīrā sūlesu āvuṇitamacchā viya ciraṃ paccanti. Tāni sūlāni pi pajjalanti, nerayikasattā pi pajjalanti. Sūlānaṃ heṭṭhā udakapiṭṭhe jalitāni khuradhārāsadisāni tikhiṇāni ayopokkharapattāni honti. Te sūlehi gaḷitvā ayapokkharapattesu patitvā ciraṃ dukkhavedanaṃ anubhavanti. Tato khārodake patanti, udakaṃ pajjalati, nerayikasattā pi pajjalanti, dhūmo pi utṭhahati. Udakassa pana heṭṭhā nadītaṃ khuradhārāhi sañchannaṃ. Te: “Heṭṭhā nu kho kīdisan”-ti udaye nimujjitvā khuradhārāsu khaṇḍākhaṇḍikā honti. Te taṃ mahādukkhaṃ adhvāsetuṃ asakkontā mahantaṃ bheravaṃ

viravantā vicaranti. Kadāci anusotaṃ vuyhanti, kadāci paṭisotaṃ. Atha ne tīre ʘhitā nirayapālā ususattitomarādīni ukkhipitvā macche viya vijjhanti. Te dukkhavedanāppattā mahāviraṃ ravanti. Atha ne pajjalitehi ayabaḷisehi uddharitvā parikaḍḍhitvā pajjalitaayapathaviyaṃ nipajjāpetvā tesaṃ mukhe tattaṃ ayoguḷhaṃ pakkhipanti.

Iti nimirājā vetaraṇiyaṃ mahādukkhapīḷite nerayikasatte disvā bhītatasito saṅkampiṭahadayo hutvā: “Kiṃ nāmete sattā pāpakammaṃ akaṃsū” ti mātaḷiṃ pucchi. So pissa byākāsi. Tamatthaṃ pakāseto āha:

**33. Nimī have mātaḷimajjhabhāsatha, disvā janaṃ patamānaṃ vidugge,
Bhayaṇhi {6.106} maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātaḷi devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā vetaraṇiṃ patanti.**

**34. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātaḷi devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**35. Ye dubbale balavantā jīvaloke, hiṃ santi rosentī supāpadhammā,
Te luddakammā pasavetva pāpaṃ, teme janā vetaraṇiṃ patantī ti.**

Tattha **vindatī** ti ahaṃ attano anissaro hutvā bhayasantako viya jāto. **Disvā** ti patamānaṃ disvā. **Jānaṃ**-ti bhikkhave, so mātaḷi sayāṃ jānanto tassa ajānato akkhāsi. **Dubbale** ti sarīrabalabhogabalaṇṇābalavirahite. **Balavantā** ti tehi balehi samannāgatā. **Himsantī** ti paṇippahārādīhi kilamenti. **Rosentī** ti nānappakārehi akkosavatthūhi akkosanti ghaṭenti. **Pasavetvā** ti janetvā, katvā ti attho.

Evāṃ mātaḷi tassa paṇhaṃ byākaritvā raṇṇā vetaraṇiniraye diṭṭhe taṃ padesaṃ antaradhāpetvā purato rathaṃ pesetvā sunakhādīhi khādanaṭṭhānaṃ dassetvā taṃ disvā bhītena raṇṇā paṇhaṃ puṭṭho byākāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**36. Sāmā ca soṇā sabalā ca gijjhā, kākolasāṅghā adanti bheravā,
Bhayaṇhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātaḷi devasārathi,
Ime nu maccā kimmakāṃsu pāpaṃ, yeme jane kākolasāṅghā adanti.**

**37. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātaḷi devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**38. Ye kecime maccharino kadariyā, paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ,
Hiṃ santi rosentī supāpadhammā, te luddakammā pasavetva pāpaṃ,
Teme jane kākolasāṅghā adantī ti.**

Ito {6.107} paresu pañhesu ceva byākaraṇesu ca eseṇa nayo. Tattha **sāmā** ti rattavaṇṇā. **Soṇā** ti sunakhā. **Sabalā cā** ti kabaraṇṇā ca, setakālapītalo hitavaṇṇā cāti evaṃ pañcavaṇṇasunakhe dasseti. Te kira mahāhatthippamāṇā jalitaayapathaviyaṃ nerayikasatte mige viya anubandhitvā piṇḍikamaṃsesu ḍaṃsitvā tesāṃ tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ jalitaayapathaviyaṃ pāṭetvā mahāravaṃ ravantānaṃ dvīhi purimāpādehi uraṃ akkamitvā aṭṭhim-eva sesetvā maṃsaṃ luñcitvā khādanti. **Gijjhā** ti mahābhaṇḍasakaṭappamāṇā lohatuṇḍā gijjhā. Ete tesāṃ kaṇayasadisehi tuṇḍehi aṭṭhīni bhinditvā aṭṭhimiṇjaṃ khādanti. **Kākolasāṅghā** ti lohatuṇḍakākagaṇā. Te ativiya bhayānakā diṭṭhe diṭṭhe khādanti. **Yeme jane** ti ye ime nerayikasatte kākolasāṅghā khādanti, ime nu maccā kiṃ nāma pāpaṃ akaṃsūti pucchi. **Maccharino** ti aññesaṃ adāyakā. **Kadariyā** ti pare dente pi paṭisedhakā thaddhammaccharino. **Samaṇabrāhmaṇānaṃ**-ti samitabāhitapāpānaṃ.

**39. Sajotibhūtā pathaviṃ kamanti, tattehi khandhehi ca pothayanti,
Bhayañhi maṃ vindatī sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā khandhahatā sayanti.**

**40. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**41. Ye jīvalokasmi supāpadhammino, narañca nārīñca apāpadhammaṃ,
Hiṃ santi rosentī supāpadhammā, te luddakammā pasavetva pāpaṃ,
Teme janā khandhahatā sayantī ti.**

Tattha **sajotibhūtā** ti pajjalitasarīrā. **Pathavin-**ti pajjalitaṃ navayojanabahalaṃ ayapathaviṃ. **Kamantī** ti akkamanti. **Khandhehi ca pothayantī** ti nirayapālā anubandhitvā tālappamāṇehi jalitaayakkhandhehi jaṅghādīsū paharitvā pāṭetvā teheva khandhehi pothayanti, cuṇṇavicuṇṇaṃ karonti. **Supāpadhammino** ti attanā suṭṭhu pāpadhammā hutvā. **Apāpadhamman-**ti sīlācārādisampannaṃ, niraparādhaṃ vā.

**42. Aṅgārakāsuṃ apare phuṇanti, narā rudantā paridaḍḍhagattā,
Bhayañhi {6.108} maṃ vindatī sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kiṃ makaṃsu pāpaṃ, yeme janā aṅgārakāsuṃ phuṇanti.**

**43. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**44. Ye keci pūgāya dhanassa hetu, sakkhiṃ karitvā iṇaṃ jāpayanti,
Te jāpayitvā janataṃ janinda, te luddakammā pasavetva pāpaṃ,
Teme janā aṅgarakāsuṃ phuṇantī ti.**

Tattha **aṅgarakāsun**-ti samma mātali, ke nāmete apare vajaṃ apavisantiyo gāvo viya samparivāretvā nirayapālehi jalitaayagulehi pothiyamānā aṅgarakāsuṃ patanti. Tatra ca nesaṃ yāva kaṭippamāṇā nimuggānaṃ mahatīhi ayapacchīhi ādāya upariaṅgāre okiranti, atha ne aṅgāre sampatichchitum asakkontā rodantā daḍḍhagattā phuṇanti vidhunanti, kammabalena vā attano sīse aṅgāre phuṇanti okirantī ti attho. **Pūgāya dhanassā** ti okāse sati dānaṃ vā dassāma, pūjaṃ vā pavattessāma, vihāraṃ vā karissāmāti samkaḍḍhitvā ṭhapitassa pūgasantakassa dhanassa hetu. **Jāpayantī** ti taṃ dhanam yathāruci khāditvā gaṇajetṭhakānaṃ laṅgaṃ datvā: “Asukaṭṭhāne ettakaṃ vayakaraṇaṃ gataṃ, asukaṭṭhāne amhehi ettakaṃ dinnan”-ti kūṭasakkhiṃ karitvā taṃ iṇaṃ jāpayanti vināsenti.

**45. Sajotibhūtā jalitā padittā, padissati mahatī lohakumbhī,
Bhayañhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā avamsirā lohakumbhiṃ patanti.**

**46. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**47. Ye sīlavantaṃ samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā, himsanti rosentī supāpadhammā,
Te luddakammā pasavetva pāpaṃ, teme janā avamsirā lohakumbhiṃ patantī ti.**

Tattha {6.109} **padittā**ti ādittā. **Mahatī** ti pabbatappamāṇā kappena saṇṭhitaloharasena sampuṇṇā. **Avamsirā** ti bhayānakehi nirayapālehi uddhaṃpāde adhosire katvā khipiyamānā taṃ lohakumbhiṃ patanti. **Sīlavantan**-ti sīlācāraguṇasampannaṃ.

**48. Luṇcanti gīvaṃ atha veṭhayitvā, uṇhodakasmim pakiledayitvā,
Bhayañhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā luttasirā sayanti.**

**49. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

50. Ye jīvalokasmi supāpadhammino, pakkhī gahetvāna viheṭṭhayanti te, Viheṭṭhayitvā sakuṇaṃ janinda, te luddakammā pasavetva pāpaṃ, Teme janā luttasirā sayan-ti.

Tattha **luñcantī** ti uppāṭenti. **Atha veṭṭhayitvā** ti jalitalohayottehi adhomukhaṃ veṭṭhayitvā. **Uṇhodakasmin-**ti kappena saṇṭhitalohaudakasmim. **Pakiledayitvā** ti temetvā khipitvā. Idam vuttaṃ hoti: samma mātali, yesaṃ ime nirayapālā jalitalohayottehi gīvaṃ veṭṭhetvā tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ onāmetvā taṃ gīvaṃ samparivattakaṃ luñcitvā jalitaayadaṇḍehi ādāya ekasmim jalitaloharase pakkhipitvā tuṭṭhahaṭṭhā honti, tāya ca gīvāya luñcitāya puna sīsena saddhim gīvā uppajjati yeva. Kiṃ nāmete kammaṃ karimsu? Ete hi me disvā bhayaṃ uppajjatīti. **Pakkhī gahetvāna viheṭṭhayantī** ti mahārāja, ye jīvalokasmim sakuṇe gahetvā pakkhe luñcitvā gīvaṃ veṭṭhetvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpetvā khādanti vā vikkīṇanti vā, te ime luttasirā sayantīti.

51. Pahūtato yā anigādhakūlā, nadī ayaṃ sandati suppatitthā, Ghammābhitattā manujā pivanti, pītaṇca tesāṃ bhusa hoti pānī.

52. Bhayañhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi, Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, pītaṇca tesāṃ bhusa hoti pānī.

53. Tassa {6.110} puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi, Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.

54. Ye suddhadhaññaṃ palāsena missaṃ, asuddhakammā kayino dadanti, Ghammābhitattāna pipāsītānaṃ, pītaṇca tesāṃ bhusa hoti pānī ti.

Tattha **anigādhakūlā** ti agambhīratīrā. **Suppatitthā** ti sobhanehi titthehi upetā. **Bhusa hotī** ti vīhibhusaṃ sampajjati. **Pānī** ti pānīyaṃ. Tasmim kira padese pahūtasalilā ramaṇīyā nadī sandati, nerayikasattā aggisantāpena tattā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkontā bāhā paggayha jalitalohapathaviṃ maddantā taṃ nadiṃ otaranti, taṅkhaṇaṇṇeva tīrā pajjalanti, pānīyaṃ bhusapalāsabhāvaṃ āpajjitvā pajjalati. Te pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkontā taṃ jalitaṃ bhusapalāsaṃ khādanti. Taṃ tesāṃ sakalasarīraṃ jhāpetvā adhobhāgena nikkhamati. Te taṃ dukkhaṃ adhivāsetuṃ asakkontā bāhā paggayha kandanti. **Suddhadhañña-**ti vīhi-ādisattavidhaṃ parisuddhadhaññaṃ. **Palāsena missa-**ti palāsena vā bhusena vā vālukāmettikādīhi vā missakaṃ katvā. **Asuddhakammā** ti kiliṭṭhakāyavacīmanokammā. **Kayino** ti: “Suddhadhaññaṃ dassāmi” ti kayikassa hatthato mūlaṃ gahetvā tathārūpaṃ asuddhadhaññaṃ dadanti.

**55. Usūhi sattīhi ca tomarehi, dubhayāni passāni tudanti kandatam,
Bhayañhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā sattihatā sayanti.**

**56. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**57. Ye jīvalokasmiṃ asādhukammino, adinnamādāya karonti jīvikam,
Dhaññaṃ dhanam rajataṃ jātarūpaṃ, ajeḷakañcā pi pasuṃ mahimsaṃ,
Te luddakammā pasavetva pāpaṃ, teme janā sattihatā sayanti ti.**

Tattha **dubhayāni** ti ubhayāni. **Tudanti** ti vijjhanti. **Kandatan**-ti kasantānaṃ. Pharusā nirayapālā araññe luddā migaṃ viya samparivāretvā usuādīhi nānāvudhehi {6.111} dve passāni tudanti, sarīraṃ chiddāvachiddaṃ purāṇapaṇṇaṃ viya khāyati. **Adinnamādāyā**tiparasantakaṃ saviññāṇakāviññāṇakaṃ sandhicchedādīhi ceva vañcanāya ca gahetvā jīvikam kappenti.

**58. Gīvāya baddhā kissa ime puneke, aññe vikantā bilakatā sayanti,
Bhayañhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā bilakatā sayanti.**

**59. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**60. Orabbhikā sūkarikā ca macchikā, pasuṃ mahimsaṇca ajeḷakaṇca,
Hantvāna sūnesu pasārayimsu, te luddakammā pasavetva pāpaṃ,
Teme janā bilakatā sayanti ti.**

Tattha **gīvāya baddhā** ti mahantehi jalitalohayottehi gīvāya bandhitvā ākaḍḍhitvā ayapathaviyaṃ pātetvā nānāvudhehi koṭṭiyamāne disvā pucchi. **Aññe vikantā** ti aññe pana khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinnā. **Bilakatā** ti jalitesu ayaphalakesu ṭhapetvā maṃsaṃ viya potthaniyā koṭṭetvā puñjakatā hutvā sayanti. **Macchikā** ti macchaghātakā. **Pasun**-ti gāviṃ. **Sūnesu pasārayimsū** ti maṃsaṃ vikkiṇitvā jīvikakappanattaṃ sūnāpaṇesu ṭhapesuṃ.

**61. Rahado ayaṃ muttakarīsapūro, duggandharūpo asuci pūti vāti,
Khudāparetā manuḷā adanti, bhayañhi maṃ vindati sūta disvā,
Pucchāmi taṃ mātali devasārathi, ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ,
Yeme janā muttakarīabhakkhā.**

**62. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsi jānato.**

**63. Ye kecime kāraṇikā virosakā, paresaṃ himsāya sadā nivīṭṭhā,
Te {6.112} luddakammā pasavetva pāpaṃ, mittadduno mīlhamadanti bālā ti,**

Tattha **khudāparetā manuṇḍā adantī** ti ete nerayikā sattā chātakena phuṭṭhā khudaṃ sahituṃ asakkontā pakkuthitaṃ dhūmāyantaṃ pajjalantaṃ kappena saṇṭhitaṃ purāṇamīlhaṃ piṇḍaṃ piṇḍaṃ katvā adanti khādanti. **Kāraṇikā** ti kāraṇakārakā. **Virosakā** ti mittasuhajjānam-pi viheṭṭhakā. **Mittadduno** ti ye tesaṇṇeva gehe khāditvā bhuñjitvā paññattāsane nisīditvā sayitvā puna māsakahāpaṇaṃ nāma āharāpentī, lañjaṃ gaṇhanti, te mittadūsakā bālā evarūpaṃ mīlhaṃ khādanti, mahārājāti.

**64. Rahado ayaṃ lohitaṇḍapubbapūro, duggandharūpo asuci pūti vāti,
Ghammābhitattā manuṇḍā pivanti, bhayaṇhi maṃ vindati sūta disvā,
Pucchāmi taṃ mātali devasārathi, ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ,
Yeme janā lohitaṇḍabhabbhakkhā.**

**65. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsi jānato.**

**66. Ye mātaraṃ vā pitaraṃ vā jīvaloke, pārājikā arahante hananti,
Te luddakammā pasavetva pāpaṃ, teme janā lohitaṇḍabhabbhakkhā ti.**

Tattha **ghammābhitattā** ti santāpena pīlītā. **Pārājikā** ti parājītā jarājīṇṇe mātāpitara ghatētvā gihibhāve yeva pārājikaṃ pattā. **Arahante** ti pūjāvisesassa anucchavike. **Hanantī** ti dukkarakārake mātāpitara mārentī. Apica: “Arahante” ti padena buddhasāvake pi saṅgaṇhāti.

Aparasmim-pi ussadaniraye nirayapālā nerayikānaṃ tālappamāṇena jalitaayabaḷisena jivhaṃ vijjhītvā ākaḍḍhitvā te satte jalitaayapathaviyaṃ pātētvā usabhacammaṃ viya pattharītvā saṅkusatena hananti. Te thale khittamacchā viya phandanti, taṅca dukkhaṃ sahituṃ asakkontā rodantā paridevantā mukhena kheḷaṃ muṇcanti. Tasmim rājā mātalinā dassite āha:

**67. Jivha ca passa baḷisena viddhaṃ, vihataṃ yathā saṅkusatena cammaṃ,
Phandanti {6.113} macchāva thalamhi khittā, muṇcanti kheḷaṃ rudamānā
kimete.**

**68. Bhayaṇhi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā vaṅkaghastā sayantī ti.**

**69. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam pāpakammānam, jānam akkhāsijānato.**

**70. Ye keci sandhānagatā manussā, agghena aggham kayam hāpayanti,
Kūṭena kūṭam dhanalobhahetu, channam yathā vāricaram vadhāya.**

**71. Na hi kūṭakārissa bhavanti tāṇā, sakehi kammehi purakkhatassa,
Te luddakammā pasavetva pāpam, teme janā vaṅkaghastā sayanti ti.**

Tattha **kimete** ti kimkāraṇā ete. **Vaṅkaghastā** ti gilitabaḷisā. **Sandhānagatā** ti sandhānam mariyādam gatā, agghāpanakaṭṭhāne ṭhitā ti attho. **Agghena agghan-**ti tam tam aggham lañjam gahetvā hatthiassādīnam vā jātārūparajatādīnam vā tesam tesam saviññāṇakāviññāṇakānam aggham hāpenti. **Kayan-**ti tam hāpentā kāyikānam kayam hāpenti, sate dātabbe paṇṇāsam dāpenti, itaram tehi saddhim vibhajivā gaṇhanti. **Kūṭena kūṭan-**ti tulākūṭādīsu tam tam kūṭam. **Dhanalobhahetū** ti dhanalobhena etaṃ kūṭakammaṃ karonti. **Channam yathā vāricaram vadhāyā** ti tam pana kammaṃ karontā pi madhuravācāya tathā katabhāvaṃ paṭicchannam katvā yathā vāricaram maccham vadhāya upagacchantā baḷisaṃ āmisena paṭicchannam katvā tam vadhenti, evaṃ paṭicchannam katvā tam kammaṃ karonti. **Na hi kūṭakārissā** ti paṭicchannam mama kammaṃ, na tam koci jānātīti maññamānassa hi kūṭakārissa tāṇā nāma na honti. So tehi kammehi purakkhato patiṭṭham na labhati.

**72. Nārī imā samparibhinnagattā, paggayha kandanti bhuje dujaccā,
Sammakkhitā lohitapubbalittā, gāvo yathā āghātane vikantā,
Tā bhūmibhāgasmiṃ sadā nikhātā, khandhātivattanti sajotibhūtā.**

**73. Bhayañhi {6.114} maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi tam mātali devasārathi,
Imā nu nāriyo kimakamsu pāpam, yā bhūmibhāgasmiṃ sadā nikhātā,
Khandhātivattanti sajotibhūtā.**

**74. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam pāpakammānam, jānam akkhāsijānato.**

**75. Kolitthiyāyo idha jīvaloke, asuddhakammā asatam acārum,
Tā dittarūpā pati vippahāya, aññam acārum ratikhiḍḍahetu,
Tā jīvalokasmiṃ ramāpayitvā, khandhātivattanti sajotibhūtā ti.**

Tattha **nārī** ti itthiyo. **Samparibhinnagattā** ti suṭṭhu samantato bhinnasarīrā. **Dujaccā** ti dujjātikā virūpā jegucchā. **Āghātane** ti gāvaghātaṭṭhāne. **Vikantā** ti chinnaśīsā gāvo viya pubbalohitalittā hutvā. **Sadā nikhātā** ti niccam

jalitaayapathaviyaṃ kaṭimattaṃ pavesetvā nikhaṇitvā ṭhapitā viya ṭhitā.

Khandhātivattantī ti samma mātaḷi, tā nāriyo ete pabbatakkhandhā atikkamanti. Tāsaṃ kira evaṃ kaṭippamāṇaṃ pavisitvā ṭhitakāle puratthimāya disāya jalitaayapabbato samuṭṭhahitvā asani viya viravanto āgantvā sarīraṃ saṇhakaraṇī viya pisanto gacchati. Tasmim̐ ativattitvā pacchimapasse ṭhite puna ca tāsaṃ sarīraṃ pātu bhavati. Tā dukkhaṃ adhivāsetum̐ asakkontiyo bāhā paggayha kandanti. Sesadisāsu vuṭṭhitesu jalitapabbatesu pi eseva nayo. Dve pabbatā samuṭṭhāya ucchughaṭikaṃ viya pīḷenti, lohitaṃ pakkuthitaṃ sandati. Kadāci tayo pabbatā samuṭṭhāya pīḷenti. Kadāci cattāro pabbatā samuṭṭhāya tāsaṃ sarīraṃ pīḷenti. Tenāha: “Khandhātivattantī” ti.

Kolītthiyāyo ti kule patiṭṭhitā kuladhītarō. **Asataṃ acārun-ti** asaṇṇātakammaṃ karim̐su. **Dittarūpā** ti saṭṭharūpā dhuttajātikā hutvā. **Pati vippahāyā** ti attano patiṃ pajahitvā. **Acārun-ti** agamaṃsu. **Ratikhiḍḍahetu** ti kāmaratihetu ceva khiḍḍāhetu ca. **Ramāpayitvā** ti parapurisehi saddhim̐ attano cittaṃ ramāpayitvā idha upapannā. Atha tāsaṃ sarīraṃ ime khandhātivattanti sajotibhūṭāti.

**76. Pāde gahetvā kissa ime puneke, avaṃsirā narake pātayanti,
Bhayaṇhi maṃ vindatī sūta disvā, pucchāmi taṃ mātaḷi devasārathi,
Ime {6.115} nu maccā kimakaṃsu pāpaṃ, yeme janā avaṃsirā narake pātayanti.**

**77. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātaḷi devasārathi,
Vipākaṃ pāpakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**78. Ye jīvalokasmim̐ asādhukammino, parassa dārāni atikkamanti,
Te tādisā uttamabhaṇḍathenā, teme janā avaṃsirā narake pātayanti.**

**79. Te vassapūgāni bahūni tattha, nirayesu dukkhaṃ vedanaṃ vedayanti,
Na hi pāpakārissa bhavanti tāṇā, sakehi kammehi purakkhatassa,
Te luddakammā pasavetva pāpaṃ, teme janā avaṃsirā narake pātayanti ti.**

Tattha **narake** ti jalitaan̄gārapuṇṇe mahāāvāṭe. Te kira vajaṃ apavisantiyo gāvo viya nirayapālehi nānāvudhāni gahetvā vijjhiyamānā pothiyamānā yadā taṃ naraḷaṃ upagacchanti, atha te nirayapālā uddham̐pāde katvā tattha pātayanti khipanti. Evaṃ te pātiyamāne disvā pucchanto evamāha.

Uttamabhaṇḍathenā ti manussehi piyāyitassa varabhaṇḍassa thenakā.

Evaṃca pana vatvā mātalisaṅgāhako taṃ nirayaṃ antaradhāpetvā rathaṃ purato pesetvā micchādīṭṭhikānaṃ paccanaṭṭhānaṃ nirayaṃ dassesi. Tena puṭṭho cassa viyākāsi.

**80. Uccāvacāme vividhā upakkamā, nirayesu dissanti sughorarūpā,
Bhayañhi mañ vindatī sūta disvā, pucchāmi tañ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu pāpañ, yeme janā adhimattā dukkhā tibbā,
Kharā kaṭukā vedanā vedayanti.**

**81. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam pāpakammānañ, jānañ akkhāsijānato.**

**82. Ye jīvalokasmiñ supāpadiṭṭhino, vissāsakammāni karonti mohā,
Parañca diṭṭhīsu samādapenti, te {6.116} pāpadiṭṭhiñ pasavetva pāpañ,
Teme janā adhimattā dukkhā tibbā, kharā kaṭukā vedanā vedayanti ti.**

Tattha **uccāvacāme** ti uccā avacā ime, khuddakā ca mahantā cā ti attho.
Upakkamā ti kāraṇappayogā. **Supāpadiṭṭhino** ti: “Natthi dinnan”-ti ādikāya
dasavatthukāya micchādiṭṭhiyā suṭṭhu pāpadiṭṭhino. **Vissāsakammāni** ti tāya
diṭṭhiyā vissāsenā tannissitā hutvā nānāvidhāni pāpakammāni karonti. **Teme**
ti te ime janā evarūpañ dukkhañ anubhavanti.

Iti rañño micchādiṭṭhikānañ paccananirayañ ācikkhi. Devaloke pi devagaṇā
rañño āgamanamaggañ olokayamānā sudhammāyañ devasabhāyañ nisīdiṃsu
yeva. Sakko pi: “Kiñ nu kho, mātali, cirāyatī” ti upadhārento tañ kāraṇañ
ñatvā: “Mātali, attano dūtavisesañ dassetuñ ‘mahārāja, asukakammañ katvā
asukaniraye nāma paccanti’ ti niraye dassento vicarati, nimirañño pana appam-
eva āyu khīyetha, nirayadassanañ nāssa pariyañtañ gaccheyyā” ti ekañ
mahājayañ devaputtañ pesesi: “Tvam ‘sīghañ rājānañ gahetvā āgacchatū’ ti
mātalissa vadehī” ti. So: “Sādhū” ti sampañicchitvā javena gantvā ārocesi.
Mātali, tassa vacanañ sutvā: “Na sakkā cirāyitun”-ti rañño ekapahāreñeva
catūsu disāsu bahū niraye dassetvā gāthamāha.

**83. Veditāni te mahārāja, āvāsañ pāpakammañ,
Ṭhānāni luddakammānañ, dussīlānañca yā gati,
Uyyāhi dāni rājāsi, devarājassa santike ti.**

Tassattho: mahārāja, imañ pāpakammānañ sattānañ āvāsañ disvā
luddakammānañca ṭhānāni tayā veditāni. Dussīlānañca yā gati nibbatti, sā pi te
viditā. Idāni devarājassa santike dibbasampattiñ dassanatthañ uyyāhi
gacchāhi, mahārājāti.

Nirayakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

Saggakaṇḍaṃ

Evañca pana vatvā mātali devalokābhimukhaṃ rathaṃ pesesi. Rājā devalokaṃ gacchanto dvādasayojanikaṃ mañimayaṃ pañcathūpikaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ uyyānapokkharāṇisampannaṃ {6.117} kapparukkhaparivutaṃ bīraṇiyā devadhītāya ākāsaṭṭhakavimānaṃ disvā, tañca devadhītaraṃ antokūṭāgāre sayanapiṭṭhe nisinnaṃ accharāsahassaparivutaṃ maṇisīhapañjaraṃ vivaritvā olokontiṃ disvā mātaliṃ pucchanto gāthamāha. Itaro pissa byākāsi.

**84. Pañcathūpaṃ dissatidaṃ vimānaṃ, mālāpiḷandhā sayanassa majjhe,
Tatthacchatī nārī mahānubhāvā, uccāvacam iddhi vikubbamānā.**

**85. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ayaṃ nu nārī kimakāsi sādhum, yā modatī saggapattā vimāne.**

**86. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**87. Yadi te sutā bīraṇī jīvaloke, āmāyadāsī ahu brāhmaṇassa,
Sā pattakālaṃ atithiṃ viditvā, mātāva puttaṃ sakimābhinandī,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, sā vimānasmi modatī ti.**

Tattha **pañcathūpan**-ti pañcahi kūṭāgārehi samannāgataṃ. **Mālāpiḷandhā** ti mālādīhi sabbābharaṇehi paṭimaṇḍitā ti attho. **Tatthacchatī** ti tasmim vimāne acchati. **Uccāvacam iddhi vikubbamānā** ti nānappakāraṃ deviddhiṃ dassayamānā. **Disvā** ti etaṃ disvā ṭhitaṃ maṃ vitti vindati paṭilabhati, vittisantako viya homi tuṭṭhiyā atibhūtattā ti attho. **Āmāyadāsī** ti gehadāsiyā kucchimhi jātadāsī. **Ahu brāhmaṇassā** ti sā kira kassapadasabalassa kāle ekassa brāhmaṇassa dāsī ahoṣi. **Sā pattakālan**-ti tena brāhmaṇena aṭṭha salākabhattāni saṅghassa pariccattāni ahesuṃ. So gehaṃ gantvā: “Sve paṭṭhāya ekekassa bhikkhussa ekekaṃ kahāpaṇagghanakaṃ katvā aṭṭha salākabhattāni sampādeyyāsī” ti brāhmaṇiṃ āha. Sā: “Sāmi, bhikkhu nāma dhutto, nāhaṃ sakkhissāmī” ti paṭikkhi pi. Dhītaro pissa paṭikkhipiṃsu. So dāsīṃ: “Sakkhissasi amma” ti āha. Sā: “Sakkhissāmi ayyā” ti sampaṭicchitvā sakkaccaṃ yāgukhajjakabhattādīni sampādetvā salākaṃ labhitvā āgataṃ pattakālaṃ atithiṃ viditvā haritagomayupalitte katapupphupahāre supaññattāsane nisīdāpetvā yathā nāma vippavāsā āgataṃ puttaṃ mātā sakimā abhinandati, tathā niccakālaṃ abhinandati, sakkaccaṃ parivisati, attano santakam-pi kiñci {6.118} deti. **Saṃyamā saṃvibhāgā cā** ti sā sīlavatī ahoṣi cāgavatī ca, tasmā tena sīlena ceva cāgena ca imasmim vimāne modatī. Atha vā **saṃyamā** ti indriyadamanā.

Evañca pana vatvā mātali purato ratham pesetvā soṇadinnadevaputtassa satta kanakavimānāni dassesi. So tāni ca tassa ca sirisampattim disvā tena katakammaṃ pucchi. Itaro pissa byākāsi.

**88. Daddallamānā ābhenti, vimānā satta nimmitā,
Tattha yakkho mahiddhiko, sabbābharaṇabhūsito,
Samantā anupariyāti, nārīgaṇapurakkhato.**

**89. Vittī hi maṃ vindaṭi sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ayaṃ nu macco kimakāsi sādhum, yo modati saggapatto vimāne.**

**90. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puññakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**91. Soṇadinno gahapati, esa dānapatī ahu,
Esa pabbajituddissa, vihāre satta kārayi.**

**92. Sakkaccaṃ te upaṭṭhāsi, bhikkhavo tattha vāsike,
Acchādanañca bhattañca, senāsanaṃ padīpiyaṃ,
Adāsi ujubhūtesu, vipasannena cetasā.**

**93. Cātuddasiṃ pañcadasim, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgatam.**

**94. Uposatham upavasī, sadā sīlesu saṃvuto,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, so vimānasmi modatī ti.**

Tattha **daddallamānā** ti jalamānā. **Ābhenti** ti taruṇasūriyo viya obhāsanti. **Tatthā** ti tesu paṭipāṭiyā ṭhitesu sattasu vimānesu. **Yakkho** ti eko devaputto. **Soṇadinno** ti mahārāja, ayaṃ pubbe kassapadasabalassa kāle kāsiraṭṭhe aññatarasmim nigame soṇadinno nāma gahapati dānapati ahoṣi. So pabbajite uddissa satta vihāraṇaṭṭhiyo kāretvā tattha vāsike bhikkhū catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhāsi, uposathañca upavasi, niccaṃ sīlesu ca saṃvuto ahoṣi. So tato cavitvā idhūpappanno modatī ti attho. Ettha ca **pāṭihāriyapakkhan**-ti idaṃ pana aṭṭhamīuposathassa paccuggamanānugamanavasena sattaminavamiyo, cātuddasīpannarasīnaṃ paccuggamanānugamanavasena terasīpaṭipade ca sandhāya vuttaṃ.

Evam {6.119} soṇadinnassa katakammaṃ kathetvā purato ratham pesetvā phalikavimānaṃ dassesi. Taṃ ubbedhato pañcavīsatiyojanaṃ anekasatehi sattaratanamayatthambhehi samannāgataṃ, anekasatakūṭāgārapaṭimaṇḍitaṃ, kiṅkiṇikajālāparikkhitaṃ, samussitasuvaṇṇarajatamayadhajaṃ,

nānāpupphavicittauyyānavanavibhūsitāṃ, ramaṇīyapokkharāṇisaṃannāgatāṃ,
naccagītavādītādīsu chekāhi accharāhi saṃparikiṇṇaṃ. Taṃ disvā rājā tāsāṃ
accharāṇaṃ katakammaṃ pucchi, itaro pissa byākāsi.

**95. Pabhāsati midam byamham, phalikāsu sunimmitam,
Nārivaragaṇākiṇṇam, kūṭāgāvararocitam,
Upetaṃ annapānehi, naccagītehi cūbhayaṃ.**

**96. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu sādhum, yā modare saggapattā vimāne.**

**97. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipakaṃ puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**98. Yā kāci nāriyo idha jīvaloke, sīlavantiyo upāsikā,
Dāne ratā niccaṃ pasannacittā, sacce ṭhitā uposathe appamattā,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, tā vimānasmi modare ti.**

Tattha **byamhan**-ti vimānaṃ, pāsādoti vuttaṃ hoti. **Phalikāsū** ti
phalikabhittīsu. **Nārivaragaṇākiṇṇan**-ti varanārigaṇehi ākiṇṇaṃ.
Kūṭāgāvararocitan-ti varakūṭāgārehi ocitaṃ samocitaṃ, vaḍḍhitanti attho.
Ubhayan-ti ubhayehi. “**Yā kāci**” ti idaṃ kiñcā pi aniyametvā vuttaṃ, tā pana
kassapabuddhasāsane bārāṇasiyaṃ upāsikā hutvā gaṇabandhanena etāni
vuttappakārāni puñṇāni katvā taṃ dibbasampattiṃ pattāti veditabbā.

Athassa so purato rathaṃ pesetvā ekaṃ ramaṇīyaṃ maṇivimānaṃ dassesi. Taṃ
same bhūmibhāge patiṭṭhitaṃ ubbedhasampannaṃ maṇipabbato viya
obhāsamānaṃ tiṭṭhati, dibbagītavāditaninnāditāṃ bahūhi devaputtehi
saṃparikiṇṇaṃ. Taṃ disvā rājā tesāṃ devaputtānaṃ katakammaṃ pucchi, itaro
pissa byākāsi.

**99. Pabhāsati {6.120} midam byamham, veḷuriyāsu nimmitam,
Upetaṃ bhūmibhāgehi, vibhattaṃ bhāgaso mitam.**

**100. Āḷambarā mudingā ca, naccagītā suvādītā,
Dibbā saddā niccharanti, savanīyā manoramā.**

**101. Nāhaṃ evaṃgataṃ jātu, evaṃsuruciraṃ pure,
Saddaṃ samabhiṇāmi, diṭṭhaṃ vā yadi vā sutam.**

**102. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu sādhum, ye modare saggapattā vimāne.**

103. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puñṇakammānam, jānam akkhāsijānato.

104. Ye keci maccā idha jīvaloke, sīlavantā upāsakā,
Ārāme udapāne ca, papā saṅkamanāni ca,
Arahante sītibhūte, sakkaccaṃ paṭipādayum.

105. Cīvaram piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam,
Adaṃsu ujubhūtesu, vippasannena cetasā.

106. Cātuddasiṃ pañcadasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhami,
Paṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgataṃ.

107. Uposatham upavasum, sadā sīlesu samvutā,
Samyamā samvibhāgā ca, te vimānasmī modare ti.

Tattha **veḷuriyāsū** ti veḷuriyabhittīsu. **Bhūmibhāgehi** ti ramaṇīyehi
bhūmibhāgehi upetaṃ. **Ālambārā mudingā cā** ti ete dve ettha vajjanti.
Naccagītā suvādītā ti nānappakārāni naccāni ceva gītāni ca aparesam-pi
tūriyānam suvādītāni cettha pavattanti. **Evaṃgatan**-ti evaṃ
manoramabhāvaṃ gataṃ. “**Ye keci**” ti idam-pi kāmaṃ aniyametvā vuttaṃ, te
pana kassapabuddhakāle bārāṇasivāsino upāsakā hutvā gaṇabandhanena etāni
puñṇāni katvā taṃ sampattiṃ pattāti veditabbā. Tattha **paṭipādayun**-ti
paṭipādayimsu, tesam adaṃsū ti attho. **Paccayan**-ti gilānapaccayaṃ. **Adaṃsū**
ti evaṃ nānappakārakaṃ dānaṃ adaṃsūti.

Itissa so tesam katakamman ācikkhitvā purato ratham pesetvā aparam-pi
phalikavimānam dassesi. Taṃ anekakūṭāgārapaṭimaṇḍitaṃ,
nānākusumasañchannadibbataruṇavanapaṭimaṇḍitatīrāya,
vividhavihaṅgamaninnāditāya nimmalasalilāya nadiyā parikkhittaṃ, {6.121}
accharāgaṇaparivutassekassa puñṇavato nivāsabhūtaṃ. Taṃ disvā rājā tassa
katakamman pucchi, itaro pissa byākāsi.

108. Pabhāsati midam byamham, phalikāsu sunimmitam,
Nārīvaragaṇākiṇṇam, kūṭāgāraravocitaṃ.

109. Upetaṃ annapānehi, naccagītehi cūbhayaṃ,
Najjo cānupariyāti, nānāpupphadumāyutā.

110. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ayaṃ nu macco kiṃmakāsi sādhum, yo modatī saggapatto vimāne.

111. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.

112. Mithilāyaṃ gahapati, esa dānapatī ahu,
Ārāme udapāne ca, papā saṅkamanāni ca,
Arahante sītibhūte, sakkaccaṃ paṭipādayi.

113. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam,
Adāsi ujubhūtesu, vippasannena cetasā.

114. Cātuddasiṃ pañcadasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Paṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgataṃ.

115. Uposathaṃ upavasī, sadā sīlesu saṃvuto,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, so vimānasmi modatī ti.

Tattha **najjo** ti vacanavipallāso, ekā nadī taṃ vimānaṃ parikkhipitvā gatā ti
attho. **Nānāpupphadumāyutā** ti sā nadī nānāpupphehi dumehi āyutā.

Mithilāyan-ti esa mahārāja, kassapabuddhakāle mithilanagare eko gahapati
dānapati ahosi. So etāni ārāmaropanādīni puñṇāni katvā imaṃ sampattiṃ
pattoti.

Evamassa tena katakammaṃ ācikkhitvā purato rathaṃ pesetvā aparam-pi
phalikavimānaṃ dassesi. Taṃ purimavimānato atirekāya
nānāpupphaphalasañchannāya taruṇavanaghaṭṭāya samannāgataṃ. Taṃ disvā
rājā tāya sampattiyā samannāgatassa devaputtassa katakammaṃ pucchi, itaro
pissa byākāsi.

116. Pabhāsati midam byamham, phalikāsu sunimmitam,
Nārīvaragaṇākiṇṇam, kūṭāgāravarocitam.

117. Upetaṃ {6.122} annapānehi, naccagītehi cūbhayaṃ,
Najjo cānupariyāti, nānāpupphadumāyutā.

118. Rājāyatanā kapitthā ca, ambā sālā ca jambuyo,
Tindukā ca piyālā ca, dumā niccaphalā bahū.

119. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ayaṃ nu macco kimakāsi sādhum, yo modatī saggapatto vimāne.

120. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.

121. Mithilāyaṃ gahapati, esa dānapatī ahu,
Ārāme udapāne ca, papā saṅkamanāni ca,
Arahante sītibhūte, sakkaccaṃ paṭipādayi.

122. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam,
Adāsi ujubhūtesu, vippasannena cetasā.

123. Cātuddasiṃ pañcadasim, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgatam.

124. Uposatham upavasī, sadā sīlesu saṁvuto,
Saṁyamā saṁvibhāgā ca, so vimānasmi modatī ti.

Tattha **mithilāyan**-ti esa, mahārāja, kassapabuddhakāle videharaṭṭhe
mithilanagare eko gahapati dānapati ahosi. So etāni puññāni katvā imam
sampattim pattoti.

Evamassa tena katakammaṃ ācikkhitvā purato ratham pesetvā purimasadisam-
eva aparam-pi veḷuriyavimānam dassetvā tattha sampattim anubhavantassa
devaputtassa katakammaṃ puṭṭho ācikkhi.

125. Pabhāsati midam byamham, veḷuriyāsu nimmitam,
Upetam bhūmibhāgehi, vibhattam bhāgaso mitam.

126. Āḷambarā mudiṅgā ca, naccagītā suvādītā,
Dibya saddā niccharanti, savanīyā manoramā.

127. Nāham evaṃgataṃ jātu, evaṃsuruciram pure,
Saddam samabhijānāmi, diṭṭham vā yadi vā sutam.

128. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi tam mātali devasārathi,
Ayaṃ {6.123} nu macco kimakāsi sādhum, yo modatī saggapatto vimāne.

129. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puññakammānam, jānam akkhāsijānato.

130. Bārāṇasiyaṃ gahapati, esa dānapatī ahu,
Ārāme udapāne ca, papā saṅkamanāni ca,
Arahante sītibhūte, sakkaccaṃ paṭipādayi.

131. Cīvaraṃ piṇḍapātañca, paccayaṃ sayanāsanam,
Adāsi ujubhūtesu, vippasannena cetasā.

**132. Cātuddasiṃ pañcadasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgatam.**

**133. Uposatham upavasī, sadā sīlesu saṃvuto,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, so vimānasmi modatī ti.**

Athassa purato ratham pesetvā bālasūriyasannibham kanakavimānam dassetvā
tattha nivāsino devaputtassa sampattiṃ puṭṭho ācikkhi.

**134. Yathā udayamādicco, hoti lohitako mahā,
Tathūpamam idam byamham, jātarūpassa nimmitam.**

**135. Vitti hi mam vindati sūta disvā, pucchāmi tam mātali devasārathi,
Ayam nu macco kimakāsi sādhum, yo modatī saggapatto vimāne.**

**136. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puñṇakammānam, jānam akkhāsijānato.**

**137. Sāvattthiyam gahapati, esa dānapatī ahu,
Ārāme udapāne ca, papā saṅkamanāni ca,
Arahante sītibhūte, sakkaccaṃ paṭipādayi.**

**138. Cīvaram piṇḍapātāñca, paccayam sayanāsanam,
Adāsi ujubhūtesu, vippasannena cetasā.**

**139. Cātuddasiṃ pañcadasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī,
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgatam.**

**140. Uposatham upavasī, sadā sīlesu saṃvuto,
Saṃyamā saṃvibhāgā ca, so vimānasmi modatī ti.**

Tattha **udayamādicco** ti uggacchanto ādicco. **Sāvattthiyan-ti**
kassapabuddhakāle sāvattthinagare eko gahapati dānapati ahosi. So etāni
puñṇāni katvā imam sampattiṃ pattoti.

Evam {6.124} tena imesaṃ aṭṭhannaṃ vimānānaṃ kathitakāle sakko devarājā:
“Mātali, ativiya cirāyatī” ti aparam-pi javanadevaputtam pesesi. So vegena
gantvā ārocesi. So tassa vacanam sutvā: “Na sakkā idāni cirāyitun”-ti catūsu
disāsu ekappahāreneva bahūni vimānāni dassesi. Rañṇā ca tattha sampattiṃ
anubhavantānaṃ devaputtānaṃ katakammaṃ puṭṭho ācikkhi.

**141. Vehāyasāme bahukā, jātarūpassa nimmitā,
Daddallamānā ābhenti, vijjuvabbhaghanantare.**

**142. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Ime nu maccā kimakaṃsu sādhum, ye modare saggapattā vimāne.**

**143. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākam puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**144. Saddhāya suniviṭṭhāya, saddhamme supavedite,
Akaṃsu satthu vacanaṃ, sammāsambuddhasāsane,
Tesaṃ etāni ṭhānāni, yāni tvaṃ rāja passasī ti.**

Tattha **vehāyasāme** ti vehāyasā ime ākāse yeva saṇṭhitā. Ākāsaṭṭhakavimānā imeti vadati. **Vijjuvabbhaghanantare** ti ghanavalāhakantare jalamānā vijju viya. **Suniviṭṭhāya** ti maggena āgatattā suppatiṭṭhitāya. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, ete pure niyyānike kassapabuddhasāsane pabbajitvā parisuddhasīlā samaṇadhammaṃ karontā sotāpatti-phalaṃ sacchikatvā arahattaṃ nibbattetuṃ asakkontā tato cutā imesu kanakavimānesu uppannā. Etesaṃ kassapabuddhasāvakaṇaṃ tāni ṭhānāni, yāni tvaṃ, mahārāja, passasīti.

Evamassa ākāsaṭṭhakavimānāni dassetvā sakkassa santikaṃ gamanattāya ussāhaṃ karonto āha:

**145. Veditāni te mahārāja, āvāsaṃ pāpakammināṃ,
Atho kalyāṇakammānaṃ, ṭhānāni veditāni te,
Uyyāhi dāni rājāsi, devarājassa santike ti.**

Tattha **āvāsan**-ti mahārāja, tayā paṭhamam-eva nerayikānaṃ āvāsaṃ disvā pāpakammānaṃ ṭhānāni veditāni, idāni pana ākāsaṭṭhakavimānāni passantena atho kalyāṇakammānaṃ ṭhānāni veditāni, idāni devarājassa santike sampattiṃ daṭṭhuṃ uyyāhi gacchāhīti.

Evañca {6.125} pana vatvā purato rathaṃ pesetvā sineruṃ parivāretvā ṭhite satta paribhaṇḍapabbate dassesi. Te disvā rañṇā mātaliṃsa puṭṭhabhāvaṃ āvikaronto satthā āha:

**146. Sahassayuttaṃ hayavāhiṃ, dibbayānamadhiṭṭhito,
Yāyamāno mahārājā, addā sīdantare nage,
Disvānāmantayī sūtaṃ, ime ke nāma pabbatā ti.**

Tattha **hayavāhin**-ti hayehi vāhiyamānaṃ. **Dibbayānamadhiṭṭhito** ti dibbayāne ṭhito hutvā. **Addā** ti addasa. **Sīdantare** ti sīdāmahāsamuddassa antare. Tasmim kira mahāsamudde udakaṃ sukhumaṃ, morapiñchamattam-pi pakkhittaṃ patiṭṭhātuṃ na sakkoti sīdateva, tasmā so: “Sīdāmahāsamuddo”

ti vuccati. Tassa antare. **Nage** ti pabbate. **Ke nāmā** ti ke nāma nāmena ime pabbatāti.

Evam̐ nimiraññā puṭṭho mātali devaputto āha:

**147. Sudassano karavīko, īsadharo yugandharo,
Nemindharo vinatako, assakaṇṇo girī brahā.**

**148. Ete sīdantare nagā, anupubbasmuggatā,
Mahārājānamāvāsā, yāni tvaṃ rāja passasī ti.**

Tattha **sudassano** ti ayaṃ, mahārāja, etesaṃ sabbabāhiro sudassano pabbato nāma, tadanantare karavīko nāma, so sudassanato uccataro. Ubhinnam-pi pana tesam̐ antare eko pi sīdantaramahāsamuddo. Karavīkassa anantare īsadharo nāma, so karavīkato uccataro. Tesam-pi antare eko sīdantaramahāsamuddo. Īsadharassa anantare yugandharo nāma, so īsadharato uccataro. Tesam-pi antare eko sīdantaramahāsamuddo. Yugandharassa anantare nemindharo nāma, so yugandharato uccataro. Tesam-pi antare eko sīdantaramahāsamuddo. Nemindharassa anantare vinatako nāma, so nemindharato uccataro. Tesam-pi antare eko sīdantaramahāsamuddo. Vinatakassa anantare assakaṇṇo nāma, so vinatakato uccataro. Tesam-pi antare eko sīdantaramahāsamuddo. **Anupubbasmuggatā** ti ete sīdantaramahāsamudde satta pabbatā anupaṭipāṭiyā samuggatā sopānasadisā hutvā ṭhitā. **Yāni** ti ye tvaṃ, mahārāja, ime pabbate passasi, ete catuṇṇam̐ mahārājānam̐ āvāsāti.

Evamassa cātumahārājikadevalokaṃ dassetvā purato ratham̐ pesetvā tāvatimsabhavanassa cittakūṭadvārakoṭṭhakaṃ parivāretvā ṭhitā indapaṭimā dassesi. Tam̐ disvā rājā pucchi, itaro pissa byākāsi.

**149. Anekarūpaṃ ruciraṃ, nānācitram̐ pakāsati,
Ākiṇṇam̐ indasadisehi, byaggeheva surakkhitaṃ.**

**150. Vittī {6.126} hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Imaṃ nu dvāraṃ kimabhaññamāhu, manoramam̐ dissati dūratova.**

**151. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ puññakammānam̐, jānam̐ akkhāsijānato.**

**152. ‘Citrukūṭo’ ti yaṃ āhu, devarājapavesanam̐,
Sudassanassa girino, dvārañhetam̐ pakāsati.**

**153. Anekarūpaṃ ruciraṃ, nānācitraṃ pakāsati,
Ākiṇṇaṃ indasadihehi, byaggheheva surakkhitaṃ,
Pavisetena rājīsi, arajaṃ bhūmimakkamā ti.**

Tattha **anekarūpan**-ti anekajātikaṃ. **Nānācitraṇ**-ti nānāratana-citraṃ. **Pakāsati** ti kiṃ nāma etaṃ paññāyati. **Ākiṇṇan**-ti samparipuṇṇaṃ. **Byaggheheva surakkhitan**-ti yathā nāma byagghehi vā sīhehi vā mahāvanaṃ, evaṃ indasadiheheva surakkhitaṃ. Tāsaṅca pana indapaṭimānaṃ ārakkhaṇatthāya ṭhapitabhāvo ekakanipāte **kulāvaka-jātake** (Ja. 31) vuttanayena gaheṭṭabbo. **Kimma-bhañña-māhū** ti kinnāmaṃ vadanti. **Pavesanan**-ti nikkhamanappavesanattāya nimmitaṃ. **Sudassanassā** ti sobhanadassanassa sinerugirino. **Dvāraṃ hetan**-ti etaṃ sinerumatthake paṭiṭṭhitassa dasasahassayojanikassa devanagarassa dvāraṃ pakāsati, dvārakoṭṭhako paññāyati ti attho. **Pavisetenā** ti etena dvārena devanagaraṃ pavisa. **Arajaṃ bhūmimakkamā** ti arajaṃ suvaṇṇarajata-maṇimayaṃ nānāpupphehi samākiṇṇaṃ dibbabhūmiṃ dibbayānena akkama, mahārājāti.

Evaṅca pana vatvā mātali rājānaṃ devanagaraṃ pavesesi. Tena vuttaṃ:

**154. Sahassayuttaṃ hayavāhiṃ, dibbayānamadhiṭṭhito,
Yāyamāno mahārājā, addā devasabhaṃ idan-ti.**

So dibbayāne ṭhito va gacchanto sudhammādevasabhaṃ disvā mātaliṃ pucchi, so pissa ācikkhi.

**155. Yathā sarade ākāse, nīlobhāso padissati,
Tathūpamaṃ idaṃ byamhaṃ, veḷuriyāsu nimmitaṃ.**

**156. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, pucchāmi taṃ mātali devasārathi,
Imaṃ nu byamhaṃ kimabhañña-māhu, manoramaṃ dissati dūratova.**

**157. Tassa puṭṭho viyākāsi, mātali devasārathi,
Vipākaṃ puñṇakammānaṃ, jānaṃ akkhāsijānato.**

**158. ‘Sudhammā’ {6.127} iti yaṃ āhu, passesā dissate sabhā,
Veḷuriyārucirā citrā, dhārayanti sunimmitā.**

**159. Aṭṭhaṃsā sukatā thambhā, sabbe veḷuriyāmayā,
Yattha devā tāvatimsā, sabbe indapurohitā.**

**160. Atthaṃ devamanussānaṃ, cintayantā samacchare,
Pavisetena rājāsi, devānaṃ anumodananti.**

Tattha **idan**-ti nipātāmattaṃ, devasabhaṃ addasā ti attho. **Passesā** ti passa esā. **Veḷuriyā rucirā** ti ruciraveḷuriyā. **Citrā** ti nānāratanavicitrā. **Dhārayanti** ti imaṃ sabhaṃ ete aṭṭhaṃsādibhedā sukatā thambhā dhārayanti. **Indapurohitā** ti indaṃ purohitaṃ purecārikaṃ katvā parivāretvā ṭhitā devamanussānaṃ atthaṃ cintayantā acchanti. **Pavisetenā** ti iminā maggena yattha devā aññaṃaññaṃ anumodantā acchanti, taṃ ṭhānaṃ devānaṃ anumodanaṃ pavisa.

Devā pi kho tassāgāmanamaggaṃ olokentāva nisīdimṃsu. Te: “Rājā āgato” ti
sutvā dibbagandhavāsapupphahatthā yāva cittakūṭadvārakoṭṭhakā paṭimaggam
gantvā mahāsattam dibbagandhamālādīhi pūjayantā sudhammādevasabham
ānayimṃsu. Rājā rathā otarivā devasabham pāvisi. Devā āsanena nimantayimṃsu.
Sakko pi āsanena ceva kāmehi ca nimantesi. Tamattham pakāśento satthā āha:

**161. Tam devā paṭinandimsu, disvā rājānamāgataṃ,
Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ,
Nisīda dāni rājāsi, devarājassa santike.**

**162. Sakko pi paṭinandittha, vedeham mithilaggaham,
Nimantayittha kāmehi, āsanena ca vāsavo.**

**163. Sādhu khosi anuppatto, āvāsam vasavattinam,
Vasa devesu rājāsi, sabbakāmasamiddhisu,
Tāvatiṃsesu devesu, bhuñja kāme amānuse ti.**

Tattha **paṭinandimsu** ti sampiyāyimsu, haṭṭhatuṭṭhāva hutvā sampaṭicchimsu.
Sabbakāmasamiddhisu ti sabbesaṃ kāmānaṃ samiddhiyuttesu.

Evam sakkena dibbakāmehi ceva āsanena ca nimantito rājā paṭikkhipanto āha:

**164. Yathā yācitakam yānam, yathā yācitakam dhanam,
Evam sampadamevetam, yam parato dānapaccayā.**

**165. Na {6.128} cāhametamicchāmi, yaṃ parato dānapaccayā,
Sayamkatāni puññāni, taṃ me āvenikaṃ dhanam.**

**166. Sohaṃ gantvā manussesu, kāhāmi kusalaṃ bahum,
Dānena samacariyāya, saṃyamena damena ca,
Yaṃ katvā sukhito hoti, na ca pacchānutappatī ti.**

Tattha **yaṃ parato dānapaccayā** ti yaṃ parato tassa parassa dānapaccayā tena dinnattā labbhati, taṃ yācitakasadisaṃ hoti, tasmā nāhaṃ etaṃ icchāmi. **Saṃyamaṃkatānī** ti yāni pana mayā attanā katāni puññāni, tam-eva mama parehi asādhāraṇattā āveṇikaṃ dhaṇaṃ anugāmiyadhaṇaṃ. **Samacariyāyā** ti tīhi dvārehi samacariyāya. **Saṃyamena** ti sīlarakkhaṇena. **Damena** ti indriyadamena.

Evam mahāsatto devānaṃ madhurasaddena dhammaṃ desesi. Dhammaṃ desento yeva manussagaṇaṇāya satta divasāni ṭhatvā devagaṇaṃ kosetvā devagaṇamajjhe ṭhito va mātaliṃ guṇaṃ kathento āha:

**167. Bahūpakāro no bhavaṃ, mātali devasārathi,
Yo me kalyāṇakammānaṃ, pāpānaṃ paṭidassayī ti.**

Tattha **yo me kalyāṇakammānaṃ, pāpānaṃ paṭidassayī** ti yo esa mayhaṃ kalyāṇakammānaṃ devānaṃca ṭhānāni pāpakammānaṃ nerayikānaṃca pāpāni ṭhānāni dassesī ti attho.

Saggakaṇḍaṃ niṭṭhitam.

Atha rājā sakkaṃ āmantetvā: “Icchāmahaṃ, mahārāja, manussalokaṃ gantun”-ti āha. Sakko: “Tena hi, samma mātali, nimirājānaṃ tattheva mithilaṃ nehi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampañcchitvā rathaṃ upaṭṭhāpesi. Rājā devagaṇehi saddhiṃ sammoditvā deve nivattāpetvā rathaṃ abhiruhi. Mātali rathaṃ pesento pācīnadisābhāgena mithilaṃ pāpuṇi. Mahājano dibbarathaṃ disvā: “Rājā no āgato” ti pamudito ahosi. Mātali mithilaṃ padakkhiṇaṃ katvā tasmiṃ yeva sīhapañjare mahāsattaṃ otāretvā: “Gacchāmahaṃ, mahārāja” ti āpucchitvā sakaṭṭhānaṃ-eva gato. Mahājano pi rājānaṃ parivāretvā: “Kīdiso, deva, devaloko” ti pucchi. Rājā devatānaṃca sakkassa ca devarañño sampattiṃ vaṇṇetvā: “Tumhe pi dānādīni puññāni karotha, evaṃ tasmiṃ devaloke nibbattissathā” ti mahājanassa dhammaṃ desesi.

So aparabhāge kappakena palitassa jātabhāve ārocite palitaṃ suvaṇṇasaṇḍāsena uddharāpetvā hatthe ṭhapetvā kappakassa {6.129} gāmaṃ datvā pabbajitukāmo hutvā puttassa rajjaṃ paṭicchāpesi. Tena ca: “Kasmā, deva, pabbajissasī” ti vutte:

**Uttamaṅgaruhā mayhaṃ, ime jātā vayoharā,
Pāhubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā ti.**

Gāthaṃ vatvā purimarājāno viya pabbajitvā tasmim̐ yeva ambavane viharanto cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokūpago ahosi. Tassevaṃ pabbajitabhāvaṃ āvikaronto satthā osānagāthamāha.

**168. Idam̐ vatvā nimirājā, vedehe mithilaggaho,
Puthuyaññaṃ yajitvāna, saṃyamam̐ ajjhupāgamī ti.**

Tattha **idam̐ vatvā**ti: “Uttamaṅgaruhā mayhan”-ti imam̐ gāthaṃ vatvā.

Puthuyaññaṃ yajitvāna ti mahādānaṃ datvā. **Saṃyamam̐ ajjhupāgamī** ti sīlasaṃyamam̐ upagato.

Putto panassa kāḷārajanako nāma taṃ vaṃsaṃ upacchindi.

Satthā imam̐ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato mahābhinnikkhamanaṃ nikkhantoyevā” ti vatvā jātakam̐ samodhānesi: “Tadā sakko anuruddho ahosi, mātali ānando, caturāsīti khattiyasahassāni buddhaparisa, nimirājā pana aham-eva sammāsambuddho ahosiṃ”-ti.

Nimijātakavaṇṇanā catutthā

Ja 542 Umaṅgajātakavaṇṇanā

Pañcālo sabbasenāyā ti idam̐ satthā jetavane viharanto paññāpāramim̐ ārabbhā kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā tathāgatassa paññāpāramim̐ vaṇṇayantā nisīdim̐su: “Mahāpañño, āvuso, tathāgato puthupañño gambhīrapañño hāsapañño javanapañño tikkhapañño nibbedhikapañño parappavādamaddano, attano paññānubhāvena kūṭadantādayo brāhmaṇe, sabhiyādayo paribbājake, aṅgulimālādayo core, āḷavakādayo yakkhe, sakkādayo deve, bakādayo brahmāno ca dametvā nibbisevane akāsi, bahujanakāye pabbajjam̐ datvā maggaphalesu patitṭhāpesi, evaṃ mahāpañño, āvuso, satthā” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti {6.330} vutte: “Na, bhikkhave, tathāgato idāneva paññavā, atīte pi aparipakke ñāṇe bodhiñāṇatthāya cariyam̐ caranto pi paññavāyevevā” ti vatvā tehi yācito atītam̐ āhari.

Atīte videharaṭṭhe mithilāyaṃ vedehe nāma rājā rajjam̐ kāresi. Tassa atthadhammānusāsakā cattāro paṇḍitā ahesum̐ senako, pukkuso, kāmino, devindo cāti. Tadā rājā bodhisattassa paṭisandhiggahaṇadivase paccūsakāle

evarūpaṃ supinaṃ addasa: rājaṅgaṇe catūsu koṇesu cattāro aggikkhandhā mahāpākārappamāṇā utthāya pajjalanti. Tesā majjhe khajjopanakappamāṇo aggikkhando utthahitvā taṅkhaṇaṇṇeva cattāro aggikkhandhe atikkamitvā yāva brahmalokā utthāya sakalacakkavāḷaṃ obhāsetvā tthito, bhūmiyaṃ patito sāsapabijamattam-pi paññāyati. Taṃ sadevakā lokā samārakā sabrahmakā gandhamālādīhi pūjenti, mahājano jālantareneva carati, lomakūpamattam-pi uṇhaṃ na gaṇhāti. Rājā imaṃ supinaṃ disvā bhītatasito utthāya: “Kiṃ nu kho me bhavissatī” ti cintento nisinnako va aruṇaṃ utthāpesi.

Cattāro pi paṇḍitā pātovāgantvā: “Kacci, deva, sukhaṃ sayitthā” ti sukhasēyyaṃ pucchimsu. So: “Kuto me sukhasēyyaṃ laddhaṃ”-ti vatvā: “Evarūpo me supino diṭṭho” ti sabbaṃ kathesi. Atha naṃ senakapaṇḍito: “Mā bhāyi, mahārāja, maṅgalasupino esa, vuddhi vo bhavissatī” ti vatvā: “Kiṃ kāraṇā ācariyā” ti vutte: “Mahārāja, amhe cattāro paṇḍite abhibhavitvā añño vo pañcamo paṇḍito uppajjissati, mayaṇhi cattāro paṇḍitā cattāro aggikkhandhā viya, tesā majjhe uppanno aggikkhandho viya añño pañcamo paṇḍito uppajjissati, so sadevake loke asadiso bhavissatī” ti vatvā: “Idāni panaesa kuhin”-ti vutte: “Mahārāja, ajja tassa paṭisandhiggahaṇena vā mātukucchito nikkhamanena vā bhavitabban”-ti attano sippabaleṇa dibbacakkhunā diṭṭho viya byākāsi. Rājā pi tato paṭṭhāya taṃ vacanaṃ anussari.

Mithilāyaṃ pana catūsu dvāresu pācīnayavamajjhako, dakkhiṇayavamajjhako, pacchimayavamajjhako, uttarayavamajjhakoti cattāro gāmā ahesuṃ. Tesu pācīnayavamajjhake {6.331} sirivaḍḍhano nāma seṭṭhi paṭivasati, sumanadevī nāmassa bhariyā ahosi. Mahāsatto taṃ divasaṃ rañṇā supinassa diṭṭhavelāya tāvatimsabhavanato cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Tasmim yeva kāle apare pi devaputtasahassā tāvatimsabhavanato cavitvā tasmim yeva gāme seṭṭhānuseṭṭhīnaṃ kulesu paṭisandhim gaṇhimsu. Sumanadevī pi dasamāsaccayena suvaṇṇavaṇṇaṃ puttaṃ vijāyi. Tasmim khaṇe sakko manussalokaṃ olovento mahāsattassa mātukucchito nikkhamanabhāvaṃ ñatvā: “Imaṃ buddhaṅkuraṃ sadevake loke pākataṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti mahāsattassa mātukucchito nikkhantakkhaṇe adissamānakāyena gantvā tassa hatthe ekaṃ osadhaghaṭikaṃ tthapetvā sakatṭhānam-eva gato. Mahāsatto taṃ muṭṭhim katvā gaṇhi. Tasmim pana mātukucchito nikkhante mātu appamattakam-pi dukkhaṃ nāhosi, dhamakaraṇato udakamiva sukhena nikkhami.

Sā tassa hatthe osadhaghaṭikam disvā: “Tāta, kiṃ te laddhan”-ti āha. “Osadham, amma” ti dibbosadham mātu hatthe ṭhapesi. Ṭhapetvā ca pana: “Amma, idaṃ osadham yena kenaci ābādhena ābādhikānam dethā” ti āha. Sā tuṭṭhapahaṭṭhā sirivaḍḍhanaseṭṭhino ārocesi. Tassa pana sattavassiko sīsābādho atthi. So tuṭṭhapahaṭṭho hutvā: “Ayaṃ mātukucchito jāyamāno osadham gahetvā āgato, jātakkaṇe yeva mātaraṃ saddhim katesi, evarūpena puñṇavatā dinnam osadham mahānubhāvam bhavissatī” ti cintetvā taṃ osadham gahetvā nisadāyam ghaṃsitvā thokam nalāṭe makkhesi. Tasmim kaṇe tassa sattavassiko sīsābādho padumapattato udakam viya nivattitvā gato. So: “Mahānubhāvam osadhan”-ti somanassappatto ahosi. Mahāsattassa osadham gahetvā āgatabhāvo sabbattha pākaṭo jāto. Ye keci ābādhikā, sabbe seṭṭhissa geham gantvā osadham yācanti. Sabbesam nisadāyam ghaṃsitvā thokam gahetvā udakena āloletvā deti. Dibbosadhena sarīre makkhitamatte yeva sabbābādhā vūpasammanti. Sukhitā manussā: “Sirivaḍḍhanaseṭṭhino gehe osadhassa mahanto ānubhāvo” ti vaṇṇayantā pakkamiṃsu. Mahāsattassa pana nāmaggaṇaḍivase {6.332} mahāseṭṭhi: “Mama puttassa ayyakādīnam na nāmena attho atthi, jāyamānassa osadham gahetvā āgatattā osadhanāmako va hotū” ti vatvā: “Mahosadhakumāro” tvevassa nāmamakāsi.

Idaṇcassa ahosi: “Mama putto mahāpuñṇo, na ekako va nibbattissati, iminā saddhim jātaḍārakehi bhavitabban”-ti. So olokāpento dāraḱasahassānam nibbattabhāvam sutvā sabbesam-pi kumārakānam piḷandhanāni datvā dhātiyo dāpesi: “Puttassa me upaṭṭhākā bhavissanti” ti. Bodhisattena saddhim yeva tesam maṅgalaṭṭhāne maṅgalam kāresi. Dārake alaṅkaritvā mahāsattassa upaṭṭhātum ānenti. Bodhisatto tehi saddhim kīlanto vaḍḍhitvā sattavassikakāle suvaṇṇapaṭimā viya abhirūpo ahosi. Athassa gāmamajjhe tehi saddhim kīlantassa hatthiassādīsū āgacchantesu kīlāmaṇḍalam bhijjati. Vātātapapaharaṇakāle dārakā kilamanti. Ekadivasaṇca tesam kīlantānam yeva akālameggo uṭṭhahi. Taṃ disvā nāgabalo bodhisatto dhāvitvā ekasālam pāvisi. Itare dārakā pacchato dhāvantā añṇamañṇassa pādesu paharitvā upakkhalitvā patitā jaṇṇukabhedādīni pāpuṇiṃsu. Bodhisatto pi: “Imasmim ṭhāne kīlāsālam kātum vaṭṭati, evam vāte vā vasse vā ātape vā āgate na kilamissāmā” ti cintetvā te dārake āha: “sammā, imasmim ṭhāne vāte vā vasse vā ātape vā āgate ṭhānanisajjasayanakkhamam ekam sālam kāressāma, ekekaṃ kahāpaṇam āharathā” ti. Te tathā karimṃsu.

Mahāsatto mahāvaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā: “Imasmiṃ ṭhāne sālaṃ karohī” ti sahaṣṣaṃ adāsi. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā sahaṣṣaṃ gahe tvā khāṇukaṇṭake koṭṭetvā bhūmiṃ samaṃ kāretvā suttaṃ pasāresi. Mahāsatto tassa suttapasāraṇavidhānaṃ anārādhento: “Ācariya, evaṃ apasāretvā sādhu kaṃ pasārehī” ti āha. Sāmi, ahaṃ attano sippānurūpena pasāresiṃ, ito aññaṃ na jānāmi. ‘Ettakaṃ ajānanto tvaṃ amhākaṃ dhaṇaṃ gahe tvā sālaṃ kathaṃ karissasi, āhara, suttaṃ pasāretvā te dassāmi’ ti āharāpetvā sayāṃ suttaṃ pasāresi. Taṃ vissakammadevapuṭṭassa pasāritaṃ viya {6.333} aho si. Tato vaḍḍhakiṃ āha: “Evaṃ pasāretuṃ sakkhissasi” ti? “Na sakkhissāmi” ti. “Mama vicāraṇāya pana kātuṃ sakkhissasi” ti. “Sakkhissāmi, sāmī” ti. Mahāsatto yathā tassā sālāya ekasmiṃ padese anāthānaṃ vasanaṭṭhānaṃ hoti, ekasmiṃ anāthānaṃ itthīnaṃ vijāyanaṭṭhānaṃ, ekasmiṃ āgantukasamaṇabrāhmaṇānaṃ vasanaṭṭhānaṃ, ekasmiṃ āgantukamanussānaṃ vasanaṭṭhānaṃ, ekasmiṃ āgantukavāṇijānaṃ bhaṇḍaṭṭhapaṇaṭṭhānaṃ hoti, tathā sabbāni ṭhānāni bahimukhāni katvā sālaṃ vicāresi. Tattheva kīlāmaṇḍalaṃ, tattheva vinicchayaṃ, tattheva dhammasabhaṃ kāresi. Katipāheneva niṭṭhitāya sālāya citta kāre pakkosāpetvā sayāṃ vicāretvā ramaṇīyaṃ citta kammaṃ kāresi. Sālā sudhammādevasabhāpaṭibhāgā aho si.

Tato: “Na ettakena sālā sobhati, pokkharaṇiṃ pana kāretuṃ vaṭṭatī” ti pokkharaṇiṃ khaṇāpetvā iṭṭhaka vaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā sayāṃ vicāretvā sahaṣṣavaṇkaṃ satatitthaṃ pokkharaṇiṃ kāresi. Sā pañcavidhapadumasañchannā nandāpokkharaṇī viya aho si. Tassā tīre pupphaphaladhare nānārukkhe ropāpetvā nandanavanakappaṃ uyyānaṃ kāresi. Tam-eva ca sālaṃ nissāya dhammikasamaṇabrāhmaṇānañceva āgantukagamikādīnañca dānavattaṃ paṭṭhapesi. Tassa sā kiriyā sabbattha pākaṭā aho si. Bahū manussā osaranti. Mahāsatto sālāya nisīditvā sampattasampattānaṃ kāraṇākāraṇaṃ yuttāyuttaṃ kathesi, vinicchayaṃ ṭhapesi, buddhuppāda kālo viya aho si.

Vedeharājā pi sattavassaccayena: “Cattāro paṇḍitā ‘amhe abhibhavitvā pañcamo paṇḍito uppajjissatī’ ti me kathayimsu, kattha so etarahī” ti saritvā: “Tassa vasanaṭṭhānaṃ jānāthā” ti catūhi dvārehi cattāro amacce pesesi. Sesadvārehi nikkhantā amaccā mahāsattaṃ na passimsu. Pācīnadvārena nikkhanto amacco pana sālādīni disvā: “Paṇḍitena nāma imissā sālāya kārakena vā kārāpakena vā bhavitaṭṭhaṇ”-ti {6.334} cintetvā manusse pucchi: “Ayaṃ sālā kataravaḍḍhakinā katā” ti? Manussā: “Nāyaṃ vaḍḍhakinā katā, sirivaḍḍhanaseṭṭhiputtēna

mahosadhapaṇḍitena attano paññābalena vicāretvā katā” ti vadiṃsu. “Kativasso pana paṇḍito” ti? “Paripuṇṇasattavasso” ti. Amacco rañña diṭṭhasupinadivasato paṭṭhāya vassaṃ gaṇetvā: “Rañño diṭṭhasupinena sameti, ayam-eva so paṇḍito” ti rañño dūtaṃ pesesi: “Deva, pācīnayavamajjhakagāme sirivaḍḍhanaseṭṭhiputto mahosadhapaṇḍito nāma sattavassiko va samāno evarūpaṃ nāma sālāṃ vicāresi, pokkharāṇiṃ uyyānañca kāresi, imaṃ paṇḍitaṃ gahetvā ānemi” ti. Rājā taṃ kathaṃ sutvāva tuṭṭhacitto hutvā senakaṃ pakkosāpetvā tamatthaṃ ārocetvā: “Kiṃ, ācariya, ānema paṇḍitaṃ”-ti pucchi. So lābhaṃ maccharāyanto: “Mahārāja, sālādīnaṃ kārāpitamattena paṇḍito nāma na hoti, yo koci etāni kāreti, appamattakaṃ etan”-ti āha. So tassa kathaṃ sutvā: “Bhavitabbamettha kāraṇenā” ti tuṇhī hutvā: “Tattheva vasanto paṇḍitaṃ vīmaṃsatū” ti amaccassa dūtaṃ paṭipesesi. Taṃ sutvā amacco tattheva vasanto paṇḍitaṃ vīmaṃsi.

Sattadārakapañho

Tatridaṃ vīmaṃsanuddānaṃ:

**1. Maṃsaṃ goṇo ganthi suttaṃ, putto goto rathena ca,
Daṇḍo sīsaṃ ahī ceva, kukkuṭo maṇi vijāyanaṃ,
Odanaṃ vālukañcā pi, taḷākuyyānaṃ gadrabho maṇi ti.**

Tattha **maṃsaṃ**-ti ekadivasāṃ bodhisatte kīlāmaṇḍalaṃ gacchante eko seno sūnaphalakato maṃsapesiṃ gahetvā ākāsaṃ pakkhandi. Taṃ disvā dārakā: “Maṃsapesiṃ chaḍḍāpessāmā” ti senaṃ anubandhimsu. Seno ito cito ca dhāvati. Te uddhaṃ oloketvā tassa pacchato pacchato gacchantā pāsāṇādīsū upakkhalitvā kilamanti. Atha ne paṇḍito āha: “Chaḍḍāpessāmi nan”-ti. “Chaḍḍāpehi sāmī” ti. “Tena hi passathā” ti so uddhaṃ anoloketvāva vātavegena dhāvitvā senassa chāyaṃ akkamitvā pāṇiṃ paharitvā mahāravaṃ ravi. Tassa tejena so saddo senassa kucchiyaṃ vinivijjhivā nicchārito viya ahosi. So bhūto maṃsaṃ chaḍḍesi. Mahāsatto chaḍḍitabhāvaṃ ñatvā chāyaṃ olokeno va bhūmiyaṃ patituṃ {6.335} adatvā ākāse yeva sampaṭicchi. Taṃ acchariyaṃ disvā mahājano nadanto vagganto apphoṭento mahāsaddaṃ akāsi. Amacco taṃ pavattiṃ ñatvā rañño dūtaṃ pesesi: “Paṇḍito iminā upāyena maṃsapesiṃ chaḍḍāpesi, idaṃ devo jānātū” ti. Taṃ sutvā rājā senakaṃ pucchi: “Kiṃ, senaka, ānema paṇḍitaṃ”-ti? So cintesi: “Tassa idhāgatakālato paṭṭhāya mayaṃ nippabhā bhaviṣṣāma, atthibhāvaṃ-pi no rājā na jānissati, na taṃ ānetuṃ vaṭṭatī” ti. So balavalābhamacchariyatāya: “Mahārāja, ettakena paṇḍito

nāma na hoti, appamattakaṃ kiñci etan”-ti āha. Rājā majjhatto va hutvā:
“Tattheva naṃ vīmaṃsatū” ti puna pesesi.

Goṇo ti eko pācīnayavamajjhakagāmaṃ puriso: “Vasse patite kasissāmi” ti
gāmantarato goṇe kiṇitvā ānetvā gehe vasāpetvā punadivase gocarathāya
tiṇabhūmiṃ ānetvā goṇapiṭṭhe nisinno kilantarūpo otarivā rukkhamūle
nipanno va niddaṃ okkami. Tasmīṃ khaṇe eko coro goṇe gahetvā palāyi. So
pabujjhivā goṇe apassanto ito cito ca oloketvā goṇe gahetvā palāyantaṃ coraṃ
disvā vegena pakkhanditvā: “Kuhim me goṇe neṣi” ti āha. “Mama goṇe attano
icchitaṭṭhānaṃ nemi” ti. Tesaṃ vivādaṃ sutvā mahājano sannipati. Paṇḍito
tesaṃ sālādvārena gacchantānaṃ saddaṃ sutvā ubho pi pakkosāpetvā tesaṃ
kiriyaṃ disvā: “Ayaṃ coro, ayaṃ goṇasāmiko” ti jānāti. Jānanto pi: “Kasmā
vivadathā” ti pucchi. Goṇasāmiko āha: “sāmi, ime ahaṃ asukagāmato asukassa
nāma hatthato kiṇitvā ānetvā gehe vasāpetvā gocarathāya tiṇabhūmiṃ nesim,
tattha mama pamādaṃ disvā ayaṃ goṇe gahetvā palāyi. Svāhaṃ ito cito ca
olokento imaṃ disvā anubandhitvā gaṇhim, asukagāmaṃ mayā etesaṃ
kiṇitvā gahitabhāvaṃ jānanti” ti. Coro pana: “Mamete gharajātikā, ayaṃ musā
bhaṇatī” ti āha.

Atha ne paṇḍito: “Ahaṃ vo aḍḍaṃ dhammena vinicchinissāmi, ṭhassatha me
vinicchaye” ti pucchitvā: “Āma, sāmi, ṭhassāmā” ti vutte: “Mahājanassa manāṃ
gaṇhituṃ vaṭṭatī” ti paṭhamaṃ coraṃ pucchi: “Tayā ime goṇā kim khādāpitā
kim pāyitā” ti? “Yāguṃ pāyitā tilapiṭṭhaṃ mase ca khādāpitā” ti. Tato
goṇasāmikaṃ pucchi. So āha: “sāmi, kuto me duggatassa yāguādini laddhāni,
tiṇam-eva khādāpitā” ti. Paṇḍito tesaṃ kathaṃ parisaṃ gāhāpetvā
piyaṅgupattāni āharāpetvā koṭṭāpetvā udakena maddāpetvā goṇe pāyesi. Goṇā
tiṇam-eva chaḍḍayiṃsu. Paṇḍito: “Passathetan”-ti mahājanassa dassetvā coraṃ
pucchi: “Tvaṃ corosi, na corosi” ti? So: “Coromhi” ti āha. “Tena hi tvaṃ ito
paṭṭhāya mā evarūpamakāsi” ti ovadi. Bodhisattassa parisā pana taṃ
hatthapādehi koṭṭetvā dubbalamakāsi. Atha naṃ paṇḍito: “Ditṭhadhamme yeva
tāva imaṃ dukkhaṃ labhasi, samparāye pana nirayādīsu mahādukkhaṃ
anubhavissasi, samma, tvaṃ ito paṭṭhāya pajahetaṃ kamman”-ti vatvā tassa
pañca sīlāni adāsi. Amacco taṃ pavattiṃ yathābhūtaṃ raṇṇo ārocāpesi. Rājā
senakaṃ pucchi: “Kim, senaka, ānema paṇḍitaṃ”-ti. “Goṇaaḍḍaṃ nāma,
mahārāja, ye keci vinicchinanti, āgamehi tāvā” ti vutte rājā majjhatto hutvā
puna tattheva sāsaṇaṃ pesesi. Sabbatṭhānesu pi evaṃ veditabbaṃ. Ito paraṃ
pana uddānamattam-eva vibhajitvā dassayissāmāti.

Ganthī ti ekā duggatitthī nānāvaṇṇehi suttehi ganthike bandhivā kataṃ suttaganthitapaḷandhanam gīvato mocetvā sāṭakassa upari ṭhapetvā nhāyitum paṇḍitena kāritapokkharāṇim otari. Aparā taruṇitthī taṃ disvā lobham uppādetvā ukkhipivā: “Amma, ativiya sobhanam idam kittakena te kataṃ, aham-pi attano evarūpaṃ {6.336} karissāmi, gīvāya piḷandhitvā pamāṇam tāvassa upadhāremī” ti vatvā tāya ujucittatāya: “Upadhārehī” ti vutte gīvāya piḷandhitvā pakkāmi. Itarā taṃ disvā sīgham uttaritvā sāṭakam nivāsetvā upadhāvitvā: “Kham me piḷandhanam gahetvā palāyissasī” ti sāṭake gaṇhi. Itarā: “Nāham tava santakam gaṇhāmi, mama gīvāyam-eva piḷandhanan”-ti āha. Mahājano taṃ sutvā sannipati. Paṇḍito dārahehi saddhim kīlanto tāsam kalaham katvā sālādvārena gacchantīnam saddam sutvā: “Kim saddo eso” ti pucchitvā ubhinnaṃ kalahakāraṇam sutvā pakkosāpetvā ākāreneva coriṇca acoriṇca ñatvā pi tamattham pucchitvā: “Aham vo dhammena vinicchinnissāmi, mama vinicchaye ṭhassathā” ti vatvā: “Āma, ṭhassāma, sāmī” ti vutte paṭhamam corim pucchi: “Tvam imam piḷandhanam piḷandhantī kataragandham vilimpasī” ti? “Aham niccam sabbasamhārakam vilimpāmī” ti. Sabbasamhārako nāma sabbagandhehi yojetvā katagandho. Tato itaram pucchi. Sā āha: “Kuto, sāmī, laddho duggatāya mayham sabbasamhārako, aham niccam piyaṅgupupphagandham-eva vilimpāmī” ti. Paṇḍito udakapātim āharāpetvā taṃ piḷandhanam tattha pakkhipāpetvā gandhikam pakkosāpetvā: “Etam gandham upasiṅghitvā asukagandhabhāvam jānāhī” ti āha. So upasiṅghanto piyaṅgupupphabhāvam ñatvā imam ekakanipāte gāthamāha.

**2. Sabbasamhārako natthi, suddham kaṅgu pavāyati,
Alikam bhāsatiyaṃ dhuttī, saccamāhu mahallikā ti. (Ja. 110).**

Tattha **dhuttī** ti dhuttikā. **Āhū** ti āha, ayam-eva vā pāṭho.

Evam mahāsatto taṃ kāraṇam mahājanam jānāpetvā: “Tvam corīsi, na corīsī” ti pucchitvā coribhāvam paṭijānapesi. Tato paṭṭhāya mahāsattassa paṇḍitabhāvo pākaṭo jāto.

Suttan-ti ekā kappāsakkhetarakkhikā itthī kappāsakkhettaṃ rakkhantī tattheva parisuddham kappāsam gahetvā sukhumasuttaṃ kantitvā guḷam katvā ucchaṅge ṭhapetvā gāmaṃ āgacchantī: “Paṇḍitassa pokkharāṇiyam nhāyissāmī” ti tīram gantvā sāṭakam muñcitvā sāṭakassa upari suttaguḷam ṭhapetvā otaritvā pokkharāṇiyam nhāyati. Aparā taṃ disvā luddhacittatāya taṃ gahetvā: “Aho manāpaṃ suttaṃ, amma, tayā katan”-ti accharam paharivā oloketī viya

ucchaṅge katvā pakkāmi. Sesam purimanayeneva vitthāretabbaṃ. Paṇḍito paṭhamam corim pucchi: “Tvaṃ guḷam karontī anto kim pakkhipitvā akāsī” ti? “Kappāsaphalaṭṭhim-eva sāmī” ti. Tato itaram pucchi. Sā: “Sāmi timbaruatṭhin”-ti āha. So ubhinnaṃ vacanaṃ parisam gāhāpetvā suttaguḷam nibbeṭhāpetvā timbaruatṭhim disvā taṃ coribhāvaṃ saṃpaṭicchāpesi. Mahājano haṭṭhatuṭṭho: “Suvinicchito aḍḍo” ti sādhu kārāsahassāni pavattesi.

Putto ti ekadivasam ekā itthī puttaṃ ādāya mukhadhovanatthāya paṇḍitassa pokkharaniṃ gantvā puttaṃ nhāpetvā attano sātāke nisīdāpetvā attano mukhaṃ dhovituṃ otari. Tasmim khaṇe ekā yakkhinī taṃ dāraṃ disvā khādītukāmā hutvā itthivesam gahetvā: “Sahāyike, sobhati vatāyaṃ dārako, taveso putto” ti pucchitvā: “Āmā” ti vutte: “Pāyemi nan”-ti vatvā: “Pāyehī” ti vuttā taṃ gahetvā thokaṃ kīlāpetvā ādāya palāyi. Itarā taṃ disvā dhāvitvā: “Kuhim me puttaṃ nesī” ti gaṇhi. Yakkhinī: “Kuto tayā putto laddho, mameso putto” ti āha. Tā kalahaṃ karontiyo sālādvārena gacchanti. Paṇḍito taṃ kalahasaddam sutvā pakkosāpetvā: “Kimetan”-ti pucchi. Tā tassa etamatthaṃ ārocesuṃ. Taṃ sutvā mahāsatto akkhīnaṃ animisatāya ceva {6.337} rattatāya ca nirāsaṅkatāya ca chāyāya abhāvatāya ca: “Ayaṃ yakkhinī” ti ñatvāpi: “Mama vinicchaye ṭhassathā” ti vatvā: “Āma, ṭhassāmā” ti vutte bhūmiyaṃ lekhaṃ kaḍḍhayitvā lekhamajjhe dāraṃ nipajjāpetvā yakkhinim hatthesu, mātaram pādesu gāhāpetvā: “Dve pi kaḍḍhitvā gaṇhatha, kaḍḍhituṃ sakkontiyā eva putto” ti āha.

Tā ubho pi kaḍḍhimsu. Dārako kaḍḍhiyamāno dukkhappatto hutvā viravi. Mātā hadayena phalitena viya hutvā puttaṃ muñcitvā rodamānā aṭṭhāsi. Paṇḍito mahājanaṃ pucchi: “Ambho, dārake, mātu hadayaṃ mudukaṃ hoti, udāhu amātū” ti. “Mātu hadayaṃ mudukaṃ hotī” ti. “Kim dāni dāraṃ gahetvā ṭhitā mātā hoti, udāhu vissajjetvā ṭhitā” ti? “Vissajjetvā ṭhitā paṇḍitā” ti. “Imaṃ pana dārakacorim tumhe jānāthā” ti? “Na jānāma, paṇḍitā” ti. Atha ne paṇḍito āha: “yakkhinī esā, etaṃ khādītum gaṇhī” ti. “Kathaṃ jānāsi, paṇḍitā” ti. “Akkhīnaṃ animisatāya ceva rattatāya ca nirāsaṅkatāya ca chāyāya abhāvena ca nikkaruṇatāya cā” ti. Atha naṃ pucchi: “Kāsi tvaṃ”-ti? “Yakkhinīmhi sāmī” ti. “Kasmā imaṃ dāraṃ gaṇhī” ti? “Khādītum gaṇhāmi, sāmī” ti. “Andhabāle, tvaṃ pubbe pi pāpakammaṃ katvā yakkhinī jātāsi, idāni puna pi pāpaṃ karosi, aho andhabālāsī” ti vatvā taṃ pañcasīlesu patiṭṭhāpetvā: “Ito paṭṭhāya evarūpaṃ pāpakammaṃ mā akāsī” ti vatvā taṃ uyyojesi. Dārakamātā pi dāraṃ labhitvā: “Ciraṃ jīvatu sāmī” ti paṇḍitaṃ thometvā puttaṃ ādāya pakkāmi.

Goto ti eko kira lakuṇḍakattā goto, kāḷavaṇṇatā ca kāḷoti gotakāḷo nāma puriso sattasaṃvaccharāṇi kammaṃ katvā bhariyaṃ labhi. Sā nāmena dīghatālā nāma. So ekadivasaṃ taṃ āmantetvā: “Bhadde, pūvakhādanīyaṃ pacāhi, mātāpitaro daṭṭhum gamissāmā” ti vatvā: “Kiṃ te mātāpitūhi” ti tāya paṭikkhitto pi yāvatatiyaṃ vatvā pūvakhādanīyaṃ pacāpetvā pātheyyañceva paṇṇākāraṇca ādāya tāya saddhiṃ maggaṃ paṭipanno antarāmagge uttānavāhiniṃ ekaṃ nadiṃ addasa. Te pana dve pi udakabhīrukajātikāva, tasmā taṃ uttaritum avisahantā tīre aṭṭhaṃsu. Tadā dīghapiṭṭhi nāmeko duggatapurisō anuvicaranto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Atha naṃ te disvā pucchiṃsu: “Samma, ayaṃ nadī gambhīrā uttānā” ti. So tesaṃ kathaṃ sutvā udakabhīrukabhāvaṃ ñatvā: “Samma, ayaṃ nadī gambhīrā bahucaṇḍamacchākīṇṇā” ti āha. “Samma, kathaṃ tvaṃ gamissasi” ti? So āha: “saṃsumāramakarānaṃ amhehi paricayo atthi, tena te amhe na viheṭhenti” ti. “Tena hi, samma, amhe pi nehī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Athassa te khajjabhojanaṃ adaṃsu. So katabhattakicco: “Samma, kaṃ paṭhamāṃ nemī” ti pucchi. So āha: “tava sahāyikaṃ paṭhamāṃ nehi, maṃ pacchā nehī” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā taṃ khandhe katvā pātheyyañceva paṇṇākāraṇca gahetvā nadiṃ otaritvā thokaṃ gantvā ukkuṭiko nisīditvā pakkāmi.

Gotakāḷo tīre ṭhitova: “Gambhīrāvatāyaṃ nadī, evaṃ dīghassa pi nāma evarūpā, mayhaṃ pana apasayhāva bhavissati” ti cintesi. Itaro pi taṃ nadīmajjhaṃ netvā: “Bhadde, ahaṃ taṃ posessāmi, sampannavatthālāṅkāraṃ dāsīdāsaparivutā vicarissasi, kiṃ te ayaṃ lakuṇḍakavāmanako karissati, mama vacanaṃ karohī” ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvāva attano sāmike sinehaṃ bhinditvā taṃkhaṇaṇṇeva tasmīṃ paṭibaddhacittā hutvā: “Sāmi, sace maṃ na chaḍḍessasi, karissāmi te vacanan”-ti sampaṭicchi. “Bhadde, kiṃ vadesi, ahaṃ taṃ posessāmi” ti. Te paratīraṃ gantvā ubho pi samaggā sammodamānā: “Gotakāḷaṃ pahāya tiṭṭha tvaṃ”-ti vatvā tassa passantasseva khādanīyaṃ khādanā pakkamiṃsu. So disvā: “Ime ekato hutvā maṃ chaḍḍetvā palāyanti {6.338} mañṇe” ti aparāparaṃ dhāvanto thokaṃ otaritvā bhayena nivattitvā puna tesu kopena: “Jīvāmi vā marāmi vā” ti ullaṅghitvā nadiyaṃ patito uttānabhāvaṃ ñatvā nadiṃ uttaritvā vegena taṃ pāpuṇitvā: “Ambho duṭṭhacora, kuhiṃ me bhariyaṃ nesi” ti āha. Itaro pi taṃ: “Are duṭṭhavāmanaka, kuto tava bhariyā, mamesā bhariyā” ti vatvā gīvāyaṃ gahetvā khi pi. So dīghatālaṃ hatthe gahetvā” tiṭṭha tvaṃ kuhiṃ gacchasi, satta saṃvaccharāṇi kammaṃ katvā

laddhabharyā mesī” ti vatvā tena saddhim kalahaṃ karonto sālāya santikaṃ pāpuṇi. Mahājano sannipati.

Paṇḍito: “Kiṃ saddo nāmeso” ti pucchitvā te ubho pi pakkosāpetvā vacanappaṭivacanāṃ sutvā: “Mama vinicchaye ṭhassathā” ti vatvā: “Āma, ṭhassāmā” ti vutte paṭhamāṃ dīghapiṭṭhiṃ pakkosāpetvā: “Tvaṃ konāmosī” ti pucchi. “Dīghapiṭṭhiko nāma, sāmī” ti. “Bharyā te kā nāmā” ti? So tassā nāmaṃ ajānanto aññaṃ kathesi. “Mātāpitaro te ke nāmā” ti? “Asukā nāmā” ti. “Bharyāya pana te mātāpitaro ke nāmā” ti? So ajānitvā aññaṃ kathesi. Tassa kathaṃ parisāṃ gāhāpetvā taṃ apānetvā itaraṃ pakkosāpetvā purimanayeneva sabbesaṃ nāmāni pucchi. So yathābhūtaṃ jānanto avirajjhivā kathesi. Tam-pi apānetvā dīghatālāṃ pakkosāpetvā: “Tvaṃ kā nāmā” ti pucchi. “Dīghatālā nāma sāmī” ti. “Sāmiko te konāmo” ti? Sā ajānantī aññaṃ kathesi. “Mātāpitaro te ke nāmā” ti. “Asukā nāma sāmī” ti. “Sāmikassa pana te mātāpitaro ke nāmā” ti? Sā pi vilapantī aññaṃ kathesi. Itare dve pakkosāpetvā mahājanaṃ pucchi: “Kiṃ imissā dīghapiṭṭhissa vacanena sameti, udāhu gotakāḷassa” ti. “Gotakāḷassa paṇḍitā” ti. “Ayaṃ etissā sāmiko, itaro coro” ti. Atha naṃ: “Corosi, na corosī” ti pucchi. “Āma, sāmī, coromhī” ti corabhāvaṃ sampāṭicchi. Paṇḍitassa vinicchayena gotakāḷo attano bhariyaṃ labhitvā mahāsattaṃ thometvā taṃ ādāya pakkāmi. Paṇḍito dīghapiṭṭhimāha: “Mā puna evamakāsī” ti.

Rathena cā ti ekadivasaṃ eko pana puriso rathe nisīditvā mukhadhovanatthāya nikkhami. Tasmim̐ khaṇe sakko āvajjento paṇḍitaṃ disvā:

“Mahosadhabuddhaṅkurassa paññānubhāvaṃ pākaṭaṃ karissāmī” ti cintetvā manussavesenāgantvā rathassa pacchābhāgaṃ gahetvā pāyāsi. Rathe nisinno puriso: “Tāta, kenatthenāgatosī” ti pucchitvā: “Tumhe upaṭṭhātun”-ti vutte: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā yānā oruyha sarīrakkiccatthāya gato. Tasmim̐ khaṇe sakko rathaṃ abhiruhitvā vegena pājesi. Rathasāmiko pana sarīrakkiccam̐ katvā nikkhanto sakkaṃ rathaṃ gahetvā palāyantaṃ disvā vegena gantvā: “Tiṭṭha tiṭṭha, kuhiṃ me rathaṃ nesī” ti vatvā: “Tava ratho añño bhavissati, ayaṃ pana mama ratho” ti vutte tena saddhim kalahaṃ karonto sālādvāraṃ patto. Paṇḍito: “Kiṃ nāmetan”-ti pucchitvā te pakkosāpetvā āgacchante disvā nibbhayaṭāya ceva akkhīnaṃ animisaṭāya ca: “Ayaṃ sakko, ayaṃ rathasāmiko” ti aññāsi, evaṃ sante pi vivādakāraṇaṃ pucchitvā: “Mama vinicchaye ṭhassathā” ti vatvā: “Āma, ṭhassāmā” ti vutte: “Ahaṃ rathaṃ pājessāmi, tumhe dve pi rathaṃ

pacchato gahetvā gacchatha, rathasāmiko na vissajjessati, itaro vissajjessatī” ti vatvā purisaṃ āṇāpesi: “Ratham pājehī” ti. So tathā akāsi.

Itare pi dve pacchato gahetvā gacchanti. Rathasāmiko thokaṃ gantvā vissajjetvā ṭhito, sakko pana rathena saddhiṃ gantvā ratheneva saddhiṃ nivatti. Paṇḍito manusse ācikkhi: “Ayaṃ puriso thokaṃ gantvā ratham {6.339} vissajjetvā ṭhito, ayaṃ pana rathena saddhiṃ dhāvitvā ratheneva saddhiṃ nivatti, nevassa sarīre sedabindumattam-pi atthi, assāsapassāso pi natthi, abhīto animisanetto, esa sakko devarājā” ti. Atha naṃ: “Sakko devarājāsī” ti pucchitvā: “Āma, paṇḍitā” ti vutte: “Kasmā āgatosī” ti vatvā: “Taveva paññāpakāsanattham paṇḍitā” ti vutte: “Tena hi mā puna evamakāsi” ti ovadati. Sakko pi sakkānubhāvaṃ dassento ākāse ṭhatvā: “Suvinicchito paṇḍitena aḍḍo” ti paṇḍitassa thutiṃ katvā sakaṭṭhānam-eva gato. Tadā so amacco sayam-eva rañño santikaṃ gantvā: “Mahārāja, paṇḍitena evaṃ rathaaḍḍo suvinicchito, sakko pi tena parājito, kasmā purisavisesaṃ na jānāsi, devā” ti āha. Rājā senakaṃ pucchi: “Kiṃ, senaka, ānema paṇḍitan”-ti. So lābhamaccharena: “Mahārāja, ettakena paṇḍito nāma na hoti, āgametha tāva vīmaṃsitvā jānissāmā” ti āha.

Sattadārakapañho niṭṭhito

Gadrabhapañho

Daṇḍo ti athekadivasam rājā: “Paṇḍitaṃ vīmaṃsissāmā” ti khadiradaṇḍam āharāpetvā tato vidatthiṃ gahetvā cundakāre pakkosāpetvā sutṭhu likhāpetvā pācīnayavamajjhakagāmaṃ pesesi: “Pācīnayavamajjhakagāmavāsino kira paṇḍitā, ‘imassa khadiradaṇḍassa idaṃ aggaṃ, idaṃ mūlan’-ti jānantu, ajānantānaṃ sahassadaṇḍo” ti. Gāmaṃvāsino sannipatitvā jānituṃ asakkontā seṭṭhino kathayimsu: “Kadāci mahosadhapaṇḍito jāneyya, pakkosāpetvā taṃ pucchathā” ti. Seṭṭhi paṇḍitaṃ kīlāmaṇḍalā pakkosāpetvā tamattham ārocetvā: “Tāta, mayaṃ jānituṃ na sakkoma, api nu tvaṃ sakkhissasī” ti pucchi. Taṃ sutvā paṇḍito cintesi: “Rañño imassa aggena vā mūlena vā payojanaṃ natthi, mama vīmaṃsanatthāya pesitaṃ bhavissatī” ti. Cintetvā ca pana: “Āharatha, tāta, jānissāmī” ti āharāpetvā hatthena gahetvā: “Idaṃ aggaṃ idaṃ mūlan”-ti ñatvā pi mahājanassa hadayaggahaṇattham udakapātiṃ āharāpetvā khadiradaṇḍakassa majjhe suttana bandhitvā suttakoṭiyaṃ gahetvā khadiradaṇḍakaṃ udakapiṭṭhe ṭhapesi. Mūlaṃ bhāriyatāya paṭhamam udake nimujji. Tato mahājanaṃ pucchi: “Rukkhassa nāma mūlaṃ bhāriyaṃ hoti,

udāhu aggan”-ti? “Mūlaṃ paṇḍitā” ti. Tena hi imassa paṭhamam nimuggaṃ passatha, etaṃ mūlanti imāya saññāya aggañca mūlañca ācikkhi. Gāmaṇāsino: “Idaṃ aggaṃ idaṃ mūlan”-ti rañño paṇḍitaṃ. Rājā: “Ko imaṃ jānātī” ti pucchitvā: “Sirivaḍḍhanasetṭhino putto mahosadhapaṇḍito” ti sutvā: “Kiṃ, senaka, ānema paṇḍitan”-ti pucchi. Adhivāsehi, deva, aññena pi upāyena naṃ vīmaṃsissāmāti.

Sīsan-ti athekadivasam itthiyā ca purisassa cāti dve sīsāni āharāpetvā: “Idaṃ itthisīsam, idaṃ purisasīsanti jānantu, ajānantānam saḥassadaṇḍo” ti paṇḍitaṃ. Gāmaṇāsino ajānantā paṇḍitaṃ pucchimsu. So disvāva aññāsi. Kathaṃ jānāti? Purisasīse kira sibbinī ujukāva hoti, itthisīse sibbinī vaṅkā hoti, parivattitvā gacchati. So iminā abhiññāṇena: “Idaṃ itthiyā sīsam, idaṃ purisassa sīsan”-ti ācikkhi. Gāmaṇāsino pi rañño paṇḍitaṃ. Sesam purimasadisam-eva.

Ahī ti athekadivasam sappañca sappiniṇca āharāpetvā: “Ayaṃ sappo, ayaṃ sappinīti jānantu, ajānantānam saḥassadaṇḍo” ti vatvā gāmaṇāsinaṃ pesesum. Gāmaṇāsino ajānantā paṇḍitaṃ pucchimsu. So disvāva jānāti. Sappassa hi naṅguṭṭham thūlam hoti, sappiniyā tanukaṃ hoti, sappassa sīsam puthulam hoti, sappiniyā tanukaṃ hoti, sappassa akkhīni mahantāni, sappiniyā khuddakāni, sappassa sovattiko parābaddho hoti, sappiniyā vicchinnako. So imehi abhiññāṇehi: “Ayaṃ {6.340} sappo, ayaṃ sappinī” ti ācikkhi. Sesam vuttanayam-eva.

Kukkuṭo ti athekadivasam: “Pācīnayavamajjhakagāmaṇāsino amhākaṃ sabbasetam pādavisāṇam sīsakakudham tayo kāle anatikkamitvā nadantaṃ usabham pesentu, no ce pesenti, saḥassadaṇḍo” ti paṇḍitaṃ. Te ajānantā paṇḍitaṃ pucchimsu. So āha: “rājā vo sabbasetam kukkuṭam āharāpesi, so hi pādanakhasikhatāya pādavisāṇo nāma, sīsacūlatāya sīsakakudho nāma, tikkhattum vassanato tayo kāle anatikkamitvā nadati nāma, tasmā evarūpaṃ kukkuṭam pesethā” ti āha. Te pesayimsu.

Maṇī ti sakkena kusarañño dinno maṇikkhandho aṭṭhasu ṭhānesu vaṅko hoti. Tassa purāṇasuttaṃ chinnaṃ, koci purāṇasuttaṃ nīharitvā navasuttaṃ pavesetum na sakkoti, tasmā ekadivasam: “Imasmā maṇikkhandhā purāṇasuttaṃ nīharitvā navasuttaṃ pavesentū” ti pesayimsu. Gāmaṇāsino purāṇasuttaṃ nīharitvā navasuttaṃ pavesetum asakkontā paṇḍitassa ācikkhimsu. So: “Mā cintayittha, madhum āharathā” ti āharāpetvā maṇino dvīsu passesu madhunā chiddam makkhetvā kambalasuttaṃ vaṭṭetvā koṭiyam

madhunā makkhetvā thokaṃ chidde pavesetvā kipillikānaṃ nikkhamanaṭṭhāne ṭhapesi. Kipillikā madhugandhena nikkhamitvā maṇimhi purāṇasuttaṃ khādamānā gantvā kambalasuttakoṭṭiyaṃ ḍaṃsitvā kaḍḍhantā ekena passena nīharimsu. Paṇḍito pavesitabhāvaṃ ñatvā: “Raṇṇo dethā” ti gāmaṃvāsīnaṃ adāsi. Te raṇṇo pesayimsu. So pavesitaupāyaṃ sutvā tussi.

Vijāyanan-ti athekadivasaṃ raṇṇo maṅgalausabhaṃ bahū māse khādāpetvā mahodaraṃ katvā visāṇāni dhovitvā telena makkhetvā haliddiyā nhāpetvā gāmaṃvāsīnaṃ paṇḍitaṃ: “Tumhe kira paṇḍitā, ayaṇca raṇṇo maṅgalausabho patiṭṭhitagabbho, etaṃ vijāyāpetvā savacchakaṃ pesetha, apesentānaṃ saḥassadaṇḍo” ti. Gāmaṃvāsino: “Na sakkā idaṃ kātuṃ, kiṃ nu kho karissāmā” ti paṇḍitaṃ pucchiṃsu. So: “Iminā ekena pañhapaṭibhāgena bhavitaḥṭṭhaṃ”-ti cintetvā: “Sakkhissatha panaṃ raṇṇā saddhiṃ kathanasamatthaṃ visāraḍaṃ purisaṃ laddhun”-ti pucchi. “Na garu etaṃ, paṇḍitā” ti. “Tena hi naṃ pakkosathā” ti. Te pakkosimsu. Atha naṃ mahāsatto: “Ehi, bho purisa, tvaṃ tava kese piṭṭhiyaṃ vikiritvā nānappakāraṃ balavaparidevaṃ paridevanto rājadvāraṃ gaccha, aññehi pucchito pi kiñci avatvāva parideva, raṇṇā pana pakkosāpetvā paridevakāraṇaṃ pucchito va samāno ‘pitā me deva vijāyituṃ na sakkoti, ajja sattamo divaso, paṭisaraṇaṃ me hohi, vijāyanupāyaṃmassa karohi’ ti vatvā raṇṇā ‘kiṃ vilapasi aṭṭhānametaṃ, purisā nāma vijāyantaṃ natthi’ ti vutte ‘sace deva, evaṃ natthi, atha kasmā pācīnayavamaññhakagāmaṃvāsino kathaṃ maṅgalausabhaṃ vijāyāpessanti’ ti vadeyyāsi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampatiṇṇhitvā tathā akāsi. Rājā: “Kenidaṃ pañhapaṭibhāgaṃ cintitaṃ”-ti pucchitvā: “Mahosadhapaṇḍitena” ti sutvā tussi.

Odanan-ti aparasmim divase: “Paṇḍitaṃ vīmaṃsissāmā” ti:

“Pācīnayavamaññhakagāmaṃvāsino amhākaṃ aṭṭhaṅgasamannāgataṃ ambilodanaṃ pacitvā pesentu. Tatrimāni aṭṭhaṅgāni {6.341}: na taṇḍulehi, na udakena, na ukkhalīyā, na uddhanena, na agginā, na dārūhi, na itthiyā na purisena, na maggenāti. Apesentānaṃ saḥassadaṇḍo” ti paṇḍitaṃ pucchiṃsu. Gāmaṃvāsino taṃ kāraṇaṃ ajānantā paṇḍitaṃ pucchiṃsu. So: “Mā cintayitthā” ti vatvā: “Na taṇḍulehīti kaṇikaṃ gāhāpetvā, na udakenāti himaṃ gāhāpetvā, na ukkhalīyāti aññaṃ navamattikābhājanaṃ gāhāpetvā, na uddhanenāti khāṇuke koṭṭāpetvā, na aggināti pakatiaggiṃ pahāya araṇiaggiṃ gāhāpetvā, na dārūhīti paṇṇāni gāhāpetvā ambilodanaṃ pacāpetvā navabhājane pakkhipitvā lañchitvā, na itthiyā na purisenāti paṇḍakena ukkhipāpetvā, na maggenāti mahāmaggaṃ

pahāya jaṅghamaggena rañño pesethā” ti āha. Te tathā karimsu. Rājā: “Kena panesa pañho ñāto” ti pucchitvā: “Mahosadhapaṇḍitenā” ti sutvā tussi.

Vālukan-ti aparasmim divase paṇḍitassa vīmaṃsanatthaṃ gāmaṃvāsīnaṃ paṇḍitaṃ: “Rājā dolāya kīḷitukāmo, rājakule purāṇayottaṃ chinnāṃ, ekaṃ vālukayottaṃ vaṭṭetvā pesentu, apesentānaṃ saḥassadaṇḍo” ti. Te paṇḍitaṃ pucchimsu. Paṇḍito: “Iminā pi pañhapaṭibhāgeneva bhavitabban”-ti gāmaṃvāsīno assāsetvā vacanakusale dve tayo purise pakkosāpetvā: “Gacchatha tumhe, rājānaṃ vadetha ‘deva, gāmaṃvāsīno tassa yottassa tanukaṃ vā thūlaṃ vā pamāṇaṃ na jānanti, purāṇavālukayottato vidatthimattaṃ vā caturaṅgulamattaṃ vā khaṇḍaṃ pesetha, taṃ oloketvā tena pamāṇena vaṭṭessanti” ti. Sace, vo rājā ‘amhākaṃ ghare vālukayottaṃ nāma na kadāci sutapubbaṃ’-ti vadati, atha naṃ ‘sace, mahārāja, vo evarūpaṃ na sakkā kātuṃ, pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsīno kathaṃ karissanti” ti vadeyyāthā” ti pesesi. Te tathā karimsu. Rājā: “Kena cintitaṃ pañhapaṭibhāgaṃ”-ti pucchitvā: “Mahosadhapaṇḍitenā” ti sutvā tussi.

Taḷākan-ti aparasmim divase paṇḍitassa vīmaṃsanatthaṃ: “Rājā udakakīḷaṃ kīḷitukāmo, pañcavidhapaḍumasacchannaṃ pokkharāṇiṃ pesentu, apesentānaṃ saḥassadaṇḍo” ti gāmaṃvāsīnaṃ pesayimsu. Te paṇḍitassa ārocesuṃ. So: “Iminā pi pañhapaṭibhāgeneva bhavitabban”-ti cintetvā vacanakusale katipaye manusse pakkosāpetvā: “Etha tumhe udakakīḷaṃ kīḷitvā akkhīni rattāni katvā allakesā allavatthā kaddamamakkhitasarīrā yottadaṇḍaleḍḍuhatthā rājadvāraṃ gantvā dvāre ṭhitabhāvaṃ rañño ārocāpetvā katokāsā pavisitvā ‘mahārāja, tumhehi kira pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsīno pokkharāṇiṃ pesentūti pahitā mayaṃ tumhākaṃ anucchavikaṃ mahantaṃ pokkharāṇiṃ ādāya āgatā. Sā pana araṇṇavāsikattā nagaraṃ disvā dvārapākāraparikhāṭṭalākādīni oloketvā bhītatasitā yottāni chinditvā palāyitvā araṇṇaṃ-eva pavitṭhā, mayaṃ leḍḍudaṇḍādīhi pothentā pi nivattetuṃ na sakkhimhā, tumhākaṃ araṇṇā ānītaṃ purāṇapokkharāṇiṃ pesetha, tāya saddhiṃ yojetvā harissāmā” ti vatvā raṇṇāna kadāci mama araṇṇato ānītapokkharāṇi nāma {6.342} bhūtapubbā, na ca mayā kassaci yojetvā āharaṇatthāya pokkharāṇi pesitapubbā” ti vutte ‘sace, deva, vo evaṃ na sakkā kātuṃ, pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsīno kathaṃ pokkharāṇi pesessanti” ti vadeyyāthā” ti vatvā pesesi. Te tathā karimsu. Rājā paṇḍitena ñātabhāvaṃ sutvā tussi.

Uyyānan-ti punekadivasam: “Mayam uyyānakīlam kīlitukāmā, amhākañca purāṇauyyānam pariṇiṇṇam, obhaggaṃ jātam, pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsino supupphitaruṇarukkhasañchannaṃ navauyyānam pesentū” ti paṇiṇimsu. Gāmaṃvāsino paṇḍitassa ārocesum. Paṇḍito: “Iminā pi pañhapaṭibhāgeneva bhavitabban”-ti te samassāsetvā manusse pesetvā purimanayeneva kathāpesi.

Tadā pi rājā tussitvā senakaṃ pucchi: “Kim, senaka, ānema paṇḍitan”-ti. So lābhamacchariyena: “Ettakena paṇḍito nāma na hoti, āgametha, devā” ti āha. Tassa taṃ vacanam sutvā rājā cintesi: “Mahosadhapaṇḍito sattadārakapañhehi mama manam gaṇhi, evarūpesupissa guyhapañhavissajjanesu ceva pañhapaṭibhāgesu ca buddhassa viya byākaraṇam, senako evarūpaṃ paṇḍitaṃ ānetum na deti, kim me senakena, ānessāmi nan”-ti. So mahantena parivārena taṃ gāmaṃ pāyāsi. Tassa maṅgalaassaṃ abhiruhitvā gacchantassa assassa pādo phalitabhūmiyā antaram pavisitvā bhijji. Rājā tato va nivattitvā nagaram pāvisi. Atha nam senako upasaṅkamitvā pucchi: “Mahārāja, paṇḍitaṃ kim ānetum pācīnayavamajjhakagāmaṃ agamitthā” ti. “Āma, paṇḍitā” ti. “Mahārāja, tumhe maṃ anattakāmaṃ katvā passatha, ‘āgametha tāvā’ ti vutte pi atituriṭā nikkhamittha, paṭhamagamaneneva maṅgalaassassa pādo bhinno” ti.

So tassa vacanam sutvā tuṇhī hutvā punekadivasam tena saddhim mantesi: “Kim, senaka, ānema paṇḍitan”-ti. Deva, sayam agantvā dūtaṃ pesetha: “Paṇḍita, amhākaṃ tava santikaṃ āgacchantānaṃ assassa pādo bhinno, assataram vā no pesetu seṭṭhataram vā” ti. “Yadi assataram pesessati, sayam āgamiṣṣati. Seṭṭhataram pesento pitaram pesessati, ayameko no pañho bhaviṣṣati” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā tathā katvā dūtaṃ pesesi. Paṇḍito dūtassa vacanam sutvā: “Rājā mamañceva pitarañca passitukāmo” ti cintetvā pitu santikaṃ gantvā vanditvā: “Tāta, rājā tumhe ceva mamañca daṭṭhukāmo, tumhe paṭhamataram seṭṭhisahassaparivutā gacchatha, gacchantā ca tucchahatthā agantvā navasappipūram candanakaraṇḍakam ādāya gacchatha. Rājā tumhehi saddhim paṭisanthāram katvā ‘gahapati patirūpaṃ āsanam ṇatvā nisīdāhi’ ti vakkhati, atha tumhe tathārūpaṃ āsanam ṇatvā nisīdeyyātha. Tumhākaṃ nisinnakāle aham āgamiṣṣāmi, rājā mayā pi saddhim paṭisanthāram katvā ‘paṇḍita, tavānurūpaṃ āsanam ṇatvā nisīdā’ ti vakkhati, athāham tumhe olokesāmi, tumhe tāya saññāya āsanā vuṭṭhāya ‘tāta mahosadha, imasmiṃ āsane nisīdā’ ti vadeyyātha, ajja no eko pañho matthakam pāpuṇissati” ti āha. So: “Sādhū” ti sampāṭicchitvā vuttanayeneva gantvā attano dvāre ṭhitabhāvaṃ

rañño ārocāpetvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Rājā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā: “Gahapati, tavaputto mahosadhapaṇḍito kuhin”-ti pucchi. “Pacchato āgacchati, devā” ti. Rājā: “Pacchato āgacchatī” ti sutvā tuṭṭhamānaso hutvā: “Mahāseṭṭhi attano yuttāsaṇaṃ ṇatvā nisīdā” ti āha. So attano yuttāsaṇaṃ ṇatvā {6.343} ekamantaṃ nisīdi. Mahāsatto pi alaṅkatapaṭiyatto dārakasahassaparivuto alaṅkatarathe nisīditvā nagaraṃ pavisanto parikhāpiṭṭhe caramānaṃ ekaṃ gadrabhaṃ disvā thāmasampanne māṇave pesesi: “Ambho, etaṃ gadrabhaṃ anubandhitvā yathā saddaṃ na karoti, evamassa mukhabandhanaṃ katvā kilañjēna veṭhetvā tasmiṃ ekenattharaṇena paṭicchādetvā aṃsenādāya āgacchathā” ti. Te tathā karimṣu. Bodhisatto pi mahantena parivārena nagaraṃ pāvisi. Mahājano: “Esa kira sirivaḍḍhanaseṭṭhino putto mahosadhapaṇḍito nāma, esa kira jāyamāno osadhaghaṭikaṃ hatthena gahetvā jāto, iminā kira ettakānaṃ vīmaṃsanapañhānaṃ pañhapaṭibhāgo ṇāto” ti mahāsattaṃ abhithhavanto olovento pi tittim na gacchati. So rājadvāraṃ gantvā paṭivedesi. Rājā sutvā haṭṭhatuṭṭho: “Mama putto mahosadhapaṇḍito khippaṃ āgacchatū” ti āha. So dārakasahassaparivuto pāsādaṃ abhiruhitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvāva somanassappatto hutvā madhurapaṭisanthāraṃ katvā: “Paṇḍita, patirūpaṃ āsaṇaṃ ṇatvā nisīdā” ti āha. Atha so pitaraṃ olokesi. Athassa pitā pi olokitasaññāya utṭhāya: “Paṇḍita, imasmim āsane nisīdā” ti āha. So tasmiṃ āsane nisīdi.

Taṃ tattha nisinnaṃ disvāva senakapukkusakāmindadevinda ceva aññe ca andhabālā paṇim paharitvā mahāhasitaṃ hasitvā: “Imaṃ andhabālaṃ ‘paṇḍito’ ti vadiṃsu, so pitaraṃ āsaṇā vuṭṭhāpetvā sayaṃ nisīdati, imaṃ ‘paṇḍito’ ti vattuṃ ayuttan”-ti parihāsaṃ karimṣu. Rājā pi dummukho anattamano ahosi. Atha naṃ mahāsatto pucchi: “Kiṃ, mahārāja, dummukhatthā” ti? “Āma paṇḍita, dummukhomhi, savanam-eva te manāpaṃ, dassanaṃ pana amanāpaṃ jātan”-ti. “Kiṃ kāraṇā, mahārāja” ti? “Pitaraṃ āsaṇā vuṭṭhāpetvā nisinnattā” ti. “Kiṃ pana tvaṃ, mahārāja, ‘sabbatṭhānesu puttehi pitaro va uttamā’ ti maññasī” ti. “Āma, paṇḍitā” ti. Atha mahāsatto: “Nanu, mahārāja, tumhehi amhākaraṃ ‘assataraṃ vā pesetu seṭṭhataraṃ vā’ ti sāsanaṃ pahitan”-ti vatvā āsaṇā vuṭṭhāya te māṇave oloketvā: “Tumhehi gahitaṃ gadrabhaṃ ānethā” ti āṇāpetvā rañño pādamūle nipajjāpetvā: “Mahārāja, ayaṃ gadrabho kiṃ agghatī” ti pucchi. “Paṇḍita, sace upakārako, aṭṭha kahāpaṇe agghatī” ti. “Imaṃ paṭicca jāto

ājānīyavaḷavāya kucchimhi vuṭṭhaassataro kiṃ agghatī” ti? “Anaggho paṇḍitā” ti. “Deva, kasmā evaṃ kathetha, nanu tumhehi idāneva vuttaṃ ‘sabbatṭhānesu puttehi pitaro va uttamā’ ti. Sace taṃ saccaṃ, tumhākaṃ vāde assatarato gadrabho va uttamo hoti, kiṃ pana, mahārāja, tumhākaṃ paṇḍitā ettakam-pi jānituṃ asakkontā paṇiṃ paharivā hasanti, aho tumhākaṃ paṇḍitānaṃ paññāsampatti, kuto vo ete laddhā” ti cattāro paṇḍite parihasitvā rājānaṃ imāya ekakanipāte gāthāya ajjhabhāsi:

**3. Haṃci tvaṃ evamaññasi ‘seyyo, puttena pitā’ ti rājaseṭṭha,
Handassarassa te ayaṃ, assatarassa hi gadrabho pitā ti. (Ja. 111).**

Tassattho: yadi, tvaṃ rājaseṭṭha, sabbatṭhānesu seyyo puttena pitāti evaṃ maññasi, tava assatarato pi ayaṃ gadrabho seyyo hotu. Kiṃ kāraṇā?

Assatarassa hi gadrabho pitāti.

Evañca pana vatvā mahāsatto āha: “mahārāja, {6.344} sace puttato pitā seyyo, mama pitaraṃ gaṇhatha. Sace pitito putto seyyo, maṃ gaṇhatha tumhākaṃ atthāyā” ti. Rājā somanassappatto ahosi. Sabbā rājaparisāpi: “Sukathito paṇḍitena pañho” ti unnadantā sādhu-kārasahassāni adamsu, aṅguliphoṭā ceva celukkhepā ca pavattiṃsu. Cattāro paṇḍitā pi dummukhā pajjhāyantāva ahesuṃ. Nanu mātāpitūnaṃ guṇaṃ jānanto bodhisattena sadiso nāma natthi, atha so kasmā evamakāsīti? Na so pitu avamānanatthāya, rañña pana: “Assataraṃ vā pesetu seṭṭhataraṃ vā” ti pesitaṃ, tasmā tasseva pañhassa āvibhāvatthaṃ attano ca paṇḍitabhāvassa ñāpanatthaṃ catunnañca paṇḍitānaṃ appaṭibhānakaraṇatthaṃ evamakāsīti.

Gadrabhapañho niṭṭhito

Ekūnavīsati mapañho

Rājā tussitvā gandhodakapuṇṇaṃ suvaṇṇabhiṅkāraṃ ādāya:

“Pācīnayavamajjhakagāmaṃ rājabhogena paribhuñjatū” ti seṭṭhissa hatthe udakaṃ pātetvā: “Sesaseṭṭhino etasseva upaṭṭhākā hontū” ti vatvā bodhisattassa mātu ca sabbālaṅkāre pesetvā gadrabhapañhe pasanno bodhisattaṃ puttaṃ katvā gaṇhituṃ seṭṭhiṃ avoca: “gahapati, mahosadhapaṇḍitaṃ mama puttaṃ katvā dehī” ti. “Deva, atitaruṇo ayaṃ, ajjāpissa mukhe khīragandho vāyati, mahallakakāle tumhākaṃ santike bhavissatī” ti. “Gahapati, tvaṃ ito paṭṭhāya etasmimṃ nirālayo hohi, ayaṃ ajjatagge mama putto, ahaṃ mama puttaṃ posetuṃ sakkhissāmi, gaccha tvaṃ”-ti taṃ uyyojesi. So rājānaṃ vanditvā

paṇḍitaṃ āliṅgitvā ure nipajjāpetvā sīse cumbitvā: “Tāta, appamatto hohī” ti ovādamassa adāsi. So pi pitaraṃ vanditvā: “Tāta, mā cintayitthā” ti assāsetvā pitaraṃ uyyojesi. Rājā paṇḍitaṃ pucchi: “Tāta, antobhattiko bhavissasi, udāhu bahibhattiko” ti. So: “Mahā me parivāro, tasmā bahibhattikena mayā bhavitum vaṭṭatī” ti cintetvā: “Bahibhattiko bhavissāmi, devā” ti āha. Athassa rājā anurūpaṃ gehaṃ dāpetvā dāraḥasahassaṃ ādiṃ katvā paribbayaṃ dāpetvā sabbaparibhoge dāpesi. So tato paṭṭhāya rājānaṃ upaṭṭhāsi.

Rājā pi naṃ vīmaṃsitukāmo ahosi. Tadā ca nagarassa dakkhiṇadvārato avidūre pokkharāṇitīre ekasmiṃ tālarukkhe kākakulāvake maṇiratanāṃ ahosi. Tassa chāyā pokkharāṇiyaṃ paññāyi. Mahājano: “Pokkharāṇiyaṃ maṇi atthī” ti rañño ārocesi. So senakaṃ āmantetvā: “Pokkharāṇiyaṃ {6.345} kira maṇiratanāṃ paññāyati, kathaṃ taṃ gaṇhāpessāmā” ti pucchitvā: “Mahārāja, udakaṃ nīharāpetvā gaṇhitum vaṭṭatī” ti vutte: “Tena hi, ācariya, evaṃ karohī” ti tasseeva bhāramakāsi. So bahū manusse sannipātāpetvā udakaṃca kaddamaṃca nīharāpetvā bhūmiṃ bhinditvā pi maṇiṃ nāddasa. Puna puṇṇāya pokkharāṇiyaṃ maṇicchāyā paññāyi. So puna pi tathā katvā na ca addasa. Tato rājā paṇḍitaṃ āmantetvā: “Tāta, pokkharāṇiyaṃ eko maṇi paññāyati, senako udakaṃca kaddamaṃca nīharāpetvā bhūmiṃ bhinditvā pi nāddasa, puna puṇṇāya pokkharāṇiyaṃ paññāyati, sakkhissasi taṃ maṇiṃ gaṇhāpetun”-ti pucchi. So: “Netāṃ, mahārāja, garu, etha dassessāmī” ti āha. Rājā tassa vacanaṃ tussitvā: “Passissāmi ajja paṇḍitassa ñāṇabalan”-ti mahājanaparivuto pokkharāṇitīraṃ gato.

Mahāsatto tīre ṭhatvā maṇiṃ olovento: “Nāyaṃ maṇi pokkharāṇiyaṃ, tālarukkhe kākakulāvake maṇinā bhavitabban”-ti ñatvā: “Natthi, deva, pokkharāṇiyaṃ maṇi” ti vatvā: “Nanu udake paññāyati” ti vutte: “Tena hi udakapātiṃ āharā” ti udakapātiṃ āharāpetvā: “Passatha, deva, nāyaṃ maṇi pokkharāṇiyaṃ yeva paññāyati, pātiyam-pi paññāyati” ti vatvā: “Paṇḍita, kattha pana maṇinā bhavitabban”-ti vutte: “Deva, pokkharāṇiyaṃ-pi pātiyam-pi chāyāva paññāyati, na maṇi, maṇi pana tālarukkhe kākakulāvake atthi, purisaṃ āṇāpetvā āharāpehī” ti āha. Rājā tathā katvā maṇiṃ āharāpesi. So āharitvā paṇḍitassa adāsi. Paṇḍito taṃ gahetvā rañño hatthe ṭhapesi. Taṃ disvā mahājano paṇḍitassa sādhuḥkāraṃ datvā senakaṃ paribhāsanto: “Maṇiratanāṃ tālarukkhe kākakulāvake atthi, senakabālo bahū manusse pokkharāṇim-eva bhindāpesi, paṇḍitena nāma mahosadhasadisena bhavitabban”-ti mahāsattassa thutimakāsi. Rājāpissa tuṭṭho attano gīvāya piḷandhanaṃ muttāhāraṃ datvā

dāraḥasahassānam-pi muttāvaliyo dāpesi. Bodhisattassa ca parivārassa ca iminā parihārena upaṭṭhānam anujānāti.

Ekūnavīsati mapāṇho niṭṭhito

Kakaṇṭakapaṇho

Punekadivasam rājā paṇḍitena saddhim uyyānam agamāsi. Tadā {6.346} eko kakaṇṭako toraṇagge vasati. So rājānam āgacchantaṃ disvā otaritvā bhūmiyam nipajji. Rājā tassa taṃ kiriyaṃ oloketvā: “Paṇḍita, ayaṃ kakaṇṭako kiṃ karotī” ti pucchi. Mahāsatto: “Mahārāja, tumhe sevati” ti āha. “Sace evaṃ amhākaṃ sevati, etassa mā nipphalo hotu, bhogamassa dāpehī” ti. “Deva, tassa bhogena kiccaṃ natthi, khādanīyamattaṃ alametassā” ti. “Kiṃ panesa, khādatī” ti? “Maṃsaṃ devā” ti. “Kittakaṃ laddhuṃ vaṭṭatī” ti? “Kākaṇṭikamattagghanaṃ devā” ti. Rājā ekaṃ purisaṃ āṇāpesi: “Rājadāyo nāma kākaṇṭikamattaṃ na vaṭṭati, imassa nibaddhaṃ aḍḍhamāsagghanaṃ maṃsaṃ āharitvā dehī” ti. So: “Sādhu” ti sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. So ekadivasam uposathe māghāte maṃsaṃ alabhitvā tam-eva aḍḍhamāsakaṃ vijjhutvā suttana āvunitvā tassa gīvāyaṃ piḷandhi. Athassa taṃ nissāya māno uppajji. Taṃ divasam-eva rājā puna mahosadhena saddhim uyyānam agamāsi. So rājānam āgacchantaṃ disvā pi dhanam nissāya uppannamānavasena: “Vedeha, tvaṃ nu kho mahaddhano, ahaṃ nu kho” ti raññā saddhim attānaṃ samaṃ karonto anotaritvā toraṇagge yeva sīsaṃ cālento nipajji. Rājā tassa taṃ kiriyaṃ oloketvā: “Paṇḍita, esa pubbe viya ajja na otarati, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchanto imaṃ gāthamāha.

4. Nāyaṃ pure unnamati, toraṇagge kakaṇṭako, Mahosadha vijānāhi, kena thaddho kakaṇṭako ti. (Ja. 170.1).

Tattha **unnamatī** ti yathā ajja anotaritvā toraṇagge yeva sīsaṃ cālento unnamati, evaṃ pure na unnamati. **Kena thaddho** ti kena kāraṇena thaddhabhāvaṃ āpannoti.

Paṇḍito tassa vacanam sutvā: “Mahārāja, uposathe māghāte maṃsaṃ alabhantena rājapurisena gīvāya baddhaṃ aḍḍhamāsakaṃ nissāya tassa mānena bhavitabban”-ti ṇatvā imaṃ gāthamāha.

**5. Aladdhapubbaṃ laddhāna, aḍḍhamāsaṃ kakaṇṭako,
Atimaññati rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahan-ti. (Ja. 170.2).**

Rājā {6.347} tassa vacanaṃ sutvā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā pucchi. So yathābhūtaṃ rañño ārocesi. Rājā taṃ kathaṃ sutvā: “Kañci apucchitvāva sabbaññubuddhena viya paṇḍitena kakaṇṭakassa ajjhāsayo ñāto” ti ativiya pasīditvā paṇḍitassa catūsu dvāresu suṅkaṃ dāpesi. Kakaṇṭakassa pana kujjhivā vattaṃ hāretuṃ ārabhi. Paṇḍito pana: “Mā hārehi mahārājā” ti taṃ nivāresi.

Kakaṇṭakapañho niṭṭhito

Sirikāḷakaṇṇipañho

Atheko mithilavāsī piṅguttaro nāma māṇavo takkasilaṃ gantvā disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ sikkhanto khippam-eva sikkhi. So anuyogaṃ datvā: “Gacchāmahan”-ti ācariyaṃ āpucchi. Tasmiṃ pana kule: “Sace vayappattā dhītā hoti, jeṭṭhantevāsikassa dātabbā” ti vattaṃva, tasmā tassa ācariyassa vayappattā ekā dhītā atthi, sā abhirūpā devaccharāpaṭibhāgā. Atha naṃ ācariyo: “Dhītaraṃ te, tāta, dassāmi, taṃ ādāya gamissasī” ti āha. So pana māṇavo dubbhago kāḷakaṇṇī, kumārikā pana mahāpuññā. Tassa taṃ disvā cittaṃ na allīyati. So taṃ arocento pi: “Ācariyassa vacanaṃ na bhindissāmī” ti sampaṭicchi. Ācariyo dhītaraṃ tassa adāsi. So rattibhāge alaṅkatasirisayane nipanno tāya āgantvā sayanaṃ abhiruḷhamattāya aṭṭiyamāno harāyamāno jigucchamāno pakampamāno otarivā bhūmiyaṃ nipajji. Sā pi otarivā tassa santikaṃ gantvā nipajji, so utṭhāya sayanaṃ abhiruhi. Sā pi puna sayanaṃ abhiruhi, so puna sayanā otarivā bhūmiyaṃ nipajji. Kāḷakaṇṇī nāma siriya saddhiṃ na sameti. Kumārikā sayane yeva nipajji, so bhūmiyaṃ sayi.

Evam sattaḥaṃ vītināmetvā taṃ ādāya ācariyaṃ vanditvā nikkhami, antarāmagge ālāpasallāpamattam-pi natthi. Anicchamānāva ubho pi mithilaṃ sampattā. Atha piṅguttaro nagarā avidūre phalasampannaṃ udumbararukkhaṃ disvā khudāya pīlito taṃ abhiruhitvā phalāni khādi. Sā pi chātajjhattā rukkhamaṃ gantvā: “Sāmi, mayham-pi phalāni pātethā” ti āha. Kiṃ tava hatthapādā natthi, sayam abhiruhitvā khādāti. Sā abhiruhitvā khādi. So tassā abhiruḷhabhāvaṃ natvā khippaṃ otarivā rukkhaṃ {6.348} kaṇṭakehi parikkhipivā: “Muttomhi kāḷakaṇṇiyā” ti vatvā palāyi. Sā pi otarituṃ asakkonti tattheva nisīdi. Atha rājā uyyāne kīḷitvā hatthikkhandhe nisinno sāyanhasamaye nagaraṃ pavisanto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā: “Sapariggahā, apariggahā”

ti pucchāpesi. Sāpi: “Atthi me, sāmi, kuladattiko pati, so pana maṃ idha nisīdāpetvā chaḍḍetvā palāto” ti āha. Amacco taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi. Rājā: “Asāmikabhaṇḍaṃ nāma rañño pāpuṇātī” ti taṃ otāretvā hatthikkhandhaṃ āropetvā nivesanaṃ netvā abhisiñcitvā aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Udumbararukkhe laddhattā: “Udumbaradevī” tvevassā nāmaṃ sañjānimsu.

Athekadivasanā rañño uyyānagamanatthāya dvāragāmaṃvāsikehi maggaṃ paṭijaggāpesuṃ. Piṅguttaro pi bhatim karonto kacchaṃ bandhitvā kuddālena maggaṃ tacchi. Magge anīṭṭhite yeva rājā udumbaradeviyā saddhim rathe nisīditvā nikkhami. Udumbaradevī kālakaṇṇim maggaṃ tacchantam disvā: “Evarūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhi ayaṃ kālakaṇṇī” ti taṃ oloketi hasi. Rājā hasamānaṃ disvā kujjhivā: “Kasmā hasi” ti pucchi. Deva, ayaṃ maggatacchako puriso mayhaṃ porāṇakasāmiko, esa maṃ udumbararukkhaṃ āropetvā kaṇṭakehi parikkhipitvā gato, imāhaṃ oloketvā: “Evarūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhi kālakaṇṇī ayan”-ti cintetvā hasinti. Rājā: “Tvaṃ musāvādaṃ kathesi, aññaṃ kañci purisaṃ disvā tayā hasitaṃ bhavissati, taṃ māressāmī” ti asim aggahesi. Sā bhayappattā: “Deva, paṇḍite tāva pucchathā” ti āha. Rājā senakaṃ pucchi: “Senaka, imissā vacanaṃ tvaṃ saddahasī” ti. “Na saddahāmi, deva, ko nāma evarūpaṃ itthiratanam pahāya gamissati” ti. Sā tassa kathaṃ sutvā atirekataram bhītā ahosi. Atha rājā: “Senako kim jānāti, paṇḍitaṃ pucchissāmī” ti cintetvā taṃ pucchanto imaṃ gāthamāha.

6. Itthi siyā rūpavatī, sā ca sīlavatī siyā,

Puriso taṃ na iccheyya, saddahāsi mahosadhā ti. (Ja. 192.1).

Tattha {6.349} **sīlavatī** ti ācāraguṇasampannā.

Taṃ sutvā paṇḍito gāthamāha.

7. Saddahāmi mahārāja, puriso dubbhago siyā,

Sirī ca kālakaṇṇī ca, na samenti kudācanan-ti. (Ja. 192.2).

Tattha **na samenti** ti samuddassa orimatīrapārimatīrāni viya ca gaganatalapathavitalāni viya ca na samāgacchanti.

Rājā tassa vacanena taṃ kāraṇaṃ sutvā tassā na kujjhi, hadayamassa nibbāyi. So tassa tussitvā: “Sace paṇḍito nābhavissa, ajjāhaṃ bālasenakassa kathāya evarūpaṃ itthiratanam hīno assaṃ, taṃ nissāya mayā esā laddhā” ti satahassena pūjaṃ kāresi. Devī pi rājānaṃ vanditvā: “Deva, paṇḍitaṃ nissāya

mayā jīvitam laddham, imāham kaniṭṭhabhātikaṭṭhāne ṭhapetum varam yācāmī” ti āha. “Sādhu, devī, gaṇhāhi, dammi te varan”-ti. “Deva, ajja paṭṭhāya mama kaniṭṭham vinā kiñci madhurarasam na khādissāmi, ito paṭṭhāya velāya vā avelāya vā dvāram vivarāpetvā imassa madhurarasam pesetum labhanakavaram gaṇhāmī” ti. “Sādhu, bhadde, imaṇca varam gaṇhāhī” ti.

Sirikāḷakaṇṇipaṇho niṭṭhito

Meṇḍakapaṇho

Aparasmim divase rājā katapātarāso pāsādassa dīghantare caṅkamanto vātapānantarena olokento ekaṃ eḷakaṇca sunakhaṇca mittasanthavam karontam addasa. So kira eḷako hatthisālam gantvā hatthissa purato khittam anāmaṭṭhatinam khādi. Atha nam hatthigopakā pothetvā nīharimsu. So viravitvā palāyi. Atha nam eko puriso vegenāgantvā piṭṭhiyam daṇḍena tiriyaṃ pahari. So piṭṭhim onāmetvā vedanāppatto hutvā gantvā rājagehassa mahābhittim nissāya piṭṭhikāya nipajji. Tam divasam-eva raṇṇo mahānase aṭṭhicammādīni khāditvā vaḍḍhitasunakho bhattakārake bhattam sampādetvā bahi ṭhatvā sarīre sedam nibbāpente macchamaṃsagandham ghāyitvā taṇham adhivāsetum asakkonto mahānasam pavisitvā bhājanapidhānam pātetvā maṃsam {6.350} khādi. Atha bhattakārako bhājanasaddena pavisitvā tam disvā dvāram pidahitvā tam leḍḍudaṇḍādīhi pothesi. So khāditamaṃsam mukheneva chaḍḍetvā viravitvā nikkhami. Bhattakārako pi tassa nikkhantabhāvam ṇatvā anubandhitvā piṭṭhiyam daṇḍena tiriyaṃ pahari. So vedanāppatto piṭṭhim onāmetvā ekaṃ pādam ukkhipitvā eḷakassa nipannaṭṭhānam-eva pāvisi. Atha nam eḷako: “Samma, kiṃ piṭṭhim onāmetvā āgacchasi, kiṃ te vāto vijjhatī” ti pucchi. Sunakho pi: “Tvam-pi piṭṭhim onāmetvā nipannosi, kiṃ te vāto vijjhatī” ti pucchi. Te aññaṃaññaṃ attano pavattim ārocesum.

Atha nam eḷako pucchi: “Kiṃ pana tvam puna bhattageham gantum sakkhissasi sammā” ti? “Na sakkhissāmi, samma, gatassa me jīvitam natthī” ti. “Tvam pana puna hatthisālam gantum sakkhissasi” ti. “Mayā pi tattha gantum na sakkā, gatassa me jīvitam natthī” ti. Te: “Katham nu kho mayam idāni jīvissāmā” ti upāyaṃ cintesum. Atha nam eḷako āha: “sace mayam samaggavāsam vasitum sakkoma, attheko upāyo” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Samma, tvam ito paṭṭhāya hatthisālam yāhi, “nāyaṃ tiṇam khādatī” ti tayi hatthigopakā āsaṅkam na karissanti, tvam mama tiṇam āhareyyāsi. Aham-pi bhattageham pavisissāmi,

“nāyaṃ maṃsakhādako” ti bhattakārako mayi āsaṅkaṃ na karissati, ahaṃ te maṃsaṃ āharissāmi” ti. Te: “Sundaro upāyo” ti ubho pi sampaṭicchimsu. Sunakho hatthisālaṃ gantvā tiṇakalāpaṃ ḍaṃsitvā āgantvā mahābhittiṭṭhikāya ṭhapesi. Itaro pi bhattagehaṃ gantvā maṃsakhaṇḍaṃ mukhapūraṃ ḍaṃsitvā ānetvā tattheva ṭhapesi. Sunakho maṃsaṃ khādi, eḷako tiṇaṃ khādi. Te iminā upāyena samaggā sammodamānā mahābhittiṭṭhikāya vasanti. Rājā tesāṃ mittasanthavaṃ disvā cintesi: “Adiṭṭhapubbaṃ vata me kāraṇaṃ diṭṭhaṃ, ime paccāmittā hutvā pi samaggavāsaṃ vasanti. Idaṃ kāraṇaṃ gahetvā pañhaṃ katvā pañca paṇḍite pucchissāmi, imaṃ pañhaṃ ajānantaṃ raṭṭhā pabbājessāmi, taṃ jānantassa ‘evarūpo paṇḍito natthi’ ti {6.351} mahāsakkāraṃ karissāmi. Ajja tāva avelā, sve upaṭṭhānaṃ āgatakāle pucchissāmi” ti. So punadivase paṇḍitesu āgantvā nisinnesu pañhaṃ pucchanto imaṃ gāthamāha.

**8. Yesaṃ na kadāci bhūtapubbaṃ, sakhyaṃ sattapadampimasmi loke,
Jātā amittā duve sahāyā, paṭisandhāya caranti kissa hetu ti. (Ja. 542.1).**

Tattha **paṭisandhāyā** ti saddahitvā ghaṭitā hutvā.

Idaṇca pana vatvā puna evamāha:

**9. Yadi me ajja pātarāsakāle, pañhaṃ na sakkuṇeyyātha vattumetaṃ,
Raṭṭhā pabbājayissāmi vo sabbe, na hi mattho duppañña-jātikehi ti. (Ja. 542.2).**

Tadā pana senako aggāsane nisinno ahosi, paṇḍito pana pariyanne nisinno. So taṃ pañhaṃ upadhārento tamatthaṃ adisvā cintesi: “Ayaṃ rājā dandhadhātuko imaṃ pañhaṃ cintetvā saṅkharitum asamatto, kiñcideva, tena diṭṭhaṃ bhavissati, ekadivasaṃ okāsaṃ labhanto imaṃ pañhaṃ nīharissāmi, senako kenaci upāyena ajjekadivasamattaṃ adhivāsāpetu” ti. Itare pi cattāro paṇḍitā andhakāragabbhaṃ pavittā viya na kiñci passiṃsu. Senako: “Kā nu kho mahosadhassa pavattī” ti bodhisattaṃ olokesi. So pi taṃ olokesi. Senako bodhisattassa olokitākārenea tassa adhippāyaṃ ñatvā: “Paṇḍitassa pi na upaṭṭhāti, tenekadivasaṃ okāsaṃ icchatī, pūressāmiṃ manorathan”-ti cintetvā rañña saddhiṃ vissāseṇa mahāhasitaṃ hasitvā: “Kiṃ, mahārāja, sabbeva amhe pañhaṃ kathetum asakkonte raṭṭhā pabbājessasi, etaṃ-pi ‘eko gaṇṭhipañho’ ti tvaṃ sallakkhesi, na mayaṃ etaṃ kathetum na sakkoma, apica kho thokaṃ adhivāsehi. Gaṇṭhipañho esa, na sakkoma mahājanamajjhe kathetum, ekamante cintetvā pacchā tumhākaṃ kathessāma, {6.352} okāsaṃ no dehi” ti mahāsattaṃ oloketvā imaṃ gāthadvayamāha:

**10. Mahājanasamāgamamhi ghore, janakolāhalasaṅgamamhi jāte,
Vikkhittamanā anekacittā, pañham na sakkuṇoma vattumetaṃ.**

**11. Ekaggacittāva ekamekā, rahasi gatā atthaṃ nicintayitvā,
Paviveke sammāsītvanā dhīrā, atha vakkhanti janinda etamatthan-ti. (Ja. 542.3-4).**

Tattha **sammāsītvanā** ti kāyacittaviveke ʒhitā ime dhīrā imaṃ pañham
sammāsītva atha vo etaṃ atthaṃ vakkhanti.

Rājā tassa kathaṃ sutvā anattamano hutvāpi: “Sādhu cintetvā kathetha, akathente pana vo pabbājessāmi” ti tajjesi yeva. Cattāro paṇḍitā pāsādā otariṃsu. Senako itare āha: “sammā, rājā sukhumapañham pucchi, akathite mahantaṃ bhayaṃ bhavissati, sappāyabhojanaṃ bhuñjitvā sammā upadhārethā” ti. Te attano attano gehaṃ gatā. Paṇḍito pi uṭṭhāya udumbaradeviyā santikaṃ gantvā: “Devī, ajja vā hiyyo vā rājā kattha ciraṃ aṭṭhāsī” ti pucchi. “Tāta, dīghantare vātapānena olovento caṅkamaṭi” ti. Tato paṇḍito cintesi: “Raññā iminā passena kiñci diṭṭhaṃ bhavissati” ti. So tattha gantvā bahi olovento eḷakasunakhānaṃ kiriyaṃ disvā: “Ime disvā raññā pañho abhisāṅkhato” ti sannīṭṭhānaṃ katvā gehaṃ gato. Itare pi tayo cintetvā kiñci adisvā senakassa santikaṃ agamaṃsu. So te pucchi: “Diṭṭho vo pañho” ti. “Na diṭṭho ācariyā” ti. “Yadi evaṃ rājā vo pabbājessati, kiṃ karissathā” ti? “Tumhehi pana diṭṭho” ti? “Aham-pi na passāmi” ti. “Tumhesu apassantesu mayaṃ kiṃ passāma, rañño pana santike ‘cintetvā kathessāmā’ ti sīhanādaṃ naditvā āgatamhā, akathite amhe rājā kujjhissati, kiṃ karoma, ayaṃ pañho na sakkā amhehi daṭṭhuṃ, {6.353} paṇḍitena pana sataguṇaṃ saḥassaguṇaṃ sataḥassaguṇaṃ katvā cintito bhavissati, etha tassa santikaṃ gacchāmā” ti te cattāro paṇḍitā bodhisattassa gharadvāraṃ āgatabhāvaṃ ārocāpetvā: “Pavisantu paṇḍitā” ti vutte gehaṃ pavisitvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ ʒhitā mahāsattaṃ pucchimsu: “Kiṃ pana, paṇḍita, cintito pañho” ti? “Āma, cintito, mayi acintente añño ko cintayissati” ti. “Tena hi paṇḍita amhākam-pi kathethā” ti.

Paṇḍito: “Sacāhaṃ etesaṃ na kathessāmi, rājā te raṭṭhā pabbājessati, maṃ pana sattahi ratanehi pūjessati, ime andhabālā mā vinassantu, kathessāmi tesaṃ”-ti cintetvā te cattāro pi nīcāsane nisīdāpetvā añjaliṃ paggaṇhāpetvā raññā diṭṭhataṃ ajānāpetvā: “Raññā pucchitakāle evaṃ katheyyāthā” ti catunnam-pi catasso gāthāyo bandhitvā pāḷim-eva uggaṇhāpetvā uyyojesi. Te dutiyadivase rājupaṭṭhānaṃ gantvā paññattāsane nisīdimsu. Rājā senakaṃ pucchi: “Ñāto te,

senaka, pañho” ti? “Mahārāja, mayi ajānante añño ko jānissatī” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Suṇātha devā” ti so uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**12. Uggaputtarājaputtiyānaṃ, urabbhassa maṃsaṃ piyaṃ manāpaṃ,
Na sunakhassa te adenti maṃsaṃ, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti. (Ja.
471.5).**

Tattha **uggaputtarājaputtiyānan**-ti uggatānaṃ amaccaputtānañceva
rājaputtānañca.

Gātham vatvā pi senako attham na jānāti. Rājā pana attano diṭṭhabhāvena pajānāti, tasmā: “Senakena tāva ñāto” ti pukkusaṃ pucchi. So pissa: “Kiṃ aham-pi apaṇḍito” ti vatvā uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**13. Cammaṃ vihananti eḷakassa, assapiṭṭhattharassukhassa hetu,
Na ca te sunakhassa attharanti, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti. (Ja.
471.6).**

Tassa pi {6.354} attho apākaṭo yeva. Rājā pana attano pākaṭattā: “Iminā pi pukkusena ñāto” ti kāmindaṃ pucchi. So pi uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**14. Āvellitasīṅgiko hi meṇḍo, na ca sunakhassa visāṇakāni atthi,
Tiṇabhakkho maṃsabhojano ca, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti. (Ja.
471.7).**

Rājā: “Iminā pi ñāto” ti devindaṃ pucchi. So pi uggahitaniyāmeneva gāthamāha.

**15. Tiṇamāsi palāsamāsi meṇḍo, na ca sunakho tiṇamāsi no palāsaṃ,
Gaṇheyya suṇo sasaṃ biḷāraṃ, atha meṇḍassa suṇena sakhyamassā ti. (Ja.
471.8).**

Tattha **tiṇamāsi palāsamāsi** ti tiṇakhādako ceva paṇṇakhādako ca. **No
palāsan**-ti paṇṇam-pi na khādati.

Atha rājā paṇḍitaṃ pucchi: “tāta, tvam-pi imaṃ pañham jānāsī” ti? “Mahārāja, avīcito yāva bhavaggā maṃ ṭhapetvā ko añño etaṃ jānissatī” ti. “Tena hi kathehī” ti. “Suṇa mahārājā” ti tassa pañhassa attano pākaṭabhāvaṃ pakāseto gāthādvayamāha:

**16. Atṭhaḍḍhapado catuppadassa, meṇḍo atṭhanakho adissamāno,
Chādiyamāharatī ayaṃ imassa, maṃsaṃ āharatī ayaṃ amussa.**

**17. Pāsādaragato vidhaseṭṭho, vītiḥāraṃ aññamaññabhojanānaṃ,
Addakkhi kira sakkhikaṃ janindo, bubhukkassa puṇṇaṃmukhassa cetan-ti. (Ja.
471.9-10).**

Tattha **aṭṭhaḍḍhapado** ti byañjanakusalatāya eḷakassa catuppādaṃ sandhāyāha. **Meṇḍo** ti eḷako. **Aṭṭhanakho** ti ekekasmim pāde dvinnam dvinnam khurānaṃ vasenetam vuttam. **Adissamāno** ti maṃsaṃ āharaṇakāle apaññāyamāno. **Chādiyan**-ti gehacchadanam. Tiṇanti attho. **Ayam imassā** ti {6.355} sunakho eḷakassa. **Vītiḥāran**-ti vītiḥaraṇam. **Aññamaññabhojanānan**-ti aññamaññassa bhojanānam. Meṇḍo hi sunakhassa bhojanam harati, so tassa vītiharati, sunakho pi tassa harati, itaro vītiharati. **Addakkhī** ti tam tesam aññamaññabhojanānam vītiḥaraṇam sakkhikaṃ attano paccakkham katvā addasa. **Bubhukkassā** ti bhubbūti saddakaraṇasunakhassa.

Puṇṇaṃmukhassā ti meṇḍassa. Imesam etam mittasanthavam rājā sayam passīti.

Rājā itarehi bodhisattam nissāya ñātabhāvaṃ ajānanto: “Pañca paṇḍitā attano attano ñāṇabalena jānimsū” ti maññamāno somanassappatto hutvā imam gāthamāha.

**18. Lābhā vata me anapparūpā, yassa medisā paṇḍitā kulamhi,
Pañhassa gambhīragataṃ nipuṇamattham, paṭivijjhanti subhāsitenā dhīrā ti.
(Ja. 471.11).**

Tattha **paṭivijjhantī** ti subhāsitenā te veditvā kathenti.

Atha nesaṃ: “Tuṭṭhena nāma tuṭṭhākāro kattaḇbo” ti tam karonto imam gāthamāha.

**19. Assatarirathaṇca ekamekaṃ, phītaṃ gāmavaraṇca ekamekaṃ,
Sabbesaṃ vo dammi paṇḍitānaṃ, paramappatītamano subhāsitenā ti. (Ja.
471.12).**

Iti vatvā tesam tam sabbam dāpesi.

Dvādasanipāte meṇḍakapañho niṭṭhito

Sirimantapañho

Udumbaradevī pana itarehi paṇḍitaṃ nissāya pañhassa ñātabhāvaṃ ñatvā: “Raññā muggaṃ māsenā nibbisesakaṃ karontena viya pañcannaṃ samako va sakkāro kato, nanu mayham kaniṭṭhassa visesaṃ sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭati” ti cintetvā rañño santikaṃ gantvā pucchi: “Deva, kena vo pañho kathito” ti?

“Pañcahi paṇḍitehi, bhadde” ti. “Deva, cattāro janā taṃ pañhaṃ kaṃ nissāya jānimsū” ti? “Na jānāmi, bhadde” ti. “Mahārāja, kiṃ te jānanti, paṇḍito pana ‘mā nassantu ime bālā’ ti pañhaṃ uggaṇhāpesi, tumhe sabbesaṃ {6.356} samakaṃ sakkāraṃ karoṭha, ayuttametaṃ, paṇḍitassa visesakaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti. Rājā: “Attānaṃ nissāya nātabhāvaṃ na kathesi” ti paṇḍitassa tussitvā atirekataraṃ sakkāraṃ kātukāmo cintesi: “Hotu mama puttaṃ ekaṃ pañhaṃ pucchitvā kathitakāle mahantaṃ sakkāraṃ karissāmī” ti. So pañhaṃ cinto sirimantapañhaṃ cintetvā ekadivasaṃ pañcannaṃ paṇḍitānaṃ upaṭṭhānaṃ āgantvā sukhanisinnakāle senakaṃ āha: “senaka, pañhaṃ pucchissāmī” ti. “Puccha devā” ti. Rājā sirimantapañhe paṭhamaṃ gāthamāha.

**20. Paññāyupetaṃ siriyā vihīnaṃ, yasassinaṃ vā pi apetapaññaṃ,
Pucchāmi taṃ senaka etamatthaṃ, kamettha seyyo kusalā vadantī ti. (Ja. 500.1).**

Tattha **kamettha seyyo** ti imesu dvīsu kataraṃ paṇḍitā seyyoti vadanti.

Ayañca kira pañho senakassa vaṃsānugato, tena naṃ khippam-eva kathesi:

**21. Dhīrā ca bālā ca have janinda, sippūpapannā ca asippino ca,
Sujātimanto pi ajātimassa, yasassino pesakarā bhavanti,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti. (Ja. 500.2).**

Tattha **pañño nihīno** ti paññavā nihīno, issaro va uttamoti attho.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā itare tayo apucchitvā saṅghanavakaṃ hutvā nisinnaṃ mahosadhapaṇḍitaṃ āha:

**22. Tuvam-pi pucchāmi anomapañña, mahosadha kevaladhammadassi,
Bālaṃ yasassiṃ paṇḍitaṃ appabhogaṃ, kamettha seyyo kusalā vadantī ti. (Ja. 500.3).**

Tattha **kevaladhammadassī** ti sabbadhammadassi.

Athassa {6.357} mahāsatto: “Suṇa, mahārājā” ti vatvā kathesi:

**23. Pāpāni kammāni karoti bālo, idham-eva seyyo iti maññaṃāno,
Idhalokadassī paralokamadassī, ubhayattha bālo kalimaggahesi,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.4).**

Tattha **idham-eva seyyo** ti idhaloke issariyam-eva mayhaṃ seṭṭhanti maññaṃāno. **Kalimaggahesi** ti bālo issariyamānena pāpakammaṃ katvā nirayādiṃ upapajjanto paraloke ca puna tato āgantvā nīcakule dukkhabhāvaṃ patvā nibbattaṃāno idhaloke cāti ubhayattha parājayam-eva gaṇhāti. Etam-pi

kāraṇaṃ ahaṃ disvā paññāsampanno va uttamo, issaro pana bālo na uttamoti vadāmi.

Evam vutte rājā senakaṃ oloketvā: “Nanu mahosadho paññavantam-eva uttamoti vadatī” ti āha. Senako: “Mahārāja, mahosadho daharo, ajjāpissa mukhe khīragandho vāyati, kimesa jānātī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**24. Nisippametaṃ vidadhāti bhogaṃ, na bandhuvā na sarīravaṇṇo yo,
Passeḷamūgaṃ sukhamedhamānaṃ, sirī hi naṃ bhajate goravindaṃ,
Etaṃ-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti.**

Tattha **eḷamūgaṃ**-ti paggharitalālamukhaṃ. **Goravindan**-ti so kira tasmiṃ yeva nagare asītoḷivibhavo seṭṭhi virūpo. Nāssa putto na ca dhītā, na kiñci sippaṃ jānāti. Kathentassapissa hanukassa ubhohi pi passehi lālādhārā paggharati. Devaccharā viya dve itthiyo sabbālāṅkārehi vibhūsitā supupphitāni nīluppālāni gahetvā ubhosu passesu ṭhitā taṃ lālaṃ nīluppalehi sampāṭicchitvā nīluppālāni vātapānena chaḍḍenti. Surāsoṇḍā pi pānāgāraṃ pavisantā nīluppalehi atthe sati tassa gehadvāraṃ gantvā: “Sāmi goravinda, seṭṭhi” ti vadanti. So tesāṃ saddaṃ sutvā vātapāne ṭhatvā: “Kiṃ, tātā” ti vadati. Athassa lālādhārā paggharati. Tā itthiyo taṃ nīluppalehi sampāṭicchitvā nīluppālāni antaravīthiyaṃ khipanti. Surādhuttā tāni gahetvā {6.358} udakena vikkhāletvā piḷandhitvā pānāgāraṃ pavisanti. Evam sirisampanno ahosi. Senako taṃ udāharaṇaṃ katvā dassento evamāha.

Taṃ sutvā rājā: “Kīdisaṃ, tātā, mahosadhapaṇḍitā” ti āha. Paṇḍito: “Deva, kiṃ senako jānāti, odanasitthaṭṭhāne kāko viya dadhiṃ pātuṃ āraddhasunakho viya ca yasam-eva passati, sīse patantaṃ mahāmuggaraṃ na passati, suṇa, devā” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**25. Laddhā sukhaṃ majjati appapañño, dukkhena phuṭṭho pi pamohameti,
Āgantunā dukkhasukhena phuṭṭho, pavedhati vāricaro va ghamme,
Etaṃ-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.5).**

Tattha **sukhan**-ti issariyasukhaṃ labhitvā bālo pamajjati, pamatto samāno pāpaṃ karoti. **Dukkhenā** ti kāyikacetasikadukkhena. **Āgantunā** ti na ajjhattikena. Sattānañhi sukham-pi dukkham-pi āgantukam-eva, na nīccapavattaṃ. **Ghamme** ti udakā uddharitvā ātape khittamaccho viya.

Taṃ sutvā rājā: “Kīdisaṃ ācariyā” ti āha. Senako: “Deva, kimesa jānāti, tiṭṭhantu tāva manussā, araññe jātarukkhesu pi phalasampannam-eva bahū vihaṅgamā bhajantī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**26. Dumam̐ yathā sādupalam̐ araṇṇe, samantato samabhisaranti pakkhī,
Evam-pi aḍḍham̐ sadhanam̐ sabhogam̐, bahujjano bhajati atthahetu,
Etam-pi disvāna aham̐ vadāmi, paṇṇo nihīno sirīmāva seyyo ti. (Ja. 500.6).**

Tattha **bahujjano** ti mahājano.

Tam̐ sutvā rājā: “Kīdisam̐ tātā” ti āha. Paṇḍito: “Kimesa mahodaro jānāti, suṇa, devā” ti vatvā imam̐ gāthamāha.

**27. Na sādhu balavā bālo, sāhasā vindate dhanam̐,
Kandantametam̐ dummedham̐, kaḍḍhanti nirayam̐ bhusam̐,
Etam-pi {6.359} disvāna aham̐ vadāmi, paṇṇo va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.7).**

Tattha **sāhasā** ti sāhasena sāhasikakammam̐ katvā janam̐ pīletvā dhanam̐ vindati. Atha nam̐ nirayapālā kandantam-eva dummedham̐ balavedanam̐ nirayam̐ kaḍḍhanti.

Puna raṇṇā: “Kim̐ senakā” ti vutte senako imam̐ gāthamāha.

**28. Yā kāci najjo gaṅgamabhissavanti, sabbāva tā nāmagottam̐ jahanti,
Gaṅgā samuddam̐ paṭipajjamānā, na khāyate iddhiṃ paṇṇo pi loke,
Etam-pi disvāna aham̐ vadāmi, paṇṇo nihīno sirīmāva seyyo ti. (Ja. 500.8).**

Tattha **najjo** ti ninnā hutvā sandamānā antamaso kunnadiyo pi gaṅgam̐ abhissavanti. **Jahantī** ti gaṅgātveva saṅkhyam̐ gacchanti, attano nāmagottam̐ jahanti. **Na khāyate** ti sā pi gaṅgā samuddam̐ paṭipajjamānā na paṇṇāyati, samuddotveva nāmam̐ labhati. Evam-eva mahāpaṇṇo pi issarasantikam̐ patto na khāyati na paṇṇāyati, samuddam̐ pavitṭhagaṅgā viya hoti.

Puna rājā: “Kim̐ paṇḍitā” ti āha. So: “Suṇa, mahārājā” ti vatvā imam̐ gāthādvayamāha:

**29. Yametamakkhā udadhiṃ mahantam̐, savanti najjo sabbakālamasaṅkhyam̐,
So sāgaro niccamuḷāravego, velam̐ na acceti mahāsamuddo.**

**30. Evam-pi bālassa pajappitāni, paṇṇam̐ na acceti sirī kadāci,
Etam-pi disvāna aham̐ vadāmi, paṇṇo va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.9-10).**

Tattha **yametamakkhā** ti yam̐ etam̐ akkhāsi vadesi. **Asaṅkhyan-**ti agaṇanam̐. **Velam̐ na acceti** ti uḷāravego pi hutvā ūmisahassam̐ ukkhipitvā pi velam̐ atikkamitum̐ na sakkoti, velam̐ patvā avassam̐ sabbā ūmiyo bhijjanti. **Evam-pi bālassa pajappitāni** ti bālassa vacanāni pi evam-eva paṇṇavantam̐ atikkamitum̐ na {6.360} sakkonti, tam̐ patvāva bhijjanti. **Paṇṇam̐ na acceti** ti

paññavantam sirimā nāma nātikkamati. Na hi koci manujo atthānatthe uppannakāṅkho taṁchindanattāya paññavantam atikkamitvā bālassa issarassa pādamūlam gacchati, paññavantassa pana pādamūle yeva vinicchayo nāma labbhatīti.

Tam sutvā rājā: “Katham senakā” ti āha. So: “Suṇa, devā” ti vatvā imam gāthamāha.

**31. Asaññato ce pi paresamattham, bhaṇāti sandhānagato yasassī,
Tasseva tam rūhati nātimajjhe, sirī hi nam kārayate na paññā,
Etam-pi disvāna aham vadāmi, pañño nihīno sirimāva seyyo ti. (Ja. 500.11).**

Tattha **asaññato cepī** ti issaro hi sace pi kāyādīhi asaññato dussīlo. **Sandhānagato** ti vinicchaye ṭhito hutvā paresam attham bhaṇati, tasmim vinicchayamaṇḍale mahāparivāraparivutassa musāvādam vatvā sāmikam-pi assāmikam karontassa tasseva tam vacanam ruhati. Sirī hi nam tathā kārayate na paññā, tasmā pañño nihīno, sirimāva seyyoti vadāmi.

Puna raññā: “Kim, tātā” ti vutte paṇḍito: “Suṇa, deva, bālasenako kim jānātī” ti vatvā imam gāthamāha.

**32. Parassa vā attano vā pi hetu, bālo musā bhāsati appapañño,
So nindito hoti sabhāya majjhe, pacchā pi so duggatigāmī hoti,
Etam-pi disvāna aham vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.12).**

Tato senako imam gāthamāha.

**33. Attham-pi ce bhāsati bhūripañño, anāḷhiyo appadhano daliddo,
Na tassa tam rūhati nātimajjhe, sirī {6.361} ca paññāṇavato na hoti,
Etam-pi disvāna aham vadāmi, pañño nihīno sirimāva seyyo ti. (Ja. 500.13).**

Tattha **atthampī** ti kāraṇam-pi ce bhāsati. **Nātimajjhe** ti parisamajjhe. **Paññāṇavato** ti mahārāja, paññāṇavantassa sirisobhaggappattassa santikam gantvā pakatiyā vijjamānā pi sirī nāma na hoti. So hi tassa santike sūriyuggamane khajjopanako viya khāyatīti dasseti.

Puna raññā: “Kīdisam, tātā” ti vutte paṇḍito: “Kim jānāti, senako, idhalokamattam-eva oloketi, na paralokan”-ti vatvā imam gāthamāha.

**34. Parassa vā attano vā pi hetu, na bhāsati alikam bhūripañño,
So pūjito hoti sabhāya majjhe, pacchā pi so suggatigāmī hoti,
Etam-pi disvāna aham vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.14).**

Tato senako gāthamāha.

**35. Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, thiyo ca iddhesu kulesu jātā,
Sabbāva tā upabhogā bhavanti, iddhassa posassa aniddhimanto,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti. (Ja. 500.15).**

Tattha **iddhassā** ti issarassa. **Aniddhimanto** ti na kevalaṃ tā nāriyova, atha
kho sabbe aniddhimanto pi sattā tassa upabhogā bhavanti.

Tato paṇḍito: “Kiṃ esa jānāti” ti vatvā ekaṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento imaṃ
gāthamāha.

**36. Asaṃvihitakammantaṃ, bālaṃ dummedhamantinaṃ,
Sirī jahati dummedhaṃ, jiṇṇaṃva urago tacam,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi,
Pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 500.16).**

Tattha {6.362} “**sirī jahatī**” ti padassa **cetiyaajātakena** (Ja. 422) attho
vaṇṇetabbo.

Atha senako rañṇā: “Kīdisan”-ti vutte: “Deva, kiṃ esa taruṇadārako jānāti,
suṇāthā” ti vatvā: “Paṇḍitaṃ appaṭibhānaṃ karissāmī” ti cintetvā imaṃ
gāthamāha.

**37. Pañca paṇḍitā mayam bhaddante, sabbe pañjalikā upaṭṭhitā,
Tvaṃ no abhibhuyya issarosi, sakko va bhūtapati devarājā,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño nihīno sirīmāva seyyo ti. (Ja. 520.17).**

Idaṃ kira sutvā rājā: “Sādhurūpaṃ senakena kāraṇaṃ ābhaṭaṃ, sakkhissati nu
kho me putto imassa vādaṃ bhinditvā aññaṃ kāraṇaṃ āharitun”-ti cintetvā:
“Kīdisaṃ paṇḍitā” ti āha. Senakena kira imasmiṃ kāraṇe ābhate ṭhapetvā
bodhisattaṃ añño taṃ vādaṃ bhinditum samattho nāma natthi, tasmā mahāsatto
attano ñaṇabalena tassa vādaṃ bhindanto: “Mahārāja, kimesa bālo jānāti,
yasam-eva oloketi, pañṇāya visesaṃ na jānāti, suṇāthā” ti vatvā imaṃ
gāthamāha.

**38. Dāso va pañṇassa yasassi bālo, atthesu jātesu tathāvidhesu,
Yaṃ paṇḍito nipuṇaṃ saṃvidheti, sammohamāpajjati tattha bālo,
Etam-pi disvāna ahaṃ vadāmi, pañño va seyyo na yasassi bālo ti. (Ja. 520.18).**

Tattha **atthesū** ti kiccesu jātesu. **Saṃvidheti** ti saṃvidahati.

Iti mahāsatto sinerupādato suvaṇṇavālukaṃ uddharanto viya gaganatale
puṇṇacandaṃ utthāpento viya ca nayakāraṇaṃ dassesi. Evaṃ mahāsattena
pañṇānubhāvaṃ dassetvā kathite rājā senakaṃ āha: “Kīdisaṃ, senaka, sakkonto

uttari pi kathehī” ti. So koṭṭhe ṭhapitadhaññaṃ viya uggahitakaṃ khepetvā appaṭibhāno maṅkubhūto pajjhāyanto {6.363} nisīdi. Sace hi so aññaṃ kāraṇaṃ āhareyya, na gāthāsahassena pi imaṃ jātakaṃ niṭṭhāyetha. Tassa pana appaṭibhānassa ṭhitakāle gambhīraṃ oghaṃ ānento viya mahāsatto uttari pi paññaṃ-eva vaṇṇento imaṃ gāthamāha.

**39. Addhā hi paññāva sataṃ pasatthā, kantā sirī bhogaratā manussā,
Ñāṇaṇca buddhānamatulyarūpaṃ, paññaṃ na acceti sirī kadācī ti. (Ja. 520.19).**

Tattha **satan**-ti buddhādīnaṃ sappurisaṇaṃ. **Bhogaratā** ti mahārāja, yasmā andhabālaṃ manussā bhogaratāva, tasmā tesāṃ sirī kantā. Yaso nāmesa paṇḍitehi garahito bālānaṃ kantoti cāyaṃ attho **bhisajātakena** (Ja. 488) vaṇṇetabbo. **Buddhānan**-ti sabbaññubuddhānaṇca ñāṇaṃ. **Kadācī** ti kismiñci kāle ñāṇavantaṃ sirī nāma nātikkamati, devā ti.

Taṃ sutvā rājā mahāsattassa pañhabyākaraṇena tuṭṭho ghanavassaṃ vassento viya mahāsattaṃ dhanena pūjento imaṃ gāthamāha.

**40. Yaṃ taṃ apucchimha akittayī no, mahosadha kevaladhammadassī,
Gavaṃ sahasaṃ usabhaṇca nāgaṃ, ājaññayutte ca rathe dasa ime,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te gāmavarāni soḷasā ti. (Ja. 520.20).**

Tattha **usabhaṇca nāgan**-ti tassa gavaṃ sahasassa usabhaṃ katvā alaṅkatapaṭiyattaṃ ārohanīyaṃ nāgaṃ dammīti.

Vīsatinipāte sirimantapañño niṭṭhito

Channapathapañño

Tato paṭṭhāya bodhisattassa yaso mahā ahosi. Taṃ sabbaṃ udumbaradevī yeva vicāresi. Sā tassa soḷasavassikakāle cintesi: “Mama kaniṭṭho mahallako jāto, yaso pissa mahā ahosi, āvāhamassa kātuṃ vaṭṭatī” ti. Sā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā: “Sādhu jānāpehi nan”-ti āha. Sā taṃ jānāpetvā {6.364} tena sampaṭicchite: “Tena hi, tāta, te kumārikaṃ ānemī” ti āha. Atha mahāsatto: “Kadāci imehi ānītā mama na ruceyya, sayam-eva tāva upadhāremī” ti cintetvā evamāha: “devī, katipāhaṃ mā kiñci rañño vadetha, ahaṃ ekaṃ kumārikaṃ sayam pariyesitvā mama cittarucitaṃ tumhākaṃ ācikkhissāmī” ti. “Evaṃ karohi, tātā” ti. So devīm vanditvā attano gharaṃ gantvā sahāyakānaṃ saññaṃ datvā aññātakavesena tunnavāyaupakaraṇāni gahetvā ekako va uttaradvārena nikkhamitvā uttarayavamajjhakaṃ pāyāsī. Tadā pana tattha ekaṃ porāṇasetṭhikulaṃ parikkhīṇaṃ ahosi. Tassa kulassa dhītā amarādevī nāma

abhirūpā dassanīyā pāsādikā sabbalakkhaṇasampannā puññavatī. Sā taṃ divasaṃ pāto va yāguṃ pacitvā ādāya: “Pitu kasanaṭṭhānaṃ gamissāmī” ti nikkhamitvā tam-eva maggaṃ paṭipajji. Mahāsatto taṃ āgacchantiṃ disvā: “Sabbalakkhaṇasampannāyaṃ itthī, sace apariggahā, imāya me pādaparicārikāya bhavituṃ vaṭṭatī” ti cintesi.

Sā pi taṃ disvāva: “Sace evarūpassa purisassa gehe bhaveyyaṃ, sakkā mayā kuṭumbaṃ saṇṭhāpetun”-ti cintesi.

Atha mahāsatto: “imissā sapariggahāpariggahabhāvaṃ na jānāmi, hatthamuṭṭhiyā naṃ pucchissāmi, sace esā paṇḍitā bhavissati, jānissati. No ce, na jānissati, idheva naṃ chaḍḍetvā gacchāmī” ti cintetvā dūre ṭhito va hatthamuṭṭhimakāsi. Sāpi: “Ayaṃ mama sasāmikāsāmikabhāvaṃ pucchati” ti ṇatvā hatthaṃ pasāresi. So apariggahabhāvaṃ ṇatvā samīpaṃ gantvā: “Bhadde, kā nāma tvaṃ”-ti pucchi. “Sāmi, ahaṃ atīte vā anāgate vā etarahi vā yaṃ natthi, tannāmikā” ti. “Bhadde, loke amarā nāma natthi, tvaṃ amarā nāma bhavissasi” ti. “Evaṃ, sāmi” ti. “Bhadde, kassa yāguṃ harissasi” ti? “Pubbadevatāya, sāmi” ti. “Bhadde, pubbadevatā nāma mātāpitāro, tava pitu yāguṃ harissasi maññe” ti. “Evaṃ, sāmi” ti. “Bhadde, tava pitā kiṃ karoti” ti? “Sāmi, ekaṃ dvidhā karoti” ti. “Ekassa dvidhākaraṇaṃ nāma kasaṇaṃ, tava pitā kasati” ti. {6.365} “Evaṃ, sāmi” ti. “Katarasmiṃ pana ṭhāne te pitā kasati” ti? “Yattha sakiṃ gatā na enti, tasmīṃ ṭhāne, sāmi” ti. “Sakiṃ gatānaṃ na paccāgamaṇaṭṭhānaṃ nāma susānaṃ, susānasantike kasati, bhadde” ti. “Evaṃ, sāmi” ti. “Bhadde, ajjeva essasi” ti. “Sace essati, na essā”mi. “No ce essati, essāmi, sāmi” ti. “Bhadde, pitā te maññe nadīpāre kasati, udae ente na essasi, anente essasi” ti. “Evaṃ, sāmi” ti. Ettakaṃ nāma mahāsatto ālāpasallāpaṃ karoti.

Atha naṃ amarādevī: “Yāguṃ pivissasi, sāmi” ti nimantesi. Mahāsatto: “Paṭhamam-eva paṭikkhipanaṃ nāma avamaṅgalan”-ti cintetvā: “Āma, pivissāmī” ti āha. Sā pana yāgughaṭaṃ otāresi. Mahāsatto cintesi: “Sace pātiṃ adhovitvā hatthadhovanaṃ adatvā dassati, ettheva naṃ pahāya gamissāmī” ti. Sā pana pātiṃ dhovitvā pātiyā udakaṃ āharitvā hatthadhovanaṃ datvā tucchapātiṃ hatthe aṭṭhapetvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā ghaṭaṃ āluḷetvā yāguyā pūresi, tattha pana sitthāni mahantāni. Atha naṃ mahāsatto āha: “Kiṃ, bhadde, atibahalā yāgū” ti. “Udakaṃ na laddhaṃ, sāmi” ti. “Kedāre udakaṃ na laddhaṃ bhavissati maññe” ti. “Evaṃ, sāmi” ti. Sā pitu yāguṃ ṭhapetvā bodhisattassa adāsi. So yāguṃ pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā: “Bhadde, tuyhaṃ mātu gehaṃ

gamissāmi, maggaṃ me ācikkhā” ti āha. Sā: “Sādhū” ti vatvā maggaṃ ācikkhantī ekakanipāte imaṃ gāthamāha.

**41. Yena sattubilaṅgā ca, diguṇapalāso ca pupphito,
Yena dadāmi tena vadāmi, yena na dadāmi na tena vadāmi,
Esa maggo yavamajjhakassa, etaṃ annapathaṃ vijānāhī ti. (Ja. 112).**

Tassattho: “sāmi, antogāmaṃ pavisitvā ekaṃ sattūāpaṇaṃ passissasi, tato kaṇḍjikāpaṇaṃ, tesam purato diguṇapaṇṇo koviḷāro supupphito, tasmā tvaṃ yena sattubilaṅgā {6.366} ca koviḷāro ca pupphito, tena gantvā koviḷāramūle ṭhatvā dakkhiṇaṃ gaṇha vāmaṃ muñca, esa maggo yavamajjhakassa yavamajjhakagāme ṭhitassa amhākaṃ gehassa, etaṃ evaṃ paṭicchādetvā mayā vuttaṃ channapathaṃ paṭicchannapathaṃ channapathaṃ vā paṭicchannakāraṇaṃ vijānāhī” ti. Ettha hi **yena dadāmi** ti yena hatthena dadāmi, idaṃ dakkhiṇahatthaṃ sandhāya vuttaṃ, itaraṃ vāmahatthaṃ. Evaṃ sā tassa maggaṃ ācikkhitvā pitu yāguṃ gahetvā agamāsi.

Channapathapañho niṭṭhito

Amarādevipariyesanā

So pi tāya kathitamaggeneva taṃ geḥaṃ gato. Atha naṃ amarādeviyā mātā disvā āsanaṃ datvā: “Yāguṃ pivissasi, sāmī” ti āha. “Amma, kaniṭṭhabhaginiyā me amarādeviyā thokā yāgu me dinnā” ti. Taṃ sutvā sā: “Dhītu me atthāya āgato bhavissatī” ti aññāsi. Mahāsatto tesam duggatabhāvaṃ jānanto pi: “Amma, ahaṃ tunnavāyo, kiñci sibbitabbayuttakaṃ atthī” ti pucchi. “Atthi, sāmī, mūlaṃ pana natthī” ti? “Amma mūlena kammaṃ natthi, ānehi, sibbissāmi nan”-ti. Sā jiṇṇasāṭakāni āharitvā adāsi. Bodhisatto āhaṭāhaṭaṃ niṭṭhāpesi yeva. Puñṇavato hi kiriya nāma samijjhati yeva. Atha naṃ āha: “Amma, vīthibhāgena āroceyyāsī” ti. Sā sakalagāmaṃ ārocesi. Mahāsatto tunnavāyakammaṃ katvā ekāheneva saḥassaṃ kahāpaṇaṃ uppādesi. Mahallikāpissa pātarāsabhattaṃ pacitvā datvā: “Tāta, sāyamāsaṃ kittakaṃ pacāmī” ti āha. “Amma, yattakā imasmiṃ geḥe bhuñjanti, tesam pamāṇenā” ti. Sā anekasūpabyañjanaṃ bahubhattaṃ paci. Amarādevī pi sāyaṃ sīsena dārūkalāpaṃ, ucchaṅgena paṇṇaṃ ādāya araṇṇato āgantvā puragehadvāre dārūkalāpaṃ nikkhipitvā pacchimadvārena geḥaṃ pāvisi. Pitāpissā sāyataraṃ āgamāsi. Mahāsatto nānaggarasabhojanaṃ bhuñji. Itarā mātāpitāro bhojetvā pacchā sayam bhuñjitvā mātāpitūnaṃ pāde dhovitvā mahāsattassa pāde dhovi.

So taṃ pariggaṇhanto katipāhaṃ tattheva vasi. Atha naṃ vīmaṃsanto ekadivasaṃ āha: “bhadde, aḍḍhanāḷikataṇḍule gahetvā tato mayhaṃ yāguṇca pūvaṇca bhattaṇca pacāhī” ti. Sā: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā taṇḍule koṭṭetvā mūlataṇḍulehi bhattaṃ, majjhimateṇḍulehi yāguṃ, kaṇakāhi pūvaṃ pacitvā tadanurūpaṃ sūpabyañjanaṃ sampādetvā mahāsattassa sabyañjanaṃ yāguṃ adāsi. Sā yāgu mukhe ṭhapitamattāva {6.367} satta rasaharaṇisahassāni pharitvā aṭṭhāsi. So tassā vīmaṃsanatthameva: “Bhadde, yāguṃ pacituṃ ajānantī kimatthaṃ mama taṇḍule nāsesī” ti kuddho viya saha kheḷena niṭṭhubhitvā bhūmiyaṃ pātesi. Sā tassa akujjhivāva: “Sāmi, sace yāgu na sundarā, pūvaṃ khādā” ti pūvaṃ adāsi. Tam-pi tattheva akāsi. “Sace, sāmi, pūvaṃ na sundaraṃ, bhattaṃ bhuñjā” ti bhattaṃ adāsi. Bhattam-pi tattheva katvā: “Bhadde, tvaṃ pacituṃ ajānantī mama santakaṃ kimatthaṃ nāsesī” ti kuddho viya tīṇi pi ekato madditvā sīsato paṭṭhāya sakalasarīraṃ limpitvā: “Gaccha, dvāre nisīdāhī” ti āha. Sā akujjhivāva: “Sādhū, sāmī” ti gantvā tathā akāsi. So tassā nihataṃānabhāvaṃ ñatvā: “Bhadde, ehī” ti āha. Sā akujjhivā ekavacaneneva āgatā. Mahāsatto pana āgacchanto kahāpaṇasahassena saddhiṃ ekasāṭakayugaṃ tambūlapasibbake ṭhapetvā āgato. Atha so taṃ sāṭakaṃ nīharitvā tassā hatthe ṭhapetvā: “Bhadde, tava sahāyikāhi saddhiṃ nhāyitvā imaṃ sāṭakaṃ nivāsetvā ehī” ti āha. Sā tathā akāsi.

Paṇḍito uppāditadhanaṇca, ābhatadhanaṇca sabbaṃ tassā mātāpitūnaṃ datvā samassāsetvā sasure āpucchitvā taṃ ādāya nagarābhimukho agamāsi. Antarāmagge tassā vīmaṃsanatthāya chattaṇca upāhanaṇca datvā evamāha: “bhadde, imaṃ chattaṃ gahetvā attānaṃ dhārehi, upāhanaṃ abhiruhitvā yāhī” ti. Sā taṃ gahetvā tathā akatvā abbhokāse sūriyasantāpe chattaṃ adhāretvā vanante dhāretvā gacchati, thalaṭṭhāne upāhanaṃ paṭimuñcitvā udakaṭṭhānaṃ sampattakāle abhiruhitvā gacchati. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ disvā pucchi: “Kiṃ, bhadde, thalaṭṭhāne upāhanaṃ paṭimuñcitvā udakaṭṭhāne abhiruhitvā gacchasi, sūriyasantāpe chattaṃ adhāretvā vanante dhāretvā” ti? Sā āha: “sāmi, thalaṭṭhāne kaṇṭakādīni passāmi, udakaṭṭhāne macchakacchapakaṇṭakādīni na passāmi, tesu pāde pavīṭṭhesu dukkhavedanā bhavēyya, abbhokāse sukkharukkhakaṇṭakādīni natthi, vanantaraṃ pavīṭṭhānaṃ pana sukkharukkhaṇḍādīkesu matthake patitesu dukkhavedanā bhavēyya, tasmā tāni paṭighātanatthāya evaṃ karomī” ti.

Bodhisatto dvīhi kāraṇehi tassā kathaṃ sutvā tussitvā gacchanto ekasmiṃ ṭhāne phalasampannaṃ ekaṃ badararukkhaṃ disvā badararukkhamūle nisīdi. Sā

badararukkhamūle nisinnam mahāsattam disvā: “Sāmi, abhiruhitvā badaraphalam gahetvā khādāhi, mayham-pi dehī” ti āha. “Bhadde, aham kilamāmi, abhiruhitum na sakkomi, tvam-eva abhiruhā” ti. Sā tassa vacanam sutvā badararukkham abhiruyha sākchantare nisīditvā phalam ocini. Bodhisatto tam āha: “bhadde, phalam mayham dehī” ti. Sā: “Ayam puriso paṇḍito vā apaṇḍito vā vīmaṃsissāmī” ti cintetvā tam āha: “Sāmi, uṇhaphalam khādissasi, udāhu sītaphalan”-ti? So tam kāraṇam ajānanto viya evamāha: “bhadde, uṇhaphalena me attho” ti. Sā phalāni bhūmiyam khipitvā: “Sāmi, khādā” ti āha. Bodhisatto tam gahetvā dhamento khādi. Puna vīmaṃsamāno nam evamāha: “bhadde, sītalam me dehī” ti. Atha sā badaraphalāni tiṇabhūmiyā upari khi pi. So tam gahetvā khādītva: “Ayam dārikā ativiya paṇḍitā” ti cintetvā tussi. Atha mahāsatto tam āha: “bhadde, badararukkhatō otarāhī” ti. Sā mahāsattassa vacanam sutvā rukkhato otaritvā ghaṭam gahetvā nadim gantvā udakam ānetvā mahāsattassa adāsi. Mahāsatto pivitvā mukham vikkhāletvā tato uṭṭhāya gacchanto nagaram-eva sampatto.

Atha so tam vīmaṃsanatthāya dovārikassa gehe ṭhapetvā dovārikassa bhariyāya ācikkhitvā attano nivesanam gantvā purise āmantetvā: “Asukagehe itthim ṭhapetvā āgatomhi, imam sahasam ādāya gantvā tam vīmaṃsathā” ti sahasam datvā pesesi. Te tathā karimsu. Sā āha: “idam mama sāmikassa pādarajam-pi na agghatī” ti. Te āgantvā paṇḍitassa ārocesum. Puna pi yāvatatiyam pesetvā catutthe vāre mahāsatto te yeve: “Tena hi nam hatthe gahetvā kaḍḍhantā ānethā” ti āha. Te tathā karimsu. Sā mahāsattam mahāsampattiyam ṭhitam na sañjāni, nam oloketvā ca pana hasi ceva rodi ca. So ubhayakāraṇam pucchi. Atha nam sā āha: “sāmi, aham hasamānā tava sampattim oloketvā ‘ayam akāraṇena na laddhā, purimabhava kusalam katvā laddhā, aho puññanam phalam nāmā’ ti hasim. Rodamānā pana ‘idāni parassa rakkhitago pitavatthumhi aparajjhivā {6.368} nirayam gamissatī’ ti tayi kāruñṇena rodin”-ti.

So tam vīmaṃsitvā suddhabhāvaṃ ṇatvā: “Gacchatha nam tattheva nethā” ti vatvā pesetvā puna tunnavāyavesam gahetvā gantvā tāya saddhim sayitvā punadivase pāto va rājakulam pavisitvā udumbaradeviyā ārocesi. Sā rañño ārocetvā amarādevim sabbālankārehi alankaritvā mahāyogge nisīdāpetvā mahantena sakkārena mahāsattassa geham netvā maṅgalam kāresi. Rājā bodhisattassa sahasamūlam paṇṇākāram pesesi. Dovārike ādim katvā sakalanagaravāsino paṇṇākāre paṇṇimsu. Amarādevī pi raññā pahitam paṇṇākāram dvidhā bhinditvā ekaṃ koṭṭhāsam rañño pesesi. Etenupāyena

sakalanagaravāsīnam-pi paṇṇākāraṃ pesetvā nagaraṃ saṅgaṇhi. Tato paṭṭhāya mahāsatto tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasanto raṇṇo atthaṇca dhammaṇca anusāsi.

Amarādevipariyesanā niṭṭhitā

Sabbaratanathenavaṇṇanā

Athekadivasam senako itare tayo attano santikaṃ āgate āmantesi: “Ambho, mayam gahapatiputtassa mahosadhasseva nappahoma, idāni pana tena attanā byattatarā bhariyā ānītā, kinti nam raṇṇo antare paribhindeyyāmā” ti. “Ācariya, mayam kim jānāma, tvaṃ yeva jānāhi” ti. “Hotu mā cintayittha, attheko upāyo, aham raṇṇo cūlāmaṇim thenetvā āharissāmi, pukkusa, tvaṃ suvaṇṇamālaṃ āhara, kāminda, tvaṃ kambalaṃ, devinda, tvaṃ suvaṇṇapādukanti evam mayam cattāro pi upāyena tāni āharissāma, tato amhākaṃ gehe aṭṭhapetvā gahapatiputtassa geham pesessāmā” ti. Atha kho te cattāro pi tathā karimsu. Tesu senako tāva cūlāmaṇim takkaghaṭe pakkhipitvā dāsiyā hatthe ṭhapetvā pesesi: “Imam takkaghaṭam añṇesaṃ gaṇhantānaṃ adatvā sace mahosadhassa gehe gaṇhāti, ghaṭeneva saddhiṃ dehī” ti. Sā paṇḍitassa gharadvāraṃ gantvā: “Takkaṃ gaṇhatha, takkaṃ gaṇhathā” ti aparāparaṃ carati.

Amarādevī dvāre ṭhitā tassā kiriyaṃ disvā: “Ayaṃ aññattha na gacchati, bhavitabbamettha kāraṇenā” ti iṅgitasaññāya dāsiyo paṭikkamāpetvā sayameva: “Amma, ehi takkaṃ gaṇhissāmi” ti {6.369} pakkosivā tassā āgatakāle dāsīnaṃ saññaṃ datvā tāsū anāgacchantīsu: “Gaccha, amma, dāsiyo pakkosāhi” ti tam-eva pesetvā takkaghaṭe hatthaṃ otāretvā maṇim disvā taṃ dāsīm pucchi: “Amma, tvaṃ kassa santakā” ti? “Ayye, senakapaṇḍitassa dāsīmhi” ti. Tato tassā nāmaṃ tassā ca mātuyā nāmaṃ pucchitvā: “Asukā nāmā” ti vutte: “Amma, imaṃ takkaṃ katimūlan”-ti pucchi. “Ayye, catunāḷikan”-ti. “Tena hi, amma, imaṃ takkaṃ me dehī” ti vatvā: “Ayye, tumhesu gaṇhantīsu mūlena me ko attho, ghaṭeneva saddhiṃ gaṇhathā” ti vutte: “Tena hi yāhi” ti taṃ uyyojetvā sā: “Asukamāse asukadivase senakācariyo asukāya nāma dāsiyā dhītāya asukāya nāma hatthe raṇṇo cūlāmaṇim pahenakattāya pahiṇī” ti paṇṇe likhitvā takkaṃ gaṇhi. Pukkuso pi suvaṇṇamālaṃ sumanapupphacaṅkoṭake ṭhapetvā sumanapupphena paṭicchādetvā tatheva pesesi. Kāmino pi kambalaṃ paṇṇapacchiyaṃ ṭhapetvā paṇṇehi chādetvā pesesi. Devindo pi suvaṇṇapādukaṃ

yavakalāpantare bandhitvā pesesi. Sā sabbāni pi tāni gahetvā paṇṇe akkharāni āropevā mahāsattassa ācikkhitvā ṭhapesi.

Te pi cattāro paṇḍitā rājakulam gantvā: “Kiṃ, deva, tumhe cūlāmaṇim na piḷandhathā” ti āhamāsu. Rājā: “Piḷandhissāmi āharathā” ti purise āha. Te maṇim na passimāsu, itarāni pi na passimāsu yeva. Atha te cattāro paṇḍitā: “Deva, tumhākaṃ ābharaṇāni mahosadhassa gehe atthi, so tāni sayam vaḷaṇjeti, paṭisattu te mahārāja, gahapatiputto” ti taṃ bhindimāsu. Athassa atthacarakā manussā sīghaṃ gantvā ārocesuṃ. So: “Rājānaṃ disvā jānissāmī” ti rājupaṭṭhānaṃ agamāsi. Rājā kujjhivā: “Ko jānissati, kiṃ bhavissati kiṃ karissati” ti attānaṃ passituṃ nādāsi. Paṇḍito rañño kuddhabhāvaṃ ṇatvā attano nivesanam-eva gato. Rājā: “Naṃ gaṇhathā” ti āṇāpesi. Paṇḍito atthacarakānaṃ vacanaṃ sutvā: “Mayā apagantuṃ vaṭṭati” ti amarādeviyā saññaṃ datvā aññātakavesena nagarā nikkhamitvā dakkhiṇayavamajjhakagāmaṃ gantvā tasmim kumbhakārakammaṃ akāsi. Nagare: “Paṇḍito palāto” ti ekakolāhalaṃ jātaṃ.

Senakādayo pi cattāro janā tassa palātabhāvaṃ ṇatvā: “Mā cintayittha, mayam kiṃ apaṇḍitā” ti aññaamaññaṃ ajānāpetvāva amarādeviyā paṇṇākāraṃ paṇḍimāsu {6.370} sā tehi catūhi pesitapaṇṇākāraṃ gahetvā: “Asuka-asukavelāya āgacchatū” ti vatvā ekaṃ kūpaṃ khaṇāpetvā gūtharāsino saha udakena tattha pūretvā gūthakūpassa uparitale yantaphalakāhi pidahitvā kiḷaṇjēna paṭicchādetvā sabbam niṭṭhāpesi. Atha senako sāyanhasamaye nhatvā attānaṃ alaṅkaritvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā bodhisattassa gehaṃ agamāsi. So gharadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ jānāpesi. Sā: “Ehi, ācariyā” ti āha. So gantvā tassā santike aṭṭhāsi. Sā evamāha: “sāmi, idāni ahaṃ tava vasaṃ gatā, attano sarīraṃ anbhāyivā sayituṃ ayuttan”-ti. So tassā vacanaṃ sutvā: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Sā nikkhamitvā udakapūraṃ ghaṭaṃ gahetvā āsittā viya: “Ehi, ācariya, nhānatthāya phalakāni āruha” ti vatvā tassa phalakāni abhiruyha ṭhitakāle gehaṃ pavisitvā phalakakoṭiyaṃ akkamitvā gūthakūpe pātesi.

Pukkuso pi sāyanhasamaye nhatvā alaṅkaritvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā bodhisattassa gehaṃ gantvā gharadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ jānāpesi. Ekā paricārikā itthī amarādeviyā ārocesi. Sā tassā vacanaṃ sutvā: “Ehi, ācariya, attano sarīraṃ anbhāyivā sayituṃ ayuttan”-ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Sā nikkhamitvā udakapūraṃ ghaṭaṃ gahetvā āsiṇcamānā viya: “Ehi, ācariya, nhānatthāya phalakāni abhiruha” ti āha. Tassa phalakāni abhiruyha ṭhitakāle sā

gehaṃ pavisitvā phalakāni ākaḍḍhitvā gūthakūpe pātesi. Pukkusaṃ senako: “Ko eso” ti pucchi. “Ahaṃ pukkuso” ti. “Tvaṃ ko nāma manusso” ti? “Ahaṃ senako” ti aññamaññaṃ pucchitvā aṭṭhaṃsu. Tathā itare dve pi tattheva pātesi. Sabbe pi te jegucche gūthakūpe aṭṭhaṃsu. Sā vibhātāya rattiyā tato ukkhipāpetvā, cattāro pi jane khuramuṇḍe kārāpetvā taṇḍulāni gāhāpetvā udakena temetvā koṭṭāpetvā cuṇṇaṃ bahalayāguṃ pacāpetvā madditvā sīsato paṭṭhāya sakalasarīraṃ vilimpāpetvā tūlapicūni gāhāpetvā tattheva sīsato paṭṭhāya okirāpetvā mahādukkhaṃ pāpetvā kilañjakucchiyaṃ nipajjāpetvā veṭhetvā rañño ārocetukāmā hutvā tehi saddhiṃ cattāri ratanāni gāhāpetvā rañño santikaṃ gantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīditvā: “deva, setavānaraṃ nāma mahāpaṇṇākāraṃ paṭiggaṇhathā” ti vatvā cattāri kilañjāni rañño pādamūle ṭhapāpesi. Atha rājā vivarāpetvā setamakkāṭasadiṣṭe cattāro pi jane passi. Atha sabbe manussā: “Aho adiṭṭhapubbā, aho mahāsetavānarā” ti vatvā mahāhasitaṃ hasiṃsu. Te cattāro pi mahālaṃkāraṃ ahesuṃ.

Atha amarādevī attano sāmīno niddosabhāvaṃ kathentī rājānaṃ āha: “deva, mahosadhapaṇḍito na coro, ime cattāro va corā. Etesu hi senako maṇicoro, pukkuso suvaṇṇamālācoro, kāmino kambalacoro, devīdo suvaṇṇapādukācoro. Ime corā asukamāse asukadivase asukadāsīdhitānaṃ asukadāsīnaṃ hatthe imāni ratanāni paṇḍanti. Imaṃ paṇṇaṃ passatha, attano santakaṇḍa gaṇhatha, core ca, deva, paṭicchathā” ti. Sā cattāro pi jane mahāvippakāraṃ pāpetvā rājānaṃ vanditvā attano gehaṃ-eva gatā. Rājā bodhisattassa palātabhāvena tasmiṃ āsaṅkāya ca aññesaṃ paṇḍitapatimantīnaṃ abhāvena ca tesāṃ kiñci avatvā: “Paṇḍitā nhāpetvā attano gehāni gacchathā” ti pesesi. Cattāro janā mahāvippakāraṃ patvā rājānaṃ vanditvā attano gehaṃ-eva gatā.

Sabbaratanathenā niṭṭhitā

Khajjopanakapañho

Athassa chatte adhivatthā devatā bodhisattassa dhammadesanaṃ assuṇantī: “Kim nu kho kāraṇaṃ”-ti āvajjamaṇā taṃ kāraṇaṃ ñatvā: “Paṇḍitassa ānayanakāraṇaṃ karissāmi” ti cintetvā rattibhāge chattapiṇḍikaṃ vivaritvā rājānaṃ catukkanipāte devatāya pucchitapañhe āgate: “Hanti hatthehi pādehi” ti ādike cattāro pañhe pucchi. Rājā ajānanto: “Ahaṃ na jānāmi, aññe paṇḍite pucchissāmi” ti ekadivasaṃ okāsaṃ yācitvā punadivase: “Āgacchantū” ti catunnaṃ paṇḍitānaṃ sāsanaṃ pesesi. Tehi: “Mayaṃ khuramuṇḍā vīthiṃ

otarantā lajjāmā” ti vutte rājā cattāro nāḷipaṭṭe pesesi: “Ime sīsesu katvā āgacchantū” ti. Tadā kira te nāḷipaṭṭā uppannā. Te āgantvā paññattāsane nisīdim̐su. Atha rājā: “Senaka, ajja rattibhāge chatte adhivatthā devatā maṃ cattāro pañhe pucchi, ahaṃ pana ajānanto ‘paṇḍite pucchissāmī’ ti avacaṃ, kathehi me te pañhe” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**42. Hanti hatthehi pādehi, mukhañca parisumbhati,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti.**

Senako ajānanto: “Kiṃ hanti, kathaṃ hantī” ti taṃ taṃ vilapitvā neva antaṃ {6.371} passi, na koṭiṃ passi. Sesā pi appaṭibhānā ahesuṃ. Atha rājā vip̐paṭisārī hutvā puna rattibhāge devatāya: “Pañho te ñāto” ti puṭṭho: “Mayā cattāro paṇḍitā puṭṭhā, te pi na jānimsū” ti āha. Devatā: “Kiṃ te jānissanti, ṭhapetvā mahosadhapaṇḍitaṃ aṇño koci ete pañhe kathetuṃ samattho nāma natthi. Sace taṃ pakkosāpetvā ete pañhe na kathāpessasi, iminā te jalitena ayakūṭena sīsaṃ bhindissāmī” ti rājānaṃ tajjetvā: “Mahārāja, agginā atthe sati khajjopanakam̐ dhamituṃ na vaṭṭati, khīrena atthe sati visāṇam̐ duhituṃ na vaṭṭati” ti vatvā imaṃ pañcakanipāte khajjopanakapañham̐ udāhari:

**43. Ko nu santamhi pajjote, aggipariyesanam̐ caram̐,
Addakkhi ratti khajjotam̐, jātavedam̐ amaññatha.**

**44. Svassa gomayacuṇṇāni, abhimattham̐ tiṇāni ca,
Viparītāya saññāya, nāsakkhi pajjaletave.**

**45. Evam-pi anupāyena, attham̐ na labhate migo,
Visāṇato gavam̐ doham̐, yattha khīram̐ na vindati.**

**46. Vividhehi upāyehi, attham̐ papponti māṇavā,
Niggahena amittānam̐, mittānam̐ paggahena ca.**

**47. Senāmokkhalābhena, vallabhānam̐ nayena ca,
Jagatiṃ jagatipālā, āvasanti vasundharan-ti.**

Tattha **santamhi pajjote** ti aggimhi sante. **Caran**-ti caranto. **Addakkhī** ti passi, disvā ca pana vaṇṇasāmaññatāya khajjopanakam̐: “Jātavedo ayaṃ bhavissatī” ti amaññittha. **Svassā** ti so assa khajjopanakassa uparī sukhumāni gomayacuṇṇāni ceva tiṇāni ca. **Abhimatthan**-ti hatthehi ghaṃsitvā ākiranto jaṇṇukehi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya mukhena dhamanto jālessāmi nanti viparītāya saññāya vāyamanto pi jāletuṃ nāsakkhi. **Migo** ti migasadiso andhabālo evaṃ anupāyena pariyesanto attham̐ na labhati. **Yatthā** ti yasmim̐

visāṇe khīram-eva natthi, tato gāvim duhanto viya ca atthaṃ na vindati.

Senāmokkhalābhenā ti senāmokkhānaṃ amaccānaṃ lābhena.

Vallabhānan-ti piyamanāpānaṃ {6.372} vissāsikānaṃ amaccānaṃ nayena ca.

Vasundharan-ti vasusaṅkhātānaṃ ratanānaṃ dhāraṇato vasundharanti
laddhanāmaṃ jagatiṃ jagatipālā rājāno āvasanti.

Na te tayā sadisā hutvā aggimhi vijjamāne yeva khajjopanakaṃ dhamanti.
Mahārāja, tvaṃ pana aggimhi sati khajjopanakaṃ dhamanto viya, tulaṃ
chaḍḍetvā hatthena tulayanto viya, khīrena atthe jāte visāṇato duhanto viya ca,
senakādayo pucchasi, ete kiṃ jānanti. Khajjopanakasadisā hete.
Aggikkhandhasadiso mahosadho paññāya jalati, taṃ pakkosāpetvā puccha. Ime
te pañhe ajānantassa jīvitāṃ natthīti rājānaṃ tajjetvā antaradhāyi.

Khajjopanakapañho niṭṭhito

Bhūripaṇho

Atha rājā maraṇabhayatajjito punadivase cattāro amacce pakkosāpetvā: “Tātā,
tumhe cattāro catūsu rathesu ṭhatvā catūhi nagaradvārehi nikkhamitvā yattha
mama puttaṃ mahosadhapaṇḍitaṃ passatha, tatthevassa sakkāraṃ katvā
khippaṃ ānethā” ti āṇāpesi. Te pi cattāro ekekena dvārena nikkhamiṃsu. Tesu
tayo janā paṇḍitaṃ na passimṃsu. Dakkhiṇadvārena nikkhanto pana
dakkhiṇayavamajjhakagāme mahāsattaṃ mattikaṃ āharitvā ācariyassa cakkāṃ
vaṭṭetvā mattikāmakkhitasarīraṃ palālapiṭṭhake nisīditvā muṭṭhiṃ muṭṭhiṃ
katvā appasūpaṃ yavabhattaṃ bhuñjamānaṃ passi. Kasmā panesa etaṃ
kammaṃ akāsīti? Rājā kira: “Nissaṃsayāṃ paṇḍito rajjaṃ gaṇhissatī” ti
āsaṅkati. “So ‘kumbhakārakammena jīvatī’ ti sutvā nirāsaṅko bhavissatī” ti
cintetvā evamakāsīti. So amaccaṃ disvā attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā:
“Ajja mayhaṃ yaso puna pākatiko bhavissati, amarādeviyā sampāditaṃ
nānaggarasabhojanam-eva bhuñjissāmī” ti cintetvā gahitaṃ yavabhattapiṇḍaṃ
chaḍḍetvā uṭṭhāya mukhaṃ vikkhāletvā nisīdi. Tasmim khaṇe so amacco taṃ
upasaṅkami. So pana senakapakkhiko, tasmā naṃ ghaṭento: “Paṇḍita,
ācariyasena-kassa vacanaṃ niyyānikaṃ, tava nāma yase parihīne tathārūpā
paññā patiṭṭhā hotuṃ nāsakkhi, idāni mattikāmakkhito palālapiṭṭhe nisīditvā
evarūpaṃ bhattaṃ bhuñjasī” ti vatvā dasakanipāte bhūripaṇhe paṭhamāṃ
gāthamāha.

48. Saccam {6.373} **kira, tvaṃ api bhūripaṇṇa, yā tādisī sirī dhitī matī ca, Na tāyatebhāvavasūpanitam, yo yavakam bhuñjasi appasūpan-ti. (Ja. 542.1).**

Tattha **saccam kirā** ti yaṃ ācariyasenako āha, taṃ kira saccam-eva. **Sirī** ti issariyaṃ. **Dhitī** ti abbhocchinnavīriyaṃ. **Na tāyatebhāvavasūpanitan-ti** abhāvassa avuḍḍhiyā vasaṃ upanītaṃ taṃ na rakkhati na gopeti, patiṭṭhā hotuṃ na sakkoti. **Yavakan-ti** yavabhattaṃ.

Atha naṃ mahāsatto: “Andhabāla, ahaṃ attano paṇṇābalena puna taṃ yasaṃ pākātikaṃ kātukāmo evaṃ karomī” ti vatvā imaṃ gāthādvayamāha:

49. Sukhaṃ dukkhena paripācayanto, kālākālaṃ vicinaṃ chandachanno, Atthassa dvārāni avāpuranto, tenāhaṃ tussāmi yavodanena.

50. Kālaṇca ṇatvā abhiñjanāya, mantehi atthaṃ paripācayitvā, Vijambhissam sīhavijambhitāni, tāyiddhiyā dakkhasi maṃ punāpi ti. (Ja. 452.2-3).

Tattha **dukkhenā** ti iminā kāyikacetasikadukkhena attano porāṇakasukhaṃ paṭipākātikakaraṇena **paripācayanto**vaḍḍhento. **Kālākālan-ti** ayaṃ paṭicchanno hutvā caraṇakālo, ayaṃ appaṭicchannoti evaṃ kālaṇca akālaṇca vicinanto raṇṇo kuddhakāle channena caritabbanti ṇatvā chandena attano ruciyā channo paṭicchanno hutvā kumbhakārakammaṃ jīvanto attano atthassa kāraṇasaṅkhātāni dvārāni avāpuranto viharāmi, tena kāraṇenāhaṃ yavodanena tussāmi ti attho. **Abhiñjanāyā** ti vīriyakaraṇassa. **Mantehi atthaṃ paripācayitvā** ti attano ṇāṇabalena mama yasaṃ vaḍḍhetvā manosilātale vijambhamāno sīho viya vijambhissam, tāya iddhiyā maṃ puna pi tvaṃ passissasīti.

Atha naṃ amacco āha: “paṇḍita, chatte adhivatthā devatā rājānaṃ paṇhaṃ pucchi. Rājā cattāro paṇḍite pucchi. Tesu eko pi taṃ paṇhaṃ kathetuṃ nāsakki, tasmā rājā tava santikaṃ maṃ paṇḍitī” ti. “Evaṃ {6.374} sante paṇṇāya ānubhāvaṃ kasmā na passasi, evarūpe hi kāle na issariyaṃ patiṭṭhā hoti, paṇṇāsampanno va patiṭṭhā hotī” ti mahāsatto paṇṇāya ānubhāvaṃ vaṇṇesi.

Amacco raṇṇā: “Paṇḍitaṃ diṭṭhaṭṭhāne yeva sakkāraṃ katvā ānethā” ti dinnaṃ kahāpaṇasahassaṃ mahāsattassa hatthe ṭhapesi. Kumbhakāro:

“Mahosadhapaṇḍito kira mayā pesakārakammaṃ kārito” ti bhayaṃ āpajji. Atha naṃ mahāsatto: “Mā bhāyi, ācariya, bahūpakāro tvaṃ amhākaṃ”-ti assāsetvā sahassaṃ datvā mattikāmakkhiteveva sarīrena rathe nisīditvā nagaraṃ pāvisi.

Amacco raṇṇo ārocetvā: “Tāta, kuhiṃ paṇḍito diṭṭho” ti vutte: “Deva, dakkhiṇayavamajjhakagāme kumbhakārakammaṃ katvā jīvati, tumhe

pakkosathāti sutvāva anhāyitvā mattikāmakkhiteneva sarīrena āgato” ti āha. Rājā: “Sace mayhaṃ paccatthiko assa, issariyavidhinā careyya, nāyaṃ mama paccatthiko” ti cintetvā: “Mama puttassa ‘attano gharaṃ gantvā nhatvā alaṅkaritvā mayā dinnavidhānena āgacchatū’ ti vadeyyāthā” ti āha. Taṃ sutvā paṇḍito tathā katvā āgantvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā paṭisanthāraṃ katvā paṇḍitaṃ vīmaṃsanto imaṃ gāthamāha.

**51. Sukhī pi heke na karonti pāpaṃ, avaṇṇasaṃsaggabhayā puneke,
Pahū samāno vipulattacintī, kiṃ kāraṇā me na karosi dukkhaṃ-ti. (Ja. 452.4).**

Tattha **sukhī** ti paṇḍita, ekacce: “Mayaṃ sukhino sampannaissariyā, alaṃ no ettakenā” ti uttari issariyakāraṇā pāpaṃ na karonti, ekacce: “Evarūpassa no yasadāyakassa sāmikassa aparajjhantānaṃ avaṇṇo bhavissatī” ti avaṇṇasaṃsaggabhayā na karonti. Eko na samattho hoti, eko mandapañño, tvaṃ pana samattho ca vipulattacintī ca, icchanto pana sakalajambudīpe rajjam-pi kāreyyāsi. Kiṃ kāraṇā mama rajjaṃ gahetvā dukkhaṃ na karosīti.

Atha naṃ bodhisatto āha:

**52. Na paṇḍitā attasukhassa hetu, pāpāni kammāni samācaranti,
Dukkheṇa {6.375} phuṭṭhā khalitā pi santā, chandā ca dosā na jahanti dhammaṃ-ti. (Ja. 452.5).**

Tattha **khalitāpī** ti sampattito khalitvā vipattiyaṃ ṭhitasabhāvā hutvā pi. **Na jahanti dhammaṃ-ti** paveṇiyadhammam-pi sucaritadhammam-pi na jahanti.

Puna rājā tassa vīmaṃsanatthaṃ khattiyamāyaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**53. Yena kenaci vaṇṇena, mudunā dāruṇena vā,
Uddhare dīnamattānaṃ, pacchā dhammaṃ samācare ti. (Ja. 452.6).**

Tattha **dīnan**-ti duggataṃ attānaṃ uddharitvā sampattiyaṃ ṭhapeyyāti.

Athassa mahāsatto rukkhūpamaṃ dassento imaṃ gāthamāha.

**54. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako ti. (Ja. 452.7).**

Evañca pana vatvā: “mahārāja, yadi paribhuttarukkhassa sākhaṃ bhañjanto pi mittadubbhī hoti, yehi tumhehi mama pitā ulāre issariye patiṭṭhāpito, ahañca mahantena anuggahena anuggahito, tesu tumhesu aparajjhanto ahaṃ kathaṃ nāma mittadubbho na bhavēyyan”-ti sabbathā pi attano amittadubbhibhāvaṃ kathetvā rañño cittācāraṃ codento imaṃ gāthamāha.

**55. Yassā pi dhammaṃ puriso vijaññā, ye cassa kaṅkhaṃ vinayanti santo,
Taṃ hissa dīpañca parāyaṇaṇca, na tena mettiṃ jarayetha pañño ti. (Ja. 452.8).**

Tassattho: mahārāja, yassa ācariyassa santikā yo puriso appamattakam-pi dhammaṃ kāraṇaṃ jāneyya, ye cassa santo uppannaṃ kaṅkhaṃ vinayanti, taṃ tassa patiṭṭhānaṭṭhena dīpañceva parāyaṇaṇca, tādisena ācariyena saddhiṃ paṇḍito mittabhāvaṃ nāma na jīreyya na nāseyya.

Idāni taṃ ovadanto imaṃ gāthādvayamāha:

**56. Alaso gihī kāmabhogī na sādhu, asaṇṇato pabbajito na sādhu,
Rājā na sādhu anisammakārī, yo paṇḍito kodhano taṃ na sādhu.**

**57. Nisamma {6.376} khattiyo kayirā, nānisamma disampati,
Nisammakārino rāja, yaso kitti ca vaḍḍhatī ti. (Ja. 452.9-10).**

Tattha **na sādhu** ti na sundaro. **Anisammakārī** ti kiñci sutvā anupadhāretvā attano paccakkhaṃ akatvā kārako. **Yaso kitti cā** ti issariyaparivāro ca guṇakitti ca ekantena vaḍḍhatīti.

Bhūripaṇho niṭṭhito

Devatāpaṇho

Evam vutte rājā mahāsattaṃ samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīdāpetvā sayam nīcāsane nisīditvā āha: “paṇḍita, setacchatte adhivatthā devatā maṃ cattāro paṇhe pucchi, te ahaṃ na jānāmi. Cattāro pi paṇḍitā na jāniṃsu, kathehi me, tāta, te paṇhe” ti. Mahārāja, chatte adhivatthā devatā vā hotu, cātumahārājikādayo vā hontu, yena kenaci pucchitapaṇhaṃ ahaṃ kathetuṃ sakkomi. Vada, mahārāja, devatāya pucchitapaṇheti. Atha rājā devatāya pucchitaniyāmeneva kathento paṭhamam gāthamāha.

**58. Hanti hatthehi pādehi, mukhañca parisumbhati,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 364.1).**

Tattha **hantī** ti paharati. **Parisumbhatī** ti paharati yeva. **Sa ve** ti so evam karonto piyo hoti. **Kaṃ tena tvābhipassasī** ti tena paharaṇakāraṇena piyam katamaṃ puggalaṃ tvaṃ, rāja, abhipassasīti.

Mahāsattassa taṃ kathaṃ sutvāva gaganatale puṇṇacando viya attho pākaṭo ahosi. Atha mahāsatto: “Suṇa, mahārāja, yadā hi mātuaṅke nipanno daharakumāro haṭṭhatuṭṭho kīlanto mātaraṃ hatthapādehi paharati, kese luṇcati, muṭṭhinā mukhaṃ paharati, tadā naṃ mātā ‘coraputtaka, kathaṃ tvaṃ

no evaṃ paharasī’ ti ādīni pemasinehavaseneva vatvā pemaṃ sandhāretuṃ asakkontī ālīngitvā thanantare nipajjāpetvā mukhaṃ paricumbati. Iti so tassā evarūpe kāle piyataro hoti, tathā pitunopī” ti evaṃ gaganamajjhe sūriyaṃ utthāpento viya pākaṭaṃ katvā pañhaṃ kathesi. Taṃ sutvā devatā chattapiṇḍikaṃ vivaritvā nikkhamitvā upaḍḍhaṃ sarīraṃ dassetvā: “Sukathito paṇḍitena pañho” ti madhurassarena sādhu-kāraṃ datvā ratanacaṅkoṭakaṃ pūretvā dibbapupphagandhavāsehi bodhisattaṃ pūjetvā antaradhāyi. Rājā pi paṇḍitaṃ pupphādīhi pūjetvā {6.377} itaraṃ pañhaṃ yācitvā: “Vada, mahārāja” ti vutte dutiyaṃ gāthamāha.

59. Akkosati yathākāmaṃ, āgamañcassa icchati,

Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti.

Athassa mahāsatto: “mahārāja, mātā vacanapesanaṃ kātuṃ samatthaṃ sattaṭṭhavassikaṃ puttaṃ ‘tāta, khettaṃ gaccha, antarāpaṇaṃ gacchā’ ti ādīni vatvā ‘amma, sace idañcidañca khādanīyaṃ bhojanīyaṃ dassasi, gamissāmī’ ti vutte ‘sādhu, putta, gaṇhāhī’ ti vatvā deti. So dārako taṃ khāditvā bahi gantvā dārakehi saddhiṃ kīlītvā mātupesanaṃ na gacchatī. Mātārā: “Tāta, gacchāhī’ ti vutte so mātaraṃ ‘amma, tvaṃ sītāya gharacchāyāya nisīdasi, kiṃ pana ahaṃ tava bahi pesanakammaṃ karissāmi, ahaṃ taṃ vañcemī’ ti vatvā hatthavikāramukhavikāre katvā gato. Sā gacchantāṃ disvā kujjhitvā daṇḍakaṃ gahetvā ‘tvaṃ mama santakaṃ khāditvā khette kiccaṃ kātuṃ na icchasi’ ti tajjentī vegena palāyantaṃ anubandhitvā pāpuṇituṃ asakkontī ‘corā taṃ khaṇḍākhaṇḍaṃ chindantū’ ti ādīni vatvā yathākāmaṃ akkosati paribhāsati. Yaṃ pana mukhena bhaṇāti, tathā hadaye appamattakam-pi na icchati, āgamañcassa icchati, so divasabhāgaṃ kīlītvā sāyaṃ gehaṃ pavisitūṃ avisahanto nātakānaṃ santikaṃ gacchatī. Mātāpissa āgamanamaggaṃ olokentī anāgacchantāṃ disvā ‘pavisitūṃ na visahati maññe’ ti sokassa hadayaṃ pūretvā assu-puñṇehi nettehi nātighare upadhārentī puttaṃ disvā ālīngitvā sīse cumbitvā ubhohi hatthehi daḷhaṃ gahetvā ‘tāta piyaputtaka, mama vacanaṃ hadaye ṭhapesī’ ti atirekataraṃ pemaṃ uppādesi. Evaṃ, mahārāja, mātuyā kuddhakāle putto piyataro nāma hotī” ti dutiyaṃ pañhaṃ kathesi. Devatā tatheva pūjesi. Rājā pi pūjetvā tatiyaṃ pañhaṃ yācitvā: “Vada, mahārāja” ti vutte tatiyaṃ gāthamāha.

**60. Abbhakkhāti abhūtena, alikenābhisāraye,
Sa ve rāja piyo hoti, kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 364.3).**

Athassa mahāsatto: “Rāja, yadā ubho jayampatikā rahogatā lokassādaratiyā {6.378} kīḷantā ‘bhadde, tava mayi pemaṃ natthi, hadayaṃ te bahi gatan’-ti evaṃ aññamaññaṃ abhūtena abbhācikkhanti, alikena sārenti codenti, tadā te atirekataraṃ aññamaññaṃ piyāyanti. Evamassa pañhassa atthaṃ jānāhī” ti kathesi. Devatā tatheva pūjesi.

Rājā pi pūjetvā itaraṃ pañhaṃ yācitvā: “Vada, mahārāja” ti vutte catutthaṃ gāthamāha.

**61. Haraṃ annaṇca pānaṇca, vatthasenāsanāni ca,
Aññadatthuharā santā, te ve rāja piyā honti,
Kaṃ tena tvābhipassasī ti. (Ja. 364.4).**

Athassa mahāsatto: “Mahārāja, ayaṃ pañho dhammikasamaṇabrāhmaṇe sandhāya vutto. Saddhāni hi kulāni idhalokaparalokaṃ saddahitvā denti ceva dātukāmāni ca honti, tāni tathārūpe samaṇabrāhmaṇe yācante pi laddhaṃ harante bhuñjante pi disvā ‘amhe yeva yācanti, amhākaṃ yeva santakāni annapānādīni paribhuñjantī’ ti tesu atirekataraṃ pemaṃ karonti. Evaṃ kho, mahārāja, aññadatthuharā santā ekamsena yācantā ceva laddhaṃ harantā ca samānā piyā hontī” ti kathesi. Imasmiṃ pana pañhe kathite devatā tatheva pūjetvā sādhuḥkāraṃ datvā sattaratanapūraṃ ratanacaṅkoṭakaṃ: “Gaṇha, mahāpaṇḍitā” ti mahāsattassa pādamūle khi pi. Rājāpissa atirekataraṃ pūjāṃ karonto ativiya pasīditvā senāpatiṭṭhānaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya mahāsattassa yaso mahā ahosi.

Devatāpañho niṭṭhito

Pañcapaṇḍitapañho

Puna te cattāro paṇḍitā: “Ambho, gahapatiputto idāni mahantataro jāto, kiṃ karomā” ti mantayimsu. Atha ne senako āha: “hotu diṭṭho me upāyo, mayaṃ gahapatiputtaṃ upasaṅkamitvā ‘rahassaṃ nāma kassa kathetum vaṭṭatī’ ti pucchissāma, so ‘na kassaci kathetabban’-ti vakkhati. Atha naṃ ‘gahapatiputto te, deva, paccatthiko jāto’ ti paribhindissāmā” ti. Te cattāro pi paṇḍitā tassa gharaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā: “Paṇḍita, pañhaṃ pucchitukāmamhā” ti vatvā: “Pucchathā” ti vutte senako pucchi: “Paṇḍita, purisena nāma kattha

patiṭṭhātabban”-ti? “Sacce patiṭṭhātabban”-ti. “Sacce patiṭṭhitena {6.379} kiṃ uppādetabban”-ti? “Dhanam uppādetabban”-ti. “Dhanam uppādetvā kiṃ kātabban”-ti? “Manto gahetabbo” ti. “Mantam gahetvā kiṃ kātabban”-ti? “Attano rahassam parassa na kathetabban”-ti. Te: “Sādhū paṇḍitā” ti vatvā tuṭṭhamānasā hutvā: “Idāni gahapatiputtassa piṭṭhim passissāmā” ti rañño santikam gantvā: “Mahārāja, gahapatiputto te paccatthiko jāto” ti vadiṃsu. “Nāham tumhākam vacanam saddahāmi, na so mayham paccatthiko bhavissatī” ti. Saccam, mahārāja, saddahatha, asaddahanto pana tam-eva pucchatha: “Paṇḍita, attano rahassam nāma kassa kathetabban”-ti? Sace paccatthiko na bhavissati, “asukassa nāma kathetabban”-ti vakkhati. Sace paccatthiko bhavissati, “kassaci na kathetabban, manorathe paripuṇṇe kathetabban”-ti vakkhati. Tadā amhākam vacanam saddahitvā nikkaṅkhā bhaveyyāthāti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā ekadivasaṃ sabbesu samāgantvā nisinnesu vīsatinipāte pañcapaṇḍitapañhe paṭhamam gāthamāha.

**62. Pañca paṇḍitā samāgatāttha, pañhā me paṭibhāti tam suṇātha,
Nindiyamattham pasaṃsiyam vā, kassevāvikareyya guyhamatthan-ti. (Ja. 508.1).**

Evam vutte senako: “Rājānam-pi amhākam yeva abbhantare pakkhipissāmī” ti cintetvā imam gāthamāha.

**63. Tvaṃ āvikarohi bhūmipāla, bhattā bhārasaho tuvaṃ vadetaṃ,
Tava chandarucīni sammasitvā, atha vakkhanti janinda pañca dhīrā ti. (Ja. 508.2).**

Tattha **bhattā** ti tvaṃ amhākam sāmiko ceva uppannassa ca bhārassa saho, paṭhamam tāva tvam-eva etaṃ vadehi. **Tava chandarucīni** ti pacchā tava chandañceva ruccanakāraṇāni ca sammasitvā ime pañca paṇḍitā vakkhanti.

Atha rājā attano kilesavasikatāya imam gāthamāha.

**64. Yā sīlavatī anaññatheyyā, bhattucchandavasānugā piyā manāpā,
Nindiyamattham {6.380} pasaṃsiyam vā, bhariyāyāvikareyya guyhamatthan-ti.
(Ja. 508.3).**

Tattha **anaññatheyyā** ti kilesavasena aññena na thenitabbā.

Tato senako: “Idāni rājānam amhākam abbhantare pakkhipimhā” ti tussitvā sayamkatakāraṇam-eva dīpento imam gāthamāha.

**65. Yo kicchagatassa āturassa, saraṇaṃ hoti gatī parāyaṇaṃ,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, sakhinovāvikareyya guyhamatthan-ti. (Ja.
508.4).**

Atha rājā pukkusaṃ pucchi: “Kathaṃ, pukkusa, passasi, nindiyaṃ vā
pasaṃsiyaṃ vā rahassaṃ kassa kathetabban”-ti? So kathento imaṃ gāthamāha.

**66. Jeṭṭho atha majjhimo kaniṭṭho, yo ce sīlasamāhito ṭhitatto,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, bhātuvāvikareyya guyhamatthan-ti. (Ja.
508.5).**

Tattha **ṭhitatto** ti ṭhitasabhāvo nibbisevano.

Tato rājā kāmindam pucchi: “Kathaṃ kāminda passasi, rahassaṃ kassa
kathetabban”-ti? So kathento imaṃ gāthamāha.

**67. Yo ve pituhadayassa paddhagū, anujāto pitaraṃ anomapaṇṇo,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, puttassāvikareyya guyhamatthan-ti. (Ja.
508.6).**

Tattha **paddhagū** ti pesanakārako yo pitussa pesanaṃ karoti, pitu cittassa
vase vattati, ovādakkhamo hoti ti attho. **Anujāto** ti tayo puttā atijāto ca
anujāto ca avajāto cāti. Anuppannaṃ yasaṃ uppādentō atijāto, kulabhāro
avajāto, kulapaveṇirakkhako pana anujāto. Taṃ sandhāya evamāha.

Tato rājā devindam pucchi: “kathaṃ devinda, passasi, rahassaṃ kassa
kathetabban”-ti? So attano katakāraṇam-eva kathento imaṃ gāthamāha.

**68. Mātā dvipadājanindaseṭṭha, yā naṃ poseti chandasā piyena,
Nindiyamatthaṃ pasaṃsiyaṃ vā, mātuyāvikareyya guyhamatthan-ti. (Ja. 508.7).**

Tattha {6.381} **dvipadājanindaseṭṭhā** ti dvipadānaṃ seṭṭha, janinda.

Chandasā piyenā ti chandena ceva pemena ca.

Evam te pucchitvā rājā paṇḍitaṃ pucchi: “Kathaṃ passasi, paṇḍita, rahassaṃ
kassa kathetabban”-ti. “Mahārāja, yāva attano icchitaṃ na nipphajjati, tāva
paṇḍito adhivāseyya, kassaci na katheyyā” ti so imaṃ gāthamāha.

**69. Guyhassa hi guyham-eva sādhu, na hi guyhassa pasatthamāvikammaṃ,
Anipphannatā saheyya dhīro, nipphanno va yathāsukhaṃ bhaṇeyyā ti. (Ja.
508.8).**

Tattha **anipphannatā** ti mahārāja, yāva attano icchitaṃ na nipphajjati, tāva
paṇḍito adhivāseyya, na kassaci katheyyāti.

Paṇḍitena pana evaṃ vutte rājā anattamano ahosi. Senako rājānaṃ olokesi, rājā pi senakamukhaṃ olokesi. Bodhisatto tesam kiriyaṃ disvāva jāni: “Ime cattāro janā paṭhamam-eva maṃ rañño antare paribhindiṃsu, vīmaṃsanavasena paṇho pucchito bhavissatī” ti. Tesam pana kathentānaññeva sūriyo atthaṅgato, dīpā jalitā. Paṇḍito: “Rājakammāni nāma bhāriyāni, na paññāyati ‘kiṃ bhavissatī’ ti, khippam-eva gantum vaṭṭatī” ti utṭhāyāsana rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā cintesi: “Imesu eko ‘sahāyakassa kathetum vaṭṭatī’ ti āha, eko ‘bhātussa, eko puttassa, eko mātu kathetum vaṭṭatī’ ti āha. Imehi etaṃ katam-eva bhavissati, diṭṭham-eva kathitanti maññāmi, hotu ajjeva etaṃ jānissāmī” ti. Te pana cattāro pi aññesu divasesu rājakulā nikkhamitvā rājanivesanadvāre ekassa bhattaambaraṇassa piṭṭhe nisīditvā kiccakaraṇīyāni mantetvā gharāni gacchanti. Tasmā paṇḍito: “Ahaṃ etesaṃ catunnaṃ rahassaṃ ambaraṇassa heṭṭhā nipajjitvā jānitum sakkuṇeyyan”-ti cintetvā taṃ ambaraṇaṃ ukkhipāpetvā attharaṇaṃ attharāpetvā ambaraṇassa heṭṭhā pavisitvā purisānaṃ saññaṃ adāsi: “Tumhe catūsu paṇḍitesu mantetvā gatesu āgantvā maṃ āneyyāthā” ti. Te: “Sādhū” ti sampatiṇchitvā pakkamiṃsu. Senako pi rājānaṃ āha: “mahārāja, amhākaṃ vacanaṃ na saddahatha, idāni {6.382} kiṃ karissathā” ti. So tassa vacanaṃ gahetvā anisāmetvāva bhūtatasito hutvā: “Idāni kiṃ karoma, senaka paṇḍitā” ti pucchi. “Mahārāja, papañcaṃ akatvā kañci ajānāpetvā gahapatiputtaṃ māretum vaṭṭatī” ti. Rājā: “Senaka, ṭhapetvā tumhe añño mama atthakāmo nāma natthi, tumhe attano suhade gahetvā dvārantare ṭhatvā gahapatiputtassa pāto va upaṭṭhānaṃ āgacchantassa khaggena sīsaṃ chindathā” ti attano khaggaratanaṃ adāsi. Te: “Sādhū, deva, mā bhāyi, mayaṃ taṃ māressāmā” ti vatvā nikkhamitvā: “Diṭṭhā no paccāmittassa piṭṭhī” ti bhattaambaraṇassa piṭṭhe nisīdiṃsu. Tato senako āha: “Ambho, ko gahapatiputtaṃ māressatī” ti. Itare: “Tumhe yeva ācariya, mārethā” ti tasseva bhāraṃ kariṃsu.

Atha ne senako pucchi: “Tumhe ‘rahassaṃ nāma asukassa asukassa kathetabban’-ti vadatha, kiṃ vo etaṃ katam, udāhu diṭṭhaṃ sutan”-ti? “Katam etaṃ, ācariyā” ti. Tumhe: “Rahassaṃ nāma sahāyakassa kathetabban”-ti vadatha, “kiṃ vo etaṃ katam, udāhu diṭṭhaṃ sutan”-ti? “Katam etaṃ mayā” ti? “Kathetha, ācariyā” ti. “Imasmiṃ rahasse rañña ñāte jīvitam me natthī” ti. “Mā bhāyatha ācariya, idha tumhākaṃ rahassabhedako natthi, kathethā” ti. So nakhena ambaraṇaṃ koṭṭetvā: “Atthi nu kho imassa heṭṭhā gahapatiputto” ti āha. “Ācariya, gahapatiputto attano issariyena evarūpaṃ ṭhānaṃ na pavisissati, idāni yasena matto bhavissati, kathetha {6.383} tumhe” ti. Senako tāva attano rahassaṃ

kathento āha: “tumhe imasmiṃ nagare asukaṃ nāma vesiṃ jānāthā” ti? “Āma, ācariyā” ti. “Idāni sā paññāyati” ti. “Na paññāyati, ācariyā” ti. “Ahaṃ sālavanuyyāne tāya saddhiṃ purisakiccaṃ katvā tassā piḷandhanesu lobhena taṃ māretvā tassā yeva sātakena bhaṇḍikaṃ katvā āharitvā amhākaṃ ghare asukabhūmikāya asuke nāma gabbhe nāgadantake laggesim, vaḷañjetum 3 visahāmi, purāṇabhāvamassa olokemi, evarūpaṃ aparādhakammaṃ katvā mayā ekassa sahāyakassa kathitaṃ, na tena kassaci kathitapubbaṃ, iminā kāraṇena ‘sahāyakassa guyhaṃ kathetabban’-ti mayā kathitan”-ti. Paṇḍito tassa rahassaṃ sādhuṃ vavatthapetvā sallakkhesi.

Pukkuso pi attano rahassaṃ kathento āha: “mama ūruyā kuṭṭhaṃ atthi, kaniṭṭho me pāto va kañci ajānāpetvā taṃ dhovitvā bhesajjena makkhetvā upari pilotikaṃ datvā bandhati. Rājā mayi muducitto ‘ehi pukkusa’ ti maṃ pakkositvā yebhuyyena mama ūruyā yeva sayati, sace pana etaṃ rājā jāneyya, maṃ māreyya. Taṃ mama kaniṭṭhaṃ ṭhapetvā añño jānanto nāma natthi, tena kāraṇena ‘rahassaṃ nāma bhātu kathetabban’-ti mayā vuttan”-ti. Kāmino pi attano rahassaṃ kathento āha: “maṃ kāḷapakkhe uposathadivase naradevo nāma yakkho gaṇhāti, ahaṃ ummattakasunakho viya viravāmi, svāhaṃ tamatthaṃ puttassa kathesiṃ. So mama yakkhena gahitabhāvaṃ ñatvā maṃ antogehagabbhe nipajjāpetvā dvāraṃ pidahitvā nikkhamitvā mama saddaṃ paṭicchādanatthaṃ dvāre samajjaṃ kāresi, iminā kāraṇena ‘rahassaṃ nāma puttassa kathetabban’-ti mayā vuttan”-ti. Tato tayo pi devindaṃ pucchimsu. So attano rahassaṃ kathento āha: “mayā maṇipahaṃsanakammaṃ karontena rañño santakaṃ sakkena kusarañño dinnāṃ, siripavesanaṃ maṅgalamaṇiratanāṃ thenetvā mātuyā dinnāṃ. Sā kañci ajānāpetvā mama rājakulaṃ pavisanakāle taṃ mayhaṃ deti, ahaṃ tena maṇinā siriṃ pavesetvā rājanivesanaṃ gacchāmi. Rājā tumhehi saddhiṃ akathetvā paṭhamataraṃ mayā saddhiṃ kathesi. Devasikaṃ aṭṭha, soḷasa, dvattimsa, catusaṭṭhi kahāpaṇe mama paribbayatthāya deti. Sace tassa maṇiratanassa channabhāvaṃ rājā jāneyya, mayhaṃ jīvitaṃ natthi, iminā kāraṇena ‘rahassaṃ nāma mātu kathetabban’-ti mayā vuttan”-ti.

Mahāsatto sabbesam-pi guyhaṃ attano paccakkhaṃ akāsi. {6.384} Te pana attano udaraṃ phāletvā antaṃ bāhiraṃ karontā viya rahassaṃ aññamaññaṃ kathetvā: “Tumhe appamattā pāto va āgacchatha, gahapatiputtaṃ māressāmā” ti utṭhāya pakkamimsu. Tesāṃ gatakāle paṇḍitassa purisā āgantvā ambaṇaṃ ukkhipitvā mahāsattaṃ ādāya pakkamimsu. So gharaṃ gantvā nhatvā alaṅkaritvā

subhojanam bhuñjitvā: “Ajja me bhaginī udumbaradevī rājagehato sāsanaṃ pesessatī” ti ñatvā dvāre paccāyikaṃ purisaṃ ṭhapesi: “Rājagehato āgataṃ sīghaṃ pavesetvā mama dasseyyāsī” ti. Evañca pana vatvā sayanapitṭhe nipajji. Tasmim̐ khaṇe rājā pi sayanapitṭhe nipanno va paṇḍitassa guṇaṃ saritvā: “Mahosadhapaṇḍito sattavassikakālato paṭṭhāya maṃ upaṭṭhahanto na kiñci mayhaṃ anattaṃ akāsi, devatāya pucchitapañhe pi paṇḍite asati jīvitam̐ me laddhaṃ na siyā. Veripaccāmittānaṃ vacanaṃ gahetvā ‘asamadhuraṃ paṇḍitaṃ mārethā’ ti khaggaṃ dentena ayuttaṃ mayā kataṃ, sve dāni naṃ passitum̐ na labhissāmī” ti sokaṃ uppādesi. Sarīrato sedā muccimsu. So sokasamappito cittassādaṃ na labhi. Udumbaradevī pi tena saddhiṃ ekasayanagatā taṃ ākāraṃ disvā: “Kiṃ nu kho mayhaṃ koci aparādho atthi, udāhu devassa kiñci sokakāraṇaṃ uppannaṃ, pucchissāmi tāva naṃ”-ti imaṃ gāthamāha.

**70. Kiṃ tvaṃ vīmanosi rājasetṭha, dvipadajaninda vacanaṃ suṇoma metaṃ,
Kiṃ cintayamāno dummanosi, nūna deva aparādho atthi mayhaṃ-ti. (Ja. 508.9).**

Atha rājā kathento gāthamāha.

**71. Paṇhe vajjo mahosadhoti, āṇatto me vamaṃ bhūripaṇṇo,
Taṃ cintayamāno dummanosmi, na hi devī aparādho atthi tuyhaṃ-ti. (Ja. 508.10).**

Tattha āṇatto ti bhadde, cattāro paṇḍitā: “Mahosadho mama paccatthiko” ti kathayimsu. Mayā tathato avicinitvā: “Vadhetha naṃ”-ti bhūripaṇṇo vadhāya āṇatto. Taṃ kāraṇaṃ cintayamāno dummanosmīti.

Tassā {6.385} tassa vacanaṃ sutvāva mahāsatte sinehena pabbatamatto soko uppajji. Tato sā cintesi: “Ekena upāyena rājānaṃ assāsetvā rañño niddaṃ okkamanakāle mama kaniṭṭhassa sāsanaṃ paṇiṇissāmī” ti. Atha sā: “Mahārāja, tayāvetam̐ kataṃ gahapatiputtaṃ mahante issariye patiṭṭhāpentena, tumhehi so senāpatiṭṭhāne ṭhapito, idāni kira so tumhākaṃ yeva paccatthiko jāto, na kho pana paccatthiko khuddako nāma atthi, māretabbova, tumhe mā cintayitthā” ti rājānaṃ assāsesi. So tanubhūtasoko niddaṃ okkami. Devī utṭhāya gabbhaṃ pavisitvā: “Tāta mahosadha, cattāro paṇḍitā taṃ paribhindiṃsu, rājā kuddho sve dvārantare taṃ vadhāya āṇāpesi, sve rājakulaṃ mā āgaccheyyāsī, āgacchanto pana nagaraṃ hatthagataṃ katvā samattho hutvā āgaccheyyāsī” ti paṇṇaṃ likhitvā modakassa anto pakkhipitvā modakaṃ suttana veṭhetvā navabhājane katvā chādetvā lañchetvā atthacārikāya dāsiyā adāsi: “Imaṃ modakaṃ gahetvā mama kaniṭṭhassa dehi” ti. Sā tathā akāsi. “Rattim̐ kathaṃ nikkhantā” ti na

cintetabbam. Raññā paṭhamam-eva deviyā varo dinno, tena na naṃ koci nivāresi. Bodhisatto paṇṇākāraṃ gahetvā naṃ uyyojesi. Sā puna āgantvā dinnabhāvaṃ ārocesi. Tasmim̐ khaṇe devī āgantvā raññā saddhim̐ nipajji. Mahāsatto pi modakaṃ bhinditvā paṇṇaṃ vācetvā tamatthaṃ ṇatvā kattabbakiccaṃ vicāretvā sayane nipajji.

Itare pi cattāro janā pāto va khaggaṃ gahetvā dvārantare ṭhatvā paṇḍitaṃ apassantā dummanā hutvā rañño santikaṃ gantvā: “Kiṃ paṇḍitā mārito vo gahapatiputto” ti vutte: “Na passāma, devā” ti āhaṃsu. Mahāsatto pi aruṇuggamane yeva nagaraṃ attano hatthagataṃ katvā tattha tattha ārakkhaṃ ṭhapetvā mahājanaparivuto rathaṃ āruya mahantena parivārena rājadvāraṃ agamāsi. Rājā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā bahi olokento aṭṭhāsi. Atha mahāsatto rathā otaritvā rājānaṃ vanditvā aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā cintesi: “Sace ayaṃ mama paccatthiko bhaveyya, {6.386} na maṃ vandeyyā” ti. Atha naṃ pakkosāpetvā rājā āsane nisīdi. Mahāsatto pi ekamantaṃ nisīdi. Cattāro pi paṇḍitā tattheva nisīdiṃsu. Atha naṃ rājā kiñci ajānanto viya: “Tāta, tvaṃ hiyyo gantvā idāni āgacchasi, kiṃ maṃ pariccajasī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

72. Abhidosaḡato dāni ehisi, kiṃ sutvā kiṃ saṅkate mano te,

Ko te kimavoca bhūripaṇṇa, iṅgha vacanaṃ suṇoma brūhi metan-ti. (Ja. 508.11).

Tattha **abhidosaḡato** ti hiyyo paṭhamayāme gato idāni āgato. **Kiṃ saṅkate** ti kiṃ āsaṅkate. **Kimavocā** ti kiṃ rañño santikaṃ mā gamīti taṃ koci avoca.

Atha naṃ mahāsatto: “Mahārāja, tayā me catunnaṃ paṇḍitānaṃ vacanaṃ gahetvā vadho āṇatto, tenāhaṃ na emī” ti codento imaṃ gāthamāha.

73. Paṇhe vajjho mahosadhoti, yadi te mantayītaṃ janinda dosaṃ,

Bhariyāya rahogaḡo asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutāṃ mametan-ti. (Ja. 508.12).

Tattha **yadi te** ti yasmā tayā. **Mantayītan**-ti kathitaṃ. **Dosaṃ**-ti abhidosaṃ, rattibhāgeti attho. Kassa kathitanti? Bhariyāya. Tvaṃhi hiyyo tassā imamatthaṃ rahogaḡo asaṃsi. **Guyhaṃ pātukatan**-ti tassā evarūpaṃ attano rahassaṃ pātukataṃ. **Sutaṃ mametan**-ti mayā panetaṃ tasmim̐ khaṇe yeva sutāṃ.

Rājā taṃ sutvā: “Imāya taṅkhaṇaṇṇeva sāsanaṃ pahitaṃ bhavissatī” ti kuddho devim̐ olokesi. Taṃ ṇatvā mahāsatto: “Kiṃ, deva, deviyā kujjhatha, ahaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ sabbaṃ jānāmi. Deva, tumhākaṃ tāva rahassaṃ deviyā kathitaṃ hotu, ācariyasenaḡassa pukkusaḡdīnaṃ vā rahassaṃ mama kena

kathitaṃ, ahaṃ etesaṃ-pi rahassaṃ jānāmiyevā” ti senakassa tāva rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**74. Yaṃ sālavanasmim senako, pāpakammaṃ akāsi asabbhirūpaṃ,
Sakhino va {6.387} rahogato asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti. (Ja. 508.13).**

Tattha **asabbhirūpan**-ti asādhujātikaṃ lāmakam akusalakammaṃ akāsi. Imasmiṃ yeva hi nagare asukaṃ nāma vesim sālavanuyyāne purisakiccaṃ katvā taṃ māretvā alaṅkāraṃ gahetvā tassā yeva sātakena bhaṇḍikaṃ katvā attano ghare asukaṭṭhāne nāgadantake laggetvā ṭhapesi. **Sakhinovā** ti atha naṃ, mahārāja, ekassa sahāyakassa rahogato hutvā akkhāsi, tam-pi mayā sutam. Nāhaṃ devassa paccatthiko, senako yeva. Yadi te paccatthikena kammaṃ atthi, senakaṃ gaṇhāpehīti.

Rājā senakaṃ oloketvā: “Saccam, senakā” ti pucchitvā: “Saccam, devā” ti vutte tassa bandhanāgārappavesanaṃ āṇāpesi. Paṇḍito pukkusassa rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**75. Pukkusapurisassa te janinda, uppanno rogo arājayutto,
Bhātucca rahogato asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti. (Ja. 508.14).**

Tattha **arājayutto** ti mahārāja, etassa kuṭṭharogo uppanno, so rājānaṃ pattum ayutto, chupanānucchaviko na hoti. Tumhe ca: “Pukkusassa ūru muduko” ti yebhuyyena tassa ūrumhi nipaṇṇathā. So panesa vaṇabandhapilotikāya phasso, devā ti.

Rājā tam-pi oloketvā: “Saccam pukkusā” ti pucchitvā: “Saccam devā” ti vutte tam-pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Paṇḍito kāmindaṃ pi rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**76. Ābādhoyaṃ asabbhirūpo, kāmindo naradevena phuṭṭho,
Puttassa rahogato asaṃsi, guyhaṃ pātukataṃ sutam mametan-ti. (Ja. 508.15).**

Tattha **asabbhirūpo** ti yena so ābādhena phuṭṭho ummattakasunakho viya viravati, so naradevayakkhābādhō asabbhijātiko lāmakō, rājakulam pavisitum na yutto, mahārājāti vadati.

Rājā {6.388} tam-pi oloketvā: “Saccam kāminda” ti pucchitvā: “Saccam devā” ti vutte tam-pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Paṇḍito devindaṃ pi rahassaṃ kathento imaṃ gāthamāha.

**77. Atṭhavaṅkaṃ maṇiratanam ulāraṃ, sakko te adadā pitāmahassa,
Devindassa gataṃ tādajja hattham, mātucca rahogato asaṃsi,
Guyham pātukataṃ sutam mametan-ti. (Ja. 508.16).**

Tattha **pitāmahassā** ti tava pitāmahassa kusarājassa. **Tādajja hatthan**-ti tam maṅgalasammataṃ maṇiratanam ajja devindassa hatthagataṃ, mahārājāti.

Rājā tam-pi oloketvā: “Saccam devindā” ti pucchitvā: “Saccam devā” ti vutte tam-pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Evaṃ: “Bodhisattam vadhissamā” ti cintetvā sabbe pi te bandhanāgāraṃ pavitṭhā. Bodhisatto: “Mahārāja, iminā kāraṇenāhaṃ ‘attano guyham parassa na kathetabban’-ti vadāmi, vadantā pana mahāvināsaṃ pattā” ti vatvā uttari dhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

**78. Guyhassa hi guyham-eva sādhu, na guyhassa pasatthamāvikammaṃ,
Anipphannatā saheyya dhīro, nipphanno va yathāsukhaṃ bhaṇeyya.**

**79. Na guyhamattham vivareyya, rakkheyya nam yathā nidhiṃ,
Na hi pātukato sādhu, guyho attho pajānatā.**

**80. Thiyā guyham na samseyya, amittassa ca paṇḍito,
Yo cāmisena samhīro, hadayattheno ca yo naro.**

**81. Guyhamattham asambuddham, sambodhayati yo naro,
Mantabhedabhayaṃ tassa, dāsabhūto titikkhati.**

**82. Yāvanto purisassattham, guyham jānanti mantinam,
Tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyham na vissaje.**

**83. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ, rattim giram nātivelam pamuñce,
Upassutikā {6.389} hi suṇanti mantaṃ, tasmā manto khippamupeti bhedan-ti. (Ja. 508.17-22).**

Tattha **amittassa cā** ti itthiyā ca paccatthikassa ca na katheyya. **Samhīro** ti yo ca yena kenaci āmisena samhīratī upalāpati saṅgaham gacchati, tassa pi na samseyya. **Hadayattheno** ti yo ca amitto mittapatirūpako mukhena aññaṃ katheti, hadayena aññaṃ cinteti, tassa pi na samseyya. **Asambuddhan**-ti parehi aññātaṃ. “Asambodhan”-ti pi pāṭho, paresam bodhetum ayuttanti attho. **Titikkhatī** ti tassa akkosam-pi paribhāsam-pi pahāram-pi dāso viya hutvā adhivāseti. **Mantinan**-ti mantitaṃ, mantīnam vā antare yāvanto jānanti ti attho. **Tāvanto** ti te guyhajānanake paṭicca tattakā tassa ubbegā santāsā uppajjanti. **Na vissaje** ti na vissajjeyya param na jānāpeyya. **Viviccā** ti sace divā rahassaṃ mantetukāmo hoti, vivittaṃ okāsaṃ kāretvā

suppaṭicchannaṭṭhāne manteyya. **Nātivelan**-ti rattiṃ rahassaṃ kathento pana ativelaṃ mariyādātikkantaṃ mahāsaddaṃ karonto giram nappamuñceyya.

Upassutikā hī ti mantanaṭṭhānaṃ upagantvā tirokuṭṭādīsu ṭhatvā sotāro.

Tasmā ti mahārāja, tena kāraṇena so manto khippam-eva bhedaṃ upāgamīti.

Rājā mahāsattassa kathaṃ sutvā: “Ete sayam rājaverino hutvā paṇḍitaṃ mama verim karonti” ti kujjhivā: “Gacchatha ne nagarā nikkhamāpetvā sūlesu vā uttāsetha, sīsāni vā tesam chindathā” ti āṇāpesi. Tesu pacchābāhaṃ bandhitvā catukke catukke kasāhi pahārasahassaṃ datvā nīyamānesu paṇḍito: “Deva, ime tumhākaṃ porāṇakā amaccā, khamatha nesaṃ aparādhānaṃ”-ti rājānaṃ khamāpesi. Rājā tassa vacanaṃ sutvā: “Sādhū” ti te pakkosāpetvā tasseeva dāse katvā adāsī. So pana te tattheva bhujiṣṣe akāsi. Rājā: “Tena hi mama vijite mā vasantū” ti pabbājanīyakammaṃ āṇāpesi. Paṇḍito: “Khamatha, deva, etesaṃ andhabālānaṃ dosan”-ti khamāpetvā tesam ṭhānantarāni puna pākatikāni kāresi. Rājā: “Paccāmittesu pi tāvassa evarūpā mettā bhavati, aññesu janesu kathaṃ na bhavissatī” ti paṇḍitassa ativiya pasanno ahosi. Tato paṭṭhāya cattāro paṇḍitā uddhatadāṭhā viya sappā nibbisā hutvā kiñci kathetum nāsakkhimsu.

Pañcapaṇḍitapañho niṭṭhito

Niṭṭhitā ca paribhindakathā

Yuddhaparājayakaṇḍam

Tato paṭṭhāya paṇḍito va rañño atthañca dhammañca anusāsati. So cintesi: “Rañño setachattamattam-eva, rajjaṃ pana aham-eva vicāremi, {6.390} mayā appamattena bhavitum vaṭṭatī” ti. So nagare mahāpākāraṃ nāma kāresi, tathā anupākārañca dvāraṭṭālake antaraṭṭālake udakaparikhaṃ kaddamaparikhaṃ sukkhaparikhanti tisso parikhāyo kāresi, antonagare jiṇṇagehāni paṭisaṅkharāpesi, mahāpokkharāṇiyo kāretvā tāsū udakanidhānaṃ kāresi, nagare sabbakoṭṭhāgārāni dhaññassa pūrāpesi, himavantappadesato kulupakatāpasehi kudrūsakumudabījāni āharāpesi, udakaniddhamanāni sodhāpetvā tattha ropāpesi, bahinagare pi jiṇṇasālāpaṭisaṅkharāṇakammaṃ kāresi. Kiṃ kāraṇā? Anāgatabhayapaṭibāhanatthaṃ. Tato tato āgatavaṇijakepi: “Sammā, tumhe kuto āgatathā” ti pucchitvā: “Asukaṭṭhānato” ti vutte: “Tumhākaṃ raññā kiṃ piyan”-ti pucchitvā: “Asukaṃ nāmā” ti vutte tesam sammānaṃ kāretvā uyyojetvā attano ekasate yodhe pakkosāpetvā: “Sammā,

mayā dinne paṇṇākāre gahetvā ekasatarājadhāniyo gantvā ime paṇṇākāre attano piyakāmatāya tesam rājūnam datvā te yeva upaṭṭhahantā tesam kiriyaṃ vā mantam vā ñatvā mayham sāsanaṃ pesentā tattheva vasatha, aham vo puttadāraṃ posessāmī” ti vatvā kesañci kuṇḍale, kesañci pādukāyo, kesañci khagge, kesañci suvaṇṇamālāyo akkharāni chinditvā: “Yadā mama kiccaṃ atthi, tadā paññāyantu” ti adhiṭṭhahitvā tesam hatthe datvā pesesi. Te tattha tattha gantvā tesam tesam rājūnam paṇṇākāraṃ datvā: “Kenatthenāgatā” ti vutte: “Tumheva upaṭṭhātum āgatamhā” ti vatvā: “Kuto āgatatthā” ti puṭṭhā āgataṭṭhānam avatvā aññāni ṭhānāni ācikkhitvā: “Tena hi sādhu” ti sampatiṇṇicchite upaṭṭhahantā tesam abbhantarikā ahesuṃ.

Tadā kapilaraṭṭhe saṅkhabalako nāma rājā āvudhāni sajjāpesi, senaṃ saṅkaḍḍhi. Tassa santike upanikkhittakapuriso paṇḍitassa sāsanaṃ pesesi: “Sāmi, mayam idha pavattiṃ ‘idaṃ nāma karissatī’ ti na jānāma, āvudhāni sajjāpeti, senaṃ saṅkaḍḍhati, tumhe purisavisesse pesetvā idaṃ pavattiṃ tathato jānāthā” ti. Atha mahāsatto suvapotaṃ āmantetvā: “Samma, kapilaraṭṭhe saṅkhabalako nāma rājā āvudhāni sajjāpesi, tvaṃ tattha gantvā ‘imaṃ nāma karotī’ ti tathato ñatvā sakalajambudīpaṃ {6.391} āhiṇḍitvā mayham pavattiṃ āharāhi” ti vatvā madhulāje khādāpetvā madhupāniyaṃ pāyetvā satapākasahassapākehi telehi pakkhantaraṃ makkhetvā pācīnasīhapañjare ṭhatvā vissajjesi. So pi tattha gantvā tassa purisassa santikā tassa rañño pavattiṃ tathato ñatvā sakalajambudīpaṃ pariggaṇhanto kapilaraṭṭhe uttarapañcālanagaraṃ pāpuṇi. Tadā tattha cūḷanibrahmadatto nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa kevaṭṭo nāma brāhmaṇo atthañca dhammañca anusāsati, paṇḍito byatto. So paccūsakāle pabujjhivā dīpālokena alaṅkatappaṭiyattam sirigabbhaṃ olovento attano mahantaṃ yasaṃ disvā: “Ayaṃ mama yaso, kassa santako” ti cintetvā: “Na aññassa santako cūḷanibrahmadattassa, evarūpaṃ pana yasadāyakaṃ rājānaṃ sakalajambudīpe aggarājānaṃ kātum vaṭṭati, ahañca aggapurohito bhavissāmī” ti cintetvā pāto va nhatvā bhuñjitvā alaṅkaritvā rañño santikaṃ gantvā: “Mahārāja, sukhaṃ sayathā” ti sukhasēyyaṃ pucchitvā: “Āma, paṇḍitā” ti vutte rājānaṃ: “Deva, mantetabbaṃ atthī” ti āha. “Vada, ācariyā” ti. “Deva, antonagare raho nāma na sakkā laddhuṃ, uyyānaṃ gacchāmā” ti. “Sādhu, ācariyā” ti rājā tena saddhim uyyānaṃ gantvā balakāyaṃ bahi ṭhapetvā ārakkhaṃ kāretvā brāhmaṇena saddhim uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi.

Tadā suvapotako pi taṃ kiriyaṃ disvā: “Bhavitabbamettha kāraṇena, ajja paṇḍitassa ācikkhitabbayuttakaṃ kiñci suṇissāmī” ti uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasālarukkhassa pattantare nilīyitvā nisīdi. Rājā: “Kathetha, ācariyā” ti āha. “Mahārāja, tava kaṇṇe ito karohi, catukkaṇṇo va manto bhavissati. Sace, mahārāja, mama vacanaṃ kareyyāsi, sakalajambudīpe taṃ aggarājānaṃ karomī” ti. So mahātaṇhatāya tassa vacanaṃ sutvā somanassappatto hutvā: “Kathetha, ācariya, karissāmi te vacanan”-ti āha. “Deva, mayaṃ senaṃ saṅkaḍḍhitvā paṭhamam khuddakanagaraṃ rumbhitvā gaṇhissāma, ahañhi cūḷadvārena nagaraṃ pavisitvā rājānaṃ vakkhāmi: mahārāja, tava yuddhena kiccaṃ natthi, kevalaṃ amhākaṃ rañño santako hohi, tava rajjaṃ taveva bhavissati, yujjhanto pana amhākaṃ balavāhanassa mahantatāya {6.392} ekantena parājissasī” ti. “Sace me vacanaṃ karissati, saṅgaṇhissāma naṃ. No ce, yujjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā dve senā gahetvā aññaṃ nagaraṃ gaṇhissāma, tato aññanti etenupāyena sakalajambudīpe rajjaṃ gahetvā ‘jayapānaṃ pivissāmā’ ti vatvā ekasatarājāno amhākaṃ nagaraṃ ānetvā uyyāne āpānamaṇḍapaṃ kāretvā tattha nisinne visamissakaṃ suraṃ pāyetvā sabbe pi te rājāno jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekasatarājadhānīsu rajjaṃ amhākaṃ hatthagataṃ karissāma. Evaṃ tvaṃ sakalajambudīpe aggarājā bhavissasī” ti. So pi: “Sādhu, ācariya, evaṃ karissāmī” ti vadati. “Mahārāja, catukkaṇṇo manto nāma, ayañhi manto na sakkā aññena jānitum, tasmā papañcaṃ akatvā sīghaṃ nikkhamathā” ti. Rājā tussitvā: “Sādhū” ti sampaṭicchi.

Suvapotako taṃ sutvā tesam mantapariyosāne sākāyaṃ olambakaṃ otārento viya kevaṭṭassa sīse chakaṇapiṇḍaṃ pātetvā: “Kimetan”-ti mukhaṃ vivaritvā uddham olokontassa aparaṃ-pi mukhe pātetvā: “Kiri kirī” ti saddaṃ viravanto sākāto uppatitvā: “Kevaṭṭa, tvaṃ catukkaṇṇamantoti maññasi, idāneva chakkaṇṇo jāto, puna aṭṭhakaṇṇo bhavitvā anekasatakaṇṇo pi bhavissatī” ti vatvā: “Gaṇhatha, gaṇhathā” ti vadantānaññeva vātavegena mithilaṃ gantvā paṇḍitassa nivesanaṃ pāvisi. Tassa pana idaṃ vattaṃ: sace kutoci ābhataśāsaṇaṃ paṇḍitasseva kathetabbaṃ hoti, athassa aṃsakūṭe otarati, sace amarādeviyā pi sotum vaṭṭati, ucchaṅge otarati, sace mahājanena sotabbaṃ, bhūmiyaṃ otarati. Tadā so paṇḍitassa aṃsakūṭe otari. Tāya saññāya: “Rahassena bhavitabban”-ti mahājano paṭikkamī. Paṇḍito taṃ gahetvā uparipāsādalaṃ abhiruyha: “Kiṃ te, tāta, diṭṭhaṃ sutan”-ti pucchi. Athassa so: “Ahaṃ, deva, sakalajambudīpe vicaranto aññassa rañño santike kiñci guyhaṃ na passāmi, uttarapañcālanagare pana cūḷanibrahmadattassa purohito kevaṭṭo nāma

brāhmaṇo rājānaṃ uyyānaṃ netvā catukkaṇṇamantaṃ gaṇhi. Athāhaṃ sākhaṇṭare nisīditvā tesāṃ mantaṃ suṇitvā mantapariyosāne tassa sīse ca mukhe ca chakaṇapiṇḍaṃ pādetvā āgatomhī” ti vatvā sabbaṃ kathesi. ‘Raññā sampaṭicchitaṃ’-ti {6.393} vutte: “Sampaṭicchhi, devā” ti āha.

Athassa paṇḍito kattabbayuttakaṃ sakkāraṃ karitvā taṃ mudupaccattharaṇe suvaṇṇapañjare suṭṭhu sayāpetvā: “Kevaṭṭo mama mahosadhassa paṇḍitabhāvaṃ na jānāti maññe, ahaṃ na dānissa mantassa matthakaṃ pāpuṇitum dassāmī” ti cintetvā nagarato duggatakulāni nīharāpetvā bahi nivāsāpesi, raṭṭhajanapadadvāragāmesu samiddhāni issariyakulāni āharitvā antonagare nivāsāpesi, bahuṃ dhanadhaññaṃ kāresi. Cūḷanibrahmadatto pi kevaṭṭassa vacanaṃ gahetvā senaṅgaparivuto gantvā ekaṃ khuddakanagaraṃ parikkhi pi. Kevaṭṭo pi vuttanayeneva tattha pavisitvā taṃ rājānaṃ saññāpetvā attano santakamakāsi. Dve senā ekato katvā tato aññaṃ nagaraṃ rumbhati. Etenupāyena paṭipāṭiyā sabbāni tāni nagarāni gaṇhi. Evaṃ cūḷanibrahmadatto kevaṭṭassa ovāde ṭhito, ṭhapetvā vedeharājānaṃ sesarājāno sakalajambudīpe attano santake akāsi. Bodhisattassa pana upanikkhittakapurisā: “Cūḷanibrahmadattena ettakāni nagarāni gahitāni, appamatto hotū” ti niccaṃ sāsanaṃ paḥiṇṇimsu. So pi tesāṃ: “Ahaṃ idha appamatto vasāmi, tumhe pi anukkaṇṭhantā appamatto hutvā vasathā” ti paṭipesesi.

Cūḷanibrahmadatto sattadivasasattamāsādhikehi sattasaṃvaccharehi videharajjaṃ vajjetvā sesaṃ sakalajambudīpe rajjaṃ gahetvā kevaṭṭaṃ āha: “ācariya, mithilāyaṃ videharajjaṃ gaṇhāmā” ti. “Mahārāja, mahosadhapaṇḍitaṃ vasananagare rajjaṃ gaṇhitum na sakkhissāma. So hi evaṃ ñāṇasampanno evaṃ upāyakusalo” ti so vitthāretvā candamaṇḍalaṃ utṭhāpento viya mahosadhassa guṇe kathesi. Ayañhi sayam-pi upāyakusalova, tasmā: “Mithilanagaraṃ nāma deva appamattakaṃ, sakalajambudīpe rajjaṃ amhākaṃ pahoti, kiṃ no etenā” ti upāyeneva rājānaṃ sallakkhāpesi. Sesarājāno pi: “Mayaṃ mithilarajjaṃ gahetvā jayapānaṃ pivissāmā” ti vadanti. Kevaṭṭo te pi nivāretvā: “Videharajjaṃ gahetvā kiṃ karissāma, so pi rājā amhākaṃ santakova, tasmā nivattathā” ti te upāyeneva bodhesi. Te tassa vacanaṃ sutvā nivattiṃsu. Mahāsattassa upanikkhittakapurisā sāsanaṃ pesayīṃsu: “Brahmadatto ekasatārājaparivuto mithilaṃ āgacchanto va nivattitvā attano nagaram-eva {6.394} gato” ti. So pi tesāṃ: “Ito paṭṭhāya tassa kiriyaṃ jānantū” ti paṭipesesi. Brahmadatto pi kevaṭṭena saddhim: “Idāni kiṃ karissāmī” ti mantetvā: “Jayapānaṃ pivissāmā” ti vutte uyyānaṃ alaṅkaritvā cāṭisatesu

cāṭisahassesu suraṃ ṭhapetha, nānāvīdhāni ca macchamaṃsādīni upanethā” ti sevakē āṇāpesi. Upanikkhittakapurisā taṃ pavattim paṇḍitassa ārocesuṃ. Te pana: “Visena suraṃ yojetvā rājāno māretukāmo” ti na jānimsu. Mahāsatto pana suvapotaḥkassa santikā sutattā tathato jānitvā: “Nesaṃ surāpānadivasāṃ tathato jānitvā mama pesethā” ti paṭisāsaṇaṃ pesesi. Te tathā karimsu.

Paṇḍito: “Mādisē dhamaṃe ettakāṇaṃ rājūṇaṃ maraṇaṃ ayuttaṃ, avassayo nesaṃ bhavissāmī” ti cintetvā sahaṇṭaṃ yodhasaḥkassaṃ pakkosāpetvā: “Sammā, cūḷanibrahmadatto kira uyyāṇaṃ alaṅkārapetvā ekasatārājaparivuto suraṃ pātukāmo, tumhe tattha gantvā rājūṇaṃ āsanesu paññattesu kismiñci anisinne yeva ‘cūḷanibrahmadattassa anantaraṃ mahārahaṃ āsaṇaṃ amhākaṃ rañño va dethā’ ti vadantā gahetvā tesāṃ purisehi ‘tumhe kassa purisā’ ti vutte ‘videharājassa’ ti vadeyyātha. Te tumhehi saddhim ‘mayāṃ sattadivasasattamaṃsādhikāni sattavassāni rājāṃ gaṇhantā ekadivasam-pi videharājāṇaṃ na passāma, kiṃ rājā nāmesa, gacchatha pariyaṇṭe āsaṇaṃ gaṇhathā’ ti vadantā kalahaṃ karissanti. Atha tumhe ‘ṭhapetvā brahmadattaṃ añño amhākaṃ rañño uttaritara idha natthi’ ti kalahaṃ vaḍḍhetvā amhākaṃ rañño āsaṇamattam-pi alabhantā ‘na dāni vo suraṃ pātuṃ macchamaṃsaṃ khādituṃ dassāmā’ ti nadantā vaggantā mahāghosaṃ karontā tesāṃ santāsaṃ janentā mahantehi leḍḍudaṇḍehi sabbacāṭiyo bhinditvā macchamaṃsaṃ vipakiritvā aparibhogaṃ katvā javena senāya antaraṃ pavisitvā devanagaraṃ pavitṭhā asurā viya ulloḷaṃ utṭhāpetvā ‘mayāṃ mithilānagare mahosadhapaṇḍitassa purisā, sakkontā amhe gaṇhathā’ ti tumhākaṃ āgatabhāvaṃ jānāpetvā āgacchathā” ti pesesi. Te: “Sādhū” ti tassa vacanaṃ sampāṭicchitvā {6.395} vanditvā sannaddhapaṇcāvudhā nikkhamitvā tattha gantvā nandanavanamiva alaṅkatauyyāṇaṃ pavisitvā samussitasetacchatte ekasatārājapallaṅke ādiṃ katvā alaṅkatappaṭiyattaṃ sirivibhavaṃ disvā mahāsattena vuttaniyāmenaṃ sabbāṃ katvā mahājāṇaṃ saṅkhobhetvā mithilābhīmukhā pakkamimsu. Rājapurisā pi taṃ pavattim tesāṃ rājūṇaṃ ārocesuṃ. Cūḷanibrahmadatto pi: “Evarūpassa nāma me visayogassa antarāyo kato” ti kujjhi. Rājāno pi: “Amhākaṃ jayapāṇaṃ pātuṃ nādāsi” ti kujjhimso. Balakāyāpi: “Mayāṃ amūlakāṃ suraṃ pātuṃ na labhimhā” ti kujjhimso.

Cūḷanibrahmadatto te rājāno āmantetvā: “Etha, bho, mithilāṃ gantvā videharājassa khaggena sīsaṃ chinditvā pādehi akkamitvā nisinnā jayapāṇaṃ pivissāma, senaṃ gamanasajjaṃ karoṭhā” ti vatvā puna rahogato kevaṭṭassa pi etamattam kathetvā: “Amhākaṃ evarūpassa mantassa antarāyakaraṃ

paccāmittaṃ gaṇhissāma, ekasatarājūnaṃ aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya senāya parivutā gacchāma, etha, ācariyā” ti āha. Brāhmaṇo attano paṇḍitabhāvena cintesi: “Mahosadhapaṇḍitaṃ jinituṃ nāma na sakkā, amhākaṃ yeva lajjitabbaṃ bhavissati, nivattāpessāmi naṃ”-ti. Atha naṃ evamāha: “mahārāja, na esa videharājassa thāmo, mahosadhapaṇḍitassa saṃvidhānametaṃ, mahānubhāvo panaesa, tena rakkhitaṃ mithilā sīharakkhitaguhā viya na sakkā kenaci gahetuṃ, kevalaṃ amhākaṃ lajjanakaṃ bhavissati, alaṃ tattha gamanena” ti. Rājā pana khattiyamānena issariyamadena matto hutvā: “Kiṃ so karissati” ti vatvā ekasatarājaparivuto aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya senāya saddhiṃ nikkhami. Kevaṭṭo pi attano kathaṃ gaṇhāpetuṃ asakkonto: “Raṇṇo paccanīkavutti nāma ayuttā” ti tena saddhiṃ yeva nikkhami. Te pi yodhā ekaratteneva mithilaṃ patvā attanā katakiccaṃ paṇḍitassa kathayimsu. Paṭhamāṃ upanikkhittakapurisāpissa sāsanaṃ paḥiṃsu. “Cūḷanibrahmadatto ‘videharājānaṃ gaṇhissāmi’ ti ekasatarājaparivuto āgacchati, paṇḍito appamatto hotu, ajja asukaṭṭhānaṃ nāma āgato, ajja {6.396} asukaṭṭhānaṃ, ajja nagaraṃ pāpuṇissati” ti paṇḍitassa nibaddhaṃ pesenti yeva. Taṃ sutvā mahāsatto appamatto ahoṣi. Videharājā pana: “Brahmadatto kira imaṃ nagaraṃ gahetuṃ āgacchati” ti paramparaghosena assosi.

Atha brahmadatto aggapadose yeva ukkāsatasaḥassena dhāriyamānena āgantvā sakalanagaraṃ parivāresi. Atha naṃ hatthipākārathapākārādīhi parikkhipāpetvā tesu tesu ṭhānesu balagumbaṃ ṭhapesi. Manussā unnādentā apphotentā seḷentā naccantā gajjantā tajjentā mahāghosaṃ karontā aṭṭhaṃsu. Dīpobhāsenā ceva alaṅkārobhāsenā ca sakalasattayojanikā mithilā ekobhāsā ahoṣi. Hatthiassarathatūriyānaṃ saddena pathaviyā bhijjanakālo viya ahoṣi. Cattāro paṇḍitā ulloḷasaddaṃ sutvā ajānantā raṇṇo santikaṃ gantvā: “Mahārāja, ulloḷasaddo jāto, na kho pana mayaṃ jānāma, kiṃ nāmetaṃ, vīmaṃsitūṃ vaṭṭati” ti āhaṃsu. Taṃ sutvā rājā: “Cūḷanibrahmadatto nu kho āgato bhaveyyā” ti sīhapañjaraṃ vivarivā olovento tassāgamanabhāvaṃ ñatvā bhītatasito: “Natthi amhākaṃ jīvitaṃ, sabbe no jīvitakkhayaṃ pāpessati” ti tehi saddhiṃ sallapanto nisīdi. Mahāsatto pana tassāgatabhāvaṃ ñatvā sīho viya achambhito sakalanagare ārakkhaṃ saṃvidahitvā: “Rājānaṃ assāsessāmi” ti rājanivesanaṃ abhiruhitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā paṭiladdhassāso hutvā: “Ṭhapetvā mama puttaṃ mahosadhapaṇḍitaṃ aṇṇo maṃ imamahā dukkhā mocetuṃ samattho nāma natthi” ti cintetvā tena saddhiṃ sallapanto āha:

**84. Pañcālo sabbasenāya, brahmadattoyamāgato,
Sāyam pañcāliya senā, appameyyo mahosadha.**

**85. Vīthimatī pattimatī, sabbasaṅgāmakovidā,
Ohārinī saddavatī, bherisaṅkhappabodhanā.**

**86. Lohavijjālāṅkārahā, dhajinī vāmarohinī,
Sippiyehi susampannā, sūrehi suppatiṭṭhitā.**

**87. Dassettha paṇḍitā āhu, bhūripaṇṇā rahogamā,
Mātā ekādasī raṇṇo, pañcāliyaṃ pasāsati.**

88. Athetthekasataṃ {6.397} khatyā, anuyantā yasassino,

Acchinnaraṭṭhā byathitā, pañcāliyaṃ vasaṃ gatā.

**89. Yaṃvadā takkarā raṇṇo, akāmā piyabhāṇino,
Pañcālamanuyāyanti, akāmā vasino gatā.**

**90. Tāya senāya mithilā, tisandhiparivāritā,
Rājadhānī videhānaṃ, samantā parikhaṇṇati.**

**91. Uddham tārakajātāva, samantā parivāritā,
Mahosadha vijānāhi, katham mokkho bhavissati ti.**

Tattha **sabbasenāya** ti sabbāya ekasatarājanāyikāya
aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya senāya saddhiṃ āgato kira, tātāti vadati.

Pañcāliya ti pañcālaraṇṇo santakā. **Vīthimatī** ti vīthiyā ānīte dabbasambhāre
gahetvā vicarantena vaḍḍhakigaṇena samannāgatā. **Pattimatī** ti
padaśaṅcarena balakāyena samannāgatā. **Sabbasaṅgāmakovidā** ti
sabbasaṅgāme kusalā. **Ohārinī** ti parasenāya antaraṃ pavisitvā
apaṇṇāyantaṃ parasāsaṃ āharitum samatthā. **Saddavatī** ti dasahi saddehi
avivittā. **Bherisaṅkhappabodhanā**ti: “Etha yātha yujjhathā” ti ādīni tattha
vacībhedenā jānāpetum na sakkā, tādīsāni panettha kiccāni
bherisaṅkhasaddeheva bodhentīti bherisaṅkhappabodhanā.

Lohavijjālāṅkārahā ti ettha **lohavijjā** ti lohasippāni.

Sattaratanapaṭimaṇḍitānaṃ kavacacammajālākāsīsakareṇikādīnaṃ etaṃ
nāmaṃ. **Alāṅkārahā** ti rājamahāmattādīnaṃ alāṅkārahā. Tasmā lohavijjāhi ceva
alāṅkārehi ca bhāsati ti lohavijjālāṅkārahāti ayamettha attho. **Dhajinī** ti
suvaṇṇādipaṭimaṇḍitehi nānāvattasamujjalehi rathādīsū samussitadhajehi
samannāgatā. **Vāmarohinī** ti hatthī ca asse ca ārohanā vāmapassena
ārohanā, tena: “Vāmarohinī” ti vuccanti, tehi samannāgatā,
aparimitahatthiassasamākiṇṇā ti attho. **Sippiyehī** ti hatthisippaassasippādīsū

aṭṭhārasasu sippesu nipphattiṃ pattehi suṭṭhu samannāgatā susamākiṇṇā.

Sūrehi ti tāta, esā kira senā sīhasamānaparakkamehi sūrayodhehi suppatiṭṭhitā.

Āhū ti dasa kirettha senāya paṇḍitāti vadanti. **Bhūripaṇṇā** ti pathavisamāya vipulāya paṇṇāya samannāgatā. **Rahogamā** ti raho gamanasilā raho nisīditvā mantanasilā. Te kira ekāhadvīhaṃ cintetum labhantā pathaviṃ parivattetum ākāse gaṇhitum samatthā. **Ekādasī** ti tehi kira paṇḍitehi atirekatarapaṇṇā pañcālaraṇṇo mātā. Sā tesam ekādasī hutvā pañcāliyaṃ senaṃ pasāsati anusāsati.

Ekadivasaṃ kireko puriso ekaṃ taṇḍulanāliṇca puṭakabhattaṇca kahāpaṇasahassaṇca gahetvā: “Nadiṃ tarissāmī” ti otiṇṇo nadimajjhaṃ patvā taritum asakkonto tīre ʈhite manusse evamāha: “ambho, mama hatthe ekā taṇḍulanāli puṭakabhattaṃ kahāpaṇasahassaṇca atthi, ito yaṃ mayhaṃ ruccati, taṃ dassāmi. Yo sakkoti, so maṃ uttāretū” ti. Atheko thāmasampanno puriso gālhaṃ nivāsetvā nadiṃ ogāhetvā taṃ hatthe gahetvā paratīraṃ uttāretvā: “Dehi me dātabban”-ti āha. “So taṇḍulanāliṃ vā puṭakabhattaṃ vā gaṇhāhī” ti. {6.398} “Samma, ahaṃ jīvitaṃ agaṇetvā taṃ uttāresim, na me etehi attho, kahāpaṇaṃ me dehī” ti. Ahaṃ: “Ito mayhaṃ yaṃ ruccati, taṃ dassāmī” ti avacaṃ, idāni mayhaṃ yaṃ ruccati, taṃ dammi, icchanto gaṇhāti. So samīpe ʈhitassa ekassa kathesi. So pi taṃ: “Esa attano ruccanakaṃ tava deti, gaṇhā” ti āha. So: “Ahaṃ na gaṇhissāmī” ti taṃ ādāya vinicchayaṃ gantvā vinicchayāmaccaṇaṃ ārocesi. Te pi sabbaṃ sutvā tathevāhaṃsu. So tesam vinicchayena atuṭṭho raṇṇo santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesi. Rājā pi vinicchayāmacce pakkosāpetvā tesam santike ubhinnaṃ vacanaṃ sutvā vinicchinitum ajānanto attano jīvitaṃ pahāya nadiṃ otiṇṇaṃ parajjāpesi.

Tasmiṃ khaṇe raṇṇo mātā calākadevī nāma avidūre nisinnā ahosi. Sā raṇṇo dubbiniṇchitabhāvaṃ ṇatvā: “Tāta, imaṃ aḍḍaṃ ṇatvāva suṭṭhu vinicchitan”-ti āha. “Amma, ahaṃ ettakaṃ jānāmi. Sace tumhe uttaritaraṃ jānātha, tumheva vinicchinathā” ti. Sā: “Evaṃ karissāmī” ti vatvā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā: “Ehi, tāta, tava hatthagatāni tīṇi pi bhūmiyaṃ ʈhapehi” ti paṭipāṭiyā ʈhapāpetvā: “Tāta, tvaṃ uduke vuyhamāno imassa kiṃ kathesi” ti pucchitvā: “Idaṃ nāmayye” ti vutte: “Tena hi tava ruccanakaṃ gaṇhā” ti āha. So sahassatthavikaṃ gaṇhi. Atha naṃ sā thokaṃ gatakāle pakkosāpetvā: “Tāta, sahassaṃ te ruccati” ti pucchitvā: “Āma, ruccati” ti vutte: “Tāta, tayā ‘ito yaṃ mayhaṃ ruccati, taṃ dassāmī’ ti imassa vuttaṃ, na vuttan”-ti pucchitvā: “Vuttaṃ devī” ti vutte: “Tena hi imaṃ sahassaṃ etassa dehī” ti vatvā dāpesi. So rodanto paridevanto adāsi. Tasmiṃ khaṇe rājā amaccā ca

tussitvā sādhuḥkāraṃ pavattayimsu. Tato paṭṭhāya tassā paṇḍitabhāvo sabbattha pākaṭo jāto. Taṃ sandhāya videharājā: “Mātā ekādasī rañño” ti āha.

Khatyā ti khattiyā. **Acchinnaraṭṭhā** ti cūlanibrahmadattena acchinditvā gahitaratṭhā. **Byathitā** ti maraṇabhayaabhītā aññaṃ gahetabbagahaṇaṃ apassantā. **Pañcāliyaṃ vasaṃ gatā** ti etassa pañcālarañño vasaṃ gatā ti attho. Sānivacanatthe hi etaṃ upayogavacanāṃ. **Yamvadā takkarā** ti yaṃ mukhena vadanti, taṃ rañño kātuṃ sakkontāva. **Vasino gatā** ti pubbe sayamvasino idāni panassa vasaṃ gatā ti attho. **Tisandhī** ti paṭhamāṃ hatthipākārena parikkhattā, tato rathapākārena, tato assapākārena, tato yodhapattipākārena parikkhattāti imehi catūhi saṅkhepehi tisandhīhi parivāritā. Hatthirathānañhi antaraṃ eko sandhi, rathaassānaṃ antaraṃ eko sandhi, assapattīnaṃ antaraṃ eko sandhi. **Parikhaññatī** ti khanīyati. Imañhi idāni uppāṭetvā gaṇhitukāmā viya samantato khananti. **Uddhaṃ tārakajātāvā** ti tāta, yāya senāya samantā parivāritā, sā anekasatasahassadaṇḍadīpikāhi uddhaṃ tārakajātā viya khāyati. **Vijānāhī** ti tāta mahosadhapaṇḍita, avīcito yāva bhavaggā añño tayā sadiso upāyakusalo paṇḍito nāma natthi, paṇḍitabhāvo nāma evarūpesu ṭhānesu paññāyati, tasmā tvam-eva jānāhi, kathaṃ amhākaṃ ito dukkhā pamokkho bhavissatīti.

Imaṃ rañño kathaṃ sutvā mahāsatto cintesi: “Ayaṃ rājā ativiya maraṇabhayaabhīto, gilānassa kho pana vejjo paṭisaraṇaṃ, chātassa {6.399} bhojanaṃ, pipāsitassa pānīyaṃ, imassa pi maṃ ṭhapetvā aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, assāsessāmi nan”-ti. Atha mahāsatto manosilātale nadanto sīho viya: “Mā bhāyi, mahārāja, rajjasukhaṃ anubhava, ahaṃ leḍḍum

Gahetvā kākaṃ viya, dhanuṃ gahetvā makkaṭaṃ viya ca, imaṃ atṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhaṃ senaṃ udare bandhasāṭakānam-pi assāmikaṃ katvā palāpessāmī” ti vatvā navamaṃ gāthamāha.

**92. Pāde deva pasārehi, bhuñja kāme ramassu ca,
Hitvā pañcāliyaṃ senaṃ, brahmadatto palāyitī ti.**

Tassattho: “deva, tvaṃ yathāsukhaṃ attano rajjasukhasaṅkhāte te pāde pasārehi, pasārento ca saṅgāme cittaṃ akatvā bhuñja, kāme ramassu ca, esa brahmadatto imaṃ senaṃ chaḍḍetvā palāyissatī” ti.

Evaṃ paṇḍito rājānaṃ samassāsetvā vanditvā rājanivesanā nikkhamitvā nagare chaṇabheriṃ carāpetvā nāgare āha: “ambho, tumhe mā cintayittha, sattāhaṃ mālāgandhavilepanapānabhojanādīni sampādetvā chaṇakīlaṃ paṭṭhapetha. Tattha tattha manussā yathārūpaṃ mahāpānaṃ pivantu, gandhabbaṃ karontu,

vādentu vaggantu seḷentu nadantu naccantu gāyantu apphoṭentu, paribbayo pana vo mama santako va hotu, ahaṃ mahosadhapaṇḍito nāma, passissatha me ānubhāvan”-ti. Te tathā karimsu. Tadā gītavāditādisaddaṃ bahinagare ʒhitā suṇanti, cūḷadvārena manussā nagaraṃ pavisanti. ʒhapetvā paṭisattum dīṭṭhaṃ dīṭṭhaṃ na gaṇhanti, tasmā sañcāro na chijjati, nagaraṃ pavīṭṭhamanussā chaṇakīḷanissitaṃ janam passanti.

Cūḷanibrahmadatto pi nagare kolāhalaṃ sutvā amacce evamāha: “ambho, amhesu aṭṭhārasaakkhobhaṇiyā senāya nagaraṃ parivāretvā ʒhitesu nagaravāsīnaṃ bhayaṃ vā sārājjaṃ vā natthi, ānanditā somanassappattā apphoṭenti nadanti seḷenti naccanti gāyanti, kiṃ nāmetan”-ti? Atha naṃ upanikkhittakapurisā musāvādaṃ katvā evamāhaṃsu: “Deva, mayaṃ ekena kammena cūḷadvārena nagaraṃ pavisitvā chaṇanissitaṃ mahājanaṃ disvā pucchimhā ‘ambho, {6.400} sakalajambudīparājāno āgantvā tumhākaṃ nagaraṃ parikkhipitvā ʒhitā, tumhe pana atipamattā, kiṃ nāmeta’nti? Te evamāhaṃsu ‘ambho, amhākaṃ rañño kumārakāle eko manoratho ahosi sakalajambudīparājūhi nagare parivārite chaṇaṃ karissāmīti, tassa ajja manoratho matthakaṃ patto, tasmā chaṇabheriṃ carāpetvā sayam mahātale mahāpānaṃ pivatī” ti.

Rājā tesam kathaṃ sutvā kujjhivā senaṃ āṇāpesi: “bhonto, gacchatha, khippaṃ ito cito ca nagaraṃ avattharivā parikhaṃ bhinditvā pākāraṃ maddantā dvāraṭṭālake bhindantā nagaraṃ pavisitvā sakaṭehi kumbhaṇḍāni viya mahājanassa sīsāni gaṇhatha, videharañño sīsaṃ āharathā” ti. Taṃ sutvā sūrayodhā nānāvudhahatthā dvārasamīpaṃ gantvā paṇḍitassa purisehi sakkharavālukakalalasiñcanapāsāṇapatanādīhi upaddutā paṭikkamanti. “Pākāraṃ bhindissāmā” ti parikhaṃ otiṇṇe pi antaraṭṭālakesu ʒhitā ususattitomarādīhi vijjhantā mahāvināsaṃ pāpentī. Paṇḍitassa yodhā cūḷanibrahmadattassa yodhe hatthavikārādīni dassetvā nānappakārehi akkosanti paribhāsanti tajjenti. “Tumhe kilamantā bhattaṃ alabhantā thokaṃ pivissatha khādissatha” ti surāpiṭṭhakāni ceva macchamaṃsasulāni ca pasāretvā sayam-eva pivanti khādanti, anupākāre caṅkamanti. Itare kiñci kātum asakkontā cūḷanibrahmadattassa santikaṃ gantvā: “Deva, ʒhapetvā iddhimante aññehi niddharitum na sakkā” ti vadiṃsu.

Rājā catupañcāhaṃ vasitvā gahetabbayuttakaṃ apassanto kevaṭṭaṃ pucchi: “Ācariya, nagaraṃ gaṇhitum na sakkoma, eko pi upasaṅkamitum samattho

natthi, kiṃ kātabban”-ti. Kevaṭṭo: “Hotu, mahārāja, nagaraṃ nāma bahiudakaṃ hoti, udakakkhayena naṃ gaṇhissāma, manussā udakena kilamantā dvāraṃ vivarissantī” ti āha. So: “Attheso upāyo” ti sampaṭicchi. Tato paṭṭhāya udakaṃ pavesetuṃ na denti. Paṇḍitassa upanikkhittakapurisā paṇṇaṃ likhitvā kaṇḍe bandhitvā taṃ pavattiṃ pesesuṃ. Tena pi paṭhamam-eva āṇattaṃ: “Yo yo kaṇḍe paṇṇaṃ passati, so {6.401} so me āharatū” ti. Atheko puriso taṃ disvā paṇḍitassa dassesi. So taṃ pavattiṃ ñatvā: “Na me paṇḍitabhāvaṃ jānanti” ti saṭṭhihatthaṃ veḷuṃ dvidhā phāletvā parisuddhaṃ sodhāpetvā puna ekato katvā cammena bandhitvā upari kalalena makkhetvā himavantato iddhimantatāpasehi ānītaṃ kudrūsakumudabījaṃ pokkharanīṭire kalalesu ropāpetvā upari veḷuṃ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpesi. Ekaratteneva vaḍḍhitvā pupphaṃ veḷumatthakato uggantvā ratanamattaṃ aṭṭhāsi.

Atha naṃ uppāṭetvā: “Idaṃ cūḷanibrahmadattassa dethā” ti attano purisānaṃ dāpesi. Te tassa daṇḍakaṃ valayaṃ katvā: “Ambho, brahmadattassa pādamūlikā chātakena mā marittha, gaṇhathetaṃ uppalaṃ piḷandhitvā daṇḍakaṃ kucchipūraṃ khādathā” ti vatvā khipiṃsu. Tameko paṇḍitassa upanikkhittakapuriso utṭhāya gaṇhi, atha taṃ rañño santikaṃ āharitvā: “Passatha, deva, imassa daṇḍakaṃ, na no ito pubbe evaṃ dīghadaṇḍako diṭṭhapubbo” ti vatvā: “Minatha nan”-ti vutte paṇḍitassa purisā saṭṭhihatthaṃ daṇḍakaṃ asītihatthaṃ katvā miniṃsu. Puna raññā: “Katthetaṃ jātan”-ti vutte eko musāvādaṃ katvā evamāha: “deva, ahaṃ ekadivasāṃ pipāsito hutvā ‘surāṃ pivissāmi’ ti cūḷadvārena nagaraṃ pavittṭho, nāgarānaṃ udakakīḷatthāya kataṃ mahāpokkharanīṃ passim, mahājano nāvāya nisīditvā pupphāni gaṇhāti. Tattha idaṃ tīrappadese jātaṃ, gambhīraṭṭhāne jātassa pana daṇḍako satahattho bhavissati” ti.

Taṃ sutvā rājā kevaṭṭaṃ āha: “ācariya, na sakkā udakakkhayena idaṃ gaṇhituṃ, harathekaṃ upāyan”-ti. “Tena hi, deva, dhaññakkhayena gaṇhissāma, nagaraṃ nāma bahidhaññaṃ hoti” ti. Evaṃ hotu ācariyāti, paṇḍito purimanayeneva taṃ pavattiṃ ñatvā: “Na me kevaṭṭabrāhmaṇo paṇḍitabhāvaṃ jānāti” ti anupākāramatthake kalalaṃ katvā vīhiṃ tattha ropāpesi.

Bodhisattānaṃ adhippāyo nāma samijjhatīti vīhī ekaratteneva vuṭṭhāya pākāramatthake nīlā hutvā paññāyanti. Taṃ {6.402} disvā cūḷanibrahmadatto: “Ambho, kimetaṃ pākāramatthake nīlaṃ hutvā paññāyati” ti pucchi. Paṇḍitassa upanikkhittakapuriso rañño vacanaṃ mukhato jivhaṃ luṅcanto viya gahetvā: “Deva, gahapatiputto mahosadhapaṇḍito anāgatabhayaṃ disvā pubbeva raṭṭhato

dhaññaṃ āharāpetvā koṭṭhāgārādīni pūrāpetvā sesadhaññaṃ pākārapasse nikkhipāpesi. Te kira vīhayo ātapena sukkhantā vassena tementā tattheva sassamā janesum. Ahaṃ ekadivasaṃ ekena kammaena cūḷadvārena pavisitvā pākāramatthake vīhirāsito vīhiṃ hatthena gahetvā vīthiyaṃ chaḍḍente passim. Atha te maṃ parihāsantā ‘chātosī maññe, vīhiṃsāṭakadasante bandhitvā tava gehaṃ haritvā koṭṭetvā pacāpetvā bhuñjāhi’ ti vadimsū” ti ārocesi.

Taṃ sutvā rājā kevaṭṭaṃ: “Ācariya, dhaññaakkhayena pi gaṇhitum na sakkā, ayam-pi anupāyo” ti āha. “Tena hi, deva, dārukkhayena gaṇhissāma, nagaraṃ nāma bahidārukaṃ hoti” ti. “Evaṃ hotu, ācariyā” ti. Paṇḍito purimanayeneva taṃ pavattiṃ ñatvā pākāramatthake vīhiṃ atikkamitvā paññāyamānaṃ dārurāsīṃ kāresi. Paṇḍitassa manussā cūḷanibrahmadattassa purisehi saddhiṃ parihāsaṃ karontā: “Sace chātatta, yāgubhattaṃ pacitvā bhuñjathā” ti mahantamahantāni dārūni khipimsu. Rājā: “Pākāramatthakena dārūni paññāyanti, kimetaṃ”-ti pucchitvā: “Deva, gahapatiputto kira mahosadhapaṇḍito anāgatabhayaṃ disvā dārūni āharāpetvā kulānaṃ pacchāgehesu ṭhapāpetvā atirekāni pākāraṃ nissāya ṭhapāpesī” ti upanikkhittakānaññeva santikā vacanaṃ sutvā kevaṭṭaṃ āha: “ācariya, dārukkhayena pi na sakkā amhehi gaṇhitum, āharathekaṃ upāyan”-ti. “Mā cintayittha, mahārāja, añño upāyo atthī” ti. “Ācariya, kiṃ upāyo nāmesa, nāhaṃ tava upāyassa antaṃ passāmi, na sakkā amhehi vedehaṃ gaṇhitum, amhākaṃ nagaram-eva gamissāmā” ti. “Deva, ‘cūḷanibrahmadatto ekasatakhattiyehi saddhiṃ vedehaṃ gaṇhitum nāsakkhi’ ti amhākaṃ lajjanakaṃ bhavissati, kiṃ pana mahosadho va paṇḍito, aham-pi paṇḍito yeva, ekaṃ lesaṃ karissāmī” ti. “Kiṃ lesa nāma, ācariyā” ti. “Dhammayuddhaṃ nāma karissāma, devā” ti. “Kimetaṃ {6.403} dhammayuddhaṃ nāmā” ti? “Mahārāja na senā yujjhissanti, dvinnam pana rājūnaṃ dve paṇḍitā ekaṭṭhāne bhavissanti. Tesu yo vandissati, tassa parājayo bhavissati. Mahosadho pana imaṃ mantaṃ na jānāti, ahaṃ mahallako, so daharo, maṃ disvā vandissati, tadā videho parājito nāma bhavissati, atha mayaṃ videhaṃ parājetvā attano nagaram-eva gamissāma, evaṃ no lajjanakaṃ na bhavissati. Idaṃ dhammayuddhaṃ nāmā” ti.

Paṇḍito tam-pi rahassaṃ purimanayeneva ñatvā: “Sace kevaṭṭassa parajjāmi, nāhaṃ paṇḍitosmī” ti cintesi. Cūḷanibrahmadatto pi: “Sobhano, ācariya, upāyo” ti vatvā: “Sve dhammayuddhaṃ bhavissati, dvinnam-pi paṇḍitānaṃ dhammena jayaparājayo bhavissati. Yo dhammayuddhaṃ na karissati, so pi parājito nāma bhavissati” ti paṇṇaṃ likhāpetvā cūḷadvārena vedehassa pesesi. Taṃ sutvā

vedeho paṇḍitaṃ pakkosāpetvā tamatthaṃ ācikkhi. Taṃ pavattiṃ sutvā paṇḍito: “Sādhu, deva, sve pāto va pacchimadvāre dhammayuddhamaṇḍalaṃ sajjessanti, ‘dhammayuddhamaṇḍalaṃ āgacchatu’ ti pesethā” ti āha. Taṃ sutvā rājā āgatadūtasseva hatthe paṇṇakaṃ adāsi. Paṇḍito punadivase: “Kevaṭṭasseva parājayo hotū” ti pacchimadvāre dhammayuddhamaṇḍalaṃ sajjāpesi. Te pi kho ekasatapurisā: “Ko jānāti, kiṃ bhavissati” ti paṇḍitassa ārakkhatthāya kevaṭṭaṃ parivārayiṃsu. Te pi ekasatarājāno dhammayuddhamaṇḍalaṃ gantvā pācīnadisaṃ oloketā aṭṭhaṃsu, tathā kevaṭṭabrāhmaṇo pi.

Bodhisatto pana pāto va gandhodakena nhatvā satasahassagghanakaṃ kāsikavatthaṃ nivāsetvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā mahantena parivārena rājadvāraṃ gantvā: “Pavisatu me putto” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhatvā: “Kuhim gamissasi, tātā” ti vutte: “Dhammayuddhamaṇḍalaṃ gamissāmi” ti āha. “Kiṃ laddhuṃ vaṭṭati” ti? “Deva, kevaṭṭabrāhmaṇaṃ maṇiratanena vañcetukāmomhi, aṭṭhavaṅkaṃ maṇiratanam laddhuṃ vaṭṭati” ti. “Gaṇha, tātā” ti. So taṃ gahetvā rājānaṃ vanditvā rājanivesanā otiṇṇo sahaajātehi yodhasahashehi parivuto navutikahāpaṇasahassagghanakaṃ {6.404} setasindhavayuttaṃ rathavaramāruyha pātarāsavelāya dvārasamīpaṃ pāpuṇi. Kevaṭṭo pana: “Idāni āgamissati, idāni āgamissati” ti tassāgamaṇaṃ oloketto yeva aṭṭhāsi, olokanena dīghagīvataṃ patto viya ahosi, sūriyatejena sedā muccanti. Mahāsatto pi mahāparivāratāya mahāsamuddo viya ajjhottharanto kesarasīho viya achambhito vigatalomahaṃso dvāraṃ vivarāpetvā nagarā nikkhamma rathā oruyha sīho viya vijambhamāno pāyāsi. Ekasatarājāno pi tassa rūpasiriṃ disvā: “Esa kira sirivaddhanasetṭhiputto mahosadhapaṇḍito paññāya sakalajambudīpe adutiyo” ti ukkuṭṭhisahassāni pavattayimṃsu.

So pi marugaṇaparivuto viya sakko anomena sirivibhavana taṃ maṇiratanam hatthena gahetvā kevaṭṭābhimukho agamāsi. Kevaṭṭo pi taṃ disvāva sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto paccuggamaṇaṃ katvā evamāha: “paṇḍita mahosadha, mayaṃ dve paṇḍitā, amhākaṃ tumhe nissāya ettakaṃ kālāṃ vasantānaṃ tumhehi paṇṇākāramattam-pi na pesitapubbaṃ, kasmā evamakatthā” ti? Atha naṃ mahāsatto: “Paṇḍita, tumhākaṃ anucchavikaṃ paṇṇākāraṃ oloketā ajja mayaṃ imaṃ maṇiratanam labhimhā, handa, imaṃ maṇiratanam gaṇhatha, evarūpaṃ nāma aññaṃ maṇiratanam natthi” ti āha. So tassa hatthe jalamānaṃ maṇiratanam disvā: “Dātukāmo me bhavissati” ti cintetvā: “Tena hi, paṇḍita, dehī” ti hatthaṃ pasāresi. Mahāsatto: “Gaṇhāhi,

ācariyā” ti khipitvā pasāritahatthassa aṅgulīsu pātesi. Brāhmaṇo garuṃ maṇiratanam aṅgulīhi dhāretuṃ nāsakkhi. Maṇiratanam parigaḷitvā mahāsattassa pādamūle pati. Brāhmaṇo lobhena: “Gaṇhissāmi nan”-ti tassa pādamūle oṇato ahosi. Athassa mahāsatto uṭṭhātuṃ adatvā ekena hatthena khandhaṭṭhike, ekena piṭṭhikacchāyaṃ gahetvā: “Uṭṭhetha ācariya, uṭṭhetha ācariya, ahaṃ atidaharo tumhākaṃ nattumatto, mā maṃ vandathā” ti vadanto aparāparam katvā mukhaṃ bhūmiyaṃ ghaṃsitvā lohitaṃ makkhitaṃ katvā: “Andhabāla, tvaṃ mama santikā vandanaṃ paccāsīsasi” ti gīvāyaṃ {6.405} gahetvā khi pi. So usabhamatte ṭhāne patitvā uṭṭhāya palāyi. Maṇiratanam pana mahāsattassa manussā yeva gaṇhimṃsu.

Bodhisattassa pana: “Uṭṭhetha ācariya, uṭṭhetha ācariya, mā maṃ vandathā” ti vacīghoso sakalaparisam chādetvā aṭṭhāsi. “Kevaṭṭabrāhmaṇo mahosadhassa pāde vandatī” ti purisāpissa ekappahāreneva unnādādīni akaṃsu. Brahmadattaṃ ādīm katvā sabbe pi te rājāno kevaṭṭaṃ mahāsattassa pādamūle oṇataṃ addasaṃsu yeva. Te: “Amhākaṃ paṇḍitena mahosadho vandito, idāni parājitaṃhā, na no jīvitaṃ dassatī” ti attano attano asse abhiruhitvā uttarapañcālābhimukhā palāyituṃ ārabhimṃsu. Te palāyante disvā bodhisattassa purisā: “Cūḷanibrahmadatto ekasatakhattiye gahetvā palāyatī” ti puna ukkuṭṭhimakaṃsu. Taṃ sutvā te rājāno maraṇabhayaabhītā bhiyyosomattāya palāyantā senaṅgaṃ bhindimṃsu. Bodhisattassa purisā pi nadantā vaggantā suṭṭhutam kolāhalamakaṃsu. Mahāsatto senaṅgaparivuto nagaram-eva pāvīsi. Cūḷanibrahmadattassa senā pi tiyojanamattaṃ pakkhandi.

Kevaṭṭo assaṃ abhiruyha nalāṭe lohitaṃ puñchamāno senaṃ patvā assapiṭṭhiyaṃ nisinnova: “Bhonto mā palāyatha, bhonto mā palāyatha, nāhaṃ gahapatiputtaṃ vandāmi, tiṭṭhatha tiṭṭhatha” ti āha. Senā asaddahantā aṭṭhatvā āgacchantaṃ kevaṭṭaṃ akkosantā paribhāsantā: “Pāpadhamma duṭṭhabrāhmaṇa, ‘dhammayuddhaṃ nāma karissāmi’ ti vatvā nattumattaṃ appahontam-pi vandati, natthi tava kattaḃban”-ti kathaṃ asuṇantā viya gacchanteva. So vegena gantvā senaṃ pāpuṇitvā: “Bhonto vacanaṃ saddahatha mayhaṃ, nāhaṃ taṃ vandāmi, maṇiratanena maṃ vañcesī” ti sabbe pi te rājāno nānākāraṇehi sambodhetvā attano kathaṃ gaṇhāpetvā tathā bhinnaṃ senaṃ paṇivattesi. Sā pana tāva mahatī senā sace ekekaṃsumuṭṭhiṃ vā ekekaḷeḍḍuṃ vā gahetvā nagarābhimukhā khipeyya, parikhaṃ pūretvā pākārappamāṇā rāsi bhaveyya. Bodhisattānaṃ pana adhippāyo nāma samijjhati yeva, tasmā eko pi paṃsumuṭṭhiṃ vā leḍḍuṃ vā nagarābhimukhaṃ khipanto

nāma nāhosi. Sabbe pi te nivattitvā attano attano khandhāvāraṭṭhānam-eva paccāgamimṣu. {6.406}

Rājā kevaṭṭaṃ pucchi: “Kiṃ karoma, ācariyā” ti. “Deva, kassaci cūladvārena nikkhamitum adatvā sañcāraṃ chindāma, manussā nikkhamitum alabhantā ukkaṇṭhitvā dvāraṃ vivarissanti, atha mayaṃ paccāmittaṃ gaṇhissāmā” ti. Paṇḍito taṃ pavattiṃ purimanayeneva ñatvā cintesi: “Imesu ciraṃ idheva vasantesu phāsukaṃ nāma natthi. Upāyeneva te palāpetum vaṭṭatī” ti. So: “Mantena te palāpessāmī” ti ekaṃ mantakusalaṃ upadhārento anukevaṭṭaṃ nāma brāhmaṇaṃ disvā taṃ pakkosāpetvā: “Ācariya, amhākaṃ ekaṃ kammaṃ niddharitum vaṭṭatī” ti āha. “Kiṃ karoma, paṇḍita, vadehī” ti. “Ācariya, tumhe anupākāre ṭhatvā amhākaṃ manussānaṃ pamādaṃ oloketvā antaranārā brahmadattassa manussānaṃ pūvamacchamaṃsādīni khipitvā: “Ambho, idañcidaṇca khādatha mā ukkaṇṭhatha, aññaṃ katipāhaṃ vasitum vāyamatha, nagaravāsino pañjare baddhakukkuṭā viya ukkaṇṭhitā nacirasseva vo dvāraṃ vivarissanti. Atha tumhe vedehaṇca duṭṭhagahapatiputtaṇca gaṇhissathā” ti vadeyyātha. Amhākaṃ manussā taṃ kathaṃ sutvā tumhe akkositvā tajjetvā brahmadattassa manussānaṃ passantānaññeva tumhe hatthapādesu gahetvā veḷupesikādīhi paharantā viya hutvā kese ohāretvā pañca cūlā gāhāpetvā iṭṭhakacuṇṇena okirāpetvā kaṇavīramālaṃ kaṇṇe katvā katipayapahāre datvā piṭṭhiyaṃ rājiyo dassetvā pākāraṃ āropetvā sikkāya pakkhipitvā yottena otāretvā: “Gaccha mantabhedaka, corā” ti cūlanibrahmadattassa manussānaṃ dassanti. Te taṃ rañño santikaṃ ānessanti. Rājā taṃ disvā: “Ko te aparādho” ti pucchissati. Athassa evaṃ vadeyyātha: “Mahārāja, mayhaṃ pubbe yaso mahanto, gahapatiputto mantabhedako” ti maṃ kujjhitvā rañño kathetvā sabbaṃ me vibhavaṃ acchindi, “ahaṃ mama yasabhedakassa gahapatiputtassa sīsaṃ gaṇhāpessāmī” ti tumhākaṃ manussānaṃ ukkaṇṭhitamocanena etesaṃ {6.407} ṭhitānaṃ khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā demi. Ettakena maṃ porāṇaveraṃ hadaye katvā imaṃ byasanaṃ pāpesi. “Taṃ sabbaṃ tumhākaṃ manussā jānanti, mahārāja” ti nānappakārehi taṃ saddahāpetvā vissāse uppanne vadeyyātha: “Mahārāja, tumhe mamaṃ laddhakālato paṭṭhāya mā cintayittha. Idāni vedehassa ca gahapatiputtassa ca jīvitāṃ natthi, ahaṃ imasmim nagare pākārassa thiraṭṭhānadubbalatṭhānaṇca parikhāyaṃ kumbhīlādīnaṃ atthiṭṭhānaṇca natthiṭṭhānaṇca jānāmi, na cirasseva vo nagaraṃ gahetvā dassāmī” ti. Atha so rājā saddahitvā tumhākaṃ sakkāraṃ karissati, senāvāhanaṇca paṭicchāpessati. Athassa senaṃ vāḷakumbhīlatṭhānesu yeva

otāreyyātha. Tassa senā kumbhīlabhayena na otarissati, tadā tumhe rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Tumhākaṃ senāya, deva, gahapatiputtena laṅjo dinno, sabbe rājāno ca ācariyakevaṭṭaṅca ādiṃ katvā na kenaci laṅjo aggaḥito nāma atthi. Kevalaṃ ete tumhe parivāretvā caranti, sabbe pana gahapatiputtassa santakāva, ahameko va tumhākaṃ puriso. Sace me na saddahatha, sabbe rājāno alaṅkaritvā maṃ dassanāya āgacchantū” ti pesetha. “Atha nesaṃ gahapatiputtena attano nāmarūpaṃ likhitvā dinnesu vatthālaṅkārahaggādīsu akkharāni disvā niṭṭhaṃ gaccheyyāthā” ti vadeyyātha. So tathā katvā tāni disvā niṭṭhaṃ gantvā bhītasito te rājāno uyyojetvā: “Idāni kiṃ karoma paṇḍitā” ti tumhe pucchissati. Tameva tumhe evaṃ vadeyyātha: “Mahārāja, gahapatiputto bahumāyo. Sace aññāni katipayadivasāni vasissatha, sabbaṃ vo senaṃ attano hatthagataṃ katvā tumhe gaṇhissati. Tasmā papañcaṃ akatvā ajjeva majjhimayāmanantare assapiṭṭhiyaṃ nisīditvā palāyissāma, mā no parahatthe maraṇaṃ hotū” ti. So tumhākaṃ vacanaṃ sutvā tathā karissati. Tumhe tassa palāyanavelāya nivattitvā amhākaṃ manusse jānāpeyyāthāti.

Taṃ sutvā anukevaṭṭabrāhmaṇo: “Sādhu paṇḍita, karissāmi te vacanaṃ”-ti āha. “Tena hi katipayapahāre sahitaṃ vaṭṭatī” ti. “Paṇḍita, {6.408} mama jīvitaṅca hatthapāde ca ṭhapetvā sesaṃ attano rucivasena karohi” ti. So tassa gehe manussānaṃ sakkāraṃ kāretvā anukevaṭṭaṃ vuttanayena vippakāraṃ pāpetvā yottena otāretvā brahmadattamanussānaṃ dāpesi. Atha te taṃ gahetvā tassa dassesuṃ. Rājā taṃ vīmaṃsitvā saddahitvā sakkāramassa katvā senaṃ paṭicchāpesi. So pi taṃ vāḷakumbhīlaṭṭhānesu yeva otāreti. Manussā kumbhīlehi khajjamānā aṭṭalakaṭṭhitehi manussehi ussattitomahehi vijjhiyamānā mahāvināsaṃ pāpuṇanti. Tato paṭṭhāya koci bhayena upagantaṃ na sakkoti. Anukevaṭṭo rājānaṃ upasaṅkamitvā: “Tumhākaṃ atthāya yujjhanakā nāma natthi, sabbehi laṅjo gahito, asaddahanto pakkosāpetvā nivatthavatthādīsu akkharāni olokethā” ti āha. Rājā tathā katvā sabbesaṃ vatthādīsu akkharāni disvā: “Addhā imehi laṅjo gahito” ti niṭṭhaṃ gantvā: “Ācariya, idāni kiṃ kattabban”-ti pucchitvā: “Deva, aññaṃ kātappaṃ natthi. Sace papañcaṃ karissatha, gahapatiputto vo gaṇhissati, ācariyakevaṭṭo pi kevalaṃ nalāṭe vaṇaṃ katvā carati, laṅjo pana etena pi gahito. Ayañhi maṇiratanāṃ gahetvā tumhe tiyojanaṃ palāpesi, puna saddahāpetvā nivattesi, ayam-pi paribhindako va. Ekarattivāso pi mayhaṃ na rucati, ajjeva majjhimayāmasamanantare palāyitūṃ vaṭṭati, maṃ ṭhapetvā añño tava suhadayo nāma natthi” ti vutte: “Tena hi ācariya tumhe yeva me assaṃ kappetvā yānasajjaṃ karothā” ti āha.

Brāhmaṇo tassa nicchayena palāyanabhāvaṃ ñatvā: “Mā bhāyi, mahārājā” ti assāsetvā bahi nikkhamitvā upanikkhattakapurisānaṃ: “Ajja rājā palāyissati, mā niddāyitthā” ti ovādaṃ datvā rañño asso yathā ākaḍḍhito suṭṭhutarāṃ palāyati, evaṃ avakappanāya kappetvā majjhimayāmasamanantare: “Kappito, deva, asso, velaṃ jānāhī” ti āha. Rājā assaṃ abhiruhitvā palāyi. Anukevaṭṭo pi assaṃ abhiruhitvā tena saddhiṃ gacchanto viya thokaṃ gantvā nivatto. Avakappanāya kappitaasso {6.409} ākaḍḍhiyamāno pi rājānaṃ gahetvā palāyi. Anukevaṭṭo senāya antaraṃ pavisitvā: “Cūlanibrahmadatto palāto” ti ukkuṭṭhimakāsi. Upanikkhattakapurisā pi attano manussehi saddhiṃ upaghosimsu. Sesarājāno taṃ sutvā: “Mahosadhapaṇḍito dvāraṃ vivaritvā nikkhanto bhavissati, na no dāni jīvitaṃ dassatī” ti bhītatasitā upabhogaparibhogabhaṇḍāni pi anoloketvā ito cito ca palāyimsu. Manussā: “Rājāno palāyanti” ti suṭṭhutarāṃ upaghosimsu. Taṃ sutvā dvāraṭṭālākādīsu ṭhitā pi unnādiṃsu apphoṭayimsu. Iti tasmiṃ khaṇe pathavī viya bhijjamānā samuddo viya saṅkhubhito sakalanagaraṃ anto ca bahi ca ekaninnādaṃ ahosi. Aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhā manussā: “Mahosadhapaṇḍitena kira brahmadatto ekasatarājāno ca gahitā” ti maraṇabhayaabhītā attano attano udarabaddhasāṭakam-pi chaḍḍetvā palāyimsu. Khandhāvāraṭṭhānaṃ tucchaṃ ahosi. Cūlanibrahmadatto ekasate khattiye gahetvā attano nagaram-eva gato. Punadivase pana pāto va nagaradvārāni vivaritvā balakāyā nagarā nikkhamitvā mahāvilopaṃ disvā: “Kiṃ karoma, paṇḍitā” ti mahāsattassa ārocayimsu. So āha: “etehi chaḍḍitaṃ dhaṇaṃ amhākaṃ pāpuṇāti, sabbesaṃ rājūnaṃ santakaṃ amhākaṃ rañño, detha, seṭṭhīnaṃ kevaṭṭabrāhmaṇassa ca santakaṃ amhākaṃ āharatha, avasesaṃ pana nagaravāsino gaṇhantū” ti. Tesāṃ mahaggharatanabhaṇḍam-eva āharantānaṃ aḍḍhamāso vītivatto. Sesaṃ pana catūhi māsehi āharimsu. Mahāsatto anukevaṭṭassa mahantaṃ sakkāramakāsi. Tato paṭṭhāya ca kira mithilavāsino bahū hiraññasuvaṇṇā jātā. Brahmadattassa pi tehi rājūhi saddhiṃ uttarapañcālanagare vasantassa ekavassaṃ atītaṃ.

Brahmadattassa yuddhapaṇḍitajayakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Suvakaṇḍaṃ

Athekadivasaṃ kevaṭṭo ādāse mukhaṃ olokento nalāte vaṇaṃ disvā: “Idaṃ gahapatiputtassa kammaṃ, tenāhaṃ ettakānaṃ rājūnaṃ antare lajjāpito” ti cintetvā samuppannakodho hutvā: “Kadā nu khvassa piṭṭhiṃ passituṃ samattho

bhavissāmī” ti cinto: “Attheso upāyo, amhākaṃ rañño dhītā pañcālacandī nāma uttamarūpadharā {6.410} devaccharāpaṭibhāgā, taṃ videharañño dassāmā” ti vatvā: “Vedehaṃ kāmēna palobhetvā gilitabaḷisaṃ viya macchaṃ saddhiṃ mahosadhena ānetvā ubho te māretvā jayapānaṃ pivissāmā” ti sanniṭṭhānaṃ katvā rājānaṃ upasaṅkamitvā āha: “deva, eko manto atthī” ti. “Ācariya, tava mantaṃ nissāya udarabaddhasātakassa pi assāmino jātamaḥ, idāni kiṃ karissasi, tuṇhī hohī” ti. “Mahārāja, iminā upāyena sadiso añño natthī” ti. “Tena hi bhaṇāhī” ti. “Mahārāja, amhehi dvīhi yeva ekato bhavituṃ vaṭṭatī” ti. “Evaṃ hotū” ti. Atha naṃ brāhmaṇo uparipāsādalaṃ āropetvā āha: “mahārāja, videharājānaṃ kilesena palobhetvā idhānetvā saddhiṃ gahapatiputtēna māressāmā” ti. “Sundaro, ācariya, upāyo, kathaṃ pana taṃ palobhetvā ānessāmā” ti? “Mahārāja, dhītā vo pañcālacandī uttamarūpadharā, tassā rūpasampattiṃ cāturiyavilāsena kavīhi gītaṃ bandhāpetvā tāni kabbāni mithilāyaṃ gāyāpetvā ‘evarūpaṃ itthiratanāṃ alabhantassa videhanarindassa kiṃ rajjena’ ti tassa savanasamsaggeneva paṭibaddhabhāvaṃ ṇatvā ahaṃ tattha gantvā divasaṃ vavatthapessāmi. So mayi divasaṃ vavatthapetvā āgate gilitabaḷiso viya maccho gahapatiputtaṃ gahetvā āgamissati, atha ne māressāmā” ti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā tussitvā: “Sundaro upāyo, ācariya, evaṃ karissāmā” ti sampaṭicchi. Taṃ pana mantaṃ cūḷanibrahmadattassa sayanapālikā sāḷikā sutvā paccakkhamakāsi. Rājā nipuṇe kabbakāre pakkosāpetvā bahuṃ dhanāṃ datvā dhītaraṃ tesāṃ dassetvā: “Tātā, etissā rūpasampattiṃ nissāya kabbāṃ karothā” ti āha. Te atimanoharāni gītāni bandhitvā rājānaṃ sāvayimsu. Rājā tussitvā bahuṃ dhanāṃ tesāṃ adāsi. Kavīnaṃ santikā naṭā sikkhitvā samajjamaṇḍale gāyimsu. Iti tāni vitthāritāni ahesuṃ. Tesu manussānaṃ antare vitthāritattaṃ gatesu rājā gāyake pakkosāpetvā āha: “tātā, tumhe mahāsakuṇe gahetvā rattibhāge rukkhaṃ abhiruyha tattha nisinnā gāyitvā paccūsakāle tesāṃ gīvāsu {6.411} kaṃsatāle bandhitvā te uppādetvā otarathā” ti. So kira: “Pañcālarañño dhītu sarīravaṇṇaṃ devatā pi gāyanti” ti pākāṭabhāvakaraṇatthaṃ tathā kāresi. Puna rājā kavī pakkosāpetvā: “Tātā, idāni tumhe ‘evarūpā kumārikā jambudīpatale aññassa rañño nānucchavikā, mithilāyaṃ vedeharañño anucchavikā’ ti rañño ca issariyaṃ imāya ca rūpaṃ vaṇṇetvā gītāni bandhathā” ti āha. Te tathā katvā rañño ārocayimsu.

Rājā tesāṃ dhanāṃ datvā puna gāyake pakkosāpetvā: “Tātā, mithilāṃ gantvā tattha imināva upāyena gāyathā” ti pesesi. Te tāni gāyantā anupubbena mithilāṃ

gantvā samajjamaṇḍale gāyimsu. Tāni sutvā mahājano ukkuṭṭhisahassāni pavattetvā tesam̐ bahum̐ dhanam̐ adāsi. Te rattisamaye rukkhesu pi gāyitvā paccūsakāle sakuṇānam̐ gīvāsu kaṁsatāle bandhitvā otaranti. Ākāse kaṁsatālasaddam̐ sutvā: “Pañcālarājadhītu sarīravaṇṇam̐ devatā pi gāyantī” ti sakalanagare ekakolāhalaṁ ahoṣi. Rājā sutvā gāyake pakkosāpetvā antonivesane samajjam̐ kāretvā: “Evarūpaṁ kira uttamarūpadharam̐ dhītaram̐ cūḷanirājā mayham̐ dātukāmo” ti tussitvā tesam̐ bahum̐ dhanam̐ adāsi. Te āgantvā brahmadattassa ārocesum̐. Atha nam̐ kevaṭṭo āha: “idāni, mahārāja, divasaṁ vavatthapanatthāya gamissāmī” ti. “Sādhu, ācariya, kiṁ laddhum̐ vaṭṭatī” ti? “Thokaṁ paṇṇākāran”-ti. “Tena hi gaṇhā” ti dāpesi. So tam̐ ādāya mahantena parivārena vedeharaṭṭham̐ pāpuṇi. Tassāgamanam̐ sutvā nagare ekakolāhalaṁ jātām̐: “Cūḷanirājā kira vedeho ca mittasanthavam̐ karissanti, cūḷanirājā attano dhītaram̐ amhākaṁ rañño dassati, kevaṭṭo divasaṁ vavatthapetum̐ etī” ti. Vedeharājā pi suṇi, mahāsatto pi, sutvāna panassa etadahosi: “Tassāgamanam̐ mayham̐ na ruccati, tathato nam̐ jānissāmī” ti. So cūḷanisantike upanikkhittakapurisānam̐ sāsanaṁ pesesi: “Imamattham̐ tathato jānitvā pesentū” ti. Atha te: “Mayametaṁ tathato na jānāma, rājā ca kevaṭṭo ca sayanagabbhe nisīditvā mantenti, rañño pana sayanapālikā sāḷikā sakuṇikā etamattham̐ jāneyyā” ti paṭipesayimsu.

Tam̐ sutvā mahāsatto cintesi: “Yathā paccāmittānam̐ okāso {6.412} na hoti, evaṁ suvibhattam̐ katvā susajjitam̐ nagaram̐ aham̐ kevaṭṭassa daṭṭhum̐ na dassāmī” ti. So nagaradvārato yāva rājagehā, rājagehato ca yāva attagehā, gamanamaggaṁ ubhosu passesu kilañjehi parikkhipāpetvā matthake pi kilañjehi paṭicchādāpetvā cittakammaṁ kārāpetvā bhūmiyam̐ pupphāni vikiritvā puṇṇaghaṭe ṭhapāpetvā kadaliyo bandhāpetvā dhaje paggaṇhāpesi. Kevaṭṭo nagaram̐ pavisitvā suvibhattam̐ nagaram̐ apassanto: “Rañña me maggo alaṅkārapito” ti cintetvā nagarassa adassanattham̐ katabhāvam̐ na jāni. So gantvā rājānam̐ disvā paṇṇākāram̐ paṭicchāpetvā paṭisanthāram̐ katvā ekamantaṁ nisīditvā rañña katasakkārasammāno āgatakāraṇam̐ ārocento dve gāthā abhāsi:

**93. Rājā santhavakāmo te, ratanāni pavecchati,
Āgacchantu ito dūtā, mañjukā piyabhāṇino.**

**94. Bhāsantu mudukā vācā, yā vācā paṭinanditā,
Pañcālo ca videho ca, ubho ekā bhavantu te ti.**

Tattha **santhavakāmo** ti mahārāja, amhākaṃ rājā tayā saddhiṃ mittasanthavaṃ kātukāmo. **Ratanānī** ti itthiratanam attano dhītaram ādim katvā tumhākaṃ sabbaratanāni dassati. **Āgacchantū** ti ito paṭṭhāya kira uttarapañcālanagarato paṇṇākāram gahetvā madhuravacanā piyabhāṇino dūtā idha āgacchantu, ito ca tattha gacchantu. **Ekā bhavantū** ti gaṅgodakaṃ viya yamunodakena saddhiṃ saṃsandantā ekasadisāva hontūti.

Evañca pana vatvā: “Mahārāja, amhākaṃ rājā aññaṃ mahāmattaṃ pesetukāmo hutvā pi ‘añño manāpaṃ katvā sāsanaṃ ārocetuṃ na sakkhissatī’ ti maṃ pesesi ‘ācariya, tumhe rājānaṃ sādhuṃ pabodhetvā ādāya āgacchathā’ ti, gacchatha rājaseṭṭha abhirūpaṃ kumārīkaṃ labhissatha, amhākaṃ raññaṃ saddhiṃ mittabhāvo paṭiṭṭhahissatī” ti āha. So tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhamānaso: “Uttamarūpadharaṃ kira kumārīkaṃ labhissāmī” ti savanasamaggena bajjhivā: “Ācariya, tumhākaṃ kira mahosadhapaṇḍitassa ca dhammayuddhe vivādo ahoṣi, gacchatha puttaṃ me passatha, ubho pi paṇḍitā aññamaññaṃ {6.413} khamāpetvā mantetvā ethā” ti āha. Taṃ sutvā kevaṭṭo: “Passissāmi paṇḍitaṃ”-ti taṃ passituṃ agamāsi. Mahāsatto pi taṃ divasaṃ: “Tena me pāpadhammena saddhiṃ sallāpo mā hotū” ti pāto va thokaṃ sappiṃ pivi, gehampissa bahalena allagomayena lepāpesi, thambhe telenā makkhesi, tassa nipannamañcakaṃ ṭhapetvā sesāni mañcapīṭhādīni nīharāpesi.

So manussānaṃ saññaṃ adāsi: “Tātā, brāhmaṇe kathetuṃ āraddhe evaṃ vadeyyātha ‘brāhmaṇa, mā paṇḍitena saddhiṃ kathayittha, ajja tena tikkhiṇasappi pivita’nti. Mayi ca tena saddhiṃ kathanākāraṃ karonte pi ‘deva tikkhiṇasappi te pivitaṃ, mā kathethā’ ti maṃ nivārethā” ti. Evaṃ vicāretvā mahāsatto rattapaṇaṃ nivāsetvā sattasu dvārakoṭṭhakesu manusse ṭhapetvā sattame dvārakoṭṭhake paṭamañcake nipajji. Kevaṭṭo pissa paṭhamadvārakoṭṭhake ṭhatvā: “Kahaṃ paṇḍito” ti pucchi. Atha naṃ te manussā: “Brāhmaṇa, mā saddamakari, sace pi āgacchitukāmo, tuṇhī hutvā ehi, ajja paṇḍitena tikkhiṇasappi pītaṃ, mahāsaddaṃ kātuṃ na labbhatī” ti āhaṃsu. Sesadvārakoṭṭhakesu pi naṃ tatheva āhaṃsu. So sattamadvārakoṭṭhakaṃ atikkamitvā paṇḍitassa santikaṃ agamāsi. Paṇḍito kathanākāraṃ dassesi. Atha naṃ manussā: “Deva, mā kathayittha, tikkhiṇasappi te pītaṃ, kiṃ te iminā duṭṭhabrāhmaṇena saddhiṃ kathitenā” ti vatvā vārayiṃsu. Iti so tassa santikaṃ

gantvā neva nisīditum, na āsanam nissāya t̥hitat̥thānam labhi, allagomayaṃ akkamitvā aṭṭhāsi.

Atha naṃ oloketvā eko akkhīni nimīli, eko bhamukaṃ ukkhi pi, eko kapparaṃ kaṇḍūyi. So tesam kiriyaṃ oloketvā maṅkubhūto: “Gacchāmaṃ paṇḍitā” ti vatvā aparena: “Are duṭṭhabrāhmaṇa, ‘mā saddamakāsi’ ti vutto saddam-eva karosi, aṭṭhīni te bhindissāmī” ti vutte bhītatasito hutvā nivattitvā olokesi. Atha naṃ añño veḷupesikāya piṭṭhiyaṃ tālesi, añño gīvāyaṃ gahetvā khi pi, añño piṭṭhiyaṃ hatthatalena pahari. So dīpimukhā muttamigo viya bhītatasito nikkhamitvā rājagehaṃ gato. Rājā cintesi: “Ajja {6.414} mama putto imaṃ pavattiṃ sutvā tuṭṭho bhavissati, dvinnam paṇḍitānam mahatiyā dhammasākacchāya bhavitabbaṃ, ajja ubho aññamaññaṃ khamāpessanti, lābhā vata me” ti. So kevaṭṭam disvā paṇḍitena saddhiṃ saṃsandanākāraṃ pucchanto gāthamāha.

**95. Kathaṃ nu kevaṭṭa mahosadhena, samāgamo āsi tadin̄gha brūhi,
Kacci te paṭinijjhatto, kacci tuṭṭho mahosadho ti.**

Tattha **paṭinijjhatto** ti dhammayuddhamaṇḍale pavattaviggahassa vūpasamanatthaṃ kacci tvaṃ tena, so ca tayā nijjhatto khamāpito. **Kacci tuṭṭho** ti kacci tumhākaṃ rañña pesitaṃ pavattiṃ sutvā tuṭṭhoti.

Taṃ sutvā kevaṭṭo: “Mahārāja, tumhe ‘paṇḍito’ ti taṃ gahetvā vicaratha, tato asappurisataro nāma natthī” ti gāthamāha.

**96. Anariyarūpo puriso janinda, asammodako thaddho asabbhirūpo,
Yathā mūgo ca badhiro ca, na kiñcitthaṃ abhāsathā ti.**

Tattha **asabbhirūpo** ti apaṇḍitajātiko. **Na kiñcitthan**-ti mayā saha kiñci atthaṃ na bhāsitha, teneva naṃ apaṇḍitoti maññāmīti bodhisattassa aguṇaṃ kathesi.

Rājā tassa vacanaṃ anabhinanditvā appaṭikkosivā tassa ca tena saddhiṃ āgatānaṃca paribbayaṇceva nivāsagehaṃca dāpetvā: “Gacchathācariya, vissamathā” ti taṃ uyyojetvā: “Mama putto paṇḍito paṭisanthāraṃ kusalo, iminā kira saddhiṃ neva paṭisanthāraṃ akāsi, na tuṭṭhiṃ pavedesi. Kiñci tena anāgatabhayaṃ diṭṭhaṃ bhavissati” ti sayam-eva kathaṃ samuṭṭhāpesi:

**97. Addhā idam mantapadam sududdasam, attho suddho naraviriyena diṭṭho,
Tathā hi kāyo mama sampavedhati, hitvā sayam ko parahatthamessatī ti.**

Tattha **idan**-ti yaṃ mama puttana diṭṭhaṃ, addhā idam mantapadam aññena itarapurisena sududdasam. **Naraviriyenā** ti vīriyavantena mahosadhapaṇḍitena suddho attho diṭṭho bhavissati. **Sayan**-ti sakam raṭṭhaṃ hitvā ko parahattham gamiṣṣati.

“Mama {6.415} puttana brāhmaṇassa āgamane doso diṭṭho bhavissati. Ayañhi āgacchanto na mittasanthavattāya āgamiṣṣati, maṃ pana kāmena palobhetvā nagaram netvā gaṇhanattāya āgatena bhavitabbaṃ. Taṃ anāgatabhayaṃ diṭṭhaṃ bhavissati paṇḍitenā” ti tassa tamatthaṃ āvajjetvā bhītatasiṭṭassa nisinnakāle cattāro paṇḍitā āgamiṃsu. Rājā senakaṃ pucchi: “Senaka, ruccati te uttarapañcālanagaraṃ gantvā cūlanirājassa dhītu ānayanam”-ti? Kiṃ kathetha mahārāja, na hi sirim āgacchantim daṇḍena paharivā palāpetum vaṭṭati. Sace tumhe tattha gantvā taṃ gaṇhissatha, ṭhapetvā cūlanibrahmadattaṃ añño tumhehi samo jambudīpatale na bhavissati. Kiṃ kāraṇā? Jeṭṭharājadhītāya gahitattā. So hi: “Sesarājāno mama manussā, vedeho eko va mayā sadiso” ti sakalajambudīpe uttamarūpadharam dhītaram tumhākaṃ dātukāmo jāto, karoṭṭhaṃ vacanaṃ. Mayam-pi tumhe nissāya vattālaṅkāre labhissāmāti. Rājā sese pi pucchi. Te pi tatheva kathesuṃ. Tassa tehi saddhim kathentasseva kevaṭṭabrāhmaṇo attano nivāsagehā nikkhamitvā: “Rājānaṃ āmantetvā gamiṣāmī” ti āgantvā: “Mahārāja, na sakkā amhehi papañcam kātum, gamiṣāma mayaṃ narindā” ti āha. Rājā tassa sakkāraṃ katvā taṃ uyyojesi. Mahāsatto tassa gamanabhāvaṃ ñatvā nhatvā alaṅkaritvā rājupaṭṭhānaṃ āgantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Rājā cintesi: “Putto me mahosadhapaṇḍito mahāmanti mantapāraṅgato atītānāgatapaccuppannaṃ atthaṃ jānāti. Amhākaṃ tattha gantum yuttabhāvaṃ vā ayuttabhāvaṃ vā paṇḍito jānissatī” ti. So attanā paṭhamam cintitam avatvā rāgaratto mohamūḷho hutvā taṃ pucchanto gāthamāha.

**98. Channañhi ekāva matī sameti, ye paṇḍitā uttamabhūripattā,
Yānam ayānam atha vā pi ṭhānam, mahosadha tvam-pi matim karohī ti.**

Tattha **channan**-ti paṇḍita, kevaṭṭabrāhmaṇassa ca mama ca imesañca catunnanti channaṃ amhākaṃ **ekāva mati** eko yeva ajjhāsayo gaṅgodakaṃ viya yamunodakena {6.416} saṃsandati sameti. Ye mayaṃ cha pi janā paṇḍitā uttamabhūripattā, tesaṃ no channam-pi cūlanirājadhītu ānayanam ruccatīti. **Ṭhānan**-ti idheva vāso. **Matim karohī** ti amhākaṃ ruccanakaṃ nāma

appamāṇaṃ, tvam-pi cintehi, kiṃ amhākaṃ āvāhatthāya tattha yānaṃ, udāhu
ayānaṃ, adu idheva vāso ruccatīti.

Taṃ sutvā paṇḍito: “Ayaṃ rājā ativiya kāmagiddho andhabālabhāvena imesaṃ
catunnaṃ vacanaṃ gaṇhāti, gamane dosaṃ kathetvā nivattessāmi na”ni cintetvā
catasso gāthāyo abhāsi:

**99. Jānāsi kho rāja mahānubhāvo, mahabbalo cūḷanibrahmadatto,
Rājā ca taṃ icchatī mārāṇatthaṃ, migam yathā okacarena luddo.**

**100. Yathā pi maccho baḷisaṃ, vaṅkaṃ maṃsena chāditaṃ,
Āmagiddho na jānāti, maccho maraṇamattano.**

**101. Evam-eva tuvaṃ rāja, cūḷaneyyassa dhītaraṃ,
Kāmagiddho na jānāsi, maccho va maraṇamattano.**

**102. Sace gacchasi pañcālaṃ, khippamattaṃ jahissasi,
Migam panthānubandhaṃva, mahantaṃ bhayamessatī ti.**

Tattha **rājā** ti videhaṃ ālapati. **Mahānubhāvo** ti mahāyaso. **Mahabbalo** ti
aṭṭharasaakkhobhaṇisaṅkhena balena samannāgato. **Mārāṇatthan**-ti
mārāṇassa atthāya. **Okacarenā** ti okacārikāya migiyā. Luddo hi ekaṃ migiṃ
sikkhāpetvā rajjukena bandhitvā araṇṇaṃ netvā migānaṃ gocarattṭhāne
ṭhapesi. Sā bālamigaṃ attano santikaṃ ānetukāmā sakasaṇṇāya rāgaṃ janentī
viravati. Tassā saddaṃ sutvā bālamigo migagaṇaparivuto vanagumbe nipanno
sesamigīsu saṇṇaṃ akatvā tassā saddassavanasamsaggena baddho vuṭṭhāya
nikkhamitvā gīvaṃ ukkhipitvā kilesavasena taṃ migiṃ upagantvā luddassa
passaṃ datvā tiṭṭhati. Tameṇaṃ so tikhiṇāya sattiyā vijjhivā jīvitakkhayaṃ
pāpeti. Tattha luddo viya cūḷanirājā, okacārikā viya assa dhītā, luddassa
hatthe āvudhaṃ viya kevaṭṭabrāhmaṇo. Iti yathā okacarena luddo migam
mārāṇatthāya icchatī, evaṃ so pi rājā taṃ icchatī ti attho.

Āmagiddho ti byāmasatagambhīre uduke vasanto pi tasmim baḷissassa
vaṅkaṭṭhānaṃ chādetvā ṭhite āmasaṅkhāte āmise giddho hutvā baḷisaṃ gilati,
attano maraṇaṃ na jānāti. Dhītaraṃti cūḷanibāḷisikassa kevaṭṭabrāhmaṇassa
vacanabaḷisaṃ chādetvā ṭhitaṃ āmisasadiṣaṃ. Tassa raṇṇo {6.417} dhītaraṃ
kāmagiddho hutvā maccho attano maraṇasaṅkhātāṃ āmiṣaṃ viya na jānāsi.
Pañcālan-ti uttarapañcālanagaraṃ. **Attan**-ti attānaṃ. **Panthānubandhan**-ti
yathā gāmadvāramaggaṃ anubandhamigaṃ **mahantaṃ bhayamessatī**, tañhi
migaṃ mārāṇatthāya āvudhāni gahetvā nikkhantesu manussesu ye ye
passanti, te te mārenti, evaṃ uttarapañcālanagaraṃ gacchantam-pi taṃ
mahantaṃ maraṇabhayaṃ essati upagamissatīti.

Evam mahāsatto catūhi gāthāhi rājānam niggaṇhitvā kathesi. So rājā tena ativiya niggahitova: “Ayaṃ maṃ attano dāsaṃ viya maññati, rājāti saññaṃ-pi na karoti, aggarājena ‘dhītaraṃ dassāmi’ ti mama santikaṃ pesitaṃ ñatvā ekam-pi maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ akathetvā maṃ ‘bālamigo viya, gilitabaḷisamaccho viya panthānubandhamigo viya, maraṇaṃ pāpuṇissatī’ ti vadatī” ti kujjhivā anantaraṃ gāthamāha.

**103. Mayam-eva bālamhase eḷamūgā, ye uttamatthāni tayī lapimhā,
Kim-eva tvaṃ naṅgalakoṭivaḍḍho, atthāni jānāsi yathā pi aññe ti.**

Tattha **bālamhase** ti bālāma. **Eḷamūgā** ti lālamukhā mayam-eva.

Uttamatthāni ti uttamaithiratanapaṭilābhakāraṇāni. **Tayī lavimhā** ti tava santike kathayimhā. **Kimevā** ti garahatthe nipāto. **Naṅgalakoṭivaḍḍho** ti gahapatiputto daharakālato paṭṭhāya naṅgalakoṭiṃ vahanto yeva vaḍḍhati, tamatthaṃ sandhāya: “Tvaṃ gahapatikammam-eva jānāsi, na khattiyānaṃ maṅgalakammaṃ”-ti iminā adhippāyenevamāha. **Aññe** ti yathā kevaṇṇo vā senakādayo vā aññe paṇḍitā imāni khattiyānaṃ maṅgalatthāni jānanti, tathā tvaṃ tāni kiṃ jānāsi, gahapatikammajānanam-eva tavānucchavikanti.

Iti naṃ akkositvā paribhāsivā: “Gahapatiputto mama maṅgalantarāyaṃ karoti, nīharatha nan”-ti nīharāpetuṃ gāthamāha.

**104. Imaṃ gale gahetvāna, nāsetha vijitā mama,
Yo me ratanalābhassa, antarāyāya bhāsati ti.**

So rañño kuddhabhāvaṃ ñatvā: “Sace kho pana maṃ koci rañño vacanaṃ gahetvā hatthe vā gīvāya vā parāmaseyya, taṃ me alaṃ assa yāvajīvaṃ lajjitum, tasmā sayam-eva nikkhamissāmi” ti {6.418} cintetvā rājānaṃ vanditvā attano gehaṃ gato. Rājā pi kevalaṃ kodhavaseneva vadati, bodhisatte pana garucittatāya na kañci tathā kātuṃ āṇāpesi. Atha mahāsatto: “Ayaṃ rājā bālo attano hitāhitaṃ na jānāti, kāmagiddho hutvā ‘tassa dhītaraṃ labhissāmiyevā’ ti anāgatabhayaṃ ajānitvā gacchanto mahāvināsaṃ pāpuṇissati. Nāssa kathaṃ hadaye kātuṃ vaṭṭati, bahupakāro me esa mahāyasadāyako, imassa mayā paccayena bhavituṃ vaṭṭati. Paṭhamaṃ kho pana suvapotaṃ pesetvā tathato ñatvā pacchā ahaṃ gamissāmi” ti cintetvā suvapotaṃ pesesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**105. Tato ca so apakkamma, vedehassa upantikā,
Atha āmantayī dūtaṃ, mādharmaṃ suvaṇḍitaṃ.**

**106. Ehi samma haritapakkhā, veyyāvaccam karohi me,
Atthi pañcālārājassa, sālikā sayanapālikā.**

**107. Tam bandhanena pucchassu, sā hi sabbassa kovidā,
Sā tesam sabbam jānāti, rañño ca kosiyaassa ca.**

**108. Āmoti so paṭissutvā, mādharo suvapaṇḍito,
Agamāsi haritapakkho, sālikāya upantikaṃ.**

**109. Tato ca kho so gantvāna, mādharo suvapaṇḍito,
Athāmantayi sugaram, sālikam mañjubhāṇikaṃ.**

**110. Kacci te sughare khamanīyam, kacci vesse anāmayam,
Kacci te madhunā lājā, labbhate sughare tuvaṃ.**

**111. Kusalañceva me samma, atho samma anāmayam,
Atho me madhunā lājā, labbhate suvapaṇḍita.**

**112. Kuto nu samma āgamma, kassa vā pahito tuvaṃ,
Na ca mesi ito pubbe, diṭṭho vā yadi vā suto ti.**

Tattha **haritapakkhā** ti haritapattasamānapakkhā. **Veyyāvaccanti**: “Ehi, sammā” ti vutte āgantvā aṅke nisinnam: “Samma, aññena manussabhūtena kātum asakkuṇeyyam mamekaṃ veyyāvaṭikaṃ karohi” ti āha.

“Kiṃ karomi, devā” ti {6.419} vutte: “Samma, kevaṭṭabrāhmaṇassa dūteyyenāgatakāraṇaṃ ṭhapetvā rājānaṃ kevaṭṭaṇca aññe na jānanti, ubho va rañño sayanagabbhe nisinnā mantayimṃsu. Tassa pana atthi pañcālārājassa sālikā sayanapālikā. Sā kira tam rahassaṃ jānāti, tvaṃ tattha gantvā tāya saddhiṃ methunapaṭisaṃyuttaṃ viśāsaṃ katvā tesam tam rahassaṃ bandhanena pucchassu. Tam sālikam paṭicchanne padese yathā tam koci na jānāti, evaṃ puccha. Sace hi te koci saddam suṇāti, jīvitam te natthi, tasmā paṭicchanne ṭhāne saṇikaṃ pucchā” ti. **Sā tesam sabbam**-ti sā tesam rañño ca kosiyaḡgottassa ca kevaṭṭassāti dvinnam-pi janānam sabbam rahassaṃ jānāti.

Āmoti ti bhikkhave, so suvapotako paṇḍitena purimanayeneva sakkāram katvā pesito: “Āmo” ti tassa paṭissutvā mahāsattaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā vivaṭasiḡapaṇjarena nikkhamitvā vātavegena siviraṭṭhe ariṭṭhapuram nāma gantvā tattha pavattiṃ sallakkhetvā sālikāya santikaṃ gato. Kathaṃ? So hi rājanivesanassa kañcanathupikāya nisīditvā rāganissitam madhuraravaṃ ravi. Kiṃ kāraṇā? Imaṃ saddam sutvā sālikā paṭiravissati, tāya saññāya tassā santikaṃ gamissāmīti. Sā pi tassa saddam sutvā rājasayanassa santike suvaṇṇapaṇjare nisinnā rāgarattacittā hutvā tikkhattum

paṭiravi. So thokaṃ gantvā punappunaṃ saddaṃ katvā tāya katasaddānusārena kamena sīhapañjaraummāre ṭhatvā parissayābhāvaṃ oloketvā tassā santikaṃ gato. Atha naṃ sā: “Ehi, samma, suvaṇṇapañjare nisīdā” ti āha. So gantvā nisīdi. **Āmantayī** ti evaṃ so gantvā methunapaṭisaṃyuttaṃ vissāsaṃ kattukāmo hutvā taṃ āmantesi. **Sugharan**-ti kañcanapañjare vasanaṭāya sundaragharaṃ. **Vesse** ti vessike vessajāṭike. Sālikā kira saṇṇesu vessajāṭikā nāma, tena taṃ evaṃ ālapati. **Tuvan**-ti sughare taṃ pucchāmi: “Kacci te madhunā saddhiṃ lājā labbhatī” ti. **Āgammā** ti samma, kuto āgantvā idha paviṭṭhoti pucchati. **Kassa vā** ti kena vā pesito tvaṃ idhāgatoti.

So tassā vacanaṃ sutvā: “Sacāhaṃ ‘mithilato āgato’ ti vakkhāmi, esā maraṇamāpannā pi mayā saddhiṃ vissāsaṃ na karissati. Siviraṭṭhe kho pana ariṭṭhapuraṃ sallakkhetvā āgato, tasmā musāvādaṃ katvā sivrājena pesito hutvā tato āgatabhāvaṃ kathessāmi” ti cintetvā āha:

**113. Ahosiṃ sivrājassa, pāsāde sayanapālako,
Tato so dhammiko rājā, baddhe mocesi bandhanā ti.**

Tattha **baddhe** ti attano dhammatāya sabbe baddhake bandhanā mocesi. Evaṃ mocento mam-pi saddahitvā: “Muñcatha naṃ”-ti mocāpesi. Sohaṃ vivaṭā suvaṇṇapañjarā nikkhamitvā pi bahipāsāde yatthicchāmi, tattha gocaraṃ gahetvā suvaṇṇapañjare yeva vasāmi. Yathā tvaṃ, na evaṃ niccakālaṃ pañjare yeva acchāmi.

Athassa {6.420} sā attano atthāya suvaṇṇataṭṭake ṭhapite madhulāje ceva madhurodakaṇca datvā: “Samma, tvaṃ dūrato āgato, kenatthena idhāgatosī” ti pucchi. So tassā vacanaṃ sutvā rahassaṃ sotukāmo musāvādaṃ katvā āha:

**114. Tassa mekā dutiyāsi, sālikā mañjubhāṇikā,
Taṃ tattha avadhī seno, pekkhato sughare mamā ti.**

Tattha **tassa mekā** ti tassa mayhaṃ ekā. **Dutiyāsi** ti purāṇadutiyikā ahosi.

Atha naṃ sā pucchi: “Kathaṃ pana te bhariyaṃ seno avadhī” ti? So tassā ācikkhanto: “Suṇa bhadde, ekadivasaṃ amhākaṃ rājā udakakīlaṃ gacchanto mam-pi pakkosi. Athāhaṃ bhariyaṃ ādāya tena saddhiṃ gantvā kīḷitvā sāyanhasamaye teneva saddhiṃ paccāgantvā raññā saddhiṃ yeva pāsādaṃ abhiruyha sarīraṃ sukkhāpanatthāya bhariyaṃ ādāya sīhapañjarena nikkhamitvā kūṭāgārakucchiyaṃ nisīdim. Tasmiṃ khaṇe eko seno kūṭāgārā nikkhanto amhe gaṇhituṃ pakkhandi. Ahaṃ maraṇabhayaabhīto vegena

palāyim̐. Sā pana tadā garugabbhā ahosi, tasmā vegena palāyitum̐ nāsakkhi. Atha so mayham̐ passantasseva tam̐ māretvā ādāya gato. Atha mam̐ tassā sokena rodamānam̐ disvā amhākam̐ rājā ‘samma, kim̐ rodasi’ ti pucchitvā tamattham̐ sutvā ‘mā bālham̐, samma, rodasi, aññam̐ bhariyam̐ pariyesāhī’ ti vatvā ‘kim̐, deva, aññāya anācārāya dussīlāya bhariyāya ānītāya, tato pi ekakeneva caritum̐ varan’-ti vutte ‘samma, aham̐ ekam̐ sakuṇikam̐ sīlācārasampannam̐ assosim̐, tava bhariyāya sadisam-eva. Cūlanirājassa hi sayanapālikā sālikā evarūpā, tvaṃ tattha gantvā tassā manam̐ pucchitvā okāsam̐ kāretvā sace te ruccati, āgantvā amhākam̐ ācikkha. Athāham̐ vo vivāham̐ katvā mahantena parivārena tam̐ ānessāmā’ ti vatvā mam̐ idha pahiṇi, tenamhi kāraṇenāgato” ti vatvā gātham̐ āha:

**115. Tassā kāmā hi sammatto, āgatosmi tavanti ke,
Sace kareyya okāsam̐, ubhayo va vasāmase ti.**

Sā {6.421} tassa vacanam̐ sutvā somanassappattā ahosi. Evaṃ sante pi attano piyabhāvam̐ ajānāpetvā anicchamānā viya āha:

**116. Suvo va suvim̐ kāmeyya, sāliko pana sālikam̐,
Suvassa sālikā yeva, saṃvāso hoti kīdiso ti.**

Tattha **suvo** ti samma suvapaṇḍita, suvo va suvim̐ kāmeyya. **Kīdiso** ti asamānajātikānam̐ saṃvāso nāma kīdiso hoti. Suvo hi samānajātikam̐ suvim̐ disvā cirasanthavam-pi sālikam̐ jahissati, so piyavippayogo mahato dukkhāya bhavissati, asamānajātikānam̐ saṃvāso nāma na sametīti.

Itaro tam̐ sutvā: “Ayaṃ mam̐ na paṭikkhipati, parihāram-eva karoti, addhā mam̐ icchissati, nānāvidhāhi nam̐ upamāhi saddahāpessāmī” ti cintetvā āha:

**117. Yoyam̐ kāme kāmeyati, api caṇḍālikāma pi,
Sabbo hi sadiso hoti, natthi kāme asādiso ti.**

Tattha **caṇḍālikāmapī** ti caṇḍālikam̐ api. **Sadiso** ti cittasadisatāya sabbo saṃvāso sadiso va hoti. Kāmasmiṃhi cittam-eva pamāṇam̐, na jātīti.

Evañca pana vatvā manussesu tāva nānājātikānam̐ samānabhāvadassanattam̐ atītam̐ āharitvā dassento anantaram̐ gāthamāha.

**118. Atthi jumpāvatī nāma, mātā sivissa rājino,
Sā bhariyā vāsudevassa, kaṇhassa mahesī piyā ti.**

Tattha **jumpāvatī** ti sivirañño mātā jumpāvatī nāma caṇḍālī ahosi. Sā kaṇhāyanagottassa dasabhātikānam̐ jeṭṭhakassa vāsudevassa piyā mahesī

ahosi. So kirekadivasam dvāravatito nikkhamitvā uyyānam gacchanto nagaram pavisantim ekamante thitam abhirūpam ekam caṇḍālikam disvāva paṭibaddhacitto hutvā: “Kim jātikā” ti pucchāpetvā: “Caṇḍāla-jātikā” ti sutvā pi paṭibaddhacittatāya asāmikabhāvam pucchāpetvā: “Asāmikā” ti sutvā tam ādāya tato nivattitvā nivesanam netvā aggamahesim akāsi. Sā siviṃ nāma puttam vijāyi. So pitu accayena dvāravatiyam rajjam kāresi. Tam sandhāyetam vuttam.

Iti {6.422} so imam udāharaṇam āharitvā: “Evarūpo pi nāma khattiyo caṇḍāliya saddhim samvāsam kappesi, amhesu tiracchānagatesu kim vattabham, aññamaññaṃ samvāsarocanam yeva pamāṇaṃ”-ti vatvā aparam-pi udāharaṇam āharanto āha:

**119. Raṭṭhavatī kimpurisi, sā pi vaccham akāmayi,
Manusso migiyā saddhim, natthi kāme asādiso ti.**

Tattha **vacchan**-ti evaṃnāmakam tāpasam. Katham pana sā tam kāmesīti? Atītasmiñhi eko brāhmaṇo kāmesu ādīnavam disvā mahantaṃ yasaṃ pahāya isipabbajjam pabbajitvā himavante paṇṇasālam māpetvā vasi. Tassa paṇṇasālato avidūre ekissā guhāya bahū kinnarā vasanti. Tattheva eko makkaṭako dvāre vasati. So jālam vinetvā tesam sīsam bhinditvā lohitam pivati. Kinnarā nāma dubbalā honti bhīruka-jātikā. So pi makkaṭako ativisālo. Te tassa kiñci kātuṃ asakkontā tam tāpasam upasaṅkamitvā katapaṭisanthārā āgata-kāraṇam puṭṭhā: “Deva, eko makkaṭako jīvitaṃ no hanati, tumhe thapetvā amhākam aññaṃ paṭisaraṇam na passāma, tam māretvā amhākam sotthibhāvam karohi” ti āhaṃsu. Tam sutvā tāpaso: “Apetha na mādisā pāṇātipātaṃ karonti” ti apasādesi. Tesu raṭṭhavatī nāma kinnarī abhirūpā pāsādikā asāmikā ahosi. Te tam alaṅkaritvā tāpasassa santikam netvā: “Deva, ayaṃ te pādaparicārikā hotu, amhākam paccāmittam vadhehi” ti āhaṃsu. Tāpaso tam disvāva paṭibaddhacitto hutvā tāya saddhim samvāsam kappetvā guhādvāre thatvā gocarathāya nikkhantaṃ makkaṭakam muggarena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. So tāya saddhim samaggavāsam vasanto puttadhītāhi vaḍḍhitvā tattheva kalamakāsi. Evaṃ sā tam kāmesi. Suvapotako imam udāharaṇam āharitvā: “Vacchatāpaso tāva manusso hutvā tiracchānagatāya kinnariyā saddhim samvāsam kappesi, kimaṅgaṃ pana amhākam? Mayañhi ubho pakkhino va tiracchānagatāvā” ti dīpento: “**Manusso migiyā saddhin**”-ti āha. Evaṃ manussā tiracchānagatāhi saddhim samaggavāsam vasanti, natthi kāme asādiso nāma, cittam-eva pamāṇanti kathesi.

Sā tassa vacanam sutvā: “Sāmi, cittam nāma sabbakālam ekasadisam na hoti, piyavippayogassa bhāyāmī” ti āha. So pi suvapotako itthimāyāsu kusalo, tena tam vīmaṃsanto puna gāthamāha.

**120. Handa khvāham gamissāmi, sālike mañjubhāṇike,
Paccakkhānupadañhetam, atimaññasi nūna man-ti.**

Tattha **paccakkhānupadam hetan**-ti yaṃ tvaṃ vadesi, sabbametaṃ paccakkhānassa anupadam, paccakkhānakāraṇam paccakkhānakoṭṭhāso panesa. **Atimaññasi nūna** manti: “Nūna maṃ icchatī ayan”-ti tvaṃ maṃ atikkamitvā maññasi, mayham {6.423} sāram na jānāsi. Ahañhi rājapūjito, na mayham bhariyā dullabhā, aññaṃ bhariyaṃ pariyessāmīti.

Sā tassa vacanam sutvāva bhijjamānahadayā viya tassa saha dassaneneva uppannakāmaratiyā anuḍayhamānā viya hutvā pi attano itthimāyāya anicchamānā viya hutvā diyaḍḍham gāthamāha.

**121. Na sirī taramānassa, mādharma suvapaṇḍita,
Idheva tāva acchassu, yāva rājāna dakkhasi,
Sossī saddam mudiṅgānam, ānubhāvañca rājino ti.**

Tattha **na sirī** ti samma suvapaṇḍita, taramānassa sirī nāma na hoti, taramānena katakammaṃ na sobhati, “gharāvāso ca nāmesa atigaruko” ti cintetvā tuletva katabbo. Idheva tāva acchassu, yāva mahantena yasena samannāgataṃ amhākaṃ rājānam passissasi. **Sossī** ti sāyanhasamaye kinnarisamānalīlāhi uttamarūpadharāhi nārīhi vajjamānānam mudiṅgānam aññesañca gītavāditānam saddam tvaṃ suṇissasi, rañño ca ānubhāvaṃ mahantaṃ sirisobhaggaṃ passissasi. “Samma, kiṃ tvaṃ turitosi, kiṃ lesam-pi na jānāsi, acchassu tāva, pacchā jānissāmā” ti.

Atha te sāyanhasamanantare methunasamvāsam karīmsu, samaggā sammodamānā piyasamvāsam vasīmsu. Atha naṃ suvapotako: “Na idānesā mayham rahassaṃ guhissati, idāni naṃ pucchitvā gantum vaṭṭatī” ti cintetvā: “Sālike” ti āha. “Kiṃ, sāmī” ti? “Aham kiñci te vattukāmomhī” ti. “Vada, sāmī” ti. “Hotu, ajja amhākaṃ maṅgaladivaso, aññatarasmim divase jānissāmī” ti. “Sace maṅgalapaṭisaṃyuttā kathā bhavissati, kathehi. No ce, mā kathehi sāmī” ti. “Maṅgalakathāvesā, bhadde” ti. “Tena hi kathehī” ti. Atha naṃ: “Bhadde, sace sotukāmā bhavissasi, kathessāmi te” ti vatvā tam rahassaṃ pucchanto diyaḍḍham gāthamāha.

**122. Yo nu khvāyaṃ tibbo saddo, tirojanapade suto,
Dhītā pañcālarājassa, osadhī viya vaṇṇinī,
Taṃ dassati videhānaṃ, so vivāho bhavissatī ti.**

Tassattho: yo nu kho ayaṃ saddo tibbo bahalo, tirojanapade suto pararaṭṭhesu janapadesu vissuto paññāto pākaṭo patthaṭo. Kinti? Dhītā pañcālarājassa osadhītārakā viya virocamaṇā tāya eva samānavaṇṇinī atthi, taṃ so videhānaṃ dassati, so vivāho bhavissati. Yo so evaṃ patthaṭo saddo, ahaṃ taṃ sutvā cintesiṃ: “Ayaṃ {6.424} kumārikā uttamarūpadharā, videharājā pi cūḷanirañño paṭisattu ahoṣi. Aññe bahū rājāno cūḷanibrahmadattassa vasavattino santi, tesam̐ adatvā kiṃ kārāṇā videhassa dhītaraṃ dassatī” ti?

Sā tassa vacanaṃ sutvā evamāha: “sāmi, kiṃ kārāṇā maṅgaladivase avamaṅgalaṃ kathesi” ti? “Ahaṃ, bhadde, ‘maṅgalaṃ’-ti kathemi, tvaṃ ‘avamaṅgalaṃ’-ti kathesi, kiṃ nu kho etan”-ti? “Sāmi, amittānaṃ-pi tesam̐ evarūpā maṅgalakiriya mā hotū” ti. “Kathehi tāva bhadde” ti. “Sāmi, na sakkā kathetun”-ti. “Bhadde, tayā viditaṃ rahassaṃ mama akathitakālato paṭṭhāya natthi amhākaṃ samaggasaṃvāso” ti. Sā tena nippīḷiyamānā: “Tena hi, sāmi, suṇāhi” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**123. Ediso mā amittānaṃ, vivāho hotu mādharma,
Yathā pañcālarājassa, vedehena bhavissatī ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā puna tena: “Bhadde, kasmā evarūpaṃ kathaṃ kathesi” ti vutte: “Tena hi suṇāhi, ettha dosaṃ te kathessāmī” ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**124. Ānayaivāna vedehaṃ, pañcālānaṃ rathesabho,
Tato naṃ ghātayissati, nassa sakhī bhavissatī ti.**

Tattha **tato naṃ ghātayissati** ti yadā so imaṃ nagaraṃ āgato bhavissati, tadā tena saddhiṃ sakhibhāvaṃ mittadhammaṃ na karissati, daṭṭhumpissa dhītaraṃ na dassati. Eko kirassa pana atthadhammānusāsako mahosadhapaṇḍito nāma atthi, tena saddhiṃ taṃ ghātessati. Te ubho jane ghātetvā jayapānaṃ pivissāmāti kevaṭṭo raññā saddhiṃ mantetvā taṃ gaṇhitvā āgantuṃ gatoti.

Evaṃ sā guyhamantaṃ nissesam̐ katvā suvapaṇḍitassa kathesi. Taṃ sutvā suvapaṇḍito: “Ācariyo kevaṭṭo upāyakusalo, acchariyaṃ tassa rañño evarūpena upāyena ghātanan”-ti kevaṭṭaṃ vaṇṇetvā: “Evarūpena avamaṅgalena amhākaṃ ko attho, tuṇhībhūtā sayāmā” ti vatvā āgamanakamassa nipphattiṃ ñatvā taṃ rattim̐ tāya saddhiṃ vasitvā: “Bhadde, ahaṃ siviraṭṭhaṃ gantvā manāpāya

bharyiāya laddhabhāvaṃ sivirañño deviyā ca ārocessāmī” ti gamanaṃ anujānāpetuṃ āha:

**125. Handa {6.425} kho maṃ anujānāhi, rattiyo sattamattiyo,
Yāvāhaṃ sivrājassa, ārocemi mahesino,
Laddho ca me āvasatho, sālikāya upantikan-ti.**

Tattha **mahesino** ti mahesiyā cassa. **Āvasatho** ti vasanaṭṭhānaṃ. **Upantikan**-ti atha ne: “Etha tassā santikaṃ gacchāmā” ti vatvā aṭṭhame divase idhānetvā mahantena parivārena taṃ gahetvā gamissāmi, yāva mamāgamaṇaṃ, tāva mā ukkaṇṭhīti.

Taṃ sutvā sālikā tena viyogaṃ anicchamānā pi tassa vacanaṃ paṭikkhipituṃ asakkontī anantaraṃ gāthamāha.

**126. Handa kho taṃ anujānāmi, rattiyo sattamattiyo,
Sace tvaṃ sattarattena, nāgacchasi mamantike,
Maññe okkantasattaṃ maṃ, matāya āgamissasī ti.**

Tattha **maññe okkantasattaṃ man**-ti evaṃ sante ahaṃ maṃ apagatajīvitaṃ sallakkhemi. So tvaṃ aṭṭhame divase anāgacchanto mayi matāya āgamissasi, tasmā mā papañcaṃ akāsīti.

Itaro pi: “Bhadde, kiṃ vadesi, mayham-pi aṭṭhame divase taṃ apassantassa kuto jīvitaṃ”-ti vācāya vatvā hadayena pana: “Jīva vā tvaṃ mara vā, kiṃ tayā mayhan”-ti cintetvā uṭṭhāya thokaṃ sivrāṭṭhābhimukho gantvā nivattitvā mithilaṃ gantvā paṇḍitassa aṃsakūṭe otaritvā mahāsattena pana tāya saññāya uparipāsādaṃ āropetvā puṭṭho sabbaṃ taṃ pavattiṃ paṇḍitassa ārocesi. So pissa purimanayeneva sabbaṃ sakkāramakāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**127. Tato ca kho so gantvāna, mādharo suvapaṇḍito,
Mahosadhassa akkhāsi, sālikāvacanaṃ idan-ti.**

Tattha **sālikāvacanaṃ idan**-ti idaṃ sālikāya vacananti sabbaṃ vitthāretvā kathesīti.

Suvakaṇḍaṃ nīṭṭhitaṃ.

Mahāumaṅgakaṇḍaṃ

Taṃ sutvā mahāsatto cintesi: “Rājā mama anicchamānasseva gamissati, gantvā ca pana mahāvināsaṃ pāpuṇissati. Atha mayhaṃ ‘evarūpassa {6.426} nāma yasadāyakassa rañño vacanaṃ hadaye katvā tassa saṅghaṃ nākāsi” ti garahā pi

uppajjissati, mādise paṇḍite vijjamāne kiṃkāraṇā esa nassissati, ahaṃ rañño puretaram-eva gantvā cūḷaniṃ disvā suvivhattaṃ katvā videharañño nivāsattāya nagaraṃ māpetvā gāvutamattaṃ jaṅghaumaṅgaṃ, aḍḍhayaohanikaṇca mahāumaṅgaṃ, kāretvā cūḷanirañño dhītaraṃ abhisiñcitvā amhākaṃ raññopādaparicārikaṃ katvā aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhehi balehi ekasatarājūsu parivāretvā ṭhitesveva amhākaṃ rājānaṃ rāhumukhato candaṃ viya mocetvā ādāyāgamaṇaṃ nāma mama bhāro” ti. Tassevaṃ cintentassa sarīre pīti uppajji. So pītivegena udānaṃ udānento imaṃ upaḍḍhagāthamaṃ.

128. Yasseva ghare bhuñjeyya bhogaṃ, tasseva atthaṃ puriso careyyā ti.

Tassattho: yassa rañño santike puriso mahantaṃ issariyaṃ labhitvā bhogaṃ bhuñjeyya, akkosantassa pi paharantassa pi gale gahetvā nikkadḍhantassa pi tasseva atthaṃ hitaṃ vuḍḍhiṃ paṇḍito kāyadvārādīhi tīhi dvārehi careyya. Na hi mittadubbhikammaṃ paṇḍitehi kātabbanti.

Iti cintetvā so nhatvā alaṅkaritvā mahantena yasena rājakulaṃ gantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhito āha: “kiṃ, deva, gacchissatha uttarapañcālanagaraṃ”-ti? “Āma, tāta, pañcālacandim alabhantassa mama kiṃ rajjena, mā maṃ pariccaji, mayā saddhim yeva ehi. Tattha amhākaṃ gatakāraṇā dve atthā nipphajjissanti, itthirātanaṇca lacchāmi, raññā ca me saddhim metti patiṭṭhahissatī” ti. Atha naṃ paṇḍito: “Tena hi, deva, ahaṃ pure gantvā tumhākaṃ nivesanāni māpessāmi, tumhe mayā pahitasāsanena āgaccheyyāthā” ti vadanto dve gāthā abhāsi:

129. Handāhaṃ gacchāmi pure janinda, pañcālarājassa puraṃ surammaṃ, Nivesanāni māpetum, vedehassa yasassino.

130. Nivesanāni māpetvā, vedehassa yasassino, Yadā te pahīneyyāmi, tadā eyyāsi khattiyā ti.

Tattha {6.427} **vedehassā** ti tava videharājassa. **Eyyāsi** ti āgaccheyyāsīti.

Taṃ sutvā rājā: “Na kira maṃ paṇḍito pariccajatī” ti haṭṭhatuṭṭho hutvā āha: “tāta, tava pure gacchantassa kiṃ laddhum vaṭṭatī” ti? “Balavāhanaṃ, devā” ti. “Yattakaṃ icchasi, tattakaṃ gaṇha, tātā” ti. “Cattāri bandhanāgārāni vivarāpetvā corānaṃ saṅkhalikabandhanāni bhindāpetvā te pi mayā saddhim pesetha devā” ti. “Yathārucci karohi, tātā” ti. Mahāsatto bandhanāgāradvārāni vivarāpetvā sūre mahāyodhe gataṭṭhāne kammaṃ nipphādetum samatthe nīharāpetvā: “Maṃ upaṭṭhahathā” ti vatvā tesaṃ sakkāraṃ kāretvā

vaḍḍhakikkammāracammakāraiṭṭhakapāsāṇakāraccittakārādayo nānāsippakusalā aṭṭhārassa seniyo ādāya vāsipharasukuddālakhaṇṭṭi ādīni bahūni upakaraṇāni gāhāpetvā mahābalakāyaparivuto nagarā nikkhami. Tamattham pakāsentō satthā āha:

**131. Tato ca pāyāsi pure mahosadho, pañcālarājassa puram surammaṃ,
Nivesanāni māpetum, vedehassa yasassino ti.**

Mahāsatto pi gacchanto yojanantare yojanantare ekekaṃ gāmaṃ nivesetvā ekekaṃ amaccaṃ: “Tumhe rañño pañcālacandim gahetvā nivattanakāle hatthiassarathe kappetvā rājānaṃ ādāya paccāmitte paṭibāhantā khippaṃ mithilam pāpeyyāthā” ti vatvā ṭhapesi. Gaṅgātīraṃ pana patvā ānandakumāraṃ pakkosāpetvā: “Ānanda, tvaṃ tīpi vaḍḍhakisatāni ādāya uddhamgaṅgaṃ gantvā sārādārūni gāhāpetvā tisatamattā nāvā māpetvā nagarassatthāya tattheva tacchāpetvā sallahukānaṃ dārūnaṃ nāvāya pūrāpetvā khippaṃ āgaccheyyāsi” ti pesesi. Sayam pana nāvāya gaṅgaṃ taritvā otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya padasaññā yeva gaṇetvā: “Idaṃ aḍḍhayaोजनाṭṭhānaṃ, ettha mahāumaṅgo bhavissati, imasmiṃ ṭhāne rañño nivesananagaraṃ bhavissati, ito paṭṭhāya yāva rājagehā gāvutamatte ṭhāne {6.428} jaṅghaumaṅgo bhavissati” ti paricchinditvā nagaraṃ pāvisi. Cūḷanirājā bodhisattassa āgamaṇaṃ sutvā: “Idāni me manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, paccāmittānaṃ piṭṭhiṃ passissāmi, imasmiṃ āgate vedeho pi na cirasseva āgamissati, atha ne ubho pi māretvā sakalajambudīpatale ekarajjaṃ karissāmi” ti paramatuṭṭhiṃ patto ahosi. Sakalanagaraṃ saṅkhubhi: “Esa kira mahosadhapaṇḍito, iminā kira ekasatarājāno leḍḍunā kākā viya palāpitā” ti.

Mahāsatto nāgareshu attano rūpasampattiṃ passantesu yeva rājadvāraṃ gantvā rañño paṭivedetvā: “Pavisatū” ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ rājā paṭisanthāraṃ katvā: “Tāta, rājā kadā āgamissatī” ti pucchi. “Mayā pesitakāle, devā” ti. “Tvaṃ pana kimattham āgatosī” ti. “Amhākaṃ rañño nivesanaṃ māpetum, devā” ti. “Sādhu, tātā” ti. Athassa senāya paribbayaṃ dāpetvā mahāsattassa mahantaṃ sakkāraṃ kāretvā nivesanagehaṃ dāpetvā: “Tāta, yāva te rājā nāgacchati, tāva anukkaṇṭhamāno amhākaṃ-pi kattabbayuttakaṃ karonto va vasāhi tvaṃ”-ti āha. So kira rājanivesanaṃ abhiruhanto va mahāsopānapādamūle ṭhatvā: “Idha jaṅghaumaṅgadvāraṃ bhavissatī” ti sallakkhesi. Athassa etadahosi: “Rājā ‘amhākaṃ-pi kattabbayuttakaṃ karohī’ ti vadati, umaṅge khaṇiyamāne yathā

idaṃ sopānaṃ na osakkati, tathā kātuṃ vaṭṭatī” ti. Atha rājānaṃ evamāha: “deva, ahaṃ pavisanto sopānapādamūle ṭhatvā navakammaṃ olokeno mahāsopāne dosaṃ passim. Sace te ruccati, ahaṃ dārūni labhanto manāpaṃ katvā atthareyyan”-ti. “Sādhū, paṇḍita, attharāhī” ti. So: “Idha umaṅgadvāraṃ bhavissatī” ti sallakkhetvā taṃ porāṇasopānaṃ haritvā yattha umaṅgadvāraṃ bhavissati, tattha paṃsuno apatanatthāya phalakasanthāraṃ kāretvā yathā sopānaṃ na osakkati, evaṃ niccalaṃ katvā sopānaṃ atthari. Rājā taṃ kāraṇaṃ ajānanto: “Mama sinehena karotī” ti maññi.

Evaṃ taṃ divasaṃ teneva navakammena {6.429} vītināmetvā punadvase rājānaṃ āha: “deva, sace amhākaṃ rañño vasanaṭṭhānaṃ jāneyyāma, manāpaṃ katvā paṭijaggeyyāmā” ti. Sādhū, paṇḍita, ṭhapetvā mama nivesanaṃ sakalanagare yaṃ nivesanaṃ icchasi, taṃ gaṇhāti. Mahārāja, mayaṃ āgantukā, tumhākaṃ bahū vallabhā yodhā, te attano attano gehesu gayhamānesu amhehi saddhiṃ kalahaṃ karissanti. “Tadā, deva, tehi saddhiṃ mayaṃ kiṃ karissāmā” ti? “Tesaṃ vacanaṃ mā gaṇha. Yaṃ icchasi, taṃ ṭhānaṃ-eva gaṇhāpehi” ti. “Deva, te punappunaṃ āgantvā tumhākaṃ kathessanti, tena tumhākaṃ cittasukhaṃ na labhissati. Sace pana iccheyyātha, yāva mayaṃ nivesanāni gaṇhāma, tāva amhākaṃ yeva manussā dovārikā assu. Tato te dvāraṃ alabhitvā nāgamissanti. Evaṃ sante tumhākaṃ-pi cittasukhaṃ labhissatī” ti. Rājā: “Sādhū” ti sampañicchi.

Mahāsatto sopānapādamūle sopānasīse mahādvāreti sabbattha attano manusse yeva ṭhapetvā: “Kassaci pavisitum mā adatthā” ti vatvā atha rañño mātu nivesanaṃ gantvā: “Bhindaṇākāraṃ dassethā” ti manusse āṇāpesi. Te dvārakoṭṭhakālindato paṭṭhāya iṭṭhakā ca mattikā ca aparetum ārabhiṃsu. Rājamātā taṃ pavattiṃ sutvā āgantvā: “Kissa, tātā, mama gehaṃ bhindathā” ti āha. “Mahosadhapaṇḍito bhindāpetvā attano rañño nivesanaṃ kātukāmo” ti. “Yadi evaṃ idheva vasathā” ti. “Amhākaṃ rañño mahantaṃ balavāhanaṃ, idaṃ nappahoti, aññaṃ mahantaṃ gehaṃ karissāmā” ti. “Tumhe maṃ na jānātha, ahaṃ rājamātā, idāni puttassa santikaṃ gantvā jānissāmī” ti. “Mayaṃ rañño vacanena bhindāma, sakkontī vārehī” ti. Sā kujjhitvā: “Idāni vo kattabbaṃ jānissāmī” ti rājadvāraṃ agamāsi. Atha naṃ: “Mā pavisā” ti dovārikā vārayiṃsu. “Ahaṃ rājamātā” ti. “Na mayaṃ taṃ jānāma, mayaṃ rañña ‘kassaci pavisitum mā adatthā’ ti āṇattā, gaccha tvaṃ”-ti. Sā gahetabbagahaṇaṃ apassantī nivattitvā attano nivesanaṃ olokenā atṭhāsi. Atha

naṃ eko puriso: “Kiṃ idha {6.430} karosi, gacchasi, na gacchasi” ti gīvāya gahetvā bhūmiyaṃ pātesi.

Sā cintesi: “Addhā ime rañño āṇattā bhavissanti, itarathā evaṃ kātuṃ na sakkhissanti, paṇḍitasseva santikaṃ gacchissāmi” ti. Sā gantvā: “Tāta mahosadha, kasmā mama nivesanaṃ bhindāpesi” ti āha. So tāya saddhiṃ na kathesi, santike ʈhito puriso panassa: “Devi, kiṃ kathesi” ti āha. “Tāta, mahosadhapaṇḍito kasmā mama gehaṃ bhindāpeti” ti? “Vedeharañño vasanaṭṭhānaṃ kātun”-ti. “Kiṃ, tāta, evaṃ mahante nagare aññattha nivesanaṭṭhānaṃ na labbhati” ti maññati. “Imaṃ sataśahassaṃ lañjaṃ gahetvā aññattha gehaṃ kāretu” ti. “Sādhū, devi, tumhākaṃ gehaṃ vissajjāpessāmi, lañjassa gahitabhāvaṃ mā kassaci kathayittha. Mā no aññe pi lañjaṃ datvā gehāni vissajjāpetukāmaṃ ahesun”-ti. Sādhū, tāta, “rañño mātā lañjaṃ adāsi” ti mayham-pi lajjanakam-eva, tasmā na kassaci kathessāmi. So: “Sādhū” ti tassā santikā sataśahassaṃ gahetvā gehaṃ vissajjāpetvā kevaṭṭassa gehaṃ agamāsi. So pi dvāraṃ gantvā veḷupesikāhi piṭṭhicammuppāṭanaṃ labhitvā gahetabbagahaṇaṃ apassanto puna gehaṃ gantvā sataśahassam-eva adāsi. Etenupāyena sakalanagare gehaṭṭhānaṃ gaṇhantena lañjaṃ gahetvā laddhakahāpaṇānaññeva nava koṭiyo jātā.

Mahāsatto sakalanagaraṃ vicarivā rājakulaṃ agamāsi. Atha naṃ rājā pucchi: “Kiṃ, paṇḍita, laddhaṃ te vasanaṭṭhānaṃ”-ti? “Mahārāja, adentā nāma natthi, apica kho pana gehesu gayhamānesu kilamanti. Tesaṃ piyavippayogaṃ kātuṃ amhākaṃ ayuttaṃ. Bahinagare gāvutamatte ʈhāne gaṅgāya ca nagarassa ca antare asukaṭṭhāne amhākaṃ rañño vasananagaraṃ karissāmi” ti. Taṃ sutvā rājā: “Antonagare yujjhitum-pi dukkhaṃ, neva sakasenā, na parasenā ñātuṃ sakkā. Bahinagare pana sukhaṃ yuddhaṃ kātuṃ, tasmā bahinagare yeva te koṭṭetvā {6.431} māressāma” ti tussitvā: “Sādhū, paṇḍita, tayā sallakkhitatṭhāne yeva kārehī” ti āha. “Mahārāja, ahaṃ kāressāmi, tumhākaṃ pana manussehi dārupaṇṇādīnaṃ atthāya amhākaṃ navakammaṭṭhānaṃ nāgantabbaṃ. Āgacchantā hi kalahaṃ karissanti, teneva tumhākañca amhākañca cittasukhaṃ na bhavissati” ti. “Sādhū, paṇḍita, tena passena nisañcāraṃ kārehī” ti. “Deva, amhākaṃ hatthī udakābhiraṭṭā udaye yeva kīlissanti. Udaye āvile jāte ‘mahosadhassa āgatakalato paṭṭhāya pasannaṃ udakaṃ pātuṃ na labhāmā’ ti sace nāgarā kujjhissanti, tam-pi sahitabban”-ti. Rājā: “Vissatthā tumhākaṃ hatthī kīlantu” ti vatvā nagare bheriṃ carāpesi: “yo ito nikkhamitvā mahosadhassa nagaramāpitaṭṭhānaṃ gacchati, tassa sahasaḍaṇḍo” ti.

Mahāsatto rājānaṃ vanditvā attano parisāṃ ādāya nikkhamitvā
yathāparicchinnaṭṭhāne nagaraṃ māpetuṃ ārabhi. Pāragaṅgāya vaggulim nāma
gāmaṃ kāretvā hatthiassarathavāhanañceva gobalibaddaṅca tattha ṭhapetvā
nagarakaraṇaṃ vicārento: “Ettakā idaṃ karontū” ti sabbakammāni vibhajitvā
umaṅgakammaṃ paṭṭhapesi. Mahāumaṅgadvāraṃ gaṅgātitthe ahosi.
Saṭṭhimattāni yodhasatāni mahāumaṅgaṃ khaṇanti. Mahantehi
cammapasibbakehi vālukapaṃsum haritvā gaṅgāya pātentī. Pātitaṭṭitaṃ
paṃsum hatthī maddanti, gaṅgā ālulā sandati. Nagaravāsino: “Mahosadhassa
āgatakalato paṭṭhāya pasannaṃ udakaṃ pātuṃ na labhāma, gaṅgā ālulā sandati,
kiṃ nu kho etan”-ti vadanti. Atha nesaṃ paṇḍitassa upanikkhittakapurisā
ārocenti: “Mahosadhassa kira hatthī udakaṃ kīlantaṃ gaṅgāya kaddamaṃ
karonti, tena gaṅgā ālulā sandatī” ti.

Bodhisattānaṃ adhippāyo nāma samijjhati, tasmā umaṅge mūlāni vā khāṇukāni
vā marumbāni vā pāsāṇāni vā sabbe pi bhūmiyaṃ pavasiṃsu. Jaṅghaumaṅgassa
dvāraṃ tasmiṃ yeva nagare ahosi. Tīṇi purisasatāni jaṅghaumaṅgaṃ khaṇanti,
{6.432} cammapasibbakehi paṃsumharitvā tasmiṃ nagare pātentī. Pātitaṭṭitaṃ
udakena maddāpetvā pākāraṃ cinanti, aññāni vā kammāni karonti.
Mahāumaṅgassa pavisanadvāraṃ nagare ahosi aṭṭhārasahatthubbedhena
yantayuttadvārena samannāgataṃ. Tañhi ekāya āṇiyā akkantāya pidhīyati,
ekāya āṇiyā akkantāya vivarīyati. Mahāumaṅgassa dvīsu passesu iṭṭhakāhi
cinitvā sudhākammaṃ kāresi, matthake phalakena channaṃ kāretvā ullokaṃ
mattikāya limpāpetvā setakammaṃ kāretvā cittakammaṃ kāresi. Sabbāni
panettha asīti mahādvārāni catusaṭṭhi cūḷadvārāni ahesuṃ, sabbāni
yantayuttāneva. Ekāya āṇiyā akkantāya sabbāneva pidhīyanti, ekāya āṇiyā
akkantāya sabbāneva vivarīyanti. Dvīsu passesu anekasatadīpālayā ahesuṃ, te pi
yantayuttā yeva. Ekasmiṃ vivariyamāne sabbe vivarīyanti, ekasmiṃ
pidhīyamāne sabbe pidhīyanti. Dvīsu passesu ekasatānaṃ khattiyānaṃ
ekasatasayanagabbhā ahesuṃ. Ekekasmiṃ gabbhe
nānāvaṇṇapaccattharaṇatthataṃ ekekaṃ mahāsayaṇaṃ samussitasetacchattaṃ,
ekekaṃ mahāsayaṇaṃ nissāya ekekaṃ mātugāmarūpakaṃ uttamarūpadharaṃ
patiṭṭhitaṃ. Taṃ hatthena aparāmasitvā: “Manussarūpan”-ti na sakkā ñātuṃ,
apica umaṅgassa ubhosu passesu kusalā cittaṅkāraṃ nānappakāraṃ cittakammaṃ
karīṃsu. Sakkavilāsasinerusattaparibhaṇḍacakkavālasāgarasattamahāsara-
catumahādīpa-himavanta-anotattasara-manosilātala candimasūriya-
cātumahārājikādichakāmāvacarasampattiyo pi sabbā umaṅge yeva dassayiṃsu.

Bhūmiyaṃ rajatapattavaṇṇā vālukā okiriṃsu, upari ullokapadumāni dassesuṃ.
Ubhosu passesu nānappakāre āpaṇe pi dassayiṃsu. Tesu tesu ṭhānesu
gandhadāmapupphadāmādīni olambetvā sudhammādevasabhaṃ viya umaṅgaṃ
alaṅkariṃsu.

Tāni pi kho tīṇi vaḍḍhakisatāni tīṇi nāvāsatāni bandhitvā
niṭṭhitaparikkammānaṃ dabbasambhārānaṃ pūretvā gaṅgāya āharitvā
paṇḍitassa ārocesuṃ. Tāni so nagare upayogaṃ netvā: “Mayā āṇattadivase yeva
āhareyyāthā” ti vatvā nāvā paṭicchannaṭṭhāne ṭhapāpesi. Nagare udakaparikhā,
kaddamaparikhā, sukkhaparikhāti tisso parikhāyo kāresi. Aṭṭhārasahattho
pākāro gopuraṭṭālako {6.433} rājanivesanāni hatthisālādayo pokkharaniyoti
sabbametaṃ niṭṭhaṃ agamāsi. Iti mahāumaṅgo jaṅghaumaṅgo nagaranti
sabbametaṃ catūhi māsehi niṭṭhitaṃ. Atha mahāsatto catumāsaccayena rañño
āgamanatthāya dūtaṃ pāhesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**132. Nivesanāni māpetvā, vedehassa yasassino,
Athassa pāhiṇī dūtaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ,
Ehi dāni mahārāja, māpitaṃ te nivesanan-ti.**

Tattha **pāhiṇī** ti pesesi.

Rājā dūtassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto hutvā mahantena parivārena nagarā
nikkhami. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**133. Tato ca rājā pāyāsi, senāya caturaṅgiyā,
Anantavāhanaṃ daṭṭhuṃ, phītaṃ kapiliyaṃ puran-ti.**

Tattha **anantavāhanan**-ti aparimitahatthiassādivāhanaṃ. **Kapiliyaṃ puran**-
ti kapilaraṭṭhe māpitaṃ nagaraṃ.

So anupubbena gantvā gaṅgātīraṃ pāpuṇi. Atha naṃ mahāsatto paccuggantvā
attanā katanagaraṃ pavesesi. So tattha pāsādaragato nānaggarasabhojanaṃ
bhuñjitvā thokaṃ vissamitvā sāyanhasamaye attano āgatabhāvaṃ ñāpetuṃ
cūḷanirañño dūtaṃ pesesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**134. Tato ca kho so gantvāna, brahmadattassa pāhiṇi,
Āgatosmi mahārāja, tava pādāni vanditum.**

**135. Dadāhi dāni me bhariyaṃ, nāriṃ sabbaṅgasobhinim,
Suvaṇṇena paṭicchannaṃ, dāsigaṇapurakkhatan-ti.**

Tattha **vanditun**-ti vedeho mahallako, cūḷanirājā tassa puttanaṭṭamatto pi na
hoti, kilesavasena mucchito pana hutvā: “Jāmātarena nāma sasuro vandanīyo”

ti cintetvā tassa cittaṃ ajānanto va vandanasāsanam paṇiṇi. **Dadāhi dānī** ti ahaṃ tayā: “Dhītaram dassāmī” ti pakkosāpito, taṃ me idāni dehīti paṇiṇi. **Suvaṇṇena paṭicchannam**-ti suvaṇṇālāṅkārena paṭimaṇḍitam.

Cūḷanirājā {6.434} dūtassa vacanam sutvā somanassappatto: “Idāni me paccāmitto kuhiṃ gamissati, ubhinnaṃ-pi nesaṃ sīsāni chinditvā jayapānam pivissāmā” ti cintetvā kevalam somanassam dassento dūtassa sakkāram katvā anantaram gāthamāha.

**136. Svāgataṃ teva vedeha, atho te adurāgataṃ,
Nakkhattaññeva paripuccha, ahaṃ kaññaṃ dadāmi te,
Suvaṇṇena paṭicchannam, dāsigaṇapurakkhatan-ti.**

Tattha **vedehā** ti vedehassa sasanam sutvā taṃ purato ṭhitam viya ālapati. Atha vā: “Evaṃ brahmadattena vuttanti vadehī” ti dūtaṃ āṇāpento evamāha.

Taṃ sutvā dūto vedehassa santikaṃ gantvā: “Deva, maṅgalakiriyyāya anucchavikaṃ nakkhattam kira jānāhi, rājā te dhītaram detī” ti āha. So: “Ajjeva nakkhattam sobhanan”-ti puna dūtaṃ paṇiṇi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**137. Tato ca rājā vedeho, nakkhattam paripucchatha,
Nakkhattam paripucchitvā, brahmadattassa pāṇiṇi.**

**138. Dadāhi dāni me bhariyam, nāriṃ sabbaṅgasobhiniṃ,
Suvaṇṇena paṭicchannam, dāsigaṇapurakkhatan-ti.**

Cūḷanirājāpi:

**139. Dadāmi dāni te bhariyam, nāriṃ sabbaṅgasobhiniṃ,
Suvaṇṇena paṭicchannam, dāsigaṇapurakkhatan-ti.**

Imam gātham vatvā: “Idāni pesemi, idāni pesemī” ti musāvadam katvā ekasatarājūnam saññaṃ adāsi: “Aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya senāya saddhim sabbe yuddhasajjā hutvā nikkhamantu, ajja ubhinnaṃ-pi paccatthikānam sīsāni chinditvā sve jayapānam pivissāmā” ti. Te sabbe pi nikkhamimsu. Sayam nikkhanto pana mātaram calākadeviṇca aggamahesiṃ, nandādeviṇca, puttam pañcālacandaṇca, dhītaram pañcālacandiṇcāti cattāro jane orodhehi saddhim pāsāde nivāsāpetvā nikkhami. Bodhisatto pi vedeharañño ceva tena saddhim āgatasenāya ca mahantaṃ sakkāram kāresi. {6.435} Keci manussā suram pivanti, keci macchamaṃsādīni khādanti, keci dūramaggā āgatattā kilantā sayanti. Videharājā pana senakādayo cattāro paṇḍite gahetvā amaccagaṇaparivuto alaṅkatamahātale nisīdi.

Cūḷanirājā pi aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya senāya sabbaṃ taṃ nagaraṃ tisantiṃ catusaṅkhepaṃ parikkhipitvā anekasatasahassāhi ukkāhi dhāriyamānāhi aruṇe uggacchante yeva gahaṇasajjo hutvā aṭṭhāsi. Taṃ ñatvā mahāsatto attano yodhānaṃ tīṇi satāni pesesi: “Tumhe jaṅghaumaṅgena gantvā raṇṇo mātaraṅca aggamaheṣiṅca puttaṅca dhītaraṅca jaṅghaumaṅgena ānetvā mahāumaṅgena netvā umaṅgadvārato bahi akatvā antoumaṅge yeva ṭhapetvā yāva amhākaṃ āgamanā rakkhantā tattha ṭhatvā amhākaṃ āgamanakāle umaṅgā nīharitvā umaṅgadvāre mahāvisālamāḷake ṭhapethā” ti. Te tassa vacanaṃ sampaticchitvā jaṅghaumaṅgena gantvā sopānapādamūle phalakasantharaṇaṃ ugghāṭetvā sopānapādamūle sopānasīse mahātaleti ettake ṭhāne ārakkhamanusse ca khujjādiparicārikāyo ca hatthapādesu bandhitvā mukhaṅca pidahitvā tattha tattha paṭicchannaṭṭhāne ṭhapetvā raṇṇo paṭiyattaṃ khādanīyabhojanīyaṃ kiñci khāditvā kiñci bhinditvā cuṇṇavicuṇṇaṃ katvā aparibhogaṃ katvā chaḍḍetvā uparipāsādaṃ abhiruhiṃsu. Tadā calākadevī nandādeviṅca rājaputtaṅca rājadhītaraṅca gahetvā: “Ko jānāti, kiṃ bhavissatī” ti maññamānā attanā saddhiṃ ekasayane yeva sayāpesi. Te yodhā gabbhadvāre ṭhatvā pakkosiṃsu. Sā nikkhamitvā: “Kiṃ, tātā” ti āha. “Devi, amhākaṃ rājā vedeḥaṅca mahosadhaṅca jīvitakkhayaṃ pāpetvā sakalajambudīpe ekarajjaṃ katvā ekasatarājaparivuto mahantena yasena ajja mahājayapānaṃ pivanto tumhe cattāro pi jane gahetvā ānehi” ti amhe paṇiṇṭi.

Te pi tesāṃ vacanaṃ saddahitvā pāsādā otaritvā sopānapādamūlaṃ agamiṃsu. Atha ne gahetvā jaṅghaumaṅgaṃ pavisiṃsu. Te āhaṃsu: “Mayaṃ ettakaṃ kālaṃ idha vasantā imaṃ vīthiṃ na otiṇṇapubbā” ti. “Devi, imaṃ vīthiṃ na sabbadā otaranti, maṅgalavīthi nāmesā, ajja maṅgaladivasabhāvena rājā iminā maggena {6.436} ānetuṃ āṇāpesī” ti. Te tesāṃ vacanaṃ saddahiṃsu. Athekacce te cattāro gahetvā gacchiṃsu. Ekacce nivattitvā rājanivesane ratanagabbhe vivaritvā yathicchitaṃ ratanasāraṃ gahetvā āgamiṃsu. Itare pi cattāro khattiyā purato mahāumaṅgaṃ patvā alaṅkatadevasabhaṃ viya umaṅgaṃ disvā: “Raṇṇo atthāya sajjitan”-ti saññaṃ kariṃsu. Atha ne gaṅgāya avidūraṭṭhānaṃ netvā antoumaṅge yeva alaṅkatagabbhe nisīdāpetvā ekacce ārakkhaṃ gahetvā acchiṃsu. Ekacce tesāṃ ānītabhāvaṃ nāpetuṃ gantvā bodhisattassa ārocesuṃ. So tesāṃ kathaṃ sutvā: “Idāni me manoratho matthakaṃ pāpuṇissatī” ti somanassajāto raṇṇo santikaṃ gantvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Rājā pi kilesāturatāya: “Idāni me dhītaraṃ pesessati, idāni me dhītaraṃ pesessati” ti pallaṅkato uṭṭhāya vātapānena olokento anekehi ukkāsatasaḥassehi ekobhāsaṃ

jātaṃ nagaraṃ mahatiyā senāya parivutaṃ disvā āsaṅkitapariṣaṅkito: “Kiṃ nu kho etaṃ”-ti paṇḍitehi saddhiṃ mantento gāthamāha.

**140. Hatthī assā rathā pattī, senā tiṭṭhanti vammaṭṭā,
Ukkā padittā jhāyanti, kiṃ nu maññanti paṇḍitā ti.**

Tattha **kiṃ nu maññanti** ti cūḷanirājā amhākaṃ tuṭṭho, udāhu kuddho, kiṃ nu paṇḍitā maññantīti pucchi.

Taṃ sutvā senako āha: “mā cintayittha, mahārāja, atibahū ukkā paññāyanti, rājā tumhākaṃ dātuṃ dhītaraṃ gahetvā eti maññe” ti. Pukkuso pi: “Tumhākaṃ āgantukasakkāraṃ kātuṃ ārakkhaṃ gahetvā ṭhito bhavissatī” ti āha. Evaṃ tesaṃ yaṃ yaṃ ruccati, taṃ taṃ kathayimāsu. Rājā pana: “Asukaṭṭhāne senā tiṭṭhantu, asukaṭṭhāne ārakkhaṃ gaṇhatha, appamattā hothā” ti vadantānaṃ saddaṃ sutvā olokeno sannaddhapañcāvudhaṃ senaṃ passitvā maraṇabhayaabhīto hutvā mahāsattassa kathaṃ paccāsīsanto itaraṃ gāthamāha.

**141. Hatthī assā rathā pattī, senā tiṭṭhanti vammaṭṭā,
Ukkā padittā jhāyanti, kiṃ nu kāhanti paṇḍitā ti.**

Tattha **kiṃ nu kāhanti paṇḍitā** ti paṇḍita, kiṃ nāma cintesi, imā senā amhākaṃ kiṃ karissantīti.

Taṃ {6.437} sutvā mahāsatto: “Imaṃ andhabālaṃ thokaṃ santāsetvā pacchā mama paññābalaṃ dassetvā assāsessāmī” ti cintetvā āha:

**142. Rakkhati taṃ mahārāja, cūḷaneyyo mahabbalo,
Paduṭṭho brahmadattena, pāto taṃ ghātayissatī ti.**

Taṃ sutvā sabbe maraṇabhayaatajjitā jātā. Rañño kaṇḍo sussi mukhe kheḷo parichijji, sarīre dāho uppajji. So maraṇabhayaabhīto paridevanto dve gāthā āha:

**143. Ubbedhati me hadayaṃ, mukhañca parisussati,
Nibbutiṃ nādhigacchāmi, aggidaḍḍho va ātape.**

**144. Kammārānaṃ yathā ukkā, attho jhāyati no bahi,
Evam-pi hadayaṃ mayhaṃ, anto jhāyati no bahi ti.**

Tattha **ubbedhati** ti tāta mahosadhapaṇḍita, hadayaṃ me mahāvātappaharitaṃ viya pallavaṃ kampati. **Anto jhāyatī** ti so: “Ukkā viya mayhaṃ hadayamaṃsaṃ abbhantare jhāyati, bahi pana na jhāyatī” ti paridevati.

Mahāsatto tassa paridevitasaddaṃ sutvā: “Ayaṃ andhabālo aññesu divasesu mama vacanaṃ na akāsi, bhiyyo naṃ niggaṇhissāmī” ti cintetvā āha:

**145. Pamatto mantanātīto, bhinnamantosi khattiya,
Idāni kho taṃ tāyantu, paṇḍitā mantino janā.**

**146. Akatvāmaccassa vacanaṃ, atthakāmahitesino,
Attapītirato rājā, migo kūṭeva ohito.**

**147. Yathā pi maccho baḷisaṃ, vaṅkaṃ maṃsena chāditaṃ,
Āmagiddho na jānāti, maccho maraṇamattano.**

**148. Evam-eva tuvaṃ rāja, cūḷaneyyassa dhītaraṃ,
Kāmagiddho na jānāsi, maccho va maraṇamattano.**

**149. Sace gacchasi pañcālaṃ, khippamattaṃ jahissasi,
Migaṃ panthānubandhaṃva, mahantaṃ bhayamessati.**

**150. Anariyarūpo puriso janinda, ahīva ucchaṅgagato ḍaseyya,
Na tena mittiṃ kayirātha dhīro, dukkho have kāpurisena saṅgamo.**

**151. Yadeva {6.438} jaññā purisaṃ janinda, sīlavāyaṃ bahussuto,
Teneva mittiṃ kayirātha dhīro, sukho have sappurisena saṅgamo ti.**

Tattha **pamatto** ti mahārāja, tvaṃ kāmena pamatto. **Mantanātīto** ti mayā anāgatabhayaṃ disvā paññāya paricchinditvā mantitamantanaṃ atikkamanto. **Bhinnamanto** ti mantanātikkantattā yeva bhinnamanto, yo vā te senakādīhi saddhiṃ manto gahito, eso bhinnoti pi bhinnamantosi jāto. **Paṇḍitā** ti ime senakādayo cattāro janā idāni taṃ rakkhantu, passāmi nesaṃ balanti dīpeti. **Akatvāmaccassā** ti mama uttamaamaccassa vacanaṃ akatvā. **Attapītirato** ti attano kilesapītiyā abhirato hutvā. **Migo kūṭeva ohito** ti yathā nāma nivāpalobhena āgato migo kūṭapāse bajjhati, evaṃ mama vacanaṃ aggahetvā: “Pañcālacandiṃ labhissāmī” ti kilesalobhena āgantvā idāni kūṭapāse baddho migo viya jātosīti.

“Yathā pi macco” ti gāthādvayaṃ: “Tadā mayā ayaṃ upamā ābhatā” ti dassetuṃ vuttaṃ. **“Sace gacchasi” ti** gāthāpi: “Na kevalaṃ ettakam-eva, imam-pi ahaṃ āharin”-ti dassetuṃ vuttā. **Anariyarūpo** ti kevaṭṭabrāhmaṇasadiso asappurisa-jātiko nillajjapuriso. **Na tena mittin-**ti tādīsena saddhiṃ mittidhammaṃ na kayirātha, tvaṃ pana kevaṭṭena saddhiṃ mittidhammaṃ katvā tassa vacanaṃ gaṇhi. **Dukkho** ti evarūpena saddhiṃ saṅgamo nāma ekavāram-pi kato idhaloke pi paraloke pi

mahādukkhāvahanato dukkho nāma hoti. **Yadevā** ti yaṃ eva, ayam-eva vā pāṭho. **Sukho** ti idhaloke pi paraloke pi sukho yeva.

Atha naṃ: “Puna evarūpaṃ karissatī” ti suṭṭhutamaṃ niggaṇhanto pubbe rañña kathitakathaṃ āharitvā dassento:

**152. Bālo tuvaṃ eḷamūgosi rāja, yo uttamatthāni mayī lapittho,
Kimevahaṃ naṅgalakoṭivaddho, atthāni jānāmi yathā pi aññe.**

**153. Imaṃ gale gahetvāna, nāsetha vijitā mama,
Yo me ratanalābhassa, antarāyāya bhāsati ti.**

Imā dve gāthā vatvā: “Mahārāja, ahaṃ gahapatiputto, yathā tava aññe senakādayo paṇḍitā atthāni jānanti, tathā kim-eva ahaṃ jānissāṃ, agocarō esa mayhaṃ, gahapatissippamevāhaṃ jānāmi, ayam attho senakādīnaṃ paṇḍitānaṃ pākaṭo hoti, ajja te aṭṭhārasaakkhobhaṇisaṅkhāya {6.439} senāya parivāritassa senakādayo avassayā hontu, maṃ pana gīvāyaṃ gahetvā nikkaddhituṃ āṇāpesi, idāni maṃ kasmā pucchasi” ti evaṃ suniggahitaṃ niggaṇhi.

Taṃ sutvā rājā cintesi: “Paṇḍito mayā kathitadosam-eva katheti. Pubbeva hi idaṃ anāgatabhayaṃ jāni, tena maṃ ativiya niggaṇhāti, na kho paṇāyaṃ ettakaṃ kālāṃ nikkammako va acchissati, avassaṃ iminā mayhaṃ sotthibhāvo kato bhavissati” ti. Atha naṃ pariggaṇhanto dve gāthā abhāsi:

**154. Mahosadha atītena, nānuvijjhanti paṇḍitā,
Kiṃ maṃ assaṃva sambaddhaṃ, patodeneva vijjhasi.**

**155. Sace passasi mokkhaṃ vā, khemaṃ vā pana passasi,
Teneva maṃ anusāsa, kiṃ atītena vijjhasi ti.**

Tattha **nānuvijjhanti** ti atītadosaṃ gahetvā mukhasattīhi na vijjhanti. **Assaṃva sambaddhaṃ**-ti sattusenāya parivutattā suṭṭhu bandhitvā ṭhapitaṃ assaṃ viya kiṃ maṃ vijjhasi. **Teneva man**-ti evaṃ te mokkho bhavissati, evaṃ khemanti teneva sotthibhāvena maṃ anusāsa assāsehi, tañhi ṭhapetvā aññaṃ me paṭisaraṇaṃ natthīti.

Atha naṃ mahāsatto: “Ayaṃ rājā ativiya andhabālo, purisavisesaṃ na jānāti, thokaṃ kilametvā pacchā tassa avassayo bhavissamī” ti cintetvā āha:

**156. Atītaṃ mānusaṃ kammaṃ, dukkaraṃ durabhisambhavaṃ,
Na taṃ sakko pi mocetuṃ, tvaṃ pajānassu khattiya.**

**157. Santi vehāyasā nāgā, iddhimanto yasassino,
Te pi ādāya gaccheyyum, yassa honti tathāvidhā.**

**158. Santi vehāyasā assā, iddhimanto yasassino,
Te pi ādāya gaccheyyum, yassa honti tathāvidhā.**

**159. Santi vehāyasā pakkhī, iddhimanto yasassino,
Te pi ādāya gaccheyyum, yassa honti tathāvidhā.**

**160. Santi vehāyasā yakkhā, iddhimanto yasassino,
Te pi ādāya gaccheyyum, yassa honti tathāvidhā.**

**161. Atītaṃ mānusaṃ kammaṃ, dukkaraṃ durabhisambhavaṃ,
Na taṃ sakkomi mocetuṃ, antalikkhena khattiyā ti.**

Tattha {6.440} **kammaṃ**-ti mahārāja, idaṃ ito tava mocanaṃ nāma atītaṃ, manussehi kattabbakammaṃ atītaṃ. **Dukkaraṃ durabhisambhavaṃ**-ti neva kātuṃ, na sambhavitum sakkā. **Na taṃ sakkomī** ti ahaṃ taṃ ito mocetuṃ na sakkomi. **Tvaṃ pajānassu khattiyā** ti mahārāja, tvamevettha kattabbaṃ jānassu. **Vehāyasā** ti ākāseṇa gamanasamatthā. **Nāgā** ti hatthino. **Yassā** ti yassa rañño. **Tathāvidhā** ti chaddantakule vā uposathakule vā jātā nāgā honti, taṃ rājānaṃ te ādāya gaccheyyum. **Assā** ti valāhakaassarājakule jātā assā. **Pakkhī** ti garuḷhaṃ sandhāyāha. **Yakkhā** ti sātāgirādayo yakkhā. **Antalikkhenā** ti antalikkhena mocetuṃ na sakkomi, taṃ ādāya ākāseṇa mithilaṃ netuṃ na sakkomī ti attho.

Rājā taṃ sutvā appaṭibhāno nisīdi. Atha senako cintesi: “Idāni rañño ceva amhākañca ṭhapetvā paṇḍitaṃ aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, rājā panassa kathaṃ sutvā maraṇabhayaatajjito kiñci vattuṃ na sakkoti, ahaṃ paṇḍitaṃ yācissāmi” ti. So yācanto dve gāthā abhāsi:

**162. Atīradassī puriso, mahante udakaṇṇave,
Yattha so labhate gādhaṃ, tattha so vindate sukhaṃ.**

**163. Evaṃ amhañca rañño ca, tvaṃ patiṭṭhā mahosadha,
Tvaṃ nosi mantinaṃ seṭṭho, amhe dukkhā pamocayā ti.**

Tattha **atīradassī** ti samudde bhinnanāvo tīraṃ apassanto. **Yatthā** ti ūmivegabbhāhato vicaranto yamhi padese patiṭṭhaṃ labhati. **Pamocayā** ti pubbe pi mithilaṃ parivāretvā ṭhitakāle tayāva pamocitaṃhā, idāni pi tvam-eva amhe dukkhā mocheṭīti yāci.

Atha naṃ niggaṇhanto mahāsatto gāthāya ajjhabhāsi:

**164. Atītaṃ mānusaṃ kammaṃ, dukkaraṃ durabbhisambhavaṃ,
Na taṃ sakkomi mocetuṃ, tvaṃ pajānassu senakā ti.**

Tattha **pajānassu senakā** ti senaka, ahaṃ na sakkomi, tvaṃ pana imaṃ
rājānaṃ ākāseṇa mithilaṃ nehīti.

Rājā gahetabbagahaṇaṃ apassanto maraṇabhayaatajjito mahāsattena saddhiṃ
kathetuṃ asakkonto: “Kadāci senako pi kiñci upāyaṃ jāneyya, pucchissāmi tāva
naṃ”-ti pucchanto gāthamāha.

**165. Suṇohi metaṃ vacanaṃ, passa senaṃ mahabbhayaṃ,
Senakaṃ dāni pucchāmi, kiṃ kiccaṃ idha maññasi ti.**

Tattha {6.441} **kiṃ kiccaṃ**-ti kiṃ kātābbayuttakaṃ idha maññasi,
mahosadhenamhi pariccatto, yadi tvaṃ jānāsi, vadehīti.

Taṃ sutvā senako: “Maṃ rājā upāyaṃ pucchati, sobhano vā hotu mā vā,
kathessāmi ekaṃ upāyaṃ”-ti cintetvā gāthamāha.

**166. Aggim vā dvārato dema, gaṇhāmase vikantanaṃ,
Aññaṃaññaṃ vadhitvāna, khippaṃ hissāma jīvitaṃ,
Mā no rājā brahmadatto, ciraṃ dukkhena mārayī ti.**

Tattha **dvārato** ti dvāraṃ pidahitvā tattha aggim dema. **Vikantanaṃ**-ti
aññaṃaññaṃ vikantanaṃ satthaṃ gaṇhāma. **Hissāmā** ti jīvitaṃ khippaṃ
jahissāma, alaṅkatapāsādo yeva no dārucitako bhavissati.

Taṃ sutvā rājā anattamano: “Attano puttadārassa evarūpaṃ citakaṃ karohī” ti
vatvā pukkusādayo pucchi. Te pi attano patirūpā bālakathā yeva kathayimsu.
Tena vuttaṃ:

**167. Suṇohi metaṃ vacanaṃ, passa senaṃ mahabbhayaṃ,
Pukkusaṃ dāni pucchāmi, kiṃ kiccaṃ idha maññasi.**

**168. Visaṃ khāditvā mīyāma, khippaṃ hissāma jīvitaṃ,
Mā no rājā brahmadatto, ciraṃ dukkhena mārayi.**

**169. Suṇohi metaṃ vacanaṃ, passa senaṃ mahabbhayaṃ,
Kāminaṃ dāni pucchāmi, kiṃ kiccaṃ idha maññasi.**

**170. Rajjuyā bajjha mīyāma, papātā papatāmase,
Mā no rājā brahmadatto, ciraṃ dukkhena mārayi.**

**171. Suṇohi metaṃ vacanaṃ, passa senaṃ mahabbhayaṃ,
Devindaṃ dāni pucchāmi, kiṃ kiccaṃ idha maññasi.**

**172. Aggim vā dvārato dema, gaṇhāmase vikantanaṃ,
Aññaṃaññaṃ vadhivāna, khippaṃ hissāma jīvitaṃ,
Na no sakkoti mocetuṃ, sukheveva mahosadho ti.**

Apica etesu devindo: “Ayaṃ rājā kiṃ karoti, aggimhi sante khajjopanakaṃ dhamati, ṭhapetvā mahosadhaṃ añño idha sotthibhāvaṃ kātuṃ samatto nāma natthi, ayaṃ taṃ apucchitvā {6.442} amhe pucchati, mayaṃ kiṃ jānāmā” ti cintetvā aññaṃ upāyaṃ apassanto senakena kathitam-eva kathetvā mahāsattaṃ vaṇṇento dve pāde āha. Tatrāyaṃ adhippāyo: “mahārāja, mayaṃ sabbe pi paṇḍitaṃ-eva yācāma. Sace pana yāciyamāno pi na no sakkoti mocetuṃ sukheveva mahosadho, atha senakassa vacanaṃ karissāmā” ti.

Taṃ sutvā rājā pubbe bodhisattassa kathitadosaṃ saritvā tena saddhiṃ kathetuṃ asakko tassa suṇantasseva paridevanto āha:

**173. Yathā kadalino sāraṃ, anvesaṃ nādhigacchati,
Evaṃ anvesamānā naṃ, pañhaṃ najjhagamāmase.**

**174. Yathā simbalino sāraṃ, anvesaṃ nādhigacchati,
Evaṃ anvesamānā naṃ, pañhaṃ najjhagamāmase.**

**175. Adese vata no vuṭṭhaṃ, kuñjarānaṃ vanodake,
Sakāse dummanussānaṃ, bālānaṃ avijānataṃ.**

**176. Ubbedhati me hadayaṃ, mukhañca parisussati,
Nibbutiṃ nādhigacchāmi, aggidaḍḍho va ātape.**

**177. Kammārānaṃ yathā ukkā, anto jhāyati no bahi,
Evam-pi hadayaṃ mayhaṃ, anto jhāyati no bahi ti.**

Tattha **kadalino** ti yathā kadalikkhandhassa nissārattā sārattiko puriso anvesanto pi tato sāraṃ nādhigacchati, evaṃ mayaṃ imamah dukkhā mucanupāyaṃ pañhaṃ pañca paṇḍite pucchitvā anvesamānā pi pañhaṃ najjhagamāmase. Amhehi pucchitaṃ upāyaṃ ajānantā assuṇantā viya jātā, mayaṃ taṃ pañhaṃ nādhigacchāma. Dutiyagāthāya pi eseva nayo. **Kuñjarānaṃ vanodake** ti yathā kuñjarānaṃ nirudake ṭhāne vuṭṭhaṃ adese vuṭṭhaṃ nāma hoti, te hi tathārūpe nirudake vanagahane padese vasantā khippam-eva paccāmittānaṃ vasaṃ gacchanti, evaṃ amhehi pi imesaṃ

dummanussānaṃ bālānaṃ santike vasantehi adese vuṭṭhaṃ. Ettakesu hi paṇḍitesu eko pi me idāni paṭisaraṇaṃ natthīti nānāvidhena vilapati.

Taṃ sutvā paṇḍito: “Ayaṃ rājā ativiya kilamati. Sace naṃ na assāsessāmi, hadayena phalitena marissatī” ti cintetvā assāsesi. Tamatthaṃ {6.443} pakāsento satthā āha:

**178. Tato so paṇḍito dhīro, atthadassī mahosadho,
Vedehaṃ dukkhitaṃ disvā, idaṃ vacanamabravi.**

**179. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, rāhuggahaṃva candimaṃ.**

**180. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, rāhuggahaṃva sūriyaṃ.**

**181. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, paṇke sannaṃva kuñjaraṃ.**

**182. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, peḷābaddhaṃva pannagaṃ.**

**183. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, pakkhiṃ baddhaṃva pañjare.**

**184. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, macche jālagateriva.**

**185. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Ahaṃ taṃ mocayissāmi, sayoggalavāhanaṃ.**

**186. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja, mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Pañcālaṃ vāhayissāmi, kākasenaṃva leḍḍunā.**

**187. Adu paññā kimatthiyā, amacco vā pi tādiso,
Yo taṃ sambādhapakkhandaṃ, dukkhā na parimocaye ti.**

Tattha **idan**-ti davadāhadaḍḍhe araṇṇe ghanavassaṃ vassāpento viya naṃ assāsento idaṃ: “Mā tvaṃ bhāyi, mahārājā” ti ādikaṃ vacanaṃ abravi. Tattha **sanna**-ti laggāṃ. **Peḷābaddha**-ti peḷāya abbhantaragataṃ sappāṃ. **Pañcālan**-ti etaṃ evaṃ mahantim-pi pañcālaraṇṇo senaṃ. **Vāhayissāmi** ti palāpessāmi. **Adū** ti nāmatthe nipāto, paññā nāma kimatthiyā ti attho. **Amacco vā pi tādiso** ti tādiso paññāya sampanno amacco vā pi kimatthiyo, yo

taṃ evaṃ maraṇasambādhappattaṃ dukkhā na parimocaye. Mahārāja, ahaṃ paṭhamataraṃ āgacchanto nāma kimatthaṃ āgatoti maññasi. Mā bhāyi, ahaṃ taṃ imamahā dukkhā mocayissāmīti assāsesi.

So pi tassa vacanaṃ sutvā: “Idāni me jīvitam laddhan”-ti assāsaṃ paṭilabhi. Bodhisattena sīhanāde kate sabbe ca tussimsu. Atha naṃ senako pucchi: “Paṇḍita, tvaṃ sabbe amhe gahetvā gacchanto kenupāyena gamissasī” ti? “Alaṅkataumaṅgena nessāmi, tumhe gamanasajjā hothā” ti vatvā umaṅgadvāravivaraṇatthaṃ yodhe āṇāpento gāthamāha.

188. Etha {6.444} māṇavā uṭṭhetha, mukhaṃ sodhetha sandhino, Vedehe sahamaccehi, umaṅgena gamissatī ti.

Tattha **māṇavā** ti taruṇādhivacanaṃ. **Mukhaṃ sodhethā** ti umaṅgadvāraṃ vivaratha. **Sandhino** ti gharasandhino ca dvāraṃ sodhetha, ekasatānaṃ sayanagabbhānaṃ dvāraṃ vivaratha, anekasatānaṃ dīpālayānaṃ dvāraṃ vivarathāti.

Te uṭṭhāya umaṅgadvāraṃ vivarimsu. Sakalo umaṅgo ekobhāso alaṅkatadevasabhā viya viroci. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

189. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, paṇḍitassānucārino, Umaṅgadvāraṃ vivarimsu, yantayutte ca aggaḷe ti.

Tattha **anucārino** ti veyyāvaccakarā. **Yantayutte ca aggaḷe** ti sūciḡhaṭikasampannāni ca dvārakavāṭāni.

Te umaṅgadvāraṃ vivaritvā mahāsattassa ārocesuṃ. So rañño saññamadāsi: “Kālo, deva, pāsādā otarathā” ti. Taṃ sutvā rājā otari. Atha senako sīsato nāḷipaṭṭaṃ apantvā sātakaṃ omuñcivā kacchaṃ daḷhaṃ bandhi. Atha naṃ mahāsatto disvā: “Senaka, kiṃ karosī” ti pucchi. “Paṇḍita, umaṅgena gacchantehi nāma veṭhanaṃ mocetvā kacchaṃ daḷhaṃ bandhitvā gantabban”-ti. “Senaka, ‘umaṅgaṃ pavisanto onamitvā jaṇṇukehi paṭiṭṭhāya pavisissāmī’ ti mā saññamakāsi. Sace hatthinā gantukāmosi, hatthim abhiruyha gacchāhi. Sace assena gantukāmosi, assaṃ abhiruyha gacchāhi. Ucco umaṅgo aṭṭhārasahatthubbedho visāladvāro, tvaṃ yathāruciya alaṅkatappaṭiyatto rañño purato gacchāhi” ti āha. Bodhisatto kira senakassa gamanaṃ purato vicāretvā rājānaṃ majjhe katvā sayam pacchato ahoṣi. Kiṃ kāraṇā? Rājā alaṅkataumaṅgaṃ olokeno mā saṅikaṃ agamāsīti. Umaṅge mahājanassa yāgubhattakhādānīyādīni appamāṇāni ahesuṃ. Te manussā khādantā pivantā umaṅgaṃ olokentā gacchanti. Mahāsatto: “Yātha mahārāja, yātha mahārāja” ti

codento pacchato yāti. Rājā alaṅkatadevasabhaṃ viya umaṅgaṃ olokeno yāti.
Tamatthaṃ {6.445} pakāsento satthā āha:

**190. Purato senako yāti, pacchato ca mahosadho,
Majjhe ca rājā vedeho, amaccaparivārīti ti.**

Raṇṇo āgatabhāvaṃ ñatvā te māṇavā rājamātaraṇca deviṇca puttaṇca
dhītaraṇca umaṅgā nīharitvā mahāvisālamālake ṭhapesuṃ. Rājā pi bodhisattena
saddhiṃ umaṅgā nikkhami. Te rājānaṇca paṇḍitaṇca disvā: “Nissamsayaṃ
parahatthaṃ gatamhā, amhe gahetvā āgatehi paṇḍitassa purisehi bhavitabban”-
ti maraṇabhayaatajjitā mahāviraṇvaṃ viraviṃsu. Cūḷanirājā pi kira vedeharaṇṇo
palāyanabhayaena gaṅgāto gāvutamattaṭṭhāne aṭṭhāsi. So sannisinnāya rattiya
tesaṃ viravaṃ sutvā: “Nandādeviya viya saddo” ti vattukāmo pi: “Kuhim
nandādeviṃ passissasi” ti parihāsabhayaena na kiṇci āha. Mahāsatto pana tasmaṃ
ṭhāne pañcālacandiṃ kumārikaṃ ratanaṛāsimhi ṭhapetvā abhisīcivā:
“Mahārāja, tvaṃ imissā kāraṇā āgato, ayaṃ te aggamaheṣi hotū” ti āha. Tṇi
nāvāsataṇi upaṭṭhāpesuṃ, rājā visālamālakā otaritvā alaṅkatanāvaṃ abhiruhi.
Te pi cattāro khattiya nāvaṃ abhiruhimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**191. Umaṅgā nikkhamitvāna, vedeho nāvaṃāruhi,
Abhiruḷhaṇca taṃ ñatvā, anusāsi mahosadho.**

**192. Ayaṃ te sasuro deva, ayaṃ sassu janādhipa,
Yathā mātu paṭipatti, evaṃ te hotu sassuyā.**

**193. Yathā pi niyako bhātā, saudariyo ekamātuko,
Evaṃ pañcālacando te, dayitabbo rathesabha.**

**194. Ayaṃ pañcālacandī te, rājaputtī abhicchitā,
Kāmaṃ karohi te tāya, bhariyā te rathesabhā ti.**

Tattha **anusāsi** ti evaṃ kirassa ahosi: “Kadāci eso kujjhitvā cūḷaniraṇṇo
mātaraṃ māreyya, abhirūpāya nandādeviya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappeyya,
rājakumāraṃ vā māreyya, paṭiṇṇamassa gaṇhissāmi” ti. Tasmā: “**Ayaṃ te**” ti
ādīni vadanto anusāsi. Tattha **ayaṃ te sasuro** ti ayaṃ tava sasurassa
cūḷaniraṇṇo putto pañcālacandiyā kaniṭṭhabhātiko, ayaṃ te idāni sasuro.
Ayaṃ sassu ti ayaṃ imissā mātā nandādevī nāma tava sassu. **Yathāmātū** ti
yathā mātu puttā vattappaṭivattaṃ karonti, evaṃ {6.446} te etissā hotu,
balavatiṃ mātusaṇṇaṃ paccupaṭṭhāpetvā mā naṃ kadāci lobhacittena
olokehi. **Niyako** ti ajjhattiko ekapitarā jāto. **Ekamātuko** ti ekamātara jāto.

Dayitabbo ti piyāyitabbo. **Bhariyā** ti ayaṃ te bhariyā, mā etissā avamānaṃ akāsīti rañño paṭiññaṃ gaṇhi.

Rājāpi: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Rājamātaraṃ pana ārabba kiñci na kathesi. Kiṃ kārāṇā? Tassā mahallakabhāveneva. Idaṃ pana sabbam bodhisatto tīre ṭhatvāva kathesi. Atha naṃ rājā mahādukkhato muttatāya gantukāmo hutvā: “Tāta, tvaṃ tīre ṭhito va kathesi” ti vatvā gāthamāha.

**195. Āruyha nāvaṃ taramāno, kiṃ nu tīraṃhi tiṭṭhasi,
Kicchā muttāma dukkhato, yāma dāni mahosadhā ti.**

Mahāsatto: “Deva, tumhehi saddhiṃ gamaṇaṃ nāma mayhaṃ ayuttan”-ti vatvā āha:

**196. Nesa dhammo mahārāja, yohaṃ senāya nāyako,
Senaṅgaṃ parihāpetvā, attānaṃ parimocaye.**

**197. Nivesanamhi te deva, senaṅgaṃ parihāpitaṃ,
Taṃ dinnam brahmadattena, ānayissaṃ rathesabhā ti.**

Tattha **dhammo** ti sabhāvo. **Nivesanamhī** ti taṃ nagaraṃ sandhāyāha. **Parimocaye** ti parimoceyyaṃ. **Parihāpitan**-ti chaḍḍitaṃ. Tesu hi manussesu dūramaggaṃ āgatattā keci kilantā niddaṃ okkantā keci khādantā pivantā amhākaṃ nikkhantabhāvaṃ-pi na jānimsu, keci gilānā. Mayā saddhiṃ cattāro māse kammaṃ katvā mama upakārakā manussā cettha bahū, na sakkā mayā ekamanussam-pi chaḍḍetvā gantuṃ, ahaṃ pana nivattitvā sabbam-pi taṃ tava senaṃ brahmadattena dinnam appaṭividdhaṃ ānessāmi. Tumhe, mahārāja, katthaci avilambantā sīghaṃ gacchatha. Mayā evā antarāmagge hatthivāhanādīni ṭhapitāni, kilantakilantāni pahāya samatthasamatthehi sīghaṃ mithilam-eva pavisathāti.

Tato rājā gāthamāha.

**198. Appaseno mahāsenam, katham viggayha ṭhassasi,
Dubbalo balavantena, vihaññissasi paṇḍitā ti.**

Tattha {6.447} **viggayhā** ti parippharivā. **Vihaññissasī** ti haññissasi.

Tato bodhisatto āha:

**199. Appaseno pi ce mantī, mahāsenam amantinaṃ,
Jināti rājā rājāno, ādiccovudayaṃ taman-ti.**

Tattha **mantī** ti mantāya samannāgato paññavā upāyakusalo. **Amantina**-ti anupāyakusalaṃ jināti, paññavā duppaññaṃ jināti. **Rājā rājāno** ti eko pi ca

evarūpo rājā bahū pi duppaññarājāno jināti yeva. Yathā kinti?

Ādiccovudayaṃ tamanti, yathā ādicco udayanto tamaṃ viddhamsetvā
ālokaṃ dasseti, evaṃ jināti ceva sūriyo viya virocati ca.

Idaṃ vatvā mahāsatto rājānaṃ: “Gacchatha tumhe” ti vanditvā uyyojesi. So:
“Mutto vatamhi amittahatthato, imissā ca laddhattā manoratho pi me
matthakaṃ patto” ti bodhisattassa guṇe āvajjetvā uppannapītipāmojjo paṇḍitassa
guṇe senakassa kathento gāthamāha.

**200. Susukhaṃ vata saṃvāso, paṇḍitehīti senaka,
Pakkhīva pañjare baddhe, macche jālagateriva,
Amittahatthattagate, mocayī no mahosadho ti.**

Tattha **susukhaṃ vatā** ti atisukhaṃ vata idaṃ, yo saṃvāso paṇḍitehi. **Iti** ti
kāraṇatthe nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti: yasmā amittahatthattagate mocayī no
mahosadho, tasmā, senaka, vadāmi. Susukhaṃ vata idaṃ, yo esa paṇḍitehi
saṃvāsoti.

Taṃ sutvā senako pi paṇḍitassa guṇe kathento āha:

**201. Evametam mahārāja, paṇḍitā hi sukhāvahā,
Pakkhīva pañjare baddhe, macche jālagateriva,
Amittahatthattagate, mocayī no mahosadho ti.**

Atha vedeharājā nadiṃ uttaritvā yojanantare yojanantare mahāsattena
kāritagāmaṃ sampatto. Tatrassa bodhisattena ṭhapitamanussā hatthivāhanādīni
ceva annapānādīni ca adamsu. So kilante hatthiassarathādayo ṭhapetvā itare
ādāya tehi saddhiṃ aññaṃ gāmaṃ pāpuṇi. Etenupāyena yojanasatikāṃ maggaṃ
atikkamitvā punadivase pāto va mithilaṃ pāvisi. Mahāsatto pi umaṅgadvāraṃ
gantvā {6.448} attanā sannaddhakhaggaṃ omuñcitvā umaṅgadvāre vālukaṃ
viyūhitvā ṭhapesi. Ṭhapetvā ca pana umaṅgaṃ pavisitvā umaṅgena gantvā
nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ abhiruyha gandhodakena nhatvā
nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā sayanavaragato: “Manoratho me matthakaṃ
patto” ti āvajjento nipajji. Atha tassā rattiyā accayena cūḷanirājā senaṅgaṃ
vicārayamāno taṃ nagaraṃ upāgami. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**202. Rakkhitvā kasiṇaṃ rattim, cūḷaneyyo mahabbalo,
Udentaṃ aruṇuggasmiṃ, upakāriṃ upāgami.**

**203. Āruyha pavaraṃ nāgaṃ, balavantam saṭṭhihāyanaṃ,
Rājā avoca pañcālo, cūḷaneyyo mahabbalo.**

**204. Sannaddho maṇivammena, saramādāya pāṇinā,
Pesiye ajjhabhāsīttha, puthugumbe samāgate ti.**

Tattha **kaṣiṇan**-ti sakalaṃ nissesaṃ. **Udentan**-ti udente. **Upakārin**-ti pañcālanagaram upādāya mahāsattenakāritattā: “Upakārī” ti laddhanāmakam taṃ nagaram upāgami. **Avocā** ti attano senaṃ avoca. **Pesiye** ti attano pesanakārake. **Ajjhabhāsītthā** ti adhiabhāsīttha, puretaram-eva abhāsīttha, **puthugumbe** ti bahūsu sippesu patiṭṭhite anekasippajānanaketi.

Idāni te sarūpato dassetumāha:

**205. Hatthārohe anīkaṭṭhe, rathike pattikārake,
Upāsanamhi katahatthe, vāavedhe samāgate ti.**

Tattha **upāsanamhī** ti dhanusippe. **Katahatthe** ti avirajjhanavedhitāya sampannahatthe.

Idāni rājā vedehaṃ jīvaggāhaṃ gaṇhāpetum āṇāpento āha:

**206. Pesetha kuṇjare dantī, balavante saṭṭhihāyane,
Maddantu kuṇjarā nagaram, vedehena sumāpitam.**

**207. Vacchadantamukhā setā, tikkhaggā aṭṭhivedhino,
Paṇunnā dhanuvegena, sampatantutarītārā.**

**208. Māṇavā vammīno sūrā, citradaṇḍayutāvudhā,
Pakkhandino mahānāgā, hatthīnam hontu sammukhā.**

**209. Sattiyo teladhotāyo, accimantā pabhassarā,
Vijjotamānā tiṭṭhantu, sataraṃsīva tārakā.**

**210. Āvudhabalavantānaṃ, {6.449} guṇikāyūradhārinam,
Etādisānaṃ yodhānaṃ, saṅgāme apalāyinaṃ,
Vedeho kuto muccissati, sace pakkhīva kāhiti.**

**211. Timsa me purisanāvutyō, sabbevekekaniccitā,
Yesam samaṃ na passāmi, kevalam mahīmaṃ caraṃ.**

**212. Nāgā ca kappitā dantī, balavanto saṭṭhihāyanā,
Yesam khandhesu sobhanti, kumārā cārudassanā.**

**213. Pītālāṅkārā pītavaśanā, pītuttaranivāśanā,
Nāgakhandhesu sobhanti, devaputtāva nandane.**

**214. Pāṭhīnavañṇā nettiṃsā, teladhotā pabhassarā,
Niṭṭhitā naradhīrebhi, samadhārā sunissitā.**

**215. Vellālino vītamalā, sikkāyasamayā daḷā,
Gahitā balavantebhi, suppahārappahāribhi.**

**216. Suvaṇṇatharusampannā, lohitaacchupadhāritā,
Vivattamānā sobhanti, vijjūvabbhaghanantare.**

**217. Paṭākā vammīno sūrā, asicammasa kovidā,
Dhanuggahā sikkhitarā, nāgakhandhe nipātino.**

**218. Etādisēhi parikkhitto, natthi mokkho ito tava,
Pabhāvaṃ te na passāmi, yena tvaṃ mithilāṃ vaje tī.**

Tattha **dantī** ti sampannadante. **Vacchadantamukhā** ti nikhādanasadisamukhā. **Paṇunnā** ti viassaṭṭhā. **Sampatantutarītarā** ti evarūpā sarā itarītarā sampatantu samāgacchantu. Ghanameghavassāṃ viya saravassāṃ vassathāti āṇāpesi. **Māṇavā** ti taruṇayodhā. **Vammīno** ti vammahatthā. **Citradaṇḍayutāvudhā** ti citradaṇḍayuttehi āvudhehi samannāgatā. **Pakkhandino** ti saṅgāmapakkhandikā. **Mahānāgā** ti mahānāgesu koṇcanādaṃ katvā āgacchantesu pi niccalā ṭhatvā tesāṃ dante gahetvā luṇcituṃ samatthā yodhā. **Sataraṃsīva tārakā** ti sataraṃsī viya osadhitārakā. **Āvudhabalavantāna**-ti āvudhabalena yuttānaṃ samannāgatānaṃ. **Guṇikāyūradhārinan**-ti guṇi vuccati kavacaṃ, kavacāni ceva kāyūrābharaṇāni ca dhārentānaṃ, kavacasāṅkhātāni vā kāyūrāni dhārentānaṃ. **Sace pakkhīva kāhītī** ti sace pi pakkhī viya ākāse pakkhandanaṃ karissati, tathā pi kiṃ muccissatīti vadati.

Tiṃsa me purisanāvutyō ti purisānaṃ tiṃsasahassāni navutisatāni tiṃsanāvutyoti vuccanti. **Sabbevekekaniccitā** ti {6.450} ettakā mayhaṃ paresāṃ hatthato āvudhaṃ gahetvā paccāmittānaṃ sīsapātanasamatthā ekekaṃ vicinitvā gahitā anivattino yodhāti dasseti. **Kevalaṃ mahīmaṃ caran**-ti sakalam-pi imaṃ mahīmaṃ caranto yesāṃ samaṃ sadisaṃ na passāmi, kuto uttaritaraṃ, te yeva me yodhā ettakāti dasseti. **Cārudassanā** ti cāru vuccati suvaṇṇaṃ, suvaṇṇavaṇṇā ti attho. **Pītālāṅkā** ti pītavaṇṇasuvaṇṇāṅkā. **Pītavaśanā** ti pītavaṇṇasuvaṇṇavatthā. **Pītuttaranivāśanā** ti pītuttarāsaṅganivatthā. **Pāṭhīnavañṇā** ti pāsāṇamacchadisā. **Nettiṃsā** ti khaggā. **Naradhīrebhi** ti paṇḍitapurisehi. **Sunissitā** ti sunisitā atitikhiṇā.

Vellālino ti ʔhitamajjhanhike sūriyo viya vijjotamānā. **Sikkāyasamayā** ti satta vāre koñcasakuṇe khādāpetvā gahitena sikkāyasena katā.

Suppahāraṇṇapāṇibhī ti daḷhappahārehi yodhehi. **Lohitakacchupadhāritā** ti lohitavaṇṇāya kosiyā samannāgatā. **Paṭākā** ti ākāse parivattanasamatthā.

Sūrā ti jātisūrā. Asicammassa **kovidā** ti etesaṃ gahaṇe kusalā. **Dhanuggahā** ti dhanuggahakā. **Sikkhitarā** ti etasmiṃ dhanuggahaṇe ativiya sikkhitā.

Nāgakhandhe nipātino ti hatthikkhandhe khaggena chinditvā nipātanamasatthā. **Natthi makkho** ti ambho, vedeha, tvaṃ paṭhamam tava gahapatiputtassānubhāvena muttosi, idāni pana natthi tava makkhoti vadati.

Pabhāvaṃ te ti idāni te rājānubhāvaṃ na passāmi, yena tvaṃ mithilam gamissasi khippam, jāle pavitṭhamaccho viya jātosīti.

Cūḷanirājā vedeham tajjento: “Idāni nam gaṇhissāmī” ti vajiraṅkusena nāgam codento: “Gaṇhatha, bhindatha, vijjhathā” ti senam āṇāpento upakārinagaram avattharanto viya upāgami. Atha nam mahāsattassa upanikkhattakapurisā: “Ko jānāti, kim bhavissatī” ti attano upaṭṭhāke gahetvā parivārayimṃsu. Tasmiṃ khaṇe bodhisatto sirisayanā vuṭṭhāya katasarīrapaṭṭijaggano bhuttaṭpātarāso alaṅkatappaṭiyatto sataṣaḥṣaḥṣaṇakam kāsikavattham nivāsetvā rattakambalam ekaṃse karitvā sattaratanavicittam valaṇṇanadaṇḍakam ādāya suvaṇṇapādukam āruya devaccharāya viya alaṅkataitthiyā vālabijaniyā bījiyamāno alaṅkatapāsāde sīhapaṇjaram vivaritvā cūḷaniraṇṇo attānam dassento sakkadevarājalīlāya aparāparam caṅkami. Cūḷanirājā pi tassa rūpasiriṃ oloketvā cittam pasādetum nāsakkhi, “idāni nam gaṇhissāmī” ti {6.451} turitaturito va hatthim pesesi. Paṇḍito cintesi: “Ayaṃ ‘vedeho me laddho’ ti saṇṇāya turitaturito va āgacchati, na jānāti attano puttadāram gahetvā amhākam raṇṇo gatabhāvaṃ, suvaṇṇādāsasadisam mama mukham dassetvā kathessāmi tena saddhin”-ti. So vātapāne ʔhito va madhurassaram nicchāretvā tena saddhim kathento āha:

**219. Kim nu santaramānova, nāgam pesesi kuṇjaram,
Pahaṭṭharūpo āpatasi, siddhatthosmīti maññasi.**

**220. Oharetaṃ dhanuṃ cāpaṃ, khurappaṃ paṭisaṃhara,
Oharetaṃ subhaṃ vammaṃ, veḷuriyamaṇisanthataṃ-ti.**

Tattha **kuṇjaraṇ**-ti seṭṭham. **Pahaṭṭharūpo** ti haṭṭhatuṭṭhacitto somanassajāto. **Āpatasi** ti āgacchasi. **Siddhatthosmī** ti nipphanatthosmi, manoratho me matthakam pattoti maññasi. **Oharetaṇ**-ti imam cāpasāṅkhātaṃ dhanuṃ ohara, avahara, chaḍḍehi, ko nu te etenattho. **Paṭisaṃharā** ti

apanetvā aññassa vā dehi, paṭicchanne vā ṭhāne ṭhapehi, kiṃ khurappena karissasi. **Vamman**-ti etaṃ vammam-pi apanehi. Idaṃ tayā hiyyo paṭimukkaṃ bhavissati, chaḍḍehi naṃ, mā te sarīraṃ uppaṇḍukaṃ ahosi, akilametvā pāto va nagaraṃ pavisāhīti rañña saddhiṃ keḷimakāsi.

So tassa vacanaṃ sutvā: “Gahapatiputto mayā saddhiṃ keḷim karoti, ajja te kattabbaṃ jānissāmī” ti taṃ tajjento gāthamāha.

**221. Pasannamukhavaṇṇosi, mhitapubbañca bhāsasi,
Hoti kho maraṇakāle, edisī vaṇṇasampadā ti.**

Tattha **mhitapubbañcā** ti paṭhamam mhitam katvā pacchā bhāsanto mhitapubbam-eva bhāsasi, maṃ kismiñci na gaṇesi. **Ho** ti **kho** ti maraṇakāle nāma vaṇṇasampadā hoti yeva, tasmā tvaṃ virocasi, ajja te sīsam chinditvā jayapānam pivissāmāti.

Evaṃ tassa tena saddhiṃ kathanakāle mahābalakāyo mahāsattassa rūpasirim disvā: “Ambho, amhākaṃ rājā mahosadhapaṇḍitena saddhiṃ manteti, kiṃ nu kho kathesi, etesaṃ katham suṇissāmā” ti rañño santikam-eva agamāsi. Paṇḍito pi tassa katham sutvā: “Na maṃ ‘mahosadhapaṇḍito’ ti jānāsi. Nāhaṃ attānam māretum dassāmi, manto te, {6.452} deva, bhinno, kevaṭṭena ca tayā ca hadayena cintitam na jātam, mukhena kathitam-eva jātan”-ti pakāsento āha:

**222. Moghaṃ te gajjitam rāja, bhinnamantosi khattiya,
Duggaṇhosi tayā rājā, khaḷuṅkeneva sindhavo.**

**223. Tiṇṇo hiyyo rājā gaṅgam, sāmacco saparijjano,
Haṃsarājam yathā dhaṅko, anujjavam patissasī ti.**

Tattha **bhinnamantosi** ti yo tayā kevaṭṭena saddhiṃ sayanagabbhe manto gahito, taṃ mantaṃ na jānātīti mā saññaṃ kari, pageva so mayā ñāto, bhinnamanto asi jāto. **Duggaṇhosi tayā** ti mahārāja, tayā amhākaṃ rājā assakhaḷuṅkena sindhavo viya duggaṇhosi, khaḷuṅkaṃ āruḷhena javasampannaṃ ājānīyam āruya gacchanto viya gahetum na sakkā ti attho. Khaḷuṅko viya hi kevaṭṭo, taṃ āruḷhapuriso viya tvaṃ, javasampanno sindhavo viya ahaṃ, taṃ āruḷhapuriso viya amhākaṃ rājāti dasseti. **Tiṇṇo hiyyo** ti hiyyo va uttiṇṇo. So ca kho sāmacco saparijjano, na ekako va palāyitvā gato. **Anujjavan**-ti sace pana tvaṃ taṃ anujavissasi anubandhissasi, atha yathā suvaṇṇahaṃsarājam anujavanto dhaṅko antarāva patissati, evaṃ patissasi, antarāva vināsam pāpuṇissasīti vadati.

Idāni so achambhitakesarasīho viya udāharaṇam āharanto āha:

**224. Siṅgālā rattibhāgena, phullaṃ disvāna kiṃsukaṃ,
Maṃsapesīti maññantā, paribyuḷhā migādhamā.**

**225. Vītivattāsu rattīsu, uggatasmim divākare,
Kiṃ sukaṃ phullitaṃ disvā, āsacchinnā migādhamā.**

**226. Evam-eva tuvaṃ rāja, vedehaṃ parivāriya,
Āsacchinno gamissasi, siṅgālā kiṃsukaṃ yathā ti.**

Tattha **disvānā** ti candālokena oloketvā. **Paribyuḷhā** ti pāto va maṃsapesim khāditvā gamissāmāti parivāretvā aṭṭhaṃsu. **Vītivattāsū** ti te yāsu yāsu rattīsu evaṃ aṭṭhaṃsu, tāsu tāsu rattīsu atītāsu. **Disvā** ti sūriyālokena kiṃsukaṃ disvā: “Na idaṃ maṃsan”-ti ñatvā chinnāsā hutvā palāyimsu. **Siṅgālā** ti yathā siṅgālā kiṃsukaṃ parivāretvā āsacchinnā gatā, evaṃ tuvaṃ-pi idha vedeharaṇṇo natthibhāvaṃ ñatvā āsacchinno hutvā gamissasi, senaṃ gahetvā palāyissasīti dīpeti.

Rājā tassa achambhitavacanaṃ sutvā cintesi: “Ayaṃ gahapatiputto atisūro hutvā kathesi, nissamaṃsaṃ vedeho palāto bhavissatī” ti. So ativiya kujjhitvā: “Pubbe mayaṃ gahapatiputtaṃ {6.453} nissāya udarasāṭakassa pi assāmikā jātā, idāni tena amhākaṃ hatthagato paccāmitto palāpito, bahussa vata no anattassa kārako, ubhinnaṃ kattabbakāraṇaṃ imasseva karissāmī” ti tassa kāraṇaṃ kātuṃ āṇāpento āha:

**227. Imassa hatthe pāde ca, kaṇṇanāsaṇca chindatha,
Yo me amittaṃ hatthagataṃ, vedehaṃ parimocayi.**

**228. Imaṃ maṃsaṃva pātabyaṃ, sūle katvā pacantu naṃ,
Yo me amittaṃ hatthagataṃ, vedehaṃ parimocayi.**

**229. Yathā pi āsabhaṃ cammaṃ, pathabyā vitanīyati,
Sīhassa atho byagghassa, hoti saṅkusamāhataṃ.**

**230. Evaṃ taṃ vitanitvāna, vedhayissāmi sattiyaṃ,
Yo me amittaṃ hatthagataṃ, vedehaṃ parimocayī ti.**

Tattha **pātabyan-**ti pācayitabbaṃ pacitabbayuttakaṃ migādīnaṃ maṃsaṃ viya imaṃ gahapatiputtaṃ sūle āvuṇitvā pacantu. **Sīhassa atho byagghassā** ti etesaṇca yathā cammaṃ saṅkusamāhataṃ hoti, evaṃ hotu. **Vedhayissāmī** ti vijjhāpessāmi.

Taṃ sutvā mahāsatto hasitaṃ katvā: “Ayaṃ rājā attano deviyā ca bandhavānaṇca mayā mithilaṃ pahitabhāvaṃ na jānāti, tena me imaṃ

kammakāraṇaṃ vicāreti, kodhavasena kho pana maṃ usunā vā vijjheyya,
aññaṃ vā attano ruccanakam kareyya, sokāturaṃ imaṃ vedanāppattaṃ katvā
hatthipiṭṭhe yeva visaññaṃ naṃ nipajjāpetuṃ taṃ kāraṇaṃ ārocessāmi” ti
cintetvā āha:

- 231. Sace me hatthe pāde ca, kaṇṇanāsaṅca checchasi,
Evaṃ pañcālacandassa, vedeho chedayissati.**
- 232. Sace me hatthe pāde ca, kaṇṇanāsaṅca checchasi,
Evaṃ pañcālacandiyā, vedeho chedayissati.**
- 233. Sace me hatthe pāde ca, kaṇṇanāsaṅca checchasi,
Evaṃ nandāya deviyā, vedeho chedayissati.**
- 234. Sace me hatthe pāde ca, kaṇṇanāsaṅca checchasi,
Evaṃ te puttadārassa, vedeho chedayissati.**
- 235. Sace {6.454} maṃsaṃva pātabyaṃ, sūle katvā pacissasi,
Evaṃ pañcālacandassa, vedeho pācayissati.**
- 236. Sace maṃsaṃva pātabyaṃ, sūle katvā pacissasi,
Evaṃ pañcālacandiyā, vedeho pācayissati.**
- 237. Sace maṃsaṃva pātabyaṃ, sūle katvā pacissasi,
Evaṃ nandāya deviyā, vedeho pācayissati.**
- 238. Sace maṃsaṃva pātabyaṃ, sūle katvā pacissasi,
Evaṃ te puttadārassa, vedeho pācayissati.**
- 239. Sace maṃ vitanitvāna, vedhayissasi sattiyā,
Evaṃ pañcālacandassa, vedeho vedhayissati.**
- 240. Sace maṃ vitanitvāna, vedhayissasi sattiyā,
Evaṃ pañcālacandiyā, vedeho vedhayissati.**
- 241. Sace maṃ vitanitvāna, vedhayissasi sattiyā,
Evaṃ nandāya deviyā, vedeho vedhayissati.**
- 242. Sace maṃ vitanitvāna, vedhayissasi sattiyā,
Evaṃ te puttadārassa, vedeho vedhayissati,
Evaṃ no mantitaṃ raho, vedehena mayā saha.**

**243. Yathā pi palasataṃ cammaṃ, kontimantāsuniṭṭhitaṃ,
Upeti tanutāṇāya, sarānaṃ paṭihantave.**

**244. Sukhāvaho dukkhanudo, vedehassa yasassino,
Matim te paṭihaññāmi, usum palasatena vā ti.**

Tattha **chedayissatī**: “Paṇḍitassa kira cūḷaninā hatthapādā chinnā” ti sutvāva chedayissati. **Puttadārassā** ti mama ekassa chindanapaccayā tava dvinnam puttānañceva aggamahesiyā cāti tiṇṇam-pi janānaṃ amhākaṃ rājā chedayissati. **Evam no mantitaṃ raho** ti mahārāja, mayā ca vedeharājena ca evam rahasi mantitaṃ: “Yaṃ yaṃ idha mayham cūḷanirājā kāreti, taṃ taṃ tattha tassa puttadārānaṃ kātabban”-ti. **Palasatan**-ti palasatappamāṇaṃ bahū khāre khādāpetvā mudubhāvaṃ upanītaṃ cammaṃ. **Kontimantāsuniṭṭhitan**-ti kontimantā vuccati cammakārasatthaṃ, tāya kantanalikhitānaṃ vasena katattā suṭṭhu niṭṭhitaṃ. **Tanutāṇāyā** ti yathā taṃ cammaṃ saṅgāme sarānaṃ paṭihantave sarīratāṇaṃ upeti, sare paṭihanitvā sarīraṃ rakkhati. **Sukhāvaho** ti mahārāja, aham-pi amhākaṃ {6.455} rañño paccāmittānaṃ vāraṇatthena taṃ saraparittāṇacammaṃ viya sukhāvaho. **Dukkhanudo** ti kāyikasukhacetāsikasukhañca āvahāmi, dukkhañca nudemi. **Matin**-ti tasmā tava matim paññaṃ usum tena palasatacammena viya attano matiyā paṭihanissāmīti.

Taṃ sutvā rājā cintesi: “Gahapatiputto kiṃ katheti, yathā kira aham etassa karissāmi, evaṃ vedeharājā mama puttadārānaṃ kammakāraṇaṃ karissati, na jānāti mama puttadārānaṃ āraḁkhassa susaṃvihitabhāvaṃ, ‘idāni māressatī’ ti maraṇabhayena vilapati, nāssa vacanaṃ saddahāmī” ti. Mahāsatto: “Ayaṃ maṃ maraṇabhayena kathetīti maññati, jānāpessāmi nan”-ti cintetvā āha:

**245. Ingha passa mahārāja, suññaṃ antepuraṃ tava,
Orodhā ca kumārā ca, tava mātā ca khattiya,
Umaṅgā nīharitvāna, vedehassupanāmitā ti.**

Tattha **umaṅgā** ti mahārāja, mayā attano māṇave pesetvā pāsādā otarāpetvā jaṅghaumaṅgena āharāpetvā mahāumaṅgā nīharitvā bandhavā te vedehassa upanāmitāti.

Taṃ sutvā rājā cintesi: “Paṇḍito ativiya daḁhaṃ katvā katheti, mayā ca rattibhāge gaṅgāpasse nandādeviyā saddo viya suto, mahāpañño paṇḍito kadāci saccam bhaṇeyyā” ti. So uppannabalavasoko pi satim upaṭṭhāpetvā asocanto viya ekaṃ amaccaṃ pakkosāpetvā jānanatthāya pesento imaṃ gāthamāha.

**246. Ingha antepuram̐ mayham̐, gantvāna vicinātha nam̐,
Yathā imassa vacanam̐, saccam̐ vā yadi vā musā ti.**

So saporivāro rājanivesanam̐ gantvā dvāram̐ vivaritvā anto pavisitvā hatthapāde bandhitvā mukhañca pidahitvā nāgadantakesu olaggite antepurapālake ca khujjavāmanakādayo ca bhājanāni bhinditvā tattha tattha vipפקiṇṇakhādanīyabhojanīyañca ratanagharadvārāni vivaritvā kataratanavilopam̐ vivaṭadvāram̐ sirigabbhañca yathāvivatēhi eva vātapānehi pavisitvā caramānam̐ kākagaṇaṇca {6.456} chaḍḍitagāmasadisam̐ susānabhūmiyam̐ viya ca nissirikam̐ rājanivesanañca disvā punāgantvā rañño ārocento āha:

**247. Evametaṁ mahārāja, yathā āha mahosadho,
Suññam̐ antepuram̐ sabbam̐, kākapaṭṭanakam̐ yathā ti.**

Tattha **kākapaṭṭanakam̐ yathā** ti macchagandhena āgatehi kākagaṇehi samākiṇṇo samuddatīre chaḍḍitagāmako viya.

Tam̐ sutvā rājā catunnam̐ janānam̐ piyavippayogasambhavena sokena kampamāno: “Idam̐ mama dukkham̐ gahapatiputtam̐ nissāya uppannam̐”-ti daḍḍena ghaṭṭito āsīviso viya bodhisattassa ativiya kujjhi. Mahāsatto tassākāram̐ disvā: “Ayam̐ rājā mahāyaso kadāci kodhavasena ‘kiṁ mama etehī’ ti khattiyamānena mam̐ viheṭṭheyya, yam̐nūnāham̐ nandādevim̐ iminā adiṭṭhapubbam̐ viya karonto tassā sarīravaṇṇam̐ vaṇṇeyyam̐. Atha so tam̐ anussaritvā ‘sacāham̐ mahosadham̐ māressāmi, evarūpaṁ itthiratanam̐ na labhissāmi, amārento puna tam̐ labhissāmī’ ti attano bhariyāya sinehena na kiñci mayham̐ karissatī” ti cintetvā attano anurakkhaṇattham̐ pāsāde ṭhito va rattakambalantarā suvaṇṇavaṇṇam̐ bāhum̐ nīharitvā tassā gatamaggācikkhanavasena vaṇṇento āha:

**248. Ito gatā mahārāja, nārī sabbaṅgasobhanā,
Kosambaphalakasussoṇī, haṁsagaggarabhāṇinī.**

**249. Ito nītā mahārāja, nārī sabbaṅgasobhanā,
Koseyyavasanā sāmā, jātarūpasumekhalā.**

**250. Surattapādā kalyāṇī, suvaṇṇamaṇimekhalā,
Pārevatakkhī sutanū, bimboṭṭhā tanumajjhimā.**

**251. Sujātā bhujaḷaṭṭhīva, vedīva tanumajjhimā,
Dīghassā kesā asitā, īsakaggapavellitā.**

**252. Sujātā migachāpāva, hemantaggisikhāriva,
Nadīva giriduggesu, sañchannā khuddaveḷubhi.**

**253. Nāganāsūru {6.457} kalyāṇī, paramā timbarutthanī,
Nātidīghā nātirassā, nālomā nātilomasā ti.**

Tattha **ito** ti umaṅgaṃ dasseti. **Kosambaphalakasussoṇī** ti visālakañcanaphalakam viya sundarasoṇī. **Haṃsagaggarabhāṇinī** ti gocarattḥāya vicarantānaṃ haṃsapotakānaṃ viya gaggarena madhurena sarena samannāgatā. **Koseyyavasanā** ti kañcanakhacitakoseyyavattḥāvasanā. **Sāmā** ti suvaṇṇasāmā. **Pārevatakkhī** ti pañcasu pasādesu rattatṭṭhāne pārevatasakuṇisadisakkhī. **Sutanū** ti sobhanasarīrā. **Bimboṭṭhā** ti bimbaphalaṃ viya surajjitamaṭṭhoṭṭhapariyosānā. **Tanumajjhimā** ti karamitatanumajjhimā. **Sujātā bhujaḷaṭṭhīva** ti vijambhanakāle vāteritarattapallavavilāsiniṃ sujātā bhujaḷatā viya virocāti. **Vedīva** ti kañcanavedi viya tanumajjhimā. **Īsakaggapavellitā** ti īsakam aggesu onatā. **Īsakaggapavellitā** vā nettimsāya aggaṃ viya vinatā.

Migachāpāva ti pabbatasānumhi sujātā ekavassikabyagghapotikā viya vilāsakuttiyuttā. **Hemantaggisikhāriva** ti obhāsasampannatāya hemante aggisikhā viya sobhati. **Khuddaveḷubhi** ti yathā khuddakehi udakaveḷūhi sañchannā nadī sobhati, evaṃ tanukalomāya lomarājjiyā sobhati. **Kalyāṇī** ti chavimaṃsakesanhāruatṭṭhīnaṃ vasena pañcavidhena kalyāṇena samannāgatā. **Paramā timbarutthanī** ti timbarutthanī paramā uttamā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇavaṇṇatimbaruphaladvayamivassā susaṇṭṭhānasampannaṃ niranantaraṃ thanayugalaṃ.

Evaṃ mahāsatte tassā rūpasiriṃ vaṇṇenteva tassa sā pubbe aditṭṭhapubbā viya ahosi, balavasinehaṃ uppādesi. Athassa sinehuppattibhāvaṃ ñatvā mahāsatto anantaraṃ gāthamāha.

**254. Nandāya nūna maraṇena, nandasi sirivāhana,
Ahañca nūna nandā ca, gacchāma samasādhanaṃ-ti.**

Tattha **sirivāhanā** ti sirisampannavāhana mahārāja, nūna tvaṃ evaṃ uttamarūpadharāya nandāya maraṇena nandasīti vadati. **Gacchāmā** ti sace hi tvaṃ maṃ māressasi, ekaṃseneva amhākaṃ rājā nandaṃ māressati. Iti nandā ca ahañca yamassa santikaṃ gamissāma, yamo amhe ubho disvā nandaṃ

mayham-eva dassati, tassa tuyham maṃ māretvā tādisaṃ itthiratanam
alabhantassa kiṃ rajjena, nāham attano maraṇena parihānīm passāmi, devā ti.

Iti {6.458} mahāsatto ettake ṭhāne nandam-eva vaṇṇesi, na itare tayo jane.
Kiṃkāraṇā? Sattā hi nāma piyabhariyāsu viya sesesu ālayam na karonti,
mātaram vā saranto puttadhītaro pi sarissatīti tasmā tam-eva vaṇṇesi,
rājamātaram pana mahallikābhāvena na vaṇṇesi. Nāṇasampanne mahāsatte
madhurassarena vaṇṇente yeva nandādevī āgantvā raṇṇo purato ṭhitā viya ahosi.
Tato rājā cintesi: “Ṭhapetvā mahosadham aṇṇo mama bhariyam ānetum
samattho nāma natthī” ti. Athassa naṃ sarantassa soko uppajji. Atha naṃ
mahāsatto: “Mā cintayittha, mahārāja, devī ca te putto ca mātā ca tayo pi
āgacchissanti, mama gamanamevettha pamāṇam, tasmā tvaṃ assāsaṃ paṭilabha,
narindā” ti rājānam assāsesi. Atha rājā cintesi: “Aham attano nagaram
surakkhitam sugo pitam kārapetvā imam upakārinagaram ettakena
balavāhanena parikkhipitvāva ṭhito. Ayam pana paṇḍito evam sugo pitā pi
mama nagarā deviṇca me puttaṇca mātaraṇca ānetvā vedehassa dāpesi. Amhesu
ca evam parivāretvā ṭhitesveva ekassa pi ajānantassa vedeham sasenāvāhanam
palāpesi. Kiṃ nu kho dibbamāyam jānāti, udāhu cakkhumohanan”-ti. Atha naṃ
pucchanto āha:

**255. Dibbam adhīyase māyam, akāsi cakkhumohanam,
Yo me amittaṃ hatthagataṃ, vedeham parimocayī ti.**

Tam sutvā mahāsatto: “Aham dibbamāyam jānāmi, paṇḍitā hi nāma
dibbamāyam uggaṇhitvā bhaye sampatte attānam-pi param-pi dukkhato
mocayantiyevā” ti vatvā āha:

**256. Adhīyanti mahārāja, dibbamāyidha paṇḍitā,
Te mocayanti attānam, paṇḍitā mantino janā.**

**257. Santi māṇavaputtā me, kusalā sandhichedakā,
Yesam katena maggena, vedaho mithilam gato ti.**

Tattha **dibbamāyidhā** ti dibbamāyam idha. **Māṇavaputtā** ti
upaṭṭhākataruṇayodhā. **Yesam katenā** ti yehi katena. **Maggenā** ti
alaṅkataumaṅgena.

Tam {6.459} sutvā rājā: “Alaṅkataumaṅgena kira gato, kīdiso nu kho umaṅgo” ti
umaṅgam daṭṭhukāmo ahosi. Athassa icchitam ṇatvā mahāsatto: “Rājā
umaṅgam daṭṭhukāmo, dassessāmissa umaṅgan”-ti dassento āha:

**258. Ingha passa mahārāja, umaṅgaṃ sādhu māpitaṃ,
Hatthīnaṃ atha assānaṃ, rathānaṃ atha pattinaṃ,
Ālokbhūtaṃ tiṭṭhantaṃ, umaṅgaṃ sādhu māpitaṃ-ti.**

Tattha **hatthīnan**-ti iṭṭhakakammacittakammavasena katānaṃ etesaṃ hatthi-
ādīnaṃ pantīhi upasobhitaṃ alaṅkatadevasabhāsadisaṃ ekobhāsaṃ hutvā
tiṭṭhantaṃ umaṅgaṃ passa, devā ti.

Evañca pana vatvā: “Mahārāja, mama paññāya māpīte candassa ca sūriyassa ca
uṭṭhitaṭṭhāne viya pākaṭe alaṅkataumaṅge asītimahādvārāni
catusaṭṭhicūladvārāni ekasatasayanagabbhe anekasatadīpagabbhe ca passa,
mayā saddhiṃ samaggo sammodamāno hutvā attano balena saddhiṃ
upakārīnagaraṃ pavisa, devā” ti nagaradvāraṃ vivarāpesi. Rājā
ekasatarājaparivāro nagaraṃ pāvisi. Mahāsatto pāsādā oruyha rājānaṃ vanditvā
saparivāraṃ ādāya umaṅgaṃ pāvisi. Rājā alaṅkatadevasabhaṃ viya umaṅgaṃ
disvā bodhisattassa guṇe vaṇṇento āha:

**259. Lābhā vata videhānaṃ, yassimedisā paṇḍitā,
Ghare vasanti vijite, yathā tvaṃsi mahosadhā ti.**

Tattha **videhānan**-ti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ ākarassa uṭṭhānaṭṭhānabhūtassa
videhānaṃ janapadassa lābhā vata. **Yassimedisā** ti yassa ime evarūpā paṇḍitā
upāyakusalā santike vā ekaghare vā ekajanapade vā ekaraṭṭhe vā vasanti,
tassa pi lābhā vata. **Yathā tvaṃsī** ti yathā tvaṃ asi, tādīsena paṇḍitena
saddhiṃ yeva ekaraṭṭhe vā ekajanapade vā ekanagare vā ekaghare vā vasitum
labhanti. Tesāṃ videharaṭṭhavāsīnaṅceva mithilanagaravāsīnaṅca tayā
saddhiṃ ekato vasitum labhantānaṃ lābhā vatāti vadati.

Athassa {6.460} mahāsatto ekasatasayanagabbhe dasseti. Ekassa dvāre vivaṭe
sabbesaṃ vivarīyati. Ekassa dvāre pidahite sabbesaṃ pidhīyati. Rājā umaṅgaṃ
olokento purato gacchati, paṇḍito pana pacchato. Sabbā senā umaṅgaṃ-eva
pāvisi. Rājā umaṅgato nikkhami. Paṇḍito tassa nikkhantabhāvaṃ ñatvā sayāṃ
nikkhamitvā aññesaṃ nikkhamitum adatvā umaṅgadvāraṃ pidahanto āṇiṃ
akkami. Tāvadeva asītimahādvārāni catusaṭṭhicūladvārāni
ekasatasayanagabbhadvārāni anekasatadīpagabbhadvārāni ca ekappahārenea
pidahiṃsu. Sakalo umaṅgo lokantariyanirayo viya andhakāro ahoṣi. Mahājano
bhītasito ahoṣi. Mahāsatto hiyyo umaṅgaṃ pavisanto yaṃ khaggaṃ vāluke
ṭhapesi, taṃ gahetvā bhūmito aṭṭhārasahatthubbedhaṃ ākāsaṃ ullaṅghitvā
oruyha rājānaṃ hatthe gahetvā asim uggitvā tāsetvā: “Mahārāja,
sakalajambudīpe rajjaṃ kassa rajjan”-ti pucchi. So bhīto: “Tuyham-eva paṇḍitā”

ti vatvā: “Abhayaṃ me dehī” ti āha. “Mā bhāyittha, mahārāja, nāhaṃ taṃ māretukāmatāya khaggaṃ parāmasiṃ, mama paññānubhāvaṃ dassetuṃ parāmasin”-ti khaggaṃ rañño adāsi. Atha naṃ khaggaṃ gahetvā ʘitaṃ: “Mahārāja, sace maṃ māretukāmosi, idāneva iminā khaggena mārehi. Atha abhayaṃ dātukāmo, abhayaṃ dehī” ti āha. “Paṇḍita, mayā tuyham-pi abhayaṃ dinnam-eva, tvaṃ mā cintayī” ti asiṃ ʘhapetvā ubho pi aññamaññaṃ adubbhāya sapathaṃ karim̐su.

Atha rājā bodhisattaṃ āha: “paṇḍita, evaṃ ñaṇabalasampanno hutvā rajjaṃ kasmā na gaṇhāsī” ti? “Mahārāja, ahaṃ icchamāno ajeva sakalajambudīpe rājāno māretvā rajjaṃ gaṇheyyaṃ, paraṃ māretvā ca yasaggahaṇaṃ nāma paṇḍitehi na pasatthan”-ti. “Paṇḍita, mahājano dvāraṃ alabhamāno paridevati, umaṅgadvāraṃ vivaritvā mahājanassa jīvitadānaṃ dehī” ti. So dvāraṃ vivari, sakalo umaṅgo ekobhāso ahoṣi. Mahājano assāsaṃ paṭilabhi. Sabbe rājāno attano senāya saddhiṃ nikkhamitvā paṇḍitassa santikaṃ āgamiṃsu. So rañña saddhiṃ visālamālake aṭṭhāsī. Atha {6.461} naṃ te rājāno āhaṃsu: “Paṇḍita, taṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ, sace muhuttaṃ umaṅgadvāraṃ na vivarittha, sabbesaṃ no tattheva maraṇaṃ abhavissā” ti. “Na mahārājāno idāneva tumhehi maññeva nissāya jīvitaṃ laddhaṃ, pubbe pi laddham̐yevā” ti. “Kadā, paṇḍitā” ti? “ʘhapetvā amhākaṃ nagaraṃ sakalajambudīpe rajjaṃ gahetvā uttarapañcālanagaraṃ gantvā uyyāne jayapānaṃ pātuṃ surāya paṭiyattakālaṃ sarathā” ti? “Āma, paṇḍitā” ti. Tadā esa rājā kevaṭṭena saddhiṃ dummantitena visayojitāya surāya ceva macchamaṃsehi ca tumhe māretuṃ kiccamaḱāsī. Athāhaṃ: “Mādise paṇḍite dharamāne ime anāthamaraṇaṃ mā marantū” ti attano yodhe pesetvā sabbabhājanāni bhindāpetvā etesaṃ mantaṃ bhinditvā tumhākaṃ jīvitadānaṃ adāsinti.

Te sabbe pi ubbiggamānasā hutvā cūlanirājānaṃ pucchiṃsu: “Saccaṃ kira, mahārājā” ti? “Āma, mayā kevaṭṭassa kathaṃ gahetvā kataṃ, saccam-eva paṇḍito katheti” ti. Te sabbe pi mahāsattaṃ āliṅgitvā: “Paṇḍita, tvaṃ sabbesaṃ no paṭiṭṭhā jāto, taṃ nissāya mayaṃ jīvitaṃ labhimhā” ti sabbapasādhanehi mahāsattassa pūjaṃ karim̐su. Paṇḍito rājānaṃ āha: “mahārāja, tumhe mā cintayittha, pāpamittasaṃsaggasseva esa doso, ime rājāno khamāpethā” ti. Rājā: “Mayā duppurisaṃ nissāya tumhākaṃ evarūpaṃ kataṃ, esa mayhaṃ doso, khamatha me dosaṃ, puna evarūpaṃ na karissāmi” ti khamāpesi. Te aññamaññaṃ accayaṃ desetvā samaggā sammodamānā ahesuṃ. Atha rājā bahūni khādanīyabhojanīyagandhamālādīni āharāpetvā sabbehi saddhiṃ

sattāhaṃ umaṅge yeva kīḷitvā nagaraṃ pavisitvā mahāsattassa mahāsakkāraṃ
kāretvā ekasatārājaparivuto mahātale nisīditvā paṇḍitaṃ attano santike
vasāpetukāmatāya āha:

**260. Vuttiṇca parihāraṇca, diguṇaṃ bhattavetanaṃ,
Dadāmi vipule bhoge, bhuñja kāme ramassu ca,
Mā videhaṃ paccagamā, kiṃ videho karissatī ti.**

Tattha **vuttin**-ti yasanissitaṃ jīvitavuttiṃ. **Parihāran**-ti gāmanigamadānaṃ.
Bhattan-ti nivāpaṃ. **Vetanan**-ti paribbayaṃ. **Bhoge** ti aññe pi te vipule bhoge
dadāmi.

Paṇḍito {6.462} taṃ paṭikkhipanto āha:

**261. Yo cajetha mahārāja, bhattāraṃ dhanakāraṇā,
Ubhinnaṃ hoti gārayho, attano ca parassa ca,
Yāva jīveyya vedeho, nāññassa puriso siyā.**

**262. Yo cajetha mahārāja, bhattāraṃ dhanakāraṇā,
Ubhinnaṃ hoti gārayho, attano ca parassa ca,
Yāva tiṭṭheyya vedeho, nāññassa vijite vase ti.**

Tattha **attano ca parassa cā** ti evarūpañhi: “Dhanakāraṇā mayā attano
bhattāraṃ pariccajantena pāpaṃ katan”-ti attā pi attānaṃ garahati, “iminā
dhanakāraṇā attano bhattā pariccatto, pāpadhammo ayan”-ti paro pi garahati.
Tasmā na sakkā tasmiṃ dharante mayā aññassa vijite vasituntī.

Atha naṃ rājā āha: “tena hi, paṇḍita, tava rañño divaṅgatakāle idhāgantun
paṭiññaṃ dehī” ti. So: “Sādhu, deva, ahaṃ jīvanto āgamissāmī” ti āha. Athassa
rājā sattāhaṃ mahāsakkāraṃ katvā sattāhaccayena puna āpucchanakāle: “Ahaṃ
te, paṇḍita, idaṇcidaṇca dammī” ti vadanto gāthamāha.

**263. Dammi nikkhasahassaṃ te, gāmāsītīṇca kāsisa,
Dāsisatāni cattāri, dammi bhariyāsataṇca te,
Sabbam senaṅgamādāya, sotthiṃ gaccha mahosadhā ti.**

Tattha **nikkhasahassan**-ti pañcasuvaṇṇena nikkhena nikkhānaṃ sahassaṃ.
Gāmā ti ye gāmā saṃvacchare saṃvacchare sahassasahassuṭṭhānakā, te ca
gāme te dammi. **Kāsīsū** ti kāsiraṭṭhe. Taṃ videharaṭṭhassa āsannaṃ, tasmā
tatthassa asītīgāme adāsī.

So pi rājānaṃ āha: “mahārāja, tumhe bandhavānaṃ mā cintayittha, ahaṃ mama
rañño gamanakāle yeva ‘mahārāja, nandādeviṃ mātutṭhāne ṭhapeyyāsī,

pañcālacandaṃ kaniṭṭhaṭṭhāne’ ti vatvā dhītāya te abhisekaṃ dāpetvā rājānaṃ uyyojesiṃ, mātaraṇca deviṇca puttaṇca sīgham-eva pesessāmi” ti. So: “Sādhu, paṇḍitā” ti attano dhītu dātabbāni dāsīdāsavattahālaṅkārasuvaṇṇahiraṇṇāalaṅkatahatthiassarathādīni: “Imāni tassā dadeyyāsī” ti mahāsattaṃ paṭicchāpetvā senāvāhanassa kattabbakiccaṃ vicārento āha:

**264. Yāva [6.463] dadantu hatthīnaṃ, assānaṃ diguṇaṃ vidhaṃ,
Tappentu annapānena, rathike pattikārake ti.**

Tattha **yāvā** ti na kevalaṃ diguṇaṃ-eva, yāva pahoti, tāva hatthīnaṇca assānaṇca yavagodhumādividhaṃ dethāti vadati. **Tappentū** ti yattakena te antarāmagge akilantā gacchanti, tattakaṃ dentā tappentu.

Evaṇca pana vatvā paṇḍitaṃ uyyojento āha:

**265. Hatthī asse rathe pattī, gacchevādāya paṇḍita,
Passatu taṃ mahārājā, vedehe mithilaṃ gatan-ti.**

Tattha **mithilaṃ gatan**-ti sotthinā taṃ mithilanagaraṃ sampattaṃ passatu.

Iti so paṇḍitassa mahantaṃ sakkāraṃ katvā uyyojesi. Te pi ekasatarājāno mahāsattassa sakkāraṃ katvā bahuṃ paṇṇākāraṃ adaṃsu. Tesāṃ santike upanikkhittakapurisā pi paṇḍitaṃ-eva parivārayiṃsu. So mahantena parivārena parivuto maggaṃ paṭipajjitvā antarāmagge yeva cūḷaniraṇṇā dinnagāmato āyaṃ āharāpetuṃ purise pesetvā videharaṭṭhaṃ sampāpuṇi. Senako pi kintarāmagge attano purisaṃ ṭhapesi: “Cūḷaniraṇṇo puna āgamaṇaṃ vā anāgamaṇaṃ vā jānitvā yassa kassaci āgamaṇaṇca mayhaṃ āroceyyāsī” ti. So tiyojanamatthake yeva mahāsattaṃ disvā āgantvā: “Paṇḍito mahantena parivārena āgacchatī” ti senakassa ārocesi. So taṃ sutvā rājakulaṃ agamāsi. Rājā pi pāsādatale ṭhito vātapānena olokento mahatiṃ senaṃ disvā: “Mahosadhapaṇḍitassa senā mandā, ayaṃ ativiya mahatī senā dissati, kiṃ nu kho cūḷanirājā āgato siyā” ti bhītatasi to tamatthaṃ pucchanto āha:

**266. Hatthī assā rathā pattī, senā padissate mahā,
Caturaṅginī bhīsarūpā, kiṃ nu maññasi paṇḍitā ti.**

Athassa senako tamatthaṃ ārocento āha:

**267. Ānando te mahārāja, uttamo paṭidissati,
Sabbam senaṅgamādāya, sotthim patto mahosadho ti.**

Tam sutvā rājā āha: “senaka, paṇḍitassa senā mandā, ayaṃ pana {6.464} mahatī” ti. “Mahārāja, cūḷanirājā tena pasādito bhavissati, tenassa pasannena dinnā bhavissati” ti. Rājā nagare bherim carāpesi: “Nagaram alaṅkaritvā paṇḍitassa paccuggamanam karontū” ti. Nāgarā tathā karimsu. Paṇḍito nagaram pavisitvā rājakulam gantvā rājānam vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha nam rājā uṭṭhāya ālingitvā pallaṅkavaragato paṭisanthāram karonto āha:

**268. Yathā petam susānasmim, chaḍḍetvā caturo janā,
Evam kapilayye tyamha, chaḍḍayitvā idhāgatā.**

**269. Atha tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā,
Kena vā atthajātena, attānam parimocayī ti.**

Tattha **caturo janā** ti paṇḍita, yathā nāma kālakataṃ caturo janā mañcakena susānam netvā tattha chaḍḍetvā anapekkhā gacchanti, evam kapilayye raṭṭhe tam chaḍḍetvā mayam imāgatā ti attho. **Kena vaṇṇenā** ti kena kāraṇena. **Hetunā** ti paccayena. **Atthajātenā** ti atthena. **Attānam parimocayī** ti amittahatthagato kena kāraṇena paccayena kena atthena tvaṃ attānam parimocesīti pucchati.

Tato mahāsatto āha:

**270. Attham atthena vedeha, mantam mantena khattiya,
Parivārayim rājānam, jambudīpaṃva sāgaro ti.**

Tassattho: aham, mahārāja, tena cintitam attham attano cintitena atthena, tena ca mantitam mantam attano mantitena mantena parivāresim. Na kevalaṅca ettakam-eva, ekasatarājaparivāram pana tam rājānam jambudīpaṃ sāgaro viya parivārayissanti. Sabbam attano katakammaṃ vitthāretvā kathesi.

Tam sutvā rājā ativiya tussi. Athassa paṇḍito cūḷaniraññā attano dinnam paṇṇākāram ācikkhanto āha:

**271. Dinnaṃ nikkhasahassam me, gāmāsīti ca kāsisa,
Dāsisatāni cattāri, dinnaṃ bhariyāsataṅca me,
Sabbam senaṅgamādāya, sotthināmi idhāgato ti.**

Tato rājā ativiya tuṭṭhapapaṭṭho mahāsattassa guṇam vaṇṇento tam-eva udānam udānesi:

**272. Susukhaṃ {6.465} vata saṁvāso, paṇḍitehīti senaka,
Pakkhīva pañjare baddhe macche jālagateriva,
Amittahatthattagate, mocayī no mahosadho ti.**

Senako pi tassa vacanaṃ sampaṭicchanto tam-eva gāthamāha.

**273. Evametaṃ mahārāja, paṇḍitā hi sukhāvahā,
Pakkhīva pañjare baddhe, macche jālagateriva,
Amittahatthattagate, mocayī no mahosadho ti.**

Atha rājā nagare chaṇabheriṃ carāpetvā: “Sattāhaṃ mahāchaṇaṃ karontu, yesaṃ mayi sineho atthi, te sabbe paṇḍitassa sakkāraṃ sammānaṃ karontū” ti āṇāpento āha:

**274. Āhaññantu sabbavīṇā, bheriyo dindimāni ca,
Dhamentu māgadha saṅkhā, vaggū nadantu dundubhī ti.**

Tattha **āhaññantū** ti vādiyantu. **Māgadha saṅkhā** ti magadharaṭṭhe sañjātā saṅkhā. **Dundubhī** ti mahābheriyo.

Atha te nāgarā ca jānapadā ca pakatiyā pi paṇḍitassa sakkāraṃ kātukāmā bherisaddaṃ sutvā atirekataraṃ akaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**275. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bahum annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhīhārayum.**

**276. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikarakā,
Bahum annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhīhārayum.**

**277. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bahum annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhīhārayum.**

**278. Bahujaṇo pasannosi, disvā paṇḍitamāgataṃ,
Paṇḍitamhi anuppatte, celukkhepo avattathā ti.**

Tattha **orodhā** ti udumbaradeviṃ ādiṃ katvā antepurikā. **Abhīhārayun**-ti abhīhārāpesum, paṇḍitānaṃ ti attho. **Bahujaṇo** ti bhikkhave, nagaravāsino ca catudvāragāmaṃ vāsino ca jānapadavāsino cāti bahujaṇo pasanno ahoṣi. **Disvā paṇḍitamāgatan**-ti paṇḍitaṃ mithilaṃ āgataṃ disvā. **Avattathā** ti paṇḍitamhi mithilaṃ anuppatte: “Ayaṃ no paṭhamam-eva paccāmittavasam gataṃ rājānaṃ {6.466} mocetvā pesetvā pacchā ekasatarājāno aññaṃ aṇṇaṃ khamāpetvā samagge katvā cūḷaṇiṃ pasādetvā tena dinnam mahantaṃ yasaṃ ādāya āgato” ti tuṭṭhacittena janena pavattito celukkhepo pavattatha.

Atha mahāsatto chaṇāvasāne rājakulaṃ āgantvā: “Mahārāja, cūḷaniraṇṇo mātaraṇca devīṇca puttaṇca sīghaṃ pesetum vaṭṭatī” ti āha. “Sādhu, tāta, pesehī” ti. So tesam tiṇṇaṃ janānaṃ mahantaṃ sakkāraṃ katvā attanā saddhiṃ āgatasenāya pi sakkāraṃ sammānaṃ kāretvā te tayo jane mahantena parivārena attano purisehi saddhiṃ pesesi. Raṇṇā attano dinnā satabhāriyā ca cattāri dāsisatāni ca nandādeviyā saddhiṃ pesesi, attanā saddhiṃ āgatasenam-pi tehi saddhiṃ yeva pesesi. Te mahantena parivārena uttarapañcālanagaraṃ pāpuṇiṃsu. Atha rājā mātaraṃ pucchi: “Kiṃ, amma, vedeharājena te saṅgaho kato” ti? “Kiṃ tāta, kathesi, maṃ devatāṭhāne ṭhapetvā sakkāramakāsi, nandādevim-pi mātutṭhāne ṭhapesi, pañcālacandaṃ kaniṭṭhabhātikaṭṭhāne ṭhapesi” ti. Taṃ sutvā rājā ativiya tussitvā bahuṃ paṇṇākāraṃ pesesi. Tato paṭṭhāya te ubho pi samaggā sammodamānā vasimsūti.

Mahāumaṅgakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Dakarakkhasapaṇho

Pañcālacandī videharaṇṇā piyā ahosi manāpā. Sā dutiye saṃvacchare puttaṃ vijāyi. Tassa dasame saṃvacchare vedeharājā kālamakāsi. Bodhisatto tassa chattaṃ ussāpetvā: “Deva, ahaṃ tava ayyakassa cūḷaniraṇṇo santikaṃ gamissāmī” ti āpucchi. Paṇḍita, mā maṃ daharaṃ chaḍḍetvā gamittha, ahaṃ taṃ pitutṭhāne ṭhapetvā sakkāraṃ karissāmīti. Pañcālacandī pi naṃ: “Paṇḍita, tumhākaṃ gatakāle aññaṃ paṭisaraṇaṃ natthi, mā gamitthā” ti yāci. So pi: “Mayā raṇṇo paṭiṇṇā dinnā, na sakkā agantun”-ti mahājanassa kalunaṃ paridevantasseva attano upaṭṭhāke gahetvā nagarā nikkhamitvā uttarapañcālanagaraṃ gato. Rājā tassāgamaṇaṃ sutvā paccuggantvā mahantena sakkārena nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ gehaṃ datvā ṭhapetvā paṭhamadinne {6.467} asītigāme na aññaṃ bhogaṃ adāsi. So taṃ rājānaṃ upaṭṭhāsi.

Tadā bherī nāma paribbājikā rājagehe bhuñjati, sā paṇḍitā byattā. Tāya mahāsatto na diṭṭhapubbo, “mahosadhapaṇḍito kira rājānaṃ upaṭṭhātī” ti saddam-eva suṇāti. Tena pi sā na diṭṭhapubbā, “bherī nāma paribbājikā rājagehe bhuñjati” ti saddam-eva suṇāti. Nandādevī pana: “Piyavippayogaṃ katvā amhe kilamāpesi” ti bodhisatte anattamanā ahosi. Sā pañcasatā vallabhitthiyo āṇāpesi: “Mahosadhassa ekaṃ dosaṃ upadhāretvā raṇṇo antare paribhinditum vāyamathā” ti. Tā tassa antaraṃ olokentiyo vicaranti.

Athekadivasam sā paribbājikā bhuñjitvā rājagehā nikkhantī bodhisattam rājupaṭṭhānam āgacchantam rājanāṇe passi. So tam vanditvā aṭṭhāsi. Sā: “Ayaṃ kira paṇḍito, jānissāmi tāvassa paṇḍitabhāvaṃ vā apaṇḍitabhāvaṃ vā” ti hatthamuddāya pañham pucchantī bodhisattam oloketvā hattham pasāresi. Sā kira: “Kīdisaṃ, paṇḍita, rājā tam paradesato ānetvā idāni paṭijaggati, na paṭijaggatī” ti manasāva pañham pucchi. Bodhisatto: “Ayaṃ hatthamuddāya maṃ pañham pucchati” ti ñatvā pañham vissajjento hatthamuṭṭhim akāsi. So kira: “Ayye, mama paṭiññaṃ gahetvā pakkositvā idāni rājā gāḷhamuṭṭhiva jāto, na me apubbaṃ kiñci detī” ti manasāva pañham vissajjesi. Sā tam kāraṇaṃ ñatvā hattham ukkhipitvā attano sīsam parāmasi. Tena idaṃ dasseti: “Paṇḍita, sace kilamasi, mayaṃ viya kasmā na pabbajasi” ti? Tam ñatvā mahāsatto attano kucchim parāmasi. Tena idaṃ dasseti: “Ayye, mama positabbā puttadārā bahutarā, tena na pabbajāmī” ti. Iti sā hatthamuddāya pañham pucchitvā attano āvāsam-eva agamāsi. Mahāsatto pi tam vanditvā rājupaṭṭhānam gato.

Nandādeviyā payuttā vallabhitthiyo sīhapañjare ṭhitā tam kiriyaṃ disvā cūlanirañño santikaṃ gantvā: “Deva, mahosadho bheriparibbājikāya saddhim ekato hutvā tumhākaṃ rajjaṃ gaṇhitukāmo, tumhākaṃ paccatthiko hotī” ti paribhindiṃsu. Rājā āha: “kiṃ vo diṭṭhaṃ vā sutam vā” ti? Mahārāja, {6.468} paribbājikā bhuñjitvā otarantī mahosadham disvā rājānaṃ hatthatalaṃ viya khalamaṇḍalaṃ viya ca samaṃ katvā: “Rajjaṃ attano hatthagataṃ kātuṃ sakkosī” ti hattham pasāresi. Mahosadho pi khaggaggahaṇākāraṃ dassento: “Katipāhaccayena sīsam chinditvā rajjaṃ attano hatthagataṃ karissāmī” ti muṭṭhim akāsi. Sā: “Sīsam-eva chindāhī” ti attano hattham ukkhipitvā sīsam parāmasi. Mahosadho: “Majjhe yeva naṃ chindissāmī” ti kucchim parāmasi. Appamattā, mahārāja, hotha, mahosadham ghātetuṃ vaṭṭatīti. So tāsāṃ katham sutvā cintesi: “Na sakkā paṇḍitena mayi dussituṃ, paribbājikaṃ pucchissāmī” ti.

So punadivase paribbājikāya bhuttakāle tam upasaṅkamitvā pucchi: “Ayye, kacci te mahosadhapaṇḍito diṭṭho” ti? “Āma, mahārāja, hiyyo ito bhuñjitvā nikkhantiyā diṭṭho” ti. “Koci pana vo kathāsallāpo aho” ti. “Mahārāja, sallāpo natthi, ‘so pana paṇḍito’ ti sutvā ‘sace paṇḍito, idaṃ jānissatī’ ti hatthamuddāya naṃ pañham pucchantī: ‘Paṇḍita, kacci te rājā pasāritahattho, na saṅkucitahattho, kacci te saṅgaṇhātī’ ti hattham pasāresim. Paṇḍito: ‘rājā mama paṭiññaṃ gahetvā pakkositvā idāni kiñci na detī’ ti muṭṭhimakāsi. Athāhaṃ: ‘sace kilamasi, mayaṃ viya kasmā na pabbajasi’ ti sīsam parāmasim. So: ‘mama posetabbā puttadārā bahutarā, tena na pabbajāmī’ ti attano kucchim parāmasīti.

“Paṇḍito, ayye, mahosadho” ti? “Āma, mahārāja, pathavitale paññāya tena sadiso nāma natthi” ti. Rājā tassā katham sutvā tam vanditvā uyyojesi. Tassā gatakāle paṇḍito rājupaṭṭhānam pavitṭho. Atha nam pucchi: “Kacci te, paṇḍita, bheri nāma paribbājikā diṭṭhā” ti? “Āma, mahārāja, hiyyo ito nikkhamitvā passim, sā hatthamuddāya evam mam pañham pucchi, ahañcassā tatheva vissajjesin”-ti tāya kathitaniyāmeneva kathesi. Rājā tam divasaṃ pasīditvā paṇḍitassa senāpatiṭṭhānam adāsi, sabbakiccāni tam-eva paṭicchāpesi. Tassa yaso mahā ahoṣi.

Raṇño dinnayasānantaram-eva so cintesi: “Raṇṇā ekappahāreneva {6.469} mayham atimahantaṃ issariyaṃ dinnam, rājāno kho pana māretukāmā pi evam karonti yeva, yaṃnūnāham ‘mama suhadayo vā no vā’ ti rājānam vīmaṃseyyam, na kho panaṇño jānitum sakkhissati, bheri paribbājikā ṇāṇasampannā, sā ekenupāyena jānissati” ti. So bahūni gandhamālādīni gahetvā paribbājikāya āvasaṃ gantvā tam pūjayitvā vanditvā: “Ayye, tumhehi raṇño mama guṇakathāya kathitadivasato paṭṭhāya rājā ajjhottharitvā mayham atimahantaṃ yasaṃ deti, tam kho pana ‘sabhāvena vā deti, no vā’ ti na jānāmi, sādhu vatassa, sace ekenupāyena raṇño mayi sinehabhāvaṃ jāneyyāthā” ti āha. Sā: “Sādhu” ti paṭissuṇitvā punadivase rājageham gacchamānā dakarakkhasapañham nāma cintesi. Evam kirassā ahoṣi: “Aham carapuriso viya hutvā upāyena rājānam pañham pucchitvā ‘paṇḍitassa suhadayo vā, no vā’ ti jānissāmī” ti. Sā gantvā katabhattakiccā nisīdi. Rājā pi nam vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Tassā etadahosi: “Sace rājā paṇḍitassa upari duhadayo bhavissati, pañham puṭṭho attano duhadayabhāvaṃ mahājanamajjhe yeva kathessati, tam ayuttaṃ, ekamante nam pañham pucchissāmī” ti. Sā: “Raho paccāsīsāmi, mahārājā” ti āha. Rājā manusse paṭikkamāpesi. Atha nam sā āha: “mahārāja, tam pañham pucchāmī” ti. “Puccha, ayye, jānanto kathessāmī” ti. Atha sā dakarakkhasapañhe paṭhamam gāthamāha.

**279. Sace vo vuyhamānānam, sattannaṃ udakaṇṇave,
Manussabalimesāno, nāvaṃ gaṇheyya rakkhaso,
Anupubbaṃ katham datvā, muñcesi dakarakkhasā ti. (Ja. 517.1).**

Tattha **sattannaṃ**-ti tumhākaṃ mātā ca nandādevī ca tikhiṇamantikumāro ca dhanusekhasahāyo ca purohito ca mahosadho ca tumhe cāti imesaṃ sattannaṃ. **Udakaṇṇave** ti gambhīravatthate udae. **Manussabalimesāno** ti manussabaliṃ gavesanto. **Gaṇheyyā** ti thāmasampanno dakarakkhaso udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā tam nāvaṃ gaṇheyya, gahetvā ca pana:

“Mahārāja, ime cha jane mama anupaṭipāṭiyā dehi, taṃ vissajjessāmī” ti vadeyya. Atha tvaṃ anupubbaṃ kathaṃ datvā muñcesi dakarakkhasā, kaṃ paṭhamam datvā ...pe... kaṃ chaṭṭham datvā dakarakkhasato muñceyyāsīti?

Taṃ {6.470} sutvā rājā attano yathājjhāsayaṃ kathento imam gāthamāha.

**280. Mātaram paṭhamam dajjam, bhariyam datvāna bhātaram,
Tato sahāyam datvāna, pañcamam dajjam brāhmaṇam,
Chaṭṭhāham dajjamattānam, neva dajjam mahosadhan-ti. (Ja. 517.2).**

Tattha **chaṭṭhāhan**-ti ayye, pañcame khādite athāham: “Bho dakarakkhasa, mukhaṃ vivarā” ti vatvā tena mukhe vivaṭe daḷham kacchaṃ bandhitvā imam rajasirim agaṇetvā: “Idāni maṃ khādā” ti tassa mukhe pateyyam, na tveva jīvamāno mahosadhapaṇḍitam dadeyyanti, ettakena ayam paṇho niṭṭhito.

Evaṃ nātam paribbājikāya raṇṇo mahāsatte suhadayataṃ, na pana ettakeneva paṇḍitassa guṇo cando viya pākaṭo hoti. Tenassā etadahosi: “Aham mahājanamajjhe etesaṃ guṇam kathayissāmi, rājā tesam aguṇam kathetvā paṇḍitassa guṇam kathessati, evam paṇḍitassa guṇo nabhe puṇṇacando viya pākaṭo bhavissati” ti. Sā sabbaṃ antepurajanaṃ sannipātāpetvā ādito paṭṭhāya puna rājānam tam-eva paṇham pucchitvā tena tatheva vutte: “Mahārāja, tvaṃ ‘mātaram paṭhamam dassāmī’ ti vadasi, mātā nāma mahāguṇā, tuyhaṇca mātā na aññesaṃ mātusadisā. Bahūpakārā te esā” ti tassā guṇam kathenti gāthādvayamāha:

**281. Posetā te janettī ca, dīgharattānukampikā,
Chabbhī tayi padussati, paṇḍitā atthadassinī,
Aññaṃ upanisam katvā, vadhā taṃ parimocayi.**

**282. Taṃ tādisiṃ pāṇadadiṃ, orasaṃ gabbhadhārinim,
Mātaram kena dosena, dajjāsi dakarakkhino ti. (Ja. 517.3-4).**

Tattha **posetā** ti daharakāle dve tayo vāre nhāpetvā pāyetvā bhojetvā taṃ posesi. **Dīgharattānukampikā** ti cirakālam mudunā hitacittena anukampikā. **Chambhī tayi padussati** ti yadā tayi chambhī nāma brāhmaṇo padussi, tadā sā paṇḍitā atthadassinī aññaṃ tava paṭirūpakaṃ katvā taṃ vadhā parimocayi.

Cūḷanissa kira mahācūḷanī nāma pitā ahosi. Sā imassa daharakāle purohitena saddhiṃ methunaṃ paṭisevitvā rājānam visena mārāpetvā brāhmaṇassa chattaṃ ussāpetvā tassa aggamaheṣī hutvā ekadivasam: “Amma, chātomhī” ti {6.471} vutte puttassa phāṇitena saddhiṃ pūvakhajjakam dāpesi. Atha naṃ makkhikā

parivārayiṃsu, so: “Imaṃ nimmakkhikaṃ katvā khādisāmī” ti thokaṃ paṭikkamitvā bhūmiyaṃ phāṇitabindūni pātetvā attano santike makkhikā pothetvā palāpesi. Tā gantvā itaraṃ phāṇitaṃ parivārayiṃsu. So nimmakkhikaṃ katvā khajjakaṃ khāditvā hatthaṃ dhovitvā mukhaṃ vikkhāletvā pakkāmi. Brāhmaṇo tassa taṃ kiriyaṃ disvā cintesi: “Ayaṃ dāraḷo idāneva nimmakkhikaṃ phāṇitaṃ khādati, vuḍḍhippatto mama rajjaṃ na dassati, idāneva naṃ māressāmī” ti. So deviyā tamatthaṃ ārocesi.

Sā: “Sādhū, deva, ahaṃ taya sinehena attano sāmikaṃ-pi māressiṃ, iminā me ko attho, mahārāja, ekaṃ-pi ajānāpetvā rahassena naṃ māressāmī” ti brāhmaṇaṃ vañcetvā: “Attheso upāyo” ti paṇḍitaṃ upāyakusalaṃ bhattakārakaṃ pakkosāpetvā: “Samma, mama putto cūlanikumāro ca tava putto dhanusekhakumāro ca ekadivasāṃ jātā ekato kumārāparihārena vadḍhitā piyasahāyakā, chabbhībrāhmaṇo mama puttaṃ māretukāmo, tvaṃ tassa jīvitadānaṃ dehī” ti vatvā: “Sādhū, devī, kiṃ karomī” ti vutte: “Mama putto abhiṇhaṃ tava gehe hotu, tvaṃca te ca katipāhaṃ nirāsāṅkabhāvattāya mahānase yeva supatha. Tato nirāsāṅkabhāvaṃ ṇatvā tumhākaṃ sayanaṭṭhāne eḷakaṭṭhīni ṭhapetvā manussānaṃ sayanavelāya mahānase aggiṃ datvā kañci ajānāpetvā mama puttaṃca tava puttaṃca gahetvā aggadvāreneva nikkhamitvā tiroraṭṭhaṃ gantvā mama puttassa rājaputtabhāvaṃ anācikkhitvā jīvitaṃ anurakkhāhī” ti āha.

So: “Sādhū” ti sampāṭicchi. Athassa sā ratanasāraṃ adāsi. So tathā katvā kumāraṃca puttaṃca ādāya maddaraṭṭhe sāgalanagaraṃ gantvā rājānaṃ upaṭṭhāsi. So porāṇabhattakārakaṃ apanetvā tassa taṃ ṭhānaṃ adāsi. Dve pi kumārā tena saddhiṃ yeva rājanivesanaṃ gacchanti. Rājā: “Kassete puttā kumārā” ti pucchi. Bhattakārako: “Mayhaṃ puttā” ti āha. “Nanu dve asadisā” ti? “Dvinnā itthīnaṃ puttā, devā” ti. Te gacchante kāle vissāsikā hutvā maddaraṇṇo dhītāya saddhiṃ rājanivesane yeva kīlanti. Atha cūlanikumāro ca rājadhītā ca abhiṇhadassanena aññaṃaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Kīlanaṭṭhāne kumāro rājadhītaraṃ geṇḍukaṃ-pi pāsakaṃ-pi āharāpeti. Anāharantiṃ sīse paharati, sā rodati. Athassā saddaṃ sutvā rājā: “Kena me dhītā pahaṭā” ti vadati. Dhātiyo āgantvā pucchanti. Kumārikā: “Sacāhaṃ ‘iminā pahaṭāmhī’ ti vakkhāmi, pitā me etassa rājadaṇḍaṃ karissatī” ti sinehena na katheti, “nāhaṃ kenaci pahaṭā” ti vadati.

Athekadivasam maddarājā nam paharantaṃ addasa. Disvānassa etadahosi: “Ayaṃ kumāro na ca bhattakārakena sadiso abhirūpo pāsādiko ativiya achambhito, na iminā etassa puttena bhavitabban”-ti. So tato paṭṭhāya taṃ pariggaṇhi. Dhātiyo kīḷanaṭṭhāne khādanīyaṃ āharitvā rājadhītāya denti, sā aññesam-pi dārakānaṃ deti. Te jaṇṇunā paṭiṭṭhāya onatā gaṇhanti. Cūḷanikumāro pana ṭhitako va tassā hatthato acchinditvā gaṇhāti. Rājā pi taṃ kiriyaṃ addasa. Athekadivasam cūḷanikumārassa geṇḍuko rañño cūḷasayanassa heṭṭhā pāvisi. Kumāro taṃ gaṇhanto attano issaramānena: “Imassa paccantarañño heṭṭhāsayane na pavisāmī” ti {6.472} taṃ daṇḍakena nīharitvā gaṇhi. Rājā tam-pi kiriyaṃ disvā: “Nicchayenesa na bhattakārakassa putto” ti taṃ pakkosāpetvā: “Kasseso putto” ti pucchi. “Mayhaṃ putto, devā” ti. “Ahaṃ tava puttañca aputtañca jānāmi, sabhāvaṃ me kathehi, no ce kateshi, jīvitaṃ te natthi” ti khaggaṃ uggiri. So maraṇabhayaabhīto: “Kathemi, deva, raho pana paccāsīsāmī” ti vatvā rañña okāse kate abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ ārocesi. Rājā tathato ñatvā attano dhītaraṃ alaṅkaritvā tassa pādaparicārikaṃ katvā adāsi.

Imesaṃ pana palātadivase: “Bhattakārako ca cūḷanikumāro ca bhattakārakassa putto ca mahānase paditte yeva daḍḍhā” ti sakalanagare ekakolāhalaṃ ahosi. Calākadevī pi taṃ pavattiṃ sutvā brāhmaṇassa ārocesi: “Deva, tumhākaṃ manoratho matthakaṃ patto, te kira tayo pi bhattagehe yeva daḍḍhā” ti. So tuṭṭhahaṭṭho ahosi. Calākadevīpi: “Cūḷanikumārassa aṭṭhīni” ti eḷakassa aṭṭhīni āharāpetvā brāhmaṇassa dassetvā chaḍḍāpesi. Imamatthaṃ sandhāya paribbājikā: “Aññaṃ upanisaṃ katvā, vadhā taṃ parimocayī” ti āha. Sā hi eḷakassa aṭṭhīni: “Manussaaṭṭhīni” ti dassetvā taṃ vadhā mocesi. **Orasan**-ti yāya tvaṃ ure katvā vaḍḍhito, taṃ orasaṃ piyaṃ manāpaṃ. **Gabbhadhārinin**-ti yāya tvaṃ kucchinā dhārito, taṃ evarūpaṃ mātaraṃ kena dosena dakarakkhasassa dassasīti.

Taṃ sutvā rājā: “Ayye, bahū mama mātu guṇā, ahañcassā mama upakārabhāvaṃ jānāmi, tato pi pana mam-eva guṇā bahutarā” ti mātu aguṇaṃ kathento imaṃ gāthādvayamāha:

**283. Daharā viyalāṅkāraṃ, dhāreti apiḷandhanam,
Dovārike anīkaṭṭhe, ativelaṃ pajagghati.**

**284. Atho pi paṭirājūnaṃ, sayam dūtāni sāsati,
Mātaram tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti. (Ja. 517.5-6).**

Tattha **daharā viyā** ti mahallikā pi hutvā taruṇī viya. **Dhāreti apiḷandhanan-** ti piḷandhitum ayuttam alankāram dhāreti. Sā kira vajirapūritam kañcanamekhalam piḷandhitvā raṇṇo amaccehi saddhim mahātale nisinnakāle aparāparam caṅkamati, mekhalāsaddena rājanivesanam ekaninnādam hoti. **Pajagghatī** ti esā dovārike ca hatthi-ācariyādike anīkaṭṭhe ca, ye etissā ucchiṭṭhakam-pi bhuñjitum ayuttarūpā, te pi āmantetvā tehi saddhim ativelam mahāhasitam hasati. **Paṭirājūnan-**ti aññesam rājūnam. **Sayam dūtāni sāsati** ti mama vacanena sayam paṇṇam likhitvā dūte pi peseti: “Mama mātā kāme paribhuñjanavayasmim yeva ṭhitā, asukarājā kira āgantvā tam ānetū” ti. Te: “Mayam raṇṇo upaṭṭhākā, kasmā no evam vadesī” ti paṭipaṇṇāni pesenti. Tesu parisamajjhe vāciyamānesu mama sīsam chindanakālo viya hoti, mātaram tena dosena dakarakkhasassa dassāmīti.

Atha paribbājikā: “Mahārāja, {6.473} mātaram tāva iminā dosena dehi, bhariyā pana te bahupakārā” ti tassā guṇam kathentī dve gāthā abhāsi:

**285. Itthigumbassa pavarā, accantam piyabhāṇinī,
Anuggatā sīlavatī, chāyāva anapāyinī.**

**286. Akkodhanā puñṇavatī, paṇḍitā atthadassinī,
Ubbarim kena dosena, ajjāsi dakarakkhino ti. (Ja. 517.7-8).**

Tattha **itthigumbassā** ti itthigaṇassa. **Anuggatā** ti daharakā lato paṭṭhāya anugatā. “**Akkodhanā**” ti ādikenā panassā guṇe katheti. Maddaraṭṭhe sāgalanagare vasanakāle pahaṭā pi tava āṇākaraṇabhayena tayi sinehena mātāpitūnam na kathesi, evamesā akkodhanā puñṇavatī paṇḍitā atthadassinīti. Idam daharakāle akkodhanādibhāvaṃ sandhāyāha. **Ubbarin-**ti orodham. Evam guṇasampannam nandādevim kena dosena dakarakkhasassa dassasīti vadati.

So tassā aguṇam kathento āha:

**287. Khiddāratīsamāpannam, anattavasamāgataṃ,
Sā mam sakāna puttānam, ayācam yācate dhanam.**

**288. Sohaṃ dadāmi sāratto, bahuṃ uccāvacam dhanam,
Suduccajam cajitvāna, pacchā socāmi dummano,
Ubbarim tena dosena, dajjāham dakarakkhino ti. (Ja. 517.9-10).**

Tattha anattavasamāgatanti tāya khiḍḍāratiyā kāmakiḷāya
anattakāraṇānaṃ kilesānaṃ vasaṃ āgataṃ maṃ viditvā. Sā manti sā
nandādevī maṃ. Sakāna puttānanti yaṃ mayā attano puttadhītānaṃ
bhariyānaṃ dinnam piḷandhanam, taṃ ayācitabbarūpaṃ mayham dehī ti
yācati. Pacchā socāmīti sā dutiyadivase imāni piḷandhanāni raññā me dinnāni,
āharathetāni ti tesam rodantānaṃ omuñcitvā gaṇhāti. Athāham te rodamāne
mama santikaṃ āgate disvā pacchā socāmi. Evaṃ dosakārikā esā. Iminā naṃ
dosena dakarakkhasassa dassāmīti.

Atha naṃ paribbājikā: “Imaṃ tāva iminā dosena dehi, kaniṭṭho pana te
tikhiṇamantikumāro upakārako, taṃ kena dosena dassatī” ti pucchantī āha:

**289. Yenocitā {6.474} janapadā, ānītā ca paṭiggahan,
Ābhatam pararajjebhi, abhiṭṭhāya bahuṃ dhanam.**

**290. Dhanuggahānam pavaram, sūram tikhiṇamantinam,
Bhātaram kena dosena, dajjāsī dakarakkhino ti. (Ja. 517.11-12).**

Tattha **ocitā** ti vaḍḍhitā. **Paṭiggahan**-ti yena ca tumhe paradese vasantā puna
geham ānītā. **Abhiṭṭhāya** ti abhibhavitvā. **Tikhiṇamantinam**-ti
tikhiṇapaññam.

So kira mātu brāhmaṇena saddhiṃ vasanakāle jāto. Athassa vayappattassa
brāhmaṇo khaggaṃ hatthe datvā: “Imaṃ gahetvā maṃ upaṭṭhahā” ti āha. So
brāhmaṇam: “Pitā me” ti saññāya upaṭṭhāsī. Atha naṃ eko amacco: “Kumāra,
na tvaṃ etassa putto, tava kucchigatakāle calākadevī rājānaṃ māretvā etassa
chattam ussāpesi, tvaṃ mahācūḷanirañño putto” ti āha. So kujjhitvā: “Ekena
upāyena naṃ māressāmī” ti rājakulam pavisanto taṃ khaggaṃ ekassa
pādamulikassa datvā aparaṃ: “Tvaṃ rājadvāre ‘mameso khaggo’ ti iminā
saddhiṃ vivadam kareyyāsī” ti vatvā pāvisi. Te kalaham karimsu. So: “Kim esa
kalaho” ti ekaṃ purisam pesesi. So āgantvā: “Khaggaṭṭhāyā” ti āha. Brāhmaṇo
taṃ sutvā: “Kim etan”-ti pucchi. So kira tumhehi mama dinnakhaggo parassa
santakoti. “Kim vadesi, tāta, tena hi āharāpehi, sañjānissāmi nan”-ti āha. So taṃ
āharāpetvā kosato nikkaḍḍhitvā: “Passathā” ti taṃ sañjānāpentō viya
upagantvā ekappahāreneva tassa sīsam chinditvā attano pādamūle pātesi. Tato
rājageham paṭijaggitvā nagaram alaṅkaritvā tassa abhiseke upanīte mātā

cūlanikumārassa maddaratṭhe vasanabhāvaṃ ācikkhi. Taṃ sutvā kumāro senaṅgaparivuto tattha gantvā bhātaraṃ ānetvā rajjaṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya taṃ: “Tikhiṇamanti” ti sañjāniṃsu. Paribbājikā taṃ: “Evarūpaṃ bhātaraṃ kena dosena dakarakkhasassa dajjāsī” ti pucchi.

Rājā tassa dosaṃ kathento āha:

**291. Yenocitā janapadā, ānītā ca paṭiggahaṃ,
Ābhataṃ pararajjebhi, abhiṭṭhāya bahuṃ dhanam.**

**292. Dhanuggahānaṃ pavaro, sūro tikhiṇamanti ca,
Mayāyaṃ sukhito rājā, atimaññati dārako.**

**293. Upaṭṭhānam-pi me ayye, na so eti yathā pure,
Bhātaraṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti. (Ja. 517.13-15).**

Tattha **pararajjebhī** ti imassa pararajjato ca bahu dhanam ābhataṃ, ayaṅca pararajje vasanto puna imaṃ gehaṃ ānetvā: “Esa mayā mahati yase patiṭṭhāpito” ti {6.475} vadati. **Yathā pure** ti pubbe pāto va āgacchati, idāni pana na tathā eti. Iminā naṃ dosena dakarakkhasassa dassāmīti.

Atha paribbājikā: “Bhātu tāva ko doso hotu, dhanusekhakumāro pana tayi sinehaguṇayutto bahūpakāro” ti tassa guṇam kathenti āha:

**294. Ekarattena ubhayo, tvañceva dhanusekha ca,
Ubho jātettha pañcālā, sahāyā susamāvayā.**

**295. Cariyā taṃ anubandhittho, ekadukkhasukho tava,
Ussukko te divārattiṃ, sabbakiccesu byāvaṇṇo,
Sahāyaṃ kena dosena, dajjāsi dakarakkhino ti. (Ja. 517.16-17).**

Tattha **dhanusekhacāti** dhanusekho ca, dhanusekhakumāro cā ti attho. Etthāti idheva nagare. **Pañcālā**ti uttarapañcālanagare jātattā evaṃvohārā. **Susamāvayāti** suṭṭhu samavayā. Cariyā taṃ anubandhitthoti daharakāle janapadacārikāya pakkantaṃ taṃ anubandhi, chāyāva na vijahi. **Ussukkoti** tava kiccesu ratthindivaṃ ussukko chandaajāto niccaṃ byāvaṇṇo. Taṃ kena dosena **dakarakkhasassa** dassasīti.

Athassa rājā dosaṃ kathento āha:

**296. Cariyā maṃ ayaṃ ayye, pajagghittho mayā saha,
Ajjā pi tena vaṇṇena, ativelaṃ pajagghati.**

**297. Ubbariyāpihaṃ ayye, mantayāmi rahogato,
Anāmato pavisati, pubbe appaṭivedito.**

**298. Laddhadvāro katokāso, ahirikaṃ anādaraṃ,
Sahāyaṃ tena dosena, dajjāhaṃ dakarakkhino ti. (Ja. 517.18-20).**

Tattha **ajjā pi tena vaṇṇenā** ti yathā cariyāya pubbe maṃ anubandhanto mayā anāthena saddhiṃ ekato va bhuñjanto sayanto hatthaṃ paharivā mahāhasitaṃ hasi, ajjā pi tatheva hasati, duggatakāle viya maṃ maññati. **Anāmato** ti raho nandādeviyā saddhiṃ mantente pi mayi ajānāpetvā sahasāva pavisati. Iminā dosena taṃ ahirikaṃ anādaraṃ dakarakkhasassa dassāmīti.

Atha paribbājikā: “Mahārāja, tava sahāyakassa tāva eso doso hotu, purohito pana tava bahūpakāro” ti tassa guṇaṃ kathentī āha:

**299. Kusalo sabbanimittānaṃ, rutaññū āgatāgamo,
Uppāte supine yutto, niyyāne ca pavesane.**

**300. Paṭṭho {6.476} bhūmantalikkhasmiṃ, nakkhattapadakovidō,
Brāhmaṇaṃ kena dosena, dajjāsi dakarakkhino ti. (Ja. 517.21-22).**

Tattha **sabbanimittānanti**: “Iminā nimittena idaṃ bhavissati, iminā idan”-ti evaṃ sabbanimittesu kusalo. **Rutaññū** ti sabbaravaṃ jānāti. **Uppāte** ti candaggāhasūriyaggāhaukkāpātadisāḍḍhādike uppāte. **Supine yutto** ti supine ca tassa nipphattijānanavasena yutto. **Niyyāne ca pavesane** ti iminā nakkhattena niyyāyitabbaṃ, iminā pavisitabbanti jānāti. **Paṭṭho** ti cheko paṭibalo, bhūmiyaṅca antalikkhe ca dosaguṇe jānituṃ samattho. **Nakkhattapadakovidō** ti aṭṭhavīsatiyā nakkhattakoṭṭhāsesu cheko. Taṃ kena dosena dakarakkhasassa dassasīti.

Rājā tassa dosaṃ kathento āha:

**301. Parisāyam-pi me ayye, ummīletvā udikkhati,
Tasmā accabhamuṃ luddaṃ, dajjāhaṃ dakarakkhino ti. (Ja. 517.23).**

Tassattho: ayye, esa maṃ parisamajjhe olokento pi akkhīni ummīletvā kuddho viya udikkhati, tasmā evaṃ atikkamitvā ṭhitabhamuṃ amanāpena ukkhittabhamukaṃ viya luddaṃ bhayānakaṃ taṃ ahaṃ dakarakkhasassa dassāmīti.

Tato paribbājikā: “Mahārāja, tvaṃ ‘mātaraṃ ādiṃ katvā ime pañca dakarakkhasassa dammī’ ti vadasi, ‘evarūpaṅca sirivibhavaṃ agaṇetvā attano

jīvitam-pi mahosadhassa dammī’ ti vadasi, kaṃ tassa guṇaṃ passaṣī’ ti pucchantī imā gāthāyo āha:

**302. Sasamuddapariyāyaṃ, mahiṃ sāgarakuṇḍalaṃ,
Vasundharaṃ āvasati, amaccaparivārīto.**

**303. Cāturanto mahāraṭṭho, vijitāvī mahabbalo,
Pathabyā ekarājāsi, yaso te vipulaṃ gato.**

**304. Soḷasitthisahassāni, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Nānājanapadā nārī, devakaññūpamā subhā.**

**305. Evaṃ sabbaṅgasampannaṃ, sabbakāmasamiddhinaṃ,
Sukhitānaṃ piyaṃ dīghaṃ, jīvitāṃ āhu khattiya.**

**306. Atha tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā,
Paṇḍitaṃ anurakkhanto, pāṇaṃ caji duccajan-ti. (Ja. 517.24-28).**

Tattha {6.477} sasamuddapariyāyanti samuddamariyādasāṅkhātena samuddaparikkhepena samannāgataṃ. Sāgarakuṇḍalanti parikkhipitvā ṭhitassa sāgarassa kuṇḍalabhūtaṃ. Vijitāvīti vijitasaṅgāmo. Ekarājāti aññassa attano sadisassa rañño abhāvato eko va rājā. Sabbakāmasamiddhinanti sabbesaṃ-pi vatthukāmakilesakāmānaṃ samiddhiyā samannāgatānaṃ. Sukhitānanti evarūpaṃ sukhitānaṃ sattānaṃ evaṃ sabbaṅgasampannaṃ jīvitāṃ dīghaṃ-eva piyaṃ, na te appaṃ jīvitamicchantīti paṇḍitā vadanti. Pāṇanti evarūpaṃ attano jīvitāṃ kasmā paṇḍitaṃ anurakkhanto cajiṣīti.

Rājā tassā kathaṃ sutvā paṇḍitassa guṇaṃ kathento imā gāthā abhāsi:

**307. Yato pi āgato ayye, mama hatthaṃ mahosadho,
Nābhijānāmi dhīrassa, aṇumattam-pi dukkaṭaṃ.**

**308. Sace ca kismici kāle, maraṇaṃ me pure siyā,
So me putte paputte ca, sukhāpeyya mahosadho.**

**309. Anāgataṃ paccuppannaṃ, sabbamatthaṃ-pi passati,
Anāparādhakammantaṃ, na dajjaṃ dakarakkhino ti. (Ja. 517.29-31).**

Tattha **kismici** ti kismiñci kāle. **Sukhāpeyyā** ti sukhasmiṃ yeva patiṭṭhāpeyya. **Sabbamatthan**-ti esa anāgatañca paccuppannañca atītañca sabbāṃ atthaṃ sabbaññubuddho viya passati. **Anāparādhakammanta**-ti kāyakammādīsu aparādharahitaṃ. **Na dajjan**-ti ayye, evaṃ asamadhuraṃ paṇḍitaṃ nāhaṃ dakarakkhasassa dassāmīti evaṃ so mahāsattassa guṇe candamaṇḍalaṃ uddharanto viya ukkhipitvā kathesi.

Iti imaṃ jātaṃ yathānusandhippattam. Atha paribbājikā cintesi: “Ettakena pi paṇḍitassa guṇā pākāṭā na honti, sakalanagaravāsīnaṃ majjhe sāgarapiṭṭhe āsittatelaṃ vippakiranti viya tassa guṇe pākāṭe karissāmi” ti rājānaṃ gahetvā pāsādā oruyha rājaṅgaṇe āsanaṃ paññāpetvā tattha nisīdāpetvā nāgare sannipātāpetvā puna rājānaṃ ādito paṭṭhāya dakarakkhasassa pañhaṃ pucchitvā tena heṭṭhā kathitaniyāmeneva kathitakāle nāgare āmantetvā āha:

**310. Imaṃ suṇātha pañcālā, cūḷaneyyassa bhāsitaṃ,
Paṇḍitaṃ anurakkhanto, pāṇaṃ cajati duccajam.**

**311. Mātu {6.478} bhariyāya bhātucca, sakhino brāhmaṇassa ca,
Attano cā pi pañcālo, channaṃ cajati jīvitaṃ.**

**312. Evaṃ mahatthikā paññā, nipuṇā sādhu cintinī,
Diṭṭhadhammahitatthāya, samparāyasukhāya cā ti. (Ja. 517.32-34).**

Tattha **mahatthikā** ti mahantaṃ atthaṃ gahetvā ṭhitā.

Diṭṭhadhammahitatthāyā ti imasmiṃ yeva attabhāve hitatthāya ca paraloke sukhathāya ca hotīti.

Iti sā ratanagharassa maṇikkhandhena kūṭaṃ gaṇhanti viya mahāsattassa guṇehi desanākūṭaṃ gaṇhīti.

Dakarakkhasapañho niṭṭhito

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva tathāgato paññavā, pubbe pi paññavāyevā” ti jātaṃ samodhānento osānagāthā āha:

**Bherī uppalavaṇṇāsī, pitā suddhodano ahu,
Mātā āsī mahāmāyā, amarā bimbāsundarī.**

**Suvo ahosi ānando, sārīputto ca cūḷanī,
Devadatto ca kevaṭṭo, calākā thullanandinī.**

**Pañcālacandī sundarī, sāḷikā mallikā ahu,
Ambaṭṭho āsī kāmindo, poṭṭhapādo ca pukkuso.**

**Pilotiko ca devindo, senako āsī kassapo,
Udumbarā maṅgalikā, vedeho kāḷudāyako,
Mahosadho lokanātho, evaṃ dhāretha jātakaṃ-ti.**

Umaṅgajātakavaṇṇanā pañcamā

Mahānipāto – 2442

Chaṭṭho bhāgo niṭṭhito

Sattamo Bhāgo (543-547)

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

22. Mahānipāto

Ja 543 Bhūridattajātakavaṇṇanā

Nagarakaṇḍam

Yam {6.157} **kiñci ratanam atthī** ti idam satthā sāvatthim upanissāya jetavane viharanto uposathike upāsake ārabba kathesi. Te kira uposathadivase pāto va uposatham adhiṭṭhāya dānam datvā pacchābhattaṃ gandhamālādihatthā jetavanam gantvā dhammassavanavelāya ekamantaṃ nisīdimsu. Satthā dhammasabham āgantvā alaṅkatabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṅgham oloketvā bhikkhuādīsu {6.158} pana ye ārabba dhammakathā samuṭṭhāti, tehi saddhim tathāgatā sallapanti, tasmā ajja upāsake ārabba pubbacariyappaṭisaṃyuttā dhammakathā samuṭṭhahissatīti ṇatvā upāsakehi saddhim sallapanto: “Uposathikattha, upāsakā” ti upāsake pucchitvā: “Āma, bhante” ti vutte: “Sādhū, upāsakā, kalyāṇam vo kataṃ, apica anacchariyam kho panetaṃ, yam tumhe mādisaṃ buddham ovādadāyakaṃ ācariyaṃ labhanta uposatham kareyyātha. Porāṇapaṇḍitā pana anācariyakā pi mahantaṃ yasaṃ pahāya uposatham karimsuevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto nāma rājā rajjaṃ kārento puttassa uparajjaṃ datvā tassa mahantaṃ yasaṃ disvā: “Rajjaṃ-pi me gaṇheyyā” ti uppannāsaṅko: “Tāta, tvaṃ ito nikkhamitvā yattha te ruccati, tattha vasitvā mama accayena kulasantakaṃ rajjaṃ gaṇhāhi” ti āha. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā pitaraṃ vanditvā nikkhamitvā anupubbena yamunaṃ gantvā yamunāya ca samuddassa ca pabbatassa ca antare paṇṇasālaṃ māpetvā vanamūlaphalāhāro paṭivasati. Tadā samuddassa heṭṭhime nāgabhave ekā matapatikā nāgamāṇavikā aññasaṃ sapatikānaṃ yasaṃ oloketvā kilesaṃ nissāya nāgabhavanā nikkhamitvā samuddatīre vicarantī rājaputtassa padavalaṇṇaṃ disvā padānusārena gantvā taṃ paṇṇasālaṃ addasa. Tadā rājaputto phalāphalatthāya

gato hoti. Sā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharaṇaṇceva sesaparikkhāre ca disvā cintesi: “Idaṃ ekassa pabbajitassa vasanaṭṭhānaṃ, vīmaṃsissāmi naṃ ‘saddhāya pabbajito nu kho no’ ti, sace hi saddhāya pabbajito bhavissati nekkhammādhimutto, na me alaṅkatasayanaṃ sādhiyissati. Sace kāmābhirato bhavissati, na saddhāpabbajito, mama sayanasmiṃ yeva nipajjissati. Atha naṃ gahetvā attano sāmikaṃ katvā idheva vasissāmi” ti. Sā nāgabhavanaṃ gantvā dibbapupphāni ceva dibbagandhe ca āharitvā dibbapupphasayanaṃ sajjetvā paṇṇasālāyaṃ pupphūpahāraṃ katvā gandhacuṇṇaṃ vikiritvā paṇṇasālaṃ alaṅkaritvā nāgabhavanam-eva gatā.

Rājaputto sāyanhasamayaṃ āgantvā paṇṇasālaṃ pavittṭho taṃ pavattiṃ disvā: “Kena nu kho imaṃ sayanaṃ sajjitan”-ti {6.159} phalāphalaṃ paribhuñjitvā: “Aho sugandhāni pupphāni, manāpaṃ vata katvā sayanaṃ paññattan”-ti na saddhāpabbajitabhāvena somanassajāto pupphasayane parivattitvā nipanno niddaṃ okkamitvā punadivase sūriyuggamane utṭhāya paṇṇasālaṃ asammajjitvā phalāphalatthāya agamāsi. Nāgamāṇavikā tasmiṃ khaṇe āgantvā milātāni pupphāni disvā: “Kāmādhimutto esa, na saddhāpabbajito, sakkā naṃ gaṇhituṃ”-ti ñatvā purāṇapupphāni nīharitvā aññāni pupphāni āharitvā tatheva navapupphasayanaṃ sajjetvā paṇṇasālaṃ alaṅkaritvā caṅkame pupphāni vikiritvā nāgabhavanam-eva gatā. So taṃ divasam-pi pupphasayane sayitvā punadivase cintesi: “Ko nu kho imaṃ paṇṇasālaṃ alaṅkaroti” ti? So phalāphalatthāya agantvā paṇṇasālato avidūre paṭicchanno aṭṭhāsi. Itarā pi bahū gandhe ceva pupphāni ca ādāya assamapadaṃ agamāsi. Rājaputto uttamarūpadharaṃ nāgamāṇavikaṃ disvāva paṭibaddhacitto attānaṃ adassetvā tassā paṇṇasālaṃ pavisitvā sayanaṃ sajjanakāle pavisitvā: “Kāsi tvaṃ”-ti pucchi. “Ahaṃ nāgamāṇavikā, sāmī” ti. “Sasāmikā assāmikāsī” ti. “Sāmi, ahaṃ pubbe sasāmikā, idāni pana assāmikā vidhavā”. “Tvam pana kattha vāsikosī” ti? “Ahaṃ bārāṇasiraṇṇo putto brahmadattakumāro nāma”. “Tvam nāgabhavanaṃ pahāya kasmā idha vicarasī” ti? “Sāmi, ahaṃ tattha sasāmikānaṃ nāgamāṇavikānaṃ yasaṃ oloketvā kilesaṃ nissāya ukkaṇṭhitvā tato nikkhamitvā sāmikaṃ pariyesantī vicarāmi” ti. “Tena hi bhaddhe, sādhu, aham-pi na saddhāya pabbajito, pitarā pana me nīharitattā idha vasāmi, tvam mā cintayi, ahaṃ te sāmiko bhavissāmi, ubho pi idha samaggavāsaṃ vasissāmā” ti. Sā: “Sādhu” ti sampaṭicchī. Tato paṭṭhāya te ubho pi tattheva samaggavāsaṃ vasimsu. Sā attano ānubhāvena mahārahaṃ gehaṃ māpetvā mahārahaṃ

pallaṅkaṃ āharitvā sayanaṃ paññapesi. Tato paṭṭhāya mūlaphalāphalaṃ na khādi, dibbaannapānam-eva bhuñjitvā jīvikaṃ kappesi.

Aparabhāge nāgamāṇavikā gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, sāgaratīre jātattā tassa: “Sāgarabrahmadatto” ti nāmaṃ {6.160} karimsu. Tassa padasā gamanakāle nāgamāṇavikā dhītaraṃ vijāyi, tassā samuddatīre jātattā: “Samuddajā” ti nāmaṃ karimsu. Atheko bārāṇasivāsiko vanacarako taṃ ṭhānaṃ patvā katapaṭisaṇthāro rājaputtaṃ sañjānitvā katipāhaṃ tattha vasitvā: “Deva, ahaṃ tumhākaṃ idha vasanabhāvaṃ rājakulassa āroccsāmī” ti taṃ vanditvā nikkhamitvā nagaraṃ agamāsi. Tadā rājā kālamakāsi. Amaccā tassa sarīrakiccaṃ katvā sattame divase sannipatitvā: “Arājakaṃ rajjaṃ nāma na saṇṭhāti, rājaputtassa vasanaṭṭhānaṃ vā atthibhāvaṃ vā na jānāma, phussarathaṃ vissajjetvā rājānaṃ gaṇhissāmā” ti mantayimsu. Tasmim̐ khaṇe vanacarako nagaraṃ patvā taṃ kathaṃ sutvā amaccānaṃ santikaṃ gantvā: “Ahaṃ rājaputtassa santike tayo cattāro divase vasitvā āgatomhī” ti taṃ pavattim̐ ācikkhi. Amaccā tassa sakkāraṃ katvā tena magganāyakena saddhim̐ tattha gantvā katapaṭisaṇthārā rañño kālakatabhāvaṃ ārocetvā: “Deva, rajjaṃ paṭipajjāhī” ti āhaṃsu.

So: “Nāgamāṇavikāya cittaṃ jānissāmī” ti taṃ upasaṅkamitvā: “Bhadde, pitā me kālakato, amaccā mayhaṃ chattaṃ ussāpetum̐ āgatā, gacchāma, bhadde, ubho pi dvādasayojanikāya bārāṇasiyā rajjaṃ kāressāma, tvaṃ soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā bhavissasī” ti āha. “Sāmi, na sakkā mayā gantun”-ti. “Kim̐kāraṇa” ti? “Mayaṃ ghoravisā khippakopā appamattakena pi kujjhāma, sapattiroso ca nāma bhāriyo. Sacāhaṃ kiñci disvā vā sutvā vā kuddhā olokessāmi, bhasmāmuṭṭhi viya vippakirissati. Iminā kāraṇena na sakkā mayā gantun”-ti. Rājaputto punadivase pi yācateva. Atha naṃ sā evamāha: “ahaṃ tāva kenaci pariyāyena na gamissāmi, ime pana me puttā nāgakumārā tava sambhavena jātattā manussajātikā. Sace te mayi sineho atthi, imesu appamatto bhava. Ime kho pana udakabījakā sukhumālā maggaṃ gacchantā vātātapena kilamitvā mareyyum̐, tasmā ekaṃ nāvaṃ khaṇāpetvā udakassa pūrāpetvā tāya dve puttake udakakīḷaṃ kīḷāpetvā nagare pi antovatthusmim̐ yeva {6.161} pokkharāṇim̐kāreyyāsi, evaṃ te na kilamissanti” ti.

Sā evaṇca pana vatvā rājaputtaṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā puttake āliṅgitvā thanantare nipajjāpetvā sīse cumbitvā rājaputtassa niyyādetvā roditvā kanditvā tattheva antaradhāyitvā nāgabhavanaṃ agamāsi. Rājaputto pi domanassappatto

assupuññehi nettehi nivesanā nikkhamitvā akkhīni puñchitvā amacce upasaṅkami. Te taṃ tattheva abhisīñcitvā: “Deva, amhākaṃ nagaraṃ gacchāmā” ti vadimsu. Tena hi sīghaṃ nāvaṃ khaṇitvā sakaṭaṃ āropetvā udakassa pūretvā udakapiṭṭhe vaṇṇagandhasampannāni nānāpupphāni vikiratha, mama puttā udakabījakā, te tattha kīḷantā sukhaṃ gamissantī” ti. Amaccā tathā karimsu. Rājā bārāṇasiṃ patvā alaṅkatanagaraṃ pavisitvā soḷasasahassāhi nāṭakitthīhi amaccādīhi ca parivuto mahātale nisīditvā sattāhaṃ mahāpānaṃ pivitvā puttānaṃ atthāya pokkharaṇiṃ kāresi. Te nibaddhaṃ tattha kīḷimsu.

Athekadivasāṃ pokkharaṇiyaṃ udaye pavesiyamāne eko kacchapo pavisitvā nikkhamanaṭṭhānaṃ apassanto pokkharaṇitale nipajjitvā dāraḷānaṃ kīḷanakāle udakato uṭṭhāya sīsaṃ nīharitvā te oloketvā puna udaye nimujji. Te taṃ disvā bhītā pitu santikaṃ gantvā: “Tāta, pokkharaṇiyaṃ eko yakkho amhe tāsetī” ti āhaṃsu. Rājā: “Gacchatha naṃ gaṇhathā” ti purise āṇāpesi. Te jālaṃ khipitvā kacchapaṃ ādāya rañño dassesuṃ. Kumārā taṃ disvā: “Esa, tāta, pisāco” ti viravimsu. Rājā puttāsinehena kacchapassa kujjhitvā: “Gacchathassa kammakāraṇaṃ karothā” ti āṇāpesi. Tatra ekacce: “Ayaṃ rājaveriko, etaṃ udukkhale musalehi cuṇṇavicuṇṇaṃ kātuṃ vaṭṭatī” ti āhaṃsu, ekacce: “Tīhi pākehi pacitvā khādituṃ”, ekacce: “Aṅgāresu uttāpetuṃ”, ekacce: “Antokaṭāhe yeva naṃ pacituṃ vaṭṭatī” ti āhaṃsu. Eko pana udakabhīruko amacco: “Imaṃ yamunāya āvaṭṭe khipituṃ vaṭṭati, so tattha mahāvināsaṃ pāpuṇissati. Evarūpā hissa kammakāraṇā natthī” ti āha. Kacchapo tassa kathaṃ {6.162} sutvā sīsaṃ nīharitvā evamāha: “ambho, kiṃ te mayā aparādho kato, kena maṃ evarūpaṃ kammakāraṇaṃ vicāresi. Mayā hi sakkā itarā kammakāraṇā sahātuṃ, ayaṃ pana atikakkaḷo, mā evaṃ avacā” ti. Taṃ sutvā rājā: “Imaṃ etadeva kāretuṃ vaṭṭatī” ti yamunāya āvaṭṭe khipāpesi. Puriso tathā akāsi. So ekaṃ nāgabhavanagāmiṃ udakavāhaṃ patvā nāgabhavanaṃ agamāsi.

Atha naṃ tasmīṃ udakavāhe kīḷantā dhataratṭhanāgarañño puttā nāgamāṇavakā disvā: “Gaṇhatha naṃ dāsaṃ”-ti āhaṃsu. So cintesi: “Ahaṃ bārāṇasirañño hatthā muccitvā evarūpānaṃ pharusānaṃ nāgānaṃ hatthaṃ patto, kena nu kho upāyena mucceyyan”-ti. So: “Attheso upāyo” ti musāvādaṃ katvā: “Tumhe dhataratṭhassa nāgarañño santakā hutvā kasmā evaṃ vadetha, ahaṃ cittacūḷo nāma kacchapo bārāṇasirañño dūto, dhataratṭhassa santikaṃ āgato, amhākaṃ rājā dhataratṭhassa dhītaraṃ dātukāmo maṃ paḥiṇi, tassa maṃ dassethā” ti āha. Te somanassajātā taṃ ādāya rañño santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Rājā: “Ānetha naṃ”-ti taṃ pakkosāpetvā disvāva anattamano hutvā:

“Evam lāmakasarīro dūtakammaṃ kātuṃ na sakkotī” ti āha. Taṃ sutvā kacchapo: “Kiṃ pana, mahārāja, dūtehi nāma tālappamāṇehi bhavitabbaṃ, sarīrañhi khuddakaṃ vā mahantaṃ vā appamāṇaṃ, gatagataṭṭhāne kammanipphādanam-eva pamāṇaṃ. Mahārāja, amhākaṃ rañño bahū dūtā. Thale kammaṃ manussā karonti, ākāse pakkhino, udaye aham-eva. Ahañhi cittacūlo nāma kacchapo ṭhānantarappatto rājavallabho, mā maṃ paribhāsathā” ti attano guṇaṃ vaṇṇesi. Atha naṃ dhataratṭho pucchi: “Kena panatthena raññā pesitosī” ti. Mahārāja, rājā maṃ evamāha: “Mayā sakalajambudīpe rājūhi saddhiṃ mittadhammo kato, idāni dhataratṭhena nāgaraññā saddhiṃ mittadhammaṃ kātuṃ mama dhītaraṃ samuddajaṃ dammī” ti vatvā maṃ paṇiṃ. “Tumhe papañcaṃ akatvā mayā saddhiṃ yeva purisaṃ pesetvā divasaṃ vavatthapetvā dārikaṃ gaṇhathā” ti. So tussitvā tassa sakkāraṃ katvā {6.163} tena saddhiṃ cattāro nāgamāṇavake pesesi: “Gacchatha, rañño vacanaṃ sutvā divasaṃ vavatthapetvā ethā” ti. Te: “Sādhū” ti vatvā kacchapaṃ gahetvā nāgabHAVANā nikkhamiṃsu.

Kacchapo yamunāya bārāṇasiyā ca antare ekaṃ padumasaraṃ disvā ekenupāyena palāyitukāmo evamāha: “bho nāgamāṇavakā, amhākaṃ rājā puttadārā cassa maṃ udaye gocarattā rājanivesanaṃ āgataṃ disvāva padumāni no dehi, bhisamūlāni dehīti yācanti. Ahaṃ tesaṃ atthāya tāni gaṇhissāmi, ettha maṃ vissajjetvā maṃ apassantā pi puretaraṃ rañño santikaṃ gacchatha, ahaṃ vo tattheva passissāmi” ti. Te tassa saddahitvā taṃ vissajjesuṃ. So tattha ekamante nilīyi. Itare pi naṃ adisvā: “Rañño santikaṃ gato bhavissatī” ti māṇavakavaṇṇena rājānaṃ upasaṅkamīṃsu. Rājā paṭisanthāraṃ katvā: “Kuto āgatattā” ti pucchi. “Dhataratṭhassa santikā, mahārājā” ti. “Kimkāraṇā idhāgatā” ti? “Mahārāja, mayaṃ tassa dūtā, dhataratṭho vo ārogyaṃ pucchati. Sace yaṃ vo icchatha, taṃ no vadetha. Tumhākaṃ kira dhītaraṃ samuddajaṃ amhākaṃ rañño pādapari-cārikaṃ katvā dethā” ti imamattamaṃ pakāsentā paṭhamaṃ gāthamāhaṃsu:

**1. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi, dhataratṭhanivesane,
Sabbāni te upayantu, dhītaraṃ dehi rājino ti.**

Tattha **sabbāni te upayantū** ti tassa nivesane sabbāni ratanāni tava nivesanaṃ upagacchantu.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gāthamāha.

**2. Na no vivāho nāgehi, katapubbo kudācanam,
Taṃ vivāhaṃ asaṃyuttam, katham amhe karomase ti.**

Tattha **asaṃyuttan**-ti ayuttam tiracchānehi saddhim saṃsaggaṃ ananucchavikaṃ. **Amhe** ti amhe manussajātikā samānā katham tiracchānagatasambandham karomāti.

Taṃ sutvā nāgamāṇavakā: “Sace te dhataratṭhena saddhim sambandho ananucchaviko, atha kasmā attano upatṭhākaṃ cittacūlaṃ nāma kacchapam ‘samuddajaṃ nāma te dhītaram dammī’ ti amhākaṃ {6.164} rañño pesesi? Evaṃ pesetvā idāni te amhākaṃ rājānaṃ paribhavaṃ karontassa kattabbayuttakaṃ mayaṃ jānissāma. Mayañhi nāgamāṇavakā” ti vatvā rājānaṃ tajjentā dve gāthā abhāsimsu:

**3. Jīvitam nūna te cattam, ratṭham vā manuḍadhipa,
Na hi nāge kupitamhi, ciraṃ jīvanti tādisā.**

**4. Yo tvaṃ deva manussosi, iddhimantaṃ aniddhimā,
Varuṇassa niyaṃ puttaṃ, yāmunam atimaññasī ti.**

Tattha **ratṭham vā** ti ekaṃsena tayā jīvitam vā ratṭham vā cattam. **Tādisā** ti tumhādisā evaṃ mahānubhāve nāge kupite ciraṃ jīvitum na sakkonti, antarāva antaradhāyanti. **Yo tvaṃ, deva, manussosī** ti deva, yo tvaṃ manusso samāno. **Varuṇassā** ti varuṇanāgarājassa. **Niyaṃ puttan**-ti ajjhattikaputtaṃ. **Yāmunan**-ti yamunāya heṭṭhā jātā.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

**5. Nātimaññāmi rājānaṃ, dhataratṭham yasassinam,
Dhataratṭho hi nāgānaṃ, bahūnama pi issaro.**

**6. Ahi mahānubhāvo pi, na me dhītaramāraho,
Khattiyo ca videhānaṃ, abhijātā samuddajā ti.**

Tattha **bahūnamapī** ti pañcayojanasatikassa nāgabhanassa issarabhāvaṃ sandhā yevamāha. **Na me dhītaramāraho** ti evaṃ mahānubhāvo pi pana so ahijātikattā mama dhītaram aro na hoti. “**Khattiyo ca videhānan**”-ti idaṃ mātīpakkhe nātāke dassento āha. **Samuddajā** ti so ca videharājaputto mama dhītā samuddajā cāti ubho pi abhijātā. Te aññamaññaṃ saṃvāsaṃ arahanti. Na hesā maṇḍukabhakkhassa sappassa anucchavikāti āha.

Nāgamāṇavakā taṃ tattheva nāsāvātena māretukāmā hutvāpi: “Amhākaṃ divasaṃ vavatthāpanatthāya pesitā, imaṃ māretvā gantum na yuttam, gantvā

rañño ācikkhitvā jānissāmā” ti tattheva antarahitā: “Kiṃ, tātā, laddhā vo rājadhītā” ti rañña pucchitā kujjhitvā: “Kiṃ, deva, amhe akāraṇā yattha vā tattha vā pesesi. Sace pi māretukāmo, idheva no mārehi. So tumhe {6.165} akkosati paribhāsati, attano dhītaraṃ jātimānena ukkhipatī” ti tena vuttaṇca avuttaṇca vatvā rañño kodhaṃ uppādayiṃsu. So attano parisāṃ sannipātetuṃ āṇāpento āha:

**7. Kambalassatarā uṭṭhentu, sabbe nāge nivedaya,
Bārāṇasim pavajjantu, mā ca kañci viheṭṭhayun-ti.**

Tattha **kambalassatarā uṭṭhentū** ti kambalassatarā nāma tassa mātupakkhikā sinerupāde vasananāgā, te ca uṭṭhahantu. Aññe ca catūsu disāsu anudisāsu yattakā vā mayhaṃ vacanakarā, te sabbe nāge nivedaya, gantvā jānāpetha, khippaṃ kira sannipātethāti āṇāpento evamāha. Tato sabbeheva sīghaṃ sannipatitehi: “Kiṃ karoma, devā” ti vutte: “Sabbe pi te nāgā bārāṇasim pavajjantu” ti āha. “Tattha gantvā kiṃ kātappaṃ, deva, taṃ nāsāvātappahārena bhasmaṃ karomā” ti ca vutte rājadhītari paṭibaddhacittatāya tassā vināsaṃ anicchanto: “**Mā ca kañci viheṭṭhayun**”-ti āha, tumhesu koci kañci mā viheṭṭhayā ti attho. Ayam-eva vā pāṭho.

Atha naṃ nāgā: “Sace koci manusso na viheṭṭhetabbo, tattha gantvā kiṃ karissāmā” ti āhaṃsu. Atha ne: “Idaṇcidaṇca karoṭha, aham-pi idaṃ nāma karissāmī” ti ācikkhanto gāthādvayamāha:

**8. Nivesanesu sobbhesu, rathiyā caccaresu ca,
Rukkhaggesu ca lambantu, vitatā toraṇesu ca.**

**9. Aham-pi sabbasetena, mahatā sumahaṃ puram,
Parikkhipissaṃ bhogehi, kāsīnaṃ janayaṃ bhayan-ti.**

Tattha **sobbhesū** ti pokkharāṇīsu. **Rathiyā** ti rathikāya. **Vitatā** ti vitatasarīrā mahāsarīrā hutvā etesu ceva nivesanādīsu dvāratōraṇesu ca olambantu, ettakaṃ nāgā karontu, karontā ca nivesane tāva mañcapīṭhānaṃ heṭṭhā ca upari ca antogabbhabahigabbhādīsu ca pokkharāṇīyaṃ udakapīṭṭhe rathikādīnaṃ passesu ceva thalesu ca mahantāni sarīrāni māpetvā mahante phaṇe katvā kammāragaggārī viya dhamamānā: “Susū” ti saddaṃ karontā olambatha ca nipajjatha ca. Attānaṃ pana taruṇadārakānaṃ jarājīṇṇānaṃ gabbhinittānaṃ samuddajāya cāti imesaṃ catunnaṃ mā dassayittha. Aham-pi sabbasetena mahantena sarīrena gantvā sumahantaṃ kāsipuram sattakkhattuṃ bhogehi parikkhipissaṃ, mahantena phaṇena naṃ chādetvā

ekandhakāraṃ katvā kāsīnaṃ bhayaṃ janayanto: “Susū” ti saddaṃ
muñcissāmīti.

Atha sabbe nāgā tathā akaṃsu. Tamatthaṃ {6.166} pakāsento satthā āha:

**10. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, uragānekavaṇṇino,
Bārāṇasīṃ pavajjīṃsu, na ca kañci viheṭṭhayum.**

**11. Nivesanesu sobbhesu, rathiyā caccaresu ca,
Rukkhaggesu ca lambīṃsu, vitatā toraṇesu ca.**

**12. Tesu disvāna lambante, puthū kandīṃsu nāriyo,
Nāge soṇḍikate disvā, passasante muhum muhum.**

**13. Bārāṇasī pabyathitā, āturā samapajjatha,
Bāhā paggayha pakkandum, dhītaraṃ dehi rājino ti.**

Tattha **anekavaṇṇino** ti nīlādivasena anekavaṇṇā. Evarūpāni hi te rūpāni
māpayīṃsu. **Pavajjīṃsū** ti aḍḍharattasamaye pavisīṃsu. **Lambīṃsū** ti
dhataratṭhena vuttaniyāmeneva te sabbesu ṭhānesu manussānaṃ sañcāraṃ
pacchinditvā olambīṃsu. Dūtā hutvā āgatā pana cattāro nāgamāṇavakā raṇo
sayanassa cattāro pāde parikkhipitvā uparisīse mahante phaṇe katvā tuṇḍehi
sīsaṃ paharantā viya dāṭhā vivaritvā passasantā aṭṭhaṃsu. Dhataratṭho pi
attanā vuttaniyāmena nagaraṃ paṭicchādesi. Pabujjhamānā purisā yato yato
hatthaṃ vā pādaṃ vā pasārenti, tattha tattha sappe chupitvā: “Sappo, sappo” ti
viravanti. **Puthū kandīṃsū** ti yesu gehesu dīpā jalanti, tesu itthiyo pabuddhā
dvāratoraṇagopānasiyo oloketvā olambante nāge disvā bahū ekappahāreneva
kandīṃsu. Evaṃ sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahoṣi. **Soṇḍikate** ti kataphaṇe.

Pakkandun-ti vibhātāya rattiyā nāgānaṃ assāsavātena sakalanagare
rājanivesane ca uppātiyamāne viya bhītā manussā: “Nāgarājāno kissa no
viheṭṭhathā” ti vatvā tumhākaṃ rājā: “Dhītaraṃ dassāmī” ti dhataratṭhassa
dūtaṃ pesetvā puna tassa dūtehi āgantvā: “Dehī” ti vutto amhākaṃ rājānaṃ
akkosati paribhāsati. “Sace amhākaṃ raṇṇo dhītaraṃ na dassati,
sakalanagarassa jīvitaṃ natthī” ti vutte: “Tena hi no, sāmi, okāsaṃ detha,
mayaṃ gantvā rājānaṃ yācissāmā” ti yācantā okāsaṃ labhitvā rājadvāraṃ
gantvā mahantena ravena pakkantiṃsu. Bhariyāyo pissa attano attano
gabbhesu nipannakāva: “Deva, dhītaraṃ dhataratṭharaṇṇo dehī” ti
ekappahārena kandīṃsu. Te pi cattāro nāgamāṇavakā: “Dehī” ti tuṇḍehi sīsaṃ
paharantā viya dāṭhā vivaritvā passasantā aṭṭhaṃsu.

So nipannako va nagaravāsīnaṃ attano ca bhariyānaṃ paridevitasaddaṃ sutvā
catūhi ca nāgamāṇavakehi tajjitattā maraṇabhayabhīto: “Mama dhītaraṃ

samuddajaṃ dhataṛaṭṭhassa dammī” ti tikkhattuṃ avaca. Taṃ sutvā sabbe pi nāgarājāno tigāvutamattaṃ paṭikkamitvā devanagaraṃ viya ekaṃ nagaraṃ māpetvā tattha ṭhitā: “Dhītaraṃ kira no pesetū” ti paṇṇākāraṃ pahiṇiṃsu. Rājā tehi {6.167} ābhataṃ paṇṇākāraṃ gahetvā: “Tumhe gacchatha, ahaṃ dhītaraṃ amaccānaṃ hatthe pahiṇissāmī” ti te uyyojetvā dhītaraṃ pakkosāpetvā uparipāsādaṃ āropetvā sīhapañjaraṃ vivarivā: “Amma, passetaṃ alaṅkatanagaraṃ, tvaṃ ettha etassa rañño aggamaheṣi bhavissasi, na dūre ito taṃ nagaraṃ, ukkaṇṭhitakāle yeva idha āgantūṃ sakkā, ettha gantabban”-ti saññāpetvā sīsaṃ nhāpetvā sabbālaṅkārehi alaṅkaritvā paṭicchannayogge nisīdāpetvā amaccānaṃ hatthe datvā pāhesi. Nāgarājāno paccuggamaṇaṃ katvā mahāsakkāraṃ karīṃsu. Amaccā nagaraṃ pavisitvā taṃ tassa datvā bahūṃ dhaṇaṃ ādāya nivattiṃsu. Te rājadhītaraṃ pāsādaṃ āropetvā alaṅkatadibbasayane nipajjāpesuṃ. Taṅkhaṇaṇṇeva naṃ nāgamāṇavikā khujjādivesaṃ gahetvā manussapariṇāṇikā viya parivārayiṃsu. Sā dibbasayane nipannamattāva dibbaphassaṃ phusitvā niddaṃ okkami.

Dhataṛaṭṭho taṃ gahetvā saddhiṃ nāgapariṇāṇikaṃ tattha antarahito nāgabhavane yeva pāturahosi. Rājadhītā pabujjhivā alaṅkatadibbasayanaṃ aṇṇe ca suvaṇṇapāsādamaṇipāsādādayo uyyānapokkharāṇiyo alaṅkatadevanagaraṃ viya nāgabhavanaṃ disvā khujjādivipariṇāṇikāyo pucchi: “Idaṃ nagaraṃ ativiya alaṅkataṃ, na amhākaṃ nagaraṃ viya, kassetan”-ti. “Sāmikassa te santakaṃ, devi, na appapuñña evarūpaṃ sampattiṃ labhanti, mahāpuññaṭāya te ayaṃ laddhā” ti. Dhataṛaṭṭho pi pañcayojanasatike nāgabhavane bheriṃ carāpesi: “Yo samuddajāya sappavaṇṇaṃ dasseti, tassa rājadaṇḍo bhavissati” ti. Tasmā eko pi tassā sappavaṇṇaṃ dassetuṃ samattho nāma nāhosi. Sā manussalokasaññāya eva tattha tena saddhiṃ sammodamānā piyasaṃvāsaṃ vasi.

Nagaraṇḍaṃ niṭṭhitaṃ

Uposathakaṇḍaṃ

Sā aparabhāge dhataṛaṭṭhaṃ paṭicca gabbhaṃ paṭilabhitvā puttaṃ vijāyi, tassa piyadassanattā: “Sudassano” ti nāmaṃ karīṃsu. Punāparaṃ puttaṃ vijāyi, tassa: “Datto” ti nāmaṃ akaṃsu. So {6.168} pana bodhisatto. Punekaṃ puttaṃ vijāyi, tassa: “Subhogo” ti nāmaṃ karīṃsu. Aparam-pi puttaṃ vijāyi, tassa: “Ariṭṭho” ti nāmaṃ karīṃsu. Iti sā cattāro putte vijāyitvā pi nāgabhavanabhāvaṃ na jānāti. Athekadivasaṃ taruṇaṇāgā ariṭṭhassa ācikkhiṃsu: “Tava mātā manussitthī, na

nāginī” ti. Ariṭṭho: “Vīmaṁsissāmi nan”-ti ekadivasam thanam pivanto va sappasarīram māpetvā naṅguṭṭhakhaṇḍena mātu piṭṭhipāde ghaṭṭesi. Sā tassa sappasarīram disvā bhītatasitā mahāravam ravitvā tam bhūmiyam khipantī nakhena tassa akkhiṁ bhindi. Tato lohitaṁ pagghari. Rājā tassā saddaṁ sutvā: “Kissesā viravatī” ti pucchitvā ariṭṭhena katakiriyaṁ sutvā: “Gaṇhatha, naṁ dāsaṁ gahetvā jīvitakkhayaṁ pāpethā” ti tajjento āgacchi. Rājadhītā tassa kuddhabhāvaṁ ṇatvā puttasiṇehena: “Deva, puttassa me akkhi bhinnaṁ, khamathetassāparādhana”-ti āha. Rājā etāya evaṁ vadantiyā: “Kiṁ sakkā kātun”-ti khami. Tam divasaṁ sā: “Idaṁ nāgabHAVANAN”-ti aññāsi. Tato ca paṭṭhāya ariṭṭho kāṇāriṭṭho nāma jāto. Cattāro pi puttā viññutaṁ pāpuṇṁsu.

Atha nesaṁ pitā yojanasatikaṁ yojanasatikaṁ katvā rajjamadāsi, mahanto yaso ahosi. Soḷasa soḷasa nāgakaññāsahassāni parivārayiṁsu. Pitu ekayojanasatikam-eva rajjaṁ ahosi. Tayo puttā māse māse mātāpitāro passituṁ āgacchanti, bodhisatto pana anvaddhamāsaṁ āgacchati. NāgabHAVANE samuṭṭhitaṁ pañhaṁ bodhisatto va katheti. Pitarā saddhiṁ virūpakkhamahārājassa pi upaṭṭhānaṁ gacchati, tassa santike samuṭṭhitaṁ pañham-pi so va katheti. Athekadivasam virūpakkhe nāgaparisāya saddhiṁ tidasapuraṁ gantvā sakkam parivāretvā nisinne devānaṁ antare pañho samuṭṭhāsi. Tam koci kathetuṁ nāsakkihi, pallaṅkavaragato pana hutvā mahāsatto va kathesi. Atha naṁ devarājā dibbagandhapupphehi pūjetvā: “Datta, tvaṁ pathavisamāya vipulāya paññāya samannāgato, ito paṭṭhāya bhūridatto nāma hohi” ti: “Bhūridatto” tissa nāmaṁ akāsi. So {6.169} tato paṭṭhāya sakkassa upaṭṭhānaṁ gacchanto alaṅkatavejayantapāsādaṁ devaccharāhi ākiṇṇaṁ atimanoharaṁ sakkassa sampattiṁ disvā devaloke piyaṁ katvā: “Kiṁ me iminā maṇḍūkabhakkhena attabhāvena, nāgabHAVANAṁ gantvā uposathavāsaṁ vasitvā imasmiṁ devaloke uppattikāraṇaṁ karissāmī” ti cintetvā nāgabHAVANAṁ gantvā mātāpitāro āpucchi: “Ammatātā, ahaṁ uposathakammaṁ karissāmī” ti. “Sādhu, tāta, karohi, karonto pana bahi agantvā imasmiññeva nāgabHAVANE ekasmiṁ suññavimāne karohi, bahigatānaṁ pana nāgānaṁ mahantaṁ bhayaṁ”-ti.

So: “Sādhū” ti paṭissuṇitvā tattheva suññavimāne rājuyyāne uposathavāsaṁ vasati. Atha naṁ nānātūriyahatthā nāgakaññā parivārenti. So: “Na mayhaṁ idha vasantassa uposathakammaṁ matthakaṁ pāpuṇissati, manussapathaṁ gantvā karissāmī” ti cintetvā nivāraṇabhayaena mātāpitūnaṁ anārocetvā attano bhariyāyo āmantetvā: “Bhadde, ahaṁ manussalokaṁ gantvā yamunātīre nigrodharukkho atthi, tassāvidūre vammikamatthake bhoge ābhujitvā

caturaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya nipajjitvā uposathakammaṃ karissāmi. Mayā sabbarattim̐ nipajjitvā uposathakamme kate aruṇuggamanavelāyam-eva tumhe dasa dasa itthiyo ādāya vārena vārena tūriyahatthā mama santikaṃ āgantvā maṃ gandhehi ca pupphehi ca pūjetvā gāyitvā naccitvā maṃ ādāya nāgabhavanam-eva āgacchathā” ti vatvā tattha gantvā vammikamatthake bhoge ābhujitvā: “Yo mama cammaṃ vā nhāruṃ vā aṭṭhiṃ vā ruhiraṃ vā icchati, so āharatū” ti caturaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya naṅgalasīsappamāṇaṃ sarīraṃ māpetvā nipanno uposathakammamakāsi. Aruṇe uṭṭhahante yeva taṃ nāgamāṇavikā āgantvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjitvā nāgabhavanam̐ ānenti. Tassa iminā niyāmena uposathaṃ karontassa {6.170} dīgho addhā vītivatto.

Uposathakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ

Garūlakhaṇḍaṃ

Tadā eko bārāṇasidvāragāmaṃ vāsī brāhmaṇo somadattena nāma puttena saddhiṃ araṇṇaṃ gantvā sūlayantapāsavāgurādīhi oḍḍetvā mige vadhitvā maṃsaṃ kājenāharitvā vikkiṇanto jīvikaṃ kappesi. So ekadivasam̐ antamaso godhāmattam-pi alabhitvā: “Tāta somadatta, sace tucchahatthā gamissāma, mātā te kujjhissati, yaṃ kiñci gahetvā gamissāmā” ti vatvā bodhisattassa nipannavammikaṭṭhānābhimukho gantvā pāṇīyaṃ pātuṃ yamunaṃ otarantānaṃ migānaṃ padavalaṇṇaṃ disvā: “Tāta, migamaggo paññāyati, tvaṃ paṭikkamitvā tiṭṭhāhi, ahaṃ pāṇiyatthāya āgataṃ migam̐ vijjhissāmī” ti dhanuṃ ādāya migam̐ olokeno ekasmiṃ rukkhamaṇe aṭṭhāsi. Atheke migo sāyanhasamaye pāṇīyaṃ pātuṃ āgato. So taṃ vijjhi. Migo tattha apatitvā saravegena tajjito lohitena paggharantena palāyi. Pitāputtā naṃ anubandhitvā patitaṭṭhāne maṃsaṃ gahetvā araṇṇā nikkhamitvā sūriyatthaṅgamanavelāya taṃ nigrodhaṃ patvā: “Idāni akālo, na sakkā gantuṃ, idheva vasissāmā” ti maṃsaṃ ekamante ṭhapetvā rukkhaṃ āruya viṭapantare nipajjimsu. Brāhmaṇo paccūsasamaye pabujjhivā migasaddasavanāya sotaṃ odahi.

Tasmiṃ khaṇe nāgamāṇavikāyo āgantvā bodhisattassa pupphāsanaṃ paññāpesuṃ. So ahisarīraṃ antaradhāpetvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ dibbasarīraṃ māpetvā sakkalīlāya pupphāsane nisīdi. Nāgamāṇavikā pi naṃ gandhamālādīhi pūjetvā dibbatūriyāni vādetvā naccagītaṃ paṭṭhapesuṃ. Brāhmaṇo taṃ saddaṃ sutvā: “Ko nu kho esa, jānissāmi naṃ”-ti cintetvā: “Putta,

puttā” ti vatvā pi puttāṃ pabodhetuṃ asakkonto: “Sayatu esa, kilanto bhavissati, aham-eva gamissāmī” ti rukkhā oruyha tassa santikaṃ agamāsi. Nāgamāṇavikā taṃ disvā saddhiṃ tūriyehi bhūmiyaṃ nimujjitvā attano nāgabhavanam-eva gatā. Bodhisatto ekako va {6.171} ahosi. Brāhmaṇo tassa santikaṃ gantvā pucchanto gāthādvayamāha:

**14. Pupphābhihārassa vanassa majjhe, ko lohitakkho vitatantaramso,
Kā kambukāyūradharā suvatthā, tiṭṭhanti nāriyo dasa vandamānā.**

**15. Ko tvaṃ brahābāhu vanassa majjhe, virocasi ghasitto va aggi,
Mahesakkho aññatarosi yakkho, udāhu nāgosi mahānubhāvo ti.**

Tattha **pupphābhihārassā** ti bodhisattassa pūjanatthāya ābhatena dibbapupphābhihārena samannāgatassa. **Ko** ti ko nāma tvaṃ. **Lohitakkho** ti rattakkho. **Vitatantaramso** ti puthulaantaramso. **Kambukāyūradharā** ti suvaṇṇālāṅkāradharā. **Brahābāhū** ti mahābāhu.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Sace pi ‘sakkādīsu aññatarohamasmī’ ti vakkhāmi, saddahissatevāyaṃ brāhmaṇo, ajja pana mayā saccam-eva kathetuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā attano nāgarājabhāvaṃ kathento āha:

**16. Nāgohamasmi iddhimā, tejassī duratikkamo,
Ḍaṃseyyaṃ tejasā kuddho, phītaṃ janapadaṃ api.**

**17. Samuddajā hi me mātā, dhataratṭho ca me pitā,
Sudassanakaniṭṭhosmi, bhūridattoti maṃ vidū ti.**

Tattha **tejassī** ti visatejena tejavā. **Duratikkamo** ti aññena atikkamituṃ asakkuṇeyyo. **Ḍaṃseyyan-**ti sacāhaṃ kuddho phītaṃ janapadaṃ api ḍaṃseyyaṃ, pathaviyaṃ mama dāṭhāya patitamattāya saddhiṃ pathaviyā mama tejena so sabbo janapado bhasmā bhaveyyāti vadati.

Sudassanakaniṭṭhosmī ti ahaṃ mama bhātu sudassanassa kaniṭṭho asmi.

Vidū ti evaṃ mamaṃ pañcayojanasatike nāgabhavane jānantīti.

Idaṇca pana vatvā mahāsatto cintesi: “Ayaṃ brāhmaṇo caṇḍo pharuso, ahituṇḍikassa ārocetvā uposathakammassa me antarāyam-pi kareyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ nāgabhavanaṃ netvā mahantaṃ yasaṃ datvā uposathakammaṃ addhaniyaṃ kareyyan”-ti. Atha naṃ āha {6.172} “brāhmaṇa, mahantaṃ te yasaṃ dassāmi, ramaṇīyaṃ nāgabhavanaṃ, ehi tattha gacchāmā” ti. “Sāmi, putto me atthi, tasmim gacchante āgamissāmī” ti. Atha naṃ mahāsatto: “Gaccha, brāhmaṇa, ānehi nan”-ti vatvā attano āvāsaṃ ācikkhanto āha:

**18. Yaṃ gambhīraṃ sadāvaṭṭaṃ, rahadaṃ bhesmaṃ pekkhasi,
Esa dibbo mamaṃvāso, anekasataporiso.**

**19. Mayūrakoṇcābhirudaṃ, nīlodaṃ vanamajjhato,
Yamunaṃ pavisa mā bhīto, khemaṃ vattavataṃ sivaṃ-ti.**

Tattha **sadāvaṭṭan**-ti sadā pavattaṃ āvaṭṭaṃ. **Bhesman**-ti bhayānakaṃ. **Pekkhasi** ti yaṃ evarūpaṃ rahadaṃ passasi. **Mayūrakoṇcābhirudan**-ti ubhosu tīresu vanaghaṭṭāyaṃ vasantehi mayūrehi ca koṇcehi ca abhirudaṃ upakūjitaṃ. **Nīlodaṃ**-ti nīlasalilaṃ. **Vanamajjhato** ti vanamajjhena sandamānaṃ. **Pavisa mā bhīto** ti evarūpaṃ yamunaṃ abhīto hutvā pavisa. **Vattavatan**-ti vattasampannānaṃ ācāravantānaṃ vasanabhūmiṃ pavisa, gaccha, brāhmaṇa, puttaṃ ānehīti.

Brāhmaṇo gantvā puttassa tamatthaṃ ārocetvā puttaṃ ānesi. Mahāsatto te ubho pi ādāya yamunātīraṃ gantvā tīre ṭhito āha:

**20. Tattha patto sānucaro, saha puttena brāhmaṇa,
Pūjito mayhaṃ kāmehi, sukhaṃ brāhmaṇa vacchasī ti.**

Tattha **tattha patto** ti tvaṃ amhākaṃ nāgabhavanaṃ patto hutvā. **Mayhan**-ti mama santakehi kāmehi pūjito. **Vacchasī** ti tattha nāgabhavane sukhaṃ vasissati.

Evam vatvā mahāsatto ubho pi te pitāputte attano ānubhāvena nāgabhavanaṃ ānesi. Tesam tattha dibbo attabhāvo pātubhavi. Atha nesaṃ mahāsatto dibbasampattim datvā cattāri cattāri nāgakaṇṇāsātāni adāsi. Te mahāsampattim anubhaviṃsu. Bodhisatto pi appamatto uposathakammaṃ akāsi. Anvaḍḍhamāsaṃ mātāpitūnaṃ upaṭṭhānaṃ gantvā dhammakathaṃ kathetvā tato ca brāhmaṇassa santikaṃ gantvā ārogyaṃ pucchitvā: “Yena te attho, taṃ vadeyyāsi, anukkaṇṭhamāno abhiramā” ti vatvā somadattena pi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā attano nivesanaṃ agacchi. Brāhmaṇo ekasaṃvaccharaṃ nāgabhavane vasitvā mandapuññatāya ukkaṇṭhito {6.173} manussalokaṃ gantukāmo ahosi. Nāgabhavanamassa lokantaranirayo viya alaṅkatapāsādo bandhanāgāraṃ viya alaṅkatanāgakaṇṇā yakkhiniyo viya upaṭṭhahimṃsu. So: “Ahaṃ tāva ukkaṇṭhito, somadattassa pi cittaṃ jānissāmī” ti tassa santikaṃ gantvā āha: “Kiṃ, tāta, ukkaṇṭhasi” ti? “Kasmā ukkaṇṭhissāmi na ukkaṇṭhāmi, tvaṃ pana ukkaṇṭhasi, tātā” ti? “Āma tātā” ti. “Kiṃkāraṇā” ti. “Tava mātu ceva bhātubhaginīnaṃ adassanena ukkaṇṭhāmi, ehi, tāta somadatta, gacchāmā” ti.

So: “Na gacchāmī” ti vatvā pi punappunam pitarā yāciyamāno: “Sādhū” ti sampañicchi.

Brāhmaṇo: “Puttassa tāva me mano laddho, sace panāham bhūridattassa ‘ukkaṇṭhitomhī’ ti vakkhāmi, atirekataram me yasaṃ dassati, evaṃ me gamanam na bhavissati. Ekena pana upāyena tassa sampattiṃ vaṇṇetvā ‘tvam evarūpaṃ sampattiṃ pahāya kimkāraṇā manussalokaṃ gantvā uposathakammaṃ karosī’ ti pucchitvā ‘saggaṭṭhāyā’ ti vutte ‘tvam tāva evarūpaṃ sampattiṃ pahāya saggaṭṭhāya uposathakammaṃ karosi, kimaṅgam pana mayaṃ yeva paradhanena jīvikam kappema, aham-pi manussalokaṃ gantvā nātake disvā pabbajitvā samaṇadhammaṃ karissāmī’ ti nam saññāpessāmi. Atha me so gamanam anujānissatī” ti cintetvā ekadivasam tenāgantvā: “Kim, brāhmaṇa, ukkaṇṭhasī” ti pucchito: “Tumhākaṃ santikā amhākaṃ na kiñci parihāyatī” ti kiñci gamanapaṭibaddham avatvāva ādito tāva tassa sampattiṃ vaṇṇento āha:

**21. Samā samantaparito, pahūtatarā mahī,
Indagopakasañchannā, sobhati harituttamā.**

**22. Rammāni vanacetyāni, rammā hamsūpakūjitā,
Opupphapaddhā tiṭṭhanti, pokkharaṇṇo sunimmitā.**

**23. Aṭṭhamāsa sukatā thambhā, sabbe veḷuriyāmayā,
Sahassathambhā pāsādā, pūrā kaññāhi jotare.**

**24. Vimānaṃ {6.174} upapannosi, dibyaṃ puññehi attano,
Asambādham sivaṃ rammaṃ, accantasukhasamhitam.**

**25. Maññe sahassanettassa, vimānaṃ nābhikaṅkhasi,
Iddhī hi tyāyaṃ vipulā, sakkasseva jutīmato ti.**

Tattha **samā samantaparito** ti parisamantato sabbadisābhāgesu ayaṃ tava nāgabhave mahī suvaṇṇarajatamaṇi muttāvālukaṃ parikiṇṇā samatalā.

Pahūtatarā mahī ti bahukehi tagaragacchehi samannāgatā.

Indagopakasañchannā ti suvaṇṇaṇḍagopakehi sañchannā. **Sobhati**

harituttamā ti haritavaṇṇadabbatiṇasañchannā sobhatī ti attho. **Vanacetyāni** ti vanaghaṭṭā. **Opupphapaddhā** ti pupphitvā patitehi padumapattehi sañchannā udakapiṭṭhā. **Sunimmitā** ti tava puññasampattiyā suṭṭhu nimmitā.

Aṭṭhamāsa ti tava vasanaṇḍādesu aṭṭhamāsa sukatā veḷuriyāmayā thambhā.

Tehi thambhehi sahassathambhā tava pāsādā nāgakaññāhi pūrā vijjotanti.

Upapannosi ti evarūpe vimāne nibbattosi ti attho. **Sahassanettassa vimānan-**

ti sakkassa vejayantapāsādaṃ. **Iddhī hi tyāyaṃ vipulā** ti yasmā tavāyaṃ vipulā iddhi, tasmā tvaṃ tena uposathakammena sakkassa vimānam-pi na patthesi, aññaṃ tato uttari mahantaṃ ṭhānaṃ patthesīti maññāmi.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Mā hevaṃ, brāhmaṇa, avaca, sakkassa yasaṃ paṭicca amhākaṃ yaso sinerusantike sāsapo viya, mayaṃ tassa paricārake pi na agghāmā” ti vatvā gāthamāha.

**26. Manasā pi na pabbatto, ānubhāvo jutīmato,
Paricārayamānānaṃ, saindānaṃ vasavattinan-ti.**

Tassatto: brāhmaṇa, sakkassa yaso nāma ekaṃ dve tayo cattāro vā divase: “Ettako siyā” ti manasā cintentena pi na abhipabbatto. Ye pi na cattāro mahārājāno paricārenti, tesaṃ devarājānaṃ paricārayamānānaṃ indaṃ nāyakaṃ katvā carantānaṃ saindānaṃ vasavattīnaṃ catunnaṃ lokapālānaṃ yasassa pi amhākaṃ tiracchānagatānaṃ yaso soḷasiṃ kalaṃ nagghatīti.

Evañca pana vatvā: “Idaṃ te maññe sahasanettassa vimānaṃ”-ti vacanaṃ sutvā ahaṃ taṃ anussariṃ. “Ahañhi vejayantaṃ patthento uposathakammaṃ karomī” ti tassa attano patthanaṃ ācikkhanto āha:

**27. Taṃ vimānaṃ abhijjhāya, amarānaṃ sukhesinaṃ,
Uposathaṃ upavasanto, semi vammikamuddhanī ti.**

Tattha {6.175} **abhijjhāyā** ti patthetvā. **Amarānaṃ**-ti dīghāyukānaṃ devānaṃ. **Sukhesinaṃ**-ti esitasukhānaṃ sukhe paṭiṭṭhitānaṃ.

Kaṃ sutvā brāhmaṇo: “Idāni me okāso laddho” ti somanassappatto gantuṃ āpucchanto gāthādvayamāha:

**28. Ahañca migamesāno, saputto pāvisiṃ vanam,
Taṃ maṃ mataṃ vā jīvaṃ vā, nābhivedenti ñātakā.**

**29. Āmantaye bhūridattaṃ, kāsiputtaṃ yasassinaṃ,
Tayā no samanūññātā, api passemu ñātaka ti.**

Tattha **nābhivedentī** ti na jānanti, kathento pi nesaṃ natthi. **Āmantaye** ti āmantayāmi. **Kāsiputtan**-ti kāsirājadhītaya puttaṃ.

Tato bodhisatto āha:

**30. Eso hi vata me chando, yaṃ vasesi mamantike,
Na hi etādisā kāmā, sulabhā honti mānuse.**

**31. Sace tvaṃ nicchase vatthum, mama kāmehi pūjito,
Mayā tvaṃ samanūññāto, sotthim passāhi ñātake ti.**

Mahāsatto gāthādvayaṃ vatvā cintesi: “ayaṃ maṇim nissāya sukhaṃ jīvanto kassaci nācikkhissati, etassa sabbakāmadadaṃ maṇim dassāmī” ti. Athassa taṃ dadanto āha:

**32. Dhārayimaṃ maṇim dibyaṃ, pasum putte ca vindati,
Arogo sukhito hoti, gacchevādāya brāhmaṇā ti.**

Tattha **pasum putte ca vindatī** ti imaṃ maṇim dhārayamāno imassānubhāvena pasuṇca putte ca aññaṇca yaṃ icchati, taṃ sabbaṃ labhati.

Tato brāhmaṇo gāthamāha.

**33. Kusalaṃ paṭinandāmi, bhūridatta vaco tava,
Pabbajissāmi jiṇṇosmi, na kāme abhipatthaye ti.**

Tassattho: bhūridatta, tava vacanaṃ kusalaṃ anavajjaṃ, taṃ paṭinandāmi na paṭikkhipāmi. Ahaṃ pana jiṇṇo asmi, tasmā pabbajissāmi, na kāme abhipatthayāmi, kiṃ me maṇināti.

Bodhisatto āha:

**34. Brahmacariyassa ce bhaṅgo, hoti bhogehi kāriyaṃ,
Avikampamāno eyyāsi, bahuṃ dassāmi te dhanan-ti.**

Tattha {6.176} **ce bhaṅgo** ti brahmacariyavāso nāma dukkaro, anabhiratassa brahmacariyassa ce bhaṅgo hoti, tadā gihibhūtassa bhogehi kāriyaṃ hoti, evarūpe kāle tvaṃ nirāsaṅko hutvā mama santikaṃ āgaccheyyāsi, bahuṃ te dhanam dassāmīti.

Brāhmaṇo āha:

**35. Kusalaṃ paṭinandāmi, bhūridatta vaco tava,
Puna pi āgamiṣsāmi, sace attho bhavissatī ti.**

Tattha **punapī** ti puna api, ayam-eva vā pāṭho.

Athassa tattha avasitukāmataṃ ñatvā mahāsatto nāgamānavake āṇāpetvā brāhmaṇaṃ manussalokaṃ pāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**36. Idaṃ vatvā bhūridatto, pesesi caturo jane,
Ethā gacchatha uṭṭhetha, khippaṃ pāpetha brāhmaṇaṃ.**

**37. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, uṭṭhāya caturo janā,
Pesitā bhūridattena, khippaṃ pāpesu brāhmaṇaṇ-ti.**

Tattha **pāpesū** ti yamunāto uttāretvā bārāṇasimaggaṃ pāpayiṃsu, pāpayitvā ca pana: “Tumhe gacchathā” ti vatvā nāgabhavanam-eva paccāgamiṃsu.

Brāhmaṇo pi: “Tāta somadatta, imasmim̐ ṭhāne migaṃ vijjhimhā, imasmim̐ sūkaraṇ”-ti puttassa ācikkhanto antarāmagge pokkharāṇim̐ disvā: “Tāta somadatta, nhāyāmā” ti vatvā: “Sādhu, tātā” ti vutte ubho pi dibbābharaṇāni ceva dibbavatthāni ca omuñcitvā bhaṇḍikaṃ katvā pokkharāṇītīre ṭhapetvā otaritvā nhāyiṃsu. Tasmim̐ khaṇe tāni antaradhāyitvā nāgabhavanam-eva agamaṃsu. Paṭhamam̐ nivatthakāsāvapilotikāva nesaṃ sarīre paṭimuñciṃsu, dhanusarasattiyo pi pākatiḥkāva ahesuṃ. Somadatto: “Nāsītāmhā tayā, tātā” ti paridevi. Atha naṃ pitā: “Mā cintayi, migesu santesu araṇṇe mige vadhitvā jīvikaṃ kappessāmā” ti assāsesi. Somadattassa mātā tesaṃ āgamaṇam̐ sutvā paccuggantvā gharaṃ netvā annapānena santappesi. Brāhmaṇo bhuñjitvā niddam̐ okkami. Itarā puttaṃ pucchi: “Tāta, {6.177} ettakaṃ kālaṃ kuhiṃ gatathā” ti? “Amma, bhūridattanāgarājena amhe nāgabhavanam̐ nītā, tato ukkaṇṭhitvā idāni āgatā” ti. “Kiñci pana vo ratanam̐ ābhatan”-ti. “Nābhataṃ amma” ti. “Kiṃ tumhākaṃ tena kiñci na dinnan”-ti. “Amma, bhūridattena me pitu sabbakāmadado maṇi dinno ahosi, iminā pana na gahito” ti. “Kiṃkāraṇā” ti. “Pabbajissati kirā” ti. Sā: “Ettakaṃ kālaṃ dārake mama bhāraṃ karonto nāgabhavane vasitvā idāni kira pabbajissatī” ti kujjhitvā vīhibhañjanadabbiyā piṭṭhiṃ pothentī: “Are, duṭṭhabrāhmaṇa, pabbajissāmīti kira maṇiratanam̐ na gaṇhasi, atha kasmā apabbajitvā idhāgatosi, nikkhama mama gharā sīghan”-ti santajjesi. Atha naṃ: “Bhadde, mā kujjhi, araṇṇe migesu santesu aham̐ taṃ posessāmī” ti vatvā puttena saddhiṃ araṇṇam̐ gantvā purimaniyāmeneva jīvikaṃ kappesi.

Tadā dakkhiṇamahāsamuddassa disābhāge simbalivāsī eko garuḷo pakkhavātehi samudde udakaṃ viyūhitvā ekaṃ nāgarājānaṃ sīse gaṇhi. Tadāhi supaṇṇā nāgaṃ gahetuṃ ajānanakā yeva, paccā paṇḍarajātake (Ja. 518) jāniṃsu. So pana taṃ sīse gahetvā pi udake anottharante yeva ukkhipitvā olambantaṃ ādāya himavantamatthakena pāyāsi. Tadā ceko kāsiraṭṭhavāsī brāhmaṇo isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantappadese paṇṇasālaṃ māpetvā paṭivasati. Tassa caṅkamanakoṭiyaṃ mahānigrodharukkho atthi. So tassa mūle divāvihāraṃ karoti. Supaṇṇo nigrodhamatthakena nāgaṃ harati. Nāgo olambanto mokkhatthāya naṅguṭṭhena nigrodhaviṭapaṃ veṭhesi. Supaṇṇo taṃ ajānanto va

mahabbalatāya ākāse pakkhandi yeva. Nigrodharukkho samūlo uppāṭito. Supaṇṇo nāgaṃ simbalivanaṃ netvā tuṇḍena paharivā kucchiṃ phāletvā nāgamedam̐ {6.178} khāditvā sarīraṃ samuddakucchimhi chaḍḍesi. Nigrodharukkho patanto mahāsaddamakāsi. Supaṇṇo: “Kissa eso saddo” ti adho olovento nigrodharukkham̐ disvā: “Kuto esa mayā uppāṭito” ti cintetvā: “Tāpasassa caṅkamanakoṭiyā nigrodho eso” ti tathato ñatvā: “Ayaṃ tassa bahūpakāro, ‘akusalaṃ nu kho me pasutaṃ, udāhu no’ ti tam-eva pucchitvā jānissāmī” ti māṇavakavesena tassa santikaṃ agamāsi.

Tasmiṃ khaṇe tāpaso taṃ ṭhānaṃ samaṃ karoti. Supaṇṇarājā tāpasam̐ vanditvā ekamantaṃ nisinno ajānanto viya: “Kissa ṭhānaṃ, bhante, idan”-ti pucchi. “Upāsaka, eko supaṇṇo bhojanatthāya nāgaṃ haranto nāgena mokkhatthāya nigrodhaviṭapaṃ naṅguṭṭhena veṭhitāya pi attano mahabbalatāya pakkhantitvā gato, atha nigrodharukkho uppāṭito, idaṃ tassa uppāṭitaṭṭhānan”-ti. “Kiṃ pana, bhante, tassa supaṇṇassa akusalaṃ hoti, udāhu no” ti? “Sace na jānāti, acetanakammaṃ nāma akusalaṃ na hoti” ti. “Kiṃ nāgassa pana, bhante” ti? “So imaṃ nāsetuṃ na gaṇhi, mokkhatthāya gaṇhi, tasmā tassa pi na hotiyevā” ti. Supaṇṇo tāpasassa tussitvā: “Bhante, ahaṃ so supaṇṇarājā, tumhākañhi pañhaveyyākaraṇena tuṭṭho. Tumhe araṇṇe vasatha, ahañcekaṃ alampāyanamantaṃ jānāmi, anaggho manto. Tamahaṃ tumhākaṃ ācariyabhāgaṃ katvā dammi, paṭiggaṇhatha nan”-ti āha. “Alaṃ mayhaṃ mantena, gacchatha tumhe” ti. So taṃ punappunaṃ yācitvā sampatiṇchāpetvā mantam̐ datvā osadhāni ācikkhitvā pakkāmi.

Garūḷakaṇḍam̐ niṭṭhitam̐

Kīḷanakaṇḍam̐

Tasmiṃ kāle bārāṇasiyaṃ eko daliddabrāhmaṇo bahuṃ iṇaṃ gahetvā iṇasāmihehi codiyamāno: “Kiṃ me idha vāsena, araṇṇaṃ pavisitvā mataṃ seyyo” ti nikkhamitvā vanaṃ pavisitvā anupubbena taṃ assamapadam̐ patvā tāpasam̐ vattasampadāya ārādhesi. Tāpaso: “Ayaṃ brāhmaṇo mayhaṃ ativiya upakārako, supaṇṇarājena dinnaṃ dibbamantaṃ massa dassāmī” ti cintetvā: “Brāhmaṇa, ahaṃ alampāyanamantaṃ jānāmi, taṃ te dammi, gaṇhāhi nan”-ti vatvā: “Alaṃ, bhante, na mayhaṃ mantenattho” ti {6.179} vutte pi punappunaṃ vatvā nippīletvā sampatiṇchāpetvā adāsi yeva. Tassa ca mantassa anucchavikāni osadhāni ceva mantupacāraṇa sabbaṃ kathesi. Brāhmaṇo: “Laddho me

jīvitupāyo” ti katipāhaṃ vasitvā: “Vātābādho me, bhante, bādhatī” ti apadesaṃ katvā tāpasena vissajjito taṃ vanditvā khamāpetvā araṇṇā nikkhamitvā anupubbena yamunāya tīraṃ patvā taṃ mantaṃ sajjhāyanto mahāmaggaṃ gacchati.

Tasmiṃ kāle saḥassamattā bhūridattassa paricārikā nāgamāṇavikā taṃ sabbakāmadadaṃ maṇiratanam ādāya nāgabhavanā nikkhamitvā yamunātīre vālukaṛāsīmhi ṭhapetvā tassa obhāseṇa sabbarattim udakakīḷaṃ kīḷitvā aruṇuggamane sabbālaṅkāreṇa alaṅkaritvā maṇiratanam parivāretvā sirim pavesayamānā nisīdīmsu. Brāhmaṇo pi mantaṃ sajjhāyanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Tā mantasaddaṃ sutvāva: “Iminā supaṇṇena bhavitabban”-ti maraṇabhayaatajjitā maṇiratanam aggahetvā pathaviyaṃ nimujjitvā nāgabhavanam agamīmsu. Brāhmaṇo pi maṇiratanam disvā: “Idāneva me manto samiddho” ti tuṭṭhamānaso maṇiratanam ādāya pāyāsi. Tasmiṃ khaṇe nesādabrāhmaṇo somadattena saddhim migavadhāya araṇṇam pavisanto tassa hatthe taṃ maṇiratanam disvā puttaṃ āha: “Tāta, nanu eso amhākaṃ bhūridattena dinno maṇī” ti? “Āma, tāta, eso maṇī” ti. “Tena hissa aguṇaṃ kathetvā imaṃ brāhmaṇam vañcetvā gaṇhāmetaṃ maṇiratanam”-ti. “Tāta, pubbe bhūridattena dīyamānaṃ na gaṇhi, idāni panesa brāhmaṇo taññeva vañcessati, tuṇhī hohī” ti. Brāhmaṇo: “Hotu, tāta, passasi etassa vā mama vā vañcanabhāvan”-ti alampāyanena saddhim sallapanto āha:

**38. Maṇim paggayha maṅgalyaṃ, sādhuvaṭṭaṃ manoramaṃ,
Selaṃ byañjanasampannaṃ, ko imaṃ maṇimajjhagā ti.**

Tattha **maṅgalyaṃ**-ti maṅgalasammataṃ sabbakāmadadaṃ. **Ko imaṃ**-ti kuhiṃ imaṃ maṇim adhigatosi.

Tato {6.180} alampāyano gāthamāha.

**39. Lohitakkhasaḥassāhi, samantā parivāritaṃ,
Ajja kālaṃ pathaṃ gacchaṃ, ajjhagāhaṃ maṇim imaṃ-ti.**

Tassattho: ahaṃ ajja kālaṃ pāto va pathaṃ maggaṃ gacchanto rattakkhikāhi saḥassamattāhi nāgamāṇavikāhi samantā parivāritaṃ imaṃ maṇim ajjhagā.

Maṃ disvā hi sabbāva etā bhayatajjitā imaṃ chaḍḍetvā palātāti.

Nesādabrāhmaṇo taṃ vañcetukāmo maṇiratanassa aguṇaṃ pakāsento attanā gaṇhitukāmo tisso gāthā abhāsi:

**40. Sūpaciṇṇo ayaṃ selo, accito mānito sadā,
Sudhārito sunikkhitto, sabbatthamabhisādhaye.**

**41. Upacāravipannassa, nikkhepe dhāraṇāya vā,
Ayaṃ selo vināsāya, pariciṇṇo ayoniso.**

**42. Na imaṃ akusalo dibyaṃ, maṇiṃ dhāretumāraho,
Paṭipajja sataṃ nikkhaṃ, dehimaṃ ratanaṃ maman-ti.**

Tattha **sabbatthan**-ti yo imaṃ selaṃ suṭṭhu upacarituṃ accituṃ attano jīvitāṃ viya mamāyituṃ suṭṭhu dhāretuṃ suṭṭhu nikkhipituṃ jānāti, tasseva sūpaciṇṇo accito mānito sudhārito sunikkhitto ayaṃ selo sabbaṃ atthaṃ sādhetī ti attho. **Upacāravipannassā** ti yo pana upacāravipanno hoti, tasseso anupāyena pariciṇṇo vināsam-eva vahaṭīti vadati. **Dhāretumāraho** ti dhāretuṃ araho. **Paṭipajja sataṃ nikkhaṃ**-ti amhākaṃ gehe bahū maṇi, mayametaṃ gahetuṃ jānāma. Ahaṃ te nikkhasataṃ dassāmi, taṃ paṭipajja, dehi imaṃ maṇiratanāṃ mamanti. Tassa hi gehe eko pi suvaṇṇanikkho natthi. So pana tassa maṇino sabbakāmadadabhāvaṃ jānāti. Tenassa etadahosi: “Ahaṃ saśīsaṃ nhatvā maṇiṃ udakena paripphosītva ‘nikkhasataṃ me dehi’ ti vakkhāmi, athesa me dassati, tamahaṃ etassa dassāmī” ti. Tasmā sūro hutvā evamāha.

Tato alampāyano gāthamāha.

**43. Na ca myāyaṃ maṇi keyyo, gohi vā ratanehi vā,
Selo byañjanasampanno, neva keyyo maṇi mamā ti.**

Tattha **na ca myāyan**-ti ayaṃ maṇi mama santako kenaci vikkiṇitabbo nāma na hoti. **Neva keyyo** ti ayaṃca mama maṇi lakkhaṇasampanno, tasmā neva keyyo kenaci vatthunā pi vikkiṇitabbo nāma na hotīti.

Nesādabrāhmaṇo {6.181} āha:

**44. No ce tayā maṇi keyyo, gohi vā ratanehi vā,
Atha kena maṇi keyyo, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Alampāyano āha:

**45. Yo me saṃse mahānāgaṃ, tejassiṃ duratikkamaṃ,
Tassa dajjaṃ imaṃ selaṃ, jalantamiva tejasā ti.**

Tattha **jalantamiva tejasā** ti pabhāya jalantaṃ viya.

Nesādabrāhmaṇo āha:

**46. Ko nu brāhmaṇavaṇṇena, supaṇṇo patataṃ varo,
Nāgaṃ jigīsamavesi, anvesaṃ bhakkhamattano ti.**

Tattha **ko nū** ti idaṃ nesāḍabrāhmaṇo: “Attano bhakkhaṃ anvesantena garuḷena bhavitabban”-ti cintetvā evamāha.

Alampāyano evamāha:

**47. Nāhaṃ dijādhipo homi, adiṭṭho garuḷo mayā,
Āsīvisena vittoti, vejjo brāhmaṇa maṃ vidū ti.**

Tattha **maṃ vidū** ti maṃ: “Esa āsīvisena vittako alampāyano nāma vejjo” ti jānanti.

Nesāḍabrāhmaṇo āha:

**48. Kiṃ nu tuyhaṃ phalaṃ atthi, kiṃ sippaṃ vijjate tava,
Kismiṃ vā tvaṃ paratthaddho, uragaṃ nāpacāyasī ti.**

Tattha **kismiṃ vā tvaṃ paratthaddho** ti tvaṃ kismiṃ vā upatthaddho hutvā, kiṃ nissayaṃ katvā uragaṃ āsīvisaṃ na apacāyasi jeṭṭhakaṃ akatvā avajānāsīti pucchati.

So attano balaṃ dīpento āha:

**49. Ārañṇikassa isino, cirarattaṃ tapassino,
Supaṇṇo kosiyaṃsakkhā, visavijjaṃ anuttaraṃ.**

**50. Taṃ bhāvitattaññataraṃ, sammantaṃ pabbatantare,
Sakkaccaṃ taṃ upaṭṭhāsīm, rattindivamatandito.**

**51. So tadā pariciṇṇo me, vattavā brahmacariyavā,
Dibbaṃ pātukarī mantaṃ, kāmasā bhagavā mama.**

**52. Tyāhaṃ {6.182} mante paratthaddho, nāhaṃ bhāyāmi bhoginaṃ,
Ācariyo visaghātānaṃ, alampānoti maṃ vidū ti.**

Tattha **kosiyaṃsakkhā** ti kosiyaḡottassa isino supaṇṇo ācikkhi. Tena akkhātakāraṇaṃ pana sabbhaṃ vitthāretvā kathetabbaṃ.

Bhāvitattaññataraṃ-ti bhāvitattānaṃ isīnaṃ aññataraṃ. **Sammantaṃ**-ti vasantaṃ. **Kāmasā** ti attano icchāya. **Mamā** ti taṃ mantaṃ mayhaṃ pakāsesi. **Tyāhaṃ mante, paratthaddho** ti ahaṃ te mante upatthaddho nissito. **Bhoginaṃ**-ti nāgānaṃ. **Visaghātānaṃ**-ti visaghātakavejjānaṃ.

Taṃ sutvā nesādabrāhmaṇo cintesi: “Ayaṃ alampāyano yvāssa nāgaṃ dasseti, tassa maṇiratanam dassati, bhūridattamassa dassetvā maṇim gaṇhissāmī” ti. Tato puttena saddhim mantento gāthamāha.

**53. Gaṇhāmase maṇim tāta, somadatta vijānahi,
Mā daṇḍena sirim pattam, kāmasā pajahimhase ti.**

Tattha **gaṇhāmase** ti gaṇhāma. **Kāmasā** ti attano ruciyā daṇḍena paharivā mā jahāma.

Somadatto āha:

**54. Sakaṃ nivesanam pattam, yo taṃ brāhmaṇa pūjayi,
Evaṃ kalyāṇakārissa, kim mohā dubbhimicchasi.**

**55. Sace tvaṃ dhanakāmosi, bhūridatto padassati,
Tam-eva gantvā yācassu, bahuṃ dassati te dhanan-ti.**

Tattha **pūjayī** ti dibbakāmehi pūjayittha. **Dubbhimicchasi** ti kim tathārūpassa mittassa dubbhikammaṃ kātuṃ icchasi tātāti.

Brāhmaṇo āha:

**56. Hatthagataṃ pattagataṃ, nikiṇṇaṃ khādituṃ varam,
Mā no sandiṭṭhiko attho, somadatta upaccagā ti.**

Tattha **hatthagatan**-ti tāta somadatta, tvaṃ taruṇako lokapavattiṃ na jānāsi. Yañhi hatthagataṃ vā hoti pattagataṃ vā purato vā nikiṇṇaṃ ṭhapitaṃ, tadeva me khādituṃ varam, na dūre ṭhitaṃ.

Somadatto {6.183} āha:

**57. Paccati niraye ghore, mahissama pi vivarati,
Mittadubbhī hitaccāgī, jīvarevā pi sussati.**

**58. Sace tvaṃ dhanakāmosi, bhūridatto padassati,
Maññe attakataṃ veram, na ciram vedayissasī ti.**

Tattha **mahissama pi vivarati** ti tāta, mittadubbhino jīvantasseva pathavī bhijjivā vivaram deti. **Hitaccāgī** ti attano hitapariccāgī. **Jīvarevā pi sussati** ti jīvamāno va sussati, manussapeto hoti. **Attakataṃ veran**-ti attanā kataṃ pāpaṃ. **Na ciran**-ti na cirasseva vedayissasīti maññāmi.

Brāhmaṇo āha:

**59. Mahāyaññaṃ yajjivāna, evaṃ sujjhanti brāhmaṇā,
Mahāyaññaṃ yajissāma, evaṃ mokkhāma pāpakā ti.**

Tattha **sujjhantī** ti tāta somadatta, tvaṃ daharo na kiñci jānāsi, brāhmaṇā
nāma yaṃ kiñci pāpaṃ katvā yaññaṃ sujjhantīti dassento evamāha.

Somadatto āha:

**60. Handa dāni apāyāmi, nāhaṃ ajja tayā saha,
Padampekāṃ na gaccheyyaṃ, evaṃ kibbisakārīna ti.**

Tattha **apāyāmi** ti apagacchāmi, palāyāmi ti attho.

Evañca pana vatvā paṇḍito māṇavo pitaraṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ
asakkonto mahantena saddena devatā ujjhāpetvā: “Evarūpena pāpakārīna
saddhiṃ na gamissāmi” ti pitu passantasseva palāyitvā himavantaṃ pavisitvā
pabbajitvā abhiñña ca samāpattiyo ca nibbattetvā aparihīnājjhāno brahmaloke
uppajji. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**61. Idam vatvāna pitaraṃ, somadatto bahussuto,
Ujjhāpetvāna bhūtāni, tamhā ṭhānā apakkamī ti.**

Nesādabrāhmaṇo: “Somadatto ṭhāpetvā attano gehaṃ kuhiṃ gamissatī” ti
cintento alampāyanaṃ thokaṃ anattamaṇaṃ disvā: “Alampāyana, {6.184} mā
cintayi, dassessāmi te bhūridattan”-ti taṃ ādāya nāgarājassa
uposathakaraṇaṭṭhānaṃ gantvā vammikamatthake bhoge ābhujitvā nipannaṃ
nāgarājānaṃ disvā avidūre ṭhito hatthaṃ pasāretvā dve gāthā abhāsi:

**62. Gaṇhāhetam mahānāgaṃ, āharetam maṇim mama,
Indagopakavaṇṇābho, yassa lohitako siro.**

**63. Kappāsapicurāsīva, eso kāyo padissati,
Vammikaggagato seti, tam tvaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa ti.**

Tattha **indagopakavaṇṇābho** ti indagopakavaṇṇo viya ābhāsati.

Kappāsapicurāsīvā ti suvihitassa kappāsapicuno rāsi viya.

Atha mahāsatto akkhīni ummīletvā nesādabrāhmaṇaṃ disvā: “Ayaṃ
uposathassa me antarāyaṃ kareyyāti imaṃ nāgabhavanaṃ netvā
mahāsampattiyaṃ patitṭhāpesiṃ. Mayā dīyamānaṃ maṇim gaṇhituṃ na icchi.
Idāni pana ahituṇḍikaṃ gahetvā āgacchatī. Sacāhaṃ imassa mittadubbhino
kujjheyyaṃ, sīlaṃ me khaṇḍaṃ bhavissati. Mayā kho pana paṭhamaññeva
caturaṅgasamannāgato uposatho adhiṭṭhito, so yathādhiṭṭhito va hotu,

alampāyano maṃ chindatu vā pacatu vā, sūlena vā vijjhatu, nevassa kujjhissāmī” ti cintetvā: “Sace kho panāhaṃ ime olokessāmi, bhasmā bhaveyyum. Maṃ pothente pi na kujjhissāmi na olokessāmī” ti akkhīni nimīletvā adhiṭṭhānapāramiṃ purecārikaṃ katvā bhogantare sīsaṃ pakkhipitvā niccalo va hutvā nipajji. Nesādabrāhmaṇo pi: “Bho alampāyana, imaṃ nāgaṃ gaṇhāhi, dehi me maṇin”-ti āha. Alampāyano nāgaṃ disvā tuṭṭho maṇiṃ kismiñci agaṇetvā: “Gaṇha, brāhmaṇā” ti tassa hatthe khi pi. So tassa hatthato gaḷitvā pathaviyaṃ pati. Patitamatto va pathaviṃ pavisitvā nāgabhavanam-eva gato.

Brāhmaṇo maṇiratanato bhūridattena saddhiṃ mittabhāvato puttato tihi parihāyi. So: “Nippaccayo jātomhi, puttassa me vacanaṃ na katan”-ti paridevanto gehaṃ agamāsi. Alampāyano pi {6.185} dibbosadhehi attano sarīraṃ makkhetvā thokaṃ khāditvā attano kāyaṃ paripp hosesvā dibbamantaṃ jappanto bodhisattaṃ upasaṅkamitvā naṅguṭṭhe gahetvā ākaḍḍhitvā sīsaṃ daḷhaṃ gaṇhanto mukhamassa vivaritvā osadhaṃ khāditvā mukhe kheḷaṃ o pi. Sucijātiko nāgarājā sīlabhedabhayena akujjhitvā akkhīni pi na ummīlesi. Atha naṃ osadhamantaṃ katvā naṅguṭṭhe gahetvā heṭṭhāsīsaṃ katvā saṅcāletvā gahitabhojanaṃ chaḍḍāpetvā bhūmiyaṃ dīghato nipajjāpetvā masūraṃ maddanto viya pādehi madditvā aṭṭhīni cuṇṇiyamānāni viya ahesum. Puna naṅguṭṭhe gahetvā dussaṃ pothento viya pothesi. Mahāsatto evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavanto pi neva kujjhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**64. Athosadhehi dibbehi, jappaṃ mantapadāni ca,
Evaṃ taṃ asakkhi satthum, katvā parittamattano ti.**

Tattha **asakkhī** ti sakkhi. **Satthun**-ti gaṇhitum.

Iti so mahāsattaṃ dubbalaṃ katvā vallīhi peḷaṃ sajjetvā mahāsattaṃ tattha pakkhi pi, sarīrassa mahantatāya tattha na pavisati. Atha naṃ paṇhiyā koṭṭento pavesetvā peḷaṃ ādāya ekaṃ gāmaṃ gantvā gāmamajjhe otāretvā: “Nāgassa naccaṃ daṭṭhukāma āgacchantū” ti saddamakāsi. Sakalagāmavāsino sannipatiṃsu. Tasmīṃ khaṇe alampāyano: “Nikkhama mahānāgā” ti āha. Mahāsatto cintesi: “Ajja mayā parisāṃ tosentena kīlītuṃ vaṭṭati. Evaṃ alampāyano bahuṃ dhanāṃ labhitvā tuṭṭho maṃ vissajjessati. Yaṃ yaṃ esa maṃ kāreti, taṃ taṃ karissāmī” ti. Atha naṃ so peḷato nīharitvā: “Mahā hohī” ti āha. So mahā ahosi, “khuddako, vaṭṭo, vammīto, ekappaṇo, dvippaṇo, tipphaṇo, catupphaṇo, pañca, cha, satta, aṭṭha, nava, dasa vīsati, tiṃsati, cattālīsa, paṇṇāsappaṇo, satappaṇo, ucco, nīco, dissamānakāyo,

adissamānakāyo, dissamānaupadḍhakāyo, nīlo, pīto, lohito, odāto, mañjaṭṭhiko hohi, aggijālāṃ vissajjehi, udakaṃ, dhūmaṃ vissajjehī” ti. Mahāsatto imesu pi ākāresu vuttavutte {6.186} attabhāve nimminivā naccaṃ dassesi. Taṃ disvā koci assūni sandhāretuṃ nāsakkhi.

Manussā bahūni hiraññasuvaṇṇavattthālāṅkāradīni adamsu. Iti tasmim̐ gāme sahassamattaṃ labhi. So kiñcā pi mahāsattaṃ gaṇhanto: “Sahassaṃ labhivā taṃ vissajjessāmī” ti āha, taṃ pana dhanāṃ labhivā: “Gāmake pi tāva mayā ettakaṃ dhanāṃ laddhaṃ, nagare kira bahuṃ labhissāmī” ti dhanalobhena taṃ na muñci. So tasmim̐ gāme kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā ratanamayaṃ peḷaṃ kāretvā tattha mahāsattaṃ pakkhipivā sukhayānakaṃ āruya mahantena parivārena nikkhamivā taṃ gāmanigamādīsu kīḷāpento anupubbena bārāṇasim̐ pāpuṇi. Nāgarājassa pana madhulāje deti, maṇḍuke māretvā deti, so gocaraṃ na gaṇhāti avissajjanabhayena. Gocaraṃ aggaṇhantaṃ-pi puna naṃ cattāro dvāragāme ādīm̐ katvā tattha tattha māsamattaṃ kīḷāpesi. Pannarasauposathadivase pana: “Ajja tumhākaṃ santike kīḷāpessāmī” ti rañño ārocāpesi. Rājā nagare bherim̐ carāpetvā mahājanaṃ sannipātāpesi. Rājāṅgaṇe mañcātimañcaṃ bandhim̐su.

Kīḷanakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ

Nagarapavesanakaṇḍaṃ

Alampāyanena pana bodhisattassa gahitadivase yeva mahāsattassa mātā supinante addasa kāḷena rattakkhinā purisena asinā dakkhiṇabāhuṃ chinditvā lohiteṇa paggharantena nīyamānaṃ. Sā bhītatasitā uṭṭhāya dakkhiṇabāhuṃ parāmasitvā supinabhāvaṃ jāni. Athassā etadahosi: “Mayā kakkhaḷo pāpasupino diṭṭho, catunnaṃ vā me puttānaṃ dhataratṭhassa rañño vā mama vā paripanthena bhavitabban”-ti. Apica kho pana mahāsattam-eva ārabha atirekataraṃ cintesi. Kimkāraṇā? Sesā attano nāgabhavane vasanti, itaro pana sīlajjhāsayattā manussalokaṃ gantvā uposathakammaṃ karoti. Tasmā: “Kacci nu kho me puttaṃ ahituṇḍiko vā supaṇṇo vā gaṇheyyā” ti tas seva atirekataraṃ cintesi. Tato aḍḍhamāse atikkante: “Mama putto aḍḍhamāsātikkamena maṃ vinā vattituṃ na sakkoti, addhāssa kiñci {6.187} bhayaṃ uppannaṃ bhavissatī” ti domanassappattā ahosi. Māsātikkamena panassā sokena assūnaṃ apaggharaṇakālo nāma nāhosi, hadayaṃ sussi, akkhīni upaccimsu. Sā: “Idāni āgamissati, idāni āgamissatī” ti tassāgamanamaggam-eva oloKentī nisīdi. Athassā jeṭṭhaputto sudassano māsaccayena mahatiyā parisāya saddhim̐

mātāpitūnaṃ dassanattāya āgato, parisāṃ bahi ṭhapetvā pāsādaṃ āruyha
mātaraṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Sā bhūridattaṃ anusocantī tena saddhiṃ
na kiñci salla pi. So cintesi: “Mayhaṃ mātā mayi pubbe āgate tussati,
paṭisanthāraṃ karoti, ajja pana domanassappattā, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti? Atha
naṃ pucchanto āha:

**65. Mamaṃ disvāna āyantaṃ, sabbakāmasamiddhinaṃ,
Indriyāni ahaṭṭhāni, sāvaṃ jātaṃ mukhaṃ tava.**

**66. Paddhaṃ yathā hatthagataṃ, pāṇinā parimadditaṃ,
Sāvaṃ jātaṃ mukhaṃ tuyhaṃ, mamaṃ disvāna edisaṇ-ti.**

Tattha **ahaṭṭhāni** ti na vipasannāni. **Sāvaṇ**-ti kañcanādāsavaṇṇaṃ te
mukhaṃ pītakaḷakaṃ jātaṃ. **Hatthagataṇ**-ti hatthena chinditaṃ. **Edisaṇ**-ti
evarūpaṃ mahantena sirisobhaggena tumhākaṃ dassanattāya āgataṃ maṃ
disvā.

Sā evaṃ vutte pi neva kathesi. Sudassano cintesi: “Kiṃ nu kho kenaci kuddhā vā
paribaddhā vā bhaveyyā” ti. Atha naṃ pucchanto itaraṃ gāthamāha.

**67. Kacci nu te nābhisasi, kacci te atthi vedanā,
Yena sāvaṃ mukhaṃ tuyhaṃ, mamaṃ disvāna āgataṇ-ti.**

Tattha **kacci nu te nābhisasi** ti kacci nu taṃ koci na abhisasi akkosena vā
paribhāsāya vā vihiṃsīti pucchati. **Tuyhaṇ**-ti tava pubbe mamaṃ disvā
āgataṃ edisaṃ mukhaṃ na hoti. Yena pana kāraṇena ajja tava mukhaṃ
sāvaṃ jātaṃ, taṃ me ācikkhāti pucchati.

Athassa sā ācikkhantī āha:

**68. Supinaṃ tāta addakkhinṃ, ito māsaṃ adhogataṃ,
Dakkhinaṃ {6.188} viya me bāhuṃ, chetvā ruhiraṃmakkhitaṃ,
Puriso ādāya pakkāmi, mama rodantiyā satī’.**

**69. Yato haṃ supinaṃ addakkhinṃ, sudassana vijānahaṃ,
Tato divā vā rattiṃ vā, sukhaṃ me nopalabbhatī ti.**

Tattha **ito māsaṃ adhogataṇ**-ti ito heṭṭhā māsātikkantaṃ. Ajja me
diṭṭhasupinassa māso hotīti dasseti. **Puriso** ti eko kāḷo rattakkhī puriso.
Rodantiyā satī ti rodamānāya satiyā. **Sukhaṃ me nopalabbhatī** ti mama
sukhaṃ nāma na vijjati.

Evañca pana vatvā: “Tāta, piyaputtako me tava kaniṭṭho na dissati, bhayenassa
uppanna bhavitabbaṇ”-ti paridevantī āha:

**70. Yaṃ pubbe parivāriṃsu, kaññā ruciraviggahā,
Hemajālappaṭicchannā, bhūridatto na dissati.**

**71. Yaṃ pubbe parivāriṃsu, nettimsavaradhārino,
Kaṇikārāva samphullā, bhūridatto na dissati.**

**72. Handa dāni gamissāma, bhūridattanivesanam,
Dhammaṭṭham sīlasampannam, passāma tava bhātaran-ti.**

Tattha **samphullā** ti suvaṇṇavatthālāṅkāradhāritāya samphullā kaṇikārā viya.

Handā ti vavassaggatthe nipāto, ehi, tāta, bhūridattassa nivesanam
gacchāmāti vadati.

Evañca pana vatvā tassa ceva attano ca parisāya saddhiṃ tattha agamāsi.
Bhūridattassa bhariyāyo pana taṃ vammikamatthake adisvā: “Mātu nivesane
vasissatī” ti abyāvaṭā ahesuṃ. Tā: “Sassu kira no puttāṃ apassantī āgacchatī” ti
sutvā paccuggamanam katvā: “Ayye, puttassa te adissamānassa ajja māso atīto”
ti mahāparidevam paridevamānā tassā pādamūle patiṃsu. Tamattham pakāsento
satthā āha:

**73. Tañca disvāna āyantim, bhūridattassa mātaram,
Bāhā paggayha pakkandum, bhūridattassa nāriyo.**

**74. Puttāṃ teyye na jānāma, ito māsam adhogatam,
Matam vā yadi vā jīvam, bhūridattam yasassinan-ti.**

Tattha {6.189} “**puttāṃ teyye**” ti ayam tāsam paridevanakathā.

Bhūridattassa mātā suṇhāhi saddhiṃ antaravīthiyam paridevitvā tā ādāya tassa
pāsādam āruyha puttassa sayanañca āsanañca oloketvā paridevamānā āha:

**75. Sakuṇī hataputtāva, suññam disvā kulāvakam,
Ciram dukkhena jhāyissam, bhūridattam apassatī.**

**76. Kurarī hatachāpāva, suññam disvā kulāvakam,
Ciram dukkhena jhāyissam, bhūridattam apassatī.**

**77. Sā nūna cakkavākīva, pallalasmim anodake,
Ciram dukkhena jhāyissam, bhūridattam apassatī.**

**78. Kammārānam yathā ukkā, anto jhāyati no bahi,
Evam jhāyāmi sokena, bhūridattam apassatī ti.**

Tattha **apassatī** ti apassantī. **Hatachāpāvā** ti hatapotakāva.

Evam bhūridattamātari vilapamānāya bhūridattanivesanam aṇṇavakucchi viya ekasaddam ahosi. Eko pi sakabhāvena saṇṭhātum nāsakkihi. Sakalanivesanam yugandharavātappahaṭam viya sālavanam ahosi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**79. Sālāva sampamathitā, mālutena pamadditā,
Senti puttā ca dārā ca, bhūridattanivesane ti.**

Ariṭṭho ca subhogo ca ubho pi bhātaro mātāpitūnam upaṭṭhānam gacchantā tam saddam sutvā bhūridattanivesanam pavisitvā mātaram assāsayingimsu. Tamattham pakāsento satthā āha:

**80. Idam sutvāna nigghosam, bhūridattanivesane,
Ariṭṭho ca subhogo ca, padhāvingimsu anantarā.**

**81. Amma assāsa mā soci, evaṃdhammā hi pāṇino,
Cavanti upapajjanti, esāssa pariṇāmitā ti.**

Tattha **esāssa pariṇāmitā** ti esā cutūpapatti assa lokassa pariṇāmitā, evaṃhi so loko pariṇāmeti. Etehi dvīhi aṅgehi mutto nāma natthīti vadanti.

Samuddajā {6.190} āha:

**82. Aham-pi tāta jānāmi, evaṃdhammā hi pāṇino,
Sokena ca paretasmi, bhūridattam apassatī.**

**83. Ajja ce me imam rattim, sudassana vijānahi,
Bhūridattam apassantī, maññe hissāmi jīvitam-ti.**

Tattha **ajja ce me** ti tāta sudassana, sace ajja imam rattim bhūridatto mama dassanam nāgamissati, athāham tam apassantī jīvitam jahissāmīti maññāmi.

Puttā āhamasu:

**84. Amma assāsa mā soci, ānayissāma bhātaram,
Disodisam gamissāma, bhātupariyesanam caram.**

**85. Pabbate giriduggesu, gāmesu nigamesu ca,
Orena sattarattassa, bhātaram passa āgatan-ti.**

Tattha **caram-ti** amma, mayam tayo pi janā bhātupariyesanam carantā disodisam gamissāmāti nam assāsesum.

Tato sudassano cintesi: “Sace tayo pi ekam disam gamissāma, papañco bhavissati, tīhi tīṇi ṭhānāni gantum vaṭṭati: ekena devalokam, ekena

himavantaṃ, ekena manussalokaṃ. Sace kho pana kāṇāriṭṭho manussalokaṃ gamissati, yatheva bhūridattaṃ passati. Taṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā jhāpetvā essati, esa kakkhaḷo pharuso, na sakkā etaṃ tattha pesetun”-ti. Cintetvā ca pana: “Tāta ariṭṭha, tvaṃ devalokaṃ gaccha, sace devatāhi dhammaṃ sotukāmāhi bhūridatto devalokaṃ nīto, tato naṃ ānehī” ti ariṭṭhaṃ devalokaṃ paṇi. Subhogaṃ pana: “Tāta, tvaṃ himavantaṃ gantvā pañcasu mahānadīsu bhūridattaṃ upadhāretvā ehī” ti himavantaṃ paṇi. Sayam pana manussalokaṃ gantukāmo cintesi: “sacāhaṃ māṇavakavaṇṇena gamissāmi, manussā neva me piyāyissanti, mayā tāpasavesena gantuṃ vaṭṭati, manussānañhi pabbajitā piyā manāpā” ti. So tāpasavesaṃ gahetvā mātaraṃ vanditvā nikkhami.

Bodhisattassa pana ajamukhī nāma vemātikabhaginī atthi. Tassā bodhisatte adhimatto sineho. Sā sudassanaṃ gacchantaṃ disvā āha: “bhātika, {6.191} ativiya kilamāmi, aham-pi tayā saddhiṃ gamissāmī” ti. “Amma, na sakkā tayā gantuṃ, ahaṃ pabbajitavasena gacchāmī” ti. “Ahaṃ pana khuddakamaṇḍūkī hutvā tava jaṇantare nipajjitvā gamissāmī” ti. “Tena hi ehī” ti. Sā maṇḍūkapotikā hutvā tassa jaṇantare nipajji. Sudassano: “Mūlato paṭṭhāya vicinanto gamissāmī” ti bodhisattassa bhariyāyo tassa uposathakaraṇaṭṭhānaṃ pucchitvā paṭhamam tattha gantvā alampāyanena mahāsattassa gahitaṭṭhāne lohitañca vallīhi katapeḷaṭṭhānañca disvā: “Bhūridatto ahituṇḍikena gahito” ti nātvā samuppannasoko assupunṇehi nettehi alampāyanassa gatamaggeneva paṭhamam kīlāpitagāmaṃ gantvā manasse pucchi: “Evarūpo nāma nāgo kenacīdha ahituṇḍikena kīlāpito” ti? “Āma, alampāyanena ito māsamatthake kīlāpito” ti. “Kīnci dhanam tena laddhan”-ti? “Āma, idheva tena sahasamattaṃ laddhan”-ti. “Idāni so kuhiṃ gato” ti? “Asukagāmaṃ nāmā” ti. So tato paṭṭhāya pucchanto anupubbena rājadvāraṃ agamāsi.

Tasmiṃ khaṇe alampāyano sunhāto suvilitto maṭṭhasāṭakaṃ nivāsetvā ratanapeḷam gāhāpetvā rājadvāraṃ-eva gato. Mahājano sannipati, rañño āsanaṃ paññattaṃ. So antonivesane ʈhitova: “Ahaṃ āgacchāmi, nāgarājānaṃ kīlāpetū” ti pesesi. Alampāyano cittattharaṇe ratanapeḷam ʈhapetvā vivaritvā: “Ehi mahānāgā” ti saññamadāsi. Tasmiṃ samaye sudassano pi parisantare ʈhāto. Atha mahāsatto sīsaṃ nīharitvā sabbāvantaṃ parisaṃ olokesi. Nāgā hi dvīhi kāraṇehi parisaṃ olokonti supaṇṇaparipanthaṃ vā nātaka vā dassanaṭṭhāya. Te supaṇṇam disvā bhītā na naccanti, nātaka vā disvā lajjamānā na naccanti. Mahāsatto pana olokonto parisantare bhātaraṃ addasa. So akkhipūrāni assūni gahetvā peḷato nikkhamitvā bhātarābhimukho pāyāsi. Mahājano taṃ āgacchantaṃ disvā bhīto

paṭikkami, eko sudassano va aṭṭhāsi. So gantvā tassa pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ ṭhapetvā rodi, sudassano pi paridevi. Mahāsatto roditvā nivattitvā peḷam-eva pāvisi. Alampāyano pi: “Iminā nāgena tāpaso ḍaṭṭho bhavissati, assāsessāmi nan”-ti upasaṅkamitvā āha:

**86. Hatthā {6.192} pamutto urago, pāde te nipatī bhusaṃ,
Kacci nu taṃ ḍaṃsī tāta, mā bhāyi sukhito bhavā ti.**

Tattha **mā bhāyi** ti tāta tāpasa, ahaṃ alampāyano nāma, mā bhāyi, tava paṭijagganaṃ nāma mama bhāroti.

Sudassano tena saddhiṃ kathetukamyatāya gāthamāha.

**87. Neva mayhaṃ ayaṃ nāgo, alaṃ dukkhāya kāyaci,
Yāvatatthi ahiggāho, mayā bhiyyo na vijjatī ti.**

Tattha **kāyaci** ti kassaci appamattakassa pi dukkhassa uppādane ayaṃ mama asaṃmattho. Mayā hi sadiso ahituṇḍiko nāma natthīti.

Alampāyano: “Asuko nāmeso” ti ajānanto kujjhivā āha:

**88. Ko nu brāhmaṇavaṇṇena, ditto parisamāgato,
Avhāyantu suyuddhena, suṇantu parisā mamā ti.**

Tattha **ditto** ti gabbito bālo andhañāṇo. **Avhāyantū** ti avhāyanto, ayam-eva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti: ayaṃ ko bālo ummattako viya maṃ suyuddhena avhāyanto attanā saddhiṃ samaṃ karonto parisamāgato, parisā mama vacanaṃ suṇantu, mayhaṃ doso natthi, mā kho me kujjhitthāti.

Atha naṃ sudassano gāthāya ajjhabhāsi:

**89. Tvaṃ maṃ nāgena ālampa, ahaṃ maṇḍūkachāpiyā,
Hotu no abbhutaṃ tattha, ā sahassehi pañcahī ti.**

Tattha **nāgena** ti tvaṃ nāgena mayā saddhiṃ yujjha, ahaṃ maṇḍūkachāpiyā tayā saddhiṃ yujjhissāmi. **Ā sahassehi pañcahī** ti tasmim no yuddhe yāva pañcahi sahassehi abbhutaṃ hotūti.

Alampāyano āha:

**90. Ahañhi vasumā aḍḍho, tvaṃ daliddosi māṇava,
Ko nu te pāṭibhogatthi, upajūtañca kiṃ siyā.**

**91. Upajūtañca me assa, pāṭibhogo ca tādiso,
Hotu no abbhutaṃ tattha, ā sahassehi pañcahī ti.**

Tattha **ko nu te** ti tava pabbajitassa ko nu pāṭibhogo atthi. **Upajūtañcā** ti imasmim vā jūte upanikkhepabhūtaṃ kiṃ nāma tava dhanam siyā, dassehi meti {6.193} vadati. **Upajūtañca me** ti mayham pana dātabbam upanikkhepadhanam vā ṭhapetabbapāṭibhogo vā tādiso atthi, tasmā no tattha yāva pañcahi sahassehi abbhutaṃ hotūti.

Sudassano tassa katham sutvā: “Pañcahi no sahassehi abbhutaṃ hotū” ti abhīto rājanivesanam āruyha mātularaṇṇo santike ṭhito gāthamāha.

**92. Suṇohi me mahārāja, vacanam bhaddamatthu te,
Pañcannam me sahasānam, pāṭibhogo hi kittimā ti.**

Tattha **kittimā** ti guṇakittisampanna vividhaguṇācārakittisampanna.

Rājā: “Ayaṃ tāpaso maṃ atibahuṃ dhanam yācati, kiṃ nu kho” ti cintetvā gāthamāha.

**93. Pettikaṃ vā iṇaṃ hoti, yaṃ vā hoti sayamkataṃ,
Kiṃ tvaṃ evaṃ bahuṃ mayham, dhanam yācasi brāhmaṇā ti.**

Tattha **pettikaṃ vā** ti pitarā vā gahetvā khāditaṃ, attanā vā kataṃ iṇaṃ nāma hoti, kiṃ mama pitarā tava hatthato gahitaṃ atthi, udāhu mayā, kiṃkāraṇā maṃ evaṃ bahuṃ dhanam yācasīti?

Evaṃ vutte sudassano dve gāthā abhāsi:

**94. Alampāyano hi nāgena, mamaṃ abhijigīsati,
Ahaṃ maṇḍūkachāpiyā, ḍaṃsayissāmi brāhmaṇam.**

**95. Taṃ tvaṃ daṭṭhuṃ mahārāja, ajja raṭṭhābhivaḍḍhana,
Khattasaṅghaparibyūḷho, niyyāhi ahidassanan-ti.**

Tattha **abhijigīsati** ti yuddhe jinituṃ icchatī. Tattha sace so jīyissati, mayham pañcasahasāni dassati. Sacāham jīyissāmi, ahamassa dassāmi, tasmā taṃ bahuṃ dhanam yācāmi. **Tan**-ti tasmā tvaṃ mahārāja, ajja ahidassanam daṭṭhuṃ niyyāhīti.

Rājā: “Tena hi gacchāmā” ti tāpasena saddhiṃ yeva nikkhami. Taṃ disvā alampāyano: “Ayaṃ tāpaso gantvā rājānam gahetvā āgato, rājakulūpako bhavissati” ti bhīto taṃ anuvattanto gāthamāha.

**96. Neva taṃ atimaññāmi, sippavādena māṇava,
Atimattosi sippena, uragaṃ nāpacāyasī ti.**

Tattha {6.194} **sippavādenā** ti māṇava, ahaṃ attano sippena taṃ nātimaññāmi,
tvaṃ pana sippena atimatto imaṃ uragaṃ na pūjesi, nāgassa apacitīṃ na
karosīti.

Tato sudassano dve gāthā abhāsi:

**97. Aham-pi nātimaññāmi, sippavādena brāhmaṇa,
Avisena ca nāgena, bhusaṃ vañcayase janaṃ.**

**98. Evañcetaṃ jano jaññā, yathā jānāmi taṃ ahaṃ,
Na tvaṃ labhasi ālampa, bhusamuṭṭhiṃ kuto dhanan-ti.**

Athassa alampāyano kujjhitvā āha:

**99. Kharājino jaṭi dummī, ditto parisamāgato,
Yo tvaṃ evaṃ gataṃ nāgaṃ, ‘aviso’ atimaññati.**

**100. Āsajja kho naṃ jaññāsī, puṇṇaṃ uggassa tejaso,
Maññe taṃ bhasmarāsīṃva, khippamesa karissatī ti.**

Tattha **dummī** ti anaññtinayano. **Aviso atimaññāsī** ti nibbisoti avajānāsī.
Āsajjā ti upagantvā. **Jaññāsī** ti jāneyyāsī.

Atha tena saddhiṃ keḷiṃ karonto sudassano gāthamāha.

**101. Siyā visaṃ siluttassa, deḍḍubhassa silābhuno,
Neva lohitasīsassa, visaṃ nāgassa vijjatī ti.**

Tattha **siluttassā** ti gharasappassa. **Deḍḍubhassā** ti udakasappassa. **Silābhuno**
ti nīlavaṇṇasappassa. Iti nibbise sappe dassetvā etesaṃ visaṃ siyā, neva
lohitasīsassa sappassāti āha.

Atha naṃ alampāyano dvīhi gāthāhi ajjhabhāsi:

**102. Sutametaṃ arahataṃ, saññatānaṃ tapassinaṃ,
Idha dānāni datvāna, saggaṃ gacchanti dāyakā,
Jīvanto dehi dānāni, yadi te atthi dātave.**

**103. Ayaṃ nāgo mahiddhiko, tejasī duratikkamo,
Tena taṃ ḍaṃsayissāmi, so taṃ bhasmaṃ karissatī ti.**

Tattha **dātave** ti yadi te kiñci dātabbaṃ atthi, taṃ dehīti.

**104. Mayāpetam sutam samma, saññatānam tapassinam,
Idha dānāni datvāna, saggaṃ gacchanti dāyakā,
Tvam-eva dehi jīvanto, yadi te atthi dātave.**

**105. Ayaṃ {6.195} ajamukhī nāma, puṇṇā uggassa tejaso,
Tāya tam dāṃsayissāmi, sā tam bhasmam karissati.**

**106. Yā dhītā dhataratṭhassa, vemātā bhaginī mama,
Sā tam dāṃsatvajamukhī, puṇṇā uggassa tejaso ti.**

Imā gāthā sudassanassa vacanam.

Tattha **puṇṇā uggassa tejaso** ti uggena visena puṇṇā.

Evañca pana vatvā: “Amma ajamukhi, jaṭantarato me nikkhamitvā pāṇimhi patiṭṭhahā” ti mahājanassa majjhe yeva bhaginīm pakkositvā hattham pasāresi. Sā tassa saddam sutvā jaṭantare nisinnāva tikkhattum maṇḍūkavassitam vassitvā nikkhamitvā aṃsakūṭe nisīditvā uppatitvā tassa hatthatale tīṇi visabindūni pādetvā puna tassa jaṭantaram-eva pāvisi. Sudassano visam gahetvā ṭhitova: “Nassissatāyaṃ janapado, nassissatāyaṃ janapado” ti tikkhattum mahāsaddam abhāsi. Tassa so saddo dvādasayojanikam bārāṇasim chādetvā aṭṭhāsi. Atha rājā tam saddam sutvā: “Kimattham janapado nassissati” ti pucchi. “Mahārāja, imassa visassa nisiṇcanaṭṭhānam na passāmī” ti. “Tāta, mahantā ayaṃ pathavī, pathaviyaṃ nisiṇcā” ti. Atha nam: “Na sakkā pathaviyaṃ siṇcituṃ, mahārāja” ti paṭikkhipanto gāthamāha.

**107. Chamāyaṃ ce nisiṇcissam, brahmadatta vijānahi,
Tiṇalatāni osadhyo, ussusseyyūṃ asaṃsayan-ti.**

Tattha **tiṇalatāni** ti pathavinissitāni tiṇāni ca latā ca sabbosadhiyo ca ussusseyyūṃ, tasmā na sakkā pathaviyaṃ nisiṇcītunti.

Tena hi nam, tāta, uddham ākāsam khipāti. Tatrā pi na sakkāti dassento gāthamāha.

**108. Uddham ce pātayissāmi, brahmadatta vijānahi,
Sattavassāniyaṃ devo, na vasse na himam pate ti.**

Tattha **na himam pate** ti sattavassāni himabindumattam-pi na patissati.

Tena hi nam tāta udake siṇcāti. Tatrā pi na sakkāti dassetuṃ gāthamāha.

**109. Udahe {6.196} ce nisiñcissam, brahmadatta vijānahi,
Yāvantodakajā pāṇā, mareyyum macchakacchapā ti.**

Atha nam rājā āha: “tāta, mayam na kiñci jānāma, yathā amhākaṃ raṭṭham na nassati, taṃ upāyaṃ tvam-eva jānāhi” ti. “Tena hi, mahārāja, imasmim ṭhāne paṭipāṭiyā tayo āvāṭe khaṇāpethā” ti. Rājā khaṇāpesi. Sudassano paṭhamam āvāṭam nānābhesajjānam pūrāpesi, dutiyaṃ gomayassa, tatiyaṃ dibbosadhānaññeva. Tato paṭhame āvāṭe visabindūni pātesi. Taṅkhaṇaṇñeva dhūmayitvā jālā uṭṭhahi. Sā gantvā gomaye āvāṭam gaṇhi. Tato pi jālā uṭṭhāya itaram dibbosadhassa puṇṇam gahetvā osadhāni jhāpetvā nibbāyi. Alampāyano tassa āvāṭassa avidūre aṭṭhāsi. Atha nam visausumā pahari, sarīracchavi uppāṭetvā gatā, setakuṭṭhi ahosi. So bhayatajjito: “Nāgarājānam vissajjemī” ti tikkhattum vācam nicchāresi. Taṃ sutvā bodhisatto ratanapelāya nikkhamitvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ attabhāvaṃ māpetvā devarājalīlāya ṭhito. Sudassano pi ajamukhī pi tatheva aṭṭhamso. Tato sudassano rājānam āha: “jānāsi no, mahārāja, kassete puttā” ti? “Na jānāmī” ti. “Tumhe tāva na jānāsi, kāsirañño pana dhītāya samuddajāya dhataratṭhassa dinnabhāvaṃ jānāsi” ti? “Āma, jānāmi, mayham sā kaniṭṭhabhaginī” ti. “Mayam tassā puttā, tvam no mātulo” ti.

Taṃ sutvā rājā kampamāno te āliṅgitvā sīse cumbitvā roditvā pāsādam āropetvā mahantaṃ sakkāraṃ kāretvā bhūridattena paṭisanthāraṃ karonto pucchi: “Tāta, taṃ evarūpaṃ uggatejaṃ kathaṃ alampāyano gaṇhi” ti? So sabbaṃ vitthārena kathetvā rājānam ovaḍanto: “Mahārāja, rañña nāma iminā niyāmena rajjaṃ kāretum vaṭṭati” ti mātulassa dhammaṃ desesi. Atha nam sudassano āha: “mātula, mama mātā bhūridattaṃ apassantī kilamati, na sakkā amhehi papañcaṃ kātun”-ti. “Sādhu, tātā, tumhe tāva gacchatha. Aham pana mama bhaginiṃ daṭṭhukāmomhi, kathaṃ passissāmī” ti. “Mātula, kahaṃ pana no ayyako kāsirājā” ti? “Tāta, mama bhaginiyā vinā {6.197} vasitum asakkonto rajjaṃ pahāya pabbajitvā asuke vanasaṇḍe nāma vasatī” ti. “Mātula, mama mātā tumhe ceva ayyakaṇca daṭṭhukāmā, tumhe asukadivase mama ayyakassa santikaṃ gacchatha, mayam mātaraṃ ādāya ayyakassa assamapadaṃ āgacchissāma. Tattha nam tumhe pi passissathā” ti. Iti te mātulassa divasaṃ vavatthapetvā rājanivesanā otarīmsu. Rājā bhāgineyye uyyojetvā roditvā nivatti. Te pi pathaviyaṃ nimujjitvā nāgabhavanaṃ gatā.

Nagarapavesanakaṇḍam niṭṭhitam

Mahāsattassa pariyesanakaṇḍam

Mahāsatte sampatte sakalanāgabhavanam ekaparidevasaddam ahosi. So pi māsam peḷāya vasitattā kilanto gilānaseyyam sayi. Tassa santikam āgacchantānam nāgānam pamāṇam natthi. So tehi saddhim kathento kilamati. Kāṇāriṭṭho devalokam gantvā mahāsattam adisvā paṭhamamevāgato. Atha nam: “Esa caṇḍo pharuso, sakkhissati nāgaparisaṃ vāretun”-ti mahāsattassa nisinnatṭhāne dovārikam karimsu. Subhogo pi sakalahimavantam vicarivā tato mahāsamuddaṇca sesanadiyo ca upadhāretvā yamunam upadhārento āgacchati. Nesādabrāhmaṇo pi alampāyanam kuṭṭhim disvā cintesi: “Ayam bhūridattam kilamtvā kuṭṭhi jāto, aham pana tam mayham tāva bahūpakāram maṇilobhena alampāyanassa dassetim, tam pāpam mama āgamissati. Yāva tam na āgacchati, tāvadeva yamunam gantvā payāgatitthe pāpavāhanam karissāmī” ti. So tattha gantvā: “Mayā bhūridatte mittadubbhikammaṃ kataṃ, tam pāpam pavāhessāmī” ti vatvā udakorohanakammaṃ karoti. Tasmiṃ khaṇe subhogo tam ṭhānam patto. Tassa tam vacanam sutvā: “Iminā kira pāpakena tāva mahantassa yasassa dāyako mama bhātā maṇiratanassa kāraṇā alampāyanassa dassito, nāssa jīvitam dassāmī” ti naṅguṭṭhena tassa pādesu veṭhetvā ākaḍḍhitvā uduke osidāpetvā nirassāsakāle thokam sithilam akāsi. So sīsam ukkhi pi. Atha nam punākaḍḍhitvā {6.198} osidāpesi. Evam bahū vāre tena kilamiyamāno nesādabrāhmaṇo sīsam ukkhipivā gāthamāha.

**110. Lokyam sajantam udakam, payāgasmim patiṭṭhitam,
Ko mam ajjhoharī bhūto, ogāḷham yamunam nadin-ti.**

Tattha **lokyan**-ti evam pāvavāhanasamatthanti lokasammataṃ. **Sajantan**-ti evarūpam udakam abhiśīcantam. **Payāgasmin**-ti payāgatitthe.

Atha nam subhogo gāthāya ajjhabhāsi:

**111. Yadesa lokādhīpatī yasassī, bārāṇasim pakriya samantato,
Tassāha putto uragūsabhaṇṇa, subhogoti mam brāhmaṇa vedayantī ti.**

Tattha **yadesā** ti yo eso. **Pakriya samantato** ti paccatthikānam duppaharaṇasamatthatāya parisamantato pakiriya sabbam parikkhipivā upari phaṇena chādesi.

Atha nam brāhmaṇo: “Ayam bhūridattabhātā, na me jīvitam dassati, yamnūnāham etassa ceva mātāpitūnañcassa vaṇṇakittanena muducittatam katvā attano jīvitam yāceyyan”-ti cintevā gāthamāha.

**112. Sace hi putto uragūsabhassa, kāsissa rañño amarādhpassa,
Mahesakkho aññataro pitā te, maccesu mātā pana te atulyā,
Na tādiso arahati brāhmaṇassa, dāsam-pi ohāritum mahānubhāvo ti.**

Tattha **kāsissā** ti aparena nāmena evaṃnāmakassa. “Kāsikarañño” ti pi paṭhanti yeva. Kāsirājadhītāya gahitattā kāsirajjam-pi tasseeva santakam katvā vaṇṇeti. **Amarādhpassā** ti dīghāyukatāya amarasāṅkhātānam nāgānam adhipassa. **Mahesakkho** ti mahānubhāvo. **Aññataro** ti mahesakkhānam aññataro. **Dāsampī** ti {6.199} tādiso hi mahānubhāvo ānubhāvarahitam brāhmaṇassa dāsam-pi uduke oharitum nārahati, pageva mahānubhāvaṃ brāhmaṇanti.

Atha nam subhogo: “Are duṭṭhabrāhmaṇa, tvaṃ maṃ vañcetvā ‘muñcissāmī’ ti maññasi, na te jīvitam dassāmī” ti tena katakamman pakāsento āha:

**113. Rukkham nissāya vijjhittho, eṇeyyam pātumāgataṃ,
So viddho dūramacari, saravegena sīghavā.**

**114. Taṃ tvaṃ patitamaddakkhi, araññasmiṃ brahāvane,
Sa maṃsakājamādāya, sāyam nigrodhupāgami.**

**115. Sukasālikasaṅghuṭṭham, piṅgalaṃ santhatāyutam,
Kokilābhirudaṃ rammaṃ, dhuvam haritasaddalam.**

**116. Tattha te so pāturahu, iddhiyā yasasā jalam,
Mahānubhāvo bhātā me, kaññāhi parivārīto.**

**117. So tena pariciṇṇo tvaṃ, sabbakāmehi tappito,
Aduṭṭhassa tuvaṃ dubbhi, taṃ te veram idhāgataṃ.**

**118. Khippam gīvaṃ pasārehi, na te dassāmi jīvitam,
Bhātu parisaram veram, chedayissāmi te siran-ti.**

Tattha **sāyam nigrodhupāgamī** ti vikāle nigrodham upagato asi. **Piṅgalan-**ti pakkānam vaṇṇena piṅgalaṃ. **Santhatāyutan-**ti pārohaparikiṇṇam. **Kokilābhirudan-**ti kokilāhi abhirudaṃ. **Dhuvam haritasaddalan-**ti udakabhūmiyam jātattā niccam haritasaddalam bhūmibhāgam. **Pāturahū** ti tasmim te nigrodhe ʒhitassa so mama bhātā pākaṭo ahoṣi. **Iddhiyā** ti puññatejena. **So tenā** ti so tuvaṃ tena attano nāgabhavanam netvā pariciṇṇo. **Parisaran-**ti tayā mama bhātu kataṃ veram pāpakammaṃ parisaranto anussaranto. **Chedayissāmi te siran-**ti tava sīsam chindissāmīti.

Atha brāhmaṇo: “Na mesa jīvitam dassati, yaṁ kiñci pana vatvā mokkhatthāya vāyāmitum vaṭṭatī” ti cintetvā gāthamāha.

**119. Ajjhāyako yācayogī, āhutaggi ca brāhmaṇo,
Etehi tīhi ṭhānehi, avajjho hoti brāhmaṇo ti.**

Tattha **etehi** ti etehi ajjhāyakatādīhi tīhi kāraṇehi brāhmaṇo avajjho, na labbhā brāhmaṇam vadhitum, kiṁ tvaṁ vadesi, yo hi brāhmaṇam vadheti, so niraye nibbattatīti.

Taṁ {6.200} sutvā subhogo saṁsayapakkhando hutvā: “Imaṁ nāgabhavanam netvā bhātaro paṭipucchitvā jānissāmī” ti cintetvā dve gāthā abhāsi:

**120. Yaṁ puram dhataratṭhassa, ogāḷham yamunam nadim,
Jotate sabbasovaṇṇam, girimāhacca yāmunam.**

**121. Tattha te purisabyagghā, sodariyā mama bhātaro,
Yathā te tattha vakkhanti, tathā hessasi brāhmaṇā ti.**

Tattha **puran**-ti nāgapuram. **Ogāḷhan**-ti anupaviṭṭham. **Girimāhacca yāmunan**-ti yamunāto avidūre ṭhitam himavantam āhacca jotati. **Tattha te** ti tasmim nagare te mama bhātaro vasanti, tattha nīte tayi yathā te vakkhanti, tathā bhavissasi. Sace hi saccam kathesi, jīvitam te atthi. No ce, tattheva sīsam chindissāmīti.

Iti nam vatvā subhogo gīvāyam gahetvā khipanto akkosanto paribhāsanto mahāsattassa pāsādadvāram agamāsi.

Mahāsattassa pariyesanayakaṇḍam niṭṭhitam

Micchākathā

Atha nam dovāriko hutvā nisinno kāṇāriṭṭho tathā kilametvā ānīyamānam disvā paṭimaggam gantvā: “Subhoga, mā viheṭhayi, brāhmaṇā nāma mahābrahmuno puttā. Sace hi mahābrahmā jānissati, ‘mama puttam viheṭhentī’ ti kujjhivā amhākam sakalam nāgabhavanam vināsessati. Lokasmiñhi brāhmaṇā nāma seṭṭhā mahānubhāvā, tvaṁ tesam ānubhāvaṁ na jānāsi, aham pana jānāmī” ti āha. Kāṇāriṭṭho kira atītānantarabhava yaññakārabrāhmaṇo ahosi, tasmā evamāha. Vatvā ca pana anubhūtapubbavasena yajanasīlo hutvā subhogaṇca nāgaparisaṇca āmantetvā: “Etha, bho, yaññakārakānam vo guṇe vaṇṇessāmī” ti vatvā yaññavaṇṇanam ārabhanto āha:

**122. Anittarā ittarasampayuttā, yaññā ca vedā ca subhoga loke,
Tadaggarayhañhi vinindamāno, jahāti vittañca satañca dhamman-ti.**

Tattha {6.201} **anittarā** ti subhoga imasmiñ loke yaññā ca vedā ca anittarā na lāmakā mahānubhāvā, te ittarehi brāhmaṇehi sampayuttā, tasmā brāhmaṇā pi anittarāva jātā. **Tadaggarayhan**-ti tasmā agārayhañ brāhmaṇaṃ vinindamāno dhanañca paṇḍitānaṃ dhammañca jahāti. Idaṃ kira so: “Iminā bhūridatte mittadubbhikammaṃ katanti vattuṃ nāgaparisā mā labhantū” ti avoca.

Atha naṃ kāṇarittṭho: “Subhoga jānāsi pana ayaṃ loko kena nimmito” ti vatvā: “Na jānāmī” ti vutte: “Brāhmaṇānaṃ pitāmahena mahābrahmunā nimmito” ti dassetuṃ itaraṃ gāthamāha.

**123. Ajjhenamariyā pathaviṃ janindā, vessā kasim̐ pāricariyañca suddā,
Upāgu paccekam̐ yathāpadesaṃ, katāhu ete vasināti āhū ti.**

Tattha **upāgū** ti upagatā. Brahmā kira brāhmaṇādayo cattāro vaṇṇe nimminivā ariye tāva brāhmaṇe āha: “tumhe ajjhenam-eva upagacchatha, mā aññaṃ kiñci karittṭhā” ti, janinde āha: “Tumhe pathaviṃ yeva vijinatha”, vesse āha: “tumhe kasim̐ yeva upetha”, sudde āha: “Tumhe tiṇṇaṃ vaṇṇānaṃ pāricariyaṃ yeva upethā” ti. Tato paṭṭhāya ariyā ajjhenam̐, janindā pathaviṃ, vessā kasim̐, suddā pāricariyaṃ upāgatāti vadanti. **Paccekam̐ yathāpadesan-**ti upagacchantā ca pāṭiyekkam̐ attano kulapadesānurūpena brahmunā vuttaniyāmeneva upagatā. **Katāhu ete vasinā** ti **āhū** ti evaṃ kira ete vasinā mahābrahmunā katā ahesunti kathenti.

Evaṃ mahāguṇā ete brāhmaṇā nāma. Yo hi etesu cittaṃ pasādetvā dānaṃ deti, tassa aññattha paṭisandhi natthi, devalokam-eva gacchatīti vatvā āha:

**124. Dhātā vidhātā varuṇo kuvero, somo yamo candimā vāyu sūriyo,
Ete pi yaññaṃ puthuso yajitvā, ajjhāyakānaṃ atho sabbakāme.**

**125. Vikāsītā cāpasatāni pañca, yo ajjuno balavā bhīmaseno,
Sahassabāhu asamo pathabyā, so pi tadā ādahi jātavedan-ti.**

Tattha {6.202} **etepī** ti ete dhātādayo devarājāno. **Puthuso** ti anekappaṅkārāṃ yaññaṃ yajitvā. **Atho sabbakāme** ti atha ajjhāyakānaṃ brāhmaṇānaṃ sabbakāme datvā etāni ṭhānāni pattāti dasseti. **Vikāsītā** ti ākaḍḍhitā. **Cāpasatāni pañcā** ti na dhanupañcasatāni, pañcacāpasatappamāṇaṃ pana mahādhanuṃ sayam-eva ākaḍḍhati. **Bhīmaseno** ti bhayānakaseno. **Sahassabāhū** ti na tassa bāhūnaṃ sahasaṃ, pañcannaṃ pana dhanuggahasatānaṃ bāhusahassena ākaḍḍhitabbassa dhanuno

ākaḍḍhanenevaṃ vuttaṃ. **Ādahi jātavedan**-ti so pi rājā tasmim kāle
brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā aggim ādahi patiṭṭhāpetvā paricari,
teneva kāraṇena devaloke nibbatto. Tasmā brāhmaṇā nāma imasmim loke
jeṭṭhakāti āha.

So uttari pi brāhmaṇe vaṇṇento gāthamāha.

**126. Yo brāhmaṇe bhojayi dīgharattaṃ, annena pānena yathānubhāvaṃ,
Pasannacitto anumodamāno, subhoga devaññataro ahoṣi ti.**

Tattha **yo** ti yo so porāṇako bārāṇasirājāti dasseti. **Yathānubhāvan**-ti
yathābalaṃ yaṃ tassa atthi, taṃ sabbaṃ pariccajitvā bhojesi. **Devaññataro** ti
so aññataro mahesakkhadevarājā ahoṣi. Evaṃ brāhmaṇā nāma
aggadakkhiṇeyyāti dasseti.

Athassa aparam-pi kāraṇaṃ āharitvā dassento gāthamāha.

**127. Mahāsanāṃ devamanomavaṇṇaṃ, yo sappinā asakkhi bhojetumaggim,
Sa yaññatantaṃ varato yajitvā, dibbaṃ gatiṃ mucalindajjhagacchī ti.**

Tattha **mahāsanān**-ti mahābhakkhaṃ. **Bhojetun**-ti santappetum.
Yaññatantaṃ-ti yaññavidhānaṃ. **Varato** ti varassa aggidevassa yajitvā.
Mucalindajjhagacchī ti mucalindo adhigatoti.

Eko kira pubbe bārāṇasiyaṃ mucalindo nāma rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā
saggamaggaṃ pucchi. Atha naṃ te: “Brāhmaṇānañca brāhmaṇadevatāya ca
sakkāraṃ karohī” ti vatvā: “Kā brāhmaṇadevatā” ti vutte: “aggidevoti taṃ
navanītasappinā santappehī” ti āhaṃsu. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento
esa imaṃ gāthamāha.

Aparam-pi kāraṇaṃ dassento gāthamāha.

**128. Mahānubhāvo vassasahassaḍḍhī, yo pabbajī dassaneyyo ulāro,
Hitvā {6.203} apariyanta raṭṭhaṃ sasenaṃ, rājā dudīpo pi jagāma saggaṇ-ti.**

Tattha **pabbajī** ti pañcavassasatāni rajjaṃ kārento brāhmaṇānaṃ sakkāraṃ
katvā apariyantaṃ raṭṭhaṃ sasenaṃ hitvā pabbaji. **Dudīpopi** ti so dudīpo
nāma rājā brāhmaṇe pūjetvāva saggaṃ gatoti vadati. “Dujīpo” ti pi pāṭho.

Aparānipissa udāharaṇāni dassento āha:

**129. Yo sāgarantaṃ sāgaro vijitvā, yūpaṃ subhaṃ soṇṇamayāṃ ulāraṃ,
Ussesi vessānaramādahāno, subhoga devaññataro ahoṣi.**

**130. Yassānubhāvena subhoga gaṅgā, pavattatha dadhisannisinnam samuddam,
Sa lomapādo paricariya maggim, aṅgo saḥassakkhapurajjhagacchī ti.**

Tattha **sāgarantan**-ti sāgarapariyantam pathaviṃ. **Ussesī** ti brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā: “Sovaṇṇayūpaṃ ussāpehī” ti vutto pasughātanatthāya ussāpesi. **Vessānaramādahāno** ti vessānaram aggaṃ ādahanto. “Vesānarin”-ti pi pāṭho. **Devaññataro** ti subhoga, so hi rājā aggaṃ juhitvā aññataro mahesakkhadevo ahoṣīti vadati. **Yassānubhāvenā** ti bho subhoga, gaṅgā ca mahāsamuddo ca kena katoti jānāsīti. Na jānāmīti. Kiṃ tvaṃ jānissasi, brāhmaṇe yeva pothetuṃ jānāsīti. Atītasmiñhi aṅgo nāma lomapādo bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā tehi: “Bho, mahārāja, himavantaṃ pavisitvā brāhmaṇānam sakkāram katvā aggaṃ paricarāhī” ti vutte aparimāṇā gāviyo ca mahimsiyo ca ādāya himavantaṃ pavisitvā tathā akāsi. “Brāhmaṇehi bhuttātirittaṃ khīradadhiṃ kiṃ kātābbaṃ”-ti ca vutte: “Chaḍḍethā” ti āha. Tattha thokassa khīrassa chaḍḍitaṭṭhāne kunnadiyo ahesuṃ, bahukassa chaḍḍitaṭṭhāne gaṅgā pavattatha. Taṃ pana khīram yattha dadhi hutvā sannisinnam ṭhitam, taṃ samuddam nāma jātam. Iti so evarūpaṃ sakkāram katvā brāhmaṇehi vuttavidhānena aggaṃ paricariya saḥassakkhassa puram ajjhagacchi.

Itissa idam atūtam āharitvā imam gāthamāha.

**131. Mahiddhiko devavaro yasassī, senāpati tidive vāsavassa,
So {6.204} somayāgena malam vihantvā, subhoga devaññataro ahoṣī ti.**

Tattha **so somayāgena malam vihantvā** ti bho subhoga, yo idāni sakkassa senāpati mahāyaso devaputto, so pi pubbe eko bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā tehi: “Somayāgena attano malam pavāhetvā devalokaṃ gacchāhī” ti vutte brāhmaṇānam mahantaṃ sakkāram katvā tehi vuttavidhānena somayāgaṃ katvā tena attano malam vihantvā devaññataro jātoti imamattam pakāsento evamāha.

Aparānipissa udāharaṇāni dassento āha:

**132. Akārayi lokamimam paraṇca, bhāgīrathim himavantaṇca gijjham,
Yo iddhimā devavaro yasassī, so pi tadā ādahi jātavedam.**

**133. Mālāgiri himavā yo ca gijjho, sudassano nisabho kuveru,
Ete ca aññe ca nagā mahantā, cityā katā yaññakarehi mähū ti.**

Tattha **so pi tadā ādahi jātavedan**-ti bhātika subhoga, yena mahābrahmunā ayaṇca loko paro ca loko bhāgīrathigaṅgā ca himavantapabbato ca gijjhapabbato ca kato, so pi yadā brahmupapattito pubbe māṇavako ahoṣi,

tadā aggim-eva ādahi, aggim̐ juhivā mahābrahmā hutvā idaṃ sabbamakāsi.
Evam̐mahiddhikā brāhmaṇāti dasseti.

Cityā katā ti pubbe kireko bārāṇasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchivā:
“Brāhmaṇānaṃ sakkāraṃ karohī” ti vutte tesaṃ mahādānaṃ paṭṭhapetvā:
“Mayhaṃ dāne kiṃ natthī” ti pucchivā: “Sabbam̐, deva, atthi, brāhmaṇānaṃ
pana āsanāni nappahontī” ti vutte iṭṭhakāhi cināpetvā āsanāni kāresi. Tadā
cityā āsanapīṭhikā brāhmaṇānaṃ ānubhāvena vaḍḍhitvā mālāgiri-ādayo
pabbatā jātā. Evamete yaññakārehi brāhmaṇehi katāti kathentīti.

Atha naṃ puna āha: “Bhātika, jānāsi panāyaṃ samuddo kena kāraṇena apeyyo
loṇodako jāto” ti? “Na jānāmi, ariṭṭhā” ti. Atha naṃ: “Tvaṃ brāhmaṇe yeva
vihimsitum̐ jānāsi, suṇohī” ti vatvā gāthamāha.

**134. Ajjhāyakam̐ mantaguṇūpapannam̐, tapassinam̐ ‘yācayogo’ tidhāhu,
Tīre {6.205} samuddassudakam̐ sajantam̐, tam̐ sāgarojjhohari tenāpeyyo ti.**

Tattha **‘yācayogotidhāhū** ti tam̐ brāhmaṇam̐ yācayogoti idha loke āhu.
Udakam̐ sajantati so kirekadivasam̐ pāpapavāhanakammaṃ karonto tīre
ṭhatvā samuddato udakam̐ gahetvā attano upari sīse sajantam̐ abbhukirati.
Atha naṃ evam̐ karontam̐ vaḍḍhitvā sāgaro ajjhohari. Tam̐ kāraṇam̐
mahābrahmā ṇatvā: “Iminā kira me putto hatto” ti kujjhivā: “Samuddo apeyyo
loṇodako bhavatū” ti vatvā abhisa pi, tena kāraṇena apeyyo jāto. Evarūpā ete
brāhmaṇā nāma mahānubhāvāti.

Puna pi āha:

**135. Āyāgavatthūni puthū pathabyā, saṃvijjanti brāhmaṇā vāsavassa,
Purimam̐ disam̐ pacchimam̐ dakkhiṇuttaram̐, saṃvijjamānā janayanti vedan-ti.**

Tattha **vāsavassā** ti pubbe brāhmaṇānaṃ dānam̐ datvā vāsavattam̐ pattassa
vāsavassa. **Āyāgavatthūnī** ti puññakkhettabhūtā aggadakkhiṇeyyā pathabyā
puthū brāhmaṇā saṃvijjanti. **Purimam̐ disan-ti** te idāni pi catūsu disāsu
saṃvijjamānā tassa vāsavassa mahantam̐ vedaṃ janayanti, pītisomanassaṃ
āvahanti.

Evam̐ ariṭṭho cuddasahi gāthāhi brāhmaṇe ca yaññe ca vede ca vaṇṇesi.

Micchākathā niṭṭhitā

Tassa tam̐ katham̐ sutvā mahāsattassa gilānupaṭṭhānam̐ āgatā bahū nāgā: “Ayaṃ
bhūtam-eva katheti” ti micchāgāham̐ gaṇhanākārappattā jātā. Mahāsatto
gilānaseyyāya nipanno va tam̐ sabbam̐ assosi. Nāgāpissa ārocesum̐. Tato

mahāsatto cintesi: “Ariṭṭho micchāmaggaṃ vaṇṇeti, vādamassa bhinditvā parisam sammādiṭṭhikaṃ karissāmī” ti. So utṭhāya nhatvā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍito dhammāsane nisīditvā sabbaṃ nāgaparisaṃ sannipātāpetvā ariṭṭhaṃ pakkosāpetvā: “Ariṭṭha, tvaṃ abhūtaṃ vatvā vede ca yañṇe ca brāhmaṇe ca vaṇṇesi, brāhmaṇānaṃhi vedavidhānena yañṇayajanaṃ nāma anariyasammataṃ na saggāvahaṃ, tava vāde abhūtaṃ passāhi” ti vatvā yañṇabhedavādaṃ nāma ārabhanto āha:

**136. Kalī {6.206} hi dhīrāna kaṭaṃ magānaṃ, bhavanti vedajjhagatānariṭṭha,
Marīcidhammaṃ asamekkhitattā, māyāguṇā nātivahanti paññaṃ.**

**137. Vedā na tāpāya bhavanti dassa, mittadduno bhūnahuno narassa,
Na tāyate paricippa ca aggi, dosantaraṃ maccamanariyakammaṃ.**

**138. Sabbañca maccā sadhanaṃ sabhogaṃ, ādīpitaṃ dāru tiṇena missaṃ,
Dahaṃ na tappe asamattatejo, ko taṃ subhikkhaṃ dvirasañña kayirā.**

**139. Yathā pi khīraṃ vipariṇāmadhammaṃ, dadhi bhavitvā navaṇitaṃ-pi hoti,
Evam-pi aggi vipariṇāmadhammo, tejo samorohatī yogayutto.**

**140. Na dissatī aggi manuppaviṭṭho, sukkhesu kaṭṭhesu navesu cā pi,
Nāmatthamāno araṇṇareṇa, nākammanā jāyati jātavedo.**

**141. Sace hi aggi antarato vaseyya, sukkhesu kaṭṭhesu navesu cā pi,
Sabbāni susseyyu vanāni loke, sukkhāni kaṭṭhāni ca pajjaleyyuṃ.**

**142. Karoti ce dārutiṇena puññaṃ, bhojaṃ naro dhūmasikhiṃ patāpavaṃ,
Aṅgārikā loṇakarā ca sūdā, sarīradāhā pi kareyyu puññaṃ.**

**143. Atha {6.207} ce hi ete na karonti puññaṃ, ajjhenamaggiṃ idha tappayitvā,
Na koci lokasmiṃ karoti puññaṃ, bhojaṃ naro dhūmasikhiṃ patāpavaṃ.**

**144. Kathaṃhi lokāpacito samāno, amanuññagandhaṃ bahūnaṃ akantaṃ,
Yadeva maccā parivajjayanti, tadappasatthaṃ dvirasañña bhuñje.**

**145. Sikhim-pi devesu vadanti heke, āpaṃ milakkhū pana devamāhu,
Sabbeva ete vitathaṃ bhaṇanti, aggī na devaññataro na cāpo.**

**146. Anindriyabaddhamasaññaakāyaṃ, vessānaraṃ kammakaraṃ pajānaṃ,
Paricariya maggiṃ sugatiṃ kathaṃ vaje, pāpāni kammāni pakubbamāno.**

147. Sabbābhibhū tāhudha jīvikatthā, aggissa brahmā paricārikoti,
Sabbānubhāvī ca vasī kimattham, animmito nimmitam vanditassa.

148. Hassam anijjhānakkhamam ataccham, sakkārahetu pakirimsu pubbe,
Te lābhasakkāre apātubhonte, sandhāpitā jantubhi santidhammam.

149. Ajjenamariyā pathaviṃ janindā, vessā kasim pāricariyaṇa suddā,
Upāgu paccekam yathāpadesam, katāhu ete vasināti āhu.

150. Etaṇa {6.208} saccam vacanam bhaveyya, yathā idam bhāsitaṃ brāhmaṇehi,
Nākhattiyo jātu labhetha rajjam, nābrāhmaṇo mantapadāni sikkhe,
Nāññatra vessehi kasim kareyya, suddo na mucce parapesanāya.

151. Yasmā ca etam vacanam abhūtam, musāvime odariyā bhaṇanti,
Tadappapaññā abhisaddahanti, passantī tam paṇḍitā attanāva.

152. Khatyā hi vessānam balim haranti, ādāya satthāni caranti brāhmaṇā,
Tam tādisaṃ saṅkhubhitam pabbinnam, kasmā brahmā nuju karoti lokam.

153. Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānam,
Kim sabbalokam vidahī alakkhim, kim sabbalokam na sukhim akāsi.

154. Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānam,
Māyā musāvajjamadena cā pi, lokam adhammena kimatthamakāri.

155. Sace hi so issaro sabbaloke, brahmā bahūbhūtapatī pajānam,
Adhammiko bhūtapatī ariṭṭha, dhamme satī yo vidahī adhammam.

156. Kīṭā paṭaṅgā uragā ca bhekā, gantvā kimī sujhati makkhikā ca,
Ete pi dhammā anariyarūpā, kambojakānam vitathā bahūnan-ti.

Tattha {6.209} **veda**j

hagatānariṭṭhā

 ti ariṭṭha, imāni vedādhigamanāni nāma dhīraṇam parājayasaṅkhāto kaliggāho, magānam bālānam jayasaṅkhāto kaṭaggāho. **Marīcidhamman**-ti idaṇhi vedattayaṃ marīcidhammam. Tayidaṃ asamekkhitattā yuttāyuttam ajānantā bālā udakasaññāya magā marīciṃ viya bhūtasaññāya anavajjasaññāya attano vināsam upagacchantī. **Paññan**-ti evarūpā pana māyākoṭṭhāsā paññam ñāṇasampannam purisaṃ nātivahanti na vañcenti. **Bhavanti dassā ti da**-kāro byañjanasandhimattam, assa **bhūnahuno** vuḍḍhighātakassa mittadubbhino narassa vedā na tāṇatthāya bhavanti, patiṭṭhā hotum na sakkontī ti attho. **Pariciṇṇo ca aggī** ti aggi ca pariciṇṇo tividhena duccharitadosena sadosacittam pāpakammaṃ purisaṃ na tāyati na rakkhati.

Sabbañca maccā ti sace pi hi maccā yattakaṃ loke dāru atthi, taṃ sabbaṃ sadhanaṃ sabhogam attano dhanena ca bhogehi ca saddhiṃ tiṇena missaṃ katvā ādīpeyyuṃ. Evaṃ sabbam-pi taṃ tehi ādīpitaṃ dahanto ayaṃ asamatthatejo asadisatejo tava aggi na tappeyya. Evaṃ atappanīyaṃ, bhātika, dvīrasaññu dvīhi jivhāhi rasajānanasamattho ko taṃ sappi-ādīhi subhikkhaṃ suhitaṃ kayirā, ko sakkuṇeyya kātuṃ. Evaṃ atittaṃ panetaṃ mahagghasaṃ santappetvā ko nāma devalokaṃ gamissati, passa yāvañcetaṃ dukkathitanti. **Yogayutto** ti araṇimathanayogena yutto hutvā taṃ paccayaṃ labhitvāva aggi samorohati nibbattati. Evaṃ paravāyāmena uppajjamānaṃ acetanaṃ taṃ tvaṃ: “Devo” ti vadesi. Idam-pi abhūtaṃ-eva kathesi.

Aggi manuppaviṭṭho ti aggi anupaviṭṭho. **Nāmatthamāno** ti nā pi araṇihatthena narena amatthiyamāno nibbattati. **Nākammunā jāyati jātavedo** ti ekassa kiriyaṃ vinā attano dhammatāya eva na jāyati. **Susseyyun-**ti anto agginā sosiyamānāni vanāni sukkheyyuṃ, allāneva na siyuṃ. **Bhojan-**ti bhojento. **Dhūmasikhiṃ patāpavan-**ti dhūmasikhāya yuttaṃ patāpavantaṃ. **Āṅgārikā** ti āṅgarakammakarā. **Loṇakarā** ti loṇodakaṃ pacitvā loṇakārakā. **Sūdā** ti bhattakārakā. **Sarīradāhā** ti matasarīrajjhāpakā. **Puñña-**ti ete pi sabbe puññaṃ-eva kareyyuṃ.

Ajjhenamaggin-ti ajjhenaaggim. **Na kocī** ti mantajjhāyakā brāhmaṇā pi hontu, koci naro dhūmasikhiṃ patāpavantaṃ aggin bhojento tappayitvā pi puññaṃ na karoti nāma. **Lokāpacito samāno** ti tava devolokassa apacito pūjito samāno. **Yadevā** ti yaṃ ahikuṇapādim paṭikulaṃ jegucchaṃ maccā dūrato parivajjenti. **Tadappasatthan-**ti taṃ appasatthaṃ, samma, dvīrasaññu kathaṃ kena kāraṇena paribhuñjeyya. **Devesū** ti eke manussā sikhim-pi devesu aññataraṃ devaṃ vadanti. **Milakkhū panā** ti aññāṇā pana milakkhū udakaṃ: “Devo” ti vadanti. **Asaññakāyan-**ti {6.210} anindriyabaddhaṃ acittakāyañca samānaṃ etaṃ acetanaṃ pajānaṃ pacanādikammakaraṃ vessānaraṃ aggin paricaritvā pāpāni kammāni karonto loko kathaṃ sugatiṃ gamissati. Idam te ativiya dukkathitaṃ.

Sabbābhi bhūtāhudha jīvikatthā ti ime brāhmaṇā attano jīvikatthaṃ mahābrahmā sabbābhībhūti āhaṃsu, sabbo loko teneva nimmitoti vadanti. Puna aggissa brahmā paricārakoti pi vadanti. So pi kira aggin juhateva. **Sabbānubhāvī ca vasī** ti so pana yadi sabbānubhāvī ca vasī ca, atha kimatthaṃ sayam animmito hutvā attanāva nimmitaṃ vanditā bhavēyya. Idam-pi te **dukkathita**-eva. **Hassan-**ti ariṭṭha brāhmaṇānaṃ vacanaṃ nāma hasitabbayuttakaṃ paṇḍitānaṃ na nijjhānakkhamaṃ. **Pakirimsū** ti ime brāhmaṇā evarūpaṃ musāvādaṃ attano sakkārahetu pubbe pattharimsu.

Sandhāpitā jantubhi santidhamman-ti te ettakena lābhasakkāre apātubhūte jantūhi saddhiṃ yojetvā paṇavadhapaṭisaṃyuttaṃ attano laddhidhammasaṅkhātāṃ santidhammaṃ sandhāpitā, yaññasuttaṃ nāma ganthayimsū ti attho.

Etañca saccan-ti yadetam̐ tayā: “Ajjenamariyā” ti ādi vuttaṃ, etañca saccam̐ bhaveyya. **Nākhattiyo** ti evaṃ sante akhattiyo rajjam̐ nāma na labheyya, abrahmaṇo pi mantapadāni na sikkheyya. **Musāvime** ti musāva ime. **Odariyā** ti udaranissitaḥjivikā, udarapūraṇahetu vā. **Tadappapaññā** ti tam̐ tesam̐ vacanam̐ appapaññā. **Attanāvā** ti paṇḍitā pana tesam̐ vacanam̐: “Sadosan”-ti attanāva passantī. **Tādisan**-ti tathārūpaṃ. **Saṅkhubhitan**-ti saṅkhubhitvā brahmunā ṭhapitamariyādam̐ bhinditvā ṭhitam̐ saṅkhubhitam̐ vibhindaṃ lokaṃ so tavabrahmā kasmā ujum̐ na karoti. **Alakkhin**-ti kiṃkāraṇā sabbaloke dukkham̐ vidahi. **Sukhin**-ti kiṃ nu ekantasukhim-eva sabbalokaṃ na akāsi, lokavināsako coro maññe tava brahmāti. **Māyā** ti māyāya. **Adhammena kimatthamakārī** ti iminā māyādinā adhammena kiṃkāraṇā lokaṃ anattakiriyāyam̐ saṃyojesī ti attho. **Ariṭṭhā** ti ariṭṭha, tava bhūtapati adhammiko, yo dasavidhe kusaladhamme sati dhammam-eva avidahitvā adhammaṃ vidahi. **Kiṭṭhā** ādi upayogathe paccattam̐. Ete kiṭṭhādayo paṇe hantvā macco sujhatīti ete pi kambojaraṭṭhavāsīnam̐ bahūnam̐ anariyānam̐ dhammā, te pana vitathā, adhammāva dhammāti vuttā. Tehi pi tava brahmunāva nimmitehi bhavitabbanti.

Idāni tesam̐ vitathabhāvaṃ dassento āha:

157. Sace hi so sujhati yo hanāti, hato pi so saggamupeti ṭhānam,
Bhovādi {6.211} **bhovādina mārayeyyum, ye cā pi tesam̐ abhisaddaheyyum.**

158. Neva migā na pasū no pi gāvo, āyācanti attavadhāya keci,
Vipphandamāne idha jivikatthā, yaññesu paṇe pasumārabhanti.

159. Yūpussane pasubandhe ca bālā, cittehi vaṇṇehi mukham̐ nayanti,
Ayam̐ te yūpo kāmduho parattha, bhavissati sassato samparāye.

160. Sace ca yūpe maṇisaṅkhamuttaṃ, dhaññam̐ dhanam̐ rajatam̐ jātarūpaṃ,
Sukksesu kaṭṭhesu navesu cā pi, sace duhe tidive sabbakāme,
Tevijjasam̐ghāva puthū vajeyyum, abrahmaṇam̐ kañci na yājeyyum.

161. Kuto ca yūpe maṇisaṅkhamuttaṃ, dhaññam̐ dhanam̐ rajatam̐ jātarūpaṃ,
Sukksesu kaṭṭhesu navesu cā pi, kuto duhe tidive sabbakāme.

162. Saṭṭhā ca luddā ca paluddhabālā, cittehi vaṇṇehi mukhaṃ nayanti,
Ādāya aggim mama dehi vittaṃ, tato sukhī hohisi sabbakāme.
163. Tamaggihuttaṃ saraṇaṃ pavissa, cittehi vaṇṇehi mukhaṃ nayanti,
Oropayitvā kesamassuṃ nakhañca, vedehi vittaṃ atigāḷhayanti.
164. Kākā ulūkaṃva raho labhivā, ekaṃ samānaṃ bahukā samecca,
Annāni {6.212} bhutvā kuhakā kuhitvā, muṇḍaṃ karitvā yaññapathossajanti.
165. Evañhi so vañcito brāhmaṇehi, eko samāno bahukā samecca,
Te yogayogena vilumpamānā, diṭṭhaṃ adiṭṭhena dhaṇaṃ haranti.
166. Akāsiyā rājūhivānusiṭṭhā, tadassa ādāya dhaṇaṃ haranti,
Te tādīsā corasamā asantā, vajjhā na haññanti ariṭṭha loke.
167. Indassa bāhārasi dakkhiṇāti, yaññesu chindanti palāsayaṭṭhiṃ,
Taṃ ce pi saccaṃ maghavā chinnabāhu, kenassa indo asure jināti.
168. Tañceva tucchaṃ maghavā samaṅgī, hantā avajjho paramo sa devo,
Mantā ime brāhmaṇa tuccharūpā, sandiṭṭhikā vañcanā esa loke.
169. Mālāgiri himavā yo ca gijjho, sudassano nisabho kuveru,
Ete ca aññe ca nagā mahantā, cityā katā yaññakarehi māhu.
170. Yathāpakārāni hi iṭṭhakāni, cityā katā yaññakarehi māhu,
Na pabbatā honti tathāpakārā, aññā disā acalā tiṭṭhaselā.
171. Na iṭṭhakā honti silā cirena, na tattha sañjāyati ayo na lohaṃ,
Yaññañca {6.213} etaṃ parivaṇṇayantā, cityā katā yaññakarehi māhu.
172. Ajjhāyakaṃ mantaguṇūpapannaṃ, tapassinaṃ ‘yācayogo’ tidhāhu,
Tīre samuddassudakaṃ sajantaṃ, taṃ sāgarajjhohari tenāpeyyo.
173. Parosahassam-pi samantavede, mantūpapanne nadiyo vahanti,
Na tena byāpannarasūdakā na, kasmā samuddo atulo apeyyo.
174. Ye keci kūpā idha jīvaloke, loṇūdakā kūpakhaṇehi khātā,
Na brāhmaṇajjhoharaṇena tesu, āpo apeyyo dvirasaññu māhu.
175. Pure puratthā kā kassa bhariyā, mano manussaṃ ajanesi pubbe,
Tenā pi dhammena na koci hīno, evam-pi vossaggavibhaṅgamāhu.

176. Caṇḍālaputto pi adhicca vede, bhāseyya mante kusalo matīmā,
Na tassa muddhā pi phaleyya sattadhā, mantā ime attavadhāya katā.

177. Vācākatā giddhikatā gahītā, dummocayā kabyapathānupannā,
Bālāna cittaṃ visame nivīṭṭhaṃ, tadappapaññā abhisaddahanti.

178. Sihassa byagghassa ca dīpino ca, na vijjatī porisiyaṃ balena,
Manussabhāvo ca gavaṃva pekkho, jātī hi tesāṃ asamā samānā.

179. Sace {6.214} ca rājā pathaviṃ vijitvā, sajjvavā assavapārisajjo,
Sayam-eva so sattusaṅghaṃ vijeyya, tassappajā niccasukhī bhaveyya.

180. Khattiyamantā ca tayo ca vedā, atthēna ete samakā bhavanti,
Tesaṅca atthaṃ avinicchinitvā, na bujjhatī oghapathaṃva channaṃ.

181. Khattiyamantā ca tayo ca vedā, atthēna ete samakā bhavanti,
Lābho alābho ayaso yaso ca, sabbeva tesāṃ catunnaṅca dhammā.

182. Yathā pi ibbhā dhanadhaññaṃhetu, kammāni karonti puthū pathabyā,
Tevijjasaṅghā ca tatheva ajja, kammāni karonti puthū pathabyā.

183. Ibbhehi ye te samakā bhavanti, niccussukā kāmagaṇesu yuttā,
Kammāni karonti puthū pathabyā, tadappapaññā dvirasaññurā te ti.

Tattha **bhovādī** ti brāhmaṇā. **Bhovādina mārayeyyun-**ti brāhmaṇaṃ-eva māreyyūṃ. **Ye cāpi** ti ye pi brāhmaṇānaṃ taṃ vacanaṃ saddaheyyūṃ, te attano upaṭṭhāke yeva ca brāhmaṇe ca māreyyūṃ. Brāhmaṇā pana brāhmaṇe ca upaṭṭhāke ca amāretvā nānappakāre tiracchāne yeva mārenti. Iti tesāṃ vacanaṃ micchā. **Kecī** ti yaññesu no māretha, mayaṃ saggaṃ gamissāmāti āyācantā keci natthi. **Pāṇe pasumārabhantī** ti migādayo pāṇe ca pasū ca vipphandamāne jīvikatthāya mārenti. **Mukhaṃ nayantī** ti etesu yūpussanesu pasubandhesu imasmiṃ te yūpe sabbaṃ maṇisaṅkhamuttaṃ dhaññaṃ dhanāṃ rajataṃ jātārūpaṃ sannihitaṃ, ayaṃ te yūpo parattha paraloke kāmadoho bhavissati, sassatabhāvaṃ āvahissatīti citrehi kāraṇehi mukhaṃ pasādentī, taṃ taṃ vatvā micchāgāhaṃ {6.215} gāhentī ti attho.

Sace cā ti sace ca yūpe vā sesakaṭṭhesu vā etaṃ maṇi-ādikaṃ bhaveyya, tidive vā sabbakāmaduho assa, tevijjasaṅghāva puthū hutvā yaññaṃ yajeyyūṃ bahudhanatāya ceva saggakāmatāya ca, aññaṃ abrahmaṇaṃ na yājeyyūṃ. Yasmā pana attano dhanāṃ paccāsīsaṅtā aññaṃ-pi yajāpentī, tasmā abhūtavādinoti veditabbā. **Kuto cā** ti etasmiṅca yūpe vā sesakaṭṭhesu vā kuto

etaṃ maṇi-ādikaṃ avijjamānam-eva, kuto tidive sabbakāme duhissati.
Sabbathā pi abhūtam-eva tesam vacanam.

Saṭhā ca luddā ca paluddhabālā ti ariṭṭha, ime brāhmaṇā nāma kerāṭikā
ceva nikkaruṇā ca, te bālā lokam palobhetvā upalobhetvā citrehi kāraṇehi
mukham pasādentī. Sabbakāmeti aggim ādāya tvaṇca jūha, amhākaṇca vittam
dehi, tato sabbakāme labhivā sukhī hohisi.

Tamaggihutṭam saraṇam pavissā ti tam rājānam vā rājamahāmattam vā
ādāya aggijuhanaṭṭhānam geham pavisitvā. **Oropayitvā** ti citrāni kāraṇāni
vadantā kesamassum nakhe ca oropayitvā. **Atigāḷhayanti** ti vuttatāya tayo
vede nissāya: “Idam dātabbam, idam kattabban”-ti vadantā vedehi tassa
santakam vittam atigāḷhayanti vināsenti viddhamśenti.

Annāni bhutvā kuhakā kuhitvā ti te kuhakā nānappakāram kuhakakammam
katvā **samecca** samāgantvā yaññam vaṇṇetvā vaṇcetvā tassa santakam
nānaggarasabhojanam bhuñjitvā atha nam muṇḍakam katvā yaññapathe
ossajanti, tam gahetvā bahiyaññāvāṭam gacchantī ti attho.

Yogayogenā ti te brāhmaṇā tam ekam bahukā samecca tena tena yogena tāya
tāya yuttiyā vilumpamānā diṭṭham paccakkham tassa dhanam adiṭṭhena
devalokena adiṭṭham devalokam vaṇṇetvā āharaṇaṭṭhānam katvā haranti.
Akāsiyā rājūhivānusiṭṭhāti: “Idaṇcidaṇca balim gaṇhathā” ti rājūhi anusitṭhā
akāsiyasankhātā rājapurisā viya. **Tadassā** ti tam assa dhanam ādāya haranti.
Corasamā ti abhūtabaliggāhakā sandhicchedakacorasadisā asappurisā.
Vajjhā ti vadhārahā evarūpā pāpadhammā udāni loke na haññanti.

Bāhārasī ti bāhā asi. Idam vuttam hoti: idam-pi ariṭṭha, brāhmaṇānam
musāvādam passa. Te kira yaññesu mahatim palāsayaṭṭhim: “Indassa bāhā asi
dakkhiṇā” ti vatvā chindanti. Tañce etesam vacanam saccam, atha chinnabāhu
samāno kenassa bāhubalena indo asure jinātīti. **Samaṅgī** ti bāhusamaṅgī
acchinnabāhu arogo yeva. **Hantā** ti asurānam hantā. **Paramo** ti uttamo
puññiddhiyā samannāgato aññesam avajjho. **Brāhmaṇā** ti brāhmaṇānam.
Tuccharūpā ti tucchasabhāvā nipphalā. **Vañcanā** ti ye ca te brāhmaṇānam
mantā nāma, esā loke sandiṭṭhikā vañcanā.

Yathāpakārānī ti yādisāni iṭṭhakāni gahetvā yaññakarehi cityā katāti
vadanti. **Tiṭṭhaselā** ti pabbatā hi acalā tiṭṭhā na upacitā ekagghanā silāmayā
ca. Iṭṭhakāni calāni na ekagghanāni na silāmayāni. **Parivaṇṇayantā** ti etaṃ
{6.216} yaññam vaṇṇentā brāhmaṇā.

Samantavede ti paripuṇṇavede brāhmaṇe. **Vahantī** ti sotesu pi āvaṭṭesu pi
patite vahanti, nimujjāpetvā jīvitakkhayam pāpentī. **Na tena**

byāpannarasūdakā nā ti ettha eko **na**-kāro pucchanattho hoti. Nanu tena byāpannarasūdakā nadiyoti taṃ pucchanto evamāha. **Kasmā** ti kena kāraṇena tāva mahāsamuddo va apeyyo kato, kiṃ mahābrahmā yamunādīsu nadīsu udakaṃ apeyyaṃ kātuṃ na sakkoti, samudde yeva sakkotīti. **Dviraśāñṇu mālū** ti dviraśāñṇu ahu, jātoti attho.

Pure puratthā ti ito pure pubbe puratthā paṭhamakappikakāle. **Kā kassa bhariyā** ti kā kassa bhariyā nāma. Tadā hi itthilingam-eva natthi, pacchā methunadhammavasena mātāpitāro nāma jātā. **Mano manussan**-ti tadā hi mano yeva manussaṃ janesi, manomayāva sattā nibbattiṃsū ti attho. **Tenā pi dhammenā** ti tenā pi kāraṇena tena sabhāvena na koci jātiyā hīno. Na hi tadā khattiyādibhedo atthi, tasmā yaṃ brāhmaṇā vadanti: “Brāhmaṇāva jātiyā seṭṭhā, itare hīnā” ti, taṃ micchā. **Evampī** ti evaṃ vattamāne loke porāṇakavattaṃ jahitvā pacchā attanā sammannitvā katānaṃ vasena khattiyādayo cattāro koṭṭhāsā jātā, evam-pi **vossaggavibhaṅgamāhu**, attanā katehi kammavossaggehi tesāṃ sattānaṃ ekacce khattiyā jātā, ekacce brāhmaṇādayoti imaṃ vibhāgaṃ kathenti, tasmā: “Brāhmaṇāva seṭṭhā” ti vacanaṃ micchā.

Sattadhā ti yadi mahābrahmunā brāhmaṇānaññeva tayo vedā dinnā, na aññesaṃ, caṇḍālassa mante bhāsantassa muddhā sattadhā phaleyya, na ca phalati, tasmā imehi brāhmaṇehi attavadhāya mantā katā, attano yeva nesaṃ musāvāditāṃ pakāsentā guṇavadhaṃ karonti. **Vācakatā** ti ete mantā nāma musāvādena cintetvā katā. **Giddhikatā gahītā** ti lābhagiddhikatāya brāhmaṇehi gahītā. **Dummocayā** ti macchena gilitabaliso viya dummocayā. **Kabyapathānupannā** ti kabyākārakabrāhmaṇānaṃ vacanapathaṃ anupannā anugatā. Te hi yathā icchanti, tathā musā vatvā bandhanti. **Bālānan**-ti tesaṃhi bālānaṃ cittāṃ visame nivīṭṭhaṃ, taṃ aññe appapaññāva abhisaddahanti.

Porisiyāmbalenā ti porisiyasaṅkhātena balena. Idaṃ vuttaṃ hoti: yaṃ etesaṃ sīhādīnaṃ purisathāmasaṅkhātaṃ porisiyabalaṃ, tena balena samannāgato brāhmaṇo nāma natthi, sabbe imehi tiracchānehi pi hīnāyevā ti.

Manussabhāvo ca gavaṃva pekkho ti apica yo etesaṃ manussabhāvo, so gunnaṃ viya pekkhitabbo. Kiṃkāraṇā? Jāti hi tesāṃ asamā samānā. Tesaṃhi brāhmaṇānaṃ duppaññatāya gohi saddhiṃ samānajāti yeva asamā. Aññaṃ-eva hi gunnaṃ saṇṭhānaṃ, aññaṃ tesanti. Etena brāhmaṇe tiracchānesu sīhādīhi same pi akatvā gorūpasam-eva karoti.

Sace ca rājā ti ariṭṭha, yadi mahābrahmunā dinnabhāvena khattiyo va pathaviṃ vijitvā. **Sajjivavā** ti sahañjivīhi amaccehi samannāgato.

Assavapārisajjo ti attano ovādakaraparisāvacaro va siyā, athassa parisāya

yujjhivā {6.217} rajjam kātabbam nāma na bhaveyya. Sayam-eva so ekako va sattusaṅgham vijeyya, evaṃ sati yuddhe dukkhābhāvena tassa pajā nicasukhī bhaveyya, etaṃ natthi. Tasmā tesam vacanam micchā.

Khattiyamantā ti rājasatthaṃ tayo ca vedā attano āṇāya ruciya: “Idam-eva kattabban”-ti pavattattā atthena ete samakā bhavanti. **Avinicchinitvā** ti tesam khattiyamantānam khattiyo pi vedānam brāhmaṇo pi attham avinicchinitvā āṇāvaseneva uggaṇhanto tam attham udakoghena channamaggaṃ viya na bujjhati.

Atthena ete ti vañcanatthena ete samakā bhavanti. Kimkāraṇā? Brāhmaṇāva seṭṭhā, aññe vaṇṇā hīnāti vadanti. Ye ca te lābhādayo lokadhammā, sabbeva tesam catunnam-pi vaṇṇanam dhammā. Ekasatto pi etehi muttako nāma natthi. Iti brāhmaṇā lokadhammehi aparimuttāva samānā: “Seṭṭhā mayan”-ti musā kathenti.

Ibbhā ti gahapatikā. **Tevijjasāṅghā cā** ti brāhmaṇā pi tatheva puthūni kasigorakkhādīni kammāni karonti. **Niccussukā** ti niccam ussukajātā chandajātā. **Tadappapaññā dvirasaññurā te** ti tasmā bhātika, dvirasaññu nippaṇṇā brāhmaṇā, āra te dhammato. Porāṇakā hi brāhmaṇadhammā etarahi sunakhesu sandissantīti.

Evaṃ mahāsatto tassa vādam bhinditvā attano vādam patitṭhāpesi. Tassa dhammakatham sutvā sabbā nāgaparisā somanassajātā ahesum. Mahāsatto nesādabrāhmaṇam nāgabhavanā nīharāpesi, paribhāsamattampissa nākāsi. Sāgarabrahmadatto pi ṭhapitadivasam anatikkamitvā caturaṅginiyā senāya saha pitu vasanaṭṭhānam agamāsi. Mahāsatto pi: “Mātulaṃ ayyakaṃ passissāmī” ti bherim carāpetvā mahantena sirisobhaggena yamunāto uttaritvā tam-eva assamapadam ārabha pāyāsi. Avasesā bhātaro cassa mātāpitāro ca pacchato pāyimsu. Tasmim khaṇe sāgarabrahmadatto mahāsattam mahatīyā parisāya āgacchantam asaṅjānitvā pitaram pucchanto āha:

**184. Kassa bherī mudiṅgā ca, saṅkhā paṇavadindimā,
Purato paṭipannāni, hāsayantā rathesabham.**

**185. Kassa kañcanapaṭṭena, puthunā vijjuvaṇṇinā,
Yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyaṃ jalam.**

**186. Ukkāmukhapahaṭṭhamva, khadiraṅgārasannibham,
Mukhaṃ rucirā bhāti, ko eti siriyaṃ jalam.**

187. Kassa {6.218} jambonadam chattam, sasalākam manoramam,
Ādiccaramsāvaraṇam, ko eti siriyā jalam.

188. Kassa aṅgam pariggayha, vālabījanimuttamam,
Ubhato varapuñṇassa, muddhani uparūpari.

189. Kassa pekhupahatthāni, citrāni ca mudūni ca,
Kañcanamaṇidaṇḍāni, caranti dubhato mukham.

190. Khadiraṅgāraṇṇābhā, ukkā mukhapahamsitā,
Kassete kuṇḍalā vaggū, sobhanti dubhato mukham.

191. Kassa vātena chupitā, niddhantā mudukālakā,
Sobhayanti nalāṭantaṃ, nabhā vijjurivuggatā.

192. Kassa etāni akkhīni, āyatāni puthūni ca,
Ko sobhati visālakkho, kassetam uṇṇajam mukham.

193. Kassete lapanajātā, suddhā saṅkhavarūpamā,
Bhāsamānassa sobhanti, dantā kuppilasādisā.

194. Kassa lākhārasasamā, hatthapādā sukhedhitā,
Ko so bimboṭṭhasampanno, divā sūriyo va bhāsati.

195. Himaccaye himavati, mahāsālo va pupphito,
Ko so odātapāvāro, jayam indo va sobhati.

196. Suvaṇṇapīlakākiṇṇam, maṇidaṇḍavicittakam,
Ko so parisamogayha, īsam khaggaṃ pamuñcati.

197. Suvaṇṇavikatā cittā, sukatā cittaśibbanā,
Ko so omuñcate pādā, namo katvā mahesino ti.

Tattha **paṭipannānī** ti kassetāni tūriyāni purato paṭipannāni. **Hāsayantā** ti etam rājānam hāsayantā. **Kassa kañcanapaṭṭenā** ti kassa nalāṭante bandhena uṇḥisapaṭṭena vijjuyā meghamukham viya mukham pajjotatīti pucchati. **Yuvā kalāpasannaddho** ti taruṇo sannaddhakalāpo. **Ukkāmukhapahatthamvā** ti kammāruddhane pahatṭhasuvaṇṇam viya. **Khadiraṅgārasannibhan-**ti ādittakhadiraṅgārasannibham. **Jambonadan-**ti rattasuvaṇṇamayam. **Aṅgam pariggayhā** ti cāmarigāhakena aṅgena pariggahitā hutvā. **Vālabījanimuttaman-**ti uttamam vālabījanim. **Pekhuṇahatthānī** ti morapiṇchahatthakāni. **Citrānī** ti sattaratanacitrāni. **Kañcanamaṇidaṇḍānī**

ti tapanīyasuvaṇṇena ca maṇīhi {6.219} ca khaṇitadaṇḍāni. **Dubhato mukhan-**
ti mukhassa ubhayapassesu caranti.

Vātena chupitā ti vātapahaṭṭā. **Niddhantā** ti siniddhaantā. **Nalāṭantan-**ti
kassete evarūpā kesā nalāṭantanā upasobhenti. **Nabhā vijjurivuggatā** ti
nabhato uggatā vijju viya. **Uṇṇajan-**ti kañcanādāso viya paripuṇṇaṃ.
Lapanajātā ti mukhajātā. **Kuppilasādisā** ti mandālakamakulasadisā.
Sukhedhitā ti sukhaparihaṭṭā. **Jayaṃ indovā** ti jayaṃ patto indo viya.
Suvaṇṇapīlakākiṇṇan-ti suvaṇṇapīlakāhi ākiṇṇaṃ. **Maṇidaṇḍavicittakan-**ti
maṇīhi tharumhi vicittakaṃ. **Suvaṇṇavikatā** ti suvaṇṇakhacitā. **Cittā** ti
sattaratanavicittā. **Sukatā** ti suṭṭhu niṭṭhitā. **Cittasibbanā** ti citrasibbiniyo. **Ko**
so omuñcate pādā ti ko esa pādato evarūpā pādukā omuñcatīti.

Evam puttena sāgarabrahmadattena puṭṭho iddhimā abhiññālābhī tāpaso: “Tāta,
ete dhataratṭharaṇṇo puttā tava bhāgineyyanāgā” ti ācikkhanto gāthamāha.

198. Dhataratṭhā hi te nāgā, iddhimanto yasassino,
Samuddajāya uppannā, nāgā ete mahiddhikā ti.

Evam tesam kathentānaññeva nāgapisā patvā tāpasassa pāde vanditvā
ekamantaṃ nisīdīmsu. Samuddajā pi pitaraṃ vanditvā roditvā nāgapisāya
saddhim nāgabhanam-eva gatā. Sāgarabrahmadatto pi tattheva katipāham
vasitvā bārāṇasim-eva gato. Samuddajā nāgabhanam-eva yeva kalamakāsi.
Bodhisatto yāvajīvaṃ sīlaṃ rakkhitvā uposathakammaṃ katvā āyupariyosāne
saddhim parisāya saggapuram pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Evam upāsakā porāṇakapaṇḍitā
anuppanne pi buddhe evarūpaṃ nāma sampattiṃ pahāya uposathakammaṃ
karimsuyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi. Desanāpariyosāne upāsakā
sotāpattiphale patitṭhahimsu. Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ,
nesādabrāhmaṇo devadatto, somadatto ānando, aṇaṃkharī uppalavaṇṇā,
sudassano sārīputto, subhogo moggallāno, kāṇāriṭṭho sunakkhatto, bhūridatto
pana aham-eva sammāsambuddho ahosinti.

Bhūridattajātakavaṇṇanā chaṭṭhāniṭṭhitā

Ja 544 Candakumārajātakavaṇṇanā

Rājāsi luddakammo ti {6.129} idaṃ satthā gijjhakūṭe viharanto devadattaṃ
ārabbha kathesi. Tassa vatthu saṅghabhedakakkhandhake āgatam-eva. Taṃ

tassa pabbajitakālato paṭṭhāya yāva bimbisāraraṇṇo maraṇā tatthāgatanayeneva veditabbaṃ. Taṃ pana mārāpetvā devadatto ajātasattum upasaṅkamitvā:

“Mahārāja, tava manoratho matthakaṃ patto, mama manoratho tāva na pāpuṇātī” ti āha. “Ko pana te, bhante, manoratho” ti? “Nanu dasabalaṃ māretvā buddho bhavissāmī” ti. “Amhehettha kiṃ kātappaṇaṃ”-ti? “Mahārāja, dhanuggahe sannipātāpetum vaṭṭatī” ti. “Sādhū, bhante” ti rājā akkhaṇavedhīnaṃ dhanuggahānaṃ pañcasatāni sannipātāpetvā tato ekatimsa jane uccinitvā therassa {6.130} santikaṃ pāhesi. So tesam jeṭṭhakaṃ āmantetvā: “Āvuso samaṇo gotamo gijjhakūṭe viharati, asukasmim nāma divāṭṭhāne caṅkamati. Tvaṃ tattha gantvā taṃ visapītena sallena vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā asukena nāma maggena ehī” ti vatvā pesetvā tasmim magge dve dhanuggaheṭhapesi: “Tumhākaṃ ṭhitamaggena eko puriso āgamissati, taṃ tumhe jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā” ti, tasmim magge cattāro purise ṭhapesi: “Tumhākaṃ ṭhitamaggena dve purisā āgamissanti, tumhe te jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā” ti, tasmim magge aṭṭha jane ṭhapesi: “Tumhākaṃ ṭhitamaggena cattāro puriso āgamissanti, tumhe te jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā” ti, tasmim magge soḷasa purise ṭhapesi: “Tumhākaṃ ṭhitamaggena aṭṭha purisā āgamissanti, tumhe te jīvitā voropetvā asukena nāma maggena ethā” ti.

Kasmā panesa evamakāsīti? Attano kammassa paṭicchādanatthaṃ. Atha so jeṭṭhakadhanuggaho vāmato khaggaṃ laggetvā piṭṭhiyā tuṇīraṃ bandhitvā meṇḍasiṅgamahādhanum gahetvā tathāgataṃ santikaṃ gantvā: “Vijjhissāmi naṃ”-ti saṇṇāya dhanum āropetvā saraṃ sannayhitvā ākaḍḍhitvā vissajjetum nāsakkhi. So saraṃ oropetum-pi asakko phāsukā bhijjantiyo viya mukhato kheḷena paggharantena kilantarūpo ahoṣi, sakalasarīraṃ thaddhaṃ jātaṃ, yantena pīlītākārappattaṃ viya ahoṣi. So maraṇabhayaṭṭhito aṭṭhāsi. Atha naṃ satthā disvā madhurassaraṃ nicchāretvā etad-avoca: “Mā bhāyi bho, purisa, ito ehī” ti. So tasmim khaṇe āvudhāni chaḍḍetvā bhagavato pādesu sirasā nipatitvā: “Accayo maṃ, bhante, accagamā yathābalaṃ yathāmūḷhaṃ yathāakusalaṃ, svāhaṃ tumhākaṃ guṇe ajānanto andhabālassa devadattassa vacanena tumhe jīvitā voropetum āgatomhi, khamatha me, bhante” ti khamāpetvā ekamante nisīdi. Atha naṃ satthā dhammaṃ desento saccāni pakāsetvā sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā: “Āvuso, devadattena ācikkhitamaggaṃ appaṭipajjitvā aññaṃ maggena yāhi” ti uyyojesi. Uyyojetvā ca pana caṅkamā oruyha aññatarasmim rukkhamūle nisīdi.

Atha tasmim dhanuggahe anāgacchante itare dve janā: “Kiṃ nu kho so cirāyatī” ti paṭimaggena gacchantā dasabalaṃ disvā upasaṅkamtīvā vanditvā ekamantaṃ nisīdīmsu. Satthā tesam-pi dhammaṃ desetvā saccāni pakāsetvā sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā: “Āvuso, devadattena kathitamaggaṃ appaṭipajjivā iminā maggena gacchathā” ti uyyojesi. Iminā upāyena itaresu pi āgantvā nisinnesu sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā aññena maggena uyyojesi. Atha so paṭhamamāgato {6.131} jeṭṭhakadhanuggahe devadattaṃ upasaṅkamtīvā: “Bhante, devadatta ahaṃ sammāsambuddhaṃ jīvitā voropetuṃ nāsakkhiṃ, mahiddhiko so bhagavā mahānubhāvo” ti ārocesi. Te sabbe: “Sammāsambuddhaṃ nissāya amhehi jīvitaṃ laddhaṃ”-ti satthu santike pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇīmsu. Ayaṃ pavatti bhikkhusaṅghe pākaṭā ahoṣi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso devadatto kira ekasmiṃ tathāgate veracittena bahū jane jīvitā voropetuṃ vāyāmamakāsi, te sabbe pi satthāraṃ nissāya jīvitaṃ labhiṃsū” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi devadatto maṃ ekakaṃ nissāya mayi veracittena bahū jane jīvitā voropetuṃ vāyāmaṃ akāsiyevā” ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte ayaṃ bārāṇasī pupphavatī nāma ahoṣi. Tattha vasavattirañño putto ekarājā nāma rajjaṃ kāresi, tassa putto candakumāro nāma oparajjaṃ kāresi. Khaṇḍahālo nāma brāhmaṇo purohito ahoṣi. So rañño atthañca dhammañca anusāsi. Taṃ kira rājā: “Paṇḍito” ti vinicchaye nisīdāpesi. So lañjavittako hutvā lañjaṃ gahetvā asāmike sāmike karoti, sāmike ca asāmike. Athekadivasāṃ eko aḍḍaparājito puriso vinicchayaṭṭhānā upakkosento nikkhamitvā rājupaṭṭhānaṃ āgacchantaṃ candakumāraṃ disvā dhāvitvā tassa pādesu nipatitvā rodi. So: “Kiṃ, bho purisa, rodasī” ti āha. “Sāmi, khaṇḍahālo vinicchaye vilopaṃ khādasi, ahaṃ tena lañjaṃ gahetvā parājayaṃ pāpito” ti. Candakumāro: “Mā bhāyī” ti taṃ assāsetvā vinicchayaṃ netvā sāmikam-eva sāmikaṃ, asāmikam-eva asāmikaṃ akāsi. Mahājano mahāsaddena sādhu-kāramadāsi. Rājā taṃ sutvā: “Kimsaddo eso” ti pucchi. “Candakumārena kira aḍḍo suvinicchito, tattheso sādhu-kārasaddo” ti. Taṃ sutvā rājā tussi. Kumāro āgantvā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ rājā: “Tāta, eko kira te aḍḍo vinicchito” ti āha. “Āma, devā” ti. “Tena hi, tāta, ito paṭṭhāya tvam-eva vinicchayaṃ paṭṭhāpehī” ti vinicchayaṃ kumārassa adāsi.

Tato paṭṭhāya khaṇḍahālassa āyo pacchijji. So tato paṭṭhāya kumāre āghātaṃ bandhitvā okāsaṃ gavesanto antarāpekkho vicari. So pana rājā mandapañño. So

ekadivasam rattibhāge supitvā paccūsasamaye supinante
alaṅkatadvārakoṭṭhakaṃ, sattaratanamayapākāraṃ,
saṭṭhiyojanikasuvaṇṇamayavālukamahāvīthim, {6.132}
yojanasahasubbedhavejayantapāsādapaṭimaṇḍitaṃ
nandanavanādivanarāmaṇeyyakanaṇḍāpakkharaṇi-
āḍipokkharanirāmaṇeyyakasamannāgataṃ ākiṇṇadevagaṇaṃ
tāvatiṃsabhavanaṃ disvā pabujjhivā tattha gantukāmo cintesi: “sve
ācariyakhaṇḍahālassāgamanavelāya devalokagāmimaggaṃ pucchitvā tena
desitamaggena devalokaṃ gamissāmī” ti khaṇḍahālo pi pāto va nhatvā
bhuñjitvā rājupaṭṭhānaṃ āgantvā rājanivesanaṃ pavisitvā rañño sukhasēyyaṃ
pucchi. Athassa rājā āsanaṃ dāpetvā pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāsento
satthā āha:

**1. Rājāsi luddakammo, ekarājā pupphavatīyā,
So pucchi brahmabandhuṃ, khaṇḍahālaṃ purohitaṃ mūlhaṃ.**

**2. Saggāna maggamācikkha, tvamsi brāhmaṇa dhammavinayakusalo,
Yathā ito vajanti sugatim, narā puñṇāni katvānā ti.**

Tattha **rājāsī** ti rājā āsi. **Luddakammo** ti kakkhaḷapharusakammo. **Saggāna
maggan**-ti saggānaṃ gamanamaggaṃ. **Dhammavinayakusalo** ti
sucaritadhamme ca ācāravīnaye ca kusalo. **Yathā** ti yathā narā puñṇāni katvā
ito sugatim gacchanti, taṃ me sugatimaggaṃ ācikkhāhīti pucchi.

Imaṃ pana pañhaṃ sabbaññubuddhaṃ vā tassa sāvake vā tesaṃ alābhena
bodhisattaṃ vā pucchitum vaṭṭati. Rājā pana yathā nāma sattāhaṃ maggamūlho
puriso aññaṃ māsamattaṃ maggamūlhaṃ maggaṃ puccheyya, evaṃ
khaṇḍahālaṃ pucchi. So cintesi: “Ayaṃ me paccāmittassa piṭṭhidassanakālo,
idāni candakumāraṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā mama manorathaṃ pūressāmī” ti.
Atha rājānaṃ āmantetvā tatiyaṃ gāthamāha.

**3. Atidānaṃ daditvāna, avajjhe deva ghātetvā,
Evaṃ vajanti sugatim, narā puñṇāni katvānā ti.**

Tassattho: mahārāja saggaṃ gacchantā nāma atidānaṃ dadanti, avajjhe
ghātenti. Sace pi saggaṃ gantukāmosi, tvam-pi tatheva karohīti.

Atha naṃ rājā pañhassa atthaṃ pucchi:

**4. Kiṃ pana taṃ atidānaṃ, ke ca avajjhā imasmi lokasmiṃ,
Etaṅca kho no akkhāhi, yajissāmi dadāmi dānāni ti.**

So pissa byākāsi:

**5. Puttehi deva yajitabbaṃ, mahesīhi negamehi ca,
Usabhehi ājāniyehi catūhi, sabbacatukkena deva yajitabban-ti.** {6.133}

Raṇṇo pañhaṃ byākaronto ca devalokamaggaṃ puṭṭho nirayamaggaṃ byākāsi.

Tattha **puttehi** ti attanā jātehi piyaputtehi ceva piyadhītāhi ca. **Mahesīhi** ti piyabhariyāhi. **Negamehi** ti seṭṭhīhi. **Usabhehi** ti sabbasetehi usabharājūhi. **Ājāniyehi** ti maṅgalaassehi. **Catūhi** ti ete sabbheva aññehi ca hatthi-ādīhi catūhi catūhīti evaṃ sabbacatukkena, deva, yajitabbaṃ. Etesaṇhi khaggena sīsaṃ chinditvā suvaṇṇapātiyā galalohitaṃ gahetvā āvāṇe pakkhipitvā yaññassa yajanakarājāno sarīrena saha devalokaṃ gacchanti. Mahārāja, samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavanibbakayācakānaṃ ghāsacchādanādisampadānaṃ dānaṃ-eva pavattati. Ime pana puttadhītādayo māretvā tesāṃ galalohitena yaññassa yajanaṃ atidānaṃ nāmāti rājānaṃ saññāpesi.

Iti so: “Sace candakumāraṃ ekaññeva gaṇhissāmi, veracittena karaṇaṃ maññissantī” ti taṃ mahājanassa antare pakkhi pi. Idaṃ pana tesāṃ kathentānaṃ kathaṃ sutvā sabbe antepurajānā bhītatasitā saṃviggamānahadayā ekappahāreneva mahāravaṃ ravimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**6. Taṃ sutvā antepure, kumārā mahesiyo ca haññantu,
Eko ahosi nigghoso, bhikkhā accuggato saddo ti.**

Tattha **tanti**: “Kumārā ca mahesiyo ca haññantū” ti taṃ saddaṃ sutvā **eko** ti sakalarājanivesane eko va nigghoso ahosi. **Bhismā** ti bhayānako. **Accuggato** ti atiuggato ahosi, sakalarājakulaṃ yugantavātappahaṭaṃ viya sālavanaṃ ahosi.

Brāhmaṇo rājānaṃ āha: “kiṃ pana, mahārāja, yaññaṃ yajituṃ sakkosi, na sakkosī” ti? “Kiṃ kathesi, ācariya, yaññaṃ yajitvā devalokaṃ gamissāmi” ti. “Mahārāja, bhīrukā dubbalajjhāsayā yaññaṃ yajituṃ samatthā nāma na honti, tumhe idha sabbe sannipāsetha, ahaṃ yaññāvāṇe kammaṃ karissāmi” ti attano pahonakaṃ balakāyaṃ gahetvā nagarā nikkhamma yaññāvāṇaṃ samatalaṃ kāretvā vatiyā parikkhi pi. Kasmā? Dhammiko hi samaṇo vā brāhmaṇo vā āgantvā nivāreyyāti yaññāvāṇe vatiyā parikkhepanaṃ {6.134} nāma cārittanti katvā porāṇakabrāhmaṇehi ṭhapitaṃ. Rājā pi purise pakkosāpetvā: “Tātā, ahaṃ

attano puttadhītaro ca bhariyāyo ca māretvā yaññaṃ yajitvā devalokaṃ gamissāmi, gacchatha nesaṃ ācikkhitvā sabbe idhānethā” ti puttānaṃ tāva ānayanatthāya āha:

**7. Gacchatha vadetha kumāre, candaṃ sūriyañca bhaddasenañca,
Sūrañca vāmagottañca, pacurā kira hotha yaññatthāyā ti.**

Tattha **gacchatha vadetha kumāre** ti candakumāro ca sūriyakumāro cāti dve gotamideviyā aggamaheṣiyā puttā, bhaddaseno ca sūro ca vāmagotto ca tesāṃ vemātikabhātaro. **Pacurā kira hothā** ti ekasmiṃ ṭhāne rāsī hothāti ācikkhathā ti attho.

Te paṭhamāṃ candakumārassa santikaṃ gantvā āhaṃsu: “Kumāra, tumhe kira māretvā tumhākaṃ pitā devalokaṃ gantukāmo, tumhākaṃ gaṇhanatthāya amhe pesesī” ti. “Kassa vacanena maṃ gaṇhāpesī” ti? “Khaṇḍahālassa, devā” ti. “Kiṃ so maññeva gaṇhāpeti, udāhu aññepī” ti. “Rājaputta, aññe pi gaṇhāpeti, sabbacatukkaṃ kira yaññaṃ yajitukāmo” ti. So cintesi: “Tassa aññehi saddhiṃ veraṃ natthi, ‘vinicchaye vilopaṃ kātuṃ na labhāmī’ ti pana mayi ekasmiṃ veracittena bahū mārāpeti, pitaraṃ daṭṭhuṃ labhantassa sabbesaṃ tesāṃ mocāpanaṃ nāma mama bhāro” ti. Atha ne rājapurise āha: “Tena hi me pitu vacanaṃ karoṭhā” ti. Te taṃ netvā rājaṅgaṇe ekamante ṭhapetvā itare pi tayo āmantetvā tasseva santike katvā rañño ārocayimsu: “Ānītā te, deva, puttā” ti. So tesāṃ vacanaṃ sutvā: “Tātā, idāni me dhītaro ānetvā tesaññeva bhātikānaṃ santike karoṭhā” ti catasso dhītaro āharāpetuṃ itaraṃ gāthamāha.

**8. Kumāriyo pi vadetha, upasenaṃ kokilañca muditañca,
Nandañcā pi kumārīṃ, pacurā kira hotha yaññatthāyā ti.**

Te: “Evaṃ karissāmā” ti tāsāṃ santikaṃ gantvā tā rodamānā paridevamānā ānetvā bhātikānaññeva santike karimsu. Tato rājā attano bhariyānaṃ gahaṇatthāya itaraṃ gāthamāha.

**9. Vijayam-pi mayhaṃ mahesiṃ, erāvatīṃ kesiniṃsunandañca,
Lakkhaṇavarūpapannā, pacurā kira hotha yaññatthāyā ti. {6.135}**

Tattha **lakkhaṇavarūpapannā** ti uttamehi catusaṭṭhiyā itthilakkhaṇehi upapannā etā pi vadethā ti attho.

Te tā pi paridevamānā ānetvā kumārānaṃ santike karimsu. Atha rājā cattāro seṭṭhino gahaṇatthāya āṇāpento itaraṃ gāthamāha.

**10. Gahapatayo ca vadetha, puṇṇamukhaṃ bhaddiyaṃ siṅgālaṇca,
Vaḍḍhaṇcā pi gahapatim, pacurā kira hotha yaññatthāyā ti.**

Rājapurisā gantvā te pi ānayaṃsu. Rañño puttadāre gayhamāne sakalanagaram na kiñci avoca. Setṭhikulāni pana mahāsambandhāni, tasmā tesam gahitakāle sakalanagaram saṅkhubhitvā: “Rañño setṭhino māretvā yaññam yajitum na dassāmā” ti setṭhino parivāretvāva tesam nātivaggena saddhim rājakulam agami. Atha te setṭhino nātigaṇaparivutā rājānam vanditvā attano jīvitam yāciṃsu. Tamattham pakāsento satthā āha:

**11. Te tattha gahapatayo, avocisum samāgatā puttadāraparikiṇṇā,
Sabbeva sikhino deva karohi, atha vā no dāse sāvehī ti.**

Tattha **sabbeva sikhino** ti sabbe amhe matthake cūlam bandhitvā attano ceṭake karohi, mayam te ceṭakakiccaṃ karissāma. **Atha vā no dāse sāvehī** ti atha vā no asaddahanto sabbaseniyo sannipādetvā rāsimajjhe amhe dāse sāvehi, mayam te dāsattam paṭissuṇissāmāti.

Te evam yācantā pi jīvitam laddhum nāsakkhimsu. Rājapurisā sese paṭikkamāpetvā te gahetvā kumārānaññeva santike nisīdāpesum. Tato pana rājā hatthi-ādīnam gahaṇatthāya āṇāpento āha:

**12. Abhayaṅkaram-pi me hatthim, nālāgirim accuggataṃ varuṇadantaṃ,
Ānetha kho ne khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti.**

**13. Assaratanam-pi kesim, surāmukhaṃ puṇṇakaṃ vinatakaṇca,
Ānetha kho ne khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti.** {6.136}

**14. Usabham-pi yūthapatim anojam, nisabham gavampatim te pi mayham
ānetha,
Samūha karontu sabbam, yajissāmi dadāmi dānāni.**

**15. Sabbam paṭiyādetha, yaññam pana uggatamhi sūriyamhi,
Āṇāpetha ca kumāre, abhiraṃantu imam rattim.**

**16. Sabbam upaṭṭhapetha, yaññam pana uggatamhi sūriyamhi,
Vadetha dāni kumāre, ajja kho pacchimā rattī ti.**

Tattha **samūha karontu sabban**-ti na kevalam ettakam-eva, avasesam-pi catuppadagaṇaṇceva pakkhigaṇaṇca sabbam catukkaṃ katvā rāsim karontu, sabbacatukkaṃ yaññam yajissāmi, yācakabrāhmaṇānaṇca dānam dassāmīti. **Sabbam paṭiyādethā** ti evam mayā vuttam anavasesam upaṭṭhapetha.

Uggatamhī ti aham pana yaññaṃ uggate sūriye sve pāto va yajissāmi.

Sabbaṃ upaṭṭhapethā ti sesam-pi sabbaṃ yaññaupakaraṇaṃ upaṭṭhapethāti.

Raṇṇo pana mātāpitāro dharanti yeva. Athassa amaccā gantvā mātuyā ārocesum: “Ayye, putto vo puttadāraṃ māretvā yaññaṃ yajitukāmo” ti. Sā: “Kiṃ kathetha, tātā” ti hatthena hadayaṃ paharitvā rodamānā āgantvā: “Saccaṃ kira evarūpo te yaṇṇo bhavissatī” ti pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**17. Taṃtaṃ mātā avaca, rodantī āgantvā vimānato,
Yaṇṇo kira te putta, bhavissati catūhi puttehī ti.**

Tattha **taṃtan**-ti taṃ etaṃ rājānaṃ. **Vimānato** ti attano vasanaṭṭhānato.

Rājā āha:

**18. Sabbe pi mayhaṃ puttā cattā, candasmim haññaṃ mānasmim,
Puttehi yaññaṃ yajitvāna, sugatiṃ saggaṃ gamissāmī ti.**

Tattha **cattā** ti candakumāre haññaṃ māne yeva sabbe pi yaññaṭṭhāya mayā pariccattā.

Atha naṃ mātā āha:

**19. Mā taṃ putta saddaheṣi, sugati kira hoti puttayaññaena,
Nirayāneso maggo, neso maggo hi saggaṇaṃ.** {6.137}

**20. Dānāni dehi koṇḍañña, ahimsā sabbabhūtabhabyānaṃ,
Esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññaenā ti.**

Tattha **nirayāneso** ti nirassādatthena nirayānaṃ catunnaṃ apāyānaṃ esa maggo. **Koṇḍañña** ti rājānaṃ gottenālapati. **Bhūtabhabyānan**-ti bhūtānaṃ bhavitabbaṭṭhānaṃ. **Puttayaññaenā** ti evarūpena puttadhītarō māretvā yajakayaññaena saggaṃ maggo nāma natthīti.

Rājā āha:

**21. Ācariyānaṃ vacanā, ghāteṣsaṃ candaṇa sūriyaṇa,
Puttehi yaññaṃ yajitvāna duccajehi, sugatiṃ saggaṃ gamissāmī ti.**

Tattha **ācariyānaṃ vacanan**-ti amma, nesā mama attano mati, ācārasikkhāpanakassa pana me khaṇḍahālācariyassa etaṃ vacanaṃ, esā anusīṭṭhi. Tasmā aham ete ghāteṣsaṃ, duccajehi puttehi yaññaṃ yajitvā saggaṃ gamissāmīti.

Athassa mātā attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkontī apagatā. Pitā taṃ pavattiṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**22. Taṃtaṃ pitā pi avaca, vasavattī orasaṃ sakaṃ puttaṃ,
Yaṇño kira te putta, bhavissatī catūhi puttehi ti.**

Tattha **vasavattī** ti tassa nāmaṃ.

Rājā āha:

**23. Sabbe pi mayhaṃ puttā cattā, candasmim haññaṃānasmim,
Puttehi yaññaṃ yajitvāna, sugatiṃ saggam gamissāmī ti.**

Atha naṃ pitā āha:

**24. Mā taṃ putta saddaheṣi, sugati kira hoti puttayaññaena,
Nirayāneso maggo, neso maggo hi saggānaṃ.**

**25. Dānāni dehi koṇḍañña, ahimsā sabbabhūtabhabyānaṃ,
Esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññaenā ti.**

Rājā āha:

**26. Ācariyānaṃ vacanā, ghāteṣsaṃ candaṇḍa sūriyaṇḍa,
Puttehi yaññaṃ yajitvāna duccajehi, sugatiṃ saggam gamissāmī ti.** {6.138}

Atha naṃ pitā āha:

**27. Dānāni dehi koṇḍañña, ahimsā sabbabhūtabhabyānaṃ,
Puttaparivuto tuvaṃ, raṭṭhaṃ janapadaṇḍa pālehi ti.**

Tattha **puttaparivuto** ti puttehi parivuto. **Raṭṭhaṃ janapadaṇḍa** ti sakalakāsiraṭṭhaṇḍa tasveva taṃ taṃ koṭṭhāsabhūtaṃ janapadaṇḍa.

So pi taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ nāsakkhi. Tato candakumāro cintesi: “Imassa ettakassa janassa dukkhaṃ maṃ ekaṃ nissāya uppannaṃ, mama pitaraṃ yācitvā ettakaṃ janaṃ maraṇadukkhato mocessāmī” ti. So pitarā saddhiṃ sallapanto āha:

**28. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthī asse ca pālema.**

**29. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthichakaṇāni ujjhema.**

**30. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigāḷabandhakā pi, assachakaṇāni ujjhema.**

**31. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājita,
Bhikkhācariyaṃ carissāmā ti.**

Tattha api **nigāḷabandhakāpi** ti api nāma mayaṃ mahānigāḷehi bandhakā pi hutvā. **Yassa honti tava kāmā** ti sace pi khaṇḍahālassa dātukāmosi, tassa no dāse katvā dehi, karissāmassa dāsakammanti vadati. Api **raṭṭhā** ti sace amhākaṃ koci doso atthi, raṭṭhā no pabbājehi. Api nāma raṭṭhā pabbājita pi kapaṇā viya kapālaṃ gahetvā bhikkhācariyaṃ carissāma, mā no avadhi, dehi no jīvitanti vilapi.

Tassa taṃ nānappakāraṃ vilāpaṃ sutvā rājā hadayaphalitappatto viya assuṇṇehi nettehi rodamāno: “Na me koci putte māretuṃ lacchati, na mamattho devalokenā” ti sabbe te mocetuṃ āha:

**32. Dukkhaṃ kho me janayatha, vilapantā jīvitassa kāmā hi,
Muñcetha dāni kumāre, alam-pi me hotu puttayaññenā ti.**

Taṃ rañño kathaṃ sutvā rājabutte ādim katvā sabbaṃ taṃ pakkipariyosānaṃ pāṇagaṇaṃ vissajjesuṃ. Khaṇḍahālo pi {6.139} yaññāvāṭe kammaṃ saṃvidahati. Atha naṃ eko puriso: “Are duṭṭha, khaṇḍahāla, raññā puttā vissajjitā, tvaṃ attano putte māretvā tesaṃ galalohitena yaññaṃ yajassū” ti āha. So: “Kiṃ nāma raññā katan”-ti kappuṭṭhānaggi viya avattharanto uṭṭhāya turito dhāvitvā āha:

**33. Pubbeva khosi me vutto, dukkaraṃ durabhisambhavañcetaṃ,
Atha no upakkhaṭassa yaññassa, kasmā karosi vikkhepaṃ.**

**34. Sabbe vajanti sugatim, ye yajanti ye pi yājenti,
Ye cā pi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññan-ti.**

Tattha **pubbevā** ti mayā tvaṃ pubbeva vutto: “Na tumhādisena bhīrukajātikena sakkā yaññaṃ yajituṃ, yaññayajanaṃ nāmetaṃ dukkaraṃ durabhisambhavan”-ti, atha no idāni upakkhaṭassa paṭiyattassa yaññassa vikkhepaṃ karosi. “Vikkhambhan”-ti pi pāṭho, paṭisedhanti attho. Mahārāja, kasmā evaṃ karosi. Yattakā hi yaññaṃ yajanti vā yājenti vā anumodanti vā, sabbe sugatim-eva vajantīti dasseti.

So andhabālo rājā tassa kodhavasikassa kathaṃ gahetvā dhammasaṇṇī hutvā puna putte gaṇhāpesi. Tato candakumāropitaraṃ anubodhayamāno āha:

35. Atha kissa jano pubbe, sotthānaṃ brāhmaṇe avācesī,
Atha no akāraṇasmā, yaññatthāya deva ghātesī.

36. Pubbeva no daharakāle, na hanesi na ghātesī,
Daharamhā yobbanam pattā, adūsakā tāta haññāma.

37. Hatthigate assagate, sannaddhe passa no mahārāja,
Yuddhe vā yujjhamāne vā, na hi mādisā sūrā honti yaññatthāya.

38. Paccante vā pi kupite, aṭavīsu vā mādise niyojenti,
Atha no akāraṇasmā, abhūmiyam tāta haññāma.

39. Yā pi hi tā sakunīyo, vasanti tiṇagharāni katvāna,
Tāsam-pi piyā puttā, atha no tvaṃ deva ghātesī. {6.140}

40. Mā tassa saddaheṣi, na maṃ khaṇḍahālo ghāteyya,
Mamañhi so ghātetvāna, anantarā tam-pi deva ghāteyya.

41. Gā mavaram nigamavaram dadanti, bhogampissa mahārāja,
Athaggapiṇḍikā pi, kule kule hete bhuñjanti.

42. Tesam-pi tādisānaṃ, icchanti dubbhituṃ mahārāja,
Yebhuyyena ete, akataññuno brāhmaṇā deva.

43. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthī asse ca pālema.

44. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthichakaṇāni ujjhema.

45. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, assachakaṇāni ujjhema.

46. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājītā,
Bhikkhācariyam carissāmā ti.

Tattha **pubbe** ti tāta, yadi ahaṃ māretabbo, atha kasmā amhākaṃ nātijano pubbe mama jātakāle brāhmaṇe sotthānaṃ avācesī. Tadā kira khaṇḍahālo va mama lakkhaṇāni upadhāretvā: “Imassa kumārassa na koci antarāyo bhavissati, tumhākaṃ accayena rajjam kāressatī” ti āha. Iccassa purimena pacchimaṃ na sameti, musāvādī esa. Atha no etassa vacanaṃ gahetvā akāraṇasmā nikkāraṇā yeva yaññatthāya, deva, ghātesī. Mā amhe ghātesī.

Ayañhi mayi ekasmiṃ verena mahājanam māretukāmo, sādhuḥkaṃ
sallakkhehi narindāti. **Pubbeva no** ti mahārāja, sace pi amhe māretukāmo,
pubbeva no kasmā sayam vā na hanesi, aññehi vā na ghātāpesi. Idāni pana
mayam daharamhā taruṇā, paṭhamavaye ṭhitā puttadhītāhi vaḍḍhāma,
evambhūtā tava adūsakāva kiṃkāraṇā haññāmāti?

Passa no ti amheva cattāro bhātike passa. **Yujjhamāne** ti paccatthikānam
nagam parivāretvā ṭhitakāle amhādisa putte tehi saddhim yujjhamāne passa.
Aputtakā hi rājāno anāthā nāma honti. **Mādisā** ti amhādisā sūrā balavanto na
yaññatthāya māretabbā honti. **Niyojenti** ti tesam paccāmittānam
gaṇhanatthāya payojenti. **Atha no** ti atha amhe akāraṇasmā akāraṇena
abhūmiyam anokāse yeva kasmā, tāta, haññāmā ti attho. **Mā tassa saddaheṣi**
ti mahārāja, na maṃ khaṇḍahālo ghātaye, mā tassa saddaheyyāsi.
Bhogampissā ti bhogam-pi assa brāhmaṇassa rājāno denti. **Athaggapiṇḍikāpi**
ti atha te aggodakam aggapiṇḍam labhantā aggapiṇḍikā pi honti. **Tesampī** ti
yesam kule bhuñjanti, tesam-pi evarūpānam piṇḍadāyakānam dubbhitum
icchanti. {6.141}

Rājā kumārassa vilāpaṃ sutvā:

**47. Dukkham kho me janayatha, vilapantā jīvitassa kāmā hi,
Muñcetha dāni kumāre, alam-pi me hotu puttayaññenā ti.**

Imam gātham vatvā puna pi mokesi. Khaṇḍahālo āgantvā punapi:

**48. Pubbeva khosi me vutto, dukkaram durabhisambhavañcetaṃ,
Atha no upakkhaṭassa yaññassa, kasmā karosi vikkhepaṃ.**

**49. Sabbe vajanti sugatim, ye yajanti ye pi yājenti,
Ye cā pi anumodanti, yajantānam edisam mahāyaññan-ti.**

Evam vatvā puna gaṇhāpesi. Athassa anunayanattham kumāro āha:

**50. Yadi kira yajitvā puttehi, devalokaṃ ito cutā yanti,
Brāhmaṇo tāva yajatu, pacchā pi yajasi tuvaṃ rāja.**

**51. Yadi kira yajitvā puttehi, devalokaṃ ito cutā yanti,
Esveva khaṇḍahālo, yajataṃ sakehi puttehi.**

**52. Evam jānanto khaṇḍahālo, kiṃ puttake na ghātesi,
Sabbāṇca nātijanam, attānaṇca na ghātesi.**

**53. Sabbe vajanti nirayaṃ, ye yajanti ye pi yājenti,
Ye cā pi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññaṃ.**

**54. Sace hi so sujjhati yo hanāti, hato pi so saggamupeti tñānaṃ,
Bhovādi bhovādina mārayeyyūṃ, ye cā pi tesāṃ abhisaddaheyyun-ti.**

Tattha **brāhmaṇo tāvā** ti paṭhamāṃ tāva khaṇḍahālo yajatu sakehi puttehi, atha tasmim evaṃ yajitvā devalokaṃ gate pacchā tvaṃ yajissasi. Deva, sādurasabhojanam-pi hi tvaṃ aññehi vīmaṃsāpetvā bhuñjasi, puttadāramāraṇaṃ yeva kasmā avīmaṃsitvā karosīti dīpento evamāha. **Evaṃ jānanto** ti: “Puttadhītaro māretvā devalokaṃ gacchatī” ti evaṃ jānanto kimkāraṇā attano putte ca ñātī ca attānañca na ghātesi. Sace hi paraṃ māretvā devalokaṃ gacchanti, attānaṃ māretvā brahmalokaṃ gantabbo bhavissati. Evaṃ yaññaguṇaṃ jānantena paraṃ amāretvā attāva māretabbo siyā. Ayaṃ pana tathā akatvā maṃ mārāpeti. Iminā pi kāraṇena jānāhi, mahārāja: “Yathā esa vinicchaye vilopaṃ kātuṃ alabhanto evaṃ karotī” ti. **Edisaṃ**-ti evarūpaṃ puttaghātayaññaṃ.

Kumāro ettakaṃ kathento pi pitaraṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkonto rājānaṃ parivāretvā tñitaṃ parisāṃ ārabba āha: {6.142}

**55. Kathaṇca kira puttakāmāyo, gahapatayo gharaṇiyo ca,
Nagaramhi na uparavanti rājānaṃ, mā ghātayi orasaṃ puttaṃ.**

**56. Kathaṇca kira puttakāmāyo, gahapatayo gharaṇiyo ca,
Nagaramhi na uparavanti rājānaṃ, mā ghātayi atrajaṃ puttaṃ.**

**57. Rañño camhi atthakāmo, hito ca sabbajanapadassa,
Na koci assa paṭighaṃ, mayā jānapado na pavedetī ti.**

Tattha **puttakāmāyo** ti gharaṇiyo sandhāya vuttaṃ. Gahapatayo pana puttakāmā nāma honti. **Na uparavantī** ti na upakkosanti na vadanti. **Atrajan-**ti attato jātāṃ. Evaṃ vutte pi koci rañña saddhim kathetuṃ samattho nāma nāhosi. **Na koci assa paṭighaṃ mayā** ti iminā no lañjo vā gahito, issariyamadena vā idaṃ nāma dukkhaṃ katanti koci eko pi mayā saddhim paṭighaṃ kattā nāma nāhosi. **Jānapado na pavedetī** ti evaṃ rañño ca janapadassa ca atthakāmassa mama pitaraṃ ayaṃ jānapado: “Guṇasampanno te putto” ti na pavedeti, na jānāpetī ti attho.

Evaṃ vutte pi koci kiñci na kathesi. Tato candakumāro attano bhariyāyo taṃ yācanatthāya uyyojento āha:

**58. Gacchatha vo gharāṇiyo, tātañca vadetha khaṇḍahālañca,
Mā ghātetha kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.**

**59. Gacchatha vo gharāṇiyo, tātañca vadetha khaṇḍahālañca,
Mā ghātetha kumāre, apekkhite sabbalokassā ti.**

Tā gantvā yācimsu. Tā pi rājā na olokesi. Tato kumāro anātho hutvā vilapanto:

**60. Yaṁnūnāhaṁ jāyeyyaṁ, rathakārakulesu vā,
Pukkusakulesu vā vessesu vā jāyeyyaṁ,
Na hajja maṁ rāja yaññe ghāteyyā” ti.**

Vatvā puna tā bhariyāyo uyyojento āha:

**61. Sabbā sīmantiniyo gacchatha, ayyassa khaṇḍahālassa,
Pādesu nipatatha, aparādhāhaṁ na passāmi. {6.143}**

**62. Sabbā sīmantiniyo gacchatha, ayyassa khaṇḍahālassa,
Pādesu nipatatha, kinte bhante mayaṁ adūsemā ti.**

Tattha **aparādhāhaṁ na passāmi** ti ahaṁ ācariyakhaṇḍahāle attano aparādhāṁ na passāmi. **Kinte bhante** ti ayya khaṇḍahāla, mayaṁ tuyhaṁ kiṁ dūsayimhā, atha candakumārassa doso atthi, taṁ khamathāti vadethāti.

Atha candakumārassa kaniṭṭhabhaginī selakumārī nāma sokaṁ sandhāretuṁ asakkontī pitu pādamūle patitvā paridevi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**63. Kapaṇā vilapati selā, disvāna bhātare upanītatte,
Yañño kira me ukkhipito, tātena saggakāmenā ti.**

Tattha **upanītatte** ti upanītasabhāve. **Ukkhipito** ti ukkhitto. **Saggakāmeno** ti mama bhātaro māretvā saggam icchantena. Tāta, ime māretvā kiṁ saggena karissasīti vilapati.

Rājā tassā pi kathaṁ na gaṇhi. Tato candakumārassa putto vasulo nāma pitaraṁ dukkhitam disvā: “Ahaṁ ayyakam yācitvā mama pitu jīvitaṁ dāpessāmi” ti rañño pādamūle paridevi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**64. Āvatti parivatti ca, vasulo sammukhā rañño,
Mā no pitaraṁ avadhi, daharamhāyobbanam pattā ti.**

Tattha **daharamhāyobbanam pattā** ti deva, mayaṁ taruṇadārakā, na tāva yobbanappattā, amhesu pi tāva anukampāya amhākaṁ pitaraṁ mā avadhīti.

Rājā tassa paridevitaṃ sutvā bhijjamānahadayo viya hutvā assupunṇehi nettehi kumāraṃ ālingitvā: “Tāta, assāsaṃ paṭilabha, vissajjemi te pitaran”-ti vatvā gāthamāha.

**65. Eso te vasula pitā, samehi pitarā saha,
Dukkhaṃ kho me janayasi, vilapanto antepurasmiṃ,
Muñcetha dāni kumāre, alam-pi me hotu puttayaññenā ti.**

Tattha **antepurasmiṃ**-ti rājanivesanassa antare.

Puna khaṇḍahālo āgantvā āha:

**66. Pubbeva khosi me vutto, dukkaraṃ durabhisambhavañcetaṃ,
Atha no upakkhaṭassa yaññassa, kasmā karosi vikkhepaṃ.** {6.144}

**67. Sabbe vajanti sugatiṃ, ye yajanti ye pi yājenti,
Ye cā pi anumodanti, yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññan-ti.**

Rājā pana andhabālo puna tassa vacanena putte gaṇhāpesi. Tato khaṇḍahālo cintesi: “ayaṃ rājā muducitto kālena gaṇhāpeti, kālena vissajjeti, puna pi dārakānaṃ vacanena putte vissajjeyya, yaññāvāṭaṇṇeva naṃ nemī” ti. Athassa tattha gamanattāya gāthamāha.

**68. Sabbaratanassa yañño upakkhaṭo, ekarāja tava paṭiyatto,
Abhinikkhamassu deva, saggaṃ gato tvaṃ pamodissasī ti.**

Tassattho: mahārāja, tava yañño sabbaratanehi upakkhaṭo paṭiyatto, idāni te abhinikkhamanakālo, tasmā abhinikkhama, yaññaṃ yajitvā saggaṃ gato pamodissasīti.

Tato bodhisattaṃ ādāya yaññāvāṭagamanakāle tassa orodhā ekato va nikkhamimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**69. Daharā sattasatā etā, candakumārassa bhariyāyo,
Kese pakiritvāna, rodantiyo maggamanuyāyimsu.**

**70. Aparā pana sokena, nikkhantā nandane viya devā,
Kese pakiritvāna, rodantiyo maggamanuyāyisun-ti.**

Tattha **nandane viya devā** ti nandanavane cavanadevaputtaṃ parivāretvā nikkhantadevatā viya gatā.

Ito param tāsāṃ vilāpagāthā honti:

71. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

72. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

73. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

74. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa. {6.145}

75. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

76. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Nīyanti candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

77. Yassu pubbe hatthivaradhuragate, hatthīhi anuvajanti,
Tyajja candasūriyā, ubho va pattikā yanti.

78. Yassu pubbe assavaradhuragate, assehi anuvajanti,
Tyajja candasūriyā, ubho va pattikā yanti.

79. Yassu pubbe rathavaradhuragate, rathehi anuvajanti,
Tyajja candasūriyā, ubho va pattikā yanti.

80. Yehissu pubbe niyyaṃsu, tapanīyakappanehi turaṅgehi,
Tyajja candasūriyā, ubho va pattikā yanti ti.

Tattha **kāsikasucivatthadharā** ti kāsikāni sucivatthāni dhārayamānā.
Candasūriyā ti candakumāro ca sūriyakumāro ca. **Nhāpakasunhāpitā** ti
candanacuṇṇena ubbaṭṭetvā nhāpakehi kataparikammatāya sunhāpitā. **Yassū**
ti ye assu. **Assū** ti nipātamattaṃ, ye kumāreti attho. **Pubbe** ti ito pubbe.
Hatthivaradhuragate ti hatthivarānaṃ dhuragate,
alaṅkatahatthikkhandhavaragateti attho. **Assavaradhuragate** ti
assavarapiṭṭhigate. **Rathavaradhuragate** ti rathavaramajjhagate. **Niyyaṃsū**
ti nikkhamiṃsu.

Evam tāsu paridevantīsu yeva bodhisattaṃ nagarā nīharimṃsu. Sakalanagaram
saṅkhubhitvā nikkhamitum ārabhi. Mahājane nikkhante dvārāni nappahonti.
Brāhmaṇo atibahuṃ janam disvā: “Ko jānāti, kiṃ bhavissatī” ti nagaradvārāni
thakāpesi. Mahājano nikkhamitum alabhanto nagaradvārassa āsannaṭṭhāne

uyyānaṃ atthi, tassa santike mahāviraṃ ravi. Tena ravena sakuṇasaṅgho
saṅkhubhito ākāsaṃ pakkhandi. Mahājano taṃ taṃ sakuṇiṃ āmantetvā
vilapanto āha:

**81. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi puttehi.**

**82. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi kaññāhi.**

**83. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi mahesīti.**

**84. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi gahapatīhi.** {6.146}

**85. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi hatthīhi.**

**86. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi assehi.**

**87. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho catūhi usabhehi.**

**88. Yadi sakuṇi maṃsamicchasi, ḍayassu pubbena pupphavatiyā,
Yajattettha ekarājā, sammūlho sabbacatukkenā ti.**

Tattha **maṃsamicchasi** ti ambho sakuṇi, sace maṃsaṃ icchasi, pupphavatiyā
pubbena puratthimadisāyaṃ yaññāvāṇo atthi, tattha gaccha. **Yajattetthā** ti
ettha khaṇḍahālassa vacanaṃ gahetvā sammūlho ekarājā catūhi puttehi
yaññaṃ yajati. Sesagāthāsu pi eseṇa nayo.

Evam mahājano tasmim̐ ṭhāne paridevītvā bodhisattassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā
pāsādaṃ padakkhiṇaṃ karonto antepure kūṭāgārauyyānādīni passanto gāthāhi
paridevi:

**89. Ayamassa pāsādo, idaṃ antepuraṃ suramaṇīyaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.**

**90. Idamassa kūṭāgāraṃ, sovaṇṇaṃ pupphamalyavikiṇṇaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.**

91. Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
92. Idamassa asokavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
93. Idamassa kaṇikāravanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
94. Idamassa pāṭalivanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
95. Idamassa ambavanaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā. {6.147}
96. Ayamassa pokkharāṇī, sañchannā padumapuṇḍarīkehi,
Nāvā ca sovaṇṇavikatā, pupphavalliyā cittā suramaṇīyā,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā ti.

Tattha **tedānī** ti idāni te candakumārappamukhā amhākaṃ ayyaputtā
evarūpaṃ pāsādaṃ chaḍḍetvā vadhāya nīyanti. **Sovaṇṇavikatā** ti
suvaṇṇakhacitā.

Ettakesu ṭhānesu vilapantā puna hatthisālādīni upasaṅkamitvā āhaṃsu:

97. Idamassa hatthiratanam, erāvaṇo gajo balī dantī,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
98. Idamassa assaratanam, ekakhuro asso,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
99. Ayamassa assaratho, sāliyanigghoso subho ratanaviccito,
Yatthassu ayyaputtā, sobhiṃsu nandane viya devā,
Tedāni ayyaputtā, cattāro vadhāya ninnītā.
100. Kathaṃ nāma sāmasamasundarehi, candanamudukagattehi,
Rājā yajissate yaññaṃ, sammūlho catūhi puttehi.
101. Kathaṃ nāma sāmasamasundarāhi, candanamudukagattāhi,
Rājā yajissate yaññaṃ, sammūlho catūhi kaññāhi.
102. Kathaṃ nāma sāmasamasundarāhi, candanamudukagattāhi,
Rājā yajissate yaññaṃ, sammūlho catūhi mahesihi.

**103. Kathaṃ nāma sāmasamasundarehi, candanamudukagattehi,
Rājā yajissate yaññaṃ, sammūlho catūhi gahapatīhi.**

**104. Yathā honti gāmanigamā, suñña amanussakā brahārañña,
Tathā hessati pupphavatiyā, yiṭṭhesu candasūriyesū ti.**

Tattha **erāvaṇo** ti tassa hatthino nāmaṃ. **Ekakhuro** ti abhinnakhuro.
Sāḷiyanigghoso ti gamanakāle sālikānaṃ viya madhurena nigghosena
samannāgato. **Kathaṃ nāmā** ti kena nāma kāraṇena. **Sāmasamasundarehī** ti
suvaṇṇasāmehi ca aññaṃaññaṃ jātiyā {6.148} samehi ca niddosatāya
sundarehi. **Candanamudukagattehī** ti lohitacandalittagattehi.
Brahārañña ti yathā te gāmanigamā suñña nimmanussā brahārañña honti,
tathā pupphavatiyā pi yaññaṃ yiṭṭhesu rājaputtesu suñña araññasadisā
bhavissatīti.

Atha mahājano bahi nikkhamituṃ alabhanto antonagare yeva vicaranto
paridevi. Bodhisatto pi yaññāvāṭaṃ nīto. Athassa mātā gotamī nāma devī:
“Puttānaṃ me jīvitaṃ dehi, devā” ti rañño pādamūle parivattitvā paridevamānā
āha:

**105. Ummattikā bhavissāmi, bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā,
Sace candavaraṃ hanti, pāṇā me deva rujjhanti.**

**106. Ummattikā bhavissāmi, bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā,
Sace sūriyavaraṃ hanti, pāṇā me deva rujjhanti ti.**

Tattha **bhūnahatā** ti hatavuḍḍhi. **Paṃsunā ca parikiṇṇā** ti
paṃsuparikiṇṇasarīrā ummattikā hutvā vicarissāmi.

Sā evaṃ paridevantī pi rañño santikā kiñci kathaṃ alabhitvā: “Mama putto
tumhākaṃ kujjhitvā gato bhavissati, kissa naṃ tumhe na nivattethā” ti
kumārassa catasso bhariyāyo ālīngitvā paridevantī āha:

**107. Kinnumā na ramāpeyyuṃ, aññaṃaññaṃ piyaṃvadā,
Ghaṭṭikā uparikkhī ca, pokkharaṇī ca bhārikā,
Candasūriyesu naccantiyo, samā tāsāṃ na vijjatī ti.**

Tattha **kinnumā na ramāpeyyuṃ**-ti kena kāraṇena imā ghaṭṭikāti ādikā
catasso aññaṃaññaṃ piyaṃvadā candasūriyakumārānaṃ santike naccantiyo
mama putte na ramāpayiṃsu, ukkaṇṭhāpayiṃsu. Sakalajambudīpasmiñhi
nacce vā gīte vā samā aññaṃ kaci tāsāṃ na vijjatī ti attho.

Iti sā suṇhāhi saddhiṃ paridevitvā aññaṃ gahetabbaggaṇaṃ apassantī
khaṇḍahālaṃ akkosamānā aṭṭha gāthā abhāsi:

**108. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava mātā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, candamhi vadhāya ninnīte.** {6.149}

**109. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava mātā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, sūriyamhi vadhāya ninnīte.**

**110. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava jāyā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, candamhi vadhāya ninnīte.**

**111. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu khaṇḍahāla tava jāyā,
Yo mayhaṃ hadayasoko, sūriyamhi vadhāya ninnīte.**

**112. Mā ca putte mā ca patiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava mātā,
Yo ghātesī kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.**

**113. Mā ca putte mā ca patiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava mātā,
Yo ghātesī kumāre, apekkhite sabbalokassa.**

**114. Mā ca putte mā ca patiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava jāyā,
Yo ghātesī kumāre, adūsake sīhasaṅkāse.**

**115. Mā ca putte mā ca patiṃ, addakkhi khaṇḍahāla tava jāyā,
Yo ghātesī kumāre, apekkhite sabbalokassā ti.**

Tattha **imaṃ mayhan-**ti mayhaṃ imaṃ hadayasokaṃ dukkhaṃ.

Paṭimuñcatū ti pavisatu pāpuṇātu. **Yo ghātesī** ti yo tvaṃ ghātesī. **Apekkhite**
ti sabbalokena olokite dissamāne māresī ti attho.

Bodhisatto yaññāvāṇe pi pitaraṃ yācanto āha:

**116. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthī asse ca pālema.**

**117. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, hatthichakaṇāni ujjhema.**

**118. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Api nigaḷabandhakā pi, assachakaṇāni ujjhema.**

**119. Mā no deva avadhi, dāse no dehi khaṇḍahālassa,
Yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbājita,
Bhikkhācariyaṃ carissāma. {6.150}**

**120. Dibbaṃ deva upayācanti, puttattthikā pi daliddā,
Paṭibhānāni pi hitvā, putte na labhanti ekaccā.**

**121. Āsīkāni karonti, puttā no jāyantu tato paputtā,
Atha no akāraṇasmā, yaññatthāya deva ghātesi.**

**122. Upayācitakena puttaṃ labhanti, mā tāta no aghātesi,
Mā kicchāladdhakehi puttehi, yajjittho imaṃ yaññaṃ.**

**123. Upayācitakena puttaṃ labhanti, mā tāta no aghātesi,
Mā kapaṇaladdhakehi puttehi, ammāya no vippavāsehi ti.**

Tattha **dibban**-ti deva, aputtikā daliddā pi nāriyo puttattthikā hutvā bahuṃ paṇṇākāraṃ karitvā puttaṃ vā dhītaraṃ vā labhāmāti dibyaṃ upayācanti. **Paṭibhānāni pi hitvā** ti dohaḷāni chaḍḍetvā pi, alabhivāpī ti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: mahārāja, nārīnañhi uppannaṃ dohaḷaṃ alabhivā gabbho sussitvā nassati. Tattha ekaccā yācantā pi putte alabhamānā, kāci laddham-pi dohaḷaṃ pahāya aparibhuñjitvā na labhanti, kāci dohaḷaṃ alabhamānā na labhanti. Mayhaṃ pana mātā uppannaṃ dohaḷaṃ labhitvā paribhuñjitvā uppannaṃ gabbhaṃ anāsetvā putte paṭilabhi. Evaṃ paṭiladdhe mā no avadhīti yācati.

Āsīkāni ti mahārāja, ime sattā āsīsaṃ karonti. Kinti? Puttā no jāyantūti. **Tato paputtā** ti puttānam-pi no puttā jāyantūti. **Atha no akāraṇasmā** ti atha tvaṃ amhe akāraṇena yaññatthāya ghātesi. **Upayācitenā** ti devatānaṃ āyācanena. **Kapaṇaladdhakehi** ti kapaṇā viya hutvā laddhakehi. **Puttehi** ti amhehi saddhiṃ amhākaṃ ammāya mā vippavāsehi, mā no mātaraṃ saddhiṃ vippavāsaṃ karīti vadati.

So evaṃ vadanto pi pitu santikā kiñci kathaṃ alabhivā mātu pādamūle nipatitvā paridevamāno āha:

**124. Bahudukkhā posiya candam, amma tuvaṃ jīyase puttaṃ,
Vandāmi kho te pāde, labhataṃ tāto paralokaṃ.**

**125. Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vanditum dehi,
Gacchāmi dāni pavāsaṃ, yaññatthāya ekarājassa.**

**126. Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vanditum dehi,
Gacchāmi dāni pavāsaṃ, mātu katvā hadayasokaṃ.**

**127. Handa ca maṃ upagūha, pāde te amma vanditum dehi,
Gacchāmi dāni pavāsaṃ, janassa katvā hadayasokaṃ-ti.** {6.151}

Tattha **bahudukkhā posiyā** ti bahūhi dukkhehi posiya. **Candan**-ti maṃ candakumāraṃ evaṃ posetvā idāni, amma, tvaṃ jīyase puttaṃ. **Labhataṃ tāto paralokaṃ**-ti pitā me bhogasampannaṃ paralokaṃ labhatu. **Upagūhā** ti āliṅga parissaja. **Pavāsaṃ**-ti puna anāgamanāya accantaṃ vippavāsaṃ gacchāmi.

Athassa mātā paridevantī catasso gāthā abhāsi:

**128. Handa ca padumapattānaṃ, moḷiṃ bandhassu gotamiputta,
Campakadalamissāyo, esā te porāṇikā pakati.**

**129. Handa ca vilepanaṃ te, pacchimakaṃ candanaṃ vilimpassu,
Yehi ca suvilitto, sobhasi rājaparisāyaṃ.**

**130. Handa ca mudukāni vatthāni, pacchimakaṃ kāsikaṃ nivāsehi,
Yehi ca sunivattho, sobhasi rājaparisāyaṃ.**

**131. Muttāmaṇikanakavibhūsitāni, gaṇhassu hatthābharaṇāni,
Yehi ca hatthābharaṇehi, sobhasi rājaparisāyaṃ-ti.**

Tattha **padumapattānaṃ**-ti padumapattaveṭhanaṃ nāmekam pasādhanam, tam sandhā yevamāha. Tava vippakiṇṇaṃ moḷiṃ ukkhipitvā padumapattaveṭhanena yojetvā bandhā ti attho. **Gotamiputtā** ti candakumāraṃ ālapati. **Campakadalamissāyo** ti abbhantarimehi campakadalehi missitā vaṇṇagandhasampannā nānāpupphamālā pilandhassu. **Esā te** ti esā tava porāṇikā pakati, tam-eva gaṇhassu puttāti paridevati. **Yehi cā** ti yehi lohitacandanavilepanehi vilitto rājaparisāya sobhasi, tāni vilimpassū ti attho. **Kāsikaṃ**-ti satasahassagghanakaṃ kāsikavattham. **Gaṇhassū** ti pilandhassu.

Idānissa candā nāma aggamaheṣī tassa pādamūle nipatitvā paridevamānā āha:

**132. Na hi nūnāyaṃ raṭṭhapālo, bhūmipati janapadassa dāyādo,
Lokissaro mahanto, putte snehaṃ janayatī ti.**

Tam sutvā rājā gāthamāha.

**133. Mayham-pi piyā puttā, attā ca piyo tumhe ca bhariyāyo,
Saggañca patthayāno, tenāhaṃ ghātayissāmī ti.**

Tassattho: kimkāraṇā puttasiṇhaṃ na janemi? Na kevalaṃ gotamiyā eva, atha kho mayham-pi piyā puttā, tathā attā ca tumhe ca suṇhāyo bhariyāyo {6.152} ca piyā yeva. Evaṃ sante pi saggañca patthayāno ahaṃ saggaṃ patthento, tena kāraṇena ete ghātayissāmī, mā cintayittha, sabbepete mayā saddhiṃ devalokaṃ ekato gamissantīti.

Candā āha:

**134. Maṃ paṭhamam ghātehi, mā me hadayaṃ dukkhaṃ phālesi,
Alaṅkato sundarako, putto deva tava sukhumālo.**

**135. Handayya maṃ hanassu, paraloke candakena hessāmi,
Puññaṃ karassu vipulaṃ, vicarāma ubho pi paraloke ti.**

Tattha **paṭhaman**-ti deva, mama sāmikato paṭhamataraṃ maṃ ghātehi. **Dukkhan**-ti candassa maraṇadukkhaṃ mama hadayaṃ mā phālesi. **Alaṅkato** ti ayaṃ mama eko va alaṃ pariyattoti evaṃ alaṅkato. Evarūpaṃ nāma puttam mā ghātayi, mahārājāti dīpeti. **Handayyā** ti handa, ayya, rājānaṃ ālapantī evamāha. **Paraloke candakenā** ti candena saddhiṃ paraloke bhavissāmi. **Vicarāma ubho pi paraloke** ti tayā ekato ghātītā ubho pi paraloke sukhaṃ anubhavantā vicarāma, mā no saggantarāyamakāsīti.

Rājā āha:

**136. Mā tvaṃ cande rucci maraṇaṃ, bahukā tava devarā visālakkhi,
Te taṃ ramayissanti, yiṭṭhasmiṃ gotamiputte ti.**

Tattha **mā tvaṃ cande rucci** ti mā tvaṃ attano maraṇaṃ rocesi. “Mā ruddi” ti pi pāṭho, mā rodī ti attho. **Devarā** ti patibhātukā.

Tato paraṃ satthā:

137a. Evaṃ vutte candā attānaṃ, hanti hatthatalakehī ti.

upaḍḍhagāthamāha.

Tato paraṃ tassā yeva vilāpo hoti:

137b. Alamettha jīvītena, pissāmi visaṃ marissāmi.

**138. Na hi nūnimassa rañño, mittāmaccā ca vijjare suhadā,
Ye na vadanti rājānaṃ, ‘mā ghātayi orase putte’.** {6.153}

**139. Na hi nūnimassa rañño, ñātī mittā ca vijjare suhadā,
Ye na vadanti rājānaṃ, ‘mā ghātayi atraje putte’.**

**140. Ime te pi mayhaṃ puttā, guṇino kāyūradhārino rāja,
Tehi pi yajassu yaññaṃ, atha muñcatu gotamiputte.**

**141. Bilasataṃ maṃ katvāna, yajassu sattadhā mahārāja,
Mā jeṭṭhaputtamavadhi, adūsakaṃ sīhasaṅkāsaṃ.**

**142. Bilasataṃ maṃ katvāna, yajassu sattadhā mahārāja,
Mā jeṭṭhaputtamavadhi, apekkhitaṃ sabbalokassā ti.**

Tattha **evan**-ti evaṃ andhabālena ekarājena vutte. **Hantī**ti: “Kiṃ nāmetaṃ kathesi” ti vatvā hatthatalehi attānaṃ hanti. **Pissāmi** ti pivissāmi. **Ime tepī** ti vasulakumāraṃ ādiṃ katvā sesadārake hatthe gahetvā rañño pādamūle ṭhitā evamāha. **Guṇino** ti mālāguṇaābharaṇehi samannāgatā. **Kāyūradhārino** ti kāyūrapasādhanadharā. **Bilasatan**-ti mahārāja, maṃ ghātetvā koṭṭhāsasataṃ katvā sattadhā sattasu ṭhānesu yaññaṃ yajassu.

Iti sā rañño santike imāhi gāthāhi paridevitvā assāsaṃ alabhamānā bodhisattasseva santikaṃ gantvā paridevamānā aṭṭhāsi. Atha naṃ so āha: “cande, mayā jīvamānena tuyhaṃ tasmīṃ tasmīṃ vatthusmiṃ subhaṇite sukathite uccāvacāni maṇimuttādīni bahūni ābharaṇāni dinnāni, ajja pana te idaṃ pacchimadānaṃ, sarīraruḷhaṃ ābharaṇaṃ dammi, gaṇhāhi nan”-ti. Imamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**143. Bahukā tava dinnābharaṇā, uccāvacā subhaṇitamhi,
Muttāmaṇiveḷuriyā, etaṃ te pacchimakaṃ dānaṃ-ti.**

Candādevī pi taṃ sutvā tato parāhi navahi gāthāhi vilapi:

**144. Yesaṃ pubbe khandhesu, phullā mālāguṇā vivattiṃsu,
Tesajja pi sunisito, nettiṃso vivattissati khandhesu.**

**145. Yesaṃ pubbe khandhesu, cittā mālāguṇā vivattiṃsu,
Tesajja pi sunisito, nettiṃso vivattissati khandhesu.**

**146. Aciraṃ vata nettiṃso, vivattissaki rājaputtānaṃ khandhesu,
Atha mama hadayaṃ na phalati, tāva daḷhabandhañca me āsi.** {6.154}

**147. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.**

148. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

149. Kāsikasucivatthadharā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, janassa katvā hadayasokaṃ.

150. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, yaññatthāya ekarājassa.

151. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, mātu katvā hadayasokaṃ.

152. Maṃsarasabhojanā nhāpakasunhāpitā, kuṇḍalino agalucandanavilittā,
Niyyātha candasūriyā, janassa katvā hadayasokan-ti.

Tattha **mālāguṇā** ti pupphadāmāni. **Tesajjā** ti tesam ajja. **Nettimso** ti asi.
Vivattissatī ti patissatī. **Aciraṃ vatā** ti acirena vata. **Na phalatī** ti na bhijjati.
Tāva dalhabandhaṇca me āsī ti ativiya thirabandhanam me hadayam
bhavissatī ti attho. **Niyyāthā** ti gacchatha.

Evam tassā paridevantiyāva yaññāvāṇe sabbakammaṃ niṭṭhāsi. Rājaputtam
netvā gīvaṃ onāmetvā nisīdāpesuṃ. Khaṇḍahālo suvaṇṇapātīm upanāmetvā
khaggaṃ ādāya: “Tassa gīvaṃ chindissāmī” ti aṭṭhāsi. Tam disvā candādevī:
“Aññaṃ me paṭisaraṇaṃ natthi, attano saccabalena sāmikassa sotthim
karissāmī” ti añjaliṃ paggayha parisāya antare vicarantī saccakiriyaṃ akāsi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

153. Sabbasmim upakkhaṭasmim, nisīdite candasmim yaññatthāya,
Pañcālārājadhītā pañjalikā, sabbaparisāya samanupariyāyi.

154. Yena saccena khaṇḍahālo, pāpakammaṃ karoti dummedho,
Etena saccavajjena, samaṅginī sāmikena homi.

155. Ye idhatthi amanussā, yāni ca yakkhabhūtabhabyāni,
Karontu me veyyāvaṭikaṃ, samaṅginī sāmikena homi. {6.155}

156. Yā devatā idhāgatā, yāni ca yakkhabhūtabhabyāni,
Saraṇesiniṃ anāthaṃ tāyatha maṃ, yācāmahaṃ pati māhaṃ ajeyyan-ti.

Tattha **upakkhaṭasmin**-ti sabbasmim yaññasambhāre sajjite paṭiyatte.
Samaṅginī ti sampayuttā ekasaṃvāsā. **Ye idhatthī** ti ye idha atthi.
Yakkhabhūtabhabyānī ti devasaṅkhātā yakkhā ca vaḍḍhitvā
ṭhitasattasaṅkhātā bhūtā ca idāni vaḍḍhanakasattasaṅkhātāni bhabyāni ca.

Veyyāvaṭṭikaṇ-ti mayhaṃ veyyāvaccam karontu. **Tāyatha man**-ti rakkhatha maṃ. **Yācāmahan**-ti ahaṃ vo yācāmi. **Paṭi māhan**-ti patim ahaṃ mā ajeyyaṃ.

Atha sakko devarājā tassā paridevasaddam sutvā taṃ pavattim ñatvā jalitaṃ ayakūṭaṃ ādāya gantvā rājānaṃ tāsetvā sabbe vissajjāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**157. Taṃ sutvā amanusso, ayokūṭaṃ paribbhametvāna,
Bhayamassa janayanto, rājānaṃ idamavoca.**

**158. Bujjhassu kho rājakali, mā tāhaṃ matthakaṃ nitāḷesiṃ,
Mā jeṭṭhaputtamavadhi, adūsakaṃ sīhasaṅkāsaṃ.**

**159. Ko te diṭṭho rājakali, puttabhariyāyo haññamānāyo,
Seṭṭhi ca gahapatayo, adūsakā saggakāmā hi.**

**160. Taṃ sutvā khaṇḍahālo, rājā ca abbhutamidaṃ disvāna,
Sabbesaṃ bandhanāni mokesuṃ, yathā taṃ anupaghātaṃ.**

**161. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsuṃ,
Sabbe ekekaledḍukamadaṃsu, esa vadho khaṇḍahālassā ti.**

Tattha **amanusso** ti sakko devarājā. **Bujjhassu** ti jānassu sallakkhehi. **Rājakalī** ti rājakāḷakaṇṇi rājālāmaka. **Mā tāhan**-ti pāparāja, bujja, mā te ahaṃ matthakaṃ nitāḷesiṃ. **Ko te diṭṭho** ti kuhiṃ tayā diṭṭhapubbo. **Saggakāmā hī** ti ettha **hī** ti nipātamattaṃ, saggakāmā saggam patthayamānā ti attho. **Taṃ sutvā**ti, bhikkhave, taṃ sakkassa vacanaṃ khaṇḍahālo sutvā. **Abbhutamidan**-ti rājā ca idaṃ sakkassa dassanaṃ pubbe abhūtaṃ disvā. **Yathā tan**-ti yathā anupaghātaṃ paṇaṃ mocenti, evam-eva mokesuṃ. **Ekekaledḍukamadaṃsū** ti bhikkhave, yattakā tasmim yaññāvāṇe samāgatā, sabbe ekakolāhalaṃ katvā khaṇḍahālassa ekekaledḍupahāraṃ adaṃsu. **Esa vadho** ti eso va khaṇḍahālassa vadho ahosi, tattheva naṃ jīvitaṃ kkhayaṃ pāpesunti attho. {6.156}

Taṃ pana māretvā mahājano rājānaṃ māretuṃ ārabhi. Bodhisatto pitaraṃ parissajitvā māretuṃ na adāsi. Mahājano: “Jīvitaṃ etassa pāparaṇṇo dema, chattaṃ panassa nagare ca vāsaṃ na dassāma, caṇḍālaṃ katvā bahinagare vasāpessāmā” ti vatvā rājavesaṃ hāretvā kāsavaṃ nivāsāpetvā haliddipilotikāya sīsaṃ veṭhetvā caṇḍālaṃ katvā caṇḍālavasanaṭṭhānaṃ taṃ paṇiṇi. Ye panetaṃ pasughātayaṇṇaṃ yajimsu ceva yajāpesuṇca anumodimsu ca, sabbe nirayaparāyaṇāva ahesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**162. Sabbe pavitṭhā nirayaṃ, yathā taṃ pāpakaṃ karitvāna,
Na hi pāpakammaṃ katvā, labbhā sugatiṃ ito gantun-ti.**

So pi kho mahājano dve kāḷakaṇṇiyo hāretvā tattheva abhisekasambhāre
āharitvā candakumāraṃ abhisiñci. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**163. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā rājaparisā ca.**

**164. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā rājakaññāyo ca.**

**165. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā devaparisā ca.**

**166. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Candaṃ abhisiñciṃsu, samāgatā devakaññāyo ca.**

**167. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Celukkhepamakarūṃ, samāgatā rājaparisā ca.**

**168. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Celukkhepamakarūṃ, samāgatā rājakaññāyo ca.**

**169. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Celukkhepamakarūṃ, samāgatā devaparisā ca.**

**170. Sabbesu vippamuttesu, ye tattha samāgatā tadā āsum,
Celukkhepamakarūṃ, samāgatā devakaññāyo ca.**

**171. Sabbesu vippamuttesu, bahū ānanditā ahum,
Nandiṃ pavesi nagaraṃ, bandhanā makkho aghosithā ti.** {6.157}

Tattha **rājaparisā cā** ti rājaparisā pi tīhi saṅkhehi abhisiñciṃsu.

Rājakaññāyo cā ti khattiyadhītaṃ pi naṃ abhisiñciṃsu. **Devaparisā cā** ti
sakko devarājā vijayuttarasaṅkham gahetvā devaparisāya saddhiṃ abhisiñci.

Devakaññāyo cā ti sujā pi devadhītarāhi saddhiṃ abhisiñci.

Celukkhepamakarūṃ-ti nānāvaṇṇehi vatthehi dhaje ussāpetvā uttarisāṭakāni
ākāse khipantā celukkhepaṃ karimṃsu. Rājaparisā ca itare tayo koṭṭhāsā cāti
abhisekakārakā cattāro pi koṭṭhāsā karimṃsu yeva. **Ānanditā ahun**-ti āmoditā
ahesum. **Nandiṃ pavesi nagaraṃ**-ti candakumārassa chattaṃ ussāpetvā
nagaraṃ pavitṭhakāle nagare ānandabheri cari. “Kiṃ vatvā” ti? Yathā:

“Amhākaṃ candakumāro bandhanā mutto, evam-eva sabbe bandhanā
muccantū” ti. Tena vuttaṃ: “Bandhanā mokkho aghosittā” ti.

Bodhisatto pitu vattaṃ paṭṭhapesi. Antonagaram̐ pana pavisitum̐ na labhati.
Paribbayassa khīṇakāle bodhisatto uyyānakīḷādīnaṃ atthāya gacchanto taṃ
upasaṅkamitvā: “Patimhī” ti na vandati, añjaliṃ pana katvā: “Ciraṃ jīva sāmī”
ti vadati. “Kenattho” ti vutte ārocesi. Athassa paribbayaṃ dāpesi. So dhammena
rajjam̐ kāretvā āyupariyosāne devalokaṃ pūrayamāno agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi
devadatto maṃ ekaṃ nissāya bahū māretum̐ vāyāmamakāsī” ti vatvā jātakaṃ
samodhānesi. Tadā khaṇḍahālo devadatto ahosi, gotamīdevī mahāmāyā,
candādevī rāhulamātā, vasulo rāhulo, selā uppalavaṇṇā, sūro vāmagotto
kassapo, bhaddaseno moggallāno, sūriyakumāro sārīputto, candarājā pana
aham-eva sammāsambuddho ahosinti.

Candakumārajātakavaṇṇanā sattamā

Ja 545 Mahānārada-kassapa-jātakavaṇṇanā

Ahu rājā videhānan-ti idaṃ satthā laṭṭhivanuyyāne viharanto
uruvelakassapadamaṇaṃ ārabha kathesi. Yadā hi satthā
pavattitavaradhammacakko uruvelakassapādayo {6.220} jaṭile dametvā
magadharājassa paṭissavaṃ locetum̐ purāṇajaṭilasahassaparivuto
laṭṭhivanuyyānaṃ agamāsi. Tadā dvādasanahutāya parisāya saddhiṃ āgantvā
dasabalaṃ vanditvā nisinnassa magadharañño parisantare
brāhmaṇagahapatikānaṃ vitakko uppajji: “Kiṃ nu kho uruvelakassapo
mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carati, udāhu mahāsamaṇo uruvelakassape” ti.
Atha kho bhagavā tesam̐ dvādasanahutānaṃ cetasā cetoparivitakkamaññāya:
“Kassapassa mama santike pabbajitabhāvaṃ jānāpessāmī” ti imaṃ gāthamāha.

**Kim-eva disvā uruvelavāsi, pahāsi aggim̐ kisakovadāno,
Pucchāmi taṃ kassapa etamatthaṃ, kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttan-ti. (Mv.
55).**

Thero pi bhagavato adhippāyaṃ viditvā:

**Rūpe ca sadde ca atho rase ca, kāmitthiyo cābhivadanti yaññā,
Etaṃ malanti upadhīsu ñatvā, tasmā na yiṭṭhe na hute arañjin-ti. (Mv. 55),:**

Imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakaabhāvaṃ pakāsanatthaṃ tathāgatassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā: “Satthā me, bhante, bhagavā, sāvakohamasmī” ti vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālanti yāva sattatālappamāṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhuggantvā oruyha tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā mahājano: “Aho mahānubhāvo buddho, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko nāma attānaṃ ‘arahā’ ti maññamāno uruvelakassapo pi diṭṭhiajālaṃ bhinditvā tathāgatena damito” ti satthu guṇakathaññeva kathesi. Taṃ sutvā satthā: “Anacchariyaṃ idāni sabbaññutappattena mayā imassa damaṇaṃ, svāhaṃ pubbe sarāgakāle pi nārado nāma brahmā hutvā imassa diṭṭhiajālaṃ bhinditvā imaṃ nibbisevanamakāsin”-ti vatvā tāya parisāya yācito atītaṃ āhari.

Atīte videharaṭṭhe mithilāyaṃ aṅgati nāma rājā rajjaṃ kāresi dhammiko dhammarājā. Tassa rucā nāma dhītā ahosi abhirūpā dassanīyā pāsādikā kappasatasahassaṃ patthitapatthanā mahāpuññaṃ aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbattā. Sesā panassa soḷasasahassa itthiyo vañjhā ahesuṃ. Tassa sā dhītā piyā ahosi manāpā. So tassā nānāpupphapūre pañcavīsati-pupphasamugge anagghāni sukhumāni vatthāni ca: “Imehi attānaṃ alaṅkarotū” ti {6.221} devasikaṃ pahīni. Khādanīyabhojanīyassa pana pamāṇaṃ natthi. Anvaḍḍhamāsaṃ: “Dānaṃ detū” ti sahaṃsaṃ sahaṃsaṃ pesesi. Tassa kho pana vijayo ca sunāmo ca alāto cāti tayo amaccā ahesuṃ. So komudiyā cātumāsiniyā chaṇe pavattamāne devanagaraṃ viya nagare ca antepure ca alaṅkate sunhāto suvilitto sabbālaṅkārappaṭimaṇḍito bhuttasāyamāso vivaṭasīhapañjare mahātale amaccagaṇaparivuto visuddhaṃ gaganatalaṃ abhilaṅghamānaṃ candamaṇḍalaṃ disvā: “Ramaṇīyā vata bho dosinā ratti, kāya nu kho ajja ratiyā abhirameyyāmā” ti amacce pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**1. Ahu rājā videhānaṃ, aṅgati nāma khattiyo,
Pahūtayoggo dhanimā, anantabalaporiso.**

**2. So ca pannarasim rattiṃ, purimayāme anāgate,
Cātumāsā komudiyā, amacce sannipātayi.**

**3. Paṇḍite sutasampanne, mhitapubbe vicakkhaṇe,
Vijayañca sunāmañca, senāpatiṃ alātakaṃ.**

**4. Tamanupucchi vedeho, paccekam brūtha sam rucim,
Cātumāsā komudajja, juṇham byapahataṃ tamam,
Kāyajja ratiyā rattim, viharemu imam utun-ti.**

Tattha **pahūtayoggo** ti bahukena hatthiyoggādinā samannāgato.
Anantabalaporiso ti anantabalakāyo. **Anāgate** ti pariyosānaṃ appatte,
anatikkanteti attho. **Cātumāsā** ti catunnaṃ vassikamāsānaṃ
pacchimadivasabhūtāya rattiyā. **Komudiyā** ti phullakumudāya. **Mhitapubbe**
ti paṭhamam sitam katvā pacchā kathanasīle. **Tamanupucchi** ti taṃ tesu
amaccesu ekekaṃ amaccaṃ anupucchi. **Paccekam brūtha sam rucin**-ti sabbe
pi tumhe attano attano ajjhāsayanurūpaṃ rucim paccekam mayham kathetha.
Komudajja ti komudī ajja. **Juṇhan**-ti juṇhāya nissayabhūtaṃ
candamaṇḍalaṃ abbhuggacchati. **Byapahataṃ taman**-ti tena sabbaṃ
andhakāraṃ vihataṃ. **Utun**-ti ajja rattim imam evarūpaṃ utum kāyaratiyā
vihareyyāmāti.

Iti rājā amacce pucchi. Tena te pucchitā attano attano ajjhāsayanurūpaṃ katham
kathayimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**5. Tato senāpati rañño, alāto etadabravi,
Haṭṭham yoggaṃ balaṃ sabbaṃ, senaṃ sannāhayāmase.**

**6. ‘Niyyāma {6.222} deva yuddhāya, anantabalaporisā,
Ye te vasaṃ na āyanti, vasaṃ upanayāmase,
Esā mayham sakā diṭṭhi, ajitaṃ ojināmase’.**

**7. Alātassa vaco sutvā, sunāmo etadabravi,
Sabbe tuyham mahārāja, amittā vasamāgatā.**

**8. ‘Nikkhittasatthā paccatthā, nivātamanuvattare,
Uttamo ussavo ajja, na yuddham mama ruccati.**

**9. ‘Annapānañca khajjañca, khippaṃ abhiharantu te,
Ramassu deva kāmehi, naccagīte suvādite’.**

**10. Sunāmassa vaco sutvā, vijayo etadabravi,
Sabbe kāmā mahārāja, niccaṃ tava mupaṭṭhitā.**

**11. ‘Na hete dullabhā deva, tava kāmehi moditum,
Sadā pi kāmā sulabhā, netam cittamataṃ mama.**

12. ‘Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā pi, upāsemu bahussutaṃ,
Yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise’.

13. Vijayassa vaco sutvā, rājā aṅgati mabravi,
Yathā vijayo bhaṇati, mayhampetaṃva ruccati,

14. ‘Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā pi, upāsemu bahussutaṃ,
Yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise.

15. ‘Sabbeva santā karotha matim, kaṃ upāsemu paṇḍitaṃ,
Yo najja vinaye kaṅkhaṃ, atthadhammavidū ise’.

16. Vedehassa vaco sutvā, alāto etadabravi,
Atthāyaṃ migadāyasmim, acelo dhīrasammato.

17. ‘Guṇo kassapagottāyaṃ, suto citrakathī gaṇī,
Taṃ deva payirupāsemu, so no kaṅkhaṃ viṇessati’.

18. Alātassa vaco sutvā, rājā codesi sārathim,
Migadāyaṃ gamissāma, yuttaṃ yānaṃ idhā nayā ti.

Tattha **haṭṭhan**-ti tuṭṭhapahaṭṭhaṃ. **Ojināmase** ti yaṃ no ajitaṃ, taṃ jināma. Eso mama ajjhāsayoti. Rājā tassa kathaṃ neva paṭikkosi, nābhinandi. **Etadabravī** ti rājānaṃ alātassa vacanaṃ anabhinandantaṃ appaṭikkosantaṃ disvā: “Nāyaṃ yuddhajjhāsayo, ahamassa cittaṃ gaṇhanto kāmagaṇābhiraṭṭhaṃ vaṇṇayissāmi” ti cintetvā etaṃ: “Sabbe tuyhan”-ti ādivacanaṃ abravi.

Vijayo etadabravī ti rājā sunāmassa pi vacanaṃ nābhinandi, na paṭikkosi. Tato vijayo: “Ayaṃ rājā imesaṃ dvinnam-pi vacanaṃ sutvā tuṇhī yeva ṭhito, paṇḍitā nāma dhammassavanasoṇḍā honti, dhammassavanamassa vaṇṇayissāmi” ti cintetvā etaṃ: “Sabbe kāmā” ti ādivacanaṃ abravi. Tattha **tava mupaṭṭhitā** ti tava upaṭṭhitā. **Moditun**-ti {6.223} tava kāmehi moditum abhiraṭṭhaṃ icchāya sati na hi ete kāmā dullabhā. **Netam cittaṃ mama** ti etaṃ tava kāmehi abhiramaṇaṃ mama cittaṃ na hoti, na me ettha cittaṃ pakkhandati. **Yo najjā** ti yo no ajja. **Atthadhammavidū** ti pāṭiṭṭhañceva pāṭiṭṭhaṃ jānanto. **Ise** ti isi esitagūṇo.

Aṅgati mabravī ti aṅgati abravi. **Mayhampetaṃva ruccatī** ti mayham-pi etaññeva ruccati. **Sabbeva santā** ti sabbeva tumhe idha vijjamaṇā matim karotha cintetha. **Alāto etadabravī** ti rañño kathaṃ sutvā alāto: “Ayaṃ mama kulūpako guṇo nāma ājīvako rājuyyāne vasati, taṃ pasamsitvā rājakulūpakam karissāmi” ti cintetvā etaṃ: “Atthāyan”-ti ādivacanaṃ abravi.

Tattha **dhīrasammato** ti paṇḍitoti sammato. **Kassapagottāyan**-ti kassapagotto ayaṃ. **Suto** ti bahussuto. **Gaṇī** ti gaṇasatthā. **Codesī** ti āṇāpesi.

Raṇṇo taṃ kathaṃ sutvā sārathino tathā karīmsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**19. Tassa yānaṃ ayojesuṃ, dantaṃ rūpiyapakkharaṃ,
Sukkamaṭṭhaparivāraṃ, paṇḍaraṃ dosinā mukhaṃ.**

**20. Tatrāsuṃ kumudāyuttā, cattāro sindhavā hayā,
Anilūpamasamuppātā, sudantā soṇṇamālino.**

**21. Setacchattaṃ setaratho, setassā setabījanī,
Vedehe sahamaccehi, niyyaṃ cando va sobhati.**

**22. Tamanuyāyīmsu bahavo, indikhaggadharā balī,
Assapiṭṭhigatā vīrā, narā naravarādhipaṃ.**

**23. So muhuttaṃva yāyivā, yānā oruyha khattiyo,
Vedehe sahamaccehi, pattī guṇamupāgami.**

**24. Ye pi tattha tadā āsuṃ, brāhmaṇibbhā samāgatā,
Na te apanayī rājā, akataṃ bhūmimāgate ti.**

Tattha **tassa yāna**-ti tassa raṇṇo rathaṃ yojayīmsu. **Danta**-ti dantamayaṃ. **Rūpiyapakkhara**-ti rajatamayaupakkharaṃ. **Sukkamaṭṭhaparivāra**-ti parisuddhāpharusaparivāraṃ. **Dosinā mukha**-ti vigatadosāya rattiyaṃ mukhaṃ viya, candasadisanti attho. **Tatrāsu**-ti tatra ahesuṃ. **Kumudā** ti kumudavaṇṇā. **Sindhavā** ti sindhavajātikā. **Anilūpamasamuppātā** ti vātasadisavegā. **Setacchatta**-ti tasmīṃ rathe samussāpitaṃ chattaṃ-pi setaṃ ahosi. **Setaratho** ti so pi ratho seto yeva. **Setassā** ti assā pi setā. **Setabījanī** ti bījanī pi setā. **Niyya**-ti tena rathena niggacchanto amaccagaṇaparivuto vedeharājā cando viya sobhati.

Naravarādhipa-ti naravarānaṃ adhipatiṃ rājādhirājānaṃ. **So muhuttaṃva yāyivā** ti so rājā muhutteneva uyyānaṃ gantvā. **Pattī guṇamupāgami** ti pattiko va guṇaṃ ājīvakaṃ upāgami. **Ye pi tattha tadā āsu**-ti ye pi tasmīṃ uyyāne tadā puretaraṃ gantvā taṃ ājīvakaṃ payirupāsamanā nisinnā ahesuṃ. **Na te apanayī** ti amhākam-eva doso, ye mayaṃ pacchā {6.224} agamimhā, tumhe mā cintayitthāti te brāhmaṇe ca ibbhe ca raṇṇo yeva atthāya akataṃ akatokāsaṃ bhūmiṃ samāgate na ussāraṇaṃ kāretvā apanayīti.

Tāya pana omīssakaparisāya parivuto va ekamantaṃ nisīditvā
paṭisanthāramakāsi. Tamatthaṃ pakāseṇto satthā āha:

25. **Tato so mudukā bhisīyā, muducittakasanthate,**
Mudupaccatthate rājā, ekamantaṃ upāvisi.
26. **Nisajja rājā sammodi, kathaṃ sāraṇiyaṃ tato,**
Kacci yāpaniyaṃ bhante, vātānamaviyaggatā.
27. **‘Kacci akasirā vutti, labhasi piṇḍayāpanaṃ,**
Appābādho caṣi kacci, cakkhuṃ na parihāyati’.
28. **Taṃ guṇo paṭisammodi, vedehaṃ vinaye rataṃ,**
Yāpaniyaṃ mahārāja, sabbametaṃ tadūbhayaṃ.
29. **‘Kacci tuyham-pi vedeha, paccantā na baliyare,**
Kacci arogaṃ yoggaṃ te, kacci vahati vāhanaṃ,
Kacci te byādhayo natthi, sarīrassupatāpiyā’.
30. **Paṭisammodito rājā, tato pucchi anantarā,**
Atthaṃ dhammaṇca ṇāyaṇca, dhammakāmo rathesabho.
31. **‘Kathaṃ dhammaṃ care macco, mātāpitūsu kassapa,**
Kathaṃ care ācariye, puttadāre kathaṃ care.
32. **‘Kathaṃ careyya vuḍḍhesu, kathaṃ samaṇabrāhmaṇe,**
Kathaṇca balakāyasmim, kathaṃ janapade care.
33. **‘Kathaṃ dhammaṃ caritvāna, maccā gacchanti suggaṭim,**
Kathaṇceke adhammaṭṭhā, patanti nirayaṃ atho ti.

Tattha **mudukā bhisīyā** ti mudukāya sukhasamphassāya bhisīyā.
Muducittakasanthate ti sukhasamphasse cittattharaṇe. **Mudupaccatthate** ti
mudunā paccattharaṇena paccatthate. **Sammodi** ti ājīvakena saddhiṃ
sammodanīyaṃ kathaṃ kathesi. **Tato** ti tato nisajjanato anantaram-eva
sāraṇīyaṃ kathaṃ kathesi ti attho. Tattha **kacci yāpaniyaṃ**-ti kacci te,
bhante, sarīraṃ paccayehi yāpetuṃ sakkā. **Vātānamaviyaggatā** ti kacci te
sarīre dhātuyo samappavattā, vātānaṃ byaggatā natthi, tattha tattha
vaggavaggā hutvā vātā na bādhayanāti ti attho.

Akasirā ti niddukkhā. **Vutti** ti jīvitavutti. **Appābādho** ti
iriyāpathabhaṇḍakenābādhena virahito. **Cakkhun**-ti kacci te cakkhuādīni
{6.225} indriyāni na parihāyanti ti pucchati. **Paṭisammodi** ti

sammodanīyakathāya paṭikathesi. Tattha **sabbametan**-ti yaṃ tayā vuttaṃ vātānamaviyaggaṭṭhādi, taṃ sabbam tattheva. **Tadubhayan**-ti yaṃ-pi tayā: “Appābādhō caṣi kacci, cakkhum na parihāyati” ti vuttaṃ, taṃ-pi ubhayaṃ tattheva.

Na baliyare ti nābhībhavanti na kuppanti. **Anantarā** ti paṭisanthārato anantarā pañhaṃ pucchi. Tattha **atthaṃ dhammañca ñāyañcā** ti pāḷiatthañca pāḷiñca kāraṇayuttiñca. So hi: “Kathaṃ dhammaṃ care” ti pucchanto mātāpituādisu paṭipattidīpakaṃ pāḷiñca pāḷiatthañca kāraṇayuttiñca me kathethāti imaṃ atthañca dhammañca ñāyañca pucchati. Tattha **kathañceke adhammaṭṭhā** ti ekacce adhamme ṭhitā kathaṃ nirayañceva atho sesaapāye ca patantīti sabbaññubuddhapacceka buddhabuddhasāvakamahābodhisattesu purimassa purimassa alābhena pacchimaṃ pacchimaṃ pucchitabbakaṃ mahesakkhapañhaṃ rājā kiñci ajānantaṃ naggabhoggaṃ nissirikaṃ andhabālaṃ ājīvakaṃ pucchi.

So pi evaṃ pucchito pucchānurūpaṃ byākaraṇaṃ adisvā carantaṃ goṇaṃ daṇḍena paharanto viya bhattapātiyaṃ kacavaraṃ khipanto viya ca: “Suṇa, mahārājā” ti okāsaṃ kāretvā attano micchāvādaṃ paṭṭhapesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**34. Vedeḥassa vaco sutvā, kassapo etadabravi,
Suṇohi me mahārājā, saccaṃ avitathaṃ padaṃ.**

**35. ‘Natthi dhammacaritassa, phalaṃ kalyāṇapāpakaṃ,
Natthi deva paro loko, ko tato hi idhāgato.**

**36. ‘Natthi deva pitaro vā, kuto mātā kuto pitā,
Natthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damessati.**

**37. ‘Samatulyāni bhūtāni, natthi jeṭṭhāpacāyikā,
Natthi balaṃ vīriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisam,
Niyatāni hi bhūtāni, yathā goṭaviso tathā.**

**38. ‘Laddheyyaṃ labhate macco, tattha dānaphalaṃ kuto,
Natthi dānaphalaṃ deva, avaso devavīriyo.**

**39. ‘Bālehi dānaṃ paññattaṃ, paṇḍitehi paṭicchitaṃ,
Avasā denti dhīrānaṃ, bālā paṇḍitamānino ti.**

Tattha **idhāgato** ti tato paralokato idhāgato nāma natthi. **Natthi deva pitaro vā** ti deva, ayyakaṇḍiyyakādayo vā natthi, tesu asantesu kuto mātā kuto pitā. **Yathā goṭaviso** {6.226} **tathā** ti goṭaviso vuccati pacchābandho, yathā nāvāya

pacchābandho nāvam-eva anugacchati, tathā ime sattā niyatam-eva anugacchantīti vadati. **Avaso devavīriyo** ti evaṃ dānaphale asati yo koci bālo dānaṃ deti, so avaso avīriyo na attano vasena balena deti, dānaphalaṃ pana atthīti saññāya aññesaṃ andhabālānaṃ saddahitvā detīti dīpeti. **Bālehi dānaṃ paññattanti**: “Dānaṃ dātabban”-ti andhabālehi paññattaṃ anuññātaṃ, taṃ dānaṃ bālā yeva denti, paṇḍitā paṭiggaṇhanti.

Evaṃ dānassa nipphalataṃ vaṇṇetvā idāni pāpassa nipphalabhāvaṃ vaṇṇetum āha:

**40. Sattime sassatā kāyā, acchejjā aviko pino,
Tejo pathavī āpo ca, vāyo sukhaṃ dukhañcime,
Jīve ca sattime kāyā, yesaṃ chettā na vijjati.**

**41. Natthi hantā va chettā vā, haññe yevā pi koci naṃ,
Antareneva kāyānaṃ, satthāni vītivattare.**

**42. Yo cā pi siramādāya, paresaṃ nisitāsinaṃ,
Na so chindati te kāye, tattha pāpaphalaṃ kuto.**

**43. Cullāsītīmahākappe, sabbe sujjhanti saṃsaraṃ,
Anāgate tamhi kāle, saññato pi na sujjhati.**

**44. Caritvā pi bahuṃ bhadraṃ, neva sujjhanti nāgate,
Pāpañce pi bahuṃ katvā, taṃ khaṇaṃ nātivattare.**

**45. Anupubbena no suddhi, kappānaṃ cullasītiyā,
Niyatiṃ nātivattāma, velantamiva sāgaro ti.**

Tattha **kāyā** ti samūhā. **Aviko pino** ti vikopetum na sakkā. **Jīve** ti jīvo. “Jīvo” ti pi pāṭho, ayam-eva attho. **Sattime kāyā** ti ime satta kāyā. **Haññe yevā pi koci naṃ**-ti yo haññeyya, so pi nattheva. **Vītivattare** ti imesaṃ sattannaṃ kāyānaṃ antare yeva caranti, chinditum na sakkonti. **Siramādāyā** ti paresaṃ sīsaṃ gahetvā. **Nisitāsinaṃ** ti nisitena asinā chindati, **na so chindatī** ti so pi te kāye na chindati, pathavī pathaviṃ-eva upeti, āpādayo āpādike, sukhadukkhajīvā ākāsaṃ pakkhandantīti dasseti.

Saṃsaran-ti mahārāja, ime sattā imaṃ pathaviṃ ekamaṃsakhalaṃ katvā pi ettake kappe saṃsarantā sujjhanti. Aññatra hi saṃsārā satte sodhetum samattho nāma natthi, sabbe saṃsāre neva sujjhanti. **Anāgate tamhi kāle** ti yathāvutte pana etasmiṃ kāle anāgate appatte antarā saññato pi parisuddhasīlo pi na sujjhati. **Taṃ** {6.227} **khaṇan**-ti taṃ vuttappakāraṃ kālāṃ. **Anupubbena no suddhī** ti amhākaṃ vāde anupubbena suddhi,

sabbesaṃ amhākaṃ anupubbena suddhi bhavissatī ti attho. Iti so ucchedavādo attano thāmena sakavādaṃ nippadesato kathesi.

**46. Kassapassa vaco sutvā, alāto etadabravi,
Yathā bhadanto bhaṇati, mayhampetaṃva rucati.**

**47. ‘Aham-pi purimaṃ jātīm, sare saṃsaritattano,
Piṅgalo nāmaṃ āsīm, luddo goghātako pure.**

**48. ‘Bārāṇasiyaṃ phītāyaṃ, bahuṃ pāpaṃ mayā kataṃ,
Bahū mayā hatā pāṇā, mahimsā sūkarā ajā.**

**49. ‘Tato cuto idha jāto, iddhe senāpatīkule,
Natthi nūna phalaṃ pāpaṃ, yohaṃ na nirayaṃ gato ti.**

Tattha **alāto etadabravi** ti so kira kassapadasabalassa cetiye anojapupphadāmena pūjaṃ katvā maraṇasamaye aññena kammena yathānubhāvaṃ khitto saṃsāre saṃsaranto ekassa pāpakammasa nissandena goghātakakule nibbattitvā bahuṃ pāpamakāsi. Athassa maraṇakāle bhasmapaṭicchanno viya aggi ettakaṃ kālaṃ ṭhitam taṃ puñṇakammaṃ okāsamakāsi. So tassānubhāvena idha nibbattitvā taṃ vibhūtiṃ patto, jātīm saranto pana atītānantarato paraṃ parisarituṃ asakkonto: “Goghātakakammaṃ katvā idha nibbattosmī” ti saññāya tassa vādaṃ upatthambhento idaṃ: “Yathā bhadanto bhaṇatī” ti ādivacanam abravi. Tattha **sare saṃsaritattano** ti attano saṃsaritaṃ sarāmi. **Senāpatīkule** ti senāpatikulamhi.

**50. Athettha bijako nāma, dāso āsi paṭaccarī,
Uposathaṃ upavasanto, guṇasantikupāgami.**

**51. Kassapassa vaco sutvā, alātassa ca bhāsitaṃ,
Passasanto muhuṃ uḥhaṃ, rudam assūni vattayī ti.**

Tattha **athetthā** ti atha ettha etissaṃ mithilāyaṃ. **Paṭaccarī** ti daliddo kapaṇo ahoṣi. **Guṇasantikupāgamī** ti guṇassa santikaṃ kiñcideva kāraṇaṃ sossāmīti upagatoti veditabbo.

**52. Tamanupucchi vedeḥo, ‘kimatthaṃ samma rodasi,
Kiṃ te sutam vā diṭṭhaṃ vā, kiṃ maṃ vedesi vedana’nti.**

Tattha {6.228} **kiṃ maṃ vedesi vedanan**-ti kiṃ nāma tvaṃ kāyikaṃ vā cetasikaṃ vā vedanaṃ pattoyaṃ, evaṃ rodanto maṃ vedesi jānāpesi, uttānam-eva naṃ katvā mayhaṃ ācikkhāhīti.

53. Vedehassa vaco sutvā, bījako etadabravi,
Natthi me vedanā dukkhā, mahārāja suṇohi me.
54. ‘Aham-pi purimaṃ jātīm, sarāmi sukhamattano,
Sāketāhaṃ pure āsiṃ, bhāvasettḥhi guṇe rato.
55. ‘Sammato brāhmaṇibbhānaṃ, saṃvibhāgarato suci,
Na cā pi pāpakaṃ kammaṃ, sarāmi katamattano.
56. ‘Tato cutāhaṃ vedeha, idha jāto duritthiyā,
Gabbhamhi kumbhadāsiyā, yato jāto suduggato.
57. ‘Evam-pi duggato santo, samacariyaṃ adhiṭṭhito,
Upaḍḍhabhāgaṃ bhattassa, dadāmi yo me icchatī.
58. ‘Cātuddasiṃ pañcadasim, sadā upavasāmahaṃ,
Na cā pi bhūte himsāmi, theyyaṃ cā pi vivaḷjayim.
59. ‘Sabbam-eva hi nūnetam, suciṇṇam bhavati nipphalam,
Nirattham maññidaṃ sīlam, alāto bhāsati yathā.
60. ‘Kalim-eva nūna gaṇhāmi, asippo dhuttako yathā,
Kaṭam alāto gaṇhāti, kitavosikkhito yathā.
61. ‘Dvāram nappaṭipassāmi, yena gacchāmi suggaṭim,
Tasmā rāja parodāmi, sutvā kassapabhāsita’nti.

Tattha **bhāvasettḥhi** ti evaṃnāmaḥko asītikoṭivibhavo settḥhi. **Guṇe rato** ti guṇamhi rato. **Sammato** ti sambhāvito saṃvaṇṇito. **Suci** ti sucikammo. **Idha jāto duritthiyā** ti imasmiṃ mithilanagare daliddiyā kapaṇāya kumbhadāsiyā kucchimhi jātosmīti. So kira pubbe kassapabuddhakāle araṇṇe naṭṭham balibaddaṃ gavesamāno ekena maggamūḷhena bhikkhunā maggaṃ puṭṭho tuṇhī hutvā puna tena pucchito kujjhivā: “Samaṇa, dāsā nāma mukharā honti, dāsenā tayā bhavitabbaṃ, atimukharosī” ti āha. Taṃ kammaṃ tadā vipākaṃ adatvā bhasmacchanno viya pāvako ṭhitaṃ. Maraṇasamaye aññaṃ kammaṃ upaṭṭhāsi. So yathākamman saṃsāre saṃsaranto ekassa kusalakammasa balena sākete vuttappakāro settḥhi hutvā dānādīni puññaṇi akāsi. Taṃ panassa kammaṃ pathaviyaṃ nihitanidhi viya ṭhitaṃ okāsaṃ labhivā vipākaṃ dassati. Yaṃ pana tena taṃ bhikkhuṃ akkosantena kataṃ pāpakammaṃ, tamassa tasmim attabhāve vipākaṃ adāsi. So aḷananto: “Itarassa kalyāṇakammasa balena kumbhadāsiyā kucchimhi nibbattosmī” ti saññāya

evamāha. **Yato jāto suduggato** ti sohaṃ jātakālato paṭṭhāya atiduggatoti dīpeti.

Samacariyamadhiṭṭhito ti samacariyāyam-eva {6.229} patiṭṭhitomhi.

Nūnetan-ti ekaṃsena etaṃ. **Maññidaṃ sīlan**-ti deva, idaṃ sīlaṃ nāma niratthakaṃ maññe. **Alāto** ti yathā ayaṃ alātasenāpati: “Mayā purimabhava bahuṃ paṇātipātakammaṃ katvā senāpatiṭṭhānaṃ laddhan”-ti bhāsati, tena kāraṇenāhaṃ niratthakaṃ sīlanti maññāmi. **Kalimevā** ti yathā asippo asikkhito akkhadhutto parājayaggāhaṃ gaṇhāti, tathā nūna gaṇhāmi, purimabhava attano sāpateyyaṃ nāsetvā idāni dukkhaṃ anubhavāmi. **Kassapabhāsitan**-ti kassapagottassa acelakassa bhāsitaṃ sutvāti vadati.

**62. Bījakassa vaco sutvā, rājā aṅgati mabravi,
Natthi dvāraṃ sugatiyā, niyatim kaṅkha bījaka.**

**63. ‘Sukhaṃ vā yadi vā dukkhaṃ, niyatiyā kira labbhati,
Saṃsārasuddhi sabbesaṃ, mā turittho anāgate.**

**64. ‘Aham-pi pubbe kalyāṇo, brāhmaṇibbhesu byāvaṇo,
Vohāramanusāsanto, ratihīno tadantarā ti.**

Tattha **aṅgati mabravi** ti paṭhamam-eva itaresaṃ dvinnāṃ, pacchā bījakassāti tiṇṇaṃ vacanaṃ sutvā daḷhaṃ micchādiṭṭhiṃ gahetvā etaṃ: “Natthi dvāraṃ”-ti ādivacanamabravi. **Niyatim kaṅkhā** ti samma bījaka, niyatim-eva olokehi. Cullāsītimahākappappamāṇo kālo yeva hi satte sodheti, tvaṃ atituritoti adhippāyenevamāha. **Anāgate** ti tasmiṃ kāle asampatte antarāva devalokaṃ gacchāmīti mā turittho. **Byāvaṇo** ti brāhmaṇesu ca gahapatikesu ca tesaṃ yeva kāyaveyyāvaccadānādikammakaraṇena byāvaṇo ahoṣiṃ. **Vohāran**-ti vinicchayaṭṭhāne nisīditvā rājakiccaṃ vohāraṃ anusāsanto va. **Ratihīno tadantarā** ti ettakaṃ kālaṃ kāmaguṇaratiyā parihīnoti.

Evañca pana vatvā: “Bhante kassapa, mayaṃ ettakaṃ kālaṃ pamajjimhā, idāni pana amhehi ācariyo laddho, ito paṭṭhāya kāmaratim-eva anubhavissāma, tumhākaṃ santike ito uttari dhammassavanam-pi no papañco bhavissati, tiṭṭhatha tumhe, mayaṃ gamissāmā” ti āpucchanto āha:

65a. Puna pi bhante dakkhemu, saṅgati ce bhavissatī ti.

Tattha **saṅgati ce** ti ekasmiṃ ṭhāne ce no samāgamo bhavissati, no ce, asati puññaphale kiṃ tayā diṭṭhenāti.

65b. Idam vatvāna vedeho, paccagā sanivesanan-ti,

Tattha **sanivesanan**-ti bhikkhave, idam vacanam vedeharājā vatvā ratham abhiruyha attano nivesanam candakapāsādatalam-eva paṭigato.

Rājā {6.230} paṭhamam guṇasantikam gantvā tam vanditvā pañham pucchi. Āgacchanto pana avanditvāva āgato. Guṇo attano aguṇatāya vandanam-pi nālattha, piṇḍādikam sakkāram kim-eva lacchatī. Rājā pi tam rattim vītināmetvā punadivase amacce sannipātetvā: “Kāmaguṇe me upaṭṭhāpetha, aham ito paṭṭhāya kāmaguṇasukham-eva anubhavissāmi, na me aññāni kiccāni ārocetabbāni, vinicchaya-kiccam asuko ca asuko ca karotū” ti vatvā kāmāratimatto ahosi. Tamattham pakāsento satthā āha:

66. Tato ratyā vivasāne, upaṭṭhānamhi aṅgati,

Amacce sannipātetvā, idam vacanamabravi.

67. ‘Candake me vimānasmiṃ, sadā kāme vidhentu me,

Mā upagacchum atthesu, guyhappakāsiyesu ca.

68. ‘Vijayo ca sunāmo ca, senāpati alātako,

Ete atthe nisīdantu, vohārakusalā tayo’.

69. Idam vatvāna vedeho, kāmeva bahumaññatha,

Na cā pi brāhmaṇibbhesu, atthe kismiñci byāvaṇo ti.

Tattha **upaṭṭhānamhī** ti attano upaṭṭhānaṭṭhāne. **Candake me** ti mama santake candakapāsāde. **Vidhentu me** ti niccam mayham kāme samvidahantu upaṭṭhapentu. **Guyhappakāsiyesū** ti guyhesu pi pakāsiyesu pi atthesu uppannesu mam keci mā upagacchum. **Atthe** ti atthakaraṇe vinicchayaṭṭhāne. **Nisīdantū** ti mayā kattabbakiccassa karaṇattham sesaamaccehi saddhim nisīdantūti.

70. Tato dvesattarattassa, vedehassatrajā piyā,

Rājadhītā rucā nāma, dhātimātaramabravi.

71. Alaṅkarotha mam khippam, sakhiyo cālaṅkarontu me,

Suve pannaraso dibyo, gaccham issarasantike.

72. Tassā mālyam abhiharimsu, candanañca mahāraham,

Maṇisaṅkhamuttāratanam, nānāratte ca ambare.

**73. Tañca soṇṇamaye pīṭhe, nisinnam bahukitthiyo,
Parikiriya asobhiṃsu, rucam ruciravaṇṇin-ti.**

Tattha **tato** ti tato rañño kāmapañke laggitadivasato paṭṭhāya.

Dvesattarattassā ti cuddasame divase. **Dhātīmātaramabravī** ti pitu santikaṃ gantukāmā {6.231} hutvā dhātīmātaramāha. Sā kira cātuddase cātuddase pañcasatakumārikāhi parivutā dhātigaṇaṃ ādāya mahantena sirivilāsena attano sattabhūmikā rativaḍḍhanapāsādā oruyha pitu dassanattamā candakapāsādāṃ gacchati. Atha naṃ pitā disvā tuṭṭhamānaso hutvā mahāsakkāraṃ kāretvā uyyojento: “Amma, dānaṃ dehī” ti sahaṣsaṃ datvā uyyojeti. Sā attano nivesanaṃ āgantvā punadivase uposathikā hutvā kapaṇaddhikavaṇṇibbakayācakānaṃ mahādānaṃ deti. Raññā kirassā eko janapado pi dinno. Tato āyena sabbakiccāni karoti. Tadā pana: “Raññā kira guṇaṃ ājīvakaṃ nissāya micchādassanaṃ gahitaṃ”-ti sakalanagare ekakolāhalaṃ ahosi. Taṃ pavattim rucāya dhātiyo sutvā rājadhītāya ārocayimso: “Ayye, pitarā kira te ājīvakassa kathaṃ sutvā micchādassanaṃ gahitaṃ, so kira catūsu nagaradvāresu dānasālāyo viddhamāpetvā parapariggahitā itthiyo ca kumārikāyo ca pasayhakārena gaṇhituṃ āṇāpeti, rajjaṃ na vicāreti, kāmamatto yeva kira jāto” ti. Sā taṃ kathaṃ sutvā anattamaṇā hutvā: “Kathañhi nāma me tāto apagatasukkadhammaṃ nillajjaṃ naggabhoggaṃ upasaṅkamitvā pañhaṃ pucchissati, nanu dhammikasamaṇabrāhmaṇe kammavādino upasaṅkamitvā pucchitabbo siyā, ṭhapetvā kho pana maṃ añño mayhaṃ pitaraṃ micchādassanā apanetvā sammādassane patiṭṭhāpetuṃ samattho nāma natthi. Ahañhi atītā satta, anāgatā sattāti cuddasa jātiyo anussarāmi, tasmā pubbe mayā kataṃ pāpakammaṃ kathetvā pāpakammaṃ phalaṃ dassentī mama pitaraṃ micchādassanā mocessāmi. Sace pana ajjeva gamissāmi, atha maṃ pitā ‘amma, tvaṃ pubbe aḍḍhamāse āgacchasi, ajja kasmā evaṃ lahu āgatāsī’ ti vakkhati. Tatra sace ahaṃ ‘tumhehi kira micchādassanaṃ gahitaṃ’-ti sutvā ‘āgatamhī’ ti vakkhāmi, na me vacanaṃ garuṃ katvā gaṇhissati, tasmā ajja agantvā ito cuddasame divase kālāpakke yeva kiñci ajānantī viya pubbe gamanākārenteva gantvā āgamanakāle dānavattatthāya sahaṣsaṃ yācissāmi, tadā me pitā diṭṭhiyā gahitabhāvaṃ kathessati. Atha naṃ ahaṃ attano balena micchādiṭṭhiṃ chaḍḍāpessāmi” ti cintesi. Tasmā cuddasame divase pitu santikaṃ gantukāmā hutvā evamāha.

Tattha **sakhiyo cā** ti sahāyikāyo pi me pañcasatā kumārikāyo ekāyekaṃ asadisāṃ katvā nānālaṅkārehi nānāvaṇṇehi pupphagandhavilepanehi alaṅkarontūti. **Dibbo** ti dibbasadiso, devatāsannipātaṭṭhitaṃ pi dibbo. **Gacchan**-ti mama dānavattaṃ āharāpetuṃ videhissarassa pitu santikaṃ

gamiṣāmīti. **Abbhiharimsū** ti soḷasahi gandhodakaghaṭeḥi nhāpetvā maṇḍanattḥāya abbiharimsu. **Parikiriya** ti parivāretvā. **Asobhimsū** ti sujaṃ parivāretvā ṭhitā devakaññā viya taṃ divasaṃ ativiya asobhimsūti.

**74. Sā ca sakhimajjhagatā, sabbābharaṇabhūsitā,
Sateratā abbhamiva, candakaṃ pāvisi rucā.**

**75. Upasaṅkamitvā vedehaṃ, vanditvā vinaye rataṃ,
Suvāṇṇakhacite pīṭhe, ekamantaṃ upāvisi ti.**

Tattha {6.232} **upāvisi** ti pitu vasaṇaṭṭhānaṃ candakapāsādaṃ pāvisi. **Suvāṇṇakhacite** ti sattaratanakhacite suvaṇṇamaye pīṭhe.

**76. Taṇca disvāna vedeho, accharānaṃva saṅgamaṃ,
Rucaṃ sakhimajjhagataṃ, idaṃ vacanamabravi.**

**77. ‘Kacci ramasi pāsāde, antopokkharāṇiṃ pati,
Kacci bahuvidhaṃ khajjaṃ, sadā abbiharanti te.**

**78. ‘Kacci bahuvidhaṃ mālyaṃ, ocinitvā kumāriyo,
Gharake karoṭha paccekaṃ, khiḍḍāratiratā muhuṃ.**

**79. ‘Kena vā vikalāṃ tuyhaṃ, kiṃ khippaṃ āharanti te,
Mano karassu kuḍḍamukhī, api candasamamhipi ti.**

Tattha **saṅgaman**-ti accharānaṃ saṅgamaṃ viya samāgamaṃ disvā. **Pāsāde** ti amma mayā tuyhaṃ vejayantasadiṣo rativaḍḍhanapāsādo kārito, kacci tattha ramasi. **Antopokkharāṇiṃ pati** ti antovatthusmiññeva te mayā nandāpokkharāṇipāṭibhāgāpokkharāṇi kāritā, kacci taṃ pokkharāṇiṃ paṭicca udakakīḷaṃ kīḷanti ramasi. **Mālyan**-ti amma, ahaṃ tuyhaṃ devasikaṃ pañcavīsati pupphasamugge paḥiṇāmi, kacci tumhe sabbā pi kumārikāyo taṃ mālyaṃ ocinitvā ganthitvā abhiṇhaṃ khiḍḍāratiratā hutvā paccekaṃ gharake karoṭha, “idaṃ sundaraṃ, idaṃ sundarataran”-ti pāṭiyekkaṃ sārambhena vāyapupphagharakāni pupphagabbhe ca pupphāsanapupphasayanāni ca kacci karoṭhāti pucchati.

Vikalan-ti vekallaṃ. **Mano karassū** ti cittaṃ uppādehi. **Kuḍḍamukhī** ti sāsapakakkehi pasāditamukhatāya taṃ evamāha. Itthiyo hi mukhavaṇṇaṃ pasādentiyo duṭṭhalohitamukhadūsitapīḷakāharaṇatthaṃ paṭhamāṃ sāsapakakkena mukhaṃ vilimpanti, tato lohitassa samakaraṇatthaṃ mattikākakkena, tato chavipasādanatthaṃ tilakakkena. **Candasamamhipi** ti candato dullabhataro nāma natthi, tādise pi ruciṃ katvā mamācikkha, sampādessāmi teti.

**80. Vedehassa vaco sutvā, rucā pitara mabravi,
Sabbametaṃ mahārāja, labbhatissarasantike.**

**81. ‘Suve pannaraso dibyo, sahasaṃ āharantu me,
Yathādinnaṃ dassāmi, dānaṃ sabbavaṇṭsvaha’nti.**

Tattha **sabbavaṇṭsvahan**-ti sabbavaṇṭsbakesu ahaṃ dassāmi.

**82. Rucāya vacanaṃ sutvā, rājā aṅgati mabravi,
Bahuṃ vināsitaṃ vittaṃ, niratthaṃ aphalaṃ tayā.**

**83. ‘Upasathe vasaṃ niccaṃ, annapānaṃ na bhuñjasi,
Niyatetaṃ abhuttappaṃ, natthi puññaṃ abhuñjato ti.**

Tattha {6.233} **aṅgati mabravī** ti bhikkhave, so aṅgati rājā pubbe ayācito pi: “Ama, dānaṃ dehī” ti sahasaṃ datvā taṃ divasaṃ yācito pi micchādassanassa gahitattā adatvā idaṃ: “Bahuṃ vināsitaṃ”-ti ādivacanaṃ abravi. **Niyatetaṃ abhuttappaṃ**-ti etaṃ niyativasena tayā abhuñjitappaṃ bhavissati, bhuñjantānaṃ-pi abhuñjantānaṃ-pi puññaṃ natthi. Sabbe hi cullāsītimaḥkappe atikkamitvāva sujjhanti.

**84. Bījako pi hi sutvāna, tadā kassapabhāsitaṃ,
Passasanto muhuṃ uṇhaṃ, rudāṃ assūni vattayi.**

**85. ‘Yāva ruce jīvamānā, mā bhattamapanāmayi,
Natthi bhadde paro loko, kiṃ niratthaṃ vihaññasī ti.**

Tattha **bījakopi** ti bījako pi pubbe kalyāṇakammaṃ katvā tassa nissandena dāsikucchiyaṃ nibbattoti bījaka vatthumpissā udāharaṇatthaṃ āhari. **Natthi bhadde** ti bhadde, guṇācariyo evamāha: “Natthi ayaṃ loko, natthi paro loko, natthi mātā, natthi pitā, natthi sattā opapātikā, natthi loke samaṇabrāhmaṇā sammaggatā sammāpaṭipannā” ti. Paraloke hi sati idhaloko pi nāma bhavēyya, so yeva ca natthi. Mātāpitūsu santesu puttadhītaro nāma bhavēyyūṃ, te yeva ca natthi. Dhamme sati dhammikasamaṇabrāhmaṇā bhavēyyūṃ, te yeva ca natthi. Kiṃ dānaṃ dentī sīlaṃ rakkhantī niratthaṃ vihaññasīti.

**86. Vedehassa vaco sutvā, rucā ruciravaṇṇinī,
Jānaṃ pubbāparaṃ dhammaṃ, pitaraṃ etadabravi.**

**87. ‘Sutam-eva pure āsi, sakkhi diṭṭhamidaṃ mayā,
Bālūpasevī yo hoti, bālo va samapajjatha.**

**88. ‘Mūlho hi mūlhamāgamma, bhiyyo moham nigacchati,
Patirūpaṃ alātena, bījakena ca muyhitu’nti.**

Tattha **pubbāparam dhamman**-ti bhikkhave, pitu vacanaṃ sutvā rucā rājadhītā atīte sattaajātivasena pubbadhammaṃ, anāgate sattaajātivasena anāgatadhammaṃ jānantī pitaraṃ micchādiṭṭhito mocetukāmā etaṃ: “Sutamevā” ti ādimāha. Tattha **samapajjathā** ti yo puggalo bālūpasevī hoti, so bālo va samapajjātīti etaṃ mayā pubbe sutam-eva, ajja pana paccakkhato diṭṭhaṃ. **Mūlho** ti maggamūlhaṃ āgamma maggamūlho viya diṭṭhimūlhaṃ āgamma diṭṭhimūlho pi uttari moham nigacchati, mūlhataro hoti. **Alātenā** ti deva, tumhehi jātigottakulapadesaissaariyapuññaapaññāhīnena alātasenāpatinā accantahīnena duppaññena bījakadāsena ca gāmadārakasadisam ahirikaṃ bālaṃ guṇaṃ ājīvakaṃ āgamma muyhituṃ patirūpaṃ anucchavikaṃ. Kiṃ te na muyhissantīti?

Evam te ubho pi garahitvā diṭṭhito mocetukāmatāya pitaraṃ vaṇṇentī āha:

**89. Tvaṇca [6.234] devāsi sappañño, dhīro atthassa kovido,
Katham bālebbhi sadisaṃ, hīnadiṭṭhiṃ upāgami.**

**90. Sace pi saṃsārapathena sujjhati, niratthiyā pabbajjā guṇassa,
Kīṭo va aggim jalitaṃ apāpataṃ, upapajjati mohamūlho naggabhāvaṃ.**

**91. Saṃsārasuddhīti pure nivīṭṭhā, kammaṃ vidūsentī bahū ajānaṃ,
Pubbe kalī duggahitovanatthā, dummocayā balisā ambujovā ti.**

Tattha **sappañño** ti

yasavayapuññatitthāvāsāyonisomanasikārasākacchāvasena laddhāya paññāya sappañño, teneva kāraṇena **dhīro**, dhīratāya atthānatthassa kāraṇākāraṇassa **kovido**. **Bālebbhi sadisaṃ**-ti yathā te bālā upagatā, tathā katham tvaṃ hīnadiṭṭhiṃ upagato. **Apāpataṃ**-ti api āpataṃ, patantoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti: tāta, saṃsārena suddhīti laddhiyā sati yathā paṭaṅgakīṭo rattibhāge jalitaṃ aggim disvā tappaccayaṃ dukkhaṃ ajānitvā mohena tattha patanto mahādukkhaṃ apajjati, tathā guṇo pi pañca kāmaguṇe pahāya mohamūlho nīrassādaṃ naggabhāvaṃ upapajjati.

Pure nivīṭṭhā ti tāta, saṃsārena suddhīti kassaci vacanaṃ asutvā paṭhamam-eva nivīṭṭho natthi, sukatadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalanti gahitattā bahū janā ajānantā kammaṃ vidūsentā kammaphalam-pi vidūsentī yeva, evaṃ tesam pubbe gahito kalī parājayagāho duggahito va hotī ti attho. **Dummocayā balisā ambujovā** ti te pana evaṃ ajānantā micchādassanena anattaṃ

gahetvā ʒhitā bālā yathā nāma balisaṃ gilitvā ʒhito maccho balisā dummocayo
hoti, evaṃ tamhā anattā dummocayā honti.

Uttari pi udāharaṇaṃ āharantī āha:

**92. Upamaṃ te karissāmi, mahārāja tavatthiyā,
Upamāya midhekacce, atthaṃ jānanti paṇḍitā.**

**93. Vāṇijānaṃ yathā nāvā, appamāṇabharā garu,
Atibhāraṃ samādāya, aṇṇave avasīdati.**

**94. Evam-eva naro pāpaṃ, thokaṃ thokam-pi ācinaṃ,
Atibhāraṃ samādāya, niraye avasīdati.**

**95. Na tāva bhāro paripūro, alātassa mahīpati,
Ācināti ca taṃ pāpaṃ, yena gacchati duggatiṃ.**

**96. Pubbevassa kataṃ puññaṃ, alātassa mahīpati,
Tasseva deva nissando, yañceso labhate sukhaṃ.**

**97. Khīyate cassa taṃ puññaṃ, tathā hi aguṇe rato,
Ujumaggaṃ avahāya, kummaggamanudhāvati.**

**98. Tulā {6.235} yathā paggaḥitā, ohite tulamaṇḍale,
Unnameti tulāsisaṃ, bhāre oro pite sati.**

**99. Evam-eva naro puññaṃ, thokaṃ thokam-pi ācinaṃ,
Saggātimāno dāsova, bījako sātave rato ti.**

Tattha **niraye** ti aṭṭhavidhe mahāniraye, soḷasavidhe ussadaniraye,
lokantaraniraye ca. **Bhāro** ti tāta, na tāva alātassa akusalabhāro pūraṭi.
Tassevā ti tassa pubbe katassa puññasseva nissando, yaṃ so alātasenāpati ajja
sukhaṃ labhati. Na hi tāta, etaṃ goghātakakammassa phalaṃ. Pāpakammassa
hi nāma vipāko iṭṭho kanto bhavissatīti aṭṭhānametaṃ. **Aguṇe rato** ti
tathāhesa idāni akusalakamme rato. **Ujumagga**-ti
dasakusalakammamaggaṃ. **Kummagga**-ti nirayagāmiakusalamaggaṃ.

Ohite tulamaṇḍale ti bhaṇḍapaṭicchanattāya tulamaṇḍale laggetvā ʒhapite.
Unnameti ti uddhaṃ ukkhipati. **Ācinan**-ti thokaṃ thokam-pi puññaṃ
ācinanto pāpabhāraṃ otāretvā naro kalyāṇakammassa sīsaṃ ukkhipitvā
devalokaṃ gacchati. **Saggātimāno** ti sagge atimāno saggasampāpake
sātaphale kalyāṇakamme abhirato. “Saggādhimāno” ti pi pāṭho, saggam
adhikāraṃ katvā ʒhitacittoti attho. **Sātave rato** ti esa bījakadāso sātave

madhuravipāke kusaladhamme yeva rato. So imassa pāpakammassa
khīṇakāle, kalyāṇakammassa phalena devaloke nibbattissati.

Yañcesa idāni dāsattaṃ upagato, na taṃ kalyāṇakammassa phalena.
Dāsattasaṃvattanikaṇhissa pubbe kataṃ pāpaṃ bhavissatīti niṭṭhamettha
gantabbanti imamatthaṃ pakāsentī āha:

**100. Yamajja bījako dāso, dukkhaṃ passati attani,
Pubbevassa kataṃ pāpaṃ, tameso paṭisevati.**

**101. Khīyate cassa taṃ pāpaṃ, tathā hi vinaye rato,
Kassapañca samāpajja, mā hevuppathamāgamā ti.**

Tattha **mā hevuppathamāgamā** ti tāta, tvaṃ imaṃ naggam kassapājīvakaṃ
upagantvā mā heva nirayagāmiṃ uppathaṃ agamā, mā pāpamakāsīti pitaraṃ
ovadati.

Idānissa pāpūpasevanāya dosaṃ kalyāṇamittūpasevanāya ca guṇaṃ dassentī
āha:

**102. Yaṃ yañhi rāja bhajati, santaṃ vā yadi vā asaṃ,
Sīlavantaṃ visīlaṃ vā, vasaṃ tasseva gacchati.**

**103. Yādisaṃ kurute mittam, yādisaṃ cūpasevati,
So pi tādisako hoti, sahavāso hi tādiso.**

**104. Sevamāno {6.236} sevamānaṃ, samphuṭṭho samphusaṃ paraṃ,
Saro diddho kalāpaṃva, alittamupalimpati,
Upalepabhayā dhīro, neva pāpasakhā siyā.**

**105. Pūtimacchaṃ kusaggena, yo naro upanayhati,
Kusā pi pūti vāyanti, evaṃ bālūpasevanā.**

**106. Tagarañca palāsena, yo naro upanayhati,
Pattā pi surabhi vāyanti, evaṃ dhīrūpasevanā.**

**107. Tasmā pattapuṭasseva, ñatvā sampākamattano
Asante nopaseveyya, sante seveyya paṇḍito,
Asanto nirayaṃ nenti, santo pāpenti suggatin-ti.**

Tattha **santaṃ vā** ti sappurisaṃ vā. **Yadi vā asan-**ti asappurisaṃ vā. **Saro
diddho kalāpaṃvā** ti mahārāja, yathā nāma halāhalavisalitto saro sarakalāpe
khitto sabbaṃ taṃ visena alittam-pi sarakalāpaṃ limpati, visadiddham-eva
karoti, evam-eva pāpamitto pāpaṃ sevamāno attānaṃ sevamānaṃ paraṃ,

tena samphuṭṭho taṃ samphusaṃ alittaṃ pāpena purisaṃ attanā ekajjhāsayam
karonto upalimpati. **Pū** ti **vāyantī** ti tassa te kusā pi duggandhā vāyanti.

Tagarañcā ti tagarañca aññañca gandhasampannaṃ gandhajātaṃ. **Evan**-ti
evarūpā dhīrūpasevanā. Dhīro hi attānaṃ sevamānaṃ dhīram-eva karoti.

Tasmā pattapuṭassevā ti yasmā tagarādipaliveṭṭhamānāni paṇṇāni pi
sugandhāni honti, tasmā palāsapattapuṭasseva paṇḍitūpasevanena aham-pi
paṇḍito bhavissāmīti evaṃ. **Ñatvā sampākamattano** ti attano paripākaṃ
paṇḍitabhāvaṃ parimāṇaṃ ñatvā asante pahāya paṇḍite sante seveyya.
“**Nirayaṃ nentī**” ti ettha devadattādīhi nirayaṃ, “**pāpenti suggatin**”-ti ettha
sāriputtattherādīhi sugatiṃ nītānaṃ vasena udāharaṇāni āharitabbāni.

Evaṃ rājadhītā chahi gāthāhi pitu dhammaṃ kathetvā idāni atīte attanā
anubhūtaṃ dukkhaṃ dassentī āha:

**108. Aham-pi jātiyo satta, sare saṃsaritattano,
Anāgatā pi satteva, yā gamissaṃ ito cutā.**

**109. Yā me sā sattamī jāti, ahu pubbe janādhipa,
Kammāraputto magadhesu, ahuṃ rājagahe pure.**

**110. Pāpaṃ sahāyamāgamma, bahuṃ pāpaṃ kataṃ mayā,
Paradārassa heṭṭento, carimhā amarā viya.**

**111. Taṃ kammaṃ nihitaṃ aṭṭhā, bhasmacchanno va pāvako,
Atha aññehi kammehi, ajāyim vamsabhūmiyaṃ.**

**112. Kosambiyaṃ {6.237} seṭṭhikule, iddhe phīte mahaddhane,
Ekaputto mahārāja, niccaṃ sakkatapūjito.**

**113. Tattha mittam asevissaṃ, sahāyaṃ sātave rataṃ,
Paṇḍitaṃ sutasampannaṃ, so maṃ atthe nivesayi.**

**114. Cātuddasiṃ pañcadasim, bahuṃ rattiṃ upāvasim,
Taṃ kammaṃ nihitaṃ aṭṭhā, nidhīva udakantike.**

**115. Atha pāpāna kammānaṃ, yametaṃ magadhe kataṃ,
Phalaṃ pariyāga maṃ pacchā, bhutvā duṭṭhavisam yathā.**

**116. Tato cutāhaṃ vedeha, roruve niraye ciram,
Sakammunā paccissaṃ, taṃ saram na sukhaṃ labhe.**

**117. Bahuvassagaṇe tattha, khepayitvā bahuṃ dukhaṃ,
Bhinnāgate ahuṃ rāja, chagalo uddhatapphalo ti.**

Tattha **sattā** ti mahārāja, idhalokaparalokā nāma sukatadukkaṭṭānaṃ phalaṃ nāma atthi. Na hi saṃsāro satte sodhetuṃ sakkoti, sakammunā eva sattā sujjhanti. Alātasenāpati ca bījakadāso ca ekam-eva jātiṃ anussaranti. Na kevalaṃ eteva jātiṃ saranti, aham-pi atīte satta jātiyo attano saṃsariṭaṃ sarāmi, anāgate pi ito gantabbā satteva jānāmi. **Yā me sā** ti yā sā mama atīte sattamī jāti āsi. **Kammāraputto** ti tāya jātiyā ahaṃ magadhesu rājagahanagare suvaṇṇakāraputto ahoṣiṃ.

Paradārassa heṭhento ti paradāraṃ heṭhentā paresaṃ rakkhitago pite varabhaṇḍe aparajjhantā. **Aṭṭhā** ti taṃ tadā mayā kataṃ pāpakammaṃ okāsaṃ alabhivā okāse sati vipākadāyakaṃ hutvā bhasmapaṭicchanno aggi viya nihitaṃ aṭṭhāsi. **Vaṃsabhūmiyan-**ti vaṃsaraṭṭhe. **Ekaputto** ti asītikoṭṭivibhave seṭṭhikule ahaṃ ekaputtako va ahoṣiṃ. **Sātave ratan-**ti kalyāṇakamme abhirataṃ. **So man-**ti so sahāyako maṃ atthe kusalakamme patiṭṭhāpesi.

Taṃ kamman-ti taṃ-pi me kataṃ kalyāṇakammaṃ tadā okāsaṃ alabhivā okāse sati vipākadāyakaṃ hutvā udakantike nidhi viya nihitaṃ aṭṭhāsi. **Yametan-**ti atha mama santakesu pāpakammesu yaṃ etaṃ mayā magadhesu paradārikakammaṃ kataṃ, tassa phalaṃ pacchā maṃ pariyāgaṃ upagatanti attho. Yathā kiṃ? **Bhutvā duṭṭhaviṣaṃ yathā**, yathā savisaṃ bhojanaṃ bhuñjitvā ṭhitassa taṃ duṭṭhaṃ kakkhaḷaṃ halāhalaṃ viṣaṃ kuppati, tathā maṃ pariyāgatanti attho. **Tato** ti tato kosambiyaṃ seṭṭhikulato. **Taṃ saran-**ti taṃ tasmīṃ niraye anubhūtaḍḍakkaṃ sarantī cittasukhaṃ nāma na labhāmi, bhayaṃ-eva me uppajjati. **Bhinnāgate** ti bhinnāgate nāma raṭṭhe. **Uddhatapphalo** ti uddhatabhījo.

So pana chagalako balasampanno ahoṣi. Piṭṭhiyaṃ abhiruyha pi naṃ vāhayimsu, yānake pi yojayimsu. Imamatthaṃ {6.238} pakāsentī āha:

**118. Sātaputtā mayā vūlḥā, piṭṭhiyā ca rathena ca,
Tassa kammaṃ nissando, paradāragamanassa me ti.**

Tattha **sātaputtā** ti amaccaputtā. **Tassa kammaṃ** ti deva, roruve mahāniraye paccanaṃ chagalakakāle bījuppāṭanaṃ piṭṭhivāhanayānakayojanāni ca sabbopesa tassa nissando paradāragamanassa meti.

Tato pana cavitvā araṇṇe kapiyoniyam paṭisandhim gaṇhi. Atha nam jātadivase yūthapatino dassesum. So: “Ānetha me, puttān”-ti daḥham gahetvā tassa viravantassa dantehi phalāni uppāṭesi. Tamattham pakāsentī āha:

**119. Tato cutāham vedeha, kapi āsim brahāvane,
Niluñcitaphalo yeva, yūthapena pagabbhinā,
Tassa kamma nissando, paradāragamanassa me ti.**

Tattha **niluñcitaphaloyevā** ti tatrapāham pagabbhena yūthapatinā luñcitvā uppāṭitaphalo yeva ahosinti attho.

Atha aparā pi jātiyo dassentī āha:

**120. Tato cutāham vedeha, dassanesu pasū ahum,
Niluñcito javo bhadro, yoggam vūlham ciraṃ mayā,
Tassa kamma nissando, paradāragamanassa me.**

**121. Tato cutāham vedeha, vajjisu kulamāgamā,
Nevitthi na pumā āsim, manussatte sudullabhe,
Tassa kamma nissando, paradāragamanassa me.**

**122. Tato cutāham vedeha, ajāyim nandane vane,
Bhavane tāvatimsāham, accharā kāmavaṇṇinī.**

**123. Vicitravatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā,
Kusalā naccagītassa, sakkassa paricārikā.**

**124. Tattha ṭhitāham vedeha, sarāmi jātiyo imā,
Anāgatā pi satteva, yā gamissam ito cutā.**

**125. Pariyāgataṃ taṃ kusalam, yaṃ me kosambiyam kataṃ,
Deve ceva manusse ca, sandhāvissam ito cutā.**

**126. Satta jacco mahārāja, niccam sakkatapūjita,
Thībhāvā pi na muccissam, chaṭṭhā nigatiyo imā.**

**127. Sattamī {6.239} ca gati deva, devaputto mahiddhiko,
Pumā devo bhavissāmi, devakāyasmimuttamo.**

**128. Ajjā pi santānamayaṃ, mālaṃ ganthenti nandane,
Devaputto javo nāma, yo me mālaṃ paṭicchati.**

**129. Muhutto viya so dībyo, idha vassāni soḷasa,
Rattindivo ca so dībyo, mānusiṃ saradosataṃ.**

**130. Iti kammāni anventi, asaṅkheyyā pi jātiyo,
Kalyāṇaṃ yadi vā pāpaṃ, na hi kammaṃ vinassatī ti.**

Tattha **dassanesū** ti dassanaraṭṭhesu. **Pasū** ti goṇo ahoṣiṃ. **Niluñcito** ti vacchakāle yeva maṃ evaṃ manāpo bhavissatīti nibbījakamakāṃsu. Sohaṃ niluñcito uddhatabhījo javo bhadro ahoṣiṃ. **Vajjīsu kulamāgamā** ti goyonito cavitvā vajjiraṭṭhe ekasmiṃ mahābhogakule nibbattinti dasseti. **Nevitthī na pumā** ti napuṃsakattaṃ sandhāya āha. **Bhavane tāvatimsāhan-ti** tāvatimsabhavane ahaṃ.

Tattha ʔhitāhaṃ, vedeha, sarāmi jātiyo imā ti sā kira tasmīṃ devaloke ʔhitā: “Ahaṃ evarūpaṃ devalokaṃ āgacchantī kuto nu kho āgatā” ti oloketī vajjiraṭṭhe mahābhogakule napuṃsakattabhāvato cavitvā tattha nibbattabhāvaṃ passi. Tato: “Kena nu kho kammaṇa evarūpe ramaṇīye ʔhāne nibbattāmhī” ti oloketī kosambiyaṃ seṭṭhikule nibbattitvā kataṃ dānādikusalaṃ disvā: “Etassa phalena nibbattāmhī” ti ñatvā: “Anantarātīte napuṃsakattabhāve nibbattamānā kuto āgatāmhī” ti oloketī dassanaraṭṭhesu goyoniyaṃ mahādukkhassa anubhūtabhāvaṃ aññāsi. Tato anantaraṃ jātiṃ anussaramānā vānarayoniyaṃ uddhataphalabhāvaṃ addasa. Tato anantaraṃ anussarantī bhinnāgate chagalakayoniyaṃ uddhatabhījabhāvaṃ anussari. Tato paraṃ anussaramānā roruve nibbattabhāvaṃ anussari.

Athassā niraye tiracchānayoniyaṃca anubhūtaṃ dukkhaṃ anussarantiyā bhayaṃ uppajji. Tato: “Kena nu kho kammaṇa evarūpaṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ mayā” ti chaṭṭhaṃ jātiṃ oloketī tāya jātiyā kosambinagare kataṃ kalyāṇakammaṃ disvā sattamaṃ oloketī magadharatṭhe pāpasahāyaṃ nissāya kataṃ paradārikakammaṃ disvā: “Etassa phalena me taṃ mahādukkhaṃ anubhūtaṃ”-ti aññāsi. Atha: “Ito cavitvā anāgate kuhiṃ nibbattissāmī” ti oloketī: “Yāvatāyukaṃ ʔhatvā puna sakkasveva paricārikā hutvā nibbattissāmī” ti aññāsi. Evaṃ punappunaṃ olokayamānā: “Tatiye pi attabhāve sakkasveva paricārikā hutvā nibbattissāmi, tathā catutthe, pañcame pana tasmīṃ yeva devaloke javanadevaputtassa aggamaheṣī hutvā nibbattissāmī” ti ñatvā tato anantaraṃ oloketī: “Chaṭṭhe attabhāve ito tāvatimsabhavanato cavitvā āngatiraṇṇo aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattissāmi, ‘rucā’ ti me nāmaṃ bhavissatī” ti ñatvā: “Tato anantarā kuhiṃ nibbattissāmī” ti oloketī: “Sattamāya jātiyā tato cavitvā tāvatimsabhavane mahiddhiko devaputto hutvā nibbattissāmi, itthibhāvato {6.240} muccissāmī” ti aññāsi. Tasmā:

**Tattha ʃhitāhaṃ vedeha, sarāmi satta jātiyo,
Anāgatā pi satteva, yā gamissaṃ ito cutā ti.**

Ādimāha,

Tattha **pariyāgatan**-ti pariyāyena attano vārena āgataṃ. **Satta jacco** ti vajjiraṭṭhe napuṃsakajātiyā saddhiṃ devaloke pañca, ayañca chaṭṭhāti satta jātiyoti vuccanti. Etā satta jātiyo niccaṃ sakkatapūjitā ahosinti dasseti. **Chaṭṭhā nigatiyo** ti devaloke pana pañca, ayañca ekāti imā cha gatiyo itthibhāvāna muccissanti vadati. **Sattamī cā** ti ito cavitvā anantaraṃ. **Santānamayan**-ti ekatovaṇṭakādivasena katasantānaṃ. **Ganthenti** ti yathā santānamayā honti, evaṃ ajja pi mama paricārikā nandanavane mālaṃ ganthenti yeve. **Yo me mālaṃ paṭicchati** ti mahārāja, anantarajātiyaṃ mama sāmiko javo nāma devaputto yo rukkhato patitapatitaṃ mālaṃ paṭicchati.

Soḷasā ti mahārāja, mama jātiyā imāni soḷasa vassāni, ettako pana kālo devānaṃ eko muhutto, tena tā mama cutabhāvam-pi ajānantā mamatthāya mālaṃ ganthenti yeve. **Mānusin**-ti manussānaṃ vassagaṇanaṃ āgama esa saradosataṃ vassasataṃ hoti, evaṃ dīghāyukā devā. Iminā pana kāraṇena paralokassa ca kalyāṇapāpakānañca kammānaṃ atthitaṃ jānāhi, devā ti.

Anventī ti yathā maṃ anubandhiṃsu, evaṃ anubandhanti. **Na hi kammaṃ vinassatī** ti diṭṭhadhammavedanīyaṃ tasmiṃ yeve attabhāve, upapajjavedanīyaṃ anantarabhava vipākaṃ deti, aparāpariyavedanīyaṃ pana vipākaṃ adatvā na nassati. Taṃ sandhāya: “Na hi kammaṃ vinassatī” ti vatvā: “Deva, ahaṃ paradārikakammasa nissandena niraye ca tiracchānayaniyañca mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṃ. Sace pana tumhe pi idāni guṇassa kathaṃ gahetvā evaṃ karissatha, mayā anubhūtasadisam-eva dukkhaṃ anubhavissatha, tasmā evaṃ mā karitthā” ti āha.

Athassa uttari dhammaṃ desentī āha:

**131. Yo icche puriso hotuṃ, jātiṃ jātiṃ punappunaṃ,
Paradāraṃ vivaḷḷeyya, dhotapādo va kaddamaṃ.**

**132. Yā icche puriso hotuṃ, jātiṃ jātiṃ punappunaṃ,
Sāmikaṃ apacāyeyya, indaṃva paricārikā.**

**133. Yo icche dibyabhogañca, dibbamāyumaṃ yasaṃ sukhaṃ,
Pāpāni parivajjetvā, tividhaṃ dhammamācare.**

**134. Kāyena vācā manasā, appamatto vicakkhaṇo,
Attano hoti atthāya, itthī vā yadi vā pumā.**

**135. Ye kecime mānujā jīvaloke, yasassino sabbasamantabhogā,
Asaṃsayam tehi pure suciṇṇam, kammassakāse puthu sabbasattā.**

**136. Inghānucintesi sayam-pi deva, kutonidānā te imā janinda,
Yā te imā accharāsannikāsā, alaṅkatā kañcanajālachannā ti.**

Tattha {6.241} **hotun**-ti bhavitum. **Sabbasamantabhogā** ti paripuṇṇasabbabhogā. **Suciṇṇan**-ti suṭṭhu ciṇṇam kalyāṇakammaṃ kataṃ. **Kammassakāse** ti kammassakā attanā katakammasseva vipākapaṭisaṃvedino. Na hi mātāpitūhi kataṃ kammaṃ puttadhītānaṃ vipākam deti, na tāhi puttadhītāhi kataṃ kammaṃ mātāpitūnaṃ vipākam deti. Sesehi kataṃ sesānaṃ kim-eva dassati? **Inghā** ti codanatthe nipāto. **Anucintesi** ti punappunam cinteyyāsi. **Yā te imā** ti yā imā soḷasasahassā itthiyo taṃ upaṭṭhahanti, imā te kutonidānā, kim nipajjitvā niddāyantena laddhā, udāhu panthadūsanasandhicchedādīni pāpāni katvā, adu kalyāṇakammaṃ nissāya laddhāti idaṃ tāva attanā pi cinteyyāsi, devā ti.

Evam sā pitaraṃ anusāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**137. Icevaṃ pitaraṃ kaññā, rucā tosesi aṅgatiṃ,
Mūlhassa maggamācikkhi, dhammamakkhāsi subbatā ti.**

Tattha **iccevan**-ti bhikkhave, iti imehi evarūpehi madhurehi vacanehi rucākaññā pitaraṃ tosesi, mūlhassa maggaṃ viya tassa sugatimaggaṃ ācikkhi, nānāyehi sucaritadhammaṃ akkhāsi. Dhammaṃ kathentī yeva sā subbatā sundaravatā attano atītajātiyo pi kathesi.

Evam pubbaṇhato paṭṭhāya sabbarattiṃ pitu dhammaṃ desetvā: “Mā, deva, naggassa micchādīṭṭhikassa vacanaṃ gaṇhi, ‘atthi ayaṃ loko, atthi paraloko, atthi sukaṭadukkaṭakammānaṃ phalan’-ti vadantassa mādisassa kalyāṇamittassa vacanaṃ gaṇha, mā atitthena pakkhandī” ti āha. Evam sante pi pitaraṃ micchādassanā mocetum nāsakkhi. So hi kevalaṃ tassā madhuravacanaṃ sutvā tussi. Mātāpitaraṃ hi piyaputtānaṃ vacanaṃ piyāyanti, na pana taṃ micchādassanaṃ vissajjesi. Nagarepi: “Rucā kira rājadhītā pitu dhammaṃ desetvā micchādassanaṃ vissajjāpesi” ti ekakolāhalaṃ ahosi. “Paṇḍitā rājadhītā ajja pitaraṃ micchādassanā mocetvā nagaravāsīnaṃ sotthibhāvaṃ karissatī” ti mahājano tussi. Sā pitaraṃ bodhetum asakkontī vīriyaṃ avissajjetvāva: “Yena kenaci upāyena pitu sotthibhāvaṃ karissāmī” ti sirasmim añjalim patitṭhapetvā

dasadisā namassitvā: “Imasmim loke lokasandhārakā
dhammikasamaṇabrāhmaṇā nāma lokapāladevatā nāma mahābrahmāno nāma
atthi, te idhāgantvā attano balena mama pitaraṃ micchādassanaṃ vissajjāpentu,
{6.242} etassa guṇe asati pi mama guṇena mama sīlena mama saccena idhāgantvā
imaṃ micchādassanaṃ vissajjāpetvā sakalalokassa sotthim karontū” ti
adhiṭṭhahitvā namassi.

Tadā bodhisatto nārado nāma mahābrahmā ahosi. Bodhisattā ca nāma attano
mettābhāvanāya anuddayāya mahantabhāvena suppaṭipannaduppaṭipanne satte
dassanatthaṃ kālānukālaṃ lokaṃ oloken ti. So taṃ divasaṃ lokaṃ oloken to taṃ
rājadhītaraṃ pitu micchādhiṭṭhimocanatthaṃ lokasandhārakadevatāyo
namassamānaṃ disvā, “ṭhapetvā maṃ añño etaṃ rājānaṃ micchādassanaṃ
vissajjāpetuṃ samattho nāma natthi, ajja mayā rājadhītu saṅghaṃ, rañño ca
saparijanassa sotthibhāvaṃ katvā āgantuṃ vaṭṭati, kena nu kho vesena
gamiṣāmi” ti cintetvā: “Manussānaṃ pabbajitā piyā ceva garuno ca
ādeyyavacanā ca, tasmā pabbajitavesena gamiṣāmi” ti sanniṭṭhānaṃ katvā
pāsādikaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ manussattabhāvaṃ māpetvā manuññaṃ
jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā jaṭantare kañcanasūciṃ odahitvā anto rattapaṭaṃ
upari rattavākacīraṃ nivāsetvā pārūpitvā suvaṇṇatārākhacitaṃ rajatamayāṃ
ajinacammaṃ ekaṃse katvā muttāsikkāya pakkhittaṃ suvaṇṇamayāṃ
bhikkhābhājanaṃ ādāya tisu ṭhānesu onataṃ suvaṇṇakājaṃ khandhe katvā
muttāsikkāya eva pavālakamaṇḍalum ādāya iminā isivesena gaganatale cando
viya virocamāno ākāse āgantvā alaṅkatacandakapāsādamahātalaṃ pavisitvā
rañño purato ākāse aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**138. Athāgamā brahmalokā, nārado mānusiṃ pajāṃ,
Jambudīpaṃ avekkhanto, addā rājānamaṅgatiṃ.**

**139. Tato paṭiṭṭhā pāsāde, vedehassa puratthato,
Taṇca disvānānuppattaṃ, rucā isimavandathā ti.**

Tattha **addā** ti brahmaloke ṭhito va jambudīpaṃ avekkhanto guṇājīvakassa
santike gahitamicchādassanaṃ rājānaṃ aṅgatiṃ addasa, tasmā āgatoti attho.
Tato paṭiṭṭhā ti tato so brahmā tassa rañño amaccagaṇaparivutassa nisinnassa
purato {6.243} tasmim pāsāde apade padaṃ dassento ākāse paṭiṭṭhahi.
Anuppattan-ti āgataṃ. **Isin**-ti isivesena āgatattā satthā: “Isin”-ti āha.
Avandathāti: “Mamānuggahena mama pitari kāruññaṃ katvā eko devarājā
āgato bhavissati” ti haṭṭhapahaṭṭhā vātābhihaṭṭā suvaṇṇakadalī viya onamitvā
nārada brahmānaṃ avandi.

Rājā pi taṃ disvā brahmatejēna tajjito attano āsane saṇṭhātuṃ asakkonto āsanā oruyha bhūmiyaṃ ṭhatvā āgataṭṭhānaṃ nāmagottaṃ pucchi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**140. Athāsanamhā oruyha, rājā byathitamānaso,
Nāradaṃ paripucchanto, idaṃ vacanamabravi.**

**141. ‘Kuto nu āgacchasi devavaṇṇi, obhāsayaṃ sabbadisā candimāva,
Akkhāhi me pucchito nāmagottaṃ, kathaṃ taṃ jānanti manussaloke ti.**

Tattha **byathitamānaso** ti bhītacitto. **Kuto nū** ti kacci nu kho vijjādharo bhaveyyāti maññamāno avanditvāva evaṃ pucchi.

Atha so: “Ayaṃ rājā ‘paraloko natthi’ ti maññati, paralokamevassa tāva ācikkhissāmi” ti cintetvā gāthamāha.

**142. Ahañhi devato idāni emi, obhāsayaṃ sabbadisā candimāva,
Akkhāmi te pucchito nāmagottaṃ, jānanti maṃ nārado kassapo cā ti.**

Tattha **devato** ti devalokato. **Nārado kassapo cā** ti maṃ nāmena nārado, gottena kassapoti jānanti.

Atha rājā: “Imaṃ pacchā pi paralokaṃ pucchissāmi, iddhiyā laddhakāraṇaṃ tāva pucchissāmi” ti cintetvā gāthamāha.

**143. Accherarūpaṃ tava yādisaṃca, vehāyasaṃ gacchasi tiṭṭhasi ca,
Pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, atha kena vaṇṇena tavāyamiddhi ti.**

Tattha **yādisaṃcā** ti yādisaṃca tava saṇṭhānaṃ, yaṃca tvaṃ ākāse gacchasi tiṭṭhasi ca, idaṃ acchariyaṭṭhaṃ.

Nārado {6.244} āha:

**144. Saccaṃca dhammo ca damo ca cāgo, guṇā mamete pakatā purāṇā,
Teheva dhammehi susevitehi, manojalo yena kāmaṃ gatosmī ti.**

Tattha **saccan**-ti musāvādavirahitaṃ vacīsaccaṃ. **Dhammo** ti tividhasucaritadhammo ceva kaṣiṇaparikkammajhānadhammo ca. **Damo** ti indriyadamaṇaṃ. **Cāgo** ti kilesapariccāgo ca deyyadhammapariccāgo ca. **Mamete guṇā** ti mama ete guṇasampayuttā guṇasahagatā. **Pakatā purāṇā** ti mayā purimabhava katāti dasseti. “**Teheva dhammehi susevitehi**” ti te sabbe guṇe susevite paricārite dasseti. **Manojavo** ti iddhiyā kāraṇena paṭiladdho. **Yena kāmaṃ gatosmī** ti yena devaṭṭhāne ca manussaṭṭhāne ca gantuṃ icchanaṃ, tena gatosmī ti attho.

Rājā evaṃ tasmim̐ kathente pi micchādassanassa gahitattā paralokaṃ asaddahanto: “Atthi nu kho puñṇavipāko” ti vatvā gāthamāha.

**145. Accheramācikkhasi puñṇasiddhim, sace hi etehi yathā vadesi,
Pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, puṭṭho ca me sādhu viyākarohī ti.**

Tattha **puñṇasiddhin**-ti puñṇānaṃ siddhim phaladāyakattaṃ ācikkhanto acchariyaṃ ācikkhasi.

Nārado āha:

**146. Pucchassu maṃ rāja tavesa attho, yaṃ saṃsayam̐ kuruse bhūmipāla,
Ahaṃ taṃ nissamsayatam̐ gamemi, nāyehi ñāyehi ca hetubhī cā ti.**

Tattha **tavesa attho** ti pucchitabbako nāma tava esa attho. **Yaṃ saṃsayan**-ti yaṃ kismiñcideva atthe saṃsayam̐ karosi, taṃ maṃ pucchā. **Nissamsayatan**-ti ahaṃ taṃ nissamsayabhāvaṃ gamemi. **Nāyehī** ti kāraṇavacanehi. **Ñāyehī** ti ñāṇehi. **Hetubhī** ti paccayehi, paṭiññāmatteveva avatvā ñāṇena paricchinditvā kāraṇavacanena ca tesaṃ dhammānaṃ samuṭṭhāpakapaccayehi ca taṃ nissamsayam̐ karissāmī ti attho.

Rājā {6.245} āha:

**147. Pucchāmi taṃ nārada etamatthaṃ, puṭṭho ca me nārada mā musā bhaṇi,
Atthi nu devā pitaro nu atthi, loko paro atthi jano yamāhū ti.**

Tattha **jano yamāhū** ti yaṃ jano evamāha: “atthi devā, atthi pitaro, atthi paro loko” ti, taṃ sabbaṃ atthi nu khoti pucchati.

Nārado āha:

**148. Attheva devā pitaro ca atthi, loko paro atthi jano yamāhu,
Kāmesu giddhā ca narā pamūḷhā, lokaṃ param̐ na vidū mohayuttā ti.**

Tattha **attheva devā** ti mahārāja, devā ca pitaro ca atthi, yaṃ-pi jano paralokamāha, so pi attheva. **Na vidū** ti kāmagiddhā pana mohamūḷhā janā paralokaṃ na vidanti na jānantīti.

Taṃ sutvā rājā parihāsaṃ karonto evamāha:

**149. Atthīti ce nārada saddahāsi, nivesanaṃ paraloke matānaṃ,
Idheva me pañca satāni dehi, dassāmi te paraloke sahassan-ti.**

Tattha **nivesanan**-ti nivāsaṭṭhānaṃ. **Pañca satānī** ti pañca kahāpaṇasatāni.

Atha naṃ mahāsatto parisamajjhe yeva garahanto āha:

**150. Dajjemo kho pañca satāni bhoto, jaññāmu ce sīlavantaṃ vadaññūṃ,
Luddaṃ taṃ bhontaṃ niraye vasantaṃ, ko codaye paraloke sahassaṃ.**

**151. Idheva yo hoti adhammasīlo, pāpācāro alaso luddakammo,
Na paṇḍitā tasmim̐ iṇaṃ dadanti, na hi āgamo hoti tathāvidhamhā.**

**152. Dakkhañca {6.246} posaṃ manujā viditvā, uṭṭhānakaṃ sīlavantaṃ
vadaññūṃ,
Sayam-eva bhogehi nimantayanti, kammaṃ karitvā puna māharesī ti.**

Tattha **jaññāmu ce** ti yadi mayaṃ bhavantaṃ: “Sīlavā esa vadaññū,
dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ imasmim̐ kāle iminā nāmatthoti jānitvā tassa
tassa kiccasa kārako vadaññū” ti jāneyyāma. Atha te vaḍḍhiyā pañca satāni
dadeyyāma, tvaṃ pana luddo sāhasiko micchādassanaṃ gahetvā dānasālaṃ
viddhaṃsetvā parādāresu aparajjhasi, ito cuto niraye uppajjissasi, evaṃ
luddaṃ taṃ niraye vasantaṃ bhontaṃ tattha gantvā ko: “Sahassaṃ me dehi”
ti codessati. **Tathāvidhamhā** ti tādisā purisā dinnassa iṇassa puna āgamo
nāma na hoti. **Dakkhan-**ti dhanuppādanakusalaṃ. **Puna māharesī** ti attano
kammaṃ karitvā dhanaṃ uppādetvā puna amhākaṃ santakaṃ āhareyyāsi, mā
nikkammo vasīti sayam-eva bhogehi nimantayantīti.

Iti rājā tena niggayhamāno appaṭibhāno ahosi. Mahājano haṭṭhatuṭṭho hutvā:
“Mahiddhiko devo pi ajja rājānaṃ micchādassanaṃ vissajjāpessatī” ti
sakalanagaraṃ ekalolāhalaṃ ahosi. Mahāsattassānubhāvena tadā
sattayojanikāya mithilāya tassa dhammadesanaṃ assuṇanto nāma nāhosi. Atha
mahāsatto: “Ayaṃ rājā ativiya daḷhaṃ micchādassanaṃ gaṇhi, nirayabhayena
naṃ santajjetvā micchādiṭṭhiṃ vissajjāpetvā puna devalokena assāsessāmī” ti
cintetvā: “Mahārāja, sace diṭṭhiṃ na vissajjessasi, evaṃ anantadukkhaṃ
nirayaṃ gamissasī” ti vatvā nirayakathaṃ paṭṭhapesi:

**153. Ito cuto dakkhasi tattha rāja, kākolasāṅghehi vikassamānaṃ,
Taṃ khajjamānaṃ niraye vasantaṃ, kākehi giṇṇhehi ca senakehi,
Sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan-ti.**

Tattha **kākolasāṅghehi** ti lohatuṇḍehi kākasaṅghehi. **Vikassamānan-**ti
attānaṃ ākaḍḍhiyamānaṃ tattha niraye passissasi. **Tan-**ti taṃ bhavantaṃ.

Taṃ {6.247} pana kākolanirayaṃ vaṇṇetvā: “Sace pi ettha na nibbattissasi,
lokantaraniraye nibbattissasī” ti vatvā taṃ nirayaṃ dassetuṃ gāthamāha.

**154. Andham̐tamaṃ tattha na candasūriyā, nirayo sadā tumulo ghorarūpo,
Sā neva rattī na divā paññāyati, tathāvidhe ko vicare dhanatthiko ti.**

Tattha **andham̐ taman-**ti mahārāja, yamhi lokantaraniraye micchādiṭṭhikā nibbattanti, tattha cakkhuviññāṇassa uppattinivāraṇaṃ andhatamaṃ. **Sadā tumulo** ti so nirayo niccaṃ bahalandhakāro. **Ghorarūpo** ti bhīsanakajātiko. **Sā neva rattī** ti yā idha ratti divā ca, sā neva tattha paññāyati. **Ko vicare** ti ko uddhāraṃ sodhento vicarissati.

Tampissa lokantaranirayaṃ vitthārena vaṇṇetvā: “Mahārāja, micchādiṭṭhiṃ avissajjento na kevalaṃ etadeva, aññaṃ-pi dukkhaṃ anubhavissasī” ti dassento gāthamāha.

**155. Sabalo ca sāmo ca duve suvānā, pavaddhakāyā balino mahantā,
Khādanti dantehi ayomayehi, ito paṇunnaṃ paralokapattan-ti.**

Tattha **ito paṇunna-**ti imamahā manussalokā cutaṃ.

Parato nirayesu pi eseva nayo. Tasmā sabbāni tāni nirayaṭṭhānāni nirayaṭṭhānāni upakkamehi saddhiṃ heṭṭhā vuttanayeneva vitthāretvā tasmaṃ tasmaṃ gāthānaṃ anuttānāni padāni vaṇṇetabbāni.

**156. Taṃ khajjamānaṃ niraye vasantaṃ, luddehi vālehi aghammigehi ca,
Sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan-ti.**

Tattha **luddehi** ti dāruṇehi. **Vālehi** ti duṭṭhehi. **Aghammigehi** ti aghāvahehi mighi, dukkhāvahehi sunakhehi ti attho.

**157. Usūhi {6.248} sattīhi ca sunisitāhi, hananti vijjhanti ca paccamittā,
Kāḷūpakāḷā nirayamhi ghore, pubbe naraṃ dukkaṭakammakārin-ti.**

Tattha **hananti vijjhanti cā** ti jalitāya ayapathaviyaṃ pātetvā sakalasarīraṃ chiddāvachiddaṃ karontā paharanti ceva vijjhanti ca. **Kāḷūpakāḷā** ti evaṃnāmakā nirayaṭṭhā. **Nirayamhi** ti tasmiṃ tesaññeva vasena kāḷūpakāḷasaṅkhāte niraye. **Dukkaṭakammakārin-**ti micchādiṭṭhivasena dukkaṭānaṃ kammānaṃ kārakaṃ.

**158. Taṃ haññaṃānaṃ niraye vajantaṃ, kucchismiṃ passasmiṃ
vipphālītūdaraṃ,
Sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan-ti.**

Tattha **tan-**ti taṃ bhavantaṃ tattha niraye tathā haññaṃānaṃ. **Vajanta-**ti ito cito ca dhāvantaṃ. **Kucchismi-**ti kucchiyañca passe ca haññaṃānaṃ vijjhiyamānanti attho.

**159. Sattī usū tomarabhiṇḍivālā, vividhāvudhā vassanti tattha devā,
Patanti aṅgāramivaccimanto, silāsani vassati luddakammeti.**

Tattha **aṅgāramivaccimanto** ti jalitaaṅgārā viya accimantā āvudhavisesā patanti. **Silāsani** ti jalitasilāsani. **Vassati luddakamme** ti yathā nāma deve vassante asani patati, evam-eva ākāse samuṭṭhāya ciccīṭāyamānaṃ jalitasilāvassaṃ tesāṃ luddakammānaṃ upari patati.

**160. Uṇho ca vāto nirayamhi dussaho, na tamhi sukhaṃ labbhati ittaram pi,
Taṃ taṃ vidhāvantaṃ malena māturaṃ, ko codaye paraloke sahasan-ti.**

Tattha **ittarampi** ti parittakam pi. **Vidhāvantaṃ**-ti vividhā dhāvantaṃ.

**161. Sandhāvamānaṃ-pi rathesu yuttaṃ, sajotibhūtaṃ pathaviṃ kamantaṃ,
Patodalatṭhihi {6.249} sucodayantaṃ, ko codaye paraloke sahasan-ti.**

Tattha **rathesu yuttaṃ**-ti varena vāraṃ tesu jalitaloharathesu yuttaṃ. **Kamantaṃ**-ti akkamamānaṃ. **Sucodayantaṃ**-ti suṭṭhu codayantaṃ.

**162. Tamāruhantaṃ khuraṣaṇcītaṃ giriṃ, vibhimsanaṃ pajjalitaṃ
bhayānakaṃ,
Sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahasan-ti.**

Tattha **tamāruhantaṃ**-ti taṃ bhavantaṃ jalitāvudhapahāre asahitvā jalitakhurehi saṇcītaṃ jalitalohapabbataṃ āruhantaṃ.

**163. Tamāruhantaṃ pabbatasannikāsaṃ, aṅgārārāsīṃ jalitaṃ bhayānakaṃ,
Sudaḍḍhagattaṃ kapaṇaṃ rudantaṃ, ko codaye paraloke sahasan-ti.**

Tattha **sudaḍḍhagattaṃ**-ti suṭṭhu daḍḍhasarīraṃ.

**164. Abbhakūṭasamā uccā, kaṇṭakanicitā dumā,
Ayomayehi tikkhehi, naralohitapāyibhī ti.**

Tattha **kaṇṭakanicitā** ti jalitakaṇṭakehi citā. “**Ayomayehī**” ti idaṃ yehi kaṇṭakehi ācitā, te dassetuṃ vuttaṃ.

**165. Tamāruhanti nāriyo, narā ca paradāragū,
Coditā sattihatthehi, yamaniddesakāribhī ti.**

Tattha **tamāruhanti** ti taṃ evarūpaṃ simbalirukkhaṃ āruhanti. **Yamaniddesakāribhī** ti yamassa vacanakarehi, nirayapālehi ti attho.

**166. Tamāruhantaṃ nirayaṃ, simbalīṃ ruhiraṃ akkhitāṃ,
Vidaḍḍhakāyaṃ vitacaṃ, āturaṃ gālḥavedanaṃ.**

**167. Passasantam muhum uṇham, pubbakammāparādhikam,
Dumagge vitacam gattam, ko tam yāceyya tam dhanan-ti.**

Tattha **vidaḍḍhakāyan**-ti vihiṃsitakāyaṃ. **Vitacan**-ti cammamamsānaṃ
chiddāvachiddaṃ chinnatāya koviḷārapupphaṃ viya kimsukapupphaṃ viya
ca.

**168. Abbhakūṭasamā {6.250} uccā, asipattācitā dumā,
Ayomayehi tikkhehi, naralohitapāyibhī ti.**

Tattha **asipattācitā** ti asimayehi pattehi citā.

**169. Tamāruhantaṃ asipattapādapaṃ, asīhi tikkhehi ca chijjamānaṃ,
Sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ, ko codaye paraloke sahassan-ti.**

Tattha **tamāruhanta**-ti taṃ bhavantaṃ nirayapālānaṃ āvudhapahāre
asahitvā āruhantaṃ.

**170. Tato nikkhantamattaṃ taṃ, asipattācitā dumā,
Sampatitaṃ vetaraṇiṃ, ko taṃ yāceyya taṃ dhanan-ti.**

Tattha **sampatita**-ti patitaṃ.

**171. Kharā khārodikā tattā, duggā vetaraṇī nadī,
Ayopokkharasañchannā, tikkhā pattehi sandati.**

Tattha **kharā** ti pharusā. **Ayopokkharasañchannā** ti ayomayehi
tikhiṇapariyantehi pokkharapattehi sañchannā. **Pattehi** ti tehi pattehi sā nadī
tikkhā hutvā sandati.

**172. Tattha sañchinnagattaṃ taṃ, vuyhantaṃ ruhiramakkhitaṃ,
Vetaraṇṇe anālambe, ko taṃ yāceyya taṃ dhanan-ti.**

Tattha **vetaraṇṇe** ti vetaraṇīudake.

Imaṃ pana mahāsattassa nirayakathaṃ sutvā rājā saṃviggahadayo
mahāsattaṇṇeva tāṇagavesī hutvā āha:

**173. Vedhāmi rukkho viya chijjamāno, disaṃ na jānāmi pamūḷhasaṇṇo,
Bhayānutappāmi mahā ca me bhayā, sutvāna kathā tava bhāsītā ise.**

**174. Āditte vārimajjhaṃva, dīpaṃvoghe mahaṇṇave,
Andhakāreva pajjoto, tvaṃ nosi saraṇaṃ ise.**

175. Atthañca {6.251} dhammaṃ anusāsa maṃ ise, atītamaddhā aparādhitaṃ mayā,

Ācikkha me nārada suddhimaggaṃ, yathā ahaṃ no nirayaṃ pateyyan-ti.

Tattha **bhayānutappāmi** ti attanā katassa pāpassa bhayena anutappāmi.

Mahā ca me bhayā ti mahantañca me nirayabhayaṃ uppannaṃ.

Dipaṃvoghe ti dīpaṃva oghe. Idaṃ vuttaṃ hoti: āditte kāle vārimajjhaṃ viya bhinnanāvānaṃ oghe aṇṇave patiṭṭhaṃ alabhamānānaṃ dīpaṃ viya andhakāragatānaṃ pajjoto viya ca tvaṃ no ise saraṇaṃ bhava. **Atītamaddhā aparādhitaṃ mayā** ti ekaṃsena mayā atītaṃ kammaṃ aparādhitaṃ virādhitaṃ, kusalaṃ atikkamitvā akusalam-eva katanti.

Athassa mahāsatto visuddhimaggaṃ ācikkhituṃ sammāpaṭipanne porāṇakarājāno udāharaṇavasena dassento āha:

**176. Yathā ahū dhataratṭho, vessāmitto aṭṭhako yāmataggi,
Usindaro cā pi sivī ca rājā, paricārakā samaṇabrāhmaṇānaṃ.**

**177. Ete caññe ca rājāno, ye saggavisayaṃ gatā,
Adhammaṃ parivajjetvā, dhammaṃ cara mahīpati.**

**178. Annahatthā ca te byamhe, ghosayantu pure tava,
Ko chāto ko ca tasito, ko mālaṃ ko vilepanaṃ,
Nānārattānaṃ vatthānaṃ, ko naggo paridahissati.**

**179. ‘Ko panthe chattamāneti, pādukā ca mudū subhā’,
Iti sāyañca pāto ca, ghosayantu pure tava.**

**180. Jiṇṇaṃ posaṃ gavāssañca, māssu yuñja yathā pure,
Parihārañca dajjāsi, adhikārakato balī ti.**

Tattha **ete cā** ti yathā ete ca dhataratṭho vessāmitto aṭṭhako yāmataggi usindaro sivīti cha rājāno aññe ca dhammaṃ caritvā saggavisayaṃ gatā, evaṃ tvam-pi adhammaṃ parivajjetvā dhammaṃ cara. **Ko chāto** ti mahārāja, tava byamhe pure rājanivesane ceva nagare ca annahatthā purisā: “Ko chāto, ko tasito” ti tesāṃ dātukāmatāya ghosentu. **Ko mālan-**ti ko mālaṃ icchatī, ko {6.252} vilepanaṃ icchatī, nānārattānaṃ vatthānaṃ yaṃ yaṃ icchatī, taṃ taṃ ko naggo paridahissatīti ghosentu. **Ko panthe chattamānetī** ti ko panthe chattaṃ dhārayissatī. **Pādukā cā** ti upāhanā ca mudū subhā ko icchatī.

Jiṇṇaṃ posan-ti yo te upaṭṭhākesu amacco vā añño vā pubbe katūpakāro jarājiṇṇakāle yathā porāṇakāle kammaṃ kātuṃ na sakkoti, ye pi te gavāssādayo jiṇṇatāya kammaṃ kātuṃ na sakkonti, tesu ekam-pi pubbe viya

kammesu mā yojayi. Jiṇṇakālasmiñhi te tāni kammāni kātuṃ na sakkonti.

Parihārañcā ti idha parivāro: “Parihāro” ti vutto. Idaṃ vuttaṃ hoti: yo ca te balī hutvā adhikārakato pubbe katūpakāro hoti, tassa jarājiṇṇakāle yathāporāṇaparivāraṃ dadeyyāsi. Asappurisā hi attano upakārakānaṃ upakāraṃ kātuṃ samatthakāle yeva sammānaṃ karonti, samatthakāle pana na olokenti. Sappurisā pana asamatthakāle pi tesāṃ tattheva sakkāraṃ karonti, tasmā tuvam-pi evaṃ kareyyāsīti.

Iti mahāsatto rañño dānakathañca sīlakathañca kathetvā idāni yasmā ayaṃ rājā attano attabhāve rathena upametvā vaṇṇiyamāne tussissati, tasmāssa sabbakāmaduharathopamāya dhammaṃ desento āha:

**181. Kāyo te rathasaññāto, manosārathiko lahu,
Avihimsāsāritakkho, saṃvibhāgapatiṇchado.**

**182. Pādasaññamanemiyo, hatthasaññamapakkharo,
Kucchisaññamanabbhanto, vācāsaññamakūjano.**

**183. Saccavākyasamattaṅgo, apesuññasusaññato,
Girāsakhilanelaṅgo, mitabhāṇisilesito.**

**184. Saddhālobhasusaṅkhāro, nivātañjalikubbaro,
Athaddhatānatisāko, sīlasaṃvaranandhano.**

**185. Akkodhanamanugghātī, dhammapaṇḍarachattako,
Bāhusaccamapālambo, ṭhitacittamupādhiyo.**

**186. Kālaññutācittasāro, vesārajjatidaṇḍako,
Nivātavuttiyottako, anatiṃānāyugo lahu.**

**187. Alīnacittasanthāro, vuddhisevī rajohato,
Satipatodo dhīrassa, dhiti yogo ca rasmiyo.**

**188. Mano dantaṃ pathaṃ neti, samadantehi vāhibhi,
Icchā lobho ca kummaggo, ujumaggo ca saṃyamo.**

**189. Rūpe {6.253} sadde rase gandhe, vāhanassa padhāvato,
Paññā ākoṭaṇī rāja, tattha attāva sārathi.**

**190. Sace etena yānena, samacariyā daḥhā dhiti,
Sabbakāmaduho rāja, na jātu nirayaṃ vaje ti.**

Tattha **rathasaññāto** ti mahārāja, tava kāyo rathoti saññāto hotu.

Manosārathiko ti manasaṅkhātena kusalaṇṇatena sārathinā samannāgato.

Lahū ti vigatathinamiddhatāya sallahuko. **Avihimsāsāritakkho** ti avihimsāmayena sāritena suṭṭhu pariniṭṭhitena akkhena samannāgato. **Samvibhāgapatiṭṭhachado** ti dānasaṃvibhāgamayena paṭiṭṭhachadena samannāgato. **Pādasaññamanemiyo** ti pādasāṃyamamayāya nemiya samannāgato. **Hatthasaññamapakkharo** ti hatthasaṃyamamayena pakkharena samannāgato. **Kucchisaññamanabbhanto** ti kucchisaṃyamasāṅkhātena mitabhojanamayena telenā abbhanto. “Abbhāṇjitaḥ nābhi hotū” ti pi pāṭho. **Vācāsaññamakūjano** ti vācāsaṃyamena akūjano.

Saccavākyasamattaṅgo ti saccavākyena paripuṇṇaṅgo akhaṇḍarathaṅgo. **Apesuññasusaññato** ti apesuññena suṭṭhu saññato samussito. **Girāsakhilanelaṅgo** ti sakhilāya saṇhāvācāya niddosaṅgo maṭṭharathaṅgo. **Mitabhāṇisilesito** mitabhāṇasaṅkhātena silesena suṭṭhu sambando. **Saddhālobhasaṅkhāro** ti kammaphalasaddahanasaddhāmayena ca alobhamayena ca sundarena alaṅkārena samannāgato. **Nivātañjalikubbaro** ti sīlavantānaṃ nivātamayena ceva añjalikammamayena ca kubbarena samannāgato. **Athaddhatānatīsāko** ti sakhilasammodabhāvasaṅkhātāya athaddhatāya anataiso, thokanataīsoti attho. **Silasāṃvaranandhano** ti akhaṇḍapañcasīlacakkhundriyādisaṃvarasaṅkhātāya nandhanarajjuyā samannāgato.

Akkodhanamanugghātī ti akkodhanabhāvasaṅkhātena anugghātena samannāgato. **Dhammapaṇḍara-chattako** ti dasakusaladhammasaṅkhātena paṇḍaracchattena samannāgato. **Bāhusaccamapālambo** ti atthasannissitabassutabhāvamayena apālambena samannāgato. **Ṭhitacittamupādhiyo** ti lokadhammehi avikampanabhāvena suṭṭhu ṭhitaekaggabhāvappattacittasaṅkhātena upādhiṇā uttarattharaṇena vā rājāsana samannāgato. **Kālaññūtācittasāro** ti: “Ayaṃ dānassa dinnakālo, ayaṃ sīlassa rakkhanakālo” ti evaṃ kālaññūtāsaṅkhātena kālaṃ jānitvā katena cittaṇa kusalasārena samannāgato. Idaṃ vuttaṃ hoti: yathā, mahārāja, rathassa nāma āṇiṃ ādiṃ katvā dabbasambhārajātaṃ parisuddhaṃ sāramayaṇca icchitabbaṃ, evaṃhi so ratho addhānakkhamo hoti, evaṃ tava pi kāyaratho kālaṃ jānitvā katena cittaṇa parisuddhena dānādikusalasārena samannāgato hotūti. **Vesārajjatidaṇḍako** ti parisamajjhe kathentassa pi visāradabhāvasaṅkhātena tidaṇḍena samannāgato. {6.254} Mudunā hi dhurayottena baddharathaṃ sindhavā sukhaṃ vahanti, evaṃ tava kāyaratho pi paṇḍitānaṃ ovādappavattitāya ābaddho sukhaṃ yātū ti attho. **Anatimānayo lahū** ti anatimānasaṅkhātena lahukena yugena samannāgato.

Alīnacittasanthāro ti yathā ratho nāma dantamayena uḷārena santhārena sobhati, evaṃ tava kāyaratho pi dānādinā alīnaasaṅkuṭitacittasanthāro hotu. **Vuddhisevī rajohato** ti yathā ratho nāma visamena rajujjānamaggena gacchanto rajokiṇṇo na sobhati, samena virajena maggena gacchanto sobhati, evaṃ tava kāyaratho pi paññāvuddhisevitāya samatalaṃ ujumaggaṃ paṭipajjitvā hatarajo hotu. **Satipatodo dhīrassā** ti paṇḍitassa tava tasmim kāyarathe supatitthitasatipatodo hotu. **Dhiti yogo ca rasmiyo** ti abbochinnavīriyasāṅkhātā dhiti ca hitappaṭipattiyā yuñjanabhāvasāṅkhāto yogo ca tava tasmim kāyarathe vaṭṭitā thirā rasmiyo hontu. **Mano dantaṃ pathaṃ neti, samadantehi vāhibhī** ti yathā ratho nāma visamadantehi sindhavehi uppathaṃ yāti, samadantehi samasikkhitehi yutto ujupatham-eva anveti, evaṃ mano pi dantaṃ nibbisevanaṃ kummaggaṃ pahāya ujumaggaṃ gaṇhāti. Tasmā sudantaṃ ācārasampannaṃ cittaṃ tava kāyarathassa sindhavakiccaṃ sādhetu. **Ichhālobho cā** ti appattesu vatthūsu icchā, pattesu lobhoti ayaṃ icchā ca lobho ca kummaggo nāma. Kuṭilo anujumaggo apāyam-eva neti. Dasakusalakammapathavasena pana aṭṭhaṅgikamaggavasena vā pavatto sīlasaṃyamo ujumaggo nāma. So tava kāyarathassa maggo hotu.

Rūpe ti etesu manāpiyesu rūpādīsu kāmaguṇesu nimittaṃ gahetvā dhāvantaṃ tava kāyarathassa uppathaṃ paṭipannassa rājarathassa sindhave ākoṭetvā nivāraṇapatodayaṭṭhi viya paññā ākoṭaṇī hotu. Sā hi taṃ uppathagamanato nivāretvā ujum sucaritamaggaṃ āropessati. **Tattha attāva sārathī** ti tasmim pana te kāyarathe añño sārathi nāma natthi, tava attāva sārathi hotu. **Sace etena yānenā** ti mahārāja, yassetāṃ evarūpaṃ yānaṃ sace atthi, etena yānena. **Samacariyā daḷhā dhītī** ti yassa samacariyā ca dhiti ca daḷhā hoti thirā, so etena yānena yasmā esa ratho sabbakāmaduho rāja, yathādhippete sabbakāme deti, tasmā na jātu nirayaṃ vaje, ekaṃsenetaṃ dhārehi, evarūpena yānena nirayaṃ na gacchasi ti attho. Iti kho, mahārāja, yaṃ maṃ avaca: “Ācikkha me, nārada, suddhimaggaṃ, yathā ahaṃ no niraye pateyyan”-ti, ayaṃ te so mayā anekapariyāyena akkhātoti.

Evamassa dhammaṃ desetvā micchādiṭṭhiṃ jahāpetvā sīle paṭitthāpetvā: “Ito paṭṭhāya pāpamitte pahāya kalyāṇamitte upasaṅkama, niccaṃ appamatto hohi” ti ovādaṃ datvā rājadhītu guṇaṃ vaṇṇetvā rājaparisāya {6.255} ca rājorodhānaṇca ovādaṃ datvā mahantenānubhāvena tesāṃ passantānaññeva brahmalokaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi mayā diṭṭhijālaṃ bhinditvā uruvelakassapo damitoyevā” ti vatvā jātakaṃ samodhānento imā gāthā abhāsi:

**191. Alāto devadattosi, sunāmo āsi bhaddaji,
Vijayo sārīputtosi, moggallānosi bījako.**

**192. Sunakkhatto licchaviputto, guṇo āsi acelako,
Ānando sā rucā āsi, yā rājānaṃ pasādayi.**

**193. Uruvelakassapo rājā, pāpadiṭṭhi tadā ahu,
Mahābrahmā bodhisatto, evaṃ dhāretha jātakan-ti.**

Mahānārada-kassapa-jāta-kavaṇṇanā aṭṭhamā

Ja 546 Vidhura-jāta-kavaṇṇanā

Catuposathakaṇḍam

Paṇḍu kisiyāsi dubbalā ti idaṃ satthā jetavane viharanto attano paññāpāramiṃ ārabba kathesi. Ekadivasañhi bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: “Āvuso, satthā mahāpaṇṇo puthupaṇṇo gambhīrapaṇṇo javanapaṇṇo hāsapaṇṇo tikkhapaṇṇo nibbedhikapaṇṇo parappavādamaddano, attano paññānubhāvena khattiyapaṇḍitādīhi abhisankhate sukhumapaṇṇhe bhinditvā te dametvā nibbisevane katvā tīsu saraṇesu ceva sīlesu ca patiṭṭhāpetvā amatagāmimaggaṃ paṭipādesī” ti. Satthā āgantvā: “Kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā: “Imāya nāmā” ti vutte: “Anacchariyaṃ, bhikkhave, yaṃ tathāgato paramābhisambodhippatto parappavādaṃ bhinditvā khattiyādayo dameyya. Purimabhavasmiñhi bodhiñāṇaṃ pariyesanto pi tathāgato paññavā parappavādamaddano yeva. Tathā hi ahaṃ vidhurakāle satṭhiyojanubbedhe kālapabbatamuddhani puṇṇakaṃ nāma yakkhasenāpatiṃ attano ñāṇabaleneva dametvā nibbisevanaṃ katvā pañcasīlesu patiṭṭhāpento attano jīvitaṃ dāpesin”-ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcayakorabyo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Vidhura-paṇḍito nāma amacco tassa atthadhammānusāsako ahoṣi. So madhurakatho mahādharmakathiko sakalajambudīpe rājāno hatthikantavīṇāsarena paluddhahatthino viya {6.256} attano madhuradhammadesanāya palobhetvā tesāṃ sakasakarajjāni gantuṃ adadamāno buddhalīlāya mahājanassa dhammaṃ desento mahantena yasena tasmīṃ nagare paṭivasi.

Tadā hi bārāṇasiyam-pi gihisahāyakā cattāro brāhmaṇamahāsālā mahallakakāle kāmesu ādīnavam disvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā vanamūlaphalāhārā tattheva ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya cārikaṃ caramānā aṅgaratṭhe kālacampānagaraṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisiṃsu. Tattha cattāro sahāyakā kuṭumbikā tesam iriyāpathesu pasīditvā vanditvā bhikkhābhājanam gahetvā ekekaṃ attano nivesane nisīdāpetvā paṇītena āhārena parivisitvā paṭiññam gāhāpetvā uyyāne yeva vāsāpesum. Te cattāro tāpasā catunnam kuṭumbikānam gehesu nibaddham bhuñjitvā divāvihāratthāya eko tāpaso tāvatiṃsabhavanam gacchati, eko nāgabhavanam, eko supaṇṇabhavanam, eko korabyaraṇṇo migājinauyyānam gacchati. Tesu yo devalokaṃ gantvā divāvihāram karoti, so sakkassa yasam oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo nāgabhavanam gantvā divāvihāram karoti, so nāgarājassa sampattiṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo supaṇṇabhavanam gantvā divāvihāram karoti, so supaṇṇarājassa vibhūtiṃ oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti. Yo dhanañcayakorabyarājassa uyyānam gantvā divāvihāram karoti, so dhanañcayakorabyaraṇṇo sirisobhaggam oloketvā attano upaṭṭhākassa tam-eva vaṇṇeti.

Te cattāro pi janā tam tadeva ṭhānam patthetvā dānādīni puñṇāni katvā āyupariyosāne eko sakko hutvā nibbatti, eko saputtadāro nāgabhavane nāgarājā hutvā nibbatti, eko supaṇṇabhavane simbalivimāne supaṇṇarājā hutvā nibbatti. Eko dhanañcayakorabyaraṇṇo aggamaheṣiyā kucchimhi nibbatti. Te pi tāpasā aparihīnājjhānā kalam katvā brahmaloke nibbattiṃsu. Korabyakumāro vuḍḍhimanvāya pitu accayena rajje patiṭṭhahitvā dhammena samena rajjam kāresi. So pana jūtavittako ahosi. So vidhurapaṇḍitassa ovāde ṭhatvā dānam deti, sīlam rakkhati, uposatham upavasati.

So ekadivasam samādinnauposatho: “Vivekamanubrūhissāmī” ti {6.257} uyyānam gantvā manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammam akāsi. Sakko pi samādinnauposatho: “Devaloke palibodho hotī” ti manussaloke tam-eva uyyānam āgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammam akāsi. Varuṇanāgarājā pi samādinnauposatho: “Nāgabhavane palibodho hotī” ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammam akāsi. Supaṇṇarājā pi samādinnauposatho: “Supaṇṇabhavane palibodho hotī” ti tatthevāgantvā ekasmiṃ manuññaṭṭhāne nisīditvā samaṇadhammam akāsi. Te pi cattāro janā sāyanhasamaye sakaṭṭhānehi nikkhamitvā maṅgalapokkharāṇitire

samāgantvā aññamaññaṃ oloketvā pubbasinehavasena samaggā sammodamānā hutvā aññamaññaṃ mettacittaṃ upaṭṭhapetvā madhurapaṭisaṅhāraṃ karimsu. Tesu sakko maṅgalasilāpaṭṭhe nisīdi, itare pi attano attano yuttāsanaṃ ñatvā nisīdīmsu. Atha ne sakko āha: “Mayaṃ cattāro pi rājānova, amhesu pana kassa sīlaṃ mahantaṃ”-ti? Atha naṃ varuṇaṇāgarājā āha: “Tumhākaṃ tiṇṇaṃ janānaṃ sīlato mayhaṃ sīlaṃ mahantaṃ”-ti. “Kimettha kāraṇaṃ”-ti? “Ayaṃ supaṇṇarājā amhākaṃ jātānaṃ-pi ajātānaṃ-pi paccāmittova, ahaṃ evarūpaṃ amhākaṃ jīvitakkhaya karaṃ paccāmittaṃ disvā pi kodhaṃ na karomi, iminā kāraṇena mama sīlaṃ mahantaṃ”-ti vatvā idaṃ dasakanipāte catuposathajātake (Ja. 441) paṭhamāṃ gāthamāha.

**1. Yo kopaneyye na karoti kopam, na kujjhati sappuriso kadāci,
Kuddho pi so nāvikaṇoti kopam, tam ve naram samaṇamāhu loke ti. (Ja. 441).**

Tattha **yo** ti khattiyādīsu yo koci. **Kopaneyye** ti kujjhittabbayuttake puggale khantīvādītāpasō viya kopam na karoti. **Kadāci** ti yo kismiñci kāle na kujjhateva. **Kuddhopi** ti sace pana so sappuriso kujjhati, atha kuddho pi tam kopam nāvikaṇoti cūḷabodhitāpasō viya. **Tam ve naram**-ti mahārājāno tam ve purisaṃ samitapāpatāya loke paṇḍitā: “Samaṇaṃ”-ti kathenti. Ime {6.258} pana guṇā mayi santi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantanti.

Tam sutvā supaṇṇarājā: “Ayaṃ nāgo mama aggabhakkho, yasmā panāhaṃ evarūpaṃ aggabhakkhaṃ disvā pi khudaṃ adhivāsetvā āhārahetu pāpaṃ na karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantaṃ”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

**2. Ūnūdarō yo sahate jighacchaṃ, danto tapassī mitapānabhojano,
Āhārahetu na karoti pāpaṃ, tam ve naram samaṇamāhu loke ti. (Ja. 441.25).**

Tattha **danto** ti indriyadamaṇena samannāgato. **Tapassī** ti tapanissitako. **Āhārahetu** ti atijighacchapiḷito pi yo pāpaṃ lāmakakammaṃ na karoti dhammasenāpatisāriputtatthero viya. Ahaṃ panajja āhārahetu pāpaṃ na karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantanti.

Tato sakko devarājā: “Ahaṃ nānappakāraṃ sukhapadaṭṭhānaṃ devalokasampattiṃ pahāya sīlarakkhaṇatthāya manussalokaṃ āgato, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantaṃ”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

3. Khiddaṃ ratim vippajahitvāna sabbam, na cālikam bhāsati kiñci loke, Vibhūsaṭṭhānā virato methunasmā, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti. (Ja. 441.3).

Tattha **khiddaṃ**-ti kāyikavācasikakhiḍḍaṃ. **Ratin**-ti dibbakāmaguṇaratiṃ. **Kiñcī** ti appamattakam pi. **Vibhūsaṭṭhānā** ti maṃsavibhūsā chavivibhūsāti dve vibhūsā. Tattha ajjhoharaṇīyāhāro maṃsavibhūsā nāma, mālāgandhādīni chavivibhūsā nāma, yena akusalacittena dhārīyati, taṃ tassa ṭhānaṃ, tato virato methunasevanato ca yo paṭivirato. **Taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke** ti ahaṃ ajja devaccharāyo pahāya idhāgantvā samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantanti. Evaṃ sakko pi attano sīlam-eva vaṇṇeti.

Taṃ sutvā dhanañcayarājā: “Ahaṃ ajja mahantaṃ pariggahaṃ soḷasasahassanāṭakithiparipuṇṇaṃ antepuraṃ cajitvā uyyāne samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mam-eva sīlaṃ mahantaṃ”-ti vatvā imaṃ gāthamāha.

4. Pariggahaṃ {6.259} lobhadhammañca sabbam, yo ve pariññāya pariccajati, Dantaṃ ṭhitattaṃ amamaṃ nirāsaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti. (Ja. 441.4).

Tattha **pariggahan**-ti nānappakāraṃ vatthukāmaṃ. **Lobhadhamman**-ti tasmim uppañjanataṇhaṃ. **Pariññāyā** ti nātapariññā, tīraṇapariññā, pahānapariññāti imāhi tīhi pariññāhi parijānitvā. Tattha khandhādīnaṃ dukkhādisabhāvajānanam nātapariññā, tesu aguṇaṃ upadhāretvā tīraṇaṃ tīraṇapariññā, tesu dosaṃ disvā chandarāgassāpakaḍḍhanaṃ pahānapariññā. Yo imāhi tīhi pariññāhi jānitvā vatthukāmakilesakāme pariccajati, chaḍḍetvā gacchati. **Dantan**-ti nibbisevanam. **Ṭhitattan**-ti micchāvitakkābhāvena ṭhitasabhāvaṃ. **Amaman**-ti ahanti mamāyanataṇhārahitaṃ. **Nirāsaṃ**-ti puttadārādīsu nicchandarāgaṃ. **Taṃ ve naraṃ**-ti taṃ evarūpaṃ puggalaṃ: “Samaṇa”-ti vadanti.

Iti te sabbe pi attano attano sīlam-eva mahantanti vaṇṇetvā sakkādayo dhanañcayaṃ pucchiṃsu: “Atthi pana, mahārāja, koci tumhākaṃ santike paṇḍito, yo no imaṃ kaṅkhaṃ vinodeyyā” ti. “Āma, mahārājāno mama atthadhammānūsāsako mahāpañño asamadhuro vidhurapaṇḍito nāma atthi, so no imaṃ kaṅkhaṃ vinodessati, tassa santikaṃ gacchāmā” ti. Atha te sabbe: “Sādhū” ti sampatiḥchimsu. Atha sabbe pi uyyānā nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā pallaṅkaṃ alaṅkārapetvā bodhisattaṃ pallaṅkavaramajjhe nisīdāpetvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinnā: “Paṇḍita, amhākaṃ kaṅkhā uppannā, taṃ no vinodehī” ti vatvā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**5. Pucchāma kattāramanomapāññaṃ, kathāsu no viggaho atthi jāto,
Chindajja kaṅkhaṃ vicikicchitāni, tadajja kaṅkhaṃ vitaremu sabbe ti. (Ja.
542.5).**

Tattha **kattāran**-ti kattabbayuttakakāraṇaṃ. **Viggaho atthi jāto** ti eko
sīlaviggaho sīlavivādo uppanno atthi. **Chindajjā** ti amhākaṃ taṃ kaṅkhaṃ
tāni ca vicikicchitāni vajirena sineruṃ paharanto viya ajja chinda. **Vitaremū**
ti vitareyyāma.

Paṇḍito {6.260} tesam katham sutvā: “Mahārājāno tumhākaṃ sīlaṃ nissāya
uppannaṃ vivādaḥkathaṃ sukathitaduḥkathitaṃ jānissāmī” ti vatvā imaṃ
gāthamāha.

**6. Ye paṇḍitā atthadasā bhavanti, bhāsanti te yoniso tattha kāle,
Katham nu kathānaṃ abhāsītānaṃ, atthaṃ nayeyyūṃ kusalā janindā ti. (Ja.
542.6).**

Tattha **atthadasā** ti atthadassanasamattā. **Tattha kāle** ti tasmim viggaha
ārocite yuttappayuttakāle te paṇḍitā tamatthaṃ ācikkhantā yoniso bhāsanti.
Atthaṃ nayeyyūṃ kusalā ti kusalā chekā pi samānā abhāsītānaṃ kathānaṃ
katham nu atthaṃ nāṇena nayeyyūṃ upaparikkheyyuṃ. **Janindā** ti rājāno
ālapati. Tasmā idaṃ tāva me vadetha.

**7. Katham have bhāsati nāgarājā, garuḷo pana venateyyo kimāha,
Gandhabbarājā pana kim vadeti, katham pana kurūnaṃ rājaseṭṭho ti. (Ja.
542.7).**

Tattha **gandhabbarājā** ti sakkaṃ sandhāyāha.

Athassa te imaṃ gāthamāhaṃsu:

**8. Khantiṃ have bhāsati nāgarājā, appāhāraṃ garuḷo venateyyo,
Gandhabbarājā rativippahānaṃ, akiñcanaṃ kurūnaṃ rājaseṭṭho ti. (Ja. 542.8).**

Tassatto: paṇḍita, nāgarājā tāva kopaneyye pi puggale akuppanasaṅkhātāṃ
adhivāsanakhantiṃ vaṇṇeti, garuḷo appāhāratāsaṅkhātāṃ āhārahetu pāpassa
akaraṇaṃ, sakko pañcakāmaguṇaratīnaṃ vippahānaṃ, kururājā
nippalibodhabhāvaṃ vaṇṇetīti.

Atha tesam katham sutvā mahāsatto imaṃ gāthamāha.

**9. Sabbāni etāni subhāsītāni, na hettha dubbhāsītamatthi kiñci,
Yasmiñca etāni patiṭṭhitāni, arāva {6.261} nābhyā susamohītāni,
Catubbhi dhammehi samaṅgibhūtaṃ, taṃ ve naraṃ samaṇamāhu loke ti. (Ja.
542.9).**

Tattha **etāni** ti etāni cattāri pi guṇajātāni yasmim puggale sakaṭanābhiyaṃ
suṭṭhu samohītāni arā viya patiṭṭhitāni, catūhipetehi dhammehi
samannāgataṃ puggalaṃ paṇḍitā: “Samaṇan”-ti āhu loketi.

Evam mahāsatto catunnam-pi sīlaṃ ekasamam-eva akāsi. Taṃ sutvā cattāro pi
rājāno tassa tuṭṭhā thutim karontā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**10. Tuvañhi seṭṭho tvamanuttarosī, tvaṃ dhammagū dhammavidū sumedho,
Paññāya pañhaṃ samadhiggahetvā, accechchi dhīro vicikicchitāni,
Accechchi kaṅkhaṃ vicikicchitāni, cundo yathā nāgadantaṃ kharenā ti. (Ja.
542.10).**

Tattha **tvamanuttarosī** ti tvaṃ anuttaro asi, natthi tayā uttaritaro nāma.
Dhammagū ti dhammassa gopako ceva dhammaññū ca. **Dhammavidū** ti
pākaṭadhammo. **Sumedho** ti sundarapañño **paññāyā** ti attano paññāya
amhākaṃ pañhaṃ suṭṭhu adhigaṇhitvā: “Idamettha kāraṇaṃ”-ti yathābhūtaṃ
ñatvā. **Accechchi** ti tvaṃ dhīro amhākaṃ vicikicchitāni chindī, evaṃ
chindanto ca: “Chindajja kaṅkhaṃ vicikicchitāni” ti idaṃ amhākaṃ
āyācanaṃ sampādentō accechchi kaṅkhaṃ vicikicchitāni. **Cundo yathā
nāgadantaṃ kharenā** ti yathā dantakāro kakacena hatthidantaṃ chindeyya,
evaṃ chindī ti attho.

Evam te cattāro pi rājāno tassa pañhabyākaraṇena tuṭṭhamānasā ahesuṃ. Atha
naṃ sakko dibbadukūlena pūjesi, garuḷo suvaṇṇamālāya, varuṇo nāgarājā
maṇinā, dhanañcayarājā gavasahassādīhi pūjesi. Tenevāha:

**11. Nīluppalābhaṃ vimalaṃ anagghaṃ, vatthaṃ idaṃ dhūmasamānavañṇaṃ,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.**

**12. Suvaṇṇamālāṃ satapattaphullitaṃ, sakesaraṃ ratnasahassamaṇḍitaṃ,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.**

**13. Maṇim anagghaṃ ruciraṃ pabhassaraṃ, kaṇṭhāvasattaṃ maṇibhūsitāṃ me,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te dhammapūjāya dhīra.**

**14. Gavaṃ sahaṣsaṃ usabhaṇca nāgaṃ, ājaññayutte ca rathe dasa ime,
Pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho, dadāmi te gāṃavarāni soḷasā ti. (Ja. 542.11-14).**

Evam sakkādayo {6.262} mahāsattaṃ pūjetvā sakaṭṭhānam-eva agamiṃsu.

Catuposathakaṇḍaṃ niṭṭhitam

Dohaḷakaṇḍaṃ

Tesu nāgarājassa bhariyā vimalādevī nāma. Sā tassa gīvāya piḷandhanamaṇiṃ apassantī pucchi: “Deva, kahaṃ pana te maṇī” ti? “Bhadde, candabrāhmaṇaputtassa vidhurapaṇḍitassa dhammakathaṃ sutvā pasannacitto ahaṃ tena maṇinā taṃ pūjesiṃ. Na kevalaṇca aham-eva, sakko pi taṃ dibbadukūlena pūjesi, supaṇṇarājā suvaṇṇamālāya, dhanañcayarājā gavassasahaṣṣādīhi pūjesi” ti. “Dhammakathiko so, devā” ti. “Bhadde, kiṃ vadesi, jambudīpatale buddhuppādo viya pavattati, sakalajambudīpe ekasatarājāno tassa madhuradhammakathāya bajjhivā hatthikantaviṇāsarena paluddhamattavāraṇā viya attano attano rajjāni gantuṃ na icchanti, evarūpo so madhuradhammakathiko” ti tassa guṇaṃ vaṇṇesi. Sā vidhurapaṇḍitassa guṇakathaṃ sutvā tassa dhammakathaṃ sotukāmā hutvā cintesi: “Sacāhaṃ vakkhāmi ‘deva, tassa dhammakathaṃ sotukāmā, idha naṃ ānehi’ ti, na metaṃ ānessati. Yaṃnūnāhaṃ ‘tassa me hadaye dohaḷo uppanno’ ti gilānālayaṃ kareyyaṃ”-ti. Sā tathā katvā siragabbhaṃ pavasitvā attano paricārikānaṃ saññaṃ datvā sirisayane nipajji. Nāgarājā upaṭṭhānavelāya taṃ apassanto: “Kahaṃ vimalā” ti paricārikāyo pucchitvā: “Gilānā, devā” ti vutte uṭṭhāyāsanaṃ tassā santikaṃ gantvā sayanapasse nisīditvā sarīraṃ parimajjanto paṭhamam gāthamāha.

**15. Paṇḍu kisiyāsi dubbalā, vaṇṇarūpaṃ na tavedisaṃ pure,
Vimale akkhāhi pucchitā, kīdisī tuyhaṃ sarīravedanā ti.**

Tattha **paṇḍū** ti paṇḍupalāsavaṇṇā. **Kisiyā** ti kisā. **Dubbalā** ti appathāmā. **Vaṇṇarūpaṃ na tavedisaṃ pure** ti tava vaṇṇasaṅkhātāṃ rūpaṃ pure edisaṃ na hoti, niddosaṃ anavaṃjjaṃ, taṃ idāni parivattitvā amanuññasabhāvaṃ jātaṃ. **Vimale** ti taṃ ālapati.

Athassa sā ācikkhantī dutiyaṃ gāthamāha.

**16. Dhammo {6.263} manujesu mātīnaṃ, dohaḷo nāma janinda vuccati,
Dhammāhaṭaṃ nāgakuñjara, vidhurassa hadayābhipatthaye ti.**

Tattha **dhammo** ti sabhāvo. **Mātīna**-ti itthīnaṃ. **Janindā** ti nāgajanassa inda. **Dhammāhaṭaṃ nāgakuñjara, vidhurassa hadayābhipatthaye ti** nāgaseṭṭha, ahaṃ dhammena samena asāhasikakammena āhaṭaṃ vidhurassa hadayaṃ abhipatthayāmi, taṃ me labhamānāya jīvitam atthi, alabhamānāya idheva maraṇanti tassa paññaṃ sandhā yevamāha:

Taṃ sutvā nāgarājā tatiyaṃ gāthamāha.

**17. Candaṃ kho tvaṃ dohaḷāyasi, sūriyaṃ vā atha vā pi mālutaṃ,
Dullabhañhi vidhurassa dassanaṃ, ko vidhuraṃmidha mānayissatī ti.**

Tattha **dullabhañhi vidhurassa dassana**-ti asamadhurassa vidhurassa dassanaṃ-eva dullabhaṃ. Tassa hi sakalajambudīpe rājāno dhammikaṃ rakkhāvaraṇaguttiṃ paccupaṭṭhāpetvā vicaranti, passitum-pi naṃ koci na labhati, taṃ ko idha ānayissatīti vadati.

Sā tassa vacanaṃ sutvā: “Alabhamānāya me idheva maraṇaṃ”-ti parivattitvā piṭṭhiṃ datvā sālakakaṇṇena mukhaṃ pidahitvā nipajji. Nāgarājā anattamano sirigabbhaṃ pavisitvā sayanapiṭṭhe nisinno: “Vimalā vidhuraṇḍitassa hadayamaṃsaṃ āharāpetī” ti saññī hutvā: “Paṇḍitassa hadayaṃ alabhantiyā vimalāya jīvitam natthi, kathaṃ nu kho tassa hadayamaṃsaṃ labhissāmī” ti cintesi. Athassa dhītā irandhatī nāma nāgakaññā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā mahantena sirivilāsena pitu upaṭṭhānaṃ āgantvā pitaraṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā, sā tassa indriyavikāraṃ disvā: “Tāta, ativiya domanassappattosi, kiṃ nu kho kāraṇaṃ”-ti pucchantī imaṃ gāthamāha.

**18. Kiṃ nu tāta tuvaṃ pajjhāyasi, padumaṃ hatthagataṃva te mukhaṃ,
Kiṃ nu dummanarūposi {6.264} issara, mā tvaṃ soci amittatāpanā ti.**

Tattha **pajjhāyasī** ti punappunaṃ cintesi. **Hatthagataṃ**-ti hatthena parimadditaṃ padumaṃ viya te mukhaṃ jātāṃ. **Issarā** ti pañcayojanasatikassa mandiraṇāgabhavanassa, sāmīti.

Dhītu vacanaṃ sutvā nāgarājā tamatthaṃ ārocento āha:

**19. Mātā hi tava irandhatī, vidhurassa hadayaṃ dhaniyati,
Dullabhañhi vidhurassa dassanaṃ, ko vidhuraṃmidha mānayissatī ti.**

Tattha **dhaniyatī** ti pattheti icchati.

Atha naṃ nāgarājā: “Amma, mama santike vidhuraṃ ānetuṃ samattho natthi, tvaṃ mātu jīvitaṃ dehi, vidhuraṃ ānetuṃ samatthaṃ bhattāraṃ pariyesāhī” ti uyyojento upaḍḍhagāthamāha.

20a. Tassa bhattupariyesanaṃ cara, yo vidhuramidha mānayissatī ti.

Tattha **carā** ti vicara.

Iti so kilesābhiratabhāvena dhītu ananucchavikaṃ kathaṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

20b. Pituno ca sā sutvāna vākyam, rattim nikkhamma avassutim carī ti.

Tattha **avassutin**-ti bhikkhave, sā nāgamāṇavikā pitu vacanaṃ sutvā pitaraṃ assāsetvā mātu santikaṃ gantvā tam-pi assāsetvā attano sirigabbhaṃ gantvā sabbālaṅkārehi attānaṃ alaṅkaritvā ekaṃ kusumbharattavatthaṃ nivāsetvā ekaṃ ekaṃse katvā tam-eva rattim udakaṃ dvidhā katvā nāgabhavanato nikkhamma himavantappadese samuddatīre ʾthitaṃ satṭhiyojanubbedhaṃ ekagghanaṃ kālapabbataṃ nāma añjanagirim gantvā avassutim cari kilesaavassutim bhattupariyesanaṃ carī ti attho.

Carantī {6.265} ca yāni himavante vaṇṇagandhasampannāni pupphāni, tāni āharitvā sakalapabbataṃ maṇiagghiyaṃ viya alaṅkaritvā uparitale pupphasanthāraṃ katvā manoramenākārena naccitvā madhuragītaṃ gāyantī sattamaṃ gāthamāha.

**21. Ke gandhabbe rakkhase ca nāge, ke kimpurise cā pi mānuse,
Ke paṇḍite sabbakāmadade, dīgharattaṃ bhattā me bhavissatī ti.**

Tattha **ke gandhabbe rakkhase ca nāge** ti ko gandhabbo vā rakkhaso vā nāgo vā. **Ke paṇḍite sabbakāmadade** ti ko etesu gandhabbādīsu paṇḍito sabbakāmaṃ dātuṃ samattho, so vidhurassa hadayamaṃsadohaḷīniyā mama mātu manorathaṃ matthakaṃ pāpetvā mayhaṃ dīgharattaṃ bhattā bhavissatīti.

Tasmim khaṇe vessavaṇamahārājassa bhāgineyyo puṇṇako nāma yakkhasenāpati tigāvutappamāṇaṃ manomayasindhavaṃ abhiruyha kālapabbatamatthakena yakkhasamāgamaṃ gacchanto taṃ tāya gītasaddaṃ assosi. Anantare attabhāve anubhūtapubbāya itthiyā gītasaddo tassa chavi-ādīni chinditvā aṭṭhimiṇjaṃ āhacca aṭṭhāsi. So tāya paṭibaddhacitto hutvā nivattitvā sindhavapiṭṭhe nisinnova: “Bhadde, ahaṃ mama paññāya dhammena samena

vidhurassa hadayaṃ ānetuṃ samatthomhi, tvaṃ mā cintayī” ti taṃ assāsento aṭṭhamāṃ gāthamāha.

**22. Assāsa hessāmi te pati, bhattā te hessāmi anindalocane,
Paññā hi mamaṃ tathāvidhā, assāsa hessasi bhariyā mamā ti.**

Tattha **anindalocane** ti aninditabbalocane. **Tathāvidhā** ti vidhurassa hadayamaṃsaṃ āharaṇasamatthā.

Atha naṃ irandhatī: “Tena hi ehi, gacchāma me pitu santikan”-ti ānesi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**23. Avacāsi puṇṇakaṃ irandhatī, pubbapathānugatena cetasā,
Ehi {6.266} gacchāma pitu mamantike, eso va te etamatthaṃ pavakkhatī ti.**

Tattha **pubbapathānugatenā** ti anantare attabhāve bhūtapubbasāmike tasmim̐ pubbapatheneva anugatena. **Ehi gacchāmā** ti bhikkhave, so yakkhasenāpati evaṃ vatvā: “Imaṃ assapiṭṭhim āropetvā nessāmī” ti pabbatamatthakā otaritvā tassā gahaṇatthaṃ hatthaṃ pasāresi. Sā attano hatthaṃ gaṇhituṃ adatvā tena pasāritahatthaṃ sayam̐ gahetvā: “Sāmi, nāhaṃ anāthā, mayhaṃ pitā varuṇo nāma nāgarājā, mātā vimalā nāma devī, ehi mama pitu santikaṃ gacchāma, eso eva te yathā amhākaṃ maṅgalakiriyāya bhavitabbaṃ, evaṃ etamatthaṃ pavakkhatī” ti avacāsi.

Evaṃ vatvā sā yakkhaṃ gahetvā pitu santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**24. Alaṅkatā suvasanā, mālinī candanussadā,
Yakkhaṃ hatthe gahetvāna, pitusantikupāgamī ti.**

Tattha **pitusantikupāgamī** ti attano pituno nāgarañño santikaṃ upāgami.

Puṇṇako pi yakkho paṭiharitvā nāgarājassa santikaṃ gantvā irandhatim̐ yācanto āha:

**25. Nāgavara vaco suṇohi me, patirūpaṃ paṭipajja suṅkiyaṃ,
Patthemī ahaṃ irandhatim̐, tāya samaṅgiṃ karohi maṃ tuvaṃ.**

**26. Sataṃ hatthī sataṃ assā, sataṃ assatarīrathā,
Sataṃ valabhiyo puṇṇā, nānāratnassa kevalā,
Te nāga paṭipajjassu, dhītaraṃ dehirandhatin-ti.**

Tattha **suṅkiyan**-ti attano kulapadesānurūpaṃ dhitu suṅkaṃ dhanam̐ paṭipajja gaṇha. **Samaṅgiṃ karohī** ti maṃ tāya saddhim̐ samaṅgibhūtaṃ

karohi. **Valabhiyo** ti bhaṇḍasakaṭṭhiyo. **Nānāratnassa kevalā** ti nānāratanassa sakalaparipuṇṇā.

Atha naṃ nāgarājā āha:

**27. Yāva āmantaye ñātī, mitte ca suhadajjane,
Anāmanta kataṃ kammaṃ, taṃ pacchā anutappatī ti.**

Tattha **yāva āmantaye ñātī** ti bho yakkhasenāpati, ahaṃ tuyhaṃ dhītaraṃ demi, no na demi, thokaṃ pana āgamehi, yāva ñātake pi jānāpemi. **Taṃ pacchā anutappatī** ti itthiyo hi gatagataṭṭhāne abhiramanti pi anabhiramanti pi, anabhiratikāle ñātakādayo amhehi {6.267} saddhiṃ anāmantetvā kataṃ kammaṃ nāma evarūpaṃ hotīti ussukkaṃ na karonti, evaṃ taṃ kammaṃ pacchā anutāpaṃ āvahaṭṭi.

Evaṃ vatvā so bhariyāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā tāya saddhiṃ salla pi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**28. Tato so varuṇo nāgo, pavisitvā nivesanaṃ,
Bhariyaṃ āmantayitvāna, idaṃ vacanamabravi.**

**29. ‘Ayaṃ so puṇṇako yakkho, yācatī maṃ irandhatim,
Bahunā vittalābhena, tassa dema piyaṃ mama’nti.**

Tattha **pavisitvā** ti varuṇo puṇṇakaṃ tattheva ṭhapetvā sayam uṭṭhāya yathassa bhariyā nipannā, taṃ nivesanaṃ pavisitvā. **Piyaṃ mama**-ti mama piyaṃ dhītaraṃ tassa bahunā vittalābhena demāti pucchati.

Vimalā āha:

**30. Na dhanena na vittena, labbhā amhaṃ irandhatī,
Sace ca kho hadayaṃ paṇḍitassa, dhammena laddhā idha māhareyya,
Etena vittena kumāri labbhā, nāññaṃ dhanam uttari patthayāmā ti.**

Tattha **amhaṃ irandhatī** ti amhākaṃ dhītā irandhatī. **Etena vittena** ti etena tuṭṭhikāraṇena.

So tāya saddhiṃ mantetvā punadeva puṇṇakena saddhiṃ mantesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**31. Tato so varuṇo nāgo, nikkhamitvā nivesanā,
Puṇṇakāmantayitvāna, idaṃ vacanamabravi.**

**32. ‘Na dhanena na vittena, labbhā amhaṃ irandhatī,
Sace tuvaṃ hadayaṃ paṇḍitasa, dhammena laddhā idha māharesi,
Etena vittena kumāri labbhā, nāññaṃ dhanam uttari patthayāmā ti.**

Tattha **puṇṇakāmantayitvānā** ti puṇṇakam āmantayitvā.

Puṇṇako āha:

**33. Yaṃ paṇḍitoyeke vadanti loke, tam-eva bāloti punāhu aññe,
Akkhāhi me vippavadanti ettha, kam paṇḍitaṃ nāga tuvaṃ vadesī ti.**

Tattha **yaṃ** {6.268} **paṇḍitoyeke** ti so kira: “Hadayaṃ paṇḍitassā” ti sutvā cintesi: “Yaṃ eke paṇḍitoti vadanti, tam-eva aññe bāloti kathenti. Kiñcā pi me irandhatiyā vidhuroti akkhātaṃ, tathā pi tathato jānituṃ pucchissāmi nan”-ti. Tasmā evamāha.

Nāgarājā āha:

**34. Korabyarājassa dhanañcayassa, yadi te suto vidhuro nāma kattā,
Ānehi taṃ paṇḍitaṃ dhammaladdhā, irandhatī padacarā te hotū ti.**

Tattha **dhammaladdhā** ti dhammena labhitvā. **Padacarā** ti pādaparicārikā.

Taṃ sutvā puṇṇako somanassappatto sindhavaṃ nayanatthāya upaṭṭhākaṃ āṇāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**35. Idañca sutvā varuṇassa vākyam, utthāya yakkho paramappatīto,
Tattheva santo purisaṃ asaṃsi, ānehi ājaññaṃ midheva yuttan-ti.**

Tattha **purisaṃ asaṃsi** ti attano upaṭṭhākaṃ āṇāpesi. **Ājaññaṃ**-ti kārāṇākārāṇajānanakasindhavaṃ. **Yuttan**-ti kappitaṃ.

**36. Jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhīcamayā khurā,
Jambonadassa pākassa, suvaṇṇassa uracchado ti.**

Tattha **jātarūpamayā kaṇṇā** ti tam-eva sindhavaṃ vaṇṇento āha. Tassa hi manomayassa sindhavassa jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhīcamayā khurā, tassa khurā rattamaṇimayā ti attho. **Jambonadassa pākassā** ti jambonadassa pakkassa rattasuvaṇṇassa uracchado.

So puriso tāvadeva taṃ sindhavaṃ ānesi. Puṇṇako taṃ abhiruyha ākāsenā vessavaṇṇassa santikaṃ gantvā nāgabhavanam vaṇṇetvā taṃ pavattim ārocesi. Tassatthassa pakāsanatthaṃ idaṃ vuttaṃ:

37. Devavāhavaham yānam, assamāruya puṇṇako,
Alaṅkato kappitakesamassu, pakkāmi vehāyasamantalikkhe.
38. So puṇṇako kāmarāgena giddho, irandhatim nāgakañṇam jigīsam,
Gantvāna {6.269} tam bhūtapatim yasassim, iccabravī vessavaṇam kuveram.
39. Bhogavatī nāma mandire, vāsā hiraññavatīti vuccati,
Nagare nimmite kañcanamaye, maṇḍalassa uragassa niṭṭhitam.
40. Aṭṭalakā oṭṭhagīviyo, lohitaṅkassa masāragallino,
Pāsādettha silāmayā, sovaṇṇaratanehi chādītā.
41. Ambā tilakā ca jambuyo, sattapaṇṇā mucalindaketakā,
Piyaṅgu uddalakā sahā, uparibhaddakā sinduvārakā.
42. Campeyyakā nāgamallikā, bhaginīmālā atha mettha koliyā,
Ete dumā pariṇāmitā, sobhayanti uragassa mandiram.
43. Khajjurettha silāmayā, sovaṇṇadhuvapupphitā bahū,
Yattha vasatopapātiko, nāgarājā varuṇo mahiddhiko.
44. Tassa komārikā bhariyā, vimalā kañcanavelliviggahā,
Kālā taruṇāva uggatā, pucimandatthanī cārudassanā.
45. Lākhārasarattasucchavī, kaṇikārāva nivātapupphitā,
Tidivokacarāva accharā, vijjuvabbhaghanā vinissaṭṭā.
46. Sā {6.270} dohaḷinī suvimhitā, vidhurassa hadayaṃ dhaniyati,
Tam tesam demi issara, tena te denti irandhatim maman-ti.

Tattha **devavāhavaham yānan**-ti vahitabboti vāho, devasaṅkhātā vāham vahaṭīti devavāhavaham. Yanti etenāti yānam. **Kappitakesamassū** ti maṇḍanavasena susamvihitakesamassu. Devānam pana kesamassukaraṇakammaṃ nāma natthi, vicittakathikena pana kathitaṃ. **Jigīsan**-ti patthayanto. **Vessavaṇan**-ti visāṇāya rājadhāniyā issaraṇājānam. **Kuveran**-ti evaṃnāmakam. **Bhogavatī nāmā** ti sampannabhogātāya evaṃladdhanāmaṃ. **Mandire** ti mandiraṃ, bhavananti attho. **Vāsā hiraññavatī** ti nāgarājassa vasanaṭṭhānattā vāsāti ca, kañcanavatiyā suvaṇṇapākārena parikkhattattā hiraññavatīti ca vuccati. **Nagare nimmite** ti nagaraṃ nimmitaṃ. **Kañcanamaye** ti suvaṇṇamayaṃ. **Maṇḍalassā** ti bhogamaṇḍalena samannāgatassa. **Niṭṭhitan**-ti karaṇapariniṭṭhitaṃ. **Oṭṭhagīviyo** ti oṭṭhagīvāsāṇṭhānena katā rattamaṇimasāragallamayā aṭṭalakā. **Pāsādetthā** ti ettha nāgabhavane pāsādā. **Silāmayā** ti maṇimayā.

Sovaṇṇaratanehī ti suvaṇṇasaṅkhātehi ratanehi, suvaṇṇiṭṭhakāhi chādītā ti attho. **Sahā** ti sahakārā. **Uparibhaddakā** ti uddālakajātikā yeva rukkhā. **Campeyyakā nāgamallikā** ti campakā ca nāgā ca mallikā ca. **Bhaginīmālā atha mettha koliyā** ti bhaginīmālā ceva atha ettha nāgabhave koliyā nāma rukkhā ca. **Ete dumā pariṇāmitā** ti ete pupphūpagaphalūpagarukkhā aññamaññaṃ saṅghaṭṭasākhātāya pariṇāmitā ākulasamākulā. **Khajjuretthā** ti khajjurirukkhā ettha. **Silāmayā** ti indanīlamanimayā. **Sovaṇṇadhuvapupphitā** ti te pana suvaṇṇapupphehi nīcapupphitā. **Yattha vasatopapātiko** ti yattha nāgabhave opapātiko nāgarājā vasati. **Kaṇṇanavelliviggahā** ti suvaṇṇarāsissirikasārīrā. **Kālā taruṇāva uggatā** ti vilāsayuttatāya mandavāteritā kālavallīpallavā viya uggatā. **Pucimandatthanī** ti nimbaphalasaṅghānacūcukā. **Lākhārasarattasucchavī** ti hatthapādatalachaviṃ sandhāya vuttaṃ. **Tidivokacarā** ti tidasabhavanacarā. **Vijjuvabbhaghanā** ti abbhaghanavalāhakantarato nissatā vijjulatā viya. **Taṃ tesam demī** ti taṃ tassa hadayaṃ ahaṃ tesam demi, evaṃ jānassu. **Issarā** ti mātulaṃ ālapati.

Iti so vessavaṇe ananuññāto gantum avisahitvā taṃ anujānāpetum etā ettakā gāthā kathesi. Vessavaṇo pana tassa kathaṃ na suṇāti. Kimkāraṇa? Dvinnaṃ devaputtānaṃ vimānaaḍḍaṃ paricchindatīti. Puṇṇako attano vacanassa assutabhāvaṃ ñatvā jinakadevaputtassa {6.271} santike aṭṭhāsi. Vessavaṇo aḍḍaṃ vinicchinivā parājitaṃ anuṭṭhāpetvā itaraṃ: “Gaccha tvaṃ, tava vimāne vasāhī” ti āha. Puṇṇako: “Gaccha tvaṃ”-ti vuttakkhaṇe yeva: “Mayhaṃ mātulena mama pesitabhāvaṃ jānāthā” ti katipayadevaputte sakkhiṃ katvā heṭṭhā vuttanayeneva sindhavaṃ āharāpetvā abhiruyha pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**47. So puṇṇako bhūtapatiṃ yasassiṃ, āmantaya vessavaṇaṃ kuveraṃ,
Tattheva santo purisaṃ asaṃsi, ānehi ājaññaṃ midheva yuttaṃ.**

**48. Jātarūpamayā kaṇṇā, kācamhicamayā khurā,
Jambonadassa pākassa, suvaṇṇassa uracchado.**

**49. Devavāhavaṃ yānaṃ, assamāruyha puṇṇako,
Alaṅkato kappitakesamassu, pakkāmi vehāyasamantalikkhe ti.**

Tattha **āmantayā** ti āmantayitvā.

So ākāseṇa gacchanto yeva cintesi: “Vidhuraṇḍito mahāparivāro, na sakkā taṃ gaṇhitum, dhanañcayakorabyo pana jūtavittako, taṃ jūtena jinitvā vidhuraṃ gaṇhissāmi, ghare panassa bahūni ratanāni, appagghena lakkhena

jūtaṃ na kīḷissati, mahaggharatanaṃ haritum vaṭṭati, aññaṃ ratanaṃ rājā na gaṇhissati, rājagahassa sāmantaṃ vepullapabbatabbhantare cakkavattirañño paribhogamaṇiratanam atthi mahānubhāvaṃ, taṃ gahetvā tena rājānaṃ palobhetvā jinissāmī” ti. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**50. So aggamā rājagahaṃ surammaṃ, aṅgassa rañño nagaraṃ durāyutaṃ,
Pahūtabhakkhaṃ bahuannaṇaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassa.**

**51. Mayūrakoṇcāgaṇasampaghuṭṭhaṃ, {6.272} dijābhighuṭṭhaṃ
dijasaṅghasevitaṃ,
Nānāsakuntābhirudaṃ suvaṅgaṇaṃ, pupphābhikiṇṇaṃ himavaṃva pabbataṃ.**

**52. So puṇṇako vepulamābhirūhi, siluccayaṃ kimpurisānuciṇṇaṃ,
Anvesamāno maṇiratanam ulāraṃ, tamaddasā pabbatakūṭamajjhe ti.**

Tattha **aṅgassa rañño** ti tadā aṅgassa rañño va magadharajjaṃ ahosi. Tena vuttam: “aṅgassa rañño nagaraṃ”-ti. **Durāyutaṃ**-ti paccatthikehi durāyuttam.

Masakkasāraṃ viya vāsavassā ti masakkasārasaṅkhāte sinerupabbatamatthake māpitattā: “Masakkasāraṃ”-ti laddhanāmaṃ vāsavassa bhavanaṃ viya. **Dijābhighuṭṭhaṃ**-ti aññehi ca pakkhīhi abhisāṅghuṭṭhaṃ ninnāditam. **Nānāsakuntābhirudaṃ**-ti madhurassarena gāyantehi viya nānāvidhehi sakuṇehi abhirudaṃ, abhigītanti attho. **Suvaṅgaṇaṃ**-ti sundaraaṅgaṇaṃ manuññatalam. **Himavaṃva pabbataṃ**-ti himavantapabbataṃ viya. **Vepulamābhirūhi** ti bhikkhave, so puṇṇako evarūpaṃ vepullapabbataṃ abhiruhi. **Pabbatakūṭamajjhe** ti pabbatakūṭaantare taṃ maṇim addasa.

**53. Disvā maṇim pabhassaraṃ jātimitam, manoharaṃ maṇiratanam ulāraṃ,
Daddallamānaṃ yasasā yasassinam, obhāsati vijjurivantalikkhe.**

**54. Tamaggahī veḷuriyaṃ mahagghaṃ, manoharaṃ nāma mahānubhāvaṃ,
Ājaññaṃārūya manomavaṇṇo, pakkāmi vehāyasamantalikkhe ti.**

Tattha **manoharaṃ**-ti manasābhipatthitassa dhanassa āharaṇasamattham. **Daddallamānaṃ**-ti ujjalamānaṃ. **Yasasā** ti parivāramaṇigaṇena. **Obhāsati** ti taṃ maṇiratanam ākāse vijjuriva obhāsati. **Tamaggahī** ti taṃ maṇiratanam aggahesi. Taṃ pana maṇiratanam kumbhiro nāma yakkho kumbhaṇḍasahassaparivāro rakkhati. So pana tena kujjhivā olokitamatteneva bhīttasito palāyivā cakkavāḷapabbataṃ patvā kampamāno olovento aṭṭhāsi. Iti taṃ palāpetvā puṇṇako maṇiratanam aggahesi. **Manoharaṃ nāmā** ti manasā cintitam dhanam āharitum sakkotīti evamladdhanāmaṃ.

Iti so taṃ gahetvā ākāseṇa gacchanto taṃ nagaraṃ patto. Tamatthaṃ pakāseṇo satthā āha:

**55. So aggamā nagaramindapattthaṃ, oruyhupāgacchi sabhaṃ kurūnaṃ,
Samāgate {6.273} ekasataṃ samagge, avhettha yakkho avikampamāno.**

**56. Ko nīdha raññaṃ varamābhijeti, kamābhijeyyāma varaddhanena,
Kamanuttaraṃ ratanavaraṃ jināma, ko vā pi no jeti varaddhanenā ti.**

Tattha **oruyhupāgacchi sabhaṃ kurūnaṃ**-ti bhikkhave, so puṇṇako assapiṭṭhito oruyha assaṃ adissamānarūpaṃ ṭhapetvā māṇavakavaṇṇena kurūnaṃ sabhaṃ upagato. **Ekasataṃ**-ti ekasatarājāno achambhīto hutvā: “Ko nīdhā” ti ādīni vadanto jūtena avhettha. **Ko nīdhā** ti ko nu imasmiṃ rājasamāgame. **Raññaṃ**-ti rājūnaṃ antare. **Varamābhijeti** ti amhākaṃ santakaṃ seṭṭharatanaṃ abhijeti, “ahaṃ jināmī” ti vattuṃ ussahati. **Kamābhijeyyāmā** ti kaṃ vā mayaṃ jineyyāma. **Varaddhanenā** ti uttamadhanena. **Kamanuttaraṃ**-ti jinanto ca kataraṃ rājānaṃ anuttaraṃ ratanavaraṃ jināma. **Ko vā pi no jeti** ti atha vā ko nāma rājā amhe varadhanena jeti. Iti so catūhi padehi korabyam-eva ghaṭṭeti.

Atha rājā: “Mayā ito pubbe evaṃ sūro hutvā kathento nāma na diṭṭhapubbo, ko nu kho eso” ti cintetvā pucchanto gāthamāha.

**57. Kuhiṃ nu raṭṭhe tava jātibhūmi, na korabyasseva vaco tavedaṃ,
Abhīto no vaṇṇanibhāya sabbe, akkhāhi me nāmañca bandhave cā ti.**

Tattha **na korabyassevā** ti kururaṭṭhavāsikasessa tava vacanaṃ na hoti.

Taṃ sutvā itaro: “Ayaṃ rājā mama nāmaṃ pucchati, puṇṇako ca nāma dāso hoti. Sacāhaṃ ‘puṇṇakosmī’ ti vakkhāmi, ‘esa dāso, tasmā maṃ pagabbhatāya evaṃ vadetī’ ti avamaññissati, anantarātīte attabhāve nāmaṃmassa kathessāmī” ti cintetvā gāthamāha.

**58. Kaccāyano māṇavakosmi rāja, anūnanāmo iti mavhayanti,
Aṅgesu {6.274} me nātayo bandhavā ca, akkhena devasmi idhānupatto ti.**

Tattha **anūnanāmo** ti na ūnanāmo. Iminā attano puṇṇakanāmaṃ-eva paṭicchannaṃ katvā katheti. **Iti mavhayantī** ti iti maṃ avhayanti pakkosanti. **Aṅgesu** ti aṅgaratṭhe kālacampānagare vasanti. **Akkhena devasmī** ti deva, jūtakīḷanathena idha anuppattosmi.

Atha rājā: “Māṇava, tvaṃ jūtena jito kiṃ dassasi, kiṃ te atthī” ti pucchanto gāthamāha.

**59. Kiṃ māṇavassa ratanāni atthi, ye taṃ jinanto hare akkhadhutto,
Bahūni rañño ratanāni atthi, te tvaṃ daliddo kathamavhayesī ti.**

Tassattho: kittakāni bhoto māṇavassa ratanāni atthi, ye taṃ jinanto akkhadhutto: “Āharā” ti vatvā hareyya. Rañño pana nivesane bahūni ratanāni atthi, te rājāno evaṃ bahudhane tvaṃ daliddo samāno kathaṃ jūtena avhayasīti.

Tato puṇṇako gāthamāha.

**60. Manoharo nāma maṇī mamāyaṃ, manoharam maṇiratanam ulāraṃ,
Imaṇca ājaññamamittatāpanam, etaṃ me jinitvā hare akkhadhutto ti.**

Pāḷipotthakesu pana: “Maṇi mama vijjati lohitaṅko” ti likhitaṃ. So pana maṇi veḷuriyo, tasmā idam-eva sameti.

Tattha ājaññan-ti imaṃ ājānīyassaṇca maṇiñcāti etaṃ me ubhayaṃ hareyya akkhadhuttoti assaṃ dassetvā evamāha.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha.

**61. Eko maṇī māṇava kiṃ karissati, ājāniyeko pana kiṃ karissati,
Bahūni rañño maṇiratanāni atthi, ājāniyā vātajavā anappakā ti.**

Dohaḷakaṇḍam niṭṭhitam

Maṇikaṇḍam

So {6.275} rañño kathaṃ sutvā: “Mahārāja, kiṃ nāma etaṃ vadetha, eko asso assasahassaṃ lakkhaṃ hoti, eko maṇi maṇisahassaṃ lakkhaṃ hoti. Na hi sabbe assā ekasadisā, imassa tāva javam passathā” ti vatvā assaṃ abhiruhitvā pākāramatthakena pesesi. Sattayojanikaṃ nagaraṃ assehi gīvāya gīvaṃ paharantehi parikkhittaṃ viya ahosi. Athānukkamena asso pi na paññāyi, yakkho pi na paññāyi, udare baddharattapaṭo va paññāyi. So assato oruyha: “Diṭṭho, mahārāja, assassa vego” ti vatvā: “Āma, diṭṭho” ti vutte: “Idāni puna passa, mahārājā” ti vatvā assaṃ antonagare uyyāne pokkharaṇiyā udakapiṭṭhe pesesi, khuraggāni atemento va pakkhandi. Atha naṃ padumapattesu vicarāpetvā pāṇiṃ paharitvā hatthaṃ pasāresi, asso āgantvā pāṇitale patitṭhāsi. Tato: “Vaṭṭate evarūpaṃ assaratanaṃ narindā” ti vatvā: “Vaṭṭatī” ti vutte: “Mahārāja, assaratanaṃ tāva tiṭṭhatu, maṇiratanassa mahānubhāvaṃ passā” ti vatvā tassānubhāvaṃ pakāsento āha:

**62. Idañca me maṇiratanam, passa tvaṃ dvipaduttama,
Itthīnam viggahā cettha, purisānañca viggahā.**

**63. Migānam viggahā cettha, sakuṇānañca viggahā,
Nāgarājā supaṇṇā ca, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **itthīnan**-ti etasmiñhi maṇiratane alaṅkatapaṭiyattā anekā itthiviggahā purisaviggahā nānappakārā migapakkhisāṅghā senaṅgādīni ca paññāyanti, tāni dassento evamāha. **Nimmitan**-ti idaṃ evarūpaṃ accherakaṃ maṇimhi nimmitaṃ passa.

“Aparam-pi passāhī” ti vatvā gāthā āha:

**64. Hatthānīkam rathānīkam, asse pattī ca vammīne,
Caturaṅginimaṃ senaṃ, maṇimhi passa nimmitaṃ.**

**65. Hatthārohe anīkaṭṭhe, rathike pattikārake,
Balaggāni viyūlhāni, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **balaggāni** ti balāneva. **Viyūlhāni** ti byūhavasena ṭhitāni.

**66. Puraṃ {6.276} uddhāpasampannaṃ, bahupākāratoraṇaṃ,
Siṅghāṭake subhūmiyo, maṇimhi passa nimmitaṃ.**

**67. Esikā parikhāyo ca, palikhaṃ aggaḷāni ca,
Aṭṭalake ca dvāre ca, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **puran**-ti nagaraṃ. **Uddhāpasampannan**-ti pākāravatthunā sampannaṃ. **Bahupākāratoraṇan**-ti uccapākāratoraṇanagaradvārena sampannaṃ. **Siṅghāṭake** ti vithicatukkāni. **Subhūmiyo** ti nagarūpacāre vicittā ramaṇīyabhūmiyo. **Esikā** ti nagaradvāresu uṭṭhāpīte esikatthambhe. **Palikhan**-ti palighaṃ, ayam-eva vā pāṭho. **Aggaḷāni** ti nagaradvārakavāṭāni. **Dvāre cā** ti gopurāni ca.

**68. Passa toraṇamaggesu, nānādiḷḷaṇā bahū,
Haṃsā koṇcā mayūrā ca, cakkavākā ca kukkuhā.**

**69. Kuṇālakā bahū citrā, sikhāṇḍī jīvaḷḷavakā,
Nānādiḷḷaṇākīṇṇaṃ, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **toraṇamaggesu** ti etasmiṃ nagare toraṇaggesu. **Kuṇālakā** ti kālākokilā. **Citrā** ti citrapattakokilā.

**70. Passa nagaram supākāram, abbhutam lomahaṃsanam,
Samussitadhajam rammaṃ, soṇṇavālukasanthatam.**

**71. Passettha paṇṇasālāyo, vibhattā bhāgaso mitā,
Nivesane nivese ca, sandhibyūhe pathaddhiyo ti.**

Tattha **supākāran**-ti kañcanapākāraparikkhittam. **Paṇṇasālāyo** ti nānābhaṇḍapuṇṇe āpaṇe. **Nivesane nivese cā** ti gehāni ceva gehavatthūni ca. **Sandhibyūhe** ti gharasandhiyo ca anibbiddharacchā ca. **Pathaddhiyo** ti nibbiddhavīthiyo.

**72. Pānāgāre ca soṇḍe ca, sūnā odaniyā gharā,
Vesī ca gaṇikāyo ca, maṇimhi passa nimmitam.**

**73. Mālākāre ca rajake, gandhike atha dussike,
Suvaṇṇakāre maṇikāre, maṇimhi passa nimmitam.**

**74. Ālārike ca sūde ca, naṭanāṭakagāyino,
Pāṇissare kumbhathūnike, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **soṇḍe cā** ti attano anurūpehi kaṇṭhakaṇṇapilandhanehi samannāgate āpānabhūmim {6.277} sajjetvā nisinne surāsoṇḍe ca. **Ālārike** ti pūvapāke. **Sūde** ti bhattakārike. **Pāṇissare** ti pāṇippahārena gāyante. **Kumbhathūnike** ti ghaṭṭadaddarivādake.

**75. Passa bherī mudiṅgā ca, saṅkhā paṇavadindimā,
Sabbāṇca tālāvacaram, maṇimhi passa nimmitam.**

**76. Sammatālaṇca vīṇaṇca, naccagītāṃ suvāditāṃ,
Tūriyatālītasāṅghuṭṭham, maṇimhi passa nimmitam.**

**77. Laṅghikā muṭṭhikā cettha, māyākārā ca sobhiyā,
Vetālike ca jalle ca, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **sammatālaṇcā** ti khadirādisammañceva kaṃsatālaṇca. **Tūriyatālītasāṅghuṭṭhan**-ti nānātūriyānaṃ tālītehi saṅghuṭṭham. **Muṭṭhikā** ti muṭṭhikamallā. **Sobhiyā** ti nagarasobhanā itthī ca sampannarūpā purisā ca. **Vetālike** ti vetālauṭṭhāpake. **Jalle** ti massūni karonte nhāpīte.

**78. Samajjā cettha vattanti, ākiṇṇā naranāribhi,
Mañcātimañce bhūmiyo, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **mañcātimañce** ti mañcānaṃ upari baddhamañce. **Bhūmiyo** ti ramaṇīyā samajjabhūmiyo.

**79. Passa malle samajjasmiṃ, phoṭente diguṇaṃ bhujāṃ,
Nihate nihataṃ ca, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **samajjasmin**-ti mallaraṅge. **Nihate** ti nihanitvā jinitvā ṭhite.
Nihatamāne ti parājite.

**80. Passa pabbatapādesu, nānāmigagaṇā bahū,
Sīhā byagghā varāhā ca, acchakokataracchayo.**

**81. Palāsādā gavaṇā ca, mahimsā rohitā rurū,
Eṇeyyā ca varāhā ca, gaṇino nīkasūkarā.**

**82. Kadalimigā bahū citrā, biḷārā sasakaṇṭakā,
Nānāmigagaṇākiṇṇaṃ, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **palāsādā** ti khaggamigā. “Palatā” ti pi pāṭho. **Gavaṇā** ti gavayā.
Varāhā ti ekā migajātikā. Tathā gaṇino ceva nīkasūkarā ca. **Bahū citrā** ti
nānappakārā citrā migā. **Biḷārā** ti araṇṇabiḷārā. **Sasakaṇṭakā** ti sasā ca
kaṇṭakā ca.

**83. Najjāyo {6.278} suppatitthāyo, soṇṇavālukasanthatā,
Acchā savanti ambūni, macchagumbanisevitā.**

**84. Kumbhīlā makarā cettha, susumārā ca kacchapā,
Pāṭhīnā pāvusā macchā, balaṇā muṇcarohitā ti.**

Tattha **najjāyo** ti nadiyo. **Soṇṇavālukasanthatā** ti suvaṇṇavālūkāya
santhatatalā. **Kumbhīlā** ti ime evarūpā jalacarā antonadiyaṃ vicaranti, te pi
maṇimhi passāhīti.

**85. Nānādigagaṇākiṇṇā, nānādumagaṇāyutā,
Velūriyakarodāyo, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **velūriyakarodāyo** ti velūriyapāsāṇe paharitvā saddaṃ karontiyo
evarūpā najjāyoti.

**86. Passettha pokkharāṇiyo, suvibhattā catuddisā,
Nānādigagaṇākiṇṇā, puthulomanisevitā.**

**87. Samantodakasampannaṃ, mahiṃ sāgarakuṇḍalam,
Upeṭaṃ vanarājehi, maṇimhi passa nimmitan-ti.**

Tattha **puthulomanisevitā** ti mahāmacchehi nisevitā. **Vanarājehi** ti
vanarājīhi, ayam-eva vā pāṭho.

88. Purato videhe passa, goyāniye ca pacchato,
Kuruyo jambudīpañca, mañimhi passa nimmitaṃ.
89. Passa candaṃ sūriyañca, obhāsante catuddisā,
Sineruṃ anupariyante, mañimhi passa nimmitaṃ.
90. Sineruṃ himavantañca, sāgarañca mahītaṃ,
Cattāro ca mahārāje, mañimhi passa nimmitaṃ.
91. Ārāme vanagumbe ca, pāṭiye ca siluccaye,
Ramme kimpurisākiṇṇe, mañimhi passa nimmitaṃ.
92. Phārusakaṃ cittalataṃ, missakaṃ nandanaṃ vanam,
Vejayantañca pāsādaṃ, mañimhi passa nimmitaṃ.
93. Sudhammaṃ tāvatimsaṃ, pārighattañca pupphitaṃ,
Erāvaṇaṃ nāgarājaṃ, mañimhi passa nimmitaṃ.
94. Passettha devakaññāyo, nabhā vijjurivuggatā,
Nandane vicarantiyo, mañimhi passa nimmitaṃ.
95. Passettha {6.279} devakaññāyo, devaputtapalobhinī,
Devaputte ramamāne, mañimhi passa nimmitaṃ-ti.
- Tattha **videhe** ti pubbavidehadīpaṃ. **Goyāniye** ti aparagoyānadīpaṃ. **Kuruyo** ti uttarakuru ca dakkhiṇato jambudīpañca. **Anupariyante** ti ete candimasūriye sineruṃ anupariyāyante. **Pāṭiye** ti pattharivā ṭhapite viya piṭṭhipāsāṇe.
96. Parosahassapāsāde, veḷuriyaphalasanthate,
Pajjalante ca vaṇṇena, mañimhi passa nimmitaṃ.
97. Tāvatimse ca yāme ca, tusite cā pi nimmite,
Paranimmitavasavattino, mañimhi passa nimmitaṃ.
98. Passettha pokkharāṇiyo, vippasannodikā sucī,
Mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi cā ti.
- Tattha **parosahassan**-ti tāvatimsabhavane atirekasahassapāsāde.
99. Dassettha rājiyo setā, dasa nīlā manoramā,
Cha piṅgalā pannarasa, haliddā ca catuddasa.

**100. Vīsati tattha sovaṇṇā, vīsati rajatāmayā,
Indagopakavaṇṇābhā, tāva dissanti timsati.**

**101. Dasettha kāliyo chacca, mañjeṭṭhā pannavīsati,
Missā bandhukapupphehi, nīluppalavicittikā.**

**102. Evaṃ sabbaṅgasampannaṃ, accimantaṃ pabhassaraṃ,
Odhisuṅkaṃ mahārāja, passa tvaṃ dvipaduttamā ti.**

Tattha **dasettha rājiyo setā** ti etasmim maṇikkhandhe dasa setarājiyo. **Cha piṅgalā pannarasā** ti cha ca pannarasa cāti ekavīsati piṅgalarājiyo. **Haliddā** ti haliddavaṇṇā catuddasa. **Timsatī** ti indagopakavaṇṇābhā timsa rājiyo. **Dasa chaccā** ti dasa ca cha ca soḷasa kālarājiyo. **Pannavīsati** ti pañcavīsati mañjeṭṭhavaṇṇā pabhassarā. **Missā bandhukapupphehi** ti kālāmañjeṭṭhavaṇṇarājiyo etehi missā vicittikā passa. Ettha hi kālarājiyo bandhujīvapakupphehi missā, mañjeṭṭharājiyo nīluppalehi vicittikā. **Odhisuṅka**-ti suṅkakoṭṭhāsaṃ. Yo maṃ jūte jinissati, tassimaṃ suṅkakoṭṭhāsaṃ passāti vadati. Aṭṭhakathāyaṃ pana: “Hotu suṅkaṃ, mahārājā” ti pi pāṭho. Tassattho: dvipaduttama passa tvaṃ imaṃ evarūpaṃ maṇikkhandhaṃ, idam-eva, mahārāja, suṅkaṃ hotu. Yo maṃ jūte jinissati, tassidaṃ bhavissatīti.

Maṇikaṇḍaṃ niṭṭhitam

Akkhakaṇḍaṃ

Evaṃ {6.280} vatvā puṇṇako: “Mahārāja, ahaṃ tāva jūte parājito imaṃ maṇiratanam dassāmi, tvaṃ pana kim dassasī” ti āha. “Tāta, mama sarīraṇca deviṇca setacchattaṇca ṭhapetvā sesaṃ mama santakaṃ suṅkaṃ hotū” ti. “Tena hi, deva, mā cirāyi, ahaṃ dūrāgato, khippaṃ jūtamaṇḍalam sajjāpehi” ti. Rājā amacce āṇāpesi. Te khippaṃ jūtamaṇḍalam sajjetvā raṇṇo varapotthakattharaṇaṃ santharivā sesarājūnaṇcā pi āsanāni pañṇāpetvā puṇṇakassa pi patirūpaṃ āsanaṃ pañṇāpetvā raṇṇo kālaṃ ārocayimsu. Tato puṇṇako rājānaṃ gāthāya ajjhabhāsi:

**103. Upāgataṃ rāja mupehi lakkhaṃ, netādisaṃ maṇiratanam tavatthi,
Dhammena jissāma asāhasena, jito ca no khippamavākarohī ti.**

Tassattho: mahārāja, jūtasālāya kammaṃ upāgataṃ niṭṭhitam, etādisaṃ maṇiratanam tava natthi, mā papañcam karohi, upehi lakkhaṃ akkhehi kīḷanaṭṭhānaṃ upagaccha. Kīḷantā ca mayaṃ dhammena jissāma,

dhammeneva no asāhasena jayo hotu. Sace pana tvaṃ jito bhavissasi, atha no khippamavākarohi, papañcaṃ akatvāva jito dhanam dadeyyāsīti vuttaṃ hoti.

Atha naṃ rājā: “Māṇava, tvaṃ maṃ ‘rājā’ ti mā bhāyi, dhammeneva no asāhasena jayaparājayo bhavissati” ti āha. Taṃ sutvā puṇṇako: “Amhākaṃ dhammeneva jayaparājayabhāvaṃ jānāthā” ti te pi rājāno sakkhiṃ karonto gāthamāha.

**104. Pañcāla paccuggata sūrasena, macchā ca maddā saha kekakebhi,
Passantu note asaṭhena yuddham, na no sabhāyaṃ na karonti kiñci ti.**

Tattha **paccuggatā** ti uggatattā paññātattā pākaṭattā pañcālarājānamevālapati. **Macchā cā** ti tvañca, samma maccharāja. **Maddā** ti maddarāja. **Saha kekakebhi** ti kekakebhināmena janapadena saha vattamānakekakebhirāja, tvañca. Atha vā {6.281} sahasaddam: “Kekakebhi” ti padassa pacchato ṭhapetvā paccuggatasaddaṇca sūrasenavisesanam katvā pañcālapaccuggatasūrasena macchā ca maddā ca kekakebhi saha sesarājāno cāti evamettha attho daṭṭhabbo. **Passantu note** ti amhākaṃ dvinnam ete rājāno asaṭhena akkhayuddham passantu. **Na no sabhāyaṃ na karonti kiñci** ti ettha **no** ti nipātamattaṃ, sabhāyaṃ kiñci sakkhiṃ na na karonti, khattiye pi brāhmaṇe pi karonti yeva, tasmā sace kiñci akāraṇam uppajjati, “na no sutam, na no diṭṭhan”-ti vattum na labhissatha, appamattā hothāti.

Evam yakkhasenāpati rājāno sakkhiṃ akāsi. Rājā pi ekasatarājaparivuto puṇṇakaṃ gahetvā jūtasālam pāvisi. Sabbe pi patirūpāsanesu nisīdiṃsu, rajataphalake suvaṇṇapāsake ṭhapayīṃsu. Puṇṇako turitaturito āha: “Mahārāja, pāsakesu āyā nāma mālikam sāvaṭṭam bahulam santibhadrādayo catuvīsati, tesu tumhe attano ruccanakam āyam gaṇhathā” ti. Rājā: “Sādhū” ti bahulam gaṇhi. Puṇṇako sāvaṭṭam gaṇhi. Atha naṃ rājā āha: “Tena hi tāva māṇava, pāsake pātehi” ti. “Mahārāja, paṭhamam mama vāro na pāpuṇāti, tumhe pātethā” ti vutte rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Tassa pana tatiye attabhāve mātubhūtapubbā ārakkhadevatā, tassā ānubhāvena rājā jūte jināti. Sā tassa avidūre ṭhitā ahosi. Rājā devadhītaram anussaritvā jūtagītam gāyanto imā gāthā āha:

**105. Sabbā nadī vaṅkagatī, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
Sabbitthiyo kare pāpam, labhamāne nivātake. (Ja. 356.20).**

**106. Atha passatu maṃ amma, vijayam me padissatu,
Anukampāhi me amma, mahantaṃ jayamessatu.**

**107. Devate tvajja rakkha devi, passa mā maṃ vibhāveyya,
Anukampakā patitṭhā ca, passa bhadrāni rakkhituṃ.**

**108. Jambonadamayaṃ pāsam, caturaṃsamattṭhaṅguli,
Vibhāti parisamajjhe, sabbakāmadado bhava.**

**109. Devate me jayaṃ dehi, passa maṃ appabhāginam,
Mātānukampako poso, sadā bhadrāni passati.**

**110. Aṭṭhakam mālikam vuttam, sāvaṭṭaṇca chakam matam,
Catukkam bahulam ñeyyam, dvibindusantibhadrakam,
Catuvīsati āyā ca, munindena pakāsītā ti.**

Rājā evaṃ jūtagītaṃ gāyitvā pāsake hatthena parivattetvā ākāse khi pi. Puṇṇakassa ānubhāvena pāsakā rañño parājayāya bhassanti. Rājā jūtasippamhi atikusalatāya pāsake attano parājayāya {6.282} bhassante ñatvā ākāse yeva saṅkaḍḍhanto gahetvā puna ākāse khi pi. Dutiyam-pi attano parājayāya bhassante ñatvā tatheva aggahesi. Tato puṇṇako cintesi: “Ayaṃ rājā mādisena yakkhena saddhiṃ jūtaṃ kīlanto bhassamāne pāsake saṅkaḍḍhitvā gaṇhāti, kim nu kho kāraṇaṃ”-ti. So olokeno tassa ārakkhadevatāya ānubhāvaṃ ñatvā akkhīni ummīletvā kuddho viya naṃ olokesi. Sā bhītatasitā palāyitvā cakkavāḷapabbatamatthakam patvā kampamānā oloketvā aṭṭhāsi. Rājā tatiyam-pi pāsake khipitvā attano parājayāya bhassante ñatvā pi puṇṇakassānubhāvena hattham pasāretvā gaṇhituṃ nāsakkihi. Te rañño parājayāya patimsu. Athassa parājītabhāvaṃ ñatvā puṇṇako apphoṭetvā mahantena saddena: “Jitaṃ me” ti tikkhattuṃ sīhanādaṃ nadi. So saddo sakalajambudīpaṃ phari. Tamattham pakāsento satthā āha:

**111. Te pāvisuṃ akkhamadena mattā, rājā kurūnaṃ puṇṇako cā pi yakkho,
Rājā kalim viccinamaggahesi, kaṭam aggahī puṇṇako nāma yakkho.**

**112. Te tattha jūte ubhaye samāgate, raññaṃ sakāse sakhīnaṃca majjhe,
Ajesi yakkho naravīraseṭṭham, tatthappanādo tumulo babbhūvā ti.**

Tattha **pāvisuṃ**-ti jūtasālam pavisiṃsu. **Viccinan**-ti rājā catuvīsatiyā āyesu vicinanto kalim parājayaggāham aggahesi. **Kaṭam aggahī** ti puṇṇako nāma yakkho jayaggāham gaṇhi. **Te tattha jūte ubhaye samāgate** ti te tattha jūte samāgatā ubho jūtaṃ kīlīmsū ti attho. **Raññan**-ti atha tesam ekasatarājūnaṃ sakāse avasesānaṃca sakhīnaṃ majjhe so yakkho naravīraseṭṭham rājānaṃ ajesi. **Tatthappanādo tumulo babbhūvā** ti tasmim jūtaṃ aṇḍale: “Rañño parājītabhāvaṃ jānātha, jitaṃ me, jitaṃ me” ti mahanto saddo ahosi.

Rājā parājito anattamano ahosi. Atha naṃ samassāsento puṇṇako gāthamāha.

**113. Jayo {6.283} mahārāja parājayo ca, āyūhatanṃ aññatarassa hoti,
Janinda jīnosi varaddhanena, jito ca me khippamavākaroḥi ti.**

Tattha **āyūhatan**-ti dvinnam vāyāmamānānam aññatarassa eva hoti, tasmā:
“Parājitoṃhī” ti mā cintayi. **Jīnosī** ti parihīnosi. **Varaddhanenā** ti
paramadhanena. **Khippamavākaroḥi** ti khippam me jayam dhanam dehīti.

Atha naṃ rājā: “Gaṇha, tātā” ti vadanto gāthamāha.

**114. Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, yañcā pi mayhaṃ ratanaṃ pathabyā,
Gaṇhāhi kaccāna varam dhanānam, ādāya yenicchasi tena gacchā ti.**

Puṇṇako āha:

**115. Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca, yañcā pi tuyhaṃ ratanaṃ pathabyā,
Tesaṃ varo vidhuro nāma kattā, so me jito taṃ me avākaroḥi ti.**

Tattha **so me jito taṃ me** ti mayā hi tava vijite uttamaṃ ratanaṃ jitaṃ, so ca
sabbaratanānam varo vidhuro, tasmā, deva, so mayā jito nāma hoti, taṃ me
dehīti.

Rājā āha:

**116. Attā ca me so saraṇaṃ gatī ca, dīpo ca leḷo ca parāyaṇo ca,
Asantuleyyo mama so dhanena, pāṇena me sādiso esa kattā ti.**

Tattha **attā ca me so** ti so mayhaṃ attā ca, mayā ca: “Attānam ṭhapetvā sesaṃ
dassāmī” ti vuttaṃ, tasmā taṃ mā gaṇhi. Na kevalaṇca attāva, atha kho me so
saraṇaṇca gati ca dīpo ca leḷo ca parāyaṇo ca. **Asantuleyyo mama so
dhanenā** ti sattavidhena ratanena saddhim na tuletābhoti.

Puṇṇako āha:

**117. Ciraṃ vivādo mama tuyhaṇcassa, kāmaṇca pucchāma tam-eva gantvā,
Eso va {6.284} no vivaratu etamatthaṃ, yaṃ vakkhatī hotu kathā ubhinnaṃ-ti.**

Tattha **vivaratu etamatthanti**: “So tava attā vā na vā” ti etamatthaṃ eso va
pakāsetu. **Hotu kathā ubhinnaṃ-ti** yaṃ so vakkhatī, sā yeva no ubhinnaṃ
kathā hotu, taṃ pamāṇaṃ hotū ti attho.

Rājā āha:

**118. Addhā hi saccam bhaṇasi, na ca māṇava sāhasam,
Tam-eva gantvā pucchāma, tena tussāmubho janā ti.**

Tattha **na ca māṇava sāhasan**-ti mayham pasayha sāhasikavacanam na ca bhaṇasi.

Evaṃ vatvā rājā ekasatarājāno puṇṇakañca gahetvā tuṭṭhamānaso vegena dhammasabham agamāsi. Paṇḍito pi āsanā oruyha rājānam vanditvā ekamantanam aṭṭhāsi. Atha puṇṇako mahāsattan amantetvā: “Paṇḍita, ‘tvam dhamme ṭhito jīvitahetu pi musāvadam na bhaṇasī’ ti kittisaddo te sakalaloke phuṭo, aham pana te ajja dhamme ṭhitabhavam jānissāmī” ti vatvā gāthamāha.

**119. Saccam nu devā vidahū kurūnam, dhamme ṭhitam vidhuram nāmamaccam,
Dāsosi rañño uda vāsi nāti, vidhuroti saṅkhā katamāsi loke ti.**

Tattha **saccam nu devā vidahū kurūnam, dhamme ṭhitam vidhuram nāmamaccanti**: “Kurūnam raṭṭhe vidhuro nāma amacco dhamme ṭhito jīvitahetu pi musāvadam na bhaṇatī” ti evaṃ devā vidahū vidahanti kathenti pakāsentī, evaṃ vidahamānā te devā saccam nu vidahanti, udāhu abhūtavādāyeveteti. **Vidhuro ti saṅkhā katamāsi loke** ti yā esā tava: “Vidhuro” ti loke saṅkhā paññatti, sā katamā āsi, tvam pakāsehi, kim nu rañño dāso nīcatarajātiko, udāhu samo vā uttaritaro vā nātīti idam tāva me ācikkha, dāsosi rañño, uda vāsi nātīti.

Atha mahāsatto: “Ayaṃ maṃ evaṃ pucchati, aham kho panetaṃ ‘rañño nātī’ ti pi ‘rañño uttaritaro’ ti pi ‘rañño na kiñci homī’ ti pi saññāpetum sakkomi, evaṃ sante pi imasmim loke saccasamo avassayo {6.285} nāma natthi, saccam-eva kathetum vaṭṭatī” ti cintetvā: “Māṇava, nevāham rañño nāti, na uttaritaro, catunnam pana dāsānam aññataro” ti dassetum gāthādvayamāha:

**120. Āmāyadāsā pi bhavanti heke, dhanena kītā pi bhavanti dāsā,
Sayam-pi heke upayanti dāsā, bhayā paṇunnā pi bhavanti dāsā.**

**121. Ete narānam caturo va dāsā, addhā hi yonito aham-pi jāto,
Bhavo ca rañño abhavo ca rañño, dāsāham devassa param-pi gantvā,
Dhammena maṃ māṇava tuyha dajjā ti.**

Tattha **āmāyadāsā** ti dāsiyā kucchimhi jātadāsā. **Sayam-pi heke upayanti dāsā** ti ye keci upaṭṭhākajātikā, sabbe te sayam dāsabhavam upagatā dāsā nāma. **Bhayā paṇunnā** ti rājabhayena vā corabhayena vā attano vasanaṭṭhānato paṇunnā karamarā hutvā paravisayam gatā pi dāsā yeva nāma. **Addhā hi yonito aham-pi jāto** ti māṇava, ekamseneva aham-pi catūsu

dāsayonīsu ekato sayam dāsayonito nibbattadāso. **Bhavo ca rañño abhavo ca rañño** ti rañño vuḍḍhi vā hotu avuḍḍhi vā, na sakkā mayā musā bhāsituṃ. **Parampī** ti dūram gantvā pi aham devassa dāso yeva. **Dajjā** ti maṃ rājā jayadhanena khaṇḍetvā tuyham dento dhammena sabhāvena dadeyyāti.

Taṃ sutvā puṇṇako haṭṭhatuṭṭho puna apphoṭetvā gāthamāha.

122. Ayam dutīyo vijayo mamajja, puṭṭho hi kattā vivarettha pañham, Adhammarūpo vata rājasetṭho, subhāsitaṃ nānujānāsi mayhan-ti.

Tattha **rājasetṭho** ti ayam rājasetṭho adhammarūpo vata. **Subhāsitan-ti** vidhurapaṇḍitena sukathitaṃ suvinicchitaṃ. **Nānujānāsi mayhan-ti** idānetam vidhurapaṇḍitaṃ mayham kasmā nānujānāsi, kimattham na desīti vadati.

Taṃ sutvā rājā anattamano hutvā: “Paṇḍito mādisaṃ yasadāyakaṃ anoloketvā idāni diṭṭhaṃ māṇavakaṃ oloketi” ti mahāsattassa kujjhivā: “Māṇava, sace so dāso me bhaveyya, taṃ gahetvā gacchā” ti vatvā gāthamāha.

123. Evaṃ {6.286} ce no so vivarettha pañham, dāsohamasmi na ca khosmi nāti, Gaṇhāhi kaccāna varam dhanānaṃ, ādāya yenicchasi tena gacchā ti.

Tattha **evaṃ ce no so vivarettha pañhan-ti** sace so amhākaṃ pañham: “Dāsohamasmi, na ca khosmi nāti” ti evaṃ vivari ettha parisamaṇḍale, atha kiṃ acchasi, sakalaloke dhanānaṃ varam etaṃ gaṇha, gahetvā ca pana yena icchasi, tena gacchāti.

Akkhakaṇḍam niṭṭhitam

Gharāvāsapañhā

Evañca pana vatvā rājā cintesi: “Paṇḍitaṃ gahetvā māṇavo yathāruci gamissati, tassa gatakālate paṭṭhāya mayham madhuradhammakathā dullabhā bhavissati, yaṃnūnāham imaṃ attano ṭhāne ṭhapetvā alaṅkatadhammāsane nisīdapetvā gharāvāsapañham puccheyyan”-ti. Atha naṃ rājā evamāha: “Paṇḍita, tumhākaṃ gatakāle mama madhuradhammakathā dullabhā bhavissati, alaṅkatadhammāsane nisīdapetvā attano ṭhāne ṭhatvā mayham gharāvāsapañham kathethā” ti. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā raññā pañham puṭṭho vissajjesi. Tatrāyaṃ pañho:

124. Vidhura vasamānassa, gahaṭṭhassa sakaṃ gharam, Khemā vutti katham assa, katham nu assa saṅgaho.

**125. Abyābajjhaṃ kathaṃ assa, saccavādī ca māṇavo,
Asmā lokā param lokam, katham pecca na socatī ti.**

Tattha **khemā vutti katham assā** ti katham gharāvāsaṃ vasantassa gahaṭṭhassa khemā nibbhayā vutti bhaveyya. **Katham nu assa saṅgaho** ti catubbidho saṅgahavatthusāṅkhāto saṅgaho tassa katham bhaveyya. **Abyābajjhan**-ti niddukkhatā. **Saccavādī cā** ti katham nu māṇavo saccavādī nāma bhaveyya. **Peccā** ti paralokam gantvā.

Taṃ sutvā paṇḍito raṇṇo pañham kathesi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**126. Taṃ tattha gatimā dhitimā, matimā atthadassimā,
Saṅkhātā sabbadhammānaṃ, vidhuro etadabravi.**

**127. Na sādharmaṇadārassa, na bhuñje sādumekako,
Na seve lokāyatikam, netam paññāya vaḍḍhanam.**

**128. Silavā vattasampanno, appamatto vicakkhaṇo,
Nivātavutti atthaddho, surato sakhilo mudu.**

**129. Saṅgahetā {6.287} ca mittānaṃ, saṃvibhāgī vidhānavā,
Tappeyya annapānena, sadā samaṇabrāhmaṇe.**

**130. Dhammakāmo sutādhāro, bhaveyya paripucchako,
Sakkaccaṃ payirupāseyya, sīlavante bahussute.**

**131. Gharamāvasamānassa, gahaṭṭhassa sakam gharam,
Khemā vutti siyā evam, evam nu assa saṅgaho.**

**132. Abyābajjhaṃ siyā evam, saccavādī ca māṇavo,
Asmā lokā param lokam, evam pecca na socatī ti.**

Tattha **taṃ tatthā** ti bhikkhave, taṃ rājānaṃ tattha dhammasabhāyaṃ ṇāṇagatiyā **gatimā**, abbocchinnavīriyena **dhitimā**, bhūrisamāya vipulāya paññāya **matimā**, saṇhasukhumatthadassinā ṇāṇena **atthadassimā**, paricchinditvā jānanañāṇasaṅkhātāya paññāya sabbadhammānaṃ **saṅkhātā**, vidhurapaṇḍito etaṃ: “Na sādharmaṇadārassā” ti ādivacanaṃ abravi. Tattha yo paresaṃ dāresu aparajjhati, so sādharmaṇadāro nāma, tādiso na assa bhaveyya. **Na bhuñje sādumekako** ti sādurasam paṇītabhojanaṃ aññesaṃ adatvā ekako va na bhuñjeyya. **Lokāyatikan**-ti anattanissitaṃ saggamaggānaṃ adāyakaṃ aniyyanikaṃ vittaṇḍasallāpaṃ lokāyatikavādaṃ na seveyya. **Netam paññāya vaḍḍhanan**-ti na hi etaṃ lokāyatikaṃ paññāya vaḍḍhanam. **Silavā** ti akhaṇḍehi pañcahi sīlehi samannāgato. **Vattasampanno** ti gharāvāsavattena

vā rājavattena vā samannāgato. **Appamatto** ti kusaladhammesu appamatto. **Nivātavutti** ti atimānaṃ akatvā nīcavutti ovādānusāsaniṭṭhako. **Atthaddho** ti thaddhammacchariyavirahito. **Surato** ti soraccena samannāgato. **Sakhilo** ti pemaṇīyavacano. **Mudū** ti kāyavācācittēhi apharusō.

Saṅghetā ca mittāna-ti kalyāṇamittānaṃ saṅghakaro. Dānādīsu yo yena saṅghaṃ icchatī, tassa teneva saṅghako. **Samvibhāgī** ti dhammikasamaṇabrāhmaṇānañceva kapaṇaddhikavaṇibbakayācakādīnañca samvibhāgakaro. **Vidhānavāti**: “Imasmiṃ kāle kasitum vaṭṭati, imasmiṃ kāle vapitum vaṭṭati” ti evaṃ sabbakiccesu vidhānasampanno. **Tappeyyā** ti gahitagahitabhājanāni pūretvā dadamāno tappeyya. **Dhammakāmo** ti paveṇidhammam-pi sucaritadhammam-pi kāmayamāno patthayamāno. **Sutādhāro** ti sutassa ādhārabhūto. **Paripucchako** ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe upasaṅkamitvā: “Kiṃ, bhante, kusalan”-ti ādivacanehi paripucchanaśīlo. **Sakkaccan-**ti gāravena. **Evaṃ nu assa saṅgho** ti saṅgho pissa evaṃ kato nāma bhaveyya. **Saccavādī** ti evaṃ paṭipanno yeva sabhāvavādī nāma siyā.

Evaṃ mahāsatto rañño gharāvāsapaṇhaṃ kathetvā pallaṅkā oruyha rājānaṃ vandi. Rājāpissa mahāsakkāraṃ katvā ekasatarājūhi parivuto attano nivesanam-eva gato.

Gharāvāsapaṇhā niṭṭhitā

Lakkhaṇakaṇḍaṃ

Mahāsatto {6.288} pana paṭinivatto. Atha naṃ puṇṇako āha:

**133. Ehi dāni gamissāma, dinno no issarena me,
Mamevatthaṃ paṭipajja, esa dhammo sanantano ti.**

Tattha **dinno no** ti ettha **no** ti nipātamattaṃ, tvaṃ issarena mayhaṃ dinnoti attho. **Sanantano** ti mama atthaṃ paṭipajjantena hi tayā attano sāmikassa attho paṭipanno hoti. Yañcetaṃ sāmikassa atthakaraṇaṃ nāma, esa dhammo sanantano porāṇakapaṇḍitānaṃ sabhāvoti.

Vidhurapaṇḍito āha:

**134. Jānāmi māṇava tayāhamasmi, dinnohamasmi tava issarena,
Tīhañca taṃ vāsayemu agāre, yenaddhunā anusāsemu putte ti.**

Tattha **tayāhamasmi** ti tayā laddhohamasmiṃ jānāmi, labhantena ca na aññathā laddho. **Dinnohamasmi tava issarenā** ti mama issarena raññā ahaṃ

tava dinno. **Tīhaṃ cā** ti māṇava, ahaṃ tava bahūpakāro, rājānaṃ anoloketvā
saccam-eva kathesiṃ, tenāhaṃ tayā laddho, tvaṃ me mahantaguṇabhāvaṃ
jānāhi, mayaṃ tīṇi pi divasāni attano agāre vāsemu, tasmā yenaddhunā
yattakena kālena mayaṃ puttādāre anusāsemu, taṃ kālaṃ adhivāsehi.

Taṃ sutvā puṇṇako: “Saccam paṇḍito āha, bahūpakāro esa mama, ‘sattāham-pi
aḍḍhamāsam-pi nisīdāhi’ ti vutte adhivāsetabbamevā” ti cintetvā gāthamāha.

**135. Taṃ me tathā hotu vasemu tīhaṃ, kurutaṃ bhavajja gharesu kiccaṃ,
Anusāsataṃ puttadāre bhavajja, yathā tayī pecca sukhī bhaveyyā ti.**

Tattha **taṃ me** ti yaṃ tvaṃ vadesi, sabbaṃ taṃ mama tathā hotu. **Bhavajjā** ti
bhavaṃ ajja paṭṭhāya tīhaṃ anusāsatu. **Tayī peccā** ti yathā tayi gate pacchā
tava puttadāro sukhī bhaveyya, evaṃ anusāsatu.

Evaṃ vatvā puṇṇako mahāsattena saddhiṃ yeva tassa nivesanaṃ pāvīsi.

Tamatthaṃ {6.289} pakāsento satthā āha:

**136. Sādhūti vatvāna pahūtakāmo, pakkāmi yakkho vidhurena saddhiṃ,
Taṃ kuñjarājaññahayānuciṇṇaṃ, pāvekkhi antepuramariyasetṭho ti.**

Tattha **pahūtakāmo** ti mahābhogo. **Kuñjarājaññahayānuciṇṇaṃ**-ti kuñjarehi
ca ājaññahayehi ca anuciṇṇaṃ paripuṇṇaṃ. **Ariyasetṭho** ti ācāraariyesu
uttamo puṇṇako yakkho paṇḍitassa antepuraṃ pāvīsi.

Mahāsattassa pana tiṇṇaṃ utūnaṃ atthāya tayo pāsādā ahesuṃ. Tesu eko koṇco
nāma, eko mayūro nāma, eko piyaketo nāma. Te sandhāya ayaṃ gāthā vuttā:

**137. Koṇcaṃ mayūraṇca piyaṇca ketam, upāgamī tattha surammarūpaṃ,
Pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassā ti.**

Tattha **tatthā** ti tesu tīsu pāsādesu yattha tasmiṃ samaye attanā vasati, taṃ
surammarūpaṃ pāsādaṃ puṇṇakaṃ ādāya upāgami.

So upagantvā ca pana alaṅkatapāsādassa sattamāya bhūmiyā
sayanagabbhañceva mahātalaṇca sajjāpetvā sirisayanaṃ paññāpetvā sabbaṃ
annapānādividhiṃ upaṭṭhapetvā devakaññāyo viya pañcasatā itthiyo: “Imā te
pādaparicārikā hontu, anukkaṇṭhanto idha vasāhi” ti tassa niyyādetvā attano
vasanaṭṭhānaṃ gato. Tassa gatakāle tā itthiyo nānātūriyāni gahetvā puṇṇakassa
paricariyāya naccādīni paṭṭhapesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**138. Tattha naccanti gāyanti, avhayanti varāvaram,
Accharā viya devesu, nāriyo samalaṅkatā ti.**

Tattha **avhayanti varāvaran**-ti varato varam naccaṇca gītaṇca karontiyo pakkosanti.

**139. Samaṅgikatvā pamadāhi yakkham, annena pānena ca dhammapālo,
Atthathamevānuvicintayanto, {6.290} pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse ti.**

Tattha **pamadāhī** ti pamadāhi ceva annapānehi ca samaṅgikatvā.
Dhammapālo ti dhammassa pālako gopako. **Atthathamevā** ti atthabhūtam-eva attham. **Bhariyāya** ti sabbajeṭṭhikāya bhariyāya.

**140. Taṁ candanagandharasānulittam, suvaṇṇajambonadanikkhasādisam,
Bhariyamvacā ‘ehi suṇohi bhoti, puttāni āmantaya tambanette ti.**

Tattha **bhariyamvacā** ti jeṭṭhabhariyam avaca. **Āmantayā** ti pakkosa.

**141. Sutvāna vākyam patino anujjā, suṇisam vaca tambanakhim sunettam,
Āmantaya vammadharāni cete, puttāni indīvarapupphasāme ti.**

Tattha **anujjā** ti evaṁnāmikā. **Suṇisamvacā tambanakhim sunettan**-ti sā tassa vacanam sutvā assumukhī rodamānā: “Sāyam gantvā putte pakkosituṁ ayuttam, suṇisam pesessāmī” ti tassā nivāsaṭṭhānam gantvā tambanakhim sunettam suṇisam avaca. **Vammadharānī** ti vammadhare sūre, samattheti attho, ābharaṇaḥḥaṇḍam-eva vā idha: “Vamman”-ti adhippetam, tasmā ābharaṇadhareti pi attho. **Cete** ti tam nāmenālapati, **puttānī** ti mama putte ca dhītaro ca. **Indīvarapupphasāme** ti tam ālapati.

Sā: “Sādhū” ti sampatichchitvā pāsādā oruyha anuvicaritvā: “Pitā vo ovādam dātukāmo pakkosati, idam kira vo tassa pacchimadassanan”-ti sabbamevassa suhadajanaṇca puttadhītaro ca sannipātesi. Dhammapālakumāro pana tam vacanam sutvāva rodanto kaniṭṭhabhātikagaṇaparivuto pitu santikam agamāsi. Paṇḍito te disvāva sakabhāvena saṇṭhātuṁ asakkonto assupuṇṇehi nettehi ālīngitvā sīse cumbitvā jeṭṭhaputtam muhuttam hadaye nipajjāpetvā hadayā otāretvā sirigabbhato nikkhamma mahātale pallaṅkamajjhe nisīditvā puttasaḥassassa ovādam adāsi. Tamattham {6.291} pakāsento satthā āha:

**142. Te āgate muddhani dhammapālo, cumbitvā putte avikampamāno,
Āmantayitvāna avoca vākyam, dinnāham raññā idha māṇavassa.**

**143. Tassajjaham attasukhī vidheyyo, ādāya yenicchati tena gacchati,
Ahaṇca vo sāsītumāgatismi, katham aham aparittāya gacche.**

**144. Sace vo rājā kururaṭṭhavāsī, janasandho puccheyya pahūtakāmo,
Kimābhijānātha pure purāṇaṃ, kiṃ vo pitā puratthā.**

**145. Samāsanā hotha mayāva sabbe, konīdha rañño abbatiko manusso,
Tamañjaliṃ kariya vadetha evaṃ, mā hevaṃ deva na hi esa dhammo,
Viyaggharājassa nihīnajacco, samāsano deva kathaṃ bhaveyyā ti.**

Tattha **dhammapālo** ti mahāsatto. **Dinnāhan**-ti ahaṃ jayadhanena khaṇḍetvā raññā dinno. **Tassajjahaṃ attasukhī vidheyyo** ti ajja paṭṭhāya tīhamattaṃ ahaṃ iminā attano sukkena attasukhī, tato paraṃ pana tassa māṇavassāhaṃ vidheyyo homi. So hi ito catutthe divase ekaṃsena maṃ ādāya yatthichhati, tattha gacchati. **Aparittāyā** ti tumhākaṃ parittaṃ akatvā kathaṃ gaccheyyanti anusāsituṃ āgatosmi. **Janasandho** ti mittabandhanena mittajanassa sandhānakaro. **Pure purāṇa**-ti ito pubbe tumhe kiṃ purāṇakāraṇaṃ abhijānātha. **Anusāse** ti anusāsi. Evaṃ tumhe raññā puṭṭhā: “Amhākaṃ pitā imaṃcīmaṃca ovādaṃ adāsī” ti katheyyātha. **Samāsanā hothā** ti sace vo rājā mayā dinnassa ovādassa kathitakāle: “Etha tumhe, ajja mayā saddhiṃ samāsanā hotha, idha rājakule tumhehi añño ko nu rañño abbatiko manusso” ti attano āsane nisīdāpeyya, atha tumhe añjaliṃ katvā taṃ rājanaṃ evaṃ vadeyyātha: “Deva, evaṃ mā avaca. Na hi amhākaṃ esapaveṇidhammo. **Viyaggharājassa** kesarasīhassa nihīnajacco jarasiṅgālo, deva, kathaṃ samāsano bhaveyya. Yathā siṅgālo sīhassa samāsano na hoti, tatheva mayā tumhākaṃ”-ti.

Imaṃ {6.292} panassa kathaṃ sutvā puttadhītaro ca ñātisuhajjādayo ca dāsakammakaraporisā ca te sabbe sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontā mahāviraṇaṃ viraviṃsu. Tesāṃ mahāsatto saññāpesi.

Lakkhaṇakaṇḍaṃ niṭṭhitam

Rājavasatikaṇḍa

Atha ne paṇḍito puttadhītaro ca ñātayo ca upasaṅkamitvā tuṇhībhūte disvā: “Tātā, mā cintayittha, sabbe saṅkhārā aniccā, yaso nāma vipattipariyosāno, apica tumhākaṃ rājavasatiṃ nāma yasapaṭilābhakāraṇaṃ kathessāmi, taṃ ekaggacittā suṇāthā” ti buddhalīlāya rājavasatiṃ nāma paṭṭhapesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**146. So ca putte amacce ca, ñātayo suhadajjane,
Alīnamanasāṅkappo, vidhuro etadabravi.**

**147. Ethayyo rājavasatim, nisīditvā suṇātha me,
Yathā rājakulam patto, yasam poso nigacchatī ti.**

Tattha **suhadajjane** ti suhadayaajane. **Ethayyo** ti etha, ayyo.
Piyasamudācārena putte ālapati. **Rājavasatin**-ti mayā vuccamānaṃ
rājapāricariyaṃ suṇātha. **Yathā** ti yena kāraṇena rājakulam patto
upasaṅkamanto rañño santike caranto poso yasam nigacchati labhati, taṃ
kāraṇaṃ suṇāthā ti attho.

**148. Na hi rājakulam patto, aññāto labhate yasam,
Nāsūro nā pi dummedho, nappamatto kudācanaṃ.**

**149. Yadāssa sīlam paññaṇca, soceyyam cādhigacchati,
Atha vissasate tyamhi, guyhaṇcassa na rakkhatī ti.**

Tattha **aññāto** ti apākaṭaguṇo aviditakammāvadāno. **Nāsūro** ti na asūro
bhīrukaṇṭhiko. **Yadāssa sīlan**-ti yadā assa sevakassa rājā sīlaṇca paññaṇca
soceyyaṇca adhigacchati, ācārasampattiṇca ṇāṇabalaṇca sucibhāvaṇca jānāti.
Atha vissasate tyamhī ti atha rājā tamhi vissasate vissāsaṃ karoti, attano
guyhaṇcassa na rakkhati na gūhati.

**150. Tulā yathā paggahitā, samadaṇḍā sudhāritā,
Ajjhiṭṭho na vikampeyya, sa rājavasatim vase.**

**151. Tulā yathā paggahitā, samadaṇḍā sudhāritā,
Sabbāni abhisambhonto, sa rājavasatim vase ti.**

Tattha **tulā** {6.293} **yathā** ti yathā esā vuttappakārā tulā na onamati na
unnamati, evam-eva rājasevako kismiṇcideva kamme rañña: “Idaṃ nāma
karohī” ti ajjhiṭṭho āṇatto chandādiagativasena na vikampeyya, sabbakiccesu
paggahitatulā viya samo bhaveyya. **Sa rājavasatin**-ti so evarūpo sevako
rājakule vāsaṃ vaseyya, rājānaṃ paricareyya, evaṃ paricaranto pana yasam
labheyyā ti attho. **Sabbāni abhisambhonto** ti sabbāni rājakiccāni karonto.

**152. Divā vā yadi vā rattim, rājakiccesu paṇḍito,
Ajjhiṭṭho na vikampeyya, sa rājavasatim vase.**

**153. Divā vā yadi vā rattim, rājakiccesu paṇḍito,
Sabbāni abhisambhonto, sa rājavasatim vase.**

**154. Yo cassa sukato maggo, rañño suppaṭiyādito,
Na tena vutto gaccheyya, sa rājavasatim vase ti.**

Tattha **na vikampeyyā** ti avikampamāno tāni kiccāni kareyya. **Yo cassā** ti yo ca rañño gamanamaggo sukato assa **suppaṭiyādito** sumaṇḍito, “iminā maggena gacchā” ti vutto pi tena na gaccheyya.

**155. Na rañño sadisaṃ bhuñje, kāmabhoge kudācanaṃ,
Sabbattha pacchato gacche, sa rājavasatim vase.**

**156. Na rañño sadisaṃ vatthaṃ, na mālaṃ na vilepanaṃ,
Ākappaṃ sarakuttiṃ vā, na rañño sadisaṃācare,
Aññaṃ kareyya ākappaṃ, sa rājavasatim vase ti.**

Tattha **na rañño** ti rañño kāmabhogena samaṃ kāmabhogaṃ na bhuñjeyya. Tādisassa hi rājā kujjhati. **Sabbatthā** ti sabbesu rūpādīsu kāmaguṇesu rañño pacchato va gaccheyya, hīnataram-eva seveyyā ti attho. **Aññaṃ kareyyā** ti rañño ākappato sarakuttito ca aññaṃ-eva ākappaṃ kareyya.

**157. Kīḷe rājā amaccehi, bhariyāhi parivārito,
Nāmacco rājabharyāsu, bhāvaṃ kubbetha paṇḍito.**

**158. Anuddhato acapalo, nipako saṃvutindriyo,
Manopaṇidhisampanno, sa rājavasatim vase ti.**

Tattha **bhāvan-**ti vissāsavasena adhippāyaṃ. **Acapalo** ti amaṇḍanasīlo. **Nipako** ti paripakkaññaṇo. **Saṃvutindriyo** ti pihitachāṇdriyo rañño vā aṅgapaccaṅgāni orodhe vāssa na olokeyya. **Manopaṇidhisampanno** ti acapalena suṭṭhu ṭhapitena cittena samannāgato.

**159. Nāssa {6.294} bhariyāhi kīḷeyya, na manteyya rahogato,
Nāssa kosā dhanam gaṇhe, sa rājavasatim vase.**

**160. Na niddaṃ bahu maññeyya, na madāya suraṃ pive,
Nāssa dāye mige haññe, sa rājavasatim vase.**

**161. Nāssa pīṭhaṃ na pallaṅkaṃ, na kocchaṃ na nāvaṃ rathaṃ,
Sammatomhīti ārūhe, sa rājavasatim vase.**

**162. Nātidūre bhaje rañño, naccāsanne vicakkhaṇo,
Sammukhañcassa tiṭṭheyya, sandissanto sabhattuno.**

**163. Na ve rājā sakhā hoti, na rājā hoti methuno,
Khippaṃ kujjhanti rājāno, sūkenakkhīva ghaṭṭitaṃ.**

**164. Na pūjito maññamāno, medhāvī paṇḍito naro,
Pharusam patimanteyya, rājānam parisamgatan-ti.**

Tattha **na manteyyā** ti tassa rañño bhariyāhi saddhim neva kīleyya, na raho manteyya. **Kosā dhanan-**ti rañño kosā dhanam thenetvā na gaṇheyya. **Na madāyā** ti tātā, rājasevako nāma madatthāya suram na piveyya. **Nāssa dāye mige** ti assa rañño dinnābhave mige na haññeyya. **Kocchan-**ti bhaddapīṭham. **Sammatomhī** ti aham sammato hutvā evam karomīti na āruheyya. **Sammukhañcassa tiṭṭheyyā** ti assa rañño purato khuddakamahantakathāsavanatṭhāne tiṭṭheyya. **Sandissanto sabhattuno** ti yo rājasevako tassa bhattuno dassanatṭhāne tiṭṭheyya. **Sūkenā** ti akkhimhi patitena vīhisūkādīnā ghaṭṭitam akkhi pakatisabhāvam jahantam yathā kujjhati nāma, evam kujjhanti, na tesu vissāso kātabbo. **Pūjito maññamāno** ti aham rājpūjito mahīti maññamāno. **Pharusam patimanteyyā** ti yena so kujjhati, tathārūpaṃ na manteyya.

**165. Laddhadvāro labhe dvāram, neva rājūsu vissase,
Aggīva samyato tiṭṭhe, sa rājavasatim vase.**

**166. Puttam vā bhātaram vā sam, sampaggaṇhāti khattiyo,
Gāmehi nigamehi vā, raṭṭhehi janapadehi vā,
Tuṇhībhūto upekkheyya, na bhaṇe chekapāpakan-ti.**

Tattha **laddhadvāro** {6.295} **labhe dvāran-**ti aham nippaṭihāro laddhadvāroti appaṭihāretvā na paviseyya, puna pi dvāram labheyya, paṭihāretvā paviseyyā ti attho. **Samyato** ti appamatto hutvā. **Bhātaram vā san-**ti sakam bhātaram vā. **Sampaggaṇhātī**: “Asukagāmaṃ vā asukanigamaṃ vā assa demā” ti yadā sevakehi saddhim katheti. **Na bhaṇe chekapāpakan-**ti tadā guṇam vā aguṇam vā na bhaṇeyya.

**167. Hatthārohe anīkaṭṭhe, rathike pattikārake,
Tesaṃ kammāvadānena, rājā vaḍḍheti vetanam,
Na tesam antarā gacche, sa rājavasatim vase.**

**168. Cāpovūnudaro dhīro, vaṃsovā pi pakampaye,
Paṭilomaṃ na vatteyya, sa rājavasatim vase.**

**169. Cāpovūnudaro assa, macchovassa ajivhavā,
Appāsī nipako sūro, sa rājavasatim vase ti.**

Tattha **na tesam antarā gacche** ti tesam lābhassa antarā na gacche, antarāyam na kareyya. **Vaṃsovāpī** ti yathā vaṃsagumbato uggatavaṃso vātena pahaṭakāle pakampati, evam raññā kathitakāle pakampeyya.

Cāpovūnudarō ti yathā cāpo mahodaro na hoti, evaṃ mahodaro na siyā.

Ajivhavā ti yathā maccho ajivhatāya na katheti, tathā sevako mandakathatāya ajivhavā bhaveyya. **Appāsī** ti bhojanamattaññū.

**170. Na bālhaṃ itthiṃ gaccheyya, sampassaṃ tejasāṅkhayaṃ,
Kāsaṃ sāsaṃ daraṃ bālyaṃ, khīṇamedho nigacchati.**

**171. Nātivelam pabhāseyya, na tuṇhī sabbadā siyā,
Avikiṇṇaṃ mitaṃ vācaṃ, patte kāle udīraye.**

**172. Akkodhano asaṅghaṭṭo, sacco saṅho apesuṇo,
Samphaṃ giraṃ na bhāseyya, sa rājavasaṭiṃ vase.**

**173. Mātāpettibharo assa, kule jeṭṭhāpacāyiko,
Saṅho sakhilasambhāso, sa rājavasaṭiṃ vase ti.**

Tattha **na bālhan**-ti punappunaṃ kilesavasena na gaccheyya.

Tejasāṅkhayan-ti evaṃ gacchanto hi puriso tejasāṅkhayaṃ gacchati pāpuṇāti, taṃ sampassanto bālhaṃ na gaccheyya. **Daran**-ti kāyadarathaṃ.

Bālyan-ti dubbalabhāvaṃ. **Khīṇamedho** ti punappunaṃ kilesarativasena khīṇapañño puriso ete kāsādayo nigacchati. **Nātivelan**-ti tātā rājūnaṃ santike pamāṇātikkantaṃ na bhāseyya. **Patte kāle** ti attano vacanakāle sampatte.

Asaṅghaṭṭo ti paraṃ asaṅghaṭṭento. **Samphan**-ti niratthakaṃ. **Giran**-ti vacanaṃ.

174. Vinīto {6.296} **sippavā danto, katatto niyato mudu,
Appamatto suci dakkho, sa rājavasaṭiṃ vase.**

**175. Nivātavutti vuddhesu, sappatisso sagāravo,
Surato sukhasaṃvāso, sa rājavasaṭiṃ vase.**

**176. Ārakā parivajjeyya, sahituṃ pahitaṃ janaṃ,
Bhattāraññevudikkheyya, na ca aññaṣsa rājino ti.**

Tattha **vinīto** ti ācārasampanno. **Sippavā** ti attano kule sikkhitabbasippena samannāgato. **Danto** ti chasu dvāresu nibbisevano. **Katatto** ti sampāditatto.

Niyato ti yasādīni nissāya acalasabhāvo. **Mudū** ti anatiṃānī. **Appamatto** ti kattabbakiccesu pamādarahito. **Dakkho** ti upaṭṭhāne cheko. **Nivātavuttī** ti nīcavutti. **Sukhasaṃvāso** ti garusaṃvāsaṭilo. **Sahituṃ patitan**-ti pararājūhi sakarañño santikaṃ guyharakkhaṇavasena vā

paṭicchannapākaṭakaraṇavasena vā pesitaṃ. Tathārūpena hi saddhiṃ kathento pi rañño sammukhāva katheyya. **Bhattāraññevudikkheyyā** ti attano

sāmikam-eva olokeyya. **Na ca aññassa rājino** ti aññassa rañño santako na bhaveyya.

**177. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, sīlavante bahussute,
Sakkaccaṃ payirupāseyya, sa rājavasatiṃ vase.**

**178. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, sīlavante bahussute,
Sakkaccaṃ anuvāseyya, sa rājavasatiṃ vase.**

**179. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, sīlavante bahussute,
Tappeyya annapānena, sa rājavasatiṃ vase.**

**180. Samaṇe brāhmaṇe cā pi, sīlavante bahussute,
Āsajja paññe sevetha, ākaṅkhaṃ vuddhimattano ti.**

Tattha **sakkaccaṃ payirupāseyyā** ti gāravena punappunāṃ upasaṅkameyya. **Anuvāseyyā** ti uposathavāsaṃ vasanto anuvatteyya. **Tappeyyā** ti yāvadatthaṃ dānena tappeyya. **Āsajjā** ti upasaṅkamitvā. **Paññe** ti paṇḍite, āsajjapaññe vā, asajjamānapaññeti attho.

**181. Dinnapubbaṃ na hāpeyya, dānaṃ samaṇabrāhmaṇe,
Na ca kiñci nivāreyya, dānakāle vaṇibbake.**

**182. Paññavā buddhisampanno, vidhānavidhikovidō,
Kālaññū samayaññū ca, sa rājavasatiṃ vase.**

183. Uṭṭhātā {6.297} **kammadheyyesu, appamatto vicakkhaṇo,
Susamvihitakammanto, sa rājavasatiṃ vase ti.**

Tattha **dinnapubbaṃ**-ti pakatipaṭiyattaṃ dānavattaṃ. **Samaṇabrāhmaṇe** ti samaṇe vā brāhmaṇe vā. **Vaṇibbake** ti dānakāle vaṇibbake āgate disvā kiñci na nivāreyya. **Paññavā** ti vicāraṇapaññāya yutto. **Buddhisampanno** ti avekallabuddhisampanno. **Vidhānavidhikovidō** ti nānappakāresu dāsakammakaraporisādīnaṃ samvidahanakoṭṭhāsesu cheko. **Kālaññūti**: “Ayaṃ dānaṃ dātuṃ, ayaṃ sīlaṃ rakkhituṃ, ayaṃ uposathakammaṃ kātuṃ kālo” ti jāneyya. **Samayaññūti**: “Ayaṃ kasanasaṃayo, ayaṃ vapanasaṃayo, ayaṃ vohārasaṃayo, ayaṃ upaṭṭhānaṃsaṃayo” ti jāneyya. **Kammadheyyesū** ti attano kattabbakammesu.

**184. Khalaṃ sālāṃ pasuṃ khettaṃ, gantā cassa abhikkhaṇaṃ,
Mitaṃ dhaññaṃ nidhāpeyya, mitaṃva pācaye ghare.**

**185. Puttaṃ vā bhātaraṃ vā saṃ, sīlesu asaṃhitaṃ,
Anaṅgavā hi te bālā, yathā petā tatheva te,
Coḷaṇca nesaṃ piṇḍaṇca, āsīnānaṃ padāpaye.**

**186. Dāse kammakare pesse, sīlesu susaṃhite,
Dakkhe uṭṭhānasampanne, ādhipaccamhi ṭhāpaye ti.**

Tattha **pasuṃ khettaṃ**-ti gokulañceva sassatṭhānaṇca. **Gantā** ti gamanasīlo. **Mitaṃ**-ti minitvā ettakanti ñatvā koṭṭhesu nidhāpeyya. **Ghare** ti ghare pi parijanaṃ gaṇetvā mitaṃ-eva pacāpeyya. **Sīlesu asaṃhitaṃ**-ti evarūpaṃ dussīlaṃ anācāraṃ kismiñci ādhipaccaṭṭhāne na ṭhāpeyyā ti attho. **Anaṅgavā hi te bālā**ti: “Aṅgamaṃ manussānaṃ, bhātā loke pavuccatī” ti (Ja. 315) kiñcā pi jeṭṭhakaniṭṭhabhātaro aṅgasamānatāya: “Aṅgaṃ”-ti vuttā, ime pana dussīlā, tasmā aṅgasamānā na honti. Yathā pana susāne chaḍḍitā petā matā, tatheva te. Tasmā tādisā ādhipaccaṭṭhāne na ṭhapetabbā. Kuṭumbaṇhi te vināsenti, vinaṭṭhakuṭumbassa ca daliddassa rājivasati nāma na sampajjati. **Āsīnānaṃ**-ti āgantvā nisinnānaṃ puttabhātānaṃ matasattānaṃ matakabhattaṃ viya dento ghāsacchādanamattam-eva padāpeyya. **Uṭṭhānasampanne** ti uṭṭhānavīriyena samannāgate.

**187. Sīlavā ca alolo ca, anurakkho ca rājino,
Āvī raho hito tassa, sa rājivasatiṃ vase.**

**188. Chandaññū rājino cassa, cittaṭṭho assa rājino,
Asaṅkusakavuttiṃssa, sa rājivasatiṃ vase.**

**189. Uccādaye {6.298} ca nhāpaye, dhove pāde adhosiraṃ,
Āhato pi na kuppeyya, sa rājivasatiṃ vase ti.**

Tattha **alolo** ti aluddho. **Cittaṭṭho** ti citte ṭhito, rājacittavasikoti attho. **Asaṅkusakavuttiṃsā** ti appaṭilomavutti assa. **Adhosiraṃ**-ti pāde dhovanto pi adhosiraṃ katvā heṭṭhāmukho va dhoveyya, na rañño mukhaṃ ullokeyyā ti attho.

**190. Kumbhampañjaliṃ kariyā, cāṭaṇcā pi padakkhiṇaṃ,
Kim-eva sabbakāmānaṃ, dātāraṃ dhīramuttamaṃ.**

**191. Yo deti sayanaṃ vatthaṃ, yānaṃ āvasathaṃ gharaṃ,
Pajjunnoriva bhūtāni, bhogehi abhivassati.**

**192. Esayyo rājasvasati, vattamāno yathā naro,
Ārādhayati rājānaṃ, pūjaṃ labhati bhattusū ti.**

Tattha **kumbhampañjalim kariyā, cāṭaṇcā pi padakkhiṇaṃ**-ti vuddhiṃ paccāsīsanto puriso udakapūritaṃ kumbhaṃ disvā tassa añjalim kareyya, cāṭaṇca sakuṇaṃ padakkhiṇaṃ kareyya. Añjalim vā padakkhiṇaṃ vā karontassa te kiñci dātuṃ na sakkonti. **Kimevā** ti yo pana sabbakāmānaṃ dātā dhīro ca, taṃ rājānaṃ kiṃkāraṇā na namasseyya. Rājā yeva hi namassitabbo ca ārādetabbo ca. **Pajjunnorivā** ti meggho viya. **Esayyo rājasvasatī** ti ayyo yā ayaṃ mayā kathitā, esā rājasvasati nāma rājasevakānaṃ anusāsani. **Yathā** ti yāya rājasvasatiyā vattamāno naro rājānaṃ ārādheti, rājūnaṃca santikā pūjaṃ labhati, sā esāti.

Evam asamadhuro vidhuraṇḍito buddhalīlāya rājasvasatiṃ kathesi.

Rājasvasatikaṇḍaṃ niṭṭhitam

Antarapeyyālam

Evam puttadāraṇātimittasuhajjādayo anusāsantasseva tassa tayo divasā jātā. So divasassa pāripurimāṃ ñatvā pāto va nhatvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā: “Rājānaṃ apaloketvā māṇavena saddhiṃ gamissāmi” ti ñātigaṇaparivuto rājanivesanaṃ gantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhito vattabbayuttakaṃ vacanaṃ avoca. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**193. Evam samanūsāsivā, ñātisaṅghaṃ vicakkhaṇo,
Parikiṇṇo suhadehi, rājānamupasaṅkami.**

194. Vanditvā {6.299} **sirasā pāde, katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ,
Vidhuro avaca rājānaṃ, paggahevāna añjalim.**

**195. Ayaṃ maṃ māṇavo neti, kattukāmo yathāmati,
Ñātīnatthaṃ pavakkhāmi, taṃ suṇohi arindama.**

**196. Putte ca me udikkhesi, yaṇca maññaṃ ghare dhanam,
Yathā pecca na hāyetha, ñātisaṅgho mayī gate.**

**197. Yatheva khalatī bhūmyā, bhūmyā yeva patiṭṭhati,
Evetam khalitaṃ mayham, etaṃ passāmi accayan-ti.**

Tattha **suhadehī** ti suhadeyehi ñātimitādīhi. **Yaṇca maññaṃ**-ti yaṇca me aññaṃ tayā ceva aññehi ca rājūhi dinnam ghare aparimāṇam dhanam, taṃ sabbaṃ tvam-eva olokeyyāsi. **Peccā** ti pacchākāle. **Khalatī** ti pakkhalati.

Evetan-ti evaṃ etaṃ. Ahañhi bhūmiyaṃ khalitvā tattheva paṭiṭṭhitapuriso viya tumhesu khalitvā tumhesu yeva paṭiṭṭhahāmi. **Etaṃ passāmi** ti yo esa: “Kiṃ te rājā hotī” ti māṇavena puṭṭhassa mama tumhe anoloketvā saccaṃ apekkhitvā: “Dāsohamasmī” ti vadantassa accayo, etaṃ accayaṃ passāmi, añño pana me doso natthi, taṃ me accayaṃ tumhe khamatha, etaṃ hadaye katvā pacchā mama puttadāresu mā aparajjhithāti.

Taṃ sutvā rājā: “Paṇḍita, tava gamanaṃ mayhaṃ na ruccati, māṇavaṃ upāyena pakkosāpetvā ghātetvā kilañjena paṭicchādetuṃ mayhaṃ ruccati” ti dīpento gāthamāha.

**198. Sakkā na gantuṃ iti mayha hoti, chetvā vadhivā idha kātiyānaṃ,
Idheva hohī iti mayha ruccati, mā tvaṃ agā uttamabhūripaṇṇā ti.**

Tattha **chetvā** ti idheva rājagehe taṃ pothetvā māretvā paṭicchādessāmīti.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Deva, tumhākaṃ ajjhāsayo evarūpo hoti, so tumhesu ayutto” ti vatvā āha:

**199. Mā hevadhammesu manañ paṇīdahi, atthe ca dhamme ca yutto bhavassu,
Dhiratthu kammaṃ akusalaṃ anariyaṃ, yaṃ katvā pacchā nirayaṃ vajejya.**

**200. Nevesa {6.300} dhammo na puneta kiccaṃ, ayiro hi dāsassa janinda issaro,
Ghātetun jhāpetun atho pi hantuṃ, na ca mayha kodhatthi vajāmi cāhan-ti.**

Tattha **mā hevadhammesu manañ paṇīdahī** ti adhammesu anatthesu ayuttesu tava cittaṃ mā heva paṇīdahī ti attho. **Pacchā** ti yaṃ kammaṃ katvā pi ajarāmaro na hoti, atha kho pacchā nirayaṃ-eva upapajjejya. **Dhiratthu kammaṃ**-ti taṃ kammaṃ garahitaṃ atthu assa bhavejya. **Nevesā** ti neva esa. **Ayiro** ti sāmiko. **Ghātetun**-ti etāni ghātādīni kātuṃ ayiro dāsassa issaro, sabbānetāni kātuṃ labhati, mayhaṃ māṇave appamattako pi kodho natthi, dinnakālato paṭṭhāya tava cittaṃ sandhāretuṃ vaṭṭati, vajāmi ahaṃ narindāti āha.

Evaṃ vatvā mahāsatto rājānaṃ vanditvā rañño orodhe ca puttadāre ca rājaparisaṅca ovaditvā tesu sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkuṇitvā mahāviraṇaṃ viravantesu yeva rājanivesanā nikkhami. Sakalanagaravāsino pi: “Paṇḍito kira māṇavena saddhiṃ gamissati, etha, passissāma nan”-ti mantayitvā rājaṅgaṇe yeva naṃ passimsu. Atha ne mahāsatto assāsetvā: “Tumhe mā cintayittha, sabbe saṅkhārā aniccā, sarīraṃ addhuvāṃ, yaso nāma vipattipariyosāno, apica tumhe dānādīsu puññesu appamattā hothā” ti tesāṃ ovādaṃ datvā nivattāpetvā attano gehābhimukho pāyāsi. Tasmiṃ khaṇe dhammapālakumāro

bhātikagaṇaparivuto: “Pitu paccuggamaṇaṁ karissāmī” ti nikkhanto nivesanadvāre yeva pitu sammukho ahosi. Mahāsatto taṁ disvā sakabhāvena saṇṭhātum asakkonto upaguyha ure nipajjāpetvā nivesanaṁ pāvisi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**201. Jeṭṭhaputtaṁ upaguyha, vineyya hadaye daram,
Assuṇṇehi nettehi, pāvisi so mahāgharan-ti.**

Ghare panassa saḥassaṇṇaputtā, saḥassadhītaro, saḥassabhariyāyo, ca sattavaṇṇadāsisatāni ca santi, tehi ceva avasesadāsidāsakammakaraṇātittimittasuhajjādīhi ca sakalanivesanaṁ yugantavātābhigāṭhapatitehi sālehi sālavanaṁ viya nirantaraṁ ahosi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**202. Sālāva sammapatitā, mālutena pamadditā,
Senti puttā ca dārā ca, vidhurassa nivesane.**

**203. Itthisaḥassaṁ {6.301} bhariyānaṁ, dāsisattasatāni ca,
Bāhā paggayha pakkandum, vidhurassa nivesane.**

**204. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bāhā paggayha pakkandum, vidhurassa nivesane.**

**205. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bāhā paggayha pakkandum, vidhurassa nivesane.**

**206. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bāhā paggayha pakkandum, vidhurassa nivesane.**

**207. Itthisaḥassaṁ bhariyānaṁ, dāsisattasatāni ca,
Bāhā paggayha pakkandum, kasmā no vijahissasi.**

**208. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bāhā paggayha pakkandum, kasmā no vijahissasi.**

**209. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bāhā paggayha pakkandum, kasmā no vijahissasi.**

**210. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bāhā paggayha pakkandum, kasmā no vijahissasī ti.**

Tattha **sentī** ti mahātale chinnapādā viya patitā āvattantā parivattantā sayanti.
Itthisahassam bhariyānan-ti bhariyānam-eva itthīnam sahasam. **Kasmā no vijahissasī** ti kena kāraṇena amhe vijahissasīti paridevimsu.

Mahāsatto sabbam taṃ mahājanam assāsetvā ghare avasesakiccāni katvā antojanañca bahijanañca ovaditvā ācikkhitabbayuttakam sabbam ācikkhitvā puṇṇakassa santikam gantvā attano niṭṭhitakiccataṃ ārocesi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**211. Katvā gharesu kiccāni, anusāsivā sakam janam,
Mittāmacce ca bhacce ca, puttadāre ca bandhave.**

**212. Kammantaṃ samvidhetvāna, ācikkhitvā ghare dhanam,
Nidhiṇca iṇadānañca, puṇṇakam etadabravi.**

**213. Avasī tuvaṃ mayha tīham agāre, katāni kiccāni gharesu mayham,
Anusāsitā puttadārā mayā ca, karoma kaccāna yathāmatim te ti.**

Tattha **kammantaṃ samvidhetvānāti**: “Evañca katum vaṭṭatī” ti ghare kattabbayuttakam kammam samvidahitvā. **Nidhin**-ti nidahitvā ṭhapitadhanam. **Iṇadānan**-ti iṇavasena samyojitadhanam. **Yathāmatim te ti** idāni tava ajjhāsayanurūpam karomāti vadati.

Puṇṇako {6.302} āha:

**214. Sace hi katte anusāsitā te, puttā ca dārā anujīvino ca,
Handehi dānī taramānarūpo, dīgho hi addhā pi ayam puratthā.**

**215. Achambhito va gaṇhāhi, ājāneyyassa vāladhim,
Idam pacchimakam tuyham, jīvalokassa dassanan-ti.**

Tattha **katte** ti somanassappatto yakkho mahāsattam ālapati. **Dīgho hi addhāpi** ti gantabbamaggo pi dīgho. “**Achambhitovā**” ti idam so heṭṭhāpāsadam anotaritvā tato va gantukāmo hutvā avaca.

Atha nam mahāsatto āha:

**216. Soham kissa nu bhāyissam, yassa me natthi dukkaṭam,
Kāyena vācā manasā, yena gaccheyya duggatin-ti.**

Tattha **soham kissa nu bhāyissan**-ti idam mahāsatto: “Achambhito va gaṇhāhī” ti vuttattā evamāha.

Evam mahāsatto sīhanādaṃ naditvā achambhito kesarasīho viya nibbhayo hutvā: “Ayaṃ sātako mama aruciya mā muccatū” ti adhiṭṭhānapāramiṃ purecārikaṃ katvā daḷhaṃ nivāsetvā assassa vāladhiṃ viyūhitvā ubhohi hatthehi daḷhaṃ vāladhiṃ gahetvā dvīhi pādehi assassa ūrūsu paliveṭhetvā: “Māṇava, gahito me vāladhi, yathāruci yāhī” ti āha. Tasmim̐ khaṇe puṇṇako manomayasindhavassa saññaṃ adāsi. So paṇḍitaṃ ādāya ākāse pakkhandi.

Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**217. So assarājā vidhuraṃ vahanto, pakkāmi vehāyasamantalikkhe,
Sākhāsu selesu asajjamāno, kāḷāgiriṃ khippamupāgamāsī ti.**

Tattha **sākhāsu selesu asajjamāno** ti puṇṇako kira cintesi: “Dūraṃ agantvāva imaṃ himavantappadese rukkesu pabbatesu ca pothetvā māretvā hadayamaṃsaṃ ādāya kaḷevaraṃ pabbatantare {6.303} chaḍḍetvā nāgabhavanam-eva gamissāmī” ti. So rukke ca pabbate ca apariharitvā tesam̐ majjheneva assaṃ pesesi. Mahāsattassānubhāvena rukkhā pi pabbatā pi sarīrato ubhosu passesu ratanamattaṃ paṭikkamanti. So: “Mato vā, no vā” ti parivattitvā mahāsattassa mukhaṃ olokento kañcanādāsamiva vipasannaṃ disvā: “Ayaṃ evaṃ na maratī” ti puna pi sakalahimavantappadese rukke ca pabbate ca tikkhattuṃ pothento pesesi. Evaṃ pothento pi tatheva rukkhapabbatā dūram-eva paṭikkamanti yeva. Mahāsatto pana kilantakāyo ahosi. Atha puṇṇako: “Ayaṃ neva marati, idāni vātakkhandhe cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmī” ti kodhābhibhūto sattamaṃ vātakkhandaṃ pakkhandi. Bodhisattassānubhāvena vātakkhandho dvidhā hutvā bodhisattassa okāsaṃ akāsi. Tato verambhavātehi paharāpesi, verambhavātā pi satahassaasānisaddo viya hutvā bodhisattassa okāsaṃ adamsu. So puṇṇako tassa antarāyābhāvaṃ passanto taṃ ādāya kāḷapabbataṃ agamāsī. Tena vuttaṃ:

**So assarājā vidhuraṃ vahanto, pakkāmi vehāyasamantalikkhe,
Sākhāsu selesu asajjamāno, kāḷāgiriṃ khippamupāgamāsī ti.**

Tattha **asajjamāno** ti alaggamāno appaṭihaññaṃ vidhurapaṇḍitaṃ vahanto kāḷapabbatamatthakaṃ upāgato.

Evaṃ puṇṇakassa mahāsattaṃ gahetvā gatakāle paṇḍitassa puttadārādayo puṇṇakassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā tattha mahāsattaṃ adisvā chinnaṇṇapādā viya patitvā aparāparaṃ parivattamānā mahāsaddena parideviṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**218. Itthisahassam bhariyānam, dāsisattasatāni ca,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena,
Vidhuraṃ ādāya gacchati’.**

**Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena,
Vidhuraṃ ādāya gacchati’.**

**Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena,
Vidhuraṃ ādāya gacchati’.**

**219. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘yakkho brāhmaṇavaṇṇena,
Vidhuraṃ ādāya gacchati’.**

**220. Itthisahassam bhariyānam, dāsisattasatāni ca,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.**

**Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.**

**Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato’.**

**221. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘paṇḍito so kuhiṃ gato ti.**

Evam pakkanditvā ca pana te sabbe pi sakalanagaravāsīhi saddhiṃ roditvā
rājadvāraṃ agamaṃsu. Rājā mahantaṃ paridevasaddaṃ sutvā sīhapañjaraṃ
vivaritvā: “Tumhe kasmā paridevathā” ti pucchi. Athassa te: “Deva, so kira
māṇavo na brāhmaṇo, yakkho pana brāhmaṇavaṇṇena āgantvā paṇḍitaṃ ādāya
gato, tena vinā {6.304} amhākaṃ jīvitaṃ natthi. Sace so ito sattame divase
nāgamissati, sakaṭasatehi sakaṭasahashehi ca dārūni saṅkaḍḍhitvā sabbe mayaṃ
aggim ujjaletvā pavisissāmā” ti imamatthaṃ ārocentā imaṃ gāthamāhaṃsu:

**222. Sace so sattarattena, nāgacchissati paṇḍito,
Sabbe aggim pavekkhāma, natthattho jīviteṇa no ti.**

Sammāsambuddhassa parinibbutakālepi: “Mayaṃ aggim pavisitvā marissāmā” ti
vattāro nāma nāhesum. Aho subhāsitaṃ mahāsatte nāgarehīti. Rājā tesam
kathaṃ sutvā: “Tumhe mā cintayittha, mā socittha, mā paridevittha,

madhurakatho paṇḍito māṇavaṃ dhammakathāya palobhetvā attano pādesu pātetvā sakalanagaravāsīnaṃ assumukhaṃ hāsayanto na cirasseva āgamissatī” ti assāsento gāthamāha.

**223. Paṇḍito ca viyatto ca, vibhāvī ca vicakkhaṇo,
Khippaṃ mociya attānaṃ, mā bhāyitthāgamissatī ti.**

Tattha **vīyatto** ti veyyattiyā vicāraṇapaññāya samannāgato. **Vibhāvī** ti atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ vibhāvetvā dassetvā kathetuṃ samattho. **Vicakkhaṇo** ti taṅkhaṇe yeva ṭhānupattikāya kāraṇacintanapaññāya yutto. **Mā bhāyitthā** ti mā bhāyatha, attānaṃ mocetvā khippaṃ āgamissatīti assāseti.

Nāgarāpi: “Paṇḍito kira rañño kathetvā gato bhavissatī” ti assāsaṃ paṭilabhitvā attano gehāni pakkamiṃsu.

Antaraṭṭheyyālo niṭṭhito

Sādhunaradhammakapaṇḍam

Puṇṇako pi mahāsattaṃ kālāgirimatthake ṭhapetvā: “Imasmiṃ jīvamāne mayhaṃ vuḍḍhi nāma natthi, imaṃ māretvā hadayaṃsaṃ gahetvā nāgabhavanaṃ gantvā vimalāya datvā irandhatim gahetvā devalokaṃ gamissāmī” ti cintesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**224. So tattha gantvāna vicintayanto, uccāvacā cetanakā bhavanti,
Nayimassa jīvena mamatthi kiñci, hantvānimaṃ hadayaṃmānāyissan-ti.**

Tattha **so** ti so puṇṇako. **Tattha gantvānā** ti gantvā tattha kālāgirimatthake ṭhito. **Uccāvacā cetanakā bhavanti** ti khaṇe khaṇe uppajjamānā cetanā uccā pi avacā pi uppajjanti. Ṭhānaṃ kho panetaṃ vijjati, yaṃ mametassa jīvitadānacetanā pi uppajjeyyāti. Imassa {6.305} pana jīvitena tahiṃ nāgabhavane mama appamattakam-pi kiñci kiccaṃ natthi, idhevimaṃ māretvā assa hadayaṃ ānāyissāmīti sannitṭhānamakāsī ti attho.

Tato puna cintesi: “Yaṃnūnāhaṃ imaṃ sahatthēna amāretvā bheravarūpadassanena jīvitakkhayaṃ pāpeyyaṃ”-ti. So bheravayakkharūpaṃ nimminivā mahāsattaṃ tajjento āgantvā taṃ pātetvā dāṭhānaṃ antare katvā khādutukāmo viya ahosi, mahāsattassa lomahaṃsanamattam-pi nāhosi. Tato sīharūpena mattamahāhatthirūpena ca āgantvā dāṭhāhi ceva dantehi ca vijjhutukāmo viya ahosi. Tathā pi abhāyantassa ekadoṇikanāvappamāṇaṃ

mahantaṃ sappavaṇṇaṃ nimminivā assasanto passasanto: “Susū” ti saddaṃ karonto āgantvā mahāsattassa sakalasarīraṃ veṭhetvā matthake phaṇaṃ katvā aṭṭhāsi, tassa sārājjamattam-pi nāhosi. Atha: “Naṃ pabbatamatthake ṭhapetvā pādetvā cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmī” ti mahāvātaṃ samuṭṭhāpesi. So tassa kesaggamattam-pi cāletuṃ nāsakkhi. Atha naṃ tattheva pabbatamatthake ṭhapetvā hatthī viya khajjūrirukkhaṃ pabbataṃ aparāparaṃ cālesi, tathā pi naṃ ṭhitaṭṭhānato kesaggamattam-pi cāletuṃ nāsakkhi.

Tato: “Saddasantāsenassa hadayaphālaṇaṃ katvā māressāmī” ti antopabbataṃ pavisitvā pathaviṇṇa nabhaṇṇa ekaninnādaṃ karonto mahānādaṃ nadi, evampissa sārājjamattam-pi nāhosi. Jānāti hi mahāsatto:

“Yakkhasīhahatthināgarājavesehi āgato pi mahāvātavuṭṭhiṃ samuṭṭhāpako pi pabbatacalanaṃ karonto pi antopabbataṃ pavisitvā nādaṃ vissajjento pi māṇavo yeva, na añño” ti. Tato puṇṇako cintesi: “Nāhaṃ imaṃ bāhirupakkamena māretuṃ sakkomi, sahattheneva naṃ māressāmī” ti. Tato yakkho mahāsattaṃ pabbatamuddhani ṭhapetvā pabbatapādaṃ gantvā maṇikkhandhe paṇḍusuttaṃ pavesento viya pabbataṃ pavisitvā tāsentō vagganto antopabbatena uggantvā mahāsattaṃ pāde daḷhaṃ gahetvā parivattetvā adhosiraṃ katvā anālambe ākāse vissajjesi. Tena vuttaṃ:

225. So {6.306} tattha gantvā pabbatantarasmim, anto pavisitvāna paduṭṭhacitto, Asaṃvutasmim jagatippadese, adhosiraṃ dhārayi kātiyāno ti.

Tattha **so tattha gantvā** ti so puṇṇako pabbatamatthakā pabbatapādaṃ gantvā tattha pabbatantare ṭhatvā tassa anto pavisitvā pabbatamatthake ṭhitassa heṭṭhā paññāyamāno asaṃvute bhūmipadese dhāresīti. Na ādito va dhāresi, tattha pana taṃ khipitvā pannarasayojanamattaṃ bhaṭṭhakāle pabbatamuddhani ṭhito va hatthaṃ vaḍḍhetvā adhosiraṃ bhassantaṃ pādesu gahetvā adhosiraṃ-eva ukkhipitvā mukhaṃ olokento: “Na maratī” ti ñatvā dutiyam-pi khipitvā timsayojanamattaṃ bhaṭṭhakāle tattheva ukkhipitvā puna tassa mukhaṃ olokento jīvantam-eva disvā cintesi: “Sace idāni saṭṭhiyojanamattaṃ bhassitvā na marissati, pādesu naṃ gahetvā pabbatamuddhani pothetvā māressāmī” ti atha naṃ tatiyam-pi khipitvā saṭṭhiyojanamattaṃ bhaṭṭhakāle hatthaṃ vaḍḍhetvā pādesu gahetvā ukkhi pi. Tato mahāsatto cintesi: “Ayaṃ maṃ paṭhamaṃ pannarasayojanaṭṭhānaṃ khi pi, dutiyam-pi timsayojanaṃ, tatiyam-pi saṭṭhiyojanaṃ, idāni puna maṃ na khipissati, ukkhipanto yeva pabbatamuddhani paharivā māressati, yāva maṃ ukkhipitvā pabbatamuddhani na potheti, tāva naṃ adhosirotvā olambanto va māraṇakāraṇaṃ pucchissāmī” ti. Evaṃ cintetvā ca pana so achambhito

asantasanto tathā akāsi. Tena vuttaṃ: “Dhārayi kātiyāno” ti, tikkhattuṃ khipitvā dhārayī ti attho.

**226. So lambamāno narake papāte, mahabbhaye lomahamse vidugge,
Asantasanto kurūnaṃ kattuseṭṭho, iccabravi puṇṇakaṃ nāma yakkhaṃ.**

**227. Ariyāvakāsosi anariyarūpo, asaṇṇato saṇṇatasannikāso,
Accāhitaṃ kammaṃ karosi ludraṃ, bhāve ca te kusalaṃ natthi kiñci.**

**228. Yaṃ maṃ papātasmiṃ papātumicchasi, ko nu tavattho maraṇena mayhaṃ,
Amānussasveva tavajja vaṇṇo, ācikkha me tvaṃ katamāsi devatāti.**

Tattha **so lambamāno** ti so kurūnaṃ kattuseṭṭho tatiyavāre lambamāno. **Ariyāvakāso** ti rūpena ariyasadisso devavaṇṇo hutvā carasi. **Asaṇṇato** ti kāyādīhi asaṇṇato {6.307} dussīlo. **Accāhitaṃ**-ti hitātikkantaṃ, atiahitaṃ vā. **Bhāve ca te** ti tava citte appamattakam-pi kusalaṃ natthi. **Amānussasveva tavajja vaṇṇo** ti ajja tava idaṃ kāraṇaṃ amānussasveva. **Katamāsi devatā** ti yakkhānaṃ antare katarayakkho nāma tvaṃ.

Puṇṇako āha:

**229. Yadi te suto puṇṇako nāma yakkho, raṇṇo kuverassa hi so sajjibbo,
Bhūmindharo varuṇo nāma nāgo, brahā sucī vaṇṇabalūpapanno.**

**230. Tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayāmi, irandhatī nāma sā nāgakaṇṇā,
Tassā sumajjhāya piyāya hetu, patārayiṃ tuyha vadhāya dhīrā ti.**

Tattha **sajjibbo** ti sajīvo amacco. **Brahā** ti ārohapariṇāhasampanno utṭhāpitakañcanarūpasadisso. **Vaṇṇabalūpapanno** ti sarīravaṇṇena ca kāyabalena ca upagato. **Tassānujan**-ti tassa anujātaṃ dhītaraṃ. **Patārayin**-ti cittaṃ pavattesiṃ, sanniṭṭhānamakāsinti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Ayaṃ loko duggahitena nassati, nāgamāṇavikaṃ patthentassa mama maraṇena kiṃ payojanaṃ, tathato kāraṇaṃ jānissāmī” ti cintetvā gāthamāha.

**231. Mā heva tvaṃ yakkha ahosi mūlho, natṭhā bahū duggahitena loke,
Kiṃ te sumajjhāya piyāya kiccaṃ, maraṇena me iṅha suṇomi sabban-ti.**

Taṃ sutvā tassa ācikkhanto puṇṇako āha:

**232. Mahānubhāvassa mahoragassa, dhītukāmo nātibhatohamasmi,
Taṃ yācamānaṃ sasuro avoca, yathā mamaññimsu sukāmanītaṃ.**

**233. Dajjemu kho te sutanum sunettaṃ, sucimhitaṃ candanalittagattaṃ,
Sace tuvaṃ hadayaṃ paṇḍitassa, dhammena laddhā idha māharesi,
Etena {6.308} vittena kumāri labbhā, naññaṃ dhanam uttari patthayāma.**

**234. Evaṃ na mūḷhosmi suṇohi katte, na cā pi me duggahitatti kiñci,
Hodayena te dhammaladdhena nāgā, irandhatiṃ nāgakaññaṃ dadanti.**

**235. Tasmā ahaṃ tuyhaṃ vadhāya yutto, evaṃ mamattho maraṇena tuyhaṃ,
Idheva taṃ narake pātayitvā, hantvāna taṃ hadayaṃānāyissan-ti.**

Tattha **dhītukāmo** ti dhītaraṃ kāmeme patthemi, dhītu atthāya vicarāmi.
Ñātibhatohamasmī ti tasmā tassa ñātibhatako nāma ahaṃ amhi. **Tan**-ti taṃ
nāgakaññaṃ. **Yācamānan**-ti yācantaṃ maṃ. **Yathā man**-ti yasmā maṃ.
Aññimsū ti jāniṃsu. **Sukāmanītan**-ti suṭṭhu esa kāmēna nītoti sukāmanīto,
taṃ sukāmanītaṃ. Tasmā sasuro **‘dajjemu kho te’** ti ādimavoca. Tattha
dajjemū ti dadeyyāma. **Sutanun**-ti sundarasarīraṃ. **Idha māharesi** ti idha
nāgabhave dhammena laddhā āhareyyāsīti.

Tassa taṃ kathaṃ sutvā mahāsatto cintesi: “Vimalāya mama hadayena kiccaṃ
natthi, varuṇanāgarājena mama dhammakathaṃ sutvā maṇinā maṃ pūjetvā
tattha gatenā mama dhammakathikabhāvo vaṇṇito bhavissati, tato vimalāya
mama dhammakathāya dohaḷo uppanno bhavissati, varuṇena duggahitaṃ
gahetvā puṇṇako āṇatto bhavissati, svāyaṃ attanā duggahitena maṃ māretuṃ
evarūpaṃ dukkhaṃ pāpesi, mama paṇḍitabhāvo
ṭhānupattikāraṇacintanasamatthatā imasmim maṃ mārente kiṃ karissati,
handāhaṃ saññāpessāmi nan”-ti. Cintetvā ca pana: “Māṇava,
sādhunaradhammaṃ nāma jānāmi, yāvāhaṃ na marāmi, tāva maṃ
pabbatamuddhani nisīdāpetvā sādhunaradhammaṃ nāma suṇohi, pacchā yaṃ
icchasi, taṃ kareyyāsī” ti vatvā sādhunaradhammaṃ vaṇṇetvā attano jīvitam
āharāpento so adhosiro olambanto va gāthamāha.

**236. Khippaṃ mamaṃ uddhara kātīyāna, hadayena me yadi te atthi kiccaṃ,
Ye {6.309} kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva te pātukaromi ajjā ti.**

Taṃ sutvā puṇṇako: “Ayaṃ paṇḍitena devamanussānaṃ akathitapubbo
dhammo bhavissati, khippam-eva naṃ uddharitvā sādhunaradhammaṃ
suṇissāmi” ti cintetvā mahāsattaṃ ukkhipitvā pabbatamuddhani nisīdāpesi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**237. So puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nagamuddhani khippaṃ paṭiṭṭhapetvā,
Assatthamāsīnaṃ samekkhiyāna, paripucchi kattāramanomapaññaṃ.**

**238. Samuddhaṭo mesi tuvaṃ papātā, hadayena te ajja mamatthi kiccaṃ,
Ye kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva me pātukarohi ajjā ti.**

Tattha **assatthamāsīna**-ti laddhassāsaṃ hutvā nisinnaṃ. **Samekkhiyānā** ti disvā. **Sādhunarassa dhammā** ti narassa sādhudhammā, sundaradhammā ti attho.

Taṃ sutvā mahāsatto āha:

**239. Samuddhaṭo tyasmi ahaṃ papātā, hadayena me yadi te atthi kiccaṃ,
Ye kecime sādhunarassa dhammā, sabbeva te pātukaromi ajjā ti.**

Tattha **tyasmī** ti tayā asmi.

Atha naṃ mahāsatto: “Kiliṭṭhagattomhi, nhāyāmi tāvā” ti āha. Yakkho pi: “Sādhū” ti nhānodakaṃ āharitvā nhātakāle mahāsattassa dibbadussagandhamālādīni datvā alaṅkatappaṭiyattakāle dibbabhojanaṃ adāsi. Atha mahāsatto bhuttabhojano kāḷāgirimatthakaṃ alaṅkārapetvā āsanaṃ paññāpetvā alaṅkatadhammāsane nisīditvā buddhalīlāya sādhunaradhammaṃ desento gāthamāha.

**240. Yātānuyāyī ca bhavāhi māṇava, allañca pāṇiṃ parivajjayassu,
Mā {6.310} cassu mittesu kadāci dubbhī, mā ca vasaṃ asatīnaṃ nigacche ti.**

Tattha **allañca pāṇiṃ parivajjayassū** ti allaṃ tintaṃ pāṇiṃ mā dahi mā jhāpehi.

Yakkho saṃkhittena bhāsita cattāro sādhunaradhamme bujjhituṃ asakkonto vitthārena pucchanto gāthamāha.

**241. Kathaṃ nu yātaṃ anuyāyī hoti, allañca pāṇiṃ dahate kathaṃ so,
Asatī ca kā ko pana mittadubbho, akkhāhi me pucchito etamatthan-ti.**

Mahāsatto pissa kathesi:

**242. Asanthutaṃ no pi ca diṭṭhapubbaṃ, yo āsanenā pi nimantayeyya,
Tasseva atthaṃ puriso kareyya, yātānuyāyīti tamāhu paṇḍitā.**

**243. Yassekarattam-pi ghare vaseyya, yatthannapānaṃ puriso labheyya,
Na tassa pāpaṃ manasā pi cintaye, adubbhapāṇiṃ dahate mittadubbho.**

244. Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā,
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.

245. Puṇṇam-pi cemaṃ pathaviṃ dhanena, dajjitthiyā puriso sammatāya,
Laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi, tāsāṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche.

246. Evaṃ kho yātaṃ anuyāyi hoti,
Allaṅca pāṇiṃ dahate punevaṃ,
Asatī ca sā so pana mittadubbho,
So dhammiko hohi jahassu adhamman”-ti.

Tattha {6.311} **asanthutan**-ti ekāhadvīham-pi ekato avutthapubbaṃ. **Yo āsanenāpī** ti yo evarūpaṃ puggalaṃ āsanamattena pi nimantayeyya, pageva annapānādīhi. **Tassevā** ti tassa pubbakāriṣṣa atthaṃ puriso karoteva. **Yātānuyāyī** ti pubbakāritāya yātassa puggalassa anuyāyī. Paṭhamāṃ karonto hi yāyī nāma, pacchā karonto anuyāyī nāmāti evaṃ paṇḍitā kathenti. Ayaṃ devarāja, paṭhamo sādhunaradhammo. **Adubbhapāṇin**-ti adubbhakaṃ attano bhuñjanahattham-eva dahanto hi mittadubbhī nāma hoti. Iti allahatthassa ajjhāpanaṃ nāma ayaṃ dutiyo sādhunaradhammo. **Na tassā** ti tassa sākhaṃ vā pattaṃ vā na bhañjeyya. Kimkāraṇā? Mittadubbho hi pāpako. Iti paribhuttacchāyassa acetanassa rukkhassa pi pāpaṃ karonto mittadubbhī nāma hoti, kimaṅgaṃ pana manussabhūtassāti. Evaṃ mittesu adubbhanāṃ nāma ayaṃ tatiyo sādhunaradhammo. **Dajjitthiyā** ti dadeyya itthiyā. **Sammatāyāti**: “Aham-eva tassā piyo, na añño, maññeva sā icchatī” ti evaṃ suṭṭhu matāya. **Laddhā khaṇa**-ti aticārassa okāsaṃ labhitvā. **Asatīna**-ti asaddhammasamannāgatānaṃ itthīnaṃ. Iti mātugāmaṃ nissāya pāpassa akaraṇaṃ nāma ayaṃ catuttho sādhunaradhammo. **So dhammiko hohi** ti devarāja, so tvaṃ imehi catūhi sādhunaradhammehi yutto hohīti.

Evaṃ mahāsatto yakkhassa cattāro sādhunaradhamme buddhalīlāya kathesi.

Sādhunaradhammakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ

Kālāgirikaṇḍaṃ

Te dhamme suṇanto yeva puṇṇako sallakkhesi: “Catūsu pi ṭhānesu paṇḍito attano jīvitam-eva yācati, ayaṃ kho mayhaṃ pubbe asanthutasseva sakkāramakāsi, ahamassa nivesane tīhaṃ mahantaṃ yasaṃ anubhavanto vasiṃ, ahañcīmaṃ pāpakammaṃ karonto mātugāmaṃ nissāya karomi, sabbathā pi aham-eva mittadubbhī. Sace paṇḍitaṃ aparajjhāmi, na sādhunaradhamme vattissāmi nāma, tasmā kiṃ me nāgamāṇavikāya, indapatthanagaravāsīnaṃ

assumukhāni hāsento imaṃ vegena tattha netvā dhammasabhāyaṃ otāressāmī”
ti cintetvā gāthamāha.

**247. Avasiṃ ahaṃ tuyha tīhaṃ agāre, annena pānena upaṭṭhitosmi,
Mitto mamāsī visajjāmaham taṃ, kāmaṃ gharaṃ uttamapañña gaccha.**

248. Api {6.312} **hāyatu nāgakulā attho, alam-pi me nāgakaññāya hotu,
So tvaṃ sakeneva subhāsitena, muttosi me ajja vadhāya pañña ti.**

Tattha **upaṭṭhitosmī** ti tayā upaṭṭhitosmi. **Visajjāmaham tan-ti** vissajjemi
ahaṃ taṃ. **Kāman-ti** ekaṃsena. **Vadhāyā** ti vadhato. **Pañña** ti pañnavanta.

Atha naṃ mahāsatto: “Māṇava, tvaṃ tāva maṃ attano gharaṃ mā pesehi,
nāgabHAVanam-eva maṃ nehi” ti vadanto gāthamāha.

**249. Handa tuvaṃ yakkha mamam-pi nehi, sasuraṃ te atthaṃ mayi carassu,
Mayaṇca nāgādhipatiṃ vimānaṃ, dakkhemu nāgassa adiṭṭhapubban-ti.**

Tattha **handā** ti vavassagatthe nipāto. **Sasuraṃ te atthaṃ mayi carassū** ti
tava sasurassa santakaṃ atthaṃ mayi cara mā nāsehi. **Nāgādhipatiṃ
vimānan-ti** aham-pi nāgādhipatiṇca vimānaṇcassa adiṭṭhapubbaṃ passeyyaṃ.

Taṃ sutvā puṇṇako āha:

**250. Yaṃ ve narassa ahitāya assa, na taṃ pañño arahati dassanāya,
Atha kena vaṇṇena amittagāmaṃ, tuvamicchasi uttamapañña gantun-ti.**

Tattha **amittagāman-ti** amittassa vasanaṭṭhānaṃ, amittasamāgamanti attho.

Atha naṃ mahāsatto āha:

**251. Addhā pajānāmi aham-pi etaṃ, na taṃ pañño arahati dassanāya,
Pāpaṇca me natthi kataṃ kuhiñci, tasmā na saṅke maraṇāgamāyā ti.**

Tattha **maraṇāgamāyā** ti maraṇassa āgamāya.

Apica, {6.313} devarāja, tādiso yakkho kakkhaḷo mayā dhammakathāya
palobhetvā mudukato, idāneva maṃ: “Alaṃ me nāgamāṇavikāya, attano
gharaṃ yāhi” ti vadesi, nāgarājassa mudukaraṇaṃ mama bhāro, nehi yeva maṃ
tatthāti. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā puṇṇako: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā
tuṭṭhacitto āha:

**252. Handa ca ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ, mayā saha dakkhasi ehi katte,
Yatthacchati naccagītehi nāgo, rājā yathā vessavaṇo naḷiññaṃ.**

**253. Naṃ nāgakaññā caritaṃ gaṇena, nikīlitaṃ niccamaho ca rattiṃ,
Pahūtamālyaṃ bahupupphachannaṃ, obhāsati vijjurivantalikkhe.**

**254. Annena pānena upetarūpaṃ, naccehi gītehi ca vāditehi,
Paripūraṃ kaññāhi alaṅkatāhi, upasobhati vatthapilandhanenā ti.**

Tattha **handā cā** ti nipātamattam-eva. **Thānan**-ti nāgarājassa vasanaṭṭhānaṃ. **Naḷiññan**-ti naḷiniyaṃ nāma rājadhāniyaṃ. **Caritaṃ gaṇenā** ti taṃ nāgakaññānaṃ gaṇena caritaṃ. **Nikīlitan**-ti niccaṃ aho ca rattiṃca nāgakaññāhi kīlitanukīlitaṃ.

Evañca pana vatvā puṇṇako mahāsattaṃ assapiṭṭhaṃ āropetvā tattha nesi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**255. So puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nisīdayī pacchato āsanasmim,
Ādāya kattāramanomapaññaṃ, upānayī bhavanaṃ nāgarañño.**

**256. Patvāna ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ, aṭṭhāsi kattā pacchato puṇṇakassa,
Sāmaggipekkhamāno nāgarājā, pubbeva jāmātaramajjhabhāsathā ti.**

Tattha **so** {6.314} **puṇṇako** ti bhikkhave, so evaṃ nāgabhavanaṃ vaṇṇetvā paṇḍitaṃ attano ājaññaṃ āropetvā nāgabhavanaṃ nesi. **Thānan**-ti nāgarājassa vasanaṭṭhānaṃ. **Pacchato puṇṇakassā** ti puṇṇakassa kira etadahosi: “Sace nāgarājā paṇḍitaṃ disvā muducitto bhavissati, iccetaṃ kusalaṃ. No ce, tassa taṃ apassantasseva sindhavaṃ āropetvā ādāya gamissāmī” ti. Atha naṃ pacchato ṭhapesi. Tena vuttaṃ: “Pacchato puṇṇakassā” ti. **Sāmaggipekkhamāno** ti sāmaggiṃ apekkhamāno. “Sāmaṃ apekkhī” ti pi pāṭho, attano jāmātaraṃ passivā paṭhamataraṃ sayam-eva ajjhabhāsathā ti attho.

Nāgarājā āha:

**257. Yannu tuvaṃ agamā maccalokaṃ, anvesamāno hadayaṃ paṇḍitassa,
Kacci samiddhena idhānupatto, ādāya kattāramanomapaññaṃ-ti.**

Tattha **kacci samiddhenā** ti kacci te manorathena samiddhena nipphannena idhāgatosīti pucchati.

Puṇṇako āha:

**258. Ayañhi so āgato yaṃ tvamicchasi, dhammena laddho mama dhammapālo,
Taṃ passatha sammukhā bhāsamānaṃ, sukho have sappurisehi saṅgamo ti.**

Tattha **yaṃ tvamicchasi** ti yaṃ tvaṃ icchasi. “Yantu micchasi” ti pi pāṭho. **Sammukhā bhāsamānan**-ti taṃ lokasakkataṃ dhammapālaṃ idāni

madhurena sarena dhammaṃ bhāsamānaṃ sammukhāva passatha, sappurisehi
ekaṭṭhāne samāgamo hi nāma sukho hotīti.

Kālāgiriṇaṇḍaṃ niṭṭhitam

Tato nāgarājā mahāsattaṃ disvā gāthamāha.

**259. Adiṭṭhapubbaṃ disvāna, macco maccubhayaṭṭito,
Byamhito nābhivādesi, nayidaṃ paññavatāmivā ti.**

Tattha **byamhito** ti bhīto. Idaṃ vuttaṃ hoti: paṇḍita, tvaṃ adiṭṭhapubbaṃ
nāgabHAVANAṃ disvā maraṇabhayaena aṭṭito bhīto hutvā yaṃ maṃ
nābhivādesi, idaṃ kāraṇaṃ paññavantānaṃ na hotīti.

Evam vandaṇaṃ paccāsīsaṇaṃ nāgarājānaṃ mahāsatto: “Na tvaṃ mayā
vanditabbo” ti avatvāva attano ñāṇavantatāya upāyakosallena: “Ahaṃ
vajjhappattabhāvena naṃ taṃ vandāmi” ti vadanto gāthādvayaṃ māha:

**260. Na {6.315} camhi byamhito nāga, na ca maccubhayaṭṭito,
Na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.**

**261. Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve,
Yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati ti.**

Tassattho: nevāhaṃ, nāgarāja, adiṭṭhapubbaṃ nāgabHAVANAṃ disvā bhīto, na
maraṇabhayaṭṭito. Mādisassa hi maraṇabhayaṃ nāma natthi, vajjho pana
abhivādetuṃ, vajjhaṃ vā avajjho pi abhivādāpetuṃ na labhati. Yañhi naro
hantumiccheyya, so taṃ kathaṃ nu abhivādeyya, kathaṃ vā tena attānaṃ
abhivādāpayetha ve. Tassa hi taṃ kammaṃ na upapajjati. Tvañca kira maṃ
mārāpetuṃ imaṃ āṇāpesi, kathāhaṃ taṃ vandādhīti.

Taṃ sutvā nāgarājā mahāsattassa thutiṃ karonto dve gāthā abhāsi:

**262. Evametaṃ yathā brūsi, saccaṃ bhāsasi paṇḍita,
Na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.**

**263. Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve,
Yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati ti.**

Idāni mahāsatto nāgarājena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha:

**264. Asassataṃ sassataṃ nu tavayidaṃ, iddhī jutiṃ balavīriyūpapatti,
Pucchāmi taṃ nāgarājetamatthaṃ, kathaṃ nu te laddhamidaṃ vimānaṃ.**

**265. Adhiccaladdhaṃ pariṇāmajāṃ te, sayāṃkataṃ udāhu devehi dinnāṃ,
Akkhāhi me nāgarājetamatthaṃ, yatheva te laddhamidaṃ vimānan-ti.**

Tattha **tavayidan**-ti idaṃ tava yasajātaṃ, vimānaṃ vā asassataṃ
sassatasadisāṃ, “mā kho yasāṃ nissāya pāpamakāsī” ti iminā padena attano
jīvitāṃ yācati. **Iddhī** ti nāgaidhhi ca nāgajuti ca kāyabalañca
cetasikavīriyañca nāgabhave upapatti ca {6.316} yañca te idaṃ vimānaṃ,
pucchāmi taṃ nāgarāja, etamatthaṃ, kathaṃ nu te idaṃ sabbaṃ laddhanti.
Adhiccaladdhan-ti kiṃ nu tayā idaṃ vimānaṃ evaṃ sampannaṃ adhicca
akāraṇena laddhaṃ, udāhu utupariṇāmajāṃ te idaṃ, udāhu sayāṃ
sahattheneva kataṃ, udāhu devehi te dinnāṃ, yatheva te idaṃ laddhaṃ, etaṃ
me atthaṃ akkhāhīti.

Taṃ sutvā nāgarājā āha:

**266. Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajāṃ me, na sayāṃkataṃ nā pi devehi
dinnāṃ,
Sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimānan-ti.**

Tattha **apāpakehī** ti alāmakehi.

Tato mahāsatto āha:

**267. Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Iddhī jutī balavīriyūpapatti, idaṃca te nāga mahāvimānan-ti.**

Tattha **kiṃ te vatan**-ti nāgarāja, purimabhave tava kiṃ vataṃ ahosi, ko pana
brahmacariyavāso, katarassa sucaritassevesa iddhi-ādiko vipākoti.

Taṃ sutvā nāgarājā āha:

**268. Ahañca bhariyā ca manussaloke, saddhā ubho dānapatī ahumhā,
Opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.**

**269. Mālañca gandhañca vilepanaṃ, padīpiyaṃ seyyamupassayañca,
Acchādanāṃ sāyanamannapānaṃ, sakkacca dānāni adamha tattha.**

**270. Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Iddhī jutī balavīriyūpapatti, idaṃca me dhīra mahāvimānan-ti.**

Tattha {6.317} **manussaloke** ti aṅgaratthe kālacampānagare. **Taṃ me vatan**-ti
taṃ sakkaccaṃ dinnadānaṃ-eva mayhaṃ vattasamādānañca
brahmacariyañca ahosi, tasseva sucaritassa ayaṃ iddhādiko vipākoti.

Mahāsatto āha:

**271. Evaṃ ce te laddhamidaṃ vimānaṃ, jānāsi puññānaṃ phalūpapattiṃ,
Tasmā hi dhammaṃ cara appamatto, yathā vimānaṃ puna māvasesī ti.**

Tattha **jānāsi** ti sace tayā dānānubhāvena taṃ laddhaṃ, evaṃ sante jānāsi
nāma puññānaṃ phalaṅca puññaphalena nibbattaṃ upapattiṅca. **Tasmā hī** ti
yasmā puññehi tayā idaṃ laddhaṃ, tasmā. **Puna māvasesī** ti puna pi yathā
imaṃ nāgabhavanaṃ ajjhāvasasi, evaṃ dhammaṃ cara.

Taṃ sutvā nāgarājā āha:

**272. Nayidha santi samaṇabrāhmaṇā ca, yesannapānāni dademu katte,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, yathā vimānaṃ puna māvasemā ti.**

Mahāsatto āha:

**273. Bhogī hi te santi idhūpapannā, puttā ca dārā anujīvino ca,
Tesu tuvaṃ vacasā kammunā ca, asampaduṭṭho ca bhavāhi niccaṃ.**

**274. Evaṃ tuvaṃ nāga asampadosaṃ, anupālaya vacasā kammunā ca,
Ṭhatvā idha yāvatāyukaṃ vimāne, uddhaṃ ito gacchasi devalokaṃ-ti.**

Tattha **bhogī** ti bhogino, nāgā ti attho. **Tesū** ti tesu puttadārādīsu bhogīsu
vācāya kammena ca niccaṃ asampaduṭṭho bhava. **Anupālayā** ti evaṃ
puttādīsu ceva sesasattesu ca mettacittasaṅkhātāṃ asampadosaṃ anurakkha.
Uddhaṃ ito ti ito nāgabhavanato cuto uparidevalokaṃ gamissati.
Mettacittaṃhī dānato atirekataraṃ puññanti.

Tato nāgarājā {6.318} mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā: “Na sakkā paṇḍitena
bahi papañcaṃ kātuṃ, vimalāya dassetvā subhāsitaṃ sāvetvā dohaḷaṃ
paṭippassambhetvā dhanañcayarājānaṃ hāsento paṇḍitaṃ pesetuṃ vaṭṭatī” ti
cintetvā gāthamāha.

**275. Addhā hi so socatī rājasetṭho, tayā vinā yassa tuvaṃ sajjibbo,
Dukkhūpanīto pi tayā samecca, vindeyya poso sukhamāturopī ti.**

Tattha **sajjibbo** ti sajjīvo amacco. **Sameccā** ti tayā saha samāgantvā. **Āturopī** ti
bāḷhagilāno pi samāno.

Taṃ sutvā mahāsatto nāgarājassa thutiṃ karonto itaraṃ gāthamāha.

**276. Addhā sataṃ bhāsasi nāga dhammaṃ, anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ,
Etādisiyāsu hi āpadāsu, paññāyate mādisānaṃ viseso ti.**

Tattha **addhā satan**-ti ekaṃsena santānaṃ paṇḍitānaṃ dhammaṃ bhāsasi.
Atthapadan-ti hitakoṭṭhāsaṃ. **Etādisiyāsū** ti evarūpāsu āpadāsu etādisse
bhaye upaṭṭhite mādisānaṃ paññavantānaṃ viseso paññāyati.

Taṃ sutvā nāgarājā atirekataraṃ tuṭṭho tam-eva pucchanto gāthamāha.

**277. Akkhāhi no tāyaṃ mudhā nu laddho, akkhehi no tāyaṃ ajesi jūte,
Dhammena laddho iti tāyamāha, kathaṃ nu tvaṃ hatthamimassa māgato ti.**

Tattha **akkhāhi no** ti ācikkha amhākaṃ. **Tāyan**-ti taṃ ayaṃ. **Mudhā nu
laddho** ti kiṃ nu kho mudhā amūlakeneva labhi, udāhu jūte ajesi. **Iti
tāyamāhā** ti ayaṃ puṇṇako: “Dhammena me paṇḍito laddho” ti vadati.
Kathaṃ nu tvaṃ hatthamimassa māgato ti tvaṃ kathaṃ imassa hatthaṃ
āgatosi.

Mahāsatto āha:

**278. Yo missaro tattha ahosi rājā, tamāyamakkhehi ajesi jūte,
So {6.319} maṃ jito rājā imassadāsi, dhammena laddhosmi asāhasenā ti.**

Tattha **yo missaro** ti yo maṃ issaro. **Imassadāsi** ti imassa puṇṇakassa adāsi.

Taṃ sutvā nāgarājā tuṭṭho ahosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**279. Mahorago attamano udaggo, sutvāna dhīrassa subhāsītāni,
Hatthe gahetvāna anomapaññaṃ, pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse.**

**280. Yena tvaṃ vimale paṇḍu, yena bhattaṃ na ruccati,
Na ca metādiso vaṇṇo, ayameso tamonudo.**

**281. Yassa te hadayenattho, āgatāyaṃ pabhaṅkaro,
Tassa vākyāṃ nisāmehi, dullabhaṃ dassanaṃ punā ti.**

Tattha **pāvekkhī** ti pavitṭho. **Yenā** ti bhadde vimale, yena kāraṇena tvaṃ
paṇḍu ceva, na ca te bhattaṃ ruccati. **Na ca metādiso vaṇṇo** ti pathavitale vā
devaloke vā na ca tādiso vaṇṇo aññaṃ kassaci atthi, yādiso etassa guṇavaṇṇo
patthaṇo. **Ayameso tamonudo** ti yaṃ nissāya tava dohaḷo uppanno, ayam-eva
so sabbalokassa tamonudo. **Punā** ti puna etassa dassanaṃ nāma dullabhanti
vadati.

Vimalā pi taṃ disvā paṭisanthāraṃ akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

282. Disvāna taṃ vimalā bhūripaṇṇaṃ, dasaṅgulī añjaliṃ paggahevā,
Haṭṭhena bhāvena patītarūpā, iccabravi kurūnaṃ kattuseṭṭhaṇ-ti.

Tattha **haṭṭhena bhāvenā** ti pahaṭṭhena cittaṇa. **Patītarūpā** ti somanassajātā.

Ito paraṃ vimalāya ca mahāsattassa ca vacanappaṭivacanagāthā:

283. Adiṭṭhapubbaṃ disvāna, macco maccubhayaṭṭito,
Byamhito nābhivādesi, nayidaṃ pañṇavatāmiva.

284. Na camhi byamhito nāgi, na ca maccubhayaṭṭito,
Na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

285. Kathaṃ no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve,
Yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati.

286. Evametaṃ yathā brūsi, saccaṃ bhāsasi paṇḍita,
Na vajjho abhivādeyya, vajjhaṃ vā nābhivādaye.

287. Kathaṃ {6.320} no abhivādeyya, abhivādāpayetha ve,
Yaṃ naro hantumiccheyya, taṃ kammaṃ nupapajjati.

288. Asassataṃ sassataṃ nu tavayidaṃ, iddhī jutī balavīriyūpapatti,
Pucchāmi taṃ nāgakaṇṇetamatthaṃ, kathaṃ nu te laddhamidaṃ vimānaṃ.

289. Adhiccaladdhaṃ pariṇāmajaṃ te, sayamkataṃ udāhu devehi dinnam,
Akkhāhi me nāgakaṇṇetamatthaṃ, yatheva te laddhamidaṃ vimānaṃ.

290. Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajaṃ me, na sayamkathaṃ nā pi devehi
dinnam,
Sakehi kammehi apāpakehi, puñṇehi me laddhamidaṃ vimānaṃ.

291. Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Iddhī jutī balavīriyūpapatti, idaṇca te nāgi mahāvimānaṃ.

292. Ahaṇca kho sāmiko cā pi mayhaṃ, saddhā ubho dānapatī ahumhā,
Opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.

293. Mālaṇca gandhaṇca vilepanaṇca, padīpiyaṃ seyyamupassayaṇca,
Acchādanaṃ sāyanamannapānaṃ, sakkacca dānāni adamha tattha.

294. Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
Iddhī jutī balavīriyūpapatti, idaṇca me dhīra mahāvimānaṃ.

295. Evaṃ {6.321} ce te laddhamidaṃ vimānaṃ, jānāsi puññānaṃ phalūpapattim,
Tasmā hi dhammaṃ cara appamattā, yathā vimānaṃ puna māvasesi.

296. Nayidha santi samaṇabrāhmaṇā ca, yesannapānāni dademu katte,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, yathā vimānaṃ puna māvasema.

297. Bhogī hi te santi idhūpapannā, puttā ca dārā anujīvino ca,
Tesu tuvaṃ vacasā kammunā ca, asampaduṭṭhā ca bhavāhi niccam.

298. Evaṃ tuvaṃ nāgi asampadosaṃ, anupālaya vacasā kammunā ca,
Ṭhatvā idha yāvatāyukaṃ vimāne, uddhaṃ ito gacchasi devalokaṃ.

299. Addhā hi so socati rājaseṭṭho, tayā vinā yassa tuvaṃ sajjibbo,
Dukkhūpanīto pi tayā samecca, vindeyya poso sukhamāturo pi.

300. Addhā satam bhāsasi nāgi dhammaṃ, anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ,
Etādisiyāsu hi āpadāsu, paññāyate mādisānaṃ viseso.

301. Akkhāhi no tāyaṃ mudhā nu laddho, akkhehi no tāyaṃ ajesi jūte,
Dhammena laddho iti tāyamāha, kathaṃ nu tvaṃ hatthamimassa māgato.

302. Yo missaro tattha ahosi rājā, tamāyamakkhehi ajesi jūte,
So {6.322} maṃ jito rājā imassadāsi, dhammena laddhosmi asāhasenā ti.

Imāsaṃ gāthānaṃ attho heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo.

Mahāsattassa vacanaṃ sutvā atirekataraṃ tuṭṭhā vimalā mahāsattaṃ gahetvā
sahassagandhodayakaghaṭṭhehi nhāpetvā nhānakāle mahāsattassa
dibbadussadibbagandhamālādīni datvā alaṅkatappaṭiyattakāle dibbabhojanaṃ
bhojesi. Mahāsatto bhuttabhojano alaṅkatāsaṇaṃ paññāpetvā
alaṅkatadhammāsane nisīditvā buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha:

303. Yatheva varuṇo nāgo, pañhaṃ pucchittha paṇḍitaṃ,
Tatheva nāgakañña pi, pañhaṃ pucchittha paṇḍitaṃ.

304. Yatheva varuṇaṃ nāgaṃ, dhīro tosesi pucchito,
Tatheva nāgakaññaṃ pi, dhīro tosesi pucchito.

305. Ubho pi te attamana viditvā, mahoragaṃ nāgakaññañca dhīro,
Achambhī abhīto alomahaṭṭho, iccabravi varuṇaṃ nāgarājānaṃ.

**306. Mā rodhayī nāga āyāhamasmi, yena tavattho idaṃ sarīraṃ,
Hadayena maṃsena karoḥi kiccaṃ, sayam karissāmi yathāmati te ti.**

Tattha **achambhī** ti nikkampo. **Alomahaṭṭho** ti bhayena ahaṭṭhalomo.

Iccabravī ti vīmaṃsanavasena iti abravi. **Mā rodhayīti**:

“Mittadubbhikammaṃ karomī” ti mā bhāyi, “kathaṃ nu kho imaṃ idāni māressāmi” ti vā mā cintayi. **Nāgā** ti varuṇaṃ ālapati. **Āyāhamasmi** ti āyo ahaṃ asmi, ayam-eva vā pāṭho. **Sayam karissāmi** ti sace tvaṃ: “Imassa santike idāni dhammo me suto” ti maṃ māretuṃ na visahasī, aham-eva yathā tava ajjhāsayo, tathā sayam karissāmīti.

Nāgarājā āha:

**307. Paññā have hadayaṃ paṇḍitānaṃ, te tyamha paññāya mayam sutuṭṭhā,
Anūnanāmo labhatajja dāraṃ, ajjeva taṃ kuruyo pāpayātū ti.**

Tattha **te tyamhā** ti te mayam tava paññāya sutuṭṭhā. **Anūnanāmo** ti sampuṇṇanāmo puṇṇako yakkhasenāpati. **Labhatajja dāraṃ**-ti labhatu ajja dāraṃ, dadāmi assa dhītaraṃ irandhatim. **Pāpayātū** ti ajjeva taṃ kururaṭṭhaṃ puṇṇako pāpetu.

Evañca {6.323} pana vatvā varuṇo nāgarājā irandhatim puṇṇakassa adāsi. So taṃ labhitvā tuṭṭhacitto mahāsattena saddhim salla pi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**308. Sa puṇṇako attamano udaggo, irandhatim nāgakaññaṃ labhitvā,
Haṭṭhena bhāvena patītarūpo, iccabravī kurūnaṃ kattusetṭhaṃ.**

**309. Bhariyāya maṃ tvaṃ akari samaṅgiṃ, ahañca te vidhura karomi kiccaṃ,
Idaṃca te maṇiratanam dadāmi, ajjeva taṃ kuruyo pāpayāmī ti.**

Tattha **maṇiratanan**-ti paṇḍita, ahaṃ tava guṇesu pasanno arahāmi tava anucchavikaṃ kiccaṃ kātum, tasmā imaṃca te cakkavattiparibhogaṃ maṇiratanam demi, ajjeva taṃ indapatthaṃ pāpemīti.

Atha mahāsatto tassa thutim karonto itaraṃ gāthamāha.

**310. Ajeyyamesā tava hotu metti, bhariyāya kaccāna piyāya saddhim,
Ānandi vitto sumano patīto, datvā maṇim mañca nayindapatthan-ti.**

Tattha **ajeyyamesā** ti eṣā tava bhariyāya saddhim piyasaṃvāsametti ajeyyā hotu. “Ānandi vitto” ti ādīhi pītisamaṅgibhāvamevassa vadati.

Nayindapatthan-ti naya indapatthaṃ.

Taṃ sutvā puṇṇako tathā akāsi. Tena vuttaṃ:

**311. Sa puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, nisīdayī purato āsanasmim,
Ādāya kattāramanomapaññaṃ, upānayī nagaraṃ indapatthaṃ.**

**312. Mano manussassa yathā pi gacche, tato pissa khippataraṃ ahosi,
Sa puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, upānayī nagaraṃ indapatthaṃ.**

**313. Etindapatthaṃ {6.324} nagaraṃ padissati, rammāni ca ambavanāni bhāgaso,
Ahañca bhariyāya samaṅgibhūto, tuvañca pattosi sakaṃ niketan-ti.**

Tattha **yathā pi gacche** ti mano nāma kiñcā pi na gacchati, dūre ārammaṇaṃ gaṇhanto pana gatoti vuccati, tasmā manassa ārammaṇaggahaṇato pi khippataraṃ tassa manomayasindhavassa gamanaṃ ahoṣīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Etindapatthan**-ti assapiṭṭhe nisinno yevassa dassento evamāha.

Sakaṃ niketan-ti tvañca attano nivesanaṃ sampattoti āha.

Tasmim pana divase paccūsakāle rājā supinaṃ addasa. Evarūpo supino ahosi: rañño nivesanadvāre paññākkhandho sīlamayasākho pañcagorasaphalo alaṅkatahatthigavāssapaṭicchanno mahārukkho ṭhito. Mahājano tassa sakkāraṃ katvā añjaliṃ paggayha namassamāno aṭṭhāsi. Atheko kaṇhapuriso pharusorattasāṭakanivattho rattapupphakaṇṇadharo āvudhahattho āgantvā mahājanassa paridevantasseva taṃ rukkhaṃ samūlaṃ chinditvā ākaḍḍhanto ādāya gantvā puna taṃ āharitvā pakatiṭṭhāne yeva ṭhapetvā pakkāmīti. Rājā taṃ supinaṃ pariggaṇhanto: “Mahārukkho viya na añño koci, vidhurapaṇḍito. Mahājanassa paridevantasseva taṃ samūlaṃ chinditvā ādāya gatapuriso viya na añño koci, paṇḍitaṃ gahetvā gatamāṇavo. Puna taṃ āharitvā pakatiṭṭhāne yeva ṭhapetvā gato viya so māṇavo puna taṃ paṇḍitaṃ ānetvā dhammasabhāya dvāre ṭhapetvā pakkamissati. Addhā ajja mayaṃ paṇḍitaṃ passissāmā” ti sannitiṭṭhānaṃ katvā somanassapatto sakalanagaraṃ alaṅkārapetvā dhammasabhaṃ sajjāpetvā alaṅkataratanamaṇḍape dhammāsanaṃ paññāpetvā ekasataraṇāmaaccagaṇanagaravāsijānapadaparivuto: “Ajja tumhe paṇḍitaṃ passissatha, mā socitthā” ti mahājanaṃ assāsetvā paṇḍitassa āgamaṇaṃ olokento dhammasabhāyaṃ nisīdi. Amaccādayo pi nisīdiṃsu. Tasmim khaṇe puṇṇako pi paṇḍitaṃ otāretvā dhammasabhāya dvāre parisamajjhe yeva ṭhapetvā irandhatim ādāya devanagaram-eva gato. Tamatthaṃ {6.325} pakāsentō satthā āha:

**314. Na puṇṇako kurūnaṃ kattuseṭṭhaṃ, oro piya dhammasabhāya majjhe,
Ājaññaṃ māruya anomavaṇṇo, pakkāmi vehāyasamantalikkhe.**

**315. Taṃ disvā rājā paramappatīto, utthāya bāhāhi palissajitvā,
Avikampayaṃ dhammasabhāya majjhe, nisīdayī pamukhamāsanasmīti.**

Tattha **anomavaṇṇo** ti ahīnavaṇṇo uttamavaṇṇo. **Avikampayan**-ti bhikkhave, so rājā paṇḍitaṃ palissajitvā mahājanamajjhe avikampanto anolīyanto yeva hatthe gahetvā attano abhimukhaṃ katvā alaṅkatadhammāsane nisīdāpesi.

Atha rājā tena saddhiṃ sammoditvā madhurapaṭisanthāraṃ karonto gāthamāha.

**316. Tvaṃ no vinetāsi rathaṃva naddhaṃ, nandanti taṃ kuruyo dassanena,
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, kathaṃ pamokkho ahu māṇavassā ti.**

Tattha **naddhan**-ti yathā naddhaṃ rathaṃ sārathi vineti, evaṃ tvaṃ amhākaṃ kāraṇena nayena hitakiriyāsu vinetā. **Nandanti tan**-ti taṃ disvā ime kururaṭṭhavāsino tava dassanena nandanti. **Māṇavassā** ti māṇavassa santikā kathaṃ tava pamokkho ahosi? Yo vā taṃ muñcantassa māṇavassa pamokkho, so kena kāraṇena ahoṣī ti attho.

Mahāsatto āha:

**317. Yaṃ māṇavotyābhivadī janinda, na so manusso naravīrasaṭṭha,
Yadi te suto puṇṇako nāma yakkho, rañño kuverassa hi so sajjibbo.**

**318. Bhūmindharo varuṇo nāma nāgo, brahā sucī vaṇṇabalūpapanno,
Tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayaṇo, irandhatī nāma sā nāgakaññā.**

**319. Tassā {6.326} sumajjhāya piyāya hetu, patārayittha maraṇāya mayhaṃ,
So ceva bhariyāya samaṅgibhūto, ahañca anuññāto maṇi ca laddho ti.**

Tattha **yaṃ māṇavotyābhivadī** ti janinda yaṃ tvaṃ: “Māṇavo” ti abhivadasi. **Bhūmindharo** ti bhūmindharanāgabhavanavāsī. **Sā nāgakaññā** ti yaṃ nāgakaññaṃ so patthayamāno mama maraṇāya patārayi cittaṃ pavattesi, sā nāgakaññā irandhatī nāma. **Piyāya hetū** ti mahārāja, so hi nāgarājā catupposathikapāṇhaviṣṣajane pasanno maṃ maṇinā pūjetvā nāgabhavanam gato vimalāya nāma deviyā taṃ maṇim adisvā: “Deva, kuhiṃ maṇi” ti pucchito mama dhammakathikabhāvaṃ vaṇṇesi.

Sā mayhaṃ dhammakathaṃ sotukāmā hutvā mama hadaye dohaḷaṃ uppādesi. Nāgarājā duggahitena pana dhītaraṃ irandhatim āha: “mātā, te vidhurassa hadayamaṃse dohaḷinī, tassa hadayamaṃsaṃ āharitum samatthaṃ sāmikaṃ pariyesāhi” ti. Sā pariyesanti vessavaṇassa bhāgineyyaṃ puṇṇakaṃ nāma yakkhaṃ disvā taṃ attani paṭibaddhacittaṃ ṇatvā pitu santikaṃ nesi. Atha naṃ

so: “Vidhurapaṇḍitassa hadayamaṁsaṁ āharitum sakkonto irandhatim labhissasi” ti āha. Puṇṇako vepullapabbatato cakkavattiparibhogam maṇiratanam āharitvā tumhehi saddhim jutam kilivā maṁ jinitvā labhi. Ahañca mama nivesane tīham vasāpetvā mahantaṁ sakkāram akāsim. So pi maṁ assavāladhim gāhāpetvā himavante rukkesu ca pabbatesu ca pothetvā māretum asakkonto sattame vātakkhandhe verambhavātamukhe ca pakkhanditvā anupubbena saṭṭhiyojanubbedhe kālāgirimatthake ṭhapetvā sīhavesādivasena idañcīdāñca rūpaṁ katvā pi māretum asakkonto mayā attano māraṇakāraṇaṁ puṭṭho ācikkhi. Athassāham sādhanaradhamme kathesim. Tam sutvā pasannacitto maṁ idha ānetukāmo ahosi.

Athāham tam ādāya nāgabhavanaṁ gantvā nāgaraṇṇo ca vimalāya ca dhammaṁ desesim. Tato nāgarājā ca vimalā ca sabbanāgaparisā ca pasīdimsu. Nāgarājā tattha mayā chāham vutthakāle irandhatim puṇṇakassa {6.327} adāsi. So tam labhitvā pasannacitto hutvā maṁ maṇiratanena pūjetvā nāgarājena āṇatto manomayasindhavaṁ āropetvā sayam majjhimāsane nisīditvā irandhatim pacchimāsane nisīdāpetvā maṁ purimāsane nisīdāpetvā idhāgantvā parisamajjhe otāretvā irandhatim ādāya attano nagaram-eva gato. Evaṁ, mahārāja, so puṇṇako tassā sumajjhāya piyāya hetu patārayittha maraṇāya mayham. Athevaṁ maṁ nissāya so ceva bhariyāya samaṅgibhūto, mama dhammakathaṁ sutvā pasannena nāgarājena ahañca anuññāto, tassa puṇṇakassa santikā ayaṁ sabbakāmadado cakkavattiparibhogamaṇi ca laddho, gaṇhatha, deva, imaṁ maṇinti raṇṇo ratanaṁ adāsi.

Tato rājā paccūsakāle attanā diṭṭhasupinaṁ nagaravāsīnaṁ kathetukāmo: “Bhonto, nagaravāsino ajja mayā diṭṭhasupinaṁ suṇāthā” ti vatvā āha:

**320. Rukkho hi mayham padvāre sujāto, paññākkhandho sīlamayassa sākhā,
Atthe ca dhamme ca ṭhito nipāko, gavapphalo hatthigavāssachanno.**

**321. Naccagītātūriyābhinādite, ucchijja senaṁ puriso ahāsi,
So no ayaṁ āgato sanniketaṁ, rukkhassimassāpacitim karotha.**

**322. Ye keci vittā mama paccayena, sabbeva te pātukarontu ajja,
Tibbāni katvāna upāyanāni, rukkhassimassāpacitim karotha.**

**323. Ye keci baddhā mama atthi raṭṭhe, sabbeva te bandhanā mocayantu,
Yathevaṁ bandhanasmā pamutto, evamete muñcare bandhanasmā.**

324. Unnaṅgalā {6.328} **māsamimaṃ karontu, maṃsodanaṃ brāhmaṇā bhakkhayantu,**
Amajjapā majjarahā pivantu, puṇṇāhi thālāhi palissutāhi.

325. Mahāpathaṃ nicca samavhayantu, tibbaṇca rakkhaṃ vidahantu raṭṭhe,
Yathāññamaññaṃ na viheṭṭhayeyyūṃ, rukkhassimassāpacitiṃ karoṭhā ti.

Tattha **sīlamayassa sākā** ti etassa rukkhassa sīlamayā sākā. **Atthe ca dhammecā** ti vaddhiyaṇca sabhāve ca. **Ṭhito nipāko** ti so paññāmayarukkho patiṭṭhito. **Gavapphalo** ti pañcavidhagorasaphalo. **Hatthigavāssachanno** ti alaṅkatahatthigavāssehi sañchanno. **Naccagītātūriyābhinādite** ti atha tassa rukkhassa pūjaṃ karontena mahājanena tasmim rukkhe etehi naccādīhi abhinādite. **Ucchijja senaṃ puriso ahāsi** ti eko kaṇhapuriso āgantvā taṃ rukkhaṃ ucchijja parivāretvā ṭhitaṃ senaṃ palāpetvā ahāsi gahetvā gato. Puna so rukkho āgantvā amhakaṃ nivesanadvāra yeva ṭhito. So no ayaṃ rukkhasadiso paṇḍito sanniketaṃ āgato. Idāni sabbeva tumhe rukkhassa imassa apacitiṃ karoṭhā, mahāsakkāraṃ pavattetha.

Mama paccayenā ti ambho, amaccā ye keci maṃ nissāya laddhena yasena **vittā** tuṭṭhacittā, te sabbe attano vittaṃ pātukarontu. **Tibbānī** ti bahalāni mahantāni. **Upāyanānī** ti paṇṇākāre. **Ye keci** ti antamaso kīḷanattāya baddhe migapakkhino upādāya. **Muñcare** ti muñcantu. **Unnaṅgalā māsamimaṃ karontū** ti imaṃ māsaṃ kasananaṅgalāni ussāpetvā ekamante ṭhapetvā nagare bherim carāpetvā sabbeva manussā mahāchaṇaṃ karontu. **Bhakkhayantū** ti bhuñjantu. **Amajjapā** ti ettha a-kāro nipātamattaṃ, majjapā purisā majjarahā attano attano āpānaṭṭhānesu nisinnā pivantū ti attho. **Puṇṇāhi thālāhi** ti puṇṇehi thālehi. **Palissutāhi** ti atipuṇṇattā paggharamānehi. **Mahāpathaṃ nicca samavhayantū** ti antonagare alaṅkatamahāpathaṃ rājamaggaṃ nissāya ṭhitā vesiyā niccakālaṃ kilesavasena kilesatthikaṃ janaṃ avhayantū ti attho. **Tibban-**ti gālhaṃ. **Yathā** ti yathā rukkhassa susaṃvihitattā unnaṅgalā hutvā rukkhassimassa apacitiṃ karontā aññamaññaṃ na viheṭṭhayeyyūṃ, evaṃ rakkhaṃ saṃvidahantū ti attho.

Evam rañña vutte:

326. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bahuṃ annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhihārayūṃ.

327. Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bahuṃ annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhihārayūṃ.

**328. Samāgatā {6.329} jānapadā, negamā ca samāgatā,
Bahum annaṇca pānaṇca, paṇḍitassābhīhārayum.**

**329. Bahujaṇo pasannosi, disvā paṇḍitamāgate,
Paṇḍitamhi anuppatte, celukkhepo pavattathā ti.**

Tattha **abhihārayun**-ti evaṃ raññā āṇattā mahāchaṇaṃ paṭiyādetvā sabbe satte bandhanā mocetvā ete sabbe orodhādayo nānappakāraṃ paṇṇākāraṃ sajjitvā tena saddhiṃ annaṇca pānaṇca paṇḍitassa pesesum. **Paṇḍitamāgate** ti paṇḍite āgate taṃ paṇḍitaṃ disvā bahujaṇo pasanno ahosi.

Chaṇo māseṇa osānaṃ agamāsi. Tato mahāsatto buddhakiccaṃ sādheṇto viya mahājaṇassa dhammaṃ desento rājānaṇca anusāsanto dānādīni puñṇāni katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā āyupariyosāne saggaparāyaṇo ahosi. Rājānaṃ ādiṃ katvā sabbe pi nagaravāsino paṇḍitassovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā āyupariyosāne saggapuraṃ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi tathāgato paññāsampanno upāyakusaloyevā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi: “tadā paṇḍitassa mātāpitaro mahārājakulāni ahesum, jeṭṭhabhāriyā rāhulamātā, jeṭṭhaputto rāhulo, vimalā uppalavaṇṇā, varuṇaṇāgarājā sārīputto, supaṇṇarājā moggallāno, sakko anuruddho, dhanaṇcayakorabyarājā ānando, puṇṇako channo, parisā buddhāparisā, vidhuraṇḍito pana aham-eva sammāsambuddho ahosiṃ”-ti.

Vidhuraajātakavaṇṇanā navamā

Ja 547 Vessantarajātakavaṇṇanā

Dasavarakathāvaṇṇanā

Phussatī {6.479} varavaṇṇābhe ti idaṃ satthā kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto pokkharavassaṃ ārabha katesi. Yadā hi satthā pavattitavaradhammacakko anukkamena rājagahaṃ gantvā tattha hemantaṃ vītinaṃmetvā udāyittherena maggadesakena vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paṭhamagamanena kapilavatthum agamāsi, tadā sakyarājāno: “Mayaṃ amhākaṃ nātiseṭṭhaṃ passissāma” ti sannipatitvā bhagavato vasanaṭṭhānaṃ vīmaṃsamānā: “Nigrodhasakkassārāmo ramaṇīyo” ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganavidhiṃ katvā gandhapupphādihatthā paccuggamaṇaṃ karontā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍite daharadahare nāgaradārake ca

nāgaradārikāyo ca paṭhamam pahiṇiṃsu, tato rājakumāre ca rājakumārikāyo ca. Tesam antarā sāmam gandhapupphacuṇṇādīhi satthāram pūjetvā bhagavantam gahetvā nigrodhārāmam-eva agamiṃsu. Tattha bhagavā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Tadā hi sākiyā mānājātikā mānatthaddhā. Te: “Ayaṃ siddhatthakumāro amhehi daharataro, amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā” ti cintetvā daharadahare rājakumāre ca rājakumārikāyo ca āhaṃsu: “Tumhe bhagavantam vandatha, mayam tumhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā” ti.

Tesu evam avanditvā nisinnesu bhagavā tesam ajjhāsayaṃ oloketvā: “Na mam ñātayo vandanti, handa idāneva vandāpessāmī” ti abhiññāpādaṃ catutthajjhānam samāpajjitvā tato vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesam sīse pādapaṃsum okiramāno viya kaṇḍambarukkhamūle yamakapāṭihāriyasadisam pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā suddhodano tam acchariyaṃ disvā āha: “Bhante, tumhākaṃ jātadivase kāḷadevalassa vandanattham upanītānam vo pāde parivattitvā brāhmaṇassa matthake ṭhite disvā aham tumhākaṃ pāde vandim, ayaṃ me paṭhamavandanā. Puna pi vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisinnānam vo jambucchāyāya aparivattanam disvā pi aham tumhākaṃ pāde vandim, ayaṃ me dutiyavandanā. Idāni imam adiṭṭhapubbam pāṭihāriyaṃ disvā pi tumhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyavandanā” ti. Raññā pana vandite avanditvā ṭhātuṃ samattho nāma ekasākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva.

Iti bhagavā ñātayo vandāpetvā ākāsaṃ otaritvā paññattavarabuddhāsane nisīdi. Nisinne ca bhagavati sikhāpatto ñāṭisamāgame ahosi, sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho utṭhahitvā pokkharavassam vassi, tambavaṇṇam udakaṃ heṭṭhā viravantam gacchati. Ye temetukāmā, te tementi.

Atemetukāmassa {6.480} sarīre ekabindumattam-pi na patati. Tam disvā sabbe acchariyabbhutacittajātā ahesum. “Aho acchariyaṃ aho abbhutam aho buddhānam mahānubhāvatā, yesam ñāṭisamāgame evarūpaṃ pokkharavassam vassī” ti bhikkhū katham samuṭṭhāpesum. Tam sutvā satthā: “Na, bhikkhave, idāneva, pubbe pi mama ñāṭisamāgame mahāmegho pokkharavassam vassiyevā” ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte sivatṭhe jetuttaranagare sivimahārājā nāma rajjam kārento sañjayaṃ nāma puttam paṭilabhi. So tassa vayappattassa maddarājadhītaṃ phussatiṃ nāma rājakaññaṃ ānetvā rajjam niyyādetvā phussatiṃ aggamahesiṃ akāsi.

Tassā ayaṃ pubbayogo: ito ekanavutikappe vipassī nāma satthā loke udapādi. Tasmim̐ bandhumatinagaraṃ nissāya kheme migadāye viharante eko rājā rañño bandhumassa anagghena candanasārena saddhim̐ satasahassagghanikaṃ suvaṇṇamālāṃ pesesi. Rañño pana dve dhītaro ahesuṃ. So taṃ paṇṇākāraṃ tāsāṃ dātukāmo hutvā candanasāraṃ jeṭṭhikāya adāsi, suvaṇṇamālāṃ kaniṭṭhāya adāsi. Tā ubho pi: “Na mayaṃ imaṃ attano sarīre piḷandhissāma, satthāram-eva pūjessāmā” ti cintetvā rājānaṃ āhaṃsu: “Tāta, candanasārena ca suvaṇṇamālāya ca dasabalaṃ pūjessāmā” ti. Taṃ sutvā rājā: “Sādhū” ti sampaṭicchi. Jeṭṭhikā sukhumacandanacuṇṇaṃ kāretvā suvaṇṇasamuggaṃ pūretvā gaṇhāpesi. Kaniṭṭhabhaginī pana suvaṇṇamālāṃ uracchadamālāṃ kārapetvā suvaṇṇasamuggena gaṇhāpesi. Tā ubho pi migadāyavihāraṃ gantvā jeṭṭhikā candanacuṇṇena dasabalassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ pūjetvā sesacuṇṇāni gandhakuṭiyaṃ vikiritvā: “Bhante, anāgate tumhādisassa buddhassa mātā bhavēyyan”-ti patthanaṃ akāsi. Kaniṭṭhabhaginī pi tathāgatassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ suvaṇṇamālāya katena uracchadena pūjetvā: “Bhante, yāva arahattappatti, tāva idaṃ pasādhanaṃ mama sarīrā mā vigataṃ hotū” ti patthanaṃ akāsi. Satthā pi tāsāṃ anumodanaṃ akāsi.

Tā ubho pi yāvatāyukaṃ {6.481} ṭhatvā devaloke nibbattiṃsu. Tāsu jeṭṭhabhaginī devalokato manussalokaṃ, manussalokato devalokaṃ saṃsarantī ekanavutikappāvasāne amhākaṃ buddhuppādakāle buddhamātā mahāmāyādevī nāma ahosi. Kaniṭṭhabhaginī pi tatheva saṃsarantī kassapadasabalassa kāle kikissa rañño dhītā hutvā nibbatti. Sā cittakammakatāya viya uracchadamālāya alaṅkatena urena jātattā uracchadā nāma kumārikā hutvā soḷasavassikakāle satthu bhattānumodanaṃ sutvā sotāpattiphale patiṭṭhāya aparabhāge bhattānumodanaṃ suṇanteneva pitarā sotāpattiphalaṃ pattadivase yeva arahattaṃ patvā pabbajitvā parinibbāyi. Kikirājā pi aññā satta dhītaro labhi. Tāsāṃ nāmāni:

**Samaṇī samaṇaguttā ca, bhikkhunī bhikkhadāyikā,
Dhammā ceva sudhammā ca, saṅghadāsī ca sattamī ti.**

Tā imasmim̐ buddhuppāde:

**Khemā uppalavaṇṇā ca, paṭācārā ca gotamī,
Dhammadinnā mahāmāyā, visākhā cā pi sattamī ti.**

Tāsu phussatī sudhammā nāma hutvā dānādīni puñṇāni katvā vipassisammāsambuddhassa katāya candanacuṇṇapūjāya phalena

rattacandanarasaparipphositena viya sarīrena jātattā phussatī nāma kumārikā
hutvā devesu ca manussesu ca saṃsarantī aparabhāge sakkassa devaraṇṇo
aggamahesī hutvā nibbatti. Athassā yāvatāyukam̐ t̐hatvā pañcasu pubbanimittesu
uppannesu sakko devarājā tassā parikkhīṇāyukataṃ ñatvā mahantena yasena
taṃ ādāya nandanavanuyyānaṃ gantvā tattha taṃ alaṅkatasayanapiṭṭhe
nisinnaṃ sayam̐ sayanapasse nisīditvā etad-avoca: “Bhadde phussati, te dasa
vare dammi, te gaṇhassū” ti vadanto imasmiṃ gāthāsahassapaṭimaṇḍite
mahāvessantarajātake (Ja. 547) paṭhamam̐ gāthamāha.

**1. Phussatī varavaṇṇābhe, varassu dasadhā vare,
Pathabyā cārupubbaṅgi, yaṃ tuyham̐ manaso piyan-ti.**

Evamesā {6.482} mahāvessantaradhammadesanā devaloke patiṭṭhāpitā nāma hoti.

Tattha **phussatī** ti taṃ nāmenālapati. **Varavaṇṇābhe** ti varāya vaṇṇābhāya
samannāgate. **Dasadhā** ti dasavidhe. **Pathabyā** ti pathaviyam̐ gahetabbe
katvā **varassu** gaṇhassūti vadati. **Cārupubbaṅgī** ti cārunā pubbaṅgena
varalakkaṇena samannāgate. **Yaṃ tuyham̐ manaso piyan-ti** yaṃ yaṃ tava
manasā piyam̐, taṃ taṃ dasahi koṭṭhāsehi gaṇhāhīti vadati.

Sā attano cavanadhammataṃ ajānantī pamattā hutvā dutiyagāthamāha.

**2. Devarāja namo tyatthu, kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā,
Rammā cāvesi maṃ t̐hānā, vāto va dharaṇīruhan-ti.**

Tattha **namo tyatthū** ti namo te atthu. **Kiṃ pāpan-ti** kiṃ mayā tava santike
pāpaṃ pakatanti pucchati. **Dharaṇīruhan-ti** rukkham̐.

Athassā pamattabhāvaṃ ñatvā sakko dve gāthā abhāsi:

**3. Na ceva te kataṃ pāpaṃ, na ca me tvamasi appiyā,
Puññaṇca te parikkhīṇam̐, yena tevaṃ vadāmahaṃ.**

**4. Santike maraṇam̐ tuyham̐, vinābhāvo bhavissati,
Paṭiggaṇhāhi me ete, vare dasa paveccchato ti.**

Tattha **yena tevaṃ-ti** yena te evam̐ vadāmi. **Tuyham̐ vinābhāvo** ti tava
amhehi saddhiṃ viyogo bhavissati. **Paveccchato** ti dadamānassa.

Sā sakkassa vacanam̐ sutvā nicchayena attano maraṇam̐ ñatvā varam̐ gaṇhantī
āha:

5. Varam ce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Sivirājassa bhaddante, tattha assam nivesane.

6. Nīlanettā nīlabhamu, nīlakkhī ca yathā migī,
Phussatī nāma nāmena, tatthapassam purindana.

7. Puttam labhetha varadam, yācayogam amaccharim,
Pūjitam paṭirājūhi, kittimantam yasassinam.

8. Gabbham me dhārayantiyā, majjhimaṅgam anunnatam,
Kucchi anunnato assa, cāpamva likhitam samam.

9. Thanā {6.483} me nappapateyyum, palitā na santu vāsava,
Kāye rajo na limpetha, vajjhañcā pi pamocaye.

10. Mayūraṅcābhirude, nārivaragaṇāyute,
Khujjacelāpakākinṇe, sūtamāgadhaveṇṇite.

11. Citraggaḷerughusite, surāmaṁsapabodhane,
Sivirājassa bhaddante, tatthassam mahesī piyā ti.

Tattha **sivirājassā** ti sā sakalajambudīpatalam oloketi attano anucchavikam
siviraṇṇo nivesanam disvā tattha aggamahesibhāvam patthenti evamāha.

Yathā migī ti ekavassikā hi migapotikā nīlanettā hoti, tenevamāha.

Tatthapassan-ti tattha pi imināva nāmena assam. **Labhethā** ti labheyyam.

Varadan-ti

alaṅkatasāsaakkhiyugalahadayamaṁsarudhirasetacchattaputtadāresu
yācitayācitassa varabhaṇḍassa dāyakam. **Kucchī**ti: “Majjhimaṅgaṇa”-ti vuttam
sarūpato dasseti. **Likhitan**-ti yathā chekena dhanukārena sammā likhitam
dhanu anunnatamajjham tulāvaṭṭam samam hoti, evarūpo me kucchi
bhaveyya.

Nappapateyyun-ti patitvā lambā na bhaveyyum. **Palitā na santu vāsavā** ti
vāsava devaseṭṭha, palitāni pi me sirasmim na santu mā paññāyimsu. “Palitāni
siroruhā” ti pi pāṭho. **Vajjhañcāpi** ti kibbisakārakam rājāparādhikam
vajjhappattacoram attano balena mocetum samatthā bhaveyyam. Iminā attano
issariyabhāvam dīpeti. **Bhūtamāgadhaveṇṇite** ti bhojanakālādīsū thutivasena
kālam ārocentehi sūtehi ceva māgadhaveṇṇite. **Citraggaḷerughusite**
ti pañcaṅgikatūriyasaddasadisam manoramam ravam ravantehi
sattaratanavicittehi dvārakavāṭehi ugghosite. **Surāmaṁsapabodhane** ti:
“Pivatha, khādathā” ti surāmaṁsehi pabodhiyamānane evarūpe sivirājassa
nivesane tassa aggamahesī bhavyanti ime dasa vare gaṇhi.

Tattha sivrājassa aggamahesibhāvo paṭhamo varo, nīlanettatā dutiyo, nīlabhamukatā tatiyo, phussatīti nāmaṃ catuttho, puttapaṭilābho pañcama, anunnatakucchitā chaṭṭho, alambatthanatā sattama, apalitabhāvo aṭṭhama, sukhumacchavibhāvo navama, vajjhappamocanasamatthatā dasama varoti.

Sakko āha:

**12. Ye te dasa varā dinnā, mayā sabbaṅgasobhane,
Sivrājassa vijite, sabbe te lacchasi vare ti.**

Athassā sakko devarājā phussatiyā dasa vare adāsi, datvā ca pana: “Bhadde phussati, tava sabbe te samijjhantū” ti vatvā anumodī. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**13. Idam {6.484} vatvāna maghavā, devarājā sujampati,
Phussatiyā varam datvā, anumodittha vāsavo ti.**

Tattha **anumoditthāti**: “Sabbe te lacchasi vare” ti evaṃ vare datvā pamuddito tuṭṭhamānaso ahoṣī ti attho.

Dasavarakathā niṭṭhitā

Himavantavaṇṇanā

Iti sā vare gahetvā tato cutā maddarañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. Jāyamānā ca candanacuṇṇaparikiṇṇena viya sarīrena jātā. Tenassā nāmaggaṇadivase: “Phussatī” tveva nāmaṃ karimsu. Sā mahantena parivārena vaḍḍhitvā soḷasavassakāle uttamarūpadharā ahoṣi. Atha naṃ sivimahārājā puttassa sañjayakumārassa atthāya ānetvā tassa chatthaṃ ussāpetvā soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikaṃ katvā aggamahesiṭṭhāne ṭhapesi. Tena vuttaṃ:

**14. Tato cutā sā phussatī, chattiye upapajjatha,
Jetuttaramhi nagare, sañjayena samāgamī ti.**

Sā sañjayassa piyā manāpā ahoṣi. Atha naṃ sakko āvajjamāno: “Mayā phussatiyā dinnavaresu nava varā samiddhā” ti disvā: “Eko pana puttavaro na tāva samijjhati, tampissā samijjhāpessāmī” ti cintesi. Tadā mahāsatto tāvatimsadevaloke vasati, āyu cassa parikkhīṇaṃ ahoṣi. Taṃ ñatvā sakko tassa santikaṃ gantvā: “Mārīsa, tayā manussalokaṃ gantum vaṭṭati, tattha sivirañño aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhitum vaṭṭatī” ti vatvā tassa ceva

aññesañca cavanadhammānaṃ saṭṭhisahassānaṃ devaputtānaṃ paṭiññaṃ gahetvā sakatṭhānaṃ-eva gato. Mahāsatto pi tato cavitvā tatthupapanno, sesadevaputtā pi saṭṭhisahassānaṃ amaccānaṃ gehesu nibbattiṃsu. Mahāsatte kucchigate phussatī dohaḷinī hutvā catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe rājanivesanadvāre cāti chasu ṭhānesu cha dānasālāyo kārāpetvā devasikaṃ cha satasahassāni vissajjetvā mahādānaṃ dātukāmā ahosi.

Rājā tassā dohaḷaṃ sutvā nemittake brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Nemittakā: “mahārāja, deviyā kucchimhi dānābhirato satto uppanno, dānena tittim na gamissatī” ti vadimsu. Taṃ sutvā rājā tuṭṭhamānaso hutvā cha dānasālāyo kārāpetvā vuttappakāraṃ dānaṃ paṭṭhapesi. Bodhisattassa {6.485} paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya rañño āyassa pamāṇaṃ nāma nāhosi. Tassa puññānubhāvena sakalajambudīparājāno paṇṇākāraṃ paḥiṇimsu. Devī mahantena parivārena gabbhaṃ dhārentī dasamāse paripuṇṇe nagaraṃ daṭṭhukāmā hutvā rañño ārocesi. Rājā nagaraṃ devanagaraṃ viya alaṅkārāpetvā devim rathavaraṃ āropetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kāresi. Tassā vessānaṃ vīthiyā vemajjhaṃ sampattakāle kammajavātā caliṃsu. Atha amaccā rañño ārocesuṃ. Taṃ sutvā vessavīthiyaṃ yeva tassā sūtiḡharaṃ kārāpetvā vāsaṃ gaṇhāpesi. Sā tattha puttaṃ vijāyi. Tena vuttaṃ:

**15. Dasa māse dhārayitvāna, karontī puram padakkhiṇam,
Vessānaṃ vīthiyā majjhe, janesi phussatī maman-ti. (Cp. 1.76).**

Mahāsatto mātu kucchito nikkhanto yeva visado hutvā akkhīni ummīletvā nikkhami. Nikkhanto yeva ca mātu hatthaṃ pasāretvā: “Amma, dānaṃ dassāmi, atthi kiñci te dhanan”-ti āha. Athassa mātā: “Tāta, yathāajjhāsayena dānaṃ dehī” ti pasāritahatthe sahasatthavikaṃ ṭhapesi. Mahāsatto hi umaṅgajātake (Ja. 542) imasmim jātake pacchimattabhāveti tīsu ṭhānesu jātamatte yeva mātārā saddhim katesi. Athassa nāmaggaḥaṇadivase vessavīthiyaṃ jātattā: “Vessantaro” ti nāmaṃ kariṃsu.

Tena vuttaṃ:

**16. Na mayhaṃ mattikaṃ nāmaṃ, na pi pettikasambhavaṃ,
Jātomhi vessavīthiyaṃ, tasmā vessantaro ahun-ti. (Cp. 1.77).**

Jātaḍivase yeva panassa ekā ākāsacārinī kareṇukā abhimaṅgalasammataṃ sabbasetam hatthipotakaṃ ānetvā maṅgalahatthiṭṭhāne ṭhapetvā pakkāmi. Tassa mahāsattaṃ paccayaṃ katvā uppannattā: “Paccayo” tveva nāmaṃ kariṃsu. Taṃ

divasam-eva amaccagehesu saṭṭhisahassakumārakā jāyimsu. Rājā mahāsattassa atidīghādīdose vivajjetvā alambathaniyo madhurakhīrāyo catusaṭṭhi dhātiyo upaṭṭhāpesi. Tena saddhiṃ jātānañca saṭṭhidārakasahassānaṃ ekekā dhātiyo upaṭṭhāpesi. So saṭṭhisahashehi dārakehi saddhiṃ mahantena parivārena vaḍḍhati. Athassa rājā satasahassagghanakam kumārapiḷandhanam kārāpesi. So catuppañcavassikakāle tam {6.486} omuñcitvā dhātīnam datvā puna tāhi dīyamānam-pi na gaṇhi. Tā rañño ārocayimsu. Rājā tam sutvā: “Mama puttena dinnam brahmadeyyam-eva hotū” ti aparam-pi kāresi. Kumāro tam-pi adāsi yeva. Iti dārakakāle yeva dhātīnam nava vāre piḷandhanam adāsi.

Aṭṭhavassikakāle pana pāsādavaragato sirisayanapiṭṭhe nisinno va cintesi: “Aham bāhirakadānam-eva demi, tam mam na paritoseṭi, ajjhakkadānam dātukāmomhi, sace mam koci sīsam yāceyya, sīsam chinditvā tassa dadeyyam. Sace pi mam koci hadayaṃ yāceyya, uraṃ bhinditvā hadayaṃ nīharitvā dadeyyam. Sace akkhīni yāceyya, akkhīni uppāṭetvā dadeyyam. Sace sarīramamsam yāceyya, sakalasarīrato mamsam chinditvā dadeyyam. Sace pi mam koci rudhiraṃ yāceyya, rudhiraṃ gahetvā dadeyyam. Atha vā pi koci ‘dāso me hohi’ ti vadeyya, attānamassa sāvetvā dāsam katvā dadeyyan”-ti. Tassevam sabhāvam cintentassa catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalā ayaṃ mahāpathavī mattavaravāraṇo viya gajjamānā kam pi. Sinerupabbatarājā suseditavettaṅkuro viya onamitvā jetuttaranagarābhimukho aṭṭhāsi. Pathavisaddena devā gajjanto khaṇikavassam vassi, akālaviṇṇatā niccharimsu, sāgaro saṅkhubhi. Sakko devarājā apphoṭesi, mahābrahmā sādhuḷāramadāsi. Pathavitalato paṭṭhāya yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi.

Vuttam-pi cetam:

17. Yadāham dārako homi, jātiyā aṭṭhavassiko,

Tadā nisajja pāsāde, dānam dātum vicintayim.

18. Hadayaṃ dadeyyaṃ cakkhum, mamsam-pi rudhiraṃ-pi ca,

Dadeyyaṃ kāyaṃ sāvetvā, yadi koci yācaye mamaṃ.

19. Sabhāvam cintayantassa, akampitamasaṇṭhitaṃ,

Akam-pi tattha pathavī, sineruvanavaṭamsakā ti. (Cp. 1.78-80).

Bodhisatto soḷasavassikakāle yeva sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi. Athassa pitā rajjam dātukāmo mātaraṃ saddhiṃ mantetvā maddarājakulato mātuladhītaram maddiṃ nāma rājakaññaṃ ānetvā soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikaṃ

aggamahesiṃ katvā mahāsattaṃ rajje abhisiñci. Mahāsatto rajje paṭiṭṭhitakā lato paṭṭhāya devasikaṃ cha satasahassāni vissajjento mahādānaṃ pavattesi.

Aparabhāge maddidevī puttāṃ {6.487} vijāyi. Taṃ kañcanajālena sampaṭicchimsu, tenassa: “Jālīkumāro” tveva nāmaṃ karimsu. Tassa padasā gamanakāle dhītaraṃ vijāyi. Taṃ kaṇhājīnena sampaṭicchimsu, tenassā: “Kaṇhājīnā” tveva nāmaṃ karimsu. Mahāsatto māsassa chakkhattuṃ alaṅkatahatthikkhandhavaragato cha dānasālāyo olokesi. Tadā kāliṅgaratṭhe dubbuṭṭhikā ahoṣi, sassāni na sampajjimsu, manussānaṃ mahantaṃ chātabhayaṃ pavatti. Manussā jīvituṃ asakkontācorakammaṃ karonti. Dubbhikkhapīṭā jānapadā rājaṅgaṇe sannipatitvā rājānaṃ upakkosimsu. Taṃ sutvā rañña: “Kiṃ, tātā” ti vutte tamatthaṃ ārocayimsu. Rājā: “Sādhu, tātā, devaṃ vassāpessāmi” ti te uyyojetvā samādinnaṣīlo uposathavāsaṃ vasanto pi devaṃ vassāpetuṃ nāsakkhi. So nāgare sannipādetvā: “Ahaṃ samādinnaṣīlo sattāhaṃ uposathavāsaṃ vasanto pi devaṃ vassāpetuṃ nāsakkhiṃ, kiṃ nu kho kātabban”-ti pucchi. Sace, deva, devaṃ vassāpetuṃ na sakkosi, esa jetuttaranagare sañjayassa rañño putto vessantaro nāma dānābhirato. Tassaṃ kira sabbaseto maṅgalaṭṭhī atthi, tassa gatagataṭṭhāne devo vassi. Brāhmaṇe pesetvā taṃ hatthiṃ yācāpetuṃ vaṭṭati, āṇāpethāti.

So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā brāhmaṇe sannipādetvā tesu guṇavaṇṇasampanne aṭṭha jane vicinitvā tesāṃ paribbayaṃ datvā: “Gacchatha, tumhe vessantaraṃ hatthiṃ yācitvā ānethā” ti pesesi. Brāhmaṇā anupubbena jetuttaranagaraṃ gantvā dānagge bhattaṃ paribhuñjitvā attano sarīraṃ rajoparikiṇṇaṃ paṃsumakkhitaṃ katvā puṇṇamadivase rājānaṃ hatthiṃ yācitukāmā hutvā rañño dānaggaṃ āgamanakāle pācīnadvāraṃ agamaṃsu. Rājāpi: “Dānaggaṃ olokessāmi” ti pāto va nhatvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā alaṅkaritvā alaṅkatahatthikkhandhavaragato pācīnadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇā tatthokāsaṃ alabhitvā dakkhiṇadvāraṃ gantvā unnatapadesaṃ ṭhatvā rañño pācīnadvāre dānaggaṃ oloketvā dakkhiṇadvārāgamanakāle hatthe pasāretvā: “Jayatu bhavaṃ vessantaro” ti tikkhattuṃ āhaṃsu. Mahāsatto te brāhmaṇe disvā hatthiṃ tesāṃ ṭhitaṭṭhānaṃ pesetvā hatthikkhandhe nisinno paṭhamāṃ gāthamāha.

**20. Parūḷhakacchanakhalomā, {6.488} paṇkadantā rajassirā,
Paggayha dakkhiṇaṃ bāhuṃ, kiṃ maṃ yācanti brāhmaṇā ti.**

Brāhmaṇā āhaṃsu:

**21. Ratanam deva yācāma, sivīnam raṭṭhavaḍḍhana,
Dadāhi pavaram nāgam, īsādantaṃ urūlhavan-ti.**

Tattha **urūlhavan**-ti ubbāhanasamatthaṃ.

Taṃ sutvā mahāsatto: “Ahaṃ sīsam ādim katvā ajjhattikadānaṃ dātukāmomhi, ime pana maṃ bāhirakadānam-eva yācanti, pūressāmi tesaṃ manorathan”-ti cintetvā hatthikkhandhavaragato tatiyaṃ gāthamāha.

**22. Dadāmi na vikampāmi, yaṃ maṃ yācanti brāhmaṇā,
Pabbinnaṃ kuñjaram dantiṃ, opavayham gajuttaman-ti.**

Paṭijānitvā ca pana:

**23. Hatthikkhandhato oruyha, rājā cāgādhimānaso,
Brāhmaṇānam adā dānam, sivīnam raṭṭhavaḍḍhano ti.**

Tattha **opavayhan**-ti rājavāhanaṃ. **Cāgādhimānaso** ti cāgena adhi kamānaso rājā. **Brāhmaṇānam adā dānan**-ti so vāraṇassa analaṅkataṭṭhānaṃ olokanatthaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā analaṅkataṭṭhānaṃ adisvā kusumamissakasugandhodakapūritaṃ suvaṇṇabhiṅgāraṃ gahetvā: “Ito ethā” ti vatvā alaṅkatarajata dāmasadisāṃ hatthisoṇḍaṃ gahetvā tesaṃ hatthe ṭhapetvā udakaṃ pātetvā alaṅkatavāraṇaṃ brāhmaṇānaṃ adāsi.

Tassa catūsu pādesu alaṅkāro cattāri satasahassāni agghati, ubhosu passesu alaṅkāro dve satasahassāni, heṭṭhā udare kambalaṃ satasahassaṃ, piṭṭhiyaṃ muttajālaṃ maṇijālaṃ kañcana jālanti tīṇi jālāni tīṇi satasahassāni, ubhosu kaṇṇesu alaṅkāro dve satasahassāni, piṭṭhiyaṃ attharaṇakambalaṃ satasahassaṃ, kumbhālaṅkāro satasahassaṃ, tayo vaṭaṃsakā tīṇi satasahassāni, kaṇṇacūlālaṅkāro dve satasahassāni, dvinnaṃ dantānaṃ alaṅkāro dve satasahassāni, soṇḍāya sovattikālaṅkāro satasahassaṃ, naṅguṭṭhālaṅkāro satasahassaṃ, ārohaṇanisseṇi satasahassaṃ, bhuñjanakaṭṭhaṃ satasahassaṃ, ṭhapetvā anagghaṃ bhaṇḍaṃ kāyaruḥhapasādhanaṃ dvāvīsati satasahassāni.

{6.489} Evaṃ tāva ettakāṃ dhanāṃ catuvīsatisatasahassāni agghati.

Chattapiṇḍiyaṃ pana maṇi, cūlāmaṇi, muttāhāre maṇi, aṅkuse maṇi, hatthikaṇṭhe veṭhanamuttāhāre maṇi, hatthikumbhe maṇīti imāni cha anagghāni, hatthī pi anagghoyevā ti hatthinā saddhiṃ satta anagghānīti sabbāni tāni brāhmaṇānaṃ adāsi. Tathā hatthino paricārakāni pañca kulasatāni hatthimeṇḍa hatthigopakehi saddhiṃ adāsi. Saha dānenevassa heṭṭhā vuttanayeneva bhūmikampādayo ahesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

24. Tadāsi yaṃ bhīṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanāṃ,
Hatthināge padinnamhi, medanī sampakampatha.

25. Tadāsi yaṃ bhīṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanāṃ,
Hatthināge padinnamhi, khubhittha nagaraṃ tadā.

26. Samākulaṃ puraṃ āsi, ghoso ca vipulo mahā,
Hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane ti.

Tattha **tadāsi** ti tadā āsi. **Hatthināge** ti hatthisaṅkhāte nāge. **Khubhittha nagaraṃ tadā** ti tadā jetuttaranagaraṃ saṅkhubhitāṃ ahosi.

Brāhmaṇā kira dakkhiṇadvāre hatthiṃ labhitvā hatthipiṭṭhe nisīditvā mahājanaparivārā nagaramajjhena pāyimsu. Mahājano te disvā: “Ambho brāhmaṇā, amhākaṃ hatthiṃ āruḷhā kuto vo hatthī laddhā” ti āha. Brāhmaṇā: “Vessantaramahārājena no hatthī dinno, ke tumhe” ti mahājanaṃ hatthavikārādīhi ghaṭṭentā nagaramajjhena gantvā uttaradvārena nikkhamimsu. Nāgarā devatāvaṭṭanena bodhisattassa kuddhā rājadvāre sannipatitvā mahantaṃ upakkosamakamsu. Tena vuttaṃ:

27. Samākulaṃ puraṃ āsi, ghoso ca vipulo mahā,
Hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.

28. Athettha vattati saddo, tumulo bheravo mahā,
Hatthināge padinnamhi, khubhittha nagaraṃ tadā.

29. Athettha vattati saddo, tumulo bheravo mahā,
Hatthināge padinnamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane ti.

Tattha **ghoso** ti upakkosanasaddo patthaṭattā **vipulo**, uddham gatattā **mahā**. **Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane** ti siviraṭṭhassa vuddhikare.

Athassa {6.490} dānena saṅkhubhitacittā hutvā nagaravāsino rañño ārocesuṃ. Tena vuttaṃ:

30. Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā.

31. Kevalo cā pi nigamo, sivayo ca samāgatā,
Disvā nāgaṃ nīyamānaṃ, te rañño paṭivedayuṃ.

32. Vidhamāṃ deva te raṭṭham, putto vessantaro tava,
Katham no hatthināṃ dajjā, nāgaṃ raṭṭhassa pūjitaṃ.

**33. Kathaṃ no kuñjaraṃ dajjā, isādantaṃ urūlhavaṃ,
Khettaññuṃ sabbayuddhānaṃ, sabbasetāṃ gajuttamaṃ.**

**34. Paṇḍukambalasañchannaṃ, pabhinnaṃ sattumaddanaṃ,
Dantiṃ savālabhijaniṃ, setaṃ kelāsasādisaṃ.**

**35. Sasetacchattaṃ saupādheyyaṃ, sāthabbanāṃ sahatthipaṃ,
Aggayānaṃ rājavāhiṃ, brāhmaṇānaṃ adā gajan-ti.**

Tattha **uggā** ti uggatā paññātā. **Nigamo** ti negamakuṭumbikajano. **Vidhamāṃ deva te raṭṭhan-ti** deva, tava raṭṭhaṃ vidhamāṃ. **Kathaṃ no hatthinaṃ dajjā** ti kena kāraṇena amhākaṃ hatthinaṃ abhimaṅgalasammataṃ kāliṅgaratṭhavāsīnaṃ brāhmaṇānaṃ dadeyya. **Khettaññuṃ sabbayuddhānaṃ**-ti sabbayuddhānaṃ khettabhūmisīsajānanasamatthaṃ. **Danti**-ti manoramadantayuttaṃ. **Savālabhijaniṃ**-ti sahavālabhijaniṃ. **Saupādheyyaṃ**-ti saattharaṇaṃ. **Sāthabbanāṃ**-ti sahatthivejjaṃ. **Sahatthipaṃ**-ti hatthiparicārakānaṃ pañcannaṃ kulasatānaṃ hatthimeṇḍahatthigopakānaṃca vasena sahatthipaṃ.

Evaṃca pana vatvā puna pi āhaṃsu:

**36. Annaṃ pānaṃca yo dajjā, vatthasenāsanāni ca,
Etaṃ kho dānaṃ patirūpaṃ, etaṃ kho brāhmaṇārahaṃ.**

**37. Ayaṃ te vaṃsarājā no, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano,
Kathaṃ vessantaro putto, gajaṃ bhājeti sañjaya.**

**38. Sace tvaṃ na karissasi, sivīnaṃ vacanaṃ idaṃ,
Maññe taṃ saha puttena, sivī hatthe karissare ti.**

Tattha **vaṃsarājā** ti paveṇiyā āgato mahārājā. **Bhājeti** ti deti. **Sivī hatthe karissare** ti sivīratṭhavāsīno saha puttena taṃ attano hatthe karissantīti.

Taṃ {6.491} sutvā rājā: “Ete vessantaraṃ mārāpetuṃ icchantī” ti saññāya āha:

**39. Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañcā pi vinassatu,
Nāhaṃ sivīnaṃ vacanā, rājaputtaṃ adūsakaṃ,
Pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama oraso.**

**40. Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañcā pi vinassatu,
Nāhaṃ sivīnaṃ vacanā, rājaputtaṃ adūsakaṃ,
Pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama atrajo.**

**41. Na cāhaṃ tasmiṃ dubbheyyaṃ, ariyasīlavato hi so,
Asiloko pi me assa, pāpañca pasave bahum,
Kathaṃ vessantaraṃ puttāṃ, satthena ghātayāmase ti.**

Tattha **māsī** ti mā āsi, mā hotū ti attho. **Ariyasīlavato** ti ariyena sīlavatena ariyāya ca ācārasampattiyā samannāgato. **Ghātayāmase** ti ghātayissāma.

Taṃ sutvā sivayo avocum:

**42. Mā naṃ daṇḍena satthena, na hi so bandhanāraho,
Pabbājehi ca naṃ raṭṭhā, vaṅke vasatu pabbate ti.**

Tattha **mā naṃ daṇḍena satthenā** ti deva, tumhe taṃ daṇḍena vā satthena vā mā ghātayittha. **Na hi so bandhanāraho** ti so bandhanāraho pi na hoti yeva.

Rājā āha:

**43. Eso ce sivīnaṃ chando, chandaṃ na panudāmase,
Imaṃ so vasatu rattim, kāme ca paribhuñjatu.**

**44. Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṇaṃ pati,
Samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayantu nan-ti.**

Tattha **vasatū** ti puttadārassa ovādaṃ dadamāno vasatu, ekarattiñcassa okāsaṃ dethāti vadati.

Te: “Ekarattimattaṃ vasatū” ti rañño vacanaṃ sampaṭicchimsu. Atha rājā ne uyyojetvā puttassa sāsaṇaṃ pesento kattāraṃ āmantetvā tassa santikaṃ pesesi. So: “Sādhū” ti sampaṭicchitvā vessantarassa nivesanaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocesi. Tamatthaṃ {6.492} pakāsento satthā āha:

**45. Uṭṭhehi katte taramāno, gantvā vessantaraṃ vada,
Sivayo deva te kuddhā, negamā ca samāgatā.**

**46. Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Hatthārohaṇā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Kevalo cā pi nigamo, sivayo ca samāgatā.**

**47. Asmā ratyā vivasāne, sūriyassuggamaṇaṃ pati,
Samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayanti taṃ’.**

**48. Sa kattā taramānova, sivrājena pesito,
Āmuttahaṭṭhābharāṇo, suvattho candanabhūsito.**

49. Sisaṃ nhāto udaye so, āmuttamaṇikuṇḍalo,
Upāgami puraṃ rammaṃ, vessantarānivesanaṃ.

50. Tatthaddasa kumāraṃ so, ramamānaṃ sake pure,
Parikiṇṇaṃ amaccehi, tidaśānaṃva vāsavaṃ.

51. So tattha gantvā taramāno, kattā vessantarambravi,
Dukkhaṃ te vedayissāmi, mā me kujjhi rathesabha’.

52. Vanditvā rodamaṇo so, kattā rājānamabravi,
Bhattā mesi mahārāja, sabbakāmarasāharo.

53. Dukkhaṃ te vedayissāmi, tattha assāsayantu maṃ,
Sivayo deva te kuddhā, negamā ca samāgatā.

54. Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Hatthārohaṇā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Kevalo cā pi nigamo, sivayo ca samāgatā.

55. Asmā ratyā vivasāne, sūriyassuggamanaṃ pati,
Samaggā sivayo hutvā, raṭṭhā pabbājayanti tan-ti.

Tattha **kumāraṇ**-ti mātāpitūnaṃ atthitāya: “Kumāro” tveva saṅkhaṃ gataṃ rājānaṃ. **Ramamānaṇ**-ti attanā dinnadānassa vaṇṇaṃ kathayamānaṃ somanassappattaṃ hutvā nisinnaṃ. **Parikiṇṇaṃ amaccehi** ti attanā sahaṇātehi saṭṭhisahashehi amaccehi parivutaṃ samussitasetacchatte rājāsane nisinnaṃ. **Vedayissāmi** ti kathayissāmi. **Tattha assāsayantu man**-ti tasmim dukkhassāsanārocane kathetuṃ avisahavasena kilantaṃ maṃ, deva, te pādā assāsayantu, vissattho kathehīti maṃ vadathāti adhippāyeneva māha.

Mahāsatto āha:

56. Kismiṃ me sivayo kuddhā, nāhaṃ passāmi dukkaṭaṃ,
Taṃ me katte viyācikkha, kasmā pabbājayanti man-ti.

Tattha {6.493} **kismin**-ti katarasmim kāraṇe. **Viyācikkhā** ti vitthārato kathehi.

Kattā āha:

57. Uggā ca rājaputtā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Hatthārohaṇā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Nāgadānena khiyyanti, tasmā pabbājayanti tan-ti.

Tattha **khiyyanti** ti kujjhanti.

Taṃ sutvā mahāsatto somanassappatto hutvā āha:

**58. Hadayaṃ cakkhupahaṃ dajjaṃ, kiṃ me bāhirakaṃ dhanam,
Hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā, muttā veḷuriyā maṇi.**

**59. Dakkhiṇaṃ vāpahaṃ bāhuṃ, disvā yācakamāgate,
Dadeyyaṃ na vikampeyyaṃ, dāne me ramate mano.**

**60. Kāmaṃ maṃ sivayo sabbe, pabbājentu hanantu vā,
Neva dānā viraṃissaṃ, kāmaṃ chindantu sattadhā ti.**

Tattha **yācakamāgate** ti yācake āgate taṃ yācakaṃ disvā. **Neva dānā
viraṃissan-ti** neva dānā viraṃissāmi.

Taṃ sutvā kattā neva raññaṃ dinnam na nāgarehi dinnam attano matiyā eva
aparaṃ sāsaṇaṃ kathento āha:

**61. Evaṃ taṃ sivayo āhu, negamā ca samāgatā,
Kontimārāya tīrena, girimārañjaraṃ pati,
Yena pabbājītā yanti, tena gacchatu subbato ti.**

Tattha **kontimārāyā** ti kontimārāya nāma nadiyā tīrena. **Girimārañjaraṃ
pati** ti ārañjaraṃ nāma giriṃ abhimukho hutvā. **Yenā** ti yena maggena raṭṭhā
pabbājītā rājāno gacchanti, tena subbato vessantaro pi gacchatūti evaṃ sivayo
kathenti āha. Idaṃ kira so devatādhiggahito hutvā kathesi.

Taṃ sutvā bodhisatto: “Sādhu dosakārakānaṃ gatamaggena gamissāmi, maṃ
kho pana nāgarā na aññaṃ dosena pabbājenti, mayā hatthissa dinnatā
pabbājenti. Evaṃ sante pi ahaṃ sattasatakaṃ mahādānaṃ dassāmi, nāgarā me
ekadivasaṃ dānaṃ dātuṃ okāsaṃ dentu, sve dānaṃ datvā tatiyadivase
gamissāmi” ti vatvā āha:

**62. Sohaṃ {6.494} tena gamissāmi, yena gacchanti dūsakā,
Rattindivaṃ me khamatha, yāva dānaṃ dadāmaṇ-ti.**

Taṃ sutvā kattā: “Sādhu, deva, nāgarānaṃ vakkhāmī” ti vatvā pakkāmi.
Mahāsatto taṃ uyyojetvā mahāsenaguttaṃ pakkosāpetvā ‘tāta, ahaṃ sve
sattasatakaṃ nāma mahādānaṃ dassāmi, satta hatthisatāni, satta assasatāni,
satta rathasatāni, satta itthisatāni, satta dhenusatāni, satta dāsasatāni, satta
dāsisatāni ca paṭiyādehi, nānappakārāni ca annapānādīni antamaso suram-pi
sabbam dātabbayuttakaṃ upaṭṭhāpehi” ti sattasatakaṃ mahādānaṃ vicāretvā
amacce uyyojetvā ekako va maddiyā vasanaṭṭhānaṃ gantvā sirisayanapiṭṭhe
nisīditvā tāya saddhiṃ kathaṃ pavattesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**63. Āmantayittha rājānaṃ, maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ,
Yaṃ te kiñci mayā dinnāṃ, dhanāṃ dhaññaṃ vijjati.**

**64. Hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā, muttā veḷuriyā bahū,
Sabbāṃ taṃ nidaheyyāsi, yañca te pettikaṃ dhanan-ti.**

Tattha **nidaheyyāsi** ti nidhiṃ katvā ṭhapeyyāsi. **Pettikaṃ**-ti pitito āgataṃ.

**65. Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Kuhīṃ deva nidahāmi, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **tamabravīti**: “Mayhaṃ sāmikena vessantarena ettakaṃ kālāṃ
‘dhanāṃ nidhehī’ ti na vuttapubbaṃ, idāneva vadati, kuhīṃ nu kho
nidhetabbaṃ, pucchissāmi naṃ”-ti cintetvā taṃ abravī.

Vessantaro āha:

**66. Sīlavantesu dajjāsi, dānaṃ maddi yathārahaṃ,
Na hi dānā paraṃ atthi, patiṭṭhā sabbapāṇinan-ti.**

Tattha **dajjāsi** ti bhadde, maddi koṭṭhādīsu anidahitvā anugāmikanidhiṃ
nidahamānā sīlavantesu dadeyyāsi. **Na hi dānā paraṃ**-ti dānato uttaritaraṃ
patiṭṭhā nāma na hi atthi.

Sā {6.495} “sādhū” ti tassa vacanaṃ sampaṭicchi. Atha naṃ uttari pi ovadanto
āha:

**67. Puttesu maddi dayesi, sassuyā sasuramhi ca,
Yo ca taṃ bhaddā maññeyya, sakkaccaṃ taṃ upaṭṭhahe.**

**68. No ce taṃ bhaddā maññeyya, mayā vipavasena te,
Aññaṃ bhaddāraṃ pariyesa, mā kisittho mayā vinā ti.**

Tattha **dayesi** ti dayāṃ mettaṃ kareyyāsi. **Yo ca taṃ bhaddā maññeyya** ti
bhadde, yo ca mayi gate: “Ahaṃ te bhaddā bhavissāmī” ti taṃ maññissati, tam-
pi sakkaccaṃ upaṭṭhaheyyāsi. **Mayā vipavasena te** ti mayā saddhiṃ tava
vipavāsena sace koci: “Ahaṃ te bhaddā bhavissāmī” ti taṃ na maññeyya, atha
sayam-eva aññaṃ bhaddāraṃ pariyesa. **Mā kisittho mayā vinā** ti mayā vinā
huttvā mā kiṣā bhavi, mā kilamī ti attho.

Atha naṃ maddī: “Kiṃ nu kho esa evarūpaṃ vacanaṃ maṃ bhaṇatī” ti
cintetvā: “Kasmā, deva, imaṃ ayuttaṃ kathaṃ kathesi” ti pucchi. Mahāsatto:
“Bhadde, mayā hatthissa dinnattā sivayo kuddhā maṃ raṭṭhā pabbājenti, sve
ahaṃ sattasatakaṃ mahādānaṃ datvā tatiyadivase nagarā nikkhamissāmī” ti
vatvā āha:

**69. Ahañhi vanam gacchāmi, ghoram vālamigāyutam,
Saṃsayo jīvitam mayham, ekakassa brahāvane ti.**

Tattha **saṃsayo** ti anekapaccatthike ekakassa sukhumālassa mama vane
vasato kuto jīvitam, nicchayena marissāmīti adhippāyenevaṃ āha.

**70. Tamabravi rāja puttī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Abhumme katham nu bhaṇasi, pāpakam vata bhāsasi.**

**71. Nesa dhammo mahārāja, yaṃ tvaṃ gaccheyya ekako,
Aham-pi tena gacchāmi, yena gacchasi khattiya.**

**72. Maraṇam vā tayā saddhim, jīvitam vā tayā vinā,
Tadeva maraṇam seyyo, yaṃ ce jīve tayā vinā.**

**73. Aggim ujjaḷayitvāna, ekajālasamāhitam,
Tattha me maraṇam seyyo, yaṃ ce jīve tayā vinā.**

**74. Yathā {6.496} ārañṇakam nāgam, dantiṃ anveti hatthinī,
Jessantaṃ giriduggesu, samesu visamesu ca.**

**75. Evaṃ taṃ anugacchāmi, putte ādāya pacchato,
Subharā te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharā ti.**

Tattha **abhumme** ti abhūtam vata me katheyyāsi. **Nesa dhammo** ti na eso
sabhāvo, netam kāraṇam. **Tadevā** ti tayā saddhim yaṃ maraṇam atthi, tadeva
maraṇam seyyo. **Tatthā** ti tasmim ekajālabhūte dārucitake. **Jessantaṃ**-ti
vicarantaṃ.

Evañca pana vatvā sā puna diṭṭhapubbam viya himavantappadesam vaṇṇentī
āha:

**76. Ime kumāre passanto, mañjuka piyabhāṇine,
Āsīne vanagumbasmiṃ, na rajjassa sarissasi.**

**77. Ime kumāre passanto, mañjuka piyabhāṇine,
Kīlante vanagumbasmiṃ, na rajjassa sarissasi.**

**78. Ime kumāre passanto, mañjuka piyabhāṇine,
Assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.**

**79. Ime kumāre passanto, mañjuka piyabhāṇine,
Kīlante assame ramme, na rajjassa sarissasi.**

80. Ime kumāre passanto, māladhārī alaṅkate,
Assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.
81. Ime kumāre passanto, māladhārī alaṅkate,
Kīlante assame ramme, na rajjassa sarissasi.
82. Yadā dakkhisi naccante, kumāre māladhārīne,
Assame ramaṇīyamhi, na rajjassa sarissasi.
83. Yadā dakkhisi naccante, kumāre māladhārīne,
Kīlante assame ramme, na rajjassa sarissasi.
84. Yadā dakkhisi mātaṅgaṃ, kuṇjaraṃ saṭṭhihāyaṇaṃ,
Ekaṃ araṇṇe carantaṃ, na rajjassa sarissasi.
85. Yadā dakkhisi mātaṅgaṃ, kuṇjaraṃ saṭṭhihāyaṇaṃ,
Sāyaṃ pāto vicarantaṃ, na rajjassa sarissasi.
86. Yadā {6.497} kareṇusaṅghassa, yūthassa purato vajaṃ,
Koṇcaṃ kāhati mātaṅgo, kuṇjaro saṭṭhihāyano,
Tassa taṃ nadato sutvā, na rajjassa sarissasi.
87. Dubhato vanavikāse, yadā dakkhisi kāmado,
Vane vāḷamigākīṇṇe, na rajjassa sarissasi.
88. Migāṃ disvāna sāyaṇhaṃ, pañcamālinamāgataṃ,
Kimpurise ca naccante, na rajjassa sarissasi.
89. Yadā sossasi nigghosaṃ, sandamānāya sindhuyā,
Gītaṃ kimpurisaṇaṇca, na rajjassa sarissasi.
90. Yadā sossasi nigghosaṃ, girigabbharacārino,
Vassamānassulūkassa, na rajjassa sarissasi.
91. Yadā sīhassa byagghassa, khaggassa gavayassa ca,
Vane sossasi vāḷānaṃ, na rajjassa sarissasi.
92. Yadā morīhi parikiṇṇaṃ, barihīnaṃ matthakāsināṃ,
Morāṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.
93. Yadā morīhi parikiṇṇaṃ, aṇḍajaṃ citrapakkhinaṃ,
Morāṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.

94. Yadā morīhi parikiṇṇaṃ, nīlagīvaṃ sikhāṇḍinaṃ,
Morāṃ dakkhisi naccantaṃ, na rajjassa sarissasi.

95. Yadā dakkhisi hemante, pupphite dharaṇīruhe,
Surabhiṃ sampavāyante, na rajjassa sarissasi.

96. Yadā hemantike māse, haritaṃ dakkhisi medaniṃ,
Indagopakasañchannaṃ, na rajjassa sarissasi.

97. Yadā dakkhisi hemante, pupphite dharaṇīruhe,
Kuṭajaṃ bimbajālaṇca, pupphitaṃ loddapaddhakaṃ,
Suratiṃ sampavāyante, na rajjassa sarissasi.

98. Yadā hemantike māse, vanaṃ dakkhisi pupphitaṃ,
Opupphāni ca paddhāni, na rajjassa sarissasī ti.

Tattha {6.498} **mañjuka** ti madhurakathe. **Kareṇusaṅghassā** ti
hatthinighaṭṭāya. **Yūthassā** ti hatthiyūthassa purato vajanto gacchanto.
Dubhato ti ubhayapassesu. **Vanavikāse** ti vanaghaṭṭāyo. **Kāmado** ti mayhaṃ
sabbakāmado. **Sindhuyā** ti nadiyā. **Vassamānassulūkassā** ti ulūkasakuṇassa
vassamānassa. **Vālānan**-ti vālamigānaṃ. Tesañhi sāyanhasamaye so saddo
pañcaṅgikatūriyasaddo viya bhavissati, tasmā tesāṃ saddaṃ sutvā rajjassa na
sarissasīti vadati, **barihīnan**-ti kalāpasañchannaṃ. **Matthakāsinan**-ti niccaṃ
pabbatamatthake nisinnaṃ. “Matthakāsinan”-ti pi pāṭho, kāmamadamattaṃ
huvā āsīnanti attho. **Bimbajālan**-ti rattaṅkurarukkhaṃ. **Opupphānī** ti
olambakapupphāni patitapupphāni.

Evam maddī himavantavāsini viya ettakāhi gāthāhi himavantaṃ vaṇṇesīti.

Himavantavaṇṇanā niṭṭhitā

Dānakaṇḍavaṇṇanā

Phussatī pi kho devī: “Puttassa me kaṭukasāsanaṃ gataṃ, kiṃ nu kho karoti,
gantvā jānissāmī” ti paṭicchannayoggena gantvā sirigabbhadvāre ṭhitā tesāṃ
taṃ sallāpaṃ sutvā kalunaṃ paridevi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

99. Tesāṃ lālappitaṃ sutvā, puttassa suṇisāya ca,
Kalunaṃ paridevesi, rājaputtī yasassinī.

**100. Seyyo viṣaṃ me khāyitaṃ, papātā papateyyaṃ,
Rajjuyā bajjha miyyāhaṃ, kasmā vessantaraṃ puttaṃ,
Pabbājenti adūsakaṃ.**

**101. Ajjhāyakaṃ dānapatiṃ, yācayogaṃ amacchariṃ,
Pūjitaṃ paṭirājūhi, kittimantaṃ yasassinaṃ,
Kasmā vessantaraṃ puttaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.**

**102. Mātāpettibharaṃ jantaṃ, kule jeṭṭhāpacāyikaṃ,
Kasmā vessantaraṃ puttaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.**

**103. Rañño hitaṃ devihitaṃ, ñātīnaṃ sakhinaṃ hitaṃ,
Hitāṃ sabbassa raṭṭhassa, kasmā vessantaraṃ puttaṃ,
Pabbājenti adūsakaṃ-ti.**

Tattha **rājaputtī** ti phussatī maddarājadhītā. **Papateyyahan**-ti papateyyaṃ ahaṃ. **Rajjuyā bajjha miyyāhan**-ti rajjuyā gīvaṃ bandhitvā mareyyaṃ ahaṃ. **Kasmā** ti evaṃ amatāyaṃ-eva mayi kena kāraṇena mama puttaṃ adūsakaṃ raṭṭhā pabbājenti. **Ajjhāyakan**-ti tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṅgataṃ, nānāsippesu ca nipphattiṃ pattaṃ.

Iti {6.499} sā kalunaṃ paridevityā puttañca suṇisañca assāsetvā rañño santikaṃ gantvā āha:

**104. Madhūniva palātāni, ambāva patitā chamā,
Evaṃ hessati te raṭṭhaṃ, pabbājenti adūsakaṃ.**

**105. Haṃso nikhīnapattova, pallalasmiṃ anūdake,
Apaviddho amaccehi, eko rājā vihiyyasi.**

**106. Taṃ taṃ brūmi mahārāja, attho te mā upaccagā,
Mā naṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesi adūsakaṃ-ti.**

Tattha **palātāni** ti palātamakkhikāni madhūni viya. **Ambāva patitā chamā** ti bhūmiyaṃ patitaambapakkāni viya. Evaṃ mama putte pabbājite tava raṭṭhaṃ sabbasādhāraṇaṃ bhavissatīti dīpeti. **Nikhīnapattovā** ti paggharitamatto viya. **Apaviddho amaccehi** ti mama puttena saha jātehi saṭṭhisahasseehi amaccehi chaḍḍito hutvā. **Vihiyyasī** ti kilamissasi. **Sivīnaṃ vacanā** ti sivīnaṃ vacanena mā naṃ adūsakaṃ mama puttaṃ pabbājesīti.

Taṃ sutvā rājā āha:

**107. Dhammassāpacitiṃ kummi, sivīnaṃ vinayaṃ dhajam,
Pabbājemi sakam puttam, pāṇā piyataro hi me ti.**

Tassattho: bhadde, ahaṃ sivīnaṃ dhajam vessantaram kumāram vinayanto pabbājento siviraṭṭhe porāṇakarājūnaṃ paveṇidhammassa apacitiṃ kummi karomi, tasmā sace pi me pāṇā piyataro so, tathā pi naṃ pabbājemīti.

Taṃ sutvā sā paridevamānā āha:

**108. Yassa pubbe dhajaggāni, kaṇikārāva pupphitā,
Yāyantamanuyāyanti, svajjeko va gamissati.**

**109. Yassa pubbe dhajaggāni, kaṇikāraṇāniva,
Yāyantamanuyāyanti, svajjeko va gamissati.**

**110. Yassa pubbe anīkāni, kaṇikārāva pupphitā,
Yāyantamanuyāyanti, svajjeko va gamissati.**

**111. Yassa pubbe anīkāni, kaṇikāraṇāniva,
Yāyantamanuyāyanti, svajjeko va gamissati.**

**112. Indagopakavaṇṇābhā, {6.500} gandhārā paṇḍukambalā,
Yāyantamanuyāyanti, svajjeko va gamissati.**

**113. Yo pubbe hatthinā yāti, sivikāya rathena ca,
Svajja vessantaro rājā, katham gacchati pattiko.**

**114. Kathaṃ candanalittaṅgo, naccagītappabodhano,
Khurājinam pharasuṇca, khārikājaṇca hāhiti.**

**115. Kasmā nābhiharissanti, kāsāvā ajināni ca,
Pavisantaṃ brahāraññaṃ, kasmā cīraṃ na bajjhare.**

**116. Kathaṃ nu cīraṃ dhārenti, rājapabbajitā janā,
Kathaṃ kusamayaṃ cīraṃ, maddī paridahissati.**

**117. Kāsiyāni ca dhāretvā, khomakoṭumbarāni ca,
Kusacīrāni dhārentī, katham maddī karissati.**

**118. Vayhāhi pariyāyitvā, sivikāya rathena ca,
Sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchati pattikā.**

**119. Yassā mudutalā hatthā, caraṇā ca sukhedhitā,
Sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchati pattikā.**

120. Yassā mudutalā pādā, caraṇā ca sukhedhitā,
Pādukāhi suvaṇṇāhi, pīḷamānāva gacchatī,
Sā kathajja anujjhaṅgī, pathaṃ gacchatī pattikā.

121. Yāssu itthisahassānaṃ, purato gacchatī mālinī,
Sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchatī ekikā.

122. Yāssu sivāya sutvāna, muhuṃ uttasate pure,
Sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchatī bhīrukā.

123. Yāssu indasagottassa, ulūkassa pavassato,
Sutvāna nadato bhītā, vāruṇīva pavedhati,
Sā kathajja anujjhaṅgī, vanaṃ gacchatī bhīrukā.

124. Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ purāṃ.

125. Sakuṇī {6.501} hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.

126. Sakuṇī hataputtāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.

127. Kurarī hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ purāṃ.

128. Kurarī hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.

129. Kurarī hatachāpāva, suññaṃ disvā kulāvakaṃ,
Tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.

130. Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake,
Ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ, suññaṃ āgammimaṃ purāṃ.

131. Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake,
Kisā paṇḍu bhavissāmi, piye putte apassatī.

132. Sā nūna cakkavākīva, pallalasmaṃ anūdake,
Tena tena padhāvissaṃ, piye putte apassatī.

**133. Evaṃ me vilapantiyā, rājā puttāṃ adūsakāṃ,
Pabbājesi vanāṃ raṭṭhā, maññe hissāmi jīvitan-ti.**

Tattha **kaṇṭikārāvā** ti suvaṇṇābharaṇasuvavattatthapaṭimaṇḍitattā supupphitā kaṇṭikārā viya. **Yāyantamanuyāyanti** ti uyyānavanakīlādīnaṃ atthāya gacchantāṃ vessantaraṃ anugacchanti. **Svajjekovā** ti so ajja eko va hutvā gamissati. **Anīkānī** ti hatthānīkāḍīnī. **Gandhārā paṇḍukambalā** ti gandhāraraṭṭhe uppannā sataṣaḥassagghanakā senāya pārutā rattakambalā. **Hāhiti** ti khandhe katvā harissati. **Pavisantan-**ti pavisantassa. **Kasmā cīraṃ na bajjhare** ti kasmā bandhituṃ jānantā vākacīraṃ na bandhanti. **Rājapabbajitā** ti rājāno hutvā pabbajitā. **Khomakoṭumbarānī** ti khomaraṭṭhe koṭumbararaṭṭhe uppannānī sātakānī.

Sā kathaḥajā ti sā katham aḥja. **Anujḥaṅgī** ti agarahitaṅgī. **Pīlamānāva**
gacchatī ti kampitvā kampitvā tiṭṭhantī viya gacchatī. **Yāsu**
itthisahassānanti ādisu **assū** ti nipāto, yā ti attho. “Yā sā” ti pi pāṭho. **Sivāyā**
ti siṅgāliyā. **Pure** ti pubbe nagare vasantī. **Indasagottassā** ti kosiyaḡottassa.
Vāruṇīvā ti devatāpaviṭṭhā yakkhadāsī viya. **Dukkhenā** ti
puttaviyogasokaḡukkhena. **Āgammi maṁ puran-**ti imaṁ mama putte gate
{6.502} puttānivesanaṁ āgantvā. **Piye putte** ti vessantarañceva maddiñca
sandhāyāha. **Hatachāpā** ti hatapotakā. **Pabbājesi vanaṁ raṭṭhā** ti yadi naṁ
raṭṭhā pabbājesīti.

Deviyā paridevitasaddaṃ sutvā sabbā sañjayassa sivikaññā samāgatā
pakkandiṃsu. Tāsaṃ pakkanditasaddaṃ sutvā mahāsattassa pi nivesane tatheva
pakkandiṃsu. Iti dvīsu rājakulesu keci sakabhāvena saṇṭhātum asakkontā
vātavegena pamadditā sālā viya patitvā parivattamānā parideviṃsu. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha:

**134. Tassā lālappitaṃ sutvā, sabbā antepure bahū,
Bāhā paggayha pakkandūṃ, sivikaññā samāgatā.**

**135. Sālāva sampamathitā, mālutena pamadditā,
Senti puttā ca dārā ca, vessantaranivesane.**

**136. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Bāhā paggayha pakkandum, vessantarānivesane.**

**137. Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Bāhā paggayha pakkandum, vessantaranivesane.**

138. Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamanam pati,
Atha vessantaro rājā, dānam dātum upāgami.
139. Vatthāni vatthakāmānam, soṇḍānam detha vāruṇim,
Bhojanam bhojanatthīnam, sammadeva pavecchatha.
140. Mā ca kañci vanibbake, heṭṭhayittha idhāgate,
Tappetha annapānena, gacchantu paṭipūjitā.
141. Athettha vattatī saddo, tumulo bheravo mahā,
Dānena tam nīharanti, puna dānam adā tuvaṃ.
142. Te su mattā kilantāva, sampatanti vanibbakā,
Nikkhamante mahārāje, sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.
143. Acchecchum vata bho rukkham, nānāphaladharam dumaṃ,
Yathā vessantaram raṭṭhā, pabbājenti adūsakam.
144. Acchecchum vata bho rukkham, sabbakāmadadam dumaṃ,
Yathā vessantaram raṭṭhā, pabbājenti adūsakam.
145. Acchecchum vata bho rukkham, sabbakāmarasāharam,
Yathā vessantaram raṭṭhā, pabbājenti adūsakam.
146. Ye vuḍḍhā ye ca daharā, ye ca majjhimaporisā,
Bāhā paggayha pakkandum, nikkhamante mahārāje,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.
147. Atiyakkhā vassavarā, itthāgārā ca rājino,
Bāhā paggayha pakkandum, nikkhamante mahārāje,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.
148. Thiyo pi tattha pakkandum, yā tamhi nagare ahu,
Nikkhamante mahārāje, sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.
149. Ye brāhmaṇā ye ca samaṇā, aññe vā pi vanibbakā,
Bāhā paggayha pakkandum, ‘adhammo kira bho’ iti.
150. Yathā vessantaro rājā, yajamāno sake pure,
Sivīnam vacanatthēna, samhā raṭṭhā nirajjati.
151. Satta {6.503} hatthisate datvā, sabbālaṅkārabhūsite,
Suvannakacche mātāṅge, hemakappanavāsase,

152. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

153. Satta assasate datvā, sabbālaṅkārahūsīte,
Ājānī yeva jātiyā, sindhave sīghavāhane.

154. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

155. Satta rathasate datvā, sannaddhe ussitaddhaje,
Dīpe atho pi veyagghe, sabbālaṅkārahūsīte.

156. Ārūḷhe gāmaṇīyehi, cāpahatthehi vammibhi,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

157. Satta itthisate datvā, ekamekā rathe ṭhitā,
Sannaddhā nikkharajjūhi, suvaṇṇehi alaṅkatā.

158. Pītālaṅkāra pītavaśanā, pītābharaṇabhūsitā,
Ālārapamhā hasulā, susaṇṇā tanumajjhimā,
Esa vessantarā rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

159. Satta dhenusate datvā, sabbā kamsupadhāraṇā,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

160. Satta dāsisate datvā, satta dāśasatāni ca,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

161. Hatthī assarathe datvā, nāriyo ca alaṅkatā,
Esa vessantaro rājā, samhā raṭṭhā nirajjati.

162. Tadāsi yaṃ bhimsanakam, tadāsi lomahaṃsanam,
Mahādāne padinnamhi, medanī sampakampatha.

163. Tadāsi yaṃ bhimsanakam, tadāsi lomahaṃsanam,
Yaṃ pañjalikato rājā, samhā raṭṭhā nirajjati ti.

Tattha **sivikaṇṇā** ti bhikkhave, phussatiyā paridevitasaddam sutvā sabbā pi
sañjayassa siviraṇṇo itthiyo samāgatā hutvā pakkandum paridevimsu.

Vessantaranivesane ti tattha itthīnam pakkanditasaddam sutvā vessantarassa
pi nivesane tatheva pakkanditvā dvīsu rājakulesu keci sakabhāvena saṇṭhātum
asakkontā vātavegena sampamathitā sālā viya patitvā parivattantā
paridevimsu. **Tato ratyā vivasāne** ti bhikkhave, tato tassā rattiya accayena

sūriye uggate dānaveyyāvatikā: “Dānaṃ paṭiyāditaṃ”-ti rañño ārocayimṣu.
Atha vessantaro rājā pāto va nhatvā sabbālankārappaṭimaṇḍito
sādurasabhojanam bhuñjitvā mahājanaparivuto sattasatakaṃ mahādānaṃ
dātum dānaggaṃ upāgami.

Dethā ti tattha gantvā saṭṭhisahassaamacce āṇāpento evamāha. **Vāruṇinti**:
“Majjadānaṃ nāma nipphalaṃ”-ti jānāti, evaṃ santēpi: “Surāsoṇḍā dānaggaṃ
patvā ‘vessantarassa dānagge suraṃ na labhimhā’ ti vattum mā labhantū” ti
dāpesi. **Vanibbake** ti vanibbakajanesu kañci ekam-pi mā viheṭṭhayittha.
Paṭipūjita ti mayā pūjita hutvā yathā maṃ thomayamānā gacchanti, {6.504}
tathā tumhe karoṭhāti vadati.

Iti so suvaṇṇālankārānaṃ suvaṇṇadhajānaṃ hemajālappaṭicchannānaṃ
hatthīnaṃ sattasatāni ca, tathārūpānaññeva assānaṃ sattasatāni ca,
sīhacammādīhi parikkhittānaṃ nānāratanaṭṭhānaṃ suvaṇṇadhajānaṃ
rathānaṃ sattasatāni, sabbālankārappaṭimaṇḍitānaṃ uttamarūpadharānaṃ
khattiyakaññādīnaṃ itthīnaṃ sattasatāni, suvinītānaṃ susikkhitānaṃ dāsānaṃ
sattasatāni, tathā dāsīnaṃ sattasatāni, varausabhajeṭṭhakānaṃ
kuṇḍopadohinīnaṃ dhenūnaṃ sattasatāni, aparimāṇāni pānabhojanānīti
sattasatakaṃ mahādānaṃ adāsi. Tasmim evaṃ dānaṃ dadamāne
jetuttaranagaravāsino khattiyabrāhmaṇavessasuddādayo: “Sāmi, vessantara
siviraṭṭhavāsino taṃ ‘dānaṃ deti’ ti pabbājenti, tvaṃ puna dānaṃ-eva desī” ti
paridevimṣu. Tena vuttaṃ:

**164. Athettha vattatī saddo, tumulo bheravo mahā,
Dānena taṃ nīharanti, puna dānaṃ adā tuvaṃ-ti.**

Dānapaṭiggāhakā pana dānaṃ gahetvā: “Idāni kira vessantaro rājā amhe anāthe
katvā araṇṇaṃ pavisissati, ito paṭṭhāya kassa santikaṃ gamissāmā” ti
chinnapādā viya patantā āvattantā parivattantā mahāsaddena paridevimṣu.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**165. Te su mattā kilantāva, sampatanti vanibbakā,
Nikkhamante mahārāje, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane ti.**

Tattha **te su mattā ti su**-kāro nipātamatto, te vanibbakā ti attho. **Mattā
kilantāvā** ti mattā viya kilantā viya ca hutvā. **Sampatanti** ti parivattitvā
bhūmiyaṃ patanti. **Accheccum vatā** ti chindimṣu, **vatā** ti nipātamattaṃ.
Yathā ti yena kāraṇena. **Atiyakkhā** ti bhūtavijjā ikkhaṇikā pi. **Vassavarā** ti
uddhaṭabjā orodhapālakā. **Vacanatthenā** ti vacanakāraṇena. **Samhā raṭṭhā
nirajjati** ti attano raṭṭhā niggaḥchati. **Gāmaṇīyehi** ti hatthācariyehi.

Ājāṇīyevā ti jātisampanne. **Gāmaṇīyehī** ti assācariyehi. **Illiyācāpadhāribhī** ti illiyaṇca cāpaṇca dhārentehi. **Dīpe atho pi veyyagghe** ti dīpicammabyagghacammaparikkhitte. **Ekamekā rathe ʘhitā** ti so kira ekamekaṃ itthiratanam rathe ʘhapetvā aṭṭhaaṭṭhavaṇṇadāsīhi parivutaṃ katvā adāsi.

Nikkharajjūhī ti suvaṇṇasuttamayehi pāmaṇgehi. **Ālārapamhā** ti visālakkhigaṇḍā. **Hasulā** ti mhitapubbaṅgamakathā. **Susaṇṇā** ti sussoṇiyo. **Tanumajjhimā** ti karatalamiva tanumajjhimabhāgā. Tadā pana devatāyo jambudīpatale rājūnaṃ: “Vessantaro rājā mahādānaṃ deti” ti ārocayimsu, tasmā te khattiyā devatānubhāvenāgantvā tā gaṇhitvā pakkamiṃsu. **Kaṃsupadhāraṇā** ti idha **kaṃsan**-ti rajatassa nāmaṃ, rajatamayena khīrapaṭicchanabhājanena saddhiṇṇeva adāsī ti attho. **Padinnamhī** ti dīyamāne. **Sampakampathā** ti dānatejena kampittha. **Yaṃ pañjalikato** ti yaṃ so vessantaro rājā mahādānaṃ datvā añjaliṃ paggayha attano dānaṃ namassamāno: “Sabbaṇṇūtaṇṇāṇassa me idaṃ paccayo hotū” ti pañjalikato ahosi, tadā pi bhīsanakam-eva ahosi, tasmīṃ khaṇe pathavī kampitthā ti attho. **Nirajjati** ti evaṃ katvā niggacchati yeva, na koci naṃ nivāreti ti attho.

Apica {6.505} kho tassa dānaṃ dadantasseva sāyaṃ ahosi. So attano nivesanam-eva gantvā: “Mātāpitāro vanditvā sve gamissāmi” ti cintetvā alaṅkatarathena mātāpitūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ gato. Maddīdevīpi: “Ahaṃ sāmīnā saddhiṃ gantvā mātāpitāro anujānāpessāmi” ti teneva saddhiṃ gatā. Mahāsatto pitaraṃ vanditvā attano gamanabhāvaṃ kathesi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**166. Āmantayittha rājānaṃ, saṇjayaṃ dhammināṃ varaṃ,
Avaruddhasi maṃ deva, vaṅkaṃ gacchāmi pabbataṃ.**

**167. Ye hi keci mahārāja, bhūtā ye ca bhavissare,
Atittā yeva kāmehi, gacchanti yamasādhanāṃ.**

**168. Svāhaṃ sake abhissasiṃ, yajamāno sake pure,
Sivīnaṃ vacanatthena, sambhā raṭṭhā nirajjahāṃ.**

**169. Ahaṃ taṃ paṭisevissaṃ, vane vāḷamigākīṇe,
Khaggadīpinisevite, ahaṃ puṇṇāni karomi,
Tumhe paṅkamhi sīdathā ti.**

Tattha **dhammināṃ varan**-ti dhammikaṛājūnaṃ antare uttamaṃ. **Avaruddhasi** ti raṭṭhā nīharasi. **Bhūtā** ti atītā. **Bhavissare** ti ye ca anāgate bhavissanti, paccuppanne ca nibbattā. **Yamasādhanan**-ti yamaṛaṇṇo āṇāpavattiṭṭhānaṃ. **Svāhaṃ sake abhissasin**-ti so ahaṃ attano nagaravāsino

yeva pīlesim. Kiṃ karonto? **Yajamāno sake pure** ti. Pāḷiyaṃ pana: “So ahan”-ti likhitaṃ. **Nirajjahan**-ti nikkhanto ahaṃ. **Aghaṃ tan**-ti yaṃ araṇṇe vasantena paṭisevitabbaṃ dukkhaṃ, taṃ paṭisevissāmi. **Paṅkamhī** ti tumhe pana kāmapaṅkamhi sīdathāti vadati.

Iti mahāsatto imāhi catūhi gāthāhi pitarā saddhiṃ kathetvā mātu santikaṃ gantvā vanditvā pabbajjaṃ anujānāpento evamāha:

**170. Anujānāhi maṃ amma, pabbajjā mama ruccati,
Svāhaṃ sake abhissasim, yajamāno sake pure,
Sivīnaṃ vacanatthena, sambhā raṭṭhā nirajjaham.**

**171. Aghaṃ {6.506} taṃ paṭisevissam, vane vālamigākiṇṇe,
Khaggadīpinisevite, ahaṃ puñṇāni karomi,
Tumhe paṅkamhi sīdathā ti.**

Taṃ sutvā phussatī āha:

**172. Anujānāmi taṃ putta, pabbajjā te samijjhatu,
Ayaṅca maddī kalyāṇī, susaṇṇā tanumajjhimā,
Acchataṃ saha puttehi, kiṃ araṇṇe karissatī ti.**

Tattha **samijjhatū** ti jhānena samiddhā hotu. **Acchatan**-ti acchatu, idheva hotūti vadati.

Vessantaro āha:

**173. Nāhaṃ akāmā dāsim pi, araṇṇaṃ netumussahe,
Sace icchatī anvetu, sace nicchatī acchatū ti.**

Tattha **akāmā** ti amma, kiṃ nāmetaṃ kathetha, ahaṃ anicchāya dāsim-pi netum na ussahāmīti.

Tato puttassa kathaṃ sutvā rājā suṇhaṃ yācituṃ paṭipajji. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**174. Tato suṇhaṃ mahārājā, yācituṃ paṭipajjatha,
Mā candanasamācāre, rajojallaṃ adhārayi.**

**175. Mā kāsiyāni dhāretvā, kusacīraṃ adhārayi,
Dukkho vāso araṇṇasmiṃ, mā hi tvaṃ lakkhaṇe gamī ti.**

Tattha **paṭipajjathā** ti bhikkhave, puttassa kathaṃ sutvā rājā suṇhaṃ yācituṃ paṭipajji. **Candanasamācāre** ti lohita-candanena parikiṇṇasarīre. **Mā hi tvaṃ lakkhaṇe gamī** ti subhalakkhaṇena samannāgate mā tvaṃ araṇṇaṃ gamīti.

176. Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Nāhaṃ taṃ sukhamiccheyyaṃ, yaṃ me vessantaraṃ vinā ti.

Tattha **tamabravī** ti taṃ sasuraṃ abravi.

177. Tamabravi mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano,
Iṅgha maddi nisāmehi, vane ye honti dussahā.

178. Bahū kīṭā paṭaṅgā ca, makasā madhumakkhikā,
Te pi taṃ tattha him seyyuṃ, taṃ te dukkhataṃ siyā.

179. Apare {6.507} passa santāpe, nadīnupanisevite,
Sappā ajagarā nāma, avisā te mahabbalā.

180. Te manussaṃ migāṃ vā pi, api māsannamāgataṃ,
Parikkhipitvā bhogehi, vasamānenti attano.

181. Aññe pi kaṇhajaṭṭino, acchā nāma aghammigā,
Na tehi puriso diṭṭho, rukkhamaṛuyha muccati.

182. Saṅghaṭṭayantā siṅgāni, tikkhaggātippahārino,
Mahimsā vicarantettha, nadim̐ sotumbaram̐ pati.

183. Disvā migānaṃ yūthānaṃ, gavaṃ sañcarataṃ vane,
Dhenuva vacchagiddhāva, kathaṃ maddi karissasi.

184. Disvā sampatite ghore, dumaggesu plavaṅgame,
Akhettaññāya te maddi, bhavissate mahabbhayaṃ.

185. Yā tvaṃ sivāya sutvāna, muhuṃ uttasayī pure,
Sā tvaṃ vaṅkamanuppattā, kathaṃ maddi karissasi.

186. Ṭhite majjhanhike kāle, sannisinnesu pakkhisu,
Saṇateva brahāraññaṃ, tattha kim̐ gantumicchasī ti.

Tattha **tamabravī** ti taṃ suṇhaṃ abravi. **Apare passa santāpe** ti aññe pi santāpe bhayajanaṃ pekkha. **Nadīnupanisevite** ti nadīnaṃ upanisevite āsannaṭṭhāne, nadikūle vasanteti attho. **Avisā** ti nibbisā. Api **māsannan**-ti āsannaṃ attano sarīrasamphassaṃ āgatanti attho. **Aghammigā** ti aghakaraṃ migā, dukkhāvahā migā ti attho. **Nadim̐ sotumbaram̐ pati** ti sotumbarāya nāma nadiyā tīre. **Yūthānan**-ti yūthāni, ayam-eva vā pāṭho. **Dhenuva vacchagiddhāvā** ti tava dārake apassanti vacchagiddhā dhenu viya kathaṃ karissasi. **Va**-kāro panettha nipātamatto va. **Sampatite** ti sampatante. **Ghore** ti bhīsanake virūpe. **Plavaṅgame** ti makkaṭe. **Akhettaññāyā** ti

araññabhūmiakusalatāya. **Bhavissate** ti bhavissati. **Sivāya sutvānā** ti
siṅgāliyā saddaṃ sutvā. **Muhun-**ti punappunam. **Uttasayī** ti uttasasi.
Saṇatevā ti nadati viya saṇantaṃ viya bhavissati.

**187. Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Yāni etāni akkhāsi, vane paṭibhayāni me,
Sabbāni abhisambhossam, gacchaññeva rathesabha.**

**188. Kāsaṃ {6.508} kusaṃ poṭakilaṃ, usiraṃ muñcapabbajam,
Urasā panudahissāmi, nassa hessāmi dunnayā.**

**189. Bahūhi vata cariyāhi, kumārī vindate patim,
Udarassuparodhena, gohanuveṭhanena ca.**

**190. Aggissa pāricariyāya, udakummujjanena ca,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**191. Apissā hoti appatto, ucchiṭṭhama pi bhuñjitum,
Yo naṃ hatthe gahetvāna, akāmaṃ parikaḍḍhati,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**192. Kesaggahaṇamukkhepā, bhūmyā ca parisumbhanā,
Datvā ca no pakkamati, bahuṃ dukkhaṃ anappakaṃ,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**193. Sukkacchavī vedhaverā, datvā subhagamānino,
Akāmaṃ parikaḍḍhanti, ulūkaññeva vāyasā,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**194. Api ñātikule phīte, kaṃsapajjotane vasaṃ,
Nevā tivākyam na labhe, bhātūhi sakhinīhi pi,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**195. Naggā nadī anudakā, naggam raṭṭham arājakam,
Itthī pi vidhavā naggā, yassā pi dasa bhātaro,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

**196. Dhajo rathassa paññāṇam, dhūmo paññāṇamaggino,
Rājā raṭṭhassa paññāṇam, bhattā paññāṇamitthiyā,
Vedhabyaṃ kaṭukaṃ loke, gacchaññeva rathesabha.**

197. Yā daliddī daliddassa, aḍḍhā aḍḍhassa kittimā,
Taṃ ve devā pasamsanti, dukkarañhi karoti sā.

198. Sāmikaṃ anubandhissam, sadā kāsāyavāsini,
Pathabyā pi abhiijantyā, vedhabyam kaṭukitthiyā.

199. Api sāgarapariyantam, bahuvittadharam mahim,
Nānāratana-paripūram, nicche vessantaram vinā.

200. Katham nu tāsam hadayam, sukharā vata itthiyo,
Yā sāmike dukkhitamhi, sukhamicchanti attano.

201. Nikkhamante mahārāje, sivīnam raṭṭhavaḍḍhane,
Tamahaṃ anubandhissam, sabbakāmadado hi me ti.

Tattha **tamabravī** ti bhikkhave, maddī rañño vacanam sutvā taṃ rājānam abravī. **Abhisambhossan**-ti sahissāmi adhivāsessāmi. **Poṭakilan**-ti poṭakilatiṇam. **Panudahissāmī** ti dvedhā katvā vessantarassa purato gamissāmi. **Udarassuparodhenā** ti upavāsena khudādhivāsena. **Gohanuveṭhanena cā** ti visālakaṭiyo onatapassā ca itthiyo sāmikaṃ labhantīti {6.509} katvā gohanunā kaṭiphalakam koṭṭāpetvā veṭhanena ca passāni onāmetvā kumārikā patim labhati. **Kaṭukan**-ti asātam. **Gacchaññevā** ti gamissāmi yeva.

Apissā ho ti **appatto** ti tassā vidhavāya ucchiṭṭhakam-pi bhuñjitum ananucchaviko va. **Yo nan**-ti yo nīcajacco taṃ vidhavam anicchamaññeva hatthe gahetvā kaḍḍhati. **Kesaggahaṇamukkhepā, bhūmyā ca parisumbhanā** ti asāmikaṃ itthim hatthapādehi kesaggahaṇam, ukkhepā, bhūmiyam pātananti etāni avamaññanāni katvā atikkamanti. **Datvā cā** ti asāmikāya itthiyā evarūpaṃ bahuṃ anappakam dukkham parapurisō datvā ca **no pakkamati** nirāsaṅko olovento va tiṭṭhati.

Sukkacchavī ti nhānīyacuṇṇena uṭṭhāpitacchavivaṇṇā. **Vedhaverā** ti vidhavitthikāmā purisā. **Datvā** ti kiñcideva appamattakam dhanam datvā. **Subhagamānino** ti mayam subhagāti maññamānā. **Akāman**-ti taṃ vidhavam asāmikaṃ akāmaṃ. **Ulūkaññeva vāyasā** ti kākā viyaulūkam parikaḍḍhanti. **Kāmsapajjotane** ti suvaṇṇabhājanābhāya pajjotante. **Vasan**-ti evarūpe pi nātikule vasamānā. **Nevā tivākyam na labhe** ti: “Ayaṃ itthī nissāmikā, yāvajīvam amhākaññeva bhāro jāto” ti ādīni vacanāni vadantehi bhātūhi pi sakhiñhi pi ativākyam garahavacanam neva na labhati. **Paññāpan**-ti pākaṭabhāvakāraṇam.

Yā daliddī daliddassā ti deva, kittisampannā yā itthī attano sāmikassa daliddassa dukkhappattakāle sayam-pi daliddī samānā dukkhāva hoti, tassa aḍḍhakāle teneva saddhim aḍḍhā sukhappattā hoti, taṃ ve devā pasaṃsanti. Abhiḍḍantiyāti abhiḍḍantiyā. Sace pi hi itthiyā sakalapathavī na bhijjati, tāya sakalāya pathaviyā sāva issarā hoti, tathā pi vedhabyaṃ kaṭukamevā ti attho. Sukharā vata itthiyoti suṭṭhu kharā vata itthiyo.

**202. Tamabravi mahārājā, maddim sabbaṅgasobhanam,
Ime te daharā puttā, jālī kaṇhājina cubho,
Nikkhippa lakkhaṇe gaccha, mayaṃ te posayāmaṃse ti.**

Tattha **jālī kaṇhājina cubho** ti jālī ca kaṇhājina cāti ubho. **Nikkhippā** ti ime nikkhipitvā gacchāhīti.

**203. Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Piya me puttakā deva, jālī kaṇhājina cubho,
Tyamhaṃ tattha ramessanti, araṇṇe jīvasokina-ti.**

Tattha **tyamhan**-ti te dārakā amhākaṃ tattha araṇṇe. **Jīvasokina**-ti avigatasokānaṃ hadayaṃ ramayissanti ti attho.

**204. Tamabravi {6.510} mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
Sālīnaṃ odanaṃ bhutvā, suciṃ maṃsūpasēcanaṃ,
Rukkhaphalāni bhuñjantā, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**205. Bhutvā satapale kaṃse, sovaṇṇe satarājike,
Rukkhapattesu bhuñjantā, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**206. Kāsiyāni ca dhāretvā, khomakoṭumbarāni ca,
Kusacīrāni dhārentā, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**207. Vayhāhi pariyāyitvā, sivikāya rathena ca,
Pattikā paridhāvanta, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**208. Kūṭāgāre sayitvāna, nivāte phusitaggaḷe,
Sayantā rukkhamaḷasmim, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**209. Pallaṅkesu sayitvāna, gonake cittasanthate,
Sayantā tiṇasanthāre, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**210. Gandhakena vilimpitvā, agarucandanena ca,
Rajojallāni dhārentā, kathaṃ kāhanti dārakā.**

**211. Cāmaramorahatthehi, bījitaṅgā sukhedhitā,
Phuṭṭhā ḍaṁsehi makasehi, kathaṁ kāhanti dārakā ti.**

Tattha **palasate kaṁse** ti palasatena katāya kañcanapātiyā. **Gonake cittasanthate** ti mahāpiṭṭhiyaṁ kāḷakoḷave ceva vicittake santhare ca.
Cāmaramorahatthehī ti cāmārehi ceva morahatthehi ca bījitaṅgā.

Evam tesaṁ sallapantānaññeva ratti vibhāyi, sūriyo uggañchi. Mahāsattassa catusindhavayuttaṁ alaṅkatarathaṁ ānetvā rājadvāre ṭhapayimsu. Maddī pi sassusasure vanditvā sesitthiyo apaloketvā dve putte ādāya vessantarato paṭhamataraṁ gantvā rathe aṭṭhāsi. Tamatthaṁ pakāsento satthā āha:

**212. Tamabravi rājaputtī, maddī sabbaṅgasobhanā,
Mā deva paridevesi, mā ca tvaṁ vimano ahu,
Yathā mayaṁ bhavissāma, tathā hessanti dārakā.**

**213. Idam vatvāna pakkāmi, maddī sabbaṅgasobhanā,
Sivimaggena anvesi, putte ādāya lakkhaṇā ti.**

Tattha **sivimaggenā** ti sivirañño gantabbamaggena. **Anvesī** ti taṁ agamāsi, pāsādā otarivā rathaṁ abhiruhī ti attho.

**214. Tato {6.511} vessantaro rājā, dānaṁ datvāna khattiyo,
Pitu mātu ca vanditvā, katvā ca naṁ padakkhiṇaṁ.**

**215. Catuvāhiṁ rathaṁ yuttaṁ, sīghamāruyha sandanaṁ,
Ādāya puttadāraṇca, vaṅkaṁ pāyāsi pabbataṁ-ti.**

Tattha **tato** ti bhikkhave, tassā maddiyā rathaṁ abhiruhitvā ṭhitakāle. **Datvā** ti hiyyo dānaṁ datvā. **Katvā ca naṁ padakkhiṇaṁ-ti** padakkhiṇaṇca katvā. **Nan-ti** nipātamattaṁ.

**216. Tato vessantaro rājā, yenāsi bahuko jano,
Āmanta kho taṁ gacchāma, arogā hontu ñātayo ti.**

Tassattho: bhikkhave, tato vessantaro rājā yattha: “Vessantaraṁ rājānaṁ passissāmā” ti bahuko jano ṭhito āsi, tattha rathaṁ pesetvā mahājanaṁ āpucchanto: “Āmanta kho taṁ gacchāma, arogā hontu ñātayo” ti āha. Tattha **tan-ti** nipātamattaṁ. Bhikkhave, tato vessantaro rājā ñātaye āha: “tumhe āmantetvā mayaṁ gacchāma, tumhe sukhitā hotha nidukkhā” ti.

Evam mahāsatto mahājanaṁ āmantetvā: “Appamattā hotha, dānādīni puññāni karoṭhā” ti tesaṁ ovaditvā pakkāmi. Gacchante pana bodhisatte mātā: “Putto me dānavittako dānaṁ detū” ti ābharaṇehi saddhiṁ sattaratanapūrāni sakaṭāni

ubhosu passesu pesesi. So pi attano kāyāruḷham-eva ābharaṇabhaṇḍaṃ omuñcitvā sampattayācakānaṃ aṭṭhārasa vāre datvā avasesaṃ sabbaṃ adāsi. So nagarā nikkhamitvā ca nivattitvā oloketukāmo ahosi. Athassa manaṃ paṭicca rathappamāṇaṭṭhāne mahāpathavī bhijjitvā kulālacakkaṃ viya parivattitvā rathaṃ nagarābhimukhaṃ akāsi. So mātāpitūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ olokesi. Tena kāraṇena pathavīkampo ahosi. Tena vuttaṃ:

**217. Nikkhamitvāna nagarā, nivattitvā vilokite,
Tadā pi pathavī kam pi, sineruvanavaṭaṃsakā ti. (Cp. 1.93).**

Sayaṃ pana oloketvā maddim-pi olokāpetuṃ gāthamāha.

**218. Ingha maddi nisāmehi, rammarūpaṃva dissati,
Āvāsaṃ siviseṭṭhassa, pettikaṃ bhavanaṃ mamā ti.**

Tattha **nisāmehi** ti olokehi.

Atha {6.512} mahāsatto sahaajāte saṭṭhisahassaamacce ca sesajanañca nivattāpetvā rathaṃ pājento maddim āha: “bhadde, sace pacchato yācakā āgacchanti, upadhāreyyāsī” ti. Sā pi oloketi nisīdi. Athassa sattaṣaṭṭhaṃ mahādānaṃ sampāpuṇitum asakkontā cattāro brāhmaṇā nagaraṃ āgantvā: “Kuhim vessantaro rājā” ti pucchitvā: “Dānaṃ datvā gato” ti vutte: “Kiñci gahetvā gato” ti pucchitvā: “Rathena gato” ti sutvā: “Asse naṃ yācissāmā” ti anubandhiṃsu. Atha maddi te āgacchante disvā: “Yācakā āgacchanti, devā” ti ārocesi. Mahāsatto rathaṃ ṭhapesi. Te āgantvā asse yāciṃsu. Mahāsatto asse adāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**219. Taṃ brāhmaṇā anvagamum, te naṃ asse ayācisuṃ,
Yācito paṭipādesi, catunnaṃ caturo haye ti.**

Assesu pana dinnesu rathadhuraṃ ākāse yeva aṭṭhāsi. Atha brāhmaṇesu gatamattesu yeva cattāro devaputtā rohiccamigavaṇṇena āgantvā rathadhuraṃ sampaṭicchitvā agamaṃsu. Mahāsatto tesaṃ devaputtabhāvaṃ ñatvā imaṃ gāthamāha.

**220. Ingha maddi nisāmehi, cittarūpaṃva dissati,
Migarohiccavaṇṇena, dakkhiṇassā vahanti man-ti.**

Tattha **dakkhiṇassā** ti susikkhitā assā viya maṃ vahanti.

Atha naṃ evaṃ gacchantāṃ aparo brāhmaṇo āgantvā rathāṃ yāci. Mahāsatto puttadāraṃ otāretvā tassa rathāṃ adāsi. Rathe pana dinne devaputtā antaradhāyimsu. Rathassa dinnabhāvaṃ pakāsento satthā āha:

**221. Athettha pañcamo āgā, so taṃ rathamayācatha,
Tassa taṃ yācitodāsi, na cassupahato mano.**

**222. Tato vessantaro rājā, oropetvā sakaṃ janaṃ,
Assāsayaṃ assarathaṃ, brāhmaṇassa dhanesino ti.**

Tattha **athetthā** ti atha tasmim vane. **Na cassupahato mano** ti na cassa mano olīno. **Assāsayaṃ** ti paritosento niyyādesi.

Tato {6.513} paṭṭhāya pana te sabbe pi pattikāva ahesuṃ. Atha mahāsatto maddim avoca:

**223. Tvaṃ maddi kaṇhaṃ gaṇhāhi, lahu esā kaniṭṭhikā,
Ahaṃ jālim gahessāmi, garuko bhātiko hi so ti.**

Evañca pana vatvā ubho pi khattiyā dve dārake aṅkenādāya pakkamimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**224. Rājā kumāramādāya, rājaputtī ca dārikaṃ,
Sammodamānā pakkāmuṃ, aññamaññaṃ piyaṃvadā ti.**

Dānakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā

Vanapavesanakaṇḍavaṇṇanā

Te paṭipathaṃ āgacchante manusse disvā: “Kuhim vaṅkapabbato” ti pucchanti. Manussā: “Dūre” ti vadanti. Tena vuttaṃ:

**225. Yadi keci manujā enti, anumagge paṭipathe,
Maggam te paṭipucchāma, ‘kuhim vaṅkatapabbato’.**

**226. Te tattha amhe passitvā, kalunaṃ paridevayum,
Dukkhaṃ te paṭivedenti, dūre vaṅkatapabbato ti.**

Maggassa ubhosu passesu vividhaphaladhārino rukkhe disvā dārakā kanti. Mahāsattassānubhāvena phaladhārino rukkhaṃ onamitvā hatthasamphassaṃ āgacchanti. Tato supakkaphalāphalāni uccinitvā tesam deti. Taṃ disvā maddi acchariyaṃ pavedesi. Tena vuttaṃ:

**227. Yadi passanti pavane, dārakā phaline dume,
Tesaṃ phalānaṃ hetumhi, uparodanti dārakā.**

**228. Rodante dārake disvā, ubbiddhā vipulā dumā,
Sayamevonamitvāna, upagacchanti dārake.**

**229. Idam accherakam disvā, abbhutam lomahamsanam,
Sādhukāraṃ pavattesi, maddi sabbaṅgasobhanā.**

**230. Accheram vata lokasmiṃ, abbhutam lomahamsanam,
Vessantarassa tejena, sayamevonatā dumā ti.**

Jetuttaranagarato {6.514} suvaṇṇagiritālo nāma pabbato pañca yojanāni, tato kontimārā nāma nadī pañca yojanāni, tato añcaragiri nāma pabbato pañca yojanāni, tato dunnivīṭṭhabrahmaṇagāmo nāma pañca yojanāni, tato mātulanagaraṃ dasa yojanāni. Iti taṃ maggaṃ jetuttaranagarato tiṃsayojanaṃ hoti. Devatā taṃ maggaṃ saṃkhipiṃsu. Te ekadivaseneva mātulanagaraṃ pāpuṇiṃsu. Tena vuttam:

**231. Saṃkhipiṃsu patham yakkhā, anukampāya dārake,
Nikkhantadivaseneva, cetaraṭṭham upāgamun-ti.**

Upagacchantā ca pana jetuttaranagarato pātarāsasamaye nikkhamitvā sāyanhasamaye cetaraṭṭhe mātulanagaraṃ pattā. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**232. Te gantvā dīghamaddhānaṃ, cetaraṭṭham upāgamun,
Iddham phītaṃ janapadaṃ, bahumaṃsasurodanan-ti.**

Tadā mātulanagare satṭhi khattiyasahassāni vasanti. Mahāsatto antonagaraṃ apavisitvā nagaradvāre yeva sālāyaṃ nisīdi. Athassa maddi bodhisattassa pādesu rajaṃ puñchitvā pāde sambāhitvā: “Vessantarassa āgatabhāvaṃ jānāpessāmi” ti sālāto nikkhamitvā tassa cakkhupathe sālādvāre aṭṭhāsi. Nagaraṃ pavisantiyo ca nikkhamantiyo ca itthiyo taṃ disvā parivāresuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**233. Cetiyo parivāriṃsu, disvā lakkhaṇamāgataṃ,
Sukhumālī vata ayyā, pattikā paridhāvati.**

**234. Vayhāhi pariyāyitvā, sīvīkāya rathena ca,
Sājjja maddī araṇṇasmim, pattikā paridhāvātī ti.**

Tattha **lakkhaṇamāgatan**-ti lakkhaṇasampannaṃ maddim āgataṃ.

Paridhāvātī ti evaṃ sukhumālī hutvā pattikāva vicarati. **Pariyāyitvā** ti jetuttaranagare vicaritvā. **Sivikāyā** ti suvaṇṇasivikāya.

Mahājano {6.515} maddiṇca vessantaraṇca dve putte cassa anāthāgamanena āgate disvā gantvā rājūnaṃ ācikkhi. Saṭṭhisahassā rājāno rodantā paridevantā tassa santikaṃ āgamaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**235. Tam disvā cetapāmokkhā, rodamānā upāgamuṃ,
Kacci nu deva kusalaṃ, kacci deva anāmayam,
Kacci pitā arogo te, sīvīnaṇca anāmayam.**

**236. Ko te balaṃ mahārāja, ko nu te rathamaṇḍalaṃ,
Anassako arathako, dīghamaddhānamāgato,
Kaccāmittehi pakato, anuppattosimaṃ disan-ti.**

Tattha **disvā** ti dūrato va passivā. **Cetapāmokkhā** ti cetarājāno. **Upāgamun-**ti upasaṅkamimṃsu. **Kusalan**-ti ārogyaṃ. **Anāmayan**-ti niddukkhabhāvaṃ. **Ko te balan**-ti kuhiṃ tava balakāyo. **Rathamaṇḍalan**-ti yenāsi rathena āgato, so kuhinti pucchanti. **Anassako** ti assavirahito. **Arathako** ti ayānako.

Dīghamaddhānamāgato ti dīghamaggam āgato. **Pakato** ti abhibhūto.

Atha nesaṃ mahāsatto attano āgatakāraṇaṃ kathento āha:

**237. Kusalaṇceva me sammā, atho sammā anāmayam,
Atho pitā arogo me, sīvīnaṇca anāmayam.**

**238. Ahañhi kuñjaraṃ dajjaṃ, īsādantaṃ urūḷhavaṃ,
Khettaññuṃ sabbayuddhānaṃ, sabbasetam gajuttamaṃ.**

**239. Paṇḍukambalasañchannaṃ, pabhinnaṃ sattumaddanaṃ,
Dantiṃ savālabījanaṃ, setam kelāsaśadisam.**

**240. Sasetacchattam saupādheyyam, sāthabbanam sahatthipam,
Aggayānam rājavāhim, brāhmaṇānam adāsaham.**

**241. Tasmim me sivayo kuddhā, pitā cupahatomano,
Avaruddhasi maṁ rājā, vaṅkaṁ gacchāmi pabbataṁ,
Okāsaṁ sammā jānātha, vane yattha vasāmase ti.**

Tattha **tasmim me** ti tasmim kāraṇe mayhaṁ sivayo kuddhā. **Upahatomano** ti upahatacitto kuddho va maṁ raṭṭhā pabbājesi. **Yatthā** ti yasmim vane mayhaṁ vaseyyāma, tattha vasanokāsaṁ jānāthāti.

Te rājāno āhaṁsu:

**242. Svāgataṁ {6.516} te mahārāja, atho te adurāgataṁ,
Issarosi anupatto, yaṁ idhatthi pavedaya.**

**243. Sākaṁ bhisam madhum maṁsaṁ, suddham sālīnamodanaṁ,
Paribhuñja mahārāja, pāhuno nosi āgato ti.**

Tattha **pavedayā** ti kathehi, sabbaṁ paṭiyādetvā dassāma. **Bhisam**-ti bhisamūlaṁ, yaṁkiñci kandajātaṁ vā.

Vessantaro āha:

**244. Paṭiggahitaṁ yaṁ dinnam, sabbassa agghiyaṁ kataṁ,
Avaruddhasi maṁ rājā, vaṅkaṁ gacchāmi pabbataṁ,
Okāsaṁ sammā jānātha, vane yattha vasāmase ti.**

Tattha **paṭiggahitaṁ**-ti sabbametaṁ tumhehi dinnam mayā ca paṭiggahitam-eva hotu, sabbassa tumhehi mayhaṁ agghiyaṁ nivedanaṁ kataṁ. Rājā pana maṁ avaruddhasi raṭṭhā pabbājesi, tasmā vaṅkam-eva gamissāmi, tasmim me araṇṇe vasanaṭṭhānaṁ jānāthāti.

Te rājāno āhaṁsu:

**245. Idheva tāva acchassu, cetaṛaṭṭhe rathesabha,
Yāva cetā gamissanti, raṇṇo santika yācituṁ.**

**246. Nijjhāpetuṁ mahārājaṁ, sivīnaṁ raṭṭhavaḍḍhanaṁ,
Taṁ taṁ cetā purakkhatvā, patitā laddhapaccayā,
Parivāretvāna gacchanti, evaṁ jānāhi khattiyā ti.**

Tattha **raṇṇo santika yācituṁ**-ti raṇṇo santikaṁ yācanatthāya gamissanti. **Nijjhāpetuṁ**-ti tumhākaṁ niddosabhāvaṁ jānāpetuṁ. **Laddhapaccayā** ti laddhapatiṭṭhā. **Gacchantī** ti gamissanti.

Mahāsatto āha:

**247. Mā vo ruccittha gamanam, raṇṇo santika yācitum,
Nijjhāpetum mahārājam, rājā pi tattha nissaro.**

**248. Accuggatā hi sivayo, balaggā negamā ca ye,
Te vidhamsetumicchanti, rājānam mama kāraṇā ti.**

Tattha **tatthā** ti tasmiṃ mama niddosabhāvaṃ nijjhāpane rājā pi anissaro.
Accuggatā ti atikuddhā. **Balaggā** ti balakāyā. **Vidhamsetun**-ti rājato
nīharitum. **Rājānan**-ti rājānam pi.

Te {6.517} rājāno āhaṃsu:

**249. Sace esā pavattettha, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana,
Idheva rajjam kārehi, cetehi parivārīto.**

**250. Iddham phītaṇḍidaṃ raṭṭham, iddho janapado mahā,
Matim karoḥi tvaṃ deva, rajjassa manusāsītun-ti.**

Tattha **sace esā pavattetthā** ti sace etasmiṃ raṭṭhe esā pavatti. **Rajjassa
manusāsītun**-ti rajjam samanūsāsītum, ayam-eva vā pāṭho.

Vessantaro āha:

**251. Na me chando mati atthi, rajjassa anusāsītum,
Pabbājitassa raṭṭhasmā, cetaputtā suṇātha me.**

**252. Atuṭṭhā sivayo āsum, balaggā negamā ca ye,
Pabbājitassa raṭṭhasmā, cetā rajjebhisecayum.**

**253. Asammodiyam-pi vo assa, accantaṃ mama kāraṇā,
Sivīhi bhaṇḍanaṃ cā pi, viggaho me na ruccati.**

**254. Athassa bhaṇḍanaṃ ghoram, sampahāro anappako,
Ekassa kāraṇā mayham, himseyya bahuko jano.**

**255. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam, sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Avaruddhasi maṃ rājā, vaṅkaṃ gacchāmi pabbataṃ,
Okāsaṃ sammā jānātha, vane yattha vasāmase ti.**

Tattha **cetā rajjebhisecayun**-ti cetaṛaṭṭhavāsino kira vessantaram rajje
abhisiṅcimsūti tumhākam-pi te atuṭṭhā āsum. **Asammodiyan**-ti asāmaggiyaṃ.
Assā ti bhavēyya. **Athassā** ti atha mayham ekassa kāraṇā tumhākam
bhaṇḍanaṃ bhavissatīti.

Evam mahāsatto anekapariyāyena yācito pi rajjam na icchi. Athassa te cetarājāno mahantaṃ sakkāraṃ karimṃsu. So nagaraṃ pavisituṃ na icchi. Atha naṃ sālāma-eva alaṅkaritvā sāṇiyā parikkhepaṃ katvā mahāsayaṇaṃ paññāpetvā sabbe ārakkhaṃ karimṃsu. So ekarattiṃ tehi saṅgahitārakkho sālāyaṃ sayitvā punadivase pāto va nhatvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā tehi parivuto nikkhami. Saṭṭhisahassā khattiyā tena saddhiṃ pannarasayojanamaggaṃ gantvā {6.518} vanadvāre ṭhatvā purato pannarasayojanamaggaṃ ācikkhantā āhaṃsu:

**256. Taggha te mayamakkhāma, yathā pi kusalā tathā,
Rājīsī yattha sammanti, āhutaḡḡī samāhitā.**

**257. Esa selo mahārāja, pabbato gandhamādano,
Yattha tvaṃ saha puttehi, saha bhariyāya cacchasi.**

**258. Taṃ cetā anusāsimsu, assunettā rudaṃmukhā,
Ito gaccha mahārāja, ujum yenuttarāmukho.**

**259. Atha dakkhisi bhaddante, vepullaṃ nāma pabbataṃ,
Nānādumagaṇākiṇṇaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.**

**260. Tamatikkamma bhaddante, atha dakkhisi āpagaṃ,
Nadiṃ ketumatiṃ nāma, gambhīraṃ girigabbharaṃ.**

**261. Puthulomamacchākiṇṇaṃ, supatitthaṃ mahodakaṃ,
Tattha nhatvā pivitvā ca, assāsetvā saputtake.**

**262. Atha dakkhisi bhaddante, nigrodhaṃ madhupipphalaṃ,
Rammake sikhare jātāṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.**

**263. Atha dakkhisi bhaddante, nāḷikaṃ nāma pabbataṃ,
Nānādiḡagaṇākiṇṇaṃ, selaṃ kimpurisāyutaṃ.**

**264. Tassa uttarapubbena, mucalindo nāma so saro,
Puṇḡarīkehi saṅchanno, setasogandhikehi ca.**

**265. So vanaṃ meghasaṅkāsaṃ, dhuvaṃ haritasaddalaṃ,
Sīhovāmisapekkhīva, vanasaṇḡaṃ vigāhaya,
Puppharukkhehi saṅchannaṃ, phalarukkhehi cūbhayaṃ.**

**266. Tattha bindussarā vaggū, nānāvaṇṇā bahū diḡā,
Kūjantamupakūjanti, utusaṃpupphite dume.**

**267. Gantvā girividuggānaṃ, nadīnaṃ pabhavāni ca,
So dakkhisi pokkharāṇiṃ, karaṇṇjakakudhāyutaṃ.**

**268. Puthulomamacchākiṇṇaṃ, supatitthaṃ mahodakaṃ,
Samañca caturaṃsañca, sādum appaṭigandhiyaṃ.**

**269. Tassā uttarapubbena, paṇṇasālaṃ amāpaya,
Paṇṇasālaṃ amāpetvā, uñchācariyāya ihathā ti.**

Tattha **rājisi** ti rājāno hutvā pabbajitā. **Samāhitā** ti ekaggacittā. **Esā** ti dakkhiṇahatthaṃ ukkhipitvā iminā pabbatapādena gacchathāti ācikkhantā vadanti. **Acchasi** ti {6.519} vasissasi. **Āpagan**-ti udakavāhanadi-āvaṭṭaṃ. **Girigabbharan**-ti girīnaṃ kucchito pavattaṃ. **Madhupipphalan**-ti madhuraphalaṃ. **Rammake** ti ramaṇīye. **Kimpurisāyutan**-ti kimpurisehi āyutaṃ parikiṇṇaṃ. **Setasogandhikehi cā** ti nānappakārehi setuppalehi ceva sogandhikehi ca sañchanno. **Sīhovāmisapekkhīvā** ti āmisāṃ pekkhanto sīho viya.

Bindussarā ti sampiṇḍitassarā. **Vaggū** ti madhurassarā.

Kūjantamupakūjanti ti paṭhamāṃ kūjamānaṃ pakkhiṃ pacchā upakūjanti.

Utusam̐pupphite dume ti utusamaye pupphite dume nilīyitvā kūjantaṃ upakūjanti. **So dakkhisi** ti so tvaṃ passissasi ti attho. **Karaṇṇjakakudhāyutan**-ti karaṇṇjarukkhehi ca kakudharukkhehi ca samparikiṇṇaṃ.

Appaṭigandhiyan-ti paṭikūlagandhavirahitaṃ madhurodakaparikiṇṇaṃ nānappakārapadumuppālādīhi sañchannaṃ.

Paṇṇasālaṃ amāpayā ti paṇṇasālaṃ māpeyyāsi. **Amāpetvā** ti māpetvā.

Uñchācariyāya ihathā ti atha tumhe, deva, uñchācariyāya yāpentā appamattā ihatha, āraddhavīriyā hutvā vihareyyāthā ti attho.

Evam̐ te rājāno tassa pannarasayojanamaggaṃ ācikkhitvā taṃ uyyojetvā vessantarassa antarāyabhayassa vinodanattaṃ: “Mā kocideva paccāmitto okāsaṃ labheyyā” ti cintetvā ekaṃ byattaṃ susikkhitaṃ cetaputtaṃ āmantetvā: “Tvaṃ gacchante ca āgacchante ca pariggaṇhāhī” ti vanadvāre ārakkhaṇatthāya ṭhapetvā sakanagaraṃ gamimsu. Vessantaro pi saputtadāro gandhamādanapabbataṃ patvā, taṃ divasaṃ tattha vasitvā tato uttarābhimukho vepullapabbatapādena gantvā, ketumatiyā nāma nadiyā tīre nisīditvā vanacarakena dinnāṃ madhumaṃsaṃ khāditvā tassa suvaṇṇasūciṃ datvā tattha nhatvā pivitvā paṭippassaddhadaratho nadito uttaritvā sānupabbatasikhare ṭhitassa nigrodhassa mūle thokaṃ nisīditvā nigrodhaphalāni khāditvā uttāhāya gacchanto nāḷikaṃ nāma pabbataṃ patvā taṃ pariharanto mucalindasaraṃ

gantvā sarassa tīrena pubbuttarakaṇṇaṃ patvā, ekapadikamaggena vanaghaṭaṃ pavisitvā taṃ atikkamma girividuggānaṃ nadippabhavānaṃ purato caturaṃsapokkharaṇiṃ pāpuṇi.

Tasmiṃ khaṇe sakko āvajjento: “Mahāsatto himavantaṃ pavittṭho” ti ñatvā: “Tassa vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā vissakammaṃ {6.520} pakkosāpetvā: “Gaccha, tāta, tvaṃ vaṅkapabbatakujhacchimhi ramaṇīye ṭhāne assamapadaṃ māpetvā ehī” ti pesesi. So: “Sādhu, devā” ti devalokato otaritvā tattha dve paṇṇasālāyo dve caṅkame rattittṭhānadivāṭṭhānāni ca māpetvā caṅkamakoṭiyaṃ tesu tesu ṭhānesu nānāphaladhare rukkhe ca kadalivanāni ca dassetvā sabbe pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā: “Ye keci pabbajitukāmā, te ime gaṇhantū” ti akkharāni likhitvā amanusse ca bheravasadde migapakkhino ca paṭikkamāpetvā sakaṭṭhānaṃ-eva gato.

Mahāsatto ekapadikamaggaṃ disvā: “Pabbajitānaṃ vasanaṭṭhānaṃ bhavissatī” ti maddiṇca putte ca assamapadadvāre ṭhapetvā assamapadaṃ pavisitvā akkharāni oloketvā: “Sakkenamhi diṭṭho” ti ñatvā paṇṇasālaṃ pavisitvā khaggaṇca dhanuṇca apanetvā sātāke omuñcitvā rattavākacīraṃ nivāsetvā aḷinacammaṃ aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā isivesaṃ gahetvā kattaradaṇḍaṃ ādāya paṇṇasālato nikkhamitvā pabbajitasiriṃ samubbahanto: “Aho sukhaṃ, aho sukhaṃ, pabbajjā me adhigatā” ti udānaṃ udānetvā caṅkamaṃ āruya aparāparaṃ caṅkamitvā paccekabuddhasadisena upasamena puttadārānaṃ santikaṃ agamāsi. Maddī pi mahāsattassa pādesu patitvā roditvā teneva saddhiṃ assamapadaṃ pavisitvā attano paṇṇasālaṃ gantvā isivesaṃ gaṇhi. Pacchā putte pi tāpasakumārake karimsu. Cattāro khattiyā vaṅkapabbatakucchimhi vasimsu. Atha maddī mahāsattaṃ varaṃ yāci: “Deva, tumhe phalāphalatthāya vanaṃ agantvā putte gahetvā idheva hotha, ahaṃ phalāphalaṃ āharissāmī” ti. Tato paṭṭhāya sā araṇṇato phalāphalāni āharitvā tayo jane paṭijaggati.

Bodhisatto pi taṃ varaṃ yāci: “Bhadde, maddi mayaṃ ito paṭṭhāya pabbajitā nāma, itthī ca nāma brahmacariyassa malaṃ, ito paṭṭhāya akāle mama santikaṃ mā āgacchāhi” ti. Sā: “Sādhu” ti sampaṭicchi. Mahāsattassa mettānubhāvena samantā tiyojane sabbe tiracchānā pi aññaṃaññaṃ mettacittaṃ paṭilabhisu. Maddīdevī pi pāto va uṭṭhāya pāṇiyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhāpetvā mukhodakaṃ āharitvā dantakaṭṭhaṃ datvā assamapadaṃ sammajjitvā dve putte pitu santike ṭhapetvā pacchikhaṇittiaṅkusahatthā araṇṇaṃ {6.521} pavisitvā

vanamūlaphalāphalāni ādāya pacchim̐ pūretvā sāyanhasamaye araṇṇato āgantvā paṇṇasālāya phalāphalam̐ ṭhapetvā nhatvā putte nhāpesi. Atha cattāro pi janā paṇṇasālādvāre nisīditvā phalāphalam̐ paribhuñjanti. Tato maddī putte gahetvā attano paṇṇasālām̐ pāvisi. Iminā niyāmena te pabbatakucchimhi satta māse vasim̐sūti.

Vanapavesanakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā

Jūjakapabbavaṇṇanā

Tadā kāliṅgaratṭhe dunniviṭṭhabrāhmaṇagāmavāsī jūjako nāma brāhmaṇo bhikkhācariyāya kahāpaṇasatam̐ labhitvā ekasmiṃ brāhmaṇakule ṭhapetvā puna dhanapariyesanattāya gato. Tasmim̐ cirāyante brāhmaṇakulā kahāpaṇasatam̐ valañjetvā pacchā itarena āgantvā codiyamānā kahāpaṇe dātum̐ asakkontā amittatāpanam̐ nāma dhītaram̐ tassa adamsu. So tam̐ ādāya kāliṅgaratṭhe dunniviṭṭhabrāhmaṇagāmam̐ gantvā vasi. Amittatāpanā sammā brāhmaṇam̐ paricarati. Atha añṇe taruṇabrāhmaṇā tassā ācārasampattiṃ disvā: “Ayaṃ mahallakabrāhmaṇam̐ sammā paṭijaggati, tumhe pana amhesu kiṃ pamajjathā” ti attano attano bhariyāyo tajjenti. Tā: “Imam̐ amittatāpanam̐ imamhā gāmā palāpessāmā” ti nadītitthādīsu sannipatitvā tam̐ paribhāsim̐su. Tamattham̐ pakāsento satthā āha:

**270. Ahu vāsī kaliṅgesu, jūjako nāma brāhmaṇo,
Tassāsi daharā bhariyā, nāmenāmittatāpanā.**

**271. Tā nam̐ tattha gatāvocum̐, nadim̐ udakahāriyā,
Thiyo nam̐ paribhāsim̐su, samāgantvā kutūhalā.**

**272. Amittā nūna te mātā, amitto nūna te pitā,
Ye tam̐ jiṇṇassa pādamsu, evam̐ dahariyam̐ satim̐.**

**273. Ahitam̐ vata te ñātī, mantayim̐su rahogatā,
Ye tam̐ jiṇṇassa pādamsu, evam̐ dahariyam̐ satim̐.**

**274. Amittā vata te ñātī, mantayim̐su rahogatā,
Ye tam̐ jiṇṇassa pādamsu, evam̐ dahariyam̐ satim̐.**

**275. Dukkaṭam̐ vata te ñātī, mantayim̐su rahogatā,
Ye tam̐ jiṇṇassa pādamsu, evam̐ dahariyam̐ satim̐.**

276. Pāpakam vata te ñātī, mantayimsu rahogatā,
Ye tam jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.

277. Amanāpaṃ vata te ñātī, mantayimsu rahogatā,
Ye tam jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.

278. Amanāpavāsaṃ {6.522} vasi, jiṇṇena patinā saha,
Yā tvaṃ vasasi jiṇṇassa, mataṃ te jīvitā varam.

279. Na hi nūna tuyhaṃ kalyāṇi, pitā mātā ca sobhane,
Aññaṃ bhattāraṃ vindimsu, ye tam jiṇṇassa pādaṃsu,
Evaṃ dahariyaṃ satim.

280. Duiṭṭhaṃ te navamiyaṃ, akataṃ aggihuttakaṃ,
Ye tam jiṇṇassa pādaṃsu, evaṃ dahariyaṃ satim.

281. Samaṇe brāhmaṇe nūna, brahmacariyaparāyaṇe,
Sā tvaṃ loke abhisa pi, sīlavante bahussute,
Yā tvaṃ vasasi jiṇṇassa, evaṃ dahariyā satī.

282. Na dukkhaṃ ahinā daṭṭhaṃ, na dukkhaṃ sattiyā hataṃ,
Taṇca dukkhaṇca tibbaṇca, yaṃ passe jiṇṇakam patim.

283. Natthi khiddā natthi rati, jiṇṇena patinā saha,
Natthi ālāpasallāpo, jagghitam-pi na sobhati.

284. Yadā ca daharo daharā, mantayanti rahogatā,
Sabbesaṃ sokā nassanti, ye keci hadayassitā.

285. Daharā tvaṃ rūpavatī, purisānaṃbhipatthitā,
Gaccha ñātikule accha, kiṃ jiṇṇo ramayissatī ti.

Tattha **ahū** ti ahoṣi. **Vāsī kaliṅgesū** ti kāliṅgaraṭṭhesu dunniviṭṭhabrāhmaṇaḡāmaṃvāsī. **Tā naṃ tattha gatāvocun**-ti tattha gāme tā itthiyo nadītitthe udakahārikā hutvā gatā naṃ avocun. **Thiyo naṃ paribhāsiṃsū** ti itthiyo na aññaṃ kiṅci avocun, atha kho naṃ paribhāsiṃsu. **Kutūhalā** ti kotūhalajātā viya hutvā. **Samāgantvā** ti samantā parikkhipitvā. **Dahariyaṃ satin**-ti dahariṃ taruṇiṃ sobhaggappattaṃ samānaṃ. **Jiṇṇassā** ti jarājiṇṇassa gehe. **Duiṭṭhaṃ te navamiyaṃ**-ti tava navamiyaṃ yāgaṃ duiṭṭhaṃ bhavissati, so te yāgaṇiṇḡo paṭhamāṃ mahallakakākena gahito bhavissati. “Duiṭṭhā te navamiyā” ti pi pāṭho, navamiyā tayā duiṭṭhā bhavissatī ti attho. **Akataṃ aggihuttakan**-ti aggijuhanam-pi tayā akataṃ bhavissati. **Abhisapī** ti samaṇabrāhmaṇe samitapāpe vā bāhitapāpe vā akkoṣi.

Tassa te pāpassa idaṃ phalanti adhippāyeneva āhaṃsu. **Jagghitam-pi na sobhatī** ti khaṇḍadante vivarivā hasantassa mahallakassa hasitam-pi na sobhati. **Sabbesaṃ sokā nassantī** ti sabbe etesaṃ sokā vinassanti. **Kim jīṇṇo** ti ayaṃ jīṇṇo taṃ pañcahi kāmagaṇehi kathaṃ ramayissatīti.

Sā tāsāṃ santikā paribhāsaṃ labhitvā udakaghaṭaṃ ādāya rodamānā gharaṃ gantvā: “Kim bhoti rodasī” ti brāhmaṇena puṭṭhā tassa ārocentī imaṃ gāthamāha.

**286. Na {6.523} te brāhmaṇa gacchāmi, nadiṃ udakahāriyā,
Thiyo maṃ paribhāsanti, tayā jīṇṇena brāhmaṇā ti.**

Tassattho: brāhmaṇa, tayā jīṇṇena maṃ itthiyo paribhāsanti, tasmā ito puṭṭhāya tava udakahārikā hutvā nadiṃ na gacchāmīti.

Jūjako āha:

**287. Mā me tvaṃ akarā kammaṃ, mā me udakamāhari,
Ahaṃ udakamāhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū ti.**

Tattha **udakamāhissaṃ**-ti bhoti ahaṃ udakaṃ āharissāmi.

Brāhmaṇī āha:

**288. Nāhaṃ tamhi kule jātā, yaṃ tvaṃ udakamāhare,
Evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmahaṃ ghare.**

**289. Sace me dāsaṃ dāsiṃ vā, nānayissasi brāhmaṇa,
Evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmi santike ti.**

Tattha **nāhan**-ti brāhmaṇa, yaṃhi kule sāmiko kammaṃ karoti, nāhaṃ tattha jātā. **Yaṃ tvaṃ**-ti tasmā yaṃ udakaṃ tvaṃ āharissasi, na mayhaṃ tena attho.

Jūjako āha:

**290. Natthi me sippaṭṭhānaṃ vā, dhanāṃ dhaññaṇca brāhmaṇi,
Kutohaṃ dāsaṃ dāsiṃ vā, ānayissāmi bhotiyā,
Ahaṃ bhotiṃ upaṭṭhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū ti.**

Brāhmaṇī āha:

**291. Ehi te ahamakkhissaṃ, yathā me vacanaṃ sutam,
Esa vessantaro rājā, vaṅke vasati pabbate.**

**292. Taṃ tvaṃ gantvāna yācassu, dāsaṃ dāsiṇca brāhmaṇa,
So te dassati yācito, dāsaṃ dāsiṇca khattiyo ti.**

Tattha **ehi te ahamakkhissan**-ti ahaṃ te ācikkhissāmi. Idaṃ sā devatādhiggaḥitā hutvā āha.

Jūjako āha:

**293. Jiṇṇohamasmi dubbalo, dīgho caddhā suduggamo,
Mā bhoti paridevesi, mā ca tvaṃ vimaṇā ahu,
Ahaṃ bhotiṃ upaṭṭhissam, mā bhoti kupitā ahū ti.**

Tattha **jiṇṇohamasmi** ti bhadde, ahaṃ jiṇṇo amhi, kathaṃ gamissāmīti.

Brāhmaṇī {6.524} āha:

**294. Yathā agantvā saṅgāmaṃ, ayuddho va parājito,
Evam-eva tuvaṃ brahme, agantvāva parājito.**

**295. Sace me dāsaṃ dāsiṃ vā, nānāyissasi brāhmaṇa,
Evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāmahaṃ ghare,
Amanāpaṃ te karissāmi, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.**

**296. Nakkhatte utupubbesu, yadā maṃ dakkhisilaṅkataṃ,
Aññehi saddhiṃ ramamānaṃ, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.**

**297. Adassanena mayhaṃ te, jiṇṇassa paridevato,
Bhiyyo vaṅkā ca palitā, bahū hessanti brāhmaṇā ti.**

Tattha **amanāpaṃ te** ti vessantarassa santikaṃ gantvā dāsaṃ vā dāsiṃ vā anāharantassa tava aruccanakam kammaṃ karissāmi. **Nakkhatte utupubbesū** ti nakkhattayogavasena vā channaṃ utūnaṃ tassa tassa pubbavasena vā pavattesu chaṇesu.

Taṃ sutvā brāhmaṇo bhīto ahosi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**298. Tato so brāhmaṇo bhīto, brāhmaṇiyā vasānugo,
Aṭṭito kāmarāgena, brāhmaṇiṃ etadabravi.**

**299. Pātheyyaṃ me karoḥi tvaṃ, saṃkulyā saguḷāni ca,
Madhupiṇḍikā ca sukatāyo, sattubhattaṇca brāhmaṇi.**

**300. Ānayissam methunake, ubho dāsakumārake,
Te tam paricarissanti, rattindivamatanditā ti.**

Tattha **aṭṭito** ti upadduto pīlito. **Sagulāni cā** ti sagulapūve ca. **Sattubhattan-ti** baddhasattuabaddhasattuñceva puṭabhattañca. **Methunake** ti jātigottakulapadesehi sadise. **Dāsakumārake** ti tava dāsathāya kumārake.

Sā khippam pātheyyam paṭiyādetvā brāhmaṇassa ārocesi. So gehe dubbalatṭhānam thiram katvā dvāram saṅkharitvā araṇṇā dārūni āharitvā ghaṭena udakam āharitvā gehe sabbabhājanāni pūretvā tattheva tāpasavesam gahetvā: “Bhadde, ito paṭṭhāya vikāle mā nikkhami, yāva mamāgamanā appamattā hohī” ti ovaditvā upāhanam āruyha pātheyyapasibbakam aṁse laggetvā amittatāpanam padakkhiṇam katvā assupuṇṇehi nettehi roditvā pakkāmi. Tamattham {6.525} pakāsento satthā āha:

**301. Idam vatvā brahmabandhu, paṭimuñci upāhanā,
Tato so mantayitvāna, bhariyam katvā padakkhiṇam.**

**302. Pakkāmi so ruṇṇamukho, brāhmaṇo sahitaḥbato,
Sivīnam nagaram phītam, dāsapariyesanam caran-ti.**

Tattha **ruṇṇamukho** ti rudamukho. **Sahitaḥbato** ti samādinnavato, gahitatāpasavesoti attho. **Caran-ti** dāsapariyesanam caranto sivīnam nagaram ārabha pakkāmi.

So tam nagaram gantvā sannipatitam janam: “Vessantaro kuhin”-ti pucchati. Tamattham pakāsento satthā āha:

**303. So tattha gantvā avaca, ye tatthāsum samāgatā,
Kuhim vessantaro rājā, kattha passemu khattiyam.**

**304. Te janā tam avaciṁsu, ye tatthāsum samāgatā,
Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo,
Pabbājito sakā raṭṭhā, vaṅke vasati pabbate.**

**305. Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo,
Ādāya puttadāraṇca, vaṅke vasati pabbate ti.**

Tattha **pakato** ti upadduto pīlito attano nagare vasitum alabhitvā idāni vaṅkapabbate vasati.

Evam: “Tumhe amhākaṃ rājānaṃ nāsetvā puna pi āgatā idha tiṭṭhathā” ti te leḍḍudaṇḍādihathā brāhmaṇaṃ anubandhimsu. So devatādhiggahito hutvā vaṅkapabbatamaggaṃ-eva gaṇhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**306. So codito brāhmaṇiyā, brāhmaṇo kāmagiddhimā,
Aghaṃ taṃ paṭisevittha, vane vāḷamigākīṇe,
Khaggadīpinisevite.**

**307. Ādāya beḷuvaṃ daṇḍaṃ, aggihuttaṃ kamaṇḍalum,
So pavasi brahāraṇṇaṃ, yathā assosi kāmaḍaṃ.**

**308. Taṃ pavitṭhaṃ brahāraṇṇaṃ, kokā naṃ parivārayuṃ,
Vikkandi so vippanaṭṭho, dūre panthā apakkami.**

**309. Tato so brāhmaṇo gantvā, bhogaluddho asaṇṇato,
Vaṅkassorohaṇe naṭṭhe, imā gāthā abhāsathā ti.**

Tattha {6.526} **aghaṃ tan**-ti taṃ mahājanena anubandhanadukkhañceva vanapariyogāhanadukkhaṇa. **Aggihuttaṃ**-ti aggijuhanakaṭacchum. **Kokā naṃ parivārayun**-ti so hi araṇṇaṃ pavisitvā vaṅkapabbatagāmimaggaṃ ajānanto maggaṃ-eva hutvā araṇṇe vicari. Atha naṃ ārakkhanaṭṭhāya nisinnassa cetaputtassa sunakhā parivārayimsū ti attho. **Vikkandi so** ti so ekarukkhaṃ āruya mahantena ravena kandi. **Vippanaṭṭho** ti vinaṭṭhamaggo. **Dūre panthā** ti vaṅkapabbatagāmipanthato dūre pakkāmi. **Bhogaluddho** ti bhogaratto. **Asaṇṇato** ti dussīlo. **Vaṅkassorohaṇe naṭṭhe** ti vaṅkapabbatassa gamanamagge vinaṭṭhe.

So sunakhehi parivārīto rukkhe nisinno va imā gāthā abhāsatha:

**310. Ko rājaputtaṃ nisabhaṃ, jayantamaparājitaṃ,
Bhaye khemassa dātāraṃ, ko me vessantaraṃ vidū.**

**311. Yo yācataṃ patiṭṭhāsi, bhūtānaṃ dharaṇīriva,
Dharaṇūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.**

**312. Yo yācataṃ gatī āsi, savantīnaṃva sāgaro,
Sāgarūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.**

**313. Kalyāṇatitthaṃ sucimaṃ, sītūdaṃ manoramaṃ,
Puṇḍarīkehi sañchannaṃ, yuttaṃ kiṇṇakkhareṇunā,
Rahadūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.**

314. Assatthaṃva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ,
Santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ,
Tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.

315. Nigrodhaṃva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ,
Santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ,
Tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.

316. Ambaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ,
Santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ,
Tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.

317. Sālaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ,
Santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ,
Tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.

318. Dumaṃ iva pathe jātaṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ,
Santānaṃ visametāraṃ, kilantānaṃ paṭiggahaṃ,
Tathūpamaṃ mahārājaṃ, ko me vessantaraṃ vidū.

319. Evañca me vilapato, paviṭṭhassa brahāvane,
Ahaṃ jānanti yo vajjā, nandiṃ so janaye mama.

320. Evañca me vilapato, paviṭṭhassa brahāvane,
Ahaṃ jānanti yo vajjā, tāya so ekavācāya,
Pasave puññaṃ anappakan-ti.

Tattha {6.527} **jayantan**-ti maccheracittaṃ vijayantaṃ. **Ko me vessantaraṃ vidū** ti ko mayhaṃ vessantaraṃ ācikkheyyāti vadati. **Paṭiṭṭhāsī** ti patiṭṭhā āsi. **Santānan**-ti parissantānaṃ. **Kilantānan**-ti maggakilantānaṃ. **Paṭiggahan**-ti paṭiggāhakaṃ patiṭṭhābhūtaṃ. **Ahaṃ jānanti yo vajjā** ti ahaṃ vessantarassa vasanaṭṭhānaṃ jānāmīti yo vadeyyā ti attho.

Tassa taṃ paridevasaddaṃ sutvā ārakkhaṇatthāya ṭhapito cetaputto migaluddako hutvā araññe vicaranto: “Ayaṃ brāhmaṇo vessantarassa vasanaṭṭhānatthāya paridevati, na kho panesa dhammatāya āgato, maddiṃ vā dārake vā yācissati, idheva naṃ māressāmī” ti tassa santikaṃ gantvā: “Brāhmaṇa, na te jīvitaṃ dassāmī” ti dhanuṃ āropetvā ākaḍḍhitvā tajjesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

321. Tassa ceto paṭissosi, araṇṇe luddako caram,
Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo,
Pabbājito sakā raṭṭhā, vaṅke vasati pabbate.

322. Tumhehi brahme pakato, atidānena khattiyo,
Ādāya puttadāraṇca, vaṅke vasati pabbate.

323. Akiccakārī dummedho, raṭṭhā pavanamāgato,
Rājaputtam gavesanto, bako macchamivodake.

324. Tassa tyāham na dassāmi, jīvitaṃ idha brāhmaṇa,
Ayaṇhi te mayā nunno, saro pissati lohitaṃ.

325. Siro te vajjhayitvāna, hadayaṃ chetvā sabandhanaṃ,
Panthasakuṇaṃ yajissāmi, tuyhaṃ maṃsena brāhmaṇa.

326. Tuyhaṃ maṃsena medena, matthakena ca brāhmaṇa,
Āhutiṃ paggahessāmi, chetvāna hadayaṃ tava.

327. Taṃ me suyitthaṃ suhutaṃ, tuyhaṃ maṃsena brāhmaṇa,
Na ca tvaṃ rājaputtassa, bhariyaṃ putte ca nessasī ti.

Tattha **akiccakārī** ti tvaṃ akiccakārako. **Dummedho** ti nippaṇṇo. **Raṭṭhā pavanamāgato** ti raṭṭhato mahāraṇṇaṃ āgato. **Saro pissatī** ti ayaṃ saro tava lohitaṃ pivissati. **Vajjhayitvānā** ti taṃ māretvā rukkhā patitassa te sīsaṃ tālaphalaṃ viya luṇcitvā sabandhanaṃ hadayamaṃsaṃ chinditvā panthadevatāya panthasakuṇaṃ nāma yajissāmi. **Na ca tvaṃ**-ti evaṃ sante na tvaṃ rājaputtassa bhariyaṃ vā putte vā nessasīti.

So {6.528} tassa vacanaṃ sutvā maraṇabhayaatajjito musāvādaṃ kathento āha:

328. Avajjho brāhmaṇo dūto, cetaputta suṇohi me,
Tasmā hi dūtaṃ na hanti, esa dhammo sanantano.

329. Nijjhataṃ sivayo sabbe, pitā naṃ daṭṭhumicchatī,
Mātā ca dubbalā tassa, acirā cakkhūni jīyare.

330. Tesāhaṃ pahito dūto, cetaputta suṇohi me,
Rājaputtam nayissāmi, yadi jānāsi saṃsa me ti.

Tattha **nijjhataṃ** ti saṇṇattaṃ. **Acirā cakkhūni jīyare** ti niccarodanena na cirasseva cakkhūni jīyissanti.

Tadā cetaputto: “Vessantaram kira ānetum āgato” ti somanassappatto hutvā sunakhe bandhitvā ṭhapetvā brāhmaṇam otāretvā sākḥāsanthare nisīdāpetvā bhojanam datvā imam gāthamāha.

**331. Piyassa me piyo dūto, puṇṇapattam dadāmi te,
Imañca madhuno tumbam, migasatthiṇca brāhmaṇa,
Taṇca te desamakkhissam, yattha sammati kāmado ti.**

Tattha **piyassa me** ti mama piyassa vessantarassa tvaṃ piyo dūto.
Puṇṇapattan-ti tava ajjhāsayapūraṇam puṇṇapattam dadāmi ti.

Jūjakapabbavaṇṇanā niṭṭhitā

Cūḷavanavaṇṇanā

Evam cetaputto brāhmaṇam bhojetvā pātheyyatthāya tassa madhuno tumbaṇceva pakkamigasatthiṇca datvā magge ṭhatvā dakkhiṇahattham ukkhipitvā mahāsattassa vasanokāsam ācikkhanto āha:

**332. Esa selo mahābrahme, pabbato gandhamādano,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.**

**333. Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadaṇca masam jaṭam,
Cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati.**

**334. Ete nīlā padissanti, nānāphaladharā dumā,
Uggatā abbhakūṭṭāva, nīlā añjanapabbatā.**

**335. Dhavassakaṇṇā khadirā, sālā phandanamāluvā,
Sampavedhanti vātena, sakim pītāva māṇavā.**

**336. Upari dumapariyāyesu, saṅgītiyo va suyare,
Najjuhā kokilasaṅghā, sampatanti dumā dumaṃ.**

**337. Avhayanteva {6.529} gacchantam, sākḥāpattasamīritā,
Ramayanteva āgantam, modayanti nivāsinaṃ,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.**

**338. Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadaṇca masam jaṭam,
Cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati ti.**

Tattha **gandhamādano** ti esa gandhamādanapabbato, etassa pādena uttarābhimukho gacchanto yattha sakkadattiye assamapade vessantaro rājā

saha puttadārehi vasati, tam passissasī ti attho. **Brāhmaṇavaṇṇan**-ti seṭṭhapabbajitavesam. **Āsadañca masam jaṭan**-ti ākaḍḍhitvā phalānam gahaṇattham aṅkusañca aggijuhanakaṭacchuñca jaṭamaṇḍalañca dhārento. **Cammavāsī** ti ajinacammadharo. **Chamā setī** ti pathaviyam paṇṇasanthare sayati. **Dhavassakaṇṇā khadirā** ti dhavā ca assakaṇṇā ca khadirā ca. **Sakim pītava māṇavā** ti ekavāram-eva pītā surāsoṇḍā viya. **Upari dumapariyāyesū** ti rukkhāsākhāsu. **Sanḅgītiyo va suyyare** ti nānāsakuṇānam vassantānam saddā dibbasanḅgītiyo viya suyyare. **Najjuhā** ti najjuhasakuṇā. **Sampatantī** ti vikūjantā vicaranti. **Sākhāpattasamīritā** ti sākhānam pattehi sanḅhaṭṭitā hutvā vikūjantā sakuṇā, vātena samīritā pattasākhā yeva vā. **Āgantān**-ti āgacchantam janam. **Yatthā** ti yasmim assame vessantaro vasati, tattha gantvā imam assamapadasampattim passissasīti.

Tato uttari pi assamapadam vaṇṇento āha:

- 339. Ambā kapitthā panasā, sālā jambū vibhītakā,
Harītakī āmalakā, assatthā badarāni ca.**
- 340. Cārutimbarukkhā cettha, nigrodhā ca kapitthanā,
Madhumadhukā thevanti, nīce pakkā cudumbarā.**
- 341. Pārevatā bhavyeyā ca, muddikā ca madhutthikā,
Madhum anelakam tattha, sakamādāya bhuñjare.**
- 342. Aññettha pupphitā ambā, aññe tiṭṭhanti dovilā,
Aññe āmā ca pakkā ca, bhekavaṇṇā tadūbhayam.**
- 343. Athettha heṭṭhā puriso, ambapakkāni gaṇhati,
Āmāni ceva pakkāni, vaṇṇagandharasuttame.**
- 344. Ateva me acchariyam, hīnkāro paṭibhāti mam,
Devānamiva āvāso, sobhati nandanūpamo.**
- 345. Vibhedikā nāḷikerā, khajjurīnam brahāvane,
Mālāva ganthitā ṭhanti, dhajaggāneva dissare,
Nānāvaṇṇehi pupphehi, nabham tārācitāmiva.**
- 346. Kuṭajī {6.530} kuṭṭhatagarā, pāṭaliyo ca pupphitā,
Punnāgā giripunnāgā, koviḷārā ca pupphitā.**
- 347. Uddālakā somarukkhā, agaruphalliyā bahū,
Puttājīvā ca kakudhā, asanā cettha pupphitā.**

348. Kuṭajā salaḷā nīpā, kosambā labujā dhavā,
Sālā ca pupphitā tattha, palālakhalasannibhā.

349. Tassāvidūre pokkharanī, bhūmibhāge manorame,
Padumuppalasañchannā, devānamiva nandane.

350. Athettha puppharasamattā, kokilā mañjubhāṇikā,
Abhinādenti pavanam, utusampupphite dume.

351. Bhassanti makarandehi, pokkhare pokkhare madhū,
Athettha vātā vāyanti, dakkhiṇā atha pacchimā,
Padumakiñjakkhareṇūhi, okiṇṇo hoti assamo.

352. Thūlā siṅghāṭakā cettha, saṁsādiyā pasādiyā,
Macchakacchapabyāviddhā, bahū cettha mupayānakā,
Madhum bhisehi savati, khīrasappi muḷālibhi.

353. Surabhī taṁ vanam vāti, nānāgandhasamoditam,
Sammaddateva gandhena, pupphasākhāhi taṁ vanam,
Bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā.

354. Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā,
Modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṁ pakūjino.

355. Nandikā jīvaputtā ca, jīvaputtā piyā ca no,
Piyā puttā piyā nandā, dijā pokkharanīgharā.

356. Mālāva ganthitā ṭhanti, dhajaggāneva dissare,
Nānāvaṇṇehi pupphehi, kusaleheva suganthitā,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammatī.

357. Dhārento brāhmaṇavaṇṇam, āsadañca masam jaṭam,
Cammavāsī chamā seti, jātavedam namassatī ti.

Tattha **cārutimbarukkhā** ti suvaṇṇatimbarukkhā. **Madhumadhukā** ti madhurasā madhukā. **Thevantī** ti virocanti. **Pārevatā** ti pārevatapādasadisā rukkhā. **Bhaveyyā** ti dīghaphalā kadaliyo. **Madhutthikā** ti madhuttheve paggharantiyo, madhuratāya vā madhutthevasadisā. **Sakamādāyā** ti taṁ sayam-eva gahetvā paribhuñjanti. **Dovilā** ti patitapupphapattā sañjāyamānaphalā. **Bhekavaṇṇā tadūbhayan-**ti te ubho pi āmā ca pakkā ca maṇḍūkapiṭṭhivaṇṇā yeva. **Athettha heṭṭhā puriso** ti atha ettha assame tesam ambānam heṭṭhā ṭhitako va puriso ambaphalāni gaṇhāti, ārohaṇakiccam {6.531} natthi. **Vaṇṇagandharasuttame** ti etehi vaṇṇādīhi uttamāni.

Ateva me acchariyan-ti ativiya me acchariyaṃ. **Hiṅkāro** ti hinti karaṇaṃ. **Vibhedikā** ti tālā. **Mālāva ganthitā** ti supupphitarukkhānaṃ upari ganthitā mālā viya pupphāni tiṭṭhanti. **Dhajaggāneva dissare** ti tāni rukkhāni alaṅkatadhajaggāni viya dissanti. **Kuṭajī kuṭṭhatagarā** ti kuṭaji nāmekā rukkhajāti kuṭṭhagacchā ca tagaragacchā ca. **Giripunnāgā** ti mahāpunnāgā. **Koviḷārā** ti koviḷārarukkhā nāma. **Uddālakā** ti uddālarukkhā. **Somarukkhā** ti pītapupphavaṇṇā rājarukkhā. **Phalliyā** ti phalliyarukkhā nāma. **Puttajīvā** ti mahānigrodhā. **Labujā** ti labujarukkhā nāma. **Palālakhallasannibhā** ti tesāṃ heṭṭhā paggharitamupphapuñjā palālakhallasannibhāti vadati.

Pokkharanī ti caturassapokkharanī. **Nandane** ti nandanavane nandāpokkharanī viya. **Puppharasamattā** ti puppharasena mattā calitā. **Makarandehī** ti kiṇṇakkhehi. **Pokkhare pokkhare** ti paduminipaṇṇe paduminipaṇṇe. Tesu hi kiṇṇakkhato reṇu bhassitvā pokkharamadhu nāma hoti. **Dakkhiṇā atha pacchimā** ti ettāvataṃ sabbā disā vidisā pi vātā dassitā honti. **Thūlā siṅghāṭakā** ti mahantā siṅghāṭakā ca. **Samāsādiyā** ti sayāṃ jātasālī, sukasālīti pi vuccanti. **Pasādiyā** ti te yeva bhūmiyaṃ patitā. **Byāviddhā** ti pasanne udae byāviddhā paṭipāṭiyā gacchantā dissanti. **Mupayānakā** ti kakkāṭakā. **Madhaunti** bhisakoṭiyā bhinnāya paggharaṇaraso madhusadisō hoti. **Khīrasappi muḷālibhī** ti muḷālehi paggharaṇaraso khīramissakanavanītasappi viya hoti.

Sammaddatevā ti sampattajanaṃ madayati viya. **Samantā mabhināditā** ti samantā abhinadantā vicaranti. “**Nandikā**” ti ādīni tesāṃ nāmāni. Tesu hi paṭhamā: “Sāmi vessantara, imasmiṃ vane vasanto nandā” ti vadanti. Dutiyā: “Tvaṅca sukhena jīva, puttā ca te” ti vadanti. Tatiyā: “Tvaṅca jīva, piyā puttā ca te” ti vadanti. Catutthā: “Tvaṅca nanda, piyā puttā ca te” ti vadanti. Tena tesāṃ etāneva nāmāni ahesuṃ. **Pokkharanīgharā** ti pokkharanīvāsino.

Evāṃ cetaputtēna vessantarassa vasanaṭṭhāne akkhāte jūjako tussitvā paṭisanthāraṃ karonto imaṃ gāthamāha.

**358. Idaṅca me sattubhattani, madhunā paṭisaṃyutaṃ,
Madhupiṇḍikā ca sukatāyo, sattubhattani dadāmi te ti.**

Tattha **sattubhattan**-ti pakkamadhusannibhaṃ sattusaṅkhātāṃ bhattani. Idaṃ vuttaṃ hoti: idaṃ mama atthi, taṃ te dammi, gaṇhāhi nanti.

Taṃ sutvā cetaputto āha:

**359. Tuyheva sambalaṃ hotu, nāhaṃ icchāmi sambalaṃ,
Ito pi brahme gaṇhāhi, gaccha brahme yathāsukhaṃ.**

360. Ayam̐ {6.532} ekapadī eti, ujum̐ gacchati assamam̐,
Isī pi accuto tattha, paṅkadanto rajassiro,
Dhārento brāhmaṇavaṇṇam̐, āsadañca masam̐ jaṭam̐.

361. Cammavāsī chamā seti, jātavedam̐ namassati,
Tam̐ tvaṁ gantvāna pucchassu, so te maggam̐ pavakkhatī ti.

Tattha **sambalan**-ti pātheyyam̐. **Etī** ti yo ekapadikamaggo amhākam̐
abhimukho eti, esa assamam̐ ujum̐ gacchati. **Accuto** ti evaṁnāmako isi tattha
vasati.

362. Idam̐ sutvā brahmabandhu, cetam̐ katvā padakkhiṇam̐,
Udaggaṇitto pakkāmi, yenāsi accuto isī ti.

Tattha **yenāsī** ti yasmim̐ ṭhāne accuto isi ahosi, tattha gatoti.

Cūḷāvanavaṇṇanā niṭṭhitā

Mahāvanavaṇṇanā

363. Gacchanto so bhāradvājo, addassa accutam̐ isim̐,
Disvāna tam̐ bhāradvājo, sammodi isinā saha.

364. Kacci nu bhoto kusalam̐, kacci bhoto anāmayam̐,
Kacci uñchena yāpesi, kacci mūlaphalā bahū.

365. Kacci ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākiṇṇe, kacci himsā na vijjatī ti.

Tattha **bhāradvājo** ti jūjako. **Appamevā** ti appā yeva. **Himsā** ti tesam̐ vasena
tumhākam̐ vihim̐sā.

Tāpaso āha:

366. Kusalañceva me brahme, atho brahme anāmayam̐,
Atho uñchena yāpemi, atho mūlaphalā bahū.

367. Atho ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākiṇṇe, himsā mayham̐ na vijjati.

368. Bahūni vassapūgāni, assame vasato mama,
Nābhijānāmi uppannam̐, ābādham̐ amanoramam̐.

**369. Svāgataṃ te mahābrahme, atho te adurāgataṃ,
Anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.**

**370. Tindukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varaṃ varaṃ.**

**371. Idam-pi pāṇiyāṃ sītāṃ, ābhataṃ girigabbharā,
Tato piva mahābrahme, sace tvaṃ abhikaṅkhasī ti.**

Jūjako āha:

**372. Paṭiggahitaṃ {6.533} yaṃ dinnāṃ, sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Saṅjayassa sakāṃ puttāṃ, sivīhi vip̐pavāsitaṃ,
Tamaḥaṃ dassanamāgato, yadi jānāsi saṃsa me ti.**

Tattha **tamaḥaṃ dassanamāgato** ti taṃ ahaṃ dassanāya āgato. Tāpaso āha:

**373. Na bhavaṃ eti puññatthaṃ, sivrājassa dassanaṃ,
Maññe bhavaṃ patthayati, rañño bhariyaṃ patibbatāṃ,
Maññe kaṇhājinaṃ dāsiṃ, jāliṃ dāsaṅca icchasi.**

**374. Atha vā tayo mātāputte, araññā netumāgato,
Na tassa bhogā vijjanti, dhanāṃ dhaññaṅca brāhmaṇā ti.**

Tattha **na tassa bhogā** ti bho brāhmaṇa, tassa vessantarassa araññe viharantassa neva bhogā vijjanti, dhanadhaññaṅca na vijjati, duggato hutvā vasati, tassa santikaṃ gantvā kiṃ karissasīti?

Taṃ sutvā jūjako āha:

**375. Akuddharūpohaṃ bhoto, nāhaṃ yācitumāgato,
Sādhu dassanamariyānaṃ, sannivāso sadā sukho.**

**376. Adit̐thapubbo sivrājā, sivīhi vip̐pavāsito,
Tamaḥaṃ dassanamāgato, yadi jānāsi saṃsa me ti.**

Tassattho: ahaṃ, bho tāpasa, akuddharūpo, alaṃ ettāvatā, ahaṃ pana na kiñci vessantaraṃ yācitumāgato, ariyānaṃ pana dassanaṃ sādhu, sannivāso ca tehi saddhiṃ sukho. Ahaṃ tassa ācariyabrāhmaṇo, mayā ca so yato sivīhi vip̐pavāsito, tato paṭṭhāya adit̐thapubbo, tenāhaṃ taṃ dassanatthāya āgato. Yadi tassa vasanaṭṭhānaṃ jānāsi, saṃsa meti.

So tassa vacanaṃ sutvā saddahitvā: “Hotu sva saṃsissāmi te, ajja tāva idheva vasāhī” ti taṃ phalāphalehi santappetvā punadivase maggaṃ dassento dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā āha:

377. Esa selo mahābrahme, pabbato gandhamādano,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

378. Dhārento brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ,
Cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassati.

379. Ete nīlā padissanti, nānāphaladharā dumā,
Uggatā abbhakūṭāva, nīlā añjanapabbatā.

380. Dhavassakaṇṇā {6.534} khadirā, sālā phandanamāluvā,
Sampavedhanti vātena, sakiṃ pītāva māṇavā.

381. Upari dumapariyāyesu, saṃgītiyo va suyare,
Najjuhā kokilasaṅghā, sampatanti dumā dumaṃ.

382. Avhayanteva gacchantāṃ, sākāpattasamīritā,
Ramayanteva āgantaṃ, modayanti nivāsinaṃ,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.

383. Dhārento brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ,
Cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassati.

384. Karerimālā vitatā, bhūmibhāge manorame,
Saddalāharitā bhūmi, na tatthuddhaṃsate rajo.

385. Mayūragīvasaṅkāsa, tūlaphassasamūpamā,
Tiṇāni nātivattanti, samantā caturaṅgulā.

386. Ambā jambū kapitthā ca, nīce pakkā cudumbarā,
Paribhogehi rukkhehi, vanaṃ taṃ rativaḍḍhanaṃ.

387. Veḷuriyavaṇṇasannibhaṃ, macchagumbanisevitaṃ,
Suciṃ sugandhaṃ salilaṃ, āpo tattha pi sandati.

388. Tassāvidūre pokkharaṇī, bhūmibhāge manorame,
Padumuppalasañchannā, devānamiva nandane.

389. Tīṇi uppalaḷātāni, tasmim sarasi brāhmaṇa,
Vicittaṃ nīlānekāni, setā lohitaḷāni cā ti.

Tassattho heṭṭhā vuttasadiṣo yeva. **Karerimālā vitatā** ti kareripupphehi vitatā. **Saddalāharitā** ti dhuvasaddalena haritā. **Na tatthuddhaṃsate rajo** ti tasmim vane appamattako pi rajo na uddhaṃsate. **Tūlaphassasamūpamā** ti mudusamphassatāya tūlaphassasadiṣā. **Tiṇāni nātivattanti** ti tāni tassā

bhūmiyā mayūragīvavaṇṇāni tiṇāni samantato caturaṅgulappamāṇāneva vattanti, tato pana uttari na vaḍḍhanti. **Ambā jambū kapitthā cā** ti ambā ca jambū ca kapitthā ca. **Paribhogeḥī** ti nānāvidhehi pupphūpagaphalūpagehi paribhogarukkhehi. **Sandatī** ti tasmim vanasaṇḍe vaṅkapabbate kunnadīhi otarantaṃ udakaṃ sandati, pavattatī ti attho. **Vicittam nīlānekāni, setā lohitaḥkāni cā** ti ekāni nīlāni, ekāni setāni, ekāni lohitaḥkānīti imehi tīhi uppalaḷāṭhehi taṃ saraṃ vicittam. Susajjitapupphacaṅkoṭakaṃ viya sobhatīti dasseti.

Evam caturassapokkharaniṃ vaṇṇetvā puna mucalindasaram vaṇṇento āha:

**390. Khomāva tattha padumā, setasogandhikehi ca,
Kalambakehi sañchanno, mucalindo nāma so saro.**

**391. Athettha padumā phullā, apariyantāva dissare,
Gimhā hemantikā phullā, jaṇṇutagghā upattharā.**

**392. Surabhī sampavāyanti, vicittapupphasanthatā,
Bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā ti.**

Tattha {6.535} **khomāvā** ti khomamayā viya paṇḍarā. **Setasogandhikehi cā** ti setuppalehi ca sogandhikehi ca kalambakehi ca so saro sañchanno. **Apariyantāva dissare** ti aparimāṇā viya dissanti. **Gimhā hemantikā** ti gimhe ca hemantike ca pupphitapadumā. **Jaṇṇutagghā upattharā** ti jaṇṇupamāṇe udae upattharā phullā honti, santhatā viya khāyanti. **Vicittapupphasanthatā** ti vicittā hutvā pupphehi santhatā sadā surabhī sampavāyanti.

**393. Athettha udakantasmim, rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa,
Kadambā pāṭalī phullā, koviḷārā ca pupphitā.**

**394. Aṅkolā kacchikārā ca, pārijaññā ca pupphitā,
Vāraṇā vayanā rukkhā, mucalindamubhato saram.**

**395. Sirīsā setapārisā, sādhu vāyanti paddhakā,
Nigguṇḍī sirīnigguṇḍī, asanā cettha pupphitā.**

**396. Paṅgurā bahulā selā, sobhañjanā ca pupphitā,
Ketakā kaṇikārā ca, kaṇaverā ca pupphitā.**

**397. Ajjunā ajjukañṇā ca, mahānāmā ca pupphitā,
Supupphitaggā tiṭṭhanti, pajjalanteva kimsukā.**

**398. Setapaṇṇī sattapaṇṇā, kadaliyo kusumbharā,
Dhanutakkārī pupphehi, sīsapāvaraṇāni ca.**

**399. Acchivā sallavā rukkhā, sallakiyo ca pupphitā,
Setageru ca tagarā, maṃsikuṭṭhā kulāvarā.**

**400. Daharā rukkhā ca vuddhā ca, akuṭilā cettha pupphitā,
Assamaṃ ubhato ṭhanti, agyāgāraṃ samantato ti.**

Tattha **tiṭṭhantī** ti saraṃ parikkhipitvā tiṭṭhanti. **Kadambā** ti kadambarukkhā. **Kacchikārā cā** ti evaṃnāmakā rukkhā. **Pārijañṇā** ti rattamālā. **Vāraṇā vayanā** ti vāraṇarukkhā ca vayanarukkhā ca. **Mucalindamubhato saran-**ti mucalindassa sarassa ubhayapassesu. **Setapārisā** ti setagaccharukkhā. Te kira setakkhandhā mahāpaṇṇā kaṇikārasadisapupphā honti. **Nigguṇḍī sirīnigguṇḍī** ti pakatinigguṇḍī ceva kāḷanigguṇḍī ca. **Paṅgurā** ti paṅgurarukkhā. **Kusumbharā** ti ekagacchā. **Dhanutakkārī pupphehi** ti dhanūnaṇca takkārīnaṇca pupphehi sobhitā. **Sīsapāvaraṇāni cā** ti sīsapehi ca varaṇehi ca sobhitā. **Acchivā**ti ādayo pi rukkhā yeva. **Setageru ca tagarā** ti setageru ca tagarā ca. **Maṃsikuṭṭhā kulāvarā** ti maṃsigacchā ca kuṭṭhagacchā ca kulāvarā ca. **Akuṭilā** ti ujukā. **Agyāgāraṃ samantato** ti agyāgāraṃ parikkhipitvā ṭhitā ti attho.

**401. Athettha {6.536} udakantasmiṃ, bahujāto phaṇijjako,
Muggatiyo karatiyo, sevālasāsakā bahū.**

**402. Uddāpavattaṃ ulluḷitaṃ, makkhikā hiṅgujālikā,
Dāsimaṇṇajako cettha, bahū nīcekalambakā.**

**403. Elamphurakasañchannā, rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa,
Sattāhaṃ dhāriyamānānaṃ, gandho tesāṃ na chijjati.**

**404. Ubhato saraṃ mucalindaṃ, pupphā tiṭṭhanti sobhanā,
Indīvarehi sañchannaṃ, vanaṃ taṃ upasobhati.**

**405. Aḍḍhamāsaṃ dhāriyamānānaṃ, gandho tesāṃ na chijjati,
Nīlapupphī setavārī, pupphitā girikaṇṇikā,
Kalerukkhehi sañchannaṃ, vanaṃ taṃ tulasīhi ca.**

**406. Sammaddateva gandhena, pupphasākhāhi taṃ vanaṃ,
Bhamarā pupphagandhena, samantā mabhināditā.**

**407. Tīṇi kakkārujātāni, tasmiṃ sarasi brāhmaṇa,
Kumbhamattāni cekāni, murajamattāni tā ubho ti.**

Tattha **phaṇijjako** ti bhūtanako. **Muggatiyo** ti ekā muggajāti. **Karatiyo** ti rājamāso. **Sevālasīsakā** ti ime pi gacchā yeva, api ca **sīsakā** ti rattacandanam vuttam. **Uddāpavattam ulluḷitan**-ti tam udakam tīramariyābandham vātāpahatam ulluḷitam hutvā tiṭṭhati. **Makkhikā hiṅgujālikā** ti hiṅgujālasaṅkhāte vikasitapupphagacche pañcavaṇṇā madhumakkhikā madhurassarena viravantiyo tattha vicarantī ti attho. **Dāsimaṇṇajako cetthā** ti imāni dve rukkhajātiyo ca ettha. **Nīcekalambakā** ti nīcakalambakā. **Elamphurakasañchannā** ti evaṃnāmikāya valliya sañchannā. **Tesan**-ti tesam tassā valliya pupphānam sabbesam-pi vā etesam dāsimaṇṇajakādīnam pupphānam sattāham gandho na chijjati. Evaṃ gandhasampannāni pupphāni, rajatapattasadisavālupapūṇṇā bhūmibhāgā. **Gandho tesan**-ti tesam indīvarapupphādīnam gandho aḍḍhamāsam na chijjati. **Nīlapupphīti** ādikā pupphavalliyo. **Tulasīhi cā** ti tulasigacchehi ca. **Kakkārujātāni** ti valliphalāni. Tattha ekissā valliya phalāni mahāghaṭamattāni, dvinnam mudīṅgamattāni. Tena vuttam: “Murajamattāni tā ubho” ti.

**408. Athettha sāsapo bahuko, nādiyo haritāyuto,
Asī tālāva tiṭṭhanti, chejjā indīvarā bahū.**

**409. Apphoṭā sūriyavallī ca, kāḷiyā madhugandhiyā,
Asokā mudayantī ca, vallibho khuddapupphiyo.**

**410. Korāṇḍakā anojā ca, pupphitā nāgamallikā,
Rukkhamāruya tiṭṭhanti, phullā kiṃsukavalliyo.**

**411. Kaṭeruhā {6.537} ca vāsantī, yūthikā madhugandhiyā,
Niliyā sumanā bhaṇḍī, sobhati padumuttaro.**

**412. Pāṭalī samuddakappāsī, kaṇikārā ca pupphitā,
Hemajālāva dissanti, ruciraggi sikhūpamā.**

**413. Yāni tāni ca pupphāni, thalajānudukāni ca,
Sabbāni tattha dissanti, evaṃ rammo mahodadhī ti.**

Tattha **sāsapo** ti siddhatthako. **Bahuko** ti bahu. **Nādiyo haritāyuto** ti haritena āyuto nādiyo. Imā dve pi lasuṇajātiyo, so pi lasuṇo tattha bahukoti attho. **Asī tālāva tiṭṭhanti** ti **asī** ti evaṃnāmakā rukkhā siniddhāya bhūmiyā ṭhitā tālā viya tiṭṭhanti. **Chejjā indīvarā bahū** ti udakapariyante bahū suvaṇṇaindīvarā muṭṭhinā chinditabbā hutvā ṭhitā. **Apphoṭā** ti apphoṭavalliyo. **Vallibho**

khuddapupphiyo ti vallibho ca khuddapupphiyo ca. **Nāgamallikā** ti vallināgā ca mallikā ca. **Kimsukavalliyo** ti sugandhapattā vallijātī. **Kaṭeruhā ca vāsantī** ti ime ca dve pupphagacchā. **Madhugandhiyā** ti madhusamānagandhā. **Nīliyā sumanā bhaṇḍī** ti nīlavallisumanā ca pakatisumanā ca bhaṇḍī ca. **Padumuttaro** ti evaṃnāmako rukkho. **Kaṇikārā** ti vallikaṇikārā rukkhakaṇikārā. **Hemajālāvā** ti pasāritahemajālā viya dissanti. **Mahodadhī** ti mahato udakakkhandhassa ādhārabhūto mucalindasaroti.

**414. Athassā pokkharāṇiyā, bahukā vārigocarā,
Rohitā naḷapī siṅgū, kumbhilā makarā susū.**

**415. Madhu ca madhulaṭṭhi ca, tālisā ca piyaṅgukā,
Kuṭandajā bhaddamuttā, setapupphā ca lolupā.**

**416. Surabhī ca rukkhā tagarā, bahukā tuṅgavaṇṭakā,
Paddhakā naradā kuṭṭhā, jhāmakā ca hareṇukā.**

**417. Haliddakā gandhasilā, hiriverā ca guggulā,
Vibhedikā corakā kuṭṭhā, kappūrā ca kaliṅgukā ti.**

Tattha **athassā pokkharāṇiyā** ti idha pokkharāṇisadisatāya saram-eva pokkharāṇīti vadati. **Rohitā**ti ādīni tesam vārigocarānaṃ nāmāni. **Madhu cā** ti nimmakkhikamadhu ca. **Madhulaṭṭhi cā** ti laṭṭhimadhukaṇca. **Tālisā cāti** ādikā sabbā gandhajātiyo.

**418. Athettha sīhabyagghā ca, purisālū ca hatthiyo,
Eṇeyyā pasadā ceva, rohiccā sarabhā migā.**

**419. Koṭṭhasuṇā suṇo pi ca, tuliyā naḷasannibhā,
Cāmarī calanī laṅghī, jhāpitā makkaṭṭā picu.**

**420. Kakkaṭṭā {6.538} kaṭamāyā ca, ikkā goṇasirā bahū,
Khaggā varāhā nakulā, kāḷakettha bahūtasō.**

**421. Mahimsā soṇasiṅgālā, pampakā ca samantato,
Ākucchā pacalākā ca, citrakā cā pi dīpiyo.**

**422. Pelakā ca vighāsādā, sīhā gogaṇisādakā,
Aṭṭhapādā ca morā ca, bhassarā ca kukutthakā.**

423. Caṅkorā kukkuṭā nāgā, aññamaññaṃ pakūjino,
Bakā balākā najjuhā, dindibhā kuñjavājitā.

424. Byagghinasā lohapiṭṭhā, pampakā jīvajīvākā,
Kapiñjarā tittirāyo, kulā ca paṭikutthakā.

425. Mandālakā celakeṭu, bhaṇḍutittiranāmakā,
Celāvakā piṅgalāyo, goṭakā aṅgahetukā.

426. Karaviyā ca saggā ca, uhuṅkāṛā ca kukkuhā,
Nānādijagaṇākiṇṇaṃ, nānāsaranikūjitaṇṭi.

Tattha **purisālū** ti vaḷavāṃmukhayakkhiniyo. **Rohiccā sarabhā migā** ti rohitā ceva sarabhā migā ca. **Koṭṭhasukā** ti siṅgālasunakhā. “Kotthusuṇā” ti pi pāṭho. **Suṇo pi cā** ti esāpekā khuddakamigajāti. **Tuliyā** ti pakkhibiḷārā. **Naḷasannibhā** ti naḷapupphavaṇṇā rukkhasunakhā. **Cāmarī calanī laṅghī** ti cāmarīmigā ca calanīmigā ca laṅghīmigā ca. **Jhāpitā makkaṭā** ti dve makkaṭajātiyo va. **Picū** ti sarapariyante gocaraggāhī eko makkaṭo. **Kakkaṭā kaṭamāyā cā** ti dve mahāmigā. **Ikkā** ti acchā. **Goṇasirā** ti araṇṇagoṇā. **Kāḷakettha bahūtaso** ti kāḷamigā nāmettha bahūtaso. **Soṇasiṅgālā** ti rukkhasunakhā ca siṅgālā ca. **Pampakā** ti assamapadaṃ parikkhipitvā ṭhitā mahāveḷupampakā. **Ākucchā** ti godhā. **Pacalākā cā** ti gajakumbhamigā. **Citrakā cā pi dīpiyo** ti citrakamigā ca dīpimigā ca.

Pelakā cā ti sasā. **Vighāsādā** ti ete giṇṇhā sakuṇā. **Sīhā** ti kesarasīhā. **Gogaṇisādakā** ti gogaṇe gahetvā khādanasīlā duṭṭhamigā. **Aṭṭhapādā** ti sarabhā migā. **Bhassarā** ti setahaṃsā. **Kukutthakā** ti kukutthakasakuṇā. **Caṅkorā** ti caṅkorasakuṇā. **Kukkuṭā** ti vanakukkuṭā. **Dindibhā kuñjavājitā** ti ime tayo pi sakuṇā yeva. **Byagghinasā** ti senā. **Lohapiṭṭhā** ti lohitaṇṇasakuṇā. **Pampakā** ti pampaṭakā. **Kapiñjarā tittirāyo** ti kapiñjarā ca tittirā ca. **Kulā ca paṭikutthakā** ti ime pi dve sakuṇā. **Mandālakā celakeṭū** ti mandālakā ceva celakeṭu ca. **Bhaṇḍutittiranāmakā** ti bhaṇḍu ca tittirā ca nāmakā ca. **Celāvakā** {6.539} **piṅgalāyo** ti dve sakuṇajātiyo ca, tathā **goṭakā aṅgahetukā**. **Saggā** ti cātakasakuṇā. **Uhuṅkāṛā** ti ulūkā.

427. Athettha sakuṇā santi, nīlakā mañjubhāṇakā,
Modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.

428. Athettha sakuṇā santi, dijā mañjussarā sitā,
Setacchikūṭā bhadraṅghā, aṇḍajā citrapekhuṇā.

429. Athettha sakuṇā santi, dijā mañjussarā sitā,
Sikhaṇḍī nīlagīvāhi, aññamaññaṃ pakūjino.
430. Kukutthakā kuḷīrakā, koṭṭhā pokkharasātakā,
Kālameyyā balīyakkhā, kadambā suvasālikā.
431. Haliddā lohitā setā, athettha nalakā bahū,
Vāraṇā bhiṅgarājā ca, kadambā suvakokilā.
432. Ukkusā kurarā haṃsā, āṭṭā parivadantikā,
Pākahaṃsā atibalā, najjuhā jīvaḷvakā.
433. Pārevatā ravihaṃsā, cakkavākā nadīcarā,
Vāraṇābhirudā rammā, ubho kālūpakūjino.
434. Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā,
Modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.
435. Athettha sakuṇā santi, nānāvaṇṇā bahū dijā,
Sabbe mañjū nikūjanti, mucalindamubhato saraṃ.
436. Athettha sakuṇā santi, karaviyā nāma te dijā,
Modanti saha bhariyāhi, aññamaññaṃ pakūjino.
437. Athettha sakuṇā santi, karaviyā nāma te dijā,
Sabbe mañjū nikūjanti, mucalindamubhato saraṃ.
438. Eṇeyyapasadākiṇṇaṃ, nāgasamsevitaṃ vanaṃ,
Nānālatāhi sañchannaṃ, kadalīmigasevitaṃ.
439. Athettha sāsapo bahuko, nīvāro varako bahu,
Sāli akaṭṭhapāko ca, ucchu tattha anappako.
440. Ayaṃ ekapadī eti, ujum gacchati assamaṃ,
Khudaṃ pipāsaṃ aratiṃ, tattha patto na vindati,
Yattha vessantaro rājā, saha puttehi sammati.
441. Dhārento brāhmaṇavaṇṇaṃ, āsadañca masaṃ jaṭaṃ,
Cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassatī ti.

Tattha {6.540} **nīlakā** ti citrarājipattā. **Mañjūssarā sitā** ti nibaddhamadhurassarā. **Setacchikūṭṭā bhadrakkhā** ti ubhayapassesu setehi akkhikūṭṭehi samannāgatā sundarakkhā. **Citrapekhuṇā** ti vicitrapattā. **Kuḷīrakā** ti kakkaṭakā. **Koṭṭhā**ti ādayo sakuṇāva. **Vāraṇā** ti

hatthiliṅgasakuṇā. **Kadambā** ti mahākadambā gahitā. **Suvakokilā** ti kokilehi saddhiṃ vicaraṇasuvakā ceva kokilā ca. **Ukkusā** ti kālākurarā. **Kurarā** ti setakurarā. **Haṃsā** ti sakuṇahaṃsā. **Āṭṭā** ti dabbisaṇṭhānamukhasakuṇā. **Parivadantikā** ti ekā sakuṇajāti. **Vāraṇābhirudā rammā** ti rammābhirudā vāraṇā. **Ubho kālūpakūjino** ti sāyaṃ pāto pabbatapādaṃ ekaninnādaṃ karontā nikūjanti. **Eṇeyyapasadākiṇṇan-**ti eṇeyyamigeḥi ca pasadamigeḥi ca ākiṇṇaṃ. **Tattha patto na vindatī** ti brāhmaṇa, vessantarassa assamapadaṃ patto puriso tattha assame chātakāṃ vā pāṇīyapipāsāṃ vā ukkaṇṭhitaṃ vā na paṭilabhati.

**442. Idam sutvā brahmabandhu, isim katvā padakkhiṇaṃ,
Udagacitto pakkāmi, yattha vessantaro ahū ti.**

Tattha **yattha vessantaro ahū** ti yasmim ṭhāne vessantaro ahosi, taṃ ṭhānaṃ gatoti.

Mahāvanavaṇṇanā niṭṭhitā

Dārapabbavaṇṇanā

Jūjako pi accutatāpasena kathitamaggena gacchanto caturassapokkharaṇim patvā cintesi: “Ajjā atisāyanho, idāni maddī araṇṇato āgamissati. Mātugāmo hi nāma dānassa antarāyakaro hoti, sve tassā araṇṇaṃ gatakāle assamaṃ gantvā vessantaraṃ upasaṅkamitvā dārake yācitvā tāya anāgatāya te gahetvā pakkamissāmi” ti. Athassa avidūre ekaṃ sānupabbataṃ āruya ekasmim phāsukaṭṭhāne nipajji. Taṃ pana rattim paccūsakāle maddī supinaṃ addasa. Evarūpo supino ahosi: eko puriso kaṇho dve kāsāyāni paridahitvā dvīsu kaṇṇesu rattamālaṃ piḷandhitvā āvudhahattho tajjento āgantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā maddim jaṭāsu gahetvā ākaḍḍhitvā bhūmiyaṃ uttānakaṃ pātetvā viravantiyā tassā dve akkhīni uppāṭetvā bāhāni chinditvā uraṃ bhinditvā paggharantalohitabindum hadayamaṃsaṃ ādāya pakkāmīti. Sā pabujjhivā bhītatasitā: “Pāpako supino me diṭṭho, supinapāṭhako pana vessantarena sadiso nāma natthi, pucchissāmi nan”-ti cintetvā {6.541} paṇṇasālaṃ gantvā mahāsattassa paṇṇasāladvāraṃ ākoṭesi. Mahāsatto: “Ko eso” ti āha. “Ahaṃ deva, maddī” ti. “Bhadde, amhākaṃ katikavattaṃ bhinditvā kasmā akāle āgatāsi” ti. “Deva, nāhaṃ kilesavasena āgacchāmi, apica kho pana me pāpako supino diṭṭho” ti. “Tena hi kathehi, maddī” ti. Sā attanā diṭṭhaniyāmeneva kathesi.

Mahāsatto pi supinaṃ pariggaṇhitvā: “Mayhaṃ dānapāramī pūrissati, sve maṃ yācako āgantvā putte yācissati, maddiṃ assāsetvā uyyojessāmī” ti cintetvā: “Maddi, tava dussayanadubbhojanehi cittaṃ āluḷitaṃ bhavissati, mā bhāyī” ti saṃmohetvā assāsetvā uyyojesi. Sā vibhātāya rattiyaṃ sabbaṃ kattabbakiccaṃ katvā dve putte ālīngitvā sīse cumbitvā: “Tātā, ajja me dussupino diṭṭho, appamattā bhaveyyāthā” ti ovaditvā: “Deva, tumhe dvīsu kumāresu appamattā hothā” ti mahāsattaṃ putte paṭicchāpetvā pacchikhaṇṭitti ādīni ādāya assūni puñchantī mūlaphalāphalattāya vanāṃ pāvīsi. Tadā jūjako pi: “Idāni maddī araṇṇhaṃ gatā bhavissati” ti sānupabbatā oruyha ekapadikamaggena assamābhimukho pāyāsi. Mahāsatto pi paṇṇasālato nikkhamitvā paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake suvaṇṇapaṭimā viya nisinno: “Idāni yācako āgamissatī” ti pipāsito viya surāsoṇḍo tassāgamanamaggaṃ olokento va nisīdi. Puttāpissa pādamūle kīḷanti. So maggaṃ olokento brāhmaṇaṃ āgacchantaṃ disvā satta māse nikkhittaṃ dānadhuraṃ ukkhipanto viya ‘ehi, tvaṃ bho brāhmaṇā” ti somanassajāto jālikumāraṃ āmantento imaṃ gāthamāha.

**443. Uṭṭhehi jāli patiṭṭha, porāṇaṃ viya dissati,
Brāhmaṇaṃ viya passāmi, nandiyo mābhikīrare ti.**

Tattha **porāṇaṃ viya dissati** ti pubbe jetuttaranagare nānādisāhi yācakānaṃ āgamaṇaṃ viya ajja yācakānaṃ āgamaṇaṃ dissati. **Nandiyo mābhikīrare** ti etassa brāhmaṇassa diṭṭhakālato paṭṭhāya maṃ somanassāni abhikīranti, ghammābhittatassa purisassa sīse sītūdakaghaṭasahashehi abhisecanakālo viya jātoti.

Taṃ sutvā kumāro āha:

**444. Aham-pi {6.542} tāta passāmi, yo so brahmāva dissati,
Addhiko viya āyāti, atithī no bhavissatī ti.**

Vatvā ca pana kumāro mahāsattassa apacitiṃ karonto uṭṭhāyāsanaṃ brāhmaṇaṃ paccuggantvā parikkhāraggahaṇaṃ āpucchi. Brāhmaṇo taṃ olokento: “Ayaṃ vessantarassa putto jālikumāro nāma bhavissati, ādito paṭṭhā yeva pharusavacanaṃ kathessāmī” ti cintetvā: “Apehi apehī” ti accharam pahari. Kumāro apagantvā: “Ayaṃ brāhmaṇo atipharuso, kiṃ nu kho” ti tassa sarīraṃ olokento aṭṭhārasa purisadose passi. Brāhmaṇo pi bodhisattaṃ upasaṅkamtvā paṭisanthāraṃ karonto āha:

**445. Kacci nu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayam,
Kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.**

**446. Kacci ḍaṃsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vālamigākīṇṇe, kacci himsā na vijjatī ti.**

Bodhisatto pi tena saddhim paṭisanthāraṃ karonto āha:

**447. Kusalañceva no brahme, atho brahme anāmayam,
Atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū.**

**448. Atho ḍaṃsā makasā ca, appam-eva sarīsavā,
Vane vālamigākīṇṇe, himsā amham na vijjati.**

**449. Satta no māse vasataṃ, araññe jīvasokinaṃ,
Imam-pi paṭhamaṃ passāma, brāhmaṇaṃ devavaṇṇinaṃ,
Ādāya veḷuvaṃ daṇḍaṃ, aggihuttaṃ kamaṇḍalum.**

**450. Svāgataṃ te mahābrahme, atho te adurāgataṃ,
Anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.**

**451. Tiṇḍukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varaṃ varaṃ.**

**452. Idam-pi pānīyaṃ sītaṃ, ābhataṃ girigabbharā,
Tato piva mahābrahme, sace tvaṃ abhikaṅkhasī ti.**

Evañca pana vatvā mahāsatto: “Ayaṃ brāhmaṇo na akāraṇena imaṃ
brahāraññaṃ āgato, āgamanakāraṇaṃ papañcaṃ akatvā pucchissāmi nan”-ti
cintetvā imaṃ gāthamāha.

**453. Atha {6.543} tvaṃ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā,
Anuppatto brahāraññaṃ, taṃ me akkhāhi pucchito ti.**

Tattha **vaṇṇenā** ti kāraṇena. **Hetunā** ti paccayena.

Jūjako āha:

**454. Yathā vārivaho pūro, sabbakālaṃ na khīyati,
Evaṃ taṃ yācitāgacchim, putte me dehi yācito ti.**

Tattha **vārivaho** ti pañcasu mahānadīsu udakavāho. **Na khīyati** ti pipāsītehi
āgantvā hatthehi pi bhājanehi pi ussiñcitvā piviyamāno na khīyati. **Evaṃ taṃ
yācitāgacchin**-ti tvam-pi saddhāya pūritattā evarūpoyevā ti maññamāno

ahaṃ taṃ yācituṃ āgacchim̐. **Putte me dehi yācito** ti mayā yācito tava putte
mayhaṃ dāsathāya dehīti.

Taṃ sutvā mahāsatto somanassajāto pasāritahatthe sahasatthavikaṃ ṭhapento
viya pabbatapādaṃ unnādentō imā gāthā āha:

**455. Dadāmi na vikampāmi, issaro naya brāhmaṇa,
Pāto gatā rājaputtī, sāyaṃ uñchāto ehitī.**

**456. Ekarattim̐ vasitvāna, pāto gacchasi brāhmaṇa,
Tassā nhāte upaghāte, atha ne māladhārīne.**

**457. Ekarattim̐ vasitvāna, pāto gacchasi brāhmaṇa,
Nānāpupphehi sañchanne, nānāgandhehi bhūsite,
Nānāmūlaphalākiṇṇe, gaccha svādāya brāhmaṇā ti.**

Tattha **issaro** ti tvaṃ mama puttānaṃ issaro sāmiko hutvā ete naya, apica kho
panekaṃ kāraṇaṃ atthi. Etesaṃ mātā rājaputtī phalāphalathāya pāto gatā
sāyaṃ araṇṇato āgamissati, tāya ānītāni madhuraphalāphalāni bhuñjītvā
idheva ṭhāne ajjekarattim̐ vasitvā pāto va dārake gahetvā gamissasi. **Tassā
nhāte** ti tāya nhāpīte. **Upaghāte** ti sīsamhi upasiṅghite. **Atha ne māladhārīne**
ti atha ne vicitrāya mālāya alaṅkate taṃ mālaṃ vahaṃāne. Pāḷipotthakesu
pana: “Atha ne māladhārīno” ti likhitaṃ, tassattho na vicārīto.
Nānāmūlaphalākiṇṇe ti magge pātheyyatthāya dinnehi
nānāmūlaphalāphalehi ākiṇṇe.

Jūjako āha:

**458. Na {6.544} vāsamabhirocāmi, gamanaṃ mayha ruccati,
Antarāyo pi me assa, gacchaññeva rathesabha.**

**459. Na hetā yācayogī naṃ, antarāyassa kāriyā,
Itthiyo mantāṃ jānanti, sabbaṃ gaṇhanti vāmato.**

**460. Saddhāya dānaṃ dadato, māsaṃ adakkhi mātaraṃ,
Antarāyam-pi sā kayirā, gacchaññeva rathesabha.**

**461. Āmantayassu te putte, mā te mātaramaddasaṃ,
Saddhāya dānaṃ dadato, evaṃ puññaṃ pavaḍḍhati.**

**462. Āmantayassu te putte, mā te mātaramaddasum,
Mādisassa dhanam datvā, rāja saggaṃ gamissasī ti.**

Tattha **na hetā yācayogī nan**-ti ettha **nan**-ti nipātamattaṃ. Idam vuttaṃ hoti: mahārāja, etā itthiyo ca nāma na hi yācayogī, na yācanāya anucchavikā honti, kevalaṃ antarāyassa kāriyā dāyakānaṃ puññantarāyaṃ, yācakānañca lābhantarāyaṃ karontīti. **Itthiyo mantan**-ti itthī māyaṃ nāma jānanti. **Vāmato** ti sabbaṃ vāmato gaṇhanti, na dakkhiṇato. **Saddhāya dānaṃ dadato** ti kammañca phalañca saddahitvā dānaṃ dadato. **Māsan**-ti mā etesaṃ mātaraṃ adakkihi. **Kayirā** ti kareyya. **Āmantayassū** ti jānāpehi, mayā saddhiṃ pesehīti vadati. **Dadato** ti dadantassa.

Vessantaro āha:

**463. Sace tvam nicchase daṭṭhum, mama bhariyaṃ patibbatam,
Ayyakassa pi dassehi, jālim kaṇhājinam cubho.**

**464. Ime kumāre disvāna, mañjuka piyabhāṇine,
Patīto sumano vitto, bahuṃ dassati te dhanan-ti.**

Tattha **ayyakassā** ti mayhaṃ pituno sañjayamahārājassa dvinnaṃ kumārānaṃ ayyakassa. **Dassati te dhanan**-ti so rājā tuyhaṃ bahuṃ dhanam dassati.

Jūjako āha:

**465. Acchedanassa bhāyāmi, rājaputta suṇohi me,
Rājadaṇḍāya maṃ dajjā, vikkiṇeyya haneyya vā,
Jino dhanañca dāse ca, gārayhassa brahmabandhuyā ti.**

Tattha **acchedanassā** ti acchinditvā gahaṇassa bhāyāmi. **Rājadaṇḍāya maṃ dajjā**ti: “Ayaṃ brāhmaṇo dāraḥ, daṇḍamassa dethā” ti evaṃ daṇḍatthāya maṃ amaccānaṃ {6.545} dadeyya. **Gārayhassa brahmabandhuyā** ti kevalaṃ brāhmaṇiyāva garahitabbo bhavissāmīti.

Vessantaro āha:

**466. Ime kumāre disvāna, mañjuka piyabhāṇine,
Dhamme ṭhito mahārājā, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano,
Laddhā pītisomanassam, bahuṃ dassati te dhanan-ti.**

Jūjako āha:

**467. Nāhaṃ tam-pi karissāmi, yaṃ maṃ tvaṃ anusāsasi,
Dārakeva ahaṃ nessam, brāhmaṇyā paricārake ti.**

Tattha **dārakevā** ti alaṃ mayhaṃ aññena dhanena, ahaṃ ime dārakeva attano
brāhmaṇiyā paricārake nessāmīti.

Taṃ tassa pharusavacanāṃ sutvā dārakā bhītā palāyitvā piṭṭhipaṇṇasālaṃ
gantvā tato pi palāyitvā gumbagahane nilīyitvā tatrā pi jūjakenāgantvā gahitā
viya attānaṃ sampassamānā kampantā katthaci ṭhātuṃ asamattā ito cito ca
dhāvitvā caturassapokkharāṇitīraṃ gantvā daḷhaṃ vākacīraṃ nivāsetvā
udakaṃ oruyha pokkharapattaṃ sīse ṭhapetvā udakena paṭicchannā hutvā
aṭṭhaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**468. Tato kumārā byathitā, sutvā luddassa bhāsitaṃ,
Tena tena padhāviṃsu, jālī kaṇhājina cubho ti.**

Jūjako pi kumāre adisvā bodhisattaṃ apasādesi: “Bho vessantara, idāneva tvaṃ
mayhaṃ dārake datvā mayā ‘nāhaṃ jetuttaranagaraṃ gamissāmi, dārake mama
brāhmaṇiyā paricārake nessāmī’ ti vutte inghitasaññaṃ datvā putte palāpetvā
ajānanto viya nisinno, natthi maññe lokasmiṃ tayā sadiso musāvādī” ti. Taṃ
suvā mahāsatto pakampitacitto hutvā: “Dārakā palātā bhavissanti” ti cintetvā:
“Bho brāhmaṇa, mā cintayī, ānessāmi te kumāre” ti utṭhāya piṭṭhipaṇṇasālaṃ
gantvā tesāṃ vanagahanaṃ pavitṭhabhāvaṃ ñatvā {6.546} padavalañjānusārena
pokkharāṇitīraṃ gantvā uduke otiṇṇapadaṃ disvā: “Kumārā udakaṃ oruyha
ṭhitā bhavissanti” ti ñatvā: “Tāta, jālī” ti pakkosanto imaṃ gāthādvayamāha:

**469. Ehi tāta piyaputta, pūretha mama pāramiṃ,
Hadayaṃ mebhisiñcetha, karotha vacanaṃ mama.**

**470. Yānā nāvā ca me hotha, acalā bhavasāgare,
Jātipāraṃ tarissāmi, santāressaṃ sadevakaṃ-ti.**

Kumāro pitu vacanaṃ sutvā: “Brāhmaṇo maṃ yathāruci karotu, pitarā saddhiṃ
dve kathā na kathessāmī” ti sīsaṃ nīharitvā pokkharapattāni viyūhitvā udakā
uttaritvā mahāsattassa dakkhiṇapāde nipatitvā gopphakasandhiṃ daḷhaṃ
gahetvā parodi. Atha naṃ mahāsatto āha: “Tāta, bhaginī te kuhin”-ti. “Tāta, ime
sattā nāma bhaye uppanne attānaṃ-eva rakkhanti” ti. Atha mahāsatto: “Puttehi
me katikā katā bhavissati” ti ñatvā: “Ehi amma kaṇhe” ti pakkosanto
gāthādvayamāha:

**471. Ehi amma piyadhīti, pūretha mama pāramiṃ,
Hadaṃ mebhisiñcetha, karoṭha vacanaṃ mama.**

**472. Yānā nāvā ca me hotha, acalā bhavasāgare,
Jātipāraṃ tarissāmi, uddharissaṃ sadevakan-ti.**

Sāpi: “Pitarā saddhiṃ dve kathā na kathessāmi” ti tatheva udakā uttaritvā mahāsattassa vāmapāde nipatitvā gopphakasandhiṃ daḷhaṃ gahetvā parodi. Tesāṃ assūni mahāsattassa phullapadumavaṇṇe pādapiṭṭhe patanti. Tassa assūni tesāṃ suvaṇṇaphalakasadisāya piṭṭhiyā patanti. Atha mahāsatto kumāre utṭhāpetvā assāsetvā: “Tāta, jāli kiṃ tvaṃ mama dānavittakabhāvaṃ na jānāsi, ajjhāsayaṃ me, tāta, matthakaṃ pāpehi” ti vatvā goṇe agghāpento viya tattheva ṭhito kumāre agghāpesi. So kira puttaṃ āmantetvā āha: “Tāta, jāli tvaṃ bhujisso hotukāmo brāhmaṇassa nikkhasahassaṃ {6.547} datvā bhujisso bhaveyyāsi, bhaginī kho pana te uttamarūpadharā, koci nīcajātiko brāhmaṇassa kiñcideva dhanāṃ datvā tava bhaginiṃ bhujissaṃ katvā jātisambhedaṃ kareyya, aññatraraññā sabbasatadāyako nāma natthi, tasmā bhaginī te bhujissā hotukāmā brāhmaṇassa dāsasataṃ dāsīsataṃ hatthisataṃ assasataṃ usabhasataṃ nikkhasatanti evaṃ sabbasatāni datvā bhujissā hotū” ti evaṃ kumāre agghāpetvā samassāsetvā assamapadaṃ gantvā kamaṇḍalunā udakaṃ gahetvā: “Ehi vata, bho brāhmaṇā” ti āmantetvā sabbaññutaññāṇassa paccayo hotūti patthanaṃ katvā udakaṃ pātetvā: “Ambho brāhmaṇa, puttehi me sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena sabbaññutaññāṇam-eva piyataran”-ti pathaviṃ unnādentō brāhmaṇassa piyaputtadānaṃ adāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**473. Tato kumāre ādāya, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho,
Brāhmaṇassa adā dānaṃ, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano.**

**474. Tato kumāre ādāya, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho,
Brāhmaṇassa adā vitto, puttake dānamuttamaṃ.**

**475. Tadāsi yaṃ bhimsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanam,
Yaṃ kumāre padinnamhi, medanī sampakampatha.**

**476. Tadāsi yaṃ bhiṃsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanam,
Yaṃ pañjalikato rājā, kumāre sukhavacchite,
Brāhmaṇassa adā dānam, siviṇaṃ raṭṭhavaḍḍhano ti.**

Tattha **vitto** ti pītisomanassajāto hutvā. **Tadāsi yaṃ bhiṃsanakan**-ti tadā dānatejēna unnadantī mahāpathavī
catunahutādhikadvijojanasatasahassabahalā mattavāraṇo viya gajjamānā kam
pi, sāgaro saṅkhubhi. Sinerupabbatarājā suseditavettaṅkuro viya onamitvā
vaṅkapabbatābhimukho aṭṭhāsi. Sakko devarājā apphoṭesi, mahābrahmā
sādhukāramadāsi. Yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ ahosi. Pathavisaddena
devo gajjanto khaṇikavassaṃ vassi, akālaviḍḍatā nicchariṃsu.
Himavantavāsino sihādayo sakalahimavantam ekaninnādam karimṃsūti
evarūpaṃ bhiṃsanakaṃ ahosi. Pāliyaṃ pana: “Medanī sampakampathā” ti
ettakam-eva vuttam. **Yan**-ti yadā. **Sukhavacchite** ti sukhavasite
sukhasamvaḍḍhite. **Adā dānan**-ti ambho brāhmaṇa, puttehi me sataguṇena
sahassaguṇena satasahassaguṇena sabbaññutaññāṇam-eva piyataranti
tassatthāya adāsi.

Mahāsatto {6.548} dānam datvā: “Sudinnaṃ vata me dānan”-ti pītiṃ uppādetvā
kumāre olokento va aṭṭhāsi. Jūjako pi vanagumbaṃ pavisitvā valliṃ dantehi
chinditvā ādāya kumārassa dakkhiṇaḥatthaṃ kumārikāya vāmahatthena
saddhiṃ ekato bandhitvā tam-eva vallikoṭiṃ gahetvā pothayamāno pāyāsi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**477. Tato so brāhmaṇo luddo, lataṃ dantehi chindiya,
Latāya hatthe bandhitvā, latāya anumajjatha.**

**478. Tato so rajjumādāya, daṇḍaṇcādāya brāhmaṇo,
Ākoṭayanto te neti, sivrājassa pekkhato ti.**

Tattha **sivrājassā** ti vessantarassa.

Tesaṃ pahaṭapahaṭaṭṭhāne chavi chijjati, lohitaṃ paggharati. Paharaṇakāle
aññaṃaññaṃssa piṭṭhiṃ dadanti. Athekasmiṃ visamaṭṭhāne brāhmaṇo
pakkhalitvā pati. Kumārānaṃ muduhatthehi baddhavalli gaḷitvā gatā. Te
rodamānā palāyitvā mahāsattassa santikaṃ āgamaṃsu. Tamatthaṃ pakāsento
satthā āha:

**479. Tato kumārā pakkāmuṃ, brāhmaṇassa pamuñciya,
Assupuṇṇehi nettehi, pītaṃ so udikkhati.**

480. Vedhamassatthapattaṃva, pitu pādāni vandati,
Pitu pādāni vanditvā, idaṃ vacanamabravi.

481. Ammā ca tāta nikkhantā, tvañca no tāta dassasi,
Yāva ammaṃ-pi passemu, atha no tāta dassasi.

482. Ammā ca tāta nikkhantā, tvañca no tāta dassasi,
Mā no tvaṃ tāta adadā, yāva ammaṃ pi etu no,
Tadāyaṃ brāhmaṇo kāmam, vikkiṇātu hanātu vā.

483. Balaṅkapādo andhanakho, atho ovaddhapiṇḍiko,
Dīghuttaroṭṭho capalo, kaḷāro bhaggaṇāsako.

484. Kumbhodaro bhaggapiṭṭhi, atho visamacakkhuko,
Lohamassu haritakeso, valīnaṃ tilakāhato.

485. Piṅgalo ca vinato ca, vikaṭo ca brahā kharo,
Ajināni ca sannaddho, amanusso bhayānako.

486. Manusso {6.549} udāhu yakkho, maṃsalohitabhojano,
Gāmā araṇṇamāgamma, dhanam taṃ tāta yācati.

487. Nīyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasi,
Asmā nūna te hadayaṃ, āyasaṃ daḷhabandhanaṃ.

488. Yo no baddhe na jānāsi, brāhmaṇena dhanesinā,
Accāyikena luddena, yo no gāvo va sumbhati.

489. Idheva acchataṃ kaṇhā, na sā jānāti kismiñci,
Migīva khirasammattā, yūthā hīnā pakandatī ti.

Tattha **udikkhatī** ti so pitu santikaṃ gantvā kampamāno oloketi. **Vedhan-**ti vedhamāno. **Tvañca no tāta, dassasi** ti tvañca amhe tāya anāgatāya eva brāhmaṇassa dadāsi, evaṃ mā kari, adhivāsehi tvaṃ tāva. Yāva ammaṃ passemu, atha no tāya diṭṭhakāle tvaṃ puna dassasi. **Vikkiṇātu hanātu vā** ti tāta, ammaṃ āgatakāle esa amhe vikkiṇātu vā hanatu vā. Yaṃ icchati, taṃ karotu. Apica kho panesa kakkhaḷo pharuso, aṭṭhārasahi purisadosahi samannāgatoti aṭṭhārasa purisadose kathesi.

Tattha **balāṅkapādo** ti patthaṭapādo. **Andhanakho** ti pūtinakho. **Ovaddhapiṇḍiko** ti heṭṭhāgalitapiṇḍikamaṃso. **Dīghuttaroṭṭho** ti mukhaṃ pidahitvā ṭhitena dīghena uttarotṭhena samannāgato. **Capalo** ti paggharitalālo. **Kaḷāro** ti sūkaradāṭṭhāhi viya nikkhantadantehi samannāgato.

Bhaggaṇāsako ti bhaggāya visamāya nāsāya samannāgato. **Lohamassū** ti tambalohavaṇṇamassu. **Haritakeso** ti suvaṇṇavaṇṇavirūḷhakeso. **Valīnan-**ti sarīracammamassa valiggahitaṃ. **Tilakāhato** ti kāḷatilakehi parikiṇṇo. **Piṅgalo** ti nibbiddhapiṅgalo biḷārakkhisadisehi akkhīhi samannāgato. **Vinato** ti kaṭṭhiyaṃ piṭṭhiyaṃ khandheti tīsu ṭhānesu vaṅko. **Vikaṭo** ti vikaṭapādo. “Abaddhasandhī” ti pi vuttaṃ, “kaṭakaṭā” ti viravantehi aṭṭhisandhīhi samannāgato. **Brahā** ti dīgho. **Amanusso** ti na manusso, manussavesena vicaranto pi yakkho esa. **Bhayānako** ti ativiya bhiṃsanako.

Manusso udāhu yakkho ti tāta, sace koci imaṃ brāhmaṇaṃ disvā evaṃ puccheyya: “Manussoyaṃ brāhmaṇo, udāhu yakkho” ti. “Na manusso, atha kho maṃsalohitabhojano yakkho” ti vuttaṃ yuttaṃ. **Dhanaṃ taṃ tāta yācatī** ti tāta, esa amhākaṃ maṃsaṃ khādītukāmo tumhe puttadhanāṃ yācati. **Udikkhasī** ti ajjhupekkhasi. **Asmā nūna te hadayan-**ti tāta, mātāpitūnaṃ hadayaṃ nāma puttesu mudukaṃ hoti, puttānaṃ dukkhaṃ na sahati, tvaṃ ajānanto viya acchasi, tava pana hadayaṃ pāsāṇo viya maññe, atha vā **āyasam daḷhabandhanaṃ**. Tena amhākaṃ evarūpe dukkhe uppanne na rujati.

Na jānāsī ti ajānanto viya acchasi. **Accāyikena luddenā** ti ativiya luddena pamāṇātikkantena. **Yo no** ti brāhmaṇena no amhe kaniṭṭhabhātike baddhe bandhite yo tvaṃ na jānāsī. **Sumbhatī** ti potheti. **Idheva acchatan-**ti {6.550} tāta, ayaṃ kaṇhājīnā kiñci dukkhaṃ na jānāti. Yathā nāma khīrasammattā migapotikā yūthā parihīnā mātaraṃ apassantī khīratthāya kandatī, evaṃ ammaṃ apassantī kanditvā sussitvā marissatī, tasmā maṃ yeva brāhmaṇassa dehi, ahaṃ gamissāmi, ayaṃ kaṇhājīnā idheva hotūti.

Evaṃ vutte pi mahāsatto na kiñci katheti. Tato kumāro mātāpitāro ārabha paridevanto āha:

**490. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ,
Yañca ammaṃ na passāmi, taṃ me dukkhataraṃ ito.**

**491. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ,
Yañca tātaṃ na passāmi, taṃ me dukkhataraṃ ito.**

**492. Sā nūna kapaṇā ammā, cirarattāya rucchati,
Kaṇhājīnaṃ apassantī, kumārīṃ cārudassaniṃ.**

**493. So nūna kapaṇo tāto, cirarattāya rucchati,
Kaṇhājīnaṃ apassanto, kumārīṃ cārudassaniṃ.**

494. Sā nūna kapaṇā ammā, ciraṃ rucchati assame,
Kaṇhājinaṃ apassantī, kumāriṃ cārudassaniṃ.

495. So nūna kapaṇo tāto, ciraṃ rucchati assame,
Kaṇhājinaṃ apassanto, kumāriṃ cārudassaniṃ.

496. Sā nūna kapaṇā ammā, cirarattāya rucchati,
Aḍḍharatte va ratte vā, nadīva avasucchati.

497. So nūna kapaṇo tāto, cirarattāya rucchati,
Aḍḍharatte va ratte vā, nadīva avasucchati.

498. Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā,
Vividhāni rukkhajātāni, tāni ajja jahāmase.

499. Assatthā panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā,
Vividhāni phalajātāni, tāni ajja jahāmase.

500. Ime tiṭṭhanti ārāmā, ayaṃ sītūdakā nadī,
Yatthassu pubbe kīlāma, tāni ajja jahāmase.

501. Vividhāni pupphajātāni, asmiṃ uparipabbate,
Yānassu pubbe dhārema, tāni ajja jahāmase.

502. Vividhāni phalajātāni, asmiṃ uparipabbate,
Yānassu pubbe bhuñjāma, tāni ajja jahāmase.

503. Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime,
Yehissu pubbe kīlāma, tāni ajja jahāmase ti.

Tattha {6.551} **pumunā** ti bhava vicarantena purisena. **Labbhā** ti labhitabbaṃ. **Taṃ me dukkhatarāṃ ito** ti yaṃ me ammaṃ passitum alabhantassa dukkhaṃ, taṃ ito pothanadukkhato sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇena dukkhatarāṃ. **Rucchatī** ti rodissati. **Aḍḍharatte va ratte vā** ti aḍḍharatte vā sakalaratte vā amhe saritvā ciraṃ rodissati. **Avasucchatī** ti appodakā kunnadī avasussati. Yathā sā khippam-eva sussati, evaṃ aruṇe uggacchante yeva sussitvā marissatīti adhippāyenevamaḥa. **Vedisā** ti olambanasākhā. **Tāni** ti yesaṃ no mūlapupphaphalāni gaṇhantehi ciraṃ kīlitaṃ, tāni ajja ubho pi mayaṃ jahāma. **Hatthikā** ti tātena amhākāṃ kīlanatthāya katā hatthikā.

Taṃ evaṃ paridevamānam-eva saddhim bhaginiyā jūjako āgantvā pothento gahetvā pakkāmi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**504. Nīyamānā kumārā te, pītaraṃ etadabravuṃ,
Ammāṃ ārogyaṃ vajjāsī, tvañca tāta sukhī bhava.**

**505. Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime,
Tāni ammāya dajjesi, sokaṃ tehi viñessati.**

**506. Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime,
Tāni ammā udikkhantī, sokaṃ paṭivīnessatī ti.**

Tadā bodhisattassa putte ārabba balavasoko uppajji, hadayamaṃsaṃ uṇhaṃ ahosi. So kesarasīhena gahitamattavāraṇo viya rāhumukhaṃ pavīṭṭhacando viya ca kampamāno sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkonto assuppuṇṇehi nettehi paṇṇasālaṃ pavisitvā kalunaṃ paridevi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**507. Tato vessantaro rājā, dānaṃ datvāna khattiyo,
Paṇṇasālaṃ pavisitvā, kalunaṃ paridevayī ti.**

Tato parā mahāsattassa vilāpagāthā honti:

**508. Kaṃ nvajja chātā tasitā, uparucchanti dārakā,
Sāyaṃ saṃvesanākāle, ko ne dassati bhojanaṃ.**

**509. Kaṃ nvajja chātā tasitā, uparucchanti dārakā,
Sāyaṃ saṃvesanākāle, ‘ammā chātamha detha no’.**

**510. Kathaṃ {6.552} nu pathaṃ gacchanti, pattikā anupāhanā,
Santā sūnehi pādehi, ko ne hatthe gahessati.**

**511. Kathaṃ nu so na lajjeyya, sammukhā paharaṃ mama,
Adūsakānaṃ puttānaṃ, alajjī vata brāhmaṇo.**

**512. Yo pi me dāsīdāsassa, añño vā pana pesiyo,
Tassā pi suvihīnassa, ko lajji paharissati.**

**513. Vārijasseva me sato, baddhassa kumināmukhe,
Akkosati paharati, piye putte apassato ti.**

Tattha **kaṃ nvajjā** ti kaṃ nu ajja. **Uparucchantī** ti saṭṭhiyojanamaggaṃ gantvā uparodissanti. **Samvesanākāle** ti mahājanassa parivesanākāle. **Kone dassatī** ti ko nesaṃ bhojanaṃ dassati. **Kathaṃ nu pathaṃ gacchantī** ti kathaṃ nu saṭṭhiyojanamaggaṃ gamissanti. **Pattikā** ti hatthiyānādīhi virahitā. **Anupāhanā** ti upāhanamattena pi viyuttā sukhumālapādā. **Gahessati** ti kilamathavinodanattāya ko gaṇhissati. **Dāsīdāsassa** ti dāsīyā dāso assa. **Añño vā pana pesiyo** ti tassa pi dāso, tassa pi dāsoti evaṃ

dāsapatidāsaparamparāya: “Yo mayhaṃ catuttho pesiyo pesanakārako assa, tassa evaṃ suvihīnassa pi ayaṃ vessantarassa dāsapatidāso” ti ñatvā. **Ko lajjī** ti ko lajjāsampanno pahareyya, yuttaṃ nu kho tassa nillajjassa mama putte paharitunti. **Vārijassevā** ti kumināmukhe baddhassa macchasseva sato mama. **Apassato ti a-**kāro nipātamatto, passantasseva piyaputte akkosati ceva paharati ca, aho vata dāruṇoti.

Athassa kumāresu sinehena evaṃ parivitaṅko udapādi: “Ayaṃ brāhmaṇo mama putte ativiya viheṭheti, sokaṃ sandhāretuṃ na sakkomi, brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ānessāmi te kumāre” ti. Tato: “Aṭṭhānametaṃ kumārānaṃ pīḷanaṃ atidukkhanti dānaṃ datvā pacchānutappaṃ nāma sataṃ dhammo na hotī” ti cintesi. Tadattahajotanaṃ imā dve parivitaṅkagāthā nāma honti:

**514. Adu cāpaṃ gahetvāna, khaggaṃ bandhiya vāmato,
Ānessāmi sake putte, puttānañhi vadho dukho.**

**515. Aṭṭhānametaṃ dukkharūpaṃ, yaṃ kumārā vihaññare,
Satañca dhammamaññāya, ko datvā anutappaṃ ti.**

Tattha **satan-**ti pubbabodhisattānaṃ paveṇidhammaṃ.

So kira tasmaṃ khaṇe bodhisattānaṃ paveṇiṃ anussari. Tato: “Sabbabodhisattānaṃ dhanapariccāgaṃ, aṅgapariccāgaṃ, {6.553} puttapariccāgaṃ, bhariyapariccāgaṃ, jīvitapariccāganti ime pañca mahāpariccāge apariccajivā buddhabhūtapubbo nāma natthi. Aham-pi tesāṃ abbhantaro homi, mayā pi piyaputtadhītaro adatvā na sakkā buddhena bhavitun”-ti cintetvā: “Kiṃ tvaṃ vessantara paresaṃ dāsattāya dinnaputtānaṃ dukkhabhāvaṃ na jānāsi, yena brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmīti saññaṃ uppādesi, dānaṃ datvā pacchānutappo nāma tava nānurūpo” ti evaṃ attānaṃ paribhāsivā: “Sace pi eso kumāre māressati, dinnakālato paṭṭhāya mama na kiñci hotī” ti daḷhasamādānaṃ adhiṭṭhāya paṇṇasālato nikkhamitvā paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake kañcanapaṭimā viya nisīdi. Jūjako pi bodhisattassa sammukhe kumāre pothetvā neti. Tato kumāro vilapanto āha:

**516. Saccam kirevamāhaṃsu, narā ekacchiyā idha,
Yassa natthi sakā mātā, yathā natthi tatheva so.**

**517. Ehi kaṇhe marissāma, natthattho jīvītena no,
Dinnamhāti janindena, brāhmaṇassa dhanesino,
Accāyikassa luddassa, yo no gāvo va sumbhati.**

**518. Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā,
Vividhāni rukkhajātāni, tāni kaṇhe jahāmase.**

**519. Assatthā panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā,
Vividhāni phalajātāni, tāni kaṇhe jahāmase.**

**520. Ime tiṭṭhanti ārāmā, ayaṃ sītūdakā nadī,
Yatthassu pubbe kīlāma, tāni kaṇhe jahāmase.**

**521. Vividhāni pupphajātāni, asmiṃ uparipabbate,
Yānassu pubbe dhārema, tāni kaṇhe jahāmase.**

**522. Vividhāni phalajātāni, asmiṃ uparipabbate,
Yānassu pubbe bhuñjāma, tāni kaṇhe jahāmase.**

**523. Ime no hatthikā assā, balibaddā ca no ime,
Yehissu pubbe kīlāma, tāni kaṇhe jahāmase ti.**

Tattha **yassā** ti yassa santike sakā mātā natthi. Pitā atthi, yathā natthi yeva.

Puna brāhmaṇo ekasmiṃ visamaṭṭhāne pakkhalitvā pati. Tesam hatthato bandhanavalli mucchitvā gatā. Te pahaṭakukkuṭā viya kampantā palāyitvā ekavegeneva pitu santikaṃ āgamiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**524. Nīyamānā kumārā te, brāhmaṇassa pamuñciya,
Tena tena padhāviṃsu, jālī kaṇhājīnā cubho ti.**

Tattha {6.554} **tena tenā** ti tena muttakhaṇena yena disābhāgena tesam pitā atthi, tena padhāviṃsu, padhāvitvā pitu santikaññeva āgamiṃsū ti attho.

Jūjako vegenutṭhāya vallidaṇḍahattho kappuṭṭhānaggi viya avattharanto āgantvā: “Ativiya palāyituṃ chekā tumhe” ti hatthe bandhitvā puna nesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**525. Tato so rajjumādāya, daṇḍañcādāya brāhmaṇo,
Ākoṭayanto te neti, sivrājassa pekkhato ti.**

Evam nīyamānesu kaṇhājīnā nivattitvā oloketi pitarā saddhiṃ salla pi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**526. Taṃ taṃ kaṇhājināvoca, ayaṃ maṃ tāta brāhmaṇo,
Laṭṭhiyā paṭikoṭeti, ghare jātaṃva dāsiyaṃ.**

**527. Na cāyaṃ brāhmaṇo tāta, dhammikā honti brāhmaṇā,
Yakkho brāhmaṇavaṇṇena, khādītum tāta neti no,
Nīyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasī ti.**

Tattha **tan**-ti taṃ passamānaṃ nisinnaṃ pitaraṃ sivrājānaṃ. **Dāsiyan**-ti dāsikaṃ. **Khādītun**-ti khādanatthāya ayaṃ no giridvāraṃ asampatte yeva ubho hi cakkhūhi rattalohitabinduṃ paggharantehi khādissāmīti neti, tvaṇca khādītum vā pacitum vā nīyamāne kiṃ amhe udikkhasi, sabbadā sukhito hohīti paridevi.

Daharakumārikāya vilapantiyā kampamānāya gacchantiyā mahāsattassa balavasoko uppajji, hadayavatthu uṇhaṃ ahosi. Nāsikāya appahontiyā mukhena uṇhe assāsapassāse vissajjesi. Assūni lohitaṃbindūni hutvā nettehi nikkhamiṃsu. So: “Idaṃ evarūpaṃ dukkhaṃ sinehadosena jātaṃ, na aññena kāraṇena. Sinehaṃ akatvā majjhatteneva bhavitaṃ”-ti tathārūpaṃ sokaṃ attano ñāṇabalena vinodetvā pakatinisinnākāreneva nisīdi. Giridvāraṃ asampattā yeva kumārikā vilapantī agamāsi.

**528. Ime no pādakā dukkhā, dīgho caddhā suduggamo,
Nice colambate sūriyo, brāhmaṇo ca dhāreti no.**

**529. Okandāmase {6.555} bhūtāni, pabbatāni vanāni ca,
Sarassa sirasā vandāma, supatitthe ca āpake.**

**530. Tīṇalatāni osadhyo, pabbatāni vanāni ca,
Ammaṃ ārogyaṃ vajjātha, ayaṃ no neti brāhmaṇo.**

**531. Vajjantu bhonto ammaṇca, maddiṃ asmāka mātaraṃ,
Sace anupatitukāmāsi, khippaṃ anupatīyāsi no.**

**532. Ayaṃ ekapadī eti, ujum gacchati assamaṃ,
Tamevānupateyyāsi, api passesi ne lahum.**

**533. Aho vata re jaṭinī, vanamūlaphalahārike,
Suññaṃ disvāna assamaṃ, taṃ te dukkhaṃ bhavissati.**

**534. Ativelaṃ nu ammāya, uñchā laddho anappako,
Yā no baddhe na jānāsi, brāhmaṇena dhanesinā.**

**535. Accāyikena luddena, yo no gāvo va sumbhati,
Apajja ammaṃ passemu, sāyaṃ uñchāto āgataṃ.**

**536. Dajjā ammaṃ brāhmaṇassa, phalaṃ khuddena missitaṃ,
Tadāyaṃ asito dhāto, na bālhaṃ dhārayeyya no.**

**537. Sūnā ca vata no pādā, bālhaṃ dhāreti brāhmaṇo,
Iti tattha vilapiṃsu, kumārā mātugiddhino ti.**

Tattha **pādakā** ti khuddakapādā. **Okandāmase** ti avakandāma, apacitīṃ nīcavuttiṃ dassentā jānāpema. **Sarassā** ti imassa padumasarassa pariggāhakāneva nāgakulāni sirasā vandāma. **Supatitthe ca āpake** ti supatitthāya nadiyā adhivatthā devatā pi vandāma. **Tiṇalatānī** ti tiṇāni ca olambakalatāyo ca. **Osadhyo** ti osadhiyo. Sabbatha adhivatthā devatā sandhā yevamāha. **Anupatitukāmāsī** ti sace pi sā amhākaṃ padānupadaṃ āgantukāmāsī. Api **passesī ne lahun-**ti api nāma etāya ekapadiyā anupatamānā puttake te lahuṃ passeyyāsīti evaṃ taṃ vadeyyāthāti. **Jaṭinī** ti baddhajaṭaṃ ārabha mātaraṃ parammukhālapanena ālapantī āha. **Ativelan-**ti pamāṇātikkantaṃ katvā. **Uñchā** ti uñchācariyāya. **Phalan-**ti vanamūlaphalāphalaṃ. **Khuddena missitan-**ti khuddakamadhunā missitaṃ. **Asito** ti asitāsano paribhuttaphalo. **Dhāto** ti suhito. **Na bālhaṃ dhārayeyya no** ti na no bālhaṃ vegena nayeyya. **Mātugiddhino** ti mātari giddhena samannāgatā balavasinehā evaṃ vilaviṃsūti.

Dārakapabbavaṇṇanā niṭṭhitā

Maddīpabbavaṇṇanā

Yaṃ {6.556} pana taṃ raññā pathaviṃ unnādetvā brāhmaṇassa piyaputtesu dinnesu yāva brahmalokā ekakolāhalaṃ jātaṃ, tena pi bhijjamānahadayā viya himavantavāsino devā tesāṃ brāhmaṇena niyamānānaṃ taṃ vilāpaṃ sutvā mantayiṃsu: “Sace maddī kālasseva assamaṃ āgamissati, tattha puttake adisvā vessantaraṃ pucchitvā brāhmaṇassa dinnabhāvaṃ sutvā balavasinehena padānupadaṃ dhāvitvā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaveyyā” ti. Atha te tayo devaputte: “Tumhe sīhabyagghadīpiveśe nimminitvā deviyā āgamanamaggaṃ sannirumbhitvā yāciyamānā pi yāva sūriyatthaṅgamanā maggaṃ adatvā yathā candālokena assamaṃ pavisissati, evamassā sīhādīnam-pi aviheṭhanatthāya ārakkhaṃ susaṃvihitaṃ kareyyāthā” ti āṇāpesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**538. Tesam lālapitam sutvā, tayo vālā vane migā,
Sīho byaggho ca dī pi ca, idam vacanamabravum.**

**539. Mā heva no rājaputtī, sāyam uñchāto āgamā,
Mā hevamhāka nibbhoge, heṭhayittha vane migā.**

**540. Sīho ce nam viheṭheyya, byaggho dī pi ca lakkhaṇam,
Neva jālikumārassa, kuto kaṇhājina siyā,
Ubhayeneva jīyetha, patim putte ca lakkhaṇā ti.**

Tattha **idam vacanamabravunti**: “Tumhe tayo janā sīho ca byaggho ca dī pi cāti evam tayo vālā vane migā hothā” ti idam tā devatā tayo devaputte vacanamabravum. **Mā heva no** ti maddī rājaputtī uñchāto sāyam mā āgami, candālokena sāyam āgacchatūti vadanti. **Mā hevamhāka nibbhoge** ti amhākam nibbhoge vijite vanaghaṭṭāyam mā nam koci pi vane vālamigo viheṭhesi. Na yathā viheṭheti, evamassā ārakkham gaṇhathāti vadanti. **Sīho ce nan**-ti sace hi tam anārakkham sīhādīsu koci viheṭheyya, athassā jīvitakkhayaṃ pattāya neva jālikumāro assa, kuto kaṇhājina siyā. Evam sā lakkhaṇasampannā **ubhayeneva jīyetha patim putte cā** ti dvīhi koṭṭhāsehi jīyetheva, tasmā susamvihitamassā ārakkham karoṭhāti.

Atha te tayo devaputtā: “Sādhū” ti tāsam devatānam tam vacanam paṭissuṇitvā sīhabyagghadīpino hutvā āgantvā tassā āgamanamagge paṭipāṭiyā nipajjimsu. Maddī pi kho: “Ajja mayā dussupino {6.557} diṭṭho, kālasseva mūlaphalāphalam gahetvā assamaṃ gamissāmī” ti kampamānā mūlaphalāphalāni upadhāresi. Athassā hatthato khaṇṭitti pati, tathā amsato uggīvañca pati, dakkhiṇakkhica phandati, phalino rukkhā aphaḷā viya aphaḷā ca phalino viya khāyimsu, dasa disā na paññāyimsu. Sā: “Kim nu kho idam, pubbe abhūtapubbaṃ ajja me hoti, kim bhavissati, mayham vā antarāyo bhavissati, mama puttānam vā, udāhu vessantarassā” ti cintetvā āha:

**541. Khaṇittikam me patitam, dakkhiṇakkhi ca phandati,
Aphaḷā phalino rukkhā, sabbā muyhanti me disā ti.**

Evam sā paridevantī pakkāmi.

**542. Tassā sāyanhakālasmiṃ, assamāgamanam pati,
Atthaṅgatamhi sūriye, vālā panthe upaṭṭhahum.**

**543. Nīce colambate sūriyo, dūre ca vata assamo,
Yañca nesam ito hassam, tam te bhuñjeyyu bhojanam.**

544. So nūna khattiyo eko, paṇṇasālāya acchati,
Tosento dārake chāte, mamaṃ disvā anāyatim.

545. Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā,
Sāyaṃ saṃvesanākāle, khīrapītāva acchare.

546. Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā,
Sāyaṃ saṃvesanākāle, vāripītāva acchare.

547. Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, vacchā bālāva mātaram.

548. Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, haṃsāvuparipallale.

549. Te nūna puttakā mayhaṃ, kapaṇāya varākiyā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, assamassāvidūrato.

550. Ekāyano ekapatho, sarā sobbhā ca passato,
Aññaṃ maggaṃ na passāmi, yena gaccheyya assamaṃ.

551. Migā namatthu rājāno, kānanasmiṃ mahabbalā,
Dhammena bhātaro hotha, maggaṃ me detha yācitā.

552. Avaruddhassāhaṃ bhariyā, rājaputtassa sirīmato,
Taṃ cāhaṃ nātimaññāmi, rāmaṃ sītāvanubbatā.

553. Tumhe ca putte passatha, sāyaṃ saṃvesanaṃ pati,
Ahañca putte passeyyaṃ, jālim kaṇhājinaṃ cubho.

554. Bahuṃ cidaṃ mūlaphalaṃ, bhakkho cāyaṃ anappako,
Tato upaḍḍhaṃ dassāmi, maggaṃ me detha yācitā.

555. Rājaputtī {6.558} ca no mātā, rājaputto ca no pitā,
Dhammena bhātaro hotha, maggaṃ me detha yācitā ti.

Tattha tassā ti tassā mama. Assamāgamanam patī ti assamaṃ paṭicca sandhāya āgacchantiyā. Upaṭṭhahun-ti utṭhāya ṭhitā. Te kira paṭhamam paṭipāṭiyā nipajjitvā tāya āgamanakāle utṭhāya vijambhitvā maggaṃ rumbhantā paṭipāṭiyā tiriyaṃ aṭṭhaṃsu. Yañca tesan-ti ahañca yaṃ ito mūlaphalāphalaṃ tesam harissam, tam-eva vessantaro ca ubho puttakā cāti te tayo pi janā bhuñjeyyuraṃ, aññaṃ tesam bhojanaṃ natthi. Anāyatīn-ti anāgacchantim maṃ ñatvā ekako va nūna dārake tosentō nisinno.

Samvesanākāle ti aññesu divasesu attano khādāpanapivāpanakāle
khīrapītāvā ti yathā khīrapītā migapotakā khīratthāya kanditvā taṃ
alabhitvā kandantāva niddaṃ okkamanti, evaṃ me puttakā phalāphalatthāya
kanditvā taṃ alabhitvā kandantāva niddaṃ upagatā bhavissantīti vadati.

Vāripītāvā ti yathā pipāsītā migapotakā pānīyatthāya kanditvā taṃ alabhitvā
kandantāva niddaṃ okkamantīti imināva nayena attho veditabbo. **Acchare** ti
acchanti. **Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti** ti maṃ paccuggatā hutvā tiṭṭhanti.
“Paccuggantunā” ti pi pāṭho, paccuggantvā ti attho. **Ekāyano** ti ekasseva
ayano ekapadikamaggo. **Ekapatho** ti so ca ekova, dutiyo natthi, okkamitvā
gantuṃ na sakkā. Kasmā? Yasmā sarā sobbhā ca passato. **Migā namatthū** ti
sā aññaṃ maggaṃ adisvā: “Ete yācitvā paṭikkamāpessāmi” ti phalapacchim
sīsato otāretvā añjaliṃ paggayha namassamānā evamāha. **Bhātaro** ti aham-pi
manussarājaputtī, tumhī pi migarājaputtā, iti me dhammena bhātaro hotha.

Avaruddhassā ti raṭṭhato pabbājitassa. **Rāmaṃ sītāvanubbatā** ti yathā
dasaratharājaputtaṃ rāmaṃ tassa kaniṭṭhabhaginī sītādevī tasseeva
aggamahesī hutvā taṃ anubbatā patidevatā hutvā appamattā upaṭṭhāsi, tathā
aham-pi vessantaram upaṭṭhahāmi, nātimaññāmīti vadati. **Tumhe cā** ti tumhe
ca mayhaṃ maggaṃ datvā sāyaṃ gocaraggahaṇakāle putte passatha, ahañca
attano putte passeyyaṃ, detha me magganthi yācati.

Atha te tayo devaputtā velaṃ oloketvā: “Idānissā maggaṃ dātuṃ velā” ti ñatvā
uṭṭhāya apagacchimsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**556. Tassā lālappamānāya, bahuṃ kāruññaśaṇhitam,
Sutvā nelapatiṃ vācam, vālā panthā apakkamun-ti.**

Tattha **nelapatin**-ti na elapatiṃ elapātavirahitaṃ visaṭṭhaṃ madhuravācam.

Sā pi vāḷesu apagatesu assamaṃ agamāsi. Tadā ca puṇṇamuposatho hoti. Sā
caṅkamanakoṭiṃ patvā yesu yesu ṭhānesu pubbe putte passati, tesu tesu ṭhānesu
apassantī āha:

**557. Imamhi {6.559} naṃ padesamhi, puttakā paṃsukunṭhitā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, vacchā bālāva mātaram.**

**558. Imamhi naṃ padesamhi, puttakā paṃsukunṭhitā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, haṃsāvuparipallale.**

**559. Imamhi naṃ padesamhi, puttakā paṃsukunṭhitā,
Paccuggatā maṃ tiṭṭhanti, assamassāvidūrato.**

560. Dve migā viya ukkaṇṇā, samantā mabhidhāvino,
Ānandino pamuditā, vaggamānāva kampare,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

561. Chakalīva migī chāpaṃ, pakkhī muttāva pañjarā,
Ohāya putte nikkhamim, sīhīvāmisagiddhinī,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

562. Idam nesaṃ padakkantaṃ, nāgānamiva pabbate,
Citakā parikiṇṇāyo, assamassāvidūrato,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

563. Vālikāya pi okiṇṇā, puttakā paṃsukunṭhitā,
Samantā abhidhāvanti, te na passāmi dārake.

564. Ye maṃ pure paccuṭṭhenti, araṇṇā dūramāyatim,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

565. Chakalimva migim chāpā, paccuggantuna mātaram,
Dūre maṃ pavilokenti, te na passāmi dārake.

566. Idam nesaṃ kīlanakaṃ, patitaṃ paṇḍubeluvam,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

567. Thanā ca mayhime pūrā, uro ca sampadālati,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

568. Ucchaṅgeko vicināti, thanamekāvalambati,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinam cubho.

569. Yassu sāyanhasamayam, puttakā paṃsukunṭhitā,
Ucchaṅge me vivattanti, te na passāmi dārake.

570. Ayam so assamo pubbe, samajjo paṭibhāti maṃ,
Tyajja putte apassantyā, bhamate viya assamo.

571. Kimidaṃ {6.560} appasaddova, assamo paṭibhāti maṃ,
Kākolā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.

572. Kimidaṃ appasaddova, assamo paṭibhāti maṃ,
Sakuṇā pi na vassanti, matā me nūna dārakā ti.

Tattha nan-ti nipātamattaṃ. Paṃsukunṭhitā ti paṃsumakkhitā. Paccuggatā
man-ti maṃ paccuggatā hutvā. “Paccuggantunā” ti pi pāṭho,

paccuggantvāicceva attho. **Ukkaṇṇā** ti yathā migapotakā mātaram disvā kaṇṇe ukkhipitvā gīvaṃ pasāretvā mātaram upagantvā haṭṭhatuṭṭhā samantā abhidhāvino. **Vaggamānāva kampare** tivajjamānā yeva mātu hadayamaṃsaṃ kampfenti viya evaṃ pubbe mama puttā. **Tyajjā** ti te ajja na passāmi. **Chakalīva migī chāpan**-ti yathā chakalī ca migī ca pañjarasaṅkhātā kulāvakā muttā pakkhī ca āmisagiddhinī sīhī ca attano chāpaṃ ohāya gocarāya pakkamanti, tathāham-pi ohāya putte gocarāya nikkhaminti vadati. **Idaṃ nesaṃ padakkantaṃ**-ti vassāratte sānupabbate nāgānaṃ padavalañjaṃ viya idaṃ nesaṃ kīḷanaṭṭhāne ādhāvanaparidhāvanapadakkantaṃ paññāyati. **Citakā** ti sañcitanicitā kavālukapuñjā. **Parikiṇṇāyo** ti vippakiṇṇāyo. **Samantā mabhidhāvanti** ti aññesu divasesu samantā abhidhāvanti.

Paccuṭṭhenti ti paccuggacchanti. **Dūramāyatin**-ti dūrato āgacchantiṃ. **Chakalimva migim chāpā** ti attano mātaram chakalim viya migim viya ca chāpā. **Idaṃ nesaṃ kīḷanakaṃ**-ti hatthirūpakādīhi kīḷantānaṃ idaṃca tesam hatthato suvaṇṇavaṇṇaṃ kīḷanabeluvaṃ parigaḷitvā patitaṃ. **Mayhime** ti mayhaṃ ime thanā ca khīrassa pūrā. **Uro ca sampadālati** ti hadayaṃca phalati. **Ucchaṅge me vivattanti** ti mama ucchaṅge āvattanti vivattanti. **Samajjo paṭibhā** ti man-ti samajjaṭṭhānaṃ viya mayhaṃ upaṭṭhāti. **Tyajjā** ti te ajja. **Apassantiyā** ti apassantiyā mama. **Bhamate viyā** ti kulālacakkaṃ viya bhamati. **Kākolā** ti vanakākā. **Matā nūnā** ti addhā matā vā kenaci nītā vā bhavissanti. **Sakuṇā** ti avasesasakuṇā.

Iti sā vilapanti mahāsattassa santikaṃ gantvā phalapacchim otāretvā mahāsattam tuṇhimāsīnaṃ disvā dārake cassa santike apassanti āha:

**573. Kimidaṃ tuṇhibhūtosī, api ratteva me mano,
Kākolā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.**

**574. Kimidaṃ tuṇhibhūtosī, api ratteva me mano,
Sakuṇā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.**

**575. Kacci nu me ayyaputta, migā khādiṃsu dārake,
Araññe iriṇe vivane, kena nītā me dārakā.**

**576. Adu {6.561} te pahitā dūtā, adu suttā piyaṃvadā,
Adu bahi no nikkhantā, khiḍḍāsu pasutā nu te.**

**577. Nevāsaṃ kesā dissanti, hatthapādā ca jālino,
Sakuṇānaṃ opāto, kena nītā me dārakā ti.**

Tattha api **ratteva me mano** ti api balavapaccūse supinaṃ passantiyā viya me mano. **Migā** ti sīhādayo vāḷamigā. **Iriṇe** ti niroje. **Vivane** ti vivitte. **Dūtā** ti adu jetuttaranagare siviraṇṇo santikaṃ tayā dūtā katvā pesitā. **Suttā** ti antopaṇṇasālaṃ pavisitvā sayitā. **Adu bahi no** ti adu te dārakā khiḍḍāpasutā hutvā bahi nikkhantāti pucchatī. **Nevāsaṃ kesā dissanti** ti sāmi vessantara, neva tesāṃ kāḷaṇṇanavaṇṇā kesā dissanti. **Jālino** ti kaṇcanaajālavacittā hatthapādā. **Sakuṇānaṃ opāto** ti himavantapadese hatthiliṅgasakuṇā nāma atthi, te opatitvā ādāya ākāse neva gacchantī. Tena taṃ pucchāmi: “Kiṃ tehi sakuṇehi nītā, ito aññesaṃ-pi kesaṇci tesāṃ sakuṇānaṃ viya opāto jāto, akkhāhi, kena nītā me dārakā” ti?

Evam vutte pi mahāsatto na kiñci āha. Atha naṃ sā: “Deva, kasmā mayā saddhiṃ na kathesi, ko mama doso” ti vatvā āha:

**578. Idam tato dukkhatarāṃ, sallaviddho yathā vaṇo,
Tyajja putte na passāmi, jāliṃ kaṇhājinaṃ cubho.**

**579. Idam-pi dutiyaṃ sallam, kampeti hadayaṃ mama,
Yaṇca putte na passāmi, tvaṇca maṃ nābhībhāsasi.**

**580. Ajjeva me imam rattim, rājaputta na saṃsati,
Maññe okkantasantam maṃ, pāto dakkhisi no matan-ti.**

Tattha **idam tato dukkhataran**-ti sāmi vessantara, yaṃ mama raṭṭhā pabbājitāya araṇṇe vasantiyā putte ca apassantiyā dukkhaṃ, idam tava mayā saddhiṃ akathanaṃ mayhaṃ tato dukkhatarāṃ. Tvaṇhi maṃ aggidaḍḍhaṃ paṭidahanto viya papātā patitaṃ daṇḍena pothento viya sallena vaṇaṃ vijjhanto viya tuṇhībhāvena kilamesi. Idaṇhi me hadayaṃ sallaviddho yathā vaṇo tatheva kampati ceva rujati ca. “Sampaviddho” ti pi pāṭho, sampatividdhoti attho. **Okkantasantam man**-ti apagatajīvitam maṃ. **Dakkhisi no matan**-ti ettha **no**-kāro nipātamatto, mataṃ maṃ kālasseva tvaṃ passissasī ti attho.

Atha mahāsatto: “Kakkhaḷakathāya naṃ puttasaṃsokam jāhāpessāmī” ti cintetvā imam gāthamāha.

**581. Nūna {6.562} maddī varārohā, rājaputtī yasassinī,
Pāto gatāsi uñchāya, kimidaṃ sāyamāgatā ti.**

Tattha **kimidaṃ sāyamāgatā**ti: “Maddi, tvaṃ abhirūpā pāsādikā, himavante ca nāma bahū vanacarakā tāpasavijjādhārādayo vicaranti. Ko jānāti, kiṃ bhavissati, kiñci tayā kataṃ, tvaṃ pāto va gantvā kimidaṃ sāyamāgacchasi, daharakumārake ohāya araññagatitthiyo nāma sasāmitthiyo evarūpā na honti, ‘kā nu kho me dārakānaṃ pavatti, kiṃ vā me sāmiko cintessatī’ ti ettakam-pi te nāhosi. Tvaṃ pāto va gantvā candālakena āgacchasi, mama duggatabhāvassevesa doso” ti tajjetvā vañcetvā kathesi.

Sā tassa kathaṃ sutvā āha:

**582. Nanu tvaṃ saddamassosi, ye saraṃ pātumāgatā,
Sīhassa pi nadantassa, byagghassa ca nikujjitaṃ.**

**583. Ahu pubbanimittaṃ me, vicarantā brahāvane,
Khaṇitto me hatthā patito, uggīvañcā pi amsato.**

**584. Tadāhaṃ byathitā bhītā, puthu katvāna añjalim,
Sabbadisā namassissam, api sotthi ito siyā.**

**585. Mā heva no rājaputto, hato sīhena dīpinā,
Dārakā vā parāmaṭṭhā, acchakokataracchihi.**

**586. Sīho byaggho ca dī pi ca, tayo vālā vane migā,
Te maṃ pariyāvaruṃ maggaṃ, tena sāyamhi āgatā ti.**

Tattha **ye saraṃ pātumāgatā** ti ye pānīyaṃ pātuṃ imaṃ saraṃ āgatā. **Byagghassa cā** ti byagghassa ca aññesaṃ hatthi-ādīnaṃ catuppadānañceva saṇṇasaṅghassa ca nikujjitaṃ ekaninnādasaddaṃ kiṃ tvaṃ na assosīti pucchati. So pana mahāsattena puttānaṃ dinnavelāya saddo ahosi. **Ahu pubbanimittaṃ me** ti deva, imassa me dukkhassa anubhavanatthāya pubbanimittaṃ ahosi. **Uggīvan**-ti aṃsakūṭe pacchilagganakaṃ. **Puthū** ti visuṃ visuṃ. **Sabbadisā namassissan**-ti sabbā dasa disā namassim. **Mā heva no** ti amhākaṃ rājaputto sīhādīhi hato mā hotu, dārakā pi acchādīhi parāmaṭṭhā mā hontūti patthayantī namassissam. **Te maṃ pariyāvaruṃ maggaṃ**-ti sāmi vessantara, ahaṃ: “Imāni ca bhīsanakāni mahantāni, dussupino ca me diṭṭho, ajja sakālasseva gamissāmī” ti kampamānā mūlaphalāphalāni upadhāresim, atha me phalitarukkhā pi aphaḷā viya aphaḷā ca phalino viya dissanti, kicchena phalāphalāni gahetvā giridvāraṃ

sampāpuṇim. Atha te sīhādayo maṃ disvā maggaṃ paṭipāṭiyā rumbhitvā
aṭṭhaṃsu. Tena sāyaṃ āgatāṃhi, khamāhi me, sāmīti.

Mahāsatto tāya saddhiṃ ettakam-eva kathaṃ vatvā yāva aruṇuggamanā na
kiñci kathesi. Tato paṭṭhāya maddī nānappakāraṃ vilapantī āha:

**587. Ahaṃ {6.563} patiṇca putte ca, āceramiva māṇavo,
Anuṭṭhitā divārattim, jaṭinī brahmacārini.**

**588. Ajaṇi paridahitvā, vanamūlaphalahāriyā,
Vicarāmi divārattim, tumhaṃ kāmā hi puttakā.**

**589. Ahaṃ suvaṇṇahaliddim, ābhataṃ paṇḍubeluvanā,
Rukkhapakkāni cāhāsim, ime vo putta kīlanā.**

**590. Imaṃ mūlālivattakaṃ, sālukaṃ ciñcabhedakaṃ,
Bhuñja khuddehi saṃyuttaṃ, saha puttehi khattiya.**

**591. Padumaṃ jālino dehi, kumudaṇca kumāriyā,
Māline passa naccante, sivi puttāni avhaya.**

**592. Tato kaṇhājiniyā pi, nisāmehe rathesabha,
Mañjussarāya vagguyā, assamaṃ upayantiyā.**

**593. Samānasukhadukkhamaṃ, raṭṭhā pabbajitā ubho,
Api sivi putte passesi, jālim kaṇhājinaṃ cubho.**

**594. Samaṇe brāhmaṇe nūna, brahmacariyaparāyaṇe,
Ahaṃ loke abhissapim, sīlavante bahussute,
Tyajja putte na passāmi, jālim kaṇhājinaṃ cubho ti.**

Tattha āceramiva māṇavo ti vattasampanno antevāsiko ācariyaṃ viya
paṭijaggati. Anuṭṭhitā ti pāricariyānuṭṭhānena anuṭṭhitā appamattā hutvā
paṭijaggāmi. Tumhaṃ kāmā ti tumhākaṃ kāmena tumhe patthayanti.
Puttakā ti kumāre ālapantī paridevati. Suvāṇṇahaliddin-ti puttakā ahaṃ
tumhākaṃ nhāpanatthāya suvaṇṇavaṇṇaṃ haliddim ghaṃsitvā ādāya āgatā.
Paṇḍubeluvan-ti kīlanatthāya ca vo idaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ beluvapakkaṃ
mayā ābhataṃ. Rukkhapakkāni ti tumhākaṃ kīlanatthāya aññāni pi
manāpāni rukkhaphalāni āhāsim. Ime vo ti puttakā ime vo kīlanāti vadati.
Mūlālivattakan-ti mūlāluṇḍalakaṃ. Sālukan-ti idaṃ uppalādisālukaṃ-pi
me bahu ābhataṃ. Ciñcabhedakan-ti siṅghāṭakaṃ. Bhuñja ti idaṃ sabbaṃ
khuddamadhunā saṃyuttaṃ puttehi saddhiṃ bhuñjāhīti paridevati. Sivi
puttāni avhayā ti sāmī sivrāja, paṇṇasālāya sayāpitaṭṭhānato siṅghaṃ puttake

pakkosāhi. Api **sivi putte passesī** ti sāmi sivrāja, api putte passasi, sace passasi, mama dassahi, kiṃ maṃ ativiya kilamesi. **Abhissapin-**ti tumhākaṃ puttadhītarō mā passitthāti evaṃ nūna akkosinti.

Evam̐ {6.564} vilapamānāya pi tāya saddhiṃ mahāsatto na kiñci kathesi. Sā tasmim̐ akathente kampamānā candālokena putte vicinantī yesu yesu jamburukkhādīsu pubbe kīlīmsu, tāni tāni patvā paridevantī āha:

**595. Ime te jambukā rukkhā, vedisā sinduvārakā,
Vividhāni rukkhajātāni, te kumārā na dissare.**

**596. Assatthā panasā ceme, nigrodhā ca kapitthanā,
Vividhāni phalajātāni, te kumārā na dissare.**

**597. Ime tiṭṭhanti ārāmā, ayaṃ sītūdakā nadī,
Yatthassu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare.**

**598. Vividhāni pupphajātāni, asmim̐ uparipabbate,
Yānassu pubbe dhāriṃsu, te kumārā na dissare.**

**599. Vividhāni phalajātāni, asmim̐ uparipabbate,
Yānassu pubbe bhuñjīmsu, te kumārā na dissare.**

**600. Ime te hatthikā assā, balibaddā ca te ime,
Yehissu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare ti.**

Tattha **ime te hatthikā** ti sā pabbatūpari dārake adisvā paridevamānā tato oruyha puna assamapadaṃ āgantvā tattha te upadhārentī tesam̐ kīḷanabhaṇḍakāni disvā evamāha.

Athassā paridevanasaddena ceva padasaddena ca migapakkhino calīmsu. Sā te disvā āha:

**601. Ime sāmā sasolūkā, bahukā kadalīmigā,
Yehissu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare.**

**602. Ime hamsā ca koñcā ca, mayūrā citrapekhuṇā,
Yehissu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare ti.**

Tattha **sāmā** ti khuddakā sāmā suvaṇṇamigā. **Sasolūkā** ti sasā ca ulūkā ca.

Sā assamapade piyaputte adisvā nikkhamitvā pupphitavanaghaṭaṃ pavisitvā taṃ taṃ ṭhānaṃ oloketī āha:

**603. Imā tā vanagumbāyo, pupphitā sabbakālikā,
Yatthassu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare.**

**604. Imā tā pokkharāṇī rammā, cakkavākūpakūjitā,
Mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi ca,
Yatthassu pubbe kīlīmsu, te kumārā na dissare ti.**

Tattha {6.565} **vanagumbāyo** ti vanaghaṭṭāyo.

Sā kатthaci piyaputte adisvā puna mahāsattassa santikaṃ āgantvā taṃ dummukhaṃ nisinnaṃ disvā āha:

**605. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakamāhaṭaṃ,
Aggi pi te na hāpito, kiṃ nu mando va jhāyasi.**

**606. Piyo piyena saṅgama, samo me byapahaññati,
Tyajja putte na passāmi, jālīm kaṇhājinaṃ cubho ti.**

Tattha **na hāpito** ti na jalito. Idaṃ vuttaṃ hoti: sāmi, tvaṃ pubbe kaṭṭhāni bhindasi, udakaṃ āharitvā ṭhapesi, aṅgārakapalle aggaṃ karosi, ajja tesu ekam-pi akatvā kiṃ nu mando va jhāyasi, tava kiriyā mayhaṃ na ruccatīti.

Piyo piyenā ti vessantaro mayhaṃ piyo, ito me piyataro natthi, iminā me piyena saṅgama samāgantvā pubbe samo me byapahaññati dukkhaṃ vigacchati, ajja pana me imaṃ passantiyā pi soko na vigacchati, kiṃ nu kho kāraṇanti. **Tyajjā** ti hotu, diṭṭhaṃ me kāraṇaṃ, te ajja putte na passāmi, tena me imaṃ passantiyā pi soko na vigacchatīti.

Tāya evaṃ vutte pi mahāsatto tuṇhībhūto va nisīdi. Sā tasmim akathente sokasamappitā pahaṭakukkuṭi viya kampamānā puna paṭhamam vicaritaṭṭhānāni vicaritvā mahāsattassa santikaṃ paccāgantvā āha:

**607. Na kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā,
Kākolā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.**

**608. Na kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā,
Sakuṇā pi na vassanti, matā me nūna dārakā ti.**

Tattha **na kho no** ti deva, na kho amhākaṃ putte passāmi. **Yena te nīhatā** ti kenaci tesam nīhatabhāvam-pi na jānāmīti adhippāyenevamāha.

Evaṃ vutte pi mahāsatto na kiñci kathesi yeva. Sā puttasokena phuṭṭhā putte upadhārentī tatiyam-pi tāni tāni ṭhānāni vātavegena vicari. Tāya ekarattim vicaritaṭṭhānaṃ pariggayhamānaṃ pannarasayojanamattaṃ ahosi. Atha ratti

vibhāsi, aruṇodayo jāto. Sā puna gantvā mahāsattassa santike ʘhitā paridevi.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**609. Sā tattha paridevitvā, pabbatāni vanāni ca,
Punadevassamaṃ gantvā, rodi sāmikasantike.**

**610. Na {6.566} kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā,
Kākolā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.**

**611. Na kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā,
Sakuṇā pi na vassanti, matā me nūna dārakā.**

**612. Nu kho no deva passāmi, yena te nīhatā matā,
Vicarantī rukkhamūlesu, pabbatesu guhāsu ca.**

**613. Iti maddī varārohā, rājaputtī yasassinī,
Bāhā paggayha kanditvā, tattheva patitā chamā ti.**

Tattha **sāmikasantike** ti bhikkhave, sā maddī tattha vaṅkapabbatakucchiyaṃ
sānupabbatāni vanāni ca vicarantī paridevitvā puna gantvā sāmikaṃ nissāya
tassa santike ʘhitā puttānaṃ atthāya rodī, “na kho no” ti ādīni vadantī
paridevī ti attho. **Iti maddī varārohā** ti bhikkhave, evaṃ sā uttamarūpadharā
varārohā maddī rukkhamūlādīsu vicarantī dārake adisvā: “Nissamsayaṃ matā
bhavissanti” ti bāhā paggayha kanditvā tattheva vessantarassa pādamūle
chinnaṣuvaṇṇakadalī viya chamāyaṃ pati.

Atha mahāsatto: “Matā maddī” ti saññāya kampamāno: “Aṭṭhāne padese matā
maddī. Sace hissā jetuttaranagare kālakiriyā abhavissa, mahanto parivāro
abhavissa, dve raṭṭhāni caleyyuṃ. Ahaṃ pana araṇṇe ekakova, kiṃ nu kho
karissāmi” ti uppannabalavasoko pi satim paccupaṭṭhāpetvā: “Jānissāmi tāvā” ti
uṭṭhāya tassā hadaye hatthaṃ ʘhapetvā santāpapavattim ṇatvā kamaṇḍalunā
udakaṃ āharitvā satta māse kāyasamsaggaṃ anāpannapubbo pi balavasokena
pabbajitabhāvaṃ sallakkhetuṃ asakkonto assupuṇṇehi nettehi tassā sīsaṃ
ukkhapitvā ūrūsu ʘhapetvā udakena pariṭṭhositvā mukhaṇca hadayaṇca
parimajjanto nisīdi. Maddī pi kho thokaṃ vītināmetvā satim paṭilabhitvā
hirottappaṃ paccupaṭṭhāpetvā uṭṭhāya mahāsattaṃ vanditvā: “Sāmi vessantara,
dārakā te kuhiṃ gatā” ti āha. “Devī, ekassa brāhmaṇassa dāsathāya dinnā” ti.
Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**614. Tamajjhapattaṃ rājaputtim, udakenābhisiñcatha,
Assatthaṃ naṃ viditvāna, atha naṃ etadabravī ti.**

Tattha {6.567} **ajjhapattan**-ti attano santikaṃ pattaṃ, pādamūle patitvā
visaññibhūtaṃti attho. **Etadabravī** ti etaṃ: “Ekassa me brāhmaṇassa
dāsathāya dinnā” ti vacanaṃ abravī.

Tato tāya: “Deva, putte brāhmaṇassa datvā mama sabbarattim paridevitvā
vicarantiyā kiṃ nācikkhasī” ti vutte mahāsatto āha:

**615. Ādiyeneva te maddi, dukkhaṃ nakkhātumicchisaṃ,
Daliddo yācako vuḍḍho, brāhmaṇo gharamāgato.**

**616. Tassa dinnā mayā puttā, maddi mā bhāyi assasa,
Maṃ passa maddi mā putte, mā bālhaṃ paridevasi,
Lacchāma putte jīvantā, arogā ca bhavāmase.**

**617. Putte pasuñca dhaññañca, yañca aññaṃ ghare dhanam,
Dajjā sappuriso dānam, disvā yācakamāgataṃ,
Anumodāhi me maddi, puttake dānamuttaman-ti.**

Tattha **ādiyenevā** ti ādikeneva. Idaṃ vuttaṃ hoti: sace te ahaṃ ādito va
tamatthaṃ ācikkhissaṃ, tato tava sokaṃ sandhāretuṃ asakkontiyā hadayaṃ
phaleyya, tasmā ādikeneva te maddi dukkhaṃ na akkhātuṃ icchissanti.
Gharamāgato ti imaṃ amhākaṃ vasanaṭṭhānaṃ āgato. **Arogā ca bhavāmase**
ti yathā tathā mayaṃ arogā homa, jīvamānā avassaṃ putte brāhmaṇena nīte
pi passissāma. **Yañca aññaṃ**-ti yañca aññaṃ ghare saviññāṇakaṃ dhanam.
Dajjā sappuriso dānan-ti sappuriso uttamatthaṃ patthento uraṃ bhinditvā
hadayamaṃsam-pi gahetvā dānaṃ dadeyyāti.

Maddī āha:

**618. Anumodāmi te deva, puttake dānamuttamaṃ,
Datvā cittaṃ pasādehi, bhiyyo dānaṃ dado bhava.**

**619. Yo tvaṃ maccherabhūtesu, manussesu janādhipa,
Brāhmaṇassa adā dānaṃ, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano ti.**

Tattha **anumodāmi te** ti dasa māse kucchiyā dhāretvā divasassa
dvattikkhattuṃ nhāpetvā pāyetvā bhojetvā ure nipajjāpetvā
paṭijaggitaputtakesu bodhisattena dinnesu sayam puttadānaṃ anumodantī
evamāha. Iminā kāraṇena jānitabbaṃ: “Pitāva puttānaṃ sāmiko” ti. **Bhiyyo
dānaṃ dado bhavā** ti mahārāja, uttari pi punappunaṃ dānaṃ dāyako va

hohi, “sudinnaṃ me dānaṃ”-ti cittaṃ pasādehi, yo tvaṃ maccherabhūtesu
sattesu piyaputte adāsīti.

Evaṃ vutte mahāsatto: “Maddi, kinnāmetaṃ kathesi, sace hi mayā putte datvā
cittaṃ pasādetuṃ nābhavissa, imāni pana me acchariyāni na pavatteyyun”-ti
vatvā sabbāni pathavininnādādīni {6.568} kathesi. Tato maddī tāni acchariyāni
kittetvā dānaṃ anumodantī āha:

**620. Ninnādītā te pathavī, saddo te tidivaṅgato,
Samantā vijjutā āguṃ, girīnaṃva patissutā ti.**

Tattha **vijjutā āguṃ**-ti akālavijjulatā himavantapadese samantā nicchariṃsu.
Girīnaṃva patissutā ti girīnaṃ patissutasaddā viya viravā uṭṭhahiṃsu.

**621. Tassa te anumodanti, ubho nāradapabbatā,
Indo ca brahmā pajāpati, somo yamo vessavaṇo,
Sabbe devānumodanti, tāvatimsā saindakā.**

**622. Iti maddī varārohā, rājaputtī yasassinī,
Vessantarassa anumodi, puttake dānamuttaman-ti.**

Tattha **ubho nāradapabbatā** ti ime pi dve devanikāyā attano vimānadvāre
ṭhitāva: “Sudinnaṃ me dānaṃ”-ti anumodanti. **Tāvatimsā saindakā** ti
indajetṭhakā tāvatimsā pi devā te dānaṃ anumodantīti.

Evaṃ mahāsattena attano dāne vaṇṇite tamevatthaṃ parivattetvā: “Mahārāja
vessantara, sudinnaṃ nāma te dānaṃ”-ti maddī pi tatheva dānaṃ vaṇṇayitvā
anumodamānā nisīdi. Tena satthā: “Iti maddī varārohā” ti gāthamāha.

Maddīpabbavaṇṇanā niṭṭhitā

Sakkapabbavaṇṇanā

Evaṃ tesu aññamaññaṃ sammodanīyaṃ kathaṃ kathentesu sakko cintesi:
“Ayaṃ vessantaro rājā hiyyo jūjakassa pathaviṃ unnādetvā dārake adāsī, idāni
taṃ koci hīnapuriso upasaṅkamitvā sabbalakkhaṇasampannaṃ maddiṃ yācitvā
rājānaṃ ekakaṃ katvā maddiṃ gahetvā gaccheyya, tato esa anātho nippaccayo
bhaveyya. Ahaṃ brāhmaṇavaṇṇena naṃ upasaṅkamitvā maddiṃ yācitvā
pāramikūtaṃ gāhāpetvā kassaci avissajjiyaṃ katvā puna naṃ tasseva datvā
āgamissāmī” ti. So sūriyuggamanavelāya tassa santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha:

**623. Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamanam pati,
Sakko brāhmaṇavaṇṇena, pāto tesam adissathā ti.**

Tattha {6.569} **pāto tesam adissathā** ti pāto va nesam dvinnam-pi janānam
paññāyamānarūpo purato aṭṭhāsi, ṭhatvā ca pana paṭisanthāram karonto āha:

**624. Kacci nu bhoto kusalam, kacci bhoto anāmayam,
Kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.**

**625. Kacci ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vālamigākiṇṇe, kacci himsā na vijjati ti.**

Mahāsatto āha:

**626. Kusalañceva no brahme, atho brahme anāmayam,
Atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū.**

**627. Atho ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vālamigākiṇṇe, himsā mayham na vijjati.**

**628. Satta no māse vasatam, araṇṇe jīvasokinam,
Idam dutiyam passāma, brāhmaṇam devavaṇṇinam,
Ādāya veḷuvam daṇḍam, dhārentam ajinakkhipam.**

**629. Svāgataṁ te mahābrahme, atho te adurāgataṁ,
Anto pavisa bhaddante, pāde pakkhālayassu te.**

**630. Tindukāni piyālāni, madhuke kāsūmāriyo,
Phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varam varam.**

**631. Idam-pi pāṇiyam sītam, ābhataṁ girigabbharā,
Tato piva mahābrahme, sace tvaṁ abhikaṅkhasi ti.**

Evam tena saddhim paṭisanthāram katvā mahāsatto:

**632. Atha tvaṁ kena vaṇṇena, kena vā pana hetunā,
Anuppatto brahāraṇṇam, tam me akkhāhi pucchito ti.**

Āgamanakāraṇam pucchi. Atha nam sakko: “Mahārāja, aham mahallako,
idhāgacchanto tava bhariyam maddim yācitum āgato, tam me dehi” ti vatvā
imam gāthamāha.

**633. Yathā vārivaho pūro, sabbakālaṃ na khīyati,
Evaṃ taṃ yācitāgacchīm, bhariyaṃ me dehi yācito ti.**

Evaṃ vutte mahāsatto: “Hiyyo me brāhmaṇassa dāraḱā dinnā, araṇṇe ekako hutvā kathaṃ te maddim dassāmi” ti avatvā pasāritahatthe saḥassatthavikaṃ ṭhapento viya asajjitvā abajjhivā anolīnamānaso hutvā girim unnādentō imāṃ gāthamāha.

**634. Dadāmi {6.570} na vikampāmi, yaṃ maṃ yācasi brāhmaṇa,
Santāṃ nappaṭiguyhāmi, dāne me ramatī mano ti.**

Tattha **santāṃ nappaṭiguyhāmī** ti saṃvijjamānaṃ na guyhāmi.

Evaṃca pana vatvā sīgham-eva kamaṇḍalunā udakaṃ āharitvā udakaṃ hatthe pātetvā piyabhariyaṃ brāhmaṇassa adāsi. Taṅkhaṇe yeva heṭṭhā vuttappakārāṇi sabbāni acchariyāni pāturaḥesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**635. Maddim hatthe gahetvāna, udakassa kamaṇḍaluṃ,
Brāhmaṇassa adā dānaṃ, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano.**

**636. Tadāsi yaṃ bhimsanakaṃ, tadāsi lomahaṃsanāṃ,
Maddim pariccajantassa, medanī sampakampatha.**

**637. Nevassa maddī bhākuṭi, na sandhīyati na rodati,
Pekkhatevassa tuṇhī sā, eso jānāti yaṃ varan-ti.**

Tattha **adā dānanti**: “Ambho brāhmaṇa, maddito me sataguṇena saḥassaguṇena sataḥassaguṇena sabbaññutaññāṇaṃ-eva piyataraṃ, idaṃ me dānaṃ sabbaññutaññāṇappaṭivedhassa paccayo hotū” ti vatvā dānaṃ adāsi vuttam-pi cetāṃ:

**638. Jālim kaṇhājinaṃ dhītaṃ, maddim devim patibbatāṃ,
Cajamāno na cintesiṃ, bodhiyā yeva kāraṇā.**

**639. Na me dessā ubho puttā, maddī devī na dessiyā,
Sabbāññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā piye adāsahan-ti. (Cp. 1.118-119).**

Tattha **sapakampathā** ti pathavī udakapariyantaṃ katvā kampittha. **Nevassa maddī bhākuṭi** ti bhikkhave, tasmim khaṇe maddī: “Maṃ mahallakassa brāhmaṇassa rājā detī” ti kodhavasena bhākuṭi pi nāhosi. **Na sandhīyati na rodati** ti neva maṅku ahosi, na akkhīni pūretvā rodati, atha kho tuṇhī sā hutvā: “Mādisaṃ itthiratanāṃ dadamāno na nikkāraṇā dassati, eso yaṃ varaṃ, taṃ jānāti” ti phullapadumavaṇṇaṃ assa mukhaṃ **pekkhateva**, olokayamānāva ṭhitā ti attho.

Atha mahāsatto: “Kīdisā maddī” ti tassā mukhaṃ olokesi. Sāpi: “Sāmi kiṃ maṃ olokesi” ti vatvā sīhanādaṃ nadantī imaṃ gāthamāha.

**640. Komārī yassāhaṃ bhariyā, sāmiko mama issaro,
Yassicche tassa maṃ dajjā, vikkiṇeyya haneyya vā ti.**

Tattha {6.571} **komārī yassāhaṃ bhariyā** ti ahaṃ yassa tava daharikā bhariyā, so tvaññeva mama issaro sāmiko. **Yassicche tassā** ti issaro ca nāma dāsiṃ maṃ yassa dātuṃ iccheyya, tassa dadeyya. **Vikkiṇeyya vā** ti dhanena vā atthe sati vikkiṇeyya, maṃsena vā atthe sati haneyya, tasmā yaṃ vo ruccati, taṃ karotha, nāhaṃ kujjhāmīti.

Sakko tesam paṇṭitajjhāsayataṃ viditvā thutiṃ akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**641. Tesam saṅkappamaññāya, devindo etadabravi,
Sabbe jītā te paccūhā, ye dibbā ye ca mānūsā.**

**642. Ninnādītā te pathavī, saddo te tidivaṅgato,
Samantā vijjutā āgum, girīnaṃva patissutā.**

**643. Tassa te anumodanti, ubho nāradapabbatā,
Indo ca brahmā pajāpati, somo yamo vessavaṇo,
Sabbe devānumodanti, dukkaraṇhi karoti so.**

**644. Duddadam dadamānānaṃ, dukkaram kamma kubbatam,
Asanto nānukubbanti, sataṃ dhammo durannayo.**

**645. Tasmā sataṇca asataṃ, nānā hoti ito gati,
Asanto nirayaṃ yanti, santo saggaparāyaṇā.**

**646. Yametaṃ kumāre adā, bhariyaṃ adā vane vasam,
Brahmayānamanokkamma, sagge te taṃ vipaccatū ti.**

Tattha **paccūhā** ti paccatthikā. **Dibbā** ti dibbasampattiṭṭhā. **Mānūsā** ti manussasampattiṭṭhā. Ke pana teti? Macchariyadhammā. Te sabbe puttadāraṃ dentena mahāsattena jītā. Tenāha: “Sabbe jītā te paccūhā” ti. **Dukkaraṇhi karoti so** ti so vessantaro rājā ekako va araṇṇe vasanto bhariyaṃ brāhmaṇassa dento dukkaraṃ karotīti evaṃ sabbe devā anumodantīti vadati. “**Yametan**”-ti gāthaṃ anumodanaṃ karonto āha. **Vane vasan**-ti vane vasanto. **Brahmayānan**-ti seṭṭhayānaṃ. Tividho hi sucaritadhammo evarūpo ca dānadhammo ariyamaggassa paccayo hotīti: “Brahmayānan”-ti vuccati. Tasmā yaṃ taṃ idaṃ aṇṇaṃ dadato pi

nipphannaṃ brahmayānaṃ apāyabhūmiṃ anokkamitvā sagge te taṃ
vipaccatu, vipākapariyosāne ca sabbaññutaññāṇadāyakaṃ hotūti.

Evamassa sakko anumodanaṃ katvā: “Idāni mayā idha papañcaṃ akatvā imaṃ
imasseva datvā gantuṃ vaṭṭatī” ti cintetvā āha:

**647. Dadāmi {6.572} bhoto bhariyaṃ, maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ,
Tvañceva maddiyā channo, maddī ca patinā saha.**

**648. Yathā payo ca saṅkho ca, ubho samānavañṇino,
Evaṃ tuvaṅca maddī ca, samānamanacetasā.**

**649. Avaruddhettha araṇṇasmiṃ, ubho sammatha assame,
Khattiyā gottasampannā, sujātā mātupettito,
Yathā puñṇāni kayirātha, dadantā aparāparan-ti.**

Tattha **channo** ti anurūpo. **Ubho samānavañṇino** ti samānavañṇā ubho pi
parisuddhā yeva. **Samānamanacetasā** ti ācārādīhi kammehi samānena
manasaṅkhātena cetasā samannāgatā. **Avaruddhetthā** ti raṭṭhato pabbājita
hutvā ettha araṇṇe vasatha. **Yathā puñṇāni** ti yathā jetuttaranagare vo bahūni
puñṇāni katāni, hiyyo puttānaṃ ajja bhariyāya dānavasena pi katānīti
ettakeneva paritosāṃ akatvā ito uttari pi aparāparaṃ dadantā yathānurūpāni
puñṇāni kareyyāthāti.

Evaṅca pana vatvā sakko mahāsattassa maddiṃ paṭicchāpetvā varam dātuṃ
attānaṃ ācikkhanto āha:

**650. Sakkohamasmi devindo, āgatosmi tavantike,
Varam varassu rājisi, vare aṭṭha dadāmi te ti.**

Kathento yeva ca dibbattabhāvena jalanto taruṇasūriyo viya ākāse aṭṭhāsi. Tato
bodhisatto varam gaṇhanto āha:

**651. Varam ce me ado sakka, sabbabhūtānamissara,
Pitā maṃ anumodeyya, ito pattam sakam gharam,
Āsanena nimanteyya, paṭhametaṃ varam vare.**

**652. Purisassa vadham na roceyyam, api kibbisakārakam,
Vajjham vadhamhā moceyyam, dutiyetaṃ varam vare.**

**653. Ye vuḍḍhā ye ca daharā, ye ca majjhimaporisā,
Mam-eva upajīveyyūṃ, tatiyetaṃ varam vare.**

**654. Paradāraṃ na gaccheyyaṃ, sadārapasuto siyaṃ,
Thīnaṃ vasaṃ na gaccheyyaṃ, catutthetaṃ varaṃ vare.**

**655. Putto me sakka jāyetha, so ca dīghāyuko siyā,
Dhammena jine pathaviṃ, pañcametaṃ varaṃ vare.**

**656. Tato ratyā vivasāne, sūriyassuggamanaṃ pati,
Dibbā bhakkhā pātubhaveyyuṃ, chaṭṭhametaṃ varaṃ vare.**

**657. Dadato me na khīyetha, datvā nānutapeyyahaṃ,
Dadaṃ cittaṃ pasādeyyaṃ, sattametaṃ varaṃ vare.**

**658. Ito {6.573} vimuccamānāhaṃ, saggagāmī visesagū,
Anivatti tato assaṃ, aṭṭhametaṃ varaṃ vare ti.**

Tattha **anumodeyyā** ti sampaṭiccheyya na kujjheyya. **Ito pattan-**ti imamhā araṇṇā sakaṃ gharaṃ anuppattaṃ. **Āsanenā** ti rājāsana. Rajjaṃ me detūti vadati. Api **kibbisakārakan-**ti rājā hutvā rājāparādhikam-pi vajjhaṃ vadhamhā moceyyaṃ, evarūpassa pi me vadho nāma na ruccatu. **Mam-eva upajīveyyūn-**ti sabbete maññeva nissāya upajīveyyūṃ. **Dhammena jine** ti dhammena jinātu, dhammena rajjaṃ kāretū ti attho. **Visesagū** ti visesagamano hutvā tusitapure nibbato homīti vadati. **Anivatti tato assaṃ-**ti tusitabhavanato cavitvā manussattaṃ āgato punabhava anivatti assaṃ, sabbaññutaṃ sampāpuṇeyyanti vadati.

**659. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, devindo etadabravi,
Aciraṃ vata te tato, pitā taṃ daṭṭhumessatī ti.**

Tattha **daṭṭhumessatī** ti mahārāja, tava mātā ca pitā ca acireneva taṃ passitukāmo hutvā idhāgamissati, āgantvā ca pana setacchattaṃ datvā rajjaṃ niyyādetvā jetuttaranagaram-eva nessati, sabbe te manorathā matthakaṃ pāpuṇissanti, mā cintayī, appamatto hohi, mahārājāti.

Evam mahāsattassa ovādaṃ datvā sakko sakaṭṭhānam-eva gato. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**660. Idam vatvāna maghavā, devarājā sujampati,
Vessantare varaṃ datvā, saggakāyaṃ apakkamī ti.**

Tattha **vessantare** ti vessantarassa. **Apakkamī** ti gato anuppattoyevā ti.

Sakkapabbavaṇṇanā niṭṭhitā

Mahārājapabbavaṇṇanā

Bodhisatto ca maddī ca sammodamānā sakkadattiye assame vasiṃsu. Jūjako pi kumāre gahetvā saṭṭhiyojanamaggaṃ paṭipajji. Devatā kumārānaṃ ārakkhamaṃsu. Jūjako pi sūriye atthaṅgate kumāre gacche bandhitvā bhūmiyaṃ nipajjāpetvā sayam caṇḍavāḷamigabhayena rukkhaṃ āruyha viṭapantare sayati. Tasmim̐ khaṇe eko devaputto vessantaravaṇṇena, ekā devadhītā maddivaṇṇena āgantvā kumāre mocetvā hatthapāde sambāhitvā nhāpetvā maṇḍetvā dibbabhojanaṃ bhojetvā dibbasayane sayāpetvā aruṇuggamanakāle {6.574} baddhākāreneva nipajjāpetvā antaradhāyi. Evaṃ te devatāsaṅgahena arogā hutvā gacchanti. Jūjako pi devatādhiggahito hutvā: “Kālīṅgaraṭṭhaṃ gacchāmī” ti gacchanto aḍḍhamāsena jetuttaranagaraṃ patto. Taṃ divasaṃ paccūsakāle saṅjāyo mahārājā supinaṃ passi. Evarūpo supino ahosi: rañño mahāvinicchaye nisinnassa eko puriso kaṇho dve padumāni āharitvā rañño hatthe ṭhapesi. Rājā tāni dvīsu kaṇṇesu piḷandhi. Tesam̐ reṇu bhassitvā rañño ure patati. So pabujjhivā pāto va brāhmaṇe pucchi. Te: “Cirapavutthā vo, deva, bandhavā āgamissantī” ti byākarim̐su. So pāto va sīsaṃ nhāyitvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā alaṅkaritvā vinicchaye nisīdi. Devatā brāhmaṇaṃ dvīhi kumārehi saddhim̐ ānetvā rājaṅgaṇe ṭhapayim̐su. Tasmim̐ khaṇe rājā maggaṃ olokento kumāre disvā āha:

**661. Kassetam̐ mukhamābhāti, hemaṃ-vuttattamagginā,
Nikkhamva jātārūpassa, ukkā mukhapahamsitaṃ.**

**662. Ubho sadisapaccaṅgā, ubho sadisalakkhaṇā,
Jālissa sadiso eko, ekā kaṇhājīnā yathā.**

**663. Sīhā bilāva nikkhantā, ubho sampatirūpakā,
Jātārūpamayā yeva, ime dissanti dārakā ti.**

Tattha **hemaṃvuttattamagginā** ti hemaṃ iva uttattaṃ agginā. **Sīhā** bilāva nikkhantāti kaṇcanaguhato nikkhantā sīhā viya.

Evaṃ rājā tīhi gāthāhi kumāre vaṇṇetvā ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi: “Gacchetaṃ brāhmaṇaṃ dārakehi saddhim̐ ānehi” ti. So vegena gantvā brāhmaṇaṃ ānesi. Atha rājā brāhmaṇaṃ āha:

**664. Kuto nu bhavaṃ bhāradvāja, ime ānesi dārake,
Aja raṭṭhaṃ anupatto, kuhiṃ gacchasi brāhmaṇā ti.**

Jūjako āha:

**665. Mayhaṃ te dāraḁā deva, dinnā vittena saṇjaya,
Ajjā pannarasā ratti, yato laddhā me dāraḁā ti.**

Tattha **vittena** ti tuṭṭhena pasannena. **Ajjā pannarasā rattī** ti imesaṃ
laddhadivasato paṭṭhāya ajjā pannarasā rattīti vadati.

Rājā {6.575} āha:

**666. Kena vā vācāpeyyena, sammāñāyena saddahe,
Ko tetāṃ dānamadadā, puttake dānamuttaman-ti.**

Tattha **kena vā vācāpeyyena** ti brāhmaṇa, kena piyavacanena te tayā laddhā.
Sammāñāyena saddahe ti musāvādaṃ akatvā sammāñāyena kāraṇena amhe
saddahāpeyyāsi. **Puttake** ti attano piyaputtake uttamaṃ dānaṃ katvā ko te
etaṃ dānaṃ adadāti.

Jūjako āha:

**667. Yo yācataṃ patiṭṭhāsi, bhūtānaṃ dharaṇīriva,
So me vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ.**

**668. Yo yācataṃ gatī āsi, savantīnaṃva sāgaro,
So me vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ-ti.**

Tattha **patiṭṭhāsi** ti patiṭṭhā āsi.

Taṃ sutvā amaccā vessantaraṃ garahamānā āhaṃsu:

**669. Dukkaṭaṃ vata bho rañṇā, saddhena gharamesinā,
Kathaṃ nu puttake dajjā, araṇṇe avaruddhako.**

**670. Imaṃ bhonto nisāmetha, yāvantettha samāgatā,
Kathaṃ vessantaro rājā, puttedāsi vane vasaṃ.**

**671. Dāsiṃ dāsaṇca so dajjā, assaṃ cassatarīrathaṃ,
Hatthiṇca kuṇjaraṃ dajjā, kathaṃ so dajja dāraḁe ti.**

Tattha **saddhena** ti saddhāya sampannena pi satā gharaṃ āvasantena rañṇā
idaṃ dukkaṭaṃ vata, ayuttaṃ vata kataṃ. **Avaruddhako** ti raṭṭhā pabbājito
araṇṇe vasanto. **Imaṃ bhonto** ti bhonto nagaravāsino yāvanto ettha
samāgatā, sabbe imaṃ nisāmetha upadhāretha, kathaṃ nāmeso puttake dāse
katvā adāsi, kena nāma evarūpaṃ katapubbanti adhippāyenevamaṃsu.
Dajjā ti dāsādīsu yaṃ kiṇci dhanam detu. **Kathaṃ so dajja dāraḁe** ti ime
pana dāraḁe kena kāraṇena adāsīti.

Taṃ sutvā kumāro pitu garahaṃ asahanto vātābhihatassa sineruno bāhaṃ
oḍḍento viya imaṃ gāthamāha.

**672. Yassa nassa ghare dāso, asso cassatarīratho,
Hatthī ca kuñjaro nāgo, kiṃ so dajjā pitāmaha ti.**

Rājā āha:

**673. Dānamassa {6.576} pasamsāma, na ca nindāma puttakā,
Kathaṃ nu hadayaṃ āsi, tumhe datvā vanibbake ti.**

Tattha **dānamassa pasamsāmā** ti puttakā mayaṃ tava pitu dānaṃ
pasamsāma na nindāma.

Taṃ sutvā kumāro āha:

**674. Dukkassa hadayaṃ āsi, atho uṇham-pi passasi,
Rohinīheva tambakkhī, pitā assūni vattayī ti.**

Tattha **dukkassa hadayaṃ āsi** ti pitāmaha kaṇhājināya vuttaṃ etaṃ
vacanaṃ sutvā tassa hadayaṃ dukkhaṃ āsi. **Rohinīheva tambakkhī** ti
tambavaṇṇehi viya rattaakkhīhi mama pitā tasmim̐ khaṇe assūni pavattayī.

Idānissā taṃ vacanaṃ dassento āha:

**675. Yaṃ taṃ kaṇhājināvoca, ayaṃ maṃ tāta brāhmaṇo,
Laṭṭhiyā paṭikoṭeti, ghare jātaṃva dāsiyaṃ.**

**676. Na cāyaṃ brāhmaṇo tāta, dhammikā honti brāhmaṇā,
Yakkho brāhmaṇavaṇṇena, khādituṃ tāta neti no,
Niyamāne pisācena, kiṃ nu tāta udikkhasī ti.**

Atha ne kumāre brāhmaṇaṃ amuñcante disvā rājā gāthamāha.

**677. Rājaputtī ca vo mātā, rājaputto ca vo pitā,
Pubbe me aṅkamāruya, kiṃ nu tiṭṭhatha ārakā ti.**

Tattha **pubbe me** ti tumhe ito pubbe maṃ disvā vegenāgantvā mama
aṅkamāruya, idāni kiṃ nu ārakā tiṭṭhathāti?

Kumāro āha:

**678. Rājaputtī ca no mātā, rājaputto ca no pitā,
Dāsā mayaṃ brāhmaṇassa, tasmā tiṭṭhāma ārakā ti.**

Tattha **dāsā mayan-**ti idāni pana mayaṃ brāhmaṇassa dāsā bhavāma.

Rājā āha:

**679. Mā sammevaṃ avacuttha, ḍayhate hadayaṃ mama,
Citakāyaṃva me kāyo, āsane na sukhaṃ labhe.**

**680. Mā sammevaṃ avacuttha, bhiyyo sokaṃ janetha maṃ,
Nikkiṇissāmi dabbena, na vo dāsā bhavissatha.**

**681. Kimagghiyaṇhi {6.577} vo tāta, brāhmaṇassa pitā adā,
Yathābhūtaṃ me akkhātha, paṭipādentu brāhmaṇan-ti.**

Tattha **sammā** ti piyavacanāṃ. **Citakāyaṃva me kāyo** ti idāni mama kāyo aṅgāracitakāyaṃ āro pito viya jāto. **Janetha man-ti** janetha me, ayam-eva vā pāṭho. **Nikkiṇissāmi dabbena** ti dhanāṃ datvā mocessāmi. **Kimagghiyan-ti** kiṃ agghaṃ katvā. **Paṭipādentū** ti dhanāṃ paṭicchāpentu.

Kumāro āha:

**682. Sahassagghaṇhi maṃ tāta, brāhmaṇassa pitā adā,
Atha kaṇhājinaṃ kaṇṇaṃ, hatthinā ca satena cā ti.**

Tattha **sahassagghaṃ hī** ti deva, maṃ pitā tadā nikkhasahassaṃ agghāpetvā adāsi. **Atha kaṇhājinaṃ-ti** kaniṭṭhaṃ pana me kaṇhājinaṃ. **Hatthinā ca satena cā** ti hatthīnaṃca assānaṃca usabhānaṃca nikkhānaṃcāti sabbesaṃ etesaṃ satena antamaso maṇcapīṭhapāduke upādāya sabbasatena agghāpesīti.

Rājā kumārānaṃ nikkayaṃ dāpento āha:

**683. Uṭṭhehi katte taramāno, brāhmaṇassa avākara,
Dāsisataṃ dāsasataṃ, gavaṃ hatthusabhaṃ satam,
Jātarūpasahassaṇca, puttānaṃ dehi nikkayan-ti.**

Tattha **avākarā** ti dehi.

**684. Tato kattā taramāno, brāhmaṇassa avākari,
Dāsisataṃ dāsasataṃ, gavaṃ hatthusabhaṃ satam,
Jātarūpasahassaṇca, puttānaṃdāsi nikkayan-ti.**

Tattha **avākari** ti adāsi. **Nikkayan-ti** agghassa mūlaṃ.

Evam brāhmaṇassa sabbasataṇca nikkhasahassaṇca kumārānaṃ nikkayaṃ adāsi, sattabhūmikaṇca pāsādaṃ, brāhmaṇassa parivāro mahā ahosi. So dhanāṃ paṭisāmetvā pāsādaṃ abhiruyha sādurasabhojanaṃ bhuñjitvā mahāsayane nipajji. Kumāre sīsaṃ nahāpetvā bhojetvā alaṅkaritvā ekaṃ ayyako, ekaṃ ayyikāti dve pi ucchaṅge upavesesuṃ. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

685. Nikkiṇṭvā nahāpetvā, bhojayitvāna dārake,
Samalaṅkaritvā bhaṇḍena, ucchaṅge upavesayum.

686. Sisaṁ nhāte {6.578} sucivatthe, sabbābharaṇabhūsite,
Rājā aṅke karitvāna, ayyako paripucchatha.

687. Kuṇḍale ghusite māle, sabbābharaṇabhūsite,
Rājā aṅke karitvāna, idaṁ vacanamabravi.

688. Kacci ubho arogā te, jāli mātāpitā tava,
Kacci uñchena yāpentī, kacci mūlaphalā bahū.

689. Kacci ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākīṇṇe, kacci himsā na vijjati ti.

Tattha **kuṇḍale** ti kuṇḍalāni pilandhāpetvā. **Ghusite** ti ugghosite manoramam
ravam ravante. **Māle** ti pupphāni pilandhāpetvā. **Aṅke karitvānā** ti
jālikumāram aṅke nisīdāpetvā.

Kumāro āha:

690. Atho ubho arogā me, deva mātāpitā mama,
Atho uñchena yāpentī, atho mūlaphalā bahū.

691. Atho ḍaṁsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākīṇṇe, himsā nesam na vijjati.

692. Khaṇantālukalambāni, bilāni takkalāni ca,
Kolam bhallātakam bellam, sā no āhatva posati.

693. Yañceva sā āharati, vanamūlaphalahāriyā,
Tam no sabbe samāgantvā, rattim bhuñjāma no divā.

694. Ammāva no kisā paṇḍu, āharantī dumapphalam,
Vātātapena sukhumālī, padumam hatthagatāmiva.

695. Ammāya patanū kesā, vicarantī brahāvane,
Vane vāḷamigākīṇṇe, khaggadīpinisevite.

696. Kesesu jaṭam bandhitvā, kacche jallamadhārayi,
Cammavāsī chamā seti, jātavedam namassatī ti.

Tattha **khaṇantālukalambānī** ti khaṇantī ālūni ca kalambāni ca. Iminā
mātāpitūnam kicchajīvikam vaṇṇeti. **Tam no** ti ettha **no** ti nipātamattam.
Padumam hatthagatāmivā ti hatthena parimadditam padumam viya jātā.

Patanū kesā ti deva, ammāya me mahāvane vicarantiyā te
bhamarapattavaṇṇā kāḷakesā rukkkhasākhādīhi viluttā patanū jātā.
Jallamadhārayī ti ubhohi kacchehi jallam dhāreti, kiliṭṭhavesena vicaratīti.

So evaṃ mātu dukkhitabhāvaṃ kathetvā ayyakaṃ codento imaṃ gāthamāha.

**697. Puttā piyā manussānaṃ, lokasmiṃ udapajjisunṃ,
Na hi nūnamhākaṃ ayyassa, putte sneho ajāyathā ti.**

Tattha {6.579} **udapajjisun**-ti uppajjisun.

Tato rājā attano dosaṃ āvikaronto āha:

**698. Dukkaṭaṇca hi no putta, bhūnahaccaṃ kataṃ mayā,
Yohaṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesimadūsakaṃ.**

**699. Yaṃ me kiñci idha atthi, dhanam dhaññaṇca vijjati,
Etu vessantaro rājā, sivrattṭhe pasāsātū ti.**

Tattha **puttā** ti putta jāli etaṃ amhākaṃ dukkaṭaṃ. **Bhūnahacca**-ti
vuḍḍhighātakammaṃ. **Yaṃ me kiñcī** ti tāta, yaṃ me kiñci idha atthi, sabbaṃ
te pitu demi. **Sivratṭhe pasāsātū** ti imasmiṃ nagare so rājā hutvā pasāsātūti.

Kumāro āha:

**700. Na deva mayhaṃ vacanā, ehiti siviluttamo,
Sayam-eva devo gantvā, siṇca bhogehi atrajan-ti.**

Tattha **siviluttamo** ti siviluṭṭho vessantaro. **Siṇcā** ti mahāmegho viya vuṭṭhiyā
bhogehi abhisiṇca.

**701. Tato senāpatiṃ rājā, sañjaya ajjhabhāsatha,
Hatthi assā rathā pattī, senā sannāhayantu naṃ,
Negamā ca maṃ anventu, brāhmaṇā ca purohitā.**

**702. Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā,
Khippamāyantu sannaddhā, nānāvaṇṇehilaṅkatā.**

**703. Nīlavatthadharā neke, pītāneke nivāsītā,
Aññe lohitauphīsā, suddhāneke nivāsītā,
Khippamāyantu sannaddhā, nānāvaṇṇehilaṅkatā.**

**704. Himavā yathā gandhadharo, pabbato gandhamādano,
Nānārukkhehi sañchanno, mahābhūtagaṇālayo.**

705. Osadhehi ca dibbehi, disā bhāti pavāti ca,
Khippamāyantu sannaddhā, disā bhantu pavantu ca.

706. Tato nāgasahassāni, yojayantu catuddasa,
Suvāṇṇakacchā mātaṅgā, hemakappanavāsasā.

707. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, tomaraṅkusapāṇibhi,
Khippamāyantu sannaddhā, hatthikkhandhehi dassitā.

708. Tato assasahassāni, yojayantu catuddasa,
Ājānīyāva jātiyā, sindhavā sīghavāhanā.

709. Ārūḷhā gāmaṇīyehi, illiyācāpadhāribhi,
Khippamāyantu sannaddhā, assapiṭṭhehīlaṅkatā.

710. Tato {6.580} rathasahassāni, yojayantu catuddasa,
Ayoṣukatanemiyo, suvaṇṇacitapakkhare.

711. Āropentu dhaje tattha, cammāni kavacāni ca,
Vippārentu ca cāpāni, daḷhadhammā pahārino,
Khippamāyantu sannaddhā, rathesu rathajīvino ti.

Tattha **sannāhayantunan**-ti sannayhantu. **Saṭṭhisahassānī** ti mama puttena sahaajātā saṭṭhisahassā amaccā. **Nīlavatthadharā neke** ti eke nīlavatthanivāsītā hutvā āyantu. **Mahābhūtagaṇālayo** ti bahuyakkhagaṇānam ālayo. **Disā bhantu pavantu cā** ti vuttappakāro himavā viya ābharaṇavilepanādīhi obhāsentu ceva pavāyantu ca. **Hatthikkhandhehi** ti te hatthigāmaṇino hatthikkhandhehi khippamāyantu. **Dassitā** ti dassitavibhūsanā. **Ayoṣukatanemiyo** ti ayena suṭṭhu parikkhittanemiyo. **Suvaṇṇacitapakkhare** ti suvaṇṇena khacitapakkhare. Evarūpe cuddasa sahasse rathe yojayantūti vadati. **Vippārentū** ti āropentu.

Evam rājā senaṅgaṃ vicāretvā: “Puttassa me jetuttaranagarato yāva vaṅkapabbatā aṭṭhusabhavitthāraṃ āgamanamaggaṃ samatalaṃ katvā maggālaṅkāratthāya idaṇcidaṇca karoṭhā” ti āṇāpento āha:

712. Lājā olo piyā pupphā, mālāgandhavilepanā,
Agghiyāni ca tiṭṭhantu, yena maggena ehitī.

713. Gāme gāme sataṃ kumbhā, merayassa surāya ca,
Maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehitī.

**714. Maṃsā pūvā saṅkuliyo, kummāsā macchasaṃyutā,
Maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehi.**

**715. Sappi telam dadhi khīraṃ, kaṅgubījā bahū surā,
Maggamhi patitiṭṭhantu, yena maggena ehi.**

**716. Ālārikā ca sūdā ca, naṭanaṭṭakagāyino,
Paṇissarā kumbhathūpiyo, mandakā sokajjhāyikā.**

**717. Āhaññantu sabbavīṇā, bheriyo dindimāni ca,
Kharamukhāni dhamentu, nadantu ekapokkharā.**

**718. Mudiṅgā paṇavā saṅkhā, godhā parivadantikā,
Dindimāni ca haññantu, kutumpadindimāni cā ti.**

Tattha **lājā olo piyā pupphā** ti lājeḥi saddhiṃ lājapañcamakāni pupphāni okirantānaṃ okiraṇapupphāni paṭiyādeṭhāti āṇāpeti. **Mālāgandhavilepanā** ti maggavitāne olambakamālā {6.581} ceva gandhavilepanāni ca. **Agghiyāni cā** ti pupphaagghiyāni ceva ratanaagghiyāni ca yena maggena mama putto ehi, tattha tiṭṭhantu. **Gāme gāme** ti gāmadvāre gāmadvāre. **Patitiṭṭhantū** ti pipāsītānaṃ pivanatthāya paṭiyādītā hutvā surāmerayamajjakumbhā tiṭṭhantu. **Macchasaṃyutā** ti macchehi saṃyuttā. **Kaṅgubījā** ti kaṅgupiṭṭhamayā. **Mandakā** ti mandakagāyino. **Sokajjhāyikā** ti māyākārā, aññe pi vā ye keci uppannasokaharaṇasamatthā sokajjhāyikāti vuccanti, socante jane attano vaṃsaghosaparamparānaṃ nacce kate nissoke katvā sayāpakā ti attho. **Kharamukhāni** ti sāmuddikamahāmukhasaṅkhā. **Saṅkhā** ti dakkhiṇāvattā muṭṭhisāṅkhā, nāḷisaṅkhāti dve saṅkhā. Godhā parivadantikā dindimāni kutumpadindimānīti imāni pi cattāri tūriyāneva.

Evam rājā maggālankārāni vicāresi. Jūjako pi pamāṇātikkantaṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ asakkonto tattheva kālamakāsi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kārāpetvā: “Nagare koci brāhmaṇassa ñātako atthi, idaṃ gaṇhātū” ti bheriṃ carāpesi. Na kañcissa ñātakaṃ passi, dhanam puna rañño yeva ahosi. Atha sattame divase sabbā senā sannipati. Atha rājā mahantena parivārena jāliṃ magganāyakaṃ katvā nikkhami. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**719. Sā senā mahatī āsi, uyyuttā siviṇḍhinī,
Jālinā magganāyena, vaṅkam pāyāsi pabbataṃ.**

**720. Koṇcam nadati mātāṅgo, kuṇjaro saṭṭhihāyano,
Kacchāya baddhamānāya, koṇcam nadati vāraṇo.**

721. Ājānīyā hasiyanti, nemighoso ajāyatha,
Abbhaṃ rajo acchādesi, uyyuttā sivivāhinī.

722. Sā senā mahatī āsi, uyyuttā hārahārini,
Jālinā magganāyena, vaṅkaṃ pāyāsi pabbataṃ.

723. Te pāvimsu brahāraṇṇaṃ, bahuśākhaṃ mahodakaṃ,
Puppharukkhehi sañchannaṃ, phalarukkhehi cūbhayaṃ.

724. Tattha bindussarā vaggū, nānāvaṇṇā bahū dijā,
Kūjantamupakūjanti, utusampupphite dume.

725. Te gantvā dīghamaddhānaṃ, ahorattānamaccaye,
Padesaṃ taṃ upāgacchuṃ, yattha vessantaro ahū ti.

Tattha **mahatī** ti dvādasaakkhobhaṇisaṅkhātā senā. **Uyyuttā** ti payātā.
Koṇcaṃ nadatī ti tadā kāliṅgaratṭhavāsino brāhmaṇā attano ratṭhe deve
vutṭhe taṃ nāgaṃ āharitvā sañjayassa adaṃsu. So hatthī: “Sāmikaṃ vata
passituṃ labhissāmi” ti tuṭṭho koṇcaṇādamakāsi. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.
Kacchāyā ti suvaṇṇakacchāya baddhamānāya pi tussitvā koṇcaṃ nadatī.
Hasiyantī ti hasasaddamakāṃsu. {6.582} **Hārahārini** ti
haritabbaharaṇasamatthā. **Pāvimsū** ti pavisiṃsu. **Bahuśākha**-ti
bahurukkhasākhaṃ. **Dīghamaddhāna**-ti saṭṭhiyojanamaggaṃ. **Upāgacchun-**
ti yattha vessantaro ahosi, taṃ padesaṃ upagatāti.

Mahārājapabbavaṇṇanā niṭṭhitā

Chakhattiyakammavaṇṇanā

Jālikumāro mucalindasaratīre khandhāvāraṃ nivāsāpetvā cuddasa
rathasahassāni āgatamaggābhimukhāneva ṭhapāpetvā tasmiṃ tasmiṃ padese
sīhabyagghadīpi-ādīsu ārakkhaṃ saṃvidahi. Hatthi-ādīnaṃ saddo mahā ahosi.
Atha mahāsatto taṃ saddaṃ sutvā: “Kiṃ nu kho me paccāmittā mama pitaraṃ
ghātetvā mamatthāya āgatā” ti maraṇabhayaabhīto maddiṃ ādāya pabbataṃ
āruyha senaṃ olokesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

726. Tesāṃ sutvāna nigghosaṃ, bhīto vessantaro ahu,
Pabbataṃ abhiruhitvā, bhīto senaṃ udikkhati.

727. Ingha maddi nisāmehi, nigghoso yādiso vane,
Ājānīyā hasiyanti, dhajaggāni ca dissare.

**728. Ime nūna araṇṇasmiṃ, migasaṅghāni luddakā,
Vāguraḥi parikkhippa, sobbhaṃ pāteṭvā tāvade,
Vikkosamānā tibbāhi, hantī nesaṃ varaṃ varaṃ.**

**729. Yathā mayaṃ adūsakā, araṇṇe avaruddhakā,
Amittahatthattaṃ gatā, passa dubbalaghātaṇa-ti.**

Tattha **iṅghā** ti codanatte nipāto. **Nisāmeḥi** ti sakasenā vā parasenā vāti olokehi upadhārehi. “Ime nūna araṇṇasmiṃ”-ti ādīnaṃ aḍḍhateyyagāthānaṃ evamatthasambandho veditabbo: “Maddi yathā araṇṇamhi migasaṅghāni luddakā vāguraḥi parikkhippa atha vā pana sobbhaṃ pāteṭvā tāvadeva ‘hanatha, are, duṭṭhamige’ ti vikkosamānā tibbāhi migamāraṇasattīhi nesaṃ migānaṃ varaṃ varaṃ thūlaṃ thūlaṃ hananti, ime ca nūna tatheva amhe asabbhāhi vācāhi vikkosamānā tibbāti sattīhi hanissanti, mayaṃca adūsakā araṇṇe avaruddhakā raṭṭhā pabbajitā vane vasāma, evaṃ sante pi amittānaṃ hatthattaṃ gatā, passa dubbalaghātaṇa”-ti. Evaṃ so maraṇabhayena paridevi.

Sā tassa vacanaṃ sutvā senaṃ oloketvā: “Sakasenāya bhavitabban”-ti mahāsattaṃ assāsentī imaṃ gāthamāha.

**730. Amittā {6.583} nappasāheyyuṃ, aggīva udakaṇṇave,
Tadeva tvaṃ vicintehi, api sotthi ito siyā ti.**

Tattha **aggīva udakaṇṇave** ti yathā tiṇukkādīnaṃ vasena upanīto aggī aṇṇavasaṅkhātāni puthulagambhīrāni udakāni nappasahati, tāpetuṃ na sakkoti, tathā taṃ amittā nappasāheyyuṃ nābhivhavissanti. **Tadevā** ti yaṃ sakkena tuyhaṃ varaṃ datvā: “Mahārāja, na cirasseva te pitā ehitī” ti vuttaṃ, tadeva tvaṃ vicintehi, api nāma ito balakāyato amhākaṃ sotthi siyāti mahāsattaṃ assāsesi.

Atha mahāsatto sokaṃ tanukaṃ katvā tāya saddhiṃ pabbatā oruyha paṇṇasālādvāre nisīdi, itarā pi attano paṇṇasālādvāre nisīdi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**731. Tato vessantaro rājā, orohitvāna pabbatā,
Nisīdi paṇṇasālāyaṃ, daḷhaṃ katvāna mānasaṇa-ti.**

Tattha **daḷhaṃ katvāna mānasaṇa**-ti mayaṃ pabbajitā nāma, amhākaṃ ko kiṃ karissatīti thiraṃ hadayaṃ katvā nisīdi.

Tasmiṃ khaṇe saṅjāyo rājā devīṃ āmantetvā: “bhadde, phussati amhesu sabbesu ekato gatesu soko mahā bhavissati, paṭhamam tāva ahaṃ gacchāmi, tato ‘idāni

sokaṃ vinodetvā nisinnā bhavissantī’ ti sallakkhetvā tvaṃ mahantena parivārena āgaccheyyāsi. Atha thokaṃ kālaṃ vītināmetvā jālikaṇḍhajānā pacchato āgacchantū” ti vatvā rathaṃ nivattāpetvā āgataṃ āgābhīmukhaṃ katvā tattha tattha ārakkhaṃ saṃvidahitvā alaṅkatahatthikkhandhato oruyha puttassa santikaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**732. Nivattayitvāna rathaṃ, vuṭṭhapetvāna seniyo,
Ekaṃ araṇṇe viharantaṃ, pitā puttaṃ upāgami.**

**733. Hatthikkhandhato oruyha, ekaṃso pañjalikato,
Parikiṇṇo amacchehi, puttaṃ siñcitumāgami.**

**734. Tatthaddasa kumāraṃ so, rammarūpaṃ samāhitam,
Nisinnaṃ paṇṣālāyaṃ, jhāyantaṃ akutobhayan-ti.**

Tattha **vuṭṭhapetvāna seniyo** ti ārakkhatthāya balakāye ṭhapetvā. **Ekaṃso** ti ekaṃsakatauttarāsaṅgo. **Siñcitumāgamī** ti rajje abhisiñcitum upāgami. **Rammarūpan-ti** anañjitaṃ amaṇḍitaṃ.

**735. Taṇca {6.584} disvāna āyantaṃ, pitaraṃ puttagiddhinam,
Vessantaro ca maddī ca, paccuggantvā avandisum.**

**736. Maddī ca sirasā pāde, sasurassābhivādayi,
Maddī ahañhi te deva, pāde vandāmi te suṇhā,
Te su tattha palissajja, pāṇinā parimajjathā ti.**

Tattha **pāde vandāmi te suṇhā** ti ahaṃ, deva, tava suṇhā pāde vandāmīti evaṃ vatvā vandi. **Te su tatthā** ti te ubho pi jane tasmim sakkadattiye assame palissajitvā hadaye nipajjāpetvā sīse paricumbitvā mudukena pāṇinā parimajjatha, piṭṭhiyo nesaṃ parimajji.

Tato roditvā paridevitvā rājā soke parinibbute tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha:

**737. Kacci vo kusalaṃ putta, kacci putta anāmayam,
Kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū.**

**738. Kacci ḍaṃsā makasā ca, appam-eva sarīsapā,
Vane vāḷamigākīṇe, kacci himsā na vijjatī ti.**

Pītu vacanaṃ sutvā mahāsatto āha:

**739. Atthi no jīvikā deva, sā ca yādisakīdisā,
Kasirā jīvikā homa, uñchācariyāya jīvitam.**

**740. Aniddhinam mahārāja, dametassamva sārathi,
Tyamhā aniddhikā dantā, asamiddhi dameti no.**

**741. Api no kisāni mamāsāni, pitu mātu adassanā,
Avaruddhānam mahārāja, araṇṇe jīvasokinan-ti.**

Tattha **yādisakīdisā** ti yā vā sā vā, lāmakā ti attho. **Kasirā jīvikā homā** ti tāta, amhākaṃ uñchācariyāya jīvitam nāma kicchaṃ, dukkhā no jīvikā ahosi. **Aniddhinan-ti** mahārāja, aniddhiṃ asamiddhiṃ daliddapurisaṃ nāma sāva aniddhi cheko sārathi assaṃ viya dameti, nibbisevanam karoti, te mayam idha vasantā aniddhikā dantā nibbisevanā katā, asamiddhi yeva no dametīti. “Dametha no” ti pi pāṭho, damayittha noti attho. **Jīvasokinan-ti** avigatasokānam araṇṇe vasantānam kiṃ nāma amhākaṃ sukhanti vadati.

Evaṇca pana vatvā puna puttānam pavattim pucchanto āha:

**742. Ye pi te siviṣeṭṭhassa, dāyādāpattamānasā,
Jālī kaṇhājīnā cubho, brāhmaṇassa vasānugā,
Accāyikassa luddassa, yo ne gāvo va sumbhati.**

**743. Te {6.585} rājaputtiyā putte, yadi jānātha saṃsatha,
Pariyāpuṇātha no khippaṃ, sappadaṭṭhamva māṇavan-ti.**

Tattha **dāyādāpattamānasā** ti mahārāja, ye pi te tava siviṣeṭṭhassa dāyādā apattamānasā asampunṇamanorathā hutvā brāhmaṇassa vasānugā jātā, te dve kumāre yo brāhmaṇo gāvo va sumbhati paharati, te rājaputtiyā putte yadi diṭṭhavasena vā sutavasena vā jānātha saṃsatha. **Sappadaṭṭhamva māṇavan-ti** visanimmadanatthāya sappadaṭṭham māṇavam tikicchantā viya khippaṃ no pariyāpuṇātha kathethāti vadati.

Rājā āha:

**744. Ubho kumārā nikkītā, jālī kaṇhājīnā cubho,
Brāhmaṇassa dhanam datvā, putta mā bhāyi assasā ti.**

Tattha **nikkītā** ti nikkayaṃ datvā gahitā.

Tam sutvā mahāsatto paṭiladdhassāso pitarā saddhiṃ paṭisanthāramakāsi:

**745. Kacci nu tāta kusalaṃ, kacci tāta anāmayam,
Kacci nu tāta me mātu, cakkhu na parihāyatī ti.**

Tattha **cakkhu na parihāyatī** ti puttasokena rodantiyā cakkhu na parihāyatīti.

Rājā āha:

**746. Kusalañceva me putta, atho putta anāmayam,
Atho ca putta te mātu, cakkhu na parihāyatī ti.**

Bodhisatto āha:

**747. Kacci arogam yoggam te, kacci vahati vāhanam,
Kacci phīto janapado, kacci vuṭṭhi na chijjatī ti.**

Tattha **vuṭṭhi** ti vuṭṭhidhārā.

Rājā āha:

**748. Atho arogam yoggam me, atho vahati vāhanam,
Atho phīto janapado, atho vuṭṭhi na chijjatī ti.**

Evam tesam sallapantānaññeva phussatī devī: “Idāni sokaṃ tanukaṃ katvā nisinnā bhavissanti” ti sallakkhetvā mahāparivārena saddhim puttassa santikaṃ agamāsi. Tamattham {6.586} pakāsento satthā āha:

**749. Icevam mantayantānam, mātā nesaṃ adissatha,
Rājaputtī giridvāre, pattikā anupāhanā.**

**750. Tañca disvāna āyantim, mātaram puttagiddhinim,
Vessantaro ca maddī ca, paccuggantvā avandisum.**

**751. Maddī ca sirasā pāde, sassuyā abhivādayi,
Maddī ahañhi te ayye, pāde vandāmi te suṇhā ti.**

Tesam phussatidevim vanditvā ṭhitakāle puttakā kumārakumārikāhi parivutā āgamimsu. Maddī ca tesam āgamanamaggaṃ oloketī yeva aṭṭhāsi. Sā te sotthinā āgacchante disvā sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontī taruṇavacchā viya gāvī paridevamānā tato pāyāsi. Te pi tam disvā paridevantā mātārābhimukhāva padhāvimsu. Tamattham pakāsento satthā āha:

**752. Maddiñca puttakā disvā, dūrato sotthimāgatā,
Kandantā mabhidhāvimsu, vacchabālāva mātaram.**

**753. Maddī ca puttake disvā, dūrato sotthimāgate,
Vāruṇīvā pavedhentī, thanadhārābhisiñcathā ti.**

Tattha **kandantā mabhidhāvimsū** ti kandantā abhidhāvimsu. **Vāruṇīvā** ti yakkhāviṭṭhā ikkhaṇikā viya pavedhamānā thanadhārā abhisiñcathāti.

Sā kira mahāsaddena paridevītvā kampamānā visaññī hutvā dīghato pathaviyaṃ pati. Kumārā pi vegenāgantvā visaññīno hutvā mātu upari yeva patimsu. Tasmim̐ khaṇe tassā dvīhi thanehi dve khīradhārā nikkhamitvā tesam̐ mukhe yeva pavisimsu. Sace kira ettako assāso nābhavissa, dve kumārā sukkahadayā hutvā addhā nassissanti. Vessantaro pi piyaputte disvā sokaṃ sandhāretum̐ asakkonto visaññī hutvā tattheva pati. Mātāpitaro pissa visaññīno hutvā tattheva patimsu, tathā sahaajāta saṭṭhisahassā amaccā. Tam̐ kāruṇṇaṃ passantesu eko pi sakabhāvena saṇṭhātum̐ nāsakkhi. Sakalam̐ assamapadam̐ yugantavātena pamadditam̐ viya sālavanam̐ ahosi. Tasmim̐ khaṇe pabbatā nadimsu, mahāpathavī kam̐ pi, mahāsamuddo saṅkhubhi, sineru girirājā onami. Cha kāmāvacaradevalokā ekakolāhalā ahesum̐.

Sakko devarājā: “Cha khattiyā saporisā visaññīno jāta, tesu eko pi uṭṭhāya kassaci sarīre udakaṃ siñcītum̐ samattho nāma natthi, ahaṃ dāni imesaṃ pokkharavassaṃ vassāpessāmī” ti cintetvā chakhattiyasamāgame pokkharavassaṃ vassāpesi. Tattha ye temitukāmā, te tementi, atemitukāmānam̐ upari ekabindumattam-pi na patati, padumapattato udakaṃ viya nivattitvā gacchati. Iti pokkharavane patitam̐ vassaṃ viya tam̐ vassaṃ ahosi. Cha khattiyā {6.587} assāsaṃ paṭilabhim̐su. Mahājano tam-pi disvā: “Aho acchariyaṃ, aho abbhutam̐ evarūpe ñātisamāgame pokkharavassaṃ vassi, mahāpathavī kampī” ti acchariyaṃ pavedesi. Tamattham̐ pakāsento satthā āha:

**754. Samāgatānam̐ ñātīnam̐, mahāghoso ajāyatha,
Pabbatā samanādim̐su, mahī pakampitā ahu.**

**755. Vuṭṭhidhāraṃ pavattento, devo pāvassi tāvade,
Atha vessantaro rājā, ñātīhi samagacchatha.**

**756. Nattāro suṇisā putto, rājā devī ca ekato,
Yadā samāgatā āsum̐, tadāsi lomahamsanam̐.**

**757. Pañjalikā tassa yācanti, rodantā bherave vane,
Vessantarañca maddiñca, sabbe raṭṭhā samāgatā,
Tvaṃ nosi issaro rājā, rajjaṃ kāretha no ubho ti.**

Tattha **ghoso** ti kārūññaghoso. **Pañjalikā** ti sabbe nāgarā ceva negamā ca jānapadā ca paggaḥitañjalikā hutvā. **Tassa yācantī** ti tassa pādesu patitvā roditvā kanditvā: “Deva, tvaṃ no sāmi issaro, pitā te idheva abhisiñcitvā nagaraṃ netukāmo, kulasantakaṃ setacchattaṃ paṭicchathā” ti yācimsu.

Chakhattiyakammavaṇṇanā niṭṭhitā

Nagarakaṇḍavaṇṇanā

Taṃ sutvā mahāsatto pitarā saddhiṃ sallapanto imaṃ gāthamāha.

**758. Dhammena rajjaṃ kārentaṃ, raṭṭhā pabbājayittha maṃ,
Tvañca jānapadā ceva, negamā ca samāgatā ti.**

Tato rājā puttaṃ attano dosaṃ khamāpento āha:

**759. Dukkaṭaṇca hi no putta, bhūnahaccaṃ kataṃ mayā,
Yohaṃ sivīnaṃ vacanā, pabbājesimadūsakan-ti.**

Imaṃ gāthaṃ vatvā attano dukkhaharaṇatthaṃ puttaṃ yācanto itaraṃ gāthamāha.

**760. Yena kenaci vaṇṇena, pitu dukkhaṃ udabbahe,
Mātu bhaginiyā cā pi, api pāṇehi attano ti.**

Tattha **udabbahe** ti hareyya. Api **pāṇehī** ti tāta puttena nāma jīvitaṃ pariccajitvā pi mātāpitūnaṃ sokadukkhaṃ haritabbaṃ, tasmā mama dosaṃ hadaye akatvā mama vacanaṃ karohi, imaṃ isiliṅgaṃ hāretvā rājavesaṃ gaṇha tātāti iminā kira naṃ adhippāyenevamāha.

Bodhisatto {6.588} rajjaṃ kāretukāmo pi: “Ettake pana akathite garukaṃ nāma na hotī” ti kathesi. Mahāsatto: “Sādhū” ti sampaṭicchī. Athassa adhivāsanaṃ viditvā sahaajātaṃ saṭṭhisahassaṃ amaccā: “Nahānakālo mahārāja, rajojallaṃ pavāhayā” ti vadiṃsu. Atha ne mahāsatto: “Thokaṃ adhivāsethā” ti vatvā paṇṇasālaṃ pavisitvā isibhaṇḍaṃ omuñcitvā paṭisāmetvā saṅkhavaṇṇasāṭakaṃ nivāsetvā paṇṇasālato nikkhamitvā: “Idaṃ mayā nava māse aḍḍhamāsaṇca vasantena samaṇadhammassa kataṭṭhānaṃ, pāramikūtaṃ gaṇhantena mayā dānaṃ datvā mahāpathaviyā kampāpitaṭṭhānaṃ”-ti paṇṇasālaṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā aṭṭhāsi. Athassa kappakādayo

kesamassukammādīni kariṃsu. Tamenam sabbābharaṇabhūsitam
devarājānamiva virocamānam rajje abhisiñciṃsu. Tena vuttaṃ:

**761. Tato vessantaro rājā, rajojallam pavāhayi,
Rajojallam pavāhetvā, saṅkhavaṇṇam adhārayī ti.**

Tattha **pavāhayī** ti hāresi, hāretvā ca pana rājavesam gaṇhī ti attho.

Athassa yaso mahā ahosi. Olokitaolokitaṭṭhānam kampati, mukhamaṅgalikā
mukhamaṅgalāni ghosayiṃsu, sabbatūriyāni paggaṇhiṃsu,
mahāsamuddakucchiyaṃ meghagajjitaghoso viya tūriyaghoso ahosi.
Hatthiratanam alaṅkaritvā upānayiṃsu. So khaggaratanam bandhitvā
hatthiratanam abhiruhi. Tāvadeva nam saḥajātā saṭṭhisahassā amaccā
sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā parivārayiṃsu, sabbakaṇṇāyo maddidevim-pi
nahāpetvā alaṅkaritvā abhisiñciṃsu. Sīse ca paṇassā abhisekaudakam
abhisiñcamānā: “Vessantaro taṃ pāletū” ti ādīni maṅgalāni vadiṃsu.
Tamattatham pakāsento satthā āha:

**762. Sīsam nhāto sucivattho, sabbābharaṇabhūsito,
Paccayam nāgamāruyha, khaggaṃ bandhi parantapam.**

**763. Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā,
Saḥajātā pakiriṃsu, nandayantā rathesabham.**

**764. Tato {6.589} maddim-pi nhāpesum, sivikaṇṇā samāgatā,
Vessantaro taṃ pāletu, jālī kaṇhājīnā cubho,
Atho pi taṃ mahārājā, saṅjāyo abhirakkhatū ti.**

Tattha **paccayam nāgamāruyha** ti taṃ attano jātadivase uppannam
hatthināgam. **Parantapan**-ti amittatāpanam. **Pakiriṃsū** ti parivārayiṃsu.
Nandayantā ti tosentā. **Sivikaṇṇā** ti siviraṇṇo pajāpatiyo sannipatitvā
gandhodakena nhāpesum. **Jālī kaṇhājīnā cubho** ti ime te puttā pi mātaram
rakkhantūti.

**765. Idañca paccayam laddhā, pubbe saṅklesamattano,
Ānandiyam ācarimṣu, ramaṇīye giribbaje.**

**766. Idañca paccayam laddhā, pubbe saṅklesamattano,
Ānandi vittā sumanā, putte saṅgamma lakkhaṇā.**

**767. Idañca paccayaṃ laddhā, pubbe saṃklesamattano,
Ānandi vittā patītā, saha puttehi lakkhaṇā ti.**

Tattha **idañca paccayaṃ laddhā** ti bhikkhave, vessantaro maddī ca idañca paccayaṃ laddhā imaṃ paṭiṭṭhaṃ labhitvā, rajje paṭiṭṭhahitvā ti attho. **Pubbe** ti ito pubbe attano vanavāsasaṃklesaṇca anussarivā. **Ānandiyam ācarimsu, ramaṇīye giribbaje** ti ramaṇīye vaṅkagirikucchimhi: “Vessantarassa rañño āṇā” ti kañcanalatāvinaddhaṃ ānandabheriṃ carāpetvā ānandachaṇaṃ ācarimsu. **Ānandi vittā sumanā** ti lakkhaṇasampannā maddī putte saṅgama sampāpupitvā vittā sumanā hutvā ativiya nandī ti attho. **Patītā** ti somanassā hutvā.

Evam patītā hutvā ca pana putte āha:

**768. Ekabhattā pure āsiṃ, niccaṃ thaṇḍilasāyini,
Iti metaṃ vataṃ āsi, tumhaṃ kāmā hi puttakā.**

**769. Taṃ me vataṃ samiddhajja, tumhe saṅgama puttakā,
Mātujaṃ-pi taṃ pāletu, pitujaṃ-pi ca puttaka,
Atha pi taṃ mahārājā, saṅjāyo abhirakkhatu.**

**770. Yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ, mayhañceva pitucca te,
Sabbena tena kusalena, ajaro amaro bhavā ti.**

Tattha **tumhaṃ kāmā hi puttakā** ti puttakā ahaṃ tumhākaṃ kāmā tumhe patthayamānā pure tumhesu brāhmaṇena nītesu ekabhattaṃ bhuñjitvā bhūmiyaṃ sayiṃ, iti me tumhākaṃ kāmā etaṃ vataṃ āsīti vadati. **Samiddhajjā** ti taṃ me vataṃ ajja samiddhaṃ. **Mātujaṃ-pi taṃ pāletu, pitujaṃ-pi ca puttakā** ti puttajāli taṃ mātujātaṃ somanassam-pi pitujātaṃ somanassam-pi pāletu, mātāpitūnaṃ santakaṃ puññaṃ taṃ pāletu ti attho. Tenevāha: “**Yaṃ kiñcitthi kataṃ puññaṃ**”-ti.

Phussatī pi {6.590} devī: “Ito paṭṭhāya mama suṇhā imāneva vatthāni nivāsetu, imāni ābharaṇāni dhāretu” ti suvaṇṇasamugge pūretvā paṇiṇi. Tamatthaṃ pakāseto satthā āha:

**771. Kappāsikaṇca koseyyaṃ, khomakoṭumbarāni ca,
Sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.**

**772. Tato hemaṇca kāyūraṃ, gīveyyaṃ ratanāmayam,
Sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.**

**773. Tato hemañca kāyūram, aṅgadam maṇimekhalam,
Sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.**

**774. Uṇṇatam mukhaphullañca, nānāratte ca māṇike,
Sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.**

**775. Uggatthanam giṅgamakam, mekhalam pāṭipādakam,
Sassu suṇhāya pāhesi, yehi maddī asobhatha.**

**776. Suttañca suttavajjañca, upanijjhāya seyyasi,
Asobhatha rājaputtī, devakaññāva nandane.**

**777. Sisaṃ nhātā sucivatthā, sabbālaṅkārabhūsitā,
Asobhatha rājaputtī, tāvatimseva accharā.**

**778. Kadalīva vātacchupitā, jātā cittalatāvane,
Antāvaraṇasampannā, rājaputtī asobhatha.**

**779. Sakuṇī mānusinīva, jātā cittapattā patī,
Nigrodhapakkabimboṭṭhī, rājaputtī asobhathā ti.**

Tattha **hemañca kāyūran**-ti suvaṇṇamayam vanakhajjūrīphalasaṇṭhānam gīvāpasāadhanam-eva. **Ratanamayan**-ti aparam-pi ratanamayam gīveyyam. **Aṅgadam maṇimekhalan**-ti aṅgadābharaṇaṇca maṇimayamekhalañca. **Uṇṇatan**-ti ekam nalāṭapasāadhanam. **Mukhaphullan**-ti nalāṭante tilakamālābharaṇam. **Nānāratte** ti nānāvaṇṇe. **Māṇike** ti maṇimaye. **Uggatthanam giṅgamakan**-ti etāni pi dve ābharaṇāni. **Mekhalan**-ti suvaṇṇarajatamayam mekhalam. **Pāṭipādakan**-ti pādapasāadhanam. **Suttañca suttavajjam cā** ti suttārūḷhañca asuttārūḷhañca pasāadhanam. Pāḷiyam pana: “Suppañca suppavajjañcā” ti likhitam. **Upanijjhāya seyyasī** ti etam suttārūḷhañca asuttārūḷhañca ābharaṇam tam tam ūnaṭṭhānam oloketvā alaṅkaritvā ṭhitā seyyasī uttamarūpadharā maddī devakaññāva nandane asobhatha. **Vātacchupitā** ti cittalatāvane jātā vātasamphuṭṭhā suvaṇṇakadalī viya tam divasaṃ sā vijambhamānā asobhatha. **Dantāvaraṇasampannā** ti bimbaphalasadisēhi rattadantāvaraṇehi samannāgatā. **Sakuṇī mānusinīva, jātā cittapattā patī** ti yathā mānusiya sarīrena {6.591} jātā mānusinī nāma sakuṇī cittapattā ākāse uppatamānā pakkhe pasāretvā gacchantī sobhati, evam sā rattoṭṭhatāya nigrodhapakkabimbaphalasadisaoṭṭhehi asobhatha.

Saṭṭhisahassā amaccā maddim abhiruhanatthāya sabbālaṅkārappaṭimaṇḍitam nātivaddham sattisarapahārakkhamam ekam taruṇahatthim upanāmesum. Tena vuttam:

**780. Tassā ca nāgamānesum, nātivaddhamva kuñjaram,
Sattikkhamam sarakkhamam, īsādantam urūlhavam.**

**781. Sā maddī nāgamāruhi, nātivaddhamva kuñjaram,
Sattikkhamam sarakkhamam, īsādantam urūlhavan-ti.**

Tattha **tassā cā** ti bhikkhave, tassā pi maddiyā sabbālaṅkārappaṭimaṇḍitaṁ
katvā nātivaddham sattisarapahārakkhamam ekaṁ taruṇahatthim upanesum.
Nāgamāruhī ti varahatthipiṭṭhim abhiruhi.

Iti te ubho pi mahantena yasena khandhāvāram agamaṁsu. Sañjayaṛājā
dvādasahi akkhobhiṇīhi saddhim māsamattam pabbatakīlaṁ vanakīlaṁ kīli.
Mahāsattassa tejena tāvamahante araṇṇe koci vālamigo vā pakkhī vā kañci na
viheṭhesi. Tamattham pakāsento satthā āha:

**782. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha migā ahum,
Vessantarassa tejena, naṇṇamaṇṇam viheṭhayum.**

**783. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha dijā ahum,
Vessantarassa tejena, naṇṇamaṇṇam viheṭheyum.**

**784. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha migā ahum,
Ekajjham sannipātimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.**

**785. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha dijā ahum,
Ekajjham sannipātimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.**

**786. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha migā ahum,
Nāssu mañjū nikūjimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane.**

**787. Sabbamhi tam araṇṇamhi, yāvantettha dijā ahum,
Nāssu mañjū nikūjimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane ti.**

Tattha **yāvantetthā** ti yāvanto ettha. **Ekajjham sannipātimsū** ti ekasmiṁ
ṭhāne sannipātimsu, sannipatitvā ca pana: “Ito paṭṭhāya idāni ambhākaṁ
aṇṇamaṇṇam lajjā vā hirottappaṁ vā saṁvaro vā na bhavissatī” ti
domanassapattā ahesum. **Nāssu mañjū nikūjimsū** ti mahāsattassa
viyogadukkhita madhuraṁ ravaṁ pubbe viya na raviṁsu.

Sañjayanarindo {6.592} māsamattaṃ pabbatakīlaṃ, vanakīlaṃ kīlītvā senāpatiṃ pakkosāpetvā: “Tāta, ciraṃ no araṇṇe vuttaṃ, kiṃ te mama puttassa gamanamaggo alaṅkato” ti pucchitvā: “Āma, deva, kālo vo gamanāyā” ti vutte vessantarassa ārocāpetvā senaṃ ādāya nikkhami. Vaṅkagirikucchito yāva jetuttaranagarā saṭṭhiyojanaṃ alaṅkatamaggaṃ mahāsatto mahantena parivārena saddhiṃ paṭipajji. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**788. Paṭiyatto rājamaggo, vicitto pupphasanthato,
Vasi vessantaro yattha, yāvatāva jetuttarā.**

**789. Tato saṭṭhisahassāni, yodhino cārudassanā,
Samantā parikirimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**790. Orodhā ca kumārā ca, vesiyānā ca brāhmaṇā,
Samantā parikirimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**791. Hatthārohā anikaṭṭhā, rathikā pattikārakā,
Samantā parikirimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**792. Samāgatā jānapadā, negamā ca samāgatā,
Samantā parikirimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**793. Karoṭiyā cammadharā, illihatthā suvammino,
Purato paṭipajjimsu, vessantare payātamhi,
Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane ti.**

Tattha **paṭiyatto** ti visākhāpuṇṇamapūjākāle viya alaṅkato. **Vicitto** ti kadalipuṇṇaghaṭadhajapaṭākādīhi vicitto. **Pupphasanthato** ti lājāpañcamakehi pupphehi santhato. **Yatthā** ti yasmim vaṅkapabbate vessantaro vasati, tato paṭṭhāya yāva jetuttaranagarā niraṇṭaraṃ alaṅkatappaṭiyatto va. **Karoṭiyā** ti sīsakaroṭīti laddhanāmāya sīse paṭimukkakaroṭikā yodhā. **Cammadharā** ti kaṇḍavāraṇacammadharā. **Suvammino** ti vicitrāhi jālikāhi suṭṭhu vammikā. **Purato paṭipajjimsu** ti mattahatthīsu pi āgacchantesu anivattino sūrayodhā raṇṇo vessantarassa purato paṭipajjimsu.

Rājā saṭṭhiyojanamaggaṃ dvīhi māsehi atikkamma jetuttaranagaraṃ patto alaṅkatappaṭiyattanagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ abhiruhi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**794. Te pāvisuṃ puraṃ rammaṃ, mahāpākāratoraññaṃ,
Upetaṃ annapānehi, naccagītehi cūbhayaṃ.**

**795. Vittā jānapadā āsuṃ, negamā ca samāgatā,
Anuppatte kumāramhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**796. Celukkhepo avattittha, āgate dhanadāyake,
Nandiṃ pavesi nagare, bandhanā mokkho aghosathā ti.**

Tattha {6.593} **mahāpākāratorañña**-ti mahantehi pākārehi ca toraṇehi ca samannāgataṃ. **Naccagītehi cūbhayan**-ti naccehi ca gītehi ca ubhayehi samannāgataṃ. **Vittā** ti tuṭṭhā somanassappattā. **Āgate dhanadāyake** ti mahājanassa dhanadāyake mahāsatte āgate. **Nandiṃ pavesī**: “Vessantarassa mahārājassa āṇā” ti nagare nandibherī cari. **Bandhanā mokkho aghosathā** ti sabbasattānaṃ bandhanā mokkho ghosito. Antamaso biḷāraṃ upādāya vessantaramahārājā sabbasatte bandhanā vissajjāpesi.

So nagaraṃ pavitṭhadvase yeva paccūsakāle cintesi: “Ye vibhātāya rattiya mama āgatabhāvaṃ sutvā yācakā āgamissanti, tesāhaṃ kiṃ dassāmi” ti? Tasmim̐ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjento taṃ kāraṇaṃ ṇatvā tāvadeva rājanivesanassa purimavatthuṇca pacchimavatthuṇca kaṭippamāṇaṃ pūrento ghanamegho viya sattaratanavassaṃ vassāpesi, sakalanagare jāṇupparamāṇaṃ vassāpesi. Punadvase mahāsatto: “Tesaṃ tesaṃ Kulānaṃ purimapacchimavatthūsu vuṭṭhadhanaṃ tesaṃ tesaṃ ṇeva hotū” ti dāpetvā avasesaṃ āharāpetvā attano gehavatthusmim̐ saddhim̐ dhanena koṭṭhāgāresu okirāpetvā dānamukhe ṭhapesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha:

**797. Jātarūpamayaṃ vassaṃ, devo pāvassi tāvade,
Vessantare pavitṭhamhi, sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhane.**

**798. Tato vessantaro rājā, dānaṃ datvāna khattiyo,
Kāyassa bhedaṃ sappaññaṃ, saggaṃ so upapajjathā ti.**

Tattha **saggaṃ so upapajjathā** ti tato cuto dutiyacittena tusitapure uppajjīti.

Nagarakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā

Satthā imaṃ gāthāsahassappaṭimaṇḍitaṃ mahāvessantaradhammadeśanaṃ
āharitvā jātakam samodhānesi: “Tadā jūjako devadatto ahosi, amittatāpanā
ciñcamāṇavikā, cetaputto channo, accutatāpaso sārīputto, sakko anuruddho,
sañcayanarindo suddhodanamahārājā, phussatī devī sirimahāmāyā, maddī devī
rāhulamātā, jālikumāro rāhulo, kaṇhājinā uppalavaṇṇā, sesaparisā
buddhaparisā, mahāvessantaro rājā pana aham-eva sammāsambuddho ahosiṃ”-
ti.

Vessantarajātakavaṇṇanā dasamā

Mahānipātavaṇṇanā niṭṭhitā

Jātaka-aṭṭhakathā samattā